SANSKRIT-WÖRTERBUCH

HERAUSGEGEBEN

VON DER

KAISERLICHEN AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN,

BEARBEITET

VON

OTTO BÖHTLINGK UND **RUDOLPH ROTH.**

SIEBENTER THEIL.

(1872 — 1875)

श — ह् nebst den Verbesserungen und Nachtragen zum ganzen Werke.

Neudruck der St. Petersburg Ausgabe von 1855—1875

MOTILAL BANARSIDASS PUBLISHERS
PRIVATE LIMITED
DELHI

First Indian Edition: Delhi, 1990
(This is a reproduction of 1976 edition brought out by Meicho-Fukyū-Kai, Tokyo, Japan)

ISBN: 81-208-0789-8 (Vol. VII)
81-208-0724-3 (Set)

Also available at:
MOTILAL BANARSIDASS
41 U.A., Bungalow Road, Jawahar Nagar, Delhi 110 007
120 Royapettah High Road, Mylapore, Madras 600 004
16 St. Mark's Road, Bangalore 560 001
Ashok Rajpath, Patna 800 004
Chowk, Varanasi 221001

This publication has been brought out with the financial assistance from Government of India, Ministry of Human Resource Development.
Price: Rs. 845 (for set of seven volumes)
(Rupees Eight hundred fortyfive only)

Printed in India
by Jainendra Prakash Jain at Shri Jainendra Press, A-45 Naraina, Phase I, New Delhi 110 028 and published by Narendra Prakash Jain for Motilal Banarsidass Publishers Pvt. Ltd., Bungalow Road, Jawahar Nagar, Delhi 110 007

VORWORT.

Nach einer durch beinahe fünfundzwanzig Jahre sich hinziehenden Arbeit haben wir das Wörterbuch zum Abschluss gebracht. Es ist auch unvollendet in allen Händen gewesen, und man hatte Zeit mit seinen Vorzügen oder Mängeln sich bekannt zu machen: wir sind also der Pflicht überhoben dasselbe mit Erläuterungen zu begleiten.

Nur das Eine glauben wir bei diesem Anlass in's Gedächtniss rufen zu sollen, wie ganz anders als heute der Stand und Umfang der Sanskritliteratur damals war, als wir begannen; wie Vieles uns fehlte, womit man heute vertraut ist; wie wenige Vorarbeiten uns zur Hand waren oder im Lauf der Arbeit zu Hilfe kamen.

Wir haben es gleichwohl gewagt unser Absehen auf die gesammte Literatur zu richten und dieselbe, so weit gerade unsere Hand reichte, uns dienstbar zu machen. Was für den Anfang nur in Bruchstücken zu haben war, ist allmählich, öfters wohl durch unsere Anregung, zugänglich geworden, und so konnte das Wörterbuch in seinem Fortgang immer mehr zu einem Thesaurus anwachsen. Hätten wir uns auf diejenige Literatur beschränkt, die in den Anfängen vorlag, und in dieser vollständig sein wollen, so wäre die Vollständigkeit bald zur kläglichsten Armuth geworden. Wir haben uns also nach allen Seiten ausgebreitet, überallher wenn auch in Fragmenten zusammengetragen was erreichbar war und wozu Zeit und Kraft vorhielt; wir haben uns nicht gescheut ungleichförmig zu sein, wenn dadurch der Sache gedient war. Was einmal von uns registrirt ist, das frommt jetzt dem Benützer, künftig dem Nachfolger, wie lückenhaft auch unsere Sammlung auf dem betreffenden Gebiete sein mag.*)

Für den Veda haben wir vergebens auf Indices und Specialwörterbücher gerechnet, Alles kommt nach uns. Man hat uns die nicht gewünschte Ehre des Vortritts bis zum Ende gelassen.

Dieselben treuen Mitarbeiter, welche vom Beginn an uns zur Seite standen, sind geblieben, namentlich unser Freund A. Weber, dessen mit dem uneigennützigsten Aufwande von kostbarer Zeit und Mühe erkaufte Sammlung aus der lexikalisch bedeutsamen und zum Theil nur ihm zugänglichen und vertrauten Schriftengattung der Brâhmaṇa und Sûtra unserem Buche zur besonderen Zierde gereicht. Nächst ihm steuerten am meisten bei H. Kern, A. Fr. Stenzler und W. D. Whitney. Wenn wir A. Schiefner's zuletzt gedenken, so wollen wir damit nur gesagt haben, dass die buddhistische Literatur, in der er besonders zu Hause ist, schon ihrer Natur nach einen für ein Sanskrit-Wörterbuch nicht immer zu verwerthenden Stoff darbietet.

Wie wir diese thätige Hilfe mit Dank erwähnen, so müssen wir auch bezeugen, dass uns im Grossen und Ganzen die aufmunternde Theilnahme, eine schonende und anerkennende Beurtheilung aller Fachgenossen, auf deren Urtheil wir ein Gewicht legen, bis hierher begleitet hat.

Die Patronin unseres Werkes aber, die Kaiserliche Akademie der Wissenschaften, wird uns, so hoffen wir, für die Art der Ausführung ihres Auftrages, welchen vollständig zu erfüllen eine seltene Gunst des Geschickes uns gestattete, ihren Beifall nicht versagen.

*) M. Müller fragt in der Vorrede zum 6ten Bande seiner Ausgabe des Ṛgveda, S. X: „Why are not such technical terms (sic) as gîtin, çiraḥkampin, etc., given in the Petersburg Dictionary?“ In unserem Wörterbuch fehlt Vieles, aber gerade diese beiden Wörter fehlen nicht. Sie sind am richtigen Platz (nicht etwa in den Nachträgen), mit richtiger Bedeutung und jedes mit dem einzigen bis jetzt bekannten Belege zu finden. Wir könnten also vielmehr unsererseits fragen: wie mag man so leichtfertig tadeln?

Jena und Tübingen, den 4. August 1875.

O. Böhtlingk.
R. Roth.

श *)

1. श = शय in गिरिश, वारिश und वृत्तश.

2. श m. 1) = शस्त्र. — 2) = शिव ÇABDAR. im ÇKDR.

शंय (von 5. शम्) adj. P. 5,2,138. VOP. 7,31. धुरोः शम्यम् N. eines Sâman Ind. St. 3,220,*b*.

शंयु॑ (wie eben) 1) adj. P. 5,2,138. VOP. 7, 31. *a)* etwa *wohlwollend, wohlthätig:* तच्छंयोः सुम्नमीमहे ṚV. 1,43,4. ओमानं शंयोर्ममकाय सूनवे वहतम् 34,6. शंयू इव मंहिष्ठा 10,143,6. शंयोर्देवानां सख्यान्मा देवानामपसंछिन्त्स्महि TS. 1,2,10,2. Vishṇu 6,4,3. — *b) dem es wohlgeht, glücklich* TRIK. 3,1,24. BHAṬṬ. 4,18. Verz. d. Oxf. H. 44,*a*,5. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Bṛhaspati TS. 2,6,10,1. 5,2,6,4. TBR. 3,3,8,11. ÇAT. BR. 1,9,1,24. TAITT. ÂR. 1,5,2. MBH. 3,14131. Verz. d. Oxf. H. 56,*b*,41.

शंयुवाक m. so v. a. das richtig gebildete शंयोर्वाक AÇV. ÇR. 1,5,26. 10,1. 6,11,8.

शंयोर्वाकं m. *die mit den Worten* तच्छं योरा वृणीमहे (z. B. TBR. 3,5,11,1) *beginnende heilige Formel* ÇAT. BR. 11,2,1,5. 6,9. 7,29. ÇÂÑKH. ÇR. 1,14,23. 3,8,20. KÂTJ. ÇR. 9,12,1.

शंयोस् 1) = शं योस् VS. 3,43; vgl. u. योस्. — 2) *die mit den Worten* तच्छं योरा वृणीमहे *beginnende heilige Formel:* शंयोर्ब्रूहि TBR. 3,3,8,11. अथ शंयोराह ÇAT. BR. 1,9,1,24. 2,18. 6,1,47. KÂTJ. ÇR. 3,6,16.

शंय्वन्त adj. *mit dem* शंयोस्-*Spruch schliessend* AIT BR. 3,45. ÇAT. BR. 3,2,3,23. 9,5,1,20. 11,2,7,25. KÂTJ. ÇR. 3,7,13. 5,9,32. ÂÇV. ÇR. 4,3,2.

शंव (von 5. शम्) VOP. 7,31. m. = मुषलाग्रस्थलौहमण्डलक und वज्र DHAR. im ÇKDR. — Vgl. शम्ब.

शंवद् (5. शम् + वद्) m. (संज्ञायाम्) P. 3,2,14, Schol.

शंवत् (von 5. शम्) adj. P. 8,2,9, Schol. *das Wort* शम् *enthaltend* Verz. d. Oxf. H. 296,*b*, No. 723.

शंवर s. शम्बर.

शंवूक m. = शम्बूक H. 1205, Schol.

शंस्, शंसति NAIGH. 3,14 (अर्चतिकर्मन्). DHÂTUP. 17,19 (स्तुतौ; nach Andern auch दुर्गतौ und हिंसायाम्); शंसिषम्, शंसिषुस्, (समा)शस्त 2. pl.; शशंस, (आशंसुस् MBH.) शंसिष्यति; im Epos auch med. शंसते, शशंसे (समाशंसिरे MBH.); absol. शस्त्वा, °शस्य; शंसितुम्; pass. शस्यते, शंसि; partic. शस्तं und शंसित (selten) s. bes. 1) *laut und feierlich aufsagen, recitiren;* insbes. *das Aussprechen eines an Götter gerichteten Liedes oder Spruchs:* देवाय शस्तिं शंस ṚV. 4,3,3. मन्त्रान् 1,67,4. वचः 8,8,11. निवचनानि 9,97,2. उक्था 6,23,5. 24,7. 29,4. 7,19,9. 56,23. स्तोमासः शस्यमाना उक्थैः 6,69,3. 4,4,15. न दुष्टुतिः शस्यते 1,53,1. धीतिः 110,1. मन्म 2,4,8. ब्रह्म 4,58,2. गिरः शस्यमानाः 6,69,2. 5,55,8. 10,66,12. 148,4. शंसिषं नु ते अपिकर्णे 6,48,16. AIT. BR. 2,38. Im Ritual von der *Recitation* des Hotar: शंसावाध्वर्यो प्रति मे गृणीहि ṚV. 3,53,3. 4,7. 2,43,2. निविदं शस्त्वा सूक्तं शंसति AIT. BR. 2,33. 38. तूष्णींशंसम् 39. 3,31. 5,14. 6,8. 30. शस्त्रम् 24. ऋग्भिः NIR. 13,7. अशंसिषुर्ऋचः ÇAT. BR. 4,6,9,20. 3,2,1.6. 10,5,2,3. उच्चैर्होता शंसति 11,5,5,10. स्तोत्रियम् ÇÂÑKH. ÇR. 9,5,3. धाय्याम् 11,12,2. महाव्रतम् 16,20,10. बृहतीम् KÂTJ. ÇR. 7,25,6. पच्छो गायत्रीम् P. 6,3,55, Schol. शंसन्तमनुशंसन्ति बह्वृचाः शस्त्रकोविदाः KÛLIKOP. in Ind. St. 9,14. Aus शंसाव variirt ist in den Litaneien शोंसावो, शोशोंसावो, शोंसाव ÇÂÑKH. BR. 14,3. KÂTJ. ÇR. 9,13,29 und sonst. शोंसामो ähnlich ÇÂÑKH. BR. 14,3; vgl. ओं शोमिति शस्त्राणि शंसति TAITT. UP. 1,8,1. absol. शंसम् ÇÂÑKH. ÇR. 18,16,2. गायत्री° 1. जगती° 11,15,11. पङ्क्ति° 10,6,5. निविच्छंसम् 20. — 2) *loben, preisen, rühmen:* शंसा महामिन्द्रम् ṚV. 3,49,1. 6,5,6. 7,61,4. शंसते स्तुवते शंभविष्ठा 6,62,5. 4,51,7. 10,99,9. ṚV. PRÂT. 11,33. संन्यासं कर्मणाम् BHAG. 5,1. MBH. 2,1593. KÂM. NÎTIS. 6,7. Spr. (II) 506. (I) 2046. RÂǴA-TAR. 5,435. BHÂG. P. 1,9,45. 3,16,28. 4,5,25. 22,48. 8,4,1. 12,42. साधु साध्विति शंसताम् (partic.) R. GORR. 1,3,55. साधु साध्विति भूतानि शशंसुर्मारुतात्मजम् 5,6,29. शशंसुर्द्रौपदीं तत्र कुत्सन्तो धृतराष्ट्रजम् MBH. 2,2298. BHÂG. P. 4,7,12. 9,51. शशंसिरे 8,7,45. भवेदापत्सु यन्मित्रं तन्मित्रं शस्यते बुधैः HARIV. 10004. उद्यतस्य हि कामस्य प्रतिवादो न शस्यते Spr. (II) 1243. 1303. BHÂG. P. 4,17,23. *rühmen* so v. a. *für günstig —, für ein gutes Omen halten* VARÂH. BṚH. S. 24,12. 54,123. 56,9. — 3) *geloben, anwünschen:* सूर्यां यत्पत्ये शंसन्तीं मनसा सवितादृदात् ṚV. 10,85,9. शंसामि पित्रे असुराय शेवम् 124,3.

*) Was man unter श vermisst, suche man unter ष oder स.

VII. Theil.

— 4) *aussprechen, sagen, verkünden, mittheilen:* किमशंस्तानि शंससि AV. 6,45,1. ÇAT. BR. 4,3,4,21. शंस मे कासि कस्य वा MBH. 3,2584. 13,1880. R. 1,9,26. 2,35,21. 57,10. 87,13. 90,18. 92,3. 8. R. GORR. 2,37,12. 3,55,46. 4,25,26. RAGH. 11,84. मायेति शंसती 12,74. नीचैः शंस Spr. 2215. RÂGA-TAR. 3,245. 4,508. BHÂG. P. 3,19,27. 6,11,1. कुलगोत्रे शंसन् M. 3,109. ग्रामे दोषान्समुत्पन्नान् — शंसेद्ग्रामदशेशाय 7,116. fg. 8,233. कर्मणां फलनिर्वृत्तिं शंस नस्तत्त्वतः पराम् 12,1. वंशकरान्पृथक् MBH. 1,3184. 2,2622. 3,2905. 5,7515. 12,1061 (हृच्छयं mit der ed. Bomb. st. हृद्यं zu lesen). R. 1,1,58. 2,35,20. R. GORR. 1,9,28. 3,55,50. RAGH. 2,68. 3,5. 16. 4,72. 76. 9,77. KUMÂRAS. 5,51. VIKR. 105. KATHÂS. 12,122. 160. 15,110. 18,401. 22,54. 171. 23,77. 25,157. 27,119. 30,71. 32,130. 56,267. 61,6. 277. BRAHMA-P. in LA. (III) 53,19. BHÂG. P. 1,1,9. 18,11. 9,9,3. शशंसिरे MBH. 1,7684. 3,12345. शंसध्वम् R. 3,55,43. 45. शंसिथाः 44. नलं यदि न शंससि so v. a. *wenn du mir nicht sagst, wo* Nala *ist,* MBH. 3,2435. 2525. तौ वाल्मीकिमशंसताम् *sagten, dass es* Vâlmîki *sei,* RAGH. 15,69. मा चास्मै प्रोषितं (so ed. Bomb.) रामं मा चास्मै पितरं मृतम्। भवतः शंसिषुः *sagt ihm nicht, dass* R. 2,68,8. तामश्वगजसंपूर्णां रथध्वजविभूषिताम्। शशंस सेनां रामाय 97,14. 3,55,47. 4,31,18. RAGH. 5,29. KUMÂRAS. 3,60. शशंसुस्ते चात्र तां मिथ्यावादिनीं स्त्रियम् KATHÂS. 23,24. कार्पटिकः सो ऽस्मै तद्दातारं शशंस 53,40. (ohne Worte) *anzeigen, verrathen, zu wissen thun:* उत्तरीयं वरारोहा शुभान्याभरणानि च। मुमोच यदि रामस्य शंसेयुरिति जानकी ॥ R. 3,60,7. दुष्प्रयुक्ता (गौः = वाक्) पुनर्गोत्वं प्रयोक्तुः सैव शंसति Spr. (II) 2210. (दृशो दूत्यश्च) शंसत्यो रागमुत्कृष्टम् (I) 4963. KIR. 5,23. KATHÂS. 21,103. दूरीभवन्तं तं शंसतेवात्तरात्मना 38,78. शशंसुस्तत्पराभवम्। नगर्या नरनाथेभ्यस्त्रुट्यदट्टालमेखलाः ॥ RÂGA-TAR. 1,301. मन एव मनुष्यस्य पूर्वरूपाणि शंसति BHÂG. P. 4,29,66. शंसन्ति श्वा बन्धकीं ताम् VARÂH. BṚH. S. 89,8. सैव (शिवा) शंसते सलिलैनम् 90,7. *ankundigen, vorhersagen, verheissen:* इमानि हि निमित्तानि सद्यः शंसन्ति विग्रहम् R. 3,74,12. 78,11. HARIV. 4255. KUMÂRAS. 2,22. VARÂH. BṚH. S. 86,62 (med.). 89,2. KATHÂS. 18,49. 44,134. MÂRK. P. 43,30. BHÂG. P. 1,14,10.

— caus. 1) *aufsagen —, recitiren lassen:* विकृतं षोडशिनम् AIT. BR. 4,4. सूक्तम् 32. 5,14. 6,30. LÂṬY. 3,6,18. तांस्त्वं शंसय सूक्ते द्वे वैश्वदेवे BHÂG. P. 9,4,4. — 2) *ankündigen, vorhersagen:* एष वञ्जुलको नाम पक्षी — अपमन्यं प्रयात्याशु शंसयन्नौ महद्भयम् R. 3,74,13.

— अति 1) *darüber hinaus —, weiter aufsagen:* स्तोत्रम् AIT. BR. 4,6. एकां द्वे न स्तोममतिशंसेत् (vgl. ÇÂÑKH. ÇR. 12,2,10) 6,8. 23. ÇÂÑKH. ÇR. 13,7,3. 8,3. — 2) *im Aufsagen übergehen:* सूर्यम् AIT. BR. 4,10.

— अधि, partic. °शस्त (= प्रबल NÎLAK.) vielleicht fehlerhaft für अभिशस्त *verrufen, gefürchtet:* कृत्यानामधिशस्तानामरिष्टशमनं महत् MBH. 13,3139.

— अनु 1) *nach Jmd aufsagen, — preisen:* ये चेमाँ अनुशंसे (infin.) ṚV. 5,30,2. TS. 5,6,8,6. कोता TBR. 1,4,5,1. कथमस्य पावमान्यो ऽनुशस्ता भवन्ति AIT. BR. 2,37. 3,4. 17. परिमितं स्तुवन्त्यपरिमितमनुशंसति 4,6. 8,1. ÇAT. BR. 4,2,3,12. 8,1,3,4. 10,1,1,6. अग्निं संचितमनुगीतमनुशंसेत् ÂÇV. ÇR. 4,8,24. शंसन्तमनुशंसन्ति बह्वृचाः शस्त्रकोविदाः KÛLIKOP. in Ind. St. 9,14. — 2) *vor Augen haben, in Betracht ziehen:* फलमेवानुशंसन् (= आलोचयन् Comm.) BHÂG. P. 10,16,33.

— अभि 1) *beschuldigen, Jmd etwas Uebles nachsagen;* pass. *üblen Leumund haben:* यमर्जघ्निवांसमभिशंसेयुः TS. 2,1,10,2. 2,5,1. 3,2,4. 5,1,6. महापापोपपापाभ्यां यो ऽभिशंसेन्मृषा परम् JÂǴN. 3,286. अनृतम् *fälschlich* PAÑKAV. BR. 6,10,6. 7. KÂṬH. 12,5. यदभिशस्यमानमार्त्विज्यं कारयेत् AIT. BR. 3,46. 5,30. स्यालो ऽभिशस्तवान्गार्ग्यमपुमानिति HARIV. 6429. अभिशस्त *beschuldigt, eines Vergehens angeklagt, bescholten* AK. 3,1,43. H. 436. भ्रात्रा यवीयसा M. 8,116. R. GORR. 2,9,7. MÂRK. P. 31,27. न क्रुध्यत्यभिशस्तो (अभिशप्तो SCHL.) ऽपि R. ed. Bomb. 2,41,3. M. 8,373. 2,185. 3,159. 4,211. MBH. 7,1457. Spr. (II) 506. Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,19. JÂǴN. 1,161. मिथ्याभिशस्त 3,285. अनृताभिशस्त Verz. d. Oxf. H. 282,*b*,29. Spr. 4875. KÂM. NÎTIS. 17,31. *beschimpft* MBH. 5,1277 (= अभितः शस्त्रैर्विदीर्णः NÎLAK.; also auf शस् zurückgeführt). HARIV. 913 (अभिशप्त die neuere Ausg.). 6430 (अभिशप्त die ältere Ausg.). *verflucht, verwünscht:* (यथा समुद्रः) ब्राह्मणैरभिशस्तः सन् (अभिशप्तश्च ed. Bomb.) बभूव लवणोदकः MBH. 13,7219. Hierher (und nicht zu शस्) wohl auch die Bed. *bedroht:* (ग्राम्) आतुरामभिशस्तां वा चौरव्याघ्रादिभिर्भयैः M. 11,112. — 2) *loben, preisen:* महेष्वासं परिगृह्याभिशस्य च R. 2,11,16. किं नाम कृपणं दैवमशक्तमभिशंससि 23,8. — Vgl. अनभिशस्त fgg., अभिशंसन fg. und अभिशस् fgg.

— अव s. अवशस्.

— आ 1) *hoffen —, rechnen —, vertrauen auf; erstreben* (acc. loc. dat.); med.: य आशंसेत भूत्याम् AV. 12,4,44. AIT. BR. 2,16. 3,46. TS. 2,5,8,6. यदि शीतः स्यान्नाशंसेत *dann gebe man die Hoffnung auf* ÇAT. BR. 1,5,4,1. आ ह वा अस्मिन्स्वाश्च निष्ठाश्च शंसन्ते 6,4,17. 9,2,35. अबलीयान्बलीयांसमाशंसते धर्मेण *sucht* oder *hofft zu bemeistern* 14,4,2,26. यो वै ब्राह्मणं वा शंसमानो (वाशं° zu lesen) ऽनुचरति तत्रियं वायं मे दास्यतीति 2,3,4,6. ÂÇV. GṚHJ. 4,1,3. KAUÇ. 88. राज्ये PAÑKAV. BR. 19,1,2. तं हन्तुं नाशंसत 13,6,9. — MÂLAV. 10,9. दौहित्रांल्लोकान् MBH. 1,6137. पुत्रेषु यशः कीर्तिम् u. s. w. 3,13647. R. 2,30,43. 51,5 (48,5 GORR.). 86,6 (94,7 GORR.). वनवासकृतं सुखम् 52,47. KUMÂRAS. 3,57. ÇÂK. 48. आशाम् R. 2,75,35. गुणम् (*voraussetzen bei,* mit loc.) 19,24. आशंसे त्वां जितामित्रं सौहार्दादक्षमोदशम् R. GORR. 2,92,9. विजयाय MBH. 1,148. fgg. ÇÂK. 172. उपाध्यायश्चेदागच्छेदाशंसे ऽधीयीय P. 3,3,134, Schol. नाशंसे यदि ते सर्वे जीवेयुः शर्वरीमिमाम् *ich habe keine Hoffnung, dass* R. 2,86,15. नाशंसे यदि जीवन्ति सर्वे ते शर्वरीमिमाम् 51,14 (48,14 GORR.). आशंसन्ते (so ed. Bomb.) हि पितरः सुवृष्टिमिव कर्षकाः। अस्माकमपि पुत्रो वा पौत्रो वान्नं प्रदास्यति ॥ MBH. 13,3219. आशंसे स्वाशिता (so ed. Bomb.) सेना वत्स्यतीमां (वसतिमां v. l.) विभावरीम् R. 2,84,18. — act.: गमन्नस्मे वसून्या हि शंसिषम् ṚV. 10,44,5. अरिजयम् MBH. 2,1904. 13,4734 (wohl ग्रहान् zu lesen). R. GORR. 2,17,7. 26,3. हतं लवणमाशंसुः (ohne redupl.) शत्रुघ्नस्याभिषेचनात् 7,63,18. आशंसामि क्षिप्रमेष्यति राघवः 5,35,15. आशंसित *gehofft, erwartet* R. GORR. 2,74,29. KIR. 5,52. BHÂG. P. 10,73,18. scheinbar auch RAGH. 1,86, wo aber mit der ed. Calc. याच्यमाशंसितावन्ध्यम् (आशंसिता nom. ag.) zu lesen ist. — 2) *befürchten;* med.: शमलम् BHÂG. P. 1,13,31. भयम् 5,8,9. — 3) *wünschen, ein Verlangen haben nach;* med. DHÂTUP. 16,28 (इच्छायाम्, आशिषि). कुरुप्रवीरान् MBH. 1,7148. mit infin. MBH. 3,10640. fg. 17171. (न) चिरं जीवितुमाशंसे रुदतीं चापि मैथिलीम् R. 2,12,70. 6,2,32. संग्रामम् BHAṬṬ. 14,70. आशिषः (so v. a.

Segenswünsche aussprechen) 90. राज्ञः शिवं सावरजस्य भूयादित्याशशंसे करणैरबाह्यैः Ragh. 14,50. act.: रिपून् Kathâs. 27,141. mit infin. MBh. 3,15643. आशंसन्तो बन्दिनं जेतुकामाः (so v. a. जेतुम्) 10642. — 4) *bitten um* (acc.), act.: सौवीरराजस्य पुनःप्रसादम् MBh. 3,15650. शम् Bhâg. P. 4,10,29. — 5) *loben, preisen;* act. mit acc. der Sache Bhâg. P. 4,10, 9. — 6) *hersagen, recitiren;* med.: नान्दीम् Çâk. Ch. 1,5. *aussagen,* med. Daçak. 59,11. चित्तं पुष्करपत्रतोयतरलं विद्वद्भिराशंसितम् Spr. (II) 75. *ankündigen, vorhersagen;* act. Kumâras. 3,14. Bhâg. P. 5,22,13. — Vgl. अनाशस्त, आशंसन fgg., आशस्, 2. आशा. — caus. *Hoffnung, — Anrecht geben auf* (loc.): यच्चिद्धि सत्य सोमपा अनाशस्ता इव स्मसि। आ तू न इन्द्र शंसय गोष्व् RV. 1, 29,1; vgl. die v. l. TBr. 2,4,4,5.

— उदा med. *sich getrauen,* mit acc.: यत्सवासा अरण्यं नोदाशंसते Çat. Br. 5,2,3,5. व्रतचर्याम् 11,1,4,2.

— उपा s. उपाशंसनीय.

— प्रत्या med. *erwarten, voraussetzen:* सर्वमेवात्र कल्याणं प्रत्याशंसे मदात्मनि R. Gorr. 2,121,19.

— समा 1) act. *zusprechen, zuweisen:* समस्मै चर्षणिभ्य आ शंस RV. 4,37,8. — 2) med. *hoffen —, rechnen —, vertrauen auf* (acc.): धृतराष्ट्रस्य बहुपुत्रस्य वृद्धिम् MBh. 5,809. ते समाशंसिरे (ohne redupl.) लब्धां श्रियं राज्यं च 1,6920.

— उद् *aufrufen:* शर्धो मारुतम् RV. 5,52,8.

— निस् s. निःशस् und अनिःशस्त.

— परा s. पराशस्.

— प्र 1) *laut verkünden; preisen, loben, rühmen* RV. 1,21,2. 138,1. 2,8,3. जातवेदसं प्र शंसति नमसा 3,3,8. अग्निर्विश्वं प्र शस्यते 5,17,4. 6, 48,1. 7,100,5. 8,27,15. यं मित्रं न प्रशस्तिभिः प्रशंसति 63,2. 10,146,6. अन्यः क्रोशति प्रान्यः शंसति *während der Eine schilt, lobt der Andere* TS. 7,5,9,3. Kâth. 34,5. Kâtj. Çr. 13,3,5. योषाम् Çat. Br. 3,5,1,11. विद्याम् 14,4,2,24. 6,8,9. प्रशंसमानो अतिथिर्न मित्रियः RV. 8,19,8. त्वमङ्ग प्र शंसिषो देवो मर्त्यम् *aufmuntern* 1,84,19. Âçv. Gṛhj. 2,9,4. — त्रीणि चात्र प्रशंसन्ति शौचमक्रोधमत्वराम् M. 3,235. 7,109. 10,70. MBh. 1,7433. R. 1,13,20. Spr. (II) 2024. (I) 2937. Kathâs. 22,132. नृपप्रशंसत्यज्ञान्नं यः M. 10,33. प्र पूर्वगौ (so ed. Bomb.) पूर्वजौ चित्रभानू गिरा वां (wohl so zu lesen st. वा) शंसामि MBh. 1,722. 2,1536. 3,2220. 15223 (Gegens. निन्द्). 5,5424. R. 2,52,81. Spr. 4594. Râga-Tar. 4,320. Bhâg. P. 4,12,33. 15,7. प्रशंसीयात् Spr. (II) 2424. प्राशंसीत् Bhatt. 15,65. प्रशशंस R. 3,28. 8. 52,22. 4,2,3. 8,1. Kathâs. 24,168. 45,132. सभाग्यो ऽस्मीत्यथात्मानं प्रशशंस पुनः पुनः Mârk. P. 129,6. LA. (III) 90,12. Bhâg. P. 3,5,13. प्रशशंसुः MBh. 3,2087. 2150. R. 1,4,15. 11,10. 32,3. Bhâg. P. 3,20,50. प्रशशंसिरे R. 2,112,2 (122,2 Gorr.). प्रशस्य absol. MBh. 3, 16901. 14,119. R. 1,34,53. 65,36. R. Gorr. 2,4,8. 5,69,15. Bhâg. P. 1, 19,18. fg. 4,17,8. 22,41. 7,5,8. Pańkat. 98,4. प्रशंस्य (!) R. 5,59,18. यच्च वाचा प्रशस्यते M. 5,127. वाग्मी दूतो प्रशस्यते 7,64. 204. 209. 9,34. 10, 72. 112. भक्तानां हि परित्यागो न धर्मेषु प्रशस्यते MBh. 5,5987. Spr. (II) 1262. 1836. (I) 1996. 5004. Varâh. Bṛh. S. 48,85. 53,96. 56,10. 14. 79, 19. Kathâs. 18,60. Pańkat. 34,4. प्रशस्यमान R. 1,4,17. R. Gorr. 1,3, 61. Daçak. 66,5. Pańkat. 57,18. कुरिणा युवतिः प्रशशंसे Git. 1,43. प्रशस्त *gepriesen, gelobt, gerühmt, empfohlen, für geeignet —, gut —, vorzüglich gehalten, faustus* (von Gestirnen, Tagen u. s. w.) AK. 1,1, 4,5. 3,4,14,86. 24,162. Trik. 3,3,389. H. 86, Schol. Halâj. 4,96. कृष्णा- षि तं मर्त्येषु प्रशस्तम् RV. 7,90,2. 2,27,12. देवा देवेषु प्रशस्ता 5,68,2. 1, 180,8. धी 7,1,10. कृतं ब्रह्माणि सूरिषु प्रशस्ता 84,3. 10,160,3. Âçv. Gṛhj. 2,8,3. 10,8. दिश् RV. Prât. 15,1. प्रवचन 16. स्वकर्मम् M. 2,183. 3,5. 12. 24. 47. 123. 276. मृगपक्षिणः 5,22. अन्न R. 2,3,14. नक्षत्र, मुहूर्त 80. 17. राष्ट्र R. Gorr. 1,7,16. देश Suçr. 1,123,21. 136,20. धर्मशाला MBh. 3,15610. आरम्भ Kumâras. 7,71. शीतक्रियास्य Mâlav. 48,17. Spr. (II) 1654. 3779. (I) 3019. 4649. 5398. Ragh. 5,25. 17,36. Varâh. Bṛh. S. 4, 6. 6,12. 35,3. 37,1. 43,15. 48,42. 50,2. AK. 2,1,4. Halâj. 2,4. Pańkat. 203,2. स्थातुं हि शक्यते न प्रशस्तमस्मिन् Mṛkkh. 110,23. Sarvadarçanas. 115,16. 19. सु° Pańkat. 1,2,2. अ° *nicht für gut u. s. w. geltend, verrufen:* बिभीतकश्चाप्रशस्तः संवृत्तः कलिसंश्रयात् MBh. 3,2849. मृगद्विजाः *Unglück verheissend* R. 6,16,7. fgg. अप्रशस्ता वीणेयम् *mangelhaft, schlecht* Kathâs. 49,19. अप्रशस्ते तु कुलाद्य so v. a. *Unreines* M. 11, 255. प्रशंसित = प्रशस्त Pańkat. 2,1,6. सु° 1,4,8. 6,26. — 2) *vorhersagen* Spr. (II) 2898 (Conj.). — Vgl. प्रशंसक fgg., प्रशंसतव्य fg., प्रशस्त, अप्रशस्त, पुरुप्रशस्त, प्रशस्तव्य, प्रशस्ति, प्रशस्य, कविप्रशस्त, बहु°. — caus. *rühmen, preisen:* उद्गतिश्रुम्भक्तानादस्तदा वाक्यं प्रशंसयत् Hariv. 10346. प्र सु शंसयिष्ये (प्रशंसयिष्ये [!] die neuere Ausg., welches Nilak. durch अतिशयेन कथयिष्ये erklärt; also hat er die andere Lesart vor Augen gehabt) 8809.

— अतिप्र *hoch preisen* Bhâg. P. 8,18,16.

— समतिप्र dass.: तं (संप्रहारं) समतिप्रशंसन्। योधास्तदीयाः MBh. 7,4690.

— अभिप्र *rühmen, preisen:* राजानमभिप्रशंसन् MBh. 3,14908. 12571. 6,2592. ये च ताभिप्रशंसेयुर्निन्देयुरथ वा पुनः 12,3352.

— प्रति *entgegenrufen* u. s. w.: अप्रतिशंसत् Çat. Br. 11,5,5,9. °शस्त 10.

— वि 1) *aufsagen, recitiren:* मा चिदन्यद्वि शंसत RV. 8,1,1. 3,39,2. अथा हि वां दिवो नरा पुनः स्तोमो न विशसे *etwa ist nicht auszusagen d. h. durch Worte zu erschöpfen* 10,143,3. — 2) *recitirend theilen:* त्रिर्निविदा सूक्तं विशंसेत् Ait. Br. 3,19.

— अभिवि = वि 2): यत्कनीयसा छन्दसा ज्यायश्छन्दो ऽभिविशंसति TS. 6,6,11,5.

— सम् *zusammen —, nebeneinander recitiren* Ait. Br. 6,26. 36. Çat. Br. 13,5,1,8. Çâṅkh. Çr. 10,13,9. 11,2,13. 17,9,6.

— उपसम् *hinzufügend aufsagen, anhängen* Çat. Br. 13,5,1,8. Âçv. Çr. 8,8,1. तार्क्ष्यैणैकपदा उपसंशस्य 12,20. 10,10,4. Çâṅkh. Çr. 17,8,2.

शंस (von शंस्) 1) m. parox. *a) Spruch, Zuruf; Anruf, Aufforderung, Gebot; Lob* RV. 1,27,13. प्र सुन्वतः स्तुवतः शंसमावः 33,7. 141,6. 11. 182,4. यजमानस्य 178,4. 2,20,7. 31,6. 10,42,6. नराम् 1,173,9. 3,16,4. 10. 6, 24,2. शंसमाविदे 10,113,3. उरूष्या ण उरुभिर्देव शंसैः 7,1. 4,6,11. 5,3, 4. 41,9. उभा शंसा सूदय 4,4,14. उभा शंसा नर्या मामविष्टाम् 1,185,9. सहस्रं शंसा उत ये गविष्टिषु Vâlakh. 9,3. प्रजा वै नरो वाक्शंसः Ait. Br. 2, 2,4. Ueber RV. 2,26,1 s. ब्रह्मशंस. — *b) Anwünschung: a) Verwünschung, Fluch:* आरे तं शंसं कृणुहि निनित्सोः RV. 7,25,2. 34,12. वनुष्यतः 56, 19. अर्हरूपः 1,18,3. 3,18,2. अस्माकं शंसो अभ्यस्तु दूढ्यः 1,94,8. 166,8.

8,39,2. TBr. 3,7,12,2. — β) *Segen:* आ नो देवानामुप वेतु शंसः ṚV. 10,31,1. पितृणां न शंसाः सुरातयः 78,3. 7,25,3. — c) personificirt neben Bhaga ṚV. 5,46,3. 7,35,2; vgl. 10,64,10. — d) नरा शंसः ṚV. 2,34,6 wohl so v. a. नराशंसः. — 2) f. आ a) *das Rühmen, Preisen* Çabdar. im ÇKDr. तद्दानस्य Spr. 3196. आत्म° *Selbstlob* 2636, v. l. — b) *Wunsch* H. an. 2,593 (lies वाञ्छायां). Med. s. 11. — c) *Ausspruch, Meldung* (वचस्) diess. प्रिय° *frohe Botschaft* R. 2,72,41. — Vgl. अघशंस (*Unheil verkündend* Bhâg. P. 5,22,14), उरू°, ऋजु°, गम्भीर°, जामि°, जीव°, तूष्णीं°, दुः°, नरा°, नृ°, पाक°.

शंसथ (wie eben) m. *Unterhaltung* (= संभाषण Comm.): सचेतनो भवतु शंसथे जनः Pâr. Gṛhj. 3,13.

शंसन (wie eben) n. 1) *Recitation* Ind. St. 2,288. विरूढ° als Erkl. von गालि *Verwünschung* H. 272. neben योग als Beiw. Çiva's (= वेदप्रशस्य Nilak.) Hariv. 7425. — 2) *das Aussagen, Melden, Mittheilen:* द्वितीयाप्रिय° *eine zweite schlimme Botschaft* R. 2,72,39. काप्यकारः स यच्चित्ते पापमाधाय शंसनम् *Bekenntniss* Trik. 1,1,132. — Statt आशा शंसनं प्रार्थनम् bei Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 123 ist आशाशंसनं प्रा° zu lesen. Vgl. मङ्गल°.

शंसनीय (wie eben) adj. *rühmenswerth, preiswürdig* Nir. 4,24. Râga-Tar. 4,133.

शंसित partic. 1) (von शंस्) *gepriesen, gerühmt:* तथा मया सभामध्ये सोऽयं सदैव शंसितः Pańkat. 102,8. *des Preisens werth:* जन्मन् Spr. 2861. — 2) fehlerhaft für संशित (von शा mit सम्).

शंसितर् (von शंस्) nom. ag. = शंस्तर् P. 7,2,34. Schol. Lâṭj. 2,6,11. मामधरे शंसितारः स्तुवन्ति MBh. 12,10299. 13,7369. Vâju-P. bei Muir, ST. 4,317, N. 281.

शंसिन् (wie eben) adj. am Ende eines comp. 1) *recitirend.* — 2) *aussagend, mittheilend, verrathend:* मुनयो ऽर्थशंसिनः Bhâg. P. 11,2,20. प्रजावती दोहदशंसिनी ते Ragh. 14,45. मूर्धानः ततङ्कारशंसिनः Kumâras. 2,26. वपुरादरातिशयशंसि Çiç. 9,77. Vikr. 60,14. Spr. (II) 3413. Kathâs. 10,90. 75,86. 101,349. Râga-Tar. 1,254. 6,198. *erwähnend, sprechend von:* मङ्गल्यशङ्खचन्द्राब्जकोकाकैरवशंसिनी (नान्दी) Sâh. D. 282. *ankündigend, vorhersagend, verheissend:* उत्पाता भयशंसिनः MBh. 1,1415.16,6. पृथिवीक्षयशंसीनि निमित्तानि 6,5845. Hariv. 4256. शुभ° Râga-Tar. 3,220. 222. Ragh. 3,14. 1,42. 12,90. Vikr. 65,11. Varâh. Bṛh. S. 89,3. 90,7. Kathâs. 19,62. 107 (अङ्ग fehlerhaft). 35,107. 124,108. Râga-Tar. 1,194. Spr. (II) 160. Trik. 3,3,264. — Vgl. अघ°, उक्थ°, ब्राह्मणाच्छंसिन्, सु°, होत्रा°.

शंस्तर् (wie eben) nom. ag. Uṇâdis. 2,94. Taitt. Prât. 16,5. P. 7,2,34. *der da recitirt* ṚV. 1,162,5. निविदाम् Ait. Br. 3,11. = स्तोतर् und im acc. शंस्तारम्, nom. acc. du. शंस्तारौ nach Uǵǵval. — Vgl. शंसितर्.

शंस्तव्य (wie eben) adj. *zu recitiren* Ait. Br. 2,32. 42. 3,24. 35. 4,2.

शंस्थ und शंस्था (5. शम् + स्थ, स्था) adj. P. 3,2,77, Schol.

शंस्य (von शंस्) partic. fut. pass. P. 6,1,214. = शस्य Kâç. zu P. 3,1,109. Vop. 26,19. 1) *zu recitiren* ṚV. 1,8,10. उक्थ 10,5. 5,39,5. — 2) *lobenswerth, preiswürdig* ṚV. 1,17,5. 116,11. 117,6. 2,34,11. अतिथिग्वाय शंस्यं करिष्यन् 6,26,3. 8,18,21. रयि 49,11. 10,47,2. 48,9. Bein. des Agni, in einer Formel VS. 3,37. TBr. 1,1,10,2. Schol. zu Kâtj. Çr. 385,3 v. u. 394,2.

1. शक्, शक्नोति Dhâtup. 27,15 (शक्तौ). अशकम्, शकेयम्, शकेम; शशाक, शेक, शेकुस्; शक्यति Kâr. 2. 9 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10 (nach Siddh. K. ebend. auch शकिष्यति und शकिता neben शक्ता). partic. शक्त (s. bes.); *vermögen, im Stande sein, können:* यच्चाम देवान्यदि शक्नवाम ṚV. 1,27,13. 5,40,9. कथं शेक कथा यय 5,61,2. Çat. Br. 3,5,4,13. स एतै तूपरैर्नाशक्नोत् 10,2,1,1. यावच्छक्नुयात् Çâṅkh. Gṛhj. 4,8. स तद्बिलं दण्डकाष्ठेन चखान न चाशकत् MBh. 1,794. अपूर्यां पूरयन्निच्छामायुषापि न शक्नुयात् Spr. (II) 3696. क्रियतां यदि शक्नोषि गङ्गाया अवतारणम् R. 1,42,21. Hariv. 9696. तेभिः शकेम वीर्यम् AV. 5,8,2. तच्छकेयम् VS. 1,5. 4,4. तदशकम् 2,28. इदं सर्वमशक्नोद्यदिदं किं च *zu Stande bringen* Ait. Br. 5,7. नाचिकेतं शकेमहि (Çaṁk. ergänzt ज्ञातुम्) Kaṭhop. 3,2. mit einem infin. auf अम् P. 3,4,12. शकेम वाजिनो यमम् ṚV. 2,5,4. 1,73,10. 3,27,3. आरभम् 9,73,3. आरुहम् 10,44,6. प्रतिष्ठापम् Pańkav. Br. 13,4,11. विभाजम्, अपलुपम् P. 3,4,12, Schol. mit einem infin. auf तुम् P. 3,4,65. ṚV. 10,2,3. AV. 4,18,6. VS. 11,10. Ait. Br. 1,7. Çat. Br. 1,1,4,17. 4,1,13. 2,4,2,6. 5,2,3,4. 14,9,2,8. शक्नोति, शक्नुमः u. s. w. M. 7,6.44. MBh. 1,5878. 3,2152. 11277. 5,7251. R. 1,20,4. Çâk. 18,23. Daçak. 80,15. Pańkat. 44,2. 69,3. अशक्नुवत् M. 9,229. 10,99. MBh. 3,2089. R. 1,64,14. अशक्नुवान Bhaṭṭ. 3,6 (mit Verweisung auf P. 3,2,129). शक्नुयात् M. 8,130. शशाक R. 2,39,8. 3,52,19. Ragh. 3,58. शेकुः MBh. 5,7287 (mit der ed. Bomb. zu lesen शेकुराकाशगास्तदा). अशकत् 1,2246.7230. 3,2919. 11965. R. 2,14,11. 64,19. शक्ष्यामि u. s. w. MBh. 1,6132.6135. fg. 6140. 5,7039. R. 2,21,27. 48,10. Megh. 20. Spr. 4715. Kathâs. 43,266. शक्ष्याम R. 2,56,7. mit einem nom. act. im acc.: दानेन वधनिर्णोकं सर्पादीनामशक्नुवन् M. 11,139. im dat.: कर्मणे वां देवेभ्यः शकेयम् *verwenden können für* TS. 1,1,4,1. ग्रहणाय *greifen können* Çat. Br. 14,5,4,7. विशेषाय MBh. 14,108. तत्प्रबोधाय R. 6,37,38. तत्प्रतिकर्तवे Bhâg. P. 3,5,47. im loc.: ग्रहणे तस्य R. 1,66,19. अस्योत्थापने Bhâg. P. 3,26,62. In derselben Bed. auch शंक्यति Dhâtup. 26,78 (मर्षणे). मर्तुं न शक्यामि MBh. 1,6754. न शक्याम: प्रवेष्टुं विवरं भुवः 8395. R. Gorr. 2,59,22. 4,5,28. 5,48,14. auch शक्यते med.: शक्यसे ता गिरः सम्यक्कर्तुमपि MBh. 3,2367. किं वा शक्यामहे वक्तुं गुणानां ते महोदयम् (so die neuere Ausg.) Hariv. 6325. शक्यसे (शक्यते impers. die neuere Ausg.) यदि रक्षितुम् 9697. शक्ये जीवितुम् R. 3,75,30. In der Regel hat शक्यते passive Bed. und zwar 1) *überwunden werden, unterliegen:* तरसा ये न शक्यन्ते शस्त्रैः सुनिशितैरपि Spr. (II) 2500. — 2) *einem Drängen nachgeben:* निवर्त्यमानापि च सा ज्ञातिभिर्नैव शक्यते MBh. 5,7350. — 3) impers. *für Jmd möglich sein:* स्थीयतां यदि शक्यते so v. a. *wenn du vermagst* MBh. 1,6678. mit einem infin.: शक्यते यदि रक्षितुम् so v. a. *wenn du zu schützen vermagst* Hariv. 9697 nach der Lesart der neueren Ausg. — 4) mit einem infin. *durch Jmd* oder *Etwas* (instr.) *das Object einer Thätigkeit werden können,* was wir durch *können* und einen infinit. pass. auszudrücken pflegen: न तथैतानि (इन्द्रियाणि) शक्यन्ते संनियन्तुम् *können nicht gebändigt werden* M. 2,96. शुचिना u. s. w. प्रणेतुं शक्यते दण्डः 7,31. MBh. 1,1824. 5566. 5570. 3,2812. 5,7335. R. 2,25,2. नहि रथ्या सु शक्यन्ते गन्तुं बहुजनाकुलाः 33,4. Ṛt. 1,10. Spr. (II) 1519. 2801. Varâh. Bṛh. S. 11,2. Kathâs. 18,82. H. 793. Pańkat. 43,17. Hit. 7,22.

Comm. zu Taitt. Prât. 2,12. 23. Das entsprechende partic. lautet शक्तित (im Unterschied von शक्त) Kâç. zu P. 7,2,17. Vop. 26,110. तत्रापि जतुगृहे दग्धुं समारब्धा (so ed. Bomb.) न शकिता विडुरमन्त्रितेन *obgleich man es versuchte sie zu verbrennen, so konnten sie doch nicht verbrannt werden* MBh. 1,3823. 3821. अपनेतुं च पतितो न चैव शकितो मया 6015. यदि वै पितरो मम। शक्तैर्न शकितास्त्रातुम् 6853. 7418. 7,4814. दिलीपेन — पुनर्न शकिता नेतुं गङ्गा (शकितं तेन गङ्गा 45,48 Gorr.) प्रार्थयता R. 1,44,53. R. Gorr. 1,69,8. Kathâs. 39,154. 63,45. 65,35.

— desid. s. u. 1. शिक्ष्.

— अनु *nachthun können:* न तत्ते अन्यो अनु वीर्यं शकत् RV. 10,43,5.

— परि *bewältigen:* न शक्तः परिशक्तवे RV. 8,67,7.

— प्र *vermögen:* को नु स्तोतुं प्रशक्नुयात् Hariv. 14902. कर्णं प्रयोद्धुं न प्रशक्ये MBh. 8,3384. — प्रशक्त MBh. 7,1127 fehlerhaft für प्रसक्त, wie die ed. Bomb. liest.

— प्रति *gegen Jmd* (acc.) *Etwas vermögen:* प्रतिशेकुर्न सैन्धवम् MBh. 7,1780.

— सम् *vermögen* AV. 1,27,3. mit infin. Bhâg. P. 10,61,3. *mit Etwas zu Stande kommen:* तस्मिन्प्रातर्न समशक्नुवन् TS. 6,4,2,1. न पिशाचैः सं शक्नोमि न स्तेनैः *ich komme nicht zu Stande* so v. a. *ich will nichts zu schaffen haben mit* AV. 4,36,7.

2. शक्, शग्धि, शकम्, (आ) शक्याम्, शकस्, शेकिम. 1) *Jmd* (dat.) *helfen:* ता नः शक्तं शचीभिः RV. 7,67,5. वृकाय 68,8. 8,3,11. fg. शग्धि तव तन्न ऊतिभिः 24,11. 50,5. 14. 69,3. 80,4. अर्वते 10,40,5. — 2) (*verhelfen zu*) *Jmd einer Sache* (gen.) *theilhaftig machen:* रायः RV. 2,2,12. 4,21.10. 5,68,3. वाजस्य 3,16,6. TBr. 2,4,4,3. — 2. शक् liesse sich etwa als transit. zu 1. शक् *Jmd in Stand setzen* betrachten.

— desid. s. 2. शिक्ष्.

— आ 1) *helfen:* स नः शक्रश्चिदा शकद्दिन्द्रो विश्वाभिरूतिभिः RV. 8,32,12. — 2) *theilhaft machen:* त्वमङ्ग शक्र वस्व आ शको नः RV. 7,20,9. — 3) *einladen zu* (acc.): आ त्वा शक्यामुपमं राधो अन्नैः RV. 10,29,3. सधमादम् *zum Gelage* 88,17. Nir. 7,30 (zu 1. शक् gezogen).

— उप 1) *helfen;* s. उपशाक in den Nachträgen. — 2) *mittheilend hingeben:* यज्ञं शिक्षन्तो नोपशेकिम AV. 6,114,2.3; vgl. die v. l. TBr. 2,4,4,9.

1. शकं 1) n. *a) Mist:* इडैव गावः एतनेव शकेव (शके oder शका इव) पुष्यत AV. 3,14,4. °बलि 20,131,16. Vgl. अश्व° und शकन्, शकृत्. — *b)* v. l. für कश = उदक Naigh. 1,12. — 2) f. आ P. 7,3,44, Schol. VS. 24,32. TS. 5,5,18,1. nach Mahîdh. = शकुन्ति *Vogel;* nach Andern = मक्षिका oder *ein langohriges Thier* (मृग).

2. शक m. pl. N. pr. eines Volkes, *die Indoscythen* H. an. 2,17. Med. k. 34. LIA. 2,362. fgg. gaṇa शाण्डकादि zu P. 4,3,92. AV. Pariç. in Ind. St. 10,318. M. 10,44. (Vasishtha's Kuh असृजत्) प्रस्रवाद्द्राविडाञ्छकान् MBh. 1,6683. 2,1088. 6,352. 359 (VP. 188. 190. 193). 13,2103. Hariv. 760. 767. 6441. Söhne Narishjant's 641. अर्धं शकानां शिरसो मुण्डयित्वा (मुण्डं कृत्वा die neuere Ausg.) 780. 782. R. 1,54,20 (55,20 Gorr.). शकृद्देशाच्छकाः स्मृताः 55,3 (56,3 Gorr.). 4,40,21. 44,13. Varâh. Bṛh. S. 5,38. 75. 79. 9,21. 13,9. 14,21. 16,1. 17,26. 18,6. Râǵa-Tar. 3,128. Mârk. P. 58,6. VP. 374. 474. 475, N. 64. Bhâg. P. 9,8,5. शकादयश्च संभाष्या भद्रदत्तादिनामभिः Sâh. D. 172,16. शकाराणां शकादीनां शाकारीं

(भाषां) संप्रयोजयेत् 173,6. °देश Verz. d. Oxf. H. 339,a,31. शकाधिपराजधानी डिल्ली 274,b, No. 651. fg. °नृपाल Weber, Ǵjot. 9, N. शकारिर्विक्रमादित्यः Râǵa-Tar. 2,6. Gatâdh. im ÇKDr. शकान्तक m. = विक्रमादित्य ÇKDr. ohne Angabe einer Aut. °काल *die* Çaka-*Aera* 78 n. Chr.) Varâh. Bṛh. S. 13,3 (= Râǵa-Tar. 1,56). Utpala zu Bṛh. 7,8. Râǵa-Tar. 1,52. Verz. d. Oxf. H. 188,b,13. °भूपकाल dass. Varâh. Bṛh. S. 8,21. शकेन्द्रकाल dass. 20. °वर्षाणां सहस्रे गते सति Weber, Ǵjot. 98, N.; vgl. Kern in der Einl. zu seiner Ausg. von Varâh. Bṛh. S. 5. fgg. शक sg. gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. *ein Fürst der* Çaka gaṇa कम्बोजादि zu P. 4,1,175, Vârtt. H. an. Med. — Vgl. शाक, शाक्य.

3. शक m. *ein best. vierfüssiges Thier* (v. l. शल) Pańkar. 1,7,28. — MBh. 13,2835 fehlerhaft für शुक, wie die ed. Bomb. liest.

शकच m. N. pr. Râǵa-Tar. 5,176.

शकट Uṇâdis. 4,81. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) m. (dieses selten) und n. *Karren, Wagen* Nir. 6,22. 11,47. AK. 2,8,2,20. H. 753. Halâj. 2,289. Çâńkh. Çr. 4,14,33. Khând. Up. 4,1,8. शकटमिवाचेतनमिदं शरीरम् Maitrjup. 2,3. Bṛhadd. in Ind. St. 1,118. Weber, Ǵjot. 2,391, N. 1. P. 4,4,80. M. 5,117. Jâǵń. 3,42. MBh. 2,1440. 2086. 3,10643. कनकामय 6,301. 12,12659. 13,3270. 3312. शकटोर्वी 4167. 14,1931. Hariv. 3419. R. 2,36,5. 113,20 (124,20 Gorr.). R. Gorr. 2,83,21. 6,96,13. Varâh. Bṛh. S. 8,3. 34,5. 43,21. 45,7. 46,9. 86,74. Spr. 2345. 5048. Kathâs. 61,326. 328. Mârk. P. 49,50. Pańkat. 8,15. ed. orn. 4,12. Hit. 46,13. °भङ्कवचन्यास (Kṛshṇa hat als Kind einen Karren umgeworfen und zerbrochen) Verz. d. Oxf. H. 26,b,34. °व्रत 34,a,19. शकटापणाः *Karren und Waaren* (nach den Erklärern) R. Gorr. 2,97,20 (शकटायनाः Schl., शकटापणाः ed. Bomb.). शकटापणवेशाः (so die ed. Bomb. überall) *Karren, Waaren und Zelte für Buhldirnen* MBh. 3,14846. 14922. 5,5155. 7647. 15,612. शकट als m. R. 7,93,3. Spr. 2345, v. l. Bhâg. P. 2,7,27. शकटी gaṇa बह्वादि zu P. 4,1,45. RV. 10,146,3. °मुखी Shaḍv. Br. 4,7. R. 1,33,18. 50,4. Hariv. 3448. शकटीशकट als adj. (!) zu घोष 3526. Nach Çânt. 4,1 können शकटि (vgl. gaṇa बह्वादि zu P. 4,1,45) und शकटी beliebig betont werden. — 2) प्राजापत्यम्, रोहिण्याः oder रोहिणीशकटम् *das als Karren gedachte* Nakshatra Rohiṇî Spr. 1886. 2367. Śrutas. 8,13. Spr. 2648. fg. Varâh. Bṛh. S. 24,30. Pańkat. 50,20. Kuvalaj. 193,b (169,b). शकटभेद Colebr. Misc. Ess. II, 332. — 3) m. n. Bez. *einer best. Truppenaufstellung* M. 7,187. MBh. 15,249. Kâm. Nîtis. 18,49. 19,40. 48. fg. °व्यूह MBh. 7,192. — 4) n. Bez. *einer best. Constellation, wenn nämlich alle Planeten im 1ten und 7ten Hause stehen*, Varâh. Bṛh. 12,4. 5. 13. — 5) m. schlechte Lesart für शाकट *Wagenlast* H. 885. — 6) m. N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. eines von Vishṇu oder Kṛshṇa erschlagenen Asura H. 220. शकटारि 221, Schol. °भिद् Pańkar. 4,3,132. शकटासुरभञ्जन 1,20. 8,76. — 7) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,29. — Vgl. अङ्गारशकटी, पुष्प°, शाकट und शाकटायन.

शकटबिल s. शकटाबिल.

शकटाय् (von शकट), °यति *einen Karren darstellen:* शकटायती Bhâg. P. 10,30,15.

शकटायन, °नाः R. 2,89,15 fehlerhaft für शकटापणाः; s. u. शकट 1).

शकटार् m. N. pr. eines klugen Affen Verz. d. Oxf. H. 157,b, No. 341. अन्तर्दुष्टः सदा युक्तः सर्वानर्थकरः किल । शकुनिः शकटारश्च दृष्टान्तावत्र भूपते ॥ Spr. (II) 341.

शकटाल m. N. pr. des Ministers von Nanda Kathâs. 4,104. fgg. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53.

शकटाविल m. ein best. Schwimmvogel, = प्लव Mit. III,41,b,10. शकटविल m. a gallinule Wilson nach Çabdârthak.

शकटाह्वा f. das Nakshatra Rohiṇî ÇKDr. — Vgl. शकट 2).

शकटि und शकटी s. u. शकट 1).

शकटिक adj. (चतुर्ष्वर्थेषु) von शकट gaṇa कुमुदादि 1. zu P. 4,2,80.

शकटिका (von शकटी) f. Wägelchen Mṛkkh. 150, 8. पुष्पशकटिकानिमित्तज्ञान (die beiden letzten Worte haben sich in die 19te Zeile verirrt; vgl. Comm. zu Bhâg. P. 10,45,36) unter den 64 Künsten Verz. d. Oxf. H. 217.a,15. fg. — Vgl. मृच्छकटिका.

शकटिन् (von शकट) adj. einen Karren besitzend; m. der Inhaber eines Karrens Kathâs. 61,327.

शकट्या f. = शकटानां समूहः gaṇa पाशादि zu P. 4,2,49.

शकधूम (1. शक + धूम) m. 1) Rauch oder Dunst des Mistes: मुहूर्देवो ब्राह्मणस्य शकृत्पिण्डान्पर्वस्वाधाय शकधूमं किमद्याहरिति पृच्छति Kauç. 50. °ज adj. AV. 8,6,15. — 2) wohl N. eines Sternbildes AV. 6,128,1. 3. 4. Nakshatrakalpa bei Weber, Omina 363.

शकन् s. शकृत्.

शकनि s. u. शकारिलिपि.

शकंधि (शकम् + धि?) m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4, 1,123. — Vgl. शाकंधेय.

शकन्धु (nom. °म्) P. 6,1,94, Vârtt. 2. Vop. 2,13. nach Carey (Gramm. S. 20) = शक + अन्धु a king's well.

शकपिण्ड (1. शक + पि°) m. Mistball VS. 25,7.

शकपूण m. N. pr. eines Mannes; s. शाकपूणि.

शकपूत m. N. pr. eines Mannes RV. 10,132,5. mit dem patron. Nârmedha, Liedverfasser von RV. 10,132 nach RV. Anukr.

शकम् (von 5. शम्) indecl. (= सुखरूप Comm.) TS. Anukr. in Ind. St. 3,397. Vgl. अवग्रहशकम् indecl. (in den Nachträgen), wie wohl st. अवग्रहशक n. zu lesen ist.

शकमय (von 1. शक) adj. aus Mist hervorgegangen u. s. w.: धूम der Rauch von brennendem Miste RV. 1,164,43.

शकंभर (शकम्, acc. von 1. शक, + भर) adj. Mist tragend AV. 5,22,8.

शकर् n. = शकल 1) Çat. Br. 14,6,9,32.

शकल Uṇâdis. 1,111. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) m. n. Spahn, Splitter, Holzscheit; Schnitzel, Bröckchen, Stückchen; = भित्त (खण्ड) P. 8,2,59. AK. 1,1,2,17. H. 1434. an. 3,684. fg. Med. l. 134. Halâj. 4,28. इध्मस्य Çat. Br. 1,5,2,3. 2,4,1. 2,5,3,5. 14,1,3,26. TS. 6,3,3,2. यूप° 4,2.3,5. Ait. Br. 2,3. शात्तवृत्ताणाम् Kauç. 13. 18. 29. Kâtj. Çr. 4,8,14. बाह्या° Çat. Br. 3,7,1,8. पुरोडाश° Kâtj. Çr. 9,12,9 (vgl. Âçv. Çr. 5,7,2 und Comm.). हिरण्य° Çat. Br. 3,8,3,26. 7,5,2,8. Kauç. 10. 13. 19. 79. 127. Âçv. Çr. 6,12,3. Lâtj. 2,11,13. Schol. zu Kâtj. Çr. 4,3,24. 10,8,6. यवशकलान्सह गोमयैः पिबानः MBh. 13,3694. शिला° Mṛkkh. 115,4. Ragh. 5,73. Nâgân. 21,19. Sarvadarçanas. 10,6. 12,7. 8. पाषाण° Spr. (II) 2041. काच° 2297. पद्मराग° 2710. शल्यस्य Uttarar. 35,6 (46,14). बिस° Git. 7,25. हिरण्य° Varâh. Bṛh. S. 60,17. अस्थि° 27,4. Spr. 1886. 3059. Kathâs. 60,88. 96,31. कलश° Scherbe Prab. 54,15. घटादि° Halâj. 5,18. शकल allein dass. M. 6,28. अण्डशकलानि Hariv. 12332. धनुषः Bhâg. P. 10,42,20. कृष्णसर्पशकलानि Pańkat. 262,24. धवलाम्भोद° Kathâs. 73,341. अन्धकारं शकलानि कुर्वन् zertheilend Ragh. 2,46. — 2) n. Hälfte: शरीरशकले MBh. 2,711. fg. प्राणिशकले 713. 716. fg. Hariv. 1810. Bhâg. P. 9,22,7. die Hälfte einer Eierschale M. 1,13. MBh. 12,11573. Hariv. 39. Varâh. Bṛh. S. 1,6. Halbvers Ind. St. 8,299. 305. 322. कलयति तिलकं तथा शकलम् zur Hälfte Sâh. D. 57,18. — 3) n. Hirnschale Halâj. 3,11. — 4) n. Fischschuppe (शल्क); Haut (त्वच्) AK. 3,4,1,13. H. an. Med. — 5) n. Bast AK. H. an. Med. — 6) n. ein best. Farbestoff H. an. Med. P. 4,2,2, Vârtt. 1. — 7) m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. 3,9,1 (Sâj. zu Çat. Br. 14,6,9,1). — 8) fehlerhaft für सकल (so die neuere Ausg.) Hariv. 8429. 8439. — Vgl. त्रि°, द्वि°, शाकल, शाकलिक, शाकल्य, शलाका und शल्क.

शकलवत् (von शकल) adj. gaṇa मध्वादि zu P. 4,2,86.

शकला (wie eben) adv. in Verbindung mit कर् zertheilen gaṇa ऊर्यादि zu P. 1,4,61. — Vgl. संशकला.

शकलाङ्गुष्ठक ved. adj. Schol. zu P. 3,1,59. 4,6.

शकलिन् (von शकल) m. Fisch (mit Schuppen versehen; vgl. शल्किन्) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,111. AK. 1,2,3,17. H. 1344. Halâj. 3,35. — Vgl. पृष्ठ°.

शकलीकर् (शकल + 1. कर्) zerstückeln, in Stücke brechen, zersprengen: रथम् MBh. 7,3872. 6177. °कृतसर्वाङ्ग 6,3636. सप्तधा R. 1, 47,2. 2,69,13. लोकाः °कृताः 3,69,21. (शाखी) अस्त्रा °कृतः Ragh. 15, 20. शिरोभिः °कृतैः Kathâs. 116,60. — Vgl. विशकलीकर् unter विशकल.

शकलीभू (शकल + 1. भू) bersten, zerspringen, in Stücke gehen: पृथिवी °भवेत् MBh. 3,591. 7,475. द्यौः 3,15100. गदा °भूता 14,2455. मूर्धा तु सप्तधा तस्य °भविता तदा R. 7,26,56.

शकलेन्दु (शकल + इ°) m. Halbmond Hariv. 6245. 8429 (hier besser सकलेन्दु die neuere Ausg.).

शकलोष्ट (1. शक + लोष्ट) m. Mistball Gobh. 2,4,8 in Ind. St. 5,371 (शकलोट und षकलोष्ट die Hdschrr.).

शकल्येषिन् (शकल्यऽएषिन् Padap.) AV. Prât. 3,52. adj. dem Span nachgehend d. h. glimmend AV. 1,25,2.

शकवर्मन् m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,a,2.

शकवृद्धि m. desgl. ebend.

शकशकाय् (onomatop.), °यति knacken: द्रुमैः शकशकायद्भिर्मारुतेन Bhatt. 8,65.

शकादित्य (2. शक + आ°) m. N. pr. = शालिवाहन ÇKDr. unter शक.

शकार् m. 1) der Laut श RV. Prât. 1,9. 4,2 u. s. w. AV. Prât. 2,10. 13. 17. Çatr. 1,382. — 2) der in schlechtem Rufe stehende Bruder der Concubine eines Fürsten (so genannt, weil er im Drama stets श st. स und ष spricht) Bhar. Nâtjaç. 34,11. 107. Daçar. 2,42. Sâh. D. 81. 85. शकाराणां शकादीनां शाकारीं (भाषां) संप्रयोजयेत् 173,6. Mṛkkh. 9,16. fgg.

शकारिलिपि f. Bez. einer best. Schriftart Lalit. ed. Calc. 143,18.

l'écriture de Çakani Fouc. 122.

शकुन (शकुन Uṇâdis. 3,49) 1) m. *a) Vogel*, meist von *grösseren Vögeln* und von *solchen, welche Vorzeichen geben*, gebraucht. AK. 2,5,32. Trik. 3,3,264. H. 1316. an. 3,423. Med. n. 138. Halâj. 2,83. Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,49. श्येन ṚV. 4,26,6. 9,86,13. 107,20. 112,2. हिरण्यय 9,85,11. हिरण्यवर्ण Maitrjup. 6,34. कृष्ण ṚV. 10,16,6. AV. 12,3,13. TS. 3,2,6,2. ṚV. 10,68,7. 106,3. 123,6. 165,2. हंसाः सुपर्णाः शकुना वयांसि *grosse und kleine Vögel* AV. 11,2,24. 12,1,51. 20,127,4. Çâṅkh. Br. 7,4. VS. 18,53. Jâǵn. 1,168. MBh. 1,2947. 3,2308. शकुनानां फलं वाथ विपरीतमिदं ध्रुवम् 2555. 2754. 5,2456. Hariv. 1217. R. 1,30,16. R. Gorr. 1,2,18. 3,7,4. 78,25 (am Ende eines adj. comp. f. आ). 79,21. Suçr. 1,30,5. 104,14. 17. Spr. (II) 3077. (I) 2926. प्रदक्षिणाः H. 62. मङ्गलामङ्गल° Varâh. Bṛh. S. 2, S. 6, Z. 8. 30,2. 53,107. 109. 59,1. अन्यजन्मान्तरकृतं कर्म पुंसां शुभाशुभम्। यत्तस्य शकुनः (शुभाशुभफलसूचको यः कश्चित्प्राणिरूपः Comm.) पाकं निवेदयति गच्छताम् ॥ 86,5. 25. 35. 52. fgg. °ज्ञान 88,10. 95,62. Râǵa-Tar. 3,230. Ind. St. 1,21. — *b) ein best. Vogel* Med. — *c)* pl. N. pr. eines Volkes MBh. 7,802. Schiefner, Lebensb. 318 (88). — *d)* N. pr. eines Asura Bhâg. P. 7,2,5. — 2) n. *a) ein gutes Omen* Trik. H. an. Med. Viçva a. a. O. Spr. (II) 1498. पुनरेव प्रयास्यामः सिद्ध्यै शकुनान्विताः Kathâs. 32,48. शकुनापेक्षिन् 53,50. किं शकुनकारणं किंचित्संजातम् (कुशलकारणं तिष्ठति ed. Bomb.) Pańkat. 52,11. सा च शुकवचनं शकुनमिव कृत्वा Çuk. in LA. (III) 36,9. शकुनाधिष्ठात्री देवता Kathâs. 124,112. शकुनदेवता 109. 111. अ° *ein böses Omen* 34,8 (am Ende eines adj. comp. f. आ). 54,149 (zu lesen पश्यन्नशकुनानि). Çiç. 9,83. — *b)* Bez. *eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruches* R. 1,30,6. — Vgl. पुण्य°, मूल°, सु°, शाकुन, शाकुनि, शकुन्त, शकुन्ति.

शकुनक m. = शकुन 1) *a) Vogel* MBh. 3,1296.

शकुनज्ञ 1) adj. (f. आ) *mit den Omina vertraut* Kathâs. 31,53. — 2) f. आ *eine kleine Hauseidechse* Trik. 2,5,23.

शकुनज्ञान n. *Vögelkunde, Kenntniss der Omina* Jâǵn. 3,171. Verz. d. Oxf. H. 132,*a*,35.

शकुनदीपिका f. Titel einer Schrift über *Omina* Notices of Skt Mss. 186.

शकुनद्वार m. *ein best. terminus technicus im Augurium*, erklärt Varâh. Bṛh. S. 86,52. fg.

शकुनविद्या f. = शकुनशास्त्र Vjutp. 121.

शकुनशास्त्र n. *die Lehre von den Omina*, Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 126,*a*,20. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 45 (°शस्त्र gedr.).

शकुनसूक्त n. *das Vogellied* (aus dem ṚV.) Varâh. Bṛh. S. 46,73, v. l. nach Kern.

शकुनार्णव (शकुन + अ°) m. Titel einer Schrift über *Omina* Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,44.

शकुनाशा f. *eine best. Pflanze* Suçr. 2,14,17. vielleicht fehlerhaft für शकुलाशा; vgl. शकुलादनी.

शकुनाहृत (शकुन + आ°) 1) adj. *von Vögeln gebracht.* — 2) m. *a) eine best. Reisart* Bhâvapr. in Nigh. Pr. (fälschlich °हृत् geschrieben). Suçr. 1,73,5. 195,6. Vâgbh. 6,1. — *b) ein best. Fisch* Râǵan. in Nigh. Pr. auch hier °हृत् geschr.

शकुनि Uṇâdis. 3,49. 1) m. *a)* = शकुन 1) *a)* Naigh. 5,3. Nir. 3,18. 4,16. 9,3. AK. 2,5,32. Trik. 3,3,266. H. 1316. an. 3,424. Med. n. 136. Halâj. 2,82. ṚV. 2,42,1. 43,3. AV. 2,25,2. कृष्ण 7,64,1. 10,3,6. 11,9,9. Ait. Br. 4,7. °वाद् 2,15. Çat. Br. 14,1,2,31. Kâth. 25,7. हिरण्यवर्णानां शकुनीनाम् (मत्स्याः) Ind. St. 3,459. Khând. Up. 6,8,2. M. 5,11. 12,63. Spr. (II) 968. 3288. (I) 2997. 4604. MBh. 1,723 (die Açvin als *Vögel*). 2,356. 3,10437. 5,2452. 12,1622. R. 1,2,19. 2,34,50. 96,12 (105,11 Gorr.). 3,17,18. Çânt. 2,21. Varâh. Bṛh. S. 53,106. 87,1. Mârk. P. 35,22. Sarvadarçanas. 69,6. °लुब्धक Pańkat. III, 140. — *b) ein best. Vogel* VS. 24,40. *Falco Cheela* (चिल्ल) H. 1334. Halâj. 2,95. = गृध्र H. ç. 194. — *c)* N. des 1ten festen Karaṇa (s. 2. करण 3) *m*) H. an. Med. Varâh. Bṛh. S. 99,5. 8. — *d)* N. pr. gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. eines Schlangendämons MBh. 1,2157. eines Unholdes, Sohnes des Duḥsaha, Mârk. P. 51,3. 67. eines Asura, Sohnes des Hiraṇjâksha, Hariv. 194. VP. 147. Bhâg. P. 8,10,20. 10,88,14 (Vater des Vṛka). eines Fürsten der Gândhâra, Sohnes des Subala, Trik. H. an. Med. MBh. 1, 2440. 2713. 5655. 3,1797. 12276. 14772. fgg. 6,2104. 7,516. 14,2485. Hariv. 8020. 8070. 8098. Spr. (II) 341. Verz. d. Oxf. H. 137,*b*, No. 341. eines Sohnes des Vikukshi und Grosssohnes des Ikshvâku Hariv. 662. eines Sohnes des Daçaratha 1993. Bhâg. P. 9,24,5. des Urgrossvaters Açoka's Râǵa-Tar. 1,101. — 2) f. ई *Vogelweibchen* (*Sperlingsweibchen* Çabdârthak. bei Wilson, *Turdus macrourus* Râǵan. im ÇKDr.) MBh. 12,5137. 5323. Hariv. 3382 (die neuere Ausg. besser शकुनिग्रहः). °वेषधारिणी 3423 9088. शकुनी पूतना N. einer Unholdin MBh. 5,4409. Hariv. 3290. 3424. 4149. शकुनी allein = पूतना 5876 (die neuere Ausg. शकुनी, die ältere शकुनि). 8391. Später sind daraus zwei den Kindern gefährliche Unholdinnen gemacht worden Suçr. 2,382,8. 387,8. शकुनि Çârṅg. Saṁh. 1,7,109. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,26. fg. VP. 147, N. 2. शकुनी mit Durgâ identificirt Hariv. 10241. — Vgl. कृष्ण°, महा°, शाकुनिक, शाकुनेय.

शकुनिका (von शकुनी) f. *Vogelweibchen* MBh. 12,5245. Bez. einer der Mütter im Gefolge Skanda's (wohl = शकुनी पूतना) 9,2633.

शकुनिग्रह m. Bez. einer best. den Kindern gefährlichen Unholdin: विनता तु महारौद्रा कथ्यते शकुनिग्रहः MBh. 3,14480. — Vgl. unter शकुनि 2).

शकुनिप्रपा f. *eine Tränke für Vögel* Hâr. 132.

शकुनिसवन n. gaṇa सवनादि zu P. 8,3,110.

शकुनिसादि m. VS. Prât. 3,82. TS. Prât. 6,7. *ein best. Theil des Opferrosses* VS. 25,3.

शकुनीश्वर (शकुनि + ई°) m. *der Fürst der Vögel* d. i. Garuḍa Dhanańǵaja im ÇKDr.

शकुनोपदेश (शकुन + उ°) m. *die Lehre von den Omina* Varâh. Bṛh. 28,5.

शकुन्त Uṇâdis. 3,49. m. 1) = शकुन 1) *a)* AK. 2,5,32. 3,4,14,60. H. 1316. an. 3,306. Med. t. 162. Halâj. 2,82. AV. 11,6,8. MBh. 1,1851. 2948. 2951. 3,14990. 14,2233. Çâk. 170. Spr. (II) 2309. Bhâg. P. 3,31,8. 5,17,23. 8,2,14. — 2) *ein best. Raubvogel* Bhâg. P. 5,14,5. = भास AK. 3,4,14,60. H. 1338. H. an. Med. Halâj. 2,92. *der blaue Holzheher* Çabdârthak. bei Wilson. — 3) *ein best. Insect* (कीटभेद) Med. — 4) N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,2349. — Vgl. क्रीडा°.

शकुन्तक॑ (von शकुन्त) m. *Vögelchen* Einschiebung nach ṚV. 2,43. VS. 23,23. MBh. 12,9303. शकुन्तिका॑ f. *Vogelweibchen* ṚV. 1,191,11. VS. 23, 22. MBh. 1,2423. Hariv. 1117. 1121.

शकु॑न्तला f. N. pr. einer Apsaras Çat. Br. 13,5,4,13. eine Tochter Viçvâmitra's von der Apsaras Menakâ, Gattin Dushjanta's und Mutter Bharata's, MBh. 1,2814. fgg. निर्जने तु वने यस्माच्छकुन्तैः परिवारिता (परिरक्षिता ÇKDr.)। शकुन्तलेति नामास्याः कृतं चापि ततो मया ॥ 2951. Çâk. 9,5 u. s. w. Bhâg. P. 9,20,13. fgg. शकुन्तलोपाख्यान MBh. 1, 68 in den Unterschriften der Adhjj. Padma-P. in Verz. d. Oxf. H. 13,a, 16. शकुन्तलात्मज m. *der Sohn der* Çak. d. i. Bharata H. 702. — Vgl. अभिज्ञानशकुन्तल, शाकुन्तल und शाकुन्तलेय.

शकु॑न्ति Uṇâdis. 3,49. m. = शकुन 1) a) AK. 2,5,32. H. 1316. Halâj. 2,82. ṚV. 2,42,3. 43,1. Spr. (II) 2309, v. l. Uttarar. 53,14 (69,6).

शकुल॑ gaṇa मद्गुरादि zu Uṇâdis. 1,42. 1) m. a) *ein best. Fisch* AK. 1, 2,3,19. H. 1345. Hâr. 191. Halâj. 3,37. VS. 23,28. AV. 20,136,1. MBh. 12,4891. R. 3,76,9. Verz. d. Oxf. H. 129,a,9. 13. — b) वसिष्ठस्य शकुलः N. eines Sâman Ind. St. 3,233,b. — 2) f. ई a) *ein best. Fisch mit giftiger Galle* (पित्त) Suçr. 2,258,3. शकुली (v. l. शकली) रोहिताकारा भूमौ प्रायश्चरत्यसौ (also *eine Art Aal*) । गुर्वी पाके च मधुरा भेदिका दोषकोपना ॥ Râgavallabha im ÇKDr. — b) *Wrightia antidysenterica* Mad. in Nigh. Pr. — c) *eine Art Gebäck* H. ç. 95; vgl. शष्कुली. — d) N. pr. eines Flusses Mârk. P. 57,23. — Vgl. शाकुलिक.

शकुलगण्ड m. *ein best. Fisch*, = शाल Trik. 1,2,20.

शकुलाक्षक (शकुल + अक्ष *Auge*) m. *eine best. Pflanze:* = गण्डाली AK. 2,4,5,24.

शकुलाक्षी (wie eben) f. *eine best. Pflanze*, = गण्डदूर्वा Râgan. im ÇKDr.

शकुलाद (शकुल + अद) adj. Çakula's *essend;* m. pl. Bez. einer Völkerschaft gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116. — Vgl. शाकुलादिक.

शकुलादनी (शकुल + अदन) f. Bez. verschiedener Pflanzen: = कटु AK. 2,4,3,4. H. an. 3, 32. = कटुकाशाक (कच्चटशाक ÇKDr. nach ders. Aut. = vulgo काच्चट Ratnam. 235) Med. n. 247. = कटुका und कच्चटक Hâr. 233. = तोयपिप्पली (जलपिप्पली) *Commelina salicifolia* AK. 2,4, 3,29. H. an. Viçva im ÇKDr. Râgan. in Nigh. Pr. = मांसी und किंचुलिका H. an. und Viçva = गजपिप्पली *Scindapsus officinalis* Râgan. = कटुफल Viçva a. a. O. = शकुलाक्षी Mad. in Nigh. Pr. *eine best. Gemüsepflanze* Vâgbh. 6,78.

शकुलार्भक (शकुल + अ°) m. *ein best. Fisch*, = गडक AK. 1,2,3,17.

श॑कृत् (Uṇâdis. 4,58) und शकन् n. Siddh. K. 251,a,8. Declination P. 6,1,63. Vop. 3,39. 165. *Mist, stercus* AK. 2,6,2,18. H. 634. Halâj. 3, 15. शक्न॑स् AV. 12,4,4. शक्ना॑ VS. 37,9. °शकृता Kâtj. Çr. 26,1,23. MBh. 13,3440. Varâh. Bṛh. S. 50,25. श॑कभिस् TS. 5,7,23,1. शकृत् nom. acc. sg. und im comp. ṚV. 1,161,10. AV. 12,4,9. TS. 7,1,19,3. Kauç. 26. R. 6,11,31. गो° M. 2,182. 11,91. अजा° Suçr. 1,35,12. शकृद्रस 145,8. 2,340,9. शकृत्पिण्ड Kauç. 7. 50. 54. 76. fg. Varâh. Bṛh. S. 48,11. 55, 17. Bhâg. P. 5,5,30. शकृन्मूत्रम् 3,17,2. 30,20. 9,3,5. Varâh. Bṛh. S. 90, 10. मूत्रशकृत् 93,14. gaṇa गवाश्वप्रभृति zu P. 2,4,11. Als masc. oder fem. erscheint das Wort in der Stelle: श्लेष्ममूत्रशकृतस्त्यजन्नघः Varâh. Bṛh. S. 51,27. — Vgl. अश्व°, शाकृतक und 1. शक.

शकृत्करि m. *Kalb* (*viel Unrath machend*) P. 3,2,24. Vop. 26,48. AK. 2,9,62. Trik. 2,9,20. H. 1260.

शकृत्कीट m. *Mistkäfer* Hâr. 163.

शकृत्पदी adj. *Mist an den Füssen habend* gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139.

शकृदित (von शकृत्) adj. *mit Mist beschmiert* Nir. 6,22.

शकृद्देश (शकृत् + देश) m. *After* R. 1,55,3 (56,3 Gorr.).

शकृद्द्वार (शकृत् + द्वार) n. dass. H. 612.

शकृद्भेद m. = विड्भेद *dünner Stuhlgang, Diarrhoe* Suçr. 2,498,16. 510,2.

शक्कर, शक्करि und शक्करी s. शक्कर u. s. w.

शक्कुलि f. Siddh. K. 248,a,2 wohl fehlerhaft für शष्कुलि.

1. शक्त (partic. von 1. शक्) 1) adj. a) *vermögend, im Stande seiend, Etwas könnend, fähig* AK. 3,4,12,47. 23,144. Trik. 3,1,14. H. 491. 1263. Halâj. 2,231. M. 2,109. 4,34. 10,129. 11,9. Jâǵn. 1,28. 2,116. 209. 300. MBh. 1,6853. Kap. 1,118 (Sâṁkhjak. 9.). Spr. (II) 1775. (I) 2928. Râǵa-Tar. 5, 457. लोकान्नावारयन् शक्ता अपि Bhâg. P. 4,14,40. शक्ततर Pańkat. 57, 16. अति° R. 2,29,6. अशक्त (अशक्त॑ = अशक्ति P. 5,4,21, v. l.) M. 11, 224. Jâǵn. 2,209. R. 1,76,3. 2,63,40. Spr. (II) 709. fgg. Mit einer Ergänzung: α) mit einem instr.: भ्रातॄणां यस्तु नेहेत धनं शक्तः स्वकर्मणा *wenn er solches durch seine Arbeit* (zu thun) *vermöchte* M. 9,207. कर्मणा R. 2,23,13. — β) mit einem gen. der Person: *gewachsen, Macht habend über:* शक्तो ऽहं राज्ञस्य MBh. 3,11504. R. 3,29,19. 4,16,45. Kathâs. 45,100. mit einem gen. der Sache: शक्ताहं नास्य खेदस्य Varâh. Bṛh. S. 32,4. — γ) mit einem dat. der Person: शक्तो मल्लो मल्लाय P. 2,3,16, Vârtt. 2, Schol. mit einem nom. act. im dat.: शक्तश्चरत्नमुग्रं प्रतिधावनाय (प्रतिबाधनाय ed. Bomb.) MBh. 8,3398. अशक्ता त्राणाय 1, 8432. उपकाराय Mârk. P. 19,5. — δ) mit प्रति und acc. der Person: न च शक्तस्त्वमिमं प्रति Kathâs. 45,400. — ε) mit einem infin. M. 9,10. MBh. 1,5960. 6142. 6765. 6880. 2,736. 3,133. 1442. 2614. 12275. Spr. 5010. R. 1,33,9. 58,4. 2,27,14. 39,6. 74,28. 3,54,27. Çâk. 36. 74. Vikr. 72. Sarvadarçanas. 55,16. Pańkat. 69,17. अशक्त M. 8,154. MBh. 1,1115. R. 2,45,30. Hit. 30,3. mit einem aus dem Vorhergehenden zu ergänzenden infin.: नैतत्कर्तुं क्षमा वयम्। यो वा शक्तः स कुरुताम् Kathâs. 18, 142. Daçak. 80,15. — ζ) mit einem loc.: यत्र यच्छक्तम् Sarvadarçanas. 150,12. कर्मणि M. 8,388. Spr. (II) 2480. मन्त्रसंवरणे शक्ताः शक्ताः सूक्ष्मासु बुद्धिषु R. 1,7,9. रक्षणपोषणे MBh. 1,6150. 6234. 3,2263. 8773. R. 1,13, 50. 58,5. 3,4,35. Spr. 3214. 5076. Râǵa-Tar. 8,2281. तस्य साह्यके Kathâs. 73,270. अशक्ता ग्रहणे MBh. 1,5569. 8433. Spr. (II) 2702. — η) mit der Ergänzung componirt: यावद्वित्तोपार्जनशक्तः Spr. 4482. Kathâs. 91,9. — b) angeblich = शकित (s. u. 1. शक् am Ende) Kâç. zu P. 7,2,17. Vop. 26,110. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Manasju MBh. 1,3697.

2. शक्त fehlerhaft für सक्त, z. B. Sâṁkhjak. 40 (असक्त bei Wilson). Daçak. 140,7.

शक्तरूप adj. *der so aussieht, als wenn er Etwas vermöchte:* न शक्तरूपश्चोद्धर्तुम् Spr. 4908.

1. श॑क्ति (von 1. शक्) f. *das Können, Vermögen; Kraft, Fähigkeit, Geschick; Wirksamkeit* Naigh. 2,1. Nir. 7,28. AK. 2,8,2,71. 3,4,14,69. H. 796. an. 2,199. Med. t. 61. शक्तिः पुनर्भवेत् । विरोधस्य प्रशमनम् Sâh.

D. 383. शक्ती वा यत्ते चकृमा विदा वा ṚV. 1,31,18. 10,134,6. des Soma 25,5. अग्निर्मन्नैिननङ्कृक्तिभिः 88,10. AV. 2,27,7. 3,13,3. VS. 11,2. शक्त्या, धिया 57. 63. 18,15. Çat. Br. 6,3,1,14. Çâṅkh. Br. 23, 2. Kauç. 73. °विषये Âpast. 1,30,13. 22. 2,6,8. °विषयेण 12,1. अशक्तौ Kâtj. Çr. 8,5,12. 9,10,11. Âçv. Çr. 2, 20, 5. परास्य शक्तिर्विविधैव श्रूयते स्वाभाविकी ज्ञानबलक्रिया च Çvetâçv. Up. 6,8. कार्यं सो ऽवेक्ष्य शक्तिं च देशकालौ च तत्त्वतः M. 7,10. 16. 10,124. 11,209. स्व°, पर° 9,298. MBh. 3, 16674. तमा शक्त्या Ragh. 1,22. Spr. (II) 543. 892. 3394. (I) 2927. रौद्र° Sâh. D. 76,2. Bhâg. P. 1,4,17. निजशक्तिहीन Hit. 30, 2. अल्प° adj. 15,9. शक्तिमहापयिता es an Kraft nicht fehlen lassend so v. a. Alles aufbietend Spr. 4909. शक्त्या nach Vermögen, — Kräften M. 2,245. 9,202. 11,245. Jâġn. 1,45. MBh. 14, 2786. Spr. 1891. 4749. 5049. Pañkat. 130,18. आत्मशक्त्या dass. Spr. (II) 1255. स्वशक्त्या dass. Varâh. Bṛh. S. 105,7. परं शक्त्या mit ganzer Kraft M. 7, 89. 10,118. MBh. 5,5957. 7,7041. Wirkung eines Heilmittels Çârṅg. Saṁh. 1,2,8. अ° Schwäche, Unfähigkeit Spr. (II) 2375. Sâṁkhjak. 46. 47. 49. न स्यातु (स्यात् falsch Sâv. 5, 4) शक्तिरस्ति मे MBh. 3,16751. Çâk. 153. गमने MBh. 5,5435. भोजन°, दान°, रति° Spr. 2077. रतेः, जीर्ण° 4862. दर्शन° Jogas. 2, 6. दहन° Suçr. 1,31,13. दाह° Ragh. 11,42. पादपोन्मूलन° adj. 2,34. उत्साह° Spr. (II) 1222. fg. मद° Kap. 3,22. Sarvadarçanas. 2,7. 3,21. सत्ता° 12,17. तिलेषु तैलजननशक्तिः 150,13. 19, 5. विधेः Râġa-Tar. 2, 92. भाग्य° 4, 364. काल° Suçr. 1,160,10. तपः° MBh. 12,4297. मन्त्र° Kâm. Nîtis. 1,5. अग्नि° Verdauungskraft Varâh. Bṛh. S. 76,6. सहस्र°, शत° adjj. der tausend —, hundert (zu geben) vermag MBh. 14,2786. ein Furst hat drei Kräfte: शक्तयस्तिस्रः प्रभावोत्साहमन्त्रजाः AK. 2, 8, 1,19. H. 735. H. an. Med. Ind. St. 10, 194. fg. Kâm. Nîtis. 15, 1. 32. शक्तिः त्रिसाधना Ragh. 3, 13. समग्र° adj. 6, 33. 17, 63. Çiç. 2, 26. die wirkende Kraft (auch pl.) eines Gottes, als der weibliche Theil seiner Doppelnatur: ततो वासवदत्ता च सा च पद्मावती तथा। कृर्षेण ननृतुस्तिस्रो मिलिता इव शक्तयः॥ Kathâs. 34,123. Indra's drei Çakti Ragh. 9,23. Çiva mit seinen Çakti Mâlatîm. 74,7. मूर्ता शक्तिं मनोभुवः Kathâs. 3, 62. 45,340. वैष्णवी Râġa-Tar. 3,471. सुतशक्तिषु Bhâg. P. 1,10,21. गृहीतशक्तित्रितय adj. 2,4,12. 3,5,16. neun Çakti Verz. d. Oxf. H. 25, b, N. 5. जिनशक्तयः Vjâḍi beim Schol. zu H. 233. insbes. Çiva's Kraft, personif. als Durgâ, Trik. 1,1, 51. Med. Çâk. 194. Kathâs. 1,32. Râġa-Tar. 3,444. Bhâg. P. 4,6,42. fg. Verz. d. Oxf. H. 92,a,1. °वादिन् 250,a,4. °मतनिबर्हण 249,b,32. °मतैकदेशिनराकरण 35. 39. 250, a, 1. = कुण्डलिनी 235, a,37. die wirkende Kraft eines Wortes ist seine Bedeutung oder Function Bhâshâp. 79. Sâh. D. 11. 13. 256. fg. 10, 10. Kull. zu M. 11,90. Verz. d. Oxf. H. 246,a, No. 619. Comm. zu Taitt. Prât. 2, 33. समास° Verz. d. Oxf. H. 177,a,29. fg. so v. a. कारक Casusbegriff P. 2,3,7, Schol. Siddh. K. zu P. 4,1,32. die शक्ति eines Spruches ist der wirksamste Theil desselben (der Schluss) Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,97. fg. Pañkar. S. 245. Weber, Râmat. Up. S. 292. Verz. d. B. H. No. 1289. 1350. Verz. d. Oxf. H. 4, a, No. 28. 106, b, No. 161. — 2) Bez. einer best. Constellation, wenn nämlich alle Planeten im 7ten, 8ten, 9ten und 10ten Hause stehen, Varâh. Bṛh. 12,7. 15. — Vgl. अनन्त°, अमर°, उग्र°, देव°, धी°, पर°, बक्र°, बुद्धि°, यथा°, वल्लभ°, वसु°, वस्तु°, विक्रम°, विद्रूप°, विष्णु°, शिव° und शाक्त.

2. शक्ति (von 2. शक्) f. Hilfe; Mittheilung: कृस्तेव शक्तिमभि संददी नः ṚV. 2,39,7. भद्रा शक्तिर्यजमानाय 1,83,3. पितृणाम् 109,3. वस्वी षु ते जरित्रे अस्तु शक्तिः 7,20,10. 68,8. 3,31,14. 57,3. 4,22,8. 43,3.

3. शक्ति f. Speer AK. 3,4,14,69. Trik. 3, 3,186. H. 774. 787. an. 2, 199. Med. t. 61. Halâj. 2, 321. P. 4, 4, 59. M. 8, 315. MBh. 1,1176. 3, 1717. 12216. °पिनाकधृक् 5,5259. R. 1,29,12. 56,11. R. Gorr. 1,41,21. Suçr. 1,104,6. Ragh. 12,77. Mâlatîm. 82,16. Varâh. Bṛh. S. 68,47. 69, 29. Weber, Râmat. Up. 306. Kathâs. 26, 179. Bhâg. P. 4, 10, 11. 8, 10, 35. auch शक्ती gaṇa बह्वादि zu P. 4,1,45. Vop. 4,27. रथशक्ति ist wohl der Fahnenstock auf einem Kriegswagen MBh. 9, 837. Hariv. 9363. R. 6,19,49. शक्ती in dieser Bed. MBh. 13,2784. — Vgl. शक्तीक.

4. शक्ति m. N. pr. eines Sohnes des Vasishṭha und Vaters des Parâçara, Liedverfassers von ṚV. 7,32, 26. 9,97,19–21. 108,3. 14–16. Ind. St. 1,119. 3,460. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58, 7 (wo शक्ति st. शक्री zu lesen ist). MBh. 1,2209. 6701. 6737. 6792. 6867. 12,13642. Hariv. 9567. Mârk. P. 133, 7. VP. 273. Wilson, Sel. Works 1, 12. Bhâg. P. 4,1,41. Pañkar. 1,1,29. Verz. d. Oxf. H. 46, a, 6. 53, b, 12. 227, b, 7. 233,a, No. 565. 276, b, 16. जातुकर्ण्य 80, a, 15. Häufig fehlerhaft शक्ति geschrieben. — Vgl. शक्तिन्, शाक्त, शाक्तेय, शाक्त्य.

शक्तिक 1) am Ende eines adj. comp. = 1. शक्ति 1): अचिन्त्य° Sarvadarçanas. 79,17. 92,16. आत्मादयः सर्वशक्तिकाः Weber, Râmat. Up. 327. — 2) f. आ = 1. शक्ति 1): ज्ञेयो गणपतिर्देवः सिद्धिबुद्धी च शक्तिके Verz. d. Oxf. H. 149,b,28. fg.

शक्तिकर adj. Kraft verleihend Spr. 5144.

शक्तिकुमार m. N. pr. eines Mannes (श्रेष्ठिपुत्र) Daçak. 153, 4. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,a,3. 4. eines Fursten LIA. (II) 34.

शक्तिग्रह adj. einen Speer haltend P. 3,2,9, Vârtt. 1.

शक्तिज्ञागर Titel einer Schrift Hall 17.

शक्तिज्ञ adj. seine Kräfte kennend Spr. (II) 490.

शक्तितन्त्र n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108,b.

शक्तितस् (von 1. शक्ति) adv. 1) in Folge des Vermögens, — der Kraft Kap. 1,133. Sâṁkhjak. 15. — 2) nach Vermögen, — Kräften M. 2,167. 3,31. 71. 243. 4,29. 32. 227. 5,86. 6,7. 19. 36. 8,51. 9,274. 11,113. 125. Jâġn. 1,42. Spr. 3056, v. l. Mârk. P. 29,28. Sarvadarçanas. 59,17. Pañkat. 161,24. स्व° dass. Spr. 3056.

शक्तिता f. am Ende eines comp. nom. abstr. von einem auf 1. शक्ति auslautenden adj. comp.: बुद्धिर्विज्ञानशक्तिता Bhâg. P. 3,26,31. Spr. (II) 4640, v. l.

शक्तित्व n. desgl.: महाप्रसव° Suçr. 1, 335, 8. selbstständiges nom. abstr. von 1. शक्ति Çând. 42.

शक्तिदेव m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 24,57. fgg. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,b,12.

शक्तिधर 1) adj. einen Speer tragend: Skanda Varâh. Bṛh. S. 58,41. — 2) m. a) ein Name Skanda's AK. 1,1,1,36. Hariv. 3862. Kâm. Nîtis. 1,5. Bhâg. P. 8,16,32. — b) N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,b,19. — c) N. pr. eines Kriegers (v. l. शक्तिवर) Hit. 99,7. fgg., v. l.

शक्तिधन m. ein Name Skan'da's Daçak. 130,17. — Vgl. शक्तिधर, 2. शक्तिभृत्.

शक्तिन् m. eine Nebenform von 4. शक्ति MBh. 1,6736 (wo mit der ed. Bomb. शक्तिनं तु zu lesen ist). 6792 (शक्तिन् ed. Calc.).

शक्तिनाथ m. *der Gebieter über die* Çakti (1. शक्ति), Bein. Çiva's Mâlatîm. 74,7.

शक्तिपर्णी m. = सप्तपर्णी Gatâdh. im ÇKDr.

शक्तिपाणि m. ein Name Skanda's (*einen Speer in der Hand haltend*) H. 209. Schol. Halâj. 1,19. Kâlakakra 1,157.

शक्तिपूजक m. *ein Verehrer der* Çakti (1. शक्ति) Çiva's Verz. d. Oxf. H. 16,a, N. 1.

शक्तिपूजा f. *Verehrung der* Çakti Çiva's ebend. 91,b,27. Wilson, Sel. Works I, 46.

शक्तिपूर्व m. ein Bein. Parâçara's, der sonst als Sohn Çakti's (4. शक्ति) शक्तिपुत्र heisst, Varâh. Bṛh. 7,1.

शक्तिबोध m. Titel einer Schrift Hall 17.

1. शक्तिभृत् (1. शक्ति + भृत्) adj. *Macht habend, mächtig* (= बलिन्): ein Planet Varâh. Bṛh. 6,7.

2. शक्तिभृत् (3. शक्ति + भृत्) m. ein Name Skanda's (*einen Speer tragend*) H. 209.

शक्तिभैरव n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108,b. °तन्त्र 109,a,22.

शक्तिमत्त्व (von 1. शक्तिमत्) n. *Machtbesitz* Ragh. 4,31.

1. शक्तिमत् (von 1. शक्ति) 1) adj. *Kraft besitzend, vermögend, mächtig, im Stande seiend, Etwas könnend* M. 10,98. MBh. 5,2913. Hariv. 5280. शक्तः शक्तिमतां वरः R. Gorr. 1,48,7. Suçr. 1,375,12. Ragh. 17, 56. Spr. 3173. यथा दुर्गा शक्तिमतामपि Pańkat. 1,1,74. mit einem infin. R. 7,35,10. Spr. (II) 1384. mit einem nom. act. im loc.: रक्षणे R. 2,30, 28. 112,13 (122,13 Gorr.). *mit einer best. Kraft ausgestattet:* द्रव्य° Bhâg. P. 3,10,15. von einem Gotte: *mit seiner oder seinen* Çakti *vereinigt, mit denselben versehen* Kathâs. 1,32. Verz. d. Oxf. H. 239,a,11. Wilson, Sel. Works I, 253. — 2) f. शक्तिमती N. pr. gaṇa मधादि zu P. 4, 2,86. vielleicht fehlerhaft für शुक्तिमती. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 6,89. 13,163. fgg.

2. शक्तिमत् (von 3. शक्ति) adj. *mit einem Speer versehen* Hariv. 12143. शतघ्नीपाश° (das suff. gehört zu allen drei Wörtern) MBh. 13,1247.

3. शक्तिमत् m. N. pr. eines Gebirges MBh. 6,316. fehlerhaft für शुक्तिमत्.

शक्तिमय (von 1. शक्ति) adj. *aus einer* Çakti *hervorgegangen* u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 104,b,9.

शक्तियशस् f. N. pr. einer Vidjâdharî Kathâs. 59,11. fgg. nach ihr führt der 10te Lambaka denselben Namen 1,7.

शक्तियामल n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 88,a,5 (hier °ज्ञामल). 102,a,1. 104,a,25.

शक्तिरक्षित m. N. pr. eines Fürsten der Kirâta Kathâs. 70,19. 102, 29. °क 70,48. 103,159.

शक्तिरत्नाकर m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 101,a, No. 157. Notices of Skt Mss. 127.

शक्तिवर m. N. pr. eines Kriegers Hit. 99,7. fgg. शक्तिधर v. l.

शक्तिवाद m. Titel einer Schrift Hall 56. °टीका, °विवरण, शक्तिवादार्थदीपिका ebend.

शक्तिविचार m. = शक्तिवाद ebend.

शक्तिवीर m. bei den Çâkta *der Mann, der sich mit dem die* Çakti *vorstellenden Weibe vermischt*, Wilson, Sel. Works I, 260.

शक्तिवेग m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 24,11. fgg.

शक्तिशोधन n. *die Reinigung der* Çakti, Bez. einer best. an dem die Çakti vorstellenden Weibe vorgenommenen Cerimonie bei den Çâkta, Verz. d. Oxf. H. 95,a,10. Wilson, Sel. Works I, 258. fg.

शक्तिष्ठ (1. शक्ति + स्थ) adj. *mächtig, vermögend* AK. 3,4,25,89.

शक्तिसंगमतन्त्र n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 102,a, No. 158. ein Citat daraus unter गौड 1) d).

शक्तिसिंह m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 1222 (विरुदावली der Hdschr. ist richtig).

शक्तिसेन m. desgl. Râga-Tar. 6,216. fg.

शक्तिहर adj. (f. ई) *Kraft raubend* Spr. 5144.

शक्तिहस्त m. ein Name Skanda's (*einen Speer in der Hand haltend*) Verz. d. B. H. No. 1269. 1271. Kâlakakra 1,158. — Vgl. शक्तिपाणि.

शक्तिहेतिक (3. शक्ति + हेति) adj. *mit einem Speer bewaffnet* AK. 2,8,2,37.

शँक्तीवत् (von 1. शक्ति) adj. VS. Prât. 3,96. *kräftig, vermögend* RV. 6,75,9. Indra 5,31,6. वी॑रैः शक्तीवान् TBr. 3,6,2,1.

शक्त्यर्ध m. *halbe Kraft*, Bez. *eines best. Zustandes der Ermüdung:* कक्षौ ललाटे ग्रीवायां यदा घर्मः प्रवर्तते । शक्त्यर्धं तं विजानीयादायतोच्छ्वासमेव च ॥ Râgavallabha im ÇKDr.

शक्ति und शक्तिन् s. u. 4. शक्ति und शक्तिन्.

शक्र adj. = शक्नु Bharata zu AK. 3,1,36 nach ÇKDr.

शक्नु adj. = प्रियंवद AK. 3,1,36. — Vgl. शक्न.

शँक्मन् (von 1. शक्) Uṇâdi. 4,146. n. 1) *Vermögen, Geschick* Naigh. 2,1. दुह्रन्ति शक्मना पयः RV. 9,34,3. चमूषु शक्मनासदम् 62,16. 110,3. instr. pl. 7,8. — 2) *Unternehmen, Werk:* मध्या कर्तोर्विततं संजभार RV. 2,38,4. — m. = इन्द्र Uǵǵval.

शँक्य (von 1. शक्) adj. P. 3,1,99. Vop. 26,12. *möglich, thunlich, ausführbar* Kapila 118 (Sâṁkhjak. 9). शक्ये सति *wenn es sich thun lässt* MBh. 6,123. यच्छक्यं तत्करिष्ये 5,7082. उपायेन हि यच्छक्यं न तच्छक्यं पराक्रमैः Spr. (II) 1306. (I) 2345. Hit. 40,12. तपसा हि सुतप्तेन शक्यो मोक्तुः MBh. 13,2852. वस्तु Kâm. Nîtis. 15,25. अनुनयो महर्षेः Ragh. 2, 54. °शङ्क adj. Sarvadarçanas. 65,22. 120,15. *bezwingbar*, von Personen MBh. 3,8773. 12231. न वाक्यमात्रेण वयं हि शक्याः 15650. Spr. 2151. Ragh. 17, 56. so v. a. *ausdrücklich gemeint, im Worte selbst liegend:* शक्यो ऽर्थो ऽभिधया ज्ञेयो लक्ष्यो लक्षणया मतः । व्यङ्ग्यो व्यञ्जनया ज्ञेयस्तिस्रः शब्दस्य वृत्तयः ॥ Alaṁkâraçâstra im ÇKDr. Bhâshâp. 81. 132. अ° *unmöglich, unthunlich:* अशक्ये Kâtj. Çr. 5,10,20. 7,5,4. MBh. 5, 7480. R. 1,57,12. अशक्यो ऽध्यवसायः Vop. 25,23. Comm. zu TS. Prât. 21,5. कार्याणि Spr. (II) 479. वस्तु Kâm. Nîtis. 15,25. °रत्न Ragh. 2,40. °प्रतिकार Kathâs. 18,251. Prab. 25,13. Râga-Tar. 8,1570. Sarvadarçanas. 116,22. Pańkat. 161,12. Hit. 18,15, v. l. वचस् so v. a. *unausführbar* Kathâs. 49,61. वेदशास्त्र so v. a. *unverfassbar* M. 12,94. *unbe-*

zwingbar: अन्योपायैः Spr. (II) 2698. प्राकाराग्राणि R. 6,17,8. Ueberaus häufig steht bei शक्य ein infin. (vgl. das pass. von शक्), wobei folgende Constructionen zu bemerken sind: 1) शक्यम् wird unpersönlich gebraucht: गन्तव्ये न चिरं स्थातुमिह शक्यम् MBh. 1,6027. न च शक्यं पुनर्गन्तुं मया वारणसाह्वयम् 5,6002. 6033. 13,4806. R. 2,26,25. 34,48. 3,53,23. स्थातुं नियोक्तुर्यदशक्यमग्रे Ragh. 2,56. न शक्यं रक्षितुं प्राणान् R. 3,41,21. अन्वेष्टुं पदवीं चास्य न शक्यं गरुडादृते 4,10,7. — 2) शक्य richtet sich in Geschlecht und Zahl nach dem Subject und der infin. wird passivisch übersetzt: नैव वाचा न मनसा प्राप्तुं शक्यो न चक्षुषा Kathop. 6,12. Çâñkh. Çr. 1,17,8. (दण्डः) न शक्यो न्यायतो नेतुं सक्तेन विषयेषु च M. 7,30. 9,10. 263. Pat. zu P. 1,1,62. Bhag. 6,36. MBh. 1,5909. 5921. 3,1730. 1759. 2346. 2657. 3050. 8772. 5,7207. 7252. R. 1,8,17. 58,3. 67,8. 2,27,15. शक्या निद्रा मया लब्धुम् 51,9. 86,10. 3,53,47. Ragh. 2,49. 12,17 (अशक्य). Çâk. 153. Spr. (II) 1870. 3413. (I) 2129. 2408. Kathâs. 18,75. 267. Râga-Tar. 1,441. 7,617. Daçak. 66,16. Sarvadarçanas. 28,10. 36,2 (अ°). 49,5. शक्यतम eben so construirt Spr. (II) 3485, v. l. — 3) nom. sg. neutr. शक्यम् ohne Rücksicht auf das Geschlecht und die Zahl des Subjects: स च दोषः प्रयत्नेन न शक्यमतिवर्तितुम् (so ed. Bomb.) MBh. 3,16679. शक्यमङ्गैरालिङ्गितुं पवनः Çâk. 55. नहि शक्यमुपेक्षितुं कुपिता Mâlav. 58. न साहसैकान्तरसानुवर्तिना विभूतयः शक्यमवाप्तुम् Spr. (II) 3485. शक्यं (v. l. शक्यो) वारयितुं जलेन हुतभुक् (I) 2929. fg. Die folgenden Beispiele gehören hierher oder zu 1), je nachdem man das subst. als nom. oder als acc. fasst: नहि देहभृता शक्यं त्यक्तुं कर्माण्यशेषतः Bhag. 18,11. तानि सर्वाणि संयन्तुं शक्यं राम जितेन्द्रियैः R. 3,13,5. — 4) in der Bed. *gezwungen werden könnend Etwas zu thun:* न संभ्रमं गन्तुमहं हि शक्या (शक्ये MBh. 3,15660 in beiden Ausgg.) त्वया Draup. 5,22. — Vgl. यावच्छक्यम्.

शक्यता f. nom. abstr. von शक्य. विरुद्धयोर्विपर्ययोः स्वरूपैक्यस्य प्रतिपत्तुमशक्यतया Sarvadarçanas. 49,18.

शक्यत्व n. desgl.: निरुक्तैर्वक्तुं शक्यत्वात् Sarvadarçanas. 119,15. अ° 81,7. Comm. zu TS. Prât. 21,7.

शक्यसामन्तता (von शक्य + सामन्त) f. *die Lage, da man die angrenzenden Fürsten zu bezwingen vermag,* Kâm. Nîtis. 4,7.

शक्रँ (von 1. शक्) Uṇâdis. 2,13. 1) adj. *vermögend,* stehendes Beiwort des Indra: विश्वानि शक्रो नर्याणि विद्वान् ṚV. 4,16,6. 5,34,3. 4. ह्वयामि शक्रं पुरुहूतमिन्द्रम् 6,47,11. 7,20,9. 104,20. fg. 8,2,23. स नः शक्रश्चिदा शकत् 32,12. AV. 8,1,8. 12,1,37. Lâṭj. 1,4,5. Götter überh. AV. 3,21,4. 11,6,12. 18. TBr. 2,4,3,4. die Marut ṚV. 1,166,1. die Açvin 2,39,3. 10,24,4. Pûshan 8,4,15. — AV. 5,1,7. 28,8. Auch die Anknüpfung an 2. शक् *mittheilsam, hilfreich* ist für die alte Sprache zulässig. — 2) m. *a)* ein Name Indra's AK. 1,1,1,37. Trik. 3,3,376. H. 172. an. 2,460. Med. r. 88. Halâj. 1,54. 5,40. Nârâjaṇop. in Ind. St. 1,381. MBh. 3,1724. 2123. 3043. 13,330. Hariv. 3789. fgg. R. 1,1,6. 6,3. 26. 2,91,13. 3,49,41 (v. l. सुक्र und so auch ed. Bomb.). 54,8. Ragh. 1,75. 3,39. Varâh. Bṛh. S. 32,6. 33,20. 43,6. Râga-Tar. 4,224. VP. 78. Brahma-P. in LA. (III) 50,3. 53,20. Verz. d. Oxf. H. 27,*a*,17. 44,*b*,25. fg. 103,*a*,29. Herr des Nakshatra Ǵjeshṭhâ Weber, Nax. 2,374. 379. Varâh. Bṛh. S. 98,5. 12. der 7ten Tithi 99,1. ein Âditja MBh. 1,2523. Hariv. 175. VP. 122. Bhâg. P. 6,6,37. — Lalit. ed. Calc. 8,20. 9,43 u. s. w. Burnouf, Intr. 131. ein Ǵâtaka Buddha's Vjâḍi beim Schol. zu H. 233. — *b) Wrightia antidysenterica R. Br.* AK. 2,4,2,47. Trik. H. an. Med. — *c) Terminalia Arǵuna W. und A.* H. an. Med. — Vgl. अति°, पृथिवी°, भू°.

शक्रकार्मुक n. Indra's *Bogen* d. i. *der Regenbogen* Varâh. Bṛh. S. 44,25.

शक्रकुमारिका f. = शक्रकुमारी Kâlikâ-P. im ÇKDr. unter शक्रमातृका.

शक्रकुमारी f. *ein kleiner Flaggenstock neben* Indra's *Banner* Varâh. Bṛh. S. 43,39.

शक्रकेतु m. Indra's *Banner* Varâh. Bṛh. S. 43,14. 37. स तूर्णं पातितस्तेन रावणः शक्रकेतुवत् R. 7,23,3,39.

शक्रक्रीडाचल m. Indra's *Vergnügungsberg,* Bez. des Meru Halâj. 1,136.

शक्रगोप m. = इन्द्रगोप Ǵaṭâdh. im ÇKDr. *ein rother Käfer, Coccinelle* MBh. 8,2918. Hariv. 3552. 4352. Suçr. 1,22,18.

शक्रचाप n. Indra's *Bogen* d. i. *der Regenbogen* MBh. 6,5029. 7,5732. 8,960. Hariv. 3550. R. 4,2,7. Varâh. Bṛh. S. 28,16. 36,3. 80,14.

शक्रचापाय् (von शक्रचाप) °यते *einen Regenbogen darstellen, ihm gleichen* Hariv. 3528.

शक्रज m. *Krähe* Trik. 2,5,20. — Vgl. ऐन्द्रि.

शक्रजनित्री f. Indra's *Mutter,* Bez. *des grössten Flaggenstocks neben* Indra's *Banner* Varâh. Bṛh. S. 43,40. — Vgl. शक्रमातृका.

शक्रजात m. = शक्रज Çabdar. im ÇKDr.

शक्रजानु m. N. pr. eines Affen R. 6,75,61.

शक्रजाल n. = इन्द्रजाल Kâlaḱakra 4,47. 5,98.

शक्रजित् m. Indra's *Besieger,* Bez. Meghanâda's, eines Sohnes des Râvaṇa Trik. 2,8,6. H. 706. R. 6,71,18. Ragh. 14,83. — Vgl. इन्द्रजित्.

शक्रतरु m. *eine best. Pflanze,* = विजया Aush. 82.

शक्रत्व (von शक्र) n. Indra's *Würde* MBh. 13,1361. R. 2,98,7.

शक्रदिश् f. Indra's *Weltgegend* d. i. *Osten* Çiç. 9,26. Varâh. Bṛh. S. 21,14.

शक्रदेव m. N. pr. eines Fürsten der Kaliñga MBh. 6,2253. fgg. eines Sohnes des Çṛgâla Hariv. 5698.

शक्रदेवता f. Bez. *einer best. Neumondsnacht* MBh. 5,4830.

शक्रदैवत n. *das unter* Indra *stehende* Nakshatra Ǵjeshṭhâ Varâh. Bṛh. S. 7,12.

शक्रद्रुम m. *Pinus Deodora* (देवदारु) *Roxb.* Bhâvapr. im ÇKDr.

शक्रधनुस् n. Indra's *Bogen* d. i. *der Regenbogen* AK. 1,1,2,12. MBh. 5,2224. R. 3,34,29. 5,39,16. Verz. d. Oxf. H. 282,*b*,37.

शक्रध्वज m. Indra's *Banner* MBh. 5,5420, v. l. (s. u. बैडाल). R. 4,41,50. 5,5,25. Varâh. Bṛh. S. 46,74. 53,114. °तरु Hariv. 9881.

शक्रनन्दन m. Indra's *Sohn* d. i. Arǵuna Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

शक्रपर्याय m. *Wrightia antidysenterica R. Br.* Ratnam. 30.

शक्रपादप m. *Pinus Deodora* (देवदारु) *Roxb.* AK. 2,4,2,33. *Wrightia antidysenterica R. Br.* Râǵan. im ÇKDr.

शक्रपुर n. Indra's *Stadt* Kull. zu M. 8,386 als Erkl. von शक्रलोक. f. ई dass. Kathâs. 24,72.

शक्रपुष्पिका (von शक्र + पुष्प) f. *Menispermum cordifolium* Ratnam. im ÇKDr.

शक्रपुष्पी (wie eben) f. dass. AK. 2,4,5,2.

शक्रप्रस्थ n. N. pr. einer Stadt, = इन्द्रप्रस्थ MBH. 1, 8023. 2, 1057. 16,186. BHÂG. P. 10,71,22.

शक्रबाणासन n. Indra's *Bogen* d. i. *der Regenbogen* R. 4,31,11.

शक्रबीज n. = इन्द्रयव *der haferähnliche Same der Wrightia antidysenterica R. Br.* RÂGAN. im ÇKDR.

शक्रभवन n. Indra's *Himmel* TRIK. 1,1,4.

शक्रभिद् m. = शक्रजित् ÇABDAR. im ÇKDR.

शक्रभूभवा f. *die Koloquinthengurke* ÇABDAK. im ÇKDR.

शक्रभूरुह् m. *Wrightia antidysenterica R. Br.* MAD. in NIGH. PR.

शक्रमातृ f. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* RÂGAN. im ÇKDR.

शक्रमातृका f. = शक्रजनित्री KÂLIKÂ-P. im ÇKDR.

शक्रमूर्धन् m. *Ameisenhaufen* TRIK. 2,1,18. — Vgl. शक्रशिरस्.

शक्रयव n. = शक्रबीज SUÇR. 2,437,12.

शक्रलोक m. Indra's *Welt* M. 8,386. R. 4,44,81.

शक्रवल्ली f. *die Koloquinthengurke* RÂGAN. im ÇKDR.

शक्रवापिन् m. N. pr. eines Schlangendämons MBH. 2, 806.

शक्रवाहन m. *Wolke* (Indra's *Vehikel*) ÇABDAK. im ÇKDR.

शक्रवृत m. *Wrigthia antidysenterica R. Br.* NIGH. PR.

शक्रशरासन n. Indra's *Bogen* d. i. *der Regenbogen* HALÂJ. 1, 57.

शक्रशाखिन् m. = शक्रवृत BHÂVAPR. im ÇKDR.

शक्रशाला f. *Obdach, Wohnung* (प्रतिश्रय) BHÛRIPR. im ÇKDR. *a place prepared for sacrifices to be offered in* WILSON nach ders. Aut.

शक्रशिरस् n. *Ameisenhaufen* H. 971. — Vgl. शक्रमूर्धन्.

शक्रसदस् n. Indra's *Audienzsaal* MBH. 5,1800.

शक्रसारथि m. Indra's *Wagenlenker*, Mâtali HALÂJ. 1,61.

शक्रसुत m. Indra's *Sohn*, Bez. des Affen Vâlin ÇKDR. nach HALÂJ.

शक्रसुधा f. *Weihrauch* ÇABDAK. im ÇKDR.

शक्रसृष्टा f. *Terminalia Chebula Willd.* TRIK. 2,4,15.

शक्राख्य (शक्र + आख्या) m. *Eule* TRIK. 2,5,14.

शक्राग्नी m. du. Indra *und* Agni, die Herren des Nakshatra Viçâkhâ VARÂH. BRH. S. 98,4 (°ग्नि im comp.).

शक्राणी (von शक्र) f. Indra's *Gattin* H. ç. 32. ÇABDAM. im ÇKDR. MBH. 5,364. 367. — Vgl. इन्द्राणी.

शक्रात्मज (शक्र + आ°) m. Indra's *Sohn* d. i. Arǵuna MBH. 3,1724.

शक्रादन (शक्र + अ°) n. = शक्रतरु; विजया AUSH. 38.

शक्रादित्य (शक्र + आ°) m. N. pr. eines Fürsten HIOUEN-THSANG II, 42. Vie de HIOUEN-THSANG 150.

शक्रानलाख्य adj. du. Indra *und* Agni *heissend* d. i. Indra *und* Agni, Herren des 10ten Lustrum im 60jährigen Jupitercyclus VARÂH. BRH. S. 8,23 (im comp. ohne Flexionszeichen).

शक्राभिलग्नरत्न n. *ein best. Edelstein* VJUTP. 138.

शक्रायुध (शक्र + आ°) n. Indra's *Waffe* d. i. *der Regenbogen* R. 2, 100,19 (108,18 GORR.). VARÂH. BRH. S. 46,88. Spr. 2543. MÂRK. P. 43,24.

शक्रारि (शक्र + अरि) m. Indra's *Feind*, unter den Namen Krshṇa's PANḰAR. 4,3,74.

शक्रावर्त (शक्र + आ°) N. pr. eines geheiligten Badeplatzes MBH. 3,8007.

शक्राशन (शक्र + 2. अशन) 1) m. *Wrightia antidysenterica R. Br.* ÇABDAK. im ÇKDR. — 2) n. *a) der Same der Wrightia ant.* NIGH. PR. — *b) Hanf* RÂGAN. im ÇKDR.

शक्रासन (शक्र + 1. आसन) n. Indra's *Thron* MBH. 3,1775. Spr. 2186.

शक्राह्व (शक्र + आह्वा) m. (!) *der Same der Wrightia antidysenterica R. Br.* RÂGAN. im ÇKDR.

शक्रि m. = मेघ, वज्र, हस्तिन् und पर्वत UṆADIVR. im SAṂKSHIPTAS. nach ÇKDR.

शक्रेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,25.*b*,29. fg. 39.

शक्रोत्थान (शक्र + उ°) n. Indra's *Aufstehen* d. i. *die Aufrichtung von* Indra's *Banner*, ein best. Festtag Verz. d. Cambr. H. 64,8 v. u.

शक्रोत्सव (शक्र + उ°) m. *ein Fest zu Ehren* Indra's TRIK. 1,1,107. MBH. 1,2360.

शक्लि UṆÂDIS. 4,108. adj. = प्रियंवद H. 351. UǴǴVAL. nach AK. (3,1,36); unsere Ausgg. lesen aber शक्ल und als Varianten werden शल्क, शक्ल und शक्त aufgeführt.

शक्वन् (von 1. शक्) UṆÂDIS. 4,112. 1) adj. (f. शक्वरी) *vermögend, wirksam; geschickt* VS. 5,5. पर्वेव शक्वेव (lies शक्वेव) कृनूनि कल्पयन् *artifex* ÇAT. BR. 11,5,5,13. अङ्गुल्यः शक्वर्यः VS. 18,22. TBR. 1,2,1,14. AV. 11,2,23 (vgl. 5,28,11 und RV. 10,34,12). शक्वरी du. *die Arme* NAIGH. 2,4. शक्वरा = अङ्गुलि UṆ. 4,114, Schol. — 2) m. *Elephant* UǴǴVAL. — 3) f. शक्वरी *a)* Bez. *gewisser Verse und Lieder*. In der Metrik *ein zu den* Atikkhandas *gerechnetes Maass von 56 (7 X 8) Silben*, später *jedes Metrum von 4 X 14 Silben*. Insbesondere *die dem* Çâkvara-Sâman *zu Grunde liegenden* Mahânâmnî-*Verse* (6. Daçati des SV. NAIGEJA). TRIK. 3,3,376. H. an. 3,608. MED. r. 223. Ind. St. 8,66.107. 132. 281. 386. fgg. 420. 467. COLEBR. Misc. Ess. II, 161. RV. PRÂT. 16, 53. अतिपदा PAT. zu P. 6,2,191. शक्वर्य ऋचः शक्नोतेस्तद्यदाभिर्वृत्रमशकद्धन्तुं तच्छक्वरीणां शक्वरीत्वम् NIR. 1,8. यच्छक्वरीषु बृहता रवेणेन्द्रे शुष्ममदधात RV. 7,33,4. गायत्रं त्वो गायति शक्वरीषु 10,71,11. AV. 13,1, 5. VS. 21,27. AIT. BR. 5,7. TS. 2,2,8,5. 6,2,3. 3,4,4,1. 5,4,12,2. TBR. 2,1,5,11. ÇAT. BR. 3,3,1,1. 9,2,17. KÂTH. 26,4. PANḰAV. BR. 10,6,5. 12, 13,12. KHÂND. UP. 2,17,1. 2. °पृष्ठ LÂTJ. 10,13,11. — *b)* Bez. *des Wassers* AV. 3,13,7. 16,4,7. VS. 10,4. TS. 3,3,3,1. TBR. 3,7,6,4. GOBH. 3, 2,13. *Fluss* MED. N. pr. eines Flusses H. an. — *c)* Bez. der Iḍâ; = गो NAIGH. 2,11. — AV. 7,27,1 (vgl. 16,4,7). पशवः शक्वर्यः PANḰAV. BR. 13,1,2. 3. 4,12. — *d) Gürtel* TRIK. H. an. MED. मत्तोमर्णवशक्वरीम् KÂVJÂD. 3,149 (der Gebrauch des Wortes wird getadelt). — Häufig fälschlich शक्करी geschrieben. Vgl. अतिशक्वरी und शाक्वर.

शक्वर m. *Bull* H. 1257. शक्वरि TRIK. 2,9,19. शक्वराः (vgl. शर्करा) = प्रस्तरशकलानि Comm. zu KÂM. NÎTIS. 4,53. — Vgl. शाक्वर und शांकर.

शक्वरी s. u. शक्वन्.

शग्म (von 2. शक्) adj. (f. आ) *hilfreich; mittheilsam; entgegenkommend, gütig*; = सुख NAIGH. 3,6. पायु RV. 1,130,10. Soma 6,44,2. रथ 75,8. संसद् 7,54,3. वाता 10,31,5. Rosse (so v. a. *fromm*) 7,97,6. 8,2, 27. शग्मा नो वाचमुशती शृणोतु 5,43,11. Âditja 7,60,6. शग्मा भवन्तु मरुतो नः स्योनाः AV. 4,27,3. 14,2,17. 18,2,21. 4,8. 19,8,2. VS. 3,43. 4,2. TBR. 1,5,5,2. 3,7,6,6. ÇAT. BR. 5,4,4,2. KAUÇ. 39.124. — Vgl. तुवि°.

शग्मन् n. v. l. zu शक्मन् NAIGH. 2,1.

शग्मिय und शग्म्य adj. so v. a. शग्म Naigh. 3, 6. Nir. 3,5. Ṛv. 3,31, 1. AV. 5,1,9. शिवा शग्म्या यज्ञिया तनूः Çāṅkh. Br. 1,1.

शङ्क्, शङ्कते Dhātup. 4,12 (शङ्कायाम्, auch त्रासे). शशङ्के, अशङ्किष्ट, अशङ्किष्यथाम्, शङ्कितुम्; im Epos hier und da, aber höchst selten, auch act.: आशङ्केत्, पर्यशङ्कतम्, °शङ्कीस्. 1) *in Sorge sein, Scheu empfinden, Misstrauen hegen* MBh. 2, 1468. न चाहं त्यक्तुकामस्त्वां किमलं भीरु शङ्कसे 3, 2327. 4, 447. शङ्किष्ठा मा च पार्थिव R. Gorr. 1,22,19. 3,49, 16. 5,1,79. Kām. Nītis. 5,36. 11,59. 18,62. Spr. (II) 1894. Kathās. 27, 202. Daçak. 86,14. Rāǵa-Tar. 8,586. Bhāg. P. 3,12,16. mit einem abl. *in Sorge sein vor:* विमाथात् Çat. Br. 3,8,3,36. दैवात् 9,1,1,22. Kauç. 49. 75. अशङ्कितेभ्यः शङ्केत शङ्कितेभ्यश्च सर्वतः Spr. (II) 714. Bhaṭṭ. 15, 39. मुरार्दनात् Bhāg. P. 3,15,1. 5,10,18. 19,14. mit einem acc. *befürchten, besorgen:* भयम् Çāṅkh. Gṛhj. 4,14. उपताप्यं: Kauç. 103. सा शङ्कमाना तत्पापम् MBh. 3,2274. रामनिश्चयम् R. Gorr. 2,16,20. आपदम् 3, 30,11. 66,4. ad Çāk. 62. Kathās. 61,143. Rāǵa-Tar. 4,684. 5,147. *Jmd in Verdacht haben, mit Misstrauen ansehen, Misstrauen setzen in:* अशङ्क्यमपि शङ्केत नित्यं शङ्केत शङ्कितान् Spr. (II) 715. MBh. 13,4555. R. 2, 85,9. R. Gorr. 2,20,10. 92,18. 5,89,64. 6,102,8. बकुशः संपतन्तीं त्वां जनः शङ्केत दोषतः MBh. 3,2949. — 2) *Anstand nehmen, ein Bedenken haben, in Zweifel sein:* शङ्केरन्नापि पण्डिताः MBh. 13,3124. शङ्के जीवति वा न वा R. 5,22,26. Wilson, Sāṅkhjak. S. 10. mit acc. *Etwas beanstanden, bezweifeln:* धर्मम् MBh. 3,1165. धातारं धर्ममेव च 1174. तथ्यं वचः 16512. Kusum. 28,22. — 3) *vermuthen, annehmen;* शङ्के (ohne Einfluss auf die Construction) so v. a. *wie ich vermuthe, wie mir scheint, wahrscheinlich* (daher शङ्के als indecl. im gaṇa चादि zu P. 1,4,57): सानुक्रोशो भवान्सदा। संवृत्तो निरनुक्रोशः शङ्के मद्भाग्यसंक्षयात् MBh. 3,2735. 4,1644. R. 2,96,14. R. Gorr. 1,59,5. 3,65,13. Megh. 93. Çāk. 131. 98,22, v. l. Vikr. 66,10. Mālav. 50,18. Spr. (II) 4162. मैवं शङ्किष्ठाः Sarvadarçanas. 48,12. auf die Frage ता को एसो भविस्सदि wird geantwortet सखि पिशाच इति शङ्के Prab. 45,15. mit einem acc. *annehmen, voraussetzen, glauben an:* शङ्के न पापमेतस्याम् Kathās. 39,48. न च ब्रह्मणः प्रमाणान्तरगम्यत्वं शङ्कितुं शक्यम् Sarvadarçanas. 60,16. यद्यपि स्वामिना चिरेणावधीरितस्य मे बुद्धिविनाशः शङ्क्यते Hit. 53,8. Sarvadarçanas. 121,13. नाहं पुनस्तथा त्वयि यथा हि मां शङ्कसे *wie du von mir glaubst* Vikr. 55. तां पुंस्कामां शङ्कमानः *voraussetzend, dass sie auf Männer versessen sei,* MBh. 1,5976. शङ्कमाना नलं तं वै 3, 2921. 2940. यत्रैनमासीनं शङ्केरन्दुष्टचारिणः । न तत्रोपविशेद्यः 4,97. R. 4,1,25. 6,95,13. Megh. 86. Naish. 22,42. Rāǵa-Tar. 3,117. Prab. 17,7. Bhaṭṭ. 3,26. स्थितः यत्र शङ्क्येत सः Kathās. 56,340. — partic. शङ्कित 1) *in Sorge seiend, besorgt, Scheu empfindend, Misstrauen hegend* Trik. 3,1,11. Halāj. 2,200. Spr. (II) 714. fg. 1149. 3265. Hariv. 4858. R. Gorr. 2,67,9. 3,1,3. 35,69. 52,48. 54, 11. fg. 72,9. 75,68. 4,9,98. अद्युर्नैव तद्वाक्यं कर्मणा तेन शङ्किताः 57, 1. 5,81,39. Mālav. 16,14. Kathās. 10,26. 45,262. 49,134. 56,315. 111, 53. Rāǵa-Tar. 6,123. 198. Vet. in LA. (III) 18,5. Bhāg. P. 7,9,2. चेतो मे शङ्कितम् Kathās. 17,115. °मनस् MBh. 3,1834. Bhāg. P. 2,7,30. 5, 10,3. °दृष्टि Spr. 2048. शङ्कितम् *schüchtern* Çikshā 34 in Ind. St. 4, 271. अशङ्कित *unbesorgt* Spr. (II) 714. MBh. 3,2432. Rāǵa-Tar. 6,355. अशङ्कितम् *ohne Scheu, — Bedenken* Spr. (II) 2722. Kathās. 44,118. Rāǵa-Tar. 4,571. शङ्कित mit einem abl. *in Sorge seiend —, sich fürchtend vor, misstrauend* Spr. (II) 1247. परेभ्यः Bhāg. P. 1,10,32. 3,2,17. mit gen. dass.: प्रथमभयस्य R. 4,35,32. लक्ष्मणस्य Pañkat. 100,9. mit loc. *besorgt um:* राघवे R. Gorr. 1,1,65. राज्ञः प्राणेषु 2,67,10 (65,14 Schl.). mit प्रति dass.: गौतमं प्रति 1,49,23 (48,23 Schl.). वसन्तसेनां प्रति शङ्कितं मे मनः Mṛkkh. 129,15. sehr häufig mit der Ergänzung componirt: आत्म° Spr. (II) 3469. वैरि° Rāǵa-Tar. 6,201. Bhāg. P. 9,17,14. पुत्रकिल्बिष° Hariv. 4855. R. 4,1,18. प्रद्वेषभय° 2,16,34 (Gorr.). 4,46,11. धर्मसंकर° (so ist zu lesen) 5,14,55. अपदेश° Mālav. 16,11. Varāh. Bṛh. S. 104,20. पाप° Kathās. 26,256. 30,115. 49,36. 116. Rāǵa-Tar. 3,209. Bhāg. P. 4,10,22. 7,8,27. Pañkat. 187,4. — 2) *vermuthend, annehmend* Rāǵa-Tar. 3,288. — 3) *befürchtet:* यत्तदा शङ्कितं (vielleicht besser mit Schlegel तदाशङ्कितं zu schreiben) पापं तस्य जज्ञे विनिश्चयः R. Gorr. 2,67, 11. °तद्वियोग Spr. 1894. — 4) *beanstandet, in Zweifel gezogen, verdächtig:* निःश्वासो ऽस्य न शङ्कितः Mṛkkh. 48,22. Kusum. 28,21. स धर्मः स्यादशङ्कितः M. 12,108. — 5) अशङ्कितम् *wider alles Vermuthen, unerwartet, plötzlich* Kathās. 10,167. 20,29. 25,41. 148. 27,84. 30,125. 44, 134. 46,84. 54,114. 179. 55,186. 104,39. — शङ्क्यते bei Çaṅk. zu Bṛh. Ār. Up. S. 315 fehlerhaft für शक्यते. Vgl. निःशङ्कित.

— caus. शङ्कयति *besorgt machen um Jmd* (loc.) Mālav. 44,13.

— अति *Jmd* (acc.) *in ernstlichem Verdacht haben* Lāṭj. 2,1,10. *Jmd in falschem Verdacht haben:* राजानं नातिशङ्केत मिथ्यावादीति धार्मिकम् R. 2,52,57. न लक्ष्मणास्मिन्मम राज्यविघ्ने माता यवीयस्यतिशङ्कितव्या 22,30. अतिशङ्कित *in grosser Sorge seiend* v. l. in Hariv. 11373 und Bhaṭṭ. 6,2.

— व्यति *einen falschen Verdacht hegen:* मिथ्याव्यतिशङ्कितात्मा (so die neuere Ausg.) Hariv. 11266. nach der Lesart der älteren Ausg. würde das partic. pass. Bed. haben.

— अभि *Jmd* (acc.) *misstrauen* MBh. 5,2838. 12,313. राजानं नाभिशङ्केत मिथ्यावादीति धार्मिकम् R. Gorr. 2,51,25. Suçr. 1,95,19. *Misstrauen setzen in Etwas* (acc.), *bezweifeln, beanstanden:* मा धर्ममभिशङ्किथाः MBh. 3,1166. 1169. नाभिशङ्कीर्वचो मम 5,5000. Mṛkkh. 143,3. नाभिशङ्क्यमिदं चापि वचनं मे त्वया MBh. 3,12780. auch mit gen. (der Person oder der Sache): यस्य विद्वान्हि वदतः क्षेत्रज्ञो नाभिशङ्कते M. 8,96. अस्याशास्त्रिस्याभिशङ्कितः MBh. 5,6078. ohne Ergänzung *in Sorgen sein, eine Scheu empfinden* MBh. 12,4826 (अभिशङ्कसे ed. Bomb.). अभिशङ्कित *in Sorge seiend, ein Bedenken habend* Hariv. 11373 (अतिशङ्कित die neuere Ausg.). Bhaṭṭ. 6,2 (अति ° der 2te Schol.). अनभिशङ्कितम् *ohne Scheu* Mārk. P. 133,16. — Vgl. अभिशङ्का.

— आ 1) *befürchten:* यतश्च भयमाशङ्केत् M. 7,188. fg. आशङ्कमाना तत्पापम् MBh. 3,2561. 10084. R. 1,1,39 (42 Gorr.). मत्तो न दोषमाशङ्कीः (आशङ्के ed. Bomb.) 2,90,15. वधमाशङ्क्य Kathās. 12,25. 18,94. 42,107. Rāǵa-Tar. 1,298. Bhāg. P. 5,9,3. Hit. 16,14. यत्तदाशङ्कितं पापं तस्य जज्ञे विनिश्चयः R. 2,65,15. आशङ्क्य *zu befürchten* Kauç. 95. ohne acc. *bangen, in Sorge sein:* संदिग्धमेव सिद्धौ कातरमाशङ्कते चेतः Mālav. 63. तत्किमाशङ्कसे Uttarar. 48,2 (62,4). नाशङ्कते प्रजल्पन्ती so v. a. *scheut sich nicht zu* Pañkat. I, 437. — 2) *erwarten, voraussetzen:* प्रणतिम् Spr. (II) 1043. भरतागमनं पुनः Ragh. 12,24. Kathās. 22,78. 24,126.

Madhus. in Ind. St. 1,19,24. अथेदमाशङ्क्यते Çañk. zu Bṛh. Ār. Up. S. 313. Schol. zu P. 8,3,2. उभयपदार्थप्रधानत्वं नाशङ्कितम् Sarvadarçanas. 166, 3. 4. आशङ्कनीयधर्मत्वलाभः Daçak. 81,12. mit vorangehendem इति ohne acc.: कुत्र वा स्वाभक्तिरित्याशङ्क्य शिलाचारैरुक्तम् so v. a. *weil sie die Frage voraussetzten* Schol. zu Taitt. Prât. 21,15. 22,14. 23,11. zu Bhâg. P. 10,33,31. — 3) *vermuthen, annehmen, halten für;* mit zwei acc.: आशङ्कसे यदग्निम् Çâk. 27. इमां प्रत्यात्मानं तेत्रिणामाशङ्कमानः 66,18. Çiç. 3,72. तां सोपपतिमाशङ्क्य भार्याम् Kathâs. 14,47. 15,28. 18,323. तच्छ्रुत्वा सत्यमाशङ्क्य 20,176. 46,4. Bhatt. 6,6. Pañkat. 173,16. mit इति ohne acc.: दत्तपूर्वेत्याशङ्कते Mâlatim. 69,19. Çâk. 83,9. Çañk. zu Bṛh. Ār. Up. S. 62. — 4) *Jmd misstrauen:* दूषितां साध्वीं त्वमशङ्किष्यथाः कथम् Bhatt. 21,1. — Vgl. आशङ्का fg.

— उपा s. u. उप 1).

— उप 1) *Jmd in Verdacht haben:* एनसा तेन नान्यं स उपशङ्कितुमर्हति MBh. 6,589. उपाशङ्कितुम् ed. Bomb. — 2) *sich Vermuthungen hingeben:* किं स्विदित्युपशङ्कितम् R. 2,65,11.

— परि 1) *in Sorge sein, Misstrauen hegen* MBh. 1,7121. 8,1356. R. 6, 101,8. Râga-Tar. 8,2165. °शङ्कित *in Sorge seiend, besorgt, Misstrauen hegend* R. Gorr. 1,9,31. 2,109,16, v. l. 3,63,20. 64,3.11. Bhâg. P. 4,4,1. 7,5, 42. mit einem abl. Ragh. 8,78. सर्वतः MBh. 12,12003. चारित्रपरिशङ्कित *wegen* MBh. 5,7018. mit einem acc. *Jmd misstrauen, in bösem Verdacht haben* MBh. 1,8456. 3,16025. R. Gorr. 2,16,24. Suçr. 1,95,20. मैवं मां पर्यशङ्किथाः (पर्यशङ्कतम् ed. Bomb.) MBh. 3,10356. न मामर्हसि कल्याणा दोषेण परिशङ्कितुम् 3,2976. *Misstrauen setzen in Etwas, an Etwas nicht recht glauben wollen:* वितीर्णाङ्गच्छतिम् Râga-Tar. 2,107. परिशङ्कितवृत्त MBh. 12,4779. — 2) *erwarten, ahnen:* भावानपरिशङ्कितान् Spr. (II) 194. — 3) *annehmen, glauben;* mit zwei acc.: प्राप्तं त्वां परिशङ्कते Gît. 6,11. शिखण्डी पुत्रस्ते कन्येति परिशङ्कितः MBh. 5,7448. — Vgl. परिशङ्कनीय fg.

— प्रति *Bedenken tragen, zögern:* अप्रतिशङ्कमान MBh. 3,10638. 13, 3531. in der Stelle नैवाच्युताश्रयजनं प्रतिशङ्कमाना (यमकिंकराः) द्रष्टुं च बिभ्यति ततः प्रभृति स्म Bhâg. P. 6,3,34 verbinden wir प्रति mit dem vorangehenden acc. und übersetzen: *kümmerten sich nicht mehr um die Menschen, die bei* Akjuta *Schutz suchten, ja fürchteten sich sogar sie zu sehen.* — Vgl. प्रतिशङ्का.

— वि 1) *in Sorge sein, Misstrauen hegen:* मा विशङ्कियाः MBh. 5, 1578. mit einem abl. der Person oder Sache *sich scheuen vor* Kathâs. 15,60. Bhâg. P. 5,10,18. 12,15. विशङ्कित *in Sorge seiend, besorgt, in banger Ungewissheit —, in Unruhe seiend* R. Gorr. 2,91,6. Spr. (II) 2883. Bhâg. P. 12,8,15. धर्मे प्रति MBh. 12,9229. मातुः पापविशङ्कितः R. Gorr. 2,74,47. न्यास° 3,13,19. मुनेः शापविशङ्किता Bhâg. P. 9,16,4. भर्तृत्यागविशङ्किता 20,37. चौर्यविशङ्कितेनाणा 10,9,8. अविशङ्कित *keine Scheu empfindend, nicht ängstlich, kein Bedenken habend* MBh. 5,490. Suçr. 1,13,5. Vikr. 81,11. यदि मद्वचनं तात श्रद्धास्यविशङ्कितः Mârk. P. 16,0. Râga-Tar. 6,330 (दत्तमन्त्राविं° zu lesen). Bhâg. P. 4,12,7. अविशङ्कितम् *ohne Bedenken* R. 5,90,13. mit einem acc. *Etwas befürchten:* विशङ्कसे यतो ऽवधीरणाम् Çâk. 62. स्निग्धैः पापं विशङ्कते Spr. 5334. पापं यदस्यां त्वयि वा विशङ्क्यम् Mâlatim. 70,3. mit einem acc. der Person *Jmd misstrauen* R. 2,98,14. यन्मामेवं विशङ्कसे 3,51,35. सतीमपि ज्ञनो ऽन्यथा भर्तृमतीं विशङ्कते so v. a. *nachtheilig beurtheilen* Spr. 5121. mit einem acc. der Sache *beanstanden, in Zweifel ziehen, mit Misstrauen betrachten:* गान्धर्वराक्षसौ (विवाहौ) तत्रे धर्म्यौ तौ मा विशङ्किथाः MBh. 1,2966. मा विशङ्कीर्वचो मह्यम् 7,676. कर्मान्ता अविशङ्किताः R. Gorr. 2,109,51. — 2) *Jmd in Verdacht haben, annehmen, glauben;* mit zwei acc.: विशङ्कमाना रमितं कयापि जनार्दनम् Gît. 7,12. — Vgl. विशङ्कनीय fgg. und निर्विशङ्कित. — caus. *Jmd Verdacht schöpfen lassen* Spr. 4579.

— अभिवि s. अभिविशङ्किन् in den Nachträgen.

— सम् *Jmd in Verdacht haben:* समशङ्कत मां त्वयि so v. a. *sie hatte mich im Verdacht, dass es dir gelte,* MBh. 4,568.

शङ्क m. 1) *Stier* Hâr. 79. — 2) N. pr. eines Fürsten Burnouf, Intr. 140.

शङ्कट s. वि° und संकट.

शङ्कन scheinbar R. 6,91,22, wo aber निःशङ्केनान्तरात्मना zu lesen ist.

शङ्कनीय (von शङ्क्) adj. 1) *Besorgniss —, Verdacht —, Argwohn erregend* Hit. 97,20. fg. मद्दौत्तिताम् Hariv. 3105. Ragh. 4,45. दरिद्रता Spr. (II) 1595. (I) 2932. — 2) *zu vermuthen, zu befürchten, vorauszusetzen, anzunehmen* ad Çâk. 62 (अ°). अथ वा तवायं न कामचारो मयि शङ्कनीयः Ragh. 14,62. Prab. 31,2. Sarvadarçanas. 26,17. 121,9. इति शङ्कनीयम् impers. 133,14. Verz. d. Oxf. H. 265,a,1. शब्दस्तु नेश्वरे बाधकत्वेन (so v. a. बाधकः) शङ्कनीयः Kusum. 32,22. Njâjamâlâv. 1,3,24.

1. शंकर (5. शम् + 1. कर्) P. 3,2,14 (संज्ञायाम्). 1) adj. (f. ई) *wohlthätig, Segen bringend* Trik. 3,1,1. Nir. 9,3. देव (d. i. Çiva) MBh. 13,589. Kâvjâd. 2,322. नामानि लोकानां मातृणाम् Bhâg. P. 6,6,24. लोकानाम् MBh. 3,14407. 5,2575. लोक° (शंकर) Padma-P. 2,6. Verz. d. Oxf. H. 197,b, No. 462. Spr. 2487, v. l. — 2) m. a) Beiw. und Bein. Çiva's (Rudra's) AK. 1, 1,1,26. 3,4,1,14. H. 195. Halâj. 1,11. VS. 16,41. Âçv. Gṛhj. 2,2,2. 4, 8,19. Ind. St. 4,356. 5,194. 9,84. रुद्राणां शंकरश्चास्मि sagt Kṛshṇa Bhag. 10,23. MBh. 3,12007. 13,4216. 14,193. Hariv. 15406. fg. R. 1,1, 32 (34 Gorr.). R. Gorr. 1,38,14. Varâh. Bṛh. S. 43,42. 54,3. 86,75. Kathâs. 4,27. 15,2. 18,337. 43,186. Weber, Râmat. Up. 344. VP. 7. Bhâg. P. 2,4,19. 4,1,33. 4,1. 9,1,37. Pañkar. 1,8,28. Verz. d. Oxf. H. 27,a,3. 6. 80,a,27. 103,a,36. Verz. d. B. H. No. 1242. Prab. 40,12. Kâvjâd. 2,322. Vedântas. (Allah.) No. 74. Burnouf, Intr. 131. °श्वशुर (हिमवत्) R. 1,40,4. 4,9,41. °कवच Verz. d. Oxf. H. 22,b,15. fg. — b) N. pr. eines Sohnes des Kaçjapa von der Danu VP. 147 (शङ्कुर zwei Hdschrr. nach Hall). eines Schlangendämons Vjutp. 85. 87. eines Kakravartin 92. — c) N. verschiedener Männer (auch = शंकराचार्य und शंकरकवि) LA. (III) 87,19. Verz. d. Oxf. H. 135,a, No. 254. 146,a, No. 310. 150,b, No. 320. 280,a, No. 655. b, No. 657. fg. 281,a, No. 659. 329,a, No. 780. Verz. d. Cambr. H. 49. Hall 35. 50. 67. 180. 195. in der Einl. zu Vâsavad. S. 7. Wassiljew 49. 201. Târan. 4. 5. 303. °भट्ट Hall 176. fg. 183. fg. Verz. d. Oxf. H. 341,b, N. °दीक्षित 134,b, No. 250. 140,b, No. 285. °भारत्याचार्य Wilson, Sel. Works 1,201. — 3) f. आ ein Frauenname: शंकरा नाम परिव्राजिका । तच्छीला शंकरा P. 3,2,14, Vârtt., Schol. — 4) f. ई a) *Çañkara's (Çiva's) Gattin* Rudrajâmala im ÇKDr. — b) Bez. zweier Pflanzen: = मञ्जिष्ठा Çabdar. im ÇKDr. =

शमी Râǵan. ebend. — Vgl. अत्यन्तशंकरी, भीमशंकर und शांकर.

2. शंकर fehlerhaft für संकर, z. B. R. 5, 14, 55. Kâm. Nitis. 2, 33. Verz. d. Oxf. H. 22, *a*, 25.

शंकरकथा f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1, 197.

शंकरकवि m. N. pr. eines *Dichters* Verz. d. Oxf. H. 125, *a*, 4; vgl. कवये शंकराय Haeb. Anth. 483, Çl. 2.

शंकरकिंकर m. N. pr. eines Autors Sarvadarçanas. 120, 8.

शंकरक्रोड Titel einer Schrift Hall 50.

शंकरगण m. N. pr. eines Mannes Journ. of the Am. Or. S. 6, 520.

शंकरगीता f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 283, *b*, No. 662. ein Abschnitt im Devîpurâṇa ÇKDr. unter शंकर.

शंकरगौरीश m. N. eines Heiligthums Râǵa-Tar. 5, 157.

शंकरचरित्र n. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1, 197.

शंकरचेतोविलास m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 121, *b*, No. 214.

शंकरजय m. Çaṁkarâkârja's *Siegeszug* Verz. d. Oxf. H. 252, *b*, No. 626. — Vgl. संक्षेप°, शंकरदिग्विजय, शंकरविजय.

शंकरजित् m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 1174.

शंकरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, *a*, 4. 5. Wilson, Sel. Works 2, 19. fg.

शंकरदत्त m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 21, 107.

शंकरदिग्विजय m. Titel zweier Werke Verz. d. Kop. H. 10, *a*. Hall 167. fg. °डिण्डिम 168. — Vgl. शंकरजय und शंकराचार्यविजयडिण्डिम Verz. d. Oxf. H. 260, *a*, No. 627.

शंकरदेव m. *eine Form* Çiva's Verz. d. Oxf. H. 145, *a*, No. 305. = ब्रह्मकुण्डतीरवर्ती गोपेश्वरनामा Schol.

शंकरनारायणमाहात्म्य n. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1, 88.

शंकरपति m. N. pr. eines Mannes Târan. 64. fg.

शंकरप्रिय 1) adj. Çaṁkara (Çiva) *lieb*. — 2) m. *Rebhuhn* Çabdârthak. bei Wilson. — 3) f. आ Çiva's *Geliebte*, — *Gattin* Kathâs. 95, 88. Weber, Kṛshṇaǵ. 291.

शंकरबिन्दु m. N. pr. eines Autors Hall 193.

शंकरभाष्य n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 163, *a*, 9.

शंकरमिश्र m. N. pr. eines Gelehrten Colebr. Misc. Ess. I, 262. Hall 68. fg. 85. 206. °महामहोपाध्याय 81.

शंकरवर्धन m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 5, 300. 302.

शंकरवर्मन् m. desgl. ebend. 5, 128. 134. 139. 212. 268. 302. 428.

शंकरविजय m. Çaṁkarâkârja's *Siegeszug*, Titel zweier Werke Mack. Coll. 1, 98. fg. Verz. d. Oxf. H. 247, *b*, No. 624. 260, *b*, No. 628. Hall 167. fg. Verz. d. Kop. H. 10, *a*. — Vgl. शंकरदिग्विजय.

शंकरभुल्ल m. N. pr. eines Gelehrten Hall 189.

शंकरसंहिता f. Titel eines Abschnitts im Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 84, *b*, 26.

शंकरसंभव m. Titel eines Abschnitts des Çivarahasja im Skandapurâṇa Mack. Coll. 1, 52.

शंकरसिद्धि m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 122, 74.

शंकरसेन m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 316, *b*, 24. Verz. d. Kop. H. 105, *a*.

शंकरस्वामिन् m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 2, 54. 24, 86.

शंकराचार्य (शंकर + आ°) m. N. pr. eines berühmten Gelehrten, der im 7ten oder 8ten Jahrh. n. Chr. lebte, eine Menge von Schriften, namentlich Commentare zu philosophischen Werken, verfasste und als Reformator der Çaiva gilt, Wilson in VP. Einl. X. Windischmann, Sancara 42. Verz. d. Oxf. und B. H. (s. Ind.). Târan. 172. 180. fg. Sarvadarçanas. 157, 3. 4. °विजयडिण्डिम Verz. d. Oxf. H. 260, *a*, No. 627.

शंकरानन्द (शंकर + आ°) m. N. pr. eines Gelehrten Verz. d. Oxf. H. 390, *b*, No. 35. Verz. d. Cambr. H. 20. fg. Târan. 188. 247. fg. 329. fg. Hall 98. 116. 123. 141. °गुरु 222, *a*, No. 540. Verz. d. B. H. No. 625.

शंकराभरण (शंकर + आ°) Verz. d. Oxf. H. 200, *b*, N.

शंकरालय (शंकर + आ°) m. Çiva's *Behausung* d. i. der Kailâsa Verz. d. Oxf. H. 82, *a*, N. 1.

शंकरावास (शंकर + आ°) m. *eine Art Kampher* Râǵan. im ÇKDr.

शंकरीय adj. (चतुर्ष्वर्थेषु) von शंकर gaṇa उत्करादि zu P. 4, 2, 90.

शङ्कव्य adj. von शङ्कु Schol. zu P. 5, 1, 2. 12. 6, 1, 80.

शङ्का (von शङ्क्) f. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Besorgniss, Furcht* AK. 3, 4, 1, 10. H. 315. an. 2, 17. Med. k. 35. परस्त्रीकार्यात्मदोषाद्यैः शङ्कानर्थस्य तर्कणम् Sâh. D. 189. Çat. Br. 10, 1, 1, 10. 12, 8, 3, 11. शङ्कामुपागमत् R. Gorr. 1, 66, 13. शङ्कान्वित 2, 3, 5. शङ्कां ब्रह्महत्याकृतां त्यज 65, 42. 4, 8, 23. Ragh. 13, 42. Kathâs. 30, 126. 32, 49. 48, 32. शङ्काभिः सर्वमाक्रान्तम् Spr. 2933. शङ्का कस्य न जायते 5322. Bhâg. P. 3, 17, 1. महती शङ्का मां बाधते Hit. 57, 5. °स्पृष्ट Megh. 70. mit abl. der Person: शङ्कामत्यजद्वैनतेयात् Ragh. 16, 88. Spr. (II) 2196. mit loc. der Person R. 3, 47, 12. mit प्रति und vorangehendem acc.: भवेदजीर्णं प्रति यस्य शङ्का Suçr. 1, 246, 10. mit der Ergänzung comp.: कैकेयीशङ्कया Ragh. 12, 2. राज्यविभ्रम° R. 2, 23, 28. 72, 43. आदित्योदय° R. Gorr. 2, 67, 8. पाप° 4, 8, 49. 5, 7, 42. MBh. 13, 318. Spr. 2120. 2165. Mâlav. 12, 14. नारिष्टशङ्का कर्तव्या Kathâs. 18, 229. Prab. 112, 7. विस्तरशङ्कया Sâh. D. 124. Pańkat. 238, 21. Hit. 14, 18. अशङ्कया *ohne Scheu* R. Gorr. 2, 49, 17. अशङ्कम् adv. dass. Kathâs. 25, 98. सशङ्क *besorgt* MBh. 4, 337. सशङ्कनिभृता गतिः *ängstlich* Kathâs. 32, 66. सशङ्कम् adv. Spr. 3316. — 2) *Verdacht, Argwohn* Jâǵń. 2, 267. शङ्कां जनयतीव मे R. 2, 85, 7. शङ्कान्योऽन्यमजायत Kathâs. 6, 11. अन्योऽन्यशङ्कया Râǵa-Tar. 8, 588. °शङ्क 1634. पापयोस्ते कथं नाम तयोः (loc.) शङ्का न विद्यते R. 2, 23, 8. MBh. 4, 2341. 2339 (अति°). Bhâg. P. 10, 26, 14. fg. Hit. 129, 18. शङ्कास्पद 17. तच्छङ्कावसतिं द्विजम् Râǵa-Tar. 4, 93. पापशङ्का (so zu lesen) न कर्तव्या *du darfst nichts Böses argwöhnen* Kathâs. 6, 12. सशङ्क *Verdacht hegend* 38, 143. 45, 246. — 3) *Zweifel, Bedenken* H. an. Med. Halâj. 4, 6. AK. 3, 4, 22 (28), 10. नात्र शङ्का त्वया कार्या MBh. 3, 2994. Kusum. 28, 10. fg. Sarvadarçanas. 131, 16. am Ende eines comp. *das Bezweifeln, Beanstanden:* सवर्णसंज्ञा° Comm. zu Taitt. Prât. 1, 3. 10, 22. Vedântas. (Allah.) No. 126. शक्यशङ्क *bezweifelbar* Sarvadarçanas. 65, 22. 120, 15. — 4) *Vermuthung, Annahme, das Halten für* Sarvadarçanas. 7, 16. 174, 22. Comm. zu Taitt. Prât. 13, 13. 14, 15. अत्र मे महती शङ्का भवेदेष नलो नृपः so v. a. *ich vermuthe stark* MBh. 3, 2892. in comp. mit dem, *was erwartet —, vorausgesetzt —, angenommen, wofür Jmd oder Etwas gehalten wird:* जलशङ्कया R. 4, 50, 15. निधि° Spr. (II) 1170. आमिष° MBh. 1, 2386. Kathâs. 12, 113. 30, 47. परीक्षिता मे बहुशो बालके

नलशङ्कया MBh. 3,2953. 16861. चौरशङ्कायाम् 13,1343. R. Gorr. 2,66, 13. Çâk. 183. Spr. (II) 1600. (I) 2213. कुर्वन् — शशाङ्कशङ्काम् Kir. 5,42. Kathâs. 27,204. Mârk. P. 16,57. Bhâg. P. 8,2,6. 9,2,6. (वाक्यमब्रवीत्) पुनर्घोरतरं तुद्दमप्रियं प्रियशङ्कया R. Gorr. 2,74,45. Spr. (II) 560. पुत्रिकाधर्मशङ्कया M. 3,11. अलमात्मापचारशङ्कया Çâk. 110,23. Kir. 5,38. Kathâs. 14,13. 28,105. Râǵa-Tar. 5,208. Sarvadarçanas. 7,13. fg. 8,4. 112,13. 120,1. 159,8. Comm. zu TS. Prât. 14,4. 21,10. — Vgl. अतिशङ्का, अशङ्क, निः°, वि°.

शङ्कामय (von शङ्का) adj. *aus Besorgniss hervorgegangen:* दुःख R. 2,22,6.

शङ्कितवर्णक m. *Dieb (dessen Gesichtsfarbe verdächtig ist)* Trik. 2, 10,7. Hâr. 128.

शङ्कितव्य (von शङ्क्) adj. 1) *Misstrauen verdienend* MBh. 12,2988. n. impers. *zu misstrauen:* तस्माद्विश्वसितव्यं च शङ्कितव्यं च केषुचित् 2994. — 2) *in Zweifel zu ziehen, zu bezweifeln, — beanstanden:* न फलादर्शनाद्धर्मः शङ्कितव्यो न देवताः MBh. 3,1197.

शङ्किन् (von शङ्क् und शङ्का) adj. 1) *sich fürchtend vor, befürchtend;* am Ende eines comp.: तच्छङ्किन् Kumâras. 7,76. सर्व° MBh. 12,6269. Mârk. P. 34,89. पुनःसंधान° Ragh. 12,101. अघ° 19,52. कान्तिविसंवाद° Mâlav. 23. Kathâs. 11,62. 13,75. 15,61. 20,131. 25,178. 29,24. 107. 30,75. 32,97. 37,74. 63,186. 97,44. Mârk. P. 16,46. Râǵa-Tar. 3,21. 5,144. 6,205. 338. काक° *furchtsam* oder *misstrauisch wie eine Krähe* Spr. (II) 2184. Kathâs. 32,53. — 2) *voraussetzend, vermuthend, annehmend:* तदुपावर्तनशङ्कि मे मनः Ragh. 8,52. द्विरदवृंहित° 9,73. तारा° Spr. 3195. — 3) *von Furcht begleitet, Besorgniss erregend:* सेवा सदा शङ्किनी (oder सदाशङ्किनी d. i. सदा आ°) Spr. 2004.

शङ्कु Uṇâdis. 1,37. gaṇa भीमादि zu P. 3,4,74. m. (n. Hariv. 749) 1) *spitzer Pflock, Holznagel;* = कील, कीलक AK. 3,4,26,199. Trik. 3,3,44. H. an. 2,17. Med. k. 34. Halâj. 2,296. Viçva bei Uǵǵval. — RV. 1,164,48. शङ्कुभिश्चर्म विकृन्यात् Çat. Br. 2,1,1,10. 3,5,1,1. 2,2. 6,1,3. 13,8,4,1. पञ्चविंश° 14,9,2,13. Pañkav. Br. 11,10,12. Kâtj. Çr. 5, 3,14. 7,4,8. 16,8,7. Lâtj. 3,10,9. °धान Kauç. 26. fg. खदिर° Gobh. 4, 8,7. Kauç. 25. 49. 51. Suçr. 1,136,19. °स्फोटन 2,458,5. Varâh. Bṛh. S. 60,6. °सदृशौ कर्णौ Pañkat. 87,12. स भुक्तशेषं भिन्नान्नं नक्तं स्थापयति स्म तत् । भिन्नभाण्डस्थमलङ्घ्यशङ्कौ Kathâs. 61,90. 104,140. दण्डे शङ्कुशतावृतम् Mârk. P. 127,18. °पद्मव्योमस्थापन Verz. d. Oxf. H. 322,b, 13. निलिप्यो ऽयोमयः शङ्कुर्ज्वलन्नास्ये दशाङ्गुलः M. 8,271. आयस R. 3,32, 12. अयःशङ्कुचिता शतघ्नी Ragh. 12,95. Râǵa-Tar. 3,22. 7,348 (नायःशङ्कुन् zu lesen). मणि° Pañkar. 3,12,7.15. — 2) *Haken zur Extraction eines todten Fötus* Suçr. 1,92,21. गर्भ° Vâgbh. 25,32. — 3) *Stecken:* काष्ठशङ्कुभिः । अनैडकं खरोष्ट्रं च पालयिष्यति Hariv. 11206. *Stakete, Pfahl, Balken;* = स्थाणु AK. 2,4,1,8. H. 1122. Viçva a. a. O. खादिरैः शङ्कुभिश्चिताः (परिखाः) MBh. 3,16325. शङ्कुभिः कीर्णो श्वभ्रे AK. 3,4,26, 205. शिलाभिः शङ्कुभिर्वापि श्वभ्रैर्वा — ये मार्गमनुरुन्धन्ति MBh. 13,1649. = आलान Trik. 2,8,39. — 4) *Blattrippe:* यथा शङ्कुना सर्वाणि पर्णानि संतृणानि Khând. Up. 2,23,4. = पर्णसिराजाल H. an. — 5) *eine best. Waffe,* = अस्त्रभेद H. an. = शस्त्रजाति Halâj. 2,321. = शस्त्र Viçva a. a. O. = शल्य AK. 2,8,2,61. Trik. 2,8,55. H. 787. = अस्त्र Trik. 3, 3,44. — 6) *Stachel* in übertr. Bed. von *Allem was das Herz aufregt und peinigt* Hariv. 747. 749 (neutr.). अकृतात्ममताख्याभ्यां शङ्कुभ्याम् Râǵa-Tar. 4,68. शोक° Spr. 2480. Ragh. 8,92. Uttarar. 58,3 (75,12). Râǵa-Tar. 2,80. दृढामर्षशोक° 8,1583. उत्खाय शङ्काशङ्कुं महीपतेः 1634. Hierher vielleicht शङ्कु = कलुष Med. = पाप Viçva a. a. O. — 7) *Zeiger an einer Sonnenuhr, Gnomon* Colebr. Alg. 106. °छाया Sûrjas. 3,13. Schol. zu 34. Golâdhj. Jantr. 9. °जीवा *der Sinus des Gnomons (der Höhe)* Sûrjas. 3,22. das einfache शङ्कु dass. Gaṇit. Tripraçn. 12. Golâdhj. Tripraçn. 36. fgg. सम°, कोण°, मध्य° Siddhântaçir. S. 171. °तल *die sogenannte Basis des Gnomons* Golâdhj. Tripraçn. 40. — 8) *ein best. Längenmaass,* = *12 Fingerbreiten* (die gewöhnliche Höhe eines *Gnomons*) Vishṇudharmott. im Tithjâdit. nach ÇKDr. — 9) *penis* H. an. H. ç. 126. — 10) *Gift* Viçva. — 11) *ein best. Parfum,* = नखी Râǵan. im ÇKDr. — 12) *ein best. Baum* Viçva; vgl. °तरु. — 13) *ein best. Wasserthier* AK. 1,2,3,20. Trik. 3,3,44. H. an. Med. Viçva a. a. O. — 14) Bez. *der Zahl* 10,000,000,000,000 Trik. 3,3,44. H. 874. H. an. Med. Viçva a. a. O. Colebr. Alg. 4. MBh. 13,5267. R. 3,48,55. 6,16,55. — 15) N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,239,a. — 16) = अंश Med. — 17) *ein* Rakshas Trik. 1,1,74. H. ç. 36. Çabdam. im ÇKDr. — 18) ein N. Çiva's H. ç. 46. H. an. Hâr. 8. — 19) N. pr. gaṇa गर्गादि zu P. 4, 1,105. कुर्वादि zu 151. eines Dânava Hariv. 2281. 14282. eines Schlangendämons H. 1311, Schol. eines Vṛshṇi (eines Sohnes des Ugrasena) MBh. 1,6999. 7992. Hariv. 2028. 5091 (शंभु ed. Calc.). 8402. VP. 436. Bhâg. P. 9,24,23. eines Sohnes des Kṛshṇa 10,61,13. Hariv. 9195 (nach der Lesart der neueren Ausg.). N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,a,4. am Hofe Vikramâditja's Haeb. Anth. 1. Z. d. d. m. G. 22,722. N. pr. eines Brahmanen (neben कीलक) Wassiljew 51. 205. Târan. 5. 97. fgg. — Vgl. अयः° (auch Mârk. P. 125,56 als N. pr.), गर्भ°, त्रि°, दन्त°, देह°, महा°, लोह°, वज्र°, शङ्कव्य und शाङ्कव्य.

शङ्कुक (von शङ्कु) m. 1) *Pflöckchen* Schol. zu Kâtj. Çr. 209,2. 217, 20. — 2) N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,a,5. 212,a, No. 500. Râǵa-Tar. 4,704.

शङ्कुकर्ण 1) adj. (f. ई und आ) *spitzohrig* MBh. 1,5930. 6072. 6662. 3, 11776. 7,7894. 9,2603. 12,5027. 10350 (Çiva). R. 5,17,24. 20,24. Suçr. 2,388,6. Bhâg. P. 7,9,15 (Vishṇu). °मुखाः MBh. 2,414. — 2) m. a) *Esel* Trik. 2,9,26. H. 1256. — b) N. pr. α) eines Dânava Hariv. 197. 2284. 14286. — β) eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2553. 2558. — γ) eines Schlangendämons MBh. 1,2156. — δ) eines Râkshasa R. 6,74,5. — ε) eines Sohnes des Ǵanameǵaja MBh. 1, 3838. — ζ) eines Kamels Pañkat. 87,12.

शङ्कुकर्णिन् adj. = शङ्कुकर्ण Hariv. 12219.

शङ्कुकर्णेश्वर m. *eine Form* Çiva's MBh. 3,5012. n. N. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 70,b,40. fg.

शङ्कुचि m. *ein best. Wasserthier,* = शङ्कु Çabdar. im ÇKDr.

शङ्कुतरु m. *ein best. Baum,* = शाल Trik. 2,4,21. Hâr. 182. Çabdar. im ÇKDr.

शङ्कुपथ m. Vârtt. 2 zu P. 5,1,77. gaṇa देवपथादि zu P. 5,3,100. — Vgl. शाङ्कुपथिक.

शङ्कुपुच्छ n. *der am äussersten Ende des Leibes steckende Stachel*

einer Biene u. s. w. Râǵa-Tar. 3, 395. fg.

शङ्कुफणिन् m. *ein best. Wasserthier* H. 1351, Schol.

शङ्कुमत् (von शङ्कु) 1) adj. *mit Stecken —, Pfählen versehen:* गर्त Halâj. 5,44. — 2) f. शङ्कुमती *ein best. Metrum* Colebr. Misc. Ess. II, 153. Ind. St. 8, 149. 254.

शङ्कुमुख 1) adj. (f. ई) *spitzmäulig:* Maus Suçr. 1,40,20. शङ्कुकर्णमुखाः MBh. 2,414. — 2) m. *Krokodil* (vgl. शङ्खमुख) H. 1349, Schol.

शङ्कुर (von शङ्कु) 1) adj. *Furcht erregend* H. 479. — 2) m. N. pr. eines Dânava VP. 147, v. l. für शंकर.

शङ्कुली f. *Scheere* oder *Dolch* (कर्तरी) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,37. P. 6, 2,2, Schol. °खण्ड ebend.

शङ्कुवृक्ष m. = शङ्कुतरु Çabdam. im ÇKDr.

शङ्कुशिरस् 1) adj. *spitzköpfig.* — 2) m. N. pr. eines Asura Hariv. 196. VP. 147. Bhâg. P. 6,6,30. 10,19. 8,10,21.

शङ्कुश्रवण adj. = शङ्कुकर्ण Varâh. Bṛh. S. 68,58.

शङ्कुष्ठ (शङ्कु + स्थ) P. 8,3,97.

शंकृत् (5. शम् + कृत्) adj. *wohlthätig* Taitt. Âr. 1,11,2.

शङ्क्य (von शङ्क्) adj. 1) *dem man misstrauen muss, Misstrauen —, Besorgniss erregend* MBh. 1,3109. 12,2988. R. Gorr. 2,20,10. Spr. (II) 3156. Râǵa-Tar. 2,67. 4,88. °तम R. 2,109,33. अ° Spr. (II) 714. fg. — 2) *zu erwarten, zu vermuthen, anzunehmen* Daçak. 108,9. अ° Râǵa-Tar. 6,147.

शङ्ख Uṇâdis. 1,104. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Trik. 3,5,10. 1) m. (nach den Lexicographen auch n.) *Muschel* (als Blasinstrument ein Attribut Vishṇu's; auch als Schmuck am Arm getragen) AK. 1,1, 1,23. 2,2,23. 3,4,2,19. 24,136. H. 48. 222. 1205. an. 2,26. Med. kh. 5. Halâj. 3, 42. Viçva bei Uǵǵval. AV. 4,10,1. fgg. Çat. Br. 14,5,4,9. 7, 2,10. Kauç. 83. 85. M. 5,121. शङ्खं दध्मौ Bhag. 1,12. fg. MBh. 3,12075. 5,7109. Hariv. 12409. R. 2,81,2. 16. Suçr. 1,205, 20. 206,1. Ragh. 13, 13. Varâh. Bṛh. S. 12,4. 15,25. 16,7. 24,16. 33,10. 43,24. 44,7. 16. 48, 49. 73. 58,33. fgg. 60,16. 69,17. 80,5 (zu den रत्न gerechnet). 81,1. 28 Perlen darin; vgl. शङ्खमुक्ता). Weber, Râmat. Up. 288. 306. 327. fg. Kṛshṇaǵ. 266. 279. 289. 294. 297. fgg. 302. fg. Verz. d. Oxf. H. 14,b,17. 34, a,3. 123,a,35. 190,b,17. 268,a,29. Pańkat. 20,8. °मुद्राङ्कित Râǵa-Tar. 3,387. Megh. 78. °पाण्डुर R. 7,34,7. न श्वेतभावमुज्झति शङ्खः शिखिभुक्तमुक्तो ऽपि Spr. (II) 355. 798. °पूर्णाभ्यां बाहुभ्याम् MBh. 4, 573. Bhâg. P. 11,9,6. 7. स्थूलशङ्खाः स्त्रियः MBh. 8, 2041. एकशङ्खा नार्यः Hariv. 11164. — 2) m. *Schläfe, Schläfenbein* AK. 3,4,2,19. H. 574. H. an. Med. Viçva a. a. O. ȷ́âǵń. 3, 96. MBh. 6, 5397. Hariv. 11951. Suçr. 1, 15, 20. 36,4. 66,2. 357,9. 2,113,3. 377,9. 10. Varâh. Bṛh. S. 51,8. 34. 52,2. 58, 6. 66,2 (beim Pferde). 68, 70. Vet. in LA. (III) 13,13 (शङ्कु Druckfehler). Trik. 2,8,38 (beim Elephanten). — 3) Bez. *der Zähne eines 25jährigen Pferdes* Varâh. Bṛh. S. 66,5. — 4) m. *ein best. Parfum,* = नख, नखी, शुक्ति, खुर AK. 2,4,4,18. H. an. Med. Viçva a. a. O. Suçr. 2,325,13. 342, 7. Varâh. Bṛh. S. 77,10. Pańkar. 1,11,13. — 5) m. n. *eine best. hohe Zahl* MBh. 2, 2143. °शत R. 4,39,19. 6,2,20. शतं कोटिसहस्राणां शङ्ख इत्यभिधीयते 4, 56. शतं शङ्खसहस्राणां वृन्दमाहुः 57. Brahmâṇḍa-P. im ÇKDr. — 6) *ein best. Metrum* Ind. St. 8,410. — 7) m. *einer der Schätze* Kubera's *und dessen Genius* AK. 1,1,1,67. 3,4,2,19. Trik. 1,1,79. H. 193. H. an. Med. Viçva a. a. O. Verz. d. Oxf. H. 184, a, 40. MBh. 2,418. 13,6261. Hariv. 2467. 6276. 6552. fgg. R. 7,15,16. Râǵa-Tar. 1,30. Mârk. P. 68, 5. 41. fgg. Spr. (II) 3950. — 8) N. pr. a) eines Schlangendämons Trik. 1,2,6. H. 1310. MBh. 1,1553. 5,3628. 16,119. Hariv. 230. R. 5,78,9. Weber, Râmat. Up. 314. Râǵa-Tar. 1,30. VP. 149. Bhâg. P. 5,24,31. — b) eines mythischen Elephanten (दिग्गज) R. 3,20, 27. — c) eines Asura Verz. d. Oxf. H. 16,a,12. 25. — d) eines Mannes gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98. गर्गादि zu 105. अश्वादि zu 110. AV. 19, 22,8. Âçv. Çr. 12, 12, 3. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,7. Verz. d. Oxf. H. 31,b,19. 34,a,10. 52,a,39. Pańkar. 1,10,61. Jâmâjana, Liedverfasser von ṚV. 10,15. Kaushja Ind. St. 3,472. ein Sohn Virâṭa's MBh. 1,6988. 4,1015. Vaǵranâbha's Hariv. 827. VP. 386, N. 23 (vgl. शङ्खनाभ). Häufig in Verbindung mit seinem Bruder Likhita genannt; jeder von ihnen und auch beide zusammen gelten als Verfasser eines Gesetzbuchs. ȷ́âǵń. 1, 5. MBh. 2,292. 12, 668. fgg. 13,3320. Ind. St. 1,20. 232. 234. 467. 2,23. Verz. d. B. H. No. 322. 1017. 1024. 1028. 1231. Verz. d. Oxf. H. 14,a, N. 1. 266,b,1. 10. 267,b, 22. 270,b,50. 271, b,1. fgg. 279,b,11. fg. 356, a, 30. fg.; vgl. auch unter लिखित 2). — e) einer Gegend gaṇa शण्डिकादि zu P. 4,3,92. im Süden Indiens, reich an *Muscheln,* Varâh. Bṛh. S. 14,14. — f) eines Berges Hariv. 12410 (vgl. 12409). Mârk. P. 58,24. Bhâg. P. 5,16,27. — Vgl. नख°, महा°, वृद्ध°, संध्या°, हेम°, शाङ्खायन, शाङ्खिक, शाङ्ख्य.

शङ्खक (von शङ्ख) 1) m. n. *Muschel* H. an. 3, 101. Med. k. 162. als Blasinstrument Tithjâdit. (s. u. वास्तक 1). als Schmuck am Arm getragen H. an. Med. MBh. 12, 6652. — 2) m. *Schläfenbein* ȷ́âǵń. 3, 90. — 3) *stechender Schmerz in den Schläfen* H. an. Med. Suçr. 2, 376, 5. 377,11. Çârṅg. Saṃh. 1,7,85. — 4) m. *einer der 9 Schätze* bei den Ǵaina H. 193, Schol. — 5) शङ्खिका f. *Andropogon aciculatus Roxb.* Çabdak. im ÇKDr.

शङ्खकर्ण m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210.

शङ्खकार m. *Muschelarbeiter* Verz. d. Oxf. H. 21,b, N. 3. Colebr. Misc. Ess. 2,180; vgl. u. कंसकार.

शङ्खकुम्भश्रवस् f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2644.

शङ्खकूट m. N. pr. 1) eines Schlangendämons H. 1311, Schol. (शंषकूट die Hdschr.). — 2) eines Berges VP. 169. Mârk. P. 55,12. 56,17.

शङ्खचरी f. *ein mit Sandel auf die Stirn aufgetragenes Mal* Trik. 2,6,40.

शङ्खचर्ची f. dass. Çabdar. im ÇKDr.

शङ्खचिल्ल *ein best. Vogel;* s. u. कम्ब्वातायिन्.

शङ्खचूड m. N. pr. 1) eines Asura Verz. d. Oxf. H. 25,a,5. 6. Wilson, Sel. Works 1, 175. Pańkar. 2,5,62. — 2) eines Gandharva Verz. d. Oxf. H. 24,a,17. fgg. — 3) eines Wesens im Gefolge Kubera's Bhâg. P. 10,34,25. — 4) eines Schlangendämons Kathâs. 22,208. 90,120. fgg. Nâgân. 58,1. 59,15. Bhâg. P. 5,24,31. Verz. d. Oxf. H. 71,b, 6.

शङ्खचूडक m. N. pr. eines Schlangendämons H. 1311, Schol.

शङ्खचूडेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,a,36.

शङ्खचूर्ण n. *Muschelmehl, eine zerstossene Muschel* Râgav. im ÇKDr.

शङ्खज m. *eine Perle von der Grösse eines Taubeneies, die in Muscheln gefunden werden soll*, Wilson nach Çabdârthak.

शङ्खज्ञाती (°ज्ञाति?) f. N. pr. einer Prinzessin Târan. 170.

शङ्खण m. N. pr. eines Sohnes des Kalmâshapâda R. 1,70,39 (72, 28 Gorr.). 2,110,30. fg. des Vagranâbha (vgl. शङ्खनाभ) Ragh. 18,21.

शङ्खतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 9,2137.

शङ्खदत्त m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 74,72. fgg. eines Dichters Râga-Tar. 4,496.

शङ्खदारक m. = शङ्खकार Colebr. Misc. Ess. 2,180.

शङ्खद्राविन् m. *Rumex vesicarius* Râgan. im ÇKDr.

शङ्खद्वीप N. eines Dvîpa VP. 175, N. 3.

शङ्खधर 1) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 279, *b*, 12. eines Dichters 125, *a*, 5. — 2) f. आ *Hingcha repens Roxb.* Ratnam. im ÇKDr.

शङ्खधवला f. *Jasminum auriculatum* Aush. 94. Dhanv. in Nigh. Pr.

शङ्खध्मं m. *Muschelbläser* Gatâdh. im ÇKDr. VS. 30,19. Çat. Br. 14, 5,4,9. शङ्खध्मा Vop. 3,43.

शङ्खनक m. = शङ्खनख 1) *a*) H. 1205.

शङ्खनख m. 1) *eine best. Muschelschnecke* AK. 1,2,3,23. MBh. 13,2660 (die ed. Bomb. गात्रे; Nîlak.: शङ्खानां जलजन्तुविशेषाणां नखानि तैः). Suçr. 1,205,20. — 2) *ein best. Parfum*, = नखी Çabdar. im ÇKDr. Ratnam. 131. = वृकनखी ebend.

शङ्खनाभ 1) m. N. pr. eines Sohnes des Vagranâbha VP. 386; vgl. शङ्खण. — 2) f. ई *eine best. Pflanze* oder *Stoff* Suçr. 1, 33, 2. 4. Çârṅg. Saṁh. 3,13,63.

शङ्खनाम्नी f. = शङ्खपुष्पी Mad. in Nigh. Pr.

शङ्खनारी f. *ein best. Metrum: 4 Mal* ◡ — — ◡ — — Colebr. Misc. Ess. 2,159 (I, 9).

शङ्खनूपुरिणी adj. f. *mit Armbändern aus Muscheln und mit Fussringen geschmückt* P. 5,2,138, Schol.

शङ्खपद् (nom. °पाद्) m. N. pr. eines zu den Viçve Devâḥ gezählten Wesens Hariv. 11541. eines Sohnes des Kardama VP. (II) 2,261; शङ्खपाल die gedr. Ausg.

शङ्खपद m. N. pr. eines Sohnes des Manu Svârokisha MBh. 12, 13583. fg. des Kardama Hariv. 275. VP. 1,22,10.

शङ्खपाणि adj. *eine Muschel in der Hand haltend;* m. ein N. Vishṇu's H. 219, Schol.

शङ्खपात्र m. *ein muschelförmiges Gefäss* R. 1,73,21.

शङ्खपाद m. N. pr. eines Sohnes des Kardama VP. 83, N. 6 (vgl. शङ्खपद्, शङ्खपद und शङ्खपाल). N. pr. des Hauptes einer best. Secte Verz. d. Oxf. H. 251, *a*, 40.

शङ्खपाल m. 1) *eine Schlangenart* Suçr. 2,265,7. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 84. Hariv. 230. Kathâs. 90,141. 104,85. Bhâg. P. 12, 11,38. Kâlakakra 4, 63. 81. — 2) N. pr. eines Sohnes des Kardama (vgl. शङ्खपद्, °पद, °पाद) VP. 2,8,83. — 3) *eine Art Confect* (aus dem pers. شکر پاره) Nigh. Pr.

शङ्खपिण्ड m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1558.

शङ्खपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 104,84.

शङ्खपुष्पिका f. *Andropogon aciculatus Roxb.* Saṁsk. K. 4, *a*, 11.

शङ्खपुष्पी f. P. 4,1,64, Schol. dass. M. 11,147. Suçr. 1,137,15. 172, 11. 378,13. 2,506,15.

शङ्खप्रस्थ m. *Flecken im Monde* Çabdam. im ÇKDr.

शङ्खभिन्न adj. (f. ई) P. 4,1,52, Schol. Vop. 4,20.

शङ्खभृत् adj. *eine Muschel tragend;* m. ein N. Vishṇu's H. 219. R. 6,102,13.

शङ्खमालिनी f. = शङ्खपुष्पिका Aush. 59.

शङ्खमित्र m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,33. — Vgl. शाङ्खमित्र fg.

शङ्खमुक्ता f. *eine in einer Muschel vorkommende Perle* R. 3,49,36. 5, 32,41; vgl. Varâh. Bṛh. S. 81,1. 28.

शङ्खमुख 1) adj. *muschelmäulig.* — 2) m. *a*) *Krokodil* H. 1349; vgl. शङ्कुमुख. — *b*) N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1556.

शङ्खमुद्रा f. Bez. *einer best. Stellung der Finger* Kâlakakra 3,182.

शङ्खमूल n. *Rettig* Râgan. im ÇKDr.

शङ्खमेखल m. N. pr. eines alten Weisen MBh. 1,961.

शङ्खमौक्तिक m. *eine Körnerfrucht, deren Hülsen einer Muschel und deren Körner einer Perle gleichen*, Siddh. in Nigh. Pr.

शङ्खयूथिका f. = शङ्खधवला Dhanv. in Nigh. Pr.

शङ्खराज m. N. pr. eines *Fürsten* Râga-Tar. 8,376.

शङ्खरोमन् m. N. pr. eines Schlangendämons Hariv. 230.

शङ्खलिका f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2633.

शङ्खवत् (von शङ्ख) adj. *mit einer Muschel —, mit Muscheln versehen* Med. n. 140.

शङ्खशिरस् m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1557.

शङ्खशिला f. vielleicht = शङ्खमुक्ता Lot. de la b. l. 314. Burn. Intr. 91, N. 1.

शङ्खशीर्ष m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 5,3631.

शङ्खह्रद m. N. pr. eines *Sees* Hariv. 8393 (शङ्खह्रदा° mit der neueren Ausg. zu lesen; = शङ्खादिनिधियुक्तो ह्रदः Nîlak.). Kathâs. 104,85. fg.

शङ्खान्तर (शङ्ख + अ°) n. *Stirn* (*der Raum zwischen den Schläfen*) Kumâras. 7,33.

शङ्खालु (शङ्ख + आलु) n. *eine best. essbare Wurzel* (स्रेत अकुं mahr.) Dravjaguṇa in Nigh. Pr. °क n. ebend. Suçr. 1,225,3.

शङ्खावती (von शङ्ख) f. N. pr. eines Flusses Mârk. P. 59,7.

शङ्खावर्त (शङ्ख + आ°) m. 1) *Muschelwindung* Suçr. 1,258,13. — 2) *eine Form von Mastdarmfistel* (vgl. शम्बूकावर्त) Çârṅg. Saṁh. 1,7,61.

शङ्खाह्वत (शङ्ख + आ°) n. Bez. eines best. Ritus im Gavâmajana Lâṭj. 4,5,5.

शङ्खाह्वा (शङ्ख + आह्वा) f. = शतपुष्पी Râgan. im ÇKDr.

शङ्खिक (शाङ्खिक?) m. N. pr. eines Mannes Târan. 26. — शङ्खिका s. u. शङ्खक.

शङ्खिन् (von शङ्ख) 1) adj. *a*) = शङ्खवत् Med. n. 139. fg. *mit einer Muschel versehen* MBh. 4,1639. Vishṇu Hariv. 14709. 15029. *Muscheln führend:* Wasser Âpast. beim Schol. zu Kâtj. Çr. 7,2,15. — *b*) *den* Çankha *genannten Schatz besitzend* Mârk. P. 68,45. — 2) m. *a*) *das Meer* Med. — *b*) ein N. Vishṇu's Med. — *c*) *Muschelarbeiter* Çabdar. im ÇKDr. — 3) शङ्खिनी f. *a*) *Andropogon aciculatus Roxb.* AK. 2,4,4,14.

Med. = श्वेतचुक्र Med. = श्वेतवृन्दा Çabdar. (Med. und Çabdar. im ÇKDr. verwechselt) = श्वेतपुंनाग Viçva; = पवाक्ति Râǵan. im ÇKDr. *Cissampelos hexandra* Wise 146. — Suçr. 1,132,12. 139,18. 145,3. 157,14. 2,42,5. 74,16. Çârṅg. Saṁh. 2,1,17. — *b*) Bez. *einer best. Ader* (नाडी) Verz. d. Oxf. H. 236,*b*,1.9. — *c*) Bez. *einer Gattung von Frauen* (deren die Erotik vier unterscheidet: चित्रिणी, पद्मिनी, शङ्खिनी und हस्तिनी) Med. Verz. d. Oxf. H. 218,*b*,14. fg. दीर्घा सुदीर्घनयना वरसुन्दरी या कामोपभोगरसिका गुणशीलयुक्ता रेखात्रयेण च विभूषितकण्ठदेशा संभोगकेलिरसिका किल शङ्खिनी सा। वृषभं शङ्खिनी तुष्टा (रमते)। शङ्खिनी क्षारगन्धा स्यात् Ratim. im ÇKDr. Smaradîpikâ (Tüb. Hdschr.). — *d*) N. pr. einer buddhistischen Göttin Trik. 1,1,19. Kâlaćakra 2,42. 45. 106. 3,141. — *e*) N. pr. eines Wallfahrtsortes MBh. 3,6021. — Vgl. शाङ्खिन.

शङ्खिनीफल m. *Acacia Sirissa* (शिरीष) *Hamilt.* Aush. 94. Râǵan. im ÇKDr.

शङ्खिनीवास m. *Trophis aspera* (शाखोट) Çabdać. im ÇKDr.

शङ्खोद्धार (शङ्ख + उद्धार) N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 39,*b*, 29. 149,*a*,24. °तीर्थ 67,*a*,28; vgl. Hariv. 8393.

शंगं adj. = शंगु in der v. l. नमः शंगायं च पशुपतये च TS. 4,5,8,1.

शंगयं (5. शम् + गय) adj. *dem Hausstand wohlthätig:* Pûshan RV. 2,1,6. शंगयी f.: वृष्टि 9,97,17. Âçv. Çr. 1,9,1.

शंगवी adj. f. *dem Viehstand wohlthätig* Çat. Br. 1,9,1,8. Die Stelle ist eine Abänderung der Worte RV. 9,97,17, wie aus der Vergleichung mit Âçv. Çr. 1,9,1 erhellt.

शंगुं (5. शम् + 5. गु) 1) adj. dass.: नमः शंगवें च पशुपतये च VS. 16,40. — 2) *eine best. Pflanze* Pańkar. 1,7,23.

शच्, शचते (व्यक्तायां वाचि) Dhâtup. 6,4.

शचि f. = शची Indra's *Gattin* Bhar. zu AK. 1,1,1,40 nach ÇKDr.

शचिका f. desgl. Varâh. Bṛh. 2,5.

शचिष्ठ (von शच् = 2. शक्) adj. superl. *hilfreichst:* (इन्द्रः) कया तच्छृण्वे शच्या शचिष्ठः RV. 4,20,9. 8,53,14. die Açvin 4,43,3. Ṛbhu Çâṅkh. Çr. 8,20,6.

शची (wie eben) f. 1) *Hilfeleistung, Unterstützung;* meist zur Bezeichnung *der helfenden Thaten* Indra's und der Açvin gebraucht. Naigh. 2,1. Nir. 12,27. ता नः शक्तं शचीपती शचीभिः RV. 7,67,5. 68,8. यद्देवयन्तमवथः शचीभिः 69,4. कया शचीनां भवथः शचिष्ठा 4,43,3. 1,17,4. शिक्षा शचीवस्तव नः शचीभिः 62,12. 103,2. 109,7. 112,8. 116,22. 117, 13. 139,5. अशिक्षो यत्र शच्या शचीवो गृणाते वसूनि 6,31,4. 8,2,15. 16, 7. नकिरस्य शचीनां नियन्ता सूनृतानाम् 32,15. प्र सू तिरा शचीभिर्ये त उक्थिनः Vâlakh. 5,6. RV. 10,134,3. — 2) *freundliche Begegnung, Zuneigung, Gunst:* मत्स्वेह नो ऽस्मिन्सवने शच्या RV. 3,60,6. प्र यद्वां मध्वो अग्रियं भरन्त्यध्वर्यवो देवयन्तः शचीभिः 7,92,2. इह मादयस्व धीभिर्विश्वाभिः शच्या गृणानः 10,104,3. स्तोत्रं मे विश्वमा याहि शचीभिः AV. 5,11, 8. यदिन्द्रो अपिबच्छचीभिः Ait. Br. 7,33. 8,20. शची मदन्त उत दक्षिणाभिः Nir. 1,11. — 3) *Anstelligkeit, Geschicklichkeit;* = प्रज्ञा Naigh. 3,9. शचीभिः, धिया, मनसा RV. 3,60,2. रजांसी अवंशे धीरः शच्या समैरत् 4, 56,3. आमासु पक्वं शच्या नि दीधः 6,17,6. 26,6. 10,89,4. 137,5. AV. 11, 4,20. VS. 19,81. 12,66. — 4) = वाच् Naigh. 1,11. Durga zu Nir. 1,11. — 5) Indra's *Gattin* (abgeleitet aus शचीपति) AK. 1,1,1,40. Trik. 1, 1,59. H. 175. an. 2,60. Med. K. 10. Halâj. 1,55. mit dem patron. पौलोमी Liedverfasserin von RV. 10,159. — Çâṅkh. Gṛhj. 1,12 in Ind. St. 5, 307. MBh. 3,2082. 2333. 12003. Hariv. 4601. 7652. 7733. R. 2,94,2. 3,53, 60. 54,26. fg. 5,25,25. Ragh. 3,13. 23. Kathâs. 115,72. Verz. d. Oxf. H. 27,*a*,5. 66,*a*,18. 101,*b*,8. Schiefner, Lebensb. 255(25). °नन्दन als Beiw. Vishṇu's Verz. d. Oxf. H. 145,*a*,12. — 6) *Asparagus racemosus* H. an. Med. — 7) *quidam coeundi modus* (स्त्रीकरणान्तर) Med. ÇKDr. und Wilson fassen करण in der astr. Bed.

शचीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Çak. 85,1.

शचीनर m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 1,99.

शचीपति gaṇa वनस्पत्यादि zu P. 6,2,140. 1) *Herr der Hilfe:* Indra RV. 1,106,6. 4,30,17. 31,7. 6,45,9. 8,14,2. 15,13. 37,1. शग्ध्यूषु शचीपत इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः 50,5. 10,24,2. AV. 6,82,3. die Açvin RV. 7, 67,5. — 2) nach einer späteren Deutung *der Gatte der* Çakî d. i. Indra AK. 1,1,1,38. H. 173. MBh. 3,2226. R. Gorr. 2,12,35. 76,32. Kathâs. 17,139. Mârk. P. 15,70. Brahma-P. in LA. (III) 51,2. Daçak. 64, 12. Lalit. ed. Calc. 271,8. 292,13. क्षिति° so v. a. *Fürst* Râǵa-Tar. 1,99.

शचीवत् (von शची) adj. *hilfreich:* Indra RV. 1,29,2. 53,3. 54,2. शिक्षा शचीवस्तव नः शचीभिः 62,12. 6,31,4. शचीवतस्ते पुरुशाक शाकाः 24,4. 3,21,4. 4,22,2. 8,2,15. Statt शचीव इन्द्रमवसे कृणुध्वम् 10,74,5 wird शची व इन्द्रम् zu lesen sein.

शचीवसु adj. dass. nur im voc.: Indra RV. 8,49,12. die Açvin 1, 139,5. 7,74,1.

शचीश (शची + ईश) m. *Gebieter über die* Çakî d. i. Indra H. 193, Schol.

शञ्च्, शञ्चते (गत्याम्) Karikalpadruma im ÇKDr.

शट्, शटति (रुजाविशरणगत्यवसादनेषु) Dhâtup. 9,12. शाटयते (श्लाघायाम्) 33,18, v. l. für शठ्.

शट 1) adj. *sauer* ÇKDr. nach Siddh. K.; vgl. दन्तशठ. — 2) m. N. pr. *a*) eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. eines Sohnes des Vasudeva Hariv. 14439 (शत die neuere Ausg.; die richtige Form ist wohl शठ). — *b*) einer Gegend gaṇa शण्डिकादि zu P. 4,3,92. — Vgl. दन्त° und शाट्य.

शटि f. = शटी Çabdar. im ÇKDr.

शटी f. *Curcuma Zedoaria, Gelbwurz* AK. 2,4,5,19. Ratnam. 127. Suçr. 1,314,13. 2,80,14. 15. 206,5. 207,2. 17. 220,10. 416,6. 453,4. 500,17. Vâgbh. 6,73. Häufig शठी geschrieben. — Vgl. गन्ध°.

शट्क n. *Reismehl mit* Ghṛta *und Wasser* Bhâvapr. 5.

शठ्, शठति (हिंसासंक्लेशनयोः und कैतवे) Dhâtup. 9,55. शठयति (सम्यगवभाषणे, सम्यगाभाषणे, भाषणे, सम्यग्भावे, दुर्वाचि) 35,4. शाठयति (संस्कारगत्योः, असंस्कारगत्योः, गत्यसंस्कृतसंस्कृते) 32,28. शाठयते (श्लाघायाम्) 33,18.

शठ 1) adj. (f. आ) *a*) *falsch, hinterlistig, heimtückisch, boshaft* AK. 3, 1,46. 4,26,198. Trik. 3,3,109. H. 376. an. 2,109. Med. ṭh. 8. प्रियं वक्ति पुरो ऽन्यत्र विप्रियं कुरुते भृशम्। व्यक्तापराधचेष्टश्च शठो ऽयं कथितो बुधैः॥ VP. im ÇKDr. शठो ऽयमेकत्र बद्धभावो यः। दर्शितबहिरनुरागो विप्रियमन्यत्र गूढमाचरति॥ Sâh. D. 74. 70. Pratâpar. 5,*a*,5. von Personen M. 4,30. Bhag. 18,28. Hariv. 11314. R. 1,6,10 (8 Gorr.). R. Gorr. 2,6,24. 4,16,16. 36. 34,34. 35,3. 55,10. Spr. (II) 230. 498. 616. मित्र 691. 2891. 4118. 786. 1780. 2569. 3165. (I) 1990, v. l. 2653. 2934. 4943.

5003. KÂM. NÎTIS. 17,29. fg. MṚKKH. 64,15. 137,25. शाठ्य° 175,5. RAGH. 8,48. MÂLAV. 55 (शाठ्य gedr.). VARÂH. BṚH. S. 15,23. 16,15. 69,20. KATHÂS. 4,65. 13,127. 141. 15,33. 18,134. 167. 20,66. 23,35. 29,197. 38,64. 39,71. 125. 40,59. 42,90. 46,8. 54,202. 61,156. 66,22. RÂGA-TAR. 4,643. BHÂG. P. 5,6,2. 8,13. 8,15,22. ÇUK. in LA. (III) 38,2. विधि Spr. (II) 2406. °बुद्धि 2306. R. 5,90,11. °धी MṚKKH. 84,3. मृदुपूर्वं शठोदर्कं कार्पमाभाष्य MBH. 5,3248. अति° von Personen 13,2093. Spr. (II) 4258. अ° desgl. M. 3,246. SUÇR. 2,243,15. Spr. (II) 1485. °धी BHÂG. P. 8,22,23. ब्राह्मणाजीविका M. 4,11. वृत्ति JÂGÑ. 1,123. वृत्त MBH. 14,1289. — *b) unparteiisch, neutral;* m. *Vermittler* TRIK. H. an. MED. — 2) m. *a) Stechapfel* (vgl. धूर्त) H. an. MED. — *b)* N. pr. gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98. eines Asura MBH. 1,2537. HARIV. 202. eines Sohnes des Vasudeva HARIV. 1951 (गद die neuere Ausg.). 8095 (सुतेन st. शठेन die neuere Ausg.). 14439 (शट die ältere, शत die neuere Ausg.). — 3) f. ई s. शटी. — 4) n. *a) Saffran.* — *b) Tabernaemontana coronaria R. Br.* (s. तगर). — *c) Eisen* RÂGAN. im ÇKDR. — Vgl. दन्त°, नि°, महा°, शाठायन und शाठ्य.

शठता (von शठ) f. *Falschheit, Hinterlist* H. 377.

शठत्व (wie eben) n. dass. SÂH. D. 33,13.

शठाम्बा f. *eine best. Pflanze,* = अम्बष्ठा RÂGAN. im ÇKDR.

शठारि m. N. pr. eines Mannes HALL 96.

शण्, शणति (दाने, गतौ) DHÂTUP. 19,35.

शण m. *eine Hanfart, Cannabis sativa* oder *Crotolaria juncea Lin.* H. 1179 (neutr.). AV. 2,4,5. ÇAT. BR. 3,2,1,11. °कुलाय 6,6,1,24. 2,15. KÂTJ. ÇR. 7,3,26. 16,4,31. °शकल KAUÇ. 79. °रज्जु 72. °शुल्व 25. MBH. 1,5723. 5725. °गौर (vgl. शरगौर R. 4,39,14) 3,16350. 12,3241. °शाक 13,5646. °पट्ट R. 5,44,12. °वल्कैः 56,138. SUÇR. 1,132,5. 219,20. 223,7. 2,87,2. 438,9. VARÂH. BṚH. S. 29,6. परबन्धनाय तु शणाः Spr. 2063. — Vgl. शान° und शाण.

शणक 1) m. N. pr. eines Mannes °बाभ्रवाः gaṇa कार्तकौजपादि zu P. 6,2,37. — 2) f. शणिका = शणपुष्पी RÂGAN. im ÇKDR.

शणकवास s. शाणकवास.

शणघण्टिका f. = शणपुष्पी RÂGAN. im ÇKDR.

शणतान्तव (von शण + तन्तु) adj. (f. ई) *aus hänfenen Fäden gemacht* M. 2,42.

शणतूल *Werg von Hanf* SUÇR. 1,87,15. सण° gedr.

शणपर्णी f. = अशनपर्णी ÇABDAR. im ÇKDR.

शणपुष्पिका f. *eine best. Pflanze,* = घण्टारवा AK. 2,4,2,25. — Vgl. महा°.

शणपुष्पी f. dass. RÂGAN. im ÇKDR.

शणकन्ना f. P. 4,1,64, Vârtt. 2.

शणमय (von शण) adj. (f. ई) *hänfen* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 7,3,26.

शणसूत्र n. *ein hänfener Faden* KÂTJ. ÇR. 16,5,1. ÇÂÑKH. GṚHJ. 1,24. = पवित्रक AK. 1,2,2,16.

शणसूत्रमय (von शणसूत्र) adj. (f. ई) *hänfen* M. 2,44. KULL. zu M. 2,42.

शणालुक (शण + आलु) m. *Cathartocarpus (Cassia) fistula* ÇABDAR. im ÇKDR. शणालु WILSON nach ders. Aut.

शणीर n. 1) N. pr. einer Sandbank im Çoṇa. — 2) das Ufer der Dardarî MED. r. 223. — Vgl. शाणीर.

शण्ड UṆÂDIS. 4,104. m. = अकृतदार UGGVAL. adj. = शठ H. 376, Schol. — S. षण्ड.

शण्ड्, शण्डते (रुजायां संघाते च) DHÂTUP. 8,27.

शण्ड m. N. pr. des Purohita der Asura, Sohnes des Çukra, VS. 7,12. 13. शण्डामर्कौ Çaṇḍa und Marka gaṇa वनस्पत्यादि zu P. 6,2,140. TS. 6,4,10,1. TBR. 1,1,1,5. ÇAT. BR. 4,2,1,4. PÂR. GṚHJ. 1,16. BHÂG. P. 7,5,1. 48. Çaṇḍa neben Marka als Jaksha Verz. d. Oxf. H. 18,b,35. — Vgl. शाण्ड.

शण्डाकी f. = शिण्डाकी NIGH. PR.

शण्डिक m. nach SÂJ. *Abkömmling des Çaṇḍa:* इन्द्रो हन्ति वृषभं शण्डिकानाम् ṚV. 2,30,8. N. pr. einer Gegend P. 4,3,92. — शण्डिका = युद्ध in der Sprache der Draviḍa s. u. गण्डिका 2) in den Nachträgen. — Vgl. शाण्डिक्य.

शण्डिल UṆÂDIS. 1,55. m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. PRAVARÂDHJ. in Verz. d. B. H. 58,37. COLEBR. Misc. Ess. 2,188. plur. *seine Nachkommen* ÂÇV. ÇR. 12,14,7. TAITT. ÂR. 1,22,10. — Vgl. शाण्डिल, शाण्डिल्य.

शण्ठ UṆÂDIS. 1,101. — S. षण्ठ.

शत्, शातयति und °ते 1) *in Abschnitte zertrennen, ablösen, abfallen machen, abhauen:* स्कन्धानमुष्य शातयन्वृत्रस्येव शचीपतिः AV. 6,135,1. मांसान्यस्य शातय 12,5,69. KÂTJ. ÇR. 18,1,1. अस्थानि TS. 6,2,8,5. 6 (med.). शातितास्त्रिंशतो भागा ये त्वष्टा दश पञ्च च MÂRK. P. 78,17. तत्तेजः पञ्चदशधा शातितम् 20. 108,2. 3. शिरांसि MBH. 5,4219. R. 1,66,10. 12 (68,10. 12 GORR.). स्तनान् MBH. 8,1560 (med.). R. 2,43,16. भुजान् HARIV. 10795. अङ्गम् R. 2,96,52 (105,51 GORR.). 5,36,45. अङ्गे चाशीशतद्घ्राणौ: BHAṬṬ. 15,68. विभीतकम् MBH. 3,2820. 2821 (med.). 2830. पुष्पाणि *abbrechen, pflücken* P. 7,3,42, Schol. *aushauen, ausschiessen:* नेत्रम् R. GORR. 2,105,55. 5,68,16. *niederhauen, zusammenhauen:* अक्षौहिणीः शरैः MBH. 7,6898. 3384. HARIV. 3015. *niederwerfen, zu Boden schleudern* R. 6,7,34. महाशिलाः 14,15. 5,60,8. HARIV. 9371. 9999. अशक्यं मे हरिश्रेष्ठ त्वया गन्तुं विहायसा । वायुवेगसवेगस्य वेगो मां शातयेत्तव R. 5,35,41. — 2) *zertheilen, zerstreuen, vertreiben:* धूमम् GOBH. 3,9,4. अर्शः SUÇR. 2,49,16. — Gilt als caus. von 2. शद् P. 7,3,42. VOP. 18,14.

— अप caus. *wegschnellen:* अपेतो जङ्गिडामतिमिषुमस्तेव शातय AV. 19,34,3.

— अव caus. s. अवशातन.

— नि caus. *niederhauen, schlagen:* अरिबलम् MÂRK. P. 100,39.

— परा caus. s. पराशातयितर्.

— प्र caus. *brechen, pflücken:* आनाम्य फलितां शाखां पक्वं पक्वं प्रशातयेत् Spr. (II) 947.

— वि caus. *zerhauen, zerschmettern:* अस्त्रम् MBH. 3,11971. विशातितैः कुम्भकराग्रहस्तैः 8,3502. बन्धनानि R. 5,49,31. *aushauen, ausschiessen:* नयनम् 36,46. MBH. 13,7475. दशनान् 7476. *auseinanderwerfen, auseinanderjagen:* प्रकीर्णपर्णानि यथा वसन्ते विशातयित्वा पवनो ऽम्बुदांश्च MBH. 4,1676. *verscheuchen:* लोकस्य पापानि R. 5,11,4.

— सम् caus. *zerschmettern:* वज्रमुद्यम्य तान्सर्वान्पर्वतान्समशातयम् MBH. 3,865.

1. शत *hundert* (auch als Ausdruck *einer unbestimmten grossen*

Zahl) Naigh. 3, 1 (= बहु). P. 5, 1, 59. m. n. Siddh. K. 250, *b*, 10. 1) für sich stehend; *a*) n. AK. 3,6,2,24. H. 873. शतार्यं ṚV. 8,1,5. शतेनं मा परिं पाहि AV. 4,19,8. तं शतेनैव दक्षपति Çat. Br. 4,3,4,3. शतं ददाति 13,1,5,6. Ait. Br. 2,17. 6,2. ऊर्ध्वं शतात् Çâñkh. Çr. 6,6,40. शतं शतम् *je hundert* Praçnop. 3,6. M. 8,294. 388. Varâh. Bṛh. S. 13,4. अशीतिभागः शते M. 8,140. पूर्णं शतम् 338. पूरितं तु शतं त्वया Kathâs. 64, 157. शतस्य दाता M. 3,177. der gezählte Gegenstand im gen. oder im selben Casus wie das Zahlwort H. 872, Schol. अर्चीनाम् ṚV. 1, 30, 2. पुराम् 4,30,20. 48,5. M. 9, 50. 11,75. MBh. 3,15724. दासीनां समलंकृतम्। शतम् 2082. विश्वामित्रसुतानां तु शतं नानाविधायुधम् R. 1,55,5. शतं ते राजन्भिषजः ṚV. 1,24,9. पुरः 4,27,1. 31,9. fg. शतं मृत्यून् AV. 1, 30, 3. 4, 37,8. 5,30,16. 12, 4, 22. Taitt. Up. 2, 8. शतं हिमाः ṚV. 1,64,14. Çat. Br. 1,9,3,19. शरदः शतं ṚV. 7,66,16. TBr. 3,1,2,1. MBh. 3,3054. Bhâg. P. 3,23,46. शतं वर्षाणि 3,15,1. M. 4,158. 165. शतं समाः 3,40.5, 53. 11,25. शतमाज्ञातीः 8,82. शतं वर्षम् Bhâg. P. 4,29,24. अस्त्रशस्त्राणि शतं परमभास्वरम् R. 1,23,14. शतं परमभास्वरम्। वसिष्ठपुत्रान्ददृशे तप्यमानान् 57,14. शतं सहस्रा भेषजानि TBr. 3,1,2,7. शतं सहस्राण्यश्वानाम् R. 2,83,5. शतेनाभिष्टिभिः ṚV. 4, 46, 2. 2,18,6. AV. 4,16,7. Bhâg. P. 8,10,29. शते शरत्सु AV. 18,2,38. शते शते संवत्सरेषु Çat. Br. 10,1,5, 4. शतमूतिभिः (= शतेन) ṚV. 4, 31, 3. du.: द्वे शते गोः 7,18, 22. Kâtj. Çr. 17, 2, 28. R. 4, 59,6. M. 8,121. पणानां 138. Jâǵn. 3,100. भद्रकान् R. 2,33,20. pl.: शता पुरः ṚV. 1,53,8. शतैनमन्वनोनवुः 80, 9. 4, 32,18. दासस्यं 30,15. गोनाम् 5,27,2. 6,63,10. 7,103,10. त्री शतानि 5,29,7. 8. युक्ता हरयः शता दश 6,47,18. शतानि षट् M. 8,223. 378. 385. 389. 412. 9,285. Spr. 2472. Mârk. P. 46, 27. शतान्यनडुहां पञ्च MBh. 2, 1928. 3, 1728. 4,1058. षष्ट्या शतैश्च नवभिः शराणाम् 5,7143. R. 2,89,11. 5,2,26. Spr. (II) 4229. शतैः — अक्ष्णामनिमेषवृत्तिभिः Ragh. 3,43. हैरण्यानां रथानां च श्वेताश्वानां चतुर्युजाम्। ददामि ते शतान्यष्टौ किङ्किणीविभूषितान्॥ R. 1,53,18. सिराः शतानि सप्तैव च Jâǵn. 3,100. Bhâg. P. 3,23,26. 8,11, 21. शतैर्धनुर्भिः Hariv. 12750. — अपूर्णमेकेन शतं क्रतूनामपविघ्नम् *99* Ragh. 3,38. शतमेकाधिकम् *101* Varâh. Bṛh. S. 11,5. शतमेकसमेतम् dass. 16. एकमधिकं शतम् dass. MBh. 3,2816. साष्टे शते *108* AK. 3, 4, 1, 13. gewöhnlich wird die hinzu zu addirende kleinere Zahl in der Ordinal-Form beigefügt P. 5,2,45. fg. द्वे चत्वारिंशे शते *240* Çat. Br. 12,2,1,6. 7,3,1,43. 12,2,1,7. Ind. St. 9,467. fg., wo eine Menge von Beispielen aufgeführt werden. शत in Verbindung mit einem Zahlwort auf क bedeutet *so und so viel vom Hundert:* पञ्चकं शतम् *fünf Procent* M. 8,139. द्विकम्, त्रिकम्, चतुष्कम् 141. fg. — *b*) m.: वेतनं ते शतं शताः (शता ed. Bomb. = शतानि Nîlak.) MBh. 3,2639. पञ्च शतान्रथान् 4,1057. शतं शताश्च तुरगाः Hariv. 13606. — 2) am Ende eines comp. *a*) nach dem gezählten Gegenstande als n.: वासःशतम् Çat. Br. 13,4,1,15. धेनु° Kâtj. Çr. 22,10,1. M. 8,237. 9,157. 11,206. MBh. 3,2980. 15,811. R. 1,58,1. 18. Spr. 2534. 3294. AK. 2,9,87. Varâh. Bṛh. S. 53,4. 16. व्यापारशतेन Spr. (II) 3572. नीरसकाष्ठताडन° (I) 3053. ग्रामशतानाम् so v. a. ग्रामशतस्य M. 7,114. नानाधातुशतैः MBh. 3,2406. 2453. R. 1,1,91. 2,45. 64, 18. Megh. 49. Spr. 2743. 3022. Varâh. Bṛh. S. 30,15. 104,18. Kathâs. 18,269. Brahma-P. in LA. (III) 56,4. उपवासशतैः Spr. (II) 3285. fg. स्नानतीर्थशतैः 1640. नव स्नायुशतानि Jâǵn. 3,100. सप्त ज्ञातिशतानि R. 1,59, 18. 1,93. शतघ्नीशतसंकुला 5,17. Çâk. 193. Spr. 2057. 2071. तद्दिनं वर्षशताधिकमिव जगाम Vet. in LA. (III) 8,17. षोडशं वर्षशतम् *116 Jahre* Khând. Up. 3,16,7. Die multiplicirende kleinere Zahl stellt sich im comp. vor den gezählten Gegenstand: चतुर्वर्षशतायुस् *400 Jahre alt* M. 1,83. MBh. 3,16804. Auch m.: द्वियोजनशतास्तस्य दंष्ट्राः MBh. 13,7318. — *b*) als n. nach einer kleineren Zahl, die α) hinzu addirt wird: एकशतम् *101* Praçnop. 3,6. Khând. Up. 8,11,3. M. 11,129. Jâǵn. 3,267. अर्धशतम् *150* M. 8,267. द्वे अशीतिशते *280* Çâñkh. Çr. 16,8,9. eine grosse Anzahl von Beispielen zusammengestellt Ind. St. 9,469. Gewöhnlich tritt अधिक oder उत्तर zwischen die beiden Zahlen. — β) multiplicirend: षट्शतम् M. 8,198. पञ्चशतम् 376. अष्टशतमष्टाविंशतिरेव च Jâǵn. 1,302. गवां दशशतम् MBh. 3,2568. पशूनां त्रिशतम् R. Gorr. 1,13,31. षट्शतैश्चापि पदातिभिः MBh. 3,3031. त्रिशताश्वान् 7,2384. किष्कुचतुःशतम् AK. 2,1, 18. Auch m.: चतुःशतान् MBh. 7,2384. निधयो मे चतुःशताः 2,2091. सप्तशता (oder सप्त शता) वीराः Mârk. P. 113,1. 124,9. Häufig als collect. f. in dieser Verbindung: दशशती *1000* Râǵa-Tar. 6,38. द्वादशशती षष्टिः *1260* 1,54. श्लोकसप्तशती MBh. 1,592. — γ) adj. (f. ई) am Ende eines adj. comp.: तावच्छती संध्या *eben so viele Hundert* (Jahre) *umfassend* M. 1, 69. MBh. 3,12828. Hariv. 511. 11304. 11309. द्विशती *zweihundert umfassend* MBh. 3,12829. Hariv. 512. fg. — δ) adj. ord.: द्विशत *der 200ste* MBh. 1 in der Unterschr. des 200sten Adhjj. ebenso in एकाधिकशत, द्व्यधिकशत u. s. w. — 3) am Anfange eines comp. *a*) vor dem gezählten Gegenstande: °योजने ह वा एष इतस्तपति Çâñkh. Br. 8,3. °योजनवत् Spr. 1899. °योजनयायिन् MBh. 3,2898. R. 1,1,70. Varâh. Bṛh. S. 74,3. °जन्मकृतं पापम् Weber, Kṛshṇaǵ. 223. Vgl. auch die mit शत beginnenden Composita weiter unten. — *b*) vor einem num. collect.: °द्वय n. *200* Varâh. Bṛh. S. 32, 31. दिव्याब्दानां शतत्रयम् Mârk. P. 46, 28. त्रिंशदधिकं च शतत्रयम् Râǵa-Tar. 1,53. — Vgl. अध्यर्ध°, अष्ट°, एक°. चतुः°, त्रि°, दश°, दशरश्मि°, द्वि°, नव°, पञ्च°, परः°, षट्शत, सप्त°, महाशता.

2. शत m. N. pr. eines Sohnes des Vasudeva Hariv. 14439 nach der Lesart der neueren Ausg. st. शठ der älteren.

शतक (von शत) 1) adj. (f. शतिका) *a*) *aus hundert bestehend, hundert umfassend:* संघ P. 5,1,21, Schol. निदान Vârtt., Schol. संध्या Hariv. 514. Mârk. P. 46,30. — *b*) *der hundertste:* कला R. 7,36,13. — 2) m. Bein. Vishṇu's H. ç. 65. — 3) f. शतिका nach einer kleineren Zahl *ein Betrag von — hundert* P. 5,4,1. 2. — 4) n. *ein Hundert:* पुंसाम् Pańkar. 1,1,25. fg. 2,25. शतकैः स्कन्धैः 7,13. पुष्पोद्यानैश्च शतकैः 17. रत्नकुम्भं (°कुम्भ?) शतकम् 2,4,30. अष्ट° *108:* नामाष्टशतकम् MBh. 3,158. — Vgl. अमरु°, द्वि°, नीति°, भाव°, मयूर°, वैराग्य°, व्यास°, शृङ्गार° u. s. w.

शतकपालेश m. *der Herr der hundert Schalen*, wohl Bez. einer Form Çiva's Râǵa-Tar. 1,337.

शतकर्मन् m. ein N. *Saturns* H. ç. 14.

शतकीर्ति m. N. pr. des 10ten Arhant's der zukünftigen Utsarpiṇî H. 54.

शतकुन्द m. *Nerium odorum Ait.* (करवीर) Râǵan. im ÇKDr.

शतकुम्भ 1) m. angeblich N. pr. eines Berges Bhar. zu AK. zur Erklärung von शातकुम्भ ÇKDr. — 2) f. आ N. pr. eines Flusses MBh. 3, 7088. 14230. 6,326 (VP. 182).

शतकुलीरक m. *ein best. krebsähnliches Thier* Suçr. 2,287,12.

शतकृत्वस् adv. *hundertmal* R. 5, 3, 8. Spr. (II) 637. 868. Kathâs. 28, 129. fg. 46,237. Bhâg. P. 5,4,16. शतकृत्वा R. 4,46,14 und 5,1,63 offenbar fehlerhaft für ०कृत्वः; man streiche demnach शतकृत्वा fgg. unter 1. कर् 16) am Ende.

शतकृष्णल adj. *mit 100* Kṛshṇala *zu belohnen* TS. 2,3,2,1.2. Kâṭh. 11,4.

शतकेसर (so ed. Bomb.) m. N. pr. eines Berges Bhâg. P. 5,20,26.

शतकोटि m. Indra's *Donnerkeil* (*hundert Spitzen habend*) AK. 1,1,1,43. H. 180. Ǵaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,*b*,1.

शतक्रतु 1) adj. *hundertfachen Rath, Einsicht, Kraft* u. s. w. *habend:* Indra ṚV. 1,30,1. 51,2. 2,22,4. 8,1,11. 66,1. शतमूतिं शतक्रतुम् 88,8. AV. 6,30,1. 82,1. VS. 3,49. die Gandharva Çâṅkh. Çr. 4,10,1. Heilkräuter: अधा शतक्रत्वो (vgl. P. 7,3,109, Vârtt., Schol.) यूयमिमं मे अगदं कृत ṚV. 10,97,2. *hundert Opferhandlungen enthaltend:* सत्त्र Çat. Br. 11,5,5,12. एकोन० *der 99 Opfer dargebracht hat* Bhâg. P. 4,19,32. — 2) m. ein N. Indra's H. 173. Ind. St. 3,372. MBh. 3,1725. 3062. R. 1,49,6. 2,81,15. Ragh. 3,38. 49. Çâk. 157. Spr. 3337. Mârk. P. 79,6 (pl.). Bhâg. P. 4,16,24. 19,2. 6,8,40. Vjâsa सप्तमे परिवर्ते Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,41. क्षिति० so v. a. *Fürst, König* Râǵa-Tar. 3,329.

शतक्रतुप्रस्थ n. = इन्द्रप्रस्थ MBh. 3,913.

शतक्री adj. *hundert* (Münzen, Rinder u. s. w.) *werth:* अश्वाः Lâṭj. 9,4,15.

शतखण्ड n. *Gold* Çabdaḱ. im ÇKDr.

शतखण्डमय (von शत + खण्ड) adj. (f. ई) *aus hundert Fetzen bestehend:* सुजीर्णशतखण्डमयी कन्था Spr. 2043.

शतगु adj. *hundert Kühe besitzend* M. 11,14.

शतगुण adj. *hundertfach, hundertmal mehr werth, — stärker* u. s. w.: उपांशु M. 2,85. आर्तनाद R. 2,52,40 (51,7 Gorr.). वैर R. Gorr. 3,67,19. so v. a. das einfache शत Pańḱar. 1,7,55. शतगुणम् adv. *hundertmal* MBh. 1,6031 (शतगुणाधिकम् Hiḍ. 4,49). R. 5,38,41. 50,19. पितुः शतगुणं (so ist zu lesen) माता वन्द्या *hundertmal mehr als der Vater* Pańḱar. 2,6,7.

शतगुणीभाव (von शतगुणीभू) m. *Verhundertfältigung:* भेजे ०भावं करुणाक्रन्दितध्वनिः Kathâs. 87,19.

शतगुणीभू (शतगुण + 1. भू) *sich verhundertfältigen:* ०भवति नद्याः प्रवाहः, मनसिज Spr. (II) 3310. ०भूतदुःख Kathâs. 101,295. 18,371.

शतगुप्ता f. *die stachlige Euphorbia antiquorum* ÇKDr. unter पेषणा.

शतग्रन्थि f. Dûrvâ-*Gras* Râǵan. im ÇKDr.

शतग्रीव m. N. pr. eines Kobolds (भूत) Hariv. 14850.

शतग्विन् adj. *hundertfach, nach Hunderten zählend:* रयि ṚV. 1,159,5. 4,49,4. 9,67,6. शनैश्चिद्यन्तो अद्रिवो ऽश्वावन्तः शतग्विनः 8,45,11. गवां पोषम् 9,65,17.

शतघण्टा f. N. pr. 1) eines Speers (शक्ति) MBh. 3,16381. — 2) einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2629.

शतघात Hariv. 16316 fehlerhaft für शरघात, wie die neuere Ausg. liest.

शतघोर m. *eine Art Zuckerrohr* Vâḱaspati beim Schol. zu H. 1194. wohl fehlerhaft für शतपोर.

शतघ्निन् adj. *mit dem* शतघ्नी *genannten Speere bewaffnet* MBh. 13,1157.

शतघ्नी s. u. शतहन्.

शतचक्र adj. *hunderträderig* ṚV. 10,144,4.

शतचण्डी f. Bez. einer best. Begehung: *das hundertmalige Lesen der Thaten der* Ḱaṇḍî Verz. d. B. H. No. 1311. Mack. Coll. 1, 138.

शतचन्द्र 1) adj. *mit hundert Monden verziert* (vgl. ०पुरस्कृत MBh. 6, 5394. ०युक्त Bhâg. P. 8,20,31. शतचन्द्रकसंकुल 7,4586): चर्मन् MBh. 6, 3610. 3876. 7,4521. 10,404. Bhâg. P. 6,8,24. असि 4,15,17. subst. mit Ergänzung von चर्मन् oder असि 7,8,28. — 2) m. N. pr. eines Kriegers MBh. 7,6943. fg.

शतचन्द्रित adj. = शतचन्द्र Verz. d. Oxf. H. 129,*a*,10.

शतचर्मन् adj. *aus hundert Häuten gemacht:* वध्री MBh. 1,1406.

शतच्छद m. *eine Spechtart, Picus bengalensis* Trik. 2,5,16.

शतजित् m. *Sieger über Hundert*, Beiw. Vishṇu's R. 6,102,17. N. pr. eines Sohnes des Raǵa (Raǵas) VP. 165 (der gedr. Text शततिन्). des Viraǵa Bhâg. P. 5,15,13. des Sahasraǵit 9,23,20. VP. 4,11,3. des Bhaǵamâna Bhâg. P. 9,24,8 (die ed. Bomb. richtiger शताजित्). N. pr. eines Jaksha 12,11,43. — Vgl. शताजित्.

शतजिह्व adj. *hundertzüngig:* Çiva MBh. 12,10351.

शतजीविन् adj. *hundert Jahre lebend* Varâh. Bṛh. S. 68,75.

शतज्योति und ०ज्योतिस् m. N. pr. eines Sohnes des Subhrâǵ MBh. 1,44. fg. nach Nîlak. *der Mond*.

शतंजया MBh. 9,2624 fehlerhaft für शत्रुंजया, wie die ed. Bomb. liest.

शततन्त्रि, ०तन्तु, ०तन्त्री s. u. तन्त्रि u. s. w.

शततम (von 1. शत) adj. (f. ई) *der hundertste* ṚV. 4,26,3. 7,19,5. Kathâs. 41,48. MBh. und R. in den Unterschriften der Adhjâja. कला Daçak. 64,19. एक०, द्वि० u. s. w. *der 101te* u. s. w. P. 5,2,57.

शततर्मन् s. u. तर्मन्.

शततर्ह m. *Durchbohrung* u. s. w. *von hundert* (nach Comm.) TS. 1,5,7,6. 5,4,7,4.

शततारा f. = शतभिषज् Çabdârthak. bei Wilson.

शततिन् m. N. pr. eines Sohnes des Raǵa (Raǵas) VP. 2,1,41. शतजित् Wilson.

शततेजस् 1) adj. s. u. तेजस्. — 2) m. N. pr. des Vjâsa द्वादशे परिवर्ते Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,21.

शतद adj. *hundert schenkend* MBh. 13,4885.

शतदक्षिण und शतदक्ष s. unter दक्षिणा und दक्ष.

शतदन्तिका f. *Tiaridium indicum Lehm.* (नागदन्ती) Râǵan. im ÇKDr.

शतदल 1) n. *Lotusblüthe* (vgl. शतपत्त्र) Spr. 3248. — 2) f. आ *eine best. Blume*, = शतपत्त्री Râǵan. im ÇKDr.

शतदातु und शतदाय s. unter दातु und दाय.

शतदारुक m. *ein best. giftiges Insect* oder dgl. Suçr. 2,257,19.

शतदुर s. u. 1. दुर.

शतदूषणी f. Titel einer Schrift Hall 112. 203. ०दूषिणी Wilson Sel. Works 1, 43.

शतद्युम्न m. N. pr. eines Mannes TBr. 1,5,2,1. eines Fürsten MBh. 12,8606. 13,6265. Hariv. 5081. 6627. eines Sohnes des Manu Ḱâkshusha 71. VP. 98. Mârk. P. 76,55. des Bhânumant VP. 390. Bhâg. P. 9,13,21.

शतद्रु Uṇâdis. 1,36. P. 3,2,180, Vârtt., Schol. f. N. pr. eines Flusses,

= ved. शुतुद्री *der Satledsch* AK. 1,2,3,32. H. 1084. शतधा विद्रुता यस्माच्छतद्रुरिति विश्रुता MBh. 1, 6753. 2, 371. 3,12907. 8,2055. Hariv. 9506. R. Gorr. 2,73,2. 85,5. 4,44,65. VP. 2,3,14. Mârk. P. 57,17. Bhâg. P. 5,19,18. Prâjaçkittend. 11,*b*,4. Hiouen-thsang 1,205. fg. शतद्रू R. 2, 71,2. Varâh. Bṛh. S. 16,21. Nach Uggval. ist शतद्रु auch = गङ्गा.

शतद्रुका f. = शतद्रु MBh. 8,2040.

शतद्रुज m. pl. Bez. *der Anwohner der* Çatadru Mârk. P. 57,37.

शतद्रुति f. N. pr. einer Tochter des Meergottes und Gattin Barhishad's Bhâg. P. 4,24,11. 13.

शतद्वसु (शतत्ऽवसु Padap.) adj. nach Sâj. so v. a. शतवसु. Wagen der Açvin ṚV. 1,119,1. — Vgl. कृतद्वसु, प्रतद्वसु.

शतद्वार 1) adj. *hundert Ausgänge habend:* विवर Hit. 14,18. — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. — Vgl. शातद्वारेय.

शतधनुस् m. N. pr. eines Mannes, = शतधन्वन् P. 5, 4, 133, Schol. eines Fürsten VP. 3,18,52. fgg. eines Sohnes des Hṛdika (Hṛdîka) 4,14,7. Bhâg. P. 9,24,26. N. pr. eines Vorfahren des Çâkjamuni LIA. 2, Anh. II. Die Form शतधनु Bhâg. P. 2,7,44. 10,57,29.

शतधन्य s. unter धन्य. Wir möchten jetzt die von Sâj. angenommene Bed. *den Preis von hundert werth* vorziehen.

शतधन्वन् 1) adj. *hundert Bogen habend* VS. 16,29. — 2) m. N. pr. eines Mannes (vgl. शतधनुस्) P. 5,4,133, Schol. verschiedener Fürsten Hariv. 2036. 2091. fgg. 5017. 5498. 9137. VP. 428. fgg. Bhâg. P. 12,1,14.

शतधर m. N. pr. eines Fürsten Vâju-P. in VP. 470, N. 24.

1. शतधा (von 1. शत) adv. *hundertfach, in hundert Theile* (sich theilend u. s. w.) Çat. Br. 7,2,4,27. वर्तमान: Maitrjup. 6, 8. कल्पित: Çvetâçv. Up. 5, 9. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,160. भू MBh. 12,115. भिद्यते 1,2191. 6753. 3,12123. 12131. Hariv. 5524. R. Gorr. 2,17,41. 3,33,9. 34,18. गम् 4,22,15. Spr. (II) 2071. धौत (vgl. शतधौत) 2849. कृत (I) 2741. Kathâs. 61,315. 106,33. Râga-Tar. 5,330. Brahma-P. in LA. (III) 58,6. Pañkat. 94,6.

2. शतधा f. Dûrvâ-*Gras* Çabdak. im ÇKDr.

शतधामन् (1. शत + धा°) m. ein Name Vishṇu's Hâr. 9. Gatâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*b*,10.

शतधाय adj. etwa so v. a. शतदाय (s. u. 1. दाय): वीर Kâth. 8,5.

1. शतधार (1. शत + 1. धारा) adj. *hundertströmig:* उत्स ṚV. 3,26,9. VS. 13,49. वसो: पवित्रमसि शतधारम् Paçupatipaddh. im ÇKDr.

2. शतधार (1. शत + 2. धारा) 1) adj. *hundertschneidig, hundertspitzig:* मणि ṚV. beim Schol. zu P. 6,1,116. — 2) *der Donnerkeil* (vgl. शतकोटि), n. Trik. 1,1,63. Halâj. 1,56. Gatâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,*b*,2. masc. H. 180, Schol.

शतधारवन n. wohl N. einer Hölle P. 8,4,4, Schol.

शतधृति m. 1) ein Name Brahman's Trik. 1,1,27. 3,3,188. H. 213. Med. t. 221. Gatâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*b*,8. Bhâg. P. 7,4,1. 11,4, 5. — 2) ein Name Indra's Trik. 3,3,188. Med. Gatâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,*a*,30. Bhâg. P. 3,24,21. 9,10,34. — 3) = स्वर्ग Viçva im ÇKDr.

शतधौत adj. *hundertfach gereinigt, vollkommen rein:* °घृत Suçr. 2, 26,20. 39,10. 423,20; vgl. शतधा धौतम् Spr. (II) 2849.

शतनिर्ह्राद adj. (f. आ) *vielfache Töne von sich gebend* MBh. 5,2042.

शतनीथ s. u. नीथ 2).

शतपति m. gaṇa अश्वपत्यादि zu P. 4,1,84. *Herr über Hundert* TBr. 2,8,4,2. — Vgl. शातपत.

शतपत्त्र (1. शत + पत्त्र *Feder* und *Blatt*) gaṇa शर्करादि zu P. 5,3,107. 1) adj. *hundert Federn habend* ṚV. 7,97,7. — 2) m. *a*) *Specht* H. 1328. an. 4,281. Med. r. 299. Halâj. 5,9. MBh. 3,9927. 11575. 11609. 5,2944. 6,62. 8,3603. 13,2835. शतपत्त्रशतपत्त्र Hariv. 3575. 12684. R. 3,78,23. Varâh. Bṛh. S. 48,6. 86,23. Brahma-P. in LA. (III) 51,22. *Pfau* H. an. Med. Hâr. 90. Bhâg. P. 5,2,8. *der indische Kranich* (सारस) Med. = राजकीर *eine Papageienart* H. an. — *b*) *ein best. Baum* Varâh. Bṛh. S. 54, 101. — 3) f. ई *eine best. Blume* Râgan. im ÇKDr. — 4) n. *eine am Tage sich öffnende Lotusblüthe* (*hundert Blüthenblätter habend*) AK. 1, 2, 3, 39. H. 1161. H. an. Med. Halâj. 3, 57. Ratnam. 146. MBh. 1,6068. 3, 11529. Hariv. 11790. 12669. R. 2,60,17 (15 Gorr.). °निभानना 5,19,27. Varâh. Bṛh. S. 68,23. Khandom. 143. Kâvjâd. 2, 33. Bhâg. P. 4,6,16. 19. 8,2,14. 18. 10,15,3. शतपत्त्रायतेक्षणा MBh. 3,2674. °निभेक्षणा R. 2, 26, 11. Bhâg. P. 2,9,11. 3,1,29. 5,2,8. — Vgl. चक्र°, लोहित°, शातपत्त्र und सहस्रपत्त्र.

शतपत्त्रक 1) m. *a*) *Specht* AK. 2, 5, 16. Suçr. 1,201, 1. 19. — *b*) *ein best. giftiges Insect* Suçr. 2,258,5. 290,3. — *c*) N. pr. eines Berges Çatr. 1,353. — 2) f. °पत्त्रिका *eine best. Blume*, = शतपत्त्री Râgan. im ÇKDr. — 3) n. *Lotusblüthe* Verz. d. Oxf. H. 17,*b*, No. 63, Çl. 7.

शतपत्त्रनिवास m. ein Name Brahman's Kavikalpalatâ im ÇKDr.

शतपत्त्रयोनि m. desgl. Kumâras. 7,46. — Vgl. पद्मयोनि.

शतपथ gaṇa देवपथादि zu P. 5, 3, 100. Kâr. bei Pat. zu P. 4,2,60; vgl. Ind. St. 5,64. 1) adj. *hundertpfadig:* ब्राह्मणामुख MBh. 12,13198. °मनस् Verz. d. Oxf. H. 224,*b*, No. 546. — 2) m. N. eines zur VS. gehörigen, in zwei Recensionen erhaltenen, von Albrecht Weber herausgegebenen Brâhmaṇa, MBh. 12,11734. 11739. Karaṇavjûha in Ind. St. 3,269. °ब्राह्मण Schol. zu VS. Prât. 1,129 (wohl °ब्राह्मणे zu lesen). — Vgl. शातपथ.

शतपथिक adj. (f. ई) von शतपथ Vârtt. 9 zu P. 4,2,60. — Vgl. शात°.

शतपथीय adj. *zum* Çatapathabrâhmaṇa *gehörig* Ind. St. 1,470.

शतपद् (nom. °पाद्) 1) adj. *hundertfüssig* ṚV. 1,116,4. Shaḍv. Br. 1, 4. Lâṭj. 1,8,9. — 2) m. *Hundertfuss, Julus* Gatâdh. im ÇKDr. शतपद्विष Suçr. 2,292,5. — 3) f. °पदी gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139. *a*) *Hundertfuss* AK. 2,5,13. H. 1211. Suçr. 2,258,5. 290,3. Kathâs. 29,136. 147. 171. fg. — *b*) *eine best. Pflanze*, = शतावरी Râgan. im ÇKDr.

शतपद (*hundert Felder habend*) n. Bez. *eines zur Bestimmung der* Nakshatra *dienenden Kreises* (चक्र) Gjotistattva im ÇKDr.

शतपद्म n. *die Blüthe der weissen Wasserlilie* Ratnam. im ÇKDr. offenbar fehlerhaft für शतपत्त्र.

शतपयस् adj. *hundert Flüssigkeiten u. s. w. enthaltend* VS. 17,56.

शतपर्ण m. N. pr. eines Mannes; s. शातपर्णेय.

शतपर्वक 1) = शतपर्वा *weissblühendes* Dûrvâ-*Gras:* °मूल Suçr. 2, 527, 8. — 2) f. °पर्विका Bez. verschiedener Pflanzen und Wurzeln: Dûrvâ-*Gras* AK. 2,4,5,23. H. 1192. an. 5,7. Med. k. 232. Vâgbh. 7, 25. = वचा AK. 2, 4, 3, 21. Trik. 3, 3, 45. H. an. Med. *Gerste* Çabdar.

im ÇKDr.

शतपर्वधृक् m. *der Träger des Donnerkeils* d. i. Indra Bhâg. P. 3,14,40.

शतपर्वन् 1) adj. *hundert Knoten —, hundert Gelenke* u. s. w. *habend:* वज्र ṚV. 1,80,6. 8,6,6. 65,2. 78,3. AV. 8,5,15. 12,5,66. Hariv. 13997. R. 1,46,19. 3,75,27. Bhâg. P. 6,12,3. 8,11,6. पुरुष Çâṅkh. Br. 18,10. — 2) m. *Bambusrohr* AK. 2,4,5,26. H. 1153. *eine Art Zuckerrohr* Bhâvapr. im ÇKDr.

शतपर्वा f. 1) Dûrvâ-*Gras* Med. b. 16. = श्वेतदूर्वा Ratnam. 180. *eine best. Wurzel,* = वचा Med. = कटुका Râǵan. im ÇKDr. — 2) *die Vollmondsnacht im Monat* Âçvina Çabdar. im ÇKDr. — 3) N. pr. *der Gattin* Çukra's Med. MBh. 5,3972. शतपर्वेश m. Bez. Çukra's (*des Planeten Venus*) Trik. 1,1,92.

शतपवित्र adj. (f. आ) *hundertfach seihend, — reinigend* u. s. w.: Gewässer ṚV. 7,47,3.

शतपाक adj. *hundertfach gekocht:* तैल (oder n. mit Ergänzung dieses Wortes) *eine best. Salbe* MBh. 13,2763. Suçr. 2,36,9. 38,13. 226,10.

शतपादक 1) m. *Hundertfuss, Julus* Suçr. 2,288,2. — 2) f. °पादिका a) dass. Çabdar. im ÇKDr. — b) = काकोली *eine best. Arzeneipflanze* Ǵatâdh. im ÇKDr.

शतपादी f. *Hundertfuss, Julus* Ǵatâdh. im ÇKDr. unter शतपदी.

शतपाल m. *ein Aufseher über hundert:* ग्रामाणाम् *Dörfer* MBh. 12,3265.

शतपुत्र adj. (f. आ) *hundert Söhne habend* gaṇa मनोज्ञादि zu P. 5,1,133. MBh. 1,4524. Davon nom. abstr. °ता MBh. 3,16801. — Vgl. शातपुत्रक.

शतपुष्प 1) m. a) *Anethum Sowa Roxb.* Ratnam. 116. Suçr. 1,367,13. — b) Bein. Bhâravi's Trik. 2,7,27. — c) N. pr. eines Berges Târan. 141. — 2) f. आ P. 4,1,64, Vârtt. 1. Vop. 4,15. *Anethum Sowa Roxb.* AK. 2,4,5,17. Suçr. 1,146,3. 2,31,18. 95,2. 222,12. 227,12. 393,1. Varâh. Bṛh. S. 51,15. 77,8. 30. = शुक्लवचा, प्रियङ्गु, शङ्खपुष्पी, अधःपुष्पा H. an. 3,501. शतपुष्पादिवर्ग Verz. d. Oxf. H. 195,a,28. fg.

शतपुष्पिका f. *Anethum Sowa Roxb.* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. मक्षा°.

शतपोनक m. *Fistel am After* Wise 388. Suçr. 1,92,4. 265,5. 17. 299, 9. 2,58,21. 124,14. Çârṅg. Saṁh. 1,7,61. 63.

शतपोर m. *eine Art Zuckerrohr* Suçr. 1,187,1. °क m. 186,14. — Vgl. शतघोर.

शतप्रद adj. *hundert gebend* Nir. 11,31.

शतप्रभेदन m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Vairûpa, Liedverfassers von ṚV. 10,113.

शतप्रसव m. N. pr. eines Sohnes des Kambalabarhis Hariv. 1977.

शतप्रसूति m. desgl. ebend.

शतप्रसूना f. = शतपुष्पा *Anethum Sowa Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

शतप्रास m. *Nerium odorum Ait.* AK. 2,4,2,57.

शतवल्ला f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,328 (VP. 182).

शतबलाक m. N. pr. eines Lehrers Vâju-P. in Verz. d. Oxf. H. 54,b, 40. — Vgl. शतबलाक्ष.

शतबलाक्ष m. N. pr. eines Grammatikers mit dem patron. Maudgalja Nir. 11,6.

शतबलि m. 1) *ein best. Fisch* Âpast. 2,17,2. — 2) N. pr. eines Affen R. 4,33,14. 39,15. 44,1. 6,3,46. 14,14. 22,3.

शतबाहु 1) adj. *hundertarmig:* Eber Taitt. Âr. 10,1,8. — 2) m. a) *ein best. schädliches Thierchen* Suçr. 1,287,16. — b) N. pr. eines Asura Bhâg. P. 7,2,4. eines bösen Dämons (मारपुत्र) Lalit. ed. Calc. 389,1. — 3) f. (°बाहु) N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,a,31.

शतबुद्धि adj. *hundertfachen Verstand habend;* m. N. pr. eines Fisches Pańkat. 246,12. Spr. 2936.

शतब्रध्न s. u. ब्रध्न.

शतभिष m. s. u. शतभिषा.

शतभिषक्सेन m. N. pr. eines Mannes P. 8,3,100, Schol.

शतभिषज् 1) m. f. N. eines (des 22ten oder 24ten) Nakshatra H. 114. AV. 19,7,5. TS. 4,4,10,3. TBr. 1,5,2,9. 3,1,2,7. 8. P. 4,3,36. Varâh. Bṛh. S. 9,34. 10,17. 21,29. 23,6. 54,124. 102,5. 101,13 (pl.). Weber, Nax. 2,300. 303. 375. 381. 389. Journ. of the Am. Or. S. 6,341. — 2) N. pr. eines Mannes (*unter dem* Nakshatra Çat. *geboren*) P. 4, 3,36. — Vgl. शातभिषज.

शतभिषा f. = शतभिषज् 1) Çabdar. im ÇKDr. MBh. 13,3281. 5394. Hariv. 7735. 7956. Bhâg. P. 5,23,6. Weber, Nax. 2,375. 381. Colebr. Misc. Ess. 2,342. 363. शतभिष masc. Weber, Nax. 2,375. — Vgl. शातभिष.

शतभीरु f. *Jasminum Sambac Ait.* Aush. 82. Çabdar. bei Wilson; शात° Ratnam. im ÇKDr. die richtige Form ist शीतभीरु.

शतभुजि s. unter 1. भुजि.

शतभृष्टि adj. *hundertzackig* TS. 2,6,3,1.

शतमख m. ein Name Indra's Halâj. 1,52. Ragh. 9,13. Kumâras. 2, 64. Kathâs. 20,68. 48,137. Râǵa-Tar. 6,176. Verz. d. Oxf. H. 224,b, No. 546. Kuvalaj. 105,b. — Vgl. शतक्रतु.

शतमन्यु 1) adj. *hundertfachen Grimm habend* ṚV. 10,103,7. Vishṇu Varâh. Bṛh. S. 43,54. Indra Râǵa-Tar. 1,92. — 2) m. ein Name Indra's AK. 1,1,1,37. Râǵa-Tar. 1,174. Bhâg. P. 1,8,6. Bhaṭṭ. 1,5.

शतमन्युकपिठ oder °कपिठन् *eine best. Pflanze* Pańkar. 3,7,22.

शतमय (von 1. शत) adj. (f. ई) am Ende eines comp. *aus hundert — bestehend, — gemacht:* कपट° Spr. (II) 1038.

शतमयूख adj. *hundertstrahlig;* m. *der Mond* Varâh. Bṛh. 2,20.

शतमापिट v. l. für मापिट Verz. d. Oxf. H. 18,b, N. 1.

शतमान (1. शत + 2. मान) 1) adj. a) *hundertfach:* इन्द्रस्य रूपं शतमानमायुः VS. 19,93. — b) *ein Gewicht von hundert* (Raktikâ nach Comm.) *habend:* हिरण्य Çat. Br. 5,5,5,16. 12,7,2,13. 13,2,3,2. 4,1,6. TS. 2, 3,11,5. Kâṭh. 14,8. Kâtj. Çr. 15,7,33. — 2) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. AK. 3,6,4,34. — a) m. *ein goldener Gegenstand im Gewicht von hundert* Mâna Çat. Br. 5,4,3,24. 26. Kâtj. Çr. 15,6,30. — b) m. n. *ein Gewicht von hundert* Mâna *in Gold oder Silber* P. 5,1,27. Kâtj. Çr. 20,5,6. 26,2,10. 20. 3,11. 4,5. धारणानि दश ज्ञेयः शतमानस्तु राजतः M. 8,137. 220. शतमानं (v. l. masc.) तु दशभिर्धारणैः पलमेव च Jâǵn. 1, 364. अष्टौ शाणाः शतमानं वदन्ति MBh. 3,10665. Ableitungen von einem comp., das auf शतमान auslautet und mit einem Zahlwort beginnt, P. 5,1,29, Vârtt. — Vgl. unter 2. मान 2) c) und शातमान.

शतमाय (1. शत + माया) adj. *hunderterlei Listen anwendend* MBh. 7, 516. 12,3660.

शतमार्ग m. *Messerschmied* Çabdârthak. bei Wilson wohl nur fehler-

haft für शास्त्रमार्ग.

शतमुख 1) adj. s. u. मुख 5). — 2) m. N. pr. eines Asura (*hundertmäulig*) MBh. 13,674. fgg. eines Wesens im Gefolge Çiva's Hariv. 14850. — 3) f. ई ein Name der Durgâ H. ç. 57.

शतमूति (शतम्, nom. von 1. शत, + ऊति) adj. *hundert Hilfen —, hundert Erfreuungen* u. s. w. *habend:* Indra ṚV. 1,102,6. 7,21,8. 8,2,22. 26. 46,3. 88,8. — Vgl. शतोति.

शतमूल 1) adj. (f. आ) *hundertwurzelig:* दूर्वा Taitt. Âr. 10,1,8. — 2) f. आ Dûrva-*Gras* und = वचा Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. ई *Asparagus racemosus* AK. 2,4,3,19. Ratnam. 16.

शतमूलिका f. *Asparagus racemosus* Halâj. 2,464. *Anthericum tuberosum Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

शतयज्ञोपलक्षित adj. *durch hundert Opfer gekennzeichnet*, Bez. Indra's (vgl. शतक्रतु, शतमख) Mârk. P. 74,58. °लक्षक 75,72 wohl fehlerhaft.

शतयष्टिक m. *ein Perlenschmuck aus hundert Schnüren* AK. 2,6,3,6.

शतयाजम् (1. शत + याजम् absol. von 1. यज्) adv. *unter hundert Opfern* AV. 9,4,18.

शतयातु m. N. pr. eines Mannes ṚV. 7,18,21.

शतयामन् adj. *hundertbahnig:* पथा ṚV. 9,86,16.

शतयूप m. N. pr. eines Râǵarshi MBh. 15,528. fgg.

शतयोजनपर्वत m. N. pr. eines *Berges* Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,22. fg.

शतयोनि adj. *hundert Nester —, hundert Wohnungen habend:* श्येन AV. 7,41,2. 19,46,6.

शतरथ m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,227. 2,337. VP. 384, N. 15.

शतरा m. du. nach Naigh. 3,6 so v. a. मुख ṚV. 10,106,5.

शतरात्र m. *eine Feier von hundert Tagen* Âçv. Çr. 11,6,15. Çâñkh. Çr. 13,18,4. Pañkav. Br. 24,19,2. Maçaka in Verz. d. B. H. 73. n. (nämlich सत्त्र) Kâtj. Çr. 24,3,29. 37. Lâtj. 10,5,9. — Vgl. शातरात्रिक.

शतरुद्र P. 4,2,28, Vârtt. 2. m. pl. *hundert* Rudra Verz. d. Oxf. H. 193,3 v. u. Bez. *best. erlöster Seelen* (bei den Çaiva) Sarvadarçanas. 88, 6. sg. wohl = शतरुद्रिय n. MBh. 13,7092.

शतरुद्रिय (von शतरुद्र) P. 4,2,28, Vârtt. 2. adj. *hundert* Rudra *gehörig, ihnen geweiht* u. s. w. VS. 21,43. ब्रह्मन् oder n. mit Ergänzung dieses Wortes *ein zu den* Jagus *gehöriger Abschnitt* Ind. St. 2,14. fgg. 54. 75. 3,394. Çat. Br. 9,1,1,1. 2,1. 10,1,5,3. 15. Kâth. 21,6. MBh. 7,2898. 9612. 9639. 12,10413. 13,876. 915. 7524. Verz. d. B. H. No. 143. 618. 1283. Verz. d. Oxf. H. 74,*b*,33. Muir, ST. 4,334.

शतरुद्रीय P. 4,2,28, Vârtt. 2. n. dass. TS. 5,4,3,1. 5,9,4. 7,3,3. TBr. 3,11,9,9. MBh. 7,9642. 13,7461. 7479. Verz. d. Oxf. H. 83,*b*, No. 141. Burnouf, Intr. 568.

शतरूप 1) adj. *hundert Gestalten habend.* — 2) m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,21. — 3) f. आ Bez. einer kosmogonischen Potenz, einer Emanation Brahman's und Gattin des Manu Svâjambhuva, Hariv. 54. fgg. Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 140. fg. VP. 1,7,14. fgg. Mârk. P. 50,14. fg. Bhâg. P. 3,12,53. fg. 21,26. 8,1,7. 11,16,25. Verz. d. Oxf. H. 25,*b*,26. 39,*a*,4. 50,*a*,40. VP. 53, N. 5.

शतर्चस् (शतऽअर्चस् Padap.) adj. nach Sâj. so v. a. शतऽर्चिस् oder (zu TBr.) शतविधगतियुक्त. Etwa *hundert Stützen* (wenn ऋचस् auf 3. अर्च् zurückgeführt wird) *habend:* die Erde ṚV. 7,100,3.

शतर्चिन् (von 1. शत + ऋच्) m. pl. Bez. der Ṛshi des 1ten Maṇḍala im ṚV. Âçv. Gṛhj. 3,4,2. Çâñkh. Gṛhj. 4,10. ददर्शाद्यो मधुच्छन्दा ह्यधिकं यदृचां शतम्। तत्साहचर्यादन्ये ऽपि विज्ञेयास्तु शतर्चिनः॥ Shaḍguruçishja zu ṚV. Anukr. Verz. d. B. H. 92,2. Ind. St. 1,115. 389.

शतल m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. — Vgl. शातलेय.

शतलक्ष n. *zehn Millionen:* °क्षप Pañkar. 2,2,20.

शतलुम्प und °क m. Bein. Bhâravi's Bhûripr. im ÇKDr. — Vgl. शतपुष्प.

शतलोचन adj. *hundertäugig;* m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2562. eines Asura Hariv. 12935.

शतवक्त्र adj. *hundertmäulig;* m. Bez. *eines über Waffen gesprochenen Zauberspruches* R. 1,30,5.

शतवनि m. N. pr. eines Mannes; vgl. शातवनेय.

शतवत् (von 1. शत) adj. *hundert enthaltend, — besitzend, von hundert begleitet:* रयि ṚV. 8,5,15. गिरि 53,5. शतवत्सहस्रं गवाम् 10,102,5. 9. voc. शतावन्: Indra 6,47,9.

शतवपुस् m. N. pr. eines Sohnes des Uçanas VP. 2te Aufl. 4,63, N. 4.

शतवर्ष adj. f. (आ) *hundertjährig:* क्षत्रिय Âpast. 1,14,25. Spr. 4643. Pâr. Gṛhj. 3,10 (आ°). *hundert Jahre anhaltend:* अनावृष्टि Bhâg. P. 11,3,9.

शतवल (1. शत + वल = वलि nach Comm.) m. Bez. eines best. Gegenstandes, der als Opferlohn geschenkt wird, Çâñkh. Çr. 14,32,10. 14; vgl. Weber, Ind. Str. 1,101, N. 1.

शतवल्श s. u. वल्श.

शतवाज adj. *hundert Kräfte habend, — gebend:* इषा ṚV. 8,81,10. Soma 9,96,9. 110,10.

शतवार adj. *aus hundert Haaren bestehend:* मणि *Amulet* AV. 19,36,1.

शतवार्षिक adj. (f. ई) *hundert Jahre während:* अनावृष्टि Mârk. P. 91,41.

शतवाह्या adj. f. *hundert als Mitgift bringend:* जाया AV. 5,17,12.

शतविचक्षण adj. *hunderterlei Aussehen habend* ṚV. 10,97,18.

शतवितृष्ण s. unter तर्द् mit वि.

शतवीर m. ein Name Vishṇu's H. ç. 72.

शतवीर्य 1) adj. *hundert Kräfte habend* AV. 3,11,3. 8,8,7. TS. 5,7,2,3. Kâth. 34,5 in Ind. St. 3,477. Çat. Br. 4,3,4,3. 5,4,1,13. — 2) f. आ *weiss blühendes* Dûrvâ-*Gras* AK. 2,4,5,24. Suçr. 1,71,17. Pañkar. 3,14,23. = शतावरी und कपिलद्राक्षा Râǵan. im ÇKDr.

शतवृषभ m. N. des 23ten Muhûrta Ind. St. 10,296.

शतवेधिन् m. *Rumex vesicarius* AK. 2,4,5,6.

शतशल s. u. शल.

शतशस् (von 1. शत) adv. *hundertweise, zu Hunderten:* auf einen nom. bezogen: विलयं समुपाजग्मुः शतशः MBh. 1,1131. 3,2686. 5,7239. R. 1,12,10. 54,18. 55,22. 2,57,9. 94,20 (103,20 Gorr.). 4,29,11. Varâh. Bṛh. S. 54,4. Bhâg. P. 1,11,20. चतुर्दश हि वर्षाणि सद्दितस्य त्वया वने। तत्पाभूतानि यास्यन्ति शतशस्तु ततो ऽन्यथा॥ so v. a. *wie hundert Jahre* R. 2,52,52. auf einen acc. bezogen: अथैषामिन्द्र वेदांसि शतशो वि भजामहै AV. 6,66,3. पश्य मे पार्थ रूपाणि श° Bhag. 11,5. R. 1,54,6. 2,

77,2. 81,2. auf einen instr.: निशितैर्भल्लैः शतशो ऽथ सहस्रशः । अच्छिद्रम् MBh. 5,7170. *hundertmal* M. 12,58. विचितः शतशश्चायं देशः R. 4,52,4. धौत Spr. (II) 2285. शपे Prab. 57,10.

शतशाख (शत + शाखा) adj. (f. आ und ई) *hundertästig* AV. 4,19,5. Hariv. 9002. Spr. (II) 180. °शाखम् adv. *hundertfältig* Kathâs. 55,84.

शतशाखत्व (von शतशाख) n. *Hundertzweigigkeit, Hundertfältigkeit:* अभिलाषाङ्कुरः शतशाखत्वमाययौ Râga-Tar. 5,376.

शतशारद 1) adj. *hundert Herbste zählend, — gebend* u. s. w. AV. 10,3,12. हविस् RV. 10,161,3 (शतवीर्य AV.). आतव्यः TS. 5,7,2,4. — 2) n. *Zeit —, Alter von hundert Jahren* RV. 7,101,6. 10,161,2. AV. 1,35,1. 8,2,2. 5,21.

शतशास्त्र n. Titel einer Schrift Vie de Hiouen-thsang 99. 101. 164. 218. °वैपुल्य Hiouen-thsang 1,277.

शतशीर्ष 1) adj. *hundertköpfig:* Vishṇu R. 6,102,22. — 2) m. *Bez. eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruches* R. Gorr. 1,31,6. — 3) f. आ N. pr. der Gattin Vâsuki's MBh. 5,3976.

शतशीर्षन् s. unter शीर्षन्.

शतशृङ्ग 1) adj. *hundertgipfelig:* ein Berg R. 4,43,14. — 2) m. N. pr. eines Berges Siddh. K. 250,*b*,10. MBh. 1,4639. 4647. 2,2600. 7,2851. 12,12035. Bhâg. P. 5,20,10. Pañkar. 1,1,35. 2,5,17. Verz. d. Oxf. H. 24,*b*,46. °माहात्म्य Mack. Coll. 1,85.

शतश्लोकी f. *hundert* Çloka, Titel eines medicinischen Werkes des Vopadeva Verz. d. B. H. No. 978. vollständiger °चन्द्रकला Verz. d. Oxf. H. 319,*a*, No. 756.

शतसंवत्सर adj. *hundertjährig:* अयन Maçaka in Verz. d. B. H. 74 (XI,7).

शतसंख्य 1) adj. *hundert an Zahl:* शराः MBh. 5,7157. पापम् Spr. (II) 2282. — 2) m. pl. Bez. einer Klasse von Göttern unter dem 10ten Manu VP. 3,2,24. Mârk. P. 94,12.

शतसंघशस् adv. *hundertweise;* auf einen nom. bezogen MBh. 3,1749. auf einen acc. 12220.

शतसनि adj. *hundert gewinnend, — verschaffend* Shaḍv. Br. 1,4. Pâr. Gṛhj. 2,6. — Vgl. शतसा.

शतसहस्र n. *hundert tausend:* गवाम् R. 1,53,8.11. 61,13. 2,52,82. °यान Spr. 5053. pl. Weber, Râmat. Up. 354. अष्टौ शतसहस्राणि देशाना-श्चोत्तमा कृपाः Hariv. 6927.

शतसहस्रक n. N. pr. eines Tîrtha (vgl. शतसाहस्रक) MBh. 3,7028.

शतसहस्रिका s. u. शतसाहस्रक.

शतसहस्रधा (von शतसहस्र) adv. *in hunderttausend Stücke:* फलेन्मूर्धा ते श° R. 2,64,21.

शतसहस्रपत्त्र n. *eine best. Blume* Vjutp. 142.

शतसहस्रशस् (von शतसहस्र) adv. *hunderttausendweise;* auf einen nom. bezogen MBh. 1,5339. R. Gorr. 2,57,9. Bhâg. P. 5,19,16. auf einen acc. R. 4,4,3. 7,27,38. auf einen instr. R. Gorr. 1,3,70.

शतसहस्रांशु adj. *hunderttausend Strahlen habend:* der Mond MBh. 1,1145.

शतसहस्रान्त adj. *in hunderttausend Richtungen sich verbreitend:* der Mond MBh. 1,1145, v. l. bei Nîlak.

शतसा adj. = शतसनि RV. 4,38,10. 7,8,6. 9,82,5. 10,95,3.

शतसाहस्र adj. (f. ई) *auf hunderttausend sich belaufend, hunderttausend bildend, — enthaltend:* योजनान्तर MBh. 1,1407. राक्षसाः 3,11361. Hariv. 13376. Mârk. P. 118,6. 15,73. संहिता MBh. in der Unterschrift des 1ten Parvan. दान *hunderttausendfach* M. 7,85. अष्टशतसाहस्रा गवां वर्गाः *aus achtmalhunderttausend bestehend* MBh. 4,288. शतसाहस्र n. (mit einem gen. pl.) = शतसहस्र R. 7,15,30 aus metrischen Rücksichten.

शतसाहस्रक 1) adj. (f. °साहस्रिका) dass.: प्रज्ञापारमिता Burnouf, Intr. 462 (°सहस्रिका). शतसाहस्रिकप्रज्ञा° Vjutp. 40. — 2) n. N. pr. eines Tîrtha (vgl. शतसहस्रक) MBh. 3,8052.

शतसाहस्रिक adj. *der hunderttausendste:* भाग Hariv. 6305.

शतसू adj. f. *hundert gebährend* P. 3,2,61, Schol.

शतसेय n. *das Gewinnen von hundert* ṚV. 3,18,3.

शतस्विन् (von 1. शत) adj. *hundert besitzend* ṚV. 7,58,4.

शतहन् 1) adj. (f. शतघ्नी) *hundert tödtend* TS. 1,5,2,6. 5,4,2,4. — 2) f. शतघ्नी *a) ein best. Mordinstrument* H. 787, Schol. an. 3,424. शतघ्नी तु चतुस्ताला लोहकण्टकसंचिता H. ç. 148 (im folg. Çloka ist शतघ्नीव zu lesen). Med. n. 140. अयःकण्टकसंछन्ना शतघ्नी महती शिला Vigajarakshita im ÇKDr. MBh. 1,7578. 3,12094. 14578. 5,1886. 2042. 12,2640. Hariv. 12537. R. 1,5,17. R. Gorr. 1,5,9. 3,28,23. 5,10,22. 72,9. 73,9. 6,65,21. Suçr. 1,308,7. अयःशङ्कुचिता Ragh. 12,95. Bhâg. P. 6,10,23. 10,59,15. °पाशशक्तिमत् (das suff. gehört zu allen drei Wörtern) MBh. 13,1247. शतघ्नि aus metrischen Rücksichten Hariv. 13094. Bhâg. P. 9,15,30. सशतघ्नीकलाङ्गला MBh. 3,642. — *b) eine mörderische Kehlkrankheit* Suçr. 1,306,15. 308,7. 2,132,15. Çârñg. Saṁh. 1,7,79. — *c) Tragia involucrata* (s. वृश्चिकाली) und *Pongamia glabra Vent.* (s. करञ्ज) H. an. Med.

शतहस्त und शतहायन s. unter हस्त und हायन.

शतहिम adj. *hundert Winter —, hundert Jahre zählend* u. s. w. ṚV. 1,73,9. 2,1,11. मदेम शतहिमाः सुवीराः 6,4,8. 9,74,8. AV. 19,55,4.

शतहुत adj. *hundertfach geopfert:* होम Shaḍv. Br. 4,1.

शतह्रद 1) m. N. pr. eines Asura Hariv. 198. — 2) f. आ *a) Blitz* (vgl. ह्रादिनी) AK. 1,1,2,10. H. 1105. an. 4,145. Med. d. 53. Halâj. 1,60. MBh. 4,1196. 1968. 6,3874. 4542. 5597. 9,1542. Hariv. 8430. R. 1,34,12. 3,19,7. 34,7. 7,8,10. Mṛkkh. 91,21. Vikr. 66,1. Spr. 5054. Râga-Tar. 2,13. Bhâg. P. 12,9,13. am Ende eines adj. comp. (f. आ) Kumâras. 7,39. — *b) der Donnerkeil* H. an. Med. — *c)* N. pr. (neben तडित् *Blitz*) einer Tochter Daksha's, die Bâhuputra ehelichte, Vahni-P. im ÇKDr. — *d)* N. pr. der Mutter des Râkshasa Virâdha R. 3,7,20. — Vgl. शातह्रद.

शताक्ष (1. शत + 3. अक्ष) 1) adj. *hundertäugig.* — 2) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 13092. — 3) f. ई *a) Nacht* Trik. 1,1,104. H. ç. 18. Çabdar. im ÇKDr. — *b) Anethum Sowa Roxb.* Çabdar. im ÇKDr. — *c)* Bein. der Durgâ Mârk. P. 91,42.

शताग्रमहिषी (1. शत + अग्र-म°) f. *unter hundert Gattinnen die obenanstehende Gattin* Mârk. P. 74,21.

शताङ्ग (1. शत + 3. अङ्ग) 1) adj. *hunderterlei:* तूर्याणि MBh. 1,7056. — 2) m. *a) Kriegswagen* AK. 2,8,2,19. H. 751. Halâj. 2,289. — *b) Dalbergia ougeinensis Roxb.* Râgan. im ÇKDr. — *c)* N. pr. eines Dâ-

dava Hariv. 12935.

शताजित् (1. शत + जित्; vgl. ग्रयुताजित्, सहस्राजित्) m. N. pr. eines Sohnes des Bhagamâna Hariv. 2003. VP. 4,13,2. Bhâg. P. 9,24,8 (शतजित् Burn.) — Vgl. शतजित्.

शतातृर्ण्ण (1. शत + ग्रा°) adj. *hundertlöcherig* TBr. 1,8,6,4. Çat. Br. 12,7,2,13. 9,1,3. Kauç. 83.

शतात्मन् (1. शत + ग्रा°) adj. *hundertfaches Leben habend* Ṛv. 1,149,3.

शताधिक (1. शत + ग्र°) adj. (f. ग्रा) *hundert übersteigend, hundertundeins bildend* MBh. 1,4522. fg.

शताधिपति (1. शत + ग्र°) m. *ein Befehlshaber über hundert, centurio* MBh. 12,3712.

शतानक (1. शत + ग्रा°) n. *Leichenstätte* Trik. 2,8,61.

शतानन (1. शत + ग्रा°) 1) m. *Aegle Marmelos Corr.* (s. बिल्व) Aush. 58. — 2) f. ग्रा N. pr. einer Göttin (*100 Gesichter habend*) Verz. d. Oxf. H. 19,a,31.

शतानन्द (1. शत + ग्रा°) 1) m. *a*) ein Name Brahman's H. 211. Halâj. 1,6. — *b*) ein Name Vishṇu's oder Kṛshṇa's Trik. 1,1,32. H. ç. 73. Med. d. 54. — *c*) Vishṇu's *Wagen* Trik. 1,1,34. — *d*) N. pr. eines alten Ṛshi Med. MBh. 13,1765. eines Sohnes des Gautama (Gotama) von der Ahaljâ Hariv. 1785. VP. 454. Purohita des Königs Ǵanaka R. 1,50,6 (51,6 Gorr.). 51,1.2 (52,1.2 Gorr.). Bhâg. P. 9,21, 34. Verz. d. Cambr. H. 68. = गौतम Trik. 2,7,21. H. 850. ein späterer Çatânanda gleichfalls ein Sohn Gautama's Verz. d. Oxf. H. 122,a, 1. ein Sohn Çaṁkara's von der Sarasvatî Verz. d. B. H. No. 841. Verz. d. Cambr. H. 48. fg. — 2) f. ग्रा N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2629.

शतानीक (1. शत + ग्र°) 1) adj. *hundert Fronten —, hundert Spitzen darbietend* Vâlakh. 1,2. कैतवः 2,2. — 2) m. *a*) *ein alter Mann* Trik. 2,6, 9. H. an. 4,37. Med. k. 216 (वृन्द fehlerhaft für वृद्ध). — *b*) N. pr. verschiedener Männer H. an. Med. (मणि fehlerhaft für मुनि). VS. 34,52 = AV. 1,35,1. Sâttrâǵita Ait. Br. 8,21. Çat. Br. 13,5,4,19. ein Sohn Ǵanameǵajas Verz. d. B. H. 13,11. MBh. 1,3838. Kathâs. 9,6. 18, 64. 30,42. VP. 461. Bhâg. P. 9,22,37. Verz. d. Oxf. H. 17,b, No. 63. Schiefner, Lebensb. 234 (4). Nakula's MBh. 1,2451. 2763. 3827. 8039. 8044. 7,625. 8,3813. VP. 459. Bhâg. P. 9,22,28. Sudâsa's 41. 42. Vasudâna's VP. 462. Vasudâman's Verz. d. Oxf. H. 40,b,20. ein Bruder Virâṭa's MBh. 4,1011. ein Sohn des 10ten Manu Hariv. 475. Mârk. P. 94,15. N. pr. eines Asura Kathâs. 47,23. 48,102.

शताब्ज (1. शत + ग्र°) n. *eine Lotusblüthe mit hundert Blüthenblättern* Dhjânabindûp. in Ind. St. 2,3.

शतामघ (1. शत + मघ) adj. *hundert Spenden —, hundertfachen Lohn habend:* Indra Ṛv. 8,1,5. 33,5. 34,7.

शतायु adj. = शतायुस्; davon nom. abstr. शतायुता *ein Alter von hundert Jahren* Çat. Br. 10,2,6,7.12.

शतायुध (1. शत + ग्रा°) adj. *hundert Waffen führend* TS. 5,7,2,3. Gobh. 3,8,10.

1. शतायुस् (1. शत + 2. ग्रा°) n. *ein Alter von hundert Jahren* Bhâg. P. 10,45,5.

2. शतायुस् (wie eben) 1) adj. *ein Alter von hundert Jahren erreichend* Kâth. 34,5 in Ind. St. 3,477. Varâh. Bṛh. S. 68,50. Hit. ed. Johns. 2096. Vet. in LA. (III) 27,12. Andere Belege s. u. 2. ग्रायुस् 1). — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Purûravas MBh. 1,3149. Hariv. 1373. VP. 398. des Kirâjus Kathâs. 41,58. des Uçanas VP. 2te Aufl. 4,63, N. 4.

शतार (1. शत + 1. ग्रर) *der Donnerkeil*, n. Trik. 1,1,63. m. H. 180, Schol. दशशतार *tausend Speichen habend*, n. Bez. *des Diskus des* Vishṇu Bhâg. P. 3,28,27.

शतारित्र (1. शत + ग्र°) adj. *hundertruderig* Ṛv. 1,116,5. VS. 21,7. AV. 17,1,25.

शतारुक (von 1. शत + ग्ररुस् = ग्ररुस्) m. *eine Art Aussatz* Çârṅg. Saṁh. 1,7,64.

शतारुणा m. N. pr. eines Ameisenfürsten (v. l. शतावरुणा) Kauç. 116.

शतारुस् n. = शतारुक Çabdar. im ÇKDr. Bhâvapr. 7. Karaka 8,5.

शतार्घ (1. शत + ग्रर्घ) adj. *hundert* (Rinder u. s. w.) *werth* Çat. Br. 7,2,2,26.

शतार्णा f. *Anethum Sowa Roxb.* Çabdač. bei Wilson.

शतार्ध (1. शत + ग्रर्ध) n. *ein halbes Hundert, fünfzig* Çvetâçv. Up. 1, 4. Varâh. Bṛh. S. 68,77. 81,15.

शतार्ध्य (1. शत + ग्रर्ध्य) adj. = शतार्घ Kâtj. Çr. 22,10,33. Lâtj. 9,4,15.

शतावधान (1. शत + ग्र°) m. Bein. Râghavendra's, = भट्टाचार्य° Verz. d. Oxf. H. 261,a,31.33. Verz. d. B. H. 159.

शतावत् s. u. शतवत्.

शतावय s. u. ग्रवय.

शतावरी f. 1) *Asparagus racemosus*, ein kletterndes Gewächs mit wohlriechender Blüthe AK. 2,4,2,19. Trik. 3,3,376. Med. r. 300. Ratnam. 16. Suçr. 1,137,4.15. 143,14. 145,17.21. 225,2.9. °मूल 2,49,20. °चूर्ण 308,17. °तैल Çârṅg. Saṁh. 2,9,23 (vgl. Suçr. 1,58,2). Varâh. Bṛh. S. 44,10. 48,40. Vgl. महा°, वरी und इन्दीवरी. — 2) N. pr. Indra's Gattin Trik. 1,1,59. 3,3,376. H. ç. 32. Med. (शर्च्या fehlerhaft für शच्यां).

शतावरुणा s. u. शतारुणा.

शतावर्त (शत + ग्रा°) adj. *hundert Wirbel* (auf dem Haupte) *habend:* Çiva MBh. 12,10351. m. ein Name Vishṇu's H. 216.

शतावर्तवन n. N. pr. eines *Waldes* Hariv. 8954.

शतावर्तिन् m. ein Name Vishṇu's Trik. 1,1,32. — Vgl. शतावर्त.

शताश्रि (1. शत + ग्र°) adj. *hundertkantig, -schneidig:* der Donnerkeil Ṛv. 6,17,10.

शताश्व (1. शत + ग्र°) adj. *hundert Rosse zählend:* राधस् Ṛv. 8,4,19. सहस्रं शताश्वम् *tausend Rinder mit hundert Rossen* 10,62,8. Çâṅkh. Çr. 14,28,15. 16,10,10. Lâtj. 8,1,28. Kâtj. Çr. 22,1,8. °रथम् *hundert Rinder und ein Wagen mit Rossen* 22,2,1.

शताष्टक n. *hundertundacht* (müsste eigentlich *achthundert* bedeuten) Paṅkar. 4,1,6; vgl. 8.

शताह्वा (1. शत + ग्राह्वा) f. *Anethum Sowa Roxb.* Ratnam. 116. Ǵaṭâdh. im ÇKDr. Suçr. 2,62,4. 100,16. 410,5. 2,119,1 (masc.). Verz. d. Oxf. H. 323,b,1 v. u. *Asparagus racemosus* Râǵan. im ÇKDr.

शतिक adj. = शतेन क्रीतम् P. 5,1,21. = शतस्य विकारो ऽवयवो वा P. 4,3,156, Schol. = शतस्य निमित्तम् in Verbindung mit संयोग und उत्पात 5,1,38, Schol. = शतमस्मिन्वृद्धिरायो लाभः शुल्कमुपदा वा दीयते

47, Schol. = शतमंशो वस्नं भृतिर्वास्य 56, Schol. = शतं परिमाणमस्य 57, Schol. = शतमर्हति 63, Schol. *hundert betragend:* °वृद्धि *wer hundert im Spiel gewinnt* Jâǵn. 2,199. *der hundertste:* भाग *Theil* Varâh. Brh. S. 80,13. Am Ende eines comp.: अनेकवर्ष° *mehrere hundert Jahre alt* R. Gorr. 2,1,25. 3,73,26. अवर्ष° *noch nicht hundert Jahre alt* Suçr. 1, 344,2. — Vgl. वार्ष° (auch Kauç. 10). शतिका s. u. शतक.

शतिन् (von 1. शत) adj. *hundert enthaltend, hundertfach vorhanden, centenus:* रायः ṚV. 1,31,10. 64,15. 2,2,9. वाज 1,124,13. 6,8,6. 8,64, 4. 10,47,5. नियुतः 1,135,1. 3. 7,92,5. die Marut 57,7. Rosse des Indra 8,1,9. शतिनीभिरग्निः पुरूणीथे जरते (in adv. Sinne) 1,59,7. *hundert besitzend* Spr. (II) 1090. 3791. (I) 5212. गवाम् *hundert Kühe besitzend* MBh. 13,4885. गो° dass. 3742. — Vgl. वर्ष°.

शतेध्म (1. शत + इ°) n. *hundert Scheite* Kâth. 36,6.

शतेन्द्रिय (1. शत + इ°) adj. *hundert Sinne habend* Ait. Br. 2,17. Çat. Br. 12,7,2,13. 13,1,1,4. 5,6.

शतेपञ्चाशन्न्याय m. *das Axiom, dass in hundert auch fünfzig enthalten sind,* Taitt. Prât. 2,25, Comm.

शतेर Uṇâdis. 1,61. m. = शत्रु *Feind* Uǵǵval. = हिंसा Uṇâdik. im ÇKDr.

शतेश (1. शत + ईश) m. *das Haupt von hundert* (Dörfern) M. 7,115. 117. ग्राम° 117.

शतैकशीर्षन् adj. *hundert einzige* (d. i. *vorzügliche*) *Köpfe besitzend* (nach dem Comm.) Bhâg. P. 10,16,28.

शतैकीय (1. शत + ए°) adj. *einer von hundert:* शतैकीयो यो ऽवशिष्टो विप्लवतयिते जने Râǵa-Tar. 8,1274.

शतोक्थ्य adj. *hundert* Ukthja-*Tage habend* Çat. Br. 11,5,5,2. 4. Kâtj. Çr. 24,3,9.

शतोति (1. शत + ऊति) adj. *hundert Hilfen* u. s. w. *bringend:* der Wagen der Açvin ṚV. 6,63,5. 7,68,3. Indra TS. 5,7,2,3. — Vgl. शतमूति.

शतोदर (1. शत + उ°) 1) adj. *hundert Bäuche habend:* Çiva MBh. 12,10351. — 2) m. *a)* Bez. *eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruches* R. 1,30,5 (31,6 Gorr.). — *b)* N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Hariv. 19850. = 3) f. ई N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2633.

शतोलूखलमेखला f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2628.

शतौदना (1. शत + ओदन) f. *eine best. Cerimonie* AV. 10,9,1. fgg. Kauç. 64. fgg. AV. Prât. 4,101, Schol.

शत्य adj. = शतिक P. 5,1,21. Schol. zu P. 4,3,156. 5,1,38. 47. 56. fg. 63. *aus hundert bestehend:* दम Jâǵn. 2,208. am Ende eines comp. nach अध्यर्ध und eigentlichen Zahlwörtern P. 5,1,34. षट्त्रिंशच्छत्याः f. pl. *aus 136 bestehend* Kâtj. Çr. 17,7,25.

शत्यंजय m. Bez. des 13ten Tages im Karmamâsa Ind. St. 10,296. wohl fehlerhaft für शत्रुंजय, wie auch Weber vermuthet.

शत्रि Uṇâdis. 4,67. m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Âgniveçi ṚV. 5,34,9. *Elephant* nach Uǵǵval.

शत्रु (von 1. शद्, also eig. शत्तृ) Uṇâdis. 4,103. Vop. 26,149. m. 1) *siegreicher Gegner, Nebenbuhler:* अशत्रुरस्य अभवः शत्रुरिन्द्र ṚV. 8,85,16. शत्रुं न किला विवित्से 1,32,4. नहि वः शत्रुर्विविदे 39,4. 176,1. नास्य शत्रुर्न प्रतिमानमस्ति 6,18,12. 10,54,2. अस्येन्द्रः शत्रुरभवत् TS. 2,5,5,2. — 2) *Gegner, Feind* überh. (in der Politik *der unmittelbar angrenzende Fürst als der natürliche Feind*) AK. 2,8,1,9. 11. H. 728. 732. Halâj. 2,301. 5,60. ṚV. 1,33,13. 61,13. 2,23,11. 30,3. fgg. 3,16,2. 4,28,4. स हंति वृत्रा समिथेषु शत्रून् 41,2. शत्रोः शत्रोरुत्तर इत्स्याम 6,19,13. 7,18,18. 10,48,7. AV. 4,3,1. 6,4,2. 10,3,1. TBr. 3,1,1,12. Âçv. Grhj. 3,10,11. M. 7,32. 73. 155. 168. MBh. 3,2625. 12063. भार्या रूपवती शत्रुः Spr. (II) 1330. 3435. 4005. (I) 2938. fgg. 5055. fgg. मित्रोदासीनशत्रवः M. 7,177. 180. °सेविन् 186. °कुल 8,93. °पक्ष Spr. 2942. Varâh. Brh. S. 44,17. 52,5. °नाशन 69,38. °नाशकृत् 94,11. °जन 52,7. Spr. (II) 2738. °निबर्हणा R. 1,1,11. °सूदन 53,1. अ° MBh. 12,4267. क्रोध° Mârk. 173,15. विबुध° Vikr. 3. — 3) in der Astrol. Bez. *des 6ten Hauses* (wie alle Worte für *Feind*) Varâh. Brh. 9,7. 20,2. 11. 21,2. Verz. d. Oxf. H. 331, *a*,19. — 4) angeblich = शतावरी Aush. 72. — 5) N. pr. eines Asura MBh. 1,2543. richtiger क्रोधशत्रु als ein Wort ed. Bomb., da क्रोध allein schon vorhergeht. — Vgl. अ°, अरि°, इन्द्र°, देव°, प्रति°, स्त्रीह°, बकु° (als adj. auch Kathâs. 4,106), वृत्र° und शात्रव.

शत्रुंसह adj. *Feinde bewältigend* P. 3,2,46, Schol. (संज्ञायाम्).

शत्रुक m. *Feind* Spr. (II) यं दृष्ट्वा वर्धते क्रोधः.

शत्रुघ adj. *Feinde schlagend* P. 3,2,49, Schol.

शत्रुघात adj. = शत्रुं वध्यात् P. 3,2,49, Schol.

शत्रुघातिन् 1) adj. *Feinde schlagend.* — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Çatrughna (Sohnes des Daçaratha) R. 7,108,10. fg. Ragh. 15,36.

शत्रुघ्न 1) adj. *Feinde schlagend:* Vishṇu Pañkar. 4,3,119. Çiva Çiv. नित्य° *seine eingeborenen Feinde schlagend* d. i. *seine Leidenschaften zügelnd* R. 2,1,1. — 2) m. N. pr. verschiedener Männer: eines Sohnes der Daçaratha von der Sumitrâ und Râma's jüngsten Bruders MBh. 3,15878. R. 1,19,7. 72,6. 2,1,1. Ragh. 13,79. 15,6. 36. Weber, Râmat. Up. 300. fg. 337. 342. 361. Uttarar. 23,10 (31,9). VP. 384. fg. Verz. d. B. H. 434 (45). 468 (9). 1205. Bhâg. P. 9,10,2. 43. 11,13. Verz. d. Oxf. H. 13, *b*,7. fgg. eines Sohnes des Çvaphalka Hariv. 1917. VP. 435. Bhâg. P. 9,24, 16. des Devaçravas Hariv. 1937. — Kathâs. 34,182. Râǵa-Tar. 3,483.

शत्रुघ्नजननी f. *die Mutter* Çatrughna's d. i. Sumitrâ Çabdar. im ÇKDr.

शत्रुजित् P. 3,2,61, Schol. 1) adj. *Besieger der Feinde:* Çiva Çiv. — 2) m. *a)* N. pr. eines Sohnes des Râǵâdhideva Hariv. 2034. = प्रतर्दन, कुवलयाश्व u. s. w. VP. 408. Bhâg. P. 1,14,29. 9,17,6. Vater des Kuvalajâçva Mârk. P. 20,1. 19. N. pr. eines neueren Fürsten Verz. d. Cambr. H. 48. — *b)* R. 5,58,6 fehlerhaft für शक्रजित्.

शत्रुंजय 1) adj. *Feinde besiegend* Kauç. 56. — 2) m. N. pr. *a)* eines Fürsten MBh. 3,15597. 7,1899. 6910. 12,5249. fgg. — *b)* eines Thürstehers Kathâs. 35,79. — *c)* eines Elephanten P. 3,2,46, Schol. R. 2, 32,10 (9 Gorr.). eines mythischen Hariv. 8925. R. 2,98,25 (107,14 Gorr.). 6,112,27. — *d)* eines bei den Ǵaina in hoher Verehrung stehenden Berges H. 1030. Çatr. 1,9 u. s. w. °माहात्म्य im Auszuge herausgegeben von Albrecht Weber. °स्तव Wilson, Sel. Works 1,283. — 3) f. आ N. pr. *a)* einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2624 nach der Lesart der ed. Bomb. (शतंजया ed. Calc.). — *b)* eines Flusses Çatr. 1,49. — Vgl. शत्यंजय.

शत्रुता (von शत्रु) f. *Gegnerschaft, Feindschaft:* °तामेति *wird zum Feinde* Spr. 4719. (II) 1667. Kathâs. 44,124. 74,89.

शत्रुतापन 1) adj. *Feinde peinigend:* Çiva Çiv. — 2) m. N. eines Krankheitsdämons Hariv. 9557.

शत्रुतूर्य n. *Ueberwindung des Gegners* ṚV. 6,22,10.

शत्रुत्व n. = शत्रुता ṚV. 8,45,5. Spr. 4722. पण्डित° 4970.

शत्रुदमन adj. *den Feind bändigend* gaṇa नन्द्यादि zu P. 3,1,134.

शत्रुंतप P. 3,2,46, Schol. (संज्ञायाम्). Vop. 26,60. adj. *den Feind peinigend* MBh. 4,1670. — Vgl. शात्रुंतपि.

शत्रुंदम adj. *den Feind bändigend* Mârk. P. S. 657, Z. 1. Çiva MBh. 12,10361.

शत्रुत्बाधन adj. *Feinde bekämpfend* TS. 1,8,12,3. TBr. 1,7,6,8.

शत्रुभट m. N. pr. eines Asura Kathâs. 47,20.

शत्रुमर्दन 1) adj. *Feinde vernichtend* Kathâs. 42,125. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Daçaratha, = शत्रुघ्न Çabdar. im ÇKDr. — *b*) eines Sohnes des Kuvalajâçva Mârk. P. 26,6. — *c*) eines Fürsten von Viǵaja Wilson, Sel. Works 1,291. — *d*) eines Elephanten Kathâs. 51,161.

शत्रुलोक m. Mârk. P. 120,19 fehlerhaft für शक्रलोक.

शत्रुवत् (von शत्रु) adj. *Feinde habend* Siddh. K. zu P. 5,2,112.

शत्रुसात् (von शत्रु) adv. mit dem caus. von गम् *dem Feinde überliefern* MBh. 2,2455.

शत्रुसाह् adj. *den Feind überwindend* MBh. 12,451.

शत्रुहन् adj. *Feinde niederschlagend* P. 3,2,49, Schol. (= शत्रुं वध्यात्). AV. 1,29,5. 6,98,3.

शत्रुहन् 1) adj. dass. ṚV. 10,159,3. Bhâg. P. 3,24,10. 4,4,24. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Çvaphalka (vgl. शत्रुघ्न) Hariv. 2084.

शत्रुह्लार m. N. pr. eines Ministers des Çambara Hariv. 9291. 9314. 9329. 9340. fgg.

शत्रूय् (von शत्रु) VS. Prât. 3,111. TS. Prât. 3,7. *feindlich auftreten;* nur partic. praes. शत्रूयन्त् ṚV. 1,33,15. 5,4,5. 28,3. विश्वं शत्रूयन्तं जघान 7,20,3. 10,89,15. अमित्रसेनामस्मां शत्रूयतीमभि AV. 3,1,3. 4,22,6. 6,88,3. VS. 12,5.

शत्रूषह् adj. *Feinde bewältigend;* nom. sg. °षाट् AV. 5,20,11. nom. pl. °षाहः ṚV. 8,49,6.

शत्वरी f. *Nacht* Trik. 1,1,104. — Vgl. शर्वरी.

1. शद् *sich auszeichnen, — hervorthun; die Oberhand behalten, triumphiren:* यस्मिन्पुरा वावृधुः शाशदुश्च ṚV. 2,20,4. med.: त्वया वयं शाशद्महे रणेषु 10,120,5. शाशद्रे 1,141,9. partic. (vgl. κεκασμένος): प्र स्वां मतिमतिरच्छाशदानः 1,33,13. 116,2. कन्येव तन्वा३ शाशदाना 123,10. 124,6. मा त्वाम तान्वाकुभिः शाशदानान् 7,98,4. 104,24. ब्रह्मणा AV. 1,10,1. Naigh. 4,3. Nir. 6,16 erklärt durch शाशद्यमान (= भिद्यमान Durga) von 2. शद्.

2. शद् (शातने) Dhâtup. 20,25. 28,134. शशाद, शेदुम्; अशदत् Vop. 8,127. अशत्स्यत् (vgl. Kâr. 3 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10) P. 1,3,60, Schol. *abfallen, ausfallen:* दन्तास्ते शत्स्यन्ति AV. 11,3,37. partic. शन्न, शन्नमल zur Erklärung von शल्मलि Nir. 11,8. n. *Abfall:* हविष्य° Kâtj. Çr. 15,1,10 (Mahîdh. zu VS. 9,35). 17,1,23. — Vgl. शद, शाद.

— caus. शादयति P. 7,3,42. *treiben:* गाः शादयति गोपालः Schol. Vop. 18,14.

— intens. s. u. 1. शद्.

— व्यव *wegfallen, zerfallen* Çat. Br. 2,1,2,6. — Vgl. व्यवशाद.

— आ (गतौ) Vop. zu Dhâtup. 20,25.

— परि, partic. °शन्न *ab —, daneben gefallen:* Körner Âçv. Çr. 2,6,6.

— प्र s. प्रशत्त्वन्.

शद (von 2. शद्) gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140. m. 1) *Abfall;* s. पर्ण°. — 2) N. eines Ekâha Âçv. Çr. 9,8,21. उपशद desgl. 22; vgl. औपशद. — 3) = फलमूलादि Siddh. K. im ÇKDr.

शद्रि Uṇâdis. 4,65. m. = शिशु und तडित् H. an. 2,461. = अम्भोधर und शिशु Med. r. 89. = शर्करा Uǵǵval. = हस्तिन् (vgl. शत्रि) Uṇâdik. im ÇKDr.

शद्रु adj. von 2. शद् P. 3,2,159. m. unter den Namen Vishṇu's H. ç. 75.

शद्वला f. N. pr. eines Flusses Çatr. 1,55.

शनक m. N. pr. eines Sohnes des Çambara Hariv. 9253. सेनक die neuere Ausg.

शनकावलि *Scindapsis officinalis Schott.*, m. ÇKDr. nach Çabdak. °ली f. Wilson nach ders. Aut.

शनकैस् (demin. von शनैस्) adv. *sachte, sanft, leise, langsam, in aller Ruhe, in gemessener Weise, gemächlich, nach und nach, allmählich:* शनैरिव शनकैरिवेन्द्रायेन्दो परि स्रव ṚV. 8,80,3. शनकैः, उच्चैः Kâṭh. 27,3. Maitrjup. 6,28. M. 3,92. 224. 228. 7,108. 116. 172. 10,43. MBh. 1,6023. 6179. 3,1779. 2177. 2706. 11005. 5,7294. 7,669. 13,3501. R. Gorr. 2,66,9. Megh. 67. Çiç. 9,26. Ratnâv. 27,10. Spr. (II) 1378. 2665. Kathâs. 40,29. 62,237 (शनकैः gedr.). Râǵa-Tar. 1,358. 6,15. 8,1632. Bhâg. P. 1,6,23.

शनपर्णी f. *eine best. Pflanze,* = कटुकी Çabdak. im ÇKDr.

शनि m. = शनैश्चर *der langsam Einherschreitende*, Bez. *des Planeten Saturn* (eines Sohnes des Sonnengottes) AK. 1,1,2,27. Trik. 1,1,94. H. 120. Hâr. 12. Verz. d. Oxf. H. 184,*b*,9. R. Gorr. 2,40,10. रवेर्व्यापारमादत्ते प्रदीपो न पुनः शनिः Spr. (II) 3341. (I) 2949. Varâh. Bṛh. S. 97,2. 103,5. 6. Gaṇit. Madhjam. 1. VP. 240. Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,44. 339,*b*,14. 23. Verz. d. B. H. No. 878. °स्तोत्र 1274. °चक्र Ǵjotistattva im ÇKDr. °प्रसू f. *die Mutter* Çaṇi's d. i. Ḱhâjâ Bhûripr. im ÇKDr. Çaṇi als Sohn des Atri Vâju-P. in VP. 83, N. 4.

शनिप्रिय n. *Sapphir* (नीलमणि ÇKDr.) Çabdârthak. im ÇKDr.

शनिवार (शनि + 4. वार) m. *Saturns Tag, Sonnabend* Journ. of the Am. Or. S. 6,177. Tithjâdit. im ÇKDr.

शनैर्गङ्गम् (von शनैस् + गङ्गा) adv. *wo die* Gaṅgâ *langsam fliesst* P. 2,1,21, Schol.

शनैर्मेह (शनैस् + मेह) m. *langsames —, beschwerliches Harnen* Çârṅg. Saṁh. 1,7,43. °मेहिन् adj. *daran leidend* Suçr. 1,272,14. 2,78,1.

शनैश्चर (शनैस् + 1. चर) 1) adj. *langsam einherschreitend* Med. avj. 82. पादैः Spr. (II) 2169. — 2) m. = शनि *der Planet Saturn* (ein Sohn des Sonnengottes) AK. 1,1,2,27. Trik. 1,1,94. 3,3,209. H. 120. Halâj. 1,48. MBh. 2,447. 3,148 (unter den Namen der Sonne wie auch andere Planeten). 16171. 5,4840. 12,13692. Hariv. 611. 12794. 14076. R. 3,52,15. 5,5,23. 85,2. Spr. (II) 2169. Varâh. Bṛh. S. 9,40. 10,18. 11,18. 46,11. 96,17. 103,2. Bṛh. 3,5. Laghuǵ. 2,3. Kathâs. 48,71. Râǵa-Tar. 4,583.

VP. 59. 266. Mârk. P. 52,11. 78, 33. 106,15. Bhâg. P. 5,23,7. 6,6,39. 8,13,10. Verz. d. Oxf. H. 25,*b*,34. 26,*a*,4. 34,*b*,41. 69,*b*,5. 328,*a*, No. 777. fg. 330,*a*,25. °पूजा Verz. d. B. H. No. 1264. Verz. d. Cambr. H. 34. Pañkat. 50,19. °संवत्सर Ind. St. 10,303. शनिश्चर so v. a. °वार (s. शनिवार) *Sonnabend* Spr. (II) 3419.

शनैस् und शनैस् (Çat. Br.) adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. = शनकैस् AK. 3,5,17. H. 1542. Med. avj. 82 (स्वैरे und शनैश्चरे). शनैश्चियन्तः ṚV. 8,45,11. 80,3. उच्चैः, शनैः Çat. Br. 7,1,2,18. 11,4,2,6. 5,5,9. वातो ऽप्सु शनैर्वाति Pañkav. Br. 7,9,11. M. 1,15.2,164.3,217.fg. 4,242. 7,181.185. 8,177.396. Jâǵn. 2,43.281. MBh. 1,6008. 7720. 3,2937. 5, 7189. R. 2,34,13. 52,69. R. Gorr. 2,52,9. 3,1,3. Kumâras. 3,59 (शनैः gedr.). Vikr. 56. Spr. (II) 3090. 3574. 3611. 3772. 4295. Varâh. Bṛh. S. 44,16. Kathâs. 4,12. 16,15. 18,191. 51,13. Râǵa-Tar. 5,470. Bhâg. P. 1,6,17. 4,28,36. Wiederholt M. 3,233. 6,81. 9,229. MBh. 1,5946. R. 2, 40,22. Spr. 2950. fg. Pañkat. 35,8. 98,24. 212,1. Hit. 12,4. Vet. in LA. (III) 20,7. compar. शनैस्तराम् Ait. Br. 3,7.45. Âçv. Çr. 5,1,1. — शनैस् ist wie उच्चैस्, नीचैस् ein instr. pl.; der nicht erhaltene Stamm शन steht wohl mit 2. शम् in verwandtschaftlichem Verhältniss.

शंत (von 5. शम्) adj. P. 5,2,138. Vop. 7,31. — Vgl. गिरि°.

शंतनु (5. शम् + तनु) 1) adj. *der Person heilsam*; s. शंतनुत्व. — 2) m. *a*) N. pr. α) eines Fürsten mit dem patron. Kauravja (im Epos und später ein Sohn Pratîpa's und Vater Bhîshma's) Nir. 2,10. Trik. 2,8, 10. ṚV. 10,98,1. 3. 7. Verz. d. B. H. No. 47. MBh. 1,372. 3750. 3797. fgg. 3882. 5,5055. 5945. 13,387. 3041. Hariv. 1787. 1819. 2986. 3007. VP. 4, 20,5. fgg. Bhâg. P. 9,21,36. 22,12. fgg. 12,2,37. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 41. Verz. d. Oxf. H. 49,*b*,4. 80,*b*,26. 41. 83,*a*,16. Wird im MBh., in der älteren Ausg. des Hariv., im VP. und in Trik. in Folge einer falschen Etymologie (mit शान्त in Verbindung gebracht) शांतनु (शान्तनु) geschrieben. शान्तनूत्र (aus metrischen Rücksichten der Auslaut verlängert) Bez. Bhîshma's MBh. 5,1847. — β) zweier Männer aus späterer Zeit Verz. d. Oxf. H. 44,*a*,5. 148,*a*,8. — *b*) *eine best. geringere Körnerfrucht* (कुधान्य) Suçr. 1,196,21. 197,6. शान्तनु an beiden Stellen. — Vgl. शांतनव.

शंतनुत्व (von शंतनु) n. 1) *das der Person Heilsamsein* TS. 3,2,5,1. — 2) nom. abstr. von शंतनु 2) *a*) MBh. 1,3799.

शंतम (superl. von 5. शम्) adj. *wohlthuendst, erfreulichst, heilsamst* ṚV. 1,16,7. वोचेम शंतमं हृदे 43,1. वरुणाय शंतमः सोमः 136,4. देवपानानि 10,53,9. भेषज 2,33,2. गिर् 5,43,8. ब्रह्माणि 73,10. 7,51,1. Indra Vâlakh. 5,5. AV. 7,68,2.3. तनू 18,4,10. VS. 16,2. छर्दिस् 13, 19. Bhâg. P. 10,29,2. 31,13. 33,21. 11,31,28.

शंताची s. u. शंताति 1).

शंताति (von 5. शम्) 1) adj. *wohlthuend* P. 4,4,143. याभिः शंताती भवथो ददाशुषे ṚV. 1,112,20. सा शंताति मयस्करत् 8,18,7. SV. v. l. TBr. 3,7,10,4 liest शंताची. — 2) f. *das Wohlthun* P. 4,4,144. आ त्वागमं शंतातिभिः ṚV. 10,137,4.

शंतातीय (von शंताति) adj. *der das Wort* शम् *enthaltende Vers* oder *Lied* ṚV. 7,35,1. fgg. Âçv. Gṛhj. 2,8,11. 9,7. 4,8,39. 43. Kauç. 9.

शंति (von 5. शम्) adj. P. 5,2,138. Vop. 7,31.

शंतिव (शंतिऽव) adj. *wohlthuend, freundlich* AV. 12,1,59. statt °वान् 3,30,2 ist °वा oder °वाम् zu vermuthen. Zur Bildung des Wortes vgl. अञ्जिव, शग्मार्त्व.

शंतु (von 5. शम्) adj. P. 5,2,138. Vop. 7,31.

शंत्व (wie eben) n. *das Wohlthätigsein* TS. 5,1,6,2. TBr. 1,1,2,8. Kâṭh. 36,3.

शन्ध m. = षण्ढ *Eunuch* H. 562, Schol.

शप्, शपति, °ते und शप्यति (nur in Bhaṭṭ.) Dhâtup. 23,31. 26,59 (आक्रोशे). शशाप, शेपे; शप्स्यति und °ते (Kâr. 5 aus Siddh. K. zu P. 7,2, 10). शपिष्ये MBh. 3,17086. R. 7,105,6. अशाप्सीत्, अशपत्; शप्तुम् (शपितुम् MBh. 3,2249. fg.), शप्त्वा (शपित्वा MBh. 7,8509). Die auffällige Form शाप्त in मा नः शाप्त जनुषा सुभागाः TS. 3,3,9,1 verstösst gegen das Metrum und ist eine Verderbniss; vgl. AV. 9,4,24. Pâr. Gṛhj. 3,9 liest शाप्त, Çâñkh. Gṛhj. 3,11 मा वश्चात्र, beides fehlerhaft. 1) *verfluchen* (mit acc.), gewöhnlich act. ṚV. 1,41,8. 161,12. 10,87,13. यश्च द्विषं छपाति नः AV. 1,19,4. यः शशाप शपनेन 28,3. 6,37,3. 16,6,3. TS. 2,6,6, 1. Kâṭh. 25,7 in Ind. St. 3,467. Çat. Br. 14,9,4,11. Pañkav. Br. 6,5, 11. ब्राह्मणो यानि गेहानि शपन्ति Spr. (II) 2407 (M.). नैनमन्वागमिष्यामि कदाचिच्छपेत माम् MBh. 1,1917. 3951. 3,1864. 2249. fg. 2399. 2840. fg. 5,7139. 7532. शपेयं त्वां पराभवाय 6,1581. 14,1557. R. 1,27,11 (शशवान्). 37,22. 58,8. 64,11. 2,63,42. R. Gorr. 1,49,29. 4,20,14. Ragh. 1, 77. 8,79. 9,78. Kathâs. 1,57 (विच्छलं तं zu schreiben). 6,99. 17,145. 21,24. Râǵa-Tar. 1,165. Bhâg. P. 1,18,44. 3,3,24. 4,2,17. 13,19. 7,15, 72. 9,20,36. त्रिसत्येनात्मनात्मानं शपामि Pañkat. ed. orn. 64,7.17. med. AV. 7,89,3 (diese Stelle ist wie VS. 6,17 ungenaue Nachbildung von ṚV. 1,23,22). MBh. 1,4583. 3,351. 2845. 17086. 14,1556. R. 2,64,51. शपथैः कष्टैः शपमानः 75,40. fg. 7,105,6. Spr. (II) 3371. *Jmd* (acc.) *schmähen*, act. Jâǵn. 2,205. Bhâg. P. 4,5,20.21 (शप्यमान pass.). 7,1,18. med. Spr. (II) 4231. *Jmd fluchen*, med. mit dat. AV. 5,30,3. *Jmd schmähen*, act. mit dat. Bhaṭṭ. 17,4.48. — 2) med. (Vârtt. 8 zu P. 1,3,21. Vop. 23,7) *sich verfluchen* so v. a. *mit einem Schwur betheuern, geloben*; mit dat. der Person (P. 1,4,34. Vop. 5,15), der man Etwas versichert, und mit instr. der Person oder Sache, bei der man schwört: शेपानो ऽस्मि नमुचये न त्वा दिवा न नक्तं हनानि *ich habe mich gegen den* Nam. *verschworen: nicht will ich dich* u. s. w. Çat. Br. 12,7,3,1. यद्वरुणेति शपामहे *wenn wir bei* Varuṇa's *Namen schwören* VS. 6,22 (vgl. TS. 1,3,11,1). सत्येन ते शपे MBh. 1,5178. धर्मेण सुकृतेन च। इष्टेन च शपे — सूदयिष्यामि राक्षसम् 3,11505. 5,453. Hariv. 1282. R. 1,58,19. 2,21,16. 34,36. 47.48,21 (45,27 Gorr.). 51,4 (48,4 Gorr.). R. Gorr. 1,60,22. 2,9,23.25. 18,54. 19,5. 27,5. 35,50. 4,5,6. 5,34,7. 6,101,7. 7,107,6. Bhaṭṭ. 8,33. 74. Auch act. R. Gorr. 2,121,9. 4,6,22. 7,97,17. Mârk. P. 23,90. Ghaṭ. 22. शपाम तीक्ष्णैः शपथैः MBh. 13,4560. mit acc. st. dat.: पादौ सत्येन ते शपे R. Gorr. 2,16,10. mit यदि, welches im Deutschen durch *dass nicht* (*sich verfluchen, wenn*) zu übersetzen ist; med. Prab. 57,10. act. Spr. (II) 3080. — 3) med. in Verbindung mit शपथम् (शपथान्) *eine Verwünschung ausstossen* R. Gorr. 2,79,25. *einen Eid schwören*: नृपे M. 8, 110. MBh. 7,8509. 13,4561. यद्वा शेप उतानृतम् *einen falschen Eid schwören* ṚV. 1,23,22. act.: शपथानशप्यत् Bhaṭṭ. 3,32. — 4) med. *Jmd be-*

schwören, obsecrare; mit acc.: सुकृतेन त्वां शपे Hariv. 10396. mit dat.: राघवेण महात्मना। शपे ते जीवनार्हेण ब्रूहि यन्मनसेच्छसि R. 2,11,7. — 5) med. mit acc. der Sache *um Etwas flehen:* तेन रामेण कैकेयि शपे ते वचनक्रियाम् so v. a. *bei diesem* Râma *beschwöre ich dich, du mögest das Wort wahr machen,* R. 2,11,8. — 6) partic. a) शप्त α) *verflucht:* eine Person MBh. 3,2612. 5,7542. 12,4302.13,188. Bhâg. P. 1,18,41. 48. 6, 17,16. विप्र° 7,8,56. आश्रमपद R. 1,48,13 (49,14 Gorr.). वन 4,48,13. — β) *beschworen, obsecratus:* मातरं रत्न कैकेयीं मा रोषं कुरु तां प्रति। मया च सीतया चैव शप्तो ऽसि R. 2,112,27. fg. — γ) n. *Fluch* TBr. 3,12, 5,1. Kâth. 25,9. *Schwur, eidliche Versicherung* R. Gorr. 2,123,12. — b) शपित α) *verflucht:* अन्योऽन्यं शपितौ R. 7,55,21. — β) Kathâs. 98, 33 fehlerhaft für शापित (caus.).

— caus. शापयति 1) *beschwören, adjurare, incantare:* Dämonen AV. 4,18,4. Ait. Br. 8,19. — 2) *durch einen Schwur betheuern heissen, schwören lassen:* सत्येन शापयेद्विप्रं क्षत्रियं वाहनायुधैः। गोबीजकाञ्चनैर्वैश्यं शूद्रं सर्वैस्तु पातकैः॥ M. 8,113. सुकृतैः शापिताः स्वैः स्वैः 256. — 3) *Jmd beschwören (obsecrare); Jmd Etwas dringend an's Herz legen, Jmd für Etwas verantwortlich machen;* mit acc. der Person und instr. der Sache, bei der man schwört, die man Einem an's Herz legt, für die man Einen verantworlich macht. In dieser Bed. nur das partic. pass. शापित zu belegen: कामया (so ed. Bomb.) शापितो राजन्नान्यथा वक्तुमर्हसि MBh. 13, 482. R. Gorr. 2,121,6. 123,10. 3,30,15. 7,47,9. शापितासि मम प्राणैः Hariv. 7102. R. 2,21,45. शापितासि मम प्राणैः पुनरागमनेन च R. Gorr. 2,18,53. 58,21. 4,15,13. 7,45,21. Mṛkkh. 55,21. Kathâs. 86,67. Mârk. P. 23,85. स शापितो ऽस्मद्देहेन यो लेखं वाचयेत्पथि Râǵa-Tar. 3,208. शापितासि मालति (wohl so zu lesen) लावङ्गिकावलोकितयोर्जीवितेन यदि वाचा न कथयसि Mâlatîm. 129,10. Kathâs 98,33 (शापितो zu lesen). शापितो ऽसि न वदि चेत् 5,71. In comp. mit dem im instr. gedachten Begriffe: समागमनशापिताः MBh. 3, 37. विक्रमादित्यदेवाङ्घ्रिस्पर्शशापिता। त्वं मया पश्चनाध्याय ममात्मानं गमिष्यसि॥ so v. a. *dann mache ich dich dafür verantwortlich, dass ich mich an* Vikr. *wende* Kathâs. 120,127.

— intens. शंशप्यते Vop. 20,8.

— अनु *Jmd verfluchen:* °शप्त MBh. 16,14.

— अभि dass.: स तानभ्यशपत् MBh. 8,2081. Kull. zu M. 3,58. °शप्त *verflucht* Spr. 5205. MBh. 13,7219 (nach der Lesart der ed. Bomb., °शस्त ed. Calc.). Hariv. 710. R. 4,40,44. Kumâras. 4,41. Kathâs. 70,36. दैवाभिशप्त 57,24. *geschmäht* Hariv. 913 (die ältere Ausg. °शस्त). 6430 (die neuere Ausg. °शस्त). R. 2,41,3 (ed. Bomb. °शस्त). Kull. zu M. 8, 275. मिथ्याभिशप्ता *fälschlich beschuldigt* Prab. 23,15. — Vgl. अभिशाप, अभीशाप und मिथ्याभिशाप. — caus. *Jmd beschwören, obsecrare:* सत्येन माभिरक्ष त्वं वरुणेत्यभिशाप्य कम् Jâǵn. 2,108. महेष्वासं परिगृह्याभिशाप्य च R. Gorr. 2,9,29.

— अव *Jmd verfluchen:* °शप्त MBh. 13,7221.

— परि *Jmd schmähen:* पर्यशाप्सीत् Bhaṭṭ. 4,33. °शप्त n. *Fluch* Pańkav. Br. 14,6,8 in Ind. St. 10, 32, N. 2.

— प्रति *Jmd wieder verfluchen:* mit acc. der Person R. 7,65,30. mit gen. Bhâg. P. 6,17,37. — Vgl. प्रतिशाप.

— सम् *Jmd verfluchen,* act. Kathâs. 36,121. °शप्तवान् MBh. 8,1969. — Vgl. संशप्तक.

शप (von शप्) m. 1) = शपथ, शपन H. 262. Vgl. शाप. — 2) N. pr. eines Mannes gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

शपण्ड v. l. für शयण्ड gaṇa ऐषुकार्यादि zu P. 4,2,54. शपण्डभक्त ebend.

शपथ (von शप्) Uṇâdis. 3,113. Vop. 23,7. m. (nur dieses zu belegen) und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. = शपन AK. 1,1,5,10. H. 262. = कार (?) H. an. 3,322. 1) *Fluch* Nir. 7,3. ṚV. 10,87,15. AV. 2,7,1. fgg. 3,9,5. 4,9,5. 18,7. 19,7. 5,14,5. 11,1,25. TBr. 3,10,8,1. शपथैः कष्टैः शपमानः R. 2,75,40. fg. शपथान्कृच्छ्रान् शपमानः R. Gorr. 2,79,25. कुर्वन् 26. मम देवगुरुकृतः शपथः स्यात् Pańkat. 62,2. *Schmähung* H. an. — 2) *Eid, Schwur* AK. 3,4,24,149. H. an. Halâj. 5,62. सत्यं शपथेनापि लम्भयेत् M. 8,109. 112. 115. 190. MBh. 7,693. 13,2363. Spr. (II) 1780. (I) 2368. 2932. fgg. °pūrvaka Kathâs. 32,51. Daçak. 83,13. Verz. d. Oxf. H. 86,a,4. शपथायोपचक्रमुः MBh. 13,4513. शपथं शप् 7,8509. 13,4561. शपाम तीक्ष्णैः शपथैः 4560. शपथं कर् M. 8,110. fg. Jâǵn. 2,235. MBh. 7, 690. R. 7,95,6. पुनरागमनाय Hit. 68,5. कुलान्योऽन्यापरित्यागशपथम् (so zu lesen) Kathâs. 32,46. (ताम्) शपथैर्नियोज्य Varâh. Bṛh. S. 88,41. सर्वं °पूर्वकं वच्मि Verz. d. Oxf. H. 156, a, 36. तमुवाच शपथोत्तरम् *unter Schwüren* Kathâs. 7,49. 10,52. 26,162. 37,20. इत्याद्युक्त्वा सशपथम् 61, 76. Prab. 24,3. दत्तशपथा adj. Kathâs. 51,42.

शपथयोपन adj. (f. ई) *Fluch abwehrend* AV. 4,17,2.

शपथयोपन adj. (f. ई) *Fluch aus dem Wege räumend* AV. 2,7,1.

शपथीय् (von शपथ), partic. °यन्त् *Flüche sprechend* AV. 5,14,5. 10,1,5.

शपथेय्य (wie eben) m. *Flucher* AV. 5,31,12.

शपथ्य (wie eben) adj. *auf Fluch beruhend* ṚV. 10,97,16.

शपन (von शप्) n. = शपथ AK. 1,1,5,10. H. 262. *Fluch* Trik. 3,2, 9. AV. 1,28,3.

शपनेतर (von शपन) adj. *zum Fluchen geneigt* Çat. Br. 9,3,1,24.

शप्त 1) adj. und n. s. u. शप्. — 2) m. *Saccharum cylindricum* Çabdak. im ÇKDr.

शप्तृ (von शप्) nom. ag. *Flucher* AV. 2,7,5. 6,37,1. 2.

शप्य partic. fut. pass. von शप् P. 3,1,98, Schol.

शर्फ m. (nur dieses zu belegen) und n. nach den Lexicogrr. = खुर AK. 2,8,2,17. H. 1244. Halâj. 2,286. am Ende eines adj. comp. f. आ gaṇa क्रोडादि zu P. 4,1,56. शर्फी f. gaṇa बह्वादि zu P. 4,1,45. 1) *Huf:* des Rosses ṚV. 1,116,7. 117,6. 163,5. शफाविव जर्भुराणा तरोभिः 2,39,3. 5,6,7. VS. 25,3. अश्व° Çat. Br. 1,2,2,10. 13,3,4,4. Kâtj. Çr. 20,8,1. 9. चतुः° TBr. 3,8,2,1. सु° Varâh. Bṛh. S. 66,1. — 2) *Klaue:* des Rindes H. an. 2,302. Med. ph. 3. AV. 9,4,16. 7,10. 10,9,23. 10,1. 12,5,19. Ait. Br. 2,11. Jâǵn. 1,204. des Schafs und Bocks TS. 2,1,1, 5. कृष्ण° Kâth. 24,1. अष्टा° Çat. Br. 6,2,2,15. TBr. 1,2,1,26. TS. 5,4, 11,4. अंसमात्र° 6,1,6,7. Çat. Br. 3,3,1,16. अनेक° Vârtt. zu P. 1,2,73. °ग्रह *als Gefäss gebrauchte Klaue* Çat. Br. 12,8,2,13. — 3) (nach den 8 *Klauen*) so v. a. *Achtel* (vgl. पाद *Viertel*) ṚV. 8,47,17. TS. 6,1,10,1. Çat. Br. 3,3,2,3. — 4) *Kralle* VS. 12,4. — 5) *ein hölzernes Geräthe um den Topf vom Feuer zu heben* Ait. Br. 1,22. Çat. Br. 14,2,1,16. Lâṭj. 1,6,32. — 6) n. *Wurzel* H. an. Med. — 7) शफौ des Vasishṭha heissen zwei Sâman Kâtj. Çr. 26,5,18. Lâṭj. 1,6,32. — Vgl. एक°

(auch Bhâg. P. 3,10,23), गो°, द्वि°, मुख°, वसिष्ठ°, वि°.

शँफक (von शफ) m. *eine best. Pflanze* AV. 4,34,5. — Vgl. गोखुर.

शफच्युत adj. *von Hufen aufgeworfen:* Staub ṚV. 1,33,14.

शफर 1) m. f. (ई) Trik. 3,5,19. *eine Karpfenart, Cyprinus Sophore Ham.* (ein kleiner und sehr beweglicher Fisch, der in seichtem Wasser lebt) AK. 1,2,3,18. masc. Trik. 1,2,18. H. 1346. Hâr. 187. Megh. 41. Spr. (II) 1918. Kathâs. 25,49. 27,125. fem. Halâj. 3,36. Vâgbh. 6, 54. Ṛt. 3,3. Kumâras. 4,39. Çiç. 8,24. Spr. (II) 59. 3160. (I) 1993. Varâh. Bṛh. S. 56,6. दधार °रूपं भगवान्हरिः Bhâg. P. 8,24,9. 12. 13. 15. Verz. d. Oxf. H. 16,*a*,20. Am Ende eines adj. comp. शफर Spr. 1970. Als *ein grosser Raubfisch* erscheint शफर Kathâs. 123,110. Hier und da mit स geschrieben. — 2) f. ई wohl *eine best. Pflanze:* पूति° Kauç. 27. — Vgl. मद्दा°, राज° und शाफरिक.

शफराधिप (शफर + अ°) m. *ein best. Fisch, Clupea Alosa* (इल्लिश) Trik. 1,2,18.

शफरीय adj. (चतुरर्थ्येषु) von शफर gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90.

शफवत् (von शफ) adj. *mit Hufen —, mit Klauen versehen* ṚV. 3,39, 6. 5,83,5.

शफशस् (wie eben) adv. *klauenweise* d. h. *in Achteln* Pañkav. Br. 15, 1,8. 19,5,4. 23,24,1. 24,8,2.

शफाक्ष (शफ + अक्ष *Auge*) m. N. pr. eines Mannes; vgl. शाफाक्षि.

शफारुज् (शफ + आ°) m. *Hufzerbrecher*, Bez. von Dämonen: अङ्कुशं येनारुजासि शफारुजः ṚV. 10,44,9. यातुधान 87,12.

शफारू (शफ + ऊरु) adj. (f. ऊ) P. 4,1,70. Vop. 5,30.

शबर Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,131. 1) adj. *a)* = शबल *bunt, scheckig* Ratnam. 152. — *b) einem* Çabara *gehörig* u. s. w.: करोति भगवान्रूपमाटव्यशबराण्यपि (so ed. Bomb.) MBh. 13,733. es ist vielleicht °शा° zu lesen. — 2) m. *a)* pl. N. pr. eines wilden Volksstammes im Dekkhan; sg. *ein Mann dieses Volksstammes;* später bezeichnet das Wort *einen Wilden* überhaupt und wechselt mit किरात, पुलिन्द, भिल्ल. AK. 2,10, 21. H. 934. an. 3,605. Med. r. 220. Halâj. 2,444. Ait. Br. 7,18. Çâñkh. Çr. 15,26,6. AV. Pariç. in Ind. St. 10,319. MBh. 1,6683. 6,2084 (nach der Lesart der ed. Bomb., शरव ed. Calc.). 9,2305. 12,2429. 5620. 13, 732. 2158. 14,832. Hariv. 3274. Varâh. Bṛh. S. 5,38. 9,15. 29. 10,15. 18. 14,10. 16,1. 33. 32,15. 87,10. Bṛh. 11,20. Mârk. P. 57,47. Çatr. 1, 22. P. 5,3,114, Schol. Spr. (II) 2643. Çaṁk. zu Khând. Up. S. 23. Kathâs. 9,74. fgg. 10,133. fgg. 22,65. fgg. 32,58. fgg. 70. 50,4. 55,219. fgg. 59, 44. fg. 71,4. 10. fgg. 98,15. 18. 101,289. 123,54. 67. 84. Râǵa-Tar. 3,33. fgg. Bhâg. P. 2,7,46. Nalod. 3,37. Wilson, Sâṁkhjak. S. 193. स्मर° Spr. (II) 1130. शबरालय AK. 2,2,20. Halâj. 2,106. शबरावास H. 1002. मध्यदेशबहिष्कृत MBh. 13,6218. शबरी R. 1,1,55. fgg. (59. fgg. Gorr.). 3,21. 3,76,20. 77,6. fgg. 6,108,30. Uttarar. 14,8 (19,14). Weber, Râmat. Up. 297. Spr. 2213. Kathâs. 123,49. Daçak. 116,17. Verz. d. Oxf. H. 29,*b*,5. 74,*b*,16. Hall 203. Häufig (aber nie in den Bomb. Ausgg.) ungenau शवर geschrieben. — *b)* N. pr. eines Mannes gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. mit dem patron. Kâkshîvata, Liedverfassers von ṚV. 10, 169. = शबरस्वामिन् (s. °भाष्य). बौद्ध Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,7 (vgl. शबल). — *c)* Bein. Çiva's H. ç. 43. H. an. Med. — *d) Wasser* H. an. Med. — *e)* = हस्त und शास्त्रविशेष Uṇâdik. im ÇKDr. — Vgl. पत्त्रशबर, पर्ण° und शाबर.

शबरक (von शबर) m. *ein Wilder* Spr. (II) 4149.

शबरजम्बु N. pr. einer Oertlichkeit; s. शाबरजम्बुक.

शबरभाष्य n. *der von* Çabarasvâmin *verfasste Commentar* Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,45. — Vgl. शाबरभाष्य.

शबरलोध्र m. = श्वेतलोध्र Ratnam. im ÇKDr.

शबरसिंह m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 154,*a*,47.

शबरस्वामिन् m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 220,*a*, No. 526. Colebr. Misc. Ess. I, 297. fg. Hall 169. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,117.

शबल Uṇâdis. 1,107. 1) adj. (f. ई) P. 4,1,40. आ MBh. und auch sonst. *a) scheckig, bunt* AK. 1,1,4,26. 3,4,3,24. H. 1398. Halâj. 4,51. 56. Jama's Hunde, Rinder u. s. w. ṚV. 10,14,10. AV. 8,1,9. VS. 24,10. TS. 2,1,8,5. 5,7,19,1. 7,3,18,1. TBr. 1,7,3,6. Pâr. Gṛhj. 1,16. Ind. St. 2,295. fgg. आमे सुपक्के शबले विपक्के यो मा पिशाचो अशने ददम्भ AV. 5,29,6. Khând. Up. 8, 13. Suçr. 1,274,17. अश्वाः MBh. 7,972. सारङ्गशबलाः 971. Varâh. Bṛh. S. 24,35. 30,12. 14. 34,2. 67,9. 82,2. °स्तन Bhâg. P. 3,23,25. मूषिक Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,20. स चक्रे वसुधां कीर्णां शबलैः कुसुमैरिव (शबलां कुमुदैरिव ed. Calc.) MBh. 6,2295. पृथिवी जज्ञे कुसुमैः शबला (so beide Ausgg.) इव 9,1511. अन्धकारं गिरिगह्वराणां दंष्ट्रामयूखैः शबलं प्रकुर्वन् Ragh. 2,46, v. l. (देशः) महापद्मसरोजलैः । कूलिनीभिश्च शबलः Râǵa-Tar. 5,68. पुष्प° (किंशुक, रक्ताशोक, तरु, प्रस्तर) MBh. 6,1683. 2216. 4691. 9,1415. R. 5,83,9. 7,42,12. 15 पृथिकाशबलकेशी Vikr. 109. प्रवालपत्त्र° (पादप) Hariv. 4028. सतडित्पताकशबलैर्मेघैः Mṛkkh. 84,1. मलतैलपङ्कशबलैर्वर्णापदैः Spr. (II) 112. केशास्थिशकलशबला (वसुधा) 4300. छायामम्भोजिनीनामलिकुलशबलाम् (I) 2013. लूतापटाङ्क° Varâh. Bṛh. S. 46,79. — *b) bunt durch Etwas* so v. a. *gemischt —, versehen mit Etwas* (schon mehrere Stellen unter *a)* könnten hierher gezogen werden): कुसुमशबलैर्विषग्वातैः Spr. 5391. नीलोर्ध्वरेखाशबलेन दन्तद्वयेन Ragh. 5,44. शकुनिशबलनीडानोकह Mâlatîm. 145,12. प्राणिनः सुखिन एव सन्तीदीश्वरः न दुःखशबलान् Sarvadarçanas. 120,22. 121,1. अविद्याशबलं ब्रह्म Weber, Râmat. Up. 335. Cowell, Kaush. Up. S. 149. न केवलं जडमुपादानकारणं किं तु स्वयंप्रकाशं ब्रह्म शबलम् 24. परमात्मनः पञ्च रूपाणि शुद्धशबलविराड्विष्णुदेवतासंज्ञानि Verz. d. Oxf. H. 300,*a*, No. 737. — *c) entstellt, verändert:* संशब्द Bhâg. P. 5,3,6. चित्तया मुखम् 6,14,21. वैकुण्ठचित्ताशबलचेतन 7,4,39. °हृदय 10,90,20. — 2) m. N. pr. *a)* eines Schlangendämons MBh. 1,1552. — *b)* eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 250,*b*, 19 (aber शबर 7). — 3) f. आ *eine scheckige Kuh* Bhar. zu AK. nach ÇKDr. als N. pr. einer Kuh R. 1,52,21 (53,23 Gorr.). 7,53,12. — 4) f. ई *eine scheckige Kuh* AK. 2,9,68. H. 1266, Schol. *die Wunderkuh* TS. 4,3,11,5. Pañkav. Br. 21,1,5. 3,1. °होम *ein best. Opfer* 5. Lâṭj. 9,8,1. Ind. St. 5,437. fgg. — Wird häufig (aber nie in den Bomb. Ausgg.) शवल geschrieben. Vgl. भाव° (भावशबलता dass. Pratâpar. 59,*a*,6. 8), लोहित°, शाबलीय, शाबल्य.

शबलता (von शबल) f. *Gemischtheit, Gemisch:* भावस्य Sâh. D. 244. 249. भाव° Pratâpar. 160,*a*.

शबलत्व (wie eben) n. dass.: आनन्दशोकशबलत्वमुपैति चेतः Mâlatîm. 161,5.

शबलाक्ष (शबल + अक्ष Auge) m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 13, 1764. — Vgl. शतबलाक्ष.

शबलाश्व (शबल + अश्व) m. N. pr. eines Mannes (scheckige Rosse habend) Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56, 30. ein Sohn Avikshit's MBh. 1, 3741. pl. Bez. der Kinder Daksha's von der Vairaṇî Hariv. 135. VP. 1, 15, 97. Bhâg. P. 6, 5, 24.

शबलिका (von शबल) f. ein best. Vogel Verz. d. B. H. No. 897. सब° die Hdschr.

शबलित (wie eben) adj. scheckig —, bunt gemacht Râga-Tar. 2, 167.

शबलीकृत (von शबल + 1. कर्) adj. dass. Ragh. 13, 56. Varâh. Bṛh. S. 48, 12.

शब्द Uṇâdis. 4, 97. m. Siddh. K. 250, a, 3 (n. Dhjânabindûp. in Ind. St. 2, 1). am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 4, 932. 9, 3053. Kumâras. 1, 1, 46. Çâk. 169. Kathâs. 25, 125. 1) Laut, Schall, Ton, Stimme, Geräusch Naigh. 1, 11. Nir. 1, 2. 10, 12. AK. 1, 1, 4, 16. 6, 1. Trik. 1, 1, 118. H. 1399. Halâj. 1, 138. VS. 30, 19. यः कश्च शब्दो वागेव सा Çat. Br. 14, 4, 3, 10. 5, 4, 11. 6, 2, 6. दुन्दुभेः 5, 4, 7. काक° Çâṅkh. Gṛhj. 5, 5. वीणा° 4, 7. वादित्र° Pâr. Gṛhj. 2, 11. Kâtj. Çr. 13, 3, 18. Lâṭj. 6, 10, 8. उपरतेषु शब्देषु Âçv. Gṛhj. 4, 6, 7. शब्दोत्पत्ति TS. Prât. 2, 1. शब्दः प्रकृतिः सर्ववर्णानाम् 22, 1. वर्णपृक्तः शब्दो वाच उत्पत्तिः 23, 3. VS. Prât. 1, 7. Amṛtan. Up. in Ind. St. 9, 24. fg. M. 1, 75. 12, 98. Suçr. 1, 35, 20. 313, 2. 2, 176, 18. Kaṇ. 2, 1, 25. 2, 1. Tattvas. 11. Bhâg. P. 2, 5, 25. वेदेषे न च संगुणान् शब्दस्पर्शरसानकम् R. 2, 64, 67. Vet. in LA. (III) 17, 19. °मात्रान्न भेतव्यम् Spr. 2935. शब्दं सहन्ते मृगाः Çâk. 14. मधुरान्निशम्य शब्दान् 99. त्रयः शब्दाः Mârk. P. 23, 36. sieben MBh. 12, 6858. fgg. zehn 14, 1418. fgg. शब्दो जले कुम्भस्य पूर्यतः R. 2, 64, 14. मृदङ्गवेणुवीणानाम् 1, 5, 19. तुमुल Bhag. 1, 13. बाण° M. 4, 113. वाद्य° Pañkat. 129, 15. पर्ण° MBh. 3, 16822. Spr. (II) 3993. पक्ष° Râga-Tar. 3, 400. ज्या° Çâk. 52. पद° Mṛkkh. 50, 12. कोकिलस्य R. 1, 64, 10. कृकलास° u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 92, b, 32. fgg. भगवच्छब्दं श्रुत्वा Stimme MBh. 1, 693. शब्दमाज्ञाय R. 2, 75, 5. शब्दानुसारेणावलोक्य Çâk. 101, 20. जनानाम् Kathâs. 32, 67. Pañkat. 123, 24. गुरुतरशब्देन रोदितव्यम् Vet. in LA. (III) 21, 16. fgg. लब्ध° adj. R. 2, 63, 10. हरि° Laut, Ausruf Hari Weber, Kṛshṇag. 267. धिक्° R. Gorr. 2, 37, 15. गीयतां पीयतां चेति शब्दश्चासीद्गृहे गृहे lautes Rufen MBh. 1, 7649. R. 1, 13, 13. हा हेति सहसा मुक्तः शब्दः MBh. 3, 2219. 2609. मा शब्दः सुखसुप्तानां भ्रातॄणां मे भवेत् Lärm 1, 6003. मा शब्द इति सर्वत्र प्रचक्रामाथ तां सभाम् Hariv. 2911. मा शब्द इत्येवं ब्रुवतः 5004. शब्दं कर् einen Laut von sich geben, seine Stimme erheben, laut rufen P. 4, 4, 34. Vop. 21, 10. R. 5, 29, 18. fg. Suçr. 1, 289, 4. शब्दं चकार । भो ब्राह्मण पाञ्चाल्य क्वासि वत्सैकेति MBh. 1, 691. Kathâs. 12, 153. 32, 79. Pañkar. 1, 3, 62. Hit. 23, 8. शब्दं दा dass. Vet. in LA. (III) 24, 8. — 2) Wort AK. 1, 1, 5, 2. Nir. 1, 2. 16. एकार्थमनेकशब्दम् 4, 1. Çat. Br. 14, 7, 2, 23. देवता° Lâṭj. 8, 9, 3. सर्व° 10, 9, 2. केश° Âçv. Gṛhj. 1, 18, 3. Çr. 5, 3, 7. अकाल° Kâtj. Çr. 25, 1, 2. पितृशब्दं पुत्रे कृत्वा 15, 6, 11. शब्दे ऽविप्रतिपत्तिः 1, 4, 9. 6, 6. 4, 3, 1. Çâṅkh. Çr. 6, 1, 3. ṚV. Prât. 4, 7. 15. fg. 20. fg. 37. AV. Prât. 4, 107. Çâk. 14, 19. P. 1, 1, 68. Maitrjup. 6, 22. M. 2, 124. Sâh. D. 55. Jogas. 1, 9. Varâh. Bṛh. S. 28, 2. Sarvadarçanas. 20, 15. 30, 11. Comm. zu TS. Prât. 1, 1. 15. fgg. zu AV. Prât. 4, 16. 27. येषां शब्द एव देवता Verehrer des Buchstabens Schol. zu Kâtj. Çr. 6, 14. बहुशब्दानेकवत्कुर्वत: Plurale Lâṭj. 2, 2, 27. so v. a. Rede: सुधियो विरमति शब्दात् Bhâg. P. 7, 9, 49. शब्दस्य विस्तरः Halâj. 4, 81. Ausspruch Wilson, Sel. Works 1, 76. 78. 180. 353. das heilige Wort ओम् Amṛtan. Up. in Ind. St. 9, 30. Bisweilen werden auch Wortendungen, insbes. Suffixe, शब्द genannt, z. B. Schol. zu P. 1, 1, 64. 3, 1, 62. Vop. 1, 13. AK. 3, 4, 24, 150. Gold. Mân. 39. — 1) 2) in der Streitfrage ob शब्द नित्य oder अनित्य sei, ist das Wort bald als Laut, bald als Wort zu fassen. Gaim. 1, 9. Sarvadarçanas. 128, 17. 130, 1. 131, 3. fgg. जगन्निदानं स्फोटाख्यो निरवयवो नित्यः शब्दो (λόγος) ब्रह्मैव 140, 1. Comm. zu Njâjas. 2, 2, 13. fgg. — 3) Name, Benennung, Titel: श्राद्धशब्दं कर्म Âpast. 2, 16, 1. जातब्राह्मण° M. 10, 122. मान्धातृ° MBh. 3, 10425. भीमेति शब्दो ऽस्य गतः पृथिव्याम् 15704. प्राप्ताः स्मो विधवाशब्दं (so die neuere Ausg.) वयि नाथे निपातिते (vgl. वैधव्यशब्दं भोक्ष्यामि R. 7, 24, 30) Hariv. 4812. महर्षिशब्दं लभताम् R. 1, 63, 17. 21 (65, 20. 25 Gorr.). Spr. (II) 30. Ragh. 2, 53. 64. 3, 35. 49. 5, 22. 18, 41. Çâk. 47. 64, 21. Vikr. 1. Kathâs. 34, 36. 58. Bhâg. P. 2, 8, 12. तच्छब्दात् weil es so heisst Kâtj. Çr. 14, 1, 24. राज° Königsname Çânt. 2, 18. जनपद° Volksname 24. शब्द terminus technicus TS. Prât. 21, 3. — 4) eine mündliche Mittheilung (als Quelle unseres Wissens): आप्तोपदेशः शब्दः Kap. 1, 102. Njâjas. 1, 1, 7. स द्विविधो दृष्टादृष्टार्थत्वात् 8. 2, 1, 47. Sâṅkhjak. 51. Tarkas. 20. Bhâshâp. 51. Colebr. Misc. Ess. 1, 304. 403. Kusum. 32, 22. Sarvadarçanas. 4, 18. 22, 22. 113, 12. °प्रमाण Kuvalaj. 161, b. 162, a. — H. an. 2, 135 giebt dem Worte शब्द folgende Bedeutungen: अक्षर, यशस्, गीति, वाक्य, ख, श्रवण und ध्वनि. Vgl. अप°, जय° (auch Vikr. 35. Weber, Kṛshṇag. 267), ताल°, नि°, पाद°, प्रति°, बहु°, मङ्गल°, महा° (आर्तिज lautes Wehklagen MBh. 1, 6111), मृत°, वि°, वेद°, स°, स्तुति°, शाब्द, शाब्दिक.

शब्दकर्मन् adj. tönen u. s. w. bedeutend Nir. 9, 12. P. 1, 4, 52.

शब्दकल्पद्रु m. Titel des Wöterbuchs von Keçava Verz. d. B. H. No. 807. — Vgl. कल्पद्रु.

शब्दकल्पद्रुम m. Titel des bekannten, in diesem Jahrhundert verfassten und in Calcutta gedruckten encyclopädischen Wörterbuchs von Râdhâkântadeva, Gild. Bibl. 540. Wilson, Sel. Works 2, 294.

शब्दकार adj. Töne von sich gebend P. 3, 2, 23. Bhaṭṭ. 5, 100.

शब्दकारिन् adj. dass. Nir. 5, 16. 6, 16.

शब्दकोश m. Wortschatz, Wörterbuch Verz. d. Oxf. H. 182, a, 26. 188, a, 4.

शब्दकौस्तुभ m. Titel eines unvollendet gebliebenen Auszugs aus dem Mahâbhâshja von Bhaṭṭogî Colebr. Misc. Ess. 2, 13. 41. Verz. d. B. H. No. 729. 764. Verz. d. Oxf. H. 160, a, No. 352. 162, b, 26. fg. 177, a, 16.

शब्दक्रिय adj. = शब्दकर्मन् P. 1, 4, 52, Vârtt. 1.

शब्दग (शब्द + 1. ग) adj. 1) Laute vernehmend: श्रोत्र Bhâg. P. 3, 26, 32. — 2) Laute von sich gebend: सर्व° allerlei MBh. 6, 3159. 4705.

1. शब्दगति f. Tonkunst, Gesang Varâh. Bṛh. S. 68, 111.

2. शब्दगति adj. = शब्दग Laute von sich gebend Hariv. 11430 nach der Lesart der neueren Ausg.

शब्दगोचर m. Object der gesprochenen Worte, an den eine Rede gerichtet ist, von dem die Rede geht, Bhâg. P. 3, 15, 11. = वेदान्तिकवेद्य

nach dem Comm.) 15.

शब्दग्रह m. *Ohr* (*Auffasser des Lauts*) AK. 2, 6, 2, 45. H. 573, Schol.

शब्दग्राम m. *die Gesammtheit der Laute* H. 1414. Halâj. 5, 25.

शब्दघोषा f. Titel eines *grammatischen* Commentars Colebr. Misc. Ess. 2, 46.

शब्दचन्द्रिका f. Titel eines medicinischen *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 195, *b*, No. 453.

शब्दचित्र m. *Lautspiel, wie Alliteration* u. s. w. Pratâpar. 12, *b*, 17.

शब्दचिन्तामणि m. Titel eines Commentars zu Pâṇini Verz. d. B. H. No. 728.

शब्दतरंगिणी f. Titel eines *Wörterbuchs* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 123.

शब्दत्व (von शब्द) n. *das Laut-Sein:* शब्दो नित्यः शब्दत्वात् Tarkas. 4.

शब्दन॑ (von शब्दय्) 1) adj. *tönend, lautend, Töne von sich gebend* P. 3, 2, 148, Schol. AK. 3, 1, 38. H. 348. — 2) n. *das Reden —, Sprechen über* (geht im comp. voran) Verz. d. Oxf. H. 48, *b*, 39. 49, *a*, 44. *b*, 4. fg.

शब्दनिर्णय m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 274, *a*, 1. 2.

शब्दपति m. *nur dem Namen nach Herr, — Gebieter:* क्षितेः Ragh. 8, 51.

शब्दपात entweder adj. *wohin der Schall noch reicht*, oder °पातम् adv. *so weit der Schall reicht* Bhaṭṭ. 5, 100, v. l.

शब्दपातिन् adj. zur Erklärung von शद्रूप Nir. 6, 33. nach der Analogie von शब्दवेधिन् würde es *dem Schall nach fliegend* bedeuten.

शब्दप्रकाश m. Titel eines *Wörterbuchs* Hall in der Einl. zu Vâsavad. 46.

शब्दप्रकाशिकाद्विरूपकोश m. desgl. Verz. d. Kop. H. 103, *a*.

शब्दप्रभेद m. desgl. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 46. °कार Randbemerkung beim Schol. zu H. 194.

शब्दप्राञ् (nom. °प्राट्) adj. *nach einem Worte fragend* Schol. zu P. 6, 4, 19. 8, 2, 36 und 3, 2, 178, Vârtt. 1.

शब्दप्रामाण्यवाद m. Titel eines Werkes Hall 77.

शब्दबोधप्रकार m. desgl. Hall 55.

शब्दबोधविचार m. desgl. ebend.

शब्दब्रह्मन् n. *das in Worte gefasste* Brahman d. i. *die heilige Schrift:* द्वे ब्रह्मणी वेदितव्ये शब्दब्रह्म परं च यत्। शब्दब्रह्मणि निष्णातः परं ब्रह्माधिगच्छति ॥ Maitrjup. 6, 22 (= MBh. 12, 8540. fg. 9707. fg.). Bhag. 6, 44. Bhâg. P. 3, 11, 34. 12, 48. 4, 29, 45. 6, 16, 51. Uttarar. 27, 19. fg. (36, 11). 28, 1. 2 (37, 3). Pańkar. 4, 3, 55. Verz. d. Oxf. H. 44, *b*, 17. 104, *a*, No. 160. *b*, 15. 17. 185, *a*, No. 421. शब्दात्मब्रह्मन् (?) Weber, Râmat. Up. 335. — Vgl. स्वरब्रह्मन्.

शब्दब्रह्ममय adj. von शब्दब्रह्मन् Pańkar. 3, 15, 58.

शब्दभिद् f. *Wortverdrehung* Bhâg. P. 7, 15, 13.

शब्दभृत् adj. *nur den Namen von Etwas führend, nur dem Namen nach Etwas seiend* Bhâg. P. 7, 15, 13, v. l.

शब्दभेद m. Titel eines *Wörterbuchs* Hall in der Einl. zu Vâsavad. 46.

शब्दभेदप्रकाश m. desgl. ebend. Notices of Skt Mss. 118. Verz. d. Oxf. H. 188, *b*, 18 und No. 429.

शब्दभेदिन् 1) adj. = शब्दवेधिन्; ein Pfeil R. im ÇKDr. Bein. Arǵuna's Trik. 2, 8, 17. — 2) m. *After* Çabdârthak. bei Wilson.

शब्दमणिपरिच्छेदालोक m. Titel eines Commentars Verz. d. B. H. No. 670. fg.

शब्दमय (von शब्द) adj. 1) *aus Lauten bestehend, — gebildet* VS. Prât. 1, 27. — 2) *tönend, Laute von sich gebend* Hariv. 11430 (v. l. शब्दगति). 15274. — 3) *aus einem Worte bestehend, — gebildet:* नभःशब्दमयेन नाम्ना Ragh. 18, 5.

शब्दमाला f. Titel eines *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 192, *b*, No. 437. कातन्त्र° s. u. कातन्त्र.

शब्दय् (von शब्द), °यति (भाषणे, शब्दक्रियायाम्, उपसर्गादाविष्कारे) Dhâtup. 33, 40. 1) *Töne von sich geben:* कूजद्भिर्नूपुरैर्देव्यः शब्दयन्त्य इतस्ततः Bhâg. P. 7, 4, 11. *laut rufen, schreien* Çiç. 11, 47. Pańkat. 224, 9. शौब्द्यते *es wird geplappert* Nir. 1, 18. रासभशब्दित n. *Geschrei* Pańkat. 249, 6. *Jmd rufen, anrufen:* एकैकं स ततस्तत्र नामग्राहमशब्दयत् *bei Namen* Kathâs. 100, 24. आदित्यमुच्चैरूर्ध्वं सन्तं गायन्ति शब्दयन्ति स्तुवन्तीत्यभिप्रायः Çańk. zu Khând. Up. S. 89. — 2) *verkünden, mittheilen:* ज्ञानेन वैयासकिशब्दितेन Bhâg. P. 1, 18, 16. — 3) pass. *heissen, genannt werden:* षण्णां तु प्रवरं तस्य शीर्षाणामिह शब्द्यते MBh. 3, 14400. भगवानिति शब्द्यते Bhâg. P. 1, 2, 11. 2, 10, 7. शब्दित *heissend, genannt* Trik. 3, 3, 155. तस्मिंस्तत्कलुषं सर्वं समाप्तमिति शब्दितम् MBh. 12, 1195. पृथुरिति शब्दितः 1031. 14, 623. Hariv. 7168. 14952. Nârada bei Kull. zu M. 8, 148. Bhâg. P. 8, 24, 38. Verz. d. Oxf. H. 189, *a*, No. 431. एष ब्रह्ममयो(!) ज्योतिर्ब्रह्मशब्देन शब्दितः Hariv. 11588. भगवच्छब्द° Bhâg. P. 11, 15, 16. दान° *mit dem Worte* दान *belegt* MBh. 13, 7596. Çańk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 192. zu Khând. Up. S. 52. Bhâg. P. 4, 3, 23. Verz. d. Oxf. H. 68, *b*, 1. — Vgl. शब्दाय्.

— अनु 1) *Etwas erzählen, mittheilen, besprechen:* °शब्दित R. Gorr. 1, 4, 52. 107. *Etwas erwähnen, sprechen von:* °शब्दित Hariv. 7774. पञ्चरात्रानुशब्दित MBh. 12, 12976. — 2) *Jmd* (acc.) *Etwas sagen, mittheilen:* °शब्द्य Hariv. 7305. दुर्भगो ऽयं जनस्तत्र किमर्थमनुशब्दितः 7110.

— अभि 1) *besprechen, erwähnen, mittheilen:* °शब्दित M. 6, 82. — 2) *benennen, bezeichnen:* एतस्यैतदक्षरमभिशब्दयन्तः Âçv. Çr. 6, 10, 23. °शब्द्यते Mârk. P. 102, 9. °शब्दित *genannt:* सुरभीत्यभिशब्दिता MBh. 1, 3927. 5, 5270. Suçr. 1, 249, 9.

— परि *besprechen, erwähnen, mittheilen:* °शब्दित MBh. 12, 2161.

— वि *benennen, bezeichnen:* °शब्दित R. Gorr. 1, 27, 23. — Vgl. विशब्दन.

— सम् 1) *ausrufen:* अयमेह्योति संशब्द्य मृतं संजीवयाम्यहम् MBh. 1, 3215. — 2) *besprechen, erwähnen, aufführen:* °शब्द्यमान (so mit der ed. Bomb. zu lesen) MBh. 12, 9893. °शब्दित 4775. 9896. — Vgl. संशब्दन.

शब्दयोनि m. 1) *Ursprung —, Quelle des Wortes* Bhâg. P. 3, 1, 34. 4, 32. 8, 7, 25. — 2) *Verbalwurzel* AV. 3, 4, 14, 68.

शब्दरत्न n. Titel eines *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 196, *b*, 5. eines Commentars zu Bhaṭṭoǵi's Manoramâ Colebr. Misc. Ess. 2, 13. 41.

शब्दरत्नाकर m. Titel eines *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 351, *b*, No. 832.

शब्दरत्नावली f. desgl. Colebr. Misc. Ess. 2, 56. Verz. d. Oxf. H. 192, *b*, No. 439. *b*, No. 440. 196, *a*, 22.

शब्दरहित adj. *geräuschlos:* पात Varâh. Bṛh. S. 68, 115.

शब्दराशिमहेश्वर m. *der grosse Herr des Alphabets*, Beiw. Çiva's (vgl. शिवसूत्र) Verz. d. B. H. No. 911.

शब्दलिङ्गार्थचन्द्रिका f. Titel eines *Wörterbuchs*, in dem auf das *Ge-*

schlecht und die *Bedeutung* der Wörter Rücksicht genommen wird, Verz. d. Oxf. H. 196,*b*,4.

शब्दवज्रा f. N. pr. einer Göttin Kâlakakra 3,144. 4,77.

शब्दवत् (von शब्द) adj. gaṇa रसादि zu P. 5,2,95. 1) *tönend, Töne —, Laute von sich gebend* Nir. 2,24. भूतानि Hariv. 15119. दीप *knisternd* Varâh. Bṛh. S. 84,1. शब्दवत् adv. *laut, geräuschvoll:* तदाश्रु नेत्रैर्मुमुचुर्हि श° MBh. 7,60. 13,5051. Mârk. P. 34,60. — 2) *den Laut in sich bergend, mit der Eigenschaft des Lautes behaftet:* अनिल Bhâg. P. 2,5,26.

शब्दवारिधि m. *Wortmeer* so v. a. *Sprachschatz* Verz. d. Oxf. H. 171, *a*, No. 382. — Vgl. शब्दोदधि.

शब्दविद्या f. *Grammatik* Verz. d. Oxf. H. 136,*a*, No. 259. Daçak. 60, 13. Hiouen-thsang I,73. 174. Vie de Hiouen-thsang 95. 152. °शास्त्र 93.164.

शब्दवेध m. *das Schiessen —, Treffen nach dem blossen Schalle* (ohne dass man das Ziel sieht) MBh. 3,15004. R. Gorr. 2,65,18.

शब्दवेधित्व n. nom. abstr. von शब्दवेधिन् MBh. 1,5252. R. 1,28,22. R. Gorr. 2,65,9. 66,15.

शब्दवेधिन् adj. *schiessend —, treffend nach dem blossen Schalle* (ohne das Ziel zu sehen) Nir. 6,33. R. 2,62,4. 63,10. Vet. in LA. (III) 31,2. Bein. Arǵuna's Dhanaṁǵaja im ÇKDr. Vgl. शब्दबाणप्रवेधिन् R. Gorr. 2,102,3.

शब्दवेध्य 1) adj. *worauf man nach dem blossen Schall* (ohne das Ziel zu sehen) *schiessen muss* R. ed. Bomb. 1,5,20. — 2) n. = शब्दवेध R. 2,63,12. 64,56.

शब्दशक्ति f. *Wortbedeutung* Pratâpar. 17,*a*,9. *b*,1. 5. Verz. d. Oxf. H. 211, *b*, No. 499. °प्रकाशिका f. Titel eines Werkes Hall 55. Verz. d. Kop. H. 102,*b*. Notices of Skt Mss. 104. °प्रबोधिनी f. Titel eines Commentars zu diesem Werke ebend.

शब्दशब्दार्थमञ्जूषा f. Titel eines *Wörterbuchs* (*eine Kiste —, ein Korb mit Wörtern und Wortbedeutungen*) Verz. d. Oxf. H. 196,*b*,3. 4.

शब्दशास्त्र n. *Grammatik* MBh. 13,5103. Spr. (II) 243. 3575. Kathâs. 6,118. 7,14. Pańkat. 4,17 (ed. orn. 1,20). Pratâpar. 62,*b*,8.

शब्दशेष adj. *von dem nur der Name —, die Erinnerung übrig geblieben ist:* मान Spr. 4688. प्रभु° *nur noch den Titel «Gebieter» führend* (d. i. *nicht mehr Gebieter seiend*) Ragh. 5,22.

शब्दश्लेष m. *Calembourg* Mallin. zu Çiç. 9,31.

शब्दसंज्ञा f. *terminus technicus, ein grammatischer Kunstausdruck* P. 1,1,68. भगवच्छब्दसंज्ञा Bhâg. P. 5,12,11 ist zu zerlegen in भगवच्छब्दः संज्ञा यस्य.

शब्दसंदर्भसिन्धु Titel eines modernen *Wörterbuchs* Wilson, Dict. 1te Aufl. xxxviii.

शब्दसंभव m. *die Quelle des Schalles*, Bez. des Windes (der Luft) Hariv. 13940. सर्व st. शब्द die neuere Ausg.

शब्दसाधन adj. *mit dem blossen Schalle zum Ziele kommend*, von Pfeilen, die das Ziel treffen nach dem blossen Schalle, der daher kommt, MBh. 3,854.

शब्दसाह adj. dass.: अस्त्र MBh. 3,853.

शब्दसिद्धि f. *richtige Wortbildung* Verz. d. Oxf. H. 210,*b*, No. 497. °निबन्ध m. Titel eines neueren Schulbuches Z. d. d. m. G. 1,201.

शब्दस्फोट m. *das Knistern:* वङ्गेः Kâm. Nîtis. 7,16.

शब्दस्मृति f. Bez. *einer best. Wissenschaft* Verz. d. Oxf. H. 207,*a*, N. 3.

शब्दक्लीन n. *der Gebrauch eines Wortes in einer Form oder in einer Bedeutung, die entweder gar nicht oder doch nicht von mustergültigen Autoren anerkannt werden*, Kâvjâd. 3,125.148. शब्दशास्त्रकृतं वाक्यं शब्दक्लीनं प्रकीर्त्यते Pratâpar. 62,*b*,8.

शब्दाकार (शब्द + आ°) m. *Grammatik:* °कार Verz. d. Oxf. H. 175,*b*,4.

शब्दाक्षर (शब्द + अ°) n. *ein lautes —, hörbar gesprochenes* ओम् Amṛtabindûp. in Ind. St. 2,62, N. 1.

शब्दाख्येय (शब्द + आ°) adj. *was sich laut sagen lässt* Megh. 101.

शब्दाधिष्ठान n. *Ohr* (*Standort des Lauts*) Trik. 2,6,31. H. 573.

शब्दानित्यतारहस्य n. Titel eines Werkes Hall 55.

शब्दानुकरण adj. *schallnachahmend* Nir. 9,12. 14. 12,13.

शब्दानुकृति f. *Schallnachahmung, Onamatopöie* Nir. 3,18. 5,22.

शब्दानुशासन n. *Wortlehre, Grammatik* Pat. in Mahâbh. 2. H. 1. Verz. d. B. H. No. 766. 769. Verz. d. Oxf. H. 171, *a*,13. 176, *a*,1. *b*, No. 401. Colebr. Misc. Ess. 2,44. Sarvadarçanas. 135,8. fgg. 136,21. 137,22.

शब्दानुशिष्टि f. *Wortkenntniss, grammatische Kenntniss* Sarvadarçanas. 137,21. fg.

शब्दापय् (von शब्द), °यति und °यते *Jmd herbeirufen, zu sich rufen* R. 2,59,7. 7,82,20. 88,16. 93,9. 96,1.

शब्दाब्धि m. *Wortmeer*, Titel eines *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 374, *a*, No. 295.

शब्दाभिवह adj. *lautzuführend, schallleitend:* सिरा *Gehörgang* Suçr. 2,361,11. 14.

शब्दाय् (von शब्द), °यते *einen Ton von sich geben, ertönen, schreien* u. s. w. P. 3,1,17. Vop. 21,10. Nir. 2,9. 11,9. शब्दायमाने पटहे कर्णदारिणि MBh. 6,1887. Suçr. 1,277,2. शब्दायन्ते मधुरमनिलैः कीचकाः पूर्यमाणाः Megh. 57. Verz. d. Oxf. H. 108,*a*, N. शब्दायमानस्य शृगालवृन्दस्य Pańkat. 64,3. गर्दभः शब्दायितुमारब्धः 249,5. 6. 254,21. Bhaṭṭ. 5, 52. 17,91. Vgl. शब्दय्. — caus. शब्दापयति *einen Laut ertönen —, schreien* u. s. w. *lassen durch* (instr.) P. 1,4,52, Vârtt. 1. देवदत्तेन Siddh. K. *Jmd* (acc.) *zum Schreien bringen durch* (instr.) Vop. 5,5.

शब्दार्णव (शब्द + अ°) m. *Wortmeer*, Titel eines *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,8. 126,*a*,20. fg. 183,*a*,1. 192,*b*, No. 437. 195,*b*,7. Med. Anh. 1. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,2. 150. 2,7. 13. 99. 103. 119 u. s. w.

शब्दार्थ m. 1) du. = अर्थशब्दौ *Laut* (*Lautform*) *und Bedeutung* gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31. Sâh. D. 2,19. °गर्भवत् Weber, Râmat. Up. 335. — 2) *Bedeutung —, Wesen der Laute* VS. Prât. 8,43. Çikshâ 2 in Ind. St. 2,348. — 3) *Bedeutung eines Wortes;* s. शब्दशब्दार्थमञ्जूषा. — 4) *Bedeutung der mündlichen Mittheilung* (als Quelle des Wissens) Verz. d. Oxf. H. 240, *a*, No. 582.

शब्दार्थकल्पतरु m. Titel eines werthlosen *Wörterbuchs* aus dem Anfange dieses Jahrh. Verz. d. Oxf. H. 196,*a*, No. 455.

शब्दार्थतर्कामृत n. Titel eines Werkes Hall 79.

शब्दार्थरत्न n. Titel einer modernen *Grammatik* Z. d. d. m. G. 14,565. fgg.

शब्दार्थसारमञ्जरी f. Titel eines Werkes Hall 58.

शब्दालंकार m. *Schmuck des Lautes, — des Wortes, der Lautform*

(*Alliteration, Reim* u. s. w.) Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,1. 207, *a*,33. 208,*a*, No. 489. 209,*b*, No. 493. 210,*a*, N. 1. — Vgl. अर्थालंकार.

शब्दालोक (शब्द + आ°) m. Titel eines Werkes Hall 59. °रहस्य n. desgl. 39. fg. 59. °विवेक m. desgl. 39.

शब्दिन् (von शब्द) adj. *von Geräusch begleitet* AV. 19,36,3. स्तनितोत्क्रुष्ट° (°नादिन् die neuere Ausg.) Hariv. 8129.

शब्देन्दुशेखर Titel eines Commentars zur Siddhântakaumudî Colebr. Misc. Ess. 2,13. fg. 41. Hall 137. Verz. d. Oxf. H. 161, *a*, No. 354. Notices of Skt Mss. 202. °दोषोद्धार m. Titel *einer Nachweisung von Fehlern in diesem Werke* 85. — Vgl. बृहच्छब्देन्दुशेखर.

शब्देन्द्रिय (शब्द + इ°) n. *das Organ zur Wahrnehmung der Laute, Ohr* Suçr. 1,313,2.

शब्दोदधि m. *Meer der Worte, Wortschatz* Verz. d. Oxf. H. 171, *a*,9.

1. शम्, शमीष, शमीध्वम् P. 7,3,95 und die Erkll. शम्यतु (s. u. 2), शशमे, शशमते 3. sg., अशमिष्ट, अशमिष्ठाः, partic. शमित. 1) *sich mühen, eifrig sein, arbeiten;* insbes. von der Thätigkeit beim Cultus. ṚV. 6,1, 9. इद्धे यज्ञेभिः शशमे शमीभिः 3,2. अधस्पदं सुदानव धिया मर्तः शशमते 2,4. अधा गिरथा स मर्त्यः शशमे देवतातये 8,90,1. ध्रुवमया ध्रुवमुताशमिष्ठाः 3,29,16. 5,2,7. सुशमि शमीध्वम् TBr. 3,6,6,4. — 2) *zurichten, zubereiten:* स इदं देवेभ्यो हविः शमीष VS. 1,15. वीतं हविः शमितम्, शमिता यजध्यै 17,57. सूचीभिः शम्यतु त्वा 23,33. 37. 40. कस्ते गात्राणि शम्यति 39. 42. In den entsprechenden Stellen lesen TS. und Kâṭh. शिम्यतु, शिम्यति u. s. w. — 3) partic. शशमान *eifrig bemüht, beschäftigt, fleissig;* namentlich in der Arbeit für die Götter Naigh. 3,14 (अर्चतिकर्मन्). 4,3. Nir. 6, 8 (= शंसमान). ṚV. 1,85,12. शशमानस्य वा नरः स्वेदस्य । विद्रा कामस्य वेनतः 86,8. 113,20. 142,2. 3,18,4. 4,2,9. 13. अवस्यवः शशमानास उक्थैः 16,15. 51,7. 4,22,8. यज्यु 23,2. 4. सुन्वत् 31,8. 1,141,10. 8,55,2. — 4,41,3. गव्यं चिदूर्वं नरः शशमाना अर्थ व्रन् 5,29,12. यो वः शर्मं शशमानस्य निन्दात् 42,10. यो वां यज्ञैः शशमानो ह दाशति 1,151,7. 2,12, 14. 20,3. 8,53,2. 10,11,5. शंसः शशमानस्य 64,10. 92,7. उत्तं अग्ने शशमानस्य वाजाः (शिक्तताम्) 142,6. AV. 12,2,10. ये अग्रवः शशमाना: परेयुः 18,2,47. VS. 20,65. — Vgl. κάμνω.

2. शम्, शाम्यति Dhâtup. 26,92 (उपशमे). P. 7,3,74. Vop. 11,3. 5. (प्र) शमेत् R. Gorr. 1,8,14. शशाम, अशमत्; im Epos aus metrischen Rücksichten auch med.; शमित्वा und शान्त्वा P. 7,2,56. Vop. 26,208. absol. शमम् und शामम् (angeblich vom caus.) P. 6,4,93, Schol. pass. impers. शम्यते, अशमि P. 7,3,34. Vop 24,6. partic. शान्त s. bes. *ruhig —, still werden, befriedigt sein; aufhören, sich legen, erlöschen:* भूतान्यशाम्यन् VS. 14,31. इमौ लोकावशाम्यताम् TS. 2,5,8,2. नो न्वेवात्राशमत् *es ist noch nicht zur Ruhe gekommen* Çat. Br. 1,7,4,7. शाम्य मा शुचः MBh. 2,1936. 5,7319. शाम्येत्प्रत्यपकारेण नोपकारेण दुर्जनः Kumâras. 2,40. समत्सरो ऽपि शशाम तेन क्षितिपाललोकः Ragh. 7,3. Spr. (II) 2026. (I) 2132. Kathâs. 14,51. Prab. 5,14. Bhâg. P. 1,6,36. Bhaṭṭ. 14,106. ब्रह्मर्षी शाम्यतो *beruhigt* MBh. 1,6362. 4,651. R. 4,44,45. शाम्यते MBh. 5,3864. नहि ते ज्ञातु शाम्येरन्नृते राघवेन 4678. यदा शाम्यन्ति विप्रुषः Çat. Br. 14,2,2,28. Shaḍv. Br. 5,10. Çâṅkh. Gṛhj. 6,6. Kauç. 85. 116. प्रलम् Suçr. 2,347,1. आक्रन्दितध्वान Râǵa-Tar. 3,17. न जातु कामः कामानामुपभोगेन शाम्यति Spr. (II) 3241. (I) 4678. विग्रहः Kathâs. 56,96. वैरम् MBh. 14,2509 (med.). पित्तं शर्करया Spr. 3243. वृद्धं रजः Bhaṭṭ. 17, 63. शाम्यन्निमेष 11,31. अस्त्रम् Mârk. P. 63,35. क्लिमेन क्लिमं शाम्येदुष्कृतेनैव दुष्कृतम् Râǵa-Tar. 5,400. शेमुश्च पापानि नरेन्द्रसूनोः Hariv. 8404. अशेषाणि घोराणि Mârk. P. 58,72. Pańkar. 4,3,1 (साम्येत् gedr.). दिव्यम् (sc. वैकृतम्) Varâh. Bṛh. S. 46,5. 48,84. ब्राह्मणास्त्वनधीयानास्तृणाग्निरिव शाम्यति M. 3,168. तेजः 9,321. तेजांसि च तमांसि च MBh. 13,3038. अग्निमारुतौ Hariv. 95 (med.). 13954 (शाम्यमाने तु समरे पावके mit der neueren Ausg. zu lesen). दवाग्निः Ragh. 2,14. कोपाग्निः Spr. (II) 3422 (med.). शशाम दहनो न पुनः क्रन्दितध्वनिः Kathâs. 16,15. देहदाहः Gît. 7,41. Bhâg. P. 9,5,12.

— caus. 1) शमयति (hier und da auch med. aus metrischen Rücksichten) Dhâtup. 19,70. P. 6,4,92. Vop. 18,24. अशीशमत्; Bildung des pass. P. 6,4,62. 93. Vop. 24,5. partic. शमित (nach P. 7,2,27. Vop. 26,114 und den Lexicographen angeblich auch शान्त). *a) beruhigen, stillen, beschwichtigen; zurechtbringen* überh.; *einen Fehler gut machen, placare:* रोगम् AV. 2,3,4. अग्निम् 3,21,8. मन्युम् 7,74,3. VS. S. ५८. शुचम् TS. 5, 1,5,1. Ait. Br. 1,13. 3,36. 6,21. das Feuer शम्याशमयत् TBr. 1,1,3,11. 6,7. हेतिम् 2,1,6. वरुणम् TS. 2,1,9,3. 3,4,1,3. लोकेभ्यः (abl.) 5,4,3, 4. प्राणेभ्य एवास्य शुचं शमयति 6,3,9,1. — चित्तं विक्षिप्तम् Vedântas. (Allah.) No. 41. क्रुद्धं जनार्दनम् । अर्जुनः शमयामास MBh. 3,468. R. Gorr. 2,21,1. Kâm. Nîtis. 12,40. Bhâg. P. 4,30,46. मृगाश्च (boni ominis) शमयन्तः पतत्रिणः (mali ominis) R. Gorr. 1,76,11. अथर्वा सृजते घोरमद्भुतं शमयेत्तथा AV. Pariç. in Ind. St. 1,296. पापकृत्याम् MBh. 1,672. ब्रह्मास्त्रेणेव सर्वमशीशमत् 7,8624. उपद्रवम् Kathâs. 115,112. दैवं प्रतिकूलम् Çâk. 7,16. शान्तिभिः Varâh. Bṛh. S. 43,61. दुरितानि 103,13. 104,48. तपः Kumâras. 2,56. तद्वचः MBh. 1,576. अस्त्रमस्त्रेण ebend. und 4,398. Hariv. 14005. अश्मवर्षं वायुं च MBh. 5,2394. यज्ञविप्लवम् Râǵa-Tar. 1,184. विकृतीः Pańkar. 3,13,22. पापम् Mârk. P. 108,29 (med.). कृच्छ्रम् Bhâg. P. 4,30,4. कश्मलम् 3,9,28. भयम् MBh. 5,238 (med.). R. Gorr. 1,76,14. 3, 10,14. दर्पम् MBh. 14,2257. पराजयव्यलीकम् Ragh. 4,87. आधिम् 8,27. संरम्भम् 15,85. प्रकृतिवैराग्यम् 17,55. तृषम् Spr. 2956. दोषान् Mârk. P. 100,17. दुःखम् MBh. 3,72. Kathâs. 118,176. शमिताशेषतद्व्यथ 2,75. विषादम् Bhâg. P. 1,11,1. शोकम् 3,4,23. रोषं समुत्थम् 17,29. क्रोधम् R. 4, 6,1. प्रकोपम् Kâm. Nîtis. 15,22. परिदेवितम् Bhâg. P. 4,17,25. वायुम् Suçr. 1,23,10. भवतापम् Gît. 1,10. परितापम् Çâk. 104. Bhâg. P. 6,9,40. क्लमम् Râǵa-Tar. 1,205. क्रन्दितध्वनिम् 4,296. दुर्वचः Kathâs. 32,90. घात्तम् Khandom. 53. संसारम् Prab. 108,17. बुद्धिं मरणो ऽग्निमिव R. 4, 61,22. बलमुद्वृत्तमग्निमिवाम्भसा 9,78. यथा वह्निं मन्युम् Bhâg. P. 10,89,4. अग्निम् MBh. 1,1136. दावम् 8297. 4,397 (med.). 5,1880. R. 5,87,10. Ṛt. 1,4. Ragh. 7,45. Megh. 54. ad 18. Spr. (II) 2723. (I) 2940. Râǵa-Tar. 4, 125. Bhâg. P. 7,9,25. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 3. अशमितनख so v. a. *nicht in Ordnung gehalten, vernachlässigt* Megh. 89, v. l. für अनियमितनख. — *b)* euphemistisch so v. a. *zum Tode bringen; Jmd aus dem Wege räumen, unschädlich machen, vernichten:* प्रज्ञो पशून् TS. 3,1,3,2. वैनतेयशमितस्य भोगिनः Ragh. 11,59. देवकण्टकम् MBh. 3, 14620. Hariv. 8178 (med.). राक्षसान् MBh. 9,2255. 4,1521. संहर्तुं प्रजाः कालं कालः शमयते पुनः Spr. (II) 1696. *Jmd bezwingen, überwinden:* शमयति गजानन्यान्गन्धद्विपः कलभो ऽपि सन् (I) 5063. पल्लवलम् Ragh. 9,

12. संग्रामे ललाटंतपं रविम् Bhaṭṭ. 6,99. प्राचीम् *sich unterwerfen* Kathâs. 19.89. — *c) sich beruhigen* so v. a. *abstehen von Etwas* MBh. 1, 7023. — 2) शामयति (Vop. 18,24) aus metrischen Rücksichten: द्रोणास्त्रम् — अशामयत् (am Ende eines Çloka) MBh. 7, 4000. तस्मिंस्तमसि शामिते (नाशिते ed. Bomb.) 9,633. pass. शाम्यताम् R. 5,41,4. Mârk. P. 114, 33 in der Bed. *werde aus dem Wege geräumt, — unschädlich gemacht* vielleicht fehlerhaft für शम्यताम्.

— intens. शंशान्ति, शंशान्तम् P. 6,4,15, Schol. *vollständig erlöschen:* तेजांसि शंशमां चक्रुः Bhaṭṭ. 14,67.

— अनु *hinterher ruhig werden, — aufhören, — sich legen:* °शाम्यत med. Bhâg. P. 10,86,11. वाद्स्तमनु (so nach dem Comm.) शाम्यति 11,22,6.

— अभि *aufhören, sich legen:* कृत्स्ना संज्ञायते, अभिशाम्यति MBh. 12,6020.

— अव partic. °शान्त *erloschen* Ait. Br. 3,34.

— समव caus. *placare:* चितिं समवशमयन्ति Çat. Br. 7,3,2,1. 2.

— उप *ruhig —, still werden; aufhören, sich legen, erlöschen:* खलः केनोपशाम्यति Spr. 3197, v. l. MBh. 3,1405. Bhâg. P. 11,20,16. Kull. zu M. 8,129. नोपशाम्यति मे मनः MBh. 3,1008. उपशाम्यतु ते बुद्धिः Bhaṭṭ. 20,5. दुःखं शारीरम् MBh. 3,72. शब्दः 16,38. रवो भीमम् 4,1051 (उपा° ed. Bomb.). 1775. 6,78. अग्निः Âçv. Gṛhj. 1, 9, 3. Ait. Br. 7, 5. Nir. 4,14. Kauç. 73. Khând. Up. 2,12,1. Spr. 2975. कोपाग्निः MBh. 13, 7178. med.: त्यक्त्वा मन्युमुपशाम्यस्व (व्युप° ed. Bomb.) 6,5812. उपशाम्येरन् (अग्नयः) Ait. Br. 7,8. यथा निरिन्धनो वह्निः स्वयोना उपशाम्यते। तथा वृत्तिक्षयाच्चित्तं स्वयोना उपशाम्यते ॥ Maitrjup. 6,34. उपशान्त *beruhigt*, von Personen Kathâs. 72,100. Bhâg. P. 3,22,27. 5,4,13. 7,14, 3. उपशान्तात्मन् adj. 1,13,50. 4,13,7. *aufgehört, sich gelegt habend:* °वैर adj. Varâh. Bṛh. S. 8,30. *erloschen* Praçnop. 3,9. R. 4,17,2. Vgl. उपशम fg. und उपशान्ति. — caus. *beruhigen, stillen, beschwichtigen, aufhören machen, placare* Varâh. Bṛh. S. 97,17. Daçak. 67,18. Verz. d. Oxf. H. 145,*b*, No. 306, Z. 13. mit verlängertem Wurzelvocal (aus metrischen Rücksichten): युद्धमायुधम् — उपशामय MBh. 1,6577. अगस्त्येनापि वातापिः क्षिमर्थमुपशामितः so v. a. *zur ewigen Ruhe gebracht* 3,8541. 8645. मुखवातोपशामित *durch Blasen abgekühlt* (Speise) Mârk. P. 50, 45. — Vgl. उपशमन fg.

— अभ्युप, partic. °शान्त *gestillt, abgekühlt:* °मन्मथ Ṛt. 1,1.

— व्युप *sich beruhigen, aufhören, sich legen:* त्यक्त्वा मन्युं व्युपशाम्यस्व (so ed. Bomb.) MBh. 6,5812. इयं चिन्ता मे शश्वन्न व्युपशाम्यति 5,2363. तत्तमो व्युपशशाम 7,9427. न चापि वैरं वैरेण व्युपशाम्यति Spr. (II) 3233. Vgl. व्युपशम.

— समुप dass.: शब्दः समुपशाम्यति MBh. 12,10583.

— नि caus. *zur Ruhe —, zurecht bringen* AV. 6,52,3. मन उच्छ्रितम् 111,2.

— प्रणि P. 8,4,17. Vop. 8,22. 11,5. *sich beruhigen:* प्रणिशाम्य दशग्रीव Bhaṭṭ. 9,100.

— परि caus. *beschwichtigen, aufhören machen:* कलिकलुषं जनयतु परिशमितम् Gît. 7,20.

— प्र *sich beruhigen; zur Ruhe kommen, aufhören, sich legen, erlöschen:* प्रशाम्य *beruhige dich* MBh. 2,1944. 5,7063. Spr. 3730, v. l. यथा च प्रशमेदियम् (अनावृष्टिः) R. Gorr. 1,8,14. प्रशशाम महीरजः R. Schl. 2,40,33. इतयस्ते (so zu lesen) प्रशाम्यन्तु Suçr. 1,17,19. ज्वरः 34,8. गर्वः Spr. 5335. संभ्रमः Kathâs. 106,185. वह्निदावदोषः Pańkat. 253,23. विषम् Spr. 2706. वह्निः (II) 770. ब्राह्मं तेजः M. 4,186. Bhâg. P. 8,19,26. प्रशान्त *ruhig geworden, beruhigt, ruhig:* ततस्तेऽरोषात् R. 1,75,6. अन्धवत्पश्य रूपाणि शब्दं बधिरवच्छृणु । काष्ठवत्पश्य ते देहं प्रशान्तस्येति लक्षणम् ॥ Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,28. 2,11. M. 12,27. MBh. 14,196. R. Gorr. 1,77,8. 2,50,7. 3,70,12. Spr. (II) 1916. 4479. धीर° Sâh. D. 65.69. Bhâg. P. 1,19,31. 2,7,47. 3,1,25. 15,32. 32,5. 5,5,2. 6,9,21. °चित्त Vedântas. (Allah.) No. 14. प्रशान्तात्मन् Bhag. 6,14. Bhâg. P. 6,14,5. °धी 3,24, 44. Kathâs. 12,123. प्रशान्तात्मेन्द्रियाशय Bhâg. P. 2,6,40. 7,10. प्रशान्तकृशान्लोचन 3,4,7. °मूर्ति Varâh. Bṛh. S. 58,45. स्वान्त Spr. (II) 1956. °वाक्विता चेतसः Verz. d. Oxf. H. 229,*b*,10. पुर MBh. 3,3063. राष्ट्र R. 1,7, 15. *ruhig* so v. a. *gleichgiltig, fahrlässig* Spr. (II) 2831, v. l. 4507. *aufgehört, sich gelegt habend, verschwunden:* प्रशान्ताध्यायसत्कथा R. 2,48, 27. °गीतोत्सवनृत्यवादना 29. रोष R. Gorr. 1,77,7. पवनो वायुः 6,70, 51. भय 7,71,8. °स्वर Çâk. 27,10. चापल Spr. (II) 4279. वैर 3451. शोक Kathâs. 14,18. सा दशा मम 25,279. भृङ्गसंपात Râǵa-Tar. 3,409. शोकावेश Prab. 96,11. °काम Bhâg. P. 7,4,33. 9,8,24. रजनीचराः so v. a. *sich nicht mehr sehen lassend* R. 3,17,21. रात्रि *zu Ende gegangen* Lalit. ed. Calc. 4,14. प्रशान्तभूमिपालाभूत्कतिचिद्दिवसानि भूः so v. a. *ohne Fürsten* Râǵa-Tar. 2,81. प्रशान्तोल्मुक *erloschen* Varâh. Bṛh. S. 89,1. अनल Mârk. P. 99,17. कोपज्वलन Prab. 5,13. प्रशान्तार्चिरिवानलः Bhâg. P. 4, 13,10. °कलिकापल्याशकुसुम *zu Schanden geworden* Bhaṭṭ. 8,131. अस्त्र so v. a. *beseitigt, entfernt* Uttarar. 110,1 (148,16). *zur ewigen Ruhe eingegangen, gestorben, todt* MBh. 7,56. Râǵa-Tar. 1,95. 5,127. प्रशान्तारति Prab. 117,11. in der Auguralkunde = शान्त *nichts Schlimmes bedeutend, boni ominis:* दिश् Jogajâtrâ 2,22 in Ind. St. 10,170. Varâh. Bṛh. S. 85,9. von Thieren 86,16. R. 2,34,50. 3,12,13. 17,18. 18,21. Brahma-P. in LA. (III) 52,17. °रुतचेष्टित Varâh. Bṛh. S. 86,52. Vgl. प्रशम fg. und प्रशान् fgg.; zu प्रशाम् hinzuzufügen die Stelle: अरुर्वै पुरुषस्याक्षि प्रशान्ममेति *wund ist des Mannes Auge, heil (schmerzlos) das meinige* Çat. Br. 3,1,3,10. — caus. *beruhigen, beschwichtigen; stillen, aufhören machen, löschen:* सान्त्वेन M. 8,391. MBh. 2,2309. 3,12978. 8, 3355 (wohl प्रशमय भाग्य zu lesen st. मे ऽद्य der ed. Calc. und प्रशमयमेद्य der ed. Bomb.). निशान्तनयं प्रशमय्य तं प्रकोपात् Kathâs. 109,150. ते तत्पापं प्रशमयन्त्युत MBh. 13,7592. उपस्थितं भयं घोरं मृगाः (boni ominis) प्रशमयन्त्येते R. 1,74,12. वनोपप्लवम् Megh. 17. अपचारम् Ragh. 15,47. विवादम् Çâk. 105. बाधाम् Khandom. 64. Suçr. 1,61,14. मन्युम् Bhâg. P. 6,4,6. शुचः 1,6,21. मस्तकाल: प्रशमितः खाण्डवे कृष्णवाकृतः MBh. 1,8156. Hariv. 11939. प्रशमित *zur Ruhe gebracht* so v. a. *unschädlich gemacht, vernichtet* MBh. 3,2031. प्रशमितरिपु Mṛkkh. 178,12. Ragh. 1,61. Mit Dehnung des Wurzelvocals: प्रशामित (रजः शोणितेन) MBh. 9,633. hier aus metrischer Rücksicht, ohne alle Veranlassung dagegen in den folgenden Stellen: प्रशाम्यमान *beschwichtigt werdend* MBh. 7,9185. प्रकृतिव्यसनं यस्मात्तत्प्रशाम्य Kâm. Nîtis. 13,18. तेजः परं तेजसैव तपसा च तपस्तथा । प्रशाम्यते Mârk. P. 16,47. प्रशाम्य (= प्रकर्षेण आलोच्य Nîlak., also zu 4. शम् gezogen) नगरम् *sich unterwerfen, wiedererobern* MBh. 3,12196. प्रशामित Hariv. 11939. Vgl. प्रशमन.

— अनुप्र caus. s. अनुप्रशमन.

— संप्र, partic. °शान्त *aufgehört, gewichen, geschwunden:* °रवस्तमम् MBH. 1,8249.

— प्रति, partic. °शान्त dass.: °शोक MBH. 12,891. absol. °शाम्य *erloschen seiend* 454. Vgl. प्रतिशम.

— सम् 1) *vollständig zur Ruhe gelangen:* संशाम्य मा शुचः R. GORR. 2,23.6. 1,76,26. 2,18,47. संशाम्य तेन (auch सह तेन) so v. a. *schliesse Frieden mit* MBH. 5,3087. 6,5810. 7,2031. 4881. fgg. 8,275. 13,7747. *erlöschen* KHÂND. UP. 2,12,1. ÇAT. BR. 2,3,2,12. 4,1,2,4. सत्त्वं संशाम्यतीव मे BHATT. 18,28. अस्त्रम् so v. a. *wirkungslos werden* BHÂG. P. 1,8, 15. संशाम्यतां तावन्ममापि बलवाङ्क्रमः *aufhören, sich legen* MBH. 13, 262. संशान्त *vollständig beruhigt* MBH. 1,3299. 3,17064. 5,2873. BHÂG. P. 4,6,34. *vollständig sich gelegt habend, — aufgehört:* ज्वलत्संशान्तरेणु R. GORR. 1,5,4. 76,18. *vollkommen erloschen:* अग्नि 2,68,1 (66,1 SCHL.). R. SCHL. 2,69,13. so v. a. *todt* MBH. 9,1789. — 2) *beruhigen, stillen, beschwichtigen* ÇAT. BR. 1,7,3,11. 3,4,3,1. — Vgl. संशम. — caus. dass. ÇÂNKH. ÇR. 14,29,3. 5. MBH. 1,992. R. 2,98,1 (107,1 GORR.). अस्त्रमस्त्रेण MBH. 10,706. रतिम् R. GORR. 2,106,11. प्रकोपम् KÂM. NÎTIS. 15,22. रेणुम् HARIV. 13757. कार्याणि *zu Ende bringen, vollbringen, beilegen* Spr. (II) 1682. अग्निम् *auslöschen* R. 2,97,15. त्वामपि कालः संशमयिष्यति so v. a. *zur ewigen Ruhe bringen* MBH. 12,8143. भारतपुङ्गवष्ठम् *den Garaus machen* 5,5780. Vgl. संशमन fg.

3. शम्, शम्नाति = वधकर्मन् NAIGH. 2,19. NIR. 1,10 (= क्लिनस्ति D.). *Jmd ein Leid zufügen:* मा नः शम्नीथाः काथा नः शम्नीष इति KÂTH. 10,7. — Vgl. 2. शम् caus. 1) *b*).

4. शम्, शमयति und शामयति (vgl. DHÂTUP. 19,70. 33,22. das med. nicht zu belegen). Mit नि *inne —, gewahr werden, vernehmen, hören, erfahren, kennen lernen:* निशम्य absol. MBH. 1,1237. 4228. तं निशम्य वृत्तं पाण्डुम् *dass* 4419. 6181. 6199. fg. 2,1740. 3,2212. fg. 2280. 2927. 10671. 12254. 4,163. R. 1,2,17. 2,21,50. 40,49. 44,25. 52,4. 6. 40. 66, 10. R. GORR. 2,111,9. 4,9,13. 29,18 (mit gen., विशम्य fehlerhaft für निशम्य). RAGH. 2,41. 52. 61. 3,47. 4,2. 5,12. Spr. (II) 991. (I) 4930. UTTARAR. 106,5 (144,3). KATHÂS. 17,170. 22,171. 28,83. RÂGA-TAR. 5,81. MÂRK. P. 105,21. DAÇAK. 65,12. LA. (III) 56,18. 89,21. BHÂG. P. 1,18,41. 2,3, 13. 3,13,1. 25. 20,8. 33,1. 4,4,32. BHATT. 2,9. निशम्यते R. ed. Bomb. 1,8,20. R. GORR. 2,123,19. निशम्यमान KATHÂS. 103,239. निशम्यताम् 27,10. 46,162. 52,55. 68. 54,97. 61,17. 188. 193. RAGH. 11,41. निशाम्यन्त् HARIV. 9877. R. 2,57,21. BHÂG. P. 5,3,19. 4,18. अस्यन्तं दिव्यमस्त्रं मां चित्रमद्य निशामय MBH. 4,1968. 5,5406. 6,41. 12,9055. 13,1038. तन्मे निशामय 14,2281. 18,145. HARIV. 1009. 3147. R. 1,2,6. 17,11. 7,35,18. 53,3. MÂRK. P. 30,1. 51,52. 94,27. 29. 99,1. 119,21. 125,53. BHÂG. P. 4,29,52. PAÑKAR. 1,2,26. 30. 2,1,17. 4,13. निशामयत R. 6,21,20. न्यशामयम् DAÇAK. 59,6. निशाम्य absol. MBH. 3,1137. R. 1,69,18. 2,46,18. BHÂG. P. 3,9,26. 12,16. 19,7. 23,35. 8,23,5. 10,25,25. 1,13,56. 2,9,42. 3,6,1. 4,17,14 (an den 4 letzten Stellen निशम्य ed. Bomb.). निशाम्यते R. 2,114,9. निशामित MBH. 7,3073. 8,2075. HARIV. 1012. MÂRK. P. 14, 63. — निशम्यमान mit act. Bed. und gen. R. ed. Bomb. 2,66,10. Vgl. निशमन, निशाम, निशामन.

— नि, partic. °शान्त (s. auch bes.) *erprobt, bewährt:* यद्देषत्रं निशान्तं स्यात्तन्निगदेत् ÂÇV. ÇR. 10,7,3. 4. 6. यथानिशान्तम् so v. a. *nach der angenommenen üblichen Weise* 7,12,13. fg. 8,3,22.

— अनुनि = नि: रुदितमनुनिशम्य BHÂG. P. 10,7,25. इदमिदमिति तृष्णयाभिभूतं जनमनवाप्तधनं विषीदमानम्। निपुणमनुनिशम्य तत्त्वबुद्ध्या *dem Geiste vorführend* MBH. 12,6680.

— समनुनि dass.: स्वसुतवचनमादृतः प्रियं तत्समनुनिशम्य *erkennend* R. 7,29,37.

— अभिनि dass.: °शाम्य absol. DAÇAK. 94,16.

— उपनि dass.: तदुपनिशम्य वचः MBH. 8,1738.

— प्रणि dass. R. ed. Ser. 1,8,19 (nach WESTERGAARD).

— विनि dass.: इदम् — घोरं शुचि चरितं विनिशम्य फाल्गुनस्य MBH. 3,1878.

— संनि dass.: भ्रातुर्ज्येष्ठस्य वचनं संनिशम्य MBH. 2,1658. KATHÂS. 40, 115. सर्वाञ्चान्मः कुलतः संनिशाम्य MBH. 5,7418. आयव्ययौ विपुलौ संनिशाम्य 12,4389.

5. शंम् indecl. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. चादि zu 4,57. = सुख, आनन्द, कल्याण u. s. w. NAIGH. 3,6. AK. 3,5,10. TRIK. 1,1,113. H. 1535. an. 7,15. MED. avj. 54. HALÂJ. 1,123. *wohlthätig, zum Vortheil, — Heil; wohl, gut, bene:* क्रिन्वत्रि शं राध्यं रोदस्योः ṚV. 7,6,2. शं नः शोच 3,13,6. शमु पत्यै तन्वं सं स्पृशस्व AV. 14,1,40. शं तप माति तपः 18,2,36. शं नो वातो वातु 7,69,1. Substantivisch (mit dat. oder gen. P. 2,3,73, Schol. VOP. 5,17) *Heil, Wohl, Glück, Segen; a*) als subj.: तद्ध स्वेव शमिव यो मृत्योर्मुच्याति *das ist gut, wenn Einer* u. s. w. ÇAT. BR. 2,6,2,12. शं राये शं स्वस्तये ṚV. 5,50,5. कस्ते यज्ञो मनसे शं वराय 6,21,4. 34,3. 1,165,4. VS. 6,15. शं नो मित्रः शं वरुणः TAITT. UP. 1,12. शं यदायपे भवाति ṚV. 7,8,6. 35,1. fgg. 38,7. 86,8. AV. 2,3,16. यथा शं सुहृदां भवेत् BHÂG. P. 10,48,35. यथा शमसद्द्विपदे ṚV. 1,114,1. 5,7,9. 11,5. VS. 4,1. MÂRK. P. 106,54. BHÂG. P. 3,16,29. — *b*) als obj. (acc.): शं नः करत्यर्वते ṚV. 1,43,6. 4,1,3. AV. 1,3,1. ÇAT. BR. 2,5,2,12. शं नो द्यौरभयं कृणोतु PÂR. GṚHJ. 3,3. त्रिलोक्याः शं चिकीर्षुणा BHÂG. P. 5,24,28. 3,2,25. स्वपित्रोश्चिकीर्षता शम् 3,1. शं न आ वंशद्द्विपदे ṚV. 1,157,3. शं ब्रन्ममु न विन्दति MBH. 3,1180. शं विधातुं मित्राणाम् 5,2593. BHÂG. P. 3,13,44. 15,9. 9,4,59. लभते शमनन्ततः MBH. 12,7121. शं पुष्णाति Spr. 3346, v. l. भक्तानां शमभीप्सवः BHÂG. P. 1,6,10. यज्वतां शं तनोति 17,34. 5,19,28. वितनोति 4, 22,19. आशंसन् 10,29. अनुभावयन्तः 5,22,17. नाभ्यपद्यत शम् 10,76,12. उपैमि कदा नु शमनाशम् NALOD. 3,46. या VOP. 25,19. दा 3,143. 5,26. आदिश वर्त्मशं (d. i. वर्त्मनः शं, bei BURNOUF getrennt) नः BHÂG. P. 3,5, 4. शं योः s. u. योस्. Sammlung von Beispielen bei M. MÜLLER, Transl. 1,180.

शंम (von 2. शम्) m. gaṇa वृषादि zu P. 6,1,203. Schol. zu 7,3,34. VOP. 26,170. = शान्ति, शमथ AK. 3,3,3. TRIK. 3,2,9. H. 304. 1) *Gemüthsruhe, Seelenruhe:* शमो निरीक्षावस्थायामात्मविश्रामजं सुखम् SÂH. D. 76, 6. शमः श्रवणादिव्यतिरिक्तविषयेभ्यो मनसो निग्रहः VEDÂNTAS. (Allah.) No. 12. Verz. d. Oxf. H. 223,*b*, No. 544. MUṆD. UP. 1,2,13. TAITT. UP. 1, 9. Ind. St. 1,20. 2,95. 214. शमे स्याद्यत्नवान् M. 12,92. BHAG. 6,3. 10,4. MBH. 3,2248. R. 2,21,39. 33,12. 95,13. KIR. 10,10. मुक्तिर्नापि शमं विना Spr. (II) 3520. धातुषु क्षीयमाणेषु शमः कस्य न जायते 4180. (I) 2197 (pl.). 3019. RÂGA-TAR. 4,381. 390. Verz. d. Oxf. H. 208,*b*, 29. H. 76. BHÂG. P. 3,9,26. 31,33. 4,8,35. SARVADARÇANAS. 156,6. fgg. 157,3. 169,11. °सु-

क्षमनन्तम् Spr. (II) 668. 855. Râǵa-Tar. 3, 297. °सौख्य Spr. (II) 2605. °सुधा (I) 2015. °प्रधानेषु तपोधनेषु 5062. शमपराश्च नराः Varâh. Bṛh. S. 15, 21. शमात्मक R. Gorr. 1, 77, 7. शमे निविष्टः MBh. 13, 3401. शममास्थितः R. Gorr. 1, 77, 26. स्वयमागाच्छमम् MBh. 1, 506. इन्द्रः शमं ययौ Kathâs. 49, 196. शमं कुरु *beruhige dich* 37, 236. शमं चक्रे R. 1, 56, 22. शम एवेह कार्यः Spr. (II) 3937. शमं न लेभे R. 2, 85, 19. शममाप R. Gorr. 1, 57, 21. शमं वात्मनि संधयेत् Kâm. Nîtis. 17, 28. क्रियतां पाण्डवैः सार्धं शमः so v. a. *es werde Friede gemacht* MBh. 6, 2933. als स्थायिभाव Sâh. D. 238. Halâj. 1, 91. °व्यसनिन् *Apathie* Râǵa-Tar. 2, 143. °नीचमेढ्र Pańkav. Br. in Ind. St. 1, 34, N. *ewige Ruhe* so v. a. *Erlösung* Trik. 1, 1, 133. — 2) *Ruhe, Beruhigung* überh. (z. B. des Meeres), *Beschwichtigung, Besänftigung, das Aufhören, Nachlassen, Erlöschen:* तुभ्यतप्रकोपावेशसागरः शममनीयत Râǵa-Tar. 3, 511. ग्रगर्भं शममुपयाति Varâh. Bṛh. S. 5, 62. 46, 51. शममुपैति 5. 6. गत्वा रोषस्य वै शमम् MBh. 4, 785. शममेष्यति मम शोकः कथं नु Çak. 96. साकं भूपालशोकेन दुर्भिक्षं च शमं ययौ Râǵa-Tar. 2, 54. प्रतिभय° Spr. 5152. मैत्रीन्मुख्य° 2691. श्रम° Çiç. 4, 62. अशेषसंक्लेश° Bhâg. P. 3, 7, 14. नीतः प्रदीपः शमम् Spr. (II) 990. यथाग्निर्न शमं व्रजेत् Mârk. P. 99, 14. शममुपयातु ममापि चित्तदाहः Uttarar. 106, 13 (144, 13). — 3) *Hand* (vgl. शय) H. 591. — 4) die personif. *Gemüthsruhe* ist ein Sohn des Tages MBh. 1, 2587. des Dharma und Gatte der Prâpti 2596. fg. — 5) N. pr. eines Sohnes des Andhaka Hariv. 2015 (शमि die neuere Ausg.). des Dharmasûtra Bhâg. P. 9, 22, 46. — Vgl. निः°.

शमक nom. ag. vom. caus. von 2. शम् P. 7, 3, 34, Schol.

शमकृत् adj. *sich der Seelenruhe befleissigend* H. 76, Schol.

शमगिर् f. *ein zur Seelenruhe mahnendes Wort* Spr. 2828.

शमठ m. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 102. N. pr. eines Brahmanen MBh. 3, 8527. fg.

शमथ (von 2. शम्) m. 1) *Gemüthsruhe, Seelenruhe* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3, 114. AK. 3, 3, 3. H. 304. an. 3, 322. Med. th. 24. Wassiljew 141. 172. 254. 319. — 2) *Minister* H. an. Med.

शमन (vom caus. von 2. शम्) 1) adj. (f. ई) *beruhigend, stillend, besänftigend, beschwichtigend, zu Nichte machend:* Çiva MBh. 12, 10432. Hariv. 7429. गण्डूष Verz. d. Oxf. H. 304, *b*, 41. Suçr. 1, 34, 1. P. 5, 1, 38, Vârtt. 1. Kâm. Nîtis. 10, 14. सर्वपापानाम् Hariv. 13932. न ज्ञातु शमनं यस्य तेजस्तेजस्वितेजसाम् Spr. (II) 3243. तृद्याधेः (I) 3124. Pańkar. 4, 1, 42. mit dem obj. compon.: पृष्ठ° Kâtj. Çr. 24, 6, 14 (vgl. पृष्ठशमनीय unter शमनीय). रुद्र° Muir, ST. 4, 334, N. 304. तत्र *Vernichter, Garausmacher* Khandom. 116. (कालचक्रम्) शमनं सर्वभूतानाम् MBh. 3, 12985. पाप° Shaḍv. Br. 5, 3. अरिष्ट° MBh. 13, 3139. निर्विघ्नशमन Kathâs. 39, 199. तृष्णासंताप° 120, 116. 36, 85. स्वतेजः° Mârk. P. 78, 14. दुर्वृत्तवृत्त° 84, 20. सर्वापराध° Pańkar. 4, 3, 174. दुःख° Bhâg. P. 12, 13, 23. युद्धं च तत्रशमनम् MBh. 2, 508. सपत्न° 3, 8243. युद्धे त्रैलोक्यशमने 12, 13277. विघ्नां शमनीं सर्वकर्मणाम् *zu Nichte machend* Bhâg. P. 3, 24, 40. — 2) m. *a*) ein N. Jama's, *der Alle zur Ruhe bringt*, AK. 1, 1, 1, 54. Trik. 3, 3, 266. H. 185. an. 3, 422. Med. n. 137. Halâj. 1, 71. Verz. d. Oxf. H. 103, *a*, 30. Daçak. 19, 8. — *b*) *eine Gazellenart* Çabdak. im ÇKDr. — *c*) *eine Erbsenart* Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. ई *Nacht* ÇKDr. und Wilson; geschlossen aus शमनीषद्. — 4) n. *a*) *das Stillen, Beruhigen, Besänftigen, Beschwichtigen, Auslöschen, zu-Nichte-Machen;* = शम Trik. 3, 2, 9. = शान्ति H. an. (शान्त Druckfehler) und Med. — Kauç. 43. 52. Suçr. 1, 8, 18. मन्योः MBh. 6, 1943. क्रुधः Spr. (II) 2329. रोग° MBh. 12, 5988. पाप° Hariv. 1359. दर्प° 10794. दर्पज्वर° Spr. (II) 606. दुःख° 1450. परार्ति° 3898. विवाद° Liṅga-P. bei Muir, ST. 4, 326, 7. 330, 7. अकृत्याशाप° Verz. d. Oxf. H. 29, *b*, 1. 2. वास्तु° *Besänftigung* so v. a. *lustratio* R. 2, 56, 18 (vgl. वास्तूपशमन Verz. d. Oxf. H. 43, *a*, 8. 9). — *b*) *das Tödten, Schlachten* AK. 2, 7, 25. Trik. 3, 3, 266. H. 830, Schol. H. an. Med. वशा° Kauç. 44. — *c*) *das Kauen* Dhar. im ÇKDr. — Vgl. पाप°, पित्त°, मन्यु°.

शमनस्वसर् f. Jama's *Schwester* d. i. *die* Jamunâ AK. 1, 2, 3, 31.

शमनीय (von शमन) adj. *zur Beruhigung dienend;* n. *ein beruhigendes Mittel* Suçr. 2, 409, 9. 410, 12; vgl. संशमनीय. पृष्ठ° Bez. eines best. Agnishṭoma Kâtj. Çr. 13, 4, 9. Schol. zu 24, 6, 14. Lâṭj. 10, 17, 19. Çâṅkh. Çr. 13, 14, 7. 18, 24, 13.

शमनीषद् m. *ein* Râkshasa Trik. 1, 1, 74. wird in शमनी *Nacht* + सद् zerlegt. Vgl. शिमिषीषद् H. ç. 37.

शमयितर् (vom caus. von 2. शम्) nom. ag. *Beruhiger* Kauç. 94. भारस्य *der Einem die Last erleichtert* Sâh. D. 217, 7. so v. a. *Tödter* Nir. 2, 16. मुरद्विषाम् Ragh. 10, 15. angeblich = 1. शमितर् P. 6, 4, 54, Schol.

शमर, अश्वस्य सर्वेभ्यो रोमशमरेभ्यो ऽङ्गारा अशीर्यन्त Gop. Br. 2, 18.

शमल Uṇâdis. 1, 111. n. *Befleckung, Mal; Fehler, Schaden* (= विष्ठा *stercus* AK. 2, 6, 2, 18. H. 634. Halâj. 3, 15) AV. 4, 9, 6. 7, 65, 2. यद्द्रिप्रं शमलं चकृम यच्च दुष्कृतम् 12, 2, 40. 3, 5. 52. 13, 1, 58. 14, 2, 66. शमलमपप्लावयति TS. 6, 4, 2, 4. यज्ञ° 7, 3, 11, 1. यद्गर्भस्य शमलं तद्दुर्वर्णम् Kâṭh. 8, 5. °गृहीत Ait. Br. 2, 17. 4, 4. अन्नस्य शमलं सुरा Kâṭh. 14, 6. Kauç. 42. 97. Bhâg. P. 1, 13, 31. 2, 7, 3. 8, 5. 3, 9, 15. 23. 15, 17. 28, 22. 4, 21, 23. 5, 26, 32. 36. 10, 8, 47. 11, 5, 52. 6, 19. — Vgl. कश्मल und मल.

शमवत् (von शम) adj. *Seelenruhe besitzend, friedlich gesinnt* Veṇîsaṁh. 24.

शमशम (von 2. शम्) adj. *beständige Seelenruhe zeigend:* Çiva MBh. 12, 10377. — Vgl. पचपच.

शमागास N. pr. einer Oertlichkeit Râǵa-Tar. 8, 658. राज्ञाग्रहारयोः कर्ता शमाङ्गासाशनारयोः 1, 100. शमाङ्गादिमुखोश्चाग्रहारान् (शमाङ्गासमु°?) 342.

शमाङ्गास s. u. शमागास.

शमान्तक (शम + अ°) m. ein N. *des Liebesgottes* (*der der Gemüthsruhe ein Ende macht*) Trik. 1, 1, 37.

शमाय्, °यते wohl ein denom. von einem auf 1. शम् zurückgehenden nom. act. शम; nach Padap. शम् ऽआयते; *sich bemühen, thätig sein:* शमायै अग्ने तन्वं जुषस्व *ich gebe mir Mühe,* Agni: *sei mit mir zufrieden* RV. 3, 1, 1. कृतन्नं देवः सविता शमायते 8, 75, 5. Die Form शमायन्तु Taitt. Up. 1, 4, 2. 3 ist, da sie neben दमायन्तु steht, auf das belegte शम zurückzuführen und bedeutet *mögen sich der Gemüthsruhe befleissigen.*

शमाला f. N. pr. einer Oertlichkeit Râǵa-Tar. 7, 159. 8, 1005. 1266. 1519. 1587. 3214. 3231.

1. शमि (von 1. शम्) n. = 1. शमी, nur im nom. sg. und pl. und instr. sg. *Bemühung, Werk, Fleiss:* शम्यचक्रा दीर्घे पूर्व्याणि RV. 3, 55, 3. 8, 45, 27. यदीमिन्द्रं शम्यृक्वाण आशत 1, 87, 5. (येना दधे) धिया शमि *Werk*

und Andacht 2,31,6. रथं वस्तोर्वस्तोर्वहमानं धिया शमि 10,40,1; vgl. 9,74,7. — Vgl. सु°.

2. शमि m. N. pr. eines Sohnes des Andhaka Hariv. 2015 nach der Lesart der neueren Ausg. (शम die ältere). des Uçînara Bhâg. P. 9,23,2.

3. शमि f. = 2. शमी *Hülsenfrucht* H. 1130, schlechte v. l. für शिमि.

शमिक m. N. pr. eines Mannes gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. — Vgl. शामिक.

1. शमितर् (von 1. शम्; nach den Erklärern vom caus. von 2. शम्) nom. ag. P. 6,4,54. TS. Prât. 8,8. *Zurichter, Zerleger des geschlachteten Thiers; Koch, Zubereiter* überh. RV. 1,162,9. fg. 2,3,10. अग्निर्हविः शमिता सूदयाति 3,4,10. सोमस्य या शमितारा सुहस्ता 5,43,4. वि ये व्रधानं शमितेव चर्म 85,1. der Çataudanâ AV. 10,9,7. Ait. Br. 2,6. 7. 7, 1. शमिता यज्ञध्यै VS. 17,57. 21,21. 23,39. Çat. Br. 3,8,3,4. fgg. Pañkav. Br. 25,18,4. विशस्ता (so ed. Bomb.) यथाश्वमेधे पशवः शमित्रा MBh. 8, 4287. — Vgl. शामित्र.

2. शमितर् (von 2. शम्) nom. ag. *der seine Gemüthsruhe bewahrt* Râǵa-Tar. 4,29.

शमिन् (wie eben) 1) adj. *stets ruhig, keiner Aufregung fähig* P. 3,2, 141. Mṛkkh. 9,5. Uttarar. 12,1 (16,6). Râǵa-Tar. 2,2. 121. Çatr. 1,382. Bhaṭṭ. 7,5. Zugleich adj. und 2. शमी f. Spr. (II) 4599. Cit. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,108 (S. 25, 2 v. u.). compar. f. शमिनीतरा und शमिनितरा zu P. 3,2,141. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Râǵâdhideva Hariv. 2034. fg. nach der Lesart der neueren Ausg. (समी nom. und समीपुत्र die ältere). des Çûra VP. 4,14,7.

शमिर् m. = 2. शमी 1) Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. शमीर.

शमिरोह् (3. शमि + रोह्) m. ein N. Çiva's Trik. 1,1,45.

शमिष्ठ (von 1. शम्) adj. *fleissigst, thätigst:* शम्या शमिष्ठाः शच्या शचिष्ठाः die Ṛbhu Çâñkh. Çr. 8,20,8.

शमिष्ठल (शमि = शमी + स्थल) n. P. 8,3,96.

1. शमी (von 1. शम्) f. *Bemühung, Werk, Fleiss* Naigh. 2,1. Nir. 11, 16. इळे यज्ञेभिः शशमे शमीभिः RV. 6,3,2. 2,1,9. 6,52,1. शमीभिर्यज्ञमाशत 1,20,2. शम्या सुकृतया 83,4. 110,4. 3,60,3. 4,17,18. 22,8. 33,4. यस्याजुषन्नमस्विनः शमीम् 8,64,14. शम्या अस्या ऋतस्य बोध्यतचित् 4,3, 4.5,42,10.77,4. 10,28,12. VS. 23,40 (शिमी TS.). — Vgl. 1. शमि und सु°.

2. शमी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. ved. acc. शमीम् und शम्यम् Pat. zu P. 6,1,107. 1) *Prosopis spicigera Lin.*, nach Andern auch *Mimosa Suma Roxb.*, beide Fabaceen. Von diesem Baume nimmt man die Araṇi. AK. 2,4,2,32. H. an. 2,338. Med. m. 31. शमीमश्वत्थ आरूढः AV. 6,11,1. 30,2. 3. TBr. 1,1,3,11. fg. °पर्ण 6,1,5. Çat. Br. 2,5,2,12. 9,2,3,37. 11,5,1,13. Kâṭh. 36,6. Kâtj. Çr. 5,5,1. 25,8,2. Âçv. Gṛhj. 1, 17,3. 11. 2,8,11. 4.6,4. Kauç. 8. 31. 106. 137. Gṛhjas. 2,44. M. 8,247. Jâǵn. 1,301. P. 4,3,142. MBh. 1,481. उष्ट्रवामीस्त्रिशतं च पुष्टाः पीलुशमीङ्गुदैः 2,1824. 3,10518. 16078. 4,154. 1235. 7,8098. R. 3,31,20. 4,43, 22. °फल Suçr. 1,214,8. 2,13,21. Ragh. 3, 9. 7, 23. अग्निगर्भा Çâk. 79. Varâh. Bṛh. S. 29,11. 53,87. 54,81. 83. 85. 59,5. 85,6. Kathâs. 23,61. Verz. d. Oxf. H. 78,b,20. 24. °तरु und °लता Çâk. 17, v. l. °वृत्त Pañkat. 94,1. महा° 97,15. शमीनिवात P. 6,2,8, Schol. °दृषदम् Vop. 6,7. gespielt mit शमी und शमिन् Spr. (II) 4599. Cit. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 108 (S. 25, 2 v. u.). — 2) *Hülsenfrucht* überh. (vgl. °धान्य) AK. 2,9,23. H. 1130. H. an. Med. Halâj. 2,34. °ज्ञाति Varâh. Bṛh. S. 8,10. — 3) = वल्गुली H. an. = वागुजि Med. — Vgl. भू° und शामील.

3. शमी f. *ein best. Maass:* द्विः°, चतुः° Kauç. 137. Vgl. शम्या.

शमीकुणा m. *die Zeit, wo die Früchte der* Çamî *reif werden*, gaṇa पील्वादि zu P. 5,2,24.

शमीगर्भ (2. शमी + गर्भ) 1) adj. *in einer* Çamî *gewachsen*, m. *der* Açvattha (dessen Holz zu den Araṇî dient) TBr. 1,1,9,1. 2,1,8.16. Çat. Br. 2,1,4,5. Kâtj. Çr. 4,7,22. अश्वत्थाच्छमीगर्भादरणी आहरेत् Âçv. Çr. 2,1,16. MBh. 1,8028. 9,2741. 2745. 13,4051. Hariv. 8811. 11869. VP. 4,6,41. Bhâg. P. 9,14,44. — 2) adj. *in der* Çamî *ruhend*, als Beiw. und N. des Feuers Hariv. 13931. 13942. H. 1098. — 3) m. *ein Brahmane* H. 813.

शमीजात adj. = शमीगर्भ 1) Hariv. 1406.

शमीधान्य (2. शमी + धान्य) n. Çamî-*Körner*, meist *Hülsenfrucht* überh., *eine der fünf Arten von Körnerfrucht* AK. 2,9,24. H. 1181. Bhâvapr. 5. Çat. Br. 1,1,1,10. Karaka 1,27 u. s. w. v. l. शिम्बीधान्य.

शमीनहुषी du.: सूर्या मासा विचरन्ता दिविक्षिता धिया शमीनहुषी अस्य बोधतम् RV. 10,92,12. Vermuthlich ist zu lesen: धिया शमी नहुषो अस्य बोधत; vgl. 2,31,6. 9,74,7. 10,40,1.

शमीपत्त्रा f. *Mimosa pudica* Gaṭâdh. im ÇKDr. °पत्त्री Wilson in der 2ten Aufl.

शमीप्रस्थ m. gaṇa कर्क्यादि zu P. 6,2,87.

शमीमय adj. (f. ई) *aus* Çamî-*Holz bestehend* TBr. 1,1,3,12. TS. 5,1, 9,6. 4,7,4. Çat. Br. 9,2,3,37. 11,5,1,15. 13,8,4,1. इध्म, अरणी Âçv. Gṛhj. 4,6,4. Çâñkh. Çr. 4,16,4.

शमीर (von 2. शमी) m. *ein niedriger* Çamî-*Baum* P. 5,3,88. Vop. 7, 77. AK. 2,4,2,32.

शमीवत्त (von 2. शमी) m. N. pr. eines Mannes P. 5,3,118. gaṇa मघादि zu 4,2,86. Schol. zu 8,2,9. — Vgl. शामीवत.

शमोप्य (शम्ऽओप्य Padap.) n. vermuthlich verdorbene Lesart; in den Zusammenhang würde passen *das Grauwerden:* आ शीर्ष्णः शमोप्यात् AV. 1,14,3.

शम्पक m. N. pr. eines Çâkja Schiefner, Lebensb. 288 (58).

शम्पा f. *Blitz* AK. 1,1,2,10. H. 1104. Hâr. 58. Halâj. 1,60.

शम्पाक m. 1) *Cathartocarpus fistula Pers.* H. an. 3,102. Anekârtha bei Nilak. zu MBh. 12,6563. Suçr. 1,59,8. 215,15. 2,222,2. संपाक AK. 2,4,2,4 (nach ÇKDr. शम्पाक). Med. k. 165. richtig ist शम्याक (von शम्या, nach den 2 Fuss langen *stabförmigen* Schoten) Bhâvapr. 5. Çârñg. Saṁh. 2,2,32. — 2) N. pr. eines Brahmanen Anekârtha a. a. O. MBh. 12,6563. 6585. — Nach H. an. auch = विपाक und यावक; nach Med. (संपाक) und Anekârtha a. a. O. als adj. = तर्कक und धृष्ट; nach Dhar. (संपाक) im ÇKDr. = अल्प und लम्पट.

शम्पाताल m. *ein best. Tact* (ताल) MBh. 2,131. 7,2488 (शम्या° beide Ausgg.). 13,1398. Davon °वत् (शम्या° gedr.) *in diesem Tacte sich bewegend* Kathâs. 111,10.

शम्ब्, शम्बति (गतौ) Vop. in Dhâtup. 11,35. शम्बयति (संबन्धने) 32,21, v. l.

शम्ब Uṇâdis. 4,94 (शम्व). P. 5,2,138 (oxyt.). 1) adj. = शंयु, शुभंयु

Trik. 3,1,24. = प्रभान्वित Med. b. 8. = भाग्यवत् Râmâçraja, = दरिद्र Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr. — 2) m. a) *etwa Stange, Stock, Keule als Waffe* Indra's: आराच्छत्रुमप बाधस्व दूरमुग्रो यः शम्बः पुरुहूत तेन RV. 10,42,7. = वज्र *der Donnerkeil* Naigh. 4,2. Nir. 5,24. AK. 1,1,1, 43. H. 180. an. 2,306. Med. Halâj. 1,56. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,*b*,1. *metallener Knopf an der Mörserkeule*, = मुसलाग्रस्थलोहमण्डलक (so ÇKDr.) Med. = मुसललोहमुख Uǵǵval. = लोहकाञ्ची H. an. — *b) ein best. Längenmaass:* शॅम्बगाधमुदकम् P. 6,2,4, Schol. — *c)* = अनुलोमकर्षण (vgl. शम्बाकृत) Bhar. zu AK. nach ÇKDr. — *d)* N. pr. eines Asura (vgl. शम्बर) TBr. Comm. — Vgl. शम्बिन् und शाम्ब.

शॅम्बर (von शम्ब) 1) m. *a)* N. pr. eines Dämons, den Indra von der Höhe stürzt und seine 99 oder 100 Burgen bricht; im Epos auch ein Feind des Liebesgottes. H. 228. an. 3,606. Med. r. 221. RV. 1,51,6. 101,2. 103,8. शम्बरं पर्वतेषु क्षियन्तम् 2,12,11. 14,6. 19,6. 4,26,3. वृक्णः पर्वतादधि । अवाह्नन्निन्द्र शम्बरम् 30,14. 6,26,5. अत्र त्मना वृक्णः शम्बरं भेत् 7,18,20. 1,54,4. 59,6. 6,18,8. 31,4. 43,1. 47, 2. 21. 7,99,5. MBh. 1,2530. 5481. 3,10271. 12072. 12149. 6,4583. 7,1125. 12,3661. 6146. 8261. 13,616. 2165. fgg. Spr. 5064. (II) 4716. Hariv. 197. 2285. 9208. fgg. 12999. fgg. 13180. 13230. 13404. fgg. 13952. 14022. 14288. R. Gorr. 2,8,13. Kathâs. 45,376. VP. 575. fgg. Mârk. P. 24,31. Bhâg. P. 2,7,34. 3,3,11. 10,55,2. fgg. Beiwörter Indra's: °हन् MBh. 3,14773. °वृत्रहन् R. 5,78,21. des Liebesgottes: °घ्न Hariv. 9208. शम्बरान्तकर 9209. शम्बरारि AK. 1,1,1,21. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*b*,28. °दारण Git. 12,24. °सूदन Halâj. 1,32. — *b) Wolke* Naigh. 1,10. — *c) Waffe* Sâj. zu RV. 1,112,14. — *d) Kampf* Dhar. im ÇKDr. — *e) eine Hirschart* AK. 2,5,10. H. 1293. H. an. Med. Halâj. 2,75. MBh. 3,15629. Karaka 1,5. Kâçikh. 3,46 (nach Aufrecht). — *f) Fisch* Trik. 1,2,15. H. 1344. H. an. *ein best. Fisch* Viçva im ÇKDr. — *g)* Bez. verschiedener Pflanzen: = चित्रक, लोध्र und अर्जुन Râǵan. im ÇKDr. — *h) der Beste* (श्रेष्ठ) Dhar. im ÇKDr. — *i)* N. pr. eines Ǵina Viçva im ÇKDr. N. pr. eines Fürsten (fehlerhaft für संवरण) Hall in der Einl. zu Vâsavad. 41. — *k)* N. pr. eines Berges H. an. und Viçva. — *l)* Kathâs. 68,37 (çaṁvara) wohl fehlerhaft für संवर. — 2) f. ई *a) Salvinia cucullata Roxb.* AK. 2,4,3,6. H. an. Med. — *b)* = माया Çabdar. im ÇKDr. *a female juggler* (!) Wilson nach ders. Aut. Es ist शाम्बरी Çambara's *Zauberkunst* gemeint. — 3) n. *a)* pl. *die Sachen (Stätten) des* Çambara: अर्दर्मन्युना शम्बराणि वि RV. 2,24,2. — *b) Wasser* Naigh. 1,12. AK. 1,2,3,4. H. 1069. Med. Halâj. 3,26. Dvirûpak. in Verz. d. Oxf. H. 194,*b*, No. 449. Sâh. D. 213,15. fg. (der Gebrauch des Wortes in dieser Bed. getadelt). — *c) Macht, Kraft* (बल) Naigh. 2,9. — ÇKDr. führt nach H. an. noch die Bedd. चित्र und बौद्धव्रतभेद an, aber in der gedr. Ausg. hat शवर (शबर) diese Bedd. und das Metrum erlaubt nicht शम्बरम् zu lesen; anderseits spricht das vorangehende अत्र für einen neuen Artikel d. i. für शम्बर. Nach Nânârtharatnam. im ÇKDr. bedeutet das n. auch व्रत und वित्त. — Vgl. काल°, तत्त्व°, महामाया°, योगिनीजाल° und शाम्बर.

शम्बरकन्द m. = वाराहीकन्द Râǵan. im ÇKDr.

शम्बरचन्दन n. *eine Art Sandel* ebend.; vgl. कैरात.

शम्बरहॅत्य n. *das Erschlagen des* Çambara RV. 1,112,14. TBr. 2, 8,3,8. Çâṅkh. Çr. 8,16,6.

शम्बलॅ n. = सम्बल Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,108. m. n. AK. 3,6,4,34. 1) *Wegekost*, n. H. 493. an. 3,685. Halâj. 2,203. m. n. Med. l. 135. संबल n. Spr. 2797, v. l. (II) 1917. — 2) *Ufer*, m. H. an. (तट). m. n. Med. (कूल ÇKDr., कुल die gedr. Ausg.). — 3) *Neid, Missgunst* (मत्सर); n. H. an. m. n. Med. — 4) f. ई *Kupplerin* Çabdârthak. bei Wilson; vgl. शम्भली.

शम्बाकर्, °करोति *hin und zurück pflügen* P. 5,4,58. °कृत AK. 2, 9,9. (सम्बा die Ausgg., शम्बा° ÇKDr.). H. 968. Halâj. 2,421. व्योमनि शम्बाकृते चित्रं निर्माति यत्नतः सलिले । स्नपयति पवनं सलिलैर्यस्तु खले चरति सत्कारम् ॥ Bhâm. 1,93 (nach Aufrecht).

शम्बिॅन् (von शम्ब in der Bed. von κοντός) adj. *Ferge* AV. 9,2,6.

शम्बु m. 1) = शम्बुक, शम्बूक *Muschel* Haddakandra bei Bhar. zu AK. nach ÇKDr. Çabdârṇava bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,41. — 2) N. pr. eines Mannes Âçv. Çr. 12,12,5. — शम्बूपुत्र Nidâna 9,1. — Vgl. शाम्बव.

शम्बुॅक m. 1) = शम्बूक *Muschel* Çabdârṇava bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,41. — 2) *ein best. schädliches Insect* Suçr. 2,288,15. — 3) N. pr. eines Çûdra MBh. 12,5742 (जम्बुक ed. Bomb.). Ragh. 15,50 (कम्बुक v. l.); vgl. शम्बूक.

शम्बुक्क m. = शम्बूक *Muschel* Çabdar. im ÇKDr.

शम्बूक Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,41. m. 1) *Muschel, Schnecke* AK. 1,2,3, 23. H. 1205. an. 3,102. Med. k. 161. fg. Hâr. 112. Halâj. 3,42. Suçr. 1,205,20. Vâgbh. 6,54. Spr. (II) 1712. Kathâs. 20,78. Auch शम्बूका f. Med. — 2) *ein best. Thier*, = घोङ्ग Med. — 3) *der Rand an den beiden Erhöhungen auf der Stirn eines brünstigen Elephanten* H. an. Med. — 4) N. pr. eines frommen Çûdra, den Râma erschlug (vgl. शम्बुक 3). Med. R. 7,76,3. Uttarar. 30,10. fgg. (40,1. fgg.). — 5) N. pr. eines Daitja H. an.

शम्बूकावर्त m. *Windung einer Muschel* Suçr. 1,266,12. Bez. *einer Afterfistel* (भगंदर) *von dieser Form* Wise 389. Suçr. 1,265,6. 266,12. fg. 2,58,3; vgl. शङ्खावर्त.

शम्भॅ adj. von 5. शम् P. 5,2,138. Vop. 7,31.

शंभर m. N. pr. eines Mannes; vgl. शांभर.

शम्भल 1) m. N. pr. einer Oertlichkeit Schiefner, Lebensb. 332 (102). Kâlakakra 1,26.150. Târan. 325. eines Dorfes, des Geburtsortes Kalkin's, Verz. d. Oxf. H. 73,*a*, No. 125. °ग्राम ebend. 84,*b*,24. MBh. 3, 13102 (स° beide Ausgg.). VP. 4,24,26. Bhâg. P. 12,2,18. °ग्रामक (शम्भलग्रामके die neuere Ausg., संभलग्रामके die ältere) Hariv. 2367. शंभलेश्वर n. N. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 73,*b*,2.3. — 2) f. ई *Kupplerin* AK. 2, 6,1,19. H. 533. Halâj. 2,337.

शम्भलीय adj. von शम्भली *Kupplerin* Naish. 6,76 (mit स geschrieben und mit संभालयामास in Alliteration).

शंभवॅ (5. शम् + भव) P. 3,2,14, Schol. 1) adj. = शंभु VS. 16,41. — 2) m. N. pr. des 3ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 26 (auch संभव geschr.).

शंभविष्ठ s. u. शंभु 1).

शंभुॅ (5. शम् + भु) gaṇa मितद्र्वादि zu P. 3,2,180, Vârtt. 1. Vop. 26,168. 1) adj. (f. °भू), °भुवम्, °भुवस्, du. °भुवा und °भू, pl. °भुवस्; *heilbringend, wohlthätig, hilfreich:* मन्त्र RV. 1,40,6. 46,13. 65,3. सोम्य 105,3.

106,2. यज्ञस्यं शंभुवा 2,41,19. 3,17,5. पितरा 4,41,7. 6,70,7.14. die Açvin 8,8,19. AV. 10,1,9. मणि 6,15. सुशेवा पत्ये श्वशुराय शंभूः 14,2,26. 19,46,6. VS. 15,4. Çat. Br. 2,9,1,7. Çâñkh. Çr. 8,19,6. Çiva-Rudra Maitrjup. 6,8. Ind. St. 2,40. प्रभाकर° Mahâpurusha Hariv. 14120. शंभुमयोभू Verse, *welche die beiden Wörter enthalten*, Kauç. 9. 18. fg. 43. superl. शंभविष्ठ ṚV. 1,171,3. 2,39,5. 4,43,2. स्तुवते 5,42,7. प्रत्यंवर्तिं दाशुषे शंभविष्ठा 76,2. — 2) m. *a*) ein N. Çiva's AK. 1,1,1,25. 3,4,22,137. Trik. 1,1,44. H. 195. an. 2,312. Med. bh. 8. Halâj. 1,11. MBh. 13,588. Hariv. 7425. 11494. Megh. 51. 61. Spr. (II) 164. 1399. 2154. (I) 2957. 3074. Varâh. Bṛh. S. 48,55. 58,43. 60,19. Kathâs. 4,24. 21,35. Râga-Tar. 3,274. fg. 365. Mârk. P. 56,10. Liñga-P. bei Muir, ST. 4,36. Bhâg. P. 4,7,60. 6,3,20. Colebr. Misc. Ess. 2,271. fg. Wilson, Sel. Works 1,264. Verz. d. Oxf. H. 129, *b*, No. 234. — *b*) N. pr. einer der 11 Rudra MBh. 13,7091. Hariv. 166. Mit. 142,6. VP. 1,15,123. Weber, Râmat. Up. 304. 312. Verz. d. Oxf. H. 82, *b*, 26. — *c*) ein N. Brahman's AK. 3,4,22,137. H. 213. H. an. Med. Halâj. 1,7. MBh. 1,2499. Hariv. 12441. R. 7,36,30. — *d*) ein N. Vishṇu's Halâj. 1,25. — *e*) N. eines Agni MBh. 3,14180. — *f*) *ein* Arhant H. 24. H. an. Med. — *g*) *ein* Siddha Çabdar. im ÇKDr. — *h*) N. pr. eines Sohnes des Vishṇu MBh. 13,621. N. pr. des Indra im 10ten Manvantara Bhâg. P. 8,13,22. eines Fürsten der Daitja R. 7,17,13. — *i*) N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,34. eines Sohnes des Çuka Hariv. 981. eines Fürsten 5091 (शङ्कु die neuere Ausg.). MBh. 1,228. 13,5668. eines Sohnes des Ambarîsha Bhâg. P. 9,6,1. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 110, *a*, No. 173. eines Autors 270, *b*, 51. 279, *b*, 13. 286, *a*, No. 670. — *k*) *eine Art Asclepias* (श्वेतार्क) Çabdar. im ÇKDr. — *i*) *ein best. Metrum: 4 Mal 25 Längen* Colebr. Misc. Ess. 2,164 (XX, 2). — 3) f. शंभु N. pr. der Gattin Dhruva's Hariv. 67. VP. 1,13,1. — Vgl. मक्हा°, विश्व° und शांभव.

शंभुगिरि m. N. pr. eines *Berges*: °माहात्म्य Mack. Coll. 1,86.

शंभुतनय m. Çiva's *Sohn*, patron. Kârttikeja's Çabdar. im ÇKDr.

शंभुनन्दन m. dass., patron. Gaṇeça's Çabdar. im ÇKDr.

शंभुनाथ m. 1) N. eines Tempels des Çiva in Nepâla Wilson, Sel. Works 1,213. — 2) N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 110, *a*, No. 173. 341, *b*, N. — Vgl. शंभूनाथ.

शंभुप्रिया f. *Myrobalanenbaum* (Çiva's *Liebling*) Çabdar. im ÇKDr.

शंभुभट्ट m. N. pr. eines oder verschiedener Gelehrten Hall 179. 207. Notices of Skt Mss. 80. Gild. Bibl. 374.

शंभुभैरव m. *eine Form* Çiva's Verz. d. Oxf. H. 250, *a*, 28.

शंभुरहस्य n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 126, *a*, 21.

शंभुवर्धन m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 5,300. 302. 340.

शंभुवल्लभ n. = श्वेतकमल *die weisse Lotosblüthe* (Çiva's *Liebling*) Râgan. im ÇKDr.

शंभू (= शंभु) m. N. pr. eines Autors von Gebeten bei den Tântrika Verz. d. Oxf. H. 101, *b*, 17. — Vgl. विश्व°.

शंभूनाथ m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 317. — Vgl. शंभुनाथ.

शंमद् (5. शम् + मद्) m. N. pr. eines Âñgirasa Pañkav. Br. 15,5,11. — Vgl. शांमद.

शम्य s. शेप.

शम्या f. *Stock;* insbes. *Zapfen, Holznagel, Keil, Stützholz* ṚV. 10,31,10 (oxyt.). AV. 6,138,4. 20,136,9. am Mühlstein TBr. 1,6,1,1. Çat. Br. 1,1,1,22. 2,1,16. fg. 5,2,3,2. TS. I, 122,8. am Joch AK. 2,9,14. H. 757. Halâj. 2,420. ṚV. 3,33,13. Çat. Br. 3,3,4,25. Kâtj. Çr. 7,9,26. TS. 1,6,8,3. उत्तरा शम्ये अनड्वान्युज्यते Pañkav. Br. 6,5,20. 11,1,6. 15,7,6. TS. I, 364,13. 20. °गर्त Çâñkh. Çr. in Ind. St. 5,335. युगशम्यं n. *Joch sammt Zapfen* Çat. Br. 3,5,1,24. — TS. 6,2,1,1. Çat. Br. 12,5,2,7. Pañkav. Br. 25,10,4. Âçv. Gṛhj. 4,3,12. °मात्रे TBr. 3,2,6,2. Bṛhadd. bei Sâj. zu ṚV. 7,33,11. Kâtj. Çr. 5,3,20 (= 32 Añgula Comm.). *die Wurfweite* (पराास u. s. w.) *einer* Çamjâ als Bez. *einer best. Entfernung*: °पराास Âçv. Çr. 3,10,9. °प्रास 12,6,3. Kâtj. Çr. 15,9,12. 24,6,5. Shaḍv. Br. 2,10. Bhâg. P. 1,7,2 (als N. pr. einer Einsiedelei). °प्रासन Lâṭj. 10,19,5. °परासिन् Pañkav. Br. 25,13,2. 4. °पराव्याध Çat. Br. 5,5,2,2. °क्षेप MBh. 3,8376. 13,4934. षट्सु °निपातेषु 3,7087. °पात 12,988. M. 8,237. शम्या als Bez. *eines Werkzeugs bei Behandlung der Hämorrhoiden* Vâgbh. 25,19 (शमी nach dem Comm.).

शम्याक s. शम्पाक und शाम्याक.

शम्याताल m. Bez. *eines best. Tactes* (s. u. शम्पाताल): शम्या दक्षिणहस्तगृहीततालविशेषः ÇKDr. nach dem Sañgîtaçâstra.

शम्यु und शम्ब schlechte Schreibarten für शंयु, शंव und शम्ब.

शय (von 2. शी) 1) adj. (f. आ) am Ende eines comp. nach einem im loc. gedachten oder stehenden Worte (auch nach einem adv.) *liegend, schlafend, sich aufhaltend, steckend* P. 3,2,15. 6,3,18. H. 10. वत्सचर्मक्षपा° *in der Nacht auf einem Kalbsfelle schlafend* MBh. 4,597. एकपुलिने° 13,6476. उदके° Hariv. 37. R. 7,104,5. Mârk. P. 45,63. Bhâg. P. 2,5,34. पूर्वाह्ण° P. 6,3,18, Schol. शिला° Kumâras. 5,25. सुवर्णतूणीर° (Pfeil) MBh. 8,4644. एकतूणी° 1821. तूणी° R. 6,34,23. Vgl. अधः°, अमृते°, अपः°, अवमूर्ध°, उत्तान°, उदर°, कुवले°, कुशे°, खे°, गिरि°, गुहा°, गोष्ठे°, जल°, जले°, तल्पे°, दिग्धसह°, दिवा°, देवे°, नलिने°, नित्य°, पङ्क°, पद्मे°, पार्श्व°, पुरि°, पृष्ठ°, प्रगे°, प्रोष्ठे°, बिल°, बिले°, ब्रह्मे°, भू°, भूमि°, मनसि°, रजः°, वल्मे°, वृक्षे°, शरकुण्डे°, सलिले°, स्थण्डिले°, हरि°. — 2) m. *a*) *Schlaf* Dhâtup. 24,60. Viçva im ÇKDr.; vgl. दिवा°. — *b*) *Lager, Bettstatt* Med. j. 56; vgl. वीर°. — *c*) *Schlange* Med. — *d*) *Hand* AK. 2,6,2,32. H. 591. Med. Halâj. 2,356. Naish. 1,20. — *e*) so v. a. हस्त als *Maass* Varâh. Bṛh. S. 56,23 (समा v. l.). द्वि° u. s. w. Schol. zu Kâtj. Çr. 7,1,23. 5,3,9. 8,4,21. 6,13. — *f*) = पण Viçva im ÇKDr. wohl *eine Handvoll; abuse, imprecation* Wilson. — *g*) pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,5649 (ed. Bomb. शाल्वाश्रयाः st. शाल्वाः शयाः). — *h*) शयस्य व्रतं सत्त्वस्पर्धिः (so ist zu lesen) N. eines Sâman Ind. St. 3,239, *a*. — 3) n. MBh. 7,2252 fehlerhaft für शत, wie die ed. Bomb. liest.

शयण्ड Uggval. zu Uṇâdis. 1,128. gaṇa रेषुकार्यादि zu P. 4,2,54. शयण्डभक्त = शयण्डानां विषयो देशः ebend. Nach Uṇâdik. im ÇKDr. ist शयण्ड adj. = निद्राशील. — Vgl. शयाण्ड, शायण्डायन.

शयण्डक s. u. शयाण्डक.

शयत m. = निद्रालु (vgl. शयण्ड) Uṇâdivṛ. im Sañkshiptas. nach ÇKDr. *der Mond* (?) H. ç. 11.

शयथ (von 2. शी) Uṇâdis. 3,113. m. 1) *Lager, Aufenthalt* ṚV. 6,17,9. 18,5. विभिद्या पुरं शयथेमपाचीम् 10,67,5. — 2) *Vielschläfer* (शयालो st. श-

पादौ ÇKDr.) H. an. 3,323. — 3) *Boa* ebend. — 4) *Fisch.* — 5) *Eber* Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr. — 6) *Tod* H. an.

शयन (wie eben) 1) adj. *ruhend, dem Schlaf fröhnend:* Kṛshṇa Pañkar. 4,8,106; vgl. शयालु. — 2) n. Vop. 26,171. *a) Lager, Bettstatt* AK. 2,6,3,39. 3,4,25,187. H. 682. an. 3,422. Med. n. 137. Halâj. 1,121. 2,152. AV. 3,25,1. शयने शयानः 5,29,8. Çat. Br. 11,5,1,2. 3, 4. Kauç. 17. 25. 36. 47. Kâtj. Çr. 22,2,27. Nir. 3,15. तल्पमारोपयन् M. 8,372. परार्ध्य MBh. 1, 5904. 13,351. R. 2,35,18. मुख्य 50,25. 58,5. 72,19. 87,13. R. Gorr. 2, 33,20. Megh. 110. मनोहर Spr. (II) 3994. Uttarar. 16,14 (23,1). 17,14 (24,4). Varâh. Bṛh. S. 74,1 (zu lesen nach Kern शय्या श°). 79,1. 18. Wassiljew 85. Vet. in LA. (III) 18, 9. विस्तीर्णे शयनोत्तमे MBh. 3,1819. स्वास्तीर्ण Suçr. 1,69,7. Kathâs. 18,115. °रचन unter den 64 Künsten Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,3. °विधि 85,*b*,32. Verz. d. B. H. No. 1024. शयनं पारिकल्पयेत् Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,35. समानशयने चैव न शयीत M. 4,40. °स्थो न भुञ्जीत 74. शयने स्थिता Vet. in LA. (III) 20,4. शयनं गतः R. 5,81,52. Suçr. 1,68,14. °तलगत Spr. (II) 2094. महार्हशयनोपेत R. 6,93,11. शयनं समुपाविशत् 2,85,15. पपात शयने 59,33. शयने तथाश्रिते Kathâs. 18,278. शयनं श्रितः 28,121. शयनासनसेवन Varâh. Bṛh. S. 79,5. शयनं नैव भेजिरे R. 2,41,17. अधिरुह्य शयनं 42,29. संवेश्य शयने 76,5. गृहो शयनमारोप्य M. 3,17. उच्छ्रितशयनासनभोजन adj. Bhâg. P. 1,11,18. राजशयन *ein fürstliches Lager* P. 6,2,151, Schol. कुश° Ragh. 1,95. कुसुम° Vikr. 51. Spr. (II) 844. धरणि° Gît. 5,5. अनन्त° *auf* Ananta Bhâg. P. 7,9,33. विरह° Megh. 87. अधः° adj. *auf dem Erdboden sein Lager habend* Bhâg. P. 3,1,19. अवनिशयना (nach der richtigen Lesart) Megh. 86. भोगीशभोग° adj. LA. (III) 91,20. राजवधूमवन्ध्यशयनां व्यधुः Râga-Tar. 6,189. — *b) das Liegen, Ruhen, Schlafen* AK. 1,1,7,36. 3, 3,32. H. 313. H. an. Med. Vop. 9,40. VS. 18,6. Suçr. 1,70,14. 119,1. 255,16. युगादिकालशयनं विष्णोः MBh. 1,1218. क्षमा° 3,13456. महाहिशयनं हरेः Spr. (II) 671. 1686 (pl.). महास्तले केवले 1687. सुतल्पे शयनं कुरु Pañkar. 1,6,39. 2,2,6. Pañkat. 34,11. — *c) Beischlaf* H. an. Med. — *d)* N. eines Sâman Ind. St. 3,240,*b*,5 v. u. — Vgl. अब्धि°, उत्पाद°, केलि°, महा°, विहार°, वीर° (auch R. 6,105,20), शव°, श्येनाश्र°, स°.

शयनगृह n. *Schlafgemach* Çâk. 72,12, v. l.

शयनभूमि f. dass. Çâk. 72,12.

शयनवासस् n. *Schlafgewand* Ṛt. 5,12.

शयनस्थान n. *Schlafgemach* Halâj. 2,140.

शयनावास (शयन + आ°) m. dass. Râga-Tar. 5,406.

शयनास्पद (शयन + आ°) n. dass. H. 995.

शयनीय (von शयन) 1) adj. *zum Liegen —, zum Ruhen —, zum Schlafen dienend:* पर्यङ्क R. 2,72,11. °शिलातल Uttarar. 51,17 (67,3). — 2) n. *Lagerstatt, Lager, Bettstatt* AK. 2,6,3,39. H. 682. Âçv. Gṛhj. 2,7,7. MBh. 13,5041. Hariv. 4785. R. 2,30,45. °तल R. Gorr. 2,66,67. शयनीयाश्रित 69. 74,15. Ragh. 8,65. Kathâs. 25,72. 28,142. उत्तस्थौ °तः 45,120.

शयनीयक n. = शयनीय 2) Çabdar. im ÇKDr. Kathâs. 33,177. 45,182. 262. 286. 64,154. fg. 95,25.

शयनीयगृह n. *Schlafgemach* Çâk. Ch. 109,4. Kathâs. 84,23.

शयनीयवास m. dass. Vet. in LA. (III) 19,22.

शयनैकादशी (शयन + ए°) f. *ein best. Festtag: der 11te Tag in der lichten Hälfte des* Âshâḍha, *an dem* Vishṇu *seinen Schlaf hält*, ÇKDr.

शयी (von 2. शी) f. *Lagerstatt:* शये शयासु प्रयुतो वनानु ṚV. 3,55,4. — Vgl. शय्या.

शयाण्ड gaṇa ऋष्यकार्यादि zu P. 4,2,54. शयाण्डी gaṇa वरणादि zu 82. शयाण्डभक्त = शयाण्डानां विषयो देशः gaṇa ऋष्यकार्यादि. — Vgl. शयण्ड.

शयाण्डक m. *ein best. Vogel* VS. 24,33. शयण्डक (= कृकलास Comm.) TS. 5,5,14,1.

शयान partic. s. u. 2. शी und vgl. निः°. m. n. Siddh. K. 249,*a*,9.

शयानक (von शयान) 1) adj. = शयान in प्रतिसूर्य°. — 2) m. = प्रतिसूर्य° *eine Eidechsenart* H. 1299. *Schlange* Uṇâdik. im ÇKDr.

शयालु (von 2. शी oder शय) 1) adj. *schläfrig, schlafsüchtig, dem Schlafe fröhnend* P. 3,2,158, Vârtt. Vop. 26,148. AK. 3,1,33. Trik. 3, 3, 408. H. 442. an. 3,685. Med. l. 135. Kṛshṇa (Vishṇu) Pañkar. 4,8,44. — 2) m. *a) Hund* Trik. 2,10,6. 3,3,408. H. an. Med. — *b) Schakal* Hâr. 78. — *c) Boa* H. an. Med.

शयितर् (von 2. शी) nom. ag. *der da liegt, ruht, schläft* P. 4,2,15.

शयितव्य (wie eben) n. impers. *zu liegen, zu ruhen, zu schlafen:* अद्य तूष्णीं च युष्माभिः शयितव्यमिमां निशाम् Kathâs. 15,48. तृणकुटीरके Pañkat. 34,9 (30,13 ed. orn.).

शयु (wie eben) 1) adj. *liegend, ruhend:* शयुं कास्त्वामजिघांसच्चरन्तम् ṚV. 4,18,12. द्विमाता शयुः कतिधा चिदायवे 1,31,2. 3,55,6. — 2) m. *a) Boa* AK. 1,2,1,5. H. 1303. Halâj. 3,20. — *b)* N. pr. eines Schützlings der Açvin, dessen unfruchtbare Kuh sie ergiebig machen, ṚV. 1,112,16. 116,22. 117,20. 118,8. 119,6. 6,62,7. 7,68,8. 10,39,13. 40, 8. — Vgl. अल्प°.

शयुत्रा (von शयु) adv. *auf dem —, zu dem Lager;* = शयने Nir. 3,15. — ṚV. 1,117,12. को वां शयुत्रा विधवेव देवरं मर्यं न योषा कृणुते सधस्थ आ 10,40,2.

शयुन m. *Boa* (vgl. शयु) Uṇâdik. im ÇKDr.

शय्यंभद्र s. d. folg. Wort.

शय्यंभव m. N. pr. eines der 6 Çrutakevalin bei den Gaina H. 33. शय्यंभद्र Wilson, Sel. Works 1,336.

शय्या (von 2. शी) f. 1) *Lager, Ruhebett* P. 3,3,99. AK. 2,6,3,39. 3,4, 19,133. H. 682. an. 2,384. Med. j. 57. Hâr. 172. Halâj. 2,152. Çâṅkh. Gṛhj. 2,14. 4,15. Kauç. 141. °प्रभञ्जन Shaḍv. Br. in Ind. St. 1,39, 2 v. u. M. 3,107. 4,29. 202. 232. 250. 9,17. 10,56. 11,165. मही Suçr. 2, 35,7. पुष्पमयी Çâk. 74. °प्रान्तविवर्तन 132. दान्ता रुक्मपरिच्छदा Bhâg. P. 3,33,16. तृणानि Spr. 2727. शाद्वलम् 2958. शैलशिला 2959. Varâh. Bṛh. S. 46,22. 60,14. 74,1. 78,4. 79,8. 88,12. °दान Verz. d. Oxf. H. 35,*b*, 15. 272,*b*, No. 644. 277,*b*,3. शय्यासनारम्भ 86,*b*,32. शय्यासनम् M. 2, 198. °भोग Verz. d. B. H. No. 590. मातुः शय्यान्तरे लीनः Kâm. Nîtis. 7, 51. शय्यासने ऽध्याचरिते श्रेयसा न समाविशेत् M. 2,119. शय्यां वृक्षदलैः कृतां संविवेश R. 2,46,14. शय्यामधिष्ठा VP. 3,11,108. शय्यामिमां वधूम् । आरोपय Kathâs. 17,87. भव्यशय्यायामारूढः सुष्वाप Pañkat. 138,11. मुञ्च शय्याम् Ragh. 5,66. शय्योत्सङ्ग Megh. 91. सुखा शय्या त्वदर्थमुपकल्पिता R. 2,31,2. 86,3. इयं स्वास्तीर्णा सुखशय्यया 7,46,4. Kathâs. 22,6. Vet. in LA. (III) 9,1. पर्ण°, तृण° R. Gorr. 2,28,20. वेणु° 5,13,47.

पांसु° SUÇR. 2,158,6. शेष° RÂGA-TAR. 5,355. अहीन्द्र° BHÂG. P. 3,32,4. तदङ्क° RAGH. 5,7. अरिष्ट° *das Lager einer Wöchnerin* 3,15. सिद्धान्तशय्यामधिशय्य SÂH. D. 31,10. am Ende eines adj. comp. (f. आ): अङ्क° KUMÂRAS. 7,65. भूमि° R. 3,32,41. 5,57,11. मनःशिलागुह° (वानर) 4, 37,6. अ° KATHÂS. 17,87. — 2) *das Liegen, Ruhen, Schlafen* VOP. 26, 186. KÂTJ. ÇR. 4,15,31. M. 7,220. BHAG. 11,42. न शय्यासनभोगेषु रतिं विन्दति MBH. 3,2107. SUÇR. 1,69,21. 2,187,5. पृथक्शय्या नारीणाम् Spr. (II) 878. यां तां वने दुःखशय्यामवात्सीत् — आप्नोतु तं दुःखतरामनर्थामन्त्यां शय्यां धार्तराष्ट्रः परासुः MBH. 5,1819. — 3) = गुम्फन MED. j. 57. = शब्दगुम्फ H. an. = ग्रन्थस्य निर्मितिः HÂR. 146. Bez. eines Çabdâlamkâra (neben गुम्फना) Verz. d. Oxf. H. 208,*a*, No. 489. — Vgl. अधःशय्य, अधःशय्या, गर्भ° (auch KATHÂS. 34,63), जल°, पर्ण°, पुष्प°, भू°, भूमि°, महा°, रात्र°, विलास°, वीर°, शर°, समानशय्य und शाय्यिक.

शय्यागृह n. *Schlafgemach* MBH. 13,2745. R. 1,12,11. ṚT. 2,22. RAGH. 16,4. KATHÂS. 110,134. — Vgl. व्रत°.

शय्यापालक m. *Hüter des* (fürstlichen) *Ruhebettes* PAÑKAT. 156,20. fg.

शय्यापालत्व n. *das Amt des Hüters des* (fürstlichen) *Ruhebettes* PAÑKAT. 63,22.

शय्यामूत्र n. *Bettpissen* ÇÂRÑG. SAMH. 1,7,108.

शय्यावासवेश्मन् n. *Schlafgemach* KATHÂS. 43,180.

शय्यावेश्मन् n. dass. KATHÂS. 20,146. RÂGA-TAR. 4,433. 5,409.

शय्योत्थायम् (शय्या + उ° absol. von स्था mit उद्) adv. *früh Morgens, sobald man sich vom Lager erhoben hat*, KATHÂS. 113,30. BHAṬṬ. 4,8.

1. शर्, शृणाति NAIGH. 2,19 (वधकर्मन्). DHÂTUP. 31,18 (हिंसायाम्). शृणाति; अशारीत्, अशरीत्; शशरिथ P. 6,4,126, Schol. शशरुस् und शश्रुस् 7,4,12. VOP. 16,5. शश्रे, शरिष्यते, °शीर्य, शरीतोस् ṚV. 3,53,17. *zerbrechen:* रुद्रो वो ग्रीवा अशरैत् AV. 6,32,2. पृष्टीः ṚV. 10,87,10. वोकु 89,6. शत्रून् 138,4. ÇAT. BR. 11,1,6,35. TBR. 1,5,1,4. med. *sich brechen* (z. B. den Arm): शश्रे पादमङ्गुरिम् AV. 4,18,6. स्वयं बलानि तन्वः शृणानाः ṚV. 10,28,11. act. so v. a. *erlegen:* शृणाति यस्तान् (मृगान्) प्रसभेन तस्य ते KIR. 14,13. pass. शीर्यते (auch शीर्यति u. s. w. aus metrischen Rücksichten), शारि; *brechen, reissen, bersten, auseinandergehen; sich lostrennen:* अक्षो न शीर्यते ṚV. 1,164,13. मा मात्रा शार्यपसः पुरः स्तोः 2,28,5. TS. 5,2,6,2. 6,1,3,5. हिमवान् शीर्येत् MBH. 3,591. पृथिवी शीर्येत् R. GORR. 2,15,29. अशीर्यन्त शिलाः 5,54,7. सानवः KATHÂS. 107,90. यत्तारदग्धं न शीर्यते SUÇR. 1,34,2. 99,1. धनुर्वाशीर्यदस्यतः MBH. 6,5058. नाशीर्यत धनुश्चास्य 5059. शीर्यते रथचक्रवत् KÂM. NÎTIS. 8,2. विव्याध पाण्डवं हस्ते तस्य मुष्टिरशीर्यत MBH. 4,1943. शीर्यमाणः संलक्ष्यते न चिकुरो ऽपि हारः RAGH. 16,62. कार्मुके शीर्यमाणे निन्ने ऽस्मिंस्तस्मिंश्च देहे MÂRK. P. 23,14. शीर्यत्तृणालघु Spr. (II) 3178. तन्तूणां पुष्पिताग्राणां सर्वपुष्पमशीर्यत *fiel ab* R. 5,5,16. आमः स्यात्पक्वसंकाशो न तु शीर्येत कर्हिचित् Spr. 5263. केशाः शीर्यन्त वेधसः *ausfallen* MÂRK. P. 48, 21. *in sich zusammenfallen, verwelken* Spr. (II) 1843, v. l. अधिवासो न शीर्यते *sich abnutzen, vergehen* RÂGA-TAR. 3,426. धीः शीर्यते सदा *sich aufreiben* HARIV. 16121. ÇAT. BR. 14,6,9,28. शीर्ण P. 8,2,42. *zerbrochen, zersprungen* (= विशीर्ण und तनु MED. ṇ. 30): यथा शीर्णेन शीर्णं संदधीत्सेत् ÇAT. BR. 11,5,3,6. (वज्रम्) दशधा शतधा चैव तच्छीर्णं वृत्रमूर्धनि MBH. 1,6485. 13,665. शीर्णापरायुध KATHÂS. 47,72. रथ R. 3,45,12. °शीर्षन् BHÂG. P. 3,18,5. °दन्त (गज) MBH. 7,4564. Spr. (II) 480. (I) 2547. *zerrissen:* कन्था (II) 2426, v. l. (für जीर्णा). *abgesprungen, abgefallen:* नगाग्रादिव शीर्णानां शृङ्गाणां पततां क्षितौ MBH. 3,2540. कनकबिन्दवः R. GORR. 2,96,16. 3,67,7. शिरःशीर्णैस्तत्कचैः *ausgefallen* RÂGA-TAR. 2, 88. आपः *ausgebrochen* (aus dem Flussbett) NIR. 4,25. *zerfallen, verfault, verwest* R. GORR. 2,33,21. तरु Spr. 3012. सद्मन् KATHÂS. 3, 56. MÂLATÎM. 79,18. MÂRK. P. 34,25. शीर्णो गङ्गाजले ऽन्यत्रः KATHÂS. 27,128. कुष्ठशीर्णकराङ्घ्रिक 64,131. in Verbindung mit Wörtern, die *Frucht, Blüthe, Blatt* u. s. w. bedeuten, sowohl *abgefallen*, als *verwelkt, verfault:* पुष्पमूलफलैः स्वयं शीर्णैः *von selbst abgefallen* M. 6, 21. °पर्णाशिन् MBH. 13,760. 15,974. R. 1,51,26 (52,25 GORR.). R. GORR. 1,44,11. कर्णिकारस्य शाखेव शीर्णपुष्पा R. 2,92,22 (101,24 GORR. शीर्णपर्णा). शीर्णपर्णफलैर्द्रुमैः MBH. 1,5891. 5,7349. ṚT. 1,23. MEGH. 30. VARÂH. BṚH. S. 51,3. 89,1. SÂH. D. 42,11. शीर्णानि फलानि कोशे *verfault* KATHÂS. 75,32. RÂGA-TAR. 3,326. BHÂG. P. 4,8,73.

— व्यति pass. *in viele Stücke zerbrechen, — zerspringen:* पुङ्खानां व्यतिशीर्यताम् MBH. 4,1517.

— अनु vgl. अनुशार (?).

— अपि *abbrechen*, act.: पृष्टीः AV. 2,7,5. 6,32,2. 19,45,1. med.: बाहुम् ÇAT. BR. 1,7,3,19. pass.: यदि ग्रावापिशीर्यते *zerbricht* PAÑKAV. BR. 9,9,13. °शीर्ण AV. 4,3,6.

— अव *zerbrechen:* मन्यून् PAÑKAV. BR. 7,5,2. pass. *auseinanderstieben:* (पावकाः) समन्तादवशीर्यत R. ed. Bomb. 1,37,13. °शीर्ण KAUÇ. 88. *auseinanderfallend, wackelig:* न भग्ने नावशीर्णे च शयने प्रस्वपीत च MBH. 13,5003.

— आ vgl. आशारीक.

— नि *abbrechen:* निशीर्य शल्यानां मुखा VS. 16,13. — Vgl. निशारण, °शारण, °शारुक.

— निस् *zerbrechen:* ग्रीवाः KÂṬH. 24,10. शत्रून् AV. 3,6,2. 8,8,3.

— परा *zerbrechen, zermalmen;* act. ṚV. 7,104,1. 10,87,14. fg. °शारैत् AV. 6,66,2. °शारीत् 75,1. °शीर्ण NIR. 6,30. — Vgl. पराशर.

— परि pass. *zerspringen, bersten:* (महागिरिः) समन्तात्पर्यशीर्यत MBH. 3,11141. नभसः परिशीर्यतः 1,8283.

— प्र *zerbrechen, abbrechen:* पर्वाणि ṚV. 10,87,5. पूर्वार्धम् ÇAT. BR. 1,8,1,13. 39. KÂTJ. ÇR. 3,4,7. °शीर्ण partic.: अग्र° ÇAT. BR. 11,1,8,6. स्वयं° 5,3,2,5. अ° KÂTJ. ÇR. 2,3,31. प्रशीर्णे धनुषि MBH. 7,4425. °मुष्टि 8,4697.

— प्रति *abbrechen,* (die Spitze) *abstossen:* प्रत्यग्रं शृणीहि ṚV. 3,30, 17. 10,87,10. TBR. 1,5,1,4. प्रस्तरम् TS. 2,6,5,3. — Vgl. प्रतिशर.

— वि pass. *zerbrechen, zerspringen, zerfallen:* मा युगं वि शारि ṚV. 3,53,17. PAÑKAV. BR. 14,9,27. रथाङ्गम् ÇÂÑKH. GṚHJ. 1,15. 2,13. भाण्डं पृथिव्यां तद्व्यशीर्यत R. 2,78,17. ध्वजाः MBH. 2,2695. नेमिः Verz. d. Oxf. H. 11,*b*,13 v. u. (व्यशीर्यत zu lesen). (शक्तिः) व्यशीर्यत मेदिनीम् *zersplitterte und drang in den Erdboden* MBH. 6,4763. उल्का 2,2648. गिरिः 1,8283. R. 1,65,12. शिखरः सहस्रधा 5,56,43. 5,13. 2,71,17. भवनानि 5,50,10. प्रासादः 38,35. फलानि BHÂG. P. 5,16,18. तिलशो विशीर्यमाणं शरीरम् 26,28. R. GORR. 1,26,12. Spr. (II) 3172. विशीर्यन्तीं नावमिव MBH. 3,15713. गदा विशीर्यन्ती 6,5424. तस्यैव पाणाः सनखा

विशीर्येत् 5,1879. गिरेरिव विशीर्यतः R. Gorr. 1,69,19. संदेहस्ते व्यशीर्यत् Khând. Up. 5,15,2. व्यशीर्यद्दन्धनम् MBh. 14,1712. व्यशीर्यन्त शरीरात्स्वात्सर्वगात्राणि lösten sich ab R. 1,25,12. पुष्पमुच्चावचं भूमौ व्यशीर्यत समन्ततः auseinanderfallen Hariv. 3933. सैन्यानि विशीर्यन्ते सैकताः सेतवो यथा Spr. (II) 2945. भिन्नं हि तव (बलं) काष्ठमिव तृणादग्ने विशीर्यते Kâm. Nitis. 17,40. गन्धादेव व्यशीर्यन्त (गजा तथा व्यदीर्यन्त die neuere Ausg.) सिंहस्येवेतरे मृगाः auseinanderstieben Hariv. 13522. विशीर्यमाणा पृतना Bhâg. P. 6,11,2. 10,63,17. यन्नावि किंचिद्विशीर्येत verderben, zu Grunde gehen M. 8,408. (मनस्वी, कुसुमस्तबकः) विशीर्यति वने Spr. (II) 1845. देहे विशीर्यमाणे पुरुषो न विशीर्यते ऽन्नः Bhâg. P. 2,7,49. व्यशीर्यत ततो राष्ट्रं तपैर्नानाविधैस्तदा MBh. 1,3726. तस्य व्यशीर्यत्कोशवाहनम् MBh. 14,75. तमो विशीर्यते मह्यम् Bhâg. P. 2,4,5. स्रवत्यनोंकृतं पूर्वं परस्ताच्च विशीर्यते (ब्रह्म) M. 2,74. विशीर्यन्ते स्वयं चैव दैवोपहतकाः Spr. 3140. आस्तिक्यं विशीर्यते Hariv. 11316. अर्थाः Sarvadarçanas. 15,3. — partic. विशीर्ण zerbrochen, zerfallen, zerrissen Sund. 2,18 (विकीर्ण MBh. 1,7669). MBh. 3,14332. Hariv. 5596 (विकीर्ण die neuere Ausg.). 13512. fg. 13521. R. 3,32,20. 35,51.53.58. 67,14. 4,7,23. 21,37. 5,4,9. 87,4. 6,3,51. 81,26. Suçr. 1,38,3. 99,10. Mṛkkh. 98,17. Kâm. Nitis. 13,65. Spr. (II) 4227. Ragh. 16,11. Varâh. Bṛh. S. 80,15. 104,63. Mârk. P. 47,12. Bhâg. P. 1,9,38. कुक्ति 3,13,29. 19,26. फल 5,16,20. 7,2,29. Pańkat. 80,9. °मूर्ति zerschmettert, zermalmt Kumâras. 5,54. वानराः R. 5,83,8. Ragh. 12,51, v. l. रेवाम् — विन्ध्यापादे विशीर्णाम् Megh. 19. बाष्पेण स्तनतटविशीर्णेन zerstoben Spr. (II) 3965. आश्लेषविशीर्णचन्दनरजःपुञ्जप्रकर्ष abgerieben 4014. पुरी zerstört Bhâg. P. 4,28,7. 24. हार zerrissen R. 3,58,36. वल्कलम् — विशीर्णसंहति Kumâras. 5,8. °पङ्क्ति (गृध्र) Ragh. 9,56. °प्रतिसंधान Verz. d. Oxf. H. 216,a,6. °जीर्णवसन Spr. 2045. Kathâs. 2,51. 21,41. रत्नराशिर्विशीर्णोऽयम् auseinandergeworfen MBh. 3,2548. कुम्भस्य च मार्गेषु विशीर्णास्ते महागजाः umherliegend Hariv. 13521. दन्तालि ausgefallen Spr. 4965. कोश verschleudert, zu Grunde gerichtet MBh. 14,56. 60. प्रारम्भ zu Nichte geworden Spr. 2847. — Vgl. उदकेविशीर्ण, विशर, विशरण, विशारण.

— अभिवि pass. auseinandergerissen werden: (वाहिनी) माद्भतेन शतधाभिव्यशीर्यत MBh. 7,4378.

— निर्वि pass. sich ablösen und auseinanderfallen: भूषणानि महीतले। सद्यः खान्निर्व्यशीर्यन्त क्षीणास्तारा इवाम्बरात् R. 3,58,35.

— प्रवि, partic. °शीर्ण zerfallen, abgefallen: °मांस Suçr. 1,67,13.

— सम् zusammenbrechen: सं वै गुरुर्भारः शृणाति Ait. Br. 4,13. Çat. Br. 1,1,2,13. 2,1,4,26. यदि कर्ते पतित्वा संशश्रे AV. 4,12,7. 12,4,3. 5. ṚV. 6,54,7. einen Bogen Âçv. Gṛhj. 4,2,22. Pańkav. Br. 11,5,8. 21,14,4. सुसंत्रस्तं बलं ते समशीर्यत auseinanderstieben MBh. 5,2495. — Vgl. संशर.

2. शर् = श्रा sieden, kochen; davon शरस्, शृत (partic.), आशिर्, आशिर, आशीर्त.

3. शर् = श्रि sich anlehnen u. s. w.; davon शरण, शरीर, शर्मन्, आशार, शाला.

1. शर॑ (von 1. शर्) m. P. 3,3,57, Schol. (parox.). 1) Rohr überh., insbes. Saccharum Sara Roxb. (zu Pfeilen verwandt) Nir. 5,4. AK. 2,4,5,27. H. 1192. an. 2,459. fg. Med. r. 87. Halâj. 2,36. ṚV. 1,191,3. AV. 1,2,1. 3,1. वि ते मदं शरमिव पातयामसि 4,7,4. क्षिप्रं शर इव भज्यताम् 8,8,4. Çat. Br. 1.2,4,1. शरेषिका 3,1,3,13. °बर्हिस् 14,9,4,11. TS. 5,2,6,2. 6,1,3,3. Kauç. 47. fg. Kâtj. Çr. 25,7,17. Gṛhjas. 1,94. M. 8,247. R. 2,96,44. 52. R. Gorr. 2,30,13. Suçr. 1,27,20. 35,12. 96,13. °काण्ड 333,20. °पाटितपाद Kathâs. 74,107. Varâh. Bṛh. S. 53,97. °क्षार 54. 113. 95,5. दर्भशरम् gaṇa गवाश्वादि zu P. 2,4,11. °पाण्डुर Ragh. 14,26. °काण्डपाण्डु Mâlav. 43. °काण्डापाण्डु Çiç. 11,30. °गौर R. 4,39,14 (vgl. शरगौर MBh. 3,16350). — 2) Pfeil AK. 2,8,2,55. 3,4,1,2. Trik. 2,8,52. H. 778. H. an. Med. Halâj. 2,308. 311. 5,5. Muṇḍ. Up. 2,2,3. M. 3,44. धनुःशराणां कर्ता 160. MBh. 3,12225. 15657. 15731. R. 1,1,64. शरमुद्धृत्य 2,63,22. Megh. 49. Ragh. 1,61. शरं निषङ्गादुद्धर्तुम् 2,30.3,56. Varâh. Bṛh. S. 26,9. 58,33. Dhûrtas. 66,11. Pańkat. 224,11. Hit. 34,20. स्मर° 39,22. Kathâs. 4,8. वाक्शराः R. 2,35,3. am Ende eines adj. comp. (f. आ) Kathâs. 39,170. करिष्यमाणः सशरं शरासनम् Ragh. 3,52. — 3) Bez. der Zahl fünf (wegen der fünf Pfeile des Liebesgottes) Weber, Nax. 2,382. Varâh. Bṛh. S. 8,20. Gaṇit. Madhjam. 5. Sâh. D. 264; vgl. शराग्नि 2). — 4) sinus versus Colebr. Alg. 89. Gaṇit. Tripraçn. 58 nebst Comm. Golâdh. Golab. 16. Grahaṇav. 29. Dṛkk. 10. Gaṇit. Grahakkh. 2. Bei Ârjabhaṭa 2,17 sowohl sinus versus, als auch der ganze Durchmesser nach Abzug des sinus versus. — 5) Bez. einer best. Constellation, wenn nämlich alle Planeten in den Häusern 4, 5, 6 und 7 stehen, Varâh. Bṛh. 12,15. — 6) N. pr. eines Mannes ṚV. 1,116,22. 8,59,18. fg. eines Asura Hariv. 217 (nach der Lesart der neueren Ausg. st. शुक der älteren). 2288. — Vgl. कु°, कुसुम°, पञ्च°, पर्ण°, पुष्प°, भीम°, महा°, राम°, स्थूल°, हरि°.

2. शर m. = शरस् Rahm H. an. 2,459. fg. Med. r. 87. सर Ratnam. im ÇKDr. — Vgl. क्षीर°.

3. शर n. Wasser H. an. 2,459. Med. r. 87.

शरक॑ adj. von 1. शर gaṇa ऋश्यादि zu P. 4,2,80.

शरकार (1. शर + 1. कार) m. Verfertiger von Pfeilen Sâh. D. 104,17.

शरकुण्डेशय adj. in einer mit Rohr (शर) überdeckten Grube (कुण्ड) ruhend (शय): अग्नि R. 7,31,8.

शरकूप (1. शर + कूप) m. N. pr. eines Brunnens (entstanden durch einen in die Erde eingedrungenen Pfeil) Lalit. ed. Calc. 178, 2. Hiouen-thsang 1,322.

शरगुल्म (1. शर + गु°) m. 1) Röhricht MBh. 13,4204. — 2) N. pr. eines Affen R. 4,41,3.

शरच्चन्द्र (शरद् + चन्द्र) m. Herbstmond Çâk. 145. Vet. in LA. (III) 1,16. परिणत° Vollmond im Herbst Spr. 2789. परिणतशरच्चन्द्रिकासु क्षपासु Megh. 109.

शरच्छशिन् (शरद् + श°) m. dass. Bhâg. P. 3,2,34.

शरच्छालि (शरद् + शालि) m. im Herbst reifender Reis Râǵa-Tar. 2,18. 5,269.

शरच्छिखिन् (शरद् + शि°) m. ein Pfau im Herbste: ist stumm MBh. 12,4357.

1. शरज (1. शर + 1. ज) adj. = शरेज in einem Röhricht geboren P. 6,3,16.

2. शरज (2. शर + 1. ज) n. Butter H. 407.

शरज्जन्मन् adj. = 1. शरज; m. ein N. Kârttikeja's AK. 1,1,1,34. H. 209, Schol. Halâj. 1,20. Ragh. 3,23. Kathâs. 50,186. 55,233. 101,43.

शरज्ज्योत्स्ना (शरद् + ज्यो°) f. *herbstlicher Mondschein* Spr. 2960.

1. शरण (von 1. शर) 1) m. N. eines der 5 Pfeile des Liebesgottes Verz. d. Oxf. H. 184,*b*, No. 419. — 2) n. = मारण, वध *Mord, Todtschlag* Trik. 3,3,139. H. an. 3,228. Med. n. 79.

2. शरण॑ (von 3. शर) 1) adj. *schirmend, schützend:* स त्रिधातु शरणं शर्म यंसत् RV. 7,101,2. 8,47,10. गृहान्: 10,18,12. उप स्थेयाम शरणं न वृक्षम् 7,95,5. AV. 3,12,5. शरणान्यशरणयानि आश्रमाणि कृतानि R. 7,6,5. — 2) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2147. eines Dichters Gît. 1,4. eines Fürsten Schiefner, Lebensb. 272 (42). Târan. 168, N. — 3) n. *a) Schirm, Schutzdach; leichter Schutzbau* überh., *Hütte; Verschlag, Kammer* (vgl. χαλιά, χλισία, χλίσιον); = गृह Naigh. 3,4. AK. 3,4,13,55. H. 991. an. 3,228. Med. n. 79. Halâj. 2,137. उप वामवः शरणं गमेयम् RV. 1,158,3. 150,1. अच्छिद्र 2,3,8. 3,62,3. 6,46,9. अधा ते बाहू उप स्थेयाम शरणा बृहन्ता 47,8. 50,3. दिवः 8,25,19. AV. 6,55,2. Çâṅkh. Çr. 15,17,12. pl. RV. 8,79,6. यत्र वैद्युतः शरणमभिहन्ति *wenn der Blitz eine Hütte trifft* Nir. 7,23 (nach D. आश्रयमात्मनो दारु उदकमन्यद्वा). आदित्यं नान्तर्दधते ऽन्यत्र वृक्षशरणाभ्याम् Gobh. 3,1,16. कृतं गिरिगृहम् — निर्वातं (so die neuere Ausg.) शरणं गवाम् Hariv. 3947. शरणोद्यमः: *Obdach* M. 6,26. शरणं प्रविवेश ह MBh. 1,4277. 8430. 2,1241 (pl.). यथा च दीपः शरणे दीप्यमानः प्रकाशते 14,507. मन्मथ 12,7717. लताविताननद्धे चक्रतुः शरणे पृथक् R. Gorr. 2,56,20. प्रदीप्त 5,88,21. ये रणं शरणं तद्वन्मन्यते Spr. 2561. Bhâg. P. 2,8,6. देवानाम् *Wohnung* MBh. 13,323. — *b) Schutz, Obhut, Zuflucht;* = रक्षितर् (रक्षक) und रक्षण AK. H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. 85,*b*,13. यो गतिः शरणं चासीत् R. 2,41,2. न खलु नरके घनस्तनमण्डलं शरणम् Spr. 2833. तेमस्य शरणस्य चास्पदम् Bhâg. P. 2,6,6. शरणं करिम् Pańkar. 1,7,78. नान्यच्छरणमस्ति Vikr. 19, 17. तदिह मुखमुद्रैव शरणम् Spr. (II) 1129. सर्वस्य शरणं बृहत् Çvetâçv. Up. 3,17. इदं शरणमज्ञानाम् M. 6,84. शरणं भव मे MBh. 13,1501. R. 1, 14,27. Megh. 7. Çâk. 154. Spr. (II) 3484, v. l. (I) 5171. Kathâs. 18,99. तव पादौ सांप्रतं मे शरणम् so ist zu lesen) Pańkat. 173,17. अयमम्भोद एव शरणाय हि निर्गुणस्य Spr. (II) 387. शरणं ते प्रदास्यामि R. 1,59,2. °प्रद 57,16. °द Bhâg. P. 10,16,32. मत्तः शरणमिच्छति R. 1,62,10. शरणं प्रति देवानां प्राप्तकालममन्यत MBh. 3,2206. धनगर्वितबान्धव° *Zuflucht bei* Spr. 2739. अनाथ° *Zuflucht für* Kathâs. 21,116. Varâh. Bṛh. S. 43, 1. Bhâg. P. 4,6,33. तमेव शरणं गच्छ *suche bei ihm Schutz, Zuflucht* Bhag. 18,62. तानेव शरणं देवान् जग्मुः MBh. 3,2224. 2518. 5,5430. 13, 7483. R. 1,59,5. 60,2. 6,36,20. Bhâg. P. 3,25,11. °गमन, बुद्धं (धर्मं, संघं) शरणं गच्छामि Burn. Intr. 80, N. 2. 630. Hiouen-thsang 1,382. Wassiljew 98. 272. देवीं शरण्यां शरणमुपगतः Kathâs. 5,140. शरण्यमीयुः शरणम् MBh. 7,2306. 12,4274. ऋषिं शरणं ययौ 4281. तां शरणं यामः R. 2,78,15. इन्द्रं शरणं प्रपन्नो ऽभूवम् Khând. Up. 2,22,3. MBh. 3, 2289. 2826. 2843. 5,7007. R. 1,57,16. Spr. 2961. Bhâg. P. 10,16,32. ऋषिं शरणमापेदे MBh. 12,4286. रोदनं शरणं श्रितः Kathâs. 73,225. statt des acc. selten gen.: परेषां शरणं गतः Spr. 1022, v. l. Pańkat. 175,12. अहं भवतां शरणमागतः Hit. 38,14. — उद्विग्नाः क्व शरणमुपयान्ति जनाः Varâh. Bṛh. S. 5,88. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): अधर्म° *der nicht zur Tugend seine Zuflucht nimmt* Spr. (II) 464. हृदित° 2253. गतिरपि तथा यष्टिशरणा *des Stabes bedürfend* (I) 4965. आत्मैक° Bhâg. P. 3,24, 42. अ° R. 3,42,52. Megh. 107. Çâk. 82,21. Spr. (II) 4429. Uttarar. 57, 10 (74,10). Kathâs. 27,172. अशरणीकृत Spr. 2648. अनाथशरणा Kaurap. 21. — *c)* इन्द्रस्य शरणम् N. eines Sâman Ind. St. 3,208,*b*. — Vgl. अग्नि° (auch Kauç. 120), त्रि°, निः°, भक्त° (auch Âçv. Gṛhj. 2,8,13), यज्ञ°, सु°.

शरणाकुरु adj. MBh. 13,1354 als Beiw. von कुश vermuthlich fehlerhaft; nach Nilak. subst.: वाय्वाघातेन वा स्वयं वा पक्वतया फलानामधःपतनेन विशरणं शरणा तत्प्रधानाः कुरवो ऽन्नानि शरणाकुरवः। शॄ विशरणे ऽस्माद्भावे ल्युः। कुरुर्नृपान्तरे भक्त इति मेदिनी। भक्त ओदनः.

शरणागत (2. शरण + आ°) adj. *der sich in Jmdes Schutz begeben hat, bei Jmd Zuflucht sucht* M. 11,198. MBh. 12,5518. R. 2,96,51. R. Gorr. 1,59,14. 2,1,11. Spr. (II) 662. परेषाम् 1022. 4607. (I) 2689. 2962. 3054. 3203. Pańkat. 90,5.144,11. °हन्तर् M. 11,190. °घातक Spr. 2854. °घातिन् Pańkar. 1,6,51. Davon nom. abstr. शरणागतता f. Kathâs. 60,113.

शरणार्थिन् (2. शरण + अ°) adj. *um Schutz bittend, Zuflucht suchend* Trik. 3,1,2. H. 479. MBh. 3,2542. Spr. (II) 3147.

शरणार्पक (2. शरण + अ°) adj. dass. (!) Trik. 3,1,2.

शरणालय (2. शरण + आ°) m. *Obdach* MBh. 13,6471.

शर॑णि f. etwa *Widerspänstigkeit, Hartnäckigkeit:* इमामग्ने शरणिं मीमृषो नः RV. 1,31,16. वि ते कृत्व्यां शरणिं वि ते मुख्यां नयामसि AV. 6, 43,3. — शरणि *Pfad* fehlerhafte Schreibart für सरणि.

शरणीकृ (2. शरण + 1. कृ) *zur Zuflucht machen, Zuflucht suchen bei* (acc.): चरणौ °चक्रे राज्ञः Râǵa-Tar. 8,518. अशरणीकृत s. u. 2. शरण 3) *b)* am Ende.

शरणैषिन् (2. शरण + ए°) adj. = शरणार्थिन् R. 1,1,43. R. Gorr. 2,1,11.

शरण्ड m. = शरट (कृकलास; vgl. सरट), धूर्त und भूषणान्तर H. an. 3, 187. Med. d. 37. = पक्षिन् und कामुक Çabdar. im ÇKDr. = चतुष्पद् Uṅâdivr. im Saṅkshiptas. nach ÇKDr. — Vgl. शयाण्ड.

शरण्य॑ (von 2. शरण) Uṅâdis. 3,101 (parox.; das Sûtra fehlt in einem Comm.). adj. (f. आ) 1) *Jmd* (gen.) *Schutz —, Zuflucht —, Hilfe gewährend;* = शरणमिव gaṇa शाखादि zu P. 5,3,103. von Göttern und Menschen 8,1,74, Schol. MBh. 3,192. 2442. 4,203. 5,7007. 7,2306. 13, 5623. Sâv. 1,2 (महात्मन् MBh. 3,16620). R. 1,1,43 (46 Gorr.). R. Gorr. 2,1,11. 5,91,23. 6,36,20. Ragh. 2,30. 6,21. 14,64. Uttarar. 32,1 (42, 3). Kathâs. 5,140. 46,144. 52,43. 93,88. Râǵa-Tar. 4,606. Bhâg. P. 3, 25,11. 4,16,16. गावः शरण्या भूतानाम् MBh. 13,3358. दिश् R. 3,16,12. 17,19. दण्डका: 35,65. जल Spr. 3124. mit der Ergänzung compon.: जगच्छरण्य Kumâras. 5,76. अ° MBh. 12,361. 13,279. R. 7,6,5. — 2) *Schutz —, Zuflucht —, Hilfe suchend, — bedürfend* R. 1,57,16 (59,14 Gorr.). 3,14,4. Varâh. Bṛh. S. 43,1. Bhâg. P. 4,30,43. 7,8,43. आत्म° *bei* I.A. (II) 90,22. — 3) *Schutz —, Zuflucht —, Hilfe habend:* अ° *deren bedürfend* R. 3,55,65.

शरण्यता f. nom. abstr. zu शरण्य 1) R. 7,59,2,15.

शरतल्प m. *ein aus Pfeilen gebildetes Lager;* vgl. शारतल्पिक.

शरता (von 1. शर) f. *das Pfeil-Sein:* पत्रगैः शरतां गतैः R. 6,20,9.

शरत्कामिन् (शरद् + का°) m. *Hund* Çabdar. im ÇKDr.

शरत्काल (शरद् + काल) m. *Herbstzeit* RAGH. 12,79. Spr. 2964. Verz. d. Oxf. H. 288, *b*, No. 688. wohl auch BHÂG. P. 10,33,26 herzustellen für शरत्काव्य.

शरत्काव्य s. u. शरत्काल.

शरत्पद्म (शरद् + पद्म) n. *eine im Herbst erscheinende Lotusblüthe* Spr. 5066. = सिताम्भोज *eine weisse Lotusblüthe* RÂGAN. im ÇKDR.

शरत्पर्वन् n. = शारदी *eine Vollmondsnacht im Herbst* TRIK. 1,1,108. °पर्वशशिन् *Vollmond im Herbst* LA. (III, 88,18.

शरत्पुष्प (शरद् + पुष्प) n. *Tabernaemontana coronaria Willd.* RÂGAN. im ÇKDR.

शरत्समय (शरद् + स°) m. *Herbstzeit* VEṆIS. ed. GRILL 5,1. 2. 6. Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,36.

शरत्सस्य (शरद् + स°) n. *Herbstkorn* VARÂH. BṚH. S. 10,18. 40,1; vgl. शरत्समुत्थानां सस्यानाम् 12.

शरद् UṆÂDIS. 1,129. f. TRIK. 3,5,1. 1) *Herbst* NIR. 4,25. AK. 1,1,3, 19. 3,4,16,95. H. 158. an. 2,235. MED. d. 39. AV. 6,55,2. 8,2,22. 12, 1,36. ÇAT. BR. 1,5,3,12. 2,1,3,1. 4,3,1,17. 11,2,7,32. TS. 2,6,1,1. 5, 7,2,4. ÂÇV. GṚHJ. 4,8,2. KAUÇ. 74. KHÂND. UP. 2,5,1. MAITRJUP. 6, 33. MBH. 3,12182. R. 3,22,1. 4,26,25. 27,23. RAGH. 4,24. Spr. 3000. VARÂH. BṚH. S. 12,4. 8. fg. (शरत् st. सरित् zu lesen). 15,15. 40,12. 43,6. Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,29. 288, *b*, No. 688. BHÂG. P. 1,5,28. 2,8,5. 10,20,34. besteht aus den Monaten Kârttika und Mârgaçîrsha SUÇR. 1,20,4. 9. — 2) pl. poetisch für *Jahr* AK. 1,1,3,20. 3,4,16,95. H. 159. H. an. MED. HÂR. 258. HALÂJ. 1,116. ṚV. 1,72,3. 89,6. 2,12,11. 24,5. 27,10. 3,32,9. न यं जरन्ति शरदो न मासा न द्याव: 6,24,7. 38,4. शतं जीवातु शरद: पुरूची: 10,18,4. 95,16. TBR. 3,1,1,2. 2,1. KAṬHOP. 1,23. MBH. 1, 7357. 3,3054. 11934. R. 2,54,30 (32 GORR.). 94,15. RAGH. 10,1. UTTARAR. 7,13 (11,8). VARÂH. BṚH. S. 69,26. RÂGA-TAR. 1,53. MÂRK. P. 16,82. SÂH. D. 12,14. — Vielleicht von 2. शर्, also *Zeit der Reife;* vgl. NIR. 4,25. — Vgl. शारत्क, शारद, शारदक, शारदिक.

शरद 1) am Ende eines adv. comp. (°शरदम्) = शरद् *Herbst* P. 5,4, 107. VOP. 6,62. Vgl. उपशरदम्. — 2) f. आ *a*) शरद् *Herbst* TRIK. 1,1, 110. HALÂJ. 1,113. ÇABDAR. im ÇKDR. HIOUEN-THSANG 1,62 (es könnte auch शरद् gemeint sein). *Jahr* ÇABDAR. im ÇKDR. — *b*) N. pr. eines Frauenzimmers RÂGA-TAR. 8,1825.

शरदत्त m. N. pr. eines Verfassers eines Gesetzbuchs Verz. d. Oxf. H. 283,*a*,34.

शरदण्ड (1. शर + दण्ड) m. *Rohrhalm:* शरदण्डानुदण्डय: (कृपा:) MBH. 7,1015. शरदण्ड: शरप्रकाण्ड इव अनुदण्डि: पृष्ठवंशो येषां सितगौरपृष्ठा इत्यर्थ: NÎLAK. — Vgl. शारदण्डायन.

शरदण्डा (wie eben) f. N. pr. eines Flusses R. 2,68,15.

शरदन्त (शरद् + अन्त) m. *Ende des Herbstes, Winter* RÂGAN. im ÇKDR.

शरदसिंहदेव m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,543,6.

शरदिज (श°, loc. von शरद्, + 1. ज) adj. (f. आ) *im Herbst entstehend, — erscheinend, herbstlich* P. 6,3,15. इन्दु KATHÂS. 45,409. शीतरश्मि Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12, Çl. 44. घर्म UTTARAR. 39,21 (53, 18). नद्य: RÂGAN. im ÇKDR.

शरदुदाशय (शरद् + उ°) m. *ein im Herbst entstehender Teich* BHÂG. P. 10,31,2.

शरद्गत (शरद् + गत) adj. *im Herbst erscheinend, herbstlich:* मेघ R. 2,44,25.

शरद्धिमरुचि (शरद् + हि°) m. *Herbstmond* Spr. (II) 3123.

शरद्ध्रद (शरद् + ह्रद) adj. *ein Teich im Herbst* BHÂG. P. 4,7,10.

शरद्वत् (von शरद्) 1) adj. *bejahrt* ṚV. 1,181,6. — 2) m. N. pr. eines Mannes P. 4,1,102. eines Sohnes oder entfernteren Nachkommen des Gotama MBH. 1,2435. 5072. 7116. HARIV. 454. 1784 (शारद्वत die neuere Ausg.). VP. 454. Verz. d. Oxf. H. 49,*b*,40. BHÂG. P. 1,19,9. 9,21,35. — Vgl. शारद्वत.

शरद्वसु m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,11.

शरद्विहार (शरद् + वि°) m. *Herbstvergnügen, — Belustigung* Verz. d. Oxf. H. 145,*a*,40.

शरद्वीप m. N. pr. einer *Insel* HARIV. 1215. nach NÎLAK. = जलद्वीप.

शरधान m. pl. N. pr. eines Volkes VARÂH. BṚH. S. 14,26. शत्रधान MÂRK. P. 58,44.

शरधि (1. शर + धि) m. *Pfeilbehälter, Köcher* P. 3,3,93, Schol. H. 782. VIKR. 18. देवं जलधिशरधिम् KUVALAJ. 105,*b*.

शरनिवास m. und शरनिवेश m. gaṇa तृणादि zu P. 8,4,39.

शरन्मेघ (शरद् + मेघ) m. *eine herbstliche Wolke* Spr. (II) 3462.

शरपञ्जर (1. शर + प°) n. *das aus Pfeilen gebildete Ruhebett eines gefallenen oder schwer verwundeten Kriegers* BHÂG. P. 1,9,25. Vgl. वीरशय fgg.

शरपर्णी (1. शर + पर्ण) f. *eine best. Pflanze* P. 4,1,64, Schol.

शरपुङ्ख 1) m. = पुङ्ख 1) SUÇR. 1,25,1. VÂGBH. 25,33. — 2) f. आ *eine best. Pflanze*, vulgo उन्हाली NIGH. PR. ähnlich der Indigopflanze BHÂVAPR. ebend. (m. ÇKDR. nach ders. Aut.). = सूर्यवंशी RÂGAN. ebend.

शरपुच्छ (1. शर + पुच्छ) adj. f. ई P. 4,1,55, Vârtt. 2.

शरबन्ध m. s. u. बन्ध 1) am Ende, wo noch R. GORR. 1,4,108 hinzuzufügen ist.

शरभ UṆÂDIS. 3,122. m. 1) *ein best. Thier* (nach den Comm. und in späteren Büchern öfters ein *fabelhaftes achtbeiniges Wild*, ein gefährlicher Feind des Löwen und Elephanten) AK. 2,5,11. TRIK. 2,5,2. H. 1286. MED. bh. 21. VS. 13,51. AIT. B. 2,8. शरभो न चत्तो ऽति दुर्गाण्येष: AV. 9,5,9. ÇAT. BR. 1,2,3,9. ÇÂÑKH. ÇR. 16,3,14. 12,13. Ind. St. 1,279. dem Hirschgeschlecht zugezählt KARAKA 1,5.6. SUÇR. 1,200,9. 2,412,3. MBH. 3, 12244. 15629. HARIV. 4596. R. 2,29,3. 7,7,20. 23,5,5. MEGH. 55. VARÂH. BṚH. 27 (25), 6.10. COLEBR. Misc. Ess. 2,365. fg. KATHÂS. 42,5. BHÂG. P. 3, 10,21 (एकशफ). 4,6,20. 8,2,20. 10,10. PAÑKAR. 1,6,24. 7,27. अष्टपाद: शरभ: (अष्टौ पादौ विषयदेशं प्रति गतिसाधनानि इन्द्रियाणि यस्य स शरभ: NÎLAK.) सिंहघाती MBH. 3,10665. शरभाकृतसिंहेव महती गिरिकन्दरा 7,28. अष्टपादूर्ध्वनयन: शरभो वनगोचर: 12,4291. fgg. HARIV. 9383. MÂRK. P. 8,150. Verz. d. B. H. No. 897. विपलीकृत्य शरभान्पातयन्पर्वतोपमान् KATHÂS. 94,11. उत्पादको न बहव: कवय: शरभा इव BÂṆABHAṬṬA in Z. d. d. m. G. 25,435. शरभकुलमजिह्मं प्रोद्धरत्यम्बु कूपात् ṚT. 1,23 (schwerlich = शलभ). बन्धकीपद्मशरभसूतिकागुर्विणीस्तनात् । प्रज्ञा नृपेण चादेया MÂRK. P. 27,20; vgl. मनस्विन् = शरभ. Çâkjamuni als शरभ VJÂḌ.

beim Schol. zu H. 233. शरभ = करभ Med. = उष्ट्र Kameel Gatâdh. im ÇKDr. — 2) unter den Beinn. Vishṇu's MBh. 13,6988. — 3) N. einer Upanishad Ind. St. 3, 326,1. — 4) ein best. Metrum: 4 Mal ⏑⏑⏑ ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑ — Colebr. Misc. Ess. 2,162 (X, 15). — 5) N. pr. a) eines Asura MBh. 1,2534.2663. Hariv. 204.13181.14287. — b) zweier Schlangendämonen MBh. 1,2150.2152. — c) verschiedener Männer RV. 8,89,6. MBh. 2,325. 5,2013 (चेदिपतेर्भ्राता). Sohn Çiçupâla's 14,2468. Bruder Çakuni's 7,6944. — d) pl. eines Volkes MBh. 1,6684. statt काचीञ्छरभान् liest aber die ed. Bomb. besser काश्चिच्छबरान्. — e) eines Affen Med. R. 4,16,16. 4,25,33. 33,12. 39,34. 4,41,4. 5,73,44. 90,14. 6,2,37. 38,40. 69,43.

शरभकेतु m. N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53,2.

शरभङ्ग (1. शर + भङ्ग) m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 3,8184. 8380. R. 1,1,40 (43 Gorr.). 3,17. R. Gorr. 2,123,16. 3,8,18. 35,102. 6,108,37. Ragh. 13,45.

शरभता f. nom. abstr. zu शरभ 1) MBh. 12,4299.

शरभानना (शरभ + आनन) f. N. pr. einer Zauberin Kathâs. 48,122.fgg.

शरभू m. ein Name Kârttikeja's H. 209. Vgl. शरजन्मन्.

शरभृष्टि f. Rohrspitze Çat. Br. 14,9,4,11. Kauç. 47.

शरमय (von 1. शर) adj. (f. ई) aus Rohr bestehend, — gemacht P. 4,3, 144. मेखला Kâth. 11,5. TS. 6,1,3,3. बर्हिस् 2,1,5,7. Kâth. 23,4. Âçv. Çr. 9,7,5. Kauç. 47.116. Nir. 5,4. 10,29.

शरमल्ल m. ein best. Vogel, vulgo गोसालिक् Çabdak. im ÇKDr.

शरमुख n. Pfeilspitze H. an. 4,89. Med. n. 109.

शरलक n. Wasser Çabdak. im ÇKDr.

शरलोमन् m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 310,a,30. Verz. d. Cambr. H. 22.

शरव m. N. pr. eines Volkes MBh. 6,2084. fehlerhaft für शबर, wie die ed. Bomb. liest.

शरवण (1. शर + वन) n. Röhricht (Geburtsstätte Kârttikeja's) P. 8, 4,5. MBh. 7,328. 11,652. 13,4097. 4197. R. 1,37,20 (38,23 Gorr.). R. Gorr. 1,39,17. 4,44,71. fg. 7,16,1. 2. 35,22. Kathâs. 49,241. गुहस्य °स्थस्य Suçr. 2,394,2. °भवो देवः so v. a. Kârttikeja Megh. 46. शरवणोद्भव desgl. MBh. 3,14635. शरवणालय desgl. 1,2587. Hier und da fälschlich शरवन geschrieben.

शरवत् (von 1. शर) adj. gaṇa मध्वादि zu P. 4,2,86. zur Etymologie von शल्मलि Nir. 12,8 (कण्टकैरसौ छिनत्ति D.). mit Pfeilen gespickt Hariv. 15204 (mit der neueren Ausg. शरवान् zu lesen).

शरवाणि m. 1) Pfeilspitze. — 2) Verfertiger von Pfeilen H. an. 4,89. Med. n. 109. — 3) Fusssoldat H. an. पापिष्ठ st. पदाति Med.

शरवारण (1. शर + वा°) n. Schild MBh. 6,2709. 3606. — Vgl. शरावर (wie die ed. Bomb. an beiden Stellen liest) und शरावरण.

शरवृष्टि m. N. pr. eines Marutvant Hariv. 11545. — f. Pfeilregen.

शरवेग m. N. pr. eines Rosses (geschwind wie ein Pfeil) Kathâs. 39, 170. 121,277.

शरव्य (von शरु) P. 6, 1, 83, Vârtt. 2 (von 1. शर abgeleitet). 1) n. Ziel AK. 2,8,2,54. Halâj. 2,313. कृताः शरव्यं हरिणा तवासुराः Çâk. 136. Ragh. 7,42. 11,27. °व्यध Çiç. 7,24. — 2) f. आ Pfeilschuss (später erklärt als Pfeilhagel) RV. 6,75,16. 10,87,13. AV. 1,19,1. 3 (parox.). 11,10,6. यामस्यंति शरव्यां३ न सा मृषा 5,18,9. 12,5,25.29. तिस्रो वै शरव्याः । प्रतीची तिरश्च्यनूची TBr. 1,7,6,8. TS. 4,5,1,1. 5,5,7,2. VS. 24,40. 30,7. अशरव्य adj. (f. आ) Pfeilen nicht zugänglich Çat. Br. 5,3,5,30. — शरव्या आपः । शरव्या वै तेजनम् P. 6,1,83, Vârtt. 2, Schol.

शरव्यक n. = शरव्य 1) H. 777.

शरव्याय् (von शरव्य), °यते das Ziel bilden: विषमशरस्य शरव्यायमाणामानसो बभूव Daçak. 39,3. 4.

शरशय्या f. ein aus Pfeilen gebildetes Lager (für gefallene Krieger); darauf werden erlegte Löwen gelegt Kathâs. 94,10. — Vgl. वीरशय fgg.

शरशराय् (onomatop.) °यति zischen P. 8,1,12, Vârtt. 6, Schol. अग्निहोत्रं शरशरायत् Âçv. Çr. 3,11,19.

शरस् (von 2. शर) n. Rahm, die Haut auf gekochter Milch VS. 39,5. शरोगृहीत mit einer Haut bezogen Ait. Br. 5,26. Çat. Br. 3,3,3, 2. 10,6,5,2. TBr. 2,1,7,1. शरो ऽङ्गारा अध्यूहन्ते die Gluth überzieht sich mit einer Haut (von Asche) 10,3. TS. 5,4,4,3. Kâth. 21,7. — Vgl. 2. शर.

शरस्तम्ब m. 1) Röhricht MBh. 1,2435.5070.fg.5082.fg.5433.9,2460. Hariv. 1786. Bhâg. P. 1,6,13. 9,21,36. Pańkat. 140,25. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit MBh. 13,1714. — 3) N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,28.

शराक m. eine best. Mischlingskaste Verz. d. Oxf. H. 22,a,24.

शराग्नि (1. शर + अग्नि) gaṇa क्षुभ्नादि zu P. 8,4,39. in der Verbindung °परिमाण MBh. 13,5229 nach Nîlak. fünfunddreissig (शर = fünf, अग्नि = drei).

शराघात (1. शर + आ°) m. Pfeilschuss H. an. 4,18. Med. k. 196.

शराटि und शराडि f. ein best. Vogel, = शरारि Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. आटि und आडि.

शराति f. desgl. Râmâçraja zu AK. nach ÇKDr. — Vgl. आति.

शराभ्यास (1. शर + अ°) m. Uebung im Bogenschiessen AK. 2,8,2,54.

शराय् (von 1. शर), °यते einen Pfeil darstellen: कटाक्षाश्च शरायन्ते Spr. (II) 1124.

शरारि f. ein best. Wasservogel, = आटि, आति Trik. 2,5,25. H. 1338. Halâj. 2,94. R. 3,15,6. Ṛt. 4,9. Kull. zu M. 5,13.

शरारिमुख 1) m. dass. Suçr. 1,205,13. — 2) f. ई ein best. chirurgisches Instrument, eine Art Scheere Suçr. 1,26,12. 16. 27,12.

शरारु (von 1. शर) adj. P. 3,2,173. Vop. 26,162. Schaden zufügend, schädigend AK. 3,1,28. H. 369. Halâj. 2,217.

शरारोप (1. शर + आ°) m. Bogen Gatâdh. im ÇKDr.

शरार्चिस् (1. शर + अ°) m. N. pr. eines Affen R. 4,41,3.

शरार्यास्य (शरारि oder शरारी + आस्य) n. ein best. chirurgisches Instrument Vâgbh. 26,9.

शरालि, शरालिका und शराली f. = शरारि Çabdar. im ÇKDr.

शराव Çânt. 3,18. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) eine flache, irdene Schüssel, Teller; schalenförmiger Deckel eines Gefässes AK. 2,9, 32. Trik. 2,9,8. H. 1024. Halâj. 2,160. Kâtj. Çr. 5,6,10. Âçv. Gṛhj. 1, 17,3. Gṛhjas. 2,69. वृत्ते °संपाते M. 6,56. MBh. 14,1278. R. 1,73,20. R.

Gorr. 2,125,11. Suçr. 1,273,14. 280,4. 316,10. °निम्नमध्य 2,17,13. 234, 7. 8. °संपुट 389,20. Çârṅg. Saṁh. 2,1,34. Spr. 4967. Varâh. Bṛh. S. 48, 36. सक्तूनाम्, अम्भस: Kathâs. 4,122. 21,134. 29,145. Mârk. P. 54,16. 60, 10. Taitt. Prât. 2,7, Comm. Pańkat. 174,14. सक्तुपूर्ण° Hit. 114,22, v. l. सक्तु° 115,2. मोदक° Vikr. 45,13. निष्ठीवन° Spr. (II) 1593. — 2) *als Maass für Korn* = 2 प्रस्थ nach TS. Comm. चतुः° (अपूप) TS. 3,3,8, 4. 4,8,7. TBr. 1,3,4,5. 6,8. 3,8,2,2. Çat. Br. 5,1,4,12. Âçv. Çr. 3,10, 27. 14,1. Kâtj. Çr. 12,2,12. Kauç. 64. 67. यावच्छराव Âçv. Çr. 12,8,35. शरावार्ध = कुडव ÇKDr. nach dem Vaidjaka. Accent der adjj. auf शराव mit vorangehendem Zahlwort P. 6,2,29. fg. — Vielleicht von 3. शर्. Vgl. उद°.

शरावक 1) = शराव 1): भक्तस्यार्ध° Kathâs. 29,88. am Ende eines adj. comp. (f. °शराविका): स्थाली छिद्रशराविका *einen mit Oeffnungen versehenen Deckel habend* Suçr. 2,61,16. — 2) f. शराविका Bez. *eines best. Abscesses* Suçr. 1,273,12. 14. पिडका शरावाकृतिसंस्थिता Karaka 1,17.

शरावकुर्द m. *eine Schlangenart* Suçr. 2,287,15.

शरावती (von 1. शर) f. N. pr. P. 6,3,120. 1,219. 1) eines Flusses AK. 1,2,3,33. 2,1,6. H. 952 nebst Schol. MBh. 6,327 (VP. 182). Verz. d. Oxf. H. 24, *a*, N. 2. Prâjaçkittend. 11, *b*, 4. LIA. 1,94. Anh. lii. — 2) einer Stadt Ragh. 15,97. LIA. 1, Anh. xi, N. 21. — 3) eines buddhistischen Klosters Wassiljew 58. Târan. 51. 293.

शरावर (1. शर + आ°) 1) m. *Köcher* R. ed. Bomb. 3,64,49. — 2) n. *Schild* MBh. 1,5494 (*Köcher* Nîlak.). 6,2667 (*Panzer* Nîlak.). 4010. 2709. 3606 (an den beiden letzten Stellen nur in der ed. Bomb.). — Vgl. शरवारण und das folgende Wort.

शरावरण (1. शर + आ°) n. *Schild* MBh. 6,2707.

शरावाप (1. शर + आ°) m. *Bogen* Trik. 2,8,51.

शरावि (शराविन्) s. माष° (auch Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,22 herzustellen statt माषशराग्नि). — Vgl. शाराव und शारावि.

शराश्रय (1. शर + आ°) m. *Köcher* H. 781.

शरास m. = शरासन *Bogen* Bhâg. P. 4,16,22.

शरासन (1. शर + अ°) *Pfeile schleudernd*. 1) m. N. pr. eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,4543. 7,5594. — 2) n. *Bogen* AK. 2,8,2,51. H. 775, Schol. MBh. 3,12077. 17302. 6,2385. 7,522. 14,822. R. 1,1,41. 2,23,36 (20,40 Gorr.). 3,56,45. 4,33,42. 5,20,19. Ragh. 3,52. 9,10. 50. Kumâras. 3,64. Çâk. 119. 156. 28,19, v. l. Vikr. 70. Varâh. Bṛh. S. 34, 5. Prab. 7,13. Bhâg. P. 1,17,36. 3,14,9. Vgl. पुष्प°, शक्र°, इषसन, बाणासन (st. 1. आ° zu lesen 1. अ°).

शरासनिन् (von शरासन) adj. *mit einem Bogen bewaffnet* MBh. 5,5367. 7,4689. 13,1973. Hariv. 1863. Mârk. P. 21,5. 127,8.

शरास्य n. = शरासन *Bogen* Mârk. P. im ÇKDr.

शरि adj. = हिंस्र Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,127. — Vgl. शरारु.

शरिका f. N. eines Palastes Schiefner, Lebensb. 305 (75).

शरिन् (von 1. शर) adj. *mit Pfeilen versehen* MBh. 2,2664. 4,302. 1639. 14,2438. R. 3,56,30. 6,72,66.

शरिमन् Uṇâdis. 4,147. m. = प्रसव Uǵǵval. auch शरीमन् ders.

शरी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. *ein best. Gras*, = एरका Bhâvapr. im ÇKDr.

शरीकर् (1. शर + 1. कर्) *zum Pfeil machen* Kuvalaj. 105, *b*, 1 (vgl. MBh. 13,7485).

शरीमन् s. शरिमन्.

शरीर Uṇâdis. 3,30. Çânt. 3,18. n. Siddh. K. 249, *b*, 1. m. (das m. nur durch R. 7,23,4 zu belegen) und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *a) fester Bestandtheil des Körpers: Knochengerüste*, pl. *Gebeine; b) Leib* überh., *Körper* AK. 2,6,2,21. 3,4,25,182. Trik. 2,6,19. H. 564. Halâj. 2,355. Ṛv. 1,32,10. तव शरीरं पतयिष्ण्वर्वन् 163,11. मास्य त्वचं चिक्षिपो मा शरीरम् 10,16,1. 136,3. AV. 5,9,7. शरीरे मांसमसुमेरयाम: 29,5. 7,53,2. 8,2,26. 28. बृहन्नद्रिरभवद्यच्छरीरम् 9,4,5. मा ते गात्रा वि हायि मो शरीरम् 18,3,9. VS. 34,55. Ait. Br. 2,6. अशरीरं वै रेतो ऽशरीरा वपा यद्धि लोहितं यन्मांसं तच्छरीरम् 14. 3, 8. TS. 1,7,2,1. श°, रस 2,1,2,7. 3,11,1. 5,6,6,3. 4. 7,3,11,1. TBr. 1, 2,1,8. प्राणा अमृता: शरीरं मर्त्यम् Çat. Br. 10,1,4,1. 6,3,2. 5,6. 12,7, 3,16. neben आत्मन् 3,3,4,16. 14,6,2,13. 3,7. 7,1,8. Kauç. 80. °होम TBr. 3,8,18,4. स्थूरो वा स्थूरं वनते शरीरै: *durch seine Knochen* Ṛv. 6, 25,4. शरीरै: श्येनो हन्ति दस्यून् 10,99,8. ओषधीषु प्रति तिष्ठा शरीरै: 16,3. AV. 2,34,5. 11,2,2. VS. 35,2. Ait. Br. 2,2. 7,2. Kâtj. Çr. 21,3, 7. 13. 4,5. Çâṅkh. Çr. 4,15,14. Çat. Br. 11,7,2,6. VS. Prât. 1,12. TS. Prât. 2,2. पृष्ठत: शरीरस्य M. 8,300. °संस्कार 2,26. संस्कारार्थं शरीरस्य 66. शरीर, वाच्, बुद्धीन्द्रियमनांसि 192. आ समाप्ते: शरीरस्य 244. आ निपाताच्छरीरस्य 6,31. प्राक्शरीरस्य विस्रस: Kaṭhop. 6,4. °विमोक्षण M. 2,243. अक्लेशेन शरीरस्य 4,3. शरीरस्यात्यये 6,68. 8,69. शरीरस्य शुद्धि: 6,30. Verz. d. Oxf. H. 286, *a*, No. 670. अनङ्गेन शरीरान्तरचारिणा MBh. 1,5986. शरीरान्तकरो नृणां यम: 3,2138. शरीरान्नि:सृत: कलि: 2837. 15670. Suçr. 1,273,11. 337,4. Varâh. Bṛh. S. 53,2. Gegens. चेतस् Çâk. 33. Ṛt. 1,16. अनित्यानि शरीराणि Spr. (II) 292. शरीरेण समं नाशं सर्वमन्यद्धि गच्छति 1345. मृत 4938. शरीरधर्मकोशेभ्य: क्षिप्रं स परिहीयते (I) 2902. क्षाम 2965. शरीरमेवायतनं सुखस्य दु:खस्य चाप्यायतनम् 2966. (II) 3323. °कर्षण (I) 5067. शरीरमेतौ कुरुत: पिता माता च 5069. °योगजै: सुखै: Ragh. 3,26. रत्नाभ्यक्तं शरीरं ते तत्सुखं स्वपिहि प्रभो Kathâs. 18,115. शिवं नासिकया विना शेषशरीरस्य Pańkat. 38,8. आ शरीरात् *den Leib nicht ausgenommen* Kathâs. 59,138. मृदूनि मृगशरीरे Çâk. 10. अङ्गै: Halâj. 3,20. शरीराणि जरायुजाण्डजस्वेदजोद्भिज्जाख्यानि Vedântas. (Allah.) No. 71. °त्रय Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,140. त्रिविध Verz. d. Oxf. H. 89, *b*, 25. fg. पञ्चात्मक, षडाश्रित, सप्तधातु, चतुर्विधाहारमय Garbhop. in Ind. St. 2,66. कारण° Vedântas. (Allah.) No. 32. स्थूल° 65. 72. सूक्ष्म° 43. fg. 60. fg. 63. 65. क्षेत्रज्ञस्य शरीरम् M. 12,15. यश:शरीरार्थी शरीरं वीक्ष्य भङ्गुरम् Kathâs. 34,11. Ragh. 2,57; vgl. यश:काय Spr. (II) 2343. धृत° adj. Sâṁkhjak. 67. जर्जरीभूत° adj. Vet. in LA. (III) 6,2. अक्षत° adj. 28,10. अस्वस्थशरीरा Çâk. 33,11. अलघुशरीरा Mâlav. 65,15. सशरीरा गता स्वर्गम् R. 1,35,8. अशरीरा वाणी R. 4,63,6. Kathâs. 2,68. 11, 14. 23,59. 30,52. 36,29. 109,19. — 2) pl. *Reliquien* (bei den Buddhisten) Burnouf, Intr. 348, N. 2. Hiouen-thsang 1,32. Vie de Hiouen-thsang 84. 216. — 3) *fester Körper* überh. (Gegens.: उदक): शरीरोपशमन, °दीप्ति Nir. 7,23. eines Berges: वार्योघास्तच्छरीरविनि:सृता: MBh. 3,1739. Pańkat. 190,19. अमृतमय° der Mond Spr. (II) 551. 1168. von Sternen Varâh. Bṛh. S. 47,9. — 4) *Leib* so v. a. *Person:* आत्मा-

धीन° adj. Spr. (II) 908. स्वशरीरोत्थं मौर्ख्यमेतद्यथा नृणाम् 3437. (वि-द्या) न तृप्तिमुत्पादयति शरीरे 4297. (I) 4789. 5040. — Wir führen das Wort auf 3. शृ (vgl. M. 1,17. MBh. 12,8521) zurück: *der feste Bestandtheil des Körpers* ist *der Halt, die Stütze* der übrigen Theile. Die hergebrachte Ableitung ist von 1. शृ, indem man den *Körper* als *etwas Gebrechliches, Vergängliches* auffasst. Vgl. अ°, प्राण°, बृ-कृच्छरीर, मध्य°, यथाशरीरम्, लिङ्ग°, शारीर und शारीरक.

शरीरक (von शरीर) n. *Leib, Körper* Jâǵn. 3,98. 117. *der elende, werthlose Körper* Spr. 3216. Kathâs. 22,165. 28,15. 42. 56,71. 119,63. Am Ende eines adj. comp. = शरीर Verz. d. Oxf. H. 39,*a*, N. 2, wo °शरी-रिका zu lesen ist.

शरीरकर्तृ m. *Erzeuger, Vater* MBh. 5,6080.

शरीरकृत् m. dass. Spr. 5068.

शरीरज (श° + 1. ज) 1) adj. *aus dem Körper hervorgegangen, mit demselben vollbracht:* कर्मदोष neben वाचिक und मानस M. 12,9. — 2) m. *a) Leibesfrucht:* मुच्यञ्चितशरीरजा R. 7,2,17. *Sohn* Dhar. im ÇKDr. प-राशर° MBh. 13,1679. — *b) Geschlechtsliebe* (vgl. मनोज u. s. w.) Dhar. im ÇKDr. शरीरजेन तीव्रेण दह्यमानः MBh. 1,4022. 12,12191. — *c) Krankheit* Dhar. im ÇKDr.

शरीरता f. nom. abstr. von शरीर *Körper* Sarvadarçanas. 50,19. 22. 52,17. सर्व° 21.

शरीरत्याग m. *Hingabe des Leibes, Aufopferung des Lebens* Ragh. 12,10.

शरीरत्व n. = शरीरता Kathop. 6,4.

शरीरदण्ड m. *eine körperliche Strafe* Bhâg. P. 5,26,16.

शरीरधातु m. *ein Hauptbestandtheil des Körpers* (Blut, Fleisch u. s. w.; vgl. u. 1. धातु 3) Trik. 3,3,448. अग्निश्च (भुङ्क्ते) शरीरधातून् Spr. (II) 383. MBh. 3,16530. विमुच्यारण्ये स्वशरीरधातून् 1,3633.

शरीरपात m. *das Zusammenstürzen des Leibes, Tod* Varâh. Bṛh. 25 (23), 7.

शरीरप्रभव m. = शरीरकृत् *Erzeuger* Spr. (II) 4260.

शरीरबन्ध m. 1) *die Fesseln des Leibes, das Gefesseltsein an den Leib* Bhâg. P. 5,3,5. — 2) *ein angenommener Leib:* पूः शरीरबन्धेन तिरोब-भूव so v. a. *die Stadt* (in Gestalt eines Weibes) *verschwand leibhaftig* Ragh. 16,23.

शरीरभाज् adj. *einen Körper habend,* m. *ein lebendes Wesen* Bhâg. P. 1,9,42.

शरीरभृत् adj. *den* (künftigen) *Leib in sich tragend* und *mit einem Körper behaftet,* vom Samen und von der Seele MBh. 14,634. fg.

शरीररक्षक m. *Leibwache* Vjutp. 97.

शरीरवत्त्व (von शरीरवत्) n. *das Versehensein mit einem Körper* Sarvadarçanas. 83,3. 4.

शरीरवत् (von शरीर) adj. *mit einem Körper versehen* Sarvadarçanas. 83,3. *körperlich, consistent* TBr. 3,8,15,2. m. *ein lebendes Wesen* MBh. 12,6846.

शरीरवृत्त adj. *der seinen Leib sich angelegen sein lässt, der sein Leben schonen muss:* नृप Kathâs. 42,45 (44 ist अवतितीर्षु zu lesen).

शरीरवृत्ति f. *Unterhalt des Leibes, Fristung des Lebens:* स त्वं मदी-येन शरीरवृत्तिं देहेन निर्वर्तयितुं प्रसीद Ragh. 2,45.

शरीरशुश्रूषा f. *Sorge um den Leib:* भर्तुः °शुश्रूषां कुर्यात् M. 9,86. Pańkat. ed. orn. 49,15. 52,21.

शरीरशोषण n. *Tödtung des Fleisches, Kasteiung des Körpers* Sarvadarçanas. 169,15 (aus Jâǵn.). Pańkat. 27,1.

शरीरसंधि m. *Gelenk am Körper* Bhâg. P. 3,13,37.

शरीरस्थान n. Verz. d. Cambr. H. 24 = शारीर°.

शरीरावयव (शरीर + अ°) m. *Körpertheil* P. 5,1,6. Ragh. 3,22.

शरीरावरण (शरीर + आ°) n. *Schild* Râǵan. im ÇKDr. (= चर्मन्, womit auch die *Haut* gemeint sein kann). MBh. 7,8562. — Vgl. गात्रावरण.

शरीरास्थि (शरीर + अ°) n. *Gerippe* H. 628.

शरीरिन् (von शरीर) 1) adj. *mit einem Leibe versehen:* आत्मानः M. 1, 53. Sarvadarçanas. 120,11. Kusum. 49,12. 14. साक्षाद्वाचाविव शरीरिणौ *leibhaftig* Mâlav. 10,19. विरहव्यथा Uttarar. 39,15 (53,12). सरस्वती Kathâs. 4,137. 33,59. *mit Leibern bedeckt:* अद्याहं सर्वपाञ्चालैः कृत्वा भूमिं शरीरिणीम् MBh. 10,136. अ° *körperlos* Weber, Râmat. Up. 287. Kusum. 49,14. वाच् R. 1,1,81. 3,4,15. Uttarar. 30,9 (39,19). LA. 92,1. शरीरिन् am Ende eines comp. — *zum Körper habend:* ख° M. 4,243. दम° so v. a. *der an seinem Leibe Selbstbeherrschung übt* Bhâg. P. 3,31, 19. — 2) m. *ein mit einem Leibe begabtes Wesen, Geschöpf,* insbes. *der Mensch* AK. 1,1,4,8. H. 1366, Schol. M. 1,84. 6,64. 12,25. 119. Jâǵn. 3,102. MBh. 2,753. 5,5423. 7045. Suçr. 1,125,8. 152,13. Ragh. 8,43. Spr. (II) 2067. 2093. 3268. 3314. (I) 2099. 2229. 4697. Râǵa-Tar. 4,605. Bhâg. P. 4,24,17. 5,26,9. शरीरिणां स्थावरजङ्गमानाम् Kumâras. 1,23. — *b) Seele* Bhag. 2,18. Ragh. 8,88. Spr. 4810. Bhâshâp. 26. स (नेत्रजः) वै शरीरी प्रथमः स वै पुरुष उच्यते Mârk. P. 45,64. — Vgl. योग°.

शरीरीभू (शरीर + 1. भू) *sich verkörpern, einen Körper annehmen:* °भूत Kathâs. 1,32.

शॅरु Uṇâdis. 1,11. 1) f. seltener m. *Geschoss,* sowohl *Speer* als *Pfeil* (= शर H. an. 2,461. = वज्र H. an. Med. r. 89); instr. शॅर्वा ṚV. 1,100, 18. 186,9. 172,2. 2,12,10. बृहती 4,3,7. पुरू सहस्रा शर्वा नि बर्हीत् 28, 3. 6,27,6. शरुमस्मद्यवयतम् 7,71,1. 85,2. 8,18,11. 56,15. 20. 10,27,6. त-मस्ता विध्या शर्वा शिशानः 87,6. 15. 99,7. धनुरा तनोमि शरवे हन्तवा उ 10,125,6. 182,3. यं देवाः शरुमस्यथ AV. 6,65,2. 1,2,3. 19,2. 12,2,47. सॅरो (शरो) 5,25,1. — 2) m. *Zorn* H. an. Med. — 3) m. ein N. Vishṇu's H. ç. 73. — 4) m. N. pr. eines Devagandharva MBh. 1,4814. — Vgl. शरव्य.

शॅरुमत् (von शरु) adj. *mit Geschoss bewaffnet.* ṚV. 10,89,5.

शरेज adj. = शरज P. 6,3,16.

शर्कर 1) m. *a) Kiesel* Kauç. 72. *Gries, Kies:* नीचैः °कर्षणः (वायुः) MBh. 3,11396. 6,23. °कर्षिन् Hariv. 11555. °वर्षिन् (वात) MBh. 4,1288. 16,2. शातशर्करवालुक (so die neuere Ausg.) Hariv. 9005. क्षेमशर्करवा-लुक 9006. im Epos die Kürze überall durch das Versmaass bedingt. — *b) Sandzucker:* खण्डशर्करवालुक (das Metrum erfordert eine Kürze) MBh. 12,10317. — *c)* N. pr. eines imaginären Wasserwesens Pańkat. Br. 14,5,15. — *d)* pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 58,35. — 2) f. शॅ-र्करा Uṇâdis. 4,3. *a) Gries, Kies, Geröll;* = उपला AK. 3,4,26,201. H. an. 3,607. Med. r. 222. = शर्करावत्, शर्करायुग्देश, शर्कराम्वितदेश P. 4,2,83. 5,2,105. AK. 2,1,11. H. an. Med. r. 222. = शकल H. an. Med. = कर्पराश AK. 3,4,25,177. H. an. Med. = मृद्विकार und चूर्णखण्ड

Uǵǵval. angeblich nach Hâr. Meist im pl. und im comp. zu belegen. शर्कराः सिकता अश्मानः AV. 11,7,21. TS. 5,1,6,2. 2,6,2. 6,4,4. भूमिं शर्कराभिर्दृंहत् TBr. 1,1,3,7. 2,1,4. 3,12,6,2. Çat. Br. 2,1,1,8. 6,1,1, 13. 3,5. 5,1,6. 8,7,4,1. Kâtj. Çr. 4,8,16. Lâtj. 1,5,8. Kauç. 18. 36. fg. 47. 82. Çvetâçv. Up. 2,10. M. 8,250. MBh. 3,5176. ववर्ष रुधिरं देवः शर्कराङ्गारमिश्रितम् Hariv. 9299. °कर्षिन् (Wind) R. Gorr. 1,76,15. °वर्षिन् Çâñkh. Gṛhj. 6,1. °विद्ध Varâh. Bṛh. S. 80,15. 45,9. Suçr. 1, 134,18. 305,6. Râǵa-Tar. 5,432. Verz. d. Oxf. H. 268,a,39. Bhâg. P. 5, 13,8. 14,18. 7,15,17. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 6,2637. मणि° 7,2344. 9,441. R. 2,81,16. 3,76,6. 4,41,37. Kâm. Nîtis. 4,53. Varâh. Bṛh. S. 3,9. 54,15. 103. 81,4. 82,4. आसारशर्कराः *Hagel* Bhâg. P. 10,76, 11; vgl. जल°. sg. und du. Çat. Br. 8,7,2,20. Kâtj. Çr. 17,4,15. 12,26 (nach dem Schol. adj.). — b) *Gries als Krankheit* H. an. Med. आकार्याः शर्करास्तिस्रो दन्तकर्णमलाश्मरी Suçr. 1,92,18. 120,11. अश्मर्या शर्करा ज्ञेया तुल्यव्यञ्जनवेदना 263,13. 15. *Verhärtung im Fleisch* 294,15. *des Ohrschmalzes* 92,18. — c) *Weinstein der Zähne* Suçr. 1,304,17. 2,128,10; vgl. दन्त°. — d) *Sandzucker* AK. 2,9,43. H. 402. H. an. Med. Hariv. 8447. R. Gorr. 2,100,67. Suçr. 1,188,8. 229,1. 2,21,14. 421,4. Spr. (II) 2854. 3000. (I) 3243. Varâh. Bṛh. S. 77,9. Gît. 12,29. Pañkat. 2,4,32. fg. Dhûrtas. 79,16. Pañkat. 185,21. शर्कराचलदान Verz. d. Oxf. H. 35, b,31. 41,a,24. °धेनु 35,b,39. 59,a,23. सित° Sâh. D. 2,8. 9. द्राक्षा° Suçr. 2,324,8. शर्कराम्बु 1,38,19. शर्करोदक Bhâvapr. im ÇKDr. शर्करासव R. 5,14,44. am Ende eines adj. comp. Varâh. Bṛh. S. 76,5. — 3) f. ई v. l. für शक्वरी *ein best. Metrum; Fluss; Gürtel* in Med. nach ÇKDr. und dem Comm. zu Kâvjâd. 3,149. = लेखनी Dhar. im ÇKDr. — शर्करा ist vielleicht als eine reduplicirte Form von 3. कर् oder 1. शर् (vgl. शर्कोट und कर्कोटक) zu erklären. — Vgl. कट° (st. Bed. 1 zu setzen *Zucker aus Saccharum Sara*), क्षुद्र°, गुड°, जल°, तुहिन°, तूल°, दन्त°, निः° (auch MBh. 14,1540), पर्व°, पाण्डु°, भू°, मधु°, माक्षीक°, यवास°, वंश°, वर्त्म°, शार्कर, शार्करक, शार्करिक.

शर्करक adj. (चतुरर्थेषु) von शर्करा gaṇa ऋश्यादि zu P. 4,2,80.

शर्कराक्ष (शर्करा + अक्ष *Auge*) m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. Verz. d. Cambr. H. 22,13. शर्कराक्ष्य Çañk. zu Khând. Up. 5,11,1. — Vgl. शार्कराक्ष्य.

शर्कराप्रभा f. N. einer Hölle bei den Ǵaina H. 1360.

शर्करार्बुद (शर्करा + अ°) m. n. Bez. *eines best. Geschwürs* Wise 394. Suçr. 1,292,9. 294,17. 2,118,20.

शर्करावत् (von शर्करा) adj. *mit Gries versehen, kiesig* u. s. w. P. 5, 2,105. AK. 2,1,11.

शर्करावर्ता (शर्करा + आवर्त) f. N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 5,19,18.

शर्करासप्तमी f. Bez. *des 7ten Tages in der lichten Hälfte des* Vaiçâkha ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 34,a,46. 41,a,18.

शर्करिक adj. (चतुरर्थेषु) von शर्करा gaṇa कुमुदादि zu P. 4,2,80. 83, Schol. — Vgl. शार्करिक.

शर्करिल (von शर्करा) adj. *kiesig* u. s. w. P. 5,2,105. AK. 2,1,11.

शर्करीकर् (शर्करा + 1. कर्) *in Kiesel —, in Geröll verwandeln:* मया च पतता तत्र स्वैर्गात्रैः °कृतम्। शिखरं च गिरेस्तस्य शिलाश्च समनःशिलाः R. 5,3,52.

शर्करीय adj. (चतुरर्थेषु) von शर्करा P. 4,2,84.

शर्कार, f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41.

शर्कु m. N. pr. eines Unholdes AV. 8,6,2.

शर्कोट m. Bez. *einer best. Schlange* AV. 7,56,5. — Vgl. शार्कोट und कर्कोटक.

शर्णाचापिलि m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,1 wohl verdorben.

शर्दि in der vielleicht verdorbenen Stelle: शर्दिर्नो अत्रिरग्रभीन्नमोभिः AV. 18,3,16.

1. शर्ध्, शर्धति Dhâtup. 33,61 (auch शर्धयति, प्रहसने; v. l. प्रसहने). *keck auftreten, trotzig sein gegen* (gen.): न शर्धद्र्यो विषुणस्य जन्तोः *er schiert sich nicht um das Gesindel* ṚV. 7,21,5. अग्ने शर्ध 5,28,3. partic. शर्धत् *keck auftretend, trotzig, höhnisch:* यः शर्धते नानुददाति शृध्याम् ṚV. 2,12,10. मन्युं शर्धतः 23,12. 30,8. die Marut 5,56,1. दस्यु 6,23,2. 24,8. 7,18,5. 16. 32,7. प्र राये यन्तु शर्धन्तो अर्यः 34,18. 8,2,15. 19,20. शर्धन्तमांसि जिघ्नसे 43,32. 9,100,8. 10,69,12. med. von Indra VS. 20,38. — Vgl. शृध्या.

— प्र s. प्रशर्ध, wo zu setzen ist: *keck, trotzig.*

— अतिप्र caus. etwa *aufdrängen:* स्तोता यत्ते अतिप्रशर्धयद्गिरः ṚV. 8,13,6.

2. शर्ध्, शर्धते Dhâtup. 18,21 (शब्दकुत्सायाम्). अशर्धिष्ट und अशृधत् P. 1,3,91. शर्धिष्यते und शर्त्स्यति, अशर्धिष्यत und अशर्त्स्यत् 92. 7,2,59. *farzen.*

— desid. शिशर्धिषते und शिशृत्सति P. 7,2,59.

— intens. शरीशृध्यते und शरीशृधीति P. 7,4,90, Schol.

— अव caus. *auf Jmd farzen* M. 8,282.

— वि, °शर्धते *farzen* Suçr. 1,262,20. विशर्धित n. *Furz* 2,258,1.

3. शर्ध्, शर्धति und °ते Dhâtup. 21,9 (उन्दने).

1. शर्ध (von 1. शर्ध्) adj. *frech, trotzig* ṚV. 4,1,12. 5,87,1. Indra 1, 30,6. auch wohl 104,3. 105,3.

2. शर्ध (von 2. शर्ध्) m. *Furz* Vop. 26,61.

3. शर्ध m. *Herde, Schaar,* namentlich der Marut ṚV. 1,37,4. 64,1. 2,11,14. 30,11. 31,3. 4,3,8. 5,56,9. शर्ध, व्रात, गण 53,11. 54,1. 8,20, 9. नरः शर्धो जज्ञानाः 5,33,5. रथानाम् 53,10. तन्नः शर्धाय धासथा स्विन्द्रियम् 1,111,2. शर्धाय गृणान उरु कृधि 10,147,5. 61,25. statt प्र शर्ध 8,82,16 dürfte प्रशर्ध zu setzen sein.

शर्धञ्जह (शर्धम्, acc. von 2. शर्ध, + जह von हा) adj. *blähend:* माषाः P. 3,2,28, Vârtt. Vop. 26,61. vielleicht auch subst. m. = माष.

शर्धन (von 2. शर्ध्) n. *das Farzen* Kull. zu M. 8,282.

शर्धनीति (3. शर्ध + नी°) adj. *die Schaar* (der Marut) *führend* oder *keck verfahrend:* Indra ṚV. 3,34,3.

1. शर्धस् adj. compar. शर्धस्तर *kecker, trotziger* ṚV. 1,122,10.

2. शर्धस् n. = 3. शर्ध Naigh. 2,9. शर्धांसि स्तुकाविनाम् ṚV. 8,63,13. मारुत AV. 15,14,1. ṚV. 1,37,1. 5. 106,1. 127,6. 2,1,6. 3,3. विश्वं शर्धो अभितो मा नि षेद 7,59,7. 8,15,9. 9,88,7. 10,103,9. दिव्य 1,139,1. 3, 19,4. 7,44,5. दृडुषाम् 6,8,7. 68,8. यातुमतीनाम् 1,133,3. 10,91,7. TS. 2,4,7,1. Vgl. विश्व°.

शर्धिन् (von 1. शर्ध्) adj. *trotzend;* s. बाहु°.

शर्ध्य m. oder n. nach Sâj. *Ziel;* könnte *einen Theil des Wagens* bezeichnen: वाणीं येमतुरस्य शर्ध्यम् ṚV. 1,119,5.

शर्व्, शर्वति (गतौ) Dhâtup. 11,29.

शर्म n. = शर्मन् H. 1370, Schol.

शर्मक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1087.

शर्मकृत् (शर्मन् + कृत्) adj. *Behagen —, Wohlfahrt —, Glückseligkeit schaffend* Bhâg. P. 7,11,31.

शर्मण्य (von शर्मन्) adj. *schirmend* TS. 2,4,8,1. 10,1.

शर्मन् (von 3. शर्) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,144. n. 1) *Schirm, Schutzdach, Decke; Hut, Obhut;* gewöhnlich in Verbindung mit यम्. ṚV. 1, 114,5. 3,13,4. 4,25,4. शर्म नो यंसन्नमवद्वरूथम् 55,4. 7,82,10. 101,2. AV. 7,6,4. Ait. Br. 2,40. सप्त यत्पुरः शर्म शारदीर्दर्त् ṚV. 1,174,2. बृहत्ते अग्ने महि शर्म भद्रम् 5,1,10. 44,7. सप्रथस् 1,22,15. त्रिधातु 34,6. बहुल 5, 55,9. अच्छिद्र 62,9. त्रिवरूथ 5,4,8. महि 83,5. दुराधर्ष 6,49,7. शन्तम 7,51,1. तस्य ते शर्मन्नुपदद्यमाने राया मदेम 6,49,13. उपं छायामिव घृणेरगन्म शर्म ते वयम् 16,38. 46,12. 7,6,6. VS. 1,14. 4,9. 11,30. 40. AV. 1, 20,3. 12,3,8. 14. Çat. Br. 3,2,1,8. 12,8,3,11. तेषां प्रतिष्ठा गङ्गेह शरणं शर्म वर्म च Spr. (II) 464. रामं शर्माभिगच्छेयम् *Zuflucht* R. 3,60,35. अलब्धा शर्म लोकेषु त्वामेव शरणं गतः 5,36,44. सर्वलोक° Bhâg. P. 7,8,56. मन्त्रौषधाद्यैः कुहकप्रयोगैर्भवन्ति दोषा बहवो न शर्म *Heil, Rettung* Varâh. Bṛh. S. 75,5. लप्स्यसे शर्म भर्तुर्मम R. 3,59,22. शर्मोपाय Kathâs. 78, 49. आत्मने शर्म नह्यन्ते *Schutzrüstung* TS. 7,4,2,4. 3,1,7,1. — 2) *Wohlbehagen, Freude, Glückseligkeit* AK. 1,1,4,3. H. 1370. Halâj. 1,123. कचस्य नाशे मम शर्म नास्ति MBh. 1,3240. नालभच्छर्म 3,1796. 1799. 15738. R. Gorr. 2, 68, 55. Bhâg. P. 3,5,39. 6,7,17. 9,16,9. सर्वास्ववस्थासु न शर्मलाभः Suçr. 2,301,3. शर्म किं नाम विन्दते Bhâg. P. 3,31,9. 5,13,1. ददातु वो नावपि शर्म कृष्णः Vop. 3,143. लोकद्वयशर्मद Spr. (II) 333. निःसीमशर्मप्रद 3612. शर्मदातुर्हरेः Bhâg. P. 3,5,15. तथा कलाश्च काष्ठाश्च तव शर्म दिशन्तु ते R. 2,25,13. दहति शर्ममर्माणि मे Spr. 2872, v. l. शर्मणे ऽत्र परत्र च (II) 1135. (I) 5221. Ragh. 1,69. Kathâs. 24,138. मिथ्या परोपकारो हि कृतः स्यात्कस्य शर्मणे 56,287. 65,212 (शर्मणे zu lesen). लोकानाधेहि शर्माणि Bhâg. P. 3,18,28. शर्मकाम adj. Jâǵń. 3,328. Spr. 2466. जगतामशर्म Kir. 12,26. — 3) am Ende eines Brahmanen-Namen Pâr. Gṛhj. 1,17. Jama bei Kull. zu M. 2,32. VP. 297. Colebr. Misc. Ess. 2,189. अमुक° Schol. zu Kâtj. Çr. 173,17. 243,1. — 4) im Wortspiel mit शर्व personificirt Kauç. 128. — 5) fehlerhaft für चर्मन् (so die neuere Ausg.) Hariv. 13413. für घर्म Megh. 62. — Vgl. अग्नि°, इन्द्र°, उरु°, गिरि°, देव°, धर्म°, धृष्ट°, नन्द°, पशुपति°, पितृ°, पुरुषोत्तमदेव° (unter पुरुषोत्तम 5), प्रजापति°, बाल°, बुव° भट्ट°, भव°, भास्कर°, मकरन्द°, मनोहर°, मयूर°, मित्र°, यज्ञदत्त°, राम°, रुद्र°, वरुण°, विद्रूप°, विष्णु°, वीर°, वृद्ध°, शिव°, सु°, हरि°.

शर्मय् (denom. von शर्मन्), partic. शर्मयन्त् *schirmend* ṚV. 9,41,6.

शर्मर 1) m. *eine Art Zeug.* — 2) f. आ *eine best. Pflanze,* = दारुहरिद्रा Dhar. im ÇKDr.

शर्मवन्त् adj. *das Wort* शर्मन् *enthaltend:* ब्राह्मणस्य नामधेयम् M. 2,32.

शर्मसद् (शर्मन् + सद्) adj. *hinter einem Schirm* oder *Schilde sitzend* ṚV. 1,73,3. 3,55,21.

शार्मिन् (von शर्मन्) adj. *der Freude —, der Glückseligkeit theilhaftig:* अगस्त्यं गोत्रतश्चापि नामतश्चापि शर्मिणम् MBh. 13,3400. 3419.

शर्मिला s. पाण्डु°.

शर्मिष्ठा (von शर्मन् mit dem suff. des superl.) f. N. pr. einer Tochter Vṛshaparvan's (vgl. वार्षपर्वणी), Gattin Jajâti's und Mutter Druhju's, Anu's und Pûru's MBh. 1,3159. fg. 3284. fgg. 5,5044. 7,2297. Hariv. 207. 212. 1604. R. 3,23, 24. Çâk. 82. Kathâs. 27,67. VP. 147. 413. Bhâg. P. 6,6,31. 9,18,6. fgg. Verz. d. Oxf. H. 144, *b*, No. 301. शर्मिष्ठायाः कृतिः Mâlav. 16,18. 19,11. °ययाति Titel eines Schauspiels Sâh. D. 195,5.

शर्य (von 1. शर्) 1) m. *Pfeil, Geschoss:* शर्यैरभिद्युं पृतनासु दुष्टरम् ṚV. 1,119,10. nach Sâj. *Kämpfer;* die Bed. *Schütze* wäre passend. — 2) f. आ *a) Rohr* so v. a. *Pfeil* Nir. 5,4. 10,29. अस्तुर्न शर्याम् ṚV. 1,148,4. न स्मा वरन्ते युवतिं न शर्याम् 10,178,3 nach D. = अतिबलवता मुक्ताम्; vielleicht युवतीम् (von 2. यु) *packend* so v. a. *treffend.* — *b)* pl. *Rohrgeflecht* (an der Soma-Seihe): शर्याभिर्न भरमाणो गभस्त्योः ṚV. 9,110,5. आ यः शर्याभिस्तुविनृम्णो अस्याश्रीणीतादिशं गभस्तौ (?) 10,61,3. — Aus diesen Stellen ist *c)* die Bed. *Finger* geschlossen worden Naigh. 2,5. 4,2. Nir. 5, 4. — *d) Nacht* Vâkaspati bei Bhar. zu AK. nach ÇKDr. — 3) n. *Rohrgeflecht,* an der Soma-Seihe (vgl. 2. विप्): जहुच्छर्याणि तान्वा ṚV. 9, 14,4. नि शर्याणि दधते देव आ वरम् 68,2. — Vgl. गो°.

शर्यण *Röhricht;* m. pl. nach Sâj. zu ṚV. 8,6,39 N. pr. eines Landstrichs in Kurukshetra. शर्याण fehlerhaft im gaṇa मधादि zu P. 4,2,86.

शर्यणावन्त् (von शर्यण) m. (*mit Röhricht bewachsen*) *stehendes Wasser, Teich:* सिन्धुभ्यः पर्वतात्छर्यणावतः ṚV. 10,35,2. अश्वस्य शिरो विदच्छर्यणावति 1,84,14. Uebertragen auf eine Soma-*Kufe;* nach dem Comm. N. pr. eines Landstrichs in Kurukshetra: मन्दस्वा सु स्वर्णर उतेन्द्र शर्यणावति ṚV. 8, 6, 39. 7, 29. 53, 11. ये वादः शर्यणावति सोमासः सुन्विरे 9,65,22. शर्यणावति सोममिन्द्रः पिबतु 113,1. Nach gaṇa मधादि zu P. 4,2,86 fehlerhaft शर्याणावन्त्.

शर्यहन् m. *Pfeilschütze:* उग्र ṚV. 6,16,39. 9,70,5.

शर्याण und शर्याणावन्त् s. u. शर्यण und शर्यणावन्त्.

शर्यात m. N. pr. eines Mannes ṚV. 1,112,17. Çat. Br. 4,1,5,2. — Vgl. शर्याति und शार्यात.

शर्याति m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Manu Vaivasvata, Maitrjup. 1, 4 (स° gedr.). MBh. 1,224. 3141. 3, 10311. 7,2851 (°वन). 13,1945. Hariv. 613. 642. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 50. VP. 348. Bhâg. P. 8,13,2. 9,1,12. 3,1. Mâtsja-P. 12 nach ÇKDr. ein Sohn Nahusha's VP. 413, N. 1. — Vgl. शर्यात und शार्यात.

शर्व्, शर्वति (हिंसायाम्) Dhâtup. 15,76.

शर्व (von शर्) 1) m. *a)* N. eines mit *Pfeilen tödtenden Gottes:* अस्तर् AV. 6,93,1. 2. 8,8,7. 12,5,36. mit Bhava und andern Namen Çiva-Rudra's zusammengenannt; später ein gangbarer Name des Çiva AK. 1,1,1,26. 3, 4, 13, 51. H. 195. Halâj. 1,11. AV. 11,2,16. 15,5,1. VS. 16, 28. 39, 8. Taitt. Âr. 10,16. Çatar. in Ind. St. 2, 37. Kûlikop. ebend. 9,15. Kauç. 51. 128. Çâṅkh. Çr. 4,19,1. 20,1. Âçv. Gṛhj. 4, 8, 19. MBh. 3,12241. 13,1036 (ed. Bomb. शर्व, ed. Calc. सर्व). 14,191. Hariv. 7590. 15409. Ragh. 11,93. Kumâras. 6,14. Spr. (II) 2779. Kathâs.

15, 137. 18, 340. VP. 58. Mârk. P. 52, 7 (सर्व gedr.). Weber, Kṛshṇaǵ. 243. Bhâg. P. 4, 2, 6. 12, 10, 34. क्षितिमूर्ति Verz. d. Oxf. H. 53, *b*, 45. plur. VS. 16, 57. Taitt. Âr. 10, 19. Çatar. in Ind. St. 2, 46. सर्व geschrieben wegen eines Wortspiels Çat. Br. 6, 1, 3, 11. पविमन्मक्षाम शर्वस्य Ind. St. 3, 222, *b*. शर्व N. pr. eines der 11 Rudra VP. 121. — *c*) pl. N. pr. eines Volkes (सर्व gedr.) Mârk. P. 58, 22. — 2) f. आ ein N. der Umâ (vgl. शर्वाणी) Bhâg. P. 12, 10, 34.

शर्वक m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 53, *b*, 19.

शर्वकोश m. Titel eines *Wörterbuchs* Müller, SL. 156.

शर्वट m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 5, 413. 422.

शर्वदत्त m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Gârgja Ind. St. 4, 372.

शर्वपत्नी f. Çarva's *Gattin* d. i. Pârvatî Kathâs. 59, 15.

शर्वपर्वत m. Çiva's *Berg* d. i. der Kailâsa: °वासिनी unter den Beinn. der Durgâ Kathâs. 53, 172. — Vgl. शर्वाचल.

शर्वन् s. u. शर्वर 2).

शर्वर 1) adj. so v. a. कर्बर, शबर, शबल. — 2) f. शर्वरी (oxyt. Uṇâdis. 2, 123) nach dem Schol. zu P. 4, 1, 7 fem. zu शर्वन्. *a*) pl. *die bunten Thiere der* Marut: ते स्यन्द्रासो नोक्षणो ऽति ष्कन्दन्ति शर्वरीः RV. 5, 52, 3. — *b*) *Nacht* (durch die Gestirne *bunt*) Naigh. 1, 7. AK. 1, 1, 3, 3. H. 141. H. ç. 18. H. an. 3, 608. Med. r. 221. Halâj. 1, 107. अपि शर्वर्या अनु ष्मसि *wir überdauern auch die Nacht* Ait. Br. 4, 5. M. 1, 66. MBh. 3, 47. 16844. 4, 695. Spr. (II) 818. (I) 2968. 5027. R. 1, 25, 1. 2, 34, 34. 47, 1. 50, 37. 51, 14. 86, 15. 89, 6. Ragh. 3, 2. 11, 93. Çiç. 11, 5. Varâh. Bṛh. S. 48, 22. 76, 8. 86, 24. 49. Mârk. P. 48, 43. 45. 78, 8. Râǵa-Tar. 5, 208. *Dämmerung* Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr. Hier und da fälschlich mit स geschrieben. — *c*) *Weib* (wohl *ein best. Weib*) H. an. Med. — *d*) *Gelbwurz* (हरिद्रा) Viçva im ÇKDr. *Curcuma longa Roxb.* Aush. 77. — *e*) N. pr. der Gattin Dosha's und Mutter Çiçumâra's Bhâg. P. 6, 6, 14. — 3) n. *a*) *Finsterniss.* — *b*) *der Liebesgott* (neutr.!) Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr. — Vgl. अतिशर्वर, अपिशर्वर und शार्वर.

शर्वरिन् (von शर्वरी) m. N. *des 34sten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8, 39. शा° Verz. d. Oxf. H. 332, *a*, 1.

शर्वरीक bei Wilson (2te Aufl.) Druckfehler für शर्शरीक.

शर्वरीपति m. *der Herr der Nacht* (d. i. *der Mond*), unter den Namen Çiva's Çiv.

शर्वरीश (शर्वरी + ईश) m. *der Herr der Nacht* d. i. *der Mond* Râǵa-Tar. 3, 387.

शर्ववर्मन् m. N. pr. verschiedener Männer Kathâs. 6, 67. 7, 22. ein Dichter Verz. d. Oxf. H. 125, *a*, 6. mit सर्ववर्मन् wechselnd 169, *a*, 39. fg. *b*, 2 und N. 1. 176, *b*, 5.

शर्वाचल (शर्व + अ°) m. Çiva's *Berg* d. i. der Kailâsa Kathâs. 109, 151. — Vgl. शर्वपर्वत.

शर्वाणी f. Çarva's (Çiva's) *Gattin* P. 4, 1, 49. Vop. 4, 23. H. 204. Halâj. 1, 15. Çâṅkh. Çr. 4, 19, 5. Pâr. Gṛhj. 3, 7. MBh. 13, 1028. Kathâs. 1, 38. 26, 249. 80, 49. Daçar. 1, 4. Verz. d. Oxf. H. 25, *a*, 34 (स° geschrieben und auf सर्व *all* zurückgeführt). °रमण *der Gatte der* Çarv. d. i. Çiva 146, *b*, 3.

शर्विलक m. N. pr. eines Mannes Mṛkkh. 35, 21. 46, 9. fgg.

शर्शरीक (vom intens. von 1. शर्) Uṇâdis. 4, 19. adj. = हिंस्र Uǵǵval.

शर्षीका f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8, 107. 111. 113. — Vgl. मर्षीका, वर्षीका, सर्षीका, दृषीका.

1. शल्, शलति (गतौ) Dhâtup. 20, 13. v. l. für अल् (आशुगमने) 15, 42. Suçr. 1, 96, 7. शलते (चलनसंवरणयोः) Dhâtup. 14, 19. (चलने स्तुतौ च) Vop. 8, 118. अशलिधम् und अशालिढ्वम् ebend. शालयते (श्लाघायाम्) Dhâtup. 33, 18.

— उद् nur im partic. उच्छलन्त् und उच्छलित *aufschnellend, sich erhebend, aufsteigend* und *aufgeschnellt, sich erhoben habend, aufgestiegen:* उच्छलन्तो वाताः Spr. (II) 3801. चलद्वारिधिवीचिचक्रोच्छलच्छङ्खकुल Çiç. 3, 37. स्वच्छन्दोच्छलदुद्दाममहामकरमरीचिभिः Kathâs. 25, 9. रत्नाम्बरोच्छलद्वातुर्निशायामिव पर्वतः 45, 4. उच्छलद्भिः पतद्भिश्च निर्लूनैः क्रूरमूर्धभिः 50, 7. 121, 259. उच्छलच्चत्रशरविद्ध (so ist zu lesen) 61, 104. कल्लोलजालमुच्छलदुत्थितम् 74, 77. Staub 101, 291. Prab. 85, 4. कण्ठनालोच्छलद्बहलफेनिलबुद्बुदोघैः 55, 5. 85, 5. Verz. d. Oxf. H. 128, *b*, 34. 261, *a*, 27. आसारोच्छलितशैलतटस्थलीपाषाण Vikr. 57, 19. चपाक्र Spr. 2576. °वीचिक (मकरालय) Kathâs. 43, 136. 101, 31. als Erklärung von उद्धूत Schol. zu Bhâg. P. 3, 13, 44.

— प्रोद्, partic. praes. dass.: शिरश्छेदप्रोच्छलच्छोणित Çiç. 2, 66. 18, 44. Dhûrtas. 69, 9.

— समुद्, partic. समुच्छलन्त् und समुच्छलित dass. Verz. d. Oxf. H. 129, *a*, 15. 128, *b*, 32.

2. शल् (onomatop.) interj.: शलित्यपक्रान्तः AV. 20, 135, 2.

शल P. 3, 1, 140. 1) m. *Stab* (nach Sâj.): im Adhrigu Praisha शला दोषणी (vgl. P. 6, 1, 63, Schol.) कृणुतात् TBr. 3, 6, 6, 3. Ait. Br. 2, 6. nach D. zu Nir. 5, 11 = द्रवणासमर्थ (also von शल् abgeleitet). — 2) m. (Med.) und n. *Stachel eines Stachelschweins* AK. 2, 5, 7. H. 1296. Med. l. 49. Halâj. 2, 78. als *Längenmaass* (nach dem Comm. zu Taitt. Br.): त्रिशल TBr. 1, 5, 10, 1. उत्त्वाहार्षं पञ्चशलादथो दशशलादुत AV. 8, 7, 28. शत°, सहस्र° Kâṭh. 12, 10 in Ind. St. 3, 464. — 3) m. *Lanze* Trik. 2, 8, 55. — 4) m. *ein best. Thier* Pañkar. 1, 7, 28, v. l. *Kamel* H. 1253. — 5) m. = नेत्रभिद् Med. — 6) m. = विधि Med. — 7) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Trik. 1, 1, 49. Med. eines Schlangendämons MBh. 1, 2146. eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra 4543. des Somadatta 6995. 2, 1267. 3, 1419. 5, 694. 7, 6002. Hariv. 1821. VP. 459. Bhâg. P. 9, 22, 18. Parikshit's MBh. 3, 13178. Sunahotra's Hariv. 1519. = शल्य Bhâg. P. 1, 15, 16. — 10, 36, 21. 42, 37. — 8) f. ई *ein kleines Stachelschwein* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. दुः°, त्रिशला.

शलक (von शल्) m. *Spinne* Trik. 2, 5, 28. — शलका Pañkat. III, 179 fehlerhaft für शलाका.

शलकर m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1, 2150.

शलङ्कट m. N. pr. eines Mannes: उत्तरशलङ्कटाः *die Nachkommen* Uttara's und Çal. gaṇa तिककितवादि zu P. 2, 4, 68.

शलङ्क m. N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4, 1, 99. — Vgl. शालङ्कायन und शालङ्कि.

शलङ्ग m. = लोकपाल und लवणविशेष Uṇâdik. im ÇKDr.

शलपुत्र N. pr. einer Gegend TÂRAN. 319. शलि° 323. die richtige Form ist vielleicht शालि°.

शलभ (von शल्) UṆÂDIS. 3,122. m. f. n. (!) TRIK. 3,5,24. 1) m. a) *Heuschrecke* (vielleicht auch *Lichtmotte*, *Nachtschmetterling*) AK. 2,5,28. H. 1213. HALÂJ. 2,102. AMAR. 7,24. यस्त्वां स्पृष्ट्वाग्निसदृशं न दग्धः शलभो यथा MBH. 2,686. छादयन्तु शराः पार्थं शलभा इव पादपम् 4,1510. ग्रेयथा: शलभानाम् 5,7213. 13,6899. 14,2187.2248. HARIV. 5659. 6442. 6473. R. 3,20,38. 4,45,1. 5,39,12.95,17. 6,20,23. KÂM. NÎTIS. 13,63. °समूह ÇÂK. 31. Spr. (II) 100. 1167. 1907. 2303. (I) 4700. VARÂH. BṚH. S. 8,4. 84,1 (विशलभमहत् eine Lampe). BHÂG. P. 5,14,5. शलभास्त्र MBH. 3, 11967. *Heuschrecken* von Gold als Verzierungen auf einem Bogen 4, 1329. die *Heuschrecken* sind Kinder Pulastja's MBH. 1,2572. Târkshja's von der Jâminî BHÂG. P. 6,6,21. — b) N. pr. eines Devagandharva MBH. 1,2534. eines Asura 2666. HARIV. 204. 12940. 13181. 14287. Verz. d. Oxf. H. 78,b,44. — 2) f. ई N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBH. 9,2624. — Vgl. इन्द्र°.

शलभत्व n. nom. abstr. von शलभ 1) a) KUMÂRAS. 4,40.

शलभाय् (von शलभ), °यते *wie eine Heuschrecke verfahren* d. i. *unbesonnener Weise in's Feuer* d. i. *in den sichern Tod gehen*: कौरव्यवंशदावे ऽस्मिन्क एष शलभायते VEṆÎSAṂH. 12,3. तत्प्रतापाग्नौ शलभायितुमिच्छसि KATHÂS. 124,34. RÂGA-TAR. 7,376.

शलल (oxyt. oder proparox. ÇÂNT. 2,25, Schol.). 1) *Stachel eines Stachelschweins*, neutr. AK. 2,5,7. H. 1296. HALÂJ. 2,78. MBH. 7,7527. Spr. (II) 1126 (*Borste eines Ebers*, Conj.). शलली f. AK. 2,5,7. bei der Cerimonie des Haarscheitelns und zum Auftragen der Augensalbe gebraucht TBR. 1,5,6,6. ÇAT. BR. 2,6,4,5. KÂTH. 23,1. KÂTJ. ÇR. 5,2,15. ÇÂÑKH. GṚHJ. 1,12. 22. 28. ÂÇV. GṚHJ. 1,14,4. PÂR. GṚHJ. 2,1. GṚHJAS. 1,94. KAUÇ. 8. — 2) m. *Stachelschwein* H. HALÂJ.

शललचञ्चु m. oder n. *Stachel eines Stachelschweins* (zum Schreiben dienend) GṆÂNAKÂṆḌAÇESHARAHASJA bei GOLD. MÂN. 61,b.

शललित (von शलल) adj. *mit Stacheln versehen*: ग्रावविध् MBH. 7, 7418. 7944. 14,2207.

शललीपिशङ्ग adj. *bunt wie ein Stachel des Stachelschweins*, m. Bez. eines Navarâtra ÂÇV. ÇR. 10,4,27.

शलाक m. (nur KÂTH. 26,1 und MBH. 5,1225) und शलाका f. (UGGVAL. zu UṆÂDIS. 4,14). 1) *Spahn, Splitter, spitzes Holz, Stäbchen; Halm, Reis* TS. 6,3,1,2. zum Rühren ÇAT. BR. 2,6,1,6; vgl. KAUÇ. 80. KÂTJ. ÇR. 5,8,18, Schol. Comm. zu TBR. 1,250,1. SUÇR. 1,33,18. 35,12. zum Auftragen der Augensalbe: ज्ञानाञ्जन° ÇIKSHÂ 59 in Ind. St. 4,369. MBH. 1,84. RAGH. 7,8. KUMÂRAS. 1,48. Schol. in der Einl. zu GAIM. कर्पूर° Spr. (II) 2746. पश्य शलाकावसरे (hierher oder zu 3) तृणो ऽपि भूपैः प्रमार्यते स्वकरः 4011. शलाकातिप्रविष्टा तु संनिकर्षान्न दृश्यते (I) 2969. ग्रतिलघुवेणुशलाकया ताडा: *Ruthe, Gerte* KULL. zu M. 8,299. °काशपर्वतान् R. GORR. 2,87,9. वंश° AK. 3,4,11,45. H. 291. तन्तुवाय° P. 5,4, 160, Schol. यष्टिं शलाकां तारकं पञ्जरं तथा *Leimruthe* MBH. 12,5560 (= PAṄKAT. III,179, wo fälschlich शलकां gedr. ist; NÎLAK. erwähnt eine Lesart यष्टिशलाकं). *Rippe* am Sonnenschirm H. an. 3,103. MED. k. 160. दृतशलाकं छत्त्रम् MBH. 6,782. रुक्म° R. 6,35,20. वज्र° 4,9,3. ग्रष्ट° MBH. 12,8595. शत° 13,4646. 6251. R. 2,26,10 (12 GORR.). 3,67, 15. *Stäbchen am Käfig* H. an. पाणिपादशलाका: *die Stäbchen an Händen und Füssen* so v. a. *Finger* JÂGÑ. 3,85. °नखपाति: MBH. 4,353. HARIV. 4719. buddhistische Bettler tragen bei sich als Legitimation *einen mit ihrem Namen versehenen Bambusspahn*, der शलाका heisst, BURNOUF, Intr. 259. SCHIEFNER, Lebensb. 325(95). VJUTP. 201. — 2) *Stachel des Stachelschweins* H. 1296. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 5,2,13. — 3) *Stäbchen beim Spiel* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 372,6. — 4) *ein spitzes Werkzeug zum Durchbohren, Spitze des Pfeils, Nadel* u. s. w. (= शल्य H. an. MED. HALÂJ. 5,48. = शर MED.) WEBER, GJOT. 78. ग्रस्थिभेदिन्या निरभिद्यच्छलाकया (= शङ्कु NÎLAK.) MBH. 7,1113. शलाकाशल्यकर्तार: R. GORR. 2,90,24. ग्रयस्कान्तमणि° MÂLATÎM. 14,15. विदूरभूमिर्नवमेघशब्दादुद्भिन्नया रत्नशलाकयेव KUMÂRAS. 1,24. रविरत्न° RÂGA-TAR. 6,294. तृणरत्न° KATHÂS. 52,283 वाक्शलाका MBH. 5,5578. 6,4448. so v. a. शलाकायन्त्र SUÇR. 1,101,1. 2,30,9. 47,5. 216,1. 343,18. 346,4. ÇÂRÑG. SAṂH. 3,7,3. 13,60. fg. — 5) *Pinsel zum Malen* H. an. — 6) *Knochen* ÇABDAK. im ÇKDR. — 7) *Stachelschwein* H. an. MED. — 8) *eine Drosselart* (s. सारिका und vgl. मदनशलाका) oder *die Predigerkrähe* diess. शारिका (सा°) könnte aber auch *Plectron* sein. — 9) *Vanguiera spinosa Roxb.*, = मदन (es könnte übrigens मदनशारिका auch als eine Bed. gefasst werden) MED. — 10) N. pr. eines Frauenzimmers gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. कुर्वादि zu 151. — 11) N. pr. einer Stadt R. 4,43,23. — Vgl. निःशलाक, मदनशलाका, वंश°, शालाकेय, शालाक्य, शकल, शल्क.

शलाकधूर्त m. darf nicht als Zeuge auftreten MBH. 5,1225. शलाकया पाशादिना वा शकुनादिकमुक्त्वा यो ऽन्यान्वञ्चयति NÎLAK. vielleicht *Vogelsteller*.

शलाकली f. etwa *Spähnchen* AV. 20,130,20.

शलाकापरि adv. P. 2,1,10. = शलाकया (vgl. शलाका 3) इदं न तथा वृत्तं यथा पूर्वं जये Schol.

शलाकापुरुष m. pl. bei den Gaina ein Collectivname für die 24 Arhant, die 12 Kakravartin in Bhârata, die 9 Vâsudeva, die 9 Bala und 9 Vishṇudvish H. 700. — Vgl. त्रिषष्टिशलाकापुरुषचरित.

शलाकाभ्रू f. N. pr. eines Frauenzimmers gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

शलाकायन्त्र n. *stabförmiges spitzes chirurgisches Werkzeug: Senknadel, Nadel zu Augenoperationen, Sonde* u. s. w. SUÇR. 1,24,1. शलाकाख्यानि यन्त्राणि नानाकर्माकृतीनि च VÂGBH. 1,25,28.

शलाकावत् adj. (चतुर्थ्यर्थेषु) von शलाका gaṇa मध्वादि zu P. 4,2,86.

शलाकिका (von शलाका) f. *Spähnchen, Stäbchen* u. s. w.: सुपूरकर्पूर° KÂVJAPR. 21,7.

शलाकिन् (wie eben) adj. *mit Grannen versehen*: यव SUÇR. 2,325, 19. छत्रेण ग्रोमच्छतशलाकिना *mit hundert Rippen versehen* MBH. 8,3017. — Vgl. शालाकिन्.

शलाकिर m. VIRAMITROD. 137,a,4.

शलाट m. *ein best. Gewicht: eine Wagenlast*, = 20 Tulâ H. 885.

शलाटु m. n. *eine unreife Baumfrucht* AK. 2,4,1,15. H. 1130. HALÂJ. 2,34. °ग्लप्स ÂÇV. GṚHJ. 1,14,4. °ग्रन्थ GOBH. 2,7,4. SUÇR. 1,158,11. 2,102,21. उडुम्बर° 1,376,18. ÇÂÑKH. GṚHJ. 1,22. बिल्व° SUÇR. 1,377,3. 2,431,18. 440,4. जम्बू° 434,14. Nach Einigen auch adj.: शलाटुः कर्कटी,

शलाटवो माषाः, शलाटूनि फलानि Citat bei Aufrecht, Halâj. Ind. — m. = मूलविशेष Uṇâdik. im ÇKDr. = बिल्व Râǵan. ebend.

शलातुर N. pr. P. 4,3,94. Geburtsort Pâṇini's Hiouen-thsang 1,125. 127. 2,313. Vie de Hiouen-thsang 165. — Vgl. शालातुरीय.

शलाथल m. N. pr. eines Mannes (pl. *seine Nachkommen*) gaṇa उपकादि zu P. 2,4,69. शुभ्रादि zu 4,1,123. — Vgl. शालाथलेय.

शलाभोलि m. *Kamel* ÇKDr. und Wilson; beruht auf einer falschen Lesart H. 1253.

शलालु (शल + आलु) n. *ein best. wohlriechender Stoff* (Siddh. K.) P. 4,4,54.

शलालुक adj. (f. ई) *mit* Çalâlu *handelnd* P. 4,4,54. — Vgl. शालालुक.

शलावत् m. N. pr. eines Mannes Çaṁk. zu Khând. Up. 1,8,1. — Vgl. शालावत्, शालावत्य.

शलिकाग्निन (?) m. ein N. Vishṇu's H. ç. 67.

शलुन m. *ein best. Insect* AV. 2,31,3.

शल्क Uṇâdis. 3,43. P. 7,2,9, Schol. (masc.). 1) m. n. *Spahn, Abschnitzel;* = शकल AK. 3,4,1,13. H. 1434. an. 2,16. Med. k. 34. शल्कैरग्निमिन्धीत TBr. 1,1,9,9. 2,1,15. हिरण्य° Ait. Br. 2,14. TS. 5, 2,9,3. 4,2,3. Kâṭh. 20,8. 27,7. — 2) n. *Fischschuppe* Sâh. D. 7,9. अभक्ष्या ब्राह्मणैर्मत्स्याः शल्कैर्ये वै विवर्जिताः MBh. 12,1314. सशल्का मत्स्याः Çaṅkha und Hârîta bei Kull. zu M. 5,16. M. 5,16. Jâǵn. 1,178. Sarvadarçanas. 2,16. शल्क = वल्क *Fischschuppe* oder *Bast* H. an. Med. = वल्कल *Bast* AK. — 3) m. *Mehl* (चूर्ण) Trik. 3,3,45. — Vgl. बृहच्छल्क, महा°, शकल, शलाक.

शल्कल n. = शल्क *Fischschuppe* ÇKDr. nach Siddh. K. निः° s. u. छागलक.

शल्कलिन् (von शल्कल) 1) adj. महा° *grossschuppig:* मत्स्याः Kull. zu M. 3,272. — 2) m. *Fisch* Çabdar. im ÇKDr.

शल्किन् (von शल्क) m. *Fisch* H. 1344. Halâj. 3,35.

शल्प und शल्पक fehlerhaft für शल्य und शल्यक.

शल्यपर्णिका und शल्यदा f. = मेदा Râǵan. im ÇKDr.

शल्भ्, शल्भते (कत्थने) Dhâtup. 10,30.

शल्मलि m. = शाल्मलि Nir. 12,8. Bhar. im Dvirûpak. nach ÇKDr. (auch °ली f.). यच्छल्मलौ भवति विषम् RV. 7,50,3. 10,85,20. VS. 23,13. der höchste Baum Çat. Br. 13,2,7,4. TS. 7,4,12,1. Pañkav. Br. 9,4, 11. Gobh. 1,5,17. शल्मली Varâh. Bṛh. S. 57,1, v. l.

शल्य (desselben Ursprungs wie शल, शलाका) Uṇâdis. 4,107. 1) m. n. Siddh. K. 251,*a*,16. *a*) *Spitze des Pfeils und Speers;* in übertragener Bedeutung so v. a. *Dorn, Stachel, Alles was Einen peinigt und quält;* = शङ्कु AK. 2,8,2,61. Trik. 2,8,55. H. 787. Med. j. 56. = शलाका H. an. 2,383. fg. Halâj. 5,48. = इषु, तोमर und क्ष्वेडा Med. = शस्त्र H. an. = आयुध Halâj. = तूस्त, कल्क Trik. 1,1,113. = दुःसह und दुर्वाक्य Çabdar. im ÇKDr. शल्यान् अशनिभिर्दिहानः RV. 10,87,4. निशीर्य शल्यानां मुखा VS. 16,13. AV. 2,30,3. 4,6,4.5. 7,107,1. शत° (इषु) 6,57,1. — Ait. Br. 1,25. TS. 6,2,3,1. Çat. Br. 1,7,4,4. 10. 2,6,2,1. 16. 3,4,4,14. शल्यात्मन् Monatsberr. d. kön. pr. Ak. d. Wiss. 1868, S. 238,9. हृदि शल्यमिवार्पितम् MBh. 1,5695. 4,647. Hariv. 5811. Spr. (II) 635. शर, शल्य, पुङ्ख MBh. 13,7485. fg. °पीडित R. 2,63,34. सविष Çâk. 136. Ragh. 9,75. 16,37. Spr. (II) 2122. Bhâg. P. 11,1,23. शल्यस्य शकलः Uttarar. 35,6 (46,14). °कर्तर् R. Gorr. 2,90,24. हृदयमिषुभिः कामस्यान्तः सशल्यमिदं यतः Vikr. 29. Kathâs. 105,44. आत्मनस्तु ततो सूतो हृयानां च — मम चापनयामास शल्यान् MBh. 5,7163. विनीत° adj. (तुरग) 7,4346. सुराणां शल्यमुद्धृतम् Hariv. 2763. °भूतस्तु शत्रूणाम् MBh. 8,1381. 9,659. उत्पाटितलोक° adj. Bhâg. P. 4,16,27. राजशल्यमुद्धरेत् Kâm. Nîtis. 6,13. हृद्गतं मे महच्छल्यम् R. 7,47,4. अस्यैतन्मानसं शल्यं समुद्धर्तुं त्वमर्हसि MBh. 1,1646. मनसि सप्त शल्यानि मे Spr. 2973. मनः° Kumâras. 2,22. Kathâs. 29,93. शोकशल्यनिष्कर्षण Ragh. 12,97. विषाद° Çâk. 107,23. वाक्° Spr. (II) 236. 1549. MBh. 3,1355. 12,535 (so zu lesen mit der ed. Bomb. st. वाचक्शल्य der ed. Calc.). R. Gorr. 2,9,36. 63,1. वाक्शल्यैस्तैः सशल्येव 6,101,3. Kathâs. 19,39. °भूता वाचः MBh. 15,69. अलीकानि शल्यभूतानि हृदये 83. अन्तःशल्य *eine Pfeilspitze —, einen Stachel im Herzen habend* Çat. Br. 2,5,2,20. Ragh. 9,75. = अन्तर्गतामित्रशल्य Kâm. Nîtis. 13,81. 69. — *b*) in der Heilkunde heisst so *jeder in den Körper eingedrungene oder in demselben sich bildende fremdartige und Schmerz erregende Stoff*, sogar *der Fötus* Wise 185. Suçr. 1,2,1.4. 23,15. 24,10. 92,19. 96,7. 99,15. 102,7. °ज्ञान 12,5. °तन्त्र 14,14. 339,2. °शास्त्र 96,9. प्रनष्ट° 14,2. 96,6. शल्यापनयनीय *vom Ausziehen der Stacheln handelnd* 99,14. अस्थि° 101,14 (auch Varâh. Bṛh. S. 53,108). ग्रास° 20. अन्न° 100,3. शल्योद्धृति 8,15. *der Blasenstein* 2,55,17. fgg. मूढगर्भशल्योद्धरण 91,12. न शल्यं वा घटयति न वाचा कुरुते व्रणम् MBh. 12,3812. Varâh. Bṛh. S. 53,58. 61. स° 59. अधर्म *eine Ungerechtigkeit* verwundet als शल्य den धर्म *die Gerechtigkeit* Spr. (II) 3136 (vgl. MBh. 2, 2326). *Schaden, Fehler* überh.: अशल्यविद्धं शयनमासनं च तथाविधम् so v. a. *mit keinem Schaden behaftet* Hariv. 7773. कर्मशल्यानि so v. a. *Hindernisse* Bhar. Nâṭjaç. 19,130. — 2) m. *a*) *Stachelschwein* AK. 2,5,7. H. 1296. H. an. Med. Bhâg. P. 8,2,21. — *b*) *ein best. Fisch* Râǵan. im ÇKDr. — *c*) *Vanguiera spinosa Roxb.* AK. 2,4,2,33. H. an. Med. *Aegle Marmelos Corr.* Râǵan. im ÇKDr. — *d*) *Grenze* H. an. — *e*) N. pr. α) eines Asura Hariv. 215. VP. 1,21,10. — β) eines Fürsten von Madra, mütterlichen Oheims und Gegners des Judhishṭhira, H. an. MBh. 1,498. 2642. 4437. fgg. 6993. 7037. 2,1197. 5,71. 9,659. Hariv. 5020. 5080. 8020. Kâm. Nîtis. 11,9. Bhâg. P. 1,15,15. °पर्वन् Titel des 9ten Buches im Mahâbhârata MBh. 1,346. — γ) eines späteren Fürsten Râǵa-Tar. 7,1443. — 3) f. आ Kâvjâd. 1,39 nach dem Schol. = भाले कृत्तं समावेश्य नृत्यम्; als v. l. wird साम्य angeführt. Wir vermuthen, dass शम्पा oder शम्या (vgl. शम्याताल) zu lesen sei. — शल्य n. Kâm. Nîtis. 7,17 fehlerhaft für शैल्प, wie der Comm. liest. Vgl. आत्मशल्या, उपशल्य, ग्रास°, चक्रशल्या, त्रिव्य°, निः° (*keinen fremdartigen Stoff enthaltend* Suçr. 1,98,21), बहु°, ब्रह्म°, वक्रशल्या, वज्रशल्य, वि°.

शल्यक m. 1) *Stachelschwein* (unterschieden von श्वाविध्) H. 1296. VS. 24,35 (शल्पक gedr.). Ait. Br. 3,26. Ind. St. 1,118. 2,313. 4,4.8. M. 5,18. 12,65. MBh. 3,1322. 9,2476. Hariv. 2295. 14300 (nach der Lesart der neueren Ausg.). Suçr. 1,203,1.9. 2,533.15. Varâh. Bṛh. S. 86,23. Spr. (II) 3207. Bhâg. P. 3,10,22. 4,6,20. 26,10. — 2) so v. a. सशल्क (sc. मत्स्य) *ein Fisch mit Schuppen* Vaǵrasûkî 256; vgl. M. 5,16. Çaṅkha und Hârîta bei Kull. zu d. St. und Jâǵn. 1,178. vielleicht ist

शल्यकाश्च nur Fehler für मशल्काश्च. — 3) *Vanguiera spinosa Roxb.* Bhâvapr. 5. Çabdar. im ÇKDr. Ratnam. 29.

शल्यकण्ठ m. = शल्यक 1) Çabdak. im ÇKDr.

शल्यकर्तन (Schl. und Comm. in der ed. Bomb.), °कर्षण (ed. Bomb.) und °कीर्तन (Gorr.) N. pr. einer Oertlichkeit R. 2,71,3 (73,3 Gorr.).

शल्यकर्तृ (कर्तृ von 1. कर्त्) m. *Chirurg* MBh. 5,1401 (= काण्डकृत् *Pfeilmacher* Nîlak.; diese Bed. hat das Wort °कर्तृ R. Gorr. 2,90,24). vielleicht fehlerhaft für शल्यहर्तृ; vgl. übrigens शल्यकृत.

शल्यकर्षण s. u. शल्यकर्तन.

शल्यकवत् (von शल्यक = शल्य) adj. *ein spitzes Maul habend* (Nîlak.): आखु *Spitzmaus* MBh. 12,3307.

शल्यकि Hariv. 14300 fehlerhaft für शल्यक, wie die neuere Ausg. liest.

शल्यकीर्तन s. u. शल्यकर्तन.

शल्यकृत m. *Chirurg* Âpast. 1,19,15.

शल्यपर्णी f. *eine best. Heilpflanze* (महामेदा) Bhâvapr. 5.

शल्यलोमन् n. *Stachel eines Stachelschweins* Râgan. im ÇKDr.

शल्यवत् (von शल्य) adj. 1) *in dem eine Pfeilspitze steckt:* मृग MBh. 12,4649. — 2) *dem eine Pfeilspitze gehört:* शल्यवतो मृगः so v. a. *das Wild gehört dem, der es erlegt,* M. 9,44.

शल्यस्रंसन n. *das Herausbringen eines Stachels, — Dorns* Kauç. 33.

शल्यहर्तृ m. *Chirurg* R. 5,28,6. Kathâs. 85,34.

शल्यहृत् m. dass. Varâh. Bṛh. S. 5,80.

शल्यारि m. Çalja's *Feind* (अरि), Bein. Judhishṭhira's H. 707.

शल्ल 1) m. *Frosch.* — 2) n. *Rinde* Çabdar. im ÇKDr.

शल्लक (aus शल्यक mit Assimil.) 1) m. Trik. 3,5,19. a) *Stachelschwein* Halâj. 2,78 (शल्यक v. l.). Jâǵn. 1,177. MBh. 7,7107 (शल्यक ed. Bomb.). शल्लकाङ्ग Suçr. 2,500,2. — b) *Bignonia indica* Gaṭâdh. im ÇKDr. — 2) f. °ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. Trik. 3,5,19. a) *Stachelschwein* Trik. 3,3,46. H. an. 3,103. Med. k. 160. R. 4,16,32. Verz. d. Oxf. H. 103,a,20. Paṅkar. 1,7,28. Vagrasûki 256. — b) *Boswellia thurifera Roxb., Weihrauchbaum* AK. 2,4,4,12. Trik. 3,3,46. 448. H. 1152. 1200. H. an. Med. MBh. 12,4283. 13,4716. R. 2,55,8. 3,26,28. Karaka 1,5. Suçr. 2,23,6. 114, 19. 324,2. °त्वच् 436,17. 438,21. Vikr. 107. Varâh. Bṛh. S. 57,1. Çatr. 1, 40. *Weihrauch* Suçr. 2,501,18. Hier und da (auch in Bomb. Ausgg.) mit स geschrieben. — 3) n. *Rinde* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. द्रुसल्लक.

शल्लकि oder °किन् entweder *ein best. Vogel* oder °कि = शल्लकी *Stachelschwein* (aus metrischen Rücksichten) Suçr. 2,447,17.

शल्लकीद्रव m. *Weihrauch* Gaṭâdh. im ÇKDr.

शल्लकीय (von शल्लकी) m. (sc. निर्यास) *Weihrauch* MBh. 13,4717 (स° beide Ausgg.).

शल्लिका f. *eine Art Fahrzeug* Hariv. 8364. किल्लिका die neuere Ausg.

शल्व m. 1) pl. N. pr. eines Volkes, = शाल्व Uṇâdik. im ÇKDr. — 2) *eine best. Pflanze;* vgl. शाल्व.

शव् s. 1. शु.

शव m. n. Siddh. K. 251,b,1. 1) m. n. *Leichnam* AK. 2,8,2,87. Trik. 2,8,60. H. 564. Med. v. 24. Halâj. 3,7. Çat. Br. 1,8,2,18. 13,8,1,1. Kâtj. 12,3. अन्तः° *eine Leiche enthaltend* Pâr. Gṛhj. 2,11. Çâṅkh. Gṛhj. 4,7. °रूप 2,12. 6,1. °चमू Çâṅkh. Çr. 14,22,19. °दृश्या Çat. Br. 12,5,2,1. 2,2. °नभ्य n. *ein Stück von der Nabe des Leichenwagens* Kâtj. Çr. 22, 3,12. Lâtj. 8,5,6. Shaḍv. Br. 3,8. अन्तर्गतशवे ग्रामे M. 4,108. °स्पृश् 5, 64. 85. 9,178. शवं निर्हरेयुः 10,55. °शिरस् 11,72. MBh. 1,1683. 13, 2566. 14,1944. Hariv. 14763. 14768. 14772. 14854. fg. Suçr. 1,108,9. 170, 15. °विष 2,258,7. Spr. (II) 1190. 1444. Varâh. Bṛh. S. 46,71. 86,45. Bṛh. 25 (23),13. Kathâs. 4,107. 18,152. 154. 25,183. 34,186. 72,18. 73,286. Râǵa-Tar. 5,271. Weber, Kṛshṇaǵ. 224. Mârk. P. 8,104. fgg. जीवत् Bhâg. P. 2,3,23. Vet. in LA. (III) 4,11. Verz. d. B. H. 144,3. °गन्धिन् Verz. d. Oxf. H. 51,b,3. °साधन 93,b,32. °दूषितजल 282,a,23. fg. °पन्नग MBh. 1,1706. am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 53,158. Vielleicht von शु = श्वा (श्वि) *schwellen.* Vgl. 2. शाव. — 2) n. *Wasser* Med.; vgl. शवस्.

शवकाम्य adj. *nach Leichen begierig;* m. *Hund* Çabdar. im ÇKDr.

शवकृत् adj. *Leichen machend* unter den Beiww. Kṛshṇa's Paṅkar. 4,8,106.

शवधान m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 58,44; vgl. शरधान.

शवमन्दिर n. *Leichenstätte* Mârk. P. 8,106.

शवयान n. *Todtenbahre* Hâr. 206.

शवर s. शबर.

शवरथ m. *Todtenbahre* Çabdar. im ÇKDr.

शवर्त (an शव anklingend) m. *ein best. Wurm* AV. 9,4,16. TS. 5,7,23,1.

शवल s. शबल.

शवलोकधातु s. सह्लोकधातु.

शववाह m. *Leichenträger* MBh. 4,1314.

शववाहक m. dass. Prâjaçkittend. 20,a,1.

शवशयन n. *Leichenstätte* Bhâg. P. 4,7,33. könnte nach dem Comm. auch *Lotusblüthe* (शव = जल) bedeuten.

शवस् (von 1. शु) Uṇâdis. 4,192. 1) n. a) *Ueberlegenheit, Uebermacht;* (*siegreiche*) *Stärke, Heldenkraft;* auch pl. Naigh. 2,9. Nir. 2,2. 10,29. 31. 11,21. महे क्षत्राय शवसे हि जज्ञे RV. 7,28,3. उग्रं व ओजः स्थिरा शवांसि 56,7. 48,2. 1,39,8. नकिः शवांसि ते नशत् 8,57,8. शविष्ठं न आ भर शूर शवः 6,19,6. 2. स्वेन शवसा शूशुवुर्नरः 7,74,6. 1,167,9. दा नृभ्यो नृणां शूर शवः 10,148,4. धिष्वा शवः शूर 2,11,18. 6,15,11. 25,3. रथो न महे शवसे युजानः 34,2. 8,24,17. 86,9. 10,48,11. वज्रं शवसे धृष्ण्वा ददे 49,2. 116,1. AV. 6,33,2; vgl. Çâṅkh. Çr. 18,3,2. अमवत् RV. 5,86,3. त्वेष 87,6. उग्र 3,36,4. वृत्रहन् 6,48,21. वृष्णि 8,3,10. शवसस्पतिः Indra 1,131,4. 145,1. 4,47,3. शवसः सूनुः Indra 4,24,1. 8,79,2 (vgl. 1,127,2). शवसो नपातः die Ṛbhu 1,161,14. 4,34,6. 35,1. du. die Açvin 8,25,5. द्विः° adj. *doppelt stark* RV. 9,104,2. शवसा instr. *kräftig, stark:* त्वां गिर आ पृणन्ति शवसा वर्धयन्ति च RV. 5,11,5. यो अश्मानं शवसा बिभ्रदेति 4,22,1. 6,32,5. 10,31,5. 49,8. 73,8. AV. 13,2,31. In der Stelle इन्द्रो मह्ना रोदसी पप्रथच्छवः RV. 8,3,6 erklärt Sâj. शवस् als gen. st. शवसस्. — b) *Wasser* (vgl. शव) Naigh. 1,12; vgl. z. B. Sâj. zu RV. 5,58,7. — c) = शव *Leichnam* Uǵǵval. — 2) m. N. pr. eines Lehrers Ind. St. 4,373. — Vgl. अप्रतिधृष्ट°, अभिष्टि°, असामि°, नक्षत्र°, वृद्ध° und शावसायन.

शवसउशीनरेषु Gopatha-Br. 2,9 fehlerhaft für सवशोशीनरेषु; vgl. Ait. Br. 8,14.

शवसान (von 1. शु) Uṇâdis. 2,86. adj. *überlegen, übermächtig, Kraft-*

thaten vollbringend, gewaltthätig ṚV. 1,62,1. 2. 13. 6,37,3. 7,93,2. 8, 2,22. 57,8. AV. 10,99,9. m. *Weg* Uǵǵval.

शवसावत् (zu शवस्) adj. *mächtig, kraftvoll:* Indra ṚV. 1,62,11.

शवसिन् (wie eben) adj. dass. ṚV. 7,28,2.

शवाग्नि (शव + अ°) m. *Leichenfeuer* Ait. Br. 7,7. अ॑° Çat. Br. 12,3,5,2.

शवान्नं (शव + अन्न) n. *Todtenspeise* Pâr. Gṛhj. 2,8. als Etym. von श्मशान Çat. Br. 13,8,1,1.

शवाश (शव + आश) m. *Leichenfresser* Bhaṭṭ. 12,75.

शविष्ठ (von 1. शू; superl. zu शूर) adj. *übermächtigst, heldenhaftest:* शविष्ठं न आ भर शूर शवः ṚV. 6,19,6. शूराणां शविष्ठा 68,2. वाज 5, 44,10. इन्द्रं शविष्ठं नृणां नरम् 8,40,2. 1,77,4. 165,7. 6,22,2. 7. VS. 10,4.

शवीर (von 1. शू) adj. (f. आ) *mächtig:* शवीरया धिया वनतं गिरः ṚV. 1,3,2. इषा यातं शवीरया 30,17.

शवोद्वहं (शव + उ°) m. *Einer, der Leichen wegschafft,* Çat. Br. 12,5,2,14.

शव्य (von शव) n. *Leichenbegängniss* Khând. Up. 4,15,5.

शश्, शशति (प्लुतगतौ) Dhâtup. 17,77. (कान्तौ wegen शशिन्) Ind. St. 10,316. शशाश, शशशिथ, शशशतुस् Vop. 8,52. 80. *springen:* शशत् Kir. 15,5. शशति भेकः Durgâd. bei West. und im ÇKDr. Wohl nur eine aus शश *Hase* erschlossene Wurzel.

— उद् *aufspringen von so v. a. aufgeben, im Stich lassen:* प्रकृष्टवेगोच्छशितशयनासनभोजनाः Bhâg. P. 1,11,18. उच्छ्वसित (= उल्लङ्घित Comm.) ed. Bomb., aber nur fehlerhaft, da es im Comm. auf श्वस् (d. i. शश्) प्लुतगतौ zurückgeführt wird.

शशं m. 1) *Hase* (in den Flecken des Mondes sieht der Inder einen *Hasen* oder eine *Gazelle*) AK. 2,5,11. H. 1295. an. 2,554. Med. ç. 14. शशः क्षुरं प्रत्यञ्चं जगार ṚV. 10,28,2. शश आस्कन्दर्मर्षति VS. 23,56. 24, 38. चान्द्रमस Çat. Br. 11,1,5,3. M. 3,270. 5,18. शशवच्च विनिष्पतेत् Spr. (II) 4378. °लोहितवर्णाभ MBh. 3,11618. 7,997. R. 5,14,18. Varâh. Bṛh. S. 3,30. 78,19. — 51,34. 86,22. (चन्द्रमण्डलस्य) द्विरंशे पिप्पलस्तत्र द्विरंशे च शशो महान् MBh. 6,192. 250. fgg. (vgl. VP. 166, N. 1). Hariv. 4596. R. 5,24,16. Suçr. 1,46,20. 108,2. 315,9. Mârk. P. 15,30. Bhâg. P. 3,10,22. °वागुरा Vjutp. 137. °रुत्रम् 188. Ind. St. 8,436. Buddha als *Hase* Vjâḍi beim Schol. zu H. 233. Ǵâtakamâlâ 11. शशस्य कर्णः (wohl fehlerhaft für कर्णाः; vgl. शशकर्ण) N. eines Sâman Ind. St. 3,239,*a*. — 2) *ein best. Meteor:* यत्र प्रापादि शश उल्कुषीमान् AV. 5,17,4. — 3) Bez. *eines unter einer best. Constellation geborenen Wundermenschen* Varâh. Bṛh. S. 69,2. 7. 20. fgg. in der Erotik (neben मृग, वृषन्, अश्व) Bez. *eines Mannes mit best. Eigenschaften* H. an. Med. मृदुवचनसुशीलः कोमलाङ्गः सुकेशः सकलगुणविधानः सत्यवादी शशो ऽयम् Ratim. im ÇKDr. Smaradîpikâ (Tüb. Hdschr.). — 4) *Symplocos racemosa Roxb.* H. an. Med. — 5) *Myrrhe* H. 1063. H. an. Med. — Vgl. शाश.

शशक (von शश) m. 1) *Häschen, Hase* Trik. 2,5,9. Hâr. 184. Adbh. Br. in Ind. St. 1,40,2 v. u. MBh. 8,1800. 1814. R. 4,16,32. Varâh. Bṛh. S. 88,2. 21. Spr. 2440. 2910. Mârk. P. 35,2. 48,26. Pańkar. 1,7,28. Pańkat. 160,1. 3. 23. 61,2. Hit. 83,6. °शब्दज्ञान Verz. d. Oxf. H. 92, *b*,36. — 2) pl. N. pr. eines Volkes MBh. 3,15257.

शशकर्ण m. *Hasenohr:* 1) N. pr. eines Mannes mit dem patron. Kâṇva, Liedverfassers von ṚV. 8,9. — 2) N. eines Sâman Lâṭj. 4,6,8. 6,3,21. Nid. 6,3; vgl. शशस्य कर्णः Ind. St. 3,239,*a*.

शशकविषाण n. *Hasenhorn* so v. a. *ein Unding* Spr. (II) 2702. Vgl. शशविषाण.

शशकेतु s. शशिकेतु.

शशघातिन् m. *Hasentödter,* Bez. *eines best. Raubvogels* Suçr. 1,24,7. 202,13.

शशघ्न m. dass. Varâh. Bṛh. S. 88,1. f. ई P. 3,2,53, Schol.

शशधर m. 1) *Hasenträger* d. i. *der Mond* AK. 1,1,2,16. H. 105, Schol. Spr. 3268. Gît. 7,2. Weber, Nax. 2,281. Verz. d. Oxf. H. 133,*a*, No. 244. — 2) N. pr. eines Gelehrten Verz. d. B. H. No. 531. Hall 41. 44.

शशधरीय adj. von Çaçadhara *verfasst,* n. *ein Werk* Çaçadhara's Hall 44. 25.

शशधर्मन् m. N. pr. eines Fürsten VP. 470.

शशप्लुतक n. *Hasensprung,* Bez. *einer durch Fingernägel hervorgebrachten Verwundung* Çabdam. im ÇKDr.

शशबिन्दु m. 1) N. pr. eines Fürsten, Sohnes des Kitraratha, Med. d. 54. Maitrjup. 1,4. MBh. 1,226. 2100. 7,2321. 12,998. 7577. 13,4255. 4269. Hariv. 1972. R. 7,89,17. VP. 420 (vgl. auch 2te Aufl. 2,63, N.). Bhâg. P. 9,6,38. 23,30. pl. *seine Nachkommenschaft* MBh. 2,338. 12, 999. R. 1,70,28. 2,110,16 (119,16 Gorr. fälschlich शशि° Schl. an beiden Stellen). — 2) ein N. Vishṇu's Trik. 1,1,28. H. 217. Med. MBh. 13, 6980. — Vgl. शाशबिन्दव.

शशभृत् m. *Hasenträger* d. i. *der Mond* H. 105. Spr. 2656. Varâh. Bṛh. 1,1 (v. l. शशिभृत्). Çatr. 10,186. परिणत° Kâlakakra 2,80. राज° Kathâs. 73,259. Vgl. शशधर.

शशभृद्भृत् m. *Träger des Mondes* d. i. Çiva Kâlikâp. im ÇKDr. (hier wird fälschlich शशभृद्भृत as Thema angenommen).

शशमुण्डरस m. *Brühe von einem Hasenkopf* (als Medicament gebraucht) Çârṅg. Saṁh. 2,1,16.

शशयं (desselben Ursprungs wie शश्वत्) adj. *unversieglich, unaufhörlich:* स्तन ṚV. 1,164,49. धेनु 3,55,16. राधस् Vâlakh. 5,16. शशयं (adv.) दुदुह्रे ṚV. 3,57,2.

शशयान (शश + यान) n. *Hasengang,* N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,5055.

शशयुं (von शश) adj. *Hasen nachgehend:* नीचायच्छशयुर्मृगः AV. 4,3,6.

शशलक्षण adj. *das Zeichen eines Hasen habend,* m. *der Mond* MBh. 3, 16198 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 9,2048. Vgl. शशाङ्क.

शशलक्ष्मण MBh. 3,16198 fehlerhaft für °लक्षण.

1. शशलक्ष्मन् n. *das Zeichen eines Hasen* (im Monde) MBh. 12,13221.

2. शशलक्ष्मन् m. *der Mond* Sâh. D. 99,9. Kathâs. 27,57.

शशलाञ्छन m. dass. AK. 1,1,2,16. Kumâras. 7,6. Spr. 2372. (II) 1073. Mârk. P. 63,8.

1. शशलोमन् n. *Hasenhaar* AK. 2,9,107.

2. शशलोमन् m. N. pr. eines Fürsten MBh. 15,551.

शशविषाण n. = शशकविषाण Spr. 2661. (II) 2702, v. l. Kathâs. 40, 21. Verz. d. Oxf. H. 250,*a*, 7. 8. *b*,20. fg. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 41. Sarvadarçanas. 101,8. 149,19. fg. Davon शशविषाणाय्, °यते *einem Hasenhorn* d. i. *einem Unding ähnlich sehen* ebend. 119,9.

शशशिम्बिका f. *eine best. Pflanze,* = जयन्ती Râǵan. im ÇKDr.

शशशृङ्ग n. = शशकविषाण Kusum. 23,6. 12. 26,6. °कृतधनुर्द्वयम् Kull. zu M. 8,53. fgg. °धनुर्धर Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,46.

शशस्थली Trik. 2,1,7 Druckfehler für कुशस्थली, was ÇKDr. und Wilson nicht bemerkt haben.

शशाङ्क (शश + अङ्क) m. 1) *der Mond* (*mit einem Hasen gezeichnet, gestempelt*) AK. 3,4,1,11. Halâj. 1,42. Arǵ. 1,11. R. 4,26,8. Rt. 1,2. °लेखा Çâk. 35,21. Spr. (II) 1958. 3149. 3752. Varâh. Brh. S. 9,45. 18,1. fgg. 24,9. 99,1. Laghuǵ. 2,5 in Ind. St. 2,284. Kathâs. 18,395. Râǵa-Tar. 4,704. Weber, Krshnaǵ. 224. 294. 296. Pańkat. 162,6. Hit. 83,7. °शृङ्गोन्नति Verz. d. Oxf. H. 327,*a*,1 v. u. — 2) N. pr. eines Fürsten Hiouen-thsang 1,248. 349. 422. Vie de Hiouen-thsang 112. 235.

शशाङ्ककुल n. *Mondgeschlecht*: °भूषण Kathâs. 26,285.

शशाङ्कज m. *Sohn des Mondes* d. i. *der Planet Mercur* Varâh. Brh. S. 4,26.

शशाङ्कतनय m. dass. ebend. 103,1. 6.

शशाङ्कपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 101,96. umschrieben शशाङ्कपूर्वं पुरम् 382.

शशाङ्कमुकुट m. ein N. Çiva's (*den Mond zum Diadem habend*) Kathâs. 117,73.

शशाङ्कवती (f. von शशाङ्कवत् und dieses adj. von शशाङ्क) f. N. pr. einer Princessin Kathâs. 69,31. fgg. nach ihr der 12te Lambaka in diesem Werke benannt 1,8.

शशाङ्कशेखर m. = शशाङ्कमुकुट Bhâg. P. 4,6,41.

शशाङ्कसुत m. = शशाङ्कज Varâh. Brh. 5,2.

शशाङ्कार्ध (शशाङ्क + अर्ध) m. *Halbmond*: °मुख (पत्रिन्) Ragh. 3,59. °शेखर ein N. Çiva's (vgl. शशाङ्कशेखर) Râǵa-Tar. 1,175.

शशाङ्कोपल (शशाङ्क + उ°) m. *der Mondstein* (s. चन्द्रकान्त) Sâh. D. 340,18.

शशाण्डुलि und °ली f. *eine Gurkenart* Râǵan. im ÇKDr.

शशाद् 1) adj. *Hasen essend*. — 2) m. *a*) *ein best. Raubvogel* (श्येन) Râǵan. im ÇKDr. — *b*) Bein. Vikukshi's MBh. 3,13515. fg. Hariv. 666. fgg. (die neuere Ausg. liest auch 664 शशाद् st. वशाति). VP. 360. Bhâg. P. 9,6,11.

शशादन gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. m. *ein best. Raubvogel* (vgl. शशाद्) AK. 2,5,14. H. 1334. — Vgl. शाशादनक.

शशिक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,354 nach der Lesart der Bomb. Ausg. und VP. 189. शाशिक ed. Calc.

शशिकला f. 1) *Mondsichel, Mond* überh. Khandom. 71. Vikr. 109. Kathâs. 18,169. — 2) *ein best. Metrum*: *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑ ⏑⏑– Colebr. Misc. Ess. II,162 (X,15). Ind. St. 8,390. fg. Khandom. 71. — 3) N. pr. verschiedener Frauenzimmer Kathâs. 73,201. Verz. d. Oxf. H. 133,*b*, No. 245. 154,*a*,15. fg.

शशिकान्त 1) m. *der Mondstein* (s. चन्द्रकान्त) Râǵan. im ÇKDr. Varâh. Brh. S. 80,4. — 2) n. *eine bei Nacht sich öffnende Lotusblüthe* Râǵan. im ÇKDr.

शशिकेतु m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 91. Lalit. 163 (ed. Calc. 194,10 शशकेतु).

शशिखण्ड 1) m. n. *Mondsichel*: °शेखर *die Mondsichel* (*Halbmond*) *zum Diadem habend*, Beiw. Çiva's Hariv. 14835. — 2) m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 26,53.

शशिखण्डपद m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 26,281.

शशिगच्छ *das Mondgeschlecht* Çatr. 14,283.

शशिगुप्ता f. *Süssholzsaft* Aush. 69.

शशिग्रह m. *Mondfinsterniss* Verz. d. Oxf. H. 327,*a*,5 v. u.

शशिज m. *Sohn des Mondes* d. i. *der Planet Mercur* MBh. 9,545. Varâh. Brh. S. 4,21. 17,13. 15. 41,9. 103,9. Brh. 2,16. Laghuǵ. 2,3. 10.

शशितनय m. dass. Varâh. Brh. S. 17,20. Brh. 7,6.

शशितेजस् m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 65,221. eines Schlangendämons Vjutp. 87.

शशिदेव 1) m. N. pr. eines Fürsten, = रन्तिदेव Çabdar. im ÇKDr. — 2) n. v. l. für शशिदैव Varâh. Brh. S. 7,9.

शशिदैव n. *das unter dem Monde stehende* Nakshatra Mrgaçiras Varâh. Brh. S. 7,9.

शशिधर m. N. pr. eines Mannes Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 35 und S. 533.

शशिध्वज m. N. pr. eines Asura Hariv. 12944. eines Fürsten von Bhallâṭapura Kalki-P. 25 im ÇKDr.

शशिन् (von शश) 1) m. *a*) *der Mond* (*das Bild eines Hasen habend*) AK. 1,1,2,16. Çvetâçv. Up. 2,11. प्रभा शशिनः MBh. 3,2147. 2676. R. 1,1,27. 4,54,3. Rt. 1,12. Megh. 45. 102. Ragh. 1,83. Vikr. 8. Spr. (II) 347. 2060. 3149. (I) 2817. 2970. fgg. Varâh. Brh. S. 3,30. 4,2. fgg. 5,82. 11,14. 18,8. 81,23. 98,4. Laghuǵ. 2,5. Kathâs. 62,39. Râǵa-Tar. 3,284. H. 47. Halâj. 1,112. Bhâg. P. 3,15,38. 4,7,21. Hit. Pr. 1. — *b*) Bez. *der Zahl Eins* Varâh. Brh. S. 98,1. Ganit. Madhjam. 3. — *c*) *ein best. Metrum*: *4 Mal* ⏑ – – Colebr. Misc. Ess. 2,158. — *d*) N. pr. eines Mannes Kathâs. 64,128. fgg. 89,23. 124,132. fgg. — 2) f. शशिनी N. *der 8ten* Kalâ *des Mondes* Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,25. — Vgl. प्रति°, शरच्छशिन् und शरत्पर्व° unter शरत्पर्वन्.

शशिपुत्र m. *Sohn des Mondes* d. i. *der Planet Mercur* Varâh. Brh. S. 7,20. 40,6. 104,23. Brh. 6,11.

शशिप्रभ (शशिन् + प्रभा) n. 1) *eine bei Nacht sich öffnende Lotusblüthe* Çabdam. im ÇKDr. — 2) *Perle* Râǵan. ebend.

शशिप्रभा (wie eben) 1) *Mondschein* Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — 2) ein Frauenname Kathâs. 26,55. 68,85. 89,5. 30. fgg. 101,45. 89. Verz. d. Oxf. H. 152,*b*,37.

शशिप्रिया f. *Geliebte des Mondes, ein personif.* Nakshatra H. 115.

शशिबिन्दु s. शशबिन्दु.

शशिभृत् m. *Mondträger*, Bez. Çiva's Varâh. Brh. 1,1, v. l. नव° Megh. 44.

शशिभूषण adj. *mit dem Monde geschmückt*, m. Bez. Çiva's H. 199, Schol.

शशिमणि m. *der Mondstein* (s. चन्द्रकान्त) Nâgân. 24.

शशिमत् (von शशिन्) adj. *mit dem Monde versehen*: हरस्य शिरः Sâh. D. 264,17.

शशिमौलि adj. *den Mond zum Diadem habend*, m. Bez. Çiva's Kumâras. 5,60. Kathâs. 21,148. 24,7. Mârk. P. 84,10.

शशिरेखा f. *Mondsichel* als N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 26,55.

शशिलेखा f. 1) *Mondsichel* H. an. 4,45. Med. kh. 17. — 2) *Vernonia*

anthelminthica (वाकुची) H. an. Dhanv. in Nigh. Pr. *Cocculus cordifolius DC.* (गुडूची) Med. — 3) *ein best. Metrum* (vgl. चन्द्रलेखा) H. an. Med. — 4) N. pr. einer Apsaras Brahma-P. in LA. (III) 50, 19. einer Fürstin Kathâs. 58,3.

शशिवंश m. *das Mondgeschlecht:* °ज्ञो नृपः Spr. (II) 4840. °केतु Hariv. 8815.

शशिवदन 1) adj. (f. आ) *mondantlitzig* Khandom. 10. — 2) f. आ N. zweier Metra: *a) 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑–– Çrut. 8. Khandom. 10. Colebr. Misc. Ess. 2,159 (I,3). Ind. St. 8,366 (hier fälschlich ⏑⏑⏑⏑⏑–). — *b) 4 Mal* ⏑⏑⏑–⏑–⏑⏑⏑–, ⏑⏑–⏑⏑–⏑–⏑– Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XVI,2). Ind. St. 8,423.

शशिवर्धन m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,6.

शशिवाटिका f. *Boerhavia procumbens Roxb.* Râgan. im ÇKDr.

शशिविमल adj. *rein wie der Mond:* गिरि R. 7,11,49. nach dem Comm. der Kailâsa.

शशिशिखामणि adj. *den Mond zum Diadem habend,* m. ein N. Çiva's Râga-Tar. 1,282.

शशिशेखर m. 1) dass. H. an. 3,720. 5,11. Halâj. 1,11. Kathâs. 1,22. 22,117. 44,9. 50,175. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,502, Çl. 1. Verz. d. Oxf. H. 99,*b*,17. — 2) N. pr. eines Buddha Trik. 1,1,23.

शशिसुत m. *Sohn des Mondes* d. i. *der Planet Mercur* Varâh. Brh. S. 103,12. 104,19. fg.

शशीभपर्वन् Verz. d. Oxf. H. 327,*a*,7 v. u. fehlerhaft für शशाङ्कपर्वन्; vgl. Verz. d. B. H. 237,4.

शशीभू (शश + 1. भू) *zum Hasen werden:* °भूत Hariv. 12094.

शँशीयंस् (compar. zu शश्वत्) adj. *häufiger, zahlreicher:* दभ्रेभिश्चिच्छशीयांसं हंसि ṚV. 4,32,3. उत त्वा स्त्री शशीयसी पुंसो भवति वस्यसी। अदेवत्रादराधसः 5,61,6.

शशीश (शशिन् + ईश) m. *Herr des Mondes* d. i. Çiva: °शिशु Bez. Skanda's Kir. 15,5.

शशोर्ण (शश + ऊर्ण, ऊर्णा) n. *Hasenhaar* Siddh. K. 247,*b*,14. fg. AK. 2,9,107. Hiouen-thsang. 1,60.

शशोलूकमुखी (शश - उलूक + मुख) f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2640.

शश्व्, शश्वति künstliches denom. von शश्वत् Vop. 21,8. — Vgl. शश्वाय्.

शश्वधा adv. *immer wieder* ṚV. 3,33,7.

शँश्वत् (vgl. शशय, शशीयंस्) 1) adj. (f. शँश्वती, superl. शश्वत्तमँ gaṇa उञ्छादि zu P. 6,1,160). *a) immer wieder erscheinend, — thuend, sich wiederholend, frequens; zahlreich* Naigh. 3,1. ṚV. 1,26,6. 27,7. आयतीनां प्रथमा शश्वतीनाम् 113,8. 15. 171,5. वीरान् 3,36,10. 56,3. 4,32,13. 6,1,8. 7,101,6. 8,17,14. शश्वतीषां (sc. विशां) होतारम् 49,17; vgl. 84,3. 87,6. 9,1,6. तं हि शश्वन्त ईळते 5,14,3. 7,94,5. superl.: शश्वत्तमासस्तं हवामहे *frequentissime* 10,39,1. शश्वत्तमायां उषसो व्युष्टौ *letzterschienen* 1,118,11. 124,4. — *b) all, jeder:* जन ṚV. 1,36,19. 72,1. अति सस्तो यासि शश्वतः 135,7. 2,12,10. 3,9,4. पिबा सोमं शश्वते वीर्याय 32,5. 5,32,2. 6,61,1. 7,1,3. अपः 32,27. 93,6. 8,1,34. 56,17. शश्वते मनाय दाशुषे 9,98,4. 10,48,1. 100,11. AV. 5,5,2. 8,8. 6,75, 2. 19,32,7. 20,128,4. समाः TBr. 2,5,5,2. — 2) शँश्वत् adv. (शश्वत् gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37). mit imperf. oder perf. P. 3,2,116; vgl. Vârtt. zu 122. = पुनर्, सदा, अभीक्ष्णम्, नित्यम् AK. 3,4,32 (28 Colebr.), 5. 5,1. 11. H. 1531. an. 7,25 (st. सह vielleicht सदा zu lesen). Med. avj. 32. fg. (शश्वत्स्यादात्मप्रश्ने च मङ्गले ॥ पुराकल्पे सदार्थे च पुनरर्थे च दृश्यते). Halâj. 4,13. *a) immer wieder, oftmals, allzeit, stets:* शश्वत्कर्वः ṚV. 3,54,1. 1,30,16. 47,9. शश्वत्पुरोषा व्युवास *von jeher* 113,13. 8,69,2. 3,36,1. 6,20,8. 32,3. आ यासि शश्वदुशता ययाथ 40,4. 41,2. 62,3. 8,5,23. 56, 16. अग्निं शश्वदीमहे 60,13. 9,66,16. 10,69,11. AV. 4,24,1. Ait. Br. 7, 13. 8,26. TBr. 3,12,9,1. इति शश्वदतिथाणाः क्रीतपतिमाचक्षते *pflegen zu nennen* Nir. 6,9. Çat. Br. 3,3,4,19. 4,2,1,28. Khând. Up. 6,13,2. Nidânas. 5,10. 12. 9,3. संग्रामेषु च राजेन्द्र शश्वज्जयमवाप्स्यसि MBh. 3, 2626. धर्मे स्थितः R. 2,44,4. 91,19. 4,54,3. Megh. 56. ad 113. Ragh. 1, 88. 2,48. Çâk. 107. Spr. 4721. Kathâs. 20,230. 27,18. Râga-Tar. 4,56. Prab. 112,10. Bhâg. P. 9,24,62. Dhûrtas. 74,17. योषितः सर्वाः शश्वत्कामा भवन्तु च Pańkar. 1,14,46. 97. superl. *zum vielsten Male* d. h. *nach zahllosen Malen wieder, noch einmal* ṚV. 2,38,1. 3,1,23. शश्वत्तमं सुमना अस्य यासि 35,6. 62,2. 9,87,4. 10,70,3. — *b) alsbald, darauf, alsdann;* gewöhnlich mit ह verbunden: यद्ध शश्वदवक्ष्यत् — शश्वद्ध ह स एवेन्द्रमहनिष्यत् *sobald er gesagt hätte* u. s. w., *alsobald hätte er den* Indra *erschlagen* Çat. Br. 1,6,3,10. 8,1,4. 2,2,1,2. 5,4,3,2. 12, 8,3,6. क्षिप्रं भवति धर्मात्मा शश्वच्छान्तिं निगच्छति Bhag. 9,31. — *c) immerhin, allerdings, gewiss:* यत्सोम्यातिथिमती स्याच्छश्वत्सा स्यादितत्वेव° *wenn der* Soma-*Vers den Gast erwähnen soll, dann träfe das bei diesem allerdings zu, aber in der Weise dass* u. s. w. Ait. Br. 1,17. शश्वत्तथा स्यात् *so ist es allerdings* 2,21. fg. 4,7. शश्वद्ध वा एष न संभवति Çat. Br. 2,2,4, 8. 3,1,5. 4,1,4,9. अथ हैनं शश्वदप्यसुरा उपसेदुः *endlich auch* 2,4,2,5. चतुःषष्टिं कवचिनः शश्वद्धास्य ते पुत्रनप्तार आसुः Ait. Br. 3,48. — Vgl. शाश्वत, शाश्वतिक.

शश्वाय् (denom. von शश्वत्), °यते gaṇa भृशादि zu P. 3,1,12. Vop. 21,8.

शष्, शँषति (हिंसायाम्) Dhâtup. 17,39.

शष्कण्डी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. *eine best. Pflanze* und deren *Frucht* हरीतक्यादि zu 3,167.

शष्कुल m. *Pongamia glabra Vent.* Çabdak. im ÇKDr. — Am Ende eines adj. comp. = शष्कुली P. 1,2,49, Schol. (यव°).

शष्कुलिका f. = शष्कुली *ein best. Backwerk* Suçr. 2,73,1. Varâh. Brh. S. 76,9.

शष्कुली (auch शष्कुलि) f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. अङ्गुल्यादि zu 5,3,108. 1) *Gehörgang* Çabdar. im ÇKDr. Suçr. 1,56,3 (°लि am Ende eines comp.). 2,130, 6. Schol. zu Taitt. Âr. 5,2,9. शष्कुली du. Jâgn. 3,96. कर्ण° H. 574. Schol. zu Gaim. 1,1,17. — 2) *eine best. Krankheit des Gehörs,* = कर्णास्राव Çârṅg. Saṁh. 1,7,81 (°लि). — 3) *ein best. Backwerk* (vulgo पुलिपिठा ÇKDr.) Çabdak. im ÇKDr. Kauç. 23. 138. Çintikalpa 15. Jâgn. 1,173. MBh. 7,2309. 12,8395. 13,4995. Suçr. 1, 111,6. 235,1. तिल° 74,12. 2,155,2. Bhâg. P. 10,24,26. 11,27,34. — 4) = शष्कुल Ratnâk. in Nigh. Pr. — 5) *ein best. Fisch* Bhâvapr. im ÇKDr. — Vgl. शाष्कुलिक.

शँष्प (शष्पँ Uṇâdis. 3,28) n. Siddh. K. 249,*a*,11. 1) n. *Graskeime, junger Trieb von Reis* u. s. w. AK. 2,4,5,33. 3,4,16,92. H. 1191. an. 2,

300. Med. p. 11. Halâj. 2, 35. 5, 14. Schol. zu Kâtj. Çr. 19, 1, 18. Mahîdh. zu VS. 16, 17. VS. 19, 13. 81. 21, 29. Ait. Br. 8, 5. 8. Çat. Br. 12, 7, 2, 8. 9, 1, 2. Kâtj. Çr. 19, 1, 23. Kauç. 20. 79. हरिणी: सशष्पकवलै: MBh. 3, 11342. विरूढशष्पा धरणी 12542. °भूमी R. 3, 49, 29. Suçr. 1, 22, 18. 206, 10. Ragh. 2, 26. Ṛt. 1, 22. Çâk. 7, v. l. Vikr. 120. Spr. (II) 1683. (I) 2998. Varâh. Bṛh. S. 86, 67. Bhâg. P. 5, 8, 14. कुशस्य 20, 13. Pańkat. 9, 6. ed. orn. 21, 20. °तुल्य so v. a. तृण° Spr. (II) 4957, v. l. Oefters fälschlich शस्य und auch शष्य geschrieben. — 2) *Verlust des klaren Bewusstseins*, neutr. H. an. masc. Med. Hierher vielleicht शष्पाविद्याबलेनाभि (शष्पवि°?) सैन्ये निश्चेतने व्यधात् Kathâs. 109, 124.

शष्पभुज् m. *Grasfresser* Pańkat. 110, 22.

शष्पभोजन m. dass. Pańkat. ed. orn. 21, 22.

शष्पवत् (von शष्प) adj. *junge Gräser enthaltend*.

शष्पिञ्जर (सस्पि° TS.) adj. *gelbröthlich schimmernd wie junger Rasen* (Mahîdh.) VS. 16, 17. 58.

शष्प्य (von शष्प) adj. *grasig* VS. 16, 42.

शष्य fehlerhafte Schreibung für शष्प und सस्य.

1. शस् (auch शास्), शसति (हिंसायाम्) Dhâtup. 17, 78. शस्ति, शास्ति, शासति 3. pl.; शशसुस्, शशसिथ P. 6, 4, 126. शसिष्यति; partic. शस्त s. bes. *metzgen, niedermetzeln:* शशास च बहून्योधान् Bhaṭṭ. 14, 103.

— अपि *abschneiden:* पुरा नाभ्या अपिशसो वपामुत्खिदतात् *ohne den Nabel wegzuschneiden* Ait. Br. 2, 6.

— अभि, partic. °शस्त s. u. शंस्.

— आ s. आशसन.

— परि s. परीशास.

— प्र s. प्रशस्. partic. प्रशस्त MBh. 12, 5067 in der Bed. *verschwunden* fehlerhaft für प्रध्वस्त, wie die ed. Bomb. liest.

— वि *zerschneiden, zerlegen, metzgen; niedermetzeln:* पर्रुष्परुरनुघुष्या वि शस्त ṚV. 1, 162, 18. कस्त्वा वि शास्ति VS. 23, 39. शमितारो वि शासतु 40. 42. वाचा व्यशात् Ait. Br. 2, 7. 7, 16. Çat. Br. 2, 2, 2, 1. विशसति 3, 8, 1, 14. 3, 3. Kâtj. Çr. 20, 7, 6. Gobh. 3, 10, 26. Kauç. 45. 64. Bhâg. P. 5, 26, 25. 10, 36, 26. (गोपै:) विशसद्भि: कुठारैश्च काष्ठान्यपि तद्वनपि Hariv. 3541. रावणं व्यशसत् (व्यनशत् die neuere Ausg.) 4167. विशशास R. 1, 13, 35. विशस्य MBh. 3, 2390. 10495. 7, 2164. R. Gorr. 1, 13, 35. 2, 83, 36. विशसयन्तो (विकृन्यन्तो sic! die neuere Ausg.) च पशव: Hariv. 3868. विशस्यमान Mârk. P. 13, 3. विशस्त P. 7, 2, 19 (वैयात्ये, sonst विशसित). Vop. 26, 111. MBh. 8, 3511. 4287 (विशस्ता st. विशस्त्रा mit der ed. Bomb. zu lesen). 9, 480. fg. R. Gorr. 2, 18, 37. Vgl. अविशस्तर्, विशसन fgg. und विशास्तर्. — desid. विशिशासिषत् partic. Çâńkh. Çr. 15, 21, 1 (विशिशासिषु: v. l. Ait. Br.).

2. शस् adv. suff. = 1. शस् (*in Abschnitten*); wird im Padapâṭha vom Worte getrennt VS. Prât. 5, 9. AV. Prât. 4, 19.

3. शस् (= शंस्) adj. *recitirend* in उक्थ°.

शस adj. dass. in उक्थ°.

शसन (von 1. शस्) n. *Schlachtung* Râmâçrama zu AK. nach ÇKDr. H. 830. ṚV. 1, 163, 12. 10, 89, 14.

1. शस्त (partic. von शंस्) P. 7, 2, 15. 1) adj. *gepriesen, gelobt, gerühmt, empfohlen, für geeignet —, gut —, vorzüglich gehalten, faustus* (von Gestirnen, Tagen u. s. w.) AK. 1, 1, 4, 4. 3, 2, 59. H. 86. an. 2, 199. Med. t. 62. नराधिप MBh. 13, 475. न मौनं वाग्मिनां शस्तम् Spr. (II) 3378. 3410. ममाज्ञापालनं शस्तं पितुर्न क्षितिपालनम् Mârk. P. 114, 23. Bhâg. P. 3, 29, 15. फलं शस्तमशोभनं च *die guten und die schlechten Folgen* Varâh. Bṛh. S. 47, 1. शरदि कमलोदराभो हेमन्ते रुधिरसंनिभ: (अर्क:) शस्त: 3, 24. 8, 29. 31. 37. 10, 21. 11, 53. 22, 1. शस्ते ऽह्नि Mârk. P. 116, 69. 123, 3. Bhâg. P. 1, 14, 13. 4, 8, 55. 10, 41, 49. वाक्शस्त so v. a. *für rein erklärt* Jâǵn. 1, 191. शस्तं वसनमुत्तमम् *prächtig, schön* R. 3, 60, 11. अङ्गयष्टि Kaurap. 25. Trik. 2, 6, 20. 3, 3, 397. °केशक Çabdar. im ÇKDr. राज्ञाप्युभयत: सिद्धिं मत्वा शस्तो बभूव स: so v. a. *guter Dinge, wohlgemuth* Kathâs. 6, 150. अशस्त *infaustus:* किमशस्तानि शंससि AV. 6, 45, 1. अशस्ता अपवित्राश्च ते दारा: Râǵa-Tar. 5, 13. Vet. in LA. (III) 13, 10. — 2) n. *a) Preis, Lob* ṚV. 5, 47, 7. 8, 45, 2. — *b) Körper, Leib* ÇKDr. und Wilson nach Trik. 2, 6, 20, wo aber शस्तं वपु: einen *schönen Körper* bedeutet. — Vgl. कवि°, दु:°.

2. शस्त (partic. von 1. शस्) adj. *niedergemetzelt* MBh. 3, 1638.

3. शस्त (partic. von 1. शास्) adj. *gestraft:* शाधि मामपराधिनम् ॥ त्वया शस्तस्य राजेन्द्र नास्ति मे नरकाद्भयम् । R. 7, 59, 2, 30. fg.

शस्तक n. 1) = अङ्गुलित्राण Çabdar. im ÇKDr. — 2) = लोह Hâr. 60 fehlerhaft für शस्त्रक.

शस्तता f. nom. abstr. von 1. शस्त 1) Mârk. P. 51, 19.

शस्तर् (von 1. शस्) nom. ag. *Schlächter, Metzger* ṚV. 1, 162, 5. AV. 9, 3, 3.

शस्ति (von शंस्) f. *Preis, Lob* ṚV. 1, 186, 3. 4, 3, 15. Vgl. सु°.

शस्तोक्थ (1. शस्त + उक्थ) adj. *derjenige, welchem die Recitation aufgesagt worden ist*, VS. 8, 12.

1. शस्त्र (von शंस्) Uṇâdis. 4, 163. n. *Anruf, Lob;* so heisst im Ritual *der Satz* oder *die Strophenreihe, welche die Recitation des* Hotar *und seiner Gehilfen* (s. 1. शस्त्रिन्) *bilden, zur Begleitung der* Graha *bei der* Soma-*Libation*. Sie folgen auf das Stotra des Udgâtar und heissen, für den Hotar, am Morgen आज्य und प्रउग, am Mittag मरुत्वतीय und निष्केवल्य, bei der dritten Spende वैश्वदेव und आग्निमारुत. Ind. St. 10, 353. VS. 19, 25. 28. Ait. Br. 2, 37. 3, 4. 4, 12. 6, 30. 8, 1. Çat. Br. 4, 2, 4, 20. 3, 2, 3. 5, 1, 3, 4. एतत्त्रयं सह क्रियते ग्रह: स्तोत्रं शस्त्रम् 8, 1, 3, 4. 10, 3, 5, 2. 13, 5, 1, 2. 3, 10. तद्वै शस्त्रं समृद्धं यत्स्तोमेन संपद्यते Çâńkh. Br. 19, 8. TS. 3, 2, 7, 2. Kâṭh. 29, 2. Çâńkh. Çr. 9, 1, 8. 14, 8, 11. 13. 19, 2. 22, 24. Âçv. Çr. 1, 2, 23. 26. 5, 9, 2. 4. 10. 27. 10, 1. 18, 2. Kâtj. Çr. 9, 13, 34. शस्त्राते यक्तं जुहोति 19, 5, 8. Nir. 7, 23. Kaush. Up. 2, 6 (nach Çańk. *Waffe*). अशस्त्रा देवता यत्र सशस्त्राश्चाह्वयं विना । कल्प्यन्ते मनुभिरर्च्या: Mârk. P. 50, 93. *das Recitiren* Çâńkh. Br. 26, 8. Çr. 8, 7, 19. 17, 8, 13. 18, 23, 10. नृशस्त्र Variation zu नाराशंस Çat. Br. 3, 6, 2, 1. — Vgl. अच्छावाक°.

2. शस्त्र (von 1. शस्) P. 3, 2, 182. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 158. 1) m. *Schwert* Trik. 2, 8, 54. H. ç. 145. — 2) f. शस्त्री P. 6, 2, 2, Schol. *Messer, Dolch* AK. 2, 8, 2, 60. H. 784. an. 2, 460. fg. Med. r. 88. Spr. (II) 2391. शस्त्रीश्याम P. 6, 2, 2, Schol. Çiç. 4, 44. — 3) n. *a) ein schneidendes Werkzeug: Messer, Schwert; Mordwaffe* überh. AK. 2, 8, 2, 50. 3, 4, 25, 181. Trik. 2, 8, 50. H. 773. H. an. Med. Halâj. 2, 307. 321. तत्र मुक्तममस्त्रमुच्यते अमुक्तं शस्त्रमित्युच्यते Madhus. in Ind. St. 1, 21, 18. °विशेषा: 23. fg. Âçv. Gṛhj. 1, 12, 5. Kauç. 44. 92. ये शस्त्रमुपजीवन्ति Âpast. 1, 18, 19. तदपा:

Schnitzmesser Çat. Br. 3,6,4,4. क्षूपकारो ऽपि शस्त्रेण क्रीडयैवोल्लिलेख ताम् Kathâs. 37,9. Suçr. 1,15,8. 26,11. °युक्ति 6. °निपात 18,15. 358, 9. 2,333,3. शस्त्रेण च परिक्षते M. 4,122. 7,222. 8,324. 9,293. 10,88. शस्त्रेण वैश्यान्रक्षित्वा 119. वाक्शस्त्रं वै ब्राह्मणस्य तेन हन्यादरीन्द्विजः 11, 33. नैनं छिन्दन्ति शस्त्राणि Bhag. 2,23. MBh. 1,1169. शस्त्रेण निधनं काले ये गच्छन्त्यपराङ्मुखाः 3,2121. निशित 2389. °तेजसम् 5,7015. अस्त्रशस्त्राणि R. 1,23,14. 54,19. 2,75,25. Spr. (II) 1368. 3441. 4367. (I) 2801. 2974. Ragh. 2,40. 5,28. Çâk. 11. 94,9. शस्त्रं (*Pfeil*) संधत्ते 13. वेणीविनिगूहित *Dolch, Messer* Varâh. Brh. S. 78,1. 55,15. — 42,6. 46,71. 50,25. 53,102. 69,30. 95,23. Râǵa-Tar. 3,406. Pańkar. 1,1,80. Pańkat. 34,15. 263,6. तैर्मुक्तानि च शस्त्राणि महास्त्राणि तथासुरैः Mârk. P. 87,12. शस्त्राण्ययासुः परस्परम् *Pfeile* Bhatt. 14,77. उद्यतैराहवे शस्त्रैः *Schwerter, Waffen* M. 5,98. आकृष्ट° (मित्रे) Spr. (II) 4988. गृहाण शस्त्रम् Ragh. 3,51. शस्त्रं द्विजातिभिर्ग्राह्यं धर्मो यत्रोपरुध्यते M. 8,348. °ग्रह Mahâvirak. 40,22. °ग्राहक Kâm. Nitis. 6,12. न देवाः शस्त्रमादाय निघ्नन्ति रिपुवत्क्रुधा Spr. (II) 3304. कथमस्मद्विधे शस्त्रं निपतेत् R. 2,63,24. °निपात Varâh. Brh. S. 3, 22. 7,3. 11,52. 58,51. °घात 87,39. 98,8. °निधन adj. *den Tod durch das Schwert findend* 68,29. °निर्याण adj dass. 37. शस्त्रान्त adj. dass. 24. 31. यदस्यामाकृतौ शस्त्रं व्यापारयितुमिच्छसि Kathâs. 18,173. °व्यवहार Ragh. 3,62. शस्त्रोद्योग Varâh. Brh. S. 6,8. 46,40. शस्त्राभ्यास Trik. 2, 8 52. प्रवृत्ते शस्त्रसंपाते Bhag. 1,20. संन्यस्त° adj. Ragh. 2,59. °न्यास Vikr. 87,2. *Schwert* so v. a. *Krieg:* क्षुच्छस्त्रावृष्टिकर Varâh. Brh. S. 10, 2. शस्त्रामयार्ति 8,42. प्रकोपमुपयाति शस्त्रम् so v. a. *Krieg fängt an zu wüthen* 38,3. क्षुदनलमृत्युनराधिपशस्त्रेभ्यो जायते भयम् 34,15. °भय so v. a. *Kriegsnoth* 4,21. 5,83. 88. 6,5. 7,16. 8,17. 9,20. 17,4. 30,17. 35,5. 46,63. 53,60. 79,36. अग्निशस्त्रभय 34,13. शस्त्राग्निसंभ्रम 30,14. — b) *Eisen* AK. 3,4,25,181. H. 1037. H. an. Med. Halâj. 2,16.— R. 1,5,20 fehlerhaft für शास्त्र. — Vgl. अति°, निः°, न्यस्त°, महा°, वि°.

1. शस्त्रक am Ende eines adj. comp. = 1. शस्त्र Schol. zu Kâtj. Çr. 9,14,8.

2. शस्त्रक (von 2. शस्त्र) 1) n. a) *Messer* Vjutp. 208. — b) *Eisen* AK. 2,9,98; vgl. शस्तक 2). — 2) f. शस्त्रिका *Dolch, Messer* H. 774. Halâj. 2,318. Daçak. 164,14. कण्ठन्यस्तशस्त्रिक adj. 75,17. अलक्ष्यशस्त्रिक adj. 94,11.

शस्त्रकर्मन् n. *das Schneiden mit Messern* u. s. w., *chirurgische Operation* Suçr. 1,14,19. 2,235,1. शस्त्रकर्मविधि Verz. d. Oxf. H. 305, *a*, 24. शस्त्रकर्मकृत् *chirurgische Operationen machend, Chirurg* R. Gorr. 2, 90,22. 109,34. अष्टविधशस्त्रकर्मण्य adj. *von den acht Arten der Anwendung des Messers* u. s. w. *handelnd* Suçr. 1,91,20.

शस्त्रकलि m. *Schwertkampf, Zweikampf mit dem Schwerte* Kathâs. 71,300.

शस्त्रकोप m. *das Wüthen des Schwertes, — des Krieges* Varâh. Brh. S. 5,24. 26 (अति°). 59. 8,3. 9,44. 30,21 (°करिन्). 34,10. 37,2. 87,32.35.

शस्त्रकोशतरु m. *ein best. Baum*, = महापिण्डीतरु Râǵan. im ÇKDr.

शस्त्रचूर्ण n. *Eisenfeil* oder *Eisenrost* Nigh. Pr.

शस्त्रजीविन् adj. *vom Schwerte lebend, Kriegsdienste thuend* H. 769. Varâh. Brh. S. 17,24. Mârk. P. 134,27.

शस्त्रदेवता f. *Göttin des Schwertes, Kriegsgottheit:* न द्रोहाविनयं जातु सहन्ते °देवताः Râǵa-Tar. 6,247. न रथिनः पादचारमायोधयन्तीति शस्त्रदेवताः (शास्त्रविदः ed. Cowell 130,5) परिभाषन्ते Uttarar. 98,10. fg.

शस्त्रधारण n. *das Tragen eines Schwertes* Kâm. Nitis. 19,5. Mârk. P. 131,21.

शस्त्रपद n. *die Spur des Messers* d. i. *der gemachte Schnitt* Suçr. 1,15,20.

शस्त्रपाणि adj. *ein Schwert in der Hand haltend* R. 1,55,2. Spr. 3214, v. l. Weber, Krshnaǵ. 282. fg. Vet. in LA. (III) 10,16. Vjavahârat. und Prâjaçkittaviv. im ÇKDr. °पाणिन् adj. dass. Spr. 3214.

शस्त्रपान n. *eine Mischung, mit der man schneidende Werkzeuge tränkt, um sie zu stählen*, Varâh. Brh. S. 50,23.

शस्त्रप्रकोप m. = शस्त्रकोप Varâh. Brh. S. 11,38. 31,2. 43,27. 87,30.

शस्त्रप्रहार m. *Schwerthieb* Spr. 5070.

शस्त्रबन्ध in der Verbindung आ° adj. zu पाणि Kâm. Nitis. 7,57. der Comm. liest अशस्त्र°, was durch शस्त्रबन्धविरहित erklärt wird, was besagen soll, *dass das Schwert zur Hand sein müsse.* Diese Bed., die in den Zusammenhang passt, kann eher आ° haben.

शस्त्रभृत् adj. *mit einem Schwerte* u. s. w. *bewaffnet, bewaffnet* überh.; m. *Kriegsmann* M. 7,223. 11,73. Bhag. 10,31. MBh. 5,6057. R. 2,99,11. 5,43,2. 48,15. Ragh. 2,40. Varâh. Brh. S. 17,20. Bhâg. P. 3,3,4. शस्त्रास्त्रभृत्व M. 10,79.

शस्त्रमय (von 2. शस्त्र) adj. *aus Schwertern* u. s. w. *bestehend:* वर्ष R. 3,32,3.

शस्त्रमार्ज m. *Schwertfeger* AK. 2,10,7. H. 916.

1. शस्त्रवत् (von 1. शस्त्र) adj. *von einem* Çastra *begleitet:* ब्राह्मणाच्छंसिकर्तृकशस्त्रवते यागाभ्यासाय Schol. zu Kâtj. Çr. 9,14,15. 10,3,20.

2. शस्त्रवत् (von 2. शस्त्र) adj. *mit einem Schwerte* u. s. w. *bewaffnet* MBh. 6,613. 7,4768. 8,1034. Hariv. 13241. Mrkkh. 19,4.

शस्त्रवार्त्त (2. शस्त्र + वार्त्ता) adj. = शस्त्रजीविन् Varâh. Brh. S. 5,35. 16,13. शस्त्रपुस्तवार्त्ताः 87,37.

शस्त्रवृत्ति adj. dass. M. 12,45.

शस्त्रशिक्षा f. *die Kunst das Schwert zu führen* Kathâs. 27,145.

शस्त्रहत adj. *durch ein Schwert* u. s. w. *getödtet* Verz. d. Oxf. H. 87, *a*, 17. Devî-P. im ÇKDr. °चतुर्दशी Bez. verschiedener *vierzehnter Tage*, an denen *der im Kampfe Gefallenen* gedacht wird, ÇKDr. Suppl.

शस्त्राख्य (2. शस्त्र + आख्या) adj. *Schwert genannt:* केतु Varâh. Brh. S. 11,30.

शस्त्राजीव (2. शस्त्र + आ°) adj. = शस्त्रजीविन् AK. 2,8,2,35. H. 858. Halâj. 2,250. f. ई Verz. d. Oxf. H. 91, *b*, 36.

शस्त्रायस (2. शस्त्र + अ°) n. *Eisen* Râǵan. im ÇKDr.

शस्त्रायुध (2. शस्त्र + आ°) adj. *das Schwert* (und nicht das Wort) *als Waffe gebrauchend, vom Waffenhandwerk lebend:* ब्राह्मण Spr. (II) 3092.

1. शस्त्रिन् (von 1. शस्त्र) adj. *der ein* Çastra *recitirt:* प्रशास्ता ब्राह्मणाच्छंस्यच्छावाक इति शस्त्रिणो होत्रकाः Âçv. Çr. 5,10,10.

2. शस्त्रिन् (von 2. शस्त्र) adj. *mit einem Schwerte* u. s. w. *bewaffnet* Hariv. 11204. 15095. Kâm. Nitis. 7,37. 15,47. Râǵa-Tar. 1,89. 4,351. 5,58. रथिनां सर्वशस्त्रिणाम् (सर्वशः प्रभो ed. Bomb.) *mit allen möglichen Waffen versehen* MBh. 6,3349.

शस्त्रोपजीविन् (2. शस्त्र + उ°) m. *Schwertfeger* (nach dem Comm.) R. 2,83,12.

शस्प fehlerhafte Schreibung für शष्प.

शंस्मन् (von शंस्) n. *feierlicher Anruf, Lob* ṚV. 1,119,2.

1. शंस्य (wie eben) Pat. zu P. 3,1,97. Kâç. zu 109. Vop. 16,19. 1) adj. a) *zu recitiren, als* Çastra *zu behandeln* Ait. Br. 6,19. Çat. Br. 14,6,1,9.12. — b) *zu rühmen, — loben, — preisen* Spr. (II) 2608. 4204. (I) 2881. Nalod. 4,5. — 2) n. so v. a. शंसन 1) Çâṅkh. Br. 26,8. शस्योपाय Âçv. Çr. 6,4,1. 9,10,17.

2. शस्य (von 1. शस्) adj. *zu schlachten* Vop. 26,12.

3. शस्य schlechte Schreibung für सस्य.

1. शा, शिशामि, शिशीहि, शिशाम्, शाधि; partic. शितं; *mittheilen, gewähren; beschenken* Nir. 5,23 (दद्यातिकर्मन्). शग्धि पूर्धि प्र यंसि च शिशीहि प्रास्युदरम् ṚV. 1,42,9. 81,7. स त्वं नो रायः शिशीहि 3,16,3. 1,122,3. 3,24,5. शिशीहि मा शिशयं त्वा शृणोमि 10,42,3. mit instr. der Sache: अश्वैस्त्वायतः शिशीहि राये अस्मान् 7,18,2. मघा नो अत्र पितरा शिशीताम् *bewirthen* 10,12,4. तं शिशीता सुवृक्तिभिः 8,40,10. fg. यद्दा उ विश्पतिः शितः सुप्रीतो मनुषो विशि *bewirthet und wohlbefriedigt* 8,23,13. Vgl. शिशय.

— अव *befreien von:* अव नो वृजिना शिशीहि ṚV. 10,105,8.

— आ *Theil nehmen —, geniessen lassen;* mit loc. der Sache Nir. 5,23. आ शिशीहि नो वाजे गोमति ṚV. 8,21,8. आ नं अत्ते शिशीहि विश्वमृत्विजम् 7,16,6. आ नो जीवान्वरुण तासु शाधि 2,28,9.

— नि 1) *vorsetzen, darbringen:* युष्मभ्यं हव्या निशितान्यासन् ṚV. 1,171,4. यस्ते भरादन्नं निशिशन्मन्द्रमतिथिमुदीरत् *wer dir Speise bringt, vorsetzt, den lieben Gast einlädt* 4,2,6. *bewirthen:* निशिशाना अतिथिमस्य योनौ 7,3,5. इन्द्राया आ निशितं सोमसुद्भिः 4,24,8. — 2) *hinlegen, hinwerfen, hinbreiten:* दस्मो न सद्मन्नि शिशाति बर्हिः ṚV. 7,18,11. पुरू सहस्रा नि शिशा अभि क्षाम् 6,18,13. 7,19,8. 104,1. 10,28,6. 48,?. — Vgl. निशिति, welches demnach bedeutet *das Vorsetzen von Speise u. s. w., Bewirthung.*

2. शा, शिशाति, शिशीते, शिशीमसि ved.; श्यति Dhâtup. 26,36 (तनूकरणे, निशाने). P. 7,3,71. Vop. 11,3. AV. Çat. Br. शिनोति und शिनुते (Wurzel शि) Dhâtup. 27,3 (निशाने). अशासीत् und अशात् P. 2,4,78. Vop. 8,87. 11,3. (सम्) अशीत ved.; partic. शात und शित P. 7,4,41. Vop. 26,120. *wetzen, schärfen;* med. *sich (die Waffen, das Horn u. s. w.) wetzen* Nir. 4,18. वज्रं शिशाति धिषणा ṚV. 8,15,7. शिशीते वज्रं तेजसे न वंसगः 1,55,1. 8,65,9. वधम् 7,104,20. शृङ्गे 5,2,9. 8,49,13. 9,5,2. शिशानो वृषभः 69,3. Hariv. 7426 (शिषाणा die ältere Ausg.). शिशीते ध्मातरी यथा ṚV. 5,9,5. परशुम् 10,53,9. तमस्ता विध्या शर्वा शिशानः 87,6. तन्वं शिशानः AV. 13,2,33. — partic. 1) शात a) *gewetzt, geschärft, scharf* AK. 3,2,40. Trik. 3,3,188. H. 1484. an. 2,200 (zu lesen शितशातौ). Med. t. 63. fg. शृङ्गयोः शूलशातयोः Kathâs. 60,136. शस्त्र Râga-Tar. 5,407. — b) *dünn, schmächtig* Trik. H. an. Med. Halâj. 4,32. उदर R. Gorr. 2,8,41. शातोदरी Ragh. 10,70. Varâh. Bṛh. S. 38,50. शातोदरत्व Hariv. 7890. an den beiden letzten Stellen hat die v. l. शान्त. — 2) शित a) *gewetzt, scharf* Trik. H. 1484. H. an. Med. यच्छिता गभस्तिमशनिं पृतन्यसि ṚV. 1,54,4. शिता° MBh. 3,1919. 4,1331. 1334. 1358 (शिलाशिल ed. Calc.). 1814. 6,1937. R. 3,8,7. 68,44. खड्ग MBh. 3,1602. 13581. 4,1065. 5,7158. 7,1078 (सित ed. Calc.). R. 2,35,3. R. Gorr. 2,18,12. 3,50,17. 69,17. Megh. 49. Ragh. 6,42. 9,12. 12,48. Varâh. Bṛh. S. 50,25. fg. Kathâs. 48,35. Bhâg. P. 1,9,38. 4,5,22. 5,13,20 (°सेवया शितं zu lesen). 8,5,15. — b) *dünn, schmächtig* Trik. H. an. Med. शितोदरी Hariv. 1121 nach der Lesart der neueren Ausg., सितो° die ältere. — caus. शाययति P. 7,3,37. Vop. 18,6.

— अति etwa *die Waffe nach Jmd zucken:* यो मर्त्यः शिशीते अत्यक्तुभिः ṚV. 1,36,16.

— नि *wetzen, schärfen:* निश्यति शृङ्गे Nir. 4,18. शस्त्राणि Bhaṭṭ. 17,4. असिं निश्यानः Çâṅkh. Çr. 15,21,12, wofür oder für शिशानः unrichtig निःशानः Ait. Br. 7,16. partic. 1) °शात *gewetzt, geschärft* R. 6,11,6. Çiç. 1,45. Bhâg. P. 1,17,28. 3,19,14. 7,15,45. 10,36,19. 55,24. Pañkar. 3,12,5. Bhaṭṭ. 5,46. — 2) °शित a) dass. AK. 3,2,40. H. 1484. Halâj. 2,319. Kathop. 3,14. MBh. 3,2389. 7150. 7155 (सु°). 11958. 15681. 15742. 4,1063. R. 2,63,43. 97,29. R. Gorr. 2,20,41. Spr. 2929. (II) 3414. Bhâg. P. 5,9,17. Pañkat. 120,10. °निपाताः शराः Çâk. 10. निशिताः शस्त्रपाणयः so v. a. निशितशस्त्र° (das nicht in's Versmaass passte) R. 5,83,13. ज्ञान so v. a. ज्ञानासि Bhâg. P. 4,23,11. 5,3,11. प्रकृति निशितेन चेतसा Spr. 3281. — b) *scharf* d. h. *begierig auf:* राये ṚV. 7,18,6. — Vgl. निशान.

— सम् 1) *wetzen, schärfen;* act. ṚV. 7,104,19. 8,4,16. स्वधितिम् 2,39,7. 10,53,10. TS. 7,4,2,1. Çat. Br. 1,2,4,5. 9,2,2,5. med.: आयुधा ṚV. 9,90,1. 10,84,1. यत्पर्वते न समशीत (nach Sâj. von शो) वज्रः *als der Donnerkeil gleichsam am Felsen gewetzt wurde* 1,57,2. — 2) übertr. *anfeuern, aufreizen; bereit machen zu:* विशं विशं युधये सं शिशाधि ṚV. 10,84,4. 8,4,16. अवसे 1,102,10. धियम् 8,42,3. 6,15,19. das Feuer 10,87,24. वयांसि 120,5. ऋभुर्भराय सं शिशातु सातिम् 1,111,5. AV. 3,19,2. 5. 5,14,9. 7,16,1. TS. 2,1,11,2. अग्निम् 5,?,4. TBr. 3,3,1,1. Çat. Br. 6,6,3,14. इन्द्रमिन्द्रियाय 12,8,3,26. Kâtj. Çr. 22,6,12. — partic. संशित (häufig fälschlich शंसित, auch संसित geschrieben) 1) *gewetzt, geschärft* Çat. Br. 1,2,4,7. सु° MBh. 8,4246. *scharf, spitz* von Reden: °वाच् adj. 1,995. — 2) = सुनिश्चित H. 1491. Halâj. 2,247. *bereit, gerüstet, fest entschlossen;* von Personen P. 7,4,41, Vârtt., Schol. AV. 7,16,1. 12,1,21. MBh. 1,161. तपसि Hariv. 649 (संस्थित die neuere Ausg.). प्राणसंशितमसि Khând. Up. 3,17,6. संशितात्मन् adj. MBh. 1,2918. 3546. 13,1896. R. 3,77,11. पञ्चेन्द्रियाणि AV. 19,9,5. संशितो रश्मिना रथः संशितो रश्मिना हयः। संशितो अप्सु *bereit gemacht* VS. 23,14. ब्रह्मन्, वीर्य, बल, क्षत्र AV. 3,19,1. व्रत *mit allem Ernst unternommen, fest beschlossen* P. 7,4,41, Vârtt., Schol. Vop. 26,121. °व्रत adj. so v. a. *streng am Gelübde hängend* Çat. Br. 12,1,2,23. M. 1,104. Bhag. 4,28. MBh. 1,3.997. 2395. 5102. 3,11934. 5,6013. 7343. 13,335. 7422. R. 1,20,9. 2,54,10. 95,7. R. Gorr. 1,33,7. 3,10,7. 77,9. 4,2,4. 51,1. Spr. (II) 3631. 4052. °तपस् MBh. 13,6446. — Vgl. अन्तरिक्षसंशित, अप्सु°, अक्तु°, ओषधि°, द्यौ°, पृथिवी°, ब्रह्म° und संशिति.

— विसम् = सम् 2): राष्ट्रम् Kâṭh. 37,12.

3. शा, शायति (पाके) Dhâtup. 22,21, v. l. für श्रा (श्रै).

शांवत्य (von शंवत्) m. N. pr. eines Lehrers Âçv. Gṛhj. 4,8,26.

शांशर्प und शांशप (von शिंशपा, also ursprünglich शौंश°) adj. *von der Dalbergia Sisoo* (einem grossen und schönen Baume) *stammend, daraus gemacht* gaṇa पलाशादि zu P. 4,3,141. 7,3,1, Schol. AV. 6,129,1 (in

der Ausg. so zu verbessern). Vgl. पूर्व°.

शांशपक (wie eben) adj. (चतुर्थर्थेषु) gaṇa ग्ररीहणादि zu P. 4,2,80.

शांशपायन (wie eben) m. metron. gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. N. pr. eines Lehrers VP. 283. Bhâg. P. I, xxxviii. fg. Verz. d. Oxf. H. 55,b,42. शांशपायनि 56,a,2.

शांशपायनक adj. (f. °निका) von Çâṁçapâjana verfasst: संहिता Verz. d. Oxf. H. 56,a,5. 6.

शांशपायनि s. u. शांशपायन.

शांशपास्थल adj. von शिंशपास्थल P. 7,3,1, Schol.

1. शाक (von 1. शक्) m. Macht, Vermögen H. an. 2,18. Med. k. 35.

2. शाक (von 2. शक्) m. Hilfe, Unterstützung: शचीवतस्ते पुरुशाक शाकाः ṚV. 6,24,4. auch scheint यज्ञस्य शाके (शाकैः?) 5,15,2 hierher zu gehören. — Vgl. पुरु° hilfreich.

3. शाक (wie eben) adj. hilfreich; m. Helfer, Gehilfe: सं ता इन्द्रो ग्रसृजदस्य शाकैः ṚV. 5,30,10. 6,19,4. 10,55,6.

4. शाक 1) m. (dieses nicht zu belegen) und n. gaṇa ग्रर्धर्चादि zu P. 2,4,31. essbares Kraut, Gemüse; vegetabilische Kost überh. AK. 2,4,5,1. 23. 2,9,34. H. 965. an. 2,18. Med. k. 35. मूलपत्त्रकरीराग्रफलकाण्डा विरूढकाः । त्वक्पुष्पं कवकं शाकं दशधा H. 1183. fg. Çâṅkh. Gṛhj. 1,11. 3, 12. Gobh. 3,5,4. 4,4,14. Kauç. 126. Ind. St. 3,399. M. 2,246. 3,226. 4,250. 5,119. 6,5. स्थलजौदकशाकानि 13. 15. 7,132. 8,331. Jâǵn. 1,182. 214. Çânt. 3,5. MBh. 3,203. 7092. fgg. 5,1402. 12,9814. °दीना 13,360. 2938. 2771. शाण° 5046. 14,2840. Hariv. 7845. Suçr. 1,70,5. 6. 216,4. 219,6. 2,45,15. 342,20. Spr. (II) 2674. (I) 3323. Varâh. Bṛh. S. 76,12. Bṛh. 17,1. Kathâs. 5,133 (शाकाशनं zu lesen). Râǵa-Tar. 5,49. Mârk. P. 15,32. 29,32. 91,43. Bhâg. P. 1,15,11. Dhûrtas. 79,14. Verz. d. B. H. No. 953. 989. Verz. d. Oxf. H. 30,b,35. 86,a,19. शाकस्य तेत्रम् Halâj. 2,9. शाकाहार Spr. (II) 1987. Ind. St. 3,399 (fälschlich शाकहार). Accent eines auf शाक auslautenden comp. (मिश्रे) P. 6,2,128. मुद्गशाकम् Schol. — 2) m. Tectona grandis H. an. Med. Ratnam. 194. Âçv. Gṛhj. 2,7,6. Kauç. 30. 116. MBh. 6,428. Colebr. Alg. 315. Journ. of the Am. Or. S. 6,558 (°शाकादिषु zu lesen). °फल Suçr. 1,141,3. °बीज 377,12. 138,4. 157,19. 305,16. °त्वच् 2,94,1. 284,3. Varâh. Bṛh. S. 54, 105. 79, 2. 13. fgg. VP. 199. Bhâg. P. 5,20,24. Acacia Sirissa (शिरीष) Roxb. Çabdar. im ÇKDr. — 3) m. (vollständig °द्वीप) N. eines Dvîpa (nach einer darin stehenden Tectona grandis so genannt) Trik. 2,1,4. H. an. Med. MBh. 6,408. fgg. 12,406. fg. VP. 166. 199. Mârk. P. 53,18. 30. 54,6. 106,40. Bhâg. P. 5,1,32. 20,24. Pañkar. 2,2,80. fg. Colebr. Misc. Ess. 2,179. Verz. d. Oxf. H. 32,a,31. 33,a,13. 41,a,36. — 4) N. pr. einer Oertlichkeit Colebr. Misc. Ess. 2,179. — Vgl. ग्रार्द्र°, उत्पल°, काल°, गर्दभ°, तिक्त°, दुः°, पत्त्र°, बालेय°, मद्°, महा°, राज°.

5. शाक (von 2. शक) 1) adj. zu den Indoscythen —, zu ihrem Fürsten in Beziehung stehend; m. n. (sc. संवत्सर, ग्रब्द u. s. w.) Çaka-Jahr (beginnt 78 n. Chr.). °काल Weber, Ǵjot. 101,3. तस्मिञ्छाके तस्मिन्मासे तस्मिन्दिने Utpala zu Varâh. Bṛh. 8,10. Verz. d. Oxf. H. 194, No. 445. Aera überh. Z. d. d. m. G. 23,308. 24,398. — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98. eines Fürsten H. an. 2,18. शाकान्वय Verz. d. Oxf. H. 274,b, N. 2. — 3) m. pl. N. pr. eines Volkes Târan. 82. 128 fehlerhaft für शक; eben so °मल्हासंमत 2.

शाकचुक्रिका (4. शाक + चु°) f. Tamarindenbaum Râǵan. im ÇKDr.

शाकजग्ध (4. शाक + जग्ध) adj. (f. ग्रा und ई) P. 4,1,53, Schol.

शाकजम्बु N. pr. einer Oertlichkeit; davon adj. शाकजम्बुक P. 4,2, 119, Schol.

1. शाकट (von शकट) 1) adj. an einen Karren gespannt, einen Karren ziehend P. 4,4,80. AK. 2,9,64. H. 1261. Med. ṭ. 55. einen Karren füllend u. s. w. Med. भार Karrenlast AK. 2,9,88. m. dass. = 20 तुला H. 885. — 2) m. ein best. Baum, = श्लेष्मातक Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. वह्निशाकटपोतिका.

2. शाकट (von 4. शाक) n. am Ende eines comp. = शाकिन ein mit — bestandenes Beet oder Feld P. 5,2,29, Vârtt. 9. इतु° Schol. Vop. 7,79. — Vgl. शाक°.

शाकटायन (von शकट) m. patron. gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. N. pr. eines Grammatikers Bühler bei Benfey, Orient und Occident 2,691. ṚV. Prât. 1,3. 13,16. VS. Prât. 3,8. 86. 4,4.188. AV. Prât. 2,24. Comm. zu 6. 4,1.30. Nir. 1,3.12. fg. P. 3,4,111. 8,3,18. 4,50. Ind. St. 1,103.105. Mack. Coll. 1,160. Wilson, Sel. Works 1,280. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56, 11. Verz. d. Oxf. H. 23,b, N. 4. 34,a, 8. 113,b, 8. 160,a, 29. 162,b,27. 175,b,2. 183,a,1. 185,b,16. ein Gesetzgeber 279,b,13. Verz. d. B. H. 62,1. No. 1028. ग्रभिनव° 176,b,1.

शाकटायनि m. wohl = शाकटायन Verz. d. Oxf. H. 34,a,10.

शाकटिक (von शकट) m. Kärrner Varâh. Bṛh. S. 10,4. 15,2. Pañkat. ed. orn. 4,14. °वृत्तान्त Sarvadarçanas. 71,8.

शाकटीकर्ण adj. von शकटी-कर्ण gaṇa सुवास्त्वादि zu P. 4,2,77.

शाकटीन (von शकट) m. Karrenlast, = 20 तुला H. 885.

शाकतरु m. = 4. शाक 2) Tectona grandis Çabdam. im ÇKDr.

शाकदास m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Bhâḍitâjana Ind. St. 4,373.

शाकद्वीप s. u. 4. शाक 3).

शाकनिका s. राज°.

शाकन्धव्य m. patron. von शकन्धु gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151.

शाकंधेय m. patron. von शकंधि gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

शाकपत्त्र m. eine best. Pflanze, = शिग्रु Râǵan. im ÇKDr. n. ein Blatt der Tectona grandis Suçr. 1,28,12. wohl = पत्त्रशाक Blättergemüse Mârk. P. 15,29.

शाकपार्थिव m. = शाकप्रियः पार्थिवः Siddh. K. zu P. 2,1,69.

शाकपिण्डी f. Çâṅkh. in Ind. St. 5,294.

शाकपूणि (von शकपूण) m. patron. N. pr. eines Grammatikers Nir. 3,11. 8,5. 6. 14. 12,19. 13,10. 11 (vgl. Erll. S. 222). Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. Nid. 4,9. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92,12. Ind. St. 1,105. VP. 3,4, 23. Verz. d. Oxf. H. 54,b,36.

शाकपूत (von शकपूत) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,239,a.

शाकपूर्णि fehlerhaft für शाकपूणि.

शाकपोत m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 59,14.

शाकबालेय m. eine best. Pflanze, = ब्रह्मयष्टि Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. बालेयशाक.

शाकबिल्व m. die Eierpflanze Ǵatâdh. im ÇKDr. °क m. desgl. ÇKDr.

und Wilson nach Trik. 2,4,27; die gedr. Ausg. शाकविन्दक.

शाकभव n. N. pr. eines Varsha im Plakshadvîpa Mârk. P. 53,29.

शाकंपूत m. N. pr. eines Ṛshi Ind. St. 3, 239,*a*. wohl nur fehlerhaft für शकपूत.

शाकंभरी f. 1) *eine Form der* Durgâ Ind. St. 3,399. MBh. 3,7094. 6,801. Mârk. P. 91,44. Vâmana-P. 53 im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 19,*b*, 22. Wird an allen Stellen in शाकम् + भरी zerlegt; vgl. jedoch शकंभर. — 2) N. pr. *einer der* Durgâ *geheiligten* Localität MBh. 3,7091. fgg. — 3) N. pr. einer Stadt (des heutigen शांभरी) Colebr. Misc. Ess. 2, 92. 232. 234. Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,7. 125,*a*,33. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 48.

शाकंभरीय adj. *aus der Stadt* Çâkambharî *kommend:* लवण Bhâvapr. im ÇKDr. Colebr. Misc. Ess. 2,92.

शाकयोग्य (4. शाक + यो°) m. *Koriander* Râǵan. im ÇKDr.

शाकरस (4. शाक + रस) m. *vegetabilischer geniessbarer Saft* MBh. 9, 2224. fg. °रसीकृत Kathâs. 5,134.

शाकराज् m. = शाकराज Bhâvapr. 3.

शाकराज (4. शाक + राज) m. *der Fürst unter den Gemüsen*, Bez. *der Melde* (*Chenopodium*) Râǵan. im ÇKDr.

शाकरी Verz. d. Oxf. H. 181,*a*,29 fälschlich für शाकारी.

शाकल 1) adj. *a*) *mit dem* Çakala *genannten Stoffe gefärbt* Kâç. zu P. 4,2,2. — *b*) *zu den* Çâkala (*den Anhängern* Çâkalja's) *in Beziehung stehend, sie betreffend, von ihnen stammend* u. s. w.: संघ, अङ्क, घोष, लक्षण P. 4, 3, 128. ऋग्वेदे पारायणपाठे शाकले Verz. d. B. H. No. 49. 51 (hier fälschlich शाकल्ये). होमाः M. 11,200. °होम Verz. d. Oxf. H. 277,*a*, No. 654; vgl. शाकलहोमीय. — 2) m. *a*) = शकल *Spahn, Schnitzel* Çat. Br. 14,2,2,31. 43. 51. Çâṅkh. Br. 18,7. Kâtj. Çr. 10,8,6 (n. nach dem Comm.). हिरण्य° Kauç. 80. — *b*) pl. *die Nachkommen* Çâkalja's gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111. *die Schüler* oder *Anhänger* Çâkalja's RV. Prât. 1,16. 11,10. 31. Ind. St. 1,107. fgg. 115. Verz. d. B. H. No. 48. 1040. — *c*) *die Bewohner der Stadt* Çâkala MBh. 8,2052. — *d*) N. pr. eines Dvîpa MBh. 2,998. °द्वीप 999. — *e*) fehlerhaft für शाकल्य in der Verbindung शाकलस्य संहिता Verz. d. B. H. 13, 19. — 3) n. *a*) *das Lehrbuch* —, *der Text* —, *das Ritual* u. s. w. *des* Çâkalja Ait. Br. 3,43 (Ind. St. 9,277; nach Sâj. Bez. einer Schlange). Âçv. Gṛhj. 3,4,4. RV. Prât. 1,19. 6,3. 6. fgg. 11,11. Ind. St. 3,253. Pat. zu P. 6,1,127. Schol. zu Çâṅkh. Çr. 12,13,6. — *b*) N. eines Sâman Ind. St. 3,239,*b*. — *c*) N. pr. einer Stadt der Madra MBh. 2,1196. 8,2033. Kathâs. 44, 17. 92. 103. 184. 187. Verz. d. Oxf. H. 46,*b*,37. Burnouf, Intr. 431. 620. fgg. Hiouen-thsang 1,190. Vie de Hiouen-thsang 97. °वासिनः VP. 2,3,17.

शाकलक adj. = शाकल 1) *b*) P. 4,3,128. ऋग्वेदाम्नाय Verz. d. B. H. No. 49.

शाकलहोमीय (von शाकल + होम) adj. *zu den nach Art der* Çâkala *vollzogenen Opfern gehörig:* मन्त्राः M 11,256; vgl. शाकला होमाः 200.

शाकलिक adj. (f. ई) *mit dem* Çakala *genannten Stoffe gefärbt* P. 4, 2,2, Vârtt. 1.

शाकलिक adj. (f. आ und ई) *zur Stadt* Çâkala *in Beziehung stehend* u. s. w. P. 4,2,117, Schol.

शाकल्य (von शकल) m. patron. gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. des Vidagdha Çat. Br. 11,6,3,3. 14,6,9,1. 10,7. N. eines berühmten Veda-Lehrers Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. 6,1. RV. Prât. 2,44. 3, 7. 13. 4,5. 13,12. VS. Prât. 3,9. Nir. 6,28. P. 1,1,16. 6,1,127. 8,3,19. 4,51. Ind. St. 1,49. 391. Verz. d. B. H. No. 52. MBh. 13,689. fgg. Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,28. fgg. 162,*b*,27. 181,*a*, No. 412. VP. 3,4,20. Bhâg. P. 12,6,57. Schol. zu AV. Prât. 4,49. शाकल्यस्य संहिता P. 2,3,8, Schol. °संहिता Colebr. Misc. Ess. 2,324 u. s. w. Verz. d. B. H. No. 835. d. Cambr. H. 43. Weber, Ǵjot. 24. Nax. 2,382. 391. Ind. St. 8,137. °संहितापरिशिष्ट Sarvadarçanas. 64,14. °पितृ RV. Prât. 4,2. Çâkalja als neuerer Dichter Verz. d. Oxf. H. 150,*b*, No. 320. — Vgl. वृद्ध°.

शाकल्यायनी f. zu शाकल्य gaṇa लोहितादि zu P. 4,1,18.

शाकवाट (4. शाक + 2. वाट) m. *Gemüsegarten* Kathâs. 20, 143. °क m. dass. 142. 161. °वाटिका f. dass. 72,206.

शाकविन्दक m. *die Eierpflanze* Trik. 2,4,27. शाकबिल्वक ÇKDr. und Wilson nach ders. Aut.

शाकवीर m. *Melde, Chenopodium* (*das Hauptgemüse;* vgl. शाकराज) Trik. 2,4,30. = जीवशाक Râǵan. im ÇKDr.

शाकवृत्त m. = शाकतरु *Tectona grandis* Ratnam. im ÇKDr.

शाकशाकट n. *Gemüsebeet, Gemüsefeld* H. 965. Halâj. 2,9.

शाकशाकिन n. dass. ebend.

शाकश्रेष्ठ m. Bez. verschiedener *essbarer Pflanzen:* 1) *die Eierpflanze.* — 2) = जीवन्ती. — 3) = डोडी Râǵan. im ÇKDr.

शाका f. *Terminalia Chebula* (हरीतकी) ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut.

शाकाख्य (4. शाक + आख्या) m. *Tectona grandis* Ratnam. im ÇKDr.

शाकाङ्ग (4. शाक = 3. अङ्ग) n. *Pfeffer* Râǵan. im ÇKDr.

शाकाद (4. शाक + अद) m. N. pr. eines Mannes (*Gemüseesser*); pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,21.

शाकाम्ल (4. शाक + अम्ल) n. *die Frucht der Spondias mangifera* Râǵan. im ÇKDr. Kâlaḱakra 5,224.

शाकाम्लभेदन n. = चुक्रम् Râǵan. im ÇKDr.

शाकायन pl. zum patron. शाकायन्य gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98.

शाकायनिन् m. pl. wohl *die Anhänger des* Çâkâjanja Çat. Br. 10,4,5,1.

शाकायन्य m. patron. von शाक gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98. Kâṭh. 22,7 in Ind. St. 3,472. Maitrjup. 1,2. 6,29. der entsprechende pl. ist शाकायनाः.

शाकारिकी (so ist zu lesen) f. = शाकारी Lassen, Institt. linguae pracr. App. S. 1.

शाकारी (von शकार) f. (sc. भाषा oder विभाषा) *ein Dialect, in dem* श *st.* ष *und* स *gesprochen wird, die Sprache der* Çakâra, Çaka's u. s. w. Sâh. D. 173,6. Muir, ST. 2,57. Mṛḱḱh. Einl. S. v. Verz. d. Oxf. H. 181, *a*,29 (fälschlich शाकरी). — शाकारस्य Ind. St. 8,223 fehlerhaft für शास्त्रकारस्य; s. Bibl. Ind. new ser. No. 230.

शाकालाबु m. = राजालाबु Râǵan. im ÇKDr.

शाकाष्टका (4. शाक + अ°) f. Bez. *des achten Tages in der dunkelen Hälfte des* Phâlguna, *an dem den Manen Gemüse dargebracht wird*, ÇKDr. Verz. d. B. H. No. 1071.

शाकाष्टमी f. dass. Wilson, Sel. Works 2,208. fg.

शाकिन् (von 2. शक् oder 2. शाक) 1) adj. *hilfreich, mittheilend:* अर्चा शक्राय शाकिने शचीवते ṚV. 1,54,2. 3,51,2. सप्त मे सप्त शाकिन एकमेका शता ददुः 5,52,17. vielleicht *mächtig* (von 1. शक् oder 1. शाक): शं पद्वे न शाकिने 6,45,2. क्रीडी च शाकी च VS. 17,85. — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151. — शाकिनी s. bes.

1. शाकिन् (von 1. शक् oder 1. शाक) adj. *gewaltig:* क्रत्वा गौरिव शाकिनः ṚV. 8,33,6. nach Pat. zu P. 5,2,100 von शाकी.

2. शाकिन (von 4. शाक) n. am Ende eines comp. = 2. शाकट P. 5,2,29, Vârtt. 10. इत्तु°, मूल°, क्षीर°, वास्तु° Schol. Vop. 7,79. — Vgl. शाक°.

शाकिनिका f. = 2. शाकिनी Verz. d. B. H. No. 1242.

1. शाकिनी (von 4. शाक; vgl. कुमुदिनी u. s. w.) f. *Gemüsepflanzung:* शकटः शाकिनी गावो जालमस्पन्दनं वनम्। अनूपं पर्वतो राजा दुर्भिक्षे नव वृत्तयः ॥ Einschiebung nach Nir. 6,5 = Âhnikat. im ÇKDr. — Vgl. राज°.

2. शाकिनी f. *eine Art weiblicher Unholde bei den Verehrern der* Çakti Wilson, Sel. Works 1,255. Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,21. Kathâs. 37,168. 170. 61,294. 68,37. 71,269. Çatr. 14,224. Pańkat. 241,1. 2. — Vgl. डाकिनी.

शाकिनीत्व n. nom. abstr. von 2. शाकिनी Daçak. 164,17.

शाकिमनवर्दिप N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 241,*b*,17.

शाकी f. Pat. zu P. 5,2,100. = 2. शाक. शाकी (instr., oder ist etwa शाकी von शाकिन् zu vermuthen; vgl. Sâj. zu der St.) अत्र पत्नमानस्य चोदिता ṚV. 1,51,8.

शाकीय adj. (चतुर्थ्यर्थेषु) von शाक gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90.

शाकुण adj. = परोत्तापिन् Çabdam. im ÇKDr.

शाकुन (von शकुन) 1) adj. (f. ई) *von Vögeln kommend, ihnen eigen, sie betreffend:* मांस *Vogelfleisch* M. 3,268. Jâǵn. 1,257. MBh. 13,4245. Varâh. Bṛh. S. 51,33. Mârk. P. 32,4. वृत्ति MBh. 13,6489. कायलक्षण Suçr. 1,335,21. *die Natur eines Vogels habend* Karaka 4,4. — 2) m. *Vogelsteller* Varâh. Bṛh. S. 86,31, v. l. — 3) n. *Augurium, Auguralkunde* R. 3,58,5. Varâh. Bṛh. S. 86,4. 107,10. 86. fgg. in den Unterschrr. Verz. d. B. H. No. 896. fg. 983. Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,35. 399,*b*, No. 168. °सारोद्धार ebend.

शाकुनसूक्त n. *das Vogellied* (aus dem ṚV.) Varâh. Bṛh. S. 46,73. शकुन° v. l.

शाकुनिक (von शकुन oder शकुनि) m. *Vogler, Vogelsteller* (auch *Fischer*) gaṇa आकर्षादि zu P. 5,2,64 (शा°). 4,4,35, Schol. (oxyt.). AK. 2,10,14. H. 930. Maitrjup. 6,26 (*Fischer*). M. 8,260. MBh. 5,2455. fgg. 12,5516 (Pańkat. III,158). Suçr. 1,7,13. Varâh. Bṛh. S. 15,22. 16,33. 87,34. Kathâs. 71,278. 72,241. Prâjaçkittend. 23,*a*,4. Bhâg. P. 7,2,56.

शाकुनिन् m. 1) dass. Varâh. Bṛh. S. 86,31 (*Fischer* Comm.). शाकुन v. l. — 2) *ein best. Unhold* Vjutp. 116.

शाकुनेय (von शकुनि) 1) adj. *von* Çakuni *verfasst:* धर्माः Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,21. — 2) m. *a) eine kleine Eulenart* (उलूक) Râǵan. im ÇKDr. — *b)* patron. gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 310,*a*,27. Verz. d. Cambr. H. 22,14. patron. des Asura Vṛka Bhâg. P. 10,88,29.

शाकुन्तकि (von शकुन्त oder शकुन्तक) m. pl. N. pr. eines Kriegerstammes gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116.

शाकुन्तकीय m. *ein Fürst der* Çâkuntaki ebend.

शाकुन्तल (von शकुन्तला) 1) m. metron. Bharata's MBh. 1,3104. fg. 7,2387. 12,938. 14,50. — 2) n. *die Erzählung von der* Çakuntalâ MBh. 1,74 in der Unterschr. Mâlatim. 47,1.

शाकुन्तलेय (wie eben) m. metron. Bharata's Trik. 2,8,8. ad Çâk. 191.

शाकुलादिक adj. (f. आ und ई) von शकुलाद् gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116.

शाकुलिक m. *ein Fänger von* Çakula-*Fischen* P. 4,4,35, Schol.

शाकेतु (4. शाक + इत्तु) m. *eine Art Zuckerrohr* Vâkaspati beim Schol. zu H. 1194.

शाकृतक adj. von शकृत् P. 7,3,51, Schol.

शाकेय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,264.

शाकोट und शाकोटक s. u. शाखोट.

शाक्की f. (sc. विभाषा) N. eines best. Dialects Verz. d. Oxf. H. 181,*a*, No. 412.

1. शाक्त (von 1. शक्ति) 1) adj. *zu den* Çakti Çiva's *in Beziehung stehend, aus ihnen hervorgegangen, sie betreffend* u. s. w. Teǵobindûp. in Ind. St. 2,63. Verz. d. Oxf. H. 7,*b*,1. परमेश्वरस्य हि मलकर्मादिपाशजालासंभवेन प्राकृतं शरीरं न भवति किं तु शाक्तं Sarvadarçanas. 83,7. 8. मलाद्यसंभवाच्छाक्तं (so ist zu lesen) वपुर्नतादृशं प्रभोः 14. मन्त्र Weber, Râmat. Up. 355. — 2) m. *a) Lehrer:* वाचं शाक्तस्येव वदति शिक्षमाणः ṚV. 7,103,5. — *b) ein Verehrer der* Çakti Çiva's Wilson, Sel. Works 1,12 u. s. w. 2,26 u. s. w. Ind. St. 2,63, N. 1. Weber, Râmat. Up. 335. LA. (III) 87,6. Verz. d. B. H. 160,14. Verz. d. Oxf. H. 253,*b*,15. 255,*b*, N. 5. 258,*a*,18. *b*,11. °तन्त्रता 109,*a*,28. °भाष्यकार 258,*b*,22.

2. शाक्त (von 4. शक्ति) 1) m. patron. des Parâçara MBh. 1,6885 (शाक्त्र ed. Calc.). — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,239,*b*.

शाक्तानन्दतरंगिणी f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 102,*a*, No. 159. Verz. d. Kop. H. 101,*b*.

शाक्तिक adj. = शक्त्या जीवति gaṇa वेतनादि zu P. 4,4,12.

शाक्तीक (von 3. शक्ति) m. *Lanzenträger* P. 4,4,59. 8,2,103, Schol. Vop. 7,15. AK. 2,8,2,37. H. 771.

1. शाक्तेय (von 1. शक्ति) m. *ein Verehrer der* Çakti Çiva's Vop. 7,23.

2. शाक्तेय (von 4. शक्ति) m. patron. Parâçara's MBh. 1,6866 (शाक्त्रेय ed. Calc.).

शाक्त्य (wie eben) 1) m. patron. des Gaurivîti Ait. Br. 3,19. Çat. Br. 12,8,2,7. Pańkav. Br. 11,5,14. 12,13,10. 25,7,2. Âçv. Çr. 12,12,6. pl. 5,16. Pańkav. Br. 25,7,1. Kâtj. Çr. 24,5,20. Ǵaim. Njâjam. 182 (hier fehlerhaft शाक्य; vgl. Weber, Ind. Streifen 2,380). °सामन् Lâṭj. 7,4,1. 2. Ind. St. 3,239,*b*. — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,239,*b*.

शाक्त्यायन m. patron. von शाक्त्य; pl. Sañsk. K. 185,*b*,9.

शाक्त्र und शाक्त्रेय s. u. 2. शाक्त 1) und 2. शाक्तेय.

शाक्मन् (von 2. शक्) n. *Hilfe:* शाक्मना शाकः ṚV. 10,55,6.

शाक्य m. patron. von शक gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. von शाक und शाकिन् gaṇa कुर्वादि zu 151. = शका अभिजनो ऽस्य gaṇa शण्डिकादि zu 3,92. H. 236, Schol. 1) N. eines Kriegergeschlechts in Kapilavastu, das auf den Sonnengott zurückgeführt wird und aus dem der Gründer des Buddhismus hervorging, Burnouf, Intr. 152. pl. Lalit. ed.

Calc. 82,10. 93,13. 114,16. 21. 125,1. 156,1. 245,2. °कुल 28,9. 141,3. °गण 115,9. 140,1. 142,1. 155,17. 244,16. °शतानि 114.4. 156,17. °कुमार 245,5. 10. °कन्या 162,10. 163,3. 294,10. सर्वशाक्यविषये 28,14. °राज 139,13. शाक्याधिपति 28,20. दण्डपाणिः शाक्यः 160,6. 161,8. 162, 9. — 2) der Çâkja κατ᾽ ἐξοχήν, = Çâkjamuni oder Çâkjasiṁha H. 236, Schol. Halâj. 1,85. Verz. d. Oxf. H. 264, a, 30. fgg. ein Sohn Saṁǵaja's und Vater Çuddhona's (Çuddhoda's; nach den buddhistischen Quellen ist Çuddhodana sein Vater) VP. 4,22,3. Bhâg. P. 9, 12,13. Wilson, Sel. Works 2,23. °धर्म Hiouen-thsang 1,34. — 3) = शाक्यभिक्षु ein buddhistischer Bettelmönch Varâh. Bṛh. S. 51,21. 60,19. Bṛh. 15,1. — 4) fehlerhaft für शाक्य; s. u. शाक्य 1). — Vgl. महा°.

शाक्यपाल m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 8,1326.

शाक्यपुंगव m. = शाक्यसिंह Vjutp. 2.

शाक्यप्रभ m. N. pr. eines buddhistischen Gelehrten Burnouf, Intr. 230. Târan. 204.

शाक्यबुद्ध m. = शाक्यमुनि. शाक्यबुद्धोपजीविनः Hariv. 11142 (शाक्यमतं बुद्धमतं चोपजीवन्ति ते Nilak.). Hiouen-thsang 1,37. Vie de Hiouen-thsang 208.

शाक्यबुद्धि m. N. pr. eines buddhistischen Gelehrten Vjutp. 90. Târan. 186. fg. शाक्यबोधि fälschlich Wassiljew 314.

शाक्यबोधिसत्त्व m. = शाक्यमुनि Hiouen-thsang 1, 97. 310. Vie de Hiouen-thsang 76. 127.

शाक्यभिक्षु m. ein buddhistischer Bettelmönch Varâh. Bṛh. S. 16,15. 104,61. Kull. zu M. 4,30.

शाक्यभिक्षुकी f. eine buddhistische Bettelnonne Daçak. 79,11.

शाक्यमति m. N. pr. eines buddhistischen Gelehrten Târan. 205.

शाक्यमहाबल m. N. pr. eines buddhistischen Fürsten Wassiljew 53. Der Name ist aus dem Tibetischen erschlossen.

शाक्यमित्र m. N. pr. eines buddhistischen Gelehrten Vjutp. 90. Burnouf, Intr. 558. Schiefner, Lebensb. 310 (80). Wassiljew 290. 326. Târan. 211. 213. 303.

शाक्यमुनि m. der Muni der Çâkja, Bez. des Gründers der Buddha-Lehre AK. 1,1,1,9. Lalit. ed. Calc. 202,4. Burnouf, Intr. 43 u. s. w. Hiouen-thsang 1,358. °बुद्ध Vie de Hiouen-thsang 276.

शाक्यवर्ध m. N. der Schutzgottheit der Çâkja Burnouf, Intr. 384. wohl richtiger शाक्यवर्धन Schiefner, Lebensb. 236 (6).

शाक्यश्री m. N. pr. eines buddhistischen Gelehrten Wassiljew 267. Târan. 253. 255. 261. 331. auch °भद्र genannt 253.

शाक्यसिंह m. = शाक्यमुनि AK. 1,1,1,10. H. 236. Lalit. ed. Calc. 3,20. Lot. de la b. l. 18. Wilson, Sel. Works 2,6. 13. 32. 36. Râǵa-Tar. 1,172.

शाक्यायनीय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,274. vielleicht fehlerhaft für शाकायनीय (Weber's Vermuthung) oder शाक्त्यायनीय.

शाक्र (von शक्र) 1) adj. (f. ई) Indra gehörig, ihn betreffend, an ihn gerichtet: अस्त्रं MBh. 7,3358. दन्तिन् Kathâs. 115,148. स्त्री 110,82. माया Verz. d. Oxf. H. 59, b, 26. युग Varâh. Bṛh. S. 8, 33. मन्त्र 43, 30. — 2) f. ई Indra's Gattin; übertragen auf die Durgâ (neben इन्द्राणी und इन्द्रजननी) Devî-P. im ÇKDr. — 3) n. das unter Indra stehende Nakshatra Ǵjeshṭhâ Varâh. Bṛh. S. 6,11. 7,10.

शाक्रीय adj. = शाक्र 1): °दिश् so v. a. Osten Çatr. 2,598.

शाक्वर (von शक्वर) 1) adj. a) gewaltig, mächtig: शाक्वराय शक्वने श्रोविष्ठाय (Wind) VS. 5,5. Çat. Br. 3,4,2,5. वृषभ AV. 9,1,9. TBr. 3,7, 6,10. दिव्यस्य शाक्वरस्य गन्धर्वराजस्य (मन्त्रः) Kâth. Anukr. in Ind. St. 3,459. — b) zu dem Sâman Çâkvara (beziehungsweise den Çakvarî-Versen) gehörig u. s. w.; zugleich mit appellativem Nebenbegriff: Indra TS. 2,3,2,3. 7,5,14,1. VS. 29,60. वज्र TBr. 2,1,5,11. ऋषभः शाक्वरः (शाक्वरऋषभम् Ind. St. 3,239, b) N. eines Sâman Pańkav. Br. 13,5,17. Lâṭj. 7,3,11. 6,6. 9,11. — c) Bez. einer imaginären Art von Soma Suçr. 2,164,17. 169,9. an beiden Stellen fälschlich शाङ्कर gedruckt. — 2) m. Stier H. 1257. Halâj. 2,108. fälschlich शाङ्कर Trik. 2,9,19. H. 1257. Med. r. 225. शार्क्वर H. an. 3,609. fg. — 3) n. N. eines Sâman, eine der sechs Hauptformen, auf den Versen beruhend, welche Çakvarî heissen, VS. 10,14. 13,85. 15,14. Ait. Br. 8,12. Lâṭj. 3,12,6. Kaush. Up. 1,5. Ind. St. 8,67. °पृष्ठ Çâṅkh. Çr. 10,6,1. °गर्भ 15,7,3. शाङ्कर und शार्क्वर (lies शाक्वर) n. = छन्दोभेद Med. H. an.

शाक्वरवर्ण n. N. eines Sâman (die Verse ṚV. 9,61,10—12) Lâṭj. 7, 2,1. 6. 10,5,4. Ind. St. 3,239, b.

शाक्वर्य n. nom. abstr. von शाक्वर gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128.

शाख्, शाखति (व्याप्तौ) Dhâtup. 5,12. — Vgl. श्लाख्.

शाख 1) m. a) eine Manifestation Skanda's, die als sein Sohn gefasst wird, MBh. 1,2588. 9,2487. Hariv. 157. VP. 120. Mâtsja-P. 5 im ÇKDr. Kathâs. 20,92. 50,184. — b) Pongamia glabra Vent. Çabdak. im ÇKDr. — c) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, a, 12. könnte auch n. sein. — 2) f. शाखा; am Ende eines adj. comp. f. आ AV. 4,19,5. Bhag. 2,41. MBh. 4,154. ई Spr. (II) 180. a) Ast, Zweig Nir. 1,4. AK. 2, 4,1,8. 11. H. 1119. an. 2,26. Med. kh. 6. Halâj. 5,21. Im ṚV. ist dafür वया gewöhnlich. पक्वा ṚV. 1,8,8. वनिनः 7,43,1. 10,94,3. AV. 3,6,8. 10,7,21. मधुमती 1,34,4. दिव्या 11,2,19. Ait. Br. 4,21. Çat. Br. 2,5, 2,4. 14,9,3,15. वेतस° TS. 5,4,4,3. आश्वत्थी Çat. Br. 5,3,2,5. पर्ण° 1,7,1,1. आर्द्र° Âçv. Gṛhj. 1,11,2. फलवती 2,6,9. पलाश° Çâṅkh. Çr. 4,14,7. शमी° Lâṭj. 1,2,17. शाल° Kauç. 21. एक°, द्वि°, त्रि° 90. Khând. Up. 5,2,3. Maitrjup. 4,3. Jâǵń. 2,227. R. 2,28,22. 33,15. 55,15. 65,5. 92,22. 5,29,21. Ṛt. 1,26. Megh. 42. Kâm. Nîtis. 5,81. Varâh. Bṛh. S. 44,20. 46,25. 54,49. 55. 55,6. 88,46. Râǵa-Tar. 3,430. Bhâg. P. 3,8,29. 8,5,49. Pańkat. 148,5. Hit. 17,22. Vet. in LA. (III) 4,2. °पवित्र Schol. zu Kâtj. Çr. 4,2,21. 40. S. 210,3. 21. — b) die Extremitäten, Arme und Beine Suçr. 1,65,21. 337,4. 340,4. 2,20,13; vgl. चतुःशाख (so ist st. चनःशाख zu lesen) n. Körper H. ç. 116. = भुज, बाहु Arm H. an. Med. Mâlav. 29. Finger Naigh. 2,5 wegen ṚV. 10,137,6. बाहुः पञ्चशाखः R. 6,36,32. Oberfläche des Körpers: कोष्ठाच्छाखां मला यान्ति Karaka 1,28. शाखानुसारिणो रोगाः 11. — c) Thürpfosten (die Breite der 2 Çâkhâ beträgt gerade so viel in Aṅgula, als die Höhe der Thür in Hasta) Varâh. Bṛh. S. 53, 26. 56,13. fg. Vgl. द्वारशाखा, welches dieselbe Bed. hat. — d) Ausläufer —, Flügel eines Gebäudes: याः शाखाः कल्पवृक्षाणां पूर्वमासन्द्विजोत्तम। ता एव शाखा गेहानां शालाख्यं तेन तासु तत् ॥ Mârk. P. 49,54. — e) Verzweigung (eines Geschlechts): वंशो बहुशाखः Hariv. 1945. — f) Abart, Species, Unterabtheilung: बहुशाखा ह्यनन्ताश्च बुद्धयोऽव्यवसायिनाम्

mannichfaltig Bhag. 2,41. पञ्चविधो धर्मो बहुशाखः MBh. 13,6416. अधर्मशाखाः पञ्च Bhâg. P. 7,15,12. तत्रं कृताकृतशतव्यापारशाखाकुलम् Varâh. Brh. S. 74,3. — *g) Zweig* so v. a. *Schule, Secte;* = वेदविभाग, वेदांश, वेदभाग Trik. 3,3,52. H. an. Med. = चरण P. 4,2,46, Schol. स्व°, पर° Grhjas. 2,102. Jâgń. 1,144. MBh. 3,169. शाखान्तग M. 3,145. Ind. St. 1,16.20. 3,259.386.388.396. fg. चत्वारो वेदाः साङ्गाः सशाखाः 9,76.120. Weber, Râmat. Up. 350. कतमां शाखामधीषे Kathâs. 49,156. पठामि द्वादश — शाखा द्वे सामवेदतः। ऋग्वेदाद्धे यजुर्वेदात्सप्त चैकामथर्वतः॥ 157. Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,22. निष्प्रत्यूहमवर्धन्त श्रुतिशाखाः समन्ततः LA. (III) 92,18. Schol. zu AV. Prât. 1,2. zu TS. Prât. 15,8. 16,12. zu P. 4,4, 115. सहस्रशाखस्य चतुर्वेदस्य Kusum. 24,2. आश्वलायन° Verz. d. Oxf. H. 398,*a*, No. 144. — *h)* Bez. *des 3ten Theils einer astrologischen* Saṁhitâ Varâh. Brh. 28 (26), 6. Verz. d. Cambr. H. 37; vgl. Kern in der Einl. zu Varâh. Brh. S. 23. — *i)* = पक्षान्तर H. an. Med. — *k)* = अन्तिक (vgl. शाखानगर u. s. w.) H. an. — Vgl. त्रि°, द्वार°, नैचा°, पाद°, प्र°, प्रति°, बहु° (auch Kâth. 26,3), भद्र°, मधु°, मैत्र°, वि°, वेद°.

शाखक am Ende eines adj. von शाखा; s. अन्य°.

शाखाकण्ट m. *Euphorbia neriifolia* oder *antiquorum Lin.* Râgan. im ÇKDr.

शाखाङ्ग (शाखा + 3. अङ्ग) n. *Glied des Körpers* Jâgń. 2,225.

शाखाद (शाखा + अद) adj. *Zweige abfressend;* m. Bez. *einer Klasse von Thieren* (z. B. Ziege, Elephant) Káraka 1,25.

शाखानगर n. *Vorstadt* AK. 2,2,1. Trik. 2,2,1. Hâr. 109. Halâj. 2, 131. MBh. 12,3268. Hariv. 8558. 8680. 8682. °क n. dass. MBh. 12,2630. Mârk. P. 49,42.46.

शाखान्तर (शाखा + अ°) n. *eine andere Schule* R. 1,58,2. Comm. zu TS. Prât. 4,11 u. s. w. Ind. St. 1,50. Davon adj. शाखान्तरीय 17.20.

शाखापशु m. *ein an einen Zweig* (statt an einen Jûpa) *gebundenes Thier* Çâñkh. Grhj. 1,10.

शाखापित्त m. *Brennen in Händen, Füssen* u. s. w. (पाणिपादांसमूलदाह) Râgan. im ÇKDr.

शाखापुर n. = शाखानगर H. 972.

शाखाप्रकृति f. pl. Bez. *der acht bei einem Kriege in zweiter Reihe* (nach den मूलप्रकृति) *in Betracht kommenden Fürsten* Kull. zu M. 7,157; vgl. 156.

शाखाभृत् m. *Baum* Kir. 5,37.

शाखामृग m. *Affe* AK. 2,5,3. H. 1292. Halâj. 2,76. MBh. 3,2464.11559. R. Gorr. 2,103,7. 3,79,51. 4,16,23. 5,95,14. 6,71,27. Varâh. Brh. S. 12,6. 24,21. 27,3. Brahma-P. in LA. (III) 51,13. Bhâg. P. 4,6,20. 10,67, 11. Pańkat. 94,3. Davon °त्व n. *die Natur eines Affen* R. 4,1,21.

शाखारण्ड m. *ein Brahmane, der von seiner Schule abgefallen ist*, H. 857.

शाखारथ्या f. *Seiten —, Nebenstrasse* Devî-P. im ÇKDr.

शाखाल (von शाखा) m. *Calamus Rotang Lin.* Râgan. im ÇKDr.

शाखावात m. *Gliederreissen* Suçr. 1,176,4.

शाखाशिफा f. *eine von einem Aste* (z. B. des indischen Feigenbaums) *sich herabsenkende Schnur, die Wurzel schlägt*, AK. 2,4,1,11.

शाखास्थि n. *ein Arm-* oder *Beinknochen, ein langer Knochen* H. 627. Halâj. 3,12.

शाखि m. pl. N. pr. eines Volkes, = तुरुष्क H. 959 (साखि Comm.); vgl. शाखिन् 2) *c)*.

शाखिन् (von शाखा) 1) adj. *mit Aesten* (reichlich) *versehen* MBh. 1, 1775. 12,5805. am Ende eines comp.: प्ररोहि° Jâgń. 2,227. बहु° MBh. 14,152. फलाग्र° Hariv. 3707. — *b) in Schulen —, in verschiedene Recensionen zerfallend:* वेदाः Bhâg. P. 1,4,23. — *c) zu einer best. Schule des* Veda *sich haltend* Kull. zu M. 8,209. Comm. zu TS. Prât. 8,20 u. s. w. आश्वलायन° Verz. d. Oxf. H. 271,*a*,3.4. — 2) m. *a) Baum* AH. 2,4, 1,5. 3,4,17,208. H. 1114. an. 2,287. Med. n. 141. Halâj. 2,22. MBh. 1,1378. 3,15662. 4,459. 14,1329. Hariv. 93. 3609. R. 5,29,21. Ragh. 11,12. ad Çâk. 14. Spr. (II) 493 (सुर°). 1076. 3620. Varâh. Brh. S. 15, 14. Kathâs. 26,20 (वट°). Râga-Tar. 1,371. 3,518. LA. (III) 90,1. — *b) der in verschiedenen Schulen* (*Recensionen*) *vorhandene* Veda H. an. Med. — *c)* N. pr. eines Fürsten H. an. Bez. *der* Turushka Med.; vgl. शाखि. — Vgl. कल्प°, मार्ग°, शक्र°.

शाखिल (wie eben) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 47,85.

शाखीय am Ende eines comp. adj. von शाखा. काण्व° *zur Schule des* Kaṇva *gehörig* Brh. Âr. Up. ed. Poley S. 99.

शाखोट m. *Trophis aspera* (ein kleiner, hässlicher, krummer Baum) Trik. 2,4,13 (शाकोट gedr.). Spr. (II) 1754. °क m. desgl. Suçr. 2,107,17. Çârṅg. Saṁh. 2,2,83. Spr. (II) 387. 1603. 2315, v. l. Pańkar. 1,6,16 (साकोटक gedr.). 7,23 (शाकोटक gedr.).

शाख्यॅ adj. = शाखेव *zweigartig* P. 5,3,103.

शागलि m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,4 v. u.

1. शांकर (von शङ्कर) 1) adj. (f. ई) *a) zu* Çiva *in Beziehung stehend, ihm gehörig* u. s. w.: गणाः Kathâs. 46,201. — *b) zu* Çaṁkarâkârja *in Beziehung stehend, von ihm herrührend, ihn betreffend* u. s. w.: वाक्यसार Verz. d. Oxf. H. 252,*b*, No. 626, Z. 6. कथा 253,*b*,2. °दर्शन Sarvadarçanas. 180,18. — 2) f. ई *a)* Çiva's *Anordnung der Buchstaben, die* Çivasûtra Verz. d. B. H. No. 376. — *b) der von* Çaṁkaramiçra *verfasste Commentar* Hall 206. — 3) n. *das unter* Çiva *stehende* Nakshatra Ârdrâ Varâh. Brh. S. 71,7.

2. शाङ्कर Suçr. 2,164,17. 169,9. Trik. 2,9,19. H. 1257 und Med. r. 225 fehlerhaft für शाक्कर.

शांकरि (von शंकर Çiva) m. patron. Skanda's und Gaṇeça's Med. r. 227.

शाङ्कव्यॅ m. patron. von शङ्कु gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. शाङ्कव्य gaṇa कुर्वादि zu 151.

शाङ्कव्यायनीॅ f. zu शाङ्कव्य gaṇa लोहितादि zu P. 4,1,18.

शाङ्कुक (von शङ्कु) m. N. pr. eines Dichters Râga-Tar. 4,704.

शाङ्कुपथिक adj. = शङ्कुपथेनाहृतम् oder गच्छति P. 5,1,77, Vârtt. 2.

शाङ्कुरॅ (von शङ्कु) adj. oder m. Bez. *des penis* AV. 7,90,3.

शाङ्ख adj. von शङ्ख ÇKDr. n. *der Laut einer Muschel* Çabdârthak. bei Wilson.

शाङ्खमित्र m. patron. von शङ्खमित्र Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58, 33. pl. 32.

शाङ्खमित्रि (patron. von शङ्खमित्र) m. N. pr. eines Grammatikers Comm. zu AV. Prât. 1,93. 2,6. 3,74.

शाङ्खलिखित adj. *von* Çaṅkha *und* Likhita *verfasst:* धर्म Parâçara bei Stenzler, Jâǵn. S. VII.

शाङ्खायन 1) m. शौ° patron. von शङ्ख gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. N. pr. eines Lehrers und Autors, Verfassers eines Brâhmaṇa und zweier Sûtra, Weber, Lit. 43. TS. Prât. 15,7. Ind. St. 1,18. 60. Verz. d. B. H. No. 110. 140. °ब्राह्मण Ind. St. 2,288. fgg. pl. *die Nachkommen oder Anhänger des* Çâṅkhâjana Verz. d. B. H. 57,4 v. u. Ind. St. 1, 393, N. 2. — 2) adj. (f. ई) *zu* Çâṅkhâjana *in Beziehung stehend* Weber, Nax. 2,392. — 3) n. Çâṅkhâjana's *Werk* Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. — Vgl. महा°.

शाङ्खायन्यँ m. patron. von शाङ्खायन gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98.

शाङ्खिक (von शङ्ख) m. *Bearbeiter von Muscheln* AK. 2,10,8. H. 910. *Muschelbläser* Gaṭâdh. im ÇKDr. — Vgl. शाङ्खिक.

शाङ्खिनँ m. patron. von शङ्खिन् P. 6,4,166, Schol.

शौङ्ख्य (von शङ्ख) 1) adj. *a) aus Muscheln bereitet* Suçr. 2,324,17. — *b) aus* Çaṅkha *gebürtig* gaṇa शण्डिकादि zu P. 4,3,92. — 2) m. patron. von शङ्ख gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

शाचि m. *Graupe, Grütze* (Mahîdh.) VS. 23,8.

शाचिगु adj. Bez. Indra's ṚV. 8,17,12. die Erklärungen der Comm. sind nicht annehmbar.

शाचिपूजन adj. desgl. ebend.

शाट m. und शाटी f. AK. 3,6,5,38. *Tuch, Binde, Zeugstreifen:* लम्बशाटपटावृत Spr. (II) 2901. Häufiger शाटी H. 675. शाटीमाच्छाद्य दुष्प्रच्छदाम् R. 2,32,31. शाटीं परितः कट्यां परिवेष्ट्य 36. Kuvalaj. 105, *b*. Verz. d. Oxf. H. 258,*b*,38 (wohl शाट्या zu lesen). शाटीव (st. dessen पटः 10,15,35) तन्तुषु Bhâg. P. 9,9,7. Saddh. P. 4, 20, *b*. 39, *a* (शाटि). स्नान° MBh. 13,1485. Mṛkkh. 49,11. Verz. d. Oxf. H. 85,*a*,40 (fälschlich °शाठी). शाटीपटीरम्, शाटीपट्टिकम् und शाटीप्रच्छदम् copulative Compp. gaṇa गवाश्वादि zu P. 2,4,11.

शाटक m. n. AK. 3,6,4,33. dass. Trik. 2,6,33. H. 675, Schol. Kâç. zu P. 1,1,36. रक्तो ह्वि ज्ञायते भोग्यो नारीणां शाटको यथा Spr. 2581. Kathâs. 53,38. 43. 54,105. 119. शिरस्स्वाबद्ध° 13,187 (vgl. पट्टक 190). शिरः° Râǵa-Tar. 6,100. पत्त्रपा° Suçr. 1,358,15. 17. 359,2. पत्त्र° 2,47,2. 55,12. पट्ट° Med. ṇ. 102. शाटिका f. dass. Bhar. zu AK. nach ÇKDr. Nach Bhar. im ÇKDr. ist शाटक m. n. auch = नाटकभेद.

शाटीय s. ताम्र°.

शौट्य 1) adj. *aus* Çaṭa *gebürtig* gaṇa शण्डिकादि zu P. 4,3,92. — 2) m. patron. von शट gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. तिकादि zu 154.

शाट्यायन (patron. von शाट्य) 1) m. N. pr. eines Lehrers Çâṅkh. Gṛhj. 6,1. Ind. St. 1,58. 233 fg. (Verfasser eines Gesetzbuchs). 5,66. Verz. d. B. H. No. 322. R. ed. Gorr. 2,32,42, v. l. (s. S. 471, wo शाट्यायनगोत्र zu lesen ist). °ब्राह्मण Ind. St. 4,4. °होम Tithjâdit. im ÇKDr. pl. *die Anhänger des* Çâṭjâjana Ind. St. 3,271. — 2) f. ई Titel einer Upanishad. Ind. St. 3,325.

शाट्यायनक n. *die Vorschrift des* Çâṭjâjana Âçv. Çr. 1,4,13. Lâṭj. 1,2,24. Schol. zu Kâtj. Çr. 7,5,7.

शौट्यायनि m. patron. von शाट्य gaṇa तिकादि zu P. 4,1,154. Çat. Br. 8,1,4,9. 10,4,5,2. Verfasser eines Gesetzbuchs Verz. d. Oxf. H. 270,*b*,1 v. u. 279,*b*,14.

शाट्यायनिँन् m. pl. *die Anhänger des* Çâṭjâjana Schol. zu P. 4,3,105 und 2,104, Vârtt. 26. Lâṭj. 4,5,18. Anupadas. 1,8. 2,9. 3,2. 11. 4,8. Sâj. zu ṚV. 1,105.

शाठ s. कठ°.

शाठर m. patron. Saṁsk. K. 186,*a*,5.

शाठायन s. u. शाठायन्य.

शाठायन्यँ m. patron. von शठ gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98. pl. शाठायनाँः ebend.

शाठिन् s. u. कठशाठ.

शाठी Verz. d. Oxf. H. 85,*a*,40 fehlerhaft für शाटी.

शाठ्य (von शठ) n. *Falschheit, Hinterlist, heimtückisches Wesen* AK. 1,1,7,30. H. 377. MBh. 5,4113. Hariv. 2103. R. 2,23,9. 3,30,25. Mṛkkh. 87,5. Kâm. Nitis. 5,14. 13,43. Çâk. 121. Spr. (II) 367. 2738. 4580, v. l. 4813. (I) 5228. Varâh. Bṛh. S. 15,4. 68,22. 98,8. Kathâs. 60,204. Râǵa-Tar. 6,29. Vet. in LA. (III) 30,4. वित्त° *eine Unredlichkeit in Betreff des Vermögens, das sich ärmer* oder *reicher Machen als man ist* Hariv. 16218. Weber, Kṛshṇaǵ. 233. 278. fg. Bhâg. P. 5,13,11. 14,26. 8,16, 51. Pańkar. 3,9,12. Verz. d. Oxf. H. 102,*b*,8.

शाठ्यवन्त् (von शाठ्य) adj. *falsch, hinterlistig, heimtückisch* Varâh. Bṛh. S. 68,55.

शाड्, शौडते (श्लाघायाम्) Dhâtup. 8,37. — Vgl. शाल्.

शाडव s. फल° und षाडव.

शाड्वल und शाड्वल s. शाद्वल.

1. शाणँ (von शण) 1) adj. (f. ई) *hänfen:* Schnur Çat. Br. 6,7,1,7. Gewand Gobh. 2,10,5. 10. Lâṭj. 2,6,1. Kauç. 57. M. 2,41. 10,87. MBh. 12,6675. 13,7175 (शान ed. Calc. तथा ed. Bomb.). — 2) f. शाणी AK. 3,6,1,9. *ein hänfenes Gewand* Med. वस्त्राणां प्रवरा शाणी MBh. 3,12027. 12,11275. *ein durchlöchertes Kleid* H. 679.

2. शाण (von 2. शा) m. *Schleifstein* (*Probirstein*) AK. 2,10,32. Trik. 3,3,140. H. 909. an. 2,155. Med. ṇ. 29. Spr. (II) 1173. मणिः शाणोल्लीढः 4637. Vâsavad. 10,1. शाणा f. Spr. (II) 3398. शाणाश्मन् (I) 3331. शाणाश्मक (so zu lesen) Râǵa-Tar. 4,40. शाण = करपत्त्र *Säge* Viçva im ÇKDr. — Vgl. तर्कु°, दन्त° und निशाण unter निशान.

3. शाण m. *ein best. Gewicht,* = 4 Mâsha Trik. 3,3,140. H. an. 2,155. Med. ṇ. 29. Bhâvapr. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,2. 3. Çârṅg. Saṁh. 1,1,16. 30. 3,8,8. 11,29. अष्टौ शाणाः शतमानं वदन्ति MBh. 3,10665. °प्रमाण Hariv. 7575. द्वि°, त्रि° adj. P. 7,3,17. त्रि° 5,1,36, Schol. f. आ dass. Suçr. 1,168,18. fg.

शाणक (von 1. शाण) *ein hänfenes Tuch,* — *Gewand* Lalit. ed. Calc. 332,12. Hiouen-thsang 1,39 (शणक gedruckt).

शाणकवास = शाणवास Hiouen-thsang 1,39. Vie de Hiouen-thsang 70. an beiden Orten शणक°.

शाणपाद m. 1) *ein Viertel* Çâṇa d. i. *ein* Mâsha Hariv. 7563. — 2) N. pr. eines Berges Hariv. 7576.

शाणवत्य m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1872.

शाणवास (1. शाण + 1. वास) m. N. pr. eines Arhant Wassiljew 225.

शाणवासिक m. dass. Wassiljew 38. fgg. Târan. 9. fgg. 15. fgg. Schief-

NER. Lebensb. 290 (60). 308 (78). LIA. 2, Anh. III.

शाणाजीव (2. शाणा + आ°) m. *Schwertfeger* H. 916.

शाणि m. *eine best. Pflanze*, = राजशाणा ÇABDAM. im ÇKDR.

शाणिक in द्वि° adj. von 3. शाणा ÇÂRṄG. SAṀH. 1,11,29.

शाणित (von 2. शाणा) adj. *gewetzt, geschärft* ÇKDR. शाणितशर Spr. (II) 1625.

शाणीर n. = शणीर VIÇVA im ÇKDR.

शाणोत्तरीय TRIK. 2,7,24 fehlerhaft für शालातुरीय; शालोत्तरीय ÇKDR. und WILSON nach ders. Aut.

शाण्ड (patron. von शण्ड) m. N. pr. eines Mannes ṚV. 6,63,9. Vater eines Lakshmîdhara Verz. d. Oxf. H. 110,*b*, N. 1.

शाण्डदूर्वा f. v. l. des AV. 18,3,6 für पाकदूर्वा des ṚV.

शाण्डक m. *ein best. Thier* (in Erdlöchern wohnend) KARAKA 1,27. साडुक v. l.

शाण्डिक्य adj. aus Çaṇḍika *gebürtig* P. 4,3,92.

शाण्डिल 1) adj. von Çâṇḍilja *stammend, von ihm vorgeschrieben* u. s. w.: अग्नि ÇAT. BR. 9,1,1,43. 3,3,18. 9,5,1,61. 68. LÂṬJ. 8,2,28. NID. 4,9. — 2) m. pl. *die Nachkommen des* Çaṇḍila gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111. ÂÇV. ÇR. 12,14,7. TAITT. ÂR. 1,22,10. Verz. d. B. H. 60,3 v. u. 62,30. Verz. d. Oxf. H. 58,*b*,38. sg. SCHIEFNER, Lebensb. 256 (26) fehlerhaft für शाण्डिल oder शाण्डिल्य. — 3) f. ई (f. zu शाण्डिल्य) N. pr. einer göttlich verehrten Brahmanin, die als Mutter Agni's angesehen wird, MBH. 1,2584. 5,3873. 6,295. 13,5859. fgg. HARIV. 7921. 8650. 9532. 13928. शाण्डिलीपुत्र m. N. pr. eines Lehrers ÇAT. BR. 14,9,4,32. göttlich verehrt (wohl Agni) Verz. d. Oxf. H. 31,*a*,10. °मातर् Spr. (II) 3535. PAṄKAT. 122,1.

शाण्डिलेय m. metron. von शाण्डिली, wohl Bez. des Agni Verz. d. Oxf. H. 31,*a*,9.

शाण्डिल्य 1) m. *a*) patron. von शण्डिल gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. N. pr. verschiedener Lehrer TRIK. 3,3,321. H. an. 3,508. fg. MED. j. 106. fg. ÇAT. BR. 9,4,4,17. 5,2,15. 10,1,4,10. 4,1,11. 6,3,2. 5,9. 14,5,5,20. 22. 7,3,26. 28. LÂṬJ. 1,1,26. 4,19. 5,20 u. s. w. KHÂND. UP. 3,14,4. Verz. d. B. H. 61,35. 37. MBH. 2,112. 12,9114. 13,3308. 6266. R. GORR. 2,32,16. KATHÂS. 9,9 (सान्दिल्य gedr.). Verz. Oxf. d. H. 28,*a*, No. 71. 34,*a*,8. 58,*b*,23. 60,*b*,6. 74,*a*,37. 120,*a*,4. 125,*a*,7. 284,*a*,24. 310,*a*,27. 327,*b*,7. 356,*a*,31. Verz. d. Cambr. H. 22. 53. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,10. NÂGÂN. 11,24. HALL 28 (ein neuerer Autor). °स्मृति MACK. Coll. 1,20. °विद्या COLEBR. Misc. Ess. 1,326. Ind. St. 1,259. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 7. °सूत्र (gedruckt in der Bibl. indica) Verz. d. Oxf. H. 228,*b*, No. 560. HALL 143. °सूत्रप्रवचन 144. °शतसूत्रव्याख्या Ind. St. 1,470. °शतसूत्रीयं भाष्यम् ÇÂṆḌ. 1. fgg. °शतसूत्रीभाष्य HALL 144. — *b*) ein N. Agni's (vgl. शाण्डिली und शाण्डिलेय) H. an. MED. HARIV. 992. — *c*) *Aegle Marmelos Corr.* AK. 2,4,2,12. TRIK. H. an. MED. — 2) adj. *von* Çâṇḍilja *stammend, — verfasst:* धर्मा: Verz. d. Oxf. H. 226,*b*,23. — 3) wohl n. als N. einer Upanishad Ind. St. 3,326. — Vgl. उदर°.

शाण्डिल्यलक्ष्मण m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. B. H. No. 394.

शाण्डिल्यायन m. patron. von शाण्डिल्य gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80. N. pr. eines Lehrers ÇAT. BR. 9,5,1,64. 10,4,5,3. LÂṬJ. 2,7,1. 3,4,22. 7,4. 4,4,6 u. s. w. NIDÂNAS. 2,2. 3. 4,1. 8. Ind. St. 4,372.

शाण्डिल्यायनक adj. von शाण्डिल्यायन gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80.

शात्य adj. von 3. शाणा am Ende eines comp. nach einem Zahlwort P. 5,1,35. fg.

1. शात adj. *gewetzt, geschärft; dünn, schmächtig* s. u. 2. शा.

2. शात (von शत्) m. *das Abfallen, Ausfallen* VOP. 8,126. नख° SUÇR. 2,246,15. केश° 248,11.

3. शात n. *Freude* AK. 1,1,4,3. अति° *grosse Freude bereitend* GÎT. 10,9. — Vgl. गय° und सात.

शातक m. pl. N. pr. eines Volkes MÂRK. P. 58,46.

शातकर्णि m. N. pr. oder patron. verschiedener Männer RAGH. 13,38 (मन्दकर्णि und माण्डकर्णि R.). Verz. d. Oxf. H. 135,*a*, No. 254. 217,*b*, 31. VP. 4,24,12. सातकर्णि Z. f. d. K. d. M. 4,171. 175. शातकर्णिन् VP. 4,24,12. fg.

शातकुम्भ 1) n. *Gold (aus dem Flusse* Çatakumbhâ *gewonnen;* vgl. जाम्बूनद) AK. 2,9,95. H. 1045. an. 4,213. MED. bh. 25. HALÂJ. 2,18. 5,20. MBH. 1,4438. 4,1275. 13,5232. HARIV. 6127. R. 6,111,10. ÇIÇ. 9,9. Spr. (II) 1322. VARÂH. BṚH. S. 12,20. BHÂG. P. 4,9,56. pl. PAṄKAR. 2,1,32. — 2) adj. *golden* MBH. 7,739 (शातकुम्भमयापीड: ed. Bomb.). R. GORR. 2,12, 4. 82,9. 5,9,16. SUÇR. 2,324,17. 355,13. — 3) *Nerium odorum Ait.* H. an. MED. kann als ein N. für *Gold* auch den *Stechapfel* bezeichnen; vgl. AK. 2,4,3,58.

शातकुम्भमय (von शातकुम्भ) adj. (f. ई) *golden* MBH. 1,4950. 3,12186. 6,2262. 7,739 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 14,87. HARIV. 6197. 6918 (neben जाम्बूनदमय). 15345. R. 2,81,10. 4,22,32. 5,7,18. 10,9.

शातकौम्भ (von शातकुम्भ) 1) adj. (f. ई) *golden* MBH. 11,567. HARIV. 6546. 8947. 13023. R. GORR. 2,100,65. SUÇR. 2,346,4. BHÂG. P. 3,21,36. 5,16,29. 10,5,3. 46,47. — 2) n. *Gold* BHAR. im DVIRÛPAK. nach ÇKDR. H. 1045, Schol.

शातकौम्भमय adj. = शातकुम्भमय *golden* BHÂG. P. 9,7,22.

शातद्वारेय m. patron. von शतद्वार gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

शातन (von शत्) 1) adj. (f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41) *abfallen machend:* कूल° NIR. 6,17. *abhauend:* पर्वतपक्ष° RAGH. 3,42. *ausschlagend:* एकाङ्गशातनी R. 5,37,4. *zu Grunde richtend:* शोक: शातनस्तनो: KATHÂS. 101,200. अमित्र° BHÂG. P. 10,51,35. — 2) n. *a*) *das Abfallenmachen* DHÂTUP. 28,134. *das Abschneiden, Abpflücken:* पत्त्र° SÂRAMAṄGARI im ÇKDR. *das Behobeln, Abdrechseln* MÂRK. P. 77,41. fg. 106,40. 64. *das Zugrunderichten:* अरि° MÂRK. P. 23,15. वीर्य° 116,29. — *b*) *Mittel zum Abfallen, Ausfallen:* गर्भ° *Abortivmittel* SUÇR. 1,277,12. लोमाम् ÇÂRṄG. SAṀH. 3,11,29. — Vgl. पलाश° (auch P. 2,2,8, Vârtt. 1, Schol.), लोम°.

शातपत adj. von शतपति gaṇa अश्वपत्यादि zu P. 4,1,84.

शातपत्त्र = शतपत्त्रमिव gaṇa शर्करादि zu P. 5,3,107.

शातपत्त्रक (von शतपत्त्र) m. *Mondschein* ÇABDAK. im ÇKDR. °पत्त्रकी f. WILSON nach ders. Aut.

शातपथ adj. (f. ई) *zum* Çatapathabrâhmaṇa *in Beziehung stehend, zu ihm gehörig, darauf beruhend* u. s. w. KÂÇ. zu P. 4,2,60. श्रुति WEBER, GJOT. 16. प्रसिद्धि ÇAṄK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 274.

शातपथिक m. *ein Anhänger —, Leser des* Çatapathabrâhmaṇa Weber, Lit. 82. — Vgl. शात°.

शातपर्णेय m. patron. von शतपर्ण Çat. Br. 10,3,3,1.

शातपुत्रक (von शतपुत्र) n. *der Besitz von hundert Söhnen* gaṇa मनोज्ञादि zu P. 5,1,133.

शातभिषं adj. (f. ई) *unter dem* Nakshatra Çatabhishag *geboren* P. 4,2,8, Vârtt. 2, Schol.

शातभिषजं adj. (f. ई) dass. P. 4,3,36. 2,8, Vârtt. 2, Schol.

शातभीरु s. शतभीरु und शीतभीरु.

शातमन्यव adj. (von शतमन्यु) adj *zu* Indra *in Beziehung stehend, ihm eigen:* आधिपत्य Kir. 13,38.

शातमानं adj. (f. ई) *einen* Çatamâna *werth* u. s. w. P. 5,1,27. — Vgl. अध्यर्ध°.

शातय m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 58,27.

शातयितर् nom. ag. von शत् Nir. 2,16.

शातरात्रिक adj. von शतरात्र Schol. zu Kâtj. Çr. 1036,2. 6. 14.

शातलेयं m. patron. von शतल gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

शातवनेयं m. patron. von शतवनि ṚV. 1,59,7.

शातशूर्प (wohl patron. von शत + शूर्प) m. N. pr. eines Mannes Nid. 4,12.

शातशृङ्गिन् (von 1. शात + शृङ्ग) m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 55, 13. die Länge in der ersten Silbe durch das Metrum gesichert.

शातह्रद (von शतह्रदा) adj. *vom Blitz kommend:* ज्योतिस् Ragh. 15,82.

शातातप (wohl 1. शात + आतप) m. N. pr. eines Gesetzgebers Jâǵn. 1,5. Verz. d. B. H. 57,23. No. 1017. 1028. 1283. Verz. d. Oxf. H. 34, *a*,9. 266,*a*,42. 268,*a*,8. 271,*a*,1. 279,*b*,15. 290,*a*, No. 696. Ind. St. 1,20. 467. 2,23. 9,176. Kull. zu M. 3,94. — Vgl. बृहच्छातातप und वृद्ध°.

शाताह्वर m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

शाताह्वरेय m. patron. von शाताह्वर ebend.

शातिन् (von शत्) nom. ag. *Abhauer:* पर्वतपक्ष° Ragh. ed. Calc. 3,42.

शात्रवं (von शत्रु) 1) adj. *feindlich:* बल R. 6,6,33. यशस् Ragh. 4,42. — 2) m. *Feind* gaṇa प्रज्ञादि zu P. 5,4,38. AK. 2,8,1,11. Trik. 3,3,387. H. 728. an. 3,713. fg. (शत्रौ zu lesen). Med. v. 52. Halâj. 2,301. MBh. 8,1523. Çiç. 9,44. Bhaṭṭ. 5,81. — 3) n. *a) Feindschaft.* — *b) Feindesschaar* H. an. Med.

शात्रुंतपि (von शत्रुंतप) m. pl. N. pr. einer Völkerschaft oder Genossenschaft gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116.

शात्रुंतपीय m. ein *Fürst der* Çâtrumtapi ebend.

शादं (von शद्) oxyt. Uṇâdis. 4,97. = शद् P. 3,1,140. 1) *das Abfallen;* s. पर्ण°. — 2) *Gras* AK. 3,4,16,92. H. an. 2,235. Med. d. 16. Halâj. 5,14. °हरित AK. 2,1,10. H. 955. अव शादेषु (= तृणेषु Comm.) गच्छति der Soma ṚV. 9,15,6. शादं दद्भिरवकां दन्तमूलैः (प्रीणामि) VS. 25,1. — 3) *Sumpf* AK. 1,2,3,9. 3,4,16,92. H. 1090. H. an. Med. Halâj. 3,56.

शादन (von शद्) n. *das Ausfallen* Vâgbh. 7,10. 11,19.

शाद्वलं (von शाद) P. 4,2,88. adj. *mit Gras bewachsen* AK. 2,1,10. H. 955. Halâj. 2,4. n. sg. und pl. *Grasplatz, Rasen* Pâr. Gṛhj. 3,4. Jâǵn. 3,7. MBh. 3,11036. 11611. 5,3833. 13,2828. Hariv. 583. R. 2,30,14 (16 Gorr.). 91,29 (100,26 Gorr.). 3,50,14. 73,39. 78,29. 4,60,12. 5,4,4. 9,5. 55,1. 6,15,6. Kâm. Nîtis. 14,30. Ragh. 2,17. Vikr. 57,18. Spr. 2938. 5391. Kir. 5,37. Varâh. Bṛh. S. 45,7. 51,2. 88,20. 89,1. 95,34. Kathâs. 65,7. 111,4. Râǵa-Tar. 2,167. 3,225. 6,120. Bhâg. P. 10,20,30. अति° 18,5. am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 4,2015. Hariv. 8128. R. Gorr. 2,65,16. 4,44,86. Kir. 7,26. Für das adj. führt Aufrecht (Uṇâdis. Ind.) folgende Stellen auf: शाद्वले धरणीतले Bhavishjottarap. 122, 42. नहि कोटरसंस्थे ऽग्नौ तरुर्भवति शाद्वलः so v. a. *belaubt* Kshîrasv. शाद्वलैः कोमलतृणैः पूरयेच्च सकौतुकम् *grün, frisch* Kâçikh. 32,50. das Wort wird häufig fälschlich शाड्वल (auch wohl शाड्बल) geschrieben.

शाद्वलवत् (von शाद्वल) adj. *mit Rasen bedeckt:* देश Pâr. Gṛhj. 3,10 (mit ड geschr.).

शाद्वलाभ (शाद्वल + आभा) m. *ein best. (grünes) Insect* Suçr. 2,293,4.

शाद्वलित (von शाद्वल) n. *das Bedecktsein mit Rasen:* न यत्र चण्डांशुकरा विषोल्बणा भुवो रसं शाद्वलितं च गृह्णते Bhâg. P. 10,18,6.

शाद्वलिन् (wie eben) adj. *mit Rasen bedeckt:* भूमि R. 4,5,19.

शाधि und शार्धी f. gaṇa बह्वादि zu P. 4,1,45.

शान्, शीशांसति und °ते° = शा *wetzen, schärfen* Dhâtup. 23,26. P. 3,1,6. Vop. 8,103. 132. AV. Prât. 1,87, Comm.

शान 1) m. *a)* MBh. 13,7175 fehlerhaft für 1. शाण. — 2) = 2. शाण *Schleifstein* Bhar. zu AK. nach ÇKDr. — 2) f. ई *Koloquinthe* Çabdak. im ÇKDr.

शानि f. Siddh. K. 247,*b*,15.

शानित s. शाणित.

शानिल m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 57,24.

शानैश्चर (von शनैश्चर) adj. *zu Saturn —, zu seinem Tage (Samstag) in Beziehung stehend, an einem solchen Tage erfolgend:* प्रक्रिया Vet. in LA. (III) 13,9.

1. शान्त (partic. von 2. शम्) 1) adj. = शमित P. 7,2,27. AK. 3,2,47. *a) beruhigt, zur inneren Ruhe gelangt, frei von aller Leidenschaft* H. 811. an. 2,199. Med. t. 63 (शमान्वित mit ÇKDr. zu lesen). Halâj. 2, 189. 244. Bṛh. Âr. Up. 4,4,23 (vgl. Vedântas. (Allah.) No. 14. Sarvadarçanas. 59,21. आप्त Çat. Br.). Maitrjup. 2,4. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,149. R. 2,103,22. Ragh. 12,20. Spr. (II) 1399. 4180. 4772. (I) 2226 (अ°). Kathâs. 24,105. Weber, Râmat. Up. 356. Bhâg. P. 1,2,26. 3,27,8. 31, 34 (अ°). 4,6,34. 9,19,29. °हृदय Khând. Up. 8,8,3. शान्तात्मन् Maitrjup. 5,1. M. 1,52. R. 5,81,27. Varâh. Bṛh. S. 101,5. °मनस् 60,19. MBh. 5, 7379. Çâk. 102. °चेतस् Spr. 3157. चित्त Verz. d. Oxf. H. 229,*b*,29. 31. 40. Kathâs. 29,82. Bhâg. P. 3,32,42. मति 1,15,28. *sanft* von einer Person Pańkat. 1,14,69. *ruhig, still:* मृग R. Gorr. 2,99,3. Ragh. 14,79. Nacht Âçv. Gṛhj. 4,6,6. Ort, Zustand u. s. w. Maitrjup. 6,36. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,122. 126. Spr. (II) 2065. R. 4,44,21. Çâk. 15. 95. Kathâs. 5,139. 21,26. शान्ते वर्त्मनि संस्थिताः Hariv. 1030. Bhâg. P. 3,26, 21. Sâṃkhjak. 38 (neben घोर und मूढ). VP. 1,2,44. 49. 7,13. आनन्द Bhâg. P. 2,2,31. 3,2,15. 25,38. तोय MBh. 3,2511. Spr. 2976. Hariv. 2981. fg. 2986. तेजस् Spr. (II) 2789. *mild:* Rede Çat. Br. 1,1,4,12 (superl.). 7,3,8. 4,8. Spr. 2519, v. l. Geruch Bhâg. P. 3,26,45. बाणी 5, 2,8. 8,22. Wind Çâk. 86. रस (in der Poesie) Trik. 1,1,126. H. 295. H. an. Med. Halâj. 1,92. Sâh. D. 238. न यत्र दुःखं न सुखं न चिन्ता न द्वेषरागौ न च काचिदिच्छा। रसः स शान्तः कथितो मुनीन्द्रैः सर्वेषु भावेषु शम-

प्रमाणाः ॥ 92, 15. fg. R. 1, 4, 7 (3,46 Gorr.). Prab. 2, 16. Râǵa-Tar. 1, 23. *weich, schmiegsam:* °शर्करवालुका: Hariv. 9005, v. l. Im Ritual und der Auguralkunde (Gegens. दीप्त) *zahm, mild, freundlich* (im Gegensatz zu *wild, der Ordnung widerstrebend); faustus* AV. 19, 9, 1. 2. °वृत्त Kauç. 13. 53. fg. °शाखा 21. पृथिवी Âçv. Gṛhj. 2, 4, 14. आपो वै शान्ता: शान्ताभि: शुचं शमयति TS. 5, 1, 5, 1. दिश् TBr. 2, 1, 3, 5. Ait. Br. 3, 8. 8, 1. अशान्ततनु 24. शान्तयोनि TBr. 1, 2, 1, 8. शान्ति: स्तुवन्ति Pañkav. Br. 21, 2, 9. °रवा: पत्तिमृगसंघा: Varâh. Bṛh. S. 21, 16. °पत्तिमृगराविता दिश: 24, 12. 30, 4. 7. 45, 16. 47, 27. °चेष्टाविराविन् 53, 61. 87, 1. आशा, दिश् 36, 2. 53, 109. 86, 12 (vgl. Ind. St. 10, 202). MBh. 3, 16875. Verz. d. B. H. No. 897. — *b) erloschen:* अग्नि Çat. Br. 14, 7, 1, 5. 6. शान्तार्चिरिव पावक: MBh. 1, 5923. 6817. R. 5, 21, 13. °रश्मिरिवादित्य: 6, 70, 50. ज्वरज्वाला: Spr. (II) 1130. 1816. Kir. 17, 16. Râǵa-Tar. 3, 181. Bhâg. P. 4, 28, 44. 9, 6, 55. — *c) nachgelassen, aufgehört, gewichen* Halâj. 4, 82. वाच् so v. a. *verstummt* Çat. Br. 14, 7, 1, 6. Kathâs. 22, 69. Spr. 2691. 3317. Bhâg. P. 4, 4, 24. °ज्वर MBh. 3, 3008. R. 5, 28, 18. °रथक्षोभपरिश्रम Ragh. 1, 58. 5, 47. Kumâras. 3, 42. Megh. 37. Suçr. 1, 131, 6. Çiç. 4, 22. Kathâs. 26, 32. 36, 84. 47, 54. 70, 73. Râǵa-Tar. 1, 15 (शान्ताशेष° zu lesen). 92. 102. 106. 3, 192. 420. 6, 310. Spr. (II) 1810. Daçak. 73, 5. Verz. d. Oxf. H. 55, *a*, 1 v. u. 379, *a*, 14. Bhâg. P. 3, 21, 37. 4, 2, 2. 7, 33. Hit. 80, 21. — *d)* von Geschossen so v. a. *unwirksam —, unschädlich gemacht* MBh. 1, 212. R. 1, 56, 5 (57, 5 Gorr.). 14 (57, 13 Gorr.). — *e)* शान्तं पापम् (auch wiederholt) *abgewehrt sei das Uebel,* ein Ausruf, mit dem man ein Unheil, das ein ausgesprochenes Wort bewirken könnte, abwehren will, R. 2, 74, 19. Mṛkkh. 13, 1. 18, 18. 162, 2. Çâk. 67, 13. Mâlav. 69, 10. Daçak. 93, 7. im Prâkrit Mṛkkh. 121, 15. 173, 1. Mudr. 24, 5. 25, 18. धिक् शान्तम् so v. a. *behüte Gott! bei Leibe nicht!* Mṛkkh. 109, 21. शान्तम् allein Uttarar. 6, 14 (10, 1). 55, 4 (72, 2). 88, 14 (114, 1). शान्तमेतन्मक्षामत्र मा स्मैवं भाषया: पुन: Kathâs. 22, 215. एकदा तत्र रात्रौ च स नृशंसश्चकार यत्। कथोपरोधत: शान्तमवाच्यमपि कथ्यते ॥ 77, 44. ईदृश: स विदेशस्थ: शान्तं मा भूत्कदा च न 101, 243. शान्तं दूतश्च विप्रश्च न वध्य इति जल्पता 46, 166. न भोक्ष्ये ऽहं नागान् शान्तमत: परम् so v. a. *so wahr mir Gott helfen möge!* 90, 195. dies ist das indecl. शान्तं वारणे Med. — *f) zur Ruhe gekommen, — gebracht* so v. a. *zum Tode befördert:* सुप्रतीकेन नागेन स हि शान्त: MBh. 1, 531. 7523. शान्तारि R. 4, 27, 5. *verstorben:* शान्ते पितरि *nach dem Tode des Vaters* Ragh. 18, 7. Râǵa-Tar. 2, 56. 4, 332. 402. गोनन्दसंततिरज्ञापत तत्र शान्ता *starb aus* 3, 527. — 2) m. N. pr. *a)* eines Sohnes des Tages MBh. 1, 2587. — *b)* eines Sohnes des Manu Tâmasa Mârk. P. 74, 60. vielleicht auch 75, 45. — *c)* eines Devaputra Lalit. 401. — *d)* eines Sohnes des Çambara Hariv. 9254. — 3) f. आ N. pr. *a)* einer Tochter Daçaratha's, Adoptivtochter Lomapâda's (Romapâda's) und Gattin Ṛshjaçṛṅga's, MBh. 12, 8609. Hariv. 1697. 8673. fgg. R. 1, 8, 16. 25. 10, 3. Uttarar. 4, 16 (7, 7). 80, 3 (103, 3). 128, 12 (173, 9). Bhâg. P. 9, 23, 7. — *b)* einer Göttin, die die Befehle des 7ten Arhant's ausführt, H. 44. — 4) n. *a) ein ruhiges Wesen, eine ruhige Natur* Bhâg. P. 4, 30, 4. — *b)* N. pr. eines Varsha in Ǵambudvîpa Bhâg. P. 5, 20, 3. — *c)* N. pr. eines Tîrtha Wilson, Sel. Works 2, 19. fg. — 5) indecl. s. u. 1) *e).*

2. शान्त adj. fehlerhaft für शात *dünn, schmächtig* (auch in der Bed. *gewetzt, geschärft*): उदर (= कृश Comm.) R. 2, 9, 33. Hariv. 7890 nach der Lesart der neueren Ausg. Varâh. Bṛh. S. 58, 50, v. l. शितशातौ कृशे तीक्ष्णे H. an. 2, 200.

शान्तक (wohl von शान्तय्) adj. *zur Ruhe bringend, beschwichtigend* in रोग°.

शान्तकर्णा (श्री°) m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12, 1, 21.

शान्तगुण adj. *dessen Vorzüge dahin sind,* euphemistisch so v. a. *gestorben* R. 2, 65, 24.

शान्तता (von 1. शान्त) f. *Ruhe —, Leidenschaftlosigkeit des Gemüths:* ऋषीणामप्यशान्तता Kathâs. 20, 132.

शान्तत्व (wie eben) n. dass. Maitrjup. 6, 29. Bhâg. P. 3, 26, 22. शान्तघोरविमूढत्व 26.

शान्तनव (von शंतनु) 1) adj. (f. ई) *von* Çam̃tanu *verfasst:* टीका Verz. d. Oxf. H. 46, *a*, 13. — 2) m. patron. Bhîshma's Trik. 2, 8, 12. MBh. 1, 2261. 2420. 4068. 5, 5956. Wilson, Sel. Works 2, 202. — 3) m. N. pr. des Verfassers der Phiṭsûtra (s. d. Ausg. von Kielhorn).

शांतनु s. शंतनु.

शान्तपुर n. N. pr. einer *Stadt* Wilson, Sel. Works 2, 23. °पुरी Târan.

शान्तमति m. N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 265, 13. fg. — Vgl. शान्तसुमति.

शान्तय् (von 1. शान्त), °यति *Jmd beruhigen* Çâk. Ch. 94, 10.

शान्तरय m. N. pr. eines Sohnes des Dharmasârathi Bhâg. P. 9, 17, 12.

शान्तरसनाटक n. Titel eines *Dramas* Verz. d. Oxf. H. 227, No. 537.

शान्तत्रप adj. *Ruhe an den Tag legend* Spr. (II) 2720.

शान्तश्री m. Bein. Prakaṇḍadeva's Wilson, Sel. Works 2, 23.

शान्तसुमति m. N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 248, 14. — Vgl. शान्तमति.

शान्तसूरि m. N. pr. eines Scholiasten Ind. St. 1, 473. — Vgl. शान्तिसूरि.

शान्तसेन m. N. pr. eines Sohnes des Subâhu Bhâg. P. 10, 90, 38.

शान्तान्तकर m. N. pr. eines Sohnes des Çambara Hariv. 9254.

शाँन्ति (von 2. शम्) 1) f. *a) Ruhe des Gemüths, Seelenruhe, innerer Friede* AK. 3, 3, 3. Trik. 3, 3, 186. H. 304. an. 2, 200. Med. t. 62. शान्तिमत्यन्तमेति Kathop. 1, 7. Ind. St. 1, 427. 2, 98. Bhag. 2, 66. द्वैरथेनास्तु वै शान्तिस्तव वा मम वा MBh. 3, 3037. शान्तिं न च गच्छति 15705. °गत 12, 6563. न लेभे शान्तिमात्मन: R. 1, 64, 16. न मे शान्तिर्भविष्यति 2, 99, 5. fgg. °परायण R. Gorr. 1, 76, 22. 4, 23, 7. Kumâras. 4, 17. Ragh. 7, 68. Çâk. 95, v. l. Vikr. 24. Mâlatîm. 87, 6. Spr. (II) 1287. 1705. 2753. 2977. °खड्ग: करे यस्य (I) 2975. °तुल्यं तपो नास्ति 5071. Varâh. Bṛh. S. 104, 26. Râǵa-Tar. 4, 387. Wilson, Sel. Works 1, 163. Prab. 5, 5. Bhâg. P. 3, 29, 23. 4, 7, 54. 20, 10. 9, 22, 13. Pañkat. 89, 5. 90, 4. शान्ति: करणीया Hit. 36, 5. शान्तिमिच्छन्ति साधव: Spr. (II) 4651. — *b) das Erlöschen, Nachlassen, Aufhören, Sichlegen; das Ausbleiben einer üblen Wirkung, eine darauf gerichtete Cerimonie:* शान्तिमुपागमत् (अग्नि:) R. 3, 9, 34. अलात° Ind. St. 2, 101. भय° MBh. 1, 1640. नयनसलिलं योषितां शान्तिं नेयम् Megh. 40. अधरविघात° Ragh. 11, 1. निदाघताप° Mâlatîm. 128, 3. Spr. (II) 340. भवबीज° 816. अधुना च स शापो व: सर्वेषां शान्तिमागत: Kathâs. 25, 260. Râǵa-Tar. 1, 166. des Hungers Ait. Br. 5, 27. Spr. 3335. Bhâg. P. 10, 23, 1.

रुत्नाम् Spr. (II) 1992. व्याधेः (I) 3041. विस्फोट° 2276. तृष्णा° 2784. तोयविप्लव° Râǵa-Tar. 1,159. 375. 3,461. 4,715. शीत° 6,364. धनं नीयते शान्तिम् 4,681. ग्रापच्छान्ति 6,223. सर्वोपद्रव° Pańkar. 3,14,18. जन्मनत्रादि° Verz. d. Oxf. H. 4, No. 30. मोह° 227,a,16. शान्तिमुपैति पापम् Varâh. Bṛh. S. 46,46. 24. AV. 19,9,3. fgg. VS. 3,43. 36,17. TS. 1,5,1,4. 2,5,8,2. ग्रपो ऽवैवासति शान्त्यै TBr. 1,1,3,1. 2,1,3,5. Ait. Br. 1,13.16. वज्रस्य 3,8.34. शान्तिर्वा ग्रापः 7,5. ग्रपां शान्तिः ein Spruch 8,6. 8. Çat. Br. 9,2,3,37. ग्रद्भुतानां कर्मणाम् Shadv. Br. 5,1. 2. 10. शान्तिं कृत्वा गुरुमभिवादयते Gobh. 3,2,29. शान्त्युदक Kauç. 9. 17. 44. 80. Çâk. 31,11. Verz. d. Oxf. H. 94,b,15. °पात्र Çâńkh. Gṛhj. 6,2. 3. 6. — R. 2,25,27. शान्तयश्च प्रवर्तन्तां समन्ततः 7,91,16. 1,11,14 (20 Gorr.). MBh. 14,2411. fg. °शतकैः Spr. (II) 3217, v. l. Varâh. Bṛh. S. 2, S. 3, Z. 17. खञ्जनोत्पात° S. 7, Z. 4. ग्रग्रुभं शान्तिभिः शमयेत्पुरोधाः 43,61. नीराजनसंज्ञिता 44,2. कुर्याच्छान्तिं तुरंगाणाम् 6. 21. नृपः शान्तिं प्रयुञ्जीत 46,3. 5. 17. 54. 80. 48,2. पौषी 82. 97,17. 98,6. 104,8. Verz. d. Oxf. H. 42,b,10. 86,b,42. fgg. 97,b,34. *das Vermögen sich von allem Widerwärtigen zu befreien* 50,b,5. 100,a,40. 103,a,11 und N. 4 (vgl. Weber, Râmat. Up. 303). °व्रत 34,a,35. fg. 58,a, 43. — c) *Friede, Heil, Segen, Wohlergehen;* = मङ्गल, भद्र Trik. H. an. Med. MBh. 1,4515. fg. Kathâs. 25,92. त्रयाणामपि लोकानां तदा शान्तिर्भविष्यति R. 3,18,46. 69,10. Varâh. Bṛh. S. 11,46. 30,15. दृष्ट्वा शान्तिं मन्त्रीपतेः 48,21. नृपदेशादिशान्तिस्तु प्रशस्तिरभिधीयते Sâh. D. 405. लोकानां शान्तिः N. eines Sâman Ind. St. 3,235,b. वादयन्ति तदा शान्तिम् *Heil —, Wohlergehen wünschen* R. 2,69,4. उवाच शान्तिं मम चापि 5,69,28. ज्ञेयुः शान्तिमनुत्तमाम् Hariv. 13732. मधुरमुवाच शान्तियुक्तम् R. Gorr. 2,20, 47. — d) *Vernichtung, das zu Grunde Gehen:* eines Feindes Kumâras. 2,51. Kathâs. 20,69. Mârk. P. 108,5. तस्य शान्तिं करिष्यामि Bhâg. P. 7,4,26. *das Eingehen zur ewigen Ruhe, Sterben, Tod:* शान्तिं निःसंतनियंयौ Râǵa-Tar. 3,124. शान्तिं प्रपेदे 4,124. शान्तिमागतः 702. — e) = शान्तिकल्प Bhâg. P. 12,7,4. — f) *die Seelenruhe* u. s. w. personif. Hariv. 14036. eine Tochter der Çraddhâ Prab. 17,13. 43,3. fgg. Gattin Atharvan's Bhâg. P. 3,24,24. eine Tochter Daksha's und Gattin Dharma's 4,1,49. Mârk. P. 50,21. VP. 54. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Indra MBh. 1,7304. — b) Indra's im 10ten Manvantara VP. 3,2,25. Mârk. P. 94,13. — c) eines Tushita, Sohnes des Vishṇu von der Dakshiṇâ, Bhâg. P. 4,1,7. — d) eines Sohnes des Kṛshṇa von der Kâlindî Bhâg. P. 10,61,14. — e) eines Ṛshi MBh. 12,12759. eines Sohnes des Añgiras 13,4147. eines Schülers des Bhûti Mârk. P. 99,11. — f) eines Sohnes des Nîla und Vaters des Suçânti VP. 453. Bhâg. P. 9,21,30. fg. — g) des 16ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî und 5ten Ḱakravartin in Bhârata H. 28. 693. H. an. Çatr. 1,2. 382; vgl. °नाथ. — h) eines Lehrers (mit vollem Namen रत्नाकर°) Târan. 234. 239. 243. 325. 328. — Vgl. ग्रह°, महा° (Varâh. Bṛh. S. 46,81 °शान्ती), सु°.

शान्तिक (von शान्ति) 1) adj. *zur Abwehr übler Folgen dienend,* n. *eine darauf gerichtete Handlung* H. ç. 109. MBh. 13,7081. Kâm. Nîtis. 4,32. Spr. (II) 3217. Varâh. Bṛh. S. 44,20. Mârk. P. 50,57. 102,11. 17. 118, 45. Verz. d. Oxf. H. 86,b,29. fg. 92,a,26. 94,b,14. 97,b,8. 19. Çatr. 14, 245. 285. Z. d. d. m. G. 14,571,16. Kull. zu M. 9,322. als Titel einer Schrift Verz. d. Tüb. H. 13. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,20. Mârk. P. 58,34.

शान्तिकर 1) adj. *Frieden —, Heil —, Segen bringend* Varâh. Bṛh. S. 47,9. 58,35. ग्र° *Unheil bringend* Bhâg. P. 5,22,16. — 2) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 21,107. 23,91.

शान्तिकरण n. *das Abwenden übler Folgen* Kâtj. Çr. 26,7,58.

शान्तिकर्मन् n. *eine Handlung zur Abwehr übler Folgen* Âçv. Gṛhj. 4. 6,1. Ind. St. 1,16,10. fg. Verz. d. Oxf. H. 97,b,19. Verz. d. B. H. No. 1245.

शान्तिकल्प m. N. des 5ten Kalpa des AV. Ind. St. 1,297. 3,279. Weber, Nax. 2,367. fgg. 390. fgg. Verz. d. B. H. No. 363. 366. Verz. d. Oxf. H. 55,b,38. fg. Schol. zu Bhâg. P. 12,7,4.

शान्तिकृत् adj. *durch Aufsagen von Sprüchen* u. s. w. *ein Uebel entfernend, — Jmd eine Erleichterung verschaffend* MBh. 14,2243.

शान्तिगुप्त m. N. pr. eines Mannes Târan. 58. 263. 265.

शान्तिगुह m. desgl. Hall 199.

शान्तिगृह n. *das Gemach, in welchem die Cerimonie zur Abwehr übler Folgen vollzogen wird,* H. 997. Varâh. Bṛh. S. 44,5. 6. °क n. H. 997, Schol. — Vgl. शान्तिसद्मन्.

शान्तिचन्द्रिका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 211,b,1 v. u.

शान्तिचरित्रनाटक n. Titel eines Dramas Ind. St. 1,466.

शान्तिद adj. *Heil —, Segen bringend* Varâh. Bṛh. S. 58,33. fg.

शान्तिदीपिका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292,b,20.

शान्तिदेव 1) m. N. pr. eines Mannes Târan. 5. 146. 162. fg. 327. Wassiljew 208. 290. 310. 314. 326. Schiefner, Lebensb. 310 (80). — 2) f. ग्रा N. pr. einer Tochter Devaka's und einer der Gemahlinnen Vasudeva's Hariv. 1948. 1956. 2026. VP. 4,14,5. Bhâg. P. 9,24,22. 49.

शान्तिनाथ m. = शान्ति 2) g) H. 693. Çatr. 1,500. °पुराण Mack. Coll. 1,152.

शान्तिपद्धति f. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1245.

शान्तिपर्वन् n. Titel des 12ten Parvan im MBh.

शान्तिपुर n. N. pr. einer *Stadt* Wilson, Sel. Works 1,152. 156. Kshitîç. 31,5.

शान्तिपुराण n. Titel eines Purâṇa der Ǵaina Verz. d. Oxf. H. 372, b, No. 267. Vgl. लघु° 266.

शान्तिप्रभ m. N. pr. eines Mannes Târan. 198. 204. Wassiljew 79.

शान्तिमयूख m. Titel eines Abschnittes in einem grösseren, aus 12 Abschnitten (मयूख) bestehenden Werkes des Nîlakaṇṭha Verz. d. B. H. No. 1243. Mack. Coll. 1,33.

शान्तिरक्षित m. N. pr. eines Mannes Târan. 204. 212. fg. 219. Wassiljew 275. 319. 324.

शान्तिरत्न n. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1244. Verz. d. Oxf. H. 279,b,16.

शान्तिवाचन n. und adj. (= शान्तिवाचनं प्रयोजनमस्य) gaṇa पुण्याहवाचनादि zu P. 5,1,111, Vârtt. 3.

शान्तिवाहन m. N. pr. eines Fürsten Târan. 75. 304. Wassiljew 49. 54.

शान्तिशतक n. *hundert über Seelenruhe handelnde Strophen,* Titel einer dem Çihlana oder Sihlana zugeschriebenen Sammlung von Sprüchen, die öfters herausgegeben ist; vgl. Haeb. Anth. 410, Çl. 3.

शान्तिशील m. N. pr. eines Mannes Vet. in LA. (III) 2,2.

शान्तिसद्मन् n. = शान्तिगृह Varâh. Brh. S. 44,4.

शान्तिसर्वस्व n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 279,b,16.

शान्तिसूक्त n. Bez. einer best. *Hymne* Verz. d. Oxf. H. 398,a, No. 144.

शान्तिसूरि m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 377,b,1. — Vgl. शान्तसूरि.

शान्तिसोम m. ein Mannsname Kathâs. 21,131. 23,91. 34,116. 105,54. 110,75.

शान्तिस्तव s. बृहच्छान्तिस्तव.

शान्तिहोम m. *Sühnopfer* M. 4,150. MBh. 13,481. 5014.

शान्वति f. *Clerodendrum Siphonanthus Roxb.* Çabdak. im ÇKDr. शान्तति v. l. ebend.

1. शाप (von शप्) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Schwur* AK. 3,4,31,239. Trik. 3,3,280. H. an. 2,301. Med. p. 12. — 2) *Fluch* AK. 3,3,39. 3,4,3,25. H. 272. H. an. Med. Halâj. 1,149. MBh. 3,1869. (शराः) आदद्रू रक्षसां प्राणान् शापा इव तपस्विनाम् R. 3,31,17. Ragh. 1,78. 11,14. Megh. 1. शापस्यान्ते 89. शापान्त 109. Çâk. 111,5. Kathâs. 33,226. एतयोः (obj.) Çuk. in LA. (III) 32,19. Brahma-P. ebend. 55,9. Bhâg. P. 1,19,14. 3,4,29. 4,2,20. वरशापौ 14,27. Gegens. अनुग्रह 6,17,20.29. भवपाशशापा Verz. d. Oxf. H. 72,a,29. शापा उक्ता महात्मभिः। नाक्रामन्त तपोः MBh. 1,7666. fg. दत्त्वा शापम् 3,1867. R. 1,60,6. Kathâs. 5,87. 17,146. 20,133. Mârk. P. 63,18. Brahma-P. in LA. (III) 50,16. Pańkat. 45,6. 186,14. ददौ शापं नेतारं प्रति R. 4,9,84. शापं दास्यन्ति ते (gen.) Kathâs. 41,19. Mârk. P. 63,20. 74,28. fg. 112,20. मयि विपुलमदाच्छापं सुदुःसहम् Bhâg. P. 4,27,22. न प्रयच्छामि शापं ते Mârk. P. 74,30. एवं शापं मयि न्यस्य R. 2,64,55. तस्मै शापमादिशत् Kathâs. 17,23. गिरित्राय विसृज्य शापम् Bhâg. P. 4,2,19. यो वः शापो मयैव निमितः 3,16,26. एवं शापमहं लब्धा Mârk. P. 74,42. गुरुशापपरिक्षत R. 1,60,24. कृत्वा °समायुक्तान्पुत्रान् 62,18. तीर्णः शापो मयैष सः Kathâs. 22,144. शापान्मोक्ष्यासि मत्कृतात् MBh. 3,2613. 2386. Ragh. 5,56. निगृहीत° 59. क्षीण° Kathâs. 25,263. विनिवृत्त° 39,170. शापस्य शान्तिः Râga-Tar. 1,166. °शुक *in Folge eines Fluchs zum Papagei geworden* Kathâs. 59,56. — Vgl. वि°.

2. शाप m. *was fliessendes Wasser mit sich führt: Trift, Geflösstes:* शापं (= अभिशापम् Sâj.) सिन्धवो नामकृण्वोद्शंस्तीः Ṛv. 7,18,5. प्रतीपं शापं नद्यो वहन्ति 10,28,4. वृष्टे शापं नदीरिवेह स्फातिं समावहान् AV. 3,24,3. — Vgl. शापेट.

शापटिक m. *Pfau* Çabdârthak. bei Wilson; शापठिक in der 2ten Aufl.

शापनाशन m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52,a,25.

शापायन m. patron. von शप (wenn ein Âtreja gemeint ist) gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

शापास्त्र m. *ein* Ṛshi (*dessen Wurfgeschoss der Fluch ist*) Trik. 2,7,15.

शापेट m. *angeschwemmtes Schilf* und dgl.: नाव्याया इत्तिणावर्ते शापेटं निखनेत् Kauç. 18. — Vgl. 2. शाप.

शापेय m. N. pr. eines Lehrers gaṇa शौनकादि zu P. 4,3,106. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,264.

शापेयिन् m. pl. *die Anhänger des* Çâpeja gaṇa शौनकादि zu P. 4,3,106. sg. N. pr. eines Schülers des Jâǵńavalkja Vâju-P. in Verz. d. Oxf. H. 55,a,33.

शाफरिक m. *ein Fänger von* Çaphara P. 4,4,35, Schol.

शाफाक्ति m. patron. von शफाक्त Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,13.

शाफेय m. pl. N. pr. einer Schule Ind. St. 3,262. 264. — Vgl. शापेय und शाष्पेय.

शाबर (von शबर) 1) adj. *boshaft* u. s. w. (= घातुक) H. an. 3,609. — 2) m. *a*) patron. von शबर gaṇa बिदादि zu P. 4,1,104. N. pr. eines Joga-Lehrers Hall 16. शारद nach andern Autorr. — *b*) *Symplocos racemosa Roxb.* AK. 2,4,2,13. H. 1159. H. an. Med. r. 226. fg. Ratnam. 152. — *c*) = पाप und अपराध H. an. Med. — *d*) Titel einer Schrift des Prâṇakrshṇa Verz. d. Oxf. H. 374,a, No. 295. = शिवकृततन्त्रविशेष und शबरस्वामिकृतभाष्यविशेष (vgl. शाबरभाष्य) ÇKDr. — 3) f. ई *a*) *Carpopogon pruriens Roxb.* H. an. Med. — *b*) *die Sprache der* Çabara Sâh. D. 173,9. Mṛkkh. Einl. V. Muir, ST. 2,57. Verz. d. Oxf. H. 181,a,29. — 4) n. *a*) *Kupfer* H. 1040. — *b*) *Finsterniss* H. an. — 3) *eine Art Sandel* Râǵan. im ÇKDr. u. शैलगन्ध. — Häufig शाबर geschrieben.

शाबरजम्बुक adj. von शबरजम्बु P. 4,2,119, Schol.

शाबरभाष्य n. Titel eines *Commentars* des Çabarasvâmin Verz. d. Oxf. H. 163,a,9. Colebr. Misc. Ess. 1,297. Hall 169. °वार्त्तिक 170. — Vgl. शबरभाष्य.

शाबरभेदाख्य n. *Kupfer* ÇKDr. und Wilson nach H. 1040; vgl. jedoch die Scholien.

शाबरायण m. patron. von शाबर gaṇa हरितादि zu P. 4,1,100.

शाबरि m. N. pr. eines Mannes Târan. 88. 105. शाबरि gedr.

शाबरोत्सव m. Bez. *eines best. Festes bei den* Mlekkha Kâlikâ-P., Uttaratantra 60 im ÇKDr.

शाबलीय (von शबल) adj. (चतुर्वर्षेषु) gaṇa कृशाश्वादि zu P. 4,2,80.

शाबल्य (wie eben) 1) n. *Gemisch, Durcheinander:* भूत° Bhâg. P. 10,20,34. — 2) f. आ scheint *eine Spassmacherin, Sängerin* oder dgl. zu bezeichnen VS. 30,20. शाबल्यो TS. 3,4,1,15.

शाबस्त m. N. pr. eines Sohnes des Juvanâçva, der die Stadt शाबस्ती gründete, Bhâg. P. 9,6,21. शाव° Burnouf. — Vgl. श्रावस्त.

शाबस्ति m. patron. von शाबस्त Bhâg. P. 9,6,21. शाव° Burnouf.

शाबुल्यो s. u. शाबल्य 2).

शाब्द (von शब्द) 1) adj. (f. ई) *auf Tönen —, auf Worten beruhend, in Worte gefasst, durch Worte vermittelt, auf mündliche Mittheilung sich stützend* Çat. Br. 14,3,5,10. Kan. 9,2,3. Z. d. d. m. G. 7,306. Sarvadarçanas. 114,2. Schol. zu Ǵaim. 1,1,4. Kusum. 21,11. शाब्दी ह्याकाङ्क्षा शब्देनैव प्रपूर्यते 35,11 (= Sâh. D. 15,3). °बोध Bhâshâp. 80. Schol. zu Kap. 1,102. Gegens. आर्थ Sâh. D. 280,6. 735. Verz. d. Oxf. H. 219,b, No. 524. H. 259, Schol. ब्रह्मन् *das in Worte gefasste* Brahman *d. i. der* Veda (vgl. शब्दब्रह्मन्) Bhâg. P. 2,2,2. 4,10. 3,21,8. 11,3,21. °ब्रह्मन् Verz. d. Oxf. H. 178,a, No. 404 wohl fehlerhaft für शब्द°. — 2) m. *Wortgelehrter, Grammatiker* Ṛv. Prât. 12,5. pl. Bez. einer Secte Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53.

शाब्दत्व n. nom. abstr. von शाब्द 1) Sâh. D. 673.

शाब्दिक (von शब्द) adj. 1) *einen Laut von sich gebend* P. 4,4,34. — 2) *mit den Wörtern vertraut, Grammatiker, Lexicograph* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,97. H. 111, Schol. Hâr. 94. 276. Verz. d. Oxf. H. 135,a, No. 254. 175,b,7. 182,b, No. 415. fg. 188,a,13. अ° b,23. No. 429. शाब्दिका-

भाषा n. Titel einer Grammatik Colebr. Misc. Ess. 2,49.

शामन (vom caus. von 2. शम्) 1) n. *killing, slaughter; tranquillity, peace* Wilson nach Çabdârthak. Vgl. शमन und Spr. (II) 3243. — 2) f. ई *der Osten* Râgan. im ÇKDr.

शामम् = शमम् absol. von शम् P. 6,4,93.

शामी f. wohl N. einer Pflanze, die gegen Aussatz dient, AV. 1,24,4.

शामाक m. nachlässig für श्यामाक Kauç. 8. 11.

शामायन m. patron.; pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,12.

शामायनीय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,258.

शामिक m. patron. von शमिक gaṇa विदादि zu P. 4,1,104.

शामित्र (von 1. शमितर्) 1) adj. *zum Zerleger* —, *zum Zurichter des Opferthieres in Beziehung stehend*: °कर्मन् *das Amt des Zerlegers* Bhâg. P. 1,16,7. — 2) m. (sc. अग्नि) *das Feuer, auf welchem das Opferfleisch gekocht wird*, Âçv. Çr. 4,12,5. 5,3,16. Gṛhj. 1,11,2. 7. 10. Kâtj. Çr. 5, 2,3. 6,13. 7,14. 9,8. 6,4,14. 25,10,16. 13,28. Çâṅkh. Çr. 6,12,9. Lâṭj. 2,2,12. — 3) n. a) *der Ort* oder *die Einrichtung für dieses Feuer* Kâtj. Çr. 6,5,12. 13. Lâṭj. 10,15,9. — b) *das Amt des Zerlegers* MBh. 3,8303. शामित्रं कर् 1,7275. 5,4791. 4798. Hariv. 12215. 13230. — c) *Schlachtbank* Mṛkkh. 161,12.

शामील adj. (f. ई) *vom Holze der* Çamî *stammend, daraus gemacht* P. 4,3,142. भस्मन्, स्रुच् Schol. Davon ein neues adj. शामील in der Bed. *davon stammend, daraus gemacht* P. 4,3,155, Schol.

शामीवत (von शमीवत्) m. pl. N. pr. eines Clans; शामीवती (f. zu शामीवत्य) *eine Fürstin der* Çâmîvata P. 5,3,118.

शामीवत्य m. *ein Fürst der* Çâmîvata P. 5,3,118.

शामुपाल (?) m. N. pr. eines Fürsten Târan. 3. 229.

शामुल्य n. *ein wollenes Hemd* RV. 10,85,29.

शामूल n. dass. Lâṭj. 9,4,7. Kauç. 69.

शामेय m. patron.; pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,36. 58,3.

शाम्बर 1) adj. (f. ई) *dem* Çambara *gehörig, ihm eigen*: वसु RV. 6, 47,22. माया Hariv. 8103. Ṛgvidh. 4,23. Kâçikh. 65,30 (nach Aufrecht). शाम्बरी f. so v. a. माया *Gaukelei* AK. 2,10,11. Trik. 3,3,318. H. 925. Halâj. 4,55. Verz. d. Oxf. H. 355,b,24. — 2) n. *der Kampf mit* Çambara RV. 3,47,4.

शाम्बरिक (von शाम्बरी) m. *Gaukler* Verz. d. Oxf. H. 354,a,24. 355, b,26. fgg.

शाम्बुक m. = शम्बूक Çabdar. im ÇKDr.

शाम्बुवि m. pl. N. einer Schule Anupada 2,10 in Ind. St. 1,44.

शाम्बूक m. = शम्बूक Bhar. zu AK. nach ÇKDr.

शांभर m. patron. von शंभर Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,40.

शांभरायणी (patron. von शांभर) f. N. pr. einer Heiligen: °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,b,33. fg. auch सां° geschrieben.

शांभव (von शंभु) 1) adj. (f. ई) *zu* Çiva *in Beziehung stehend, ihm gehörig, von ihm kommend, ihm geweiht* u. s. w. Ind. St. 2,63. Spr. (II) 164. 2018. Kathâs. 12,167. 20,85. 87. 39,126. 46,33. 66,5. 114,17. 115,149. Verz. d. Oxf. H. 7,b,1. 101,a,5. मुद्रा 92,a,20. 235,a,19. b,16 und N. 4. — 2) m. a) *Sesbana grandiflora Poir.* — b) *Kampher.* — c) *Bdellion* Râgan. im ÇKDr. — d) *ein best. Gift* Çabdak. im ÇKDr. — 3) f. ई a) ein N. der Durgâ Tantrasâra im ÇKDr. — b) *blau blühendes* Dûrvâ-*Gras* Râgan. im ÇKDr. — 4) n. *Pinus Deodora* (देवदारु) *Roxb.* Râgan. im ÇKDr.

शांभवदीपिका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 108,a, No. 168.

शांभवदेव m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 150,b, No. 320.

शांभवाक् m. patron.; pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 61,7.

शांमद (von शंमद) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,239,b. Pañkav. Br. 15,5,10.

शाम्य (von शम) adj. *auf Frieden gerichtet, Frieden bezweckend* MBh. 5,829. अशाम्यं वैरम् *unversöhnlich* Hariv. 4207. n. *Friede, Versöhnung*: नाशक्यत्त यदा शाम्यं (साम्यं ed. Bomb.) ते स्थापयितुमञ्जसा MBh. 14,1550. शाम्यता f. dass.: भवेद्द्रोणामुखी सुहृदां शाम्यता त्वया 5,4330.

शाम्याक adj. (f. ई) von शम्याक. समिध् Kauç. 82.

शाय (von शी) adj. *liegend, schlafend* in कङ्क°.

शायक (wie eben) 1) adj. (f. शायिका) *liegend, ruhend*; s. कोशशायिका, पुष्कर°, वृत्त°. — 2) f. शायिका *das Liegen, Ruhen* P. 3,3,108, Vârtt. 1, Schol. *die Reihe zu liegen,* — *zu ruhen*: भवतः Schol. zu P. 2,2,15. 3,3,111. — Vgl. मृग°.

शायण्डायन m. pl. Bez. einer best. Corporation gaṇa रैषुकार्यादि zu P. 4,2,54. शायण्डायनभक्त n. *der von ihnen bewohnte Ort* ebend. — Vgl. शयण्ड, शयाण्ड.

शायस्थि m. N. pr. eines Lehrers Ind. St. 4,372.

शायिता f. nom. abstr. von शायिन् am Ende eines comp.: अभ्युदय° *das* (noch) *Schlafen bei Sonnenaufgang* MBh. 13,5093. शफरोदर° *das Stecken im Bauche eines* Çaphara Kathâs. 25,54.

शायिन् (von शी) adj. *liegend, ruhend, schlafend, zu liegen u. s. w. gewohnt* (die Ergänzung antwortet auf die Fragen *wo, worauf, wann* und *wie*): शायी नित्यमधः MBh. 12,11271. सलिले R. 1,63,25. तस्या भस्मनि Kathâs. 76,28. गृह° Kâtj. Çr. 2,1,14. सेयं भूमौ परिश्रान्ता शेते प्रासाद-शायिनी MBh. 1,5908. गुहाकन्दर° 3,8705. मत्कीविवर° R. Gorr. 2,28, 14. शिबिकालय° 4,24,32. Spr. 2046. Pañkar. 2,3,62. सलिल° MBh. 9,1763. 13,648. R. 1,43,14 (44,11 Gorr.). Mârk. P. 74,7. Pañkar. 4,8, 120. मातुरुत्सङ्ग° R. 5,3,48. नदीपुलिन° Mârk. P. 119,52. Mṛkkh. 120, 16. काञ्चनपर्यङ्क° Râga-Tar. 4,434. कुशसंस्तर° MBh. 1,4708. R. Gorr. 2,3,23. Suçr. 1,316,10. Kathâs. 42,56. राङ्कवाजिन° MBh. 5,3141. 11, 578. भू° Kathâs 49,228. 107,81. Spr. 2460. भस्म° R. Gorr. 1,49,30. पन्नग° *auf* Spr. (II) 929. Râga-Tar. 4,507. Pañkar. 4,3,28. पार्श्व° Varâh. Bṛh. S. 93,12. मार्गपार्श्व° Daçak. 74,17. भास्वरानलमयूख° Mârk. P. 107,8. उपरि° Gop. Br. 2,7. अभ्युदित° *bei Sonnenaufgang* MBh. 13, 4997. जघन्य° *sich zuletzt* (*später als alle Andern*) *schlafen legend* 12, 8840. मण्डूक° *wie ein Frosch* 11271. सुख° *behaglich* Verz. d. Oxf. H. 268,a,34. fgg. अप्रतिबोध° *ohne zu erwachen* Ragh. 8,57. — Vgl. अधः° (auch 22,19), अधःप्राङ्°, अग्रतोरुह°, ऊर्ध्व°, एक°, जल°, तरु°, पार्श्व°, बिल°, बिले°, मध्य° (auch Kathâs. 45,188), योग°, मित°, रत°, वीर°.

शाय्यिक adj. = शय्यया जीवति gaṇa वेतनादि zu P. 4,4,12.

शार P. 3,3,21, Vârtt. 2 (vgl. P. 6,1,159). m. f. (ई) Trik. 3,5,19. 1) adj. *bunt, scheckig* P. 3,3,21. Vârtt. 2. AK. 3,4,25,168. H. an. 2, 461. Med. r. 90. Halâj. 4,56. पलित° Daçak. 60,5. Vgl. कृष्ण° und सार. — 2) m. a) *ein beim Würfelspiel gebrauchter Stein,* — *Figur* H. 487.

H. an. Med. काल: काल्या भुवनफलके क्रीडति प्राणिशारैः Spr. 2294. प्रमादद्यूत° Daçak. 70, 4. — b) Wind P. 3,3,21, Vârtt. 2. AK. H. an. Med. — c) nom. act. von शॄ, = हिंसन Çabdârthak. bei Wilson. — 3) f. ई a) = 2) a) Çabdar. im ÇKDr. (सारी). — b) Kuça-Gras Çabdârthak. bei Wilson.

शारणिक (von शरण) adj. schutzbedürftig, Schutz bei Jmd suchend MBh. 13,5072.

शारतल्पिक (von शरतल्प) adj. auf dem Todesbette eines Kriegers verkündet: धर्माः MBh. 1,594.

शारत्कै adj. = शरदमधीते वेद वा gaṇa वसन्तादि zu P. 4,2,63.

शारद (von शरद्) 1) adj. (f. शारदी; शारदी VS. 13,57). a) herbstlich, im Herbst erscheinend, — reifend u. s. w. P. 5,1,96 (= तत्र दीयते). 6, 2,9. H. an. 3,339. fg. Med. d. 40. AV. 5,22,13. 15,4,4. Çat. Br. 4,3, 1,17. 10,2,5,12. TS. 7,5,14,1. Ait. Br. 4,26. Suçr. 1,21,6. Mond MBh. 3,2575. R. 1,15,19. 5,67,13. Kathâs. 47,107. Dhûrtas. 91,15. नक्षत्रवीथी MBh. 13,521. Wolke 6,5507. 7,5895. R. 1,44,24. 4,49,22. 5,9,53. Regen 3,32,4. Tag Ragh. 10,9. Nacht MBh. 3,12554. R. 2,101, 12 (110,10 Gorr.). 6,19,28. Himmel MBh. 7,832. 6435. R. 2,78,18 (77,18 Gorr.). R. Gorr. 2,2,22. द्यौरिवाव्यक्तशारदी Hariv. 3723. 7079. Monat (मांस ed. Calc. मास ed. Bomb.) MBh. 13,5670. रोग, आतप P. 4,3,13. शालय: 43, Schol. उत्पल MBh. 2,2174. 4,256. इन्दीवर Bhâg. P. 3,26,28. सस्य, धान्य Varâh. Bṛh. S. 5,21. 27. 90. वासन्तशारदैर्मुन्यन्नैः M. 6,11. — b) alt: पुरः ṚV. 1,131,4. 174,2. 6,20,10. — c) frisch AK. 3,4,16,97. H. an. Med. hierher vielleicht सलिल Spr. (II) 622; vgl. दृषच्छारद, रज्जु°. — d) schüchtern, bescheiden AK. H. 433. H. an. Med. Halâj. 2,220. — 2) m. a) Jahr H. ç. 25. H. an. Med. — b) Wolke Trik. 3,3,211. — c) gelb blühender Phaseolus Mungo (मुद्ग) Lin. H. 1172. H. an. Mimusops Elengi Lin. (बकुल) und = काश Râǵan. im ÇKDr. Alstonia scholaris Ratnam. 191. — d) N. pr. eines Joga-Lehrers Verz. d. B. H. 196, 5. Verz. d. Oxf. H. 233, b, No. 566. शाबर Hall 16. — 3) f. आ a) eine Art Laute Çabdar. im ÇKDr. — b) Bez. zweier Pflanzen, = ब्राह्मी und सारिवा Râǵan im ÇKDr. — c) ein N. der Sarasvatî, der Göttin der Rede, Trik. 1,1,27. Çuk. in LA. (III) 32, 5. Verz. d. Oxf. H. 210, b, No. 497. 219, b, 3. 249, b, 40. 259, a, 6. शरत्काले पुरा यस्मान्नवम्यां बोधिता सुरैः । शारदा सा समाख्याता पीठे लोके च नामतः ॥ Tithjâdit. im ÇKDr. सारदा (vielleicht richtiger, d. i. सार + दा; die Form auf आ von शारद ist überhaupt verdächtig) Râǵa-Tar. 1,37. 4,325. °स्तोत्र Verz. d. Pet. Hdschr. 66. — d) ein N. der Durgâ Çabdar. im ÇKDr. Bhâg. P. 10,2,12. — e) N. pr. einer Tochter des Priesters Devaratha Verz. d. Oxf. H. 74, b, 35. — f) = शारदातिलक Verz. d. Oxf. H. 95, b, 18. 104, a, 25. 292, b, 21. °टीका 104, a, 25. fg. — 4) f. ई a) eine Vollmondsnacht im Herbst Trik. 1,1,107. — b) Alstonia scholaris AK. 2,4,2,3. Trik. 3,3,112. H. an. Med. Jussiaea repens Lin. AK. 2,4,2, 29. Trik. H. an. Med. — 5) n. a) Herbstkorn Med. Çabdar. im ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 9,42. 25,2. 40,14. 41,3. 95, 4. — b) eine weisse Lotusblüthe (श्वेतकमल) Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. तन्न°, दृषच्छारद, पूर्व°, रज्जु°, वि°, विश्व°, शत°.

शारदण्डायनी f. patron. MBh. 1,4677. °दण्डायिनी ed. Bomb. = शारदण्डायनेर्भार्या Nilak.

शारदातिलक n. Titel verschiedener Werke Verz. d. Oxf. H. 72, b, 9. 104, a, No. 160. 108, a, No. 168. 110, b, 10. 146, a, No. 310. 279, b, 17. 285, a, 34. 292, b, 21. 341, a, 41. Verz. d. Cambr. H. 68. Wilson, Sel. Works 1,250. 2,189. Sarvadarçanas. 170,7. Weber, Râmat. Up. 282. Wilson, Sel. spec. of the th. of the Hindus 2,384. fgg.

शारदक (von शरद्) m. eine Art Herbstgras (दर्भविशेष Schol.) P. 4,3,27.

शारदाम्बा (शारदा + अ°) f. ein N. der Sarasvatî Verz. d. Oxf. H. 257, a, 26.

शारदिक (von शरद्) adj. herbstlich (angeblich nur in best. Verbindungen): श्राद्ध P. 4,3,12. रोग, आतप 13. पुष्प Hariv. 3849.

शारदीय (wie eben) adj. herbstlich, im Herbst stattfindend: महापूजा Tithjâdit. im ÇKDr. — Vgl. पञ्च°.

शारद्य (wie eben) adj. dass.; n. Herbstkorn Varâh. Bṛh. S. 27,1.

शारद्वत (von शरद्वत्) patron. gaṇa बिदादि zu P. 4, 1, 104. 1) m. Kṛpa MBh. 1,138. 1945. 5408. 4,947. 7, 6107. Bhâg. P. 1,13,3. 16,3. Gautama Hariv. 1784 nach der Lesart der neueren Ausg. ein Schüler Kaṇva's Çâk. 63,2. pl. = गौतमाः Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 60, 30. Hariv. 1788. — 2) f. ई patron. der Kṛpî MBh. 1,5114. °सुत 7, 6103. — °पुत्र = शारिपुत्र Burn. Intr. 312. 390. 466. शारद्वती als N. pr. einer Apsaras Vjâḍi beim Schol. zu H. 183. MBh. 1,4820. Hariv. 12473. 14165.

शारद्वतायन m. patron. von शारद्वत als Bez. eines Bhârgava P. 4, 1,102. pl. Saṁsk. K. 184, a, 4.

शारभ adj. vom शरभ genannten Thiere kommend u. s. w.: Fleisch Karaka 1,6.

शारम्बर N. pr. einer Oertlichkeit Râǵa-Tar. 8,1878.

शाराव (von शराव) adj. aus einer Schüssel gekratzt P. 4,2,14. Schol.

शारि = शारी gaṇa बह्वादि zu P. 4, 1, 45. शारि 1) ein best. Vogel Uṇâdis. 4,127. Trik. 3,3,373. H. an. 2,462. f. Med. r. 89. Viçva bei Mallin. zu Çiç. 15,111. m. f. Vaiǵ. ebend. VS. 24,33. TS. 5,5,12,1. शारी Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. Pfeil (nach Sâj.): याभिः शारीराजतं स्यूमरश्मये ṚV. 1, 112, 16. — 3) ein beim Würfelspiel gebrauchter Stein, — Figur AK. 2,10,46. Trik. H. 487. H. an. m. Med. und Viçva a. a. O. — 4) Elephantensattel Trik. H. an. f. Med. Vaiǵ. und Viçva a. a. O. Çiç. 15,111. — 5) f. = व्यवहारान्तर Med. und Viçva a. a. O. = कपट Dharaṇi im ÇKDr. — 6) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 3,458. — 7) f. N. pr. einer Tochter Mâṭhara's, Gattin Tishja's und Mutter des ersten Schülers Çâkjamuni's, der oft schlechtweg शारिपुत्र oder शारिसुत genannt wird, Burnouf, Intr. 456. 48, N. 5. 173. 314. 390. 448. 564. Lot. de la b. l. 1. 19. fgg. 62. 715. Lalit. ed. Calc. 1, 13. bei Foucaux 406. 415. Schiefner, Lebensb. 253 (25). 296 (66; hier ein zweiter). Hiouen-thsang 1,208. 296. 304. Vie de Hiouen-thsang 103. 126. 153. Wassiljew 21 u. s. w. Târan. 56 u. s. w. — Es ist nicht unmöglich, dass das Wort in einigen Bedd. richtiger mit स geschrieben würde.

शारिका f. 1) (von शारि 3) Würfelspiel mit Steinen Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,127. — 2) ein Werkzeug zum Schlagen der Laute oder eines andern musikalischen Instruments H. 294. — 3) eine Form der Durgâ Kathâs-

73,110. 116. Râǵa-Tar. 3,349. — 4) = शारि 7) Burnouf, Intr. 49, N. 5. 390. Schiefner, Lebensb. 255 (25). der Name wird mit der *Prediger-krähe* in Beziehung gebracht, die aber in den Bomb. Ausgg. constant सारिका geschrieben wird.

शारिकाकूट n. *die Kuppe der* Çârikâ (Durgâ), N. einer Oertlichkeit Kathâs. 73,111.

शारिकापीठ n. N. pr. einer Oertlichkeit Kathâs. 73,114. fg.

शारिकुक्षि adj. P. 5,4,120. = शारेरिव कुक्षिरस्य Schol.

शारिज्ञा s. पूति°.

शारिपुत्र s. u. शारि 7).

शारिप्रस्तर (शारि 3. + प्र°) m. N. pr. eines Spielers Kathâs. 74,179.

शारिफल (शारि 3. + फल) m. n. = अष्टापद 7) *ein getäfeltes Brett zum Würfelspiel* AK. 2,10,46. Trik. 3,3,202. H. 487. °क AK. 3,4,29, 223. m. n. H. 487, Schol. Gaṭâdh. im ÇKDr.

शारिशाका wohl verdorben in der Stelle शारिशाकेव पुष्यत AV. 3,14, 5; vgl. शकेव पुष्यत 4.

शारिशृङ्खला f. = पञ्चाली, पाञ्चाली *Spielfigur* Trik. 2,10,18. Hâr. 171. = पाशकविशेष Çabdar. im ÇKDr. Nach ÇKDr. unter पञ्चाली = beng. छक् d. i. *ein Feld auf dem* शारिफल.

शारिसुत s. u. शारि 7).

शारीटक m. N. pr. eines Dorfes Râǵa-Tar. 3,349.

शारीर (von शरीर) 1) adj. (f. ई Suçr. 2,353,11. आ MBh. 14,442). *a) beinern, knöchern:* शलाका Suçr. 2,353,11. — *b) körperlich, im Körper befindlich, aus dem Körper stammend* (Gegens. मानस) H. an. 3,608. Med. r. 224. पुरुष Çat. Br. 14,5,5,1. 6,9,11. 7,1,12. आत्मन् 11,4. 7, 1,21. 2,1. Taitt. Up. 2,3. fgg. Bhâg. P. 1,5,2. व्याधि Suçr. 1,1,9. 4,7. 5,7. शल्य 96,8. व्रण 2,1,4. Verz. d. Oxf. H. 314,a,5. 316,b,5. कर्मन् M. 8,273. 12,7. Bhag. 4,21. तपस् 17,14. शौच M. 5,110. 139. दण्ड 9, 236. दुःख Spr. (II) 4209. MBh. 3,65. आबाध 2,223. 14,442. R. Gorr. 2, 15,16. रोग Spr. 4945. Mârk. P. 37,32. 35. Bhâg. P. 3,22,37. °व्यवस्था Verz. d. Oxf. H. 65,b,39. 66,a,11. — 2) n. *a) Leibesbeschaffenheit* MBh. 15,938. Varâh. Bṛh. S. 69,3. — *b)* ein Hauptstück in der Medicin: *die Lehre vom Körper und seinen Theilen; ein Abschnitt dieser Disciplin* Suçr. 1,8,4. 11,10. 310,1. 313,16. bei Karaka das vierte Buch. — *c) faeces* M. 11,202. diese Bed. ist wohl auch H. an. und Med. gemeint, wo वृषे wohl nur Fehler für विषि ist.

शारीरक (von शारीर) 1) adj. *körperlich;* n. du. so v. a. *Freuden und Leiden des Körpers* Bhâg. P. 3,31,19. — 2) n. Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325,2. — 3) n. so v. a. °सूत्र Vedântas. (Allah.) No. 3 (शारीरिक). Verz. d. Oxf. H. 237,b,3. 356,a,32. °टीका 292,b,10.

शारीरकन्यायरत्नामणि m. Titel eines Commentars zum शारीरकमीमांसाभाष्य Hall 90.

शारीरकभाष्यन्यायनिर्णय m. desgl. Hall 89.

शारीरकभाष्यवार्त्तिक n. Titel eines Supplements zum शारीरकमीमांसाभाष्य Hall 202.

शारीरकभाष्यविभाग m. Titel eines Commentar zum शारीरकमीमांसाभाष्य Hall 87. Verz. d. B. H. No. 608. Colebr. Misc. Ess. 1,332.

शारीरकमीमांसा f. = उत्तरमीमांसा = ब्रह्ममीमांसा = शारीरकसूत्र = वेदान्तसूत्र Hall 86. Madhus. in Ind. St. 1, 19, 3. Colebr. Misc. Ess. 1, 327. fgg. °भाष्य n. Çaṁkarâkârja's und auch Râmânuǵa's *Commentar* zu diesen Sûtra Gild. Bibl. 419. Hall 86. 203. Colebr. Misc. Ess. 1,332. Verz. d. B. H. No. 605. fgg. Verz. d. Oxf. H. 221, a, No. 534. fg. 237, a, 34. fg. Sarvadarçanas. 56, 11 (शारीरिक°). °व्याख्या Verz. d. B. H. No. 610.

शारीरकशास्त्रदर्पण m. Titel einer Abkürzung vom शारीरकमीमांसाभाष्य Hall 91.

शारीरकसूत्र n. = ब्रह्मसूत्र Verz. d. Oxf. H. 220, b, N. Vedântas. (Ausg. von 1829) 1,7. 8 (शारीरिक, Comm. शारीरक). Hall 86. °सारार्थचन्द्रिका 94. Colebr. Misc. Ess. 1,334. °भाष्यसार Verz. d. Tüb. H. 19. an den beiden letzten Stellen falschlich शारीर st. शारीरक.

शारीरविद्या f. *die Lehre vom Körper* (von Vâgbhaṭa) Ind. St. 1, 467.

शारीरिक fehlerhaft für शारीरक.

शारु (von 1. शरु) s. किंशारु.

शारुक (wie eben) adj. P. 3,2,154. Vop. 26,146. *zu Grunde richtend,* mit acc. 5,26.

शारुप्रचेतस n. N. eines Sâman Ind. St. 3, 245, b unter सौपर्ण.

शार्क m. = शर्करा Çabdar. im ÇKDr.

शार्कक m. 1) *ein Stück Zucker.* — 2) *Rahm* H. an. 3,104. Med. k. 163.

1. शार्कर (von शर्करा) 1) adj. P. 4,2,83 (चतुरर्थेषु). 5,2,104 (मत्वर्थे). = शर्करेव 3,107. *a) kiesig* P. 5,2,105. AK. 2,1,11. Med. r. 224. — *b) aus Zucker gemacht* u. s. w.: मद्य Suçr. 1,189,18. मधु P. 5,2,104, Schol. — 2) m. *Rahm* (vgl. शार्कक) Med. — 3) n. N. eines Sâman Ind. St. 3, 239, b. Pañkav. Br. 14,5,14. Lâṭj. 7,33,9.

2. शार्कर H. an. 3,609 fehlerhaft für शाक्कर.

शार्करक adj. (चतुरर्थेषु) von शर्करा P. 4,2,83. gaṇa वराहादि zu 80.

शार्कराक्ष patron. pl. zum sg. शार्कराक्ष्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111. Comm. zu Bhâg. P. 10,87,18. sg. Ind. St. 4,372 vielleicht fehlerhaft für शार्कराक्ष्य.

शार्कराक्ष n. Bez. einer Abtheilung der Hâridravîja Ind. St. 3,259. wohl fehlerhaft.

शार्कराक्षि m. patron. von शर्कराक्ष Âçv. Çr. 12,10,10.

शार्कराक्ष्य m. desgl. gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. Ind. St. 1,388. Gaṇa Çat. Br. 10,6,1,1. Khând. Up. 5,11,1. pl. Taitt. Âr. in Ind. St. 4,382 wohl fehlerhaft für शार्कराक्ष. f. शार्कराक्ष्यी P. 4,1,74, Vârtt., Schol.

शार्करिक adj. (चतुरर्थेषु) von शर्करा P. 4,2,84.

शार्करीधान adj. P. 4,2,109, Schol.

शार्करीय adj. bei Wilson und im ÇKDr. fälschlich für शर्करीय.

शार्कोट adj. von शर्कोट. विष AV. 7,59,7.

शार्ङ्गलतोदि m. patron. von शृङ्गलतोदिन् gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

शार्ग m. *ein best. Vogel* Uṇâdis. 1,126 (Uǵǵval. ergänzt ohne Noth नुट्; शार्ङ्ग hätte man auf शृङ्ग zurückgeführt, nicht auf शरु). VS. 24,33. — Vgl. auch शार्ङ्ग.

शार्ङ्ग 1) adj. *a) hörnen* (von शृङ्ग) Suçr. 2,49,3. 353,7. — *b) vom Baum* Çṛṅga *kommend:* विष Jâǵñ. 2,111. — *c) mit einem Bogen* (शार्ङ्ग) *bewaffnet* Bhaṭṭ. 8,123. — 2) m. *ein best. Vogel* (vgl. शार्ग) MBh. 1,8375. 8402. °पक्षिन् 7,1036. शार्ङ्गी *das Weibchen* 1,404. 8401. — 3) n. *a) Bo-*

gen Trik. 3,3,71. H. an. 2,49. Med. g. 24. Çâk. 93,16. 94,2. insbes. Vishṇu's oder Kṛshṇa's *Bogen* Trik. H. 222. H. an. Med. (hier fälschlich m.). Halâj. 1,26. Verz. d. Oxf. H. 183,*b*,1 v. u. 190,*b*,17. MBh. 2, 34. 3,843. 850. Hariv. 5035. 7329. R. 7,7,7. 13. Mârk. P. 88,17. Bhâg. P. 8,20,30. Verz. d. Oxf. H. 77,*a*, No. 131. — *b*) *frischer Ingwer* Râǵan. im ÇKDr. — *c*) N. eines Sâman Lâṭj. 1,6,23. शार्ग Ind. St. 3,240,*a*. ऐन्द्रं शार्गम् 211,*b*. अञ्जो व्यञ्जनः समञ्जन इति काक्षीवतो त्रीणि सामानि oder शार्गाणि 202,*a*.

शार्ङ्गक m. *ein best. Vogel* Ind. St. 3,458(?). MBh. 1,8330. fgg. 8364. 8428. 13,5465. f. शार्ङ्गिका 1,8346. — Vgl. शार्ङ्ग 2) und शार्ङ्गिक.

शार्ङ्गदेव m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 72,*b*,10. 199,*b*. No. 471. 200,*b*,18. 201,*a*, No. 479. 211,*b*, No. 499.

शार्ङ्गधन्वन् adj. *das* Çârṅga *zum Bogen habend*, m. ein N. Vishṇu's oder Kṛshṇa's MBh. 3,178. 12,7523. 13,7056. R. 6,102,12. Bhâg. P. 1,6,39. 4,10,30. 8,12,45. 10,55,33. Pańkar. 3,1,14. 4,3,38.

शार्ङ्गधन्विन् dass. Mârk. P. 19,33.

शार्ङ्गधर 1) adj. *den* Çârṅga *genannten Bogen tragend*, m. ein N. Vishṇu's oder Kṛshṇa's; vgl. शार्ङ्गभृत् u. s. w. — 2) m. N. pr. verschiedener Männer, unter denen der Verfasser einer medicinischen Saṁhitâ (herausgegeben in Bombai 1853) und einer Paddhati (poetischen Anthologie) am bekanntesten ist, Hall in der Einl. zu Vâsavad. 48. Verz. d. B. H. No. 935. fgg. 940. fg. Verz. d. Oxf. H. 122,*b*, No. 215. fg. 123,*a*,7. 153,*b*,6. 279,*b*,17. 311,*b*,39. fg. 315,*a*, No. 748. 317,*a*, No. 753. 318,*b*, No. 755. 404,*b*, No. 35. Verz. d. Pet. H. No. 78. fg. Notices of Skt Mss. 204. Hall 14. 75.

शार्ङ्गपाणि 1) adj. *den* Çârṅga *genannten Bogen in der Hand haltend*, m. ein N. Vishṇu's oder Kṛshṇa's Megh. 109. Kathâs. 39,37. Pańkar. 3,1,12 (सार्ङ्ग° gedr.). — 2) m. N. pr. eines Vaishṇava Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,20. Vater des Sarvaǵńavishṇu Sarvadarçanas. 1,5.

शार्ङ्गभृत् adj. *den* Çârṅga *genannten Bogen tragend*, m. ein N. Vishṇu's oder Kṛshṇa's H. 219. Kathâs. 71,124.

शार्ङ्गरव m. N. pr. eines Mannes P. 4,1,73. gaṇa शौनकादि zu 3,106. ein Schüler Kaṇva's Çâk. 48,21. 52,1. fgg. pl. Pravarâdhj. im Verz. d. B. H. 59,12 (शारुगेरवा: die Hdschr). Saṁsk. K. 184,*a*,3. f. शार्ङ्गरवी P. 4,1,73. 8,2,4, Schol.

शार्ङ्गरविन् m. pl. *die Schule des* Çârṅgarava gaṇa शौनकादि zu P. 4,3,106.

शार्ङ्गष्टा f. 1) *ein der Pongamia glabra* (करञ्ज) *nahe verwandter Baum* (vulgo मक्टाकरञ्ज) Râǵan. im ÇKDr. Suçr. 1,142,4. 163,20. 2, 64,15. 81,8. 208,19. 379,12. 432,10. Vâgbh. 6,76. शार्ङ्गेष्टा Nigh. Pr. शार्ङ्गोष्टा ÇKDr. nach einer Hdschr. des Râǵan. — 2) *eine Art Koloquinthe* Nigh. Pr. — 3) *Leea hirta* nach Wise.

शार्ङ्गायुध (शार्ङ्ग + आ°) adj. *den* Çârṅga *genannten Bogen zur Waffe habend*, m. ein N. Kṛshṇa's Hariv. 7500.

शार्ङ्गिक m. = शार्ङ्गक MBh. 1,8346. auch wohl Mârk. P. 15,28, wenn शार्ङ्गिकः st. शार्ङ्गिके gelesen wird. शार्ङ्गिका s. u. शार्ङ्गक.

शार्ङ्गिन् adj. *mit dem* Çârṅga *genannten Bogen versehen*, m. ein N. Vishṇu's oder Kṛshṇa's AK. 1,1,14. H. 219, Schol. Halâj. 1,21. R. 1,45,26. Megh. 47. Ragh. 12,70. 15,4. 40. Spr. (II) 2643. Kathâs. 88,3. Bhâg. P. 4,12,24. 8,24,59. Verz. d. Oxf. H. 141,*b*, No. 289.

शार्दूल m. 1) *Tiger* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,90. AK. 2,5,1. H. 1285. an. 3,686. Halâj. 2,71. VS. 24,30. Kâṭh. 12,10. Çat. Br. 5,3,5,3. 4,1,9. 11. 5,1,10. °लोमानि 18. 11,8,4,1. °चर्मन् TBr. 1,7,8,1. 8,5,2. Çikshâ 36 in Ind. St. 4,107. MBh. 3,2432. 2528. 4,51. 345. 12,4276. R. 3,75, 17. Çâk. 154. Varâh. Bṛh. S. 12,6. 68,103. 104,4 (mit Anspielung auf das Metrum Çârdûlavikrîḍita). Vâgbh. 6,9. Bhâg. P. 9,2,4. f. ई *Tigerin* MBh. 3,16029. als Urmutter der Tiger und anderer Raubthiere 1,2625. 2629. R. 3,20,22. 26. Nach Râǵan. im ÇKDr. ist शार्दूल auch = चित्रक *Panther*. — 2) am Ende eines comp. *der erste unter* — (vgl. व्याघ्र) AK. 3,2,9. H. 1440. H. an. नर° MBh. 3,2086. 4,348. R. 1,61, 1. 3,49,28. 4,33,31. राज° MBh. 3,2387. 2575. 5,6099. R. 2,103,27. 112,4. नृपति° 4,17,13. विबुध° MBh. 8,1470. यादव° 13,1024. यदु° Hariv. 10570. R. 2,25,3. 4,17,47. मुनि° 1,59,15. 63,22. Brahma-P. in LA. (III) 49,5. हरि° *unter den Affen* R. 4,6,21. 12,19. 18,12. — 3) *ein best. fabelhaftes Thier*, = अष्टापद Trik. 2,5,2. = षडभिद् H. an. — 4) *ein best. Vogel* Dhar. im ÇKDr. — 5) pl. N. einer Schule Ind. St. 1,61. 3,273. fg. — 6) N. pr. eines Râkshasa H. an. R. 6,6,1. 14. — 8) Bez. zweier Metra: *a*) *4 Mal* ———⏑⏑—⏑—⏑⏑⏑—, —⏑———— Colebr. Misc. Ess. 2,162 (XIII, 9). — *b*) = शार्दूलविक्रीडित ebend. (XIV, 1).

शार्दूलकर्ण m. N. pr. eines Sohnes des Triçaṅku Burnouf, Intr. 122. 207. 541.

शार्दूलललित n. *das Treiben eines Tigers* und N. eines Metrums: *4 Mal* ———⏑⏑—⏑—⏑⏑⏑—, —⏑⏑⏑⏑— (der Schluss hat das Maass des Wortes शार्दूलललित) Ḱhandom. 102. Colebr. Misc. Ess. 2,162 (XIII, 8).

शार्दूलवर्मन् m. N. pr. eines Fürsten Z. f. d. K. d. M. 3,168,2.

शार्दूलवाहन m. ein N. Mańǵuçrî's (*auf einem Tiger reitend*) Trik. 1,1,21.

शार्दूलविक्रीडित n. *das Spiel* —, *das Treiben eines Tigers* (auch adj. *das Treiben eines Tigers nachahmend*) und N. eines Metrums: *4 Mal* ———⏑⏑—⏑—⏑⏑⏑—, ——⏑——⏑— (der Schluss hat das Maass des Wortes शार्दूलविक्रीडित) Ḱhandom. 103. Çrut. 43. Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XIV, 1). Ind. St. 8,398. Gît. 4,10.

शार्यात (von शर्याति) 1) m. patron. ṚV. 1,51,12. 3,51,7 (TS. Prât. 4. 41. 11,16). Mânava Ait. Br. 4,32. 8,21. Liedverfasser von ṚV. 10,92. plur. Çat. Br. 4,1,5,3. Hariv. 656. VP. 358, N. 1. f. ई Çat. Br. 4,1, 5,6. — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,240,*a*.

शार्यातक m. = शार्यात 1) Ind. St. 3,460.

शार्व (von शर्व) adj. (f. ई) *zu* Çiva *in Beziehung stehend*, *ihm eigen*, *von ihm kommend*, *an ihn gerichtet*: शिरस् Spr. 2982. Kathâs. 35,1. उद्यान 52,18. वृषभ 115,148. शाप 22,162. अनुग्रह 34,136. 44,11. 114, 121. Verz. d. Oxf. H. 49,*b*,31. स्तव *a*,40. 74,*a*,13. दिश् so v. a. *Nordosten* Varâh. Bṛh. S. 31,4.

शार्वर (von शर्वरी) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,123. 1) adj. *verderblich*, *mörderisch* (घातुक) AK. 3,4,25,190. H. an. 3,609. Med. r. 225. Viçva bei Uǵǵval. — 2) f. ई = शर्वरी *Nacht* Vâkaspati bei Bhar. zu AK. nach ÇKDr. Spr. (II) 3545. (I) 2968 (an beiden Stellen geändert und wohl mit

Recht). — 3) n. *Finsterniss* AK. H. an. MED. VIÇVA (hier m.). BHÂG. P. 10,14,40.

शार्वरिन् m. N. des 34ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus Verz. d. Oxf. H. 332,a,1. — Vgl. शर्वरिन्.

शार्ववर्मिक adj. *von* Çarvavarman *verfasst* Verz. d. Oxf. H. 169,a, 48. fgg. v. l. सार्व°.

शाल्, शालते DHÂTUP. 8,37 v. l. für शाड्.

1. शाल॑ (von शाला) 1) adj. *in der Hütte* u. s. w. *befindlich* ÇAT. BR. 1,1,2,5. ते ह्येतावन्नमथाः शालाग्मतुरा ग्रामन् so v. a. *sassen zu Hause* 6, 8,1,1. — 2) m. a) *Vatica robusta*, ein hoher stattlicher Baum (*der zum Häuserbau gebraucht wird*) AK. 2,4,2,25. TRIK. 2,4,21. 3,3,407. 410. H. 1138. an. 2,515. MED. l. 54. HÂR. 182. HALÂJ. 2,40. 5,26. ÇÂÇVATA bei MALLIN. zu KIR. 10,34. 14,34. M. 8,246. MBH. 1,5927. 7716. 3,1400. 2104. 15703. 15940. 4,513. 5,864. 8,1345. 9,3239. 13,635. 14,2521. HARIV. 9002. R. 2,97,12 (106,8 GORR.). 98,28. 100,18. 3,17,9. 35,77. 4,1, 12. 19,22. 5,39,25. 6,17,7. 7,23,1,58. SUÇR. 1,46,14. 145,8. 12. 2,110,13. 131,12. 468,18. KIR. 10,34. 14,34. VARÂH. BṚH. S. 29,2. 53,87. 59,6. 79,2. 12,16. 83,7. Journ. of the Am. Or. S. 6,588. ÇATR. 2,6. BRAHMA-P. in LA. (III) 51,19. PAÑKAR. 1,7,23. VÂSAVAD. 134,3. Verz. d. Oxf. H. 17, a, No. 63, Çl. 4. 257,a,N. 3. °वन (vgl. भद्रसालवन) MBH. 1,4476. 3,945. 8,2305. R. 2,71,16 (73,14 GORR.). °स्कन्ध MBH. 2,826. R. 2,96,13 (105,12 GORR.). °स्तम्भ MBH. 1,3066. 2,825. 5,5856. °निर्यास RATNAM. 274. SUÇR. 2,493,18. 501,16. RAGH. 1,38. °पोत MBH. 1,5942. 3,11690. 7,2504. °प्रांशु RAGH. 1,13. °संकाशमूरुम् MBH. 1,3867. °पुष्पनिभा (= रक्तवर्णा: NILAK.) कृपा: 7,980. Wird häufig (in den Bomb. Ausgg. jedoch nur ausnahmsweise) साल geschrieben. — b) *Baum* überh. AK. 2,4,1,5. H. 1114. H. an. MED. HALÂJ. 2,22. ÇÂÇVATA bei MALLIN. zu KIR. 14,34. कल्प° = कल्पतरु Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,505, Çl. 16. Auch साल geschrieben. — c) *Einfriedigung, Wall* (hierzu mag die *Vatica robusta* verwendet worden sein) AK. 2,2,3. TRIK. 3,3,410. H. 980. H. an. MED. HALÂJ. 2,133. ÇÂÇVATA a. a. O. सुमहाशालमेखला (पुरी) R. 1,5,12. महाशालावृता (पुरी) R. GORR. 1,5,5. पर्यस्त° adj. RAGH. 16,11. बृहन्मणिशिला° adj. KUMÂRAS. 6,38. DAÇAK. 94,1. °शृङ्ग n. (= प्राचीराग्र ÇKDR.) *the upper part or coping of a wall* WILSON nach ÇABDÂRTHAK. Auch साल geschrieben. — Vgl. पीत°, बृहच्छाल, शुल्का°.

2. शाल m. 1) *ein best. Fisch* AK. 1,2,2,19. TRIK. 1,2,20. 3,3,407. H. an. 2,511. MED. l. 50. fg. HALÂJ. 3,37. VÂSAVAD. 134, 3. — 2) N. pr. eines Sohnes des Vṛka BHÂG. P. 9,24,42. = शालिवाहन TRIK. 3,3,407. H. an. VIÇVA im ÇKDR.

3. शाल॑ m. = शल gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140. m. n. (साल) gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. SIDDH. K. 250,b,8.

शालक m. etwa *Spötter* oder *Spassmacher* P. 1,4,106, Schol. — Vgl. त्रि° (von शाला), पीत° (von 1. शाल), प्रिय°.

शालकटङ्कट m. N. pr. eines Râkshasa: घटोत्कचेन हतः शालकटङ्कटः MBH. 7,4127. शालङ्कटङ्कट (Sohn der Çâlaṅkaṭaṅkaṭâ) VÂMANA-P. im ÇKDR. adj. als Bez. seines Geschlechts: वंशे सालकटङ्कटे (सालकटङ्कटा माल्यवदादेः पितामही विद्युत्केशपत्नी तदीये वंशे वृद्धाच्छाभाव आर्षः Comm.) R. 7,8,23. m. du. N. pr. zweier Genien JÂGN. 1,284.

शालग्राम 1) m. a) N. pr. eines bei den Vaishṇava für heilig gehaltenen, an der Gaṇḍakî gelegenen *Dorfes*, so genannt nach einem darin wachsenden Çâla-*Baume* (Comm. zu BHÂG. P. 5,8,29); von daher kommen die heilig verehrten *Ammoniten* (°शिला), die oft schlechtweg शालग्राम n. (s. u. गण्डकी 2) genannt werden. COLEBR. Misc. Ess. 1,156. यथा हि विष्णोः शालग्रामः ÇAṂK. zu KHÂND. UP. S. 530. VP. 2, 1,24. 13,4. 7. BHÂG. P. 5, 8, 29. शालग्रामाभिधाने भगवतः क्षेत्रे (= चक्रतीर्थे Comm.) PRAB. 83, 6. 7. Verz. d. Oxf. H. 21, a,14. 22, b, 27. 29. fg. 39,b,6. 60,b,2. 3. 73,b,35. 145,a,35 (साल°). °तीर्थ 67,a,25. °क्षेत्र (साल°) Ind. St. 1, 262. °गिरि VÂMANA-P. im ÇKDR. u. d. W. °शिला Verz. d. B. H. 117 (LXXIII). Verz. d. Oxf. H. 20,b, 26. 28. °शिलाचक्र 22,b,31. PAÑKAR. 1,2,24. शालग्रामस्थ (*Ammonit*) यन्त्राणाम् 1, 76. 3,13, 26. Verz. d. Oxf. H. 24,a,23. 25. 85,b,7. °स्तोत्र GILD. Bibl. 583. 599. — b) *der im* Çâlagrama *verehrte* Vishṇu MBH. 3, 8102. — 2) f. ई ein N. der Gaṇḍakî LIA. 1,57.

शालङ्कटङ्कट s. u. शालकटङ्कट.

शालङ्कायन॑ m. patron. von शलङ्कु gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. 1) N. pr. eines Ṛshi H. an. 5,33. MED. n. 247. ÂÇV. ÇR. 12,10,10. 14,6. MBH. 13,251 (सा° beide Ausgg. als Sohn Viçvâmitra's). Verz. d. B. H. No. 1151. Verz. d. Oxf. H. 60, b, N. 5. PAÑKAT. ed. Bomb. IV, S. 24, 8. fgg. plur. gaṇa राजन्यादि zu P. 4,2,53. 5,3,114, Schol. °बाष्कलाः HARIV. 1464. °सौश्रवाः 1771. बाभ्रवशालङ्कायनाः gaṇa कार्तकौजपादि zu P. 6, 2,37. शाॅलङ्कायनीपुॅत्र m. N. pr. eines Lehrers ÇAT. BR. 14,9,4,31. — 2) N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's, = नन्दिन् TRIK. 1,1,50. H. an. MED. GAṬÂDH. in Verz. d. Oxf. H. 191,a,13.

शाॅलङ्कायनक 1) adj. *von den* Çâlaṅkâjana *bewohnt* gaṇa राजन्यादि zu P. 4, 2, 53. — 2) m. = शालङ्कायन 1) VÂRÂHA-P. im ÇKDR. unter शालग्राम.

शालङ्कायनजा f. *die Tochter* Çâlaṅkâjana's, metron. der Satjavatî, der Mutter Vjâsa's, H. 848. शालङ्कायनजीवसू falsche Lesart ebend.

शालङ्कायनि m. patron. PRAVARÂDHJ. in Verz. d. B. H. 59,10 vielleicht nur fehlerhaft für शालङ्कायन.

शालङ्कायनिन् m. pl. *die Schule des* Çâlaṅkâjana LÂṬJ. 4,8,20.

शाॅलङ्कि m. patron. von शलङ्कु gaṇa पैलादि zu P. 2, 4, 59. Bez. Pâṇini's TRIK. 2,7,24. GAṬÂDH. im ÇKDR.

शालज m. *ein best. Fisch*, = 2. शाल ÇABDAR. im ÇKDR.

शालन m. *das Harz der Vatica robusta* (शाल) RATNAM. im ÇKDR. (unter शालनिर्यास mit श, in der alphabetischen Ordnung mit स). PAÑKAR. 3,6,20 (सालन).

शालपत्त्रा (1. शाल + पत्त्र) f. = शालपर्णी RATNAM. 9.

शालपर्णी (1. शाल + पर्ण) f. *Desmodium gangeticum* AK. 2,4,4,3 (mit स). TRIK. 3,3,377. RATNAM. 9. SUÇR. 2,418,9. 438,10. ÇÂRṄG. SAṂH. 2,2,9.

शालपुष्प n. *die Blüthe der Vatica robusta* MBH. 7, 980. *Hibiscus mutabilis* ÇABDAR. im ÇKDR. (mit स). शाॅलपुष्पभञ्जिका f. Bez. *eines best. Spiels* P. 6, 2, 74, Schol. °मय adj. (f. ई) *aus den Blüthen der Vatica robusta gemacht*: बृसी MBH. 12,6344.

शालभञ्जिका f. 1) *Statue* (*aus dem Holze der Vatica robusta*, शाल) TRIK. 2,6,3. GAṬÂDH. im ÇKDR. UGGVAL. zu UṆÂDIS. 2,32. KATHÂS. 121,

145. 174. fg. 123, 140. Vâsavad. 110, 1. अगम्यो° Râǵa-Tar. 2, 64. — 2) Bez. *eines best. Spiels* (vgl. शालपुष्पभञ्जिका) Uǵǵval. — 3) *Buhldirne* Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — Vgl. विद्ध°.

शालभञ्जी = शालभञ्जिका 1) H. 1014 (साल°). Hâr. 71. Prab. 41, 10.

शालमय (von 1. शाल) adj. (f. ई) *aus dem Holze der Vatica robusta gemacht* u. s. w. P. 4, 3, 144, Schol.

शालरस m. *das Harz der Vatica robusta* (शाल) Râǵan. im ÇKDr. (साल°).

शालाक्ष m. *Symplocos racemosa Roxb.* लोध्र Çabdar. im ÇKDr.

शालवदन m. N. pr. eines Asura Hariv. 2288. सालवदन die neuere Ausg. und die ältere 14291, wo aber die neuere Ausg. शृगालवदन liest.

शालवाणक m. pl. N. pr. eines Volkes VP. 193, N. 19.

शालवेष्ट m. *das Harz der Vatica robusta* (शाल) Trik. 2, 6, 38. H. 647.

शालसार m. 1) *Baum* H. an. 4, 284. Viçva im ÇKDr. — 2) *Asa foetida* diess. Suçr. 1, 133, 9. 157, 12. 2, 72, 13. 73, 9. 78, 6. साल° und °शार geschrieben.

शाला (von 3. शर्) f. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1, 117. 1) *Hütte, Haus, Gemach; Stall* AK. 2, 2, 5. 3, 6, 2, 27. Trik. 3, 3, 406. H. 990. an. 2, 511. Med. l. 50. Halâj. 2, 136. ग्राम° = शालानगराणि Pat. (s. u. ग्राम 1) in den Nachträgen). AV. 3, 12, 1. fgg. 5, 31, 5. 6, 106, 3. 8, 6, 10. 9, 3, 1. 13. 15. 14, 1, 63. TBr. 1, 2, 3, 1. Çat. Br. 3, 1, 1, 6. 11. 2, 4, 15. 6, 2, 20. 4, 5, 2, 4. Kauç. 93. °कर्मन् Pâr. Grhj. 3, 4. °स्तम्भ Kâtj. Çr. 7, 1, 36. °तृण Kauç. 18. 80. नव° 23. गो° 24. Krshis. 7, 14. मकरी शाला *Haus* R. 5, 13, 10. 29. मातामह° Kathâs. 74, 62 (st. dessen गृह° 91). भार्गवेश्मानि *Gemach* MBh. 1, 391. 4, 510. fg. Varâh. Brh. S. 53, 11. 17. fgg. Bhâg. P. 8, 9, 16. = पर्ण° R. 2, 56, 18. 21. 31. 100, 5. 111, 14. *Stall* MBh. 3, 2857. 13, 4316. वाहनानाम् 14, 2530. गजवाजिनाम् R. 2, 91, 32 (100, 30 Gorr.). Ragh. 16, 41. Spr. 2730. Kathâs. 52, 118. 68, 55. शृङ्गार° *Gemach* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 506, Çl. 24. कर्मान्तागार° Mârk. P. 35, 14. कुलाल° *Werkstatt* Ǵâbâlop. in Ind. St. 2, 77. अश्वबन्धन° (ed. Bomb. अश्वशाला *Pferdestall*) Pańkat. 252, 21. Am Ende eines comp. शाला f. und शाल n. P. 2, 4, 25. 6, 2, 123. AK. 3, 6, 6, 40. — 2) *Ast* AK. 2, 4, 1, 11. Trik. H. 1119. H. an. Med. Halâj. 2, 27; vgl. Mârk. P. 49, 54. — 3) *ein best. Metrum*: a. b. d. ⏑⏑–⏑⏑⏑–⏑⏑⏑⏑–, c. –⏑–⏑–⏑⏑⏑⏑⏑⏑– Journ. of the Am. Or. S. 6, 514. — Vgl. अग्नि°, अश्व°, आरोग्य° (Râǵa-Tar. 3, 461), इषु°, गान्धर्व°, गिरि°, गो°, गोमि°, चतुः°, चन्द्र°, चित्र°, टङ्क°, तन्तु°, तुरंगम°, त्रि°, दानिण°, धन°, द्वि°, धनुः°, धर्म°, नर्तन°, नापित°, निःशाल, नृत्यशाला, पति°, पण्य°, पत्नी° (n. auch Kauç. 77 in Ind. St. 5, 391), पर्ण°, पाक°, पाठ°, पानीय°, पुण्य°, पूप°, पेलि°, प्राचीन°, बक°, ब्रह्म°, भक्त°, भाण्ड°, भाण्डि°, महानस°, यज्ञ°, यज्ञिय°, यान°, रङ्ग°, रथ°, वत्स°, वह्नि°, वाजि°, वारण°, शक्र°, शिल्प°, शुल्क°, संगीत°, सत्त्र°, सूद°, हस्ति°.

शालाक (von शलाका) m. *ein Büschel von Spähnen oder Reisig* Çat. Br. 3, 6, 2, 19. 4, 4, 2, 7. 14, 3, 1, 2. Kâtj. Çr. 10, 6, 14. 26, 7, 3. *Reisigfeuer* (nämlich अग्नि) Âçv. Çr. 5, 19, 7.

शालाकाधेय m. metron. von शलाकाभ्र gaṇa शुभ्रादि zu P. 4, 1, 123.

शालाकिन् m. *Chirurg; Barbier; Speerträger* Wilson und ÇKDr. ohne Angabe einer Aut. fehlerhaft für शालाकिन्.

शालाकेय m. metron. von शलाका gaṇa शुभ्रादि zu P. 4, 1, 123.

शालाक्य (von शलाका) 1) m. *a)* oxyt. metron. gaṇa कुर्वादि zu P. 4, 1, 151. — *b) Augenarzt* Varâh. Brh. S. 15, 12. — 2) n. (nämlich तन्त्र) eine Abtheilung der chirurgischen Medicin: *Kur der Krankheiten des Auges, Ohrs, der Nase* u. s. w., *welche mit feinen Werkzeugen* (शलाका) *zu behandeln sind*, Suçr. 1, 2, 1. 7. 11, 5. 12, 2. °शास्त्र 2, 302, 8.

शालात m. N. pr. eines Mannes Âçv. Çr. 12, 14, 6.

शालाग्नि (शाला + अग्नि) m. *Hausfeuer* Gobh. 3, 7, 2. Lâtj. 3, 3, 2. Âçv. Grhj. 2, 2, 5.

शालाङ्की f. *Statue* (vgl. शालभञ्जिका) Çabdar. im ÇKDr.

शालाजिर m. *eine Art Schüssel* Trik. 2, 9, 8. H. 1024. Hâr. 167. Halâj. 2, 160.

शालाञ्जि f. = शालिञ्ज Çabdar. im ÇKDr.

शालातुरीय adj. *aus* Çalâtura *gebürtig* P. 4, 3, 94. Bez. Pâṇini's H. 851.

शालात्व n. nom. abstr. von शाला 1) Mârk. P. 49, 54.

शालाथल m. patron. von शलाथल Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55, 29.

शालाथलेय m. desgl. gaṇa शुभ्रादि zu P. 4, 1, 123. hierher vielleicht das verdorbene शालालाथकेयाः Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58, 18.

शालाद्वार n. *Hausthür.*

शालाद्वार्य (von शालाद्वार) adj. *an der Hausthür befindlich*: Feuer Kâtj. Çr. 8, 3, 29. 6, 23. 31. 9, 1, 2. 12, 2, 1.

शालानी f. *eine best. Pflanze*, = विदारी Çabdar. im ÇKDr.

शालापति m. *Hausherr* AV. 9, 3, 12.

शालामुख 1) n. *Vorderseite eines Hauses.* — 2) m. *eine Reisgattung* Suçr. 1, 196, 2.

शालामुखीय (von शालामुख) adj. *vorn am Hause —, am Eingang befindlich*: Feuer Çâńkh. Çr. 5, 14, 6. 6, 12, 26. 10, 7, 10.

शालामृग m. *Hund* (*Schakal* ÇKDr. und Wilson fälschlich nach ders. Aut.) Hâr. 78. wohl *Schakal* R. 3, 52, 45.

शालार n. 1) *Käfig.* — 2) *Leiter, Treppe.* — 3) *Elephantenklaue* H. an. 3, 610. Med. r. 226. — 4) सालार *a pin, a bracket, or shelf projecting from a wall* Wilson nach Çabdârthak.

शालालुक adj. *mit* शलालु *handelnd* P. 4, 4, 54.

शालावत m. pl. *die Nachkommen* Çâlâvant's P. 5, 3, 118. f. ई *eine Princessin der* Çâlâvata ebend.

शालावत्य m. *ein Fürst der* Çâlâvata P. 5, 3, 118. patron. von शलावत् (nach Çańk.) Khând. Up. 1, 8, 1.

शालावत् (von शाला) 1) m. N. pr. eines Mannes P. 5, 3, 118. — 2) °वती f. N. pr. einer Gattin Viçvâmitra's Hariv. 1461. 1769.

शालावृक s. सालावृक.

शालासद् adj. *im Hause —, im Stalle befindlich* Ait. Br. 1, 14.

शालास्थलि m. patron. gaṇa क्रौड्यादि zu P. 4, 1, 80. f. °स्थल्या ebend.

शालि Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4, 127. 129. m. (f. nach Vâkaspati) 1) sg. und pl. *Reis* und *verwandte Körnerfrucht* (der besten Art) AK. 2, 9, 6. 24. Trik. 3, 3, 408. H. 1169. 1201. an. 2, 511. Med. l. 50. Halâj. 2, 7. 425. M. 9, 39. MBh. 12, 6673. 14, 2530. R. Gorr. 2, 32, 23. शालयः कनकप्रभाः 3, 22, 17. Suçr. 1, 149, 12. 156, 20. 195, 14. 18. 196, 8. Rt. 3, 1.

फलिताः Ragh. 15,78. Spr. (II) 1405. 2596. Varâh. Bṛh. S. 5,39. 8,30. 15,6. 19,6. 44,5. निबद्धवाट Kathâs. 34,203. Râǵa-Tar. 2,19. Pańkar. 3,7,13. Pańkat. 163,23. Vop. 23,49. °वन Spr. (II) 1161. Râǵa-Tar. 3, 22. गर्भ° Ragh. 17,53. °प्रसून MBh. 3,16350. °तण्डुल 2,2088. R. 1,5, 15 (17 Gorr.). Suçr. 2,166,13. °कण Kathâs. 61,77. °शाल Ṛt. 3,10. °कूट R. 6,3,2. °चूर्ण Râǵa-Tar. 4,102. °पिष्ट Suçr. 2,28,11. °भवन *Reisfeld* MBh. 3,16286. 5,3007. °भू f. dass. Râǵa-Tar. 4,295. शाल्योदन Suçr. 1,72,1. Spr. (II) 1987. शालिनीदन Varâh. Bṛh. S. 51,30. शाल्यन्न Spr. 2853. Pańkar. 2,4,32. Bhâg. P. 8,16,40. शरद्येव फलत्याशु शालिर्न सुरभौ क्वचित् Spr. 3000. यवाः प्रकीर्णा न भवन्ति शालयः (II) 3248. 3335. 3466. नहि मृगाः सन्तीति शालयो नोप्यन्ते Sarvadarçanas. 2,19. fg. लोहित° Suçr. 1,195,21. Vgl. अरण्य°, कारङ्क°, महा°, रक्त°, शरच्छालि. — 2) = गन्धमृग, गन्धमार्जार *Zibethkatze* Trik. Med. = गन्धोलि *Curcuma Zerumbet Roxb.* H. an. st. dessen.

शालिक 1) adj. *a)* proparox. von शाला gaṇa व्रीह्यादि zu P. 5,2,116. — *b)* am Ende eines adj. comp. von शालि gaṇa उरःप्रभृति zu P. 5,4, 151. — 2) m. N. pr. eines Philosophen, eines Schülers des Prabhâkara Prab. 20,10. °नाथ Hall 195. Verz. d. Oxf. H. 553,*b*. falschlich शालिकानाथ 244,*a*, No. 606. 245,*b*,13. शालिकाचार्य Hall 113. — 3) f. शालिका *a)* demin. von शाला in नापित°. — *b) Hedysarum gangeticum* Çabdar. im ÇKDr. — *c) ein Werk des Philosophen* Çâlika Hall 27. 195.

शालिगोत्र m. N. pr. eines Lehrers, v. l. für शालिहोत्र Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,16. VP. 282, N. 3.

शालिगोप m. *Hüter eines Reisfeldes*, f. ई Ragh. 4,20.

शालिञ्च m. *Achyranthes triandra Roxb.* Trik. 2,4,32. Ratnam. 233. Çabdak. bei Wilson; auch शालिञ्ची f. Tithjâdit. im ÇKDr. Suppl. unter शैल्फ. Vgl. शालञ्च.

शालित adj. = शालिन् *reichlich versehen mit:* शालैः सर्वत्र शालितः (विन्ध्यः) Verz. d. Oxf. H. 72,*a*,21. विशालशाल° Çatr. 2,6.

शालिता f. nom. abstr. von शालिन् am Ende eines comp. *das Verbundensein mit Etwas* Sarvadarçanas. 27,6. Kusum. 11,14.

1. शालित्व n. dass.: रूप° Suçr. 2,167,8.

2. शालित्व n. nom. abstr. von शालि *Reis* Kusum. 16,18. fg.

शालिन् 1) adj. *a)* oxyt. (von शाला *ein Haus* u. s. w. *besitzend* gaṇa व्रीह्यादि zu P. 5,2,116. am Ende eines comp. *voll von, reichlich versehen mit, verbunden mit* (= suff. मत् oder वत्) H. 7. जलज° MBh. 2, 1813. तीर्थ° 3,8374. सस्य° 6,86. सुवर्णमुक्तामणिरत्न° 7,87. यवगोधूम° 13,3183. 16,90. Hariv. 2664. 5968. 6368. R. 2,55,29. R. Gorr. 2,104, 10. 3,22,5. 79,4. 4,41,23. 65. 5,16,19. 80,31. 7,26,43. Kâm. Nîtis. 7, 40. 17,58. स्तन° Ṛt. 4,2. Kathâs. 38,21. Pańkar. 3,11,15. Verz. d. Oxf. H. 130,*b*,31. प्राक्तनपुण्य° Sâh. D. 23,20. कलक्रेमकुलारव° Ḱhandom. 136. समागोत्सव° R. Gorr. 2,48,21. 94,21. Kathâs. 44,22. जाति° Verz. d. Oxf. H. 198,*b*, No. 468. रूपयौवन° MBh. 1,3940. R. 1,27,7. 34,12. 72,7. 6,95,18. Suçr. 2,153,15. Verz. d. Oxf. H. 33,*a*,3. बलवीर्य° MBh. 3,16793. Hariv. 15922. नयन° 2826. श्रुताध्ययन° Jâǵń. 1,199. R. 1,50, 3. स्वाध्यायव्रत° 75,7. 3,60,2. 5,26,14. Kâm. Nîtis. 15,59. Kir. 5,32. Spr. (II) 467. 2113. 2127. 2342. 3066. (I) 2799. 3353. Kathâs. 8,11. 13, 112. 16,26. 18,139. 19,99. 25,75. 28,4. 50,37. 52,135. 56,394. Gît. 1, 38. Râǵa-Tar. 2,53. 3,323. 6,69. 8,85. Mârk. P. 20,41. 125,14. 133,2. Ḱhandom. 30. 96. Çuk. in LA. (III) 32,5. Sarvadarçanas. 4,7. 35,18. 90, 13. Saṁsk. K. 1,*b*,1. व्यय° so v. a. *viel ausgebend* Râǵa-Tar. 7,613. ज्ञान° *sich verstehend auf* Ḱhandom. 40. रम्यनिर्माण° Spr. (II) 1933. समिति° (so ist zu verbinden) so v. a. *tapfer* (vgl. युद्ध°) Bhâg. P. 2,7, 35. — *b)* = श्रेयंस् Halâj. 2,220. = श्लाघ्य (Comm.) *rühmenswerth*, von einer Person Bhâg. P. 3,20,36. 24,1. — 2) m. N. pr. eines Lehrers Vâju-P. in Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,33. — 3) f. शालिनी *a)* (von शालि) *Reisfeld* Varâh. Bṛh. S. 104,30 (mit Anspielung auf das Metrum gleiches Namens). — *b) ein best. Metrum: 4 Mal* – – – –, – ◡ – – ◡ – – Çrut. 19. Colebr. Misc. Ess. 2,160 (VI,5). Ind. St. 8,374. Ḱhandom. 30. — *c)* N. pr. eines Frauenzimmers Çuk. in LA. (III) 33,4. — Vgl. गिरिशालिनी, दल°, दोःशालिन्, नय° (auch Hariv. 5964. Kir. 5,24), पाठशालिनी, पालशालिन्, बल° (MBh. 4,2239. Hariv. 5843. R. 3,40,3. Mârk. P. 116,48. 123,23. Bhâg. P. 9,3,36. *ein grosses Heer habend* Varâh. Bṛh. S. 18,2), बाहु° (adj. auch MBh. 3,15740. 5,2057. R. 5, 81,55), बुद्धि° (auch Hariv. 5942. Kathâs. 13,91), भुज°, मति°, युद्ध° (auch MBh. 2,826. R. 5,85,24. Bhâg. P. 6,6,34), रूप° (auch Mârk. P. 21,64. 61,35. 71,18. 127,44), वृत्त°, शील°, सत्त्व°.

शालिनाथ m. N. pr. eines Mediciners Verz. d. Kop. H. 104,*a*.

शालिनीकरण n. Trik. 3,2,20 fehlerhaft für शालीनी°.

शालिपर्णी f. *Glycine debilis Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

शालिपिण्ड m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1559.

शालिपिष्ट n. *Krystall* Trik. 2,9,29.

शालिमञ्जरि m. N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,25 (सालि° gedr.).

शालिवह् (°वाह्) adj. *Reis führend*, f. शाल्यूही Vop. 4,12.

शालिवाह m. *ein zum Reisführen dienender Ochs* (Comm. zu R.) MBh. 1,6210 (*das* वाह *genannte Maass von Reis* nach Nîlak.). R. 2,32,20.

शालिवाहन m. *Kornführer*, N. pr. eines Fürsten, Gegners von Vikramâditja, mit dessen Geburt (78 nach Chr.) die sogenannte Çaka-Aera beginnt, LIA. 2,880. fg. वर्षे °जन्मतः Verz. d. B. H. No. 879. Wassiljew 49. 54. Târan. 3. 174. 167. महामूर्ख Spr. (II) 1499. °चरित्र Mack. Coll. 99. °शतक (im Prâkrit) 107. — Vgl. सातवाहन.

शालिशिरस् m. N. pr. eines Devagandharva MBh. 1,2552. 4812. Hariv. 14158.

शालिशूक 1) m. n. *Reisgranne* R. 3,22,18. 7,35,21. — 2) m. N. pr. eines Maurja VP. 4,24,8. Bhâg. P. 12,1,13.

शालिसूर्य N. pr. einer Oertlichkeit MBh. 3,6077.

शालिस्तम्भक Titel eines Werkes Vjutp. 41.

शालिहोत्र 1) m. *a)* poet. Bez. *des Pferdes* (*Reis-, Fruchtopfer empfangend* d. h. *mit Körnern gefüttert*) Trik. 2,8,41. H. ç. 178. Schol. zu Kâtj. Çr. 20,3,13. — *b)* N. pr. eines angeblichen Ṛshi, der als erste Autorität in der Hippologie gilt, MBh. 3,2798. शालिहोत्रस्य तीर्थम् 6077. कपिलः °पिता 12,12759. Verz. d. B. H. No. 324. 944. Verz. d. Oxf. H. 7,*b*,15. 53,*b*,10. 55,*b*,16. 125,*a*,8. 183,*a*,1. Pańkat. 253,22. fg. 255,4. — 2) n. *das von* Çâlihotra *verfasste Werk über Hippologie:* °ज्ञ Pańkat. 255,1.

शालिहोत्रायण m. patron. von शालिहोत्र; pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,21.

शाली f. *Nigella indica Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

शालीतुमत् (von शालि + इतु) adj. *mit Reis und Zuckerrohr bestanden:* धरा Varâh. Bṛh. S. 19,16.

शालीन 1) adj. (f. आ) *bescheiden, verlegen, verschämt* P. 5,2,20 (= शालाप्रवेशनमर्हति Schol.; vgl. सभ्य). AK. 3,1,26. H. 433. Halâj. 2,220. कुतूहलवानपि निसर्गशालीनः स्त्रीजनः Mâlav. 51,7. गृहस्थ Mârk. P. 41,9. Nalod. 2,3. °शालीनता Uttarar. 128,7 (173,4). — 2) f. आ = शालेया *Anethum Panmorium Roxb.* oder *eine andere Anisart* Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. *ein bescheidenes, verschämtes Benehmen* so v. a. *Entgegennahme von Almosen ohne Bettelei* Bhâg. P. 3,12,42. 7,11,16. — Vgl. महा°.

शालीनता (von शालीन) f. *Bescheidenheit, Verlegenheit, Verschämtheit* Ragh. 6,81. 18,16. Çâk. 26,16.

शालीनत्व (wie eben) n. dass. Bhatt. 4,23.

शालीनीकरण (von शालीन + 1. कर्) n. *das Demüthigen* P. 1,3,70. 6,1,48, Vârtt. fälschlich शालिनी° Trik. 3,2,20.

शालीन्य m. patron. von शालीन gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151.

शालीय 1) adj. von शाल und शाला gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90. Schol. zu 1,1,73. 4,2,114. Vop. 7,15. घट (शालायां भवः) P. 3,1,7, Kâr., Schol. — 2) m. N. pr. eines Lehrers VP. 3,4,22. Bhâg. P. 12,6,57.

शालु Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,5. 1) m. *a) Frosch* (von शल् *springen*) H. 1354. — *b) ein zusammenziehender Stoff* (कषायद्रव्य). — *c) ein best. Parfum* (चोर) H. an. 2,512. Med. l. 49. — 2) n. = शालूक *eine essbare Lotuswurzel* Çabdar. im ÇKDr.

शालुक n. = शालूक 1) Çabdar. im ÇKDr.

शालुड m. N. eines Unholds AV. 8,6,17.

शालूक Uṇâdis. 4,42. n. Siddh. K. 248,*b*, 1 v. u. 1) n. *eine essbare Lotuswurzel* AK. 1,2,3,37. Trik. 1,2,34 (m.). H. 1167. AV. 4,34,5. Kauç. 83. 85. gaṇa पुष्करादि zu P. 5,2,135. Suçr. 1,241,18. 376,11. 2, 208,7. 509,7. Varâh. Bṛh. S. 41,3. am Ende eines adj. comp. f. आ R. 3,76, 6. — 2) n. *Anschwellung im Schlunde* Karaka 1,28. गल° Suçr. 1,93,4. auch wohl 293,11. — 3) n. *Muskatnuss* Râǵan. im ÇKDr. — 4) m. = शालूर *Frosch* Râǵan. ebend. — 5) m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. — Vgl. कण्ठ°, विष° (wohl fehlerhaft für बिस°).

शालूकिनी (von शालूक) f. *eine an essbaren Lotuswurzeln reiche Gegend* gaṇa पुष्करादि zu P. 5,2,135. N. pr. eines Dorfes 2,4,7, Schol. eines heiligen Badeplatzes MBh. 3,5083.

शालूकेय m. patron. von शालूक gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

शालूर (von शल्) m. 1) *Frosch* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,90. AK. 1,2,3, 24. H. 1354. Hâr. 153. Halâj. 3,40. Kâçikh. 63,28 (nach Aufrecht). — 2) *ein best. Metrum* Colebr. Misc. Ess. 2,164.

शालूरक m. *ein best. Eingeweidewurm* Karaka 3,7.

शालेन्द्रराज m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 274.

शालेय (von शालि) 1) adj. *mit Reis bestanden* P. 5,2,2. AK. 2,9,6. H. 966. an. 3,509. Med. j. 107. Halâj. 2,7. — 2) m. *Anethum Panmorium Roxb.* oder *eine andere Anisart* AK. 2,4,3,23. Med. f. आ dass. Râǵan. im ÇKDr. n. (wohl *das Korn*) dass. H. an.

शालोत्तरीय m. = पाणिनि ÇKDr. und Wilson nach Trik. 2,7,24, wo aber die gedr. Ausg. शाणोत्तरीय liest; die richtige Form ist शालातुरीय.

शाल्म Mârk. P. 58,35 wohl fehlerhaft für शाल्व.

शाल्मल m. = शाल्मलि 1) *Wollbaum* Çabdar. im ÇKDr. am Ende eines adj. comp.: स° MBh. 3,2403. Varâh. Bṛh. 27(25),32. — 2) N. eines Dvîpa Çabdam. im ÇKDr. VP. 2,4,21. fgg. Mârk. P. 54,6. Bhâg. P. 5,20,7. Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,6. °द्वीप 41,*a*,36. fg. — 3) *das Harz des Wollbaumes* Ratnam. im ÇKDr.

शाल्मलि 1) m. f. Trik. 3,5,16. Siddh. K. 251,*a*,12. und °ली f. *Salmalia malabarica Sch. und E., Wollbaum* (von hohem Wuchs mit Dornen und rother Blüthe; der Same liegt in Wolle) AK. 2,4,2,27. Trik. 2,4,13. H. an. 3,687. Med. l. 137. M. 8,246. °फलक 396. Suçr. 1,28,2. 29,7. °पुष्प 223,7. °वृन्त 2,436,21. 440,21. 1,110,16. 219,20. 2,286,3. 438,21. 473,12. अष्ठीला शाल्मलेः MBh. 3,10629. 5,2758. 3, 11575. 7,7565. 12,5804. fgg. Hariv. 12674. R. 3,79,36. 5,17,4. 52,14. 6,68,31. Ṛt. 1,26. Spr. (II) 2919. Haeb. Anth. 528, Çl. 11. Varâh. Bṛh. S. 57,1. Bṛh. 27(25),13. Kathâs. 71,160. VP. 2,4,33. Mârk. P. 27,19. °तूल 38,7. Bhâg. P. 5,20,8. Pańkat. 1,7,23. Hit. 9,4. 80,14. Verz. d. Oxf. H. 324,*a*,2. 25. in der Hölle als *Marterbaum* Jâǵn. 3,222. R. 3, 59,21. 5,78,13. Mârk. P. 14,75. — 2) m. N. eines Dvîpa Trik. 2,1,4. H. an. Med. gaṇa वराणादि zu P. 4,2,82 (wohl hierher). MBh. 6,403. VP. 2,2,5. Mârk. P. 53,18. Bhâg. P. 5,1,32. Pańkat. 2,2,83. Verz. d. Oxf. H. 33,*a*,24. — 3) m. N. pr. eines Mannes (patron.) gaṇa क्रौड्यादि zu P. 4,1,80. eines Sohnes des Avikshit MBh. 1,3741. — 4) f. ई N. pr. eines Flusses R. 2,68,19 (70,18 Gorr.). LIA. 2,523, N. 1. in einer Hölle M. 4,90. — Vgl. का°, कु°, कूट° und शल्मलि.

शाल्मलिक 1) adj. (चतुरर्थ्येषु) von शाल्मलि gaṇa कुमुदादि 2. zu P. 4,2,80. द्वीप MBh. 6,447. — 2) m. *Andersonia Rohitaka* (रोहितक) *Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

शाल्मलिन् (von शाल्मलि) 1) m. *ein N. Garuḍa's* Trik. 1,1,43. H. 230. Hâr. 10. — 2) f. °लिनी = शाल्मलि 1) Çabdar. im ÇKDr.

शाल्मलिपत्त्रक m. *eine best. Pflanze,* = सप्तच्छद Râǵan. im ÇKDr.

शाल्मलिस्थ m. ein N. Garuḍa's Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. शाल्मलिन्.

शाल्मलीफल m. *eine best. Pflanze,* = तेजःफल Râǵan. im ÇKDr.

शाल्मलीवेष्ट m. *das Harz der Salmalia malabarica* AK. 2,4,2,27. °क m. dass. Ratnam. im ÇKDr. neutr. Suçr. 2,434,7.

शाल्मल्या f. zum patron. शाल्मलि gaṇa क्रौड्यादि zu P. 4,1,80.

शाल्यपति m. N. pr. eines Mannes Saṅsk. K. 184,*b*,1.

शाल्यूक्ती s. u. शालिवक्.

शाल्व 1) m. pl. N. pr. eines Volkes H. 957. LIA. 1,613. fgg. Gop. Br. 2,9. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92 (50). Weber, Nax. 2,392. P. 4,1, 173. gaṇa भर्गादि zu 178. MBh. 2,590. 3,16664. 16904. 4,12. 6,346 (VP. 185). 8,2106. Hariv. 784. R. 4,43,23. Varâh. Bṛh. S. 5,76. 14,2. 16,21. 17,13. 18. VP. 2,3,17. °नीपाः Mârk. P. 58,6. शाल्मवेश्मकाः (wohl शाल्व° 35. °राज (°राजन्) MBh. 1,4108. 3,667. fg. 5,5974. 6007. 6089. 6095. 7017. 12,8607. 13,6267. Hariv. 4969. °पति MBh. 5,7016. °नगर Hariv. 15759. — 2) adj. oxyt. *zu den Çâlva gehörig* u. s. w. P. 4,2,135. gaṇa कच्छादि zu 133. gaṇa सिन्ध्वादि zu 3,93. m. *ein Fürst der Çâlva* MBh. 1,2653. 4113. 4714 (प्रयः). 3,491. 669. 5,6076. 6078. 6087. Hariv.

2360. 5080. 5501. 5927. 9138. 9795. BHÂG. P. 2,7,34. unter den Feinden Vishṇu's H. 220. शाल्वारि m. Çâlva's *Feind* als N. Vishṇu's 221, Schol. — 3) f. श्रा vielleicht N. pr. eines Flusses gaṇa नद्यादि zu P. 4, 2,97. — 4) n. *die Wurzel der Çalva-Pflanze* P. 4,3,166, Vârtt. 2, Schol. — Oefters साल्व geschrieben, aber nicht in den Bomb. Ausgg. Vgl. श्रनु°.

शौल्वक adj. (f. शाल्विका) von शाल्व 1) gaṇa कच्छादि zu P. 4,2, 134. मनुष्य, कृसित 135, Schol. गो, यवागू 136. राजन् MBH. 5,889. f. शाल्वकी gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41.

शाल्वकिनी f. N. pr. eines Flusses R. 6,109,49.

शाल्वण m. *Breiumschlag, Kataplasma* SUÇR. 2,34,7. 42,17. 61,21. 86,13. 121,4. 125,7. 182,13. 321,16. 456,1. hier und da साल्वण. Vgl. मक्ता°.

शाल्वसेनि m. pl. N. pr. eines Volkes MBH. 6,368 (VP. 193).

शाल्वागिरि (शाल्व + गिरि) m. N. pr. eines *Berges* gaṇa किंशुलुकादि zu P. 6,3,117.

शाल्वायन (von शाल्व) adj.: राजन् *ein Fürst der* Çâlva MBH. 2,591.

शाल्विक m. *ein best. Vogel*, = तुङ्गचूड u. s. w. ÇABDAK. im ÇKDR. (सा°).

शाल्वेयै gaṇa नद्यादि zu P. 4,2,97 (von शाल्वा). m. pl. N. pr. eines Volkes P. 4,1,169. MBH. 3,15576. 5,2138. Davon शौल्वेय *ein Angehöriger* oder *Fürst der* Çâlveja P. 4,1,169. Auch mit स geschrieben.

शाल्वेयक m. pl. N. pr. eines Volkes MBH. 4,972. 5,5652.

1. शाव (vgl. शिशु) m. *das Junge eines Thieres* H. 338. HALÂJ. 2,347. मृगाः सार्धं शावैः HARIV. 15439. सिंह° 9105. KÂM. NÎTIS. 7,4. RAGH. 6,3. 18,36. ÇÂK. 105,14. Spr. 3254. VARÂH. BṚH. S. 104,28. UTTARAR. 94,6 (122, 12). MÂRK. P. 43,54. RÂGA-TAR. 3,112. SARVADARÇANAS. 119,21. Vgl. मृग° (auch MBH. 3,16164. R. 3,24,18. ÇÂK. 51. BHÂG. P. 4,2,12).

2. शाव (von शव) adj. *einem Leichnam angehörig, von einer Leiche herrührend:* करौ BHÂG. P. 2,3,21. कपाल HARIV. 384. कलेवर SÂV. 5, 61 (श्याव MBH. 3,16809. शाव ed. Bomb., welches NÎLAK. ohne alle Noth durch श्याम erklärt). स्वतनूद्भव so v. a. *entseelt* HARIV. 1142 (शोच्य die neuere Ausg.). श्राशौच PÂR. GṚHJ. 3,10. M. 5,59. 61. fg. 74. JÂGN. 3,18. n. so v. a. शावमाशौचम् MÂRK. P. 32,23. शावशेषास्थिनिचय R. 2,77,22 fehlerhaft für सावशेष°, wie die ed. Bomb. liest.

3. शाव adj. fehlerhaft für श्याव H. 1396, v. l. und sonst.

शावक m. = 1. शाव AK. 2,5,38. करि° 2,8,2,3. कुरङ्ग° Spr. (II) 1134. मृग° VARÂH. BṚH. S. 48,13. KAURAP. 26. मूषिक° HIT. 113,6. पत्ति° 18,10. 19,19. बक° 111,20. शुक° Spr. 2981. पिक° RÂGA-TAR. 3, 107. मुनि° (°शाबक gedr.) *Brahmanenknabe* Verz. d. Oxf. H. 17,*b*, No. 63, Z. 4 v. u.

शावता f. fehlerhaft für श्यावता ÇÂRṄG. SAṀH. 1,7,70.

शावत्व n. nom. abstr. von 1. शाव am Ende eines adj. comp.: द्वित्रिचतुः° der Krähen VARÂH. BṚH. S. 95,6.

शावर sowie die damit zusammengesetzten und davon abgeleiteten Wörter s. u. शाबर u. s. w.

शावसायन m. patron. von शवस् Ind. St. 4,373.

शावस्त, शावस्ति und शावस्ती s. शाबस्त u. s. w.

शाश (von शश) adj. *vom Hasen kommend:* मांस *Hasenfleisch* JÂGN. 1,258.

शाशक adj. dass.: शाशकं (शशकं die neuere Ausg.) मृगमांसं च HARIV. 7843.

शाशबिन्दव adj. (f. ई) *von* Çaçabindu *stammend:* कुमाराः MBH. 7, 2324. प्रजा 12,7579.

शौशादनक adj. von शशादन gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

शाशिक m. pl. N. pr. eines Volkes MBH. 6,354. शाशिक्त ed. Bomb.

शाश्चत् m. N. pr. eines Lexicographen MED. Anh. 1 wohl nur fehlerhaft für शाश्वत, das gleichfalls in's Metrum passt.

शाश्वतै (von शश्वत् adv.) 1) adj. (f. ई) *stetig, beständig, immerwährend, ununterbrochen, durchgängig, ewig* AK. 3,2,22. 3,4,22,213. TRIK. 3,3, 271. H. 1453. HALÂJ. 1,125. शाश्वतीभ्यः समाभ्यः so v. a. *für immer* VS. 40,8. शाश्वतीः समाः dass. MBH. 1,5945. 3,15634. 12,9192. R. 1,2,18 (= UTTARAR. 27,16. ed. Cow. 36,7). 64,20. BHÂG. P. 9,14,19. कृविस् TBR. 2,5,5,2. Seele KAṬHOP. 2,18. सुख 5,12. ÇVETÂÇV. UP. 6,12. M. 4, 232. 6,80. श्रपां स्थानम् 1,13. मूर्तिर्धर्मस्य 98. वर्णानामाचारः 107. 112. 118. 2,244. 3,146. 4,259. 5,36. 7,4. 43. 8,8. 9,1. 37. 12,123. BHAG. 14, 27. MBH. 1,1166. 4034. 2,2007. 3,16806 (शाश्वती: SÂV. 5,58 fehlerhaft). R. 1,53,12. 60,27. 2,60,21. 85,13. 97,23 (106,21 GORR.). 100,26 (108, 25 GORR.). 4,22,14. 36,5. NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,122. SUÇR. 1,3,15. 312,13. KÂM. NÎTIS. 4,77. RAGH. 14,14. ÇÂK. 14,12. Spr. (II) 292. 468, v. l. 1014. (I) 4820. VARÂH. BṚH. S. 43,54. °मन्दिर *einen beständigen Wohnsitz habend* 53,88. MÂRK. P. 38,19. 39,8. BHÂG. P. 6,16,51. PRAB. 18,6. PAÑKAT. 100,6. श्र° MAITRJUP. 1,2. Spr. 5193. PAÑKAT. 4,16. शाश्वतम् adv. *stets, auf immer* R. GORR. 2,110,12. 6,101,12. MÂLATÎM. 3,5. — 2) m. *a) die Sonne.* — *b)* Bein. Çiva's ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — *c)* Bein. Vjâsa's ÇABDAR. im ÇKDR. — *d)* N. pr. *α)* eines Sohnes des Çruta und Vaters des Sudhanvan VP. 4,5,12. — *β)* eines Lexicographen, Verfassers des Nânârthakoça, UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 1,114. Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,8. 126,*a*,21. 162,*b*,28. 167,*a*,39. 182,*a*, No. 414. 183,*a*,2. 185,*b*,43. 195,*b*,7; vgl. शाश्चत्. — 3) f. ई *die Erde* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — 4) n. *a) Beständigkeit, Ewigkeit:* तथैतद्धर्मशाश्वतम् MBH. 3,1198. — *b) Himmelsraum* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — Vgl. पारि°.

शाश्वतत्व (von शाश्वत) n. *Beständigkeit, Ewigkeit* MBH. 12,7565.

शाश्वतिक adj. = शाश्वत VOP. 7,16. fg. H. 1453, Schol. ṚV. PRÂT. 13, 4. NIR. 4,6. P. 2,4,9. 6,4,144, Vârtt. 6. SUÇR. 1,91,16. Verz. d. Oxf. H. 178,*a*, No. 404.

शाषमान m. N. pr. eines Mediciners Verz. d. B. H. No. 1006.

शाष्कुल adj. *Fleisch geniessend* H. 429. Vgl. शौष्कुल.

शाष्कुलिकै 1) adj. = शष्कुलीव gaṇa श्रङ्गुल्यादि zu P. 5,3,108. = शष्कुली भक्षिरस्य 4,3,96, Schol. — 2) n. *eine Menge von* शष्कुली Schol. zu P. 4,2,47 und 39, Vârtt. 3. AK. 3,3,40.

शौष्पक adj. von शष्प gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

शाष्पेय m. N. pr. eines Lehrers gaṇa शौनकादि zu P. 4,3,106.

शाष्पेयिन् m. pl. *die Schule des* Çâshpeja ebend.

1. शास्, शास्ति (श्रनुशिष्टौ) DHÂTUP. 24,67. du. शिष्टस् P. 6,4,34. VOP. 3,34. 9,36. 3. pl. शासति P. 6,1,6. imper. शाधि 4,35. VOP. 9,8. 36. potent. शिष्यात्, imperf. 3. श्रशात् P. 8,2,73. 2. श्रशास् und श्रशात् 74. vedisch und episch überaus häufig auch शौसति u. s. w.; vedisch श-

शास 2. pl. (निस्) शशास्. (उद्) शशाधि; शशास, aor. अशिषत् P. 3,1,56. 6,4,34. 8,3,60. Vop. 8,38. 9,36. शासिष्यति; med. s. u. आ, episch auch sonst; शासितुम् (R. Râǵa-Tar. Bhâg. P.) und शास्तुम् (MBh. R.); शासित्वा und शिष्ट्वा, °शिष्य und °शास्य; pass. शिष्यते (शिष्ये häufig fehlerhaft für शिश्ये von शी) und शास्यते; partic. शिष्ट (s. bes.), शासित und शास्त (MBh.). 1) zurechtweisen, strafen (mit Worten): बर्हिष्मते रन्धया शासदव्रतान् R̥V. 1,51,8. शासस्तमिन्द्र मर्त्यमयज्युम् 131,4. पत्नी पितेवं कितवं शशास 2,29,5. SV. I, 4,1,1,6. züchtigen, strafen überh. M. 4,175. 8,29. 314. 316 (अशासित्वा). तस्करान् 9,254. 272. 11,31. MBh. 3,14882. 14888. 5,3542. R. 3, 55,39. Kâm. Nîtis. 6,6. Bhâg. P. 1,17,16. 18,35. pass. शास्यताम् Hariv. 4754. R. 6,16,85. शासित Hit. 65,18. — 2) in Zucht —, im Zaum halten: दण्डः शास्ति प्रजाः सर्वाः Spr. (II) 2688. दोषाञ्ज्ञपयति चान्येषां नात्मानं शास्तुमिच्छति MBh. 11,118. R. 5,76,17. 7,84,12. Bhâg. P. 4, 13,42. धर्मं राज्ञा साधु यः शास्ति so v. a. handhaben Spr. (II) 3130. सत्यव्रतशासित im Zaum gehalten R. 4,6,24. सुशासिता स्त्री Spr. 3266. — 3) herrschen über, beherrschen: मनोः प्रजा धर्मेण शासतः MBh. 13,1945. Kathâs. 11,1. शूरसेनान् Hariv. 9110. शास्ति यश्चाज्ञया राज्ञः स सम्राट् AK. 2,8,1,3. H. 690. भूमिम्, पृथिवीम् u. s. w. MBh. 12,513. Hariv. 14408. R. 2,35,10. 37,27. 29. 5,37,18. Mr̥ḱḱh. 178,1. Ragh. 1,30. 10,1. Çâk. 24. Varâh. Br̥h. S. 8,30. 13,3 (= Râǵa-Tar. 1,56). Br̥h. 11,8. Kathâs. 3,77. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,26, Çl. 14. Râǵa-Tar. 3, 242. 4,7. Bhâg. P. 1,10,3. 16,1. 3,1,20. 13,11. 21,25. 4,12,13. 21,7. 9,16,11. 12,1,9. Bhaṭṭ. 3,53. त्रिनाकम् Bhâg. P. 6,13,16. 8,1,18. अशासत्सकलं जगत् 23,4. पुरीमयोध्याम् R. 1,6,26. तौ पृथग्वरदाकूले (acc.) शिष्टामुत्तरदक्षिणे Mâlav. 88. राष्ट्रम् Râǵa-Tar. 2,116. अगस्त्यशास्तां दिशम् MBh. 5,4876. राज्यं शास् als Fürst regieren MBh. 3,3066. R. 4,8, 54. Ragh. 14,85. 19,57. Kathâs. 34,210. 51,65. 54,238. 58,110. 62,166. Râǵa-Tar. 1,353. 7,618. स शास्ति चिरमैश्वर्यम् R. 6,11,10. ohne obj. regieren: तस्मिन् शासति भूपतौ Mârk. P. 116,76. — 4) Jmd einen Befehl ertheilen, Jmd anweisen, als Gebieter zu Jmd reden MBh. 1,97. R. 2,23,41. 30,38. 32,40 (45 Gorr.). 82,30. 105,8 (wohl शास्सि st. शाधि zu lesen). R. Gorr. 1,30,24. 6,16,85. Ragh. 12,34. 15,79. Kumâras. 6, 24. Kathâs. 20,94. Bhâg. P. 3,13,9. 23,27. आहर्तुमन्यानशिषत् Bhaṭṭ. 9,68. एकः कर्मसु शिष्यते Prab. 110,13. anbefehlen: स्वयं शाधि यज्ञे विधानम् MBh. 14,280. शासित R. 7,108,27. Kathâs. 18,35. — 5) unterweisen, belehren Nir. 3,4. R̥V. 3,1,2. 31,1. 8,34,1. 9,102,4. कविं शशासुः कवयो ऽदब्धाः 10,42,12. 52,1. 95,11. नापितं शिष्यात् Âçv. Gr̥hj. 1,17,17. Çat. Br. 13,1,6,1. Kâtj. Çr. 6,8,1. शिष्यस्ते ऽहं शाधि माम् Bhag. 2,7. Spr. (II) 720. शास्त्रं न शास्ति दुर्बुद्धिं श्रेयसे चेतराय च (I) 5072. mit doppeltem acc.: माणवकं धर्मं शास्ति Siddh. K. 35,b,2. Spr. 3085. Bhaṭṭ. 6,10. गुरुभिः शिक्षितो ऽपि न शिष्यसे त्वम् (शिक्षितस्त्वम् ed. Bomb.) lässt dich nicht belehren Pańkat. 94,20. सर्वशास्त्रेषु सूतस्तु व्यासशासितः Verz. d. Oxf. H. 9,b,15. fg. 15,a,10. Vgl. मातृशासित. — 6) etwa tadeln, verwerfen: गावो यच्छासन्वहतुं न धेनवः R̥V. 10,32,4. — 7) = शंस् preisen: यो ऽकार्यं कार्यवच्छास्ति Spr. (II) 5586. verkünden, beichten: स्वमेनः M. 11,82. berichten, mittheilen: तस्मिन्नायोधनं वृत्तं लक्ष्मणायाशिषत् Bhaṭṭ. 6,27. verkündigen, vorhersagen: विप्रव्यथां गोहरणं च शास्ति (आ) Varâh. Br̥h. S. 89,5. अग्निभयम् 90,5.

— caus. शासयति, अशशासत् P. 7,4,2. Vop. 8,111. 18,1.

— अनु 1) anweisen, belehren, den Weg zeigen, eine Weisung ertheilen, Verhaltungsmaassregeln geben, instruiren: यो अञ्जसानुशासति R̥V. 6,54, 1. पथेव यन्तावनुशासता रजः 1,139,4. Çat. Br. 11,5,5,7. 14,6,11,1. Maitrjup. 4,1. आचार्यो ऽन्तेवासिनमनुशास्ति Taitt. Up. 1,11,1. Nr̥s. Tâp. Up. in Ind. St. 9,165. MBh. 1,3884. 2,1446. 3,11424. अन्वशासत्स पुत्रवद्भरतर्षभान् 11550. 11911. न चानुशिष्याद्राजानमपृच्छन्तम् 4,98. 5,1562. 7,2819. 10, 612. 13,7194. R. 2,103,12. 111,19. 25. R. Gorr. 2,23,25. 38,39. 3,71, 14. Kumâras. 5,5. Çâk. 71,9. Vikr. 70,13. Bhâg. P. 5,5,15. अथान्वशासन्नकुलम् — आरुह्येमां शमीं वीर धनूंष्येतानि निक्षिप MBh. 4,169. 1318. Hariv. 11244. R. 2,36,24. 81,11. 96,35. R. Gorr. 2,12,23. 61,29. Râǵa-Tar. 4,310. LA. (III) 92,10. अनुशाधि किंकरान् Bhâg. P. 7,8,43. अनुशास्य absol. R. 3,76,37. 5,1,10. Bhâg. P. 4,11,35. 5,3,28. 9,6. als höher Stehender zu Jmd reden R. 2,90,15. Vikr. 86,19. fg. mit acc. der Sache Etwas lehren Kenop. 3. Verz. d. Oxf. H. 208,a, No. 489. Bhâg. P. 1,5, 15. 2,7,21. angeben: अनु म एतां भगवो देवतां शाधि यां देवतामुपास्से Ḱhând. Up. 4,2,2. anbefehlen: अश्वानां प्रतिपानं च खादनं चैव R. 2,50, 33 (47,24 Gorr.). mit doppeltem acc. Jmd Etwas lehren: माणवकं धर्ममनुशास्ति P. 1,4,51, Schol. गोपालानन्वशात्केलीन् Vop. 5,6. आरणेयमुपाख्यानं यत्र धर्मो ऽन्वशात्सुतम् MBh. 1,477. Bhâg. P. 5,4,15. अनुज्ञमनुशास्य दर्शनम् R. 2,21,63. Jmd Etwas anweisen, anbefehlen: करिष्ये सर्वमेवाहमार्या यदनुशास्ति माम् R. 2,39,27. pass. gelehrt werden: लौकिकाः शब्दा अनुशिष्यन्ते Sarvadarçanas. 135,16. 136,10. Sâh. D. 272,15. नानिष्टा ह्यनुशास्यते wird belehrt R. 3,14,23. partic. a) अनुशिष्ट α) belehrt, unterwiesen, angewiesen, instruirt R̥V. 5,2,8. क्षेत्रविदानुशिष्टः 10,32,7. AV. 19,56,4. Çat. Br. 14,4,2,26. 9,1,1. 5. Spr. (II) 491. R. Gorr. 2,27,22. 30,32. 4,45,7. Ragh. 6,59. 13,75. Çaṅk. zu Br̥h. Âr. Up. S. 304. Râǵa-Tar. 5,400. Mârk. P. 36,1. Daçak. 79,4. Bhâg. P. 3,22,7. अनुशिष्टेन हि भाव्यं पितुः (vom Vater) पुत्रेण 5,9,4. 10,12,14. angeredet (von einem Gebieter) 6,6,3. mit acc. der Sache: पाणिग्रहणकाले च यत्पुरा पावकान्तरे । अनुशिष्टा जनन्या हि तच्च मे हृदि वर्तते ॥ R. 3,3,8. R. Schl. 2,27,10. — β) gelehrt, mitgetheilt: एष धर्मो ऽनुशिष्टो वः M. 6, 86. Kumârila bei Müller, SL. 80. Sarvadarçanas. 155,20. सो ऽग्रजेनानुशिष्टार्थः R. 4,31,9. — b) अनुशास्त belehrt, unterwiesen MBh. 12,11818. Verz. d. Oxf. H. 11,b,18 v. u. — c) अनुशासित belehrt Bhâg. P. 2,5,8. 4,20,17. — 2) herrschen über, beherrschen: कृत्स्नसपत्नो (so ed. Bomb.) ऽनुशिष्याम् MBh. 5,914. प्रजाः Hariv. 11234. R. 2,106,26. Kathâs. 18, 32. 27,55. पुरीजनम् Bhaṭṭ. 20,17. वसुंधराम्, मेदिनीम् u. s. w. MBh. 1, 3978. 12,2594. 2828. 14,359. R. 2,110,37 (119,34 Gorr.). Râǵa-Tar. 1, 191. 286. Bhâg. P. 5,1,23. राष्ट्रम् MBh. 2,179. अयोध्याम् R. Gorr. 1,80, 25. त्रिदिवम् 7,30,50. त्रींल्लोकान् MBh. 13,3904. अगस्त्यगुप्तामाशाम् Hariv. 6591. स्वराज्यम्, राज्यम् MBh. 1,4124. 2,2434. 3,8832. R. 2,106,23. R. Gorr. 1,45,55. 58,6. Kathâs. 49,7. — 3) bestrafen: स्वकर्म ख्यापयन्ब्रूयान्मां भवाननुशास्त्विति M. 11,99. — 4) vollziehen: तीरितं चानुशिष्टं च यत्र क्वचन यद्भवेत् । कृतं तद्धर्मतो विद्यान्न तद्भूयो निवर्तयेत् ॥ M. 9, 233. — 5) preisen, loben: अग्निभिर्यमनुशासन्ति MBh. 13,1084. nach Nîlak. ist अनुशंसन्ति die richtige Lesart. — Vgl. अनुशासन fgg.

— अभ्यनु angeben, bezeichnen, nennen: अन्यमभ्यनुशासानि ich will

einen Andern bezeichnen (der die Frage zu lösen vermag) Khând. Up. 5,11,3.

— समनु 1) *belehren, Jmd Etwas beibringen;* mit doppeltem acc.: °कर्माणि समनुशिष्टेन भाव्यम् Bhâg. P. 5,9,6. — 2) राज्यम् *das Regiment führen, regieren* MBh. 3,2449.

— अभि 1) *anweisen:* यो गृहाँ अभिशासति Ṛv. 6,54,2. — 2) *beherrschen:* उर्वीम् MBh. 13,4582.

— आ 1) med. (ausnahmsweise auch act., z. B. Çat. Br. 14,4,1,33. MBh. 3,12071) *erwünschen, erbitten, erhoffen, erwarten* Dhâtup. 24,12. तदा शास्ते यजमानो हविर्भिः Ṛv. 1,24,11. तं त्वा वयमा शास्महे ऽरितृभ्यः 30,10. दाशुषे वार्याणि 163,13. 165,4. 9,99,5. VS. 21,61. AV. 14,1,42. स्वस्तिम् TBr. 1,4,10,2. TS. 3,5,5,3. Çat. Br. 1,1,2,12. 7,1,11. 8,2,21. दीर्घायुत्वम् 9,1,13. आशासाना मेधपतिभ्यां मेधम् TBr. 3,6,6,1. Âçv. Çr. 1,9,5. ऋषयः पितरो देवाः u. s. w. आशासते कुटुम्बिभ्यः *erwünschen, erwarten von* M. 3,80. यो ऽस्माकं नित्यमाशास्ते महत्त्वम् *wünscht* MBh. 3,12430. 5,7137. 6,1585. देवानां कच्चिदाशास्ते प्रसादम् R. 5,33,32. Spr. (II) 190. अकक्रन्दमाशास्ते Çâk. 51,19. सर्वमस्मिन्वयमाशास्महे 112,3. Uttarar. 5,6 (7,15). Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 124. Bhâg. P. 3,14,25. 21,13. 4,6,6. 20,31. 5,3,13. 18,19. 6,18,25. 7,13,42. 9,4,64. Bhaṭṭ. 5,16. 17,1. आशास्यात्मनः प्रियम् R. 2,6,3 (5,3 Gorr.). आशासित Bhâg. P. 10,78,23. Häufig mit आशिषम् (आशिषः) *einen Wunsch wünschen* Çat. Br. 1,8,1,9. 10. 9,1,1. 21. TS. 1,5,6,4. 2,6,9,6. Ait. Br. 1,13. 3,38. आत्मने च यजमानेभ्यश्च 4,20. Bhâg. P. 3,23,4. 5,3,8. 8,11. 14,45. 25,5. 26,5. 7,10,4. 11,8,16. Bhaṭṭ. 14,90, v. l. *bittend richten:* सखाय आ शिषामहि (SV. °महे) ब्रह्मेन्द्राय Ṛv. 8,24,1. mit acc. der Person *Jmd alles Gute wünschen:* (नृपम्) ऋत्विग्भिराशास्यमानं सुप्रीतं शक्रमाङ्गिरसैरिव R. Gorr. 1,70,4. — 2) act. *anweisen, Jmd einen Befehl ertheilen:* रक्षांसि रक्षितुं सीतामाशिषच्च Bhaṭṭ. 6,4. — आशासित Kathâs. 56,70 fehlerhaft für आश्वासित. Vgl. आशास्य (*zu wünschen* MBh. 6,1585 nach der Lesart der ed. Bomb. als n. auch Kumâras. 7,87, wo आशास्यचित्ता° zu schreiben ist), आशिस्.

— संप्रा MBh. 5,4998 fehlerhaft fur संप्र, wie die ed. Bomb. liest.

— उद् *hinaufweisen, — leiten* (zu den Göttern): नू मे ब्रह्माण्यग्न उच्छशाधि Ṛv. 7,1,20. 25.

— नि *sondern von* (instr.): नि तं शास्मि गार्हपत्येन विद्वान् AV. 12,2,9. *Jmd* (abl.) *entziehen:* नि देवी देवेभ्यो यज्ञमशिषन् TS. 3,5,6,3.

— निस् *verscheuchen:* ओजसा पृथिव्या निःशशा अहिम् Ṛv. 1,80,1.

— प्र 1) *unterweisen, belehren, anweisen:* प्र पाकं शास्सि Ṛv. 1,31,14. ऋतून्प्रशासद्धि दधौ 95,3. प्र नः शाधि यथा प्रज्ञास्यामः Çat. Br. 11,5,3,4. त्रितं नशत्त प्र शिषत्त (शिषन्तः Padap. partic.) इष्टये Ṛv. 10,115,4. (माम्) कः प्रशासिष्यति पुनस्ताते लोकान्तरं गते R. Gorr. 2,111,17. Bhâg. P. 6,17,13. Bhaṭṭ. 19,19. — 2) *Jmd anweisen* so v. a. *ihm eine Weisung geben, über ihn verfügen:* किं करवामस्ते प्रशाध्यस्मान् MBh. 2,2433. 5,974. 978. R. 1,20,18 (21,17 Gorr.). प्रशाधि यन्मया कार्यम् Mârk. P. 61,47. प्रशास्तु मां यच्च ममास्ति किंचन *verfüge über mich und über Alles was ich besitze* MBh. 4,381. — 3) *bestrafen* MBh. 5,6096. Kathâs. 46,19. प्रशास्य absol. 18,45. — 4) *verfügen über* so v. a. *herrschen über, beherrschen:* पार्थिवान्सर्वान् MBh. 1,6095. मत्स्यान् 4,225. 5,7261. प्रजाः R. Gorr. 1,70,3. Ragh. 9,1. अधि रिपून् Varâh. Bṛh. S. 104,41. वसुंधराम् u. s. w. MBh. 1,2468. 3725. 4993 (med.). 3,1368. 2024. 10283. 11929. 15102. 5,883 (प्रशास्ता वै पृथिवी येन सर्वा). 12,522. R. 2,18,38. Kathâs. 30,60. Spr. 2790. Râǵa-Tar. 1,332. 4,83. प्रशास्य absol. Spr. (II) 4769. Râǵa-Tar. 1,282. Mârk. P. 25,7. — नगरम् MBh. 3,2494. पितुः पदम् Ragh. 6,76. राज्यम् *regieren* M. 9,66. MBh. 5,5517 (med.). Hariv. 9826 (med.). R. 1,44,60. 2,50,24. 52,24. 90,10. R. Gorr. 2,34,3. 4,8,35. 17,54. 6,2,28. 7,35,19. 99,13. Mârk. P. 18,11. 130,22. प्रशास्य MBh. 3,9913. आत्मा सर्वमिदं प्रशास्ति *leitet, regiert* Çat. Br. 14,7,2,24. 8,8,1. येनेन्द्रत्वं प्रशासितम् *das Amt* Indra's *verwaltet* R. 7,56,28. सर्वकार्याणि पौरजानपदेषु च *über alle Angelegenheiten entscheiden* 38,1. यज्ञदाने प्रशाध्यस्मै so v. a. *darüber bestimmen* MBh. 12,3920. — प्रशास्त Âpast. 1,31,14 fehlerhaft für प्रशस्त. Vgl. प्रशासन fgg., प्रशिष्टि, प्रशिस्, अधिप्रशिष्ट, वरुणप्रशिष्ट.

— संप्र *regieren:* राज्यं संप्रशासेत् (so ed. Bomb.) MBh. 5,4998.

— प्रति, partic. °शिष्ट 1) *abgeschickt, entsandt* (*mit einem Auftrage*) Trik. 3,3,99. H. 1492. — 3) *verweigert* Trik. — Vgl. 1. प्रतिशासन.

— सम् *anweisen, auffordern* Ait. Br. 2,6. Çat. Br. 3,8,2,4. Pâr. Gṛhj. 2,3. Âçv. Gṛhj. 1,14,6. जपेत्संशिष्याद्वा *er spreche selbst oder heisse sprechen* 3,12,20. *zusammenweisen mit* (instr.): प्रियप्रियेवैनौ तनुवा संशास्ति TS. 5,2,4,1. partic. °शासित *belehrt, unterwiesen* Verz. d. Oxf. H. 9,b,16. — Vgl. संशिस्.

2. शास् (= 1. शास्) f. *Gebot:* ते चिद्धि पूर्वीरभि सन्ति शासा Ṛv. 7,48,3. शासा मित्रं दुर्धरीतुम् *den kein Verbot* (Anderer) *abhält* 10,20,2. concret *Gebieter:* यः शासामुग्रो मन्यमानो जिघांसति *unter den Herrschern für gewaltig sich haltend* 2,23,12. oder zu 2. शास.

3. शास् s. 1. शस्.

4. शास् = 3. शस्; vgl. उक्थ°.

1. शास (von 1. शास्) m. *Anweisung, Gebot:* रातहव्यः प्रति यः शासमिन्वति Ṛv. 1,54,7. ओषन्ये अस्य शासं तुरासः 68,9. — Vgl. दुः°, सर्व°.

2. शास (wie eben) m. *Gebieter:* दिव्यं शासमिन्द्रम् Ṛv. 3,47,5. शास इत्था महाँ असि 10,152,1. angeblicher Liedverfasser zu diesem Liede Ṛv. Anukr.

3. शास (von 1. शस्) m. *Schlachtmesser:* °हस्त Ait. Br. 7,17. Çâṅkh. Çr. 15,25,1. असिं वै शास इत्याचक्षते Çat. Br. 3,8,2,4. 5. 13,2,2,16. Kâtj. Çr. 6,4,11. 16,1,13.

शासक (von 1. शास्) nom. ag. = शास्तर् H. an. 2,200. Med. t. 62. *Gebieter, Herrscher;* s. मही°.

शासन (von 1. शास्) 1) adj. nom. ag. (f. ई) a) *Züchtiger, Bestrafer* H. 10. अरि° R. 2,21,15. हरिन° Paṅkar. 4,3,137. Vgl. पुर°, स्मर°. — b) *Unterweiser:* शासनी *praeceptrix* Ṛv. 1,31,11. शासनं वचः *Lehre* Bhâg. P. 1,8,50. — 2) n. am Ende eines adj. comp. f. आ. a) *Bestrafung, Züchtigung* H. an. 3,425. Med. n. 141 (शान्ति fehlerhaft für शास्ति; daher bei Wilson die Bed. *devotion, or devotional tranquillity, the government of the passions*). M. 8,316. कुर्वीत शासनम् 9,262. Spr. (II) 2180. शत्रूणाम् Hariv. 7590. कृतपापस्य राजशासनम् Kathâs. 49,59. चिह्निता राजशासनैः *mit den vom Fürsten verhängten Strafen* (u. d. W. nach Kull. anders aufgefasst) M. 10,55. तं विचक्ष्य खलं पुत्रं शासनैर्वि-

विधेर्नृप: Bhâg. P. 4,13,42. — b) *Herrschaft, Regiment* Kâm. Nîtis. 14, 12. कुसुमशरासन° Gît. 11,4. शासनं प्रतिगृह्यताम् MBh. 14,2174. नरेश्वरा: शासनमुद्वहन्ति Spr. (II) 1816. स कृत्वा पृथिवीं कृत्स्नां शासने R. 7, 67,6. विनम्रेष्वधिरोप्य शासनम् — अखिलदेशराजसु Kathâs. 20,225. सकलभूपालमस्तकन्यस्त° 84,3. अनन्यशासनामुर्वीम् Ragh. 1,30. मद्दनीय° 3,69. व्याप्त° Mârk. P. 116,6. तीव्र° MBh. 12,5230. उग्र° 3,2155. अत्युग्र° Bhâg. P. 4,14,3. ऊर्जितचण्ड° 7,4,12. ऊर्जित° Kathâs. 59,59. 97,5. राज्यार्ध° *Herrschaft über* MBh. 1,394. ग्रामशत° Kathâs. 94,110. — c) *der schriftliche Befehl eines Fürsten, Edict, Schenkungsedict* Trik. 2,2,1. H. an. Med. Hâr. 175. शासनं लेखयित्वा Kathâs. 124,62. fgg. Râǵa-Tar. 3,189. fg. शासनं पट्टे सूक्ष्माक्षरनिवेशितम् Mârk. P. 36,8. राज्ञ: शासनदूषक: Mṛkkh. 135,10. तुलाशासनमानानां कूटकृत् Jâǵn. 2,240. ऊनं वाभ्यधिकं वापि लिखेद्यो राजशासनम् 295. अहं त्वां शासनशतेन योजयिष्यामि Pańkat. 4,25. 5,2. अपहरतु दुराश: शासनं ब्राह्मणानाम् *ein auf den Namen von Brahmanen ausgestelltes Schenkungsedict* Journ. of the Am. Or. S. 7,44. शूद्र° *auf den Namen von* Çûdra Trik. 2, 2,1. *Verleihung von Ländereien* H. an. Med. — d) *Anweisung, Geheiss, Gebot, Befehl* AK. 2,8,1,25. H. 277. H. an. Med. उत ब्रध्नस्य शासने रणन्ति ṚV. 3,7,5. Çâṅkh. Br. 13,9. MBh. 3,2277. एतच्छासनमिच्छन् Hariv. 14518. शासनं भर्तुरोप्सव: R. 2,68,20. शासनमाज्ञाय धातु: 32,1. 34,12. 52,70. 58,23. 89,9. 3,51,8. एवं मम शासनम् 7, 19,8. न प्राप्तो नृगशासनम् 53,16. यथोक्तं शासनं (*Befehl —, Auftrag seines Fürsten*) वदेत् (दूत:) Kâm. Nîtis. 12,8. (तस्मिन्) मह्रीं शासति शासनाङ्काम् Ragh. 18,28. तरुभिरपि देवस्य शासनं प्रमाणीकृतम् Çâk. 78,19. त्वच्छासनं प्रत्यनुरक्ता वयम् Mâlav. 73,14. बाल्यं गुरुशासनवर्जितम् Kathâs. 27,166. Weber, Kṛshṇaǵ. 264. Bhâg. P. 2,9,18. धृतराष्ट्रस्य शासनात् *auf Geheiss, auf Befehl* MBh. 1,421. 7105. 3,1727. 2113. 2276. 2281. 2739. 2973. 13,3177. R. 1,1,30 (32 Gorr.). 2,68,6. 82,21. 4,37,12. Ragh. 12,31. Spr. 3292. Râǵa-Tar. 2,116. मूर्ध्नि धृतशांभवशासन: Kathâs. 30,105. मच्छासनं तु पाल्यम् 26,201. कुर्वन्त: शासनं तस्य *dem Befehl gehorchen* MBh. 7,1408. R. 1,64,5. 67,27. 2,21,8. 45,9. 105,37. 7,16, 48. Mârk. P. 50,97. तिष्ठेत्तेषां च शासने *gehorche* M. 7,37. MBh. 2,1970. R. 1,52,8. Kâm. Nîtis. 11,51. Çâk. 88,16. Vikr. 155. Mârk. P. 99,24. Bhâg. P. 4,14,19. °वर्तिन् *gehorchend* Kathâs. 148,135. मच्छासनपराङ्मुखो Bhâg. P. 4,17,22. न शासनम् । विहन्यमानमिच्छामि R. 7,108,15. पित्रोरनुल्लङ्घितशासन: Kathâs. 56,162. Bhâg. P. 5,26,6. 12,1,9. अलङ्घ्य° 4,4,14. °लङ्घन Spr. (II) 1594. अक्षत° Râǵa-Tar. 1,99. कुण्ठित° 5,138. — e) *Unterweisung, Belehrung:* कृष्णस्य विदुलापुत्रशासनम् MBh. 1,333. कडितोरीत्वशासनात् *weil der Uebergang in* ई *gelehrt wird* Kâr. zu P. 3,2,139. *Vorschrift, Lehre:* वृद्धानाम् MBh. 3,3038. सताम् Kâm. Nîtis. 6,8. सुहृदामर्थकामानां यो न तिष्ठति शासने *wer nicht den Rath befolgt* Spr. 5280. अर्थ° = अर्थशास्त्र Mallin. zu Naish. 1,5. *Lehre* so v. a. *Glaube, Religion:* ग्राह्यं सुगतशासनम् Kathâs. 72,95. जिन° Râǵa-Tar. 1,102. शिव° Verz. d. Oxf. H. 238,*b*,3. — Vgl. कूट°, ताम्र°, दु:°, धर्म°, पाक°, 2. प्रति°, ब्रह्म°, भीम°, महा°, वस्तु°.

शासनदेवता f. *eine die Befehle eines* Arhant's *ausführende Göttin* H. 46.

शासनदेवी f. dass. Çatr. 1,7.

शासनधर adj. *einen Befehl —, einen Auftrag überbringend;* m. *Bote* Spr. 2297.

शासनवाहक dass. Kâm. Nîtis. 12,3.

शासनहर dass. ÇKDr. und Wilson.

शासनहारक dass. Kâm. Nîtis. 12,3, v. l.

शासनहारिन् dass. Ragh. 3,68.

शासनीय (von 1. शास्) adj. *zu unterweisen, zu belehren* Çâk. 55,18, v. l. गुरो: *von einem Lehrer* Verz. d. Oxf. H. 238,*b*, N.

शासितर् (wie eben) nom. ag. 1) *Züchtiger, Bestrafer* M. 7,17. पापानाम् MBh. 12,7552. Çâk. 24. Sâj. zu ṚV. 2,23,12. — 2) *Herrscher, Gebieter* Râǵa-Tar. 4,645. भूमितुण्डक° Kathâs. 48,64. — 3) *Unterweiser, Lehrer* Trik. 3,1,11. M. 11,35. Ragh. 1,92. 5,11. स्वधर्मस्य M. 2, 150. पतञ्जलि: कथं योगस्य शासिता Sarvadarçanas. 158,17. fg. — Vgl. शास्तर्.

शासिन् (wie eben) adj. 1) *züchtigend, strafend:* अरि° Hariv. 8846. — 2) *gebietend, herrschend; Herrscher über:* मगधकोसलकेकयशासिनां दुहितर: Ragh. 9,22. — Vgl. भुवन°.

शा॑सुस् (wie eben) n. *Anweisung, Gebot:* अस्य शासुरुभयास: सचन्ते ṚV. 1,60,2. श्रुतं तच्छासुरिव वध्रिमत्या: *als wäre es ein Befehl* 116,13. 10, 106,2. कर्णाव शासुरनु हि स्मराथ: 9. — Vgl. दु:शासुस्, wie statt दु:शासु zu lesen ist.

शास्त॑र् (wie eben) nom. ag. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,94 (शा॑स्तर् und fälschlich शास्तरि). = शासक H. an. 2,200. Med. t. 62. 1) *Züchtiger, Bestrafer* MBh. 2,2128 (= 12,8195. 14,746). Hariv. 9159. 14622. Spr. (II) 2173. Râǵa-Tar. 6,27. Prab. 113,16. Mârk. P. 114,33. उत्पथगामिनाम् Bhâg. P. 1,12,26. 17,9. 18,35. 2,7,38. 4,16,4. — 2) *Gebieter* TS. 5,7,4,4. Maitrjup. 6,8. MBh. 3,14971. Hariv. 11297. R. 4,17,51. त्रैलोक्यस्य 7,59,2,36. दुर्गाणां लोहरादीनाम् Râǵa-Tar. 6,176. Prab. 110,15. Mârk. P. 134,27. Bhâg. P. 5,10,24. 6,2,3. 3,4. fgg. 17,11. — 3) *der einen Befehl zu Etwas ertheilt* Bhâg. P. 4,21,25. — 4) *Unterweiser, Lehrer* Trik. 3,1,11. H. 488. MBh. 13,1877. शास्तार: 2171. 14, 394. 678. Hariv. 15486. धर्म° Pańkar. 1,10,14. Verz. d. Oxf. H. 187,*a*, No. 427. देवमनुष्याणाम् Buddha Hiouen-thsang 1,483. — 5) bildliche Bez. *der Strafe* MBh. 12,4428. fg. *des Schwertes* H. ç. 143. — 6) Bez. eines Buddha AK. 1,1,1,9. H. 232. H. an. Med. — Vgl. शासितर्.

शास्ति॑ (wie eben) f. 1) *Bestrafung* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,179. H. an. 3,425. दुष्ट° Mârk. P. 132,20. — 2) *Geheiss, Befehl:* शास्तिं प्राप्यते als Erklärung von शिष्यते *wird angehalten zu* Schol. zu Prab. 110,15.

शा॑स्तृक (von शास्तर्) adj. *vom Lehrer kommend* P. 4,2,104, Vârtt. 22, Schol.

शास्तृत्व n. nom. abstr. von शास्तर् 2) Bhâg. P. 6,3,6.

शास्त्र॑ (von 1. शास्) n. Siddh. K. 249,*b*,3. 1) *Anweisung, Vorschrift* AK. 3,4,25,181. H. an. 2,462. Med. r. 91. नहि षस्तव नो मम शास्त्रे अन्यस्य रण्यति ṚV. 8,33,16. °वर्जित so v. a. *für den es kein Gesetz giebt* Spr. (II) 642. चलच्छास्त्र adj. Brahma-P. in LA. (III) 52,13. — 2) *Unterweisung, Belehrung, ein guter Rath:* शास्त्रं न शास्ति दुर्बुद्धिं श्रेयसे चेतराय च Spr. 5072. श्रुत्वा य: सुहृदां शास्त्रं मर्त्यो न प्रतिपद्यते 5092. शास्त्रपथे युक्त: MBh. 13,2171. — 3) *Regel, Leitfaden, Theorie; Lehrbuch,*

Fachwerk, ein wissenschaftliches —, ein kanonisches Werk AK. Trik. 3,2,12. H. an. Med. Halâj. 5,58. °गार्ह्मा Nir. 1,14. ṚV. Prât. 1,13. 16. प्रदेश° 11,35. fg. 14,25. वर्णात्मगुणा° *Lehre von* 13,6. 14,30. आगम° Siddh. K. zu P. 7,2,18. समास° Schol. zu 1,2,43. इदं शास्त्रं कृत्वा M. 1, 58. fg. 102. 104. 118. fg. मानव 12,126. गुह्यतम Bhag. 15,20. सर्वशास्त्रविशारद M. 7,63. MBh. 5,5970. R. 1,1,16. मुमूर्षार्थ 2,75,26. Suçr. 1, 4,1. 13,9. 14,7. 89,3. 123,5. 147,11. आगमो हि शास्त्रमुच्यते 18. शास्त्रेष्वकुण्ठिता बुद्धिः Ragh. 1, 19. अनेकसंशयोच्छेदि परोऽक्षार्थस्य दर्शकम्। सर्वस्य लोचनं शास्त्रं यस्य नास्त्यन्ध एव सः ॥ Spr. (II) 332. उशना वेद यच्छास्त्रं यच्च वेद बृहस्पतिः 1319. शास्त्रमार्गानुसारिन् 1828. यः शास्त्रमूचे (गोतमः) 4875. विद्या शास्त्रस्य (I) 2801. शास्त्रोपस्कृतशब्दसुन्दरगिरः 2980. ज्योतिषमागमशास्त्रम् Varâh. Bṛh. S. 9,7.50,10.79,1. बहुशास्त्रवेत्तृ 69,14. °वर्त्मभिः Bhâg. P. 3,32,33. °दान Verz. d. B. H. No. 1218. शास्त्राण्यधीत्य Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,24. Spr. 2979. शास्त्रं नाधिगतम् (II) 3836. Hit. 4,12. असच्छास्त्राधिगमन M. 11,65. शास्त्राभ्यास Verz. d. Oxf. H. 85,*a*, 19. शास्त्राननुष्ठान Hit. 4,12. fg. तर्कविद्यार्थशास्त्रयोः AK. 1,1,5,5. पाशुपत° Sarvadarçanas. 74,7. 80,6. गान्धर्व° 78,2. नाट्य° 3. प्रत्यभिज्ञा° 90,17. शास्त्रेषु लोकेषु च Verz. d. Oxf. H. 195,*a*, 6. Bhâg. P. 7,13,45. अनन्तशास्त्रं बहुलाश्च विद्याः Spr. (II) 245. काव्यशास्त्रविनोद 1711. शास्त्राणि निगमाश्च वैदिकाः M. 4,19. वेदे च शास्त्रे च Spr. 4918. पुराणेषु, स्मृतिषु, चतुर्वेदेषु, शास्त्रेषु, सर्वाध्यात्मविद्यासु Weber, Râmat. Up. 361. ऋग्यजुः सामाथर्वा च भारतं पाञ्चरात्रकम्। मूलरामायणं चैव शास्त्रमित्यभिधीयते ॥ यच्चानुकूलमेतस्य तच्च शास्त्रं प्रकीर्तितम्। अतो ऽन्यो ग्रन्थविस्तारो नैव शास्त्रं कुवर्त्म तत् ॥ Skânda-P. in Sarvadarçanas. 72,14. fgg. so v. a. *Gelehrsamkeit:* °शीलसमं मन्ये धन्यतरं तु तम् Mârk. P. 20,24. Spr. (II) 5827. — Vgl. अर्थ° (auch Ják͂. 2,21. सकलार्थशास्त्रसार Pańkat. Pr. 3), उच्छास्त्रवर्तिन्, क्रम°, ज्ञान°, ज्योतिः°, तर्क°, धर्म°, नय°, नीति°, प्रज्ञप्ति°, मङ्गला°, मध्यान्तविभाग°, मद्य°, मल्ल°, मोह°, यज्ञ°, यथाशास्त्रम्, योगशास्त्र, रत्न°, राज°, लिङ्ग°, वेद°, शकुन°, शत°, शब्द°, शिल्प°, स्वप°, हेतु°.

शास्त्रकार m. *Verfasser einer Lehre, eines Lehrbuchs* u. s. w. Varâh. Bṛh. S. 53,16.

शास्त्रकृत् m. dass. Siddh. K. zu P. 3,2,89. Bhâg. P. 1,10,22. Vedântas. (Allah.) No. 112. = ऋषि, आचार्य Trik. 3,2,12.

शास्त्रगञ्ज m. N. pr. eines Papageien Kathâs. 59,28.

शास्त्रगण्ड m. = प्रघण्टाविद् Trik. 3,1,7. — Vgl. छात्रगण्ड.

1. शास्त्रचक्षुस् n. *das Auge der Lehrbücher*, Bez. *der Grammatik* Çabdârthak. bei Wilson.

2. शास्त्रचक्षुस् adj. *der die Lehrbücher zu Augen hat:* नृप Kâm. Nîtis. 14,5.

शास्त्रचारण adj. = शास्त्रदर्शिन् Çabdar. im ÇKDr.

शास्त्रचिन्तक m. *ein Gelehrter* MBh. 3,17395.

शास्त्रचौर m. *der auf eine unrechtmässige Weise in den Besitz einer Lehre* u. s. w. *gelangt* Mârk. P. S. 659, Çl. 10.

शास्त्रज्ञ adj. *mit den Lehrbüchern vertraut, gelehrt, Fachmann:* अनियुक्तो नियुक्तो वा शास्त्रज्ञो वक्तुमर्हति Nârada im Vjavahârat. nach ÇKDr. Spr. 2556. 2978. 3353. Varâh. Bṛh. S. 43,51. 49,8. 53,21. Weber, Ǵjot. 94. केवल° *ein blosser Theoretiker* Suçr. 1, 12,10.

शास्त्रतत्त्वज्ञ adj. *ein Lehrbuch aus dem Grunde kennend;* m. *ein Astrolog* Çabdar. im ÇKDr.

शास्त्रतस् (von शास्त्र) adv. *nach Vorschrift, nach den vorgeschriebenen Regeln* M. 9,252. MBh. 3,2884. R. 1,13,7. Suçr. 1,236,15. AK. 2,7,30.

शास्त्रत्व n. nom. abstr. zu शास्त्र 3): पूर्वोत्तरमीमांसयोरेकशास्त्रत्वम् Sarvadarçanas. 56,20. fg.

शास्त्रदर्पण m. Titel eines Werkes, = शारीरक° Hall 91.

शास्त्रदर्शन n. *das Erwähntwerden in einem Fachwerke:* °दर्शनात् = शास्त्रतस् MBh. 14,2700.

शास्त्रदर्शिन् adj. = शास्त्रज्ञ Çabdar. im ÇKDr.

शास्त्रदीपिका f. Titel verschiedener Werke Colebr. Misc. Ess. 1, 298. fg. Verz. d. B. H. No. 601. Verz. d. Oxf. H. 220, *a*, No. 526. Hall 173. 181. 193. °क्रोड 178. °प्रकाश 177. fg. 183. °प्रभा 174. °प्रवेश 178. °लोक (d. i. आलोक) 177. °व्याख्या 178.

शास्त्रदृष्ट adj. *in den Lehrbüchern erwähnt, — vorgeschrieben, vorschriftmässig, regelrecht:* हेतु M. 8,3. कर्मन् R. 1,66,2. विधि 2,56,19. 4,25,32. Spr. 2912. Bhâg. P. 8,16,50. धर्म R. 2,61,23. वर्त्मन् Spr. (II) 1479. शास्त्रदृष्टमाह Mâlav. 9,13.

शास्त्रदृष्टि m. *Astrolog* Mârk. P. 109,39.

शास्त्रनेत्र adj. = शास्त्रचक्षुस्; von Çiva Çiv.

शास्त्रबुद्धि f. *Gelehrsamkeit* R. 5,48,8. 90,17.

शास्त्रमति adj. *geschult, gelehrt, Fachmann* Kâm. Nîtis. 4,59.

शास्त्रमाला f. Titel eines Werkes Hall 183. °वृत्ति ebend.

शास्त्रवत् (von शास्त्र) adv. = शास्त्रतस् MBh. 3,2053. Spr. 3041, v. l.

शास्त्रविद् adj. = शास्त्रज्ञ AK. 3,1,6. H. 345. Halâj. 2,244. M. 7,54. Varâh. Bṛh. 17,3.

शास्त्रशिल्पिन् (von शास्त्र + शिल्प) adj. *mit den Wissenschaften und Künsten vertraut;* m. pl. Bez. der Kaçmîra Trik. 2,1,8.

शास्त्रसिद्धान्तलेशसंग्रह m. Titel eines Werkes Colebr. Misc. Ess. 1, 337. Hall 153. Notices of Skt Mss. 35.

शास्त्रावर्तलिपि f. Bez. *einer best. Schrift* Lalit. ed. Calc. 144,7.

शास्त्रित adj. von शास्त्र gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36.

शास्त्रिन् (von शास्त्र) 1) adj. *gelehrt, Gelehrter, Fachmann* Verz. d. Oxf. H. 215, *a*, No. 517. Journ. of the Am. Or. S. 6, 520, q. सतत° so v. a. *stets studirend* R. 6,23,6. — 2) *ein* Buddha (vgl. शास्तर्) Vaiǵ. bei Mallin. zu Çiç. 15,92.

शास्त्रीय (wie eben) adj. *der Theorie —, den Lehrbüchern angehörig, darin gelehrt, theoretisch* (Gegens. लौकिक) Sâh. D. 310,18. fgg. Çaṅk. zu Ḱhând. Up. S. 26. fg. zu Bṛh. Âr. Up. S. 268 (das erste Mal fälschlich अशास्त्रीय). Windischmann, Sankara 98. Kull. zu M. 2,5. 9,305. Siddh. K. zu P. 4,2,112. Schol. zu 1,2,53. Davon nom. abstr. °त्व n. Kull. zu 2,87. 8,304.

शास्य (von 1. शास्) adj. 1) *zu züchtigen, zu bestrafen* M. 8, 191. अ° MBh. 5,3542. — 2) *im Zaum zu halten, zu regieren:* सुशास्या ह्यभवन् जनाः MBh. 12,9577. — 3) *anzuweisen:* अभिपित्वे मनवे शास्यो भूः ṚV. 1, 189,7. — MBh. 12,2691 fehlerhaft für सस्य, wie die ed. Bomb. liest.

शाह m. 1) = شاه in नेम°, फतिह°, भीम°. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit: शाहदेश Râǵa-Tar. 6,230.

शाहि m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 4,143. 5,154. 231. fg. 6,

177. 7, 47. fgg.

शाहिब wohl = صاحب Râǵa-Tar. 8,3331.

शाह्नाम = شاه نامه Verz. d. B. H. No. 566.

शि *wetzen, schärfen* s. 2. शा.

शिंश m. *ein best. Baum*: शतधा भिद्यते मूर्ध्नि शिंशवृन्तफलं यथा MBh. 1,2191. °फल Nigh. Pr.

शिंशपा f. *Dalbergia Sisu* (ein schöner und starker Baum) AK. 2,4, 2,43. Trik. 2,4,22. 3,3,338. Ratnam. 208. ṚV. 3,53,19. AV. 20,129,7. Kauç. 8. 34. gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. न्यग्रोधादि zu 2,80. पलाशादि zu 3,141. MBh. 3,11575. 14,1172. R. 2,91,49 (100,48 Gorr.). 3,79,36. 5,16,46. 47. 49. Suçr. 1,183,15. 2,73,15. 74,16. 175,4. 432,10. °कषाय 78,13. °सार 2,416,14. Varâh. Bṛh. S. 54,105. 79,2. 12. 15. Kathâs. 70, 58. 75,47. Bhâg. P. 9,10,30. Sarvadarçanas. 8,2. 5. Pańkat. 249,24. Schiefner, Lebensb. 289 (59). Aus metrischen Rücksichten शिंशप m. MBh. 2,343. Pańkar. 1,6,17. शिशपा R. 5,39,23. fehlerhaft शिंशिपा Vet. in LA. (III) 4,1.2.5.10. Çuk. ebend. 34,12. — Vgl. कपिल°, कृ°, शांशप fgg.

शिंशपास्थल n. s. शांशपास्थल.

शिंशिपा s. u. शिंशपा.

शिंशुमार m. TS. Prât. 16,26. von Sâj. durch ग्राह (vgl. शिशुमार) erklärt: रेवदुवाह सचनो रथो वां वृषभश्च शिंशुमारश्च युक्ता ṚV. 1,116,18. TS. 5,5,11,1. Nach Çânt. 3,15, v. l. auch शिंशुमार.

शिंख = शिङ्ख; s. उच्छिंखन, उपशिंखन.

शिंघाण n. 1) *Rotz* H. 632. an. 3,230. Hâr. 194. — 2) *Eisenrost* AK. 2,9,99. H. 1038. H. an. — 3) *Glasgefäss* H. an. — Wird auch सिंघाण und सिंघान geschrieben; vgl. शिङ्घाण.

शिकम् indecl. gaṇa चादि zu P. 1,4,57.

शिक्कु adj. *schlaff, energielos* Trik. 3,1,11.

शिक्य Uṇâdis. 5,16 (parox.). Çânt. 4,8. n. *Schlinge, an welcher getragen wird, Tragband; an Schnüren hängendes Gefäss, — Wagschale* (geflochten oder von Zeug) AK. 2,10,30. 3,4,5,29. H. 364. Halâj. 4,73. मौञ्ज ved. P. 4,3,151, Schol. — AV. 9,3,6. TS. 5,2,4,2.3. 6,9,1 (Comm. II,27). षड्याम 1,10,5. Çat. Br. 5,5,4,28. 6,7,1,16. °पाशे 2,4.3,8. Kâtj. Çr. 16,5,2. स° 7. 17,1,21. Âçv. Gṛhj. 2,1,2. Hariv. 3479. 15522. 15533. R. Gorr. 2,37,5. Verz. d. Oxf. H. 269, a, 33. 42. Bhâg. P. 10,8,30. 12,5. 13,7. Varâh. Bṛh. S. 26,6. याम्ये शिक्ये काञ्चनं संनिवेश्यम् 7. Mit. 145, 20. fgg. (Z. d. d. m. G. 9,666). zur Aufbewahrung von Wasser Suçr. 1, 171,20. शिक्या f. Çabdar. im ÇKDr. शिक्य n. = वस्त्रविकार (!) Vop. 26, 20; v. l. — Vgl. शैक्य und शिच्.

शिक्यक n. dass.: °वस्त्र (worin das zu Tragende liegt) Varâh. Bṛh. S. 26,6.

शिक्यवत् (von शिक्य) adj. *mit einem Tragband versehen* Kâtj. Çr. 16,5,5.

शिक्याकृत adj. unverständlich in der Stelle तस्यैष मारुतो गणः स एति शिक्याकृतः AV. 13,4,8.

शिक्यित (von शिक्य) adj. *an einem Tragband hängend* u. s. w. AK. 3,2,39.

शिक्व (von 1. शक्) adj. *kunstfertig*: यद्वा शिक्वः परावधीत्तक्षा हस्तेन वास्या (वाश्या) AV. 10,6,3.

शिक्वन् (wie eben) adj. dass.: रथो न यातः शिक्वभिः (= रज्जुभिः Sâj.) कृतः ṚV. 1,141,8. स शुक्रेभिः शिक्वभी (= तेजोभिः Sâj.) रेवदस्मे दीदाय 2,35,4. TS. 2,5,12,2. — Vgl. शक्वन्.

शिक्वस् (wie eben) adj. *vermögend, wirksam, mächtig*; = शक्त Sâj. Bez. der Rudra ṚV. 5,52,16. 54,4. वनो वृश्चन्ति शिक्वसः 6,2,9. 10,92,9.

1. शिक्ष् (desid. von 1. शक्) P. 7,4,54. 1) act. *versuchen, unternehmen*: शक्नोत्येव यच्छिक्षति TS. 2,6,2,6. AV. 6,114,2. 3. — 2) med. (act. nur aus metrischen Rücksichten) P. 1,3,21, Vârtt. 3. Vop. 19,9. 12. Dhâtup. 16,4 (विद्योपादाने). *lernen, einüben*; mit acc. der Sache und abl. der Person (st. dessen auch सकाशात् mit gen. der Person): यत्र नार्यपच्यवं शिक्षते ṚV. 1,28,3. शाक्त, शिक्षमाण *Lehrer, Schüler* 7,103,5. इमां धियं शिक्षमाणस्य सं शिक्षाधि 8,42,3. सकाशादग्रजन्मनः। स्वं स्वं चरित्रं शिक्षेरन् M. 2,20. कथं द्रोणात् — सर्वाण्यस्त्राण्यशिक्षत MBh. 1,6326. 2, 128. शिक्षस्व बुद्धिं स्वस्त्रियाणां सकाशात् 2126. 4,1537. Ragh. 3,31. Çâk. 23. Spr. (II) 694. 2183. (I) 2494. 5006. Kathâs. 25,119. 113,23. Mârk. P. 27,17. अशिशिक्षिष्ट Bhaṭṭ. 15,87. शिक्षमाण R. Gorr. 1,80,10. शिक्षाण MBh. 3,12048. शिक्षितुम् Çâṅkh. Br. 7,6 in Ind. St. 1,153, N. शिक्षित्वा Kathâs. 35,90. 38,60. 66. act.: शिक्षेत् Çat. Br. 14,8,2,4 (ohne Noth). MBh. 1,5520. 3,12020. Spr. (II) 4634. (I) 3252. Bhâg. P. 7,5,22. 11,3, 22. 33. mit einem loc. *sich üben in*: विद्यासु शिक्षते P. 1,3,21, Vârtt. 3, Schol. वीणासु शिक्षते Kathâs. 106,13. pass. *erlernt werden*: लोकयात्रा शिक्ष्यताम् Kathâs. 6,52. शिक्षित *erlernt*: अशिक्षितनयः (so ist zu lesen) सिंहः Kâm. Nītis. 11,30. भया सुतीर्थादभिनयविद्या सुशिक्षिता Mâlav. 11,16. Spr. (II) 3006. रोद्धुं शिक्षितमादरेण कुसितम् 4649. (I) 2835. 5307. Kathâs. 7,27. 12,91. 16,31. 18,150. 20,158. fg. 37,73. सख्या (wohl सख्याः zu lesen) शिक्षितलज्जा 120. Hit. II,154. Râǵa-Tar. 5,8. Bhâg. P. 1,7,44. 2,9,28. 8,6,30. शिक्षितायुध adj. Halâj. 2,218. गिर् *eine geübte Stimme* Spr. 3296, v. l. (vgl. Varâh. Bṛh. S. 74,7).

— caus. शिक्षयति (ganz ausnahmsweise med.) *lehren, belehren, unterrichten*; mit acc. der Person: स्मारये त्वां न शिक्षये R. 3,13,21. 6.90,8. को मां शिक्षयति Kathâs. 6,53. 11,18. 40,6 (शिक्षयसि zu lesen). 57, 60. Râǵa-Tar. 3,121. Daçak. 75,11 (अशिक्षयं zu lesen). Bhâg. P. 8,1,16. मूढबुद्धिः प्रभुश्चायमुत्थानेन शिक्ष्यते Kathâs. 60,74. mit acc. der Sache MBh. 1,5099. Spr. (II) 2801. (I) 2990. Daçak. 70,5. Bhâg. P. 9,10,53. mit doppeltem acc. M. 2,69. Jâǵn. 1,15. MBh. 1,5238. 4,56.309. Kathâs. 6, 145. fg. 12,28. 34,162. 37,113. 49,34. 61,168. Râǵa-Tar. 4,51. mit acc. der Person und loc. der Sache MBh. 1,5239. प्रजा धर्मेषु Bhâg. P. 4,21, 23. mit acc. der Person und infin.: यथा मां शिक्षयत्येष वीणां वादयितुम् Kathâs. 49,32. mit acc. der Sache und gen. der Person: कतमां लिपिं मे शिक्षयिष्यसि Lalit. ed. Calc. 143,16. partic. शिक्षित 1) adj. *gelehrt, unterrichtet* (von Personen): गुरुभिः Pańkat. 94,20. गुरु° Spr. (II) 4074. Kathâs. 33,5. mit acc. der Sache: शास्त्रमशिक्षितो यः Çâk. 121. सा पावन्ति पदान्यलीकवचनैरालीजनैः शिक्षिता Spr. 3244. लिपिं गणितमेव च Kathâs. 6,32. 29, 17. mit infin.: वक्तुं श्रोतुमशिक्षितः AK. 3,1,38. mit loc. der Sache: गजाश्वरथचर्यासु Kâm. Nītis. 18,32. अस्त्रेषु Kathâs. 42,79. विद्यासु सर्वासु 56,9. 72,66. 124,104. क्वचित् Râǵa-Tar. 5,133. mit der Ergänzung comp.: अस्त्र° MBh. 1,5276. ohne alle nähere Bestimmung AK. 3,1,4. 4,26,206. H. 342. Halâj. 2,180. 316 (in Waffenübungen). VS. 28,15. Spr. (II) 2812. (I) 3069. Çâk. 2. अ° Kathâs. 32,87. Daçak. 70,6. Râǵa-Tar. 4,265 (ein

Pferd). सु° MBh. 4,29. R. 1,22,25. Râǵa-Tar. 5,199. — 2) n. *das Unterrichten, Lehren:* अर्थः क्रियान्भवता (subj.) शिक्षितेन स्तब्धप्रमत्तस्य (obj.) Bhâg. P. 5,10,14.

— अनु *lernen, erlernen,* mit acc. der Sache und gen. oder abl. der Person; med. Bhâg. P. 5,4,8. act. 4,11,12. 8,1,22. 11,7,35. fg. अनुशिक्षित *gelernt, erlernt* Uttarar. 48,17 (63,2). Bhâg. P. 6,7,24. 8,3,1. गुर्वनुशिक्षित *vom Lehrer* 7,8,1. Vgl. अनुशिक्षिन्. — caus. *belehren* MBh. 1,5761 (°शिक्ष्य). Bhâg. P. 10,64,31. *Jmd* (gen.) *Etwas* (acc.) *lehren* 5,6,6.

— अभि caus. *Etwas* (acc.) *lehren* MBh. 1,8033. mit doppeltem acc. Hariv. 4910.

— आ s. आशिक्षा. आशिक्षित Kâm. Nîtis. 11,30 fehlerhaft für अशिक्षित.

— उप 1) *versuchen, unternehmen:* पुनः पुनः प्रतीसारमुपशिक्षेतैव Çâñkh. Br. 23,5. — 2) *lernen, erlernen, erforschen:* शेषं कृष्णाडुपशिक्षस्व MBh. 13,7358. उपशिक्षन्मक्षास्त्राणि 3,1790. उपशिक्षाम ते वृत्तं सदैव न च शक्नुमः 12,483. समाधिनोपशिक्षता ब्रह्मलोकं सनातनम् 13,4418. इतिकृत्यमुपशिक्ष *erforsche, erfahre* Bhâg. P. 3,23,11. उपशिक्ष्य 5,6,10. उपशिक्षितुम् MBh. 12,9706. एवं मयास्त्राण्युपशिक्षितानि शक्रात् *erlernt von* 3,11914. स्वात्मोपशिक्षित *durch sich selbst* Bhâg. P. 11,9,24. — 3) med. *lehren,* mit acc. der Sache und gen. der Person Bhâg. P. 5,5,28. — Vgl. उपशिक्षा. — caus. *belehren,* mit acc. der Person Bhâg. P. 5,4,18. *lehren,* mit acc. der Sache und gen. der Person 13. उपशिक्षित *belehrt:* पित्रा 9,16,1. *gelehrt, mitgetheilt* (eine Kenntniss): गुरुभिरात्मने 7,5,53. सदुपशिक्षित *gelehrt von* 5,3,5. वार्ष्णेयेन भवेन्नूनं विद्या सैवोपशिक्षिता MBh. 3,2887.

— सम् caus. *lehren,* mit doppeltem acc. Bhâg. P. 5,9,4. Verz. d. Oxf. H. 140,*a*, No. 280.

2. शिक्ष् (desid. von 2. शक्), शिक्षति (auch med.) 1) act. *helfen wollen, helfen:* शिक्षा शचीवस्तव नः शचीभिः Ṛv. 1,62,12. 8,2,15. यज्ञायं शिक्ष गृणते सखिभ्यः 3,30,15. 6,20,10. 27,5. 31,4. 7,32,26. 83,8. युगाय विप्र उपराय शिक्षन् 87,4. यस्त आदित्य शिक्षति व्रतेन *sich gefällig erweisen* 3,59,2. — 2) act. *mittheilen wollen, schenken:* वस्वः Ṛv. 1,27,5. यस्तुभ्यं दाशाद्यो वा ते शिक्षात् 68,6. 81,2. आ भरतं शिक्षतम् 109,7. अरूणोः 112,19. 7,27,2. 32,19. 8,14,2. यज्ञम् AV. 6,114,2. 3. 122,2. यस्मै त्वं दानाय शिक्षसि Vâlakh. 3,*b*. — 3) act. *Jmd* (acc.) *beschenken wollen mit* (instr.): स देवापिं शिशिक्ष राष्येन Nir. 2,10. Çâñkh. Br. 30,6. — 4) *Jmd* (acc.) *seine Dienste anbieten, in Jmdes Dienst treten:* शिक्षस्वैनं नमस्वैनम् MBh. 3,1200.

— आ *Etwas* (gen.) *mittheilen:* रायः Ṛv. 8,81,9. *beschenken wollen mit* (instr.): पृक्षैः TBr. 2,4,4,9.

— उप 1) *an sich ziehen, anlocken, einladen:* दोर्ह्ने न (statt दोर्ह्नेन) गामुप शिक्षा सखायम् Ṛv. 10,42,2. 95,17. इन्द्रं धीतिभिः 3,32,6. 1,173,10. देवाननसा 5,40,8. उप शिक्षापतस्थुषः 9,19,6. येना संगच्छा उप मा स शिक्षात् AV. 7,12,1. 11,8,17. TBr. 2,3,2,2 (= स्वीकार Comm.). Pañkav. Br. 10,12,2. 14,2,3. 5. — 2) med. *Jmd* (acc.) *seine Dienste anbieten, in Jmdes Dienste treten, sich Jmd zur Verfügung stellen* MBh. 12,1355. 14,257. 15,369. °शिक्षितुम् 14,149. अग्निं (so ed. Bomb.) दीप्तमिवासीदेद्राजानमुपशिक्षितः (mit act. Bed.) 12,3082.

— प्रति *anlocken, einladen:* नरैः प्रतिशिक्षन्त्यन्नैः Ṛv. 10,29,5.

— वि etwa *vertheilen:* सखे वि शिक्ष Ṛv. 4,35,3. — Vgl. विशिक्षु.

1. शैक्षिक (von शिक्षा) adj. *ein Kenner der* Çikshâ gaṇa क्रमादि zu P. 4,2,61.

2. शिक्षक (vom caus. von 1. शिक्ष्) nom. ag. *Lehrer* Mâlav. 15. हस्ति° *Abrichter von Elephanten* MBh. 8,1768.

शिक्षण (wie eben) n. *das Belehren, Unterweisen:* युद्धमार्गे Kâm. Nîtis. 13,41. मर्त्य° Bhâg. P. 5,19,5.

शिक्षणीय (wie eben) adj. *zu lehren, zu unterweisen;* mit dem acc. der Sache: पद्मवती चैतच्छिक्षणीया त्वया Kathâs. 31,92.

शिक्षा (von 1. शिक्ष्) f. gaṇa कृत्त्रादि zu P. 4,4,62. 1) *Kenntniss, Kunst, Fertigkeit, Geschicklichkeit* Bhâg. P. 2,7,46. न दर्शयेयुः स्वां शिक्षाम् MBh. 1,5314. असियुद्धे u. s. w. 5520. नानाशिक्षासु बोधिताः 4356. 3,12585. Hariv. 7507. 12154. शिक्षया *kunstgerecht* 5096. 5111. 5624. 6869. R. 6,76,40. instr. pl. dass. MBh. 6,1765. स्नानशिक्षाज्ञ (so ed. Bomb.) R. 2,65,8. अभूच्च नम्रः प्रणिपातशिक्षया Ragh. 3,25. 9,63. अश्व° *die Kunst mit Pferden umzugehen* MBh. 4,63. गज° 1,4355. नाग° 5,5209. रूप° 14,2319. हस्ति° Mṛkkh. 1,15. क्रम° MBh. 1,2885. न्याय° 67. Spr. (II) 5815. — 2) *Unterricht, Unterweisung, Vorschrift, Lehre;* = क्रिया AK. 3,4,24,158. = उपदेशन Sâh. D. 503. — Çâñkh. Br. 12,6. Taitt. Up. S. 42. यस्य शिक्षामुपासते MBh. 8,327. शिक्षार्थम् MBh. 13,4991 (nach der Lesart der ed. Bomb., fehlerhaft शिष्टार्थम् ed. Calc.). R. 4,54,7. Râǵa-Tar. 2,118. Bhâg. P. 4,22,59. °दण्ड *eine als Lehre dienende Strafe* 26,21. 7,5,53. Sarvadarçanas. 35, 8. ललिताभिनयस्य Mâlav. 67. वीणाया गणशर्माणं शिक्षारम्भमकारयत् Kathâs. 49,47. हृदये कुशलैर्विनिवेशिता । शिक्षा Spr. (II.) 2802. यौगंधरायणप्राप्तशिक्षा adj. Kathâs. 33,12. दत्तशिक्षा (adj.) वासवदत्तया 19. दत्तकर्तव्यशिक्षा adj. 61,194. इत्यादिशिक्षां दत्त्वा Z. d. d. m. G. 14,571,15. राज्यारम्भे ऽनुयुक्तेन भीमदेवेन धीमता । उक्ते प्रभावके शिक्षे द्वे स मल्लवदस्मरत् ॥ Râǵa-Tar. 8,45. यच्छिक्षया *durch deren Unterweisung* Spr. (II) 4676. Bhâg. P. 1,5,36. — 3) *die Lehre von den grammatischen Elementen,* eine Hilfswissenschaft zum Veda und Titel besonderer Schriften, Einleitung zu Nir. S. XVI. TS. Prât. S. 435. AK. 1,1,5,4. H. 250. VS. Prât. 1,29. Muṇḍ. Up. 1,1,5. gaṇa क्रमादि zu P. 4,2,61. ऋगयनादि zu 3,73. Ind. St. 1,13. 16. 2,211. fg. 3,260. fg. 4,118. 125. 345. fgg. 8,192. 10,433. Hariv. 1049. 1304. VP. 284. Comm. zu TS. Prât. 1, 1 u. s. w. Lalit. ed. Calc. 179,4. Verz. d. B. H. 376. fgg. Verz. d. Oxf. H. 386,*a*, No. 502. fg. °सूत्र 169,*a*,14. — 4) *Bignonia indica* Çabdam. im ÇKDr. — Vgl. मनः°, रण°, रथ°, वर्ण°, शास्त्र°, शैक्ष.

शिक्षाकार m. *Verfasser einer* Çikshâ Comm. zu TS. Prât. 1,1. 21, 15. शिक्षाकर Bez. Vjâsa's Çabdam. im ÇKDr.

शिक्षाक्षर (शिक्षा + अ°) 1) n. *ein nach den Vorschriften der* Çikshâ *richtig ausgesprochener Laut:* मन्त्रैः °समन्वितैः R. 1,13,8 (18 Gorr.). °समायुक्त R. Gorr. 2,100,19. — 2) adj. *richtig ausgesprochen nach den Vorschriften der* Çikshâ: °मन्त्रविद् MBh. 3,904. — Vgl. शिक्षास्वर.

शिक्षाचार (शिक्षा + आ°) adj. *kunstgerecht —, der Vorschrift gemäss sich betragend:* भिन्न Râǵa-Tar. 3,12.

शिक्षानर adj. wohl *Männern helfend* oder *mittheilend:* Indra Ṛv. 1,53,2. 4,20,8.

शिक्षापत्त्र n. Titel einer Schrift Hall 151.

शिक्षापद् n. *Vorschrift* Burnouf, Intr. 304. 630. Lot. de la b. l. 444. fgg. Vjutp. 162. °प्रज्ञप्ति (ein Theil des Vinaja) 213.

शिक्षावत् (von शिक्षा) adj. 1) *kenntnissreich:* द्विज Hariv. 14061. — 2) *belehrend:* कथा Kathâs. 63,195.

शिक्षावल्ली f. Titel des 1ten Theils der Taitt. Up. Ind. St. 2,207. 394.

शिक्षाविधि m. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,10.

शिक्षासमुच्चय m. Titel einer Schrift Târan. 233. Wassiljew 208.

शिक्षास्वर m. = शिक्षाक्षर 1) R. 2,91,22.

शिक्षित 1) adj. s. u. 1. शिक्ष् simpl. u. caus.— 2) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers; vgl. शैक्षित.

शिक्षिताक्षर (शिक्षित + अ°) adj. *der das Lesen und Schreiben erlernt hat* Râǵa-Tar. 5,78. 469. m. *Schüler* Trik. 2,7,4.

शिक्षु (von 2. शिक्ष्) adj. *mittheilsam, hilfreich:* उत शिक्ष स्वपत्यस्य शिक्षोः (gewiss शिक्षोः) Ṛv. 3,19,3. यस्मै त्वमिन्द्र शिक्षो शिक्षसि दाशुषे Vâlakh. 4,8.

शिख (von शिखा) m. N. pr. eines Schlangendämons: शिखानुशिखौ नेष्टापोतारौ Pańkav. Br. 25,15 in Ind. St. 1,35.

शिखक m. = लेखक Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr.

शिखण्ड m. Siddh. K. 249,b,1 v. u. 1) *Haarstrang, — büschel* Trik. 3,3,17. H. an. 3,187. Med. ḍ. 37. pl. TS. 7,3,16,2. चतुः° adj. TBr. 1, 2,1,27. 3,7,6,4 (चतुःकपर्द Ṛv. 10,114,3). अभितः पुच्छकाण्डं शिखण्डास्थे Çat. Br. 4,5,1,5. TS. 5,7,15,1. मनोज्ञशिखिकण्ठशिखण्डचूड adj. Pańkar. 3,5,7. कीर्ण° Daçak. 59,14. 60,5.—2) *Pfauenschwanz* AK. 2,5,31. Trik. H. an. Med. Halâj. 2,87. Vikr. 81.— 3) wohl *eine best. Pflanze:* वृत्रस्य रुधिराच्चैव शिखण्डाः पार्थ जज्ञिरे । द्विजातिभिरभक्ष्यास्ते MBh. 12,10202. — शिखण्डी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. Vgl. नील°.

शिखण्डक 1) m. a) = शिखण्ड 1) AK. 2,6,2,47. H. 572. Ragh. 11,6 (am Ende eines adj. comp.). Uttarar. 82,1 (105,4). Çâk. 59,17 (im Prâkrit). — b) = शिखण्ड 2) H. 1320. Gît. 2,3. 12,23. — 2) f. शिखण्डिका = शिखण्ड 1) H. 571. Halâj. 2,377.

शिखण्डिक (von शिखण्ड) m. *Hahn* H. 1325.

शिखण्डित (wie eben) n. *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑—⏑⏑⏑——⏑——— Ind. St. 8,377.

शिखण्डिन् (von शिखण्ड) 1) adj. *einen Haarbusch tragend, cirratus:* Gandharva AV. 4,37,7. Rudra-Çiva 11,2,12. Muir, ST. 4,305,6. 7. MBh. 13,1145. R. 7,23,4,36. Vishṇu-Kṛshṇa MBh. 12,1511. 13,6983. fem. MBh. 4,1195 (= मयूरपिच्छालंकारवती Nîlak.). 12,8150. शिखण्डिनी अप्सरसौ काश्यप्यौ Verfasserinnen von Ṛv. 9,104. auch AV. 4,37,4 ist vielleicht शिखण्डिनीः voc. zu lesen. — 2) m. a) ein Name Çiva's und als solcher Bez. *best. erlöster Seelen* (bei den Çaiva) Sarvadarçanas. 86,2. — b) *Pfau* Trik. 3,3,265. H. an. 3,426 (wenn man चित्रमेखले st. चित्रामलेखे liest). Med. n. 213. Halâj. 2,86. Jâǵń. 3, 272. Mṛkkh. 84,21. Spr. (II) 4667. Ragh. 1,39. Kumâras. 1,15. Uttarar. 50,13 (65,9). Gît. 12,23. Kathâs. 114,132. Mârk. P. 27,17. 51,37. Bhâg. P. 4,11,3. 8,15,20. गृह° Mṛkkh. 76,3. Spr. (II) 2352. — c) *Pfauenschwanz* H. an. Med. — d) *Hahn* H. an. — e) *Pfeil* H. an. — f) *Abrus precatorius Lin.* und *gelber Jasmin* Râǵan. im ÇKDr. — g) N. pr. eines Mannes mit dem patron. Jâǵńasena Kaush. Br. 7,4 in Ind. St. 2,308. ein Ṛshi H. an. (wenn man ऋषि st. वर्षि liest; Wilson nach ders. Aut. = चित्रशिखण्डिन्). Verz. d. Oxf. H. 53,a,16. ein Sohn Drupada's, der den Bhîshma erschlug; wird als Mädchen (daher auch शिखण्डिनी genannt) geboren und von einem Jaksha in einen Knaben verwandelt; nach einer anderen Sage nur einfach für einen Knaben von der Mutter ausgegeben. Trik. H. an. Med. MBh. 1,525. 2453. 2761. 6323. 3,594. 4,2352. 5,5100. 5942. fgg. 13,7783. fgg. 14,1781. N. pr. eines Brahmanen Lalit. 361. — h) N. pr. eines Berges Verz. d. Oxf. H. 53,a,18. — 3) f. शिखण्डिनी a) *Pfauhenne* MBh. 3,11583. — b) *Abrus precatorius Lin.* Med. Ratnam. 33. *Jasminum auriculatum* Med. Ratnam. 174. — c) N. pr. einer Tochter Drupada's, die in einen Knaben verwandelt oder für einen Knaben ausgegeben wird, MBh. 5,7407. 7421. fgg. 7456. fgg. N. pr. der Gattin Antardhâna's Hariv. 82. VP. 106. Bhâg. P. 4,24,3. — Vgl. चित्रशिखण्डिन् und शैखण्ड fgg.

शिखण्डिमत् (von शिखण्डिन्) adj. *reich an Pfauen* Kumâras. 5,7.

शिखर (von शिखा) gaṇa अश्मादि zu P. 4,2,80. 1) adj. *spitzig, zackig:* केशैरशालैर्दशनैः शिखरैः Kathâs. 45,235. °दशना Megh. 80 (nach einem Schol. *Zähne wie Jasminknospen habend*). शिखरमुत्पलम् = कर्कटशृङ्गी Ausu. 95. Vgl. शिखरिन्. — 2) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Trik. 3,5,10. a) *Spitze* eines Berges AK. 2,3,4. Trik. 3,3,374. H. 1032. H. an. 3,610. fg. Med. r. 227. fg. Halâj. 2,11. गिरि° Çâṅkh. Br. 26,1. उत्तम Ind. St. 2,194. MBh. 1,1185. 3,2441. Hariv. 6937. R. 2,33,26. 56, 10. 69,8. 94,4. 3,61,8. 68,13. 4,1,9. 8,5. 5,87,8 (masc.). 6,83, 42 (masc.). Kumâras. 5,7. Megh. 18. 75. Çâk. 167. Vikr. 10,6. Spr. (II) 1193. 4564. Varâh. Bṛh. S. 12,1. 16,35. 24,2. Kathâs. 18,395. 22,224. 31,25. Râǵa-Tar. 4,166. Verz. d. Oxf. H. 52,b,11. fg. Bhâg. P. 5,16,17. Çuk. in LA. (III) 32,17. Pańkat. 120,9. वल्मीक° 9,7. eines Baumes AK. 2,4,1,12. Trik. 2,3,2. 3,3,374. H. 1121. H. an. Med. Halâj. 2,26. Hariv. 6956. R. 3,79,2. 22. Spr. (II) 1312. 4929. Varâh. Bṛh. S. 28,8. *Giebel, Zinne* oder *Thurm* (eines Palastes, eines Tempels u. s. w.) R. 2,33,3. R. Gorr. 1,5,13. 2,57,18. 6,104,10. Spr. (II) 2161. Varâh. Bṛh. S. 56,21. 27. Kathâs. 114,19. Prab. 79,12. Bhâg. P. 1,10,16. 3,23,18. 4,9,56. पृष्ठ° *ein berghoher Rücken* (eines Elephanten) Spr. (II) 1324. पुच्छ° *äusserste Spitze des Schwanzes* (beim Fisch) Verz. d. Oxf. H. 129,a, No. 232. दशन° *Zahnspitze* Gît. 1,7. ध्वजस्य Râǵa-Tar. 3,77. अभ्र° MBh. 1,1112. 13,836. वीचि° Varâh. Bṛh. S. 27, 1. ज्वलन° 2. *ein spitzer Gegenstand* z. B. ein Nagel Çâṅkh. Çr. 14,22, 9. — b) *das Sträuben der Härchen am Körper* (s. पुलक) Trik. 3,3,374. H. an. Med. — c) *ein Rubinstückchen von der Farbe eines reifen Granatkerns* (पक्वदाडिमबीजाभमाणिक्यशकल) diess. — d) *Achselgrube* Trik. Med. wohl eher *Achsel;* vgl. बाहु°, भुज°. — 3) m. *eine best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,a,27. 202,a,6. — 4) n. *Gewürznelke* Ausu. 77. — 5) n. Bez. *eines best. mythischen Geschosses* (अस्त्र) R. 1,29,11. — 6) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 67,48. — 7) f. आ a) *Sanseviera Roxburghiana Schult.* Çabdak. im ÇKDr. — b) N. *einer best. mythischen Keule* (गदा) R. 1,29,8. — Vgl. त्रि°, बाहु° (Hariv. 4205), भुज°, वह्नि°, वैडूर्य°, शैखर.

शिखरवासिनी f. Bez. der Durgâ (*auf Berggipfeln wohnend*) Trik. 1,

1,51. H. ç. 60 (सिखर° die Hdschr.).

शिखराद्रि m. N. pr. eines *Berges* Mârk. P. 55,6, wenn त्रिकूटः शि° gelesen wird.

शिखरिन् (von शिखर) 1) adj. *mit Spitzen —, mit Zacken versehen, spitzig:* गिरि R. 3,55,44. Zähne MBh. 1,2991. R. 3,52,27. Suçr. 2, 166,11. प्रभृतिशूलानां शिखरिणी (zugleich Bez. *des Metrums*) Gît. 2,20. — 2) m. *a) Berg* AK. 2,3,1. 3,4,18,109. H. 1027. an. 3,425. Med. n. 212. Halâj. 2,10. Maitrjup. 1,4. Bhag. 10,23. MBh. 5,2486. Megh. 13. Ragh. 9,12. 22. Spr. (II) 1095. (I) 2519. 2731. Varâh. Brh. S. 24,2. 104, 8 (mit Anspielung auf das Metrum शिखरिणी). Râga-Tar. 2,164. Khandom. 89 (als fem. N. *des Metrums*). Çuk. in LA. (III) 32,15. Vgl. कनक°, तुषार°. — *b)* N. pr. eines Berges (वर्षधर) H. 947, Schol. Çatr. 1,294. — *c) Festung* H. an. — *d) Baum* AK. 3,4,18,109. H. 1114. H. an. Med. Halâj. 2,22. — *e)* Bez. verschiedener Pflanzen: *Achyranthes aspera* H. an. Med. Ratnam. 40. *Andropogon bicolor Roxb., Schmarotzerpflanze,* und = कर्कटशृङ्गी Râgan. im ÇKDr. — *f) das Harz der Boswellia thurifera Roxb.* Râgan. im ÇKDr. — *g) ein best. Stelzvogel* (कोयष्टि) H. 1338. H. an. Halâj. 2,94. — 3) f. शिखरिणी *a) Härchenreihe* (रोमाली, रोमावली [so in Med. zu lesen]) H. an. 4,89. Med. n. 109. — *b)* Bez. verschiedener Pflanzen: *Jasminum Zambac* Med. *Sanseviera Roxburghiana Schult.* Çabdak. im ÇKDr. *eine Art Weinstock* oder *Weintraube* Râgan. im ÇKDr. — *c) eine Perle von Weib* Med. — *d) gekäste Milch mit Zucker und Gewürz* H. 404. H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. 145, *a*, No. 305, Çl. 1 (zugleich Bez. *des Metrums*). im Prâkrit Vikr. 42,7. — *e) ein best. Metrum: 4 Mal* ◡—————, ◡◡◡◡◡——◡◡◡◡— H. an. Med. Çrut. 40. Colebr. Misc. Ess. 2,162 (XII,1). Ind. St. 8,393. Khandom. 89 (zugleich m. *Berg*). Gît. 2,20 (zugleich adj.). Verz. d. Oxf. H. 145, *a*, No. 305, Çl. 1 (zugleich in der Bed. *d*).

शिखरेशलिङ्ग n. N. eines Liñga auf dem Kailâsa Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,26.

शिखा Uṇâdis. 5,24 (oxyt.). f. am Ende eines adj. comp. als स्वाङ्ग f. आ gaṇa क्रोडादि zu P. 4,1,56. f. शिखी (!) gaṇa बह्वादि zu 45. 1) *Strähne —, Strang von Haaren, Haarbusch* AK. 2,6,2,48. 3,37. fg. Trik. 3,3,52. H. 571. an. 2,27. Med. kh. 6. 7. Halâj. 2,377. 398. Vaiç. bei Mallin. zu Kir. 6,2. Çâçvata in Verz. d. Oxf. H. 182, *a*, 33. Çat. Br. 1,3,3,5. Gobh. 3,4,19. प्रमुक्तशिखाः (so zu lesen) *mit aufgelösten Haaren* Âçv. Gṛhj. 4,2,9. शिखे विमुञ्चति 1,7,16. Kauç. 29. Ind. St. 2,174. 178. R. 1, 31,16. Vikr. 127. Çiç. 4,50. Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,18. 269,*a*,34. Kathâs. 27,19. Bhâg. P. 2,7,18 (die ed. Bomb. liest शिखां, was durch शिखायां = मूर्ध्नि erklärt wird). 3,22,25. 5,2,9. 6,8,7. 9,13. Pañkat. 121,3. कृष्णमात्रं कृत्वा शिखाम् MBh. 5,5445. अर्थकामः शिखां राज्ञा कुर्याद्धर्मध्वजोपमाम् 12, 4359. °विततमूर्धज Hariv. 4511. शिखाभिर्मुक्ताभिः 3598. निजां मुक्त्वा शिखाम् Kathâs. 5,118. बन्धनीया 119. °बन्धन Verz. d. B. H. No. 1022. स्रग्दामपूरितशिख MBh. 1,5974. °पाश Bhar. Nâṭjaç. 20,13. सुशिखासमुच्चय Bhâg. P. 3,20,36. लम्बशिख Hariv. 2298. 14305. पञ्चशिख MBh. 10,275. आशिखं भुञ्जते शवस्य पिशिताशनाः Hariv. 13266. — 2) *Pfauenkamm* AK. 2,5,31. H. an. Med. Halâj. 2,87. Vaiç. und Çâçvata a. a. O. शिखोद्भेदो बर्हिणाम् MBh. 12,10262. Hariv. 10558. — 3) *Flamme* AK. 1,1,1,52. 3,4,2,20. H. 1102. H. an. Med. Halâj. 1,65. Vaiç. und Çâçvata a. a. O. अग्नेः MBh. 3,11904. अग्रशिखः शिखी 4,1710. Hariv. 12293. R. 2,94,21. 3,49,34. शिखापि दीप्तशिखस्य वह्नेः 53,60. Ṛt. 2,28. Ragh. 17, 34. Spr. (II) 1519. 2447 (सुशिख). Çiç. 15,7. Bhâg. P. 4,28,44. 8,7,15. 32. शतरुद्रा° R. 3,34,7. प्रदक्षिणशिखो हुतभुक् Varâh. Brh. S. 43,32. दीप° 82,5. Mṛkkh. 48,11. Kumâras. 1,28. Spr. (II) 2121. 4945. Bhâg. P. 5,11,8. — 4) *Strahl* AK. 3,4,2,20. H. an. स्फुरद्रत्नशिखाजाल Kathâs. 21,85. मणि° Kumâras. 2,38. — 5) *Zweig* (शाखा) H. 1119. H. an. Med. Vaiç. und Çâçvata a. a. O. — 6) *eine faserige Wurzel* (शिफा; शिखा in Med. Druckfehler) H. an. Med. Çâçvata a. a. O. — 7) *Jussiaea repens Lin.* H. an. Med. — 8) *Spitze* überh. Trik. H. an. Med. Vaiç. und Çâçvata a. a. O. eines Pfeiles Maitrjup. 6,24. eines Baumes Kir. 6,2. eines Sternes, Kometen Varâh. Brh. S. 6,10. 11,10. 12. 15. 18. 33. 43. 50. eines Diadems 49,5. शिरीषपुष्पस्य (= केसर Schol. in der ed. Calc.) Ragh. 16, 48. चामर° Çâk. 8. सटा° Bhâg. P. 3,13,43. जिह्वा द्विशिखा 10,16,25. वल्कल° *Saum* Çâk. 14. — 9) *Kopf* Halâj. 5,13. — 10) *Brustwarze* (vgl. स्तन°) Halâj. 2,371. — 11) *Fussspitze* Med. — 12) Bez. *eines best. Theiles eines Spruches* (*der Haarbusch des als Fürsten gedachten Spruches*) Ind. St. 9,91. fg. Weber, Râmat. Up. 303. Verz. d. B. H. 91 (36). — 13) *der beste in seiner Art* H. an. — 14) N. *verschiedener Metra* Colebr. Misc. Ess. 2,155 (IV,1). 156 (24). 165 (VI,12). Ind. St. 8,319. fgg. 362. fg. 419. — 15) *Liebesfieber* (स्मरज्वर) Çabdar. im ÇKDr. — 16) in गज° R. 5,12,32 fehlerhaft für शाला. — Vgl. अग्निशिख, अग्निशिखा (*Flamme* auch MBh. 3,2398. 15588. Spr. (II) 2310. Sarvadarçanas. 40, 16. 19), अथर्व°, उच्छिख (*hellstrahlend* Uttarar. 50,12 = ed. Cowell 65,8), क्रमशिखा, त्रिशिख (adj. भ्रुकुटी MBh. 8,1354. 13,862 [mit der ed. Bomb. त्रिशिखां zu lesen]. Hariv. 10215. *dreiflammig* 12292), दीपशिखा (in der ersten Bed. auch Ragh. 6,67. दीपशिखोद्भव *von einer Lampenflamme herrührend:* अञ्जन Suçr. 2,333,20), धूमशिख, पञ्च°, बद्ध°, बभ्रु°, भर्गशिखा, मयूर°, यमशिख, योगशिखा, रूप°, वरशिख, वह्नि°, विच्छिखा, विशिख, शैलशिखा, श्वेतशिख, स्तनशिखा, शैख und शैखायनि.

शिखाकन्द n. = गृञ्जन n. Râgan. im ÇKDr.

शिखाग्रदत् und °दन्त (शिखा-अग्र + द°) adj. P. 5,4,145, Schol.

शिखाचल Trik. 2,5,26 fehlerhaft für शिखावल.

शिखाजट adj. *einen Haarbusch tragend:* मुण्ड, जटिल, शिखाजट M. 2,219.

शिखाण्डक m. = शिखण्ड 1) H. 572.

शिखातरु m. *Lampengestell* Trik. 2,6,43. H. an. 4,61. Med. t. 61. Hâr. 65.

शिखादामन् n. Megh. 89 wird von den Comm. durch चूडामणि, शिखामाल्य, शिरोमाल्य und माला erklärt.

शिखाधर m. 1) *Pfau* Çabdam. im ÇKDr. — 2) N. pr. = मञ्जुश्री Trik. 1,1,22.

शिखाधार m. *Pfau* Çabdar. im ÇKDr.

शिखापति m. N. pr. eines Mannes Saṁsk. K. 184,*a*,11.

शिखाबन्ध m. *Haarschopf* Vjutp. 120.

शिखाभरण n. *Kopfschmuck, Diadem* Vikr. 124.

शिखामणि m. *ein auf dem Scheitel getragenes Juwel* Ragh. 6,33. Vikr.

129. KATHÂS. 22,224. Am Ende eines comp. in übertr. Bed. so v. a. *eine Perle von —, die Krone von —, der* oder *das Beste in seiner Art:* लोकनाथ° BHÂG. P. 3. 15,4. 10,83,5. 11,26,9. RÂGA-TAR. 1,154. वेदान्त° HALL 100. — Vgl. शशि°.

शिखामूल n. = शिखाकन्द RÂGAN. in ÇKDR.

शिखावत् (von शिखा) 1) adj. gaṇa बलादि zu P. 5,2,136. *flammend, brennend:* दीप P. 5,2,96, Schol. *mit einer Spitze versehen:* केतवः शिखावन्ति ज्योतींषि KULL. zu M. 1,38. — 2) m. *a) Feuer* AK. 1,1,1,50. — *b) ein Komet* oder *der niedersteigende Knoten* ÇABDAR. im ÇKDR. — *c)* N. pr. eines Mannes P. 5,3,118. eines Muni MBH. 2,109. — 3) f. शिखावती *Sanseviera Roxburghiana Schult.* ÇABDAK. im ÇKDR. — Vgl. शैखावत.

शिखावर m. *Brodfruchtbaum* (पनस) ÇABDAM. im ÇKDR.

शिखावर्त m. N. pr. eines Jaksha MBH. 2,398.

शिखावल (von शिखा) P. 4,2,89. 5,2,113. m. *Pfau* AK. 2,5,30. TRIK. 2,5,26 (शिखाचल gedr.). H. 1319, Schol. HALÂJ. 2,86. LA. (III) 91,2. KÂVJÂD. 3,24.

शिखावली in वह्नि° Spr. (II) 340. 2497 zu zerlegen in वह्निशिखा + श्रावली.

शिखावृत्त m. = शिखातरु *Lampengestell* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

शिखावृद्धि f. = कायिका वृद्धिः ÇKDR. nach der SMṚTI.

शिखि m. 1) aus metrischen Rücksichten st. शिखिन् *Pfau* HARIV. 8787. — 2) N. pr. des Indra unter Manu Tâmasa MÂRK. P. 74,58. शिखिन् VP. 3,1,17. — 3) ein N. des Liebesgottes H. ç. 77.

शिखिकण्ठ (शिखिन् + कण्ठ) n. *blauer Vitriol* RATNAM. im ÇKDR.

शिखिग्रीव n. dass. AK. 2,9,101. H. 1052.

शिखिता (von शिखिन्) f. *der Zustand eines Pfauen* KATHÂS. 71,303.

शिखितीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,a,39.

शिखिदिश् (शिखिन् + दिश्) f. Agni's *Weltgegend* d. i. *Südost* VARÂH. BṚH. S. 95,4.

शिखिध्वज (शिखिन् + ध्वज) 1) m. *a) Rauch (das Erkennungszeichen des Feuers)* TRIK. 1,1,70. HÂR. 109. — *b)* ein N. Kârttikeja's ÇABDAR. im ÇKDR. — 2) n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,b,32. — शिखिध्वजोपाख्यान 354,a,38.

शिखिन् (von शिखा) 1) adj. gaṇa व्रीह्यादि zu P. 5,2,116. बलादि zu 136. VOP. 7,30. *a) einen Haarbusch tragend* TRIK. 3,3,264. H. an. 2,287. fg. MED. n. 142. GṚHJAS. 2,52. जटी शिखी मुण्डी TATTVAS. 19. AV. 19,22,15. MBH. 4,1639. 7,9504. 13,1171. 2277. 3694. HARIV. 10594. 11866. R. 3,52,9. Verz. d. Oxf. H. 148,a, No. 318. 268,b,20. GALDAP. zu SÂMKHJAK. 22. — *b) auf der Höhe der Wissenschaft stehend:* अग्नेरिव शिखा चान्या यस्य ज्ञानमयी शिखा । स शिखीत्युच्यते विद्वान् BRAHMOPANISHAD in Ind. St. 1,383, N. 1. m. *ein Brahman* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — 2) m. *a) Pfau* AK. 2,5,30. 3,4,18,109. H. 14. 1319. H. an. MED. HALÂJ. 2,86. ṚV. PRÂT. 13,20. JÂGÑ. 3,324. MBH. 3,2858. 4,191. 6,71. R. 2,56,9. SUÇR. 1,107,8. VIKR. 41. ÇIÇ. 4,50. Spr. (II) 164. 2575. 5051. (I) 2832. VARÂH. BṚH. S. 3,28. 24,19. 34,4. 48,6. 68,115. KATHÂS. 14,18. RÂGA-TAR. 3,335. शिखिपुच्छ ÇABDAR. im ÇKDR. — *b) Hahn* TRIK. H. an. MED. — *c) Ardea nivea* TRIK. 2,5,24. — *d) Stier* H. an. MED. — *e) Pferd* H. an. — *f) Feuer, der Gott des Feuers* AK. 3,4,18,109. H. 1099. H. an. MED. HÂR. 162. HALÂJ. 1,62. GṚHJAS. 1,6. JÂGÑ. 3,127. MBH. 1,932. 2,434. 1147. 3,547. 4,1710. 5,1308. 12,8556. R. 2,98,8. 3,55,11. 6,86,34. MṚKKH. 85,8. RAGH. 19,54. ÇIÇ. 15,7. VARÂH. BṚH. S. 5,60. 9,44. 11,11. 43,65. 53,43. 51. 119. BṚH. 2,6. त्रस्य शस्त्रशिखिनः शममद्य यातु UTTARAR. 110,19 (149,14). Spr. (II) 355. 2488. 4812. (I) 2486. GÎT. 7,40. श्रौर्व° Verz. d. Oxf. H. 129,a,11. PAÑKAR. 3,7,19. — *g)* Bez. *der Zahl drei* (wegen der *drei heiligen Feuer*) VARÂH. BṚH. S. 77,33. 98,1. BṚH. 1,13. LAGHUG. 1,21 in Ind. St. 2,282. — *h) Lampe* ÇKDR. und WILSON. — *i)* Bez. verschiedener Pflanzen: *Carpopogon pruriens* RATNAM. im ÇKDR. *Trigonella foenum graecum* und = सितावर RÂGAN. im ÇKDR. — *k) Komet* H. 122. H. an. MED. HALÂJ. 1,49. VARÂH. BṚH. S. 3,11. 11,4. 14,27. 12,5. 21. 47,12. 14 (Spr. 2649). fg. vielleicht *der niedersteigende Knoten* 20,6. BṚH. 2,3. JOGAJÂTRÂ 1,12. 3,20; vgl. Ind. St. 10,199. 210. fg. शिखिचार *Kometenlauf* als Titel eines Buches oder Abschnittes VARÂH. BṚH. 11,1. — *l) Berg* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — *m) Pfeil* H. an. MED. — *n) Baum* diess. — *o)* N. pr. α) eines Schlangendämons MBH. 5,3628. — β) des Indra unter Manu Tâmasa VP. 3,1,17. शिखि MÂRK. P. शिखि WILSON, VP. — γ) des 2ten Buddha H. 236. LALIT. ed. Calc. 5,22. WILSON, Sel. Works 1,290. 2,5. 8. 13. BURNOUF, Intr. 222. 317 (शिकिन् gedr.). 533. Lot. de la b. l. 503. — δ) eines Brahman (der Gott) Lot. de la b. l. 3. 106. — 3) f. शिखिनी *a) Pfauhenne* R. 3,79,14. — *b) eine best. Staude,* = मयूरशिखा RÂGAN. im ÇKDR. — Vgl. रत्न°, शरच्छिखिन्, शैखिन.

शिखिन्धन (?) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 18,b, N. 1.

शिखिप्रिय m. *eine Art Judendorn (Pfauen lieb),* = लघुबदर RÂGAN. im ÇKDR.

शिखिमण्डल m. *Crataeva Roxburghii R. Br.* ÇABDAR. im ÇKDR.

शिखिमोदा f. *eine best. Pflanze,* = अजमोदा RÂGAN. im ÇKDR.

शिखियूप m. *eine Antilopenart* (श्रीकारिन्) RÂGAN. im ÇKDR.

शिखिवर्धक m. *Benincasa cerifera Sav.* ÇABDAR. im ÇKDR.

शिखिवासस् m. N. pr. eines Berges VP. 2,2,27.

शिखिवाहन m. ein N. Kârttikeja's (*auf einem Pfaue reitend*) AK. 1,1,1,35. H. 208.

शिखिव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* GÂRUḌA-P. 129 im ÇKDR.

शिग्रु UGGVAL. zu UṆÂDIS. 4,102 (oxyt.). m. 1) pl. N. pr. eines Volkes ṚV. 7,18,19. sg. N. pr. eines Mannes gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. गोपवनादि zu 2,4,67. — 2) *Moringa pterygosperma Gaertn., horse radish tree* AINSL. 1,175. Blätter und Blüthen dienen als Gemüse. AK. 2,4,2,11. H. 1134. an. 2,463. MED. r. 91. gaṇa प्लतादि zu P. 4,3,164. JÂGÑ. 1,171. SUÇR. 1,59,8. 132,5. 145,5. 157,10. 182,16. 217,5. 2,66,2. 286,21. VÂGBH. 6,107. etwa *der Same dieser Pflanze:* शिग्रुभिर्नवनीतमिश्रैः प्रदेग्धि KAUÇ. 29. अङ्गारकपाले शिग्रुशर्करा जुह्योति 38. — 3) *Gemüse* überh. AK. 2,9,34. H. an. MED. — Vgl. कृष्ण°, गुड°, नील°, मधु°, रक्त° und शैग्रव.

शिग्रुक 1) m. = शिग्रु 2) M. 6,14. — 2) n. *Gemüse* überh. H. 1184.

शिग्रुज n. *der Same von Moringa pterygosperma Gaertn.* AK. 2,9,110.

शिग्रुबीज n. dass. ÇABDAK. im ÇKDR.

शिङ्क्, शिङ्कति (गत्यर्थ) DHÂTUP. 5,31.

शिङ्क्प m. N. pr. eines Mannes Târan. 87. fg.

शिङ्गाम्बिका f. N. pr. eines Frauenzimmers Hall 158.

शिँङ्गि, वसिष्ठकृन्नुः शिङ्गीनि कोश्याभ्याम् VS. 39, 8. Die Stelle ist schon in der Construction fehlerhaft. Dafür steht श्रोषिष्ठकृन्नं शिङ्गीनिकोश्याभ्याम् TS. 1, 4, 36, 1. die Comm. wissen nichts zu erklären.

शिङ्घ्, शिँङ्घति beriechen (ग्राघ्राणे) Dhâtup. 5, 57. शिङ्घित = घ्रात Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. शिंङ्घ्.

— उद् s. उच्छिङ्घन.

— उप küssen (die Nase nähern; vgl. घ्रा): (तम्) शिरस्युपशिशिङ्घ Bhatt. 14, 52. उपाशिङ्घत् 17, 95.

शिङ्घण n. = शिङ्घाण Rotz Çabdar. im ÇKDr. (सि° geschr.).

शिङ्घाण Uggval. zu Unâdis. 3, 83. 1) Rotz, m. H. 632. n. Med. ṇ. 81. Viçva bei Uggval. — 2) n. Eisenrost Med. Viçva. — 3) n. Glasgefäss Trik. 2, 9, 9. Med. Hâr. 127. Viçva. — शिङ्घाणः फेनडिण्डीरो नक्रोतश्च पिच्छिलः Vikramâdityakoça bei Uggval. कुरण्डवृद्धौ सिङ्घाणशेटौ (lies °खेटौ) Trik. 2, 6, 16. — Vgl. शिंङ्काण.

शिङ्घाणक Rotz, m. H. 632, Schol. n. Çabdar. im ÇKDr. Schleim Trik. 3, 3, 95. m. Uggval. zu Unâdis. 3, 83. = पात्रटीर H. an. 4, 270.

शिङ्घाणिका f. Rotz oder Speichel Âpast. 1, 16, 14, v. l. (सि°, सृ°, सृङ्घाणिका). Wird auch सि° geschrieben.

शिङ्घिनी (von शिङ्घ्) f. Nase H. 581. Halâj. 2, 366. Auch सि° geschr.

शिच् (nom. शिक्) f. = शिक्य Çabdar. im ÇKDr. Bhâg. P. 10, 9, 8. 12, 2. 13, 9. Netz 7, 2, 52. 11, 7, 66. 71.

शिञ्ज्, शिङ्क्ते Dhâtup. 24, 17 (अव्यक्ते शब्दे). einen schrillen Laut von sich geben, klingen, schwirren Nir. 2, 9. 9, 18. अयं स शिङ्क्ते येन गौरभीवृता ṚV. 1, 164, 29. योषेव शिङ्क्ते वितताधि धन्वं ज्या 6, 75, 3. घण्टाः शिशिञ्जिरे दीर्घम् Bhatt. 14, 4. शिञ्जानमञ्जुमञ्जीरा Râga-Tar. 1, 247. Gît. 11, 23 (wo mit der v. l. शिञ्जानमञ्जु° zu lesen ist). शिञ्जानभ्रमर Bhatt. 22, 27. partic. act.: मञ्जुशिञ्जत्पदाङ्घ्रि Bhâg. P. 3, 23, 15. °कलानूपुर 10, 53, 52. शिञ्जद्वलय Megh. 77. शिञ्जित 1) adj. einen schrillen Laut von sich gebend u. s. w.: गतैश्च मदशिञ्जितैः Hariv. 4994. शिञ्जिताङ्गदभूषणा 2631. वर्मन् Ragh. 4, 56 (nach der Lesart der ed. Calc. neutr.). श्लथशिञ्जितमेखलाः 9, 36 (45). — 2) n. nom. act. AK. 1, 1, 6, 2. H. 1405. कृपशिञ्जितनिर्घोष R. 2, 40, 19. बृंहितैः शिञ्जितैर्ह्लासैः खुरनेमिस्वनैरपि MBh. 7, 1557. नूपुराणां शिञ्जितैः 13, 3782. Hariv. 4649. R. 1, 9, 17 (15 Gorr.; das Versmaass verlangt आशिञ्जित, welches Gildemeister am Rande einer Hdschr. gefunden hat). Vikr. 93. Bhâg. P. 8, 8, 18. 9, 17. Pańkat. 3, 12, 9. — शिञ्जयते (अस्फुटध्वनौ) Vop. in Dhâtup. 34, 44. Die Bomb. Ausgg. haben stets स.

— आ, partic. आशिञ्जित klingend: °नूपुर Kumâras. 3, 26. n. Geklingel R. 1, 9, 17 (15 Gorr.) nach der richtigen Lesart; s. u. simpl.

— परि umschwirren: (पद्मिन्यः) भ्रमरैः परिशिञ्जिताः R. 4, 48, 10.

— वि zwitschern: विशिञ्जानपतत्रिसंघ Bhatt. 3, 46.

— सम् = simpl.: वडवाः Çat. Br. 13, 2, 2, 2. — caus. klingend zusammenstossen Çat. Br. 11, 4, 2, 2.

शिञ्जा (von शिञ्ज्) f. 1) Geklingel Çabdar. im ÇKDr. — 2) Bogensehne H. 776.

शिञ्जार m. N. pr. eines Mannes ṚV. 8, 5, 25. 10, 40, 7.

शिञ्जास्यत्थ n. sg. copulative Zusammensetzung mit Verstellung der Glieder gaṇa राजदन्तादि zu P. 2, 2, 31. शिञ्जास्थ v. l.

शिञ्जिन् (von शिञ्ज्) 1) adj. klingend u. s. w. — 2) f. शिञ्जिनी a) Bogensehne AK. 2, 8, 2, 53. Halâj. 2, 309. 5, 79. Spr. (II) 1087. — b) Sinus eines Bogens Gaṇit. Tripraçn. 58. Golâdhj. Tripraçn. 36. — c) ein klingender Fussring H. 666. Halâj. 2, 406. — Vgl. तिति°, चर°.

शिट्, शेँटति = सिट् Dhâtup. 9, 17 (अनादरे).

शिण्डाकी f. eine scharfe Sauce aus Senf, Rettig, Reismehl u. s. w. Bhâvapr. 5.

1. शितँ partic. s. u. 1. शा.

2. शितँ partic. s. u. 2. शा und vgl. सोमशित.

3. शित m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13, 253.

4. शित adj. weiss, subst. f. Zucker u. s. w. fehlerhaft für सित. Die Aehnlichkeit von शिति kann zu dieser Schreibung Veranlassung gegeben haben; सित ist durch falsche Etymologie aus असित gebildet worden, wie सुर aus असुर.

शितता (von 2. शित) f. Schärfe Çiç. 9, 66.

शितद्रु f. = शतद्रु AK. 1, 2, 2, 32. — Vgl. सितद्रु.

शितामन् n. der untere Vorderfuss (des Opferthieres) Naigh. 4, 1. Nir. 4, 3. शितामतँस् VS. 21, 43. TBr. 3, 6, 11, 1. Nach Andern Leber, Fett oder Wurf (योनि) der Kuh. — Vgl. शितीमन्.

शिँति Unâdis. 4, 121. 1) adj. (f. eben so) P. 4, 1, 39, Schol. Nir. 4, 3. ein mit शिति anlautendes adj. comp. behält den Ton des letzteren Gliedes P. 6, 2, 138. a) weiss AK. 3, 4, 14, 85. Trik. 3, 3, 187. H. an. 2, 200. Med. t. 64. — b) schwarz AK. 3, 4, 14, 85. 26, 201. Trik. H. 1397. H. an. Med. Halâj. 4, 49. श्वेतौ शिती लोहितौ Verz. d. Oxf. H. 129, b, No. 234. Ind. St. 2, 258. — 2) m. a) eine Art Birke (भूर्ज) Trik. H. an. Med.; vgl. शिवि, शिलि. — b) = सार Çabdar. im ÇKDr. — c) als Gâtaka Çâkjamuni's Vjâdi beim Schol. zu H. 233; fehlerhaft für शिवि; vgl. शिविक.

शितिककुद् adj. weisshöckerig TS. 5, 6, 14, 1. 13, 1. 7, 3, 13, 1. Kâth. 13, 7. शितिककुद् und शितिककुद् P. 6, 2, 138, Schol.

शितिकँक्ष adj. weissschulterig AV. 5, 23, 5. VS. 24, 4. TS. 5, 5, 20, 1. — Vgl. शैतिकक्ष.

शितिकँण्ठ P. 6, 2, 114, Schol. 1) adj. weisshalsig: ein Thier Kâth. 13, 6. Rudra-Çiva (nach der späteren Auffassung schwarz—, blauhalsig; vgl. नीलकण्ठ) VS. 16, 18. Çatap. in Ind. St. 2, 38. MBh. 7, 9520. 12, 6164. 14, 192. Mârk. P. 23, 63. m. ein N. Çiva's AK. 1, 1, 1, 27. Hâr. 8. Hariv. 9843. R. 1, 37, 5. 6. 9 (38, 6. 7. 10 Gorr.). 75, 14. Kumâras. 2, 61. 6, 81. Bhâg. P. 4, 3, 12. 4, 18. 24, 25. Pańkat. 3, 5, 7. — 2) m. a) ein best. Raubvogel MBh. 1, 3605 (hier wohl als adj. mit पतंगाः zu verbinden). 5, 1911. Pfau Çiç. 4, 56. = दात्यूह Trik. 2, 5, 21. — b) N. pr. eines Schlangendämons MBh. 16, 120. — c) N. pr. eines Mannes (als N. Çiva's) Hall 201. in der Einl. zu Vâsavad. 16. °दीक्षित Verz. d. B. H. No. 664. fgg. Hall 24. fgg. (mit der v. l. श्री st. शिति).

शितिकण्ठक adj. blauhalsig: Pfau Vikr. 151.

शितिकेश adj. weisshaarig; m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2563.

शितिङ्गँ adj. vielleicht weisslich (von शिति) AV. 11, 5, 12.

शितिचार m. ein best. Gemüse Gaṭâdh. im ÇKDr.

शितिच्छद adj. *weisse Flügel habend;* m. *Gans* Çabdar. im ÇKDr.

शितिनस् adj. *weissnasig* Vârtt. 2 zu P. 5,4,118.

शितिपक्ष 1) adj. (f. श्रा) *weissflügelig* Hariv. 1121. — 2) m. *Gans* Çabdar. im ÇKDr.

शितिपद् adj. (nom. °पाद्, f. °पदी gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139) *weissfüssig* ṚV. 1,35,5. AV. 3,29,1. fgg. 11,10,6.20. TS. 7,3,17,1. Kauç. 14. 16. — Vgl. एक°.

शितिपाद् adj. dass. P. 6,2,138, Schol. कृष्ण MBh. 7,986.

शितिपृष्ठ adj. (f. श्रा) *weissrückig* (nach Andern *schwarzrückig*) ṚV. 3,7,1. Indra's Rosse 8,1,25. VS. 24, 7. 28, 19. TS. 1,8,19,1. 2,1,4,2. 7,3,17,1. TBr. 1,7,3,2. Çat. Br. 5,3,1,2. 5,1,12. Kâtj. Çr. 15,3,18. 9,9. eine Schlange Pañkav. Br. 25,15,3. Strahlen Çâñkh. Br. 14,1. ein Vogel Hariv. 1121.

शितिप्रभ adj. *weisslich:* Vishṇu MBh. 1,2506.

शितिबाहु adj. *dessen Vorderfüsse weiss sind* AV. 5,23,5. oxyt. P. 6,2,138. TS. 5,6,13,1. VS. 24,2. 7. अन्यतः°, समन्त° 2. — Vgl. शैतिबाह्लेय.

शितिभसद् adj. P. 6,2,138. *dessen Hintertheil weiss ist* Kâṭh. 13,7. TS. 5,6,14,1. 17,1. 7,3,17,1.

शितिभ्रु adj. *dessen Brauen weiss sind* VS. 24,6. TS. 5,6,14,1. 7,3,17,1.

शितिमांस n. = मेदस् Gâlava in Nir. 4,3.

शितिरन्ध्र adj. *dessen Ohrhöhle weiss ist* TS. 7,3,17,1. VS. 24,6. अन्यतः°, समन्त° ebend.

शितिललाट adj. *eine weisse Stirn habend* P. 6,2,138, Schol.

शितिवर m. *Marsilea quadrifolia* Bhâvapr. 5.

शितिवार 1) adj. *weissschweifig* TS. 2,1,4,2. — 2) m. = शितिवर Bhâvapr. 5; vgl. सितावर.

शितिवाल adj. dass. Çat. Br. 5,3,1,10.

शितिवासस् adj. *dunkel gekleidet* (= नीलाम्बर Comm.) Bhâg. P. 6,16,30.

शितिसारक m. *Diospyros embryopteris Pers.* (*eine Art Ebenholz*) AK. 2,4,2,19.

शितीतु m. N. pr. eines Sohnes des Uçanas VP. 420, N. 10.

शितीमन् = शितामन् TS. 5,7,19,1. Kâṭh. 13,9.

शितेपु m. N. pr. eines Sohnes des Uçanas VP. 420 (2te Aufl. 4,63). der gedr. Text शिनेपु.

शितेषु (शित *scharf* + इषु *Pfeil*) m. N. pr. eines Sohnes des Uçanas (vgl. शितेपु, शिनेपु, शितीतु) VP. 2te Aufl. 4,63, N. 4. — Fehlerhaft für शीतेषु R. 1,32,18. fg.

शितोदा s. शीतोदा.

शित्पुट m. *ein best. Thier* (*eine Katzenart* nach Comm.) TS. 5,5,17,1. v. l. शित्पुट.

शित्यंस (शिति + अंस) adj. P. 6,2,138, Schol. *weissschulterig* TS. 7,3,17,1.

शित्पुट s. शित्पुट.

शित्योष्ठ (शिति + ओष्ठ) adj. P. 6,2,138, Schol. *weisslippig* TS. 5,6,14,1. 7,3,17,1.

शिथिर adj. (f. श्रा) *locker, lose, schlaff; zart, weich* (Gegens. दृढ): सर्वा ता वि ष्या शिथिरेव ṚV. 5,85,8. Arme des Savitar 7,45,2. नि ब्राह्मणं शिथिरे धातमन्तः *in's Weiche niedersetzen* 71,5. AV. 10,2,3. श्रष्ट्रा *schwank* ṚV. 6,58,2. पर्वाणि शिथिराणि सन्ति दृळ्हानि *locker* (d. h. *beweglich*) *und doch fest* Ait. Br. 3,31. 6,16. TS. 3,2,4,3. Pañkav. Br. 1,1,7. — Vgl. शिथिल, श्लथ und श्रथ्.

शिथिल Uṇâdis. 1,54 (vielleicht ist hier शिथिर zu schreiben). adj. (f. श्रा) dass. Trik. 3,1,8. H. 491. Halâj. 4,92. तन्तु Kâtj. Çr. 4,1,6. TS. 7,1,5,4. निर्वीर्यः शिथिलो यातयामा *schlaff* 8,1. Kâṭh. 11,1. 36,5. 7. राष्ट्र *aus den Fugen gehend* 37,12. छन्दस् Pañkav. Br. 17,1,12. TS. 6,5,10,3. इन्द्रो वै शिथिल इवाप्रतिष्ठित ग्रासीत् 7,3,7,1. श्रं° Weber, Nax. 2,303. Çat. Br. 1,7,1,11. 2,1,1,9. — नवसंरोपणशिथिलस्तरुः Spr. (II) 90. नवमल्लिकाकुसुम Çâk. 41. वासस् Megh. 69. Vikr. 115. Râǵa-Tar. 4,434. Verz. d. Oxf. H. 139,a, No. 276. बन्ध Suçr. 1,66,13. Çâk. 39. श्रशिथिलपरिरम्भ Uttarar. 11,12 (15,16). ऋतुपर्यायशिथिलैः — मयूराङ्गरुहैः (*Pfauenfedern*) Hariv. 3832. पत्त्र Suçr. 1,26,1. Golâdhj. Golab. 2. °चन्दनतिलक Daçak. 91,7. °भुज Spr. (II) 622. Kuvalaj. 125,a. Sâh. D. 67, 13. वृषणौ Pañkat. II,143. शिथिलावयव Bhâg. P. 4,28,15. कुक्षि Suçr. 1,368,3. गात्र Mṛkkh. 48,24. देशः को नु जलावसेकशिथिलः *locker* 47,1. *schlaff, schlotternd, welk* von lebenden Wesen R. 3,2,17. °प्राय (सिंह) Spr. (II) 2027. सैन्य Kathâs. 51,170. गोकर्णशिथिलश्चरन् *unstät wie ein Kuhohr* MBh. 2,2324. *geschmeidig:* पौरयोषितः Spr. 3276. शार्दूलशिथिलश्चरन् *wie ein Tiger* MBh. 4,345. °समाधि *schlaff, schwach* Mâlav. 23. °बन्धुभयत्रपा Kathâs. 30,143. कुर्युर्वालप्रियत्वं शिथिलम् Spr. 2656. बाष्पं कुरु स्थिरतया शिथिलानुबन्धम् Çâk. 90, v. l. सर्वा नः शिथिलाः क्रियाः Bhâg. P. 10,46,21. प्राणाः R. 4,58,18. जीवित ad Megh. 112. वाच् *schwach, zitternd* MBh. 13,270. R. 6,85,7. मनस् *unstät* MBh. 3,1320. mit einem loc. *lässig in:* क्रियासु R. Gorr. 2,76,32. शिथिलम् adv. *nicht fest:* तस्थौ भुवि Ragh. 15,96. — Vgl. प्र°, शैथिल्य.

शिथिलता (von शिथिल) f. *Schlaffheit:* एवं मयि निरालम्बे शापाच्छिथिलतां गते Hariv. 2994. 4394. कन्याश्लेषपरिग्रहे Pañkat. IV,7. राजकृत्यानि पौरकृत्यानि च सर्वाणि शिथिलतां व्रजन्ति so v. a. *werden vernachlässigt* 30,11. धर्मे शिथिलतां गते Hariv. 2306.

शिथिलंभाव m. *das Lockerwerden:* श्रं° neben धृति TBr. 3,3,2,5. TS. 7,2,4,2.

शिथिलय् (von शिथिल), °यति *locker machen, lösen:* ein Kleid Çâk. 9,21. med. so v. a. *unbenutzt vorübergehen lassen:* नाहमेवं रमणीयमात्मनः सेवावकाशं शिथिलयिष्ये Çâk. Ch. 62,16. fg. शिथिलित *locker* —, *schlaff gemacht, gelöst:* °ज्येन चापेन Kathâs. 27,157. दोर्वल्लि Git. 12,12. °मृणाल Çâk. 57. °मलनिचय Daçak. 67,9. °मुख्यामात्यवैमत्यविघ्न (so ist zu lesen) Râǵa-Tar. 3,528.

शिथिलाय् (wie eben), °यते *schlaff werden:* गात्राणि Spr. 1948.

शिथिलीकर् (शिथिल + 1. कर्), °करोति *lockern, lösen, vermindern, lindern:* ग्रात्मन्यवज्ञां °चकार Ragh. 2,41. तद्वियोगव्यथां किंचिच्छिथिलीचक्रतुः सुतौ 15,34. °कृत *gelöst, schlaff gemacht:* °जघनदुकूल Git. 2,12. °गात्रयष्टि Ṛt. 6,24. जरया (so ist zu lesen) *erschlafft* MBh. 1,3471. के दोषा मनसा त्यक्ताः के बुद्ध्या °कृताः *geschwächt, vermindert* 12,7732. °कैलासनिवासव्यसन Kathâs. 11,32. °दुर्मताभिमान Verz. d. Oxf. H. 258,b,15. fg.

शिथिलीकरण (von शिथिलीकर्) n. *das Lockern, Schwächen* Sarvadarçanas. 165,20.

शिथिलीभू (शिथिल + 1. भू), °भवति *schlaff werden, erschlaffen:* वर्षा-

म्बुसिक्ता इव चर्मबन्धाः सर्वे प्रयत्नाः °भवन्ति Spr. 3114. प्रारब्धे ह्यसमाप्ते कार्ये °भवन्ति किं सुधियः Kathâs. 81,115. यत्सौहृदादपि जनाः °भवन्ति so v. a. *ablassen von* Spr. 3129. °भूत *schlaff geworden* Suçr. 1,97,21. रज्जु Kathâs. 43,36.

शिन m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,42. — Vgl. शिनि.

शिनि m. N. pr. eines Mannes (in den Purâṇa verschiedener Männer) aus Vrshṇi's Geschlecht Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,51. Trik. 1,1,35. सत्यकाश्च शिनेः सुतः MBh. 2,125. 3,12330. 7,6032. 16,89. Hariv. 1934. 5078. 9205. fg. VP. 424. 451. Bhâg. P. 9,21,19. 24,12. fg. 25. in °प्रवीर *das Geschlecht des* Çini MBh. 5,4. शिनिवासुदेवाः P. 6,2,34, Schol. — Vgl. शैनेय, शैन्य.

शिनिबाहु N. pr. eines Flusses VP. 185, N. 80.

शिनिवास m. N. pr. eines Berges Bhâg. P. 5,16,27. शिनी° ed. Bomb.

शिनीवास s. शिनिवास.

शिनेयु m. N. pr. eines Sohnes des Ushant (Uçant) Hariv. 1975. des Uçanas VP. 4,12,2 (शितेयु Wilson).

शिपद् s. अ°.

शिपवित्नुक m. *ein best. Wurm* oder dgl. AV. 5.20,7.

शिपविष्ट m. = शिपिविष्ट Ramân. zu AK. 2,4,37 nach ÇKDr.

शिपाटक m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 6,350.

शिपि m. in der Erklärung von शिपिविष्ट mit पशु gleichgesetzt. यज्ञो वै विष्णुः पशवः शिपिः TS. 2,5,5,2. = रश्मि Nir. 5,8. शैत्याच्छ्यनयोगाच्च (°योगाद्वा Ind. St.) शिपि वारि प्रचक्षते। तत्पानाद्रक्षणाच्चैव शिपयो रश्मयो मताः। तेषु प्रवेशाद्विश्वेशः (प्रविष्टः सविता Ind. St.) शिपिविष्ट इहोच्यते॥ इति व्यासवचनम् ÇKDr.; vgl. Ind. St. 2,37. = प्राणिन् Mahîdh. zu VS. 8,55. Die Comm. verstehen das Wort nicht.

शिपित partic.; तच्छिपितमिव (*kahl?*) यज्ञस्य भवति Çat. Br. 11,1,4,4.

शिपिविष्ट adj. 1) *kahl* AK. 3,4,9,37. H. 453. an. 4,65. Med. ṭ. 65. Halâj. 2,453. अतिरिक्तं शिपिविष्टम् Kâth. 13,10. — 2) *hautkrank* (दुश्चर्मन्) AK. H. 453. H. an. Med. Halâj. 5,31. श्वित्रः शिपिविष्टः u. s. w. sollen am Çrâddha nicht theilnehmen Âpast. 2,17,21. — 3) Bez. Vishṇu's Naigh. 4,2. Nir. 5,7. 8. RV. 7,99,7. 100,5. 6. VS. 8,55. 22,20. Çat. Br. 11,1,4,3. 12,6,1,12. TS. 2,5,5,2. 7,5,5,2. TBr. 1,3,8,5. 4,5,4. Âçv. Çr. 2,12,5. Gop. Utt. 1,9. MBh. 12,1506. शिपिविष्टेति चाख्यायां हीनरोमा च यो भवेत्। तेनाविष्टं तु यत्किंचिच्छिपिविष्टेति च स्मृतः॥ 13229. fgg. 13,6978. Hariv. 14114. Bhâg. P. 4,13,35. 8,16,51. 17,26. Pańkar. 4,3,34 (S. 249). — 4) Bez. Rudra — Çiva's AK. Trik. 1,1,47. H. 198. H. an. Med. Halâj. 1,13. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191, *a*, 7. VS. 16,29.

शिपिविष्टक adj.: (सिकताः) तुच्छकाः शिपिविष्टकाः etwa *glatt* TBr. 3,10,1,4.

शिपिविष्टवत् adj. *das Wort* शिपिविष्ट *enthaltend* TS. 7,5,5,2. TBr. 1,3,8,5. 4,5,4. Kâth. 14,10. Pańkav. Br. 18,6,25.

शिप्रक m. N. pr. des Mörders von Suçarman VP. 4,24,12.

शिप्रवत् (von शिप्रा) adj. *backig*: Indra RV. 6,17,2.

शिप्रा f. 1) *Backe*, du. Naigh. 4,3. Nir. 6,17. TS. Prât. 4,11. पीत्वी शिप्रे अवेपयः RV. 8,65,10. 3,32,1. 5,36,2. 10,96,9. 105,6. — 2) *Backenstück am Helm*: हिरण्ययीः RV. 5,54,11. 8,7,25. am Zügel der Rosse: वि ष्यस्व शिप्रे 1,101,10. — 3) *Nase* Nir. a. a. O. — Vgl. अयः°, दश°, विशिप्रिय, वृषशिप्र, सु°, हिरण्य°, हिरि°.

शिप्रिणीवत् (von शिप्रिन्) adj. so v. a. शिप्रवत्. Indra RV. 10,105,5.

शिप्रिन् (von शिप्रा) adj. dass.: Indra RV. 1,29,2. 81,4. 6,44,14. 8,1,27. 2,28. 17,4. आ सिञ्च सोमं वीराय शिप्रिणे 32,24. 33,7. — अस्माकं शिप्रिणीनां (vermuthlich fehlerhaft; etwa: शिप्रिणीवन् voc.) सोमपाः सोमपाव्नाम्। सखे वज्रिन्सखीनाम् 1,30,11.

शिफ 1) m. = शिफा Vidjâvinoda zu AK. nach ÇKDr. — 2) शिफा f. *a*) *eine faserige* oder *schwache Wurzel* (von Gräsern und Sträuchen) AK. 2,4,1,11. 3,4,26,202. H. 1120. an. 2,303. Med. ph. 3. Halâj. 2,28. नृपो ह्रस्वशिफाशाखी 23. AK. 2,4,1,8. H. 1117. als *Zuchtruthe* angewandt: °बिदलरज्ज्वाद्यैर्विदध्यान्नृपतिर्दमम् M. 9,230. शिफाश्चैवाप्नुयाद्दश *zehn Ruthenstreiche* 8,369. *Lotuswurzel* H. 1166. — *b*) Bez. verschiedener Pflanzen: *Nardostachys Jatamansi* (जटामांसी) *Dec.* H. an. Med. *Anethum Sowa Roxb.* und *Gelbwurz* Râǵan. im ÇKDr. — *c*) *Mutter* H. an. Med. — *d*) = सरित् H. an. Med. N. pr. eines Flusses (nach Sâj.): हते ते स्यातां प्रवणे शिफायाः RV. 1,104,3. — Vgl. प्रतिपर्ण° und शाखा°.

शिफाक m. *Lotuswurzel* Çabdar. im ÇKDr.

शिफाकन्द n. dass. AK. 1,2,3,42.

शिफाधर m. *Zweig, Ast* Çabdak. im ÇKDr.

शिफारुह m. *der indische Feigenbaum* Râǵan. im ÇKDr.

शिबि m. 1) N. pr. *a*) eines Mannes mit dem patron. Auçînara, Liedverfassers von RV. 10,179. ein wegen seiner Freigebigkeit und Uneigennützigkeit hochgerühmter Fürst, der seinen Leib hingab um eine Taube zu retten (dasselbe wird übrigens auch von seinem Sohne Vrshadarbha erzählt). H. an. 2,539. Med. v. 25. 27 (hier शिव). MBh. 1,3539. 3669. fgg. 6996. 3,16674. 4,1768. 5,4000. 7,2209. fgg. 12,932. fgg. 1794. 6199. 8593. 13,3093. 14,2790. Hariv. 1677. fgg. R. Gorr. 2,116, 30. Kathâs. 7,88. fgg. 62,110. VP. 4,18,2. Bhâg. P. 1,12,20. 2,7,45. 4, 13,16. 8,20,7. 9,23,2. 3. 10,72,21. Verz. d. Oxf. H. 5, *b*, 13. 13, *a*, 21. 166, *b*, No. 370. Çâkjamuni als Çibi Vjâḍi beim Schol. zu H. 233 (शिति die Hdschr.); vgl. शिबिक 1). — *b*) eines Sohnes des Indra MBh. 1,7304. — *c*) des Indra im 4ten Manvantara VP. 262. शिखिन् der gedr. Text. — *d*) eines Daitja MBh. 1,2526. 2644. Hariv. 189. 2281. 12938. 13092. 14282. VP. 1,21,1. — *e*) pl. eines Volkes, das auf Çibi Auçînara zurückgeführt wird, Schol. zu P. 4,2,52. 5,3,112. LIA. 1, 644. 2,168. MBh. 2,1189. 3,15626. 15718. 8,2106. Hariv. 1678. Varâh. Brh. S. 4,24. 5,67. 16,26. 17,19. Kathâs. 113,17. Daçak. 153,13. शिबेस्तु शिबयः (patron.) पुत्राश्चत्वारः Hariv. 1679. sg. *ein Fürst der* Çibi Varâh. Brh. S. 11,59. — 2) *Raubthier* Trik. 2,5,3. — 3) *eine Art Birke* (भूर्ज; vgl. शिति, शिलि) H. an. Med. 25. 27 (hier शिव). — Wird häufig शिवि (aber nie in den Bomb. Ausgg.) geschrieben. Vgl. शैब्य.

शिबिक (Chi-pi-kia im Chinesischen) m. N. pr. 1) eines Königs, eines Ǵâtaka des Çâkjamuni, Hiouen-thsang 1,137; vgl. शिबि 1) *a*) am Ende. — 2) pl. eines Volkes im Süden Varâh. Brh. S. 14,12.

शिबिका f. *Sänfte, Palankin* AK. 2,8,2,21. H. 758. fg. Halâj. 2,295. वहन्ति शिबिकामन्ये यान्त्यन्ये शिबिकागताः Spr. (II) 4735. MBh. 1,3352. 3486. 4938. 5323. 3,12463. 13155. 5,458. Hariv. 3385. 4898. 6953. R.

2,76,14. 19. 92,35. R. Gorr. 2,34,13. 83,7. 4,24,17. 38,27. fg. 6,99,13. Varâh. Bṛh. S. 68,45. 86,73. Kathâs. 58,30. 88,41. 104,160. Bhâg. P. 4,9,41. 5,10,1. 12,6. 10,71,15. Mârk. P. 18,44. 46. धनदस्य 78,18. 108,3. Häufig (aber nie in den Bomb. Ausgg.) शिविका geschrieben.

शिबिकाल m. N. pr. eines Daitja Hariv. 189 nach der Lesart der neueren Ausg.

शिबिर n. 1) *ein fürstliches Lager, Feldlager, Heerlager; ein Zelt in einem solchen Lager* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,54. AK. 2,8,2,1. Trik. 2,8,2. H. 747. Halâj. 2,297. MBh. 1,568. 7155. 3,662. 5,5175. 5178. 5180. 7614. fg. 6,2645. 2649. 7,673. 2485. 2494. विद्रुतानि च सर्वाणि शिबिराणि समन्ततः 9,1647. 14,1803. 2528. Hariv. 5000. 5479. 5826. 6758 (शिविरं ed. Calc.). R. 5,83,13. Kâm. Nîtis. 19,6. Çiç. 5,68. Venîs. 4,15. Bhâg. P. 1,7,34. 41. 4,18,31. 5,5,30. 7,7,6. 9,10,36. 15,21. Pańkar. 1,7,54. 56. 2,2,89. masc. etwa so v. a. *Bureau, Verwaltungslocal* Râga-Tar. 5,176. Wird häufig (aber nie in den Bomb. Ausgg.) शिविर geschrieben. — 2) *eine Kornart* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. शैल°.

शिबिरगिरि m. N. pr. eines *Berges* Varâh. Bṛh. S. 14,6.

शिबीरथ m. = शिबिका Hâr. 158 (शिवीरथ gedr.).

शिभ्र adj. etwa *geil*: अन्नः AV. 7,90,2.

शिम्, शिम्यति Nebenform zu 1. शम्; s. daselbst unter 2) am Ende. Vgl. शिक् in शिक्ष u. s. w. neben शक्, शिष् neben शास्.

शिम m. vermuthlich so v. a. 1. शमितर्. गात्राणि पर्वशस्ते शिमाः कृण्वन्तु शिम्यन्तः TS. 5,2,12,1. सिमाः v. l. in VS.

शिमि f. Nebenform von 2. शमी *Hülsenfrucht* H. 1130.

शिमिका f. N. pr. einer Oertlichkeit Râga-Tar. 6,183. 7,370.

शिमिदा f. N. pr. einer Unholdin: अप रक्षांसि शिमिदां (°दाम् Padap.) च सेधतम् AV. 4,25,4. Çat. Br. 7,4,1,27. — Vgl. अशिमिद्.

शिमिद्वत् adj. Bez. eines Windes Taitt. Âr. 4,9,1.

शिमिविद्विष्, अ° was bedeuten könnte *Werke nicht anfeindend* Taitt. Âr. 1,9,3.

शिमिषीपद् s. शमनीषद्.

शिमी f. Nebenform von 1. शमी TS. 5,2,12,1. Kâth. 10,6.

शिमीवत् (von शिमी) adj. *wirksam, durchdringend, gewaltig* Nir. 5,12. 14,25. गाः ṚV. 1,84,16. (वज्रः) दिवो न त्वेषो रवथः शिमीवान् 100,13. 10,8,2. क्रन्दन् 38,1. अर्के 1,141,13. सिन्धुर्न तोदः शिमीवाँ ऋघायतः 2,25,3. रत्न 5,86,3. die Marut 8,20,3. Krieger 10,78,3. त्वेषमित्था समरणं शिमीवतोः 1,155,2.

शिमुडी f. *ein best. Strauch* Râgan. im ÇKDr.

शिम्ब 1) m. a) *Hülsenfrucht, Schote* Suçr. 1,199,6. fgg. वैदलिक 12. — b) *Cassia Tora Lin.* Çabdak. im ÇKDr. — 2) f. आ *Hülsenfrucht, Schote* AK. 2,9,23 (mit स). H. 1130. Halâj. 2,34. — Vgl. तुवरी°, पृथु°.

शिम्बल m. *Schötchen* (nach Sâj. *Blüthe der Çâlmali*) ṚV. 3,53,22. *eine best. Pflanze* Kauç. 8.

शिम्बात adj. nach Naigh. 3,6 so v. a. सुख. वंसग ṚV. 10,106,5.

शिम्बि f. 1) = शिम्बा *Hülsenfrucht, Schote* H. 1131. Mâlatîm. 145,20. शिम्बी f. dass. Çabdar. im ÇKDr. °यूष Suçr. 2,231,4. 340,16. 390,17. °धान्य Karaka 1,25 (शमीधान्य v. l.). Vâgbh. 6,17. Râga-Tar. 1,211. — 2) शिम्बि *ein best. Gras*, = ररका Bhâvapr. im ÇKDr. शिम्बी *Phaseolus trilobus* und *Mucuna pruritus Hook.* Râgan. im ÇKDr. — Vgl. काक°, कु°, कोल°.

शिम्बिक 1) m. *eine schwarze Varietät von Phaseolus Mungo* (मुद्ग) *Lin.* H. 1173. — 2) f. आ *Hülsenfrucht, Schote* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. कृष्ण°, दीर्घ°.

शिम्बिपर्णिका f. *Phaseolus trilobus* Ratnam. im ÇKDr.

शिम्बिपर्णी f. dass. Çabdak. im ÇKDr.

शिम्यु m. N. pr. eines (feindlichen) Volkes ṚV. 7,18,5. शिम्यु Bez. von *Feinden* 1,100,18.

शिम्रोडी f. wohl nur fehlerhaft für शिमुडी; s. u. वत्स 3).

शिर् (von 1. शर्) nom. ag. am Ende eines comp. *zerbrechend, hart mitnehmend* Kir. 15,5.

शिर m. 1. = शिरस् *Kopf* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,193. कुण्डलोद्घृष्टगण्डानां कुमाराणां तरस्विनाम्। निचकर्त शिरान्द्रौणिर्नालेभ्य इव पङ्कजान्॥ MBh. ebend. Pańkar. 3,2,18. 4,3. Verz. d. Oxf. H. 103,b,7 (Conj.). Hariv. 2683 ist °शिरःप्रख्यात् zu lesen; die neuere Ausg. hat eine ganz andere Lesart. Vgl. इन्द्र°, त्रि°, मृग°, वेद°. — 2) *die Wurzel von Piper longum* H. an. 2,468 (mit स). Med. r. 92. Vgl. चटिकाशिर, °शिरस्. — 3) *eine Art Birke* (भूर्जपत्त्र) Ratnam. 256. — 4) = शय्या. — 5) = अजगर Uṇâdivr. im Sańkshiptas. nach ÇKDr.

शिरःकपाल n. *Schädel* MBh. 14,2370. Hariv. 14839. Suçr. 1,87,20. Verz. d. Oxf. H. 236,b,10. fg.

शिरःकपालिन् (von शिरःकपाल) adj. *einen Schädel tragend* Jâǵń. 3,243.

शिरःकम्प m. *Kopfschütteln* MBh. 3,16067 (pl.). Râga-Tar. 5,363. सशिरःकम्पम् adv. Mṛkkh. 65,12. Verz. d. Oxf. H. 142,a,6 v. u.

शिरःकम्पिन् adj. *mit dem Kopfe zitternd* Spr. (II) 2110.

शिरःकर्ण n. sg. *Kopf und Ohr* Kauç. in Ind. St. 5,264.

शिरःकृन्तन n. *das Kopfabschlagen* Spr. (II) 2643.

शिरःक्रिया f. *das Darstellen —, Vorführen eines Kopfes*: मायाराम° R. Gorr. 1,4,104.

शिरःपट्ट m. *Kopfbinde* Pańkar. 4,3,68 (°पट्टो zu lesen).

शिरःपाक m. *eine best. Kopfkrankheit* Çârṅg. Saṁh. 1,7,85.

शिरःपीठ n. *Nacken* H. ç. 122. — Vgl. शिरोधरा, शिरोधि.

शिरःप्रदान n. *das Hingeben des Kopfes, — des Lebens* Verz. d. Oxf. H. 256,b,12.

शिरःफल m. *Kokusnussbaum* Trik. 2,4,40.

शिरज (शिर = शिरस् + ज) m. *Kopfhaar* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. शिरोरुह्.

शिरश्छेद (शिरस् + छेद) m. *das Kopfabschlagen, Kopfabreissen* Çiç. 2,66. Kathâs. 51,77. Pańkat. ed. orn. 42,25 (शिरश्छेदम् zu lesen). राम° Ragh. 12,74.

शिरश्छेदन n. dass. विबुधरिपु° Verz. d. Oxf. H. 64,b,40; vgl. शिरसश्छेदनम् Spr. (II) 3312.

शिरःशिल (शिरस् + शिला) n. N. pr. einer Festung Râga-Tar. 8,2493.

शिरःशूल n. *heftiger Kopfschmerz* Suçr. 1,117,5. 156,14. Kathâs. 13,155. Dhûrtas. 78,6. °विनाशन Garuḍa-P. 188 im ÇKDr.

शिरःशेष adj. *von dem nur der Kopf übrig blieb*, m. Bez. Râhu's Spr. (II) 1126.

शिँरस् Uṇâdis. 4,193. n. 1) *Kopf, Haupt* (AK. 2,6,2,46. H. 566. an. 2,593. Med. s. 40. Halâj. 2,363. 5,13): *das Oberste, Erste* (प्रधान Trik. 3,3,452. H. an. Med.); *oberes Ende, Spitze* (Trik.). ṚV. 2,20,6. 3,51,12. 4,18,9. 8,80,5. 10,27,13. AV. 6,49,2. ग्रथर्वणः 10,2,27. VS. 11,57. यज्ञस्य Ait. Br. 1,25. 2,21. TS. 2,5,11,7. 6,2,5. राज्ञाम् Çat. Br. 13,3,2, 10. 14,1,2,23. शिरसा यूपमुज्जिहीते Kâtj. Çr. 14,5,10. Âçv. Gṛhj. 1, 17,7. ग्रत्त° Âçv. Çr. 5,12,3. कुशलीकृत° Gṛhj. 1,19,10. ग्रर्धशिरसि *in der Mitte des Kopfes* 4,8,15. सीता° Kauç. 20. वल्मीक° 21. मुञ्ज° 25. शिरसि (der Vedi) गायत्रं गायेत् Lâtj. 1,5,11. 20. ग्राहवनीयाभि° *dessen Kopf dem* Âhavanîja *zugekehrt ist* Âçv. Gṛhj. 4,2,15. ग्रभिशिरोऽग्र Gobh. 2,9,12. — M. 2,60. शव° 11,72. कीटो ऽपि सुमनःसङ्गादारोहति सतां शिरः Spr. (II) 1782. पलित 3275. fg. Megh. 7. Çâk. 183. Çiç. 9,3. Varâh. Bṛh. S. 5,4. 50,11. Vet. in LA. (III) 13,14. Bhâg. P. 4,7,3. शिरसो ऽस्थि Halâj. 3,11. शिरोदेश 2,112. unter den स्थानानि वर्णानाम् (प्रातिश्रुत्कानि) Çikshâ 13 in Ind. St. 4,107. TS. Prât. 2,3. 23,10. प्रणिपतित° Varâh. Bṛh. S. 43,60. °संधि 52,4. वेष्टित° adj. M. 3,238. सु° adj. R. 1,1,12. सप्त° adj. 4,33,41. द्वि° adj. Pańkat. 251,24. सहस्र° adj. Bhâg. P. 3,26,25. उत्सङ्गे ऽस्याः शिरः कृत्वा MBh. 1,1883. ग्राकृष्य केशेषु शिरः Kathâs. 18,174. न संहताभ्यां पाणिभ्यां कण्डूयेदात्मनः शिरः M. 4,82. पुत्रदारस्य वाप्येनं शिरांसि स्पर्शयेत् 8,114. शिरो भित्त्वा Ind. St. 1,383. भिन्नशिरोदेहाः (so ed. Bomb.) MBh. 1,8319. शिरश्छेत्तुं खड्गेन 3,3046. शिरसश्छेदनम् Spr. (II) 3312. Varâh. Bṛh. S. 5,1. येन वृत्रशिरो हृतं Bhâg. P. 6,9,53. ग्रहमपि शिरो ददामि (vgl. शिरःप्रदान) Vet. in LA. 33,1. न धारयति यः शिरः *wer den Kopf nicht halten kann* Suçr. 1,115,11. शिरो वहामि चेष्टत्वात्तवाहं देव गर्विता *ich trage den Kopf hoch, bin stolz* Hariv. 7105. शिरांसि गर्वितान्यूहुः 8321. इतरो वर्तयेच्छिरः *halte den Kopf hin* so v. a. *erkläre sich zur Strafe bereit* Jâǵn. 2,96; vgl. unter वर्त् caus. 8) und शिरोवर्तिन्. सिद्धार्थांश्च शिरसा धारयेत् Suçr. 1,71,17. शिरसा विधृताः (केशाः, सेवकाः) Spr. 2983. शिरसा शिलाम् । बिभ्रत् Mârk. P. 14,77. fg. भार्यां शिरसावहत् (ग्रकरोत् v. l.) Spr. (II) 4239. तामाज्ञां शिरसा कृत्वा (als Zeichen von Ehrerbietung) MBh. 4,1147. शिरोभिस्ते गृह्णीवोर्वीम् M. 8,256. यावन्न चरणौ भ्रातुः — शिरसा प्रग्रहीष्यामि R. 2,99,7. 101,15. शिरसा च महीं ययौ 1,9,67. शिरसा प्रणतः 37,18. प्रणम्य शिरसा भूमौ 4,43,51. Vet. in LA. (III) 1,2. निपत्य शिरसा R. 2,96,57. प्रणिपत्य Vikr. 3,12. ग्रभिवादये (so ed. Bomb.) त्वां शिरसा MBh. 3,1836. शिरसाभ्यगमत् (ग्रभ्यनमत् Indr. 2,19) 1774. शिरसा याचितो मया R. 2,101,13. 4,9,6. पादयोः शिरसा गतः 2,96,49. प्रहारान् — शिरसि विवर्जयेत् M. 4,83. शिरसि oder शिरस्सु कृ Kâtj. Çr. 13,3,19. R. 5,32,46. शिरसि स्थितः (चूडामणिः) Halâj. 2,409. दास्यं च शिरसि स्थितम् *über Jmdes Kopfe hängend* so v. a. *nahe bevorstehend* Spr. (II) 2598. पातनाः शिरसि स्थिताः Pańkar. 4,3,204. धन्यानां शिरसि स्थिताः so v. a. *hoch über allen Glücklichen stehend* Spr. (II) 3569. शिरोगत, शिरःस्थित Çikshâ 37 in Ind. St. 4,108. शिरोधरणीय Dhûrtas. 67,14. — पर्वतस्य महच्छिरः *Gipfel* MBh. 4,830. 8,4803. ad Megh. 18. Çiç. 4,54. Kir. 5,17. Varâh. Bṛh. S. 9,39. LA. (III) 90,16. Bhâg. P. 5,17,8. eines Baumes AK. 2,4,1,12. H. 1121. Med. Halâj. 2,26. R. 3, 22,17. Bhâg. P. 5,16,17. — नक्षत्रशिरसि Hariv. 12239. AK. 1,1,2,25. उल्का शिरसि विशाला प्रतनुपुच्छा Varâh. Bṛh. S. 33,8. *das obere Ende* einer Bettstelle Varâh. Bṛh. S. 79,10. eines Balkens Pańkat. ed. orn. 6,3. ग्रङ्गुष्ठ° Bhâg. P. 3,13,22. माङ्गनी° H. 878. सैन्यशिरसि *an der Spitze* Prab. 85,19. रणशिरसि Çâk. 157. 185. Spr. (II) 3093. समरशिरसि Kathâs. 48,138. संग्रामशिरसो मध्ये MBh. 4,1131. 6,4041. = सेनाग्र Med. = सेनाग्रभाग (so ist zu lesen) H. an. सरःशिरसि Pańkar. 1,3,56. मनोवेदशिरांसि *Anfang* (eines Liedes, Spruches) Varâh. Bṛh. S. 46,73. Bhâg. P. 5,9,5. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,91. Weber, Râmat. Up. 303. — सांख्य° *Haupt* in übertr. Bed. (= प्रधान Comm.) Bhâg. P. 5,14,44. — 2) N. eines Sâman Pańkav. Br. 5,1,2. Lâṭj. 6,2,5. 10,9,3. — 3) N. pr. eines Berges Târan. 3. — Vgl. ग्र°, ग्रथर्व°, ग्रव°, ग्रवाक्° (auch M. 3, 249. 8,94. 11,73. R. 1,60,17), ग्रश्व°, उच्चैः°, कपाल°, कूर्च°, जानु°, त्रि°, दश°, पुरुष°, पृथु°, प्रत्यक्°, बृहस्पति°, ब्रह्म°, भुज°, महा°, मृग°, रथ°, वाजि°, वि°, वेद°, शक्र°, शङ्ख°, शालि°, श्रुति°, स्कन्ध°, शैरसि, शीर्ष, शीर्षन् und मूर्धन्.

शिरस = शिरस् *Kopf* in सहस्रशिरसोदर MBh. 13,853.

शिरसिज (शि°, loc. von शिरस्, + ज) m. *Kopfhaar* Halâj. 2,375. Çiç. 7,62. am Ende eines adj. comp. f. ग्रा Pańkat. ed. orn. 49,23.

शिरसिरुह m. dass. Çabdar. im ÇKDr.

शिरस्क (von शिरस्) 1) am Ende eines adj. comp. (f. ग्रा): ग्र° MBh. 3, 15745. ग्रवाक्° Suçr. 1,359,7. उन्नमित° 8. 9. पूर्व° (प्रतिमा) Varâh. Bṛh. S. 60,10. उभय° (उल्का) 33,9. द्वि° (खर्जूरी) 54,58. विभूषित° (छत्त्र) 73,5. सप्रणवसव्याहृतिसशिरस्कगायत्रीभिः Kull. zu M. 2,83. कोमलशिरस्कत्व n. nom. abstr. TS. Prât. 20,12, Comm. Vgl. वि°. — 2) n. *Helm* H. 768.

शिरस्तस् (von शिरस्) adv. *aus dem Kopfe:* उदित Kumâras. 3,49. *vom Kopfe her:* पशुपति° Spr. 2982. *vom Kopfe an* Âçv. Gṛhj. 4,8,8. Kauç. 7. *zu Häupten:* निधा Pâr. Gṛhj. 1,16.

शिरस्त्र (शिरस् + त्र) n. *Helm* AK. 2,8,2,32. Hâr. 73. Ragh. 7,46. 59. Râǵa-Tar. 5,342.

शिरस्त्राण n. dass. H. 768. MBh. 4,1755. 6,2523. 2843. 7,74. 14,2315. Hariv. 13739. R. 3,35,36. 6,70,40. Ragh. 4,64. Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,33.

शिरस्पद im Gegens. zu ग्रधस्पद P. 8,3,47.

शिरस्य्, °स्यति = शिर इच्छति P. 6,1,61, Schol.

शिरस्यँ adj. = शिर इव gaṇa शाखादि zu P. 5,3,103. शिरस्याः केशाः P. 6,1,61, Vârtt. 1. शीर्षण्यशिरस्यौ विशदे कचे AK. 2,6,2,49. H. 570.

शिरःस्थान n. *Hauptort:* मरुभूमेः MBh. 3,15365.

शिरःस्नात adj. *der sich den Kopf gereinigt hat* M. 4,83 (= MBh. 13, 5024, wo die ed. Bomb. शिरस्नातस्तु st. शिरःस्नातश्च der ed. Calc. liest). MBh. 13,5081.

शिरःस्नान n. *eine Tinctur zur Reinigung des Kopfes* Varâh. Bṛh. S. 77,4. 5.

शिरिँ Uṇâdis. 4,142. m. = हन्तर् Uǵǵval. = शलभ Schol. zu Uṇ. 4, 144. = खड्ग, शर, हिंस्र Uṇâdik. im ÇKDr.

शिँरिणा f. *Nacht* nach Naigh. 1,7. शिरिणायां चिदक्तुना महोभिरपरीवृतो वसति प्रचेताः ṚV. 2,10,3. wohl *Verschlag, Kammer, cella;* vgl. शरण und शर्वरी.

शिरिँम्बिठ m. nach Jâska so v. a. *Wolke* Naigh. 4,3. Nir. 6,30. ṚV. 10,155,1. Nach ṚV. Anukr. N. pr. des Verfassers des angegebenen

Liedes mit dem patron. Bhâradvâga.

शिरीष Uṇâdis. 4,27. *Acacia Sirissa Buch.*, m. *der Baum*, n. (stets n. nach Siddh. K. 249,b,5) *die Blüthe.* AK. 2,4,2,43. Hâr. 94. Ratnam. 159. Shaḍv. Br. 5,2. Gobh. 3,9,5. Çâñkh. Gṛhj. 4,17. Kauç. 8. R. 3,17, 11. 79,36. Suçr. 1,138,6. 145,5. 237,21. °फल 2,49,13. °बीज 329,5. 338,17. °रस 511,7. 246,13. Spr. 2920. Megh. 66. Kumâras. 1,41. Ragh. 16,48. Çâk. 29. 145. Varâh. Bṛh. S. 3,28. 29,4. 54,50. 55,3. 60,8. 80, 6. 83,1. 85,4. Kathâs. 71,118. शिरीष इव संसारे सुखोच्छेद्ये मनीषिणाम् Râga-Tar. 2,83. 6,291. Bhâg. P. 8,2,17. Wilson, Sel. Works 2,6. Burnouf, Intr. 388, N. 1. °वण und °वन P. 8,4,6, Schol. शिरीषाणामदूरभवो ग्रामः शिरीषास्तस्य वनं °वनम् 1,2,51, Schol. — Vgl. शैरीष fgg.

शिरीषक m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 5,3630. — Vgl. अम्बुशिरीषिका.

शिरीषपत्त्रिका f. *eine weiss blühende Achyranthes aspera* Râgan. im ÇKDr.

शिरीषिक adj. (चतुर्थ्यर्थेषु) von शिरीष gaṇa कुमुदादि 1. zu P. 4,2,80. — Vgl. शैरीषिक.

शिरीषिन् 1) m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,258. — 2) f. शिरीषिणी *eine an* Çirîsha *reiche Gegend* gaṇa पुष्करादि zu P. 5,2,135.

शिरोगद m. *Kopfkrankheit* Suçr. 1,11,4.

शिरोगृह n. *Zimmer auf dem Dache eines Hauses* H. 995. Halâj. 2,149.

शिरोगौरव n. *ein schwerer Kopf* Suçr. 1,259,14.

शिरोग्रह m. *schmerzhafte Eingenommenheit des Kopfes* Suçr. 1,55,4. Çârñg. Saṁh. 1,7,70.

शिरोग्रीव n. sg. *Kopf und Nacken* Ait. Br. 1,25.

शिरोघात m. ein *Schlag auf den Kopf* Mṛkkh. 144,13. Varâh. Bṛh. S. 51,11.

शिरोज (शिरस् + ज) n. pl. *Kopfhaar* Hariv. 5694. — Vgl. शिरोरुह्.

शिरोजानु n. ein Comp. mit Umstellung der Glieder gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31.

शिरोज्वर m. *Fieber mit Kopfschmerz* MBh. 3,17321.

शिरोदामन् n. *Kopfbinde* Pañkar. 4,3,69.

शिरोदुःख n. *Kopfschmerz* Suçr. 1,260,16.

शिरोधर n. *Nacken, Hals* (*Kopfträger*): प्रसार्य च °धरम् (wohl °धराम् zu lesen) R. 3,73,23. Bhâg. P. 3,13,36. 8,11,32. 9,5,8. gewöhnlich °धरा f. H. 586. MBh. 1,6292. 3,11517. 16190. Hariv. 3091. 4787. R. 2,23,4. Karaka 3,8. Çiç. 4,52. Kathâs. 41,44. Mârk. P. 84,1 (fälschlich शिरोऽधरा° gedruckt). S. 657, Çl. 31. Bhâg. P. 3,17,10. 4,11,5. 5,12, 5. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 7,731. Hariv. 13995. R. 3,31, 48. 53,2. 5,17,25. 42,20. Varâh. Bṛh. 17,9. Mârk. P. 29,7. 89,35. Bhâg. P. 3,31,8. 5,1,20.

शिरोधि m. dass. AK. 2,6,2,39. H. 586.

शिरोधूनन n. *das Schütteln des Kopfes* Kâvjapr. 105,2 v. u.

शिरोध = शिरोधि Bhâg. P. 10,59,16.

शिरोभाग m. *Gipfel* (eines Baumes) Kathâs. 33,109.

शिरोऽभिताप m. *Kopfschmerz* Suçr. 2,312,18. 376,8.

शिरोभूषण n. *Kopfschmuck;* davon °भूषणाय्, °भूषणायते *einen Kopfschmuck bilden* Comm. zu Kâvjâd. 1,56.

शिरोमणि m. *ein auf dem Kopfe getragenes Juwel, Diadem* H. 650. Rt. 1,19. Varâh. Bṛh. S. 43,36. 44,23. Nâgân. 57,17. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,505, Çl. 18. In übertr. Bed. so v. a. *die Krone von, der Erste unter:* तार्किकाणाम् Verz. d. Oxf. H. 243,b,3. सर्वदेव° Pañkar. 4,3,43. मूर्ख° Kathâs. 61,202. शठ° 250. धूर्त° 124,217. नास्तिक° Schol. zu Kap. 1,43. Sarvadarçanas. 1,14. 121,6. पृथ्वी° Kathâs. 65,214. Ohne nähere Bezeichnung als Titel von aussergewöhnlichen Werken und Personen Colebr. Misc. Ess. 2,323. fgg. Hall 31. 75. 206. Verz. d. Oxf. H. 201, a, No. 480. 398,b,N. 2. 401, a, No. 196. Verz. d. B. H. No. 650. fgg. Verz. d. Cambr. H. 43. Târan. 210. Notices of Skt Mss. 156. — Vgl. पण्डित°, मीमांसा°, सिद्धान्त°.

शिरोमर्मन् m. *Wildschwein* H. 1288.

शिरोमात्रावशेष adj. *von dem nur der Kopf übriggeblieben ist:* राहु Spr. (II) 1389.

शिरोमौलि m. *Diadem* als Bez. einer bekannten bedeutenden Persönlichkeit Verz. d. Tüb. H. 13.

शिरोरत्न n. = शिरोमणि AK. 2,6,2,4. H. 650, Schol. शिरोरत्नाय धूर्जटेः (चन्द्राय) Weber, Kṛshṇag. 298.

शिरोरुज् f. *Kopfschmerz* Suçr. 1,21,16. 2,354,3. Varâh. Bṛh. S. 53, 111. Kathâs. 37,213.

शिरोरुजा f. 1) dass. MBh. 3,16829; vgl. शिरसो रुजा 16816. — 2) *Alstonia scholaris R. Br.* Trik. 2,4,7.

शिरोरुह m. *Kopfhaar* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. शिरोरुह्.

शिरोरुह् m. 1) dass. AK. 2,6,2,46. Halâj. 2,375. MBh. 1,5932. 6468. Hariv. 13557. Rt. 1,4. प्रसिद्धाः Kumâras. 5,9. Spr. (II) 1687. 2104. (I) 3059. Varâh. Bṛh. S. 69,16. 95,40. Râga-Tar. 3,365. शिरोरुहान्त Rt. 4,15. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 1,5929. 3,401. 2514. 15, 671. R. 2,45,27. Ragh. 15,16. Varâh. Bṛh. S. 77,1. Kathâs. 84,47. Bhâg. P. 3,19,26. 4,28,44. 8,12,29. = 2) *Horn* (?): ऋश्यशिरोरुहपाद (अज) Varâh. Bṛh. S. 65,8.

शिरोरोग m. *Kopfkrankheit* Suçr. 1,172,8. 182,18. 381,8. 2,376,2. Verz. d. B. H. No. 958. 963. 972. 975. Verz. d. Oxf. H. 308,b,12. 16. 314,b,8. 9. 316,b,13. 357,b,1.

शिरोऽर्ति (शिरस् + अर्ति = आर्ति) f. *Kopfschmerz* P. 3,3,108, Schol. Kathâs. 13,152. 33,148.

शिरोवर्तिन् adj. *seinen Kopf hinhaltend* so v. a. *zur Strafe sich bereit erklärend* Nârada in Z. d. d. m. G. 9,679; vgl. unter वर्त् caus. 8).

शिरोवल्ली f. *der Kamm eines Pfauen* Çabdak. im ÇKDr.

शिरोविजु n. sg. ein Comp. mit umgestellten Gliedern v. l. im gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31.

शिरोविरेक m. = शिरोविरेचन n. Çârñg. Saṁh. 3,8,19.

शिरोविरेचन 1) adj. *den Kopf ausputzend* Suçr. 1,160,7. — 2) n. *ein Mittel zum Ausputzen des Kopfes* Suçr. 1,102,3. 145,9. 2,15,16. शिरोविरेचनं नस्यविकल्पः प्रतिमर्शः शिरोविरेचनविकल्पः 236,2.

शिरोवृत्त n. *Pfeffer* (*rund wie ein Kopf*) Râgan. im ÇKDr.

शिरोवृत्तफल m. *eine roth blühende Achyranthes aspera* Bhâvapr. im ÇKDr.

शिरोवेष्ट m. *Turban* AK. 3,4,29,222. Trik. 2,6,35.

शिरोवेष्टन n. dass. Çabdar. im ÇKDr.

शिरोव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Muṇḍ. Up. 3,2,10.

शिरोऽस्थि n. *Schädel* AK. 2,6,2,20; vgl. शिरसोऽस्थि Halâj. 3,11.

शिल्, शिलति (उञ्छे) Dhâtup. 28,70. — Vgl. सिल्.

शिल 1) m. n. (nach den Lexicographen n., die Texte bieten m.) *eine auf dem Felde zurückgebliebene Aehre und das Auflesen derselben* H. 865. an. 2,512. Med. l. 51. शिलानप्युञ्छतः (gen. partic.) M. 3,100. प्रतिग्रहाच्छिलः श्रेयांस्ततोऽप्युञ्छः प्रशस्यते 10,112. संचिन्वन्धीर आसीत शिलाहारी शिलं यथा Spr. 5270. शिलैः Bhâg. P. 11,17,40. परिगणितोञ्छशिलाशन MBh. 12,13943; vgl. unter उञ्छ und शिलोञ्छ fg. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Pârijâtra Ragh. 18,16; vgl. LIA. 1, Anh. XII, N. 24.

शिलक m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. शालावत्य Khând. Up. 1,8,1.

शिलगर्भज m. *eine best. Pflanze*, = पाषाणभेदन Râgan. im ÇKDr. man hätte शिला° erwartet.

शिलनरि MBh. 13,1860 fehlerhaft für शिलरति, wie die ed. Bomb. liest.

शिलंधिर (im Index शिलंधर) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,1. wohl fehlerhaft.

शिलमानखान m. = سلیمان خان Verz. d. Oxf. H. 193,*a*,2.

शिलरति adj. *der sich mit Aehrenlesen begnügt* MBh. 13,1860 nach der richtigen Lesart der ed. Bomb.

शिलवाहा (शिला + वा°) f. wohl N. pr. eines Flusses P. 6,3,63, Schol. Vgl. शिलावहा.

शिलवृत्ति adj. *von Aehrenlesen lebend* MBh. 13,1799. fgg. — Vgl. शिलोञ्छवृत्ति unter शिलोञ्छ.

1. शिला f. 1) *Stein, Fels* AK. 2,3,4. H. 1036. an. 2,512. Med. l. 51. Halâj. 2,13. AV. 12,1,26. Âçv. Gṛhj. 2,9,3. Gobh. 4,2,20. M. 2,204. Jâǵn. 2,278. MBh. 3,12185. °जाल 6,219. R. 1,45,20. 2,94,20. शत्रुपा-समा 96,6. °शितैर्बाणैः 3,68,44. 4,9,44. Suçr. 1,28,1. 2,83,2. 182,6. Megh. 103. °वर्षीव पर्वतः Ragh. 4,40. 12,73. Çâk. 74. Spr. 2959. 3188. (II) 3310. Varâh. Bṛh. S. 50,25. 53,112. 54,107. fgg. Râǵa-Tar. 2,129. 4,423. Prab. 21,4. 67,10. Bhâg. P. 2,6,5. Pańkat. 100,18. Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,3. सैन्धवशिलाशकल Ragh. 5,73. स्फटिकमणिशिलावेदिका: (*in denen* स्फ° *und* म° *die Steine sind*) Prab. 26,5. Megh. 74. तुषारसंघातशिलाः so v. a. *Eisstücke* Kumâras. 1,57. am Ende eines adj. comp. (f. आ): त्रि°, चतुः° Kauç. 36. एक° R. 2,94,22. 5,74,15. पञ्च° Verz. d. Oxf. H. 60,*a*,37. Megh. 53. अयशिलः कूपः Spr. (II) 3899. — 2) = मनःशिला *rother Arsenik, Realgar* H. an. Med. Ratnam. 292. Suçr. 2,23,14. 329,7. Verz. d. Oxf. H. 321,*a*, No. 761. — 3) *Kampfer* Râǵan. im ÇKDr. — 4) = अधस्ताद्दारु AK. 2,2,13. = स्तम्भादेरधोदारु H. 1008. = द्वाराधोदारु H. an. = द्वाराधःस्थितदारु und स्तम्भशीर्ष Med.; vgl. शिली. — 5) N. pr. eines Flusses (?) R. 2,71,4; vgl. 73,4 Gorr. — 6) N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. B. H. 113 (XXIV). शिलाध्यायिका Verz. d. Oxf. H. 354, *a*, 35. fg. — Vgl. अतः°, अन्न°, किंशिल, गण्डशिला, तीर्थ°, प्रेत°, मनः°, महा°, राग°, वध्य°, विष्णु°, शङ्ख° (könnte vielleicht *Muscheln und Realgar* bedeuten), शिरःशिल, शैल, शैलेय.

2. शिला = शिरा (सिरा) *Ader* Mahânâr. Up. in Ind. St. 2,93.

शिलाकर्णी f. *Boswellia thurifera Roxb.* Çabdar. im ÇKDr.

शिलाकुट्ट m. *ein zum Ausbrechen* oder *Behauen von Steinen dienendes Instrument* H. an. 2,84. °क m. desgl. Çabdar. im ÇKDr.

शिलाकुसुम n. *Storax* Wilson.

शिलाक्षर (1. शिला + अ°) n. *Lithographie* Venis. lith. Ausg. am Ende.

शिलागृह n. *ein Gemach in einem Felsen, ein aus Steinen aufgeführtes Häuschen* R. 5,16,30. 37,42. Râǵa-Tar. 4,275.

शिलाचक्र n. *ein Diagramm auf einem Steine* Pańkar. 1,10,82. शालग्राम° 2,24.

शिलाचय m. *Steinmasse, Berg:* कनक° Varâh. Bṛh. S. 24,1. — Vgl. शिलानिचय, शिलोच्चय, शैल.

शिलाज adj. *aus Steinen —, aus Felsen gewonnen:* 1) n. *a*) *Erdharz* Suçr. 2,53,12. — *b*) *Eisen* Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. आ = शिलावल्का Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte (शिलज gedr.).

शिलाजतु n. *Erdharz* AK. 2,9,104. Trik. 2,9,37. H. 1062. Ratnam. 290. MBh. 12,10260. Suçr. 1,52,21. 2,45,8. 64,12. शैलाः सूर्यांशुतापिताः। जतुप्रकाशं स्वरसं शिलाभ्यः प्रस्रवन्ति हि। शिलाजत्विति विख्यातं सर्वव्याधिविनाशनम्॥ 83,3. 327,16. Varâh. Bṛh. S. 76,3.

शिलाजित् (!) f. dass. Râǵan. bei Wilson.

शिलाञ्जनी f. *ein best. Strauch*, = कालाञ्जनी Râǵan. im ÇKDr.

शिलाटक m. = अट्ट Trik. 3,3,46. H. an. 4,37. Med. k. 217. = विलेप Trik. Med. *Höhle* ÇKDr. und Wilson nach Med., indem sie hier wahrscheinlich विलेऽपि st. विलेपे gelesen haben. Der gedruckte Text in Trik. hat विले वेष्टे (daher *a fence, an enclosure* bei Wilson), was aber nach den Corrigg. in विलेपेट्टे, d. i. विलेपे ऽट्टे zu verbessern ist.

शिलातल n. *ein Stein* oder *Fels mit horizontaler Fläche:* प्रस्थे समशिलातले MBh. 1,7716. 3,2412. R. 4,41,64. Sûrjas. 3,1. Kumâras. 1, 56. Spr. (II) 2053. Kathâs. 22,179. ध्यानं रत्नशिलातलेषु Çâk. 171.

शिलात्मज n. *Eisen* (*ein Kind der Steine*) Râǵan. im ÇKDr.

शिलात्मिका (1. शिला + आत्मन्) f. *Schmelztiegel* Çabdar. im ÇKDr.

शिलात्व (von 1. शिला) n. *das Steinsein, die Natur des Steins* Spr. (II) 4875.

शिलात्वच् f. = शिलावल्का Râǵan. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

शिलाद (शिल + अद) m. N. pr. eines Mannes: शक्रशिलादसंवाद Verz. d. Oxf. H. 44,*a*,26. Vater Udaṅka's 255,*a*,10. fg. — Vgl. शैलाद.

शिलाद्रु m. = शिलाजतु Râǵan. im ÇKDr. Aush. 82.

शिलादान (1. शिला + दान) n. *das Schenken eines Steines* (sc. aus Çâlagrâma) Pańkar. 2,7,20. Könnte auch (aber nicht hier) *das Auflesen von Körnern* (शिल + आ°) bedeuten; vgl. शिलोञ्छमप्याददीत M. 10,112.

शिलादित्य m. N. pr. eines Fürsten Çatr. 1,14. 14,284. fg. — Vgl. शीलादित्य.

शिलाधातु m. *weisse Kreide* Trik. 2,3,6. *eine best. gelbe mineralische Substanz* Râǵan. im ÇKDr. — R. 2,96,2 (105,2 Gorr.). 5,32,37.

शिलानिचय m. *Steinhaufe, Felsenmasse* Varâh. Bṛh. S. 24,16.

शिलानिर्यास m. *Erdharz* Aush. 106.

शिलानीड m. ein N. Garuḍa's H. ç. 79. °नीह die Hdschr.; vgl. शिलौकस्.

शिलान्धस् (शिल + 2. अ°) n. *auf dem Felde zurückgelassene Aehren als Nahrung* Bhâg. P. **11**,18,25.

शिलापट्ट s. u. पट्ट 1).

शिलापुत्र m. *Reibstein* Trik. **2**,3,5.

शिलापुत्रक m. *eine Figur —, eine Statue von Stein* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 40.

शिलापुष्प n. *Erdharz* Ratnam. 125. Râǵan. im ÇKDr.

शिलापेष s. u. पेष.

शिलाप्रासाद m. *ein Tempel aus Stein* Râǵa-Tar. **4**,190.

शिलाबन्ध m. *Mauerwerk* Râǵa-Tar. 5,92.

शिलाभत्र n. *Erdharz* Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

शिलाभाव m. *das Steinsein, die Natur eines Steins:* °भावमवाप्नुहि *werde zu Stein* Kathâs. 17,143.

शिलाभेद m. = पाषाणभेद Ratnam. im ÇKDr. Aush. 48.

शिलामय (von 1. शिला) adj. (f. ई) *steinern* R. Gorr. **1**,66,15. Ragh. **11**,34. वर्ष *Steinregen* Bhâg. P. **10**,25,15. fälschlich (da ohne Noth) f. आ Çatr. **14**,296.

शिलामल (1. शिला + मल) n. *Erdharz* Aush. 92.

शिलामाहात्म्य n. *die Majestät der Steine* (aus Çâlagrâma), Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 195.

शिलायूप m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,253.

शिलारम्भा f. *wilder Pisang* Râǵan. im ÇKDr.

शिलालिन् m. N. pr. eines Verfassers von नटसूत्र P. **4**,3,110. Vârtt. 1 zu **6**,4,144. — Vgl. शैलालि fgg.

शिलावल्का f. *ein best. Heilstoff* Râǵan. im ÇKDr.

शिलावह 1) m. pl. N. pr. einer Völkerschaft R. Gorr. **2**,73,4. — 2) f. आ N. pr. eines Flusses R. **2**,71,4; vgl. शिलवाह्या.

शिलावेश्मन् n. *Felsengrotte* Megh. 26.

शिलाव्याधि m. *Erdharz* Trik. **2**,9,37.

शिलाशस्त्र n. *Steinwaffe* Kathâs. 116,74.

शिलासन (1. शिला + आ°) 1) adj. *auf einem Steine sitzend* R. **3**,15,12. — 2) n. *Erdharz* Çabdar. im ÇKDr.

शिलासार (1. शिला + सार) n. *Eisen* H. 1038.

शिलास्तम्भ m. *eine Säule von Stein* Kathâs. **12**,174. 34,68. 37,7. 11.

शिलास्वेद m. *Erdharz* Aush. 48.

शिलाहारिन् (शिल + आ°) adj. *Aehrenleser* Spr. 5270.

शिलाह्व (!) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,11.

शिलाह्व (1. शिला + आह्वा) n. *Erdharz* Bhâvapr. im ÇKDr.

शिलि m. *eine Art Birke* (भूर्जपत्त्र) Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. शिति, शिबि.

शिलिक m. gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128. Vgl. शैलिक्य.

शिलिकाकोष्ठ N. pr. eines Gebirgsdorfes (गिरिग्राम) Râǵa-Tar. 8, 1590. °कोष्ट gedr.

शिलिन् m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2150.

शिलिन m. N. pr. eines Mannes Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. **4**,1,2 und Sâj. zu Çat. Br. **14**,6,10,5. — Vgl. शैलिन fg.

शिलिन्द m. *ein best. Fisch* Râǵav. im ÇKDr.

शिली f. 1) *eine Art Wurm* AK. **1**,2,2,24. H. 1203. an. 2,513 (fälschlich शीली). Med. l. 51. — 2) = स्तम्भशीर्ष Med. = द्वाराधःस्थितकाष्ठ Çabdar. im ÇKDr.; vgl. 1. शिला 4).

शिलींध्र 1) m. a) *ein best. Baum* H. an. 3,612. Med. r. 229. *Musa sapientum* Çabdârṇava bei Mallin. zu Çiç. 6,32. °पुष्प = कन्दल Trik. 2,4,25. — b) *ein best. Fisch* H. an. Med. = चित्रफलक Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — 2) f. ई a) *ein best. Vogel.* — b) *eine Art Wurm* (गण्डूपदी). — c) *Lehm* H. an. Med. — 3) n. a) *die Blüthe von Musa sapientum* H. an. Med. Çiç. 6,32. 72. *ein best. Baum* Halâj. 5,45. — b) *Pilz* (कवक) H. an. Halâj. Hariv. 3358. 3606 (शिलिंध्र fehlerhaft die ältere Ausg.). statt कवक hat Med. करक (daher die Bed. *hail* bei Wilson), wofür nach den Corrigg. कवर zu lesen ist. — c) = त्रिपुटा H. an. und Viçva im ÇKDr. — Vgl. उच्छिलींध्र.

शिलींध्रक n. *Pilz* Hâr. 25.

शिलीपद m. = श्लीपद *Anschwellung der Füsse* Çabdar. im ÇKDr. °व्यापृतदन्तिपाङ्घ्रि Dhûrtas. 94,10.

शिलीपृष्ठ adj. neben शिलीमुख als Beiw. eines Schwertes MBh. 4, 1335. nach Nîlak. soll शिली = भेकी sein.

शिलीभूत (von 1. शिला + 1. भू) adj. *zu Stein —, hart wie Stein geworden:* हिम Kumâras. 1,11.

शिलीमुख 1) adj. a) neben शिलीपृष्ठ als Beiw. eines Schwertes MBh. 4,1335. शिली = भेकी Nîlak. — b) = जडीभूत Çabdar. im ÇKDr. — 2) m. a) *Pfeil* AK. 3,4,2,19. H. 778. an. 4,46. Med. kh. 17. Halâj. 2,311. MBh. 6,3910. Hariv. 6646. R. 3,26,19. 31,20. 34,23. Ragh. 7,46. 18, 16. Kumâras. 4,54. Spr. (II) 2539. 4686. Kathâs. 42,6 (am Ende eines adj. comp. f. आ). Bhâg. P. **4**,3,19. 11,4. 26,9. **10**,50,23. 59,16. — b) *Biene* AK. H. 1212. H. an. Med. Halâj. 2,100. Ragh. 4,57. Gît. 1,30. — a) b) *Pfeil* und *Biene* zugleich Çiç. 9,41. Spr. 2579. — c) *Schlacht* Çabdar. im ÇKDr. — d) N. pr. eines Hasen Kathâs. 62,29. fgg. Hit. 82,16.

शिलूष m. 1) *Aegle Marmelos Corr.* Aush. 101. — 2) N. pr. eines Ṛshi H. 328, Schol. — Vgl. शैलूष.

शिलेय (von 1. शिला) 1) adj. *steinhart* P. 5,3,102. दधि Schol. — 2) n. *Erdharz* Çabdar. im ÇKDr.

शिलोच्चय (1. शिला + उ°) m. *Berg* AK. **2**,3,1. H. 1027. Halâj. **2**,10. MBh. 3,2437. 11960. 12168. R. **1**,33,16. Einschiebung nach **2**,56,13. **4**,43,49. 44,21. 23. **6**,108,41. Ragh. 2,34. 51. Vikr. 66,1. Varâh. Bṛh. S. 15,2. Kir. 5,10. Kathâs. 8,18. — Vgl. शिलाचय, शिलानिचय, शैल.

शिलोञ्छ (शिल + उञ्छ) m. *das Aehrenlesen* oder n. *das Aehrenlesen und das Aufsammeln von Körnern:* शिलोञ्छेन जीवन् M. 7,33. Jâǵn. 1,128. शिलोञ्छमप्याददीत M. 10,112. Bhâg. P. 3,12,42. °वृत्ति f. a) *ein Lebensunterhalt durch Aehrenlesen* MBh. 1,3457. Bhâg. P. **11**,17, 42. — b) adj. *vom Aehrenlesen lebend* MBh. 3,15407. 13,1777. Hariv. 11858. Suçr. 2,79,16. — शिलोञ्छौ m. du. M. 4,40. — Vgl. शिल, उञ्छ, शिलवृत्ति.

शिलोञ्छन (शिल + उ°) n. *das Aehrenlesen, das Auflesen von Körnern* Bhâg. P. 6,7,36. 7,11,16.

शिलोत्थ (1. शिला + उत्थ) n. *Erdharz* Râǵan. im ÇKDr.

शिलोद्भव n. 1) *Erdharz* Râǵan. im ÇKDr. Aush. 98. — 2) *Gold* H. ç. 162 (सिलो° die Hdschr.). — 3) *eine Art Sandel* Çabdar. im ÇKDr.

शिलौकस् (1. शिला + ओ°) m. ein N. Garuḍa's Trik. **1**,1,42. — Vgl. शिलानीड.

शिल्गु m. so v. a. सुख Naigh. 3,7.

1. शिल्प Uṇâdis. 3,28. adj. (f. आ) *bunt* VS. 24,5. 29,58. TS. 5,5,22, 1. 6,13,1. 20,1.

2. शिल्प (शिल्प TBr. 3,3,2,1) 1) n. Siddh. K. 249,a,11. a) *Buntheit Zierat, Schmuck; Kunstwerk* (आश्चर्यकरं कर्म); *Bild;* = रूप Naigh. 3,7. = कर्मन् 2,1. येभिः शिल्पैः पप्रथानामदृंहत्। येभिर्द्यामभ्यपिंशत् TBr. 2, 7,15,2. 3. दिवः शिल्पमवततं पृथिव्याः ककुभिः(:) श्रितम् 3,3,2,1. VS. 4, 9. यद्वै प्रतिरूपं तच्छिल्पम् Çat. Br. 3,2,1,5. 1,1,4,3. तच्छिल्पं पश्यन्त्यो यत्पितर्यपश्यन् Pañkav. Br. 16,4,3. 8. 15,2. देव°, इन्द्र° Ait. Br. 6,27. निवेशितानि शिल्पानि तादृशानि सर्वथा *Kunstwerke* Hariv. 8367. एतद्धि दिव्यं शिल्पं न मानुषम् Kathâs. 25,175. Bhâg. P. 1,15,8. 3,23,17. डामदृग्रेः शिल्पम् N. eines Sâman Ind. St. 2,217,a. — b) *Kunstfertigkeit, Kunst, Handwerk* AK. 1,1,4,15. 2,10,35. H. 900. an. 2,301. Med. p. 12. त्रिवृद्वै शिल्पं नृत्यं गीतं वादितम् Çâñkh. Br. 29,5. M. 3,64. जीवेच्छिल्पैर्गर्हितैः 9,75. शिल्पोपचारयुक्ताः 259. 10,100. 116. MBh. 1,2594. 3,2637. 5,7409. Kâm. Nîtis. 4,34. 19,7. Spr. (II) 1009. 3482, v. l. 4029. (I) 2794. Varâh. Bṛh. S. 16,18. 98,9. नीच° Bṛh. 10,3. °विद् 17,9. तस्याः शिल्पमिदं महत् Kathâs. 16,102. मायायन्त्रादिशिल्पानि 29,42. सर्गकर्तृत्व° Pañkar. 1,1,51. 11,31. Daçak. 68,4. Verz. d. Oxf. H. 86,b,24. विरम शिल्पादस्मात् Dhûrtas. 95,14. नाभूतिकालेषु फलं ददन्ति शिल्पानि Spr. (II) 3602. कस्मिन्देशे दर्शयाम्यात्मशिल्पम् Mṛkkh. 47,13. एतानि शिल्पानि मयि स्थितानि MBh. 4,292. शिल्पं यश्चोपजीवति 13,4277. विविधानि च शिल्पानि समादेयानि सर्वतः Spr. 3302. गृह्णाति शिल्पम् Mârk. P. 14,77. स्वशिल्पं प्रददुः Pañkar. 1,11,39. सर्वशिल्पप्रवर्तक MBh. 12, 10422. किं वापि शिल्पं तव विद्यते कृतम् *welche Kunst hast du erlernt* 4,223. कृत° adj. Jâçñ. 2,184. Kâm. Nîtis. 4,15. 30. कर्ता शिल्पसहस्राणाम् Beiw. Viçvakarman's MBh. 1,2592. Hariv. 162. *Hantirung* so v. a. *Thätigkeit* überh. Bhâg. P. 5,11,10 (masc.). 7,12,26. — c) N. gewisser Çastra (Vâlakhilja, Sukîrti u. s. w.), welche zum sechsten Tage des Pṛshṭhja Shaḍaha, am Viçvagit u. s. w. recitirt werden, Ait. Br. 6,27. Çâñkh. Br. 25,12. 13. 29,5. 30,3. Çr. 12,3,14. 7,4. 9,4. Âçv. Çr. 8,2,2. 4,5. 9,10,11. 11,2. — d) *Opferlöffel* H. an. Med. — 2) m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,9,4,33. — 3) f. आ *Barbierstube* H. 1000. — 4) f. ई *Künstlerin* Verz. d. Oxf. H. 91,b,36. — Vgl. विश्वशिल्पिन् (auch Kâty. Çr. 22,2,21) und वीणा°.

शिल्पक 1) (wohl n.) *eine Art Schauspiel* Sâh. D. 545. 551. — 2) f. शिल्पिका *ein best. Gras* (लक्ष्मनसिपी im Hindi) Râģan. im ÇKDr.

शिल्पकार m. *der sich auf eine Kunst versteht, Künstler, Handwerker;* f. ई Ragh. 19,35.

शिल्पकारक m. dass.; f. °कारिका AK. 2,6,1,18. Mâlav. 65,15.

शिल्पकारिन् m. dass. Brahmavaiv. P. im ÇKDr. f. °कारिणी Bharata beim Schol. zu Çâk. 9,6.

शिल्पगृह n. *die Werkstätte eines Künstlers* oder *Handwerkers* Kull. M. 9,266.

शिल्पगेह n. dass. Trik. 3,3,230.

शिल्पजीविका f. *eine Kunst* oder *ein Handwerk als Lebensunterhalt:* °जीविकां जीवेत् MBh. 14,1295.

शिल्पजीविन् m. *Künstler, Handwerker;* f. °जीविनी H. 521. — Vgl. शिल्पोपजीविन्.

शिल्पत्व (von 1. शिल्प) n. *das Bunt—, Geschmücktsein:* उष्णीषं बिभर्ति शिल्पत्वाय Pañkav. Br. 16,6,13.

शिल्पप्रजापति m. *der Urvater der Künste*, Bein. Viçvakarman's MBh. 1,2592.

शिल्पवत् (von 2. शिल्प) adj. *sich auf eine Kunst verstehend*, m. *Künstler* Hariv. 11135. शिल्पवतां वर 162. 8938. MBh. 1,2593. 2,10.

शिल्पविद्या f. *die Kenntniss der Künste* oder *Handwerke* Pañkar. 1,10,4.

शिल्पशाला f. = शिल्पगृह AK. 2,2,7. nach dem Comm. auch °शाल n. ÇKDr.

शिल्पशास्त्र n. *die Lehre von den Künsten* oder *Handwerken* Ind. St. 1,22. 3,280. Varâh. Bṛh. 21,9. Titel bestimmter Werke Mack. Coll. 131. fg. — Vgl. शिल्पिशास्त्र.

शिल्पालय (2. शिल्प + आ°) m. *Werkstätte eines Künstlers* oder *Handwerkers* Varâh. Bṛh. 5,12.

शिल्पिक (von 2. शिल्प) adj. *sich auf die Künste verstehend:* Çiva MBh. 12,10422. nach Nîlak. = अल्पशिल्पिन्.

शिल्पिन् (wie eben) 1) adj. *sich auf eine Kunst verstehend;* m. *Künstler, Handwerker* AK. 2,10,5. 3,4,9,37. H. 899. Med. n. 143. Halâj. 2, 438. P. 3,1,145. M. 7,75. 138. 10,120. Jâçñ. 2,249. MBh. 1,4340. 5322. 5,5181. 12,10422. 15,612. Hariv. 9114. R. 1,5,17. 12,7. 2,79,13 (86, 17 Gorr.). 80,21. 7,5,18. Mṛkkh. 153,7. Ragh. 16,38. Spr. (II) 2962. Varâh. Bṛh. S. 15,9. 11. 31,3. 86,30. Bṛh. 23 (21),6. Râga-Tar. 3,449. Pañkar. 1,1,80. Pañkat. 10,6. शिल्पिजन Varâh. Bṛh. S. 15,5. 32,11. चर्म° *Schuhmacher* 87,8. सुर° *Werkmeister der Götter* AK. 3,4,18,111. शिल्पिनी Daç. 2,27. Sâh. D. 157. Pratâpar. 6,a,8. Varâh. Bṛh. 24 (22), 5. — 2) f. शिल्पिनी *ein best. Parfum* (कोलदल) Med. — Vgl. राग°, शास्त्र°.

शिल्पिशाला f. *die Werkstätte eines Künstlers* oder *Handwerkers* H. 1000. Halâj. 2,141.

शिल्पिशास्त्र n. = शिल्पशास्त्र Verz. d. Oxf. H. 279,b,18.

शिल्पोपजीविन् = शिल्पजीविन् R. Gorr. 2,90,16.

शिल्हन N. pr. eines Dichters Çântiç. 1,2. 3. Verz. d. Oxf. H. 124, b,5. wird auch शिह्लन und सिल्हण geschrieben.

शिव Uṇâdis. 1,153 (शिव). 1) adj. (f. आ) *gütig, freundlich, günstig; angenehm, zuträglich, wohlthuend, heilsam, segensreich, lieb* (Gegens. घोर) Naigh. 3,6. सख्य ṚV. 4,10,8. सखायस्ते विषुणा अग्न एते शिवासः सन्तो अशिवा अभूवन् 12,5. 10,124,2. अतिथि 7,9,3. 18,7. दूत 8,39,3. त्रातर् 4,24,1. पायु 1,143,8. ऊति 187,3. धासि 4,41,17. मनस् VS. 2,24. Ait. Br. 7,33. R. Gorr. 1,38,17. मति ṚV. 10,67,9. Mârk. P. 118,15. मन्यु AV. 6,116,3. नियुत् ṚV. 10,8,6. तनू VS. 4,2. 16,2. ṚV. 10,16,4. TS. 5,7,3,3. Praçnop. 2,12. रस ṚV. 10,9,2. वाज 53,8. चक्षुस् AV. 1, 33,4. Wasser 2,29,6. R. 2,49,9. 56,4. 83,22. R. Gorr. 2,124,21. Ragh. 5,8. Spr. 5027. Varâh. Bṛh. S. 12,12. Bhâg. P. 1,6,12. Speise AV. 6, 71,3. तेषामिन्द्र वृत्रहत्ये शिवो भूः ṚV. 7,19,10. शिवा सखिभ्य उत मह्यमासीत् 10,34,2. AV. 7,43,1. अहिंसन्नः शिवो ऽतीहि VS. 3,61. 12, 17. Çat. Br. 9,1,2,30. मित्रो वै शिवो देवानाम् TS. 5,1,6,1. यद्वै शिवं तन्मयः TBr. 2,2,5,5. वर्षाः Âçv. Gṛhj. 2,4,14. Pâr. Gṛhj. 3,15. पुरुष Çvetâçv. Up. 3,11. देव 5,14. Hariv. 14407. R. 1,44,7. Weber, Râmat.

Up. 338. शिखिन् Varâh. Brh. S. 11,61. 16,40. 18,1. 20,4. Spr. 5007. आशिषः R. 2,32,11. काल 43,9. संध्या 46,13. 49,2. अन्हः शिवमुपस्थितम् R. Gorr. 2,12,20. एष याति शिवः पन्थाः MBh. 3,2824. Çâk. 86. मन्हामार्ग R. 2,46,29. शिवेन नय मां पथा Kathâs. 18,99. शिवास्ते पन्थानः सन्तु Çâk. 57,19. Çuk. in LA. (III) 36,8. Hit. 68,17. Bhâg. P. 2,2,33. आगमास्ते शिवाः सन्तु R. 2,25,19. पवन MBh. 3,2995. R. 2,44,9. 91,24. 5,95,39. Bhâg. P. 3,15,38. ब्रह्मसरस् MBh. 3,8304. देवनदी 9948. कोसलाः R. 2,50,5. पुरी 1,6,26. वनभूमय: Spr. 5391. आश्रमतरु Ragh. 11, 33. तार Suçr. 1,33,13. उपाय Mâlatîm. 6,13. शिवाकारा (zugleich *der Gott* Çiva) Râǵa-Tar. 3,416. स्वन Bhâg. P. 3,23,39. *glücklich*, *froh* 28, 22. compar.: शिवतरेण चतुषा पश्यतमुम् Uttarar. 107,5. 6 (145,2. 3). superl. शिवतम RV. 1,143,8. 8,85,10. Maitrjup. 6,31. Bhâg. P. 5,1,5. 3,5. अ° (s. auch bes.) *Unheil bringend* u. s. w. MBh. 1,5778. Spr. 5007. Kir. 1,38. Bhâg. P. 3,17,9. 4,2,15. शिवम् adv. *freundlich*, *zärtlich*: उपस्पृशति Çat. Br. 12,5,2,8. — 2) m. *a*) *Heil*, *Wohlfahrt*: शिवो ऽस्तु विजयो ऽस्तु ते R. 5,56,36. = मोक्ष *Erlösung* Med. v. 25; vgl. neutr. — *b*) ein N. des Rudra: *der Gütige*, *Freundliche* (euphemistisch gesagt). Von ihm, mit andern Namen und Attributen auf den in die Dreiheit aufgenommenen Gott (Paçupati, Çaṁkara, Çarva, Hara u. s. w.) übergegangen, dessen Hauptbezeichnung dieses Wort wird. AK. 1,1, 1,25. Trik. 1,1,48. 3,3,422. H. 197. an. 2,537. fg. Med. Halâj. 1,11. LIA. 1,780. fgg. शिवो नामासि VS. 3,63; vgl. 16,41. Paçupati Âçv. Gṛhj. 2,2,2. 4,8,19. तद्दिषम् । प्रायसल्लोकरक्षार्थं ब्रह्मणो वचनाच्छिवः MBh. 1,1153. 3,11914. शिवमिच्छन्मनुष्याणां तस्मादेव शिवः स्मृतः 7, 9622. पशूनामीश्वरः शिवः 14,1178. °स्मरण Spr. 2984. VP. 62. 596. Bhâg. P. 1,9,19. 3,12,12. 4,2,15. 4,14. 8,7,29. Sarvadarçanas. 81,12. 84,9. 86,9. 88,20. 103,19. शिव शिव शिवेति प्रलपतः Spr. (II) 844. 5046. Dhûrtas. 80,16. 95,15. शिवस्य धारणपत्नम् Verz. d. Oxf. H. 96,*b*,8. °पूजा 45,*a*,23. 85,*a*,42. 273,*b*,24. °कवच 26,*a*,37. 74,*b*,9. 94,*a*,39. °मन्त्र Spr. 3009. Verz. d. Oxf. H. 93,*b*,11. 106,*a*,24. fg. °पत्न 94,*b*,13. fg. °स्तोत्र *a*,39. °चक्र 88,*a*,33. °भस्ममहिमोत्पत्ति 44,*b*,23. bei den Buddhisten Burn. Intr. 131. °वैश्रवणौ gaṇa दधिपयआदि zu P. 2,4,14. °शक्त्योः समायोगः Verz. d. Oxf. H. 92,*a*,2. शिवशक्त्यभेदविनिर्णय 45,*a*,1. 2. im Monat Vaiçâkha unter diesem Namen verehrt Weber, Kṛshṇaǵ. 243. Çiva als Autor Hall 13. fg. 124. शिवौ du. Çiva *und seine Gattin* Kir. 5,40. Râǵa-Tar. 5,37. Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,19. fg. 24. — *c*) *ein secundärer* Çiva bei den Çaiva so v. a. *ein Erlöster mit übernatürlicher Macht*: मुक्तात्मानो ऽपि शिवाः Sarvadarçanas. 85,10. 84,10. °पद 88,22; vgl. अत्र सिद्धाः शिवा नाम ब्राह्मणा वेदपारगाः । अधीत्य सकलान्वेदाँल्लेभिरे मोक्षमव्ययम् ॥ MBh. 5,3796. fg. nach der Lesart der ed. Bomb. — *d*) = शिवलिङ्ग Unâdik. im ÇKDr. hierher wohl °प्रदानक Verz. d. Oxf. H. 85,*b*,1. — *e*) *Gott* überh. Çabdar. im ÇKDr. — *f*) *die heilige Schrift* H. an. Med. — *g*) Bez. *des 6ten Monats* Ind. St. 10,298. — *h*) *ein Pfosten*, *an den die Kühe gebunden werden* oder *an dem sie sich kratzen*, = कील, कीलक Trik. 3,3,422. H. 1274. H. an. Med. (कीलकग्रहयोगयोः trennt ÇKDr. in कीलकग्रह + योग). — *i*) *Bdellion* H. an. Med. Aush. 96. — *k*) *die wohlriechende Rinde von Feronia elephantum* (वालुक) Med. बालक st. dessen H. an. — *l*) = पुण्डरीक (द्रुम) H. an. Med. — *m*) = कृष्णधुस्तूर Râǵan. im ÇKDr. — *n*) *Quecksilber* (vgl. शिवबीज) Râǵan. im ÇKDr. — *o*) Bez. *einer best. Glück verheissenden Constellation* Trik. 3,3,422. H. an. Med. Koshṭhîpr. im ÇKDr. — *p*) Bez. eines best. Krankheitsdämons, neben अशिव Hariv. 9560. — *q*) pl. N. pr. einer Klasse von Göttern im 3ten Manvantara VP. 261. Mârk. P. 73,3. — *r*) N. pr. eines Sohnes des Medhâtithi Mârk. P. 53,29. fg. des Idhmaǵihva Bhâg. P. 5,20,2. 3. N. pr. eines Fürsten Hall 181. eines Gauners Kathâs. 24,82. fgg. eines Autors Verz. d. B. H. No. 878. Notices of Skt Mss. 118. — *s*) = शुक्र m., काल: und वसु m. Nânârthadhvanim. in Verz. d. Oxf. H. 194,*a*, No. 445. — 3) f. शिवा *a*) Çiva's *Energie*, personif. als *seine Gattin* AK. 1,1,1,32. 3,4,23,214. H. 204. H. an. Med. Vaiǵ. bei Mallin. zu Kir. 1,38 (उमेति st. उभेति nach Stenzler zu lesen). Spr. (II) 5033, v. l. Kathâs. 78,92. Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,5. 25,*a*,33. 81,*a*,41. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 23. Gattin Çiva's in seiner Form als Îçâna VP. 59. bei den Buddhisten Trik. 1,1,18. Wilson, Sel. Works 2,38. — *b*) *Schakal* (ein Unglück verheissendes Thier, also euphemistisch so genannt) AK. 2,5,5. 3,4,23,214. H. 1289. H. an. Med. Hâr. 172. Halâj. 2,74. Vaiǵ. Pâr. Gṛhj. 3,15. MBh. 1, 4512. 3,16823. Hariv. 4260. R. 3,29,6. 6,75,35. Ragh. 7,47. 11,61. 12, 39. Kir. 1,38. Varâh. Brh. S. 30,30. 86,37. 90,3. fgg. Kathâs. 25,135. 121,160. 124,108. Mârk. P. 43,21. Bhâg. P. 1,6,14. 14,12. 3,17,9. 5, 2,16. 8,10,11. Verz. d. Oxf. H. 51,*b*,16. 86,*b*,40. — *c*) Bez. verschiedener Pflanzen: = शमी AK. 2,4,2,32. H. an. Med. (सकृत्फला fehlerhaft für सक्तुफला). *Terminalia Chebula* oder *citrina* AK. 2,4,2,40. Trik. 3,3,423. H. an. Med. Ratnam. 89. *Emblica officinalis Gaertn.* AK. 2,4,4,15. Trik. H. 1145. H. an. Med. Hâr. 92. Halâj. 2,463. Ratnam. 90. *Jasminum auriculatum Vahl.* H. an. Med. Viçva bei Uǵǵval. zu Unâdis. 1,153. = श्यामा Trik. = हरिद्रा und दूर्वा Râǵan. im ÇKDr. — Varâh. Brh. S. 48,40. — *d*) *die Wurzel von Piper longum Lin.* Ratnam. 99. — *e*) *ein best. gelbes Pigment* Râǵan. im ÇKDr. — *f*) *ein best Metrum: 2 Mal* ⏑⏑⏑–⏑–⏑⏑–⏑––, ––⏑––⏑⏑⏑⏑–– Journ. of the Am. Or. S. 6,514. — *g*) N. pr. der Gattin des Anila MBh. 1,2589. Hariv. 156. des Aṅgiras MBh. 3,14209. fgg. einer Brahmanin 5,3796 (die Lesart der ed. Bomb. s. u. 2) *c*). der Mutter Nemi's, des 22ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 40. der Mutter Rudrabhaṭṭa's Verz. d. Oxf. H. 318,*a*, N. 1 (vgl. u. चिरञ्ज in den Nachträgen). — *h*) N. pr. eines Flusses Vaiǵ. a. a. O. MBh. 6,332 (VP. 183). Hariv. 9506. — 4) f. शिवी = शिवा Çiva's *Gattin* H. 204, Schol. — 5) n. *a*) *Heil*, *Wohlfahrt*, *Wohlergehen*; = सुख, क्षेम u. s. w. AK. 1,1,4,3. Trik. 1,1,113. 3,3,423. H. 86. H. an. Med. Halâj. 1,122. शिवं प्रजायै शिवमस्तु मह्यम् TBr. 3,1,2,3. उपपन्नं ननु शिवं सप्तस्वङ्गेषु यस्य मे Ragh. 1, 60. राज्ञः शिवं भूयात् 14,50. ज्ञानं यत्र शिवं तत्र Spr. (II) 2449. 4479. Varâh. Brh. S. 4,8. 5,31. 23,10. 24,21. 32,29. कृतघ्नानां शिवं कुतः Kathâs. 3,44. 41,57. 50,116. Mârk. P. 118,14. 19. Bhâg. P. 5,13,23. 6, 18,58. शर्कराकण्टकादिभ्यो यथोपानत्पदः शिवम् 7,15,17. अपि शिवं भवतः Pańkat. 16,5. 38,6. fgg. शिवमाशंस मे पथि MBh. 1,3270. शिवं चाशास्त मे 3,12071. शिवमिच्छन्मनुष्याणाम् 7,9622. Bhâg. P. 5,18,9. °वृद्धार्थम् R. Gorr. 2,17,43. °द Varâh. Brh. S. 11,38. °सुभिक्षकार 34,4. शि-

वाय गाव: पूज्यन्ताम् Hariv. 3850. Mâlatîm. 160, 14. Kathâs. 28, 47. भवतां न शिवाय तत् 45, 19. Bhâg. P. 1,4,11. fg. Varâh. Bṛh. S. 4, 30. 22, 3. 30, 10. 29. सस्यानां नाशाय शिवाय वा 40, 12. 46, 85. शिवाय गम्यतां so v. a. *reise glücklich* R. 3, 12, 16. श्रा गंतं शिवेन *glücklich* ṚV. 7,73,4. MBh. 3,16901. R. 2,52,81. R. Gorr. 1,79,11. 3,5,22. 70,21. 5,92,7. तपोऽस्य वनवासस्य भविष्यति शिवेन मे *zu meinem Glück* 2,38,42 (Gorr.). शिवेनेतस्त्व माम् so v. a. *mit Glück bringendem Auge* 6,104,35. शिवेभिस् als adv. VS. 27,7. श्र° (s. auch bes.) n. *Unheil, Unglück* MBh. 1,4512. Kathâs. 116,3. शिव = मोत्त *Erlösung* H. 74. H. an. — *b) Wasser* H. an. Med. — *c)* Bez. verschiedener *Glück bringender Dinge:* = सैन्धव, समुद्रलवण und श्वेतटङ्कण Râǵan. im ÇKDr. = श्रामलक, तार n., चन्दन, लोह und तगर Aush. 96. — *d)* N. pr. des Hauses, in dem die Pâṇḍava verbrannt werden sollten, MBh. 1,5778. — *e)* N. pr. eines Varsha in Plakshadvîpa Mârk. P. 53,30. in Ǵambudvîpa Bhâg. P. 5,20,3. — *f)* N. eines Purâṇa, = शिवपुराण, शैव Verz. d. Oxf. H. 80,*a*,4. — Vgl. श्र°, भद्र°, मह्रा°, वाम°, शीत°, सदा° und शैव.

शिवक m. 1) *ein Idol* Çiva's P. 5,3,99, Schol. — 2) *ein Pfahl, an den eine Kuh gebunden wird* oder *an dem sie sich kratzt,* AK. 2,9,73. Halâj. 2,296.

शिवकर m. N. pr. des 22ten Arhant's der vergangenen Utsarpiṇî H. 53.

शिवकर्णी f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2647.

शिवकाञ्ची f. N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 251,*b*,27. °माहात्म्य Mack. Coll. 86.

शिवकान्ता f. Çiva's *Geliebte* d. i. Durgâ H. 8.

शिवकान्ती f. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,3.

शिवकामदुघा f. N. pr. eines Flusses ebend. 19,*b*,18.

शिवकारिणी f. eine Form der Durgâ ebend. 39,*b*,30.

शिवकिंकर m. Çiva's *Diener,* N. pr. eines Autors ebend. 201,*a*, No. 479.

शिवकीर्तन m. *ein Lobpreiser* Çiva's: 1) *ein Verehrer* Çiva's Çabdar. im ÇKDr. — 2) Bein. Vishṇu's Trik. 1,1,31. H. ç. 74. Med. n. 248. Ǵatâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*b*,12. — 3) Bein. Bhṛṅgarîṭa's Med. n. 248.

शिवकुण्ड N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,13.

शिवकेसर m. *Mimusops Elengi Lin.* Aush. 84.

शिवकोपमुनि m. N. pr. eines Autors Hall 96.

शिवकोश m. Titel eines von Çivadatta verfassten *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 195, *a*, No. 452.

शिवक्षेत्र n. *ein* Çiva *geheiligtes Gebiet* Bhâg. P. 10,79,19. N. pr. eines best. Gebietes Kathâs. 108,19.

शिवगङ्गा f. N. pr. eines Flusses: °तीर्थ Verz. d. Oxf. H. 257,*b*,39. fg. °माहात्म्य 30,*a*,14. Mack. Coll. 87.

शिवगण m. N. pr. eines Fürsten, n. N. pr. der von ihm gegründeten Stadt Verz. d. Oxf. H. 280,*b*,8. 9.

शिवगति m. N. pr. des 14ten Arhant's der vergangenen Utsarpiṇî H. 52.

शिवगीता f. Titel eines Abschnittes im Padmapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 17,*a*, No. 61. 75,*a*, No. 127. 252,*a*,12. Verz. d. B. H. No. 648. Verz. d. Pet. H. No. 16. fg. Hall 123. Wilson, Sel. Works 1,18. 249.

शिवगुरु m. N. pr. des Vaters von Çaṁkarâkârja Verz. d. Oxf. H. 255,*a*, 5. 6.

शिवघर्मज m. *der Planet Mars* Çabdârthak. bei Wilson.

शिवंकर (शिवम्, acc. von शिव, + 1. कर) 1) adj. *Heil bringend, wohlthätig* H. 489. Halâj. 2,185. Buddha Vjutp. 2. — 2) m. *a)* bildliche Bez. *der Strafe* (दण्ड) MBh. 12,4430. *des Schwertes* H. ç. 144. — *b)* N. eines Krankheitsdämons (ग्रह) Hariv. 9559. — *c)* N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210.

शिवचतुर्दशी f. *ein dem* Çiva *geweihter 14ter Tag* Verz. d. Oxf. H. 34, *b*,38. 41,*a*,25. fg. 85,*b*,2. Paṅkar. 2,7,17.

शिवचम्पूप्रबन्ध m. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 826.

शिवज्ञ adj. *das Heil* u. s. w. *kennend;* f. श्रा *eine Verehrerin* Çiva's Çabdârthak. bei Wilson.

शिवज्ञान n. *die Kenntniss dessen, was Heil bringt, Kenntniss der Omina* ÇKDr.

शिवज्योतिर्विद् m. N. pr. eines Autors Notices of Skt Mss. 68.

शिवतत्त्वबोध m. Titel einer Schrift Hall 105.

शिवतत्त्वरत्नाकर m. desgl. Mack. Coll. 1,105.

शिवतत्त्वविवेक m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 38,*a*, No. 94. Burnouf, Bhâg. P. I, lxiv.

शिवतत्त्वसुधानिधि m. desgl. Mack. Coll. 1,53.

शिवतत्परसूत्र n. desgl.: °भाष्यकर्तृ Verz. d. Oxf. H. 258,*b*,3.

शिवतन्त्र n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 97,*a*, No. 151. Wilson, Sel. Works 1,248.

शिवता (von शिव) f. *der Rang eines* Çiva *genannten Erlösten* Sarvadarçanas. 85,6. — Vgl. शिवत्व.

शिवँताति (von शिव) ved. 1) adj. *wohlthuend, Heil bringend* P. 4,4, 143. H. 489. Halâj. 2,185. — 2) f. *Wohlfahrt* P. 4,4,144. Mâlatîm. 160,4.

शिवतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,41. 70,*a*,5.

शिवत्व (von शिव) n. 1) Çiva's *Wesen* Sarvadarçanas. 91,18. — 2) *der Rang eines* Çiva *genannten Erlösten* Sarvadarçanas. 81,13. 84,10. fg. 85,4. — Vgl. शिवता.

शिवदत्त 1) m. N. pr. verschiedener Männer Kathâs. 74,154. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 45. Verfasser des Çivakoça Verz. d. Oxf. H. 195,*a*, No. 452. °मिश्र Hall 100. — 2) n. Vishṇu's *Discus* Çabdârthak. bei Wilson.

शिवदत्तपुर n. N. pr. einer *Stadt* der Prâṅkas P. 6,2,99, Schol.

शिवदारु n. = देवदारु Râǵan. im ÇKDr.

शिवदास m. N. pr. verschiedener Männer Râǵa-Tar. 4,621. Verz. d. B. H. No. 133. Verz. d. Oxf. H. 153,*a*, No. 328. 337,*b*,24. 338,*a*,5. 341, *b*, N. 358,*a*, No. 853. Hall 173. Ind. St. 1,470. Notices of Skt Mss. 68. Colebr. Misc. Ess. 2,45. 87. °देव Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,8. °दास Verz. d. B. H. No. 594.

शिवदिश् f. Çiva's *Weltgegend* so v. a. *der Nordosten* Varâh. Bṛh. S. 21,14. 89,5.

शिवदीता f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 98,*a*, N. 3. °टीका 104,*a*,26.

शिवदूतिका f. N. einer göttlichen Mutter (मातृका) ÇABDAR. im ÇKDR.

शिवदूती f. *eine Form der* Durgâ TRIK. 1,1,52. H. ç. 56. MÂRK. P. 94,3. °तन्त्र Verz. d. Oxf. H. 108,*b*, No. 169. 109,*a*, 26. fg.

शिवदृष्टि f. Titel eines Werkes (*System der* Çaiva) SARVADARÇANAS. 91,15.

शिवदेव 1) m. N. pr. eines Grammatikers COLEBR. Misc. Ess. 2,49. — 2) n. v. l. für शिवदैव VARÂH. BṚH. S. 7,9.

शिवदैव n. *das unter* Çiva *stehende* Nakshatra Ârdrâ VARÂH. BṚH. S. 7,9.

शिवद्युमणिदीपिका f. Titel einer Schrift HALL 181.

शिवद्रुम m. *Aegle Marmelos Corr.* RÂGAN. im ÇKDR.

शिवद्विष्टा f. *Pandanus odoratissimus* RÂGAN. im ÇKDR.

शिवधनुर्वेद m. Titel einer dem Vjâsa zugeschriebenen Schrift Verz. d. Oxf. H. 125,*a*, 2.

शिवधर्म m. Titel eines Purâṇa oder Upapurâṇa Ind. St. 1,18. Verz. d. B. H. 127, N. Verz. d. Cambr. H. 68. Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,7. 30,*b*,16. fg. (pl.). 65,*b*,10. 104,*a*,26. 271,*a*,2. 279,*b*,18. शिवधर्मोत्तर 271,*a*,2. शिवधर्मोत्तरशास्त्र 239,*a*,14.

शिवधातु m. *Opal* oder *Chalcedon* WILSON nach ÇABDÂRTHAK.

शिवधारिणी f. v. l. für शिवकारिणी Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,30.

शिवनक्तत्रपुरुषव्रत n. *eine best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,34. fg.

शिवनाथ m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 540.

शिवनाभि m. *eine Art* Liṅga VIRAMITRODAJA im ÇKDR.

शिवनारायण m. Çiva *und* Nârâjaṇa *als eine Gottheit* Verz. d. Oxf. H. 42,*b*,48. °दास N. pr. eines Autors Verz. d. B. H. No. 535. 819.

शिवपञ्चाक्षरस्तोत्र n. Titel eines Stotra Verz. d. B. H. No. 1132.

शिवपत्त्र n. *eine rothe Lotusblüthe* AUSH. 82.

शिवपुर 1) n. N. pr. verschiedener *Städte* oder Dörfer P. 4,2,109, Schol. MBH. 3,8334. KATHÂS. 89,3 (in Nepâla). ÇATR. 1,382. Verz. d. Oxf. H. 76,*a*,17. fg. Verz. d. Cambr. H. 40. WILSON, Sel. Works 1,62. 130. 2,22. — 2) f. ई N. pr. einer *Stadt* ÇATR. 14,31. = वाराणसी H. 974. — Vgl. शैवपुर.

शिवपुराण n. Titel eines Purâṇa Notices of Skt Mss. 66. Verz. d. B. H. No. 1207. fg. Verz. d. Oxf. H. 63,*a*, No. 113. 75,*a*, No. 127. 131, *b*,7. 252,*a*, N. 3. 279,*b*,19. Verz. d. Kop. H. 99,*a*. Verz. d. Tüb. H. 15. WILSON, Sel. Works 2,218. 222. — Vgl. शैव.

शिवप्रिय 1) m. *a) Agati grandiflorum* RATNAM. 76. GAṬÂDH. im ÇKDR. — *b) Stechapfel* RÂGAN. im ÇKDR. — *c) Krystall* ebend. — 2) f. आ Çiva's *Gattin* ÇABDAM. im ÇKDR. MUIR, ST. 4,301, N. 269. — 3) n. = रुद्राक्ष *die Beere von Elaeocarpus Ganitrus Roxb.* RÂGAN. im ÇKDR.

शिवबीज n. Çiva's *Same*, Bez. *des Quecksilbers* RÂGAN. im ÇKDR.

शिवभक्त adj. *ein Verehrer* Çiva's Verz. d. Oxf. H. 69,*a*, N. 1; vgl. शिवैकभक्त KATHÂS. 114,20.

शिवभक्ति f. *die Verehrung* Çiva's: °सिद्धि oder शिवशक्तिसिद्धि Titel einer Schrift HALL 161. in der Einl. zu VÂSAVAD. 18. Verz. d. Oxf. H. 119,*a*,5.

शिवभट्ट m. N. pr. des Vaters von Nâgeçabhaṭṭa HALL 2. COLEBR. Misc. Ess. 2, 13. Verz. d. Oxf. H. 161,*a*, No. 354. 164,*b*, No. 364. 213, *b*, No. 508.

शिवभद्र m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 241.

शिवभागवत m. vielleicht = माहेश्वर *ein Verehrer* Maheçvara's COLEBR. Misc. Ess. 1,406.

शिवभास्कर m. Çiva *als Sonne* Verz. d. Cambr. H. 69,2.

शिवभूति m. N. pr. eines Ministers KATHÂS. 114,23. fgg. °क 137.

शिवमय (von शिव) adj. (f. ई, aus metrischen Rücksichten auch आ). 1) *voller Heil:* सदा संतुष्टमनसः सर्वाः शिवमया दिशः BHÂG. P. 7,15,17. — 2) *ganz* Çiva *ergeben* KATHÂS. 115,140.

शिवमल्लक 1) m. *Terminalia Arguna W. u. A.* RÂGAN. im ÇKDR. — 2) f. °मल्लिका *Agati grandiflorum* RÂGAN. im ÇKDR.

शिवमल्ली f. *Agati grandiflorum* AK. 2,4,2,62. TRIK. 3,3,35 (lies °मल्ल्यौ). AUSH. 92.

शिवमात्र *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Mél. asiat. 4,639.

शिवयोगिन् m. N. pr. eines der sechs Lehrer des Shaḍguruçishja Verz. d. B. H. No. 53.

शिवयोषित् f. Çiva's *Weib* Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,35.

शिवरथ m. N. pr. eines Mannes RÂGA-TAR. 8,111. 2384.

शिवरस m. *drei Tage altes Reiswasser* RÂGAN. im ÇKDR.

शिवरहस्य n. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1166. Verz. d. Oxf. H. 84,*b*,27 (aus dem SKANDA-P.). 102,*a*,12. 279,*b*,19. 292,*b*,22. Notices of Skt Mss. 118. 123. WILSON, Sel. Works 1,18. 249. 2,219. HALL 167. WEBER, KṚSHṆAG. 294. °पुराण Ind. St. 1,469. शिवरहस्यीय *zum* Çivarahasja *gehörig* (Spruch) WEBER, KṚSHṆAG. 298.

शिवराजधानी f. Çiva's *Residenz*, Bez. der Stadt Kâçî Verz. d. Oxf. H. 172,*b*,20. fg. 261,*b*,6.

शिवराजभट्ट m. N. pr. eines Mannes HALL in der Einl. zu VÂSAV. 45.

शिवरात्रि f. Bez. *des dem* Çiva *geweihten 14ten Tages in der dunklen Hälfte des* Phâlguna WILSON, Sel. Works 2,210. fgg. 395. WEBER, KṚSHṆAG. 225. 227. fg. 231. Verz. d. Oxf. H. 64,*b*,11. 74,*a*,27. 75,*b*,32. 302,*b*,12. RÂGA-TAR. 8,111.

शिवराम m. N. pr. verschiedener Männer Ind. St. 1,60. Verz. d. Oxf. H. 221,*a*, N. 1. 293,*a*, No. 710. 365,*a*, No. 73. 395,*a*, No. 113. HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 9. 10. 20. 44. °चक्रवर्तिन् 7. COLEBR. Misc. Ess. 2,45. °तीर्थ HALL 188. °सरस्वती 89. °वाचस्पतिभट्टाचार्य 49. °भाग्यवत् KSHITÎÇ. 24,11.

शिवलिङ्ग n. *Phallus* VARÂH. BṚH. S. 50,2. KATHÂS. 43,158. Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,6. WILSON, Sel. Works 2,217. KSHITÎÇ. 24,20. 26,11. fg. TÂRAN. 267. — शिवालिङ्गपरीता (!) Verz. d. B. H. No. 911.

शिवलोक m. Çiva's *Welt* (auf dem Kailâsa) PAÑKAR. 1,3,31. BHAVISHJA-P. im TITHJÂDIT. nach ÇKDR.

शिववर्मन् m. N. pr. eines Ministers KATHÂS. 5,59. fgg.

शिववल्लभ 1) m. *der Mangobaum* und *Calotropis gigantea* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — 2) f. आ *eine best. Blume*, = शतपत्त्री RÂGAN. im ÇKDR.

शिववल्लिका f. *eine best. Pflanze*, = लिङ्गिनी RÂGAN. im ÇKDR.

शिववल्ली f. dass. und = श्रीवल्ली RÂGAN. im ÇKDR.

शिववाहन m. Çiva's *Reitthier* d. i. *der Stier* RÂGAN. im ÇKDR.

1. शिवशक्ति f. du. Çiva *und seine Energie* Verz. d. Oxf. H. 92,*a*,2. 45,*a*,2.

2. शिवशक्ति m. N. pr. eines Mannes RÂGA-TAR. 5,131.

शिवशक्तिमय adj. *aus Çiva und seiner Energie hervorgegangen* u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 104, *b*, 38. 105, *a*, 1.

शिवशक्तिसिद्धि f. Titel einer Schrift, = शिवभक्तिसिद्धि Hall 161. in der Einl. zu Vâsavad. 18. Verz. d. Oxf. H. 119, *a*, 5.

शिवशर्मन् m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 69, *a*, 25. 40. fg. *b*, 16.

शिवशेखर m. *Agati grandiflorum* Gaṭâdh. im ÇKDr. Aush. 84. *Stechapfel* Râǵan. im ÇKDr.

शिवश्री m. N. pr. eines Fürsten VP. 4, 24, 13.

शिवसंहिता f. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 648. Wilson, Sel. Works 1, 18. 249. Hall 14. 17.

शिवसंकल्प 1) adj. *freundlichen Willen hegend* VS. 34, 1. fgg. — 2) m. Bez. *der Sprüche* VS. 34, 1. fgg. M. 11, 250. als Upanishad Ind. St. 2, 51. fgg.

शिवसमुद्र m. Çiva's *Meer*, N. pr. eines Wasserfalles LIA. 1, 160.

शिवसर्वस्व n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 279, *b*, 19. fg.

शिवसिंह m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 5, Çl. 12.

शिवसिद्धान्त m. Titel einer astr. Schrift Verz. d. B. H. 288, 1.

शिवसुन्दरी f. Çiva's *Gattin*, Durgâ ÇKDr. nach dem Tantraçâstra.

शिवसूत्र n. pl. 1) Bez. der 14 am Eingange von Pâṇini's Grammatik stehenden, dem Gott Çiva zugeschriebenen Sûtra, die das Alphabet enthalten. — 2) Titel von philosophischen, dem Gott Çiva zugeschriebenen Sûtra Sarvadarçanas. 94, 8. Verz. d. Oxf. H. 239, *a*, 14. Hall 196. fg. °विवृति 196. °विमर्शिनी (zwei verschiedene Werke) 137. 196. fg.

शिवस्कन्द m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12, 1, 25. शिवस्कन्ध VP. 4, 24, 13.

शिवस्कन्ध s. शिवस्कन्द.

शिवस्तुति f. *ein Lobgesang auf* Çiva Verz. d. Oxf. H. 338, *a*, No. 853. — Vgl. प्राचीन°.

शिवस्वाति m. N. pr. eines Fürsten VP. 4, 24, 13. Bhâg. P. 12, 1, 24.

शिवस्वामिन् m. N. pr. verschiedener Männer Râǵa-Tar. 5, 34. Verz. d. Oxf. H. 125, *a*, 9. 271, *a*, 3. Colebr. Misc. Ess. 2, 49.

शिवाकु m. N. pr. eines Mannes gaṇa बाह्वादि zu P. 4, 1, 96. — Vgl. शैवाकवि.

शिवाक्ष n. = रुद्राक्ष *die Beere von Elaeocarpus Ganitrus Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

शिवागम (शिव + आ°) m. Çiva's *Lehre*, auch als Bez. einer best. Schrift Kathâs. 124, 16. Colebr. Misc. Ess. 1, 406. Verz. d. B. H. No. 911. Verz. d. Oxf. H. 95, *b*, 19.

शिवाटिका f. *eine best. Pflanze*, = वंशपत्री Bhâvapr. im ÇKDr.

शिवाटी f. wohl dass. Suçr. 2, 371, 2.

शिवात्मक (von शिव + आत्मन्) n. *Steinsalz* Râǵan. im ÇKDr.

शिवादित्यमिश्र m. N. pr. eines Autors Hall 74.

शिवादेशक (शिव + आ°) m. *Schicksalsdeuter, Astrolog* Mâlav. 69, 14.

शिवाद्वैतप्रकाशिका f. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1, 139.

शिवानन्दसरस्वती m. N. pr. eines Autors Hall 12.

शिवानी (von शिव) f. 1) Çiva's *Gattin* ÇKDr. und Wilson. — 2) *Sesbania aegyptiaca Pers.* (ज्ञयन्ती) Çabdâr. im ÇKDr.

शिवापर adj. etwa *der das Gegentheil* (अपर) *von gütig ist:* व्याघ्री कृत्वा नानानं तं करामि शिवापरम् AV. 12, 2, 43.

शिवापीड (शिव + आ°) m. *Agati grandiflorum* Râǵan. im ÇKDr.

शिवाप्रिय (शिवा *Schakal* + प्रिय) m. *Ziege* Trik. 2, 9, 24.

शिवाफला f. *ein best. Baum*, = शमी Râǵan. im ÇKDr.

शिवाबलि m. *eine den Schakalen hingeworfene Spende* Verz. d. Oxf. H. 95, *a*, 5.

शिवाभिमर्शन (शिव + अ°) adj. *linde* — oder *heilsam berührend* RV. 10, 60, 12.

शिवायतन (शिव + आ°) n. *ein dem* Çiva *geweihter Tempel* Verz. d. Oxf. H. 85, *b*, 3. 151, *a*, 6. 7. Vet. in LA. (III) 5, 9. 10.

शिवाराति (शिवा *Schakal* + अ°) m. *Hund* Çabdam. im ÇKDr.

शिवारि (शिवा *Schakal* + अरि) m. dass. H. ç. 180.

शिवारुद्र m. *eine Form* Çiva's (als *Hermaphrodit*) Pañkar. 4, 3, 76.

शिवार्चनचन्द्रिका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 279, *b*, 20.

शिवालय (शिव + आ°) m. Çiva's *Behausung:* 1) Bez. des Kailâsa Râǵa-Tar. 3, 373. — 2) *ein dem* Çiva *geweihter Tempel* Kathâs. 3, 33. 37, 57. 51, 51. Verz. d. Oxf. H. 44, *b*, 34. — 3) *Leichenstätte* Hâr. 131. — 4) N. pr. einer dem Çiva geweihten Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 64, *a*, 9. — 5) *roth blühendes Basilienkraut* Çabdâr. im ÇKDr.

शिवालिखित n. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 912. fg.

शिवालु m. = शिवा *Schakal* Râǵan. im ÇKDr.

शिवास्मृति f. *Sesbania aegyptiaca Pers.* (ज्ञयन्ती) Çabdâr. im ÇKDr.

शिवाह्लाद m. *Agati grandiflorum* Râǵan. im ÇKDr.

शिवाह्वा f. *eine best. Schlingpflanze*, = रुद्रजटा Râǵan. im ÇKDr.

शिवि, शिविक, शिविका und शिविकाल s. u. शिबि u. s. w.

शिविपिष्ट m. ein N. Çiva's Çabdâr. im ÇKDr. = शिपिविष्ट mit Versetzung der mittleren Silben.

शिविर und शिविरगिरि s. u. शिबिर und °गिरि.

शिवीय्, °यति *Jmd wie* Çiva *behandeln:* विष्णुम् Vop. 21, 6.

शिवीरथ s. शिबीरथ.

शिवेतर (शिव + इ°) adj. *missgünstig, unfreundlich* Bhâg. P. 4, 4, 14.

शिवेष्ट (शिव + इष्ट) 1) m. *Agati grandiflorum.* — 2) f. आ Dûrvâ-*Gras* Râǵan. im ÇKDr.

शिवोद्भेद (शिव + उ°) m. N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 3, 5053. fg. LIA. 1, 546.

शिवोपनिषद् f. Titel einer Upanishad Verz. d. Oxf. H. 239, *a*, 15. Hall 197. Notices of Skt Mss. 29.

शिशन् Nebenform von शिश्न *penis:* शिश्ना Pañkar. 3, 9, 7.

शिशपा f. Nebenform (aus metrischen Rücksichten) von शिंशपा R. 5, 39, 23.

शिशय (von 1. शा) adj. *mittheilend, freigebig* RV. 10, 42, 3.

शिशयिषा (vom desid. von 2. शी) f. *das Schlafenwollen, Schläfrigkeit* Wilson.

शिशयिषु (wie eben) adj. *schlafen wollend, schläfrig* Bhâg. P. 1, 6, 30. 8, 24, 8. Haribhaktivilâsa 15 nach ÇKDr. Suppl. unter तप्तमुद्रा.

शिशव m. Nebenform von शिशु *Kind:* शिशवस्य Weber, Kṛshṇaǵ. 290.

शिशिर (von श्या wie शीत) Uṇâdis. 1, 54 (oxyt.). n. Siddh. K. 249, *b*, 2. m. n. 4. 1) m. n. *eine der sechs Jahreszeiten: der erste Frühling, die*

kühle Zeit, die Monate Mâgha und Phâlguna, von Mitte Januar bis Mitte März umfassend (welche nach anderer Theilung, der eine dem Hemanta, der andere dem Vasanta, zugerechnet werden) Nir. 1,10. AK. 1,1,3,18. H. 156. 158. an. 3,611. fg. Med. r. 228. Halâj. 1,113. Viçva bei Uggval. zu Unâdis. 1,54. AV. 6,55,2. 12,1,36. पञ्चर्तवो हेमन्तशिशिरयोः समासेन Ait. Br. 1,1. Çat. Br. 2,1,3,1. 2,3,7. 5,5,2,3. 13,6,1,10. Kâth. 8,1. 34,9. Âçv. Grhj. 2,4,1. Suçr. 1,19,8. 14. शिशिरे शीतमधिकं वातवृष्ट्याकुला दिशः 22,6. MBh. 7,6645. 14,1213. R. Gorr. 2,28,26. 7,42,26. Çâk. 131. °स्रो Spr. (II) 4228. Varâh. Brh. S. 3,23. 30,22. 38,8. 46,95. 55,6. 86,26. 90,1. Râga-Tar. 4,237. 401. Bhâg. P. 4,23,6. Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,30. °समय 123,*a*,37. शिशिरर्तु Verz. d. B. H. 11, N. Schol. zu Naish. 22,57. — 2) m. n. *Kühle, Kälte, Frost* H. an. Med. Halâj. 3,28. Viçva a. a. O. सिसृतुः शिशिरात्ययेष (सूर्यः) दक्षिणां भजते दिशम् MBh. 3,11875. नोष्णं न शिशिरं तत्र 14,188. °मथिता पद्मिनी Megh. 81. R. 5,52,10. पद्मानां शिशिरादृयम् Spr. (II) 4037. °घ्न MBh. 1,5756. 5847. विविक्तशिशिरोपचार *Kühle* Vikr. 19,17. शिशिरस्येव संघातः *heftiger Frost* R. 5,49,26. — 3) adj. (f. आ) *kühl*, *kalt* AK. 1,1,2,20. H. 1385. H. an. Med. Viçva a. a. O. काल R. 1,11,1. Varâh. Brh. S. 19,2. मास R. 7,39,29. सलिल 1,63,25 (Schl.). Wind 3,78,8. Râga-Tar. 5,356. Wasser 65. R. 5,55,3. Spr. (II) 4368. Suçr. 2,489,19. 1,151,14. शिशिराश्रुता 2,312,19. 313,1. Ragh. 9,59. 14,3. 16,49. Vikr. 41. Spr. (II) 1482. Kathâs. 66,8. 98,22. 124,144. Bhâg. P. 4,21,19. 5,5,31. 8,22. 6,9,40. °तर Git. 12,18. Pańkat. 9,4. अति° R. Gorr. 2,115,18. Spr. (II) 543. अ° Çâk. 61. — 4) m. ein N. *des 7ten Monats* Ind. St. 10,298. — 5) m. N. pr. eines Berges Hariv. 12386. fg. (die neuere Ausg. hat auch 12386 शिशिर). R. 4,40,34. VP. 169. Bhâg. P. 5,16,27. — 6) m. N. pr. eines Sohnes der Manoharâ MBh. 1,2586. Hariv. 155. des Medhâtithi Mârk. P. 53,28. fg. N. pr. eines Lehrers Verz. d. B. H. 11, N. VP. 3,4,22. Bhâg. P. 12,6,57. — 7) n. N. eines mythischen Geschosses R. 1,29,19 (30,19 Gorr.); vgl. शिशिरास्त्र (शैशिरास्त्र die neuere Ausg.) Hariv. 13181. — 8) n. N. pr. eines Varsha in Plakshadvîpa Mârk. P. 53,29. — Vgl. शैशिर fgg.

शिशिरकर (शि° + कर *Strahl*) m. *der Mond* Varâh. Brh. 18,20.

शिशिरकिरण m. dass. Çiç. 11,21. Varâh. Brh. S. 42,14. °वासर *Montag* 104,61.

शिशिरगभस्ति m. dass. Varâh. Brh. S. 60,20.

शिशिरगु m. dass. ebend. 19,6.

शिशिरता (von शिशिर) f. *Kühle, Kälte:* अ° *Hitze:* निःश्वासानाम् Megh. 82.

शिशिरदीधिति m. *der Mond* Rt. 3,2 (°दीधितिना zu lesen).

शिशिरमयूख m. dass. Varâh. Brh. S. 42,13.

शिशिरय् (von शिशिर), °यति *kühl machen, abkühlen* Daçak. 42,12. Nâgân. 38. शिशिरित *abgekühlt* Pańkar. 3,5,1.

शिशिरांशु (शिशिर + अंशु) 1) adj. *kaltstrahlig* Hariv. 2476. Davon nom. abstr. °त्व n. R. 3,54,12. — 2) m. *der Mond* Vikr. 159. तनुभवः शिशिरांशोः *der Sohn des Mondes* d. i. *Mercur* Varâh. Brh. S. 7,18.

शिशिरान्त m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 55,9.

शिशिरात्यय (शिशिर + अ°) m. *Frühling* (*die abgelaufene kühle Jahreszeit*) R. 2,56,6. 3,79,18. Kumâras. 3,61.

शिशिरायण Hariv. 1957 fehlerhaft für शैशिरायण, wie die neuere Ausg. hat.

शिशिरीकर् (शिशिर + 1. कर्) *kühl machen:* °कृत *kühl gemacht* Hariv. 6344. Rt. 5,4. Spr. (II) 1272.

शिशु Unâdis. 1,21 (oxyt.). m. 1) *Kind, Junges* AK. 2,5,38. 9,75. H. 338. Halâj. 2,347. शिश्वा, शिशो und शिशवे ved. RV. 1,65,10. 96,5. 186,5. धेनुर्न शिश्वे स्वसरेषु पिन्वते 2,34,8. शिशूर्धयति 35,13. 4,18,8. 6,16,40. 7,56,16. वृषा शिशुः 95,3. दिवः 4,15,6. 6,49,2. यं शिशुं (अग्निं) यथा नवं जनिष्टारणी 5,9,3. 9,85,11. मतीनाम् 102,1. 10,115,1. AV. 10,3,40. अपाम् VS. 10,7. नदीनाम् 13,42. Pańkav. Br. 11,8,8. Çat. Br. 14,5,2,1. चतुर्थे मासि कर्तव्यं शिशोर्निष्क्रमणं गृहात् M. 2,34. शिशुराङ्गिरसः कविः (vgl. u. 3) 151. fg. 8,66. धाता च मे शिशुः MBh. 1,6190. 7418. 3,1740. Spr. (II) 1267. 1601. (I) 2648. 2892. Çâk. 104,22. Varâh. Brh. S. 16,19. 28,5. Brh. 6,8. अशिश्वी शिशुना विना AK. 2,6,1,11. Pańkar. 1,3,50 (lies शिशुः). 4,3,45. Bhâg. P. 3,33,4. शिशु, युवन्, बटु 5,13,23. 9,23,12. Pańkat. 182,12. °क्रीडा Schol. zu Naish. 22,57. अत्यन्त° Spr. (II) 3813. °भूपति Râga-Tar. 5,454. सिंहः शिशुरपि Spr. 3251. मृग्याः Vikr. 121. Pańkat. 160,4. von Vögeln Hariv. 1136. Spr. 2858. Varâh. Brh. S. 95,7. कृप° 66,5. हस्ति° MBh. 13,4846. करेणु° R. Gorr. 2,13,23. सिंह° Çâk. 173. हरिण° ad 14. कृष्णसर्प° 177. Spr. 5063. चातक° 5337. °हरिण (II) 3801. von jungen Pflanzen 1171, v. l. दिवसकृत् *die jugendliche Sonne* MBh. 7,2985. — 2) ein N. Skanda's (vgl. कुमार) MBh. 3,14396. fg. 14631. R. 7,35,22. — 3) N. pr. eines Mannes mit dem patron. Âṅgirasa (vgl. M. 2,151 oben u. 1), angeblicher Verfasser von RV. 9,112. eines Sohnes des Sâraṇa VP. 4,15,14. N. pr. eines Fürsten Târan. 3.267. — Vgl. अ°, अनु°, भुजगशिशुसृत, शैशव und शाव.

शिशुक (von शिशु) m. 1) *ein kleines Kind* Trik. 2,6,7. H. an. 3,104. Med. k. 163. AV. 6,14,3 (*jung*). MBh. 1,3667. 7,1959. R. 7,36,1. Spr. (II) 2813. Kathâs. 21,39. Pańkat. II,200. — 2) *ein best. Wasserthier*, = उलुपिन् (उलूपिन्) AK. 1,2,3,18. H. 1346. Med. = अम्बुकीश, वसाव्य Trik. 1,2,24. = शिशुमार 3,3,44. H. an. Med. — MBh. 12,919. — 3) *ein best. Baum* H. an.

शिशुकृच्छ्र n. Bez. *einer best. Kasteiung* (neben वृद्धकृच्छ्र) Verz. d. Oxf. H. 283,*a*,12. — Vgl. शिशुचान्द्रायण.

शिशुक्रन्द m. *Kindergeschrei* P. 4,3,88. Davon adj. °क्रन्दीय *darüber handelnd* ebend.

शिशुगन्धा f. *eine Jasminart* Çabdam. im ÇKDr.

शिशुचान्द्रायण n. *eine Art Kasteiung* M. 11,219. — Vgl. शिशुकृच्छ्र.

शिशुता (von शिशु) f. *Kindheit, Kindesalter* Gatâdh. im ÇKDr. Uttarar. 83,5 (107,6).

शिशुत्व (wie eben) n. dass. AK. 2,6,1,40. H. 339. Spr. (II) 2774. Varâh. Brh. 20,9. Sańsk. K. 59,*b*,3. Pańkat. 220,10.

शिशुदेश्य adj. *beinahe noch Kind seiend* Râga-Tar. 4,675. 5,220.

शिशुनन्दि m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,31.

शिशुनाक m. v. l. für शिशुनाग 2) VP. 466, N. 8.

शिशुनाग m. 1) *eine junge Schlange* R. ed. Bomb. 3,73,32 (76,28 Gorr.). — 2) N. pr. eines Fürsten LIA. 1, Anh. XXXIII. 2,83. VP. 4,24,3. Bhâg. P. 12,1,4. pl. *seine Nachkommen*, — *Dynastie* 6. — Vgl. शैशुनाग.

शिशुनामन् m. *Kamel* H. 1253.

शिशुपाल m. N. pr. eines Fürsten der Kedi, Sohnes des Damaghosha, der von Kṛshṇa erschlagen wird, H. 221. MBH. 1,2641. 7003. 7029. 2,124. 574. 1069. fgg. 3,616. 12,12962. 14,2468. HARIV. 1930. 6579. fgg. 8018. 8101. fgg. 9136. 9792. VP. 437. fgg. BHÂG. P. 7,10,37. 9,24,39. °वधपर्वन् MBH. 2,39. fgg. °वध ein episches Gedicht von Mâgha GILD. Bibl. 234. fgg. Verz. d. B. H. No. 515. fgg. Verz. d. Oxf. H. 117. fg. No. 193. fgg. °शिरश्छेत्तर् Beiw. Kṛshṇa's PAÑKAR. 4,1,30. °निसूदन desgl. H. 221, Schol. — Vgl. शैशुपालि.

शिशुपालक m. = शिशुपाल TRIK. 2,8,22.

शिशुभाव m. *Kindheit, kindisches Wesen* ÇKDR. nach einem TANTRA.

शिशुमत् (von शिशु) adj. *von Kindern —, von Jungen begleitet* ṚV. 1,140,10. 2,43,3. 8,89,5. धेनु VS. 21,33. अश्वा PAÑKAV. BR. 12,4,5. 15. LÂṬJ. 7,5,16.

शिशुमार (nach ÇÂNT. 3,15 auch शिशु°) 1) m. *a) Delphinus gangeticus* AK. 1,2,3,20. TRIK. 3,3,44. H. 1350. MED. r. 300. HÂR. 77. VS. 24,30. शिशुमारर्षि PAÑKAV. BR. 14,5,14. R. 1,44,18 (45,17 GORR.). R. GORR. 2,47,3. 5,27,18. KARAKA 1,27. SUÇR. 1,205,20. °वसा 2,42,9. 121,11. 155,2. VÂGBH. 6,54. KATHÂS. 63,98. fgg. PAÑKAT. 51,9. — *b) ein in der Gestalt dieses Thieres gedachtes Gestirn am Himmel, das für eine Erscheinung* Vishṇu's *gilt;* = तारात्मकाच्युत (woraus WILSON zwei Bedeutungen gemacht hat: *the heavenly porpoise, or collection of the stars and planets* und *a name or form of* Vishṇu) MED. TAITT. ÂR. 2,19. तारामयं भगवतः शिशुमाराकृति दिवि रूपं हरेः VP. 2,9,1. शिशुमारस्तु यः प्रोक्तः स ध्रुवो यत्र तिष्ठति 12,29. केचनैतज्ज्योतिरनीकं °संस्थानेन भगवतो वासुदेवस्य योगधारणायामनुवर्णयन्ति BHÂG. P. 5,23,4. 5. Verz. d. Oxf. H. 41, a, 41. 48, b, 17. °शिरस् MBH. 1,6960. Personif. als ein Sohn Dosha's von der Çarvarî und als eine कला हरेः BHÂG. P. 6,6,15. Vater der Bhramî, der Gattin Dhruva's, 4,10,1. — 2) f. ई *a) das Weibchen vom Delphinus gangeticus* PAÑKAV. BR. 8,6,8. 9. — *b) eine best. Pflanze* VARÂH. BṚH. S. 54,87. — Vgl. शैशुमार und शिंशुमार.

शिशुमारमुखी f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBH. 9,2640.

शिशुरोमन् m. N. pr. eines Schlangendämons MBH. 1,2151.

शिशुवाहक m. *eine wilde Ziege* H. 1277.

शिशुवाह्यक m. dass. TRIK. 2,5,9.

शिशूल (von शिशु) m. *Kindchen:* शिशूला न क्रीळयः सुमातरः ṚV. 10,78,6.

शिश्न m. (nach AK. HALÂJ. im VP. und BHÂG. P.) und n. *Schwanz;* gewöhnlich *das männliche Glied* (AK. 2,6,2,27. H. 610. HALÂJ. 2,359): मूषो न शिश्ना व्यदन्ति माध्यः ṚV. 1,105,8. सद्यः शिश्ना प्रमिनानो नवीयान् 10,27,19. नैषां शिश्नं प्र दहति AV. 4,34,2. TBR. 2,3,2,3. शिश्नैर्यदनृतं चकृमा वयम् 3,7,12,3. AIT. BR. 1,22. 3,37. AIT. UP. 1,4. ÇAT. BR. 1,4,2,9. 7,5,1,38. 12,7,1,7. 9,1,16. KÂTJ. ÇR. 1,1,17. KAUÇ. 35. °प्रणोदनी LÂṬJ. 4,3,11. उत्तानं चलच्छिश्नम् MBH. 14,285. °वृषणौ M. 11,104. गृहीत° adj. JÂGÑ. 1,17. शिश्नोदरकृते (आत्मोदरकृते 12,516) MBH. 3,111. धृत्या शिश्नोदरं रक्षेत् 5,1556. VARÂH. BṚH. S. 68,8. BṚH. 5,24. VP. 2,12,33. BHÂG. P. 2,6,7. 10,26. 3,26,56. 7,9,40. अग्रस्यात्र हि शिश्नं पत्नीग्राह्यं प्रकीर्तितम् BṚHASPATI in SARVADARÇANAS. 6,22. Falsch शिश्न्या st. शिश्ना ÂÇV. GṚHJ. PARIÇ. 1,3 und शिश्न्ये AIT. BR. 3,37, v. l. Die Ableitung von श्नथ्, welche schon NIR. 4,19 gegeben wird (vgl. ṚV. 10,95,5), ist deshalb nicht zulässig, weil alsdann *männliches Glied* als Grundbedeutung angesehen werden müsste, was dem Hergang bei den übrigen Synonymen widerspricht. — Vgl. शैश्न्य und विशिश्न्.

शिश्नथ (von श्नथ्) m. *das Durchbohren* ṚV. 3,31,13.

शिश्नदेव adj. nach NIR. 4,19 *unkeusch, buhlerisch* ṚV. 7,21,5. 10,99,3. Eher von *Dämonen* oder *falschen Göttern* zu verstehen.

शिश्वि s. सु°.

शिश्विदानं UṆÂDIS. 2,93. adj. = कृष्णकर्मन् oder अ° AK. 3,1,46. = कृष्णकर्मन् H. 855. = दुराचार HALÂJ. 2,249.

1. शिष् (शिस्) Nebenform zu 1. शास्; s. das.

2. शिष्, शेषति (हिंसार्थ) DHÂTUP. 17,36.

3. शिष्, शिनष्टि (विशेषणे) DHÂTUP. 29,14. शिंषति, शिंषन्ति; शिशिढ KÂÇ. zu P. 8,4,65. Schol. zu 1,1,58. शेक्ष्यते (vgl. Kâr. 6 aus SIDDH. K. zu P. 7,2,10); शिष्टा; partic. शिष्ट s. bes. *übrig lassen:* यत्नमानमिव तल्लोकं शिंषति TBR. 3,3,8,2. भूयिष्ठं स्रुचि शिष्ट्वा ÂÇV. ÇR. 2,3,20. 16,2. KÂTJ. ÇR. 5,8,30. 19,7,4. pass. *übrig bleiben* AV. 15,12,11. ÂÇV. ÇR. 6,3,6. अथा शिष्यते कियान् RÂGA-TAR. 4,291. mit न *mangeln, fehlen:* न तस्य दासा न रथो न भ्राता न च बान्धवाः । वने निवसतः — शिष्यन्ते स्म कदा च न MBH. 3,2069. fg. — शिष्ये MBH. 2,1964 in beiden Ausgg. offenbar fehlerhaft für शेष्ये (von 2. शी); vgl. 5,63. न शिष्यति MÂRK. P. 51,113 fehlerhaft für नशिष्यति.

— caus. शेषयति (असर्वोपयोगे) DHÂTUP. 34,11. *übrig lassen, verschonen:* दत्तशेषं न शेषयेत् MBH. 13,400. न शेषयेतां युधि शत्रुसेनाम् 3,14760. 5,2098. 2480. 7,449. 13,3996. Spr. 2945. (II) 172. BHÂG. P. 11,9,7. अशेषयित्वा s. u. अशेषय् (denom. von अशेष adj.). शेषित *übrig gelassen, verschont* VÂGBH. 23,8. BHÂG. P. 10,57,37. MBH. 2,1111. हृत° *unter dem Geraubten übriggeblieben* so v. a. *vom Raube verschont, nicht mit Anderem geraubt* 16,244.

— अति *übrig lassen:* समिधम् TBR. 3,3,2,2. SHAḌV. BR. 2,10. pass. *übrig bleiben* TS. 2,4,12,1. KHÂND. UP. 2,10,3. 8,1,4. — अतिशिष्ये HARIV. 7498 in beiden Ausgg. fehlerhaft für अतिशिश्ये (von 2. शी). — partic. अतिशिष्ट *übrig geblieben* TS. 7,3,20,1. ÇAT. BR. 4,1,2,4. KHÂND. UP. 6,7,3. ÇAṄK. zu 1,10,5. — Vgl. अतिशेष.

— अप *weglassen* ÇAT. BR. 7,4,2,18.

— अव pass. *übrig bleiben* TBR. 3,7,6,20. ÇAT. BR. 14,8,2,1. किं कार्यमवशिष्यते MBH. 3,15222. 5,2638. नेह भूयो ऽन्यज्ज्ञातव्यमवशिष्यते BHAG. 7,2. R. GORR. 2,116,23. RÂGA-TAR. 2,83. 3,178 (zu lesen यामिन्या यामः सार्धो ऽव°). BHÂG. P. 2,9,32. 9,5,16. SARVADARÇANAS. 118,2. partic. °शिष्ट *übrig geblieben, übrig; verschont* KAUÇ. 44. 59. KÂTJ. ÇR. 6,7,12. MAITRJUP. 6,9. M. 3,116. MBH. 3,2276. R. 1,46,13. R. GORR. 2,5,5. 3,31,31. SUÇR. 1,180,7. कियदवशिष्टं रजन्याः ÇÂK. 46,7. VARÂH. BṚH. 26 (24), 8. RÂGA-TAR. 4,415. BHÂG. P. 3,4,28. 4,30,47. 8,11,46. PAÑKAR. 2,7,53. VOP. 8,37. PAÑKAT. 168,4. 200,12. HIT. 103,14. BHÂSHÂP. 125. SARVADARÇANAS. 23,3. 81,4. 105,7. 8. P. 1,2,32, Schol. स्तम्बेन नीवार इवावशिष्टः (so ist zu lesen) *wie Reis, von dem nur der Stengel übrig blieb,* RAGH. 5,15. अ-

ल्पावशिष्टं कालस्य गतभूयिष्ठमन्तत: *wenig Zeit übriggeblieben* MBh. 4, 885. कुलान्यल्पावशिष्टानि 3,15358. द्वौ चापि मासौ समयावशिष्टौ *von der vertragsmässigen Zeit übrig geblieben* R. 5,28,7. भोजनावशिष्टमिष्टान्न *von der Mahlzeit übrig geblieben* Hit. 27,12. शौचावशिष्टया मृदा *vom Putzen der Geschirre übrig geblieben* Spr. 3029 (Conj., bestätigt durch ed. Bomb.). कृतशौचावशिष्टा मृद: dass. Mârk. P. 34,66. मुहूर्तार्धावशिष्टायां द्वादश्याम् *von der nur ein halber Muhûrta übrig ist* Bhâg. P. 9, 4,38. स्वत्वावशिष्ट *von dem nur das Eigenthumsrecht übrig geblieben ist* 4,28,16. कृतावशिष्टा: so v. a. *dem Tode entronnen* 10,20. Vgl. अवशिष्टक und अवशेष. — caus. *übrig lassen* MBh. 5,2638. R. 5,26,38. अवशेषित *übrig gelassen, — geblieben* MBh. 1,5129. R. 7,19,15. Râǵa-Tar. 1,338. Bhâg. P. 1,15,23. 9,6,23. 17,16. 10,37,30. 69,24. इत्ययं तदलंकारवासोभ्यामवशेषित: *dem nur der Schmuck und die Kleider übrig geblieben waren* 9,11,4. स्वर्गसुखावशेषित *übrig geblieben von* 5,19,28. कथामात्रावशेषिता: *von denen nur die Erzählung übrig geblieben ist, nur in der Erzählung lebend* MBh. 15,988. नाममात्रावशेषिता: R. 4,28, 10. देहमात्रावशेषित Bhâg. P. 7,13,1. 5,24,23. 9,11,4. आत्मानं चिन्मात्रमवशेषितम् so v. a. चिन्मात्रावशेषितम् 7,12,31. जलद्रोणो पल्का पादावशेषितम् *einkochend bis auf ein Viertel* Suçr. 2,454,21.

— पर्यव caus. *übrig lassen:* °शेषित Bhâg. P. 6,9,37.

— समव caus. dass.: °शेषित MBh. 1,6337.

— उद् dass.: मामीषां कं चनोच्छिषः RV. 6,75,16. AV. 6,127,1. 10, 1,17. Kâth. 25,8. न पशुभ्यो जीवनमुच्छिंषेत् 31,1. TBr. 1,2,6,4. pass.: मैषामुच्छेषि किं चन AV. 11,9,13. Çat. Br. 13,1,1,1. Pańkav. Br. 8,1, 4. Ait. Br. 5,3. TBr. 1,1,6,8. 9,3. med. in ders. Bed.: कृमीणां नकिरुच्छिंषाते AV. 2,31,3. partic. उच्छिष्ट *übrig gelassen, als unbrauchbar liegen gelassen, übrig geblieben* TS. 7,3,20,1. Khând. Up. 1,10,3. 4. M. 4,151. 10,125. शूद्रोच्छिष्टा आप: 11,148.152. R. Gorr. 2,33,22. अर्धोच्छिष्ट (आमलक) Kathâs. 61,298. Spr. (II) 382. 1615. Râǵa-Tar. 5,392. Prab. 59,10. 60,6. Bhâg. P. 4,6,53. Vgl. उच्छिष्ट (als adj. in der Bed. *unrein* auch Jâǵń. 1,155. MBh. 13,2293. 6145. R. 3,5,20. 42,8. Varâh. Brh. S. 46,79. Mârk. P. 18,28. Bhâg. P. 3,20,41. 6,18,59. als n. in der Bed. *Ueberbleibsel* auch Çat. Br. 12,4,2,8. Jâǵń. 1,33. MBh. 4,275. 278. Varâh. Brh. S. 53,66. Spr. (II) 1193. Râǵa-Tar. 5,387. Daçak. 88, 8. Bhâg. P. 1,5,25. 4,21,10. 6,14,28. 9,4,8. Pańkar. 1,2,75), उच्छिष्य, उच्छेष fg., मधूच्छिष्ट, राह्वच्छिष्ट. — caus. *abküssen* (!): वक्त्रमुच्छेषितं (= चुम्बितम् Comm.) भगवता Bhâg. P. 3,15,22.

— निस् caus. s. नि:शेषय्.

— परि *übrig lassen* Ait. Br. 1,23. 3,21. यद्दिवा वाचं विसृजेरन्नर्धीनव्याय परिशिंष्यु: 5,24. 7,32. Çat. Br. 2,1,4,14. उभौ समिधौ परिशिंष्टः 5,2,19. 3,8,2,29. pass. *übrig bleiben* Ait. Br. 7,18. Çat. Br. 1,3,2,4. 3,8,2,25. Kathop. 4,3. Spr. (II) 4479. Bhâg. P. 10,68,46. मनुरेक: परिशिशिषे Çat. Br. 1,8,1,6. °शिशिषिरे 2,2,2,9. °शेक्ष्यते 12,4,2,9. partic. °शिष्ट *übrig geblieben, übrig* Ait. Br. 5,27. TS. 7,3,20,1. Çat. Br. 13, 5,2,1. Âçv. Çr. 10,2,30. Khând. Up. 6,7,3. Spr. (II) 4842. Çaṅk. zu Brh. Âr. Up. S. 109. Verz. d. Oxf. H. 174,b,6.12. P. 1,2,32, Schol. Vgl. परिशिष्ट, °शेष fg. — caus. 1) *übrig lassen, verschonen:* न किंचित्पर्यशेषयत् Ragh. 12,79. Râǵa-Tar. 7,348. धनं सत्त्रपरिशेषितम् *vom Opfer übrig geblieben* Bhâg. P. 9,4,4.11. — 2) *verlassen, aufgeben:* रणाङ्गं पर्यशेषयत् Bhatt. 17,93. — 3) *ergänzen* Kusum. 54,1.

— वि 1) *unterscheiden, durch besondere Attribute näher bezeichnen, als etwas Besonderes hinstellen, näher characterisiren:* विशिनष्टि प्रधानपुरुषान्तरम् Sâṅkhjak. 37. Çaṅk. zu Brh. Âr. Up. S. 251. zu Khând. Up. S. 45. 61. Dâjabh. 270,16. Wilson, Sâṅkhjak. S. 26. Comm. zu TS. Prât. 4,7. Sarvadarçanas. 59,1. °शिष्य 62,18. pass. *sich unterscheiden, als etwas Anderes erscheinen;* mit abl. Ragh. 17,62. mit instr. RV. Prât. 14,30. *durch Etwas* (instr.) *näher bezeichnet werden* Comm. zu TS. Prât. 1,30. zu P. 8,2,37. zu Kâtj. Çr. 25,3,25. — 2) *vor Andern* (instr.) *auszeichnen, höher stellen als:* भानुप्रभृतिभिस्तैस्तान्विशिनष्टि MBh. 3, 14735. pass. *hoch über Allen stehen, mehr gelten, höher stehen, vorzüglicher sein:* अद्भिरेव द्विजाग्र्याणां कर्म विशिष्यते M. 3,35. स्त्रीणां पवित्रं परमं पतिरेको विशिष्यते R. 2,39,24. 4,20,2. 23,9. Spr. (II) 1377, v. l. 1570. 3203. (I) 4953. Kathâs. 78,131. mit einem abl.: कर्मसंन्यासात्कर्मयोगो विशिष्यते Bhag. 5,2. 12,12. M. 2,83. 3,203. 278. 8,104. Spr. (II) 5003. MBh. 7,682. R. 3,3,9. mit einem instr. MBh. 1,6166. 7761. 3, 4059. Hariv. 7311. R. 2,27,9. 35,8. Spr. (II) 1116. 1319. mit einem gen. pl. (du.) *am Höchsten stehen unter:* सर्वेषामेव दानानां ब्रह्मदानं विशिष्यते M. 4,233. 7,71. तेषां ज्ञानी विशिष्यते Bhag. 7,17. गुणैरप्सरसां दिव्यैर्मेनके त्वं विशिष्यसे MBh. 1,2916. eben so mit einem loc.: गूर्जरक्षेषु प्राज्ञ एको विशिष्यते *unter ihnen ragt er hoch empor* Spr. (II) 3876. — 3) *steigern, vermehren:* विशिनष्टि (प्रवि° Uttar.) मनोरुजम् Mâlatim. 71,8. — 4) विशेषयत् = विशेषयत् *übertreffend* Hariv. 5378. — 5) partic. विशिष्ट mit कृत u. s. w. compon. gaṇa श्रेण्यादि zu P. 2,1,59. a) *verschieden, ein besonderer:* °कविप्रशंसा Verz. d. Oxf. H. 123,a,31.fg. Râǵa-Tar. 3,147. °लिङ्ग adj. *verschiedenen Geschlechts seiend* P. 2,4,7. Sarvadarçanas. 87,19. अविशिष्टा देवानाम् so v. a. *nicht niedriger stehend als die Götter* MBh. 1,6482. कर्म° *verschieden von* Sarvadarçanas. 57,3. साध्याविशिष्टत्व und साध्याविशिष्टता *das Nichtverschiedensein von* 30,7. 11. *durch besondere Attribute unterschieden, näher bezeichnet, als etwas Besonderes erscheinend, characterisirt durch* (die Ergänzung im instr. oder im comp. vorangehend): (पर्वतै:) तैर्विशिष्टा जनपदा: Mârk. P. 59, 6. क्तेन नञ्विशिष्टेनानञ् so v. a. *ein Partic. auf* त *mit einem Partic. auf* त, *das sich von jenem durch das alpha privativum unterscheidet,* P. 2,1,60. Nilak. 34. 46. Tarkas. 29. Bhâshâp. 132. Comm. zu TS. Prât. 2,44. 4,34. 5,18.19. 28. 6,5. 10,10. 14,19. 21,1. zu P. 1,3,56. Kusum. 31,7.11. 45,15.fg. Sarvadarçanas. 2,10. 5,12. 14,4.5. 43,2. 49,22. 75,7. 109,20. 165,12. अस्येदमिति षष्ठीविशिष्टस्य वाक्यस्य Comm. zu Njâjas. 2,1,50. संनिवेशविशिष्टत्व Sarvadarçanas. 81,22. 80,15. — b) *hervorragend, ausgezeichnet, über Alles hochstehend, viel geltend, vorzüglich; der vorzüglichste, beste; mehr geltend, vorzüglicher, besser:* विशिष्टाया विशिष्टेन संगमो गुणवान्भवेत् MBh. 3,2101. 16009. 4,45. 5, 7138. विशिष्टं कुत्रचिद्बीजं स्त्रीयोनिस्त्वेव कुत्रचित् M. 9,34. 297. 10,80. 123. गुरोर्वाक्यम् MBh. 7,4297. 13,7442. Hariv. 8379. विशिष्ट, सम, हीन Kâtj. 6,1,10. fgg. 16. R. 1,7,17. R. Gorr. 2,27,21. 5,38,47. Spr. 2384. 3358. °कुल (II) 2241. Daçak. 65,10. Mârk. P. 100,7. Pańkar. 1,7,94. 8,33. Vet. in LA. (III) 16,8. बुद्ध्या च प्रज्ञया तपसा तथा *hervorragend*

durch MBh. 13,1866. गुणतः R. 5,13,71. देशकालाभ्याम् *in Ort und Zeit einen Vorsprung habend* Kâm. Nîtis. 18,54. प्रीति° *mehr Liebe an den Tag legend als* (abl.) R. 2,53,22. mit einem loc. *hervorragend in, sich gut verstehend auf:* न पापे ऽस्य मनो विशिष्टम् MBh. 4,2125. mit einem gen. pl. *der beste* u. s. w. *unter* M. 7,58. Bhag. 1,7. MBh. 2,2406. Hariv. 7317. R. 5,2,12. mit einem abl. *vorzüglicher, besser als* M. 2,85. MBh. 3,12187. 13,340. R. 5,11,22. Spr. 4923. (II) 48. 3560. भवद्विशिष्ट *besser als du* R. 3,40,33. 5,53,22. 69,20. पापं भ्रूणहत्याविशिष्टम् *schlimmer als* MBh. 12,4011. विशिष्टतर 7,4297. Çaṁk. zu Khând. Up. S. 79. Mârk. P. 111,6. विशिष्टतम mit abl. MBh. 15,851. Mṛkkh. 67, 5. — Vgl. विशेष, महाविशिष्ट. — caus. 1) *näher bestimmen, characterisiren:* धातुना संयोगे विशेषयिष्यामः Pat. zu P. 6,4,82. Kâç. zu 4,1,163. Schol. zu 7,3,77. pass. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 84. Schol. zu Kâtj. Çr. 25,4,16. 11,5. विशेषित H. 506. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 61 (यथावि° zu lesen). 252. Comm. zu TS. Prât. 14,5. भिन्नं तु व्यवच्छिन्नं विशेषितम् so v. a. भिन्न *wird durch* व्य° *definirt* Trik. 3,1,18. — 2) *Jmd bevorzugen:* जीवद्विभागे तु पिता नैकं पुत्रं विशेषयेत् Kâtj. in Dâjabh. 95,11. fg. कारणाच्च विशेषितः Kâm. Nîtis. 17,35. *als besser erscheinen lassen:* समागमो ऽपि विरहं विशेषयति Spr. 5019. विद्यया ह्यनया राजन्वयं नृभ्यो विशेषिताः so v. a. *stehen wir über den Menschen* MBh. 1, 6482. विशेष्यते *hat eine hohe Bedeutung, gilt viel* Spr. 1377, v. l. — 3) *es Jmd zuvorthun, übertreffen;* mit acc. der Person MBh. 3,14107 (विशेषयन् mit der ed. Bomb. zu lesen). 16449. 4,125. 5,7329. 7335. 7,3231. 3242. 7923 (med.). 8603 (विशेषितुम् = विशेषयितुम्; statt पाण्डवस्य ist mit der ed. Bomb. पाण्डवं स्म zu lesen). 14,107. 1329. मदनमपि गुणैर्विशेषयन्ती Mṛkkh. 59,14. mit acc. der Sache: लघुतां युयुधानस्य लाघवेन विशेषयन् MBh. 7,4655. 12,11869. पदैर्मम पदानि विशेषयन्ती Mṛkkh. 10, 22. विशेषित *übertroffen:* विशेषितस्त्वया दैत्येन्द्रः Hariv. 14032. सुरेश्वरस्य u. s. w. विशेषितास्त्वया यज्ञाः 14223. रक्ताशोकलताविशेषितगुणो बिम्बाधरालक्तकः Mâlav. 40. — Vgl. विशेषक, विशेषण, विशेष्य.

— प्रवि *steigern, vermehren:* प्रविशिनष्टि विधिर्मनसो रुजम् Uttarar. 79,7 (102,4. 5); vgl. Mâlatîm. 71,8, wo st. dessen विशिनष्टि steht.

— प्रतिवि, partic. °विशिष्ट *vorzüglicher, besser:* ततः MBh. 1,4684. R. Gorr. 2,53,24. *schlimmer:* अतः प्रतिविशिष्टानि दुःखान्यन्यानि MBh. 4,602. — Vgl. प्रतिविशेष.

— सम्, partic. संशिष्ट *übrig geblieben* TS. 7,3,20,1.

शिषाण Hariv. 7426 fehlerhaft für शिशान; s. u. 2. शा.

1. शिष्ट (partic. von 1. शास्) P. 6,4,34. 8,3,60. 1) adj. *a) angewiesen, befohlen, gefordert* AV. 2,29,4. 5,26,4. उत्पत्ति° und उत्पन्न° *von vorn herein gefordert* Schol. zu Kâtj. Çr. 1,4,16. 3,3,8. 5,16. 5,2,7. 9,10. — *b) gelehrt, traditus:* शिष्टं नाधीयीत Kauç. 141. आचार्यशिष्टा या जातिः MBh. 12, 4008 (आचार्यशास्ता 3,1691). AK. 3,6,2,25. — *c) angewiesen:* अपि चापि मया शिष्टः (= मत्तो ऽधिकैः Comm.) कार्यं वो भर्तृशासनम् R. 2,45,9. — *d) unterrichtet, gebildet, wohlgesittet;* m. *ein gebildeter Mann, ein geistig und sittlich hoch stehender Mann* Çat. Br. 13,1,6,1. °संमत M. 3,39. ब्राह्मण 12,108. fg. Jâgn. 1,113. 150. MBh. 1,35. अशिष्टानां नियन्ता हि शिष्टानां परिरक्षिता 6485. 3,13763. fg. 5,7103. शिष्टाकृति adj. 12,4262. 13,2408. 6299. शिष्टाचीर्ण (धर्म) 6454. R. 2,31,37. 44,4. Spr. (II) 1169. 3034 (= Ragh. 1,28). 3040. (I) 2985. Varâh. Bṛh. S. 19,17. Kathâs. 61, 188. शेषं तु ज्ञेयं शिष्टप्रयोगात् AK. 3,6,8,46. मित्राणि तुल्यशिष्टानि *von gleicher Bildung* Mârk. P. 24,8. 37,2 (Gegens. पाप). Pańkat. 92,19. Hit. 93,21, v. l. °सभां कृत्वा 100,15. Comm. zu TS. Prât. 1,1. शिष्टाचार m. und adj. MBh. 3,13759. fgg. 13,2028. Ind. St. 5,307, N. 3. 10,98, N. Verz. d. Oxf. H. 208, *a*, 1. 265, *b*, 34. Müller, SL. 108. Sarvadarçanas. 157,14. fg. अशिष्टव्यवहार Siddh. K. zu P. 2,3,27. — 2) n. *Vorschrift über:* ध्रुवशिष्टि ऽपरेषाम् ṚV. Prât. 6,12. *Belehrung:* शिष्टार्थम् (besser शिक्षार्थम् ed. Bomb.; शिष्ट्यर्थम् M. 4,164) MBh. 13,4991. — Vgl. देव°.

2. शिष्ट (von 3. शिष्) 1) adj. *übrig geblieben, übrig* AV. 2,21,3. Çâṅkh. Çr. 9,5,14. M. 3,41. MBh. 3,2299. Hariv. 12536. शिष्टान्नभोजन R. 7, 59, 2, 43. पितृदेवातिथिप्रेष्यशिष्टान्न Mârk. P. 15,52. Sarvadarçanas. 106, 20. fg. Benf. Chr. 296,2. नालशिष्टाः कमलाकराः *von denen nur die Stengel übrig geblieben sind* R. 3,22,25. हतशिष्टाः so v. a. *dem Gemetzel entronnen* MBh. 3,2566. 11753. 15357. R. 5,56,119. हृतशिष्टानां गम्यधनानाम् so v. a. *vom Raube verschont geblieben* Daçak. 62,1. — 2) n. *das Uebrige, Rest, Ueberbleibsel* Çat. Br. 11,5,4,5. Sarvadarçanas. 73, 8. 78,8. °भक्त m. *das Essen von Ueberbleibseln* Kâtj. Çr. 25,5,11. शिष्टाशन Verz. d. Oxf. H. 30, *b*, 36. यज्ञशिष्टाशन Spr. (II) 78. 5025. Bhag. 4,31. हुतशिष्टाशिन् MBh. 7,2334. — Vgl. मधु°.

शिष्टत्व (von 1. शिष्ट) n. *Gelehrsamkeit* H. 66.

शिष्टि (von 1. शास्) f. 1) *Züchtigung, Bestrafung:* शिष्ट्यर्थम् M. 4,164. MBh. 14,888. — 2) *Geheiss, Befehl* AK. 2,8,1,26. H. 277.

शिष्य (wie eben) partic. fut. pass. P. 3,1,109. Vop. 26,17. fg. 1) adj. *zu lehren, tradendus:* तदशिष्यम् P. 1,2,53. — 2) adj. *zu belehren, zu unterweisen:* अ° *der nicht verdient unterwiesen zu werden* Spr. (II) 720. 3578. — 3) m. *Schüler* AK. 2,7,10. H. 79. Halâj. 2,245. शिष्यो वेदविद्यार्थी । अन्तेवासी शिल्पशिक्षार्थी Mit. 267,15. ṚV. Prât. 13,19. 15,1. fgg. Shaḍv. Br. 4,1. Kauç. 139. 141. Gobh. 3,3,2. M. 1,103. 2,69. 140. 208. 242. प्रभृ° 3,156. 4,101. 114. 164. 175. 5,81. 8,70. 299. 317. 9,187. MBh. 12,4260. R. 1,2,5. 52,5. 2,54,10. Kâm. Nîtis. 2,4. Suçr. 1,6,11. 7,5. 13,2. 28,20. Ragh. 1,92. 2,40. Çâk. 31,1. 46,5. Vikr. 35,1. °परंपरा Sâṅkhjak. 71. Spr. (II) 4074. LA. (III) 87,18. °कृत्या Pańkar. 2,8,27. 3,9,11. 17. Verz. d. Oxf. H. 45, *a*, 21. fg. 85, *a*, 20. 93, *a*, No. 149. गुरुशिष्य n. *Lehrer und Schüler* Spr. (II) 4638. am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 20,145. शिष्या f. *Schülerin* MBh. 1,3286. Kathâs. 13,91. 20, 188. गान्धर्व° *in der Tonkunst* 11,18. — Vgl. उप°, प्र°, प्रुक्र°.

शिष्यक (von शिष्य) m. 1) *Schüler* Jâgn. 2,237. — 2) N. pr. eines Mannes Schiefner, Lebensb. 319 (89).

शिष्यता (wie eben) f. *der Stand eines Schülers:* यद्यस्ति वाञ्छा मच्छिष्यतां प्रति । तत्पुत्र्याः Kathâs. 11,27. शिश्रियिरे गुरुतामेकः शेषास्तच्छिष्यतां व्यधुः 19,75. एष मे शिष्यतां प्राप्तः Bhâg. P. 4,2,11. तम् — शिष्यतामनयत् Pańkat. 34,11.

शिष्यत्व (wie eben) n. 1) dass.: पौत्रानादाय कौरवान् । शिष्यत्वेन MBh. 1, 5212. मम शिष्यत्वमापन्नाः R. Gorr. 2,51,10. तद्गवत्वमुपपन्नाः स्मः शिष्यत्वेन Suçr. 1,1,13. fg. — 2) *das Nichtgelehrtwerden:* अशिष्यत्वाच्छिन्नस्य Kât. 2 zu P. 7,1,1.

शिष्यधीवृद्धितन्त्र n. Titel einer Schrift Verz. d. Cambr. H. 53.

शिष्याय् (von शिष्य) *Jmdes* (gen.) *Schüler werden:* शिष्यायितं (impers.) गृहकपोतशतैर्यथास्या: Spr. (II) 1632.

शिष्यीकर् (शिष्य + 1. कर्) *Jmd zum Schüler machen, in Jmdes* (gen.) *Schule geben:* गान्धर्वज्ञस्य तस्यैतां सुतां °करोमि च Kathâs. 11,11.

शिस् (शिष्) Nebenform von 1. शास् P. 6,4,34, Vârtt. 2. Vop. 9,36. Vgl. आ°, प्र°.

शिह्लन s. शिल्हन.

1. शी, शीयते (Nebenform von 2. शद् nach den Grammatikern) P. 7,3,78. 1,3,60. Vop. 8,70. *ausfallen:* यद॑श्वस्य लोमा॑नि शीयन्ते TBr. 3,9,4,4. Çat. Br. 7,4,2,11. *weichen, schwinden, zu Grunde gehen* Spr. (II) 3032. अशीयत नमांसादां बलम् Bhatt. 17,77. शीयमानान्धकारेषु 8,36.

— अति *hinausfallen über:* शम्याम् Kâth. 15,1. *herauskommen aus* so v. a. *verlassen;* mit acc. Khând. Up. 3,12,2. fgg.

— अभि *herabfallen auf:* पर्णं वनस्पतेरिव। अभि नः शीयतां रयिः TBr. 3,7,14,5.

— अव *niederfallen, abfallen:* शं ते प्रुषाव शीयताम् AV. 18,3,60. ये प्रत्यञ्चः शम्याया अवशीयन्ते TS. 1,8,1,1. Çat. Br. 5,2,3,2. Kâth. 15,1. पुष्पाणि Pañkav. Br. 8,4,1.

— निस् *zerfallen, abfallen* Kauç. 83. निःशीयतामयमिति निःशीयमानमास्तृणाति 85. fg.

2. शी, शेते (स्वप्ने) Dhâtup. 24,22. in der älteren Sprache folgende Formen: शेते, शये 3. sg. (P. 7,1,41, Schol.), शेषे, शयते (P. 2,4,73, Schol.), शयाते, शये 1. imper. (P. 3,4,96, Schol.), शयाम् AV. 6,134,1. 11,9,19. शेताम् 10,25. Çat. Br. 11,8,3,5. शेरे 3. pl. AV. 10,3,15. शेरते VS. 13,7. शयीय AV. 18,1,14. शयीत, शयीयाताम् Gobh. 1,6,6. शयीरन् Çat. Br. 12,5,1,2. अशेत 5,5,5,6. 14,1,2,12. अशायत; शिश्ये; शिश्यिरे, शशयाने; (आ)शयिष्टाम्; शयितासि Çat. Br. 11,5,1,11. शयान; शयित्वा. Vom act. nur अशयत् RV. 1,32,7. 3,1,11. 7,18,8. AV. 11,8,16. Çat. Br. 9,1,1,8. Kâth. 11,6. (परि) अशायतम् RV. 1,34,7. शेषन्. Als klassisch gelten शेते, शयाते, शेरते, अशेरत P. 7,4,21. 1,6. Vop. 9,41. fg. शयिष्यते Kâr. 1 zu P. 7,2,10. Vop. 8,60. शयित्वा 26,204. pass. impers. शय्यते P. 7,4,22, Schol. अशायि 3,1,66, Schol. शयित 1,2,19. Vop. 26,104. 129. 1) *stille liegen, daliegen:* अहिः शयत उपपृक्पृथिव्याः RV. 1,32,5.9. संवत्सरं शशयाना: 7,103,1.2. यो अन्तरा दंपती शये 10,162,4. 1,174,8. शेषे वनेषु मात्रोः 8,49,15. 5,32,1.6.8. Vâlakh. 3,2. पृथिव्या आपृणमुणा शयन्ते 10,89,14. 92,1. अधा शयीत निर्ऋतेरुपस्थे 95,14. हता इन्द्रेण पणयः शयध्वे 108,4. AV. 5,30,4. 10,8,26. 12,1,34. यस्ते सर्पो गुहा शये 46. VS. 13,7. यदेवास्य शयानस्योपशुष्यति *ungebraucht dastehend* (Soma) TS. 3,1,10, 3. Ait. Br. 2,13. 5,28. 7,15. Çat. Br. 1,5,3,12. 2,3,1,3. 3,1,1,7. 7,1,2,9. दारु भूतो ऽनर्थः शेते 3,8,4,5. 4,5,9,11. 13,6,2,1. — शये R. Gorr. 2,120,14. शेषे R. Schl. 2,64,29. 72,24. शेते Varâh. Brh. S. 79,39. तस्याः पुरीषे तन्मासं पितरस्तस्य शेरते M. 3,250. Mârk. P. 31,32. निहताश्च — अद्रीणामिव कूटानि धातुरक्तानि शेरते MBh. 1,1172. 4,816. Spr. (II) 69. 1095. मदने न शेरते so v. a. *sich impotent erweisen* Varâh. Brh. S. 76,8. शेष्व MBh. 3,4501. R. 2,9,18 (8,19 Gorr.). शयीत M. 11,224. शयेयम् und शयेय (ed. Calc.) Daçak. 72,16 falsch für शयीय. शयीमहि MBh. 5,4248. शयीरन् Bhâg. P. 5,14,39. अशेत MBh. 13,686. अशयिष्ट Bhâg. P. 3,20,15. शिश्ये (häufig fehlerhaft शिष्ये) Kaush. Up. 2,14. MBh. 4, 826. Hariv. 4771. अशयिषि Daçak. 73,2. शयिष्येते हतौ युधि R. Gorr. 1,22,13. Bhâg. P. 3,17,31. अवाप्स्ये वा श्रियं तां हि शेष्ये (so zu lesen st. शिष्ये) वा निहतो युधि MBh. 2,1964. शेष्यति 5,63. शयिष्यसि R. 3,57,12 (51,30 ed. Bomb.). शयान Ait. Br. 4,5. M. 2,195.197. 4,112. MBh. 1,2947. 3,2427. 2610. R. 2,51,9. 50,35. 63,34. 86,10. Bhâg. P. 3,3,13. शयित *liegend* MBh. 1,2949. Spr. (II) 3269. *gelegen habend* R. 5,32,34. समानोदर्ये P. 4,4,108. — 2) *schlafen* (auch *sich schlafen legen*): न दिवा शयीत Çâñkh. Grhj. 4,11. Âçv. Grhj. 3,9,6. Kâtj. Çr. 4,15,15. सुखं ह्यवमतः शेते Spr. 5188. MBh. 1,5908. 5910. fg. 3,2107. 2340. 2353. 2643. Hariv. 11281. R. 2,88,4. शेषे R. Gorr. 2,6,11. स्थण्डिले AK. 2,7,43. Vet. in LA. (III) 20,6. Bhâg. P. 3,20,17. शये Kathâs. 56,188. Bhâg. 6,18,23. 7,13,40. शेरते MBh. 1,5936. Spr. 3359. (II) 3083. 3085. 3623. Dhûrtas. 74,3. एकः शयीत सर्वत्र M. 2,180. 4,40.75. Kâm. Nîtis. 12,15. शयीमहि Spr. (II) 726. शयीरन् M. 5,73. शयेत् Spr. 4916. शेष्व R. 2,86,3. प्रबुध्यस्व च शेष्व च 6,112,13. शेध्वम् Bhatt. 3,44. अशेत MBh. 1,5033. R. 2,88,6 (96,13 Gorr.). शिश्ये (auch fehlerhaft शिष्ये) Kaush. Up. 4,19. MBh. 6,3055. Hariv. 9119. R. 1,45,30. R. Gorr. 2,5,4. Ragh. 12,21. शनैश्च शिश्ये *schlief ein* Kathâs. 49,254. Bhâg. P. 10,51,13. शयिष्यते R. 2,42,16. 88,21. 3,53,7. शयिष्यमाण Bhâg. P. 7,1,10. शयिता fut. Kathop. 1,11. शयितुम् P. 4,2,15, Schol. शयित्वा R. 2,88,4 (96,5 Gorr.). चरममपि शयित्वा पूर्वमेव प्रबुद्धाः Sâh. D. 67,11. शयान M. 2,220. fg. 4,57. Jâgñ. 1,138. MBh. 1,5571. 5907. 5927. 13,351. 1274. R. 2,44,10. 51,6. 75,31. 86,7. Bhâg. P. 1,6,30. 2,2,2. 7,31. 9,2,4. शयित *schlafend* AK. 3,1,33. H. 443. Hariv. 11281. R. Gorr. 2,67,13. प्रवृद्धनिद्रा° 3,35,64. Kathâs. 56,188. *geschlafen habend* R. 2,87,22 (95,26 Gorr.). R. Gorr. 2,93,13. fg. 96,15. 5,30,16. *eingeschlafen* Çiç. 9,39. impers.: इह तेन महात्मना। शर्वरीं शयितं भूमौ R. 2,88,2. इदमेषं शयितम् *dies ist der Platz, wo sie geschlafen haben,* P. 2,3,68, Schol. — शयति Pañkat. 174, 1 fehlerhaft für शपति, wie schon Benfey bemerkt hat.

— caus. शाययति, अशीशयत्; mit acc. Schol. zu P. 1,3,88. 4,52. Vop. 22,2. 1) *hinlegen, legen —, setzen —, stecken auf, — in:* तमद्यैव बाणेन हतं पांसुषु शायये R. 4,13,35. शाययन् शरशय्यासु Kathâs. 94,10. Daçak. 78,10. Bhatt. 17,111. Pañkar. 1,6,52 (besser पाययामास v. l.). उत्तानशायित Hariv. 9233. महीतले R. 7,7,22. Râga-Tar. 2,102. तैलद्रोण्याम् R. 2,66,16 (68,50 Gorr.). R. Gorr. 2,80,20. पर्यङ्के Bhâg. P. 3,31,26. इभकुम्भशायितपद Spr. 2511. चन्दनचूर्णा° (so ed. Bomb.) Pfeil MBh. 8,4644. — 2) *schlafen legen, — lassen, — gehen heissen* Bhâg. P. 10,7,5. Bhatt. 8,83. शायित Spr. (II) 1634. Râga-Tar. 5,334. Bhâg. P. 10,3,49.

— desid. शिशयिषते P. 1,3,62, Schol. 2,9, Schol. *schlafen wollen:* शिशयिषमाण Daçak. 129,15. — Vgl. शिशयिषा fg.

— intens. शाशय्यते P. 7,4,22. Vop. 20,16. शेशियत P. 1,2,19, Schol.

— अति 1) *früher als ein Anderer* (acc.) *schlafen, — sich zur Ruhe begeben:* अहं पतीन्नातिशये MBh. 3,14686. 14689. नैतानतिशयेत् 12,3998. — 2) *übertreffen,* mit acc.: अतिशेते हि ते वाक्यं (subj.) कर्मैतत्प्रथितं भुवि MBh. 4,1931. कालो ऽतिशेते कालीम् Pat. zu P. 5,3,55. Çañk. zu Brh. Âr. Up. 6,4,28. पूर्वान् — तया (भक्त्या) अतिशेप्ये Ragh. 5,14. अन्यान्यप्यतिशेरते यस्या गुणाः Bhatt. 7,46. °शयित (!) Râga-Tar. 3,223. अत्यशेत 4. Bhâg. P. 3,23,11. अत्यशेरत तद्दंग सुपर्णार्कमारुताः Bhatt. 8,1.

नातिशिश्ये (beide Ausgg. °शिष्ये; रणे कार्ष्णिरैन्द्रिम् Hariv. 7498. तं ब्रुवन्तम् — नैवातिशयितुं शक्तो बृहस्पतिरपि ब्रुवन् R. 5,90,23. °शयान Sâh. D. 133, 10. गत्या चातिशयन्याति मनोवायुखगाधिपान् R. 6, 82, 92. °शय्यमान pass. P. 5,3,55, Vârtt. 6. °शयित in act. Bed. mit acc. P. 3,4, 72, Schol. Bhâg. P. 5,24,10. ohne acc. *ungewöhnlich, bedeutend, ausserordentlich:* वर्णानां संनिधिः P. 1,4,109, Schol. °त्व n. Comm. zu Spr. (II) 1685. mit pass. Bed.: °शयितो गुरुर्भवता P. 3, 4, 72, Schol. पुत्रेण नातिशयितो यः प्रज्ञादानविक्रमैः Mârk. P. 21, 99. 113, 28. 116, 7. impers.: अतिशयितं भवता P. 3, 4, 72, Schol. अनतिशयनीय *unübertrefflich* Kir. 5,52. — Vgl. अतिशय fgg. — caus. *übertreffen:* °शायित mit pass. Bed. Mârk. P. 130, 10. Vgl. अतिशायन.

— व्यति *hinausreichen über, überbieten:* सर्वतो भ्रातृव्यं व्यतिशये Kâth. 34,7.

— अधि *ruhen in, auf, liegen —, sich legen auf* (loc.; gewöhnlich aber acc. P. 1, 4, 46. Vop. 5,2): दश मासाञ्छशयानः कुमारो अधि मातरि RV. 5, 78, 9. स्तम्बे Âçv. Çr. 3,14,20. अक्रोन्द्रतल्पे Bhâg. P. 3, 8, 10. यच्चक्षुरध्यशेत *auf weichem Auge er lag* Çat. Br. 7,1,2,1. 7. या कृता अधिशेरते 14,6,1,10. — पृथिवीमधिशिश्यिरे MBh. 6,3961. 7, 6509. R. Gorr. 2,8,59. अध्यशयिष्ट गाम् Bhatt. 15,114. रत्नाकरम् Vishnu Ragh. 13,6. शय्याम् R. 2,88,12. Bhatt. 18,79. आत्मार्कां सिद्धान्तशय्यामधिशय्य Sâh. D. 31, 10. शिलाविशेषान् Ragh. 16,49. Çâk. 33, 2. 3. चिताम् Spr. 1865. अधिक्षिम् (अधिशः) Vop. 5,2. भुजान्तरम् Ragh. 19,32. रथम् 5,28. शेषमधिशयितो विष्णुः Vop. 26,129. वाहनानि so v. a. *besteigen* Bhatt. 14, 74. पाचकेनाधिशयता MBh. 13,4061. *bewohnen, beziehen* (eine Wohnung): लङ्कावनम् Bhatt. 10,35. सिंहस्य पर्वतकुहरमधिशयानस्य Hit. 58,2. ग्रामम् P. 1,4,46, Schol. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,505, Çl. 19. — Statt न रात्रावप्यधिशेते Pañkat. 26,24. fg. liest die ed. Bomb. richtiger न रात्रिमपि शेते. — caus. *legen auf,* mit zwei acc.: अधिशाय्य Daçak. 122, 6. *einlegen an Stelle eines Andern* (instr.): अथाप्यकृतेन त्रिस्त्रजिता मानसमध्यशाययिष्यत् Nid. 9,6. 7. 5,10. 10,7.

— समधि caus. *einlegen an Stelle eines Andern* Nid. 5,10.

— अनु 1) *herumliegen an, in Etwas:* ये सूर्तिका अनुशेरते AV. 8,6,19. शये शयासु प्रयुतो वनानु RV. 3,55,4. *liegen auf* Çvetâçv. Up. 4,5. शयनानि MBh. 7,1391. मक्तीम् 1995. *ruhen in:* मयि Bhâg. P. 3,9,43. — 2) *sich nach Jmd* (acc.) *hinlegen:* शयानं चानुशेते हि तिष्ठन्तं चानुतिष्ठति। अनुधावति धावन्तं कर्म पूर्वकृतं नरम्॥ Spr. 5065. Daçak. 67,3. Bhâg. P. 3, 7,37. 4,23,59. — Vgl. अनुशय fgg. und °शायिन्.

— अभि *liegen auf* (acc.) Çat. Br. 1,2,5,4. 3,1,1,1.

— आ 1) *liegen in, auf* (acc. oder loc.): तमः RV. 1,32,10. 10,124,1. रजसो बुध्नम् 1,52,6. अपः 5,30,6. 8,6,16. योनिम् 10,162,1. 2,11,9. AV. 5,25,9. तल्पम् 17,12. कुसुमान्याशेरते षट्पदाः Vikr. 41. सिरासु RV. 1,121, 11. 4,30,11. 8,41,7. दुरदम्नैनमा शये so v. a. *fällt zur Last* AV. 12,4, 19. — 2) *wünschen* act.: सुद्युम्नस्याशयन्पुंस्त्वम् Bhâg. P. 9,1,37. — Vgl. आशय. — caus. *legen auf* (loc.): तस्यां चितायां नृपतेः शरीरम् — आशीशयत् (अ°?) R. Gorr. 2,83,31.

— अन्वा *sich erstrecken über:* किर्यदङ्गविष्यदन्वा शये उस्य AV. 10,7,9.

— प्रत्या *vor Etwas liegen:* सप्त प्रति प्रवत आशयानम् RV. 4,19,3. 17,7.

— उद् *hervorstehen über:* ये एते अभितः पुच्छकाण्डं शिखण्डास्थे उच्छ्रयाते Çat. Br. 4,5,3,5.

— उप 1) *liegen bei* (acc.), *daneben liegen:* गतासुमेतमुप शेषे RV. 10,18, 8. Çat. Br. 4,1,5,9. स्त्री पुमांसम् 1,1,1,20. 2,5,2,17. 6,3,1,30. TS. 5, 3,7,2. Kâth. 21,2. Kauç. 46. ऋतुकाले — पत्नीमुपशयीत्सदा MBh. 13, 6603. R. 6,8,17. अग्नीन् MBh. 13,353. Kauç. 73. वासः 68. येयं वयसः पतन्तो निर्णामादिका नाद्युपशेते Çat. Br. 10,2,1,6. *liegen auf:* धरण्याम् R. 6,19,70. — 2) *wohl bekommen:* इदं ममोपशेत इदं च नोपशेत इति *das ist mir zuträglich, — gesund* Karaka 3,1. सात्म्यं नाम तद्यत्सातत्येनोपसेव्यमानमुपशेरते (°शेते) 8. — Vgl. उपशय, उपशाय fg.

— नि vgl. निशायिन्, निशिता, निशीथ, निशीथ्या.

— निस् s. निःशयान.

— परि *herumliegen um, umgeben, umfassen:* वैलस्थानं परि तूळ्हा अशेरन् RV. 1,133,1. अहिं परिशयानमर्णः 3,32,11. अश्वाभिधानी मुखं परिशेते Çat. Br. 6,3,1,27. TS. 6,2,8,6. *sich befinden an* oder *in:* त्रिर्नो अश्विना परि त्रिधातु पृथिवीमशायतम् RV. 1,34,7. 6,62,3. विशंविशं मघवा पर्यशायत 10,43,6. (आपः) याः पूताः परिशेरते TS. 3,7,4,17. वपामेकः परिशय आत्मैवात्मानं परि शये 6,3,3,5. सोमपीथम् 5,6,5. आ तृतीयसवनात्परि शेरते *bleiben liegen* 4,2,6.

— प्र *sich legen auf:* प्र सप्तवध्रिराशसा धारामग्नेरशायत RV. 8,62,9.

— प्रति *gegen Jmd* (acc.) *liegen* (vgl. *Jmd anliegen*) so v. a. *nicht von seiner Seite weichen um ihn zur Nachgiebigkeit zu zwingen* (vgl. 1. विश् mit प्रत्युप): अहं विमं जलनिधिं समारप्स्याम्युपायतः। प्रतिशेष्याम्युपवसन् (प्रतिशेष्याप्युप° ed. Bomb.) दर्शयिष्यति मां ततः॥ MBh. 3,16298. प्रतिशिश्ये जलनिधिं विधिवत्कुशसंस्तरे 16300. — Vgl. प्रतिशीवन्.

— वि *ausgestreckt liegen:* पथि व्यशेत Bhâg. P. 10,12,16. *sitzen bleiben auf:* (पक्षिणः) अशक्नुवन्तः पतितुं शिखरेषु व्यशेरत R. 5,95,28. — Vgl. विशय, °शाय, °शायिन्.

— सम् *unschlüssig sein, Anstand nehmen, im Zweifel sein:* संशयामहे MBh. 12,3713. मा संशयिष्ठाः Bhâg. P. 6,11,19. संशयिरे 10,66,25. संशय्य Spr. (II) 1750. संशयानः स्वजीविते *verzweifelnd an* Kathâs. 26,143. act. mit acc. *sich über Etwas nicht einigen können, verschiedener Meinung über Etwas sein:* संशयन्ति साक्षिणः श्रेष्ठाः शुद्ध्यशुद्धी नृपे तदा Mit. 145,9. 10. संशयित mit act. Bed. *unschlüssig, im Zweifel über Etwas seiend* R. 2,88, 16 (96, 19 Gorr.). 5,44,14. Ragh. 14,55. mit pass. Bed. *dem Zweifel unterworfen, zweifelhaft, ungewiss, in Frage stehend, gefährdet* MBh. 1,1779. 6174. 3,248. 4,831. 5,7081. 7,411. 14,1349. R. 3,41,31. 5,1, 81. 6,31,12. Kâm. Nîtis. 8,80. Spr. 3166. n. *Ungewissheit, Zweifel:* केचित्संशयिते (संशयिताः?) स्थिताः MBh. 14,1358. — Vgl. संशय.

3. शी (= 2. शी) adj. am Ende eines comp.; s. जिह्म°, पत्सुतः° (unter पत्सुतस्), मध्यम°, स्योन°. f. = शयन und शान्ति Çabdar. im ÇKDr.

4. शी s. 1. und 2. शा.

5. शी s. श्या.

शीक्, शीकते Dhâtup. 4,1 (सेचने). 11, v. l. (गत्यर्थे). *tröpfeln, stieben:* शिशीके शोणितं व्योम Bhatt. 14,76. घोरशीकिष्ट शोणितम् 15,26. शीकयति Dhâtup. 33,116 (भाषार्थ oder भासार्थ). 34,20 (आमर्षणे, मर्षणे, आमर्शे). *betröpfeln:* (वायवः) चन्द्रावतीतरंगाढ्याः शीकयन्ति च यद्वपुः Halâj. im ÇKDr. शीकाय् mit Dehnung TS. Prât. 3,2. *tröpfeln, stieben* (vom feinen, seltenen Regen): शीकायँत् VS. 22,26. शीकायिष्यँत् und शी-

कितॆं TS. 7,5,11,2. शीकायते P. 3,1,17, Vârtt. 1.

शीकयत m. N. pr. eines Mannes gaṇa तिकादि zu P. 4,1,154. — Vgl. शैकयतायनि.

शीकॆर (von शीक्) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,131. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) m. (gewöhnlich pl.) *feiner Regen, herabfallende Tropfen* AK. 1,1,2,13. H. 165. an. 3,613. Med. r. 230. Halâj. 1,59. °वर्षिन् (मेघ) Hariv. 3802. fg. 3915. Spr. (II) 666. Çâk. 166. Mâlav. 44. Kir. 5,15. शीकराम्भस् Varâh. Bṛh. S. 21,37. शीकरार्द्रैर्मरुद्भिः Ragh. 5,42. Spr. (II) 1067. भागीरथीनिर्झरशीकराणाम् Kumâras. 1,15. Mâlatîm. 147,14. Râǵa-Tar. 3,226. Ragh. 16,62. पक्षैः सजलशीकरैः R. 4,51,38. शीकराम्बु Bhâg. P. 3,15,38. अमृतस्य (sg.) Ḱhandom. 47. सतुषार° (वनानिल) Ragh. 9,68. अवश्याय° Kathâs. 98,11. प्रालेय° Spr. 3349. हिम° (II) 2053, v. l. अग्रहस्तमुमुक्तेन शीकरेण स नागराट्। समीतत (so ed. Bomb.) गुडाकेशं शैलं नीलमिवाम्बुदः (नील इवा°?) MBh. 14,2201. 6,4389 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Kâm. Nîtis. 15,10. Ṛt. 1,15. 2,1 (सशीकराम्भोधर° zu lesen). Ragh. 7,45. Kir. 16,9. Varâh. Bṛh. S. 94,13. Kathâs. 1,2. 109,1. 124,221. Mârk. P. 66,27. Nâgân. 19. Bhâg. P. 8,2,25. करिणां मदशीकरैः 9,11,26. Kâm. Nîtis. 16,28. हर्षबाष्पाम्बुशीकराः Kathâs. 18, 17. 369. बाष्पशीकरवर्षिन् Kumâras. 2,42. स्वेदाम्भसः शीकरैः Spr. (II) 1035. श्रम° Gît. 12,22. Wird bisweilen (auch in den Bomb. Ausgg.) सीकर geschrieben. — 2) n. = शरल (सरल) Med. — Vgl. कर° (auch Ragh. 7,45).

शीकरिन् (von शीकर) adj. *von einem feinen Regen begleitet, mit feinen Tropfen geschwängert, einen feinen Regen bewirkend:* वाता: Sâh. D. 16,6. गङ्गाशीकरिणो मरुतः Ragh. 4,73. कर *ein Wasser ausspritzender Rüssel* Uttarar. 49,3 (63,5) = Mâlatîm. 153,18.

शीकाय् s. u. शीक्.

शीघ्रॆ 1) adj. (f. आ) *rasch, schnell* AK. 1,1,1,60. H. 1470. an. 2,463. Med. r. 92. Halâj. 5,96. Ross Kâtj. Çr. 20,1,30. MBh. 3,2639. हयाः R. 5,41,11. मारुत Kauç. 141. Spr. (II) 1701. 4762 (शीघ्रतम). °पाणि heisst Vâju Shaḍv. Br. 5,8. ग्रह Ind. St. 2,268. fg. MBh. 1,5268. 14, 1714. गति 1,6053. Sûrjas. 2,12 (auch शीघ्रतरा). क्रम Varâh. Bṛh. S. 75,3. Kâm. Nîtis. 19,4. °वेग R. 2,93,11. °स्रोतस् 55,13. 103,25. 5,22, 12. °चार Vikr. 140. °पाठ H. 255. °विक्रम R. 2,39,12. Bhâg. P. 8,10, 41. °पराक्रम R. Gorr. 2,46,19. शीघ्रमध्यचिरकालसंभव (फल) Varâh. Bṛh. S. 94,8. तार *rasch wirkend* Suçr. 1,33,13. रामदर्शनशीघ्रेण प्रहर्षेण so v. a. *alsbald hervortretend* R. 5,54,6. शीघ्रम् adv. *rasch, schnell, unverzüglich* AK. Halâj. 4,12. शीघ्रं वर्षति VS. 22,26. अद्यः शीघ्रं वर्त्तेभ्यः TS. 7,4,14,1. आर्द्रि शीघ्रं यत्ति Kâtj. Çr. 14,3,21. Ṛv. Prât. 13,6. शीघ्रमेव निपात्यताम् MBh. 1,6034. गच्छाम 6040. 3,1724. 1728. 2520. 2615. 2714. 2763. 2768. R. 1,2,9. 8,4. 9,40. 45. 61,8. 62,22. 2,36,24. 63,41. 70,21. R. Gorr. 2,46,19. 3,68,29. Suçr. 1,18,14. P. 3,3,133, Schol. Mṛḱḱh. 176,17. Varâh. Bṛh. S. 89,13. Kathâs. 15,117. Hit. 43, 17. Vet. in LA. (III) 4,3. 25,2. 3. Çuk. ebend. 37,17. Pańḱat. 128,4. शीघ्रतरम् 88,6. शीघ्रेण = शीघ्रम् MBh. 4,1398. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Agnivarṇa Hariv. 829. VP. 387. Bhâg. P. 9,12,5; vgl. शीघ्रग. — 3) f. आ a) *Croton polyandrum Roxb.* oder *Croton Tiglium Lin.* Râǵan. im ÇKDr. — b) N. pr. eines Flusses MBh. 6,336 (VP. 183). — 4) n. a) *der Punkt der grössten Schnelligkeit eines Planeten, Conjunction* Gaṇit. Spashṭâdh. 18. Golâdhj. Ḱhedjak. 30. °कर्मन् Sûrjas. 2,37. °फल 44. °केन्द्र n. *Excentricität, Abstand eines Planeten vom Punkte seiner grössten Schnelligkeit* Comm. zu 55. Gaṇit. Spashṭâdh. 18. °परिधि Sûrjas. 2,55. शीघ्रोच्च n. *Apex der grössten Schnelligkeit eines Planeten, Conjunction* Comm. zu 30. zu Gaṇit. Grahânaj. 14. — b) *die Wurzel von Andropogon muricatus* H. an. Med. — c) = चक्राङ्ग diess. — Vgl. मनः°, शैघ्र und शैघ्र्य.

शीघ्रकारिन् adj. *rasch zu Werke gehend* Hariv. 8145. *rasch zum Ziele führend:* उपाय Kathâs. 115,95. — Vgl. आशुकारिन्.

शीघ्रकृत् adj. *rasch zu Werke gehend* MBh. 8,2930.

शीघ्रकृत्य adj. *rasch zu vollbringen:* कार्य Spr. 2986.

शीघ्रग 1) adj. (f. आ) *sich rasch bewegend, einen schnellen Lauf habend* MBh. 1,1235. Hariv. 10843. R. 5,2,5. हय 2,49,11. 97,20. 3,31,3. 4, 28,31. रथ MBh. 2,553. नदी R. 2,46,28. 52,3. 68. R. Gorr. 2,55,14. Suçr. 1,45,2. °सत्त्व Varâh. Bṛh. S. 5,54. 69,20. सु° R. 1,67,26. — 2) m. a) ein N. *der Sonne* MBh. 3,155. — b) N. pr. α) eines Sohnes des Agnivarṇa R. 1,70,40 (72,29 Gorr.). 2,110,31. fg. (119,28. fg. Gorr.). — β) eines Hasen Pańḱat. 164,3.

1. शीघ्रगति f. *die grösste Schnelligkeit eines Planeten in seiner Bewegung* (welche stattfindet, wenn er bei der niederen Apsis, d. i. Conjunction, angelangt ist) Varâh. Bṛh. S. 2, S. 4, Z. 11. fg.

2. शीघ्रगति adj. = शीघ्रग Ind. St. 10,277. शीघ्रतरगति ebend.

शीघ्रगत्व n. nom. abstr. von शीघ्रग 1) Kâm. Nîtis. 19,7.

शीघ्रगामिन् adj. = शीघ्रग R. 4,52,6. Spr. (II) 3634, v. l. Pańḱar. 1, 1,64. 7,67.

शीघ्रचेतन 1) adj. *rasch zur Besinnung kommend:* श्वन् Spr. (II) 4427. — 2) m. *Hund* Çabdam. im ÇKDr.

शीघ्रजन्मन् m. *Guilandina Bonducella* Çabdak. im ÇKDr.

शीघ्रजव adj. *sich rasch bewegend, schnell laufend:* हयाः R. 2,68,6.

शीघ्रता (von शीघ्र) f. *Raschheit, schnelle Bewegung, schnelles Verfahren* MBh. 14,2157.

शीघ्रत्व (wie eben) n. dass. MBh. 4,1655. R. 7,59,3,10. Mârk. P. 40,31.

शीघ्रपातिन् adj. *schnell fliegend, sich rasch bewegend, rasch zu Werke gehend* Kâm. Nîtis. 16,12.

शीघ्रपुष्प m. = अगस्त्यवृक्ष Râǵan. im ÇKDr.

शीघ्रबाह्वकायन m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,19.

शीघ्रबोध adj. *schnell zu verstehen;* m. als Titel eines grammatischen und eines astronomischen Werkes Colebr. Misc. Ess. 2,48. Verz. d. B. H. No. 884. fgg.

1. शीघ्रयान n. *rascher Gang, rasches Fahren* MBh. 3,2638. 2749 (pl.).

2. शीघ्रयान adj. = शीघ्रग Kâm. Nîtis. 19,16.

शीघ्रयायिन् adj. dass. R. 2,57,8.

शीघ्रवह adj. (f. आ) *schnell fliessend:* नदी Suçr. 1,172,11.

शीघ्रवाहिन् adj. *schnell fahrend:* वाहन Spr. (II) 3634.

शीघ्रवेधिन् adj. *rasch schiessend* H. 772. Halâj. 2,316.

शीघ्रसंचारिन् adj. = शीघ्रग R. 5,15,11.

शीघ्राय् (von शीघ्र), °यते *sich in rasche Bewegung setzen* gaṇa भृशादि zu P. 3,1,12. शीघ्रायमाण Bhaṭṭ. 3,37.

शीघ्रास्त्र (शीघ्र + अस्त्र) adj. *dessen Geschosse rasch fliegen;* davon nom. abstr. °त्व n. MBh. 7,6249.

शीघ्रिन् (von शीघ्र) adj. *hastig zu Werke gehend, — lesend* Spr. (II) 2110.

शीघ्रिय (wie eben) 1) adj. = शीघ्र. — 2) m. *a)* ein N. Vishṇu's und Çiva's. — *b) Katzenbalgerei* Wilson nach Çabdârthak.

शीघ्र्य (wie eben) adj. *hastig* VS. 16,31.

शीत (partic. von श्या; vgl. शीन) P. 6,1,24. Vop. 26,90. fg. 1) adj. (f. आ) *a) kalt, kühl* (Gegens. उष्ण, तप्त) AK. 1,1,3,21. H. 1385. an. 2, 201. Med. t. 64. (अङ्गाराः) शीताः सन्तो हृदयं निर्दहन्ति RV. 10,34,9. तक्मन् AV. 1,25,4. 5,22,10. Monate 8,9,17. 18,2,22. Wind VS. 23,26. Çat. Br. 1,4,1,16. 5,4,1. 8,6,1,19. भस्मन् Kauç. 83. MBh. 3,12041. 6, 5786. R. 2,41,15. 44,10. 50,11. 91,15. R. Gorr. 2,115,18. 3,22,11. 27. 78,28. 5,73,19. शीताग्नि 7,23,4,18. 60,1. Suçr. 1,37,16. fgg. 115,17. Megh. 43. Spr. (II) 2859. 5243. Çâk. 102. Varâh. Bṛh. S. 54,94. Kathâs. 18,101. 62,38. Dhûrtas. 92,7. °गात्रप्रतीकार Verz. d. Oxf. H. 319,*a*,6. सुख° R. 3,78,13. मृत° *nach dem Kochen wieder kalt geworden* Suçr. 1,133,14. सु° 2,101,1.3. Kathâs. 45,189. अ° Bhâshâp. 35. शीतंकृत्य und शीतं कृत्वा gaṇa साक्षादादि zu P. 1,4,74. — *b) träge, lässig* (अलस, जिह्म) Med. H. an. — *c)* = क्वथित Çabdak. im ÇKDr. fehlerhaft für मृत. — 2) m. *a)* N. verschiedener Pflanzen: *Calamus Rotang Willd.* AK. 2, 4,2,10. Trik. 3,3,187. H. 1137 (शीत mit dem Schol. zu lesen). H. an. Med. Halâj. 2,46. *Cordia Myxa Lin.* AK. 2,4,2,15. H. an. Med. = अशनपर्णी Çabdar. im ÇKDr. = श्लेष्मातक Ratnam. 161. = पर्पट und निम्ब Râgan. im ÇKDr. — *b) Kampfer* Râgan. im ÇKDr. — 3) f. आ N. pr. eines Flusses MBh. 3,11063. R. 4,44,80. Mârk. P. 59,7. VP. 170 (2, 2,??). die Bomb. Ausg. des MBh. und VP. wohl richtiger सीता. — 4) n. AK. 3,6,2,22. *a) Kälte, Frost* (Gegens. उष्ण und घर्म) AK. 1,1,2,20. Trik. 1,1,88. H. an. Med. उष्णे वर्षति शीते वा मारुते वाति वा भृशम् M. 11,113. 12,77. R. 2,61,4. 100,7. 4,44,83. Suçr. 1,22,6. 112,20. Spr. (II) 1067. 2614. 4344. (I) 2759. 2987. fgg. 4854. 5073. Varâh. Bṛh. S. 21, 19. 55,14. °घ्न Kathâs. 25,92. 60,206. Râga-Tar. 3,163. तीव्र° 169. fg. 177. 5,195. 6,364. Bhâg. P. 11,29,37. Pańkat. I,436. Vop. 26,91. अतीतानि शीतानि P. 2,1,6, Schol. अति° Spr. (II) 2504. Mârk. P. 99,4. 9. — *b) kaltes Wasser:* निर्झरिणः शीतेन वार्यन्ति TS. 6,2,2,7. *Wasser* Çabdam. im ÇKDr. — *c)* = त्वच (wohl *Cassia-Rinde*) Râgan. im ÇKDr. — Vgl. अतिशीतम्, पानीयशीत, बहिर्शीत, महाशीता, शैत्य.

शीतक (von शीत) 1) adj. (f. शीतिका) *a) kühl* AV. 18,3,60. — *b) kalt —, ohne Feuer zu Werke gehend, träge, lässig* P. 5,2,72. AK. 2, 10,19. H. 383. an. 3,104. fg. Med. k. 164. Halâj. 2,232. — *c)* = अस्वस्थ H. an. = सुस्थित Med. — 2) m. *a) die kalte Jahreszeit* gaṇa यावादि zu P. 5,4,29. H. an. Med. — *b) Scorpion* Çabdam. im ÇKDr. — *c) eine best. Pflanze,* = अशनपर्णी Çabdar. im ÇKDr. — *d)* pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,27.

शीतकर 1) adj. *kühlend* Suçr. 1,176,3. — 2) m. *der Mond* (*der Kaltstrahlige*) Varâh. Bṛh. S. 4,29. 5,36. 19,2. 28,19. Bṛh. 2,19. Kathâs. 108,98. अम्भः° *der Mond im Wasser, der sich im Wasser abspiegelnde Mond* Prab. 112,3.

शीतकाल m. *die kalte Jahreszeit* Suçr. 1,179,9. Ṛt. 4,7. Spr. (II) 1850. Varâh. Bṛh. S. 55,9.

शीतकिरण m. *der Mond* (*der Kaltstrahlige*) Varâh. Bṛh. S. 4,5. Bṛh. 25 (23),8. Verz. d. Oxf. H. 253,*a*,12. शीतोष्णकिरणौ *Mond und Sonne* Mâlav. 88.

शीतकुम्भ 1) m. *wohlriechender Oleander* Ratnam. 78. — 2) f. ई *Pistia Stratiotes Lin.* Ratnam. 82.

शीतकृच्छ्र m. *eine Kasteiung, bei der man nur Kaltes geniesst,* Mit. im ÇKDr.

शीतक्रिया f. *Abkühlung* Mâlav. 48,17.

शीतक्षार n. *gereinigter Borax* Râgan. im ÇKDr.

शीतगन्ध 1) n. *weisser Sandel* Râgan. im ÇKDr. — 2) f. आ *Mimusops Elengi Lin.* Ausn. 51; vgl. सीधुगन्ध.

शीतगु m. *der Mond* (*der Kaltstrahlige*) Varâh. Bṛh. 2,1. 16. 9,1. 20, 5. Laghuǵ. 2,10 in Ind. St. 2,285. Kathâs. 55,183.

शीतचम्पक m. = तर्पण und दिन H. an. 5,7. = आतर्पण und दीप Med. k. 232. *Spiegel* (दर्पण) Çabdârthak. bei Wilson.

शीतज्वर m. *kaltes Fieber* Verz. d. B. H. No. 965. Kathâs. 25,89. 91. 66,96.

शीतता (von शीत) f. *Kälte:* अप्सु Kan. 2,2,5. यथा शीतोष्णयोर्मध्ये भवेन्नोष्णं न शीतता MBh. 3,12478. हिमवान् शीततां त्यजेत् R. 2,112,18. सुतप्तमपि पानीयं पुनर्गच्छति शीतताम् Spr. 3333. (II) 4696. Vet. in LA. (III) 19,16. Bhâg. P. 2,10,23.

शीतत्व (wie eben) n. dass. R. 5,36,21. Sâh. D. 11,8.

शीतदीधिति m. *der Mond* (*der Kaltstrahlige*) Varâh. Bṛh. S. 24,31.

शीतदूर्वा f. = श्वेतदूर्वा Ratnam. 180. fehlerhaft für सित°.

शीतद्युति m. *der Mond* (*der Kaltstrahlige*) Verz. d. Oxf. H. 193,*a*,9.

शीतपर्णी f. *Gynandropsis pentaphylla Dec.* Ratnam. 239. °पर्णि des Metrums wegen Suçr. 2,367,19.

शीतपाकिनी f. = काकोली Çabdam. im ÇKDr. = महासमङ्गा Râgan. im ÇKDr.

शीतपाकी f. Vop. 4,15. *eine best. Gemüsepflanze* MBh. 13,4365. *Sida cordifolia* Çabdar. im ÇKDr. Mad. in Nigh. Pr. = काकोली Ratnam. 308. = गुञ्जा *Abrus precatorius* Râgan. im ÇKDr.

शीतपाक्य n. wohl *eine best. Pflanze* oder *Frucht* Suçr. 1,214,2.

शीतपाणि adj. *kaltstrahlig:* der Mond Shaḍv. Br. 5,9.

शीतपित्त n. *eine durch Erkältung entstandene Geschwulst wie von einem Wespenstich, von Fieber und Erbrechen begleitet,* Bhâvapr. 7. Çârṅg. Saṁh. 1,7,67. Verz. d. B. H. No. 967. 975. Verz. d. Oxf. H. 314,*a*,22. 316,*b*,9. 357,*a*,5 v. u. Wise 269.

शीतपुष्प 1) m. *Acacia Sirissa* (शिरीष) *Buch.* — 2) f. आ *Sida cordifolia.* — 3) n. *Cyperus rotundus* Râgan. im ÇKDr.

शीतपुष्पक 1) m. *Calotropis gigantea* Râgan. im ÇKDr. — 2) n. *Erdharz* Çabdak. im ÇKDr.

शीतपूतना f. N. einer die Kinder quälenden Unholdin MBh. 3,14481. Suçr. 2,384,6. 391,4. Çârṅg. Saṁh. 1,7,109. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,27.

शीतप्रभ m. *Kampfer* Râgan. im ÇKDr.

शीतप्रिय m. = पर्पट Râgan. im ÇKDr.

शीतफल m. *Ficus glomerata* und *Cordia Myxa Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

शीतबला f. = महासमङ्गा Râǵan. im ÇKDr.

शीतभानु m. *der Mond* (*die kalte Sonne*) Çabdar. im ÇKDr.

शीतभीरु 1) adj. *gegen Frost empfindlich.* — 2) m. *Jasminum Zambac* AK. 2,4,2,50; vgl. शतभीरु.

शीतभीरुक 1) adj. *gegen Frost empfindlich.* — 2) m. *eine Reisart* Suçr. 1,195,7. Vâgbh. 1,6,2.

शीतभोजिन् adj. *Kaltes zu geniessen pflegend* P. 3,2,78, Schol.

शीतमञ्जरी f. *Nyctanthes arbor tristis Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

शीतमय (von शीत) adj. *kalt, kühl:* रस Hariv. 2478.

शीतमयूख m. 1) *der Mond* (*der Kaltstrahlige*). — 2) *Kampfer* (wie alle Wörter für *Mond*) H. an. 5,9. Med. kh. 19.

शीतमयूखमालिन् m. = शीतमयूख 1) Varâh. Brh. S. 8,24.

शीतमरीचि m. 1) *der Mond* (*der Kaltstrahlige*). — 2) *Kampfer* Çabdar. im ÇKDr.

शीतमूलक n. *die Wurzel von Andropogon muricatus* Râǵan. im ÇKDr.

शीतमेह m. *kalte Harnruhr* Çârṅg. Saṁh. 1,7,43. Bhâvapr. 7. heisst auch श्वेतमेह.

शीतमेहिन् adj. *an der kalten Harnruhr leidend* Karaka 2,4.

शीतय् (von शीत), °यति *abkühlen:* यः शीतयति शीतांशुर्लोकान्सर्वानिमान् Hariv. 14995.

शीतरम्य m. *Lampe* Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

शीतरश्मि 1) adj. *kaltstrahlig;* davon nom. abstr. °त्व n. Çâk. 54. — 2) m. *der Mond* MBh. 6,485. 13,2645. Hariv. 8721. 14995. R. Gorr. 2,16,44. Spr. (II) 2468. Varâh. Brh. S. 4,23. 31. 96,15. Brh. 2,2. °ज m. *der Sohn des Mondes* d. i. *Mercur* Brh. S. 104,21.

शीतरसिक (von शीत + रस) adj. *den Geschmack von Kälte bewirkend* Suçr. 1,190,1.

शीतरुच् m. *der Mond* (*der Kaltstrahlige*) Çiç. 9,25.

शीतज्वर m. du. *kaltes und hitziges Fieber* TS. 2,5,2,3. 4.

शीतल (von शीत) gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. 1) adj. (f. आ) *a*) *kühl, kalt, kühlend* AK. 1,1,2,21. Trik. 1,1,88. 3,3,408. H. 1385. an. 3,687. Med. l. 139. न्यग्रोध R. 2,55,22. वायु 3,22,15. Suçr. 1,45,4. जल 100, 18. 131,16. 164,6. 214,3. 2,45,2. क्रिया 1,38,2. मेह Çârṅg. Saṁh. 1,7, 43. Mrkkh. 49,25. Rt. 1,6. Megh. 96. Ragh. 1,43. Çâk. 69. Spr. (II) 138. 748. 1067. 1463. 1742. 1850. 2053. 3078. 3260. 5241. fg. (I) 2719. 3185. Varâh. Brh. S. 27,8. 28,12. Kathâs. 53,160. Râǵa-Tar. 1,213. निर्दोषस्य हि तस्यासन्सर्वतः शीतला दिशः 4,86. Prab. 21,4. Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,40. चन्दन° *wie* R. 3,79,6. Kathâs. 31,23. हिमोत्सर्गादि° Mârk. P. 104,23. शीतलतर Çiç. 9,4. अ° 86. अति° Spr. (II) 4245. Râǵa-Tar. 6,19. अत्यन्त° Cit. beim Schol. zu Çâk. 86. सु° MBh. 3,2535. Kaurap. 2. Spr. (II) 451. 2215. — *b*) *leicht frierend, zum Frost geneigt* Verz. d. Oxf. H. 306,*b*,11. — *c*) *im Herzen abgekühlt, frei von Leidenschaft:* धीरस्य शीतलं चित्तम् Ashṭâv. 18,81. 1,16. 18,22. 23 (शीतलाच्छान्तरात्मनः zu lesen). सा शोकपिहितकोर्या तस्थौ प्रशमशीतला Râǵa-Tar. 6,294. — *d*) *Jmd kalt lassend, nicht näher berührend:* महदपि परडःखं शीतलम् Vikr. 90. — 2) m. *a*) *Wind* Trik. 3,3,408. H. ç. 171. — *b*) *der Mond* Çabdar. im ÇKDr. — *c*) Bez. verschiedener *kühlender* Pflanzen und Stoffe: = अशनपर्णी AK. 2,4,5,15. Med. = तालपर्णी H. an. *Cordia Myxa Lin.* Çabdaḱ. im ÇKDr. *Michelia Champaka* (चम्पक) *Lin.* Râǵan. im ÇKDr. *eine Art Kampfer* und *das Harz der Shorea robusta* ebend. — *d*) *eine best. Begehung beim Eintritt der Sonne in den Widder* Çabdar. im ÇKDr. — *e*) N. pr. des 10ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 27. H. an. — 3) f. आ *a*) Bez. verschiedener Pflanzen: *Pistia Stratiotes Lin.* Çabdaḱ. im ÇKDr. = कुटुम्बिनी und आरामशीतला Râǵan. im ÇKDr. — *b*) *Sand* Râǵan. im ÇKDr. — *c*) *die Göttin der Blattern* Wilson, Sel. Works 2,21. °पूजा 194. °षष्ठी 192. fgg. °व्रत Verz. d. B. H. No. 1209. Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,46. °स्तोत्र Verz. d. Kop. H. 3,*b*. — 4) f. ई *Pistia Stratiotes Lin.* Ratnam. 82. — 5) n. *a*) *Kälte* Çabdar. im ÇKDr. सुशीतले Spr. (II) 1366. — *b*) (nach H. an. masc.) Bez. verschiedener *kühlender* Stoffe: *Sandel; grüner* (*schwarzer*) *Eisenvitriol; Erdharz* H. an. Med. *die Wurzel von Andropogon muricatus* Çabdaḱ. im ÇKDr. *Perle* und = पद्मक Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. आरामशीतला und राम°.

शीतलक (von शीतल) 1) m. *eine best. Pflanze,* = मरुवक. — 2) n. *eine weisse Lotusblüthe* Râǵan. im ÇKDr.

शीतलच्छद m. *Michelia Champaka* (चम्पक) *Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

शीतलजल n. *Lotusblüthe* Râǵan. im ÇKDr.

शीतलता (von शीतल) f. *Kälte:* वह्निः शीतलतामायाति यस्येच्छया Spr. (II) 545.

शीतलत्व (wie eben) n. = जडता Râǵan. im ÇKDr.

शीतलप्रद m. *Sandel* Çabdârthak. bei Wilson.

शीतलवातक m. *eine best. Pflanze,* = अशनपर्णी Çabdar. im ÇKDr. Vgl. शीतल und वातक.

शीतलस्वामिन् m. = शीतल 2) *e*) Çatr. 10,312.

शीतलीकर् (शीतल + 1. कर्) *abkühlen* Daçak. 156,9. Lalit. ed. Calc. 336,7.

शीतलीजटा f. *eine best. Pflanze;* s. कालानुशारिवा 2).

शीतलीभू (शीतल + 1. भू) *sich abkühlen, kalt werden* Kathâs. 124,139.

शीतवती s. महा°.

शीतवल्क m. *Ficus glomerata* Râǵan. im ÇKDr.

शीतवह adj. (f. आ) *kaltes Wasser führend:* नदी R. 2,49,10.

शीतवातोष्णवेताली f. N. einer die Kinder quälenden Unholdin Hariv. 9542. Vgl. शीतपूतना.

शीतवीर्य adj. *eine kühlende Wirkung äussernd, kühlend:* चन्द्रगभस्तयः Hariv. 8724.

शीतवीर्यक m. *Ficus infectoria Willd.* Râǵan. im ÇKDr.

शीतशिव 1) m. *Anethum Sowa* oder *eine andere Anisart* AK. 2,4, 2,23. Med. v. 64. Suçr. 1,46,9. 146,3. 157,10. fg. 2,79,1. 101,13. 285. 18. *Mimosa Suma* (शमी) *Roxb.* Med. — 2) f. आ *eine Anisart* (मिश्रेया) Râǵan. im ÇKDr. *Mimosa Suma* (शमी) *Roxb.* Ratnam. im ÇKDr. — 3) n. *a*) *Erdharz* AK. 2,4,4,10. Med. — *b*) *Steinsalz* AK. 2,9,42 (सितशिव). H. 942. Med.

शीतशूक m. *Gerste* Çabdârthak. bei Wilson. Vgl. सितशूक.

शीतशैल m. = शीताद्रि Kâlakakra 1,53.

शीतसंस्पर्श adj. *kühl anzufühlen:* वायु R. 3,22,15.

शीतसह 1) adj. *Kälte vertragend.* — 2) m. *ein best. Baum,* = पीलु

Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. श्रा *Vitex Negundo Lin.* und = वासन्ती Râǵan. im ÇKDr.

शीतंह्रद adj. *kühl wie ein Teich* AV. 6,106,3.

शीतांशु (शीत + ग्रंशु) 1) adj. *kaltstrahlig:* der Mond MBh. 1,1145. R. 1,35,17 (36,17 Gorr.). Davon nom. abstr. °ता f. MBh. 1,4162. 3, 15100. °त्व n. 9,2052. — 2) m. *a) der Mond* H. 105, Schol. Halâj. 5, 70. MBh. 3,3008. R. 5,11,4. 7,23,4,20. Varâh. Bṛh. S. 4,25. 27. 17,6. Bṛh. 6,9. Verz. d. B. H. No. 835. Spr. (II) 2322 (doppelsinnig). 5242. Kathâs. 59,3. 62,39. Gît. 9,10. Mârk. P. 99,4. Râǵa-Tar. 2,10. Dhûrtas. 67,18. — *b) Kampfer* (wie alle Wörter für *Mond*) Râǵan. im ÇKDr. °तैल *Kampferoel* ebend.

शीतांशुमन्त् (von शीत + ग्रंशु) m. *der Mond* R. Gorr. 2,88,5.

शीताङ्ग (शीत + 3. ग्रङ्ग) 1) adj. (f. ई) *kaltgliederig* so v. a. *gefühllos* Suçr. 1,279,2. — 2) m. *eine Art Fieber* Verz. d. Oxf. H. 319,*b*, No. 758. — 3) f. ई *eine best. Pflanze,* = हंसपदी Râǵan. im ÇKDr.

शीतातपत्र (शीत - ग्रा° + त्र) n. *ein Schirm gegen Kälte (Regen) und Hitze (Sonnenschein)* Varâh. Bṛh. S. 73,6.

शीताद (wohl शीत + ग्रद) m. *eine best. Krankheit des Zahnfleisches, Scorbut* Wise 305. Bhâvapr. 7. Suçr. 1,303,9. 15. 2,126,1.

शीताद्रि (शीत + ग्रद्रि) m. *das Schneegebirge, der* Himâlaja Çabdârthak. bei Wilson. Kâlakakra 1,53.

शीतान्त m. N. pr. eines Berges VP. 2,2,25. Mârk. P. 55,17. 56,6. fälschlich शीतार्त 55,4.

शीताबला f. *eine best. Pflanze,* = मह्रासमङ्गा Râǵan. im ÇKDr.

शीतार्त 1) adj. *von Kälte gequält* Ǵaṭâdh. im ÇKDr. Kathâs. 25,91. — 2) m. Mârk. P. 55,4 fehlerhaft für शीतान्त.

शीतालु (von शीत) adj. *gegen Kälte empfindlich, frostig; frierend* P. 5,2,122, Vârtt. 7. Ǵaṭâdh. im ÇKDr. Varâh. Bṛh. 17,10. किं शशाङ्केन शीतालोः Spr. (II) 882.

शीताश्मन् m. *der Mondstein* (चन्द्रकान्त) Râǵan. im ÇKDr.

शीतिकावन्त् adj. f. °वती *kühl* AV. 18,3,60. Vgl. शीतिका unter शीतक.

शीतिमन् (von शीत) m. *Kälte* gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123.

शीतीकर् (शीत + 1. कर्) *abkühlen:* °कृत्वा R. ed. Bomb. und Schl. 2,71,7. °कृत्य Gorr. 73,6.

शीतीकरण (von शीतीकर्) n. *Abkühlungsmittel* Suçr. 1,171,20.

शीतीभाव (von शीतीभू) m. 1) *das Kühlwerden, Abkühlung* Nir. 1,9. — 2) *das Erkalten im Herzen, vollständige Beruhigung des Gemüths, die Erlösung auf Erden* Trik. 1,1,133. शितीभाव Lalit. 290. die gedr. Ausg. liest नशीति भावम्, was durch नह्यति भावम् (!) erklärt wird.

शीतीभू (शीत + 1. भू) *kalt werden:* °भूता मोदकाः Suçr. 1,161,18.

शीतेतर (शीत + इतर) adj. *heiss:* °रश्मि m. *die Sonne* H. 95, Schol. शीतेरार्चिस् m. dass. Râǵa-Tar. 2,10.

शीतेषु (शीत + इषु) m. *der kalte Pfeil,* Bez. eines mythischen Geschosses R. 1,29,19. fälschlich शितेषु 32,18. 19 (die ed. Bomb. 30,19. fg. auch hier शीतेषु).

शीतोत्तम n. *Wasser (der beste kalte Stoff)* Çabdak. im ÇKDr.

शीतोद (शीत + उद) 1) n. N. pr. eines Sees VP. 169 (der Text 2, 2, 24 ग्रसितोद). Mârk. P. 55,3. 56,14. — 2) f. श्रा N. pr. eines mythischen Flusses Kathâs. 18,234. 350 (hier शितोदा gedr.).

शीतोपचार (शीत + उ°) m. *eine Kur mit kalten Mitteln* Pańkat. 43,9.

शीतोष्ण (शीत + उष्ण) 1) adj. (f. श्रा) *kalt und warm:* शीतोष्णा ग्रपः समानीय Âçv. Çr. 6,9,1. Gṛhj. 1,17,6. 17. 3,8,9. Suçr. 1,15,4. °वर्ष 19,10. °वायव: R. Gorr. 2,33,10. Ind. St. 2,258. °किरणौ so v. a. *Mond und Sonne* Mâlav. 88. नाति° Ragh. 4,8. — 2) f. श्रा N. pr. einer Unholdin; so ist wohl Wilson, Sel. Works 2,232 st. शीलोष्णा zu lesen. — 3) n. sg. oder du. *Kälte und Hitze* P. 2,4,13, Schol. sg. Spr. (II) 4974. du. 1687. MBh. 3,12037. 12478. im comp. Bhag. 2,14. R. 2,44,9. Varâh. Bṛh. S. 46,39. Ind. St. 1,401,3. Bhâg. P. 3,9,8.

शीतोष्म oder शीतोष्मन् (शीत + ऊ°) n. N. eines Sâman Ind. St. 3, 240,*a*. शै° v. l.

शीत्कर् und सीत्कर् *den Laut* çît oder sît *hervorbringen;* insbes. *vom geräuschvollen Beben der Lippen geschlechtlich aufgeregter Weiber:* स्रस्तता वपुषि मीलनं दृशोर्मूर्छना च रतिलाभलक्षणम् । श्लेषयेत्स्वजघनं मुहुर्मुहुः सीत्करोति गलगद्गदाकुला ॥ Ratirahasja bei Mallin. zu Kir. 9,50. Gît. 4,19. °कृत n. *der Laut* çît oder sît Spr. (II) 1915. 2302. Kir. 9,50. Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,29. पटकैश्चाटुसीत्कृतैः Râǵa-Tar. 1, 213. als *Beifallsbezeigung* H. 1403.

शीत्कार und सीत्कार m. = शीत्कृत, सीत्कृत (s. u. शीत्कर्) Trik. 3,3,78. Spr. 2990. 3160. Gît. 12,16. °शीकराः aus Gaṇeça's Rüssel Kathâs. 1,2. 109,1. सशीत्कारमाननम् Vikr. 103. — MBh. 6,4389 fehlerhaft für शीकर, wie die ed. Bomb. liest.

शीत्कारिन् und सीत्कारिन् adj. *den Laut* çît oder sît *hervorbringend:* वक्त्र Spr. (II) 3801.

शीत्कृतिन् und सीत्कृतिन् (von °कृत) adj. dass. Nalod. 2,62.

शीन (partic. von श्या; vgl. शीत) 1) adj. *geronnen, dick geworden, gefroren* P. 6,1,24. Vop. 26,90. fg. H. 1494. Halâj. 2,121. = मूर्ख (wohl fehlerhaft für मूर्त) H. an. 2,288. Med. n. 21. घृत, यवागू P., Schol. Vop. n. *Gefrorenes, Eis* VS. 25,9. — 2) m. = ग्रजगर *Boa* H. an. Med.; vgl. शीर.

शीपल्य adj. *mit* Çîpâla *genannten Pflanzen besetzt:* स्थावरा याः शीपल्यास्तास्वभ्यत्रेयुः Shaḍv. Br. 3,1. शैवल्याः v. l.

शीपाल 1) m. oder n. *Blyxa octandra Rich.* (eine gewöhnliche Wasserpflanze): उद्नः शीपालमिव वातं ग्राब्रत् Ṛv. 10,68,5. Âçv. Gṛhj. 2, 8,14. 4,4,8. — 2) f. श्रा *ein mit diesen Pflanzen besetztes Wasser:* मधु परुष्णी शीपाला शमास्ने ग्रस्तु AV. 6,12,3. — Vgl. शैवल, शैवाल.

शीपुद्रु m. von unbekannter Bed. AV. 6,127,2.

शीफर adj. = स्फीत und रम्य Aǵajapâla bei Wilson, Daçak. 50. ग्रतिमात्रचित्रोपचारशीफरो रतिप्रबन्धः *reizend* Daçak. 50,3.

शीफालिका f. = शेफालिका Bhar. zu AK. 2,4,2,51 nach ÇKDr.

शीभ्, शीभते Dhâtup. 10,20 (कत्थने).

शीभम् adv. *rasch, schnell:* प्र यात शीभमाशुभिः Ṛv. 1,37,14. 3,33, 12. 10,44,2. AV. 3,13,2. 5,20,7. 13,2,3. TS. 7,4,14,1. Kauç. 29.

शीभत्र m. = शीकर Çabdar. im ÇKDr.

शीभ्य (vgl. शीभम्) 1) adj. *rasch fahrend* VS. 16,31. — 2) m. *Stier* und ein N. Çiva's Çabdârthak. bei Wilson.

शीम s. दुः° und सु°.

शीरु Uṇâdis. 2,13. 1) adj. etwa *scharf, spitz* (von 2. शा) Naigh. 4,1.

Nir. 4,14. (अग्निम्) शीरं पावकशोचिषम् ṚV. 3,9,8. 8,43,31. 91,11. 10,21,1. — 2) m. Boa (अजगर) Çabdar. im ÇKDr. Pañkat. 203,6.

शीरशोचिस् adj. = तिग्मशोचिस्. Agni ṚV. 8,60,10. 14.

शीरिन् m. eine best. Pflanze, = कुरिदर्भ Rāǵan. im ÇKDr.

शीर्ण 1) adj. s. u. 1. शर्. — 2) n. ein best. Parfum, = स्थौणेयक Bhāvapr. im ÇKDr.

शीर्णत्व (von शीर्ण) n. das Morschsein: वितानस्य Mṛkkh. 92,5.

शीर्णनाला f. Hemionitis cordifolia Roxb. Çabdak. bei Wilson. fehlerhaft शीर्णमाला ÇKDr. nach ders. Aut.

शीर्णपत्त्र m. N. verschiedener Pflanzen: Pterospermum acerifolium Willd. Çabdak. im ÇKDr. eine Art Lodhra (पट्टिकालोध्र) und Azadirachta indica Juss. Rāǵan. im ÇKDr.

शीर्णपर्ण 1) m. Azadirachta indica Juss. Rāǵan. im ÇKDr. — 2) f. ई eine best. Pflanze Kauç. 31 (शीर्षपर्णी die Hdschrr.).

शीर्णपाद् m. ein N. Jama's (wunde Füsse habend) Trik. 1,1,71. Vgl. शीर्णाङ्घ्रि.

शीर्णपुष्पिका f. Anethum Sowa Roxb. Çabdak. im ÇKDr.

शीर्णवृन्त m. (die Pflanze) und n. (die Frucht) Wassermelone Çabdak. im ÇKDr. Suçr. 1,216,14. 217,1. Vāgbh. 1,6,91.

शीर्णाङ्घ्रि und शीर्णाङ्घ्रि m. = शीर्णपाद् H. 184.

शीर्ति (von 1. शर्) f. das Brechen Kāṭh. 11,5. Shaḍv. Br. 3,8.

शीर्य (wie eben) adj. zerbrechlich, leicht reissend: °वल्त्वज Gobh. 1,5,20. अ° unzerstörbar Çat. Br. 14,6,9,28. 11,6. 7,2,27.

शीर्वि (wie eben) Uṇādis. 4,54. adj. = हिंस्र Uǵǵval.

शीर्ष 1) n. = शिरस्, शीर्षन् Haupt, Kopf Vop. 3,38. 89. AK. 2,6,2,46. H. 567. Halāj. 2,363. शीर्षम् AV. 4,34,1. उच्छिष्टो न स्पृशेच्छीर्षम् MBh. 13,5022. चालयते R. 1,41,15. 4,20,20. 5,25,46. 7,7,43. Varāh. Bṛh. S. 53,100. 77,3. Muir, ST. 4,298,1 v. u. Bhāg. P. 10,63,35. Lalit. ed. Calc. 377,15. अभियोक्ता वर्तयेच्छीर्षम् so v. a. erkläre sich zur Strafe bereit (wenn der Angeklagte durch ein Gottesurtheil gereinigt wird) Vishṇu in Z. d. d. m. G. 9,679. शीर्षे loc. AV. 7,56,6. सूर्यायाः शीर्षे केशाँ अकल्पयत् 14,1,55. Rāǵa-Tar. 7,1722. Verz. d. Oxf. H. 200,b,5. हे शीर्षे ṚV. 4,58,3. शीर्षयोः MBh. 3,433. शीर्षाणाम् Hariv. 10440. शीर्षाणि und शीर्षा haben wir unter शीर्षन् gestellt. वस्तिशीर्षम् Blase und Kopf Jāǵn. 3,98. °हीन Bhāg. P. 4,7,36. ग्रन्थौ पादस्य शीर्षगे am Oberende (der Bettstelle) befindlich Varāh. Bṛh. S. 79,29. शीर्षोपेत mit Köpfchen versehen (Buchstaben) Spr. 2991. ध्वजशीर्ष oberste Spitze Hariv. 9296. रण° Vordertreffen R. 6,33,4. Häufig am Ende eines adj. comp. (f. आ und ई): अधः° MBh. 13,3478. ताम्र° R. 1,2,15. नत° 3,32,16. बङ्क° (so ed. Bomb.) MBh. 1,8154. मनुष्य° (ध्वज) R. 6,80,15. मुण्ड° 5,27,19. दंश° AV. 4,6,1. MBh. 1,2162. प्रत्यक्शीर्षी Kauç. 44. Auch in Ableitungen von Zusammensetzungen auf शिरस् P. 6,1,62 (z. B. स्थौलशीर्ष von स्थूलशिरस्). — 2) m. N. pr. eines Berges Wilson, Sel. Works 2,24. 27. — 3) f. आ ein best. Metrum: 4 Mal ‒ ‒ ‒ ‒ ‒ ‒ ‒ Colebr. Misc. Ess. 2,159 (II,8). — Vgl. अनन्त°, अप°, अवाक्°, कपि°, क्षीर°, गण°, गो°, चारु°, त्रि°, दश°, द्रुम°, द्वि°, पञ्च° (उरग MBh. 3,4008. 4,753. R. 6,79,67. Bhāg. P. 4,25,21. पवा: MBh. 6,87), पशु°, पुरुष°, पूर्व°, मर्कट°, मल्ल°, मृग°, रथ° (auch R. 6,27,31), वज्र°, वात°, वेद°, शङ्कु°, शत° (शालय: MBh. 6,87), सप्त°, शैर्षायण, शैर्ष्य.

शीर्षक (von शीर्ष) 1) m. der Dämon Râhu Çabdar. im ÇKDr. — 2) n. a) Kopf Bhāg. P. 3,13,36. Pañkar. 3,4,16. Spitze: सस्य° H. 1181. — b) Helm AK. 2,8,2,31. H. 768. Hār. 73. — c) Schädel Rāǵan. im ÇKDr. — d) Agollochum H. ç. 129. — e) die Strafe, zu der sich Jmd bereit erklärt, wenn ein Gottesurtheil den Gegner reinigt, Jāǵn. 2,96. °स्थ sich zu einer solchen Strafe bereit erklärend 95; vgl. वर्त् caus. 8). — Vgl. अ°, अव°, उच्छीर्षक, चित्र°, त्रि°, धान्य°, पुरुष°, रक्त°, अवणाशीर्षिका, सम°, स्थूल°.

शीर्षकपाल n. Schädel AV. 15,18,4. Çat. Br. 3,5,2,23. 7,5,2,25. TS. 6,5,9,1. Taitt. Up. 1,6,1. Kauç. 82.

शीर्षक्ति f. Kopfleiden, Kopfschmerz AV. 1,12,3. 9,8,1. 12,2,19. fg. 5,23.

शीर्षक्तिमन्त् (von शीर्षक्ति) adj. an Kopfweh leidend TS. 2,6,9,2.

शीर्षघातिन् nom. ag. Kopfabschläger, Scharfrichter P. 3,2,51. gaṇa ब्राह्मणादि zu 5,1,124. — Vgl. शैर्षघात्य.

शीर्षच्छेद m. das Abschlagen des Kopfes, Köpfen P. 5,1,65. राज्ञो: शीर्षच्छेदो ऽभवन्न किम् Spr. (II) 3002. — Vgl. शैर्षच्छेदिक.

शीर्षच्छेदिक adj. falsche v. l. H. 373 für शैर्ष°.

शीर्षच्छेद्य (von शीर्षच्छेद) adj. der geköpft zu werden verdient P. 5,1,65. AK. 3,1,45. H. 373. Ragh. 15,51. शीर्षच्छेद्यः स ते राम du musst ihm den Kopf abschlagen Uttarar. 30,11 (40,2). शीर्षच्छेद्यं त्वां करोमि so v. a. ich werde dir den Kopf abschlagen Bhaṭṭ. 5,45.

शीर्षणी f. = शीर्षण्य Kopfstück eines Ruhebettes Varāh. Bṛh. S. 79,31.

शीर्षण्य (von शीर्षन्) 1) adj. P. 6,1,61. a) am Kopf befindlich: रशना ṚV. 1,162,8. यक्ष्म 10,163,1. कृमि AV. 2,31,4. 9,8,1. 14,2,68. प्राणाः TS. 5,1,2,1. 7,2,10,4. मारुत Çikshâ 10 in Ind. St. 4,107. स्तुका: Kātj. Çr. 5,4,17. खानि Gotama bei Kull. zu M. 2,53. 60. केशाः P. 6,1,61, Vartt. m. nach AK. 2,6,2,49. H. 570. an. 3,509. fg. und Med. j. 107. fg. sauberes —, schönes Haar. — b) an der Spitze stehend, der erste Kāṭh. 8,1 bei Weber, Nax. 2,386. यद्यच्छीर्षण्याचरितं तत्तदनुवर्तते लोकः Bhāg. P. 5,4,14. 1,14,32 (am Ende eines adj. comp.). — 2) n. a) Kopfstück eines Ruhebettes Ait. Br. 8,5. 12. 17. Çāñkh. Çr. 17,2,8. Kaush. Up. 1,5. — b) Helm AK. 2,8,2,32. H. 768. H. an. Med. Hār. 73.

शीर्षण्वन्त् (wie eben) adj. ein Haupt habend (Gegens. अशीर्षक) AV. 10,1,2. TS. 5,4,11,1. 7,5,12,1. 25,1. Çat. Br. 14,2,2,48.

शीर्षतस् (von शीर्षन्) adv. vom Haupt an, mit dem Kopf beginnend, häuptlings; zu Häupten, auf dem Kopf, vorn AV. 6,131,1. °तो जातः ṚV. 10,88,16. Çat. Br. 3,4,1,19. TS. 2,1,4,5. शीर्षत ओषधयः फलं गृह्णन्ति 6,3,4,3. शीर्षतो ग्रन्ति । शीर्षतो ह्यन्नमद्यते TBr. 1,3,7,7. Çat. Br. 3,1,3,9. 8,2,11. 9,4,1,14. पादौ कृत्वाथ शीर्षतः auf die Stelle, wo der Kopf liegen müsste, R. 1,46,16.

शीर्षन् n. ved. = शिरस्, शीर्ष Haupt, Kopf P. 6,1,60. यत्ते शीर्ष्णो दौर्भाग्यम् Schol. ṚV. 1,116,12. 164,7. भरन्ति शीर्षणि क्रतुम् 2,16,2. शिप्राः शीर्षसु वितताः 5,54,11. 57,6. अपि शीर्ष्णा ववृत्याम् 6,62,10. 7,18,19. 8,63,13. 10,27,13. AV. 1,14,3. 6,49,2. 10,2,6. Çat. Br. 1,6,2,2. 6,2,1,7. 11. शीर्षण्यये पलितो भवति 11,4,1,6. पशूनाम् TS. 5,2,8,5. Ait. Br. 1,17. शीर्ष्णे शीर्ष्णे विबभाजा विभक्ता ṚV. 7,18,24. 1,132,2. Âçv. Gṛhj. 1,6,8. Kātj. Çr. 7,2,33. शीर्ष्णि कार् 9,4. शीर्ष्णो बीजं हरति auf dem

Kopfe trägt man den Samen (auf's Feld) Çat. Br. 3,3,2,17. TS. 6,1,9,4. Kâth. 24,6. — शीर्षणि Bhâg. P. 5,25,2. कृष्ठर:कण्ठशीर्षणि 4,23,14. शीर्ष्णि 5,18,23. 10,88,35. शीर्षाणि MBh. 13,2411. Bhâg. P. 6,9,4. शीर्षभि: 9,16,17. Am Ende eines adj. comp.: सँ° TS. 5,5,4,3. सप्तँ° (f. °शीर्ष्णी) RV. 3,5,5. धी 10,67,1. अर्क Vâlakh. 3,4. शतँ° Çat. Br. 9,1,1,6.7. 2,3,32. सहस्र° RV. 10,90,1. Shadv. Br. (nom. °शीर्षा: falsch). MBh. 3,15815. Bhâg. P. 2,1,28. शीर्ण° 3,18,5. दग्ध° 4,7,3. अवनत° 5,3,4. विवृकण° 9,19. — Vgl. अ°, अप°, त्रि°, पञ्च°, ब्रह्म°, मृग°, रुरु°, वि°, शतिक°, कपिशीर्ष्णी.

शीर्षपट्टक m. *Kopfbinde* Kathâs. 13,190.

शीर्षपर्णी s. शीर्णपर्णी.

शीर्षबन्धना f. *Kopfbinde* MBh. 8,1489.

शीर्षभार m. *Kopflast* gaṇa भस्त्रादि zu P. 4,4,16. — Vgl. शीर्षेभार.

शीँर्षभारिक adj. (f. ई) *eine Kopflast tragend* ebend. — Vgl. शीर्षेभारिक.

शीर्षभिद्य n. *das Kopfspalten* AV. 10,5,50.

शीर्षमाय m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* gaṇa यस्कादि zu P. 2,4,63.

शीर्षरत्न n. *Helm* Hâr. 73.

शीर्षरक्षण n. dass. H. an. 3,509.

शीर्षरोगिन् adj. *Kopfweh bewirkend* MBh. 5,789 = 1327 (vgl. 2,2138).

शीर्षवत् (von शीर्ष oder शीर्षन्) adj. *ein Haupt habend:* सहस्रानन° so v. a. सहस्राननवत् und सहस्रशीर्षवत् Bhâg. P. 2,5,35.

शीर्षविरेचन n. = शिरोविरेचन Karaka 1,2.

शीर्षव्यथा f. *Kopfweh* Râǵa-Tar. 4,14.

शीर्षशोर्क m. *Kopfleiden* AV. 19,39,10.

शीर्षह्नार्य adj. *was sich auf dem Kopfe tragen lässt* (Gegens. अनोवाह्य) TS. 6,1,9,4. Kâth. 24,6.

शीर्षान्त (शीर्ष + अन्त) *Nähe des Kopfes:* शीर्षान्ते so v. a. *unter dem Kopfkissen* Kathâs. 3,22. शीर्षान्तात् 42,65.

शीर्षामयँ (शीर्ष oder शीर्षन् + आ°) m. *Kopfleiden* AV. 5,4,10. 9,8,1.

शीर्षायण m. patron.; pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,12. wohl fehlerhaft für शैर्षायण.

शीर्षावशेषीकर् (शीर्ष-अवशेष + 1. कर्) *von Jmd nur den Kopf übrig lassen:* दानवपति: °कृत: so v. a. राहु: Spr. 3159.

शीर्षि in Ableitungen von Zusammensetzungen auf शिरस्; z. B. in हास्तिशीर्षि von हस्तिशिरस् P. 6,1,62, Schol.

शीर्षिक s. अ°.

शीर्षेभार (शीर्षे loc. von शीर्ष + भार) m. = शीर्षभार gaṇa भस्त्रादि zu P. 4,4,16.

शीर्षेभारिक adj. (f. ई) = शीर्षभारिक ebend.

शीर्षोदय (शीर्ष + उ°) adj. *mit dem Kopfe aufgehend;* so heissen in der Horoskopie *die Zwillinge, der Löwe, die Jungfrau, die Wage, der Scorpion und der Wassermann* Varâh. Brh. 1,10.

1. शील्, शीलति Dhâtup. 15,16 (समाधौ). शीलय् s. bes.

2. शील् m. N. pr. eines Mannes Inschr. im Journ. of the Am. Or. S. 6,544,6.

1. शीँल Uṇâdis. 4,38 (oxyt.) m. (dieses nicht zu belegen) und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 250,*b*,8. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Gewohnheit, angeborene* oder *anerzogene Art und Weise zu sein, Charakter* AK. 3,4,1,13. 26,203. H. 844. 1377. an. 2,513. Med. l. 52. Halâj. 2,241. 5,43. VS. 30,14. तत्प्रकृत्कैयस्य शीलम् Nir. 10,42. पित्र्यं वा भजते शीलं मातुर्वोभयमेव वा M. 10,59. संश्रयत्येव तच्छीलं नरो ऽल्पमपि वा बहु 60. स्मृतिशीले 2,6. श्रुतशीले 11,22. Jâǵn. 3,44. कौमारिकाणां शीलेन वक्ष्याम्यहम् MBh. 1,4054. तुल्यशीलवयोयुक्ता 3,2677. 13,6626. शरीरशीलयोर्यस्य प्रकृतेर्विकृतिर्भवेत् Suçr. 1,112,12. मनुज्ञाकृतिशीलयुक्त Varâh. Brh. 24,2. अज्ञातकुल° adj. Spr. (II) 106. fg. 3532. एकोदरसमुद्भूता: — न भवन्ति समा: शीले 1423. मम शीलं जिज्ञासु: Kathâs. 21,93. Bhâg. P. 3,7,29. यास्ते शीलमनुव्रता: 14,13. यच्छीलमनुवर्तितुम् 45. सारत: कर्मत: शीलत: Daçak. 70,13. Mârk. P. 69,31. सम° adj. MBh. 13,6754. Bhâg. P. 1,2,27. तुल्य° adj. 9,4,29. समान° adj. 3,21,15. Râǵa-Tar. 1,307. सच्छील Varâh. Brh. 24,2. कल्याण° adj. MBh. 13,518. मृदु° adj. R. 2,38,9. अतुद्र° adj. 14. शुद्ध° adj. Çâk. 180. अनर्घ्य° adj. Ragh. 5,2. सत्य° adj. R. 2,54,36. असत्य° adj. Spr. (II) 751. रूपकृपाणीय° adj. Bhâg. P. 3,15,25. भगवत्प्रतिकूल° adj. 30. Ueberaus häufig in comp. mit dem, was Einem zur *Gewohnheit* geworden ist, wozu man eine besondere Neigung oder Fähigkeit besitzt P. 3,2,1, Vârtt. 6 (mit dem ursprünglichen Tone des ersten Wortes). स्नानशीलादिगुणभूषित Râǵa-Tar. 5,469. meistens am Ende eines adj. comp.: ऋतसत्य° Âçv. Çr. 2,1,5. अध°, अन्न° *Läufer, Spieler* Âpast. 2,16,13. क्रोध° Spr. (II) 3315. Varâh. Brh. S. 46,76. क्षमा° MBh. 11,371. Pankar. 2,3,29. Sarvadarçanas. 44,4. विप्रसारण° Suçr. 1,115,16. नियुद्ध° MBh. 4,240. गायनाख्यान° 2364. स्तुति° R. 2,65,2. ह्रेतुमेषण° Kâm. Nitis. 8,6. नियमव्रत° R. Gorr. 2,28,28. परिक्रम° Varâh. Brh. S. 69,34. हास° Kathâs. 114,65. fg. माया° Spr. (II) 4835. विहार° R. 7,11,42. स्वप्न° Varâh. Brh. S. 78,17. 94,12. अतिस्वप्न° Bhag. 6,16. अभिवादन° Spr. (II) 504. अतिसंचय° 1551. 3639. (I) 5035. R. 5,19,22. 6,8,4. Git. 6,5. Jogas. 2,18. Bhâg. P. 3,5,3. 4,13,4. 30,16. 5,20,31. Hit. 10,21. अगुण° *der keine Vorzüge besitzt* oder *der kein Verständniss für dieselben hat* Spr. (II) 2149. — 2) *Natur, Wesen* überh.: स्वप्नशीलस्य R. 2,65,13. — 3) *gute Gewohnheiten, — Sitten, Ehrenhaftigkeit, ein edler Charakter* AK. 1,1,2,26. 3,4,26,203. H. an. Med. ब्रह्मण्यता देवपितृभक्तता सौम्यता अपरोपतापिता अनसूयता मृदुता अपारुष्यं मैत्रता प्रियवादित्वं कृतज्ञता शरण्यता कारुण्यं प्रशान्तिश्चेति त्रयोदशविधं शीलम् Hârîta bei Kull. zu M. 2,6. fünf bei den Buddhisten Köppen 1,444. 446. °पारमिता Lot. de la b. l. 547. श्रियो शीलेन रूपेण व्रतेन च दमेन च MBh. 3,1806. R. 1,6,13. 2,33,12. 5,57,2. Spr. 2525. 2992. 4611. fgg. 5309. (II) 1006. 1735. 2351, v. l. 2780. 3221, v. l. 3389. 3825. 5247. Kathâs. 16,113. 20,117. °ज्ञ 58,65. Mârk. P. 20,24. Râǵa-Tar. 1,245. 6,12. कुलशीलादिकम् Prab. 22,10. fg. Bhâg. P. 2,7,46. 9,10. 4,12,46. अखिललोकवल्लभतमं शीलम् Spr. 2765. शीलं प्रधानं पुरुषे 2993. °तुल्यं न मण्डनम् (II) 292. शीलं हि विदुषां धनम् Kathâs. 5,98. °निधि MBh. 3,2992. Bhâg. P. 4,13,21. °ज्ञाननिधि MBh. 1,5358. °वृद्ध 3,16677. संपन्ना चैव शीलत: M. 9,82. °संपन्न MBh. 1,6135. Spr. (II) 2284. 4116. Tattvas. 49. Bhâg. P. 4,12,12. Gobh. 2,4,6. Kauç. 67. Âçv. Grhj. 1,5,3. 4,7,2. शीलोपसंपन्न Spr. 3115. MBh. 3,2426. कुलशीलसमन्वित 2783. 2790. प्रतिलब्ध° adj. Bhâg. P. 2,16,7. सद्योगेषु तु स्थितानां तु शीले सत्ये श्रुते

स्थिते R. 2,39,24. शीलं संरक्ष्यम् Spr. (II) 321. शीलं रक्ष् Kathâs. 13, 135. °वर्जिता R. 2,37,22. शीलेन विरहोन: Spr. (II) 2464. Râǵa-Tar. 6, 328. हृदयं शीलं च पततीव मे R. 2,71,32. शीलं (विनश्यति) खलोपासनात् Spr. (II) 2991. °विघ्नकृत् Râǵa-Tar. 3,496. न रावणः °गुणाय वर्तते R. 5,37,30. गुणशीलतः Bhâg. P. 4,1,64. vom *guten Charakter* einer Kuh 9,4,33. अ° n. *Unsittlichkeit:* अशीलं कस्य भूतये Kathâs. 4,84. 17,147. adj. *schlechten Gewohnheiten fröhnend, unsittlich* MBh. 12,4619. R. 3, 40,16. Kir. 11,25. Mârk. P. 20,24. — 4) pl. Spr. (II) 4116 wohl fehlerhaft für शिल्प. — Vgl. अकर्म°, आर्य°, किं° (auch Mârk. P. 69,29), तच्छील, तथा°, दान° (adj. auch Jâǵn. 1,213. R. 2,50,8. 4,44,83), दुः°, दुःख° (auch Kumâras. 3,7), धर्म° (adj. auch MBh. 4,16. R. 2,72,34. 98,19), पाप° (auch R. Gorr. 2,11,13. Kathâs. 17,143), पुण्य° (MBh. 13,323. R. Gorr. 2,21,3), प्रताप°, भद्र°, मक्षा°, मांस°, यज्ञ°, यथा°, लज्जा°, वि°, विक्रम°, विलास°, वृष°, व्यय°, शान्ति°, सु° und शैली.

2. शील 1) m. *a) Boa* (अजगर) Çabdar. im ÇKDr.; vgl. शीर und शीवन्. — *b)* N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,2172. eines Fürsten Târan. 2. 145. fg. 158. 279. Wassiljew 52. fg. — 2) f. आ N. pr. der Gattin Kauṇḍinja's Tithjâdit. im ÇKDr. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 21. °भट्टारिका ebend. शीलभट्टारिका Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,9.

शीलक n. *Ohrwurzel* H. ç. 119.

शीलकीर्ति m. N. pr. eines Mannes Târan. 235.

शीलखण्डन n. *das Verletzen —, Aufgeben des sittlichen Wandels, — der Ehrenhaftigkeit* Pańkat. 46,3 (ed. orn. 54,13. fg.).

शीलता f. 1) = 1. शील 3): कुरूपता शीलतया राजते Spr. (II) 2713. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 16. — 2) nom. abstr. von einem auf 1. शील 1) ausgehenden adj. comp.: तुल्य° Mṛkkh. 101, 19. सत्य° R. 1,3,9. शालीन° Uttarar. 128,7 (173,4). त्याग° Spr. (II) 3862. दौहृददुःख° Ragh. 3,6. अटन° Suçr. 1,312,20.

शीलत्याग m. *das Aufgeben des sittlichen Wandels, — der Ehrenhaftigkeit* Kathâs. 13,80.

शीलत्व n. = शीलता 2): नित्यस्वाध्याय° R. 2,32,18. धनुर्व्यायाम° R. Gorr. 2,65,18. दुःख° Suçr. 1,192,6.

शीलधर 1) adj. *ehrenhaft* Bhâg. P. 3,14,48. — 2) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 74,25. fgg.

शीलन (von शीलय्) n. *das Ueben, Pflegen:* पुण्य° MBh. 12,12086. *das Obliegen, Studiren:* क्षेत्रज्ञ° 9860. = गुणनी *Bestimmung des Werthes einer Lesart* Trik. 2,7,4.

शीलपालित m. N. pr. eines Lehrers Târan. 198.

शीलभङ्ग m. *ein Bruch im sittlichen Wandel, — in der Ehrenhaftigkeit* Spr. (II) 321.

शीलभट्टारिका s. u. 2. शील 2).

शीलभद्र m. N. pr. eines Mannes Hiouen-thsang 1,451. 2,47. 78. 373. Vie de Hiouen-thsang 144. 146. 152. 163. 215. Târan. 205.

शीलभाज् adj. *ehrenhaft* Spr. (II) 3019.

शीलभ्रंश m. *Verlust der Ehrenhaftigkeit* Kathâs. 21,114. 34,19.

शीलय् (von 1. शील), °यति Dhâtup. 35,26 (उपधारणे, nach Vop. अभ्यासे und अतिशयने). *zu thun pflegen, üben, fleissig anwenden, häufig geniessen, colere* Kâraka 1,5. पूर्वेण ग्रामान्निष्क्रमणप्रवेशनानि शीलयेदुत्तरेण वा Âpast. 1,30,7. अध्ययनगेयस्वप्नान्न शीलयेत् Suçr. 1,239,12. शोधनम् Çârṅg. Saṃh. 3,4,3. Vâgbh. 1,7,48. 65. फाणितम् 8,41. द्यूतम् Mṛkkh. 34,19. नीलनिचोलम् so v. a. *tragen, anlegen* Gît. 5,11. विद्याम् so v. a. *beherzigen* Çaṃk. zu Kâṭhop. S. 73. *sich angelegen sein lassen, seine ganze Aufmerksamkeit auf Jmd richten:* देवयानीं कन्याम् MBh. 1,3207. सौधमौलिम् Bhâminîv. in Verz. d. Oxf. H. 130,*b*. *bewohnen* (vgl. सेव् und *colere*): गहनमपि शीलितम् Gît. 7,4. सजलनलिनिदलशीलितशयन so v. a. *bereitet, zurechtgemacht* 9,6. शीलित mit Präsensbedeutung Kâr. zu P. 3,2,188. Vop. 26,131 (शिव so v. a. *cultus*). = चीर्ण Trik. 3,2,15. — Vgl. शीलन.

— अति *im Uebermaass anwenden* u. s. w.: स्नेहवस्तिं निरूहं वा नैकमेवातिशीलयेत् Suçr. 2,212,17.

— अनु *es Jmd* (acc.) *nachthun, verfahren wie:* एवं लीलानरवपुर्नृलोकमनुशीलयन् (कृष्णः) Bhâg. P. 10,23,36. अन्नम् 11,3,32. — Vgl. अनुशीलन.

— परि *häufig geniessen, — anwenden, — gebrauchen:* तामुज्ज्वलां गुणवतीं जगदीशभक्तिरत्नावलिं सुकृतिनः परिशीलयन्तु Verz. d. Oxf. H. 37, *a*, No. 90, Çl. 9. सदालिपरिशीलिता । कविकल्पलताख्येयममला परिशील्यताम् ॥ 211,*a*, No. 498, Çl. 6. केषां नो परिशीलितो (so ist zu lesen) गणपतिभट्टः so v. a. *studirt* 283,*a*, No. 661. विषयः परिशीलित उच्यते so v. a. *bewohnt* P. 4,2,52, Schol. अल्पेन्दुरेखापरिशीलितभालरेखा so v. a. *aufgetragen, angebracht* Kaurap. 7 bei Harb. 228. — Vgl. परिशीलन.

— सम् s. संशीलन.

शीलवत् (von 1. शील) 1) adj. *wohlgesittet, gutgeartet, ehrenhaft, einen edlen Charakter habend* MBh. 1,1738. 3,2446. 5,696. R. Gorr. 1,79,16. 2,1,15. 74,54. 3,74,10. Spr. (II) 1834. 2415. Ragh. 10,71. Varâh. Bṛh. 13,5. Mârk. P. 72,1. Bhâg. P. 4,2,1. 22,5. सु° dass. Mṛkkh. 174,7. श्रुत° (so ist mit der ed. Calc. zu lesen) so v. a. श्रुतवत् *und* शीलवत् M. 3, 27. तेजोविद्याद्य° (das suff. gehört zu jedem einzelnen Worte) Sâh. D. 64. संविभाग° so v. a. संविभागशील adj. *der mit Andern zu theilen pflegt* Varâh. Bṛh. S. 68,112. — 2) f. °वती N. pr. eines Frauen- mers Kathâs. 36,38. fgg.

शीलविप्लव m. *das zu Schanden Werden der Sittlichkeit, — der Ehrenhaftigkeit* Kathâs. 13,87. 29,113. Râǵa-Tar. 3,500.

शीलविलय m. dass. Spr. 2731.

शीलविशुद्धनेत्र m. N. pr. eines Devaputra (बोधिमण्डपरिपालक) Lalit. ed. Calc. 346,12.

शीलवृत्त n. *Ehrenhaftigkeit und gutes Benehmen;* du. MBh. 13,2339 sg. Spr. (II) 71. R. 1,58,20 (60,23 Gorr.). 77,24. °विद् 2,113,16.

शीलशालिन् adj. *sittlich, ehrenhaft* (von Personen) Bhâg. P. 6,5,28.

शीलहर m. N. pr. eines Mannes (*gute Sitten —, Ehrenhaftigkeit zu Schanden machend*) Kathâs. 58,58.

शीलाढ्य (1. शील + आ°) adj. *ehrenhaft* (Person) Spr. (II) 4028.

शीलादित्य (1. शील + आ°) m. N. pr. verschiedener Fürsten Râǵa-Tar. 3,330. Hiouen-thsang 1,251. 2,156. 163. Vie de Hiouen-thsang 161. 206. 215. Reinaud, Mém. sur l'Inde 142. fg. LIA. 2,410. 749. 963. 3, 513. fgg. Ind. St. 3,191. fg. — Vgl. शिलादित्य.

शीलाभट्टारिका s. u. 2. शील 2).

शीलिक (von 1. शील) adj. am Ende eines comp.: अतो ऽन्यथाशीलिकाः

der andern Bräuche hat Gop. Br. 3,18.

शीलिन् (von 1. शील) adj. gaṇa सुखादि zu P. 5,2,131. *sittlich, ehrenhaft* von Personen MBh. 13,3652. अ° *unsittlich* Spr. (II) 1330, v. l. am Ende eines comp. (von °शील) P. 5,2,132. सम° *gleiche Gewohnheiten —, einen gleichen Charakter habend* MBh. 1,876. मृदुसौम्य° R. 5,89,33. सत्य° *wahrhaftig, wahrheitsliebend* MBh. 4,923. ब्राह्मण° *wie ein Brahmane sich benehmend* P. 5,2,132, Schol. चौर° Hariv. 11136. दान° *freigebig* MBh. 13,6691. तपःस्वाध्याय° so v. a. *obliegend* 12,7293. नवोढानुलग्नविनयलज्जानाधनशीलिनी so v. a. *verliebt, verschämt und schüchtern* Kathâs. 101,169. अनुक्रोशानुनत्व° (nach dem Comm. gehört das suff. zu jedem einzelnen Worte) Bhâg. P. 4,24,58.

शीली s. शाइ°.

शीलेन्द्रबोधि m. N. pr. eines Mannes Târan. 320.

शीलोपदेशमाला f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,283.

शीलोहा f. als N. einer Unholdin Wilson, Sel. Works 2,232 wohl fehlerhaft für शीलोहा.

शीवन् (von 2. शी) Uṇâdis. 4,113. 1) adj. am Ende eines comp. *liegend, ruhend;* s. उत्तान°, तल्प°, वह्य°. — 2) m. *Boa* (अजगर) Uģģval. — 3) f. शीवरी *eine grosse Eidechsenart* (गोधा) Uģģval.

शीवल n. = शैवाल und शैवल Med. l. 138.

1. शु, शवति (गतिकर्मन्) Naigh. 2,14. Dhâtup. 17,76 (शव् गतौ; विकारे त्रवे Vop. 22,42, v. l. bei den Kambog'a gebraucht Nir. 2,2. 3,18. 4,13. Hierher (oder zu शा = श्वि; vgl. TBr. 1,1,5,4. oder zu श्वस्) die Form शश्वन् zur Erklärung von अश्व *Pferd:* ततो ऽश्वः समभवद्यदशश्वत्तदश्वस्याश्वत्वम् Çat. Br. 10,6,5,7.

2. शु adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. so v. a. क्षिप्रम् Naigh. 2,15. Zu Etymologien gebraucht.

शुक्, शोकति (गतौ) Dhâtup. 5,5.

शुक Uṇâdis. 3,42 (oxyt.). 1) m. a) *Papagei* AK. 2,5,21. 3,4,25,177. H. 1335. an. 2,15. Med. k. 36. Halâj. 2,93. 4,53. तुण्डैराताम्रकुटिलैः पक्षैर्हरितकोमलैः । त्रिवर्णराजिभिः कण्ठैरेते मञ्जुगिरः शुकाः ॥ Kâvjâd. 2,9. शुकेषु (सुकेषु AV.) मे हरिमाणं रोपणाकासु दध्मसि RV. 1,50,12. VS. 24,33. Shaḍv. Br. in Ind. St. 1,40. Kauç. 10. M. 5,12. 11,134. MBh. 1,2623. 12,5807. 13,264. fgg. 2838 (शक ed. Calc.). R. 2,53,22 (24 Gorr.). 3,20,21. Suçr. 1,201,19. Kâm. Nîtis. 7,11. 13,63. Çâk. 14. Vikr. 41. Varâh. Bṛh. S. 7,20. 11,11. 28,11. 48,6. 93,4 (Pferd von der Farbe eines P.; vgl. Mârk. P. 107,10). आत्मनो मुखदोषेण बध्यन्ते शुकसारिकाः Spr. (II) 899. 1161. 1420. 3572. 4879. (I) 2504. 2981. Kathâs. 20,78. fg. 59,38. 40. 46. 72,237. fgg. Bhâg. P. 1,1,3 (zugleich Vjâsa's Sohn). 3,15,18. LA. (III) 15,18. 32,16. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 35. Verz. d. B. H. No. 897. Verz. d. Oxf. H. 86,b,37. 92,b,42. 123,a,38. °सारिकाप्रलापन unter den 64 Künsten 217,a,13. fg. °सारिकम् Uģģval. zu Uṇâdis. 4,127. — b) *Acacia Sirissa* (शिरीष) Buch. Med. *Zizyphus scandens Roxb.* Ratnam. im ÇKDr. — c) N. pr. α) eines Sohnes des Vjâsa H. an. Med. MBh. 1,81. 130. 106. 2418. 2,106. 3,1171. 12,8485. 8804. fgg. 13,12158. fgg. Hariv. 978. fgg. 1242. Bhâg. P. 1,1,3 (zugleich *Papagei*). 3,4,1. 4,2. 9,21,25. Pañéar. 1,1,24. Verz. d. Oxf. H. 39,b,42. fg. 80,a,38. 41. fgg. 6,13. 150,b, No. 320. 227,b,8. 228,a, No. 559. Hall 127. Monatsberr. d. k. pr. Ak. d. Ww. in Berlin 1868, S. 106. 111. vielleicht *Dichter* überh. Râģa-Tar. 5,34. — β) eines Kriegers MBh. 6,3997. — γ) eines Asura Hariv. 217. शुर die neuere Ausg. — δ) eines Ministers des Râvaṇa Trik. 3,3,14. fg. H. an. Med. R. 5,12,10. 6,1,1. 18,20. — ε) eines brahmanischen Asketen Târan. 85. — 2) f. ई a) *Papageienweibchen* Kathâs. 59,38. fg. 72,239. *die Urmutter der Papageien* MBh. 1,2620. 2623. 2633. R. 3,20,18. 21. VP. 148. — b) N. pr. der Gattin der Saptarshi (nach dem Comm.), die Agni liebte, Bhâg. P. 4,24,11. — 3) n. a) *eine best. Pflanze,* = ग्रन्थिपर्ण AK. 2,4,4,20. Med. = ग्रन्थि und शिरीष Trik. *Bignonia indica* Viçva im ÇKDr. — b) *Gewand, Zeug; Saum eines Gewandes; Helm* H. an. — c) N. eines mythischen Geschosses MBh. 5,3490. — Vgl. गृह°, रोम°, व्यासशुकसंवाद, श्रीशुकतीर्थ, शौक, शौकेय.

शुकर्णी P. 4,1,64, Schol.

शुकच्छद n. *eine best. Pflanze,* = ग्रन्थिपर्ण Gatâdh. im ÇKDr. *eine verwandte Species* (भेटोरा, थुणेर) Râģan. in Nigh. Pr. *Xanthochymus pictorius Roxb.* Dravj. ebend.

शुकजिह्वा f. 1) *Papageienzunge* Suçr. 1,259,7. — 2) *Bignonia chelonoides Lin.* Ratnam. 248.

शुकतरु m. *Acacia Sirissa* (शिरीष) *Roxb.* Hâr. 94 (शूक° gedr.). Ratnam. im ÇKDr. Ausz. 82.

शुकता f. nom. abstr. von शुक *Papagei* Kathâs. 59,157.

शुकतुण्ड m. Bez. *einer best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86, a,28 (vgl. Corrigg.). 202,a,8. 9. b,31.

शुकत्व m. = शुकता Kathâs. 59,35.

शुकदेव m. = शुक N. pr. eines Sohnes des Vjâsa Pañéar. 1,1,15. unter den Namen Kṛshṇa's 4,8,67. when did Çukadeva collect an armed host? Wilson, Sel. Works 1,240. N. pr. eines Sohnes des Harihara Verz. d. Oxf. H. 378, a, No. 376. 380, a, No. 398.

शुकद्रुम m. *Acacia Sirissa* (शिरीष) *Roxb.* Çabdam. im ÇKDr.

शुकनलिकान्याय m. *die Art und Weise von Papagei und* Nalikâ (*eine best. Pflanze*): °न्यायेन so v. a. *ganz so, wie ein Papagei ohne eigentliche Veranlassung vor einer* Nalikâ *erschrickt,* Nîlak. zu MBh. 5,3490.

शुकनशा fehlerhaft für शुकनसा.

शुकनसा f. = शुकनासा Suçr. 2,103,21. °नशा 116,19.

शुकनामा fehlerhaft für शुकनासा Ratnam. im ÇKDr.

शुकनाश m. fehlerhaft für शुकनास.

शुकनाशन m. *eine best. Pflanze,* = दद्रुघ्न Râģan. im ÇKDr.

शुकनास 1) m. a) *Calosanthes indica Bl.* und *Bignonia chelonoides Lin.* (die Schoten gleichen einem *Papageienschnabel*) AK. 2,4,2,37. Ausz. 100 (°नाश). 106. *Agati grandiflora* Trik. 2,4,29. — b) N. pr. α) eines Râkshasa R. 5,12,13. — β) eines Ministers des Târâpîḍa Kâd. in Z. d. d. m. G. 7,583. — 2) f. आ = शुकनास 1) Ratnam. 248. Suçr. 1,137,11. fg. (°नाशा fälschlich). = काश्मीरी Dhanv. in Nigh. Pr. = नलिका Hdd. ebend.

शुकपिण्ड f. fehlerhaft für शूक° Çabdar. im ÇKDr.

शुकपुच्छ m. *Schwefel* H. 1058.

शुकपुच्छक n. *eine best. Pflanze,* = ग्रन्थिपर्ण Râģan. im ÇKDr.

शुकपुष्प 1) m. *Acacia Sirissa* (शिरीष) *Roxb.* Râģan. im ÇKDr. —

2) n. = ग्रन्थिपर्णी (स्थौणेय) Bhâvapr. im ÇKDr.

शुकप्रिय 1) m. *Acacia Sirissa Roxb.* Bhâvapr. im ÇKDr. Aush. 69. *Azadirachta indica Juss.* ebend. — 2) f. आ *Eugenia Jambolana Lam.* Râǵan. im ÇKDr.

शुकफल m. *Calotropis gigantea* Râǵan. im ÇKDr.

शुकबभ्रु adj. *röthlich wie ein Papagei* VS. 24,2.

शुकबर्ह n. = ग्रन्थिपर्णी oder *ein anderer wohlriechender Stoff* Ratnam. 124. Çabdar. im ÇKDr. Karaka 1,5.

शुकम् adv. gaṇa चादि zu P. 1,4,57. = क्षिप्रम् Wilkins, Gramm. 533. — Vgl. 2. शु.

शुकरहस्य n. Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325.

शुकरूप adj. *die Farbe eines Papageien habend* VS. 24,7.

शुकल्लाङ्गुल wohl fehlerhaft für °लाङ्गुल und so v. a. शुकबर्ह Suçr. 2,109,1.

शुकवल्लभ m. *Granatbaum* Trik. 2,4,19.

शुकवाच् adj. *die Stimme eines Papageien habend:* Kṛshṇa Pańkar. 4,1,22.

शुकवाह m. *der Liebesgott (auf einem Papageien reitend)* Çabdârthak. bei Wilson.

शुकशिम्बा f. und °शिम्बि f. fehlerhaft für शूक° Çabdar. im ÇKDr.

शुकसंहिता f. Titel einer Saṁhitâ Verz. d. Oxf. H. 109,b,7.

शुकसप्तति f. *die siebenzig (Erzählungen) eines Papageien*, Titel einer Schrift Gild. Bibl. 367. Verz. d. Oxf. H. 157, No. 330. fg.

शुकाख्या (शुक + आख्या) f. *Bignonia chelonoides* Ratnam. 248. Suçr. 2,25,15. 280,16.

शुकादन (शुक + अ°) m. *Granatbaum* Çabdak. im ÇKDr.

शुकानन (शुक + आ°) 1) adj. *ein Papageiengesicht habend:* तुरग R. 5,12,36. — 2) f. आ *Bignonia chelonoides* Ratnam. im ÇKDr.

शुकायन m. N. pr. eines Arhant Târan. 45.

शुकाष्टक (शुक + अ°) n. *die acht Strophen* Çuka's, Titel einer Vedânta-Schrift Hall 127. °व्याख्यान n. ebend.

शुकीभू (शुक + 1. भू) *zu einem Papageien werden:* °भूत Kathâs. 59,33.

शुकेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,b,9.

शुकोदर (शुक + उ°) n. = तालीशपत्त्र Râǵan. im ÇKDr.

शुक्त 1) adj. a) *sauer geworden;* n. *jedes durch Fermentation mit Pflanzenstoffen gewonnene saure Getränk, saurer Reisschleim* u. s. w. AK. 3,4,12,85. Trik. 3,3,186. H. an. 2,202. Med. t. 63. Hâr. 115. Halâj. 2,163. स इन्द्रो शुक्तः पूतिरभिवव्यौ der Soma Çat. Br. 4,1,3,6. Kâṭh. 27,3. M. 2,177. 4,211. 5,9. 10. 11,153. Jâǵń. 1,33 (*harte Worte* Stenzler). 167. Verz. d. Oxf. H. 281,b,43. कन्दमूलफलादीनि सस्नेहलवणानि च । यत्र द्रव्ये ऽभिषूयन्ते तच्छुक्तमभिधीयते ॥ Bhâvapr. 3. Suçr. 1,157,6. 192,10. रस°, मधु° 14. 2,3,8. 39,18. 360,7. 366,9. 422,18. falschlich शुक्ल geschrieben H. 415. Varâh. Bṛh. S. 77,2. Bhagavadbhaktivilâsa im ÇKDr. Suppl. — b) = परुष, कार्कश, निष्ठुर AK. Trik. H. an. Med. — c) = पूत Trik. H. an. Med. — d) = भूत H. an. — e) = श्लिष्ट Çabdar. im ÇKDr. — f) = निर्जन ebend. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Vasishṭha (vgl. शुक्र) Mârk. P. 32,26. — 3) f. आ *Rumex vesicarius Lin.* Çabdar. im ÇKDr. — 4) n. a) *saurer Reisschleim* u. s. w.; s. u. 1) a). — b) *Fleisch* Çabdak. im ÇKDr. — c) *a hymn of the Vedas* Wilson; fehlerhaft für सूक्त. — Vgl. शौक्तिक.

शुक्तक (von शुक्त) n. *saures Aufstossen* M. 4,121.

शुक्तस्वर m. Maitrjup. 3,5 nach dem Comm. = अव्यक्तस्वर; scheint fehlerhaft zu sein.

शुक्ति 1) f. a) *Muschel*, namentlich *Perlenmuschel, Perlmutter* AK. 1,2,3,23. Trik. 3,3,186. H. 1204. an. 2,202. fg. Med. t. 66. Halâj. 3,42. Kauç. 22. 71. Suçr. 1,46,13. 84,11. 139,9. 205,20. 2,117,16. 236,21. Vâgbh. 6,54. Ragh. 13,17. Çiç. 5,4 (zugleich *Haarwirbel*). 8,9. Varâh. Bṛh. S. 68,71. 81,1. शुक्तौ रूप्यमिव प्रभवत्यथास्तमयते Prab. 112,5. Tarkas. 20. Nîl. 160. सागर° Spr. 3152. समुद्र° (II) 4029. — b) *eine gehöhlte Scherbe* (aus der man trinken kann) H. an. Med. Râǵa-Tar. 1,24. — c) *Knochen* Bhâg. P. 6,10,13. — d) *ein best. Parfum* (शङ्ख, नखी, शङ्खनख) AK. 2,4,4,18. H. an. Med. Varâh. Bṛh. S. 77,6. 30. *Parfum* überh.: घनुलिप्तं विचित्राभिर्विविधाभिश्च शुक्तिभिः R. 4,45,4. — e) *Haarwirbel beim Pferde* Trik. H. an. Med. Çiç. 5,4 (zugleich *Muschel*). वक्त्रःस्थाः शुक्तयस्तिस्र ऊर्ध्वरोमा जयावहाः Cit. bei Mallin. zu Çiç. 5,4. — f) *ein best. Gewicht*, = $\frac{1}{2}$ Pala = 2 Karsha (etwa *ein Loth*) Çârṅg. Saṁh. 1,1,18. Verz. d. Oxf. H. 307,b,6. Suçr. 1,33,9. 2,51,11. 18. 75,1. — g) = शुक्तिक *eine best. Krankheit des Auges im Weissen* H. an. Suçr. 2,310,20. 324,14. Vâgbh. 6,10,13. 11,7. — h) *Hämorrhoiden* H. an. Med. — 2) m. N. pr. a) eines Âṅgirasa Pańkav. Br. 12,5,16. — b) pl. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 4,24. — c) eines Berges (सुक्ति gedr.) Mârk. P. 58,24. — Vgl. कृमि°, दुन्द्र°, जल°, पङ्क°, महा°, मुक्ता°, मौक्तिका°, शौक्ति.

शुक्तिक 1) m. *eine Krankheit des Weissen im Auge* Çârṅg. Saṁh. 1,7,89. f. आ dass. Suçr. 2,305,8. — 2) f. आ *Perlmutter* Ǵaṭâdh. im ÇKDr. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 191. Comm. zu Ǵaim. 1,1,4. Sarvadarçanas. 48,11. — 3) f. आ *Rumex vesicarius Lin.* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. इर्वारुशुक्तिका, ताप°.

शुक्तिकर्ण 1) adj. *muschelohrig:* राक्षसाः MBh. 2,87. — 2) m. N. pr. eines Schlangendämons Hariv. 9501; vgl. Comm. zu H. 1311.

शुक्तिज (शुक्ति + 1. ज) n. *Perle* H. 1068. Varâh. Bṛh. S. 12,4. 81,1.

शुक्तिबीज n. dass. Trik. 2,9,33.

शुक्तिमन्त् (von शुक्ति) 1) m. N. pr. eines Gebirges Trik. 2,3,4. MBh. 2,1079. 6,318 (शक्ति° ed. Calc.). VP. 174. 176. 421, N. 13. Mârk. P. 75,10. 30. Bhâg. P. 5,19,16. — 2) f. °मती gaṇa मध्वादि zu P. 4,2,86 (wo wohl शुक्ति st. शक्ति zu lesen ist). N. pr. a) eines Flusses MBh. 1,2367. Hariv. 1983. 9510. VP. 184, N. 73. Mârk. P. 57,23. — b) der Hauptstadt der Ḱedi MBh. 3,898. VP. 421, N. 13.

शुक्तिवधू f. *Perlenmuschel* Wilson.

शुक्तिसाह्वया f. = शुक्तिमती N. pr. der Hauptstadt der Ḱedi MBh. 14,2467.

शुक्तिस्पर्श m. *dunkle Flecken auf einer Perle* Çabdârthak. bei Wilson.

शुक्र (von 1. शुच्) Uṇâdis. 2,28 (parox.). 1) adj. (f. आ) = शुक्ल Kâç. zu P. 8,2,18. a) *klar, licht, hell;* von Sonne, Feuer u. s. w. Ṛv. 3,1,5. 8. विद्युतः 14. 6,16,34. शोचिस् 1,45,4. अर्चिस् 3,6,3. भानु 7,4,1. 66,16. केतवः AV. 13,2,1. अत्क Ṛv. 1,95,7. वर्ण 3,34,5. वासस् 7,77,2. शुक्रा

कृष्णादजनिष्ट (उषाः) 1,123,9. स्वर् 2,2,7. 4,51,9. Çat. Br. 4,3,1,26. Pańkav. Br. 15,5,9. Gold Ṛv. 2,33,9. 8,54,11. अर्णस् 5,45,10. 6,6,4. 58,1. VS. 19,89. TBr. 1,1,7,2. MBh. 1,8419. fg. — b) *klar, lauter;* m. *der lautere* Soma Ṛv. 1,84,4. सोमाः शुक्राः गवाशिरः 137,1. अयं शुक्रो अयामि ते 2,41,2. 3. 7,64,5. शुक्रमन्थः 4,27,5. शुक्रा आशिरं याचन्ते 8,2,10. Vâlakh. 4,10. AV. 6,53,1. VS. 8,57. सोमपीथ Çat. Br. 12,8,1,1. Çâṅkh. Çr. 15,15,13. Çat. Br. 1,6,3,7. 4,2,1,29. Kâtj. Çr. 9,5,19. 11,3. 14,2. — c) *hellfarbig, weisslich, weiss:* पृश्न्याः शुक्र ऊधनि Ṛv. 2,34,2. धूम 6,2,6. पयस् 1,160,3. 9,19,5. उपस्तिर् 62,28. अनडुहौ 10,85,10. AV. 8,7,1. स्वरव: 12,1,13. शुक्रः पिङ्गाक्षो होता स्यात् Çâṅkh. Br. 25,10. — d) übertr. *hell, rein, fleckenlos:* वचस् Ṛv. 2,9,4. देवी मनीषा 7,34,1. Pańkav. Br. 1,2,9. आकृति Çat. Br. 11,6,2,6. — 2) m. a) *Feuer* AK. 1,1,1,51. Trik. 3,3,375. H. 1098. an. 2,463. Med. r. 93. — b) N. *eines Sommermonats* P. 4,4,128, Vârtt. 2, Schol. AK. 1,1,3,16. Trik. H. 154. H. an. Med. Halâj. 1,114. VS. 7,30. शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू 14,6. 22,31. Çat. Br. 4,3,1,15. MBh. 1,5883. R. 7,15,16 (personif. als Schatzhüter Kubera's). Suçr. 1,19,9. VP. 225. — c) *der Planet Venus* (personif. als Sohn Bhṛgu's und Lehrer der Asura) AK. 1,1,2,26. Trik. 1,1,92. 3,3,375. H. 119. H. an. Med. Halâj. 1,48. Hariv. 4258. 12794. 14076. R. 2,100,38. Kumâras. 3,43. Varâh. Bṛh. S. 4,21. 5,61. 9,18. 14. 23. 28. Bṛh. 2,4. Laghuǵ. 1,8. 2,11. VP. 239. Mârk. P. 52,11. Verz. d. B. H. 146,a(16). Verz. d. Oxf. H. 41,a,16. 69,b,1. 2. 86,b,43. 330,a,5. 23. 339,b,7. Verz. d. Cambr. H. 34. fg. Pańkat. 50,20. Schol. zu Kâtj. Çr. 345,2. 348,4 v. u. असुराणामुपाध्यायः MBh. 1,2544. 2606. 12,2231. 13,4146. 4887. Hariv. 12200. 12808. fgg. 14234. fgg. Kâm. Nîtis. 14,63. Bhâg. P. 9,14,6. Pańkar. 1,1,66. Pańkat. Pr. 2. Verz. d. B. H. No. 897. Verz. d. Oxf. H. 25,a,38. 83,a,29. Daçak. 186,11. Hall 18. — d) *der* Çukragraha (auch mit Beisatz von ग्रह) VS. 7,13. 13,56. Çat. Br. 4,2,1,1. 5,4,2,20. 3,3,2,7. °पात्र 4,3,1,26. 2,17. शुक्राग्र 5,9,4,6. 13. Kâtj. Çr. 9,2,9. 6,11. Vgl. 1) b). — e) N. eines Joga (विष्कम्भादि) Koshṭhipr. im ÇKDr. — f) N. pr. ein Sohn Bhava's VP. 1,8,11. ein Marutvant Hariv. 11546. ein Sohn Vasishṭha's (vgl. शुक्ल) 492. VP. 83. der 3te Manu Hariv. 424. einer der 7 Weisen unter Manu Bhautja Mârk. P. 100,31. ein Sohn Havirdhâna's (vgl. शुक्ल) VP. 1,14,2. — 3) n. a) *Helle, Klarheit, Licht;* auch pl. Ṛv. 1,135,2. 140,11. 3,8,9. वज्रं शुक्रैरभीवृतम् 44,5. VS. 40,8. TBr. 1,5,1,1. Kaṭhop. 5,8. Maitrjup. 6,24. Çvetâçv. Up. 4,2. धातैव खलु भूतानां सुखदुःखे प्रियाप्रिये । दधाति सर्वमीशानः पुरस्ताच्छुक्रमुच्चरन् ॥ MBh. 3,1138. fg. 5,917. 2751. 1737. fgg. R. ed. Bomb. 3,43,33. — b) *Klares* so v. a. *klare Flüssigkeit, Wasser,* Soma Naigh. 1,12. VS. 19,5. शुक्रं त्वा शुक्र आ धूनोमि 8,48. प्र वायवे भरत चारु शुक्रम् Ṛv. 5,43,3. 4. — c) *Saft, Seim:* त्रय्यै विद्यायै Ait. Br. 5,32. Çat. Br. 11,5,8,4. 12,4,3,10. 7,1,6. Çâṅkh. Çr. 4,8,2. — d) *Same* AK. 2,6,2,13. 3,4,21,236. Trik. 3,3,375. H. 619. 629. H. an. Med. Halâj. 3,16. 5,67. Siddh. K. 249,b,3. 4. Ṛv. 4,3,10. 6,66,1. Muṇḍ. Up. 3,2,1. शुक्रातिरेके पुमान्भवति Nir. 14,6. M. 3,49. स्वप्ने सिक्त्वा शुक्रम् 2,181. निरस्य शुक्रम् 5,63. 135. Jâǵn. 3,93. MBh. 1,2383. स्कन्न 2434. 8410. 3,14306. 14311. R. 2,108,11 (116,20 Gorr.). Suçr. 1,44,2. 12. 48,11. 126,20. °स्थान 270,19. Varâh. Bṛh. S. 68,14. fgg. 96. 69,14. 76,1. Bṛh. 2,11. Laghuǵ. 2,18 (°सार). Vedântas. (Allah.) No. 54. einer der sieben Elementarstoffe Wise 54. — e) *eine best. Augenkrankheit: ein weisser Fleck im dunkeln Theile des Auges* Trik. H. an. Med. Suçr. 2,311,13. fgg. 329,3. fgg. Çârṅg. Saṁh. 1,7,90. — f) N. eines Sâman Ind. St. 3,240,a. Kâtj. Çr. 26,3,1. Lâṭj. 1,6,24. — g) allegorischer N. eines Metrums Ṛv. Prât. 17,4. — Vgl. अति°, क्षीर°, त्रि°, निः°, प्रति°, मूत्र°, रक्त°, शुद्ध°, वातशुक्रत्व, शौक्र fgg.

शुक्रकर m. *Mark* (*Samen bereitend*) H. 628.

शुक्रकृच्छ्र n. *eine best. Harnbeschwerde* Çârṅg. Saṁh. 1,7,41.

शुक्रज 1) adj. *aus* (dem eigenen) *Samen erzeugt, leiblich:* सुत MBh. 13,2624 nach der richtigen Lesart der ed. Bomb., शुल्कज ed. Calc. — 2) m. pl. Bez. *einer best. Götterordnung* bei den Ǵaina, einer Abtheilung der Kalpabhava, H. 93. fälschlich शुक्र Wilson, Sel. Works 1,320.

शुक्रज्योतिस् adj. *hell glänzend* VS. 12,15. 17,80.

शुक्रतीर्थ n. = शुक्लतीर्थ N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 42,a,28.

शुक्रदन्त m. N. pr. eines Mannes (*weisszähnig*) Râǵa-Tar. 4,493.

शुक्रदुघ adj. *klare Flüssigkeit von sich gebend* Ṛv. 6,35,5.

शुक्रप adj. *lauteren* Soma *trinkend* VS. 6,27. 7,12. TBr. 1,1,1,1.

शुक्रपिश् adj. *hell geschmückt:* अधि श्रियं शुक्रपिशं दधाने Ṛv. 10,110,6.

शुक्रपूतप adj. *hellen geläuterten* (Soma) *trinkend* Ṛv. 8,46,26.

शुक्रभुज् m. *Pfau* Çabdak. im ÇKDr.

शुक्रभू m. *Mark* Çabdak. im ÇKDr. — Vgl. शुक्रकर.

शुक्रमूत्रल adj. so v. a. शुक्रल + मूत्रल Suçr. 1,195,11.

शुक्रमेह m. *Samenharnruhr* Wise 360. Bhâvapr. 7. Karaka 2,4.

शुक्रमेहिन् adj. *mit der Samenharnruhr behaftet* Suçr. 1,272,15. 2,78,3. शुक्राभं शुक्रमिश्रं वा मुहुर्मेहति यो नरः । शुक्रमेहिनमाहुस्तम् Karaka 2,4.

शुक्रयजुस् n. pl. Bez. *gewisser zum* Pravargja *gehöriger Sprüche* Taitt. Âr. 5,10,1.

शुक्ररूप adj. *lichtfarbig:* Agni Mârk. P. 99,28.

शुक्रर्षभ (शुक्र + ऋषभ) adj. *hellfarbige Stiere habend:* die Ushas TS. 4,3,11,5.

शुक्रल (von शुक्र) 1) adj. a) *Samen erzeugend* Suçr. 1,195,18. Çârṅg. Saṁh. 1,4,15. अति° Suçr. 1,202,8. — b) *samenreich, geil* AK. 3,4,5,222. — 2) f. आ = उच्चटा *eine Art Cyperus* Ratnam. 255. Bhar. zu AK. nach ÇKDr. चक्रला AK.

शुक्रवत् (wie eben) adj. 1) *lauteren Saft —, den Vorlass des* Soma *enthaltend:* द्वे सवने शुक्रवती प्रातःसवनं च माध्यंदिनं च (während das dritte aus einem Aufguss auf den Trester bereitet wird) TS. 6,1,6,4. 3,2,2,1. Çat. Br. 4,2,1,23. 3,3,2,19. Kâtj. Çr. 9,10,14. — 2) *das Wort* शुक्र *enthaltend* Ait. Br. 5,4.

शुक्रवर्चस् adj. *hell leuchtend:* Agni Ṛv. 10,140,2.

शुक्रवर्ण adj. *lichtfarbig:* Agni Ṛv. 1,140,1. *licht:* धी 143,7.

शुक्रवह adj. *Samen führend* Suçr. 2,57,10.

शुक्रवार m. *dies Veneris, Freitag* Journ. of the Am. Or. S. 6,177. 7,13. Ganit. Grahânajan. 18, Comm.

शुक्रवासस् adj. *licht gekleidet:* die Ushas Ṛv. 1,113,7.

शुक्रशिष्य m. *ein Schüler* Çukra's, *ein* Asura AK. 1,1,1,7. H. 238.

Halâj. 1,5.

शुक्रशोचिस् adj. *hell strahlend:* Agni RV. 2,2,3. 8,23,20. 23. 92,8. TBr. 1,1,1,2. VS. 7,13. voc. °शोचे RV. 8,44,9.

शुक्रसद्मन् adj. *im Licht wohnend:* die Ushas RV. 6,47,5.

शुक्रसुत m. *ein Sohn des Planeten Venus:* केतव: Varâh. Brh. S. 11,17.

शुक्रस्तोम m. N. eines Ekâha Çâñkh. Çr. 14,20,1.

शुक्रहरण adj. (f. ई) *Samen führend* Suçr. 2,57,17.

शुक्राङ्ग m. *Pfau* Gaṭâdh. im ÇKDr. — Vgl. शुक्लापाङ्ग.

शुक्रामन्थिनौ m. du. P. 6,2,142, Schol. (शुक्र° fehlerhaft). *lauterer und mehliger* Soma TS. 6,4,10,1. 3. TBr. 1,1,1,4. Ait. Br. 3,1. Çat. Br. 4,2,1,1. 3,3,2.

शुक्रिमन् m. nom. abstr. von शुक्र gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123.

शुक्रिय (von शुक्र) 1) adj. शुक्रो देवतास्य (!) P. 4,2,26. हविस् Schol. = शुक्रवत् 1) Ait. Br. 6,12. Kâth. 24,5. Pañkav. Br. 18,4,4. 11,10. — 2) n. a) Bez. *gewisser zum* Pravargja *gehöriger* Sâman (Comm.) Taitt. Âr. 5,10,1. Lâṭj. 7,6,10. *des* Pravargja-*Abschnitts* VS. 36—40. Ind. St. 3,267. fg. VS. Ausg. S. LV. शुक्रियारण्यकजप Jâgñ. 3,309. स° Verz. d. Oxf. H. 56,a,17. — b) Bez. *eines gewissen* Vrata Çâñkh. Grhj. 2,11. — Vgl. त्रि°.

शुक्रीभू (शुक्र + 1.भू) *zu Samen werden:* मासेन रस: °भवति Suçr. 1,44,8.

शुक्रेश्वर (शुक्र + ई°) N. pr. eines Tempels Verz. d. Oxf. H. 44,a,4 v. u. Hall 154.

शुक्ल (aus शुक्र) Kâç. zu P. 8,2,18. parox. Uṇâdis. 2,28. Çânt. 1,13. 1) adj. (f. आ) a) *licht, hell:* पक्ष *die lichte Hälfte eines Monats, die Zeit des zunehmenden Mondes:* पक्षौ द्विविध: शुक्ल: कृष्णश्च तौ मास: Suçr. 1,19,6. Kâtj. Çr. 15,1,18. M. 1,66. 4,98. शुक्ले दशोत्तरे पक्षे MBh. 3,17126. Spr. 5074. Varâh. Brh. S. 4,32. Bhâg. P. 3,11,10. — b) *weiss, weisslich* AK. 1,1,4,22. H. 1392. an. 2,513. Med. l. 52. Halâj. 5,22. 74. Ait. Br. 1,29. शुक्लं वै रेत: शुक्ला वपा 2,14. Çat. Br. 2,2,4,15. लोमन् 1,1,4,1. 6,3,41. अज 6,2,2,6. अश्व 7,3,2,14. 16 (auch शुँ°). सिकता: 4,36. °रूप 6,2,2,13. 14,7,1,20. Khând. Up. 1,6,5. 6,4,1. °वत्सा Çat. Br. 9,2,3,30. Kâtj. Çr. 15,3,36. Reis TS. 2,3,1,3. Kâth. 11,3. Kleid, Zeug Lâṭj. 8,6,13. M. 4,35. 9,70. MBh. 1,723. 5330. R. Gorr. 2,100,61. Spr. 2702. Suçr. 1,106,17. Kathâs. 4,9. Verz. d. Oxf. H. 223, No. 543. Bhâg. P. 6,19,3. °ध्वजपताकिन् Çiva MBh. 12,10364. वास्तिक R. 2,77,2. प्रासादपङ्क्तय: 4,33,9. °माल्य 2,91,33. AK. 2,4,2,61. तिला: Weber, Krshnag. 270. 278. मरिच Suçr. 2,326,2. Wunde 12,7.14. भूमि 1,135,7. शिरोरुहा: R. 2,45,27. Varâh. Brh. S. 77,1. Râga-Tar. 3,365. शिरस् Spr. 4965. Çiva MBh. 12,10359. यजूंषि Çat. Br. 14,9,4,33. याजुषाम्नाय Ind. St. 10,436. neun *weisse* Bala bei den Gaina H. 697. — R. 2,91,68. Varâh. Brh. S. 3,23. 11,8. 20. 28. 30,11. 33,14. H. 49. — c) *rein, lauter:* °देह MBh. 3,13449. तनू Bhâg. P. 5,3,20. शुक्लाभिजातीय MBh. 12,1196. °वृत्त 14,2713. कर्मन् Spr. (II) 4905. Bhâg. P. 4,29,27. fg. °लोहितकृष्णवर्णेन कर्मणा 5,19,19. धन 11,17,50. von Personen MBh. 5,3417. Spr. (II) 1836. प्रजातति Bhâg. P. 1,12,16. कर्म° 5,18,35. — 2) m. a) (sc. पक्ष) *die lichte Hälfte eines Monats* AK. 1,1,3,12. अष्टम्यां नवम्यां वा फाल्गुनीशुक्लस्य Kâtj. Çr. 20,1,2. 23,4,4. 24,7,1. Çâñkh. Grhj. 4,6. Weber, Gjot. 26. 54. M. 4,96. 6,20. 11,216. Jâgñ. 3,193. 324. Bhag. 8,24. MBh. 1,1292. 3244. 3,5068. 14401. 16638. Hariv. 7882. Sûrjas. 10,4. 9. Varâh. Brh. S. 21,5. 9. 25,1. Kathâs. 26,4. Râga-Tar. 5,412. 6,292. Bhâg. P. 5,20,12. 7,14,21. 15,54. 8,16,48. — b) *der Monat* Vaiçâkha (Comm.) Bhâg. P. 7,14,21. — c) *die weisse Farbe, Weisse:* घटस्य शुक्ल: P. 2,2,11, Sch. °कृष्णौ gaṇa दधिपयआदि zu P. 2,4,14. — d) *Auswurf, Schleim, Rotz:* ये ब्राह्मणं प्रत्यष्ठीवन्ये वास्मिं छुल्कमीषिरे AV. 5,19,3. यत्र शुक्लो न क्रियते अबलेन बलीयसे *wo man sich nicht vom Schwächeren muss anspeien lassen* 3,39,3. — e) *Ricinus* Aush. 86. *weisser Ricinus* Râgan. im ÇKDr. — f) N. *des 5ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Brh. S. 8,29. Verz. d. Oxf. H. 331,b, No. 782. — g) N. eines Joga H. an. Med. Viçva bei Uggval. zu Uṇâdis. 2,28. — h) ein N. Vishṇu's (*der Lautere*) Bhâg. P. 3,21,16. 35. 51. 22,19. 23,23. 24,1. 5,10,17. — i) N. pr. eines Sohnes des Havirdhâna (vgl. शुक्र) Hariv. 83. Bhâg. P. 4,24,8. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 78,b,13. eines Fürsten Târan. 3. 265. — k) N. pr. eines Berges Bhâg. P. 5,20,21. — l) fehlerhaft für शुक्र *Venus* Verz. d. B. H. 136, a (115). — 3) f. आ a) *Sandzucker* Çabdak. im ÇKDr. — b) N. verschiedener Pflanzen: = काकोली, विदारी, स्नुही Râgan. im ÇKDr. — c) ein N. der Sarasvatî Trik. 1,1,27. — d) N. pr. einer Tochter Siṁhahanu's LIA. 2, Anh. II. — e) N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 5,20,22. — 4) n. a) *Helle, Licht* Maitrjup. 6,35. — b) *weisse Farbe, weisser Fleck* u. s. w.: परा शुक्लानि पातय AV. 1,23,2. त्रि:° *drei weisse Streifen habend* Kauç. 29. — c) *das Weisse im Auge* Çat. Br. 10,5,2,7. 12,2,4,15. 14,5,2,3. कृष्णविशालशुक्लं नयनम् R. 5,28,13. Suçr. 2,303,15. 310,8. 17. = शुक्लभाग z. B. 2,310,13. — d) *eine best. Krankheit des Weissen im Auge* (vgl. शुक्र) Gaṭâdh. im ÇKDr. — e) *Silber* H. an. Med. Viçva a. a. O. — f) *frische Butter* Çabdak. im ÇKDr. — g) fehlerhaft für शुक्त *saurer Reisschleim* u. s. w. H. 415. Varâh. Brh. S. 77,2. Bhagavadbhaktivilâsa im ÇKDr. Suppl. — Vgl. क्षीर°, जीव°, पक्ष°, पाक°, भीम°, महा°, शंकर°, शौक्ल, शौक्ल्य.

शुक्लक m. = शुक्ल *die lichte Hälfte eines Monats* Tithjâdit. im ÇKDr.

शुक्लकण्ठक adj. *weisshalsig;* m. *ein best. Vogel,* = दात्यूह Çabdam. im ÇKDr.

शुक्लकन्द 1) m. *ein best. Knollengewächs,* = महिषकन्द Râgan. im ÇKDr. — 2) f. आ = अतिविषा ebend.

शुक्लकर्मन् adj. *reinen Wandels* Gaṭâdh. im ÇKDr.

शुक्लकुष्ठ n. *weisser Aussatz* Garuḍa-P. 195 im ÇKDr.

शुक्लक्षीरा f. *eine best. Pflanze,* = काकोली Râgan. im ÇKDr.

शुक्लक्षेत्र n. N. pr. eines heiligen *Gebiets* Verz. d. Oxf. H. 149,a,37.

शुक्लजनार्दन m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 586.

शुक्लता f. nom. abstr. von शुक्ल P. 5,1,123, Schol.

शुक्लतीर्थ n. N. pr. eines heiligen *Badeplatzes* Verz. d. Oxf. H. 8,a,44. 42,a,28. 66,a,8. 67,a,8. 9. Prâjaçkittend. 11,b,9; vgl. शुक्लाकृतं (शुक्ल = विष्णु) तीर्थम् Bhâg. P. 3,23,23 und शुक्रतीर्थ.

शुक्लत्व n. = शुक्लता P. 5,1,123, Schol.

शुक्लदत् adj. (f. °दती) *weisszahnig:* मृगा: Ait. Br. 8,23. Bhâg. P. 9,20,26. 6,19,3.

शुक्लदुग्ध m. *Trapa bispinosa Roxb.* Çabdak. im ÇKDr.

शुक्लधातु m. *weisse Kreide* H. 1037.

शुक्लधान्य n. *weisses Korn* PAÑKAR. 1,11,33.

शुक्लपक्ष m. 1) *die lichte Hälfte eines Monats, die Zeit des zunehmenden Mondes* KÂTJ. ÇR. 7,1,26. 14,1,2. 24,5,30. KAUÇ. 140. M. 11,217. R. 4,54,3. 5,18,3. Spr. 3257. VARÂH. BṚH. S. 21,6. MÂRK. P. 31,35. WEBER, KṚSHṆAǴ. 223. BHÂG. P. 6,14,31. — 2) *der günstige Fall* BURNOUF, Intr. 252, N. 1.

शुक्लपुष्प 1) adj. *weiss blühend* KAUÇ. 10. — 2) m. N. verschiedener Pflanzen: = कोकिलाक्ष RATNAM. 75. = कुत्सक, कुन्दपुष्प und मरुवक ÇKDR. nach ders. Aut. — PAÑKAR. 1,11,33. — 3) f. आ N. zweier Pflanzen: = नागदन्ती RATNAM. 35. = शीतकुम्भी 82. — 4) f. ई N. einer Pflanze, = नागदन्ती RÂǴAN. im ÇKDR.

शुक्लपृष्ठक m. *Vitex paniculata Lam.* ÇABDAK. im ÇKDR.

शुक्लभूदेव m. N. pr. eines Autors Notices of Skt Mss. 37.

शुक्लमण्डल n. *das Weisse im Auge* ÇKDR. und WILSON.

शुक्लमथुरानाथ m. N. pr. eines neueren Astronomen Verz. d. Cambr. H. 60.

शुक्लमेह m. *weissliche Harnruhr* KARAKA 2,4.

शुक्लमेहिन् adj. *an der weisslichen Harnruhr leidend:* शुक्लं पिष्टनिभं मूत्रमभीदणं यः प्रमेहति। पुरुषं कफकोपेन तमाहुः शुक्लमेहिनम् KARAKA 2,4.

शुक्लरोहित m. *eine best. Pflanze,* = श्वेतरोहित RÂǴAN. im ÇKDR.

शुक्लला f. = उच्चटा RATNAM. im ÇKDR. unsere Hdschr. शुक्रला.

शुक्लवचा f. *Terminalia Chebula* TRIK. 3,3,193.

शुक्लवत् adj. *das Wort* शुक्ल *enthaltend* ÇAT. BR. 6,2,2,13. fg. KÂTJ. ÇR. 16,1,41.

शुक्लवायस m. *eine Reiherart, Ardea nivea* TRIK. 2,5,23.

शुक्लविश्राम m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 293,*a*, No. 710.

शुक्लशाल m. *eine best. Pflanze,* = गिरिनिम्ब RÂǴAN. im ÇKDR.

शुक्लागुरु (शुक्ल + अ°) n. *weisses Agallochum* KUMÂRAS. 7,15.

शुक्लाङ्ग (शुक्ल + 3. अङ्ग) 1) m. = शुक्लापाङ्ग *Pfau* GAṬÂDH. bei WILSON. — 2) f. ई *Nyctanthes arbor tristis* RÂǴAN. im ÇKDR.

शुक्लादिश्रावणकृष्णसप्तमी f. Bez. eines best. Feiertages Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,45. fg.

शुक्लादिश्रावणकृष्णाष्टमी f. desgl. ebend. 285,*a*,2. 3.

शुक्लापाङ्ग (शुक्ल + अ°) m. *Pfau (weisse Augenwinkel habend)* H. 1320. MEGH. 23.

शुक्लायन m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,39.

शुक्लार्मन् n. *eine best. Krankheit des Weissen im Auge* (s. अर्मन्) SUÇR. 2,305,13; vgl. 310,9. 13. मुग्धेतं मुञ्च शुक्लार्मं शुक्ले तदर्धते चिरात् BHÂVAPR. 7.

शुक्लिमन् m. nom. abstr. von शुक्ल P. 5,1,123, Schol.

शुक्लीकर् (शुक्ल + 1. कर्) *weiss machen:* °कृतान्युपवनानि च मालतीभिः ṚT. 3,2. येन °कृता हंसाः Spr. 2504.

शुक्लीभू (शुक्ल + 1. भू) *weiss werden:* शिरः °भूतम् Spr. (II) 2349.

शुक्लेतर (शुक्ल + इ°) adj. *schwarz, schmutzig:* वासस् R. 5,75,16.

शुक्लोदन (शुक्ल + ओ°) m. N. pr. eines Bruders des Çuddhodana VJUTP. 92. LALIT. 193, N. 1. HIOUEN-THSANG 1,400. LIA. 2, Anh. II.

शुक्लोपला (शुक्ल + उपल) f. *Sandzucker* RATNAM. im ÇKDR.

शुङ्गि UṆÂDIS. 3,155. m. *Wind* UǴǴVAL. = तेजस् und चित्र UṆÂDIVṚ. im SAṀKSHIPTAS. nach ÇKDR.

शुङ्ग 1) m. *a) Ficus indica* und *Spondias mangifera* MED. g. 25. — *b)* N. pr. eines Mannes P. 4,1,117. PRAVARÂDHJ. in Verz. d. B. H. 61,15. pl. *seine Nachkommen* ebend. 62,17. LÂṬJ. 4,6,20. ÂÇV. ÇR. 12,15 PARIÇ. NIDÂNA 5,8. N. einer auf die Maurja folgenden Dynastie VP. 4,24,8. 11. BHÂG. P. 12,1,17. sg. *ein Fürst aus dieser Dynastie* 18. statt dessen °राजन् VP. 4,24,12. — 2) f. आ *Knospendecke,* namentlich der Feigenarten, H. 1124. SUÇR. 1,317,11. 2,193,1. नीरि° 377,16. अश्वत्थ° 2,155,19. न्यग्रोध° GOBH. 2,6,6. 7,18. ÇÂṄKH. GṚHJ. 1,20. PÂR. GṚHJ. 1,14. = शूक *Granne* TRIK. 3,3,45. — 3) f. ई *Ficus infectoria Willd.* und *Spondias mangifera* H. an. 2,50. — 4) m. n. *Ficus infectoria* MED. f. ÇKDR. und WILSON nach ders. Aut. (sie werden demnach च स्त्रियाम् st. चास्त्रि° gelesen haben). — 5) n. *Knospendecke* (insbes. des Feigenbaums); übertr. so v. a. *Wirkung* (Gegens. मूल *Wurzel, Ursache*) KHÂND. UP. 6,8,3. 4. — Vgl. एक°, शौङ्ग, शौङ्गि.

शुङ्गाकर्मन् n. N. einer mit dem Puṁsavana zusammenhängenden *Cerimonie,* wobei *die Knospendecke einer Ficus indica* (वट) gebraucht wird. Eine Beschreibung derselben im ÇKDR. u. d. W. GṚHJAS. 1,3.

शुङ्गिन् (von शुङ्गा) m. *Ficus indica* RATNAM. 189. GAṬÂDH. im ÇKDR. *Ficus infectoria Willd.* GAṬÂDH. ebend.

1. शुच्, शोचति NAIGH. 1,16 (ज्वलतिकर्मन्). DHÂTUP. 7,1 (शोके). शुच्यति (s. u. सम्) 26,56 (पूतीभावे; शौचे विशरणे क्लेदे VOP.). शुशोच, शुशुक्कस्; अशोचिषत् (angeblich VS.; vgl. 6,20) P. 6,1,119, Schol. अशोचीत्, अशुचम्, शोचिष्यति; शोचिता und शोक्ता VOP. 8,79. fg. शुचध्यै ṚV. 4,2,1. शोचितुम्, शोचित्वा (auch शुचित्वा nach P. 1,2,26); med. शोचस्व u. s. w., शुशुचीत, शुशुचानः; im Veda auch शुचन्त्, शुचमान und शुचयत्. 1) *flammen, leuchten, strahlen; glühen, brennen:* शोचा वि भाहि (अग्ने) ṚV. 6,16,45. 1,36,9. अभि ज्ञांसि शुशुचानो अस्थात् 149,4. 2,34,1. यं त्वा देवापिः शुशुचानो (ob etwa °चानम्) अग्ने समीधे 10,98,8. दूरोकमग्निरायवे शुशोच 7,4,3. 9,73,5. 83,2. शुशोच सूर्यः 10,138,2. 1,133,6. अर्चयः 5,17,3. 79,8. द्युमत् स्वर्णा शुशुचीत 2,2,10. 10,43,9. ÇAT. BR. 1,4,1,38. 9,2,1,19. AIT. BR. 3,36. घर्मः ÂÇV. ÇR. 4,6,3. शुशुक्कांस् ṚV. 1,69,1. 5,87,6. ज्योतिषा शुचता 2,34,12. 4,2,15. 17. धन 23,1. 6,3,3. 10,67,7. 79,3. शुचमान 4,23,8. NIR. 10,41. अग्निं शुचयन्तं पावकम् ṚV. 10,46,8. अर्कैः 4,6. अर्कैः 4,56,1. 2. 1,147,1. — 2) *Gluth —, heftigen Schmerz leiden, trauern* TS. 5,4,2,3. AIT. BR. 6,35. ÇAT. BR. 14,4,2,28. fg. तानभी शोचतः प्रजामिच्छमानो TBR. 1,6,2,1. ÇVETÂÇV. UP. 4,7. शोचन्ति जामयो यत्र M. 3,57. MBH. 1,1750. 5576. 2,1735. 3,2381. 2568. 4,488. R. 2,53,24. 63,9. 64,72. 73,2. 74,24. Spr. 2767. 3026. 5082. (II) 679. 1591. KATHÂS. 29,93. RÂǴA-TAR. 5,466. BHÂG. P. 6,10,9 (Gegens. हृष्यति). शोचती 4,25,61. शुशोच R. GORR. 2,38,1. 4,26,7. अशोचीत् BHAṬṬ. 15,71. मा शोचिष्ट 15,101. मैवं शुचः MBH. 1,3229. 3,590 (शुच fälschlich ed. Calc.). 2472. 5,7027. BHAG. 16,5. R. 1,42,17. 70,34. 2,21,47. R. GORR. 2,114,24. 3,63,16. MÂRK. P. 64,13. अशोचिष्य: BHAṬṬ. 21,6. शोचेत Spr. (II) 263. 3884, v. l. शोचधम् MBH. 16,228. शोचेत Spr. (II) 4292. शोचमान (I) 5082, v. l. अशोचत R. 5,56,95. शोचिष्ये 6,95,29. die Ergänzung im loc.: न च शोचत्यसंपत्तौ M. 12,36. अपरिहार्ये ऽर्थे शोचितुम् Spr. (II) 2383. शोचन्ते व्य-

सने तस्य (I) 5119. im instr.: न स शोचेत्कृताकृतैः (कृताकृतम् die neuere Ausg.) Hariv. 291. im acc. mit प्रति: मा त्वं शुचस्तां प्रति MBh. 3,15681. gew. im blossen acc. *trauern über, beklagen, bedauern*: अपेः पुत्रं तमथो वापि पौत्रं कथं न शोचेयमहं न रुद्याम् MBh. 1,3231. 3,331. 2295. न शोचाम्यहमात्मानं न चान्यदपि किं च न 2372. अशोचन् (शोचन्ते ed. Bomb.) वैशमं कृतम्। भ्रातरं पितरं पुत्रं सखायं च 2567. R. 1,2,31. 2,52,21. 64,17. 74,19. R. Gorr. 1,2,18. Spr. (II) 723. स्वं वपुः Kathâs. 4,42. 22,180. Mârk. P. 22,29. शोचिमि aus metrischen Rücksichten MBh. 3,2372. शुशोच Ragh. 2,37. मा शुचस्त्वमनागतान् (अर्थान्) Spr. (II) 676. Bhâg. P. 1,13,39. 4,8,68. गतानस्मान् शोचिष्यति R. 2,46,4. त्वं मिथ्यावचर्वाँश्चूनानस्य शोचिष्यसि ध्रुवम् Râga-Tar. 4,299. नैनं शोचितुमर्हसि Bhag. 2,26. R. 2,72,25. Spr. (II) 3596. शोचित्वा R. Gorr. 2,57,1. शोचसे MBh. 3,2644. शोचे Bhâg. P. 7,9,43. शोचमान MBh. 3,2016. 12260. Pañkat. 35,7 (hier befremdet med.).

— caus. 1) *in Flammen setzen, brennen* (trans.): ब्रह्मद्विषे शोचय क्षामपश्च RV. 6,22,8. TBr. 1,1,8,2. — 2) *in Schmerz versetzen*: हृदिदम् AV. 6,89,1. 2. Çat. Br. 1,4,3,9. MBh. 4,581. 7,2695. — 3) *Schmerz empfinden, trauern* MBh. 1,5649. Spr. (II) 4293. trans. *bedauern, beklagen Jmd* oder *Etwas*; pass. शोच्यते Spr. (II) 263, v. l. 3884. Ragh. 8,62. Râga-Tar. 3,136. — 4) *reinigen* (vgl. शुचि): दूषितं तृणतोयादि प्रतियोगैरशोचयत् Kathâs. 19,84.

— desid. शुशुचिषति und शुशोचिषति P. 1,2,26.

— intens. 1) *hell leuchten, — strahlen, — flammen*: ये अग्नयो न शोशुचन्निधानाः RV. 6,66,2. partic. शोशुचत् 48,3. 10,82,20. 89,12. शोशुचान 4,1,4. 7,10,1. — 2) *heftigen Schmerz empfinden*: शोशुच्यमान Bhatt. 3,12.

— अनु 1) *schmerzliche Sehnsucht empfinden nach* (acc.), *trauern um* AV. 6,130,1. MBh. 1,1040. 1845. 4967. 3,2645. 2725. 15764. 16839. R. 2,34,4. 46,6. 8. 63,29. Spr. (II) 722. 913. 1998. नष्टं मृतमतिक्रान्तं नानुशोचन्ति पण्डिताः 3473. (I) 5108. Râga-Tar. 3,292. °शोचती Hariv. 9235. R. 3,52,14. °शोचितुम् Bhag. 2,25. R. 5,71,7. Spr. (II) 4561. °शोचे Bhâg. P. 3,1,41. °शोचस्व Spr. (II) 913, v. l. अन्वशोचत MBh. 1,4634. mit loc. Spr. (II) 3566. mit gen. Bhâg. P. 9,19,2. mit इति R. 2,52,27. ohne Ergänzung Spr. 3026. MBh. 1,5647 (med.). — 2) *in Jmdes* (acc.) *Schmerz einstimmen, mit Jmd zugleich Schmerz empfinden, — trauern*: शोचतीं जायामनुशोचति Bhâg. P. 4,25,61. — Vgl. अनुशोचन. — caus. *betrauern, bedauern*: पितरावनुशोच्य Kathâs. 10,67. 21,129. सुहृद्भिरनुशोचिताः MBh. 2,2594.

— समनु *Schmerz empfinden um* (acc.), *betrauern, bedauern* MBh. 4,565.

— अप intens. *durch Flammen vertreiben*; partic. अप नः शोशुचदघम् RV. 1,97,1; vgl. VS. 35,6. Jâgn. 3,3.

— अभि 1) *in Gluth setzen, verbrennen*: ब्रह्मद्विषमभि तं शोचतु द्यौः RV. 6,52,2. 10,16,1. मैनां तपसा मार्चिषाभि शोचीः VS. 12,15. Kâtj. Çr. 6,10,3. — 2) *brennen* so v. a. *quälen* AV. 4,26,7. VS. 11,45. Kâtj. Çr. 6,10,3. — 3) *Schmerz empfinden, trauern* MBh. 12,11242. — Vgl. अभिशोक fgg. — caus. *in Gluth versetzen, verbrennen, quälen*: (अग्नयः) मा त्वाभिशूशुचन् VS. 35,8. TS. 5,1,5,6. Vgl. अभिशोचयिष्णु. — intens. dass.: अभि शोशुचानः RV. 10,87,9. 14.

— आ *herstrahlen*: अग्ने शुशुग्ध्या रयिम् RV. 1,97,1. — Vgl. आशुशुक्षणि.

— उद् caus. *in Flammen setzen* AV. 5,22,2. — Vgl. उच्छोचन.

— नि *brennend heiss sein*: निशोचति नितपति वर्षिष्यति impers. Khând. Up. 7,11,1.

— निस् intens. med. *hervorstrahlen* RV. 7,1,4.

— परि *Schmerz empfinden, trauern* MBh. 1,4025. Bhâg. P. 3,30,18. *betrauern, beklagen*; med. MBh. 3,13657. 5,5063. — caus. 1) *quälen, peinigen* MBh. 6,1902 nach der Lesart der ed. Bomb. — 2) *bedauern, beklagen*: भवन्तौ °शोच्य R. Gorr. 2,66,16.

— प्र *strahlen*: प्र यच्छोचन्त धीतयः RV. 8,6,8. — Vgl. प्रशोचन.

— अनुप्र *betrauern, beklagen*: न त्वादृशी मर्त्यमनुप्रशोचते MBh. 1,3229.

— सम् 1) *zusammenflammen*: नेदिमावग्नी संशोचातः Çat. Br. 8,6,1,22. — 2) *betrauern, beklagen* MBh. 9,1500. — 3) °शुच्यति *schmerzen*: यदुपनद्धस्य संशुच्यति Çat. Br. 6,4,4,20. — caus. *betrauern, beklagen*: °शोच्य MBh. 7,10.

2. शुच् (= 1. शुच्) 1) adj. *flammend, leuchtend, strahlend*; s. त्रि°, विश्व°. — 2) f. a) *Flamme, Gluth*: शुचा शुचा सुमतिं रासि वस्वः RV. 3,4,1 शुचा विद्धा व्योषया AV. 3,25,4 (vgl. Ait. Br. 6,35). VS. 13,47. 17,1. या ते घर्म दिव्या शुक् 38,18. स ईश्वरः प्रजाः शुचा प्रदहः TS. 5,1,5,6. 2,9,5. TBr. 1,6,2,1. *innere Wärme* Çat. Br. 14,1,2,13. 3,1,2. — b) *Brand des Innern: Qual, Schmerz, Sorge, Trauer, Kummer* (diese Bed. fliesst in der älteren Sprache häufig mit der ersten zusammen) AK. 1,1,7,25. 3,4,32 (26 Colebr.), 18. H. 299. AV. 4,38,4. 5,20,8. 7,100,1. 12,5,34. TS. 1,3,9,1. पशुं शुचार्पयेत् 5,1,4,2. पशोर्वा आलब्धस्य प्राणाञ्छुगृच्छति 6,3,9,1. Çat. Br. 3,8,5,8. 9,1,2,9. Pañkav. Br. 5,10,3. 8,1,9. शुचा वा एष विद्धो यस्य ज्योगामयति 12. शुचो गृहम् Spr. 5198. हृदि शुचं धत्ते 2887. शुचं विदधति Varâh. Brh. S. 52,4. 6. शुचं जनयति 104,9. प्राप शुचम् Kathâs. 16,67. शुचमगात् 20,96. शुचमेति Spr. (II) 2781. विजज्ञे शुचम् Ragh. 12,75. विरहजां शुचम् Çâk. 94. शुचालम् Daçak. 73,6. शुचा *aus Trauer, vor Kummer* Ragh. 8,57. Spr. 2756. अस्मज्जनन्योश्च ततः स्फुरितं हृदयं शुचा Kathâs. 2,43. 41,54. कन्याजन्मशुचा 28,46. pl.: राज्ञां संजज्ञिरे शुचः MBh. 2,2181. किमधिकारणाः सन्तु च शुचः Spr. (II) 5193. तनयकृताः शुचः Varâh. Brh. S. 104,14. उत्सारिता इवाभूवन्नगर्यास्ततस्तर्णं शुचः Kathâs. 18,121. शुचां पात्रम् Spr. 2994. गुरुशुचां रोगस्य विश्रामभूः (II) 2641. अजहाच्छुचः Bhâg. P. 1,13,57. am Ende eines adj. comp.: गुरुतर° Megh. 86. व्यपगत° 74. विगलित° 89. ad 113. त्यक्त° Râga-Tar. 3,105. स° Spr. (II) 937. — c) pl. *Thränen als Ausdruck des Schmerzes, — der Trauer*: शुचस्ते प्रमृजामि Bhâg. P. 1,7,16. 3,18,4. कृच्छ्रेण संस्तभ्य शुचः पाणिनामृज्य नेत्रयोः 1,15,3. 17,8. मुञ्चन्मीलदृशा शुचः 3,2,5. — Vgl. मानस°.

शुचा 1) adj. (f. आ) = शुचि RV. 10,26,6. — 2) f. आ = शुच् *Trauer, Kummer*: शुचापह Bhâg. P. 1,6,19. कोपामर्षशुचार्पित 4,10,4. महिषीगणशुचास्पद Pañkar. 1,6,2. शुचाकुल 7,79.

शुचद्रथ (शुचत्, partic. von 1. शुच्, + रथ) adj. *einen strahlenden Wagen habend* RV. 4,37,4. — Vgl. शोचद्रथ.

शुचन्ति (von 1. शुच्) m. N. pr. *eines Mannes* RV. 1,112,7.

शुचि (wie eben) Uggval. zu Unâdis. 4,119. 1) adj. (f. शुचि; शुची M. 8,77) = श्वेत, धवल, सित u. s. w. AK. 1,1,4,22. 3,4,5,29. H. 1392. an. 2,60. Med. k. 11. Halâj. 5,22. = मेध्य, शुद्ध AK. 3,4,5,29. H. 1436. H. an.

Med. Halâj. 1,132. = अनुपहत H. an. Med. शुँशुचि und अशुचिँ P. 6, 2,161. a) *strahlend, glühend; blank* (häufig neben पावक): भामासः Ṛv. 6,6,3. 4. क्रिरण्य 4,10,6. Agni 1,140,1. 141,4. 3,2,15. 7,3,9. bes. Bez. desselben im Ritus (vgl. u. 2) b) TBr. 1,1,5,10. असौ वा आदित्यो ऽग्निः शुचिः 6,2. Ait. Br. 7,7. Âçv. Çr. 2,1,25. 3,13,4. Çat. Br. 12,4,4,5. Kâtj. Çr. 4,10,9. 25,4,34. Maitrjup. 6,34. Ushas Ṛv. 1,134,4. Sonne 1, 160,1. Bhâg. P. 9,24,31. Götter überh. Ṛv. 2,1,13. 27,9. 3,62,5. 7,2,2. 56, 12. 57,5. 8,29,5. Rosse u. s. w. derselben 1,181,2. 10,85,12. *glänzend weiss:* सैधोत्सङ्ग Spr. 3322. कूर्म्यपृष्ठ (II) 93. — b) *lauter, klar* (vom Soma so v. a. शुक्र); *rein* Ṛv. 1,30,2. 7,90,1. 2. Vâlakh. 4,10. भेषजा Ṛv. 2, 33,13. Wasser 35,3. 7,49,2. 3. 95,2. घृत 9,67,12. पद् 7,41,6. उद्दिद्राभ्यः शुचिरा पूत एमि 10,17,10. शुचयः शुचिमुप यन्ति लोकम् AV. 4,34,2. Kûlikop. in Ind. St. 9,10. मणि Uttarar. 27,8 (35,18). सलिल R. 2,48, 8. वसन Gobh. 2,8,2. 10. मद्दारि° Spr. 5206. — c) übertr. *klar, lauter, rein; tadellos, unschuldig, ehrlich, redlich:* मति Ṛv. 6,8,1. 8,3,3. शुचिरपः सूयवसा उप तेति 2,27,13. स्तोम 7,93,1. 10,29,1. यो वा रक्षाः शुचिरस्मीत्यार्ह 7,104,16. 8,13,19. चरित MBh. 3,1878. AK. 1,1,7,26. कर्मन् Kâm. Nîtis. 11,43. उपचार MBh. 3,2928. R. 3,1,22 (अ°). व्रत Çâk. 123. पथः शुचेः Ragh. 3,46. °वंश Râǵa-Tar. 8,2338. Personen Kathop. 3,8. M. 7,31. 38. 60. 62. fgg. 8,77. स ज्ञेयः शपथे शुचिः 115. 9,188. 335. MBh. 3,2446. R. 1,1,14. 7,2. 2,36,18. 39,14. 3,53,12. 74,10. दूत Suçr. 1,106,17. यो ऽर्थे शुचिर्हि स शुचिर्न मृद्वारिशुचिः शुचिः Spr. 5206. fg. ज्ञानीयात् — ऋणे शुचिम् (II) 954. 1828. 2013. 4280. 4921. Brahma-P. in LA. (III) 48,15. Bhâg. P. 3,30,35. Pańkat. 191,13. उपधा° Spr. 5338. अ° Kathop. 3,7. M. 4,71. R. 1,7,14. शुचि m. = अमात्यो ऽत्युपधः, उपधाशुद्धमल्लिन्, शुद्धमल्लिन् AK. 3,4,5,29. H. an. Med. — d) *rein* in rituellem Sinne: वायु M. 1,76. देश Khând. Up. 8,15. Âçv. Gṛhj. 2,1,9. 3,2,2. M. 2,222. 3,206. Bhag. 6,11. आयतन Kâtj. Çr. 25,4,34. भूमि M. 5,68. प्रदेश Varâh. Bṛh. S. 85,8. शाद्वलानि 88,20. VS. Prât. 1,21. तेत्रागार Varâh. Bṛh. S. 48,7. मांस M. 5,131. धन Spr. 2797, v. l. नित्यमास्यं शुचि स्त्रीणां शकुनिः फलपातने । प्रस्रवे च शुचिर्वत्सः श्वा मृगग्रहणे शुचिः ॥ (II) 968. (I) 2996. fgg. Prab. 59,14. श्रुत Spr. 5075. Bhâg. P. 2,10,10. Personen VS. Prât. 8,32. M. 2,51. 107. 109. 115. 176. 3, 258. 4,35. 5,62. 8,87. Hariv. 8439. R. 1,46,5. 2,56,26. 4,10,24. Ragh. 1,81. Varâh. Bṛh. S. 46,15. 55,8. Bhâg. P. 8,4,15. अ° M. 4,71. 127. 142. fg. 5,75. fg. 79. 81. 84. 86. ध्वनि M. 4,124. गन्ध Ragh. 12,30. — e) am Ende eines comp. *rein von so v. a. der sich einer Sache entledigt hat:* रक्तः° Kathâs. 101,358. — 2) m. a) = शुद्धि Uǵǵval. *Lauterkeit, Reinheit, Ehrlichkeit:* द्विजः शुचिविना Spr. 2614. — b) *Feuer* AK. 1,1, 1,52. 3,4,5,29. Trik. 1,1,67. 3,3,79. H. 1099. H. an. Med. Halâj. 1,62. Bez. *eines best. Feuers* (vgl. u. 1) a), eines Sohnes des Agni Abhimânin und der Svâhâ, VP. 84. Mârk. P. 52,28. 99,69. Bhâg. P. 4,1, 59. 24,4 (ein Sohn Antardhâna's von der Çikhaṇḍinî). — c) *ein best. Sommermonat* P. 4,4,128, Vârtt. 2, Schol. (oxyt.). AK. 3,4,5,29. = आषाढ 1,1,3,16. H. 154. H. an. Med. Halâj. 1,114. = ज्येष्ठ Med. शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू VS. 14,6. 7,30. Weber, Nax. 2,351. 353. MBh. 1,5883. VP. 225. Ṛt. 1,2. 3. Ragh. 3,3. Kumâras. 5,20. Spr. 3186. Râǵa-Tar. 5,447. Bhâg. P. 4,25,44. *Sommer* (diese Bed. kann an den meisten der eben angegebenen Stellen angenommen werden) Trik. 3,3,79. H. an. Med. — d) *die Sonne* H. 97. Maitrjup. 6,36 (nach dem Comm.). Çâmba-P. im ÇKDr. — e) *der Mond* Çabdârth. bei Wilson. — f) *der Planet Venus* ebend. — g) *Lichtstrahl* H. 99. — h) *Wind* H. ç. 170. — i) *Geschlechtsliebe* AK. 1,1,7,17. H. an. Med. — k) *ein Brahmane* Çabdârthak. bei Wilson. — l) *the condition of the religious student* ebend. — m) ein N. Çiva's ebend. — n) N. pr. α) eines Sohnes des Bhṛgu MBh. 13,4145. — β) eines Sohnes des Gada Hariv. 9193. — γ) eines Sohnes des 3ten Manu Hariv. 424. — δ) des Indra im 14ten Manvantara VP. 269. Mârk. P. 100,30. Bhâg. P. 8,13,35. — ε) eines der sieben Weisen im 14ten Manvantara Hariv. 491. VP. 269. Mârk. P. 100,31. Bhâg. P. 8,13,35. — ζ) eines Sârthavâha MBh. 3,2526. — η) eines Sohnes des Çatadjumna VP. 390. Bhâg. P. 9,13,22. — ϑ) eines Sohnes des Çuddha, Sohnes des Anenas, Bhâg. P. 9,17,11. — ι) eines Sohnes des Andhaka VP. 435. Bhâg. P. 9,24,18. — κ) eines Sohnes des Vipra VP. 465. Bhâg. P. 9,22,46. — λ) eines Sohnes des Arthapati Hall in der Einl. zu Vâsavad. 12. — 3) f. N. pr. einer Tochter Kaçjapa's von der Tâmrâ und Urmutter der Wasservögel Hariv. 222. fg. VP. 148. fg. — Vgl. शौच.

शुचिकर्ण adj. gaṇa कुमुदादि 2. zu P. 4,2,80. — Vgl. शौचिकर्णिक.

शुचिका (von शुचि) f. N. pr. einer Apsaras MBh. 1,4818. Hariv. 14162.

शुचिकाम adj. *Reinheit liebend:* Götter Kauç. 73.

शुँचिक्रन्द् adj. *hell schallend* Ṛv. 7,97,5.

शुँचिजन्मन् adj. *lichtgeboren* Ṛv. 1,141,7. die Morgenröthe 6,39,3. die Marut 7,56,12.

शुँचिजिह्व adj. *flammenzüngig:* Agni Ṛv. 2,9,1.

शुचिता (von शुचि) f. *Klarheit, Reinheit:* des Wassers Spr. 3020. des Geschlechts Râǵa-Tar. 6,167. *Lauterkeit, Ehrlichkeit* Kâm. Nîtis. 1,22. 4,8. Spr. 2995. (II) 3129. *Reinheit* in rituellem Sinne: आचान्तः शुचितामियात् M. 5,143. Râǵa-Tar. 1,214.

शुचित्वँ (wie eben) n. *Klarheit, Reinheit* AV. 12,3,28. *Lauterkeit, Ehrlichkeit* Spr. 2995, v. l. *Reinheit* in rituellem Sinne Sarvadarçanas. 116,18.

शुँचिदन्त् adj. *hellzahnig* Ṛv. 5,7,7. 7,4,2.

शुचिद्रथ, शुचिद्रव, शुचिद्रव्य m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 40,b,11. VP. (II) 4,164. wohl fehlerhaft für शुचद्रथ. — Vgl. शुचिरथ.

शुचिद्रुम m. *Ficus religiosa Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

शुचिन् adj. = शुचि *rein* Mârk. P. 35,15. 55. 105,12.

शुचिनेत्रारतिसंभव m. N. pr. eines Fürsten der Gandharva Vjutp. 88.

शुचिपदी adj. f. *reinfüssig* gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139.

शुचिपाँ adj. *den klaren Soma trinkend:* Vâju Ṛv. 7,90,2. 91,4. 92, 1. 10,100,2.

शुँचिपेशस् adj. *hell geschmückt:* धी Ṛv. 1,144,1.

शुचिप्रणी f. = आचमन Çabdar. im ÇKDr.

शुँचिप्रतीक adj. *von strahlendem Ansehen* Ṛv. 1,143,6.

शुँचिबन्धु adj. *strahlende Genossenschaft habend* Ṛv. 9,97,7.

शुँचिभ्राजस् adj. *hell funkelnd* Ṛv. 1,79,1.

शुचिमल्लिका f. *arabischer Jasmin* Râǵan. im ÇKDr.

शुचिमुखी Hariv. 8615 fehlerhaft für सूचि°.

शुचिरथ m. N. pr. eines Fürsten VP. 4,21,4. — Vgl. शुचिद्रथ u. s. w.

शुचिरोचिस् m. *der Mond* Çabdârthak. bei Wilson.

शुचिवन n. Bhâg. P. 2,7,29 nach dem Comm. so v. a. शुष्कवन (शुचि = ग्रीष्म).

शुचिवर्चस् adj. gaṇa भृशादि zu P. 3,1,12. davon denom. °वर्चाय्, °वर्चायते ebend.

शुचिवर्ण adj. *hellfarbig* Ṛv. 5,2,3. अ° *von unreiner Farbe;* davon nom. abstr. °ता f. Kâm. Nîtis. 7,22.

शुचिवाच् m. N. pr. eines Vogels (*eine reine Stimme habend*) Hariv. 1216.

शुचिवासस् adj. *ein reines Gewand tragend* Shaḍv. Br. 5,2. Âçv. Gṛhj. 2,2,2.

शुचिवृक्ष m. N. pr. eines Mannes Ait. Br. 3,48. pl. *seine Nachkommen* Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,37. — Vgl. शौचिवृक्षि.

शुचिव्रत adj. (f. आ) 1) *dessen Gebiet (Herrschaft) licht* oder *rein ist:* Götter Ṛv. 1,15,11. 182,1. 3,62,17. 6,16,24. Agni 8,43,16. 44,21. 10,118,1. Himmel und Erde 6,70,2. TBr. 2,6,12,1. — 2) *dessen Wandel rein ist* M. 9,70. R. 2,77,10. R. Gorr. 1,13,33.

शुचिश्रवस् 1) adj. *dessen Ruf rein ist:* शुचीनि श्रवणीयानि शृणोमीह — न च पापानि गृह्णामि ततो ऽहं वै शुचिश्रवाः (Vishṇu spricht) MBh. 12, 13250. Bhâg. P. 1,5,13. 8,21,3. Pañkar. 4,3,34 (S. 249). — 2) m. N. pr. eines Pragâpati VP. 50, N. 2.

शुचिषद् (शु° + सद्) adj. P. 3,2,61, Schol. *im Reinen —, im Klaren wohnend* Ṛv. 4,40,5. VS. 19,74. Bhâg. P. 4,24,37. so v. a. *auf dem Pfade der Tugend weilend* 11,16,9.

शुचिषह् (शु° + सह्) adj. (nom. °षाट्) als Beiw. Agni's MBh. 12, 5372 nach Nîlak. = शुचि मेध्यमेव सहते नामेध्यम्. Eher *Flammen ertragend* oder Fehler für शुचिषद्.

शुचिष्मत् (von शुचिस् = शोचिस्) 1) adj. *strahlend:* Agni Ṛv. 6,6,4. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Kardama Verz. d. Oxf. H. 69,*a*,42. — 3) f. °ष्मती N. pr. der Mutter Agni's Verz. d. Oxf. H. 69,*a*,37.

शुचिसंतय m. *das Ende der heissen Jahreszeit, der Beginn der Regenzeit* MBh. 7,499.

1. शुचिस्मित n. *ein strahlendes* [illegible], *heiteres Lächeln* R. 4,19,12.

2. शुचिस्मित adj. (f. आ) *ein strahlendes Lächeln zeigend, heiter lächelnd* MBh. 3,1817. 2177. 2183. 2222. 2499. 2527. 4,244. 5,6012. 6086. 7452. R. 1,64,8. R. Gorr. 2,9,14. 3,49,22. 52,42. Ragh. 8,48. Kumâras. 5,20. Râga-Tar. 4,444. Bhâg. P. 8,16,54. überall fem. °ष्मित (lies °स्मित) unter den Beinn. Çiva's Çiv.

शुचीभू (शुचि + 1. भू) *rein werden* (in rituellem Sinne): °भूय Pañkat. 221,7.

शुचीय् (denom. von शुचिस्; eher doch von शुचि), °यते gaṇa भृशादि zu P. 3,1,12.

शुचीवती (von शुचि) f. gaṇa शरादि zu P. 6,3,120.

शुच्य्, शुच्यति (अभिषवे) Dhâtup. 15,6. चुच्य् v. l.

शुज्, davon ein redupl. partic. etwa in der Bed. *sich spreizend:* अद्रेव-पूसन्वाडे शूशुजानान् Ṛv. 10,27,2. 34,6. — Vgl. श्वञ्.

शुटीरता f. *Heldenmuth* Trik. 1,1,129. — Vgl. शौटीर, शौटीर्य.

शुटीर्य n. dass. Çabdar. im ÇKDr.

शुठ्, शोठति Dhâtup. 9,56 (गतिप्रतिघाते; प्रतिघाते; खोटने). शोठयति 32,102 (आलस्ये).

शुण्ठ्, शुण्ठति Dhâtup. 9,56, v. l. (गतिप्रतिघाते). 60 (शोषणे). शुण्ठयति 32,103 (शोषणे).

शुण्ठ adj. nach Comm. *weissfarbig* TS. 1,8,12,1. 5,6,16,1. Kâṭh. 13. 5. 15,9. Kâtj. Çr. 22,11,29.

शुण्ठाकर्ण adj. VS. Prât. 3,128. nach Comm. *kurzohrig* VS. 24,4.

शुण्ठाचार्य m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 139.*a*,21. fg.

शुण्ठि f. *trockener Ingwer* Comm. zu AK. nach ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 51,15. शुण्ठी f. AK. 2,9,38. Trik. 2,9,10. 3,3,221. 358. H. 420. Halâj. 2,460. Ratnam. 92. Suçr. 1,162,8. 231,11. 246,11. 378,3. 2,80,17. 99,11. 134,18. Çârñg. Saṁh. 2,1,31. Spr. 2999. Pañkat. 262,13. Schol. zu Kâtj. Çr. 25,13,20.

शुण्ठ्य n. dass. Çabdak. im ÇKDr.

शुण्ड्, शुण्डति Dhâtup. 9,40, v. l. (खण्डनप्रमर्दनयोः).

शुण्ड 1) m. *der aus den Schläfen fliessende Brunstsaft eines Elephanten* H. an. 2,127. fg. — 2) f. आ P. 5,3,88. *a) Elephantenrüssel* Trik. 3,3,117. H. 1224. H. an. Med. ḍ. 25. Halâj. 5,20. MBh. 7,1573 (शुण्डा वि° mit der ed. Bomb. zu lesen). Suçr. 2,181,16. Kathâs. 109,1. Verz. d. Oxf. H. 121,*b*,No. 214. 133,*a*,19 (am Ende eines adj. comp.). °दण्ड Pañkat. 163,1. — *b) Branntwein* Trik. II. 903. H. an. Med. Halâj. 2. 174. — *c) Schenke* Med. — *d) das Weibchen eines Wasserelephanten* (जलेभी, अम्बुहस्तिनी). — *e) Hure* H. an. Med. — *f) Kupplerin* Çabdam. im ÇKDr. — *g) Nelumbium speciosum* H. an. Viçva im ÇKDr. — 3) f. ई gaṇa वरणादि zu P. 4,2,82. *eine best. Pflanze,* = हस्तिशुण्डी Râgan. im ÇKDr. — Vgl. काण्ठशुण्डी, नाग°, नाम°, विशुण्डि, हस्तिशुण्डा. °शुण्डी, शौण्ड, शौण्डिक.

शुण्डक 1) m. *a) Schlachtpfeife* (युद्धवेणु) Çabdam. im ÇKDr. — *b) Branntweinbrenner, Schenkwirth* Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. शुण्डिका *a) Zäpfchen im Halse* (अलिजिह्वा) Çabdârthak. bei Wilson. — *b) Anschwellung der Mandeln,* = गल° Vâgbh. 1,26,5. 16.

शुण्डरोह m. = भूतृण Râgan. im ÇKDr. शृङ्गरोह v. l.

शुण्डापान n. *Schenke* AK. 2,10,41. Trik. 2,10,17. H. 906.

शुण्डार m. 1) = हस्वा शुण्डा P. 5,3,88. = अपकृष्टा शुण्डा Vop. 7, 77. *ein kleiner Rüssel* Daçak. 72,14. — 2) *Branntweinbrenner, Schenkwirth* Çabdar. im ÇKDr.

शुण्डारोचनिका f. *eine best. Pflanze,* = रञ्जिनी Med. n. 113.

शुण्डाल (von शुण्डा) m. *Elephant* H. ç. 175. Dhanañgaja im ÇKDr.

शुण्डिक m. 1) vielleicht *Schenkwirth* P. 4,3,76. — 2) pl. N. pr. eines Volkes MBh. 3,15243 nach der Lesart der ed. Bomb., मण्डिक ed. Calc. — शुण्डिका s. unter शुण्डक.

शुण्डिन् (von शुण्डा) m. *Branntweinbrenner, Schenkwirth* (als Mischlingskaste) Çabdar. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,7. 8. 15. — Vgl. गन्धशुण्डिनी.

शुण्डिमूषिका f. *Moschusratte* Râgan. im ÇKDr.

शुण्डीरोचनिका f. *eine best. Pflanze,* = रोचनी Ratnam. 163. °रोचनी f. dass. ebend.

शुतुद्रि f. = शुतुद्री H. 1084.

शुतुद्री f. die älteste Namensform (vgl. शतद्रु) des bekannten Flusses im Pandshab, heut zu Tage Satledsch, LIA. 1,45. Nir. 9,26. Ṛv. 3,33,1. 10,75,5.

शुतुद्रु f. = शुतुद्री Bhar. im Dvirûpak. nach ÇKDr.

शुदि (gewöhnlicher, aber nicht so richtig, सुदि) indecl. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. in comp. mit einem Monatsnamen so v. a. *in der lichten Hälfte des Monats* —: मार्ग° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, 1 v. u. श्रावण° 51?, 2. v. u. भाद्रपद° 7,29,1. पौष° Weber, Kṛshṇaǵ. 350. Nach Weber a. a. O. ist शु Siglum für शुक्ल oder शुद्ध und दि für दिन. — Vgl. वदि.

शुद्ध (partic. von शुध्) 1) adj. = अवदात AK. 3,4,14,83. = पूत Trik. 3,3,223. H. an. 2,252. = पवित्र und निर्दोष Med. dh. 20. = केवल Trik. H. an. Med. = शुक्ल Dhar. im ÇKDr. अशुद्ध = संकीर्ण AK. 3,4,12,59. a) *rein, hell, fleckenlos, lauter* VS. 6,13. उदक Ṛv. 1,164, 40. 6,28,7. 9,78,1. आज्य Kauç. 53. TS. 1,3,9,1. AV. 4,34,2. 6,122,5. इन्द्रं स्तवाम शुद्धं शुद्धेन साम्ना Ṛv. 8,84,7. fgg. शुद्धाः पूता भवत यज्ञियासः 10,18,2. Ait. Br. 1,3. 4,24. Çat. Br. 1,1,3,12 (अ°). 7,3,2,3. 14,8,6, 3. °वेष Ragh. 1,46. शुद्धोदकैः Weber, Kṛshṇaǵ. 275. 289. दर्पणतल Çâk. 191. स्फटिक Pańkar. 1,7,2.83. हेमन् Verz. d. Oxf. H. 31,b, No. 3. Varâh. Bṛh. S. 49,4. 73,2. वर्ण 68,102. जाम्बूनदशुद्धगौर MBh. 3,15701. 4,2302. ब्रह्मन् Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,163. fg. Sarvadarçanas. 46,6. 94,10. वाङ्मनसी M. 2,160. °स्वभावा R. 2,74,9. शुद्धाभिजनकर्मन् adj. 106,9. °कर्मन् adj. Kumâras. 6,52. °शीला Çâk. 180. °संतानज Trik. 2,7,3. यः कुलाभिजनाचारैरतिशुद्धः Spr. (II) 5005. *rein, lauter* von Personen Kap. 3,29. Ragh. 1, 5. अन्तः° Megh. 50. अशुद्धप्रकृतौ राज्ञि Pańkat. I,335. शुद्धसत्त्वा R. 2,39, 32. अन्तरात्मन् 5,35,15. अत्यन्तशुद्धहृदय Spr. 2655. हृदयमशुद्धम् (II) 5231. *rein* in rituellem Sinne Weber, Ǵjot. 104. ब्राह्मणाजीविका M. 4,11. 5,77. Spr. (II) 966. fg. 3285. Ragh. 14,14. °संगमा Çrut. (Br.) 33. कर्मन् H. 811. अ° M. 4,127. 5,58. — b) *fehlerfrei, normal, richtig beschaffen, woran Nichts auszusetzen ist:* असृज् Varâh. Bṛh. S. 78,19. सर्वाङ्ग° (ein Pferd) 66,1. अवेदनो निरास्रावो व्रणः शुद्ध इहोच्यते Suçr. 1,88,12. Çarṅg. Saṁh. 1,7,55. °कोष्ठ 3,1,30. नेत्र Spr. (II) 2035. Varâh. Bṛh. S. 8,19. 69,35. 98,18. उपदेश Mâlav. 30. अ° *fehlerhaft:* मरिचपर्याये मृषं पाठितं तदशुद्धम् ÇKDr. unter शुद्ध. In den Druckfehlerverzeichnissen indischer Ausgaben wird die *fehlerhafte* (*zu corrigirende*) Form अशुद्ध, die *richtige* (*corrigirte*) शुद्ध genannt. — c) *rein* so v. a. *ohne allen Zusatz, ungemischt, nicht mit Anderem zusammenfliessend* (Gegens. मिश्र, शबल) Çâṅkh. Çr. 7,15,20. Gṛhj. 1,9. तिलाः M. 10,90. °मास Weber, Ǵjot. 102. Wilson, Sel. Works 2,212. °स्वरूपमात्मनः Weber, Râmat. Up. 343. Verz. d. Oxf. H. 300,a, No. 734. Weber, Kṛshṇaǵ. 227. 237. °मिश्रत्व 223. शुद्ध = रागान्तरामिश्रितराग Saṁgîtaç. im ÇKDr. mit einem instr. *frei von:* (अश्वान्) शुद्धान्दशभिरावर्तैः MBh. 3,2784. — d) grammatisch *rein* heisst ein Vocal, *der nicht nasal ist*, Çâṅkh. Br. 11,5. 14,3. Çr. 1,1,19. Nir. 1,13. Ṛv. Prât. 18,17. AV. Prât. 4,121. Comm. zu 113. Ind. St. 2,310. Siddh. K. zu P. 7,1,85. — e) *einfach, bloss:* °स्नान *einfaches Waschen* (ohne Salbung u. s. w.) Megh. 88. °वध *einfache* (*nicht qualificirte*) *Todesstrafe* M. 9,279. लक्षणा *eine einfache Ellipse* Sarvadarçanas. 173, 10. fgg. कृति im Gegens. zu वि°, सं° u. s. w. Ind. St. 8,467. Hierher vielleicht Kathâs. 17,122, wenn खे शुद्धे st. अशुद्धो gelesen wird. — f) *ganz, vollständig, abgeschlossen:* °श्लोक Râǵa-Tar. 4,46. श्री 49. स्वभावशुद्धाः सर्वधर्माः स्वभावशुद्धोऽहम् Burnouf, Intr. 633. — g) *geprüft, untersucht:* तदावायतिशुद्धानि सर्वकर्माणि चिन्तयेत् Kâm. Nîtis. 10,23. — 2) m. a) = शुद्धपक्ष *die lichte Hälfte eines Monats, die Zeit des zunehmenden Mondes:* ज्येष्ठशुद्धे Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,13,7. — b) pl. Bez. einer Klasse von Göttern MBh. 13,1372. — c) N. pr. eines der sieben Weisen unter dem 14ten Manu Bhâg. P. 8,13,35. — d) N. pr. eines Sohnes des Anenas Bhâg. P. 9,17,11. — e) N. pr. eines Vogels Hariv. 1216. — 3) f. आ N. pr. einer Tochter Siṁhahanu's LIA. 2, Anh. II. — 4) n. a) *Steinsalz.* — b) *Pfeffer* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. बुद्धि°.

शुद्धकर्ण adj. *reinohrig;* vgl. शौद्धकर्णि.

शुद्धकीर्ति m. N. pr. eines Mannes (*reines Ruhmes*) Kathâs. 70,55.

शुद्धकोटि f. *one of the sides of a right-angled triangle* Wilson.

शुद्धगणपति m. *der mit reinem Munde verehrte* Gaṇeça (Gegens. उच्छिष्टगणपति) Colebr. Misc. Ess. 1,199.

शुद्धजङ्घ m. *Esel* (*reine Beine habend*) Trik. 2,9,27.

शुद्धता (von शुद्ध) f. *Reinheit, Lauterkeit* Spr. (II) 355.

शुद्धदत् und °दन्त adj. *reine Zähne habend* P. 5,4,145. °दन् Bhaṭṭ. 5,61.

शुद्धधी adj. *von reiner Gesinnung* Vop. 3,59. Râǵa-Tar. 4,202.

शुद्धपक्ष m. = शुक्लपक्ष *die lichte Hälfte eines Monats, die Zeit des zunehmenden Mondes* Çâṅkh. Çr. 2,1,8. 4,17. 4,17,3. 5,2,4. 10,1,1. Kaush. Up. 2,3.

शुद्धपट m. N. pr. eines Mannes (*reine Gewänder habend*) Kathâs. 80,8. fgg. Pańkat. 224,1.

शुद्धपाद m. N. pr. eines Lehrers der Haṭhavidjâ Verz. d. B. H. 196, 8. सिद्धपाद nach andern Autt.

शुद्धपार्ष्णि adj. *dessen Rücken gedeckt ist* Ragh. 4,26. Varâh. Jogaj. 1,10 in Ind. St. 10,165; vgl. विशुद्धपार्ष्णि Kâm. Nîtis. 11,74.

शुद्धपुरी f. N. pr. einer *Stadt:* °माहात्म्य Mack. Coll. 1,87.

शुद्धबुद्धि 1) adj. *reines Geistes* Ashṭâv. 18,48. — 2) m. N. pr. eines Lehrers der Haṭhavidjâ Hall 16. °बुद्ध Verz. d. B. H. 196,7. सिद्धबुद्ध nach anderen Autt.

शुद्धबोध adj. *dessen Erkenntniss rein ist* Ashṭâv. 18,69.

1. शुद्धभाव m. *eine reine* —, *lautere Gesinnung* Bhâg. P. 6,18,76. Pańkar. 1,4,21.

2. शुद्धभाव adj. (f. आ) *von reiner* —, *lauterer Gesinnung* Spr. (II) 5427. R. Gorr. 2,6,24. 16,24. चेतस् Bhâg. P. 3,28,19. आत्मन् 8,16,59.

शुद्धभिद् m. N. pr. eines Autors Hall 97.

शुद्धमति 1) adj. *von reiner Gesinnung* Spr. (II) 1280. Ragh. ed. Calc. 1,12. — 2) m. N. pr. des 21ten Arhant's der vergangenen Utsarpiṇî H. 53.

शुद्धमांस n. Bez. *einer best. stark gewürzten Fleischspeise* Bhâvapr. im ÇKDr.

शुद्धरूपिन् adj. *die reine* —, *wahre Gestalt habend* Ashṭâv. 18,25.

शुद्धवंश्य (von शुद्ध + वंश) adj. (f. आ) *reines Geschlechts:* संतति Ragh. 1,69.

शुद्धवत् adj. *das Wort* शुद्ध *enthaltend*; f. pl. (sc. ऋचः) Bez. *der Verse* RV. 8,84,7—9 M. 11,249.

शुद्धवल्लिका f. *Cocculus cordifolius DC.* Çabdak. im ÇKDr.

शुद्धवाल adj. *hellschwänzig* VS. 24,3. सर्व° ebend.

शुद्धविराज् f. *ein best. Metrum: 4 Mal* — — — — ⏑ ⏑ — ⏑ — ⏑ — Colebr. Misc. Ess. 2,159 (V, 1). Ind. St. 8,369.

शुद्धविराडृषभ n. *ein best. Metrum mit ungleichen* Pâda Colebr. Misc. Ess. 2,165 (VII, 2). Ind. St. 8,356. fg.

शुद्धशुक्र n. *eine best. Krankheit des Schwarzen im Auge* Çârṅg. Saṁh. 1,7,90.

शुद्धसाध्यवसाना f. (sc. लक्षणा) Bez. *einer Art von Ellipse* Sarvadarçanas. 173,6.

शुद्धसारोपलक्षणा f. desgl. ebend. 172,6. शुद्धसारोपा f. dass. 173,5.6.

शुद्धहस्त adj. *reinhändig* AV. 12,3,44.

शुद्धाक्ष (शुद्ध + अक्ष *Auge*) N. eines Thores Hariv. 6510.

शुद्धात्मन् (शुद्ध + आ°) adj. *reines Wesens, von reiner Gesinnung* R. 2,29,16. Çiva Çiv.

शुद्धानन्द (शुद्ध + आ°) m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 373, *a*, No. 279. 390, *b*, No. 37. fgg. Hall 89. 102. 117. 129. °यति 139.

शुद्धानुमान n. *eine best. rhetorische Figur* Çabdârthak. bei Wilson.

शुद्धान्त (शुद्ध + अन्त) m. sg. (*das reine Innere*) *die für die Frauen bestimmten inneren Gemächer eines fürstlichen Palastes, Gynaeceum* AK. 2,2,11. 3,4,14,68. H. 727. an. 3,306. Med. t. 163. Halâj. 2,325. MBh. 5,2325. Kumâras. 6,52. Çâk. 16.71,13. Kathâs. 106,172. Râga-Tar. 3,436. 450. 5,379. 6,138. Pańkar. 1,12,47. °पालक Çabdam. im ÇKDr. °रक्षी Ragh. 6,45. जनः °चरः 3,16. °चारिन् Uttarar. 18,11 (25,4). °वृद्धो जनः Vikram. 43. °कान्तानां मूर्धानमधिरोपिता Râga-Tar. 6,74. pl. *die Frauen eines Fürsten:* शुद्धान्ता (nach ÇKDr. fälschlich fem.) राजयोषितः Dhar. im ÇKDr. शुद्धान्तैः सह रमते (नृपः) Halâj. 2,58. °संभोग Naish. 3,93.

शुद्धान्तरयुग् f. *change of mode or key in music* Çabdârthak. bei Wilson. fälschlich शुद्धान्तयुग् in der 2ten Aufl.

शुद्धापह्नुति f. eine best. rhetorische Figur: *eine* (scheinbare) *Läugnung des Richtigen* Çabdârthak. bei Wilson. शुद्धापह्नुतिरन्यस्यारोपार्थो धर्मनिह्नवः । नायं सुधांशुः किं तर्हि व्योमगङ्गासरोरुहम् ॥ Kandrâloka im ÇKDr.

शुद्धाभ (शुद्ध + आभा) adj. *klar, hell, licht* M. 12,27.

शुद्धायु (शुद्धऽयु Padap.) adj. TS. Prât. 3,2. nach Comm. *Reinheit erstrebend* TS. 1,3,8,2. 6,3,8,4.

शुद्धावर्त adj. nach dem Comm. so v. a. प्रदक्षिणावर्त. Bäume Shadv. Br. 4,4.

शुद्धावास (शुद्ध + आ°) m. *die reine Behausung* (der Götter): शुद्धावासान्देवभवनान्यवभास्य Lalit. ed. Calc. 3,16. °देव 94,16. °कायिका देवाः oder देवपुत्राः 64,8. 4,8. 20. 6,19. 21. 15,4. 226,6.

शुद्धाशय (शुद्ध + आ°) adj. *reines Herzens, von reiner Gesinnung, der ein reines Gewissen hat* Kathâs. 49,222. Pańkar. 2,3,11.

शुद्धाशुद्धीय (von शुद्ध + अशुद्ध) n. N. eines Sâman Pańkav. Br. 14, 11,27. 19,4,6. Lâṭj. 3,4,13. Ind. St. 3,240,*a*. शुद्धाशुद्धीयाद्य n. ebend.

पदान्त° (auch पदान्तः°) ebend. und 222,*b*. हेतु° 211,*a*.

शुद्धाशुबोध m. Titel einer Grammatik Colebr. Misc. Ess. 2,47 (शुधा° gedr.).

शुद्धि (von शुध्) f. 1) *das Reinwerden, Reinigung, Läuterung, Reinheit* (eig. und übertr., insbes. in rituellem Sinne) TBr. 2,1,4,8. °काम Âçv. Çr. 2,12,6. द्रव्याणाम् M. 1,113. 5,110. fg. 115. fgg. पात्राणां वारिणा शुद्धिरिष्यते Jâǵń. 1,183. 3,60. Ind. St. 2,95. M. 5,61. 67. 71. 105. शरीरस्य 6,30. आत्मनः 11,160. Ragh. 1,85. 12,10. Spr. (II) 2558. वह्निभुवः शुद्धिमिवाकरोत् Râǵa-Tar. 6,192. मातुः पापस्य शुद्धयर्थम् Ragh. 12, 19. द्रव्य° M. 5,126. 146. आहारशुद्धौ सत्त्वशुद्धिः Khând. Up. 7,26,2. Sarvadarçanas. 59,13. Jogas. 2,41. आत्म° M. 11,164. Bhag. 5,11. मनः° MBh. 5,5423. स्ववेश° R. Gorr. 2,74,48. Bhâg. P. 2,7,28. अज्ञातभुक्त° *das Reinwerden von* so v. a. *das Befreitwerden von* (einer Verunreinigung) M. 5,21. विण्मूत्रोत्सर्ग° 134. उपपातक° Jâǵń. 3,265. वीरसंसर्ग° Bhâg. P. 4,7,17. अ° Jogas. 2,28. bei den Pâçupata ist शुद्धि so v. a. विशुद्धि Sarvadarçanas. 74,17. 75,12. *Reinheit* einer Perle AK. 3, 4,25,168. Ragh. 16,18. शुद्धि = शोधन Dhâtup. 3,37. 24,58. — 2) *das Reinwerden* so v. a. *das Befreitwerden von allem Schädlichen, Sicherstellung:* मण्डलशुद्धिमाचरन् Kâm. Nîtis. 8,87. ग्रहाणाम् heisst ein Abschnitt der Jâtrâ Varâh. Bṛh. 28(26),4. — 3) *das Reinwerden* so v. a. *Rechtfertigung, das für unschuldig Erklärtwerden:* शुद्धिं तस्य विनिर्दिशेत् Jâǵń. 2,111. शुद्धिमाप्नुयात् 107. अचिराच्च भवेच्छुद्धिः (so zu lesen) Kathâs. 5,58. शुद्धिश्चास्यान्यतो ज्ञाता 76. fg. अग्नि° *durch die Feuerprobe* Uttarar. 3,3 (5,1). — 4) *das sich als ächt Erweisen:* संदिग्धलेख्यशुद्धिः स्यात्स्वहस्तलिखितादिभिः Jâǵń. 2,92. *Aechtheit* Spr. (II) 6138. *Richtigkeit:* उपन्यास° Mâlatîm. 50,14. शब्द° Verz. d. Oxf. H. 207,*b*,5. — 5) *Bereinigung* so v. a. *das Bestrittenwerden:* सर्वव्यय° Pańkat. 251,16. — 6) *Klarheit in einer Sache, genaue Kenntniss:* धर्म° M. 12,105. तत्त्व° Kathâs. 75,194. भर्तुः शुद्धिं न जानामि so v. a. *ich weiss nichts Genaueres über meinen Gatten* Vet. in LA. (III) 18,1. अहं गत्वा शुद्धिं करोमि *in's Klare bringen* Hoefer, Sanskrit-Lesebuch 71,9. — 7) eine Form der Dâkshâjaṇî (Durgâ) Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,28. स्मरणाच्चिन्तनाद्वापि शोध्यते स हि पातकात् । तेन शुद्धिः समाख्याता देवी हृद्गतनौ स्थिता ॥ Devî-P. im ÇKDr. — Vgl. तुल्य°, प्रेत°, भूत°, मुख°, रजः°, वैर°.

शुद्धिकृत् adj. *Wäscher* Comm. zu Uṇ. 1,82.

शुद्धिकौमुदी f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 272,*b*, No. 644.

शुद्धिचन्द्रिका f. Titel zweier Schriften Notices of Skt Mss. 14. Verz. d. B. H. No. 1092.

शुद्धिचिन्तामणि m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 279,*b*,21.

शुद्धितत्त्व n. Titel eines Abschnitts im Smṛtitattva Gild. Bibl. 465. Verz. d. Oxf. H. 279,*b*,21. 290,*b*, No. 701.

शुद्धितम (von शुद्धि) adj. superl. = शुद्धतम *der reinste:* धी Maitrjup. 6,25.

शुद्धिदीपिका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 336,*b*, No. 792.

शुद्धिप्रदीप m. desgl. ebend. 274,*a*, No. 649.

शुद्धिभूमि f. N. pr. eines *Landes* Wilson, Sel. Works 1,295.

शुद्धिमत् (von शुद्धि) adj. *rein, fleckenlos:* शशिन् Spr. (II) 703. अन्वय Ragh. 1,12. *unschuldig* Kathâs. 16,118.

शुद्धिमयूख m. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1091. Verz. d. Oxf. H. 274,*b*, No. 649.

शुद्धिरत्नाकर m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 279,*b*,22. 292,*b*,22.

शुद्धिविवेक m. desgl. ebend. 279,*b*,22. fg.

शुद्धोद (शुद्ध + उद) 1) adj. *reines Wasser habend:* जलधि Bhâg. P. 5,1,34. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Çâkja Bhâg. P. 9,12,13; vgl. शुद्धोदन.

शुद्धोदन (शुद्ध + ओ°) m. N. pr. eines Fürsten aus dem Geschlecht der Çâkja, Vaters des Siddhârtha oder Çâkjamuni, Lalit. ed. Calc. 28,10. fgg. 30,10. 44,14. fgg. 63,17. fgg. 82,14. fgg. 109,11. fgg. 134, 15. fgg. 138,12. fgg. u. s. w. Hiouen-thsang 1,310. 364. Vie de Hiouen-thsang 127. 282. Wilson, Sel. Works 2,9. 10. 338. 346. LIA. 2, Anh. II. ein Sohn Çâkja's (vgl. शुद्धोद) VP. 4,22,3. °सुत patron. Çâkjamuni's H. 237. — Vgl. शौद्धोदनि.

शुद्धोदनि m. unter den 1000 Namen Vishṇu's Pañkar. 4,3,157 fehlerhaft für शौद्धोदनि.

शुध्, शुन्ध् 1) शुँन्धति, °ते Dhâtup. 3,37 (शुद्धौ). *a*) act. *reinigen:* पर्यसा मा सद्म शुन्धत Ṛv. 10,17,14. सूर्याया वृपाणि ब्रह्मा शुन्धति 85,35. VS. 1,13. 6,14. आपः शुन्धन्तु मेनसः 20,20. TBr. 3,7,12,6. Kâtj. Çr. 25,11, 32. Auffallend ist शुन्धि imperat. *reinige* Âçv. Gṛhj. 1,17,16. 18,5. entstellt aus AV. 8,2,17. — *b*) med. *sich reinigen, rein werden:* आत्मानम् TS. 7,2,10,4. मुखम् Kauç. 44. दैव्याय कर्मणे शुन्धध्वम् VS. 1,13. 5, 10. शुन्धन्तां लोकाः पितृषदनाः 5,26. 19,36. — 2) शुँध्यति Dhâtup. 26, 82 (शौचे). *rein werden* (insbes. in rituellem Sinne) VS. 16,15. Pañkav. Br. 14,11,28. 19,4,7. निरस्य तु पुमान् शुक्रमुपस्पृश्यैव शुध्यति M. 5,63. 65. 72. 83. 85. 88. 99. 102. 107. fgg. 122. 124. fg. 11,46. 83. 100. 141. 146. 193. 199. 201. 254. Spr. (II) 429. 911, v. l. 1640. 4567. Mârk. P. 35,29. Schol. zu P. 2,4,10. Bhâg. P. 1,19,33. 2,4,18. येन सत्त्वं शुध्येत् 5,5,1. यस्य चित्तं न शुध्यति Spr. (II) 2734. धीः Bhâg. P. 2,2,13. नहि शुध्यति मे मनः *klärt sich* R. Gorr. 2,99,13. अत्याकुलं कथयसि न शुध्यति मे ऽन्तरात्मा so v. a. *ich vermag nicht in's Klare zu kommen* Mṛkkh. 130, 8. आत्मेनायं न शुध्यति so v. a. *hat keine Entschuldigung* Kathâs. 45, 106. शुध्यते u. s. w. aus metrischen Rücksichten M. 5,108. 123. Spr. (II) 3285. fg. 4567. Suçr. 2,9,7. नहि मे शुध्यते भावस्त्वं वीरं प्रति *sich klären, klar werden* MBh. 1,5042. 3,2289. R. 2,90,10. 5,41,7. unmotivirt Shaḍv. Br. 5,10. शुध्येरन् Jâġn. 1,21. चतुर्थे ऽहनि शुध्यते (wohl fehlerhaft) am Ende eines Çloka Vet. in LA. (III) 8,11. अशुध्यमान Suçr. 1,15,16. — Nur die Präsens-Formen zu belegen; fut. u. s. w. ohne Bindevocal Kâr. 4 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10.

— caus. I) शुन्धयति *reinigen* VS. 4,2. — II) शोधयति 1) *reinigen* (auch in rituellem Sinne): den Soma TS. 6,1,9,1. Maitrjup. 6,34. M. 11,226. 258. MBh. 1,5863. 7883. 9,2427. Hariv. 4341. R. 1,66,14. R. Gorr. 1,45,21. 2, 56,21. 87,7. 5,73,39. Suçr. 2,9,1. 6. Kathâs. 63,15. Saddh. P. 4,19,*a* (शोधयेयुः zu lesen). *b* (शोध्यमानं zu lesen). Bhâg. P. 3,28,9. शोधित = मृष्ट H. 1437. AK. 3,2,5. = संमृष्ट 2,9,46. H. 414. = समूढ Trik. 3,1,20. — 2) *etwas Unreines —, Schädliches entfernen:* अमेध्यम् M. 9, 282. मलम् MBh. 3,2703. कण्टकम् Sâh. D. 14,12. शोधितनक्रमीनजाल जल) Kâm. Nitis. 7,34. 14,33. — 3) *bereinigen, bezahlen, abtragen:* ऋणम् Râġa-Tar. 6,17. Kull. zu M. 9,107. — 4) *Jmd als rein hinstellen, — befinden, rechtfertigen:* प्रकाशक्रयशोधित M. 8,202. उपधाशोधित (so zu lesen) Kâm. Nitis. 4,26. — 5) *Jmd auf die Probe stellen, prüfen* Kathâs. 51,76. *untersuchen:* अरण्यं शोधय यदि कुत्रचित्तं जीवन्तं पश्यसि Pañkat. 142,11. — 6) *in's Reine bringen, klar machen, erklären, erläutern* Vedântas. (Allah.) No. 108. Madhus. in Ind. St. 1,20,6. — 7) *subtrahiren* Weber, Ġjot. 76. Gaṇit. Grahânajan. 14, Comm.

— desid. in der Stelle शुशुत्सघन्न उत्तरः Nid. 7,7.

— परि, °शुध्यति 1) *rein —, abgewaschen werden:* जलेन जायते पङ्कं जलेन परिशुध्यति Spr. (II) 2366. °शुध्यस्व *reinige dich* so v. a. *beweise deine Unschuld* Râġa-Tar. 4,93. °शुद्ध *rein, lauter* Kûlikop. in Ind. St. 9,19. चेतस् Bhâg. P. 3,32,6. 4,6,5. अ° 7,26. — 2) *vermindert werden um:* षड्भागपरिशुद्ध *von dem das Sechstel* (für den Fürsten) *abgezogen ist* MBh. 13,5550. — Vgl. परिशुद्धि. — caus. 1) *reinigen:* पन्थानम् R. 2,31,25 (19 Gorr.). — 2) *bereinigen, bezahlen, abtragen:* उभयव्ययम् Jâġn. 2,146. राज्ञे देयं भागम् P. 1,3,26, Schol. — 3) *Jmd auf die Probe stellen, prüfen* MBh. 12,3104. *Etwas prüfen, untersuchen:* मन्त्रं स्वबुद्ध्या Kathâs. 34,199. — 4) *erklären, erläutern* Git. 12,28. Verz. d. Oxf. H. 173,*b*, No. 388. fg. Muir, ST. 2,176. — Vgl. परिशोधन.

— प्र s. प्रशुद्धि.

— अभिप्र caus. *reinigen* Suçr. 2,107,10.

— वि, °शुध्यति *vollständig rein werden* (insbes. in rituellem Sinne) Nir. 14,3. M. 5,64. 66. 76. 78. 87. 101. 103. 112. 11,103. 123. 149. 162. 202. 249. 257. Jâġn. 1,194. 3,20. Varâh. Bṛh. S. 74,13. Bhâg. P. 6,2,11. विशुध्यन्तीन्द्रियाणि *klären sich* R. 3,78,9. °शुध्यते aus metrischen Rücksichten Mârk. 35,15. — partic. विशुद्ध 1) *vollkommen gereinigt, — geläutert, — rein, — klar, — lauter* (eig. und übertr.) H. 1436. Nir. 14,3. काञ्चन Kathâs. 44,76. निकषसंतापाभिनिवेशैर्विशुद्धस्य कनकस्य Varâh. Bṛh. S. 4, Z. 3 v. u. °मण्डलः शशी R. 4,42,16. विशुद्धेन्दुनक्षत्र Varâh. Bṛh. S. 21,15. त्वमृडुविशुद्धम् 24,22. °गेहावसथ Mârk. P. 51,23. विशुद्धाच्च प्रतिग्रहः M. 10,76. 11,190. 242. MBh. 4,188. R. Gorr. 1,50,21. Kâm. Nitis. 2,19. ज्ञातवेदोविशुद्धा प्रिया Ragh. 12,104. Spr. 2620. Bhâg. P. 3,31,13. ज्ञानप्रसादेन विशुद्धसत्त्वः Muṇḍ. Up. 3,1,8. Vedântas. (Allah.) No. 25. Bhâg. P. 1,2,25. °सत्त्वविज्ञान R. 4,22,12. Sâmkhjak. 64. Sarvadarçanas. 17,11. Bhâg. P. 2,6,39. प्रतिग्रह MBh. 1, 5185. धर्म Spr. (II) 4370. Bhâg. P. 6,16,41 (अ°). °धीरैश्वरितैः Kathâs. 13,195. तपस् Kumâras. 6,10. धर्मणा Bhâg. P. 1,9,31. °करण 4,12,17. कीर्ति 7,10,12. °प्रकृति Râġa-Tar. 6,291. °भाव R. Gorr. 2,10,28. बुद्धि Bhag. 18,51. °मनस् Spr. (II) 1047. 4033 (सु°). चेतस् Bhâg. P. 3, 24,11. °धी Râġa-Tar. 6,138. अन्तरात्मन् MBh. 14,588. R. 5,14,63. Kâm. Nitis. 16,35. विशुद्धात्मन् MBh. 1,7732. 5,6071. 7073. 12,4257. R. 2,45,16. Spr. 5005. Ragh. 1,68. °वंश्य Râġa-Tar. 5,335. आदिवंशविशुद्धानां राज्ञाम् R. 1,70,43. वंश° (वंश *Stamm* und *Rohr*) Spr. (II) 5369. कुलद्वय° Kathâs. 34,55. ज्ञाति° Spr. (II) 1413. चक्र s. u. चक्र 4) und vgl. विशुद्धिचक्र. *rein* so v. a. *glänzend weiss:* कुन्दापीडविशुद्धदन्तनिकर Ṛt. 6,34. — 2) *in's Reine —, ganz zu Ende gebracht, abgeschlossen:* °कर्मन् MBh. 3,11915. विशुद्धार्थो मन्त्रः R. 5,82,10. क्रयेण स विशुद्धं हि न्यायतो लभते धनम् M. 8,201. *zu Ende gekommen:* उपदेश°

so v. a. *der die Lehre absolvirt hat, vollkommen ausgelernt* Mâlav. 21, 8. — 3) *genau bestimmt:* भूमिरियं चतुःकङ्कटविशुद्धा Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,27,19. Colebr. Misc. Ess. 2,301,14. — 4) *gereinigt* so v. a. *genau untersucht und als sicher befunden:* उद्यानवन Kâm. Nîtis. 7,35. °स्त्रग्विभूषणा 45. °मण्डल 8,87. °पार्ष्णि (vgl. शुद्धपार्ष्णि) 11,74. °पृष्ठ 15,5. अविशुद्धपृष्ठ 16. — 5) *subtrahirt* Golâdhj. Tripraçn. 44. — 6) *dividirt* Varâh. Bṛh. 7,10. — 7) *geleert, erschöpft:* कोश Râga-Tar. 8,567. — Vgl. रत्नविशुद्ध und विशुद्धि. — caus. 1) *reinigen* (auch in rituellem Sinne): त्रप्यमग्नौ MBh. 12,10035. Suçr. 2,107,3. Pañkat. 3,1, 18. 9,13. एवं गुरुधनं विद्वन्दानेनैव विशोधय (= परिहर Nîlak.) MBh. 5,3904. — 2) *Jmd reinigen* so v. a. *Jmdes Unschuld beweisen, Jmd von allem Verdacht befreien:* नात्मानं चेद्विशोधयेत् Jâgn. 2,269. MBh. 1,3110. R. 5,90,37. 6,103,14. *Etwas rechtfertigen:* चारित्रम् MBh. 3, 15979. — 3) *in's Klare bringen, genau bestimmen, — fixiren:* आयव्ययविशोधित Jâgn. 2,122. अनुकूलदिवसे दैवज्ञविशोधिते शुभनिमित्ते Varâh. Bṛh. S. 59,1. — 4) *subtrahiren:* विशोध्य नवास्मात् Varâh. Bṛh. 26(24), 10. Ganit. Spashtâdh. 17. — Vgl. विशोधन fgg.

— प्रवि, °शुद्ध *vollkommen rein, — lauter* R. 7,75,12. — caus. *vollkommen reinigen, — läutern:* मार्गम् Suçr. 2,102,19. गृहस्थवृत्तिम् MBh. 12,2339.

— सम्, partic. संशुद्ध 1) *rein geworden, rein, lauter* Jâgn. 3,159. Bhâg. P. 5,15,4. 25,10. — 2) *entfernt* (als Unreinigkeit): °किल्बिष Bhag. 6, 45. — 3) *bereinigt* so v. a. *bezahlt, abgetragen:* भुक्तान्नपिण्डः संशुद्धः प्रभोः Kathâs. 53,163. अ° 81,106. — 4) *geprüft, untersucht und als unschädlich u. s. w. befunden:* वेषाभरणसंशुद्धाः स्त्रियः M. 7,219. तदालायतिसंशुद्धमारभेत Kâm. Nîtis. 10,22. fg. 11,43. — Vgl. संशुद्धि. — caus. 1) *reinigen:* कूपान् MBh. 12,2641. वितस्ताम् Râga-Tar. 5,89. 92. — 2) *bereinigen, bestreiten, bezahlen:* कच्चिदायस्य चार्धेन u. s. w. व्ययः संशोध्यते तव MBh. 2,204. भुक्तयोरामलकयोस्तयोरेकं मया तव। संशोधितम् Kathâs. 81,106. — 3) *untersuchen und gegen Gefahren sicher stellen:* संशोध्य त्रिविधं मार्गं षड्विधं च बलं स्वकम् M. 7,185. — 4) *subtrahiren* Utpala zu Varâh. Bṛh. 7,7. — 5) *dividiren* Varâh. Bṛh. S. 8, 21. — Vgl. संशोधन.

— परिसम्, partic. परिसंशुद्ध *durchaus rein, — lauter:* आशय Bhâg. P. 3,29,19.

शुन्, शुनँति Dhâtup. 28,46 (गतौ).

1. शुनँ 1) शुनँम् adv. *glücklich, mit Erfolg, zum Gedeihen* Naigh. 3,6. Ṛv. 1,117,18. शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रम् 3,30,22. 10,160,5. शुनं नरः परि षदन्नुषासम् 4,3,13. शुनं वाहाः शुनं नरः शुनं कृषतु लाङ्गलम् 57,4. 8. 6,16,4. 10,102,8, 126,7. शुनं नो अस्तु प्रपणः AV. 3,15,4. — 2) m. angeblich Vâju Nir. 9,40 und Indra Âçv. Çr. 2,20,3. — 3) n. *Erfolg, Gedeihen* Çat. Br. 2,6,3,2. अपाम् Çâñkh. Gṛhj. 2,10. — Vgl. अभि°, इच्छुना (vgl. AV. Prât. 2,61). अशुन AV. 14,2,16 ist sinnlose Variante zu Ṛv. 3,33,13.

2. शुन m. = श्वन् *Hund* H. 1279.

शुनंहुवीय adj. gebildet aus den Worten शुनं हुवेम (Ṛv. 3,30,22) Ait. Br. 6,22.

शुनःपुच्छ (शुनस्, gen. von श्वन् + पुच्छ) m. N. pr. eines Mannes P. 6,3,21, Vârtt. 5. Ait. Br. 7,15. Çâñkh. Çr. 15,20,1. Hariv. 1457. 9574. Verz. d. B. H. No. 1403. Verz. d. Oxf. H. 271,a,4. 356,a,32. — Vgl. शुनःशेप und शुनोलाङ्गूल.

शुँनक (von श्वन्) 1) m. a) *Hund* Uggval. zu Uṇâdis. 2,32. AK. 2,10, 22. Halâj. 2,126. MBh. 13,6070 (die ed. Bomb. liest auch im folgenden Çl. शुनके st. शुनि वा). — b) N. pr. verschiedener Männer P. 4,1,102. gaṇa बिदादि zu 104. Verz. d. B. H. 13,1. ein Ṛshi MBh. 2,105. 112. ein Âñgirasa und Schüler Pathja's Bhâg. P. 12,7,2. ein Fürst MBh. 1,2674. 3,10414. 12,6198. Sohn Ruru's 1,872. 13,2005. Ṛkîka's R. 1,61,17. Ṛta's Bhâg. P. 9,13,26. Gṛtsamada's 17,3. Hariv. 1519. Mörder Puramǵaja's und Vater Pradjota's Bhâg. P. 12,1,2. °सुत = शौनक Verz. d. Oxf. H. 59,a,36. pl. *Çunaka's Geschlecht* Âçv. Çr. 3,2,6. 12,10,13. Kâtj. Çr. 19,6,8. Çâñkh. Çr. 1,7,2. Lâtj. 6,4,13. Verz. d. B. H. 55,13. 60,27. Vgl. शौनक. — 2) f. ई *Hündin* Halâj. 2,127.

शुनकचञ्चूका f. *ein best. Strauch,* = लुद्रचञ्चु Râgan. im ÇKDr.

शुनकचिल्ली f. *eine best. Gemüsepflanze,* = श्वचिल्ली Râgan. im ÇKDr.

शुनँपृष्ठ adj. *einen (zum Reiten) tauglichen Rücken habend:* Ross Ṛv. 7,70,1.

शुनँवत् und शुनाँवत् adj. wohl *mit einer Schar versehen:* सीर TBr. 2,5,8,12.

शुँनःशेँप (शुनस्, gen. von श्वन्, + शेप) m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Âǵîgarti (im Epos ein Sohn Viçvâmitra's und Ṛkîka's) P. 6,3,21, Vârtt. 5. gaṇa वनस्पत्यादि zu P. 6,2,40. Ṛv. 1,24, 12. fg. 5,2,7. TS. 5,2,1,3. Ait. Br. 7,15. Çâñkh. Çr. 15,20,1. 16,11,2. Ind. St. 1, 457. fgg. 2, 112. 3,478. MBh. 13,186. Hariv. 1457. 1469. 1774. 9374. R. 1,61,19. 21. fg. (63,22. fgg. Gorr.). Varâh. Bṛh. S. 48, 64. VP. 4,7,16. Bhâg. P. 7,5,46. 9,7,19. 16,30. In späteren Schriften häufig शुनःशेफ geschrieben, aber nur ausnahmsweise (z. B. Bhâg. P. 9, 7,19) in den Bomb. Ausgg. — Vgl. शुनःपुच्छ, शुनोलाङ्गूल und शौनःशेप.

शुनःशेफ s. शुनःशेप.

शुनस्कर्ण (शु°, gen. von श्वन्, + कर्ण) m. N. pr. eines Mannes gaṇa कस्कादि zu P. 8,3,48. Pañkav. Br. 17,12,6.

शुनःसख (शुनस्, gen. von श्वन्, + सख) m. N. pr. eines Mannes MBh. 13,4503. 4505. 4533. 4535. 4586. nom. °सखा 4507. शुनःसखसखि 4503.

शुनँहोत्र (1. शुन + होत्र) m. N. pr. eines Sohnes des Bharadvâǵa Verz. d. B. H. 12. Liedverfasser von Ṛv. 6,33. fg. ein Sohn Kshatravṛddha's Hariv. 1518 (सुन°). pl. Ṛv. 2,18,6. 41,14. 17. — Vgl. शौनहोत्र.

शुनावत् s. शुनवत्.

शुनासीर m. 1) du. Bez. zweier den Getraidewuchs segnender Genien, vermuthlich *Schar und Pflug.* Von den Comm. gewöhnlich erklärt als Vâju und Âditja Naigh. 5,3. Nir. 9,40. Parâçara in Bṛhadd. bei Müller, SL. 153. शुनासीराविमां वाचं जुषेथाम् Ṛv. 4,57,5. 8. AV. 3,17,5. TBr. 2,4,5,7. — 2) शुँनासीँर Bein. Indra's im Ritual AK. 1, 1,1,37. H. 172. Halâj. 1,53. Çâñkh. Çr. 3,18,16. Âçv. Çr. 2,20,3. TS. 1,8,7,1. TBr. 1,7,1,1. 2,5,8,2. Kâth. 15,2. Kumâras. in Verz. d. Oxf. H. 116,b,11. die Comm. zu den Lexicographen erwähnen auch die Schreibungen: शुनाशीर und सुनासीर. शुना liesse sich mit ὕνη, ὕνις vergleichen. — Vgl. शौनासीर्य.

शुनासीरिन् adj. Bein. Indra's Çâṅkh. Çr. 3,18,17.

शुनासीरीय und शुनासीर्य 1) adj. dem oder den Çunâsîra gehörig u. s. w. P. 4,2,32. VS. 24,19. Çat. Br. 2,6,3,5. — 2) f. sc. इष्टि Âçv. Çr. 2,20,1. 9,2,22. — 3) n. sc. पर्वन् oder अहन् TBr. 1,4,10,2. Çat. Br. 2,6,3,2. 5,2,4,4. 11,5,1,6. Kâtj. Çr. 5,11,1. 5. 17. 15,1,18. Âçv. Çr. 12,4,9. — Pańkav. Br. 25,4,1. Çâṅkh. Br. 5,8. Lâṭj. 8,8,45. Maç. in Verz. d. B. H. 72 (IV, 3—5).

शुनि m. = श्वन्, शुन, शुनक Hund H. 1279.

शुनिंधम (शुनीम् + धम) Vop. 26,54.

शुनिंधय (शुनीम् + धय) P. 3,2,28, Vârtt. Vop. 26,54.

शुनी s. u. श्वन्.

शुनीर (von श्वन्) m. eine Menge von Hunden Trik. 2,10,7.

शुनेषित (शुना ऽइषित Padap.) adj. von Sâj. nicht erklärt. अश्वेषितं रजेषितं शुनेषितं प्राज्म तदिदं नु तत् Ṛv. 8,46,28.

शुनोलाङ्गूल (शुनस्, gen. von श्वन्, + ला°) m. N. pr. eines Mannes P. 6,3,21, Vârtt. 5. Ait. Br. 7,15. Hariv. 9574.

शुन्ध् s. शुध्.

शुन्धन (von शुन्ध्) adj. (f. ई) reinigend: आपः TBr. 3,7,12,6.

शुन्ध्यु (wie eben) Uṇâdis. 3,20. 1) adj. (f. शुन्ध्यू) schmuck: मर्य Ṛv. 10,43,1. योषणा 39,7. उषो अदर्शि शुन्ध्युवो न वक्षः 1,124,4. 138,5. Bṛhaspati 7,97,7. die Marut 5,52,9. Indra 8,24,24. die Sonnenrosse 1,50,9. शुन्ध्यूरसि (nom. m.) मार्जालीयः VS. 5,32. शुन्ध्यूस् voc. pl. fem.: Wasser TS. 2,4,7,2. m. = अग्नि Uǵǵval. — 2) n. भरद्वाजस्य शुन्ध्यु N. eines Sâman Ind. St. 3,227,b.

1. शुन्य adj. von श्वन् gaṇa गवादि zu P. 5,1,2. n. und f. आ eine Menge von Hunden Trik. 2,10,7.

2. शुन्य adj. = शून्य leer H. 1446. Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

शुप्ति f. nach Sâj. so v. a. मुख, vielleicht Schulter (wie im Zend): स्वधाभिर्ये अधि शुप्तावजुह्वत Ṛv. 1,51,5.

शुफाह्लिल N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,2.

1. शुभ्, शुम्भ् leicht hingleiten, dahinfahren: आपं इव प्रवता शुम्भमानाः Ṛv. 3,5,8. सं पृच्यसे समराणः शुभानैः 1,165,3. मरुद्भिः शुभयद्भिः सोमं पिब 5,60,8.

— प्र dass.: प्र ये शुम्भन्ते जनयो न सप्तयो यामन् wie Stuten Ṛv. 1,85,1.

2. शुभ् (= 1. शुभ्) f. das Dahinfahren, rasche Fahrt, fliegender Lauf; insbes. von den Marut gebraucht. शुभं गमिष्ठा सुयमेभिरश्वैः TS. 4,7,15,3. जयतामिव तन्यतुर्यच्छुभं याथना नरः Ṛv. 1,23,11. 5,55,1. 57,2. 7,82,5. शुभं यच्छुभ्रा उषसश्चरन्ति (oder zu 4. शुभ्) 4,51,6. कया शुभा मरुतः सं मिमिक्षुः 1,165,1. शुभा शोभिष्ठाः 7,56,6. शुभा यासि (Ṛv. v. l.) AV. 13,1,21. शुभे कं यान्त्यश्वैः Ṛv. 1,88,2. 119,3. यामेषु यद्ध युञ्जते शुभे 87,3. 127,6. 167,6. 3,26,4. 5,52,8. 57,3. रथं युञ्जते मरुतः शुभे सुखम् 63,5. 8,26,13. वरुणश्च एतं दिवि प्रेङ्खं हिरण्ययं शुभे कम् um dahin zu schweben (oder zu 4. शुभ्) 7,87,5. 88,3. Hiernach erklären wir *रथेशुभ् im Wagen dahinfliegend (die Marut) Ṛv. 1,37,1. 56,9. und so ist wohl auch 5,54,1 zu lesen. Diese Wurzel scheint in κοῦφος enthalten zu sein. Vgl. शुभंया, शुभ्वन्.

3. शुभ्, शुम्भ्, शोभते Dhâtup. 18,11 (दीप्तौ). शोभति, शुम्भति 11,42 (भामने, शोभार्थे हिंसायां च, द्युतौ हिंसने, भाषणे). शुभति, शुम्भति 28,32 (शोभार्थे हिंसायां च); vgl. P. 7,1,59, Vârtt. Vop. 13,4. In der älteren Sprache die Formen: शुम्भति, शुम्भसे 2. sg. शुम्भन्त AV. शुम्भमान und शुम्भमान, शोभते, शोभमान, शुभान; in der nachvedischen Zeit mit intrans. Bed. शोभते und शोभति (aus metrischen Rücksichten), ganz vereinzelt auch शुम्भति (transit. und intransit.); शुशुभे (शुशोभ aus metrischen Rücksichten), शोभिष्यते (° ति aus metrischen Rücksichten); शोभसे infin. Ṛv. 1,84,10. 10,77,1. partic. शुभित (= शुधित P. 3,1,85, Kâr., Schol.) TS. 4,4,12,2. 1) schmücken, herausputzen, verschönern; zurüsten, bereit machen: med. sich schmücken, schmuck —, stattlich sein, einen guten Eindruck machen, sich gut machen, sich schön ausnehmen, wohl anstehen: हिरण्येन मणिना Ṛv. 1,33,8. स्पार्हया श्रिया तन्वा शुभाना 7,72,1. 2,38,2. ता आतयो न तन्वः शुम्भत स्वाः 10,95,9. 1,165,5. 8,44,12. कन्याइव शुम्भमाना 10,107,10. 110,5. AV. 11,1,14. शुम्भन्मुखम् 8,2,17. 14,1,28. शोभते ऽस्य मुखम् Pańkav. Br. 20,16,6. बभ्रू यामेषु शोभेते Ṛv. 4,32,23. 5,2,4. — गिरः 10,4. 8,6,11. इन्दुम् 9,43,2. वह्निम् 96,7. राधांसि 1,22,8. शुम्भमाना ऋतायुभिः (सोमाः) 36,4. VS. 5,10. 29,5. Ait. Br. 5,10. AV. 12,3,26. Çat. Br. 3,3,2,3. Kâṭh. 34,9. Âçv. Çr. 2,5,9. पौर्णमास्युदगाच्छोभमाना TBr. 3,1,1,12. — शुम्भन्ति schmücken Bhâg. P. 10,38,12. — शोभेते पादौ MBh. 3,1828. शिलाः शैलस्य शोभन्ते विशालाः शतशो ऽभितः R. 2,94,20. ह्लादितस्तेन वाक्येन शुशुभे शुभदर्शनः 112,8. 3,49,33. 79,34. अनागतं यः कुरुते स शोभते (Gegens. शोचते) Spr. (II) 263. मूर्खो ऽपि शोभते तावत् 4920. Râǵa-Tar. 3,74. अल्पसत्त्वेषु धीराणामवज्ञैव हि शोभते Kathâs. 18,131. जिगीषा तेषु शोभते Spr. (II) 475. (I) 5172. शोभमान R. 2,89,12. Mârk. P. 24,43 (सु°). Bhâg. P. 3,28,24 (von अधि zu trennen). शुशोभ MBh. 4,302 (303). निवेश्य वदनं हस्ते शोभसि Hariv. 7066. शुम्भन्त (intransit.) Verz. d. Oxf. H. 130,a,14. अशोभितराम् pass. impers. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12, Çl. 44. — एकतः सूर्यसंकाशमेकतः शशिसंनिभम् । स बिभ्रच्छुशुभे ऽतीव द्वौ वर्णौ पर्वतोत्तमः Hariv. 12391. R. 2,33,2. अवसरपठिता वाणी Spr. (II) 673. 2901. 4157. हसन्ती शोभते काचित् Kathâs. 47,111. ललितेन R. 1,9,16. दमेन शोभते विप्रः Spr. (II) 2709. 4657. त्वयैव शोभिष्यति राजपुत्री MBh. 1,7137. Mit न kein Ansehen haben, einen schlechten Eindruck machen, sich schlecht machen, sich übel ausnehmen: न चाशोभन्त पण्यानि R. 2,48,3. Spr. 3028. 3309. 5033. (II) 1821. 4542. 4624. 4800. Varâh. Bṛh. S. 77,1. Bhâg. P. 1,8,39. 5,12,7. न चैवासौ याजयित्वा महेन्द्रं मर्त्यं सन्तं याजयन्नद्य शोभेत् MBh. 14,234. Mit इव schmuck sein —, prangen wie, aber auch abgeblasst so v. a. erscheinen wie: अतीव रामः शुशुभे कान्तया युतः श्रिया विष्णुरिवापराजितः R. Gorr. 1,78,16. Spr. (II) 3123. विभ्राजमाना शुशुभे प्रतिमेव हिरण्मयी MBh. 1,6542. 4,498. 5,4927. स तेनाभिहतो वीरो ललाटे द्विजसत्तमः । अशोभत — सशृङ्ग इव पर्वतः 7275. 8,533 (अशोभत्). R. 2,80,4. 5,13,29. 6,9,38 (शोभिष्यसि). Ragh. 9,36. Kathâs. 25,229. Râǵa-Tar. 4,197. 5,372. Bhâg. P. 8,7,17. eben so mit यथा MBh. 3,2197. hierher gehören auch: किरीटं सूर्यसंकाशं यस्य मूर्धन्यशोभत wie eine Sonne 4,575. चीरवसनौ जटामण्डलधारिणौ । अशोभेतामृषिसमौ भ्रातरौ रामलक्ष्मणौ ॥ wie zwei Ṛshi R. 2,52,64. — 2) zurichten so v. a. geschickt —, geneigt machen für Etwas; med. sich anschicken zu: इन्द्रं तं शुम्भावसे Ṛv. 8,59,2. (गिरः) याभिर्मदाय शुम्भसे 9,2,7. 38,3. नृम्णा शिशानो महिषो न शोभते 69,3. इन्द्राग्नी 1,21,2. 5,22,

4. मन्मभिः 8,44,26. AV. 6,54,1. — 3) act. missbräuchlich st. शुन्ध् *reinigen:* विश्वे शुम्भन्तु मेनेसः AV. 6,115,3. 12,2,40. 3,13.21; vgl. die entsprechenden Stellen VS. 20,20. RV. 10,85,35. 17,14. — शुम्भमान s. auch bes. und vgl. noch ब्रह्मशुम्भित.

— caus. शुभयति, °ते, शोभयति (nur dieses in der klass. Sprache) *schmücken, zieren, Glanz verleihen* (eig. u. übertr.); med. *sich schmücken:* अञ्जिभिः RV. 1,85,3. ये वस्त्रदृशो न शुभयन्त मर्याः 7,56,16. 9,28,3. वाक्यतस्तनुवं शुभयति TBr. 3,3,4,5. (अग्निम्) अश्वं न होतारो ऽश्वं शुभन्नमृताय RV. 9,62,6. मणिकाञ्चनचित्राणि (शृङ्गाणि) शोभयन्ति महागिरिम् MBh. 1,1410. पुरुषकारेण पुरुषः कर्म शोभयन् 2,186. 3,1782. 3014. 4,382. 6,647. 7,2532. 3933. 3950. 8,265. 13,4110. Hariv. 3261. 5219. 9002. R. 2,33,12. 36,3. 48,9. 80,16. 96,31. R. Gorr. 2,4,26. 3,42,34. 76,19. 4,2,6. 5,73,9. 7,70,12. Ragh. 9,40. LA. (III) 89,16. शोभित *geschmückt* MBh. 5,7181. 7524. Spr. (II) 2412. 4542, v. l. Weber, Kṛshṇaǵ. 279 (सु°). पृथावुरसि शोभितया श्रिया *prangend* Bhâg. P. 3,15,39. mit einem instr. *geschmückt mit, schmuck u. s. w. erscheinend durch:* शस्त्रैः सैन्यम् MBh. 5,574. मेघः शक्रचापेन 8,960. राजमार्गेण पुरी R. 1,5,8. 13. 2,52,98. 100,20. fg. 4,44,85. 90. Varâh. Bṛh. S. 12,6. Kathâs. 23,4. Weber, Kṛshṇaǵ. 270,3. Das im instr. gedachte Wort im comp. vorangehend R. 1,5,7. 2,80,18. fg. 81,16. 4,16,10. Spr. 5287. Kathâs. 47,114. Râǵa-Tar. 5,363. Mârk. P. 54,20. Bhâg. P. 1,11,10. 3,22,21. Pañkar. 1,4,57. 6,16 (सु°). Vet. in LA. (III) 5,8.

— desid. शुशोभिषमाण Nir. 8,10.

— intens. शोशुभ्यते *überaus schmuck sein, sich sehr stattlich machen* u. s. w. MBh. 14,277. शोशुभ्यमान 3,12296. Nach Vop. 20,1 soll ein intens. gar nicht vorkommen.

— अति *sich sehr wohl ausnehmen* u. s. w. MBh. 13,7183 nach der Lesart der ed. Bomb. Mit न *kein rechtes Ansehen haben* u. s. w.: सैव रामेण नगरी रहिता नातिशोभते R. 2,47,17. उर्वशीरहितं मह्यमास्थानं नातिशोभते *will mir nicht recht gefallen* Bhâg. P. 9,14,26. — caus. *in hohem Grade schmücken, — zieren* MBh. 7,1765. नातिशोभित *kein rechtes Ansehen habend* Hariv. 7078.

— अनु s. अनुशोभिन्.

— अभि med. 1) *schmückend umlegen:* समानं वर्णमभि शुम्भमाना RV. 1,92,10. — 2) *schmuck sein, sich schön ausnehmen* u. s. w.: गिरयश्चाभिशोभन्ते धातुभिः समरञ्जिताः Hariv. 11997. — caus. partic. °शोभिता *geschmückt —, geziert —, ein schönes Ansehen habend —, stattlich erscheinend durch:* (गोपी) क्रीडाभिरभिशोभिता Hariv. 3441. अनाहारकृशेनापि शरीरेणाभिशोभिता Kathâs. 38,115.

— समभि med. *schmuck sein, sich schön ausnehmen* u. s. w.: उत्पलैः u. s. w. वाप्यः समभिशोभन्ते श्रीमत्यः प्रमदा इव R. 4,29,13 fg.

— उप med. dass.: उपशोभते Spr. (II) 1526, v. l. उपशुम्भमान mit einem instr. Bhâg. P. 5,17,13. — caus. *schmücken, zieren* MBh. 7,3942. Hariv. 3632. 10899. Varâh. Bṛh. S. 56,15. पुरीमत्यर्थमुपशोभिताम् MBh. 3,3060. चारुचित्रोपशोभित (चाप) Mârk. P. 21,6. प्रासादैरुपशोभिता (सभा) MBh. 2,385. 3,1756. 2440. 2462. 10214. 7,3950. 14,2639. Hariv. 4177. R. 1,5,16. 6,26. 51,24. 27. R. Gorr. 1,49,15. 71,7. 6,73,3. Suçr. 1,22,8. Kâm. Nîtis. 14,31. Mârk. P. 55,15. Bhâg. P. 4,24,47. Pañkat. 159,20. बक्कसस्योपशोभिता (भू) Suçr. 1,23,1. व्रताकल्पोपशोभित Kathâs. 69,62. Mârk. P. 183,18. Bhâg. P. 3,23,17. 4,6,19. 5,20,40. Vet. in LA. (III) 5,3. Vgl. उपशोभन.

— नि vgl. निशुम्भ fgg.

— परि 1) act. *zubereiten:* यं वातः परिशुम्भति (अग्निम्) AV. 13,1,51. — 2) med. *sich schön ausnehmen* u. s. w.: °शोभमान MBh. 7,7297. — caus. partic. °शोभित *geschmückt, geziert:* शिरःकपालैः Hariv. 14839. R. 4,41,47. 68. Verz. d. Oxf. H. 9,b,23. fg. Pañkar. 1,7,14. यक्षेन्द्रकीलपरिखाप्रतोली° R. Gorr. 2,87,22.

— प्र in der Stelle: प्र या घोषे भृगवाणे न शोभे (= शोभते nach Sâj.) RV. 1,120,5.

— प्रति caus. partic. °शोभित *geschmückt, geziert:* द्रुमैः सर्वरसानां च सर्वतः प्रतिशोभितम् (परिशोभितम् die neuere Ausg.) Hariv. 5368.

— वि med. *recht schmuck sein, sich sehr schön ausnehmen* u. s. w.: उरश्छदैर्विचित्रैश्च व्यशोभन्त तुरंगमाः MBh. 7,4390. 13,7183 (एवातिशोभते st. एव वि° ed. Bomb.). Spr. (II) 1526, v. l. — caus. partic. °शोभित *geschmückt, geziert;* mit einem instr. R. 3,39,15. am Ende eines comp. MBh. 8,984.

— सम् med. 1) *schmuck sein, sich schön ausnehmen* u. s. w.: संशोभमाना कन्या TBr. 2,5,6,4. MBh. 9,3206. — 2) *gleich schmuck sein,* mit instr.: सं देवैः शोभते वृषा RV. 9,23,3. — caus. *herausputzen, schmücken* AV. 14,1,55. कुन्दैः संशोभितान्युपवनानि Ṛt. 6,23.

4. शुभ् (= 3. शुभ्) f. *Schönheit, Schmuck; Bereitschaft:* विश्वे देवा यज्ञं प्रावन्तु नः शुभे VS. 18,76. शुभो वा एता यज्ञस्य यद्दक्षिणाः Pañkav. Br. 16,1,14. शुभे सखिभ्यो अमृतत्वमस्तु नः AV. 7,106,1. त्वष्टा वासो व्यदधाच्छुभे कम् 14,1,53. 32. शुभे रुक्मं न दर्शतं निखातमुदूपथुः RV. 1,117,5. 64,5. auch wohl 6,62,4. 63,6. 7,57,3. 9,94,1.

शुभ (von 3. शुभ्) 1) adj. (f. आ) *a) schmuck, hübsch, prächtig, den Augen angenehm* Halâj. 4,4. Personen Jâǵn. 1,277 (*vorzüglich* Stenzler). MBh. 1,398. 3,2355. 2675. 2889. R. 3,52,26. Bhâg. P. 9,21,36. गर्भाः R. 1,15,25 (23 Gorr.). शुभे voc. f. MBh. 1,6014. 3,1855. 2159. 2491. 2935. Pañkat. III,185. Bhâg. P. 4,26,21. Brahma-P. in LA. (III) 50,9. रूप R. 5,91,19. शरीरावयवानि Ragh. 3,22. मुख MBh. 3,1778. शुभानना 2198. 3000. R. 2,30,28. 36,30. Brahma-P. in LA. (III) 55,1. °लोचन R. 1,9,46. शुभेक्षणा 2,56,19. 3,42,33. शुभापाङ्गा 2,30,34 (Schl.). °दृश् Varâh. Bṛh. 2,8. बाहू MBh. 3,1779. चरणौ R. 2,72,3. Thiere und Vögel 55,28. 5,16,34. Verz. d. Oxf. H. 51,b,27. गति *Gang* MBh. 3,2226. शृङ्गं पर्वतस्य 1,1107. वनराजी लोध्राणाम् 2,805. नदी 3,2511. पद्मिन्यः R. 3,15,42. मुक्तातिलैः शुभैः Weber, Kṛshṇaǵ. 278. रजनी R. 2,54,1. संध्या Varâh. Bṛh. S. 21,16. Weber, Nax. 2,385. वसन *Kleid* R. 2,37,8. स्वास्तर 87,20. सभा M. 7,145. शाला R. 2,56,31. नगर (शुभतर) Pañkat. 226,5. गृह Weber, Kṛshṇaǵ. 269. कुम्भ 279. कुण्डले M. 4,36. MBh. 4,296. R. 2,32,5. 64,66. आभरणानि R. ed. Bomb. 4,8,7. नौ 1,26,2 (Schl.). 2,52,5. — *b) angenehm, zusagend* (andern Sinnen als den Augen): गन्धाः *Wohlgerüche* M. 12,65. Jâǵn. 3,213. शुभाश H. an. 3,728. गिर् Jâǵn. 1,71. मृदुशुभपवनाः Varâh. Bṛh. S. 22,1. — *c) angenehm* überh., *erfreulich, den Wünschen und Anforderungen entsprechend:* शुभफलकृत् Varâh. Bṛh. S. 7,17. 8,19. 50,20. Kathâs. 34,247. वृत्ति Suçr. 2,

395, 6. अनिष्टादिष्टलाभे ऽपि न गतिर्जायते शुभा Spr. (II) 308. Mârk. P. 100, 44. गिरः Jâǵn. 3, 156. वाक्य MBh. 3, 1871. R. 4, 1, 23. 24 (°तर). कथाः 2, 53, 5. 83, 10. वाच् (auch अ°) H. 273. दैवम् 1379. अशुभं दैवम् 1380. AK. 3, 4, 24, 151. मनुष्यत्रियाः *den Menschen Nutzen oder Vergnügen verschaffend* (Gegens. नुदक) M. 8, 297. भूतानि (Gegens. हिंस्रकानि) Spr. 3352. शुभ = क्षेमशालिन् Med. bh. 8. — *d) von guter Beschaffenheit, seiner Bestimmung entsprechend:* बीज M. 2, 112. पुष्पमूलफलानि 5, 10. 157. वप्र Suçr. 2, 378, 21. अम्बु Varâh. Bṛh. S. 54, 30. भूमि *gutes Land* Kathâs. 20, 24. H. 940. शिल्पिन् *ein tüchtiger Künstler* R. 2, 80, 21. कल्प *recht, wahr* M. 4, 259. कर्मविधि 9, 336. प्रायश्चित्तविधि 10, 131. विद्या Spr. 3030. शुभार्चित *auf gebührende Weise* Weber, Kṛshṇaǵ. 222. — *e) Glück bringend, — verheissend, faustus:* मास् M. 7, 182. काल MBh. 3, 2191. वर्ष Varâh. Bṛh. S. 8, 34. 19, 15. अहन् Kathâs. 20, 23. 49, 35 (सु°). तिथि Pańkat. 8, 14. लग्न Hit. 94, 9. Vet. in LA. (III) 16, 11. Varâh. Bṛh. S. 9, 20. 22, 5. 43, 12. 48, 45. ग्रह 16, 40. 41, 13. Spr. (II) 1562. Verz. d. Oxf. H. 97, *b*, 26. क्षण Suçr. 1, 107, 21. °लक्षणा R. 1, 1, 13. 2, 21, 39. 24, 36. 52, 1. 56, 31. 5, 12, 36. Kathâs. 23, 54. 45, 348. Tattvas. 6. अशुभ Vet. in LA. (III) 13, 12. — *f) gut* in ethischem Sinne: बुद्धि Çvetâçv. Up. 3, 4. 4, 1. मति Mârk. P. 100, 43. fg. कर्मन् M. 11, 231. 12, 84. Jâǵn. 1, 40 (*heilig* Stenzler). MBh. 13, 344. Hariv. 8931 (शुभैः zu lesen). R. 1, 63, 2. 2, 64, 21 (अ°). 105, 31 (सु°). Spr. 3000 (zugleich अ°). 3003. 5077. Mârk. P. 100, 44. वृत्तानि Spr. (II) 3112. भर्तृगुणाः M. 9, 24. लोकयात्रा 25. °निश्चय (wohl वश्येन्द्रियत्वे zu lesen). उपाय (zugleich अ°) Spr. 2501. शुभार्थ Bhâg. P. 2, 1, 18. अशुभं वाक्यम् Spr. (II) 4922. — *g) rein:* कर्मापि द्विविधं ज्ञेयमशुभं शुभमेव च। अशुभं दासकर्मोक्तं शुभं कर्मकृतां स्मृतम् Mit. 267, 10. fgg. — 2) m. *a)* angeblich *Wasser* Naigh. 1, 12; vgl. z. B. Sâj. zu ṚV. 7, 82, 5. — *b) ein best.* Joga (der 23te im विष्कम्भादि ÇKDr.) H. an. 2, 313 (युग fehlerhaft). Med. Koshṭhipr. im ÇKDr. °योग Verz. d. Oxf. H. 86, *a*, 41. — *c) Ziegenbock* Colebr. und Lois. zu AK. 2, 9, 76. schlechte v. l. für स्तुभ. — *d)* N. pr. eines Mannes gaṇa तिकादि zu P. 4, 1, 154. Kathâs. 123, 92. eines Autors Verz. d. Tüb. H. 13. — 3) f. आ *a) light, lustre* Wilson nach Çabdar. = शोभा, कान्ति und इच्छा ÇKDr. angeblich nach Med.; hier beginnt aber mit शोभा ein neuer Artikel. — *b)* in der Astrol. Bez. *des 9ten Hauses* Varâh. Bṛh. 1, 15. — *c)* Bez. *verschiedener Pflanzen* und *Stoffe:* = शमी, प्रियङ्गु, श्वेतदूर्वा, वंशरोचना, गोरोचना Râǵan. im ÇKDr. — *d) Götterhalle* (देवसभा) Çabdar. im ÇKDr. — *e)* = खसंचारिपुर Med.; vgl. सौभ. — *f) ein best. Metrum:* ⏑⏑————⏑⏑—⏑———+ 3 *Mal* ——⏑———⏑⏑— ⏑—— Journ. of the Am. Or. S. 6, 514. — *g)* N. pr. einer Freundin der Umâ Çabdam. im ÇKDr. — 4) n. AK. 3, 6, 2, 23. अशुभ n. ebend. Trik. 3, 5, 7. *a) Anmuth, Lieblichkeit:* गीतवादित्रनिर्घोषं श्रुत्वा शुभसमन्वितम् (so ist wohl zu lesen st. °समन्विता) । कथं क्रव्यादसिंहानां शब्दं श्रोष्यत्यशोभनम् ॥ R. 2, 61, 6. — *b) Wohl, Wohlfahrt, Heil, Glück* AK. 1, 1, 4, 3. Trik. 1, 1, 113. 3, 4, 1 (als indecl.). H. 86. H. an. Med. Halâj. 1, 122. °काम Kauç. 72. °काम्या Trik. 2, 7, 27. Suçr. 1, 104, 19. Spr. (II) 301. 1138. 2551. 3466. 3776. 3913. Varâh. Bṛh. S. 23, 1. 71, 7. 9. Kathâs. 124, 113. शुभं भूयात् Çâk. 113, 14. शुभमस्तु Hit. 54, 17. सर्वजगताम् 78, 1. शुभेषु *im Glück* Çâk. 183. प्रिये शुभानि कार्याणि द्वेष्ये पापानि चैव ह *Angenehmes, Erfreuliches* Spr. (II) 3033. अ° *Weh, Unheil, Unglück* AK. 3, 4, 9, 38. Halâj. 5, 18. Suçr. 1, 104, 19. Varâh. Bṛh. S. 23, 1. 48, 1. Kathâs. 124, 113. — *c) Gutes, ein gutes Werk* (in ethischem Sinne) Spr. 3001. fg. (II) 5189. पाकः शुभस्य 4017. °फल Varâh. Bṛh. S. 33, 1. Kathâs. 28, 114. शुभानि (so zu lesen st. शुभान्) Tattvas. 19. अ॑° *Böses, ein böses Werk, Sünde* H. 1380. Halâj. 3, 5. Çat. Br. 2, 4, 2, 6. Bhag. 4, 16. 9, 1. Spr. (II) 5189. Kathâs. 28, 114. अशुभानि Vop. 3, 143. — *d) eine best. Heilpflanze,* = पद्मकाष्ठ Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. अप्रमाणशुभ (so zu lesen st. °शुभ्), परीत्त° (unter परीत्त) und शैभायनि.

शुभंया॑ (शुभम् von 2. शुभ् + 2. या) adj. *flüchtig hinfahrend:* वात ṚV. 4, 3, 6. अज्ञाता शुभंयाः = शुभंयिका P. 7, 3, 46, Schol.

शुभंया॑वन् adj. dass.: die Marut ṚV. 1, 89, 1. 5, 61, 13.

शुभंयिका f. = अज्ञाता शुभंयाः P. 7, 3, 46, Schol.

शुभंयु॑ (von 4. शुभ) adj. P. 5, 2, 140. = शुभान्वित Schol. AK. 3, 1, 50. = शुभसंयुक्त H. 433. = शुभसंयुत Halâj. 2, 224. = शंयु Trik. 3, 1, 24. 1) *Putz liebend:* (मरुतः) उषसां न केतवो ऽध्वरश्रियः शुभंयवो नाञ्जिभिर्व्यश्वितन् ṚV. 10, 78, 7. — 2) *schmuck, prächtig, schön* Ragh. 8, 6. Verz. d. Oxf. H. 44, *a*, 5. Bhaṭṭ. 1, 20. सह देवकुमारैस्तैरासां चक्रे शुभंयुभिः Pârçvanâthak. 4, 41 (nach Aufrecht).

शुभकर adj. *Wohlfahrt —, Glück bringend, faustus* Varâh. Bṛh. S. 3, 25. 11, 9. 58, 48. Weber, Râmat. Up. 362 (Conj.; statt ह würden wir ऽयं lesen).

1. शुभकर्मन् n. *ein gutes Werk* Râǵa-Tar. 6, 85.

2. शुभकर्मन् 1) adj. *edel handelnd* MBh. 3, 2903 (सुभ° ed. Calc.). Kathâs. 17, 133. — 2) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2544.

शुभकूट m. ein N. des Adams-Piks LIA. 1, 195, N. 1.

शुभकृत् 1) adj. = शुभकर Varâh. Bṛh. S. 1, 4. 6, 13. 7, 20. 8, 5. 18, 1. 43, 31. Bhâg. P. 5, 22, 13. — 2) m. N. *des 37ten (36ten) Jahres im 60-jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8, 41. Verz. d. Oxf. H. 332, *a*, 1.

शुभकृत्स्न m. pl. Bez. einer Klasse von Göttern bei den Buddhisten Vjutp. 82. Burnouf, Intr. 202. 612. fg. Lalit. 369. ed. Calc. 171, 4.

शुभगन्धक n. *Myrrhe* Râǵan. im ÇKDr.

शुभंकर 1) adj. = शुभकर Bhûriprajoga im ÇKDr. सर्व° Çiva MBh. 13, 1159. — 2) m. N. pr. *a)* eines Asura Kathâs. 44, 144. 45, 378. 47, 24. — *b)* eines Autors; s. u. गुह्य 2) *c)* und u. पूरण 4) *b)*. — 3) f. ई ein N. der Pârvatî Çabdar. im ÇKDr.

शुभताति (von शुभ) f. *Wohlfahrt, Glück:* °कृत् Çatr. 1, 2.

शुभद 1) adj. = शुभकर Varâh. Bṛh. S. 9, 22. 10, 21. 33, 13. 41, 10. 46, 9. — 2) m. *Ficus religiosa Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

शुभदत्त m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 37, 26. fgg. Hit. 49, 10.

शुभदन्त 1) adj. (f. ई) *schöne Zähne habend* Med. t. 221. — 2) f. ई N. pr. des Weibchens des Elephanten Pushpadanta Med.; vgl. शुभदन्ती.

शुभदर्शन adj. (f. आ) *schmuck, hübsch, schön* R. 1, 9, 29. 2, 54, 27. 112, 8. अ° *hässlich* 3, 1, 21.

शुभदायिन् adj. = शुभद, शुभकर Varâh. Bṛh. S. 3, 24.

शुभधर m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 6, 240. 253.

शुभनय m. N. pr. eines Muni Kathâs. 72, 260.

शुभनामा f. N. *der 5ten, 10ten und 15ten lunaren Nacht* Ind. St. 10,297.

शुभपत्त्रिका (von शुभ + पत्त्र) f. *Desmodium gangeticum* Râgan. im ÇKDr.

शुभपुष्पितशुद्धि m. Bez. eines Samâdhi Vjutp. 19.

शुभप्रद adj. = शुभद = शुभकर Varâh. Bṛh. S. 8,43. 46,96. 68,73. Kathâs. 49,209.

शुभभावना f. *eine gute Meinung von den Menschen* Spr. (II) 2751.

शुभमङ्गल n. *Wohlfahrt, Glück* R. 2,25,34 nach der Lesart der ed. Bomb. (°मङ्गलं) oder adj. *dem das Glück hold ist* nach der Lesart bei Schlegel.

शुभमय (von शुभ) adj. (f. ई) *prächtig, schön:* मूर्तिः Spr. (II) 5554.

शुभमित्त्र m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 79. Târan. 198.

शुभंभावुक (vgl. P. 3,2,57) adj. *schön erscheinend, prangend* Dhûrtas. 67,7.

शुभवक्त्रा f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's (*die ein schönes Gesicht hat*) MBh. 9,2625.

शुभवत् (von शुभ) adj. *im Besitz guter Werke seiend* Verz. d. Oxf. H. 250,*a*,13.

शुभवस्तु (eher °वास्तु) N. pr. eines Flusses, = सुवास्तु Burnouf, Intr. 377, N. 2. Hiouen-thsang 1,132. fg. 2,313. fg. Vie de Hiouen-thsang 86. Reinaud, Mém. sur l'Inde 277. LIA. 1, Anh. XXXVIII.

शुभवासन m. v. l. für मुखवासन Çabdar. im ÇKDr.

शुभवास्तु s. शुभवस्तु.

शुभविमलगर्भ m. N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 21.

शुभव्यूह m. N. pr. eines Fürsten Lot. de la b. l. 268. fgg.

1. शुभव्रत n. Bez. einer best. *Begehung* am 5ten Tage in der lichten Hälfte des Kârttika Verz. d. Oxf. H. 58,*a*,38.

2. शुभव्रत adj. (f. आ) *dessen Wandel gut ist, des Guten sich befleissigend* R. 1,9,9. R. Gorr. 1,36,7. Mârk. P. 123,1. शुभदृढव्रत R. 2,45,16.

शुभशंसिन् adj. *Gutes —, Glück verheissend* Ragh. 3,14. Râga-Tar. 3,220. 222.

शुभसंयुत (Halâj. 2,224) und शुभसंयुक्त (H. 433) adj. zur Erkl. von शुभंयु.

शुभसप्तमीव्रत n. Bez. einer best. *Begehung* Verz. d. Oxf. H. 41,*a*,19. fg.

शुभसमन्वित s. u. शुभ 4) *a*).

शुभसार m. N. pr. eines Fürsten Târan. 141.

शुभसूचनी f. N. pr. einer von Frauen verehrten Göttin (*Heil verkündend*) Âkâramârtaṇḍa im ÇKDr. Suppl.

शुभस्थली f. *Opferstätte* Çabdârthak. bei Wilson.

शुभस्पती (शुभस्, gen. von 4. शुभ्, + पति) m. du. *die beiden Herren des Schmucks:* die Açvin ṚV. 1,3,1. 8,5,5. 22,14. 26,6. 10,40,14. 85,15. AV. 6,3,3. 9,1,19.

शुभाकरगुप्त (शुभ - आकर + गुप्त) m. N. pr. eines Mannes (*gehütet durch eine grosse Menge guter Werke*) Târan. 252. 261.

शुभागम (शुभ + आ°) m. Bez. einer Sammlung von Mysterien Verz. d. Oxf. H. 109,*b*,5.

शुभाङ्क (शुभ + अङ्क) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Tüb. H. 13. eines Lexicographen Med. Anh. 2. — Vgl. शुभाङ्ग.

शुभाङ्ग (शुभ + अङ्ग) 1) adj. (f. ई) *einen schönen Körper habend:* Çiva Çiv. — 2) m. N. pr. *a*) eines Tushitakâjika Devaputra Lalit. ed. Calc. 142,6. — *b*) eines Lexicographen (vgl. शुभाङ्क) Verz. d. B. H. No. 802. Verz. d. Oxf. H. 183,*a*,2. 189,*a*,29. Colebr. Misc. Ess. 2,20 (nach Med.). — 3) f. ई N. pr. einer Dâçârhî und Gattin Kuru's MBh. 1,3792. einer Vaidarbhî, Tochter Rukmin's und Gattin Pradjumna's Hariv. 6710. fgg. der Gattin Kubera's Çabdârthak. bei Wilson.

शुभाङ्गद (शुभ + अ°) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,7002.

शुभाङ्गिन् adj. = शुभाङ्ग Weber, Râmat. Up. 296.

शुभाचार (शुभ + आ°) 1) adj. *einen guten Wandel führend* Ragh. 12,46. Mârk. P. 99,12. — 2) f. आ N. pr. einer Freundin der Umâ Çabdam. im ÇKDr.

शुभाञ्जन m. = शोभाञ्जन Çabdar. im ÇKDr.

शुभात्मक (von शुभ + आत्मन्) adj. (f. शुभात्मिका) 1) *angenehm, erfreulich* AK. 1,1,5,8. — 2) *gutgesinnt:* अ° *bösgesinnt* Spr. (II) 414.

शुभानन्दा (शुभ + आनन्द) f. eine Form der Dâkshâjaṇî Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,13.

शुभान्वित (शुभ + अ°) adj. zur Erklärung von शुभंयु AK. 3,1,50. P. 5,2,140, Schol.

शुभाय् (von शुभ), °यते *zu einem Glück werden* Çatr. 14,113, wo aber बहुशुभायते zu verbinden ist d. i. *zu einem grossen Glück werden.*

शुभार्थिन् (शुभ + अ°) adj. *Wohlfahrt wünschend, dem es um sein Heil zu thun ist* R. 1,62,9. Râga-Tar. 3,258. 4,74.

शुभावह (शुभ + आ°) adj. *Wohlfahrt —, Heil —, Glück bringend* Varâh. Bṛh. S. 30,29. 54,98. 68,73. 79,26. Râga-Tar. 3,222.

शुभाशय (शुभ + आ°) adj. *von guter Gesinnungsweise* Kâm. Nîtis. 12,36. Râga-Tar. 6,296.

1. शुभाशिस् (शुभ + आ°) f. *Glückwunsch, Segenswunsch:* शुभाशिषं कर्, दा, प्रदा Pañkar. 1,4,6. 11,34. 39. 14,106. 2,5,59. शुभाशीर्वचन 1,11,9.

2, शुभाशिस् (wie eben) adj. *über den ein Glückwunsch —, über den ein Segenswunsch gesprochen wird:* पुत्त्रं शुभाशिषं कृत्वा so v. a. *seinen Sohn gesegnet habend* Pañkar. 1,1,23. 9,39. 13,21 (शुभाशिषां zu lesen).

शुभाशुभ (शुभ + अशुभ) 1) adj. (f. आ) *angenehm und (oder) unangenehm, erfreulich und (oder) unerfreulich:* °फलं कर्म M. 12,3. Varâh. Bṛh. S. 51,1. — *b*) *Glück und (oder) Unglück bringend, — verheissend:* निमित्तानि Varâh. Bṛh. S. S. 7, Z. 8. Verz. d. Oxf. H. 334,*a*,34. fg. °लक्षणानि 324,*b*,5 v. u. °योग 336,*b*,11. — *c*) *gut und (oder) schlecht* in ethischem Sinne: कर्मन् Nir. 14,6. M. 12,8. Spr. (II) 5343. Verz. d. B. H. 288,3 v. u. Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,18. वाचः Spr. (II) 4922. fg. — 2) n. *a*) *Wohl und (oder) Weh, Glück und (oder) Unglück* AK. 3,4,9,38. 24,157. Maitrjup. 6,16. Bhag. 2,57. Varâh. Bṛh. S. 47,22. 51,1. 58,52. Kathâs. 25,82. Verz. d. B. H. No. 873. 896. 901. Verz. d. Oxf. H. 334,*a*,9. 335,*b*,14. P. 1,4,39, Schol. Vop. 5,15. — *b*) *Gutes und (oder) Schlechtes, ein gutes und (oder) ein böses Werk* Spr. 5284. (II) 5405. Ashṭâv. 13,7. Hit. I,201.

शुभासन (शुभ + आ°) m. N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Tântrika Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,35.

शुभैकदृश् (शुभ + एक - दृश्) adj. *nur für das Gute ein Auge habend* Pañkar. 4,3,95.

शुभोदय (शुभ + उदय) m. 1) *der Aufgang eines günstigen* (Planeten), अ° *der Aufgang eines ungünstigen Planeten* Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,26.

— 2) N. pr. eines Verfassers von Mantra bei den Tântrika ebend. 101,*b*,16.

शुभ्र (von 3. शुभ्) Uṇâdis. 2,13. 1) adj. (f. आ) *a*) *schmuck, schön; klar;* = उद्दीप्त, दीप्त AK. 3,4,25,194. H. an. 2,464. Med. r. 93 वर्पी Ṛv. 1,35,3. 2,11,3. 8,15,5. ग्रावन् 3,33,1. पवन् 9,14,5. मर्य 96,20. शिशव: 7,56,16. die Açvin 68,1. die Marut 1,19,5. 167,4. 2,36,2. Ushas 1,57,3. 7,75,6. Agni 3,26,2. — 7,39,3. 95,6. शुष्म 2,11,4. 7,56,8. आपः 5,41,12. Kauç. 103. अन्धस् Ṛv. 9,62,5. 107,24. AV. 11,1,17. पुरुष Muṇḍ. Up. 2,1,2. रथ MBh. 3,3031. आसन R. Gorr. 1,3,68. आभरण R. Schl. 2,78,5. Mârk. P. 82,25. गुणाः *glänzende Vorzüge* Spr. (II) 3809. — *b*) *weiss, hellfarbig* AK. 1,1,4,22. 3,4,25,194. H. 1393. H. an. Med. Halâj. 4,47. Kâm. Nîtis. 14,32. Spr. 4925. कथाः R. Gorr. 2,72,20. अस्थि Vet. in LA. (III) 4,7. त्रिणयनवृष Megh. 53. गिरि Kathâs. 50,169. चन्दन Weber, Kṛshṇaǵ. 291. आतपत्र Râǵa-Tar. 5,482. Bhâg. P. 3,15,38. गृह M. 7,76. R. 4,40,40. सद्मन् Spr. 3003. चतुःशालानि R. 2,91,32. गुणाः *Fäden* Spr. (II) 3809. Perlen Varâh. Bṛh. S. 81,5. अक्षराणि, °धातु Schol. zu Naish. 22,54. मृद् (मृदा st. सदा zu lesen) Padma-P. 3,4. सुधाशुभ्रं सद्म Spr. 3268. भूति° *wie Asche* Kathâs. 25,231. हिम° 30,31. कर्पूर° 75,104. शरच्छुभ्र (so ist wohl zu lesen st. शरच्छुभ्र) R. Gorr. 1,45,19. यशस् *weiss, rein* Ragh. 2,69. Kathâs. 25,225. — 2) m. *a*) *Sandel* Çabdak. im ÇKDr. — *b*) N. pr. α) eines Mannes P. 4,1,123. gaṇa कुर्वादि zu 151. Gatte der Vikuṇṭhâ und Vater Vaikuṇṭha's Bhâg. P. 8,5,4. — β) pl. eines Volkes Mârk. P. 58,12. — 3) f. आ *crystal; Bambu manna; the Ganges* Wilson nach Râǵan. — 4) n. *a*) *Talk* H. an. Med. — *b*) *Silber* H. ç. 161. Râǵan. im ÇKDr. — *c*) *Eisenvitriol* Râǵan. a. a. O. — Vgl. चन्द्र°, तनू°, महा°, शौभ्रायण, शौभ्रेय, शौभ्र्य.

शुभ्रकृत् m. fehlerhaft für शुभकृत् 2) Çabdârthak. bei Wilson.

शुभ्रखादि adj. *mit schmucken Spangen versehen:* die Marut Ṛv. 8,20,4.

शुभ्रता (von शुभ्र) f. *die weisse Farbe, das Weiss:* राजहंसस्य Spr. (II) 2101. कुवस्त्रता शुभ्रतया विराजते 2713. Verz. d. Oxf. H. 117,*b*,7.

शुभ्रत्व (wie eben) n. dass.: शरदभ्रस्य Spr. (II) 4345.

शुभ्रदत् adj. (f. °दती) *weisse Zähne habend* P. 5,4,145.

शुभ्रदन्त 1) adj. (f. ई) dass. ebend. शशिविमलमयूखशुभ्रदन्ति Mṛkkh. 159,7. — 2) f. ई N. pr. des Weibchens des Elephanten Pushpadanta AK. 1,1,2,6. Sârvabhauma Hâr. 148; vgl. शुभदन्ती.

शुभ्रभानु m. = शुभ्ररश्मि, शुभ्रांशु *der Mond* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 22.

शुभ्रमती (von शुभ्र) f. N. pr. eines Flusses LIA. 2,802. शुभ्रवती wäre die richtige Form.

शुभ्रयाम adj. *einen schmucken Wagen habend:* Ushas Ṛv. 3,58,1.

शुभ्रयावन् adj. *mit schmuckem* (Gespann) *fahrend:* die Açvin Ṛv. 8,26,19.

शुभ्ररश्मि m. *der Mond* Çabdârthak. bei Wilson.

शुभ्रवती (von शुभ्र) f. N. pr. eines Flusses Hariv. Langl. I, 508. शुभ्रवती ed. Calc. — Vgl. शुभ्रमती.

शुभ्रशस्तम adj. superl. nach Sâj. *sehr glänzend:* (सोमः) पवमानो रथीतमः शुभ्रेभिः शुभ्रशस्तमः Ṛv. 9,66,26.

शुभ्रांशु (शुभ्र + अंशु) m. *der Mond* AK. 1,1,2,15. H. ç. 10 (शुभांशु die Hdschr.).

शुभ्रालु (शुभ्र + आलु) m. *ein best. Knollengewächs* (महिषकन्द) Râǵan. im ÇKDr.

शुभ्रावत् (von शुभ्र) adj. *schmuck, klar:* वृष हितो वि नीयते ऽसः शुभ्रावता पथा Ṛv. 9,15,3.

शुभ्रि (von 3. शुभ्) Uṇâdis. 4,65 (parox.). oder शुभ्रिन् (von शुभ्र) adj. *schmuck:* Rinder, Rosse Ṛv. 1,29,1. 5,34,8. शुभ्रि m. = ब्रह्मन् Uǵǵval.

शुभ्रिका f. Vop. 4,8.

शुभ्रीभू (शुभ्र + 1. भू) *weiss werden:* °भूत Râǵa-Tar. 1,270.

शुम्ब्वन् (von 1. शुभ्) adj. *flüchtig:* Ross Ṛv. 4,38,6. सुम्ब्वन् Sâj.

शुम्ब n. = शुल्ब H. 928.

शुम्बल n. *ein leicht Feuer fangender Stoff: Strohhalme* oder *Werg* nach Comm. Kâtj. Çr. 25,7,12. गोमयानि च शुम्बलानि चावधाय Çat. Br. 12,5,2,3.

शुम्भ् s. 1. und 3. शुभ्.

शुम्भ m. N. pr. eines Asura Hariv. 3262. 9398. 10247. R. 7,6,35. Mârk. P. 21,35. 90,1. fgg. Bhâg. P. 8,10,21. 30. Verz. d. B. H. No. 540. Verz. d. Oxf. H. 23,*b*,2. 46,*b*,27. 346,*a*,30. Mṛkkh. 105,22 im Prâkrit. Beinn. der Durgâ: °हननी Hariv. 9424. °मथनी (°मर्दिनी v. l.) H. 205. °घातिनी Çabdar. im ÇKDr. Vgl. नि°.

शुम्भदेश m. N. pr. eines *Landes* Colebr. Misc. Ess. 2,179; vgl. सुम्भ m. pl. als N. pr. eines Volkes R. 4,40,25.

शुम्भन adj. (f. ई) vermuthlich für शुन्धन (vgl. 3. शुभ् 3) *reinigend:* Himmel und Erde AV. 7,112,1.

शुम्भपुर n. Çumbha's *Stadt* Bhûriprajoga im ÇKDr. अधुना शम्भलपुर इति ख्यातम् ÇKDr. शुम्भपुरी f. dass. Trik. 2,1,12.

शुम्भमान (von 3. शुभ्) m. angeblich N. eines Muhûrta in einer dunklen Monatshälfte TBr. 3,10,1,2.

शुम्भू m. dass. ebend.

शुर m. N. pr. MBh. 1,3708 fehlerhaft für शूर, wie die ed. Bomb. liest. *Löwe* Dhan. bei Wilson.

शुरुध् f. pl. *stärkende Tränke, Heiltränke* Naigh. 4,3. Nir. 6,16. व्यानुषक्शुरुधो जीवसे धाः Ṛv. 1,72,7. गोअग्राः 169,8. चन्द्राग्राः 6,49,8. 3,38,5. 4,23,8. 7,23,2. विश्वधायसः 10,122,1. शूरुधः zu sprechen 9,70,5.

शुल्क m. (dieses nicht zu belegen) und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Preis einer Waare, Werth:* महे चन त्वां परा शुल्काय देयाम् Ṛv. 8,1,5. 7,82,6. — 2) *Kampfpreis:* धनुः शुल्कावाप्तम् MBh. 1,7088. — 3) *Zoll, Abgabe auf eine Waare, Steuer* AK. 2,8,1,27. Trik. 3,3,46. H. 724. an. 2,19. Med. k. 37. Halâj. 5,42. P. 5,1,47. Dâjabh. 116,6. 150,5. fgg. धर्म्यं शुल्कमवस्थापयेत् Âpast. 2,26,9. M. 8,159. 307. 10,120. Jâǵń. 2,47. 261. 263. कश्चिदभ्यागता दूराद्वणिजो लाभकारणात्। यथोक्तमवहार्यन्ते शुल्कं शुल्कोपजीविभिः॥ MBh. 2,249. 12,2724. Spr. (II) 4845. 4914. Kathâs. 29,105. 135. 150. Mârk. P. 18,3. Bhâg. P. 4,24,6. Pańkat. 222,3. Javaneçvara 7 in Z. f. d. K. d. M. 4,345. शुल्काध्यक्ष H. 724. — 4) *Kaufpreis eines Mädchens; Morgengabe* Trik. H. an. Med. Halâj. Hâr. 286. Kauç. 79. न कन्यायाः पिता विद्वान्गृह्णीयाच्छुल्कमण्वपि M. 3,51. 53. fg. 8,204. 366. 369. 9,93. 98. 100. दत्तशुल्का 97. °द ebend. Jâǵń. 2,144. MBh. 1,4159.

7196. 7836. 3, 11048 (S. 571). 13, 114. 209. fg. 2422. 2431. 4530. R. 2, 107,3 (115,3 Gorr.). Ragh. 11,38. Kathâs. 112,194. fg. Bhâg. P. 9,15, 6. 10,58,40. Bhatt. 5,36. Râga-Tar. 6,254. Daçak. 61,12. गणशुल्का, धनशुल्का 78,13. *Hurenlohn* Kathâs. 43,92. Mârk. P. 16,25. — 5) fehlerhaft für शुक्र MBh. 13, 2624. für शुल्क 4935. — Vgl. वीर्य° (als n. auch Bhâg. P. 1,10,29. als adj. f. auch Bhâg. P. 10,52,41), शौल्क und शौल्किक.

शुल्कत्व n. nom. abstr. zu शुल्क 4) Dâjabh. 152,2.

शुल्कय् (von शुल्क), °यति Dhâtup. 32,75 (अतिस्पर्शने; सर्जने वर्जने Vop.). v. l. für श्लक्ष्य् (परिभाषणे, भाषणे) 34.

शुल्कशाला f. *Zollhaus, Accise* Schol. zu P. 4,3,75. 4,50. — Vgl. शौल्कशालिक.

शुल्कस्थान n. *Zollstätte, Steuerplatz* M. 8, 398. 400. Jâgń. 2,262.

शुल्किका f. N. pr. einer Gegend Bhar. zu AK. 1,2,1,11 nach ÇKDr. vgl. शौल्किकेय.

शुल्ब Uggval. zu Unâdis. 4,95. 1) n. AK. 3,6,2,23. *a*) *Schnur, Strang* AK. 2,10,27. H. 928. Âpast. beim Schol. zu Kâtj. Çr. 1,3,14. 20. Z. d. d. m. G. 9,LVI. Sûrjas. 13,22. Bhâg. P. 2,7,30. शण° Kauç. 25. शुल्बा f. Halâj. 2,442. शुल्बा und शुल्बी Comm. zu AK. 2,10,27. — *b*) Titel eines Pariçishta des Kâtjâjana Ind. St. 3,269. Verz. d. Oxf. H. 341, *a*,41. °परिशिष्ट Verz. d. B. H. No. 252. Verz. d. Oxf. H. 341,*b*,N. °सूत्र 163, *a*, 9. °वार्त्तिक 341, *b*, N. मानवशुल्बभाष्य Ind. St. 1, 470. — *c*) = यज्ञकर्मन् und आचार H. an. 2, 539. Med. v. 28. — *d*) = जलसंनिधि diess. — *e*) *Kupfer* (aus शुल्बारि geschlossen) AK. 2, 9, 98. H. 1039. H. an. Med. Hâr. 111. Halâj. 2,15; vgl. शौल्बिक. — 2) m. N. pr. eines Mannes Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. 4,1,3; vgl. शौल्बायन. — Meist शुल्व geschrieben.

शुल्बज (शुल्ब *Kupfer* + ज) n. *Messing* H. 1049.

शुल्बय् (von शुल्ब), °यति Dhâtup. 32,71 (माने, सर्जने; vgl. शुल्कय्).

शुल्बारि m. *sulphur, Schwefel* H. 1057. Wird in शुल्ब *Kupfer* + अरि *Feind* zerlegt.

शुल्बिक n. v. l. für शुल्ब 1) *b*) Ind. St. 2,269.

शुल्ल n. = शुल्ब *Schnur* und *Kupfer* Comm. zu AK. nach ÇKDr.

शुल्व s. शुल्ब.

शुशुक्वन (von 1. शुच्) adj. *leuchtend, strahlend* Ṛv. 1,132,3.

शुशुक्वनि adj, dass. Ṛv. 8,23,5.

शुशुमा (!) f. N. pr. der Gattin Çukra's Çabdârthak. bei Wilson.

शुशुलूकयातु (शुशुलूक *ein best. unheimlicher Vogel*, nach Sâj. *eine kleine Eule;* vgl. उलूक) m. N. eines Unholds Ṛv. 7,104,22.

शुश्रुवंस् (partic. perf. von 1. श्रु) TS. Prât. 16,13. P. 3,2,108. *gehört habend* (auch st. des verbi finiti): मुनिवचनम् R. Gorr. 1,22,20. 4,31,32. Ragh. 11, 51. Bhatt. 1,20. अहं तु शुश्रुवान्भ्रात्रा स्त्रियं भुक्तां कनीयसा 6,136. *der gehört* d. h. *gelernt hat, ein Studirter:* ब्राह्मणाः शुश्रुवांसो ऽनूचानाः Çat. Br. 1,3,2,8. 8,1,28. शुश्रुवुषाम् 2,2,2,6. TS. 2,5,4,4. विप्रा ह्येते यच्छुश्रुवांसः 2,2. 5,3,4,1. 6,6,1,4.

शुश्रू f. *Mutter:* शिशोः शुश्रूषणाच्छुश्रूर्माता (so ed. Bomb. und ÇK[illegible]) MBh. 12,9518 (°णाच्छुश्रू° ed. Calc.).

शुश्रूषक (vom desid. von 1. श्रु) adj. *gehorchend, Jmd dienend, gehorsam:* शुश्रूषकश्च पञ्चप्रकारः । शिष्यो ऽन्तेवासी भृतको ऽधिकर्मकृद्दास इति Mit. 267,1. स्वस्य कुलस्य MBh. 13,2566. पित्रोः Spr. (II) 1828. मम Verz. d. Oxf. H. 33,*a*,20. गुरु° MBh. 13,3565. पितृ° Vet. in LA. (III) 35,2.

शुश्रूषण (wie eben) n. 1) *das Verlangen zu hören* Bhâg. P. 10,78,38. — 2) *Gehorsam, das zu Diensten Sein, der Jmd geweihte Dienst* Çabdar. im ÇKDr. MBh. 12, 9513. 13, 525. R. 1,34,40. Bhâg. P. 5, 5, 20. 6,18, 55. योगिनाम् (obj.) 1,5,23. परं शुश्रूषणं मह्यं स्यात् 3,13,12. शूद्रः शुश्रूषणं कुर्यात्त्रिषु वर्णेषु नित्यशः MBh. 4,1559. तव शुश्रूषणं मूर्ध्ना करिष्यामि R. 2,52,49 (51,15 Gorr.). गुरु° MBh. 1,741. Pańkar. 4,2,19 (pl.). पति° R. 1,1,88. Mârk. P. 16,62. अस्मच्छु° MBh. 1,1071. पाद° 6365. अग्नि° *treue Pflege des Feuers* 3,13455. R. 1,17,26 (15 Gorr.).

शुश्रूषा f. 1) = शुश्रूषण 1) H. an. 3,743. Med. sh. 45. Kâm. Nitis. 4, 22 = H. 310. — 2) = शुश्रूषण 2) AK. 2,7,34. Trik. 3,3,441. H. 497. H. an. Med. Halâj. 1,129. M. 2,112. 10,28. MBh. 13,310. एतेषामेव वर्णानाम् (obj.) M. 1,91. 2,229. 241. 7,88. 9,334. MBh. 1,1069. 13,1423. शुश्रूषां कर्तुं द्विजानाम् M. 10,99. Spr. 3004. शु° पित्रोर्न संपादिता 2796. तव °परः *ganz zu deinen Diensten* Kathâs. 1,31. 27,104. Bhâg. P. 3, 13,7. Pańkat. 214,19. द्विजातिषु MBh. 13,6446. तेष्वेव नित्यं शुश्रूषां कुर्यात् M. 2,235. गुरु° Çâńkh. Gṛhj. 2,6. 12. Pâr. Gṛhj. 2,4. M. 2,233. MBh. 3,1808. द्विज° Jâgń. 1,120. स्वभर्तृ° Çuk. in LA. (III) 34,13. अग्नि° M. 2,248. Kâm. Nitis. 2,22. Mârk. P. 28,12. अ° Spr. (II) 787. — 3) = कथन Med. — Vgl. चरण°, पाद°, शरीर°.

शुश्रूषितर् (wie eben) nom. ag. = शुश्रूषक. ब्राह्मणानाम् MBh. 13, 3564. गुरु° 3580.

शुश्रूषितव्य (wie eben) adj. *dem man gehorchen muss, zu dessen Diensten man sein muss* R. Gorr. 2,21,9.

शुश्रूषिन् (wie eben) adj. = शुश्रूषक. गुरु° MBh. 7,2752. 2759.

शुश्रूषु (wie eben) adj. 1) *zu hören verlangend, lernbegierig* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,81. Hariv. 885. Spr. (II) 4467. Bhâg. P. 1,1,2. 2,16. 3,21,4. 10,24,4. अ° Bhag. 18,67. Hariv. 14403. — 2) *gehorsam, folgsam, zu Jmdes Diensten bereit* TBr. 2,3,11,4. M. 2,109. Spr. (II) 5095. MBh. 1,740. 2306. 8,1590. 13,2022. 6447. R. Gorr. 2,34,19. Mârk. P. 28,17. मातृणाम् MBh. 5,3164. 3166. गुर्वभ्यतिथिवृद्धानाम् Bhâg. P. 6,1,57. जननीम् R. 2,21,24. उत्कृष्ट° M. 9,335. त्रिवर्ण° MBh. 1,3839. Mârk. P. 22,30.

शुश्रूषेण्य (wie eben) adj. *was man gern hören —, worauf man hören soll* TS. 3,3,2,2. Çâńkh. Çr. 1,4,5.

शुश्रूष्य (wie eben) adj. = शुश्रूषितव्य R. Gorr. 1,79,15. 2,21,7. 10. 25,12. Kathâs. 72,95. Kull. zu M. 2,241.

1. शुष्, शुष्यति Dhâtup. 26,74 (शोषणे). अशुषत् P. 3,1,55. शुशोष; शोक्ष्यति Kâr. 6 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. aus metrischen Rücksichten auch med. *trocknen, eintrocknen, ausdorren, hinwelken* AV. 6,139,2. 9,1. Çat. Br. 2,6,2,14. 3,7,1,8. 8,1,4,1. 7,2,14. 14,4,1,21. शुष्यति प्राण ऋते ऽन्नात् 8,12,1. Kâth. 30,1. Gewächse 36,6. तोयनिधिः MBh. 3,591. 12139. R. 3,72,26. Spr. (II) 2214. 2301. वल्कलानि R. 3,77,26. कुसुमानि 24. MBh. 4,1705. Spr. 3190. 3936. Varâh. Bṛh. S. 54,95. Kathâs. 117,55. Râga-Tar. 3,163. 326. Bhâg. P. 1,15,2. 7,2,9. वृतः, आत्मा 8, 19,40. कण्ठः R. 2,69,19. मुखम् vor Durst Hariv. 5412. Spr. (II) 2596.

किं ते मुखं शुष्यति दीनवर्णम् MBh. 3,15677. R. Gorr. 2,36,10. 5,33,40. लीयन्ते धातवः सर्वे ततः शुष्यति मानवः Suçr. 2,445,18. MBh. 2,1685. पुत्रशोकेन शुष्यन्ती Hariv. 4396. क्षुधा Spr. (II) 437. 4460. Mârk. P. 61, 73. Râǵa-Tar. 2,84. इन्दुमिन्दुमणिः किं च शुष्यन्तमनुशुष्यति Spr. (II) 1276. सह वृत्तेण — सो ऽप्यशुष्यत MBh. 13,270. कृष्णमृगान् — शुष्यमाणान् R. 2,96,34 (105,33 Gorr.). 3,61,18. — Vgl. ऊर्ध्वशोषम्.

— caus. शोषयति 1) austrocknen (trans.), ausdörren: ग्रीष्मान्नम् AV. 3,25,3. हृदयम् 6,139,1. गोमयम् Kauç. 19. समुद्रान् Çat. Br. 9,5,2,12 (med.). MBh. 3,189. Hariv. 9731. R. Gorr. 2,121,7. 3,62,12. 5,26,37. Râǵa-Tar. 4,599. Pańkat. 78,19. Vop. 25,23. शोषितसरसि निदाघे Spr. (II) 2721. MBh. 3,12140. उर्वी विवस्वान् Suçr. 1,19,17. Spr. (II) 4337. व्रीहीनातपः P. 1,3,88, Schol. Vop. 22,2 (med.). Varâh. Brh. S. 55,23. 76,7 (सुशोषित). आर्द्रालक्तकं चरणम् Mâlav. 48. देहम्, शरीरम्, कलेवरम्, गात्राणि, आत्मानम् M. 6,24. MBh. 1,603. 13,7176. 14,2376 (med.). Spr. (II) 3699. Bhag. 2,23. R. 1,64,19. मुनयः — नानाधर्मेण शोषिताः Hariv. 12198. Râǵa-Tar. 6,145. — 2) so v. a. hart zusetzen, zu Grunde richten, vernichten: पाण्डवान्बहुशोषयत् (परिशोचयन् ed. Bomb.) MBh. 6,1902. 7,2000. गृहं, पत्नाशु शोषय Mârk. P. 50,85. मनस्तिज्ञतापम् Gît. 12,5.

— अनु 1) allmählich eintrocknen, — verdorren, — versiegen, — hinschwinden: अनुशुष्यान्ततो म्रियते Çat. Br. 14,4,2,32. अरण्ये द्वादशरात्रमनुशुष्येत् sich eintrocknen lassen so v. a. sich kasteien Kauç. 126. 41. इन्द्रियाणि Bhâg. P. 10,10,16. नद्यः, देहद्रविणसंपदः 20,10. — 2) nach einem Andern (acc.) hinschwinden: इन्दुमिन्दुमणिः किं च शुष्यन्तमनुशुष्यति Spr. (II) 1276.

— अव trocken werden: यस्य वै स्नातमात्रस्य हृदयं चावशुष्यति (st. dessen हृत्पादमवशुष्यते Mârk. P. 43,13) Vâju-P. in Verz. d. Oxf. H. 51,b,5. — caus. v. l. zu उप Âpast. 2,10,16.

— उद् eintrocknen: आपः Khând. Up. 4,3,2. — caus. austrocknen (trans.), ausdörren: समुद्रम् MBh. 7,1417. तडागहृदम् Spr. (II) 2009. (शोकः) उच्छोषयति वै प्राणान्वारिस्तोकमिवातपः R. 2,64,65. शरीरम् MBh. 5,7478. — Vgl. उच्छोषण fg.

— समुद् eintrocknen: समुच्छोद्यति सागरः Bhatt. 16,17.

— उप dass. TS. 3,1,10,3. Suçr. 1,97,19. Karaka 2,6. — caus. eintrocknen (trans.), ausdörren Suçr. 1,263,8. उपशोषितो रसधातुः 53,4.5. सूर्यप्रतापोपशोषितदेह 20,17. लोकमादित्यैरुपशोषितम् MBh. 3,12874. तपसा शरीरम् 1,4624. 12,248. Hariv. 1238. Kathâs. 40,102. नियमैः Âpast. 2,10,16. — Vgl. उपशोषण.

— परि eintrocknen, verdorren, zusammenschrumpfen: महाहृदः Bhatt. 10,41. समूलो वा एष परिशुष्यति यो ऽनृतमभिवदति Praçnop. 6,1. यदेवं परिशुष्यसि MBh. 5,6046. (मुखम्) पर्यशुष्यत बाष्पेण जलोद्धृतमिवाम्बुजम् R. 2,30,25. Bhag. 1,29. मुखेन परिशुष्यता R. 2,18,1. 36,11. 58,32. 104, 3. 3,7,25. 64,17. 67,2. 70,3. 4,29,7. 7,46,1. Bhâg. P. 4,8,64. परिशुष्यत्स्खलद्वाक्य Jâǵn. 2,14. परिशुष्यमाणाहृदयवदन Bhâg. P. 5,26,36. ऊर्ध्वशोषं परिशुष्यमाणाः (v. l. परिशोष्यमाणाः) Bhatt. 11,40. Vgl. परिशोष. — caus. trocken machen, auftrocknen, ausdörren: वारि परिशोष्यते Kâm. Nîtis. 11,49. श्लेष्माणम् Karaka 3,1.2,6. वक्त्रम् Suçr. 1,155,7. स्वेदं देहम् Spr. (II) 4320. Pańkat. 182,11. Pańkar. 3,8,13. परिशोषितदुष्टपूतनाप्राण Verz. d. Oxf. H. 68,b,32. Vgl. परिशोषण fg.

— प्र versiegen: मत्तमातङ्गप्रशुष्यद्दानशीकर Kâm. Nîtis. 16,28. — Vgl. प्रशोष fg.

— प्रति vertrocknen: प्रति शुष्यतु यशो अस्य RV. 7,104,11.

— वि eintrocknen, vertrocknen, hinschwinden: अर्णवाः, मांसयोनयः MBh. 5,2131. विशुष्यत्तालु Bhâg. P. 1,18,27. हृदयेन विशुष्यता R. 7, 46,19. विशुष्यतो भूपतेः Râǵa-Tar. 2,74. मुखं चैव व्यशुष्यत R. 3,29,15. विशुष्यमाणशरीर Suçr. 1,124,13. °हृदय 14. Vgl. विशोष. — caus. trocken machen, ausdörren: पयः MBh. 1,1336. 3,10767. महार्णवम् 8, 656. Hariv. 3839. विशोषितो भानुमता मयूखैर्मन्दाकिनीपुष्करबीजमालाम् Kumâras. 3,65. Suçr. 2,356,2. Vgl. विशोषण fg.

— सम् trocken werden, eintrocknen: धारास्तेजसा जातवेदसः । ख एव समशुष्यन्त MBh. 1,8230. Vgl. संशोष. — caus. trocken machen, ausdörren MBh. 12,11057. Hariv. 11330. 11347 (संशोषयित्वा). R. Gorr. 2,68,1. Ragh. 6,36. Kathâs. 60,195. Vgl. संशोषण.

2. शुष् (= 1. शुष्) adj. eintrocknend, verdorrend: फलपाक° P. 4,3, 166, Vârtt. 1. mit caus. Bed. in पर्ण°.

3. शुष् (Nebenform von श्वस्), शुषति zischen, pfeifen (von der Schlange): शुषन्तं वि वृश्चद्वज्रेण वृत्रम् RV. 1,61,10.

— आ 1) partic. praes. med. pfeifend, gellend: ग्रावेव जरिता न इयर्ति वाचं बृहद्दाशुषाणः RV. 5,36,4. — 2) adspirare, sich zu nähern suchen, erstreben, zu vollbringen suchen: (इन्द्रम्) आ शुषे (= आश्नवे Sâj.) राधसे महे RV. 8,82,16. partic. praes. med.: अश्याम तत्साप्तमाशुषाणाः 2,19, 7. एता अग्न आशुषाणास इष्टीर्युवोः सचाभ्यश्याम वाजान् 7,93,8. 1,147,1. ऋतम् 4,1,13. 2,14.16. आशुषाणासो मिथो अर्णसाता 24,4. Die Comm. leiten die Form von अश् ab, auch Padap. schreibt ohne Trennung. Dass jenes unmöglich ist, zeigen Stellen wie 2,19,7. 7,93,8.

शुषं m. कविः शुषस्य मातरा रिहाणे AV. 5,1,4. vermuthlich verdorbener Text. Nach Aǵajapâla im ÇKDr. = शोषण und गर्त; vgl. शुषि.

शुषि f. 1) = शोष H. an. 2,573. Med. sh. 28. — 2) Höhle, Grube AK. 1,2,1,2. H. 1363. H. an. Med.; vgl. सुषिर. — Vgl. केलि°.

शुषिलं (von 1. शुष्) m. Wind Uǵǵval. zu Unâdis. 1,57. Was bedeutet aber शुषिलयुगलवर्णा (मनु) Pańkar. 3,10,11?

शुष्कं (von 1. शुष्) und in der klass. Sprache शुष्कं Unâdis. 3,41. 1) adj. (als partic. angesehen; f. आ) P. 8,2,51. Vop. 26,99. a) ausgetrocknet, trocken, dürr RV. 1,68,3. आर्द्राद्वा शुष्कं मधुमद्दुदोहिथ 2,13,6. अतसम् 4,4,4. वन 6,18,10. दृति 7,103,2. 10,92,1. AV. 19,49,10. Çat. Br. 1,3,2,4. 6,2,23. 41. सिकताः 7,3,1,37. स्थाणु 9,5,2,13. Khând. Up. 5,2,3. Âçv. Grhj. 2,8,5. — नदी MBh. 1,2839. Spr. (II) 5085. Pańkat. 51,5. °तोयेव निम्नगा MBh. 7,27. 3,2668. R. 5,21,15. Baum, Stamm, Holz, Pflanze, Frucht, Blatt Kaush. Up. 2,14. R. 2,47,8. 53,14. 69,12. Rt. 1,25. Spr. 3006. fgg. (II) 3849. 4374. Suçr. 1,29,6. 218,5. 6. 219, 5. 6. 2,325,19. Varâh. Brh. S. 46,28. 51,3. 59,3. 79,3. °विरोहण 46, 88. नित्यः संसारवातेन चेष्टते शुष्कपर्णवत् Asutâv. 18,21. Bhâg. P. 3, 17,7. 4,23,5. 5,8,30. AK. 2,4,1,15. Halâj. 1,151. 2,34. ऊर्ध्व° Baum MBh. 4,813. Varâh. Brh. S. 43,13. 85,2. गोमय AK. 2,9, 51. Trik. 2,9.21. Hâr. 170. अन्न MBh. 11,166. Varâh. Brh. S. 89,1. मांस AK. 2,6,2,14. M. 11,155. R. 2,84,17. Suçr. 1,207,10. 13. Spr.

3005. Kathâs. 8,23. अशनि MBh. 7,2709. Hariv. 4263. R. 1,56,9 (57, 10 Gorr.). *eine trockene Waffe* Hariv. 5865. Bhâg. P. 8,11,37. fg. 40. नासिका Suçr. 1,115,5. योनि Çârṅg. Saṁh. 1,7,102. °कण्ठोष्ठतालुक Pańkar. 1,4,28. असुरस्य तनुः R. 4,9,92. ग्रीवा Varâh. Bṛh. S. 68,31. 60. जङ्घे 70,17 (vgl. °जङ्घा Kâç. zu P. 8,2,1). हस्त 22. °नितम्बस्थली Dhûrtas. 80,15. °मुख so v. a. *mit einem eingefallenen Gesicht* R. 3, 65,18. Spr. (II) 3054. दीर्घशुष्कनखौ बाहू so v. a. *spröde* R. 3,74,22. अस्थि *an dem kein Fleisch mehr hängt* Varâh. Bṛh. S. 89,1. °रुदित n. *ein Weinen ohne Thränen* Sâh. D. 140. Çiç. 10,69. °संमत्रण Varâh. Bṛh. S. 89,1. — आतप° = आतपे शुष्कः P. 2,1,41. अ° Çâñkh. Çr. 1, 6,9. Gobh. 4,7,5. M. 11,64. — b) *trocken* so v. a. *ohne die gewöhnliche Begleitung:* गान *einfacher Gesang* (ohne Tanz) Sâh. D. 505. — c) *trocken* so v. a. *leer, eitel, unbegründet; zwecklos, unnütz:* °वैर M. 4, 139. MBh. 12,5302. Spr. (II) 4236. °वैरिन् Bhâg. P. 12,3,25. °विग्रह 11,17,19. °वादविवाद 18,30. °कलह Pańkat. 171,25. °तर्क Ind. St. 5,159. न शुष्कां गिरमीरयेत् M. 11,35. MBh. 12,6058. — 2) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 4,713. — 3) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 249,*a*,1. wohl *getrocknete Frucht.* — Vgl. उच्छुष्क, परि°, वि° (auch Bhaṭṭ. 3,14), सं°.

शुष्कक (von शुष्क) adj. (f. शुष्किका Kâr. in Kâç. zu P. 8,2,1) *ausgedörrt:* लघुः संप्रति निर्मांसस्तृणभूतश्च शुष्ककः R. 4,9,95.

शुष्ककण्ठ n. (nach dem Comm.) *ein best. Halsstück des Opferthiers* VS. 25,2.

शुष्कक्षेत्र s. शुष्कलेत्र.

शुष्कता (von शुष्क) f. *das Trockensein, Verdorrtsein:* शुष्कतां याति (अङ्कुरः) *vertrocknet, verdorrt* Pańkar. 2,2,5.

शुष्कत्व (wie eben) n. dass.: व्यञ्जनस्याशुशुष्कत्वं *schnelles Eintrocknen* Kâm. Nîtis. 7,18.

शुष्कदृति m. *ein trockener (leerer) Schlauch* TS. 1,8,19,1. TBr. 1,8,3,4.

शुष्कपाक m. *trockene Augenentzündung* Suçr. 2,323,2. 9. vollständig शुष्काक्षिपाक 305,5. 314,18. Vâgbh. 6,15,17. Wise 293.

शुष्कपेषम् in Verbindung mit पिष् *trocken* d. i. *ohne Zusatz von Flüssigkeit zermalmen* P. 3,4,35. Bhaṭṭ. 6,37.

शुष्कभृङ्गार m. N. pr. eines Mannes Kaush. Up. 2,6.

शुष्कभृङ्गारीय n. *die Lehre des* Çushkabhṛṅgâra Çâñkh. Çr. 17,7,13.

शुष्करेवती f. N. pr. einer den Kindern gefährlichen Unholdin Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,28. Matsja-P. 154 im ÇKDr.

शुष्कल nach Mahîdh. zu VS. 30,16 m. *ein best. Fisch*, nach Comm. zu TBr. 3,4,1,12 n. so v. a. *Angelhaken*, nach Uṇâdik. im ÇKDr. m. f. n. = आमिष, nach Bhar. zu AK. 3,1,19 adj. = शौष्कल d. i. आमिषाशिन् und f. ई = *gedörrtes Fleisch* und *Fleisch* überh. ÇKDr. — Vgl. शौष्कल und शुष्कलेत्र.

शुष्कलेत्र m. N. pr. eines Berges an der Vitastâ: शुष्कलेत्रे (so lesen wir st. शुष्कले ऽत्र) वितस्ताद्रौ Râga-Tar. 1,102. शुष्कलेत्रादिदेशेषु (so ed. Calc., शुष्कक्षेत्रादि° Tr.) 170.

शुष्कवत् adj. = शुष्क P. 8,2,51. *ausgetrocknet, dürr:* हृद Mṛkkh. 19,16. काष्ठानि Verz. d. Oxf. H. 260,*a*, N. 3.

शुष्कवृक्ष m. *Grislea tomentosa* Roxb. Râgan. im ÇKDr.

शुष्कव्रण m. *Narbe* Trik. 2,6,14.

शुष्कसंभव n. *Costus speciosus* oder *arabicus* Ausk. 99.

शुष्काग्र (शुष्क + अग्र) adj. (f. आ) *eine trockene Spitze habend* TS. 6, 3,3,4. TBr. 3,2,1,2. Kâṭh. 26,3. अ° Kâtj. Çr. 4,2,4. 6,1,8.

शुष्काङ्ग (शुष्क + अङ्ग) 1) m. *Grislea tomentosa* Roxb. ÇKDr. nach dem Vaidjaka. — 2) f. ई *Lacerta Godica* (गोधिका) Çabdak. im ÇKDr.

शुष्काप (शुष्क + अप्) 1) *dessen Wasser eingetrocknet ist:* सागर R. 2,72,20. — 2) m. oder n. *ein eingetrockneter Teich, Schlamm* oder dgl. Çat. Br. 6,1,1,13.

शुष्कार्द्र (शुष्क + आर्द्र) 1) adj. (f. आ) *trocken und feucht:* अशनी R. 1,56,9. — 2) n. *trockener Ingwer* Çabdak. im ÇKDr.

शुष्कार्शस् (शुष्क + अ°) n. *ein best. Tumor des Augenliedes* Wise 297. Suçr. 2,308,16.

शुष्कास्य (शुष्क + आ°) adj. *dessen Mund trocken ist* AV. 6,139,2. — Vgl. शौष्कास्य.

शुष्टि s. श्रुष्टि.

शुष्ण (von 3. शुष्) Uṇâdis. 3,12 (oxyt.). 1) m. a) (*Zischer, Pfeifer*) N. pr. eines von Indra erschlagenen Dämons Nir. 3,11. ṚV. 1,11,7. वि शुष्णस्य शृङ्गिणमभिनच्छुष्णमिन्द्रः 33,12. 51,11. 63,3. 101,2. 103,8. 121,9. 10. वह शुष्णाय वधं कुत्सं वातस्याश्वैः 175,4. कुत्साय शुष्णमशुषं नि बर्हीः 4, 16,12. 30,13. 2,14,5. 19,6. 3,31,8. 5,29,9. 31,7. 32,4. 6,20,4. 26,3. 31,3. 7,19,2. त्वं पुरं चरिष्ण्वं वधैः शुष्णस्य सं पिणक् 8,1,28. 6,14. शुष्णस्याण्डानि भेदति 40,10. 10,22,7. 11. 14. 49,3. 61,13. 99,9. 111,5. Vâlakh. 3,8. AV. 20,34,17. वृत्रस्य गात्रादन्यो यः प्रादुर्भूतो महासुरः। वृत्रं पूर्वं निहत्येन्द्रो द्वितीयं शुष्णसंज्ञकम्। पुनर्जघानेन्द्रः Bṛhadd. bei Sâj. zu ṚV. 5,32,3. Çat. Br. 3,1,3,11. Kâṭh. 37,14. — b) = सूर्य und वह्नि Uǵǵval. — 2) n. angeblich so v. a. बल Naigh. 2,9. — Vgl. वृष°.

शुष्णहत्य n. *siegreicher Kampf gegen* Çushṇa ṚV. 1,51,6.

शुष्म (von 3. शुष्, श्वस्) Uṇâdis. 1,143. 1) adj. (f. आ) a) *zischend, sprühend:* ऊर्मि ṚV. 6,61,2; vgl. Nir. 2,24. — b) *duftig:* मद ṚV. 9,79,5. Pflanze AV. 5,5,7. — c) *muthig* ṚV. 1,52,4. — Verdorben ist die Stelle AV. 5,1,9. — 2) m. a) *das Zischen, Pfeifen, Sprühen* u. s. w. (von Feuer, Wasser, Wind u. s. w.): आ सानु शुष्मैर्नदयन्पृथिव्याः Agni ṚV. 7,7,2. 3,6. 2,17,1. 10,142,6. उदस्य शुष्माद्भानुर्नार्त 7,34,7. प्र ते दिवो न स्तनयन्ति शुष्माः 4,10,4. 6,3,8. der Marut 7,56,8. अर्चन्ति शुष्मम् 1,165,1. 8,7,5. अनन्तं शुष्ममुदियर्ति die Sindhu 10,75,3. वज्रस्य 6,27,4. AV. 1,12,3. *der Hauch* des Mitra-Varuṇa ṚV. 7,61,4. des Indra 1,63,1. यस्य शुष्माद्रोदसी अभ्यसेताम् 2,12,1. 13. 4,17,12. 21,7. 22,3. AV. 6,38,3. — b) *Hauch, Duft* (einer Pflanze, eines gährenden Trankes): उच्छुष्मा ओषधीनामीरते ṚV. 10,97,8. AV. 4,4,4. des Soma ṚV. 1,165,4. 9,53,1. उत्ते शुष्मास ईरते सिन्धोरूर्मेरिव स्वनः *Gischt* 50, 1. VS. 19,33. — c) *Muth, Trieb, Ungestüm:* यस्य भरे भरे वृत्रहा शुष्मो अस्ति ṚV. 1,100,2. 6,60,3. ये ते शुष्मं ये तविषीमवर्धन् 3,32,3. 37,10. 8,6,11. 7,27,2. 33,4. तस्मिन्दधद्वृषणं शुष्ममिन्द्रः 4,24,7. 50,7. 5,32,9. 6,19,8. 9. 7,24,4. TBr. 1,2,1,21. TS. 3,2,5,2. ṚV. 8,15,7. 85,8. नि शत्रोः वृष्ण्यं नि शुष्मं नि वयस्तिर 9,19,7. 30,3. 52,4. 76,2. येषां शुष्मः पृतनासु साह्वान् 6,68,7. 72,5. वृषा शुष्मेण वाजिना *geschlechtlicher Trieb*

AV. 4,4,2. — 3,9,3. 6,65,1. यो वः शुष्मो हृदयेष्वन्तः 73,2. 18,2,36. 5, 20,2. VS. 20,44. *Geist, lebendige Kraft:* रस, शुष्म, जीव TBr. 1,3,10, 8. 6,2,4. *Manneskraft* so v. a. *Samen* kann verstanden werden AV. 9, 1,10. 20; vielleicht ist वृषाशुष्मं zu lesen. — n. = बल Naigh. 2,9. Nir. 2,24. AK. 2,8,2,70. H. 796. = ओजस् H. an. = तेजस् Med. m. 34. = सूर्य H. an Med. (hier masc.). = अग्नि und समीर (als n.!) Uǵǵval. m. *Feuer* Trik. 1,1,66. *Wind; Vogel* Uṇâdivr. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr. = अर्चिस् Çubhâṅka bei Bhar. zu AK. nach ÇKDr. शुष्मस्य fehlerhaft für शुष्णस्य P. 3,1,85, Schol. — Vgl. अनन्त°, अहि°, उक्थ°, तुवि°, नि°, वीर°, वृष°.

शुष्मदे adj. *Muth* u. s. w. *gebend* AV. 19,40,2.

शुष्मन् (von 3. शुष्, श्वस्) m. 1) *Feuer* AK. 1,1,1,49. H. 1099. Hâr. 162. धूमस्तोमं तमः शङ्के कोकीविरहशुष्मणाम् Kuvalaj. 39,b. — 2) n. *Kraft, Muth, Energie* H. 796. Halâj. 4,38. जन्तूनां कुरुद्ध्यात्तशुष्मणाम् Kâçikh. 81,12 (nach Aufrecht). — Vgl. बर्हिः°.

शुष्मय. सबाधस्ते मदं च शुष्मयं च ब्रह्म नरो ब्रह्मकृतः सपर्यन् TS. 2,2, 12,4. so die Ausg. und unsere Hdschr., offenbar Fehler für शुष्म्यं adj. = बलप्रापक Comm.

शुष्मवत् (von शुष्म) adj. *feurig* (in geschlechtlicher Beziehung) AV. 4,4,3.

शुष्मिण m. N. pr. eines Fürsten der Çibi Ait. Br. 8,23.

शुष्मिन् (von शुष्म) 1) adj. *a) brausend, sprühend:* die Marut RV. 1, 37,4. Agni AV. 6,20,1. — *b) duftig, geistig, stark:* Soma RV. 1,30, 3. 175,5. 3,37,8. 9,3,3. 18,7. 30,1. 41,3. सुरा VS. 19,7. अन्न 11,83.— *c) muthig, feurig, kräftig:* Agni RV. 1,127,9. शवस् 145,1. 7,40,3. रयि 2,11,13. 3,16,3. वीर 7,56,24. वृषभ 10,43,3. वध 1,133,6. राजन् TS. 1,7,12,8. Indra RV. 1,173,12. 4,32,1. 47,3. 7,23,5. TBr. 2,7,12,2. Krieger MBh. 3,1494. 5,4702. 7,286. 5044. 5248. 5898. 6353. 8,3213. Mârk. P. 49,5. Vâju-P. bei Muir, ST. 1,28. Bhâg. P. 1,10,29. Affen R. 5,15,2. brünstige Elephanten und Stiere MBh. 1,5885. 8,693. Bhâg. P. 3,18,19. 8,12,32. 10,46,9. भृङ्ग (= मत्त Comm.) 21,2. — 2) m. pl. Bez. der Kshatrija in Kuçadvîpa Muir, ST. 1,192.

1. शू, शूशुवत्, शूशुवुस्, शूशुवाम, शूशुयाम, शूशुवंस्, शूशुवे, शूशुवान; *überlegen —, siegreich sein:* स्वेन शवसा शूशुवुर्नरः RV. 7,74,6. 2,25, 1. स शूशुवद्भिश्च वन्वन्नमित्रियां 8,31,3. धृष्णुना शवसा शूशुवांसः 1,167, 9. 7,93,2. 4,16,13. 6,19,2. मद 7. शुष्म 8. 10,47,4. रयि 1,64,15. स वीरो अप्रतिष्कुत इन्द्रेण शूशुवे नृभिः 7,32,6. नृभिर्वृत्रं हन्याम शूशुयाम च 8,21,12. येन दीर्घं मरुतः शूशवाम युष्माकेन परीणसा 1,166,14. स घा राजा सत्पतिः शूशुवज्जनः *der Fürst ist siegreich als Heerführer, er und sein Volk* 1,54,7. partic.: हन्ता वृत्रमिन्द्रः शूशुवानः 7,20,2. उत वातो अतरच्छूशुवानः 4,27,2. वपद्धत्सो वृषभं शूशुवानः 10,28,9. 111,6. infin.: तेभिर्नः पातं सह्यस एभिर्नः पातं शूषणि 93,1. — Vgl. शवस्, शवसान, शविष्ठ, शवीर, शूर.

2. शू *schwellen,* = श्वा, श्वि.

शूक m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) m. n. *Granne des Getraides* AK. 2,9,23. = शुङ्ग Trik. 3,3,45. Med. k. 37. = किंशारु H. an. 2,20. Sarvadarçanas. 21,21 (n.). दीर्घ° Schol. zu Kâtj. Çr. 68,10. 76,6. शालि° R. 3,22,18. निः° *grannenlos* Bhâvapr. 5. — 2) *eine best. Getraideart* Suçr. 1,195,7. Bhâvapr. 5. Mad. 10,4; vgl. दीर्घशूकक. — 3) *Stachel eines Insects* Suçr. 2,258,6. 290,13 (n.). शूकोपहत Karaka 2,5. Saṁskṛtapâthop. 38,1 v. u. = भृङ्ग (wohl kein Fehler für शुङ्ग, da diese Bed. schon durch किंशारु gegeben ist) H. an. — 4) n. *ein best. im Wasser lebendes giftiges Insect* Bhâvapr. 7. auch जलशूक genannt, das dem penis als Stimulans applicirt wird; auch wohl *andere ähnliche Aphrodisiaca* Suçr. 1,298,14. fg. 299,5. 17. 2,258,5. व्याधयः शूकजाः Verz. d. Oxf. H. 314, a, 20. — 5) *Mitleid,* m. Trik. H. 369. H. an. m. n. Med. n. Halâj. 4, 39. — 6) m. = शोक und अभिषव H. an. — 7) f. आ *a) Sonnenstrahl* H. an. (शुका gedr.). — *b) Mucuna pruritus Hook.* Çabdak. im ÇKDr.— Vgl. आनु°, कर°, जल°, तीक्ष्ण°, तोय°, धान्य°, धूम्र°, यव°, राज°, विष°, शालि°, शीत°, सित°.

शूकक m. 1) = प्रवट H. an. 3,105. = प्रावट Med. k. 164. — 2) = रस (d. i. रसभेद, दया) H. an. Med.

शूककीट m. = वृश्चिक AK. 2,5,14. 3,4,1,7. °क m. dass. H. an. 3, 100. Çabdar. im ÇKDr.

शूकतरु m. Hâr. 94 fehlerhaft für शुकतरु.

शूकतृण n. *ein best. stacheliges Gras* Râǵan. im ÇKDr. Gobh. 1,5,20.

शूकदोष m. *schädliche Einwirkung des* Çûka (s. शूक 4), Bez. *verschiedener Krankheiten des penis* Wise 380. Suçr. 1,298,4. Bhâvapr. 7. Verz. d. B. H. No. 975. Verz. d. Oxf. H. 314,a,18. fg. 316,b,7.

शूकधान्य n. *Grannenfrucht* (eine der fünf Arten von Getraide; die vier andern sind शालिधान्य, व्रीहि°, शमी°, तृण°), *Gerste* u. s. w. AK. 2,9,24. H. 1187. Bhâvapr. 5. Mad. 10,3. Karaka 1,25.

शूकपत्त्र m. *eine Schlangenart* Suçr. 2,265,19.

शूकपिण्ड und °पिण्डी f. = शूकशिम्बि Çabdam. und Çabdar. im ÇKDr.

शूकरोग m. = शूकदोष Suçr. 2,113,10. Çârṅg. Saṁh. 1,7,63.

शूकल m. *ein hartnäckiges Pferd* H. 1235. — Vgl. शूलक.

शूकवत् (von शूक) 1) adj. *mit Grannen* u. s. w. *versehen.* — 2) f. °वती *Mucuna pruritus Hook.* Çabdak. im ÇKDr.

शूकवृन्त m. *ein best. giftiges Insect* Suçr. 2,290,12.

शूकशिम्बा = शूकशिम्बि Çabdak. im ÇKDr.

शूकशिम्बि und °शिम्बी f. *Mucuna pruritus Hook.* AK. 2,4,2,5. Trik. 3,3,101. H. an. 3,452. Med. bh. 12. °शिम्बिका H. an. 2,119.

शूकाढ्य (शूक + आ°) n. = शूकतृण Râǵan. im ÇKDr. unter शूकतृण.

शूकापुट m. *eine Art Edelstein* Hâr. 216. शूकापुट Wilson nach ders. Aut.

शूकामय (शूक + आ°) m. = शूकदोष, शूकरोग Çârṅg. Saṁh. 1,7,63.

शूकारे m. *das Scheuchen (durch den Ruf* शू) VS. Prât. 5,37. VS. 22,8.

शूकुल m. 1) *Fisch.* — 2) *ein best. Fisch.* — 3) *ein best. wohlriechendes Gras (Cyperus)* Wilson nach Çabdârthak.

शूकृत 1) adj. *gescheucht (durch den Ruf* शू) VS. Prât. 5,37. VS. 22, 8. — 2) n. *das Scheuchen, Hetzen* RV. 1,162,17.

शूघन VP. Prât. 5,37. adj. = क्षिप्र Naigh. 2,15. सिन्धोरिव प्राध्वने शूघनासो वातप्रमियः पतयन्ति यह्वाः RV. 4,58,7. etwa Bez. einer *Wasserschnelle.*

शूतिपर्णा m. *Cathartocarpus (Cassia) fistula* Çabdar. im ÇKDr.

शूत्कार m. (*der Laut* शूत्) *das Pfeifen, Zischen* u. s. w.: शरशूत्कारैः Râǵâ-Tar. 8,407. शैलानां शोकनिश्वासशूत्कार इव श्रूयते 7,352. ससूत्कारमङ्गत् Kathâs. 101,140.

शूद्र Uṇâdis. 2,19. 1) m. *a) ein Mann der vierten, dienenden Kaste* AK. 2,10,1. Trik. 2,10,1. H. 894. Halâj. 2,237. fg. 431. Ind. St. 10,4. fgg. Muir, ST. पद्भ्यां शूद्रो अजायत ṚV. 10,90,12. M. 1,31. R. 3,20,31. VP. 44. यश्च शूद्र उतार्यः AV. 4,20,4. 19,32,8. 62,1. शूद्रार्यौ VS. 14,30. शूद्रार्यम् gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31. ब्राह्मण, राजन्, विश्य, शूद्र VS. 18,48. 26,2. 20,17. 30,5. Ait. Br. 7,17. शूद्रकल्पः। अन्यस्य प्रेष्यः कामोत्थाप्यो यथाकामवध्यः 29. TS. 2,5,10,1. 3,2,6,2. 5,7,6,4. 7,1,1,6. असुर्यः (वर्णः) शूद्रः TBr. 1,2,6,7. 3,2,3,9. 3,11,2. Çat. Br. 1,1,4,12. 3, 1,1,10. 5,5,4,9. Kâṭh. 34,5. Kâtj. Çr. 1,1,5. 6,7,4. 22,1,10. Lâṭj. 3, 3,16. der Esel wird angeredet शूद्रो ऽसि शूद्रजन्मा Pâr. Gṛhj. 3,15. — (कारयेत्) दास्यं शूद्रं द्विजन्मनाम् M. 8,410. 413. fg. (विप्राणाम्) शुश्रूषैव तु शूद्रस्य धर्मो नैःश्रेयसः परः 9,334. 1,91. MBh. 13,310. Spr. (II) 2457. तपः शूद्रस्य सेवनम् 4506. शूद्राणामेव जन्मतः (श्रैष्ठ्यम्) (I) 5014. (II) 2456. 4388. 4390. स शूद्रवद्बहिष्कार्यः सर्वस्माद्द्विजकर्मणः M. 2,103. शूद्रमारोग्यमेव (पृच्छेत्) 127. (नामधेयं स्यात्) शूद्रस्य तु जुगुप्सितम् 31. प्रेष्यसंयुतम् 32. नहि तस्यास्ति किंचित्स्वं भर्तृहार्यधनो हि सः (शूद्रः) 8,417. शक्तेनापि हि शूद्रेण न कार्यो धनसंचयः। शूद्रो हि धनमासाद्य ब्राह्मणानेव बाधते॥ 10,129. शूद्राणां तु (पितरः) सुकालिनः 3,197. शूद्राणां गणनायकः (दैवतम्) Wilson, Sel. Works 1,2. शूद्रमपि कुलगुणसंपन्नं मन्त्रवर्जमनुपनीतमध्यापयेदित्येके Suçr. 1,7,4. Bhag. 9,32. MBh. 1,6158. R. 1,1,96. 6, 16. Varâh. Bṛh. S. 5,29. 32. 56. 9,13. 12,18. °जन M. 4,99. राष्ट्रं °भूयिष्ठम् 8,22. °योनि MBh. 1,4215. °कन्या M. 10,8.9. Wilson, Sel. Works 1,258. °शिष्य M. 3,156. °राज्य 4,61. °वृत्ति 10,98. शूद्रान्न 4,218. Weber, Kṛshṇaǵ. 224. Verz. d. Oxf. H. 281,b,27. °शासन Trik. 2,2,1. Hâr. 175. °संस्पर्श M. 5,104. °सेवन 11,69. °याजक 3,178. Verz. d. Oxf. H. 282,b,7. °घ्न Pańkar. 1,10,77. °हन् M. 11,130. °हत्या 131. 140. विट्शूद्रौ 3,23. वैश्यशूद्रौ 24. 110. 112. क्षत्रशूद्रवपुस् 10,9. क्षत्रविट्शूद्रयोनयः 8,62. 9,229. स्त्रीशूद्रदम्भन 4,198. 11,152. Weber, Kṛshṇaǵ. 288. स्त्रीशूद्रविट्क्षत्रवध M. 11,66. °विट्क्षत्रविप्राणाम् 8,104. — *b)* pl. N. pr. eines Volkes: शूद्राभीरगणाः MBh. 2,1192. 1869. 6,375 (VP. 195). 9,2119. Varâh. Bṛh. S. 14,18. 16,31. VP. 481. Mârk. P. 57,36. LIA. 1,799. 2, 548. — *c)* N. pr. eines Brahmanen Târan. 5. 59. — 2) f. आ *a) ein Weib der vierten Kaste* P. 4,1,4, Vârtt. 1. AK. 2,6,1,13. 3,4,22,212. H. 524. AV. 5,22,7. VS. 23,30. न शूद्रामुपेयात् Gobh. 3,2,42. Pâr. Gṛhj. 1,4. M. 3,13. fg. 17. 44. 8,383. 385. 9,178. 10,18. 64. MBh. 1, 4216. 2,1829. 12,6372. R. 2,63,48. °पुत्र Pańkav. Br. 14,6,6. M. 9, 154. fg. °सुत 151. 153. °वेदिन् 3,16. °विशेषः AK. 2,10,2. — *b)* N. pr. einer Tochter Raudrâçva's Hariv. 1661. — 3) f. ई *ein Weib der vierten Kaste* Jâǵn. 1,91. वैश्यशूद्र्योः ebend. Schol. zu Kâtj. Çr. 18,6,27. *die Frau eines* Çûdra P. 4,1,4, Vârtt. 2. AK. 2,6,1,13. H. 523. — Vgl. महा°, विट्शूद्र, शौद्र, शौद्रायण.

शूद्रक (von शूद्र) m. N. pr. gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. 5,3,75, Schol. (संज्ञायां कुत्सिते). eines Fürsten, angeblichen Verfassers der Mṛkkhakaṭikâ, LIA. 2,759. fg. 945. Mṛkkh. 1,13. fgg. Kathâs. 78,5. Râǵa-Tar. 3,343. Hit. III, 99. 98,5. fgg. Kâd. in Z. d. d. m. G. 7,583. Daçak. 118,2. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. Vet. in LA. (III) 23,10. 25,8. VP. 472, N. 39. Verz. d. Oxf. H. 152,b,16. 207,b,34. N. pr. eines Soldaten Râǵa-Tar. 8,509. — Vgl. शौद्रकायण.

शूद्रकृत adj. *von einem* Çûdra *gemacht* AV. 10,1,3.

शूद्रकृत्य n. *die Obliegenheit eines* Çûdra: °विचारण, °विचारणातत्त्व, °विचारतत्त्व Titel eines Abschnittes im Smṛtitattva Verz. d. Oxf. H. 289,b, No. 693. 291,a, No. 702. Gild. Bibl. 465. 486.

शूद्रजन्मन् adj. *von einem* Çûdra *stammend* Pâr. Gṛhj. 3,15. m. = शूद्र *ein* Çûdra Jâǵn. 1,57.

शूद्रता f. nom. abstr. von शूद्र 1) *a)* M. 3,15. 4,245. 10,65. MBh. 13, 1903. Mârk. P. 112,25. Bhâg. P. 7,15,72.

शूद्रत्व n. dass. M. 2,168. 11,97. Mârk. P. 15,36. Bhâg. P. 1,13,14.

शूद्रधर्म m. *die Obliegenheit eines* Çûdra Verz. d. Oxf. H. 268,b,18. 276,b,31. °तत्त्व n. Titel eines Werkes des Kamalâkara 277,a, No. 654. Verz. d. B. H. No. 1019. Mack. Coll. 1,35.

शूद्रप्रिय 1) adj. *einem* Çûdra *lieb.* — 2) m. *Zwiebel* Râǵan. im ÇKDr.

शूद्रार्ता (शूद्र + आ°) f. *Fennich, Panicum italicum* Çabdaḱ. im ÇKDr.

शूद्राह्निक (शूद्र + आ°) n. *die täglich zu einer bestimmten Zeit zu vollbringende Handlung eines* Çûdra Verz. d. Oxf. H. 277,a, No. 654.

शूद्राह्निकाचारतत्त्व n. = शूद्रकृत्यविचारणातत्त्व Gild. Bibl. 486.

शूद्रीभू (शूद्र + 1. भू), °भवति *zu einem* Çudra *werden* M. 10,92. Kathâs. 4,114.

शूद्रोद्योत (शूद्र + उ°) m. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,35 (शूद्रोद्योत gedr.).

1. शून (von 2. शू = श्वा, श्वि) partic. *geschwollen, aufgedunsen* P. 6, 1,15. 7,2,14. Vop. 26,107. सर्वाङ्ग° Suçr. 1,34,19. जिह्वा 115,3. लोचन 2,255,7. °गात्र 1,35,3. °कर 118,14. 119,19. 155,19. 302,18. शूनाक्ष 2, 372,16. 382,20. शूनाण्डमेढ्रता 1,116,8. 2,134,3. अ° (व्रण) 1,88,15. Bez. eines best. Fehlers der Aussprache ṚV. Prât. 14,2.

2. शून n. *Leere; Abwesenheit, Mangel:* मा शूनमारताम् ṚV. 3,33,13. मा शूने नि षदाम नृणाम् 7,1,11. सोमपस्य 1,105,3. शापेः 2,27,17. सख्युः 8,45,36. मा शूने भूम सूर्यस्य संदृशि (Attraction st. संदृशः) 10,37,6.

3. शून m. N. pr. eines Mannes MBh. 7,2281. पूरु ed. Bomb.

शूनत्व (von 1. शून) n. *Aufgedunsenheit* Suçr. 1,118,7.

शून्य (von 2. शून) 1) adj. (f. आ) gaṇa गवादि zu P. 5,1,2 (von श्वन्!). *a) leer, öde, unbewohnt, nicht besetzt* AK. 3,2,6. Trik. 3,3,321. H. 1446. an. 2,384. Med. j. 57. Halâj. 5,62. आवसथ TBr. 2,1,2,12. Çat. Br. 2, 3,1,9. सदस् Lâṭj. 2,4,13. °शाला Kauç. 27. शून्यागार Maitrjup. 6,10. M. 4,57. 9,265. Suçr. 1,366,20. 374,18. 2,389,20. जगत् MBh. 1,7669. वन 3,2361. 2401. 13,2298. Hariv. 3489. R. 1,9,58. 55,24. 2,36,12. 37,27. 42,23. 88,17. R. Gorr. 1,49,14. Spr. 2730. 3011. fg. (II) 444. 685. 1079. 1435. 1631. Çâk. 74. 94,5. Varâh. Bṛh. S. 51,4. 95,5. 58. Bṛh. 24,8. Kathâs. 3,33. 18,158. 27,147. 37,57. 86,108. Râǵa-Tar. 4, 171. Verz. d. Oxf. H. 268,a,37. Bhâg. P. 3,24,28. 5,14,20. रथ R. 2, 52,38. पर्यङ्क 72,11. वाजिन् so v. a. *ohne Reiter* Kathâs. 26,86. *leer* so v. a. *ausgeleert, seines Inhalts beraubt* 33,138. चिर° 124,71. Spr. 3011. वक्त्र° MBh. 3,12842. दूरशून्यो ऽध्वा AK. 2,1,18. H. 985. अ° Pâr. Gṛhj. 1,5. Kâtj. Çr. 2,4,4. 30. 8,12. द्वारं शून्यमशून्यं वा Vet. in

LA. (III) 23,11. fg. अशून्यां कुर्वते नित्यं गुहाम् so v. a. *verlassen nicht* R. 4,44,113. R. Schl. 2,32,24. अशून्योपस्था so v. a. *fruchtbar* Ind. St. 5,315. — *b) leer* von einem Blick so v. a. *auf kein festes Ziel —, in's Blaue gerichtet* Mâlatîm. 11,8. Ashtâv. 17,9. मनस्, हृदय, आशय, चित्त so v. a. *an Nichts denkend, nicht bei der Sache seiend, abwesend, zerstreut:* पुरं शून्येन मनसा प्रययौ MBh. 2,608. 13,2758. R. 3,50,24. Spr. (II) 2047. °मनस् adj. 2473. मूर्खस्य हृदयं शून्यम् 444. °हृदय adj. R. 4,29,6. Çâk. 47,7 (im Prâkrit). Kathâs. 95,54. शून्याशय adj. (f. आ) 25,165. 95,53. Spr. (II) 5612. °चित्त Ashtâv. 17,18. 18,24. Von Personen *Nichts im Sinne habend, an Nichts denkend, mit seinen Gedanken abwesend* Maitrjup. 2,4. 6,23 (°भूत). 28. शून्येन खलु मयेदं समुदाहृतम् R. 2,13,16 (10,27 Gorr.). Kumâras. 3,75. Kathâs. 123,137. °वत् Daçak. 66,14. °भूत Mârk. P. 78,6. — *c) leer* so v. a. *besitzlos, von Allem beraubt* Spr. (II) 720. जीवितं मे सखा — अपहृतस्वया। तच्छून्यं देहमप्येतं त्वं गृहाणाधुना मम ॥ Kathâs. 74,130. *allein, ohne Gefährten,— Begleitung, alleinstehend* R. 3,20,35. 65,1. Bhâg. P. 1,14,44. — *d)* mit einem instr. *einer Person* oder *Sache beraubt, einer Sache baar, ohne Jmd* oder *Etwas seiend, frei von* Vikr. 130. Çiç. 8,70. Kathâs. 78,41. Bhâg. P. 1,15,20. Bhâshâp. 69. Gewöhnlich in comp. mit der Ergänzung: वृत्तशून्या पृथ्वी Hariv. 95. शोकशून्येन मनसा R. Gorr. 2,97,5. Jogas. 1,9. 43. Megh. 93. Ragh. 4,85. 5,49. 74. Vikr. 66,1. सर्वशून्या दरिद्रता Spr. (II) 444. 685. अहितहितविचारशून्यबुद्धि 826. 1158. 1771. 2919. 3984. 4837. 5372, v. l. 5437. AK. 3,3,2. H. 1497. Trik. 3,3,217. Kathâs. 31,17. 111,63. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 140. Mârk. P. 51,105. Bhâg. P. 5,1,16. Bhâshâp. 15. Sarvadarçanas. 47,17. 61,18. Schol. zu Çâk. 86. — *e) unausgeführt, unausgerichtet:* त्वमपि नियोगमशून्यं कुरु so v. a. *richte aus* Çâk. 24,16. 81,4. — *f) mangelnd, fehlend, nicht da seiend:* °संवरणारत्ना (राजधानी) R. 2,88,19. °व्यापार (= व्यापार°) Prab. 100,15. °हृदय Pañkat. 208,22. — *g) leer* so v. a. *eitel, nichtig; in Wirklichkeit nicht seiend:* वाचः R. 3,61,48. प्रतिवचन Pañkat. 117,14. फल Çrut. (Br.) 5. अशून्यशन्मन् adj. Râga-Tar. 3,430. 444. यत्तद्ब्रह्म परं सूक्ष्ममशून्यं शून्यकल्पितम् Bhâg. P. 9,9,49. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,149. Burnouf, Intr. 462. Hiouen-thsang 1,443. Sarvadarçanas. 9,8. 14,3. 15. 15,9. 22,9. — 2) f. आ = मल्ली (?) Trik. (so nach den Corigg. zu lesen) und Med. = नलिका H. an. = नली (so Trik. im Text) ÇKDr. nach Viçva und Med. = महाकाएटकिनी Çabdak. im ÇKDr. = वन्ध्या Râgan. im ÇKDr. — 3) n. *a) Leere, Einöde, ein von Menschen nicht bewohnter* oder *im Augenblick nicht besetzter Ort* AK. 3,4, 12,59. MBh. 1,2846. 4,1178. 7,302. 679. R. 2,28,8. 77,6. 96,15. 3,40,28. 51,17. 4,29,6. Kâm. Nîtis. 5,78. Bhâg. P. 1,14,14. Pañkat. 231,18. न खल्वहं शून्ये रोमि किं न शृणोषि मे MBh. 1,3022. Bhatt. 18,29. आपूर्णतामेति Spr. 5078. रङ्गस्याशून्यहेतोर्हि तिष्ठन्विह च पार्थिवाः Hariv. 6030. — *b) Nichts, Abwesenheit von Allem* Kap. 1,43. fg. Colebr. Misc. Ess. 1, 347. Ashtâv. 20,1. भित्तिबुद्धिकरं शून्ये भित्तौ शून्यप्रतीतिदम् (पुराघ्यानम्) Kathâs. 29,59. नीतस्तेनैव शून्याय नीहार इव भानुना Bhâg. P. 6,13,20. Verz. d. Oxf. H. 229,*a*, No. 561. °मत der Buddhisten 250,*b*,43. शून्यमात्मेति:वदति (अपरो बौद्धः) Vedântas. (Allah.) No. 89. = शून्यता *das Nichtdasein von:* स्वरूप° Verz. d. Oxf. H. 229,*a*, No. 561. — *c) Null und das Zeichen dafür* (= बिन्दु H. an.) Colebr. Alg. 19. Ind. St. 8,444. fgg. Verz. d. Oxf. H. 250,*b*,4. Varâh. Bṛh. S. 8,20. Gaṇit. Madhjam. 4. Z. f. d. K. d. M. 2,425. Vgl. Diez, Etym. Wört. d. romanischen Sprachen unter *cifra.* — *d) der Luftraum* Çabdak. im ÇKDr. — *e)* Bez. *einer best. Himmelserscheinung* (उपग्रह) Gjotistattva im ÇKDr. unter वज्रक. — *f) Ohrring* Spr. (II) 2489. — Vgl. तृण°, परि°, पुष्प°, महा°, मुष्क°, वस्तु°, वि°.

शून्यक adj. = शून्य *leer* gaṇa यावादि zu P. 5,4,29. n. *das Nichtdasein, Fehlen, Mangeln:* मनुष्यदेहशून्यकं भवत्यमुत्र गच्छतः MBh. 12, 12097.

शून्यता (von शून्य) f. 1) *Leerheit, Oede, Verödung:* आश्रमस्य R. 3,1, 35. Varâh. Bṛh. S. 46,47. 89,16. अङ्कम् — तस्य निन्यैतुरशून्यतामुभे *füllten* Ragh. 19,13. ऋतूनामशून्यता *das Vollwerden der Jahreszeiten* Çat. Br. 10,4,3,19. न परं हृदि संक्रान्ता चित्रं दिक्ष्वपि शून्यता Kathâs. 33,138. दृष्टिपाते so v. a. *ein stierer Blick* Dhûrtas. 72,10. — 2) *Leere im Herzen, das Denken an Nichts, Gedankenlosigkeit, Zerstreutheit* Sarvadarçanas. 176,16. Suçr. 1,48,20. 49,1. Sâh. D. 201. — 3) am Ende eines comp. *das Ermangeln, das ohne Etwas Sein:* कर्णोत्पल° Kumâras. 5,47. मातृ° Spr. (II) 2774. स्वरूप° Verz. d. Oxf. H. 229,*a*, No. 561. सर्व° Schol. zu Kap. 1,159. Eigentlich nom. abstr. von °शून्य. — 4) *Nichtigkeit* Burnouf, Intr. 442. Saddh. P. 4,5,*a*. Sarvadarçanas. 23, 10. — Vgl. महा°.

शून्यतासप्तति f. Titel einer Schrift Târan. 302. 322.

शून्यत्व (von शून्य) n. 1) *Leerheit:* अत्यन्तं हृदि शून्यत्वान्न वंशश्चन्दनायते Spr. (II) 5441. — 2) *Leere im Herzen, Gedankenlosigkeit, Zerstreutheit* Pratâpar. 52,*a*,7. — 3) am Ende eines comp. *das Ermangeln, das ohne Etwas Sein:* विचार° Râga-Tar. 4,236. परिच्छेदत्रय° Weber, Râmat. Up. 287. Sarvadarçanas. 61,4. 66,21. Eigentlich nom. abstr. von °शून्य. — 4) *Nichtigkeit:* बाह्यार्थस्य Sarvadarçanas. 15,14.

शून्यपदवी f. = ब्रह्मरन्ध्र Verz. d. Oxf. H. 235,*a*,15. fgg.

शून्यपाल m. *Stellvertreter* MBh. 4,1159. 13,4851.

शून्यपुष्प (?) Vie de Hiouen-thsang 220.

शून्यबन्धु m. N. pr. eines Sohnes des Tṛṇabindu Bhâg. P. 9,2,33.

शून्यभाव m. *Leerheit* Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,27.

शून्यमध्य m. *Rohrschilf* (नल) Râgan. im ÇKDr.

शून्यमूल adj. Bez. eines Heeres in einer best. schlimmen Lage Kâm. Nîtis. 13,71. 88.

शून्यवाद m. *die Theorie von der Nichtigkeit der Dinge, die Lehre der Buddhisten* Madhus. in Ind. St. 1,13,18. Verz. d. Oxf. H. 259,*b*,5.

शून्यवादिन् adj. *der die Nichtigkeit der Dinge behauptet,* m. *Buddhist* (oder *Atheist* überh.) H. 861. Wilson, Sel. Works 1,22. 33. 359. fgg.

शून्यहर n. *Gold* (*die Leere entfernend*) Ausb. 109.

शून्याशून्य (शून्य + अ°) n. = जीवन्मुक्ति Verz. d. Oxf. H. 236,*a*,2. Verz. d. B. H. No. 640 (?).

शून्यीकर (शून्य + 1. कर) *veröden, in eine Oede verwandeln:* राष्ट्राणि °कुरुते विरोधि: Varâh. Bṛh. S. 8,51. *einen Ort leer machen* so v. a. *verlassen:* गृहं °कृत्य Pañkat. 238,18.

शून्यैषी (शून्य + एष) adj. (f. ई) *eine Oede wünschend:* शून्यैषी निर्ऋते याजगन्थ AV. 14,2,19.

शूर्, शूर्यते Dhâtup. 26,48 (हिंसास्तम्भयोः). शूरयते (denom. von शूर) 35,48 (विक्रान्तौ).

1. शू॑र *) (von 1. शू) Nir. 4,13. Uṇâdis. 2,25. 1) adj. *kriegerisch, tapfer, muthig;* m. *Held* AK. 2,8,2,45. 3,4,18,130. H. 365. an. 2,464. Med. r. 94. Halâj. 2,199. शविष्ठ न आ भर शूर शवः ṚV. 6,19,6. शूराणां शविष्ठा 68,2 (vgl. auch Jasht 1,15). इमे नरो वृत्रहत्येषु शूरा अभि सन्तु मायाः 7,1,10. 34,3. 56,22. अस्तर् 1,70,11. यः शूरेभिर्हव्यो यश्च भीरुभिः 101,6. 141,8. 158,3. 2,17,2. 30,10. 4,38,2. 3. प्रयुध् 5,59,5. 6,25,5. यत्र शूरासस्तन्वो वितन्वते 46,12. 8,2,9. 45,3. शूरो न युध्यन्नव नो निद स्पः 9,70,10. 76,2. सत्वन् 87,7. रथ 9,94,3. सेनानी 96,1. 10,114,9. 154, 3. Indra 7,84.4. यः शूरो मघवा यो रथेष्ठाः 1,173,5. 4,21,1. 7,18,11. AV. 8,8,1. Agni 4,3,15. 6,15,11. VS. 16,34. 20,37. — M. 7,54. 62. 210. MBh. 3,2074. शूरा वीराश्च शतशः सन्ति लोके 13,384. R. 2,29,15. Suçr. 1,323,12. Spr. 3014. fgg. 5059. स्वभावशूरं बलम् 5352. शूराणां चैव भीरवः (अन्नम्) (II) 2258. न शूरस्य सखा क्लीबः 3281. शूरमञ्जलिकर्मणा (भेदयेत्) 4536. (I) 3013. नाशूरं भजन्त्यर्थाः (II) 3569. Varâh. Bṛh. S. 15,8. 68,29. शूरा हि प्रणतिप्रियाः Kathâs. 19,88. Râǵa-Tar. 5,335. Mârk. P. 113,1. शूरैर्हृतस्वः Bhâg. P. 5,13,7. Elephant R. 1,6,22. Hund R. Gorr. 2,72,24. Spr. (II) 4427. Löwe (अति°) 1435. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): हतशूरा चमूः R. 5,21,12. Mit einem loc. *ein Held gegenüber Jmd.:* ब्राह्मणेषु स्त्रीषु ज्ञातिषु गोषु च Spr. (II) 4511. *ein Held —, ein Meister in Bezug auf:* मत्तेभकुम्भदलने 4662. अरण्ये, गृहवासे, त्यागे MBh. 13,3646. आर्जवे 3647. अध्ययने 3648. अतिथिपूजने 3649. statt des loc. auch instr.: तैस्तैर्नियमैः 3647. गुरुशुश्रूषया 3648. fg. häufig in comp. mit der Ergänzung: वाक्य° 2,2542. विद्या°, तपः°, दान° 5,4641. यज्ञ°, सत्य° 13,3644. युद्ध°, दान°, सांख्य°, योग° 3645. 3648. fg. Hariv. 12592. खड्ग°, धर्म° Kathâs. 52,115. शृङ्गार° Pańkar. 1,10,26. compar. शू॑रतर ṚV. 9,66,17. सर्वमनुष्येभ्यः MBh. 7,1010. Hariv. 7599. superl. शू॑रतम (शविष्ठ s. bes.): कुरूणाम् MBh. 5,884. 7,1097. P. 2,3,41, Schol. शूरान्महाशूरतमो हि को वा Praçnottaram. 12 in Monatsberr. d. K. pr. Ak. d. Ww. 1868, S. 109. शूर als abstr. in der Bed. *Heldenmuth* Spr. 2614 vielleicht fehlerhaft für शौर्य. — 2) m. *a) Löwe; Eber; Tiger* oder *Panther* (चित्रक); *Artocarpus Lacucha* (लकुच) *Roxb.; Vatica robusta* (auch Ǵaṭâdh. nach Wilson); *Linsen* Râǵan. im ÇKDr. — *b)* pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1869. Hariv. lith. Ausg. 33,56. शूराभीराः (शूद्रा° ?) Hariv. 12837 nach der Lesart der neueren Ausg. R. 4,43,19. VP. 2, 3,16. — *c)* N. pr. verschiedener Männer, eines Jâdava Med. Vater Vasudeva's und Grossvater Kṛshṇa's MBh. 1,2764. 4382. 7,6031. 13,6835. fgg. 14,391. Hariv. 8694. Bhâg. P. 9,24,26. fgg. 10,45,26. ein Sauvîraka MBh. 3,15598. ein Sohn Îlina's 1,3708. Kârtavîrja's Hariv. 1892. VP. 416. Vidûratha's 436. Hariv. 2032. Bhâg. P. 9,24, 25. Devamîḍhusha's Hariv. 1922. fgg. VP. 436. Bhaǵamâna's Hariv. 2002. Vasudeva's Bhâg. P. 9,24,47. 10,61,17. Vatsaprî's Mârk. P. 118,1. — Râǵa-Tar. 4,714. 5,26 (= शूरवर्मन्). 47. fgg. 7,803. 808. 8, 1847. 1940. 2483. Schiefner, Lebensb. 310(80). Târan. 5. 90. 136. 140. 181. 204. — Vgl. चन्द्र°, दान°, पिण्डी°, पितरि°, प्रदान°, रति°, शौरि, शौर्य.

2. शूर m. fehlerhafte Schreibart für सूर *Sonne* Trik. 1,1,99. H. 96, Schol. an. 2,464. Viçva in Verz. d. Oxf. H. 188,*b*,22.

शूरक m. N. pr. v. l. für शूद्रक VP. 472, N. 39. LIA. 2,759.

शू॑रग्राम adj. *Kriegerschaaren habend* ṚV. 9,90,3.

शूरज m. 1) *ein Sohn* Çûra's Râǵa-Tar. 5,40. — 2) N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,335.

शू॑रण 1) adj. = विक्रमशील nach Sâj. himmlische Rosse ṚV. 1,163, 10. — 2) m. *Amorphophallus campanulatus*, nach Bhâvapr. 5 das beste Knollengewächs, *the Telinga Potatoe Roxb.* AK. 2,4,5,22. Trik. 3,3, 204. 382. H. 1189. Suçr. 1,225,19. 226,1. Vâgbh. 1,6,114. Çârṅg. Saṁh. 1,7,118. 2,7,11. fg. Mad. 7,66. *Bignonia indica* Çabdam. im ÇKDr. Die Schreibung schwankt zwischen शू° und सू°. — Vgl. अरण्य°, कन्द°, पङ्क°, पद्म°, वन°, वह्नि°, श्वेत°.

शूरणोद्भव m. *ein best. Vogel* (हरिद्राङ्ग) Çabdak. im ÇKDr.

शूरता (von 1. शूर) f. *Heldenmuth, Beherztheit* Spr. (II) 4748. Sâh. D. 90.

शूरत्व (wie eben) n. dass. R. 3,10,21. 7,15,24.

शूरदत्त m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 68,33.

शूरदेव m. N. pr. 1) eines Sohnes des Fürsten Vîradeva Kathâs. 83, 12. — 2) des 2ten Arhant's in der zukünftigen Utsarpiṇî H. 53. — Vgl. शौरदेव्य.

शू॑रपत्नी adj. f. *einen kriegerischen Herrn* oder *Gatten habend* ṚV. 1, 174,3. 10,86,8.

शू॑रपुत्रा f. *Heldenmutter:* Aditi AV. 3,8,2. 11,1,11.

शूरपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 52,92. 56,81. Râǵa-Tar. 3,227. 5,39. 7,1361. 1365. 1368. 1533. 8,1268. 1406.

शूरबल m. N. pr. eines Devaputra (बोधिमण्डपरिपालक) Lalit. ed. Calc. 346,9.

शूरभू f. N. pr. einer Tochter Ugrasena's Bhâg. P. 9,24,24.

शूरभूमि f. dass. Bhâg. P. 9,24,41.

शूरमठ m. *das von* Çûra *angelegte Collegium* Râǵa-Tar. 5,38. 40. 6, 223. 243.

शूरमानिन् adj. *sich für einen Helden haltend* MBh. 4,899. 17,67. R. 3,27,19. Spr. (II) 402, v. l.

शूरमूर्धमय (von शूर + मूर्धन्) adj. (f. ई) *aus Köpfen von Helden gebildet:* मही Kathâs. 109,110.

शूरवज्र m. N. pr. eines Fürsten Târan. 277.

शूरवर्मन् m. N. pr. verschiedener Männer Kathâs. 60,3. Râǵa-Tar. 5,22. 250. 291. 445. — Vgl. सूर°.

शूरवाक्य n. *Worte eines Helden, die Rede eines Grosssprechers:* किं त्वं स्त्रीसंनिधौ वीर शूरवाक्यानि मुञ्चसि R. 4,9,68.

शूरविद्या Kathâs. 25,127 wohl fehlerhaft für विद्याशूर.

शू॑रवीर 1) adj. *kriegerische Männer habend* AV. 8,5,1. — 2) m. N. pr. *a)* eines Lehrers mit dem patron. Mâṇḍûkeja Ind. St. 1,391. — *b)* pl. eines Volkes Hariv. lith. Ausg. 33,56.

शूरश्लोक m. Bez. *best. künstlicher Strophen* Verz. d. Oxf. H. 133, *a*, No. 244.

शू॑रसाति f. Bez. *des Kampfes, Schlachtgewühles* Nigh. 2,17. nur im

*) Zum Accent vgl. गृ॑ध्र, घो॑र, वि॑प्र.

loc.: सं यद्दिशो ऽयन्त शूरसाता RV. 6,26,1. 19,12. 23,2. 33,2. नरश्चिद्दो समिथे शूरसातौ ववन्दिरे 3,54,6. 1,31,6. 100,7. 157,2. 7,93,5. 8,16,4. 10,63,14. 67,9.

शूरसिंह m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Cambr. H. 13.

शूरसेन (शूर + सेना) 1) m. a) pl. N. pr. eines Volkes, das um Mathurâ wohnte, MBh. 2,590. 1106 (शूरसेनान् mit der ed. Bomb. zu lesen). 4,11. 144. 5,2138. 6,347 (VP. 185). 8,2098. 13,6841. Hariv. 4973. lith. Ausg. 33,56. R. 4,44,12. 7,70,9. Varâh. Bṛh. S. 5,35. 69. 9,17. 14,3. 17,13. 22. 69,26. Mârk. P. 58,7. Bhâg. P. 1,10,34. 6,14, 10. 9,24,62. Daçak. 161,14. Verz. d. Oxf. H. 258,b,18. शूरसेनेश्वर Hariv. 4958. शूरसेनाधिपति Ragh. 6,45. °पति Varâh. Bṛh. S. 11,54. Bhâg. P. 1,15,39. — b) sg. α) N. pr. des von den Çûrasena bewohnten Gebietes Pañkar. 1,10,44. — β) *ein Fürst der* Çûrasena: Vishṇu MBh. 13,7024. Ugrasena Hariv. 3102. als N. pr. ein Sohn Kârtavîrja's 1892. VP. 417. Bhâg. P. 9,23,26. Çatrughna's VP. 385. N. pr. verschiedener Männer Kathâs. 10,163. 183. 34,206. 56,81. 66,173. 111,25. Verz. d. Oxf. H. 153,a, No. 328 (सूर°). — 2) f. आ ein N. der Stadt Mathurâ R. 7,70,6. — 3) f. ई *eine Fürstin der* Çûrasena P. 4,1,177, Schol. MBh. 1,3696. — Vgl. शौरसेन, शौरसेन्य.

शूरसेनक m. pl. = शूरसेन 1) a) M. 2,19. Varâh. Bṛh. S. 9,11.

शूरसेनज (शू° + 1. ज) m. pl. desgl. M. 7,193.

शूरीकर (1. शूर + 1. कर) *Jmd zu einem Helden machen:* °कृत Kathâs. 43,100.

शूरेश्वर (1. शूर + ई°) m. Bez. *einer von* Çûra *errichteten Statue* Râǵa-Tar. 5,38.

शूर्त partic. nach Nigh. 2,15 so v. a. छिप्र. त्वया शूर्ता वर्तमाना अर्पत्यम् RV. 1,174,6.

शूर्प Uṇâdis. 3,26. 1) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 249,a,11. a) *ein geflochtener Korb zum Schwingen des Getraides, Wanne* Nir. 6,9. AK. 2,9,26. H. 1018. Mahîdh. zu VS. 1,6. AV. 9,6,16. 10,9, 26. 11,3,4. 12,3,19. fg. 20,136,8. TS. 1,6,8,3. TBr. 1,6,5,4. 3,2,5,11. Çat. Br. 1,1,1,22. 4,19. 2,5,2,23. Kâtj. Çr. 3,7,19. 5,5,11. Gobh. 2, 2,10. Âçv. Gṛhj. 4,3,15. °पुट 1,7,14. Kauç. 87. M. 5,117. Jâǵn. 1,184. 185. Hariv. 2204. 7698 (कृष्णाजिनं तिलैः पूर्णं प्रयच्छ च सकाञ्चनम् die neuere Ausg.). विसृज्य शूर्पवद्दोषान्गुणान्गृह्णन्ति साधवः Spr. 2876. Varâh. Bṛh. S. 46,68. शूर्पाकार adj. 68,8. Mârk. P. 35,7. 51,91. Pañkat. 121,19. °वात Trik. 2,9,5. Mârk. P. 50,95. सशूर्पपिटकाः (शूर्पाणि तप्तगुडादिप्रक्षेपार्थानि पिटकास्तदाश्रया मञ्जूषाः Nilak.) MBh. 5,5249. Nirgends masc.; öfters unrichtig सूर्प geschrieben. — b) als Maass = 2 Droṇa Çabdam. im ÇKDr. Çârṅg. Saṁh. 1,1,21. — 2) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. a) *eine kleine Wanne* Uṇâdik. im ÇKDr. — b) = शूर्पणखा Çabdam. im ÇKDr. — Vgl. शौर्प, शौर्पिक.

शूर्पक (von शूर्प) m. N. pr. eines Feindes des Liebesgottes H. 228. शूर्पकाराति m. *der Feind* Çûrpaka's, ein N. des Liebesgottes Halâj. 1,38. शूर्पकारि m. ÇKDr. nach ders. Aut.

शूर्पकर्ण 1) adj. *wannenähnliche Ohren habend:* Ganeça Kathâs. 55, 165 (शूर्प° gedr.). °पुट dass. 123,164. — 2) m. a) *Elephant* Trik. 2,8, 34. H. ç. 175. — b) pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,5. — c) N. pr. eines Berges Mârk. P. 58,11 (सूर्प°).

शूर्पग्राह adj. f. ई *eine Schwinge haltend* AV. 11,3,4.

शूर्पणखा (शूर्प + नख) f. N. pr. Schol. zu P. 4,1,58. 8,4,3. einer Râkshasî, einer Schwester Râvaṇa's, Çabdam. und Çabdar. im ÇKDr. MBh. 3,15896. 15900. R. 1,1,44. fg. (48 Gorr.). 3,23,12. 6,108,35. 7, 9,35. Ragh. 12,38. Verz. d. B. H. No. 536. °णखी (gegen P. 4,1,58) Çabdam. und Çabdar. im ÇKDr. R. 6,82,103. fg. Bhâg. P. 9,10,4. Hier und da fälschlich शूर्पनखा geschrieben.

शूर्पणाय (शूर्प + नाय) m. N. pr. eines Mannes gaṇa कुर्वादि zu P. 4, 1,151. सूर्पणाय्य Verz. d. Oxf. H. 18,b,4. 19,a,10 (pl.) fehlerhaft für शूर्पणाय oder शौर्पणाय्य.

शूर्पणायेय adj. von शूर्पणाय gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90.

शूर्पपर्णी f. *eine Art Hülsenfrucht* (शिम्बीविशेष) Çabdak. im ÇKDr.

शूर्पय (von शूर्प), °यति (माने) Dhâtup. 32,71, v. l.

शूर्पश्रुति m. *Elephant* Hâr. 14 (सूर्प°). — Vgl. शूर्पकर्ण.

शूर्पाद्रि (शूर्प + अद्रि) m. N. pr. eines *Berges* im Süden Varâh. Bṛh. S. 14,14; vgl. सूर्याद्रि Mârk. P. 58,26.

शूर्पारक m. pl. N. pr. eines Volkes R. Gorr. IV, S. 526. Mârk. P. 57, 49. sg. (n. als N. der Stadt) N. pr. einer Gegend MBh. 2,1169. 3,8185. 8337. 10221. 10227. 12,1781. शूर्पारकोदक 13,1736. Bhâg. P. 10,79,20. नगर Hariv. 5300. 5387. Burnouf, Intr. 235. Schiefner, Lebensb. 332 (102). Lassen (IA. 1,537. 565. fg.) nimmt zwei Çûrpâraka an. Oefters सू° geschrieben. — Vgl. शौर्पारक.

शूर्पकर्ण Kathâs. 55,165 fehlerhaft für शूर्पकर्ण.

शूल्, शूलति (रुजायाम्, संघाते च, संघोषे च) Dhâtup. 15,19. शूलति लोकं रोगः Durgâd. im ÇKDr.

शूल m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 250,b,9. 1) m. n. *Bratspiess; Spiess, Wurfspiess* (insbes. Çiva's) AK. 3,4,1,14. 26,199. Trik. 2,8,56. H. 787. an. 2,513. Med. l. 53. Viçva beim Schol. zu Vâsavad. S. 21. RV. 1,162,11. Çat. Br. 11,4,2,4. 7,2,2. 4,3. हृदयं शूले परितप्य Âçv. Gṛhj. 1,11,12. Kâtj. Çr. 6,7,14. 8,8,33. 20,7,27. Schol. zu 6,7,14. Khând. Up. 7,15,3. ग्रसते शूलान् Vjâsa bei Kull. zu M. 3,133. ग्रसते प्रेत्य दीप्तशूलर्ष्ट्ययोगुडान् M. 3,133. °मुद्गरहस्ता MBh. 1,7654. 3,819. त्रिशिखर 14551. त्रिशिख Bhâg. P. 3,19,13. 5,25,3. 6, 9,14. शितधार MBh. 7,8141. 8151 (mit der ed. Bomb. zu lesen शूला भुसुण्ड्यो ऽश्मगुडाः). 12,10671. 13,858. 862. Hariv. 3090. शैवं शूलवरम् R. 1,29,6. R. Gorr. 1,41,21. 3,8,5. 6. 26,11. 28,36. शित 31,38. अयोमुख 53,53. 6,87,16. fg. 19. Suçr. 2,456,19. Varâh. Bṛh. S. 44,21. 58, 43. 69,22. 29. शृङ्गयोः शूलशातयोः Kathâs. 60,136. Râǵa-Tar. 3,365. 4, 301. शर्वस्य Mârk. P. 78,17. 108,3. Bhâg. P. 3,19,15. 4,5,6. 6,1. 10, 11. शूले मत्स्यानिवापक्ष्यन् Spr. (II) 5213. Halâj. 2,168. एक°, द्वि° Schol. zu Kâtj. Çr. 6,5,7. — 2) m. oder n. *ein spitzer Pfahl, auf den Verbrecher* (insbes. *Diebe*) *gespiesst werden:* तीक्ष्णे शूले निवेशयेत् M. 9,276. शूलानारोपयेन्नरान् Jâǵn. 2,273. MBh. 1,4317. स शूलमारोहित् 16,31. शूले समारोप्य Râǵa-Tar. 2,79. शूलस्य पृष्ठे मरणम् 90. शूले भिन्नः MBh. 13,1343. मोक्तं प्राप्स्यसि शूलात्, कृता °कृता 1344. °स्थ 1,4318. °भङ्ग Vâsavad. 20. श्मशान° Kumâras. 5,73. शूले प्रोतः MBh. 1,4316. Mârk. P. 16,27. Bhâg. B. 5,26,32. शूलप्रोत m. als N. einer Hölle 7. प्रोत°

Râǵa-Tar. 2,80. Auch शूला f. H. an. Kathâs. 10,62. 18,139. 20,18. 25, 130. Pańkat. 41,14. 238,1. — शूलारोपण Kathâs. 20,17. 88,32. शूलाधिरोपित 18,148. — 3) m. n. *stechender Schmerz*, namentlich *Cholik* Wise 341. AK. 3,4,26,199. H. an. Med. Viçva a. a. O. Karaka 8,3. acht Arten derselben Çârṅg. Saṁh. 1,7,33. Suçr. 1,32,2. 50,7. 85,9. 118,7. 120,6. 2,187,13. 445,21. 456,18. 458,6. 11. 19. Verz. d. B. H. No. 949. 963. 965. fgg. 975. 993. Verz. d. Oxf. H. 313,*a*, 1 v. u. 316,*a*, 2 v. u. 337,*a*, No. 849. fg. Varâh. Bṛh. S. 68,22. 69,23. तस्यापयौ शूलम् Kathâs. 54,183. शात° adj. 185. Râǵa-Tar. 5,53. fg. शूलाङ्गभञ्जन Vet. in LA. (III) 13,19. °भङ्ग Vâsavad. 20. शिरस: Prab. 74,9. कोष्ठ° Suçr. 1,117,5. गुद° 2,58,19. त्रिक° *Kreuzweh* Bhâvapr. 7. *Schmerz, Weh* in übertragener Bed.: अट्टशूला जनपदाः शिवशूलाश्चतुष्पथाः। केशशूलाः स्त्रियो राजन्भविष्यन्ति युगक्षये ॥ MBh. 3,12846. fg. 13060. fg. Hariv. 11139. Matsja-P. 47,255 (nach J. Muir). — 4) m. n. *Feldzeichen, Banner* Med. Viçva a. a. O. Vâsavad. 20. — 5) m. n. *Tod* Med. Viçva a. a. O. — 6) m. n. Bez. *eines best.* Joga (des 9ten im विष्कम्भादि nach ÇKDr.) H. an. Med. Viçva a. a. O. *eine Constellation, bei der alle Planeten in drei beliebigen Häusern stehen*, Varâh. Bṛh. 12,10. 18. — 7) f. आ *a) ein spitzer Pfahl*; s. u. 2) am Ende. — *b) Hure* Trik. 2,6,5. H. an. Med. — 8) f. ई *eine best. Grasart* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. अप°, कर्ण° (auch Bhâg. P. 5,13,5), कुक्षि°, त्रि°, दन्त°, दिक्°, परिणाम°, पार्श्व°, मस्तक°, मूत्र°, वात°, वि°, विट्°, शिरः°, कृच्छूल, हृदय°, तृणशूली, मोक्षशूलोत्तर und शैल.

शूलक m. *ein hartnäckiges Pferd* Halâj. 2,285. — Vgl. शूकल.

शूलकार m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,40.

शूलगव m. *Spiessrind*, Bez. *eines best. dem* Rudra *gebrachten Rindopfers* Âçv. Gṛhj. 1,3,6. 4,8,1. 35. Pâr. Gṛhj. 3,8. 9. Lâṭj. 4,9,4.

शूलग्रन्थि f. *eine Art* Dûrvâ-*Gras* (मालादूर्वा) Râǵan. im ÇKDr.

शूलग्रह m. ein N. Çiva's (*einen Spiess tragend*) Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 40.

शूलग्राहिन् m. desgl. Çiv.

शूलघातन adj. *stechenden Schmerz —, Cholik vertreibend*; n. *Eisenrost* Çabdak. im ÇKDr.

शूलघ्न 1) adj. (f. ई) dass.: योनिश्रोत्राक्षिशिरसाम् Suçr. 1,181,10. 226, 8. — 2) m. = तुम्बुरुवृक्ष Ratnam. im ÇKDr. — 3) f. ई *Calmus* Ausn. 56; vgl. Bhavapr. 5.

शूलदोषहरा f. = शूलपर्णी Ausn. 84.

शूलद्विष् m. *Asa foetida* (*Cholik* u. s. w. *vertreibend*) Ratnam. im ÇKDr.

शूलधन्वन् m. ein N. Çiva's Çabdar. im ÇKDr.

शूलधर adj. *einen Spiess tragend*: Rudra-Çiva R. 1,45,23. Çiv. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,22. प्रतिभय° R. 3,7,36. शूलधरा f. ein N. der Durgâ Çabdar. im ÇKDr. H. ç. 48 (fälschlich शूरवरा).

शूलधारिन् adj. dass.: Durgâ Tantras. im ÇKDr.

शूलधृक् adj. dass.: Çiva R. 5,89,8. Durgâ Trik. 1,1,54.

शूलनाशन adj. *Cholik* u. s. w. *vertreibend*; n. *Sochalsalz* H. 943.

शूलनाशिन् adj. dass.; f. *Asa foetida* Ausn. 59.

शूलपत्त्री f. *eine best. Grasart* (*spitze Blätter habend*), = शूली Râǵan. im ÇKDr.

शूलपदी adj. f. *spiessähnliche Füsse habend* gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139.

शूलपर्णी f. wohl = शूलपत्त्री Ausn. 84.

शूलपाणि 1) adj. *einen Spiess* (*Çiva's Spiess*) *in der Hand haltend* Bhâg. P. 5,10,26. 7,5,39. Bein. Rudra-Çiva's Shaḍv. Br. 5,11. Ind. St. 2,6. MBh. 1,1932. 3,15999. 12,4502. 13,859. 6378. Hariv. 8102. Çiç. 4,65. Wilson, Sel. Works 2,217. VP. 153, N. 1. Bhâg. P. 1,15,12. 8,12,14. Verz. d. Oxf. H. 24,*a*, N. 3. °पाणिन् 48,*b*,22. — 2) m. N. pr. eines (oder verschiedener) Gelehrten Prâjaçkittend. 7,*a*,5. 8,*a*,8. 30, *a*,4. Verz. d. B. H. No. 53. 1148. 1403. Verz. d. Oxf. H. 279,*b*,23. 281, *a*, No. 660. 283,*a*, No. 661. *b*, No. 662. 292,*b*,22. fg. Ind. St. 1,467.

शूलभृत् adj. *einen Spiess tragend*; m. ein N. Çiva's H. 199. MBh. 6, 2779. Ragh. 2,38. Kumâras. 7,40.

शूलभेद m. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,17. 19. fg. 24.

शूलवत् (von शूल) adj. *stechenden Schmerz habend* Suçr. 1,120,18.

शूलशत्रु m. *Ricinus communis* (*Cholik vertreibend*) Çabdak. im ÇKDr.

शूलहन्त्री f. *Ptychotis Ajowan* (यवानी) Dec. (*Cholik* u. s. w. *vertreibend*) Râǵan. im ÇKDr.

शूलहस्त m. *einen Spiess in der Hand haltend*: रक्षस् MBh. 1,7632. m. ein N. Çiva's Pańkar. 1,7,66. 73. 76.

शूलहृत् m. *Asa foetida* (*Cholik* u. s. w. *vertreibend*) Trik. 2,9,11.

शूलाकर (शूल + कर), °करोति *am Spiess braten* P. 5,4,65. Vop. 7,90. °कुर्यात् Çat. Br. 3,8,5,8. °कृत AH. 2,9,45. H. 413.

1. शूलाग्र (शूल + अग्र) n. *die Spitze eines Spiesses*: अष्टौ सिंहानुपादाय शूलाग्रे R. 3,7,7. *die Spitze eines Pfahles, auf den Verbrecher gespiesst werden*, MBh. 1,4319.

2. शूलाग्र (wie eben) adj. *spitz wie ein Spiess*: ein Komet Varâh. Bṛh. S. 11,32. 51. ein Schwert 50,7.

शूलाङ्क (शूल + अङ्क) adj. *mit* (Çiva's) *Spiesse gezeichnet* MBh. 12, 13294.

शूलि adj. = शूलिन् (aus metrischen Rücksichten) *mit einem Spiesse versehen*: Çiva MBh. 2,1642. — Vgl. पिनाकि.

शूलिक 1) adj. (von शूल) *am Spiess gebraten* Çabdak. im ÇKDr. — 2) m. *a) Hase* H. 1296. — *b)* pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 9,15. 21. 10,7. 14,8, v. l. 23. 16,35. Mârk. P. 57,41. Die v. l. in Varâh. Bṛh. S. hat fast überall मूलिक, was auf शूलिक führen würde.

शूलिका (von शूल) f. *Bratspiess* Suçr. 1,230,15. von einer शूलिका (?) kann ein Fürst Weisheit lernen Mârk. P. 27,20.

शूलिन् (wie eben) 1) adj. *a) mit einem Spiesse versehen* Ragh. 15,5. Spr. 2896. Râǵa-Tar. 8,1507. Bhâg. P. 3,19,20. Beiw. und Bein. Rudra-Çiva's AK. 1,1,1,25. H. 199, Schol. Hâr. 8. Halâj. 1,11. Kauç. 31. MBh. 7,2858. 13,32. 745. 858. 14,182. Hariv. 14502. R. 1,43,25. Megh. 35. Kumâras. 3,57. Spr. 2773. (II) 4279. Kathâs. 20,74. 23,21. Sarvadarçanas. 95,19. Beiw. der Durgâ Mârk. P. 81,61. — *b) die Cholik habend* Spr. 2896. वर्जयेद्विदलं शूली ÇKDr. nach dem Vaidjaka. — 2) m. *a)* ein N. Çiva's; s. u. 1) *a)*. — *b) Hase* Bhâvapr. im ÇKDr. — *c)* N. pr. eines Weisen Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,9. — Vgl. त्रि°.

शूलिन m. = भाण्डीरवृक्ष Çabdam. im ÇKDr.

शूलेश्वरीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,34.

शूलोत्था f. *Serratula anthelminthica* Çabdak. im ÇKDr.

शूल्य (von शूल) adj. *zum Bratspiess gehörig, daran gebraten* u. s. w. P. 4,2,17. AK. 2,9,45. H. 413. Halâj. 2,168. Kâtj. Çr. 20,8,4. Hariv. 8439. fg. (°शूल die neuere Ausg.). Suçr. 1,75,1. 230,18. 2,340,14. Vâgbh. 1,7,37. Bhatt. 4,9.

शूल्वाण m. N. pr. eines dämonischen Wesens Kauç. 56.

शूष्, शूषति (प्रसवे) Dhâtup. 17,28. सूष् v. l.

शूष (von श्वस्) 1) adj. *a) (pfeifend) gellend, klingend:* प्र विष्णवे शूषमेतु मन्म RV. 1,154,3. 10,54,6. अर्क 6,4. घोष 3,7,6. 6,10,2. — *b) schnaubend, muthig:* सत्वन् RV. 3,49,2. प्र कोष्टिक्वेव शूष एति रोरुवत् 9,71,2. — 2) m. *a) (heller Ton) Klang, klingendes Lied* u. s. w., *Jubel:* इन्द्राय शूषमर्चति RV. 1,9,10. 10,96,2. 120,8. 133,1. प्र मन्महे शूषम् 1,62,1. — 131,2. 3,54,1. 5,41,7. 10. 6,12,4. 68,3. 7,25,5. शूषस्य मन्मभिः 8,63,1. 10,6,3. सुवितस्य 31,3. — VS. 22,30. Kâth. 35,10 bei Weber, Nax. 2,350. — *b) Hauch, Lebenskraft:* नाभ्या एवास्य शूषो ऽस्रवत् (vgl. VS. 21,54) Çat. Br. 12,7,1,7. शूषो नामास्यमृतो मर्त्येषु TBr. 3,10,8,4. parox. VS. 21,36. 54. इन्द्रियं शूषमिन्द्रे वयो दधत् 28,41. — *c)* N. pr. eines Mannes TBr. 3,10,9,15. Ind. St. 4,373. — 3) n. = बल Nigh. 2,9. = सुख 3,6. शूषे du. RV. 9,97,54 dunkel.

शूषन्, loc. शूषणि s. u. 1. शू.

शूष्य (von शूष) adj. *klingend, jauchzend:* वचस् RV. 1,54,3. स्तोम 7,66,1. 5,86,6.

शृङ्खल 1) m. f. (आ) und n. Trik. 3,5,22. *a) Kette, Fessel* AK. 2,8,2,9. Trik. 2,8,40. 3,3,407. H. 1229. an. 3,688. Med. l. 140. Halâj. 2,68. मुखरशृङ्खलकर्षिणः (स्तम्बेरमाः) Ragh. 5,72. लोहशृङ्खलबद्ध Mârk. P. 125,13. Bhâg. P. 10,3,49. Gewöhnlich शृङ्खला f. Varâh. Brh. S. 89,1. 95,42. संसारवासनाबन्ध° Git. 3,1. बद्धाविव मारशृङ्खलया Kathâs. 7,62. शुनी °बद्धा 13,118. खलसंवाद° 24,210. °पाश 25,204. 65,194. 71,52. 80,31. धर्ममर्यादा° 91,54. 101,179. Weber, Krshnaģ. 268. Spr. (II) 2680. Pratâpar. 103,a,4. °बन्धन Daçak. 25,21. 77,14. Bhâg. P. 6,16,12. Unbestimmt welches Geschlechts Bhatt. 9,90. am Ende eines adj. comp. Kathâs. 27,169. — *b) Mannsgürtel* AK. 2,6,2,10. Trik. H. 665. H. an. Med. — 2) f. ई *Asteracantha longifolia Nees.* (कोकिलाक्ष) Râgan. im ÇKDr. — Vgl. उच्छृङ्खल, कटि°, कन्दर्प°, दीप°, वज्र°, वाट°, वि°, विष्णु°.

शृङ्खलक (von शृङ्खल) m. *ein an den Füssen gefesseltes junges Kamel* P. 5,2,79. AK. 2,9,76. H. 1255. Hâr. 81. Halâj. 2,125. Çiç. 12,7. — Vgl. वज्रशृङ्खलिका und भाषाशृङ्खलक unter राम 4).

शृङ्खलतोदिन् m. N. pr. eines Mannes gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. — Vgl. शार्ङ्खलतोदि.

शृङ्खलय् (von शृङ्खल), °यति *fesseln* Daçak. 25,17. शृङ्खलित Dhanaṅģaja im ÇKDr.

शृङ्गाणिका f. *Rotz* Âpast. 1,16,14. शृङ्गाणिका, शिङ्गाणिका und सि° v. l.

शृङ्ग Uṇâdis. 1,125. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Trik. 3,5,12. Siddh. K. 251,a,1 v. u. 1) n. *a) Horn* AK. 2,9,100. 3,4,12,58. H. 1264. an. 2,50. Med. g. 25. fg. Halâj. 2,112. 123. 4,79. 5,69. am Ende eines adj. comp. f. आ (MBh. 1,6662. 9,2003. 13,3815) und ई (Ģâgn. 1,204. MBh. 3,12727. 7,2204. 13,3795. Kathâs. 37,74. Mârk. P. 110,43) P. 4,1,55. Accent eines adj. comp. auf शृङ्ग 6,2,15. — RV. 1,140,6. 163,11. 2,39,3. 3,8,10. 4,58,3. शिशानो वृषभो यथाग्निः शृङ्गे दविध्वत् 8,49,13. ऋतस्य शृङ्गमुर्विया वि पप्रथे 8,75,5. 5,59,3. AV. 2,32,6. 8,6,14. शृङ्गाभ्यां रक्षो नुदति 9,4,17. Ait. Br. 4,17. Çat. Br. 1,8,1,5. पेत्वस्य TS. 6,2,8,4. 7;5,1,1. गो° Kauç. 31. एक° AV. 8,7,4. द्वि° Kauç. 45. सहस्र° RV. 5,1,8. 7,55,7. — Shadv. Br. 6,9 in Ind. St. 1,41. M. 4,67. 5,121. °च्छेद R. 2,61,14. 77,20. 3,49,21. 5,11,7. Nrs. Târ. Up. in Ind. St. 9,144. 149. 156. Ragh. 16,13. Çâk. 39. 144. Varâh. Brh. S. 61,7. अग्रशृङ्गातनिभा विप्राः Râģa-Tar. 5,460. एकसाम° adj. als Beiw. Vishṇu's R. 6,102,17. *Horn zum Blasen* AV. 20,129,10. Bhâg. P. 10,11,31. °रव 12,1. ध्मातः शृङ्गाणि 7. °वाद्य H. ç. 83. °वेत्रकर und °वाद्यप्रिय als Beiww. Krshṇa's Paṅkar. 4,8,113. *zum Trinken* Kâth. 27,2. *zum Schröpfen* Suçr. 1,39,17. 19. 363,4. 2,33,20. शृङ्गेण रक्तं हरेत् 108,12. — *b)* = शशशृङ्ग Kusum. 25,8. — *c) Hauzahn des Elephanten* R. 5,11,7. Kâm. Nîtis. 14,34. — *d) Spritze,* = क्रीडाम्बुयन्त्र (°क) H. an. Med. Viçva bei Uģģval. zu Uṇâdis. = जलयन्त्रक Utpalinî ebend. Ragh. 16,70. — *e) Berggipfel* AK. 2,3,4. 3,4,2,27. 9,39. Trik. 2,3,2. H. 1032. H. an. Med. Halâj. 2,11. 5,35. Utpalinî a. a. O. शैल° MBh. 1,1164. 3,2437. 2540. 12129. सशृङ्ग इव पर्वतः 5,7275. R. 2,54,29. 5,11,7. Megh. 14. 53. 59. Ragh. 13,26. Spr. 2731. (II) 2094. 3466. Varâh. Brh. S. 12,6. Kathâs. 25,207. Daçak. 75,5. वल्मीक° Kâçikh. 35,35 (nach Aufrecht). Paṅkat. 9,7. — *f) Thürmchen eines Tempels, Palastes* u. s. w.: प्रासादवरशृङ्गस्थ MBh. 1,2821. वेश्म° R. Gorr. 2,33,4. विमान° Kumâras. 7,40. 63. Çâk. Ch. 141,11. Varâh. Brh. S. 56,23. 26. Paṅkat. 10,8. Bhâg. P. 10,71,33. — *g) Horn des Mondes:* (सोमस्य) यत्रास्तिष्ठन्ति शृङ्गाः Hariv. 12793. R. 5,11,7. Varâh. Brh. S. 4,8. 14. 17. 21. 47,16. fg. शृङ्गोन्नति Ganit. Çrṅgonnatjadh. 5. Verz. d. Cambr. H. 31. 39. 42. 57. Comm. in der Einl. zu Sûrjas. 10. शृङ्गोन्नमन ebend. *Horn eines in der Form eines Halbmondes aufgestellten Heeres* MBh. 6,2413. — *h) die weibliche Brust* Bhâg. P. 5,2,11. — *i) Lotusblüthe* Çabdar. im ÇKDr. — *k) Agallochum* (अगुरु) H. ç. 129; vgl. शृङ्गज. — *l) Spitze, das äusserste Ende* überh.: eines Pfeils AV. 4,6,5. eines Bogens Kumâras. 2,64. नखस्य Git. 1,8. einer Flamme; daher unter den ज्वलतो नामधेयानि Nigh. 1,17. — *m) Gipfel* so v. a. *der Hervorragendste —, Beste in seiner Art:* (मथुरा) शृङ्गं पृथिव्याः so v. a. *der schönste Punkt auf Erden* Hariv. 6424. Hierher und zu *n)* die Bedeutungen उत्कर्ष Trik. 3,3,70. H. an. Med. Viçva a. a. O. प्राधान्य AK. 3,4,2,27. प्रभुत्व H. an. Med. — *n) das Horn* als Bild *des erwachten Selbstgefühls:* अवाप्य पृथिवीं कृत्स्नां न ते शृङ्गमवर्धत MBh. 3,1126. शृङ्गं परेषामुच्छ्रितम् Ragh. 9,62. — *o) das erste Erwachen des Gefühls der Liebe:* शृङ्गं हि मन्मथोद्भेदः (zur Erklärung von शृङ्गार) Sâh. D. 210. — *p) Zeichen* (चिह्न) Trik. 3,3,70. H. an. Med. — *q)* = तीक्ष्ण (*very sharp* Wilson) und उत्कर्ष (*minutely fine* Wilson; dieses wäre सूक्ष्म) Çabdar. im ÇKDr. — 2) m. *a) eine best. Pflanze,* = कूर्चशीर्ष (°क) AK. 2,4,5,8. H. an. Med. Viçva a. a. O. *eine best. giftige Pflanze* Z. d. d. m. G. 9,674; vgl. शार्ङ्ग 1) *b).* — *b)* N. pr. eines Muni Çabdar. im ÇKDr. — 3) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. वराहादि zu 2,82. *a) ein best. Fisch* H. an. Med. Halâj. 3,37. Viçva und Utpalinî a. a. O. = मद्गुरस्य प्रिया AK. 1,2,2,25. H. 1347. = ग्राम्यमद्गुरिका Hâr. 186. — *b)* Bez. verschiedener Pflanzen: = विषा AK. 2,4,2,18. H. an. Med. *Trapa bispinosa* Viçva a. a. O. = वृषभ, ऋषभ AK. 2,4,4,4. H. an.

Med. Viçva a. a. O. = कर्कटशृङ्गी Ratnam. 45. Its fruit is compared to the claw or feelers of a crab or to the horn of a goat Molesw. = ग्लन, वट und विष (*Gift*) Râǵan. im ÇKDr. — Suçr. 2,207,17. 252,6. — c) *zu Schmucksachen dienendes Gold* (vgl. शृङ्गीकनक) H. an. Med. Viçva und Utpalinî a. a. O. Hierher vielleicht °दान Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,35. — Vgl. अज°, अवा°, ऋष्य°, एक°, कर्कट°, कुलीर°, चतुः°, तिग्म°, त्रिधातु°, तीक्ष्ण°, नृ°, पुत्र°, पृश्नि°, पृष्ठ°, प्रा°, बस्त°, बक्र°, बाल°, भूरि°, मणि°, मेष°, राज°, वक्र°, वि°, वैडूर्य°, शत°, शश°, हिरण्य°, शार्ङ्ग.

शृङ्गक 1) am Ende eines adj. comp. = शृङ्ग *Horn:* स° MBh. 5,5469. Kathâs. 37,70. — 2) n. *Horn des Mondes:* शशाङ्कशृङ्गकोन्नति Verz. d. Oxf. H. 327,*a*,1 v. u. — 3) m. *eine best. Pflanze,* = जीवक (d. i. कूर्चशीर्ष) Gaṭâdh. im ÇKDr. — Vgl. द्विशृङ्गिका.

शृङ्गकन्द m. *Trapa bispinosa* Râǵan. im ÇKDr.

शृङ्गकूट m. N. pr. eines Berges Pańkar. 1,7,2.

शृङ्गगिरि m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 257,*a*,25. 274,*b*, No. 624. Wilson, Sel. Works 1,199. 201. 203.

शृङ्गग्राहिका f. *das Packen bei den Hörnern;* instr. so v. a. *direct, unmittelbar* Schol. zu Çâṅkh. Br. 7,1. 17,6. zu Pańkav. Br. 14,2,6. zu Kâtj. Çr. 25,14,6 (nicht gedruckt).

शृङ्गज n. *Agallochum* Ratnam. 133.

शृङ्गजाह n. = शृङ्गस्य मूलम् gaṇa कर्णादि zu P. 5,2,24.

शृङ्गधर m. N. pr. eines Mannes Târan. 279.

शृङ्गपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 251,*b*,21. — Vgl. शृङ्गेरिपुर.

शृङ्गभुज m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 39,20. fgg.

शृङ्गमय (von शृङ्ग) adj. in कनक° *mit vergoldeten Hörnern versehen:* गोशत MBh. 1,658.

शृङ्गमूल m. *Trapa bispinosa* Râǵan. im ÇKDr.

शृङ्गमोहिन् m. *Michelia Champaka* (चम्पक) *Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

शृङ्गरुह m. *Trapa bispinosa* Râǵan. im ÇKDr. unter शृङ्गाटक.

शृङ्गरोह m. v. l. für शुण्डरोह ÇKDr.

शृङ्गला (von शृङ्ग) f. *eine best. Pflanze,* = अजशृङ्गी Çabdak. im ÇKDr.

शृङ्गवत् (wie eben) 1) adj. *a) gehörnt* MBh. 13,3817. — *b) mit* (vielen) *Gipfeln versehen:* Berg, Gebirge R. 4,49,22. — 2) m. N. pr. eines Berges (Gebirges) MBh. 6,199. 248. 13,7658. Golâdhj. Bhuvanak. 26. Mârk. P. 55,10. Bhâg. P. 5,16,8. 17,8. — Vgl. शृङ्गिन्.

शृङ्गवृष् m. N. pr. eines Mannes Ṛv. 8,17,13.

शृङ्गवेर 1) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2154. — 2) n. *frischer Ingwer* (*zingiberi* Plin. H. N. 12,7) AK. 2,9,37. Halâj. 2,461. Suçr. 1,74,20. 142,11. 145, 7. 166,16. 217,3. °चूर्ण 369,14. °कल्क 2, 87,18. Varâh. Bṛh. S. 76,11.

शृङ्गवेरक n. = शृङ्गवेर 2) H. 1189.

शृङ्गवेरपुर n. N. pr. einer *Stadt* an der Gaṅgâ MBh. 3,8207. R. 1, 1,28 (31 Gorr.). 2,83,19. 89,3. R. Gorr. 2,46,19. 124,22. fg. 6,108,44. Uttarar. 10,12 (14,10). Mahâvîrak. 72,6. Verz. d. Oxf. H. 165,*a*,2. 178,*a*,16. Nâgeça in Mahâbh. S. 1.

शृङ्गवेराभमूलक (शृ°-आभा + मूल) m. *eine Art Gras* (एरका) Bhâvapr. im ÇKDr.

शृङ्गमुख n. *Hornmusik* H. ç. 83 (शृङ्गः मुखं die Hdschr.).

शृङ्गाट (von शृङ्ग) n. Trik. 3,5,7. Siddh. K. 249,*a*,3. 1) m. *Trapa bispinosa;* die Frucht (n.) hat zwei *hörnerförmige* Stacheln. Trik. 1,2, 37. Hâr. 179. the triangular nut of the Çṛṅgâṭa Journ. of the Am. Or. S. 6,339,2 v. u. Auch शृङ्गाटी f. *die Pflanze* Suçr. 2,457,5. शृङ्गाट m. = स्वादुकण्टक Çabdar. im ÇKDr. — 2) *Dreieck, ein dreieckiger Platz* Kâm. Nîtis. 16,3. — 3) n. *ein Platz, in den drei Wege münden,* H. 988. — 4) Bez. *einer best. Configuration der Planeten* Varâh. Bṛh. S. 107,3. — 5) m. N. pr. eines Berges in Kâmâkhjâ Kâlikâ-P. 82 im ÇKDr. — Vgl. वन°.

शृङ्गाटक (von शृङ्गाट) 1) m. *Trapa bispinosa* (n. *die Nuss*) H. an. 4,38. Med. k. 218. Suçr. 1,80,14. 156,21. 225,2. 15. 238,8. 377,18. 2,32,3. Çârṅg. Saṁh. 3,8,30. MBh. 13,4366. °निभो ऽभिजित् Weber, Nax. 2,391. N. *Asteracantha longifolia Nees.* Ratnam. 8. — 2) *Dreieck* Varâh. Bṛh. S. 34, 5. 80,9. 17. MBh. 6,3863. — 3) m. n. *ein Platz, in den mehrere* (nach Einigen *vier*) *Wege münden; Kreuzweg* AK. 2,1,17. H. an. Med. Halâj. 2,134. Vjutp. 132. शृङ्गाटकेषु सर्वेषु समाख्यातु जयं मम MBh. 4,2186. R. Gorr. 2,73, 31. Nîtiratna 1 bei Haeb. Anth. S. 512. Bhâg. P. 8,15,16. 9,10,17 (am Ende eines adj. comp. f. °शृङ्गाटका!). 10,41,21. Pańkat. ed. orn. 3,8 (neben चतुष्पथ). Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,26. fg. शृङ्गाटिका f. dass. Daçak. 108,13. — 4) n. in der Anatomie *Verbindungen von Gefässen in Nase, Ohr, Auge, Zunge;* = सिरामुखानां शिरसो मध्ये संयोगस्थानम् Bhâvapr. 2. Suçr. 1,340,21. 345,13. 346,6. 2,352,13. — 5) n. Bez. *einer best. Configuration der Planeten* Varâh. Bṛh. S. 20,2. Verz. d. Cambr. H. 36. in der Horoskopie Bez. *einer best. Constellation, wenn nämlich alle Planeten in den Häusern 1, 5 und 9 stehen,* Varâh. Bṛh. 12,4. 13. — 6) n. *ein best. Gericht* Bhâvapr. im ÇKDr. — 7) m. N. pr. eines Berges in Kâmâkhjâ Kâlikâ-P. 82 im ÇKDr. unter शृङ्गाट. — 8) n. *a door* und *a collection or mountain of three peaks* Wilson nach Çabdârthak. — Vgl. प्रक्०, वन°.

शृङ्गान्तर (शृङ्ग + अ°) n. *der Raum zwischen den Hörnern, Stirn eines gehörnten Thiers* Ragh. 2,21.

शृङ्गाय् (von शृङ्ग), °यते *mit den Hörnern stossen* TBr. 2,3,9,9.

शृङ्गार (von शृङ्ग wie वृन्दार von वृन्द) Uṇâdis. 3,136. m. n. Siddh. K. 249, *b*,4. 1) adj. *schmuck:* वत्स R. 6,95,24. शृङ्गारैः सुप्रकारैश्च कैलासो मदनायते Hariv. 12007. °वेषाभरण adj. MBh. 4,2295. °वेष adj. 5,237. — 2) m. *a) Putz, Staat, schmucke Kleider* Spr. (II) 1649. वसन्तः संततोज्जृम्भितानङ्गशृङ्गार एव Dhûrtas. 69,5. शृङ्गारं विधाय Pańkat. ed. orn. 32,20. Vet. in LA. (III) 8,18. Çuk. ebend. 36,4. कृत° adj. (f. आ) Pańkat. ed. orn. 32,24. 51,15. मुक्त° 32,23. स° *geputzt* 49,21. Kathâs. 64,131. Med. n. 214. *Schmucksachen eines Elephanten* Trik. 3,3,375. H. an. 3,614 (गजमण्डन st. राजमण्डन zu lesen). Med. 3,231. Hâr. 204. Çâçvata bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,136. °धारिन् R. 7,35,37. — *b) Geschlechtsliebe; der erotische Grundton* (रस) *in einem Kunstwerke* AK. 1,1,2,17. Trik. 1,1,126. H. 229. 294. H. an. Med. Halâj. 1,92. 5,75. पुंसः स्त्रियां स्त्रियः पुंसि संभोगं प्रति या स्पृहा । स शृङ्गार इति ख्यातः क्रीडारत्यादिकारकः ॥ Suvarṇarekha bei Uǵǵval. a. a. O. शृङ्गं हि मन्मथोद्भेदस्तदागमनहेतुकः । उत्तमप्रकृतिप्रायो रसः शृङ्गार इष्यते ॥ Sâh. D. 210. Daçar. 2,13. 45. R. 1,4,

7 (3, 46 Gorr.). शृङ्गारैकरसो मदनः Vikr. 9. °लज्जा Çâk. 14, 3. Spr. 3018. (II) 1911. Râǵa-Tar. 2, 121. 3, 484. 5, 230. 233. °शूर Pankar. 1, 10, 26. 11, 30. 14, 69. Verz. d. Oxf. H. 130, a, No. 236. 208, b, 27. 213, b, 1. धर्मार्थकामैस्त्रिविधः शृङ्गारः Sâh. D. 516. धर्म°, अर्थ°, काम° 193, 8. fgg. Bhar. Nâtjaç. 18, 67. fgg. संभोग° Sâh. D. 226. 7, 7. °चेष्टित 95. °चेष्टा Ragh. 6, 12. Halâj. 1, 89. — c) N. pr. verschiedener Männer Verz. d. Oxf. H. 210, a, No. 495. Râǵa-Tar. 8, 329. 509. 2121. 2354. 2370. 2434. 2471. °भट्ट 2427. — 3) n. a) *Mennig* H. 1061, Schol. H. an. Med. — b) *Gewürznelke*. — c) *Mehl, Pulver* H. an. Med. — d) *frischer Ingwer* (vgl. शृङ्गवेर) Çabdak. im ÇKDr. — e) *schwarzes Agallochum* (कालागुरु) Râǵan. im ÇKDr.

शृङ्गारक (von शृङ्ग oder शृङ्गार) P. 5, 2, 122, Vârtt. 4. Vop. 7, 32. fg. 1) adj. *gehörnt* Med. r. 165. — 2) n. *Mennig* Râǵan. im ÇKDr.

शृङ्गारचन्द्रोदय m. Titel eines Werkes Verz. d. B. H. No. 826.

शृङ्गारजन्मन् m. ein N. *des Liebesgottes* H. 229, Schol.

शृङ्गारण (von शृङ्गारय्) n. bei den ekstatischen Pâçupata *das Verliebtthun, das Benehmen eines Verliebten* Sarvadarçanas. 78, 9. रूपयौवनसंपन्नां कामिनीमवलोक्यात्मानं कामुकमिव यैर्विलासैः प्रदर्शयति तत् शृङ्गारणम् 11. fgg.

शृङ्गारतिलक n. Titel verschiedener Werke Gild. Bibl. 247. Verz. d. Oxf. H. 209, b, No. 491. Sâh. D. 202, 13. Uǵǵval. zu Unâdis. 3, 47. — Vgl. बृहच्छृङ्गार°.

शृङ्गारपिण्डक m. N. pr. eines Schlangendämons Hariv. 9503. H. 1311, Schol.

शृङ्गारभूषण n. *Mennig* H. 1061.

शृङ्गारमञ्जरी f. N. pr. eines Frauenzimmers Hall in der Einl. zu Vâsavad. 37.

शृङ्गारमण्डप *Tempel der Liebe*, N. eines Tempels Skanda-P. in Verz. d. Oxf. H. 71, b, 27.

शृङ्गारय् (von शृङ्गार) *verliebt thun, — sein*: शृङ्गारित *verliebt* (vielleicht auch *geputzt*) gaṇa तारकादि zu P. 5, 2, 36. — Vgl. शृङ्गारण.

शृङ्गारयोनि m. ein N. *des Liebesgottes* H. 229, Schol. Halâj. 1, 32.

शृङ्गाररसाष्टक (शृ° - रस + अष्टक) n. *acht Strophen erotischen Inhalts*, Titel eines dem Kâlidâsa zugeschriebenen Gedichts; herausgegeben in Haeb. Anth. 510. fg. Kâvjakalâpa 94. fg. Kâvjasangraha 29. fg.

शृङ्गारवत् (von शृङ्गार) 1) adj. *verliebt; erotisch* Comm. zu Daçar. 3, 46. — 2) f. °वती a) ein Frauenname Kathâs. 123, 316. 336. Verz. d. Oxf. H. 152, b, 32. — b) N. pr. einer Stadt Verz. d. Oxf. H. 152, b, 26.

शृङ्गारशत und °क n. *hundert über Liebe handelnde Sprüche*, Titel der 1ten Centurie des Bhartṛhari, Verz. d. Oxf. H. 133, b, No. 246. 134, a, No. 247. Bhartr. ed. Bohl.

शृङ्गारशेखर m. N. pr. eines Fürsten Hall in der Einl. zu Vâsavad. 36. 39.

शृङ्गारसिंह m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8, 530.

शृङ्गारित s. शृङ्गारय्.

शृङ्गारिन् (von शृङ्गार) 1) adj. a) *geputzt, schön gekleidet* Trik. 3, 3, 264. fg. H. an. 3, 426. Med. n. 214. — b) *verliebt* Med. Verz. d. Oxf. H. 209, b, No. 491. Schol. zu Kâtj. Çr. 3, 121. *erotisch* Daçar. 3, 46. — 2) m. a) *Elephant* Trik. H. an. Med. — b) *der Betelnussbaum* diess. — c) *Rubin* (माणिक्य) Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. °णी *Geliebte, Gattin* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 506, Çl. 21.

शृङ्गारीय् (von शृङ्गार), °यति *der Liebe begehren* Spr. 2641.

शृङ्गाल s. कटु°.

शृङ्गि = शृङ्गी (s. u. शृङ्ग). 1) f. *ein best. Fisch* Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. n. = शृङ्गीकनक Colebr. und Lois. zu AK. 2, 9, 96.

शृङ्गिक 1) m. *ein best. vegetabilisches Gift* H. 1198. Halâj. 3, 25. — 2) m. oder f. (am Ende eines adj. comp. f. आ) nach Nilak. *eine Schleudermaschine*: सगुडशृङ्गिका MBh. 3, 643. — 3) f. आ *Birke* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. रक्त°.

शृङ्गिण (von शृङ्ग) P. 5, 2, 114. m. *Widder* H. 1277.

शृङ्गिन् (wie eben) 1) adj. a) *gehörnt* Med. n. 143. ṚV. 1, 32, 15. 33, 12. 3, 8, 13. Ait. Br. 4, 17. Kâth. 33, 1. MBh. 2, 1850. 3, 12778. R. 2, 25, 17. Mârk. P. 79, 6. प्रवालमणि° *Hörner von — habend* R. 3, 49, 4. m. *ein gehörntes Thier* Jâǵn. 2, 300. MBh. 1, 6450. Spr. 3348. (II) 3214. Varâh. Bṛh. S. 16, 8. Bṛh. 5, 25. *Stier* Hâr. 79. — b) *mit Hauzähnen versehen*: हेम° MBh. 1, 7344. m. *Elephant* Med. — c) *mit einem Stachel versehen*; s. विष°. — d) *mit Gipfeln versehen*; m. *Berg* Med. MBh. 3, 1753. 9, 1927. Ragh. 12, 80. — e) *mit Wipfeln versehen*; m. *Baum* Med. — f) *mit einer Brust versehen* (nach Burnouf): चारु° Bhâg. P. 5, 2, 16. — 2) m. a) *ein gehörntes Thier; Stier; Elephant; Berg; Baum* s. u. dem adj. — b) *ein best. giftiges Thierchen* Suçr. 2, 287, 12. — c) *eine best. Pflanze*, = वृषभ Colebr. und Lois. zu AK. 2, 4, 4, 4. — d) N. pr. eines Gebirges Hâr. 26. VP. 167. Mârk. P. 54, 9. Verz. d. Oxf. H. 48, a, 40. — e) N. pr. eines Ṛshi MBh. 1, 1679. fgg. 1965. fgg. Hariv. 9575. Verz. d. Oxf. H. 122, a, 3. — 3) f. शृङ्गिणी a) *Kuh* AK. 2, 9, 66. H. 1265. — b) Bez. verschiedener Pflanzen; = श्लेष्मघ्नी, मल्लिका und ज्योतिष्मती Med. — Vgl. द्वि°, विष°.

शृङ्गिपुत्र m. patron. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55, b, 10. 12.

शृङ्गिबेर m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 280, a, No. 636.

शृङ्गीकनक n. *zu Schmucksachen dienendes Gold* AK. 2, 9, 96. H. 1046. Hâr. 50.

शृङ्गीश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67, b, 11.

शृङ्गेरिपुर n. eine Corruption von शृङ्गगिरिपुर Verz. d. Oxf. H. 257, a, 27; vgl. Wilson, Sel. Works 1, 199. 201.

शृङ्गेरीमठ m. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 149, a, 10.

शृङ्गेश्वर Verz. d. B. H. 144, 27 vielleicht fehlerhaft für शृङ्गीश्वर.

शृङ्गोत्पादन (शृङ्ग + उ°) adj. *Hörner erzeugend*, in Verbindung oder mit Ergänzung von मन्त्र *Zauberspruch* Kathâs. 37, 68. 58.

शृङ्गोत्पादिन् adj. dass.; f. N. pr. einer Jakshiṇî, die *Hörner erzeugt* und Menschen in Vieh verwandelt, Kathâs. 37, 58. fgg.

शृङ्गोष्णीष (शृङ्ग + उ°) m. *Löwe* H. ç. 183.

शृङ्ग्य (von शृङ्ग) adj. *hornartig* gaṇa शाखादि zu P. 5, 3, 103.

शृङ्गाणिका s. शृङ्खाणिका.

शृत (partic. von शर् = श्रा) 1) adj. *gekocht* P. 6, 1, 27. Vop. 26, 111. AK. 3, 2, 45. H. 1485. Halâj. 2, 121. 261. Çat. Br. 1, 2, 2, 14. 16. 5, 26. 3, 8, 2, 6. स्वयं° 7, 3, 1, 26. मांस MBh. 3, 2941. क्रोधेन तज्जलं तस्य सर्वं शृतमिवाभवत् Hariv. 3659. पयस् 8447 (सृत die ältere Ausg.). R. 2, 56, 24

(श्रित Schl. und ed. Bomb.; शृत ed. Gorr. 26). 3,1,24. Suçr. 1,161, 16. Varâh. Bṛh. S. 54,113. 55,23. 76,4. fgg. (überall v. l. श्रित). Bhâg. P. 8,16,52. पयसि *in Milch* 40. पयःशृतेन चारुणा 6,19,21. शङ्खपुष्पीशृतं पयः M. 11,147. अ° Ratnam. im ÇKDr. Çat. Br. 1,7,2,27. 3,8, 1,7. 2,6. 4,5,2,16. 11,4,2,4. सु° R. Gorr. 2,56,25. Bhâg. P. 10,9,7. Pañkar. 3,8,12. सुशृतं पायसं ब्रूयाद्यवाग्वां कृसरं तथा MBh. 12,7054. — 2) n. *Gekochtes*, speciell *gekochte Milch:* शृतेनं प्रातःसवनं श्रीणीयात् दध्ना मध्यंदिने TBr. 1,4,8, 6. Çat. Br. 1,6,4,7. 3,3,2,2. Kâtj. Çr. 4,4,8. Âçv. Çr. 6,8,10. Pañkav. Br. 9,5,5.

शृतंकाम adj. *Gekochtes (Milch) liebend* TBr. 3,2,8,12. Kâṭh. 31,2. 7.

शृतंकृ *gar kochen:* °कृत्य TS. 3,3,8,1.

शृतंकर्तृ nom. ag. *der da gar kocht* TS. 3,1,4,4.

शृतंकृत्य adj. *gar zu kochen* TS. 2,6,2,4.

शृतत्व (von शृत) n. *das Gekochtsein* u. s. w. TS. 2,5,3,4. TBr. 3,2, 8,12. Kâṭh. 31,2.

शृतपा adj. *gekochte Milch trinkend* ṚV. 10,27,6.

शृतपाक adj. *gar gekocht* ṚV. 1,162,10.

शृतशीत adj. *gekocht und wieder abgekühlt* Suçr. 1,133,14. 2,414,4. Varâh. Bṛh. S. 55,16.

शृतातङ्क्य (शृत + आ°) adj. *in gekochter Molke zum Gerinnen zu bringen* TS. 5,2,9,3. 6,5,6,4.

शृतावदान n. *ein Holz zum Zertheilen des* Puroḍâça Kâtj. Çr. 2, 6,49. Schol. 215,8. 254,18. 516,3.

शृतोष्ण (शृत + उष्ण) adj. *kochend heiss* AK. 2,7,22. H. 831.

शृधु m. 1) (von 2. शर्धु) *After.* — 2) = बुद्धि Viçva im ÇKDr.

शृधू (von 2. शर्धु) Uṇâdis. 1,93. f. *After* Uǵǵval.

शृध्या (von 1. शर्धु) f. *Frechheit, Trotz* ṚV. 2,12,10.

शेकु und शेकुष्ठ P. 8,3,97. Oder ist etwa im Sûtra कुशे-कु zu trennen?

शेखर (vgl. शिखर) 1) m. a) *Scheitel:* नीलवसनसमलंकृत° (so ist zu lesen) Kathâs. 75,41. निशाकान्तकलाकलित° 120,36. — b) *Gipfel eines Berges:* अस्तगिरि° Kathâs. 28,189. Râǵa-Tar. 3,72. — c) *ein auf dem Scheitel getragener Kranz, — Schmuck, Diadem* AK. 2,6,2,38. 3,4,20, 229. H. 654. 7 (am Ende eines adj. comp.). Halâj. 2,399. शशिखण्ड° Hariv. 14835. Kumâras. 7,32. Çiç. 4,50. 11,46. Mâlatim. 145,8. Kathâs. 50,192. पुष्प° 75,73. Râǵa-Tar. 3,269. Vet. in LA. (III) 10,8. Pañkar. 1,8,8 (शेस्वर gedr.). Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,503, Çl. 18. शेखरापीडयोजन (so Schol. zu Bhâg. P. 10,45,36) unter den 64 Künsten Verz. d. Oxf. H. 217,a,5. — d) am Ende eines comp. *der Beste, Schönste:* नृपति° Kaurap. 45 (शेषर gedr.). क्षत्रिय° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,26, Çl. 11. कवि° Dhûrtas. 67, 4. 11. परमशाब्दिक° Verz. d. Oxf. H. 188,a,13. रुद्र° Ṛt. 1,6. कनकनूपुर° 3,20. — e) Bez. *eines best. Eingangsverses in einem Gesange* Saṁgîtadâm. im ÇKDr. लघु° ebend. — f) abgekürzter Titel eines best. Werkes Burnouf in Bhâg. P. I,LXXVIII. — 2) f. ई *Schmarotzerpflanze* Çabdar. im ÇKDr. — 3) n. a) *Gewürznelke* Râǵan. im ÇKDr. — b) *die Wurzel der Moringa pterygosperma* Gaertn. Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. अलंकार°, इन्दु°, उग्र° (f. आ), गन्ध°, चन्द्र°, तुङ्ग°, धातु°, पृथु°, राज°, वसन्त°, शशाङ्क°, शशाङ्कार्ध° (unter शशाङ्कार्ध), शशि°, शिव°, शृङ्गार°, शैवसिद्धान्त°, श्मश्रु°, शेखरित fg.

शेखरज्योतिस् m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 72,268.

शेखराचार्यज्योतिरीश्वर m. nach Lassen, Institutiones linguae pr. App. 28. N. pr. des Verfassers des Dhûrtasamâgama. Nach unserer Meinung ist Dhûrtas. 67,11. fg. कविशेखर ein ehrendes Epitheton des Verfassers, der demnach आचार्यज्योतिरीश्वर heissen würde.

शेखरित (von शेखर) adj. *zum Diadem gemacht, als Diadem dienend* Bhâg. P. 10,83,8.

शेखरीभू (शेखर + 1. भू) *zum Diadem werden:* स (शेषः) बिभ्रच्छेखरीभूतमशेषं क्षितिमण्डलम् VP. 2,5,21.

शेट Trik. 2,6,16 fehlerhaft für खेट; vgl. 3,3,95.

शेड (?) Râǵa-Tar. 4,690. शेडु 8,578.

शेणवी und शेणा f. *understanding, mind, intellect* Wilson nach Çabdârthak. — Vgl. शेमुषी.

शेत्य adj. vermuthlich Fehler für श्येत Pañkav. Br. 7,10,13. = शेतव्य Comm.

शेप m. 1) *das männliche Glied* Nigh. 3,29. Nir. 3,21. H. 610. Çabdar. im ÇKDr. ṚV. 9,112,4. 10,85,37. AV. 5,25,1. 6,72,1. VS. 19,88. 25,7. TS. 5,7,25,1. 7,3,16,2 (v. l. शेफ). — 2) *Schweif, Schwanz* ṚV. 10,105, 2. — Vgl. परुच्छेप, शुनः°, शेफ.

शेपस् n. = शेप Uṇâdis. 4,200. 1) *das männliche Glied* H. 610. AV. 6,138,5. 11,5,12. Çâñkh. Br. 23,4. Karaka 3,8. — 2) *Hodensack* oder *Testikel* Subhûtikandra bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,200. — Vgl. शेफस्.

शेपहर्षणी adj. (f. ई) *die Ruthe steif machend* AV. 4,4,1. Padap. (vgl. AV. Prât. 2,56) nimmt ohne Grund शेपस् als erstes Glied.

शेपाल m. n. = शेफालि, शेवाल, शैवाल H. 1167. Çabdârṇava bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,38. Çabdar. im ÇKDr.

शेप्य (von शेप) s. मयूर°.

शेप्यावत् (von शेप्य) adj. *penitus* AV. 7,113,1.

शेफ m. = शेप 1) *das männliche Glied* H. ç. 126. Halâj. 2,359. TS. 7,3,16,2, v. l. MBh. 10,289. 13,752. unbestimmt ob शेफ oder शेफस् 12,7951. Trik. 2,6,23. — 2) *Hodensack*, du. *die Hoden* Ait. Br. 1,22. उदरशेफवर्ध्मन् Verz. der Oxf. H. No. 975. — Vgl. शुनः°.

शेफस् n. = शेपस् *das männliche Glied* AK. 2,6,2,27. 3,4,2,26. H. ç. 126. Halâj. 2,359. Karaka 7,1.2. Suçr. 1,260,10. 261,19. 318,11. 2,470,1. Varâh. Bṛh. S. 68,8. °स्तम्भ Karaka 1,20.

शेफालि f. = शेफालिका Çabdar. im ÇKDr. शेफाली dass. ebend. Trik. 2,4,21. Çârṅg. Saṁh. 2,2,55. 3,2,17. Pañkar. 1,7,19. = नीलसिन्धुवार Bhâvapr. im ÇKDr. Vgl. unter निर्गुण्डी.

शेफालिका f. AK. 3,6,1,7. *Vitex Negundo* (निर्गुण्डी) *Lin.* (*die Pflanze und die Frucht*) gaṇa हरीतक्यादि zu P. 4,3,167. AK. 2,4,2,51. Suçr. 1,28,6. 12. Ṛt. 3,14. Sâh. D. 79,8.

शेमण्ड und °क s. u. काचिघ 3).

शेमुषी (partic. perf. act. von 4. शम्) f. 1) *Verstand, Einsicht* AK. 1, 1,4,10. H. 309. Halâj. 2,179. छिन्नस्य हि विपर्येति तत्त्वज्ञस्यापि शे° Râǵa-Tar. 3,203. वाचस्पतिमतिस्पर्धि° Verz. d. Oxf. H. 187,b, No. 428. — 2) *Vorsatz, Entschluss, Beschluss:* वाचमाचारसदृशीं गिरा च सदृशं मनः। शेमुषीं मनसा तुल्याम् Brahma-P., Uttar. 22. न वै कार्या भवता शेमुषीदृशी Kâçikh. 95.51. Alle drei Stellen nach Aufrecht.

शेय partic. fut. pass. von 2. शी P. 7,4,22, Schol.

शेरभ und शेरभक m. Namen von *Schlangen* AV. 2,24,1.

शेल्, शेलति (गतौ) DHÂTUP. 15,36. v. l. सेल्.

शेलग (?) m. N. pr. eines Mannes PRAVARÂDHJ. in Verz. d. B. H. 58,21.

शेलाय्, °यति gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27.

शेलु m. *Cordia Myxa Lin.* AK. 2,4,2,15. H. 1144. HALÂJ. 2,42. M. 5,6 (*die Frucht*). SUÇR. 1,219,10. 2,226,2. 256,4. 286,3. 297,18. 438,9. 471,47. — Vgl. भू°.

शेव UṆÂDIS. 1,152. adj. *lieb, werth* NIGH. 3,6. NIR. 10,18. मित्र RV. 1,58,6. 69,4. 73,2. 3,7,5. 5,64,2. 10,20,7. 113,5. अतिथि 122,1. शंसामि पित्रे असुराय शेवम् 124,3. जायेव पत्यावधि शेव (für शेवं oder शेवा n. pl.) मंहसे 9,82,4. AV. 8,9,22. — शेवा f. UṆÂDIS. 1,154. Nach UǴǴVAL. शेव n. = मेढ्र (vgl. शेप, शेफ) *penis*, शेवा = लिङ्गाकृति. Nach UṆÂDIK. im ÇKDR. शेव m. = मेढ्र, उन्नत, अहि; nach H. ç. 195 *Fisch*. Vgl. अ°, दुः°, सु°.

शेवधि (शेव + धि) m. *Schatz, Kostbarkeit* NIR. 2,4. AK. 1,1,1,67. H. 192. HALÂJ. 1,82. यमावदच्छेवधिं ज्ञातवेदाः VS. 18,59. स शेवधिं नि दधिषे विवस्वति RV. 2,13,6. AV. 5,22,14. अयं जरिम्णः शेवधिरिष्ट इह वर्धताम् *ein für das Alter aufgespartes Kleinod* 7,53,5. 9,3,15. अमुष्मिं लोके शेवधिं धयन्ति TBR. 3,10,11,2. 3. KAṬHOP. 2,10. विद्या ब्राह्मणमेत्याह शेवधिस्ते ऽस्मि रक्ष माम् M. 2,114. MÂLATÎM. 103,10. KATHÂS. 25,127. RÂǴA-TAR. 3,108. ÇATR. 2,657. BHÂG. P. 3,24,16. 11,2,30. निरपत्या च दुःशीला सा भवेदुःखशेवधिः KAÇÎKH. 37,49 (nach AUFRECHT).

शेवधिप adj. *Kostbarkeiten bewahrend* VÂLAKH. 4,9.

शेवरक m. N. pr. eines Asura KATHÂS. 47,17.

शेवल 1) adj. nach Comm. zu PÂR. GṚHJ. 1,16 *schleimig, wässerig*: अवैतु पृश्नि शेवलं शुने जराय्वत्तवे AV. 1,11,4. Die Bedeutung ist vielleicht aus शैवल, शैवाल vermuthet. — 2) n. = शैवाल H. 1167. ÇABDAR. im ÇKDR. — 3) am Anfange von Personennamen P. 5,3,84.

शेवलदत्त m. ein Mannsname P. 5,3,84, Schol.

शेवलिक m. Hypokoristikon von शेवलदत्त u. s. w. P. 5,3,84.

शेवलिनी f. = नदी *Fluss* RÂǴAN. im ÇKDR. — Vgl. शैवलिनी.

शेवलिय m. = शेवलिक P. 5,3,84.

शेवलिल m. desgl. ebend.

शेवलेन्द्रदत्त m. ein Mannsname P. 5,3,84, Vârtt. 1, Schol.

शेवार (von शेव) m. etwa *Schatzkammer*: शेवारे वार्या पुरु देवो मर्ताय दाशते RV. 8,1,22. Nach SÂJ. adj. *zum Glück führend* (nämlich Opfer).

शेवाल UṆÂDIS. 4,38. 1) n. = शैवाल H. 1167. HALÂJ. 3,61. ÇABDAR. im ÇKDR. — 2) f. ई *eine best. Pflanze*, = आकाशमांसी RÂǴAN. im ÇKDR. — 3) ई adv. in Verbindung mit कर् u. s. w. gaṇa ऊर्यादि zu P. 1,4,61.

शेवृध 1) adj. *werth, lieb* (vgl. शेव); = सुख NIGH. 3,6. स शेवृधमधि धा द्युम्नमस्मे RV. 1,54,11. रायः 3,16,2. जिगाति शेवृधो नृभिः 5,87,4. स शेवृधो जात आ हर्म्येषु 10,46,3. oxyt.: मनू स्थिरं शेवृधं (vielleicht subst.) सूत माता 61,20. — 2) m. N. einer *Schlange*, eben so शेवृधक AV. 2,24,2.

शेव्य adj. so v. a. शेव. मित्र RV. 1,156,1.

शेष (von 3. शिष्) 1) m. n. AK. 3,6,4,32. a) *Rest, das Uebrige* TRIK. 3,3,441. H. an. 2,573. MED. sh. 28. fg. AIT. BR. 7,2. RV. PRÂT. 1,2. 10. 3,3. KAUÇ. 21. 26. 42. 51. TS. PRÂT. 1,6. 42. 46. 2,28. ÇÂNT. 4,19. P. 1,4,7. 3,4,114. R. 3, 18,30. न शेषं भवता चिन्त्यम् 4,17,56. SUÇR. 1,135,17. 136,16. RAGH. 2, 66. Spr. (II) 1823. 3166. 5263. BHÂG. P. 7,6,8. पलाशे शेषानासिच्य KÂTJ. ÇR. 15,6,10. शेषे रात्रौ यथा दिवा so v. a. *während des übrigen Theiles der Nacht oder des Tages* M. 4,106. शेषे *im Uebrigen, in allen andern Fällen* 8,290. 320. 322. शेषे प्रमाणं तु भवन्तः MBH. 3,2190. षष्ठी शेषे P. 2,3,50. 4,2,92. mit einem abl.: अणात् JÂǴN. 2,117. Spr. 2945. gen.: सूक्तस्य RV. PRÂT. 15,15. 18,31. पञ्चैषं दशरात्रस्य M. 5,75. किं शेषं हि बलस्य मे MBH. 4,1095. SUÇR. 1,11,16. आयुषः सति शेषे RAGH. 8,40. Spr. 2945. (II) 1630. RÂǴA-TAR. 1,50. 264. 4,292. gewöhnlich in comp. mit der Ergänzung: आज्य° KÂTJ. ÇR. 6,1,5. हविः° 8,7,24. वसा° 6,8,21. ग्रह° 9,14,14. अनुवाक° 18,3,12. मुखशेषा: LÂṬJ. 5,4,14. ÇÂÑKH. ÇR. 4,5,3. व्यञ्जनशेषः TS. PRÂT. 1,14. बलि° M. 3,91. 215. 253. 285. 5,24. 11,158. प्रज्ञाशेषो ऽस्ति चेत्तव MBH. 5,1568. R. 2,87,19. R. GORR. 2,32,33. fg. 5, 49,22. Spr. 2945. (II) 1331. fgg. MEGH. 39. AK. 2,7,28. RÂǴA-TAR. 5,61. BHÂG. P. 5,26,37. PAÑKAT. 51,11. व्यतीतं तदहःशेषम् MBH. 13,3494. 1482. JÂǴN. 1,113. M. 11,204. दिन° VARÂH. BṚH. S. 45,16. PAÑKAT. 55, 6. रात्रि° R. 2,49,1. SÛRJAS. 3,50. RÂǴA-TAR. 3,190. कार्य° M. 7,153. R. 2,68,11. 5,50,1. Spr. (II) 982. 4644. KATHÂS. 32,25. 34,139. RÂǴA-TAR. 3,121. देवतातिथिशेषेण कुरुते देहयापनम् *mit dem, was Götter und Gäste übrig lassen*, MBH. 3,15410. am Ende eines adj. comp. (f. आ) *wovon nur* (selten मात्र hinzugefügt) — *übrig ist*: त्रिभागमात्रशेषायां रात्र्याम् MBH. 7,8457. MEGH. 87. स्त्रीशेषं जगत् MBH. 9,35. जीवित° R. 3,62,10. RAGH. 6,76. 7,10. 40. 8,72. KUMÂRAS. 5,57. Spr. (II) 4657. VARÂH. BṚH. S. 11,39. KATHÂS. 22,245. 60,238. RÂǴA-TAR. 2,24. 3,408. 4,295. 5,18. 183. DAÇAK. 68,8. PAÑKAT. 47,6. 160,2. एकशेषः कृतो वंशः MBH. 13,1966. रजन्यामर्धशेषायाम् R. 5,15,20. अल्पशेषमिदं कार्यम् 37, 29. अल्पशेषैर्मयूखैः Spr. (II) 4036. किंचिच्छेष MBH. 9,34. 1442. KATHÂS. 20,30 (zusammen zu schreiben und मस्य zu ergänzen). 39,189. 54,101. कथा° *von dem nur die Erzählung übrig geblieben ist, nur noch in der Erinnerung lebend* (vgl. कथावशेष) RÂǴA-TAR. 4,579. स्मृति° dass. Spr. (II) 4224. कृत्य° so v. a. *der seine Arbeit noch nicht vollbracht hat* BHÂG. P. 3,2,14. Beachtung verdienen noch folgende Redensarten: मित्राणां संग्रहः शेषः (oder adj.) so v. a. *jetzt gilt's noch Freunde zu gewinnen* R. 4,28,10. शेषं (oder adj.) दुर्गविनाशनम् 5,50,3. अपि शेषं भवेदद्य पुत्राणां मम so v. a. *ach wenn doch heute nicht alle meine Söhne zu Grunde gingen* MBH. 2,2689. लघि प्रकृतिमापन्ने शेषः स्यात् so v. a. *könnten noch Einige gerettet werden* 5,3416. न वः शेषः कश्चिदिहास्ति युद्धे so v. a. *keiner von euch kommt mit dem Leben davon* 3,15698. नूनं विद्राणां मम शेषमस्ति so v. a. *mir steht jetzt noch sicher Etwas bevor, ich habe noch nicht Alles erduldet* R. 5,28,5. कुर्युरेते क्वचिच्छेषं न तु क्रुद्धो धनंजयः so v. a. *die könnten noch Etwas (Jmd) verschonen* MBH. 4,1580. 3,10251. fg. सिंहः पाशविनिर्मुक्तः न नः शेषं करिष्यति 4,1548. मत्स्यापराद्धाः शेषमवाप्नुवन्ति so v. a. *bleiben verschont* 3,15705. so v. a. *Ende, Ausgang, Schluss*: न चैकमत्यं शेषो ऽस्ति Spr. (II) 1481. so v. a. *Ergänzung, Nachtrag*: तस्माच्छन्दःसु शेषा उपेक्षितव्याः NIR. 13,13. WEBER, NAX. 2,302. 304. प्रेषित इति शेषः Comm. zu R. 7,104,13. KULL. zu M. 9,107. इति ते वाक्यशेषः VIKR. 35,8. Nach H. an. und MED. ist शेष m. angeblich auch = वध (eher अवध). — b) Ne-

bensache, Accidenz: धर्मः शेषो ऽङ्गं गुण इत्येकार्थाः Schol. zu Kâtj. Çr. 22,2.8.9. 24,18.23. Madhus. in Ind. St. 1,19,6. Vgl. शेषिन्. — 2) adj. (f. ग्रा) *übrig, reliquus;* sg.: उदक M. 3,218. देवेभ्यश्च हुतादन्नाच्छेषात् Jâǵn. 1,103. सेना Hariv. 8054. सैन्य R. 3,32,27. जन 2,44,22. Spr. (II) 1436. ग्रनुयायिवर्ग Ragh. 2,4. भस्मन् Hariv. 10518. भू Bhâg. P. 9,11,3. काल MBh. 1,7976. दिवस Mârk. P. 22,5. ग्रायुस् Bhâg. P. 6,16,3. कर्मन् R. 4,24,3. कर्तव्य Kathâs. 24,111. Vikr. 52. 87,15. pl. (auch subst. *die Uebrigen*): शात्रवः M. 3,47. 1,102. 5,20. 9,105. 124. 163. 11,239. TS. Prât. 22,14. शेषान्ये (d. i. शेषा ग्रन्ये) ग्रन्थविस्तराः Maitrjup. 6,34. Jâǵn. 2,145. शेषास्त्वप इवाश्रमाः MBh. 1,73. 14,1256. Hariv. 4559. 11027. R. 2,1,33. 25,23. 3,20,14. Kâm. Nîtis. 2,9.16. Megh. 31. 85. Ragh. 4, 64. 10,30. Spr. (II) 812. 1721. 2205. Sâmkhjak. 34. fg. Varâh. Bṛh. S. 8,21.37. 9,22. 21,13. 38,5. 41,10. 48,33. Kathâs. 17,134. 19,75. 48, 60. 88. 104. 72,407. 75,3. H. 946. Sâh. D. 36,2. Pańkar. 1,12,53. Pańkat. 123,13. 198,10. prädicativ: याः शेषा मम मातरः R. 2,26,31. MBh. 13,1454. उत्तरं कर्म यच्छेषम् R. 5,47,22. ग्रापः शेषाः MBh. 5,479. सप्त पाण्डवतः शेषा धार्तराष्ट्रास्तथा त्रयः so v. a. *sind noch am Leben* 9,35. तस्य सर्वस्य सैन्यस्य त्वरः शेषा महाबलाः R. 3,32,35. 33,23. am Anfange eines comp.: °व्रतानि Jâǵn. 3,282. शेषाद्भिः 20. शेषान्न MBh. 1,3547. Megh. 18. Ragh. 7,12. Varâh. Bṛh. S. 26,7. Kathâs. 8,28. 60,90. 118, 100. AK. 2,9,8. Pańkar. 1,2,37. Pańkat. 38,8 (ed. orn. 34,17). am Ende eines comp.: विचिकित्सितशेषैर्वा *übrig geblieben von* Çâk. 164. Besondere Erwähnung verdient noch die Verbindung mit einem partic. praet.: देशान्तरं प्रयातेभ्यो ये शेषास्ते so v. a. *die Wenigen, die nicht in ein anderes Land gegangen waren,* Râǵa-Tar. 4,631. gewöhnlich in comp.: हतशेषाः *die Wenigen, die dem Tode —, dem Untergange entronnen waren,* MBh. 3,8816. 15356. 9,5. सैन्य R. 3,33,8. °शेषौ निशाचरौ 32,35. 33,21. 42,52. 5,49,33. 76,9. Kathâs. 10,125. 51,170. 54, 230. 115,153. 118,91. Pańkat. 122,24. 162,18. Bhatt. 15,100. दवोल्काहतशेषबर्हा: Ragh. 16,14. पीतशेषमिवोदकम् *beim Trinken zurückgeblieben* R. 2,27,8 (9 Gorr.). भुक्तशेषमिवोदकम् R. ed. Bomb. 2,27,8. सक्तुभिः भुक्तशेषैः Pańkat. 252,10 (vgl. भुक्तशेष). भक्षितशेषाणि जम्बूफलानि 206,2. निर्यातशेषा चरणाद्गङ्गा *nicht ganz herausgetreten* Ragh. 10,38. Der substantivischen Bed. *Ende, Schluss* entspricht hier die adjectivische *der letzte:* विपन्नतनये ऽभिन्नस्य शेषे Râǵa-Tar. 3,527. पूर्व, शेष Çabdârnava bei Uǵǵval. zu Unâdis. 4,41. शेषस्य पर्यायः *Synonyme des letzten (zuletztgenannten Wortes)* im ÇKDr. häufig, z. B. unter त्वच्, वल्गुला, वाजिनी, वाटी; शेषस्य विधिः ebend. unter रास; शेषस्योत्पत्तिः ebend. unter वायस. — 3) m. N. pr. eines Schlangendämons, der die Erde trägt und auf dem Vishṇu während seines Schlafes ruht. In den Purâṇa wird Baladeva (oder Saṁkarshaṇa, Halâjudha u. s. w.), Kṛshṇa's älterer Bruder, mit ihm identificirt. AK. 1,2,1,5. Trik. H. 1307. H. an. Med. Kâth. Anukr. in Ind. St. 3,458. MBh. 1,1550. 1566. fgg. 2549. 5,3618. 6,3023. Hariv. 227. 267. 6766. fgg. 9506. 12076. 12466. 12496. 12822. 14172. Kumâras. 3,13. Ragh. 12,70. Spr. 2763. 3137. 5251. (II) 4569. 5818. Kathâs. 19,73. Tattvas. 45. Râǵa-Tar. 1,58. 3,58. 4,507. 5,355. VP. 149. 153. 205. fg. 503. 546, N. 4. Mârk. P. 116,61. fg. Bhâg. P. 2,7,41. 5,25,11. 6,16,29 (देवदेव). 8,4,20. Vop. S. 176. Verz. d. Oxf. H. 13,*a*,4 v. u. 46,*a*,35. 74,*a*,2 v. u. 81,*a*,14. 251,*a*,39. fg. Weber, Râmat. Up. 277. 323. Kṛshṇaǵ. 280. 282. 342. LA. (III) 88,12. Pańkar. 1,9,18. 12,29. 63. 72. 2,2,98. 4,1,7. fgg. 3,28. 126. (°देव). Wilson, Sel. Works 1,25. 35. fg. 175. 360. als Praǵâpati R. 3,20,7. VP. 50, N. 2. als Weltelephant Hâr. 148. शेष und शेषनाग (der Schlangendämon selbst oder nach ihm benannte Personen) als Autoren Colebr. Misc. Ess. 1,106. 2,63, N. Weber, Gjot. 8. Târan. 75. 152. 157. Verz. d. Oxf. H. 238,*b*, N. 353,*a*, No. 838. Hall 105. — 4) m. *ein best. Metrum: 4 Mal* – – – – – – – Colebr. Misc. Ess. 2,259 (I, 2). — 5) f. ग्रा pl. *von einer heiligen Handlung übrig gebliebene, Segen bringende Blumen;* sg. *ein solcher Kranz* H. an. Med. ततः सुमनसः शेषाः प्रतिगृह्य MBh. 3,16644. शेषाः पूर्वं निवेश्य च 16645. इति पुत्रस्य शेषाश्च कृत्वा शिरसि R. 2,25,35. शेषामिव भर्तुराज्ञामादाय मूर्ध्ना Kumâras. 3,22. Bhâg. P. 8,16,43. 11,3,54. 27,47. auch m. oder n.: तस्याज्ञां शिरसि निधाय शेषभूताम् Mṛkkh. 173,21. — 6) f. ई N. pr. eines Frauenzimmers Hall 70. — Vgl. ग्र°, ग्रालेख्य°, एक°, कीर्ति°, देव°, नाम° (adj. f. ग्रा Uttarar. 28,16 = Cowell 37,19), निः°, पाद°, भुक्त°, मधु°, यशः°, वाक्य°, शब्द°, शिरः°, यावच्छेषम्, शेष und शेषिक.

शेषक m. = शेष 3) Pańkar. 4,1,2.

शेषकरण n. *das Uebriglassen, Stehenlassen eines Restes:* कोश° Pâr. Gṛhj. 2,1.

शेषकारित adj. *unvollendet, unbeendigt* MBh. 4,1598.

शेषकृष्ण m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 138,*a*, No. 271.

शेषजाति f. *assimilation of residue; reduction of fractions of residues or successive fractional remainders* Colebr. Alg. 24.

शेषण (von 3. शिष्) n. ein Spielausdruck: ग्रक्षाणां ग्लहनं शेषणं च AV. 7,109,5.

शेषता (von शेष) f. nom. abstr.: ग्रायुःशेषतया so v. a. *weil seine Lebenszeit noch nicht ganz abgelaufen war* Pańkat. 9,4. 127,3. ग्रस्थि° nom. abstr. von ग्रस्थिशेष adj. *von dem nur noch die Knochen übrig sind* Kathâs. 72,136. लावण्य° 71,94. शेषता = पाराध्य Gaimini im ÇKDr. unter शेषत्व.

शेषत्व (wie eben) n. *das Restsein, Uebrigsein* Schol. zu Kâtj. Çr. 1, 6,5. = उपकारित्व Bâdari im ÇKDr.

शेषनाग s. u. शेष 3).

शेषनारायणपण्डित (श्री°) m. N. pr. eines Commentators des Mahâbhâshja Verz. d. B. H. No. 721. fgg.

शेषपति m. *Verwalter, Besorger* Vjutp. 96.

शेषभाव m. *das Restsein, Uebrigsein* Kâtj. Çr. 1,6,5. 5,6,33.

शेषभुज् adj. *die Ueberbleibsel geniessend* M. 3,117. Bhâg. P. 3,30,11.

शेषभूत adj. *übrig geblieben, reliquus* Çâṅkh. Çr. 6,1,21. Comm. zu TS. Prât. 2,47. 4,3. 11,3.

शेषभूषण m. ein N. Vishṇu's (*den Schlangendämon* Çesha *zum Schmuck habend*) Verz. d. Oxf. H. 177,*a*,10.

शेषरामचन्द्र m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 119,*b*, No. 204. fgg.

शेषरूपिन् adj. *als Nebensache —, als Accidenz erscheinend* Sarvadarçanas. 57,22. Verz. d. Oxf. H. 248,*b*,4.

शेषवत् (von शेष) adj. *übrig —, am Leben geblieben* MBh. 5,609.

शेषस् (von 3. शिष्) n. *Nachkommenschaft* Nigh. 2,2. Nir. 3,2. ṚV. 1,93,4. 5,12,6. मा तनूभिः। मा शेषसा मा तनसा 70,4. 6,27,4.5. स्वग्नेऽमना शेषसा वावृधानम् 7,1,12. 4,7. 10,16,5. — Vgl. अ°, वरुण°.

शेषाधिकारीय (von शेष + अधिकार) adj. *zum Abschnitt* शेष (vgl. P. 2,2,23. 5,4,154) *gehörig* Schol. zu P. 7,3,48.

शेषानन्त (शेष + अ°) m. N. pr. eines Scholiasten Hall 44.

शेषार्या (शेष + आ°) f. Titel einer Schrift (= परमार्थसार) von Çeshanâga Hall 103.

शेषिन् (von शेष) adj. *einen* (unwesentlichen) *Rest* (neben sich) *habend, die Hauptsache bildend;* subst. *Hauptsache:* ब्रह्मन् Sarvadarçanas. 57, 22. शेषशेषिभावः Madhus. in Ind. St. 1,19,6. Schol. zu Kâtj. Çr. 22, 8. 24,18.23. शेषशेषित्व 22,9.

शेष्य (von 3. शिष्) adj. *bei Seite zu lassen, fernerer Beachtung nicht werth* Kathâs. 74,213.

शैकयतायनि m. patron. von शीकयत gaṇa तिकादि zu P. 4,1,154.

शैकि m. patron.; pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,19.

शैक्य (von शिक्य) 1) adj. etwa *damascirt:* शैक्यायसी गदा MBh. 6, 2346. शैक्यायसानि वर्माणि 7,4744. शैक्यायसमय 12,3631. सर्वशैक्यायस 3,15719. 6,2258. शैक्या सर्वायसी गदा 3,11732. शस्त्राणि शुद्धशैक्यायसानि Suçr. 1,28,14. शैक्या गदा MBh. 3,1978. 5,2045. 7,7300. 9,579. von Nîlak. gewöhnlich durch शिक्यस्थ erklärt; = शिक्य आहितम् Uģģval. zu Uṇâdis. 5,16. — 2) m. etwa *eine Art Schleuder:* कनकभूषणा MBh. 2,1916 (= शिक्याधृतं पात्रम् Nîlak.). शैक्येन (= शिक्यसदृशेन पात्रेण Nîlak.) नागांस्तरसा विगृह्णन् 5,1829. — शैक्य MBh. 12,13202 wohl fehlerhaft für शैक्ष.

शैक्ष 1) adj. (f. ई) von शिक्षा gaṇa ऋगयनादि zu P. 4,3,73. छत्त्रादि zu 4,62. *kunstgerecht, regelrecht, correct* MBh. 1,7023 (beide Ausgg. शैक्ष्य). स्वर 12,13504 (शैक्ष्य ed. Calc.). 13,161 (शैक्ष्य beide Ausgg.). st. शैक्यो वागमृतम् 12,13202 lesen wir शैक्षं वा°. — 2) m. *ein beginnender Schüler, Anfänger* AK. 2,7,10. H. 79. Halâj. 2,245. Vjutp. 55. Burnouf, Intr. 322, N.1.

शैक्षिक adj. *mit der* Çikshâ *vertraut* ÇKDr.

शैक्षित m. metron. von शिक्षिता P. 4,1,113, Schol.

शैक्ष्य s. u. शैक्ष 1).

शैख (von शिखा) m. *ein Abkömmling eines ausgestossenen Brahmanen* M. 10,21.

शैखण्ड adj. von शिखण्डिन् P. 6,4,144, Vârtt. 1. — Vgl. शैखण्डिन.

शैखण्डि m. patron. von शिखण्डिन् MBh. 7,955.

शैखण्डिन (von शिखण्डिन्) gaṇa सुवास्त्वादि zu P. 4,2,77. n. N. eines Sâman Ind. St. 3,240,*a*.

शैखरिक (von शेखर) m. *Achyranthes aspera* AK. 2.4,3,7. Karaka 3,7.

शैखरेय m. dass. Ratnakosha bei Bhar. zu AK. 2,4,3,7 nach ÇKDr.

शैखायनि m. metron. von शिखा gaṇa तिकादि zu P. 4,1,154.

शैखावत m. patron. von शिखावत् P. 5,3,118. f. (°ई) und pl. ebend.

शैखावत्य m. *ein Fürst der* Çaikhâvata ebend. N. pr. eines Brahmanen MBh. 5,6014.

शैखिन (von शिखिन्) adj. *vom Pfau kommend* u. s. w.: पित्त Suçr. 2,67,15.

शैग्रव m. patron. von शिग्रु gaṇa विदादि zu P. 4,1,104.

शैग्रव (von शिग्रु) n. *die Frucht der Moringa pterygosperma Gaertn.* gaṇa प्लक्षादि zu P. 4,3,164.

शैघ्र (von शीघ्र) 1) adj. in Verbindung oder mit Ergänzung von फल *Aequation des 2ten Epicyclus* Sûrjas. 2,42 (hier शैघ्र्य). 43. Golâdhj. Khedjak. 26. 35 (शैघ्र्य). — 2) n. = शैघ्र्य *Geschwindigkeit, Behendigkeit* R. 6,69,33. Kâm. Nîtis. 4,23 (nach der Lesart des Comm.).

शैघ्र्य (wie eben) 1) adj. (wohl fehlerhaft) = शैघ्र; s. d. — 2) n. *Geschwindigkeit, Behendigkeit* MBh. 3,15101. 12,9136. Hariv. 7516. 10515. Spr. 5054. Kâm. Nîtis. 4,23. 15,33. Bhâg. P. 5,21,3. 22,7.

शैतिकक्ष m. patron. von शितिकक्ष. °पाञ्चालेयाः gaṇa कार्तकौजपादि zu P. 6,2,37 (fälschlich शैतिकाक्ष°).

शैतिबाह्वेय m. patron. von शितिबाहु Schol. zu P. 4,1,135. 6,4,147.

शैतोष्ण (von शीत + उष्मन्) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,240,*a*.

शैत्य (von शीत) n. *Kühle, Kälte* gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123. Jâģń. 3,77. MBh. 2,2548. 16,267. R. 3,22,24. Suçr. 1,20,13. 117,20. 148,19. 154,9.10. 313,6. Ragh. 5,54. Kumâras. 1,36. Kâm. Nîtis. 7,17 (nach der richtigen Lesart des Comm.). Spr. 3020. (II) 1763. 3059. 3062. 4049. Bâlab. 44. Bhâg. P. 3,26,36. Pańkar. 1,7,4. Verz. d. Oxf. H. 213, *a*, No. 506. Sarvadarçanas. 176,14.

शैत्यमय (von शैत्य) adj. *in Kälte bestehend, als Kälte sich äussernd* (z. B. eine Krankheit); davon nom. abstr. °त्व n. Sâh. D. 71,21.

शैत्यायन m. N. pr. eines Grammatikers TS. Prât. 5,40. 17,1.7. 18,2.

शैथिल्य (von शिथिल) n. 1) *Losheit, Lockerheit, Schlaffheit:* शरीरस्य Karaka 3,1. लिङ्ग° 7,1. Suçr. 1,135,18. fg. 273,3. शैथिल्यमेतु मे कायः Mârk. P. 109,22. वयसा जरया जीर्णः शैथिल्यमुपयास्यसि R. 7,58,23. यस्य वर्णस्योच्चारणे जिह्वाग्रोपाग्रमध्यमूलानां शैथिल्यं भवति Schol. zu P. 8,3,18. त्वक्° Kull. zu M. 6,2. संधि° Suçr. 1,48,20. सिरा° 49,2. Çârṅg. Saṁh. 3,5,26. 12,7. निबद्धबद्ध° Râģa-Tar. 8,1508. क्षितिः शैथिल्यमेष्यति so v. a. *wird aus ihren Fugen gehen* (= निर्बलत्व Nîlak.) Hariv. 3015. — 2) *Lassheit, Erschlaffung* in übertr. Bed., *Abnahme, Verringerung:* दृष्टेः *Unsicherheit des Blicks* Spr. (II) 1876. हृदय° so v. a. *Niedergeschlagenheit, Kleinmuth* Bhâg. P. 5,7,11. पूर्वमित्रेषु so v. a. *Erkaltung* Mârk. P. 68,36. आहारदाने Hit. ed. Johns. 1320. प्रज्ञासत्त्वयोः *Abnahme* Daçak. 74,12. दुःख° MBh. 12,11900. भार° Hariv. 2958. स्मृति° Çâk. 110,15. प्रयत्न° Jogas. 2,47. उत्साह° Râģa-Tar. 3,157. सौहृद° Bhâg. P. 10,84,65. गोष्ठी° Pańkat. 118,8. आहारदान° Hit. 62,22. प्राप्ति° so v. a. *geringe Wahrscheinlichkeit* MBh. 13,5906.

शैनेय (von शिनि) m. patron. Satjaka's und Sâtjaki's (des Wagenlenkers von Kṛshṇa) Trik. 1,1,35. Ǵaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*b*, 16. MBh. 5,804.1817.2109. 6,2486. 7,4748.7242. 16,86. fgg. Hariv. 1935. Râģa-Tar. 8,471. Bhâg. P. 1,8,7. Pańkar. 3,11,23 (सै° gedr.). pl. VP. 435 (der Text 4,14,1 fälschlich शैनयाः).

शैन्य (wie eben) m. patron. Âçv. Çr. 12,12,2. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,41.43. pl. VP. 4,19,9.

शैपथ m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,34.

शैब्य adj. *von den* Çibi *bewohnt* Schol. zu P. 4,2,52.69. an beiden

Stellen शैव.

शैबल und शैबाल s. शैवल und शैवाल.

शैब्री f. zu शैब्य 1) gaṇa शार्ङ्गरवादि zu P. 4,1,73 (mit व geschr.)

शैब्य 1) adj. *zu den* Çibi *in Beziehung stehend:* राजन् *König der* Çibi Ait. Br. 8,23. m. *ein Nachkomme* Çibi's oder *ein Fürst der* Çibi P. 5,3,112, Schol. Praçnop. 1,1. 5,1. Bhag. 1,5. MBh. 1,3828. 3,15605. 7,2138. 12,937. 13,4420. Hariv. 6703. R. 2,64,41. Verz. d. Oxf. H. 264, *a*,5. f. आ (vgl. शैब्री) MBh. 1,3797. 3,8833. 16859. Hariv. 1988. 9179. 9187. VP. 342. 421. Bhâg. P. 9,23,34. fgg. 10,71,43. — 2) m. N. pr. eines der vier Rosse Vishṇu's Trik. 1,1,34. MBh. 2,35. 7,2812. Hariv. 7667. 9720. Bhâg. P. 10,53,5. 98,49. — 3) f. आ *a)* patron. s. u. 1). — *b)* N. pr. eines Flusses MBh. 6,331 (VP. 183). — Häufig (aber nie in den Bomb. Ausgg.) शैव्य geschrieben.

शैम्ब्य s. u. शैब्य 1).

शैरसि m. patron. von शिरस् gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

शैरिन् (!) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,27.

शैरीष und शैरीषँ (von शिरीष) 1) adj. gaṇa पलाशादि zu P. 4,3,141. *vom* Çirîsha *kommend:* फल Suçr. 1,134,12. *die Farbe einer* Çirîsha-*Blüthe habend* Varâh. Bṛh. S. 80,11. — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,240,*a*. महा° ebend.

शैरीषक und शैरीषकँ (wie eben) gaṇa अरीहणादि und वराहादि zu P. 4,2,80. als subst. (wohl n.) N. pr. einer Oertlichkeit MBh. 2,1188. Burnouf, Intr. 396 (शै°). — Vgl. पत्त्र°.

शैरीषिकँ (wie eben) adj. gaṇa कुमुदादि zu P. 4,2,80.

शैर्षघात्य n. nom. abstr. von शीर्षघातिन् gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124.

शैर्षच्छेदिक (von शीर्षच्छेद) adj. *der da verdient, dass ihm der Kopf abgeschlagen wird*, P. 5,1,65. H. 373.

शैर्षायणँ adj. von शीर्ष gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80. — Vgl. शीर्षायण.

शैर्षिक f. चरम°.

शैर्ष्यँ adj. von शीर्ष gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80.

शैल (von शिला) 1) adj. (f. ई; im Bhâg. P. आ wohl fehlerhaft) *steinern:* महास्त्र MBh. 3,12141. भूधर Hariv. 4407. पात्र Suçr. 1,240,13. दश वर्षसहस्राणि शैली स्थास्यसि R. 1,64,12. 4,44,77. प्रतिमा Varâh. Bṛh. S. 60,5. Bhâg. P. 11,27,12. आसन *steinähnlich*, Bez. *einer best. Art des Sitzens* Verz. d. Oxf. H. 11,*a*, N. 1. — 2) m. *a) Fels, Felsgebirge, Berg, Gebirge* AK. 2,3,1. 3,4,3,20. Trik. 2,3,1. H. 1027. an. 2,514. Med. l. 54. Halâj. 2,10. 5,20. M. 1,24. 10,50. MBh. 1,1123. 6022. 3, 15250. R. 1,1,39. 34,8. 2,25,7. 48,10. 54,38. 4,36,8. 44,115. 6,108, 19. Megh. 12. ad 112. Ragh. 4,51. 71. 12,73. Çâk. 50. 167. Spr. 3021. 5080. (II) 541, v. l. Varâh. Bṛh. S. 4,23. 11,42. 12,1. 70,10. °पक्षभङ्ग 32,6. सपक्षकाः Kathâs. 25,43. Naish. 22,44. Râǵa-Tar. 4,381. Prab. 43,5. Bhâg. P. 3,28,22. °वर्ग Verz. d. Oxf. H. 183,*a*,13. 191,*b*,21. 192, *b*, No. 437. 193,*a*,25. शैलानां शिखराणि R. 4,8,5. °शिखर Vikr. 10,6. °शृङ्ग MBh. 1,1164. Spr. (II) 2094. 3466. °कूट Varâh. Bṛh. S. 12,6. शैलाग्र Trik. 2,3,2. °मूल Suçr. 1,227,8. Varâh. Bṛh. S. 24,16. °शिला Prab. 67,10. महाशैलशिला Spr. 3188. महा° MBh. 3,2318. R. 2,71,4. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 3,10258. 9,442. R. Gorr. 2,45, 16. 4,36,9. 6,3,51. Kâm. Nîtis. 19,14. प्रविरलाल्य° Suçr. 1,130,14. — *b)* aus metrischen Rücksichten für शिला *Stein:* शैलोद्भव *steinern* Suçr. 2,356,5. — *c)* Bez. *der Zahl sieben* (wegen der *sieben Hauptgebirge*) Gaṇit. Madhjam. 4. — 3 f. ई *hardness, stoniness* Wilson nach Çabdârthak. (unter शैल्य). — 4) n. Bez. *verschiedener Erdharze*, = शैलेय und तार्क्ष्यशैलक H. an. Med. = शिलाजतु Ratnam. 290. — Varâh. Bṛh. S. 77,11. Verz. d. Oxf. H. 321,*a*, No. 761. — Vgl. क्रीडा°, चैत्य°, तार्क्ष्य°, तुहिन°, पक्ष°, याद°, पूर्व°, बदरी°, मणि°, मन्थ°, महा°, राज°, श्री°. Ein etymologisch verschiedenes शैली s. bes.

शैलक n. = *Erdharz* Çabdar. im ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 77,10.

शैलकन्या f. *Gebirgstochter*, ein N. der Pârvatî (*Tochter des* Himâlaja) Hariv. 7196.

शैलकम्पिन् adj. *Berge erschütternd;* m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2565. eines Dânava Hariv. 12936.

शैलगन्ध n. *eine Art Sandel* (शावरचन्दन) Râǵan. im ÇKDr.

शैलगर्भाह्वा f. = शिलावल्का Râǵan. im ÇKDr.

शैलगुरु 1) adj. *schwer wie ein Berg* Ragh. 11,28. — 2) m. *der Vater der Berge*, Bez. *des* Himâlaja Kumâras. 7,76. *Montis sacerdos* Stenzler.

शैलज 1) adj. *im Gebirge geboren, montanus:* Affen R. 4,39,12. — 2) f. आ Bez. zweier Pflanzen: = गजपिप्पली und सैंहली Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. *Erdharz* Med. j. 108. Ratnam. 125.

शैलतनया f. = शैलकन्या Kathâs. 1,62. 90,41.

शैलता f. nom. abstr. von शैल *Berg* Spr. (II) 545.

शैलत्व n. desgl. MBh. 13,191.

शैलदुहितर् f. = शैलकन्या Kathâs. 7,113.

शैलधन्वन् m. ein N. Çiva's Trik. 1,1,45. H. ç. 43.

शैलधर adj. *Träger eines Berges;* m. ein N. Kṛshṇa's Dhanaṁǵaja im ÇKDr.

शैलधातु m. *Mineral* Hariv. 5407. — Vgl. गिरिधातु.

शैलनिर्यास n. *Erdharz* Çabdârthak. bei Wilson.

शैलपति m. *der Fürst der Berge*, *der* Himâlaja Wilson.

शैलपत्त्र m. *Aegle Marmelos Corr.* (s. बिल्व) Râǵan. im ÇKDr.

शैलपथ m. 1) *Gebirgsweg* Râǵa-Tar. 1,371. — 2) N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,12 (शैलपथ die Hdschr.).

शैलपुत्री f. *Gebirgstochter:* 1) ein N. der Pârvatî (vgl. शैलकन्या) MBh. 9,2472. Hariv. 8652. R. 3,22,39. Verz. d. Oxf. H. 76,*b*,6. 110,*b*, No. 174. — 2) Bein. der Gaṅgâ R. 1,38,11.

शैलपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 42,125. fgg.

शैलपुष्प n. *Erdharz* Suçr. 2,285,17.

शैलपूर्णार्य m. N. pr. eines Mannes Hall 203.

शैलप्रस्थ m. n. *Bergebene, Plateau* R. 2,94,11.

शैलबाहु m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 86.

शैलबीज m. *Semecarpus Anacardium Lin.* (भल्लातक) Râǵan. im ÇKDr.

शैलभित्ति f. *Brecheisen* Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

शैलभेद m. *eine best. Pflanze*, = अश्मभेद Suçr. 2,323,16.

शैलमय (von शैल) adj. (f. ई) *steinern, von Stein* Hariv. 4718. R. Gorr. 1,66,17. fg. Spr. (II) 5892. Kathâs. 18,41. Râǵa-Tar. 5,103. Verz. d. Oxf. H. 32,*a*,5.

शैलमृग m. *Steinbock* Spr. (II) 3541.

शैलयव s. शैलयव 2.

शैलराज् m. *der Fürst der Berge*, *der* Himâlaja R. 5,40,8.

शैलराज m. dass. R. Gorr. 1,37,22. 3,79,31. 4,9,41. 22,34. Megh. 51. Kumâras. 7,68. °सुता patron. der Gañgâ R. 1,44,4. der Pârvatî 7,87,11. Devî-P. 45 im ÇKDr. °दुहितर् patron. der Pârvatî Verz. d. Oxf. H. 116,b,3.

शैलवर m. *der beste der Berge*, *der* Himâlaja R. Gorr. 1,37,21.

शैलवल्कला f. = शिलावल्कला Râǵan. im ÇKDr.

शैलवालुका: Hariv. 12678 fehlerhaft für सैल° (d. i. स + ए°), wie die neuere Ausg. liest.

शैलशिखा f. *Bergspitze* und N. *eines Metrums*: 4 Mal —⏑⏑—⏑— ⏑⏑⏑—⏑⏑—⏑⏑— Ind. St. 8,421. Colebr. Misc. Ess. 2,162 (XI,11).

शैलशिबिर n. *das Meer* Trik. 1,2,8.

शैलसंधि m. *Thal* Trik. 3,3,130.

शैलसंभव n. *Erdharz* H. an. 3,510.

शैलसंभूत n. *Röthel*, *rubrica* Aush. 44.

शैलसार adj. *steinhart* Ragh. 11,45. Kusum. 64,17.

शैलसुता f. *Gebirgstochter*, patron. der Pârvatî Kumâras. 3,68. Kathâs. 110,56. °कान्त *der Gemahl der* Pârvatî d. i. Çiva 122,109. °पति dass. Varâh. Brh. S. 8,24.

शैलसेतु m. *ein Damm von Stein* Spr. (II) 1832.

शैलाख्य (शैल + आख्या) n. *Erdharz* Ratnam. 125.

शैलाज n. dass. Râǵan. im ÇKDr. wohl nur fehlerhaft für शैलज.

शैलाट (शैल + अट) m. 1) *Löwe* Trik. 2,5,1. H. ç. 183. H. an. 3,172. Med. ṭ. 36. — 2) *ein* Kirâta. — 3) = देवलक. — 4) *Krystall* (शुक्लकाच) H. an. Med.

शैलाद (von शिलाद) m. patron. Verz. d. Oxf. H. 44,b,25.

शैलादि (wie eben) m. patron. des Nandin (im Gefolge Çiva's) Vâmana-P. 65 im ÇKDr.

शैलाधिराज (शैल + अ°) m. *der Fürst der Berge*, *der* Himâlaja: °तनया patron. der Pârvatî Spr. (II) 2470.

शैलाभ (शैल + आभा) m. N. pr. eines zu den Viçve Devâḥ gezählten Wesens MBh. 13,4357.

शैलालं n. *ein von* Çilâlin *verfasstes Werk* P. 4,3,110, Schol.; vgl. Vârtt. 1 zu 6,4,144.

शैलालय (शैल + आ°) m. N. pr. eines Fürsten, Grossvaters des Bhagadatta, MBh. 15,547.

शैलालि (von शिलालिन्) m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 13,5,3,3. pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,42.

शैलालिन् m. pl. *die Schule des* Çilâlin P. 4,3,110. 2,66, Schol. (नटाः). Anupadas. 4,5. 5,5. 7,5. 7. शैलालिब्राह्मण Verz. d. Oxf. H. 271, a,5. = शैलूष *Schauspieler*, *Mime* AK. 2,10,12. H. 329. Halâj. 2,437.

शैलासा (शैल + 3. आस) f. ein N. der Pârvatî H. ç. 55.

शैलाह्व (शैल + आह्वा) n. *Erdharz* Aush. 97.

शैलिक m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 58,20.

शैलिक्य 1) m. = सर्वलिङ्गिन् Gaṭâdh. im ÇKDr. — 2) n. oxyt. nom. abstr. von शिलिक gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128.

शैलिनं (von शिलिन) m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,6,10,5. VS. S. LVI, 16.

शैलिनि m. = शैलिन Brh. Âr. Up. 4,1,2.

शैली (von शील) f. *Sitte*, *Gewohnheit*, *Art und Weise zu verfahren*: स्थिरा शैली गुणवताम् Spr. 5320. इति ब्रुते शैलीयम् Kathâs. 121,90. प्रायेणाचार्याणामियं शैली यत्स्वाभिप्रायमपि परोपदेशमिव वर्णयन्ति Kull. zu M. 1,4. आचार्याणामियं शैली यत्सामान्येनाभिधाय विशेषेण विवृणोति (sg.!) Durgâd. zu Vop. nach ÇKDr. = प्रज्ञप्ति u. s. w. Trik. 3,2,25. — Ein etymologisch verschiedenes शैली s. u. शैल.

शैलूत N. pr. einer Oertlichkeit v. l. für कोलूक R. 4,43,8.

शैलूषं m. 1) *Schauspieler*, *Tänzer*, *Mime* (ihre Weiber sind übel berüchtigt) AK. 2,10,12. Trik. 3,3,441. H. 328. an. 3,743. Med. sh. 45. Halâj. 2,437. VS. 30,6. M. 4,214. Jâǵn. 2,48. शैलूष इव मां (Sitâ spricht) परेभ्यो दातुमिच्छसि R. 2,30,8. 83,15 (90,28 Gorr.). Çiç. 1,69. Veṇîs. 4,12. 5,16. 7,2. Râǵa-Tar. 2,156. Prab. 5,18. Prâjaçkittend. 23,a,4. शैलूषी f. MBh. 4,494. (माम्) शैलूषीमिव परेभ्यो दातुमिच्छसि R. 6,101,5. शैलूष = धूर्त und तालधारक Çabdar. im ÇKDr. *a rogue*, *a cheat* und *the master of the band*, *or one who beats time* Wilson nach ders. Aut. Nach dem Comm. zu H. 328 patron. von शिलूष. — 2) N. pr. eines Fürsten der Gandharva MBh. 2,406. R. 4,41,61. 7,12,24. 100,12. — 3) pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,46. — 4) *Aegle Marmelos Corr.* (बिल्व) AK. 2,4,2,12. Trik. H. an. Med.

शैलूषक (von शैलूष) adj. *von Schauspielern u. s. w. bewohnt* gaṇa राजन्यादि zu P. 4,2,53.

शैलूषिक m. = शैलूष 1) Brahma-P. in Prâjaçkittaviveka nach ÇKDr. f. °की Prâjaçkittatattva im ÇKDr.

शैलेन्द्र m. *Fürst der Berge*, *ein grosses Gebirge*: विचालयेयुः शैलेन्द्रान् R. 1,16,23. ऋष्यमूक 4,9,28. insbes. Beiwort oder N. des Himâlaja 1, 36,13 (37,14 Gorr.). R. Gorr. 2,120,25. 3,31,9. Mârk. P. 87,2. °दुहितर् *eine Tochter des* Himâlaja, Bez. der Gañgâ und der Pârvatî R. Gorr. 1,37,20.

शैलेन्द्रस्थ adj. *auf dem* Himâlaja *stehend* (*wachsend*); m. Bez. *der Birke* Râǵan. im ÇKDr.

शैलेय (von शिला oder शैल) 1) adj. *steinähnlich*, *steinhart* P. 5,3,102, Schol. Med. j. 108. — 2) n. *Erdharz* (*Benzoin* u. s. w.) AK. 2,4,4,11. H. an. 3,510. Med. Ratnam. 125. Karaka 1,3. Suçr. 2,131,14. 275,18. 285,17. 356,18. Ṛt. 6,25. Kumâras. 1,56. Ragh. 6,61. masc. Varâh. Brh. S. 77,23. n. = तालपर्णी (steht im AK. neben शैलेय, aber als neuer Artikel) und सिन्धूत्थ (सैन्धव) H. an. Med. — 3) m. *Biene* H. an. Med. Çabdar. im ÇKDr. — 4) m. *Löwe* Çabdar. — 5) f. ई ein N. der Pârvatî Trik. 1,1,52.

शैलेयक n. = शैलेय 2) Suçr. 2,95,1. Varâh. Brh. S. 16,25. 77,13.

शैलेश (शैल + ईश) m. *der Fürst der Berge*, *der* Himâlaja: °लिङ्ग Verz. d. Oxf. H. 71,b,3.

शैलेशय m. N. pr. eines Mannes; pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,18. vielleicht fehlerhaft für शैले-शय.

शैलोदा (शैल + उद *Wasser*) f. N. pr. eines Flusses MBh. 2,1858. R. 4,44,76. तस्याः स्पृष्ट्वैव सलिलं नरः शैलो ऽभिजायते 77. LIA. 1,847. 2,653.

शैल्य adj. von शिला ÇKDr. n. *hardness, stoniness* Wilson nach Çabdârthak.

1. शैव 1) adj. *zu* Çiva *in Beziehung stehend, von ihm kommend, ihm geweiht* u. s. w.: शूल R. 1,29,6. धनुम् 66,19. देवकुल Kathâs. 10,30. आयतन 40,89. मन्त्रा: Weber, Râmat. Up. 355. Verz. d. Oxf. H. 91,*a*,23. पुराण VP. 3,6,19. Mârk. P. S. 659, Z. 3. Weber, Kṛshṇag. 234. Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,1. 30,*a*, No. 75. 59,*a*,37. 65,*a*,34. *b*,22. 271,*a*,5. Ind. St. 1,18,8. Wilson, Sel. Works 1,210. पञ्चरात्र Pańkar. 1,1,57. शास्त्र oder n. mit Ergänzung dieses Wortes Verz. d. B. H. No. 810. Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,4. 91,*a*,17. 247,*a*,N.3. 276,*b*,15. °तन्त्र 108,*b*, No. 169. dass. ohne तन्त्र 104,*a*,26. — 2) m. *a*) patron. von Çiva P. 4,1,112. Vop. 7,1. 10. — *b*) *ein Verehrer* Çiva's (auch Bez. *einer best.* Çivai*tischen Secte*) Trik. 3,1,23. Wilson, Sel. Works passim; Colebr. Misc. Ess. 1,196. fgg. Prab. 86,6. Weber, Râmat. Up. 335. Verz. d. B. H. No. 543. 616. Verz. d. Oxf. H. 16,*a*,N.1. 74,*b*,19. 92,*a*,18. 242,*b*, No. 599. 247,*b*,2 v. u. 248,*a*,7. 258,*b*,3. Vop. 3,132. 7,23. °दर्शन Sarvadarçanas. 80. fgg. der Çivait als ein Sohn Vasishṭha's angesehen Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,6. 276,*b*, 16. — *c*) N. pr. des 5ten schwarzen Vâsudeva H. 696. — *d*) Bez. zweier Pflanzen: *Stechapfel* und = वसुक Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. ई N. der Göttin Manasâ Verz. d. Oxf. H. 24,*b*,38. — 4) n. *Glück, Wohlfahrt:* त्यक्ताखशैवम् Bhâg. P. 3,1,13. — Vgl. वीर°.

2. शैव n. = शैवाल Çabdak. im ÇKDr.

3. शैव fehlerhafte Schreibart für शैब.

शैवगव m. patron. von शिवगु Âçv. Çr. 12,12,5.

शैवता f. nom. abstr. zu 1. शैव 2) *b*) Râǵa-Tar. 1,43.

शैवनगर n. N. pr. einer *Stadt* Ind. St. 8,206.

शैवपाशुपत adj. *zu* Çiva-Paçupati *in Beziehung stehend* u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 14,*a*, N.1. m. *ein Anhänger von* Çiva-Paçupati Prab. 21,1.

शैवपुर adj. von शिवपुर P. 4,2,109, Schol.

शैवरूप्य adj. von शिव-रूप्य P. 4,2,106, Schol.

शैवल Uṇâdis. 4,38. m. Trik. 3,5,5. 1) *Blyxa octandra, eine Wasserpflanze*, m. AK. 1,2,3,37. Trik. 1,2,35. Med. l. 141. n. H. 1167. Halâj. 3,61. unbestimmt ob m. oder n. Hâr. 106. MBh. 1,8016. 3,17315. 4,2015. 6,4165. 13,3790. 6502. 18,43. Hariv. 9626. R. 5,55,1. 78,19. Suçr. 2,323,16. °मञ्जरीणां जालानि Ragh. 5,46. Kumâras. 5,9. Spr. 3190. 5190. (II) 2001. Pańkat. 188,12. am Ende eines adj. comp. f. आ R. 2,50,11. R. Gorr. 2,47,1. 3,76,6. 6,18,24. neutr. = पद्मकाष्ठ Med. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,361 nach der Lesart der ed. Bomb., शैबाल ed. Calc.; vgl. VP. 191. — 3) m. N. pr. eines Berges R. 7,75,13. 77,5. 79,16. — Vgl. शैवाल.

शैवलवत् (von शैवल) adj. *mit Blyxa octandra besetzt* Ragh. 16,46.

शैवलित (wie eben) adj. gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36.

शैवलिनी (wie eben) f. *Fluss* AK. 1,2,3,29. H. 1080. Hâr. 53. Halâj. 3,43.

शैवल्य (wie eben) adj. *die Blyxa octandra enthaltend:* स्थावरा: Shaḍv. Br. 3,1. — Vgl. शीपल्य.

शैववायवीय adj. *zu* Çiva *und* Vâju (*dem Gotte des Windes*) *in Beziehung stehend* u. s. w.: पुराण Verz. d. Oxf. H. 76,*a*,19. fg.

शैवसर्वस्व n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 201,*a*, No. 480.

शैवसिद्धान्तशेखर m. desgl. ebend. 279,*b*,42.

शैवाक्षवि m. patron. von शिवाकु gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

शैवागम (शैव + आ°) m. *eine heilige Schrift der* Çaiva Verz. d. B. H. No. 941. 1025. Verz. d. Oxf. H. 102,*a*,2. 249,*a*, N. 4. 271,*a*,6. Sarvadarçanas. 80,14. 88,19.

शैवायन m. patron. von शिव gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

शैवाल Çânt. 3,18. 1) = शैवल 1) n. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,38. AK. 1,2,3,37. H. 1167. MBh. 4,2015. 12,11281. 13,2660. Hariv. 3646. R. 2,59,30. Káraka 1,3. Suçr. 1,41,10. 145,22. 170,19. 171,18. 206,10. Vâgbh. 1,5,6. Ragh. 16,61. Spr. (II) 5561. — 2) m. pl. = शैवल 2) MBh. 6,361 (VP. 191). — 3) m. = शैवल 3) Mârk. P. 59,4. — Vgl. शीपाल.

शैवालक am Ende eines adj. comp. = शैवाल 1) Spr. (II) 4458.

शैवालवज्र n. *eine Art Stahl* ÇKDr. unter वज्र.

शैवालीय् (von शैवाल), °यति *einer Blyxa octandra gleichen* Gaurî bei Hall, Vâsavad. Einl. S. 56.

शैवि m. patron. von शिव Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,23.

शैव्य 1) schlechte Schreibart für शैब्य. — 2) in Verbindung mit सस्य beim Schol. zu Kâtj. Çr. 176,4 fehlerhaft für शैम्ब्य und demnach = शिम्बीधान्य.

शैशव (von शिशु) 1) adj. *kindlich:* वपुस् Verz. d. Oxf. H. 242,*a*, No. 593. fgg. — 2) m. patron.; pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,14. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1874. — 3) n. *a*) *Kindheit, das kindliche Alter* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,21. AK. 2,6,1,40. H. 339. M. 8,27. Ragh. 1,8. 3,32. 11,8. 15,33. Spr. 2878. Varâh. Bṛh. 17,8. Kathâs. 4,2. 26,194. 27,167. 28,99. 34,173. 40,13. 96,6. Nâgân. 53,7. Râǵa-Tar. 1,82 (स शै° zu lesen). 4,684. Bhâg. P. 3,31,28. — *b*) N. eines Sâman Ind. St. 3,240,*a*. Pańkav. Br. 13,3,23. fg.

शैशव्य n. = शैशव 3) *a*) Sarvadarçanas. 145,14 wohl fehlerhaft.

शैशिर (von शिशिर) 1) adj. (f. ई) *a*) *zur kühlen Jahreszeit in Beziehung stehend, zu ihr gehörig* u. s. w. P. 4,3,16, Schol. मास, ऋतु, काल AV. 15,4,6. VS. 15,57. 21,28. TS. 7,5,14,1. Ait. Br. 4,26. Çat. Br. 10,2,5,14. Âçv. Çr. 4,12,1. MBh. 3,11875. 6,5522. R. 7,42,26. धूम MBh. 12,8662. त्रियामा Hariv. 5768. मरुत्, वात Spr. (II) 1915. 2302. अस्त्र Hariv. 12732. 13181 (nach der Lesart der neueren Ausg.). Kathâs. 116,71. — *b*) *von* Çiçira *stammend, von ihm verfasst:* संहिता Müller, SL. 135. 369. — 2) m. *a*) *eine Sperlingsart* (श्यामचटक) Râǵan. im ÇKDr. — *b*) N. pr. eines Lehrers (neben शिशिर) Müller, SL. 135. 369. — *c*) N. pr. eines Berges MBh. 3,11949. 7,9242. 12,12813. Hariv. 12386 (शिशिर die neuere Ausg.). — Vgl. फल°.

शैशिरायण m. patron. von शिशिर Hariv. 1957 nach der Lesart der neueren Ausg., शिशि° die ältere.

शैशिरि m. desgl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 61,15. Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,34. fg. (शैषिरि). pl. Âçv. Çr. 12,13,2. Pariç. 2.

शैशिरिक adj. = शिशिरमधीते वेद वा gaṇa वसन्तादि zu P. 4,2,63.

शैशिरीय adj. von शैशिरि gaṇa गहादि zu P. 4,2,138. Müller, SL. 135. fg. 369. Ind. St. 3,253. Verz. d. B. H. No. 48 (nach Shaḍguruçishja

= शिशिरनाममहर्षिप्रोक्त oder शिशिरर्तुसमाप्य).

शैशिरीयक adj. dass. Verz. d. B. H. No. 49. fgg. Müller, SL. 135. 369.

शैशिरेय (von शैशिरि) m. patron. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,35.

शैशुनाग m. patron. von शिशुनाग; pl. Çiçunâga *mit seinen Nachkommen* VP. 4,24,3.

शैशुनालि bei Hall, Vâsavad. Einl. 53 vielleicht fehlerhaft für शैशुपालि.

शैशुपाल MBh. 3,15252 fehlerhaft für शैशुपालि, wie die ed. Bomb. liest.

शैशुपालि m. patron. von शिशुपाल MBh. 3,15252 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 5,2011. 4221. 7,1511. — Vgl. शैशुनालि.

शैशुमार adj. von शिशुमार. चक्र Bhâg. P. 2,2,24.

शैश्न्य (von शिश्न) m. (sc. भोग) *Geschlechtslust* Bhâg. P. 11,4,11.

शैष (von शेष) m. *die kühle Jahreszeit* H. 156.

शैषिक (vom Worte शेषे P. 4,2,92) adj. *in den übrigen, nicht in den bis dahin angegebenen, sondern erst* P. 4,3,25. fgg. *aufgeführten Fällen oder Bedeutungen geltend, — angewandt:* ein Suffix Kâr. zu P. 3,1, 17. Schol. zu 2,4,58 und 4,1,19, Vârtt. Mallin. zu Çiç. 18,27. Verz. d. Oxf. H. 162,*a*,19. 164,*a*, No. 360. fg. 166,*a*,2.

शैष्योपाध्यायिका (von शिष्य + उपाध्याय) f. *das Verhältniss vom Schüler zum Lehrer* P. 5,1,133, Schol.

1. शोक॑ (von 1. शुच्) adj. *glühend* AV. 1,25,3.

2. शो॑क (wie eben) m. 1) *Gluth, Flamme:* अग्नेः RV. 2,38,5. 4,6,5. 10,31,9. अभि प्रेहि निर्दह हृत्सु शोकैः 103,12. AV. 4,14,1. VS. 13,45. Çat. Br. 6,5,4,16. — 2) *Qual, Schmerz, Kummer, Gram, Trauer* AK. 1,1,5,13. 7,25. Trik. 1,1,129. H. 72. 299. Halâj. 1,91. अर्यमणमभि सं यन्तु शोकाः RV. 1,125,7. हृदय्य AV. 6,18,1. VS. 30,14. Çat. Br. 14,6, 4,1. अज्ञात॰ 12,3,4,9. हर्षशोकौ Kathop. 2,12. Colebr. Misc. Ess. I, 397. वीतशोकभय M. 6,32. ॰जं वारि MBh. 3,2172. 12038. तस्यादर्शनजः R. 2,64,65. Suçr. 1,253,1. Spr. 2644. ॰स्थानसहस्राणि 3022. नास्ति ॰समो रिपुः 3025. नास्ति ॰समं तमः 3024. शोकेन रोगो वर्धते 5081. Spr. (II) 1205. शोकस्य मूलोद्धरणानि पञ्च 4119. Sarvadarçanas. 43,11 (unter den 18 दोषा नयस्य bei den Gaina). Varâh. Brh. S. 3,14. 9,37. 52,2. 53,77. 81,30. द्वाभ्यां शोकाभ्यामभितप्यते R. 2,62,5. शोकैर्बहुभिरावृतः 72,26. 75,18. 81,3. 105,35. शोकानुदति Varâh. Brh. S. 104,6. ॰द 47, 12. ॰गतः ॰हर्ता Bhâg. P. 3,14,48. शोकापनुद P. 3,2,5. शोकापनोद adj. Vârtt. शोकापह Vop. 26,33. ॰शतघ्न Suçr. 1,100,10. ॰पङ्कार्णव MBh. 5,7009. ॰सागर R. 2,38,15. Weber, Krshnag. 265. 295. दुःखशोकार्णव ebend. शोकं धारयस्व R. 2,34,48. आविष्टः शोकदुःखाभ्याम् MBh. 3, 2957. तीव्रशोकसमाविष्टा 2958. 2273. M. 6,77. ॰परीतात्मन् MBh. 1, 5902. ॰संतप्त R. 1,1,52. ॰वेगसमाकृत 2,44,16. शोकोपहतचेतना MBh. 3,2267. ॰विह्वल Spr. (II) 2781. ॰संविग्नमानस Bhag. 1,47. ॰युक्ता Çuk. in LA. (III) 35,17. शोकं कृत्वा Vet. ebend. 18,3. शोकं मे वर्धयसि MBh. 3,2330. द्वयोर्हि कुलयोः शोकमावहेयुः Spr. 5285. मम शोकविवर्धन MBh. 3,2423. राज्ञः (subj.) R. 1,3,12. मम (obj.) शोकेन संविग्ना MBh. 3,2777. R. 1,2,19. Varâh. Brh. S. 51,11. सुहृच्छोकविवर्धन *der Freunde Kummer* MBh. 3,2302. भर्तृशोकाभिपीडिता *Trauer um* 2490. 2499. 2668. R. 1,1,33. 2,24,29. 38,16. 62,5. 63,4. 6,94,6. Ragh. 12,97. Kathâs. 2, 43. 22,156. Pañkat. 103,2. am Ende eines adj. comp. f. आ Hariv. 1156. R. 5,28,18. उग्रशोका ad Megh. 112. आर्द्रशोका Kathâs. 21,113. Râga-Tar. 6,310. स॰ *bekümmert, traurig, betrübt* R. 2,34,18. 62,1. Rt. 6, 16. Spr. (II) 614. Hit. 77,1. सशोकम् adv. Vikr. 52,18. Kathâs. 5,107. der personificirte Çoka ist ein Sohn des Todes VP. 56. Mârk. P. 50,31. des Droṇa von der Abhimati Bhâg. P. 6,6,11. — ॰चिकित्सा Verz. d. B. H. 949 wohl fehlerhaft für शोथ॰. — Vgl. अ॰, अर्क॰, त्रि॰, निः॰, वि॰, वीत॰, शीर्ष॰, सहस्र॰.

शोककर m. *Semecarpus Anacardium Lin.* Ausn. 82. fehlerhaft für शोफकर; vgl. शोथकृत् u. s. w.

शोकत॑रि adj. *Schmerz überwindend* Çat. Br. 11,5,2,13.

शोकनाश adj. *Schmerz u. s. w. verscheuchend;* m. *Jonesia Asoka* (अशोक) Roxb. Râgan. im ÇKDr. Ausn. 100.

शोकमय (von शोक) adj. *voller Schmerz u. s. w.:* जीवलोक Kathâs. 17,54.

शोकवत् (wie eben) adj. *bekümmert, traurig, betrübt* MBh. 5,7007. दुःख॰ (von दुःख + शोक) R. 4,19,11.

शोकहारी f. = वनबर्बरिका Râgan. im ÇKDr. fehlerhaft für शोफहारिन्, wie u. d. l. W. geschrieben wird.

शोकारि (2. शोक + अरि) m. *Nauclea Cadamba* (कदम्ब) Roxb. (*ein Feind des Kummers* u. s. w.) Çabdak. im ÇKDr.

शो॑की f. = रात्रि Naigh. 1,7. Vgl. मोकी.

शोच in अशोच (ohne Zweifel eine falsche Form).

शोच॑न 1) nom. ag. von 1. शुच् P. 3,2,150. — 2) n. *Kummer, Gram, Trauer* H. 299. Halâj. 5,89. — शोचन H. an. 3,427 fehlerhaft für शोभन.

शोचनीय (von 1. शुच्) 1) n. impers. *zu trauern, zu klagen:* किं कर्म कृत्वा नहि शोचनीयम् Praçnottaramâlâ 20. — 2) adj. *zu beklagen, beklagenswerth* Ragh. 14,1. 15,43. Çâk. 83,23. Schol. zu 22. Râga-Tar. 4,357. davon nom. abstr. ॰ता f. Kumâras. 5,71. Râga-Tar. 1,283.

शोचयन्ती (partic. vom caus. von 1. शुच्) f. pl. *die Brennenden, Quälenden*, Bez. der Apsaras des Gandharva Kâma TBr. 3,4,7,3.

शोचि॑ (von 1. शुच्) f. = शोचिस् AV. 18,2,9. — Vgl. भद्र॰ und unter शुक्रशोचिस्.

शोचितव्य (wie eben) 1) n. = शोचनीय 1): न शोचितव्यं मनीषिणा Karaka 1,28. MBh. 15,1048. शोचितव्ये न शोचसि *wenn zum Klagen Veranlassung da ist* 12,8031. — 2) adj. = शोचनीय 2): नैवाहं शोचितव्यस्ते R. Gorr. 2,49,28. 68,29. 6,95,32. Pañkat. 118,6.

शोचि॑ष्केश (शोचिस् + केश) adj. *gluthhaarig* Agni RV. 1,45,6. 127, 2. 3,14,1. die Sonne 1,50,8. शिप्र Çat. Br. 1,4,2,9. m. *Feuer* AK. 1, 1,4,49. H. 1099.

शो॑चिष्ठ adj. superl. zu शुक्र RV. 5,24,4. 8,49,6.

शोचि॑ष्मत् (von शोचिस्) adj. *glühend, flammend:* Agni RV. 2,4,7.

शोचि॑स् (von 1. शुच्) Uṇâdis. 2,109. n. *Gluth, Flamme, Feuerschein* Naigh. 1,17. AK. 1,1,2,36. H. 99. Halâj. 1,38. शुक्रस्य शोचिषस्पते RV. 5,6,5. 1,12,12. 45,4. 127,1. प्र द्यावा शोचिः पृथिवी अरोचयत् 143,2. अयः पात्रं न शोचिषा 175,3. ऊर्ध्वा शोचींषि प्रस्थिता रजांसि 3,4,4. 7, 43,2. दूरात्सूर्यो न शोचिषा ततान 6,12,1. 4,7,10. 10,16,4. AV. 5,27,1. 17,1,16. VS. 17,11. der Ushas RV. 4,52,7. अङ्गे अङ्गे शोचिषा शिश्रि-

पाणम् AV. 1,12,2. 25,4. Çiva Hariv. 14879. so v. a. *Farbe:* शोणितशोण° Kâvjapr. (1866) 70,13 (vgl. शोणितशोणशोभा Spr. (II) 1073). *Glanz, Pracht, Schönheit:* ईषत्स्मितशोचिषा (°रोचिषा Burnouf) गिरा Bhâg. P. 2,9,18 (ed. Bomb.). 3,15,26. 5,2,13. adj. *glänzend, leuchtend:* ब्रह्मपथेन शोचिषा 2,2,24. — Vgl. अगृभीत°, अजिर°, ऊर्ध्व°, चित्र°, तिग्म°, दीर्घायु°, पावक°, मन्थि°, वृद्ध°, शुक्र°, श्रेष्ठ°, स्व°.

शोच्य (wie eben) 1) n. impers. *zu trauern, zu klagen:* तस्मादशोच्यं भवतां (subj.) मृतानां (obj.) वै (मृतार्थेन die neuere Ausg.) Hariv. 6062. — 2) adj. *zu beklagen, beklagenswerth* (bisweilen auch in verächtlicher Bedeutung) MBh. 9,2705. 14,1866. 15,846. R. 2,44,4. 60,21. 105,32. R. Gorr. 2,58,17. 3,79,20. Çâk. 58. Mâlav. 68,17. Spr. 5108. (II) 233. 1397. 1722. Kathâs. 30,31. 52,166. 62,192. Râga-Tar. 8,1468. Sâh. D. 230. Mârk. P. 22,30. Bhâg. P. 1,13,41. 17,6. 3,31,34. साधु° 8,11,9. शोच्यशोच्य 3,5,14. अ° 1,17,6. Kumâras. 6,79. Spr. (II) 722. fgg. Kathâs. 41,24. शोच्यता f. nom. abstr. 22,209. अशोच्यता Ragh. 8,27. अशोच्यत्व n. MBh. 4,523.

शोच्यक (von शोच्य) adj. *beklagenswerth, erbärmlich, elend* Çabdam. im ÇKDr.

शोटीर्य n. = शौटीर्य Çabdar. im ÇKDr.

शोठ adj. = अलस und मूर्ख Trik. 3,3,109. Med. ṭh. 9. = धूर्त, नीच und पापरत Çabdar. im ÇKDr.

शोढ (?), शोढाह्निदंश neben विशोढवह्नि Kathâs. 46,121.

शोण्, शोणति (वर्णगत्योः) Dhâtup. 13,13.

शोण 1) adj. (f. आ und ई P. 4,1,43. Vop. 4,17) *roth, hochroth* AK. 1,1,4,24. Trik. 3,3,140. H. 1395. an. 2,156. Med. ṇ. 31. fg. Halâj. 4, 48. Ross H. 1242. H. an. Med. Halâj. 2,282. ṚV. 1,6,2. 126,4. 3,35, 3. 5,33,9. 10,20,9. MBh. 3,15597. 4,1677. 1826. 6,751. R. 5,12,35. Kathâs. 37,162. 167. शोणो धावति Vedântas. (Allah.) No. 105. वृषन् ṚV. 9,97,13. यदिदं घृते कृते शोणमिवार्चिरुज्ज्वलति Kâṭh. 8,9. TS. 7, 3,18,1. Kumâras. 1,7. Varâh. Bṛh. S. 30,22. °राग Kathâs. 23,78. 109, 120. °शिरस् adj. (Vogel) Hariv. 1121. तालु 1145. मुख Sâh. D. 34,4. श्रोष्ठ Kathâs. 35,11. कर 105,2. रोषसुशोणदृष्टि Bhâg. P. 2,7,24. मणिमाला Khandom. 53. शोणित° Spr. (II) 1073. Kâvjapr. (1866) 70,13. Sâh. D. 146,5. सिन्दूर° Kathâs. 19,68. कुङ्कुम° Bhâg. P. 10,60,8. अम्लान AK. 2,4,2,54. °पद्म Gît. 3,5. °पद्मक Râgan. im ÇKDr. °सरोज Verz. d. Oxf. H. 141,*b*, No. 289, Z. 5. अंशोण AV. 19,60,1 wohl fehlerhaft für अशीर्ण. — 2) m. *a*) *Röthe* AK. 1,1,4,24. H. 1395. Bhâg. P. 1,11,2. — *b*) *Feuer* H. an. Med. — *c*) Bez. verschiedener Pflanzen: = श्योनाक diess. = श्योनाकप्रभेद und रक्तेक्षु Râgan. im ÇKDr. — *d*) N. pr. eines in Amarakaṇṭaka entspringenden und bei Pâṭaliputra in die Gaṅgâ sich ergiessenden Flusses AK. 1,2,3,33. Trik. H. 1090. H. an. Med. Halâj. 3,52. LIA. 1,82. MBh. 2,373. 796. 3,8150. 12910. 14233. Hariv. 9512. 12827. R. 1,33,20 (34,18 Gorr.). R. Gorr. 1,37,4. 4,40,20. Ragh. 7,33. Varâh. Bṛh. S. 5,65. 16,1. 9. Prâjaçkittend. 11,*b*,8. Mârk. P. 57, 21. Bhâg. P. 5,19,18. Verz. d. Oxf. H. 255,*a*,15. 339,*a*,30. fg. 40. °संगम 39,*b*,25. गङ्गाशोणम् P. 2,4,7, Schol. शोणा f. MBh. 6,337 (शोण VP. 183). — *e*) N. pr. eines Meeres Dhar. im ÇKDr. — *f*) N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. Çat. Br. 13,5,4,16. — 3) f. आ s. u. 2) *d*) am Ende. — 4) n. *a*) *Blut.* — *b*) *Mennig* Râgan. im ÇKDr. — Vgl. रुधि° und शौणायन.

शोणक m. = श्योनाक AK. 2,4,2,38. Trik. 2,4,16.

शोणकिण्टिका f. = रक्तसैरेय Râgan. im ÇKDr.

शोणकिण्टी f. N. zweier Pflanzen, = कण्टकिनी und कुरुवक Râgan. im ÇKDr.

शोणता (von शोण) f. *Röthe:* ययौ व्योमापि शोणताम् Kathâs. 47,91.

शोणपत्त्र m. = रक्तपुनर्नवा Râgan. im ÇKDr.

शोणपुष्पक m. *Bauhinia variegata Lin.* Râgan. im ÇKDr.

शोणपुष्पी f. = सिन्दूरपुष्पी Râgan. im ÇKDr.

शौणप्रस्थ m. v. l. für शोणप्रस्थ gaṇa मालादि zu P. 6,2,88.

शोणभद्र m. N. pr. eines Flusses LIA. 1,56, N. 4.

शोणमणि f. *Rubin* Sâh. D. 116,14.

शोणरत्न n. dass. AK. 2,9,93. H. 1064, Schol.

शोणवज्र n. *eine Art Stahl* ÇKDr. unter वज्र.

शोणह्वय adj. *rothe Rosse habend*, Beiw. Droṇa's MBh. 7,637. — Vgl. शोणाश्व.

शोणाक m. = श्योनाक Ratnam. 4. Varâh. Bṛh. S. 54,23.

शौणाप्रस्थ m. gaṇa मालादि zu P. 6,2,88. शोणप्रस्थ v. l.

शोणाम्बु (शोण + अ°) adj. *rothes Wasser habend;* m. Bez. einer der sieben Wolken am Ende der Welt Verz. d. Oxf. H. 347,*b*,33.

शोणाय् (von शोण), °यते *sich röthen:* शोणायमान Bhâg. P. 10,53,52. शोणायित *geröthet* 3,8,27 (शोनायित fehlerhaft Burnouf). 12,9,23.

शोणाश्मन् (शोण + अ°) m. *Rubin* Halâj. 2,20.

शोणाश्व (शोण + अश्व) 1) adj. *rothe Rosse habend*, Beiw. Droṇa's MBh. 4,1823; vgl. °वाह 1677 und शोणह्वय. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Râgâdhidheva Hariv. 2033.

शोणित (von शोण) n. 1) *Blut* AK. 2,6,2,15. 3,4,26,202. Trik. 2,6, 17. H. 621. Halâj. 3,10. Nir. 14,5. 6. Âçv. Çr. 3,11,5. Gṛhj. 4,8,27. Kâtj. Çr. 25,11,25. Gobh. 3,10,26. शोणितं यावतः पांसून्संगृह्णाति महीतले M. 11,207. 4,168. मांसशोणितलेपन 6,76. 8,287. Jâgn. 3,93. Suçr. 1,43,2. आर्तव 17. 45,1. °पारणा Ragh. 2,39. 3,54. Çâk. 154. Spr. (II) 5469. Varâh. Bṛh. S. 46,27. 69,28. Bhâg. P. 3,28,28 (शोनित fehlerhaft Burnouf). °शोण Spr. (II) 1073. Kâvjapr. (1866) 70,13. Sâh. D. 146,5. शोणितोक्षित MBh. 3,16862. R. 2,97,29. पांसुशोणितदिग्धाङ्ग 63,34. °परीताङ्ग 1,2,14. °वर्षिन् *von Blut triefend* Râga-Tar. 4,278. गात्राणि विसृजन्ति स्म शोणितम् MBh. 3,12129. विप्रस्योत्पाद्य शोणितम् M. 11, 208. शोणितोत्पादक 4,168. °ज्ञ Suçr. 1,46,7. °वर्धन 47,3. शोणितास्थापन *blutstillend* 2,8,8. °स्राव Verz. d. B. H. No. 958. Verz. d. Oxf. H. 315,*a*,4 v. u. रेतःशोणितयोरियं परिणतिर्यद्वर्ष्म Spr. (II) 5800. R. 2,108, 11. Varâh. Bṛh. S. 76,1. स्रोत Hariv. 8445. plur. 9349. R. 3,1,24. पूयशोणितैः M. 5,123. पूयशोणितम् 3,180. मांसशोणितम् gaṇa गवाश्वादि zu P. 2,4,11. Kathâs. 22,232 (°शोनित gedr.). am Ende eines adj. comp. (f. आ): उपरतशोणिता (ein menstruirendes Weib) Gobh. 2,5,6. MBh. 4, 2019. 7,3388. छिन्न° (कृष्णमृगः पक्षः) R. 2,56,23. संशुष्क° 3,26,8. पीतशोणिताः खड्गलताः Kathâs. 50,5. स° (कलङ्क) Varâh. Bṛh. S. 89,3. — 2) *Baumsaft, Harz* Suçr. 2,324,2. — Vgl. जीव°, वात°.

शोणितचन्दन n. *rother Sandel* Râgan. im ÇKDr.

शोणितत्व n. nom. abstr. zu शोणित 1) MBh. 14,571.

शोणितपित्त n. = रक्तपित्त Suçr. 2,238,19. davon °वत् adj. *mit dieser Krankheit behaftet* 472,8.

शोणितपुर n. N. pr. der *Stadt* des Asura Bâṇa Trik. 2,1,17. H. 977. Hariv. 3135. 9793. 9824. VP. 593. Bhâg. P. 10,62,23. umschrieben शोणिताख्यं पुरम् 4. पुरं °साह्वयम् Hariv. 9825; vgl. रुधिरे पुरे 9823.

शोणितमेहिन् adj. *Blut harnend* Suçr. 1,272,20. 2,78,9.

शोणितशर्करा f. = मधुशर्करा Ausw. 84.

शोणिताक्ष (शोणित + अक्ष *Auge*) m. N. pr. eines Râkshasa R. 5,12,15.

शोणितार्बुद (शोणित + अ°) n. *Blutbeule* (ein शूकदोष) Suçr. 1,298, 9. 299,12; vgl. 2,124,17.

शोणितार्शस् (शोणित + अ°) n. *Blutknoten*, eine Krankheit des Augenliedes, Wise 298. Suçr. 2,308,2; vgl. 309,19.

शोणितार्शिन् adj. *an Blutknoten leidend* Videhâdhipa bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,195.

शोणिताह्वय (शोणित + आ°) n. *Saffran* Ratnam. 134.

शोणितिन् s. वात°.

शोणितोत्पल n. (!) fehlerhaft für शोणितोपल ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut.

शोणितोद (शोणित + उद) m. N. pr. eines Jaksha MBh. 2,399.

शोणितोपल (शोणित + उ°) n. (!) *Rubin* Râǵan. bei Wilson; शोणोपल ÇKDr. nach ders. Aut.

शोणिमन् (von शोण) m. *Röthe:* अधर° Gît. 12,13. Naish. 22,53. Bhâg. P. 1,11,2.

शोणोपल (शोण + उ°) m. *Rubin* Râǵan. im ÇKDr.

शोण्ड und शोण्डी s. u. शौण्ड.

शोथ (von श्रू = श्वा) m. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,4. *Anschwellung, Aufgedunsenheit;* eine Klasse von Krankheiten Wise 241, wo die Arten nach Karaka aufgezählt werden. AK. 2,6,2,3. H. 468. Suçr. 1,50,10. 102,11. 304,4. 2,4,10. Verz. d. Oxf. H. 313,b,30. fgg. 314,a,2. fgg. 316, b,4. 357,a,No. 849. fg. °रोग Çârṅg. Saṃh. 1,7,47. am Gaumen 78. am Ende eines adj. comp. f. आ Vop. 4,17. — Vgl. शोफ (im Karaka oft v. l. für शोथ) und श्वयथु.

शोथक m. = शोथ Çabdar. im ÇKDr.

शोथकृत् adj. *Anschwellungen verursachend;* m. *Semecarpus Anacardium Lin.* (s. भल्लातक) Ratnam. 68. — Vgl. शोथह्रत्.

शोथघ्नी f. *Boerhavia procumbens Roxb.* (*Anschwellungen vertreibend*) AK. 2,4,5,14. Ratnam. 25. *Desmodium gangeticum* Râǵan. im ÇKDr.

शोथजित् m. *Boerhavia procumbens Roxb.* (*Anschwellungen vertreibend*) Trik. 2,4,31.

शोथह्रत् m. = शोथकृत् Ratnam. im ÇKDr.

शोध (von शुध्) m. *Reinigung* Vop. in Dhâtup. 22,70. — Vgl. दुः°.

शोधक nom. ag. 1) *reinigend, Reiniger* R. Gorr. 2,90,27. यशो ह्रदयशोधकम् Verz. d. Oxf. H. 252,b, No. 626. — 2) m. *Subtrahend* Colebr. Alg. 363. — 3) f. शोधिका *eine rothe Varietät von Panicum italicum* H. 1177. — 4) n. *eine best. Erdart* (कङ्कुष्ठ) Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मार्ग°.

शोधन 1) adj. *reinigend* (eig. und übertr.) Suçr. 1,31,14. 132,13. कल्क 19. 133,5. द्रव्य 6. 8. 10. गण्डूष Verz. d. Oxf. H. 304,b,41. इन्दुव्रतमकृत्स्नं कायशोधनम् Spr. (II) 1109. ऐन्दव M. 11,125. — 2) m. *Citronenbaum* Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. ई a) *Besen* AK. 2,2,18. H. 1015. — b) Bez. zweier Pflanzen: = ताम्रवल्ली und नीली Râǵan. im ÇKDr. — 4) n. a) *Mittel der Reinigung* Suçr. 2,8,19. अज्ञानभुक्तं तूत्तार्यं शोध्यं वाप्याशु शोधनैः M. 11,160. कर्ण° *Werkzeug zum Reinigen des Ohrs* Vâgbh. 1,25, 35. शोधनादिगणीय (अध्याय) Verz. d. Oxf. H. 304,b,15. — b) *das Reinigen, Reinigung, das Bereinigen* (eig. und übertr.) Dhâtup. 22,26. Nir. 4,16. Kâtj. Çr. 6,1,18. Suçr. 1,63,19. 2,5,2. 8,19. कर्तव्यमूर्ध्वं चाधश्च शोधनम् 25,7. 231,6. अधः° 345,4. कूपतीर्थानां मार्गाणां शिबिरस्य च Kâm. Nîtis. 19,6. भवन° 7,37. der Metalle u. s. w. Verz. d. B. H. No. 965. 969. 993. 1374. मांसादि° Verz. d. Oxf. H. 95,a,9. काय° Spr. (II) 2277. भुवः MBh. 1,2508. R. 2,77,5. आत्मनः Mârk. P. 35,35. चेतः° Spr. (II) 2329. *das Reinigen von einer Anklage* R. 7,95,6. *das Corrigiren, Verbessern* ÇKDr. — c) *das Reinigen* so v. a. *Entfernen:* कण्टकानाम् M. 1,115. 9,253. कण्टक° MBh. 12,2174. Kâm. Nîtis. 6 in der Unterschr. 13,47. 18,22. Spr. (II) 3712. विषाणाम् Verz. d. B. H. No. 969. — d) *das Subtrahiren* ÇKDr. — e) *das in's-Reine-Bringen, Untersuchung, Prüfung:* मित्रोदासीनरिपूणाम्, मण्डल° Kâm. Nîtis. 8,86. दुर्ग° Hit. 97,15. 112,9. न मासतिथिवारादिशोधनं सूर्यपर्वणि Mâlamâsat. im ÇKDr. लेख्य° ÇKDr. तत्त्वंपदार्थ° Vedântas. (Allah.) No. 94. — f) *faeces* Çabdak. im ÇKDr. — g) *Eisenvitriol* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. ऊर्ध्व°, धातु°, पाप°, मुख°, वक्त्र°, शक्ति°.

शोधनक (von शोधन) m. *ein Diener, der ein Haus rein und in Ordnung zu halten hat,* Mṛkkh. 136,1. fgg.

शोधनीबीज n. *der Same einer Croton-Art* (जयपाल) Râǵan. im ÇKDr.

शोधनीय (vom caus. von शुध् und von शोधन) 1) adj. a) *zu reinigen* Kull. zu M. 5,108. — b) *abzutragen, zu bezahlen* Kathâs. 53,141. — c) *zur Reinigung dienend:* रसक्रिया Suçr. 2,9,7. वस्ति 33,8. — 2) n. *Mittel zur Reinigung* Suçr. 2,241,45. 300,15.

शोधयितर् nom. ag. *Reiniger* H. an. 3,64.

शोधयितव्य adj. *zu reinigen* Saddh. P. 4,13,b (सो° gedr.).

शोधिका s. u. शोधक.

शोधिन् adj. *reinigend* Suçr. 2,240,17. — °शोधिनी Daçak. 77,16 fehlerhaft für °शोभिनी, wie die ed. Calc. liest. Vgl. मुख°, वक्त्र°.

शोध्य 1) adj. a) *zu reinigen* (eig. und in rituellem Sinne): मृत्तोयैः शुध्यते शोध्यम् M. 5,108. 9,283. 11,160. 226. Jâǵn. 3,32. *zu verbessern, zu corrigiren* Verz. d. Oxf. H. 171,a,11. — b) *wovon Etwas abzuziehen —, zu subtrahiren ist* Utpala zu Varâh. Bṛh. 7,8. — 2) n. *Blut* H. ç. 127 (सोध्य die Hdschr.). — Vgl. निः°.

शोनाय् und शोनित fehlerhaft für शोणाय् und शोणित.

शोपारीपाक m. *ein best. Decoct* Verz. d. Oxf. H. 319,b, No. 758. Vgl. beng. सुपारी *Areca Catechu* und शोफारि.

शोफ m. = शोथ, श्वयथु AK. 2,6,2,3. H. 468. Halâj. 2,447. *Geschwulst, Geschwür, Beule* Suçr. 1,45,17. 47,18. 51,7. त्वङ्मांसस्थायी दोषसंघातः शरीरैकदेशोत्थितः शोफ इत्युच्यते 61,5. 2,4,9. fgg. 132,19. fgg. शोफान्वित, अशोफयुत 312,13. 326,12. 345,1. Verz. d. B. H. No. 975. Verz. d. Oxf. H. 306,a,37. Kathâs. 63,186. am Ende eines adj. comp. f. आ Siddh. K. zu P. 4,1,54. स्थूलशोफता Suçr. 1,366,4. — Vgl. दन्त°.

शोफघ्नी f. Bez. *zweier Pflanzen:* = शालपर्णी und रक्तपुनर्नवा RÂGAN. im ÇKDR.

शोफनाशन m. *eine best. Pflanze,* = नील ebend.

शोफहारिन् m. desgl., = वनबर्बरिका RÂGAN. im ÇKDR. u. d. letzten Worte.

शोफहृत् m. = भल्लातक BHÂVAPR. im ÇKDR.

शोफारि (शोफ + अरि) m. *eine best. Pflanze,* = हस्तिकन्द DRAVJ. in NIGH. PR.

शोफिन् (von शोफ) adj. *mit einem Geschwür behaftet* SUÇR. 2,134,5.

शोभ (von 3. शुभ्) 1) m. *a)* Bez. einer Klasse von Göttern H. ç. 2. — *b)* N. pr. eines Mannes RÂGA-TAR. 7,266. — 2) f. आ *a) schmuckes Aussehen, Pracht, Schönheit, Anmuth* AK. 1,1,2,19. 3,4,24,158. 29,227. H. 1312. MED. bh. 9. HALÂJ. 2,410. 5,27. 74. TS. 3,3,2,2. शोभार्थम् MBH. 2,70. न शोभार्थाविमौ बाहू R. 2,23,31. चक्रे शोभां पराम् R. GORR. 2,5,10. MEGH. 53. 60. RAGH. 2,27. 16,59. ÇÂK. 18. Spr. (II) 1592. 3790. KATHÂS. 25,171. 34,15. 43,215. 46,175. RÂGA-TAR. 5,346. PANKAR. 1,1, 78 (शोभा vom Folgenden zu trennen). 2,6,23. BHATT. 2,14. शोभां न बिभर्ति von einem Argument so v. a. *sich übel ausnehmen* SARVADARÇANAS. 130,10. Am Ende eines adj. comp. (f. आ) R. 2,71,36. RAGH. 9,80. Spr. (II) 347. 4896. VARÂH. BRH. S. 24,17. KATHÂS. 24,72. RÂGA-TAR. 4,111. DAÇAK. 65,15. BHÂG. P. 3,15,49. शोभा unter den अयत्नजा अलंकाराः der Weiber H. 509. DAÇAR. 2,32. SÂH. D. 129. unter den सत्त्वजाः पौरुषा गुणाः DAÇAR. 2,9.10. SÂH. D. 89. fg. *elegante Redeweise* SÂH. D. 434. 437. शौर्य° so v. a. *glänzender —, ungewöhnlicher Heldenmuth* Comm. zu DAÇAR. 2, 10. दन्तता° (so ist zu lesen) ebend. सौभाग्य° Spr. (II) 5817. मुख° HIT. 115,17. प्रीति° ÇUK. in LA. (III) 35,10. — *b) Schein, Farbe* Spr. (II) 1073. VARÂH. BRH. S. 52,2. — *c) Wunsch* (इच्छा) MED. — *d) ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑, ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑–, –⏑–⏑⏑⏑–⏑–– COLEBR. Misc. Ess. 2,163 (XV,3). KHANDOM. 111. — *e) Gelbwurz* und = गोरोचना (*ein gelbes Pigment*) RÂGAN. im ÇKDR. — *f)* N. pr. einer Hirtin BRAHMAVAIV. P. im ÇKDR.

शोभकृत् (शोभ = शोभा + कृत्) 1) m. n. N. des 36ten (37ten) Jahres im 60jährigen Jupitercyclus VARÂH. BRH. S. 8,41. Verz. d. Oxf. H. 332, *a*, 2. — 2) *marking-nut plant* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON fehlerhaft für शोथकृत्.

शोभजात m. N. pr. eines Fürsten TÂRAN. 262.

शोभन (von 3. शुभ्) gaṇa नन्द्यादि zu P. 3,1,134 (parox. संज्ञायाम्). 1) adj. (f. आ) *a) schmuck, schön, prächtig* AK. 3,2,1. H. 1444. an. 3,427. MED. n. 144. HALÂJ. 5,16. वासस् ÇAT. BR. 3,3,2,3. KÂTJ. ÇR. 7,7,3. Jüngling, Jungfrau ÇAT. BR. 13,4,2,7. 8. ÂÇV. ÇR. 10,7,3. 4. Spr. (II) 4542. शोभने voc. f. MBH. 1,5971. 3,2157. R. 2,52,81. 95,12. 3,51,16. KUMÂRAS. 4, 44. BHÂG. P. 4,3,16. Kühe ÂÇV. GRHJ. 2,10,8. NIR. 9,29. तीर्थानि MBH. 1,7839. गुहा R. 3,76,34. 4,44,38. KATHÂS. 15,124. WEBER, KRSHNAG. 270. 277. BHÂG. P. 9,2,27. PANKAT. 216,8. परम° MBH. 3,2218. 2798. 4,262. R. 1,34,24. 3,79,30. सु° KATHÂS. 24,31. WEBER, KRSHNAG. 269. PANKAR. 1,6,17. सर्वाङ्ग° *an allen Gliedern* KAUÇ. 106 (f. ई nur hier). R. 1, 9,7. 5,38,8. श्वेतचामर° *prächtig —, schön durch* PANKAR. 1,11,14. राकाशशिशोभना यामिनी Spr. (II) 5468. सव्रीडस्मितशोभना BHÂG. P. 4,25,25. 1, 15,18. — *b)* überh. *vorzüglich, ausgezeichnet, vortrefflich, den Erwartungen und Wünschen entsprechend:* स्तुति NIR. 2,24. त्वयोदितं शोभनमेव BHÂG. P. 4,3,16. ब्रुवाणो बह्वशोभनम् 6,17,10. अन्नपानं सुशोभनम् MBH. 4,438. अश्नाति शोभनम् Spr. (II) 3693. कुम्भकाराः R. 2,83,12 (90,12 GORR.). R. GORR. 2,90,18. 20. भिषज् AV. PRÂT. 4,46, Comm. ज्ञाति MBH. 13,429 भूति Spr. (II) 3279. तत्र मौनं हि शोभनम् 4531. कल्पना ÇAṄK. zu BRH. ÂR. UP. S. 250. प्रज्ञा BHÂG. P. 4,30,10. नृजन्माखिलजन्मशोभनम् *vorzüglicher als* 5,13,21. तेन सार्धमविच्छेद्स्थानं परमशोभनम् PANKAR. 1,1,21. शोभनम् als Ausruf neben साधु MÂRK. P. 116,67. धान्यार्घ VARÂH. BRH. S. 5,30. वृष्टि 9,30. 24,23. 29,11. फल 47,1 (अ°). Jahr 8,36. 40. गुणप्रभावशीलेन चारित्रेण च *ausgezeichnet durch* MBH. 13,1392. स्वर्गे दिव्यस्पर्शनशोभने Spr. (II) 3255. समिति° (so ist zu schreiben) *ausgezeichnet im Kampfe* R. 4,18,12. आहव° (°शोभिन् MBH. 3,15788) DRAUP. 9,12. तदपि न शोभनं विभाति *schlecht, unrichtig, falsch* SARVADARÇANAS. 166, 5. (यदि) संतापयसि मां भूयः संतप्तां तन्न शोभनम् *nicht edel* R. 5,31,34. — *c) Gutes versprechend, faustus, boni ominis* NRS. TÂP. UP. in Ind. St. 9, 94. fg. RÂGA-TAR. 3,427 (Gegens. भीम). VARÂH. BRH. S. 46,93. 51,4. लग्न KATHÂS. 36,53. 51,180. ग्रह MÂRK. P. 123,4. स्वप्न (अ°) SUÇR. 1,111,14. — 2) m. *a)* Bez. Agni's beim Çuṅgâkarman GRHJAS. 1,3. — *b)* N. eines Joga (विष्कम्भादि ÇKDR.) H. an. MED. KOSHTHIPRADÎPA im ÇKDR. — *c) ein Planet* DHAR. im ÇKDR. — 3) f. आ *a) Gelbwurz* und = गोरोचना (*ein gelbes Pigment*) RÂGAN. im ÇKDR. — *b)* N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBH. 9,2624. — 3) n. *a) Heilbringendes, Heil, Wohlfahrt, Glück:* अत्र किं शोभनं यस्त्वं सहसैन्यो विनङ्क्ष्यसि R. 3,45,17. MÂRK. P. 58,57 (Gegens. भय). आप्नोति शोभनम् BHÂG. P. 4,20,11. 33. PANKAT. 126,21. न शोभनमापतितम् 143,23. 155,21. दुःखितानां सपत्नीनां न करिष्यति शोभनम् *wird ihnen nichts Gutes thun* R. 2,31,13. न शोभनं कृतं मया। यत्तस्य विश्वासं गत्वाभिप्रायो निवेदितः *nichts Erspriessliches* PANKAT. 22,9. कुर्वतामपि पापानि नैव कार्यमशोभनम् *man soll kein Leid anthun* Spr. (II) 5869. अशोभनं यो ऽहम् u. s. w. *es ist ein Unglück, dass ich* u. s. w. R. 2,39,33. — *b) moralisch Gutes:* शोभनान्याचरन् Spr. (II) 261. त्यक्तता भवता पत्नीं न शोभनमनुष्ठितम् MÂRK. P. 71,11. अमीषां किमकारि शोभनम् BHÂG. P. 5,19,21. अ° *etwas Böses* R. 2,38,8. — *c)* कश्यपस्य शोभनम् N. eines Sâman Ind. St. 3,213,*a*. — *d) Lotusblüthe* ÇABDAK. im ÇKDR. — Vgl. कर्ण°, वन°, शौभनेय.

शोभनक (von शोभन) m. = शोभाञ्जन ÇABDAK. im ÇKDR.

शोभनवती (wie eben) f. N. pr. einer Stadt WILSON, Sel. Works 2, 6.

शोभयितर् (vom caus. von 3. शुभ्) nom. ag. *Ausschmücker:* तनू° NIR. 6,19.

शोभव्यूह (?) m. N. pr. eines Gelehrten TÂRAN. 219.

शोभाकर 1) adj. *Schmuck verleihend:* ओंकारश्च मुखे ऽतिशोभाकरो ऽभवत् MBH. 8,1500. — 2) m. N. pr. eines Autors Notices of Skt Mss. 7.

शोभाकाटि (°कोटि?) Verz. d. Oxf. H. 90,*a*,10.

शोभाञ्जन (*Schönheitssalbe*) m. *Moringa pterygosperma Gaertn.* (das Oel aus dem Samen der Behennuss wird zu Salben benutzt, weil es nicht ranzig wird) AINSLIE 1,175. AK. 2,4,2,11. TRIK. 2,4,10. H. 1134. RATNAM. 275. MBH. 13,4364. °कषाय SUÇR. 2,89,12. 325,14. 472,1. °क 54,17.

शोभावती (von शोभा) f. 1) *ein best. Metrum, 4 Mal:* ——◡—◡◡◡— ◡◡—◡—— Colebr. Misc. Ess. 2,161 (IX, 4). — 2) N. pr. einer Stadt Kathâs. 78,5. 80,4. 97,4. 104,17. Verz. d. Oxf. H. 152,*b*,25.

शोभासिंह m. N. pr. eines Fürsten Kshitiç. 45,5.

शोभिन् (von 3. शुभ् und शोभा) adj. 1) *schmuck, schön, prächtig:* मध्येनातीव शोभिना MBh. 3,1825. केशबन्ध 4,190. am Ende eines comp. *a) prangend —, sich schön ausnehmend —, sich auszeichnend in, an:* गल° (कौस्तुभ) Weber, Krshnag. 303. आहव° MBh. 3,15788. 4,1123. समर° (इषु) 7,5401. पादपा वनशोभिनः Hariv. 3842. — *b) prangend —, geschmückt mit:* चयाट्टालक° MBh. 3,11699. वनशोभिनः (°शोभिताः die neuere Ausg.) पर्वताः Hariv. 9650. विद्याभिजन° MBh. 1,2743. R. 2, 73,19. 83,26. 5,10,7. 42,13. Megh. 58. Ragh. 3,52. 6,10. 8,12. 9,16. 11,12. 15,26. Vikr. 137. Spr. 2921. Kathâs. 4,7. 34,254. 43,13. 116, 82. Râǵa-Tar. 1,253. 2,27. 117. 4,69. 5,358. 384. Daçak. 77,16 (mit der ed. Calc. शोभिनी st. °शोधिनी zu lesen). Weber, Krshnag. 283. Brahma-P. in LA. (III) 55,2. Bhâg. P. 3,15,20. Verz. d. Oxf. H. 57,*b*,8. 121,*a*, No.212. — 2) am Ende eines adj. comp. statt des einfachen शोभा *Pracht, Schönheit:* चतुरस्र° = °शोभ Kumâras. 1,32. 37. 2,29.

शोभिष्ठ adj. superl. zu शुभ्र RV. 7,56,6. 8,3,21.

शोम् s. u. शंम् 1).

शोली f. = वनहरिद्रा Râǵan. im ÇKDr.

1. शोष (von 1. शुष्) 1) m. *a) das Austrocknen, Eintrocknen, Verdorren, Trockenheit* H. an. 2,574. Med. sh. 29. Suçr. 1,118,8. 119,16. 165, 21. 192,21. जलधाराश्च ताः शोषं जग्मुः MBh. 1,8249. Hariv. 9732. R. Gorr. 2,15,29. Spr. (II) 914. हृद्° Kumâras. 4,39. Varâh. Brh. S. 46, 47. 97,5. Pańkat. 51,5. 76,11. 159,15. पादपः शोषमागतः MBh. 13,268. Varâh. Brh. S. 19,8. 55,14. मुखं चास्यागमच्छोषम् R. 2,36,10. (यस्य) पिबतश्च जलं शोषः (so v. a. मुखशोषः) Mârk. P. 43,13. Râǵa-Tar. 5,110. शोषाधायी शिरीषस्य 6,291. भुवः शोषे Varâh. Brh. S. 55,9. *das Vertrocknen* (eines Leichnams) Brh. 25 (23),13. तेन रोगेण राजासौ स्नायुशोषो ऽस्य वर्तते Kathâs. 29,137. — *b) Schwindsucht* AK. 2,6,2,2. H. 463. H. an. Med. Halâj. 2,447. Karaka in Verz. d. Oxf. H. 24. संशोषणाद्रसादीनां शोष इत्यभिधीयते Suçr. 2,445,5. 446,7. 9. 447,2. Varâh. Brh. 25 (23),3. personificirt als böser Dämon Varâh. Brh. S. 53,45. 63. — 2) adj. *trocken machend, ausdörrend:* कर्णकषाय° (so v. a. *entfernend*) Bhâg. P. 2,6,45. आत्म° 10,54,49. — Vgl. तालु°, दुः°, मुख°.

2. शोष m. VS. 2,32 nach Mahîdh. so v. a. ग्रीष्म; vielmehr so v. a. शुष 2) *b*), wie Gobh. 4,3,18 statt dessen steht, und शुष्म TS. 3,2,5,5.

3. शोष Verz. d. Oxf. H. 234,*b*,30 wohl fehlerhaft für दोष; vgl. 27.

शोषक adj. *versiegen machend* so v. a. *vernichtend:* मद° Bhâg. P. 6, 18,25. — Vgl. तृण°.

शोषण 1) adj. (f. ई) *trocknend, ausdörrend* Nir. 2,24. Suçr. 1,31,15. 156,15. 2,421,2. अस्त्र R. Gorr. 1,30,14 (29,16 Schol.). 57,7 (56,8 Schol.). पत्त्राणां शोषणेन मरुता Çâk. 58. लोक° Ragh. 12,29. समुद्रजल° MBh. 1, 1396. गात्र° (दुःख) 12,900. हृदय° (आधि) 1,4704. R. Gorr. 2,77,23. *versiegen machend* so v. a. *entfernend, verscheuchend:* अखिलताप° Bhâg. P. 1,11,10. अशेषदोषामय° Verz. d. Oxf. H. 234,*b*,27. — 2) m. *a)* N. eines Agni Hariv. 10465. — *b)* N. eines der 5 Pfeile des Liebesgottes Trik. 1,1,40. Verz. d. Oxf. H. 184,*b*, No. 419. 190,*b*,39. Vet. in LA. (III) 5, 19. Schol. zu Gît. 8,1. — *c)* = श्योनाक Bhâvapr. im ÇKDr. — 3) n. *a)* intrans. *das Eintrocknen, Verdorren* H. an. 2,574. Med. sh. 29. Dhâtup. 23,10. 26,74. महार्णवानाम् Maitrjup. 1,4. कासार° LA. (III) 91,22. von Bäumen Varâh. Brh. S. 46,28. — *b)* trans. *das Trocknen, Trockenmachen, Dörren, Ausdörren* H. 394. Tattvas. 15. Suçr. 1,152,8. अगस्त्येन विना को ऽद्य शक्तो ऽन्यो ऽर्णवशोषणे MBh. 3,8773. Pańkat. 82, 8. 9. Verz. d. Oxf. H. 78,*a*, No. 133. Bhâg. P. 3,26,40. मांसस्य R. 2,96, 38 (105,37 Gorr.). शरीरस्य Spr. (II) 5545. *das Abtrocknen* Pańkar. 3, 9,13. — *c) trockener Ingwer* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. शरीर°.

शोषणीय adj. *was trocken gemacht werden muss:* अवचूर्णितानि भानोर्मरीचिभिः शोषणीयानि Varâh. Brh. S. 77,33.

शोषयितर् nom. ag. vom caus. von 1. शुष् Nir. 5,16.

शोषसंभव n. *die Wurzel des langen Pfeffers* Râǵan. im ÇKDr.

शोषापहा (शोष + अ°) f. *eine best. Pflanze,* = जीवनक Râǵan. im ÇKDr.

शोषिन् 1) adj. *a) eintrocknend* d. i. *hinsiechend, schwindsüchtig:* शोक° Suçr. 2,446,12. जरा° 14. 1,45,10. कफ° 76,9. 86,19. 111,2. 175,15. 202,16. 2,404,1. Varâh. Brh. 23 (21),8. — *b) austrocknend, ausdörrend:* किं नो मांसेन शुष्केण परिक्लिष्टेन शोषिणा MBh. 9,1707. अति° (मैथुन) Suçr. 2,551,20. हृच्छरीरमनः° (दुःख) R. Gorr. 2,76,28. हृदयकुसुम° Uttarar. ed. Cowell 53,16 (fälschlich °शोधिन् die ältere Ausg.). — 2) f. शोषिणी Bez. einer der 5 Dhâraṇâ (s. u. धारणा 3) *c*)), *die austrocknende, die des Aethers* Verz. d. Oxf. H. 237,*a*,7.

शोष्य adj. अ° *nicht trocknend, unversieglich* Bhag. 2,24. Varâh. Brh. S. 46,47. 54,14. 75. 97,5. — R. 2,91,20 fehlerhaft für चोष्य, wie die ed. Bomb. hat.

शौम् a particle of reproach or contempt Wilson nach Çabdârthak.

शौक (von शुक) n. 1) *Papageienschwarm* gaṇa खण्डिकादि zu P. 4, 2,45. AK. 2,5,43. H. 1415. an. 2,21. Med. k. 38. — 2) *quidam coeundi modus* H. an. Med. — *sorrowfulness* (dies ist शोक) Wilson ohne Angabe einer Aut.

शौकि m. patron.; pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,19.

शौकेय m. patron. von शुका gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

शौक्त (von शुक्ति) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,240,*b*. Pańkav. Br. 12,5,15. Lâṭj. 6,12,1.

शौक्तिक adj. von शुक्त 1) *a*) Karaka 2,2.

शौक्तिकेय (von शुक्ति) n. *Perle* Halâj. 3,42. Râǵan. im ÇKDr.

शौक्तेय (wie eben) n. dass. Râǵan. im ÇKDr.

शौक्र (von शुक्र) adj. (f. ई) *zum Planeten Venus in Beziehung stehend* Varâh. Brh. 8,17. 18,8. 12. 24,7.

शौक्रायण m. patron. von शुक्र; pl. Saṁsk. K. 184,*b*,3.

शौक्रि adj. (चतुर्थ्यर्थेषु) von शुक्र gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80.

शौक्रेय m. patron. von शुक्र gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. pl. N. eines kriegerischen Stammes P. 5,3,117. Davon शौक्रेय m. *ein Fürst der* Çaukreja ebend. शौक्रेयी *eine Fürstin der Ç.* 4,1,178, Schol.

शौक्र्य n. nom. abstr. von शुक्र gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123.

शौल्क (von शुल्क) 1) adj. *zu Reinen in Beziehung stehend:* जन्मन्

eine Geburt von reinen Eltern Bhâg. P. 4,31,10. — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,240,*b*. fehlerhaft für शौक्ल.

शौक्तिकेय m. *ein best. Gift* AK. 1,2,1,11. wohl nur fehlerhaft für शौल्किकेय.

शौक्ल्य (von शुक्ल) n. *Weisse* P. 5,1,123. Varâh. Bṛh. S. 72,2. वरमा शौक्ल्यं केशादौ AK. 2,6,1,41. शुक्लापटस्य Nilak. 66. *heller Schein:* des Mondes Varâh. Bṛh. S. 4,3. 4. Golâdhj. Çṛṅgonnativ. 4. fgg. अ° P. 5, 1,119, Vârtt. 9, Schol.

शौङ्ग m. patron. von शुङ्ग (भरद्वाज) P. 4,1,117. Âçv. Çr. 12,13,2. Devabhûti Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53.

शौङ्गायनि m. patron. von शौङ्ग Ind. St. 4,372.

शौङ्गि m. patron. von शुङ्ग P. 4,1,117, Schol. gaṇa गर्गादि zu P. 4,2,138.

शौङ्गीपुत्र m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,9,4,31.

शाङ्गीय adj. von शौङ्गि gaṇa गर्गादि zu P. 4,2,138.

शौङ्ग्य m. ein N. Garuḍa's Daçak. 93,6.

शौङ्ग्य m. patron. von शुङ्ग Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,29. 56, 26 (शौङ्ग्य die Hdschr.). 59,37.

शौच (von शुचि) 1) m. patron.: Âhneja Taitt. Âr. 2,12. — 2) n. nom. abstr. P. 5,1,131, Schol. *Reinheit*, *Reinigung* (Trik. 3,3,244), *Lauterkeit* (eig. und uneig.) H. 82. शौचं द्विविधं बाह्यमाभ्यन्तरं च Comm. zu Jogas. 2,32. तान्नायःकांस्यरैत्यानाम् M. 5,114. 118. 6,53. Spr. 3029. शारीर M. 5,110. 139. अकृत्वा पादयोः शौचम् MBh. 3,2256. शौचं प्रचक्रतुः (जलेन) R. 3,12,2. Jâǵn. 1,17. काके शौचं केन दृष्टं श्रुतं वा Spr. (II) 1618. अपार्थं कुञ्जरशौचवत् *unnütz wie das Baden eines Elephanten* Bhâg. P. 6,1,10. 7,15,26. हुताश° *Reinigung durch Feuer* Spr. (II) 5497. *Reinheit* in rituellem Sinne Âçv. Çr. 1,1,10. 12,2. M. 1,113. 2,61. 69. 3, 126. 192. 235. 4,148. 175. 5,94. 97 u. s. w. सोमः शौचं ददौ स्त्रीणाम् Jâǵn. 1,71. Varâh. Bṛh. S. 74,7. अमीमांस्यानि शौचानि स्त्रीषु बालातुरेषु च Tithjâdit. bei Weber, Kṛshṇaǵ. 268. शौचाचाराः Jâǵn. 1,15. Spr. (II) 382. °शालिन् Râǵa-Tar. 6,69. वाक्शौचं कर्मशौचं च यच्च शौचं जलात्मकम्। त्रिभिः शौचैरुपेतो यः स स्वर्गी नात्र संशयः॥ MBh. 3,13431. सर्वेषामेव शौचानामर्थशौचं परं स्मृतम् Spr. 5206. वाचा°, मनसः शौचम् 4980. आत्म° Bhâg. P. 3,23,2. *Lauterkeit der Gesinnung*, *Reinheit im Handel und Wandel*, insbes. *Ehrlichkeit in Geldsachen* Bhag. 13,7. MBh. 3,2148. 2462. 13,310. R. 2,44,8. Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,13. Spr. 2992. 3302. (II) 3167. Suçr. 1,6,9. 126,18. 192,4. Varâh. Bṛh. S. 15,5. 10. 18. 16, 23. 26. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): कृत° eig. und in rituellem Sinne M. 4,93. 7,145. MBh. 3,3003. R. 2,77,1. अपरिज्ञातशौचायां भूमौ MBh. 1,6370. — Vgl. अ° (*Unehrlichkeit* Spr. (II) 328), अर्थ° (auch Kâm. Nitis. 5,16), पश्चाच्छौच, पाद° (Jâǵn. 1,209), प्रेत°.

शौचक n. = शौच 2): अ° *Verunreinigung* MBh. 12,3656.

शौचल (!) n. = शौच Hit. ed. Müller I,194 (nach Benfey).

शौचद्रथ (von शुचद्रथ) m. patron. des Sunîtha ṚV. 5,79,2.

शौचवत् (von शौच) adj. *rein* (eig. und übertr.) Jâǵn. 3,137. MBh. 13,5347.

शौचादिरेय m. patron. Nidânas. 3,4.

शौचिकर्णिक adj. (चतुर्थर्षिषु) von शुचिकर्ण gaṇa कुमुदादि 2. zu P. 4,2,80.

शौचिन् (von शौच) adj.: अ° *unrein* Kull. zu M. 5,84.

शौचिवृक्ष m. pl. pl. zum sg. शौचिवृक्षि Nidânas. 3,2.4.

शौचिवृक्षि m. patron. von शुचिवृक्ष P. 4,1,81. Nidânas. 2,12. 3,6. 7. 5,4. 6. 6,8. °वृक्ष्यी f. P. 4,1,81.

शौचिवृक्ष्यी f. zu शौचिवृक्षि P. 4,1,81.

शौचेय (von शुचि oder शौच) m. 1) *Wäscher* Çabdar. im ÇKDr. — 2) patron. TS. 7,1,10,2. Çat. Br. 11,5,3,1.8.

शौचोदक (शौच + उदक) n. *Reinigungswasser* Jâǵn. 3,6 (wohl न शौ° zu lesen).

शौट्, शौटति (गर्वे) Dhâtup. 9,1. — Vgl. शौड्.

शौटीर Uṇâdis. 4,30. 1) adj. gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124. *a) männlich*, *stolz*, *Selbstgefühl besitzend* MBh. (nach der Lesart der ed. Bomb.) 5,5609. 12,3168. 3605. R. Gorr. 2,20,7. वृत्त° *der stolz sein kann auf* 93,3. विक्रम° MBh. 3,15175 (nach der Lesart der ed. Bomb.). अ° *unmännlich:* वाक्य R. Gorr. 2,20,7. शौटीर = वीर Uǵǵval. — *b) freigebig* Uǵǵval. — 2) n. wohl nur fehlerhaft für शौटीर्य *Männlichkeit*, *Stolz*, *Selbstgefühl* R. 3,48,4. 4,11,8. — Vgl. शौण्डीर.

शौटीरता f. in युद्ध° (nom. abstr. von युद्धशौटीर) so v. a. *Kampfwuth* R. 3,33,39.

शौटीर्य (von शौटीर) n. nom. abstr. gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124. *Männlichkeit*, *Stolz*, *Selbstgefühl;* = शौर्य H. 739, v. l. = वीर्य Çabdar. im ÇKDr. MBh. 1,511. 9,3121. °मानिन् 3582. R. 3,59,8. Hariv. 10211. 11246 (an beiden Stellen शौण्डीर्य die neuere Ausg.). R. 5,71,6. वृत्त° *Stolz auf*, *ein Selbstgefühl in Bezug auf* 24,12. अ° MBh. 12,3605 nach der Lesart der ed. Bomb.

शौड्, शौडति = शौट् Vop. in Dhâtup. 9,1.

शौड N. pr. eines Landes Râǵa-Tar. 6,300 (zu lesen °शौण्डीरसंश्रयः).

शौणायन m. patron. von शोण gaṇa नडादि zu P. 4,1,99.

शौणेय m. patron. Râǵa-Tar. 8,2890.

शौण्ड (von शुण्डा) 1) adj. *a) dem Brannntwein ergeben*, *Trunkenbold;* = मत्त, क्षीब AK. 3,1,23. H. 436. an. 2,128. Med. ḍ. 26. MBh. 3,14720 (= पराभिभवसमर्थ Nilak.). शौण्डेर्यथा पीतरसश्च कुम्भः 15671 (= शुण्डया विदितैर्गजैः Nilak.). Mârk. P. 32,25. Hierher wohl शौण्डभक्त = शौण्डानां विषयो देशः gaṇa ऐषुकार्यादि zu P. 4,2,54. — *b) mit Leidenschaft an Etwas hängend;* mit dem im loc. gedachten Begriffe componirt P. 2,1,40. अन्न° Schol. 6,2,2, Schol. *auf Etwas versessen:* युद्ध° MBh. 2,2675 (= दृप्त Nilak.). 3,10255. Hariv. 7535. 13164. R. Gorr. 2, 125,14. रण° 5,82,19. MBh. 3,15899. आहव° 7,65. — *c) geschickt* —, *erfahren in Etwas:* क्रतुक्रियाकाण्ड° Verz. d. Oxf. H. 120,*a*,39. Bhâg. P. 10,61,4. 11,6,18. = विख्यात H. an. Med. (hier विख्याते zu lesen). — 2) m. *Hahn* H. ç. 190 (शौण्ड die Hdschr.). — 3) f. आ fehlerhaft für शुण्डा *Branntwein;* am Ende eines adj. comp.: गतशौण्डा पानभूमिः R. Gorr. 2,125,11. — 4) f. ई *langer Pfeffer* AK. 2,4,3,15. H. an. (शौण्डी st. शौ° zu lesen). Med. *Piper Chaba* (चवि) *W. Hunt.* H. an. Viçva im ÇKDr. — Vgl. दान° (Râǵa-Tar. 6,87), पान° (Kathâs. 105,58. Bhaṭṭ. 8,31), महाशौण्डी.

शौण्डक s. मद° und तृणशौण्डिका.

शौण्डता f. nom. abstr. zu शौण्ड 1) *b*): प्रज्ञापीडन° Râǵa-Tar. 4,624.

शौण्डर्य n. = शौटीर्य Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. शौण्डीर्य.

शौण्डायन (von शुण्डा) m. pl. N. pr. eines Kriegerstammes gaṇa कु-

Mâlatîm. 128,5. महानकानिश्च्युनितः स्नेहः Suçr. 2,31,17. — caus. mit trans. Bed.: निश्चोत्य निश्चोत्य (नरणतामापाद्य Comm.) Kâçikh. 31,7 in Gott. gel. Anzz. 1860, S. 742.

— प्र 1) intrans. hervortriefen, — träufeln Mâlatîm. 24,3. — 2) trans. träufeln, fliessen lassen: रक्तम् Bhatt. 14,79. — Vgl. प्रश्चोतन.

2. श्चुत् = 1. श्चुत् adj. am Ende eines comp. träufelnd (trans.): तुषारजलश्च्युत् Kir. 5,9. लोचनेनामृतश्च्युता Kathâs. 101,304. गिरा प्रेममधुश्च्युना 103,64. Ueber die Schreibung श्च्युत् s. u. 1. श्चुत्. — Vgl. घृत°, मधु°.

श्चोत m. nom. act. von 1. श्चुत् AK. 3,3,10 (श्च्योत geschr.).

श्च्युत् s. u. 1. und 2. श्चुत्; श्च्योत s. u. श्चोत.

श्नथ्, श्नथति Naigh. 2,19 (वधकर्मन्). Dhâtup. 19,37 (हिंसार्थ). श्नथिहि, श्नथत्, श्नथिष्टम्, श्नथिष्टन; durchstossen, durchbohren: अमित्रान् R̥V. 1,63,5. वृत्रम् 6,60,1. पुरः 7,99,5.

— caus. श्नथयति, शिश्नथत्, अशिश्नत् R̥V. 7,28,3. partic. श्नथितैः; dass.: अनाभुवः R̥V. 1,51,9. 7,82,6. त्रिः स्म माह्नः श्नथयो वैतसेन 10,95, 5. असत्य चिच्छिश्नथत्पूर्व्याणि 2,20,5. 6,4,3. अहमत्कं कवये शिश्नथं हथैः 10,49,3. अवनद्धं श्नथितमप्स्वन्तः hineingestossen 1,116,24. In R̥V. 8,24,25 ist ein acc. शुष्णम् oder वृत्रम् zu ergänzen. Statt श्नथपत्त 88,6 ist, wie der Sinn zeigt und Sâj. erklärt, श्नथयत्त zu lesen.

— अप zurückstossen: अप श्वानं श्नथिष्टन R̥V. 9,101,1.

— अभि durchbohren: अभिश्नथः (infin.) R̥V. 10,138,5.

— नि niederstossen: अमित्रान् R̥V. 7,25,2. — caus. dass.: पर्ष्वासु R̥V. 5,6,10. 39,10. 4,30,10.

— परिनि dass.: मृगं परि प्रदक्षिणाद्विश्वायवे नि शिश्नथः R̥V. 10,22, 14. Vgl. शिश्नथ.

श्नथन (von श्नथ्) adj. durchbohrend R̥V. 2,21,4.

श्नथितृ (wie eben) nom. ag. Durchbohrer: वज्र R̥V. 1,57,2. अहं शुष्णस्य श्नथिता वधर्यमम् 10,49,3.

श्नप्त n. nach Mahîdh. Mundwinkel VS. 5,21. श्नप्त TS. 1,2,13,3.

श्नाभ. °श्नौष्टीये n. du. N. zweier Sâman Ind. St. 3,240,b. — Vgl. श्नौष्ट.

श्नुष्टि 1) f. etwa Häufchen oder sonst ein Maass (für Reis u. s. w.) Kâṭh. 12,7. 31,1. — 2) m. N. pr. eines Âṅgirasa Pañkav. Br. 13,11,22.

श्नौष्ट (von श्नुष्टि) n. N. eines Sâman Pañkav. Br. 13,11,21. श्नौष्ट Ind. St. 3,241,b.

श्नप्त s. श्नप्त.

श्मन् n. angeblich = शरीर Nir. 3,5. श्मश्रु लोम श्मनि श्रितम् ebend. und 5,12. = मुख (gleichfalls wegen श्मश्रु) Bhar. zu AK. 2,6,2,50 nach ÇKDr.

श्मशा f. etwa Graben (mit Aufwurf), Wasserrinne; Deich Naigh. 4,2. Nir. 5,12. अवं श्मशा रुधद्वाः R̥V. 10,105,1. Zur Ableitung von श्मशान wird Çat. Br. 13,8,1,1 gesagt, dass श्मशाः die Esser unter den Vätern (Manen) bezeichne.

श्मशान Nir. 3,5 (= श्मशयन). gaṇa पृषोदरादि zu P. 6,3,109. n. Siddh. K. 249,a,8. 9. 1) (aufgedämmter Raum) Leichenstätte (sowohl für das Verbrennen der Leiche als zum Begräbniss der Gebeine; auch als Richtstatte benutzt) AK. 2,8,2,87. Trik. 2,8,61. H. 989. Halâj. 3,16. कूप, श्म° AV. 5,31,8. 10,1,18. TS. 5,2,8,5. Çat. Br. 4,5,2,15. 13,8, 1,1. 5. 7. 17. Kâtj. Çr. 21,4,25. 25,8,2. Âçv. Gr̥hj. 4,5,5. 4,1,12. 15. Gobhila 2,4,2. Kauç. 37. 46. 77. 84. 86. 141. निषेकादिश्मशानान्त M. 2, 16. 4,116. 9,318. 10,39. 50. MBh. 3,15686. 5,5171. Suçr. 1,134,18. 367,1. Spr. (II) 1221. 2052. Varâh. Br̥h. S. 45,9. 51,4. 53,120. 79,3. 86, 78. Kathâs. 18,104. 139. 38,63. Bhâg. P. 3,14,24. 32,20. 8,7,33. Vet. in LA. (III) 13,17. पारेश्मशानम् Mâlatîm. 79,19. °करण n. Shaḍv. Br. 2, 10. Çat. Br. 13,8,1. 7. 9. °चित् ein श्म° schichtend TS. 5,2,8,5. wie ein श्म° geschichtet 4,11,3. Kâṭh. 21,4. — 2) = पितृमेध Schol. zu Kâtj. Çr. 25,8,7. विवाहश्मशानयोः Pâr. Gr̥hj. 1,8 (9). — 3) = ब्रह्मरन्ध्र Verz. d. Oxf. H. 235,a,19. — Vgl. महा° (eine grosse Leichenstätte Vet. in LA. (III) 3,10), श्माशानिक.

श्मशानकालिका f. eine Form der Durgâ Verz. d. Oxf. H. 98,a,14.

श्मशानकाली f. desgl. ebend. 94,a,1. 96,a,11. fg.

श्मशाननिलय adj. auf Leichenstätten hausend: Çiva Çiv.

श्मशानपति m. wohl N. pr. eines Zauberers Târan. 319.

श्मशानपाल m. Hüter einer Leichenstätte Kathâs. 18,107.

श्मशानभैरवी f. eine Form der Dûrga Verz. d. Oxf. H. 94,a,10.

श्मशानवासिन् adj. auf Leichenstätten wohnend: चाण्डाल Çuddhit. im ÇKDr. Beiw. Çiva's Baṭukabhairavastotra ebend. °वासिनी ein N. der Kâlî Kâlikâçatanâmastotra im ÇKDr.

श्मशानवेताल m. N. pr. eines Spielers Kathâs. 74,179.

श्मशानवेश्मन् adj. auf Leichenstätten hausend; m. ein N. Çiva's H. 196.

श्मशानालयवासिन् adj. dass.: Çiva Çiv. °वासिनी ein N. der Kâlî Tantrasâra im ÇKDr.

श्मश्रु Uṇâdis. 5,28. n. Siddh. K. 248,b. 11. sg. und pl. Bart, bes. Schnurrbart AK. 2,6,2,50. 3,4,18,118. H. 583. Halâj. 2,369. Indra ist bärtig R̥V. 2,11,17. 8,33,6. 10,23,1. इन्द्रः श्मश्रूणि हरिताभि प्रुष्णुते 4. 26,7. वप्तेव श्मश्रु वपसि प्र भूम 142,4. AV. 5,19,14. 6,68,2. VS. 19, 92. 20,5. an Thieren 25,1. Çat. Br. 11,4,1,6. 12,9,1,6. केशश्मश्रु 2,5, 2,48. 3,1,2,1. Kâtj. Çr. 2,1,9. Ait. Br. 7,13. Âçv. Gr̥hj. 1,18,3. 4. M. 5,141. 6,6. Suçr. 1,324,21. Ragh. 15,52. श्मश्रूणि रोहन्तु Bhâg. P. 4,6, 51. प्ररूढ Pañkat. 182,10. श्मश्रूद्बोध Spr. 5419. कचश्मश्रुनखाप्रवृद्धि H. 63. अस्फुटिताग्रं स्निग्धं श्मश्रु शुभं मृदु च संनतं चैव । रक्तैः परुषैश्चौराः श्मश्रुभिरल्पैश्च विज्ञेयाः ॥ Varâh. Br̥h. S. 68,57. बभ्रूणि MBh. 1,4278. रक्त° 5929. हिरण्य° Khând. Up. 1,6,6. तप्तताम्र Bhâg. P. 6,9,13. (तस्य) श्मश्रूणि लुलुञ्चे 4,5,19. बस्त° 7,5. कॢप्तकेशनख° adj. M. 4,35. 6,52. स° adj. f. H. 531. — Vgl. दीर्घ°, निः°, हरि°.

श्मश्रुकर m. Bartscheerer Varâh. Br̥h. 14,4.

श्मश्रुकर्मन् n. das Scheeren des Bartes Mârk. P. 34,75.

श्मश्रुजात adj. = जातश्मश्रु dem der Bart gewachsen ist gaṇa आहिताग्न्यादि zu P. 2,2,37.

श्मश्रुण (von श्मश्रु) adj. bärtig: ein Bock TS. 2,1,1,5. 5,5,1,2. Kâṭh. 24,7. — Vgl. श्मश्रुल.

श्मश्रुधर 1) adj. einen Bart tragend, bärtig Bhâg. P. 9,8,6. — 2) m. pl. N. pr. einer Völkerschaft Varâh. Br̥h. S. 14,9. — Vgl. श्मश्रुधारिन्.

श्मश्रुधारिन् 1) adj. einen Bart tragend, bärtig MBh. 4,145. — 2) m. pl. N. pr. einer Völkerschaft Mârk. P. 58,17. — Vgl. श्मश्रुधर.

श्मश्रुमुखी f. ein bärtiges Weib Çabdar. im ÇKDr.

श्मश्रुल (von श्मश्रु) adj. = श्मश्रुण bärtig Uǵǵval. zu Uṇâdis. 5,28.

M. 11,105. MBH. 12,6226. RAGH. 4,63. MÂRK. P. 8,81 (श्मश्रल gedr.). 48,19. KÂÇIKH. 33,37. MATSJA-P. 128,73 (die beiden letzten Stellen nach AUFRECHT). ein Bock BHÂG. P. 9,19,5.

श्मश्रुवर्धक m. *Bartscheerer* R. GORR. 2,32,21. 6,112,16.

श्मश्रुशेखर m. *Kokusnussbaum* DHANV. in NIGH. PR.

श्मश्रुय् (von श्मश्रु), °यते *einem Barte gleichen* WILSON.

श्मसि nach SÂJ. = उश्मसि (von वश्) RV. 2,31,6.

श्माशानिक adj. = श्मशाने ऽधीते P. 4,4,71, Schol. *Leichenstätten besuchend* BURNOUF, Intr. 309.

श्मील्, श्मीलति = स्मील्, मील्, क्ष्मील् DHÂTUP. 15,11 (निमेषणे).

श्या, श्यायति NIR. 4,3. med. DHÂTUP. 22,67 (गतौ). *gefrieren —, gerinnen machen:* स यदेतमोर्वलिसं श्यायति तेनो हैतो (शैशिरो) तपश्च तपस्यश्च ÇAT. BR. 4,3,1,19. pass.: हिमो यच्च शीयते TBR. 3,12,2,2.3. यदस्य शीयत तद्धतं हिरण्यमभवत् TS. 1,5,1,1. partic. शीन *geronnen* P. 6,1,24. 8,2,47. यवागू, घृत, मेदस्, वसा Schol. VOP. 26,90. fg. श्यान *trocken geworden:* सरितः °पुलिनाः Spr. (II) 4657. — Vgl. शीत und शीन.

— अभि, partic. °श्यान und °शीन *geronnen* P. 6,1,26. VOP. 26,93. °श्यान und °शीत *abgekühlt, kühl:* वायु, जल KÂÇ. zu P. 6,1,26.

— समभि, partic. °श्यान KÂÇ. zu P. 6,1,26.

— अव, partic. °श्यान und °शीन *geronnen* P. 6,1,26. VOP. 26,93. °श्यान und °शीत *abgekühlt, kühl:* वायु, जल KÂÇ. zu P. 6,1,26. — Vgl. अवश्याय.

— समव, partic. °श्यान KÂÇ. zu P. 6,1,26.

— आ med. *trocken werden:* यावन्नाश्यायते वेदिरभिषेकजलाप्लुता RAGH. 17,37. partic. आश्यान *ausgetrocknet, eingetrocknet:* पथश्चाश्यानकर्दमान् 4,24. °कालेय KUMÂRAS. 7,9.

— प्र, partic. °शीत *fest gefroren:* यद्वै शीतस्य प्रशीतं तद्धिमस्य जरायु ÇAT. BR. 9,1,2,26.

— प्रति, partic. mit Contraction P. 6,1,25. °शीत Schol. °शीन KÂÇ. zu 8,2,47. VOP. 26,92. — Vgl. प्रतिश्याय, welches auch vom *Gerinnen des Schleimes* erklärt werden könnte.

— सम्, partic. °श्यान *zusammengeschrumpft* (= संकुचित): वृश्चिकः शीतात् VOP. 26,91. P. 6,1,24, Schol.

— अभिसम्, partic. °श्यान und °शीन KÂÇ. zu P. 6,1,26.

— अवसम्, partic. °श्यान und °शीन KÂÇ. zu P. 6,1,26.

श्यापर्ण m. (nach gaṇa बिदादि zu P. 4,1,104 patron. eines anders betonten श्यापर्ण) N. pr. eines Mannes ÇAT. BR. 6,2,1,39. 9,5,2,1. 10,4,1,10. KÂTH. in Ind. St. 3,471. plur. श्यापर्णाः gaṇa गोपवनादि zu P. 2,4,67. AIT. BR. 7,27. वि° und स° *mit —, ohne Çj.* ebend. und 34.

श्यापर्णीय adj. *zu den Çj. gehörig* AIT. BR. 7,27.

श्यापर्णेय (von श्यापर्ण) m. patron.: कपिश्यापर्णेयाः, पैलश्यापर्णेयाः gaṇa कार्तकौजपादि zu P. 6,2,37.

श्यामीय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,264 (viele Varianten des Namens).

श्याम UṆÂDIS. 1,144. 1) adj. (f. आ) *schwarz, schwarzgrau, schwarzblau, schwarzgrün;* = कृष्ण, नील u. s. w. AK. 1,1,4,23. 3,4,22,145. H. 1397. an. 2,338. MED. m. 31. fg. HALÂJ. 4,49. VIÇVA bei UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. = हरित् AK. 3,4,22,145. H. an. MED. VIÇVA a. a. O. Jama's Hund AV. 8,1,9. TS. 5,7,19,1. ÇÂṄKH. BR. 2,9. PÂR. GṚHJ. 1,16. — TS. 7,3,18,1. TBR. 1,3,4,4. NIR. 4,3. ṚV. PRÂT. 17,9. ÇAT. BR. 5,1,2,9. 2,5,8. पुत्र 14,9,4,15. श्याम इव पाप्मा KÂTH. 13,6. अयस् *Eisen* AV. 11, 3,7. अनु च्छ्य श्यामेन त्वचम् 9,5,4. श्यामाच्छबलं (als nom. abstr.) प्रपद्ये KHÂND. UP. 8,13. — Ind. St. 8,277. 10,318. MEGH. 58. VARÂH. BṚH. S. 3,29. 8,17. 33,16. 34,23. 47,23. 80,7. LAGHUǴ. 2,18. KATHÂS. 22,182. RÂǴA-TAR. 4,1. Erde SUÇR. 1,135,5. Kuh 371,17. Pferd BHÂG. P. 1,16, 12. श्यामो लोहिताक्षो दण्डः M. 7,25. अभिनवमदलेखाश्यामगण्डस्थलानां वारणानाम् Spr. (II) 227. स्तन MEGH. 18. विलीनपङ्कवश्याममुखौ स्तनौ KATHÂS. 22,5. स्तनावाश्यामचूचुकौ 34,32. श्यामया चूचुकत्विषा 120,45. उरस् BHÂG. P. 3,15,39. °कर्ण (हय) 9,15,6. °श्रोणि 4,24,51. अञ्जनभृङ्ग° VARÂH. BṚH. S. 64,2. वपुस् einer Wolke MEGH. 15. नीलाम्बुद° MBH. 1,5911. प्रावृड्जलधर° 5928. मेघ° R. 2,83,8. PAṄḰAR. 1,5,3. दिवस इवार्धश्यामः (इवाभ्रश्यामः v. l.) ÇÂK. 60. उदधिश्यामसीमा धरित्री 48. स्निग्धश्यामा दण्डकारण्यभागाः UTTARAR. 32,6 (42,8). वनभूमयः श्यामास्तमालद्रुमैः GÎT. 1,1. फलपरिणतिश्यामजम्बूवनान्ताः MEGH. 24. कुरवकं श्यामं द्वयोर्भागयोः VIKR. 26. अतसीकुसुम° VARÂH. BṚH. S. 58,32. दूर्वाकाण्ड° 5,58. BHAṬṬ. 5,18. दूर्वा° VARÂH. BṚH. 2,4. इन्दीवर° MBH. 3, 1721. HARIV. 7081. R. 2,88,14. R. GORR. 2,1,41. VARÂH. BṚH. S. 24,18. BHÂG. P. 3,26,28. नीलोत्पलदल° R. 4,29,9. पलाश° KATHÂS. 21,11. शाद्वल° P. 6,2,2, Schol. ÇIÇ. 4,44. कोमलश्यामशष्प SUÇR. 1,22,18. मरकत° BHÂG. P. 8,6,3. 16,35. Für schön gilt bei Männern und Frauen die durch श्याम bezeichnete Hautfarbe: रूपमतुलं °सुन्दरम् PAṄḰAR. 1, 1,3. 5,3. अयं श्यामो महाबाहुः सिंहस्कन्धो महाद्युतिः MBH. 1,5943. 3,2450. 7,2243. 5089. R. 2,34,1. 3,42,33. WEBER, RÂMAT. UP. 294. BHÂG. P. 1,12,8. 19,28. 4,7,20. दासीसहस्रं श्यामानाम् MBH. 3,12711. 1,5949. 3,2664. 2754. R. 2,61,4. 3,79,20. 42. MEGH. 80. ÇIÇ. 8,36. Spr. (II) 6542. fg. KATHÂS. 45,334. RÂǴA-TAR. 3,413. ḰAURAP. 40. MÂRK. P. 21, 18. PAṄḰAR. 1,4,48. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12, Einschiebung nach Çl. 48. श्यामा = यौवनमध्यस्था UTPALA bei MALLIN. zu ÇIÇ. 8,36. = अप्रसूतस्त्री H. an. MED. VIÇVA a. a. O. शीते सुखोष्णसर्वाङ्गी ग्रीष्मे या सुखशीतला। तप्तकाञ्चनवर्णाभा सा स्त्री श्यामेति कथ्यते॥ Citat beim Schol. 2. zu BHAṬṬ. 5,18. 8,100; vgl. Spr. (II) 1850. घनश्याम BHÂG. P. 6,4,37. श्यामावदात 2,9,11. 3,4,7. 8,18,2. R. 5,14,23. श्यामारुणा VARÂH. BṚH. S. 11,24. In VARÂH. BṚH. S. häufig श्याव als v. l. — 2) m. a) *ein schwarzer Stier* TS. 1,8,8,1. 2,1,4,3. ÂÇV. ÇR. 9,4,6. — b) *der indische Kuckuck* H. an. MED. — c) Bez. verschiedener Pflanzen: = वृद्धदारक H. an. MED. VIÇVA a. a. O. = दमनक und गन्धतृण ÇKDR. angeblich nach VIÇVA; = धुस्तूर, पीलु, श्यामाक RÂǴAN. im ÇKDR. — d) *Wolke* H. an. MED. VIÇVA bei UǴǴVAL. — e) N. pr. α) eines Mannes gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. gaṇa शुभ्रादि zu 123. eines Sohnes des Çûra und Bruders des Vasudeva HARIV. 1927. 1943. 5085. VP. 437. eines neueren Fürsten Verz. d. Cambr. H. 8,1 v. u. — β) pl. einer Schule Ind. St. 3,258. — γ) eines Berges MBH. 6,419. — δ) einer für heilig erachteten Ficus indica H. an. MED. VIÇVA a. a. O. R. 2,55,7. 22. RAGH. 13,53. UTTARAR. 11,8 (15,11). — 3) f. आ a) *ein best. Vogel* RÂǴAN. im ÇKDR. VARÂH. BṚH. S. 86,37. 88,1. 5. 14. °रुत Verz. d. B. H. No. 896. PAṄḰAT. 157,4. = कोकिला TRIK. 3,3,303. = पिक (vgl. 2) b)

Viçva a. a. O. — *b)* Bez. verschiedener Pflanzen: = गुन्द्रा, प्रियङ्गु (die in H. an. und bei Viçva unterschieden werden) AK. 2,4,2,35. Trik. H. 1149. H. an. Med. Halâj. 2,38. Viçva; = सारिवा AK. 2,4,3,30. 3,4,22,145. H. an. Med. = पालिन्धी AK. 2,4,3,27. = त्रिवृत्, वागुञ्जी (वागुजि) und नीली H. an. Med. (कृष्णत्रिवृत्तिका) und Viçva; = कृष्णा H. an. Viçva; = सोमलता H. an. = श्यामलता Viçva; = गुडूची, कस्तूरी, वटपत्त्री, वन्दा, नीलपुनर्नवा, पिप्पली, हरिद्रा, नीलदूर्वा, तुलसी, कृष्णसारिवा, शिंशपा und पद्मबीज Râǵan. im ÇKDr. — R. 4,29,12. Suçr. 1,59,11, 139,18. 144,16. 162,8. 2,102,11. 110,12. 374,15. °मूल 122,5. 135,1. Megh. 102. Spr. (II) 6044. Varâh. Bṛh. S. 54,87. 55,22. 85,6. — *c) Nacht* AK. 3,4,22,145. Trik. 1,1,104. H. 142. H. an. Med. Halâj. 1,108. Viçva. Kâvjapr. (II) 180,1. — *d)* N. pr. einer Frau: श्यामाया आश्रमः MBh. 13,1716. einer Tochter Meru's Bhâg. P. 5,2,22. eine Form der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,78. 184. Verz. d. Oxf. H. 93,*b*,29. fg. 94,*a*,44. fg. *b*,26. 96,*a*,8. 101,*a*,12. °रहस्य 104,*a*,27. 108,*b*, No. 169. Wilson, Sel. Works 1,250. 254. fgg. 262. °कल्पलता Notices of Skt Mss. 144. °कवच 217. °नित्यपूजापद्धति 179. °प्रदीप 175. °रत्न 213. °स्तोत्र 237. 269. श्यामार्चनचन्द्रिका 116. — N. pr. einer Göttin, die die Befehle des 6ten Arhant's ausführt, H. 44. N. pr. der Mutter des 13ten Arhant's 40. einer Fürstin Hall in der Einl. zu Vâsavad. 52. — *e)* N. pr. eines Flusses Mârk. P. 59,15. ein N. der Jamunâ Med. — 4) n. *a) Pfeffer.* — *b) Seesalz* H. an. Med. Viçva. — Vgl. प्रियङ्गु°, मणि°, महा°, रक्त° (auch Varâh. Bṛh. S. 69,27), श्यामायन, श्यामेय.

श्यामक 1) adj. *dunkelfarbig* Varâh. Bṛh. S. 61,8. — 2) m. *a) Panicum frumentaceum* (eine cultivirte Hirse) H. 1176. Halâj. 2,429. Vgl. श्यामाक. — *b)* N. pr. eines Mannes gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. eines Sohnes des Çûra und Bruders von Vasudeva Bhâg. P. 9,24,28. 41. Davon patron. श्यैमक gaṇa विदादि zu P. 4,1,104; pl. श्यैमकाः gaṇa गोपवनादि zu 2,4,67. N. pr. einer Völkerschaft Mârk. P. 58,47. — 2) f. श्यामिका *Schwärze* Kumâras. 5,21. so v. a. *Unreinheit*: हेम्नः संलक्ष्यते ह्यग्नौ विशुद्धिः श्यामिकापि वा Ragh. 1,10. Vgl. वदन°. — 3) n. = रोहिषतृण Râǵan. im ÇKDr.

श्यामकण्ठ adj. *schwarzhälsig;* m. *Pfau* Halâj. 2,86. Nach ÇKDr. und Wilson auch = नीलकण्ठ.

श्यामकन्दा f. *eine best. Pflanze,* = अतिविषा Râǵan. im ÇKDr. Aush. 48.

श्यामकाण्डा f. *eine Art* Dûrvâ-Gras (गण्डदूर्वा) Râǵan. im ÇKDr.

श्यामग्रन्थि f. dass. ebend.

श्यामचटक m. *eine Art Sperling,* = शैशिर Râǵan. im ÇKDr. unter d. letzten W.

श्यामजित् m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 1174.

श्यामता (von श्याम) f. *das Schwarzsein, Schwärze, dunkle Farbe:* मुखं श्यामतां समुपागतम् MBh. 3,10996. जिह्वा श्यामतां यदा (दृति) Mârk. P. 43,26. Kâd. (ed. Calc. 1862) 11,1.

श्यामत्व (wie eben) n. dass. MBh. 6,420. R. 6,82,31.

श्यामपत्त्र m. *Xanthochymus pictorius Roxb.* (तमाल) Çabdak. im ÇKDr.

श्यामफेन adj. *schwarzen Schaum habend;* davon nom. abstr. °ता f. Kâm. Nîtis. 7,18.

श्यामलँ (von श्याम) gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. 1) adj. (f. आ) *dunkelfarbig* AK. 1,1,4,23. H. 1397. an. 3,686. Med. l. 136. Halâj. 4,49. Sâh. D. 16,5. अम्बर Kathâs. 94,9. निस्त्रिंश (व्योम von श्या° zu trennen) 26,232. 86,123. श्यामलाग्रपयोधरा 124,197. भूमि Bhâg. P. 8,2,4. °मृदुलकलेवर Gît. 11,26. Hariv. 14708. 15838. Kathâs. 48,82. Râǵa-Tar. 4,329 (श्यामला von रक्त° zu trennen oder श्यामलरक्त° zu lesen). Bhâg. P. 8,8,32. Pańkar. 1,3,29. अभिनवमेघ° Mâlatîm. 145,10. वनराजि° Râǵa-Tar. 4,150. कृष्णागरु° Daçak. 190,2 v. u. इन्दीवरश्रेणी° Gît. 1,46. नीलोत्पलपलाश° Daçak. 77,15. दूर्वालता° Kathâs. 45,333. प्रियङ्गु° 47,109. असितकुवलय° Kâd. (ed. Calc. 1862) 32,6 v. u. कलाय° Pańkar. 3,7,36. अरुण° 35. — 2) m. *a) eine Bienenart* Çabdârthak. bei Wilson. — *b)* Bez. verschiedener Pflanzen: = पिप्पल H. an. Med. = अर्जुन (*eine Grasart*) Schol. zu Pańkav. Br. 9,5,7. = पूतीक Schol. zu Kâtj. Çr. 25,12,19. — *c)* N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 41. 51. — 3) f. आ *a)* Bez. verschiedener Pflanzen: = अश्वगन्धा, कटभी, जम्बू, कस्तूरी Râǵan. im ÇKDr. — *b) eine Form der* Durgâ Çabdârthak. bei Wilson. — *c)* N. pr. eines Frauenzimmers (aus dem Tibetischen zurückübersetzt) Schiefner, Lebensb. 275 (45). — Vgl. राजश्यामलोपासक.

श्यामलक (von श्यामल) 1) m. N. pr. eines Mannes Pańkat. ed. Bomb. Buch IV, S. 20,12.15. — 2) श्यामलिका f. *die Indigopflanze* Râǵan. im ÇKDr.

1. श्यामलता f. nom. abstr. von श्यामल.

2. श्यामलता (श्याम + ल°) f. *eine best. Pflanze,* = सारिवा Çabdar. im ÇKDr. Çâk. Ch. 62,5. — Vgl. श्यामालता.

श्यामलत्व (von श्यामल) n. *Schwärze, eine dunkle Farbe:* तमाल° Sarvadarçanas. 110,16. fg.

श्यामलदेवी f. N. pr. einer *Fürstin* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 21.

श्यामलित (von श्यामल) adj. *dunkel gefärbt, verdunkelt:* खड्गप्रभाश्यामलितांसपीठाः Hariv. 13165. धूमान्धकारश्यामलितदृश् Prab. 108, 10. Kâd. (ed. Calc. 1862) 11,9.

श्यामलिमन् (wie eben) m. *Schwärze* Kâvjapr. (II) 180,1.

श्यामलीकर् (श्यामल + 1. कर्) *dunkel färben:* धूमेन °कृता Kathâs. 73,196. Prab. 21,12.

श्यामलेक्षु (श्यामल + इक्षु) m. *eine Art Zuckerrohr* (कृष्णेक्षु) Râǵan. im ÇKDr.

श्यामवर्ण adj. *dunkelfarbig;* davon nom. abstr. °त्व n.: मुखस्य Kâm. Nîtis. 7,25.

श्यामशबलव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Schol. zu Hâla 188.

श्यामसार m. = कृष्णखदिर Aush. 82.

श्यामाक 1) m. *a) Panicum frumentaceum* (eine cultivirte Hirse) AK. 2,4,5,31. H. 1176. Halâj. 2,429. parox. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,15 und die Texte, proparox. Çânt. 2,23. 3,18. — VS. 18,12. TS. 2,3,2,6. Çat. Br. 10,6,3,2. 12,7,1,9. Kâtj. Çr. 19,1,20. Schol. zu 15,4,8. 172,19. 349,10. Çâṅkh. Çr. 12,16,5. Âçv. Çr. 2,9,1. श्यामाक und °तण्डुल Khând. Up. 3,14,3. MBh. 14,1269. R. Gorr. 2,28,21. Suçr. 1,53,1. 73,6. 79,20. 197,6. 2,45,13. Gṛhjas. 1,88. Çâk. 89. एका भूरुभयोरैक्यमुभयोर्दलकाण्डयोः। शालिश्यामाकयोर्भेदः फलेन परिचीयते॥ Spr. (II) 1405. Mârk. P. 32,9. 49,71. श्यामाकेष्टि Çâṅkh. Çr. 3,12,1. — *b)* N. pr. eines

Mannes gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. Davon patron. श्यै॑माक ebend. pl. श्यै॑माकाः gaṇa गोपवनादि zu P. 2,4,67. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,28. — 2) oxyt. adj. (f. ई) von श्यमाक 1) a) gaṇa तालादि zu P. 4,3,152. चरु TS. 1,8,1,2. 2,3,2,6. Kâtj. Çr. 4,6,16. 15,4,8. Lâtj. 8,2,9. भोजन MBh. 3,6038. अन्न 12,9814. 13,4338. — Vgl. राज°.

श्यामाङ्ग (श्याम + अङ्ग) m. *der Planet Mercur* Trik. 1,1,93. H. 117.

श्यामाक्षी f. = नीलाक्षी Râgan. im ÇKDr.

श्यामाय् (von श्याम), °यते *eine dunkle Farbe annehmen:* वनानि Ragh. 2,17. Prab. 79,16. श्यामायते न युष्मासु यः (उपदेशः) काञ्चनमिवाग्निषु Mâlav. 30. Kâd. (ed. Calc. 1862) 9,7. 10,2 v. u. 17,4. श्यामायित (दिवस) Sâh. D. 346,10.

श्यै॑मायन (von श्याम) m. patron. gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. ein Sohn Viçvâmitra's MBh. 13,254.

श्यामायनि m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55,a,11.

श्यामायनि॑न् m. pl. N. einer nach einem Schüler Vaiçampâjana's benannten Schule P. 4,3,104, Schol. Anupada 2,12. 3,5.

श्यामायनीय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,258.

श्यामालता f. wohl = श्यामलता Varâh. Bṛh. S. 29,13.

श्यामित (von श्याम) adj. *dunkel gefärbt:* मदस्रुतिश्यामितगण्डलेखाः Kir. 16,2.

श्यामीकर् (श्याम + 1. कर्), करोति *dunkel färben* R. 4,29,9. Ragh. 9,56.

श्यामीभू (श्याम + 1. भू), °भवति *dunkelfarbig werden* Kir. 5,37.

श्यामेय॑ m. patron. von श्याम gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

श्याव 1) adj. oxyt. *schwarzbraun, braun* AK. 1,1,4,25. H. 1396. Halâj. 4,50. Ross des Jama AV. 5,5,8. श्यावाः सवितुः Naigh. 1,15. श्यावाः शितिपादः RV. 1,35,5. 100,16. श्यावा रथं वहतो रोहिता वा *Braune oder Füchse* 2,10,2. 8,46,23. गृध AV. 7,95,1. श्याव इव क्लोष वर्षिष्यन्भवति Kâṭh. 11,10. 22,8. Kâtj. Çr. 22,5,10. कृष्णाभावे श्यावः Lâṭj. 3, 1,6. आज्य Shaḍv. Br. 1,7. हरितः श्यावः, कृष्णः श्यावः *gelbbraun, dunkelbraun* TBr. 2,3,8,1. RV. Prât. 17,10. MBh. 3,16809. Suçr. 1,45,3. 96,20. 114,14. 116,12. Varâh. Bṛh. S. 4,29. 5,56. 11,32. 39. 61,4. 67, 9. 79,25. 94,6. श्यावाल 68,67. श्यावलोलितणा 70,19. Daçak. 73,5. — 2) m. a) *eine Krankheit des äusseren Ohrs* Suçr. 1,59,3. 12. — b) parox. N. pr. eines Schützlings der Açvin RV. 1,117,24. 10,65,2. — Nach Sâj. stünde RV. 5,61,9 श्यावै॑ für श्यावाश्व N. pr. Zweifelhaft ist 8,19, 37. — 3) f. ई parox. a) *eine schwarze Stute* RV. 8,46,22. — b) *die Dunkle* so v. a. *Nacht* Naigh. 1,7. RV. 1,71,1. 3,55,11. Vâlakh. 7,5.

श्यै॑वक (von श्याव) m. N. pr. eines Mannes RV. 8,3,12. 4,2.

श्यावता (wie eben) f. *das Braunsein* Suçr. 1,305,11. Çârṅg. Saṁh. 1, 7,70 (शावता gedr.).

श्यावतैल m. *der Mangobaum* Çabdârthak. bei Wilson.

श्यावद् s. u. श्यावदत्.

श्यावै॑दत् adj. *braunzähnig* P. 5,4,144. AV. 7,65,3. 11,9,17. TS. 2, 5,1,7. TBr. 3,2,8,12. Kâṭh. 31,7 (dazu vgl. Âpast. 2,12,22, wo übrigens die Form श्यावद् in den Text aufgenommen ist). MBh. 12,1210 (°दन्नपि mit der ed. Bomb. zu lesen).

श्यावदन्त adj. dass. P. 5,4,144. Mârk. P. 31,27. Ind. St. 3,476.

श्यावदन्तक adj. dass. M. 3,153. Jâgñ. 1,222. 3,209. Suçr. 1,305,11. 304,18. Çârṅg. Saṁh. 1,7,75.

श्यावदन्तता f. nom. abstr. von श्यावदन्त M. 11,49. Suçr. 2,402,9.

श्यावनाय gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90. m. N. pr. eines Mannes gaṇa कुर्वादि zu 4,1,151.

श्यावनायी॑य adj. (चतुर्थ्यर्थेषु) von श्यावनाय gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90.

श्यावनाय्य॑ m. patron. von श्यावनाय gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151.

श्यावपुत्र m. N. pr. eines Mannes ebend.

श्यावपुत्र्य॑ m. patron. von श्यावपुत्र ebend.

श्यावरथ m. N. pr. eines Mannes ebend.

श्यावरथ्य॑ m. patron. von श्यावरथ ebend.

श्यै॑वल m. patron. von श्यावलि gaṇa विदादि zu P. 4,1,104.

श्यावलि m. N. pr. eines Mannes ebend.

श्याववर्त्मन् n. *eine best. Krankheit des Augenliedes* Suçr. 2,309,7. Çârṅg. Saṁh. 1,7,87.

श्यावाश्व (श्याव + अश्व) 1) adj. parox. *braune Rosse habend:* रथ Çâṅkh. Çr. 14,33,16. Taitt. Âr. 1,11,2. AV. 11,2,18. — 2) m. parox. N. pr. eines Mannes, Liedverfassers von RV. 5,52—61. Âtreja RV. 5,52,1. 81,5. 8,35,19. AV. 4,29,4. 18,3,15. Âçv. Çr. 12,14,1. Pañkav. Br. 8,5,11. Çâṅkh. Çr. 16,11,8. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,2 v. u. Verz. d. Oxf. H. 53,a,19. fg. °स्तुत RV. 5,61,5. श्यावाश्वस्य प्रकृतिः N. eines Sâman Ind. St. 3,240,b. — 2) n. a) *die Geschichte von* Çj. Çâṅkh. Çr. 16,11,7. — b) N. verschiedener Sâman Pañkav. Br. 8,5,10. Ind. St. 3,240,b.

श्यावाश्वि (von श्यावाश्व) m. patron. des Andhigu RV. Anukr.

श्यावास्य (श्याव + आ°) adj. *ein braunes Gesicht habend* Pâr. Gṛhj. 1,3. Davon nom. abstr. °ता Suçr. 2,406,2.

श्याव्या॑ f. etwa *Dunkelheit* (von श्याव) RV. 6,15,17.

श्येत॑ Uṇâdis. 3,93 (parox.). adj. (f. श्येनी॑ Çânt. 2,20. P. 4,1,39; nach dem Schol. auch श्येता॑) *röthlich weiss* (*weiss* AK. 1,1,4,22. H. 1392. nach den Comm. = श्वेत, शुभ्र, रक्त, आरक्तः श्वेतः, आलोहितः श्वेतः): Agni RV. 1,71,4. 7,4,3. Rosse 5,33,8. एनी, श्येनी, कृष्णा, रोहिणी AV. 6,83,1. 18,4,33. VS. 24,3. die Farbe der auf- oder untergehenden Sonne Çat. Br. 5,3,1,7. Kâṭh. 15,4. der Açvin Çat. Br. 5,5,4,1. 2,8. Çâṅkh. Çr. 15,14,23. Kâṭh. 13,4. Kâtj. Çr. 15,3,23. हंसश्येनी Kir. 5, 31. कुमुदश्येनी P. 6,2,2, Schol. श्येनी = कुमुदपत्त्राभा Halâj. 4,53. — श्येनी s. auch unter श्येन.

श्येतकोलक m. *ein best. Fisch* ÇKDr. angeblich nach Hâr. — Vgl. श्वेतकोल.

श्येताक्ष॑ (श्येत + अक्ष) adj. (f. ई) *röthlich weisse Augen habend* VS. 24, 3. Çat. Br. 3,3,1,14. fg. Kâṭh. 24,1. Kâtj. Çr. 7,6,14.

श्येतै॑नी in Verbindung mit कर् TS. Prât. 10,18. nach dem Comm. so v. a. *bemeistern* TBr. 1,1,8,2. TS. 5,5,8,1. 2.

श्येन॑ Uṇâdis. 2,46. 1) m. a) *der grösste und stärkste Raubvogel: Adler;* auch *Falke* oder *Habicht* Naigh. 5,5. Nir. 4,24. 11,1. AK. 2,5, 15. Trik. 3,3,266. H. 1334. an. 2,283. Med. n. 21. Halâj. 2,98. श्येनो न भीतो अतरो रजांसि RV. 1,32,14. 33,2. 118,11. 163,1. श्येनाँ इव ध्रजतो अन्तरिक्षे 165,2. 2,42,2. 4,6,10. 5,44,11. 45,9. 7,56,3. 63,5. 8,20,10. श्येनो गृध्राणाम् 9,96,6. 10,99,8. 127,5. TS. 2,4,7,1. श्येनो वयसां पतिष्ठः

5,4,11,1. VS. 9,9. 19,10. AV. 3,3,4. यथा श्येनात्पतत्रिणः संविजन्ते 5,21,6. 7,41,2. 11,9,9. holt den Soma ṚV. 1,93,6. 3,43,7. 4,18,13. 26,5. 27,3. 6,20,6. 46,13. 8,71,9. 9,68,6. 77,2. 10,11,4. VS. 6,32. ÇAT. BR. 12,7,1,6. Gespann der Açvin ṚV. 1,118,4 (daher = अश्व NAIGH. 1,14). Agni heisst दिवः श्येनः ṚV. 7,15,4. — ÇAT. BR. 14,7,1,19. PAÑKAV. BR. 1,5,3. 19. 13,10,13. वयसां वीर्यतमः KÂṬH. 37,14. क्षेपिष्ठः SHAḌV. BR. 3,8. M. 11,135. MBH. 1,2621. 2383. fgg. 5991. 3,15692. 12,9943 (श्येनाश्रा° mit der ed. Bomb. zu lesen). HARIV. 223. R. GORR. 2,46,5. 3,20,19. SUÇR. 1,24,8. 202,13. KAP. 4,5. Spr. 3326. (II) 2852. 4965. VARÂH. BṚH. S. 43,62. 46,69. 79,24. 86,38. 88,1. 11. 94,5. RÂGA-TAR. 3,81. MÂRK. P. 104,8. BHÂG. P. 3,10,23. 5,23,3. 6,6,27. 7,8,28. 8,10,10. Verz. d. B. H. No. 897. H. 48. PAÑKAT. 188,15. — *b*) N. eines Ekâha SHAḌV. BR. 3,8. KÂTJ. ÇR. 22,3,1. 5,30. MAÇ. 3,7 in Verz. d. B. H. 72. श्येनाजिरा ÂÇV. GṚHJ. 9,7,1. ÇÂÑKH. ÇR. 14,22,4. — *c*) Bez. *einer best. Schlachtordnung* MBH. 6,3062. KÂM. NÎTIS. 18,48. 19,44. — *d*) N. pr. eines Mannes mit dem patron. Âgneja, Liedverfassers von ṚV. 10,188. — MBH. 2,293. — 2) f. ई *die Urmutter der Adler, Falken* u. s. w. MBH. 1,2620. fg. 2633. HARIV. 222. fg. R. 3,20,18. fg. 33. fg. VP. 148. MÂRK. P. 104,8. — 3) n. *a*) *Brust* KAUÇ. 45; vgl. 4) *a*). — *b*) N. eines Sâman Ind. St. 3,240,*b*. PAÑKAV. BR. 13,10,12. LÂṬJ. 6,2,8. — 4) adj. *a*) etwa *adlergestaltig:* श्येनमस्य वक्षः कृणुतात् TBR. 3,6,6,2. श्येनं वक्ष उद्धरतात् AIT. BR. 7,1. ÂÇV. ÇR. 12,9,3; vgl. AV. 9,7,5. *vom Adler* oder *Falken kommend:* मांस WEBER, KṚSHṆAǴ. 221; vielleicht fehlerhaft für श्यैन. — *b*) = श्येत TRIK. H. an. MED. — Vgl. क्षिप्र°, दिवःश्येनी und श्येनी unter श्येत.

श्येनकपोतीय (von श्येन + कपोत) adj. *den Adler* (*Falken, Habicht*) *und die Taube betreffend, von ihnen handelnd:* आख्यान u. s. w. MBH. 1,448 (vgl. 3, Adhj. 130. fg.). Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,8.

श्येनकरण n. *acting rashly or desperately; burning on a separate funeral pile* WILSON. — Vgl. श्येनोपदेश.

श्येनगामिन् adj. *wie ein Adler* u. s. w. *dahinfliegend;* m. N. pr. eines Râkshasa R. 3,29,30.

श्येनघण्टा f. *eine best. Pflanze,* = दन्ती RÂGAN. im ÇKDR.

श्येनचित् adj. *in Gestalt eines Adlers geschichtet* P. 3,2,92, Schol. TS. 5,4,11,1. KÂṬH. 21,4. m. *a hawk feeder or keeper* WILSON nach ÇABDÂRTHAK.

श्येनचित्र m. N. pr. eines Mannes MBH. 13,5665.

श्येनजित् m. desgl. MBH. 3,13202. fgg. 5,4781. Verz. d. Oxf. H. 5,*b*,12.

श्येनजीविन् m. *Falkener* M. 3,164.

श्येनजूत adj. *adlerschnell* ṚV. 9,89,2.

श्येनपत्त्र n. *Adlerfeder* ÇAT. BR. 12,7,3,22. 9,1,3. KÂTJ. ÇR. 19,2,27.

श्येनपत्वन् adj. *mit Adlern* (als Gespann) *fliegend* ṚV. 1,118,1.

1. श्येनपात m. *Adler —, Falkenflug* P. 6,3,71. Schol. zu 4,2,58. — Vgl. श्यैनंपात.

2. श्येनपात adj. (f. आ) *wie ein Adler* oder *Falke dahinfliegend* MBH. 3,10646.

श्येनबृहत् n. N. eines Sâman Ind. St. 3,240,*b*.

श्येनयाग m. *ein best. Opfer* COLEBR. Misc. Ess. 1,319.

श्येनहृत adj. *vom Adler gebracht:* Soma ÇAT. BR. 4,5,10,3. 4. KÂTJ. ÇR. 25,12,9. nach dem Comm. *eine Schmarotzerpflanze;* vgl. श्येनाहृत als *eine* Soma-*Art* NIGH. PR.

श्येनाख्य (श्येन + आख्या) m. *Ardea sibirica* H. ç. 193.

श्येनाभृत adj. = श्येनहृत ṚV. 1,80,2. 8,84,3. 9,87,6.

श्येनाय् (von श्येन), °यते *einen Adler* oder *Falken spielen* P. 3,1,11, Sch.

श्येनावपात (श्येन + अ°) m. *das Herabschiessen eines Adlers* oder *Falken:* °पातमभिपत्य PRAB. 66,14, v. l. °पातमवपत्य (adv.) *wie ein A.* oder *F. herabschiessend* im Texte.

श्येनाश्व, श्येनाश्वस्यैनम् N. eines Sâman Ind. St. 3,240,*b*.

श्येनाहृत s. u. श्येनहृत.

श्येनिका (von श्येन) f. 1) *das Weibchen eines Adlers* oder *Falken* Ind. St. 8,376. — 2) N. zweier Metra: *a*) *4 Mal* —◡—◡—◡—◡—◡— Ind. St. 8,376. — *b*) *4 Mal* ◡◡◡◡◡◡—◡—◡— ebend. 377.

श्येनोपदेश (श्येन + उप°) m. *recommendation or injunction to women, to burn on a separate funeral pile* WILSON. — Vgl. श्येनकरण.

श्यैत (von श्येत) 1) m. patron. ÂÇV. ÇR. 12,10,11. Âṅgirasa Ind. St. 3,240,*b*. — 2) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,240,*b*. 241,*a*. AV. 15,4,1. AIT. BR. 4,27. TS. 5,5,8,1. TBR. 1,1,8,3. ÂÇV. ÇR. 8,4,27. 6,16. PAÑKAV. BR. 7,10,2. LÂṬJ. 1,5,23. °नौधसे KAUSH. UP. 1,5. °नौधसम् Ind. St. 3,241,*a*.

श्यैनंपाता (von श्येनपात) adj. (f. आ) *wobei Falken fliegen:* मृगया *eine Jagd mit Falken* P. 4,2,58. 6,3,71. AK. 3,6,1,6.

श्यैनिक adj. *zum* Ekâha Çjena *gehörig* Schol. zu PAÑKAV. BR. 23,13,5.

श्यैनेय (von श्येनी) m. metron. des Ǵaṭâju MAHAVÎRAK. 73,7.

श्योनाक m. *Bignonia indica* AK. 2,4,2,37. KARAKA 1,2. SUÇR. 2,106,2. 536,6. ÇÂRÑG. SAṂH. 2,1,10. 2,66. श्योणाक VARÂH. BṚH. S. 54,23, v. l.

श्रङ्क्, श्रङ्कति (गत्यर्थ) DHÂTUP. 4,10. — Vgl. श्लङ्क्, स्रङ्क्.

श्रङ्ग्, श्रङ्गति (गत्यर्थ) DHÂTUP. 5,44. — Vgl. श्लङ्ग्, स्रङ्ग्.

श्रण्, श्रणति (दाने) DHÂTUP. 19,36. श्राणयति (दाने) 32,42. अशिश्रणत् und अशश्राणत् SIDDH. K. zu P. 7,4,3. VOP. 18,3.

— वि caus. *verschenken, schenken:* तं (विभवं) विश्राणय सर्वशः R. GORR. 2,32,29. वसु (so ed. Bomb.) विश्राणयामास यथा वैश्रवणस्तथा MBH. 13,2803. वसु विश्राणय तत्सर्वम् 15,729. वेश्मानि सुहृद्भ्यः RAGH. 14,15. RÂGA-TAR. 8,2395. विश्राणय दक्षिणां तस्मै PAÑKAR. 3,10,14. विश्राणित GOBH. 1,4,43. R. 2,32,35 (श्र°). RAGH. 5,1. DAÇAK. 83,6. — Vgl. विश्रणन, विश्राणन.

श्रत् oder श्रद् indecl. P. ed. Calc. 1,4,57, Vârtt. 2. = सत्य NAIGH. 3,10. nur in den beiden Verbindungen: 1) mit कर् *zusichern, verbürgen:* अद्विश्वा वार्या कृधि ṚV. 8,64,2. श्रत्करोति (अव्यक्तानुकरणे) P. 5,4,57, Schol. — 2) mit धा *a*) *vertrauen, Jmd* (dat.) *glauben; für wahr halten, Etwas glauben;* Construction P. 3,3,145. fgg. nebst Vârtt. VOP. 25,11—14. 18. श्रदस्मै धत्त स जनास इन्द्रः ṚV. 2,12,5. 1,55,5. 103,5. 104,7. श्रद्रिर्यथा दधत् 10,39,5. 147,1. वर्चसे VS. 8,5. यः श्रद्दधाति सन्ति देवा इति AV. 11,2,28. ÇAT. BR. 1,3,1,28. TAITT. ÂR. 1,11,14. श्रद्धे infin. ṚV. 1,102,2. श्रद्धित (श्रद्धितं = श्रद्धास्य संजाता gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36) 104,6. med. *sich Jmd anvertrauen:* अस्मै देवा दधीरन्नगच्छेयं पुरोधाम् TS. 7,4,1,1. TBR. 3,11,9,8. ÇAT. BR. 14,6,9,22. बृहस्पतये वै देवा न

श्रद्धत misstrauten Kâṭh. 37, 7. उभयें ऽस्य देवमनुष्या इष्टाय श्रद्दधते Etwas halten auf TS. 1, 6, 8, 1. श्रद्दधान ग्रोजः पुरो विभिन्दन्नचरत् bauend auf (acc.) Ṛv. 1, 103, 3. इदं हविः श्रद्दधानो जुहोमि vertrauensvoll, gläubig 5, 44, 16. शृण्वन्तु मे श्रद्दधानस्य देवाः AV. 4, 35, 7. 6, 122, 3. 12, 3, 7. 9, 5, 7. Shaḍv. Br. 2, 10. श्र° Çat. Br. 12, 4, 1, 10. — Âçv. Gṛhj. 1, 1, 3. Kauç. 73. Belege aus der klassischen Literatur: mit acc. der Sache; act.: न सूनृतां श्रद्दधामि ते MBh. 4, 238. श्रद्दध्यां सर्वमेव ते 1373. R. 4, 8, 11. श्रद्दधुर्नैव तद्वाक्यम् 57, 1. 6, 95, 8. Spr. (II) 1595. Mârk. P. 16, 3. med.: कस्ते श्रद्धास्यते वचः MBh. 1, 3060. 5, 7406. 8, 1790. Prab. 52, 4. Bhâg. P. 3, 33, 11. Pańkat. 48, 6. 91, 4. श्रद्धाय Bhâg. P. 3, 24, 5. pass.: श्रद्धीयत प्रियतमेन वचः Çiç. 9, 69. Bhâg. P. 10, 65, 12. mit gen. der Sache Bhâg. P. 2, 1, 10 (act.). अश्रद्दधानाः पुरुषा धर्मस्यास्य Bhag. 9, 3. Spr. (II) 3317. mit loc. der Sache: ये वैरिणः श्रद्दधते सत्ये सत्येतरे (sc. वचसि) ऽपि वा 5564. mit gen. der Person; act.. कच्चिन्न श्रद्दधास्यासाम् MBh. 2, 217. 4, 946. 5, 5995. R. Gorr. 2, 109, 26. med. 5, 3, 7. mit acc. der Person: न श्रद्दधत तां दासीमन्नहेतोरुपस्थिताम् er glaubte nicht, dass MBh. 4, 249. भूयांसं श्रद्दधतुर्विष्णुम् Bhâg. P. 10, 89, 15. mit acc. der Sache und abl. der Person Etwas von Jmd erwarten: न श्रद्दधाति कल्याणं परेभ्यो ऽप्यात्मशङ्कितः Spr. (II) 3469. Ohne Ergänzung; act.: श्रद्दधासि न चेत्स्वयम् MBh. 1, 3099. 5, 7499. R. 2, 24, 4. Spr. 3077. med.: श्रद्दधान M. 4, 158. 11, 39. Spr. 3030. 3032. Bhag. 4, 40 (अ°). 12, 20. MBh. 3, 6050. Megh. 56. Varâh. Bṛh. S. 12, 17. Bhâg. P. 1, 12, 3. 10, 1, 12. Sarvadarçanas. 32, 18. श्रद्धित Vertrauen habend Bhâg. P. 10, 69, 43. अ° 8, 20, 14. — b) sich einverstanden erklären, gutheissen; mit acc. der Sache, act. Kathâs. 31, 89. 44, 125. 45, 406. 103, 93. med. 16, 89. 44, 102. 118, 12. श्रद्धाय 46, 136. 68, 63. 103, 112. mit acc. der Person sich mit Jmd einverstanden erklären so v. a. Jmd willkommen heissen; act.: श्रेष्ठौ यद्यपि नौ को ऽत्र श्रद्दध्यात्स्वयमागतौ 114, 88. med. 5, 114. 21, 47. 24, 140. श्रद्धाय 48, 136. ohne Ergänzung seine Einwilligung geben, einstimmen: तथेति श्रद्दधेतराम् 102, 35. श्रद्दधान 46, 198. श्रद्धित gut geheissen: वचस् 74, 123. 52, 212. तथेति श्रद्धिते राज्ञा 90, 85. willkommen geheissen: तच्छ्रद्धितः 26, 184. 119, 41. — c) ein Verlangen haben nach Etwas: नाहारं श्रद्दधे Kathâs. 73, 359. देहं त्यक्ष्यन्निराहारः स्थितस्तत्र विलोक्य सः । दाशान्भक्षयतो मत्स्यान्मनसा श्रद्दधे क्षुधा ॥ 112, 139. mit infin. Bhâg. P. 3, 6, 35 (act.).

1. श्रथ्, श्रथ्नाति (विमोचनप्रतिहर्षयोः) Dhâtup. 31, 39. (अनु) श्रृन्थति TS. श्रथति (मोक्षणे) Dhâtup. 34, 17. श्रन्थते (शैथिल्ये) 2, 34. शश्रथे; श्रेथतुस्, श्रेथिथ P. 6, 4, 122, Vârtt. auch श्रन्थतुस् शश्रन्थिथ Siddh. K. zu P. 1, 2, 6. Vop. 8, 52. 12, 6. 16, 5. शश्राथ, 1. शश्रथ und शश्राथ Siddh. K. zu P. 1, 2, 6. श्रथित्वा und श्रन्थित्वा Vop. 26, 206. 1) locker —, los werden, nachgeben: अश्रश्नन्दृळ्हाव्रदन्त वीळिता Ṛv. 2, 24, 3. श्रथ्नीते नप्तीरदितेर्ऋतं यते sich nachgiebig zeigen 9, 69, 3. श्रन्थते, अश्रन्थिष्ट मेखला zu P. 3, 1, 89. Vop. 24, 12. — 2) schlaff —, wehrlos machen Ṛv. 10, 171, 3. श्रन्थति मेखलाम् zu P. 3, 1, 89. med. sich (dat.) ablösen: पाशान् AV. 14, 1, 57. — Vgl. शिथिर, श्लथ्.

— caus. श्रथयति (in der Saṁh. auch श्रथा° AV. Prât. 4, 93) Dhâtup. 34, 17 (श्राथयति मोक्षणे). 35, 18 (दौर्बल्ये). शिश्रथत्, शिश्रथन्तु. 1) locker machen: अद्रिम् Ṛv. 10, 112, 8. 9, 68, 2. वलम् Ait. Br. 6, 24. los lassen, Raum geben: श्रथया सूषणे त्वम् AV. 1, 11, 3. med. schlaff werden, nachgeben: न वो ऽश्वाः श्रथयन्ताह सिस्रतः Ṛv. 5, 54, 10. वीरा: 35, 4. 8, 88, 6 (wo श्रथयन्त st. श्नथयन्त zu lesen ist). — 2) lösen, ablösen; erlassen: एनांसि Ṛv. 1, 24, 14. आगः 7, 93, 7. 5, 85, 7.

— अनु 1) auflösen: सोममुपनह्यति, अनुश्रृन्थति TS. 6, 1, 9, 7. — 2) med.: अनु स्वं भानुं श्रथयन्ते अर्णवैः von sich ablösen so v. a. ausbreiten, umherstreuen Ṛv. 5, 59, 1. — caus. etwa erschrecken (trans.): मा बभ्रुभ्यो गा अनु शिश्रथः Ṛv. 4, 32, 22.

— अव caus. ablösen Ṛv. 1, 24, 15.

— उद् caus. auflösen ebend.

— नि, °श्रथ्य Nir. 6, 4 zu einer Worterklärung, nach D. und Sâj. so v. a. निबध्य.

— प्र vgl. प्रश्रथ fg.

— वि med. für sich öffnen: उभे द्यावा काव्येना वि शश्रथे Ṛv. 9, 70, 2. — caus. 1) lösen: वि मच्छ्रथाय रशनाम् Ṛv. 2, 28, 5. 1, 24, 15. पर्वाणि AV. 12, 5, 71. — 2) ablösen: एनांसि Ṛv. 4, 12, 4. — 3) auflösen, zu Nichte machen: वि षू मृधः शिश्रथः 2, 28, 7.

2. श्रथ्, श्रथयति fehlerhaft für श्नथति v. l. in Naigh. 2, 19 und Dhâtup. 19, 37. श्रेथति und श्राथयति v. l. für ग्रथ् 34, 19. श्रथ्नाति v. l. für ग्रन्थ् 31, 41. श्राथयति 32, 13 (प्रयत्ने, प्रतिहर्षे). श्रन्थयति = ग्रन्थ् 34, 31 (संदर्भे; वधे).

श्रथ m. nom. act. von 1. श्रथ्; s. हिम°.

श्रथर्य्, °र्यति los —, schlaff werden Ṛv. 10, 77, 4.

श्रद्दधान s. u. श्रत् 2); davon °ता f. Glaube Spr. (II) 4030. MBh. 5, 2444. 14, 1043.

श्रद्धयन्त् partic. (!) = श्रद्दधान gläubig Muṇḍ. Up. 3, 2, 10.

श्रद्धा (श्रत् + धा) 1) adj. vertrauend, treu: आपः श्रद्धाः श्रद्धा वा अस्मै देवाः Kâṭh. 31, 3. TS. 1, 6, 8, 1; vgl. Âçv. Çr. 2, 3, 23. — 2) f. gaṇa भिदादि zu P. 3, 3, 104. Vop. 26, 193. indecl. (!) gaṇa स्वरादि zu P. 1, 1, 37. a) Vertrauen, Zuversicht, Glaube; Treue, Aufrichtigkeit Naigh. 5, 3. Nir. 9, 30. AK. 3, 4, 13, 105. H. an. 2, 252. Halâj. 4, 95. निगमाचार्यवाक्येषु भक्तिः श्रद्धेति विश्रुता Çaṁkarâkârja in Verz. d. Oxf. H. 223, b, No. 544. im Joga definirt als योगविषये चेतसः प्रसादः Comm. zu Jogas. 1, 20. तां सत्यां श्रद्धामभ्या हि यातम् Ṛv. 1, 108, 6. त्वं श्रद्धाभिर्मन्दसानः सोमैर्दभीतये चुमुरिमिन्द्र सिष्वप् 6, 26, 6. 7, 32, 14. 8, 1, 31. ऋत, सत्य, श्रद्धा 9, 113, 2. 4. 10, 151, 1. VS. 19, 30. 77. 20, 24. 18, 5. AV. 5, 7, 5. 9, 5, 21. 10, 2, 19. 6, 4. 11, 7, 9. 19, 64, 1. आ त्वेव श्रद्धायै होतव्यम् Ait. Br. 5, 27. 7, 10. स न चिकित्सेत्स ब्रूयात्सह श्रद्धया 8, 15. श्रद्धामन्तारभ्य TS. 1, 6, 8, 1. TBr. 3, 7, 4, 1. कथं न्वेषामत्रैव श्रद्धा भवति Çat. Br. 1, 3, 4, 26. 11, 2, 7, 20. 3, 4, 1. श्रद्धायै वै देवा दीक्षां निरमिमीत 12, 1, 2, 1. 3, 23. दीक्षायै रूपं यच्छ्रद्धा 8, 2, 4. fgg. 14, 6, 9, 22. श्रद्धावित्त 7, 2, 28. 9, 4, 12. Taitt. Up. 1, 11, 3. दानं प्रतिग्रहो होमः श्रद्धाया लक्षणं स्मृतम् Tattvas. 31. M. 3, 202. 259. 275. 4, 225. fg. Bhag. 6, 37. 17, 3. श्रद्धया वर्धते धर्मः R. 3, 43, 38. श्रद्धामिव विमानिताम् 5, 21, 10. श्रद्धया प्राज्ञो वाक्यमेतदुवाच ह 7, 50, 9. Kâm. Nitis. 11, 62. Ragh. 2, 16. Çâk. 188. Spr. 3033. fg. (II) 3069. धर्मकरणेषु (oder Lust an) 4518. 5816. Râǵa-Tar. 6, 111. श्रद्धया युक्तः AK. 3, 1, 27. °समेत Spr. 2770. °रहित Weber, Râmat. Up. 349. °पूरितचेतस् Pańkat. 265, 15. कृत्रिम° LA. (III) 89, 7. श्रद्धां श्रुतिषु संदधे 91, 3.

स्वमन्त्रिणे। दत्ता निधुवनश्रद्धा धनदानैः सदक्षिणा Râǵa-Tar. 5,285. Sarvadarçanas. 65,11. °तपसी gaṇa दधिपयआदि zu P. 2,4,14. °मेधे ebend. Çâñkh. Gṛhj. in Ind. St. 10,132. Weber, Nax. 2,338. अ° M. 4,225. Vop. 25,11. यच्छ्रद्ध adj. welchen Glauben habend Bhag. 17,3. — b) personificirt als Tochter des Praǵâpati (vgl. प्रजापतेः श्रद्धा als N. eines Sâman Ind. St. 3,224,b) TBr. 2,3,10,1. der Sonne Çat. Br. 12,7,3,11. Tochter Daksha's und Gattin Dharma's MBh. 1,2578. VP. 54. Mârk. P. 50,20. Mutter Kâma's 25. Tochter Kardama's und Gattin des Aṅgiras Bhâg. P. 3,24,22. 4,1,34. Gattin Manu's 9,1,11.14. — b) *Bewillkommnung:* सश्रद्धा adj. *Jmd willkommen heissend, freundlich entgegen kommend* Kathâs. 75,93. श्रद्धा = आदर Med. dh. 19. — c) *Lust, Verlangen* AK. H. an. Med. न मे श्रद्धा स्वर्गं गन्तुं विनात्मना MBh. 12,7223.7554. Hariv. 10889. चिच्छेद जीविते श्रद्धां धर्मे यशसि चात्मनः R. 2,38,2. का नाम जीविते श्रद्धा सुखे वा तं प्रियं विना 5,26,25. श्रवणे 7,50,17. जातश्रद्धो ऽम्बुजे तस्मिन् Kathâs. 72,39. क्षीरिणीं प्रति जाता मे श्रद्धा Kathâs. 65,142. युद्ध° MBh. 7,9187. 9,1940. R. 7,8,5. 23,5,16. चिच्छेद जीवितश्रद्धां सुखश्रद्धां च दुःखितः 2,37,15. प्रदान° Kathâs. 67,39. लक्ष्मीलवश्रद्धया Spr. (II) 2391. श्रद्धोच्छेद Çâkaṭ. in Orient und Occident 2,698. °प्रतीघात P. 1,4,66. यदच्छ्रेवैनं श्रद्धोपनमेत् Schol. zu Kâtj. Çr. 7,1,3. 354,23. श्रद्धया so v. a. *gern* Bhâg. P. 10,38,39. 86,5. *die Gelüste bei Schwangeren* H. 541. Halâj. 2,343. °प्रणायनमुच्चावचेषु भावेषु Karaka 4,4. *Appetit* Suçr. 1,155,3. 2,556,1. so v. a. *Neugier* TBr. 3,11,8,1. श्रद्धामाख्याहि नस्तावत् so v. a. *stille unsere Neugier und sage uns* Kathâs. 65,196. — d) = शुद्धि Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. यथाश्रद्धम् und श्राद्ध.

श्रद्धातर् nom. ag. *glaubend an:* अमुं लोकम् Ind. St. 2,293. fg.

श्रद्धातव्य partic. fut. pass.; n. impers. *zu glauben* MBh. 12,11812. Spr. (II) 3298.

श्रद्धादेय adj. Khând. Up. 4,1,1 wohl fehlerhaft für श्रद्धादेव.

श्रद्धादेव (श्रद्धा adj.; ein comp. nach Art von भरद्वाज u. s. w.) adj. *Gott vertrauend, gläubig* (Comm. श्रद्धावत्, श्रद्धालु) TS. 2,5,1,3. 7,1,8,2. TBr. 3,2,3,9. Kâṭh. 30,1 in Ind. St. 3,462. Çat. Br. 1,1,4,15. Çâñkh. Br. 2,8. — Vgl. श्रद्धादेय.

श्रद्धान n. *Glaube* H. 77. Sarvadarçanas. 31,17. रुचिर्जिनोक्ततत्त्वेषु सम्यकश्रद्धानमुच्यते 19. 33,17.

श्रद्धाप्रकरण n. Titel einer Schrift Hall 144.

श्रद्धामनस् (श्रद्धा adj.) adj. *vertrauend* oder *treu* Ṛv. 2,26,3.

श्रद्धामनस्या f. instr. *treu* Ṛv. 10,113,9.

श्रद्धामय (von श्रद्धा) adj. *aus Glauben zusammengesetzt:* पुरुष Bhag. 17,3.

श्रद्धालु (von श्रत् mit धा) adj. P. 3,2,158. 1) *gläubig* AK. 3,1,27. H. 490. Med. l. 136. Bhâg. P. 3,8,9. 11,11,23. — 2) *Gelüste habend* (von einer Schwangeren) AK. 2,6,1,21. H. 539. Med.

श्रद्धावत् (von श्रद्धा) 1) adj. a) *gläubig* Bhag. 3,31. 4,39. Spr. (II) 4475. Mârk. P. 32,28. — b) *einstimmend, beipflichtend* Kathâs. 101,108. — 2) f. °वती N. pr. einer mythischen Stadt auf dem Meru Comm. zu Bhâg. P. 5,16,30.

श्रद्धिन् (wie eben) adj. *gläubig* MBh. 12,11812. 13,3532 (श्रा° fälschlich ed. Calc.). Kull. zu M. 2,238.

श्रद्धिवे adj. *glaubwürdig, Vertrauen verdienend* Ṛv. 10,125,4.

श्रद्धेय (von श्रत् mit धा) adj. *zu glauben, glaubwürdig* (von Sachen) AV. 4,30,4. MBh. 5,7513. 6,250. 14,2705. Spr. (II) 4632. Çâk. 70,2. Râǵa-Tar. 4,77. Pańkat. 161,1. 217,11. अ° R. 2,88,5 (96,12 Gorr.). 5,36,22. 6,1,4. Kâm. Nîtis. 5,29. Prab. 56,8. Bhâg. P. 7,1,33. Pańkat. 79,16. Als subst. am Ende eines adj. comp.: तदाप्तमात्र° *dem nur die Gegenwart etwas Glaubwürdiges ist* Hariv. 11180. die neuere Ausg liest °मात्रे und Nîlak. erklärt श्रद्धेय durch श्रद्धावत् (!).

श्रद्धेयत्व (von श्रद्धेय) n. *Glaubwürdigkeit:* वचनस्य Pańkat. 162,2. अ° Weber, Ǵjot. 111.

श्रन्थ् s. श्रथ्.

श्रन्थ (von 1. श्रथ्) m. ein N. Vishṇu's Trik. 1,1,28.

1. श्रन्थन n. nom. act. von 1. श्रथ् (s. हिम°). f. आ P. 3,3,107. Vop. 26,194.

2. श्रन्थन (von 2. श्रथ्) n. = ग्रन्थन *das Winden eines Kranzes* H. 653. Halâj. 4,45.

श्रप s. सुश्रप.

श्रपण (vom caus. von श्रा) 1) adj. *kochend;* m. *Kochfeuer* (der âhavanîja oder gârhapatja) Kâtj. Çr. 2,3,9. 16,4,10.12. — 2) f. ई *Kochgeschirr;* s. u. 1. वपा. — 3) n. *das Kochen* TS. 3,6,6,4. Çat. Br. 6,5,1,21. Kâtj. Çr. 1,1,15. 8,35. 2,5,23. 20,7,9.27. MBh. 12,9134. — Vgl. पशु°, व्रत°.

श्रपयितर् (wie eben) nom. ag. *Koch* Çat. Br. 1,2,2,14.

श्रपित 1) adj. s. u. श्रा caus. — 2) f. आ *Reisbrei* ÇKDr. und Wilson; vgl. श्राणा.

1. श्रम्, श्राम्यति (तपसि खेदे च) Dhâtup. 26,95. P. 7,3,74. अश्रमत्, श्रमिष्म, शश्रमुस्, श्रेमुस्, शश्रमाणाः; श्रमति u. s. w. s. unter वि. *müde —, überdrüssig werden; sich abmühen, sich vergebens bemühen;* im Bes. *sich kasteien:* सिन्धवो न श्राम्यन्ति Ṛv. 2,28,4. 9,22,4. अश्रमदिपमन्यासां समनं यती AV. 6,60,2. श्राम्यतः पचतो विद्धि सुन्वतः 11,1,30. मा युष्मावत्स्वापिषु श्रमिष्म Ṛv. 2,29,4. सख्ये तव 8,4,7. न मा श्रमत् impers. 2,30,7. पाकयज्ञेन मनुरश्राम्यत् TS. 1,7,1,3. आशया TBr. 3,12,2,2. 3. Ait. Br. 3,25. इध्मं यस्ते जभरच्छश्रमाणः *sich mühend* Ṛv. 4,12,2. 1,179,1. 10,105,3. Çat. Br. 1,8,1,7. 10,6,5,2. वृथा श्राम्यति Spr. (II) 46. R. Gorr. 2,62,11. पथि श्राम्यतां प्रोषितानाम् Megh. 97. Râǵa-Tar. 6,46. वीरौ शश्रमतुर्न च Bhaṭṭ. 14,110. नाश्रमद्धन्प्लवंगमान् 15,48.91. श्रममाण Pańkar. 3,12,9. — partic. श्रान्त 1) adj. a) *ermüdet, abgearbeitet* Ṛv. 8,56,6. वधूः AV. 4,20,3. 6,74,2. Çat. Br. 4,6,9,1.3. 14,7,1,19. 2,28. यथा श्रान्तं वेश्म प्रपादयेयुः Çâñkh. Br. 27,6. Ait. Br. 3,47. 7,15. M. 9,300. MBh. 1,1140. 5877. 3,554. 2324. 2338. 2386. 2643. 13397. R. 2,77,20. R. Gorr. 2,74,10. Vikr. 67,2. Spr. 2976. (II) 5593. 5640. Varâh. Bṛh. S. 68,116. Kathâs. 18,115. 25,88. 47,72. Râǵa-Tar. 5,451. °वाहन R. 1,62,1. 2,45,33. 68,21. 71,30. Ragh. 1,48. Kathâs. 18,106. व्यायामजागर° 191. अध्व° Spr. (II) 235. °हृदय R. 2,71,29. °मनस् Çâk. 102, v. l. संसारश्रान्तचित्त Spr. 5107. श्रान्तेव दृष्टिः Bhâg. P. 3,20,36. श्रान्तां मूर्तां शक्तिं मनोभुवः Kathâs. 3,62. अति° Pańkat. 52,4. नातिश्रान्ततनु Mârk. P. 61,18. सु° Pańkat. 134,18. अश्रान्तः किमिदं करोषि Kathâs. 40,17. अश्रान्तम् adv. *unermüdlich, unverdrossen* Spr. (II) 2065. 3274. — b) = शान्त *zur Ruhe gelangt* H. 811. Halâj. 2,244. — 2) n. *Ermü-*

dung, Mühe; Kasteiung, Frucht der religiösen Bemühung: न मृषा श्रान्तं यदवन्ति देवाः RV. 1,179,3. न ऋते श्रान्तस्य सख्याय देवाः 4,33,11. TS. 6,5,6,2. Kâtj. Çr. 4,7,18. Ait. Br. 7,24. — Vgl. अश्रान्त.

— caus. श्रामयति und श्रमयति *müde machen, ermüden:* श्रामयामि (श्रावयामि die neuere Ausg.) किमात्मानमाहवे शक्रसूनुना Hariv. 8137. अश्रमयन्बलानि Kâm. Nîtis. 15,13. श्रमयति शरीरम् Spr. (II) 6550. so v. a. शम् caus. *bezwingen, besiegen:* तपश्चरणयुक्तस्य श्राम्यमाणेन्द्रियस्य ते R. 7,2,26. — श्रामयति v. l. für ग्रामयति (श्रामन्त्रणे) Dhâtup. 35,40.

— आ s. आश्रम.

— उप *sich ausruhen* Kauç. 41. 48. 139.

— नि s. निश्रम.

— परि *sich sehr abmühen:* °श्रम्य absol. R. 7,23,51. partic. °श्रान्त *sehr ermüdet, erschöpft* M. 4,99. MBh. 1,5908. 6035. 3,2537. 10002. R. 1,9,58 (57 Gorr.). 2,54,34. 72,9. 4,9,94. 35,9. Kâm. Nîtis. 13,76. Mâlatîm. 154,10. Kathâs. 12,109. 123,151. Pańkat. 137,24. Hit. 85,4. परिश्रान्तेन्द्रियात्मन् Bhâg. P. 1, 6, 15. परिश्रान्तो ऽस्मि लोकस्य गुर्वीं धर्मधुरं वहन् R. 2,2,7. वृत्तसेचनात् Çâk. 16,20. अनेन कर्मणा 13,4. तपसा MBh. 5,5434. दीर्घवर्त्म° Spr. (II) 2820. रास° Pańkar. 3,12,2. कूलपातपरिश्रान्तं प्रसुप्तमिव कुञ्जरम् R. 2, 103, 4 (111, 11 Gorr.). रणसंरम्भ° Râǵa-Tar. 5,334. तृत्पिपासा° MBh. 1,7626. 3,2336. 4,2139. R. 3,71,3. Bhâg. P. 4, 26, 11. शोक° R. Gorr. 2,84, 18. भिक्तावलि° *überdrüssig geworden* M. 6,34. सु° MBh. 3,2535. अ° R. Gorr. 2,73,14. यो यत्नेदपरिश्रान्तः Spr. (II) 5634. — Vgl. परिश्रम, परिश्राम.

— संपरि, partic. °श्रान्त *überaus ermüdet, erschöpft* R. 2,93,5.

— वि 1) *sich ausruhen:* व्यश्राम्यत् u. s. w. R. 1,62,1. 2. Spr. 5022. Çâk. 72,10. Vikr. 40,2. Kathâs. 11, 56. 18,192. 43,60. 55,101. 63,12. 64,119. 123,210. Pańkat. 134,18. विश्राम्यतीव मे हृदयम् 202,18. विशश्राम u. s. w. MBh. 1,5211. Ragh. 4,74. Kathâs. 12,135. 13,43. 18,378. 49,235. 65,22. 110,134. विश्रमेयत्र वै श्रान्तः MBh. 3,13397. विश्रमामः 9,3457. व्यश्रमत् R. Gorr. 1,64,1. विश्रमतः (partic.) 2. विश्रम 7,26,26. अविश्रमद्भिः Mârk. P. 133,17. विश्रमध्वम् MBh. 1,5897. absol. विश्रम्य Çat. Br. 12,2,1,2. 4. 5. Spr. 2852. (II) 4325. 5150. Kathâs. 19,103. 26,131. विश्राम्य (in beiden Ausgg.) MBh. 15,771. impers. विश्रम्यताम् Spr. (II) 3963 (v. l. विश्रा°). Kathâs. 10,164. 33,123. Bhâg. P. 10, 88, 29. विश्राम्यताम् MBh. 3, 2881. R. Gorr. 1,65,9. Spr. (II) 379. Kathâs. 52,192. व्यश्रमि und व्यश्रामि Vop. 11,7. 24,6. विश्रान्त *ausgeruht* M. 7,151. MBh. 1,6. 2,2028. 3,2721. 2761. 16814. 5,6039. Hariv. 9700. R. 2, 83, 28 (90, 36 Gorr.). Megh. 27. Çâk. 22, 17. Vikr. 18,113. Daçak. 59,6. Bhâg. P. 1,13,6. Hit. 77,1. 99,5. नभोऽध्वखेद° *erholt von* Kathâs. 25,207. st. des verbum finitum Itih. bei Sâj. zu RV. 1,125,1. Kumâras. 6,8. *sich ausruhend* Pańkat. 222,1. तालीवनच्छायासुख° Râǵa-Tar. 3,30. Varâh. Bṛh. S. 56,5. — 2) *eine Thätigkeit einstellen, aufhören, nachlassen:* सापि प्रतिदिनं कुटुम्बेन सह कलहं कुर्वाणा न विशश्राम Pańkat. 220, 24. fg. विश्राम्यतु वज्रम् Kumâras. 3, 9. विश्रान्तचारणानि (°वारणानि die ältere Ausg. 1,17) Uttarar. 3,1. दिगन्तविश्रान्तरथ Ragh. 3,4. विश्रान्तेषु पथिषु Spr. (II) 937, v. l. °कथ (मुख) Ragh. 8,54. अविश्रान्तदुःख Çâk. 89,10. °पुष्पोद्गम Vikr. 130. °विलास Kathâs. 46,175. °वैर 220. कर्णान्तविश्रान्ते विशाले तस्य लोचने *bei den Ohren aufhörend* so v. a. *sich bis dahin erstreckend* Ragh. 4,13. Râǵa-Tar. 4,20. अश्रुविश्रान्तकर्णयुगलम् so v. a. *bis zu den Ohren reichend* Kaurap. 40. (बलम्) परिश्रान्तं हि युध्येत विश्रान्तं सुविधानतः so v. a. *aus der guten Ordnung gekommen* Kâm. Nîtis. 13,76. विवेकविश्रान्तम् (v. l. °शून्यम्) अभिहितम् so v. a. *des Urtheils baar* Mâlav. 4,1. — 3) *beruhen auf* (loc.): प्रत्याशा पुनरस्य चातकशिशोस्त्वय्येव विश्राम्यति (v. l. °न्ते) Spr. 5337. *Ruhe finden* so v. a. *Jmd sein ganzes Vertrauen schenken, sich ganz verlassen auf* (loc.): तथा मया विधातव्यं विश्राम्यति यथा कपिः R. 5,7,4. वरमेकः (पुत्रः) कुलालम्बी यत्र विश्राम्यते (विश्रम्यते v. l.) कुलम् Spr. (II) 1746. विश्राम्यन्ति महात्मानो यत्र कल्पतराविव so v. a. *sich behaglich fühlen* 6200. विश्रम R. 4,62,23. 5,7,48. मयि विश्रम्य Bhatt. 8,9. मयि विश्रान्तः R. 5,7,4. 13. — Vgl. विश्रम fg. und विश्रान्ति fg. — caus. 1) *ruhen lassen;* mit kurzem Wurzelvocal Çâńkh. Gṛhj. 4,6. Ragh. 1,54. Kathâs. 118,117. 120,94. 133. Daçak. 137,19. Bhâg. P. 3,4,10. 10,15,14. mit langem MBh. 3,11004. 5,177. Ragh. ed. Calc. 1,55. Kathâs. 52,107. 123,151. — 2) *Etwas zur Ruhe bringen, einem Dinge ein Ende machen:* रथोद्धतम् । रज्ञो विश्रामयत्राज्ञो कृत्तश्मश्रुषु मौलिषु Ragh. 4,85. विश्रमितश्रमशीकर Gît. 12,22. — desid. s. विशिश्रमिषु.

— परिवि, partic. °श्रान्त *vollkommen ausgeruht* Hariv. 8685.

— सम्, partic. संश्रान्त *ermüdet, erschöpft* MBh. 1,1017. 6,3274. Bhâg. P. 10,52,10. अ° *unermüdlich* Suçr. 2,244,3.

2. श्रम् indecl. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37.

श्रम (von 1. श्रम्) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Ermüdung, Müdigkeit, Erschöpfung* H. 319. खेदो रत्यध्वगत्यादेः श्वासनिद्रादिकृच्छ्रमः Sâh. D. 173. श्रमस्य दायं वि भजन्त्येभ्यः RV. 10, 114, 10. AV. 4, 11, 10. 8,8,9. Çat. Br. 6,3,3,7. 14,4,3,31. MBh. 1,5892. R. 1,62,3. 2,51,13. R. Gorr. 1,25,12. Çâk. 7. Varâh. Bṛh. S. 104,10. Râǵa-Tar. 1,371. 2,154. Bhâg. P. 1,2,8. 4,20,4. तस्य यत्नः श्रम एव केवलम् 5,19,14. 9,21,13. श्रमार्त M. 8,67. °कर्षित MBh. 1, 6024. 3,2373. °संतापकर्षित 1,1128. °मोहित 3,2961. °पीडित 16749. °खिन्न R. 2,28,11. °क्लान्त Çâk. 32,11. श्रमायुक्त = श्रमयुक्त R. Gorr. 2,11,11. न ते श्रमो भवेत् MBh. 3,16775. श्रमं नावाप्नुयात् R. 2,24,21. श्रममध्यगात् Bhâg. P. 4,26,10. शान्तो मे भवत्या दर्शने (so ist wohl zu lesen) श्रमः Râǵa-Tar. 3,420. (तम्) चकार विगतश्रमम् Kathâs. 18,114. वाचं विपुलश्रमाम् Bhâg. P. 9,21,11. मदकृतश्रमा R. 5,13,48. प्रजागरकृत° Spr. (II) 675. सुरतव्यापारजात° 1992. अध्व° R. 2,72,5. अध्वश्रमपरिगत Megh. 17. अध्वश्रमविनयन 53. विनीताध्व° Ragh. 4,67. अविज्ञातपथ° Kathâs. 42,103. मृगयाश्रमसुप्त 29,136. रतिश्रमनुद् Kir. 5,28. गतायुध° Bhâg. P. 1,9,31. व्यर्थस्तस्य तपःश्रमः Pańkar. 1,2,58. fg. विनयन्ते स्म तद्योधा मधुभिर्विजयश्रमम् Ragh. 4,65. अश्रमेण 2,67. अतिश्रमापनयन Spr. (II) 1493. Bhâg. P. 3, 31, 15. — 2) *körperliche oder geistige Anstrengung, — Arbeit, Mühe, Bemühung mit heiligem Werke oder Studium* H. 788 (*Waffenübung*). AV. 4, 35, 2. 6,133,3. 10,7,36. ब्रह्मचारी श्रमेण लोकांस्तपसा पिपर्ति 11, 5, 4. 7,17. 12,5,1. Çat. Br. 1,6,2,3. 6,1,1,1. 3,9. 11,5,7,2. TBr. 2, 4, 1,11. Ait. Br. 2,13. 7,15. श्रमेण यदुपार्जितम् M. 9,208. कृतः कथंचिन्महता श्रमेण R. 3,64,21. जानाति हि पुनः सम्यक्कविरेव कवेः श्रमम् Spr. (II) 1219. शक्तिः श्रमेण समं समेत्य 5816. Verz. d. Oxf. H. 182,*a*,20. सुचिर Bhâg. P. 3,13,4. 13. अलं महीपाल तव श्रमेण Ragh. 2,34. किं श्रमेण ते MBh.

5,7069. R. 4,45,11. तत्किं वृथा श्रमेण Pañkat. 93,6. 116,25. श्रमं तेषां सर्वेषामप्यपाकरत् Kathâs. 49,148. मा वृथा ते ऽस्त्वयं श्रमः MBh. 13,1916. वृथा जातो मम श्रमः R. 5,15,1. सफलं कुरु मे श्रमम् 2,74,62 (Gorr.). 6,100,4. विफल° adj. Râga-Tar. 4,304. 717 (विफलश्रमत्व). वन्ध्य° adj. Ragh. 16,75. मोघ Spr. (II) 5045. Kathâs. 35,86. व्यर्थ Pañkat. 136,14. 226,25. पित्राहं लालितः स्नेहान्न श्रमं ग्राहितः पुरा R. 5,1,61. जगच्चञ्चूपुटद्रोणीपूरणे तव कः श्रमः Spr. 5324. व्याजव्याकरण° adj. Râga-Tar. 5,29. धूमपथ° Bhâg. P. 4,4,10. मा कृथाः श्रमम् R. 3,57,16. यो ऽनधीत्य द्विजो वेदमन्यत्र कुरुते श्रमम् M. 2,168. कृत° (s. auch bes.) adj. R. 1,21,6 (fälschlich °श्राम Schl.). Kâm. Nitis. 8,6. Kathâs. 27,146 (अकृत°). धनुर्वेदे च वेदे च सर्वत्रैव MBh. 13,1948. प्रवासायासदुःखेषु युद्धेषु च Kâm. Nitis. 4,67. Kathâs. 19,2. धनुर्वेदकृत° MBh. 1,5255. मत्तेभकुम्भविदलनकृत° Spr. (II) 4664. कृतविद्या° (so ist zu lesen) Râga-Tar. 6,180. जित° adj. Hariv. 4544. R. 4,40,4. Spr. 3174 (zu lesen वाक्येषु जितश्रमः). 5352. मृधे Bhâg. P. 7,8,27. जितश्रमत्व Kâm. Nitis. 14,25. सुजित° 18,32. अन्येषु च तथा वीरः शस्त्रेषु विजितश्रमः Mârk. P. 129,13. अति° Bhâg. P. 2,7,31. — 3) N. pr. eines Sohnes des Âpa Hariv. 153. — Vgl. कृत°, निः°.

श्रमकर adj. *Müdigkeit erzeugend, Mühen verursachend* Spr. (II) 4644.

श्रमघ्न 1) adj. *Müdigkeit verscheuchend* Suçr. 1,169,10. — 2) f. ई *die Frucht von Cucurbita lagenaria* Râgan. in Nigh. Pr.

श्रमच्छिद् adj. dass. Ragh. 5,6.

श्रमजल n. *Schweiss* Wilson.

श्रमण (von 1. श्रम्) mit कृत u. s. w. componirt gaṇa श्रेण्यादि zu P. 2,1,59. 1) adj. *der sich abmüht, — kasteit;* m. *Bettelmönch,* insbes. *ein buddhistischer, Buddhist* überh. (Gautama selbst erhält dieses Beiwort) Trik. 1,1,24. H. 75. an. 3,227. Med. ṇ. 80 (nach H. an. und Med. auch = निन्द्यजीविन्). Halâj. 2,190. Colebr. Misc. Ess. 2,196.203. Wilson, Sel. Works 1,295. 303. 2,312. fgg. Burnouf, Intr. 78. 275. fg. 297. LIA. 2,238. 263. 449. Çat. Br. 14,7,1,22. Taitt. Âr. in Ind. St. 1,78. श्रमणाश्च वनौकसः MBh. 1,7778. R. 1,13,13 (11 Gorr.). gaṇa युवादि zu P. 5,1,130. Bhâg. P. 5,3,20. 11,2,20. 12,3,19. Kathâs. 27,18. 38,56. 51,118. fgg. 53,39. 65,132. 75,37. 39. Varâh. Bṛh. S. 87,9 (v. l. für श्रवण). Râga-Tar. 1,199. 5,427. Sâh. D. 103,12. Lalit. ed. Calc. 2,20. 308,6. 14. 309,20. 318,18. 320,6. 7. 20. Wassiljew 63. 83. 212. 248. Vie de Hiouen-thsang 62. श्रमणा f. Trik. 3,3,141. H. 532, Schol. Halâj. 2,332. R. 1,1,55 (59 Gorr.). Mahâvîraĉ. 80,12. fgg. कुमार° P. 2,1,70. 6,2,26. श्रमणी R. 2,38,5. ed. Bomb. 1,1,57. — 2) f. आ *eine Bettelnonne;* s. u. 1); = शबरीभिद् (vgl. R. 1,1,55), सुदर्शना und मांसी Med. = मुण्डीरी Trik. 3,3,141. Med. — Vgl. अ°, पश्चाच्छ्रमण, प्रमत्त°, महा°, श्रामणेर und 4. श्रवण.

श्रमणक m. = श्रमण 1) Mṛkkh. 111,5. f. श्रमणिका Daçak. 162,14.

श्रमणाय् (von श्रमण), °यते *zu einem Bettelmönch (Bettler) werden* Spr. (II) 2020.

श्रमनुद् adj. *Müdigkeit verscheuchend* Ragh. 9,3. रति° Kir. 5,28.

श्रमयु (von 1. श्रम् oder श्रम) *sich ermüdend, — abmühend* ṚV. 1,72,2.

श्रमवत् (wie eben) adj. *der sich abgemüht —, fleissig gearbeitet hat:* शास्त्रेषु Verz. d. Oxf. H. 321,a,9.

श्रमवारि n. *Schweiss:* ललाटबद्धश्रमवारिबिन्दु Ragh. 7,63. Kumâras. 3,38. Bhâg. P. 1,9,34.

श्रमविनयन adj. *Müdigkeit verscheuchend:* अध्व° Megh. 53.

श्रमविनोद m. *Verscheuchung der Müdigkeit* Varâh. Bṛh. S. 53,88.

श्रमशीकर m. *Schweiss* Gît. 12,22.

श्रमस्थान n. *ein zu Waffenübungen bestimmter Platz* Halâj. 2,315.

श्रमाधायिन् (श्रम + आ°) adj. *Mühe verursachend, mühevoll* Spr. 5251 (Conj.)

श्रमाम्बु (श्रम + अ°) n. *Schweiss* Uttarar. 117,4 (158,10).

श्रमिन् (von 1. श्रम्) adj. *der sich abmüht* u. s. w. P. 3,2,141. जितश्रमित्व n. nom. abstr. von जितश्रमिन् (= जितश्रम) und = जितश्रमत्व; s. u. 1. श्रम 2).

श्रम्भ् (neben स्रम्भ् in den Bomb. Ausgg.; der Comm. zu P. 8,3,110 विस्रब्ध), श्रम्भते Dhâtup. 10,33 (प्रमादे). 18,18 (विश्वासे).

— नि s. निश्रम्भ.

— प्र s. प्रश्रब्धि.

— वि *vertrauen —, sich verlassen auf* (loc.): दैवाधीनेषु कामेषु को विश्रम्भेत Bhâg. P. 3,3,23. विश्रभ्य — इतिकृत्यायाम् 1,19,24. विश्रभ्य ohne Ergänzung s. v. a. *getrost, ohne Bedenken* 6,11,15. partic. विश्रब्ध = विश्वस्त und अनुद्धत Trik. 3,3,223. H. an. 3,349. Med. dh. 36. = गाढ Med. = शान्त und अत्यर्थ H. an. = स्थिर Halâj. 2,215. 1) *vertrauend, kein Arg habend, sich sicher fühlend:* कथमिव (so ed. Bomb.) सखे विश्रब्धं स्यादिमां प्रति मे मनः Mâlav. 69. यैः सह क्रीडते सीता विश्रब्धैर्मृगपोतकैः R. 3,67,6. Çâk. 39, v. l. Spr. (II) 1280. °घातिन् Trik. 3,3,66. विश्रब्धा भव Pañkat. 74,4. तावत्त्वमिह — विश्रब्धश्चर वै सुखम् so v. a. *getrost, ohne Bedenken, ruhig, ohne Weiteres* MBh. 3,12996. 5,7192. R. 2,19,5. 27,8. 28,8. 3,51,10. Mârk. P. 22,14. Bhâg. P. 11,5,14. Pañkat. 75,9. statt dieses nom. häufig auch विश्रब्धम् adv. (बाढार्थे Trik. 3,3,223): विश्रब्धं ब्राह्मणः शूद्राद्द्रव्योपादानमाचरेत् M. 8,417. MBh. 1,7665. 3,2161. R. 2,57,29. R. Gorr. 2,11,25. 16,3. 27,9. 3,40,32. 49,33. 4,8,16. Spr. 5302. (II) 5821. Çâk. 39. 9,18. Kathâs. 13,31. 18,316. Pañkat. 19,5. सुविश्रब्धम् R. 6,86,16. विश्रब्धप्रसुप्ता Daçak. 91,8. ब्रूहि विश्रब्धमाचिरम् (aus metrischen Rücksichten st. विश्रब्धं मा°) R. 7,59,2,14. — 2) *von Vertrauen zeugend* oder *Vertrauen erweckend:* °चाटुकशतानि Spr. (II) 3080. अ° *kein Vertrauen erweckend:* विदुषामप्यविश्रब्धः षड्वर्गः किमु मादृशाम् Bhâg. P. 11,26,24. — caus. 1) *auflösen, aufknüpfen:* Soma-Büschel Lâṭj. 5,6,7. die Rüstung u. s. w. 3,10,16. — 2) *Jmd Vertrauen einflössen, ermuthigen;* mit acc.: शनैर्विश्रम्भयन्नश्वान् MBh. 7,4714. विश्रम्भित partic. 13,3622. Hariv. 8616. Mârk. P. 21,67. Bhâg. P. 10,89,35. 12,3,2. — Vgl. विश्रम्भ fgg.

— अतिवि, partic. °श्रब्ध *voller Vertrauen zu:* मयि Bhâg. P. 5,8,6. °श्रब्धम् adv. *ganz getrost, ohne alle Bedenken* Verz. d. Oxf. H. 44,b,4. — caus. *zu vertraut machen:* स्त्रियम् Kâraka 1,8.

— उपवि caus. *Jmdes* (acc.) *Vertrauen gewinnen* Bhâg. P. 5,26,32.

— प्रतिवि, partic. °श्रब्ध *voller Vertrauen, kein Arg habend:* °घातिन् MBh. 1,5601.

श्रय s. भद्र°.

1. श्रयण (von 1. श्रि) n. = आश्रय AK. 3,3,12. 1) *das Sichlehnen, Sich-*

heften an, Zufluchtsuchen bei: पादपङ्कजश्रयः° Bhâg. P. 8,9,28. — 2) *das woran sich Etwas lehnt, sich heftet, einen Halt findet:* अङ्घ्रिद्वंद्वं नखाहृणामणिश्रयणाम् Bhâg. P. 3,15,44.

2. श्रयणा (von 1. श्री) n. *das Mengen* Kâtj. Çr. 9,6,10. 22,9,9. चरु° Gṛhjas. 1,87. 4,2.

श्रव (von 1. श्रु) 1) adj. *tönend* VS. 16,34. — 2) m. *a) Ohr:* स्थूलारद्श्रवाधरनसः adj. Varâh. Bṛh. 17,9. Kathâs. 103,158. hierher oder zu 1. श्रवस् AK. 2,6,2,45. H. 573. Halâj. 2,361. — *b)* hierher oder zu 1. श्रवस् *Hypotenuse* Sûrjas. 3,26. 4,20. — *c) das Hören:* ततः प्रहसिताः सर्वे नारदस्य वचःश्रवात् Hariv. 10889. 10914. Ragh. 11,72. अप्यदृष्टं श्रवादेव पुरुषं धर्मचारिणाम् — जनाः कुर्वते प्रियम् *nach dem blossen Hörensagen* MBh. 13,4963. चकमे वासुदेवस्तां श्रवादेव Hariv. 6594. fg. विदुरस्य श्रवे राजा तं च प्रत्यभिपूजयत् *so dass es* Vidura *hörte* MBh. 15,699. सुदुः° *überaus unangenehm zu hören* Uttarar. 123,3 (166,2). — Vgl. कर्ण°, पृथु°, सुख°, श्रुतश्रवा.

श्रवट्टर्ष (1. श्रवस् + तृष) m. *Preislust:* श्रवर्षीणाम् RV. 5,66,5.

श्रवक nom. ag. v. l. für स्रवक Vop. 26,41.

1. श्रवण (von 1. श्रु) 1) m. (seltener n.) *Ohr* AK. 2,6,2,45. Trik. 3,3, 139. H. 574. an. 3,227 (श्रवणं st. श्रावणं zu lesen). Med. n. 79. Halâj. 2,361. Maitrjup. 6,22. Spr. (II) 4992. MBh. 12,7397. R. 2,91,27 (n.). R. Gorr. 2,100,24. 3,50,17. 52,30. 5,14,19. Suçr. 1,125,8. 126,4. 2, 363,3. Gṛhjas. 2,98. ad Çâk. 54. Schol. zu 8. Varâh. Bṛh. S. 28,9. 51, 8. Kathâs. 13,160. 48,38. Kaurap. 6. Mârk. P. 34,71. 82,17. Bhâg. P. 2,2,37. 7,9,40 (n.). 9,2,7. 11,23. — 2) m. (wie alle Wörter für *Ohr*) *Hypotenuse, Diagonale eines Tetragons* u. s. w. Colebr. Alg. 59. Golâdhj. Tripraçn. 48. — 3) n. *das Hören* Trik. H. an. Med. Çat. Br. 14,5,4,5. 7,2,6. Pâr. Gṛhj. 3,10. Khând. Up. 8,12,4. M. 8,74. MBh. 1,865. 2, 277. 7,2128. Hariv. 12243. R. 2,102 in der Unterschr. R. Gorr. 1,3, 38. 4,140. 71,19. 4,17,20. 58,3. 7,20,6. दूराच्छ्रवणानि दर्शनानि चास्य भवन्ति Suçr. 1,158,11. Çâk. 15,15. fg. 59. Varâh. Bṛh. S. 90,8. Spr. 2871. Bhâg. P. 1,2,17. 8,35. 2,4,3. 7,15. 3,7,14. 16,6. 9,3,34. 10,6,3. 41,16. Verz. d. Oxf. H. 85,b,13. 225,a,20. Pańkat. 188,10. Sarvadarçanas. 4,6. 76,6. 8. 157,9. 22. °सुभग *angenehm zu hören* Megh. 11. °परुष 62. उग्रश्रवणदर्शन adj. MBh. 3,15856. दूर° *weithörig* Pańkar. 1,1,50. णिचो ऽश्रवणं छान्दसम् so v. a. *das Fehlen des Causalsuffixes* Çańk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 102. *das Hören* so v. a. *das Lernen, Lesen:* शुश्रूषा श्रवणं चैव ग्रहणं धारणं तथा। ऊहो ऽपोहो ऽर्थविज्ञानं तत्त्वज्ञानं च धीगुणाः ॥ Kâm. Nitis. 4,22 = H. 310. fg. °मनननिदिध्यासनसमाध्यनुष्ठान Vedântas. (Allah.) No. 113. fg. Nilak. 26. Schol. zu Kap. 1,60. Sarvadarçanas. 46,13. 58,12. fgg. 85,4. 103,20. 124,22. 139,10. 159, 5. अश्रवणात् *weil man es nicht lernt, weil es nicht gelehrt wird* Lâtj. 10,11,5. — 4) n. *Leumund, guter Ruf* Âçv. Çr. 1,10,8. Nir. 11,33. — Vgl. कुरु°, पितृ°, वि°.

2. श्रवण (von 2. श्रु) 1) adj. *a) lahm* Kâtj. Çr. 23,4,16. — *b) leck* Gobh. 3,2,43. — 2) m. *a)* N. *des 20ten (21ten, 22ten)* Nakshatra, das unter der Figur von drei Fussstapfen gedacht wird, H. 113. an. 3,227. Med. n. 79. AV. 19,7,4. Schol. zu Kâtj. Çr. 355,1. Âçv. Gṛhj. 3,5,2. Çâńkh. Gṛhj. 1,20. Pâr. Gṛhj. 2,10.14. Weber, Ǵjot. 95. Jâǵń. 1,142. MBh. 6,81. 85. 13,3279. 4265. 14,1213. R. 5,55,1. Varâh. Bṛh. S. 6,7. 11. 7,2. 11 (v. l. n.). 9,3. 33. 10,1. 15. 11,60. 15,20. 30. 23,6. 32,16. 43,38. 47,6. 55,31. 81, 20. 97,16. 98,11. Mârk. P. 33,14. Bhâg. P. 4,12,48. 7,14,20 (pl.). 23. Weber, Kṛshṇaǵ. 250. fg. fem. श्रा Med. Varâh. Bṛh. S. 98,15 (v. l. masc.). Bhâg. P. 5,23,6 (ed. Bomb. masc.). Mârk. P. 58,41. — *b)* N. pr. eines Sohnes des Naraka Bhâg. P. 10,59,12. — 3) f. श्रा *a)* N. eines Nakshatra, s. u. 2) *a)*. — *b) die Vollmondsnacht im Monat* Çrâvaṇa P. 4,2,5. 23. Gobh. 3,3,11. Çâńkh. Çr. 3,14,2. °चित्ता Verz. d. Cambr. K. 64. °कर्मन् *die an diesem Tage übliche Ceremonie* Âçv. Gṛhj. 2,1,1. Gobh. 3,7,1. 4,8,1. Pâr. Gṛhj. 2,14. Verz. d. B. H. No. 206. — *c)* (neben Çravishṭhâ) N. pr. einer Tochter Kitraka's Hariv. 1921. 2089. Râǵâdhideva's 2034. — 4) n. = श्रवणाकर्मन् (s. u. 3) *b)*) Çâńkh. Gṛhj. 4,15. — Vgl. श्रोणा, स्रवणा, 2. श्रावण, श्रावणिक.

3. श्रवण m. *eine best. zum Weissfärben dienende Pflanze* Suçr. 2,175, 4. f. श्रा = मुण्डीरिकावृत्त (vgl. श्रावणा unter 1. श्रावण) Ratnam. im ÇKDr. श्रवणाह्वया f. *eine best. Pflanze* Suçr. 1,134,2.

4. श्रवण m. fehlerhaft für श्रमण *Buddhist* Varâh. Bṛh. S. 87,9 (v. l. श्रमण). 36. Verz. d. Oxf. H. 51,b,11. f. श्रा *eine Bettelnonne* H. 532. R. 3,76,20. Hierher vielleicht श्रवण m. als N. Vishṇu's H. ç. 63.

5. श्रवण n. s. स्रवण.

6. श्रवण n. = श्रपण Randglosse im Comm. zu H. 75.

7. श्रवण fehlerhaft für 2. श्रावण.

श्रवणक m. = 4. श्रवण Varâh. Jogajâtrâ 4,24.

श्रवणगोचर m. *Bereich des Gehörs:* अगाह्यासवदत्तायाः शनैः श्रवणगोचरम् Kathâs. 12,55.

श्रवणदत्त m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Kauhala Ind. St. 4,372. 380.

श्रवणद्वादशी f. Bez. *eines best. zwölften Tages* (= भाद्रपदशुक्लद्वादशी Comm. zu Bhâg. P. = श्रवणानक्षत्रयुक्तभाद्रशुक्लद्वादशी ÇKDr.) Verz. d. Oxf. H. 154,a,4. Verz. d. B. H. 135,b. Verz. d. Cambr. H. 64. Bhâg. P. 8,18,5.

श्रवणपथ m. *Bereich der Ohren:* °गता दृष्टिबाणाः *bis zu den Ohren reichend* Spr. 3168. °पर्यन्तगमनप्रयास Git. 11,32.

श्रवणपालि f. *Ohrläppchen* Git. 3,13.

श्रवणभृत adj. *in den Ohren getragen* so v. a. *von dem man reden hört* Bhâg. P. 10,87,40.

श्रवणमूल n. *Ohrwurzel* Kathâs. 103,223.

श्रवणरुज् f. *Ohrenschmerzen, Ohrenkrankheit* Varâh. Bṛh. 8,16.

श्रवणविधिविचार m. Titel einer Schrift Hall 140.

श्रवणविषय m. *Bereich des Gehörs, Hörweite* Megh. 101.

श्रवणव्याधि m. *Ohrenkrankheit, Ohrenschmerzen* Varâh. Bṛh. S. 9,33.

श्रवणशीर्षिका f. *eine best. Pflanze,* = श्रावणी Râǵan. im ÇKDr.

श्रवणहारिन् adj. *das Ohr entzückend* Varâh. Bṛh. S. 19,18.

श्रवणिका f. wohl = श्रवणा (s. u. 2. श्रवण 3) *b)*): °व्रत Verz. d. B. H. 135,b (90). Verz. d. Oxf. H. 34,b,25.

श्रवणी f. fehlerhaft (wie auch Weber annimmt) für श्रावणी Verz. d. B. H. No. 1122.

श्रवणीय (von 1. श्रु) adj. *zu hören, hörenswerth* Shaḍv. Br. 2,3. Nir.

5,25. 11,9. 50. Khând. Up. 1,2,5 (auch श्र°). MBh. 3,12308. 7,2028. Bhâg. P. 1,15,36. 11,23,1. °पार् m. Bez. eines der 8 Sthâna des Ṛgveda Ind. St. 3,251.

1. श्र॑वस् (von 1. श्रु) 1) n. κλέος. a) *Getöne, Ruf; lautes Lob:* दे॒वेषु॑क्र॒त श्रवः॑ ṚV. 10,155,5. 4,31,15. 8,54,12. श्रवस्, स्तोम 5,35,8. 18,4. बृहत् 8,9,17. 31,7. 63,9. का॒राम॑हे सु पु॑रुध श्रवांसि 10,59,2. 1,11,7. दि॒वि श्रवो॑ दधिरे य॒ज्ञिया॑सः 73,7. 5,52,1. 8,88,2. 9,32,1. VS. 18,1. = शब्द *Laut, Schall:* गन्धाकृतिस्पर्शरसश्रवांसि Bhâg. P. 5,11,10. — b) *Lob, Ruhm, Ansehen* Nir. 4,24. 9,10. 11,9. रा॒या द्यु॒म्नेन॒ श्रव॑सा॒ वि भा॑ति ṚV. 6,5,5. 10,3.5. रा॒ज्ञा श्रवं इच्छमा॑नः 1,126,1. ते हि प्र॒जाया॑ अभ॑रन्त॒ वि श्रवः॑ 10,92,10. पृथु 7,5,8. 16,10. 1,9,7. बृहत् 8. 3,37,10. अक्षिति 1,40,4. महि 160,5. अमृत 3,53,15. 7,81,6. वीरवत् 4,36,9. श्रवो॑भिर्यु॒ज्यं चि॒द॒भ्य॑सत् 1,156,2. 8,5,32. मर्ते॑ दधासि॒ श्रव॑से दि॒वे दि॑वे 1,31,7. 73,5. श्रव॑से वामपे॒षसः 134,3. 7,18,23. AV. 6,33,2. 13,2,3. Bhâg. P. 4,17,6. 19,28. उदार° adj. 16,3. 5,24,18. परिश्रुतोरु° adj. 4,9,5. तीर्थ° adj. 2,7,15. सुभद्र° adj. 4,15. fg. — c) *Ohr* AK. 3,4,14,76. hierher oder zu श्रव 2,6,2,45. H. 573. Halâj. 2,361. — d) hierher oder zu श्रव *Hypotenuse* (wie alle Wörter für *Ohr*) Sûrjas. 3,26. 4,20. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Santa MBh. 13,2002. — Vgl. उग्र° (auch Bhâg. P. 3,20,7), उच्चैः°, उपम°, कर्ण°, गूर्त°, चतुः°, चित्र°, तुवि°, तोर°, दीर्घ°, दूरे°, द्युम्न°, पृथु° (adj. auch Bhâg. P. 4,24,1. N. pr. eines Sohnes des Manu Hariv. 470 nach der Lesart der neueren Ausg.), प्र°, प्रति°, प्रथम°, प्रिय°, बृहच्छ्रवस्, भङ्ग°, भङ्ग्य°, भद्र°, भूरि°, वसु°, वि°, विश्व°, शङ्कुम्भ°, शुचि°, श्रुत°, सत्य°, सु°, सोम°.

2. श्र॑वस् (von 2. श्रु = स्रु) n. ῥέος. 1) *Strom, Guss:* सु॒रेत॑सा॒ श्रव॑सा॒ तुञ्ज॑मानाः ṚV. 3,1,16. 9,87,5. 110,5. आ पू॒र्वमा॑णामवक्षन्नभि श्रवः *zum Strom des* Soma 1,51,10. अवनीरमुञ्चदभि श्रवो दावने 61,10. आप्यायमानः सोम दिवि श्रवांसि धिष्व 91,18. — 2) *Lauf, Fahrt, rasche Bewegung:* श्रव॑न्तो न श्रव॑सो भिन्दमानाः ṚV. 7,90,7. 4,41,9. श्रवां इव श्रव॑से सातिमच्छ 9,97,25. श्रवो विविदे श्येनो अत्र 4,26,5. 1,92,8. 165,12. 3,37,7. 10,102,4. 131,3. वाजयु 8,69,5. अस्मद्र्यक्सं मिमीहि श्रवांसि etwa *zu uns richte deine Fahrten* (wonach unter 3. मा mit सम् 4) zu ändern wäre) 3,54,22. अभि श्रव ऋज्यन्तो वहेयुः 6,37,3. अधि श्रवांसि धेहि नस्तनूषु 3,19,5. अभि श्रवोभिः पृथिवीं बभूव *im Fluge* 59,7. 6,1,11. — 3) *Bahn, Bett:* अर्णांसि जिनत्सुविताय श्रवांसि ṚV. 7,79,3. श्रव इदेना परो अन्यदस्ति तद्व्यथी जरिमाणस्तरन्ति 10,27,21. Auch einige der Stellen unter 1) lassen sich hierher ziehen. — 4) nach den Comm. so v. a. अन्न Naigh. 2,7. Nir. 10,3. bei Sâj. namentlich an den Stellen, wo der Soma gemeint ist. — 5) so v. a. धन Nigh. 2,10. Nir. 4,24. — Vgl. गाथ° (nachzutragen adj. *dem Gesang zueilend*, nach Sâj. *dessen Ruhm zu besingen ist* ṚV. 8,2,38), वसु°, वाज°, वृद्ध°.

श्र॑वस्काम adj. *nach Zuruf* u. s. w. *begierig* ṚV. 8,2,38.

श्रवस्य् (von 2. श्रवस्), °स्य॑ति *auf der Fahrt sein, reisen; eilig —, schnell sein* ṚV. 4,40,2. mit acc. etwa *erhaschen:* वसव्य॑म्। इन्द्र यच्चित्रं श्रवस्या अनु द्यून् 2,13,13. partic. praes.: स्तुतः श्रवस्यन्नवसोप॑ पाहि 1,177,1. श्येन 6,46,13. वीर 8,47,12. 1,131,5. 138,4. मनस् 10,74,2. 147,2. — VS. S. 59,2.

— आ *rasch herbeikommen:* आस्य॑ श्रवस्याद्रथः ṚV. 5,37,3.

1. श्रवस्य॑ (von 1. श्रवस्) n. *Lobruf, Ruhm; rühmliche That* Nir. 5,25. अर्कण्वत श्रवस्यानि दुष्टरा ṚV. 10,44,6. उक्थानि विश्वानि च श्रवस्या 8,16,2. 15,3. 1,100,5. 117,10. अनु यद्यां श्रवस्या सुवीर्याय चर्षणयो मदन्ति 184,4.

2. श्रवस्य॑ (von 2. श्रवस्) adj. *eilig, behend:* Ross ṚV. 1,117,9. 2,10,1. 6,1,11.

श्रवस्या॑ instr. adv. *flugs, eilig:* श्रवस्या जनान्ब्राला न्यस्तः ṚV. 7,18,11. 23,1. 6,27,6. अभि वाजं सप्तिरिव श्र° 9,96,16. सप्तिमिव श्रवस्येन्द्रायार्कं समंज्रे 1,61,5. विश्वा दधे वार्याणि श्र° 149,4. 2,19,7.

1. श्रवस्यु॑ adj. *preislustig, lobend:* श्रवस्यवः शशमानास उक्थैः ṚV. 4,6,15. (इन्द्रम्) अहूमहि श्रवस्यवः 45,10. 8,24,18. Vâlakh. 4,4.

2. श्रवस्यु॑ adj. 1) *fliessend, strömend* ṚV. 1,125,4. Kuh 8,83,1. — 2) *rasch sich bewegend, behend; rüstig, rührig:* Rosse, Wagen u. s. w. ṚV. 1,132,5. 5,56,8. 9,10,1. 66,10. 87,5. शूराः 1,85,8. 55,6. वयः 2,31,1. 7. 6,1,4. AV. 3,9,3. 4.

श्रवाप्य m. = बलियोग्यपशु, यज्ञियपशु Çkdr. nach Siddh. K. (vgl. Uṇ. 3,95) fehlerhaft für श्रवाय्य.

श्रवाय्य॑ (von 1. श्रु) Uṇâdis. 3,96. Vop. 26,164. VS. Prât. 4,150. adj. *löblich, rühmlich:* वाज ṚV. 1,27,8. 6,45,2. रयि 9,63,23. 101,9. 10,38,2. भ्रात्रि 102,1. 1,31,5. 5,20,1. 6,16,12. 8,46,9. 9,57,53. श्रवाय्यमिषम् acc. f. 5,38,2. m. = यज्ञपशु Uǵǵval; vgl. श्रवाप्य.

श्रविष्ठ 1) adj. *unter dem* Nakshatra Çravishṭhâ *geboren* P. 4,3,34. m. N. pr. eines Mannes gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. — 2) f. आ a) (oxyt. Çânt. 1,20. proparox. in den accentuirten Texten) pl. (später auch sg. und du.) N. *des 21ten (22ten, 23ten)* Nakshatra (= धनिष्ठा), vorgestellt unter dem Bilde einer Trommel, Whitney, Sûrjas. S. 196. AK. 1,1,2,23. H. 114. Halâj. 1,51. AV. 19,7,4. TS. 4,4,10,2. TBr. 1,5,1,5. 9. 3,1,2,7. Weber, Ǵjot. 27. fg. 34. 112. fg. Nax. 1,312. 2,300. 315. 325. 354. fg. 375. 389. Maitrjup. 6,14. P. 4,3,34. — b) N. pr. einer Tochter Kitraka's Hariv. 1921. 2089. Râǵâdhideva's 2034. der Mutter von Paippalâdi (Pippalâdi die neuere Ausg.) und Kauçika 11074 nach der Lesart der neueren Ausg. (प्रविष्टा die ältere). — Vgl. श्राविष्ठायन und श्राविष्ठीय.

श्रविष्ठक m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 52,b,35 fg. (Conj.).

श्रविष्ठाज m. *Sohn der* Çravishṭhâ d. i. *der Planet Mercur* Trik. 1,1,93. Hâr. 35.

श्रविष्ठाभू m. desgl. H. 117.

श्रविष्ठारमण m. *Gatte der* Çravishṭhâ d. i. *der Mond* H. ç. 11.

श्रविष्ठीय adj. *zum* Nakshatra Çravishṭhâ *in Beziehung stehend:* पौर्णमासी Çâṅkh. Gṛhj. bei Weber, Nax. 2,331. — Vgl. श्राविष्ठीय.

श्रवोजि॑त् adj. *Ruhm gewinnend* ṚV. 8,32,14.

श्रव्य (von 1. श्रु) adj. *hörbar, was mit dem Ohr vernommen wird, hörenswerth:* श्रुत्वा विदुमुपाख्यानं श्रव्यमन्यन्न (श्रा° ed. Bomb.) रोचते MBh. 1,647. श्रव्याणामुत्तमं (श्रा° ed. Bomb.) चेदम् 2298. वचनं श्रव्यातरमसमीरितम् 3,10942. 12,1372. 14,618. R. Gorr. 1,3,60. Spr. (II) 2999 (श्रा° v. l.). 5714 (v. l. श्रा°). Kathâs. 74,77. Kâvjâd. 1,39. Verz. d. Oxf. H. 208,a, No. 489. Sâh. D. 557. दृश्यश्रव्यत्व 272. — Vgl. सुख°, श्राव्य.

श्रा, श्रा॑ति (पाके) Dhâtup. 19,49. 22,21. श्रा॑पति (पाके, nach Vop. auch

स्वेदे) 24,45. partic. *gekocht, gebraten:* 1) श्रातं P. 6,1,36. यदि श्रातो जुहोतन ṚV. 10,179,1. fgg. भेर्गाय म इदं श्रातमेस्तु TS. 6,5,6,2. हविस् Âçv. Çr. 5,13,5. 6. श्रातास्त इन्द्र सोमा: ved. P. 6,1,36, Schol. (von श्री abgeleitet). Vgl. अ°, सु°. — 2) श्राणा P. 6,1,27, Vârtt. 2. Vop. 26,88. fg. Trik. 3,3,140. Med. ṇ. 30. f. श्रा = यवागू *Reisbrei* P. 4,4,67. AK. 2,9,50. Trik. H. 397. Med. Halâj. 2,165. — 3) शृतं, Gegens. आम ṚV. 9,83,1. हविस् 114,4. यदा शृतं कृणवो जातवेद: 10,16,1. Çat. Br. 3,2,2,10. अन्न TBr. 1,6,6,4. स्वयं° Kâṭh. 15,5. स्तोका: Çat. Br. 3,8,2,21. 3,4. पयसि 5,3,2,1. वपा 13,5,2,11. रात्रि° Kâtj. Çr. 4,11,15. कुशल° Gobh. 1,7,7. Kauç. 12. 16. 22. उदक° 46. शृतं क्षीरं देवदत्तेन P. 6,1,27, Schol. दु:° *schlecht, unvollständig gekocht* Âçv. Çr. 3,14,1. अ° Çat. Br. 3,2,2,10. 8,2,20. 3,6. Vgl. शृत und 1. श्री.

— caus. श्रपयति, अशिश्रपत्; *kochen, braten, rösten,* überh. *gar machen;* (Töpfe u. s. w.) *brennen* VS. 1,22. उखाम् 11,59. 61. TS. 4,1,5,4 (TS. Prât. 9,23). 5,1,7,2. पशुम् Ait. Br. 2,13. TBr. 3,6,6,4. MBh. 14,2644. R. 2,56,21 (med.). R. Gorr. 2,56,24. चरुम् Çat. Br. 2,5,3,4. MBh. 3,5038. 5,3723. 12,1722. 5413 (med.). R. Gorr. 2,56,23. Bhâg. P. 6,14,27. 9,15,8. हवींषि Çat. Br. 1,7,3,26. व्रतम् 3,2,2,10. वपाम् 8,2,19. 28. 6,5,4,6. MBh. 14,2647. R. 1,13,39. पुरोडाशम् Çat. Br. 11,1,4,2. व्रीहीन् Âçv. Çr. 2,6,8. Gṛhj. 1,10,8. 11,10. fgg. ब्रह्मौदनम् 22,12. Kâtj. Çr. 4,1,7. 2,38. पायसम् Çâñkh. Gṛhj. 3,11. pass. श्रप्यते Çat. Br. 2,2,1,2. 3,8,2,29. 4,2,5,13. Âçv. Çr. 3,4,1. श्रप्यमाणपयस् Bhâg. P. 10,16,4. श्रपित P. 6,1,27, Vârtt. MBh. 1,6392. Vgl. श्रपण fg. und श्रापिन्.

— अधि, partic. °शृत fehlerhaft für °श्रित; s. u. 1. श्रि.

— आ, partic. °शृत *angekocht* (= ईषच्छृत Comm.) Çâñkh. Çr. 4,3,7. — Vgl. आश्रपण.

— नि, partic. °श्राण s. u. निस्वान in den Nachträgen.

श्राण und श्राणा s. u. श्रा.

श्राणिक adj. (f. ई) = श्राणा नियुक्तं दीयते ऽस्मै P. 4,4,67.

श्राद्ध (von श्रद्धा) 1) n. Bez. *einer Todtenspende und eines damit verbundenen Todtenmahls, wobei Brahmanen beschenkt werden.* Es werden vier Hauptarten unterschieden: पार्वण, काम्य, आभ्युदयिक und एकोद्दिष्ट Âçv. Gṛhj. 4,7,1. fgg. nach Nâr. zu d. Stelle daher benannt, weil die Gabe für die Väter den Brahmanen anvertraut wird. = श्रद्धा प्रयोजनमस्य Kâç. zu P. 5,1,110. AK. 2,7,30. Trik. 3,3,224. H. 822. an. 2,252. Med. dh. 19. fg. Colebr. Misc. Ess. 1,164. fgg. 180. fgg. Âçv. Gṛhj. 4,5,10. Gobh. 4,4,2. Kauç. 61. 89. 141. Çâñkh. Gṛhj. 4,7. 6.1. Pâr. Gṛhj. 2,11. Âpast. 2,17,14. 21. पार्वण° Schol. zu Kâtj. Çr. 34,8,12. दर्श° 297,2. वृद्धि° 627,6. नित्य° Âpast. 2,18,5. मासि° (wohl मासिक° zu lesen) 20,1. अष्टका° Prajogar. 94,a,1. 95,a,1. अष्टमी° ebend. Von zahlreichen besonderen Formen wird ausführlich gehandelt im Çrâddhaprakaraṇa des Nirṇajasindhu. प्रेतं पितृंश्च निर्दिश्य भोज्यं यत्प्रियमात्मनः। श्रद्धया दीयते यत्र तच्छ्राद्धं परिकीर्तितम् Marîki ebend. 1. यजुषां पिण्डदानं तु बह्वृचानां द्विजार्चनम्। श्राद्धशब्दाभिधेयं स्यादुभयं सामवेदिनाम् Dharmapradîpa ebend. °कल्प M. 1,112. पितॄन् श्राद्धैः (अर्चयेत्) 3,81. 138. fgg. 144. fg. 151. 188. 191. 204. 220. 234. fg. 276. 278. 282. Hariv. 835. fgg. R. 2,61,12. Ragh. 1,66. मृतानामपि जन्तूनां श्राद्धं चेत्तृप्तिकारणम् Spr. (II) 4944. fg. मृतमश्रोत्रियं श्राद्धम् 4950. Râga-Tar. 6.254. VP. 297. 314. fgg. 325. 328. 330. 333. Dhûrtas. 89,2. Verz. d. B. H. No. 324. 1120. fgg. Verz. d. Oxf. H. 10,b,23. 12,b,17. 87,a,16. 28. 265,b,39. 269,b,15. 271,a,3. °शरीरनिर्णय 273,b,34. fg. 275,b,1. 277.a, No. 654. 282,b,38. 286,a, No. 670. 294,b, No. 711. 295,a, No. 712. श्राद्धोत्तरकर्मन् 87,a,28. °पात्रनिर्णय 13,a,29. श्राद्धोपयोगिनो मन्त्रा: 398,a, No. 144. अष्टकापूर्वक 384,b, No. 478. श्राद्धं कर् M. 3,82. 122. fg. 280. निर्वप् 281. भुज् 146. 222. 247. 249. fg. 4,109. 131. दा MBh. 1,4964. 14,1850. °मित्र M. 3,140. श्राद्धाह्न Kathâs. 5,114. Verz. d. Oxf. H. 291,a, No. 702. °वासर 24,b,22. °दिन 282,a,43. fg. Titel von Schriften, die über das श्राद्ध handeln: °कल्प Verz. d. B. H. No. 1116. Verz. d. Oxf. H. 273,b,45. Ind. St. 1,470. 3,269. °कल्पभाष्य 1,58. °कल्पसूत्र Verz. d. B. H. No. 252. 257. fg. °कल्पलता Verz. d. Oxf. H. 295,b, No. 717. °कारिका Verz. d. B. H. No. 134. °चन्द्रिका Hall 176. Verz. d. Oxf. H. 292,b,23. °चिन्तामणि 24. 293,a, No. 710. °तत्त्व Gild. Bibl. 468. °दीपकालिका Verz. d. Oxf. H. 279,b,25. fg. °दीपिका 87,b,36. 292,b,24. fg. Verz. d. B. H. No. 258. °निर्णय Mack. Coll. 1,31. °पङ्क्ति Verz. d. Oxf. H. 273,b,45. fg. °पद्धति 280,b, No. 657. 383,a, No. 460. °प्रदीप 273,b,46. °मयूख 38,b,10. 280,b, No. 657. Verz. d. B. H. No. 1115. Hall 192. °विधि Notices of Skt Mss. 244. °विवेक Verz. d. Oxf. H. 273,b,47. 279,b,26. 283,b, No. 662. 292,b,25. °संग्रह 279,b,27. °सूत्र (= °कल्पसूत्र) 380,a,8. — 2) adj. a) *gläubig* P. 5,2,101 (vielleicht ist das n. gemeint). Vop. 7,32. fg. 23,22. Trik. H. 490. H. an. Med. — b) *zu einem* Çrâddha *in Beziehung stehend:* श्राद्धी कला Notices of Skt Mss. 299.

श्राद्धकर्मन् n. *Veranstaltung eines Todtenmahls, Todtenmahl* M. 3,187. 255. Hariv. 665. R. 1,72,19. 2,77,1.

श्राद्धकाल m. *die Zeit, da man das* Çrâddha *darbringt,* Kaṭhop. 3,17. Hariv. 854. Verz. d. Oxf. H. 286,a, No. 670. °काला:, अनित्यश्राद्धकाला: Notices of Skt Mss. 299. Bez. *der 8ten Stunde des 30theiligen Tages* H. 141.

श्राद्धत्व n. nom. abstr. von श्राद्ध 2) a) Verz. d. Oxf. H. 397,a,11.

श्राद्धदेव m. *der Gott des Todtenmahls,* Beiw. des Manu Vaivasvata MBh. 12,4507. Mârk. P. 106,4. Bhâg. P. 3,1,22. 6,6,38. 8,13,1. 9. 24,11. 9,1,11. des Jama Vaivasvata AK. 1,1,1,54. H. 185. Halâj. 1,72. Mârk. P. 8,157. das Vivasvant selbst Hariv. 833. frommer Brahmanen M. 3,213. — Vgl. श्रद्धादेव.

श्राद्धदेवता f. = श्राद्धदेव; pl. Bhâg. P. 4,18,18.

श्राद्धदेवत्व n. nom. abstr. von श्राद्धदेव Hariv. 835.

श्राद्धशाक n. = कालशाक Bhâvapr. im ÇKDr. = नाडीशाक Bhâvapr in Nigh. Pr.

श्राद्धसूतक adj. *zu einem Todtenmahl oder einer Geburt in Beziehung stehend:* अन्न MBh. 13,6581.

श्राद्धाह्निक adj. *täglich Todtenmahle veranstaltend* Hariv. 1194.

श्राद्धिक (von श्राद्ध) adj. *zu einem Todtenmahle in Beziehung stehend* Kauç. 141. Çâñkh. Gṛhj. 4,7. श्राद्धिकं प्रतिगृह्य M. 4,116. प्राणि वा यदि वाप्राणि यत्किंचिच्छ्राद्धिकं भवेत् 117. भुक्त्वा वा श्राद्धिकं प्रतिगृह्य च Jâgñ. 1,146. *der an einem Todtenmahl Theil genommen hat* P. 5,2,85.

श्राद्धिन् adj. 1) (wie eben) *Todtenmahle veranstaltend* HARIV. 845. अ° M. 4,223. *der an einem Todtenmahl Theil genommen hat* P. 5,2,85. — 2) fehlerhaft für श्रद्धिन् MBH. 13,3532 (ed. Bomb. श्रद्धिन्).

श्राद्धीय (von श्राद्ध) adj. *zu einem Todtenmahl in Beziehung stehend* KULL. zu M. 3,178. 4,116.

श्राद्धेय (wie eben) adj. *zu einem Todtenmahl sich eignend:* अश्राद्धेयानि धान्यानि MBH. 13,4363. अश्राद्धपेय falsche v. l. für अश्रद्धे° WEBER, GJOT. 111.

श्रान्त s. unter श्रम् und अ°.

श्रान्तसद् adj. *müde sich lagernd* AV. 1,32,2. गावौ 7,95,2.

श्रान्ति (von श्रम्) f. *Ermüdung:* °घ्न SUÇR. 1,176,13.

श्रापय्, °यति 1) caus. von श्रा; s. das. — 2) künstliches denom. von श्र (wovon श्रेयंस्, श्रेष्ठ abgeleitet werden) = प्रशस्य VOP. 21,16; vgl. 7,57.

श्रापिन् (vom caus. von श्रा) adj. *kochend* KÂTJ. ÇR. 2,5,18. 7,6. 28.

श्राम्, श्रामयति v. l. für ग्राम् (श्रामन्त्रणे) DHÂTUP. 35,40. (मन्त्रे) KAVIKALPADRUMA im ÇKDR. मन्त्रो ऽभिमुखीकरणम् गुप्तोक्तिरित्येके DURGÂD. ebend.

श्राम m. 1) *Monat* TRIK. 1,1,109. H. an. 2,340. MED. m. 34. HÂR. 28. — 2) *Zeit* (काल). — 3) *eine offene Halle* u. s. w. (मण्डप) TRIK. 3,3, 203. H. an. MED. — 4) fehlerhaft für श्रम R. 1,21,6.

श्रामण्य n. nom. abstr. von श्रमण v. l. (aber richtig) im gaṇa युवादि zu P. 5,1,130.

श्रामणेर (von श्रमण) m. *ein buddhistischer Noviz* TRIK. 1,1,25. BURNOUF, Intr. 276. HIOUEN-THSANG 1,48. 183. Vie de HIOUEN-THSANG 280.

1. श्राय (von 1. श्रि) P. 3,3,24. 1) adj. *Etwas an sich habend, mit Etwas* (loc.) *versehen:* श्राया रथेषु धन्वसु ṚV. 5,53,4. — 2) m. = आश्रय AK. 3,3,12. *Behausung:* पात पूयं यमश्रायम् (= यमस्थानम् Comm.) BHAṬṬ. 7,36.

2. श्राय adj. *zur Çrî in Beziehung stehend:* हविस् SIDDH. K. im ÇKDR.

श्रायन्तीय (aus dem Anfangsworte von ṚV. 8,88,3 gebildet) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,241,*a*. TBR. 1,5,12,1. 8,2,5. PAÑKAV. BR. 8,2, 9. 9,5,8. ÂÇV. ÇR. 6,8,12. fg.

श्रायस (von श्रेयंस्) P. 7,3,1. adj. = श्रेयसि भवम् Schol. m. patron.: Kaṇva KÂṬH. 21,8. TS. 5,4,7,5. Vîtahavja 6,5,3. PAÑKAV. BR. 9,1,9. 25,16,3.

श्राव m. N. pr. eines Sohnes des Juvanâçva und Vaters des Çrâvastaka MBH. 3,13517. HARIV. 670 (nach der Lesart der neueren Ausg.).

श्रावक (von 1. श्रु) m. 1) nom. ag. *Zuhörer, Schüler* MÂLATIM. 174,4. (व्यासः) ऋग्वेदश्रावकं पैलं जग्राह विधिवद्द्विजम् । यजुर्वेदप्रवक्तारं वैशंपायनमेव च ॥ जैमिनिं सामवेदार्थश्रावकं सो ऽन्वपद्यत । Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,4. 5. unter den acht स्थानानि ऋग्वेदस्य Ind. St. 3,251. — 2) *ein Zuhörer* oder *Schüler* Buddha's oder Gina's, *ein buddhistischer* oder Gaina-*Laie* TRIK. 1,1,12. H. 244, Schol. BURNOUF, Intr. 79. 296. fgg. 438. Lot. de la b. l. 52. 292. WASSILJEW 8 u. s. w. LALIT. ed. Calc. 6, 17. 295,9. Vie de HIOUEN-THSANG 65. PAÑKAT. 236,19. fgg. — COLEBR. Misc. Ess. 2,195. WILSON, Sel. Works 1,278. 284. 303. fg. 317. 324. 342. fg. ÇATR. 14,317. °पति Verz. d. B. H. No. 1364. °व्रत Titel einer Gaina-Schrift Verz. d. Oxf. H. 379,*a*, No. 390. श्रावकाराधन desgl. WILSON, Sel. Works 1,282 f. श्राविका ÇATR. 14,317. WILSON, Sel. Works 1,304. — 3) *Krähe* TRIK. 2,5,19. — 4) *ein weit hörbarer Ton* ÇIÇ. 11,1. — Vgl. महा°, वृद्ध°.

1. श्रावण (von 1. श्रवण) 1) adj. *durch das Gehör vermittelt, durch's Ohr wahrgenommen* u. s. w.: शब्द (= श्रवणेन गृह्यते) P. 4,2,92, Schol. उपसर्ग MÂRK. P. 40,7. 10. sc. ज्ञान Verz. d. Oxf. H. 231,*a*,22. fg. यदा पुनः काश्यपो वै जगाम फलान्याहर्तुं विधिना श्रावणेन so v. a. *in der heiligen Schrift vorgeschrieben* (vgl. श्रौत) MBH. 3,10075. NÎLAK. verbindet विधिनाश्रावणेन und sucht darin अश्रावण (= अपाखण्ड, वैदिक) oder आश्रवण = इष्टाद्यर्थं तत्राश्रावयेत्यादिशब्दप्रयोगात्). — 2) m. *Ketzer* (vgl. श्रावक 2) MED. ṇ. 81. — 3) f. आ *eine best. Pflanze,* = दध्याली (vgl. दध्यानी) MED. = श्रावणी RATNAM. 39. — 4) f. ई *Sphaeranthus mollis,* gewöhnlich मुण्डी (nach der Blüthe, die einem *mit kurzen Haaren besetzten Kopfe* verglichen wird) und भिक्षु genannt, RATNAM. 39. MAD. 1,104. SUÇR. 2,170,13. 173,8. = महाश्रावणिका ÇKDR. Suppl. unter dem letzten W.; vgl. महा°.

2. श्रावण (von 2. श्रवण 1) adj. (f. ई) *zum* Nakshatra Çravaṇa *in Beziehung stehend:* in Verbindung mit मास्, मास oder m. mit Ergänzung dieser Wörter Bez. *eines Monats der Regenzeit* P. 4,2,23. AK. 1,1,3,16. 3,4,30,234. H. 154. MED. ṇ. 81. प्रथमो वार्षिको मासः श्रावणः R. 4,25,12. 7,70,8. आषाढश्रावणौ प्रावृट् SUÇR. 1,20,5. ÂÇV. GṚHJ. 3. 5,2. WEBER, GJOT. 28. 30. fg. 35. 98. PADDH. zu KÂTJ. ÇR. 355,4. Ind. St. 9,51. 10,286. 294. JÂGÑ. 1,142. WEBER, KṚSHṆAG. 221. fgg. 309. VARÂH. BṚH. S. 5,78. 7,17. 21,9. 10. 22,2. 24,26. 86,27. Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,13 (श्रवण gedr.). 35,*a*,13. 46,*b*,36 (श्रवण gedr.). 218,*a*,2. 284, *a*,40. *b*,7. 8. 16. 18. 20. fg. 32. HIOUEN-THSANG 1,63. 492. रात्रि, पौर्णमासी oder f. mit Ergänzung dieser Worte *der Vollmondstag im Monat* Çrâvaṇa P. 4,2,5, Schol. ÂÇV. GṚHJ. 2,1,1. PÂR. GṚHJ. 2,10. 14. KAUÇ. 141. M. 4,95. JÂGÑ. 1,142. व्यतीता वार्षिकी रात्रिः श्रावणी लघुविक्रमा R. 7,66,13. Ind. St. 3,391. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 15,9,25. °कर्मन् (daneben श्रवणाकर्मन्) Verz. d. B. H. No. 206. °पूजन (श्रवणी° die Hdschr.) 1122. मधुपर्क KAUÇ. 92. f. sc. पाकसंस्था oder पाकयज्ञसंस्था Schol. zu KÂTJ. ÇR. 34,9. Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,5 (in 6 wohl °यज्ञसंस्थाः सप्त zu lesen). 266,*b*,37. neutr. mit Ergänzung von कर्मन् so v. a. श्रवणाकर्मन् GOBH. und ÇÂÑKH. GṚHJ. (श्रवण Hdschr.) bei WEBER, Nax. 2,330. 332. — 2) m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,34.

3. श्रावण (vom caus. von 1. श्रु) n. *das Hörenlassen, Verkünden:* अस्येतिहासस्य सदा श्रवणं श्रावणं तथा MBH. 7,2128. सत्य° PAÑKAT. 97, 17. असद्दोष° ed. orn. 38,22.

4. श्रावण n. H. an. 3,227 fehlerhaft für श्रवण.

श्रावणत्व (von 1. श्रावण) n. *Hörbarkeit:* शब्दस्य TARKAS. 42. 44.

श्रावणवर्ष (2. श्रावण + वर्ष) Bez. *eines der 12 Jahre im Umlaufe des Planeten Jupiter* VARÂH. BṚH. S. 8,12.

श्रावणविधि (2. श्रावण + विधि) m. Titel eines Pariçishṭa des SV. Verz. d. Oxf. H. 378,*a*,7. 8.

श्रावणिक m. *der Monat* Çrâvaṇa P. 4,2,23. AK. 1,1,3,16. H. 154.

1. श्रावणिका f. dem. von श्रावणी f. zu 1. श्रावण; s. महा°.

2. श्रावणिका f. dem. von श्रावणी f. zu 2. श्रावण. °व्रत (श्रव° gedr.) Verz. d. B. H. 135, *b* (91).

श्रावणीय adj. 1) (vom caus. von 1. श्रु) *zu verkünden, zu verlesen* Mârk. P. 97,36. — 2) = श्रवणीय *zu hören, hörbar* MBh. 12,13758.

श्रावत्ती f. N. pr. einer Stadt, = धर्मपत्तन Trik. 2,1,13. wohl fehlerhaft für श्रावस्ती.

श्रावयत्पति (श्रावयत्, partic. vom caus. von 1. श्रु, + प°) adj. *den Herrn berühmt machend* Ṛv. 5,25,5.

श्रावयत्सखि adj. *den Freund berühmt machend*; nom. °सखा Ṛv. 8,46,12.

श्रावयितव्य (vom caus. von 1. श्रु) adj. *was zu Jmdes Ohren gebracht werden muss* Spr. (II) 2858. *den man Etwas* (acc.) *hören lassen muss* Çâk. Ch. 165,5.

श्रावष्ठीय bei Wilson und im ÇKDr. fehlerhaft für श्राविष्ठीय.

श्रावस्त 1) m. N. pr. eines Fürsten, Sohnes des Çrâva und Grosssohns des Juvanâçva (auch Sohnes des Juvanâçva), Gründers der Stadt Çrâvastî, Hariv. 671. VP. 4,2,12. श्रावस्तक MBh. 3,13518. Hariv. 670. — 2) f. ई N. pr. einer Stadt der Kosala gaṇa नद्यादि zu P. 4, 2,97. MBh. 3,13518. Hariv. 670. R. 7,108,5 (Residenz Lava's). Ind. St. 2,416. Kathâs. 15,63. 30,23. 26. 33,133. 106,43. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. VP. 4,2,12. Daçak. 134,6. 135,9. Lalit. ed. Calc. 1,5. 2,16. Burnouf, Intr. 22. fg. 90. 169. 235. 313. Wassiljew 38. 75. 188. 218. Târan. 10. fg. Wilson, Sel. Works 1,295. Schiefner, Lebensb. 234(4). Hiouen-thsang 1,115. 293. fgg. 2,355. fg. Vie de Hiouen-thsang 310. LIA. 3,200. fgg. — Vgl. शावस्त, शावस्ती.

श्रावस्तक s. u. श्रावस्त 1).

श्रावस्तेय adj. von श्रावस्ती gaṇa नद्यादि zu P. 4,2,97.

श्रावितर् (von 1. श्रु) nom. ag. = श्रोतर् *Hörer* MBh. 12,13758.

श्राविन् (wie eben) dass.: पद्संदर्भ° Sarvadarçanas. 58,6. 7.

श्राविष्ठ adj. (f. ई) *zum* Nakshatra Çravishṭhâ *in Beziehung stehend*: मास Ind. St. 9,455. 10,289. पौर्णमासी, अमावास्या 289. fgg.

श्राविष्ठायन m. patron. von श्रविष्ठ gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,3.

श्राविष्ठीय adj. *unter dem Sternbilde* Çravishṭhâ *geboren* P. 4,3, 34. Vârtt. 3. — Vgl. श्रविष्ठीय.

श्राव्य (von 1. श्रु simpl. und caus.) adj. 1) *was gehört werden darf*: यदि चैतन्मया श्राव्यम् R. 4,51,27. यत्तु श्राव्यं न सर्वस्य Bhar. beim Schol. zu Çâk. 13,8. सर्व° und अ° Sâh. D. 425. *was gehört zu werden verdient, hörenswerth* Hariv. 7096. °गायिन् Kathâs. 36,116. — 2) *zu verkünden* MBh. 1,2563. *bekannt zu machen, certior faciendus* 12,6752. fg. — Vgl. श्रव्य.

1. श्रि, श्रयति, °ते (सेवायाम्) Dhâtup. 21,31. ved. Formen: अश्रेत्, अश्रियन्, अशिश्रेत्, अशिश्रयुस्, शिश्रीत (med.), शिश्रय, शिश्राय, शिश्रिये, शिश्रियाण, श्रयिष्यति, अधिश्रयितवै Çat. Br. 2,3,2,8 klassische: अशिश्रियत् P. 3,1,48. Vop. 8,86. 132. शिश्रियुस्, शिश्रिये, शिश्रिवंस् (P. 7. 2,67, Schol.), श्रयिष्यति, °ते (Kâr. 1 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10), श्रयिता P. 7,2,11. Schol. Vop. 8,60. 132. श्रित्वा P. 7,2,11, Schol. °श्रित्य, °श्रयित्वा (episch): reflex. श्रयते, अशिश्रियत, अश्रायिष्ट und अश्रयिष्ट Vop. 24,12. 1) act. (κλίνω, hlinên) *lehnen; legen an* oder *auf* (loc.), *anbringen an, hinbringen zu, ruhen lassen auf* u. s. w.: यः शिश्रायं मघवा काममस्मे *richten auf*, — *an* Ṛv. 10,42,6. 43,2. 8,2,39. देवेषु च सवितः श्लोकमश्रेः 3,54,11. दिवीव रुक्ममुरुव्यञ्चमश्रेत् 5,1,12. कर्णयोः योर्क्षम् 33,2. त्रिवृता स्तोमेः पृथिव्यां श्रयतु VS. 15,10. इन्द्रियमस्मिन्नश्रयन् TS. 2,3,3,4. छन्दस्सु *stützen auf* TBr. 1,5,12,1. स्वां तनुवं वरुणो अशिश्रेत् (nämlich अस्मे) *übertrage auf uns* TS. 1,8,10,1. तं प्रतनाश्रयन् (Vermengung von श्रा und श्रि wie auch sonst) Çat. Br. 1,6,4,7. 8,1,17. Pañkav. Br. 18,11,4. Namentlich vom *Verbreiten* des Lichts *über* —, *an Etwas* (loc.): समिद्धो अग्निर्दिवि शोचिरश्रेत् *bringt Glanz an den Himmel* Ṛv. 5,28,1. ऊर्ध्वं भानुं सवितादेवो अश्रेत् *leuchtet nach oben* 4,6,2. 7,72,4. उद्यन्सूर्य उर्विया ज्योतिरश्रेत् 1,124,1. 92,2. 5. 7,79,1. केतुम् 4,14,2. पृथिव्या पाजः 3,14,1. 61,5. 7,10,1. अमतिम् 3,38,8. 7, 38,1 (vgl. 39,1). Hierher liesse sich ziehen: श्रीणन्नुप स्थाद्दिवं भुरण्युः (शोचिः zum partic. zu ergänzen) *Licht verbreitend hebt er sich zum Himmel* 1,168,1. Zur Form vgl. unter श्रभि und सम्. — 2) med. *sich lehnen an*: शिश्रिये स धनम् Hariv. 6674. *Halt finden, haften, sich befinden in* oder *an Etwas* (loc. und acc.): प्र यः संस्राणः शिश्रीत योनौ Ṛv. 1,149,2. अद्रिं पर्वते शिश्रियाणाम् (vgl. νήσων αἵ δ' ἅλι κεκλίαται Od. 4,607) 32,2. वने वने 5,11,6. 10,91,2. भर्हेन् रसंवचिक्राश्रिये पयः 5, 44,13. 10,106,2. समिद्धस्य श्रयमाणः पुरस्तात् *stehend vor* 3,8,2. मा नि पप्तं भुवने शिश्रियाणः AV. 12,1,31. TBr. 1,4,6,5. प्रथमा द्वितीयेषु श्रयधम् *sich anreihen* 3,11,2,1. TS. 2,5,2,4. 7,1. वाकपतंगाय शिश्रिये (धीयते VS.) 1,5,3,1. दिवम् VS. 9,24. 39,4. ऋतून् Ait. Br. 1,23. अक्नः 4.5. Çat. Br. 6,1,1,4. Pañkav. Br. 9,1,12. Âçv. Gṛhj. 1,24,29. उभौ देवौ शिश्रियाते ऽन्तरिते MBh. 5,1741. in ders. Bed. pass.: (अग्नौ, अश्रायि यज्ञः सूर्ये न चक्षुः *haftet* Ṛv. 6,11,5. इन्द्रो अश्रायि सुध्यो निरेके *bleibt* 1, 51,14. ausnahmsweise auch act.: तद्यत्तत्तदादित्यमभितो ऽश्रयत् Khând. Up. 3,1,4. hierher ziehen die Erklärer श्रायन्त इव सूर्यं विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत Ṛv. 8,88,3, eine schon in alter Zeit zweifelhafte Stelle, Naigh. 4,3. Nir. 6,8 (श्रायन्तम् = समाश्रितास्). Mahidh. zu VS. 33,41. — 3) med. act. *sich irgendwohin* oder *zu Jmd begeben* (insbes. um Hilfe oder Schutz zu finden; vgl. शरण), mit acc.; med.: गिरिं श्रयावहे R. 2,97,21. यं देशम् Spr. (II) 1947. Kathâs. 25,79. 61,303. Bhâg. P. 5,13,5. 7,12,20. 10,60,42. 11,29,3. विदग्धगोष्ठीपाथोधिपोतं सुधियः श्रयन्ताम् Verz. d. Oxf. H. 190, *a*, 4. तरुच्छायां शिश्रिये Ragh. 3,70. 19,1. Kathâs. 7,103 (शिश्रिये st. अ° zu lesen). प्रव्राजिका शरणं शिश्रिये नृपः 14,71. 18,64. 20, 89. 185. 30,94. तस्योत्सङ्गम् 33,124. 51,42. 56,249. छायां श्रयिष्ये R. 2,107,18. act.: गङ्गां श्रयेत् MBh. 13,1853. भयोद्विग्ना रामं श्रयति मैथिली R. Gorr. 2,68,22. श्रयन्ति नीडानि खगाः 96,28. वनान्तरम् Vikr. 112. Kathâs. 33,120. Bhâg. P. 7,5,26. स्वैरिणी या पतिं हित्वा सवर्णं कामतः श्रयेत् Jâǵń. 1,67. भवनं यद्दत्तस्य शिश्रियुः Kathâs. 3,13. (दिशम्) यां यदृच्छयाशिश्रियत् (यदृच्छयामश्रियत् blosser Druckfehler) Çiç. 1,46. Kathâs. 7,90. 104. 24,132 (fälschlich अशिश्रयत्, Brockhaus nimmt श्रा° an). 41,54. Râǵa-Tar. 3,216. 4,148 (अशिश्रियंस्त zu lesen. Bhaṭṭ. 6, 17. नराः श्रयिष्यन्ति वनम् Hariv. 1194. तत्र (आश्रमे) श्रयिष्यामः R. 3,1, 29. सेयमिक्ष्वाकुराजर्षेः श्रोस्वामद्य श्रयिष्यति 2,3,41. यं पुष्टा श्रीरशिश्रियत् — सिन्धुरिवार्णवम् Râǵa-Tar. 4,49. *hinstreben zu*: तस्मात्प्रशस्तं श्रयते मतिर्मे MBh. 3,13330. वृत्तीर्मनः श्रयते ऽन्यत्र तत्त्वम् Bhâg. P.

5,11,8. *Eingang finden, sich bemeistern* (von Gemüthszuständen): (शमः) न भिन्ने श्रयते हृदि 4,8,36. कामः कथं नु पुनरस्य मनः श्रयेत 2,7,7. तं मोहाच्छ्रयते मदः Spr. (II) 1373. नूनं तां शिश्रिये रूपं सर्वान्यवरयोषिताम् *ihr ward zu Theil* Kathâs. 34,96. — 4) med. act. *in einen Zustand —, in eine Lage —, in ein Verhältniss sich begeben, antreten, greifen zu;* med.: रूपमन्यत्स शिश्रिये so v. a. *er nahm eine andere Gestalt an* Kathâs. 18,243. कर्मकरीभावम् 13,94. गुरुताम् so v. a. *wurde Lehrer* 19,75. मूढत्वम् 56,354. प्रव्रज्याम् 66,97. act.: पौरुषं श्रय so v. a. *lege Männlichkeit an den Tag* R. 4,6,13. द्विपेन्द्रभावं कलभः श्रयन् Ragh. 3,32. श्रयत्यकरुणाम् Spr. (II) 4816. सश्रीकताम् 2792. परिव्रज्यामशिश्रियत् Kathâs. 28,18. कृपणां परसेवाम् 36,74. मान्द्यव्याजम् so v. a. *stellte sich krank* 63,102. श्रानुकूल्यमशिश्रियन् (so ist zu lesen) Râǵa-Tar. 5,132. — partic. श्रितँ P. 7,2,11, Schol. Vop. 26,89. 1) in act. Bed. *a) haftend an, stehend auf, — in, befindlich —, angebracht an, enthalten in* (gewöhnlich loc., aber auch acc.): नाकस्य पृष्ठे अधि तिष्ठति श्रितः ṚV. 1,125,5. 75,3. दिवि वातां इव श्रिताः 187,4. 2,3,11. पर्वते 28,8. 5,11,3. 63,4. सिन्धुषु 9,86,8. 8,39,8. अप्सु 3,9,4. चक्रे नाभिरिव श्रिता 8,41,6. त्वे श्रितायूंषि 2,41,17. सख्ये 3,9,3. श्रितः कामो युवद्रिक् 4,43,7. श्मश्रुषु *barba indutus* 8,33,6. दिवि VS. 16, 6. 18, 55. TS. 2,6,9,1. TBr. 1,5,5,1. Ait. Br. 3, 49. यत्समुद्रमनु श्रितम् AV. 13,2,4. Taitt. Âr. 8,2. Pâr. Gṛhj. 1,11. 16. स एषो ऽग्निर्दिवि श्रितः Maitrjup. 6,2. Kaush. Up. 2,8. 10. Kathop. 5, 8. यच्चान्तरीक्षे यदि वा दिवि श्रिताः (लोकाः) MBh. 1,3655. 14,554. तां दिशं श्रिताः शिवाः Ragh. 11,61. Râǵa-Tar. 4,239. सर्वे कामा ये ऽस्य हृदि श्रिताः (स्थिताः Çat. Br. 14,7,2,9) Bṛh. Âr. Up. 4,4,7 = Kathop. 6,14. श्रात्मन् श्रितं तन्नम् Bhâg. P. 4,7,30. याः काश्च (प्रजाः) पृथिवीं श्रिताः (पृथिवीश्रिताः Maitrjup. 6,11) Taitt. Up. 2,2. एकं फलकं श्रितः *stehend auf* Kathâs. 26,122. शयनं श्रितः *liegend auf* 28,121. 65,143. Bhâg. P. 3,23,45. रेवतीम् *im Sternbild* R. *sich befindend* so v. a. *unter diesem Sternbild es thuend* MBh. 13,4268. अङ्घ्रिश्रितकृष्णवर्णा *steckend in* Bhâg. P. 2,1,37. सभासमीपविटपिश्रितकोकिल *sitzend auf* LA. (III) 89,17. — *b) sich irgendwohin* oder *zu Jmd* (acc.) *begeben habend* (auch das verbum finitum vertretend): श्रमवशाच्छ्रायां श्रितः शाखिनाम् Râǵa-Tar. 1, 371. श्रस्मि सबान्धवः — त्वां शरणं श्रितः 4,592. आसुरं भावमुत्सृज्य शौरिं स शरणं श्रितः Kathâs. 29,12. रोदनं शरणं श्रितः 73,225. भुजदण्डयुग्मम् — देवाः । सेन्द्राः श्रिताः Bhâg. P. 1,15,13. तव चरणातपत्रम् 3,21,17. — *c) sich begeben habend in einen Zustand, — eine Lage, — ein Verhältniss, gerathen in:* स्वतनुम् so v. a. *seine* (ursprüngliche) *Gestalt angenommen habend* Kathâs. 52,164. राक्षसीमासुरीं चैव प्रकृतिं मोहिनीं श्रिताः Bhag. 9,12. मूढमिषम् Kathâs. 56,364. पतनम् Râǵa-Tar. 3,530. कष्टश्रित P. 2,1,24, Schol. Bhatt. 5,53. — *d) der sich unter Jmdes Schutz gestellt hat:* कच्चिज्ज्ञातीन्गुरून्वृद्धान्वणिजः शिल्पिनः श्रितान् । अभीक्ष्णमनुगृह्णासि MBh. 2,205. — 2) mit pass. Bed. *a) wohin* oder *zu wem man sich begeben hat, aditus:* °गोकर्णनिकेतमीश्वरम् Ragh. 8,33. श्रितो ऽस्माभिर्जलनिधिः Spr. (II) 346. नक्षत्रनाथः 3567 (Conj.). Kathâs. 52,39. — *b)* pass. zu श्रित 1) *c):* °क्षम so v. a. *sich in Geduld fassend* Çatr. 10,182. °सत्त्व Bhâg. P. 4,7,40. यैरभिधाः श्रिताः so v. a. *gegeben, erwählt* Râǵa-Tar. 4,143. — मन्दबुद्धिजना: श्रिताः Verz. d. Oxf. H. 155, *b*,34 fehlerhaft für °जनाश्रिताः. — partic. श्रितवत् *der sich in Jmdes Schutz begeben hat:* दिवि श्रितवन्तश्चन्द्रं शशस्य Spr. (II) 2807.

— caus. श्रापयति s. u. उद्.

— desid. शिश्रयिषति und शिश्रीषति P. 7,2,49. Vop. 19,8.

— अधि 1) *verbreiten über:* मह्रीमधि शिश्राय वाचम् AV. 10,2,7. समानं को देवो ऽधि शिश्राय पूरुषे 13. — 2) *setzen auf:* वाम ऊरावधिश्रित्य दक्षिणाङ्घ्रिसरोरुहम् Bhâg. P. 3,4,8. insbes. *auf's Feuer* (mit und ohne अग्नि u. s. w.): पुरोडाशम् TS. 1,6,9,4. आज्यम् TBr. 1,1,10,5. गार्हपत्ये 2,1, 3,7. 5,5. Çat. Br. 1,2,2,4. 5,3,2,8. अङ्गारेषु 12,5,1,7. Kauç. 2. 64. Âçv. Çr. 2,3,16. अधिश्रित्य समिद्धे ऽग्नौ बदराणि MBh. 9,2802. Suçr. 1,163,6. पयो ऽधिश्रित्य Bhâg. P. 10,29,5. नहि भिक्षुकाः सन्तीति स्थाल्यो नाधिश्रीयन्ते (so mit Sarvadarçanas. 2,21 zu lesen) Verz. d. Oxf. H. 216,*b*, 18. fg. — 3) *sich setzen —, sich legen auf:* शयनमध्यशिश्रियाव Daçak. 75,4. 5. — partic. °श्रित 1) *haftend an, ruhend in —, auf Etwas:* धामन्ते विश्वं भुवनमधि श्रितम् ṚV. 4,58,1. 1,164,29. सोमो गौरी अधि श्रितः (nach P. 6,1,36 von श्री; vgl. 1,1,19) 9,12,3. 14,1. दिवि सोमो अधि श्रितः *hängt am Himmel* 10,85,1. AV. 1,32,4. 18,4,4. यो देवानामधिपो यस्मिँल्लोका अधिश्रिताः Çvetâçv. Up. 4,13. — 2) *gesetzt auf:* वक्षस्यधिश्रितवधूः Bhâg. P. 4,7,21. insbes. *auf's Feuer* AV. 15,12,1. Çat. Br. 2,4,2,10. 11,5,2,2. 12,4,1,4. 14,3,2,26. fgg. Ait. Br. 5, 26. 7,2. Kâtj. Çr. 25,2,3. Hariv. 3872 (°श्रुत in beiden Ausgg.). Bhâg. P. 10,9,5. — 3) *besetzt mit:* शिखरेषु हेमकुम्भैरधिश्रितम् Bhâg. P. 3, 23,18. — 4) *der sich wohin begeben hat:* दुर्गम् Pańkat. 191,11. — Vgl. अधिश्रयण.

— प्रत्यधि *daneben übersetzen:* उखाः Kâtj. Çr. 25,7,12.

— समधि *auf's Feuer setzen:* पावके समधिश्रयत् । श्रपचद्राजशार्दूल (so ed. Bomb.) बदराणि MBh. 9,2781. °श्रित्य 3,2933.

— अनु, partic. °श्रित *gefolgt von:* अर्कं पतत्त्रैरनुश्रितः (अनुसृतः verstiesse gegen das Metrum) Çatr. 14,210.

— अप med. *sich entfernen* Lâtj. 2,6,3. partic. °श्रित *der sich entzogen hat, verborgen:* पर्वतेषु ṚV. 1,84,14. 5,61,19. 8,24,30. AV. 6, 127,2. Çat. Br. 10,5,2,18. अनप° Lâtj. 2,6,2. — Vgl. अपश्रय.

— अभ्यप med. *sich wegbegeben zu:* उत्तरं चक्रम् Shadv. Br. 1,4.

— अभि 1) *herbeiführen, vereinigen mit:* अपावृक्तमो ऽभि ज्योतिरश्रैत् AV. 13,2,9. Hierher stellt sich, obgleich der Form nach zu श्री gehörig: (सुकृतं राद्धिं च) अन्यतरो ऽभिश्रीणाति (Gegens. अपवृक्ति) TBr. 1, 1,2,6,7; vgl. u. simpl. 1) am Ende und unter सम्. — 2) *sich flüchten zu:* भयाद्राणं परित्यज्य शक्रमेवाभिशिश्रियुः MBh. 1,8274. st. °श्रित्य Sâv. 6,6 liest MBh. 3,16863 besser °सृत्य. — Vgl. अभिश्री 2) 3).

— अव *vom Feuer nehmen*, s. अवश्रयण.

— उपाव med. *sich hingeben an* (acc.) Çat. Br. 4,6,9,6.

— आ 1) act. *heften an, anbringen:* त्रिषंधिं दिव्याश्रयन् AV. 11,10, 10. — 2) *sich lehnen an:* ध्वजं चाप्याश्रयत् Hariv. 13478 nach der Lesart der neueren Ausg. *sich lehnen —, sich schliessen an Jmd, Halt und Schutz bei Jmd suchen, sich Jmd hingeben;* med.: का च सर्वगुणोपेतं नाश्रयेत नलं नृपम् MBh. 3,2246. आर्यमाश्रयेत बलोत्कटम् Kâm. Nitis. 11, 28. शरण्यमेनमाश्रयन्ते Ragh. 13,7. अर्थवन्तम् Spr. (II) 2622. 5078. अन्यं शरणं कमाश्रये Bhâg. P. 4,17,30. 7,5,5. Vedântas. (Allah.) No. 2. नीचमाश्रयते लक्ष्मीः Spr. (II) 3793. act.: तद्विहान्नाश्रयेदप्रभात्मकम् 414. 587.

आश्रयेत्पार्थिवं विद्वान् 4356. Pańkat. I,52. Mârk. P. 19,35. Bhâg. P. 5, 25,11. राजलक्ष्मीश्च तत्पुत्रमाश्रयत् Kathâs. 9,17. स लक्ष्याश्रीयते Spr. (II) 5356, v. l. अन्योऽन्यमाश्रित्य 5571. तथा गृहस्थमाश्रित्य वर्तन्ते सर्व आश्रमाः M. 3,77. देवम् Kathâs. 12,179. Bhâg. P. 3,14,19. रेवतिमाश्रयित्वा so v. a. *an der Seite von* Revatî, *in ihrer Gesellschaft* Hariv. 8383. — 3) *haften an, beruhen auf:* सर्वे गुणाः काञ्चनमाश्रयन्ति Spr. (II) 5414. M. 1,17. अनाश्रित्येदमाख्यानं कथा भुवि न विद्यते MBh. 1,307. 651. — 4) *sich an einen Ort begeben*, med.: आ यज्ञियं सुवितायं श्रयेताम् Ṛv. 7, 2,6. निम्नगाम् Ṛt. 1,27. वनानि Vikr. 155. Spr. (II) 5078. पुनस्त्यजन्ते पुनराश्रयन्ते 5085. act.: यथा पर्वतमादीप्तं नाश्रयन्ति मृगद्विजाः Maitrjup. 6, 18. ग्राममन्नार्थमाश्रयेत् M. 6,43. MBh. 3,13069. श्रेयोमार्गम् Spr. (II) 1450. 2118. Çâk. 54,23. 81,21, v. l. Bhâg. P. 3,5,39. Pańkat. 188,18. आशिश्राय च भूतलम् so v. a. *fiel zur Erde* Bhaṭṭ. 14,111. 17,92. वनमाश्रयितुम् R. Gorr. 2,7,27. समुद्रकुक्षिमाश्रित्य दुर्गे प्रतिवसत्युत MBh. 3, 12063. Çâk. 9,4. Varâh. Bṛh. S. 28,1. Pańkat. 56,9. स गङ्गाद्वारमाश्रित्य निवेशमकरोत् *angelangt bei* MBh. 1,7781. 5,7346. R. 1,73,9. 2,46,1. 3,11,2. Weber, Râmat. Up. 337. महतां स्थानम् Spr. (II) 4738. आश्रयति (loc. partic.) रज्जुजालकम् so v. a. *wenn er steht bei* Varâh. Bṛh. S. 51, 14. यस्मिन् (वैरे) क्षणे क्षणे राड्यमासो दोलामिवाश्रयत् *auf einer Schaukel liegend* Râga-Tar. 5,130. — 5) *sich begeben in* so v. a. *sich überlassen, sich hingeben, zu Etwas greifen, Etwas erwählen;* med.: नियमं घोरम् R. 7,17,18. वैतसीं वृत्तिम् Kathâs. 5,6. न चैतद्वाक्यमाश्रये so v. a. *gutheissen, billigen* R. Gorr. 2,99,21. act.: मा शोकं मा च संतापं धैर्यमाश्रय R. Schl. 2,72,52. वैतसीं वृत्तिम् Spr. 3175. संतोषम् (II) 1148. कृत्याकृत्यविवेकम् 5826. दासीत्वम् Kathâs. 32,43. धर्ममाश्रय मा तैक्ष्ण्यम् R. 2, 21,43. अधर्मम् Prab. 9,4. pass.: संग्रामे (so zu lesen mit der v. l.) मृत्युरेवाश्रीयताम् Hit. 75,17. मया च शोणावडवारूपमत्राश्रयिष्यते *ich werde die Gestalt — annehmen* Kathâs. 37,162. हिंसामाश्रित्य Nir. 14,8. विद्याम् 9. धर्मम् M. 8,8. R. 2,21,41. पुत्रिकाधर्मम् Bhâg. P. 4,1,2. सत्त्वमाश्रित्य केवलम् R. 3,40,18. दम्भम् Spr. 3034. कैकेय्या लघु शासनम् (आश्रुत्य ed. Bomb.) R. 2,58,23. बलम्, हेतुम् 21,14. R. Gorr. 1,70,10. त्वद्बाहुबलम् 3,35,113. स्वबाहुबलम् MBh. 1,5579. 5588. Spr. 5346. वृत्तिं वैतसीम् Ragh. 4,35. Bhâg. P. 4,26,5. व्यर्थपाण्डित्यम् Pańkat. 94, 24. मित्रभावम् 141,19. मनुष्यकन्यकाभावम् Kathâs. 28,106. कतमत्प्रकरणमाश्रित्यैनमाराधयामः Çâk. 4,12. संस्कृतम् *zum Sanskrit greifend, — übergehend* Mṛkkh. 102,11. Çâk. 48,7. Prab. 68,9. Dhûrtas. 76,20. 80,13. 85,7. *erfahren* (einen Wandel u. s. w.) von Unbelebtem: एको रसः करुण एव निमित्तभेदाद्भिन्नः पृथक्पृथगिवाश्रयते विवर्तान्। आवर्तबुद्बुदतरंगमयान्विकारानम्भो यथा Uttarar. 68,10. fgg. (88,2. fgg.). — 6) *treffen, zu Theil werden:* ब्रह्मविदो दोषा नाश्रयन्ति कदा च न Maitrjup. 6,18. पापमेवाश्रयेदस्मान् Bhag. 1,36. यदि तावद्प्राणी विधिनाश्रीयते। अथ प्राणी प्रतिषेधेनाश्रीयते Pat. zu P. 8,3,72. इहाप्याश्रीयते so v. a. *findet auch hier Anwendung, gilt auch hier* Siddh. K. zu P. 1,2,6. — 7) *berücksichtigen:* न चेमं देहमाश्रित्य वैरं कुर्वीत केनचित् so v. a. *um dieses Leibes Willen* Spr. (II) 153. — partic. आश्रित 1) mit act. Bed. a) *sich an Jmd lehnend, — schliessend, Halt und Schutz bei Jmd suchend, Jmd ergeben, — untergeben;* mit acc.: यानिमानाश्रिताकार्षीर्विप्रियं सुमहन्मम MBh. 1,5980. कृष्णम् Vop. 6,50. रामं सर्वात्मना R. 5, 57,8. Bhâg. P. 3,20,3. 7,8,51. मामनाश्रिताः 1,13,42. mit gen.: आश्रिताश्चैव लोकस्य विद्विषः (nom. pl.) Spr. (II) 1056. am Ende eines comp.: कृष्णाश्रित Vop. 6,50. पराश्रित Spr. 2987. Kathâs. 18,128. Verz. d. Oxf. H. 155, b, 34 (°जनाश्रिताः zu lesen). Râga-Tar. 4,691. Bhâg. P. 5,13, 25. m. *Untergebener* Kumâras. 3,1. Spr. (II) 1055. 2495. 3024. 4849. Hit. 15,8. 19. 16,4. चिराश्रित *ein alter Diener* 61,6. अनाश्रित Jâǵń. 3, 6 nach Stenzler so v. a. *keinem bestimmten Stande angehörend.* — b) *haftend an, eigen.* (गुणानाम्) तेषामेव समावायः सांप्रतं राममाश्रितः R. Gorr. 1,1,103. सर्वभूताश्रितं वपुः M. 12,26. दैवं रत्नाश्रितम् Varâh. Bṛh. S. 80,1. द्रव्याश्रित (गुण) AK. 3,4,13,49. Bhâshâp. 85. 88. Sarvadarçanas. 107,21. fg. 132,5. 15. क्षत्रधर्माश्रितां मतिम् R. 2,21,43. *abhängig* Kap. 1,125. Sâṁkhjak. 10. वेदे *beruhend auf* Bhâg. P. 4,4,20. सत्येऽमृतम् Spr. (II) 3377. राष्ट्रं बाहुबलाश्रितम् M. 9,255. Spr. (II) 616. षडाश्रितं शरीरम् Ind. St. 2,66; vgl. M. 1,17. — c) *bezüglich auf, betreffend;* mit acc.: मामाश्रितानि काव्याङ्गः R. 7,43,5. am Ende eines comp.: भीष्माश्रिताः कथाः MBh. 13,1768. Hariv. 9638. R. 4,20,17. 7,71,6. Kathâs. 49,2. 123,298. Verz. d. Oxf. H. 82, a, No. 138, Çl. 11. Mârk. P. 109,29. Bhâg. P. 4,16,26. Schol. zu P. 1,1,56. 62. — d) *an einen Ort sich begeben habend, weilend —, sitzend —, liegend —, stehend —, befindlich —, gelegen in, an, auf* (vgl. गत); mit acc.: के त्वेते शेरते वनमाश्रिताः MBh. 1,5937. Jâǵń. 3,192. R. 1,61,3. 2,24,11. 53,12. 58,6. 60,20. 67,5. 74,6. R. Gorr. 2,110,22. दुर्गाणि M. 7,72. वनस्पतिम् Ragh. 12,21. तरुच्छायाम् 1,75. Spr. (II) 5553. Kathâs. 20,144. Weber, Râmat. Up. 333. शिलातलम् MBh. 3,2412. भूतलम् 5,7187. रथश्रेष्ठम् 1,8187. गजपृष्ठम् Varâh. Bṛh. S. 44,27. आसनम् Bhâg. P. 2,2,15. आदित्यपथम् MBh. 1,1148. दक्षिणां ककुभम् Varâh. Bṛh. S. 47,8. 88,43. Bṛh. 23,17. मित्रे परमस्नेहकोटिमाश्रिते *gelangt zu* Pańkat. 76,8. आश्रममत्यम् Ragh. 8,14. *stehend bei* so v. a. *verbunden mit* R. 3, 58,26. mit loc.: कण्टकेषु (ग्रहाः) Varâh. Bṛh. 22,1. हृत्पुष्करे Maitrjup. 6,1. Spr. (II) 1754. Bhâg. P. 1,6,16. काये रोमराजयः R. 3,49,33. am Ende eines comp.: दुर्गाश्रित M. 7,73. Bhâg. P. 5,1,18. fg. तीर्थाश्रित Spr. 2808. Varâh. Bṛh. S. 5,68. 10,18. 32,22. द्वाराश्रित Spr. (II) 5509. शयनीयाश्रित Kathâs. 28,142. सरोवरं तुङ्गाद्रिकटकाश्रितम् 25,247. याम्याश्रित *ein Komet* Varâh. Bṛh. S. 11,19. 103,6. Bṛh. 6,9. 10,4. Râga-Tar. 4,269. 5,123. Çuk. in LA. (III) 32,17. Pańkat. 81,22. कालिन्दीं पश्चान्मुखाश्रिताम् so v. a. *den Lauf nach Westen genommen habend* R. 2,55,4. अनन्याश्रितद्रव्य so v. a. *dessen Vermögen nicht auf einen Andern übergegangen ist* Jâǵń. 2,51. येषां धनानि सकलार्थिजनाश्रितानि so v. a. *dessen Vermögen allen Armen gehört* Spr. (II) 5576. — e) *sich überlassen —, sich hingegeben —, zu Etwas gegriffen —, Etwas erwählt habend;* mit acc.: पाषण्डम् M. 5,90. Bhâg. P. 4,2,30. अबुद्धिम् Spr. (II) 481. शत्रुषड्वर्गम् 2740. धर्मम् 5570. ब्राह्मणीं वृत्तिम् MBh. 1,6951. Râga-Tar. 6,22. माध्यस्थम् M. 4,257. प्रव्रज्याम् Kumâras. 6,6. व्यावहासीम् Bhaṭṭ. 7,42. प्रीतिम् Râga-Tar. 3,150. अहंकारम् Pańkat. 76,2. अन्यद्सत् Bhâg. P. 3,2,10. यत्नमनाश्रितः Spr. (II) 1261. स्वबाहुबलम् R. 2, 44,12. मानुषीं तनुम् Bhag. 9,11. 15,14. MBh. 3,15833. Ragh. 1,13. LA. (III) 87,20. am Ende eines comp.: धर्माश्रित Varâh. Bṛh. S. 101,8. — f) *Rücksicht nehmend auf:* अनाश्रितः कर्मफलम् Bhag. 6,1. R. 3,10,

— 2) mit pass. Bed. *a) zu dem man seine Zuflucht genommen hat:* नेन त्वमाश्रितो ऽस्माभिः Kathâs. 24,125. °पद् Bhâg. P. 2,7,42. 3,23,42. — *b) unterstützt:* नाल्विभिः Râǵa-Tar. 5,286. — *c) wohin man sich begeben hat, bewohnt, besetzt, eingenommen:* नास्त्येव तच्चन्दनपादपस्य यन्नाश्रितं सत्वभैः समन्ततः Spr. (II) 4929. दक्षिणा (दिक्) अन्तकाश्रिता Kathâs. 18,59. (यमदंष्ट्रम्) आश्रितेतरपार्श्वं च कुमार्या 42,129. शयने तयाश्रिते 18,278. शाखा चाटकाश्रिता Pańkat. 80,8. पादाङ्गुष्ठाश्रितावनि so v. a. *nur mit der grossen Zehe den Fussboden berührend* Bhâg. P. 7,3,2. सुरेन्द्रमात्राश्रितगर्भ Ragh. 3,11. — *d) dem man sich überlassen —, hingegeben hat, wozu man gegriffen hat, angenommen, erwählt:* कोपस्तयाप्याश्रितः Spr. (II) 4012. °दैन्या Kathâs. 23,17. भवतेदमतिकष्टं व्रतमाश्रितम् Prab. 52,9. °कलभौपम्यम् Râǵa-Tar. 4,701. योगतरि Prab. 102,4. — *e) berücksichtigt:* इति स्मार्तो विशेषो नाश्रितः H. 510, Schol. — Vgl. आश्रय fgg., आश्रयिन्, अनेकाश्रित.

— अन्वा, partic. °श्रित *entlang* (acc.) *gegangen:* अहं तस्य हितार्थाय गङ्गामन्वाश्रितो नदीम् R. Gorr. 2,91,7. *entlang stehend, — hingestellt:* तिष्ठन्तु गङ्गामन्वाश्रिता नदीम् R. Schl. 2,84,7. निविष्टां ध्वजिनीं गङ्गामन्वाश्रितां नदीम् 1. अनु könnte auch als selbständige Präposition gefasst werden.

— अपा 1) act. *lehnen, hängen an* (loc.): स्थूणायाम् Çâñkh. Çr. 17,10,19. — 2) med. act. *sich lehnen an:* परस्परं केचिदपाश्रयन्ते R. 5,60,16. धनुं चापाश्रयत् (चाप्याश्रयत् die neuere Ausg.) Hariv. 13478. in übertr. Bed. so v. a. *Halt und Schutz suchen bei Jmd, seine Zuflucht zu Jmd nehmen:* नाप्यपाश्रित्य कं च न Spr. (II) 580. 1739. MBh. 7,6549. अन्योऽन्यमपाश्रित्य so v. a. *von einander abhängend* 12,7936. — 3) *sich überlassen, — hingeben, greifen zu Etwas:* आहारमनपाश्रित्य शरीरस्येव धारणम् (न विद्यते) MBh. 1,307 = 651. योगपट्टमपाश्रित्य (उपाश्रित्य die neuere Ausg.) Hariv. 10743. — partic. अपाश्रित 1) in act. Bed. *a) gelehnt an, angelehnt:* मुषलापाश्रितोदर Hariv. 4438. लतास्तरुमपाश्रिताः 12012. नापाश्रितो भुञ्जीत Suçr. 2,145,18. in übertr. Bed. so v. a. *der sich unter Jmdes Schutz gestellt hat:* कृष्णं नाथम् Hariv. 4288. — *b) geflüchtet in:* केचिद्वनमपाश्रिताः R. 6,93,2. *ruhend in:* कंजम् Bhâg. P. 3,8,17. — *c) der sich hingegeben —, zu Etwas gegriffen hat:* चित्ताम् Bhag. 16,11, v. l. बाहुवीर्यम् MBh. 1,7102. तदन्तं विविधमपाश्रितो (अवाश्रितो die neuere Ausg.) वपुः *angenommen habend* Hariv. 11425. — 2) mit pass. Bed. *a) woran man sich lehnt:* अपाश्रितार्भकाश्वत्थ Bhâg. P. 3,4,8. — *b) umgelegt, angelegt:* °वेष Bhâg. P. 3,8,25. — *c) besetzt, bewohnt:* अपाश्रय R. 5,11,19. — Vgl. अपाश्रय.

— व्यपा *zu Jmd seine Zuflucht nehmen:* मां व्यपाश्रित्य Bhag. 9,32. MBh. 3,595. 13,3019. 15,123. Hariv. 4959. — partic. °श्रित 1) *seine Zuflucht genommen habend, geflüchtet zu:* धर्मराजम् MBh. 15,767. am Ende eines comp. Kathâs. 109,39. — 2) *sich überlassen —, sich hingegeben —, zu Etwas gegriffen habend:* संविभागं दमं शौचं सौहृदं च MBh. 12,2898. पौरुषं स्वम् 7,6085 (nach der Lesart der ed. Bomb.). योगकताम् Bhâg. P. 4,6,39. ऋचो यजूंषि सामानि शरीराणि *angenommen habend* MBh. 12,7501.

— संव्यपा *sich überlassen, — hingeben, greifen zu:* पौरुषं °श्रितः (besser स्वं व्यपा° ed. Bomb.) MBh. 7,6085.

— उपा 1) *sich lehnen an so v. a. beruhen auf:* यानुपाश्रित्य तिष्ठन्ति लोका देवाश्च सर्वदा M. 9,316. — 2) *sich irgend wohin begeben:* शैलमुपाश्रय R. Gorr. 2,106,19. गुहां दुर्गामुपाश्रयत् R. 3,30,16. — 3) *sich überlassen, — hingeben, zu Etwas greifen:* तामुपाश्रय रतिं चन्द्रार्धचूडामणौ Spr. (II) 4982. इदं ज्ञानमुपाश्रित्य Bhag. 14,2. विद्याम् Spr. (II) 5234. धर्मम् 5663, v. l. क्षत्रधर्मम् R. Gorr. 1,77,31. उग्रं व्रतम् 37,20. धैर्यम् 2,80,17. बलम् 6,1,33. शक्तिम् Bhâg. P. 2,4,7. दैवीं मायाम् 4,9,33. योगपट्टम् Hariv. 10743 (nach der Lesart der neueren Ausg.). उपाश्रयित्वा तव वीर्यममानुषम् R. 7,17,36. Der absol. lässt sich häufig durch *mit Hilfe von* übersetzen. — partic. °श्रित 1) mit act. Bed. *a) sich anlehnend, anliegend, sich stützend auf:* °शरीर Çâñkh. Gṛhj. 4,8. चूतं लता R. 2,96,15. पाणी स्तनान्तरमुपाश्रितौ 5,13,52. मेरुर्मेरुवनम् R. Schl. 2,73,13. यस्मिन्नेतावुपाश्रितौ *beruhend auf* Kaṭhop. 5,5. *der sich an Jmd geschlossen —, zu Jmd seine Zuflucht genommen hat, geflüchtet zu* MBh. 12,3284. माम् Bhag. 4,10. R. 2,73,13. 96,15. Kathâs. 52,282. देवम् Varâh. Bṛh. S. 60,19. Bhâg. P. 3,9,3. 7,10,2. — *b) der sich irgend wohin begeben hat, angelangt bei, weilend in, bei:* गङ्गाम् Spr. 5007. शोणतीरम् R. Gorr. 1,34,18. हिमवन्तम् 36,9 (35,9 Schl.). 2,119,19. 4,37,25. वृक्षम् MBh. 1,5918. 3,16694. R. 2,50,35. वृक्षमूलम् 42,16. 58,4. R. Gorr. 1,58,4. 3,44,27 (उपाश्रितः zu lesen). भुजच्छायाम् Kathâs. 34,39. रौद्रादीनि मघान्तान्युपाश्रिते चन्द्रमसि Varâh. Bṛh. S. 7,3. 13,6. आत्मनि मुक्तविग्रहे Bhâg. P. 4,11,29 (= स्थित Comm.). — *c) der sich überlassen —, sich hingegeben —, zu Etwas gegriffen hat:* चिन्ताम् Bhag. 16,11. विद्याबलम् MBh. 3,12218. मायायोगम् R. 1,31,8. मैत्रीं वृत्तिम् Spr. (II) 5996. तं तं विधिम् Mârk. P. 109,54. मर्त्यधर्मान् Kathâs. 56,51. — 2) mit pass. Bed. *worauf man sich gelehnt —, gestützt hat:* स्वापहेतुरनुपाश्रितो ऽन्यया रामबाहुः Uttarar. 17,17 (24,7). — Vgl. उपाश्रय.

— समुपा, partic. °श्रित 1) in act. Bed. *a) sich lehnend an, gestützt auf* (acc.) R. 5,13,57. *beruhend auf:* क्षेत्रं हि दैवतमिदं ब्राह्मणान्समुपाश्रितम् MBh. 13,4430. त्रिवर्गो ऽयं दांपत्यं °श्रितः Spr. (II) 1318. — *b) sich irgendwohin* oder *zu Jmd begeben habend:* गोमन्तम् MBh. 2,618. समुद्रम् 3,8752. श्वश्रूं च श्वशुरं चैव वस त्वं °श्रिता R. Gorr. 2,26,26. — *c) sich überlassen —, sich hingegeben —, zu Etwas gegriffen habend:* वैराग्यम् Bhag. 18,52. निकृतिम् MBh. 2,2074. मायाम् 1,1156. Mârk. P. 19,7. — 2) mit pass. Bed. *a) besetzt, eingenommen:* दार्वाभिसारराजेन — अद्रिद्रोणयः Râǵa-Tar. 5,141. — *b) heimgesucht:* यूतजेन ज्वरनर्थेन महता MBh. 4,540.

— प्रत्या s. प्रत्याश्रय.

— व्या s. व्याश्रय.

— समा 1) *sich stützen auf, sich halten an* in übertr. Bed.: यस्य बाहू समाश्रित्य सुखं सर्वे शयामहे MBh. 1,6247. यथा वायुं समाश्रित्य वर्तन्ते सर्वजन्तवः M. 3,77. *Zuflucht suchen bei, sich in Jmdes Schutz begeben:* °श्रित्य जरासंधम् Hariv. 9084. Râǵa-Tar. 1,283. — 2) *sich irgendwohin begeben:* छायां °श्रयिष्ये R. Gorr. 2,115,18. अरण्यं °श्रयेत् M. 6,2. गिरिदुर्गम् 7,71. Pańkat. 192,25. गिरिदुर्गं °श्रित्य M. 7,70. छायाम् Bhaṭṭ. 3,38. तमः M. 1,55. *sich herbeimachen:* समाश्रयन्ति प्लवंगाः Ṛt. 2,19. — 3) *in Besitz nehmen, einnehmen:* तदागत्यान्यः कश्चिदेतत्स्थानं समाश्र-

यिष्यति Pańkat. 136, 8. 9. समाश्रयासनमिदम् Spr. (II) 1478. — 4) *sich überlassen, — hingeben, greifen zu:* धर्ममेव °श्रयेत् MBh. 3,13245. संधिम् M. 7,169. एतत्त्रयं °श्रित्य 215. एतां बुद्धिम् R. 3,48,16. धर्मम् 2, 18,16. Spr. (II) 5663. रौद्रं वपुः Mârk. P. 17,14. — partic. °श्रित 1) in act. Bed. *a) an einander gereiht* Nir. 4,13. 6,8. — *b) gelehnt an:* भीमस्योरः MBh. 4,690. शाखां पलाशस्य Varâh. Brh. 27(25),11. *der sich in Jmdes Schutz begeben hat:* जरासंधम् MBh. 2,576. पादसरोजयुगमम् Kathâs. 48,135. पादौ 53,81. ohne Ergänzung Kâm. Nîtis. 15,28. Spr. (II) 3752. Varâh. Jogaj. 2,17 in Ind. St. 10,169. — *c) beruhend auf:* शेषं दैवं °श्रितम् Spr. (II) 1878. शेषं दैवसमाश्रितम् Kâm. Nîtis. 11,40. Maitrjup. 6,9 (wo vielleicht यज्ञत्रयसमा° zu lesen ist). — *d) bezüglich auf, betreffend:* मन्युस्त्यागसमाश्रितः R. 6,104,42. प्रबोधचन्द्रिका नाम रामचन्द्रसमाश्रिता Verz. d. Oxf. H. 166, *b*, No. 370, Z. 25. — *e) der sich irgendwohin begeben hat, weilend in, stehend an, auf:* देवलोकम् Jâgń. 3,187. शालवृक्षम् MBh. 1,5927. Pańkat. 80,7. पर्वतेन्द्रम् R. 4,1,17. पूर्वोत्तरं कूर्मस्य पादम् Mârk. P. 58,53. तरुमूले Kathâs. 72,31. भागीरथी प्राच्यां दिशि so v. a. *fliessend* Hariv. 9518. mit der Ergänzung comp.: दुर्ग° (नृप) M. 7,73. शालस्कन्ध° (विहग) R. Gorr. 2,103,12. गृहपृष्ठ° (वायस) Varâh. Brh. S. 95,24. देशे सुरसिन्धुसमाश्रिते *gelegen an* Kathâs. 18,62. — *f) gelangt zu* so v. a. *theilhaftig:* पितुस्तेजो मातुश्चैव °श्रिता: Hariv. 5198. eben so समाश्रितवत् Spr. (II) 5875. — *g) sich überlassen —, sich hingegeben —, zu Etwas gegriffen habend:* तत्रधर्मम् MBh. 5,7148. श्रुतविनयविधिम् Spr. (II) 689. अतिशुद्धां वृत्तिम् 155. दैन्यम् Râga-Tar. 6,250. आश्रयसंमाश्रितत्वात् Pańkat. 87,23. *annehmend, statuirend:* प्रमाणत्वाप्रमाणत्वे स्वतः सांख्याः समाश्रिताः Sarvadarçanas. 131, 19. — 2) mit pass. Bed. *a) auf den man sich stützt, den man zu Hilfe nimmt* Râga-Tar. 5,248. — *b) ausgestattet mit* (instr.): सौन्दर्येण Kathâs. 50, 133. *heimgesucht von:* तृट्° MBh. 14,1605. — *c) wozu man gegriffen —, was man erwählt hat:* अशिष्यत्वाद्धि लिङ्गस्य पुंस्त्वं चेह °श्रितम् Kâr. 2 zu P. 7,1,1. — Vgl. समाश्रय u. s. w.

— प्रतिसमा, partic. °श्रित *beruhend auf, abhängig von* (acc.) MBh. 14,1159.

— उद् 1) act. *in die Höhe richten, aufrichten:* उत्सूर्यो बृहदर्चींष्यश्रेत् RV. 7,62,1. 76,1. यूपम् Ait. Br. 2,3. VS. 23,27. Çat. Br. 3,7,1,4. 2,2. 13,8,3,12. Kauç. 61. Lâtj. 1,7,1. ध्वजम् MBh. 4,1165. उच्छ्रित्य 1221. उच्छ्रयन्प्रथमं पादम् so v. a. *den ersten Schritt thuend* Hariv. 2642. उच्छ्रित्य बाहू *die Arme empor hebend* MBh. 3,16842. 9,15. 14,1962. R. 2,66,17. R. Gorr. 2,39,45. 57,25. 68,51. pass. उच्छ्रीयते Ait. Br. 2,2. Çat. Br. 3,7,1,13. 3,8. ध्वज उच्छिश्रिये MBh. 4,1018. उच्छ्रीयन्तां समन्तात्स्फुरदुरुमणयः श्रेणयस्तोरणानाम् Prab. 26,7. — 2) med. *sich aufrichten, aufrecht stehen* Vârtt. zu P. 3,1,89. उच्छ्रयते (उदशिश्रियत) दण्डः स्वयमेव Schol. उच्छ्रयस्व वनस्पते RV. 3,8,3. अग्निर्दिविस्पृगुदश्रयत Ait. Br. 3,42. VS. 29,5. — partic. उच्छ्रित 1) *in die Höhe gerichtet, aufgerichtet, empor gehalten* Çat. Br. 1,4,4,8. Kâtj. Çr. 13,3,13. Çâńkh. Çr. 15,19,11. ध्वज R. 2,43,10. 99,14. R. Gorr. 1,5,9. छत्र Ragh. 17,33. Kathâs. 25,12. 83,193. °भुज Varâh. Brh. 27(25),7. °पाणि Spr. (II) 2914. नेत्रे °पक्ष्मणी MBh. 4,466. *aufsteigend, sich erhebend, in die Höhe gehend:* शिलोच्चयं शृङ्गैर्बहुभिरुच्छ्रितम् MBh. 3,2437. धूम R. 2,54,5. तेजसो राशिः Mârk. P. 97,1. Kir. 1,15. Varâh. Brh. S. 28,18. फणा *erhoben, angeschwollen* Spr. (II) 3966. द्वाभ्यां धर्मः स्थितः पद्भ्यामधर्मस्त्रिभिरुच्छ्रितः *auf drei Füssen stehend* Hariv. 11315. — 2) *hoch* AK. 3,2,19. 3,4,14,87. H. an. 3,253. Med. t. 100. शृङ्ग R. 3,53,36. Berg 4,40,59. Kir. 5,1. Bhâg. P. 8,2,1. Baum 30,44.* Pańkar. 1,7,13 (zu lesen योजनायुतम्). एकाङ्गुलोच्छ्रित Suçr. 1,258,12. Varâh. Brh. S. 11,23. 24,9. 53,16 (*höher als* mit abl.). 56,12. 58,49. 88,18. वृक्ष R. 7,84,5. मस्तकोच्छ्रितनासिका: 5,17,29. नात्युच्छ्रितं नातिनीचमासनम् Bhag. 6,11. — 3) *emporgestiegen, zu Macht gelangt, mächtig* (von Personen) Spr. (II) 3829. 5336. अत्युच्छ्रित M. 7,170. Spr. (II) 178. 615. — 4) *üppig, übermüthig:* उच्छ्रितानां निहन्ता Hariv. 14367. शत्रु R. 6,95,54 (Gegens. दीन). बाहुवीर्योच्छ्रित *pochend auf* Spr. (II) 3968. — 5) *aufgeregt:* दोषाः Suçr. 2,451,5. — 6) *gesteigert, vermehrt;* = प्रवृद्ध AK. 3,4,14,87. H. an. Med. °शास्त्रेतिहासादिभिरुच्छ्रितश्री (सरस्वती) Prab. 80,2. *gross, ingens:* स्वभुजवीर्य Ragh. 9,20. — 7) *hervorgegangen, entstanden;* = जात, संजात AK. H. an. Med. — 8) Pańkat. V,11 fehlerhaft für उज्झित; s. Spr. 2918. — Vgl. उच्छ्रय fgg. — caus. उच्छ्रापयति *aufrichten* VS. 23,26.

— अभ्युद्, partic. अभ्युच्छ्रित 1) *aufgerichtet* Çat. Br. 10,2,3,6. *emporgehoben:* °कर MBh. 3,15735. — 2) *aufsteigend, sich erhebend:* ऊर्मिशतानि Verz. d. Oxf. H. 117,*a*,11. — 3) *hervorragend:* वल्मीकानां पङ्क्तौ यद्येको ऽभ्युच्छ्रितः Varâh. Brh. S. 54,95. शृङ्ग Ragh. 9,62. — 4) *hervorragend durch, sich auszeichnend in* (instr.) Ragh. 16,2. — Vgl. अभ्युच्छ्रय.

— प्रोद्, partic. प्रोच्छ्रित 1) *emporgehalten:* छत्त्र Hariv. 4977. *emporgehoben:* बाहव: 10528. — 2) *hervorragend, hoch:* हर्म्य Mṛkkh. 76,19.

— प्रत्युद् 1) act. *aufrichten gegen* Çat. Br. 1,4,4,8. — 2) med. *sich auflehnen gegen:* स भ्रातृव्यं प्रत्युच्छ्रयते Çat. Br. 11,1,3,6. — 3) प्रत्युच्छ्रित *ansteigend* Çat. Br. 3,1,1,2. 13,8,1,8.

— समुद् act. *aufrichten:* ध्वजान्समुच्छिश्रियुः Bhaṭṭ. 14,11. — partic. समुच्छ्रित 1) *aufgerichtet, emporgehoben:* यूप MBh. 3,8064. 7,2389. °ध्वजवती (पुरी) R. 1,77,6 (78,6 Gorr.). 3,29,3. Varâh. Brh. S. 43,7. रथे केतुः MBh. 3,14434. °पताक R. Gorr. 2,87,24. °छत्त्र Kathâs. 18, 403. °भुजद्वया R. 1,28,25. — 2) *in die Höhe gegangen:* शोफ Suçr. 1, 63,11. — 3) *hoch* MBh. 1,1114. 3,11269. R. 2,80,20. 4,41,40. 6,96,8. Verz. d. Oxf. H. 117,*a*,22. Spr. (II) 2588. Mârk. P. 54,18. Pańkar. 1, 12,16. — 4) *hoch stehend* in übertr. Bed.: धनवयशःख्यातिसमुच्छ्रितः (वैद्यः) Suçr. 1,123,3. — Vgl. समुच्छ्रय, समुच्छ्राय.

— उप 1) act. *anlehnen:* असुरा द्यावापृथिवी उपाश्रयन् *lehnten an einander* TBr. 1,6,6,2. परिधी Çat. Br. 14,2,2,32. Kâtj. Çr. 26,6, 13. — 2) med. *sich lehnen, — stemmen:* सकृत्तं मित उप हि श्रयन्ताम् RV. 10,18,12. वर्तस्सु रुक्मा उपशिश्रियाणाः *angebracht an* 7,56,13. — 3) *sich stellen zu, an:* उपश्रयमाणास्य विभावसुम् Bhâg. P. 11,26,31. *sich bei Jmd* (acc.) *einstellen, einfinden:* उपशिश्रियुः MBh. 3,10456. उपश्रित्य Dhûrtas. 85,16 *hinzutretend* fehlerhaft für उपसृत्य — 4) med. *sich gewöhnen an* (acc.): स यथा शकुनिः सूत्रेण प्रबद्धो दिशं दिशं पतित्वान्यत्रायतनमलब्ध्वा बन्धनमेवोपश्रयत एवमेव खलु तन्मनः — प्राणमेवोपश्रयते Khând. Up. 6,8,2. — partic. उपश्रित *gelegt an:* अयं स कृदि स्तोम उपश्रितश्चिदस्तु RV. 7,86,8. पुष्करपर्णे *gelehnt an, liegend auf* TS. 5, 1,4,4. 2,6,5,9. दिवं रुद्रा उपश्रिताः VS. 16,56. Kâtj. Çr. 26,6,19. 21. —

Vgl. उपश्री.

— नि act. 1) *anlehnen:* eine Leiter Çat. Br. 5,2,1,9. — 2) etwa *niederlegen:* नि दुर्योणे कुयवाचं मृधि श्रेत् R̥V. 1,174,7. — Vgl. निश्रयणी, निश्रेणी.

— अभिनि act. *übergehen zu* (acc.) Âpast. 2,22,4.

— उपनि 1) act. *in die Nähe ziehen, an die Seite setzen:* ब्रह्मैवात्तत्रं उपनिश्रयति स्वां योनिम् Çat. Br. 14,4,2,23. — 2) med. *sich anlehnen:* हविर्धानस्य वर्त्म Çâñkh. Br. 9,4. Çr. 15,3,5. *sich anschmiegen:* गावः सुवाससम् Çat. Br. 3,1,2,17.

— उपनिस् *sich hinausbegeben in, nach:* श्रावस्तीमुपनिःश्रित्य Lalit. ed. Calc. 2,16. fg.

— विनिस्, विनिःश्रित Sâv. 6,14 fehlerhaft für °सृत, wie MBh. 3, 16871 gelesen wird.

— परा, partic. °श्रित *sich anschliessend* Çikshâ 5.

— परि act. *umlegen, umstellen, umhängen, einfassen; einen Verschlag u. s. w. machen* Çat. Br. 2,2,4,11. 12,4,2,1. पुरम् 6,3,3,24. सदः 4,6,2,9. 10. शालाम् 3,1,2,2. दक्षिणाग्निम् Kâtj. Çr. 25,2,2. शकलैः Çat. Br. 14,1,2,26. शकलैः Kâtj. Çr. 26,3,9. TS. 6,1,1,1. 5,6,4. TBr. 1,6,8,6. परिश्रिद्भिः Çat. Br. 7,1,1,12. 3,5,2,9. खातेन 9,4,2,9. Ait. Br. 1,29. Çâñkh. Çr. 18,24,18. pass.: मरुद्भिः परि श्रीयस्व *umgieb dich* VS. 37,13. Çâñkh. Çr. 5,13,7. — partic. °श्रित 1) *umherstehend:* ये चान्नमिच्छन्ति ददस्व तेभ्यः परिश्रिता (= अन्ये ऽन्नोपजीविनः Nîlak.) ये परितो मनुष्याः MBh. 1,7160. — 2) *umgeben von* (instr. oder im comp. vorangehend) Kathâs. 43,14. Bhâg. P. 3,21,33. 24,9. 8,4,9. 10,25,33. 36,24. — 3) n. s. bes. — 4) MBh. 12,1799 fehlerhaft für परिश्रुत, wie die ed. Bomb. liest; Âçv. Gr̥hj. 2,8,16 wohl für परिस्रुतः. — Vgl. परिश्रय fg., °श्रित्, °श्रित (n. auch TS. 2,2,2,3. Çat. Br. 6,4,4,19).

— संपरि act. *überdecken:* हविर्धाने (du.) Ait. Br. 2,9. °श्रियेते pass. ebend. für °श्रीयेते.

— प्र act. *anlehnen, aufstellen:* यूपम् Kâth. 26,3. *anfügen, anreihen:* प्रेमधुरेषधुरौ अशिश्रयुः R̥V. 10,76,3. — partic. °श्रित 1) *(vorgeneigt) der eine rücksichtsvolle Stellung eingenommen hat; anspruchlos, bescheiden* AK. 3,1,25. H. 431. an. 3,276. Med. t. 123. तमहं कीर्तयिष्यामि तथैव प्रश्रिता भव MBh. 13,6779. संनतः प्रश्रितो (प्रस्थितो ed. Bomb.) भूत्वा वाक्यमर्जुनमब्रवीत् 3,1723. त्यागिनः प्रसृतस्येह (so beide Ausgg., = निष्ठावत् Nîlak.) नेच्छित्तिर्विद्यते क्वचित् 12,351. 8358. 10898 (= श्रद्धावत् Nîlak.). 13,3540 (प्रसृत beide Ausgg.). 6706. R. Gorr. 2,1,36 (°तर). Bhâg. P. 1,5,29. 7,5,52. वाक्य MBh. 3,16002 (beide Ausgg. प्रसृत, = पुष्कलार्थवत् Nîlak.). R. 1,12,2 (प्रसृत Schl.). 18,5. 67,25 (प्रसृत Schl.). 68,3 (°सृत Schl.). R. Gorr. 2,23,1. 3,52,21 (°सृत gedr.). प्रश्रितम् adv.: प्रोवाच प्रश्रितं विनयान्वितः MBh. 1,7532. 13, 6310 (प्रसृतम् ed. Calc.). Bhâg. P. 10,41,9. — 2) *verborgen, geheim, dunkel:* अर्थ *Sinn* MBh. 1,82. — Vgl. प्रश्रय fgg. und प्रश्रित.

— उपप्र act. *hinstellen an* (acc.) Kâth. 26,3.

— संप्र, partic. °श्रित = प्रश्रित 1): स्थितं संप्रश्रितं दृष्ट्वा रामम् R. Gorr. 2,15,4. वाक्य R. Schl. 2,70,11.

— प्रति, partic. °श्रित n. so v. a. प्रतिश्रय (wie die ed. Bomb. liest) *Obdach* MBh. 13,355.

— वि act. *von einander thun, öffnen* (z. B. Thürflügel): स्वाध्यो३ वि दुरो ऽशिश्रयुः R̥V. 7,2,5. im Sinne des med.: वि यस्य ते पृथिव्यां पाजो अश्रेत् 3,4. med. *sich auseinander bewegen, — öffnen, — entfalten:* द्वारः R̥V. 1,13,6. 7,17,2. 10,70,5. VS. 29,5. ऊर्ध्वा अस्या अञ्जयो वि श्रयन्ते R̥V. 7,78,1. विश्रयमाणो अमतिमुरूचीम् *von sich ausgehen lassend* 45,3. या न ऊरू उशती विश्रयाते *öffnet* 10,85,17; vgl. 110,5. — partic. विश्रिता गीः 1,117,1.

— सम् 1) act. *zusammenfügen:* सं रातिभिर्वसुभिर्यज्ञमश्रेत् *ausstatten* R̥V. 3,19,2. तेनात्मानं समश्रीणात्प्रजया पशुभिरिन्द्रियेण Pañkav. Br. 9, 6,7. (स व्यस्रंसत) स तेनात्मानं समश्रीणात् 14,3,22. 16,12,4. 18,11,1. med. *sich zusammenfügen, zusammentreten, sich verbinden:* दंपती AV. 6,122,3. 12,3,7. पुत्रैः 6. — 2) *sich abgeben mit:* वीरपत्न्यस्तथा तथा नार्यः संश्रयन्ति नरान् MBh. 3,12868. — 3) *sich an Jmd* (acc.) *schliessen, — unter Jmdes Schutz stellen, sich zu Jmd flüchten;* med. MBh. 13, 340. Kâm. Nîtis. 11,26. 19,26. Kathâs. 33,118. act. M. 7,174. MBh. 7,8215. R. 2,66,10. °श्रित्य Spr. (II) 5757. MBh. 2,128. — 4) *beruhen auf:* न खलु बह्निकृपाधीनप्रीतयः संश्रयन्ते Mâlatîm. 15,2. — 5) *sich an einen Ort* (acc.) *begeben;* med. M. 2,24. Spr. (II) 2308. act. MBh. 3, 13053. 6,705. 13,2998. 15,96. 1030. Hit. III,147. Mârk. P. 49,35. — 6) *sich hingeben, greifen zu:* बलं च दाक्ष्यं संश्रयस्व MBh. 3,10841. बाधिर्यं संश्रयेत् Spr. (II) 1811. पत्नं कं च न संश्रयेत् Bhâg. P. 7,13,7. संश्रित्य निकृतिमिमाम् R. 2,39,7. — 7) *gelangen zu* so v. a. *theilhaftig werden:* संश्रयत्येव तच्छीलम् M. 10,60. — 8) *Jmd mit Etwas heimsuchen:* ताश्चतुर्थभागेन संश्रयिष्ये R. 7,86,16. — partic. °श्रित 1) *vereinigt* AV. 11,7,21. Ait. Br. 3,11. पत्न्या लक्ष्म्या च *verbunden mit* Râga-Tar. 2,151. राक्षसं सैन्यं खरदूषणसंश्रितम् R. 3,31,32. 32,8. धर्मसंश्रितं वचनम् R. Schl. 2,21,40. संश्रितवत् *der sich vereinigt hat mit* (instr.) Çâk. 88. — 2) *gelehnt —, geklammert an:* बाहू रामस्य R. 2, 60,20. अनीश्वरो बलं धर्मो द्रुमं वल्लीव संश्रिता Spr. (II) 3164. mit pass. Bed. *woran man sich gelehnt —, geklammert hat:* अनपायिनि संश्रितद्रुमे गजभग्ने पतनाय वल्लरी Kumâras. 4,31. — 3) *der sich in Jmdes Schutz oder Dienst begeben hat, Untergebener, Diener:* समग्रा रूपिणी लक्ष्मीः कमेकं संश्रिता नरम् R. 1,1,6. ohne Ergänzung M. 4,179. Jâgñ. 1,157. MBh. 12,3284. 13,4410. R. Gorr. 2,30,37. 5,86,21. Spr. (II) 1230. 1893. Râga-Tar. 5,335. राज्ञः Spr. (II) 634. राज° (I) 3183, v. l. mit pass. Bed. *unter dessen Schutz man sich gestellt hat* MBh. 13,6853. — 4) *haftend an, eigen:* वेगसहस्राणि संश्रितानि तम् R. 7,23,5,17. जृम्भिका प्राणसंश्रिता MBh. 5,283. — 5) *bezüglich auf, betreffend:* क्रोधमात्मनि संश्रितम् R. 2,10,27. कैकेयी° (जल्प) 60,14. धर्मार्थ° (कथा) MBh. 1,16. अध्यात्म° (संवाद) Bhâg. P. 2,10,49. — 6) *der sich an einen Ort begeben hat; weilend —, wohnend —, befindlich in, an, auf:* ग्रामं भैक्षाय संश्रितः (st. des verbi finiti) MBh. 3,13658. दुर्गम् Spr. 2885. 5369. (II) 4198. प्रधानम् R. Gorr. 1,51,9. स्वकमाश्रमम् 3,74,2. पर्वतान् 4,37,4. उदग्दिशम् Varâh. Br̥h. S. 5,66. विहारम् R. 2,60,13. वृक्षमूलेषु 46,22. यथा समुद्रमभितः संश्रिताः सरितो ऽपराः *sich ergiessend in* MBh. 12,10976. प्रासादवातायन° Ragh. 6,24. मण्डल° *der sich geflüchtet hat in* Varâh. Jogaj. 2,17 in Ind. St. 10,169. देह° *im Körper seinen Sitz habend* MBh. 13,157. धरणि° *liegend auf* R. 6,18,54. रेवासंश्रितानि तीर्थानि

gelegen an Verz. d. Oxf. H. 65,a,4. देशो दक्षिणसंश्रितः *im Süden gelegen* R. 4,52,4. कथा महाभारतसंश्रिता: *enthalten in* MBh. 1,11. पुराण° 16. — 7) *der sich überlassen —, sich hingegeben —, zu Etwas gegriffen hat:* अहंकारं बलं दर्पं कामं क्रोधं च Bhag. 16,18. द्वैधीभावम् Pańkat. 155,21. in der entsprechenden pass. Bed. MBh. 12,7159. — 8) etwa *bescheiden* (vgl. प्रश्रित) oder *passend:* वाक्य MBh. 12,4102. — 9) fehlerhaft für संशित MBh. 12,10898 (सुसंशित ed. Bomb.). Verz. d. Oxf. H. 76,a,26. für संभृत Râǵa-Tar. 6,70. — Vgl. संश्रय fgg. und धर्मसंश्रित.

— अभिसम् 1) act. *sich irgendwohin flüchten, Zuflucht suchen in, auf:* उत्सेधम् Çat. Br. 13,2,2,9. दुर्गम् MBh. 12,2628. — 2) act. *sich überlassen, — hingeben:* त्यागम् MBh. 12,518. — 3) *gelangen zu, theilhaftig werden;* pass.: तथाद्या प्रकृतिर्योगादभिसंश्रीयते (°श्रियते fälschlich ed. Bomb.) MBh. 12,10977. — partic. °श्रित *der sich zu Jmd* (acc.) *begeben hat* MBh. 1,1156. 13,3717. *der sich in Jmdes* (acc.) *Schutz begeben hat* 12,2766. — Vgl. अभिसंश्रय.

— उपसम् *sich anschliessen an, sich einfinden bei* (acc.); med. TBr. 1,5,12,3. Çat. Br. 2,4,2,14. act. *sich in Jmdes Dienst begeben:* न विद्वान्विद्यया हीनं वृत्त्यर्थमुपसंश्रयेत् MBh. 13,7600. Spr. (II) 5234.

— प्रतिसम् act. *sich wieder* (*als Erwiederung*) *in Jmdes Schutz begeben* MBh. 13,6853.

2. श्रि (= 1. श्रि) adj. s. अन्तः°, बहिः°.

3. श्रि am Ende eines adj. comp. = 5. श्री; s. वेष°.

श्रित् (von 1. श्रि) adj. s. कृच्छ्रे°, दिवि°, नभः°.

श्रित partic. s. u. आ und 1. श्रि.

श्रिति f. अति श्रिती तिरश्चता गव्या जिगात्यण्व्या RV. 9,14,6. vielleicht für स्रुती oder सृती *auf schmalem Wege.*

श्रिमन्य adj. n. zum f. श्रियंमन्या P. 6,3,68, Schol.

श्रियध्यै infin. zu 1. श्रि oder श्री P. 3,4,9, Schol.

श्रियंमन्या (श्रियम्, acc. von 5. श्री, + म°) adj. f. *sich für die Çrî haltend* Vop. 26,52. Bhaṭṭ. 5,71.

श्रियसे (dat. infin. zu einer sonst nicht erhaltenen Wurzel श्री = 5. श्री) P. 3,4,9, Schol. (*so dass es sich schmuck ausnimmt*) *schön, hübsch* (vgl. श्रिये, श्रियै unter 5. श्री): श्रियसे कं भानुभिः सं मिमिक्षिरे RV. 1,87,6. गवामिव श्रियसे शृङ्गमुत्तमम् 5,59,3. मर्या इव श्रियसे चेतथा नरः ebend.

श्रिया (Nebenform von 5. श्री) f. Ind. St. 5,195. 1) *Wohlfahrt, Glück* Spr. (II) 5446 (wo drei Mal श्रिया wieder herzustellen ist). श्रियैश्वर्यप्रजेप्सवः Bhâg. P. 1,2,27 (der Comm. fasst das Wort als instr., indem er सह ergänzt). — 2) personif. als Gattin Çrîdhara's oder Vishṇu's Ind. St. 5,194. — Vgl. भद्रश्रिय.

श्रियादित्य m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 349,b,1 (Verz. d. B. H. No. 873).

श्रियानकुल N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,19.

श्रियावास (श्रि° + वास) m. *eine Wohnstätte der Wohlfahrt, — des Glücks:* वेदव्यास MBh. 13,1337.

श्रियावासिन् (श्रि° + वा°) adj. *bei der Çrî lebend:* Çiva MBh. 13,1182.

1. श्रिष्, श्रेषति (दाहे) Dhâtup. 17,51. = श्लिष् *verbinden, zusammenfügen:* कस्येमा हृदि श्रेषाम सुष्टुतिम् RV. 4,43,1. — Vgl. श्रेष्मन् in अ°.

— अभि *verbinden:* हृते चिदभिश्रिषः (infin.) RV. 8,1,12.

— आ s. आश्रेष.

— सम् s. संश्रेषिण.

2. श्रिष् (= 1. श्रिष्) adj. s. दोषणि°, हृदय°.

1. श्री (= श्रा), श्रीणाति, श्रीणीते (पाके) Dhâtup. 33,1. तं धानाभिराश्रीणात्तं शृतं भूतमन्वहोत् TS. 6,5,9,1. 2. VS. 6,18. Pańkav. Br. 8,2,10.11 (= अपचत् Comm.). घर्मम् AV. 4,1,2.

2. श्री, श्रीणाति, अशिश्रयुस् *mengen, mischen,* κεράννυμι: सोमम् RV. 1,84,11. 8,2,11. गोभिः 9,46,4. 71,4. 107,2. 8,2,3. पयसेव मे सोमं श्रीणान् TS. 6,4,8,1. Pańkav. Br. 18,4,2.4. Çat. Br. 4,1,4,8. 4,2,13. 12,7,2,19. med. RV. 8,90,9. गोभिः श्रीणानः 9,109,17. 24,1. उभे सर्पिषो दर्वी श्रीणीष आसनि 5,6,9. partic. श्रीतं 8,2,28. गोभिः श्रीतो मदाय कम् 71,5. 9. 109,15. Vgl. गोश्रीत. — श्रीणान् RV. 1,68,1 s. unter 1. श्रि.

— अभि dass. RV. 9,1,9. मधुना पयः 11,2. 6. 65,26. 84,5. 86,17. 93,3. अभिश्रीणान्पयः पयसाभि गोनाम् 97,43. Vgl. auch unter 1. श्रि mit अभि und अभिश्री.

— आ med.: आ यः शर्याभिस्तुविनृम्णो अस्याश्रीणीतादिशं गभस्तौ RV. 10,61,3.

— सम् s. unter 1. श्रि mit सम्.

3. श्री (= 2. oder auch 1. श्री) adj. s. क्षीर°, घृत°, सक्तु°.

4. श्री (= 1. श्रि) adj. *sich verbindend, vereinigt mit, sich nahend zu* in अग्नि°, क्षत्र°, गण°, ज्ञान°, देव°, auch wohl in अधर°, यज्ञ°.

5. श्री (nom. श्रीस्*) Uṇâdis. 2,57. Vârtt. 1 zu P. 3,2,178. Vop. 26,71. Declination 3,80. 82. श्रीणाम् ved., klass. auch श्रियाम् P. 7,1,56. behält am Ende eines adj. comp. die Länge 1,2,48, Schol. neutr. °श्रि H. 59. °श्री Bhâg. P. 3,18,2. 1) f. a) *schönes Ansehen, Schönheit, Pracht; Putz, Zierde, Prunk;* = शोभा Trik. 3,3,373. H. 1512. an. 1,12. fg. Med. r. 1. Halâj. 5,27. Viçva bei Uǵǵval. = प्रभा Dhar. im ÇKDr. = वेषोपकरण H. an. st. dessen विधोपकरण (zwei Bedd.) Med. und रेखोपकरण Viçva a. a. O. = वेषरचना Med. Viçva; st. dessen वेष (auch Trik.) und रचना H. an. मिनाति श्रियं जरिमा तनूनाम् RV. 1,179,1. समु श्रिया नासत्या सचेथे 116,17. 117,13. विश्वा वः श्रीरधि तनूषु पिपिशे 5,57,6. 7,69,4. समो देवैरुत श्रिया 6,48,19. अधि श्रियं शुक्रपिशं दधाने 10,110,6. सूर्यस्य 1,122,2. समिद्धस्याग्ने वन्दे तव श्रियम् 5,28,4. 2,10,1. श्रिये चिदा वावृधुः 5,55,3. 7,72,1. श्रियं वयो जरितृभ्यो दधाति 9,94,4. श्रिये मर्यासो अञ्जीँरकृण्वत 10,77,2. VS. 9,8. श्रियै 19,92. 20,3. कीर्तिः श्रीर्वाक्च नारीणाम् ist Kṛshṇa Bhag. 10,34. MBh. 3,1806. 2081. 2146. R. 5,14,32. Spr. (II) 2131. 2617. Râǵa-Tar. 1,245. Bhâg. P. 1,11,26. वैष्णवी 3,16,28. नृप° Kathâs. 10,32. आनन° Megh. 66. अमलशेखर° Kumâras. 7,32. Verz. d. Oxf. H. 188,a,13. श्रियं पुष्यत्ययं गिरिः R. 2,94,10 (103,10 Gorr.). भानु° Râǵa-Tar. 3,387. सरसः Kathâs. 46,89. वन° R. Gorr. 2,99,4. Ragh. 3,8.36. पुष्प° Spr. (II) 1753. 5777, v. l. Megh. 93. Bhâg. P. 3,21,40. 8,2,14. LA. (III) 91,22. Dhûrtas. 92,6. फल° Kathâs. 18,368. Râǵa-Tar. 1,239. मधुकर° Megh. 48. मधु° Vikr. 26. शिशिर° Spr. (II) 4228. यौवन° 993. 5827. °विहीनानि कुटुम्बिभवनानि R. 2,71,34. अलंकार° Çâk. 10,6. Bhâg. P. 4,25,22. पिहितैव श्रियं धत्ते

*) Nach Einigen auch श्रीः; vgl. Rakshita bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,57 und Randglosse zu H. 226.

पद्धतिः पुण्यकर्मणाम् Spr. (II) 4085. ह्रीश्रियौ Suçr. 1,114,16. श्रियौ *Schönheit und Wohlfahrt* Naish. 3,36. pl.: युवोर्विश्वा अधि श्रियः RV. 1,139,3. 8,91,9. अनीकेष्वधि श्रियः 20,12. 28,5. 81,20. 1,85,2. 166,10. 2,1,12. 3,38,4. 44,2. सार:° Spr. (II) 3818. सर्वर्तु° Bhâg. P. 3,15,16. 5,24,10. यौवन° Spr. (II) 6419. am Ende eines adj. comp. Kumâras. 2,2. Naish. 22,45. Kathâs. 18,353. Dhûrtas. 69,9. H. 59. Bhâg. P. 1,11,13. 20. 3,18,2. 23,50. 4,6,21. — dat. श्रिये und श्रियै (vgl. श्रियसे) in adv. Weise *schön, hübsch; lieblich, gefällig:* श्रिये रुक्मो न स्मयते विभाती RV. 1,92,6. अधि श्रिये डुहिता सूर्यस्य रथं तस्थौ *prangend* 6,63,5. उदु श्रिय उषसो रोचमाना अस्थुः *schön leuchtend* 64,1. 7,67,2. श्रिये हरिर्वान्दधे हस्तयोर्वज्रम् *wohlgefällig* 1,81,4. श्रिये कं वो अधि तनूषु वाशीः *hübsch zu schauen sind an euch die Schwerter* 88,3. 4,5,15. 10,5. श्रिये न गाव उप सोमं अस्थुः 41,8. युधा व्यञ्जत श्रिये *putzen sich hübsch heraus* 8,7,25. सम्यञ्चो ऽस्मा इमे लोकाः श्रियै दीध्यति Ait. Br. 1,8. — *b) Wohlgefallen, Befriedigung:* श्रिये मनांसि देवासो अक्रन् RV. 6,44,8. उप स्तोमांस्तुरस्य दर्शथः श्रिये 8,26,4. तव श्रिये व्यजिहीत पर्वतः *dir zu Gefallen* 2,23,18. वशानां भवथा सह श्रिया 3,60,4. मारुतं गणं संश्यत श्रिये 1,64,12. 9,104,1. स्मसि वो संदृशि श्रिये *euch zu Gefallen stehen wir vor euch* 5,74,6. श्रिये ते पृश्निरुपसेचनी भूच्छ्रिये दर्विः 10,105,10. VS. 19,46. TBr. 1,2,1,26. देवं त्वा देवेभ्यः श्रिया उद्धरामि Âçv. Çr. 2,2,2. — *c) Wohlfahrt, Glück, Reichthum; ausgezeichnete Lage und Stellung, Herrlichkeit;* = संपद्, संपत्ति, विभूति AK. 2,8,1,50. Trik. H. 357. Med. = त्रिवर्गसंपत्ति (nach ÇKDr. zwei Bedd.) H. an. Med. Viçva a. a. O. = वृद्धि und सिद्धि Çabdar. im ÇKDr. = अधिकार und कीर्ति Dhar. ebend. = ऐश्वर्य ved. Comm. श्रीश्च लक्ष्मीश्च VS. 31,22. 32,16. श्रियां मा धेहि भूत्याम् AV. 12,1,63. क्षत्र, श्री 6,54,1. 73,1. 9,5,31. द्रविण, श्री 10,6,26. 11,1,12. 21. श्री, धर्म 12,5,7. सत्य, श्री, यशस् 2. प्रतीच्येषां श्रीरगात् भद्रा भूत्वा परा भविष्यति *ihr Glück ging rückwärts* TBr. 1,1,2,4. Ait. Br. 1,30. 3,7. 5,22. 7,15.17. आदित्य इव श्रियां प्रतिष्ठितस्तपति 34. 8,5.6. 9.12. TBr. 3,10,9,6. अप वा एतस्माच्छ्री राष्ट्रं क्रामति 9,14,1. यो ऽलं श्रियै सन्त्सदृङ्मानैः स्यात् TS. 2,2.8,6. 5,1,8,6. 6,1,10,3. 7,2,2,3. अवर्तिमिव पाप्मानमपहत्य श्रियं गच्छति 4,2,1. 4,1. यशस्, अन्नाद्य, श्री Çat. Br. 1,6,3,8. 2,1,3,7. 2,3,6. 8,6,2,1. 13,1,5,1. 4. 2,6,3. 9,3. श्रीयशसानि 12,8,3,1. पुष्टि, राद्धि, श्री Lâtj. 3,11,3. Âçv. Çr. 11,4,8. Grhj. 1,24,29. 4,9,4. Kauç. 3. 9. 101. 106. Kaush. Up. 1,5. श्रिया देयम् so v. a. *nach den Vermögensverhältnissen* Taitt. Up. 1,11,3. श्रियं प्रत्यङ्मुखो भुङ्क्ते M. 2,52. कर्माण्यारभमाणं हि पुरुषं श्रीर्निषेवते M. 9,300. MBh. 1,7761. 13,309. fg. स्वगृहं °विवर्जितम् R. 2,72,3. लभेत वा प्रार्थयिता न वा श्रियं श्रिया डुरापः कथमीप्सितो भवेत् Çâk. 62. 91,14. श्रीर्मङ्गलात्प्रभवति Spr. 5087. न दातुं नोपभोक्तुं वा शक्नोति कृपणः श्रियम् (II) 3282. यदीच्छेच्छ्रियमात्मनः 3387. 3562. पद्म °सहचारिणः 3758. °भाजन 3842. 4978. Varâh. Brh. S. 43,6. 53,88. 124. Kathâs. 18,134. कोशे बद्धा कृता येन चलापि श्रीर्भुजार्पिता 43,21. पुष्टा M. 4,231. Varâh. Brh. S. 62,1. सुविपुला MBh. 3,2302. = कोश *Schatz* Bhâg. P. 9,10,17. अर्थ°, भोग° Kathâs. 54,163. एतयोर्निपुणं वेद्मि नाहं भेदं श्रियोः 164. शक्रस्य *Herrlichkeit, Majestät* Spr. (II) 3589. लोकपालाः °लक्षणोत्सर्गविनीतवेषाः Kumâras. 7,45. अमर° Varâh. Brh. S. 12,3. *die glänzende Stellung und Macht eines Fürsten:* श्री, विजय Bhag. 18,78. °प्रताप MBh. 4,2285. श्रीश्च राज्ये प्रतिष्ठिता 12,2254. R. 2,21,15. 36,30. 55,16. श्रीश्च त्वां वृणुते पद्मा (personif.) 70,12. 79,15. 84,5. Ragh. 3,36. 8,13. fg. 12,2. 6. 13. 104. 17,46. 18,52 (°भुवौ). विद्युल्लेखा कनकरुचिश्रीर्वितानं ममाभ्रम् so v. a. *königliche Insignien* Vikr. 76. परा Spr. (II) 688. 2633. 3399. 5548. 5894. प्रदीप्ता Varâh. Brh. S. 50,23. श्रियो भाजः *hochangesehene, vornehme Leute* 68,64. मोहान्धमविवेकं हि श्रीश्चिराय न सेवते Kathâs. 49,223. Râǵa-Tar. 3,126. 4,49. 610. °मद 1,354. Bhâg. P 10,73,20. बुभुजे च श्रियं स्वृद्धाम् 8,15,36. यौवराज्य° Vikr. 161. °युत (मुनीश) *alinus* R. Einl. — plur.: श्रियो वै पर्जन्यो वर्षति Çat. Br. 12,4,1,11. श्रीश्च प्रज्ञां च विधेहि नः Praçnop. 2,13. श्रियो दोलालोलाः Spr. 3035. 5022. (II) 3110. 3698. श्रीणां दानं रसः परः 4049. प्राप्ताः श्रियः 4327. Kathâs. 56,385. अन्यनृप° 23,70. Am Ende eines adj. comp.: पृथु° MBh. 3,2446. Ragh. 1,93. 2,74. पूर्ण° Spr. (II) 2156. श्री sg. und pl. im Wortspiel mit स्त्री Spr. (II) 313. 4628. 5996. pl. 395. 4200. (I) 5126. — *d)* personif. *als Göttin der Schönheit,* insbes. aber *der Wohlfahrt,* = लक्ष्मी AK. 1,1,1,22. Trik. 1,1,41. 3,3,373. H. 226. H. an. Med. Hâr. 224. Halâj. 1,31. Viçva a. a. O. प्रजापतिर्वै प्रजाः सृजमानो ऽतप्यत। तस्माच्छ्रान्तात्तेपानाच्छ्रीरुदक्रामत्सा दीप्यमाना भ्राजमाना लेलायन्त्यतिष्ठत् u. s. w. Çat. Br. 11,4,3,1. fgg. उच्छीर्षके श्रियै कुर्यात् (बलिम्) M. 3,89. आयतलोचना MBh. 3,2084. लोककान्ता 2664. °परिचय Spr. 2664. श्रिया ह्यभीक्ष्णं संवासः 5085. देवी (II) 3768. विष्णोर्ललाटात्कमलं सौवर्णमभवत्तदा। श्रीः संभूता यतो देवी पत्नी धर्मस्य धीमतः॥ MBh. 12,2252. fg. Hariv. 5419. 6092. fgg. 6615. 7740. 9498. तास्त्वां परिचरिष्यन्ति श्रियमप्सरसो यथा R. 5,22,32. पद्मकोशामिव श्रियम् 3,52.22. Ragh. 10,8. परस्परविरोधिन्योः श्रीसरस्वत्योः Spr. (II) 3941. Kathâs. 18,204. Râǵa-Tar. 5,425. wohnt auf dem Meru R. 1,1,32 (34 Gorr.). रामलक्ष्मणयोर्मध्ये सीता राजति ते स्नुषा। विष्णुवासवयोर्मध्ये पद्मा श्रीरिव रूपिणी॥ R. Gorr. 2,60,13. Kathâs. 7,60. °कवच Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,42. °मन्त्र 93,*b*,19. 105,*b*,16. fg. entsteht bei ber Quirlung des Oceans MBh. 1,1146. 1148. Hariv. 4603. fgg. 12187. R. 1,45,43. VP. 76. fgg. Spr. (II) 5897. जलधिसुता Dhûrtas. 77,1. देवी श्रीर्जनकात्मजा Sitâ als Çrî Spr. (II) 2955. Tochter Bhrgu's von der Khjâti und Gattin Nârâjana's VP. 59. fg. Mârk. P. 52,15. Bhâg. P 4,1,43. कामभवननिवासिनीं च श्रियं हृदन्तीमपश्यत् Lalit. ed. Calc. 378,12. als Mutter des Darpa Mârk. P. 50,25. Çrî ist Herrin des Karana Vaniǵa Varâh. Brh. S. 99,4. श्रियः पुत्राः heissen *Ziegen mit best. guten Merkmalen* 65,9. Bed. *c)* und *d)* lassen sich häufig nicht scheiden. — *e)* am Anfange von Personennamen (von Göttern und Menschen), Büchertiteln, Orten u. s. w. als Ausdruck *der hohen Stellung,* welche die Personen u. s. w. einnehmen. देवं गुरुं गुरुस्थानं क्षेत्रं क्षेत्राधिदेवताम्। सिद्धं सिद्धाधिकारांश्च श्रीपूर्वं समुदीरयेत्॥ Prajogasâra im ÇKDr. °राम Weber, Râmat. Up. 344. fg. 350. 359. °रामचन्द्र 345. 350. 354. °मल्लि H. 49. °द्रव्यवर्धनः (अवन्तिको नृपः) Varâh. Brh. S. 86,2. °प्रभाकरवर्मन् Râǵa-Tar. 5,30. °कीर्तिवर्मदेव Prab. 2,9. Dhûrtas. 66,16. zwischen dem Personennamen und चरण, पाद *Fuss:* भगवद्भिर्नीलकण्ठभारतीश्रीचरणैः Sarvadarçanas. 172,1. 2. — °पञ्चरात्र 35,18. पुरी °विशाला Megh. 31. °काञ्ची Verz. d. Oxf. H. 221,*a*, No. 534. — *f)* am Ende von Personennamen: देव्यः श्रीशब्दलाञ्छिताः (z. B. सद्भाव°) Râǵa-Tar. 3,353. Wassiljew 267. — *g)* =

मति H. an. Med. = भारती Trik. Med. und Viçva a. a. O. = गिर् H. an. — h) *Gewürznelke* AK. 2,6,3,27. H. 646. *Pinus longifolia* H. an. Med. *das Harz der Pinus longifolia* Viçva a. a. O. Varâh. Bṛh. S. 77, 11. 16. 28. *Aegle Marmelos* (aus श्रीफल geschlossen), = वृद्धिनामौषध und *Lotusblüthe* (कमल) Râǵan. im ÇKDr. — i) N. verschiedener Metra: α) *4 Mal* — Colebr. Misc. Ess. 2,158 (V, I, 1). — β) *4 Mal* —◡◡—́—, ◡◡◡◡—— Colebr. Misc. Ess. 2,160 (VI, 14). Ind. St. 8,377. — γ) *3 Mal* — — ◡ — — ◡◡ — ◡ — — + ◡ — ◡ — — ◡◡ — ◡ — — Journ. of the Am. Or. S. 6,514. — k) N. pr. α) *einer buddhistischen Göttin* Trik. 1, 1, 17. — β) *der Mutter des 17ten* Arhant's *der gegenwärtigen* Avasarpiṇî (Kunthu's) H. 40. — γ) *einer Tochter des Fürsten* Suçarman Kathâs. 7,60. — 2) m. N. *eines musikalischen* Râga ÇKDr. — Vgl. अप°, गत°, जय° (*Siegesglück, Siegesgöttin* auch Ragh. 4,41. 12, 93. Râǵa-Tar. 1,63), जिन°, दर्शन°, धन°, निः°, ब्रह्म°, भद्र°, भूपाल°, मञ्जु°, मधु°, मर्त्य°, महा°, मुख°, राज° , राज्य° (*fürstliche Würde,* — *Stellung* R. 2,21,2. Ragh. 17,25), विजय°, वेद°, वेष°, शान्त°, शिव°, श्रुत°, संभृत°, सु°, श्रेमन्, श्रेयंस्, श्रेष्ठ und κρείων.

श्रीक 1) am Ende eines adj. comp. (f. आ). a) von 3. श्री 1) a) *Schönheit:* गत° Hariv. 3722. विगत° MBh. 1,957. हृत° R. 4,9,25. नष्ट° 6,11,31. पुण्य° Uttarar. 82,2 (105,5). सु° Hariv. 10982. — b) von 3. श्री 1) c) *hohe —, fürstliche Stellung:* विगत° Jâǵn. 1,339. जिता पुरं धनं सर्वं सश्रीकं वज्रपाणये । प्रत्यपद्यत् Bhâg. P. 9,6,19. — Vgl. निः°. — 2) m. *ein best. Vogel* (= श्रीकर्ण Schol.) Varâh. Bṛh. S. 48,6. — 3) m. (nach dem Comm.) *eine Art Harz* oder *Gummi* (= श्रीवासक Comm.) Varâh. Bṛh. S. 77,24.

श्रीकण्ठ adj. *eine Prachtkehle —, einen Prachthals habend:* 1) m. a) *ein best. Vogel* Varâh. Bṛh. S. 86, 38. — b) ein N. Çiva's (vgl. नीलकण्ठ) AK. 1,1,1,27. H. 195. an. 3,178. Med. ṭh. 17. Halâj. 1, 11. MBh. 12,13294. Hariv. 9820. Spr. (II) 4738. 6145. Verz. d. Oxf. H. 97,a, No. 151. Vop. 3,143. श्रीकण्ठादिन्यास Weber, Râmat. Up. 315. 319. Râǵa-Tar. 2,171 (° कण्ट bei Tr. gedr.). °मठ 6,186. Davon nom. abstr. °ता f. MBh. 13,6397. — c) Bez. *best. erlöster Seelen bei den* Çaiva Sarvadarçanas. 86,2. 88,6; vgl. शिव 2) c). — d) N. pr. verschiedener *Männer* Kathâs. 74,116. Verz. d. B. H. No. 166. 243. 664. fgg. 716. 1046. 1203. Verz. d. Oxf. H. 316,b,25. Hall. 24. fgg. Bein. Bhavabhûti's: भट्टश्रीकण्ठपदलाञ्छनो भवभूतिनामा Mâlatîm. 3,8. 9. °पदलाञ्छन als N. Bhavabhûti's Çabdam. im ÇKDr. — e) N. pr. *einer Gegend* Med. = कुरुजाङ्गल H. an. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 13. 17. 51. °स्तव Verz. d. Oxf. H. 210,a, No. 495. °देश Kathâs. 20,33. °विषय 39. 44,47. 108. 113. कुरु = °जाङ्गल H. an. 2,405. N. pr. *eines Berggipfels im* Himâlaja LIA. 1,49. — 2) f. ई *Titel einer Abhandlung* (श्रीकण्ठीयसंहिता) Hall 197.

श्रीकण्ठकण्ठ m. Çiva's *Hals* Spr. (II) 4738. Davon denom. °कण्ठीयति *dem dunkelblauen Halse* Çiva's *gleichen* Gaurî bei Hall in der Einl. zu Vâsavad. 56.

श्रीकण्ठनिलय m. wohl = श्रीकण्ठ 1) e) Kathâs. 40,12.

श्रीकण्ठशर्मन् m. N. pr. eines *Mannes* Verz. d. B. H. No. 700. fgg.

श्रीकण्ठशिव m. ein Bein. Çambhunâtha's Verz. d. Oxf. H. 317,a, N.

श्रीकण्ठसख m. Çiva's *Freund,* ein N. Kubera's Halâj. 1,78.

श्रीकण्ठीय adj. *zu* Çrîkaṇṭha *in Beziehung stehend:* °संहिता = श्रीकण्ठी Hall 197.

श्रीकन्दा f. *eine best. Arzeneipflanze,* = वन्ध्याकर्कोटकी Râǵan. im ÇKDr.

श्रीकर 1) adj. a) *Wohlfahrt —, Glück bewirkend* Verz. d. Oxf. H. 267, b, 13. — 2) m. a) ein N. Vishṇu's Trik. 1,1,28. H. ç. 68. — b) N. pr. verschiedener *Männer* Verz. d. Oxf. H. 74,a,34. 283,a,32. b, No. 662. 356,a,33. Verz. d. B. H. No. 1403. Dâjabh. 2,1 v. u. — 3) n. *die Blüthe der Nymphaea rubra* Trik. 1,2,33.

श्रीकरण n. *Schreibrohr, Schreibpinsel* Çabdar. im ÇKDr.

श्रीकर्ण m. *ein best. Vogel* Varâh. Bṛh. S. 86,38. 88,1.27. Utpala zu 48,6 (als Erklärung von श्रीक). Verz. d. B. H. No. 897.

श्रीकर्णदेव m. N. pr. eines *Fürsten* LIA. 2,759. Journ. of the Am. Or. S. 6,517. fg.

श्रीकलश m. N. pr. eines Siddha Râǵa-Tar. 5,66. श्री ist hier vielleicht nur Ehrentitel.

श्रीकान्त m. 1) *der Geliebte der* Çrî d. i. Vishṇu Çabdar. im ÇKDr. — 2) N. pr. *eines Mannes* Verz. d. Oxf. H. 132,b,6.8.

श्रीकाम adj. 1) *Auszeichnung —, Herrlichkeit begehrend* Ait. Br. 1, 5. Ind. St. 2,213,1. Kâtj. Çr. 4,7,6. 15,15. श्रीयशस्काम 18. 5,12,1. — 2) f. आ ein N. der Râdhâ Pańkar. 5,5,59.

श्रीकारिन् m. *eine Hirschart* Râǵan. im ÇKDr.

श्रीकुञ्ज n. N. pr. eines Tîrtha an der Sarasvatî MBh. 3,6078.

श्रीकुण्ड n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,5028.

श्रीकुल Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 239,a,1.

श्रीकृच्छ्र n. Bez. *einer best. Busse, je drei Tage lang Kuhharn, Mist und Gerstentrank* (यावक) *zu geniessen,* Prâjaçkittend. 9,a,5.

श्रीकृष्ण m. N. pr. verschiedener *Männer:* °विप्र Dâjabh. 1,5. 365,7. °तर्कालंकारभट्टाचार्य 9. 10. °तीर्थ Hall 139. °सरस्वती 134. °न्यायवागीशभट्टाचार्य 25. °विद्यावागीश Notices of Skt Mss. 126. महामहोपाध्याय°सार्वभौम Haeb. Anth. 409. °राय Kshitîç. 18,17. 21,20. 22,19. श्रीकृष्णालंकार m. Titel eines Commentars Hall 153.

श्रीकेशव m. N. pr. eines *Mannes* (°केशवाचार्य) Hall 92. Wilson, Sel. Works 1,36.

श्रीक्रम m. Titel eines Buches Verz. d. Oxf. H. 95,b,19. 104,a,27. — Vgl. बृहच्छ्रीक्रम.

श्रीक्रियारूपिणी f. ein N. der Râdhâ Pańkar. 5,5,60.

श्रीक्षेत्र oder °त्तेत्र N. pr. eines Reiches Hiouen-thsang 2,82. 391. Vie de Hiouen-thsang 182.

श्रीखण्ड (*Prachtstück*) m. n. *Sandel, Sandelbaum* Trik. 2,6,39. H. 641. Halâj. 2,389. Hâr. 103. Ratnam. 137. Spr. (II) 5258. °शीतल Kathâs. 31,23. 82,33. श्रीखण्डाङ्गराग 33,166. श्रीखण्डार्द्रविलेपन 85,21. °विलेपन Spr. (II) 2215. °चर्चा Gît. 9,10. °द्रुम Râǵa-Tar. 4,156. श्रीखण्डखण्डैर्मलयाचलः किम् Spr. (II) 5705. °शैल *das Gebirge* Malaja 4050. Gît. 1,47.

श्रीगणेशा f. ein N. der Râdhâ Pańkar. 5,5,60.

श्रीगदित n. Bez. *einer Art von Schauspielen* Sâh. D. 550.

श्रीगर्भ 1) adj. *die Wohlfahrt —, das Glück im Schoosse bergend.* — 1) m. *a*) Bez. *des Schwertes* H. ç. 143. MBh. 12, 6204. *der Strafe* 4428. — *b*) ein N. Vishṇu's (Kṛshṇa's) Trik. 1,1,28. H. ç. 66. Hariv. 2143. — *c*) N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 21. Lot. de la b. l. 14. Daçabh. 2. — *d*) N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 37,99. — 3) f. श्रा ein N. der Râdhâ Pańkar. 5,5,58.

श्रीगर्भरत्न n. *ein best. Edelstein* Vjutp. 138.

श्रीगिरि m. N. pr. eines *Berges* (= चारुगिरि Comm.) Wilson, Sel. Works 2,17. Verz. d. Oxf. H. 20,*a*, No. 65. fg. — Vgl. श्रीपर्वत, श्रीशैल.

श्रीगुणलेखा f. N. pr. einer Fürstin Râǵa-Tar. 8,1609.

श्रीगुप्त m. N. pr. eines Mannes Hiouen-thsang 2,18. Vie de Hiouen-thsang 154. Schiefner, Lebensb. 294 (64). Târan. 172. 193. 198. fg.

श्रीगुरुसहस्रनामस्तोत्र n. *Preis der tausend Namen des in hohem Ansehen stehenden Lehrers,* Titel eines Auszuges aus dem Sammohanatantra Notices of Skt Mss. 233.

श्रीगोष्ठीमाहात्म्य n. Titel eines Abschnitts im Brahmâṇḍapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 30,*a*,15.

श्रीग्रह m. *eine Tränke für Vögel* Hâr. 132.

श्रीग्राम m. N. pr. eines Grâma Verz. d. Oxf. H. 333,*a*,2.

श्रीग्रामर् (von श्रीग्राम) m. Bein. des Astronomen Nârâjaṇa ebend. 42.

श्रीघन 1) m. *ein* Buddha AK. 1,1,1,9. H. 234. Pańkar. 4,3,156. N. pr. eines Buddha Açokâv. 219. — 2) n. *saure Milch* H. ç. 99. Ǵatâdh. im ÇKDr.

श्रीचक्र n. Bez. *eines best. mystischen Kreises* Verz. d. Oxf. H. 88,*a*, 32. 93,*b*,20. 251,*b*,31. Wilson, Sel. Works 1,258. fgg. *a magical diagram; an astrological division of the body, the uterine or pubic region; a wheel of* Indra's *car; the circle of the globe or earth* Wilson nach Çabdârthak.

श्रीचङ्कुणविहार m. N. pr. *eines buddhistischen Klosters* Râǵa-Tar. 8,2416.

श्रीचण्ड m. N. pr. eines (*leidenschaftlichen*) Mannes Kathâs. 10,149.

श्रीचन्द्र m. N. pr. verschiedener Männer Râǵa-Tar. 8,2854. Wassiljew 51. 75. Târan. 2. 89. 93. °देव Colebr. Misc. Ess. 2,286.

श्रीज m. *der Sohn der* Çrî, *der Liebesgott* Çabdârthak. bei Wilson. = शाम्ब (साम्ब) ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut.

श्रीजगद्राम m. N. pr. eines Mannes Kshitîç. 45,13 (° जगत्राम gedr.).

श्रीढक्का N. pr. einer Gegend Râǵa-Tar. 5,305. — Vgl. ढक्का 1) *b*).

श्रीणा f. v. l. für शिरिणा *Nacht* Naigh. 1,7.

श्रीतत्त्वबोधिनी f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 153.

श्रीतल n. N. einer Hölle VP. 204, N. 1.

श्रीताल m. *ein der Weinpalme ähnlicher Baum* Râǵan. im ÇKDr.

श्रीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,6016.

श्रीतेजस् m. N. pr. 1) eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,11. — 2) eines Schlangendämons Vjutp. 87.

श्रीत्रिकटुकविहार m. N. pr. *eines buddhistischen Klosters* Târan. 210.

श्रीद 1) adj. *Wohlfahrt u. s. w. verleihend* Pańkar. 1,1,8. 3,83. 7,87. — 2) m. ein N. Kubera's AK. 1,1,1,65. Trik. 1,1,78. 3,3,316. H. 189. Halâj. 1,78. Kuvalaj. 45,*b*. — 3) f. श्रा ein N. der Râdhâ Pańkar. 5,5,60.

श्रीदत्त m. N. pr. verschiedener Männer Kathâs. 10,14. Vet. in LA. (III) 18,18. Verz. d. B. H. No. 1023. fg. Verz. d. Cambr. H. 15. Verz. d. Oxf. H. 273,*b*,47. 279,*b*,27. 292,*b*,26. मैथिल° 279,*a*,20.

श्रीदयित m. *der Geliebte der* Çrî d. i. Vishṇu Vop. 3,143.

श्रीदर्शन m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 73,67.

श्रीदशाक्षर m. (sc. मन्त्र) Bez. *eines best. zehnsilbigen Gebetes* Pańkar. 4,1,4.

श्रीदानिनगर n. N. pr. einer *Stadt* Târan. 166.

श्रीदामन् m. N. pr. eines Gespielen Kṛshṇa's Hariv. 3746. Pańkar. 4,3,147. श्रीदामानन्ददात्री und श्रीदामेश्वरवल्लभा unter den Namen der Râdhâ 5,5,59.

श्रीदुर्गायन्त्र Bez. *eines best. Diagramms* Verz. d. Oxf. H. 96,*a*,14.

श्रीदेव 1) m. N. pr. verschiedener Männer Ind. St. 1,469. Râǵa-Tar. 4,474. Verz. d. B. H. No. 1100. — 2) f. श्रा N. pr. einer Gattin Vasudeva's Hariv. 1948 (सन्देवा ed. Calc.; eben so 2026, wo die neuere Ausg. सुदेवा hat). VP. 4,14,5. Bhâg. P. 9,24,22. 50.

श्रीधन N. pr. einer Oertlichkeit Târan. 324.

श्रीधनकटक N. eines Kaitja Târan. 142, N.

श्रीधर 1) m. *a*) *Träger der Wohlfahrt,* — Çrî, ein N. und eine Form Vishṇu's (Kṛshṇa's) H. 215. Halâj. 1,23. Einschiebung nach ṚV. 10,85. Ind. St. 5,194. MBh. 13,5880. Hariv. 2751. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12, Çl. 47. Bhâg. P. 12,12,53. Verz. d. Oxf. H. 57,*b*,14. Weber, Kṛshnaǵ. 295. Pańkar. 1,7,87. 3,2,3. 4,3,29. 7,7. Wilson, Sel. Works 2,163. — *b*) als N. Vishṇu's Bez. *des Monats* Çrâvaṇa Varâh. Bṛh. S. 105,15. — *c*) N. pr. verschiedener Männer H. 51 (des 7ten Arhant's der vergangenen Utsarpiṇî). Kathâs. 58,46. 63,6. 120,53. Colebr. Misc. Ess. 2,422. 469. 500. Golâdhj. Bhuvanak. 52, Comm. Verz. d. B. H. No. 830. 1052. Verz. d. Oxf. H. 1,*b*,13. 120,*a*,4. *b*,7. 125,*a*,11. 162,*b*,28. 185,*b*,43. 338,*a*,19. Târan. 5. 258. = °स्वामिन् Verz. d. Oxf. H. 63,*a*,18. श्रीधराचार्य 341,*b*, N. Verz. d. B. H. No. 1045. Sarvadarçanas. 110,10. °भट्ट Hall 176. °पति 118. °सरस्वती 108. श्रीधरानन्दपति 9. °चक्रवर्तिन् Colebr. Misc. Ess. 2,47. — 2) n. *ein Ammonit von best. Form:* प्रतिद्वारं द्विचक्रं तु वनमालाविभूषितम् । श्रीधरं देवि विज्ञेयं श्रीप्रदं गृहिणां सदा ॥ Brahmavaiv. P., Prakṛtikh. 19 im ÇKDr.

श्रीधरमालव m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 133. Verz. d. Oxf. H. 341,*b*, N. 358,*a*, No. 853.

श्रीधरसेन m. N. pr. eines Fürsten Bhaṭṭ. 22,35. Journ. of the As. S. of Beng. 4,486. fg.

श्रीधरस्वामिन् m. N. pr. eines bekannten Gelehrten, der abgekürzt auch श्रीधर genannt wird, Colebr. Msc. Ess. 2,357. Verz. d. B. H. No. 487. Verz. d. Oxf. H. 2,*a*,4 v. u. 36,*a*, No. 79. fgg. 38,*b*,17. 63,*a*, No. 111. 72,*b*,12. fg. 279,*b*,29. 286,*a*, No. 670. 292,*b*,26. Haeb. Anth. 522. श्रीधरस्वामिपति Hall 118.

श्रीधरोलनगर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 131,*b*, No. 238.

श्रीधामन् n. *die Wohnstätte der* Çrî: पङ्कज Bhâg. P. 10,79,8.

श्रीनगर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 43,*b*,1. Hit. 86,3, v. l. Kshitîç. 44,2. LIA. 1,40. 51. Hiouen-thsang 2,322. श्रीनगरी f. desgl. Râǵa-Tar. 1,104. 124. 129. 306. 4,6.

श्रीनन्दन m. *der Sohn der Çrî*, metron. *des Liebesgottes* H. 228. Halâj. 1,32.

श्रीनरेन्द्रप्रभा f. N. pr. eines Frauenzimmers Râǵa-Tar. 4,17.

श्रीनरेन्द्रेश्वर m. Bez. *einer von* Çrînarendraprabhâ *errichteten Statue des Çiva* Râǵa-Tar. 4,38.

श्रीनाथ m. 1) *der Gemahl der* Çrî d. i. Vishṇu Notices of Skt Mss. 153, No. 281. — 2) N. pr. verschiedener Männer ebend. Verz. d. B. H. No. 971. Verz. d. Oxf. H. 129, *b*, No. 234. °भट्ट Notices of Skt Mss. 183. श्रीनाथाचार्य Ind. St. 1,470.

श्रीनाथशर्मन् m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 283, *b*, No. 662.

श्रीनिकेत 1) m. *die Wohnstätte der Schönheit* so v. a. *ein Muster von Schönheit* Bhâg. P. 3, 3, 20. 4, 6. अरविन्द 4, 1, 56. so v. a. *Lotusblüthe* 3,28,30. — 2) n. = 2. श्रीवास Suçr. 2,66,7.

श्रीनिकेतन 1) m. *die Wohnstätte der Schönheit*, Bez. Vishṇu's Çabdar. im ÇKDr. Ḱhandom. 112. Bhâg. P. 9,18,13. 10,39,2. Pańḱar. 1,3,83. 4,3,29. — 2) n. = 2. श्रीवास Çabdastomamahânidhi.

श्रीनितम्बा f. unter den Namen der Râdhâ (*schöne Hüften habend*) Pańḱar. 5,5,60.

श्रीनिधि m. *Behälter der Schönheit*, Bez. Vishṇu's Pańḱar. 1,3,83. 4,3,29.

श्रीनिवास 1) m. *a*) *die Wohnstätte der* Çrî: गोमयं श्रीनिवासः Spr. (II) 2871. — *b*) *die Wohnstätte der Schönheit*, Bez. Vishṇu's (Kṛshṇa's) Trik. 1,1,29. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190, *b*, 14. Ḱhandom. 122. Bhâg. P. 1,16,31. 3,7,28. 4,7,36. 6,18,64. 19,14. 9,4,60. 10,80,26. Pańḱar. 1,1,8. 3,83. — *c*) N. pr. verschiedener Männer Verz. d. B. H. No. 941. Verz. d. Oxf. H. 336, *b*, No. 792. Wilson, Sel. Works 1,159. Weber, Pratiǵnâs. 73. Hall 112. 114. 118. 204. °भट्ट 202. — *d*) = 2. श्रीवास Aush. 106. — 2) f. आ ein N. der Râdhâ Pańḱar. 5,5,58.

श्रीपञ्चमी f. Bez. *des 5ten Tages in der lichten Hälfte des* Mâgha Wilson, Sel. Works 1,321. fgg. 2,187. fgg. Verz. d. Oxf. H. 34, *a*, 38. fg. Verz. d. Cambr. H. 64, 3 v. u.

श्रीपति m. 1) *Herr der hohen Stellung, ein Fürst* H. an. 3,306. Med. t. 163. — 2) *Gatte der* Çrî, Bez. Vishṇu's (Kṛshṇa's) AK. 1,1,1,16. H. 214. H. an. Med. Halâj. 1,21. Çiç. 13,69. Varâh. Bṛh. S. 43,4. Ḱhandom. 122. Bhâg. P. 10,47,47. Weber, Kṛshṇaǵ. 295. Verz. d. Oxf. H. 122, *a*, 25. fg. 148, *b*, 19. Sarvadarçanas. 68, 1. Vop. 25, 21. — 3) N. pr. verschiedener Männer Colebr. Misc. Ess. 2, 323. 363. Ind. St. 2, 245. 250. fgg. Verz. d. B. H. No. 129. 230. 740. 881. 1006 (श्रीमति die Hdschr.). Verz. d. Oxf. H. 110, *b*, 10. 162, *b*, 28 (= °दत्त). 279, *b*, 30. 292, *b*, 28. 331, *b*, No. 782 (°भट्ट). 336, *a*, No. 790. 338, *a*, 20. 341, *a*, 34. Hall 171. Verz. d. Cambr. H. 15. 43. 68. °भट्ट 54. 65. °संहिता, °समुच्चय (auch Verz. d. Oxf. H. 292, *b*, 28) 68. °भाष्य Verz. d. B. H. No. 865. — Vgl. मूल°.

श्रीपतिदत्त m. N. pr. eines Grammatikers Colebr. Misc. Ess. 2, 45. Verz. d. Oxf. H. 169, *a*, 32. 175, *a*, 33. Notices of Skt Mss. 297.

श्रीपत्तन n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 333, *b*, 27.

श्रीपथ m. = राजपथ *Hauptstrasse* H. 987.

श्रीपद्म m. ein N. Kṛshṇa's MBh. 12,1512.

श्रीपर्णी 1) n. *a*) *Premna spinosa* oder *longifolia* (अग्निमन्थ) AK. 2,4, 2,46. Trik. 3,3,140. H. an. 3,228. Med. ṇ. 82. — *b*) *Lotusblüthe* AK. 3,4,13,55. Trik. H. an. Med. — 2) f. ई *Gmelina arborea* (ein starker Baum) AK. 2,4,2,16. H. 1143. Med. Ratnam. 1. Colebr. Alg. 315 (Journ. of the Am. Or. S. 6,558). Suçr. 2,374,16. 413,21. 465,13. 482,14. Varâh. Bṛh. S. 54,105. 79,11. 15. Weber, Kṛshṇaǵ. 278. Comm. zu Kâtj. Çr. 6,3,7. 8,1,12. = शाल्मलि und कट्फल H. an. = कुम्भी Med. *eine Art Solanum* Ratnam. 11. = अग्निमन्थ Râǵan. im ÇKDr.

श्रीपर्णिका f. *ein best. Baum*, = कट्फल AK. 2,4,2,21.

श्रीपर्वत m. N. pr. verschiedener *Berge* MBh. 3,8160. Suçr. 2,169,2. Varâh. Bṛh. S. 16, 3. Kathâs. 68,66. 73, 105. VP. 180, N. 3. Mârk. P. 57,15. Râǵa-Tar. 3, 267. 4,390. Wilson, Sel. Works 2,221. Hall in Vâsavad. 11. Verz. d. Oxf. H. 42, *a*, 12. वाराणसीश्रीपर्वतयोर्माहात्म्यम् (so wohl nach dem Ind. zu lesen) 43, *a*, 3. 338, *b*, 34. 339, *a*, 32. *b*, 2 v. u. Hit. 59,13. Wassiljew 201. Târan. 73. 81. fg. 84. 87. 243. 303. fg. 307. LIA. 2, Anh. LV. — Vgl. श्रीगिरि und श्रीशैल.

श्रीपा adj. (n. श्रीप) *Schönheit* —, *Wohlfahrt* u. s. w. *schützend* Siddh. K. zu P. 1,2,47. Vop. 3,90.

श्रीपाद m. N. pr. verschiedener Männer Hall 16 (oder सिद्धिपाद). 108. 188.

श्रीपाल m. N. pr. eines Fürsten Colebr. Misc. Ess. 2,286. Çatr. 2, 656. °चरित Verz. d. Oxf. H. 372, *b*, No. 268; vgl. Mack. Coll. 1,152. 2,113. Verz. d. B. H. No. 1362. Wilson, Sel. Works 1,283.

श्रीपालकविराज m. N. pr. eines *Dichters* Verz. d. Oxf. H. 124, *a*, 27.

श्रीपिष्ट m. v. l. für श्रीवेष्ट Râmâçr. zu AK. 2, 6, 3, 13 nach ÇKDr. Ratnam. 41.

श्रीपुट m. *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑––, –⏑–– Colebr. Misc. Ess. 2,160 (VII, 6). Ind. St. 8,379. वनितास्यं श्रीपुटोष्ठम् *schön geschlossene Lippen habend* (mit Anspielung auf das Metrum) Varâh. Bṛh. S. 104,43.

श्रीपुत्र m. = लक्ष्मीपुत्र *Pferd* Trik. 2,8,41. Nach ÇKDr. und Wilson auch ein N. *des Liebesgottes*.

श्रीपुरनगर n. N. pr. einer *Stadt* Vet. in LA. (III) 18,18.

श्रीपुरुषोत्तमतत्त्व n. Titel eines Abschnitts im Smṛtitattva Gild. Bibl. 465. 483.

श्रीपुष्प n. 1) *Gewürznelke* Râǵan. im ÇKDr. — 2) *eine best. Heilpflanze*, = पद्मकाष्ठ Ratnam. im ÇKDr. Aush. 61.

श्रीप्रद adj. *Wohlfahrt u. s. w. verleihend:* Râdhâ Pańḱar. 5,5,58.

श्रीप्रभाव m. ein Bein. Kambala's Târan. 324.

श्रीप्रिय n. *Auripigment* Aush. 68.

श्रीफल 1) m. *Aegle Marmelos Corr.* (बिल्व) AK. 2,4,2,12. H. 1135. Med. l. 138. Halâj. 2,39. Ratnam. 6. Varâh. Bṛh. S. 85,3. Verz. d. Oxf. H. 72, *a*, 22. Pańḱar. 1,6,19. 10,52. der Name des *Baumes* ist aus dem der *Frucht* (n.) gebildet worden. — 2) f. आ *die Indigopflanze* und = तुम्बुरुवल्ली Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. ई *die Indigopflanze* AK. 2, 4, 3, 13. Med. *Myrobalane* Med. — 4) n. *a*) *die Prachtfrucht* d. i. *die Frucht von Aegle Marmelos Corr.* M. 5,120. Jâǵn. 1,186. Hariv. 7863. 9583. स्तनयुगलं °श्रीविडम्बि Vikramâṅk. 31. Mârk. P. 70,2. Pańḱar. 1, 3,53. Ind. St. 5,338. — *b*) *die Frucht* —, *der Lohn der Pracht* u. s. w.

Verz. d. Oxf. H. 72,a,22.

श्रीफलिका f. = क्षुद्रकारवेल्ली und महानीली Râǵan. im ÇKDr.

श्रीबक (°वक gedr.) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1011. 1048. 1133. 1137. 1416. 1422.

श्रीबलि N. pr. eines Dorfes Verz. d. Oxf. H. 257,a,24.

श्रीभद्र m. heisst der मधुपर्क Gobh. 4,10,13.

श्रीभट m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 155,a,25. b,18.

श्रीभद्र 1) eine Cyperus-Art (भद्रमुस्तक), m. Wilson nach Çabdar. f. °आ ÇKDr. nach derselben Aut. — 2) m. N. pr. a) eines Schlangendämons Vjutp. 87. — b) eines Autors Colebr. Misc. Ess. 2,49. — 3) f. आ N. pr. a) einer Göttin Kâlaćakra 3,140. — b) der zweiten Gemahlin Bimbisâra's Burnouf in Lot. de la b. l. 304. Schiefner, Lebensb. 253 (23).

श्रीभानु m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,11.

श्रीभाष्य n. Titel zweier Werke Wilson, Sel. Works 1,43. Hall 92.

श्रीभुज् nach Wilson *the enjoyer or possessor of* Çrî in der Stelle देव स एष मे जामाता तवार्हति श्रीभुजाराधनम् Daçak. 140,2, die durch *he is worthy of your veneration, such as paid to* Vishṇu wiedergegeben wird. Das Comp. ist aber in श्रीभुज + आ° zu zerlegen und der ganze Satz zu übersetzen: *dieser mein Schwiegersohn verdient es Eurer Hoheit Armen zu dienen.*

श्रीभ्रातर् m. *der Bruder der* Çrî, Bez. des Rosses (das mit der Çrî zugleich bei der Quirlung des Oceans erschien) Râǵan. im ÇKDr.

श्रीमङ्गल 1) m. N. pr. eines Mannes Hall 118. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit Hall 203. n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,b,19.

श्रीमञ्जु m. N. pr. eines Berges Wilson, Sel. Works 2,23. Burnouf in Lot. de la b. l. 506.

श्रीमणस् s. श्रीमनस्.

श्रीमण्डप m. N. pr. eines Berges Hall 13.

श्रीमतोत्तर n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 110,b,11.

श्रीमत्कुम्भ n. *Gold* H. ç. 162.

श्रीमत्ता (von श्रीमत्) f. *Pracht, Schönheit:* श्रीमत्ता प्राप स द्रुमः MBh. 13,292.

श्रीमदत्तोपनिषद् f. Titel einer Upanishad Ind. St. 1,249. 252. 2,110.

श्रीमनस् und °मणस् adj. VS. Prât. 3,90. TS. Prât. 7,9. etwa *gut gestimmt* VS. 17,56.

श्रीमत् (von 3. श्री) 1) adj. Vop. 7,27. a) *schön, prächtig* H. an. 2,201. Med. t. 162. Personen MBh. 4,2264. R. 1,1,11. 32. Kathâs. 22,89. वदन R. 2,72,22. नितम्ब Spr. (II) 2102. शार्दूल MBh. 3,2431. Kühe 4,996. गज R. Gorr. 2,12,11. हंस Spr. (II) 2502. Bäume MBh. 3,2502. R. 2,55,6. Mâlatîm. 148,8. सरोरुह Varâh. Bṛh. S. 19,16. Garten Bhâg. P. 8,15,12. अङ्गविषय R. 1,25,14. Râǵa-Tar. 8,3402. आश्रम, °पद R. 1, 48,11. 51,25. Berge MBh. 3,16126. Kathâs. 18,351. Bhâg. P. 8,2,1. चन्द्र Spr. (II) 2126. नदी R. Gorr. 2,46,3. Stadt, Gebäude, Gemach R. 1,5,7. 18. Bhâg. P. 4,9,56. R. 2,78,18. श्रीमति मृगेन्तणाभिर्गृहे Varâh. Bṛh. S. 48,11. Râǵa-Tar. 4,210. Sitz R. Gorr. 2,2,20. Wagen MBh. 5,7129. धनुस् 3,1553. विभूषा Kâm. Nîtis. 15,46. MBh. 1,1147. फल *Frucht, Lohn* Kâm. Nîtis. 13,2. वाक्य R. 2,79,14. — b) *eine hohe Stellung einnehmend, vornehm, in hohem Ansehen stehend, reich, ein grosser* —, *vornehmer Herr* AK. 3,1,14. Trik. 3,3,187 (ईश्वर geben Wilson und ÇKDr. falschlich durch Çiva wieder). H. 357, Schol. H. an. Med. Khând. Up. 3,13,2. MBh. 3,1724 (voc.). 2629. 2716. R. 2,33,3. 35,29. 40,30. fg. 46,29. 49,13. 70,26. 5,79,10. Spr. 2901, v. l. 3256. 3022. 5086. (II) 2881. 3079. 4340. 5549. Kathâs. 18,319. 26,194. Râǵa-Tar. 3,127. 7,149. Prab. 2,8. श्रीमद्भिः किं ज्ञातम् Vet. in LA. (III) 6,7. Z. d. d. m. G. 14, 574,23. श्रीमद्देवपादानाम् Hit. 54,20. Spr. (II) 5567. श्रीमत्पदैर्भगवतः Bhâg. P. 1,16,34. श्रीमत्सायण (= श्रीसायण) Sarvadarçanas. 1,7. 10. 82,21. श्रीमत्पौष्कर (ein Werk) 83,21. 87,12. 89,18. 22. मेरु wohl so v. a. *goldreich* Spr. (II) 5197. श्रीमान्वैयाघ्रे चर्मणि स्थितो राजा so v. a. *in seinem vollen Ornat, mit seinen Insignien* Varâh. Bṛh. S. 44,13. श्रीमत्तम von einer Person und Waffe Kaush. Up. 2,6. — c) *Glück bringend* R. 2,26,9. नातः श्रीमत्तरं किंचिदन्यत्पथ्यतमं तथा। प्रभविष्णोर्यथा तात क्षमा Spr. (II) 3553. — 2) m. a) *ein best. Baum,* = तिलक AK. 2, 4,2,20. Trik. H. an. Med. *Ficus religiosa Lin.* Râǵan. im ÇKDr. — b) *Papagei* H. ç. 194. — c) ein N. Vishṇu's Çabdar. im ÇKDr. — d) ein N. Kubera's Çabdam. im ÇKDr. — e) N. pr. eines Sohnes des Nimi MBh. 13,4330. ein anderer Name des Çâkjamitra Târan. 303. — 3) f. श्रीमती N. pr. a) einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2621. — b) verschiedener Frauen Verz. d. B. H. 124,8 v. u. Verz. d. Oxf. H. 264,a,13. Schiefner, Lebensb. 281 (51). Çatakâvad. 126.

श्रीमन्मन्य (श्रीमत् + मन्य) adj. *glaubend, dass man im Besitz der* Çrî *sei,* Bhatt. 5,71.

श्रीमय (von 3. श्री) adj. *in der* Çrî *aufgehend:* Vishṇu Pańkar. 4,3,78.

श्रीमलापहा f. *eine best. Staude,* = धूम्रपत्त्रा Râǵan. im ÇKDr.

श्रीमस्तक m. *eine Art Knoblauch* (स्वस्तिक) Trik. 2,4,35.

श्रीमहादेवी f. N. pr. der Mutter Çamkara's Wilson, Sel. Works 1,198. श्री ist hier vielleicht nur Ehrentitel.

श्रीमहिमन् m. °महिम्नः स्तवः *ein Lob auf* Çiva's (!) *Grösse* Verz. d. Kop. H. 100,a.

श्रीमाल N. pr. eines Gebietes und der darin gelegenen Stadt: °माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 76,a, No. 130. °खण्ड 84,b,29. 338,b,27.

श्रीमालादेवीसिंहनादसूत्र n. N. eines buddhistischen Sûtra Vie de Hiouen-thsang 81.

श्रीमुख m. N. *des 7ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8,31. Verz. d. Oxf. H. 331,b, No. 782.

श्रीयशस् m. N. pr. eines Fürsten Kâlaćakra 3,257.

श्रीयामल n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 88,a,5.

श्रीर (von 3. श्री) adj. s. अ° und vgl. श्लील.

श्रीरङ्ग n. N. pr. einer Stadt (vulgo सारंगपट्टन् ÇKDr.), in der Vishṇu verehrt wird, LIA. 1,159. Wilson, Sel. Works 1,36. fg. Bhâg. P. 10, 79,14. Verz. d. Oxf. H. 130,a,13. °माहात्म्य 30,a,15. Mack. Coll. 1, 87. fg. °राज Verz. d. Oxf. H. 130,a,13. 213,a, No. 505. श्रीरङ्गेश *der Fürst von* Çrîrañga (man streiche hiernach den Artikel रङ्गेश) 130, a,7. °नाथ *eine Form* Vishṇu's Wilson, Sel. Works 1,36. N. pr. eines Mannes Mack. Coll. 1,31. Hall 112.

श्रीरङ्गगिरि m. N. pr. einer Oertlichkeit Târan. 265.

श्रीरस m. *das Harz der Pinus longifolia* Râǵan. im ÇKDr. Suçr. 2,

131,14. 374,12 (श्री gehört auch zu रस).

श्रीराग m. N. *des 5ten musikalischen* Râga Halâj. im ÇKDr.

श्रीराधावल्लभ m. *eine Form* Vishṇu's Wilson, Sel. Works 1, 177.

श्रीराम = राम. °पद्धति f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 300,*a*, No. 733.

श्रीरूपा adj. f. *die Gestalt der* Çrî *habend:* Râdhâ Pañkar. 5,5,59.

श्रील (von 5. श्री) adj. (f. श्रा) gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. 1) *schön:* Personen Pañkar. 4,8,49. राधा 5,5,60. — 2) *eine hohe Stellung einnehmend, hochberühmt* AK. 3,1,14. H. 357, v.l. °ल्हनुमत् Verz. d. Oxf. H. 143,*b*, No. 293. °श्रीवोपदेव Vop. S. 175. — Vgl. अ°, श्रीर, श्लील.

श्रीलक्ष्मन् m. N. pr. = लक्ष्मीधर Hall in der Einl. zu Vâsavad. 50.

श्रीलता f. *eine best. Pflanze,* = महाज्योतिष्मती Râgan. im ÇKDr.

श्रीलाभ s. भद्रक°. ग्रार्य° Burnouf, Intr. 567.

श्रीलेखा f. N. pr. einer Fürstin Râga-Tar. 7,123. 134. 141.

श्रीवत्स m. 1) Bez. *einer best. Figur* (abgebildet in Z. d. d. m. G. 6,94. Colebr. Misc. Ess. 2,210. Lot. de la b. l. 625), insbes. *ein Haarwirbel von dieser Form auf* Vishṇu's (Kṛshṇa's) *Brust* H. 222. Halâj. 1,27. Verz. d. Oxf. H. 183,*b*, 1 v. u. MBh. 1,2507. 3,10960 (hier neutr.). 12900. fg. 15840. 15851. 5,2955. 3590 (bei andern göttlichen Wesen). 12,13294. 13,6808. Hariv. 4446. R. 6,102,26 (°लक्षणा: als comp. zu lesen). 7,37,2,12. Ragh. 10,10. 17,29 (zugleich *Form eines Gemachs*). Kumâras. 7,43. Varâh. Bṛh. S. 33,10 (श्रीवृक्ष v. l.). 43,3. 58,31. श्रीवत्साङ्क 45 (जिन). 94,2 (in der gleichlautenden Stelle 79,21 श्रीवृक्ष). Weber, Râmat. Up. 306. Kṛshṇag. 274. 289. 295. 303. Bhâg. P. 3,8,28. 16,21. 19,34. 5,3,3. 6,8,20 (°धामन्). 8,4,19. Pañkar. 3,11,19. °स्वस्तिकनन्द्यावर्तवर्धमानसंस्थानकेश Lalit. ed. Calc. 122,20. fg. 334,17. Wilson, Sel. Works 2,15. fg. das Zeichen des 10ten Arhant's H. 47. °भृत् m. ein N. Vishṇu's H. 219. — 2) ein N. Vishṇu's H. 218. Halâj. 1,24. — 3) *ein Gang in einer Mauer von einer best. Form* Trik. 2,10,9. — 4) *the name of one of the lunar asterisms* As. Res. 9,366 nach Haughton. — Vgl. श्रीवृक्ष.

श्रीवत्सकिन् adj. *auf der Brust und der Stirn einen Haarwirbel in der Gestalt des* Çrîvatsa *habend:* Pferd H. 1236*. — Vgl. श्रीवृक्षकिन्.

श्रीवत्सलाञ्छन 1) adj. *den* Çrîvatsa *als Zeichen habend,* m. ein N. Vishṇu's AK. 1,1,1,17. — 2) ein Bein. des Maheçvara Hall in der Einl. zu Vâsavad. 54.

श्रीवत्साङ्क 1) adj. *den* Çrîvatsa *zum Zeichen habend:* Vishṇu Varâh. Bṛh. S. 43,3. Gina 58,45. m. ein N. Vishṇu's H. 219, Schol. Halâj. 1,21. — 2) m. N. pr. eines Mannes (hiernach der Artikel वत्साङ्क zu streichen) Verz. d. Oxf. H. 130,*a*,7.

श्रीवद् adj. *Glück verkündend:* °पत्तिन् H. an. 3,80.

श्रीवत् adj. *das Wort* श्री *enthaltend* Kâth. 10,11.

श्रीवभास (!) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8,1484.

श्रीवर m. N. pr. eines Autors Gild. Bibl. 243. Verz. d. Oxf. H. 147,*a*, No. 314.

श्रीवरबोधिभगवत् m. N. pr. eines Mannes Târan. 215.

श्रीवराह m. Vishṇu *als Eber* Trik. 1,1,28. H. ç. 73.

श्रीवर्धन m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 7,58.

श्रीवल्ली f. *eine best. Pflanze,* = कण्टवल्ली, शिववल्ली u. s. w. Râgan. im ÇKDr.

श्रीवह adj. *Glück* u. s. w. *bringend;* m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1558.

श्रीवाटी f. *eine best. Pflanze,* = नागवल्लीभेद Râgan. im ÇKDr.

श्रीवारक m. *Marsilea quadrifolia,* = सितावर Râgan. im ÇKDr. Bhâvapr. 5.

1. **श्रीवास** (5. श्री + 2. वास) m. *die Wohnstätte der Schönheit* u. s. w. 1) ein N. Vishṇu's Trik. 3,3,452. H. an. 3,757. Med. s. 41. — 2) *Lotusblüthe* H. an. Med.

2. **श्रीवास** (5. श्री + 3. वास) m. *Prachtgeruch,* Bez. *des Harzes der Pinus longifolia* AK. 2,6,3,30. Trik. 3,3,452. H. 648. an. 3,757. Med. s. 41. Ratnam. 41. Âçv. Gṛhj. Pariç. 2,3. श्रीनिकेत u. s. w. als Synonyme beruhen vielleicht auf einer falschen Etymologie.

श्रीवासक m. dass. Varâh. Bṛh. S. 57,3. 77,28.

श्रीवासस् m. dass. Schol. zu AK. 2,6,3,30.

श्रीविद्या f. *eine Form der* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 93,*b*,22. 94,*a*,41. 96,*a*,8. 99,*b*,34. 36.

श्रीवृक्ष m. 1) *Ficus religiosa* H. 1131. Halâj. 2,41. Verz. d. Oxf. H. 349,*a*,7 v. u. °नवमीव्रत 34,*b*,4. इषे मास्यसिते पक्षे नवम्यामार्द्रयोगतः । श्रीवृक्षे (*Aegle Marmelos Corr.* nach ÇKDr.) बोधयामि त्वां यावत्पूजां करोम्यहम् ॥ इति तिथ्यादितत्त्वधृतश्रीदुर्गाबोधनमन्त्रः ÇKDr. — 2) Bez. *einer best. Figur* (mit श्रीवत्स wechselnd) Varâh. Bṛh. S. 33,10, v. l. 50,3 (= बिल्व Comm.). 56,15. 70,10 (= बिल्व Comm.). 71,5. 79,21 (alle Hdschrr., = बिल्व Comm.). *ein Haarwirbel von best. Form auf der Brust eines Pferdes* Halâj. 2,283. स° adj. Kathâs. 18,88. — Vgl. श्रीवत्स.

श्रीवृक्षक m. *ein Haarwirbel von best. Form auf der Brust* (*und Stirn*) *eines Pferdes* Trik. 2,8,44. Hâr. 118. Vaig. bei Mallin. zu Çiç. 5,56.

श्रीवृक्षकिन् adj. *mit einem solchen Haarwirbel versehen:* Pferd Halâj. 2,283. Çiç. 5,56. — Vgl. श्रीवत्सकिन्.

श्रीवृद्धि f. N. pr. einer बोधिवृक्षदेवता Lalit. ed. Calc. 421,16.

श्रीवेष्ट m. AK. 3,6,2,13. *das Harz der Pinus longifolia* 2,6,3,30. H. ç. 132 (श्रीविष्ट: die Hdschr.). °क Suçr. 1,133,11. 139,9. 2,78,19. 125,9.

श्रीवैष्णव m. Bez. einer Vishṇu'itischen Secte Wilson, Sel. Works 1,31. 38. 46. 68. 96. 131. 139. 143. 184. 346.

श्रीश (5. श्री + ईश) 1) m. *Besitzer der Schönheit* u. s. w., Bein. Vishṇu's (Kṛshṇa's) Çabdar. im ÇKDr. Spr. 5094. Weber, Kṛshṇag. 295. Pañkar. 1,1,8. 3,83. 4,1,19. Vop. 5,2. 25,19. Bein. Râma's Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. श्रा Bein. der Râdhâ Pañkar. 5,5,58.

श्रीशल्मलीभाण्ड n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,19.

श्रीशान्त m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 2,23.

श्रीशुक्लतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,25.

श्रीशैल m. N. pr. verschiedener *Berge* Bhâg. P. 5,19,16. 10,79,13. Verz. d. Oxf. H. 24,*a*, N. 2. 39,*b*,3. 64,*a*,6. 82,*a*, No. 138, Cl. 6. 256,*a*, 25. VP. 180, N. 3. Wilson, Sel. Works 1,223. 225. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 11. Muir, ST. 2,446. — Vgl. श्रीगिरि und श्रीपर्वत.

श्रीषवायण Titel eines Abschnittes des Romakasiddhânta Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,2. 339,*a*,27.

श्रीषेण und °सेन (5. श्री + सेना) m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 73, 188. 254. 273. eines Astronomen Colebr. Misc. Ess. 2, 386. 388. 407. 476. 480. Verz. d. Cambr. H. 54.

श्रीसंहिता f. Bez. einer best. Saṁhitâ Ind. St. 1,471,2.

श्रीसंग्राम m. N. eines Maṭha Râǵa-Tar. 8, 611.

श्रीसंज्ञ n. *Gewürznelke* AK. 2,6,3,27. H. 646. — Vgl. श्रीपुष्प.

श्रीसंभूता f. N. *der 6ten Nacht im* Karmamâsa Ind. St. 10,296.

श्रीसहोदर m. *der leibliche Bruder der* Çrî so v. a. *der Mond* (beide brachte das gequirlte Meer hervor) Çabdârthak. bei Wilson.

श्रीसुन्दरपुर s. सुन्दरपुर.

श्रीसूक्त n. angeblich *das Lied* ṚV. 1, 165 Çâṅkh. Br. 26, 9. Verz. d. Oxf. H. 7,b,12. 398,b,2.

श्रीसेन s. श्रीषेण.

श्रीस्थल n. N. eines Tempels des Çiva: °माहात्म्य Mack. Coll. 1,88.

श्रीस्मरणदर्पण m. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,168.

श्रीस्रजं n. copul. comp. von 5. श्री + स्रज् P. 5,4,106, Schol. Vop. 6,7.

श्रीस्वरूप m. N. pr. eines Schülers des Kaitanja Wilson, Sel. Works 1, 159.

श्रीस्वरूपिणी adj. f. *das Wesen der Çrî besitzend:* राधा Paṅkar. 5,5,59.

श्रीस्वामिन् m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 5,156. des Vaters von Bhaṭṭi Schol. zu Bhaṭṭ. 22,35.

श्रीहट्ट N. pr. einer Stadt (Silhet) Wilson, Sel. Works 1,153.

श्रीहर adj. (f. श्रा) *Schönheit* u. s. w. *raubend, — zu Nichte machend* so v. a. *Alle an Schönheit übertreffend:* Râdhâ Paṅkar. 5,5,59.

श्रीहरि m. *der hehre* Hari (Vishṇu): श्रीहरेरुत्थानम् wird am 14ten des Kârttika gefeiert As. Res. 3,265 nach Haughton. °स्तोत्र n. Titel einer Hymne Notices of Skt Mss. 171.

श्रीहर्ष s. हर्ष.

श्रीहस्तिनी f. *Heliotropium indicum* AK. 2,4,2,50.

1. श्रु (श्रवणे Dhâtup. 22,44.), शृणोति P. 3,1,74. Vop. 8,94. शृणुमस् und शृण्मस्, शृणुवस् und शृण्वस् 95. शुश्राव, शुश्रुव, शुश्रुम (शुश्रुवंस् s. bes.) P. 7,2,13. Vop. 8,57. 95. श्रोष्यति; अश्रौषीत्; श्रोतुम्, श्रुत्वा (Vop. 26,204). Der älteren Sprache gehören folgende Formen an: शृणुधि P. 6,4,102. शृणोत Schol. zu P. 6,3,133. 7,1,45. 3,1,78, Vârtt. अश्रवम्, अश्रोत्, श्रवत्, श्रोतु, श्रोत, श्रुधि P. 6,4,102. श्रुतम्, श्रूयाम् (श्रुयाम Padap.) ṚV. 2,10,2. श्रोषन्, श्रोषन्तु, श्रोषि (vgl. श्रुष्) 6,4,7. अश्रोषम् Çat. Br. शुश्रवत्, शुश्रूयास् (शुश्रु° Padap.) ṚV. 8,45,18. शुश्रूयातम् 5, 74,10. श्रूयासम्; शुश्रुवे, शुश्राव; श्रोष्यामि. 1) act. *hören, erfahren; hören auf, aufmerken; beim Lehrer hören, lernen, studiren:* भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम ṚV. 1,89,8. 30,8. अस्माकं शृणुधी हवम् 4,9,7. वेदद्विद्वाञ्छृणवच्च विद्वान् 5, 30, 3. 32, 12. रेवन्तं हि त्वा शृणोमि *ich höre du seist reich* 8, 2,11. 1,109,5. श्रोषन्ने अस्य शासनम् 68,9. Ait. Br. 7,15. VS. 6,26. AV. 5,4,2. 8,9,18. पापं श्लोकम् TS. 3,5,1,2. 5,6,10,2. Çat. Br. 2,4,3,3. 14, 4,3,8. 30. 7,1,27. नाहैव तन्न शुश्रुव Paṅkav. Br. 13,6,9. शृण्वन्ति (*achten hoch* Comm.) तुष्टुवानम् 11,13. त्वं तत्त्ववित् शुश्रुमो वयम् Maitrjup. 1,2. श्रोष्यन् so v. a. *der in die Lehre zu treten in Begriff ist* Âçv. Çr. 8,14, 3. — पठन्, शृण्वन् R. 1,1,96. इति शुश्राव MBh. 1,4372. नाश्रौषमिति राजानं सूत वक्ष्यसि संगमे R. Gorr. 2,39,47. अथ चेत्त्वमहंकारान्न श्रोष्यसि Bhag. 18,58. श्रोष्यत्यवहिता Megh. 98. कामेनां शोचसे नित्यं श्रोतुमिच्छामि MBh. 3,2644. आ मूलाच्छ्रोतुमिच्छामि Çâk. 14,19. वक्तुं श्रोतुमशिक्षितः als Erklärung von एडमूक *taubstumm* AK. 3,1,38. श्रुत्वा स्पृष्ट्वा च दृष्ट्वा च भुक्त्वा घ्रात्वा च यो नरः। न हृष्यति ग्लायति वा M. 2,98. श्रुत्वा धर्मं विजानाति श्रुत्वा त्यजति दुर्मतिम्। श्रुत्वा ज्ञानमवाप्नोति श्रुत्वा मोक्षमवाप्नुयात्॥ Spr. 5091. — सुहृत्स्वजनवाक्यानि यथावन्न शृणोति च MBh. 3,2287. Spr. 5278. (II) 2815. 4907. शृण्वन्ति तवेहितम् Bhâg. P. 1,8,36. सुहृद्वाक्यमिदं शृणु MBh. 3, 2171. 2526. कुलस्त्रीणां महाभाग्यम् 16619. कथाम् 5,5944. वचो मम R. 1, 52, 21. 2, 63, 4. Kathâs. 18,177. गोदोहकम् *vom, die Geschichte des* 61,44. रहस्यम् Hit. 37,3. शुद्धेः शृणुत निर्णयम् M. 5,110. 9,19. 11,145. 12,2. शृणवाम Bhâg. P. 5,2,10. शृणुयात् — प्रणिधीनां च चेष्टितम् M. 7,223. 8,76. शृण्वतोः सततं गुणान् MBh. 3, 2088. अशृण्वत्कथाः Bhâg. P. 1,5,26. प्रविशेत्यशृणोद्वचः Kathâs. 18, 211. Paṅkat. 21,2. शृणुयात् Bhâg. P. 10,90,49. शुश्राव शब्दम् MBh. 1, 6111. 3,2609. Ragh. 2,12. Kathâs. 11,14. शुश्रुवतुः स्वनम् MBh. 1,6119. शुश्रुवुः 3,2128. 2854. अश्रौषम् Bhag. 18,74. R. 2,63,21 (65,21 Gorr.). अश्रौषीस्त्वं राजधर्मान् MBh. 3,1396. श्रोष्यामि मधुरां गिरम् 2431. R. 5,36,6. Megh. 13. Çâk. 33,3. चित्राः कथाः श्रोतुम् MBh. 1, 3.7618. 3, 2691. Ragh. 1,10. R. 1, 1, 7. श्रोतुमिच्छामि गङ्गां त्रिपथगां नदीम् *erfahren über* 36,11. वचनम् *achten auf* R. Gorr. 2,120,23. श्रुत्वैतान्धर्मान् M. 5, 1. 77. 6, 94. MBh. 3,1815. 2104. 2113. 2436. 2756. 2796. Hariv. 9119. R. 1, 1, 47. 2, 87, 1. 5, 66, 16. Ragh. 12, 13. Spr. 3042. fg. 5092. Varâh. Bṛh. S. 47,28. Hit. 19,21. Vet. in LA. (III) 2,15. 7,1. — केनापि पठ्यमानं श्लोकद्वयं शुश्राव *hörte recitiren* Hit. 4,7. विगतं तु विदेशस्थं शृणुयाद्यो ह्यनिर्दशम् *erfahren, dass* M. 5,75. शुश्राव धृतराष्ट्रमचक्षुषम्। आत्मानं दित्सितं चास्मै पित्रा MBh. 1,4375. 3,3016. Hariv. 3371. Râǵa-Tar. 1,66. यदाश्रौषम् — चित्रं विद्धं लक्ष्यं पातितं वै पृथिव्याम् MBh. 1,148. fgg. श्रुत्वा तु रावणं प्राप्तम् R. 7,27,23. Spr. 3044. fg. Ragh. 12,39. Kathâs. 7,28. — mit gen. der Person: अस्माकमित्सु शृणुहि ṚV. 4,22,10. 6,21,8. 7,28,1. 33,5. दूतस्य 39,3. स्तुवतः 8, 24, 14. 1,37,13. आचार्यस्य Çâṅkh. Gṛhj. 2, 12. Lâṭj. 9,9,11. इति शुश्रुव पूर्वेषाम् Kenop. 3. Îçop. 10. नटस्य P. 1, 4, 29, Schol. किं न शृणोषि मे MBh. 1, 3022. शृणु मे त्वम् — यद्वाक्यं मूषिको ऽब्रवीत् 5577. 3,2123. 2475. सा चास्य न शृणोति वै 10327. क्रोशतो न शृणोति मे R. 3,68,31. 6,2,11. Spr. (II) 1325. mit acc. der Sache und gen. der Person: सर्वं शृणुत तं (गुणं) सर्वं कीर्तयतो मम M. 3,36. MBh. 3,2832. हेतुं मे गदतः शृणु 15786. R. 2,64,31. Megh. 13. तदपत्यानि मे शृणु Bhâg. P. 8,13,1. dat. st. gen.: शृणु वचो मह्यम् MBh. 6,2932. mit abl. der Person: इति श्रुत्वैव मार्जारात् Kathâs. 33, 124. 96, 47. mit acc. und abl.: शुश्राव विप्रेभ्यो गान्धारीम् *erfuhr von — über* MBh. 1,4371. तच्छ्रुत्वा दमयन्तीसखीगणात् 3,2109. Ragh. 1, 39. 3,66. Kathâs. 2,25. 45,54. Bhâg. P. 3,22,10. Hit. 19,3. पार्थमश्रौषीत् — वर्तमानं तपस्युग्रे ब्राह्मणेभ्यः MBh. 3,3084. fg. Kathâs. 29,179. st. des einfachen abl. auch °मुखात् (Kathâs. 18,195) und सकाशात् (MBh. 3,1262). mit acc. und instr.: तद्वृत्तं नृपतिः श्रुत्वा दूतश्रेष्ठैः R. 1,70,8. In der Bed. *bitten* (nach den Scholl.) Bhaṭṭ. 8,77. — 2) med. = act. (im Epos stets nur aus metrischen Rücksichten): शृणुष शुश्रवस्तमः ṚV. 1, 131,7. कर्णाभ्यां भूरि शुश्रुवे Pâr. Gṛhj. 3,15. शृणुष्वैकमना भव MBh. 1, 6520. 13,484. Hariv. 288. Paṅkat. 186,15 (शृणुष्वैकाग्रमनाः besser ed.

Bomb.). शृणुध्वम् MBh. 3,8768. Hariv. 10308. इत्यशृणमहि Bhâg. P. 10,23,48. तत्पुत्रपौत्रनप्तॄणां गोत्राणि च न शृणमहे 9,3,32. तच्छृणुष्व MBh. 12,4266. 13,345. 14,422. R. 7,23,1,70. Mârk. P. 99,13. शृणुध्वं च वचो मम MBh. 1,1625. 2,1557. R. 6,81,14. शृणवीत Bhâg. P. 3,13,47. पूर्वेषां शृण्वानश्चरितं महत् MBh. 1,2285. 2,594. 13,3697. Bhâg. P. 1,11,11. तं शब्दं शुश्रुवे R. 3,56,2. 5,25,14. Bhâg. P. 7,5,3. श्रोष्ये MBh. 9,105. 107. R. Gorr. 2,120,22. 5,23,18. 69,26. श्वः श्रोष्यसे (so ed. Bomb. st. °ते) शिरस्तस्य सैन्धवस्य रणे हृतम् MBh. 7,2725. शृणुष्वावहितो मम 13,1119. 14,424. शुश्रुवे mit acc. der Sache und abl. der Person 1,386. — 3) med. (im Veda) in pass. Bed. und pass. श्रूयते u. s. w. (nach-vedisch): स घोषः शृण्वे ऽवमैरमित्रैः *wird vernommen* ṚV. 3,30,16. 5,73,7. 10,94,6. केनो नु कं श्रोमतेन न शुश्रुवे वृत्रहा 8,55,9. 2,34. कया तच्छृण्वे शच्या शचिष्ठः *heisst* 4,20,9. क उग्राः के ह शृण्विरे 8,45,4. वृषा ह्युग्र शृण्विषे 6,14. 67,3. 7,26,4. श्रूयते Çâṅkh. Çr. 1,16,7. 7,8,6. 9,1,3. द्विजातिमुख्यवृत्तीनां विधानं श्रूयताम् M. 3,286. 11,161. R. 1,8,5. 53,8. आलाप इव श्रूयते Çâk. 8,21. Spr. (II) 2928. वार्त्तापि न श्रूयते 6033. श्रूयतां धर्मसर्वस्वम् 6578. fg. Varâh. Bṛh. S. 12,6. कुसुमे कुसुमोत्पत्तिः श्रूयते न च दृश्यते Spr. (II) 1846. स्थानप्राप्तिविहीना हि गीतवत्कुलकन्यका। उद्वेजिनी परस्यापि श्रूयमाणेव कर्णयोः॥ Kathâs. 24,25. द्वादशभिर्वर्षैस्तावद्व्याकरणं श्रूयते *wird beim Lehrer gehört, — studirt* Pańkat. 4,14 (ed. orn. 1,17). आगमेषु परमेश्वरस्य शरीरेन्द्रियादियोगः श्रूयते so v. a. *man erfährt aus, man liest in* Sarvadarçanas. 83,19. इति तर्हि श्रूयमाणस्य विधेः 123,15. यत्र तुशब्दः श्रूयते *gehört* — so v. a. *angewandt wird* Schol. zu TS. Prât. 22,6. — शब्दाः श्रूयन्ते सर्वशः MBh. 6,2515. शब्दः शुश्रुवे 4,1788. Hariv. 5003. R. 1,24,5. 2,40,29. 76,21. 91,25. 6,19,4. Ragh. 19,18. Kathâs. 11,66. 19,112. शुश्रुविरे गिरः Ragh. 9,44. इत्यश्रावि च वाग्दिव्या Kathâs. 46,96. Prab. 20,9. Pańkat. 64,3. रुतानि चाश्रोषत षट्पदानाम् Bhaṭṭ. 2,10. परास्य शक्तिर्विविधैव श्रूयते *man hört, — erfährt, es heisst, dass* Çvetâçv. Up. 6,8. Maitrjup. 2,3. श्रूयते भवतः साध्वी स्वसा माद्री यशस्विनी MBh. 1,4430. अयं श्रूयते गीतः श्लोको महात्मना 5,7073. R. 2,107,11. तैर्युक्तः श्रूयतां नरः 1,1,9. 22,17. 6,95,57. Çâk. 71. Spr. (II) 2431. 2933. Kathâs. 24,85. बहवः — जीवन्मुक्तिमाश्रिताः श्रूयन्ते रसेश्वरसिद्धान्ते Sarvadarçanas. 98,20. fg. शुश्रुवे। राजपुत्रो जिगीषुश्च श्रीमान्यौधिष्ठिरे कुले *man hörte von* Râga-Tar. 2,144. तेनाभार्येण सदृशी भार्याश्रावि विचिन्वता Kathâs. 56,240. mit gen. der Person: तच्छ्रूयतां मम MBh. 3,12772. R. 1,4,28. mit मुखात् st. des einf. abl. Hit. 39,7. pass. impers.: ओदकान्तात्स्निग्धो जनो ऽनुगन्तव्य इति श्रूयते *man hört, — liest, dass* Çâk. 54,22. श्रूयते so v. a. *ich höre* 14,16. श्रूयताम् *man höre, du höre* M. 1,4. 60. 5,3. R. 1,1,8. Çâk. 50,7. 57,5. 84,11. Kathâs. 18,258. Pańkat. 33,21. Hit. 27,10. Vet. in LA. (III) 4,20. श्रूयतां तु गुणैरेभिर्यो युक्तः R. Gorr. 1,1,18. यदस्मि u. s. w. Çâk. 95,1. तथा च श्वेताश्वतरोपनिषदि श्रूयते *und so liest man in* Sarvadarçanas. 152,2. mit abl. der Person: वृद्धेभ्यः श्रूयते यथा Kathâs. 6,74. mit gen. der Sache: श्रूयतामस्य धनुषो यदर्थमिह तिष्ठति R. 1,66,7. — शुश्रुवंस् und श्रुत s. bes.

— caus. श्रवयति (nur im Veda) und श्रा° (श्र° ṚV. Padap.); des Metrums wegen auch med. *hören lassen, verkünden, hersagen:* अगोह्यं यच्छ्रवयंत एतन ṚV. 1,110,3. श्रावयेदस्य कर्णा वाजयध्यै 4,29,3. वाचम् 8,85,12. Çat. Br. 1,8,3,20. 9,2,18. लोके 7,3,1,29. 12,8,3,26. रहस्यम् Çâṅkh. Gṛhj. 2,11. Âçv. Gṛhj. 4,7,26. य एवं श्रावयेच्छ्राद्धे Kûlikop. in Ind. St. 9,20. ब्रह्म संसदि Kâṭhop. 3,17. स्वाध्यायम्, धर्मशास्त्राणि u. s. w. M. 3,232. श्लोकत्रयम् Jâǵn. 3,332. तच्च वाक्यं श्रावयां चक्रिरे MBh. 3,2743. 8,2516. R. 7,13,35. — Verz. d. Oxf. H. 47,*a*,2 v. u. नाम स्वं श्रावयन् R. 2,3,31. 5,30,19. Kathâs. 6,4. मङ्गल्यशब्दम् Lalit. ed. Calc. 378,10. fg. mit acc. der Person *Jmd hören lassen, zu Jmd sprechen, anreden, Jmd Etwas mittheilen* P. 1,4,52, Vârtt. 2. साक्षिणः Jâǵn. 2,73. Hariv. 5197. Kathâs. 4,66. 8,19. 12,153. 182. 32,79. 69,33. Bhâg. P. 1,3,44. mit doppeltem acc.: वेणुमश्रावयच्च गाः Vop. 5,5. एतद्वो ऽयं भृगुः शास्त्रं श्रावयिष्यति M. 1,59. Jâǵn. 3,334. MBh. 1,2300. 2317. fg. 6518. 8403. भीष्मं दूतान्तरा वाचः 2,1432. 3,993. 1837. 5,909 (med.). 13,4303. Hariv. 9711. R. 2,77,24. R. Gorr. 1,4,3. 5,76,16. 6,101,6 (med.). Bhâg. P. 4,31,23. Pańkar. 1,12,4. अशिश्रवत्तं च जीवन्तं पवनात्मजम् *er theilte ihm mit, dass* Bhaṭṭ. 15,103. mit gen. der Person: तेन ते श्रावयिष्यामि यत्तद्ब्रह्म सनातनम् MBh. 13,1120. Bhâg. P. 4,12,49. mit dat. der Person: मह्यं श्रावयामास किल्बिषम् Hariv. 1087. इमां कथां श्रावयेद्यस्तु विप्रेभ्यः 12276. pass. *zu hören bekommen:* श्राव्यन्तां पृथिवीक्षितः। यत्त्वयाभिहितं वाक्यं मया च प्रतिभाषितम् Hariv. 9620. mit acc. der Sache: इति वचनं पौलस्त्यः श्राव्यताम् R. 5,76,18. partic. श्रावित 1) *der Etwas* (acc.) *zu hören bekommen hat, — vernommen hat:* इत्यस्य दूतैः स श्रावितो ऽभवत् Râga-Tar. 4,552. Kathâs. 81,85. 124,119. अस्याधिवासनम् Hariv. 6026. सर्वमर्थम् R. 5,66,16. मया वाक्यं त्वदीयम् MBh. 3,2746. तेन बहुशो दूतम् 6,5830. 3,2. 5,7508. 14,415. Hariv. 1097. R. 1,17,18 (7 Gorr.). 2,62,1. 4,32,4. 7,50,18 (श्रावितः zu lesen). mit gen. der Person MBh. 7,6403. mit abl. der Person: सात्यमन्येभ्यः Jâǵn. 2,82. — 2) *verkündet, gesprochen, mitgetheilt* R. Gorr. 1,1,105. Bhâg. P. 3,22,8. 4,18,2. — 3) *angemeldet:* सचिवैः श्राविताः पूर्वं प्रविष्टास्ते नराधिपाः Hariv. 6055. — 4) *genannt:* श्रावस्तीति पुरी रम्या श्राविता च लवस्य ह R. 7,108,5. — 5) so v. a. आश्रावित *der rituelle Zuruf* Çat. Br. 14,9,3,9. — Vgl. 3. श्रावण, श्रावणीय, श्राव्य.

— desid. शुश्रूषते P. 1,3,57. Vop. 23,57. im Epos des Metrums wegen auch med. 1) *hören wollen, gern hören:* त्वं ह त्यदिन्द्र कुत्समावः शुश्रूषमाणस्तन्वा समर्ये ṚV. 7,19,2. 4,38,7. VS. 22,8. MBh. 3,375. 1263. 13248. 13,7629. R. 2,56,17. Bhâg. P. 2,9,40. यदि शुश्रूषसे MBh. 3,2064. 14,63. Hariv. 281. शुश्रूषस्व MBh. 7,3064. शुश्रूषध्वम् 12,1296. 13,614. तस्मै एवोत शुश्रूषन्ते Khând. Up. 7,5,2. शुश्रूषस्व गिरं मम MBh. 3,16922. 5,2323. 4462. 13,5823. 14,64. R. 3,51,11. नाशुश्रूषत गायनान् Bhaṭṭ. 8,34. act.: तन्मे शुश्रूषतो ब्रूहि MBh. 5,1565. Bhâg. P. 1,18,15. 2,3,14. 10,51,32. शुश्रूषितां वाचं भाषिता Çat. Br. 14,9,4,17. — 2) *gehorchen, Jmd seine Aufmerksamkeit erzeigen, zu Jmdes Dienst sein* Kumâras. 1,60. भार्या न शुश्रूषते Spr. (II) 2103. गुरुम् M. 2,244. पतिम् Spr. (II) 3686. 5359. राजानम् MBh. 3,13175. 13722. 13,3662. 15,115. अग्निम्, पितरम् R. 1,8,10. 77,15. Çâk. 93. शुश्रूषमाणा ते (= त्वाम्) R. 2,27,13. R. ed. Bomb. 2,8,18. शुश्रूषितुम् MBh. 3,1850. 5,865. गाः शुश्रूषित्वा M. 11,110. act.: मातरं पितरं च शुश्रूषन्ति MBh. 13,1665. R. Gorr. 2,32,25. 7,79,14. शुश्रूष माम् 2,18,24 (21,23 Sch.). 38,42. 39,5. 6,104,37. शुश्रूषेयम् 3,15,35. शुश्रूषेत् 2,16,32. शुश्रूषन्ती MBh. 4,374. 15,436. R. Gorr.

2,18,25. तव पादयोः Bhâg. P. 7,2,34. शुश्रूषिष्यन्ति Hariv. 7614. pass.: यैः कर्मभिः प्रचरितैः शुश्रूष्यन्ते द्विजातयः M. 10,100. R. Gorr. 2,58,23. शुश्रूषितस्तेन MBh. 12,4588. 15,117. Bhâg. P. 6,18,30. Pańkat. 118, 24. — Vgl. शुश्रूषक fgg.

— desid. vom. caus. शिश्रावयिषति und शुश्रावयिषति P. 7,4,81. Vop. 19,15.

— caus. vom desid. = desid. *zu Jmdes Dienst sein:* गुरुं शुश्रूषयेत् Kull. zu M. 2,243. vielleicht nur fehlerhaft für शुश्रूषेत.

— अनु 1) *hören* ṚV. 2,24,13. नानु शुश्राव कश्चन *das hat Niemand gehört* so v. a. *das ist unerhört* AV. 11,4,25. Çat. Br. 1,6,2,3. इत्यनुशुश्रुम Bhag. 1,44. MBh. 1,7460 (°शुश्रुमः fälschlich ed. Calc.). 13,3815. 5702. 14,2760. Hariv. 47. Verz. d. Oxf. H. 63,*b*,10 (°शुश्रुमः). Bhâg. P. 3,14,2. ऋषीणामनुशृण्वताम् 1,9,25. 10,84,8. नानुशुश्रुम जात्वेतत् M. 9, 100. MBh. 1,2166. Bhâg. P. 3,33,37. 5,6,17. 8,12,46. 10,33,40. 85,59. पुत्रांश्चास्यानुशुश्रुम (so ed. Bomb. st. °शुश्रुमः der ed. Calc.) MBh. 1, 3740. तृतीयमन्यं लोकेषु वृषं नैवानुशुश्रुम 8,241. नैतत्समस्तमुभयं कस्मिंश्चिदनुशुश्रुम (so ed. Bomb.) 4,1591. तमः सत्त्वं रजश्चैव पृथक्त्वे नानुशुश्रुम 14,1069. pass.: तद्यथानुश्रूयते Pańkat. 3,9. 6,3. 234,5. तद्वा ऋषीणामनुश्रुतमास Çat. Br. 1,6,2,1. 9,2,25. 3,1,4,4. Bhâg. P. 5,25,8. — 2) *von Neuem —, wieder hören:* श्रुतं श्रुतमेवार्थमनुशृणोति Praçnop. 4,5. श्रोत्रं शृण्वत्सर्वे प्राणा अनुशृण्वन्ति Kaush. Up. 3,2. — Vergl. अनुश्रव und °श्राव. — desid. *gehorchen:* कौसल्यातो ऽतिरिक्तं च सो ऽनुशुश्रूषते हि माम् (मम शुश्रूषते बहु ed. Bomb.) R. 2,8,18. Vgl. अनुशुश्रूषा.

— अभि 1) *hören, vernehmen:* खगानां च विकूजितम्। अभीक्ष्णमभिशृण्वती Hariv. 4583. जगतो ऽभिशृण्वतः Bhâg. P. 4,4,10. तमागतमभिश्रुत्य MBh. 1,4427. — 2) partic. °श्रुत *bekannt* AV. 6,138,1. — Vgl. अभिश्राव.

— आ 1) *hinhören, horchen, lauschen auf* (acc., bei Personen gen. oder dat.) ṚV. 1,139,7. नवमानस्य 190,1. 4,3,3. 5,45,10. 46,8. हवम् 7,67,10. कारवे 3,33,9. 10. 10,95,11. AV. 5,13,5. 20,5. 6,142,2. Çat. Br. 1,5,2,6. घोषम् 9,5,2,2. 8. Pańkav. Br. 21,3,5. Bhâg. P. 3,4,10. — 2) *hören, vernehmen:* आश्रुत्य वचः Bhâg. P. 1,19,22. 3,19,33. 5,10,16. 7,2,36. 8,24,16. 10,21,3. 60,22. आश्रुत *hörbar:* आश्रुततरं वदति TS. 2,5,11,1. — 3) *zusagen, versprechen;* mit acc. der Sache und dat. der Person P. 1,4,40. Vop. 5,15. R. ed. Bomb. 2,58,27. आश्रुत *zugesagt, versprochen* AK. 3,2,58. H. 1489. कुर्याद्यथाश्रुतम् Jâǵń. 2,196. — 4) आश्रुत = आश्रावित *der rituelle Zuruf* Kâtj. Çr. 3,2,6. 5,4,33. 9,11. TS. 7,3,11,2. — Vgl. 1. आश्रव, आश्रुत्, आश्रुति. — caus. 1) *verkünden, bekannt machen:* आ नो जने श्रवयतम् ṚV. 7,62,5. आश्रावयन्त इव श्लोकमायवः 1,139,3. यज्ञं देवेष्वाश्रावय Âçv. Çr. 1,3,23. आश्रावयच्च तत्कर्म MBh. 3,16260. Bhâg. P. 5,6,17. 10,70,40 (med.). 73,34. — 2) *anreden, anrufen:* यो जातान्याश्रावयति श्लोकेन ṚV. 5,82,9. आ द्यां रवेण पृथिवीमशुश्रवुः 10,94,12. mit dopp. acc. *Jmd Etwas sagen:* आश्राव्य रामं दुर्वाच्यम् Bhâg. P. 10,68,29. — 3) speciell vom rituellen *Zurufen*, namentlich *des* Adhvarju *an den* Agnîdh *zum Aussprechen der* श्रौषट्-*Formel* AV. 9,6,49. VS. 19,24. आ स्वधेत्याश्रावयति TBr. 1,6,9,5. आश्रावयेतीदं देवाः शृणुतेति TS. 2,5,11,8. 3,1,3,3. Çat. Br. 1,5,2,1. fgg. 3,7. 3,7. 2,5,2,34. Âçv. Çr. 1,3,23. 4,12. 4,15,11. 9,7,9. ओमित्याश्रावयति Khând. Up. 1,1,9. ओश्रावयेत्याश्रावयन्ति Taitt. Up. 1,1,8; vgl. P. 8,2,92, Vârtt. आश्रावित n. *der rituelle Zuruf:* अग्निहोत्रस्याश्रावितम् TBr. 2,1,5,9. Çat. Br. 11,4,2,5. Kâtj. Çr. 3,3,14. — 4) *herbeirufen, zu sich heranlocken:* परस्य जनम् Bhaṭṭ. 12,30. — 5) *besprechen:* आश्रावित (मन्त्र) R. 5,82,10. — Vgl. आश्रावण. — desid. आशुश्रूषति (nicht °ते) P. 1,3,59. Vop. 23,57.

— प्रत्या, partic. °श्रुत n. = प्रत्याश्रावित TS. 7,3,11,2. Kâtj. Çr. 3, 2,6. 5,4,33. Z. d. d. m. G. 9,LXII. Vgl. प्रत्याश्राव. — caus. *den rituellen Zuruf beantworten* (mit Worten wie अस्तु स्वधा, अस्तु श्रौषट् u. s. w.) TBr. 1,6,9,5. Çat. Br. 1,5,2,7. 2,6,1,25. Âçv. Çr. 9,7,10. 1,4,13. partic. प्रत्याश्रावित n. *die Erwiederung auf den rituellen Zuruf* TBr. 2,1,5,9. Çat. Br. 14,9,3,9. Vgl. प्रत्याश्रावण.

— समा caus. mit dopp. acc. *Jmd Etwas mittheilen:* कृष्णरामौ (acc.) समाश्राव्य पुत्रान्कंसविहिंसितान् Bhâg. P. 10,85,28.

— उप 1) *anhören, hören, vernehmen:* गिरः ṚV. 1,82,1. ब्रह्माणि 6, 40,4. 45,23. 52,9. 7,32,1. 4,41,2. याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च दूरं परागताः 10,97,21. Çat. Br. 4,6,9,17. 8,1,4,9. 11,8,3,8. आषिति ह्वयत उपाशृणोत् Pańkav. Br. 8,2,2. 12,5,11. AV. 12,4,27. 20,127,1. TBr. 3,1,2, 5. Khând. Up. 3,13,8. 4,1,5. उपशृण्वन्तु मे सर्वे साक्षीभूता वनेचराः R. 3, 51,34. तस्योपविष्टस्य सतो विश्रान्तस्योपशृण्वतः। पुनरेव कथां चक्रुः MBh. 5,6039. 12,2043. R. 2,3,3 (2,3 Gorr.). 20,33. 3,75,36. 5,70,15. 6,107,2. तावुपश्रुत्य गायनौ R. 1,3,65 (4,25 Schl.). उपाशृणोद्विर्गदितं वचः Bhâg. P. 2,9,6. 4,20,26. Verz. d. Oxf. H. 255,*a*,19. उपश्रुत्य वचः MBh. 2,1244. 13,282. 4033. 14,2063. Hariv. 91. R. 3,26,5. 6,98,14. 7, 81,1. Çâk. 15,11, v. l. Uttarar. 30,12 (40,3). Bhâg. P. 1,11,3. 15,33. 2, 9,21. 3,19,34. 4,3,5. 9,16,14. 10,28,3. Pańkat. ed. orn. 59,15. यमुपश्रुत्य सेनाग्रे जनः सर्वो विदीर्यते MBh. 7,329. Bhâg. P. 1,12,27. तमुपश्रुत्य संरुद्धम् Hariv. 6774. Bhâg. P. 6,5,34. तव प्रज्ञामुपश्रुत्य नारदात् MBh. 15,462. Verz. d. Oxf. H. 47,*b*,27. शिष्यादुपश्रुत्य प्राप्तं रामम् R. 3,18, 12. Vikr. 11,15. भवानीपतेर्मुखकमलात् Hall in der Einl. zu Vâsavad. 24. उपशृण्वान MBh. 4,1494. Bhâg. P. 1,16,14. partic. उपश्रुत *gehört, vernommen* Hariv. 5305. Bhâg. P. 4,15,23. पुलस्त्यस्य सकाशात् MBh. 3,4032. — 2) उपश्रुत *zugesagt, versprochen* AK. 3,2,58. — Vgl. उपश्रुति fg. — desid. med. *zuhören, aufmerken* Ait. Br. 3,2.

— समुप *anhören, hören, vernehmen:* भर्तृभगवत्कथां समुपशृणोति Bhâg. P. 5,19,2. तेषां तु समुपश्रुत्य सूतमागधबन्दिनाम्। सर्वा बुबुधिरे R. Gorr. 2,67,4. ब्राह्मणात्समुपश्रुत्य MBh. 1,384.

— परि *hören, vernehmen:* पतिं हि परिशृण्वन्ती रामम् *hörend von, Etwas erfahrend über* R. 5,29,35. तामागतां परिश्रुत्य 6,99,19. — partic. °श्रुत 1) *gehört, vernommen:* कथा MBh. 1,4685. न च नस्तादृशं दृष्टं नैव चापि परिश्रुतम् 9,1194. 10,200. 13,5804. सर्वलोक° 14,834. यत्र घोरतमं वृत्तमृषीणां मे परिश्रुतम् 12,6156. R. Gorr. 2,18,34. उदाराश्चापि वंशे ऽस्मिन्राजानो मे परिश्रुताः MBh. 1,3754. परिश्रुतो मया पूर्वं रामेणैष सहायवान् R. 4,14,15. इति परिश्रुतम् impers. Hariv. 2010. — 2) *bekannt als, geltend für, gekannt als, genannt:* अश्वमेधः क्रतुश्रेष्ठः क्षत्रियाणां परिश्रुतः Hariv. 11110. महावृन्दसहस्राणां शतं पद्मं परिश्रुतम् R. 6,4, 58. श्रीर्नाम्नाहं परिश्रुता MBh. 13,3856. पूतनेति परिश्रुता Hariv. 3423. R. 7,35,20. *bekannt* so v. a. *berühmt* MBh. 12,1799 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 3127. Bhâg. P. 4,9,5. — 3) fehlerhaft für प्रतिश्रुत

(so ed. Bomb.) MBh. 4,1610. — Vgl. परिश्रुत.

— प्र med. 1) *gehört werden, sich hören lassen:* प्र ये दिवो बृहतः शृण्विरे RV. 5,87,3. — 2) *bekannt werden:* ग्रवोभिः स प्र शृण्वे RV. 4,41,2. प्राहं मह्ले वृत्रहत्ये अशुश्रवि 10,48,8. 7,8,4. — Vgl. प्रश्रवस् (hierher oder प्र + श्र°).

— अतिप्र med. *vor Andern bekannt werden* RV. 10,11,7.

— प्रति 1) *antworten; bejahen, zusagen, versprechen* (mit acc. der Sache und dat. [auch gen.] der Person P. 1,4,40. Vop. 5,15) AV. 9,6,50. स यामनि प्रति श्रुधि RV. 1,15,20. Çat. Br. 1,4,1,10. 12. 18. 11,4,1,3. 14,9,1,1. अथ हैनमृषभो ऽभ्युवाद सत्यकामा३ इति भगव इति ह प्रतिशुश्राव Khând. Up. 4,5,1. इति पृष्टा प्रतिशृणोति प्रत्याचष्टे वा Çâñkh. Çr. 5,1,10. 10,13,17. MBh. 1,714. 3,2175. यो न दद्यात्प्रतिश्रुत्य 13,405. 415. 2763. 3177. Hariv. 15843. R. 1,16,8. 2,98,5. R. Gorr. 2,23,21. 89,1. Ragh. 2,65. 3,67 (°शुश्रुवान्). 12,69. 14,29. 15,4. Kathâs. 24,126. Saddh. P. 4,17,a. Bhâg. P. 6,7,38. 8,19,3. सत्यम् MBh. 3,2964. R. 2,98,3. 6,81,10. कन्यकाम् Kathâs. 14,79. प्रतिश्रुत *zugesagt, versprochen* H. 1489. प्रतिश्रुते जुहोति *nachdem die Zusage erfolgt ist* Çâñkh. Grhj. 1,7.9. 3,10. यच्चान्यस्मै प्रतिश्रुतम् Jâgñ. 2,175. राजपुत्र्याः प्रतिश्रुतम् MBh. 4,456. 1610 (nach der Lesart der ed. Bomb.). वाचा 5,211. R. 2,88,22. R. Gorr. 2,17,19. 3,14,18. 5,47,9. Kumâras. 2,56. Ragh. 15,74. Mâlav. 8,17. Kathâs. 26,187. 119,4. Râga-Tar. 1,242. 4,56. Bhâg. P. 1,7,38. 14,40. 2,7,18. 3,23,51. 6,18,42. कुरु प्रतिश्रुतं सत्यम् 1,7,54. MBh. 5,7032. आढ्यस्य सुता नगरवासिनः । त्वत्कृते याचितास्माभिः सा च पित्रा प्रतिश्रुता ॥ Kathâs. 61,19. सा च पित्रा दातुं प्रतिश्रुता 123,166. यथेष्टमशनं दातुं ततो ऽनेन प्रतिश्रुते Râga-Tar. 1,132. n. *Zusage, Versprechen:* सत्य° adj. R. 3,41,18. अनिस्तीर्ण° adj. Bhâg. P. 10,89,45. — 2) प्रतिश्रुत *wiederhallend:* तथा तयोर्गदापोथैर्दिशः सर्वाः प्रतिश्रुताः R. 7,32,55. — 3) *hören, vernehmen:* तद्गीरु मया सर्वं प्रतिश्रुतम् (परिश्रुतम्?) R. 6,9,6. — 4) प्रतिश्रुत *genannt* Hariv. 1937 fehlerhaft für परिश्रुत, wie die neuere Ausgabe liest. — Vgl. प्रतिश्रव fgg. — desid. °शुश्रूषति (nicht med.) P. 1,3,59. Vop. 23,57.

— संप्रति *zusagen, versprechen:* यो ऽस्मभ्यं संप्रतिश्रुत्य कन्यारत्नं विगर्ह्य नः । कृष्णायादात् Bhâg. P. 10,57,4. — caus. *Jmd veranlassen eine Zusage zu machen, Jmd ein Versprechen abnehmen* R. 2,107,5.

— वि 1) *vernehmen, hören:* कर्णाभ्यां भूरि विश्रुवम् Taitt. Up. 1,4,1. शङ्खशब्दं विशुश्रुवुः Hariv. 13577. Bhâg. P. 1,5,26. 28. °श्रुत्य 4,8,70. pass.: इति च । व्यश्रूयन्त महाघोराः शब्दास्तत्र समन्ततः MBh. 1,1175. 4,805. Hariv. 13212. R. 1,13,13. Vet. in LA. 21,1. स्वनो विशुश्रुवे R. 2,103,48. — 2) med. (ved.) und pass. *bekannt —, berühmt werden* RV. 4,8,6. Vâlakh. 6,6. वि शृण्विरे जनेषु TBr. 2,4,3,4. विश्रावि RV. 10,93,14. विश्रूयस्व स्वकर्मणा MBh. 5,4506. व्यश्रूयत नाम त्रिदिवे ऽपि यस्य Ragh. 18,9. Spr. (II) 1928. — partic. विश्रुत mit श्रेणि u. s. w. componirt gaṇa कृतादि zu P. 2,1,59. 1) *vernommen, gehört* AV. 15,2,4. Spr. (II) 1363. — 2) *bekannt,* = ज्ञात H. an. 3,296. fg. Viçva im ÇKDr. स्त्रियो हि चपला नित्यं देवानामपि विश्रुतम् Spr. 3303. इत्येव नाम तस्याथ विश्रुतम् MBh. 1,2367. Verz. d. Oxf. H. 235,a,4. विश्रुतस्त्रिषु लोकेषु क्रोधात्मा ब्रह्म एकपात् *bekannt als* Hariv. 13654. Prab. 5,9. °गोवर्धनस्पर्धी को ऽपि न विश्रुतः Git. 1,4. महन्नामेति (°नामेति?) विश्रुतो ऽस्ति Maitrjup. 2,1. शतद्रुरिति विश्रुता *bekannt als* so v. a. *genannt* MBh. 1,6753. 3,1767. 2124. 2443. 2694. 2900. 13,2583. R. 1,51,19. 2,50,18. 110,8. Kathâs. 7,40. 13,54. Prab. 9,10. Bhâg. P. 3,21,3. 4,1,1. 9,6,11. ततो यमत्वं तव देव विश्रुतम् so v. a. *daher wirst du* Jama *genannt* MBh. 3,16781. *weithin bekannt, berühmt* AK. 3,1,9. H. 1493. H. an. RV. 1,52,11. 62,1. MBh. 3,2442. R. 2,54,38. 71,9. 3,53,32. 5,1,31. Ragh. 8,76. Spr. (II) 756. Varâh. Brh. S. 26,5. Brh. 20 (18), 6. विश्रुत्र Kathâs. 20,187. Daçak. 59,10. Bhâg. P. 4,15,25. त्रैलोक्य° 3,33,31. R. 1,1,47. n. *Berühmtheit* Bhâg. P. 1,5,40. — 3) *froh* (हृष्ट, संहृष्ट) H. an. und Viçva a. a. O. — Vgl. विश्राव, विश्रुत, 1. विश्रुति, लोकविश्रुत (auch MBh. 4,362. 5,5945), विश्र°. — caus. 1) *hören lassen, verkünden, mittheilen:* इत्येवं वाचो व्यश्रावयन् R. 6,70,58. मया विश्राविते वाक्ये MBh. 5,4971. गुह्यं मिथो विश्रावयन्ति 12,3819. नामानि Verz. d. Oxf. H. 195,a,19. नाम विश्राव्य चात्मनः *seinen Namen nennend* MBh. 4,1653. 1785. 1,6287. Hariv. 9242. R. 3,59,5. 5,38,41. 53,1. 6,76,15. 7,22,49. 23,52. mit acc. der Person: अब्रवीच्च सर्वं विश्रावयञ्जगत् so v. a. *so dass es alle Welt hörte* MBh. 14,2025. Bhâg. P. 10,64,44. mit doppeltem acc. *Jmd Etwas mittheilen:* मम कर्म च देवेन्द्रं (देवेन्द्रे Arg. 10,69) मातलिर्विस्तरेण तत् । सर्वं विश्रावयामास यथाभूतम् ॥ MBh. 3,12265. fg. — 2) *berühmt machen:* नाम विश्रावितं भुवि Hariv. 4857. R. 7,33,16. — 3) *erschallen machen:* दुन्दुभिम् MBh. 6,1628. ततो ऽन्तरीते वागासीत्सर्वा विश्रावयन् (statt °श्रावयन्ती) दिशः 3,16556.

— अभिवि, partic. °श्रुत *bekannt als, genannt:* अरुणेत्यभिविश्रुतः (nicht voc., wie man wohl anzunehmen pflegt, sondern nom. mit auch sonst im Epos vorkommender Contraction) MBh. 1,1275. 2718. 3219. 3,8760. Hariv. 812. 8982. 14917. R. 1,45,38 (46,28 Gorr.). 2,55,7 (5 Gorr.). 110,35 (119,32 Gorr.). R. Gorr. 1,26,10. Mârk. P. 46,43. Bhâg. P. 8,1,21. 9,15,13.

— सम् 1) *vernehmen, hören:* संशृणुत Prab. 105,19. गदतो निगमं मम Bhâg. P. 6,5,30. समश्रौषं वचः MBh. 1,1626. संशृणोति न चोक्तानि Bhatt. 5,19. क्रोष्टून्समाशृणोत्क्रूरान्वसतो ऽशुभशंसिनः 6,5. पुनः संश्रुत्य संश्रुताम् (वाचम्) Jâgñ. 3,150. 12. आक्रन्दमानां संश्रुत्य MBh. 3,2388. रथघोषम् 13,1978. R. 5,53,8. मन्मुखात् Pañkat. 4,2,15. यदि वास्ति त्वभिप्रायः संश्रोतुं तव R. 7,35,18. med.: संशृणुष्व Bhatt. 8,16 (fälschlich auf P. 1,3,29, Vârtt. 2 und Vop. 23,14 verwiesen). हितान्न यः संशृणुते Spr. 3085. *sich vernehmen* P. 1,3,29, Vârtt. 2. Vop. 23,14. यथैव मिथः संशृण्वीरन् Çâñkh. Br. 9,1. pass.: यथा संश्रूयते *wie man hört, liest* MBh. 12,7159. त्वं हि संश्रूयसे ऽत्यर्थमसत्त्वबलविक्रमः so v. a. *du bist, wie man hört,* 6,4794. यस्मिन्संश्रूयते सत्यं ज्योतिर्ब्रह्म सनातनम् *worin, wie man hört, enthalten sein soll* 1,30. संश्रुत *vernommen, gehört* Jâgñ. 3,150. MBh. 5,1263. न दृष्टं न च संश्रुतम् Spr. (II) 5018. Mârk. P. 100,17. fg. सनत्कुमाराद्वचनमिति वै संश्रुतं मया R. Gorr. 1,8,29. पुराणे संश्रुतो मया so v. a. *gelesen* MBh. 1,2546. — 2) *zusagen, versprechen:* मातामहे समश्रौषीद्राज्यशुल्कम् R. 2,107,3. करिष्य इति संश्रुत्य पूर्वमस्मासु MBh. 3,2143. तथेति संश्रुत्य गमनं तस्य R. 1,10,22 (23 Gorr.). 23,8. 2,21,41. तपस्विभ्यः सत्रे यज्ञदक्षिणाम् 75,24. R. Gorr. 2,18,48. 3,14,18. fg. 67,21. Spr. (II) 612. LA. (III) 91,11. संश्रुत *zugesagt. versprochen* AK. 3,2,58. H. 1489. MBh. 14,1667. R. 3,14,17. 6,8,23. 7,76,12 (mit gen.

der Person). Ragh. 12, 5. Râǵa-Tar. 3, 19. — Vgl. संश्रव u. s. w. — caus. 1) *hören lassen, verkünden* Jâǵn. 2, 112. संश्रावयन्नधनि देशिकेन्द्रः Verz. d. Oxf. H. 259, *a*, 19. हृदितधनिम् Kathâs. 72, 50. वार्त्ताम् R. 3, 63, 28. नाम संश्राव्य चात्मनः *seinen Namen nennend* MBh. 15, 732. R. Gorr. 2, 2, 18. 6, 79, 10. Kathâs. 20, 40. संश्राव्यमाणेषु राज्ञां नामसु MBh. 12, 118. वाचो रूक्षाः संश्रावयन् 8, 309. परुषाणि R. 4, 8, 21. भगवते परुषाणि Bhâg. P. 10, 74, 30. mit acc. der Person (auch neben acc. der Sache) *Etwas zu Jmdes Ohren bringen* MBh. 5, 560. Bhâg. P. 1, 3, 42. एतान् शब्दं संश्राव्य Pańkat. 172, 25. संश्रावितस्तच्छ्लोकी so v. a. *vorgelesen* Kathâs. 43, 271. — 2) *erschallen machen:* जीमूत इव घर्मान्ते सर्वं संश्रावयन्सभाम् MBh. 5, 3385.

— अभिसम् *vernehmen, hören:* एतदभिसंश्रुत्य R. 2, 66, 18.

— प्रतिसम् *zusagen, versprechen:* अश्विनोः प्रतिसंश्रुत्य MBh. 13, 7306.

2\. श्रु = स्रु. श्रुवत्, श्रवत्तु *sich in Bewegung* (namentlich *der Theile*) *setzen; auseinandergehen, zerfliessen:* त आ गमत्तु त इह श्रुवत्तु ṚV. 6, 49, 1. 10, 15, 5 (nach dem Comm. zu 1. श्रु). वीळु चिद्स्य समृतौ श्रुवद्नेव यत्स्थिरम् 1, 127, 3. Auch in späteren Schriften wird diese Wurzel und ihre Ableitungen öfters mit dem palatalen Zischlaut geschrieben. Wir verweisen jedoch diese Stellen unter स्रु.

— आ dass.: आ वो यामाय पृथिवी चिद्श्रोत् *die Erde selbst wich eurem Lauf* ṚV. 1, 39, 6.

— प्र caus. *vorwärts bringen:* प्राश्रावयं तुर्वशं यदुम् ṚV. 10, 49, 8. प्रान्धं श्रोणं श्रवयन् 2, 13, 12.

— वि s. 2. विश्रुति.

— सम् *zusammenfliessen:* यद्हस्तावधि संश्रुतम् AV. 1, 3, 6.

श्रुकन्दलि scheinbar Verz. d. B. H. 196, 7, wo aber शुद्धवुद्ध्य क° zu lesen ist; vgl. Verz. d. Oxf. H. 233, *b*, 2 v. u. u. Hali. 16.

श्रुत् (von 1. श्रु) adj. am Anfange eines comp. in श्रुत्कर्ण; am Ende eines comp. in कर्ण°, दीर्घ°, देव°, भद्र°, वन्दन°, सत्य°, सु°, हवन°. त्रि° Âçv. Çr. 5, 13, 6 (auch in den von uns verglichenen Hdschrr.) fehlerhaft für त्रिप्रुच्; s. VS. 38, 27.

श्रुत (partic. von 1. श्रु) 1) adj. am Ende eines N. pr. P. 6, 2, 148. *a*) *gehört, vernommen, worüber* oder *über wen man durch's Ohr eine Kunde hat* AK. 3, 4, 14, 79. H. an. 2, 203. Med. t. 67. Çat. Br. 14, 9, 1, 4. Pâr. Gṛhj. 3, 15. Khând. Up. 3, 13, 8. Praçnop. 4, 5. ये च दिवि श्रुतासः *die, wie man hört, im Himmel sind* Kauç. 135. साक्षी दृष्टश्रुतादन्यद्विब्रुवन् M. 8, 75. न मया मानुषः क्वचित् । दृष्टपूर्वः श्रुतो वापि तथाविधः ॥ MBh. 3, 2929. 2085. स्थविरेभ्यः 2204. 13, 2570. R. 1, 2, 35. 2, 29, 8. R. Gorr. 1, 46, 6. 3, 55, 8. 4, 8, 53. Spr. 5089. Ragh. 1, 78. 3, 40. तैलमुग्धो श्रुतस्तावदस्थिमुग्धो निशम्यताम् Kathâs. 61, 193. Mârk. P. 24, 55. Râǵa-Tar. 6, 45. Pańkat. 36, 19. श्रुतः स्वयंवरो राज्ञा — द्वितीयो दमयन्त्या वै भविता श्व इति द्विजात् MBh. 3, 2897. कुतो ऽयमायाति पुरा न मे श्रुतः 4, 300. श्रुतस्त्वं हि वदतो नारदान्मया 6, 5826. R. 1, 1, 10. चित्रकूटमनुप्राप्तो राज्यभ्रष्टो ऽसि मे श्रुतः 3, 11, 8. तेनास्या राज्ञा रूपसमः श्रुतः । विमलाख्यस्य तनयो राज्ञः Kathâs. 56, 82. fg. इति श्रुतम् impers. Kathâs. 24, 88. इति नः श्रुतम् MBh. 5, 5975. R. 1, 22, 22. 47, 10. 2, 109, 18. 110, 30. Bhâg. P. 3, 12, 28. यथा भर्तुर्वर्तितव्यं श्रुतं च मे R. 2, 39, 27. यथा चैव श्रुतं मया 93, 6. श्रुतपूर्व (श्रुतं v. l.) नारदमुखात् Çâk. 95, 5. पुराणे यन्मया श्रुतम् so v. a. *gelesen* R. 1, 8, 5. एष धर्मः स्त्रिया नित्यो वेदे लोके श्रुतः स्मृतः (d. i. वेदे श्रुतो लोके स्मृतः) Spr. 3004. यद्यपि कायमङ्गुलिमूले तयोरध (M. 2, 58) इत्यत्र चाङ्गुलिमात्रं श्रुतं तथापि u. s. w. so v. a. *erwähnt, genannt* Kull. zu M. 2, 59. *in der heiligen Lehre enthalten* ṚV. Prât. 11, 34. — *b*) *bekannt als* so v. a. *genannt:* पुण्यश्लोक इति श्रुतः MBh. 3, 2450. R. 1, 5, 3. 8, 7. 9, 28. R. Gorr. 1, 9, 61. 2, 85, 15. Kathâs. 13, 165. 42, 17. Bhâg. P. 8, 13, 1. Spr. (II) 5089. *bekannt* so v. a. *berühmt* ṚV. 1, 53, 9. 7, 18, 12. त्वं धनदा असि श्रुतः 32, 17. गीर्भिः *in Liedern gefeiert* 8, 2, 27. 33, 10. 4, 32, 21. राधम् 5, 52, 17. पृषतीषु 60, 2. 62, 5. Varuṇa 5, 85, 1. 5. Indra 2, 14, 8. Wagen der Açvin 8, 26, 4. AV. 6, 52, 3. Ait. Br. 7, 17. Khând. Up. 3, 13, 8. कर्मन् MBh. 1, 8043. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Bhagîratha Hariv. 812. fg. VP. 379. des Kṛshṇa 591. Bhâg. P. 10, 61, 14. des Subhâshaṇa 9, 13, 25. des Upagu VP. 390. — 3) f. आ N. pr. einer Tochter des Dîrghadaṁshṭra Kathâs. 110, 34. — 4) n. *a*) *das Gehörte, Gelernte, Ueberlieferte; Gelehrsamkeit, Wissen;* = शास्त्र AK. H. an. Med. AV. 6, 4, 1. प्रिया श्रुतस्य भूयास्म 7, 61, 1. 2. 15, 2, 4. Âçv. Gṛhj. 3, 9, 1. 4, 7, 2. Çâńkh. Gṛhj. 1, 2. Taitt. Up. 1, 4, 1. M. 2, 149. 4, 18. 8, 273. Jâǵn. 1, 123. 3, 44. MBh. 2, 245. fg. प्रज्ञाश्रुताभ्याम् 13, 1865. 1868. R. 2, 33, 12. 63, 39. 106, 22. 4, 26, 23. श्रुतस्य यायादयमन्तम् Ragh. 3, 21. 5, 22. Spr. 3024. 3037. fg. 3040. 3052. 5075. श्रुतं प्रज्ञानुगं यस्य प्रज्ञा चैव श्रुतानुगा 5088. 5090. शीलवृत्तफलं श्रुतम् (II) 71. 1528. 1543. 2944. 3067. नाभ्यासेन विना श्रुतम् 3570. 5318. 5816. Varâh. Bṛh. S. 79, 13. Bhâg. P. 1, 16, 27. 3, 7, 32. °शीले M. 11, 22. °वृत्ते 7, 135. neben विद्या so v. a. *heiliges Wissen* Spr. 5127. (II) 1819 (besser विद्या श्रुतं). विद्याश्रुतसंपन्न Bhâg. P. 11, 19, 1. श्रुताध्ययनसंपन्न Jâǵn. 2, 2. °पारग R. Gorr. 1, 35, 3. °प्रकाश Ragh. 5, 2. °वृत्तोपपन्न M. 9, 244. °वृत्ताढ्य R. Gorr. 1, 79, 16. तपःश्रुतवयोवृद्ध 3, 10, 23. °वृद्ध Ragh. 18, 45. °महत् Çâk. 194. v. l. °युक्त Varâh. Bṛh. S. 15, 11. श्रुतान्वित Bhaṭṭ. 1, 1. अदभ्र° adj. Bhâg. P. 1, 5, 40. संभृत° adj. Râǵa-Tar. 3, 132. Bei den Ǵaina folgendermaassen definirt: ज्ञानावरणक्षयोपशमे सति मतिजनितं स्पष्टं ज्ञानं श्रुतम् Sarvadarçanas. 32, 8. 9. ज्ञानं पञ्चविधं मतिश्रुतावधिमनःपर्यायकेवलभेदेन 5. Personificirt als Kind Dharma's und der Medhâ VP. 55. Mârk. P. 50, 26. — *b*) *das Hören:* छन्दसां लक्षणं श्रुतमात्रेण बुध्यते Çrut. 1. श्रुतेन मन्त्रसिद्धिश्च भवेन्न पृथिवीपतेः Spr. 3041. so v. a. *der Unterricht, den man empfängt:* नायमात्मा प्रवचनेन लभ्यो न मेधया न बहुना श्रुतेन Muṇḍ. Up. 3, 2, 3. अनात्मनि श्रुतं नष्टम् Spr. (II) 3471. साधीनां तु स्थितानां तु शीले सत्ये श्रुते स्थिते R. 2, 39, 24. pl. Spr. (II) 3422. neben पाठ Kathâs. 40, 20. — *c*) *Erinnerung* AV. 1, 1, 2. — Vgl. अ°, कु°, जन°, दुः°, बहु°, यथा°, वसु°, वाच°, विष्णु°, वेद°, सु°.

श्रुतऋषि adj. *berühmte* Ṛshi *habend:* Indra ṚV. 10, 47, 3. श्रुतर्षि TBr. 2, 5, 6, 1. — Vgl. श्रुतर्षि und श्रौतऋषि.

श्रुतकक्ष m. N. pr. eines Liedverfassers mit dem patron. Âṅgirasa ṚV. 8, 81, 25. — Vgl. श्रौतकक्ष.

श्रुतकर्मन् 1) adj. *dessen Thaten berühmt sind.* — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Sahadeva MBh. 1, 3827. VP. 459. Bhâg. P. 9, 22, 29. Arǵuna's MBh. 1, 8039. 8043. Somâpi's VP. 456, N. 62.

श्रुतकीर्ति 1) adj. *dessen Ruf weit bekannt ist.* — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Arǵuna MBh. 1, 2451. 2763. 3827. VP. 459. Bhâg. P. 9,

22,28. — 3) f. N. pr. einer Tochter Kuçadhvaǵa's und Gattin Çatrughna's R. 1,73,30. einer Tochter Çûra's, Schwester Vasudeva's und Gattin Dhṛshṭaketu's, VP. 437. Bhâg. P. 9,24,29. 37. 10,58,56.

श्रुतकेवलिन् m. pl. Bez. bestimmter Heiliger (sechs an der Zahl) bei den Ǵaina H. 34.

श्रुतंजय m. N. pr. eines Sohnes des Senaǵit VP. 465. des Satjâju Bhâg. P. 9,15,12.

श्रुततस् (von श्रुत) adv. 1) *nach Hörensagen:* नादृष्टं दृष्टतो ब्रुवीत नाश्रुतं श्रुततः *als hätte er es gehört* Gobh. 3,5,16. — 2) *in Bezug auf Gelehrsamkeit:* ब्रह्मा परिवृढः श्रुततः Nir. 1,8.

श्रुतत्व (wie eben) n. *das Ueberliefertsein, — Gelehrtwerden* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 68.

श्रुतदेव 1) m. *a) ein Gott in Bezug auf Gelehrsamkeit* Bhâg. P. 3,25, 2. — *b)* N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,90,34. eines Dieners des Kṛshṇa 1,14,32. 2,7,45. 6,15,15. 8,21,17. 10,86,13. — 3) f. श्रा N. pr. einer Tochter Çûra's und Schwester Vasudeva's Hariv. 1927. 1930 (1936 liest die neuere Ausg. देवश्रवाः st. श्रुतदेवा). VP. 437. Bhâg. P. 9,24,29. 36. — 4) f. ई *die Göttin der Gelehrsamkeit*, Sarasvatî H. 241.

श्रुतधर 1) adj. *das Gehörte behaltend, ein gutes Gedächtniss habend* Kathâs. 2,63. Gît. 1,4,v.l. Daçak. 140,8. Bhâg. P. 10,87,45. Beiw. und Bez. *des Ohrs* 4,29,13. 25,50. fg. Vgl. एक° unter एकश्रुत. — 2) m. *a)* Bez. *der Brahmanen im* Dvîpa Çâlmali Bhâg. P. 5,20,11. — *b)* N. pr. eines Fürsten Kathâs. 74,24. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,11. — Vgl. श्रुतिधर.

श्रुतधर्मन् m. N. pr. eines Sohnes des Udâpi Hariv. 1813 nach der Lesart der neueren Ausg. श्रुतश्रवस् die ältere.

श्रुतधारण adj. = श्रुतधर Bhâg. P. 2,7,46. शुभधारण ed. Bomb. und der Comm. gegen das Metrum. Burnouf's Auffassung s. u. धारण 1).

श्रुतधि m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 70,31. fgg.

श्रुतध्वज m. N. pr. eines Kriegers MBh. 7,7011.

श्रुतप्रकाशिका f. Titel eines Commentars Hall 92.

श्रुतबन्धु m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Gaupâjana oder Laupâjana, Liedverfassers von Ṛv. 5,24,3. 10,57. fgg.

श्रुतबोध m. Titel einer dem Kâlidâsa zugeschriebenen Metrik Gild. Bibl. 401. fg. छन्दसां लक्षणं येन श्रुतमात्रेण बुध्यते । तदहं संप्रवक्ष्यामि श्रुतबोधमविस्तरम् ॥ Çrut. 1.

श्रुतर in einer Formel TS. 2,4,2,2 vor श्रावृत् nom. st. श्रुत.

श्रुतरथ m. wohl N. pr. Ṛv. 1,122,7. 5,36,6.

श्रुतर्य m. nach Sâj. N. pr. Ṛv. 1,112,9. könnte auch श्रुतरी sein.

श्रुतर्वन् m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Arksha Ṛv. 8,63,4. 13. 10,49,5. MBh. 3,8595. fgg. 9,1413. Hariv. 4966. 6584. 6664. 6671. fgg. 6725. — Vgl. श्रौतर्वण.

श्रुतर्षि (श्रुत + ऋषि) m. *ein durch Gelehrsamkeit ausgezeichneter* Ṛshi, wie Suçruta u. s. w. Trik. 2,7,16. Durga zu Nir. 1,20 bei Muir, ST. 2,175. — Vgl. श्रुतऋषि und श्रौतर्ष.

श्रुतवत् (von श्रुत) 1) adj. *a)* partic. *gehört habend:* इति श्रुतवानस्मि Çâk. 83,8. सर्वे श्रुतवन्तः सुखिनो वयम् Hit. 44,7. — *b) gelehrt, kenntnissreich* MBh. 4,2268. 13,2189. Hariv. 4875. R. 1,8,14. R. Gorr. 2,21,6. 4,16,21. 5,90,35. Kâm. Nîtis. 15,30. Ragh. 19,1. Spr. (II) 1840. 5002. 5414. Varâh. Bṛh. S. 101,12. श्रुतशीलवत् (so die v. l.) d. i. श्रुतवत् und शीलवत् M. 3,27. — *c) mit Wissen verbunden, auf Wissen beruhend:* भक्ति Bhâg. P. 3,5,41. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Somâpi VP. 4,23,3.

श्रुतवर्धन m. N. pr. eines Arztes Kathâs. 39,6.

श्रुतवर्मन् m. N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. Açokâvad. 295.

श्रुतविद् m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Âtreja (Liedverfassers von Ṛv. 5,62) Ṛv. 5,44,12.

श्रुतविन्दा f. N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 5,20,16.

श्रुतविस्मृत adj *gehört und wieder vergessen:* मन्त्र Kathâs. 20,159.

श्रुतशर्मन् m. N. pr. eines Sohnes des Udâpu Hariv. 1813 (श्रुतधर्मन् und उदापि die ältere Ausg.). des Udâjus VP. 456, N. 62. N. pr. eines Vidjâdhara-Fürsten Kathâs. 44,12. 31. 45,8. fgg.

श्रुतशील m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 153,*b*,15.

श्रुतश्रवस् 1) m. N. pr. verschiedener Männer MBh. 1,674. 2049 (श्रुतश्रवा वृद्धा mit der ed. Bomb. zu lesen). 2,319. Hariv. 9568. VP. 456. Bhâg. P. 9,22,9. 44. — 2) f. N. pr. einer Tochter Çûra's und Schwester Vasudeva's Hariv. 6000. VP. 437. Bhâg. P. 9,24,29. 38.

श्रुतश्रवा f. = श्रुतश्रवस् 2) Hariv. 1927. 7709. = Vgl. श्रौतश्रव.

श्रुतश्रवोऽनुज m. *der Planet Saturn* H. ç. 14 (°नुज die Hdschr.). Hâr. 12.

श्रुतश्री m. N. pr. eines Daitja MBh. 5,3685.

श्रुतश्रुवस् MBh. 1,2049 fehlerhaft für श्रुतश्रवस्.

श्रुतश्रेणी f. *Anthericum tuberosum Roxb.* (द्रवन्ती) Bhâvapr. im ÇKDr. Vgl. सुतश्रेणी.

श्रुतसद् adj. *in dem Gehörten (der Lehre) wohnend* TS. 3,2,10,1.

श्रुतसेन 1) adj. oxyt. nach Mahîdh. *dessen Heer berühmt ist* VS. 16, 35. — 2) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,804. eines Daitja 5,3685. eines Bruders des Ǵanameǵaja Çat. Br. 13,5,4,3 (proparox.). MBh. 1,662. VP. 457. 461. Bhâg. P. 9,22,34. eines Sohnes des Ǵanameǵaja Hariv. 1813. des Sahadeva MBh. 1,2452. 2763. 8040. 8045. des Vṛkodara (Bhîmasena) VP. 2te Aufl. 4,159. Bhâg. P. 9,22, 28. des Çatrughna 11,13. des Çambara Hariv. 9252. N. pr. eines Fürsten von Gokarṇa Kathâs. 33,25. — 3) f. श्रा N. pr. einer Gattin Kṛshṇa's Hariv. 9191.

श्रुतसोम m. N. pr. eines Sohnes des Bhîmasena VP. 459. श्रुतसेन und सुतसोम v. l.

श्रुतादान (श्रुत + आ°) n. = ब्रह्मवाद Hâr. 221.

श्रुतानीक (श्रुत + अ°) m. N. pr. eines Mannes MBh. 7,7011.

श्रुतान्त (श्रुत + अन्त) m. desgl. MBh. 9,1404.

श्रुतामघ (श्रुत + मघ) adj. *bekannte, — berühmte Schätze habend* Ṛv. 8,82,1.

श्रुतायु oder श्रुतायुस् (श्रुत + आ°) m. N. pr. verschiedener Männer MBh. 1,535. 2700. 7001. 2,123. 5,86. 8,107. Hariv. 1373. 1414. VP. 386, N. 19. 390. 398. Bhâg. P. 9,13,23. 15,1. 2.

श्रुतायुध (श्रुत + आ°) m. N. pr. eines Mannes MBh. 2,121.

श्रुतार्थ (श्रुत + अर्थ) 1) adj. *der Etwas gehört hat*, mit gen.: श्रुतार्थो ऽ्देव गुह्यस्य भवान् so v. a. *du hast das Geheimniss vernommen* Hariv. 6820. — 2) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 6,9.

श्रुतावती (von श्रुत) f. N. pr. einer Tochter Bharadvâǵa's MBh. 9, 2763. 2829.

1. श्रुति (von 1. श्रु) f. P. 3,3,95, Vârtt. 1 (करणे). Vop. 26,183. 1) *das Hören, Vernehmen, Zuhören* H. an. 2,203. Med. t. 65. Çat. Br. 14, 6,5,1. 7,1,27. 2,20. वेदस्य VS. Prât. 8,41. fg. समये Spr. (II) 5046. धर्म° 5569. इष्टानिष्टदर्शनश्रुतिभिः Sâh. D. 175. Bhâg. P. 5,18,11 (pl.). यन्नामश्रुतिमात्रेण 9,5,16. श्रुतिमभिनीय *thuend, als wenn er etwas hörte*, Çâk. 31,8. अश्रुतिमभिनीय Uttarar. 54,4 (69,11). ब्रूहि यद्यस्ति ते श्रुतिः *sprich, wenn du es gehört hast*, MBh. 13,823. श्रुतिं वचोऽनुगां (so zu lesen) कृत्वा so v. a. *auf die Rede hinhorchend* Weber, Pratiǵnâs. 111. — 2) *Ohr* (*Gehör*) AK. 2,6,2,45. 3,4,14,76. Trik. 3,3,188. H. 573. H. an. Med. Halâj. 2,361. Vikr. 56. Varâh. Brh. S. 51,39. Kathâs. 18,82. du. Sarvadarçanas. 176,17. °विषयगुणा Çâk. 1. °गोचरा Weber, Râmat. Up. 336. तेन शब्देन महता पूर्णश्रुतिः MBh. 1,5360. यदि ते श्रुतिमागतः *zu Ohren gekommen* R. 3,18,6. श्रुतिं गतम् 66,8. श्रुतिं चकाराच्युतसत्कथोदये Bhâg. P. 9,4, 18. पत्त्रशब्दैः श्रुतिं घ्नन्तः Râǵa-Tar. 3,400. श्रुतिं छिन्दन् 5,346. सर्वश्रुतिमनोहर R. 1,3,7. श्रोतृश्रुतिसुखावह 4,5. °हारिन् Rt. 2,14. Mârk. P. 61,24. °सुखद Varâh. Brh. S. 104,64. °सुख adj. Bhâg. P. 7,9,25. °दूषक LA. (III) 89,20. °कटु Kâvjâd. im ÇKDr. — 3) *Hypotenuse, Diagonale* (wie alle Wörter für *Ohr*) Colebr. Alg. 59. Golâdhj. Tripraçn. 42. fgg. — 4) *Laut, Klang, Geräusch* RV. 8,85,3. AV. 11,7,20. Khând. Up. 3,13,8. RV. Prât. 3,3. 6,5. 9. 13,4. 16. AV. Prât. 3,71. TS. Prât. 21,10. 15, Comm. प्रोच्यमानश्रुतिभिः Bhâg. P. 5,2,4. गीत° Kathâs. 12, 32. समान° adj. *gleichlautend* P. 4,3,100, Schol. — 5) in der Musik *ein Viertelton* oder *Intervall* (deren 22 angenommen werden) H. an. As. Res. 3,69. 9,461 (nach Haughton). Verz. d. Oxf. H. 200,b,5. 6. 10. °जातिविशारद Jâǵn. 3,115. Çiç. 1,10. 11,1. Pankar. 3,12,9. Pankat. ed. Bomb. IV. V. Notes, S. 14. — 6) *Lautcomplex* (ohne Rücksicht darauf, ob es ein Wort für sich oder nur einen Bestandtheil desselben bildet) TS. Prât. 4,35 (wir lesen यतीश्रुतिः). 12,7. 13,12. — 7) *Kunde, Nachricht, Gerücht, Sage*; = वार्त्ता Trik. H. an. Med. आगता R. 3,63,25. श्रुतौ तस्करता स्थिता so v. a. *kennt man nur von Hörensagen* Ragh. 1,27. इक्ष्वाकुवंशसदृशं व्याहृतं भरत त्वया। अनुरूपं गुणानां च श्रुतेश्च यशसश्च ते R. Gorr. 2,93,2. सीता° *Nachrichten von* 4,61,31. रामस्याभ्युदयश्रुतिः Ragh. 12,3. अभीष्टवर° Kathâs. 16,67. इति श्रुतिः *so lautet die Sage* MBh. 1,3552. द्वे चास्य भार्ये गर्भिण्यौ बभूवतुरिति श्रुतिः R. 2,110,18. Râǵa-Tar. 6,112. 306. pl.: इतिहासाः सवैयाख्या विविधाः श्रुतयो ऽपि च MBh. 1,50. एष मे कृष्ण संदेशः श्रुतिभिः (= वेदैः Nîlak.) ख्यातिमेष्यति। देवतानां दिविष्ठानां जगतश्च so v. a. *durch Weitererzählen* Hariv. 4345. — 8) *Ausspruch*: इतीयं प्रथिता श्रुतिः MBh. 1,7067. 8344 (इति zu ergänzen). पौर्विकी 14,524. श्रुतिर्हि श्रूयते पुण्या ब्राह्मणानां यशस्विनाम् R. 2,29,17. अन्तकाले हि भूतानि मुह्यन्तीति पुरा श्रुतिः। राज्ञैवं कुर्वता लोके प्रत्यक्षा सा श्रुतिः कृता 106,12 (113,7 Gorr.). 107,11. लौकिकी Spr. 3039. लोके हि प्रथिता ननु श्रुतिरियं नार्यो ऽपि गायन्ति याम् (II) 4161. इति सत्यव्रती श्रुतिः Bhâg. P. 4,21,45. 10,74,31. Insbes. *ein überlieferter Ausspruch in heiligen Dingen, eine religiöse Vorschrift, ein heiliger Text*; = वेद, आम्नाय AK. 1,1,5,3. 2,7,40. 3,4,14,76. H. 249. H. an. Med. Halâj. 1,9. 5,10. श्रुतिस्तु वेदो विज्ञेयो धर्मशास्त्रं तु स्मृतिः M. 2,10. 9. श्रुतिः संहितास्वरूपा ब्राह्मणस्वरूपा च स्मृतिर्धर्मस्मारका मन्वादिः Comm. zu Çânkh. Grhj. 2,7. श्रुतिश्च द्विविधा वैदिकी तान्त्रिकी च Kull. zu M. 2,1. Ait. Br. 7,9. Nir. 13,13. Anupada 2,10 in Ind. St. 1,44. Weber, Ǵjot. 111. श्रुत्युक्त im Gegens. zu स्मार्त M. 1,108. धर्मं जिज्ञासमानानां प्रमाणं परमं श्रुतिः 2,13. °स्मृत्युदित 4,155. 9,96. 12,109. Bhag. 2,53. इमां श्रुतिमुदाहरेत् MBh. 13,3670. Sâmkhjak. 5 (nach dem Comm. wohl आप्तश्रुती zu lesen). Verz. d. Oxf. H. 65,a,9. 10. 276,b,4. Ragh. 2,2. °मुखरमुखानां पण्डितानाम् Spr. (II) 5904. व्यसनं श्रुतौ 6147. Varâh. Brh. S. 43,59. Brh. 1,1. निर्दोष° Sarvadarçanas. 45,20. 48,20. 49,4. 103,6. LA. (III) 90,22. अखिलश्रुतिसार Bhâg. P. 1,2,3. 3,9,3. परमार्थं च श्रुतेर्न जानाति Pankat. 167,1. °गणः Bhâg. P. 8,24,61. °गणाः 14,4. °रूपमन्त्राः Mahîdh. zu VS. 24,1. °सामर्थ्यात् Kâtj. Çr. 1,6,26. श्रुत्यानर्थक्यम् 8,5. श्रुत्यर्थाभावात् 10,1. °प्रामाण्यतस् M. 2,8. °चोदनात् 35. 169. °निदर्शनात् 11,45. °द्वैध 2,14. 9,32. वैदिकी 2,15. 7,97. सनातनी 3,284. साध्वी LA. (III) 87,6. सात्वती Bhâg. P. 1,4,7. °विज्ञापक MBh. 5,1401. इति श्रुतेः *weil es so in der Schrift heisst* Lâtj. 4,10,7. Kâtj. Çr. 1,3,10 (उपांशुप्रयोगः श्रुतेः). 3,8,31. Vedântas. (Allah.) No. 8. Sarvadarçanas. 53,1. 3. दीक्षितस्याग्निहोमप्रतिषेधश्रुतेः *weil vorgeschrieben ist, — gelehrt wird* Kâtj. Çr. 7,1,34. तूष्णीं° 4,10,4. बहु° Lâtj. 4,10, 18. सर्वकर्मफलोपसंहार° Çamk. zu Brh. Âr. Up. S. 15. तत्र प्राप्तविवेकस्यानावृत्तिश्रुतिः Kap. 1,84. pl.: तथा च श्रुतयो बह्व्यो निगीता निगमेष्वपि M. 9,19. अद्धा श्रुतिषु संदधे LA. (III) 91,3. विविधास्त्वं श्रुतीर्वेत्थ वेदाङ्गानि च सर्वशः MBh. 1,4150. विविधाश्चौपनिषदीः श्रुतीः M. 6,29. अथर्वाङ्गिरसीः 11,33. श्रुतयो विभिन्नाः Spr. (II) 2505. इत्येवमादिश्रुतिभ्यः Çamk. zu Brh. Âr. Up. S. 147. Sarvadarçanas. 57,2. 58,9. 65,18. 72,5. श्रुतयः so v. a. वेदोक्तानि कर्माणि (nach dem Comm.) Bhâg. P. 5,2,21. *der heilige Text* personificirt Hariv. 14036. — 9) *Benennung, Titel*: बिभ्रत्यनन्यविषयां लोकपाल इति श्रुतिम् Kâvjâd. 2,331. — 10) *Gelehrsamkeit* (wohl nur fehlerhaft für श्रुत): °महत् (v. l. श्रुत°) Çâk. 194. °कुलजातिख्याताः (v. l. श्रुत°) Varâh. Brh. S. 32,18. — 11) angeblich Synonym von बुद्धि Tattvas. 8. — 12) *das* Nakshatra Çravaṇâ Çabdar. im ÇKDr. — 13) N. pr. einer Tochter Atri's und Gattin Kardama's VP. 83, N. 4. — Vgl. अ° (अश्रुतोपथं या *in Vergessenheit gerathen* MBh. 12,321), चक्षुः°, जन°, बहु°, मन्त्र°, महा°, यथा°, लोक°, वेद° (in der 2ten Bed. auch MBh. 1,6158. 3,1760. 12,12969. °श्रुती 2, 1574), सूर्प°, श्रौत.

2. श्रुति (wie eben) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,232. könnte auch श्र° oder श्रा° heissen.

3. श्रुति (von 2. श्रु) f. *Lauf, Bahn*: दुरो न वाजं श्रुत्या अपा वृधि RV. 2,2,7. इन्द्रः किल श्रुत्या अस्य (सूर्यस्य) वेद 10,111,3. als v. l. neben स्रुति z. B. Ait. Br. 1,2.

4. श्रुति Hiouen-thsang 1,60 fehlerhaft für त्रुटि.

श्रुतिकट m. 1) = प्रायश्चित्त, पापशोधन *Sühne*. — 2) *Schlange* Trik. 3, 3,104. Med. t. 66. Hâr. 227. — 3) = प्रायश्चित्त(?) Med. — Vgl. श्रुतिकपठ.

श्रुतिकण्ठ m. 1) *Sühne.* — 2) *Schlange.* — 3) = प्राणलोक (!) H. an. 4,66. — Vgl. श्रुतिकट.

श्रुतिकीर्ति f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 329, *a*, No. 780. °कार ebend.

श्रुतिजीविका f. = धर्मसंहिता Çabdar. im ÇKDr.

श्रुतितत्पर adj. = सकर्ण Gaṭâdh. im ÇKDr.

श्रुतितस् (von 1. श्रुति) adv. *auf dem Wege der geoffenbarten Lehre* (Gegens. तर्कतस्) Nir. 13,12.

श्रुतिता nom. abstr. zu 1. श्रुति 4) Verz. d. Oxf. H. 200, *b*, 3. उदात्त° RV. Prât. 3,11 nom. abstr. von उदात्तश्रुति adj. (zu 1. श्रुति 4).

श्रुतिधर adj. *vom* (blossen) *Hören behaltend, ein gutes Gedächtniss habend* Hariv. 4909. 12326. Suçr. 2,85,18. Git. 1,4 (v. l. श्रुतधर). Pańkar. 3,14,7. Gâruḍa-P. 191 im ÇKDr. — Vgl. श्र° und श्रुतधर.

श्रुतिन् adj. = श्रुतमनेन gaṇa इष्टादि zu P. 5,2,88.

श्रुतिपथ m. 1) *Bereich des Gehörs:* वेदो मे कृत्स्नः श्रुतिपथं गतः *zu Ohren gekommen* MBh. 1,3372. R. 3,4,3. Râǵa-Tar. 1,109. °गत Mâlav. 59. °प्राप्त Râǵa-Tar. 1,372. °पथायात Kathâs. 121,159. — 2) *Ueberlieferung:* पौराणिकैः °पथैरनुमानयेतम् Suçr. 2,523,6.

श्रुतिमत् (von 1. श्रुति) adj. 1) *Ohren habend* Çvetâçv. Up. 3,16 = Bhag. 13,13 = MBh. 13,1014 = Tattvas. 23. — 2) (wohl nur fehlerhaft) = श्रुतवत् *kenntnissreich, gelehrt* R. 1,1,10 (धृतिमत् ed. Bomb.). 2,105,34 (श्रुतवत् ed. Bomb.). Spr. (II) 5414, v. l. (für श्रुतवत्). Varâh. Bṛh. S. 101,12, v. l. (für श्रुतवत्). Kathâs. 6,137. Haeb. Anth. 485, Çl. 3.

श्रुतिमय (wie eben) adj. *der heiligen Ueberlieferung entsprechend:* गुणाः MBh. 12,4473.

श्रुतिमार्ग m. *der Weg der Ohren, eine Vermittelung durch die Ohren:* °मार्गं गतः *zu Ohren gekommen* Spr. (II) 1060. इति श्रमणावाक्येन समं मदनसायकाः। प्रविश्य श्रुतिमार्गेण राज्ञस्तस्यालगन्हृदि so v. a. *mittels des Gehörs, in Folge von Erzählungen* Kathâs. 51,122. °प्रविष्ट 31,3. 33,215.

श्रुतिमुख adj. *die heilige Ueberlieferung zum Munde habend* Pańkar. 4,8,103.

श्रुतिमूल n. *Ohrwurzel* Weber, Pratiǵnâs. 75. Git. 1,41.

श्रुतिवर्जित adj. *taub* Gaṭâdh. im ÇKDr.

श्रुतिविवर n. = कर्णविवर *Gehörgang* Varâh. Bṛh. S. 69,10.

श्रुतिवेध m. *Durchbohrung des Ohrläppchens* Ǵjotistattva im ÇKDr. — Vgl. कर्णवेध.

श्रुतिशिरस् n. *eine Hauptstelle aus der heiligen Ueberlieferung* Sarvadarçanas. 46,11. Spr. (II) 6673. Haeb. Anth. 485, Çl. 3.

श्रुतिशीलवत् M. 3,27 schlechte Lesart für श्रुत°; s. u. शीलवत् und श्रुतवत्.

श्रुतिसागर m. *ein Meer der heiligen Ueberlieferung* so v. a. *der Inbegriff alles heiligen Wissens:* Vishṇu Pańkar. 4,3,55.

श्रुतिस्फोटा f. *eine best. Pflanze,* = कर्णस्फोटा Râǵan. im ÇKDr.

श्रुतीक am Ende eines adj. comp. von 1. श्रुति in der Bed. 8): सवेदाः सश्रुतीकाश्च कृताः MBh. 12,12969.

श्रुत्कर्ण adj. *lauschende Ohren habend* RV. 1,44,13. 45,7. 7,32,5. 8,45,17. 10,140,6. AV. 19,3,4.

श्रुत्य (von 1. श्रु) 1) adj. *hörenswerth, rühmlich:* रयि RV. 7,5,9. 2,30,11. 1,36,12. 117,23. 6,72,5. वीर 10,80,1. Indra 8,46,14. परावति श्रुत्यं नाम बिभ्रत् 5,30,5. ब्रह्मन् 1,165,11. 6,36,5. — 2) n. *eine merkwürdige —, rühmliche That:* प्रवा त इन्द्र श्रुत्यानु येमुः RV. 6,21,6. एता त्या ते श्रुत्यानि केवला 10,138,6. — Vgl. मन्त्र°.

श्रुत्यनुप्रास m. Bez. *einer best. Alliteration: das Aufeinanderfolgen von consonantischen Lauten, die an derselben Stelle des Mundes hervorgebracht werden* (z. B. ज und य; त, थ, द, ध und न) Sâh. D. 636. Comm. zu Kâvjâd. 1,56.

श्रुधीयत् adj. etwa *gehorsam, willig* RV. 6,67,3.

श्रुध्य n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,241 (श्रुद्ध). Pańkav. Br. 9,1,32. 15,5,33. Lâṭj. 7,3,3. 5.

श्रुमत् m. N. pr. eines Mannes P. 5,3,118. — Vgl. श्रोमत, श्रौमत, श्रौमत्य.

श्रुष् Nebenform von 1. श्रु. श्रोषमाण *willfährig, vertrauend* RV. 3,8,10. 7,7,6. 51,1. Die Formen श्रोषन्, श्रोषन्तु (s. u. 1. श्रु) könnten auch hierher gezogen werden. Vgl. açrusti, çraosha im Zend, слоухъ, слоухъ, слышати, ahd. hlosên u. s. w.

श्रुष्टि (von श्रुष्) 1) f. *Willfährigkeit, Bereitwilligkeit; Vertrauen:* वृणीते श्रुष्टिं राजेव RV. 1,67,1. श्रुष्टिं कर् *willfahren, folgen* 69,7. 2,14,9. 7,18,6. 10. विश्वस्य श्रुष्टये 2,38,2. 1,166,13. 2,13,9. 3,50,2. 10,101,3. यद्ध स्या त इन्द्र श्रुष्टिरस्ति यया बभूथ जरितृभ्य ऊती 1,178,1. श्रुष्ट्यग्ने नवस्य मे स्तोमस्य वीर विश्पते नि रक्षसो दह *willfährig gegen* 8,23,14. आ रभस्वेममामृतस्य श्रुष्टिम् (parox. wie auch einige Mss. in 3,17,2 = RV. 10,101,3 betonen) *fasse Vertrauen zum Nichtsterben* AV. 8,2,1. instr. *willfährig, gern; ohne Zögern, rasch;* = क्षिप्रम् Naigh. 4,3. Nir. 6,13. श्रुष्टी देवं सपर्यत RV. 3,9,8. 2,9,4. 14,8. श्रुष्टी वां यज्ञ उद्यतः 6,68,1. 7,39,4. श्रुष्टी वीरो जायते देवकामः 2,3,9. 4,36,4. 6,13,1. 8,23,18. अश्विना श्रुष्ट्या गतम् 76,6. 9,106,1. 10,20,6. — 2) adj. *willig, gehorsam:* श्रुष्टिमा वक्ष दुह्नानां धेनुम् RV. 2,32,3. श्रो श्रुष्टिर्विदथ्याः समेतु 7,40,1. — 3) m. N. pr. eines Aṅgirasa Ind. St. 3,201, *b*, 2. fehlerhaft für श्रुष्टि. — Vgl. एक°, श्रौष्ट fg., श्रौष्टीय.

श्रुष्टिगु m. N. pr. eines Mannes (*der willige Stiere hat*) Vâlakh. 3,1. mit dem patron. Kâṇva Ind. St. 3,241, *b*. — Vgl. श्रौष्टीगव.

श्रुष्टिमत् (von श्रुष्टि) adj. *willfährig, dienstfertig:* अध्वर RV. 1,93,12. राजन् 5,54,14.

श्रुष्टीवन् (wie eben) adj. (f. °वरी) *willfährig, bereitwillig, gehorsam* Nir. 6,22. श्रुष्टीवानो दाशुषे देवाः RV. 1,45,2. 119,2. 127,9. Agni 3,27,2. ein Bote 7,73,7. 10,30,11. 106,4.

श्रू adj. von 1. श्रु in देव° (auch TS. 1,2,1,1).

श्रूयमाण partic. s. u. 1. श्रु; davon °त्व n. *das Gehörtwerden* Vedântas. (Allah.) No. 104.

श्रेडी und श्रेढी f. in der Arithm. *series, Kette* Colebr. Alg. 51. fg. Paramâdîçvara zu Ârjabh. 1,1. 2,19.

श्रेणि (von 1. श्रि) Uṇâdis. 4,51. Nir. 4,13. m. (dieses nicht zu belegen) und f. (Trik. 3,5,16) und श्रेणी f. 1) *eine geschlossene Reihe; Gruppe, Schaar* AK. 2,4,1,4. Trik. 3,3,139. H. 1423. an. 2,155. Med. ṇ. 31. Halâj. 4,36. Viçva beim Schol. zu Vâsavad. 10. सहस्रस्याग्रे श्रेणिं नयन्ति RV. 1,126,4. रथानाम् 4,38,6. वयो न ये श्रेणीः पप्तुः 5,59,7. 10,61,20.

95,6.142,5. Ait. Br. 3,39. त्रि° ebend. सर्वैरपि श्रेणिः कार्या Verz. d. Oxf. H. 156,a,5. समश्रेणिगताः (अत्तराः) *in einer Linie stehend* Spr. (II) 6473. शिखानाम्, शलभानाम् MBh. 5,7213. सारसानाम् 7,5150. तोरणानाम् Prab. 26,7. रथश्रेणयः Khând. Up. 5,14,1. शरश्रेणी MBh. 7,8667. जलधर° Spr. (II) 2617. दत्ता मणिश्रेणयः 5897. भुवन° 6012. Git. 3,11. fg. 12,27. मार्जारपद° Kathâs. 33,113. रत्नदीपशिखा° 34,48. Râga-Tar. 2,171. 3, 529. 4,162. 166. 5,331. Prab. 81,3. Vâsavad. 10. Bhâg. P. 3,16,31. 4, 8,50. Dhûrtas. 69,8. 83,8. हंस° Ragh. 4,19. विविधविहग° Spr. 5391. Megh. 29. षट्पद° Kumâras. 5,9. Megh. 36. प्रविततानेकवराश्व° Kathâs. 38,23. अध्वग° Râga-Tar. 2,165. उपकारश्रेणिभिः Spr. (II) 4691. फल° Pańkar. 3,13,1. — 2) *eine zur Verfolgung eines bestimmten Zweckes zusammengetretene Gesellschaft, — Genossenschaft:* आयुधीयश्रेणयः Uttarar. 91,3 (117,6). पौराणाम् AK. 2,8,1,18. H. 714. Gewöhnlich ohne alle nähere Angabe so v. a. *Zunft, Innung, Gilde* AK. 2,10,5. Trik. H. 899. H. an. Med. M. 8,41. Jâǵn. 1,360. 2,30. 192. Hariv. 4528. श्रेष्ठिपूर्वास्तु श्रेणयः 10985. R. 2,79,4. 105,9 (117,16 Gorr). 111,5 (120,5 Gorr.). 24. सश्रेणीनिगमं सर्वं नगरम् R. Gorr. 2,90,29. सयोधश्रेणिनिगम 123,5. Kâm. Nitis. 16,6. 18,4. Varâh. Brh. S. 8,10. 10,13. 34,19. Brh. 8,18. Bhâg. P. 2,8,18. 4,17,2. 6,14,19. 9,10,38. 10,41,21. °मुख्याः *Vorsteher einer Zunft* u. s. w. MBh. 3,15085. R. 2,26,14. Bhâg. P. 10, 71,37. °महत्तराः R. Gorr. 2,90,28. °बल MBh. 15,241. fg. Kâm. Nitis. 18,5. 6. — 3) = सेकपात्र Trik. — 4) = अग्रभाग Viçva a. a. O. — 5) = मधुश्रेणी Colebr. und Lois. zu AK. 2,4,3,2. — Vgl. कण्टक°, देव°, धनुः°, पुत्र°, प्रत्यक्°, मधु°, रथ°, वर°, सुत°.

श्रेणिक (von श्रेणि) 1) m. N. pr. eines Fürsten der Magadha, = भम्भासार (बिम्बिसार) H. 712. Burnouf, Intr. 165. Çatr. 14,100. Wilson, Sel. Works 1,303. Mack. Coll. 1,144. 146. 153. 157. 2,97. 99. fg. Vgl. श्रेण्य. — 2) f. = श्येनिका *ein best. Metrum: 4 Mal* —◡—◡—◡—◡ —◡— Colebr. Misc. Ess. 2,160 (VI,11). — Vgl. उपरि°.

श्रेणिकृत adj. pl. *zu einer Reihe gebildet, eine geschlossene Reihe bildend* P. 2,1,59. 6,2,46, Schol. श्रेणीकृत dass.: (बाणाः) व्यराजन्त हंसाः ऽकृता इव MBh. 7,5621. Hariv. 13351. क्रौञ्चाः 13386. MBh. 7,5724.

श्रेणिदत् adj. *dessen Zähne eine Reihe bilden* RV. 10,20,3.

श्रेणिबद्ध adj. pl. *zu einer Schaar verbunden, eine grosse Schaar bildend:* राजानः °बद्धाश्च तथान्ये क्षत्रिया भुवि MBh. 2,568. = तन्त्या दाम्ना बलीवर्दा इव आज्ञया बद्धाः Nîlak.

श्रेणिमत् (von श्रेणि) 1) adj. *von einer Schaar begleitet, ein grosses Gefolge habend:* क्षत्रियाः MBh. 2,1873. — 2) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,2687. 6991. 2,1075. 1109. 5,84. 5161.

श्रेणिशस् (wie eben) adv. *reihenweise* RV. 1,163,10. हंसा इव श्रेणिशो यतानाः 3,8,9.

श्रेणिस्थान n. Bez. *der drei ersten Lebensstadien eines Brahmanen* (आश्रम), weil er in diesen *im Verein mit Andern* lebt: कषायं पाचयित्वाशु श्रेणिस्थानेषु च त्रिषु। प्रव्रजेच्च परं स्थानं पारिव्राज्यमनुत्तमम् ॥ MBh. 12,8917.

श्रेणीकृत s. श्रेणिकृत.

श्रेणीबन्ध m. *das Bilden einer geschlossenen Reihe* Ragh. 1,41.

श्रेणीभूत adj. pl. *eine geschlossene Reihe bildend:* बलाकाः Megh. 22.

श्रेण्य m. = श्रेणिक 1) Vjutp. 94. Burnouf, Intr. 165. — Vgl. भद्र°.

श्रेतर् (von 1. श्रि) nom. ag. *der sich an Jmd* (gen.) *lehnt, auf Jmd stützt, sich in Jmdes Schutz begiebt:* वयमाश्रयणीयाः स्म न श्रेतारः (श्रोतारः die Ausgg.) परस्य च MBh. 5,4558, v. l. bei Nîlak.

श्रेमन् m. *Auszeichnung, Vorrang* Çat. Br. 12,4,1,11. Ait. Br. 7,15. — Vgl. 5. श्री, श्रेयंस्, श्रेष्ठ.

श्रेय n. N. eines Sâman Ind. St. 3,241,b.

श्रेयंस् compar. (zu श्रीमत्; vgl. श्रेष्ठ) P. 5,3,60. Vop. 7,57. 1) adj. a) *schöner* RV. 1,8,4. 5,60,4. — b) *besser, vorzüglicher; angesehener, vornehmer* (Gegens. पापीयंस्): आपश्चि श्रेयांसमति समं क्राम AV. 2,11, 1. श्रेयांसमेनमात्मनो मानयेत् 15,10,1. VS. 3,58. TS. 1,5,9,5. 2,4,2,3. TBr. 1,4,6,1. 2,2,10,1. आचार्यात् 3,10,9,5. दुरवबदं हि श्रेयसः Ait. Br. 5,22. Çat. Br. 1,3,5,12. 2,4,1,10. 3,3,4,9. लोक 4,1,27. ब्राह्मणः क्षत्रियात् Çâṅkh. Çr. 15,20,12. Shadv. Br. 2,10. अधर्युर्वै श्रेयान्पापीयान्प्रतिप्रस्थाता Kâth. 27,5. — श्रेयो भोक्तुं भैक्ष्यमपीह लोके Bhag. 2,5. सर्वैः सह मृतं श्रेयो न च मे जीवितं क्षमम् MBh. 1,6142. किं नु मे मरणं श्रेयः परित्यागो जनस्य वा 3,2342. R. 2,21,26 (18,29 Gorr.). 4,19,27. Sâṅkhjak. 2. Spr. (II) 3045. 6580. Prab. 6,7. Bhâg. P. 1,7,51. Hit. 32,22. उत्सर्गं मन्यते श्रेयो दमयन्त्याः MBh. 3,2345. mit abl.: श्रेयो मुहूर्तं तव संनिधानं ममैव कृत्स्नादपि जीवलोकात् R. 2,21,52. तस्मान्न देवाः श्रेयांसं लोके ऽन्यं पुरुषं विदुः M. 8,96. प्रतिग्रहाच्छिलः श्रेयान् 10,112. Spr. (II) 4201. 6381. fgg. Bhâg. P. 3,29,32. श्रेयान् (gew. neutr. श्रेयः) — न (auch mit Wiederholung von श्रे°) *besser — als* (vgl. वरम् — न): मृत्युः श्रेयानिहैव नः। न चाहं यौवराज्ये वै सुग्रीवेणाभिषेचितः॥ R. 4,53, 12. fg. विपत्तिरपि वा तत्र श्रेयो मे नेह जीवितम् 2,29,5. मम मृतं श्रेयो न जीवितम् 68,29. 3,48,16. Spr. (II) 580. fg. 4094. 5876. — im comp. nach einem nom. act. (welches seinen Ton behält) P. 6,2,25. गमन° *besser zum Gehen* Schol. — श्रेयस्सु गुरुवद्वृत्तिं नित्यमेव समाचरेत् *gegen Angesehenere, — Höhere* M. 2,207. 119. सम, अवकृष्टजाति, श्रेयंस् 8,177. 10, 64. Gegens. पापीयंस् 9,184. जाति 10,64. कालः श्रेयसाम् so v. a. वृद्धत Bhâg. P. 4,8,32. — c) *vorzüglich, ausgezeichnet* AK. 3,2,8. H. 1439. an. 2,593. Med. s. 41. Halâj. 2,220. Spr. (II) 5061 (könnte auch in compar. Bed. aufgefasst werden). — d) *hold, gewogen:* न तस्य देवाः श्रेयांसः Spr. (II) 5651. — e) *Heil —, Glück bringend* Spr. 3084. 3097. Mârk. P. 50,70. वचस् LA. (III) 88,7. — 2) m. a) Bez. *des 2ten* Muhûrta Ind. St. 10,296. — b) Bez. *des 5ten Monats* Ind. St. 10,298. — c) N. pr. des 11ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 29; vgl. Verz. d. Oxf. H. 186,b,15 und श्रेयांस. — 3) f. श्रेयसी a) Bez. verschiedener Pflanzen: *Terminalia Chebula* oder *citrina* AK. 2,4,2,40. H. an. Med. Ausn. 104. *Clypea hernandifolia W. et A.* AK. 2,4,3,3. Med. *Scindapsus officinalis Schott.* AK. 2,4,3,16. H. an. Med. Ratnam. 47. = रास्ना 49. H. an. Viçva im ÇKDr. — Káraka 1,27. — b) N. pr. einer Bodhivrkshadevatâ Lalit. ed. Calc. 421,16. — 4) n. a) *das Bessere; eine bessere Lage, ein grösseres Glück, — Ansehen* AV. 5,20,9. भद्रादधि श्रेयः प्रेहि 7,8,1. 8,9,22. TS. 5,7,2,4. TBr. 1,4,10,5. Kauç. 74. Çat. Br. 2, 2,4,9. Hierher könnten auch einige unter 1) b) aufgeführte Stellen gezogen werden. — b) *das Gute, bonum; Glück, Wohlfahrt, Heil:* अन्यच्छ्रेयो ऽन्यदुतैव प्रेयस्ते उभे नानार्थे पुरुषं सिनीतः Kathop. 2,1. श्रेयो-

ऽनुशासन M. 2, 159. 223. धर्मार्थावुच्यते श्रेयः कामार्थौ धर्म एव च । अर्थ एवेह वा श्रेयस्त्रिवर्ग इति तु स्थितिः ॥ 224. प्रेत्य श्रेयोऽभिकाङ्क्षिणः 4, 91. परं श्रेयो ऽधिगच्छति 258. श्रेयो वै ते भविष्यति MBh. 3, 1794. 2520. R. 4,18,14. 5,1,11. Mârk. P. 126,5. आत्मानं श्रेयसा योक्ष्ये MBh. 3,2489. 2629. R. 3,17,26. MBh. 3,2614. तत्र ते ऽहं श्रेयो धास्यामि यत्परम् 2618. स ते श्रेयो विधास्यति R. 3,8,18. Kathâs. 32,57. R. 2, 34, 31. श्रेयो नः क्रियतामिदम् 4,33,23. Ragh. 1,79. Çâk. 172 (Gegens. दुःख). 91,16. यथाशक्ति श्रेयसे यतिष्ये 113,3. Spr. 3254. (II) 1450. 2839. न श्रेयो विन्दते महत् 4134. 4753. य इच्छेच्छ्रेय आत्मनः 4904. Bhâg. P. 4,8,41. मतिः संप्राप्यते श्रेयः (v. l. für स्वर्गः) Spr. (II) 4949. श्रेयसो वृद्धी Varâh. Brh. S. 49, 4. श्रेयोलवावह Râga-Tar. 3,35. Bhâg. P. 1,1,9. 4,25. 2,1,12. Pańkat. 182, 1. plur. Suçr. 1, 122, 21. Çâk. 99, 21. Vikr. 68, 6. 7. Spr. (II) 3470. 4252. 4310. Kir. 5,49. Varâh. Brh. S. 68,93. Bhâg. P. 1,2,23. 4, 24,75. 31,12. fg. 7,14,29. Die Lexicographen geben dem Neutrum folgende Bedeutungen: मङ्गल u. s. w. H. 86. H. an. Halâj. 1, 122. धर्म AK. 1, 1,4,2. H. 1379. H. an. Med. Halâj. 1,125. शुभ Med. मोक्ष, मुक्ति AK. 1,1,4,15. H. 74. Med.; vgl. Colebr. Misc. Ess. 1,401. — c) N. eines Sâman Lâtj. 7,7, 17. Ind. St. 3,226, b. — Vgl. अ°, अहं°, बहुश्रेयसी.

श्रेयःकेत AV. Prât. 2,62. adj. *dessen Absehen auf Vorrang gerichtet ist* AV. 5,20,10.

श्रेयस n. Nebenform von श्रेयंस् (श्रेयस्): यथा वदसि देवेश तथा नः श्रेयसं (श्रेयसे die neuere Ausg.) परम् *das grösste Heil* Hariv. 14990. Am Ende eines comp. in अहं°, निः°, श्वः°.

श्रेयस्क (von श्रेयंस्) in अ° (s. Nachträge).

श्रेयस्कर adj. (f. ई) 1) *besser —, ansehnlicher machend* VS. 10,28. — 2) *Glück —, Heil bringend, heilsam* M. 7,88. MBh. 7,1207. 13,6480. R. 7,3,7. Spr. (II) 4108. गुण Karaka 3,8. Pańkat. 73,19. Sarvadarçanas. 23,11. compar. °तर M. 12,84. 86.

श्रेयस्करभाष्य n. Titel eines *Commentars* Hall 207.

श्रेयस्काम adj. (f. आ) *nach Glück verlangend, dem es um seine Wohlfahrt zu thun ist* Spr. (II) 1308. Bhâg. P. 3,14,18. 6,18,34. 7,9,54. 14, 33. 8,4,15. 12,6. davon nom. abstr. °ता f. *das Verlangen Jmdes Glück zu schaffen — Jmd glücklich zu machen* MBh. 5,4755.

श्रेयस्कृत् adj. = श्रेयस्कर 2) Bhâg. P. 1,13,13.

श्रेयस्त्व (von श्रेयंस्) n. *eine höhere Stellung* M. 10,66.

श्रेयांस (Nebenform von श्रेयंस्) m. N. pr. des 11ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 29 (vgl. Verz. d. Oxf. H. 186,b,15). श्रेयांश fehlerhafte Lesart.

श्रेयोमय (von श्रेयंस्) adj. *vorzüglich* Çârṅg. Saṁh. 1,1,5.

श्रेष्ठ (superl. zu श्रीमत्; vgl. श्रेयंस्) P. 5,3,60. Vop. 7,57. 1) adj. *der schönste:* ज्योतिषाम् RV. 1,113,1. संदृश् 4,1,6. पेशस् 36,7. मानवः 7,77,5. रूप 10,112,3. AV. 5,25,10. पुरी R. 1,6,5. 2,50,2. — b) *der vorzüglichste, beste, höchste, erste* AK. 3,2,8. H. 1439. an. 2,109. Med. th. 9. Halâj. 2,116. 4,4. 5,8. 14. 50. 67. mit gen. oder loc. Vop. 5,34. देवानाम् RV. 1,43,5. श्रेष्ठो जातस्य रुद्र श्रियासि 2,33,3. रयि 7,1. द्रविण 21,6. 3,21,2. 3. सव 1,164,26. सुमति 5,25,3. 82,1. 6,26,8. भाग 10,35, 7. VS. 2,26. °यज्ञ Ait. Br. 4,25. °सामन् Pańkav. Br. 21,2,3. AV. 4, 25,7. 18,4,86. भेषजानाम् 6,21,2. 44,2. TS. 1,5,10,2. 3,1,1,2. इन्द्रः श्रेष्ठो देवतानाम् TBr. 2,3,1,3. अर्धस्य Çat. Br. 4,2,4,20. 8,3,1,3. 9,2. 3,3. लोकानाम् 14,4,3,24. स्वानाम् Ait. Br. 1,5. पूर्वस्य Âçv. Grhj. 4,8, 3. 1,15,3. Kauç. 90. भूतानां प्राणिनः श्रेष्ठाः, बुद्धिमत्सु नराः श्रेष्ठाः M. 1, 96. 106. 6,89. 9,297. MBh. 3,2075. 2493. R. 1,51,28. 65,22. 2,53,1. R. Gorr. 2,69,3. 90,23. 109,32. Spr. (II) 1828. 2653. Varâh. Brh. S. 4, 21. 35. 17,21. 24,24. मन्द, मध्यम, श्रेष्ठ 26,13. 53,36. °गुणैर्युक्तः R. 1, 1,20. द्रव्यं श्रेष्ठं स्मृतम् *gilt für die Hauptsache* Suçr. 1,150,8. श्रेष्ठ, मध्यम, अधम Schol. zu Çâk. 9,6. in comp. mit dem im gen. gedachten plur.: पाण्डव° MBh. 1,5921. नर° 3,1833. 2179. 2415. 2428. 2435. 2480. 2716. 5,7014. 7123. 7295. R. 4,17,2. Brahma-P. in LA. (III) 48,12. 50, 11. नरवर° R. 2,61,3. धनुः° MBh. 3,774. रथ° 13,2805. *obenan stehend in Bezug auf* (loc.): धनुषि MBh. 3,535. in comp. mit einer im gen. und loc. gedachten Ergänzung: ज्ञातिकुलधनश्रेणीश्रेष्ठाः Varâh. Brh. S. 8,10. in comp. nach einem nom. act. (das seinen Ton behält) P. 6,2,25. गमन° *zum Gehen am besten* Schol. am Ende eines adj. comp.: गन्धर्वास्तुम्बुरुश्रेष्ठाः MBh. 3,1783. — c) = श्रेयंस् *besser, vorzüglicher, angesehener:* येन केनचिदङ्गेन हिंस्याच्चेच्छ्रेष्ठमन्त्यजः M. 8,279. श्रेष्ठेभ्यः, सदृशेभ्यः, जघन्येभ्यः Spr. (II) 6384. mit einem abl.: अज्ञेभ्यो ग्रन्थिनः श्रेष्ठाः 113. Jâǵń. 1,199. Bhâg. P. 3,29,29. इयत्त्वे च पितुः श्रेष्ठो बभूव भरताग्रजः R. 2,1,14. mit einem gen.: दैवमानुषयोः किं स्वित्कर्मणोः श्रेष्ठमित्युत (so ed. Bomb.) MBh. 13,297. जीवाः श्रेष्ठा ह्यजीवानाम् Bhâg. P. 3,19,28. 30. — d) *am meisten Glück —, — Heil bringend* Varâh. Brh. S. 86,17. 45. श्रेष्ठं खरं स्थास्नुमुशन्ति 88,32. — 2) m. a) *ein Fürst.* — b) *ein Brahmane* Çabdar. im ÇKDr. — c) ein N. Kubera's (*der reichste*) H. an. Med. Çabdar. im ÇKDr. — d) N. pr. eines Fürsten Wassiljew 55. Târan. 3. 267. — 3) f. आ *Hibiscus mutabilis* und = मेदा *eine dem Ingwer ähnliche Wurzel* Râgan. im ÇKDr. — 4) n. *Kuhmilch* Trik. 2,9,6. — Vgl. जीव°, फल°, मनु°, मल्लि°, मृग°, यथा° (adv.), यम°, राग°, वर्ण° (auch Spr. (II) 2437, v. l.), वसु°, व्रीहि°, श्रेष्ठ्य.

श्रेष्ठकाष्ठ m. *Tectona grandis* (शाकवृक्ष) Râgan. im ÇKDr.

श्रेष्ठतम (superl. von श्रेष्ठ) 1) adj. P. 5,3,55, Vartt. 8, Schol. *der allerschönste, allerbeste u. s. w.* RV. 1,113,12. नरः 5,61,1. VS. 1,1. AV. 6,138,1. सर्वेषां भूतानाम् Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,94. भार्या श्रेष्ठतमः सखा Spr. (II) 623. धनुर्धराः श्रेष्ठतमाः पृथिव्याम् MBh. 3,15667. Suçr. 1,3,11. 158,8. बल Spr. 5352. श्रेष्ठतमो गुणः Hariv. 8823. noch durch सर्व verstärkt: समेयं मानुषे लोके सर्वश्रेष्ठतमा तव MBh. 2,478. Vgl. श्रेष्ठतर. — 2) f. आ *Basilienkraut* (तुलसी) Ausn. 67.

श्रेष्ठतर (compar. von श्रेष्ठ) adj. *besser, vorzüglicher* MBh. 1,486. mit abl. 71. 8,1516.

श्रेष्ठतस् (von श्रेष्ठ) adv. *in der Weise, dass der (die, das) Beste vorangeht,* Lâtj. 8,11,20.

श्रेष्ठता (wie eben) f. *Vorrang, erste Stelle, Vortrefflichkeit* Ait. Br. 2, 15. 3,13. 21. 4,22. 25. उत्तमानुत्तमान्गच्छन्हीनांश्च वर्जयन् । ब्राह्मणः श्रेष्ठतामेति प्रत्यवायेन शूद्रताम् ॥ M. 4,245. Kâm. Nîtis. 14,67. सर्वभूतेषु MBh. 13,1894. बुद्धिर्दीयते, मध्यतां याति, श्रेष्ठतां याति Spr. (II) 4473.

श्रेष्ठत्व (wie eben) n. *Vortrefflichkeit* Suçr. 1,11,21.

श्रेष्ठपाल m. N. pr. eines Fürsten Târan. 2. 234.

श्रेष्ठभाज् adj. *der den besten Theil davongetragen hat* so v. a. das einfache श्रेष्ठ *der beste, vorzüglichste:* जिज्ञासुः क एषां श्रेष्ठभागिति MBh. 8,1890.

श्रेष्ठवर्चस् adj. *der machtvollste, herrlichste:* Könige RV. 5,65,2. 6,51,10.

श्रेष्ठवाच् adj. *überaus beredt* R. 2,76,1.

श्रेष्ठशाक n. *ein best. vortreffliches Gemüse;* s. वरपोत.

श्रेष्ठशोचिस् adj. *am schönsten, — vorzüglich glänzend* RV. 8,19,4.

श्रेष्ठसेन m. N. pr. eines Fürsten Rāǵa-Tar. 3,97.

श्रेष्ठाम्र n. = वृत्ताम्र n. *die Frucht der Spondias mangifera* Rāǵan. im ÇKDr.

श्रेष्ठाश्रम m. *das beste Lebensstadium* (आश्रम) d. i. *das des Haushalters* ÇKDr. und Wilson (*the householder*).

श्रेष्ठिक (von श्रेष्ठिन्) s. भूरि°.

श्रेष्ठिन् (von श्रेष्ठ) m. 1) *ein Mann von Ansehen* Ait. Br. 3,30. Çāṅkh. Br. 28,6. Kaush. Up. 4,20. — 2) *das Haupt einer Innung, — Zunft, Gildemeister* Ǵaṭādh. im ÇKDr. श्रेष्ठिपूर्वास्तु श्रेणयः Hariv. 10985. श्रेष्ठिचत्वर Mṛkkh. 61,17. Varāh. Bṛh. S. 29,10. 33,25. 86,34. Sāh. D. 173, 3. Spr. (II) 2206. 3700. Pańkat. 8,20. 100,1 (श्रेष्ठि° zu lesen). Verz. d. Oxf. H. 155,*a*,17. Vet. in LA. (III) 17,10. 18,18. Çuk. ebend. 32,11. 37,2. Hiouen-thsang 1,474. Z. d. d. m. G. 14,569,5. केशव° als N. pr. 573,3. श्रेष्ठिन् (श्रेष्ठी die Hdschr.) als Ǵâtaka Çâkjamuni's Vjâdi beim Schol. zu H. 233. Vjutp. 8 (श्रेष्ठीजातक). 101. — Vgl. कुल°.

श्रेष्मन् (von 1. श्रिष्) s. स्र°.

श्रैष्ठ्य (von श्रेष्ठ) n. *Vorrang, die erste Stelle:* सजातानाम् AV. 1,9,3. 10,6,31. Ait. Br. 4,25. 7,18. TS. 2,4,5,2. 5,6,2,3. TBr. 3,8,9,1. भूतानां श्रैष्ठ्यं पर्येत् Çat. Br. 13,7,1,1. 14,8,14,2. Kauç. 89. °काम Âçv. Çr. 10,3,22. Khând. Up. 5,2,6. Kaush. Up. 2,6. 4,15. 20. M. 1,100. 12,38. Jāǵń. 1,264. MBh. 2,596. 5,821. Spr. (II) 1201. Bhâg. P. 10,74,19. Çaṅk. zu Khând. Up. S. 10. प्रकृति° M. 10,3. वर्ण° MBh. 7,156. कारण° (so ed. Bomb.) 12,11039. ज्ञाति° *unter den Blutsverwandten* Jāǵń. 1,262. MBh. 13,5057. स्वजन° Mârk. P. 33,10.

श्रैष्ठतम (!) adj. = श्रेष्ठतम· स्वानाम् Çāṅkh. Gṛhj. 1,19.

श्रोण्, श्रोणति Dhâtup. 13,14 (संघाते). Nir. 4,3 (गतिचलाकर्मन्). Comm. zu TBr. 1,215 (संघवाचिन्). Aus श्रोण und श्रोणि geschlossen. Vgl. श्रोण्.

1. श्रोण Uǵǵval. zu Unâdis. 3,6. 1) adj. = श्रवण *lahm, claudus* AK. 2,6,1,48. H. 452. Halâj. 2,455. RV. 1,112,8. गो 161,10. 2,13,12. प्रति श्रोणः स्थात् 15,7. 4,30,19. निः श्रोणो भूत् 8,68,2. 10,25,11. — 2) f. श्रा N. eines Nakshatra, = श्रवणा TS. 4,4,10,2. Kâṭh. 39,13. पृदृश्रोणानुचक्रोणा TBr. 1,5,2,9. 3,1,2,5. 6 Bhâg. P. 8,18,5. श्रोणा des Metrums wegen 7,14,23. — Vgl. श्रोणा.

2. श्रोण 1) adj. *dressed, cooked, matured.* — 2) f. श्रा *rice-gruel* Wilson nach Çabdârthak. — Fehlerhaft für श्राण, श्राणा.

श्रोणकोटिकर्ण m. N. pr. eines Mannes Schiefner, Lebensb. 299 (69). Burnouf in Lot. de la b. l. 351 (श्रोणः कोटिकर्णः).

श्रोणकोटिविंश m. desgl. Schiefner, Lebensb. 283 (53).

श्रोणापरान्त N. pr. einer Stadt Burnouf, Intr. 253. fg. °क m. pl. *die Bewohner dieser Stadt* 252. fgg.

श्रोणि Unâdis. 4,51. m. (nicht zu belegen) und f. Siddh. K. 247,*b*,4. und श्रोणी (später) f. 1) *Hinterbacke, Keule, Hüfte* Nir. 4,3. AK. 2,6, 2,25. 3,4,31,240. H. 607. Halâj. 2,357. gew. du. RV. 10,163,4. AV. 9, 4,13. 7,9. 8,21. 10,2,3. 9,21. VS. 20,8. TS. 5,7,15,1. 7,3,16,2. Çat. Br. 3,8,3,18. 4,5,2,3. Ait. Br. 2,6. 7,1. Kâtj. Çr. 6,4,2. 7,6. Suçr. 1, 77,12. पुरुषोरःप्रमाणविस्तीर्णा स्त्रीश्रोणिः 126,10. 321,6. आरूढेमौ मम श्रोणिम् MBh. 1,5966. Spr. (II) 4438. Varâh. Bṛh. S. 56,7. 70,3. 80,17. °युग्मं च सुन्दरम् Pańkar. 1,14,57. Dhûrtas. 66,9. Bhâg. P. 3,23, 32. 5,23,6. °देश 2,1,35. विशाला Hariv. 7894. °भारादलसगमना Megh. 80. Prab. 40,3. °तटालसगति Bhâg. P. 8,9,17. °बिम्ब (angeblich = कटिसूत्र Dhanańǵaja im ÇKDr.) Vikr. 100. Mâlav. 36. Spr. (II) 6173. पीनश्रोणिपयोधरा MBh. 3,2393. Brahma-P. in LA. (III) 50,5. विपुलश्रोणिभरा Spr. (II) 1633. श्याम° Bhâg. P. 4,24,51. am Ende eines adj. comp. (f. ई): काञ्चीगुणोल्लसच्छ्रोणि 3,28,16. वृहच्छ्रोणि 4,21,16. गुरुश्रोणी R. 2,30,42. चारु° Varâh. Bṛh. 24,10. सु° MBh. 1,2792. 3301. 3,1805. 2893. R. 1,48,22. 2,30,32. 3,52,31. 5,13,53. Varâh. Bṛh. S. 105,12. Brahma-P. in LA. (III) 53,9. Bhâg. P. 4,25,23. 6,17,27. 9,19, 4. Pańkar. 2,5,28. पृथुसु° MBh. 1,5968. महाकटितटश्रोण्यः 3,1787. *Schenkel der* Vedi TS. 5,3,1,5. Çat. Br. 1,3,3,6. 3,5,1,2. 4,2,1,15. वेदि° Âçv. Çr. 1,1,23. 5,1,11. — 6,10,21. Kâtj. Çr. 9,10,7. 17,2, 11. 17. Kauç. 137. — 2) *Weg, Pfad* Çabdar. und Bhar. im Dvirûpak. nach ÇKDr. — 3) श्रोणी N. pr. eines Flusses VP. 185, N. 80. — Vgl. पिप्पलि°, पृथु° (f. °श्रोणी auch MBh. 1,4745. R. Gorr. 1,49,18. Bhâg. P. 8,12,30), मृत°, सु°.

श्रोणिकपाल n. *Schenkelknochen* Ait. Br. 1,22.

श्रोणिका f. = श्रोणि 1): °युग Pańkar. 2,5,28. — Vgl. श्रोणीका.

श्रोणितस् (von श्रोणि) adv. *aus dem Schinken* VS. 21,43. Nir. 4,3.

श्रोणिप्रतोदिन् adj. *in den Hintern stossend* AV. 8,6,13.

श्रोणिफल n. = श्रोणिफलक Râǵan. im ÇKDr. श्रोणीफल Colebr. und Lois. zu AK. 2,6,2,25.

श्रोणिफलक n. = कट *Hüfte* AK. 2,6,2,25. — Vgl. ऊरुफलक.

श्रोणिवेध m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* Saṁsk. K. 186,*a*,7.

श्रोणिसूत्र n. *Gürtel* MBh. 4,190. श्रोणी° dass. R. 5,24,6 (neben मेखला). *Degengurt* 7,6,65.

श्रोणीका f. = श्रोणिका Pańkar. 1,10,90.

श्रोणीफल und श्रोणीसूत्र s. u. श्रोणि°.

श्रोण्य m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* Saṁsk. K. 185,*b*,9.

श्रोतर् (von 1. श्रु) 1) nom. ag. und fut. *hörend, Hörer, Zuhörer;* mit acc. und gen. (der Sache oder der Person): श्रोता हवम् RV. 1,178,3. 3,26,2. 5,61,15. 6,23,4. 24,2. oxyt. Çat. Br. 14,6,5,1. 7,31. 8,11. — RV. Prât. 15,2. Kaush. Up. 3,8. MBh. 3,13055 (Gegens. गुरु). 13,381. 14,619. Hariv. 7384. R. 1,4,5. Spr. 3283. (II) 471. 1727. 4258. 5655. Kumâras. 1,46. Weber, Râmat. Up. 300. Verz. d. Oxf. H. 47,*a*, No. 103, Z. 21. fg. 153,*a*, No. 328, Çl. 6. Râǵa-Tar. 3,95. Sâh. D. 8,20. Bhâg. P. 4,12,46. 7,2,44. fg. 8,23,28. Sarvadarçanas. 156,16. — 2) m. N. pr. eines Jaksha (nach dem Comm.) Bhâg. P. 12,11,37.

श्रोतव्य (wie eben) adj. *zu hören, was gehört werden kann* oder *muss,*

hörbar, hörenswerth Çat. Br. 14,5,4,5. Praçnop. 4,8. MBh. 1,2302. R. 1, 3,4. 45,6 (46,6 Gorr.). 2,27,3. R. Gorr. 2,18,1. 3,77,29. 4,43,64. 7,18,15. Çâk. 35,8. Mâlav. 68,10. Spr. (II) 2181, v. l. 6585 (mit abl. der Person). Râǵa-Tar. 1,136. Verz. d. Oxf. H. 50, *b*,21. Sâh. D. 537. Bhâg. P. 1,1, 11. 19,38. 2,1,1. 2. श्रोतव्यस्त्वं मया *ich muss dir zuhören* Hariv. 10402. तस्मादेकेन मनसा भगवान् — श्रोतव्यः कीर्तितव्यश्च ध्येयः पूज्यश्च नित्यदा *über den man hören muss* Bhâg. P. 1,2,14. 2,1,5. 2,36. impers.: श्रोतव्यं चेन्मया *wenn ich es hören darf* MBh. 14,132. श्रोतव्यमिदानीं संवृत्तम् *jetzt ist der Augenblick zum Hören gekommen* Çâk. 68,3. श्रोतव्यं कस्य वा (वै die neuere Ausg.) मया *auf wen soll ich hören?* Hariv. 303. R. Gorr. 2,18,15. Mârk. P. 34,85.

श्रोतस् (wie eben) n. *Ohr* Trik. 2,6,31. — S. auch स्रोतस्.

श्रोतु (von 1. श्रु) s. सु°.

श्रोतुराति adj. etwa *dem Gehorsamen günstig*: श्रोतु नः श्रोतुरातिः सुश्रोतुः सिन्धुः RV. 1,122,6.

श्रोत्र (von 1. श्रु) Uṇâdis. 4,167. n. 1) *Ohr* AK. 2,6,2,45. H. 574. Halâj. 2,361. RV. 10,85,11 (vgl. AV. 14,1,11). AV. 11,3,2. Çat. Br. 4,1, 3,1. 13,4,4,8. 14,4,1,6. Khând. Up. 8,12,4. Kâtj. Çr. 17,5,11. 25,6, 11. Âçv. Gṛhj. 3,8,10. M. 2,90. fg. 8,272. Suçr. 1,17,7. 86,14. 181,10. Spr. (II) 2428. 3816. 6586. Sâṁkhjak. 26. Varâh. Bṛh. S. 52,3. Bṛh. 5,24. Râǵa-Tar. 4,20. 451. 719. LA. (III) 80,1. Bhâg. P. 3,26,13. ध्वनिर्मे श्रोत्रमागतः R. 4,8,50. °सुख Varâh. Bṛh. S. 77,34. R. Schl. 2,91,28. श्रोत्राशयसुख 1,4,30. श्रोत्रानुकूल 5,31,45. श्रोत्राभिराम Ragh. 2,72. °पेय Mṛkkh. 13. °हारिन् Mârk. P. 61,31. °रम्य Brahma-P. in LA. (III) 52,3. — 2) *Gehör* AV. 2,17,5. 35,5. 5,10,8. वाचा श्रोत्रेण चक्षुषा 10,7,39. 11,5,25. 18,2,59. 19,60,1. VS. 4,15. 6,14. 20,5. TBr. 1,2,1,3. 3,6,6, 2. Ait. Br. 3,2. °चित् Çat. Br. 10,5,3,7. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9, 132. M. 12,121. Verz. d. Oxf. H. 231, *a*,41. fg. Bhâg. P. 2,2,29. 10,22. — Vgl. श्रौत्र.

श्रोत्रज्ञता f. *die Wahrnehmung durch's Ohr, Gehör* Jâǵń. 3,202.

श्रोत्रतस् (von श्रोत्र) adv. *am Ohre* Çat. Br. 13,4,4,8.

श्रोत्रता f. nom. abstr. von श्रोत्र 1): न ज्ञाने — सर्वाण्यङ्गानि किं पात्ति श्रोत्रतां किमु नेत्रताम् Spr. (II) 3246, v. l.

श्रोत्रनेत्रमय (von श्रोत्र + नेत्र) adj. *aus Ohren und Augen bestehend*: श्रोत्रनेत्रमयं कृत्स्नमकरोत्किं न माम् (विधाता) Kathâs. 35,139.

श्रोत्रपति m. *Herr des Gehörs* Taitt. Up. 1,6,2.

श्रोत्रपदवी f. *der Bereich des Gehörs*: शूद्रादीनां न तच्छ्रोत्रपदवीमुपयास्यति *zu Ohren kommen* Verz. d. Oxf. H. 38, *b*,4.

श्रोत्रपा adj. *das Gehör schützend* VS. 20,34. Ait. Br. 2,27. TS. 3,2,10,1.

श्रोत्रपालि f. *Ohrlappen* Râǵa-Tar. 6,157.

श्रोत्रपुट m. dass.: लोल° adj. (द्विप) Spr. (II) 5888; vgl. श्रोत्रशुक्तिपुट Râǵa-Tar. 1,24.

श्रोत्रभृत् f. Bez. gewisser Ishṭakâ Çat. Br. 8,1,2,6. 7.

श्रोत्रमय (von श्रोत्र) adj. *im Gehör bestehend, dessen Wesen das Gehör ist* Çat. Br. 10,5,2,7. 14,7,2,6.

श्रोत्रमार्ग m. *der Bereich des Gehörs*: तादृङ्नैवास्माकं नयनपदवीं श्रोत्रमार्गं गतो वा Spr. (II) 1069.

श्रोत्रमूल n. *Ohrwurzel*: श्रोत्रमूले चोपत्नेपुर्वदनैः R. 1,9,38.

श्रोत्रवत् (von श्रोत्र) adj. *mit Gehör begabt* Çat. Br. 10,3,3,4.

श्रोत्रवादिन् adj. *zu hören geneigt, willig*: मनांसि Hariv. 11888.

श्रोत्रस्विन् (von श्रोत्र; vgl. शतस्विन्) adj. *ein gutes Gehör habend* TBr. 3,1,5,13.

श्रोत्रहीन adj. *taub* Varâh. Bṛh. S. 96,12.

श्रोत्रिय (von श्रोत्र) adj. *studirt, gelehrt (in der heiligen Ueberlieferung)*; m. *ein mit der heiligen Lehre vertrauter Brahmane* P. 5,2,84. Schol. zu Çâk. 128. AK. 2,7,6. H. 817. Halâj. 2,240. AV. 9,6,37. 10,2,20. fg. Ait. Br. 1,25. Çat. Br. 5,4,4,5. 13,4,3,14. 14,9,2,15. Kâṭh. 23,4. 28, 4. Taitt. Up. 2,8. Âçv. Çr. 10,7,9. Gṛhj. 4,4,27. M. 2,134. 3,120. 128. 137. 184. 4,31. 224. 5,81. 7,133. fg. 8,65. 149. 393. fgg. MBh. 3,17332. fg. 13,1908. Suçr. 1,31,3. Spr. (II) 3666. 3861. 3968. Varâh. Bṛh. S. 48, 80. 68,5. Weber, Râmat. Up. 356. Kathâs. 20,134. Râǵa-Tar. 6,69. Prab. 22,6. Sâh. D. 26,3. Dhûrtas. 88,15. fg. Notices of Skt Mss. 227. Pañkat. 110,24. महा° Khând. Up. 5,11,1. Bhâg. P. 5,4,12. अ° *ungelehrt* Çat. Br. 13,4,3,3. Kâṭh. 28,4. Kâtj. Çr. 1,1,5. 10,2,36. नाश्रोत्रियो वृकङ्गात् Kauç. 73. M. 3,136. 4,205. 5,82. Spr. (II) 3666. adj. comp. *woran kein gelehrter Brahmane theilnimmt*: श्राद्ध Spr. 3343. (II) 4950. मन्त्रि° *ein schriftgelehrter Minister* Pañkat. 25,13. काठ° P. 2,1,65. Schol. शुद्ध°, कष्ट° Colebr. Misc. Ess. 2,188, N. — Vgl. श्रौत्रियक.

श्रोत्रियता f. nom. abstr. von श्रोत्रिय Trik. 2,7,3.

श्रोत्रियत्व n. desgl. MBh. 13,1909.

श्रोत्रियसात् (von श्रोत्रिय) adv. in Verbindung mit कर् *schriftgelehrten Brahmanen schenken* Ragh. 16,25.

श्रोत्रेन्द्रिय (श्रोत्र + इ°) n. *Gehörorgan* Suçr. 1,30,9.

श्रोथ (!) m. N. pr. eines Dieners der Sonne Vjâḍi beim Schol. zu H. 103.

श्रोमत n. *guter Ruf, Berühmtheit* RV. 1,182,7. 7,24,5. केना नु कं श्रोमतेन न शुश्रुवे 8,55,9. वसीमहि वामं श्रोमतेभिः *rühmlich* 6,19,10. — Vgl. श्रुमत्, श्रोमत, श्रौमत्य, सौश्रोमतेय.

श्रौत (von 1. श्रुति) 1) adj. (f. ई) *a) zur heiligen Ueberlieferung — zum* Veda *in Beziehung stehend, daselbst vorgeschrieben, damit übereinstimmend, darauf beruhend* (Gegens. स्मार्त u. s. w.): कर्मन्, क्रिया, विधि u. s. w. Jâǵń. 1,97. 313. Weber, Ǵjot. 111. Çâk. 61,12. Kathâs. 13,56. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 250. LA. (III) 87,12. 92,16. Bhâg. P. 5,14,30. Madhus. in Ind. St. 1,14,22. Schol. zu Kâtj. Çr. 1,1,18. fgg. zu Âçv. Çr. 1,1,2. zu Kap. 1,7. Nîlak. 34. Sarvadarçanas. 55,14. 59. 16. 104,15. श्रौतानुमानप्रज्ञाभ्याम् Jogas. 1,49. अग्नयः Schol. zu Kâtj. Çr. 365,6. जन्मन् *die durch das* Veda-*Studium erfolgte zweite Geburt eines Brahmanen* Bhâg. P. 11,5,5. Befremdend ist das fem. श्रौता Mârk. P. 75,15. — *b) durch die heilige Lehre geistig verwandt*; n. *eine auf gemeinschaftlichem* Veda-*Studium beruhende Verwandtschaft* MBh. 12. 3144. Hariv. 6997. — *c) in Worten vernommen*: उपमा *ein ausdrückliches Gleichniss* (durch इव u. s. w.; Gegens. आर्थी) Sâh. D. 649. Pratâpar. 65, *a*,1. — 2) n. N. zweier Sâman Ind. St. 3,241, *b*.

श्रौतऋषि (von श्रुतऋषि) m. patron. des Devabhâga Ait. Br. 7,1. — Vgl. श्रौतर्ष.

श्रौतकक्ष (von श्रुतकक्ष) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,241, *b*. Pañkav. Br. 9,2,7.

श्रौतनृसिंहकारिका f. Titel einer Schrift Ind. St. 1,470. fg.

श्रौतपद्धति f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 383,*a*, No. 460.

श्रौतप्रायश्चित्त n. Titel eines Pariçishṭa zum SV. Verz. d. Oxf. H. 383,*b*, No. 466. °चन्द्रिका f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 88.

श्रौतर्वण (von श्रुतर्वन्) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,241,*b*.

श्रौतर्षँ (von श्रुतर्षि) 1) m. patron. des Devabhâga TBr. 3,10,9,11. Çat. Br. 2,4,4,5. — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,241,*b*. — Vgl. श्रौतऋषि.

श्रौतश्रव (von श्रुतश्रवा) m. metron. des Çiçupâla MBh. 3,637.

श्रौतसूत्र n. *ein auf der* Çruti *beruhendes* Sûtra (Gegens. गृह्यसूत्र oder स्मार्तसूत्र) Wilson, Sel. Works 2,280. fgg. Verz. d. Oxf. H. 384,*a*, No. 471. fg. 386,*b*, No. 508. 393,*b*, No. 94. 405,*a*, No. 3. Ind. St. 9,175. Notices of Skt Mss. 100.

श्रौतस्मार्तकर्मपद्धति (so ist wohl zu lesen st. °स्मारणकर्म°) f. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 246.

श्रौतहोम Titel eines Pariçishṭa des SV. Verz. d. Oxf. H. 383,*b*, No. 466.

श्रौति m. patron. (wohl von श्रुत) gaṇa गर्गादि zu P. 4,2,138. davon adj. श्रौतीय ebend.

श्रौत्रँ (von श्रोत्र) 1) adj. (f. ई) *zum Ohr in Beziehung stehend* VS. 13, 57. Çat. Br. 14,5,5,8. Bṛh. Âr. Up. 3,9,13. — 2) n. *a)* = श्रोत्र *Ohr* gaṇa प्रज्ञादि zu P. 5,4,38. Çabdar. im ÇKDr. — *b) eine Menge von Ohren* gaṇa भिक्षादि zu P. 4,2,38. — *c)* nom. abstr. zu श्रोत्रिय P. 5,1, 130, Vârtt. (vgl. gaṇa युवादि ebend.). Trik. 2,7,3. Çabdar. im ÇKDr.

श्रौत्रियक n. nom. abstr. von श्रोत्रिय gaṇa मनोज्ञादि zu P. 5,1,133.

श्रौमतँ im pl. als pl. zum sg. श्रौमत्य P. 5,3,118. Âçv. Çr. 12,14,3.

श्रौमत्य m. patron. von श्रुमत् P. 5,3,118. Çat. Br. 10,4,5,1.

श्रौषट् indecl. in dem Opferausruf अस्तु श्रौषट् (= श्रवणं भवतु Sâj.) gaṇa चादि zu P. 1,4,57. ऊर्यादि zu 61. AK. 3,5,8. H. 1538. अस्तु श्रौषट्पुरो अग्निं धिया दधे Ṛv. 1,139,1. TS. 1,6,11,1. 3,3,7,2. Çat. Br. 1,5, 2,16. 18. 8,3,20. 2,5,2,44. 12,3,3,3. अस्तु श्रौ३षट् P. 8,2,91. — Vgl. वषट्, वौषट्.

श्रौष्ट (von श्रुष्टि) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,241,*b*. श्रौष्टानि त्रीणि 201,*a*. Vgl. श्रौष्ट (die richtige Form).

श्रौष्टि (wie eben) adj. *folgsam:* श्रौष्टीव धुरमनु राय ऋध्याः Ṛv. 8,48, 2. — Vgl. श्रुधी°.

श्रौष्टीगव (von श्रुष्टिगु) n. N. zweier Sâman Ind. St. 3,241,*b*.

श्रौष्टीय (von श्रुष्टि) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,240,*b*.

श्र्याह्व (3. श्री + आह्वा) n. *Lotusblüthe* Çabdârthak. bei Wilson.

श्लत hier und da fälschlich für श्लक्ष्ण.

श्लक्ष्णँ Uṇâdis. 3,19. adj. (f. आ) *schlüpfrig, glatt, weich, zart* (Gegens. खर, कर्कश) AK. 3,2,11. H. 1427. Halâj. 4,3. MBh. 12,6854. 14,1416. AV. 20,133,5. 6. Çat. Br. 4,1,5,19. 9,1,2,40. Kâtj. Çr. 16,3,38. प्रति° (Gegens. प्रतिलोमश) TBr. 3,4,1,19. — Suçr. 1,24,4. 30,11. °शिला 28,1. R. 2,96,6. Kathâs. 72,184 (सु°). स्तम्भ 37,8. 9 (सु°). तार Suçr. 1, 33,12. शिरा द्विविधः कार्णी श्लक्ष्णाश्च 96,14. मांस 2,350,14. व्रण 3,12. °पिष्ट 73,21. शाल्मलीफलक M. 8,396. धनुस् MBh. 1,8181. °तूपसमन्विताः (यूपाः) R. 1,13,28. °तीक्ष्णाग्र (शूक) AK. 2,9,23. Golâdhj. Golâdhj.

1. स्निग्धश्लक्ष्णतनुत्वग्रोमाणः Varâh. Bṛh. S. 61,11. जिह्वा रक्ता दीर्घा श्लक्ष्णा सुसमा च भोगिनां ज्ञेया 68,53. वक्त्र 54. °स्निग्धापाङ्गेन चतुषा Bhâg. P. 3,23,33. मेखला M. 2,42. वासस् R. Gorr. 1,9,16. Trik. 3,3, 396. पताका Varâh. Bṛh. S. 24,9. °चन्दनकल्क R. Gorr. 2,100,69. वाच्, वचन, वाक्य, गिर्, वाणी, शब्द u. s. w. Khând. Up. 2,22,1. M. 2, 159. MBh. 3,2283. 2395. 2771. 4,958. 13,6644. R. 1,30,14. 2,31,18. 85,8. 91,27. 96,7 (°तर). R. Gorr. 1,11,10. 71,17. 2,21,1. 3,20,2. 5, 64,13. Bhâg. P. 1,6,21. 3,21,49. Pañkar. 1,13,7. सामन् R. 2,24,34. °वादिन् R. Gorr. 2,6,24. अनिष्ठुरश्लक्ष्णपद Bhar. Nâṭjaç. 18,125. Kathâs. 72,79. विकार Daçar. 2,**. von Personen (= मधुरवाच् Halâj. 2, 210) MBh. 12,3479. Spr. (II) 309. 791. R. 2,23,9. in comp. mit einem im instr. gedachten Worte P. 2,1,31. आचार° Schol. आकारवर्णसुश्लक्ष्णाः (वाहवः) MBh. 3,2196. श्लक्ष्णम् adv.: भयविक्लवया वाचा मन्दया श्लक्ष्णमब्रवीत् (श्लक्ष्णयाब्रवीत् ed. Bomb.) R. 2,34,5. 4,7,15. सु° MBh. 7,1363.

श्लक्ष्णक (von श्लक्ष्ण) 1) adj. (f. श्लक्ष्णिकाँ) dass. AV. 20,133,5. — 2) n. *Betelnuss* Râgan. im ÇKDr.

श्लक्ष्णता (wie eben) f. *Glätte:* अति° (Gegens. पारुष्य) Karaka 2,5.

श्लक्ष्णत्वच् m. *eine best. Pflanze,* = अश्मन्तक Râgan. im ÇKDr.

श्लक्ष्णन (von श्लक्ष्णय्) n. *das Schlüpfrigmachen, Glätten* Kâtj. Çr. 26,1,27.

श्लक्ष्णय् (von श्लक्ष्ण), °यति *schlüpfrig machen, einschmieren* P. 3,1,21. Kâtj. Çr. 26,1,22.

— सम् dass. Çat. Br. 6,5,2,4.

श्लक्ष्णीकर् (श्लक्ष्ण + 1. कर्) dass.: अद्भिः TS. Comm. 1,139,7.

श्लव s. उच्छ्लव.

श्लङ्क्, श्लङ्कँते Dhâtup. 4,10 (गत्यर्थ). — Vgl. श्लङ्क्.

श्लङ्ग्, श्लङ्गँति Dhâtup. 5,45. (गत्यर्थ). — Vgl. श्लङ्ग्, श्लङ्ग्.

श्लथ् = श्रथ् *locker —, los werden, nachgeben:* श्लथदुकूलं संनह्यतो Bhâg. P. 8,12,21. श्लथद्वसनभूषणकेशबन्धाः 10,16,31. 33,11. 60,24.

— caus. श्लथयति Dhâtup. 35,18, v. l. (दौर्बल्ये). *locker machen, lösen:* बन्धनानि Nilak. 19. शरीरं श्लथयते (Conj.) नाशा *erschlafft* Spr. (II) 6420.

— आ *locker —, los werden:* यदा मनोहृदयग्रन्थिरस्य कर्मानुबद्धो दृढ आश्लथेत Bhâg. P. 5,5,9.

— वि dass.: °श्लथत् Bhâg. P. 6,1,60. °श्लथमान Pañkar. 3,5,28. °श्लथित Bhâg. P. 10,71,34.

श्लथ adj. = शिथिर, शिथिल *locker, lose, schlaff, nicht fest sitzend* Trik. 3,1,7. H. 491. Halâj. 4,92. °हस्तगाण्डिव MBh. 8,4778. °बन्धन Ṛt. 6,8. वृन्ताच्छ्लथं हरति पुष्पमनोकहानाम् (वायुः) Ragh. 5,69. °शिञ्जितमेखला 9,36. 19,26. Çâk. 133, v. l. Vikr. 146. Çiç. 7,62. श्लथाङ्ग Spr. (II) 622. श्लथाङ्गता Vâgbh. 1,11,8. °संधिता 16. Varâh. Bṛh. S. 67,2. 68,38. Kathâs. 19,99. 45,158. 104,88. Gît. 2,15. 12,13. °शिलः कूपः Spr. (II) 3899. Golâdhj. Jantr. 10. °लम्बिनीर्जटाः (adv.) Kumâras. 5,47. *schlaff, schwach:* श्लथोद्यम Spr. (II) 4299. श्लथादर Prab. 109,7. अपरि° *recht fest, — stark:* अनेकवारमपरिश्लथं (adv.) परिषस्वजस्व Uttarar. 108,18 (147,8). — Vgl. प्र°, वि°.

श्लथत्व (von श्लथ) n. *Schlaffheit* बन्धस्य Sâh. D. 221,5.

श्लथाय् (wie eben), °यते *locker —, lose werden:* सुबद्धस्यापि भारस्य पूर्वबन्धः श्लथायते MBh. 1,7979.

श्लथीकर् (श्लथ + 1. कर्) *schlaff machen, erschlaffen* (trans.): चिरविरहिणोरुत्कण्ठार्तिश्लथीकृतगात्रयोः Spr. (II) 2298. so v. a. *vermindern:* °कृतात्मीयदेशवासरस Kathâs. 22,151.

श्लवास m. N. pr. eines Arhant Târan. 4. 51; vgl. die Anm. auf S. 4.

श्लवण adj. = श्रवण, श्रोण *lahm* Pañkav. Br. 21,14,16. Anupad. 1,8. Kâtj. Çr. 23,4,16, v. l. (nach dem Schol. = रक्तवर्णो बिन्द्वाकारस्त्वग्दोषः).

श्लक्ष्णभारिक adj. = श्लक्ष्णभारं हरति, वहति oder श्रावहति gaṇa वंशादि zu P. 5,1,50.

श्लाक्ष्णिक adj. 1) = श्लक्ष्णमधीते वेद वा gaṇa उक्थादि zu P. 4,2,60. — 2) = श्लक्ष्णं (als Last) हरति, वहति oder श्रावहति gaṇa वंशादि zu P. 5,1,50.

श्लाख्, श्लाखति Dhâtup. 5,13 (व्याप्तौ). — Vgl. शाख्.

श्लाघ्, श्लाघते (im Epos hier und da act.) Dhâtup. 4,41 (कत्थने). mit dat. P. 1,4,34. Vop. 5,15. 1) *sich zu Jmd* (dat.) *versehen, Zuversicht zu Jmd haben:* यस्या एव भूयिष्ठं श्लाघेत तां भिन्तेत Çat. Br. 11,3,2,7. — 2) *mit Zuversicht reden, grosssprechen, prahlen mit, stolz sein auf* (instr.): परेषामिव यशसा श्लाघसे त्वम् MBh. 2,2121. त्वया परिषदो मध्ये श्लाघते स नराधिपः 4,1160. श्लाघते ज्ञातिमध्ये स्म त्वयि प्रव्रजिते वनम् 5,2695. यत्कर्म कलुषं कृत्वा श्लाघसे जनसंसदि 7,9138. Daçak. 66,11. गर्गिकया P. 5,1,134, Schol. श्लाघमान MBh. 3,15170. R. 5,78,5. शश्लाघिरे Hariv. 8316. श्लाघिष्ये केन Bhaṭṭ. 16,4. act.: मया निसृष्टास्तेनैव (so ed. Bomb.) स्वयं श्लाघति काथितेन MBh. 3,13306. श्लाघन्निव ममाग्रतः 14,1820. *stolz sein auf* mit loc.: श्लाघते श्लाघनीयेषु Kâm. Nîtis. 5,37. — 3) *Jmd* (dat.) *etwas Angenehmes sagen, schmeicheln:* अश्लाघिष्ट यस्मै Vop. 5,15. परस्त्रीभ्यः Bhaṭṭ. 8,73. — 4) *rühmen, preisen;* mit acc.: श्लाघस्व (so ed. Bomb.) मां कुशलिनम् MBh. 5,877. अशक्ताः शक्तिमात्मीयां श्लाघन्ते ये च दुर्जनाः Spr. (II) 710. शिरसा श्लाघते (इन्दुं) शिवः, 2117. P. 1,4,34, Schol. भरतं श्लाघमानेव स्वकर्म (so ist zu trennen) व्यापयत्युत R. Gorr. 2,74, 51. act.: यस्य श्लाघन्ति विबुधाः कर्माणि MBh. 7,1997. pass.: श्लाघ्यते Spr. (II) 1670, v. l. R. Gorr. 1, 3, 61. Kâm. Nîtis. 5, 37. कथमयं श्लाघ्यतां महासत्त्वः Hit. 100,12. ad Megh. 18. यथैव श्लाघ्यते गङ्गा पादेन परमेष्ठिनः *wegen* Kumâras. 6,70. कर्माणि श्लाघितानि Bhâg. P. 3,4,33.

— caus. श्लाघयति 1) *Jmd zureden, zu beruhigen —, zu trösten suchen:* को माम् — श्लाघयिष्यत्युपासीनः पुत्रशोकभयार्दितम् R. 2,64,32. — 2) *rühmen, preisen:* तद्वाक्यम् Hit. 61,6. Bhâg. P. 7,15,37.

— सम् *grosssprechen, prahlen mit* (instr.): इति संश्लाघते नित्यं तेन पापेन कर्मणा MBh. 12,4214.

श्लाघन (von श्लाघ्) 1) adj. *grosssprechend, prahlend* MBh. 5,967. 2405. — 2) n. *das Rühmen, Preisen:* मुक्तात्मश्लाघना (adj. comp.) धैर्यं मनोवृत्तिरचञ्चला *frei von Selbstlob* Sâh. D. 135.

श्लाघनीय (wie eben) adj. *zu rühmen, zu preisen, rühmlich, rühmenswerth, ehrenwerth;* von Personen und Sachen MBh. 12,8968. 13,969. Hariv. 11137. Spr. (II) 3828. R. 2,115,5 (126,5 Gorr.). R. Gorr. 1,18, 8. 71,23. 3,19,19. 7,23,5,61. Kâm. Nîtis. 5,37. Megh. 35. Çâk. 193. Kathâs. 73,371. LA. (III) 89,20. Bhâg. P. 9,24,62. compar. °तर R. 4,20,6.

श्लाघनीयता f. nom. abstr. von श्लाघनीय Spr. (II) 457.

श्लाघा (von श्लाघ्) f. 1) *Grosssprecherei, Prahlerei* P. 5,1,134. Spr. (II) 787. R. 3,35,57. त्यागे °विपर्ययः Ragh. 1,22. सश्लाघम् adv. s. v. a. *mit Selbstbewusstsein, mit wichtiger Miene* Vikram. 32,7. Prab. 27,18. 48, 14. — 2) *das Rühmen, Preisen; Ruhm, Preis* H. 270. an. 2,55. Med. gh. 6. Halâj. 1,145. योग्यस्य वस्तुनः Sâh. D. 720. अशोकदत्तश्लाघैकतत्परा Kathâs. 25,160. गुण° Spr. (II) 2912. परिच्छद° Vikr. 56,15. अस्वश्लाघा H. 68. अविकत्थनो ऽनात्मश्लाघाकरः Sâh. D. 32,21. श्लाघां (Conj.) नीचो ऽपि गच्छति Spr. (II) 4749. का श्लाघा तस्य जीविते 5788. भर्तृश्लाघावहा 2795. am Ende eines adj. comp.: उल्लसत्पृथुश्लाघ Râga-Tar. 3,2. — 3) *das zu Diensten Sein, Huldigung.* — 4) *Verlangen, Wunsch* H. an. Med.

श्लाघिन् (von श्लाघ् oder श्लाघा) adj. 1) *prahlend mit, eingebildet auf;* am Ende eines comp.: बल° Hariv. 3066. R. 4,13,41. *hochmüthig, stolz:* Löwe Bhâg. P. 8,2,6. — 2) *in gutem Rufe stehend, berühmt* MBh. 12, 8968. Hariv. 9378. गुण° *wegen seiner guten Eigenschaften* MBh. 13, 225. R. Gorr. 1,14,29. 5,36,1. सर्वराज्ञां बलश्लाघी MBh. 2,1352. R. 6, 80,29. वीर्य° 77,28. समर° MBh. 3,369. 5,5914. 14,1786. Hariv. 13706. R. Gorr. 1,22,10. 6,30,5. रण° 87,18. 7,23,1. MBh. 5,7044. शब्दवेधित्व° R. Gorr. 2,65,9. श्लाघिष्ठ *im höchsten Ansehen stehend, überaus ehrwürdig:* महाभिषेकश्लाघिष्ठचाहकाबर Bhâg. P. 1,15,10. — 3) *rühmend, preisend:* तद्वचः° R. 5,31,31. — Vgl. श्रात्म° (auch Hariv. 3083), वृत्त°.

श्लाघ्य (von श्लाघ्) adj. = श्लाघनीय Trik. 3,1,24. MBh. 5,3919. 9,3336. R. 1,75,4. 3,55,16. Kâm. Nîtis. 5,49. Ragh. 11,86. Çâk. 94. Mâlav. 91. Spr. 3053. fg. 5094. (II) 503. 1543. 1737. 2249. 2309. 2377. 2952. 2997. 3794. 4746. 5071. 5691. 5719. Gît. 1,4. Kathâs. 21,59. 49,59. 53,186. Râga-Tar. 1,7. 43. 3,236. 259. 6,181. Mârk. P. 21,98. Bhâg. P. 4,16, 3. 6,11,4. 9,14,21. Prab. 57,12. 74,12. 102,1. Daçak. 72,5. Sâh. D. 53, 16. Hit. 17,5. 99,13. Çuk. in LA. (III) 33,15. तपः° *wegen* R. 1,4,17. गुण° 3,3,4. Kathâs. 27,57. Râga-Tar. 3,28. रण° 5,56,83. जगच्छ्लाघ्य *von der Welt zu preisen* Kathâs. 30,43. श्लाघ्यम् adv.: जीवति Spr. (II) 6200. compar. °तर Ragh. 6,16. superl. °तम Bhâg. P. 1,10,26. 8,22,4.

श्लाघ्यता f. nom. abstr. von श्लाघ्य Spr. (II) 1978.

श्लि = 1. श्रि in प्रश्लित.

श्लिक Uṇâdis. 1,33. श्लिकम् nom. = पारवश und ज्योतिष Uǵǵval. m. = षिड्ग, n. = ज्योतिःशास्त्र Uṇâdik. im ÇKDr.

1. श्लिष्, श्लेषति = 1. श्रिष् Dhâtup. 17,52 (दाहे). erhält keinen Bindevocal इ Siddh. K. zu P. 7,2,10.

2. श्लिष्, श्लिष्यति (auch °ते; श्लिषति s. u. आ) = 1. श्रिष् Dhâtup. 26. 77 und Suçr. 1,77,9 (आलिङ्गने, nach Vop. श्लेषे). शिश्लेष, श्लेष्यति (Kâr. 6. 8 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10); aor. अश्लिषत् und अश्लिक्षत् (nur in der Bed. आलिङ्गने) P. 3,1,46. Vop. 8,78. 11,3. श्लिष्ट्वा, °श्लिष्य, श्लेष्टुम्. 1) *sich anhängen, sich halten —, sich klammern an;* mit loc.: दोषाः श्लिष्यन्ति वर्त्मसु Suçr. 2,189,9. यथा पुष्करपलाश आपो न श्लिष्यन्त एवमेवंविदि पापं कर्म न श्लिष्यते Khând. Up. 4,14,3. impers.: नाप्युत्तरे (कर्मणि) श्लिष्यताम् Spr. (II) 1402. mit acc.: नाधर्मः श्लिष्यते प्राज्ञं पयः पुष्करपर्णवत्। अप्राज्ञमधिकं पापं श्लिष्यते जतु काष्ठवत् MBh. 12,10948. — 2) *umfangen, umarmen:* श्लिष्यति कामपि चुम्बति कामपि Gît. 1, 44. 6,7. बाहुभिः Bhâg. P. 10,43,21. — 3) *sich zusammenfügen:* दुःखेन श्लिष्यते भिन्नम् Spr. (II) 2832. श्लिष्यत्पश्चाङ्गुलिं हस्तम् Kathâs. 5,8. *verschmelzen, zusammenfliessen:* श्लिष्यन्ति शब्दाः Kâvjapr. (II) 236,1. — 4) *zusammen-*

fügen: तानिव पाशान् श्लिष्ट्वा Kathâs. 70,93. — partic. श्लिष्ट 1) *hängend, haftend, klebend an* (loc., Kâth. 25,6. Kâtj. Çr. 9,4,39. मनसि श्लिष्टेव बद्धेव Dhûrtas. 73,14. भुजाग्रश्लिष्टेन मुसलेन Hariv. 5767. तस्य कार्ष्णायसं वर्म — विबभौ सर्वतः श्लिष्टम् *überall anliegend* MBh. 7,5161. अतिश्लिष्टचीनांशुकान्तरीय Daçak. 90,14. अनिष्टं चैव मे श्लिष्टं हृदयान्नापसर्पति MBh. 7,2481. चतुश्चरणासुश्लिष्टः कूर्मः so v. a. *mit ganz eingezogenen Füssen* Hariv. 9626. विषयाश्लिष्ट *nicht an der Sinnenwelt hängend* MBh. 12,9085. श्लिष्टा (शिष्टा ed. Bomb.) क्रिया कस्यचिदात्मसंस्था *an der Person haftend, nicht auf Andere übergehend* Mâlav. 15. — 2) *zusammengefügt, an einander geschlossen, verbunden:* श्लिष्टं अथास्या वपुः Spr. (II) 2823. श्लिष्टं दुःखेन भिद्यते । भिन्नश्लिष्टा तु या प्रीतिः न सा (स Druckfehler) स्नेहेन वर्तते ॥ 2832. मण्डलं सर्वतः श्लिष्टं रथिनाम् MBh. 7,1168. श्लिष्टं च सर्वतश्चक्रू रथमण्डलमाशु ते 6110. सुश्लिष्टपत्त्रार्गल Varâh. Bṛh. S. 43,58. श्लिष्टाङ्गुली चरणौ 68,2. 70,1. सुश्लिष्टाङ्गुलिपादा प्रमदा 105,12. सुश्लिष्टांसौ 68,34. सुश्लिष्टसंधि 38. संघात इति सुश्लिष्टसंधिता 100. श्लिष्टसंधिक MBh. 9,302. श्लिष्टाञ्जलिपुटा R. 3,4,1. परस्परश्लिष्टजङ्घा Daçak. 90,11. सुश्लिष्टगुणतया रमणीय एष वः सुमनसां संनिवेशः Mâlatîm. 18,4. सुश्लिष्टमपि लोकेषु भेदयन् Hariv. 3209. जन्मवृत्तसमं लोके सुश्लिष्टं न विरज्यते MBh. 13,2608. नातिश्लिष्टः संधिरस्य मृणालवलयस्य Çâk. Ch. 62,1. शत्रुणा नहि संदध्यात्सुश्लिष्टेनापि संधिना Spr (II) 6371. द्वयोर्वा वचनविन्यासः सुश्लिष्टः Sâh. D. 303. किं स्विद्वयमपेतार्थमश्लिष्टमसमञ्जसम् (अश्लिष्टम् die neuere Ausg.) तावुभौ प्रतिवक्ष्यामः *Unzusammenhängendes* MBh. 7,1990. सुश्लिष्टश्चातसौहृद *sehr fest* R. Gorr. 2,91,6. सुश्लिष्टं कुरुते कार्यम् so v. a. *fest abschliessen* Sâh. D. 87. तं तस्य स्वरसंक्रामं मृदुगिरः श्लिष्टं च तन्त्रीस्वनम् so v. a. *der begleitende Saitenton* Mṛkkh. 44,13. — 3) *umfasst —, umfangen haltend*, mit acc. P. 3,4,72. अस्या वामं भुजं श्लिष्टा (श्लिष्ट्वा?) वैषा तिष्ठति R. 2,92,22 (101,24 Gorr.). श्लिष्टो गुरुं भवान् P. 3,4,72, Schol. — 4) *umfasst, umfangen* P. 3,4,72. श्लिष्टो गुरुर्भवता Schol. श्लिष्टः कण्ठे किमिति न मया मूढया प्राणनाथः Spr. (II) 6591. मकृता (so ist zu lesen oder मकृताश्लिष्टा) श्लिष्टा (v. l. für स्पृष्टा) लतामाधवी Çâk. 58, v. l. श्लिष्टस्तत्कान्तितेजसा (आश्लिष्ट° Brockhaus) Kathâs. 18,78. — 5) (*in der Bedeutung zusammenfliessend*) *doppelsinnig* Sâh. D. 301. 437. 548. 643. — 6) दुःश्लिष्ट Bez. *des in* उ *übergehenden* ल oder *des aus* ल *entstandenen* उ Comm. zu TS. Prât. 13,16; vgl. दुःस्पृष्ट Ind. St. 4,349.

— caus. श्लेषयति Dhâtup. 32,38 (श्लेषणे, आलिङ्गने). *zusammenfügen, schliessen:* श्लेषयेत्स्वजघनम् Ratirahasja bei Mallin. zu Kir. 9,50. श्लेषित *verbunden mit:* बिभेद संधिं देहस्य जरया श्लेषितस्य हि (mit Anspielung auf den Namen जरासंध) MBh. 12,132.

— आ 1) *hängen bleiben, kleben;* mit loc.: यच्च प्रूर्षे । आशिश्लेषं दृषदि TS. 3,7,6,21. *sich klammern an* (acc.): द्रोणस्याश्लिष्य तं रथम् MBh. 7,8844. — 2) *umfangen, in seine Arme schliessen:* सूर्मीं ज्वलन्तीं स्वाश्लिष्येत् M. 11,103. Spr. 2934. (II) 1980. 2596. 3366 (पन्नगः). Kathâs. 25,267. 58,96. 62,85. 92,16. भुजैरिवाश्लिषन् Bhâg. P. 4,9,3. 12,8,37. आशिश्लेष Pañkat. 1,4,44. 2,3,30. रामामाश्लिषत् R. 2,96,22 (105,21 Gorr.). Bhâg. P. 10,60,27. पितुराश्लिष्यते ऽङ्गानि Spr. (II) 4230. पुत्रमाश्लिष्य MBh. 1,4468. 3,11997. 12177. R. Gorr. 2,123,7. Çâk. 48,10. 56,11. Kathâs. 37,185. 39,218. 41,50. 45,139. Sâh. D. 59,20. Bhâg. P. 9,10,40. बाहूपपीडम् Bhaṭṭ. 5,94. आश्लेष्टुम् Kathâs. 119,110. pass.: आश्लिष्यमाणः प्रियया 15,2. — partic. आश्लिष्ट 1) *hängen geblieben, klebend an* (loc.) Çat. Br. 4,4,1,26. *geklammert an:* पादयोः Kathâs. 34,15. — 2) *umfangen haltend*, mit acc.: लक्ष्मीम् Vop. 26,129. Hariv. 15121. R. 7,16,26 (statt des verbi finiti). आश्लिष्टवत् dass. Çiç. 9,85. — 3) *umfangen, umschlungen:* परस्पराश्लिष्टशाखैः (hierher oder zu 2) पादपैः MBh. 1,2857. दंपती Kathâs. 116,110. Bhâg. P. 10,81,15. °भूमिं पतिमापगानाम् Çiç. 3,72. नवीनशाद्वलाश्लिष्टा सस्वेदाभूद्वसुंधरा Kathâs. 111,4. अङ्गदाश्लिष्टभुज Ragh. 6,53. मेघमाश्लिष्टसानुम् Megh. 2. — Statt पुरमासुरमाश्लिष्य Arǵ. 6,12 lesen die beiden Ausgg. des MBh. 3,12090 besser: परमां मुदमाश्रित्य. Vgl. आश्लेष. — caus. 1) *befestigen, aufkleben:* क्रिण्यमौडुम्बर्याम् Lâtj. 2,8,25. Kâtj. Çr. 5,3,7. — 2) *umfangen, umschliessen:* परस्पराश्लेषिताङ्गः R. 5,13,58.

— उपा *umfangen:* पतिदेहमुपाश्लिष्य Mârk. P. 135,40 — partic. °श्लिष्ट *angepackt habend:* एकमत्तं नागराजः MBh. 1,1125.

— समा 1) *sich klammern an* (acc.): रथं समाश्लिष्य MBh. 3,12086. — 2) *umfangen, umarmen:* समाश्लिष्यत्सूतपुत्रम् MBh. 7,5392. Spr. 3179. °श्लिषत् MBh. 3,10043. °श्लिक्षत् Bhaṭṭ. 15,62. °श्लिष्य MBh. 1,5418. 6021. अङ्गमङ्गैः 2,901. 4,755. Hariv. 14838. Verz. d. Oxf. H. 9,*b*,22. Râǵa-Tar. 4,435. partic. °श्लिष्ट *umfangen* Spr. 5174. °श्लिष्टावन्योऽन्यम् MBh. 4,1838. — Vgl. समाश्लेष. — caus. *verbinden, vereinigen* TS. 2,3,2,2.

— उप *sich anschmiegen, dicht herantreten:* भीमसेनमुपाश्लिष्यत् MBh. 4,515. °श्लिष्य Mâlav. 45,9. एनमुरसोपश्लिष्य Daçak. 74,5. 86,5. 6. गङ्गा यमुनामुपश्लिष्यति *nähert sich* P. 1,3,25, Vârtt. 1, Schol. — partic. °श्लिष्ट 1) *befestigt an:* अङ्गेऽङ्गे वै पुरुषस्य पाप्मोपश्लिष्टः TBr. 3,8,17, 4. — 2) *dicht herangetreten:* समीपम् Pañkat. ed. orn. 18,12. impers.: उपश्लिष्टं भवता P. 3,4,72, Schol. — Vgl. उपश्लेष, उपश्लेषण. — caus. *näher bringen:* शरम् Vikram. 78,11. रथम् *dicht heranfahren* 10,16. 13,16.

— नि caus. *befestigen an, aufkleben* Çat. Br. 2,5,2,15.

— प्र partic. °श्लिष्ट *zusammengeballt:* प्रश्लिष्टं च न जानन्ति यथाप इव पांसवः MBh. 12,11951. — Vgl. प्रश्लिष्ट fg.

— वि 1) *auseinander gehen, sich trennen, sich lösen:* शरबन्धा विशिश्लिषुः Bhaṭṭ. 14,67. जरसा विश्लिष्यत्संधिविग्रहः Kathâs. 72,89. ततो ऽस्य राज्ञो राज्यश्च चिराद्विश्लिष्यतामिथः 55,229. — 2) *trennen, entfernen von* (abl.): विश्लिष्यैतां तु नृपतेः Kathâs. 32,140. 188. pass.: एषा राज्ञो विश्लिष्यते 145. Vielleicht ist überall विश्ले° zu lesen. — partic. °श्लिष्ट *getrennt* Ait. Br. 5,32. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 22. तौ चिरविश्लिष्टसंश्लिष्टौ Kathâs. 74,320. विश्लिष्टमेघनादास्त्रबन्धन *gelöst* Ragh. 12,76. कार्योऽन्मयोरिव विश्लिष्टतरशाखयोः *weit auseinanderstehend* Verz. d. Oxf. H. 202,*b*,17. *der sich von seiner Partei getrennt hat* Kâm. Nîtis. 15,56. *dislocirt, verrenkt* (von Gliedern) Suçr. 1,182,7. 300,9. 13. 2,28,4. — Vgl. विश्लेष fgg. — caus. *trennen:* संकृतान् Spr. (II) 1171. संजीवकं प्रभोः Pañkat. 42,7 (ed. orn. 38,3). बुद्ध्या विश्लेषयन्ति तम् so v. a. *bringen ihn um seinen Verstand* Spr. (II) 3304. partic. °श्लेषित *getrennt* Megh. 7. Kathâs. 73,441. गगणं वायुना *auseinandergerissen* Mṛkkh. 76,21. *auseinandergeflossen* Mallin. zu Kumâras. 3,38. नासिका *abgetrennt* Suçr. 1,60,10. °वक्षस् *dessen Brust zerrissen ist* 2,503,5.

— प्रवि s. प्रविश्लेष.

— सम् 1) *sich anschmiegen, Jmd nahe rücken:* तावन्याऽन्याञ्जलिं कृत्वा स्नेहात्संश्लिष्य चोरसा R. 1,10,28. Kâm. Nîtis. 12,12. समश्लिषज्जतु काष्ठम् *hat sich geklebt an* P. 3,1,46, Schol. — 2) *umfangen, umarmen:* समुपाघ्राय मूर्धानं संश्लिष्य च पुनः पुनः । युधिष्ठिरं च भीमं च MBh. 4,2319. R. 5,91,17. Spr. (II) 2915. — 3) *in unmittelbare Berührung bringen:* युगैर्युगानि संश्लिष्य युयुधुः MBh. 6,3879. — partic. 1) *angeschmiegt, fest anliegend, sich unmittelbar berührend, verbunden, vereinigt, zusammenhängend* Çat. Br. 3,3,2,14. संश्लिष्टा अङ्गुलयो जायेरन् TS. 6,1,9,5. Kâth. 34,9 (अ°). संश्लिष्टाङ्गौ स्थितौ MBh. 7,1312. पद्मकोशकरौ कृत्वा संश्लिष्टौ Kathâs. 65,197. उरसा °सर्पत्वचा Çâk. 170, v. l. Bhâg. P. 5,2,4. यथा जतु च काष्ठं च पांसवश्चोदबिन्दवः । संश्लिष्टानि MBh. 12, 11947. fg. तथा कर्म च कर्ता च संश्लिष्टावितरेतरम् Spr. (II) 5106, v. l. परस्पर° Suçr. 1,338,11. तौ चिरविश्लिष्टसंश्लिष्टौ *lange getrennt und nun vereinigt* Kathâs. 74,320. रजतं च सुवर्णं च संश्लिष्टे H. 1047. पृथिव्याग्निद्वयं नित्यसंश्लिष्टमृक्सामनी इव Çaṁk. zu Khând. Up. S. 59. Kull. zu M. 2,125. Comm. zu TS. Prât. 2,12 (अति°). 17,4. वनौकसां °शरीरकारिणाम् wohl so v. a. *sich zusammenthuend, zusammen wohnend* (संश्लिष्टमस्थिचर्ममात्रसंश्लेषवत् तच्च तच्छरीरं च तस्य कारिणां शरीरशोषकाणामित्यर्थः Nîlak.) MBh. 12,8883. mit सह verbunden: (असित्सहः) पाणिना सह संश्लिष्ट एकीभूत इव 10,462. mit einem blossen instr.: पात्रं संश्लिष्टं वेदतृणैः Âçv. Çr. 1,11,5. महद्भ्यामिव संश्लिष्टौ ग्रहाभ्यां चन्द्रभास्करौ R. 5,73,48. किंचिज्जीविताशया so v. a. *ein wenig Hoffnung schöpfend* Pańkat. 143,8. mit acc.: पृथगात्मान आत्मानं संश्लिष्टा जतु काष्ठवत् MBh. 12,11949. häufig in comp. mit der Ergänzung: नदीं चाश्रमसंश्लिष्टाम् 1,2867. 4,2071. R. 5,5,12. Hariv. 2501. 6551 (संसृष्ट die neuere Ausg.). Kathâs. 38,44. Vet. in LA. (III) 22,13, v. l. सर्व° (स हि st. सर्व ed. Calc.) so v. a. *in Allem enthalten* MBh. 13,6812. Pańkar. 4,3,23. सु° von einer Rede so v. a. *wohl gefügt* R. 3,48,3. संश्लिष्ट n. *Anhäufung:* इदं फलानां संश्लिष्टम् *hier sind Früchte aufgehäuft* 2,108,7. — 2) *verschwommen, in einander fliessend, so dass die einzelnen Theile nicht gesondert hervortreten* VS. Prât. 4,145. इषुरासीन्न संश्लिष्टः MBh. 7,8639. नन्वस्य नृपते किंचित्संश्लिष्टमुपलक्षये । ऋते पुरुषसिंहस्य पिण्डिके ऽस्याधिके यतः 14,2581. fg. von einer Handlung, *bei der man nicht zwischen gut und schlecht unterscheidet:* अभिप्रेतामसंश्लिष्टां कृत्वा चात्महितां क्रियाम् 12,13875. °कर्मन् adj. *für den es gleichviel gilt, ob eine That gut oder böse ist:* त्वात्या: 7,5965. Spr. (II) 5412 (die Uebersetzung hiernach zu verbessern); vgl. 6664. — Vgl. संश्लिष् u. s. w. — caus. 1) *zusammenhängen* (trans.) Ait. Br. 5,32. *vereinigen, zusammenbringen, in Berührung bringen mit* Kathâs. 32,141. परपुरुषानानीय तैः स्वभार्याः संश्लेषयन्ते Kull. zu M. 8,362. करजाग्रावलीढं तु पङ्कजं मुखपङ्कजे । संश्लेषयित्वा Hariv. 7050. संश्लेषय शिरः स्वं स्वं भर्तृभ्रातृकबन्धयोः Kathâs. 80,45. संश्लेषित *vereinigt, verbunden* MBh. 2,735. मया संश्लेषिता भूमिरद्भिर्व्योम च वायुना । वायुश्च तेजसा सार्धम् 12,13238. fg. — 2) *übertragen auf:* भर्तरि पापं संश्लेषयति Kull. zu M. 8,317. — 3) *an sich heranziehen:* आटविकान्तपालान्संश्लेषयेद्दानवता च साम्ना Kâm. Nîtis. 15,55.

— अभिसम् *sich anschmiegen:* अन्योऽन्यमभिसंश्लिष्य MBh. 6,3127.

— उपसम्, partic. उपसंश्लिष्ट *verbunden, zusammenhängend;* davon °त्व n. nom. abstr. Maitrjup. 3,3.

श्लिषा (von 2. श्लिष्) f. *Umarmung* Trik. 3,2,4.

श्लिष्टरूपक n. *Doppelsinnigkeit als rhetorische Figur* Mallin. zu Çiç. 9,36. Schol. zu Kâvjâd. 1,84.

श्लिष्टवर्त्मन् m. *das Zusammenkleben der Augenlieder* Çârṅg. Saṁh. 1,7,87. sonst अक्लिन्नवर्त्मन् z. B. Suçr. 2,309,11.

श्लिष्टाक्षेप (श्लिष्ट + आ°) m. in der Rhetorik *eine durch doppelsinnige Worte an den Tag gelegte Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei,* Kâvjâd. 2,160. Beispiel Spr. (II) 537.

श्लिष्टि (von 2. श्लिष्) m. N. pr. eines Sohnes des Dhruva von der Çambhu Hariv. 67. fg. VP. 98.

श्लिष्टोक्ति (श्लिष्ट + उक्ति) f. *ein doppelsinniger Ausdruck* Kathâs. 73,430.

श्लीपद n. *Elephantiasis* Trik. 2,6,13. H. 465. Halâj. 2,449. Wise 391. Suçr. 1,93,1. 291,13. fgg. 326,9. Bhâvapr. 7. Çârṅg. Saṁh. 1,7,53. Verz. d. B. H. No. 966. fgg. 975. Verz. d. Oxf. H. 308, *b*, 36. 313, *b*, 40. 316, *b*, 4.

श्लीपदप्रभव m. *der Mangobaum* Çabdam. im ÇKDr.

श्लीपदापह (श्लीपद + अ°) 1) adj. *die Elephantiasis vertreibend.* — 2) m. *Putranjiva* (पुत्रंजीव) *Roxburghii Wall.* Trik. 2,4,29.

श्लीपदिन् (von श्लीपद) m. *mit der Elephantiasis behaftet* Vjutp. 204. M. 3,165.

श्लील adj. = श्रील Svâmin zu AK. 3,1,14 nach ÇKDr. H. 357. nur in der Verbindung अ° *unschön, hässlich, unanständig* (insbes. von Reden): तस्मादनर्हमश्लीलमप्रियं द्रौणिमब्रवीत् MBh. 7,9403. 12,13233. Râǵa-Tar. 3,140. 6,158. Schol. zu Kâvjâd. 1,95. अश्लीलत्व zu 66. fg. Vgl. अ° (auch in den Nachträgen).

श्लेष (von 2. श्लिष्) 1) m. nom. act. P. 3,1,141. Vop. 11,3. *a) das Haften, Kleben an* (loc.) Trik. 3,3,319. यथा पुष्करपत्त्रेषु पतितास्तोयबिन्दवः । न श्लेषमभिगच्छन्ति Spr. (II) 5119. उत्तरपूर्वार्धयोः श्लेषविनाशौ Bâdar. 4,1,13. — *b) Vereinigung, Verbindung;* = संधि AK. 3,3,11. त्रिमार्ग्याः H. 988. यथाम् Halâj. 2,134. *geschlechtliche Vereinigung:* ततो गर्भः संभवति श्लेषात्स्त्रीपुंसयोः MBh. 13,5427. — *c) Umarmung* Uttarar. 113,9 (153,4). Spr. (II) 4281 (zugleich *Zweideutigkeit*). Sâh. D. 67,13. — *d) das Zusammenkleben der Wörter* (als rhetorische Figur) Kâvjapr. (II) 236,1. Pratâpar. 67, *b*, 7. Sâh. D. 614. बहूनामपि पदानामेकपदवद्भासनात्मा Comm. Gegens. भङ्ग Vâsavad. Comm. S. 5. Verz. d. Oxf. H. 120, *a*, 35. — *e)* in der Rhetorik *eine durch Verbindung von Gegensätzen pikante paradoxe Situation* Sâh. D. 621. Beispiel Spr. (II) 2937. — *f) Doppelsinnigkeit, Zweideutigkeit* Sâh. D. 641. 643. 705. 18,11. fg. 130,8. रागपदे श्लेषः 305,15. Pratâpar. 94, *b*, 7. Verz. d. Oxf. H. 208, *a*, 5 v. u. *b*, 24. 211, *b*, 3. Kuvalaj. 74, *b*. Spr. (II) 4281 (zugleich *Umarmung*). प्रत्यक्षरश्लेषमय (प्रबन्ध) Vâsavad. Comm. S. 9. — *g) Augment* (in grammat. Bed.) Njâjas. 2,2,59. — 2) f. आ *Umarmung:* अन्योऽन्यश्लेषया (अन्योऽन्याश्लेषया ed. Bomb.) Bhâg. P. 3,20,30. — Vgl अन्तः°, शब्द° (auch Verz. d. Oxf. H. 211, *a*, 11 v. u.).

श्लेषक (vom caus. von 2. श्लिष्) adj. *ankleben machend, Zusammenhang herstellend* Vâgbh. 12,18.

श्लेषण nom. ag. und act. (Dhâtup. 17,64) von 2. श्लिष्; s. अन्तः°, लोह°.

श्लेष्मक m. = श्लेष्मन् Çabdam. im ÇKDr.

श्लेष्मकटाहक *Spucknapf* Vjutp. 209.

श्लेष्मघना f. *Pandanus odoratissimus* und *arabischer Jasmin* H. an. 4,196. Med. n. 214. ÇKDr. und Wilson fälschlich श्लेष्मघ्ना nach Med.

श्लेष्मघ्न 1) adj. *Schleim vertreibend:* मधु P. 3,2,53, Schol. — 2) f. आ *eine Art Jasmin,* = त्रिपुरमल्लिका Trik. 2,4,25. — 3) f. ई *arabischer Jasmin* und *Cardiospermum Halicacabum* (auch nach Gatâdh. im ÇKDr.) Med. n. 144. *Ingwer, schwarzer und langer Pfeffer* (त्रिकटु) Çabdar. im ÇKDr.

श्लेष्मण (von श्लेष्मन्) 1) adj. (f. आ) gaṇa पामादि zu P. 5,2,100. *klebrig, schleimig* AK. 2,6,2,11. H. 460. Mund Çat. Br. 10,5,2,12. — 2) f. आ *eine best. Pflanze,* = तर्पणी, गुरुस्कन्ध Çabdam. im ÇKDr. — Vgl. श्लेष्मल.

श्लेष्मन् (von 2. श्लिष्) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,144 (parox.) 1) m. Trik. 3,5,4. *klebriger Stoff, Schleim* Çat. Br. 13,4,4,6. 7,2,1,5.6. 12,7,1,3. Kauç. 19. M. 4,132. 5,135. श्लेष्मपुरीषम् MBh. 7,2597. श्लेष्माश्रु Spr. 3056. MBh. 14,150. Suçr. 1,20,14. 2,136,8. 246,19. मुखं श्लेष्मागारम् Spr. 3297. गुडेन वर्धितः श्लेष्मा यतो निःशेषतां व्रजेत् (II) 1164. 4909. Varâh. Bṛh. S. 51,27. श्लेष्मत्याग 33. Mârk. P. 14,79. Bhâg. P. 5,26, 23. श्लेष्मापिहितलोचन MBh. 12,5360. In der Medicin Bez. *einer der Grundstoffe des menschlichen Leibes* (auch कफ genannt), *Phlegma* AK. 2,6,2,13. 3,4,14,67. Trik. 2,6,17. H. 462. Halâj. 2,450. fg. 5,6. Wise 46. Vâgbh. 12,15. fgg. न समवातपित्तश्लेष्माणो ज्ञन्तवो भवन्ति Karaka 3,6. Suçr. 1,23,9. संधिसंश्लेषणस्नेहनरोपणपूरणबलस्थैर्यकृत् 48,7. 77,3. 80, 14. 2,186,4. 318,1. श्लेष्मसंघातजौ स्तनौ Jâǵn. 3,97. षट् (अञ्जलयः) श्लेष्मा im Körper 106. श्लेष्माणां निकृति Spr. (II) 1992. श्लेष्मज्वर Verz. d. Oxf. H. 318,b,4 v. u. °पित्तज्वर 3 v. u. °कृता रोगाः Varâh. Bṛh. S. 8, 28. °दुष्ट Suçr. 1,45,5. °क्षय 48,19. °वृद्धि 50,1. °ज 2,305,14. °हर 338,12. °भव 369,12. श्लेष्मास्राव 307,4. 397,11. °शोफ 1,61,10. 131,20. °विदग्ध 2,305,12. श्लेष्माश्मरी 1,262,7. श्लेष्मोपनाह 2,305,14 und in zahlreichen andern Krankheitsnamen. — 2) f. आ *Schleim* Pańkar. 1, 3,33. — 3) n. *Band, Nestel:* यथा श्लेष्मणा चर्मण्यं वान्यद्वा विश्लिष्टं संश्लेषयेत् Ait. Br. 5,32. Pańkav. Br. 16,1,13. यथा वै रथस्य श्लेष्मैवं यज्ञस्य तपः Kâth. 34,9. यथा ह वै दारुणः श्लेष्म (hier vielleicht *Leim*) संश्लेषणं स्यात् Çâṅkh. Br. 6,12.

श्लेष्मल (von श्लेष्मन्) 1) adj. (f. आ) gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. *schleimig, phlegmatisch* AK. 2,6,2,11. H. 460. Halâj. 2,451. आहार Suçr. 1,52,11. 186,18. 206,12. Karaka 3,6. Çârṅg. Saṁh. 3,3,5. Vâgbh. 1,6,118. योनि eine Krankheit der weiblichen Genitalien: *Schleimfluss* Suçr. 2, 397,10. — 2) m. *eine best. Pflanze,* vulgo बङ्कुयार Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. श्लेष्मणा.

श्लेष्मवत् (wie eben) adj. *mit Bändern versehen:* ein Wagen Pańkav. Br. 16,1,13.

श्लेष्महन् 1) adj. *den Schleim vertreibend.* — 2) m. = श्लेष्मातक Çabdar. im ÇKDr.

श्लेष्मात m. = श्लेष्मातक Çabdar. im ÇKDr.

श्लेष्मातक (von श्लेष्मन्) 1) m. *Cordia latifolia Roxb.* (die Frucht enthält *klebrigen Schleim*) AK. 2,4,2,15. H. 1144. Halâj. 2,42. Gobh. 1,5, 17. °फल M. 6,14. Suçr. 1,214,9. 2,39,20. 175,2. 284,1. °त्वच् 298,20. Varâh. Bṛh. S. 48,4. 55,27. 29. °वन R. 7,10,48. Verz. d. Oxf. H. 61, a,22. masc. als Bez. *der Frucht* MBh. 12,1313. — 2) f. ई dass. MBh. 3. 10678. Suçr. 2,276,15.

श्लेष्मातकमय (von श्लेष्मातक) adj. *aus dem Holze der Cordia latifolia Roxb. gemacht:* यूप MBh. 14,2631. R. 1,13,25 (23 Gorr.).

श्लेष्माध्मा in den Bedd. मल्लिकायां und कम्पिल्लकफणिज्ज्कयोः (?) H. an. 3,427 wohl fehlerhaft für श्लेष्मघ्ना.

श्लेष्मान्तक m. = श्लेष्मातक ÇKDr. — Vgl. तुन्द°.

श्लैष्मिक (von श्लेष्मन्) adj. (f. ई) *zum Schleim (Phlegma) in Beziehung stehend, ihn (es) erregend* oder *besänftigend* Vârtt. 1 zu P. 5,1,38. *schleimig, phlegmatisch* Suçr. 1,10,21. व्याधि 20,15. 21,3. पुमंस् 192,2. अश्मरी 1,262,11. 2,130,20. 343,9. °द्रव्य Varâh. Bṛh. S. 104,61. ग्रह Mit. 224,8 (श्लेष्मिक gedruckt). श्लैष्मिका (!) योनिः so v. a. श्लेष्मला योनिः Suçr. 2,396,14.

श्लोक्, श्लोकते Dhâtup. 4,3 (संघाते; सर्जने, वर्जने Vop.). — Vgl. श्लोकय्.

श्लोक (von 1. श्रु) m. 1) *Ruf, Schall, Geräusch* (z. B. des Wagens, klappernder Steine u. s. w.) Naigh. 1,11. Nir. 9,9. अद्रेः ṚV. 1,118,3. 139, 10. हंसा इव कृणुथ श्लोकमद्रिभिः 3,53,10. 10,76,4. 94,1. यातान् 12,5. ऋतस्य 4,23,8. आपश्चिच्छ्लोकमिन्द्रियं पूयमानः 9,92,1. मिमीहि श्लोकमास्ये 1, 38,14. 51,12. 10,13,1. यदर्को श्लोकमाघोषते दिवि 1,83,6. 6,24,1. 7,36, 9. 97,3. VS. 10,5. 18,1. Kâth. 8,9. Çâṅkh. Br. 17,3. *Ruf* oder *Stimme der Götter:* des Bṛhaspati ṚV. 1,190,3. अस्य श्लोको दिवीयते पृथिव्याम् 4. des Savitar 4,53,3. देवेषु च सवितः श्लोकमश्रेः 3,54,11. य इमा विश्वा जातान्याश्रावयति श्लोकेन 5,82,9. 7,82,10. der Açvin 1,92,17. — 2) *Ruf, Nachrede;* = यशस् AK. 3,4,2. H. 273. an. 2,20. Med. k. 37. Halâj. 1,173. पत्यौ मे श्लोक उत्तमः ṚV. 10,159,3. समानानामुत्तमश्लोको ऽस्तु TS. 5,7,4,3. न पापं श्लोकं शृणोति *non male audit* 3,5,2,2. भद्र (oder zu 1) AV. 16,2,4. कीर्तिं श्लोकं विन्दते Çat. Br. 14,4,2,18. Çâṅkh. Çr. 7,9,6. पुण्य TBr. 3,1,2,6. उत्तम° adj. Bhâg. P. 1,3,40. 18, 4. 2,1,9. 4,8,57. 15,23. 19,33. 20,25. 5,1,3. सु° adj. 3,5,7. 6,37. — 3) *Strophe,* später insbes. *die* Anushṭubh-*Strophe, der epische* Çloka AK. H. an. Med. उपनिषदः श्लोकाः सूत्राणि Çat. Br. 14,5,4,10. 7,2, 11. भूमिः श्लोकं जगौ 13,7,1,15. 10,5,2,4. 18. 11,3,1,5. 5,4,12. Kauç. 6. 68. 74. तदप्येते श्लोका अभिगीताः Ait. Br. 8,22. Pańkav. Br. 24,18,4. Taitt. Âr. 8,1. Nir. 3,4. ṚV. Prât. 16,5. Kaush. Up. 1,6. Maitrjup. 6, 32. MBh. 3,2642. R. 1,2,31. 33. पादबद्धोऽक्षरसमस्तन्त्रीलयसमन्वितः। शोकार्तस्य प्रवृत्तो मे श्लोको भवतु नान्यथा ॥ R. Gorr. 1,2,20. Weber, Râmat. Up. 337. 362. Varâh. Bṛh. S. 22,3. 46,57. 83. 48,23. 65,8. 86,7. 104, 57. 107,13. Spr. (II) 6593. fg. Râǵa-Tar. 4,46. Bhâg. P. 4,12,39. Sarvadarçanas. 103,9. 108,5. Pańkat. 106,8. 127,14. Hit. 8,20. Comm. zu TS. Prât. 22,14. 23,20. °शती Verz. d. B. H. 159, Çl. 11. — 4) N. eines Sâman TS. 7,5,8,1. 2. प्रजापतेः desgl. Ind. St. 3,224,b. — Vgl. अनु°, पुण्य°, प्रतिश्लोकम्, बृहच्छ्लोक, वि°, शूर°, सच्छ्लोक, शतश्लोकी (वेदान्त° Hall 119).

श्लोककार adj. P. 3,2,23.

श्लोककृत् adj. *Geräusch machend* AV. 5,20,7. *laut rufend* Taitt. Up. 3,10,6.

श्लोकगौतम m. *der in* Çloka *sprechende* Gautama Verz. d. Oxf. H. 270,a,34. fg. 278,a,26.

श्लोकत्व n. nom. abstr. zu श्लोक 3) R. 1,2,43. Ragh. 14,70.

श्लोकय् (von श्लोक), °यति P. 3,1,25. *schallen machen:* श्लोत्रम् VS. 14,8. — उप *besingen in Strophen* P. 3,1,25, Schol.

— सम् dass. Bhâg. P. 5,25,8.

श्लोकयत्न adj. etwa *den Schall* (in Maasse) *spannend* ṚV. 9,73,6.

श्लोकवार्त्तिक n. *ein metrisches* Vârttika Colebr. Misc. Ess. 1,300. °कार Goldstücker, Mân. 95. fg. 102.

श्लोकिन् (von श्लोक) adj. *geräuschvoll* ṚV. 8,82,8.

श्लोक्य (wie eben) adj. 1) dass. VS. 16,33. — 2) *ruhmwürdig* Bhâg. P. 1,17,30. 8,6,28. 10,41,14. सु° 3,12,31. 6,18,16. 10,89,21.

श्लोण्, श्लोणति = श्रोण् (संघाते) Dhâtup. 13,15. यद्श्लोणात् ॥ तच्छ्रोणा TBr. 1,5,2,8.9. Aus श्लोणा gefolgert.

श्लोणा adj. (f. आ) = श्रोणा *lahm* AV. 12,4,3. TBr. 3,9,17,2 (= दुष्टत्वच् Comm.). — Vgl. श्र° (auch TS. 6,1,6,7).

श्लोण्य (von श्लोणा) n. *Lahmheit* TBr. 3,9,17,2. = त्वग्दोष Comm.

1. श्व am Ende einiger comp. = श्वन् *Hund* P. 5,4,96. fg. Vop. 6,42. — Vgl. अति°, गोष्ठ°, यम°.

2. श्व von 2. श्वस् in श्वश्च° und श्वःश्व.

श्वःकाल (2. श्वस् + काल) m. *der morgende Tag:* °काले so v. a. *morgen* MBh. 1,7249.

श्वकिष्किन् (श्वन् + कि°) adj. Bez. von *Unholden* AV. 8,6,6.

श्वक्रीडिन् (श्वन् + क्री°) adj. *Hunde zum Vergnügen haltend* M. 3,164.

श्वगण (श्वन् + गण) m. *ein Rudel Hunde* P. 4,4,11. Hariv. 14620. 14632. 14664.

श्वगणिक (von श्वगण) adj. (f. ई) *mit einem Rudel Hunden umherziehend* P. 4,4,11. Prâjaçkittend. 50,a,3.5. — Vgl. श्वागणिक.

श्वगणिन् (wie eben) adj. dass.: वागुरिक Ragh. 9,53.

श्वग्रह m. Bez. *eines best. Dämons, durch den Kinder besessen werden,* Verz. d. Oxf. H. 307,b,24 (स्वग्रह die Hdschr.).

श्वघ्निन् m. Bez. *eines gewerbsmässigen Spielers* Naigh. 4,2. Nir. 5,22. श्वघ्नीव कृत्नुर्विज आमिनाना ṚV. 1,92,10. श्वघ्नीव यो जिगीवां लक्षमादत् 2,12,4. 4,20,3. 8,45,38. कृतं यच्छ्वघ्नी विचिनोति काले 10,42,9. अक्षानिव श्वघ्नी नि मिनोति (वि चिनोति) तानि AV. 4,16,5.

श्वङ्क्, श्वङ्कते Dhâtup. 4,22 (गत्यर्थः; सर्पे Vop.). स्वङ्क् v. l.

श्वङ्ग्, श्वङ्गति Dhâtup. 5,44 (गत्यर्थः; Vop. गतौ, सर्पणे, व्रजे, सपि). स्वङ्ग् v. l.

श्वच्, श्वचते Dhâtup. 6,5 (गतौ). — Vgl. श्वञ्च्.

श्वचक्र (श्वन् + चक्र) n. *das Kapitel über Hunde*, Titel des 89ten Adhj. in Varâh. Bṛh. S.

श्वज्, श्वजते Kâç. in Dhâtup. 6,7. — Vgl. श्वच्, श्वञ्च्, श्वञ्ज्.

श्वजाघनी (श्वन् + जा°) f. Kâtj. Çr. Comm. 599,1. — Vgl. unter जाघनी.

श्वजीवन adj. *der aus Hunden ein Gewerbe macht* Durga zu Nir. 2,3.

श्वजीविका f. *Hundeleben*, Bez. *des Dienstes* H. 866. — Vgl. 1. श्ववृत्ति.

श्वञ्च्, श्वञ्चते Dhâtup. 6,6 (गतौ). *sich aufthun, in die offenen Arme aufnehmen:* मर्यायेव कन्या शश्वचै ते ṚV. 3,33,10. — caus. *sich aufthun machen, öffnen:* श्वञ्चयो गिरीन् ṚV. 10,138,2. — Vgl. श्वत्र.

— उद् *sich aufthun:* उच्छ्वञ्चस्व पृथिवि ṚV. 10,18,11. fg. 142,6. — Vgl. उच्छ्वङ्क.

श्वञ्ज्, श्वञ्जते = श्वज् Kâç. in Dhâtup. 6,7.

श्वठ्, श्वाठयति Dhâtup. 32,29 (संस्कारगत्योः, असंस्कारगत्योः, गत्यसंस्कृतसंस्कृते). — Vgl. श्वण्ठ्.

श्वठ und श्वठ P. 6,1,216.

श्वण्ठ्, श्वण्ठयति = श्वठ् Dhâtup. 32,29, v. l.

श्वदंष्ट्रक m. = श्वदंष्ट्रा Râgan. im ÇKDr.

श्वदंष्ट्रा f. (*Hundszahn* nach den starken Dornen des Stammes) *Asteracantha longifolia Nees.* AK. 2,4,2,17. H. 1156. Halâj. 2,46. Ratnam. 8. Suçr. 1,137,4. 20. 238,13. 367,11. 2,21,14. 52,20. 54,4. — Vgl. शौवदंष्ट्र.

श्वदयित 1) adj. *Hunden lieb.* — 2) n. *Knochen* H. 626.

श्वदृति m. *Hundebalg* Spr. (II) 6596. — Vgl. unter दृति 1).

श्वधूर्त m. *Schakal* Çabdar. im ÇKDr.

1. श्वन् 1) m. Nir. 3,18. Uṇâdis. 1,158. Declination P. 6,4,133. Vop. 3,117. in Ableitungen zu शौव° gesteigert gaṇa द्वारादि zu P. 7,3,4. Vop. 7,4. a) *Hund* AK. 2,10,22. H. 1280. Med. n. 21. Halâj. 2,126. fg. श्वानं बस्तो बोधयितारमब्रवीत् ṚV. 1,161,13. रायतः शुनः 182,4. 2,39,4. 7,55,5. 9,101,13. 10,86,4. Vâlakh. 7,3. AV. 6,37,3. 11,2,2. अवर्त्या शुन आन्त्राणि पेचे ṚV. 4,18,13. VS. 16,28. Çat. Br. 11,5,1,8. 19,9,1,14. Pañkav. Br. 8,8,22. Âçv. Gṛhj. 4,9,8. Kauç. 13. 48. शुनः पदम् Âçv. Çr. 3,10,14. Kâtj. Çr. 25,4,18. दिव्य AV. 6,80,1. Çat. Br. 11,1,5,1. der Mond 2. 10. du. TBr. 1,1,2,6. Jama's *Hunde* ṚV. 10,14,10. AV. 8,1,9. 11,2,11. चतुरक्ष nach dem Comm. *ein solcher, der über den Augen zwei augenähnliche Flecke hat*, TBr. 3,8,4,1. Çat. Br. 13,1,2,9. Kâtj. Çr. 20,1,38. — श्वा M. 2,201. 3,239. 241. 12,62. श्वा मृगग्रहणे शुचिः Spr. 2997. (II) 968. शुनीमन्वेति श्वा 1895. अस्थि निर्दशनः श्वेव जिह्वया लेढि केवलम् 3833. श्वावलिह्याद्धविः 5214. (I) 3058. Varâh. Bṛh. S. 46,56. Bhâg. P. 3,10,22. श्वानम् Spr. 3058. शुना M. 4,208. R. 5,23,32. त्वरितानां शुना सख्यम् Suçr. 1,111,2. शुनः पुच्छम् Spr. 5076. Vet. in LA. (III) 9,13. शुनि Bhag. 5,18. श्वानः प्ररुदत इव Varâh. Bṛh. S. 46,68. शुनस् acc. pl. M. 3,230. 8,90. R. 2,70,23 (72,24 Gorr.). श्वभिः M. 5,131. 6,51. 8,371. Bhâg. P. 3,17,31. श्वभ्यस् MBh. 3,105. Bhâg. P. 9,21,9. शुनाम् M. 3,92. Varâh. Bṛh. S. 51,18. श्वगर्दभम् M. 10,51. श्वनकुलम् 11,159. श्वचण्डालम् gaṇa गवाश्वादि zu P. 2,4,11. श्वखरोष्ट्रे रुवति M. 4,115. श्वगृध्रैः 3,115. श्वसूकरमुखानुग 8,239. 298. 11,131. 199. 12,55. Suçr. 1,108,1. Varâh. Bṛh. S. 53,108. Bhâg. P. 2,7,42. श्वकृत M. 8,232. श्वशत्रु MBh. 12,4266. श्वचेष्टित Verz. d. B. H. 268,1. Verz. d. Oxf. H. 331,a,33. श्वशब्दज्ञान 92,b, No. 148. श्वादिदंशनप्रायश्चित्त 282,b,32. Fasste man दीर्घजिह्व्यम् ṚV. 9,101,1 als acc. von °जिह्वी (was aber nicht nothwendig ist), so würde श्वन् auch *Hündin* sein. — b) *ein zum Aufbau eines Hauses besonders zugerichteter Platz* Med.; vgl. u. गज 4). — 2) f. शुनी a) *Hündin* P. 4,1,41. Vop. 4,12. AK. 2,10,23. H. 1281. Hâr. 172. चतुरक्षी AV. 4,20,7. Çat. Br. 6,5,2,19. Jâgñ. 3,256. MBh. 16,41. Spr. (II) 1895. यस्य भार्या गृहे नित्यं शुनीव परिगर्जति 5388. Kathâs. 13,118. Bhâg. P. 9,18,11. गृहिणी Citat bei Uggval. zu Uṇâdis. 1,158. — b) *Benincasa cerifera Sav.* Râgan. im ÇKDr. — Vgl. देवशुनी, वनश्वन्, 1. शौव, शौवन fgg. und श्वान.

2. श्वन् in श्वत्रि°, दुर्गृभि°, मातरि°.

श्वनिन् (von 1. श्वन्) adj. *Hunde haltend, — führend* VS. 16,27. 30,7.

श्वनिश n. und °निशा f. P. 2,4,25, Schol. AK. 3,6,5,40. *eine Nacht,*

in der die Hunde heulen u. s. w., TRIK. 1,1,105.

श्वन्वत् (von 1. श्वन्, gesprochen शुवन्वत्) adj. Bein. einer Klasse von Apsaras AV. 11,9,15. 19,36,6.

श्वप adj. *Hunde beschützend, — beaufsichtigend; Besitzer von Hunden* HARIV. 14665.

श्वपच् m. (nom. °पक्) = श्वपच VOPÂLITA bei BHAR. zu AK. 2,10,20 nach ÇKDR. °पचाम् M. 3,92.

श्वपच gaṇa पचादि zu P. 3,1,134. m. Bez. einer best. verachteten Menschenklasse (*Hunde kochend*), oft dem Kaṇḍâla gleichgesetzt, AK. 2,10,20. TRIK. 3,3,207. H. 933. HALÂJ. 2,443. ÇÂÑKH. GṚHJ. 2,14. चाण्डालश्वपचानां तु बहिर्ग्रामात्प्रतिश्रयः । अपपात्राश्च कर्तव्या धनमेषां श्वगर्दभम् ॥ M. 10,51. MBH. 3,105 (= MÂRK. P. 29,23). 7,8234. 12,5003. 5386. fgg. SUÇR. 1,63,4. अन्योऽन्यस्य च विश्वासः श्वपचेन शुनो यथा Spr. 5105. VARÂH. BṚH. S. 51,5. 53,84. RÂGA-TAR. 5,390. 392 (fälschlich °पक ed. TR.). BHÂG. P. 3,16,6. 33,7. 7,9,10. PAÑKAR. 1,2,40. Verz. d. Oxf. H. 91,*a*,25. fg. f. ई *b*,34. °चा RÂGA-TAR. 5,404. — Vgl. श्वपाक, श्वाद्.

श्वपचता f. nom. abstr. von श्वपच MBH. 13,188.

श्वपति m. *Herr der Hunde* VS. 16,28. *Besitzer von Hunden* BHÂG. P. 9,21,9. श्वगर्दभपतयः *Besitzer von Hunden und Eseln* 5,26,24.

श्वपद् (श्वन् + पद् *Fuss*) m. AV. PRÂT. 3,10. *ein reissendes Thier:* व्याघ्रः श्वपदामिव AV. 8,5,11. 19,39,4. — Vgl. श्वापद.

श्वपद n. *Hundepfote*, als Brandmahl M. 9,237. VIVÂDAK. 44,2. — Vgl. श्वपाद.

श्वपाक m. = श्वपच gaṇa न्यङ्क्वादि zu P. 7,3,53. क्षत्तुर्जातस्तथोग्रायां श्वपाक इति कीर्त्यते M. 10,19. BHAG. 5,18. MBH. 7,9135. 12,5387. 13,772. 2583 (Abkunft). 5762. 6705. Spr. (II) 3659. BHÂG. P. 1,11,23. RÂGA-TAR. 5,217. 382. 389. f. ई 390. fg. 393. 406. — Vgl. श्वापाकक.

श्वपाद m. = श्वपद RÂGA-TAR. 6,109.

श्वपुच्छ m. n. *Hunderuthe* Spr. 3342. (II) 570. 2851. KÂTJ. ÇR. Comm. 599,1. — Vgl. श्वापुच्छ.

श्वफल m. *Citronenbaum* RATNAM. im ÇKDR.

श्वफल्क m. N. pr. eines Sohnes des Vṛshṇi HARIV. 1908. fgg. 2081. 5085. 6628. 6649. VP. 431. fg. 435. BHÂG. P. 3,1,32. 9,24,14. — Vgl. श्वाफल्क fg.

श्वभक्ष adj. *Hundefleisch geniessend* MBH. 12,5398. °भक्ष्य ed. Bomb.

श्वभीरु m. *Schakal (den Hund fürchtend)* ÇABDAM. im ÇKDR.

श्वभोजन 1) n. *eine Speise der Hunde*, Bez. *des Körpers* BHÂG. P. 3,14,27. — 2) m. N. einer Hölle VP. 2,6,5. 27.

श्वभ्र 1) n. AK. 3,6,1,22. SIDDH. K. 249,*b*,1. m. n. *Erdspalte, Loch; Grube* AK. 1,2,1,2. 3,4,25,186. TRIK. 1,2,1. 3,2,15. H. 1364. HALÂJ. 3,2. परि श्वभ्रेव दुरितानि वृज्याम् ṚV. 2,27,5. ÇAT. BR. 11,2,2,8. °प्रदर 5,2,2,2. 3. 7,2,1,8. KÂTJ. ÇR. 6,7,12. 13,3,16. 16,2,2. 19,2,7. LÂṬJ. 1,7,3. 4. 16. 3,11,1. उपरवा नाम श्वभ्राः 10,15,17. स्वर्गखात GOBH. 4,7,8. GOP. 2,13. KHÂND. UP. 2,9,8. मण्डूकं °मुखे दृष्ट्वा MBH. 3,13164. 13,1649. श्वभ्राणि पूरयामासुः R. GORR. 2,87,11. SUÇR. 1,23,1. 110,10. 134,18. 2,144,8. KÂM. NÎTIS. 18,67. VIKR. 18. VARÂH. BṚH. S. 48,16. 53,90. 58,34. 60,6. BṚH. 27 (25),36. Spr. (II) 3517 (Gegens. तुङ्ग). KATHÂS. 21,16. 34,202. 64,150. 65,17. दुःखान्धा हि पतन्त्येव विपच्छ्वभ्रेषु कातराः 101,21. MÂRK. P. 43,29. RÂGA-TAR. 1,302. 331. 372. BHÂG. P. 4,7,28. Verz. d. Oxf. H. 51,*b*,30. °तिर्यञ्च् *ein Gruben bewohnendes Thier* Spr. (II) 2190 (vielleicht ist aber श्वभ्रे *in der Hölle* zu lesen). — 2) *Hölle* Spr. (II) 6278. SUBHÂSH. 141,13. गच्छेत्स्वर्गं वा श्वभ्रमेव वा SARVADARÇANAS. 82,5. m. *eine best. Hölle* MÂRK. P. 10,81. — 3) m. N. pr. eines Sohnes des Vasudeva HARIV. 1951. eines Fürsten von Kampana RÂGA-TAR. 8,695.

श्वभ्रपति m. wohl *Höllenfürst* ÇATR. 14,13.

श्वभ्रय् (von श्वभ्र), °यति DHÂTUP. 32,79, v. l. (गत्याम्, कृच्छ्रजीवने, बिले, तङ्के). श्वभ्रित adj. *löcherig* (ein Boden) gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36.

श्वभ्रवत् (wie eben) 1) adj. *löcherig* (ein Boden) SUÇR. 1,135,10. मुक्तास्त इव धावन्ति गच्छन्तः श्वभ्रवत्सुखम् MBH. 5,1589. — 2) f. °वती N. pr. eines Flusses HARIV. 9509. शुभ्रवती LANGLOIS.

श्वभ्रित s. u. श्वभ्रय्.

श्वभ्रीय् (von श्वभ्र), °यति *für eine Grube halten:* श्वभ्रीयत्यपि मन्दिरम् Spr. (II) 3899.

श्वमांस n. *Hundefleisch* M. 10,106. R. 1,59,19.

श्वमुख adj. *ein Hundsgesicht habend;* m. pl. N. pr. eines Volkes VARÂH. BṚH. S. 14,25, v. l. Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,16.

श्वयथ (von श्वा, श्वि) m. *das Schwellen* ÇAT. BR. 4,2,1,11.

श्वयथु (wie eben) m. P. 3,3,89. *Anschwellung, Aufgedunsenheit* AK. 2,6,2,3. H. 468. HALÂJ. 2,447. SUÇR. 1,40,16. 45,10. 101,1. 118,8. 308,16. अक्ष्णोः 258,18. 2,15,4. वात° 133,7. 9. 11. °कर 1,148,6. VARÂH. BṚH. S. 32,10. Verz. d. Oxf. H. 307,*a*,3. 4.

श्वयन (wie eben) n. *das Schwellen* AV. PRÂT. 3,40, Comm.

श्वयातु (1. श्वन् + यातु) m. *eine Art von* Jâtu ṚV. 7,104,20. 22.

श्वयीचि UṆÂDIS. 4,71. *eine best. Krankheit* UGGVAL.

श्वयूथ (1. श्वन् + यूथ) n. *Hundeschaar;* s. श्वायूथिक.

श्वर्त्, श्वर्तयति DHÂTUP. 32,79 (गत्याम्, कृच्छ्रजीवने).

श्वल्, श्वलति DHÂTUP. 15,42 (आशुगमने, वेगे). SUÇR. 1,96,7.

श्वलिह् (nom. °लिट्) adj. wohl *wie ein Hund leckend* P. 8,4,42, Schol.

श्वलेह्य adj. *was ein Hund auszulecken vermag*, von einem Brunnen mit wenig Wasser P. 2,1,33, Schol.

श्वल्क्, श्वल्कयति DHÂTUP. 32,34 (परिभाषणे, भाषणे).

श्वल्ल्, श्वल्लति = श्वल् DHÂTUP. 15,43. अश्वल्लीत् P. 7,2,2, Schol.

श्ववत् (von 1. श्वन्) adj. *Hunde besitzend, — haltend* M. 4,216. MBH. 17,82.

श्वविष्ठा f. *Hundekoth* M. 10,91.

1. श्ववृत्ति f. *Hundeleben*, Bez. *des Dienstes* AK. 2,9,2. M. 4,4. 6. Spr. 3292. (II) 4348. 4625. RÂGA-TAR. 5,133. BHÂG. P. 7,11,18. 20. 11,17,46. fg. Hier und da fälschlich स्ववृत्ति geschrieben.

2. श्ववृत्ति adj. = श्ववृत्तिन् PRÂJAÇKITTEND. 50,*a*,3.

श्ववृत्तिन् adj. *von Hunden lebend* JÂGN. 1,163.

श्वव्याघ्र (1. श्वन् + व्या°) m. *Jagdleopard* GAṬÂDH. im ÇKDR.

श्वशीर्ष adj. *einen Hundskopf habend* VJUTP. 205.

श्वशुर UṆÂDIS. 1,45. 1) m. *Schwäher* AK. 2,6,1,31. H. 559. MED. r. 224. HÂR. 201. ṚV. 10,28,1. 85,46. 95,4. AV. 8,6,24. 14,1,39. 2,26. TBR. 2,4,6,12. AIT. BR. 3,22. ÂÇV. ÇR. 2,11,8. GṚHJ. 1,24,4. M. 3,119. 148. MBH. 3,2010. 2448. R. 2,40,15. R. GORR. 2,26,26. 3,53,5. 4,9,41.

43,63. 6,8,20. Spr. (II) 1178. 1182. Varâh. Bṛh. S. 70,20. Kathâs. 18, 396. Râǵa-Tar. 3,494. Bhâg. P. 4,3,1. Vet. in LA. (III) 17,12. fg. Daçak. 129,5 (*mütterlicher Oheim*). du. श्वशुरौ *die Schwiegereltern* P. 1,2, 71. AK. 2,6,1,37. H. 560. Jâǵn. 1,83. Kathâs. 46,37. 58,89. 77,41. plur. dass.: अध यद्गिः श्वशुरेषु दीदयत् Ṛv. 10,95,12. AV. 14,2,27. Kâth. 12,12. statt des sg. M. 2,130. Varâh. Bṛh. S. 103,6. Vgl. भ्रातृ° und श्वाशुर. — 2) f. = ब्राह्मी Med. — Vgl. श्वाशुर.

श्वशुरक (von श्वशुर) m. *ein lieber* oder *armer Schwäher* Pańkat. 130, 1. Vet. in LA. (III) 18,2.

श्वशुरीय (wie eben) adj. *zum Schwäher in Beziehung stehend:* इष्टिः स्नुषाश्वशुरीया Âçv. Çr. 2,11,7.

श्वशुर्य (wie eben) m. patron. P. 4,1,137. *ein Bruder des Mannes oder der Frau, Schwager* AK. 3,4,24,148. H. an. 3,508. Med. j. 106. Halâj. 5,54. Kathâs. 19,57. 22,177. 33,16. 46,37. 103,217. 109,138. fehlerhaft श्वा° 80,22. 24.

श्वश्रू (von श्वशुर) f. *Schwieger* P. 4,1,68, Vârtt. AK. 2,6,1,31. Trik. 2,6,9. H. 559. Ṛv. 10,34,3. 85,46. AV. 14,2,26. M. 2,131. P. 1,2,71. MBh. 1,4276. 3,16710. 13,4258. R. 2,39,19. 26. R. Gorr. 2,26,26. 6, 8,12. Ragh. 14,13. Spr. (II) 6243. Kathâs. 13,161. 25,209. अवेर्वृकीव स्नुषायाः श्वश्रूर्मांसानि खादति 29,68. Râǵa-Tar. 5,245. °श्वशुरौ AK. 2, 6,1,37. H. 560. °श्वशुराणाम् st. des du. Kathâs. 107,51. °स्नुषे 39,245. pl. *die Schwieger und die übrigen Frauen des Schwähers* R. 2,104,20 (112,24 Gorr.). 7,42,28. 46,17. — Vgl. श्येष्ठ°.

श्वःश्रेयस (2. श्वस् + श्रेयस्) n. P. 5,4,80. Vop. 6,80. = कल्याण, सुख AK. 1,1,4,3. H. 86. H. an. 4,333. Med. s. 63. Halâj. 1,122. = भद्र und परानन्द H. an. = शर्मन् und परमात्मन् Med. *fortschreitende Verbesserung der Lage* u. s. w. Çat. Br. 2,1,4,13. 3,11; vgl. 2,2,2,19. 4,3,4,33. — Bhaṭṭ. 4,38.

श्वःश्व (2. श्वस् + 2. श्वस्) n. *das Verschieben auf morgen* Çat. Br. 2,1,3,9.

1. श्वस्, श्वसिति Naigh. 2,19 (वधकर्मन्). Dhâtup. 24,61 (प्राणने). P. 7,2,76. Vop. 9,27. श्वसिहि (ep. auch °श्वस), श्वसन्ति und श्वसन्ति P. 6, 1,188. °श्वसते und श्वसमान ep., श्वस्यात् (ep. auch °श्वसेत् und °श्वसीत); imperf. अश्वसीत् und अश्वसत् P. 7,3,98. fg. Vop. 9,27. aor. अश्वसीत् P. 7,2,5. Vop. 8,49. 9,27. शश्वास, श्वसिष्यति, श्वसितुम्. 1) *blasen, zischen, sausen, schnaufen:* (अग्निः) श्वसित्यप्सु हंसो न सीदन् Ṛv. 1,65, 9. Kauç. 93. 131. प्रति श्वसन्तं ब्रुवीमहि Ṛv. 8,21,11. श्वसन्तु गर्गरा अपाम् AV. 4,15,12. 6,101,1. धीरमधीरा धयति श्वसन्तम् Ṛv. 1,179,4. पच्छसन्तो ग्रसमाना अंशविषुः 10,94,6. सर्पाः श्वसन्तः MBh. 1,2036. शरो व्याल इव श्वसन् 5,7277. Hariv. 15244. R. 2,22,1. 92,27. R. Gorr. 2, 9,6. 3,7,32. 4,15,16. 6,67,18. Ṛt. 1,13. Mârk. P. 23,69. Bhâg. P. 3,1, 11. 19,7. 4,8,14. 7,8,5. 9,18,15. मृगराज इव श्वसन् MBh. 4,510. श्वसद्भिर्रश्वैः 6,3964. 5,7231. Suçr. 1,38,13. श्वसिति मृडु (ein Elephant) Varâh. Bṛh. S. 94,12. श्वसिति विहगवर्गः Ṛt. 1,23. med.: श्वसमाना इवाशुगाः MBh. 3,12544. 4,2040. — 2) *athmen* Bhag. 5,8. स लोहकारभस्त्रेव श्वसन्नपि न जीवति Spr. (II) 2767. 5372. Verz. d. Oxf. H. 156,*a*,23 (lies श्वसिति). श्वसन् शवः Bhâg. P. 2,3,23. 7,11. 3,29,43. 4,29,61. 6,12,8. यं वै श्वसन्तमनु विश्वसृजः श्वसन्ति 16,48. श्वसन्मृतः 8,19,43. 10,4,16. दृतय इव श्वसन्ति 87,17. श्वसान *athmend* so v. a. *nur eben lebend* 3,1,15. — 3) *seufzen, aufseufzen* MBh. 3,1867. श्वसतो दीर्घमुष्णं च दुःखार्तस्य मुहुर्मुहुः R. Gorr. 2,79,38. Kathâs. 39,188. Bhaṭṭ. 3,18. Bhâg. P. 3,30,13. — partic. 1) श्वसित *a*) adj. so v. a. *aufgelebt:* अमृतेनेव वचसा तव सिक्तमिदं मम। चैतन्यमभूच्छ्वसितम् Kathâs. 117,111. — *b*) n. *das Athmen, Athem* H. 1368. R. 2,59,29. Çiç. 9,65 (pl.). अधिक Mâlatîm. 11,9. Bhâg. P. 2,1,33. — 3) श्वस्त, अ° P. 7,2,16, Schol. — Vgl. 3. शुष्.

— caus. श्वासयति *schweren Athem machen* Suçr. 2,497,6. — श्वासिता R. 2,84,18 fehlerhaft für स्वाशिता, wie die ed. Bomb. liest.

— intens. शाश्वसत् *schnaubend:* Rosse Ṛv. 1,30,16. 10,48,6.

— अनु *fortwährend athmen:* जीवस्त्वहोरात्रमनुश्वसन्वै श्वासान्करोतीह कतिप्रमाणान् Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,20. fg.

— अप, अपश्वसिति zur Erklärung von अपानिति (das *einathmen* bedeuten soll) Çaṁk. zu Khând. Up. S. 42.

— अभि *herblasen, — sausen:* अभिश्वसन्स्तनयन्नेति नानदत् Ṛv. 1,140, 5. भीमस्य वृष्णो जठरादभिश्वसो (infin. mit Attraction) भयते 10,92,8 (hiernach der Artikel अभिश्वस zu streichen). *zischen, pfeifen:* रन्ध्रैरभिश्वसद्भिः R. 5,11,13. *stöhnen:* शराभिघातार्तमभिश्वसन्तम् 2,65,44. — Vgl. अभिश्वास.

— अव s. अवश्वसम्.

— आ 1) *aufathmen, sich erholen, sich beruhigen, gutes Muths werden, — sein:* कस्याश्वसिति चेतो हि विहितस्वैरसाहसम् Kathâs. 27,202. Megh. 8. आश्वसिहि MBh. 13,2048. Bhaṭṭ. 4,38. 5,23. आश्वस पुत्रं दुर्योधनं प्रति MBh. 6,490. Hariv. 8899. नाश्वसत् Kathâs. 33,129. आश्वसोदिव वनम् Bhaṭṭ. 9,56. कृत्वापराधं नष्टः सन्दूरस्थो ऽस्मीति नाश्वसेत् Spr. (II) 1885. 4737. 4747. आश्वसधम् MBh. 3,690. तत्राश्वसीत सत्कृत्वा असत्कृत्वा न विश्वसेत् MBh. 13,7612. कालं कंचिदाश्वस्य 2,17. R. 6,36, 40. Mâlatîm. 64,4. *Vertrauen haben zu* (loc.): अप्यस्मिन्नाश्वसन्ते MBh. 5,4620. यस्मिन्मित्रे पितरीवाश्वसीत Spr. (II) 3265. partic. विश्वसित und विश्वस्त (nur dieses zu belegen) Vop. 26,103. fg. *erholt, zu sich gekommen, gutes Muths geworden* MBh. 1,217. 3,13149. 16865. 5,3278. Kathâs. 42,103. Bhâg. P. 5,6,12. °मनस् 8,9,11. — Vgl. आश्वास. — caus. *Jmd zu Athem kommen —, sich erholen lassen, beruhigen, trösten:* शीताभिरद्भिरातुरमाश्वास्य Suçr. 1,16,6. 369,3. — 69,13. 100,19. Bhag. 11,50. MBh. 1,5406. 3,2221. 2371. 2434. 2679. 2764. 4,691. 5,6020. 7189. 7280. R. 2,44,24. 46,7. 53,29. 60,4. 71,6. 7. 75,39. 89,23. 103,17. R. Gorr. 2,98,24. 3,51,43. 5,61,7. 6,104,5. Kâm. Nîtis. 12,19. ad Megh. 112. Ragh. 12,5. 14,58. 15,45. Kumâras. 4,45. Vikr. 50. 154. Spr. (II) 3611. Kathâs. 8,37 (कथा personificirt). 18,95. 175. 290. 20,30. 30,48. 32, 132. 56,70 (आश्वासित zu lesen). Daçak. 59,16. 69,9. Râǵa-Tar. 2,410. Bhâg. P. 1,11,23. 3,24,20. Pańkat. 104,7 (°छायाश्वासित zu lesen). ed. orn. 4,25. Hit. 57,7. 90,9, v. l. Vet. in LA. (III) 18,3. आशिश्वसत् Bhaṭṭ. 15,95. आश्वास्य adj. Megh. 99. Vgl. आश्वासन.

— पर्या *aufathmen, sich erholen, sich beruhigen:* °श्वसिहि R. Gorr. 2,94,4. °श्वस MBh. 8,4832. °श्वस्त partic. 14,2396. — caus. *Jmd zu Athem kommen —, sich erholen lassen, beruhigen* MBh. 3,11006. 5,6042 (med.). 7,6846. 8,5037. 9,1348.

— प्रा caus. *beruhigen, trösten* R. 3,35,115.

— प्रत्या *wieder zu Athem kommen, sich wieder erholen:* °श्वसन्ती रिपुमाचकाङ्क्ष Ragh. 7,44. °श्वसिहि R. 2,51,2 (48,2 Gorr.). 86,3. °श्वस्य

MBH. 5,1980. R. GORR. 2,66,18. °श्वस्त partic. MBH. 7,3356. 4919. 9,48. HARIV. 8904. R. 1,67,20 (69,21 GORR.). 2,58,1, R. GORR. 2,61,1. MEGH. 96. Vgl. प्रत्याश्वास. — caus. *beruhigen, trösten* R. GORR. 2,117, 26. Vgl. प्रत्याश्वासन.

— समा *aufathmen, sich erholen, sich beruhigen, gutes Muths werden:* हृदयं °श्वसिति KATHÂS. 43,264. °श्वसिहि MBH. 3,2472. R. 3,53,23. MṚKKH. 61,19. VIKR. 7,7. MÂLATÎM. 20,10. HIT. 103,18. °श्वसम् R. 3,43,26. °श्वसत् MBH. 3,2465. °श्वसीत् R. GORR. 2,51,4. °श्वस्य 2,17,25. RÂGA-TAR. 3,419. PRAB. 48,3. 67,5. 90,8. मयि शिष्ये च भृत्ये च सख्ये च समाश्वस *verlass dich ruhig auf* MBH. 3,16098. partic. °श्वस्त *erholt, beruhigt* 5, 7281. R. GORR. 2,95,14. 4,38,49. 5,9,5. 7,7,46. KATHÂS. 13,61. 18,185. 21,52. 29,173. 60,15. *voller Vertrauen* M. 7,59. Vgl. समाश्वास. — caus. *Jmd zu Athem kommen —, sich erholen lassen, beruhigen, trösten* MBH. 2,958. 3,896. 2391. 2679. 2884 (Rosse). 3011 (med.). 12268. 4,1459. R. 1,9,51 (49 GORR.). 17,29 (18 GORR.). 2,78,26. 105,12. 3,1,34. ÇÂK. CH. 60,9. KATHÂS. 20,148. 25,168. MÂRK. P. 21,24. PRAB. 22,8. 90,8. 9. DAÇAK. 93,10. fg. HIT. 90,9. 21. Vgl. समाश्वासन.

— उद् 1) *aufzischen, aufschnaufen:* व्यालवदुच्छ्वसन्तः MBH. 3,15690. आशीविषवदुच्छ्वस्य 7,47. BHÂG. P. 10,78,11. उच्छ्वसमान MBH. 13,34. — 2) *aufathmen, ausschnaufen von so v. a. inne halten* GOBH. 4,5,5. SUÇR. 1,255,9. 120,19. सोमपरिग्रहात् 2,166,2. अनुच्छ्वस्य *in einem Athem* ÂÇV. ÇR. 2,17,4. KÂTJ. ÇR. 12,5,8. कुतो वायं प्रश्वसिति उच्छ्वसित्यपि वा पुनः *ausathmen* MBH. 14,573. निःश्वस्योच्छ्वस्य चातुरः MÂRK. P. 23, 11. *athmen* überh.: नासिकयोच्छ्वसीत (so zu lesen) ÇVETÂÇV. UP. 2,9. नोच्छ्वसेत् AMṚTAN. UP. in Ind. St. 9,27. उच्छ्वसन्न स जीवति M. 3,72 = MBH. 3,17343. Spr. (II) 2812. अथ वा नोच्छ्वसिष्यामि संवत्सरशतान्यपि R. 1,64,18. अनुच्छ्वसन् 20. मन्दम् 4,21,1. भृशमुच्छ्वस्य दारुणम् MBH. 14, 482. अनुच्छ्वसमान R. 1,65,8. उच्छ्वसत् n. *ein athmendes Wesen* 7,109, 22. — 3) *aufseufzen:* कोष्णम् BHAṬṬ. 6,120. 14,55. — 4) *sich heben:* मन्दारकुसुमदाम्ना गुरुरस्याः सूच्यते हृदयकम्पः। मुहुरुच्छ्वसता VIKR. 6. — 5) *sich lösen von* (abl.) BHÂG. P. 10,38,20. उच्छ्वसन्नीवी PAÑKAR. 3,5, 28. — 6) *sich öffnen, aufblühen:* कुमुदम् VIKR. 57. MÂLAV. 31. — partic. 1) उच्छ्वस्त *beruhigt* KATHÂS. 71,194. — 2) उच्छ्वसित *a)* adj. *α) beruhigt* KUMÂRAS. 6,14. MÂLAV. 41 (st. जीवितम् liest die ed. Bomb. besser विक्लवम्). KATHÂS. 49,67. *erfrischt, erquickt:* त्वन्निष्यन्दोच्छ्वसितवसुधा MEGH. 43. विरलस्कैर्नभस्वद्भिर्दिश उच्छ्वसिता इव RAGH. 10,74. — *β) gehoben, emporgerichtet, geschwollen:* उच्छ्वसितालकं मुखम् RAGH. 8,54. हृतागतायाः कस्याश्चिन्मुहुरुच्छ्वसितौ स्तनौ KATHÂS. 18,16. KAURAP. 14. उत्कण्ठोच्छ्वसितहृदया MEGH. 98. — *γ) weit geöffnet:* उच्छ्वसितोग्रलोचन BHÂG. P. 10,17,6. *aufgeblüht* MÂLATÎM. 12,15. — *b)* n. *α) das Ausstossen des Athems* SÂH. D. 170. *von feuchten Dünsten* RAGH. 8,3. *Athem, Lebenshauch:* पित्रोरुमा विशेषोच्छ्वसितं बभूव KUMÂRAS. 7,4. ÇÂK. 31,10. — *β) das Aufgehen, Sichlösen:* नीवीबन्धोच्छ्वसित MEGH. 69. केयूरबन्धोच्छ्वसितैः RAGH. 6,68. — Vgl. उच्छ्वास fg. — caus. 1) *aufathmen lassen* KÂTH. 33, 7. *beleben, erfrischen* BHÂG. P. 3,11,15 (उच्छ्वसयन्). श्लथबन्धनानि गात्राणि ṚT. 6,8, v. l. उच्छ्वासितहृदम्बुजा KATHÂS. 33,215. — 2) *in die Höhe heben* R. 7,15,34. MEGH. 71 (mit den Scholiasten zu lesen: °भुजोच्छ्वासितालिङ्गितानाम्). — 3) *lösen:* दशमुखभुजोच्छ्वासितप्रस्थसंधि MEGH. 59.

— प्रोद् *schnaufen, heftig athmen:* प्रायः प्रोच्छ्वसिषि द्रुतं कृतवदृज्वालासमं रात्रिषु Spr. (II) 7036.

— समुद् 1) *Athem holen* SUÇR. 2,370,12. *aufathmen, sich erholen:* ब्राह्मणी साम्बुसिक्तेव तता भूः समुदश्वसत् KATHÂS. 21,51. — 2) *tief aufseufzen* (oder auch in Bed. 1): मया समुच्छ्वसितम् (impers.) Spr. (II) 1512. — caus. *in die Höhe heben:* श्रमवारिलिशैः किंचित्समुच्छ्वासितपत्त्रलेखम् (प्रियामुखम्) KUMÂRAS. 3,38. = विश्लेषित MALLIN.

— उप s. °श्वस. caus. *anbrausen, mit Brausen füllen:* उप श्वासय पृथिवीमुत द्याम् (दुन्दुभे) ṚV. 6,47,29.

— नि 1) *zischen, schnaufen:* निश्वसन्तं (निः° ed. Bomb.) यथा नागम् MBH. 1,219. R. 3,53,55. 5,11,13. MÂRK. P. 23,73. 69,17. निशश्वासोरगो यथा MBH. 1,5901. वनगजो यथा R. GORR. 2,101,30. न्यश्वसीत्कल्पवायुवत् BHAṬṬ. 15,24. — 2) *aufseufzen:* निश्वसन्ती MÂRK. P. 62,8. निशश्वास MBH. 2,514. 3,460. 3000. 9,1712. R. 3,68,21. MÂRK. P. 122,16. °श्वस्य (निः° ed. Bomb.) MBH. 3,2376. ÇÂK. CH. 26,3. MÂRK. P. 21,23. DAÇAK. 59,11. न्यश्वसत् MBH. 8,4833. न्यश्वसीत् BHAṬṬ. 6,34. 3,17. — partic. निश्वसित n. *Aushauch* ÇAT. BR. 14,5,4,10 = MAITRJUP. 6,32. — Vgl. निश्वास und श्वस् mit निस्.

— विनि 1) *zischen, schnaufen:* °श्वसन्क्रुद्ध इवोरगाधिपः R. 4,5,31. BHAṬṬ. 8,94. — 2) *aufseufzen:* °श्वसत्पुत्रम् (so!, विनिः° ed. Bomb.) MBH. 3,14759. °श्वसन् R. GORR. 2,62,43. 3,47,18. RAGH. 6,40. Spr. (II) 445. °श्वस्य MBH. 3,2750 (विनिः° ed. Bomb.). 15663 (विनिः° ed. Bomb.). 4,459. R. GORR. 1,57,22. 58,1. 3,68,22. — Vgl. श्वस् mit विनिस्.

— निस् 1) *zischen, schnaufen:* निःशश्वास महासर्पो बिलस्थ इव रोषितः R. 2,23,2 (20,2 GORR.). 92,27. R. GORR. 2,19,1. शरं दीप्तं निःश्वसन्तमिवोरगम् 6,92,42. निःश्वसन्निव कुञ्जरः R. SCHL. 2,20,8. 101,16 (40,14 GORR.). — 2) *aushauchen* SUÇR. 1,38,15. *einathmen:* निःश्वस्योच्छ्वस्य चातुरः MÂRK. P. 23,11. — 3) *aufseufzen:* °श्वसन्ति R. 2,59,13. °श्वसन्त् MBH. 1,5922. 2,1647. R. 1,63,13. 2,34,2. MÂRK. P. 22,42. RÂGA-TAR. 3,286. BHÂG. P. 4,8,15. °श्वस्य R. 1,54,5. 2,35,1. 57,11. 3,48,1. ÇÂK. 20,2 (v. l. नि°). VIKR. 21,14. KATHÂS. 26,52. HIT. 22,14. — partic. °श्वसित n. *der ausgestossene Athem* RAGH. 8,63. SÂJ. zu ÇAT. BR. 14,5, 4,10. *das Seufzen, Seufzer* KUMÂRAS. 5,46. VIKR. 37 (pl.). — Vgl. निःश्वास und श्वस् mit नि.

— अतिनिस् *heftig aufseufzen:* °श्वसन् R. GORR. 2,84,5. सुदीर्घमतिनिःश्वस्य MBH. 13,282. R. 2,36,1.

— विनिस् 1) *zischen, schnaufen:* °श्वसन्भुजङ्ग इव रोषितः R. 4,5,16. करेणूनामिवर्षभः R. SCHL. 2,42,17. MBH. 7,3089. — 2) *aufseufzen:* °श्वसन् R. 2,85,19. KATHÂS. 10,154. °श्वस्य MBH. 5,7332. R. 1,56,22. BHÂG. P. 4,4,3. — Vgl. श्वस् mit विनि.

— परा *vertrauen auf* (loc.): त्वयि पराश्वस्य MBH. 3,17011.

— प्र *einathmen:* कुतो वायं प्रश्वसिति उच्छ्वसित्यपि वा पुनः MBH. 14, 573. Vgl. प्रश्वसितव्य fg. — caus. 1) *athmen machen* ÇAT. BR. 13,2,7, 12. — 2) *beruhigen, trösten* HARIV. 6343. R. 5,63,4.

— अभिप्र *anblasen,* mit acc. AIT. BR. 3,20.

— प्रति *gegen Jmd schnaufen:* प्रति श्वसन्तमव दानवं हन् ṚV. 5,29,4. Die Accentuirung zieht die Präp. zu हन्.

— वि *Zuversicht —, Vertrauen —, kein Arges haben, unbesorgt sein:*

°श्वसिषि Kathâs. 60,45. °श्वसन्ति Spr. (II) 1458. °श्वसन् 5646, v. l. Kathâs. 36,65 (श्व°). Râǵa-Tar. 6,201 (श्व°). °श्वसेत् MBh. 4,95. Spr. (II) 1677. 6755. °श्वस्य R. 4,27,18. Kathâs. 33,173. °श्वसितुम् R. 4,44,69. °श्वश्वसे (impers.) पतिंगणैः Bhatt. 2,25. mit loc. der Person: °श्वसिति Spr. (II) 287. 4219. 4741. Sâh. D. 59,13. °सन्ति Spr. (II) 6064. °श्वसन् (श्व°) Kathâs. 43,70. °श्वसिहि R. 5,22,7. °श्वसेत् 4,55,7. Spr. (II) 3430. fgg. Kathâs. 5,91. °श्वसेः MBh. 5,453. °शश्वास Kathâs. 40,75. °शश्वसुः Kumâras. 5,15. °श्वसे Hariv. 1179. °श्वसीत Mârk. P. 27,8. mit loc. der Sache: श्वाचारे चलचित्तस्य स्त्रीचरित्रे च Spr. (II) 6202. mit gen. der Person: °श्वसिमि u. s. w. Pańkat. 109,12. 32,25. 238,9 (विश्वसिति zu lesen). Spr. (II) 1694. Mârk. P. 68,22. °श्वसेत् MBh. 3,17310. Spr. (II) 3387. 3428. fg. 3848. 5184. 6208. °श्वसेयुः 1268. मा विश्वसीः Râǵa-Tar. 7,461. °श्वसिष्यति R. 2,12,67. mit acc. der Person: न विश्वसेयुस्तां दुष्टाम् Spr. (II) 3434. partic. °श्वस्त und विश्वसित Vop. 26,103. fg. विश्वस्त *voller Vertrauen, kein Arges habend, unbesorgt* H. an. 3,301. Med. t. 155. MBh. 1,5924. 5949. 4,2327. तेन R. 1,1,65. 3,1,25. 78,3 (°मृगशार्दूल). 4,6,20. 5,79,3. R. Gorr. 1,47,14. Çâk. 9,18, v. l. Spr. 3306. (II) 2197. 2575. 3412. 3431. fgg. 3637. 5923. 6209. Kathâs. 24,135. Râǵa-Tar. 5, 404. fg. Pańkat. 33,8. °वञ्चकं Kathâs. 26,240. °घातिन् 57,23. °घातक (विश्वस्ता घा° gedr.) Pańkat. ed. orn. 43,5. mit gen. der Person Pańkat. 63,6. सु° 34,25. श्व° R. 3,1,25. Spr. (II) 287. 3412. 3431. fgg. 5923. 6209. विश्वस्तम् adv. 3622. 5644 (vielleicht so zu lesen st. विश्वस्ता). Suçr. 2,343,18. विश्वसित nur Bhâg. P. 10,87,20. Vgl. विश्वसनीय, विश्वसितव्य, विश्वस्त, विश्वास, विश्वासिन्, विश्वास्य (°तर *mehr Vertrauen verdienend* Daçak. 70,11). — caus. *Jmdes Vertrauen gewinnen, Jmd Vertrauen einflössen;* mit acc. der Person R. 5,33,15. Kâm. Nîtis. 5,16. Spr. (II) 659. 1458. 2398. 3431. 4659. 6207. fgg. Kathâs. 13,95. 46,232. 121,183. Pańkat. 33,7. 68,20. Hit. 20,11. III, 1. Bhatt. 8,105. Vgl. विश्वासन. — desid. vom caus. *Jmd* (acc.) *Vertrauen einzuflössen beabsichtigen:* विशिश्वासयिषां चक्रुर्योषितः Bhatt. 14,12.

— अतिवि *grosses (zu grosses) Vertrauen haben* u. s. w.: मनो नातिविशश्वास Ragh. 12,101. विश्वस्ते नातिविश्वसेत् Spr. (II) 3431. fgg. विश्वस्तान्नातिविश्वसेत् 6209. °श्वस्त MBh. 3,12274.

— अभिवि caus. *Jmdes Vertrauen gewinnen, Jmd Vertrauen einflössen;* mit acc. der Person MBh. 3,10021. Suçr. 1,316,19.

— परिवि, partic. °श्वस्त *voller Vertrauen, kein Arges habend, unbesorgt* MBh. 1,5618. 3,11452. 15,1012. — caus. *beruhigen, trösten* R. 2, 30,26.

2. श्वस् adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. Ableitungen davon (शौव°) gaṇa द्वारादि zu P. 7,3,4. Vop. 7,4. *morgen, folgenden Tags* Nir. 1,6. AK. 3,5,22. H. 1541. सदृशीरद्य सदृशीरिदु श्वः RV. 1,123,8. 167,10. 170,1. 6,56,6. 71,6. अद्य जीवानि मा श्वः AV. 5,18,2. 11,4,21. यदद्य कस्य श्वो ऽग्न्याधेयं स्यात् Çat. Br. 2,1,4,1. 14,4,3,34. को हि मनुष्यस्य श्वो वेद 2,1,3,9. 3,1,28. TS. 2,6,3,3. अद्य श्वो वा विनाशिने (शरीराय) Spr. (II) 944. श्वः कार्यमद्य कुर्वीत 6595. वरमद्य कपोतो न श्वो मयूरः Verz. d. Oxf. H. 216, *a*, 41. विज्ञप्तौ श्वस्तव तणा: Râǵa-Tar. 6,43. mit fut. II (auf ता) P. 3,3,15 (aber अद्य श्वो वा गमिष्यति Schol.). 8,1,29, Schol. MBh. 3,2897. R. 2,64,35 (66,36 Gorr.). 90,23. R. Gorr. 2,99,39. Râǵa-Tar. 3,92. mit fut. I MBh. 4,2254. R. 1,25,16. 28,35. 2,34,34. 40 (35,41 Gorr.). 83,23. 84,18. R. Gorr. 1,48,21. 5,1,11. 53,4. Mâlav. 24,10. Varâh. Brh. S. 48,21. Kathâs. 29,166. Mârk. P. 61,26. LA. (III) 91,13. mit praes. Kathâs. 23,6. श्वः श्वः *von Tag zu Tag, immer weiter* RV. 8,50,17. AV. 10,3,2. 6,5. श्वः श्वो भूयान्भवति TS. 1,5,9,2. 2,5,4,1. TBr. 1,5,6,5. Çat. Br. 2,2,3,19. 11,1,5,4. Kauç. 140. Kâtj. Çr. 15,3,2. श्वो भूते *am morgenden Tage, am folgenden Tage* TS. 1,6,7,1. 2,4,10,1. Çat. Br. 5, 2,3,2. Âçv. Grhj. 2,4,7. Kauç. 67. 126. Khând. Up. 4,6,1. MBh. 2,2008. 3,2768. 16,25. 191. R. 6,1,34. 7,98,26. Kathâs. 123,191. Bhâg. P. 6, 9,21. 8,16,44. 9,20,17. श्वःप्रभृति Kâtj. Çr. 15,1,8. श्वःक्रय Lâtj. 8,4,6. Vgl. पर°, परः°, 2. शौव, शौवस्तिक und zur Form des Wortes ह्यस् *gestern.*

श्वसथ (von 1. श्वस्) m. *das Blasen, Zischen, Schnaufen:* वृत्रस्य RV. 8,85,7. eines Stiers Çat. Br. 1,1,4,14.

श्वसन (wie eben) 1) adj. *blasend, zischend, schnaufend* RV. 1,54,5. Çâṅkh. Çr. 4,19,10. ein Stier Varâh. Brh. S. 61,6. समीरण Pańkar. 3, 5,30. — *b) schwer athmend* Suçr. 2,446,15. — 2) m. *a) Wind* (auch in medic. Bed.) AK. 1,1,1,57. H. 1106. an. 3,423. Med. n. 138. Halâj. 1,75. MBh. 3, 10058. 7,1764. 12,12401. R. 5,50,8. 6,16,35. 79,60. 108,1. Suçr. 2,258,10. 314,13. 319,1. Kâm. Nîtis. 4,80. Kir. 10,34. Çiç. 11,21. Bhâg. P. 1,11,35. 3, 8,17. 32. 17,26. 8,10,49. 20,26. 10,20,6. *der Gott des Windes* MBh. 1,1489. 3,770. 8,1511. Varâh. Brh. S. 34,2. unter den Vasu als Sohn der Çvâsâ MBh. 1,2583. — *b) Vanguiera spinosa Roxb.* AK. 2,4,2,33. H. an. Med. — 3) n. *a)* = श्वास H. an. Med. *heftiges, hörbares Athmen* Suçr. 1,285, 1. 308,15. *das Athmen* überh., *Athem:* श्रास्यकमलश्वसनैः Çiç. 9,52. 11,21. Kir. 10,34. Bhâg. P. 4,8,20 (nach dem Comm. m. = प्राण). 8, 7,27. 11,4,4. — *b) das sich Räuspern* Suçr. 1,100,5. — *c)* = स्पर्श (Comm.) *Gefühl* d. i. *was da gefühlt wird* Bhâg. P. 2,2,29. — MBh. 8, 4205 ist statt समाततेन श्वसनेन mit der ed. Bomb. zu lesen समाततेनेषसनेन.

श्वसनरन्ध्र n. *Nasenloch* Bhâg. P. 10,16,24.

श्वसनाशन (श्वसन *Wind* + 2. अशन) m. *Schlange (von Wind lebend)* Hâr. 15. Râǵa-Tar. 1,225.

श्वसनेश्वर (श्वसन + ई°) m. *Terminalia Arǵuna W. et A.* Çabdak. im ÇKDr.

श्वसनोत्सुक (श्वसन *Wind* + उ°) m. *Schlange* Çabdar. im ÇKDr.

श्वसीवत् adj. nach Sâj. so v. a. श्वसनवत् *schnaubend, zischend* RV. 1,140,10.

श्वसुत m. *eine best. Pflanze,* = ततघ्न Çabdak. bei Wilson; श्वसुन ÇKDr. nach ders. Aut.

श्वस्तन (von 2. श्वस्) adj. P. 4,2,105. *zum andern Morgen in Beziehung stehend, morgend:* सायंतनं श्वस्तनं वा न संगृह्णीत भिक्षितम् Bhâg. P. 11,8,11. fg. अश्वस्तनविद् *der das „morgen" nicht kennt* 4,25,38. अश्वस्तनविधातृ *der sich um das „morgen" nicht kümmert* MBh. 12, 8920. अश्वस्तनविधान 6050 = M. 11,16. n. *das Morgen, Zukunft* Nir. 1,6. Pańkav. Br. 5,7,5. 15,9,17. अ° adj. *ohne Zukunft* ebend. *nicht für den folgenden Tag Etwas habend* Jâǵń. 1,128. श्वस्तनी f. *das Futurum und der Charakter* (स्य) *desselben* Vârtt. zu P. 3,3,15.

श्वस्तनवत् (von श्वस्तन) adj. *eine Zukunft habend* Pañkav. Br. 11,5, 15. 12,13,10.

श्वस्तनिक in अ° adj. = अश्वस्तन *nicht für den folgenden Tag Etwas habend* M. 4,7.

श्वस्त्य adj. = श्वस्तन P. 4,2,105.

श्वःसुत्या f. *Vortag der* Sutjâ-*Feier* Ait. Br. 2,3. स्वर्गस्य लोकस्य *Vorfest der* Soma-*Feier, die zum Himmel hilft*, 6,34. 7,1. Çat. Br. 3,5,1,13. 7,2,7. 5,1,1,16. Lâtj. 1,4,13. 25.

श्वःस्तोत्रिय m. *der* Stotrija *des folgenden Tages* Ait. Br. 6,17. Çâñkh. Br. 28,17. Çr. 12,2,1. 6. 9,8.

श्वक्रान zu schliessen aus शीवक्रान.

श्वा (श्वि), श्वयति Dhâtup. 23,41 (गतिवृद्ध्योः). शिश्वाय und शुशाव P. 6, 1,30. शिश्वियतुस् und शुशुवतुस् Schol. Vop. 8,142. aor. अश्वत् (अश्वताम्, अश्वन्), अश्वयीत् und अशिश्वियत् P. 3,1,49. 58. 7,2,5. 4,18. Vop. 8,38. 47. 86. 125. 141. श्वयिता (vgl. Kâr. 1 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10) 60. शूयात् 142. श्वयितुम्; partic. शून s. bes. *anschwellen:* प्रजापतिरुदश्वयत् TS. 5,3,12,1 und öfters. infin. von Todten (vgl. शव) Çat. Br. 10,6,5, 6. 11,8,2,5. 13,4,4,6. रुदतो ऽशिश्वियच्चनुरास्यं द्वेतोस्तवाश्वयीत् Bhaṭṭ. 6,19. गृध्रस्येवाश्वतां पत्नौ कृत्तौ 31. शिश्वियुः, शुशुवुः 14,79. अश्वतां कुत्ती जठरं चाप्यशिश्वियत् 15,30.

— caus. aor. अशूशवत् und अशिश्वयत् P. 6,1,31. Vop. 8,142. 18,1.

— desid. vom caus. शुशावयिषति und शिश्वाययिषति P. 6,1,31. Vop. 8,142. 19,1.

— intens. शोशूयते und शेश्वीयते P. 6,1,30. Vop. 8,142. 20,1. 4. *heftig anschwellen:* शेश्वीयमानाकृपारैाद्रनेत्र Bhaṭṭ. 3,30.

— उद्, partic. उच्छून *aufgeschwollen:* प्रबलरुदितोच्छूननेत्र Megh. 82. Spr. (II) 5852. °गल Kathâs. 63,185. शवैश्चिर प्रविष्टाम्बुसंसेकोच्छूनविग्रहैः Râǵa-Tar. 5,271. स्वर्गग्रामटिकाविलुठनवृथोच्छूनैः किमेभिर्भुजैः Sâh. D. 3,2 = 214,3. उच्छूनभावं गन्तुम् als Umschreibung von श्वयितुम् Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 56. *angeschwollen* so v. a. *an Umfang gewonnen habend, verstärkt* Sarvadarçanas. 95,1.

— प्र, partic. °शून *aufgeschwollen* Suçr. 1,120,10.

— वि *anschwellen:* विश्वयन्त् partic. Ṛv. 7,50,1.

— सम्, partic. संशून *aufgeschwollen, aufgedunsen:* मांसोपभोग° Bhaṭṭ. 9,16. — Vgl. संश्वायिन्.

श्वाकर्ण (1. श्वन् + कर्ण) m. *Hundeohr* Kâç. zu P. 6,3,137.

श्वाकुन्द (1. श्वन् + कुन्द) ebend.

श्वागणिक adj. (f. ई) = श्वगणिक P. 4,4,11. 8,3,8, Vârtt. 2. Vop. 7,4. 18.

श्वाग्र (1. श्वन् + अग्र) n. *Hunderuthe* Kathâs. 114,116; vgl. 123.

श्वात्र्, श्वात्रति = गतिकर्मन् Naigh. 2,14.

श्वात्र (von श्वद् — स्वद्) 1) adj. *schmackhaft, angenehm zu geniessen:* der Soma Ṛv. 10,46,7. श्वात्राः पीता भवत यूयमापः VS. 4,12. 6,34. 5, 31. Nach den Comm. = क्षिप्र oder मित्र. — 2) n. *eine schmackhafte Speise (Trank), ein guter Bissen:* श्वात्रमर्का अनूषत Ṛv. 8,52,5. स्या जगध्यच्छ्वात्रमग्निरकृणोत् *machte zu einem Bissen, liess sich schmecken* 10,88,4. श्वात्रेण यत्पित्रोर्मुच्यसे पर्या त्वा पूर्वमनयन्नापरं पुनः so v. a. *das mit einer Lockspeise* (z. B. mit einem Spahn) *von den Reibhölzern abgenommene Feuer kann man hin und her tragen* 1,31,4. Nach Naigh. 2,10 so v. a. धन; adv. so v. a. क्षिप्रम् 4,2. Nir. 5,3. Vgl. im Zend qâçtra d. i. hvâçtra.

श्वात्रभाज् adj. *schmackhaft, zuträglich zu essen:* वयस् Ṛv. 8,4,9.

श्वात्र्य (von श्वात्र) adj. *schmackhaft:* मधोर्मधु श्वात्र्यं सोममाशिरम् Ṛv. 10,49,10. त्वां गिरः श्वात्र्या आ ह्वयन्ति *dich rufen die Lieder, die schmackhaften* (Tränke) *herbei* 160,1.

श्वाद् (1. श्वन् + अद्) m. = श्वपाक Bhâg. P. 3,33,6. 6,13,8.

श्वादंष्ट्रा (1. श्वन् + दं°) f. Kâç. zu P. 6,3,137. — Vgl. श्वदंष्ट्रा.

श्वादंष्ट्रि m. patron. P. 7,3,8, Schol.

श्वादन्त (1. श्वन् + दन्त) m. *Hundezahn* Kâç. zu P. 6,3,137.

श्वान 1) m. = 1. श्वन् *Hund* H. 1279. Çabdar. im ÇKDr. Spr. (II) 226. 1400. 1613. 4381, v. l. 4427, v. l. 6501. 6597. Vṛddha-Kâṅ. 17,11. Vaǵrasûki 5. 19. Verz. d. Oxf. H. 60,*a*,12. N. 1. 170,*b*,32. — 2) f. ई = शुनी *Hündin* Çabdar. im ÇKDr.

श्वानचिल्लिका f. = शुनकचिल्ली Râǵan. im ÇKDr.

श्वान्त partic. zu einer nicht mehr vorhandenen Wurzel (etwa श्वम्) nach Sâj. so v. a. श्रान्त oder शान्त, womit der Sinn wirklich getroffen zu sein scheint; etwa *ruhig, friedlich:* अभि श्वान्तं मृशते नान्द्यै मुदे Ṛv. 1,145,4. अधा गाव उपमातिं कनाया अनु श्वान्तस्य कस्य चित्परेयुः 10,61,21.

श्वापद (1. श्वन् + पद) Kâç. zu P. 6,3,137. 1) m. n. (dieses den Lexicographen unbekannt) *ein reissendes Thier* AK. 3,4,26,198. Trik. 2,5,3. 4 (= व्याघ्र *Tiger*, auch nach Çabdar. im ÇKDr.). H. 1216. Halâj. 2,78. (शुवा° zu sprechen) Ṛv. 10,16,6. AV. 11,10,8 (vielleicht श्वापदा oder श्वपदा zu lesen). शार्दूलस्येव श्वापदा: Çat. Br. 5,5,4,10. 14,2,1,16. 4,2,29. Kauç. 95. MBh. 3,2651. Hariv. 9632. R. 2,42,20. 97,30. 5,15,56. Suçr. 1,110,4. Ragh. 17,47. Çâk. 23,11. Spr. (II) 5160. सरमासुताः Bhâg. P. 6,6,26. Brahma-P. in LA. (III) 52,17. Pañkat. 54,24. 63,14. 16. 20. श्वापदानि Kĥând. Up. 7,2,1. MBh. 12,459. 14,2542. Spr. (II) 1914. R. 2,63,20. 64,13. 97,10. n. sg. collect. AV. 11,9,10. Mârk. P. 48,30. — 2) pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,50 (स्वापद gedr.). — 3) adj. = शौवापद P. 7,3,9. Vop. 7,4. 18. — Vgl. श्वपद.

श्वापाकक adj. von श्वपाक gaṇa कुलालादि zu P. 4,3,118.

श्वापुच्छ n. = श्वपुच्छ Kâç. zu P. 6,3,137.

श्वाफल्कि m. patron. von श्वफल्क Schol. zu P. 4,1,114. 2,4,58. श्वाफल्कचैत्रकाः zu 6,2,34.

श्वाफल्कि m. desgl. = अक्रूर Bhâg. P. 11,12,10.

श्वाभस्त्र adj. von श्वाभस्त्रि P. 7,3,8, Vârtt. 3, Schol.

श्वाभस्त्रि m. patron. P. 7,3,8, Schol.

श्वायूथिक adj. von श्वयूथ P. 7,3,8, Vârtt. 2, Schol.

श्वावराह (1. श्वन् + व°) m. Kâç. zu P. 6,3,137.

श्वावराहिका f. *die Feindschaft zwischen Hund* (श्वन्) *und Eber* (वराह) P. 4,2,104, Vârtt. 28, Schol.; vgl. P. 4,3,125.

श्वाविध् (1. श्वन् + 4. विध्) VS. Prât. 3,96. P. 6,3,116. m. *Stachelschwein* (nom. °विद्) AK. 2,5,7. H. 1296. Halâj. 2,78. VS. 23,56. 24, 33. AV. 5,13,10. Kauç. 29. Âpast. 1,17,37 (vgl. Note). M. 5,18. 12,65. MBh. 1,5758. 7,1932. 5403. 7235. 8,3366. 13,5761. Suçr. 1,74,13. 203, 1. 2,495,21. Vâgbh. 6,48. Varâh. Bṛh. S. 48,16. 88,3. Mârk. P. 8,146.

35,2. Bhâg. P. 3,21,44. श्वाविच्छल्लित MBh. 7,7418. 7944. 14,2207.

श्वाविद्रोमन् Schol. zu Kâtj. Çr. 5,2,15. Karaka 8,15.

श्वाविल्लोमापह n. N. eines Tîrtha MBh. 3,6031. = श्वाविल्लोमापनयन n. 6032.

श्वाशुर (von श्वशुर) adj. (f. ई) *dem Schwäher gehörig* Kathâs. 14,10. 19,103. 21,69. 35,152. 55,234. 56,86. 117. 63,182. 64,74. 77,41. 43. 80,22.

श्वाशुरि m. patron. von श्वशुर Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,45.

श्वाशुर्य m. Kathâs. 80,22. 24 fehlerhaft für श्वशुर्य.

श्वाश्व (1. श्वन् + अश्व) m. ein N. Bhairava's (*den Hund als Pferd gebrauchend, auf einem Hunde reitend*) Çabdârthak. bei Wilson.

श्वास (von 1. श्वस्) 1) m. P. 3,1,141. Vop. 26,37. a) *Gezisch* (einer Schlange), *Geschnauf:* दृष्टिश्वासमहाविषाः (नागाः) R. Gorr. 2,28,14. Kathâs. 46,68. fg. 71. fg. Bhâg. P. 8,7,15. सृजन्नमर्षितः श्वासान् 3,18,14. 7,8,32. Râǵa-Tar. 1,167. — b) *das Athmen, Athemzug, Athem* H. 1368. कामक्रोधौ भयं निद्रा पञ्चमः श्वास उच्यते। एते दोषाः शरीरेषु दृश्यन्ते सर्वदेहिनाम्॥ MBh. 12,11152. छिन्दन्ति पञ्चमं श्वासमल्पाहारतया 11154. निविष्टं गोकुलं यत्र श्वासं मुञ्चति निर्भयम् 13,2699. Kumâras. 2,42. निगमं °रूपेण ददौ तस्मै Verz. d. Oxf. H. 63,b,24. श्वासान्करोति 149,b,21. भयत्रस्तो नरः श्वासं प्रभूतं कुरुते मुहुः Spr. (II) 4332. कृपानां श्वासाः 4933. प्रमाणाधिक Çâk. 29 अब्जगन्ध H. 57. श्वासं मनुष्येण (*Gatte*) समं त्यजन्ती Varâh. Bṛh. S. 78,15. श्वासैरगलितावेगैः Râǵa-Tar. 3,508. °शेषा प्राणावृत्तिः 5,183. श्वासानिल Bhâg. P. 8,19,10. °धारणं कृत्वा Schol. zu Kâtj. Çr. 4,1,13. गत° adj. MBh. 3,16764. जित° 7,278 (कृपाः). Bhâg. P. 1,13, 51. 2,1,17. 3,8,21. 15,7. 28,10. 4,8,75. fg. सश्वासं मरणम् Spr. (II) 4718. अधिकश्वासम् adv. 6332. *der Hauch* bei der Aussprache der dumpfen Consonanten u. s. w. Ṛv. Einl. 6. 13,2. 14,6. AV. Prât. 1,12. 43. TS. Prât. 2,5. 10. 24,5. Schol. zu P. 1,1,9. ईषच्छ्वास bei der Aussprache der Tenues und Zischlaute Çikshâ in Ind. St. 4,356. im Gegens. zu प्रश्वास *das Einathmen* H. 83. Sarvadarçanas. 174,13. Kusum. 14,5. — c) *das Seufzen, Seufzer* Spr. (II) 5894. Çâk. 133. श्वासान्मुञ्चति Sâh. D. 57,4. 173. — d) *schwerer Athem, Asthma* Suçr. 1,116,10. 118,16. zerfällt in die Arten क्षुद्र, तमक, छिन्न, महत्, ऊर्ध्व 2,497. fgg. Wise 317. Karaka 8,15. Çârṅg. Saṁh. 1,7,17. Verz. d. Oxf. H. 305,b,28. 306,b,22. 312,b,34. 316,a,6 v. u. Verz. d. B. H. No. 955. 965. fgg. 972. 975. 993. 996. हिक्काहत° R. Gorr. 2,65,46. Varâh. Bṛh. S. 8,48. 9,44. 32,10. Bṛh. 23 (21), 8. Bhâg. P. 3,30,17. — 2) f. श्वा N. pr. der Mutter des Windgottes (श्वसन) MBh. 1,2583. — Vgl. ख°, छिन्न°, नभः°, मधु°, महा°.

श्वासकुठार m. *ein best. sicher wirkendes Mittel gegen Asthma* Bhâvapr. im ÇKDr.

श्वासता f. nom. abstr. zu श्वास *Hauch* Ṛv. Prât. 13,1.

श्वासहेति m. *Schlaf, Schläfrigkeit* H. 313.

श्वासारि (श्वास *Asthma* + अरि *Feind*) m. *Costus speciosus* oder *arabicus* Râǵan. im ÇKDr.

श्वासिन् (von 1. श्वस् und श्वास) 1) adj. a) *zischend* Âçv. Gṛhj. 4,8,28. — b) *keuchend* Suçr. 1,105,18. *asthmatisch* 116,9. 301,14. 2,498,7. — c) *mit einem Hauch gesprochen, adspirirt* Çikshâ 31 in Ind. St. 4,356. — 2) m. *Wind* Çabdar. im ÇKDr.

श्वाह्नि m. N. pr. eines Sohnes des Vṛginavant Bhâg. P. 9,23,30.

श्वि s. श्वा.

श्विक्न m. pl. N. pr. eines Volkes Çat. Br. 12,8,3,7. 13,5,4,15. — Vgl. श्वैक्न.

1. श्वित्, श्वेतते Dhâtup. 18,2 (वर्णे; शौक्ल्ये Vop.). zu belegen nur श्वितान, अश्वैत्, अश्वितन् (vgl. P. 3,1,55) und अशिश्वितत्. Bildung des partic. praet. pass. P. 7,2,16. fg. *weiss —, licht —, hell sein:* स (अग्निः) श्वितानस्तन्यतू रोचनस्थाः Ṛv. 6,6,2. (उषाः) रुशद्वत्सा बिभ्रती शुक्रमश्वैत् 7,77,2. (उषाः) अरूपाप्सुरशिश्वितत् 8,5,1.

— अव *herleuchten:* अवेयमश्वैद्युवतिः पुरस्तात् Ṛv. 1,124,11.

— वि *hell sein, strahlen:* die Ushas Ṛv. 1,92,12. 113,15. (मरुतः) शुभंयवो नाञ्जिभिर्व्यश्वितन् 10,78,7.

2. श्वित् = 1. श्वित् in उद्° (nicht von श्वि), सूर्य°.

श्वितीचि (von श्वित्यञ्च्) adj. *weisslich* Ṛv. 10,46,8.

श्वित्न (von 1. श्वित्) adj. *weisslich* (nach Comm. *Rinder*) Ṛv. 8,46,31.

श्वित्न्य adj. dass.: सनत्क्षेत्रं सखिभिः श्वित्न्येभिः Ṛv. 1,100,18. nach Sâj. die Marut.

श्वित्य (?) m. N. pr. eines Mannes Nîlak. zu MBh. 7,2183. — Vgl. श्वैत्य.

श्वित्यञ्च् adj. *weisslich:* वृषभ Ṛv. 2,33,8. (उषाः) शुक्रा कृष्णादजनिष्ट श्वितीची 1,123,9. die Vasishṭha 7,33,1. 83,8.

श्वित्र (von 1. श्वित्) Uṇâdis. 2,13. VS. Prât. 6,27. 1) adj. (f. ई) a) *weisslich, weiss:* Schlange AV. 3,27,6. 10,4,5. 13. TS. 5,5,10, 2. in श्वित्र्यं गाम् Ṛv. 1,33,15 vermuthen wir einen acc. von श्वित्री; nach Sâj. *ein Sohn der Çvitrâ* wegen श्वैत्रेय 14. — b) *mit dem weissen Aussatz behaftet* Pañkav. Br. 12,11,11. Âpast. 2,17,21. — 2) m. *ein best. Hausthier* oder überh. *ein weisses Thier* VS. 24,39. — 3) *weisser Aussatz*, m. Vararuki in Verz. d. Oxf. H. 167,a,25. Bhâg. P. 7,1,18. 11,23, 16. Schol. zu Kâtj. Çr. 15,3,39. neutr. AK. 2,6,2,5. H. 466. Halâj. 2, 449. Verz. d. Oxf. H. 307,a,9. Suçr. 2,66,18. unbestimmbaren Geschlechts: °कृत् 1,185,10. MBh. 12,11268. Kâvjâd. 1,7. Verz. d. Oxf. H. 306,a,2 v. u. Verz. d. B. H. No. 996. — 4) f. श्वा N. pr. eines Frauenzimmers Sâj. zu Ṛv. 1,33,14. fg. — Vgl. श्वैत्र्य.

श्वित्रक (von श्वित्र) adj. (f. °त्रिका) *mit dem weissen Aussatz behaftet* MBh. 13,6067.

श्वित्रघ्नी f. *Tragia involucrata Lin.* (*weissen Aussatz vertreibend*) Çabdak. im ÇKDr.

श्वित्रिन् (von श्वित्र) adj. *mit dem weissen Aussatz behaftet* M. 3,7. 161. 177. Jâǵn. 3,215. MBh. 3,14664. 13,1584. 4287. 5089. Suçr. 2,68,18. Varâh. Bṛh. 23 (21),7.

श्विन्द्, श्विन्दते Dhâtup. 2,9 (श्वैत्ये, शौक्ल्ये, शैत्ये). Vgl. 1. श्वित्.

श्वेत (von 1. श्वित्) 1) adj. f. श्वा P. 4,1,39; nach Vop. 4,27 fälschlich auch श्वेनी, eine Verwechselung mit श्येत). *weiss, licht* AK. 1,1,4,22. H. 1392. an. 2,204. Med. t. 67. fg. Halâj. 4,47. Ross Ṛv. 1,116,6. 119, 10. 7,77,3. 8,41,9. 10. Ait. Br. 6,35. Çat. Br. 2,6,3,9. Bhag. 1,14. R. Gorr. 2,12,11. Halâj. 2,282. ऊर्णाः Vâlakh. 7,2. AV. 5,17,15. 20,128, 6. Kuh TS. 2,1,8,1. 4. श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे TBr. 1,7,2,7. Kauç. 120. गोवृष R. Gorr. 2,12,11. वृषभ MBh. 2,415. अश्वतरी (vgl. श्वेता अश्वतराः Ind. St. 3,258) 1,8008. R. 4,16,11. °दशन 3,36,7. द्रप्स Ṛv. 7,87,6.

(अग्निः) चित्रो यद्भ्राट् छ्वेतो न विक्षु 1,66,6. 3,1,4. 5,1,4. 8,40,8. कलश des Soma 4,27,5. 9,74,7. 7,90,3. 91,3. 8,26,19. 10,20,9. लक्ष्मन् AV. 1,23,4. पर्वताः *Schneeberge* Çat. Br. 14,6,8,9. चर्मन् Kâth. 34,5. °पिपीलिका Kauç. 116. — RV. Prât. 17,8. माल्यानि R. 2,25,26. शिलाः 4,9,44. श्वेतं पदं शिरोरुहाणाम् Spr. (II) 6599. 2104. Ragh. 1,83. Suçr. 1,23,3. सुरा 189,6. 2,440,5. शतपदी 290,3. 297,7. सर्षप Ratnam. 113. श्वेतोत्पल Bhâg. P. 3,21,10. यूका Pankat. 60,24. °तण्डुलपिष्ट Weber, Krshnag. 272. शोणित Hariv. 8445. कमण्डलु MBh. 1,1149. कुण्डलभूषणा Hariv. 2437. 13065. fg. 13070. श्वेतातपत्र Spr. (II) 6495. Bhâg. P. 4, 4,5. Varâh. Brh. S. 3,21. 25. 5,53. 34,23. 38,3. अनतिश्वेत, अनतिकृष्ण Lâtj. 1,1,7. Ind. St. 1,51. त्रिःश्वेता शलली Gobh. 2,7,8. — 2) m. *a*) *Schimmel* (*Ross*) Çat. Br. 13,5,4,22. — *b*) *Otterköpfchen* H. ç. 172. H. an. *Muschel* überh. Râgan. im ÇKDr. — *c*) = जीवक Gatâdh. im ÇKDr. *Kümmel* (dies wäre जीरक) Wilson nach derselben Aut. — *d*) *eine weisse Wolke* Çabdar. im ÇKDr. — *e*) *der Planet Venus* ebend. — *f*) *ein best. Komet* (vgl. °केतु) Varâh. Brh. S. 11,39. fg. 97,3. — *g*) N. pr. α) eines Schlangendämons Pâr. Grhj. 2,14. Çânkh. Grhj. 4,18. Âçv. Grhj. 2,3,3. VP. 149. Bhâg. P. 5,24,31. eines Wesens im Gefolge des Skanda MBh. 9,2566. eines Daitja, eines Sohnes des Viprakitti, Hariv. 2437. 2651. eines Muni MBh. 1,962. Kathâs. 72,334. fgg. einer Incarnation Çiva's Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,14. 53,*b*,4. eines Schülers dieses Çveta 52,*a*,15. eines Râgarshi MBh. 1,226 (eig. 231). 12,5743. 13,5668. 7130. 7681. Verz. d. Oxf. H. 59,*a*,20. eines Sohnes des Fürsten Sudeva R. 7,78,4. eines Heerführers MBh. 6,1868. 1870. श्वेतोपाख्यान MBh. 1,333 (विश्वोपाख्यान ed. Bomb.). R. Gorr. 1,4,140. eines Sohnes des Vapushmant Mârk. P. 53,27. eines Lehrers Ind. St. 8, 222. fg. 364. — β) pl. eines Volkes Varâh. Brh. S. 16,38. — γ) eines Weltelephanten MBh. 1,2630. — δ) eines Berges (vgl. °पर्वत, °शैल, श्वेताद्रि) H. an. Med. MBh. 3,10820. 11527. 14429. 6,198. 9,3349. 13, 7657. 14,1174. R. 5,11,7. Mârk. P. 54,9. VP. 167. Bhâg. P. 5,16,8. Verz. d. Oxf. H. 48,*a*,40. — ε) eines Dvîpa (vgl. °द्वीप) H. an. Med. MBh. 12,12703. R. 7,37,5,22. = श्वेतद्वीप bei Kâçî Verz. d. Oxf. H. 57,*a*, N. 4. — 3) f. आ *a*) *Otterköpfchen* Med. — *b*) Bez. verschiedener Pflanzen: = काष्ठपाटली (°पाटला) und शङ्खिनी H. an. Med. *Boerhavia procumbens Roxb.* Ratnam. 25. *Birke* 94. *Achyranthes atropurpurea Lam.* 160. = अपराजिता, श्वेतबृहती, श्वेतकण्टकारी, पाषाणभेदी, शिलावल्कला, श्वेतदूर्वा, कृमिकापत्नी Râgan. im ÇKDr. — Suçr. 1,144,13. 2,114,8. 130,21. 285,7. Varâh. Brh. S. 44,10 (= गिरिकर्णिका Comm.). — *c*) Bez. verschiedener *weisser* Stoffe: *Zucker*, = वंशरोचना und स्फटी (von Wilson hier durch *Krystall* wiedergegeben) Râgan. im ÇKDr. — *d*) mystische Bez. *des Buchstabens* घ Weber, Râmat. Up. 317. 319. — *e*) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,6240. der Mutter des Weltelephanten Çveta (Çankha R.) MBh. 1,2625. 2630. R. 3,20,22. einer Fürstin Râga-Tar. 8,375. — 4) n. *a*) *das Weisse im Auge* Suçr. 2,303,13. — *b*) *das Weisswerden der Haare* Khând. Up. 8, 14. — *c*) *Silber* AK. 2,9,97. 3,4,14,82. Trik. 2,9,32. H. 1043. H. an. Med. Halâj. 5,5. — *d*) *Buttermilch und Wasser zu gleichen Theilen gemischt* H. 409. — Vgl. महा°, श्वैत्य.

श्वेतक (von श्वेत) 1) adj. *weisslich, weiss* Varâh. Brh. S. 81,19. — 2) m. *a*) *Otterköpfchen* Bhûripr. im ÇKDr. — *b*) N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 87. — 3) n. *Silber* Râgan. im ÇKDr.

श्वेतकन्दा f. *eine best. Pflanze*, = अतिविषा Râgan. im ÇKDr.

श्वेतकपोत m. 1) *eine Mausart* Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,20; vgl. Suçr. 2,278,5. 6. — 2) *eine Schlangenart* Suçr. 2,265,6.

श्वेतकर्ण m. N. pr. eines Sohnes des Satjakarna Hariv. 11068.

श्वेतकाकीय (von श्वेत + काक) adj. *einer weissen Krähe entsprechend* so v. a. *ganz ungewöhnlich, unerhört:* भर्तारं दुःखशीलमुपाचरत् । उपायैः श्वेतकाकीयैः MBh. 1,1879. ईदृशैः श्वेतकाकीयै राज्ञः शासनदूषकैः Mrkkh. 155,10. श्वा च दृतश्च (= मृग) काकश्च तेषामिमे श्वेतकाकीयास्तैः नित्यजागरूकत्वभयचकितत्वेङ्गितत्वैः — अन्ये तु श्वेतकाको बकस्तदीयैः तं हि वर्षासु नीडस्थं बकोव पुष्णाति Nilak.

श्वेतकापोती f. *eine best. Pflanze*, welche an Kraft dem Soma gleichen soll, Suçr. 2,170,1. 8. 171,5. 173,12.

श्वेतकाम्बोजी f. = श्वेतगुञ्जा Râgan. im ÇKDr. unter dem letzten Worte.

श्वेतकि m. N. pr. eines alten Fürsten MBh. 1,8098. fgg.

श्वेतकिणिही f. *eine Achyranthes* Râgan. im ÇKDr.

1. श्वेतकुष्ठ *weisser Aussatz* Verz. d. Oxf. H. 281,*a*, No. 659.

2. श्वेतकुष्ठ adj. *mit dem weissen Aussatz behaftet;* davon nom. abstr. °त्व n. Kull. zu M. 11,51.

श्वेतकुञ्जर m. *ein weisser Elephant*, Bez. Airâvata's, des Elephanten Indra's, Çabdar. im ÇKDr.

श्वेतकुश m. *weisses* Kuça-*Gras* Râgan. im ÇKDr.

श्वेतकृष्णा f. *ein best. giftiges Insect* Suçr. 2,289,21.

श्वेतकेतु m. N. pr. verschiedener Männer: Auddâlaki Çat. Br. 3, 4,3,13. 4,2,5,14. MBh. 1,4724. 3,10597. Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,11. Âruneja Çat. Br. 10,3,4,1. 11,2,7,12. 5,4,18. 6,2,1. 12,2,1,9. Khând. Up. 6,1,1. Çânkh. Çr. 16,29,7. Âpast. 1,13,18. Kaush. Up. 1,1. ein Sohn des Senagit Hariv. 1058. — MBh. 1,2047. Hariv. 9574. Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,42. Kâd. in Z. d. d. m. G. 7,584. Çâkjamuni als Bodhisattva Lalit. 12. Schiefner, Lebensb. 232 (2). Trik. 1,1,9. N. eines Kometen Varâh. Brh. S. 11,37. derselbe heisst bei Parâçara: Uddâlaka-Çvetaketu; vgl. Kern in der Uebers. zu 37 und 16.

श्वेतकेश m. = रक्तशिग्रु Gatâdh. im ÇKDr.

श्वेतकोल m. *ein best. Fisch*, = शफर Trik. 1,2,18. °क m. dass. H. 1346. Hâr. 187.

श्वेतखदिर m. *weiss blühender* Khadira Râgan. im ÇKDr. Çabdar. bei Wilson.

श्वेतगङ्गा f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,16. fg. LIA. 1,56.

श्वेतगज m. *ein weisser Elephant*, Bez. des Elephanten Indra's H. 177.

श्वेतगरुत् m. *Gans* AK. 2,5,23.

श्वेतगिरि m. N. pr. eines *Berges:* °माहात्म्य Mack. Coll. 1,88.

श्वेतगुञ्जा f. *eine best. Pflanze*, = श्वेतकाम्बोजी, काकादनी, चूडाला u. s. w. Râgan. im ÇKDr.

श्वेतगुणवत् (von श्वेत + गुण) adj. *mit der Eigenschaft der weissen Farbe versehen:* अश्व Sâh. D. 13,4.

श्वेतगोकर्णी f. *Clitoria ternatea* Dhanv. in Nigh. Pr. unter श्वेतनामन्.

श्वेतघण्टी f. *eine best. Pflanze;* s. महा°, welches übrigens auch in महाश्वेत + घ° zerlegt werden könnte.

श्वेतचन्दन n. *weisser Sandel* RATNAM. 140. RÂGAN. im ÇKDR. PANKAR. 2,4,3, v. l.

श्वेतचम्पक m. *eine Art* Kampaka PANKAR. 2,4,3.

श्वेतचरण adj. *weisse Füsse habend;* m. *ein best. Vogel* SUÇR. 1,205,14.

श्वेतचिल्लिका und श्वेतचिल्ली f. *eine best. Gemüsepflanze,* = वास्तुकी (so ist st. वास्तकी zu lesen) RÂGAN. im ÇKDR.

श्वेतच्छत्र n. *ein weisser Sonnenschirm* P. 5,1,63, Schol. BHÂG. P. 9, 10,42. — Vgl. श्वेतच्छत्त्रिक.

श्वेतच्छद 1) adj. *weisse Flügel* oder *Blätter habend.* — 2) m. *a) Gans* AK. 3,4,30,228. HALÂJ. 2,96. — *b) eine Art Basilienkraut* (गन्धपत्त्र) ÇABDAK. im ÇKDR.

श्वेतजीरक m. *weisser Kümmel* RÂGAN. im ÇKDR.

श्वेतटङ्कक n. = श्वेतटङ्कण RÂGAN. im ÇKDR.

श्वेतटङ्कण n. *eine Art Borax* RÂGAN. im ÇKDR.

श्वेततपस् m. N. pr. eines Mannes, = श्वेत Verz. d. B. H. No. 485.

श्वेततर (von श्वेत) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,258.

श्वेतता (wie eben) f. *Weisse, Helle* Ind. St. 10,279.

श्वेतदूर्वा f. *weisses* Dûrvâ-Gras RÂGAN. im ÇKDR.; vgl. श्वेता दूर्वा SUÇR. 1,378,15.

श्वेतद्युति m. *der Mond* H. 105.

श्वेतद्रुम m. *Crataeva Roxburghii* (mit grossen *weissen* Blüthen) RÂGAN. in NIGH. PR.

श्वेतद्विप m. *ein weisser Elephant,* Bez. des Elephanten Indra's TRIK. 1,1,62.

श्वेतद्वीप m. n. *die weisse Insel,* Bez. eines mythischen Landes Seliger MBH. 12,12778. HARIV. 14384. R. 7,37,5,9. KATHÂS. 54,19.21.23. 115,101. RÂGA-TAR. 3,471. WEBER, KRSHNAG. 253. 318. fgg. RÂMAT. UP. 277. fg. 283. 324. BHÂG. P. 8,4,18. PANKAR. 1,12,56. 2,2,84. 4,3,124. Verz. d. B. H. No. 448. Verz. d. Oxf. H. 60,*a*, N. 4. N. einer heiligen Localität bei Kâçî 71,*a*,12. 73,*b*,13. — Vgl. श्वेत 2) *g) ε)*.

श्वेतधातु m. *Kreide* RÂGAN. im ÇKDR. *Opal* oder *Chalcedon* WILSON nach ÇABDÂRTHAK.

श्वेतधामन् m. 1) *der Mond.* — 2) *Kampfer.* — 3) *os Sepiae* (अब्धिफेन) H. an. 4,195. MED. n. 249. — 4) *Achyranthes atropurpurea* RATNÂK. in NIGH. PR. *eine weiss blühende Clitoria ternatea* AUSH. 67.

श्वेतनौ (von 1. श्वित्) f. *das Hellwerden, Morgenroth* (nach SÂJ. und DURGA) RV. 1,122,4.

श्वेतनामन् m. *Clitoria ternatea* DHANV. in NIGH. PR. KARAKA 1,1 (S. 348 der Ausg.).

श्वेतनील m. *Wolke* ÇABDAR. im ÇKDR.

श्वेतपक्ष adj. *weissgeflügelt* PÂR. GRHJ. 3,6.

श्वेतपट m. N. pr. eines Lehrers Ind. St. 8,222. 331.

श्वेतपत्त्र 1) m. *Gans (Flamingo);* s. das folgende Wort. — 2) f. आ *eine best. Pflanze,* = श्वेतशिंशपा RÂGAN. im ÇKDR. unter dem letzten Worte.

श्वेतपत्त्ररथ m. ein Bein. Brahman's H. 212, Schol. ÇABDAM. im ÇKDR.

श्वेतपद्म n. *eine weisse Lotusblüthe* RÂGAN. im ÇKDR. PANKAR. 1,3,55. KÂLAKAKRA 3,44.46.

श्वेतपर्ण 1) m. N. pr. eines Berges MÂRK. P. 59,4. — 2) f. आ *Pistia Stratiotes Lin.* RATNAM. im ÇKDR.

श्वेतपर्णास m. *weisses Basilicum* RATNAM. 107.

श्वेतपर्वत m. N. pr. eines *Berges* MBH. 2,1037. fg. 5,353. 6,247. HARIV. 9499. R. 1,37,19 (38,22 GORR.). 5,27,12.23. Verz. d. Oxf. H. 149, *a*,17. Vgl. श्वेत 2) *g) δ)*.

श्वेतपाकी f. *eine best. Pflanze* und *ihre Frucht* gaṇa हरीतक्यादि zu P. 4,3,167.

श्वेतपाटला f. *eine weiss blühende Bignonia* GAṬÂDH. im ÇKDR.

श्वेतपाद m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's VJÂDI beim Schol. zu H. 210.

श्वेतपिङ्ग m. *Löwe* H. 1285.

श्वेतपिङ्गल 1) adj. *rothfalb* H. 1237. — 2) m. *Löwe* TRIK. 2,5,1.

श्वेतपिङ्गलक m. *Löwe* ÇABDAM. im ÇKDR.

श्वेतपिण्डीतक m. *ein best. Baum,* = महापिण्डीतरु RÂGAN. im ÇKDR.

श्वेतपुङ्खा f. = श्वेतशरपुङ्खा RÂGAN. im ÇKDR. unter dem letzten Worte.

1. श्वेतपुष्प n. *eine weisse Blume* SUÇR. 1,32,12.

2. श्वेतपुष्प 1) adj. (f. ई) *weiss blühend* ÇÂNKH. ÇR. 13,6,3. PÂR. GRHJ. 1,13. — 2) m. *Vitex Negundo* (निर्गुण्डी) *Lin.* GAṬÂDH. und RÂGAN. im ÇKDR. — 3) f. आ *Crataeva Roxburghii* DHANV. in NIGH. PR. = घोषातकी RATNAM. 65. = श्वेतनिर्गुण्डी DRAVJAR. in NIGH. PR. *eine weiss blühende Clitoria ternatea* MADANAV. ebend. = नागदन्ती und मृगेर्वारु RÂGAN. im ÇKDR. — 4) f. ई *eine weiss blühende Clitoria ternatea* DHANV. in NIGH. PR.

श्वेतपुष्पिका f. Bez. zweier Pflanzen: = पुत्रदात्री und महाशणपुष्पिका RÂGAN. im ÇKDR.

श्वेतप्रसूनक m. *eine best. Pflanze,* = तिलक, शाकतरु, सेतुवृक्ष ÇABDAM. im ÇKDR.

श्वेतफला f. *eine best. Pflanze* P. 4,1,64, Vârtt. 3. = श्वेतबृहती RÂGAN. im ÇKDR.

श्वेतबुह्ना f. *eine best. Pflanze,* = वनतिक्ता u. s. w. RATNAM. 51.

श्वेतबृहती f. *eine best. Pflanze* (शुक्लातुरवार्त्ताकी) RÂGAN. im ÇKDR.

श्वेतभण्डा f. *eine weiss blühende Clitoria ternatea* RATNAM. 19.

श्वेतभद्र m. N. pr. eines Guhjaka MBH. 2,397.

श्वेतभानु adj. *weissstrahlig:* der Mond HARIV. 2589.

श्वेतभिक्षु m. *ein weiss gekleideter Bettler* (Bez. einer best. Secte): ist तपस्विनां धूर्तः Spr. (II) 3400. — Vgl. पाण्डरभिक्षु.

श्वेतमण्डल m. *eine Schlangenart* SUÇR. 2,265,11.

श्वेतमन्दार m. *ein best. Baum* Verz. d. B. H. 135, *b* (85). °क m. desgl., = पृथ्वीकुरवक, दीर्घपुष्प u. s. w. RÂGAN. im ÇKDR.

श्वेतमरिच 1) m. *eine Art Moringa pterygosperma Gaertn.* H. 1134. — 2) n. *der Same von Moringa pterygosperma Gaertn.* AK. 2,9,110.

श्वेतमहोटिका f. = श्वेतबृहती RÂGAN. im ÇKDR. unter dem letzten W.

श्वेतमाधव n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,16.

श्वेतमाल m. 1) *Wolke.* — 2) *Rauch* VIÇVA im ÇKDR. — Fehlerhaft für श्वेतमाल.

श्वेतमूत्रता (von श्वेत + मूत्र) f. *das Leiden am Abgang weisslichen*

Harns (कफरोग) Çârṅg. in Nigh. Pr.

श्वेतमूल n. und °मूला f. *Boerhavia procumbens* Mad. in Nigh. Pr. neutr. Suçr. 2,374,21.

श्वेतमेह bei Wise 361 irrthümlich für शीतमेह, wie aus der Vergleichung von Bhâvapr. 7 hervorgeht.

श्वेतमोद m. N. eines Krankheitsdämons Hariv. 9557.

श्वेतय् (von श्वेत), °यति = श्वेतामाचष्टे und श्वेताश्वेनातिक्रामति Dhâtup. 35,86. Vop. 21,15.

श्वेतयावन् adj. (f. °यावरी) *weiss fliessend* oder N. pr. eines Flusses ṚV. 8,26,18.

श्वेतरक्त adj. *hellroth* AK. 1,1,4,25. H. 1395.

श्वेतरञ्जन n. *Blei* Çabdârthak. bei Wilson.

श्वेतरथ m. *der Planet Venus* Çabdar. im ÇKDr.

श्वेतरश्मि m. N. pr. eines in einen weissen Elephanten verwandelten Gandharva Kathâs. 36,13. fgg.

श्वेतरस n. *Buttermilch und Wasser zu gleichen Theilen gemischt* H. 409, Schol.; vgl. श्वेत 4) *d*).

श्वेतराजी f. *eine best. Pflanze*, = चचेण्डा Râǵan. im ÇKDr.

श्वेतरावक m. *Vitex Negundo* (निर्गुण्डी) *Lin.* Ratnam. 110.

श्वेतरूप्य n. *Zinn* H. ç. 159.

श्वेतरोचिस् m. *der Mond* Halâj. 1,42.

श्वेतरोहित m. 1) *eine best. Pflanze*, = शुक्लरोहित Râǵan. im ÇKDr. — 2) ein N. Garuḍa's Çabdârthak. bei Wilson.

श्वेतलोध्र m. = पट्टिकालोध्र Râǵan. im ÇKDr.

श्वेतलोहित m. N. pr. eines Schülers des Çveta (einer Incarnation Çiva's) Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,16.

श्वेतवक्त्र m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2575.

श्वेतवचा f. N. zweier Pflanzen: = अतिविषा und शुक्लवचा Râǵan. im ÇKDr.

श्वेतवत्सा adj. f. *ein weisses Kalb habend:* eine Kuh Kâth. 11,5 in Ind. St. 3,465,1. TS. 1,7,2,7. Çat. Br. 5,3,2,1.

श्वेतवल्कल m. *Ficus glomerata* Ǵatâdh. im ÇKDr.

श्वेतवस्त्रिन् (von श्वेत + वस्त्र) adj. *weiss gekleidet* Kâlakakra 1,153.

श्वेतवाजिन् m. 1) *der Mond* H. 104. — 2) Bein. Arǵuna's Ǵatâdh. im ÇKDr.

श्वेतवाराह oder °कल्प m. N. des 1ten Kalpa oder 1ten Tages im Monat Brahman's Verz. d. B. H. No. 1175. 1245. Verz. d. Oxf. H. 63,*b*,19. 300,*a*,6. Titel eines Abschnitts im Vâju-Purâṇa 67,*b*,No. 117. 84,*b*,6. 7. Verz. d. Pet. H. 40. श्वेतवाराहतीर्थ n. Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,6. 7.

श्वेतवार्त्ताकिनी f. *eine best. Pflanze*, = श्वेतबृहती Râǵan. im ÇKDr.

श्वेतवासस् m. *ein weiss gekleideter Mönch* Halâj. 2,189.

श्वेतवाह् adj. *mit Schimmeln fahrend;* nom. voc. °वास्, acc. °वाहम्, instr. °वाहा (?) und श्वेतौहा; du. °वोभ्याम् P. 3,2,71 nebst Vârtt. 8, 2,67. Vop. 26,65. 3,102. 107. fgg. fem. °वाही (?) und श्वेतौही 4,12.

श्वेतवाह adj. *mit Schimmeln fahrend;* m. ein Bein. Arǵuna's MBh. 3,10847. nach ÇKDr. auch ein Bein. Indra's.

श्वेतवाहन 1) adj. *mit Schimmeln fahrend.* — 2) m. *a*) *der Mond* Trik. 3,3,265. H. ç. 10. H. an. 5,33. Med. n. 248. — *b*) eine Form Çiva's Hariv. 7987. 7990. — *c*) ein Bein. Arǵuna's Trik. H. an. Med. MBh. 1,7374. 3,10532. 4,1349. 1375. 1382. Verz. d. B. H. 114. — *d*) ein Bein. Bhadrâçva's Verz. d. Oxf. H. 58,*a*,35. — *e*) N. pr. eines Sohnes des Râǵâdhideva Hariv. 2033.

श्वेतवाहिन् m. ein Bein. Arǵuna's Çabdar. im ÇKDr.

श्वेतवृक्ष m. *Crataeva Roxburghii* Râǵan. im ÇKDr.

श्वेतव्रत m. pl. Bez. einer Secte Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53.

श्वेतशरपुङ्खा f. *ein best. Strauch* Râǵan. im ÇKDr.

श्वेतशिंशपा f. *eine best. Pflanze*, = श्वेतचिल्लिका Râǵan. im ÇKDr.

श्वेतशिख m. N. pr. eines Schülers des Çveta (einer Incarnation Çiva's) Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,15.

श्वेतशिग्रु m. *eine weiss blühende Moringa* Bhâvapr. im ÇKDr.

श्वेतशीर्ष m. N. pr. eines Daitja Hariv. 12939.

श्वेतशुङ्ग m. *Gerste* Ǵatâdh. im ÇKDr.

श्वेतशूरण m. *ein best. Knollengewächs*, = वनशूरण Râǵan. im ÇKDr.

श्वेतशैल m. N. pr. eines best. *Berges* Hariv. 2437 (hier vielleicht *Schneeberg*). Kathâs. 118,93. 96.

श्वेतशैलमय (von श्वेतशैल) adj. *aus weissem Stein —, aus weissem Marmor gemacht* Râǵa-Tar. 6,302.

श्वेतसर्प m. *Crataeva Roxburghii* Ǵatâdh. im ÇKDr.

श्वेतसर्षप m. *weisser Senf, ein weisses Senfkorn* H. 1180. Verz. d. Oxf. H. 31,*b*,25.

श्वेतसार m. 1) *Acacia Catechu Willd.* Ǵatâdh. im ÇKDr. *eine weiss blühende Ac. Cat.* Râǵan. in Nigh. Pr. — 2) *Sandel* Ausn. 82.

श्वेतसिंही f. = श्वेतबृहती Râǵan. im ÇKDr. unter dem letzten Worte.

श्वेतसिद्ध m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2570.

श्वेतसुरसा f. *eine weiss blühende Vitex Negundo* AK. 2,4,2,51.

श्वेतस्पन्दा f. *Clitoria ternatea* Râǵan. im ÇKDr. *eine weiss blühende* Mad. in Nigh. Pr.

श्वेतहनु m. *eine Schlangenart* Suçr. 2,265,17.

1. श्वेतहय m. ein *Schimmel*, Bez. des Rosses von Indra Trik. 1,1,60.

2. श्वेतहय adj. *weisse Rosse habend;* m. ein Bein. Arǵuna's H. 709.

श्वेतहस्तिन् m. *ein weisser Elephant*, Bez. des Elephanten Indra's Ǵatâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,*a*,40. Bhûripr. im ÇKDr.

श्वेताक्ष (श्वेत + अक्ष) m. (sc. सोम) *eine best.* Soma-*Pflanze* Suçr. 2, 164,14. 168,17.

श्वेताण्ड (श्वेत + अ°) adj. *einen weissen Hodensack habend:* Hengste MBh. 7,1015.

श्वेतात्रेय (श्वेत + आ°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 18, *b*,4. 19,*a*,9.

श्वेताद्रि (श्वेत + अ°) m. N. pr. eines *Berges* Hariv. 13070. Bhâg. P. 6,3,4 (= कैलास Comm). Vgl. श्वेतपर्वत.

श्वेतानुलेपन (श्वेत + अ°) adj. *weiss gesalbt*, Beiw. und Bein. Balarâma's MBh. 9,2156. 2760 (°लेपनः mit der ed. Bomb. zu lesen).

श्वेतानूकाश (श्वेत + अ°) adj. *weiss scheinend* TS. 7,3,17,1. Çâṅkh. Br. 14,1 (श्वेताः प्राप्ता येषाम् Comm.).

श्वेताम्बर (श्वेत + अ°) adj. *weiss gekleidet;* m. 1) Bez. gewisser Gaina-

Mönche Sarvadarçanas. 44,4. Colebr. Misc. Ess. 1,380. fg. Wilson, Sel. Works 1,24. 33. 281. 284. 294. 339. fg. 344. °चन्द्र Verz. d. Oxf. H. 123, b,41. — 2) eine Form Çiva's Verz. d. Oxf. H. 148,b,37.

श्वेताम्लि (श्वेताम्ली?) f. = अम्लिका *Tamarindus indica* Rāǵan. im ÇKDr.

श्वेतायिन् adj. *zum Geschlecht des* Çveta *gehörig* Weber, Nax. 2,391.

श्वेतारण्य (श्वेत + अ°) n. N. pr. eines *Waldes*: रुद्रेणेव विनिर्दग्धः श्वेतारण्ये पुरान्धकः R. 3,35,93. ein Tîrtha am nördlichen Ufer der Kâverî Verz. d. Oxf. H. 83,b, No. 141.

श्वेतार्क (श्वेत + अर्क) m. *Calotropis gigantea alba* Ratnam. 152.

श्वेतार्चिस् (श्वेत + अ°) m. *der Mond* Spr. 5074.

श्वेतावर (श्वेत + अ°) m. *eine best. Gemüsepflanze*, = सितावर Rāǵan. im ÇKDr.

1. श्वेताश्व (श्वेत + अश्व) m. *Schimmel (Ross)* Çāṅkh. Çr. 14,20,2. R. 5,52,15.

2. श्वेताश्व (wie eben) 1) adj. *mit Schimmeln bespannt*: रथ Çāṅkh. Çr. 14,34,2. R. 1,53,18. — 2) m. a) ein Bein. Arǵuna's (*mit Schimmeln fahrend*) MBh. 3,10881. — b) v. l. für श्वेतास्य Wilson, Sel. Works 1, 211. — 3) f. आ N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,a,9.

श्वेताश्वतर (श्वेत + अ°) adj. *weisse Maulthiere habend*; m. N. pr. eines Lehrers Çvetâçv. Up. 6,21. °शाखा Verz. d. Oxf. H. 271,a,6. °शाखिनः 222,a,7. v. u. श्वेताश्वतरोपनिषद् (herausgegeben in der Bibl. ind.) 271, a,6. Sarvadarçanas. 152,2. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,257. fg. Bez. der Upanishad Mahîdh. zu VS. 5,14.

श्वेतास्य (श्वेत + आ°) m. N. pr. eines Schülers des Çveta (einer Incarnation Çiva's) Verz. d. Oxf. H. 52,a,16. श्वेताश्व v. l.

श्वेताह्वा (श्वेत + आह्वा) f. *eine weiss blühende Bignonia* Rāǵan. im ÇKDr.

श्वेतिक m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,2185.

श्वेतेतु (श्वेत + इतु) m. *eine Art Zuckerrohr* Rāǵan. im ÇKDr.

श्वेतोत्पल (श्वेत + उ°) m. N. pr. eines Astronomen Colebr. Misc. Ess. 2,461.

श्वेतोदर (श्वेत + उ°) 1) adj. *einen weissen Bauch habend*. — 2) m. a) *eine Schlangenart* Suçr. 2,265,10. — b) ein Bein. Kubera's Trik. 1,1,78.

श्वेतौही s. u. श्वेतवाह्.

श्वैत्यँ (von श्वेत) adj. *weiss, licht*: die Ushas RV. 1,113,2. Naigh. 1. 8. Nir. 2,20. ein Fluss RV. 10,75,6.

श्वैत्र n. = श्वित्र *weisser Aussatz* Comm. zu AK. 2,6,2,5.

श्वैक्न m. *ein Fürst der* Çvikna Çat. Br. 2,4,4,3.

श्वैतच्छत्त्रिक (von श्वेतच्छत्त्र) adj. *der einen weissen Sonnenschirm verdient* P. 5,1,63, Schol.

श्वैतरी. उपस्तिरे श्वैतरीं धेनुमीळे RV. 4,33,1. nach Sāj. *milchreich*; vielleicht nur eine dem Metrum folgende Schreibung für श्वैत्रीम् so v. a. श्वित्रीम् (1. श्वित्र).

श्वैति von श्वेत gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80.

श्वैत्यँ (von श्वेत) 1) m. patron. Sṛṅǵaja's (nach Nîlak. von श्वित्य? MBh. 7,2183. 2195. 2208. 12,1052. — 2) n. *Weisse* Dhâtup. 2,9. Vâgbh. 11,8. Sâh. D. 337,18.

श्वैत्रेयँ m. wohl N. pr. eines Mannes (nach Sâj. metron. von श्वित्रा): श्वैत्रेयो नृषाह्याय तस्थौ RV. 1,33,14. आ श्वैत्रेयस्य जन्तवो द्युमद्वर्धन्त कृष्टयः 5,19,3. hier nach Sâj. das *Blitzfeuer*, weil es aus der *hellen Luft* geboren ist.

श्वैत्र्य (von श्वित्रिन्) n. *das Behaftetsein mit dem weissen Aussatz* M. 11,51.

श्वोभाव (2. श्वस् + भाव) m. *das Bevorstehen am folgenden Tage* Kâtj. Çr. 12,6,28. pl. so v. a. *Sorgen für den folgenden Morgen* Kaṭhop. 1,26.

श्वोभाविन् (2. श्वस् + भा°) adj. *am folgenden Tage bevorstehend*: युद्ध MBh. 1,515. अभिषेचन R. Gorr. 2,3,28. 37.

श्वोमरण (2. श्वस् + म°) n. *der morgen bevorstehende Tod, der Gedanke an den bevorstehenden Tod*: यत्रात्तगाह्य पीवा च नैनं श्वोमरणं तपेत् MBh. 12,5646.

श्वोवसीय n. = श्वोवसीयस Halâj. 1,122. Daçak. 60,3.

श्वोवसीयसँ (von 2. श्वस् + वसीयंस्) n. P. 5,4,80. Vop. 6,80. *künftige Wohlfahrt* H. 86. — Verz. d. Oxf. H. 162, b, N. 2 ist श्वो वसीयः (diese beiden sind मङ्गलार्थकौ nach der Vorstellung des Autors) zu lesen.

श्वोवस्यसँ (2. श्वस् + वस्यंस् = वसीयंस्) adj. *künftige Wohlfahrt verleihend*: ब्रह्मन् TBr. 2,2,9,10.

ष

1. ष adj. = षष् am Ende des comp. पञ्चष.

2. ष adj. = विज्ञ und श्रेष्ठ; m. = कच Med. sh. 1. = मानव und गर्भविमोचन (m.) ÇKDr. nach einem Ekâksharak. *loss, destruction; rest, remainder; loss of knowledge previously acquired* Wilson nach einem Ekâksharak. *eternal happiness, final emancipation; heaven, paradise; sleep; end, term;* n. *the embryo; patience, endurance* Çabdârthak. bei Wilson.

षट्क (von षष्) 1) adj. *aus sechs bestehend:* पर्याय Lâṭj. 6,8,9. Ṛv. Prât. 16,10. Suçr. 1,158,3. 2,547,19. fg. Kâm. Nîtis. 8,21. 31. Ind. St. 3,255. 8,239. 249. 254. Schol. zu Kâtj. Çr. 5,3,16. *für sechs gekauft* u. s. w. P. 5,1,22. *zum sechsten Mal erfolgend* (ग्रहणा) 2,77. *zum sechsten Mal Etwas thuend* Vârtt. °मासिक adj. *auf sechs Monate gemiethet* 4,116, Vârtt. 4, Schol. — 2) n. *ein aus sechs Theilen bestehendes Ganzes, Hektade:* अथ निरुक्ते पूर्वषट्कप्रारम्भः Nir. S. 31. उत्तरषट्कप्रारम्भः 115. Açv. Çr. S. 532. fg. Çrut. 38. Kull. zu M. 5,134. पद्मनाम् Halâj. 2,128. हस्ति° (हस्तिषड्गव ed. Bomb.) MBh. 8,3338. मास° Varâh. Bṛh. S. 5, 63. 79,9. Kathâs. 6,145. 32,17. Brahma-P. in LA. (III) 57,1. Pańkar. 2,8,11. Bhâshâp. 31. Pańkat. 5,2. Vop. 6,35. 7,76. Kull. zu M. 7,58. Sarvadarçanas. 16,5. Am Ende eines adj. comp. nach einem Zahlwort: रश्मिकलापश्च नवषट्कः *aus neun Hektaden bestehend* Varâh. Bṛh. S. 81, 32. द्विषट्कपदचारिन् *auf zwölf Füssen gehend* MBh. 11,138.

षट्कपाल (षष् + क°) adj. *in sechs Schalen bestehend* Çat. Br. 2,6,1,4. 8.

षट्कर्ण adj. *wobei sechs Ohren* (d. i. *zwei Ohren zu viel*) *betheiligt sind:* मन्त्र Spr. (II) 6601. fgg.

1. षट्कर्मन् n. *die sechs* (erlaubten) *Beschäftigungen eines Brahmanen* (अध्ययन, अध्यापन, यजन, याजन, दान, प्रतिग्रह): षट्कर्मनित्यता Çâṅkh. Gṛhj. 4,5. Verz. d. Oxf. H. 85,*a*,38. *die sechs Zauberkünste* (शान्ति, वश्य, स्तम्भन, द्वेष oder विद्वेष, उच्चाटन oder उच्चाट, मारण) ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 100,*a*,37. fgg. 94,*a*,26. *die sechs Selbstpeinigungen im* Joga: धौती, वस्ती, नेती, त्राटक, नौलिक, कपालभाती; s. ebend. 234,*a*,37. fgg.

2. षट्कर्मन् adj. *sechs* (erlaubten) *Beschäftigungen nachgehend:* ein Brahman M. 4,9 (vgl. 1,88; von Kull. auf sechs andere Beschäftigungen bezogen). MBh. 13,6457. m. so v. a. *ein Brahman* AK. 2,7,4. H 812. Halâj. 2,236. षट्कर्मनिरताद्या वर्णाः Verz. d. Oxf. H. 265,*b*,35.

षट्कल (षष् + कला) adj. *sechs* Kalâ *dauernd* Schol. zu Kâtj. Çr. 170,1.

षट्कार m. *die Silbe* षट् (von वौषट्) Ait. Br. 3,7. Çâṅkh. Çr. 1,2,14.

षट्कारकप्रतिच्छन्दक s. u. प्रतिच्छन्दक.

षट्कुक्षि adj. *sechsbäuchig* Ind. St. 9,28.

षट्कुलीय (von षष् + कुल) adj. *zu sechs Geschlechtern gehörig* Verz. d. Oxf. H. 11,*b*,19 v. u. 49,*b*,32.

षट्कूटा f. *eine Form der* Bhairavî (Durgâ) Verz. d. Oxf. H. 93,*b*, 15. 96,*a*,6.

षट्कृत्वस् adv. *sechsmal* Kauç. 140. Lâṭj. 1,2,21.

षट्कोण 1) adj. *sechseckig;* n. *Sechseck* Weber, Râmat. Up. 300. 316. Pańkar. 3,15,26. — 2) n. Indra's *Donnerkeil* Râgan. im ÇKDr. — 3) n. in der Astrol. Bez. *des sechsten Hauses* Gjotistattva im ÇKDr.

षट्खेटक n. N. pr. einer Stadt (षट्खेटकैर्युक्तमिदं हि) an der Godâ Verz. d. Oxf. H. 318,*a*,22. fg.

षट्चक्र n. sg. *die sechs mystischen Kreise am Körper* (मूलाधार, स्वाधिष्ठान, मणिपूर, अनाहत, विशुद्ध und आज्ञाख्य) Verz. d. Oxf. H. 88, *b*,38. 89,*a*,13. fgg. 149,*b*,18. fg. 236,*a*,7 v. u. Pańkar. 1,3,70. 2,8,6. °प्रभेद m. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 120. °भेद m. 243. °भेदटिप्पनी und °भेदविवृतिटीका ebend.

षट्चत्वारिंश (von षट्चत्वारिंशत्) adj. (f. ई) *der sechsundvierzigste* MBh. und R. in den Unterschriften der Kapitel.

षट्चत्वारिंशक adj. dass. Jâǵn. 2,76.

षट्चत्वारिंशत् f. *sechsundvierzig* Nir. 3,9. Çâṅkh. Çr. 12,2,22.

षट्चरण adj. *sechsfüssig;* m. *Biene* (*Laus* Râgan. im ÇKDr.) H. 1212, Schol. Halâj. 2,100. Çâk. 23. Varâh. Bṛh. S. 104,17. Davon nom. abstr. °ता 32.

षट्चरणाय् (von षट्चरण), °यते *eine Biene darstellen* Kathâs. 54,32.

षट्चितिक adj. *aus sechs* चिति *bestehend* Çat. Br. 10,4,1,3.

षट्, षट्यति (so Durgâd., सट्यति West.) Kavikalpadruma im ÇKDr. (निकेतने हिंसे दाने बले). — Vgl. सट्.

षट्तन्त्री f. *die sechs* Tantra (*philosophischen Systeme*): °सार n. Titel einer Schrift Hall 165.

षट्तय (von षष्) adj. *sechserlei:* Speise Çāñkh. Br. 20,1.

षट्तिलदान n. Bez. *eines best. Festes* Wilson, Sel. Works 2,206. 210. — Vgl. das folgende Wort.

षट्तिलिन् (von षष् + तिल) adj. *sechs Handlungen mit Sesam-Körnern vollführend:* तिलोद्वर्ती तिलस्नायी तिलहोमी तिलप्रदः। तिलभुक्तिलवापी च षट्तिली नावसीदति॥ Tithjādit. im ÇKDr.

षट्त्रिंश (von षट्त्रिंशत्) 1) adj. (f. ई) a) *aus sechsunddreissig bestehend:* Metrum u. s. w. ṚV. 10,114,6. स्तोम Pañkav. Br. 22,18,1. Çāñkh. Çr. 14,15,2. — b) *mit dem* Shaṭtriṃça-Stoma *verbunden* Çat. Br. 13,5,4,20. Pañkav. Br. 19,13,10. 25,1,1. Lāṭj. 4,5,11. fg. — c) *der sechsunddreissigste* Rāǵa-Tar. 4,702. MBh. und R. in den Unterschrr. der Kapitel. शिर एव षाट्त्रिंश्यौ *die fünf- und sechsunddreissigsten* Çat. Br. 10,5,4,5. 7. — 2) = षट्त्रिंशत् in षट्त्रिंशोन Weber, Nax. 2,284.

षट्त्रिंशत् f. *sechsunddreissig* TS. 2,5,10,3. TBr. 3,9,12,2. Çat. Br. 3,5,1,4. 6,2,2,31. 7,1,2,22. सहस्राणि 10,5,2,3. 7. 9. 11. R. 4,35,23. मात्रा[:] °शत् Verz. d. Oxf. H. 50,b, N. 2. 85,b,48. Rāǵa-Tar. 3,357. 6,175. °शतं समाः 4,366. वर्षैः °शता 2,56. 5,117. °शता वर्षाणाम् 4,6. °शदून Weber, Nax. 2,283. °शदृच् Ait. Br. 4,24. °शदक्षर TBr. 3,9,12,2. Çat. Br. 3,5,1,9. °शदिष्टक 10,4,2,16. °शत्संवत्सर Mać. 11,7 in Verz. d. B. H. 74. Kātj. Çr. 24,5,20. °शद्रात्र 2,33. °शच्छतय *aus sechsunddreissig Hunderten bestehend* 17,7,25. °शत्सहस्र Çāñkh. Çr. 14,15,6. °शदाब्दिक M. 3,1. °शन्मत n. *die Ansicht der sechsunddreissig* (Gesetzgeber; nach Çāñkha und Likhita im ÇKDr.: Manu, Vishṇu, Jama, Daksha, Añgiras, Atri, Bṛhaspati, Āpastamba, Uçanas, Kātjājana, Parāçara, Vasishṭha, Vjāsa, Saṃvarta, Hārita, Gotama, Praketas, Çaṃkha, Likhita, Jāǵnavalkja, Kāçjapa, Çātātapa, Lomaça, Ǵamadagni, Praǵāpati, Viçvāmitra, Paiṭhīnasi, Baudhājana, Pitāmaha, Ḱhāgaleja, Ǵābāla, Marīḱi, Ḱjavana, Bhṛgu, Ṛshjaçṛñga und Nārada) Verz. d. B. H. No. 1166. Verz. d. Oxf. H. 271,a,18. 279,b,30. fg. 356,a,33. Saṃsk. K. 39,a,8. 10. °शद्दीपिका f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 84,b,10.

षट्त्रिंशत्क adj. *aus sechsunddreissig bestehend* Kām. Nītis. 8,32.

षट्त्रिंशदहम् adj. *in je sechsunddreissig Tagen* Kātj. Çr. 17,7,13.

षट्व (von षष्) n. *Sechszahl* P. 5,2,29, Vārtt. 7.

षट्पत्त s. u. पत्त.

षट्पञ्चवर्ष adj. *sechs oder fünf Jahre alt* Bhāg. P. 4,12,42. — Vgl. पञ्चष.

षट्पञ्चाश (von षट्पञ्चाशत्) adj. *der sechsundfünfzigste* Rāǵa-Tar. 6,332. MBh. und R. in den Unterschrr. der Kapitel.

षट्पञ्चाशत् f. *sechsundfünfzig* Çat. Br. 12,3,2,13. °शद्विनायकवर्णन Verz. d. Oxf. H. 79,a,33. °शद्देशपतिक्रम Verz. d. B. H. No. 1236.

षट्पञ्चाशिका f. Titel eines astr. Werkes in *sechsundfünfzig* Strophen Verz. d. B. H. No. 861. 883. Verz. d. Oxf. H. 338,a,22.

षट्पत्त्र adj. *achtblätterig* Nṛs. Tāp. Up. in Ind. St. 9,109.

षट्पद् oder षट्पाद् adj. *sechsfüssig* AV. 13,2,27. f. षट्पदी (vgl. auch unter षट्पद) gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139. *Laus* H. 1208.

षट्पद 1) adj. a) *sechsschrittig* (f. ई) TS. 3,3,10,2. Āçv. Gṛhj. 1,7,19. Çāñkh. Çr. 9,1,14. — b) *mit sechs Plätzen versehen:* पुर MBh. 15,185. — c) *sechsfüssig* MBh. 1,3619. m. *ein sechsfüssiges Thier (Insect)* AK. 3,6,5,37. Verz. d. B. H. 268,1. insbes. *Biene* (*Laus* Rāǵan. im ÇKDr.) AK. 2,5,29. Çāñkh. Çr. 9,1,14. MBh. 3,8702. Hariv. 8730. R. 5,13,27. Suçr. 1,22,10. 155,11. °इय Megh. 72. °श्रेणि Kumāras. 5,9. षट्पदाली Ragh. 6,69. 12,27. Çāk. 72. Vikr. 41. Spr. (II) 1780. 4652. 5139. 6605. Varāh. Bṛh S. 12,9. Rāǵa-Tar. 3,402. Vet. in LA. (III) 5,7. मत्त° Bhāg. P. 8,2,14. am Ende eines adj. comp. (f. आ) Kathās. 66,193. Bhāg. P. 4,6,29. R. 5,13,60. Kathās. 35,11. Bhāg. P. 8,8,15. — d) *aus sechs Verstheilen bestehend* (f. आ) VS. 23,34. तूष्णींशंस Ait. Br. 2,39. 5. 10. पङ्क्ति Çat. Br. 13,5,1,9. Çāñkh. Çr. 7,26,9. Ind. St. 8,119. f. आ Bez. *einer Klasse von* Prākrit-*Metra* Colebr. Misc. Ess. 1,156. — 2) m. *Biene* s. u. 1) c). — 3) f. आ s. u. 1) d). — 4) f. ई *die sechs Worte:* दिष्ट्या ते षट्पदी जिता। द्वे पूर्वे (d. i. *Hunger und Durst*) मध्यमे द्वे च (d. i. *Kummer und Geistesverwirrung*) द्वे चान्त्ये सांपरायिके (d. i. *Alter und Tod*) MBh. 3,17427. nach Nīlak. zu dieser Stelle und zu 5,1058 auch कामक्रोधौ शोकमोहौ und मदमानौ. Als Titel zweier Schriften Hall 135. 153. °विवृति ebend. — 5) n. *die sechs Schritte*, Bez. einer best. vortheilhaften Stellung im Vierschach Monatsberr. d. k. pr. Ak. d. Ww. 1872, S. 69. 75. — Vgl. तृण°.

षट्पदप्रिय adj. *Bienen lieb;* m. Bez. *der Mesua Roxburghii Wight.* Çabdam. im ÇKDr.

षट्पदातिथि adj. *Bienen zu Gästen habend;* m. Bez. *des Mangobaums* Trik. 2,4,9. *der Michelia Champaka* (चम्पक) Çabdārthak. bei Wilson.

षट्पदानन्दवर्धन adj. *die Wonne der Bienen vermehrend;* m. Bez. *des Baumes* Kiṃkirāta Rāǵan. im ÇKDr. *eine Art Acacie* Ratnāk. in Nigh. Pr. *Jonesia Asoka* Tāran. im Çabdastomamahānidhi.

षट्पदाभिधर्म m. Titel einer Schrift Vie de Hiouen-thsang 67. 164.

षट्पदिका f. = षट्पदा Bez. *einer Klasse von* Prākrit-*Metra* Colebr. Misc. Ess. 2,90. fg. 156.

षट्पदेष्ट (षट्पद + इष्ट) adj. *den Bienen lieb;* m. Bez. *der Nauclea Cadamba* (कदम्ब) Ratnam. 204.

षट्पलिक adj. *aus sechs* Pala (verschiedener Species) *bestehend:* सर्पिस् Bez. *einer best. Salbe* Suçr. 2,89,16.

षट्पाद m. = षट्पद *Biene* Hariv. 8418. 8730.

षट्पितापुत्रक m. Bez. *eines best. Tactes* Cit. beim Schol. zu H. 292.

षट्पुर n. N. pr. *einer aus sechs Burgen bestehenden Stadt der* Asura Hariv. 7604. 7973. fg. 8159. fg. 8187. 8497. fgg. °गुहा 8163. गुहा °संज्ञा 8162.

षट्प्रगाथ n. *ein aus sechs* Pragātha *bestehendes Stück* Lāṭj. 10,8,3. Çāñkh. Çr. 12,9,9.

षट्प्रज्ञ adj. *mit sechs Dingen vertraut:* धर्मार्थकाममोक्षेषु लोकतत्त्वार्थयोरपि। षट्सु प्रज्ञास्ति यस्योच्चैः स षट्प्रज्ञ इति स्मृतः॥ Trik. 3,1,15. fg. m. *Wüstling, ein liederlicher Geselle* 6.

षट्प्रश्नोपनिषद् f. = प्रश्नोपनिषद् Verz. d. Oxf. H. 392,b, No. 74.

षट्शत 1) n. a) *hundertundsechs* Çat. Br. 12,2,1,6. — b) *sechshundert* Ind. St. 9,35. pl. dass.: °शतैश्च पदातिभिः MBh. 3,3031. — 2) f. ई *sechshundert* Weber, Ǵjot. 104. Varāh. Bṛh. 12,1. — 3) adj. *in sechshun-*

dert bestehend, so viel betragend: द्रम, दण्ड M. 8,198. 367.

षट्टम adj. (f. ई) *die Weite von sechs* Çamjâ *habend* Kauç. 137.

षट्ट्रस् (von षष्) adv. *sechsfach, — mal:* षट्ट्रः कृता मया प्रोक्तं पुराणम् Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,39. संलिख्य Pañkar. 3,15,29.

षट्ट्रास्त्रिन् adj. *mit den sechs* Çâstra (*philosophischen Systemen*) *vertraut* Monier Williams.

षट्टष्ट (von षट्टष्टि) adj. 1) *der sechsundsechzigste* MBh. in den Unterschrr. der Adhjâja. — 2) *um sechsundsechzig vermehrt:* शत *hundertundsechsundsechzig* Lâṭj. 8,5,26. fg.

षट्टष्टि f. *sechsundsechzig*, pl. Çatr. 14,102. °षष्ट्यधिकशततो ऽध्यायः MBh. I, S. 231.

षट्टष्टितम adj. *der sechsundsechzigste* R. Gorr. in den Unterschrr. der Sarga.

षट्टोडशिन् adj. *sechs* Shodaça-Stoma *habend* Pañkav. Br. 17,2,1.

षट्टस (षष् + सप्तन्) adj. pl. *sechs oder sieben:* °सप्तान्वासरान् Râga-Tar. 8,2815.

षट्टसत (von षट्टसति) adj. *der sechsundsiebenzigste* MBh. in den Unterschrr. der Adhjâja.

षट्टसति f. *sechsundsiebenzig:* °सप्तत्यधिकशततो ऽध्यायः MBh. I, S. 245.

षट्टसतितम adj. *der sechsundsiebenzigste* R. Gorr. in den Unterschrr. der Sarga.

षट्टस्त्रं adj. *sechstausend zählend* AV. 11,5,2.

षट्टस्त्रशत *sechshunderttausend:* वरुणस्य पुरं °स्त्रदम् (so ed. Bomb.) MBh. 13,7245. 7257.

षड (?) m. = पेयात्तरे भेदे H. an. 2,129.

1. षडंश m. *ein Sechstel:* °भाज् Ragh. 17,65. — Vgl. षष्ठांश, षड्भाग.

2. षडंश adj. *aus sechs Theilen bestehend;* davon °ता f. nom. abstr. Sarvadarçanas. 16,5.

षडंघ्रि m. = षडङ्घ्रि *Biene* H. 1212, Schol. Spr. (II) 5857, v. l.

षडर्त्ते adj. *sechsäugig* RV. 10,99,16. Çat. Br. 1,6,3,1. 5,5,4,2.

षंडत्तर adj. (f. ई) *sechs-silbig* VS. 9,32. Çâñkh. Gṛhj. 1,2,4. Spr. (II) 6606. Verz. d. Oxf. H. 45,*a*,17. 74,*a*,13. 83,*b*, No. 141. 99,*a*, No. 153. Weber, Râmat. Up. 289. 292. 336. 354. fg. 362. Schol. zu Lâṭj. 7,1,11. 2,1. महाविद्या Pañkar. 2,3,72. 75. fg. विद्या Burnouf, Intr. 225. — Trik. 3,3,344 (?).

षडत्तीण m. *Fisch* Çabdârthak. bei Wilson.

षडग (षडङ्ग?) m. *eine best. Schlange* Suçr. 2,265,14.

1. षडङ्ग 1) n. *a) die sechs Hauptheile des Körpers:* जङ्घे बाहू शिरो मध्यं षडङ्गमिदमुच्यते Çabdak. im ÇKDr. — *b) die sechs* Vedâṅga: प्रधानं च षडङ्गेषु व्याकरणम् Pat. in Mahâbh. ed. Ball. 15. °विद् Ind. St. 3,259. M. 3,185. — 2) f. ई *die sechs* Vedâṅga H. 253.

2. षडङ्ग 1) adj. *sechsgliederig:* शरीर (vgl. u. 1. षडङ्ग 1) Suçr. 1,337, 4. आत्मन् Ait. Br. 2,39. Çâñkh. Br. 13,3. वेद Pâr. Gṛhj. 2,6. Mahâbh. ed. Ball. 15. °वेदविदंस् R. 5,16,41. °निगमाध्येतृ Verz. d. B. H. No. 877. योग (nämlich प्रत्याहार, ध्यान, प्राणायाम, धारणा, तर्क und समाधि) Amṛtanâdop. in Ind. St. 9,25. होम Varâh. Bṛh. S. 46,31. — 2) m. = तुरगोत्तुरक Râgan. im ÇKDr.

षडङ्गक n. *der aus sechs Theilen bestehende Körper* H. ç. 116 (खडङ्गक die Hdschr.).

षडङ्गजित् m. ein N. Vishṇu's H. ç. 64. Çabdam. im ÇKDr.

षडङ्गिन् adj. *sechsgliederig;* f. Bez. *eines vollständigen Heeres* (vgl. षड्ङ्गं बलम् M. 7,185. Kâm. Nîtis. 18,2. Ragh. 4,26) R. Gorr. 1,52,21. वरूथिनी die beiden anderen Ausgg.

षडङ्गुलिदत्त m. ein Mannsname P. 5,3,84, Vârtt. 4, Schol.

षडङ्घ्रि adj. *sechsfüssig;* m. *Biene* Spr. (II) 4382. 5857. Bhâg. P. 3,23, 15. 4,29,53. 10,47,14.

षडण्ड (wohl षष् + अण्ड) gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. — Vgl. षाडण्डक.

षडभिज्ञ adj. *die sechs* Abhiǵñâ *besitzend;* m. *ein* Buddha AK. 1, 1,1,9. H. 233. *ein Buddhist* LA. (III) 89,21.

षडर adj. *sechs Speichen habend* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,109. Vgl. auch unter 1. अर 1).

षंडरित्न adj. *sechsellig:* यूप Çat. Br. 3,6,4,19.

षडर्च n. = षडृच Çâñkh. Çr. 18,23,9.

षडवत्त n. 1) *eine aus sechs Abschnitten, für den* Agnîdh *bestimmte Portion* Kâtj. Çr. 3,4,19. Schol. 216,21. 255,4 v. u. 256,11. — 2) *das dazu gehörige Doppelgefäss* Z. d. d. m. G. 9,LXXIX.

षडशीत (von षडशीति) adj. *der sechsundachtzigste* MBh. in den Unterschrr. der Adhjâja.

षडशीति f. *sechsundachtzig:* षडशीत्यधिकशततो ऽध्यायः MBh. I, S. 254. षडशीतिर्भिदाः Weber, Pratiǵñâs. 103. Verz. d. Oxf. H. 55, *a*, 6. 8. तुलादिषडशीत्यङ्घ्राम् Sûrjas. 14,4. °मुख ebend. und 3 (vgl. das Citat aus Tithjâdit. im ÇKDr.: मृगकर्कटसंक्रान्ती द्वे तूदग्दक्षिणायने । विषुवती तुलामेषे गोलमध्ये तथापराः ॥ धनुर्मिथुनकन्यासु मीने च षडशीतयः । वृषवृश्चिककुम्भेषु सिंहे विष्णुपदी स्मृता ॥). °चक्र (= मिथुनकन्याधनुर्मीनराशिस्थरवेः शुभाशुभफलज्ञानार्थं नक्षत्राङ्गनराकारचक्रम्) ÇKDr. षडशीति als Titel *einer aus sechsundachtzig Strophen bestehenden Schrift* Verz. d. Oxf. H. 279,*b*,31. Verz. d. B. H. No. 1092. °व्याख्या 1403.

षडशीतितम adj. *der sechsundachtzigste* R. in den Unterschrr. der Sarga.

षंडश्व (षळश्व) adj. *mit sechs Rossen versehen, — bespannt* RV. 1,116, 4. गृह Mârk. P. 50,85.

षडष्टक n. *eine best. Constellation* Ǵjotistattva und Gâruḍa-P. 61 im ÇKDr.

षडस्त्र adj. *sechseckig* Verz. d. Oxf. H. 96,*b*,12. fg. 97,*b*,9.

षडस्त्रि adj. dass.: वज्र MBh. 3,8699. Varâh. Bṛh. S. 43,44. 56,20. 80,7.

षडर्हं (षळर्ह) m. *eine Zeit von sechs Tagen*, insbes. *eine sechstägige* Soma-*Feier* (deren zwei Arten पृष्ठ und अभिप्लव heissen): षडहेन Weber, Nax. 2,284. TS. 5,5,2,6. AV. 8,9,16. TS. 6,1,9,1. 7,2,6,2. 5,2,2. Ait. Br. 4,15. 5,22. Çat. Br. 4,5,4,13. 12,1,3,2. 3,10. Kâtj. Çr. 12,3, 1. 23,5,1.10. Pañkav Br. 24,15,1. Lâṭj. 10,8,5. अभिप्लवः षडहः पृष्ठ्यविकारः Çâñkh. Çr. 11,4,1. °स्तोत्रिय Âçv. Çr. 7,2,13.

षडहोरात्र m. *sechs Tage und Nächte:* अनिद्रो षडहोरात्रं तपोवनमरक्षताम् R. 1,32,4.

षडात्मन् adj. *sechs Naturen habend:* der Gott des Feuers Mârk. P. 99,27.

1. षडानन n. *sechs Münder* (des Skanda), am Anf. eines Comp. Ragh. 14,22.

2. षडानन adj. *sechs Münder habend*, Beiw. und Bein. Skanda's AK. 1,1,1,34. MBh. 3,14637. R. 1,38,28 (39,28 Gorr.). Kathâs. 20,87. Mârk. P. 94,7. — Vgl. षड्वक्त्र.

षडाम्नाय m. *die aus den sechs Mündern* Çiva's *hervorgegangenen heiligen Texte* (पूर्वाम्नाय, दक्षिणा°, पश्चिमा°, उत्तरा°, ऊर्ध्वा° und अधः° Samajâkâratantra im ÇKDr. Vgl. unter आम्नाय in den Nachträgen.

षडायतन s. u. आयतन *d*).

1. षडाहुति f. *eine Sechszahl von Opferungen*, am Anf. eines Comp. Schol. zu Kâtj. Çr. 264,3. 486,1 v. u. 487,6.

2. षडाहुति adj. *zu sechs Opferungen dienend:* चरु Âçv. Gṛhj. 3,6,3.

षडाहुतिक adj. dass. Schol. zu Kâtj. Çr. 10,8,30.

षडिक m. Hypokoristikon von षडङ्गुलिदत्त P. 5,3,84, Vârtt. 4, Schol.

षडिडः पदस्तोभम् N. eines Sâman Ind. St. 3,241,*a*. — Vgl. unter इडा in den Nachträgen am Ende des Artikels.

षडुत्तर adj. *um sechs grösser* Pańkav. Br. 10,2,4.

षडुद्याम s. unter उद्याम.

षडून adj. *um sechs weniger* Weber, Nax. 2,283.285.

षडूर्मि f. *die sechs Wogen* (vgl. unter ऊर्मि), am Anf. eines comp. Paramahaṁsop. in Tüb. Hdschr. 7,17. Spr. (II) 6470.

षडूषण n. *die sechs brennenden Species*, nämlich पिप्पली, मरिच, शुण्ठी, ग्रन्थिक, अनल und चव्य (Çabdak. im ÇKDr.) oder पञ्चकोल und मरिच (Bhâvapr. im ÇKDr.).

षडृ॑च m. n. *die Zahl von sechs Versen* AV. 19,23,3. Ait. Br. 3,50. Çat. Br. 2,3,4,16. 7,3,1,35. 9,5,2,7. Pańkav. Br. 15,1,9. — Vgl. षडर्च.

षड्ग m. = षड्ज Weber, Pratigńâs. 107.109. fg. Ind. St. 4,139.

षड्गण Hariv. 7225 (°गणान्) und 7432 (°गणास्य) wohl fehlerhaft für षड्गुण, wie die neuere Ausg. liesst.

षड्गया f. *die sechs mit* गया *oder mit* ग *anlautenden, Erlösung bringenden Dinge:* गया गङ्गा (wohl गयागङ्गा zu lesen) गयादित्यो गायत्री च गदाधरः । गया गयासुरश्चैव षड्गया मुक्तिदायिका ॥ Vâju-P., Gajâpaddh. im ÇKDr.

षड्गर्भ m. pl. Bez. einer Gruppe von Dânava Hariv. 3223. 3226. nach Nilak.: Haṁsa, Suvikrama, Krâtha, Damana, Ripumardana und Krodhahantar mit Namen.

षड्गव॑ m. n. *ein Sechsgespann von Stieren* TS. 5,2,5,2. Çat. Br. 7,2,2,6. 13,8,2,6. Kâṭh. 20,3. Kâtj. Çr. 21,3,34. 22,11,2. Lâṭj. 9,4,19. Âhnikâkârat. im ÇKDr. *sechs Kühe:* °दोह Schol. zu Kâtj. Çr. 546,16. am Ende eines comp. *Sechszahl irgend einer Thierart* P. 5,2,29, Vârtt. 7. Vop. 7,76. H. 1424. Halâj. 2,128. गो° Vop. अश्व° P. Schol. हस्ति° MBh. 8,1759. 1781. 3338 (nach der Lesart der ed. Bomb.).

षड्गवीय (von षड्गव) adj. *mit sechs Stieren bespannt:* शकट MBh. 8,3837.

1. षड्गुण gaṇa चतुर्वर्णादि zu P. 5,1,124, Vârtt. 1. *die von den fünf Sinnen und dem* Manas *wahrgenommenen Eigenschaften:* षड्गुणेश Bhâg. P. 1,3,36. °योगयुक्त Ind. St. 2,66. *die sechs Vorzüge* (ऐश्वर्य, ज्ञान, यशस्, श्री, वैराग्य und धर्म nach Nilak.; eher die Sarvadarçanas. 54,22. fg. aufgezählten): षड्गुणास्य Hariv. 7432 (die ältere Ausg. षड्गणास्य). प्रथमः षड्गुणानाम् 7448. *das sechsfache Verfahren eines Fürsten in der auswärtigen Politik* (संधि, विग्रह, यान, आसन, द्वैधीभाव und संश्रय): °किसलय Daçak. 201,2. ज्ञगुरन्ये षड्गुणान् (= वक्रियस्निग्धमधुरलास्यविभक्तावबद्धरयान् Nilak.) Hariv. 7225 (षड्गणान् die ältere Ausg.); hier könnte man auch षड् गुणान् trennen. — Vgl. षाड्गुण्य.

2. षड्गुण adj. 1) *sechsfältig, sechsfach:* रथाः *Helden* Kathâs. 47, ... — 2) *sechs Vorzüge habend* Sarvadarçanas. 54,21. fgg. 55,10.

षड्गुणीकर् *versechsfachen, mit sechs multipliciren:* °कृत Weber. Ǵjot. 77.

षड्गुरुभाष्य n. Titel eines *Commentars* (*der sechs Lehrer*) Verz. d. Oxf. H. 279,*b*,32.

षड्गुरुशिष्य m. *der Schüler von sechs Lehrern*, N. pr. eines Commentators Verz. d. B. H. No. 53. Ind. St. 8,159. Verz. d. Oxf. H. 279,*b*,32. 379,*b*, No. 379.

षड्ग्रन्थ 1) m. *eine* Karańga-*Art* AK. 2,4,2,29. Trik. 3,3,200. H. an. 3,323. Med. th. 24. — 2) f. आ Bez. verschiedener Pflanzen: = वचा AK. 2,4,2,21. Trik. H. an. Med. Ratnam. 24. = शटी H. an. = श्वेतवचा und महाकरञ्ज Râǵan. im ÇKDr. = कर्चूर (= शटी) und करञ्ज Aush. 44. — Suçr. 2,63,3. 207,7. 224,11. — 3) f. ई = वचा Çabdar. im ÇKDr.

षड्ग्रन्थि n. *die Wurzel vom langen Pfeffer* ÇKDr. nach dem Vaidjaka.

षड्ग्रन्थिका f. *eine best. Pflanze*, = शटी AK. 2,4,5,19.

षड्ज m. 1) *die 1te Note der Tonleiter* (*aus den sechs übrigen Tönen geboren, auf ihnen beruhend*) AK. 1,1,2,1. H. 1401 (vgl. Comm.). Halâj. 5,77. MBh. 12,6859. 14,1419. Ind. St. 2,67. 4,351. 8,259. 266. fg. 10,421. fg. °संवादिनीः केका द्विधा भिन्नाः Ragh. 1,39. Varâh. Bṛh. S. 86,40. Verz. d. B. H. No. 383. Verz. d. Oxf. H. 200,*b*,7. Mârk. P. 106,58. Tattvas. 11; vgl. die Anm. des Uebersetzers. — 2) N. des 16ten Kalpa Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,1.

षड्ढा॑ (von षष्) adv. *sechsfach* Çat. Br. 13,5,4,17. — Vgl. षड्धा, षोढा.

ष॑ड्ढोतर् (षष् + होतर्) m. N. gewisser Sprüche beim Thieropfer TBr. 3,12,5,2. 5. Çat. Br. 11,7,2,6. Kâtj. Çr. 6,1,36. Çâṅkh. Çr. 10,17,1. 3. fehlerhafte Bildung षड्ढोतराहुति Schol. zu Kâtj. Çr. 549,19. 558,22.

1. षड्दर्शन n. sg. *die sechs philosophischen Systeme* Sarvadarçanas. 98,3. Verz. d. B. H. No. 633. °वृत्ति Hall 64. 166. °समुच्चय 64. 165.

2. षड्दर्शन adj. *mit den sechs philosophischen Systemen vertraut* Vet. in LA. (III) 24,5.

षड्दशन adj. *sechszähnig* Halâj. 2,112.

षड्धा adv. = षड्ढा, षोढा P. 6,3,109, Vârtt. 4. 5. Vop. 7,45. Pańkav. Br. 7,2,4.

षड्बिन्दु 1) adj. *mit sechs Tropfen* (*Punkten*) *versehen* u. s. w.: तैल *eine ölige Mixtur gegen Kopfschmerz, von welcher sechs Tropfen geschnupft werden*, Bhâvapr. 7. — 2) m. *a*) *ein best. Insect* Med. d. 41. — *b*) ein N. Vishṇu's Trik. 1,1,28. H. 215. Med.

षड्भाग m. *ein Sechstel* (insbes. *das vom Fürsten als Abgabe erhobene*), mit gen. und abl. M. 7,131. 8,33. 35. Jâǵń. 2,258. Hariv. 2872. R. 3,10,16. Spr. (II) 6915. Varâh. Bṛh. S. 53,13. Mârk. P. 18,4. 69,39. °भाज् M. 8,305. बलि° R. 2,75,23. Spr. (II) 218. 568. 4099. 4409. धर्म° M. 11,23. Spr. (II) 6915. Mârk. P. 130,38. तपः° Çâk. 46. °दल *ein Zwölf-*

tel Varâh. Bṛh. S. 81,19.

षड्भाववादिन् adj. *ein Anhänger der Theorie von den sechs* Bhâva (द्रव्य, गुण, कर्मन्, सामान्य, विशेष und समवाय) Verz. d. Oxf. H. 259,*a*,24.

षड्भुज 1) adj. (f. आ) *a*) *sechsarmig* Pańkar. 1,14,29. Durgâ Bṛhannandikeçvara-P. im ÇKDr. — *b*) *sechs Seiten habend*, subst. *Sechseck* Colebr. Alg. 96. — 2) f. आ *Wassermelone* Râgan. im ÇKDr.; vgl. षड्रेखा, षण्मुखा.

1. षड्योग m. *die sechs Weisen im* Joga Verz. d. Oxf. H. 89,*a*,11.

2. षड्योग adj. *mit Sechsen bespannt*: षड्योगेभिश्चर्कृषः AV. 6,91,1. सीर 8,9,16. Kâtj. Çr. 5,11,2. — Vgl. षड्गव.

षड्रद adj. *sechszähnig* H. 1263.

1. षड्रस m. *die sechs Geschmäcke*: °गुणाः Verz. d. B. H. No. 988. °निघण्ट Mack. Coll. 1,134.

2. षड्रस 1) adj. *die sechs Geschmäcke habend*: अन्न Kathâs. 45,230. — 2) n. *Wasser* H. ç. 164.

षड्रसासव m. *Lymphe* H. 620.

षड्रात्र m. *ein Zeitraum —, eine Feier von sechs Tagen* AV. 11,7,11. TS. 7,1,10,3. 2,1,1. Çâṅkh. Çr. 16,25,1. 7. Lâṭj. 9,12,15. Kâtj. Çr. 4,10,16. Pâr. Gṛhj. 2,1. R. 1,32,4 (33,4. 6 Gorr.). Hariv. 1284. R. 4,59,5.

षड्रेखा f. *Wassermelone* Râgan. im ÇKDr. Vgl. षड्भुजा, षण्मुखा.

षड्लवण n. *die sechs Salze* (मृद्रोपेतं पञ्चलवणम्) Râgan. im ÇKDr.

षड्लोह *die sechs Metalle*: °मारण Verz. d. B. H. 300,1.

षड्वक्त्र adj. *sechs Münder habend* MBh. 11,138. Pańkar. 1,12,37. m. Bein. Skanda's MBh. 3,14352. Varâh. Bṛh. S. 99,1. Matsja-P. 134 nach ÇKDr. — Vgl. षडानन.

षड्वर्ग m. *eine Gruppe —, ein Verein von Sechsen* Verz. d. B. H. No. 873. Verz. d. Oxf. H. 236,*a*,9. *sechs Kühe mit Kälbern* Schol. zu Kâtj. Çr. 5,4,21. 14,5,20. 23. 18,5,4. *die fünf Sinne und das* Manas: असंयत° adj. Bhâg. P. 11,18,40. *die sechs innern Feinde des Menschen*: कामः क्रोधस्तथा लोभो हर्षो मानो मदस्तथा । षड्वर्गमुत्सृजेदेनम् Spr. (II) 1638. Bhaṭṭ. 1,2. °जित् MBh. 1,1948. कामक्रोधादिरिपु° Kathâs. 20,134. अरि° Mârk. P. 132,44. Daçak. 186,7. शत्रु° Spr. (II) 2740. Kâm. Nîtis. 1,58. — Vgl. षाड्वर्गिक.

षड्विंश (von षड्विंशति) adj. (f. ई) 1) *der sechsundzwanzigste* Çat. Br. 12,3,2,2 (du. so v. a. *der 25ste und 26ste*). Weber, Ǵjot. 37. Sûrjas. 14,5. Râǵa-Tar. 6,148. Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,16. °ब्राह्मण n. und षड्विंश n. Titel eines Brâhmaṇa, das als Ergänzung zum Pańkaviṃçabrâhmaṇa gleichsam als *26ter Abschnitt* dieses Brâhmaṇa betrachtet wird, Ind. St. 1,31. 36. fgg. 78. 4,375. fg. — 2) *aus sechsundzwanzig bestehend* Çat. Br. 12,3,2,2; Ind. St. 9,17. Varâh. Bṛh. S. 56,27. — 3) *um sechsundzwanzig vermehrt*: शत *hundertundsechsundzwanzig* Weber, Ǵjot. 41. — 4) षड्विंशम् Ind. St. 5,370 fehlerhaft für षड्विधं.

षड्विंशक adj. *aus sechsundzwanzig bestehend* Pańkar. 4,3,17. Kûlikop. in Ind. St. 9,16.

षड्विंशति f. *sechsundzwanzig*: Rippen TBr. 3,6,6,3. Halbmonate Çat. Br. 12,3,2,2. Varâh. Bṛh. S. 82,7. Bhâg. P. 11,22,2. Verz. d. Oxf. H. 56,*a*,18. fg. °सहस्राणि (षड्विंशतिः ?) 9,*b*,3. °रात्र Kâtj. Çr. 24,2,22. Âçv. Çr. 11,3,11.

षड्विंशतिक s. षड्विंशतिम.

षड्विंशतितम adv. *der sechsundzwanzigste* MBh. in den Unterschrr. der Adhjâja.

षड्विंशतिम adj. dass. Varâh. Bṛh. S. 50,15, v. l. (im Text षड्विंशतिक).

षड्विंशत्क adj. *aus sechsundzwanzig bestehend* Kâm. Nîtis. 8,23.

षड्विध adj. (f. आ) *sechsfach, sechserlei*: Speise (vgl. षड्रस) Çat. Br. 10,4,1,14. 20. Ind. St. 5,370 (षड्विधं st. षड्विंशम् zu lesen). आत्मन् (vgl. षडङ्ग) Ait. Br. 2,39. Çâṅkh. Br. 14,1. Çr. 16,25,7. स्त्रीधन M. 9,194. बल 7,185. Kâm. Nîtis. 18,2. Ragh. 4,26. प्रीतिलक्षण Spr. (II) 2703. Sâh. D. 102. Bhâg. P. 3,10,18. राजनीति 10,45,34. Sarvadarçanas. 173,4. रस Bhâshâp. 34. — Vgl. षाड्विध्य.

षड्विधान s. u. विधान 3) *a*).

षड्विन्ध्या f. *ein best. Insect*, = तैलिनी Râgan. im ÇKDr. unter dem letzten Worte. Vielleicht fehlerhaft für षड्बिन्दु.

1. षण्ड 1) m. (Siddh. K. 249,*b*,1 v. u.) und n. *Baumgruppe, Pflanzengruppe* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,113. AK. 1,2,3,41. H. 1110. an. 2,129. Med. ḍ. 26. Halâj. 5,25. वन° R. 3,15,43. 5,15,51. कोकिलाकुलषण्डानि (वनानि) 6,15,11. कानन° 4,44,24. उपवन° 5,63,33. द्रुम° MBh. 3,11527. R. 4,13,12. वृक्ष° Hariv. 8945. कदम्बतरु° MBh. 3,14537. कमल° 12,4283. कदली° 13,637. 9,2181. Hariv. 1875. 6407. 8251. 8946 (die neuere Ausg. des Hariv. überall खण्ड). R. 3,12,14. 76,15. 4,41,27. 43,6. 44,16. Megh. 20. Râǵa-Tar. 2,139. श्रीखण्डद्रुमदोः° 4,156. Verz. d. Oxf. H. 187,*b*,3 v. u. Mârk. P. 60,2 (प्लक्षषण्डः zu lesen). Bhâg. P. 1,7,3. अब्ज° 11,2 (°खण्ड ed. Bomb.). कदली° 4,6,21 (°खण्ड ed. B.). *Menge, Haufen* überh. Uǵǵval. दोर्दण्डषण्डविवरे (°खण्ड ed. B.) Bhâg. P. 3,15,41. नखमणि° (°खण्ड ed. B.) 5,25,4. Daraus, dass षण्ड durch die Mâgadhî-Form संड (Ind. St. 10,283) bezeugt wird, darf man noch nicht schliessen, dass nur jenes richtig, खण्ड aber falsch sei. Dieses etymologisch ganz verschiedene Wort findet sich in der angegebenen Bed. in den sonst so zuverlässigen Bomb. Ausgg. (z. B. वन° MBh. 3,13147. fg. पलाश° 16855; vgl. auch das Wortspiel श्रीखण्डखण्डैः Spr. (II) 5703) und diese Bed. des Wortes schliesst sich ungezwungen an die von *Stück, Theil* an. Nach Uǵǵval. auch शण्ड. Vgl. तरु°, द्रुम°, वार्तिक°. — 2) m. *ein in Freiheit gesetzter Stier* AK. 2,9,62. Trik. 3,3,155. H. 1259. an. 2,129. Med. ḍ. 26. ḍh. 4. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,101. 113. hier und da षण्ढ und शण्ढ geschrieben. Vgl. ग्रामषण्ड, नील° (auch ed. Bomb. °षण्ड), वृष°. — 3) m. N. pr. eines Schlangendämons Pańkav. Br. 25,15,8. Lâṭj. 10,20,1. Nid. 10,12; vgl. कु°. — 4) n. = लिङ्ग Bhâg. P. 4,19,23 zur Erklärung von पाषण्ड (पाखण्ड); ed. Bomb. खण्ड.

2. षण्ड fehlerhafte Schreibart für शण्ड (Kâm. Nîtis. 17,39 शण्डमर्कौ zu lesen), षण्ढ und सण्ड.

षण्डक s. षण्ढक.

षण्डकापालिक m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. B. H. 196,12. चण्ड° Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,5. खण्ड und कापालिक Hall 17.

1. षण्डता f. nom. abstr. zu 1. षण्ड 2) AK. 2,9,62. H. 1259.

2. षण्डता und षण्डतिल s. षण्ढता und षण्ढतिल.

1. षण्डत्व n. nom. abstr. zu 1. षण्ड 2) Halâj. 2,109 (षण्ढत्व gedr.).

2. षण्डत्व s. षण्ढत्व.

षण्डाली f. = तैलमान, सारसी und स्त्री कामुकी Trik. 3,3,409. H. an. 3,689. Med. l. 142.

षण्डीय्, (von षण्ड), °यति denomin. P. 6,1,64, Vârtt., Schol.

षण्ढ Uṇâdis. 1,101. 1) adj. zeugungsunfähig, m. Eunuch; Zwitter AK. 2,6,1,39. 8,1,9. 3,4,23,215. Trik. 3,3,114. 118. H. 562. 728. an. 2,131. Med. ḍh. 4. 5. Halâj. 2,275. Pâr. Gṛhj. 2,7. Kâtj. Çr. 1,1,5. M. 3,239. 4,211. 11,133. Jâgn. 1,215. MBh. 3,1866. 4,2174. °वेष 5, 5523. 8,2095. 13,4287. Spr. (II) 4285. 5145. 6618. 6711. Suçr. 1,318, 17. Çârṅg. Saṁh. 1,7,98. Varâh. Bṛh. S. 86,46. Kathâs. 56,88. 103. 91, 7. Mârk. P. 15,31. 35,34. Bhâg. P. 8,3,24. Verz. d. Oxf. H. 92,a, N. 1. 277,b,6. Sâh. D. 81. षण्ढाः सशृङ्गकाः MBh. 3,5469. Elephanten Varâh. Bṛh. S. 67,10. षण्ढी (vgl. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41) योनिः eines Weibes, das weder Regeln noch Brüste hat, beim Beischlaf trocken Suçr. 2,396,11. 397,12. Wird häufig (aber nie in den Bomb. Ausgg.) शण्ढ, षण्ड und शण्ड geschrieben. — 2) das sächliche Geschlecht: शिविरं षण्ढे AK. 2,8,2,1. — 3) ein Bein. Çiva's H. 196. — 4) N. pr. eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 8,2463. — Vgl. षाण्ढ्य.

षण्ढक = षण्ढ 1) MBh. 4,52. Sâh. D. 173,12. यो भार्यायामृतौ मोहाद्गुनेव प्रवर्तते Suçr. 1,318,15. fg.

षण्ढता f. nom. abstr. von षण्ढ 1) Kathâs. 33,90. Mârk. P. 15,38.

षण्ढतिल m. unfruchtbarer Sesam H. 1180. Halâj. 2,428. °तिला इवाफला: MBh. 2,2521. 2526. एते सर्वे °तिला (so v. a. unnützes Gesindel) विनष्टाः तथं गता नरके दीर्घकालम् 5,853. भवोचं यत्षण्ढतिलानहं वस्त्रध्यमेव तत् 5521. 7,4868. 5427. 5659. 8,308. 3774.

षण्ढत्व n. = षण्ढता Kathâs. 56,103. — Vgl. षण्डत्व.

षाण्ढिता (von षण्ढ) adj. f. (sc. योनि) so v. a. षण्ढी योनिः (s. u. षण्ढ 1) am Ende) Çârṅg. Saṁh. 1,7,102.

षण्णगरिक (von षण्णगरी) m. pl. N. einer Schule Wassiljew 231. Târan. 271. 273.

षण्णगरी (षष् + नगर) f. ein Verein von sechs Städten P. 8,4,42, Vârtt. Vop. 2,27.

षण्णवत (von षण्णवति) adj. der sechsundneunzigste MBh. in den Unterschrr. der Adhjâja.

षण्णवति (षष् + नवति) f. sechsundneunzig TS. Prât. 7,2. P. 8,4,42, Vârtt. Vop. 2,27. Schol. zu AV. Prât. 2,16. TS. 7,2,15. M. 8,224. Jâgn. 2,172. Varâh. Bṛh. S. 11,27. 68. 105. Râga-Tar. 1,104. Bhâg. P. 5,24,16.

षण्णवतितम adj. der sechsundneunzigste R. in den Unterschrr. der Sarga.

षण्णाडीचक्र (षष्-नाडी + चक्र) n. Bez. eines best. Diagramms ÇKDr. Suppl.

षण्णाभि (षष् + नाभि) adj. sechsnabig MBh. 1,727. 3,10645.

षण्मयूख s. u. मयूख.

षण्मात्र adj. Ind. St. 8,216. fg.

षण्मास n. Semester P. 5,1,84. Caraka 433. °मासात् nach einem halben Jahre Varâh. Bṛh. S. 46,20. 39. 48. 88,13. °निचय adj. M. 6,18. षण्मासाभ्यन्तरे Hit. 8,5. सषण्मासैः षड्भिर्वर्षैः Râga-Tar. 1,192.

षण्मासिक adj. (aber nicht वयसि) von षण्मास P. 5,1,84. — Vgl. षाण्मासिक.

षण्मास्य (von षण्मास) 1) adj. P. 5,1,83. sechsmonatlich Çat. Br. 9, 5,1,63. Ait. Br. 4,22. Kâṭh. 33,8. Âçv. Çr. 3,8,5 (षा° die Ausg.). Çâṅkh. Çr. 15,12,16. — 2) n. Semester Kâtj. Çr. 4,10,7. 20,3,6. Pâr. Gṛhj. 2,3.

षण्मुख 1) adj. sechsmündig oder sechsantlitzig: Çiva MBh. 13,739. m. Bein. Skanda's Trik. 3,3,272. H. 209. Halâj. 1,19. Taitt. Âr. 10,1, 6. MBh. 3,14643. 7,7412 (tödtet Mahisha). Mṛkkh. 173,15. Ragh. 17, 67. Kathâs. 6,167. 20,90. 49,245. Verz. d. Oxf. H. 248,b,4. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,8, Çl. 29. — 2) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 6,319. des Dieners des 13ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 42. eines Fürsten Târan. 3.267. eines Bodhisattva Hiouen-thsang 1,121 (Chang-mou-kia). °कुमार Târan. 75. — 3) N. eines Sûtra Wassiljew 274. षण्मुखी धारणी desgl. Vie de Hiouen-thsang 304. — 4) f. आ Wassermelone Râgan. im ÇKDr.; vgl. षडङ्गुला, षड्रेखा. — 5) f. ई = कुमारी Kâlakakra 3,131. 4,26. 60. — Vgl. षडानन und षड्वक्त्र.

षण्मुहूर्ती f. sechs Muhûrta Weber, Gjot. 29.

षत्व n. das ष-Sein, der Uebergang von स in ष AV. Prât. 4,74. Schol. zu VS. Prât. 4,22. Weber, Pratigñâs. 108. Verz. d. Oxf. H. 169, a,26. — Vgl. षात्वणात्विक.

षराडिम N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,45. fg.

षराड्डिम desgl. ebend. 340,a,4.

षरिद्र desgl. ebend. 340,a,15.

षरोलिका ebend. 354,b,11 vielleicht fehlerhaft für मरालिका Stute; vgl. मराल.

षर्जूर (vielleicht खर्जूर) N. pr. einer Oertlichkeit ebend. 340,a,15.

षलाग्र desgl. ebend. 339,b,6.

षष् 1) sechs Nir. 4,27. nom. acc. षट्, instr. षड्भिस्, dat. abl. षड्भ्यस्, gen. षण्णाम्, loc. षट्सु Vop. 2,27. 3,149. P. 7,1,55. 8,4,42. — ṚV. 1,23,15. 164,15. 3,56,2. AV. 8,9,16. 17. 23. 10,8,5. Çat. Br. 11, 3,2,1. 5,4,7. 12,2,2,3. रजांसि ṚV. 1,164,6. उर्वीः 6,47,3. ऋषयः AV. 8,9,7. षडशीतयः 11,3,21. षट्सहस्रा ṚV. 7,18,14. ऋतवः VS. 9,32. Çat. Br. 2,1,2,13. षड्तुता Nir. 4,27. ऋत्विजः Schol. zu Kâtj. Çr. 6,6,28. रसाः Suçr. 2, 548,1. Vigbh. 1,10,42. Kâtj. Çr. 5,3,13. 9,25. Kauç. 51. 53. Âçv. Gṛhj. 2,5,6. 4,8,20. TS. Prât. 1,9. M. 1,17. 61. 3,217. 269. गुणाः Spr. (II) 6614. दोषाः 6615. ऋतूनां षट्समत्ययः R. 1,19,1. षड्भिस् Kathâs. 20,88. Râga-Tar. 1,54. Trik. 2,2,2. षट्सु षट्सु च मासेषु M. 8,403. षण्णाम् 1,16. 10,76. 12,86. Spr. (II) 6616. fg. षण्मन्नाम् Verz. d. B. H. No. 834. षडाश्रित Ind. St. 2,66. लिख्याषड्विंश (= लिख्याषट्कैः) सर्षपः Çabdak. (s. u. लिख्या). Am Ende eines adj. comp. angeblich wie andere Wörter auf ष declinirt: प्रियषषस् nom. pl. P. 7,1,22, Schol. प्रियषषाम् gen. pl. 55, Schol. — 2) Bez. einer Klasse von Zahlwörtern (षष् selbst und die auf न् und अति ausgehenden) P. 1,1,24. fg. 4,1,10. 6,1,179. 7,1, 22. 55. AK. 3,6,8,46. — 3) षट् adv. sechsmal: प्रचरत: Çat. Br. 4,3,4, 10. 13. Kâtj. Çr. 9,13,13.

षष्क्, षष्कति Naigh. 2,14 (गतौ). — Vgl. षष्क्.

षष्ट (von षष्टि) adj. *der sechzigste* MBh. I, S. 384. II, S. 179. nach P. 5,2,58 und Vop. 7,38 in dieser Form (vgl. षष्टितम) nur in comp. mit Einern. चतुः° Lâtj. 10,14, 3. एक° Çat. Br. 10,4,2,13. द्वाषष्टानि त्रीणि शतानि d. i. *dreihundertundzweiundsechszig* 11,5,2,10.

षष्टि (von षष्) f. *sechzig* P. 5,1,59. षष्टिः सहस्रम् RV. 1,126,3. सहस्रा 53,9. 8,46,22. 29. शता 7,18,14. 1,164,48. षष्ट्या 2,18,5. त्रिः षष्टिर्महतः 8,85,8. स्वाहैकान्न षष्ट्यै TS. 7,2,11,2. AV. 12,3,34. 19,47,4. Ait. Br. 2,17. 4,12. 7,2. Çat. Br. 6,2,2,35. 8,3,4,11. M. 3,177. Jâǵn. 3,84. MBh. 5,7143. षष्टिं पुत्रसहस्राणि R. 1,39,8 (40, 8 Gorr.). 2,83, 4 (90, 4 Gorr.). 3,20,10. Kâm. Nîtis. 8,36. Spr. (II) 6618. fg. Varâh. Brh. S. 8,21. 11, 18. 21. 54, 83. योजनानां सहस्रेषु षष्टौ वसति स त्वितः Kathâs. 31,22. Râǵa-Tar. 1,54. 282. 3,364. Mârk. P. 52,25. Bhâg. P. 6, 6,1. 9,17, 7. mit gen.: योजनानाम् R. 5,1,46. Weber, Ǵjot. 93. °शतम् Kâtj. Çr. 22,3,25. त्रीणि षष्टिशतानि संवत्सरस्याह्नाम् Çâṅkh. Br. 3,2. 16, 9. Âçv. Çr. 8,13,31. 6,6,10. Kâm. Nîtis. 15,11. °सहस्राणि Bhâg. P. 4,1,39. 5,21,17. °पुत्रसहस्राणि R. 1,5,2. °त्रिशत adj. Weber, Nax. 2, 286. °योजनी *eine Strecke von sechzig* Jogana Kathâs. 18,349. षष्टीष्टक Çat. Br. 10,4,2,11. °दिन adj. Weber, Ǵjot. 100. द्विषष्टिरात्र Âçv. Çr. 11,4,8. वर्ष° Râǵa-Tar. 1,192. 6,257. षष्टी Jâǵn. 3,86. der nom. षष्टिस् als adv. *sechzigmal:* मज्जति Sûrjas. 13,23.

षष्टिक m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) m. *in sechzig Tagen reifender Reis* (vulgo साठी) P. 5,1,90. AK. 2,9,24. H. 1168. MBh. 13, 5971. Suçr. 1,73,4. 156,20. 195,15.19. 2,41,1. षष्टिको व्रीहिषु श्रेष्ठः Vâgbh. 1,6,7. Colebr. Alg. 316. Varâh. Brh. S. 29,3. °पिष्टयोग 76,9. षष्टिकान्न 51,30. षष्टिकौदन 76,8. MBh. 13,3265. Suçr. 1,357,8. गौर und कृष्णगौर Karaka 1,27. Vgl. नीर°. — 2) f. आ dass. Tithjâdit. und Vâkaspatimiçra im ÇKDr. Suçr. 1,228,10. — 3) n. *Sechzigzahl, sechzig* Varâh. Brh. S. 32,31.

षष्टिक्य adj. *mit* Shashṭika *genanntem Reise bestanden* P. 5,2,3. AK. 2,9,7. H. 966. Halâj. 2,8.

षष्टिज m. = षष्टिक 1) Râǵan. im ÇKDr. unter षष्टिक.

षष्टितन्त्र n. *das System der sechzig Begriffe im* Sâṁkhja Sâṁkhjak. 72. Gauḍap. zu 17. Tattvas. 45.

षष्टितम adj. *der sechzigste* P. 5,2,58. Vop. 7,38. MBh. und R. in den Unterschrr. der Kapitel.

षष्टिधा (von षष्टि) adv. *sechzigfach, in sechzig Theile (Theilen)* Karaka 1,4. — Vgl. त्रि°.

षष्टिपथ m. Bez. *der sechzig ersten* Adhjâja *im* Çatapathabrâhmaṇa Ind. St. 1,185. P. 4,2,60, Vârtt. 9. Weber, Pratiǵnâs. 104.

षष्टिपथिक adj. (f. ई) *den* Shashṭipatha *studirend* P. 4,2,60, Vârtt. 9. — Vgl. षाष्टिपथ.

षष्टिमत्त m. Bez. *des Elephanten, der bis zum sechzigsten Jahre brünstig ist,* Çabdam. und Sârasvatâbhidhâna im ÇKDr. षष्ठिमत्त fehlerhaft Wilson.

षष्टिरात्र m. *ein Zeitraum von sechzig Tagen* P. 5,1,90.

षष्टिलता f. *eine best. Pflanze,* = भ्रमरमारी Râǵan. im ÇKDr.

षष्टिवर्षिन् adj. *sechzigjährig:* Elephant MBh. 1,5885.

षष्टिवासरज m. = षष्टिक 1) Râǵan. im ÇKDr. unter षष्टिक.

षष्टिविद्या f. etwa = षष्टितन्त्र Ind. St. 3,399.

षष्टिव्रत n. Bez. *einer best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 41,a,28. 87,b,6.

षष्टिशालि m. = षष्टिक 1) Râǵan. im ÇKDr. unter षष्टिक (°शलि gedr.).

षष्टिसहस्रिन् adj. pl. *sechzigtausend an Zahl seiend* Bhâg. P. 9,8,10.

षष्टिहायन 1) adj. *sechzigjährig:* Elephant MBh. 1,6005. 4,348. Spr. (II) 3627. — 2) m. a) *Elephant* Trik. 3,3,267. H. ç. 175. Med. n. 249. — b) *eine Kornart* Trik. Med.

षष्टिह्रद N. pr. eines Tîrtha MBh. 13,1722.

षष्ट्यब्द n. *der sechzigjährige Jupitercyclus* Sûrjas. 14,2. Varâh. Brh. S. 2, S. 4, Z. 6. °पूर्वः प्रभवः स नाम्ना 8,27. Titel eines darüber handelnden Werkes 52.

षष्ठ (von षष्) 1) adj. (f. ई) *der sechste* (n. *ein Sechstel*) P. 5,2,51. 3, 51 (nach dem Schol. parox. भाग). Vop. 7,41. H. an. 2,109. Med. ṭh. 9. AV. 8,9,4. 6. 15,15,8. 19,22,2. VS. 25,4. ऋतु TBr. 1,3,10,4. TS. 5,4, 2,2. Ait. Br. 5,10. Çat. Br. 8,5,4,8. Kâtj. Çr. 9,7,11. 12,3,12. 6,20. Âçv. Grhj. 3,12,8. Kauç. 49. 80. 91. TS. Prât. 4,52. मास M. 2,34. अब्द 37. Ragh. 17,78. Varâh. Brh. S. 9,20. 40,11. 43,44. रजनी R. 2,63,3. निशा Weber, Krshnaǵ. 268. 300. °दिन Verz. d. Oxf. H. 23,a, N. 2. 85, a,17. 294,a,13. काल *die sechste Stunde des Tages* Vikr. 20. *die sechste Esszeit* (am Abend des dritten Tages) MBh. 13,5175. 14,1663. 1665. भाग M. 7,130. अंश 9,164. Spr. (II) 6580. Bhâg. P. 5,15,9. यजमानषष्ठाः *sechs mit dem* Jaǵ. Kâtj. Çr. 8,2,6. MBh. 1,5874. षष्ठमिद्धवद्दासिष्ठम् N. eines Sâman Ind. St. 3,236,a. — 2) m. N. pr. eines Mannes, = °चन्द्र Râǵa-Tar. 8,2763. 2774. fg. 2854. 2889. 3059. — 3) f. ई a) (sc. तिथि) *der 6te Tag in einer Monatshälfte* Weber, Ǵjot. 112. MBh. 3,14451. 14453. Hariv. 10241. Vet. in LA. (III) 13,7. Verz. d. Oxf. H. 87,a,47. 97,b,19. °कल्प 31,b,5. °व्रतानि 284,b,38. °जागरक H. an. 4,332. Med. s. 61. षष्ठ्यादिकल्पबोधन As. Res. 3,261 (nach Haughton). — b) (sc. विभक्ति) *der sechste Casus, Genetiv* Nir. 1,17. Âçv. Çr. 1,6,3. Kâtj. Çr. 1,9,16. VS. Prât. 1,136. 2,18. AV. Prât. 2,71. P. 1,1,49. 2,1,18. 2,8. 3,26. 30. 34. 38. 50. 5,4,148. 6,2,60. 134. 3,21. 8,1,20. AK. 3,6,2,26. Weber, Râmat. Up. 307. Verz. d. Oxf. H. 162,a,13. 178,a,6. Sarvadarçanas. 135,18. °समास 92,10. P. 7,4,60, Vârtt. 1. °तत्पुरुष Schol. zu P. 6,2,25. zu 5,1,9, Vârtt. 6. 8. — c) eine Personification einer Partikel der Prakṛti Verz. d. Oxf. H. 23,a,34. 24,b,23. Wilson, Sel. Works 1,246. 2,193. eine Personification des *sechsten Tages* nach der Geburt eines Kindes (wo die Hauptgefahren für dasselbe vorüber sind) Saṁsk. K. 107,b. Weber, Krshnaǵ. 250. 269. fg. Verz. d. Oxf. H. 85,a,17. Verz. d. B. H. No. 1031. 1037. Vgl. unter 1. बाधक 2) b). = Durgâ Trik. 1,1,54. H. ç. 49. H. an. Med. Verz. d. B. H. No. 542. = इन्द्रसेना Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,98. — Vgl. अशोकषष्ठी, भद्र°, मन्दार°, महा°.

षष्ठक adj. *der sechste* P. 5,3,51. Çrut. 44. 40 (Br.).

षष्ठकाल m. *die sechste Esszeit* (am Abend des dritten Tages): °कालोपवास *ein Fasten, wobei man immer nur am Abend des dritten Tages isst* (d. i. *fünf Mahlzeiten vorübergehen lässt*) MBh. 3,8032; vgl. unter षष्ठ 1).

षष्ठचन्द्र m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8, 2506. 2572. 3046. 3084. — Vgl. अष्ठ 2).

1. षष्ठभक्त n. *die sechste Mahlzeit:* °भक्तेन वर्तयामास *lebte von der sechsten M.* d. i. *ass immer nur am Abend des dritten Tages* MBh. 15,1024.

2. षष्ठभक्त adj. *nur die sechste Mahlzeit geniessend* d. i. *stets nur am Abend des dritten Tages speisend* MBh. 12,8889.

षष्ठम adj. = षष्ठ. f. ई *der sechste Tag in einem Halbmonat* Verz. d. Oxf. H. 172,*b*, No. 383.

षष्ठवती (von षष्ठ) f. N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 5,19,18 (fehlt in der ed. Bomb.). — Vgl. सप्तवती.

षष्ठांश (षष्ठ + अंश) m. *ein Sechstel,* insbes. *das vom Fürsten erhobene* Verz. d. Oxf. H. 23,*a*, N. 2. Jâǵń. 2, 35. Ragh. 2, 66. Mârk. P. 120, 6. °वृत्ति so v. a. *Fürst* Spr. (II) 4569.

षष्ठान्नकाल (षष्ठ + अ°) adj. *nur die sechste Mahlzeit zu sich nehmend, stets nur am Abend des dritten Tages speisend;* davon °ता f. nom. abstr. M. 11,200.

षष्ठान्नकालक n. = षष्ठान्नकालता Trik. 2,7,11 (षष्ठालुकालक gedr. und so auch ÇKDr. und Wilson in der 1ten Aufl.).

षष्ठान्नकालिक adj. = षष्ठान्नकाल Pańkat. 182,22.

षष्ठाह्निक adj. *dem sechsten Tage* (des Shaḍaha) *entsprechend* Çâṅkh. Çr. 12,7,3. 15,8,4.

षष्ठिका f. = षष्ठी *eine Personification des sechsten Tages nach der Geburt eines Kindes* Saṁsk. K. 59,*b*,3. Tithjâdit. im ÇKDr.

षष्ठीजाय adj. *die sechste Frau habend* Vop. 6,14.

षष्ठीदास m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Tüb. H. 13. Kshitîç. 7,18. fg.

षष्ठीप्रिय m. *ein Freund des sechsten Tages,* Bein. Skanda's MBh. 3,14633; vgl. 14453.

षस wohl = खसखस Verz. d. B. H. No. 958.

षाट् interj. Çabdârthak. bei Wilson.

षाट्कौशिक (von षष् + कोश) adj. *aus sechs Hüllen bestehend:* शरीर Sarvadarçanas. 98,10. Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 39. Comm. zu Kap. 3,11. Nîlak. zu MBh. 14,634.

षाट्पौरुषिक (von षष् + पुरुष) adj. *durch sechs Generationen gehend u. s. w.* Monier Williams.

षाण्डपाडक adj. von षण्डपाड gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

षाडव m. 1) *Zuckerwerk mit Früchten* u. s. w. (die richtige Form ist खाण्डव) Suçr. 1,232,18. 2,480,1. 522,9. = रस Trik. 3,3,423. Med. v. 23. — 2) = राग Trik. = गान Med. औडवः पञ्चभिः प्रोक्तः स्वरैः षड्भिस्तु षाडवः । संपूर्णः सप्तभिर्ज्ञेय एवं रागस्त्रिधा मतः ॥ Saṅgîtadarpaṇa im ÇKDr. — Vgl. राग° und फलशाडव.

षाडविक m. *Zuckerbäcker* R. Gorr. 2,90,26.

षाड्गुण्य (von षड्गुण) n. gaṇa चतुर्वर्णादि zu P. 5,1,124, Vârtt. 1. *die sechs Vorzüge* (vgl. u. 1. षड्गुण): संपूर्णषाड्गुण्यमूर्ति (Vishṇu) Kathâs. 54, 31. *das sechsfache Verfahren eines Fürsten in der auswärtigen Politik* M. 7,58. 167. MBh. 2,142. 5,1421. fg. 12,1476. 2661. fg. 15,218. fg. Hariv. 5273. 5278. Varâh. Bṛh. S. 2, S. 6, Z. 6. 7. Jogajâtrâ 1,13 in Ind. St. 10,166. Spr. (II) 6620. Mârk. P. 27,9. Pańkat. 154,9. 168,24. Hit. 119,17.

षाड्वर्गिक (von षड्वर्ग) adj. *zu den fünf Sinnen und dem Manas in Beziehung stehend* Bhâg. P. 1,3,36.

षाड्विध्य (von षड्विध) n. *Sechserleiheit* Kull. zu M. 8,76.

षाण्डश und f. षाण्डशी gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41.

षाण्ढ्य n. nom. abstr. von षण्ढ *Eunuch, Zwitter* Suçr. 1,348,21. 2,48,21.

षाण्मातुर (von षष् + मातर्) P. 4,1,115, Schol. m. = द्वैमातुर Trik. 2,6,6. ein N. Skanda's (*sechs Mütter habend*) AK. 1,1,1,36. H. 208. Colebr. Misc. Ess. 2,331.

षाण्मासिक 1) adj. *sechsmonatlich* P. 5,1,83. गर्भ MBh. 1,3835. विषय Bṛhaspati bei Cowell, Kusum. S. 65 (der Uebersetzung). अवधि Kathâs. 122,97. आच्छाद *alle sechs Monate erneuert werdend* M. 7,126. Vgl. षाण्मासिक. — 2) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Tüb. Hdschr. 13.

षाण्मास्य adj. *sechsmonatlich* P. 5,1,83. fg. Âçv. Çr. 3,8,5. — Vgl. षाण्मास्य.

षात्वणात्विक (von षत्व + णत्व) adj. *über den Uebergang von* स *in* ष *und von* न *in* ण *handelnd* P. 4,3,67, Schol.

षामिल N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,7.

षाष्टिक adj. von षष्टि gaṇa निष्कादि zu P. 5,1,20. *sechzigjährig* 58, Vârtt. 3, Schol. — Vgl. द्वि°.

षाष्टिपथ adj. = षष्टिपथिक Kâç. zu P. 4,2,60.

षाष्ठ (von षष्ठ) adj. *der sechste* (Theil) P. 5,3,50. *im sechsten* (Adhjâja) *gelehrt* 8,1,19, Schol.

षिड्ग m. *Wüstling, ein liederlicher Geselle, Galan* Trik. 3,1,6. H. 331. Med. g. 13. Kandra bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,123. Çkç. 5,34. खिड्ग H. an. 2,40. खिड्ग Comm. zu Hâla 277. छिड्ग = जार Hem. Deçîk.

षु m. = सू Ekâksharak. im CKDr.

षुक्क s. षष्क्.

षुराजिम N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,9

षुरासाण desgl. ebend. 338,*b*,39. — Vgl. खुरासान.

षू f. *Geburt, Niederkunft* Ekâksharakoça im ÇKDr. und bei Wilson; fehlerhaft für सू.

षोड vielleicht = षोडन्त् Schol. zu VS. Prât. 3,57. — Vgl. षोडीय.

षोडन्त् (षष् + दन्त्) adj. *sechszähnig* (als Bez. des Lebensalters) P. 6, 3,109, Vârtt. 3. gaṇa प्रज्ञादि zu P. 5,4,38. H. 1263. Halâj. 2,112. — Vgl. षोडत.

षोडन्त adj. dass. VS. Prât. 3,46.

षोडश 1) adj. (f. ई) *a) der sechzehnte:* Tag Çâṅkh. Çr. 15,12,20. Çat. Br. 6,2,2,9. कला Çat. Br. 14,4,3,22. Shaḍv. Br. 4,6. वर्ष Âçv. Gṛhj. 1,18,2. 19,5. M. 2,38. 65. 86. Kâm. Nîtis. 9,4. Varâh. Bṛh. S. 6,4. Verz. d. Oxf. H. 43,*a*,19. Bhâg. P. 2,9,6. कलां नार्हति षोडशीम् MBh. 3,12276. 7,1544. Spr. (II) 1742. Mârk. P. 109,33. Pańkar. 4,3,214. अंश M. 11, 126. H. 106. भाग AK. 1,1,2,17. Mârk. P. 78,20. 108,1. n. *ein Sechzehntel* AV. 3,29,1 (AV. Prât. 1,63). Varâh. Bṛh. S. 53,12. am Ende eines adj. comp. (f. आ): वृषभषोडशाः (so ist mit der v. l. zu lesen) so v. a. *fünfzehn Kühe und ein Stier* M. 9,124. — *b) mit sechzehn verbunden:* वर्षशतम् *hundertundsechzehn Jahre* Khând. Up. 3,16,7. — *c) aus sech-*

zehn bestehend: स्तोम VS. 9,34. स्तोत्र TS. 6,6,11,1. Pańkav. Br. 17,1,1. 2,2. Lâṭj. 6,8,8. Bhâg. P. 6,1,50. — d) fehlerhaft für षोडशन् *sechzehn:* षोडशीर्वानरै: Weber, Râmat. Up. 327. — 2) f. ई N. einer der zehn Mahâvidjâ Notices of Skt Mss. 213. 259. Verz. d. Oxf. H. 93,*b*, 18. 28. 101,*b*, 10 (pl.). Pańkar. 2,5,48. fg. 51. — Vgl. परि°.

षोडशक 1) adj. *aus sechzehn bestehend* MBh. 12,11557. Kâm. Nîtis. 9,4. Sâṁkhjak. 3.22. Varâh. Bṛh. S. 56,25. 77,20. 25. n. *Sechzehnzahl, ein Aggregat von sechzehn* 81,14. Pańkar. 3,12,16. 13,12. Sarvadarçanas. 114,19. — 2) f. षोडशिका *ein best. Gewicht,* = 16 Mâsha = कर्ष Çârṅg. Saṁh. 1,1,17.

षोडशकल (षोडशन् + कला) adj. *sechzehntheilig:* अग्निहोत्र Ait. Br. 5,10. Çat. Br. 7,2,2,17. 11,1,6,36. 12,8,2,13. 13,2,2,13. चन्द्रमस् Shaḍv. Br. 4,6. पुरुष Praçnop. 6,1. Ind. St. 9,110. fgg. Bhâg. P. 1,3,1. 6,1,51. °विद्या Colebr. Misc. Ess. 1,326.

षोडशगृहीत adj. *sechzehnmal geschöpft:* आज्य Çat. Br. 9,2,2,2. 6. Kâtj. Çr. 18,3,12.

षोडशधा (von षोडशन्) adv. *sechzehnfach* TS. 2,1,4,6. 5,4,5,4. 6,6,11,1. Verz. d. Oxf. H. 43,*a*,13.

षोडशन् (षष् + दशन्) adj. *sechzehn* VS. Prât. 3,46. 5,37. P. 6,3,109, Vârtt. 3. nom. acc. °डश, °दशभिस्, °डशभ्यस्, °डशानाम्, °डशसु. VS. 18,25. Windungen der Schlange TS. 5,4,5,4. 7,2,11,2. Çat. Br. 7,2,2,17. कला: 10,4,1,17. 11,1,6,36. संचित: 10,4,1,19. Kâtj. Çr. 14,3,11. TS. Prât. 1,5. M. 3,46. 8,134. 136. fg. 11,248. Hariv. 8351. R. 2,70,20. 4,25,26. Varâh. Bṛh. S. 21,30. 23,6. Kathâs. 46,36. Râga-Tar. 1,86. 6,256. Daçak. 70,8. Bhâg. P. 1,11,31. 2,4,23. दानानि Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,37. °डशमहादानम् 45,*a*,27. श्राद्धानि 87,*a*,26. fg. 294,*a*, 18. °डशश्राद्धक्रम Verz. d. B. H. No. 1121. नित्या न्यासा: Verz. d. Oxf. H. 93,*b*,26. fg. (vgl. Verz. d. B. H. No. 1336). उपचारा: Verz. d. B. H. No. 1104. 1150. Verz. d. Oxf. H. 249,*a*,3. 284,*a*,34. Weber, Kṛshṇag. 255. 268. 277. 279. 289. योगा: Verz. d. B. H. No. 876. 881. ओंकारा: P. 1, 2,34, Schol. °डशमातृका: Çrâddhat. im ÇKDr. °डशध्रुवाणां नामानि Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,7. 8. °डशाधार 236,*a*, No. 567. Verz. d. B. H. No. 649. °डशलिङ्गाङ्कवं मण्डलम् 920. fg. °डशकारणपूजा Wilson, Sel. Works 1,322. °डशस्त्रीसहस्रेश Pańkar. 4,1,21. °डशविस्तृत Bhâg. P. 4,29,74. °डशपद् Ait. Br. 4,1. °डशवर्ष Pâr. Gṛhj. 2,1. ऊनषोडशवर्ष R. Gorr. 1,23,2. °डशार Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,110. Weber, Kṛshṇag. 272. Kâlakakra 4,101. °डशाप्त R. 5,32,13. °डशदल Weber, Râmat. Up. 306. 319. fg. Ind. St. 9,113.

षोडशभाग m. *ein Sechzehntel* Varâh. Bṛh. S. 43,40. 52,23.

षोडशभुज adj. *sechzehnarmig;* f. आ *eine Form der* Durgâ Kâlikâ-P. 59 im ÇKDr.

षोडशम adj. *der sechzehnte:* भाग Gṛhjas. 1,74. परिवर्त Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,43. Bhâg. P. 1,3,20.

षोडशरात्र m. n. *eine sechzehntägige Feier* Lâṭj. 10,1,10. Maç. 9,1 in Verz. d. B. H. 73.

षोडशर्च (षोडशन् + ऋच्) m. *ein Stück aus sechzehn Versen* AV. 19, 23,13. Çat. Br. 13,6,2,12.

षोडशलक्षण n. *das aus sechzehn* Adhjâja *bestehende* Sûtra *des* Gaimini Sarvadarçanas. 56,22.

षोडशविध adj. *von sechzehnerlei Art* Kâm. Nîtis. 10,22. Verz. d. Oxf. H. 25,*a*, N. 2. Pańkar. 1,1,51.

षोडशसहस्र n. sg. *sechzehntausend* Bhâg. P. 5,16,7. wohl richtiger °साहस्र Burnouf.

षोडशांश m. *ein Sechzehntel* Varâh. Bṛh. S. 53,22. Pańkar. 2,2,100.

षोडशांशु adj. *sechzehnstrahlig;* m. *der Planet Venus* Çabdam. im ÇKDr.

षोडशांघ्रि adj. *sechzehnfüssig;* m. *Krebs* H. 1352.

1. षोडशाक्षर n. *die sechzehnte Silbe* Ind. St. 10,416.

2. षोडशाक्षर adj. *sechzehnsilbig* VS. 9,34. Çâṅkh. Çr. 10,8,18. 13,8. Pańkav. Br. 12,11,20. Lâṭj. 6,10,10.

षोडशाङ्ग adj. *sechzehntheilig;* m. (sc. धूप) Bez. *eines best. Räucherwerks* Tantras. im ÇKDr.

षोडशाङ्घ्रि m. = षोडशांघ्रि H. 1352, v. l.

षोडशात्मक m. *die Seele von sechzehn* (गुण) Bhâg. P. 2,4,23.

षोडशात्मन् m. dass. Bhâg. P. 5,11,5.

षोडशार्चिस् adj. *sechzehnstrahlig;* m. *der Planet Venus* Trik. 1,1, 92. H. 120. Hâr. 36.

षोडशावर्त adj. *sechzehn Windungen habend;* m. *Muschel* H. 1205.

षोडशिक in स° adj. *mit dem* Shoḍaçistotra *verbunden* Pańkav. Br. 20,2,1. 14,1. Âçv. Çr. 5,10,24. अ° Lâṭj. 8,12,9. 10,10,14. Kâtj. Çr. 23,1,13. — षोडशिका f. s. unter षोडशक.

षोडशिकाम्र (षोडशिका + आम्र) n. *ein best. Gewicht,* = पल ÇKDr. (इति वैद्यकपरिभाषा); vgl. षोडशीबिल्व und षोडशिका unter षोडशक.

षोडशिन् (von षोडशन्) adj. AV. Prât. 4,51. 1) *aus sechzehn bestehend, sechzehntheilig:* Pragâpati VS. 8,36. 32,5. TS. 6,6,11,1. Mahânar. Up. in Ind. St. 2,83. — 2) insbes. *der sechzehntheilige* Stoma, Stotra u. s. w. (auch ohne स्तोम u. s. w.) VS. 15,3. Ait. Br. 4,1. 4. Pańkav. Br. 12,13,2. 18,6,19. 19,6,2. Çâṅkh. Çr. 8,7,4. 15,3,5. Âçv. Çr. 5,10,23. 11,1. 6,2,1. P. 8,3,105, Schol. — 3) *mit einem sechzehntheiligem Spruche u. s. w. verbunden:* Indra VS. 8,33. 26,10. Âçv. Çr. 6,3,22. ग्रह Pańkav. Br. 12,11,6. Çat. Br. 4,5,3,1. 5,1,3,3. TS. 6,6, 11,1. — 4) m. *ein* Sutjâ-*Tag mit sechzehntheiligem Spruche* (oder *Spende*), *eine der* Saṁsthâ *des* Soma-*Opfers* Ind. S. 9,120. AV. 11, 7,11. Ait. Br. 6,15. Çat. Br. 3,9,3,33. 4,5,10,8. 5,5,3,3. 12,2,1,6. TS. 7,4,7,3. 3,5. 10,1. Âçv. Çr. 6,11,1. 9,9,9. Maitrjup. 5,36. Z. d. d. m. G. 7,527, N. Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,10. 266,*b*, 39. Bhâg. P. 3,12,40.

षोडशिमत् (von षोडशिन्) adj. = सषोडशिक (s. unter षोडशिक) Çat. Br. 12,2,2,7. TS. 7,4,7,2. Lâṭj. 4,5,7. 9,5,23. 10,13,3. Âçv. Çr. 10,2,19.

षोडशिसामन् n. *das im* Shoḍaçistotra *befindliche* Sâman Ait. Br. 3,41. Pańkav. Br. 18,6,18. Shaḍv. Br. 3,11. Lâṭj. 3,1,1. 10,2,2. 5.

षोडशीबिल्व n. *ein best. Gewicht,* = पल Çârṅg. Saṁh. 1,1,18. — Vgl. षोडशिकाम्र.

षोडेय (wohl von षोड), °पति P. 6,1,64, Vârtt., Schol.

षोढा (von षष्) adv. *sechsfach* P. 6,3,109, Vârtt. 4. 5. Vop. 7,45. षोळ्हा युक्ता: पञ्च पञ्चा वहन्ति RV. 3,55,18. °विहितो वै पुरुष: *sechstheilig* TS. 5,6,9,1. तस्य षोढा शरीराणि षड्वचो धारयन्ति च Jaim. 3,84. Verz. d. Oxf. H. 7,*b*,1. 208,*a*, No. 489. 267,*b*,25. °न्यास 7,*b*,1. 93,*b*,

23 (vgl. 26). °गुह्य 94,*b*,1. — Vgl. महाषोढान्यास.

षोडर्त adj. = षोडन्त् gaṇa प्रज्ञादि zu P. 5,4,38.

ष्या s. स्त्या.

ष्ठिव् oder ष्ठीव्, ष्ठीवति und ष्ठीव्यति (nicht zu belegen) Dhâtup. 15,52. 26,4 (निरसने). 7,3,75. 6,1,64, Vârtt. Vop. 8,42. 66. 71. टिष्ठेव und तिष्ठेव 72. *spucken*, *ausspeien* Varâh. Bṛh. S. 51,32. Bhaṭṭ. 12, 18. शोणितम् Suçr. 2,192,18. 1,304,4. 2,446,16. तेन यत्राहमष्ठीवमभूत्तत्र काञ्चनम् Kathâs. 108,78. ष्ठीवत्यस्य च मूर्धनि Bhâg. P. 11,23,35.

— अभि *bespeien:* °तिष्ठेव Çat. Br. 1,2,3,1. °ष्ठ्यूत 2,1,1,2.

— अव dass.: °ष्ठ्यूत Çat. Br. 1,2,3,1.

— नि *ausspucken* Çat. Br. 4,1,3,9. 14,4,1,33. Kâtj. Çr. 25,11,26. Çâṅkh. Gṛhj. 4,12. Khând. Up. 2,12,2. Kauç. 58. MBh. 6,2767. Suçr. 1, 317,13. 2,237,10. Bhaṭṭ. 18,14. न्यष्ठीवत् — तस्य मूर्धनि MBh. 3,11797. Bhaṭṭ. 17,10. °तिष्ठिवुः 14,100. °ष्ठीव्य M. 5,145. MBh. 13,5067. Mârk. P. 34,69. निष्ठ्यूत (öfters falschlich निष्ठूत geschr.) *ausgespuckt* Kâtj. Çr. 25,11,31. Kâtjâd. 1,95. Râǵa-Tar. 5,462. *entlassen, von sich gegeben* AK. 3,2,37. H. 1482. तेजो वह्निनिष्ठ्यूतम् Ragh. 2,75. (चन्द्रेण) °मरीचिभासा Kumâras. 7,35. निष्ठ्यूतः — लाक्षारसः केनचित् (तरुणा) Çâk. 80. Spr. (II) 3912. Râǵa-Tar. 5,96. n. *ausgeworfener Speichel* M. 4,132. Jâǵn. 2,213. Bhâg. P. 5,24,17. — Vgl. निष्ठीव fgg. und निष्ठेव fgg.

— अभिनि *ausspucken auf* Çat. Br. 14,1,1,33. Kauç. 31. 36.

— अवनि dass. M. 8,282.

— विनि *ausspeien* Suçr. 2,503,18.

— निस् dass.: निरष्ठीवत् Çat. Br. 5,5,4,10. P. 1,4,62, Schol. *hinwerfen* so v. a. *hinzeichnen:* तद्रसेन सुधाभित्तौ चक्रवाकमिथुनं निरष्ठीवम् Daçak. 92,6. 7.

— प्र *ausspeien* Âçv. Çr. 6,13,10.

— प्रति *bespucken:* ब्राह्मणाम् AV. 5,19,3.

ष्ठीव (von ष्ठीव्) nom. ag. s. हिरण्य°.

ष्ठीवन (wie eben) n. 1) *das Spucken* Vop. 26,172. H. 1521. Pâr. Gṛhj. 2,8. Suçr. 1,98,11. 331,21. 2,344,12. 465,1. शोणित° 193,16. उच्चैः Kâm. Nîtis. 5,23. Varâh. Bṛh. S. 78,4. ष्ठीवनं चाचरेच्छक्नैः MBh. 4,117. श्मश्रुमालासु Râǵa-Tar. 6,157. — 2) *ausgeworfener Speichel:* नाप्सु मूत्रं पुरीषं वा ष्ठीवनं वा समुत्सृजेत् M. 4,56. 5,123 (pl.). Jâǵn. 1,137. 152. MBh. 14,150 (pl.). Râǵa-Tar. 5,462. Mârk. P. 35,30. Bhâg. P. 5,5,30 (oder *das Bespucken*). — Vgl. रक्त°.

ष्ठीवि (wie eben) adj. *spuckend:* सुवर्ण° MBh. 7,2157.

ष्ठीविन् (wie eben) adj. dass.: हिरण्य° MBh. 2,2106. सुवर्ण° 7,2163. 12,1045. स्वर्ण° 1042. काञ्चन° 1043.

ष्ठीवी (wie eben) f. *das Spucken*, s. रक्त°.

ष्ठेवन (wie eben) n. dass. Vop. 26,172. H. 1521.

ष्ठ्यूत (wie eben) n. dass. H. 1521.

ष्वक्क्, ष्वक्कते (गत्याम्) Vop. 8,42. 106, Anf. — Vgl. ष्वष्क्.

ष्वष्क्, ष्वष्कति (ष्वःकति) Naigh. 2,14 (गतिकर्मन्). ष्वष्कते Dhâtup. 4,26 (गत्यर्थ). P. 6,1,64, Vârtt. Varianten im Dhâtup.: ष्वस्क्, षुक्क्, स्वस्क्; vgl. auch ष्वक्क्.

— परि *umhergehen* Hâla Anh. 51. 59 (im Prâkrit). — Vgl. परिष्वष्कित.

स *)

1. स pron. der dritten Person, nur im nom. sg. masc. und fem. erhalten; im Veda noch der loc. सस्मिन् in Verbindung mit ऊधन् RV. 1,152,6. 186,4. 4,7,7. 10,8. 7,36,3. योनौ 1,174,4. अहन् 10,95,11. आत्रौ 1,52,15. Vor Consonanten fehlt das Casuszeichen im nom. sg. masc. VS. Prât. 3,15. AV. Prât. 2,57. P. 6,1,32. Vop. 2,55. Ausnahme: ततः सुष्वाप सस्तदा (am Ende eines Çloka) Hariv. 11357 (die neuere Ausg. सो ऽव्ययः). Das अ des nom. स verschmilzt bisweilen mit einem folgenden Vocale RV. Prât. 2,33. fg. VS. Prât. 3,14 (vgl. सौषधीः VS. 12,36. सेमाम् 29,54 und सैष: weiter unten). Wenn स mit dem अ priv. verbunden ist, fällt das Casuszeichen nicht ab nach P. 6,1,32. Vop. 2,55. प्रतीयते संप्रति सो ऽप्यसः परैः Çiç. 1,69. Voc. स, सा P. 7,2,106. nach Siddh. K. zu P. 7,2,102 ist kein Vocativ vorhanden. *Dieser, der* (auch zum Artikel abgeschwächt); *er, sie:* मृगः स भीमः कुचरो गिरिष्ठाः; मृग: स मृगयुस्त्वम् AV. 10,1,26. यः सूर्यं जजान स जनास इन्द्रः RV. 2,12,7. तस्मिन्देशे य आचारः पारंपर्यक्रमागतः। वर्णानां सान्तरालानां स सदाचार उच्यते M. 2,18. 168. येन येन — स सः Çâk. 150. यः — स एव Varâh. Bṛh. S. 53,11. — स नास्ति कश्चित् — यः Spr. (II) 2202. नास्ति लोके स उत्पातो यो ह्यनेन न शाम्यति Varâh. Bṛh. S. 48,84. स एव — यः 78,22. — तथैवासीद्विदर्भेषु भीमः — प्रजाकामः स चाप्रजः MBh. 3,2076. यथा त्वदन्यं पुरुषं न सा मंस्यति कर्हिचित् 2092. — उत्कर्षः स च धन्विनां यदिषवः सिध्यन्ति लक्ष्ये चले Çâk. 38. स्वरितयोर्मध्ये यत्र नीचं स्यादुदात्तयोर्वान्यतरतो वोदात्तस्वरितयोः स विक्रमः TS. Prât. 19,1. अपि चेन्नानापदस्थमुदात्तमथ चेत्सांहितेन स्वर्यते स प्रातिहतः 20,3. त्रिल्वेव लोके तिमिरनुदो मण्डलं यदि स लेढः Varâh. Bṛh. S. 5,45. 20,8. 86,54. — सो ऽब्रवीदिन्द्रः Ait. Br. 6,15. सा ह सुपर्ण्युवाच Çat. Br. 3,6,2,4. तं स भीमः प्रजाकामस्तोषयामास MBh. 3,2078. यत्र राजा स नैषधः 2254. चित्रकूटो गिरिश्च सः R. 1,1,32. मिथिलाधिपः स त्वां द्रष्टुमागतः 70,13. सखी सा खलु कुलपतेरुच्छ्वसितम् Çâk. 31,10. स विदूषकः Kathâs. 18,145. 174. स हि भर्ता समागतः 366. स च मृगः Hit. 17,15. स महुरुः Ragh. 3,65. स पतिर्मे गतः क्वापि Kathâs. 18,224. स हि ते वर्तते पतिः। युक्तो दिव्येन भोगेन 229. Beliebt ist die Verbindung mit einem Rel. am Anfange eines Satzes: स य एनं शास्ति Ait. Br. 2,31. स यो ऽनुदिते जुहोति 5,30. स यदग्निर्घोरसंस्पर्शः 3,4. Çat. Br. 3,5,1,23. स यदग्नौ जुहोति तद्देवेषु जुहोति 6,2,25. स यदि स्रुचा जुहोति 4,3. Aus diesem Gebrauch, indem der Satzanfang wie zur festen Formel wurde, entspringt der andere, dass स auch in Fällen bleibt, wo die Construction ein anderes Genus und einen anderen Numerus verlangt, oder wo es vollkommen pleonastisch ist, z. B.: स यदि स्थावरा आपो भवन्ति — ताः Çat. Br. 13,8,4,6. स यस्य कस्य च नामास्ति — तत् 11,2,3,3. स यदि विष्णुक्रमीयमह: स्यात् 6,7,4,15. स यथा हैवेम आविर्लोकाः 11,2,3,2. स यध्वेनमासिसङ्गन्ति 1,6,1,15. 4,5,2,1. 10,7. 11,1,2,12. 12,6,1,2. 13,3,6,6. 14,4,3,29. 5,1,23. 4,10. — Verstärkt durch andere Pronomina der 3ten Person: स एषः Ait. Br. 2,25. Çat. Br. 14,6,11,6. Çâk. 5,11. सैषा AV. 12,5,12. सैष: contrahirt Kathâs. 36,129. 40,69. 65,168. 101,307. 104,142. 118,57. स वा एषः Ait. Br. 5,30. एष ह वै सः ebend. सा तं एषा AV. 2,29,7. इयमेव सा 3,10,4. अयं स तिष्ठति यतः Çâk. 62. सेयमासादिता बाला MBh. 3,2697. सो ऽयं विदूषकः प्राप्त इति कोलाहलं व्यधुः Kathâs. 18,245. सेयम् Mârk. P. 62,20. Çâk. 67,6. स (शापः) चायमङ्गुलीयकदर्शनावसानः 111,6 (v. l. ohne अयम्). याम् — सेयम् MBh. 3,2353. Çâk. 84. 89. Spr. (II) 4036. अये सेयमत्रभवती शकुन्तला येषा Çâk. 106,15. Kathâs. 18,331. स भवान् Çâk. 82,8. 95,11. Hinweisend in Verbindung mit der 1ten und 2ten Person sg. (mit und ohne अहम् oder त्वम्): सा वै वो वरं वृणै *ich will mir Etwas von euch ausbitten* Ait. Br. 1,7. स त्वा (तत्त्वा Çat. Br. 14,6,3,1) पृच्छामि Bṛh. Âr. Up. 3,3,1. MBh. 1,6115. 3,2484. fgg. सो ऽहमाम्रवणं छित्त्वा पलाशांश्च न्यषेचयम् R. 2,63,9. MBh. 1,5952. 5965. 6142. 6155. 3,15606. Çâk. 13,23. Ragh. 1,5 68. साहं हता Mârk. P. 70,5. स एव तस्य भ्राताहम् Kathâs. 43,231. — स वै नो ब्रूहि Çat. Br. 14,6,10,6. 9. 12. 15. 18. 1,1,4,10. स किं शोचसि Spr. (II) 6647. स कर्म कुरु 6646. MBh. 1,5971. 6172. 3,15650. 15697. स मे नाथो ह्यनाथस्य भव R. 1,62,7. स नास्ति परमित्येव कुरु बुद्धिम् 2,108,17. स त्वमातिष्ठ योगम् MBh. 3,2639. Ragh. 2,40. 43. 3,45. Çâk. 55,21. Mârk. P. 61,52. 55. तन्मात्रं चेन्मन्युं न ददाति. पुरा भवान्। स (*du eben derselbe*) कथं पृथिवी-

---

*) Was man hier vermisst, suche man unter श oder ष.

मेतां प्रददामि विशांपते ॥ MBH. 9,1806. सूच्यग्रं नात्यजः पूर्वं स कथं त्यजसि वसुंधराम् 1807. Schliesslich ist noch zu erwähnen, dass स wie ट्टष, प und क zur Bez. des पुरुष verwandt wird, TATTVAS. 19. — Vgl. 1. त.

2. स untrennbare (mit instr. statt सह BHÂG. P. 7,12,27: विनिर्दिशेत् । दिक्षु श्रोत्रं स नादेन) Partikel am Anfange eines comp., *Verbindung, Gemeinsamkeit* oder *Gleichheit* bezeichnend (Gegensatz अ priv.): = सह P. 2,2,28. 6,3,78. fgg. VOP. 6,17. = सम् 72. = समान 7,97. fg. P. 6, 3,84. fgg. = अधिक und प्रन्थान्त 79. Am Anfange 1) eines subst. Karmadhâraja (selten), z. B. in सकाश, सगोष्ठी, सग्धि, सपीति. — 2) eines adj. comp.; ein Wort für einen Theil des Körpers hat im f. eines solchen comp. nie ein betontes ई P. 4,1,57. Das comp. erhält zum Ueberfluss hier und da noch die adjectivische Endung इन्, z. B. सपुत्रिन् = सपुत्र HARIV. 11842. सशरिन् = सशर MBH. 7,4289. Der zweite Theil bezeichnet Etwas a) was an einem Andern haftet, in ihm enthalten ist, an ihm wahrgenommen wird: सवासाः स्नानमाचरेत् *bekleidet, in Kleidern* M. 11,174. 223. सचेल 202. स्तनैः सहाराभरणैः सचन्दनैः RT. 1,4. सालक्त (पात्र) RAGH. 2,21. सतमस्क (अर्कमण्डल) VARÂH. BRH. S. 3,6. सोपद्रवाः (कलिङ्गाः) 5,75. सशिख (ein Komet) 11,10. सपत्त *geflügelt* 32,3. सघन (भानु) 21,20. सफेनं तोयम् 54,36. अतृणे सतृणा यस्मिन्सतृणे तृणवर्जिता मही यत्र 54,52. सहास *lächelnd* 12,8. — b) was mit einem Andern sich in demselben Falle befindet, dasselbe thut oder erfährt, in derselben Weise zur Erscheinung kommt: (आचारः) वर्णानां सान्तरालानाम् *der Kasten und Zwischenkasten* M. 2,18. स जीवन्नेव शूद्रत्वमाशु गच्छति सान्वयः *er und sein Geschlecht* 168. कुलानि ससंतानानि 3,15. तेन यथात्सभृत्येन कर्तव्यम् *er und sein (seine) Minister* 7,36. नले सभार्ये प्रेष्यतां गते MBH. 3,2654. R. 1,1,31. RAGH. 1,55. 2,23. 4,3. ÇÂK. 7,19. 32,14. 61,7. VARÂH. BRH. S. 5,29. 67. प्रजाः सनृपाः 8,9. 10. (दृष्टः) सेन्द्रः शक्रः 9,23. 13,4. नादा मृगाणां सपतत्रिणाम् 24,25. सार्ध शतभिषजि 10,17. HIT. 9,15. पुराणि सराष्ट्राणि MBH. 3,2742. यावन्नगरलोको ऽभूत्सार्कः सिन्दूरपिङ्गलः *die Städter und die Sonne* KATHÂS. 18,122: स्वेदं समार्दवम् JÂGN. 3,77. वेदं सकल्पं सरहस्यम् (अध्यापयेत्) M. 2,140. 165. सव्याहृतिप्रणवकाः प्राणायामाः 11,248. हन्ति सापरां याम्याम् *den Westen und den Süden* VARÂH. BRH. S. 3,4. 4,25. सस्नेहबहुमानेन स्वागतेन KATHÂS. 18,214. — c) was zu einem Andern hinzuzuzahlen ist: सद्रोणा खारी *eine Khârî und ein Droṇa* P. 6,3,79, Schol. सपादं पणम् *einen und* $1/_4$ *Paṇa* M. 8,241. सैके (sc. एकादशे) so v. a. द्वादशे JÂGN. 1, 14. — d) was diesem und einem Andern gemeinschaftlich ist, z. B. सवर्ण *zu derselben Kaste gehörig,* सगोत्र *zum selben Geschlecht gehörig,* सरूप *eine gleiche Gestalt* u. s. w. *habend.* वायुवेगसवेग R. 5,35,41. सधर्मिन् = सधर्म, सनाभ्य = सनाभि, सोदर्य = सोदर. — e) was aus einem Andern gefolgert werden kann (mit diesem auf's Engste verbunden ist) P. 6,3,80. साग्निः कपोतः so v. a. *die Taube deutet auf ein Feuer,* सपिशाचा वात्या Schol. — 3) am Anfange eines adv. comp., das als acc. des adj. aufzufassen ist, z. B. सभयम् *erschrocken* HIT. 18,12. सादरम् *rücksichtsvoll* 16,13. तेजोयते सवेणुवीणम् *in Begleitung von Pfeifen und Lauten* VARÂH. BRH. S. 19,18. सस्वनम् 32,2. Die indischen Grammatiker verzeichnen folgende Bedeutungen: यथा (सहरि = हरेः सादृश्यम्), यौगपद्य (सचक्रेण = चक्रेण युगपत्), सादृश्य (ससखि = सदृशः सख्या), संपत्ति (सक्षत्रम् = क्षत्राणां संपत्तिः, क्षत्रियाणां योग्यं क्षत्रत्वम्), साकल्य (सतृणमत्ति = तृणमप्यपरित्यज्य), अन्त (साग्नि = अग्निग्रन्थपर्यन्तम् sc. अधीते) P. 2,1,6. 6,3,81. VOP. 6,61.

3. स (von सन्) adj. *verschaffend* in पशुष, प्रियस.

4. स 1) m. = ईश्वर und सर्प ÇABDAR. im ÇKDR. = पक्षिन् EKÂKSHARAK. ebend. = विष्णु BHARATA im EKÂRTHASAṂGRAHA nach ÇKDR. Abkürzung von षड्ज (warum nicht ष?) Verz. d. Oxf. H. 200,b,8. — 2) f. सा = गौरी und लक्ष्मी (vgl. GAṆÂDH. in Verz. d. Oxf. H. 190,b,23) ÇABDAR. im ÇKDR.

सक्षत्र (2. स + क्षत्र) adj. (f. आ) *mit einem* Nakshatra *in Verbindung stehend* WEBER, KRSHṆAG. 237.

संय m. *Gerippe* ÇABDAK. im ÇKDR.

संयत् (यत् mit सम्) P. 6,4,40, Vârtt. 1. VOP. 26,78 (an beiden Orten auf यम् zurückgeführt). 1) adj. *an einander sich schliessend, zusammenhängend, ununterbrochen:* त्वेषो भासि संयतः RV. 2,2,2. द्युम्न 6,16,21. इळा नः संयतं करत् 7,102,3. 9,62,3. इषम् 86,18. धाराः 47. वृष्टि 65,3. स्वस्ति 6,22,10. अश्वो नो अङ्गिरस्तमं यज्ञासो यन्तु संयतः 8,23,10. 89, 9. 9,72,6. गिरः ÇÂṄKH. ÇR. 9,6,6. best. Ishṭakâ: संयद्भिः संयच्छन्ति नत्संयतां संयत्त्वम् TS. 5,2,10,6. personif. 4,4,11,2. — 2) f. a) *Verbindlichkeit, Vertrag:* यथा लोके न संयतमाद्रियते ÇAT. BR. 2,3,3,8. — b) etwa *verabredeter Ort, Stelldichein:* अतो विश्वा अभि सं याति संयतः RV. 9,86,15. — c) *Kampf, Schlacht* NAIGH. 2,17. AK. 2,8,2,74. H. 796. HALÂJ. 2,298. nur loc. संयति MBH. 1,1178. 5,5891. 7233. 6,640. 8, 706. R. 3,13,9. 5,37,39. 42,8. 11. 80,26. 6,79,23. RAGH. 6,72. 7,36. 18,20.

संयत s. u. यम् mit सम्.

संयतक m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 116,95.

संयतिन् adj. *sich zügelnd, seine Sinne im Zaum haltend:* तैश्च संयतिभिर्भाव्यम् MÂRK. P. 31,31. vielleicht fehlerhaft für संयमिन्.

संयती du. des partic. von 3. इ mit सम् RV. 2,12,8. 5,37,5. 9,68,3.

संयतेन्द्रिय adj. *der seine Sinne in der Gewalt hat;* s. u. यम् mit सम् 1). Davon nom. abstr. °ता f. JÂGN. 3,66.

संयत्वर m. = वाग्यत und ज्ञत्सम्भूह UṆÂDIVR. im SAṂKSHIPTAS. nach ÇKDR.

संयद्वर UṆÂDIS. 3,1. m. = नृप UGGVAL. — Vgl. संयद्वर.

संयद्वसु adj. *ununterbrochenen Güterbesitz habend* VS. 15,18. AIT. BR. 2,27. TS. 3,2,10,2. ÂÇV. ÇR. 5,3,12.

संयद्वाम adj. *ununterbrochen Liebes gewährend:* एतं (अक्षिणि पुरुषं) संयद्वाम इत्याचक्षत एतं हि सर्वाणि वामान्यभिसंयन्ति KHÂND. UP. 4,15,2.

संयद्वीर adj. *wo Männer nicht ausgehen (fehlen):* रयि RV. 2,4,8.

संयन्तर् (von यम् mit सम्) nom. ag. *Zügler, Lenker, im Zaum haltend:* रथवाजिनाम् MBH. 4,2085. 5,5328. 5734. 8,1671. अरीणाम् 2. 2570. संयन्तारः स्थावराणां जङ्गमानां च सर्वशः *zusammenhaltend* 12. 8515. mit अस्मि als fut.: अयुध्यमानस्तुरगान्संयन्तास्मि तव *ich werde lenken* 7,1275.

संयन्तव्य (wie oben) adj. *zu zügeln, im Zaum zu halten:* इन्द्रियाणि मनसा MBH. 12,12299.

संयमे (wie oben) m. = संयाम P. 3,3,63. 6,2,144. AK. 3,3,18. 1) *das*

Zusammenbinden, Aufbinden: कुन्तलसंव्यानसंयमव्यपदेशात् SÂH. D. 59, 10. कबरीमोक्षसंयमौ 19. — 2) *Fesselung* VARÂH. BṚH. S. 52,5. — 3) *das Schliessen:* नेत्र° *der Augen* MÂRK. P. 77,4. — 4) *das in-Zucht-Halten, Bändigung, Zügelung:* विसर्गे कौबेरे वारुणे चैव संयमे MBH. 2, 2578. इन्द्रियाणाम् Spr. (II) 1113. M. 12,83. Spr. (II) 960 (अ°). इन्द्रिय° ÇAT. BR. 11,5,7,1. R. 3,77,10. HALÂJ. 2,242. षड्वर्ग° BHÂG. P. 7,15,28. आत्म° BHAG. 4,27. मनः° Spr. (II) 3169. वाक्° 1487. 6017. KATHÂS. 1,53. निर्विघ्नः शोकसंयमे BHÂG. P. 11,26,4. संयमात् so v. a. *mit genauer Noth* Spr. (II) 3715; vgl. jedoch 6559. — 5) *Bändigung der Sinne, Selbstbeherrschung* BHAG. 4,26. JÂǴN. 3,14 (*Anhalten des Athems* STENZLER). MBH. 11,185. 12,9602. 13,1369 (pl.). R. 2,1,17. उग्र° 5,42,17. KUMÂRAS. 2,59. Spr. (II) 1060. 1195. 2943. पाधनकृशो 4310. 6559. ÇÂK. 92. 171. 177. निसर्गचपलानां हि मादृशां संयमः (hier so v. a. वाक्संयमः) कुतः KATHÂS. 121,151. RÂǴA-TAR. 4,33. MÂRK. P. 51,54. BHÂG. P. 4, 21,41. 22,6. — 6) im Joga *Concentration des Geistes:* धारणाध्यानसमाधित्रयमन्तरङ्गं संयमपदवाच्यम् SARVADARÇANAS. 154,9. 10. 177,3. Verz. d. Oxf. H. 229,*a*,No. 561, Z. 20. — 7) *Unterdrückung* so v. a. *Vernichtung* (der Welt) neben उत्पत्ति (जन्मन्, उदय, सर्ग) und स्थिति MÂRK. P. 45,28. 46,7. BHÂG. P. 3,5,16. 42. 4,11,16. 5,17,21. 18,38. 7,8,40. 8, 5,22. 6,8. 10,16,49. 11,6,15. संयमाम्भस् *das Wasser am Ende der Welt* 6,9,23. सर्गस्थित्यन्तनियमाः (*quiescence*) NÎLAK. 41. — 8) N. pr. eines Sohnes des Dhûmrâksha und Vaters des Kṛçâçva BHÂG. P. 9,2,34. — Vgl. प्राण° (JÂǴN. 1,22).

संयमक (wie eben) nom. ag. *im Zaum haltend, bändigend* VAHNI-P. im ÇKDR.

संयमन (wie eben) 1) nom. ag. (f. ई) *a) Lenker:* बुद्धिसंयमनं रथम् MBH. 14,1427. — *b) im Zaum —, in Zucht haltend, bändigend:* दण्ड BHÂG. P. 4,15,15. प्रजा° (यम) MBH. 3,16813. MÂRK. P. 77,4. BHÂG. P. 3,5, 20. 6,3,11. 10,45,43. बलि° PAŃKAR. 4,3,128. क्रोध° (तपस्) MÂRK. P. 63,20. — *c) zur Ruhe bringend:* die Nacht Einschiebung Vers 4 nach ṚV. 10,127. — 2) f. ई N. pr. der Stadt Jama's (auf dem Meru nach dem Comm. zu BHÂG. P. 5,16,30) H. 186. an. 4,198. MED. n. 221. MBH. 7,2520. 4725. 5888. 13,4858. BHÂG. P. 5,21,7. 6,3,3. 10,45,42. 89,43. fälschlich संयमिनी ÇAŃK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 524. — 3) n. *a) das Zusammenbinden, Aufbinden;* = बन्ध, बन्धन H. an. MED. अलक° VIKR. 47. केश° SÂH. D. 140,8. 162,1. *das Anziehen* (der Zügel): रश्मि° ÇÂK. 5,12. als Bed. von रम् *fest machen* NIR. 10,9. — *b) Fessel* MṚKKH. 110,2. — *c) das im Zaum Halten, Bändigen:* खल° BHÂG. P. 10,16,6. आत्म° 7,15,9. MBH. 12,4369. मनः° HARIV. 14983. वाचः° MBH. 3,16710. — *d) Selbstbeherrschung,* = व्रत H. an. MED. KAUSH. UP. 2,5. — *e)* = संयमनी MBH. 3,11849. — *f)* v. l. für संज्ञवन BHAR. zu AK. 2,2,5 nach ÇKDR.

संयमवत् adj. vielleicht fehlerhaft für संचयवत् *eine Menge von — (instr.) besitzend:* अर्थैः संयमवानर्थान्प्राप्नोति कियदद्भुतम् KATHÂS. 6,28.

संयमिन् (von संयम oder von यम् mit सम्) 1) adj. *aufgebunden:* केशाः Spr. (II) 1916 (zugleich in der Bed. *b*). — *b) seine Sinne bändigend, Selbstbeherrschung übend* BHAG. 2,69. SUÇR. 2,244,14. RAGH. 1,48. 4, 60. 8,11. KUMÂRAS. 3,24. 44. Spr. (II) 1916 (zugleich in der Bed. *a*). 5681 (Conj.). ÇÂK. 177, v. l. MÂRK. P. 2,43. 31,34. Verz. d. Oxf. H. 89,*b*,13. 258,*a*,7. m. = मुनि DHAR. im ÇKDR. — 2) f. संयमिनी ÇAŃK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 524 fehlerhaft für संयमनी. — Vgl. राम°.

संयवन (von 2. यु mit सम्) n. *das Mischen* MAHÎDH. zu VS. 1,22.

संयाज m. und संयाजन n. (von 1. यज् mit सम्) s. पत्नी°.

संयाज्य (wie eben) 1) adj. *mit dem man an einem Opfer Theil nehmen kann:* अ° M. 9,248. — 2) f. du. Bez. zweier Verse: Jâǵjâ und Puronuvâkjâ des Svishṭakṛt (z. B. ṚV. 3,11,2. 1) AIT. BR. 1,5. 10. 17. ÇAT. BR. 1,6,2,12. 2,2,1,20. ÂÇV. ÇR. 2,1,21. 6,14,6. — 3) n. *Betheiligung an einem Opfer:* अयाज्य° M. 11,59.

संयाति m. N. pr. eines Sohnes des Nahusha MBH. 1,3155. HARIV. 1600. BHÂG. P. 9,18,1. eines Sohnes des Prâkinvant (Bahugava) und Vaters des Ahaṃjâti MBH. 1,3766. fg. VP. 447. BHÂG. P. 9,20,3. संपाति HARIV. 1657. fg.

संयात्रा (सम् + या°) f. *eine Reise in Gesellschaft,* insb. *eine Seereise* BHAR. zu AK. nach ÇKDR. — Vgl. सांयात्रिक.

संयात्रिक KATHÂS. 80,30 fehlerhaft für सांयात्रिक.

संयान (von 1. या mit सम्) 1) m. *a mould* WILSON nach ÇABDÂRTHAK. — 2) f. ई N. gewisser Ishṭakâ ÇAT. BR. 8,7,1,13. fg. KÂTH. 22,6. TS. 5,3,10,1. 2. — 3) n. *a) das Zusammengehen, — fahren:* एतत्संयानात् *mit diesem* KATHÂS. 70,74. — *b) das Fahren, Reisen, Reise:* नौभिः °गामिनः HARIV. 5237. °गतैर्द्रव्यैः 5238. यथा हि सुखसंयाने नौर्निमित्तमम्भसि। लोकानां सुखसंयाने तथा धर्मः स्वनुष्ठितः॥ R. 5,86,9. 10. लोकपालेषु सर्वेषु दिक्षु ॰वर्तिषु HARIV. 2625. कृप° MBH. 3,754. प्राप्तकालं नरपतेः कुरु संयानमुत्तमम् *die letzte Reise* (auf die Leichenstätte) R. 2,76,2. — *c) Aufbruch:* अनीकान्यथ संयाने व्यादिदेश MBH. 6,2402. — *d) Fahrzeug, Fuhrwerk* R. 7,41,8. वधू° MṚKKH. 98,23. — *e)* Bez. gewisser Sûkta TS. 7,1,5,4.

संयामँ m. = संयम P. 3,3,63. 6,2,144. AK. 3,3,18.

संयावँ (von 2. यु mit सम्) m. P. 3,3,23. 6,2,144. *ein best. Gebäck aus Weizenmehl* ÇABDAK. im ÇKDR. M. 5,7. JÂǴN. 1,173. MBH. 7,2594. 13, 4995. MÂRK. P. 34,48. BHÂG. P. 9,21,4. 10,24,26. 29,5. 11,27,34.

संयासँ (von यस् mit सम्) m. *Erhitzung, Anstrengung* VS. 39,11; vgl. TS. 1,4,35,1 (nach dem Comm. यमलोके बाधका देवाः).

संयुक्त 1) adj. s. u. 1. युज् mit सम्. Nachgetragen könnte noch zu 1) werden: *verbunden mit* (instr.) *einem andern Laute,* insbes. *einem Consonanten* ṚV. PRÂT. 6,2. 3. AV. PRÂT. 1,49. Comm. zu 50. TS. PRÂT. 22,15. Comm. zu 21,5. ÇÂNT. 2,25. Ind. St. 8,224. WEBER, PRATIǴNÂS. 78. 81. fg. 84. 91. Comm. zu VS. PRÂT. 1,90. 4,101. — 2) f. आ *ein best. Metrum: 4 Mal* ◡◡–◡–◡◡–◡– COLEBR. Misc. Ess. 2,159 (V,8). संयुक्त im Text, संयुक्ता im Index, संजुत्ता (!) im Prâkrit.

संयुक्तक (von संयुक्त) adj.: आगम = संयुक्तागम BURNOUF, Intr. 49.

संयुक्तसंयोग m. *eine Verbindung mit dem Verbundenen,* z. B. die eines Stranges mit einem Pferde, wodurch die Bewegung eines Wagens vermittelt wird, KAṆ. 5,2,1.

संयुक्तसंचयपिटक m. *der Korb der Sammlung gemischten Inhalts,* Titel einer Schrift HIOUEN-THSANG 2,36. fg. Vie de HIOUEN-THSANG 159.

संयुक्तसमवाय m. *Inhärenz in dem Verbundenen* (eine der sechs Ar-

ten unmittelbarer Wahrnehmung im Njâja), z. B. die Wahrnehmung der Farbe eines zu Gesicht gekommenen Gefässes, Tarkas. 26. Kan. 10,2,7.

संयुक्तसमवेतसमवाय m. *Inhärenz in demjenigen, was dem Verbundenen inhärirt*, z. B. die Wahrnehmung des Gefärbtseins überhaupt an einem zu Gesicht gekommenen Gefässe von bestimmter Farbe, Tarkas. 26.

संयुक्तागम m. Titel eines Âgama bei den Buddhisten Wassiljew 115. Târan. 297.

संयुक्ताभिधर्मशास्त्र n. Titel einer Schrift Hiouen-thsang 1,119.

संयुग (सम् + युग) n. (im Bhâg. P. auch m.) 1) *Verbindung, Vereinigung:* अनयस्यानुपायस्य संयुगे (= संयोगे 679) MBh. 2,680. Verz. d. Oxf. H. 54,b,19 (wohl संयुगं zu lesen). — 2) *Kampf, Schlacht* Naigh. 2,17. AK. 2,8,2,73. H. 799. Halâj. 2,298. MBh. 2,914. 1474. 3,12070. 12257. 5,761. 1896. 3411. 7204. 7,8816 (entweder संयुगे oder mit der ed. Bomb. संचयैः zu lesen). 9,1034. R. 1,1,4. 6,20. R. Gorr. 1,23,26. 3,25,17. 5,85,23. 6,16,16. 36,54. 80,42. Kâm. Nîtis. 15,11. Kumâras. 2,57. °मूर्ध्नि Ragh. 9,20. Râga-Tar. 5,424. Mârk. P. 43,73. Bhâg. P. 1,16,11. 3,2,24. मम देहि संयुगम् 17,27. 30. 8,10,8. 10,54,13. 57,13. 63,8. °गोष्पद MBh. 7,4724. — 3) संयुगस्यान्तकाले Atharvaç. bei Muir, ST. 4,299,21. fg. fehlerhaft. — Vgl. सांयुगीन.

संयुज् (1. युज् mit सम्) adj. *durch freundschaftliche* oder *verwandtschaftliche Bande verknüpft, angehörig, verwandt* Trik. 3,1,15. MBh. 2,1328. निरवद्य° Bhâg. P. 10,32,22 (nach dem Comm. als adj. comp. zu fassen, संयुज् f. = संयोग).

संयुति (von 2. यु mit सम्) f. *Conjunction von Planeten* Ganit. Grahajutj. 3.

संयुयुत्सु (vom desid. von 1. युध् mit सम्) adj. *kampfbegierig* Râga-Tar. 8,2810.

संयुयूषु (vom desid. von 2. यु mit सम्) adj. *in Verbindung zu bringen wünschend:* दिशो बाणैः Bhatt. 9,35.

संयोग (von 1. युज् mit सम्) m. 1) *Verbindung, Zusammenhang, Vereinigung, Zusammentreffen* (Gegens. विभाग, पृथक्त्व, वियोग, विप्रयोग, विरह, अपाय); in der Philosophie *die Kategorie der unmittelbaren Berührung, Contact* (anschaulich gemacht durch das Beispiel der Vermengung von Sesamkörnern und Reis, während für समवाय die Mischung von Wasser und Milch angeführt wird, Pratâpar. 103,b,7). Jogas. 2,23. 25. Kan. 1,1,6. अन्यतरकर्मज उभयकर्मजः संयोगजश्च संयोगः 7,2,9. Colebr. Misc. Ess. 1,266. Nîlak. 93. Bhâshâp. 3. Wilson, Sâmkhjak. S. 6. ऐक्य, संयोग, नानात्व, समवाय MBh. 2,137. — Âpast. im Comm. zu TS. 2,109,5. MBh. 15,934. Hariv. 10076. P. 5,1,38. Megh. 85. Sâh. D. 17,10. Bhâg. P. 5,14,1. 7,10,53. स्याल आसन्नः संयोगेन so v. a. *Verschwägerung* Nir. 6,9. MBh. 13,4626. संयोगा विप्रयोगान्ताः Spr. (II) 6624. 6948. संयोगो हि वियोगस्य संसूचयति संभवम् 6625. अभङ्गुर 1857. अत्यन्त° P. 2,1,29. 3,5. Vop. 5,4. Construction des Wortes: a) mit einem gen. α) *Zusammenhang innerhalb eines Ganzen:* पटस्य *eines Gewebes* Kan. 10,2,5. — β) *Verbindung einzelner Theile, Zusammenhang zwischen:* एषाम् Çvetâçv. Up. 1,2. 5,12. Kan. 1,1,30. 4,2,2. Sâmkhjak. 21. 66. एतेनायमनयोर्जातः संयोगो ऽन्योऽन्यसंमतः Kathâs. 121,123. Bhâg. P. 1,13,40. अपामग्नेश्च M. 5,113. पुरुषस्य स्त्रियाश्चैव (Gegens. विप्रयोग) 9,1. क्षेमकस्य मृगस्य च। कुतो लोके संयोगः R. 3,49,20. — γ) *Verbindung —, Vereinigung —, Contact mit:* आदिपुरुषस्य संयोगमात्रेण प्रकृतेर्महद्रूपेण परिणामनम् Nîlak. 215. यस्य संयोगमेत्य Megh. 12. अकार्याणां क्रियाणां च संयोगं यः करोति वै। कार्याणामक्रियाणां च so v. a. *unternehmen, sich machen an* MBh. 8,3421. — b) mit सह und instr. dass.: त्वया सह R. Gorr. 2,29,18. आपातरमणीयानां संयोगानां प्रियैः सह Spr. (II) 970. पाण्डवैः सह संयोगं गतस्य द्रुपदस्य ह *in ein freundschaftliches Verhältniss getreten mit* MBh. 1,7347. — c) mit blossem instr. dass.: प्रोषितेन प्रियेण Varâh. Brh. S. 90,14. शशाङ्केन ग्रहाणाम् Sûrjas. 7,23. अप्रियैः M. 6,62. ब्राह्मैर्यौनैश्च संबन्धैः संयोगं पतितैर्गतः 3,157. 12,60. कथं तौ द्विजपार्थिवौ। पुनर्देहेन संयोगं जग्मतुः R. 7,56,2. एनसा न तु संयोगं प्राप्स्यसे जातु MBh. 5,7262. — d) mit loc. *Vereinigung in* so v. a. *das Aufgehen in:* तस्याः (मनोगतेः) ब्रह्मणि संयोगो योग इत्यभिधीयते VP. 6,7,31. — e) am Ende eines comp. α) *Zusammenhang innerhalb eines Ganzen:* वाक्य° Nir. 6,1. — β) *Verbindung einzelner Theile, Vereinigung —, das Zusammenkommen von:* शुक्रशोणित° Nir. 14,6. नानापदसंधान° = पदसंहिता TS. Prât. 24,3. Kan. 1,1,29. भुजसंयोगपीडित R. 5,13,51. कर्मफल° Bhag. 5,14. 13,26. पञ्चग्रह° Varâh. Brh. S. 5,17. वाट्यर्क° Bhâg. P. 5,16,21. प्रकृतिपुरुष° 23,3. प्रधानपुरुष° Sarvadarçanas. 152,22. मध्वान्यासवसंयोगाः Suçr. 1,145,13. द्रव्य° 190,20. आहार° 2,438,12. गन्धसंयोगाः R. 4,44,99. संपन्नो ऽर्थसंयोगैः 24,9. नयविक्रम° Spr. (II) 5084. 5597. संयोग d. i. मन्त्र° (im Gegens. zu मन्त्रभेद) so v. a. *Uebereinstimmung der Meinungen im Rathe* R. 5,82,8. — γ) *Verbindung —, Zusammenhang —, Contact mit:* द्रव्य° (so v. a. *Attribut*) Nir. 7,6. यज्ञसंयोगाद्राजा स्तुतिं लभते राजसंयोगाद्युद्धोपकरणानि 9,11. 10,21. Kâtj. Çr. 1,3,27. 4,2,13. 15,27. 23,4,25. Çâñkh. Çr. 1,1,24. Gobh. 3,9,19. सर्पिर्जतुमधूच्छिष्टानामग्निसंयोगाद्द्रवत्वम् Kan. 2,1,6. 5,1,6. 14. 2,17. P. 4,1,33. स भवान्दण्डसंयोगेनानेन हतकिल्बिषः R. 4,17,58. वज्रसंयोगयुक्तैः — आभरणैः 5,45,3. रूप्यसंयोगसंस्कृते वरासने 8,50,8. शास्त्राय गुरुसंयोगः Kâm. Nîtis. 1,59. Megh. 88. मित्र° Spr. (II) 1166. Varâh. Brh. S. 87,19. fgg. Kathâs. 28,15. 35,88. Verz. d. Oxf. H. 80,b,8. Halâj. 2,451. Bhâg. P. 4,1,23. 6,17,29. Nîlak. 25. सुख° M. 6,64. दुःख° Bhag. 6,23. Mârk. P. 16,6. 7. (अस्त्रम्) गाण्डीवसंयोगमानीय MBh. 3,12241. प्रापितश्चाग्निसंयोगं स वने पूततापसैः so v. a. *wurde verbrannt* Mârk. P. 22,19. दाराग्निहोत्रसंयोगं कुरुते यः so v. a. *wer ein Weib nimmt und das heilige Feuer pflegt* M. 3,171. यदा हि प्रीतिसंयोगं त्वया समागतः so v. a. *in ein Freundschaftsverhältniss getreten* R. 7,84,15. — 2) *eheliche Verbindung, fleischliche Vermischung, Beischlaf:* इच्छयान्योऽन्यसंयोगः कन्यायाश्च वरस्य च। गान्धर्वः स तु विज्ञेयो मैथुन्यः कामसंभवः॥ M. 3,32. स्त्रियाः पुरुषसंयोगे MBh. 13,579. स्त्रीपुंसयोः Suçr. 1,320,13. Mârk. P. 64,7. नरेण संयोगमुपैति कामिनी Varâh. Brh. 4,1; vgl. गत्वा मैथुनं संयोगम् Verz. d. Oxf. H. 59,b,43. — 3) *Summe:* मान° Varâh. Brh. S. 53,15. — 4) *Consonantenverbindung, eine Gruppe von zwei oder mehr Consonanten* RV. Prât. 1,4. 5. 7. 3,11. 6,1. 14,10. 25. 17,14. 18,18. fg. VS. Prât. 1,48. 102. 4,97. 105. AV. Prât. 1,51. 56. 98. 104. 3,28. 57. TS. Prât. 21,4. 15 (रेफोष्म°). 22,14. fg. Çânt. 2,25. P. 1,1,7. 4,11. 8,2,23. Ind. St. 8,211. 225. fg. Weber, Pratiçnâs. 108. — 5) Bez.

eines best. Bündnisses Kâm. Nîtis. 9,2. एकार्थं सम्यगुद्दिश्य क्रियां यत्राभिगच्छतः । स संहितप्रयाणस्तु संधिः संयोग उच्यते ॥ Spr. (II) 1407. — Vgl. वर्ण°, वाक्य°, विष°, संयुक्त°, स्वर°, सांयोगिक.

संयोगित adj. = संयोजित Bhar. zu AK. 3,2,41 nach ÇKDr. संयोगिते Hariv. 14649 fehlerhaft für तं योगिनो, wie die neuere Ausg. liest.

संयोगिन् (von संयोग) adj. 1) *in Contact stehend, unmittelbar verbunden* Kaṇ. 3,1,9. 7,2,19. 9,2,1. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 165. यावन्न संयोगि जगदेतत्त्वदंशुभिः Mârk. P. 78,11. अग्रे वृत्तः कपिसंयोगी न मूले Siddhântalakshaṇagâgadîçî im ÇKDr. *mit dem geliebten Gegenstande verbunden* (Gegens. विरहिन्) Schol. zu Kâvjâd. 2, 305. — 2) Bez. der *verheiratheten* Mitglieder unter den Atîta Wilson, Sel. Works 1,204. die Bed. *verheirathet* hat das Wort vielleicht auch Verz. d. Oxf. H. 21, *a*,12. — 3) *mit einem andern Consonanten verbunden, einer der Consonanten in einer Consonantengruppe* P. 1,2,27, Schol.

संयोजन (von युज् mit सम्) n. 1) *das Vereinigen* Çat. Br. 11,5,2,2.5. तेषां चतुर्णां भागानाम् Vedântas. (Allah.) No. 68. *das Zusammenbringen mit* (instr.) Daçak. 62,6. संयोजनमश्विनोः, प्रहितोः und मित्रावरुणयोः Namen von Sâman Ind. St. 3,204,*a*. 225,*b*. 229,*b*. — 2) *fleischliche Vermischung, Beischlaf* Hâr. 50.

संयोज्य (wie eben) adj. *in Verbindung zu bringen mit, zu richten auf:* धर्मे त्वयात्मा संयोज्यः MBh. 3,13125.

संयोद्धर् (von 1. युध् mit सम्) nom. ag. *Kämpfer;* s. प्रति°.

संयोद्धव्य (wie eben) n. impers. *zu kämpfen* MBh. 5,5294.

संयोधकण्टक m. N. pr. eines Jaksha R. 7,14,21.

संरक्ष (von 1. रक्ष् mit सम्) 1) adj. *hütend, Hüter* gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128. Vgl. सांरक्ष्य. — 2) f. आ *Hut, Schutz, Bewachung:* परस्परं हि संरक्षा राज्ञा राष्ट्रेण चापदि MBh. 12,4757. am Ende eines adj. comp. सर्वतः कृतसंरक्षा दिवानिशमतन्द्रिता: Kathâs. 107,82.

संरक्षण (wie eben) n. *das Hüten, Schützen, Bewahren* R. 2,52,88. Kathâs. 106,184. संरक्षणं कार्यं यत्नतः सूतिकागृहे Mârk. P. 51,107. das obj. im gen.: जन्तूनाम् M. 6,68. राज्ञः MBh. 8,2402. Hariv. 1780. 14941. सताम् (Gegens. वध) Bhâg. P. 3,21,50. 10,50,9. im comp. vorangehend: भार्या° MBh. 13,2267. लोक° 3538. मित्र° Spr. (II) 876. स्वामि° Kathâs. 78,128. 91,53. कोश° R. Gorr. 1,7,10. अर्थ° Bhâg. P. 5,26,36. शेष° MBh. 1,5049. मख° Verz. d. Oxf. H. 29,*b*,1. वेद° Prab. 86,19. गुह्य° Hariv. 8751. रहस्य° Pañkat. 129,2. धर्म° Jâǵn. 1,198. MBh. 3,15848. Kâm. Nîtis. 6,8. Ragh. 15,4. स्वशील° R. 5,14,67. *das Bewahren vor* (geht im comp. voran): बुद्ध्या कार्यं नितं रक्षेद्देवीसंरक्षणात् Kathâs. 33, 131. अनिलकोप° *das Verhüten* Suçr. 2,48,13. Comm. zu TS. Prât. 6,5.

संरक्षणीय (wie eben) adj. *zu bewachen* so v. a. *vor dem man sich zu hüten hat:* यस्मिन्काले निशाचरौ । संरक्षणीयौ तौ R. 1,32,2.

संरक्षित s. u. 1. रक्ष् mit सम्. Davon संरक्षितिन् adj. *der gehütet* u.s.w. *hat* (mit loc.) gaṇa इष्टादि zu P. 5,2,88.

संरक्षिन् (von 1. रक्ष्) nom. ag. *Hüter, Bewacher:* संरक्षिणस्ततो दृष्ट्वा ह्यनिरुद्धस्य Hariv. 10221. सत्य° *der sein Wort hält* MBh. 8,3544.

संरक्ष्य (wie eben) adj. 1) *zu hüten, zu schützen, zu bewachen:* ज्ञातयः MBh. 5,1465. पाण्डवास्त्वं च राष्ट्रं च 10,711. संरक्ष्यान्पालयेद्राजा 12, 3344. Spr. (II) 327. Hariv. 3216. 8922. संरक्ष्याश्च वयं देवैरस्माभिरपि देवताः 10340. Pañkat. III, 157. Kathâs. 62,119. Râǵa-Tar. 5,324. आत्मा रिपुभ्यः Mârk. P. 27,5. दुर्गाणि Râǵa-Tar. 4,350. कोश Kâm. Nîtis. 4. 64. रुधिर *in Acht zu nehmen* Suçr. 1,47,16. धर्म Jâǵn. 2,186. शील Spr. (II) 321. वृत्त 6251. — 2) *wovor man sich zu hüten hat* Karaka 8,6. संघर्ष Kathâs. 15,142.

संरञ्जनीय (von रञ्ज् mit सम्) adj. *woran man seine Freude hat:* धर्म Burnouf, Intr. 402, N. 2.

संरम्भ (von रभ्, रम्भ् mit सम्) m. 1) *das Anpacken:* बाहु° MBh. 4, 1056 (°रब्धौ besser ed. Bomb.). — 2) *Beissen und Jucken* (einer Wunde u. s. w.) Suçr. 1,55,6. 57,14. 97,6. 304,10. 2,333,6. 354,5. — 3) = आवेश, आटोप Trik. 3,2,19. H. 1499. Halâj. 4,37. *innere Aufregung und ein daraus hervorgehendes ungestümes Gebaren, ein leidenschaftliches Auftreten, an den Tag gelegter grosser Eifer:* न संरम्भेणारभते त्रिवर्गम् MBh. 5,1079. °समुपागत R. 4,9,1. पक्षि° Kathâs. 12,115. सत्त्व° (im Meere) 18,389. 103,6. Bhâg. P. 8,6,24 (Gegens. सान्त्वा). अति° Kathâs. 123,6. स° adj. 72,2. तमजितं जेतुम् — संरम्भं ह्यग्राहं so v. a. *setzte Alles daran* MBh. 2,924. चन्द्रान्वयपार्थिवानां पृथिव्यामाधिपत्यं स्थिरीकर्तुमयमस्य संरम्भः Prab. 4,13. fg. कार्यारम्भेषु संरम्भः स्थेयानुत्साह उच्यते Sâh. D. 76,1. कियन्मात्रे कृतो ऽनेन संरम्भो ऽयं कियान् Kathâs. 65, 139. अभूच्च यात्रासंरम्भो राष्ट्रे तस्य महाप्रभोः so v. a. *man rüstete sich ernsthaft zu* 19,60. अन्योऽन्यजय° Ragh. 12,92. तदाकर्णन° *ein ungestümes Verlangen zu* Râǵa-Tar. 1,303. ससंरम्भमभाणि *in grosser Hast* so v. a. *in aller Kürze* Sarvadarçanas. 37,6. — 4) *Aufwallung, Zorn:* ताडयित्वा तृणेनापि संरम्भात् M. 4,166. MBh. 1,986. 4,497. R. 2,23 in der Unterschr. R. Gorr. 1,4,102. 142. 2,6,13. 4,8,40. 17,48. 35,15. 5, 34,11. प्रणिपातप्रतीकारः संरम्भो हि महात्मनाम् Ragh. 4,64. Kumâras. 3,76. विरम संरम्भात् Vikr. 39. 115. Râǵa-Tar. 1,297. 2,50. Ghaṭ. 3. Bhâg. P. 3,2,24. 16,26. 30. 18,16. 4,26,25. 7,1,27. 8,30. °दृश् adj. 8, 10,38. धरायाम् Ragh. 15,85. Nâgân. 39,22. अहो ममोपरि विधेः संरम्भो दारुणो महान् MBh. 3,2562. संरम्भं निनाय ताम् Ragh. 12,36. अति° Râǵa-Tar. 1,67. Bhâg. P. 5,9,19. जातसंरम्भा R. 1,27,10. स° adj. Prab. 112,16. Die Bedeutungen 3) und 4) sind bisweilen schwer auseinanderzuhalten. — 5) *das Toben* (des Wassers, der Schlacht, der Leidenschaften); *Heftigkeit, Intensität, hoher Grad:* शुश्रुवतुः शब्दं तोयसंरम्भवर्धितम् R. 1,26,5. रणसंरम्भपरिश्रान्त Râǵa-Tar. 5,334. शोक° R. 2,75,44. R. Gorr. 2,11,12. त्वत्कोप° Râǵa-Tar. 3,22. चिन्ता° 6,145. मन्यु° Bhâg. P. 8,11,45. 7,9,1 (adj. nach dem Comm. = मन्युना आवेशो यस्य). स्नेह° 4,26,19. प्रेम° 5,8,18. 10,60,30. Spr. (II) 1266. चिरोत्सुकयसंरम्भा Kathâs. 37,184. सत्त्व° *ausserordentlicher Muth* (zugleich *ungestümes Gebaren der Thiere*) 18,389. अवृष्टि° (अम्बुवाह) Kumâras. 3, 48. द्यूतादनर्थसंरम्भः Kâm. Nîtis. 14,53. — 6) Hariv. 11109 fehlerhaft für संभार, wie die neuere Ausg. liest; Vikr. 61 vielleicht für आरम्भ *Anfang*.

संरम्भण (wie eben) adj. *aufreizend*. Bez. der Lieder AV. 4,31. fg. Kauç. 14.

संरम्भिन् (von संरम्भ) adj. 1) *juckend* Suçr. 1,266,6. 2,314,11. — 2) *mit grossem Eifer obliegend:* धर्म° MBh. 12,3476. — 3) *zornig* (sowohl *zum Zorn geneigt* als auch *im Zorn seiend*) R. 1,6,10 (8 Gorr.). MBh.

3,1923. 14760. 5,751. 3279. 5872. 7,5551. 5747. 8,3654. Bhâg. P. 3,29,8.

संराग (von रञ्, रञ्ज् mit सम्) m. 1) *Leidenschaft, Heftigkeit:* क्रोधसंरागात् R. 5,87,3. उच्च° adj. *stark geröthet* und zugleich *heftig aufgeregt* 9. — 2) *das Hängen an Etwas:* विषयेष्वतिसंरागः (Gegens. विराग) Prâjaçkittat. (s. u. नैर्मल्य).

संराजितर् nom. ag. von 1. राज् mit सम् P. 8,3,25, Schol.

संराद्धि (von राध् mit सम्) f. *das Gelingen* Dhâtup. 26,83. fg.

संराधन (vom caus. von राध् mit सम्) 1) adj. (f. ई) *zufrieden stellend, Eintracht bewirkend* Çat. Br. 14,9,2,3. Âçv. Çr. 8,14,4. — 2) n. *vollständige Concentration des Geistes* Bâdar. 3,2,24. = भक्तिध्यानप्रणिधानाद्यनुष्ठान Çañk.

संराध्य (wie eben) adj. *den man für sich gewinnen muss* Bhâg. P. 3,4,26. *was man sich zu eigen machen kann* 26,28.

संराव (von 1. रु mit सम्) m. *lautes Geschrei* Schol. zu P. 3,3,22 (vgl. 6,2,144). AK. 1,1,6,2. H. 1400. योध° AK. 2,8,2,76. मुक्तसंरावं महद्भुतम् Râga-Tar. 3,340.

संरुजन (von 1. रुज् mit सम्) n. *Schmerzhaftigkeit:* पार्श्व° Karaka 2,6.

संरुध् (2. रुध् mit सम्) f. ein Spielausdruck, etwa *eine Art des Einsatzes* bezeichnend AV. 7,50,5.

संरोदन (von 1. रुद् mit सम्) n. *das Heulen, Jammern* Suçr. 2,304,16.

संरोध (von 2. रुध् mit सम्) m. = रोध (रोधन) und क्षेप H. an. 3,350. Med. dh. 38 (mit ÇKDr. संरोधो रोधने zu lesen st. संबोधो बोधने). 1) *das Zurückhalten, Aufhalten, Hemmung, Unterdrückung:* ओघ° Kumâras. 2,25. पयः° Mâlatîm. 79,18. शकृच्छुक्रवात° Suçr. 1,165,4. प्राण° Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 194. विषयेन्द्रिय° Jâǵn. 3,158. रश्मि° Pañkat. 162,11. आहार° R. 4,61,38. प्रवृत्ति° Kâm. Nîtis. 1,35. गति° Çâk. Ch. 25,5. आयुषः MBh. 12,8546. *Einschränkung* Lâṭj. 10,7,11. — 2) *Einsperrung, Einschliessung* R. 6,99,50. Kull. zu M. 9,10. दावाग्निधूम° *durch* Kâm. Nîtis. 14,24. R. 7,35,57. Megh. 71. *Belagerung* Bhâg. P. 10,73,2. पुर° Sâh. D. 549. — 3) *Beschränkung, Beeinträchtigung:* असंरोधेन भूतानां वृत्तिं लिप्सेत MBh. 14,1282. तस्यां तस्यां (वृत्तौ) न संरोधं कुर्यात्पण्यजीविनाम् Kâm. Nîtis. 5,80. — 4) *Unterdrückung* so v. a. *Vernichtung:* विश्वोत्पत्तिसंरोधहेतु Bhâg. P. 10,63,25. — Vgl. काल°.

संरोधन (wie eben) n. 1) *das Zurückhalten, Hemmen, Unterdrücken:* मूत्रपुरीषयोः Spr. (II) 170. भृत्यानां वृत्तिसंरोधनम् MBh. 5,1356. उपचार° so v. a. *Verbot* Karaka 4,4. — 2) *Einsperrung* Bhâg. P. 10,73,7.

संरोध्य (wie eben) adj. *einzusperren:* गृहे Karaka 8,7.

संरोपण (vom caus. von 1. रुह् mit सम्) 1) adj. *zusammenwachsen —, vernarben machend, zuheilend* (trans.) Suçr. 2,10,6. — 2) n. *das Pflanzen:* नवसंरोपणशिथिलस्तरुः Spr. (II) 90. पादप° Varâh. Bṛh. S. 55,31.

संरोह (von 1. रुह् mit सम्) m. 1) *das Zuwachsen, Ueberwachsen* TS. 3,5,2,5. 4,4,1,3. 5,3,6,3. अ° 2,5,11,2. *das Verwachsen, Verheilen:* व्रण° Suçr. 1,3,9. 16,3. — 2) *das Aufkeimen, Hervorbrechen, zum-Vorschein-Kommen:* विकल्प° Verz. d. Oxf. H. 80,b,18. कामानां हृद्यसंरोहः Bhâg. P. 7,10,6.

संरोहण (von 1. रुह् simpl. und caus. mit सम्) 1) adj. = संरोपण Suçr. 2,9,21. — 2) n. a) *das Verheilen, Vernarben:* व्रणसंरोहणं चास्य तत्र देवि त्वया कृतम् R. Gorr. 2,8,15. — b) *das Pflanzen* Spr. (II) 90, v. l.

संरोहिन् (von 1. रुह् mit सम्) adj. *wachsend:* कमलं जलसंरोहि Spr. (II) 2659.

संलक्ष्य (von लक्षय् mit सम्) adj. *wahrnembar, sichtbar* Râga-Tar. 3,361. 6,163 (mit dem Folgenden zu einem comp. zu vereinigen). अल्प° Sâh. D. 127. अ° 338,13. °क्रम und असंलक्ष्यक्रम *ein wahrnembarer* und *ein nicht wahrnehmbarer Vorgang* 254. 101,18. fg. Pratâpar. 13,a,7. In der folgenden Stelle ist wohl सल्लक्ष्य zu lesen: चित्तैकाग्र्यं तु संलक्ष्ये समाधानम् Verz. d. Oxf. H. 223,b, No. 544, Z. 18. — Vgl. दुः°.

संलपन (von 1. लप् mit सम्) n. *das Schwatzen:* संलपनेप्सुता so v. a. *ein Verlangen viel zu sprechen* Suçr. 1,94,20.

संलय (von 1. ली mit सम्) m. 1) *das Niederhocken:* eines Vogels Çat. Br. 14,7,1,19. — 2) *Schlaf* H. 313.

संलयन (wie eben) n. wohl *das Niederhocken* Verz. d. Oxf. H. 277,b,1 v. u.

संलाप (von 1. लप् mit सम्) m. (am Ende eines adj. comp. f. आ) *Unterhaltung, Gespräch* AK. 1,1,5,17. H. 275. Halâj. 1,150. वितण्डालापसंलापैः MBh. 7,3022. 12,12248. 13,1457. R. 4,19,12. Spr. (II) 806. Kathâs. 18,10. 26,28. अन्योऽन्यसंलापो जायापत्योः 72,128. Râga-Tar. 4,67. 5,366. Mârk. P. 20,4. Bhâg. P. 5,24,16. 10,60,58. संलापं कृ Bhar. Nâṭjaç. 20,28 (सल्लाप gedr.). Sâh. D. 287. मित्रेण Spr. (II) 5390. अनेन सह संजातः संलापः Râga-Tar. 3,142. नृपतेः mit 191. Mârk. P. 8,26. हरि° *über* Spr. (II) 5264. इत्यन्योऽन्यनवप्रेमकृतसंलापयोस्तयोः Kathâs. 35,141. Bez. *eines best. Dialogs im Drama:* संलापः स्याद्गभीरोक्तिर्नानाभावसमाश्रयः Sâh. D. 418. 416.

संलापक 1) m. Bez. *eines best. Dialogs im Drama* (vgl. संलाप am Ende) Bhar. Nâṭjaç. 20,40. 43 (hier सल्लापक gedr.). Daçar. 2,50. — 2) n. Bez. *einer Art von Schauspielen* Sâh. D. 203,17. fgg.

संलिप्सु (vom desid. von लभ् mit सम्) adj. *habhaft zu werden wünschend:* मृग° MBh. 16,126 (मृगलिप्सु ed. Bomb.).

संलोकिन् (von लोक् mit सम्) adj. *gleichzeitig anblickend* Gobh. 4,7,12.

संलोडन (vom caus. von लुड् mit सम्) adj. *in Verwirrung —, in Unordnung bringend:* लोक° MBh. 1,1397.

1. संवत् (von सम्; vgl. निवत्, प्रवत्) f. 1) *Seite; Strecke, Strich:* प्र पत पृथिव्या अनु संवतम् AV. 6,105,2. परा वद पराचीमनु संवतम् 29,3. RV. 1,191,15. 8,64,15. स संवतो नवजातस्तुतुर्यात् 5,15,3. आ द्रव वरिष्ठामनु संवतम् VS. 11,12. — 2) angeblich = संग्राम Naigh. 2,17.

2. संवत् Abkürzung für संवत्सरे *im Jahr, anno* gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. AK. 3,5,16. H. 1535. H. ç. 25. Hâr. 28. विक्रम°, सिद्धहेमकुमार° H. 1535, Schol. = विक्रम° Weber, Kṛshnaǵ. 350. *im Regierungsjahre* Inschr. bei Colebr. Misc. Ess. 2,244,7; vgl. 281.

संवत्सम् (von सम् + वत्स) adv. etwa *ein Jahr lang* RV. 4,33,4.

संवत्सर (सम् + व°) Uṇâdis. 3,72. Çânt. 1,7. VS. Prât. 5,32 (ohne Avagraha). m. 1) *Jahr* AK. 1,1,2,20. H. 159. Halâj. 1,116. 5,22. संवत्सर एव स्त्री गौर्वा वडवा वा विजायते Çat. Br. 11,1,6,2. 5,4,6. गर्भेण संवत्सरे पर्यावृत्य प्रजायते Pañkav. Br. 10,12,5. RV. 1,110,4. 140,2. 161,13. संवत्सरं शशयानाः 7,103,1. 7. °रे प्रावृष्यागतायाम् 9. समुद्रादर्णवादधि संवत्सरो अजायत 10,190,2. AV. 1,35,4. 2,6,1. 3,10,2. द्वादशार 4,35,4. 6,55,3. hat zwölf Monate TS. 5,2,5,5. Ait. Br. 1,13. 16. Çat. Br. 1,2,5,13. dreizehn VS. 18,29. dreihundertundsechszig Tage Çat.

Br. 1,3,5,9. 9,1,1,13. Ait. Br. 2,17. Suçr. 1,19,19. अनन्तः परिप्लवते Çat. Br. 4,3,4,7. पुरा °रात् Kâtj. Çr. 10,2,37. Ait. Br. 4,22.30. °रे ऽस्थोनि पाशयेषुः binnen eines Jahres Kâtj. Çr. 25,13,36. TS. 1,6,5,2. संवत्सरे संवत्सरे gaṇa सवनादि zu P. 8,3,110. die Augen des Jahres sind Voll- und Neumonde TS. 2,5,7,1. द्विः संवत्सरस्य सस्यं पच्यते 5,1,7,3. संवत्सरे कृत्स्नमन्नाद्यम् Ait. Br. 8,4. एषा वै जघन्या रात्रिः संवत्सरस्य यत्पूर्वे फल्गुनी TBr. 1,1,2,8. Maitrjup. 6,14. M. 5,76. R. 1,63,12. पूर्णः संवत्सरो ऽभवत् R. Gorr. 1,12,1. साग्रः संवत्सरो गतः 4,8,47. Varâh. Bṛh. S. 8,28.37.41. 19,3.6. Mârk. P. 16,35. 30,12. Bhâg. P. 3,11, 12.14. 5,18,15. °रम् ein Jahr lang M. 3,271. 9,77. 11,198. MBh. 3, 11934. R. 3,55,19. संवत्सरमिमम् MBh. 4,8. °रेण nach einem Jahre M. 11,180. अद्य प्रभृति °रेण MBh. 3,16680. °रेण एकवारम् einmal im Jahre Spr. (II) 7044. °रस्यैकमपि चरेत्कृच्छ्रम् im Laufe eines Jahres M. 5,21. गणितस्याथ योगस्य चक्रे संवत्सरं प्रभुम् Hariv. 272. 12506. VP. 153,N. 1. संवत्सरस्य पत्नी, प्रतिमा Weber, Nax. 2,233. पुच्छम्, मुखम् 329. °प्रभृति Kâtj. Çr. 24,4,2. °दीक्ष 22,1,44. °दीक्षित Çâñkh. Çr. 16, 20,11. °प्रयोग 3,11,16. °ब्राह्मण Pañkav. Br. 24,20,2. °रूप Çat. Br. 8,4,1,6.12. °वासिन् beim Lehrer 14,1,1,27. °वेला Zeit eines Jahres 7,4,2,38. °काम so v. a. गवामयनकाम Âçv. Çr. 11,6,10. संवत्सरोषित ein Jahr alt Suçr. 1,199,19. °निरोध M. 8,375. संवत्सराभिशस्त 373. °कृत्य Verz. d. Oxf. H. 87,a,39. संवत्सरारम्भविधि 284,a,38. °फलदर्शिन् Subandhu bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,72. Als neutr. Muṇḍ. Up. 2,1, 6 (m. ed. Pol.). MBh. 7,9596 (संवत्सरश्च st. संवत्सराणि ed. Bomb.). Hariv. 11774. — 2) das 1te Jahr im fünf- oder sechsjährigen Cyclus VS. 27,45. TS. 5,5,7,3. TBr. 3,10,4,1. Kâṭh. 13,15.39.6. 40,6. Pâr. Gṛhj. 3,2. Weber, Ǵjot. 34. Varâh. Bṛh. S. 8,24. VP. 224. Bhâg. P. 5,22,7. — Vgl. त्रिषंवत्सर, परि°, प्रतिसंवत्सरम्, शत°, सांवत्सर fgg.

संवत्सरकर adj. als Beiw. Çiva's Çiv.

संवत्सरकौमुदी f. Titel einer Schrift; s. u. तालनवमी und मित्रसप्तमी.

संवत्सरतम (von संवत्सर) adj. (f. ई) P. 5,2,57. Vop. 7,39. °तमीं रात्रिम् so v. a. heute über's Jahr Çat. Br. 11,5,1,11.

संवत्सरदीपव्रत n. Bez. einer best. Begehung Verz. d. B. H. No. 1203. fg.

संवत्सरपर्वन् n. Jahresabschnitt P. 4,2,21, Vârtt. 3.

संवत्सरप्रदीप m. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1170. Verz. d. Oxf. H. 38,b,6.7. 279,b,33. 283,b, No. 662. 292,b,28. Verz. d. Cambr. H. 68. Wilson, Sel. Works 2,187.

संवत्सरप्रबर्ह m. eine Nebenart des Gavâmajana Lâṭj. 4,5,4.

संवत्सरप्रवल्ह m. dass.; s. प्रवल्ह.

संवत्सरभृत adj. ein Jahr lang getragen oder gepflegt (das Feuer wird, ehe es auf den Altar kommt, täglich einmal in der Ukhâ getragen) Çat. Br. 6,7,1,19. 7,5,1,34. 9,5,1,63. 10,2,6,9. अ° Kâtj. Çr. 16,6,9. °भृतिन् der dieses gethan hat 17,5,6.

संवत्सरमय (von संवत्सर) adj. पञ्च° aus den fünf Jahren (eines Cyclus) bestehend Weber, Ǵjot. 20.

संवत्सरसत्त्र n. ein Soma-Opfer, dessen Sutjâ-Tage ein Jahr über dauern, Çâñkh. Çr. 13,19,20.

संवत्सरसद् adj. der eine solche Feier hält TS. 3,4,5,8. 7,5,2,2. Çat. Br. 12,3,5,3.

संवत्सरसंमित adj. dem Jahr gleichmässig Çat. Br. 3,1,2,17. 4,5.5, 5,3,2. 11,5,4,6. dem Jahres-Sattra gleichartig Çâñkh. Çr. 13,17,9. °रात्री Bez. gewisser Opfertage, weil der Vishuvant-Tag in ihrer Mitte liegt, Âçv. Çr. 11,3,3. 6,12. Lâṭj. 10,5,1. Kâtj. Çr. 24,3,11.

संवत्सरसहस्र n. Jahrtausend Çat. Br. 10,4,4,4.

संवत्सरावर (संवत्सर + अ°) adj. mindestens ein Jahr dauernd Kâtj. Çr. 13,4,5.

संवत्सरिक s. सांवत्सरिक.

संवत्सरीण (von संवत्सर) adj. jährig, jährlich P. 5,1,92. पयं उस्रियायाः alle Jahre (nach der Geburt eines Kalbes) vorhanden Ṛv. 10, 87,17. मरुतः AV. 7,77,3. भाग VS. 17,13. स्वस्ति Ait. Br. 1,28. TS. 3,1,9,4. TBr. 1,4,10,1. 3,1,2,6. im comp. nach Zahlwörtern P. 5,1, 87. द्वि° Schol.

संवत्सरीय adj. dass. P. 5,1,92.

संवत्सरोपासित (संवत्सर + उ°) adj. ein Jahr lang bedient (s. संवत्सरभृत) Çat. Br. 6,7,1,19.

संवदन n. 1) (von वद् mit सम्) = संवाद und समालोच H. an. 4, 200. = आलोच Med. n. 216. — 2) = वशक्रिया, वशीकृति, वशीकार AK. 3,3,4. H. an. Med. Spr. (II) 3527, v. l. auch f. आ Bhar. zu AK. nach ÇKDr. fehlerhaft für संवनन.

संवदितव्य (von वद् mit सम्) adj. zu bereden, worüber ein Uebereinkommen zu treffen ist Çat. Br. 9,5,2,16.

संवनन (vom caus. von 1. वन् mit सम्) 1) adj. geneigt machend, für sich gewinnend, versöhnend, vereinigend Ṛv. 8,1,2 (संवननम् aufzulösen). AV. 6,139,3. जन° (°संवलन gedr.) Pañkar. 3,13,15. दानसंवनना ह्येते ग्रन्थाः zum Spenden geneigt machend, — auffordernd Spr. (II) 2758. — 2) m. N. pr. des Liedverfassers von Ṛv. 10,191 mit dem patron. Âñgirasa Ṛv. Anukr. — 3) n. ein Mittel der Vereinigung, — Eintracht, — für sich zu gewinnen, — zu bezaubern; zähmender Bann AK. 3,3,4 (nach der Lesart bei Mallin. zu Çiç. 10,37). H. 1498. Halâj. 4,31. विद्विषणां संवननं विषघ्नम् Ṛgvidhâna 1,2 (nach Aufrecht). एकंश्नुष्टीन्संवननेन सर्वान्कृणोमि AV. 3,30,7. 6,9,3. अस्थय Ṛv. 10,93,12. Pâr. Gṛhj. 1,6. अन्नं संवननं स्मृतम् Maitrjup. 6,13. एतत्संवननं मम MBh. 3,14706. नह्यीदृशं संवननं त्रिषु लोकेषु विद्यते Spr. (II) 3527. जनप्रियः (obj.) Ragh. 16,74. हृदयानुप्रवेशो हि प्रभोः संवननं महत् Kathâs. 34, 169. स्त्रियं चेदभिमन्येत तस्याः संवननं महत् Ṛgvidhâna 3,19 (nach Aufrecht). एतज्ज्ञानाम्पदं कर्तुं भर्तृसंवननं महत् MBh. 3,14707. स्वामि° Kathâs. 40,81. मनः° (das vorangehende तद् davon zu trennen) 95,21. कोश° das Gewinnen —, Erwerben eines Schatzes MBh. 5,5010 nach der Lesart der ed. Bomb. °सम्बलन ed. Calc. — Vgl. विश्व°.

संवत् 1) adj. mit सम् verbunden Çâñkh. Br. 17,9. — 2) n. N. eines Sâman Pañkav. Br. 15,3,36.

संवन्दन (von वन्द् mit सम्) n. ehrfurchtsvolle Begrüssung: कृत° adj. Bhâg. P. 10,44,51.

1. संवर (von 1. वर् mit सम्) 1) adj. abwehrend, zurückhaltend: काल° als Beiw. Vishṇu's Pañkar. 4,3,70. — 2) m. a) Damm H. 965. — b) Abwehr der Aussenwelt, das Sichhüten vor derselben, Bez. eines der sieben oder neun Tattva bei den Ǵaina: जीवाजीवास्रवबन्धसंवरनि-

र्मोत्तास्तत्त्वानि Sarvadarçanas. 36, 14. fg. आस्रवनिरोधः संवरः। येनात्मनि प्रविशत्कर्म प्रतिषिध्यते स गुप्तिसमित्यादिः संवरः 38, 20. fgg. आस्रवो भवहेतुः स्यात्संवरो मोक्षकारणम् (so ist zu lesen) 39, 16. 41, 5. 43, 16. स्रोतसो द्वारं संवृणोतीति संवर इति निराक्रुः 39, 14. — c) N. pr. des Vaters des 4ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 36. N. pr. des 18ten Arhant's der zukünftigen Utsarpiṇî 55. — Med. r. 232. — d) N. pr. einer Gegend, = गड; s. u. गडलवण. — 3) n. *ein best. Gelübde bei den Buddhisten* Med. त्रिसंवरनिर्देश Wassiljew 155. = संयम Trik. 3,3,377. — Vgl. चक्र°.

2. संवर (scheinbar von 2. वर् mit सम्) m. *Wahl* (eines Gatten), = स्वयंवर (wie die ed. Bomb. liest) MBh. 7, 6033.

3. संवर (auch सम्वर und सम्बर) ungenaue Schreibart für शम्बर. 1) m. a) = शम्बर 1) a) Trik. 3,3,377. Med. r. 232. MBh. 8,4397. R. 4, 12, 8. 5,18, 29. VP. 137. 147. Bhâg. P. 6,6, 29. 10,19. 7,2,4. 8,6, 31. 10, 19. Die Bomb. Ausgg. haben überall die richtige Schreibart. Auch die buddhistische Tantra-Gottheit (Wilson, Sel. Works 2,24. 32. Burnouf, Intr. 538) wird wohl शम्बर zu schreiben sein. — b) = शम्बर 1) e) Trik. Med. — c) = शम्बर 1) f) und k) Med. — 2) n. a) = शम्बर 3) b) Trik. Med. Verz. d. Oxf. H. 194, b, No. 449. — b) *Zauberei:* शाकिनीसंवरादर einer der drei Fehler der Weiber Kathâs. 37,170. शाकिनीसिद्धिशंवरा (Brockhaus trennt शाकिनी) 68, 37.

1. संवरण (von 1. वर् mit सम्) 1) adj. (f. ई) *verschliessend:* eine der Falten (वलि) des Afters Suçr. 1,258,11. — 2) m. N. pr. eines Mannes R̥V. 5, 33, 10. Verfasser dieses Liedes mit dem patron. Prâǵâpatja R̥V. Anukr. N. pr. eines Sohnes des R̥ksha, Gatten der Tapatî und Vaters des Kuru, MBh. 1, 3724. fgg. 3791. 6527. 15,325. Hariv. 1799. VP. 455. Mârk. P. 78,34. 106, 16. Bhâg. P. 6,6,39. 8,13,10. 9,22,3. Verz. d. Oxf. H. 46, b, 13. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 41. — 3) n. a) *Umhegung, ein umschlossener Raum* (wie der Opferplatz): यो नौ मह्यान्संवरणेषु वह्निः R̥V. 4,21, 6. 7,3,2. समुद्रं न संवरणान्यग्मन् 9,107,9. 10,77,6. AV. 2,6,3. *Wall* R. 2,88,19 (96, 22 Gorr.). — b) *Hülle, Decke* Bhâg. P. 10, 87, 20. — c) *das Verbergen, Verstecken, Geheimhalten:* पुत्र° Vikr. 79, 5. मन्त्र° MBh. 1, 5616. 5, 4812. 12, 18. R. 1,7, 9. R. Gorr. 2, 72, 11. त्रयी° MBh. 12, 2006. घूतेच्छाविकार° Mr̥kkh. 30, 19. स्वाकार° Pańkat. ed. orn. 20,7. 50,3. अप्रसिद्धार्थस्य Schol. zu Kâvjâd. 3,109. °कार्पुत्तरं प्रहेलिका Sâh. D. 198, 6. so v. a. *Geheimnisskrämerei* Mâlatîm. 7, 1. 174, 7. — d) *das Schliessen:* योनेः Suçr. 1,278,13. श्रुतेः *der Stimme* R̥V. Prât. 6,5. — Vgl. अनु°.

2. संवरण (von 2. वर् mit सम्) n. *das Erwählen* (eines Gatten): °स्रज् = वरणस्रज् Ragh. 6, 80.

संवरणीय (von 1. वर् mit सम्) adj. *zu verbergen, — verstecken, geheim zu halten* Schol. zu Kâvjâd. 3, 109. Kull. zu M. 7, 102.

संवरविंशक n. Titel einer Schrift Târan. 156 (सम्बर° gedr.). wohl शम्बर° zu lesen.

संवरव्याख्या f. desgl. ebend. 211 (सम्बर° gedr.). wohl शम्बर° zu lesen.

संवरोदयतन्त्र n. desgl. Burnouf, Intr. 537. fg. wohl शम्बरो° zu lesen.

संवर्ग (von वर्ज् mit सम्) 1) adj. *zusammen —, an sich raffend:* Agni (der über seine Grenze hinausgreift) Çat. Br. 12,4,4,3. TS. 2,4,2,3. Ait. Br. 7,7. Kâtj. Çr. 25,4,32. Çâṅkh. Çr. 3,4,5. Açv. Çr. 3,13,7. Çat. Br. 14,9,2,9. die *Mittagssonne* Kaush. Up. 2,7. der *Wind* Khând. Up. 4,3,1. इन्द्रस्य संवर्गं वार्त्रघ्नम् N. eines Sâman Ind. St. 3,209, a. — 2) m. *das Zusammenraffen:* संवर्गं इतीष्टिमाहुः TS. 2,4,2,3. Kâth. 10,7. अग्नेः N. eines Sâman Ind. St. 3,200, b. जमदग्नेः desgl. 217, a. *das Zusammenbringen:* राष्ट्र° Verz. d. B. H. 89, No. 365.

संवर्गजित् m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Lâmakâjana Ind. St. 4, 373. — Vgl. सांवर्गजित.

संवर्गम् (von वर्ज् mit सम्) absol. *zusammenraffend:* संवर्गं सं रयिं जय R̥V. 8,64,12. संवर्गं यन्मघवा सूर्यं जयत् 10,43,5.

संवर्गविद्या f. Bez. *einer best. Lehre* Colebr. Misc. Ess. 1, 326. fehlerhaft für संसर्ग° (wie die ed. Bomb. liest) MBh. 12, 8472.

संवर्ग्य 1) adj. (von वर्ज् mit सम्) *zu multipliciren* Varâh. Bṛh. 26(24), 9. — 2) (wohl von संवर्ग) N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 873. Verz. d. Oxf. H. 336, b, 1.

संवर्जन (von वर्ज् mit सम्) n. *das Packen* Karaka 8,7. संवर्जनात्संग्रहणात्संग्रसनाद्वा संवर्गः Çaṁk. zu Khând. Up. S. 244.

संवर्णन (von वर्णय् mit सम्) n. *das Schildern, Erzählen:* °चरित्र° Verz. d. Oxf. H. 129, b, 6.

संवर्त (von वर्त् mit सम्) m. 1) etwa *das auf-den-Leib-Rücken* MBh. 9, 3193. = शत्रुप्रसरणस्यावरोधनम् Nîlak. — 2) *etwas Gerolltes oder rund Geknetetes, Ballen:* पुरोडाश° Kauç. 30. — 3) *ein geballter —, dichter Haufe:* जन° Mâlatîm. 166, 12. — 4) *eine geballte, regenschwangere Wolke;* = मेघ Çabdar. im ÇKDr. एकदेशेन चावर्ते संवर्ते सर्वतो जलम् Kr̥shis. 7. 2. आवर्तो निर्जलो मेघः संवर्तो बहूदकः Ǵjotistattva im ÇKDr. °निनद Hariv. 6878. R. 4, 18, 22. — 5) N. *einer der sieben Wolken beim Weltuntergange* Verz. d. Oxf. H. 347, b, 33. — 6) *Weltende, Untergang der Welt* AK. 1, 1, 2, 22. H. 161. an. 3, 307. Med. t. 164. Halâj. 1, 117. लोकानाम् R. 7,22, 18. संवर्त इव मारुतः 6,37,65. संवर्ताग्नि MBh. 3,15812. 8,2317. Bhâg. P. 8, 15, 26. संवर्तार्क 7,3,3. संवर्ताम्भस् 8, 24, 33. — 7) N. *eines* Kalpa (*einer Weltperiode*) Verz. d. Oxf. H. 21, b, N. 2. Vie de Hiouen-thsang 76. — 8) *Jahr* Halâj. 5, 15. — 9) Bez. *einer best. mythischen Waffe* Hariv. 12736 (संवर्तन die neuere Ausg.). R. Gorr. 1,30,18. 7,161,7. — 10) *Terminalia Bellerica Roxb.* H. an. Med. Ratnam. 91. — 11) Bez. *eines best. Kometen* Varâh. Bṛh. S. 11,51. — 12) Bez. *einer best. Conjunction der Planeten* Varâh. Bṛh. S. 20, 5. एकर्क्षे चत्वारः सह पौरिर्यायिनो ऽथ वा पञ्च। संवर्तो नाम भवेत् 6. 9. — 13) N. pr. eines Mannes Med. Vâlakh. 6, 2. eines Sohnes des Aṅgiras (und Verfassers von R̥V. 10,172) R̥V. Anukr. Ait. Br. 8,21. MBh. 1, 2569. 2,300. 3,8174. 13,4148. 7122. 14,95. 137. Hariv. 1833. 9571. 14076. R. 7,18, 3. 90, 4. Mârk. P. 130, 11. Bhâg. P. 9,2,26. Pańkar. 1,10, 63. Verz. d. Oxf. H. 18, b, 13. 19, a, 37. Verfasser eines Gesetzbuchs Jâǵn. 1, 4. Ind. St. 1,20. 232. fg. 467. Verz. d. B. H. No. 1017. Verz. d. Oxf. H. 266, a, 42. 271, a, 9. 292, a, 2 v. u. 279, b, 33. 356, a, 33. fg. Gild. Bibl. 457. Wilson, Sel. Works 1, 13. Kull. zu M. 5, 62. °स्मृति Ind. St. 2,76. 100. — Vgl. बहूदक°.

संवर्तक (vom caus. von वर्त् mit सम् und von संवर्त) 1) adj. *zusammenrollend, Alles umstürzend beim Untergang der Welt:* Feuer Nṛs. Tâp.

Up. in Ind. St. 9,90. 138. MBh. 3,153. 187. 12873. 12877. 12966. fg. 13607. 6,281. 4290. 13,838. 942. 6974. Hariv. 2149 (neben शैर्व). 11340. 11415. 13432. R. 3,70,1 (सांवर्तक ed. Bomb. 65,1). 6,83,16. Mârk. P. 47,11. Bhâg. P. 12,4,9. Verz. d. Oxf. H. 49,b,9. Sonne MBh. 3,12967. Wolken Hariv. 2823. 13431. संवर्तकं नाम गणं तोयदानाम् 3893. Wind Bhâg. P. 12,4,11. subst. m. (sc. अग्नि) H. 1100 (das höllische Feuer). Bhâg. P. 4,30,45. Gṛhjas. 1,11. n. (sc. हल) Baladeva's Pflugschar H. 225. Hariv. 5035. 5362. pl. so v. a. die höllischen Mächte: इतोऽपि वडवानलः सह समस्तसंवर्तकैः Spr. (II) 1095. — 2) m. a) Weltende, Untergang der Welt: संवर्तकं कर्तुम् Hariv. 4329. युद्धं लोकसंवर्तकोपमम् R. 6,87,6. — b) N. pr. α) eines alten Weisen = संवर्त Gâbâlop. in Ind. St. 2,76. Varâh. Bṛh. S. 48,64. — β) eines Schlangendämons MBh. 1,1155 nach der Lesart der ed. Bomb. (वृत्तसंवर्तकौ). — γ) angeblich = संवर्तकिन् Çabdar. im ÇKDr. — δ) eines Berges Lia. 1,555, N. — 3) f. संवर्तिका ein junges (noch zusammengerolltes) Blüthenblatt einer Nymphaea AK. 1,2,3,42. H. 1166. — Vgl. सांवर्तक.

संवर्तकिन् m. ein N. Baladeva's (nach seiner Pflugschar संवर्तक so genannt) Trik. 1,1,36.

संवर्तग m. N. pr. eines Sohnes des 8ten Manu Sâvarṇa Hariv. 479. सर्वत्रग die neuere Ausg. und Langlois.

संवर्तन (vom caus. von वर्त् mit सम्) n. Bez. einer best. mythischen Waffe (zusammenrollend, Alles vernichtend) Hariv. 12736 nach der Lesart der neueren Ausg. संवर्त die ältere.

संवर्तम् (von वर्त् mit सम्) absol. aufrollend, umstürzend Pańkav. Br. 14,12,7. Çâṅkh. Çr. 17,5,6.

संवर्तमरुत्तीय adj. die Weisen Saṁvarta und Marutta betreffend: आख्यान MBh. 1,606; vgl. 14, Adhj. 3. fgg. in den Unterschriften.

संवर्ति f. = संवर्तिका (s. unter संवर्तक) Bhar. zu AK. 1,2,3,42 nach ÇKDr.

संवर्धक scheinbar in einer Inschrift in Journ. of the Am. Or. S. 6, 504, Çl. 13, wo aber ohne Zweifel संवर्धयां चक्रिरे (संवर्धयाञ्च°) zu lesen ist.

संवर्धन (von 1. वर्ध् simpl. und caus. mit सम्) 1) adj. vermehrend, fördernd: तेजसः Spr. (II) 7239. दानसंवर्धना ह्येते ग्रन्थाः 2758, v. l. — 2) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1967. — 3) n. a) das Heranwachsen (eines Kindes) Kathâs. 93,99. — b) das Grossziehen (eines Kindes) R. 2,111,10 (= क्रीडन Comm. in der ed. Bomb.) = 120,10 Gorr. — c) Mittel zum Wachsenmachen: केश° Çârṅg. Saṁh. 3,11,19. — d) das Gedeihen, Erfolghaben: धर्म° MBh. 1,2432. व्यवसितस्य Vikr. 57, 2. अविरूढसंवर्धनमीप्सितलम्भानाम् 49,11. — e) das Gedeihenmachen, Fördern Kâm. Nîtis. 13,55. तेजोबलवर्णमेधा° Daçak. 60,8.

संवर्धनीय (vom caus. von वर्ध् mit सम्) adj. 1) aufzuziehen, gross zu ziehen: दुहिता Pańkat. 188,19. zu ernähren: भृत्याः Kull. zu M. 3,72. — 2) zu mehren, zu fördern: गुणा Spr. (II) 1581.

संवर्मय् (von वर्मन् mit सम्), °यति Jmd eine Rüstung, einen Panzer anlegen P. 3,1,25. Vop. 21,17.

संवर्य् (सम्बर्य् geschr.), °र्यति (संभरणे) gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27.

संवर्षण LA. 27,2 falsche Conjectur; vgl. Spr. (II) 729.

संवल s. शम्बल. In der Bed. Wegekost auch Spr. (II) 2190. असम्बल Çatr. 10,182.

1. संवलन (von वल् mit सम्) n. das Zusammentreffen, Vereinigung, Verbindung Mâlatîm. 167,5. Verz. d. Oxf. H. 245,a, No. 613. f. आ dass. Gît. 12,27.

2. संवलन (सम्बलन) fehlerhaft für संवनन.

संववृत्वंस् = संववृवंस् partic. perf. act. verhüllend: Finsterniss RV. 5,31,3.

संवसथ (von 5. वस् mit सम्) m. Niederlassung, Dorf Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,114. AK. 2,2,19. Trik. 3,3,295. H. 961. Halâj. 2,103.

संवसन (wie eben) n. Wohnort, Behausung RV. 9,86,17.

संवसु (wie eben) adj. Wohnungsgenosse: देवेषु RV. 8,39,7. संवसव इति वो नामधेयम् AV. 7,109,6.

संवस्त्रय् (von वस्त्र mit सम्), °यति bekleiden Vop. 21,17.

संवह (von 1. वह् mit सम्) m. N. eines der sieben Winde MBh. 12, 12407. Hariv. 12787. Golâdhj. Bhuvanak. 1. Brahmâṇḍa-P. beim Schol. zu Çâk. 163. N. einer der sieben Zungen des Feuers (als masc.!) Colebr. Misc. Ess. 1,190.

संवहन (wie eben) n. 1) das Führen, Leiten: रस° Suçr. 1,250,18. — 2) das an-den-Tag-Legen, Aeussern: गर्वसंवहनायोग्यम् Kuvalaj. 16,a.

संवहितर् (wie eben) nom. ag. s. सांवहित्र und vgl. संवोढर्.

संवाच् (सम् + वाच्) f. gemeinsame Rede, colloquium VS. 9,2 (TS. v. l.). So ist wohl auch RV. 1,167,3 zu lesen.

संवाच्य (von वच् mit सम्) n. unter den 64 Künsten Verz. d. Oxf. H. 217,a,16. Comm. zu Bhâg. P. 10,45,36. wohl die Kunst sich zu unterhalten.

संवारिका f. = शृङ्गाटक Râǵan. im ÇKDr.

संवाद (von वद् mit सम्) m. 1) Unterredung RV. 8,90,4. Çat. Br. 3,1,1,10. 9,5,2,16. Kâtj. Çr. 8,8,30. 12,2,10. Ind. St. 1,116. Spr. (II) 6628. R. 2,31,1. Verz. d. Kopenh. H. 16,b, No. 35. आवयोः Bhag. 18,70. MBh. 1,324. वृत्तेषु द्विजानामनुकूलताम् R. 3,79,24. जायते बत मूढानां संवादा अपि तादृशाः Kathâs. 5,37. Bhâg. P. 2,10,49. 3,33, 36. 7,2,27. 8,24,59. Kull. zu M. 3,26. सह सीतया R. Gorr. 1,4,47. Suçr. 1,31,6. Bhâg. P. 1,4,7. राघवेण R. Gorr. 1,4,55. Bhâg. P. 9,6, 10. सीतारावण° R. 3,52 in der Unterschrr. Verz. d. Oxf. H. 44,b,19. 24. fgg. Bhâg. P. 1,5 und 16 in den Unterschrr. Pańkat. 118,25 (°संवादे zu lesen). बध्वात्पार्यपरीवादं खलसंवादशृङ्खला Kathâs. 24,210. निषादाधिप° mit R. 1,3,13 (8 Gorr.). Spr. (II) 290, v. l. Kathâs. 14,86. 61, 320. संवादं कर् Verz. d. Oxf. H. 61,b,7 v. u. त्वया R. 5,34,7. त्वयि 6. सीतया कृतसंवादः (adj.) 13. 49,17. MBh. 6,2979. पञ्चरात्रं पञ्चसंवादम् Pańkar. 1,1,34. 2,1,12. — 2) Verabredung: यथासंवादम् Kâtj. Çr. 20,8,24. — 3) Uebereinstimmung, Einklang: शशिनः श्रुत्वा भसंवादम् Varâh. Bṛh. S. 2,23. नादः श्रोत्रसंवादमेति Mâlatîm. 80,5. Kathâs. 21,127. 23,11.14. 35,107. 43,206. 119,164. 123,322. Mârk. P. 15,42. Bhâg. P. 6,4,31 (Gegens. विवाद). Kull. zu M. 3,87. 8,33. Z. d. d. m. G. 7,299, N. 4. Sarvadarçanas. 23,1. स° adj. (f. आ) übereinstimmend Kathâs. 34,152. ससंवादम् adv. 122,91. — Vgl. प्राण°, व्यासशुक°, सह°.

संवादक (vom caus. von वद् mit सम्) adj. *übereinstimmend:* गुरुशिष्यसब्रह्मचारिणाम् Wilson, Sâṁkhjak. S. 158.

संवादन (wie eben) n. *Einigung, Einstimmung* Kathâs. 50,169.

संवादिन् (von वद् mit सम् oder von संवाद) adj. gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124. 1) *sich unterhaltend:* रक्षःसंवादिनो Ragh. 15,92. — 2) *übereinstimmend, im Einklang stehend* Kathâs. 92,94. 119,117. 122. Verz. d. Oxf. H. 222,b,29 (?). स्वचित्तसंवादि वचः Spr. (II) 7270. षड्जसंवादिनीः केकाः Ragh. 1,39. Uttarar. 114,4 (154,10). रुतं नूपुरसंवादि Kâvjâd. 2,163. Kathâs. 35,119. Râga-Tar. 1,21 (mit dem Folgenden zu verbinden). H. 59. Pañkat. ed. orn. 49,24. — Vgl. सांवाद्य.

संवार (von 1. वर् mit सम्) m. *der Verschluss der Stimmritze* (bei der Aussprache eines Lautes) P. 1,1,9, Schol. Gegens. विवार.

संवारण (vom caus. von 1. वर् mit सम्) adj. *zurückhaltend, abwehrend:* शत्रु° (कार्मुक) MBh. 6,3223. 8,537.

संवारयिषु (wie eben) adj. *zurückzuhalten —, abzuwehren beabsichtigend* MBh. 6,3762 nach der Lesart der ed. Bomb.

संवार्य (von वर् mit सम्) adj. 1) *zu verhüllen, zu verbergen:* संवृत° Spr. (II) 3713. — 2) *zurückzuhalten, abzuwehren:* नैतद्बलमसंवार्यम् MBh. 7,4209. 9,1166 (nach der Lesart der ed. Bomb. st. असंहार्य der ed. Calc.).

संवास (von 5. वस् mit सम्) m. 1) *das Zusammenwohnen, Zusammenleben* MBh. 4,564. 5,650. 8,2032. 12,4275. 13,2440. 2666. R. 2,39,38 (38,47 Gorr.). Spr. (II) 384. 6781, v. l. तेषाम् MBh. 13,924. Spr. (II) 4605. दुर्जनैः M. 12,79. MBh. 1,4589. 13,2426. 14,812. R. 6,104,14. Spr. (II) 3613 (अत्यन्त°). 6533. व्रात्यया सह M. 8,373. MBh. 1,4588. 14,441. Spr. (II) 476. 3819 (अत्यन्त°). 5256. Pañkat. 196,15. प्रिय° *mit* MBh. 4,566. Spr. (II) 290. 293. 2826. 4377. Git. 7,40. — 2) *Niederlassung, Wohnstätte, Wohnplatz* Hariv. 3488. ग्रामसंवासवासिनाम् R. 2,49,4. 8. घोष° Hariv. 4287. ऐकलव्य° 6413. जनसंवासाद्यदि भाण्डान्यपनयेत्काकः Varâh. Bṛh. S. 95,13. श्रीः सुखस्येह संवासः MBh. 5,1619. असंवासाः प्रजायन्ते म्लेच्छाः MBh. 13,5525. कृतपत्रकृत° Verz. d. Oxf. H. 149,b,26. उद्देशकृतसंवासैश्चैरैः *gemeinschaftlicher Wohnplatz* Kâm. Nîtis. 9,72. — 3) *Spazierplatz* Gaṭâdh. im ÇKDr.; vgl. संवाह. — Vgl. सह°, सांवासिक.

1. संवासिन् (von 3. वस् mit सम्) adj. *gekleidet in:* चर्मवल्कल° MBh. 14,1268.

2. संवासिन् (von 5. वस् mit सम्) adj. *zusammen wohnend, Wohnungsgenosse* Kâm. Nîtis. 4,38. Râga-Tar. 2,115. चिर° MBh. 12,8156. *wohnend in, bewohnend:* मनुष्याणां ग्रामसंवासिनाम् R. Gorr. 2,46,6.

संवास्य adj. MBh. 12,12068 nach Nîlak. = हेतुं योग्यः, eine andere Lesart संधास्य wird durch उच्छेत्तुं योग्यः erklärt; allein richtig ist aber die zuletzt erwähnte Lesart संध्यांस *zu Schultern die Morgen- und Abendröthe habend.*

संवाह (von 1. वह् mit सम्) gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116. गुडादि zu 4,103. 1) adj. = संवाहक Gaṭâdh. im ÇKDr. — 2) m. a) etwa *ein Park zum Spazierenfahren* (= सप्राकारमुद्यानम् Nîlak. zu Hariv.) MBh. 3,11700. Hariv. 8558. 8560. — b) = संवाहन *das Entlangfahren mit der Hand, Streichen:* अङ्ग° Mârk. P. 16,15. — c) als Bez. *einer der sieben Winde* wohl nur fehlerhaft für संवह Brahmâṇḍa-P. beim Schol. zu Çâk. 165. — d) etwa *aufgebürdete Last, Auflage* Râga-Tar. 5,175. राज° *eine vom Fürsten eingeführte Auflage* 191. — Vgl. सांवाहिक.

संवाहक (vom caus. von 1. वह् mit सम्) nom. ag. *mit der Hand entlang fahrend, die Glieder streichend, der dieses als Gewerbe betreibt* Trik. 2,8,31. H. 492. Halâj. 2,435. R. Gorr. 2,32,22. Mṛkkh. 29,18 u. s. w. गात्र° Kâm. Nîtis. 12,45. पादसंवाहिका Kathâs. 63,26.

संवाहन (wie eben) n. 1) *das Fahren, Ausfahren;* = वाहन H. an. 4, 200. fg. राज्ञः °क्रियाः । अवेक्षत MBh. 5,5011. = संप्रापणं दानोपदानादिकम् Nîlak. — 2) *das Ziehen:* der Wolken Mâlatîm. 150,19 (pl.). — 3) *das Ziehen —, Tragen einer Last* u. s. w. Med. n. 217. — 4) *das Entlangfahren mit der Hand, Streichen —, Reiben der Glieder* AK. 3,3,22. H. an. Med. häufig pl. Karaka 1,7. Suçr. 1,331,2. 2,35,3. 41,10. 143,9. 273,4. Mârk. P. 20,11. दत्तसंवाहनानि (अङ्कानि) Uttarar. 11,12 (15,16). हस्त° *mit der Hand* Megh. 94. Kathâs. 112,128. गात्र° *das Streichen der Glieder* MBh. 3,13373. R. 1,46,11 (47,10 Gorr.). अङ्ग° Mârk. P. 10,73. पाद° MBh. 1,3365. Kathâs. 63,24. Mârk. P. 19,2. Bhâg. P. 9,18,35. 10,15,14. 17. 46,15. चरण° Weber, Kṛshṇaġ. 284. श्रान्त° Jâġñ. 1,209.

संवाहितव्य (wie eben) adj. *zu reiben:* पादौ MBh. 13,2746.

संवाहिन् (von 1. वह् mit सम्) adj. *führend* Karaka 4,4.

संवाह्य (wie eben) adj. 1) *zu tragen* u. s. w. P. 3,1,131, Schol. अग्नि Vop. 26,11. सुख° Spr. (II) 88. — 2) *an den Tag zu legen, zu äussern:* गर्वमसंवाह्यं किं वहसि Spr. (II) 2096.

संविकाश MBh. 9,896 fehlerhaft für संनिकाश, wie die ed. Bomb. liest.

संविचेतव्य s. unter 1. चि mit संवि.

संविज्ञान (von ज्ञा mit संवि) n. 1) *das Mitverstehen —, Mitbegreifen —, Subsumiren aller übrigen Theile:* जन्मादीति सृष्टिस्थितिप्रलयं तद्गुणसंविज्ञानो बहुव्रीहिः *ein* Bahuvrîhi, *in dem durch einen Theil des Ganzen* (hier जन्मन्) *alle übrigen Theile* (hier स्थिति und प्रलय) *subsumirt werden,* Sarvadarçanas. 60,6. 7. Çaṁk. zu Bâdar. 1,1,2. — 2) *das Kennen:* तयोर्नासमसंविज्ञानमस्ति Uttarar. 26,13 (35,1). *Verständigung* Suçr. 1,10,19. °भूत *allgemein bekannt, — gebräuchlich* Nir. 7,13.

संवित्ति (von 1. विद् mit सम्) f. 1) *Erkenntniss* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,163. fg. Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 69. संवित्त्वात् Weber, Râmat. Up. 324. तत्त्वस्य Kir. 16,32. — 2) *Empfindung:* गन्ध° Verz. d. Oxf. H. 231,a, 26. सुख° Kir. 11,31. ग्राह्यग्राहकसंवित्तीनां पृथगवभासः *Empfindung, Wahrnehmung* Sarvadarçanas. 16,14. fg. 21. — 1) 2) = वेदना Halâj. 5,33. = प्रतिपद्, प्रतिपत्ति Trik. 3,3,208. H. an. 3,312. Med. t. 167. = बुद्धि, उपलब्धि u. s. w. H. 309. Halâj. 2,179. — 3) *Einverständniss,* = अविवादो जनस्य Med. st. dessen bloss अववाद (d. i. अविवाद) H. an.

संवित्प्रकाश (संविद् + प्र°) m. Titel einer Schrift Ind. St. 2,252.

1. संविद् (1. विद् mit सम्) f. Siddh. K. 248,a,3. 1) *Bewusstsein, Erkenntniss* VS. 18,7. MBh. 13,1011. Spr. (II) 3612, v. l. यस्यास्ति हृदये संवित् Verz. d. Oxf. H. 63,a, No. 113. 238,b,13. 250,a,5. 256,b,37. VP. 14, N. 22. Kir. 18,42 (pl.). Mârk. P. 101,18. Bhâg. P. 8,24,46. 10,47,49. Pañkar. 3,13,24. 15,27. Sarvadarçanas. 93,21 (pl.). हृदये चित्त° Verz. d. Oxf. H. 231,a,7. स्व° Bhâg. P. 1,13,33. 10,46,46 (adj.). आत्म° 11,28,9. वीर्य° adj. 3,25,25. वत्सस्नेह° *Bewusstsein von* Mâlatîm. 100,10. Bez.

einer durch Anhalten des Athems erreichten Stufe im Joga Mârk. P. 39,21. 24. fg. अज्ञातसंविद्धेश das klare Bewusstsein Râǵa-Tar. 6,105. चित्तालुप्त° 124. — 2) *Empfindung:* केवलां संविदं स्वस्थां मन्यन्ते मध्यमाः (d. i. माध्यमिकाः) Sarvadarçanas. 24,12. सुखदुःख° Verz. d. Oxf. H. 231,a,14. निर्वाणसुख° Bhâg. P. 8,3,11. 9,7,25. नाशममात्यस्य प्रीतिसंविच्च (so ist zu lesen) सा ययौ *das Gefühl der Liebe* Râǵa-Tar. 6,271. — 1) 2) = प्रतिपद्, चित्, उपलब्धि, ज्ञान AK. 1,1,4,10. 3,4,16,95. H. an. 2,236. Med. d. 42. — 3) *Einverständniss:* अधा कृणुष संविदं सुभद्राम् RV. 10,10,14. *Vertrag, Verabredung, Uebereinkunft;* = प्रतिज्ञा, संगर, समय, क्रियाकार, संकेत, समाधि AK. 1,1,4,14. 3,4,16,95. 24, 151. 25,168. H. 278. H. an. Med. Vaiǵ. bei Mallin. zu Çiç. 12,35. संविदा देयम् Taitt. Up. 1,11,3. MBh. 5,3288. Kathâs. 30,85. Râǵa-Tar. 3,208. मन्त्रि° *mit* Kathâs. 32,16. कर्तव्य° *in Betreff* 4,40. द्रागमन° 102,31. कोश° Râǵa-Tar. 6,238. संविदं कर् *sich verabreden, übereinkommen, ein Uebereinkommen treffen mit* (gen., instr., instr. mit सह) M. 8,219. MBh. 1,1223. अवतर्तु मह्वीम् 2509. 5,5806. 14,241. R. 1,17,9 (16,9 Gorr.). R. Gorr. 2,111,52. Ragh. 7,28. Spr. (II) 5375, v. l. Kathâs. 27,195. 29,85. 39,24. 40,60. 57,101. 71,85. कार्याय 73,2. 102,32. 123,193. अपहाराय 256. Bhâg. P. 8,6,32. अकृत्वा कालसंविदम् *in Betreff des Zeitpunktes* MBh. 3,299. कर्तव्यसंविदं कृत्वा Kathâs. 16,6. 24,39. 71,155. 73,216. 124,175. कार्य° 27,197. कृतागमन° 44,188. यात्रा° 59,71. स्थित° adj. so v. a. *der Verabredung treu* 16,96. 20,207. 32,10. 63,159. संविदं स्थापय् *eine Verabredung treffen, ein Uebereinkommen schliessen* 10, 106. 32,6. 49,102. विधा dass. 31,79. 46,127 (wohl verdorben, es wäre denn, dass man संविद् als adj. *mit einer Sache vertraut* auffasste). 60, 155. संविदं लङ्घय् *einen Vertrag a. s. w. brechen* Jâǵn. 2,187. संविदश्च व्यतिक्रमः *Bruch eines Vertrags* M. 8,5. संविद्व्यतिक्रम Verz. d. Oxf. H. 263,a,23. स° adj. *mit dem man sich verabredet hat* Kathâs. 57,109. — 4) *ein Stelldichein:* रहसि Bhâg. P. 10,31,10 (pl.). 17. — 5) *Plan, Anschlag:* ग्रादाय संविदम् Râǵa-Tar. 4,353. निश्चिकाय युक्त्या काचित्तु संविदम् 412. कृत्वा संक्रान्तसंविदम् । सखीम् 428. पूर्णायां संविदि 553. 576. 615. — 6) *Unterredung, Gespräch* AK. 3,4,26,95. H. an. Med. MBh. 5, 1639 = 1719. ततस्ते पुरुषव्याघ्रा गत्वा स्त्रीभिस्तु संविदम् 2,2025. कुर्वाणा तेन संविदम् 4,698. 7,5143. 12,5037. Mârk. P. 81,28. अप्राप्नुवन्काचित्कांचित्संविदं ज्ञातु केनचित् MBh. 10,732. नालभत्संविदं क्वचित् Hariv. 1611. चक्रतुः कुशलप्रश्नसंविदम् MBh. 1,7527. 12,7235. समेत्य तान् — तव दास्यामि संविदम् so v. a. *Nachricht geben* 7,5145. — 7) *Herkommen, Sitte;* = आचार H. an. Med. Vaiǵ. गोत्र° Çiç. 12,35. — 8) *Name* AK. 3,4,16,95. H. an. Med. Vaiǵ. गोत्र° Çiç. 12,35. — 9) *Kampf* AK. Vaiǵ. — 10) = तोषण H. an. Med. — 11) *Hanf* Wilson ohne Angabe einer Aut. — Vgl. न°.

2. संविद् (3. विद् + सम्) f. *Erwerb, Besitz:* यथाहमुत्तरो ऽसान्यर्यम्णा उत संविदः AV. 3,5,5. 9,6,36. देवताभ्य एव यज्ञे संविदं दधाति TS. 7,2,8,7. का स्वित्तत्र यजमानस्य संवित् Vâlakh. 10,1.

संविद 1) in असंविद adj. (3. अ + 1. संविद्) *bewusstlos* Çat. Br. 10, 5,2,11. — 2) = संविद् *Verabredung, Uebereinkunft:* त्वया तु पार्थैश्च कृते च संविदे प्रजाः शिवं प्राप्नुयुरिच्छया तव MBh. 8,4512. — ज्ञात° (?) Kâm. Nîtis. 11,26.

संविद्य n. = 2. संविद् *Besitz:* वशायाः AV. 12,4,4.

संविध् = संविधा. वाल्मीकिर्भगवान्कर्ता प्राप्तो यज्ञसंविधम् *wird Vorkehrungen treffen* R. 7,94,24 (der Comm. lässt °संविधम् fälschlich von प्राप्तो abhängen und erklärt es durch संविधम्; auch erwähnt er eine Lesart °संविदम्). संविधं (सम्यग्विधयत्यनया तां यात्रादिसंपत्तिम् Nîlak.) चक्रे लङ्कायां शास्त्रनिर्मिताम् MBh. 3,16324 nach der Lesart der ed. Bomb. (संविधिं ed. Calc.). An beiden Stellen könnte man संविधाम् vermuthen.

संविधा (1. धा mit संवि) f. 1) *Anordnung, Vorkehrung, Veranstaltung, Einrichtung:* दृष्ट्वा वेश्मसु (so zu trennen) संविधाम् R. Gorr. 2,100,35. (तम्) उपाचरत्कृत्रिमसंविधाभिः Ragh. 14,17. मङ्गलसंविधाभिः 7,16. — 2) *Lebensweise:* वन्या Ragh. 1,94.

संविधातर् (wie eben) nom. ag. *Anordner, Bestimmer* d. i. *Schöpfer, Gott* MBh. 2,2212.

संविधातव्य (wie eben) adj. *zu veranstalten, zu bewerkstelligen, zu thun* MBh. 1,1619. 4,2126. Hariv. 10350. n. impers. *zu verfahren* Spr. (II) 4593.

संविधान n. = संविधा 1) Hariv. 10430. कर्मणाम् R. 5,95,40. 6,13, 11. आश्चोतन° Suçr. 2,325,5. वैवाह्किकैः कौतुकसंविधानैः Kumâras. 7,2. Mâlatîm. 34,11. Daçak. 1,14. 3,27. पार्ष्णिग्राह° Kull. zu M. 7,184. संविधानं कर् MBh. 11,328. Hariv. 8711. fg. Suçr. 2,371,5. Kull. zu M. 7,180. Kathâs. 103,216. रचितमङ्गल° 35,160. संविधानं च विहितम् MBh. 7,2672. — Hariv. 8449 liest die neuere Ausg. संनिधान.

संविधानक (von संविधान) n. *eine absonderliche Art des Verfahrens* Uttarar. 68,9 (87,11).

संविधानवत् (wie eben) adj. *richtig verfahrend* Suçr. 2,64,11.

संविधि m. = संविधा. प्रभोरेषैव (st. एष एव nach Nîlak.) संविधिः (wohl संविधा zu lesen) MBh. 6,244. यज्ञ° 12,9827. Hariv. 3872. पुररक्षण° Kathâs. 115,8. वेश्म° (d. i. वेश्मनि) R. 2,91,36. संविधिं कर् MBh. 3,16324 (entweder शास्त्रनिर्मिताम् oder संविधां zu lesen; vgl. unter संविध्. ततो ऽतिमानुषं सर्वं चक्रे यज्ञस्य संविधिम् 14,214. कृत° adj. Kathâs. 109,81. विहिताहव° adj. 115,53. इतिहासोत्तमादस्माज्जायन्ते कविबुद्धयः। पञ्चभ्य इव भूतेभ्यो लोकसंविधयस्त्रयः MBh. 1,648. आध्यात्माधिभूताधिदैवानां सम्यग्विधयो रचनाः Nîlak. — संविधि MBh. 5,1220 fehlerhaft für संनिधि, wie die ed. Bomb. liest.

संविधेय adj. = संविधातव्य. संविधेयं हितं मम Hariv. 8595. न खलु योषित्संगमः संविधेयः Spr. (II) 6519.

संविन्मय (von 1. संविद्) adj. *aus Erkenntniss bestehend:* सत्संविन्मय so v. a. सच्चिन्मय Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,164.

संविभक्तर् (von भज् mit संवि) nom. ag. *mit Andern theilend, Andere bedenkend* MBh. 3,13788. 15393. 12,2868. सर्वेषाम् 2900.

संविभजनीय (wie eben) adj. *zu vertheilen unter* (dat.) Kull. zu M. 7,97.

संविभज्य (wie eben) adj. *mit dem man Etwas theilen muss, zu bedenken* MBh. 12,2915. auch 2879 hat die ed. Bomb. Ausg. so st. संविभाज्य.

संविभाग (wie eben) m. 1) *das Theilen mit Andern, das Zukommenlassen eines Antheils* Âpast. 2,9,10. MBh. 3,15386. 4,545. 12,625. Spr. (II) 3921. संविभागेन कृत्वा *dadurch, dass man eine Vertheilung ver-*

anstaltet, MBH. 4,982. °मनस् 547. °हुचिता SUÇR. 1,312,18. °रत MÂRK. P. 47,30. °शील DAÇAK. 140,7. 8. कृत° adj. KATHÂS. 56,417. विक्लितोदात्त° RÂGA-TAR. 3,67. संविभागो हि भूतानां (subj.) सर्वेषामेव दृश्यते MBH. 3,99. संविभागश्च भूतेभ्यः कर्तव्यः M. 4,32. प्राणिभ्यो ब्रन्नादिनापि KULL. zu d. St. सर्वभूतेभ्यो भागशः MBH. 13,3061. भृत्येषु Spr. (II) 1669. 5510, v. l. रत्नानाम् *Vertheilen der* R. GORR. 1,4,132. अन्नाद्यादेर्भूतेभ्यः BHÂG. P. 7,11,10. द्रव्य° DAÇAK. 70,2. यैः प्रियायाः कृत इव लोचनकान्तिसंविभागः ÇÂK. 36,10. आलाप° *das Theilnehmenlassen an* MÂLATÎM. 128,12. अपत्य° *das Beschenken mit* MBH. 1,4849. — 2) *Antheil*: संविभागं प्रयच्छ मे MBH. 3,8598. तपसः संविभागेन भवन्तमपि योद्दयते 5,3914. KATHÂS. 29,140. 114,115.

संविभागिता (von संविभागिन्) f. *die Tugend mit Andern zu theilen* MBH. 12,10883.

संविभागित्व (wie eben) n. dass.: लुब्धस्यासंविभागित्वात् Spr. (II) 5861.

संविभागिन् (wie eben und von संविभाग) adj. 1) *mit Andern zu theilen pflegend* MBH. 7,2758. 12,2534. HARIV. 7430. R. 7,23,1,22. 59,2,44. Spr. (II) 309. 4863. बालानाम् MBH. 13,7337. अ° 12,6030. Spr. (II) 744. — 2) *einen Antheil erhaltend*: अस्मदुपार्जितस्य वित्तस्य PANKAT. 243,24.

संविभाज्य MBH. 12,2879 fehlerhaft für संविभज्य.

संविभाव्य (vom caus. von 1. भू mit संवि) adj. *wahrzunehmen, zu erkennen* BHÂG. P. 3,33,8.

संविमर्द (von मर्द् mit संवि) m. *ein Kampf auf Leben und Tod* MBH. 6,3787. मम शक्र रिपोश्चैव R. 6,36,22.

संविवर्धयिषु (vom desid. des caus. von 1. वर्ध् mit सम्) adj. *gedeihen zu machen —, zu vermehren begehrend*: प्रजाः HARIV. 122.

संविवादिन्, असंविवादिता KÂM. NÎTIS. 4,6 fehlerhaft für अविसंवादिता, wie der Comm. liest.

संविषा f. *eine best. Pflanze*, = अतिविषा ÇABDAK. im ÇKDR.

संविहार HARIV. 8721. die neuere Ausgabe und NÎLAK. lesen मध्य हरति च प्रियः st. संविहारो ह्यतिप्रियः.

संवीक्षण (von ईक्ष् mit संवि) n. *das Suchen, Nachforschen* AK. 3,3,30.

संवीत s. u. 1. व्या mit सम्.

संवुवूर्षु (vom desid. von 1. वर् mit सम्) adj. *zu verbergen beabsichtigend*: स्वभाकूतम् BHATT. 9,26.

संवृक्तधृष्णु adj. *der den Starken an sich reisst, — bemeistert* ṚV. 9,48,2.

संवृज् (von वर्ज् mit सम्) adj. *an sich reissend* ṚV. 2,12,3. त्विषः VS. 38,28.

1. संवृत् (von 1. वर् mit सम्) 1) adj. *bedeckend* TS. 4,4,1,3. — 2) f. etwa *das Zudecken*: पुरा संवृतः AV. 18,3,30.

2. संवृत् (von वर्त् mit सम्) f. *das Beschreiten, Herankommen* AV. 8,6,4.

संवृत 1) adj. s. u. 1. वर् mit सम्. In der Bed. *geschlossen*: कण्ठ TS. PRÂT. 2,4. करण 27. WEBER, PRATIGNÂS. 107. स्वरभक्ति Comm. zu TS. PRÂT. 21,15. Davon °ता f. *das Geschlossensein*: गलविवरस्य zu 22,9. — 2) m. ein N. Varuṇa's H. ç. 38; vgl. संवृत्त.

संवृतमन्त्र adj. *der seine Berathungen —, seine Pläne geheim hält*; davon nom. abstr. °ता f. KÂM. NÎTIS. 8,9.

संवृति (von 1. वर् mit सम्) f. 1) *Verschluss*: योनि° (vgl. das fehlerhafte योनिसंवृत्ति oben nach WILSON) SUÇR. 1,120,12. कोशसंवृतिं कृ *den Kelch* (*die Schatzkammer*) *schliessen* Spr. (II) 4286. — 2) *Verhüllung, Verbergung, Geheimhaltung* VOP. 8,128. SARVADARÇANAS. 146,17. KIR. 10,44. Spr. (II) 4472. — 3) *Verstellung, Heuchelei* Spr. (II) 1876. — 4) über die Bed. des Wortes bei den Buddhisten s. WASSILJEW 293. fgg. 323. 325. fg.

संवृत्त 1) adj. s. u. वर्त् mit सम्. — 2) m. *a*) N. pr. eines Schlangendämons MBH. 5,3630. — *b*) ein N. Varuṇa's (vgl. संवृत) ÇABDAM. im ÇKDR.

संवृत्ति (von वर्त् mit सम्) f. 1) etwa *Erfüllung*, personif. MBH. 2,459. — 2) wohl fehlerhaft für सद्वृत्ति R. GORR. 2,109,31. KATHÂS. 56,415. — 3) fehlerhaft für संवृति in योनि°.

संवृद्धि (von 1. वर्ध् mit सम्) f. *Wachsthum*: शरीरमिदं मैथुनादेवोद्भूतं संवृद्ध्युपेतं (so zu lesen) निरये MAITRJUP. 3,4.

संवेग (von 1. विज् mit सम्) m. 1) *eine heftige Gemüthsaufregung* AK. 1,1,2,34. H. 322. HALÂJ. 4,37. MBH. 2,2505. तीव्र° KATHÂS. 74,132. JOGAS. 1,21 (adj.). कालजीर्ण° adj. (mit भर्ता zu verbinden) KATHÂS. 84,66. Verz. d. Oxf. H. 257,*a*,15. मनोभिः सहसंवेगैः (so zu schreiben) MBH. 5,5878. — 2) *Heftigkeit, Gewalt, hoher Grad*: अतिदुःख° UTTARAR. 38,6 (51,14). 74,4 (95,5). तीव्रसंवेगो वाग्वज्रः 26,12 (ed. COWELL). शम° RÂGA-TAR. 4,390.

संवेजन (wie eben) n. *das Erschrecken* (intrans. und trans.) रोम° *das Sträuben der Haare* SUÇR. 1,155,18. नेत्र° (an einer Klystirspritze) so v. a. *Anstoss* (das Klystir *erschreckt* gleichsam den वायु) 2,203,3.

संवेद (von 1. विद् mit सम्) m. *Empfindung* AK. 3,3,6. HARIV. 11830.

संवेदन (von 1. विद् simpl. und caus. mit सम्) n. 1) *das Erkennen* MBH. 5,1675. Verz. d. Oxf. H. 231,*a*,32. 36. स्व° WASSILJEW 295. 310. fg. 323. 332. — 2) *das Bewusstwerden, Empfinden* SÂH. D. 53. दुःख° UTTARAR. 22,9 (30,1). SARVADARÇANAS. 22,14. 103,16. — 3) *das Melden, Verkünden, Zuwissenthun*: उत्सवाधिगमे राज्ञां संवेदनमिव व्यधुः KATHÂS. 103,168. ÇÂRÑG. SAMH. 1,2,8. — Vgl. नासा°.

संवेद्य (wie eben) 1) adj. *a*) *kennen zu lernen, zu erkennen*: अशेषशास्त्र° *aus* Verz. d. Oxf. H. 163,*b*, No. 359. सर्व° *zu erkennen —, zu empfinden von, verständlich für* RÂGA-TAR. 1,5. सर्वजन° SÂH. D. 15,17. सहृदय° 106,15. 112,10. स्व° RÂGA-TAR. 5,366. DAÇAK. 65,9. 10. PANKAR. 4,4,5. — *b*) *mitzutheilen*: अयमर्थो न संवेद्यो भीमे MBH. 3,2758. — 2) m. *Zusammenfluss zweier Flüsse* HALÂJ. 3,47. — 3) n. N. pr. eines Tîrtha MBH. 3,8143; vgl. कन्या°.

संवेद्यता (von संवेद्य) f. *Verständlichkeit für* (instr.) SÂH. D. 119,8.

संवेद्यत्व n. dass. SÂH. D. 54.

संवेश (von 1. विश् mit सम्) m. 1) *Eintritt, Anschluss* TS. 3,1,2,1. 7,5,5,1. TBR. 1,4,8,4. — 2) *das Niederliegen, Schlafen* AK. 1,1,2,36. H. 313. an. 3,728. MED. ç. 29. संवेशाय विशां पतिम् — विससर्ज RAGH. 1,93. सुख° adj. *süss schlafend* MBH. 12,8463. — 3) *quidam coeundi modus* MED. — 4) *Schlafgemach* (= उपभोगस्थान Comm.) BHÂG. P. 3,23,21. — 5) *Sitz, Bank* H. an.

संवेशक (vom caus. von 1. विश् mit सम्) nom. ag. s. गृह°.

संवेशन (von 1. विश् simpl. und caus. mit सम्) 1) adj. (f. ई) *zum Lie*

gen veranlassend TBR. 3,10,1,7. die Nacht, Einschiebung nach RV. 10, 127. — 2) n. gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101. gaṇa अनुप्रवचनादि zu 111. *a) das Niederliegen, Schlafen:* संवेशने तन्वश्चारुरेधि RV. 10,56,1. LÂṬJ. 3,3,11. GOBH. 4,9,11. KÂÇ. zu P. 1,2,57 (Gegens. उत्थान). स्थण्डिल° BHÂG. P. 5,9,11. — *b) geschlechtliches Beiwohnen, das Beschlafen* TRIK. 3,2,19. H. 537. °प्रकाराः Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,28. वावाता° KÂTJ. ÇR. 20,3,5. — *c) Sitz, Bank* MED. kh. 3. — Vgl. सांवेशनिक.

संवेशनीय adj. = संवेशनं प्रयोजनमस्य gaṇa अनुप्रवचनादि zu P. 5,1,111.

संवेशपति m. *Herr des Niederliegens, — Schlafs, — Beischlafs:* Agni ÂÇV. ÇR. 2,4,10. VS. 2,20.

संवेशिन् (von 1. विश् mit सम्) adj. gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124. *zum Schlafe liegend:* अधः° LÂṬJ. 10,18,11. — Vgl. संवेश्य.

संवेश्य (wie eben) adj. *zu betreten, zu besitzen:* राष्ट्र AV. 8,1,1.

संवेष (von 1. विष् mit सम्) m. nom. act. gaṇa संतापादि zu P. 5,1, 101. — Vgl. सांवेषिक.

संवेष्ट (von वेष्ट् mit सम्) n. 1) *das Gehülltsein in:* वल्कलाजिन° MBH. 3,13445. — 2) *Hülle:* शार्दूलचर्म° adj. *gehüllt in* HARIV. 9286.

संवेष्टन (wie eben) n. nom. act. DHÂTUP. 28,53 (als Bed. von मुर्).

संवोढर् nom. ag. von 1. वह् mit सम् P. 4,3,120, Vârtt. 4.

संव्यवस्थ (von स्था mit संव्यव) adj. *zu entscheiden:* तादृशो ऽयमनुप्रश्नः संव्यवस्थः स्वया धिया MBH. 12,4734.

संव्यवहरण (von हर् mit संव्यव) n. *das Zurechtkommen —, Sichverständigen im gewöhnlichen Leben* KULL. zu M. 10,4.

संव्यवहार (wie eben) m. 1) *Verkehr:* पतितैः ÂPAST. 1,21,5. Spr. (II) 4517. KULL. zu M. 11,196. — 2) *Beschäftigung, das Sichabgeben mit Etwas, Betreiben:* द्यूत° adj. MBH. 13,1641 (दूत° ed Bomb. würde zu 1) gehören). MÂRK. P. 57,9. ÇAṂK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 82. — 3) *das Zurechtkommen —, Sichverständigen im gewöhnlichen Leben* GAṆIT. SPASHṬÂDH. 71. MÂRK. P. 26,23. KULL. zu M. 2,58. 3,21. Schol. zu ÂÇV. ÇR. 2,6,4. 16,13. 3,2,11. zu TS. PRÂT. 1,14. 22,3. लोक° M. 8,131. MÂRK. P. 44,26. SÂH. D. 252,12. — 4) *ein allgemein verständlicher Ausdruck aus dem gewöhnlichen Leben:* मानुषमिति लौकिकः संव्यवहारः ÇAṂK. zu TAITT. UP. S. 32. Schol. zu LÂṬJ. 1,5,4. — Vgl. व्यवहार und सांव्यवहारिक.

संव्यवहारवत् (von संव्यवहार) adj. *der mit der Welt verkehrt*, m. *Geschäftsmann* Spr. (II) 4487.

संव्यवहारिक s. सां°.

संव्यवहार्य (von हर् mit संव्यव) adj. अ° *mit dem man nicht verkehren darf;* davon °त्व n. nom. abstr. KÂM. NÎTIS. 14,64.

संव्याथ (von व्यथ् mit सम्) m. nom. act. अ° *das nicht-aus-der-Lage-Kommen* PAṄKAV. BR. 10,5,6. 14,8,4. 15,2,6. 25,11,4.

संव्याधं (von व्यध् mit सम्) m. *Kampf* ÇAT. BR. 1,2,4,2.

संव्यान (von 1. व्या mit सम्) n. *Tuch, Mantel;* = उत्तरीय AK. 2,6, 3,19. H. 671. HALÂJ. 2,391. = छादन H. an. 3,430. MED. n. 151. = वस्त्र H. an. = अंशुक MED. कुन्तलसंव्यानसंयमव्यपदेशतः SÂH. 59,10 (*covering or fastening her hair* BALL.). KIR. 4,28.

संव्याय (wie eben) m. *Decke, Tuch* ÇÂṄKH. BR. 1,5. ÇR. 2,5,28.

संव्यास Verz. d. Oxf. H. 48,*b*,2 wohl fehlerhaft.

संव्यूह (von 1. ऊह् mit संवि) m. *Vertheilung, Anordnung* BHÂG. P. 3,7,27.

संव्यूहन (wie eben) n. *das Zusammenschieben, Beiseiteräumen* VÂGBH. 1,23,41.

संव्यूहिम (von संव्यूह) adj. etwa *zertheilend* SUÇR. 1,33,7.

संव्रश्चम् s. u. व्रश्च् mit सम्.

संव्रात vielleicht = व्रात *Menge* PAṄKAR. 3,10,16.

संव्रय (von व्री mit सम्) m. nom. act. अं° *das Nichtzusammensinken* TBR. 1,5,4,2.

संशकला indecl. in Verbindung mit कर् u. s. w. gaṇa ऊर्यादि zu P. 1,4,61. — Vgl. शकला.

संशप्तक (von संशप्त und dieses partic. von शप् mit सम्) m. pl. *Eidgenossen*, im MBH. Bez. von Kriegern (Trigarta mit seinen Brüdern), *die feierlich geschworen hatten* Arǵuna zu tödten, aber selbst um's Leben gebracht wurden, AK. 2,8,2,66. H. 795. MBH. 1,187. 338. 530. 535. 3,15178. 15187. 5,2201. 2249. 7,711. 722. 14,1827. 2172. °वधपर्वन् MBH. 7, Adhjâja 17. fgg. in der ed. Calc. häufig fälschlich संसप्तक gedr.

संशब्द (सम् + शब्द) m. 1) *Anruf, ein herausfordernder Ruf:* अन्योऽन्यं वीरसंशब्दो (so ed. Bomb. st. बाण° der ed. Calc.) नाश्रूयत भटैः कृतः MBH. 6,1886. कृत् संशब्दम् R. 4,13,40. 15,2. अति° 4. — 2) *Rede* BHÂG. P. 5,3,6. — 3) = संशब्दन *das Erwähnen* VOP. 17,1. — Vgl. शब्दय् mit सम्.

संशब्दन (von शब्दय् mit सम्) n. *das Erwähnen* DHÂTUP. 32,110. प्रागव्ययीभावसंशब्दनाद्धक्त्रीण्यधिकारः Schol. zu P. 6,2,106.

संशब्द्य (wie eben) adj. अ° *nicht verdienend erwähnt, — besprochen zu werden* MBH. 3,10695.

संशमं (von 1. शम् mit सम्) m. *Beruhigung, Befriedigung* ÇAT. BR. 3, 4,3,12. आत्मनः MBH. 5,2845.

संशमन (vom caus. von 1. शम् mit सम्) 1) adj. (f. ई) *beruhigend, niederschlagend* (die aufgeregten humores) SUÇR. 1,135,20. वात° 145,19. क्रिया KARAKA 8,6. Vgl. पाप°. — 2) n. *a) Mittel zur Beruhigung* u. s. w. SUÇR. 1,145,15. 146,11. 2,51,6. WISE 137. — *b) das zur-Ruhe-Bringen:* रिपोः Spr. (II) 5893.

संशमनीय (von संशमन) adj. *von den Mitteln zur Beruhigung* u. s. w. *handelnd, sie betreffend:* संशोधन° (das suff. gehört zu beiden Wörtern) SUÇR. 1,144,11. वास्तुसंशमनीयानि (von वास्तुसंशमन) मङ्गलानि R. 2,56,27.

संशय (von 2. शी mit सम्) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Zweifel, Zweifelhaftigkeit, Ungewissheit* (Gegens. निर्णय) AK. 1,1,4,12. 3,4,9,40. 25,164. H. 1375. HALÂJ. 4,6. definirt SUÇR. 2,559,18. SÂH. D. 440. TARKAS. 52. BHÂSHÂP. 129. SARVADARÇANAS. 113,14. 163,19. fg. — ÂÇV. ÇR. 1,3,5. 8,12,11. अक्राम् 10,6,18. M. 8,253. इति चेत्संशयो भवेत् 9,122. MBH. 3,2344. KAṆ. 2,2,17. 10,1,2. इति संशये ÇÂK. 125. Comm. zu AV. PRÂT. 4,12. unter den 16 पदार्थ (bei GOTAMA) MADHUS. in Ind. St. 1,18,5 v. u. COLEBR. Misc. Ess. 1,291. in der Pûrvamîmâṅsâ

das 2te Glied in einem Adhikaraṇa SARVADARÇANAS. 122,21. — ञूपे मे संशयस्त्वेकः *in Bezug auf* MBH. 3,2953. सीतायाः प्राणधारणे R. 3,63,6. मम पृष्ठाधिरोहणे *Bedenken* 5,35,29. वत्सहारणेषु कृपणेषु 69,6. मनसो ऽस्तित्वं स्वरूपं च प्रति ÇAṄK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 285. BHÂG. P. 7,1,3. in comp. mit dem Begriffe, in Bezug auf welchen ein *Zweifel* obwaltet: ग्रादिसंशयात् VS. PRÂT. 5,38. धर्म° RÂǴA-TAR. 1,81. 4,33. 52. सीता° R. 5,51 in der Unterschr. लोक° *die Zweifel der Welt* (subj.) BHÂG. P. 6. 3,2. — भूयः परिपप्रच्छ संशयम् (so v. a. *zweifelhafte Sache*) R. 1,27,1 (28,1 GORR.). तांश्च पृच्छसि संशयान् 2,106,3. संशयापन्नमानस AK. 3,1,5. ग्रर्थसंशयमापन्नः MBH. 5,7080. ग्रनर्थसंशयान्विचार्य DAÇAK. 62,6. धर्मसंशयनिर्णय M. 12,112. संशयं छिन्द्धि R. 2,67,28. R. GORR. 2,23,24. 4,16,21. Spr. 3280. संशयोच्छेद Comm. zu AV. PRÂT. 4,106. संछिन्नः संशयो मन्यम् BHÂG. P. 3,7,15. संशयं व्रश्च 6,3,2. नुद LA. (III) 92,2. मुक्त° adj. subj. *von allen Zweifeln befreit* MBH. 3,1244. obj. *keinem Zweifel unterliegend* PAT. zu P. 1,1,29. ग्रस्त° adj. subj. KATHÂS. 95,58. निरस्त° desgl. 34, 152. शान्तो ऽद्य संशयः RÂǴA-TAR. 3,192. — नास्ति मे संशयः am Anfange eines Verses ohne Einfluss auf die Construction R. 3,64,10. न संशयो मे ऽस्ति mitten in den Satz eingeschoben 4,9,107. नास्त्यत्र संशयः am Ende eines Verses BHAG. 8,5. नास्ति संशयः desgl. Spr. 5249 (v. l. नात्र). नात्र संशयः desgl. M. 2,87. BHAG. 10,7. MBH. 3,2788. VET. in LA. (III) 26,19. überaus häufig bloss न संशयः (= ग्रसंशयम् *ohne Zweifel*) BHAG. 12,8. MBH. 1,6161. 6187. 3,2333. 2712. 3053. 15665. R. 1,21,11. 53,14. 2,27,15. 61,9. 5,29,20. 7,40,17. Spr. (II) 5872. 6296. VARÂH. BṚH. 5,9. KATHÂS. 33,76. WEBER, RÂMAT. UP. 291. 338. LA. (III) 87,22. ebenso नहि संशयः Spr. (II) 2930. in derselben Bed. ग्रसंशयः (könnte auch fehlerhaft für ग्रसंशयम् sein) BHAG. 8,7. 18,68. R. 5,23,25. ग्रसंशयेन *ohne Zweifel, ohne Bedenken* VARÂH. BṚH. S. 26,12. ग्रसंशय adj. *keine Zweifel habend:* बुद्धि R. 4,54,2. स° adj. subj. *im Zweifel seiend:* तथ्य नेति ससंशया MBH. 12,11860. 11867. KATHÂS. 20,105. obj. *dem Zweifel unterliegend, zweifelhaft.* धर्म R. 2,106,19. 5,1,81. KATHÂS. 29, 140. Verz. d. Oxf. H. 204,*a*,32. — 2) *Gefahr* MBH. 1,608 (दर्शितः mit der ed. Bomb. zu lesen). Spr. (II) 3997. तिष्ठन्तं संशये R. 3,41,3. न संशयमभ्यापद्येत ÂÇV. GṚHJ. 3,9,6. प्रपद्येत JÂǴN. 1,132. परमं गतः R. 3, 48,1. 4,56,15. ग्रागताः 53,26. ग्रापन्नः 3,51,13. ग्रारुह्य Spr. (II) 3475. ÇÂK. 92,6. प्राप्ता MBH. 3,16837. मया प्राप्तः संशयः R. 4,9,29. जीविते 6, 101,15. जीवितस्य 3,30,6. BRAHMA-P. in LA. (III) 50,12. दाराणां जीवितस्य च R. 4,41,78. नान्यत्प्रपश्यामि किंचिद्दीर्यस्य (doch wohl ग्रन्यं und कंचिद् zu lesen) संशयम्। क्षते रामनिपातात्तु 3,43,39. प्राणानां संशयावहः MBH. 2,1126. जीवित° R. 3,44,31. Spr. (II) 5080. ग्रर्थप्राणविनाशसंशयकरी 583. — Vgl. ग्र° (ग्रसंशयम् auch BHAG. 6,35. 7,1. R. 3,63,6. Spr. (II) 692. 1223. NAISH. 22,44), निः°, प्राण° (auch KATHÂS. 21,30. PAÑKAT. 192,9), वि°, सांशयिक.

संशयच्छेद m. *Lösung eines Zweifels, — einer zweifelhaften Sache;* davon संशयच्छेद्य adj. *solches betreffend:* व्यवहाराः RAGH. 17,39.

संशयपत्तनारहस्य n. Titel einer Schrift HALL 53.

संशयवादार्थ m. desgl. ebend. 47.

संशयसम m. (sc. प्रतिषेध) Bez. *eines der unrichtigen Gegenargumente* (der 24 Ǵâti; s. u. जाति 8) in den Nachträgen) NJÂJAS. 5,1,1. 14. SARVADARÇANAS. 114,11.

संशयाक्षेप (संशय + ग्रा°) m. eine best. Redefigur: *Entfernung eines ausgesprochenen Zweifels* KÂVJÂD. 2,164. Beispiel 163.

संशयात्मक adj. *dem Zweifel unterworfen, zweifelhaft:* उपाय Spr. (II) 1303.

संशयात्मन् adj. *dem Zweifel sich hingebend, unschlüssig* SARVADARÇANAS. 130,7.

संशयानुमितिरहस्य n. Titel einer Schrift HALL 51.

संशयालु (von संशय) adj. *skeptisch, Zweifler* H. 445.

संशयित s. u. 2. शी mit सम्. Mit passiver Bed. auch KÂTJ. ÇR. 24,1,23.

संशयितर् (von 2. शी mit सम्) nom. ag. *Zweifler* H. 445.

संशयोपमा (संशय + उ°) f. *eine in der Form eines Zweifels ausgesprochene Vergleichung:* किं पद्मसन्तर्भ्रान्तालि किं ते लोलेक्षणं मुखम्। मम दोलायते चित्तमितीयं संशयोपमा ॥ KÂVJÂD. 2,26.

संशरे (von 1. शर् mit सम्) m. *das Zusammenbrechen* VS. 30,17. *das Zerreissen:* स्तोमानाम् TBR. 1,8,7,1.

संशरण n. 1) etwa *das Zufluchtsuchen bei Jmd* (von 2. शर् mit सम्): राज्ञः संशरणं धाम (रा° संरक्षणं धर्मः der Comm.) KÂM. NÎTIS. 6,4. — 2) *Beginn eines Kampfes, Angriff* ÇABDAM. im ÇKDR. fehlerhaft für संसरण.

संशान (von 2. शा mit सम्) n. N. best. Sâman ÇAT. BR. 12,8,3,26. LÂṬJ. 5,4,16. इन्द्रस्य Ind. St. 3,241,*a*.

संशान्ति (von 2. शम् mit सम्) f. *das Erlöschen:* मदनविषानलं संशान्तिं नयति VARÂH. BṚH. 24 (22),7.

संशासन (von 1. शास् mit सम्) n. *Anweisung* ÇÂÑKH. BR. 10,4.

संशित 1) adj. s. u. 2. शा mit सम्. — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105; vgl. सांशित्य.

संशिति (von 2. शा mit सम्) f. *Schärfung:* इषै (gen.) AIT. BR. 1,26.

संशिशरिषु (vom desid. von 1. शर् mit सम्) adj. *zerreissen wollend* NIR. 6,31.

संशिश्वन् (सम् + शिशु) adj. (f. संशिश्वरी) *ein gemeinsames Kalb habend* (= एकशिशुक SÂJ.) ṚV. 8,58,11. 9,61,14.

संशिश्रीषु (vom desid. von 1. श्रि mit सम्) adj. *sich anzulehnen beabsichtigend:* धनम् BHAṬṬ. 9,33.

संशिष्टि (शिष् = 1. शास् + सम्) f. *Aufforderung* AV. 11,8,27.

संशीत adj. so v. a. शीत *kalt* ÇÂRÑG. SAÑH. 3,1,31.

संशीलन (von शीलय् mit सम्) n. *das Ueben, fleissiges Anwenden:* पुनः पुनः संशीलनमभ्यासः SARVADARÇANAS. 59,15. *häufiger Verkehr mit* (gen.): गुणदोषाववाप्येते पुंसां संशीलनाद्बुधैः Spr. (II) 2116.

संशुद्धि (von शुध् mit सम्) f. *Reinheit* RATNAM. im ÇKDR. ग्राचार° MBH. 12,8778. सत्त्व° BHAG. 16,1. भाव° 17,16. KÂM. NÎTIS. 2,31. in rituellem Sinne als Erklärung von निष्कृति KULL. zu M. 11,179 (pl.).

संशुष्क adj. = शुष्क *ausgetrocknet, trocken, dürr:* सागर MBH. 7,1944. R. GORR. 2,71,9. शोणित 3,26,28. MBH. 3,15990. °सान्द्रमदलेख MṚKKH. 7,25. Bäume VARÂH. BṚH. S. 53,120. Blätter ṚT. 1,22. मत्स्य MÂRK. P. 8,206. मांस TRIK. 3,3,370. *abgemagert* MBH. 13,4046. चरणौ VARÂH. BṚH. S. 61,3. °मांसत्वक्स्नायु adj. (मुनि) MBH. 1,1569. संशुष्कास्य *eingefallen* 7,1582.

संशोधन (vom caus. von शुध् mit सम् 1) adj. (f. ई) *reinigend, schlechte*

Säfte ableitend Suçr. 1,4,12. 132,18. 144,11. 2,10,5. वस्ति 202,9. — 2) n. *a) ein reinigendes Mittel* Suçr. 1,146,12. 2,161,19. — *b) das Reinigen* Ratnam. im ÇKDr. Suçr. 2,196,5. गोमयादिना श्राद्धदेश° Kull. zu M. 3,255.

संशोष (von 1. शुष् mit सम्) m. *das Trockenwerden, Eintrocknen:* सरितां चाम्बुसंशोषं दृष्ट्वा ग्रीष्मे Varâh. Bṛh. S. 46,87.

संशोषण (wie eben) n. dass.: समुद्रस्य MBh. 8,222. रसादीनाम् Suçr. 2,445,5. als eine Bed. von आस्कन्दन H. an. 4,161. Med. n. 168.

संश्चत् Uṇâdis. 2,85. gaṇa भृशादि zu P. 3,1,12. = कुहक Uǵǵval. — Vgl. संश्चत्.

संश्चाय् (von संश्चत्), °यते gaṇa भृशादि zu P. 3,1,12.

संश्रद्धा (सम् + श्रत्-धा) = श्रद्धा *Glauben haben:* संश्रद्धाय absol. Bhâg. P. 7,14,40.

संश्रय (von 1. श्रि mit सम्) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Verbindung, Anschluss an:* यस्य न ज्ञायते शीलं न कुलं न च संश्रयः Spr. (II) 5375. Ragh. 6,41. द्विषतां याति संश्रयम् Spr. (II) 1263. pl. MBh. 13, 2229. in comp. mit der Ergänzung: राजसंश्रयवश्यानाम् R. 6,98,28. Spr. 3286. स्थान° Suçr. 1,82,3. न तथैति विना भार्यां कुभार्यासंश्रये ऽपि वा Mârk. P. 21,73. 77,10. एक° Spr. (II) 3941. विभीतकस्त्वप्रशस्तः संवृत्तः कलिसंश्रयात् MBh. 3,2849. Spr. (II) 32. अन्योऽन्यसंश्रयात् 2975. 4762. 3657. Bhâg. P. 1,15,7. Sâh. D. 37. गर्वितो बलवांश्चापि नहुषो वरसंश्रयात् so v. a. *in Folge von* MBh. 5,393. दैवसंश्रयात् 1,5917. am Ende eines adj. comp. (= संश्रित): राक्षसं सैन्यं खरदूषणसंश्रयम् so v. a. *verbunden mit* R. 3,31,43. 32,1. राजसंश्रयाः Spr. (II) 6869. तत्संश्रया ये निधयः Mârk. P. 68,2. वनं वेणुजवह्निसंश्रयम् Bhâg. P. 3,1,21. अर्थाः कष्टसंश्रयाः Spr. (II) 605, v. l. Daçak. 2,19. 3,26. द्विसंश्रयां प्रीतिमवाप लक्ष्मीः Kumâras. 1,44. एकसंश्रयाः *zusammenhaltend* Spr. (II) 4404. — 2) *Anschluss an einen benachbarten Fürsten, ein Schutz- und Trutzbündniss* (eines der sechs politischen Mittel eines kriegführenden Fürsten) M. 7,160. fgg. 168. 176. Jâǵn. 1,346. Spr. (II) 6382. Pańkat. 12, 21. 149,2. 154,10. कथं बलवता शक्यः कर्तुं दुर्बलसंश्रयः R. 5,81,41. 85,14. — 3) *Zuflucht, Schutz, Zufluchtsstätte:* संश्रयाय प्राप्ते मित्रे Megh. 17. संश्रयायेह दुर्गाणाम् Kâm. Nitis. 13,28. वार्ता वै लोकसंश्रयः 3,27. Mârk. P. 85,35. त्वं सदा संश्रयः शैल स्वर्गमार्गाभिकाङ्क्षिणाम् MBh. 3,1735. जीवलोकस्य R. 2,41,6. 5,90,33. भीतस्य प्रादात्स संश्रयम् Râǵa-Tar. 6, 217. बन्धु° *für* R. 2,74,10. 5,86,22. Ragh. 10,22. Çâk. 177. Bhâg. P. 3,33,26. am Ende eines adj. comp.: लब्ध° Râǵa-Tar. 6,218. विमुक्तसुत° *des vom Sohne kommenden Schutzes beraubt* R. 4,19,27. त्वत्पादसंश्रया मुनयः *unter dem Schutze deiner Füsse stehend* Bhâg. P. 1,1, 15. 3,21,37. — 4) *Wohnstätte, Aufenthaltsort:* शक्यं चिरमपि स्थातुं पुण्ये ऽस्मिन्मुनिसंश्रये R. 3,78,15. Râǵa-Tar. 6,300 (zu lesen °शौण्डोड्डसंश्रयः). मया सो ऽविदितसंश्रयः Pańkat. 155,23. am Ende eines adj. comp. *seinen Wohnort irgendwo habend, sich aufhaltend —, sich befindend in, an:* ज्ञातिकुलैक° Spr. (II) 6704. पातालान्तर° Mârk. P. 21,29. पाताल° 132,37. भार्गाश्रम° 129,35. दुर्ग° Râǵa-Tar. 4,346. हैमन्ते जलसंश्रयः MBh. 12,9291. उदक° *wachsend am* (Baum) 3,17249. गुरु° *beim Lehrer weilend* Kâm. Nitis. 2,24. नौ° *stehend in* Ragh. 16,57. प्रदेहेशसंश्रये: 3,13. वेदिकाचैत्यसंश्रयाः *befindlich an* R. 5,15,13. — 5) *das Sichbeziehen auf, das Betreffen;* am Ende eines adj. comp.: मनोरथः शशिमौलिसंश्रयः so v. a. *sich beziehend auf, betreffend* Kumâras. 5,66. (विपुलां गिरम्) हितसंश्रयाम् MBh. 6,1959. ग्रामसंश्रया (प्रवृत्ति) R. 3,60,36. स्वेदो ऽग्निगुणसंश्रयः Karaka 1,14. एकार्थसंश्रयमुभयोः प्रयोगं पश्यामः Mâlav. 16,19. पृच्छासु मेषाव्ययानमखगोकुलसंश्रयासु Varâh. Bṛh. S. 86, 80. Bhar. Nâṭjaç. 34,76. Daçak. 3,35. — 6) *das Sichbegeben an einen Ort:* यत्र संश्रयार्थाय MBh. 3,8370. वनसंश्रयात् Mârk. P. 109,23.24 (wohl °संश्रयः zu lesen). स्वनीडसंश्रयं चक्रतुः Pańkat. 76,9. — 7) *das Sichhingeben, Gehen an Etwas, Greifen zu:* तस्य (अर्थस्य) संश्रयः साधुयुक्तः Spr. (II) 2572. न दैवाद्भुतसंश्रयात् so v. a. *mit Hilfe von, mittels* MBh. 13,334. दानसंश्रयात् Spr. (II) 2845. am Ende eines adj. comp.: सत्य° so v. a. *der Wahrheit ergeben* R. 3,56,9. धर्म° Bhâg. P. 4,9,22. — 8) *ein zu Etwas gehöriges Stück:* नाराचैः — विषाणालग्नसंश्रयैः (so ed. Bomb.) so v. a. *Splitter davon* (= एकदेश Nîlak.) MBh. 7,1388. — 9) N. pr. eines Praǵâpati R. ed. Bomb. 3,14,7. सुव्रत Gorr. 3,20,7.

संश्रयण (wie eben) n. *Verbindung, Anschluss an:* देह° MBh. 3,12506.

संश्रयणीय (wie eben) adj. *an den man sich schliessen kann, in dessen Dienst man sich begeben darf;* davon nom. abstr. °ता f. Kâm. Nitis. 5,70.

संश्रयितव्य (wie eben) adj. *wohin man sich des Schutzes wegen begeben muss:* दुर्ग Spr. (II) 711 (Conj.).

संश्रयिन् (wie eben) adj. 1) *der sich unter Jmdes Schutz gestellt hat, in Jmdes Dienst getreten ist, Diener, Untergebener* Kâm. Nitis. 11,29. — 2) am Ende eines comp. *wohnend —, stehend —, befindlich in, an:* नागार्जुनः षडर्हद्वनसंश्रयी Râǵa-Tar. 1,173. मन्दुरासंश्रयिभिस्तुरंगैः Ragh. 16,41. अक्तमालया । ज्राधवलकर्णाग्रसंश्रयिण्या Kathâs. 25,15.

संश्रव 1) (von 1. श्रु mit सम्) *a) das Hören, Vernehmen:* प्रथमप्रियालचन° Mâlatîm. 48,17. संश्रवे धृतराष्ट्रस्य *so dass es Dhṛt. hören konnte* MBh. 15,65. विदूर° adj. *weit hörbar* R. 3,66,26. Vgl. अ°. — *b) Versprechen, Zusage* AK. 1,1,4,14. H. 278. Halâj. 4,30. सत्य° *eine feierliche Zusage* R. 3,14,21. — 2) für संस्रव.

संश्रवण (wie eben) n. 1) *das Hören, Vernehmen* MBh. 8,5041. शब्द° Suçr. 1,285,20. कर° *das Redenhören von einer Abgabe* Hariv. 15780. नायकगुणगण° Sarvadarçanas. 96,15. वृत्तिभेदसंश्रवणात् Kull. zu M. 10,37. — 2) *Bereich des Gehörs:* तेषां संश्रवणे चाप्य निषेदुर्विदुरादयः MBh. 15,515. संश्रवणे so v. a. *so dass man es hörte, laut* R. 2,79,16 (86,20 Gorr.). 5,30,1. R. 6,23,7. असंश्रवणे *so dass man es nicht hört* Âçv. Çr. 8,14,12.

1. संश्रवस् (wie eben) 1) n. संश्रवसे dat. als inf. *zum Hören,* aus einem Sâman Çat. Br. 12,8,3,26. Kâtj. Çr. 19,5,3; vgl. Lâṭj. 5,4,19.

2. संश्रवस् m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Sauvarkanasa TS. 1,7,2,1. संश्रवसः साम Ind. St. 3,241, *a*.

संश्राव (von 1. श्रु mit सम्) m. *das Zuhören:* शूद्र° Kauç. 141.

संश्रावम् absol. s. अ°.

संश्रावयितर् (vom caus. von 1. श्रु mit सम्) nom. ag. *Verkünder, Ausrufer* (der Namen der Ankommenden) so v. a. *Einführer, Thürsteher* (Comm.) Kaush. Up. 2,1. Davon °मत् adj. *einen Thürsteher habend* ebend.

संश्राव्य (von 1. श्रु simpl. und caus. mit सम्) adj. 1) *hörbar:* शूद्रपतितयोरसंश्राव्य (adv. असंश्रावम् v. l.) स्वाध्यायो ऽध्येतव्यः *so dass es ein*

Çûdra oder ein Gefallener nicht hört VS. Prât. 8,34. — 2) *zu dessen Ohren man Etwas* (acc.) *gelangen lassen darf:* परुषं तत्र संश्राव्यो भवता वसुधाधिपः R. Gorr. 2,50,15.

संश्रितव्य fehlerhaft für संश्रयितव्य Pańkat. I,362; s. Spr. (II) 711.

संश्रुत 1) adj. s. u. 1. श्रु mit सम्. — 2) m. N. pr. eines Mannes P. 6,2,148, Schol.

संश्रुत्य m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,254.

संश्रेषिणी (von 1. श्रिष् mit सम्) m. etwa N. pr. oder Bez. *eines best. Ringkampfes des* Indra: विश्वेतसंश्रेषिणी ऽजयत् AV. 8,5,14.

संश्लिष् (2. श्लिष् mit सम्) adj. *zusammenhängend, verschlungen* Kâth. 39,6.

संश्लेष (von 2. श्लिष् mit सम्) m. 1) *Verbindung, Vereinigung, unmittelbare Berührung* Med. j. 51. Halâj. 5,49. यदा द्वावपि नेच्छेतां संश्लेषम् Kâm. Nîtis. 11,26. यदि वायुमयो जीवः संश्लेषो यदि वा पुनः MBh. 12,6886. Spr. (II) 2217, v. l. अघटितसंश्लेषा Pańkat. 203,4. तव तस्य च। संश्लेषं वा करिष्यामि MBh. 12,3933. पार्श्वयोः Verz. d. Oxf. H. 202,*b*,20. अपरिपएडादीनाम्, व्यञ्जनानाम् Ind. St. 4,267,1. Comm. zu TS. Prât. 2,33. स्वराणाम् ebend. परस्त्रीभिः MBh. 12,4831. वातेन 6887. रजसा Wilson, Sâńkhjak. S. 53. अनन्तरैश्च संश्लेषमभ्येत्य Mârk. P. 37,15. इतरेतर° Wind. Sancara 152. तिलतण्डुल° Pratâpar. 104,*a*,1. मूत्रविष° Vâgbh. 1,5,8. दंपत्योः प्राण° MBh. 12,9514. हस्त° Hariv. 5833. श्रीभुजावल्लि° Prab. 81,15. यदङ्गसंश्लेषमितस्तत्र (इत partic.) देवस्य मानुषः Mârk. P. 24,17. चम्पक° Spr. (II) 2562. न लभेद्धर्मसंश्लेषम् so v. a. *theilhaftig werden* MBh. 12,2561. अ° Çańk. zu Bŗh. Âr. Up. S. 93. Wind. Sancara 122. — 2) *Umarmung* AK. 3,3,30. H. 1507. Mâlav. 54,10. पापरिग्रह° Spr. (II) 1806. Khandom. 97. — 3) *Riemen, Band* MBh. 14,1236 nach der richtigen Lesart der ed. Bomb. st. संक्लेश der ed. Calc.

संश्लेषण (wie eben) n. 1) nom. act. vom simpl. als Bed. von लुट् Dhâtup. 28,87. = लय H. an. 2,381. — 2) nom. act. vom caus. *das Verbinden, Vereinigen:* संधि° Suçr. 1,48,6. — 3) *Band* Çâńkh. Br. 6,12. एतदन्योऽन्यसंश्लेषणं पित्रोः Uttarar. 50,6 (65,6).

संश्लेषिन् adj. *verbindend* Çâńkh. Br. 6,12.

संश्वत् = संश्वत् Subhûtikandra bei Uģģval. zu Uṇâdis. 2,85.

संश्वायिन् (von श्वा mit सम्) adj. TS. Prât. 16,26. *schwellend:* उभयतः° TS. 2,6,8,4.

संश्वुल s. वि°.

संसक्ति (von सञ्ज् mit सम्) f. *Berührung, Contact:* उत्तमाधम° mit Spr. (II) 1180.

संसङ्ग (wie eben) m. *Zusammenhang, Verknüpfung:* भासोः Nir. 7,23. अन्तर° Lâţj. 7,9,2.

संसङ्गिन् adj. *in Berührung kommend,* am Ende eines comp. Spr. (II) 6642, v. l.

संसद् (सद् mit सम्) P. 3,2,61. f. *consessus, Versammlung, Gemeine; ein versammelter Gerichtshof, der Hof eines Fürsten; Gesellschaft, Anwesenheit vieler Personen* AK. 2,7,14. 3,4,22,140. H. 481. पितृमती *Mahl* RV. 4,1,8. अमुन्वाम् 8,14,15. 45,25. सत्र 81,20. VS. 26,1. अस्याः सर्वस्याः संसदो मां भगिनं कृणु AV. 7,12,3. TS. 4,7,15,4. दैवी 7,4,2,1. 2. Çâńkh. Çr. 17,13,10. Âçv. Grhj. 2,6,11. भद्रा हि नः प्रमतिरस्य संसदि RV. 1,94,1. 7,4,1. शग्मया संसदा ते सचीमहि 7,54,3. विवेश नन्दगोपस्य संसदम् Hariv. 4387. Ragh. 11,45. 15,66. संसदि M. 8,52. R. 2,100,19. 106,10. Kâm. Nîtis. 12,6. Ragh. 16,24. Spr. (II) 6048. 6117. Kathâs. 49,11. Dhûrtas. 66,3. Pańkat. 19,14. दासो ऽस्मीति त्वया वाच्यं संसत्सु च सभासु च MBh. 4,1125. दस्यूनाम् 482. देव° TBr. 3,7,4,4. Bhâg. P. 8,9,24. शक्र° MBh. 1,2946. आचार्य° TS. Prât. 24,6. घार्य° M. 8,75. मुनि° Verz. d. Oxf. H. 20,*b*,1. ऋषि° R. 1,4,10. राज° 2,35,33. Kathâs. 13,168. 21,104. 28,91. नृप° Spr. (II) 3319, v. l. प्रकृति° R. 2,106,1. ज्ञान° MBh. 3,2729 (pl.). R. 1,1,80. 4,30. 68,8. 2,22,32. R. Gorr. 1,79,10. वानर° 5,1,42. ययौ राजा निजामास्थानसंसदम् Kathâs. 49,127. *Menge* überh.: अश्रूणि चास्य मुमुचुर्वाजिनो रथसंसदि R. 6,75,39. संसदामयनम् heisst *eine best. Feier von 24 Tagen* Âçv. Çr. 11,3,11. Çâńkh. Çr. 13,16,17. 20,14; vgl. Kâtj. Çr. 24,2,14, wo der sg. संसद् steht. — Vgl. ब्रह्म° (*eine Versammlung von Brahmanen* Kathop. 3,17), सुषंसद्, स्वादुषंसद्.

संसनन (von सन् mit सम्) n. अन्न° als Erklärung von वाजसाति Nir. 12,45.

संसप्तक s. संशप्तक.

संसमक (सम् ऽसमक Padap.; etwa aus सम् + सम्) adj. *aneinander gefügt:* एव ते शेपः सहसायमर्को ऽङ्गेनाङ्गं संसमकं कृणोतु AV. 6,72,1.

संसरण (von सर् mit सम्) n. 1) *das Umhergehen, Wandeln* Çabdar. im ÇKDr. परिमित° adj. MBh. 12,6678. — 2) *das Wandern aus einem Leben in ein anderes, das durch Wiedergeburten nicht endende weltliche Dasein;* = संसार H. an. 4,90 fg. Med. ṇ. 110 fg. = प्राण्युत्पाद AK. 3,4,12,57. — Bhâg. P. 10,40,28. Gaudap. zu Sâńkhjak. 40. Sarvadarçanas. 32,17. लीला° Ashtâv. 14,1, v. l. — 3) *der ungehinderte Marsch eines Heeres* AK. H. an. Med. — 4) *Beginn eines Kampfes* (vgl. संशरण) Med. st. समारम्भे नगरस्य in H. an. ist vielleicht स° संगरस्य zu lesen: oder नगरस्य ist mit उपनिर्गमे (vgl. उपनिष्क्रमण) zu verbinden und st. समारम्भे zu lesen रणारम्भे. — 5) *Hauptstrasse* AK. 2,1,19. 3,4,12,57. H. 987. H. an. Med. — 6) *a resting place for passengers near the gates of a city* Wilson nach Svâmin zu AK.

संसर्ग (von सर्ज् mit सम्) 1) adj. *sich vermengend, zusammenlaufend:* अग्नि Kâtj. Çr. 25,4,30. — 2) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. *a) das Zusammentreffen, Verbundensein, Verbindung, Vereinigung, Zusammenhang, Berührung, Contact* Halâj. 5,59. Bed. der Präposition अपि Nir. 1,3. द्यावापृथिव्योः *das Verschwimmen* Hariv. 3579. छायानाम् Çâńkh. Çr. 2,6,2. zweier Feuer Kâtj. Çr. 25,4,29. Kauç. 93. मणिभुजगयोः Spr. (II) 773. मात्रा° RV. Prât. 13,16. परस्पर° Suçr. 1,153,14. इतरेतर° (beim coitus) Çańk. zu Bŗh. Âr. Up. S. 294. दोषधातुमल° Suçr. 1,90,8. 2,302,12. विरुद्धधर्म° Sarvadarçanas. 131,11. Vedântas. (Allah.) No. 100. °जा दोषगुणाः *durch Berührung entstanden* Spr. (II) 6634. 6781. TS. Prât. 23,2 (vgl. Uvata zu RV. Prât. 13,4). अनिष्टानाम् *Berührung mit* (Gegens. विसर्जन) MBh. 11,85. Spr. (II) 3885. तस्य शस्त्रस्य R. 3,13,21. 5,36,4. शुभाशुभाधिवासेन MBh. 3,23 fg. ततः संसर्गमागम्य (आक्रम्य die neuere Ausg.) बलेनास्त्रबलेन च Hariv. 1109. Suçr. 1,83,15. पाद्मभिः Çańk. zu Bŗh. Âr. Up. S. 87. मात्रा° Çat. Br. 14,7,3,15. हर° Hariv. 10580. Ragh. 16,21. Çâk. 3. विषय° Spr. 3268. विष° (II) 308. 1619. 5441. Kathâs. 18,58. Mârk. P. 51,90. 115,18. Bhâg. P. 5,1,37. Prab. 59,12. Râga-Tar. 4,110. अपयोधरसंसर्गा प्रियालिङ्गननि-

वृत्तिम् Ragh. 12,45. नास्ति घटो गेहे इति सतो घटस्य गेहसंसर्गप्रतिषेधः Kan. 9,1,10. °प्रतियोगिकः प्रतिषेधो ऽत्यन्ताभावः Sarvadarçanas. 112,1. संसर्गाभाव 116,16. fgg. Sâh. D. 54. 117,20. Verz. d. Oxf. H. 245,b, No. 616. fg. Schol. zu Çâk. 81. *Berührung mit* so v. a. *das Zuthunhaben —, Sichabgeben mit, Sichbetheiligen an* (insbes. an etwas Schlechtem), *das Sichbeflecken mit:* वेश्या° Daçak. 86,8. रतिसंसर्गलालसा Hariv. 4785. मानसंसर्गकर्कश R. 5,4,11. गीतवाद्यादिवनिताभोगसंसर्गदूषित Mârk. P. 17,23. कामोपभोग° 36,5. परदारादि° 51,28. महत्संग्राम° adj. *der Theil genommen hat an* 133,16. pl. *Berührung mit der Aussenwelt, Sinnengenuss* M. 6,72. sg. Bez. *einer best. Berührung von Himmelskörpern* (beim Planetenkampfe) AV. Pariç. in Ind. St. 10,320; vgl. संसर्जन 1). — b) *das Zusammentreffen mit Menschen, Berührung mit Andern, Umgang, Verkehr* MBh. 3,14054. 13,1600. R. 6,101,12. Spr. (II) 258. 1726. 4520. 4795. °प्रशंसा Verz. d. Oxf. H. 123,a,38. °प्रायश्चित्त (*Verkehr mit Unreinen*) 87,b,25. 102,a,8 v. u. Prâjaçkittend. 72,a,7. धीमताम् *Verkehr mit* Spr. (II) 248. पतितानाम् 3885. असताम् 4338. विपश्चितः 4714. त्यागिनि शूरे विदुषि च 2633. न संसर्गं व्रजेत्सद्भिः M. 11,47. यो येन पतितेनैषां संसर्गं याति मानवः 181. R. 1,3,33 (29 Gorr.). क्व ते रामेण संसर्गः *wo bist du mit* Râma *zusammengetroffen?* 5,32,2. Kâm. Nîtis. 5,32. 7,46. सद्भिः सह MBh. 3,26. अरिभिः सह 12,3810. Spr. 5373. (II) 4492. तपस्वि° Ragh. 14,75. Spr. (II) 1859. 2120. 4044. 5963. 5975, v. l. Kathâs. 18,232. Bhâg. P. 4,7,17. Pañkat. 197,11. LA. (II) 19,20. 91,4. Tattvas. 41. *geschlechtlicher Verkehr* Suçr. 1,70,4. प्रभावत्याः *mit* Hariv. 8662. दास्याः Bhâg. P. 6,1,21. निमीलिताक्ष्याः संसर्गस्तव मुग्धे मया सह Mârk. P. 62,30. पुरुष° MBh. 13,1467. Verz. d. Oxf. H. 22,a, 11.15.18. — c) *die Verbindung zweier humores, welche Krankheiten erzeugt* (*der Zusammentritt aller drei heisst* संनिपात), Suçr. 1,261,6. 2,40,5. 196,14. °ज 404,15. °पाचन 462,12. Çârṅg. Saṁh. 1,7,91. fg. — d) *das Zusammenbleiben von Verwandten nach erfolgter Erbtheilung* (*Gütergemeinschaft*): विभागानन्तरं मैत्र्यात्पितृभ्रातृपितृव्यभ्रातृपुत्राणां यथायथमेकत्रावस्थानं संसर्गः तदुक्तं: संसर्गो Dâjabh. im ÇKDr. — e) *Dauer:* न तस्मिन्युगसंसर्गे व्याधयो नेन्द्रियक्षयः MBh. 3,11238. — Vgl. प्रति°, वर्णा°, सह°, सांसर्गिक.

संसर्गक am Ende eines adj. comp. = संसर्ग 2) a) Kusum. 33,10.

संसर्गवत्त्व n. nom. abstr. von संसर्गवत् Kusum. 33,9.

संसर्गवत् (von संसर्ग) adj. *in Verbindung stehend:* एते पदार्थाः परस्परं संसर्गवन्तः Kusum. 33,1.2. am Ende eines comp. *verbunden mit:* खगानां प्रियमानसानां कादम्बसंसर्गवतीव पङ्क्तिः Ragh. 13,55.

संसर्गविद्या f. Kâç. zu P. 4,2,60, Vârtt. 4. *die Kunst mit Menschen umzugehen* MBh. 12,8472 nach der Lesart der ed. Bomb. संवर्ग° ed. Calc. — Vgl. सांसर्गविद्य.

संसर्गिक s. u. संसर्गिन् 1).

संसर्गिता (von संसर्गिन्) f. *das in Berührung Kommen mit Andern:* संसर्गितया न परिवसेत् als Erklärung von संवसेत् Kull. zu M. 11,190.

संसर्गिन् (von सर्ज् mit सम् oder von संसर्ग) adj. P. 3,2,142. 1) *zusammenhängend, in Berührung stehend:* सांसर्गिको दोष एव नूनमेकस्यापि सर्वेषां संसर्गिणां (संसर्गिकाणां ed. Bomb.) भवितुमर्हति Bhâg. P. 5,10,5. in comp. mit der Ergänzung: आम्रफल° (कषाय) Spr. (II) 1726. तद्गात्र° (पवन) Mârk. P. 15,53. Pañkar. 4,6,3.9. पाप्म° so v. a. *theilhaftig* Çaṁk. zu Khând. Up. S. 30. दोषा° *frei von* zu Bṛh. Âr. Up. S. 88. स्तनजघनघनाभोग° so v. a. *im Besitz seiend* Spr. (II) 6642, v. l. — 2) = संसृष्टिन् *der nach erfolgter Erbtheilung fortfährt mit den Verwandten zusammen zu leben* Dâjabh. 321, 6 v. u.; vgl. संसर्ग 2) d).

संसर्जन (von सर्ज् simpl. und caus. mit सम्) 1) *das Zusammenkommen, Vereinigung:* संसर्जने ऽग्निनान्येन Âçv. Çr. 3,13,4. घातिरूपणां च भेदश्च लेखनं सव्यदक्षिणम्। रश्मिसंसर्जनं चैव ग्रहयुद्धं चतुर्विधम्॥ AV. Pariç. in Ind. St. 10,318. — 2) *das Heranziehen an sich, das Gewinnen für sich:* प्राधान्येन हि सर्वत्र सर्वाः संसर्जयेत्प्रजाः। तासां संसर्जनाद्राजा सर्वाङ्गी प्रियमश्नुते॥ Kâm. Nîtis. 8,53.

संसर्प (von सर्प् mit सम्) 1) adj. *schleichend, gleitend* u. s. w. (in einer Formel und nicht genau zu bestimmen) VS. 15,7. 22,30. parox. TS. 4,4,1,3. 5,3,6,2. — 2) m. a) N. eines Katuraha Kâtj. Çr. 23,2,14. Lâtj. 9,12,8. — b) *N. des 13ten Monats* TS. 1,4,14,1. 6,5,3,3. Weber, Gjot. 101. fg. 104. Nax. 2,336. 350. fg. — 3) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,241,a. 242,b. — Vgl. वसिष्ठ°.

संसर्पण (wie eben) n. 1) *das Besteigen:* मेरोः MBh. 8,220. — 2) *das Beschleichen, Ueberrumpeln* (eines Feindes) Varâh. Jogajâtrâ 1,11 in Ind. St. 10,165.

संसर्पमाणक (von संसर्पमाण, partic. von सर्प् mit सम्) adj. *kriechend:* धन्या द्रक्ष्यन्ति पुत्र त्वां भूमौ संसर्पमाणकम् MBh. 3,17145.

संसर्पिन् (wie eben) adj. am Ende eines comp. *sich erstreckend —, reichend bis:* कपोल° Ragh. 7,23 (= Kumâras. 7,81). कपोलसंसर्पिता 13,11.

संसर्या indecl. in Verbindung mit कर् u. s. w. gaṇa साक्षादादि zu P. 1,4,74.

संसव (von सु mit सम्) m. *ein gleichzeitiges* Soma-*Opfer zweier benachbarter Gegner:* विमतानां प्रसवसंनिपाते संसवो ऽनन्तर्हितेषु नद्या वा पर्वतेन वा Âçv. Çr. 6,6,11. Ait. Br. 1,3. Kâtj. Çr. 24,14,23. 25,14,8. Lâtj. 1,11,12. Çâṅkh. Çr. 13,5,1.

संसाद m. = संसद् *Gesellschaft:* स्त्रीषंसादे TS. 2,5,1,5.

संसादन (vom caus. von सद् mit सम्) n. *das Zusammenstellen:* पात्र° Kâtj. Çr. 6,2,5. 8,2,21. 6,25. 9,1,2.

संसाधक (vom caus. von साध् mit सम्) adj. *in seine Gewalt zu bringen —, für sich zu gewinnen beabsichtigend:* विशाम् Bhâg. P. 2,3,4.

संसाधन (wie eben) n. *das Bereiten, Verfertigen:* कृत° adj. Kull. zu M. 11,95. *das Zustandebringen, Vollbringen:* धर्मस्य MBh. 14,1384. कार्य° 5,6364. das einfache संसाधन so v. a. कार्य° 2951.

संसाध्य (wie eben) adj. 1) *zu bewerkstelligen, zu vollbringen* Bhar. Nâtjaç. 19,6. Mârk. P. 43,31. — 2) *zu gewinnen, zu erlangen* R. 4,44,100. — 3) *mit dem man fertig werden kann, besiegbar, bezwingbar:* रणे MBh. 3,1683. अल्पप्रयत्न° Hariv. 15615.

संसार (von सर् mit सम्) 1) adj. *wandernd, Wiedergeburten erfahrend:* चित्त Maitrjup. 6,34. man könnte aber auch संसारि st. संसारं vermuthen. — 2) m. a) *das Hindurchgehen:* असूचीसंसारे तमसि Spr. (II) 785, v. l. (für °संचारे). — b) *die Wanderung aus einem Leben in ein anderes, das sich stets wiederholende Dasein, Kreislauf des Lebens, das* (*sich immer wieder erneuernde*) *Leben mit allen seinen Leiden* Trik. 1,

1,133. H. an. 4,91. Med. ṇ. 111. Halâj. 5,20. त इमे मिथ्याज्ञानादयो दुःखान्ता अविच्छेदेन प्रवर्तमानाः °शब्दार्थौ घटीचक्रवन्निरवधिरनुवर्तते Sarvadarçanas. 113,20. fg. वैराग्यात्प्रकृतिलयः संसारो भवति राजसाद्रागात् Sâṁkhjak. 45. यत्र यत्र भवेत्तृष्णा संसारं विद्धि तत्र वै Ashṭâv. 10,3. °मोक्षस्थितिबन्धहेतु Çvetâçv. Up. 6,16. संसारेषु विचित्रेषु पच्यमानाः MBh. 3,12627. Spr. (II) 4793. संसारमधिगच्छति Kaṭhop. 3,7. प्रतिपद्यते M. 6,74. Jâǵń. 3,140. संसारान्प्रतिपद्यते M. 12,39. 54. पापान्संयान्ति संसारान् 52. सजीव इह संसारांस्त्रीनाप्नोति MBh. 13,5450. स उग्रान्प्रैति संसारान् 5452. पापान्संसृत्य संसारान् M. 12,70. °गमन 1,117. संसारान्मुच्यते Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,83. संसारादबिभयुः 88. संसारं हातुम् Ashṭâv. 16,9. तीर्णाः Ragh. 12,60. भ्रमति संसारे Spr. 5357. न संसारात्परो रिपुः (II) 3452. सर्वस्य संसारस्य दुःखात्मकत्वम् Sarvadarçanas. 13,20. Wassiljew 12 u. s. w. अस्मिन्संसारे Maitrjup. 1,4. एवं पतति संसारे तासु तास्विह योनिषु MBh. 3,117. Varâh. Bṛh. S. 105,13. Spr. 3265. (II) 4559. 5961. 6459. संसारे किं सारम् 6639. fg. Kathâs. 30,63. 40,30. Râǵa-Tar. 4,68. Vet. in LA. (III) 16,15. चक्राकार Kathâs. 70,118. चक्रवद्गति Spr. (II) 293. परिवर्तिन् 6681. मृगतृष्णासम 2318, v. l. कदलीस्तम्भनिःसार 4823, v. l. असार 4464 (und विरस). 6641. fg. Râǵa-Tar. 2,113. Pańkat. 33,12. 165,17. गतसार Spr. (II) 2067. °परिवर्तन MBh. 12,7755. °बन्धनानि Mârk. P. 16,8. °बीज Sarvadarçanas. 40,3. Bhâg. P. 7,10,3. °हेतूपरम 2,2,6. °दुःख 3,5,38. °परिताप 5,6,18. °परिश्रम 8,24,46. °आसक्तचित्त Spr. (II) 6637. संसारार्तिभयापह Weber, Kṛshṇaǵ. 291. °सुख Kaurap. Comm. Einl. °भार Dhûrtas. 88,1. °सारचक्र Verz. d. Oxf. H. 120,a,29. त्यक्तसंसारसङ्ग Spr. (II) 3085. संसारान्ते 2004. आ संसारात् so v. a. *vom Anfang der Welt* (vgl. आसंसारम्) Kathâs. 32,167. जन्मसंसारबन्धन *die Fessel der Geburt und des weltlichen Daseins* MBh. 13,6938. mit मृत्यु verbunden Bhag. 9,3. 12,7. °कारिन् Verz. d. Oxf. H. 150,a,6. °पोषक Ashṭâv. 18,38. °हृत् Spr. (II) 6638. °वैरि (वैरिन्?) Pańkar. 4,1,29. °वर्जित Sarvadarçanas. 69,20. °वासना (vgl. Ashṭâv. 9,8) Pańkar. 1,9,10. 15,19. Gît. 3,1. °वर्त्मन् Spr. (II) 2847. Kathâs. 28,182. Bhâg. P. 4,25,6. °पदवी 3,27,3. °सरणि Spr. (II) 127. °चक्र Maitrjup. 6,28 (सञ्चार° der Text, vgl. aber Comm.). MBh. 13,5434. Ind. St. 2,49. Kathâs. 70,107. Verz. d. Oxf. H. 60,b,40. Prab. 69,15. Bhâg. P. 6,11,27. 17,18. 7,9,16. 21. °मण्डल Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 26. °कारागृह Spr. (II) 2578. °सागर Weber, Kṛshṇaǵ. 293. Pańkar. 2,4,16. Pańkat. 33,21. °समुद्र 15. संसारोदधि Spr. (II) 6643. संसाराब्धि Pańkar. 3,12,20. संसारार्णव 1,5. Spr. (II) 1269. °कूप Bhâg. P. 7,15,46. Verz. d. Oxf. H. 5,b,35. °वन Spr. (II) 6643, v. l. °कानन 6895. °कान्तार Ashṭâv. 10,7. °वृक्ष Ind. St. 2,214. Verz. d. Oxf. H. 83,a,2. °विषवृक्ष Spr. (II) 6636. °तरु Bhâg. P. 3,25,11. °विटपाङ्कुर Ashṭâv. 16,7. °बाह्लीक 4,1. संसाराङ्गार Sarvadarçanas. 154,15. संसारानल Vedântas. (Allah.) No. 19. पुत्रदारादि°, शास्त्र° so v. a. *Erbärmlichkeit, Armseligkeit* Spr. (II) 4107. — Vgl. आसंसारम्, भूतसंसार, संसरण und संसृति.

संसारगुरु m. *der Lehrer für das weltliche Dasein*, ein N. *des Liebesgottes* Trik. 1,1,39.

संसारण (vom caus. von सर् mit सम्) n. *das Fortbewegen:* रथ° Kâtj. Çr. 12,3,7. — Ashṭâv. 14,1 fehlerhaft für संसरण, wie die v. l. hat.

संसारतरणि und °णी f. *das Schiff* (für den Ocean) *des weltlichen Daseins*, Titel eines Commentars zum Jogavâsishṭhasâra Verz. d. B. H. 192,27. Hall 122.

संसारमार्ग m. *der Weg in's weltliche Dasein*, Bez. *der vulva* Trik. 2,6,22.

संसारवन्त् (von संसार) adj. *den Armseligkeiten des weltlichen Daseins unterworfen* Ashṭâv. 1,11.

संसारसारथि m. *der Wagenlenker im weltlichen Dasein*, Bein. Çiva's Çiv.

संसारावर्त (संसार + आ°) m. Titel eines Wörterbuchs Med. Anh. 1. Verz. d. Oxf. H. 183,a,2. Colebr. Misc. Ess. 2,20.

संसारित्व n. nom. abstr. von संसारिन् 1) b) Sarvadarçanas. 101,5.

संसारिन् (von सर् mit सम्) 1) adj. a) *weithin sich bewegend, umfassend:* प्रज्ञा Spr. (II) 5399. — b) *im weltlichen Dasein steckend, daran gebunden* Ashṭâv. 15,16. Weber, Râmat. Up. 338. Bhâg. P. 1,2,3. Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 61 (Gegens. मुक्त). Windischmann, Sancara 94. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 82. 146. Vedântas. (Allah.) No. 36. Sarvadarçanas. 35,6. 93,22. — 2) m. *ein lebendes Wesen, Mensch* Halâj. 1,134. Spr. (II) 1074. Mâlatîm. 140,9.

संसिच् (सिच् mit सम्) adj. *giessend, zusammenschüttend* AV. 11,8,13.

संसिद्धि (von सिध् mit सम्) f. 1) *das Fertigwerden, Gelingen, Zustandekommen, ein glücklicher Erfolg* H. an. 3,351. Med. dh. 38. Halâj. 5,80. Dhâtup. 27,16. अन्न° Gobh. 1,4,2. गम्यतां संसिद्ध्यै (so ist zu lesen) so v. a. *gehe und möge dir die Sache gelingen* Mârk. P. 16,43. कार्यं संसिद्धिमभ्येति Spr. (II) 3249. कार्य° R. Gorr. 2,20,22. Kumâras. 2,63. इष्टस्य Varâh. Bṛh. S. 95,61. वाञ्छित° Kathâs. 13,166. 16,2. 30,56. यज्ञ° Gobh. 1,6,16. MBh. 13,1884. योग° Bhag. 6,37. अर्थ° Kathâs. 61,55. Spr. (II) 4566. धर्मार्थकाम° 4539. Mârk. P. 34,10. दैव° *das Sicherfüllen* Kathâs. 20,130. — 2) *ein vollkommener Zustand, Vollkommenheit* (eines Menschen) M. 6,29. संसिद्धिमास्थिता जनकादयः Bhag. 3,20. संसिद्धिं परमां गताः 8,15. MBh. 12,659. 667. R. Gorr. 1,67,2. Kâm. Nîtis. 18,42. Kathâs. 28,43. Mârk. P. 28,9. Bhâg. P. 1,19,37. 3,33,31. 11,16,3. Verz. d. Oxf. H. 109,a,39. अनेकशास्त्रसंसिद्धिलब्धकीर्ति *Vollkommenheit in* Pańkat. 4,21 (ed. orn. 2,1). — 3) *das letzte Ergebniss, — Resultat:* स्वनुष्ठितस्य धर्मस्य संसिद्धिर्हरितोषणम् Bhâg. P. 1,2,13. — 4) *eine feststehende Meinung, das letzte Wort* R. 2,40,8 (die ed. Bomb. st. dessen संसिद्धम् adj.). — 5) = प्रकृति, स्वरूप, स्वभाव AK. 1,1,7,37. H. 1377. H. an. Med. — 6) = मदोत्कटा Med.

संसुतसोम m. = संसव Lâṭj. 1,11,10.

संसुद् (von स्वद् mit सम्) f. *das Kosten, Geniessen:* स्वादुष्टे अस्तु संसुदे ṚV. 8,17,6.

संसूचक (von सूच् mit सम्) adj. *anzeigend, an den Tag legend, verrathend:* मुक्ति° Mârk. P. 40,34.

संसूचन (wie eben) n. *das Verrathen, an-den-Tag-Legen:* भाव° Daçak. 4,3. वक्रोक्ति° so v. a. *das Aeussern, Hervorbringen* Spr. 3235.

संसूच्य (wie eben) adj. *zu verrathen, an den Tag zu legen* Daçak. 1,51.

संसूद m. *ein best. Organ im Maul des Thieres*, etwa *Gaumen* (von स्वद्); nach dem Comm. *Nase und Anderes* (von सूद्) TS. 5,7,11,1.

संसृज् (von सर्ज् mit सम्) f. *das Zusammentreffen:* महाधनस्य ṚV. 10,84,6.

संसृति (von सर् mit सम्) f. = संसार 2) b) Ashṭâv. 9,6. 18,86. Bhâg. P. 1,

1,14. 5,19. 34. 7,22. 15,33. 2,2,33. 3,9,9. 23,55. 26,7. 27,4. 31,31. 32,38. 4,21,31. 29,35. 5,10,23. 6,1,1. 17,23. 7,2,25. 13,27. 8,19,25. 22,9. 9,19,20. 10,31,5. 73,8. 88,40. Pańkar. 3,3,1. 4,3,195. °चक्र Bhâg. P. 3,31,20. 5,11,6. 7,7,37. °चक्रवाल 5,18,14. = प्रवाह Trik. 3,3,189. — Vgl. लोक°.

संसृप् (von सर्प् mit सम्) f. Bez. von zehn Gottheiten (Agni, Sarasvatî, Savitar, Pûshan, Bṛhaspati, Indra, Varuṇa, Soma, Tvashṭar, Vishṇu) *und den ihnen geweihten Opfergaben im* Daçapeja *des* Râgasûja: तत्संसृद्भिरनुसमसर्पत् । तत्संसृपां संसृप्त्वम् TBr. 1,8,1,1. Çat. Br. 5,4,5,3. संसृपामिष्टिः Çâṅkh. Çr. 15,14,1.

संसृपाहविस् n. s. unter dem folg. Worte.

संसृपेष्टि f. nach dem Comm. *ein Opfer an* Agni *und sechs andere Gottheiten im* Daçapeja (also wesentlich so v. a. संसृप्) Âçv. Çr. 9,3, 17.4,6; vgl. संसृपाहवींषि Kâtj. Çr. 15,8,1 (wenn nicht संसृपां zu lesen ist).

संसृष्ट s. u. सर्ज् mit सम्.

संसृष्टजित् adj. *im Handgemenge siegreich* ṚV. 10,103,3.

संसृष्टत्व (von संसृष्ट) n. 1) *das Verbundensein* Çaṅk. zu Khând. Up. S. 18. — 2) *das Zusammenleben von Verwandten nach erfolgter Erbtheilung* Dâjabh. im ÇKDr.

संसृष्टधय adj. *mit der Kuh zusammengelassen und saugend:* Kalb TBr. 2,1,1,3.

संसृष्टहोम m. *eine gemeinschaftliche Oblation* (an Agni und Sûrja) TBr. Comm. 2,371,10. 403,18.

संसृष्टि (von सर्ज् mit सम्) f. in der Rhetorik *die Verbindung zweier neben einander bestehender Redefiguren (einer lautlichen und einer sachlichen* Sâh. D.) Sâh. D. 755. fg. 264. Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,25. Pratâpar. 103,*b*,5. 104,*a*,1.

संसृष्टिन् (von संसृष्ट) adj. *der nach erfolgter Erbtheilung mit den Verwandten wieder auf gemeinsame Kosten lebt* Jâǵn. 2,138. fg. Mitâksh. 221. fgg. Dâjabh. 313. fgg.

संसेक (von सिच् mit सम्) m. *Durchnetzung, das Nasssein:* अम्बु° *durch Wasser* Râǵa-Tar. 5,271. तैल° R. ed. Bomb. 2,76,4 (°संक्लेद Schl.).

संसेवन (von सेव् mit सम्) n. 1) *das Anwenden, Gebrauchmachen von etwas:* सत्त्व° MBh. 12,8773 (= 9859). तीव्रार्कताप° *das Sichaussetzen* Kathâs. 103,66. — 2) *das Dienen, zu-Diensten-Sein, Verehren:* साधु° Mârk. P. 68,7.

संसेवा (wie eben) f. 1) *Besuch:* तीर्थ° Bhâg. P. 9,15,41. — 2) *Anwendung, Gebrauch:* सत्त्व° Bhâg. P. 11,25,34. — 3) *Verehrung* Bhâg. P. 7,9,27. 50. — 4) *Hinneigung zu, Vorliebe für:* वारिराशिसलिलान्तरसंनिधान° Spr. (II) 5497.

संसेवितर् (wie eben) nom. ag. *Anwender, Gebraucher, der sich einer Sache bedient* Varâh. Bṛh. S. 77,34.

संसेविन् (wie eben) adj. *verehrend:* श्रीकृष्ण° Verz. d. Oxf. H. 127,*b*, No. 228.

संसेव्य (wie eben) adj. 1) *zu besuchen, besucht werdend:* तत्कालसंसेव्यं हंसानां मानसं सरः Kathâs. 69,131. सुख° *leicht zu erreichen:* °लतया (ungenau st. लतासुखसंसेव्यया) वनराज्या Kâm. Nîtis. 14,35. — 2) *zu verehren:* गोपालबाल° Pańkar. 4,8,120. — 3) *wovon man Gebrauch machen soll oder darf, zu betreiben, dem man sich hingeben soll oder darf:* काम MBh. 13,6531. कथाः Bhâg. P. 1,18,10.

संस्कन्ध m. N. *eines Unholds* oder *einer Krankheit* (Gegens. विष्कन्ध) AV. 19,34,5.

संस्करण (von 1. कर् mit सम्) n. 1) *das Zurechtmachen, Zubereiten:* आज्यस्य Gobh. 1,7,29. हविषः 4,4,4. — 2) *das Verbrennen eines Verstorbenen* Verz. d. Oxf. H. 156,*a*,26 (fälschlich संस्कारण). भीष्म° MBh. 13,7713.

संस्कर्तर् (wie eben) nom. ag. 1) *Zurechtmacher, Zubereiter* (von Speisen) M. 5,51 = MBh. 13,5642. — 2) *Einweiher, Vollbringer einer religiösen Cerimonie:* सुतयोः Uttarar. 126,8 (170,8). — 3) *Hervorbringer eines Eindrucks* Comm. zu Ǵaim. 1,2,13.

संस्कर्तव्य (wie eben) adj. *herzurichten, zuzurüsten, zurechtzumachen:* (पुरी) संस्कर्तव्यायुधागारा Hariv. 5263. महासेना 15827 (nach der Lesart der neueren Ausg. st. संकर्तव्या der älteren). आकृत्या यूपः Schol. zu Kâtj. Çr. 6,1,21. कर्माङ्गस्य पशोः संस्कर्तव्यत्वात्कालादिदृष्टयः शिरआदिषु क्षिप्यन्ते Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 18.

संस्कार (wie eben) m. 1) *Zubereitung, Zurüstung, Bearbeitung, Zurichtung, ein kunstgerechtes, einem best. Zwecke entsprechendes Verfahren mit Etwas; Reinigung, Schmückung, Verzierung;* = गुणान्तराधान Karaka 3,1. = प्रतियत्न H. an. 3,616. Med. r. 234. Halâj. 5,57. आकृति° Çâṅkh. Gṛhj. 1,1. आज्य° 8. Kauç. 7. Âçv. Çr. 4,1,20. 5,6,25 (°त्व). Kâtj. Çr. 1,7,21. द्रव्य° 8,21. गार्हपत्ये 34. 6,1,21. 12,1,11. दुर्ग° MBh. 2,615. Kâm. Nîtis. 13,31. मार्ग° R. 2,80 (87 Gorr.) in der Unterschr. रथ्या° Ragh. 15,38. अन्न° MBh. 3,2636. सूदान्संस्कारकुशलान् R. 7,65,22. द्रव्याणाम् Madhus. in Ind. St. 1,14,26. द्रव्यसंयोग° Suçr. 1,190,20. 236,13. पशुं मन्त्रसंस्कारसंस्कृतम् R. Gorr. 2,83,36. स्वर्णादि° Verz. d. Oxf. H. 321,*b*, No. 762. कुण्डानाम् 105,*a*,32. fgg. मन्त्राणाम् 98,*b*,13. fgg. Sarvadarçanas. 170,7. fgg. रस° (*Quecksilber*) 99,21. fgg. Verz. d. Oxf. H. 320,*b*,5. fgg. मणिः प्रयुक्तसंस्कारः so v. a. *Schliff* Ragh. 3,18. Çâk. 133. यैर्भुक्तं पात्रं संस्कारेणापि न शुध्यति ते निरवसिताः *Reinigung* Schol. zu P. 2,4,10. कलशे कृतसंस्कारे Suçr. 1,163,8. 2,75,6. अवस्करस्य Spr. (II) 3832. गन्धमाल्याद्यैः AK. 2,6,3,36. H. 637. शरीर° Jâǵn. 1,84. स्नानादिगात्र° Kâm. Nîtis. 14,47. नात्यादृतगात्रसंस्कारा Daçak. 63,12. fg. अङ्गसंस्कारकर्म (°संस्कार ed. Bomb.) कुर्वाणा Pańkat. 185,25. चरण° Mâlav. 33,12. असंस्कारपाटलोष्ठपुटं मुखम् Çâk. 182. केश° Megh. 33. स्वभावसुन्दरं वस्तु न संस्कारमपेक्षते Spr. 3331. नवे भाजने लग्नः संस्कारः (II) 5301. कृप° *Pflege* u. s. w. MBh. 7,3799. तरोः (Gegens. उपघात) Varâh. Bṛh. S. 48,1. संस्काराभिनयौ so v. a. *Anzug* Hariv. 8676. *Herstellung, richtige Bildung eines Wortes, eine mit diesem vorgenommene richtige Operation* Nir. 1,12. 13. 4,1. 5,2. Ind. St. 4,98. 177. 10,405. fg. Sarvadarçanas. 137,15. *eine astronomisch-mathematische Correction* Golâdhj. Dṛkk. 10. Journ. of the Am. Or. S. 6,454. — 2) *Bildung, gute Erziehung:* सुताः परमसंस्काराः R. 2,65,2. °संपन्न R. 5,90,22. निसर्गसंस्कारविनीत Ragh. 3,35. आत्मसंस्कारसंपन्नो राजा Kâm. Nîtis. 4,4. — 3) *Fehlerfreiheit, Richtigkeit, Correctheit:* परेषां गुणसंस्कारं मम चानर्थबुद्धिताम् R. 5,85,5. insbes. der Aussprache und Ausdrucksweise: संस्कारेण यथा हीनां वाचमर्थान्तरं गताम् R. 5,18,19.

शब्दसंस्कारसंयुक्ता (द्विज) MBh. 1,2884. स्वरव्यञ्जनसंस्कारा भारती 14, 1192. वाणी °भूषणा 13,2321. संस्कारोपगता संहिता 1,19. वचः संस्कारालंकृतम् R. 7,4,3. वाणी परमसंस्कारा Hariv. 14098. कृतसंस्कारा भारती Ragh. 10,37. °पूतेन मुखप्रान्तनिबन्धनेन Kumâras. 7,90. वदत्यभिसंपन्नमार्षेण संस्कारेण Uttarar. 101,10. fg. (135, 6). — 4) *eine Begehung häuslicher und religiöser Art, die an jedem Mitgliede der drei oberen Kasten zu vollziehen ist oder die es selbst zu beobachten hat, wodurch es gleichsam zugerichtet und rein wird; Weihe, Vollziehung eines Sacraments, Sacrament* AK. 2,7,40. H. 842. Prajogaratna in der Einleitung zählt vierzig auf vom Garbhâdhâna und Pumsavana an, darunter die Hauptopfer, dazu acht innere Eigenschaften wie दया, क्षान्ति u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 30, *b*, 1. fgg. Verz. d. B. H. No. 1031. sechzehn des Gṛhastha Z. d. d. m. G. 2,341,3. — Pâr. Gṛhj. 2, 5. Gṛhjas. 1, 36. M. 1, 111. वैदिकैः कर्मभिर्निषेकादिर्द्विजन्मनाम्। कार्यः शरीरसंस्कारः पावनः प्रेत्य चेह च ॥ 2,26. 66. वैवाहिको विधिः स्त्रीणां संस्कारो वैदिकः स्मृतः 67. पाणिग्रहणा° 3,43. मन्त्रसंस्कारकृत्पतिः 5,153. ब्राह्मं प्राप्तेन संस्कारं क्षत्रियेण 7,2. कृत° adj. 9,326. Ragh. 10,79. — M. 10,3. 69. 126. 11, 146. जातकर्मादि° MBh. 1,2990. (शूद्राः) नार्हन्ति संस्कारम् (so die neuere Ausg., सत्कारम् ed. Calc.) Hariv. 11822. Pat. in Mahâbh. bei Ballant. 36. Çâk. 112,3. Varâh. Bṛh. S. 98,16. Verz. d. Oxf. H. 85, *a*, 15. 276, *b*, 7. fgg. 277, *a*, No. 654. 291, *b*, No. 707. 332, *b*, 10. 335, No. 787. fg. संस्कारं पुत्रपत्नीमलम्भयत् Mârk. P. 22,46. Bhâg. P. 5,9,4. 7,11,13. 14,26. 15,52. °हीन = व्रात्य AK. 2,7,53. Halâj. 2,249. °वर्जित H. 854. bei den Gaina Colebr. Misc. Ess. 2,192. so v. a. मृत° (AK. 3,4,18,121) *das an einem Todten vollzogene Sacrament* d. i. *Verbrennung der Leiche* R. Gorr. 2, 81, 3. जटायु° 3,73 in der Unterschr. 6, 8, 26. 96 in der Unterschr. Pańkat. ed. orn. 4,22. Vet. in LA. (III) 13,22. — 5) *Eindruck, eine durch Vorangegangenes* (*auch durch Werke in einer früheren Geburt*), *aber im Augenblick nicht mehr Wirkendes bedingte Stimmung —, Anlage des Geistes; Nachwirkung* (im Geiste oder in einem Körper); = अनुभव (ऽनुभवे st. तु भवे in H. an. zu lesen) und मानसकर्मन् H. an. Med. = वासना H. 1373. Halâj. 4,95. = गुणभेद H. an. Kan. 4,1,7. 5,1,17. fg. 9,2,6. Nîlak. 16. शास्त्रकृत 17. 31. Jogas. 1, 18. 50. 2,15. Sâmkhjak. 67. Kap. 2,42. 3,43. 5,120. Tarkas. 3. 19. Verz. d. Oxf. H. 229, *a*, 7 v. u. 230, *a*, 26. fgg. Sarvadarçanas. 40, 11. 107, 13. 108, 4. fgg. 164, 6. 168,16. 179, 18. Vedântas. (Allah.) No. 149. Kusum. 11, 4. zerfällt in drei Formen: वेग *Impuls*, स्थितिस्थापक *Elasticität* und भावना *reproductive Einbildungskraft* Tarkas. 54. Bhâshâp. 29. 156. ist nicht beim परमात्मन् Âtmop. in Ind. St. 2,57. (रामस्य, विष्णोः) संस्कारास्त्वभवन्वेदाः R. ed. Bomb. 6,119,25. प्रयत्नज्ञानसंस्कारा आत्मलिङ्गमुदाहृतम् Kâm. Nîtis. 1,29. Ragh. 1,20. Mâlatîm. 126,9. Kathâs. 7,19. 23,51. Mârk. P. 24,19. Râga-Tar. 1,328. जन्मान्तरकृत° Çamk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 133. Hit. 112, 5. अन्ते स्थिरसंस्कारता व्यवहारार्थिनः Mṛkkh. 139,14. — 6) bei den Buddhisten *Stimmung des Innern, ein momentaner Affect des Geistes*, einer der fünf स्कन्ध H. 233, Schol. Burnouf, Intr. 84. 488. 503. fgg. 511. Sarvadarçanas. 20, 11. 23,22. वेदनास्कन्धनिबन्धना रागद्वेषादयः क्लेशा उपक्लेशाश्च मदमानादयो धर्माधर्मौ च संस्कारस्कन्धः 20, 16. fg. Wassiljew 224 u. s. w. Hiouen-thsang 1,385. संस्क्रियन्ते तथिकाः सर्वसंस्काराः Prab. 49,10. Spr. (II) 2005. 6727. Saddh. P. 4,26,6. — Vgl. अग्नि°, अङ्ग°, दुः°, पात्र°, पुनः° (auch M. 9,176. Jâǵn. 3,255), भू°, मन्त्र°, वह्नि°.

संस्कारक (wie eben) adj. 1) *zubereitend, zurüstend, zurichtend, in einen zweckentsprechenden Zustand versetzend* Schol. zu P. 2,1,34. fg. zu Kâtj. Çr. 5,9,10. 12,1,11. आत्म° 4,12,16. — 2) *weihend, ein Sacrament ertheilend:* शूद्र° MBh. 8,1846. — 3) *einen Eindruck bewirkend, — hinterlassend* Sarvadarçanas. 131,15.

संस्कारकौस्तुभ m. Titel eines *über die Weihen* (*Sacramente*) handelnden (in Bombay 1783 (1861) lithographirten) Werkes Verz. d. B. H. No. 1033. Weber, Kṛshnaǵ. 239.

संस्कारगणपति m. Titel eines Commentars zu Pâraskara's Gṛhjasûtra Verz. d. B. H. No. 267.

संस्कारतत्त्व n. Titel eines Abschnittes im Smṛtitattva Gild. Bibl. 465. 473. Verz. d. Oxf. H. 289, *b*, No. 693. 291, *b*, No. 707.

संस्कारदीधिति f. wohl = संस्कारकौस्तुभ Verz. d. B. H. No. 1033.

संस्कारनामन् n. *der beim* नामकर्मन् *dem Kinde gegebene Name* (entspricht unserem *Taufnamen*) Varâh. Bṛh. 26 (24), 15.

संस्कारपद्धति f. Titel eines über *die Weihen* (*Sacramente*) handelnden Werkes Notices of Skt Mss. 11.

संस्कारप्रकाश m. desgl. ebend. 26.

संस्कारप्रयोग m. desgl. ebend. 85.

संस्कारभास्कर m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 280, *b*, No. 658.

संस्कारमय (von संस्कार) adj. in अपत्य° *in der Weihe des Kindes bestehend:* विधि Ragh. 14,75.

संस्कारमयूख m. Titel eines über *die Weihen* (*Sacramente*) handelnden Werkes Verz. d. B. H. No. 1032.

संस्काररत्न n. desgl. ebend. No. 1031.

संस्कारवत् (von संस्कार) adj. *grammatisch richtig:* गिर् Kumâras. 1, 28. स्वरसंस्कारवती (ऋच्) Ragh. 15,76 nach Stenzler und dem Comm. in der ed. Calc. *den Accenten nach richtig* (*accentibus adornata*); es muss aber dieses comp. in स्वरवती संस्कारवती च aufgelöst werden, da स्वर auch sonst mit संस्कार (*die richtige Bildung eines Wortes*) in einer copul. Zusammensetzung erscheint, z. B. Nir. 2, 1. Davon nom. abstr. संस्कारवत्त्व n. H. 65.

संस्कारवादार्थ m. Titel eines über *die Weihen* (*Sacramente*) handelnden Werkes Notices of Skt Mss. 150.

संस्कारसिद्धिदीपिका f. Titel eines philosophischen, über *die Eindrücke* handelnden Werkes Hall 48.

संस्कारादिमत् (von संस्कार + आदि) adj. *geweiht* (von Personen) *u. s. w.* Bhâg. P. 10,23,43.

संस्कार्य (von 1. कर् mit सम्) adj. 1) *herzurichten* u. s. w.; in der Astron. *durch eine entsprechende Operation zu corrigiren* Golâdhj. Dṛkk. 10, Comm. — 2) *zu weihen* (von einer Person) M. 10, 68. Jâǵn. 2,124. MBh. 13,2638. Schol. zu Kâtj. Çr. 21,4,11. 16. Prajogar. 2,*b*,2. असंस्कार्यैः शरीरैश्च प्रजास्ताः स्थिरयौवनाः Mârk. P. 49, 2 = Vâju-P. bei Muir, ST. 1, 29. — 3) *einen Eindruck empfangend* Sarvadarçanas. 131, 15.

संस्कृतँ und सँस्कृत (s. auch unter 1. कर् mit सम्) VS. Prât. 4,7. 5, 43. adj. 1) *zugerüstet, zugerichtet, bereit;* n. *Zurüstung, Vorbereitung, zum Empfang bereiter Ort:* न संस्कृतं प्र मिमीतो गमिष्ठा RV. 5,76,2. रणाय 8,33,9. तत्रं नौ संस्कृतम् *dort ist Alles für uns bereit* VS. 4,34. TS. 1,4,43,2. स्त्री पुमांसं संस्कृते तिष्ठन्तमभ्यैति Çat. Br. 3,2,1,22. गो TBr. 3,3,5,5. पुनः° (रथ) Lâṭj. 9,4,7. Çâṅkh. Br. 1,5. साधु° Çat. Br. 1,1,4,10. Çâṅkh. Gṛhj. 1,8 (अ°). दाधिकं संस्कृतं दध्ना Halâj. 2,167. अग्नि 260. भूमि 4,77. = प्रशस्त 96. = व्युत्पन्न u. s. w. 2,197. — 2) *geweiht* (eine Person): ब्राह्मणाः (neben प्राकृताः) MBh. 3,13437. स्त्रियः Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,10. — 3) *richtig gebildet* (von der Sprache): अवितथसंस्कृतप्रभाषिन् Suçr. 2,532,4. असंस्कृतवाक्य Spr. (II) 4434. die heute so genannte Sprache (adj. und subst. n.) ist gemeint Çikshâ 3 in Ind. St. 4,348. Bhar. Nâṭjaç. 18,51. Daçar. 2,59. Kâvjâd. 1,33. 37. fg. Pratâpar. 19,*b*,3. Tarkas. 19. TBr. Comm. 1,84,5. Weber, Râmat. Up. 362. Verz. d. B. H. No. 881. 946. Verz. d. Oxf. H. 179,*a*, No. 410. 214, *a*,12. Prab. 68,9. Ind. St. 8,295. 396. — Vgl. सु°.

संस्कृतत्रँ (von 1. कर्त् mit सम्) n. *Schlachtbank* RV. 6,28,4.

संस्कृतमाला f. Titel eines Buches zur Erlernung *des Sanskrit* Gild. Bibl. 374.

संस्कृतवाक्यरत्नावली f. desgl. ebend. 595.

सँस्कृति (von 1. कर् mit सम्) f. VS. Prât. 4,7. 5, 43. = संस्कार. 1) *Zurüstung, Zubereitung, Zurichtung* VS. 7,14. Ind. St. 1,14. neben विकृति unter den Beinn. Kṛshṇa's MBh. 12,1507 (संस्कृत ed. Bomb.). — 2) *Bildung:* आत्म° *Selbstbildung* Ait. Br. 2,39. 6,27. — 3) *Weihe, Vollziehung eines Sacraments* Ind. St. 9,227. Verz. d. B. H. No. 1032. Bhâg. P. 10,45,26.

संस्क्रिया (wie eben) f. 1) *Zubereitung, Zurüstung, Zurichtung:* मन्त्र° *von Sprüchen* Verz. d. Oxf. H. 98,*b*,16. Sarvadarçanas. 170,12. — 2) *Weihe*, insbes. *die letzte, die Verbrennung des Leichnams* Trik. 2,8,61. — Vgl. अङ्ग°.

संस्तम्भँ (von स्तम्भ् mit सम्) m. *Hartnäckigkeit, Widerstreben* TBr. 2,7,18,1. Nir. 5,16 (als Bed. von व्रीड् caus.). MBh. 5,787.

संस्तम्भन (vom caus. von स्तम्भ् mit सम्) 1) adj. *stopfend:* आम° Vâgbh. 1,10,20. — 2) n. *a*) *Stopfmittel* Suçr. 2,434,5. — *b*) *das zum-Stillstehen-Bringen, Aufhalten:* सेना° Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,39. — Vgl. स्तम्भन.

संस्तम्भनीय (wie eben) adj. *aufzurichten, zu ermuthigen:* बाष्पकलोजनः R. 2,34,53.

संस्तम्भयितर् (wie eben) nom. ag. *der zum Stillstehen bringt* (*gebracht hat*), *der da bannt:* विन्ध्यस्य Ragh. 6,61.

संस्तम्भयिषु (vom desid. des caus. von स्तम्भ् mit सम् ohne Reduplication) adj. *zum Stehen zu bringen beabsichtigend:* ein fliehendes Heer MBh. 7,1746 nach der Lessrt der ed. Bomb., विष्टम्भयिषु ed. Calc.

संस्तम्भिन् (von स्तम्भ् mit सम्) adj. *zum Stillstehen bringend, bannend* (eine Gefahr): विघ्ना MBh. 14,267.

संस्तर (von स्तर् mit सम्) m. 1) *Streu, Lager* AK. 3,4,25,163. H. 682. an. 3,615. Med. r. 235. Halâj. 5,32. R. Gorr. 2,95,24. fg. 103,24. 120,13. Pañkat. 117,12. कुश° MBh. 1,1541. 4708. R. Gorr. 2,96,24. Kathâs. 22,198. 56,316. दर्भ° R. 2,103,29 (111,35 Gorr.). R. Gorr. 2, 3,23. 5,68,11. Kathâs. 22,195. 54,162. पर्ण° R. 1,25,1 (26,1 Gorr.). नवपल्लव° Kumâras. 4,34. Ragh. 8,56. अम्भोजदल° Spr. (II) 537. शर° MBh. 12,1811. अजिन° 3,11004. चर्म° Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,41. — 2) *eine (ausgestreute) Menge:* पुष्पसंस्तरसंस्तृत (आश्रम) MBh. 1,2863. पुष्पसंस्तरसंकट (वनोद्देश) R. 2,56,9. — 3) *Hülle, Decke:* अर्कांशुसंस्तरा adj. Spr. (II) 792. — 4) *das Bestreuen:* वेदिसंस्तरार्थम् Çâk. 31,6, v. l. für °संस्तरणार्थम्. — 5) *Ausbreitung:* प्रवृत्ते धर्मसंस्तरे Hariv. 2622. — 6) *Opferhandlung, Opfer* AK. H. 820. H. an. Med. Halâj. 2,259. R. 1, 13,22 (20 Gorr.). gewöhnlich in dieser Bed. यज्ञ° MBh. 1,2216. 2885. 5,3754. 9,2353. 14,2641. 15,930.

संस्तरण (wie eben) n. 1) *Streu:* असंवृतां संस्तरणेन मेदिनीमथाधिशिश्ये R. Gorr. 2,8,59. — 2) *das Bestreuen:* वेदिसंस्तरणार्थम् Çâk. 31,6.

संस्तव (von स्तु mit सम्) m. 1) *gemeinschaftlicher —, gleichzeitiger Preis* Nir. 4,15. चमसस्य 11,16. Çâṅkh. Çr. 14,11,8. अ° Nir. 12,2. — 2) *Preis, Belobung;* sg. und pl. Hariv. 8657. Spr. (II) 2530. Bhâg. P. 11,13,41. प्रियायाः Hariv. 7109. स्वबल° MBh. 1,1521. अमित्र° 2,2125. सूतमागधाः। तुष्टुवुः — स्तवैर्मङ्गलसंस्तवैः (= मङ्गलप्रतिपादकैः Comm.) R. ed. Bomb. 2,81,1. — 3) *Erwähnung:* दीर्घसत्त्र° Comm. zu Kâtj. Çr. 32. 13. — 4) *Bekanntschaft* AK. 3,3,23. H. 1313. Halâj. 4,88. Kir. 4,22. 25. Râga-Tar. 4,498. छात्रयोः P. 3,3,31, Schol. °प्रीति Kathâs. 121, 62. प्राग्जन्मान्तर° 28,117. कास्ताभिः संस्तवो मम 45,306. प्रियाभिः सह 54,241. 104,77. संस्तवं कर् 60,66. तेन 65. वणिजा सह 29,101. संजात° adj. 20,179. भिक्षुभिः सह 63,57. तत्कथासंस्तवा adj. 108,72. अ° adj. *mit Jmd unbekannt, fremd* Çâk. 33, v. l.

संस्तवन (wie eben) n. 1) *gemeinschaftliches —, gleichzeitiges Preisen* Âçv. Çr. 1,2,23. 6,10,12. Comm. zu 1,5,36. Çañk. zu Khând. Up. S. 74. — 2) *das Preisen, Loben* Bhâg. P. 8,7,34. देव° Hariv. 2628.

संस्तवानँ (wie eben) Uṇâdis. 2,89. adj. = वाग्मिन् *beredt* Uģģval.

संस्तार (von स्तर् mit सम्) m. = संस्तर *Streu, Lager:* शरावाकार° Mârk. P. 60,10. die Länge durch's Metrum bedingt.

संस्तारपङ्क्ति f. *ein best. Metrum* (12 + 8 + 8 + 12 *Silben*) RV. Prât. 16,39. Colebr. Misc. Ess. 2,153. Ind. St. 8,249.

संस्तावँ (von स्तु mit सम्) m. 1) *Ort des gemeinsamen Lobgesangs* P. 3,3,31. AK. 3,3,34. Çat. Br. 14,6,11,3. — 2) = संस्तव *gemeinschaftlicher —, gleichzeitiger Preis;* am Ende eines adj. comp.: स्वर्गसंस्तावं हि साम Khând. Up. 1,8,5. प्रतिष्ठासंस्तावं (so ist zu verbinden) हि साम 7.

संस्तिँर् (von स्तर् mit सम्) f. *was nahe zusammenliegt: das Dichte* oder *das Nahe:* स संस्तिरो विष्टिरः सं गृभायति RV. 1,140,7.

संस्तुत s. u. स्तु mit सम्. Davon nom. abstr. °त्व n. *das Zusammengepriesenwerden* Çañk. zu Khând. Up. S. 46.

संस्तुति (von स्तु mit सम्) f. *Preis, Lob* MBh. 6,782 (pl.). °निन्दाभ्याम् 5,1735. गीतसंस्तुतिवादित्रैः Bhâg. P. 3,22,28. स्त्रीविषमशील° (obj.) Kathâs. 123,344. तुल्यनिन्दात्मसंस्तुति adj. *dem es gleich ist, ob man ihn tadelt oder lobt*, Bhag. 14,24. MBh. 1,4600. 9,2856.

संस्तुभ् (स्तुभ् mit सम्) s. स्तुभ् mit सम्.

संस्तोभ (von स्तुभ् mit सम्) m. महतां संस्तोभः (oder अर्कः) N. eines Sâman Ind. St. 3,228,*b*. संस्तोभ n. desgl. 241,*b*.

संस्त्याय (von स्त्या mit सम्) m. 1) *Anhäufung, Ansammlung* AK. 3, 4,24,153. H. an. 3,512. Med. j. 109. Nir. 10,9. 12,9. — 2) *Haus, Wohnung* H. 991. H. an. Halâj. 2,136. संस्त्यायमेव गच्छावः Mâlatim. 23, 11. = संनिवेश AK. H. an. Med. = संस्थान Med.

संस्थ (von स्था mit सम्) 1) adj. (f. आ) = अवस्थित Med. th. 13. a) *stehend —, weilend —, sich befindend in, auf, enthalten in:* सीतया पार्श्वे संस्थया R. Gorr. 2,13,8. वने ऽत्र Spr. (II) 263. दिने दिने मयां चित्तं त्वयि संस्थं भवतु Hariv. 14673. gewöhnlich in comp. mit der Ergänzung: तलशिला° MBh. 1,834. काञ्चनयष्टि° 3,698. पातालतल° 15757. 7, 3800 (कर्णो कृत्स्नसंस्थया mit der ed. Bomb. zu lesen). द्रौपदीतल्प° 8,3505. R. 4,45,9. अरि° 5,33,37. 54,14. 6,14,22. स्वोच्चसंस्थेषु ग्रहेषु R. ed. Bomb. 1,18,9. Ragh. 6,29. Kumâras. 6,60. Mâlav. 15. Varâh. Brh. S. 5,35. 11,40. 17,2. 28,3. 40,3. 45,10. 50,12. 52,10. 54,1. Spr. (II) 1307. 2094. 2249. 2953. 3138. 4529. 6183. 6598. Kathâs. 14, 19. 25,113. 80,53. Mârk. P. 18,50. 51,16. 75,8. Bhâg. P. 11,12,21. Verz. d. Oxf. H. 16,a,6. 156,a,2. Vet. in LA. (III) 4,14. एकसंस्थं साम Çaṁk. zu Khând. Up. S. 44. अन्तर्यामी जीवसंस्थः Sarvadarçanas. 55,12. तस्याश्चरुमथाज्ञानादात्मसंस्थं चकार ह so v. a. *nahm zu sich, verzehrte* Hariv. 1439. — b) *befindlich in, bei* so v. a. *eigen, gehörig:* त्वयैवात्मनि संस्थेन R. 7,36,27. गोषु ब्राह्मणसंस्थासु M. 8,325. चतुर्थं तस्य धर्मस्य तत्संस्थं वै भविष्यति MBh. 12,2522. कामान्सर्वान्पार्थिवानेकसंस्थान् 13, 3685. विद्यया चात्मसंस्थया (*par sa science fixée sur l'Esprit* Burnouf) Bhâg. P. 3,10,6. — c) *beruhend auf, abhängig von;* am Ende eines comp.: अर्थवर्गः सहामात्यो मत्संस्थो ऽद्य MBh. 1,5684. अमात्यसंस्थः सर्वेषु कार्येष्वभवत्तदा 7477. (ताम्) आत्मसंस्थां चकार 3,17125. अस्मत्संस्था च पृथिवी वर्तते 5,2167. दैव° 13,1005. पुत्रसंस्थं विपुलं राज्यं विप्रोषिते त्वयि 15,162. शान्तिं मत्संस्थाम् Bhag. 6,15. आत्मसंस्थं मनः कृत्वा 25. — d) *sich befindend in* so v. a. *theilhaftig, im Besitz von — seiend:* सत्त्व° MBh. 5,1690. फलसंस्था भविष्यामि कृत्वा कर्म सुदुष्करम् 1,6193. सुख° *glücklich lebend* Pańkat. 94,2. — e) *bestehend, dauernd:* कतिपयदिनसंस्थं (was Gildemeister aus metrischen Rücksichten in दिनैः कतिपयैः संस्थं verändert hat) यौवनम् Vet. in LA. (III) 35,22. — f) *todt* (vgl. संस्थित) Çabdar. im ÇKDr. + 2) m. *Späher, Kundschafter* Med.; vgl. 4) h). — 3) loc. etwa *in loco; inmitten, in Gegenwart* RV. 1,5,4. संस्थे यदग्न ईयसे रयीणाम् 5,3,8. संस्थे जनस्य गोमतः 8,21,11. उपस्तुतीनाम् 27,15. *auf der Stelle* 32,11. — 4) f. संस्था a) *das Bleiben, Verbleiben bei Jmd:* (अभ्यागतस्य) सुखं पृष्ट्वा प्रतिवेद्यात्मसंस्थां (so v. a. *auffordernd bei ihm zu bleiben*) ततो दद्यादन्नमवेक्ष्य धीरः MBh. 5,1399. आत्मसंस्थाकर 13, 1272. — b) *Gestalt, Form, Aussehen* Sâh. D. 624. am Ende eines adj. comp. *in der Form von — auftretend, erscheinend als:* एतज्ज्ञेयं नित्यमेवात्मसंस्थम् Çvetâçv. Up. 1,12. ईश° 6,17. इमाश्चतस्रो दिशश्चतस्र उपदिशो दलसंस्थाः Maitrjup. 6,2. महत्संस्थमयस्पिण्डम् 27. धनुःसंस्थे द्वे वर्षे दक्षिणोत्तरे MBh. 6,233. अभाव° (निरय) 5,729. Kir. 15,12. वक्र° = वक्र Halâj. 2,148 (vgl. AK. 2,2,14. H. 1009). संस्था = सादृश्य H. an. 2,221. Med. = साकार Vaiǵ. bei Mallin. zu Kir. 15,12. — c) *eine festgesetzte Ordnung, Norm:* लोकस्य संस्था न भवेत्सर्वं च व्याकुलीभवेत् MBh. 12,1992. याचत्ते ऽहर्निशासंस्थां यथावदविखण्डिताम् Mârk. P. 16,70. सर्वेषां तु स नामानि कर्माणि च पृथक्पृथक् । वेदशब्देभ्य एवादौ पृथक्संस्थाश्च निर्ममे ॥ M. 1,21. उपयोग° (= °नियम) Karaka 3,1. संस्थां कर् oder स्थापय् *eine Verhaltungsregel* (für sich) *aufstellen, eine Verpflichtung eingehen:* संस्थां व्यतिक्रम् oder परिभिद् (v. l. प्रतिभिद्) *einer aufgestellten Verhaltungsregel —, seiner Verpflichtung untreu werden* MBh. 13,7543. R. Gorr. 1,62,26. 4,35,29. 57,23. 5,32,23. °कृत *festgesetzt, bestimmt* Hariv. 11113. संस्था = मर्यादा, स्थिति AK. 2,8, 1,26. Trik. 3,3,200. fg. H. 744. H. an. Med. Vaiǵ. a. a. O. = व्यवस्था H. an. Halâj. 5,33. Vaiǵ. a. a. O. — d) *Beschaffenheit, Natur, Wesen:* इङ्गितप्रुत्क° Ragh. 11,38. Bhâg. P. 2,1 und 2 in der Unterschr. 3,7, 26. 10,9. 20,17. 23,43. 4,7,39. 5,10,14. 20,38. 26,40. 6,4,26. 10,37, 23. 70,5. 11,10,15. 12,11,9. संस्था = व्यक्ति H. an. — e) *Abschluss, Vollendung* Trik. H. an. VS. 19,29. नेत्पुरा यज्ञस्य संस्थाया अस्तं गच्छानि Çat. Br. 3,1,2,6. 2,1,7. 4,1,1,3. 9,1,4. 7,2,3,7. 8,1,2,3. 9,4, 4,15. 13,4,4,3. Nidânas. bei Weber, Nax. 2,284. Ait. Br. 2,28. 6,3. अङ्गः 7,17. TS. 1,6,11,2. Kâtj. Çr. 1,7,17. पर्व° 5,2,13. 25,5,16. 7,1. अहः° TBr. 3,12,9,6. Lâtj. 10,5,13. इष्टि° 15,8. °जप *Schlussgebet* Âçv. Çr. 1,12,14. fg. 13,10. प्राक्संस्थ *in der Richtung nach Osten endigend* Kâtj. Çr. 2,1,16. उदक्संस्थ Âçv. Grhj. 1,3,1. 10,17. — f) *Ende* so v. a. *Untergang, Tod* Trik. H. 323. H. an. Med. Halâj. 3,6. Vaiǵ. a. a. O. क्षेमकं प्राप्य राजानं स (वंशः) संस्थां प्राप्स्यते कलौ VP. 4, 21,4. Bhâg. P. 1,12,16. 15,32. 9,12,15. 22,43. पाण्डुपुत्राणाम् 1,7,12. 2,4,4. 6,10,3. 7,7,10. *Untergang der Welt* 12,7,9. 17. यत्संस्थमिदम् 2,5,2. — g) *ein abgeschlossener liturgischer Satz* oder *Gang im Soma-Cult*. In mehreren solcher Sätze bewegen sich die Hauptbegehungen; der Ǵjotishṭoma z. B. kann bestehen in den sieben Sätzen: Agnishṭoma, Atjagnishṭoma, Ukthja, Shoḍaçin, Vâǵapeja, Atirâtra und Aptorjâma. Sâj. in der Einl. zu Ait. Br. und zu 3,49. 4, 12. Ueber die Differenzen vgl. Ind. St. 9,120. 229. 10,325. 352. तत्तायसवन उत्तरोत्तरां संस्थामुपेयुरातिरात्रात् Âçv. Çr. 6,7,7. 11,1 (सर्वे सोमयागाः संस्थया सप्तविधाः Comm.). स्तोमपृष्ठ° 9,1,12. इममेवैकाहं पृथक्संस्थाभिरुपेयुः 10,5,9. Kâtj. Çr. 25,14,10. Çâṅkh. Çr. 7,21,4. 15,5, 17. °विकृत 26,9,4. Bei Lâtj. 5,5,22. fgg. werden neben den sieben *Formen* des Soma-Opfers (s. oben) noch die sieben *Formen* des Havirjaǵńa aufgezählt: Agnjâdheja, Agnihotra, Darçapûrṇamâsau, die Kâturmâsja, Paçubandha, Sautrâmaṇî und Pâkajaǵńa; Gautama hat Agrâjaṇeshṭi (an 5ter Stelle) st. Pâkajaǵńa, die bei ihm gleichfalls in sieben *Formen* zerfallen: Ashṭakâ, Pârvaṇa, Çrâddha, Çrâvaṇî, Âgrahâjaṇî, Kaitrî und Âçvajuǵî. — Lâtj. 10,20,10. Çâṅkh. Grhj. 1,1. Kauç. 138. °विभेदाः Bhâg. P. 3,13, 37. सुषाव च बह्वन्सोमान्सोमसंस्थास्ततान च MBh. 1,4695. सोमसंस्थासु सप्तसु 12,930. सोमसंस्था हविःसंस्थाः पाकसंस्थाश्च सप्त याः Mârk. P. 23. 38. Verz. d. Oxf. H. 266,b,36. fgg. पशु° so v. a. *das Schlachten des Opferthiers* Bhâg. P. 10,23,8. प्रेत° so v. a. *die Cerimonie der Verbrennung des Leichnams* 7,14,26. ohne प्रेत dass.: कृत्वा संस्थाविधिं पितुः 10,66,27. यामाङ्कर्लौकिकीं संस्थां हतानां समकारयत् 44,49. वे (पितरः) भुञ्जते विप्रशरीरसंस्थाः wohl so v. a. श्राद्ध Mârk. P. 96,32. संस्था = क्रतु Trik. = क्रतुभेद H. an. — h) *ein Späher —, Kundschafter im eigenen Lande* (vgl. 2) H. an. (Wilson und ÇKDr. fassen चरे च निजराष्ट्रके als

zwei Bedd. und machen das Wort zum masc.). Vaiǵ. a. a. O. (= प्रणिधि). Kâm. Nîtis. 12,35. fg. — Vgl. चित्र°, दूर°, पाक° (in den Nachträgen), गार्ध्र°, बहिः°, ब्रह्म°, यज्ञ°, यथासंस्थम्.

संस्थात्व (von संस्था) n. *das Formsein, das Gestaltetsein:* व्यक्ति° Bhâg. P. 3,26,39.

संस्थान (von स्था mit सम्) 1) adj. als Beiw. Vishṇu's MBh. 13,6691. als v. l. für सस्थान Siddh. K. zu P. 5,4,10. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,2097. — 3) n. am Ende eines adj. comp. f. आ. a) *das Sichbefinden an einem Orte:* दूर° (केशस्य) Spr. (II) 154. भूमिसंस्थानवं फलम् Verz. d. Oxf. H. 15, b, No. 59. — b) *das Bestehen, Dasein, Vorhandensein:* अहोरात्र° Mârk. P. 16,52. प्राक्प्रदेो ऽभिव्यक्तेर्मृदाद्यवयवानां पिण्डादिकार्याकारेण संस्थानम् Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 34. *Existenz, Leben:* यत्किंचित्कर्म मानुष्यं संस्थानाय प्रदृश्यते MBh. 13,2424. — c) *das Verharren in* so v. a. *treues Befolgen:* श्रुतिस्मृत्यर्थ° Kâm. Nîtis. 2,26. — d) *Aufenthaltsort, Wohnort* Nir. 7,5. ब्रह्मणः Kaush. Up. 1,3.5. वध्यघातिनाम् MBh. 1,6727. गतदैवतसंस्थाना (वसुधा) 12,5340. पुरंदरस्य 15,545. रुद्रस्य R. 4,44,52. VP. 1,2,53 (= आकृति Comm.). — e) *ein öffentlicher Platz in einer Stadt* M. 8,371. MBh. 12,2602. 6105 (vgl. M. 8,371). 14,1905 (eine von Nîlak. erwähnte richtige Lesart für संख्यान). R. 1,5,7 (3 Gorr.). R. Gorr. 2,48,19. 94,19. = चतुष्पथ AK. 3,4,18, 126. fg. H. 986. an. 3,431. Med. n. 147. Halâj. 2,134. — f) *Gestalt, Form, Aussehen* (häufig in Verbindung mit रूप) MBh. 1,5078. 2,431. 1816. 3,10826. 11017 (S. 570; zu schreiben वेदीसं°). 5,4079. 6,480. 12,2112 (मायासंस्थानम् st. भार्यासंस्थानम् ed. Bomb.). 6901. 13,3245. 3506. 14,187. Hariv. 3929. 7633. 10072. गते स्वभावसंस्थानं लोके 12304. R. 1,16,32. 5,21 in der Unterschr. 31, 29. 32,3.5. Spr. (II) 1834. Karaka 2,1. 3,7. 8,5. Suçr. 1,259,7. 299, 4. Çâk. 126. Varâh. Bṛh. S. 2, S. 4, Z. 16. S. 6, Z. 16. 3,17. 4,8.18. 11,26. fg. 26,2. 33,4. 35,1. 50,7. 66,1. 82,3 (सु° adj.). Mârk. P. 23,34. 54,8. 58,2. 61,1. 91,12. 119,9. Bhâg. P. 2,8,8. 3,9,28. 5,1,41. 5,30. 10,6. 20,1. 23,4. 6,1,5. 12,12,16. Verz. d. Oxf. H. 202, a, 43. Lalit. ed. Calc. 122,21. Weber, Vaǵrasûćî 224,4 v. u. Sâh. D. 4,15. 8,5. Sarvadarçanas. 51,14. 130,12. Vedântas. (Allah.) No. 130. Kusum. 16,21. Ind. St. 10,280. चारैश्चानेकसंस्थानैः M. 9,261 (vgl. Kâm. Nîtis. 12,35). भारतं वर्षं चतुःसंस्थानसंस्थितम् *in vierfacher Form* Mârk. P. 57,58. संस्थान = रूप Trik. 3,3,268. = आकृति H. an. Med. = संनिवेश AK. H. 1516. H. an. Med. Halâj. 4,93. — g) *eine schöne Gestalt, — Form:* गन्धसंस्थानसंपन्न (पुष्प) MBh. 3,11073. 5,727. अ° adj. *des schönen Aussehens beraubt* R. 3,73,18. — h) *Symptom einer Krankheit* Verz. d. Oxf. H. 312, a, No. 745. Suçr. 1,36,13. = चिह्न Aǵajapâla im ÇKDr. — i) *Beschaffenheit, Natur, Wesen* Verz. d. Oxf. H. 12, b, 8. Bhâg. P. 3,7,38. 27,28. — k) *Gesammtheit, das Ganze:* आकृतिरवयवसंस्थानविशेषः, सास्नादिसंस्थानविशेषो लिङ्गम् Gold. Mân. 154, a. Bhâg. P. 1,3,3. 3,11,3. — l) *Abschluss* Çâṅkh. Çr. 5,14,2. 8,12,9. Lâṭy. 10,16,1. Drâhy. 9,13,23. — m) *Ende, Tod* Trik. H. an. Med. — Vgl. अन्तर° und सांस्थानिक.

संस्थानचारिन् adj. MBh. 1,7044 (hier ausserdem नृषु fehlerhaft für त्रिषु) und 3,14113 fehlerhaft für सस्थास्नुचारिन् *mit dem Unbeweglichen und Beweglichen.* Vgl. संस्थास्नुचारिन्.

संस्थानवत् (von संस्थान) adj. 1) *da seiend, vorhanden:* यानि (भूषणानि) चैव विमुक्तानि तथा संस्थानवन्ति च R. 5,19,13. — 2) *verschiedene Gestalten habend:* संस्थानवत्यः संस्थाश्च (Späher) कार्याः कार्यप्रसिद्धये Kâm. Nîtis. 12,35; vgl. M. 9,261.

संस्थापक (vom caus. von स्था mit सम्) nom. ag. 1) *der da festsetzt, in Kraft setzt:* धर्म° Pańkar. 3,8,8. — 2) etwa *der einem Dinge eine best. Gestalt giebt:* खण्ड° etwa *der Figuren aus Zucker bildet* R. Gorr. 2,90,27.

संस्थापद्धति f. Titel eines Werkes Verz. d. B. H. No. 312.

संस्थापन (vom caus. von स्था mit सम्) 1) n. *das Befestigen:* धारा° Suçr. 1,28,1. *das Aufstellen, Aufrichten:* अर्च्चा° MBh. 4,5 in der Unterschr. eines Götterbildes Varâh. Bṛh. S. 60,15. — 2) n. *das Festsetzen, in Kraft Setzen, Bestimmen:* धर्मस्य Bhâg. P. 10,33.27. धर्म° Bhag. 4, 8. MBh. 7,8241. 14,1575. Hariv. 2215. Verz. d. Oxf. H. 253, b, 21. LA. (III) 87,15. Z. d. d. m. G. 6,97,15. अर्घ° *des Preises* M. 8,402. — 3) f. आ *das Aufrichten, Ermuntern, Muthmachen:* प्रियतमा विरहातुराणाम् Mṛkkh. 43,18.

संस्थाप्य (wie eben) adj. 1) *zu stellen:* वशे *unter Jmdes* (gen.) *Botmässigkeit* Spr. (II) 808. *dem Platz geschafft werden kann:* राज्यव्यवस्था यावच्च पितामस्याश्च वृत्तयः । दुःस्थिताः प्रत्यभासन्त (so ist zu lesen) संस्थाप्यास्तस्य चेतसि ॥ so v. a. *so lange es den Anschein hatte, als wenn sie in seinem Herzen noch einen Platz finden würden,* Râǵa-Tar. 6,327. — 2) *abzuschliessen:* यज्ञ TS. 2,6,1,6. — 3) *mit einem beruhigenden Klystier* (vgl. आस्थापन) *zu versehen* Karaka 8,5.

संस्थावन् (von स्था mit सम्) adj. *was sich zusammenbefindet:* संस्थावाना यवयसि ṚV. 8,37,4. nach Sâj. *die beiden Welten.*

संस्थावयववत् (von संस्था + अवयव) adj. *eine Gestalt und Glieder habend* Bhâg. P. 2,8,8.

संस्थास्नुचारिन् MBh. 7,372 (Nîlak. verbindet सम् mit dem vorangehenden पश्यामस्) fehlerhaft für सस्थास्नुचारिन् *mit dem Unbeweglichen und Beweglichen;* vgl. संस्थानचारिन्.

संस्थित s. u. स्था mit सम्.

संस्थितयजुस् n. *Schlussspruch nebst zugehöriger Spende* (sonst समिष्टयजुस्) Çat. Br. 9,5,1,29. Ait. Br. 1,11. Kâṭh. 29,3.

संस्थितहोम m. *Schlussopfer* Kauç. 3. 6. 47. 80. 140.

संस्थिति (von स्था mit सम्) f. 1) *das Zusammensein mit, Vereinigung:* मित्रेण Spr. (II) 5390. यथा नदीनदाः सर्वे सागरे यान्ति संस्थितिम् । एवमाश्रमिणः सर्वे गृहस्थे यान्ति संस्थितिम् ॥ M. 6,90 = MBh. 12,10860. त्वयि Maitrjup. 5,1. *das Stehen auf:* केशभस्मतुषाङ्गारकपालेषु Jâǵn. 1,139. *das Verweilen bei, in:* भवित्री नहि ते तुष्ट जनमध्येषु संस्थितिः MBh. 10,733. गच्छन्तीह गतिं मर्त्या देवलोके च संस्थितिम् 14,436. न कुर्यात्तत्र संस्थितिम् Spr. (II) 3862. एकत्रासनसंस्थितिः *das Zusammensitzen* 1363. ग्रहनक्षत्राणां कालावयवसंस्थितिः Bhâg. P. 3,7,33. — 2) *das Bestehen* so v. a. *Dauern, Verharren im selben Zustande:* दीपस्य Spr. (II) 5989. नास्ति कालस्य संस्थितिः Hariv. 3359. so v. a. *Möglichsein:* धर्मार्थकाममोक्षाणां प्राणाः संस्थितिहेतवः Spr. (II) 3121. चारसंस्थित्यै Kâm. Nîtis. 12,36. so v. a. *Dasein, Vorhandensein:* विनैषां व्युष्टिसंस्थितिम् Mârk. P. 16,45. नवमः (पुत्रः) केतुमालश्च तन्नाम्ना वर्षसंस्थितिः

33,35. — 3) *das Bestehen —, Halten auf Etwas:* नासां (स्त्रीणां) वयसि संस्थितिः Spr. 3822. ohne Ergänzung *Ausdauer, Beharrlichkeit* (in gutem Sinne) Hariv. 2785. Bhâg. P. 4,22,49. — 4) *Gestalt, Form* MBh. 5,5894. R. 4,41,58. Ind. St. 10,280. Mârk. P. 54,31. 61,2. तदा संविदिति ख्याता प्राणायामस्य संस्थितिः *Form, Stufe* 39,25. — 5) *eine festgesetzte Ordnung:* संस्थितौ प्रकृतायां तु चातुर्वर्ण्यस्य सर्वशः Vâju-P. bei Muir. ST. 1,31. न लोकाः संस्थितेर्भेदमेति Kâm. Nîtis. 3,39. — 6) *Beschaffenheit, Natur, Wesen* Jâǵń. 3,104. Mârk. P. 68,3. Bhâg. P. 1,18,3. एवंसंस्थितिका सिद्धिरियं लोकस्य MBh. 3,1260. — 7) *Abschluss, Feststellung:* यज्ञस्य TS. 6,4,5,2. 7,5,1,4. TBr. 3,8,6,5. — 8) *Ende:* स्वाद्वुदकस्य पुरतो दृश्यते लोकसंस्थितिः VP. 2,4,94. महापुरुष° Bhâg. P. 12,12,8. इमां को नु लभेत संस्थितिम् so v. a. *Tod* (diese Bed. kennt Çabdârthak. bei Wilson) 3,19,27. — 9) *constipatio, Stockung, Verstopfung:* अपरायाः *des Uterus* Suçr. 2,217,6.

संस्पर्धा (von स्पर्ध् mit सम्) f. *Wettstreit, Wetteifer, Eifersucht, Neid* Bhâg. P. 3,1,21. 11,23,18. नन्दीश° Râǵa-Tar. 1,124.

संस्पर्धिन् (wie eben) adj. *eifersüchtig, neidisch* Bhâg. P. 11,6,12.

संस्पर्श (von स्पर्श् mit सम्) 1) m. *Berührung* AV. 8,2,16. Khând. Up. 3,13,8. संस्पर्शं जिगमिषेत् Kaush. Up. 2,4. Jâǵń. 2,215. °जा भोगाः Bhag. 5,22. येन P. 3,3,116. R. 3,49,44. Kumâras. 3,36. Çâk. 32,15. Bhâg. P. 7,4,41. संस्पर्शं येनासौ प्रतिपद्यते *das durch Berührung erzeugte Gefühl* 3,6,16. in comp. mit dem *Berührten* oder *Berührenden:* तुर° Kauç. 141. प्राण° Maitrjup. 6,26. शूद्र° M. 5,104. R. 3,43,31. 5,13,59. 35,44. fg. 6,101,9. Spr. 3295. अनिष्ट° (II) 6328. Varâh. Brh. S. 48,53. 50,11. 51,44. Kathâs. 104,186. Râǵa-Tar. 3,437. 6,84. Nîlak. 126. Mârk. P. 43,14. 116,25. Bhâg. P. 4,9,43. 7,13,26 (मनः°). Pańkat. 93,1. 198,13. 230,4. am Ende eines adj. comp. (f. आ): लब्ध° Kathâs. 37,17. परिवर्जितसंस्पर्शा निजभार्या: 36,45. घोर° (अग्नि) Ait. Br. 3,4. Çâṅkh. Br. 1,1 (°तम superl). सुख° *angenehm bei der Berührung* MBh. 2,357. 4,933. 13,3822. वज्र° *bei der Berührung einem Donnerkeil ähnlich* 3,12175. शङ्क्वाजिन° R. Gorr. 2,30,14. वज्राग्नि° 65,41. 3,57,4. अग्न्यर्क° Bhâg. P. 10,76,24. — 2) f. आ *eine best. wohlriechende Pflanze* (= जनी u. s. w.) AK. 2,4,5,19. — Vgl. कील°, दुःख°, शङ्क°, शीत°.

संस्पर्शन (wie eben) 1) adj. *berührend:* गात्रसंस्पर्शनानि (nach der Lesart der ed. Bomb.) nach Nîlak. so v. a. *Gewänder* MBh. 2,200. — 2) n. *das Berühren, Berührung* Çâṅkh. Çr. 7,5,11. Mârk. P. 24,38. Bhâg. P. 10,32,15. स्त्रीणाम् Suçr. 1,70,2. अद्भिः Comm. zu Âçv. Çr. 5,6,26. उष्ण° MBh. 12,11669. स्थल° 13,2662. शीतोदक° Suçr. 1,258,9.

संस्पर्शिन् (wie eben) adj. *berührend:* प्रेत° Jâǵń. 3,14. कस्तूरीमृग° (अनिल) Râǵa-Tar. 4,170.

संस्पृश् (wie eben) adj. dass.: तद्घोटिका° (प्रियतम) Spr. (II) 2665.

संस्प्रष्टर् (wie eben) nom. ag. zur Erklärung von पृश्नि Nir. 2,11.

संस्फाल (von स्फल् mit सम्) m. *Widder, Schaf* Trik. 2,9,24.

संस्फीय gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. — Vgl. सांस्फीयक.

संस्फुट (von स्फुट् mit सम्) adj. *aufgeblüht* Çabdar. im ÇKDr.

संस्फेट m. = संस्फोट Bhar. zu AK. 2,8,2,73 nach ÇKDr. H. 796, Schol. — Vgl. संफेट.

संस्फोट (von स्फुट् mit सम्) m. *Kampf, Schlacht* AK. 2,8,2,73. H. 796. Halâj. 2,298.

संस्मरण (von स्मर् mit सम्) n. *das Gedenken, Sicherinnern* (das obj. im gen.) Kumâras. 3,3. Verz. d. Oxf. H. 62,*a*,12. 106,*a*,20. 30. Bhâg. P. 1,19,33. Pańkar. 3,9,22. Halâj. 5,97.

संस्मरणीय (wie eben) adj. *dessen man sich erinnern muss, nur noch in der Erinnerung lebend* Spr. (II) 347.

संस्मारक (vom caus. von स्मर् mit सम्) adj. *erinnernd an* (geht im comp. voran) Khandom. 99.

संस्मारण (wie eben) n. = स्मारण (die ed. Bomb. स स्मारणं st. संस्मारणं) *das Ueberzählen* (des Viehes) MBh. 3,14854.

संस्मृति (von स्मर् mit सम्) f. *das Gedenken, Erinnerung an* (gen. oder im comp. vorangehend) Kir. 18,27. Khandom. 137. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,503, Çl. 7. तत्संस्मृतिं प्रति *so weit die Erinnerung daran reicht, so viel davon im Gedächtniss geblieben ist* Varâh. Brh. S. 56,31. संस्मृतिं लभ् *sich Jmdes* oder *einer Sache wieder erinnern* Kathâs. 55,206.

संस्यन्दिन् (von स्यन्द् mit सम्) adj. *zusammenfliessend:* क्रुद्दौ Çâṅkh. Çr. 16,18,10.

संस्रव (von स्रु mit सम्) m. = संस्राव Vop. 26,36. 1) *Zusammenfluss:* ककसंस्रव (so) Suçr. 2,521,1. — 2) *zusammenlaufender Rest von Flüssigem, Neige* RV. 9,113,5. Çat. Br. 3,5,2,13. 9,3,32. 4,2,1,29. 5,5,1,3. 14,9,3,4. Ait. Br. 2,30. Pâr. Grhj. 1,11,2. Âçv. Grhj. 4,7,15. Jâǵń. 1,234. 247. शुक्रामन्थि° Kâtj. Çr. 22,5,25. *Rest* überh.: नाराचैः — विषाणालग्नसंस्रवैः (°संस्रवैः ed. Bomb. und dieses = एकदेश nach Nîlak.) so v. a. *Theilchen davon, Splitter* MBh. 7,1388. — 3) *fliessendes Wasser:* नद्यः शोणितसंस्रवाः R. 7,101,6.

संस्रवण (wie eben) n. in गर्भ° = गर्भस्राव *Fehlgeburt* Sumantu bei Kull. zu M. 5,66.

संस्रवभाग adj. = संस्रावभाग *dem die Neige gehört* VS. 2,18.

संस्रष्टर् (von सर्ज् mit सम्) nom. ag. *in Berührung stehend, Etwas zu thun habend mit:* परिद्रष्टा गुणानां तु संस्रष्टा मन्यते यथा MBh. 12,10520; vgl. 7107. 9019.

संस्राव (von स्रु mit सम्) m. P. 3,1,141. = संस्रव Vop. 26,36. 1) *Zusammenfluss* AV. 1,15,3. 4. *Ansammlung von Eiter* u. s. w. Suçr. 2,269,13. 302,16. — 2) *Neige, Rest* TS. 3,1,9,6. Kâth. 28,7. Çâṅkh. Grhj. 1,16,7 in Ind. St. 5,337. — Vgl. कर्ण°.

संस्रावभाग adj. = संस्रवभाग TS. 1,1,13,1. TBr. 3,3,9,7.

संस्राव्य (von संस्राव) adj. *zusammengeflossen, gemischt:* हविस् AV. 1,15,1. 2,26,3. 19,1,1.

संस्वेद (von स्विद् mit सम्) m. *Schweiss* MBh. 3,15454. °जाः *aus Schweiss (erwärmter Feuchtigkeit) entstanden* (Würmer, Insecten u. s. w.) 1,3587. 14,1134. Burnouf, Intr. 593. Vjutp. 65. — Vgl. स्वेद.

संस्वेदयु ved. adj. Schol. zu P. 3,2,170. 7,4,35, Vârtt. 2.

संस्वेदिन् (von स्विद् mit सम्) adj. *schwitzend* Suçr. 2,532,7.

संहत् (von हन् mit सम्) f. etwa *Schichte:* स्तीर्णा अस्य संहतो विश्वरूपाः RV. 3,1,7. = पुञ्जीभूत Sâj.

संहत s. u. हन् mit सम्.

संहतजानु adj. *dessen Kniee* (beim Gehen) *sich berühren* Sihasâṅka

bei Bhar. zu AK. 2,6,1,47 nach ÇKDr. °क dass. AK. 2,6,1,47.

संहतता (von संहत) f. *enger Anschluss* (eig. und übertragen) Çiç. 9,44.

संहतत्व (wie eben) n. 1) *Zusammengesetztheit* Nilak. 85. — 2) *enger Anschluss* Spr. (II) 6678, v. l.

संहतपुच्छि (von संहत + पुच्छ) adv. *so dass die Schwänze zusammenstossen* gaṇa द्विदण्ड्यादि zu P. 5,4,128.

संहतल m. *die mit den Handflächen aneinandergelegten Hände* AK. 2,6,2,36. संहततल Wilson in der 2ten Auflage. — Vgl. संघतल.

संहताङ्ग (संहत + 3. अङ्ग) adj. *gedrungene Glieder habend* Suçr. 1,124,16.

संहतापन m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2152.

संहताश्व (संहत + अश्व) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Nikumbha, Hariv. 780. VP. 362.

संहति (von हन् mit सम्) f. 1) *das Zusammenschlagen:* स्खलद्दलय° Spr. (II) 1456. der Kinnbacken Çārṅg. Saṁh. 3,3,16. *das Sichschliessen* (eines Blumenkelches, einer Schatzkammer) Spr. (II) 4286, v. l. — 2) *Gedrungenheit, fester Bau* (des Körpers): वज्रवत्कठिना संहतिरस्य शरीरे भवति Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,20. Varâh. Bṛh. S. 68,1.100 (in der Unterschr.). तीक्ष्णाङ्ग° MBh. 3,1618. — 3) *Verdickung, Anschwellung:* तालु° Çārṅg. Saṁh. 1,7,78. — 4) *Verbindung, Vereinigung, das Verbundensein:* संहतेः पश्य माहात्म्यं तृणैर्वारि निवार्यते Spr. (II) 2106. VP. 1,2,50. Mârk. P. 45,59. भेदः संहतिभेदनम् Sâh. D. 350. कृत्य° adj. Râga-Tar. 5,247. मित्र° adj. 260. संहतिः श्रेयसी पुंसां स्वकुलैरल्पकैरपि Spr. (II) 6645. अल्पानामपि वस्तूनां संहतिः कार्यसाधिका 648. पदानाम् Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 73. प्राणादि° 192. त्वङ्मांसरुधिरस्नायुमेदोमज्जास्थि° als Umschreibung des *Körpers* Bhâg. P. 11,26,21. अ° Kâm. Nitis. 19,51. Mârk. P. 102,3. — 5) *Nath:* वल्कलं पयोधरोत्सेधविशीर्णसंहति Kumâras. 5,8. — 6) *eine geballte Masse, Haufen, Menge* AK. 2,5,40. 3,6,2,26. H. 1411. Halâj. 2,9. 4,1. Kir. 12,10. तृणानाम् AK. 2,4,5,33. नड° ebend. नाराचशर° R. 6,19,60. शारदम्बुद° Kir. 5,4. शीर्णपलाश° Spr. (II) 1637. कुमुद° 2669. तरंगिणी° Kathâs. 53,32. तनुलोमसंहतीः 96,38. नक्षत्र° Mârk. P. 88,19. अस्थि° Bhâg. P. 2,6,9. कलिमल° 12,12,65. कृमि° AK. 1,1,2,20. उदपानाम् 2,9,60. सर्वार्थिजन° Kathâs. 22,30. 50,6. Spr. (II) 1610. Nalod. 4,46. काष्ठ° Trik. 3,3,139. गुण° Spr. (II) 7518, v. l. — Vgl. धूम°, नड°, पत्ति°.

संहत्यकारिन् (सं°, absol. von हन् mit सम्, + का°) adj. *zusammen wirkend* Bhâg. P. 11,24,9. davon nom. abstr. °कारिता f. Schol. zu Kâtj. Çr. 243,15. °कारित्व n. 16. 117,4.5.

संहनन (von हन् mit सम्) 1) adj. *a) gedrungen, fest:* ऊर्ध्व° von Çiva MBh. 13,1243. संहननाङ्ग adj. = संहताङ्ग Bhâg. P. 5,9,11. 10,1. — *b) gedrungen machend* Suçr. 1,231,5. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Manasju MBh. 1,3697. — 3) n. *a) das Zusammenschlagen:* हनु° Suçr. 2,192,19. — *b) Verhärtung* Suçr. 1,287,8. — *c) Gedrungenheit, ein fester, — kräftiger Körperbau* Karaka 3,8.4,3. सर्वसंहननोपेत MBh. 1,8035. °बलोपेत Bhâg. P. 5,2,20. प्राप्स्यसि नृप वृषसंहननम् (so ed. Bomb.) MBh. 3,13300. वज्र° n. und adj. 1,2809. R. 1,16,17. 5,8,10. Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,20. Bhâg. P. 5,17,12. 7,3,23. सिंह° adj. MBh. 4,2250. R. 6,6,28. सिंहसंहननौजस् adj. 1,20,10. 4,37,23. *Festigkeit überh.:* कार्मुकं संहननोपेतम् MBh. 1,7022. — *d) Körper, Leib* AK. 2,6,2,31. H. 563. Halâj. 2,355. दिव्य MBh. 14,2099. R. 1,16,4 (20,4 Gorr). Uttarar. 113,3 (152,12). — *e) Verbindung:* अ° *das Unverbundensein mit, Freisein von* (instr.) Nilak. 43. — *f)* etwa *Harmonie, Uebereinstimmung* MBh. 12,2420 (wo vielleicht परस्परं zu lesen ist). — *g) Harnisch* (दंश) Trik. 3,3,427. MBh. 7,79. fehlerhaft für संनहन, wie die ed. Bomb. des MBh. liest.

संहनु adj. *die Kinnladen zusammenklappend* AV. 8,1,16. संहनु (adv.) कर् *zwischen die Kinnladen fassen* 5,28,13.

संहतर् nom. ag. *Vernichter:* संहत्री सर्वदैत्यानाम् Pańkar. 2,3,57. ohne Zweifel fehlerhaft für संहर्त्री.

संहर (von हर् mit सम्) m. 1) N. pr. eines Asura Hariv. 2283 (सदर die neuere Ausg.). 14284 (सहर die neuere Ausg.); vgl. संहार. — 2) संहराख्य nach ÇKDr. ein N. des Agni Pavamâna im Matsja-P.

संहरण (wie eben) n. 1) *das Anpacken:* तस्याः (obj.) MBh. 3,15867. — 2) *das Einsammeln, Ernten:* सस्यसंहरणानि MBh. 12,8694. — 3) *das Zurückholen von abgeschossenen Pfeilen* u. s. w. *durch magische Mittel* Uttarar. 110,2 (148,17). — 4) *Vernichtung* (urspr. *Einziehung der Welt* im Gegens. zu *Entlassung, Schöpfung derselben*): प्रजानाम् MBh. 8,3807. प्रजा° 6,3347. 7,2088. 12,9201. जगत्सं° Hariv. 11328. Kathâs. 109,126. विष° Mârk. P. 132,39. विघ्नौघसंतमस° Inschr. im Journ. of the Am. Or. S. 6,502, Çl. 5.

संहर्तर् (wie eben) nom. ag. *Vernichter* (urspr. *Einzieher der Welt* im Gegens. zum *Entlasser, Schöpfer derselben*): लोकानाम् MBh. 1,1289. सर्वभूतानाम् 3,12953. 12,1675. 13,918. 6811. विश्वस्य जगतः Hariv. 7969. 11051. 12312. 12886. Ragh. 10,16. Kumâras. 6,23. Pańkar. 1,14,9. 12. 4,5,5. वृष्णिचक्रस्य MBh. 11,753. यज्ञस्य R. Gorr. 1,11,22. द्विषदायुषाम् Vikram. 145. दैत्यदानव° Verz. d. Oxf. H. 39,*a*, N. 3.

संहर्तव्य (wie eben) adj. 1) *zusammenzubringen:* महासेना Hariv. 15827 (संस्कर्तव्या die neuere Ausg.). *zu ordnen, wiederherzustellen:* वेणी Sâh. D. 162,4. — 2) *zu vernichten* (*wieder einzuziehen* im Gegensatz zu *zu entlassen, zu schöpfen*) Nilak. 224.

संहर्ष (von हर्ष् mit सम्) 1) m. *a) Schauder, das Rieseln durch die Glieder* u. dgl. Suçr. 1,97,10. 2,314,9. *wollüstige Erregung* 1,285,20. MBh. 15,840 (संघर्ष ed. Bomb.). — *b) freudige Erregung, Freude* H. an. 3,743. Med. sh. 46 (wo wohl हृष्टि st. घृष्टि zu lesen ist; प्रमोद ÇKDr. nach derselben Aut.). Viçva im ÇKDr. — *c) Wettstreit, Wetteifer, Eifersucht* (vgl. संघर्ष) H. 1515. H. an. Med. Hâr. 208. Halâj. 4,101. देवासुराणां समजायत । ऐश्वर्यं प्रति संहर्षः Matsja-P. 25,10 (nach Aufrecht). MBh. 3,14153. 6,3360 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 15,855. R. 5,37,34. 40,6 (परस्पर° adj.). 90,22. Kâm. Nitis. 17,8. Bhar. Nâṭjaç. 20,41. — *d) Wind* H. an. Med. — 2) f. आ = पर्पटी Dhanv. in Nigh. Pr.

संहर्षण (von हर्ष् simpl. und caus. mit सम्) 1) adj. (f. ई) gaṇa नन्द्यादि zu P. 3,1,134. *a) sträuben machend;* s. लोम°. — *b) erfreuend:* वानराणाम् (obj.) MBh. 3,16556. — 2) n. *Wetteifer, Eifersucht* Kâm. Nitis. 18,5.

संहर्षिन् adj. *erfreuend:* मनः° R. Gorr. 2,65,12.

संहवन n. *Häuserviereck* Çabdârthak. bei Wilson.

संहात (aus संघात) m. 1) *Gedrängtheit:* अक्षर° (°संघात Ballant.) in der Dramatik *eine Schilderung in kurzen treffenden Worten* Sâh. D. 434. 436. — 2) *eine best. Hölle* M. 4, 59 (संघात v. l.); vgl. संहार 9). — 3) N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210 (संह्लात die Hdschr.).

संहात्य (von संहात) m. *Sprengung eines Bündnisses mittels Ueberredung, Bestechung oder in Folge des Schicksals* Sâh. D. 416 fg. संघात्य v. l.

संहाप्यम् (von हा, जिहीते mit सम्) absol. अ° *in der Lage sich nicht aufraffen zu können* Pañkav. Br. 9,1,21. fg.

संहारं (von हर् mit सम्) m. P. 3,3,122 (vgl. 6,2,144). 1) *das Zusammenscharren, Sammeln:* द्रव्य° MBh. 12,608. — 2) *das Zusammenziehen:* der Sprachorgane ṚV. Prât. 14,2. *das Einziehen:* des Rüssels Ragh. 5,45. — 3) *das Zusammenbinden, Ordnen* (der Haare): मृदु° adj. (केशपक्ष) MBh. 5,2903. — 4) *Zurückholung eines abgeschossenen Pfeiles* u. s. w. *durch magische Mittel; ein solches magisches Mittel* MBh. 1,5131. 3,1650. 4,1830. 6,3209. 10,691. R. 1,30,2. 3 (31,2. 4 Gorr.). R. Gorr. 1,24,18. 6,4,21. Ragh. 5,57. Mârk. P. 74,52. Bhâg. P. 1,7,20 (उपसंहार ed. Bomb.). 27. personificirt als Söhne der Viǵajâ R. 1,23,16. — 5) *Zusammenfassung, Zusammenziehung, Compendium:* der Parjâja Lâṭj. 6,2,5. 6,14. 7,8. 10,17. *Sammlung* Kâlaḱakra 1,99. 2,49. 82. 89. = संक्षेप Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — 6) *Vernichtung* (*Einziehung* im Gegens. zu *Entlassung, Schöpfung*) *der Welt* (H. 161. Halâj. 1,117); *Vernichtung* überh. M. 1,80. MBh. 6,4462. 7,2042. 12,9167. fgg. 13,818. Hariv. 525. fg. (pl.). 14935. R. 7,62,5. Kathâs. 35,99. 36,41. 52,323. Mârk. P. 81,53. 103,2. Weber, Râmat. Up. 337. Liñga-P. bei Muir, ST. 4,325. Pañkar. 1,14,13. 3,15,19. Verz. d. Oxf. H. 12,*a*,39. fg. 23,*b*, N. 3. 48,*b*,39. 49,*b*,6. 80,*a*,23. Verz. d. B. H. No. 1365. Sarvadarçanas. 77,9. 84,5. सर्व° Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,137. Hariv. 13906. भूत° MBh. 1,40. प्रजा° R. Gorr. 1,30,4. विश्व° Kathâs. 50,57. भृगूणां क्षत्रियाधमैः MBh. 1,6847. पुरत्रयस्य Hariv. 16355. नरनागाश्व° Râǵa-Tar. 4,445. डामरग्राम° 6,354 (°सहार Tr.). वह्निश्चक्रे संहारमात्मनः MBh. 1,922. क्रिया° 926. concret so v. a. संहर्तर् (vgl. प्रभव) *Vernichter:* भूतग्रामस्य 14,1577. — 7) *Ende, Schluss* (eines Dramas, Actes u. s. w.); = वाक्यार्थोपसंहृतिः Pratâpar. 22,*b*,3. Bhar. Nâṭjaç. 19,68. 92. 95. Sâh. D. 388. 556. Mṛḱḱh. 178,15. बीजस्य Bhar. Nâṭjaç. 18,15. काव्य° 19,67. 102. Daçar. 1,48. Sâh. D. 391. 404. — 8) N. pr. eines Asura Hariv. 2289 (संह्राद die neuere Ausg.); vgl. संहर. — 9) *eine best. Hölle* (vgl. संहात) AK. 1,2,2,2. — Vgl. अस्थि°, ऋतु°, वर्ण°, वेणी°.

संहारक (wie eben) adj. *vernichtend, wegschaffend;* s. अस्थि°.

संहारकाल m. *Zeit des Weltunterganges* MBh. 3,187.

संहारकालाय् (von संहारकाल), °यते *wie die Zeit des Weltunterganges erscheinen* Spr. (II) 1081. 2246.

संहारबुद्धिमत् (von संहार + बुद्धि) adj. *die Welt zu vernichten im Sinne habend* Hariv. 11324.

संहारभैरव m. Bhairava *als Weltvernichter* Verz. d. Oxf. H. 25,*b*, N. 5. 250,*a*,20.

संहारवर्मन् m. N. pr. eines Mannes Daçak. 96,6.

संहारवेगवत् (von संहार + वेग) adj. *brennend vor Ungeduld die Welt zu zerstören* MBh. 13,1088.

संहारिन् (von हर् mit सम्) adj. *vernichtend* (urspr. *Entlassenes —, Geschaffenes wieder einziehend*): सर्व° Kathâs. 12,178. 50,56. संसारताप° Verz. d. Oxf. H. 69,*a*,6.

संहार्य (wie eben) adj. 1) *zusammenzulesen, — stoppeln* (von verschiedenen Orten her): प्रउग Çâñkh. Br. 21,3. 4. Çr. 11,9,3. मासाः 13,27,6. — 2) *transportabel* Âçv. Çr. 12,6,4. st. dessen प्रकृष्य Pañkav. Br. 25,10,5. Lâṭj. 10,15,15. Kâtj. Çr. 24,5,27. — 3) *zu vermeiden* Taitt. Âr. 1,11,13. — 4) *zu beseitigen, dem Einhalt gethan werden kann oder muss;* mit अ priv.: चक्र Hariv. 10837. राजसूय 11103. वेग 13355. युद्ध MBh. 9,1166 (असंवार्य ed. Bomb.). गुण 12,9079. विधिः प्राणिनाम् R. 5,35.4. नहि धर्मो ऽप्यसंहार्यो विधर्मफलसंहितः 47,30. तमः Spr. (II) 571. — 5) *abzubringen, zu verleiten, bestechlich* (nur mit अ priv.): अनुरक्ता ह्यसंहार्याः पार्थान्प्रति जनार्दनः MBh. 5,3078. असंहार्यः स्थितो धर्मे 5288. संहार्याः, मन्त्रिणः 12,2069. 4245. R. 1,16,4 (20,4 Gorr.). R. Gorr. 2,109,28. 5,12,21. — 6) *dem man Etwas zukommen lassen muss, Ansprüche habend auf:* भूयो भूयो ऽपि संहार्याः पितृवित्तात् MBh. 13,2538.

संहित 1) adj. (s. auch unter 1. धा mit सम्) = संहित Vop. 6,72. Accent eines auf संहित ausgehenden comp. gaṇa आचितादि zu P. 6,2,146. *a) zusammengefügt, verbunden, angeschlossen, eingefügt:* पश्चात्रयंथ विधुरेव संहितम् ṚV. 1,168,6. वि संहितं विषूचिव बद्धता रथः 8,56.21. 85,2. बिदलसंहित इव पुरुषः *aus zwei gleichen Stücken zusammengefügt* Ait. Br. 4,22. AV. 11,8,16. 3,31,6. वातः प्राणेन संहितः 19,27.7. पर्वाणि (Gegens. विस्रस्त) Çat. Br. 1,6,3,37. 4,2,1,19. पुरीष° 6,7,1,10. मांसेन 8,6,2,14. 7,1,6. मूर्ध° 13,8,3,9. पार्श्व° *neben einander gelegt* Lâṭj. 8,6,15. यकारस्पर्श° ṚV. Prât. 5,22. 16. 11,6. — *b) ununterbrochen* (in der Wortfolge) ṚV. Prât. 10,9. Kauç. 56. — *c)* oxyt. *gemischtfarbig* VS. 3,22. 29,58. vielleicht auch 18,39. TS. 2,1,2,4. 5. — *d) festgesetzt, durch Vertrag bestimmt:* अनृत° Ait. Br. 1,6. Vgl. सत्य°. — 2) f. आ *a) Verbindung:* संहिताया उपनिषत् Taitt. Up. 1,3,1. महासंहिताः ebend. und 4. — *b)* so v. a. संधि *unmittelbare Verbindung von Lauten, Wörtern nach den grammatischen Regeln* H. an. 3,309. ṚV. Prât. 11,9. 25. 28. वर्णानामेकप्राणयोगः संहिता VS. Prât. 1,158. पाद°, प्राण° Schol. ebend. — *c) ein nach diesen Regeln behandelter Text* (im Gegens. zum *Worttext*), zugleich *ein zusammengestellter Text.* So heissen die vedischen Textbücher, z. B. ऋग्वेद°, तैत्तिरीय°. H. an. परः संनिकर्षः संहिता (P. 1,4,109) पदप्रकृतिः संहिता Nir. 1,17. ṚV. Prât. 2,1. 14. 43. 6,5 (कृतसंहित adj.). °विधि Comm. zu 11,34. °काल 8,21. VS. Prât. 1,148. 3,1. 4,18. 175. AV. Prât. 2,1. 4,108. fg. 124. TS. Prât. 5,1. 21,10. 24,1 (vier angebliche Texte). P. 1,2,39. 6,1,72. 3,114. 8,2,108. संहिताध्ययन MBh. 1,6363. संहिताध्यायिन् 13,6620. °जप M. 11,200. वेदस्य 77. Jâǵñ. 3,249. ऋक्संहिता, यजुषाम्, साम्नाम् M. 11,262. VP. 3,4,19. fgg. Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,20. fgg. Bhâg. P. 9,21,29. im Gegensatz zu ब्राह्मण Siddh. K. zu P. 1,2,36. °पाठ Kaij. zu P. 8,4,28. कापिष्ठल° Ind. St. 1,469. — *d)* überh. *ein grösseres Sammelwerk* (wie das Râmâjaṇa, die verschiedenen Gesetzbücher, die medicinischen Werke von Ḱaraka und

Çârṅgadhara, die Purâṇa); = शास्त्र H. an. चतुर्विंशतिसाहस्री R. S. 14. आङ्गिरस° u. s. w. Gild. Bibl. 443. fgg. मानवीय° Kull. zu M. 1, 4. Suçr. 2,381,18. व्यासस्य MBh. 1,21. Bhâg. P. 1,4,3. Verz. d. Oxf. H. 8, a, 11. fg. वाराहाख्या 82, a, No. 138. पुराण° 54, b, 14. VP. 3, 6, 15. Mârk. P. 45,21. Bhâg. P. 8,21,2. सात्वत° 1,7,6. तन्त्र° 3,21,32. Insbes. *ein vollständiges System der natürlichen Astrologie* (im Gegensatz zur wissenschaftlichen Astronomie und Nativitätslehre): ग्रहगणितसंहिताहोराग्रन्थार्थवेत्तृ Varâh. Bṛh. S. 2, S. 3, Z. 1 v. u. S. 6, Z. 14. होरागणितसंहिताः 2,21. Verz. d. Cambr. H. 37. Ganit. Kâlamân. 7. Golâdhj. Grahanay. 9. नारदी Verz. d. B. H. No. 862. auch *die ganze astronomisch-astrologische Lehre* Varâh. Bṛh. S. 1,9 (vgl. Kern in der Vorrede 21. fg.). °कारः Râǵa-Tar. 1,55. — 3) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,241, b. — Vgl. धर्मसंहिता, पाद°, प्राण°, बृहत्°, ब्रह्म°, मनु°, मन्त्र°, यज्ञ°, वसिष्ठ°, वायु°, वेद° (auch Jâǵn. 3,260), शंकर°, शिव°, शुक°, श्री°, सांहित und सांहितिक.

संहितपुष्पिका (von संहित + पुष्प) f. *eine Anisart* (मिश्रेया) Râǵan. im ÇKDr.

संहिताकल्प m. Titel eines zum AV. gehörigen Pariçishṭa Ind. St. 3,279.

संहितान्त (संहित + अन्त) adj. *an den Enden verbunden* AV. 10,2,3.

संहिताप्रदीप m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 279, b, 34.

संहिताभाष्य n. Titel eines *Commentars* Ind. St. 1,469.

संहितावृत्ति f. Titel einer *astrologisch-astronomischen* Abhandlung Notices of Skt Mss. 2,42.

संहितासूत्र n. Titel eines über die Betonung handelnden Pariçishṭa zum ṚV. Ind. St. 1,82.

संहितिक adj. im Comm. zu AV. Prât. 4,107. 114 fehlerhaft für सांहितिक.

संहितीभाव (von संहित + 1. भू) m. *das Sichverbinden:* द्वयोर्बहूनां च द्रव्याणाम् Kâraka 3,1.

संहितोपनिषद् f. Titel einer Upanishad Ind. St. 1, 391. eines Brâhmaṇa 4,376. संहितोपनिषद्ं ब्राह्मणम् 375. Verz. d. Oxf. H. 377, b, No. 375. 382, a, No. 451. Vgl. संहित 2) a).

संहितोरु (संहित + ऊरु) adj. (f. ऊ) *anschliessende Schenkel habend* P. 4,1,70. Vop. 4,30.

संहूति (von हू mit सम्) f. *gemeinschaftlicher Anruf* AK. 1,1,5,9. H. 261.

संहृत s. u. हर् mit सम्.

संहृतबुसम् und संहृतयवम् adv. gaṇa तिष्ठद्गुप्रभृति zu P. 2,1,17. — Vgl. संह्रियमाण°.

संहृति (von हर् mit सम्) f. 1) *Vernichtung der Welt* Mârk. P. 81, 57. Pańkar. 3,15,22. — 2) *Abschluss, Ende:* उद्दिष्टार्थस्य Sâh. D. 544. मन्त्रपाठादि° Kathâs. 37,77.

संहृतिमत् (von संहृति) adj. am Ende eines comp. *den Schluss von — enthaltend:* बीज° Sâh. D. 278. nach Ballantyne = बीजवत् und सं°.

संहृष्ट s. u. हर्ष् mit सम्. Davon संहृष्टिन् adj. *der steif zu sein pflegt* (penis) Lâṭj. 9,10,6 (v. l. zu VS. 23,29).

संहोत्र (सम् + होत्र) n. *Opfergemeinschaft* ṚV. 10,86,10.

संह्राद (von ह्राद् mit सम्) m. 1) *ein lauter Schall, — Ton:* शरजालानाम् MBh. 6,3146. गदाभिघात° 7,605. मुखाडम्बरसंह्रादैः 14,2202 (nach der Lesart der ed. Bomb.). दिक्षु सर्वासु संह्रादं जनयामास पत्त्रिराट् Hariv. 6960. निनादस्य R. 4,14,11. भीम° adj. (वानर) 39,13. ज्याविद्युच्चाप° adj. MBh. 7,3502 (nach der Lesart der ed. Bomb.). — 2) *der Schreier,* N. pr. eines Asura, eines Sohnes des Hiraṇjakaçipu, MBh. 1,2642. 2526 (an beiden Stellen ed. Calc. संह्लाद). 2,365. 367. Hariv. 187. 219. 2283. 2289 (nach der Lesart der neueren Ausg.). 12459. 12698. 12914. 14284. VP. 1,15,41. Bhâg. P. 6,18,12. fg. — Vgl. संह्लाद.

संह्रादन (wie eben) adj. *laute Töne von sich gebend:* रथ MBh. 2,2064.

संह्रादि (wie eben) m. N. pr. eines Râkshasa R. 7,5,40. — Vgl. संह्रादिन्.

संह्रादिन् (wie eben) 1) adj. dass.: ज्याविद्युच्चाप° MBh. 7,3502. हंसाः संह्रादिकण्ठाभरणाः Kir. 18,19. — 2) m. N. pr. eines Râkshasa R. 6, 69,12. 74,4.

संह्रादीय adj. *zu* Saṁhrâda *gehörig:* गण Hariv. 12868.

संह्रियमाण partic. praes. pass. von हर् mit सम् (s. das.). °बुसम् und °यवम् adv. gaṇa तिष्ठद्गुप्रभृति zu P. 2,1,17. — Vgl. संहृतबुसम् und °यवम्.

संह्लाद m. 1) fehlerhaft für संह्राद 1) MBh. 14,2202. — 2) fehlerhaft für संह्राद 2) MBh. 1,2526. 2642. — Die ed. Bomb. hat überall die richtige Lesart.

संह्लादिन् (von ह्लाद् mit सम्) adj. *erfrischend, erquickend* Spr. (II) 3606. हृदय° MBh. 2,390.

सकँ (demin. von 1. स) pron. im nom. masc. bleibt das Casuszeichen nach P. 6,1,132. सको देवः Schol. f. सका P. 7,3,45. Vop. 4,6. सका जंघास ते विषम् ṚV. 1,191,11. AV. 10,4,14. — Vgl. एषक, यक.

सकङ्कट (2. स + क°) adj. *mit Schienen versehen:* बाहु Hariv. 4717 (कङ्कटः = आलिङ्गनेनावरोधः Nilak.). सुसंकट MBh. 4,351 (सकण्टक v. l.).

सकचुक (2. स + क°) adj. *gepanzert* H. 767.

सकट m. = शाखोट *Trophis aspera* Bhûriprajoga im ÇKDr.

सकटाक्षम् (von 2. स + कटाक्ष) adv. *mit einem Seitenblick* MBh. 8,3018 nach der Lesart der ed. Bomb. (सङ्कटाक्ष्यम् ed. Calc.). — Vgl. संकटाक्ष.

सकटान्न n. *die Speise Verunreinigter* Jâǵn. 3,15. कटशब्देनाशौचं लक्ष्यते। तत्सहचरितमन्नं सकटान्नम् Mit. III,6,a,5.

सकण्टक (2. स + क°) 1) adj. (f. आ) a) *mit Dornen versehen, dornig:* दल Tithjâdit. im ÇKDr. केतकी Spr. (II) 6331. — b) *mit emporgerichteten Härchen versehen:* अङ्गानि Kathâs. 25,220. — c) *mit stacheligen Schienen versehen:* बाहु MBh. 4,351, v. l. für सुसंकट (सकङ्कट Hariv. 4717). — 2) m. Bez. zweier Pflanzen: = शैवाल Çabdak. im ÇKDr. = पूतिकरञ्ज Ratnam. 136.

सकमल (2. स + क°) adj. (f. आ) *mit einer Lotusblüthe versehen* Ragh. 9,19.

सकम्प (2. स + कम्प) adj. (f. आ) *zitternd* Kumâras. 6,45. Kathâs. 4, 40. 25,95. 31,20.

सकरुण (2. स + करुणा) adj. (f. आ) *mitleidig:* eine Person Bhâg. P. 1,13,12. वचस् 7,49. निरीक्षण 8,8,25. दृष्टि Ânandal. 22 in Haeb. Anth. 250. °म् adv. Çâk. Ch. 89,16. Bhâg. P. 5,13,24.

सकर्ण (2. स + 1. कर्ण) adj. *Ohren habend, hörend* Gaṭâdh. im ÇKDr.

सकर्णक (2. स + क°) gaṇa पक्षादि und संकाशादि zu P. 4,2,80. adj. (f. आ) *mit einem Zapfen* oder dergl. *versehen* Kâtj. Çr. 18,4,6. Comm. zu 6,5,7. — Vgl. साकर्णकायन und साकर्णक्य.

सकर्तृक (von 2. स + कर्तृ) adj. *einen Thäter —, einen Urheber habend* Kusum. 48,7. Sarvadarçanas. 60,17. 82,1. 119,11. Davon nom. abstr. °ता f. 128,17. °त्व n. Kusum. 48,7.

सकर्मक (von 2. स + कर्मन्) adj. 1) *wirksam, Folgen habend:* कर्मन् Bhâg. P. 5,20,32. — 2) *mit einem Object versehen, transitiv:* ein Zeitwort P. 1,3,53. 3,1,87, Vârtt. 3. Comm. zu 3,2,4.

सकल (2. स + कला) adj. (f. आ) 1) *aus Theilen bestehend, theilbar, materiell* (Gegens. अकल und निष्कल): ब्रह्मन् Maitrjup. 6,15. MBh. 13,1044; vgl. 4). — 2) *alle Theile in sich schliessend, ganz, vollständig, gesammt, sämmtlich, all;* = सर्व u. s. w. AK. 3,2,15. H. 1433. Halâj. 4,28. Kâtj. Çr. 16,1,31. पृथिवी MBh. 12,167. महापुरी R. 6,10,37. Mârk. P. 75,67. 121,3. Bhâg. P. 4,28,4. LA. (III) 88,9. Varâh. Bṛh. S. 34,5. 69,18. सकलं कुलालयम् 94,10. Pańkat. ed. orn. 55,2. °देह Dhûrtas. 95,13. °पूर्वपरिवृत Pańkat. 117,1. पशव: so v. a. *ganz, ungetheilt* Hariv. 8439 nach der Lesart der neueren Ausg. सकले ऽह्नि Spr. (II) 4291, v. l. रात्रि Pańkat. 117,8. स्थान ṚV. Prât. 14,7. सकलं ज्योतिषमधीते P. 6,3,79, Schol. धर्म M. 1,81. भद्र Nir. 1,18. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,140. अकीर्ति MBh. 1,7449. अपचिति R. 2,74,26. प्रसाद 3,3,17. गत Vikr. 95. विद्या Spr. (II) 1360. 1431. 2839. 4807. Vet. in LA. (III) 5,1. Schol. zu TS. Prât. 4,52. 16,29. Comm. zu Kâtj. Çr. 25,7,38. प्रतिज्ञां सकलां कर्तुम् so v. a. *erfüllen* R. 2,21,59. भृत्यान्सकलान् *alle* R. Gorr. 2,113,11. 3,69,26. Varâh. Bṛh. S. 64,1. सकला: सहिता: Bṛh. 7,6. Kathâs. 12,25. Mârk. P. 78,11. Bhâg. P. 2,7,9. 3,13,48. 5,26,40. Pańkat. 53,21. 55,12. Hit. 7,20. 60,3. Dhûrtas. 67,5. 75,19. जन *Jedermann* Kathâs. 15,53. सकल m. sg. dass. Spr. (II) 4853. n. sg. *Alles* Mṛkkh. 105,13. Bhâg. P. 8,2,29. Vop. 5,21. 30. अ° *nicht ganz, — vollständig* Kauç. 80. Megh. 82. Varâh. Bṛh. S. 21,21. 34,5. — 3) *ganz* so v. a. *heil, gesund* (Gegens. विकल) Nilak. 13. Spr. (II) 2533, v. l. — 4) *mit den Elementen der materiellen Welt behaftet; m. Bez. der auf der niedrigsten Stufe stehenden Seele* (पशु) bei den Çaiva: पशुस्त्रिविध: । विज्ञानाकलप्रलयाकलसकलभेदात् Sarvadarçanas. 85,12. मलमायाकर्मात्मकबन्धत्रयसहित: सकल इति संलप्यते 17. 86,5. मलमायाकर्मयुत: सकल: 7. 13. 15. 87,22. 88,3. — Vgl. साकलायन, साकल्य.

सकलकल Bein. eines best. Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 200, *a*, No. 475, Z. 8.

सकलजननी f. *die Mutter von Allem:* °स्तव Verz. d. Oxf. H. 108, *a*, No. 168.

सकलभुवनमय (von सकल + भुवन) adj. (f. ई) *die ganze Welt enthaltend* Pańkar. 3,2,1.

सकलयज्ञमय (von सकल + यज्ञ) adj. (f. ई) *das ganze Opfer enthaltend* Bhâg. P. 2,7,1.

सकलवर्ण n. (sc. पद oder वाक्य) *die Laute* क *und* ल *enthaltend*, in Verbindung mit सह्कार (*vom Laute* ह् *begleitet*) eine Umschreibung von कलह *Streit, Hader* Nalod. 2,14.

सकलवेदोपनिषत्सार n. *die Quintessenz aus allen* Veda *und* Upanishad Verz. d. B. H. No. 614. Verz. d. Oxf. H. 38, *a*, N. 1.

1. सकलसिद्धि f. *das Gelingen von Allem:* °दा भैरवी Verz. d. Oxf. H. 93, *b*, 13. fg.

2. सकलसिद्धि adj. *der alle Vollkommenheiten (Wunderkräfte) besitzt* Bhâg. P. 6,19,4.

सकलागमाचार्य (सकल - आगम + आ°) m. N. pr. oder Bein. eines *Lehrers* Verz. d. Cambr. H. 43,10.

सकलाधार (सकल + आ°) m. *der Behälter von Allem:* Çiva Çiv.

सकलार्णमय (von सकल + अर्ण) adj. (f. ई) *alle Laute enthaltend* Pańkar. 3,1,21.

सकलिक (2. स + कलिका) adj. (f. आ) *mit Knospen versehen* Ragh. 9,29.

सकलीकर् (सकल + 1. कर्) *vervollständigen* Pańkar. 3,6,6. 15,36.

सकलीविधा (सकल + धा mit वि) dass. ebend. 3,7,24.

सकलेन्दु (सकल + इन्दु) m. *Vollmond* Hariv. 8429 (nach der Lesart der neueren Ausg.). Vikr. 28.

सकलेश्वर (सकल + ई°) m. *Herr des Alls* Bhâg. P. 2,5,8.

सकाकोल N. einer Hölle M. 4,89.

सकाम (2. स + काम) adj. (f. आ) P. 6,1,144, Vârtt. 2. Vop. 6,72. 1) *zur Wunscherfüllung führend, die Wünsche befriedigend:* अघन् VS. 26,1. सकामो ऽयं वने वासो भविष्यति R. 3,10,25. — 2) *dessen Wunsch erfüllt ist, zufriedengestellt:* सकाममात्मानमसावमन्यत R. 3,52,52. सकामा भगिनी मे ऽस्तु 29,21. 55,41. सकामो भव MBh. 1,5919. R. 2,42,21. 66,3. R. Gorr. 2,10,5. 34,2. 6,8,4. Spr. (II) 1170, v. l. स त्वमात्मप्रदानेन (मां) सकामां कर्तुमर्हसि *zufriedenstellen* MBh. 1,7807. R. 2,73,15. 79,12. 101,11. R. Gorr. 2,6,28. 22,4. Kathâs. 42,100. — 3) *einwilligend* (von Mädchen, die sich einem Manne willig ergeben) Vishṇu in Dâjabh. 272, 2 v. u. M. 8,364. 368. Jâǵn. 2,288. 3,233. — 4) *mit Absicht, — freiwillig verfahrend:* अकामो वा सकामो वा यत्र क्वापि बहिर्जले । इह चामुत्र दुःखानि माघस्नायी न पश्यति ॥ *ohne* oder *mit Absicht* Tithjâdit. im ÇKDr. — 5) *von Liebe erfüllt, verliebt:* सा त्वं मम सकामस्य सकामा — गान्धर्वेण विवाहेन भार्या भवितुमर्हसि MBh. 1,2967. R. 5,22,1. 37,3. Mṛkkh. 18,16. Ṛt. 6,2. Spr. (II) 5815. Kathâs. 33,40. Mârk. P. 128,4. Bhâg. P. 3,12,28. Çuk. in LA. (III) 37,17. *Verliebtheit verrathend:* वचन Pańkat. 44,9. — सकामं Daçak. 85,2 fehlerhaft für स कामं, wie die ed. Calc. liest.

सकार 1) m. *a) der Laut* स ṚV. Prât. 6,1. TS. Prât. 5,6. 10. 14. 6,1. 14. 16,1. Verz. d. B. H. No. 380. Verz. d. Oxf. H. 97, *b*, 2. Râǵa-Tar. 6,39. — *b) Anapaest;* s. °विपुला. — 2) adj. Kathâs. 103,47 fehlerhaft für साकार.

सकारणक (von 2. स + 1. कारण) adj. (f. °णिका) *begründet, in Folge einer ganz bestimmten Veranlassung erfolgend* Kull. zu M. 6,73.

सकारभेद m. Titel einer die *Sibilanten* behandelnden Schrift Notices of Skt Mss. 197.

सकारविपुला f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,344.

सकाली f. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339, *a*, 3. °समुद्र (an der ersten Stelle getrennt) 35.

सकाश (2. स + 1. काश) m. (*Sichtbarkeit*) *Anwesenheit, Gegenwart bei* (gen.): एष मे तत्र वैदेह्या: सकाशं कथयिष्यति R. 3,79,23. आ सकाशात्

bis an (das Feuer) Çâṅkh. Çr. 2,14,6. Der acc., loc. und abl. in der Bedeutung von praepp. (mit gen. der Person oder in comp. mit der Ergänzung; nur ganz ausnahmsweise ist diese nicht eine Person). 1) acc. *zu — hin:* kommen, gehen, führen, senden Khând. Up. 8,7,2. MBh. 3,2952. 5,5981. R. 2,34,15. 70,15. 101,10 (110,8 Gorr.). 3,40,23. 67,21. 5,6,12. 35,31. Mṛkkh. 77,5. Ragh. 5,35. Kumâras. 7,73 (वेला°). Çâk. 62,16. 95,2. Mâlav. 47,15. Kathâs. 6,61. Bhâg. P. 3,16,26. 6,1, 68. Pañkat. 23,1. 160,24. Hit. 40,20. 22. — 2) loc. *in Gegenwart, — in Anwesenheit von, bei* Âçv. Gṛhj. 1,18,7. MBh. 1,6503. 3,2092. वास R. 2,56,13, f. Kathâs. 38,110. Pañkat. 66,10. fg. *zu — hin:* sich begeben u. s. w. MBh. 3,16852 (सकाशम् Sâv. 5,104). R. 2,52,12. Pañkat. 55,19. — 3) abl. *von — her, von Seiten:* अग्नेः Jâgñ. 1,315. kommen, gehen, sich entfernen MBh. 1,1160. 5,941. R. Gorr. 1,80,30. 5,90,10. Kâm. Nîtis. 12,27. Ragh. 5,24. Kathâs. 5,108. 44,82. Pañkar. 1,15,4. Pañkat. 36,22. न परित्यागार्हैयं मत्सकाशात् R. 1,53,12 (54,14 Gorr.). geboren werden, hervorgehen, entstehen Sâj. zu ṚV. 1,52,5. Jâgñ. 3,67. rauben, wegnehmen Daçak. 76,9. befreit werden Kathâs. 23,9. fordern, bitten 52,299. erlangen R. 1,49,25. R. Gorr. 1,79,20. 4,38,46. Mârk. P. 63,53. 129,12. 134,5. fgg. Daçak. 87,5. Pañkat. 220,14. Sâj. zu ṚV. 1,114,6. erfahren, lernen, hören M. 1,119. 2,20. MBh. 1,1072. 1589. R. 3,77,18. Spr. (II) 5188. Verz. d. Oxf. H. 141,*b*,14 v. u. kaufen Kathâs. 19,37. 42. gesondert, verschieden Sarvadarçanas. 9,17. fg. 54,1. भय MBh. 1,7279. R. 4,58,10. मान 2,14,4. विप्रकाराः 22,5. परुष 4,35, 2. 12. पराजय Prab. 5,19. statt des gen. auch der abl. नैताभ्यां भविता दोषः सकाशात्ते MBh. 1,1466. Varâh. Bṛh. S. 104,12. सकाशतस् dass.: wegführen R. 1,54,8 (55,8 Gorr.). — सकाशाय Râga-Tar. 4,262 ist kein dat. von सकाश, sondern fehlerhafte Schreibart für स-काषाय.

सकुक्षि (2. स + कु°) adj. *aus demselben Leibe geboren* Vop. 6,97.

सकुतूहल (2. स + कु°) adj. *von Neugier getrieben, neugierig* Kathâs. 25,51. °म् adv. 26,50.

सकुरुण्ड m. = साकुरुण्ड Râgan. im ÇKDr.

सकुल 1) adj. *a)* (2. स + कुल) *mitsammt seinem Geschlecht* (im Wortspiel mit नकुल) Spr. (II) 6214. — *b)* wohl fehlerhaft für सकल Kathâs. 44,147. Weber, Kṛshṇag. 237. — 2) m. in einem Wortspiel st. नकुल Pâr. Gṛhj. 2,7.

सकुलज adj. (f. आ) *im gleichen Geschlecht geboren, gleichen Geschlechts mit* (gen.) MBh. 13,5086. स्व° ed. Bomb.

सकुल्य (von 2. स + कुल) adj. *gleichen Geschlechts,* m. *ein Verwandter* Gatâdh. im ÇKDr. M. 9,187. Jâgñ. 1,63. Ind. St. 5,310.

सकूति (2. स + कू°) adj. *begierig, verliebt* TBr. 2,4,6,4.

सकृत् (2. स + कृत्) adv. P. 5,4,19. 1) *auf ein Mal, mit einem Male;* = सह AK. 3,4,23 (28), 4. Med. avj. 33. सकृत्सु ते अनु स्तोमं मुदीमहि ṚV. 8,1,14. 2,16,8. सकृत्सु नो मृळय 10,33,3. अरुणो मा सकृद्वृको ददर्श 1,105,18. 6,66,1. न वै सकृदेवाग्रे सर्वः संभवति Ait. Br. 6,21. TS. 3,4, 2,2. सकृदाच्छिन्नं *mit einem Ruck abgetrennt* Âçv. Çr. 2,6,4. Çat. Br. 2,4,2,17. सकृच्छून Çâṅkh. Çr. 4,4,6. सकृच्छू P. 8,2,4, Schol. सकृदादोपन Kauç. 80. M. 8,151. so v. a. *plötzlich* MBh. 1,4418. — 2) *einmal, semel* AK. Med. ṚV. 6,48,22. सकृदह्नः 10,95,16. TBr. 2,1,9,1. Ait. Br. 1, 26. 2,24. 7,17. Çat. Br. 1,2,2,11. 2,4,2,9. सकृदिन्द्रं भूतान्यत्यरिच्यन्त 4,5,2,1. Âçv. Gṛhj. 1,3,3. सकृन्मन्त्रवचनम् Kâtj. Çr. 1,7,9. सकृत्क्रीत 8, 46. सकृदुपमथितं Çat. Br. 2,6,1,6. Kâtj. Çr. 24,3,34. M. 6,20. 11,92. 97. 100. 214. 250. Spr. (II) 5253. 6650. fgg. 6656. Çâk. 27,2. Vikr. 10. Varâh. Bṛh. S. 11,44. सकृदुक्तं न गृह्णाति Spr. (II) 6655. सकृदुक्तगृहीतार्थ 6654. सकृच्छ्रुतधर Kathâs. 2,61. सकृत्सकृत् Çat. Br. 1,8,2,5. Âçv. Gṛhj. 4,7,14. M. 5,139. 9,70. Jâgñ. 1,240. *einmal* so v. a. *irgend ein Mal* Spr. (II) 1707. सकृत्कृतप्रणयो ऽयं जनः so v. a. *einst, ehemals* Çâk. 59,13. मा — सकृत् *nie* Spr. (II) 2304. — 3) *ein für allemal, für immer:* सकृद्दिवा हैवास्मै भवति Khând. Up. 3,11,3. सकृद्विभात 8,4,2. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,165. Vedântas. (Allah.) No. 124. भानुः सकृद्युक्ततुरंग एव Spr. (II) 4569. Mârk. P. 109,67. — Vgl. अ° (auch MBh. 5,7160. Varâh. Bṛh. S. 28,4. 30,3. 68,74. Bhâg. P. 1,5,36 nach der Lesart der ed. Bomb.).

सकृत n. = शूद्रशासन Hâr. 175. सकृति st. dessen Trik.

सकृत्प्रज (सकृत् + प्रजा) 1) adj. *nur einmal* (im Jahre) *Nachkommenschaft (Junge) habend.* — 2) m. *a) Krähe* AK. 2,5,20. H. 1321. an. 4, 57. Halâj. 2,90. — *b) Löwe* H. an.; vgl. Spr. (II) 7044.

सकृत्फल 1) adj. *nur einmal Früchte tragend.* — 2) f. आ *Musa sapientum* (s. कदली) Râgan. im ÇKDr.

सकृत्सू adj. f. *mit einem Mal gebärend:* सकृत्स्वं ये पुरुपुत्रां महीं दुदुक्षन् ṚV. 10,74,4.

सकृदागामिन् adj. *der nur noch einmal wiederkehrt,* Bez. der zweiten Stufe der Ârja bei den Buddhisten Burnouf, Intr. 292. fg. Wassiljew 264. 248. Vjutp. 32. 123.

सकृदावृत्ति f. *eine einmalige Begebenheit:* °प्रकारेण so v. a. सकृत् *einmal, ein für allemal* Kull. zu M. 11,221.

सकृद्गति f. *nur eine Möglichkeit* zu P. 7,1,50.

सकृद्गर्भ 1) adj. *nur einmal eine Leibesfrucht empfangend.* — 2) m. *Maulthier* Râgan. im ÇKDr.

सकृद्ग्रह m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,373 (nach der Lesart der ed. Bomb., सकृद्ग्राह ed. Calc.).

सकृद्वीर m. *eine best. Pflanze,* = एकवीर Râgan. im ÇKDr.

सकृन्नन्दा f. N. pr. eines Flusses MBh. 3,8137. प्राङ्नदीं च st. सकृन्नन्दां ed. Calc.

सकेत (2. स + केत) 1) adj. *von einer Absicht durchdrungen* ṚV. 6,9, 5. — 2) m. angeblich N. pr. eines Âditja TS. 1,5,2,3.

सकोप adj. (f. आ) *erzürnt* Râga-Tar. 6,258. H. 579; vgl. auch unter कोप 2) am Ende.

सकोश adj. *Stellen aus Wörterbüchern enthaltend* (Gegens. विकोश) Verz. d. Oxf. H. 72,*b*,2.

सकौतुक (2. स + कौ°) adj. (f. आ) *neugierig* Kathâs. 24,10. 29,8. 40, 17. तद्दर्शन° 46,194. साश्चर्य° *erstaunt und neugierig* 25,271. सकौतुकम् adv. 23,16.

सक्त s. u. सञ्ज्. Davon सक्तता f. *das Hängen an der Sinnenwelt* (Gegens. मुक्तता) MBh. 12,12638. सक्तत्व n. *das Hängen an:* रति° 1,3906.

सक्तमूत्र adj. *beschwerlich —, langsam harnend* Karaka 1,27.

सक्तव्य (von सक्तु) adj. *zu Grütze bestimmt, — dienend:* धानाः P. 5,

1,2, Vârtt. 4, Schol.

1. सक्ति (von सञ्ज्) f. *das Zusammenhängen:* लतानाम् Kir. 5,46. *das Hängen* (in übertr. Bed.) *an:* विषयसक्ति° adj. so v. a. *die Sinne darauf heftend* Râga-Tar. 6,154. व्यापारासक्ति° Sâh. D. 186. *das Hängen an den Dingen der Welt* Sarvadarçanas. 74,20. अ° Bhag. 13,9. — Vgl. असक्ति°.

2. सक्ति MBh. 13,871 fehlerhaft für 3. शक्ति.

सक्तिमत् s. असक्ति° (auch Spr. (II) 6802).

सक्तु (wohl von सञ्ज्) Nir. 4,10. Unâdis. 1,70. P. 7,2,9. m. (nur dieses zu belegen) und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 248,b,14. m. pl. Trik. 3,5,6. *gröblich gemahlene geröstete Körner: Grütze*, namentlich *von Gerste* Trik. 2,9,15. H. 401. Ind. St. 9,218. सक्तुमिव तितउना पुनन्तः ṚV. 10,71,2. सोमं सक्तुभिः श्रीणाति TS. 6,4,10,6. VS. 19,21. fg. गवेधुका° Çat. Br. 9,1,1,8. 12,9,1,5. निर्धूत° 1,6,2,16. 13,2,1,3. अपामार्गान्सक्तून्कुर्वन्ति Kâth. 15,2. अक्षत° Âçv. Gṛhj. 2,1,2. 19. Çâṅkh. Gṛhj. 4,5. 15. Gobh. 3,7,6. fgg. °धानी *Gefäss für* Mahâbh. lith. Ausg. 3,93,b. Kauç. 93. 136. °होम Lâṭj. 5,4,10. कुवल°, कर्कन्धु°, बदर° Çat. Br. 5,5,4,22. wird mit Flüssigkeit und Butter angesetzt zum मन्थ Kauç. 47. Suçr. 1,233,11. 2,49,21. Madanavin. 11,89. — Jâgn. 3, 322. Pat. in Ind. St. 5,158. MBh. 8,1842 2044 (°पिण्डाः). 2059 (°मद्यावलिप्त). 13,4529. 14,2695. यवप्रस्थं तं सक्तूनकुर्वन्त 2721. Suçr. 1, 72,7. 236,1.4. यवानाम् 2,72,15. °मिश्र 122,5. Vâgbh. 1,6,39. Spr. (II) 5439. 7337. Varâh. Bṛh. S. 46,64. 55,17. 21. Kathâs. 4,122. fgg. (यवैः) लूनैर्भ्रष्टैश्च पिष्टैश्च सक्तवो विषक्तास्तया 71,267. fgg. Mârk. P. 41, 11. Râga-Tar. 1,205. Pañkat. 252,20. Hit. 114,22 (सक्तुपूर्णः zu lesen). 115,2. °काल Verz. d. Oxf. H. 87,a,18. यव°, चणकयव°, शालिसक्तवः Bhâvapr. 5. Oefters (aber nie in den Bomb. Ausgg.) शक्तु geschrieben. — Vgl. दधि°, साक्तुक.

सक्तुक m. *ein best. vegetabilisches Gift* H. 1198. शक्तुक Bhâvapr. im ÇKDr.

सक्तुकार m. *der sich mit dem Mahlen von Grütze abgiebt* R. Gorr. 2,90,26. °क dass., f. °कारिका Nir. 6,6.

सक्तुघटाख्यायिका f. *die Erzählung von einem Topfe mit Grütze* Verz. d. Oxf. H. 154,a,35; vgl. Pañkat. 252,8. fgg.

सक्तुप्रस्थीय (von सक्तु + प्रस्थ) adj. *über einen* Prastha *Grütze handelnd* Verz. d. Oxf. H. 5,b,15; vgl. MBh. 14,2711. fgg.

सक्तुफला f. *Prosopis spicigera Lin.* oder *Mimosa Suma* (शमी) *Roxb.* AK. 2,4,2,32. °फली f. dass. Çabdar. im ÇKDr.

सक्तुल adj. von सक्तु (मत्वर्थे) gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97.

सक्तुश्री adj. *mit Grütze gemischt* VS. 8,57.

सक्तुसिन्धु P. 7,3,19, Schol. — Vgl. साक्तुसैन्धव.

सक्थ am Ende eines comp. = सक्थन्, सक्थि P. 5,4,98. 113. 6,2, 198. fg. Vop. 6,18. 25. 43. भग्न° adj. MBh. 6,1793. 9,30. आत्तसक्थी adj. f. Hariv. 3916. आभुग्नसक्थी adj. f. Suçr. 2,92,8. — Vgl. अक्षि°, अपर°, उत्तर°, उत्°, चक्र°, पूर्व°, पृश्नि°, फलक°, मृग°, लोमश°.

सक्थन् n. सक्थि (Unâdis. 3,154) n. und सक्थी f. (im du.). Declination in der klassischen Sprache P. 7,1,75. Vop. 3,95. ältere Formen: सक्थ्यौ, सक्थ्नम्, सक्थी, सक्थ्नोस्, सक्थानि, सक्थि, सक्थ्यौ, सक्थ्यां, सक्थ्योस्, सक्थिभ्याम्. *Schenkel* Nir. 9,20. AK. 2,6,2,24. H. 613. Halâj. 2,360. वि सक्थानि नरो यमुः ṚV. 5,61,3. न सक्थ्युद्यमीयसी 10,86,6. 7. अन्तरा सक्थ्या 16. सक्थ्या देदिश्यते नारी euphemistisch für *cunnus* VS. 23,29. — AV. 6,9,1. अश्वस्य सक्थ्यावृहत् TS. 5,3,12, 2. 7,4,19,1. Kâth. 33,8. Çat. Br. 3,8,2,27. 7,1,1,29. 39. 8,6,2,9. 10, 6,5,3. 13,2,2,8. 3,1,4. Ait. Br. 7,1.2. Lâṭj. 8,8,29. Gobh. 4,1,2.3. Kâtj. Çr. 6,7,6. Pañkav. Br. 16,2,6. सक्थिनी MBh. 3,17292. 5,5676. 13,5390. R. 3,75,27. Pañkar. 4,5,17. सक्थिभ्याम् R. Gorr. 2,8,43. सक्थ्नोस् Mârk. P. 18,49. Suçr. 1,256,7. सक्थि im comp. 125,12. 208, 2. °सदन 263,16. Spr. (II) 157. Varâh. Bṛh. S. 66,3. am Ende eines adj. comp.: भग्नसक्थि R. 5,10,19. in übertr. Bed. P. 5,4,113. दीर्घसक्थि शकटम् *mit langen Gabeldeichseln* Schol. Vop. 6,18. — Vgl. दुः°, लोमश°.

सक्थ्य s. u. पृश्निसक्थ.

सक्मन् (von सच्) n. *Umgang, Verkehr:* वृजिनवर्तनिं नरं सक्मन्पिपर्षि विदथे ṚV. 1,31,6. Vgl. im Zend hakhman.

सक्य n. etwa *Verbindung, Gemeinschaft* ṚV. 3,58,7.

सक्रतु (2. स + क्रतु) adj. *einmüthig, einträchtig* ṚV. 1,93,5. इमं स्तोमं सक्रतवो जुषन्त 2,27,2.

सक्रिय (2. स + क्रिया) adj. *handelnd, thätig* Sâmkhjak. 10. Çuk. in LA. (III) 35,9.

सक्रुध् (2. स + 2. क्रुध्) adj. *erzürnt* Râga-Tar. 3,17.

सक्रोध adj. dass. MBh. 3,11381. 5,7483. R. 1,60,12.

सक्ष्, सक्षति = गतिकर्मन् Naigh. 2,14. etwa so v. a. सच्. व्रजस्य साता गव्यस्य निःसृजः सक्षन्त इन्द्र निःसृजः ṚV. 1,131,3. = त्वां संभजमानाः Sâj.

सक्ष (von सह् nach Comm.) adj. *überwältigend:* सक्ष प्रूष सक्षितः TS. 3,5,5,1. सक्षेदं पश्य TBr. 3,7,7,1.

1. सक्षणि (wie eben) adj. *überwältigend* ṚV. 5,41,4.

2. सक्षण (2. स + क्षण) adj. *Musse zu Etwas* (loc.) *habend:* आसीना दीर्घसत्त्रेण कथायां सक्षणा हरेः Bhâg. P. 1,1,21.

1. सक्षणि (von सच्) adj. *zusammengehörig mit* (gen.), *Gefährte, Besitzer:* भुवनस्य Tvashṭar ṚV. 2,31,4. ऊर्म्यस्य Soma 9,71,4. 78,3. श्येनाश्विना सक्षणीं ऊवे 8,22,15. 59,8. सक्षणि infin. s. u. सच्.

2. सक्षणि (von सह्) adj. *überwältigend*, mit acc.: ग्रामिमङ्गामिं पृतनासु सक्षणिम् ṚV. 1,111,3. अभिमातीः 8,24,26. वृत्राणि 9,110,1.

सक्षम m. N. pr. eines Lehrers der Haṭhavidjâ Verz. d. Oxf. H. 234. a,4. v. l. अक्षम und सुक्षाम.

सक्षार (2. स + क्षार) adj. *ätzend, beissend* Suçr. 1,173,12. fg. 177,18. 186,20. 218,16.

सक्षित् (2. स + क्षित्) adj. *neben einander wohnend, — liegend* u. s. w. ṚV. 1,140,3. 6,44,6.

सक्षीर (2. स + क्षीर) adj. *mit Milch versehen, milchig* (z. B. Pflanzen) R. 4,25,23. Suçr. 1,136,1. 2,172,4. उदक Çâṅkh. Çr. 4,15,13. यूप *aus einem Gewächs gemacht, das Milchsaft hat*, Shaḍv. Br. 4,4. Çâṅkh. Gṛhj. 1,13.

सख्, सख्यति eine zur Erklärung von सखि gebildete Wurzel Nir. 14,10.

सख am Ende eines comp. = सखि P. 5,4,91. Vop. 6,37. 56 (त्रिसखम्). 1) *Freund, Gefährte;* in comp. mit einem adj.: प्रिय° (s. auch bes.) *ein lieber Freund* R. 2,51,6. 69,6. 86,7. Spr. (II) 4288. बलोद्धत° Kâm. Ni-

TIS. 10, 20. mit einem im gen. gedachten subst.: वलभित्सख ÇÂK. 27,23. VIKRAM. 3. विबुध° BHAṬṬ. 1,1. BHÂG. P. 1,8,43. 9,33. 15,1. 3,25,4. 8, 1,26. in Verbindung mit सुहृद् Freund: बलिसखः सुहृत् 11,13. द्वैपायनसुहृत्सखः 3,4,9. 5,10,26. am Ende eines adj. comp. 4,28, 53. — 2) in Gesellschaft von —, vereint mit — seiend: प्रापदाश्रमम् — तस्य महर्षेर्मह्रिषीसखः so v. a. er und seine fürstliche Gemahlin RAGH. 1,48. सचिव° 4,87. 12,9. KUMÂRAS. 1,10. KATHÂS. 14,16. 18. 18,382. 405. 23, 50. 28, 141. 144. 29, 41. 30, 58. 60. 141. 34, 174. 35,160. 40, 83. 43,12. 274. 44,81. 45,252. 52,18. 56,416. RÂGA-TAR. 4, 310. 668. BHÂG. P. 4, 25,47. fg. कान्तसखा f. 3,12. खड्गैक° nur von seinem Schwerte begleitet KATHÂS. 68,40. — Vgl. कवा°, काम°, ग्रावयत्°, धी°, पशु°, पुत्र°, प्रिय°, मदिरा°, मधु°, मन्दयत्°, मरुत्°, मेघ°, यावयत्°, राम°, लक्ष्मी°, वसन्त° (der vom Malaja blasende Wind VIKRAM. 31,18), वात°, वायु°, विश्व°, शुनः°.

सखि (von सच्) UṆÂDIS. 4,136. m. nom. सखा, acc. सखायम्, instr. सख्या, dat. सख्ये, abl. gen. सख्युस्, loc. सख्यौ, du. सखाया, सखायौ, pl. सखायस्, सखीन्, सखिभिस्, सखीनाम् P. 6,1,112. 7,1,92. fg. 3,118. VOP. 3,50. fgg. Gefährte, Begleiter; Genosse, Freund AK. 2,8,1,12. TRIK. 3,3,52. H. 730. an. 2, 28. MED. kh. 7. HALÂJ. 2,273 द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया RV. 1,164,20. हरी सखाया 3,43,4. हंसैः 10,67,3. तवं प्रत्नेन युज्येन सख्या वज्रेण 6,21,7. रायः 55,2. विश्वे त्वा देवा अत्रकृष्टे सखायः die dich begleiteten 8,85,7. सयूथ्य VS. 6,9. इन्द्र इत्थरतः सखा AIT. BR. 7,15. सुशेव RV. 2,1,9. शिव 5,12,5. प्रिय 6,75,3. सखायस्ते वामभाजः स्याम 3,55,22. 4,17,17. सखे विष्णो 18, 11. 35,3. सखायौ देवौ 6,60,14. 7,27,2. न ते सखा सख्यं वष्टि 10,10, 2. AV. 5,4,7. सप्तपद् 11,9. 13,5. युज्य 6,51,1. ज्ञाति, सखि ÇAT. BR. 1,6,4, 3. 2,2,3,16. हरिवान्सुतानां सखा ÇÂÑKH. ÇR. 7,10,13. M. 3,110. MBH. 3,2681. Spr. (II) 5927. 6658. PAÑKAT. 265,3. सखे VIKRAM. 12,1. BHÂG. P. 4,28,53. HIT. 14,20. सखायम् MBH. 3,1795. 2567. सख्या 1,5135. सख्ये KATHÂS. 22,163. सख्युस् M. 11,58. 170. H. 9. सखिभिस् MBH. 1,5568. सख्यादीन् M. 3,113. H. 9. रामसखा R. 2,83,20. Auch in Verbindung mit einem fem. (vgl. सखी) P. 4,1,62, Schol. सखाभूदग्निरेनोरूषाः RV. 4, 52,2. 3. ÂÇV. GṚHJ. 1,7,19. ÇÂÑKH. GṚHJ. 2,2. सखायं विह्निता देवैः MBH. 1,6133. Spr. (II) 6639. सखिगणावृता MBH. 3,2095. सखितुल्या KATHÂS. 18,20. — Vgl. अस्मत्° (unter 1. अस्म), इन्द्र°, गोषखि, गोसखि, बाल°, मत्°, मरुत्°, वायु°, शुनः°, श्रावयत्°, साखेय.

सखिता (von सखि) f. Genossenschaft, Freundschaft MBH. 3,870. उपायाः सखितां गताः HARIV. 9921. मया सखितां गतः R. 5,94,22.

सखित्व n. dass. RV. 1,10,6. 3,1,15. 4,25,2. 8,21,8. 10,133,6. R. 7, 108,27. सखित्वमनुपालयन् 6,26,34. सखित्वं ज्ञास्यते मम 35. सखित्वात्तस्य aus Freundschaft zu ihm R. SCHL. 1,10,19. PAÑKAT. 60,4. पितुर्हि शुश्राव सखित्वमात्मनः R. 3,20,36. सखित्वं चाभ्युपैतु नः 5,90,41. यातः सखित्वं बलघातिना HARIV. 7487. तया सखित्वाद्दृढाकृम् R. 4,51,18. मया सह 4,12. बाल° Freundschaft mit Spr. (II) 4434.

सखित्वन n. dass. RV. 6,51,14. 8,12,6.

सखिदत्त gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80. — Vgl. साखिदत्तेय.

सखिपूर्व n. Freundschaft Spr. (II) 3281. 3665. MBH. 1,5194 (unter पूर्व anders aufgefasst).

सखिभाव m. dass. KATHÂS. 74,225.

सखिल (2. स + खिल) adj. sammt den Supplementen Ind. St. 3,269. HARIV. 9491.

सखिवत् (von सखि) adj. mit Begleitern versehen RV. 1,156,4.

सखिविद् adj. Freunde gewinnend VS. 11,8.

सखी (von सखि) f. Gesellschafterin —, Freundin eines Frauenzimmers P. 4,1,62. VOP. 4,26. AK. 2,6,1,12. H. 529. 334. HALÂJ. 2,332. MBH. 3,2082. 2108. fg. 2605. HARIV. 9919. 9923. 9927. MEGH. 76. 86. 92. 101. ÇÂK. 9,5. VARÂH. BṚH. S. 78,4. 9. KATHÂS. 18,231. 364. LA. (III) 5,16. 19,7. 35,18. PAÑKAT. 258,9. UTTARAR. 47,9 (61,13). °जन Spr. (II) 3337. R. 2,78,13. fg. RAGH. 3,1. समसखीजना adj. f. ÇÂK. 32,14. प्रिय° RAGH. 3,5. Spr. (II) 1634. VIKRAM. 8,2. 3. श्री° BHÂG. P. 8,9,18. शयन° Bettgenossin (der Freundinnen) KUMÂRAS. 7, 95. वनान्तसंगीत° Theilnehmerin an 5,56. Freundin so v. a. Geliebte VARÂH. BṚH. S. 104,28.

सखीक am Ende eines adj. comp. (f. आ) von सखी. उत्पतिता समसखीकाकमम्बरम् KATHÂS. 20,112. 66,178. 119,125.

सखीय् (von सखि) sich als Begleiter anschliessen, Freundschaft suchen; nur partic. °यत् RV. 3,31,7. सखीयतामविता बोधि 4,17,18. 5, 49,1. सखिभिः सखीयन् 6,32,3. 8,40,3. सुषखा सखीयते 10,91,1.

सखीहृदयाभरण m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 574.

सखेद (2. स + खेद) adj. betrübt; °म् adv. ÇÂK. 32,11.

सखोल N. pr. einer Oertlichkeit RÂGA-TAR. 1,342.

सख्य (von सखि) n. VS. PRÂT. 4,164. Gemeinschaft; Freundschaft P. 5,1,126. AK. 2,8,1,12. H. 730. HALÂJ. 4,21. दर्तेरिव ते ऽवृकमस्तु सख्यम् RV. 6,48,18. अग्निरिषां सख्ये ददातु नः 8,60,13. 10,124,9. प्राणाः सख्ये नो अस्तु AV. 13,1,17. देवानाम् RV. 7,7,2. गमन्न इन्द्रः सख्या वयश्च 1, 178,2. 2,18,8. शिव 7,22,9. प्रत्न 6,18,5. पित्र्य 7,72,2. स्त्रैण 10,95,15. सख्य, आप्य 7,82,8. सख्य, वेश्य 6,61,14. 19,13. 8,85,7. 10,10,1. 2. 71, 2. 132,2. स्वात्सख्यादरणीं नाभिमेमि Freundschaft so v. a. Verwandtschaft 10,123,2. AV. 7,104,1. 8,9,22. — R. 1,3,23. RAGH. 5,60. Spr. (II) 6230. 6660. BHÂG. P. 6,4,24. 7,5,23. 8,9,10. तयोः सख्यमभवत् HIT. 25, 15. समानशीलव्यसनेषु Spr. (II) 4934. मुमूर्छ सख्यं रामस्य रुचिरे RAGH. 12, 57. BHÂG. P. 6,11,27. अङ्गराजेन R. 1,10,3. KATHÂS. 22,68. 28,103. स्वरितानां शुना सख्यं कपिसख्यं तु शोणिणाम् SUÇR. 1,111,2. उष्ट्रेण साकम् KATHÂS. 60,152. सख्यमेति मधुपैः RÂGA-TAR. 6,154. सख्यं कृ R. 1,65, 23. शंभोः BHÂG. P. 8,13,24. रामेण R. 1,1,59. 3,75,47. Spr. (II) 7242. दुर्जनेन समम् 2859. तैः सह KATHÂS. 44,100. त्वं सख्यं तैः सह साधय ebend. सख्यं विधा 64. बकककङ्कगृध्रैः BHÂG. P. 5,13,16. बबन्ध सुखिना सख्यं येन RÂGA-TAR. 1,155. सार्धम् 5,265. पौर° unter M. 2,134. महेश्वर° mit, zu R. 5,78,5. RÂGA-TAR. 4,148. HIT. 18,2. — Vgl. परि°, यथासख्यम्.

सख्यविसर्जन n. Auflösung der Gemeinschaft (ein Vorgang im Ritual) ÂÇV. ÇR. 7,1,6. Comm. zu 6,12,12; vgl. PÂR. GṚHJ. 2,11.

सग्, सगति DHÂTUP. 19,27 (संवरणे). — Vgl. स्थग्.

सगण (2. स + गण) adj. von einer Schaar begleitet, in Schaaren: सगणो मरुद्भिः RV. 1,101,9. 3,32,3. 47,2. 4. VS. 25, 46. TBR. 2,8,3,8. AV. 7,77,3; vgl. TS. 4,3,13,4. mit seinem Gefolge MBH. 3,2129. R. 2, 81,10. KIR. 5,13. als Bein. Çiva's ÇIV.

सगद्गद s. u. गद्गद.

सगन्ध (2. स + गन्ध) adj. 1) riechend SUÇR. 2,429,2. — 2) gleichen

Geruchs mit (instr. oder im comp. vorangehend) Vop. 6,97. घृतमधुना Varâh. Bṛh. S. 43,36. मत्स्य° 68,15. 50,21. — 3) *verwandt* Trik. 2,6, 9. Çâk. 68,11 (im Prâkrit).

सगन्धिन् adj. *gleichen Geruchs mit:* मत्स्य° MBh. 1,2396.

1. सगर m. 1) *Luftmeer* Naigh. 1,3. अपः प्रेरयं सगरस्य बुध्नात् ṚV. 10, 89,4. मध्यमिदं वातेन सगरेण रक्ष TS. 4,4,12,2. 5,5,10,4. Kâṭh. 8,14. 9,3. n. v. l. Naigh. 1,3. — 2) N. pr. eines mythischen Fürsten, der durch seine 60000 Söhne die Erde aufwühlen liess, um ein zum Opfer bestimmtes Ross wieder aufzufinden. Kapila verbrannte dieselben und Bhagîratha, ein Nachkomme Sagara's, führte die Gaṅgâ vom Himmel auf die Erde um sie zu entsündigen. Das Meer, wohin die Gaṅgâ mit der Asche der Verbrannten geleitet wurde, erhielt ihnen zu Ehren den Namen Sâgara. H. 692. MBh. 1, 227. 3, 8831. fgg. 12, 1023. fg. 10613. fgg. Hariv. 762. fgg. R. 1, 5, 2. 39, 2. fgg. (40, 2. fgg. Gorr.). 70, 36. fg. (72, 25. fg. Gorr.). 2, 36, 16. 64, 41. 110, 24. fgg. VP. 374. fgg. Bhâg. P. 2,7,44. 9,8,4. Wilson, Sel. Works 2,167. fg. Megh. 51. Ragh. 3,50. Spr. (II) 1995. 6201. 7059. Verz. d. B. H. No. 452. Verz. d. Oxf. H. 13, *a*, 19. Daçak. 89,4. pl. *die Söhne* Sagara's R. 2,61,21. Verz. d. Oxf. H. 23, *a*, 29. fg. der Name wird auf गर *Gift* zurückgeführt, weil die Mutter *vergiftete* Speise genossen haben soll.

2. सगर adj. 1) nach Comm. (2. स + गर von 1. गर्) so v. a. *von Lob begleitet:* अग्रयः VS. 5,34. könnte auch *gefrässig, im Frass begriffen* (2. स + गर von 2. गर्) bedeuten. — 2) *vergiftet, giftig* Bhâg. P. 5,26, 34. *vergiftete Speise* R. ed. Bomb. 1,70,31.

3. सगर nicht zu bestimmen in der Formel सब्दमङ्कः सगरा रात्रिः Çat. Br. 1,7,2,26. सब्दः सगरः सुमेकः TS. 4,4,7,2.

सगरस् = 2. सगर 1) als Bez. des Agni Lâṭj. 2,2,24. Pañkav. Br. 1,4,13.

सगरी f. N. pr. einer Stadt Târan. 112. 251.

सगर्भ (2. स + गर्भ) adj. (f. आ) 1) *mit einer Leibesfrucht versehen, schwanger* Hariv. 770. 8832. Pâdma-P. im ÇKDr. Kathâs. 3,13. 10,147. 17,65. 21,112. 27,211. 35,116. 39,18. 42,70. 46,26. तस्मात् 93,47. त्वया Hariv. 1399. सगर्भप्रमदा Ṛt. 2,2. अनलो ऽपि सगर्भो ऽभूत्तेन वीर्येण धूर्जटेः Kathâs. 20,84. von Pflanzen *mit einem unentwickelten Blatte:* दर्भाः Kâçikh. 35 im ÇKDr. — 2) *aus demselben Leibe geboren* H. 551. Halâj. 2,353. Çabdar. im ÇKDr.

सगर्भ्य adj. = सगर्भ 2) P. 4,4,114. 6,3,84, Schol. AK. 2,6,1,34. Bruder VS. 4,20. 6,9. Kâṭh. 3,5.

सगर्व (2. स + गर्व) adj. *hochmüthig* Râǵa-Tar. 4,183. °म् adv. R. 3, 32,2. Çâk. Ch. 41,9.

सगु (2. स + 5. गु = गो) adj. *sammt Rindern* Pañkav. Br. 25,8,2.

सगुण (2. स + गुण) adj. (f. आ) 1) *mit einem Stricke versehen:* पूर्णकुम्भ Spr. (II) 2151. *mit einer Sehne versehen, sammt der Sehne:* कृत्वा सगुणं चापम् MBh. 8,1031. Kâlakakra 1,139. — 2) *mit seinen besondern Beigaben —, mit dem was dazu gehört versehen* Âçv. Çr. 12,4,18. Kâtj. Çr. 6,7,23. Comm. 543,2. — 3) *mit Qualitäten versehen* Ind. St. 2,20. 9,48. Weber, Râmat. Up. 287. 329. Bhâg. P. 3,32,13. 36. 6,9,33. 7,9,48. Verz. d. Oxf. H. 104, *b*, 7. Vedântas. (Allah.) No. 7. Kaush. Up. Einl. S. 2. — 4) *mit Vorzügen versehen:* Personen R. 4,55,8. Spr. (II) 4114. 6661. Râǵa-Tar. 4,714. सर्व° *in Allem* Kathâs. 34,162. कुम्भ Spr. (II) 2151. शब्दार्थौ Sâh. D. 2,19. 4,10. Davon °ता n. nom. abstr. 1.

सगुणवती f. Titel einer Schrift des Çaṁkarâkârja Verz. d. B. H. No. 916.

सगुणिन् adj. = सगुण 4) Spr. (II) 2375, v. l.

सगृह (2. स + गृह) adj. *sammt seinem Hause* TS. 3,5,4,3.

सगोत्र (2. स + गोत्र) adj. (f. आ) *gesippt* P. 6,3,85. Vop. 6,98. AK. 2, 6,1,34. H. 561. Halâj. 2,354. सपिण्डतास्तु पुरुषे (fehlt eine Silbe) सप्तमे विनिवर्तते। सप्तमादूर्ध्वं सगोत्राः Citat aus der Smṛti Schol. zu H. 562. Pañkav. Br. 18,2,12. Shaḍv. Br. 4,7. Lâṭj. 8,2,12. Kauç. 46. M. 9,190. Jâǵn. 1,68. 2,128. 3,231. Suçr. 2,148,7. MBh. 12,11912. अ° ebend. पितुः 13,2421. M. 3,5. पराशरसगोत्र MBh. 12,11875. R. Gorr. 2,98,23. Ind. St. 3,281. 485. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,9. युष्मत्सगोत्रस्य कण्वस्य Çâk. 110,16. सगोत्रविद्य = सगोत्र und सविद्य Vop. 6,5.

सगोष्ठी (2. स + गो°) f. *Kameradschaft mit*, am Ende eines comp. Bhâg. P. 4,22,23.

सगौरव (2. स + गौ°) adj. *würdevoll;* °म् adv. Kathâs. 24,128. Dhûrtas. 95,8.

सग्धि (2. स + ग्धि = अग्धि) VS. Prât. 5,45. f. *ein gemeinschaftliches Mahl* Nir. 9,43. P. 6,4,100. AK. 2,9,55. Trik. 3,2,4. H. 425. VS. 18,9. 28,16. TS. 4,7,4,1.

सग्मे angeblich so v. a. यजमान. सग्मे ते गोः VS. 4,26, wofür संपत्ते (संपत्ते die Ausg. von Weber) गोः TS. 1,2,7,1. also vielleicht *Zusage, Einswerden im Handel: wenn du auf eine Kuh eingehst* (vgl. गम् mit सम्).

सग्मन् so v. a. संग्राम Naigh. 2,17; vgl. गम् mit सम्.

सघ्, सघ्नोति Dhâtup. 27,20 (हिंसायाम्). सघत्; wohl verwandt mit सह् *auf sich nehmen, zu tragen vermögen:* असंघ्नोर्भारम् ṚV. 1,31,3. नहि त्वदन्यो गिर्वणो गिरः सघत् (= प्राप्नोति Sâj.) 57,4. अग्निर्नास्त्वा बाहुभ्यां सघ्यासम् den Soma TS. 3,2,5,1.

सघ m. N. pr. eines Mannes Târan. 324.

सघन् (von सघ्) m. nach dem Comm. *Geier* TS. 3,2,1,1.

सघन (2. स + घन) adj. *dicht:* केशाः स्युः सघना दृढाः Çârṅg. Saṁh. 3,11,21.

सघृण (2. स + घृणा) adj. *mitleidig:* eine Person Bhâg. P. 5,5,17. 8, 9,5. अवलोक 4,30,7.

संकत s. निः°.

संकक्षिका (von सम् + कक्ष) f. Bez. *eines best. Gewandes* Hiouen-thsang 1,33. 69.

संकट (vgl. अवकट, उत्कट, प्रकट, विकट) P. 5,2,29. 1) adj. (f. आ) *a*) *eng, schmal, wenig freien Raum bietend* AK. 3,2,34. H. 1504. Halâj. 5,41. नातिविस्तार° Kâm. Nîtis. 16,2. मार्ग 7,30. Spr. (II) 6119. 6662. Kull. zu M. 7,70. वन° (अघन्) Kâm. Nîtis. 18,50. Thür, Thor MBh. 12, 2639. Varâh. Bṛh. S. 53,80. छिद्र 79,33. ललाट 68,72. °मुख adj. (सिंह) Kathâs. 96,40. दृष्टिं भ्रूसंकटां कृत्वा MBh. 9,3412. बाहुभिः सुसंकटैः (v. l. सकङ्कट und सकण्टक) so v. a. *dicht geschlossen* 4,351. भूमि Kathâs. 47,36. देशान्विषमसंकटान् MBh. 3,10967. वल्लीलतासंकटेषु कुटजेषु 11586. 7,6833 = 7962. 1977. नर्मदातीरे दारुणोपलसंकटे Hariv. 5218. शिलासंकटपादप 5361. लताविटप° (वन) R. 2,52,95. पद्मिनीं पद्मसंकटाम् 97. 56,9. 4,12,12. 5,54,5. नगरी विषमोच्चयसंकटा Hariv. 5025. दु-

छ्बकोटसंकटतट Spr. (II) 3311. भूतसंकटः श्मशानवाटः Mâlatîm. 77, 20. वनानि *dicht* R. 4,47,3. Kâm. Nîtis. 7,37. — b) *schwierig, worüber man nicht leicht hinüberkommt* (in übertr. Bed.): प्रश्नः सुसंकटः MBh. 12,11181. धर्मश्चातुराश्रम्यसंकटः 12284. संसारचक्र Mârk. P. 10, 26. 45, 5 (अति°). युद्धं परमसंकटम् so v. a. *überaus gefährlich* MBh. 7,3086. — 2) m. N. pr. a) *eine Personification der schwierigen Durchgänge* als Sohn Kakubh's Bhâg. P. 6,6,6. — b) eines Mannes Râga-Tar. 5,241. — c) eines Flamingo Kathâs. 60,169. Pañkat. 76,7. Hit. 110,2, v. l. — 3) f. आ N. pr. einer der acht Joginî Gjotisha im ÇKDr. einer in Benares verehrten Göttin ÇKDr. °स्तोत्र Verz. d. Pet. H. No. 51. — 4) n. a) *Enge, ein beengter Raum, ein schmaler Pfad, ein schwieriger Durchgang* MBh. 3, 2930. 11,143. Spr. (II) 3372. Mṛkkh. 50,18. Râga-Tar. 4,368. Kull. zu M. 8,295. गिरि° R. 4,49,29. पर्वत° Spr. (II) 5933, v. l. रथ° Kull. zu M. 8,296. वनसंघ° R. 3,20,38. वृतसंकटला दोषाः Kâm. Nîtis. 14,21. द्रुम° 15,12. विषमशिला° Spr. (II) 3310. मुच्येत योनिसंकटात् so v. a. *Wiedergeburt* MBh. 3,8073. मार्गाः ससंकटाः LA. (III) 87,9. कङ्कटस्यातिसंकटे *ausserordentliche Dichtigkeit* Râga-Tar. 6,249. — b) *Schwierigkeit; eine schwierige Lage, Verlegenheit, Noth, Gefahr:* यथा यथेदं निपुणं विचार्यते तथा तथा संकटमेव दृश्यते Mṛkkh. 149,2. °नाशन Kâm. Nîtis. 18,3. संकटे ऽस्मिन् Kathâs. 6,152. 18,341 (pl.). 27,179. संकटे हि परीक्ष्यन्ते प्राज्ञाः शूराश्च संगरे 31,93. 35,52. 49,72. 50,27. Sâh. D. 492. यद्यत्र संकटं ज्ञातु युवयोः स्यात् Kathâs. 42,82. 36,28. द्रौपद्याः MBh. 3, 15537. स्वानाम् Bhâg. P. 9,18,29. प्राणस्य 8,2,30. नाधिगच्छामि संकटम् MBh. 2,2376. संकटं महदागतम् Mârk. P. 61,29. 75,58. 76,26. 31. °स्थ Kathâs. 119,69. संकटं प्राप्तः Mârk. P. 62,28. 126,30. संकटं महदास्थितः 70,26. संकटे पतिताः स्मः Nâgân. 24,4. निपत्य संकटे Râga-Tar. 6,349. तस्मान्मुच्यस्व संकटात् MBh. 3,15965. 7,8920. Mâlav. 58,9. Kathâs. 104,157. Mârk. P. 92,28. Râga-Tar. 6,352. Verz. d. Oxf. H. 88,b,12. 34. संकटादुद्धर्तुम् MBh. 3,15536. येनास्मान्निस्तरिष्यामः संकटात् Kathâs. 49,73. संकटोत्तीर्णा 86,128. स वै नः संकटाद्विता Bhâg. P. 8,24,43. in comp. α) mit dem, was in *Gefahr* steht: पर° 6,10,6. 12,5. प्राण° 8,19,43. स्वस्वामिगृह° Kathâs. 119,67. धर्म° MBh. 11,150. R. Gorr. 2,18,43. Bhâg. P. 9,4,38. शब्दार्थन्यायसंकटेषु Durga bei Muir, ST. 2, 184. — β) mit dem, was *Gefahr* bringt: शस्त्र° MBh. 7,7370. शत्रु° 4, 209. Spr. (II) 1221. 5727. Kathâs. 33,119. 106,145. भव° Verz. d. Oxf. H. 80,b,37. अज्ञान° (so zu fassen) Bhâg. P. 3,7,7. — महा° Spr. (II) 4497. अति° 3170. Mâlatîm. 103,19. Mallin. zu Kumâras. 3,23. सु° Bhâg. P. 10,88,16. — सङ्कटाह्वयम् MBh. 8,3018 fehlerhaft für सकटाह्वम्, wie die ed. Bomb. liest. — Vgl. प्राण°, वन°, वृत°.

संकटचतुर्थी f. Bez. *eines best. Festtages am 4ten Tage in der dunklen Hälfte des Çrâvaṇa* Verz. d. Oxf. H. 284,b,17.

संकटाक्ष 1) adj. *Seitenblicke* (कटाक्ष) *werfend.* — 2) m. *Grislea tomentosa Roxb.* H. an. 4,323. Viçva im ÇKDr. — सकटाक्ष Med. sh. 57. adj. = कटाक्षमहित; m. = वराक्ष (?).

संकटिक adj. von संकट gaṇa कुमुदादि zu P. 4,2,80.

संकटिन् desgl. gaṇa प्रेक्षादि zu P. 4,2,80. *in einer schwierigen Lage sich befindend, in Verlegenheit seiend:* वयं संकटिनो विप्र येषां पत्नी न वेश्मनि Mârk. P. 72,3.

संकथन (von कथय् mit सम्) n. *das Sichunterhalten:* बहूनां कलहो नित्यं द्वयोः संकथनं ध्रुवम् MBh. 12,6652. ताभिः Ekâdaçîtattva im ÇKDr. ज्ञातिभिः सह Spr. (II) 6888.

संकथा (सम् + क° oder von कथय् mit सम्) f. gaṇa कथादि zu P. 4,4, 102. 1) *Unterredung, Gespräch* H. 275. Halâj. 4,94. Bhâg. P. 10,82,17. पण्डितैः सह Spr. (II) 1183. तत्कृतामुच्चैराकर्णयति संकथाम् Kâm. Nîtis. 5, 36. विस्रम्भसंकथाः। कुर्वती मदिरावत्या सह *vertrauliche* Kathâs. 104, 174. अनार्य° *mit* Hariv. 1026. अर्जुन° *über* MBh. 14,2587. कथयन् — प्रियस्य पुत्रस्य विवाहसंकथाम् R. Gorr. 2,66,69. Kâm. Nîtis. 15,29. Bhaṭṭ. 8,103. सचिवैः सह संग्रामसंकथाः। तास्ताः कुर्वन् Kathâs. 47,95. 93,5. सखीभिर्बद्धसंकथा adj. f. Râga-Tar. 3,503. — 2) *ein übereinstimmender Ausspruch:* इत्याद्यकवि° Verz. d. Oxf. H. 214,a,6. — Vgl. सांकथिक.

संकर (von 3. कर् mit सम्) m. (im Epos hier und da auch n.). 1) *Vermengung, Mischung, Vermischung* VS. Prât. 1,8. संकरेण च युध्येरन्संकरः संकुलावहः Kâm. Nîtis. 19,26. Suçr. 1,109,6. Verz. d. Oxf. H. 230,a,9. Sâh. D. 264. Kusum. 16,18. 54,3. Sarvadarçanas. 53,1. fg. 78,20. सर्ववस्तु° 13,4. क्रिया° Suçr. 1,131,6. Vâgbh. 1,12,67. रोषाश्रुहर्षभीत्यादिः Pratâpar. 56,a,2. 59,a,9. सर्ववर्णानाम् Suçr. 1,122,15. M. 9,67. वर्णानाः संकरः = वर्णसंकरः Varâh. Bṛh. S. 89,1. ज्ञाति° Kathâs. 40,10. गोत्र° MBh. 12,11912. आश्रम° 11911. धर्म° 11913. 13,2371. 4341. R. 5,14,55 (शंकर gedr.). आचार° R. Schl. 1,6,17. am Ende eines adj. comp.: असंकरेण धर्मेण MBh. 14,2777. रक्षित° Kathâs. 71,270. ज्ञात° 80,51. — 2) so v. a. वर्णसंकर *Vermischung der Kasten durch unebenbürtige Ehen* Bhag. 1,42. Varâh. Bṛh. S. 9,14. Tattvas. 21. संकरे ज्ञातयः M. 10,40. °ज्ञात 5,89. °ज Verz. d. Oxf. H. 277,b,7. Varâh. Bṛh. S. 16,11. °जाति adj. Bhâg. P. 7,11,30. °भव adj. Varâh. Laghuǵ. 2,3. concret so v. a. *Mischlingskaste:* संकरा वै सुराष्ट्राः MBh. 8,2098. वर्णानां संकराः dass. Hariv. 11321. — 3) *eine der Vermischung der Kasten gleichkommende Handlung:* कथमेका बहूनां स्याद्धर्मपत्नी न संकरः MBh. 1,7256. पापकर्मतया चैव संकरं तेन पुष्यति। संकरो नरकायैव 5,2613. विमुच्यते चापि स सर्वसंकरैर्न चास्य दोषैरभिभूयते मनः॥ 13,5204. तिर्यग्योनिं न गच्छेच्च नरकं संकराणि च 7633. तस्याभावे (sc. धर्मस्य) तु लोको ऽयं संकरान्नाशमाप्नुयात् (Text und Comm. शङ्करात्, welches durch संकीर्णतया erklärt wird) Kâm. Nîtis. 2,33. — 4) *Vermischung von Redefiguren, wobei die einzelnen Elemente in einander fliessen* (im Gegens. von संसृष्टि): क्षीरनीरन्यायाद्यत्र संबन्धः स्यात्परस्परम्। अलंकृतीनामेतासां संकरः स उदाहृतः॥ Pratâpar. 104, a,8. Sâh. D. 755. 757. 5, 4. 5. — 5) *was durch Berührung mit Unreinem unrein sein kann:* विमर्शे संकरादाने नायं कुर्यात्कदा च न MBh. 1, 6371. — 6) *Kehricht* AK. 2,2,18. H. 1016. Halâj. 2,147. Hâr. 235. — 7) *das Knistern des Feuers* Hâr. — 8) N. pr. eines Mannes mit dem patron. Gautama Ind. St. 4,374. eines Bhikshu Târan. 72. — Vgl. योनि° (°ज MBh. 3,8172), लोक°, लोह°, वर्ण° und संकार.

संकरक (wie eben) adj. *vermengend, vermischend:* धर्म° MBh. 6,3338 (°संकरकारिते ed. Bomb.).

संकरकृत्या f. = संकर 3) M. 11,125. = संकरीकरण Kull.

संकरता in वर्ण° nom. abstr. von वर्णसंकर. °तां गतः *in eine Mischlingskaste gerathen* MBh. 13,6578.

संकराश्व (संकर + अश्व) m. *Mischlingspferd* so v. a. वेसर *Maulthier* Mallin. zu Çiç. 12,19.

संकरित in गर्भ° (von गर्भसंकर) adj. *zu einer Mischlingskaste gehörig* Spr. (II) 5749.

संकरिन् adj. in आश्रमद्वेष° d. i. आश्रमद्वेषिन् und संकरिन् *der zur Vermischung der Kasten beiträgt* oder *eines eben so schlimmen Vergehens schuldig* MBh. 12,6031. — Vgl. पुत्र°.

संकरीकरण (von संकर + 1. कर्) adj. *was eben so schlimme Folgen hat wie die Vermischung der Kasten* Vishnu im ÇKDr. M. 11,68. Prâjaçkittend. 3,a,6. Verz. d. Oxf. H. 282,b,43.fg.

संकर्ष (von 1. कर्ष् mit सम्) m. *Zusammenrückung, Nähe* Gobh. 1,5,8. — Vgl. संनिकर्ष und कालसंकर्षा.

संकर्षण (von 1. 2. कर्ष् mit सम्) 1) m. nom. ag. gaṇa नन्द्यादि zu P. 3,1,134. *a) der Pflüger*, ein Bein. Halâjudha's, des älteren Bruders von Kṛshṇa, der aus dem Mutterleibe der Devakî in den der Rohiṇî versetzt ward. Bei den Verehrern Vishṇu's wird er als zweite Person in der Viereinigkeit Purushottama's (die mit der Seele identificirt wird) angesehen. AK. 1,1,1,19. H. 224. Halâj. 1,29. MBh. 1,5520. 6997. 7080. 2,598. 3,10890. °समानना 4,187. 6,3012. 3023. °समो बले 7,4227. 10,498. 12,7527. 13,7008. Hariv. 3244. 3309. P. 6,2,34, Schol. VP. 440. 498. Weber, Râmat. Up. 303. 327. Verz. d. Oxf. H. 259, a,14. LA. (III) 88,14. Bhâg. P. 1,3,37. 3,8,3. 11,29. 26,25. 4,24,35. 5,17,16 (die vierte Form des Mahâpurusha). 25,1. 3. 6,11,21. 15,27. 9,24,53. 10,1,8. 2,13. Pańkar. 3,2,4. 4,1,7. 11. 3,23. 65. Sarvadarçanas. 54,20. 55,9. Râǵa-Tar. 5,113. Ind. St. 1,23. °काण्ड 19. Verz. d. B. H. No. 1166. °विद्या Prab. 115,12. — *b)* N. pr. des Vaters des Nîlâsura Verz. d. Oxf. H. 380,a,9. — 2) n. *a) das Herausziehen:* संकर्षणात्तु गर्भस्य स तु संकर्षणो युवा । भविष्यत्यग्रजो मम Hariv. 3244. Bhâg. P. 10,2,13. — *b) ein Mittel zum Zusammenführen, — Vereinigen:* इष्टदृश्ययोः Bhâg. P. 5,25,1 (zur Erklärung von संकर्षण 1) *a*).

संकर्षणेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,b,11.

संकर्षिन् (von 1. कर्ष् mit सम्) adj. s. काल°.

संकल P. 4,2,75. — Vgl. सांकल.

1. संकलन (von 2. कल् mit सम्) n. *das Zusammenzählen, Addiren* Colebr. Alg. 5. f. आ dass. Weber, Ǵjot. 86. Kull. zu M. 4,86. Schol. zu P. 8,3,5. — Vgl. नीति°.

2. संकलन R. 2,66,15 und Verz. d. Oxf. H. 283,a,7 fehlerhaft für संकालन.

संकलिका f. Burnouf, Intr. 258, N. 3.

संकलित (von 2. कल् mit सम्) adj. *zusammengezählt, addirt* gaṇa इष्टादि zu P. 5,2,88. Weber, Ǵjot. 47. n. *Addition* Colebr. Alg. 5. f. आ *the first sum, or addition of arithmeticals* 51. संकलितैक्य n. *aggregate of additions, summed sums or second sum* ebend.

संकलितिन् (von संकलित) adj. *der eine Zusammenzählung gemacht —, addirt hat;* mit loc. gaṇa इष्टादि zu P. 5,2,88.

संकलुष (सम् + क°) *Verunreinigung:* योनिसंकलुषे जातः MBh. 13,2602; vgl. कलुषयोनिज 2603.

संकल्प (von कल्प् mit सम्) 1) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. *a) die vom Herzen* (मनस्) *getroffene Entscheidung, der daraus hervorgegangene Wille, — Wunsch, Verlangen, Vorsatz, eine best. Absicht*, kurz *diejenige Willensbestimmtheit, die den Gedanken des Menschen für den Augenblick eine feste Richtung giebt;* = मानस oder मनस: कर्म AK. 1,1,4,11. H. 1370. Halâj. 4,88. सनातनो हि संकल्पः काम इत्यभिधीयते MBh. 13,4025. Kâm. Nîtis. 1,33. fg. मनो नाम संकल्पविकल्पात्मिकान्तःकरणवृत्तिः Vedântas. (Allah.) No. 47. Sarvadarçanas. 148,17. 162,17. Wilson, Sel. Works 1,266. 2,163. 213. die dritte Stufe in der Geschlechtsliebe Sâh. D. 79,20. die Geburtsstätte derselben (vgl. संकल्पज u. s. w. und Spr. (II) 1650) H. 229. — AV. 11,8,1. 27. 15,3,10. 16,6,10. °कुल्मल 3,25,1. °जूति TS. 3,12,2,4. Çat. Br. 14,4,3,9. सर्वेषां संकल्पानां मन एकायनम् 5,4,11. 7,3,12. °विकृत Çâṅkh. Çr. 14,11,2. संकल्पो वाव मनसो भूयान् Khând. Up. 7,4,1. 8,2,1. fgg. Ait. Up. 5,2. Maitrjup. 2,5. °मूलः कामो वै यज्ञाः °संभवाः । व्रता नियमधर्माश्च (eher व्रतानि यम° zu schreiben) सर्वे °जाः स्मृताः ॥ M. 2,3. यस्य सर्वे समारम्भाः कामसंकल्पवर्जिताः Bhag. 4,19. °प्रभवाः कामाः 6,24. MBh. 3,2322. एष मे हृदये संकल्पः 16730. 5,7374. 3,16893. 5,1042. विदित° adj. Hariv. 4274. °कृपसंपूर्कीर्यात्तीमिव मनोरथैः R. 5,21,6. अर्थाः °कल्पाः Spr. (II) 993. 2237. 3975. Megh. 100. वृथैव °शतैरुद्भ्रमनङ्ग नीतो ऽसि मयातिवृद्धिम् ad Çâk. 34. Kathâs. 27,121. Gît. 6,11. Râǵa-Tar. 5,35. Bhâg. P. 2,6,25. 10,30. सर्वसंकल्पविद् 3,23,47. 26,27. 5,14,2. 7,3,8. 7,42. 9,1,18. 20. ममैतावान्संकल्पो यद्वया सह सौहृद्यमवश्यं करणीयम् Hit. 24,11. fg. सत्य Kaush. Up. 3,2. सत्य° adj. 2,6. Çat. Br. 10,6,3,2. Bhâg. P. 8,16,22. 11,1,5. सत्यसंकल्पत्व Çaṁk. zu Brh. Âr. Up. S. 139. सत्संकल्प adj. Bhâg. P. 4,1,30. 9,18. दुष्ट° Kathâs. 27,122. दैव° adj. Mârk. P. 31,39. क्रूर° adj. Râǵa-Tar. 3,429. °प्रभव Bhâg. P. 8,12,16. ज्ञात° adj. MBh. 3,2142. अतिप्रणीत° *dessen Verlangen zu weit geht* Kâraka 2,6. संकल्पादिरमेत् Bhâg. P. 6,16,59. °नियम MBh. 13,454. तत्संकल्पपरिभ्रष्ट Kathâs. 18,377. °विप्लव Râǵa-Tar. 3,89. सर्वसंकल्पसंन्यासिन् Bhag. 6,4. असंन्यस्त° adj. 2. शान्त° adj. Kathop. 1,10. विगत° MBh. 3,2132. गत° 2187. संकल्पास्तस्य सिध्यन्ति Bhâg. P. 8,24,60. नानासंकल्पसिद्धि 6,17,3. सिद्ध° adj. Daçak. 83,4. Verz. d. Oxf. H. 75,b,5 (सिद्ध st. सिद्धि zu lesen). संसिद्ध° adj. MBh. 13,4033. °संपत्ति Kathâs. 11,41. असकृद्दग्ध° adj. MBh. 1,8274. 3,16394. Bhâg. P. 7,10,60. विकृत° adj. 4,27,23. फलित° adj. Kathâs. 23,68. मोघ° R. 5,15,21. अमोघ° adj. Bhâg. P. 2,9,27. 3,10,28. सर्वासामेव संकल्पः पतित्वेनाभवत्तदा so v. a. *sie wollten ihn alle zum Manne haben* Hariv. 6946. नानार्थेषु Kâm. Nîtis. 1,30. तापस्ये धृतसंकल्पा *fest entschlossen zu* MBh. 5,7337. mit der Ergänzung comp.: अभिषेक° R. Gorr. 1,4,31. 2,8,32. अस्त्र° 5,34,13. Spr. (II) 5042. प्रनष्टदुःखसंकल्पा so v. a. *traurige Gedanken* R. 2,25,40. त्वत्संगमाशा° MBh. 4,396. संकल्पं कर् R. 2,72,27. Bhâg. P. 4,1,30. Kathâs. 43,184. शोकशान्त्ये 46,234. सार्वभौमवरप्राप्तौ 61,204. अभोगे Râǵa-Tar. 4,438. संकल्पस्त्वपि भूतानां कृतः किल न रिष्यति Bhâg. P. 4,27,24. अनशनसंकल्पं कृत्वा MBh. 3,16242. कृतानशनसंकल्पा 1,573. व्यायामकृत° R. 2,63,19. इत्याशाकृत° so v. a. *diesen Hoffnungen sich hingebend* R. Gorr. 2,74,28. °कल्पना Verz. d. Oxf. H. 91,a,8. 9. गृहीत° adj. Prab. 89,6. संकल्पमात्रोदितसिद्धि *durch den blossen Willen* Ragh. 14,17. °सिद्ध MBh. 5,7490. °श्राद्धप्रयोग *in einer best. Absicht* Verz. d.

Oxf. H. 294,*b*,25. °निर्वृति so v. a. *nach Herzenswunsch* Mâlatîm. 125, 4. अ° n. (!) R. Gorr. 1,67,15. असंकल्पाऽज्ञपेत्कामम् Bhâg. P. 7,15,22. यथासंकल्पम् MBh. 1,3864. so v. a. मनस् *Herz* in हृष्ट° adj. 3,3305. Bisweilen wird das Wort ungenau durch *richtige Unterscheidung* erklärt, z. B. Nîlak. 46 und Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 286. zu Khând. Up. S. 484. in der Definition संकल्पः समीचीनत्वेन भावनम् Nîlak. 18 bedeutet das Wort *Voraussetzung*. सर्व° R. 5,81,16 bedeutet wohl *Jedermanns Ueberzeugung*. — *b*) *der Wille* u. s. w. personificirt Hariv. 12476. 14074. VP. 49, N. 2. Prab. 89,12. als Sohn der Saṁkalpâ Hariv. 149. 12841. Brahman's Mârk. P. 50, 7. — 2) f. आ N. pr. einer Tochter Daksha's, Gattin Dharma's und Mutter des Saṁkalpa, Hariv. 146. 149. 12841. VP. 119. Bhâg. P. 6,6,4. Gattin Manu's Hariv. 12450. — Vgl. पाप° (auch R. Gorr. 2,9,3. 68,21. Spr. (II) 751), मनः° (*Entscheidung* —, *Wunsch des Herzens* auch R. 4,44,98. 5,53,20. 69,17. 6,86, 4. Suçr. 1,312,17), शिव°.

संकल्पक (vom caus. von कल्प् mit सम्) adj. *entscheidend*, *wollend*: मनस् Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,29. Sâṁkhjak. 27. *richtig unterscheidend* Nîlak. 46.

संकल्पचन्द्रिका f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 166.

संकल्पज 1) adj. *aus dem Willen hervorgegangen*: सम्यक्संकल्पजः कामः Jâǵn. 1,7. *aus einer best. Absicht hervorgegangen* M. 2,3. *durch den blossen Willen entstanden* Mallin. zu Kumâras. 1,18. — 2) m. *a*) *Wunsch, Verlangen* Bhâg. P. 4,9,27. — *b*) *Geschlechtsliebe, der Liebesgott* MBh. 1,7007.

संकल्पजन्मन् adj. *aus dem Verlangen hervorgegangen*: काम Kathâs. 49,240. m. *Geschlechtsliebe, der Liebesgott* Halâj. 1,32.

संकल्पदुर्गभञ्जन n. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 192.

संकल्पन (von कल्प् mit सम्) n. *das Wünschen, Verlangen; Wunsch* Çvetâçv. Up. 5, 11. संकल्पनं (°नां Burnouf) विश्वसृज्ञां पिपीपृक्ति Bhâg. P. 4,19,38.

संकल्पनामय (von संकल्पना) adj. (f. ई) *im Willen bestehend, darauf beruhend*: सिद्धि Bhâg. P. 4,18,19.

संकल्पनीय (von कल्प् mit सम्) adj. *was man wollen darf* Khând. Up. 1,2,6. अ° ebend.

संकल्पभव adj. *aus dem Verlangen hervorgegangen*: अनङ्गेन त्वत्संकल्पभवेन MBh. 13,2314. m. *Geschlechtsliebe, der Liebesgott* Trik. 1,1,38.

संकल्पयोनि 1) adj. *dem blossen Willen seinen Ursprung verdankend*: देवताः Prab. 115,9. — 2) m. *Geschlechtsliebe, der Liebesgott* (*aus dem Verlangen hervorgegangen*) H. 229, Schol. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 109,*b*,32. Kumâras. 3,24. Mâlav. 28,7.

संकल्पराम m. N. pr. eines Lehrers Hall 129.

संकल्पवत् (von संकल्प) adj. *einen Willen habend, das Subject des Wollens seiend* Vedântas. (Allah.) No. 85.

संकल्पसूर्योदय m. *der Sonnenaufgang des Willens*, Titel eines philosophischen Dramas Mack. Coll. 1,110.

संकल्पितव्य (von कल्प् mit सम्) adj. *was gewollt wird, wozu man sich entscheidet* Tattvas. 27. fg.

संकष्टहरव्रत n. Bez. einer best. *Begehung* Verz. d. Oxf. H. 284,*b*, N. 1.

संकसुक (von 1. कस् mit सम्) 1) adj. Uṇâdis. 2,29. v. l. im gaṇa भीमादि zu P. 3, 4, 74 (vgl. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2, 29). *a*) *zerspaltend, zerbröckelnd*, Bein. des den Leichnam *zerstörenden* Agni AV. 5,31,9. 8, 1,12. 12,2,11. 14. 19. 40. Kauç. 86. — *b*) (proparox.) *abbröckelnd* Çat. Br. 11,4,2,8. 11. — *c*) = अस्थिर AK. 3,1,43. H. 473. = संशयमापन्नः und दुर्जन Uǵǵval. = दुर्बल, मन्द, संकीर्ण und अपवादशील ÇKDr. nach dem Uṇâdik. u. s. w. = संश्लेषक Nîlak. etwa *unschlüssig* MBh. 12,7044. 13,4968. बकु° 12, 3882. अ° M. 6, 43. wird häufig संकुसुक (auf कुस् von Nîlak. zurückgeführt) und शंकुसुक geschrieben. — 2) m. angeblich N. pr. des Verfassers vom Leichenliede Ṛv. 10, 18 mit dem patron. Jâmâjana Ṛv. Anukr.

संङ्का f. *Treffen* Naigh. 2,17. Nir. 9,14. Ṛv. 6,75,5. स नः सङ्कासु पारय TBr. 2,4,7,5.

संकार (von 3. कर् mit सम्) 1) m. *a*) *Kehricht* H. an. 3,617. Med. r. 233. °धान Saddh. P. 4, 18,*b*.19,*a*. — *b*) *Geknister des Feuers* H. an. Med. — 2) f. ई *ein vor Kurzem entjungfertes Weib* H. an. Med. — Vgl. संकर.

संकालन (von 3. काल् mit सम्) n. 1) *das Zusammentreiben* oder *Hinaustreiben* (des Viehes): धेन्वादि° Verz. d. Oxf. H. 283, *a*, 7 (संकलन gedr.). — 2) *das Hinaustragen eines Leichnams auf die Leichenstätte und das Verbrennen desselben* R. 2, 66, 15 (संकलन Schl. संकालन ed. Bomb.). 77 (84 Gorr.) in der Unterschr. R. Gorr. 2,85,1.

संकाश (von काश् mit सम्) m. 1) *Schein*: मुखस्य AV. 7, 114. 1. नक्षत्राणां मा संकाशः प्रतीकाशश्चावताम् Kauç. 82. *das Erscheinen*: गृह्य° 24. 77. Am Ende eines adj. comp: (f. आ) — *erscheinend*, — *aussehend*, *erscheinend wie* —, — *gleichend* AK. 2,10,38. H. 1462. an. 3,727. पाण्डु° *bleich aussehend* MBh. 1,4289. दिव्य° R. 1,48,14 (आश्रम). 7,57,1 (कथा). अद्भुत° MBh. 1,6930. भीम° 4,1112. R. 1,28,27. 32,13. 74,16. पुण्य° 70,3. घोर° 26,12. 42,25 (वाक्य). 7,105,8 (वाक्य). प्रध्वस्त° (भूमि) MBh. 5,338. पक्व° Spr. (II) 7108. कार्य° R. 2,109,2 (118,2 Gorr.). häufiger in comp. mit einem subst.: अग्नि° Çat. Br. 2,2,4,15. हिरण्य° 6,1,2,5. MBh. 1,2917. 5970. 3,2699. 11920. 12224. 4,346. 5,5959. 7274. Hariv. 12843. R. 1,12,24. 16,19. 28,25. 45,42. 48,11. 2,30,24. 39,6. 40,13. 56,24. 61,7. 72,23. 94,2. 5. R. Gorr. 2,87,8. 3,18,1. 35,87. 89. 4,9,32. 40,40. 50,15. 5,6,2. Suçr. 1,280,2. 303,6. Spr. (II) 489. अनयो नयसंकाशः 4477. Varâh. Bṛh. S. 43,45. 47. 78,19. 80,7. 81,7. Mârk. P. 59,6. 60,4. Verz. d. Oxf. H. 32,*a*,23. Prab. 86,4. अनर्थैरर्थसंकाशैः Bhâg. P. 7,7,45. Pańkar. 1,4,54. 7,39. Vet. in LA. (III) 4,12. Halâj. 4,53. — 2) = अन्तिक H. an. und Viçva im ÇKDr. fehlerhaft für सकाश. — Vgl. अग्नि°, मधु°, सांकाश्य.

संकाश्य fehlerhaft für सांकाश्य.

संकिल m. *Feuerbrand* Trik. 1,1,70.

संकीर्ण partic. s. u. 3. कर् mit सम्. Nachzutragen wäre: 1) adj. *gemischt, nicht von einerlei Art* Bhar. Nâṭjaç. 18,35. 93. Daçar. 3,38. fg. 50. Verz. d. Oxf. H. 123, *a*, 38. 181,*a*,5 v. u. *b*,4 v. u. 183,*a*,21. 192,*a*, 37. *b*, No. 437. 193,*a*,29. Pratâpar. 22,*b*,6. °नाग *ein Elephant mit bestimmten und zwar gemischten Eigenschaften* Varâh. Bṛh. S. 67, 3. fgg. °युद्ध *ein Kampf, bei dem verschiedene Waffen in Anwendung kommen*,

MBh. 1,5239. *durch Mischung verschiedener Kasten entstanden, Mischling* Bhar. Nâṭjaç. 34,10. fgg. °ज्ञाति Verz. d. Oxf. H. 276, *a*, 3 v. u. °पाप 266,*a*,2. °करण 5. 269,*b*,29. संकीर्णा (sc. प्रहेलिका) *eine Art von Räthseln* Kâvjâd. 3,105. वाक्यसंकीर्ण n. *Verwirrung der Sätze* Pratâpar. 63,*b*,2. — 2) m. N. pr. eines alten Weisen Verz. d. Oxf. H. 41,*b*, 42. संकील v. l.

संकीर्णता (von संकीर्ण) f. *Verwirrung —, Verstellung der Worte in einem Satze* Sâh. D. 575. 225,21. Beispiel: मुञ्च चन्द्रं कुरङ्गाक्षि पश्य मानं नभोऽङ्गणे, wo मुञ्च mit मानम्, पश्य mit चन्द्रं नभोऽङ्गणे zu verbinden ist.

संकीर्णकरण (von संकीर्ण + 2. कर्) adj. *zu einem Mischling machend, dieselben Folgen habend wie die Vermischung der Kasten* ÇKDr. unter संकरीकरण.

संकीर्तन (von कीर्तय् mit सम्) n. *das Erwähnen, Hersagen, Preisen:* °धनि Pañkar. 1,10,72. प्रवसनालापस्य Spr. (II) 5780. रामस्य R. 7,66, 11. नाम° MBh. 3,8222. Verz. d. Oxf. H. 76,*a*,4. Bhâg. P. 3,29,18. Sarvadarçanas. 55,21. fg. गुण° MBh. 1,1521. R. Gorr. 2,84,11. अनेकाचार्य° P. 8,4,67, Schol. वंश° Mârk. P. 52,20. अगस्त्य° R. 3,15 und 4, 59 in den Unterschrr. Bhâg. P. 5,8,28. Pañkar. 1,10,68. Vop. S. 176. Comm. zu Kâtj. Çr. 561,5. am Ende eines adj. comp.: पुण्य° Varâh. Bṛh. S. 48,69.

संकील m. N. pr. eines alten Weisen Verz. d. Oxf. H. 41,*b*,42. संकीर्ण v. l.

संकुचन (von कुच् mit सम्) nom. ag. *Zusammenschrumpfer*, Bez. eines Krankheitsdämons Hariv. 9559. संकुटन die neuere Ausg.

संकुचित 1) adj. s. u. कुच् mit सम्. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit gaṇa तक्षशिलादि zu P. 4,3,93; vgl. सांकुचित.

संकुटन (von 1. कुट् mit सम्) nom. ag. *der sich zusammenkrümmt*, Bez. eines Krankheitsdämons Hariv. 9559 nach der Lesart der neueren Ausg., संकुचन die ältere.

संकुल (von 3. कर् mit सम्) 1) adj. (f. आ) = संकीर्ण, आकीर्ण AK. 3,2, 35. H. 1472. = व्याप्त an. 3,690. Med. l. 143. Halâj. 4,17. *a) erfüllt —, voll von, besetzt —, reichlich versehen mit* (die Ergänzung im instr. oder im comp. vorangehend): पद्मिनीभिः MBh. 3,9928. R. 1,51,25 (52,24 Gorr.). 5,1,6. 53,14. Suçr. 1,113,20. Bhâg. P. 3,15,20. 4,25,14. 7,8, 36. Pañkar. 1,6,15. तरलतरोर्मि° MBh. 1,1234. महासार्थो हस्त्यश्वरथसंकुलः 3,2510. 12425. 4,1035. कुशिकवंशः ब्रह्मर्षिशतसंकुलः 13,185. 14,1405. 15,442. Hariv. 3062. 8264. R. 1,5,9. 17. 6,26. 50,4. 2,70,26. 77,13. 115,11. R. Gorr. 1,79,43. 2,4,15. 26. 52,32. 109,47. 3,34,8. 78, 25. 4,44,65. 5,11,10. 83,16. 6,4,52. 28,24. fg. Kâm. Nîtis. 14,33. Ragh. 6,22. Spr. (II) 1070. 2928. Varâh. Bṛh. S. 53,90. 68,33. Git. 1,28. Kathâs. 22,249. नटचारण° (महोत्सव) Râga-Tar. 1,222. 4,11. VP. im Comm. zu Prab. 96, Çl. 30. Mârk. P. 21,12. 64,8. Bhâg. P. 1,9,41. 4, 6,27. 10,5. 7,8,33. 8,2,7. 9,18,7. 10,15,21. Pañkar. 1,7,14. Verz. d. Oxf. H. 17,*a*, No. 63, Çl. 4. Pañkat. 43,4. LA. 4,15. 74,3. यज्ञो ऽयं सर्वगोपसुसंकुलः Hariv. 3868. खड्गपट्टिश° *versehen mit* (बल) R. 5,78,3. विमानशतसंकुलाः । देवर्षिपितृसिद्धेशाः Bhâg. P. 7,10,67. रुदितोत्क्रुष्ट° (सद्मन्) R. Gorr. 2,67,21. निहतोष्ट्राश्च बहुलाः पदातिजनसंकुलाः *untermischt mit* MBh. 3,2544. मायां वातड्दुर्दिनसंकुलाम् *begleitet von* R. 3, 73,13. बलव्यसन° (= °युक्त 2872) *behaftet mit* Spr. (II) 4451. घनलोभसंकुलधियः 5579. — *b) dicht:* धूम R. 2,100,11 (108,11 Gorr.). नद्यः संकुलकलुषाः so v. a. *überaus trübe* Varâh. Bṛh. S. 46,48. वायु so v. a. *ein überaus heftiger Wind* R. 1,65,13. — *c) verworren, in Verwirrung gekommen:* पदातीनां च समरे तत्र तेषां च संकुले MBh. 6,1750. सैन्य 3, 15748. लोक 12790. भूमि 5,106. von einer Rede AK. 1,1,5,20. H. 265. H. an. Med. (अविस्पष्ट zu lesen). — *d) auf Hindernisse stossend, mit Hindernissen zu kämpfen habend, behindert:* नद्युद्विन° (सैन्य) Spr. (II) 2820. अतिसंकुला सिद्धिः Varâh. Bṛh. S. 38,3. — 2) m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,13. — 3) n. *a) Gedränge:* महत्तः पौरजनस्य Mâlatîm. 19,5. *Schlachtgetümmel* (= युद्ध Agajapâla im ÇKDr.; vgl. रण°): भयंकर MBh. 3,10937. परम 6,1782. राजधानीं यमस्याद्य हतः प्राप्स्यति संकुले 7,2972. घोररूप 9,1169. Hariv. 5071. संकरेण च युध्येरन्संकरः संकुलावहः Kâm. Nîtis. 19,26. रौद्ररणसंकुलं वदेत् Varâh. Bṛh. S. 46,23. *Noth, Bedrängniss:* संकुलं प्रतिभाति मे Mârk. P. 16,23. स संकुलैर्भूतगणैः Bhâg. P. 1,14,17 (व्यामिश्रैः प्राणिभिः सहितैः Comm.). — Vgl. नीलालिकुल°, रण°, आकुल, पर्याकुल, व्याकुल, समाकुल.

संकुलित (von संकुल) adj. 1) *reichlich besetzt mit:* द्विजसंकुलिताङ्घ्रिप Bhâg. P. 3,2,27. — 2) *in Verwirrung gekommen:* इन्द्रिय R. ed. Ser. 3,49,2 (nach Bopp).

संकुलीकर् (संकुल + 1. कर्) 1) *zusammendrängen, versammeln:* सश्रेणीनैगमं सर्वं नगरं संकुलीकृतम् । आतुरं वृद्धबालं च वर्जयित्वा पुरे जनम् ॥ so v. a. *hatte sich versammelt, war auf dem Platze erschienen* R. Gorr. 2,90,29. — 2) *in Unordnung —, in Verwirrung bringen* Kâm. Nîtis. 18,58.

संकुसुक s. संकसुक.

संकुसुमित (सम् + कु°) adj. *aufgeblüht, entfaltet, zur Erscheinung gekommen:* °नक्षत्रराजसंकुसुमिताभिज्ञ am Ende eines Buddha-Namens Lot. de la b. l. 242. 253. 268.

संकूटन n. nom. act. von कूट् mit सम् Mahâbh. ed. Bomb. 3,91,*a* (vgl. die Corrigg.).

सं॑कृति (von 1. कर् mit सम्) P. 8,3,5, Schol. 1) adj. *zurecht machend, herstellend:* यूयं स्थ संकृतीः (für निष्कृतीः des Ṛv.) TS. 4,2,6,2. स प्रथमः संकृतिर्विश्वकर्मा TBr. 1,1,1,5. TS. 6,4,10,2. — 2) m. N. pr. eines Mannes (pl. *sein Geschlecht*) gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. Âçv. Çr. 12,12,5. Çâñkh. Çr. 1,7,3. Lâṭj. 6,4,13. Ind. St. 10,89. fgg. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,3. 5. 60,37. fg. MBh. 1,227. ein Sohn Gajatsena's (Gajasena's) Hariv. 1516. fg. VP. 412. Bhâg. P. 9,17,18. Nara's 21,1. VP. 450. Vgl. सांकृत्य. — 3) f. *ein best. Metrum:* द्वादशाक्षरा Ind. St. 8, 107. 285. *ein Metrum von 4 × 24 Silben* 132. 137. 281. 403. Ṛv. Prât. 16,55. 59. Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XIX). Vgl. कृति, अभि°, आ°, उत्°, प्र°, वि°. — 4) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,241,*b*. TS. 5,4,12,3. Pañkav. Br. 14,9,27. 15,3,28. fg. — Vgl. संस्कृति.

संकॢप्ति (von कल्प् mit सम्) f. *das Wollen* Khând. Up. 7,4,2.

सं॑केत (सम् + केत) m. Trik. 3,5,3. 1) *Uebereinkommen, Verabredung; insbes. eine verabredete Zusammenkunft mit der geliebten Person, ein Stelldichein* Trik. 3,2,25. Tarkas. 49. Sâh. D. 10,6. तव संकेतेन *nach einer Verabredung mit dir* Pañkat. 26,3 (22,20 ed. orn.). संकेतमिति ब्रवीति Spr. (II) 1542. °मिलित *verabredeter Weise* Kathâs. 12,

22. °पूर्वकम् Pañkar. 2,1,47. संकेतं ग्रह् *ein Uebereinkommen treffen, verabreden* Sâh. D. 12. ग्रगृहीत° 14,17. °ग्रह् Kusum. 22,13. °ग्रहणा Sarvadarçanas. 142,2. — °केतवः *zu einem Stelldichein* Varâh. Bṛh. S. 78,11. MBh. 4,736. संकेते पिङ्गला वेश्या कान्तेनासीद्विनाकृता 12,6514. कान्तं संकेत उपनेष्यती Bhâg. P. 11,8,23. संकेतोपजीवनी 25. सखी यत्र पुंसः संकेतमादिशत् Kathâs. 30,81. या याति संकेतम् AK. 2,6,1,10. °काल Spr. (II) 6663. संकेतं कर् *Jmd* (gen. oder instr. mit सह) *ein Rendez-vous geben* Kathâs. 4,46. Sâh. D. 118. कान्तेव कृतसंकेता R. 4,41,24. तस्यास्मि कृतसंकेता 7,26,34. सखीमुखेन कृत्वा च संकेतं सह तेन सा Kathâs. 13,72. स्वजारकृतसंकेता 77,59. कृतसंकेत उद्याने *zu einem Rendez-vous verabredet* 8,12. चौरसंकेतकृत *mit Dieben verabredet* (धूर्तजीविका) 30,129. कल्पित° adj. *verabredet* Comm. zu Gaim. 1,1,5. संकेतं दा *eine Verabredung treffen:* प्राग्दत्त° *mit dem man Etwas vorher verabredet hat* Z. d. d. m. G. 14,572,9. प्रियतमदत्तसंकेता *die dem Geliebten ein Rendez-vous gegeben hat* Daçak. 72,8. स° adj. *mit dem man Etwas verabredet hat* Kathâs. 77,62. स्थित° adj. *der Verabredung getreu* 46,37. — 2) *ein verabredetes Zeichen, Signal* Halâj. 5,36. प्राङ्मूर्धन्यस्तसंकेतव्हारयष्टि adj. Kathâs. 39,113. कृतभेरीपटह्शङ्खादि° adj. Kull. zu M. 7,190. यजमानं संकेतादिना पृष्ट्वा Comm. zu Kâtj. Çr. 379,18. कृतसंकेतम् adv. Gît. 5,9. — 3) *Uebereinstimmung:* शिक्षादिशास्त्रप्रसिद्ध° Comm. zu TS. Prât. 1,21. *Einwilligung:* वृत्त° adj. Râga-Tar. 3,374. — 4) pl. N. pr. eines Volkes (vgl. साकेत) Mârk. P. 58,8. — Vgl. उत्सव°.

संकेतक n. = संकेत 1) Halâj. 5,83. संकेतके चिरयति (loc. des partic.) Mṛkkh. 43,17. संकेतकागत Kathâs. 77,64. तस्यापि तत्रैव दिने तद्वदेव तया निशि । संकेतके द्वितीयस्मिन्प्रहरे पर्यकल्प्यत 4,37. 46. तस्य संकेतकं व्यधात् 30,175. 65,235. तस्य संकेतकं दत्त्वा Pañkat. 129,6. कयाचित्स्वैरिण्या दत्तसंकेतकः 1.

संकेतकेतन n. *der Ort, an dem eine verabredete Zusammenkunft mit der geliebten Person stattfindet:* °केतनं संपदामिव Kathâs. 26,44; vgl. unter संकेतोद्यान.

संकेतकौमुदी f. Titel einer Schrift Verz. d. Cambr. H. 68.

संकेतन LA. (III) 20,14 wohl fehlerhaft für संकेतक.

संकेतनिकेत m. = संकेतकेतन Naish. 22,42.

संकेतनिकेतन n. dass. Kathâs. 96,30. Rasamañgarî im ÇKDr.

संकेतपद्धति f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 104,a,28. 108,a, No. 168. 110,b,11.

संकेतभूमि f. = संकेतकेतन Bharata beim Schol. zu Gît. 7,2.

संकेतमञ्जरी f. Titel eines Commentars Verz. d. B. H. No. 934.

संकेतय् (von संकेत), °यति Dhâtup. 35,39 (ग्रामन्त्रणे). *eine Verabredung treffen mit* (gen.): शिष्याणां संकेतयति Z. d. d. m. G. 14,572,12. संकेतित *durch Uebereinkunft festgesetzt:* ग्रशीतिरक्तिकापरिमितताम्रपणशब्दः संकेतितः Prâjaçkittat. 22,b,8. ग्रर्थ Sâh. D. 10,1. 10. 117,14. ग्रसंकेतितपरामृष्टा *mit der man keine Verabredung getroffen hat* Daçak. 91,14. ग्रसंकेतितत्व n. *das nicht-Festgesetztsein durch Uebereinkunft* Sâh. D. 15,2.

संकेतकृतप्रवेश m. Bez. eines Samâdhi bei den Buddhisten Vjutp. 19.

संकेतवाक्य n. *Losung* Spr. (II) 1617.

संकेतशिला f. Titel einer Schrift Hall 47. — Vgl. हठसंकेतचन्द्रिका.

संकेतस्तव m. Bez. eines best. *Lobgesanges* bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 103,b,28.

संकेतस्थान n. 1) = संकेतकेतन Kathâs. 96,29. Vet. in LA. (III) 20,8. Sâh. D. 20,14. Verz. d. Oxf. H. 123,a,39. — 2) *ein Gegenstand, in Betreff dessen man sich durch Zeichen verständigt*, Vet. in LA. (III) 5,20. fg.

संकेतीकर् (संकेत + 1. कर्) *zu einem Stelldichein verabreden* (einen Ort): °कृत Gît. 7,11.

संकेतोद्यान (संकेत + उ°) n. *ein Lustgarten, in dem man sich ein Rendez-vous gegeben hat:* संकेतोद्यानमिव यत्सर्वासां भोगसंपदाम् Kathâs. 81,52; vgl. unter संकेतकेतन.

संकोच (von कुच् mit सम्) 1) m. a) *Zusammenschrumpfung, das Sichzusammenziehen, Contraction* (auch in Folge einer Krankheit) Mârk. P. 46,12. त्वक्° Suçr. 1,36,1. 269,20. पार्श्व° 281,8. 2,445,21. Çârṅg. Saṁh. 1,7,70. कौर्मं संकोचमास्थाय Spr. (II) 1957. प्राप संकोचं हस्तिचर्म तत् Kathâs. 12,111. सीमा संकोचमायाति वह्नौ चर्म यथाहितम् Spr. (II) 7054. पद्माः संकोचं यान्ति 2322. Kathâs. 90,65. 103,213. Comm. zu Naish. 22,43. ग्रक्षि° *das Sichschliessen der Augen* Sâh. D. 228. ग्रक्षिपक्ष्मणोः Kull. zu M. 1,64. वस्त्रसंकोचरेखा so v. a. *Kleiderfalte* Trik. 3,3,293. H. an. 2,317. Med. m. 3. जले घृतबिन्दुरिव कीर्तिर्लोके संकोचमेति Kull. zu M. 7,34. घटप्रासादादिप्रदीपवत्संकोचविकासिता Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 112. Sarvadarçanas. 45,16. त्वया पृथिवी लब्धा न संकोचेन चाप्युत *die Contraction des Körpers beim Betteln* MBh. 12,401. न संकोचं क ग्राप्नुयात् beim Schauder Spr. (II) 6810. vor Scham Mallin. zu Kumâras. 7,54. करिष्यन्ति च संकोचम् *werden sich ducken* so v. a. *werden bescheiden werden* Hariv. 11214. °कारिन् so v. a. *bescheiden, schüchtern* Râga-Tar. 4,667. — b) *Schmälerung, Abnahme, Verminderung, Einbusse, Beschränkung:* ग्रायुषः Durga zu Nir. 1,20 bei Muir, ST. 2,175. ज्ञानसंकोचविकासौ Sarvadarçanas. 53,4. देशकालाकार° 94,7. कालसंकोचं करोति *er beschränkt die Zeit* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 120. ग्राचार° Verz. d. Oxf. H. 266,a,26. 28. वृत्ति° Kull. zu M. 3,100. 4,8. पूजा° zu 3,120. 5,84. — c) = बन्ध Med. k. 19. — d) *ein best. Fisch* ebend. — e) N. pr. eines Asura MBh. 12,8264. — 2) n. *Safran* (vgl. °पिशुन und रक्त°) AK. 2,6,3,26. H. 645, Schol. Med.

संकोचक (vom caus. von कुच् mit सम्) adj. *zusammenschrumpfen lassend* Comm. zu Kâvjâd. 2,159. — Vgl. रक्त°.

संकोचन (von कुच् mit सम्) 1) m. N. pr. eines Berges R. 6,2,27. — 2) f. ई *Mimosa pudica* Ratnam. im ÇKDr. — 3) n. = संकोच 1) a) Suçr. 2,38,2. संकोचने यत्नमकरोत् (उष्ट्रः) MBh. 12,4186. नेत्र° *das Sichschliessen der Augen* Sâh. D. 236.

संकोचपत्त्रक adj. *im Zusammenschrumpfen der Blätter sich äussernd:* वृक्षेषु ज्वरः Hariv. 10557. warum nicht संकोचि°?

संकोचपिशुन n. = संकोच *Safran* H. 645.

संकोचित (vom caus. von कुच् mit सम्) n. *das Zusammenschrumpfenlassen* (der Glieder), Bez. einer Art zu kämpfen Hariv. 15978.

संकोचिन् adj. 1) *zusammenschrumpfend, sich schliessend* (von einer Blüthe) Râga-Tar. 7,1452. — 2) *zusammenziehend, einziehend;* s. गात्र°.

संक्रन्द (von क्रन्द् mit सम्) m. 1) *das Rauschen:* सोम° *des gährenden*

Soma MBh. 7,979. — 2) *Gejammer, Geklage:* नृपतियोषितां क्रौञ्चीनामिव R. Gorr. 2,38,49. — 3) *Kampf* (eig. *Kampfgeschrei;* vgl. संक्रन्दन 3) MBh. 6,4232. कौरव° 7,7747.

संक्रन्दन (wie eben) 1) adj. *schreiend, brüllend* gaṇa नन्द्यादि zu P. 3,1,134. ṚV. 10,103,1.2. AV. 5,20,9. युधि MBh. 4,166. 5,2253. 7,281 (शूरः wie an den beiden vorangehenden Stellen zu lesen). — 2) m. *a)* ein N. Indra's AK. 1,1,1,39. H. 171. Halâj. 1,52. — *b)* N. pr. eines Sohnes des Manu Bhautja Hariv. 495. Mârk. P. 100,32. eines Fürsten, Vaters von Vapushmant, 134,11. 135,9. — 3) n. *Kampf* (eig. *Kampfgeschrei;* vgl. संक्रन्द 3): कुरु° MBh. 11,680.

संक्रम (von क्रम् mit सम्) m. n. Trik. 3,5,13. 1) m. = क्रमण Med. m. 35. *Gang, Lauf:* शुभ° adj. (चक्र) Verz. d. Oxf. H. 11,*b*,17 v. u. (statt dessen शुभविक्रम 49,35). — 2) m. *Zusammentritt* VS. 15,9. — 3) m. *das Uebergehen auf* (loc.) Kusum. 15,14. 16. — 4) m. *der Eintritt der Sonne in ein neues Sternbild* Jâǵń. 1,217 (सूर्य°). Varâh. Bṛh. S. 28,20. Ganit. Spashṭâdh. 46. Golâdhj. Madhjag. 16. Bhâg. P. 4,12,48. — 5) m. *das Zusammentreten zweier Wörter im* Krama *durch Ausfall dazwischenliegender* VS. Prât. 3,148. 4,77. 165. 194. Ind. St. 1,56,14. — 6) m. *Brücke, Steg über ein Wasser:* °ध्वजयष्टीनां भेदकः M. 9,285. MBh. 3,650. 13,1635. R. Gorr. 2,87,12. 4,47,13. 5,72,13. fgg. 6,38,37. तपो वै संक्रमो मतः MBh. 3,13937. असाधुभ्यो ऽर्थमादाय साधुभ्यो यः प्रयच्छति । आत्मानं संक्रमं (so v. a. *Mittelsperson*) कृत्वा 12,4884. सो ऽतिथिः स्वर्गसंक्रमः *Brücke zum Himmel* Spr. (II) 4362 = Verz. d. Oxf. H. 268,*a*,17. am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 7,3386. 12,3644. *Steg —, Treppe zu einem Wasser:* नदीमार्गेषु च तथा संक्रमानवसादयेत् 2634. Prâjaçkittend. 16,*a*,2. m. n. = संक्राम = दुर्गसंचर H. 1517 (masc.). Med. — 7) n. इन्द्रस्य oder वसिष्ठस्य संक्रमम् N. eines Sâman Ind. St. 3,209,*a*. — 8) *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Mél. asiat. 4,638. — 9) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2539. eines Fürsten der Vidjâdhara und Sohnes des Vasu Kathâs. 48,78. — Vgl. स्वर्°.

संक्रमण (wie eben) n. 1) *das Eintreten, Eintritt:* जरासंक्रमणे Hariv. 11080. — 2) *das Uebergehen in:* स्थान° Âçv. Çr. 2,17,4. भरताय *das Hinübergehen zu* Bh. so v. a. *das Uebergeführtwerden in sein Geschlecht* Hariv. 1729. दारुमये गरुडे संक्रमणं कुरु *fahre hinein in* Pańkat. 48,16. तच्छरीरे संक्रमणमकरोत् 19. Vet. in LA. (III) 21,12. मुख्यार्थस्यार्थान्तरे Sâh. D. 101,13. — 3) *das Eintreten der Sonne in ein neues Sternbild* Journ. of the Am. Or. S. 6,411. सूर्य° Weber, Ǵjot. 36. रवि° Ǵâbâli in der Kâlakaumudî und Devî-P. im Tithjâdit. nach ÇKDr. °काल Schol. zu Kâtj. Çr. 6,1,2. — 4) *das Hinübergehen in eine andere Welt, Heimgang* MBh. 16,124. 180. R. 2,66 (68 Gorr.) in der Unterschr. — 5) über die Bed. des Wortes bei den Mathematikern s. Colebr. Alg. 26. 324. — 6) *Mittel zum Hinüberkommen:* सेतुमेव तं संक्रमणं कुरुते Çat. Br. 13,2,10,1. — Vgl. गर्भ°, दर्वि°.

संक्रमद्वादशाह m. *eine best. Form des* Dvâdaçâha Kâtj. Çr. 24,7,13.

संक्रमीकर् (संक्रम + 1. कर्) *zur Brücke —, zum Vermittler machen:* °कृत्य mit acc. so v. a. *vermittelst* Daçak. 87,7.

संक्रान्ति (von क्रम् mit सम्) f. 1) *das Hinübergehen —, Fahren in* (loc. oder im comp. vorangehend): नवनारीषु संक्रान्तिस्तासाम् Mârk. P. 51,89. पयसो गण्डूषसंक्रान्तयः so v. a. *das Verschlucktwerden* Uttarar. 49,2 (63,4) = Mâlatîm. 153,17. *das Uebergehen* (einer Kunst) *auf einen Andern, Uebertragenwerden* Mâlav. 15. क्रिया° 18. — 2) *der Eintritt der Sonne in ein neues Sternbild* (geht im comp. voran) Weber, Ǵjot. 98. fgg. Sûrjas. 14,3. 11. Ganit. Adhimâs. 6, Comm. Spashṭâdh. 76. Verz. d. Oxf. H. 31,*b*,13. 34,*b*,39. 41,*a*,27. 87,*a*,42. 92,*a*,14. 285,*a*,29. 294,*b*,30. 332,*a*,33. 335,*a*, No. 787. *b*, No. 788. Verz. d. B. H. No. 1168. 1257. Wilson, Sel. Works 1,266. 2,159. fg. 164. 170. 395. Pańkat. 119,1. 2. Hit. ed. Johns. 2434. Vgl. रवि°. — 3) defectiv für °वादिन् Bez. einer buddhistischen Schule Wassiljew 113. 232. fg. 257. 268. Târan. 271. fgg.

संक्राम (wie eben) gaṇa गुडादि zu P. 4,4,103. m. n. = संक्रम = दुर्गसंचर AK. 3,3,25. H. 1517. — Vgl. सांक्रामिक.

संक्रामण (vom caus. von क्रम् mit सम्) n. *das Hinüberbringen, Versetzen* Varâh. Bṛh. S. 55,7.

संक्रामयितव्य (wie eben) adj. *hinüberzubringen, zu versetzen in* (acc.): स (गर्भः) संक्रामयितव्यस्ते सप्तमे मासि रोहिणीम् Hariv. 3243.

संक्रामिन् (von क्रम् mit सम्) adj. *auf Andere übergehend.* सर्वे संक्रामिणो रोगा वर्जयित्वा प्रवाहिकाम् Kull. zu M. 3,7. भूत° TS. 7,1,1. 6 etwa *zu* (andern) *Wesen hinübergelangend, dieselben durchschreitend.*

संक्रीड (von क्रीड् mit सम्) m. *Spiel, Scherz:* मरुताम् N. eines Sâman Ind. St. 3,228,*b*.

संक्रीडन (wie eben) n. *das Spielen, Scherzen:* गोपी° Hariv. 16337.

संक्रोश (von क्रुश् mit सम्) 1) m. *Geschrei:* अङ्गिरसाम् N. eines Sâman Ind. St. 3,201,*b*. *Geschrei des Unwillens:* जनयिष्यति संक्रोशं राघवस्य विवासनम् R. 2,58,26. = इह परत्र च दुःखम् Comm. in der ed. Bomb. — 2) n. *a)* pl. (n. nach Mahîdh., sc. अङ्गानि) *diejenigen Körpertheile* (des Rosses) *welche bei seiner Bewegung einen Ton von sich geben.* VS. 25,2. — *b)* N. eines Sâman Ind. St. 3,242,*a*.

संक्लेद (von क्लिद् mit सम्) m. *Durchnetzung, das Nasswerden, das Nasssein, Nässe* Varâh. Bṛh. 25 (23),13. अम्बु° *durch Wasser* Spr. (II) 5141. सलिल° Hariv. 3001. तैल° R. 2,76,4 (°संसेक ed. Bomb.). °भूत *eine feuchte Masse bildend* (der Fötus im ersten Monate) Jâǵń. 3,75.

संक्लेश (von क्लिश् mit सम्) m. *Schmerz, Leiden* MBh. 1,2287. 3,11789. 15348. 5,613. नरकादींश्च संक्लेशान्नाप्नोति 13,3272. R. 7,20,25. Kâm. Nîtis. 14,46. Bhâg. P. 1,5,40. 2,9,9. 3,7,14. Dhâtup. 9,54. Vop. 8,40. असंक्लेशेन लोकस्य वृत्तिं लिप्सेत MBh. 3,13885. — 14,1236 fehlerhaft für संश्लेष, wie die ed. Bomb. liest.

संक्षय (von 3. क्षि mit सम्) m. 1) *das zu Ende Gehen, Vergehen, völliges Verschwinden, Versiegen, Vernichtung, Untergang:* प्रजानाम् MBh. 1,3725. 6,4948. Spr. (II) 5872. Pańkat. 104,18. भूतानां महताम् Verz. d. Oxf. H. 49,*b*,17. तपसः MBh. 1,3237. Nir. 14,7. 8. अपश्यंस्तस्य दुःखस्य सागरस्येव संक्षयम् R. Gorr. 2,80,3. लोह° Suçr. 2,82,7. ग्रीष्मे सलिलसंक्षयः R. 2,33,13. Varâh. Bṛh. S. 32,14. रससंस्य° 9,26. वीर्यान्न° 46,28. Pańkat. 47,10. वर्ष्म° Jâǵń. 3,55. शरीर° 161. प्राणि° Râǵa-Tar. 4,382. जन° Varâh. Bṛh. S. 46,30. देशकुल° 52. R. Gorr. 2,68,55. 6,33,51. Kathâs. 22,42. Hariv. 5600. दानव° Bhâg. P. 8,11,43. क्षेत्रज्ञ° MBh. 14,931. प्राण° Spr. (II) 5989. 7411. जीवित° Mârk. P. 110,26. सत्त्व° Sâh. D. 197. मासर्तु° Mârk. P. 16,34. सर्ग° Verz. d. Oxf. H. 81,

a,31. शक्ति° 269,a,30. धर्म° Spr. (II) 53. अधर्म° MBh. 13,5482. मद्भाग्य° 3,2735. R. 5,26,31. 36,16. भाग्योष्म° Râǵa-Tar. 5,385. पुण्य° R. 5,50, 11. दुष्कृत° Mârk. P. 12,15. अघ° Verz. d. Oxf. H. 172,b,19. क्लेश° Bhâg. P. 4,12,45. 30,27. विधु° *Abnahme —, Hinschwinden des Mondes* Verz. d. Oxf. H. 30,b,7. 40,a,N.1. दिवस° *Ende des Tages* MBh. 5, 7162. संक्षयं गम् Mârk. P. 16,33. Râǵa-Tar. 4,398. या Spr. (II) 1882. VP. 1,13,25. 3,31,33. आ-या Varâh. Bṛh. S. 5,26. Râǵa-Tar. 3,403. 4,540. उप-या Varâh. Bṛh. S. 17,20. Spr. (II) 5808. प्र-या Bhâg. P. 6,8,26. नी Râǵa-Tar. 5,277. कृ Spr. (II) 759. Varâh. Bṛh. S. 5,23. 92. धातुसंक्षयकृत् 7,5. लोकसंक्षयावहा 33,26. — 2) *Untergang der Welt:* कालाग्निरिव संक्षये MBh. 13,7271. Verz. d. Oxf. H. 49,b,14. — 3) N. pr. eines Marutvant Hariv. 11545. — Vgl. मूत्र°, लोक° (auch Spr. (II) 5873), शुचि°.

संक्षर (von क्षर् mit सम्) m. *Zusammenfluss* Çat. Br. 10,5,2,18. इडानाम् (auch संक्षार) N. eines Sâman Ind. St. 3,207,a. Pańkav. Br. 15,3, 14. 16,11,7. Lâṭj. 3,6,24. 6,11,3.

संक्षार s. संक्षर.

संक्षिप्त s. u. क्षिप् mit सम्. °भाष्य *ein gedrängter —, kurzer Commentar* Verz. d. B. H. No. 227. °होमप्रकार 1066. °वेदान्तशास्त्रप्रक्रिया Titel eines Commentars zum Âtmabodha Hall 105. °सार Titel einer Grammatik Colebr. Misc. Ess. 2,45. fg. Verz. d. Oxf. H. 173,b, No. 388. fgg. Gild. Bibl. 385. °गति f. oder संक्षिप्ता f. Bez. eines der sieben Theile im Kreise der Nakshatra nach Parâçara's System Varâh. Bṛh. S. 7,8. संक्षिप्तायां पुष्यः पुनर्वसुः फल्गुनीद्वयं च 10.14.

संक्षिप्तक (von संक्षिप्त) m. = संक्षिप्ति Bhar. Nâṭjaç. 20,55. अन्वर्थशिल्पयुक्तो बहुपुस्तोत्थापनचित्रनेपथ्यः । संक्षिप्तवस्तुविज्ञो ज्ञेयः संक्षिप्तको नाम ॥ 56.

संक्षिप्तत्व (von संक्षिप्त) n. *das Schmalsein, — werden:* पृथूनाम् Suçr. 1,117,18.

संक्षिप्ति (von क्षिप् mit सम्) f. in der Dramatik *eine einfache Art sich zu helfen, eine Sache zu Stande zu bringen* Daçar. 2,53. Sâh. D. 420.422.

संक्षिप्तिका f. dass. Comm. zu Daçar. 2,53.

संक्षेप (von क्षिप् mit सम्) m. 1) *das Zusammenwerfen, Vernichtung:* प्रजासंक्षेपसमये MBh. 3,11421. — 2) *Abkürzung, kurze —, gedrängte Darstellung* (Gegens. विस्तर) AK. 3,4,1,5. H. 1432. Halâj. 4,81. MBh. 1, 41.102. शाकद्वीपस्य संक्षेपो यथावत् — उक्त एषः 6,411.413. काव्य° R. 1,1 in der Unterschr. Ind. St. 5,159. Suçr. 1,237,3. नीतिशास्त्राणाम् (so v. a. *Quintessenz*) Spr. (II) 6666. Varâh. Bṛh. S. 46,1. 49,1. 79,32. Kathâs. 1,10 (nach Hall in der Einl. zu Vâsavad. 23 °मात्रं zu lesen). 21,32. 22,121. Verz. d. Oxf. H. 50,a,12. 200,b, No. 476. Pańkat. 4,17. Pratâpar. 22,b,6. Comm. zu TS. Prât. 12,6. Sarvadarçanas. 108,17. 124,6. सत्यस्य संक्षेपः (= अनादरः Comm.) so v. a. *kurze Darlegung der Wahrheit* R. 6,93,15. तस्यैष करसंक्षेपो जिह्वाच्छेदः so v. a. *um die Sache mit der Abgabe kurz abzumachen, so wird ihm dafür die Zunge abgeschnitten* Hariv. 15802. संक्षेपात् *mit kurzen Worten, in aller Kürze* Mṛkkh. 137,16. Spr. (II) 6665. Kathâs. 27,53. 35,31. Dhûrtas. 79,17. Sâh. D. 465. Sarvadarçanas. 32,3. Hit. 93,19. संक्षेपतस् dass. MBh. 3, 11915. 16677. Suçr. 2,304,13. Spr. (II) 3253, v. l. Pratâpar. 69,b,2. Sarvadarçanas. 33,19. Çaṁk. zu Khând. Up. S. 1. Bhâg. P. 8,13,7. संक्षेपेण dass. R. 5,55,24. Madhus. in Ind. St. 1,14,3. 23,12. संक्षेपम् (absol.) dass. Pańkar. 2,8,28. am Anfange eines comp. in adv. Bed.: °दीक्षा Verz. d. Oxf. H. 93,a,7. °होमप्रयोग 94,a,27. °तिथिनिर्णयसार Verz. d. B. H. No. 1174. °पुरश्चरणविधि Notices of Skt Mss. 218. °शंकरजय Verz. d. Oxf. H. 252,b, No. 626. 260, No. 627. fg. °शारीरक 72,b,13. 226,b, No. 555. Colebr. Misc. Ess. 1,335. Hall 90. 203. Verz. d. B. H. No. 609 (°व्याख्यान). संक्षेपानुक्रमणिका Verz. d. Oxf. H. 44,b,10. — 3) *Zusammenfassung* so v. a. *Summe:* संक्षेपेण द्विसप्ततिः M. 7,157. संक्षेपतस् Kull. zu M. 1,68. 7,157. चतुर्लक्षसंक्षेपेण Verz. d. Oxf. H. 65,a,27. — 4) in der Dramatik *eine Erklärung in kurzen Worten, dass man sich einem Andern zur Verfügung stelle,* Sâh. D. 434. 465. — 5) *ein Mittel des Zusammendrängens* Suçr. 2,28,1. — Vgl. न्याय°.

संक्षेपक (wie eben) nom. ag. *Zusammenwerfer, Vernichter* MBh. 3, 13105.

संक्षेपण (wie eben) n. *das Zusammendrängen, Verkürzen, Darlegen in kurzen Worten* AK. 3,3,21.

संक्षेप्तृ (wie eben) nom. ag. = संक्षेपक MBh. 13,7013.

संक्षोभ (von 1. क्षुभ् mit सम्) m. *Stoss, Ruck, eine plötzliche heftige Bewegung, Erschütterung* Suçr. 1,277,15. 301,21. 319,21. स्तनोद्वहनसंक्षोभान्नम्यमाना पदे पदे MBh. 3,1825. समुद्राणाम् 10951. 7,8187. मीन° R. 2,40,34. रथ° Vikr. 12. Prab. 5,1. Pańkar. 4,6,4. सैन्यानां संक्षोभः सागरोपमः MBh. 7,5673. R. 7,14,7. चित्ततन्वोः *eine Erschütterung des Herzens und des Leibes* Bhâg. P. 3,15,43. auch ohne nähere Angabe *Gemüthsbewegung, Aufregung* MBh. 3,10946. 10951. संक्षोभश्चापि सत्त्वानामनावृष्टिकृतो ऽभवत् 5,339. मण्डल° Kâm. Nîtis. 8,69. पुष्पकालोक° Ragh. 10,47. तेजस्वी संक्षोभात्प्रायः प्रतिपद्यते तेजः Çâk. 158, v. l. Kathâs. 17,130. 20,66. 104,188. 106,177. संक्षोभेष्वप्यनुद्वेगः Sâh. D. 92.

संक्षोभण (wie eben) n. अति° *allzu heftige Erschütterung* Suçr. 2,133,5.

संक्षोभिन् (wie eben) adj. *stossend:* ein Wagen Karara 2,3.

संख्यॅ (von ख्या mit सम्) 1) adj. am Ende eines comp. *zählend, überzählend* P. 3,2,7. गो°, पशु° Schol. zu d. St. und zu 6,2,66. — 2) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 2,292. — 3) f. आ a) *Zählung:* हतानां युधि वीराणाम् — संख्या न शक्यते कर्तुम् R. 6,73,11. संख्यामिवैषां भ्रमरश्चकार Ragh. 16,47. Râǵa-Tar. 4,699. केचिदेतां मृषा तेषां कालसंख्यां प्रचक्रिरे 1,49. मूढैः पाषाणखण्डेषु रत्नसंख्या विधीयते Spr. (II) 4186. तथा तत्रापि पुण्यस्य संख्या नैवोपपद्यते Mârk. P. 15,72. लेख्यसंख्याविद् so v. a. *Arithmetik* R. Gorr. 1,80,2. Vjutp. 119. fg. am Ende eines adj. comp.: लब्धाधिपत्यसंख्यानां भूभुजाम् *die zu denen gezählt werden (gehören), die regiert haben,* Râǵa-Tar. 1,50. — b) *Zahl, Anzahl* Trik. 3,3,323. H. 872. an. 2,386. fg. Med. j. 59. Halâj. 5,50. Nir. 3,10. 4,26. अङ्का संख्याः संख्याताः Âçv. Çr. 10,1,16. °पूरण 17. Gṛhj. 3,4,1. Çat. Br. 7,3,1,43. Kâtj. Çr. 1,8,20. 15,8,21. 20,7,1. एतेन न्यायेन तां तां संख्यां पूरयति Çâṅkh. Çr. 13,15,11. Lâṭj. 6,10,24. 8,1,2. ṚV. Prât. 11,11. 12,9. न दोषाणाम् — अन्तो गम्यः संख्यया 14,28. VS. Prât. 1,49. M. 8,31. 97. Kaṇ. 1,1,6. 2,2,37. Jogas. 2,50. Tarkas. 15. Bhâshâp. 110. Suçr. 1,336, 19. Varâh. Bṛh. S. 53,26. 65. 68,105. 77,21. Râǵa-Tar. 5,172. नाकारणरुषां संख्या so v. a. *sind unzählig* Spr. (II) 3537. तेषां संख्या न वि-

ख्यते R. 4,37,28. Spr. (II) 6619. न कश्चिद्देवताराणां संख्यां जानाति ते भुवि Weber, Kṛṣṇaǵ. 291. संख्यया परिवर्जिताः *unzählig* Pańkat. II,62. °परित्यक्ताः dass. ebend. (eig. 63). तं पुत्रिणाम् — समारोपयदग्रसंख्याम् so v. a. *ganz vornan stellen* Ragh. 18,29. संवत्सरसंख्य n. cop. comp. P. 7,3,15. ग्राम° *Anzahl* Halâj. 2,129. षट्° 128. सहस्र° Kir. 5,34. षष्टि° Comm. zu TS. Prât. 1,1. चतुः° zu 23,16. am Ende eines adj. comp. nach einem Zahlworte: सहस्र° MBh. 1,3132. शत° Mârk. P. 101,4. Bhâg. P. 3,11,20. शतार्ध° Varâh. Bṛh. S. 54,81. दशार्ध° MBh. 1,7052. अनेक° Kir. 5,34. कतिपय° Pańkat. 156,6. — c) so v. a. °नामन्, °शब्द *Zahlwort* TS. Prât. 16,25. VS. Prât. 5,15. Çânt. 2,5. P. 1,1,23. 2,1,10. 19. 50. 52. 2,2,25. 5,1,22. 2,47. 4,17. 43. 6,2,35. 163. 3,47. 7,3,15. AK. 2,9,83. 3,6,3,24. 8,43. Comm. zu AV. Prât. 4,27. — d) *der grammatische Numerus* Schol. zu P. 1,2,52, Vârtt. 2. — e) *Berechnung* d. h. *genaue Erwägung des pro und contra:* दोषाणां च गुणानां च प्रमाणं प्रविभागतः । कंचिदर्थमभिप्रेत्य सा संख्येत्युपधार्यताम् ॥ MBh. 12, 11934. 2,2036. = विचारणा, विचार AK. 1,1,4,11. Trik. H. 1373. H. an. Med. = मेधा u. s. w. Halâj. 2,179. Vgl. noch Hall in der Einl. zu Sâṁkhjapr. S. 2. fgg. — e) = आख्या *Benennung, Name:* द्वापर° R. 7,74,23. 25. am Ende eines adj. comp. 24. — f) *eine best. hohe Zahl bei den Buddhisten* Mél. asiat. 4,641. — 4) n. *Schlacht, Kampf* AK. 2,8,2,72. Trik. H. 796. H. an. Med. Halâj. 2,298. nur im loc. संख्ये Naigh. 2,17. Bhag. 1,47. MBh. 3,12125. 15710. 4,1401. 13,6814. 14,385. R. 3,54,28. 6,72,2. Râǵa-Tar. 5,149. — Vgl. असंख्य, गो°, निः°, शत°, कुलसंख्या, यथासंख्यम्, यथासंख्येन (auch Comm. zu TS. Prât. 2,19. 10,105), सांख्य, सांख्यायन.

संख्यक am Ende eines adj. comp. von संख्या *Zahl, Anzahl; Zahlwort:* लक्ष° Hit. ed. Johns. 2438. अष्टाविंशति° Sâh. D. 50,11. साशीतिशत° Vop. 8,1. रस° (रस = *sechs*) Çrut. 29. रात्रान्ताः प्रागसंख्यकाः AK. 3,6,2,12. Vgl. संख्याक (लक्षसंख्यक ist लक्षसंख्य adj. + क, लक्षसंख्याक ist unmittelbar aus लक्ष + संख्या entstanden).

संख्याक dass. am Ende eines adj. comp.: सप्तति° Hariv. 15203. Kúlikop. in Ind. St. 9,16. Kathâs. 18,130. 50,185. 82,38.

संख्याङ्कबिन्दु m. *das Zeichen der Null* Spr. (II) 1371.

संख्यात 1) adj. s. u. ख्या mit सम्. Das Wort ist auch Bhâg. P. 6,14, 3 und bei Pat. zu P. 8,4,41 (vgl. संख्यातानामनुदेशः VS. Prât. 1,143) als adj. aufzufassen. समसंख्याताः an der ersten Stelle bedeutet *dieselbe Anzahl bildend;* dieselbe Bed. hat das einfache संख्यात an der zweiten Stelle. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,2. — 3) f. आ (sc. प्रहेलिका) *eine Art von Räthseln, wobei gezählt wird,* Kâvjâd. 3,101.

संख्यातर् (von ख्या mit सम्) nom. ag. *Ueberzähler;* s. गो°. *Aufzähler:* कपिलस्तत्त्वसंख्याता Bhâg. P. 3,25,1. तत्त्वानां संख्याता गणकः सांख्यप्रवर्तक इत्यर्थः Comm.

संख्यातिग (संख्या + अतिग) adj. *unzählbar, unzählig:* संपदः Spr (II) 2578. Kathâs. 44,186.

संख्यान (von ख्या mit सम्) n. 1) *das Erscheinen, zum Vorschein Kommen:* सर्वगुण° adj. Bhâg. P. 5,17,17. — 2) *das Zählen, Zählung, Aufzählung* Âçv. Çr. 4,2,13. 8,13. Kâth. 36,2. Lâṭj. 6,1,5. TS. Prât. 1,48. Comm. zu 59. Dhâtup. 35,3. M. 8,400. MBh. 1,514. 516. 3,2814. 2833. 4,67. Suçr. 1,337,10. गुण° Bhag. 18,19. Bhâg. P. 3,24,10. 8,16,30. 10,90, 42. 11,16,39. 22,23. Ind. St. 8,426. Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,30. Kâç. zu P. 5,4, 17. — 3) *das Ausmessen, Berechnung:* जम्बुद्वीपस्य Hariv. 11450. Mârk. P. 49,40. काल° MBh. 12,10012. — 4) MBh. 14,1905 schlechte Lesart für संस्थान, welches Nîlak. erwähnt.

संख्यानामन् n. *Zahlwort* Nir. 4,6.

संख्यापद n. dass. VS. Prât. 5,27, v. l.

संख्यामङ्गलग्रन्थि m. *die Glück verheissende Cerimonie der Knüpfung eines der Zahl der abgelaufenen Lebensjahre entsprechenden Knotens in einer Schnur* Uttarar. 39,3 (52,17).

संख्यायोग m. *eine Constellation, bei der es darauf ankommt, in wie vielen Häusern ein Planet steht:* संख्यायोगाः स्युः सप्त सप्तर्क्षसंस्थैरेकापायात् Varâh. Bṛh. 12,10.

संख्यालिपि f. *eine best. Schriftart* (etwa *mit Zahlzeichen*) Lalit. ed. Calc. 143,20.

संख्यावत् (von संख्या) adj. 1) *gezählt, ein bestimmtes Maass habend;* = संख्यायुक्त Med. t. 226. fg. = मित H. an. 3,307. — 2) *klug* AK. 2, 7,5. H. 342. H. an. Med. Halâj. 2,178. रणाङ्गणे कृतात्नाभः संख्यावांश्च सदोऽजिरे Kâçikh. 82,8 (nach Aufrecht). Verz. d. Oxf. H. 200,*a*, No. 475, Z. 9. Vop. S. 176.

संख्याविधान n. *das Anstellen einer Berechnung* Varâh. Bṛh. S. 12,14.

संख्यावृत्तिकर (संख्या-आवृत्ति + 1. कर) adj. *die Wiederholung des Zählens bewirkend* so v. a. *schwer zu zählen, überaus zahlreich:* कबन्धानि समुत्तस्थुः सुबहूनि समन्ततः । तस्मिन्विमर्दे योधानां °कराणि च ॥ Hariv. 5097. fg. लक्षस्य वधे एककबन्धसमुत्थानम् अत्र तु संख्यायाः आवृत्तिः (so, im Text der lith. Ausg. aber °वृत्ति) कबन्धसंख्यैव कर्तुं न शक्या इत्यर्थः Nîlak.

संख्याशब्द m. *Zahlwort* Schol. zu H. 872.

संख्याशस् (von संख्या) adv. अ° *in unzählbarer Menge* Bhâg. P. 3,12,16.

संख्येय (von ख्या mit सम्) adj. *was gezählt wird, was der Zahl nach bestimmt wird* oder *bestimmt werden kann, zählbar* P. 2,2,25. 5,4,73. AK. 2,9,83. H. 872. Kusum. 57,10. Sâh. D. 255. — Vgl. अ° (adj. auch MBh. 3,2861. 4,910. 12,6938. Bhâg. P. 7,4,36).

1. सङ्ग (von सञ्ज्) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *das Hängenbleiben, Stockung; das Haften an; das Anstreifen, Berührung, Contact:* परस्परप्राप्तिमात्रं सङ्गः Sarvadarçanas. 40,17. अग्नि° Suçr. 1,250,17. गर्भ° 368,19. 2,91,18. मूत्र° 1,370,21. यावत्यनक्षसङ्गः स्यात् *so dass die Achse nicht daran hängen bleibt* Kâth. 26,3. TS. 6,3,3,3.4 (vgl. Çat. Br. 3, 6,4,11). संपर्यासनसादनसङ्गाः (eines Wagens) Varâh. Bṛh. S. 46,9. गोलाङ्गलयोः 63. eines Pfeils Ragh. 2,42. नो रत्नानि (चेतो हरन्ति) विनाङ्गनाङ्गसङ्गात् Spr. (II) 5706. विहङ्गसङ्गक्लीनाः (Bäume) R. 5,16,19. चूते द्विरेफमाला सविशेषसङ्गा Kumâras. 1,27. कीटो ऽपि सुमनःसङ्गादारोहति सतां शिरः Spr. (II) 1782. अङ्ग° *Berührung* Dhûrtas. 87,16. Bhâg. P. 3,23,10. 4,9,48. कृततुहिनकणासार° Spr. (II) 3801. रथ्याम्बु जाह्नवीसङ्गात्त्रिदशैरपि वन्द्यते 4764. Mâlatîm. 170,3. तत्याज तोयसङ्गान् so v. a. *er verliess das Wasser* Hariv. 8436. गुणसङ्गाः so v. a. *die an Einem haftenden Vorzüge* R. 5,27,32. असङ्गेन *ohne anzustreifen, ohne zu be-*

rühren 3,37.7,21. Hariv. 11087 (S. 792). असङ्गचारिन् R. 5,42,4. अ° (s. auch bes.) adj. *nicht hängen bleibend, — anstreifend, ungehindert —, frei sich bewegend:* रथ Hariv. 1605. नौ Mârk. P. 84,10. गति 19,16. Hariv. 4989. रंहस् Bhâg. P. 4,5,5. 1,5,6. — 2) *Berührung mit Jmd, das Zusammentreffen mit Jmd, Anschluss an Jmd, ein näheres Verhältniss zu Jmd* (auch in geschlechtlicher Beziehung), *Umgang, Verkehr* AK. 3,3,29. 3,4,14,73. H. 1508. Vop. 23,11. व्रने दहति संसर्गो वने सङ्गविवर्जनम् Spr. (II) 258. 773. विनश्यति यतिः सङ्गात् 2991. जनमध्यसङ्गरहित 4585. 6671 (Gegens. विरह *Trennung*). 6675. Daçak. 62,7. मिथः° Bhâg. P. 3,30,29. स्त्रीषु *Verkehr mit* MBh. 3,1802. सङ्गः सत्सु विधीयताम् Spr. (II) 6673. सत्सु सङ्गं समाचरेत् 7461. Bhâg. P. 3,23,55. 31,34. यद्यद्य स न मे सङ्गमुपैष्यति so v. a. *zusammenkommen mit* Mârk. P. 62,12. मृतस्यापि च मे भर्तुः सङ्ग एव विशिष्यते R. 4,20,3. कथमासां नराः सङ्गं कुर्वते *umgehen —, verkehren mit* MBh. 13,2234. असताम् *Verkehr mit Schlechten* Spr. (II) 747. 1944. 2623. 6561. 6668. 7461. Bhâg. P. 8,22,36. संभूतः प्रथममिहेश्वरस्य सङ्गान्मायायां मन इति विश्रुतस्तनूजः Prab. 9,9. fg. सद्भिः Jâgn. 3,156. Kâm. Nîtis. 14,60. Spr. (II) 3778. मृगा मृगैः सङ्गमनुव्रजन्ति गावश्च गोभिस्तुरगास्तुरंगैः। मूर्खाश्च मूर्खैः सुधियः सुधीभिः 4934. 5716. मार्जारनकुलयोर्मूषकेण Varâh. Bṛh. S. 97,12. Uttarar. 25,7 (33,8). Kathâs. 32,30 (सङ्ग गम्). LA. (III) 89,19. सह कैः Spr. (II) 6051. 6674. 7462. 7479. in comp. mit der Ergänzung: परकान्त° 3269. 3413. 4601. 4772. 5827. 6173. 7218. Çâk. 71,3. Kathâs. 13,75. 17,22. 30,5. स्वप्ने प्राप्स्यसि तत्सङ्गम् (mit dem Geliebten) 31,12. fg. (मत्सङ्गमर्थिनी 37,101 fehlerhaft für °संगमार्थिनी). सत्सङ्ग Spr. (II) 5201. 6747. 4786. 7491. Uttarar. 31,15 (41,12). Varâh. Bṛh. S. 87,6. 10. 88,19. Kathâs. 60,135. Râga-Tar. 5,203. Mârk. P. 74,20. Bhâg. P. 1,10,11. 18,13. 3,30,6. 31,35. 4,26,18. 7,9,18. Pańkat. 187,6. — 3) *Hang des Herzens, Gelüste* Trik. 1,1,131. सङ्गात्ता धेनुः *aus Anhänglichkeit* R. 7,53,9. विषयेषु Bhag. 2,62. अकर्मणि 47. गुणेषसङ्गः Bhâg. P. 2,3,12. मात्रा° M. 6,57. विषय° 12,18. सुख°, ज्ञान° Bhag. 14,6. R. 2,23,14. Spr. (II) 1539. 3085. Bhâg. P. 2,7,3. 5,1,15. ohne Ergänzung: अन्यत्र प्रस्थितः सङ्गादन्यत्रैव च गच्छति so v. a. *wenn ihm eine Lust ankommt* Kâm. Nîtis. 11,9. सङ्गे dass. M. 5,37. इति सङ्गः सताम् Spr. (II) 6019. Verz. d. Oxf. H. 231,b,37. 46. LA. (III) 57,4. °कर Sarvadarçanas. 75,11. सङ्गेभ्यो विनिर्गतः M. 8,65. सर्वसङ्गनिवृत्ति Spr. (II) 4093. त्यक्त्वा सङ्गान् M. 6,33. 81. Bhag. 2,48 (sg.). °त्याग Spr. (II) 5904. त्यक्त° adj. R. 2,37,2. उत्सृज्य सर्वतः सङ्गम् Bhâg. P. 1,18,3. मुक्त° adj. 2,20. 12,27. 4,16,18. मुक्तसमस्त° 1,19,7. मुक्तान्य° 4,23,37. विमुक्त° 1,9,30. 4,23,39. जित° 2,1,23. अ° m. 2,1,15, adj. 1,11,38. Davon असङ्गता R. Gorr. 1,67,15. st. असङ्गत्व MBh. 14,1001 hat die ed. Bomb. besser असंसत्त्व. सु° adj. *woran das Herz stark hängt* MBh. 8,4802. — 4) अत्रेः सङ्गः N. eines Sâman Ind. St. 3,202,a. — Vgl. अ°, दुः°, निः°, मनः°, मूत्र°, रथ°, वाक्°, वासर°, विट्°, स°, यथासङ्गम्.

2. संगे (संऽग Padap.) m. *feindliches Zusammentreffen* Naigh. 2,17. ṚV. 4,20,1. संगे समत्सु वृत्रहा 10,133,1.

सङ्गट m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8,2179.

संगणना (von गणय् mit सम्) f. *das Zusammenzählen:* तत्र सं° नास्ति राज्ञामयुतशस्तदा MBh. 14,2135.

संगणिका f. *eine unvergleichliche Erzählung* (अप्रतिरूपकथा) Trik. 3,2,26.

सँगत् (von गम् mit सम्) Vop. 26,78.

संगत adj. und n. s. u. 1. गम् mit सम् (auch in den Nachträgen). Hier nachzutragen wäre noch 1) adj. *a) verbunden, verbündet, befreundet:* विपक्षैः सह Râga-Tar. 5,257. — *b) entsprechend, passend, angemessen* Bala bei Mallin. zu Naish. 9,68. — 2) m. *a)* (sc. संधि) Bez. *eines best. auf gegenseitiger Freundschaft beruhenden Bündnisses* Kâm. Nîtis. 9,2. Spr. (II) 4481. 6784. — *b)* N. pr. eines Fürsten aus der Dynastie der Maurja VP. 4,24,8. Bhâg. P. 12,1,13. — 3) n. *das Zusammenkommen:* अस्याः प्रदोषे शर्वर्याः कुरुष्वानेन संगतम् (so ed. Bomb.) MBh. 4,695. सतां सकृत्संगतमीप्सितं परम् Spr. (II) 6694. सकृत्सज्जनसंगतम् 5233. *häufiges Zusammenkommen, ein freundschaftliches Verhältniss, Verkehr* Halâj. 4,21. Bala a. a. O. Kathop. 1,8. Naish. 9,68. Vop. 26,16. सताम् Spr. (II) 5680. Kumâras. 5,39. मृगाक्षीणाम् Kâvjâd. 2,232. सुजनैः संगतं कुर्यात् Spr. (II) 2318. पुष्पस्य तिलैः कृतसंगतस्य 7242. दुर्जन° 2242. — Vgl. भुजंगसंगता.

संगतक (von संगत) m. N. pr. eines Märchenerzählers Kathâs. 10,2. 4. 201.

सङ्गतल m. N. pr. eines Mannes Târan. 63.

संगतार्थ (संगत + अर्थ) adj. *einen passenden, zutreffenden Sinn habend:* शास्त्र Karaka 3,8. संगदत्थ im Prâkrit Çâk. 37,12.

सँगति (von 1. गम् mit सम्) f. 1) *das Zusammentreffen, Eintreffen* ṚV. 4,44,1. 10,141,4. स्वर्गस्य लोकस्य Ait. Br. 2,17. 4,20. *das Sichbegeben an einen Ort:* पञ्च यत्र न विद्यन्ते न कुर्यात्तत्र संगतिम् (v. l. für संस्थितिम्) Spr. 3862, v. l. यात्रोत्सवे 7336. *das Zusammentreffen* zweier Töne Comm. zu ṚV. Prât. 3,4. — 2) *das Zusammentreffen von Personen, Verkehr, Umgang* (auch geschlechtlicher); = योग AK. 3,4,3,23. = मैथुन 18,124. = सङ्ग H. an. 3,311. = संगम Med. t. 168. = समिति Halâj. 5,35. यत्र नः संगतिर्भवेत् Hariv. 15748. युद्धे 15755. एवं भवत्त्यचिन्त्या विरहाश्च संगतयश्च जन्तूनाम् Kathâs. 124,243. Prab. 86,18. तस्य संगतिमुत्पाद्य *eine Zusammenkunft mit* Kathâs. 65,99. तेन 30,74. 52,292. केनापि वणिजा सह 18,292. संगतिः संचरते पापम् *durch Verkehr* Spr. (II) 1061. कुमित्रे *Verkehr mit* 1804. 6667. सताम् *mit Guten* 529. Pańkat. 60,9. प्राज्ञैतरैः 1943, v. l. 2441. 5375. 6769. Kathâs. 25,153. 28,191. योषिद्भिः सह Spr. (II) 3202. सद्भिः समम् 5046. सत्संगति 2376. 2716. 2882. 3060. 6051. 6106. 6607. 6637. Kathâs. 17,113. स्नुषा° Râga-Tar. 1,308. भ्रातृदार° Daçak. 67,15. fg. अ° *keinen Umgang habend* MBh. 12,13921. so v. a. *Bündniss:* व्यसने सति कुर्वीत येन केनचित्संगतिम् Spr. (II) 6319. — 3) *das Zutreffen, Sichereignen:* संगत्या so v. a. *wenn es sich so trifft, da es sich so traf, zufälliger Weise* R. 2,79,3. MBh. 1,6110. 6943. 3,2429 (= N. 12,20). 13,156 (संगत्वा ed. Calc.; man streiche demnach die beiden letzten Stellen unter 1. गम् mit सम् Z. 19. fg.). Weber, Râmat. Up. 336,5 (wo so mit der Hdschr. und des Metrums wegen zu lesen ist). — 4) *das Zutreffen, Stimmen, Passen:* अर्थ° Verz d. Oxf. H. 151,a,14. Kathâs. 34,120. Muir, ST. 4,221. Schol. zu Pańkav. Br. 9,1,1. Sarvadarçanas. 12,19. = सिद्धान्त Hall in der Einl. zu Vâsavad. 10. — 5) *Zusammenhang, Beziehung:* जलसंगतिहीना (भू) Kathâs. 25,10. मनो हि ज-

न्मात्तरसंगतिज्ञम् RAGH. 7,15. Spr. (II) 2447. इदानीमुच्चारितस्य देवदत्तशब्दस्य दिनान्तरोच्चारितेन गच्छतीति पदेन संगतिः स्यात् SÂH. D. 9,1.2. 719 (अ°). KUSUM. 32,4. MADHUS. in Ind. St. 1,20,2 v. u. इति °लब्धः पाठः Spr. (II) 4595, N. in der Pûrvamîmâṁsâ eines der fünf Glieder (अवयव) eines अधिकरण SARVADARÇANAS. 122,21. NJÂJAMÂLÂV. 4,5. fgg. 10, 3. fgg. Verz. d. B. H. No. 667. am Ende eines adj. comp. °क SARVADARÇANAS. 127,2. — 6) = ज्ञान H. an. MED. — 7) DHÛRTAS. 83,3 wohl fehlerhaft für संगता. — Vgl. प्रीति° und सांगतिक.

संगतिन् (von संगत) adj. *zusammengekommen:* श्राद्धसंगतिनो विप्राः MÂRK. P. 14,90.

संगथ (von 1. गम् mit सम्) m. 1) *Vereinigung, Mittelpunkt:* अग्रे वामस्य संगथे रयीणाम् ṚV. 2,38,10. वामस्य TBR. 3,6,2,1. वाजस्य ṚV. 1, 91,16. — 2) = संग्राम *Kampf* NAIGH. 2,17.

संगम (wie eben) m. und n. (dieses nicht zu belegen) gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. AK. 3,6,4,34. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *das Zusammentreffen* (freundliches und feindliches), *Zusammenkunft, Vereinigung* (auch geschlechtliche), *Verkehr* NAIGH. 2,17. AK. 3,3,29. TRIK. 3,3,29. 306. H. 1508. ṚV. 10,38,3. रथं यं ते अनुमदाम संगमे 1,102,3. ये पृणन्ति प्र च यच्छन्ति संगमे 10,107,4. 131,3. सिन्धौ AV. 6,24,1. MBH. 15,934. नव° R. 3,79,17. 7,56,18. MEGH. 98. RAGH. 19,33. Spr. (II) 2904. 6073. 6669. 6672. ÇRUT. (BR.) 33. RÂGA-TAR. 3,422. 6,79. LA. (III) ad 20,21. अस्तु नौ संगमः (fleischlich) MBH. 4,704. MEGH. 103. Spr. (II) 1444. 3716. 6271. KATHÂS. 26,226. त्वया *mit dir* MBH. 1,2970. 3,2101. R. 1,3,32. 2,112,1. VIKRAM. 128. Spr. (II) 2952. 6695. त्वया नः संगमं कुरु KATHÂS. 13,115. 137. 17,36. 22,157. PRAB. 17,13. BHÂG. P. 3,1,3. 4,24,16. fg. त्वया सह R. 1,48,18 (49,18 GORR.). 2,29,17. Spr. (II) 6636, v. l. KATHÂS. 37,151. PAÑKAT. 221,16. VET. in LA. (III) 9,15. संगमं मम कुरुष *mit mir* MBH. 1,2401. 4393. 4,719. R. 4,45,16. SUÇR. 1,108,9. ÇÂK. 62. Spr. (II) 637. 3181. 6671. 7115, v. l. PRAB. 69,2. Z. d. d. m. G. 14,572,11. BHÂG. P. 4,22,19. 24,58. 30,38. प्रिय° *mit Lieben* VARÂH. BṚH. S. 45,8. 87,7. RAGH. 12,66. 90. VIKRAM. 61. Spr. (II) 1634. 1943. 2712. 4309. 6108. 6173. KATHÂS. 13,133. 52,262. MÂRK. P. 74,18. RÂGA-TAR. 3,496. PRAB. 33,8. SÂH. D. 120. सु° *ein schöner Vereinigungsort* BHÂG. P. 10,60,53. — 2) *Zusammenfluss zweier Flüsse, Mündung eines Flusses* AK. 1,2,3,34. HALÂJ. 3,47. JÂGN. 1,298. VARÂH. BṚH. S. 56,7. नदीनाम् MBH. 14,784. HARIV. 3284. गङ्गायमुनयोः R. GORR. 2,12,5. सरस्वत्यारुणायाश्च (d. i. सरस्वत्या अरुणायाश्च; demnach ist रुणा als Flussname zu streichen) MBH. 3,7022. सरस्वत्याः 5067. सरस्वत्यब्धि° 9, 2050. सिन्धुसमुद्रयोः BHÂG. P. 6,5,3. — R. 1,25,5. R. GORR. 2,54,6. 22. MEGH. 52. VIKRAM. 33. VARÂH. BṚH. S. 59,2. 79,4. UTTARAR. 36,19 (49, 5). KATHÂS. 46,2. MÂRK. P. 51,43. RÂGA-TAR. 1,296. 3,327. 4,248. 5, 98. 6,305. Verz. d. Oxf. H. 39,b,25. 65,b,31. fgg. 67,a,9. 10. 76,a,26. 149,b,3. 4. नदीनां संगमोदकम् HARIV. 9584. — 3) *Conjunction von Planeten:* यमजीव° VARÂH. BṚH. S. 20,7. 28,21. — 4) *Durchschnittspunct:* पूर्वापरक्षितिजसंगमयोः GOLÂDHJ. GOLAB. 4. — 5) *eine zusammenstehende Anzahl:* अनुदात्त° ṚV. PRÂT. 11,27. व्यञ्जन° 18,19. — 6) *Verbindung, Berührung, Contact:* ते ऽपि तीरगतास्तस्या नद्याः कीचकवेणवः । समागतस्त्वयानेन संगमं च परस्परम् ॥ R. 4,44,78. अङ्ग° BHÂG. P. 9,4,19. सुखं विषयसंगमजन्म Spr. (II) 2635. क्रूर° (कालकूटस्य) 4284. अनर्थेन so v. a. *das Schadennehmen* KÂM. NÎTIS. 14,60. भविष्यल्लाभस्य so v. a. *das Gelangen zu* Spr. (II) 158. — 7) = सङ्ग *Hang des Herzens, Gelüste:* कर्मस्वसंगमः BHÂG. P. 11,19,38. अ° ohne Ergänzung = वैराग्य (Comm.) 3,29,16. — 8) N. pr. eines Fürsten COLEBR. Misc. Ess. 2,255. fgg. WESTERGAARD, DHÂTUP. Einl. II. — Vgl. पुनः°, प्रथम°, शक्तिसंगमतन्त्र.

संगमक (vom caus. von गम् mit सम्) adj. *hinführend an einen Ort* so v. a. *den Weg angebend:* घण्टा: NÎLAK. zu HARIV. 8992.

संगमज्ञान m. N. pr. eines Gelehrten TÂRAN. 253. संगमश्रीज्ञान 255.

संगमदत्त m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 56,205.

संगमन (von 1. गम् simpl. und caus. mit सम्) 1) adj. (f. ई) *versammelnd, Versammler:* जनानाम् ṚV. 10,14,1. वसूनाम् 1,96,6. 10,125,3. 139,3. AV. 7,79,3. TS. 3,5,1,1. — 2) n. a) *das Zusammentreffen, Vereinigung:* पथीनाम् AV. 9,5,19. TBR. 3,7,13,3. NIR. 3,9. सुत° *mit* UTTARAR. 106,8 (144,6). — b) *das in-Berührung-Kommen mit* (instr.) so v. a. *Theilhaftwerden:* श्रिया MBH. 17,81. — Vgl. प्रिय°, सांगमन.

संगमनीय (von संगमन) adj. *zur Vereinigung führend, Vereinigung bewirkend* VIKRAM. 128. 143.

सङ्गमनेर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 341,b,2.

सङ्गमय (von सङ्ग) adj. *aus dem Hange des Herzens, — aus den Gelüsten hervorgegangen, dadurch bewirkt:* पाशाः MBH. 14,1831.

संगमश्रीज्ञान s. संगमज्ञान.

संगमस्वामिन् m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 55,87. fgg.

संगमिन्, दिव्य° etwa *mit Himmlischen verkehrend* MÂRK. P. 59,9.

संगमेश्वर (संगम + ई°) 1) m. ein Bein. Viçvanâtha's Verz. d. Oxf. H. 284,a,25. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit ebend. 44,a,6 v. u. WILSON, Sel. WORKS 2,226. 228. fg. °स्वामिन् m. N. pr. eines Mannes 226.

1. संगर 1) m. a) (von 1. गर् mit सम्) *Zusage, Versprechen, Vertrag;* = प्रतिज्ञा, संविद्, अङ्गीकार, क्रियाकार AK. 3,4,25,168. H. 278. an. 3. 615. MED. r. 235. HALÂJ. 4,30. — AV. 6,119,2. AIT. BR. 8,21. तथेति तस्यावितथं प्रतीतः प्रत्यग्रहीत्संगरम् RAGH. 5,26. स्मारयित्वा व्रतिना पूर्वसंगरम् KATHÂS. 26,219. सत्य° adj. NIR. 3,5. MBH. 1,2393. 2,134. 4,20. 13,100. 18,23. R. 2,104,16. 106,5. R. GORR. 2,1,12. 109,4. 114,30. 5. 47,11. 6,111,1. RAGH. 11,48. KATHÂS. 3,45. 75,49. स्थिर° adj. MBH. 3,1811. पालित° adj. RAGH. 13,65. — b) *Kampf, Gefecht* AK. 3,4,14. 72. 25,168. H. 798. H. an. MED. HALÂJ. 2,298. M. 4,121. संगरं त्यज्य MBH. 3,729. 4,1601. 5,4086 (pl.). 7,4801. प्रविश्य HARIV. 1101. 13755. R. GORR. 2,51,5. 4,55,9. °स्थ 5,11,6. °तम KÂM. NÎTIS. 13,80. VARÂH. BṚH. S. 9,38. Spr. (II) 2671. 3815. अराश्च संगरे (परीत्यत्ते) KATHÂS. 31. 93. 46,182. RÂGA-TAR. 1,61. तेन MBH. 4,2236. MÂRK. P. 21,89. 125. 21. द्रोणपार्थतसंगरे MBH. 14,1789. स्मर° GÎT. 8,4. Verz. d. Oxf. H. 141. b,1 v. u. RÂGA-TAR. 1,69. दन्तिणानाम् *um* M. 8,349. उज्झित° adj. KATHÂS. 20,89. प्रिय° adj. R. 4,13,41. अ° *nicht kämpfend* Spr. (II) 615. — c) *Ungemach* AK. 3,4,25,168. H. an. MED. — d) = गर *Gift* H. an. MED. — 2) n. *die Frucht der* Çamî *genannten Fabacee* H. an. (lies शम्याः) und MED.

संगरण (von 1. गर् mit सम्) n. *das Verhandeln, Sichverständigen* NIR. 3,9.

संगवं (von सम् + गो) m. *die Zeit, wo die weidenden Kühe zum Melken zusammengetrieben werden* (nach dem Comm. zu Âçv. *wo sie mit den Kälbern beisammen sind*); bei Theilung des Tages in fünf Abschnitte *der zweite: Morgen, Vormittag:* उता यातं संगवे प्रातरह्नो मध्यंदिन उदिता सूर्यस्य RV. 5,76,3. AV. 9,6,46. त्रिरह्नः पशवः प्रेरते प्रातः संगवे सायम् TBr. 1,4,9,2. 5,3,1. ग्रासंगवं मात्रा सह चराणि 2,1, 4,3. Çat. Br. 2,2,3,9. Âçv. Çr. 3,12,2. Sañsk. K. 3,b,3. °वेला Khând. Up. 2,9,5. = *zehn* Nâḍikâ (*4 Stunden*) nach dem Comm. zu Âçv. Çr. 3,12,2. = *drei* Muhûrta (*2 Stunden und 24 Minuten*) Tithjâdit. im ÇKDr. und Comm. zu TBr.

सङ्गवत् (von सङ्ग) adj. *hängend an:* विषयेष्वसङ्गवान् R. 3,37,23.

संगविनी (von संगव) f. nach Sâj. *der Ort, wo die Kühe zum Melken zusammenkommen:* भरतानां पशवः सायंगोष्ठाः सन्तो मध्यंदिने संगविनीमायन्ति Ait. Br. 3,18.

संगाद् m. *conversation* bei Benfey und nach ihm bei Monier Williams beruht auf einer falschen Auffassung der Worte दुष्टसङ्गाददोषिणः *durch die Berührung mit Unreinen nicht unrein werdend* Mârk. P. 35,21.

संगायन (von 2. गा mit सम्) n. *gemeinsames Besingen* Kâtj. Çr. 20,3,8.

सङ्गिक m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8,2182.

सङ्गिन् (von सञ्ज् oder सङ्ग) adj. 1) *hängend an, steckend an, in auf:* प्रबुद्धचूत° (परभृता, भ्रमरी) Mâlav. 60. शरदम्भोधरोत्सङ्गसङ्गिनीवैन्दवी कला Kathâs. 22,107. शरावच्छिद्र° 29,145. वृत्ताग्र° (पाश) 96,16. भुञ्जतां पिबतां वापि सङ्गिभिर्जलविप्रुषैः Mârk. P. 34,88. अस्त्राणि करपल्लवसङ्गीनि 84,26. — 2) *in Berührung, — in Contact kommend:* अंशुमाला सूर्यस्य हिमचण्डालसङ्गिनी Mârk. P. 18,32. त्वदङ्गसङ्गी पवनः 15,48. — 3) *mit dem Herzen hängend an, einer Person* oder *einer Sache ergeben, obliegend:* योषिताम् Bhâg. P. 5,5,2. स्त्री° 9,10,11. 11,14,29. fg. 3,31,35. भगवत्सङ्गिन् 1,18,13. 4,24,57. 30,34. Kathâs. 58,60. काम्यवस्तुषु नत्रेषु Ragh. 19,16. असु° Hariv. 11902. आत्म° MBh. 14,1304. सत्य° 5, 4911. कर्म° Bhag. 3,26. 14,15. Spr. (II) 1868. 4735, v. l. सुख° Çâk. 108. ohne Ergänzung *an der Sinnenwelt hängend:* तारुण्य Kathâs. 27,183. अ° *nicht a. d. S. h.* Bhâg. P. 1,11,38. 4,14,15. 7,7,19. 11,25,26. *frei von allen Gelüsten:* योग Mârk. P. 16,6. — Vgl. पत्सङ्गिन्.

सङ्गिय m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8,3449.

संगिर् (von 1. गर् mit सम्) f. *Zusage, Versprechen* RV. 9,86,16. 10,89,9.

संगिरं (von 2. गर् mit सम्) adj. *verschlingend* AV. 6,135,3.

संगीत (s. auch u. 2. गा mit सम्) n. *vielstimmiger Gesang, Concert, Gesang* überh. Halâj. 1,95. गीतं वाद्यं नर्तनं च त्रयं संगीतमुच्यते Verz. d. Oxf. H. 200,b, No. 476. °लास्याभिनयादिमेषु ललितेषु तासाम् 256,a, 16. °प्रकरण 87,a,5. °निर्णय 201,a, No. 480. चिरसंगीतोपासन Mṛkkh. 2,11. °रचना Mâlav. 19,1. जगुः सुकण्ठ्यो गन्धर्व्यः संगीतं सहभर्तृकाः Bhâg. P. 10,84,46. Pañkar. 1,12,5. गन्धर्वराजः संगीतं (also auch *ein einstimmiger Gesang*) जगौ 11,1. °संनादः Bhâg. P. 8,2,6. °गीतिन् wohl so, nicht °गीति) adj. Ind. St. 8,303. वनान्तसंगीतसख्यः Kumâras. 5,56. किंनरीगीतैः कोकिलानां कूजितैः। हृतैरलीनां संगीतमृतुराजस्य तन्यते Kathâs. 54,56. भृङ्गी° 22,103. सत्सारब्धसंगीता विद्याधरवराङ्गनाः 10. °वत् adv. Bhâg. P. 3,17,10. संगीत so v. a. संगीतशास्त्र Verz. d. Cambr. H. 54.

संगीतक n. dass. Kathâs. 50,151. °ध्वनि 17,107. °रस 44,185. प्रवृत्त Mâlav. 17,18. °कं ग्रा-रभ् 3,11. कर् Mṛkkh. 2,11. सेव् Kathâs. 21,4. ग्रनु-स्था Prab. 3,2. Dhûrtas. 77,9. वि-धा Çatr. 14,33. सूत्रय् 55. ग्रव-तर् Dhûrtas. 68,4.

संगीतकगृह n. *Concertsaal* Kathâs. 52,284.

संगीतकौमुदी f. Titel eines über *Gesang* u. s. w. handelnden Werkes Verz. d. Oxf. H. 201,a, No. 480.

संगीतदर्पण m. desgl. ebend. 200,b, No. 476. fgg. Verz. d. B. H. No. 1384.

संगीतदामोदर m. desgl. Notices of Skt Mss. 219.

संगीतनारायण n. desgl. ebend. 180. Verz. d. Oxf. H. 201,a, No. 480 (masc.).

संगीतरत्नमाला f. desgl. Verz. d. Oxf. H. 201,a, No. 480.

संगीतरत्नाकर m. desgl. ebend. 72,b, 10. 126,a, 22. 199,b, No. 471. fgg. 201,a. No. 479. °कलानिधि 72,b, 11.

संगीतविद्या f. *die Lehre vom Gesange* Pañkar. 1,11,25.

संगीतवेश्मन् n. *Concertsaal* Kathâs. 34,170.

संगीतशाला f. dass. Mṛkkh. 2,7. Çâk. 59,2 (im Prâkrit).

संगीतशास्त्र n. *ein über Gesang u. s. w. handelndes Werk* und Titel eines best. solchen Werkes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 37. Verz. d. Oxf. H. 108,a, No. 168. °संक्षेप 200,b, No. 476; vgl. u. शम्याताल.

संगीतसार n. Titel eines über *Gesang* u. s. w. handelnden Werkes Verz. d. Oxf. H. 201,a, No. 480. Verz. d. B. H. No. 1384.

संगीतार्णव m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 201,a, No. 479.

संगीति (von 2. गा mit सम्) f. P. 3,3,95, Schol.; vgl. 6,2,139. 1) *Unterhaltung:* संकथा = अन्योऽन्यसंगीतिः Halâj. 4,94. — 2) *ein best.* Arjâ-*Metrum:* 32 + 29 *Moren* Colebr. Misc. Ess. 2,154. — Vgl. धर्म°.

संगीतिपर्याय m. Titel eines buddhistischen Werkes Burnouf, Intr. 448. Wassiljew 107. Târan. 296.

संगीतिप्रासाद m. *Berathungssaal* und *Concertsaal* Vjutp. 131.

संगुण (सम् + गुण) adj. *multiplicirt:* त्रि° Varâh. Bṛh. 7,11. Ganit. Bhaganâdh. 8. 14. Pratjabdaç. 19. संगुणीकृत adj. dass. Golâdhj. Jantrâdh. 12.

संगुप्त 1) adj. s. unter 1. गुप् mit सम्. — 2) m. *ein* Buddha Trik. 1,1,10. H. 234.

संगुप्ति (von 1. गुप् mit सम्) f. 1) *das Hüten, Bewahren:* शरीर° MBh. 12,4530. — 2) *das Verbergen* Pratâpar. 54,a,2.

संगृह्णीत s. u. ग्रभ् mit सम्. In der Bed. *zusammengezogen, verkürzt* Verz. d. B. H. No. 620. fg.

संगृह्णीतर् (von ग्रह् = ग्रभ् mit सम्) nom. ag. *Rossebändiger, Wagenlenker* P. 3,2,135, Vârtt. 6, Schol. (VS. 16,26 richtiger संग्र°). Mâlav. 89 (die Bomb. Ausg. संग्र°). *Lenker, Regierer* überh., *der Alles im Zaume hält:* गोप्तारः संगृह्णीतारो दातारः क्षत्रियाः स्मृताः MBh. 8,1369. 12,8366. R. 6,107,6. Die falsche Form ist nicht einmal metrisch verschieden von संग्रहीतर्.

संगृह्णीति (wie eben) f. *das im Zaume Halten, Bändigung:* हिडिम्ब°

(= सर्प und खल) Vâsavad. 19,1.

संगोपन (von 1. गुप् mit सम्) 1) adj. *verbergend:* आत्म° (गाम्भीर्य) Pańkar. 1,14,108. — 2) n. *das Verbergen:* रहस्य° Sâh. D. 108,22.

संगोपनीय (wie eben) adj. *zu verbergen, geheim zu halten:* अति° Pańkar. 1,15,23.

संग्रन्थन (von 1. ग्रथ्, ग्रन्थ् mit सम्) n. *das Zusammenknüpfen* u. s. w.: कलहस्य so v. a. *das Anstiften, Beginnen* MBh. 2,1976.

संग्रसन (von 1. ग्रस् mit सम्) n. *das Verschlingen, Fressen:* अस्मत्संग्रसनव्यात्तव्यालतुण्ड Bhâg. P. 10,12,19.

संग्रह (von ग्रह् = ग्रभ् mit सम्) m. 1) *das Ergreifen:* कर्कट° (besser कर्कटकग्रह) Spr. (II) 4523, v. l. आयुध° 7218. कृतकाषाय° adj. so v. a. *das Anlegen* Râǵa-Tar. 3,320. *das für sich Nehmen, Behalten:* प्रदानं च प्रदेयानामदेयानां च संग्रहः Kâm. Nîtis. 13,52. Râǵa-Tar. 5,174. fg. *das Bekommen, Erhalten:* गृहसंग्रहतत्पराः Hariv. 6503. *das zu sich Nehmen, Geniessen:* स्वधा° Ragh. 1,66. भेषज° Spr. (II) 6348 (pl., v. l. sg.). — 2) *das* (auf übernatürliche Weise geschehende) *Zurückholen eines abgeschossenen Pfeiles u. s. w.* MBh. 10,692. R. 6,69,32. *die darüber handelnde Lehre* (in ähnlicher Verbindung aber in anderer Bed. Ind. St. 1,21,13) MBh. 9,2471. Hariv. 4910; vgl. संहार. — 3) *das Beisammenlassen:* उभयहेतु RV. Prât. 11,2.23. — 4) *das Zusammenbringen, Sammeln, Aufspeichern, Anhäufen; Vorrath:* अर्थस्य M. 9,11. सस्यादेः Kâm. Nîtis. 12,18. Ragh. 17,60. Spr. (II) 1303, v. l. 2183. 2209. 2595. 2742, v. l. 3144. 5087. 6676. Varâh. Bṛh. S. 40,14. 42,3.4. Râǵa-Tar. 6,70. Hit. 91,2. Vet. in LA. (III) 15,8. Schol. zu P. 3,3,36. सुभाषितमयैर्द्रव्यैः संग्रहं न करोति यः Spr. (II) 7114. रसधान्येध्म° *Vorrath von* 6239. धर्म° MBh. 5,7146. Spr. (II) 292. 3675. 4250. धर्मार्थ° R. 4,28,1. 5,51,14. चारित्र° 7,13,18. गुण° Bhâg. P. 4,20,26. *das Versammeln, Zusammenbringen* (von Menschen): दिक्षु सर्वासु सैन्यानां सर्वेषां कुरु संग्रहम् R. 4,28,30. बलानाम् 5,72,20. कृतप्रकृतिमुख्य° adj. Ragh. 19,55. — 5) *Zusammenstellung, vollständige Aufzählung:* अस्थि° Ǵaim. 3,90. पर्व° MBh. 1,311. नाम° 13,1114. Suçr. 1,150,3. Daçak. 1,39. Sâh. D. 389. Spr. (II) 2913, v. l. °पाद im धनुर्वेद Ind. St. 1,21,13. Siddh. K. zu P. 7,2,63. उक्तानामप्यनुक्तानां शब्दानामिह संग्रहः Halâj. 5,61. नानार्थसंग्रहं कुरु Trik. 3,3,1. 5,1. *Sammlung:* कथा° LA. (III) 32,4. Hit. in den Unterschrr. der Bücher. *Gesammtheit, Inbegriff, das Ganze* Bhâshâp. 155. करणं कर्म कर्तेति त्रिविधः कर्मसंग्रहः Bhag. 18,18. इन्द्रिय° Kâm. Nîtis. 1,31. Bhâg. P. 4,28,57. R. 5,42,3.4. Varâh. Bṛh. 12,9. 28(26),6. सुरतोत्सव° Mṛkkh. 87,6. अर्थ° = कोश Halâj. 5,54. लोक° VP. 1,2,56. काल° (ed. Bomb. °पर्यये) *die ganze Zeit* so v. a. *Termin* R. 4,31,8. संग्रहेण *vollständig* R. Schl. 2,56,25. *ein vollständiges Compendium* und Titel von solchen Compendien (insbes. eines grossen grammatischen Werkes des Vjâḍi) Trik. 3,2,24. gaṇa कथादि zu P. 4,4,102. सर्वे वेदाः — सोपवेदोपनिषदः सरहस्याः ससंग्रहाः MBh. 8,4414. Verz. d. Oxf. H. 12,*a*,28. (ग्रन्थम्) ससूत्रवृत्त्यर्थपदं महार्थं ससंग्रहम् (Vjâḍi's Werk nach dem Comm.) R. 7,36,45. क्रतुसंग्रहपरिशिष्ट Ind. St. 1,59. 5,42. 127. 159. fgg. सर्वशाकुन° Varâh. Bṛh. S. 86,4. वृत्त° 104,64. ससंग्रहं व्याकरणमधीते P. 6,3,79, Schol. Verz. d. Oxf. H. 279,*b*,34. 292,*a*,12 (गृह्य°). °कार 271,*a*,9.10. 274,*a*, No. 649. Notices of Skt Mss. 2,57. Colebr. Misc. Ess. 1,234. 300. Vgl. 11). — 6) *das Umfassen, Einschliessen, Mitbegreifen:* उत्तमग्रहणमुपान्त्यस्यापि संग्रहार्थम् Schol. zu P. 5,4,90. Kusum. 24,3. 53,4. Kull. zu M. 3,117. — 7) *was Etwas umfasst, einschliesst; Behälter* Bhâg. P. 3,8,25. 4,17,30. 21,34. 24,45. — 8) *das im Zaum Halten:* मनसः Bhâg. P. 11,20,21. दुष्टानाम् (Gegens. पालन) Vet. in LA. (III) 1,19. — 9) *das in Ordnung Halten, Bewahren, Hüten:* राष्ट्रस्य M. 7,113. fg. MBh. 12,3261. der Welt im Gegens. zu निग्रह Bhâg. P. 7,2,39. — 10) *Lenker, Regierer, Behüter:* सर्वलोकामरयज्ञ° Bhâg. P. 4,14,21. सर्व° R. 1,6,1. ततो निक्षिप्य काकुत्स्थो लक्ष्मणं द्वारि संग्रहम् etwa *Verfüger, Anordner* 7,103,15. = सम्यगुक्तार्थग्रहणावन्तम् Comm.; eher संग्रहे in der Bed. 14) zu lesen. — 11) *Zusammendrängung, kurze Darlegung* Mârk. P. 53,9 (wohl उत्पत्तिसंग्रहं zu lesen). संग्रहेण *in Kürze, mit kurzen Worten* Kaṭhop. 2,15. Bhag. 8,11. Spr. (II) 3253. Bhâg. P. 4,8,5. संग्रहात् dass. MBh. 6,178. 13,2630. fg. Sarvadarçanas. 53,21. अर्हत्प्रवचनसंग्रहपर 31,14. संग्रहे प्रवृत्ता वयम् 41,5. 97,8. °श्लोकाः 108,5 (संग्रह als Titel eines Werkes gefasst von Hall 164). राद्धान्त° 127,13. fg. Bhâg. P. 2,7,51. 11,23,60. मदीये लघुसंग्रहे Verz. d. Oxf. H. 232,*b*, No. 626. भूतार्थ° Spr. (II) 3593. शिरश्छेत्स्यामि वै कारदानस्य संग्रहम् (vgl. करसंक्षेप 15802) so v. a. *kurze Antwort auf* Hariv. 15800. इति मद्वचनाद्रामो वक्तव्यो मम संग्रहम् (so lesen wir st. संग्रहः) R. 7,48,18. Vgl. 5). — 12) *Verengerung, Schmälerung; schmale Stelle:* वारङ्गस्य Vâgbh. 1,25,13. Schol. zu Kâtj. Çr. 688,17. मध्य° 217,23. — 13) *Verstopfung;* s. °ग्रहणी. — 14) *das Heranziehen, für sich Gewinnen; freundliche —, liebevolle Behandlung:* सामदानार्थसंयुक्तः संग्रहः परिकीर्तितः Bhar. Nâṭjaç. 19,84. 63. 34,85. Daçak. 1,37. Sâh. D. 370. Pratâpar. 37,*a*,1. धनैः कार्यो ऽस्य (मित्रस्य) संग्रहः M. 3,138. साधूनाम् 8,311 (Gegens. निग्रह). मित्र° Spr. (II) 1959. 2261. 2916. MBh. 1,5620 (Gegens. विग्रह). 5,968 (Gegens. निग्रह). 13,4313. R. 2,98,6. R. Gorr. 1,4,69. 4,28,10. 5,90,12. fg. Kâm. Nîtis. 3,39. 13,74. 19,2. Spr. (II) 1447. 3204. Râǵa-Tar. 5,295. Hit. 92,17, v. l. Bhâg. P. 10,84,15. — 15) *das zur Ehe Nehmen, Heirathen:* चित्राङ्गदा° MBh. 1,125 in der Unterschr. des Adhjâja. — 16) *Auffassung, Wahrnehmung:* स्पर्शस्य Bhâg. P. 3,26,35. *das Verstehen:* अयौक्तिकस्य Kap. 1,26. सत्संग्रह adj. *der von Guten verstanden wird* Bhâg. P. 6,9,44. सु° etwa *leicht zu fassen* Hariv. 11573. — Die indischen Lexicographen kennen folgende Bedd.: ग्रह Med. h. 25. ग्राह (st. विग्रहो ist संग्रहो zu lesen) H. an. 3,770. समाहृति AK. 1,1,5,7. H. 257. संक्षेप Trik. 3,3,461. H. 1432. H. an. Med. Halâj. 4,81. बृहदुद्धार H. an. बृहदुद्रङ्ग (statt dessen बृहत् und उत्तुङ्ग ÇKDr. nach ders. Aut.; vgl. unter संग्राह) Med. मुष्टि Viçva im ÇKDr. स्वीकार, महद्योग Nânârtharatnam. ebend. — Vgl. अनेकार्थ°, तर्क°, दार° (auch MBh. 1,1045. 13,6087. R. 2,37,23. Kathâs. 24,152), द्रव्यसार°, धनंजय° (unter धनंजय 2) *h*) in den Nachträgen), धर्म° (s. auch oben u. 4), नानार्थ° (unter नानार्थ 3), नाम°, न्याय°, पाणि° (auch R. Gorr. 1,75,21 und zwar bei der Verlobung), पुत्र°, बिन्दु°, भगवन्नाममाहात्म्यग्रन्थ°, भारतसंग्रहदीपिका, भावनासार°, योग°, योगवृत्ति°, रत्न°, लोक° (in der 2ten Bed. auch Bhâg. 3,20. Spr. (II) 3735, v. l. *Gesammtheit der Welten* VP. 1,2,56), वास्तु°, वृत्ति°, वैद्य°, वैद्यकसार°, व्रत°, शास्त्रसिद्धान्तलेश°, सार°, स्मृ-

ति°, स्मृतिसागर° und सांग्रहिक.

संग्रहग्रहणी f. *eine besondere Form von Diarrhoe abwechselnd mit Verstopfung* (संग्रह) Bhâvapr. 7. Wise 337.

संग्रहण (von ग्रह् = ग्रभ् mit सम्) 1) adj. *ergreifend* AV. 19,58,3. Gobh. 3,6,4. — 2) f. ई = संग्रहग्रहणी Bhâvapr. 7. — 3) n. *a) das Ergreifen;* s. पाणि°. *das Bekommen, Erhalten, in den Besitz Gelangen von:* सर्वसंग्रहणं येषां (मन्त्राणां) दैवतैरपि दुर्लभम् R. 1,29,22. — *b) das Sammeln, Anhäufen:* सस्य° Kathâs. 55,27. कोश° R. Gorr. 1,7,7. विद्या° Spr. (II) 3042, v. l. — *c) das Zusammenbringen mit, Einfügen:* कनकभूषणसंग्रहणोचितो मणिः Spr. (II) 1526. — *d) das Zusammenstellen, ein vollständiges Aufzählen* Ind. St. 1,21,24. — *e) das Lenken:* हय° MBh. 3,2796. — *f) das Verdichten, Verdicken:* अपाम् Kull. zu M. 1,18; vgl. संघात Kan. 5,2,8. — *g) das Einhaltthun, Hemmen* Suçr. 2,430,10. स्नेह° 15,1. दोषाणाम् 196,5. des Durchfalls Çârng. Saṁh. 3,1,29. Vâgbh. 1,6,86. — *h) das Heranziehen, für sich Gewinnen, Geneigtmachen:* मनोग्रहणं वै संग्रहणम् TS. 2,3,7,2. MBh. 1,7512. सत्त्व° 12,4311. 15,230 (Gegens. निग्रहण). 15,230. सहायानाम् Spr. (II) 5413. Verz. d. Oxf. H.. 256,*b*,7. — *i) das Unzucht Treiben:* स्त्री° M. 8,6. ohne स्त्री 72. 356. fgg. Jâǵn. 2,72. 283. Mit. 338. fgg. Varâh. Bṛh. S. 86,70. 96,3.8. नराणाम् 9. — Vgl. सांग्रहण.

संग्रहवत् (von संग्रह) adj. *mit einer gedrängten Wiederholung des Gegenstandes versehen* Verz. d. Oxf. H. 63,*a*, No. 111.

संग्रहसूत्र n. wohl *ein einen best. Gegenstand kurz zusammenfassendes* Sûtra; vgl. सांग्रहसूत्रिक.

संग्रहिन् (von ग्रह् = ग्रभ् mit सम्) nom. ag. *Sammler, Zusammenbringer, Herbeischaffer:* रत्नानाम् Spr. (II) 3135, v. l. अर्थ° MBh. 2,2569. — Vgl. संग्राहिन्.

संग्रहीतर् (wie eben) nom. ag. *Rossebändiger, Wagenlenker* VS. 16,26. Ait. Br. 2,25. TS. 1,8,9,2. TBr. 1,7,3,5. 9,6. 3,8,5,3. Çat. Br. 5,3,1,8. 4,3,23. Kâtj. Çr. 20,1,16. Mâlav. 89 (nach der Lesart der ed. Bomb.). — Vgl. संगृहीतर्.

संग्राम (सम् + ग्राम) m. (nach Siddh. K. 249,*a*,14 auch n.) 1) *Volksversammlung:* ये संग्रामाः समितयस्तेषु चारु वदेम ते AV. 12,1,56. *Schaar, Heerhaufen:* यः संग्रामान्नयति सं युधे (TS. v. l.) 4,24,7. — 2) *das feindliche Zusammentreffen zweier Haufen, Kampf* Naigh. 2,17. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,142. AK. 2,8,2,74. H. 796. Halâj. 2,298. AV. 5,21,7. 11,9,26. °मे संयत्तः, °मं संयाति TS. 2,1,3,1. 8,4. Çat. Br. 1,2,5,18. 5,3,6. 2,6,2,1. Âçv. Gṛhj. 3,12,1. M. 7,94. Jâǵn. 3,27. MBh. 3,2626. 15761. R. 2,75,29. R. Gorr. 2,8,14. Spr. (II) 294. 6677. Varâh. Bṛh. S. 3,30. 30,4. 43,28. 63,2 (unter Hähnen). Prab. 75,1. Mârk. P. 19,28. fg. Bhâg. P. 8,11,7. उल्बण 6,14,6. देवासुर R. 2,107,4. वक्राङ्ग° Râǵa-Tar. 6,128. न निवर्तेत संग्रामात् M. 7,87. संग्रामेष्वनिवर्तित्वम् 88. R. 2,64,40. नोत्सृष्टश्चैव संग्रामः Mârk. P. 13,12. सुराणामसुराणां च सर्वघोरतरः MBh. 1,1168. 3,12148. दानवैः Hariv. 5388. Râǵa-Tar. 4,164. तेन सार्धं सुदारुणः 4,472. समं श्रुतशर्मणा Kathâs. 46,177. महामोहेन सहास्माकं संप्रवृत्तः संग्रामः Prab. 72,6. नहि शक्तो ऽस्मि संग्रामे स्थातुं तस्य दुरात्मनः R. 1,22,19 (23,19 Gorr.). संग्रामान्सुबहूंन्कृत्वा क्षत्रियैः MBh. 2,1054. एते मया महाघोराः संग्रामाः पर्युपासिताः 3,12151. दश चाष्टौ च संग्रामान् जरासंधस्य यादवाः। ददुः Hariv. 5126. 5133. R. Gorr. 2,8,13. व्यधुः। एकाङ्गिः सह संग्रामम् Râǵa-Tar. 5,288. Pańkat. 238,21. fg. °मूर्धनि MBh. 4,1215. Bhâg. P. 1,15,30. संग्रामाग्रे Râǵa-Tar. 4,705. °कर्मसु 6,181. °मृत्युः (v. l. संग्रामे मृ°) Hit. 75,17. नरेन्द्र° Varâh. Bṛh. S. 17,23. घोषित्कटाक्ष° Spr. (II) 4418. द्वंद्व° Kathâs. 48,106. विजित° adj. (शूर) Spr. (II) 2423. — 3) N. pr. zweier Männer Râǵa-Tar. 5,305. 423. 6,171. 280. Verz. d. Oxf. H. 148,*a*,9. — Vgl. श्री°, सांग्राम, सांग्रामिक.

संग्रामगुप्त m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 6,130.

संग्रामजित् 1) adj. *siegreich im Kampf* AV. 5,20,10. Çat. Br. 13,5,4,9. MBh. 3,2477. Mârk. P. 101,4. °जित्तम superl. 118,2. — 2) m. N. pr. eines Mannes MBh. 2,116. eines Sohnes des Kṛshṇa Hariv. 9187. VP. 591. Bhâg. P. 10,61,17. — Vgl. सांग्रामजित्य.

संग्रामतूर्य n. *Schlachttrommel:* °तूर्येष्वाहतेषु Pańkat. ed. orn. 57,14.

संग्रामदत्त m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 38,101.

संग्रामदेव m. N. pr. eines *Fürsten* Râǵa-Tar. 6,90. 95. 99.

संग्रामनगर m. N. pr. einer *Stadt* Râǵa-Tar. 8,2446.

संग्रामपटह m. *Schlachttrommel* Trik. 1,1,122.

संग्रामपाल m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 7,534. 590. 968. 1157. 8,291.

संग्रामभूमि f. *Kampfplatz, Schlachtfeld* MBh. 8,737. 2865. Pańkat. ed. orn. 57,14.

संग्रामय् (von संग्राम), °यते (nach Vop. auch °यति) *kämpfen* Dhâtup. 35,68. Siddh. K. 160,*b*,1. — desid. s. सिसंग्रामयिषु.

संग्रामराज m. N. pr. zweier *Fürsten* Râǵa-Tar. 6,355. 358. 7,8. 91.

संग्रामवर्धन m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 75,85. 93.

संग्रामवर्ष m. desgl. ebend. 54,138.

संग्रामसाहि m. N. pr. eines *Fürsten* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,6, Çl. 14.

संग्रामसिंह m. N. pr. eines Beamten in der Unterwelt Kathâs. 118,157.

संग्रामसिद्धि m. N. pr. eines Elephanten Kathâs. 121,276.

संग्रामापीड (संग्राम + आ°) m. N. pr. zweier Fürsten Râǵa-Tar. 4,400. 402. 673. 706.

संग्रामाशिस् (संग्राम + आ°) f. *Schlachtgebet*, personif. Ind. St. 3,242.*a*.

संग्रामिक fehlerhaft für सांग्रामिक.

संग्राम्य (von संग्राम) 1) adj. *zum Kampf geeignet* Nir. 6,33. — 2) n. = संग्राम *Kampf:* संग्राम्ये (संग्रामे?) संयत्ते Kâṭh. 9,14.

संग्राह (von ग्रह् = ग्रभ् mit सम्) m. = मुष्टि (nach dem Schol. zu P. *Faust*, nicht *Griff:* अहो मल्लस्य संग्राहः) P. 3,3,36 (vgl. 6,2,144). *Faust* AK. 3,3,14 (= मुष्टिबन्ध *das Ballen der Faust*). H. 597. Halâj. 2,368. *Griff eines Schildes* AK. 2,8,2,58. H. 784. Zu belegen ist nur असंग्राह adj. als Beiwort gut gearteter Pferde MBh. 5,5262. nach Nîlak. *sich nicht bäumend:* संग्राहः बृहद्दूरंगः (vgl. unter संग्रह am Ende) हेषणापूर्वकमग्रपादाभ्यामुत्प्लवनमिति यावत् तद्रहिताः असंग्राहाः संग्राहो बृहद्दूरंग इति विश्वः.

संग्राहक (wie eben) adj. (f. ई) 1) *zusammenfassend, in kurzen Worten darlegend:* सूत्र Sarvadarçanas. 20,22. अवशिष्टानामवयवानां °काः कश्चिद्दवः श्लोकाः Njâjamâlâv. 4,7. स्तबकार्थसंग्राहकश्लोक Kusum. 19,17. 24,16. 42,5. — 2) *zusammenziehend, hemmend, stopfend* (z. B. den Durch-

fall) Suçr. 1,148,5. 152,7. कषायो रसः 156,15. 190,3. 198,12. 211,15. 2,440,13. Káraka 1,2.

संग्राहिन् (wie eben) 1) adj. a) *sammelnd:* रत्नानाम् Spr. (II) 3135. — b) = संग्राहक 2) Suçr. 1,175,16. 179,20. 200,13. 2,444,11. Çárṅg. Saṁh. 3,4,29. — c) *an sich heranziehend, für sich gewinnend:* लोक° Kám. Nítis. 4,10. — 2) m. *Wrightia antidysenterica R. Br.* Rágan. im ÇKDr. — Vgl. संग्रहिन्.

संग्राह्य (wie eben) adj. 1) *zu umfassen, zu umfangen:* मध्ये योषा Çat. Br. 1,2,5,16. — 2) *zu hemmen, zu stillen:* असृक् Suçr. 2,471,6. — 3) *an sich heranzuziehen, für sich zu gewinnen* Hit. 91,10. नाविध्यो नानृजुः पार्श्वे नाप्रज्ञो नामहाधनः। संग्राह्यो वसुधापालैर्भृत्यः so v. a. *anzustellen* MBh. 12,4344. 13,4387. — 4) *anzunehmen, zu beherzigen:* वचन Pańkat. 158,13. besser ग्राह्य ed. Bomb.

संघ (von हन् mit सम्) m. P. 3,3,86 (vgl. 6,2,144). *Schaar, Haufe, Menge* AK. 2,5,41. H. 1412. Halâj. 4,1. P. 3,3,42. 4,3,127. महर्षीणाम् MBh. 3,1841. मेखलिनाम् R. 2,32,21 (महा°). रिपूणाम् Rága-Tar. 6,224. देव° Bhâg. P. 1,19,18. असुर° MBh. 1,1110. 3,12182. पिशाच° Varâh. Brh. S. 39,4. मर्त्य° 19,7. शिष्य° 24,2. महर्षि° 43,52. ऋषि° Çvetâçv. Up. 6,21. R. 1,60,23. H. 31 (so v. a. *Versammlung*). नर° R. 2,99,2. जीव° Bhâg. P. 4,25,7. भूत° 11,20. भूतविशेष° Bhag. 11,15. वधूनाटक° R. 1,5,18. शत्रु° MBh. 1,5905. शिल्पि° Ragh. 16,38. निषाद° Varâh. Brh. S. 5,76. पक्षिमृग° 21,16. गोमायुगृध्र° 97,9. अश्वाश्वतर° MBh. 4,535. ग्राम्यपशु° P. 1,2,73. पृषत° R. 2,93,2. पक्षि° 56,10. Varâh. Brh. S. 46,70. नानापतग° MBh. 1,1106. मयूर° Hariv. 8788. पतंग° MBh. 3,15656. मांसास्थिकेश° Kathâs. 41,43. अस्थि° Bhâg. P. 2,1,32. काष्ठ° Suçr. 2,502,4. धूम°, मेघ° MBh. 1,1128. रत्न° 3,12083. हर्म्यप्रासाद° R. Gorr. 2,100,36. शस्त्र° Márk. P. 88,60. दोष° Tattvas. 29. Ohne nähere Angabe so v. a. मुनि° Bhâg. P. 1,15,11. so v. a. शत्रु° Rága-Tar. 6,226. *eine zu einem best. Zweck vereinigte grössere Anzahl von Menschen* M. 8,219. Sâh. D. 417. bei den Buddhisten so v. a. *die Gemeinde* Wassiljew 68 u. s. w. Sarvadarçanas. 24,16. °भेद Vjutp. 192. °भेदक 203. संघाधीन 215. — Vgl. आर्य°, प्र° (ed. Bomb. प्रवर्ष), भिक्षु°, भूत°, मूल°, वृद्ध°, व्याधि°.

संघक m. dass.: दैत्य° Pańkar. 2,6,17.

संघगुप्त m. N. pr. des Vaters von Vâgbhaṭa Verz. d. Oxf. H. 303,a, No. 741. fg. 357,a, No. 848. Târan. 312. Vgl. संघपति und सिंहगुप्त.

संघगुह्य m. N. pr. eines Mannes Târan. 90. 312.

संघचारिन् 1) adj. *in Schaaren gehend* MBh. 9,517 (सहचारिन् ed. Bomb.). ऋतवानरगोपुच्छाः R. Gorr. 1,20,11. — 2) m. *Fisch* H. 1344.

संघजीविन् adj. *in Gesellschaft lebend, einer schweifenden Bande angehörig* H. 480.

संघट (von घट् mit सम्) v. l. für संघट्ट im gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,60. — Vgl. 2. संघट्ट und सांघटिक.

संघटक (wie eben) als Erklärung von संधि TBr. Comm. 3,349,6.

संघटन (wie eben) n. und °ना f. *Verbindung, Vereinigung* (Gegens. विघटन) Sâh. D. 122,8. 22. विरूपयोः 720. पद° 624. वर्ण° 119,19. *Laut—, Wortgefüge;* = बन्ध Comm. zu Kâvjâd. 1,47.

संघटिन् s. संघट्टिन्.

1. संघट्ट (von घट्ट् mit सम्) gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,60. 1) m. (am Ende eines adj. comp. f. आ) *Zusammenstoss* MBh. 7,506. 898. 12,11164. R. Gorr. 2,54,6. Megh. 54. Mâlatîm. 74,15. 144,11. Kathâs. 38,24. 60. 31. Prab. 81,6. Spr. (II) 3759. 5693. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,543,2. Pańkat. 35,5 (ed. orn. 31,8). 165,8. असंघट्टसुखम् *wobei kein Zusammenstoss —, keine Collision stattfindet* Ragh. 14,86. — 2) f. आ *Schlingpflanze* Çabdak. im ÇKDr. richtiger wäre संघटा. — Vgl. सांघट्टिक.

2. संघट्ट m. fehlerhaft (aber durch das Metrum geschützt) für संघट *Verbindung, Vereinigung* Tithjâdit. im ÇKDr.

संघट्टचक्र n. *ein best. astrologisches Diagramm* Verz. d. Oxf. H. 334. a, 28. fgg.

1. संघट्टन (von घट्ट् mit सम्) 1) m. ein best. gespenstisches Wesen Hariv. 9559. — 2) n. *das Zusammenstossen:* कटि° Rága-Tar. 6,158.

2. संघट्टन n. und °ना f. fehlerhafte Schreibart für संघटन, °ना. n. = संधि Trik. 3,3,225. = उत्किरण Schol. zu Naish. 22,47. वीरसंघट्टनं गावदकरोत् Rága-Tar. 6,340. मालाकारीगृहे द्वाभ्यां संघट्टनं कृतम् Vet. in LA. (III) 19,11. वीणानुकूलसंघट्टनप्रयोजनविचारो युक्तिः Pratâpar. 21,a,4. रीतिर्नाम गुणाश्लिष्टपदसंघट्टना मता 11,a,9. 92,a,9. Sâh. D. 6,14.

संघट्टिन् m. *Gefährte, Anhänger* Bhâg. P. 5,10,6. कृष्ण° 10,18,20. 23. Ungenaue Schreibart für संघटिन्.

संघतल m. = संहतल ÇKDr. angeblich nach AK.

संघतिथ (von संघ) adj. *in Schaaren —, in Menge vorhanden* P. 5,2.52. Vop. 7,42. — Vgl. गणतिथ, पूगतिथ, बहुतिथ.

संघदास m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 207. Târan. 104. 127. 135. 146. fg.

संघपति m. 1) *Vorstand der buddhistischen Gemeinde;* davon nom. abstr. °त्व n. Çatr. 14,84. Vgl. संघाधिप. — 2) m. N. pr. des Vaters von Vâgbhaṭa Verz. d. B. H. No. 929; vgl. संघगुप्त.

संघपुष्पी f. *Grislea tomentosa Roxb.* Rágan. im ÇKDr.

संघभद्र m. N. pr. eines Mannes Burnouf, Intr. 567. Hiouen-thsang 1,183. 222. fg. Vie de Hiouen-thsang 93. 102. Târan. 119. 125. 318. fgg. Vjutp. 90.

संघमण्डल n. Wilson, Sel. Works 2,37.

संघरक्षित m. N. pr. eines Mannes Burnouf, Intr. 39. 313. fgg. Wassiljew 279. Târan. 104. 135. fg. 138.

संघर्ष (von घर्ष् mit सम्) m. 1) *Reibung* Çabdar. im ÇKDr. MBh. 1, 1134. 3,1610. 7,3713. 4004. Hariv. 11339. 13894. R. 1,26,10 (27,9 Gorr.). Suçr. 2,19,5. 312,18. Kathâs. 47,51. Spr. (II) 2682. Bhâg. P. 11,13,7. — 2) *wollüstige Erregung* MBh. 13,840 nach der Lesart der ed. Bomb. st. संहर्ष der ed. Calc. — 3) *Wettstreit, Wetteifer, Eifersucht* H. 1515, Schol. Çabdar. im ÇKDr. सुराणामसुराणां च समजायत वै मिथः। ऐश्वर्यं प्रति संघर्षः (Nîlak. scheint ऐश्वर्ये प्रतिसं° gelesen zu haben) MBh. 1,3187. 6,3360 (संहर्ष ed. Bomb.). 9,1251 (संघर्षेण° zu lesen; संघातेना ed. Bomb.). 12,49. R. 7,42,14. 101,12. Kathâs. 15,142. 18,130. 74,56 (तत् von सं° zu trennen). Spr. (II) 5329. Daçak. 66,11. Çaṁk. zu Brh. Âr. Up. S. 315. VP. bei Muir, ST. 1,193, N. 15. Bhâg. P. 11,30,12. अत्रभवतोः परस्परेण ज्ञानसंघर्षो जातः Mâlav. ed. Bomb. 14,9. 10. °शालिन् *eifersüchtig* Kathâs. 18,139. — 4) = संसर्प Çabdar. a. a. O. —

Vgl. इत्म°.

संघर्षण (wie eben) n. 1) *das Reiben, Reibung:* ग्रावाणः Mârk. P. 35,6. वेणु° Bhâg. P. 5,6,9. beim coitus Durga zu Nir. 5,14. — 2) *ein zum Einreiben dienender Stoff, Einreibung:* गात्र° (pl.) MBh. 2,200. °संस्पर्शन ed. Bomb. und Nîlak., der aber auch unsere Lesart kennt. — MBh. 9,1251 ist statt संघर्षणा° zu lesen संघर्षणा°.

संघर्षिन् (wie eben) adj. *wettstreitend, wetteifernd:* अत्रभवतोः परस्परं विज्ञानसंघर्षिणोः Mâlav. 13,13. fg.

संघवर्धन m. N. pr. eines Mannes Târan. 4. 78.

संघशस् (von संघ) adv. *in Schaaren, in Haufen, in einer grossen Anzahl* MBh. 4,816. Hariv. 10281. R. Gorr. 1,3,55. 2,5,20. 67,16. 3,79, 21. 6,111,14. Spr. (II) 4762. — Vgl. शत°.

संघाट (von घट् mit सम्) m. 1) *Zimmerwerk:* काष्ठसंघाटम् (so ed. Bomb. st. °संघातम्; nach dem Comm. = संघात) चक्रतुः महाप्लवम् R. 2,55,14. st. dessen einfach संघाट (= प्लव Comm.) 18. — 2) = संघात am Ende eines comp. P. 3,2,49, Vârtt. 3; vgl. पद°, वर्ण°.

संघाटिका (wie eben) f. 1) *Paar.* — 2) *Kupplerin* Trik. 3,3,48. H. an. 4,38. Med. k. 220. — 3) *Trapa bispinosa Roxb.* H. an. Med. — 4) *Nase* (घ्राण) H. an. Viçva im ÇKDr. — Vgl. संचारिका.

संघाटी (wie eben) f. *ein bes. Gewand* (bei den Buddhisten) Vjutp. 207. Hiouen-thsang 1,33.343. Vie de Hiouen-thsang 70.78. Wassiljew 267.fg. °सूत्र Index des Kandshur No. 102. Vjutp. 42. hier und da संघाटि geschrieben. — Vgl. भिन्नु°.

सङ्घाणक m. = शिङ्घाणक Comm. zu Kâtj. Çr. 20,3,13, v. l.

संघात (von हन् mit सम्) m. Schol. zu P. 3,3,86. im Epos hier und da auch neutr.; am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Schlag, Verletzung* H. an. 3,308. Med. t. 167. MBh. 9,1251 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Suçr. 1,89,8. 15. — 2) *Verschluss* (der Thore) VS. 28,13. TBr. 3,6,13, 1. — 3) *Zusammenstoss, Kampf* (nach Mahîdh). संघाते (v. l. संघाते) ङ्गेत्र VS. 1,16 (Çat. Br. 1,1,2,18). Kâth. 29,1. द्यूत° MBh. 14,13. — 4) *Verdichtung, Verhärtung:* श्लेष्मसंघातजौ स्तनौ Jâgn. 3,97. संघातं ब्रह्मवेगेन धातवो गमिताः Hariv. 11709. Suçr. 1,322,7. दोष° 61,5. मांस° 90,16. संघातमुपगम्य 262,12. 2,130,9. Kan. 5,2,8 (Gegens. विलयन). Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 45. °कठिन Kumâras. 2,11. संघात इति सुश्लिष्टसंधिता *Compactheit* Varâh. Bṛh. S. 68,100. hierher etwa auch VS. Prât. 1,9. — 5) *eine feste Verbindung, Aggregat, Complex, Collection, Klumpen, Menge* Nir. 10,33. AK. 2,5,39. 3,4,13,48. 24,153. Trik. 3, 3,193. H. 1411. H. an. Med. Halâj. 4,1. 5,25. 81. एक° VP. bei Muir, TS. 4,34. MBh. 12,6891. पाषाण° 2,916. महाशैलशिला° Spr. (II) 6876. अस्थिचर्मस्नायुमज्जमांसशुक्रशोणितश्लेष्माश्रुदूषिकाविण्मूत्रपित्तकफ° Maitrjup. 1,2. त्वक्च मांसं तथास्थीनि मज्जा स्नायुश्च पञ्चमम्। इत्येतदिह संघातं शरीरे पृथिवीमयम्॥ MBh. 12,6840. वज्र° so v. a. *aus Donnerkeilen zusammengesetzt* 1,1773. अमेध्य° adj. (काय) 14,527. देहस्तु सर्वसंघातः Bhâg. P. 7,7,23. अण्वादि° Sarvadarçanas. 36,3. 4. प्रोक्तास्ते दिनु संघाताश्चत्वारो जलसागराः Hariv. 11456. 11701. जल° Kumâras. 4,6. मेघ° MBh. 1,5963. 1296. तुषार° Ṛt. 5,4. Kumâras. 1,57. 5,55. हिम° Halâj. 3,28. Râga-Tar. 2,38 (°संखात fälschlich Tr.). तेजसाम् Mârk. P. 104,35. रविकिरणजलदमरुतां संघातो दण्डवत्स्थितः Varâh. Bṛh. S. 30, 16. शैवल° MBh. 16,141. द्रुम° Hariv. 3608. R. 3,39,12. वृन्तोपल° 35, 75. Mâlatîm. 153,8. Pankat. 157,24. चतुर्दशास्थ्नां संघाताः Suçr. 1,338,19. fgg. 337,12. Bhâvapr. in Verz. d. Oxf. H. 311,a,2 v. u. अस्थि° MBh. 3, 10926 (n.). Kathâs. 90,95. मर्मास्थि° R. 3,35,91. शरीर° *Menge* 6,18,24. प्रासतोमर° MBh. 12,3628. इषु° 7,263. R. Gorr. 2,91,14. हर्म्यप्रासाद° R. Schl. 2,91,32. कौशेयाभरण° Varâh. Bṛh. S. 51,19. उरग° MBh. 1, 8254. मृग° Kâm. Nîtis. 14,34. तुरंगसैन्य° Kathâs. 14,12. 18,7. 103, 157. रथानां च गजानां च वाजिनां च ससादिनाम्। सहस्रशतसंघाताः शूराणाम् MBh. 4,1093. आर्य° R. 2,83,7 (90,7 Gorr.). ऋषि° 7,93,2. सर्वराक्षस° 5,58,10. बहुभिर्मूर्खसंघातैः Spr. (II) 4423. सेवक° Kathâs. 38, 25. Râga-Tar. 5,260. 6,121. सम° von Lauten R. Gorr. 2,100,24. अक्षाम् Âçv. Çr. 10,5,16. 7,1,20. वर्णानाम् Comm. zu TS. Prât. 22,3. पवमानपावकशुचि° *ein Aggregat von* Maitrjup. 6,34. उपाय° Ragh. 14, 11. कार्यकारण° Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 257. अविद्या कर्मसंघातरूपा Sarvadarçanas. 57,17. अवस्था °विशेषरूपता Comm. zu Kap. 1,14. In der Grammatik a) im Gegens. zu विगृहीत (*die einzelnen Theile des Compositum*) *das ganze ungetrennte Compositum* P. 4,3,71, Vârtt. Kâç. zu 4,67. Schol. zu 6,2,91. — b) im Gegens. zu वर्ण (*Buchstab*) *ein Vocal mit seinem Consonanten* Kâtj. bei Gold. Mân. 40. — 6) *Intensität:* शिशिरस्य R. 5,49,26. वात° 55,3. स्थैर्यबलसंघातोपचयकार Suçr. 1,151,6. 7. रोगराट् रोगसंघातो ज्वर इत्युपदिश्यते 2,427,15. — 7) *ein materielles Aggregat, Körper* Bhag. 13,6 (*multiplex conditio* Schl.). Sâṁkhjak. 17 (Tattvas. 43. = महदादिसंघात Gauḍap.). Mârk. P. 38,15. Bhâg. P. 7,1,9. 12,24. 15,59. 12,4,6. पाण्डुसंघातदर्शिन् so v. a. *der die Gegenstände weiss sieht* Suçr. 1,121,12. — 8) *ein in einem und demselben Metrum abgefasstes Gedicht* Kâvjâd. 1,13. — 9) *eine best. Hölle* AK. 1,2,2,2. Trik. Med. M. 4,89, v. l. (für संहात). Jâgn. 3,223. Burnouf, Intr. 201. Hiouen-thsang 1,230. — 10) = कफ Râgan. im ÇKDr. — 11) *a particular mode of walking in dramatic representation* Wilson nach Çabdârthak. — Vgl. मत्स्य°, मांस°, रत्न°, वज्र°, वर्ण°, सांघातक und सांघातिक.

संघातक (von संघात) m. *Entzweiung Zusammenhaltender.* संघातभेदजननं तज्ज्ञैः संघातको ज्ञेयः Bhar. Nâṭjaç. 20,44. — Vgl. संघात्य und संहात्य.

संघातचारिन् adj. *in Heerden lebend* Suçr. 1,205,15.

संघातपत्त्रिका f. *Anethum Sowa Roxb.* Râgan. im ÇKDr.

संघातवत् (von संघात) adj. *dicht zusammenstehend:* वेणु Spr. (II) 6678. भ्रातृ° *der mit seinen Brüdern zusammenhält* 6740.

संघातशूलवत् adj. *einen beklemmenden Schmerz empfindend:* हृदि Suçr. 1,120,18.

संघात्य m. = संघातक, संहात्य Bhar. Nâṭjaç. 20,40.

संघाधिप (संघ + अ°) m. *Vorstand der buddhistischen Gemeinde* Çatr. 10,318. — Vgl. संघपति.

संघानन्द oder **संघानन्दिन्** m. N. pr. des 17ten Patriarchen der Buddhisten LIA. 2, Anh. VI (संघानन्दि gedr.).

संघाराम (संघ + आ°) m. *ein buddhistisches Kloster* Hiouen-thsang 1,66. LIA. 2,829. Burnouf in Lot. de la b. l. 436 (*un jardin enclos pour l'Assemblée*). Vgl. बोधि°.

संघावशेष m. bei den Buddhisten Bez. *derjenigen Sünden, welche die Gemeinde erlassen kann*, Wassiljew 82. संघादिशेष Burnouf, Intr. 301.

संघीभू (संघ + 1. भू) *sich zu einer Schaar vereinigen:* अजाविकानां ॰भूय वने चरन्तीनाम् Kull. zu M. 8,236.

संघोष m. = घोष *Hirtenstation* Mârk. P. 49,43.

संघोषिन् (von 1. घुष् mit सम्) adj. *zusammen tönend, lärmend* Çâṅkh. Çr. 4,19,10.

1. सच् I) सचते Nir. 3,21. Dhâtup. 6,2 (सेचने fehlerhaft für सेवने, wie schon Westergaard erkannt hat; Siddh. K. giebt beide Bedd.). सचान, सचमान, सचध्यै R̥V. 1,167,5. सचत 2. pl. act. 10,75,5. असचन्त 8,53,9. सचन्त 3. pl. 13,28. सचीमहि; सश्चे, सश्चिरे, सश्चुस्, सश्चिम; aor. सश्चत् R̥V. 2,22,1. सश्चति 3. pl. 1,101,3. सश्चत 2. pl. med. सश्चत 3. sg. u. pl. 7,26,4. 90,3. सश्चते 3. pl.; vgl. auch सश्च्. 1) mit instr. *a) vereint —, beisammen —, vertraut sein mit, sich zu thun machen mit:* सख्या सचेय R̥V. 8,48,10. 10,117,4. श्योगिन्ताभिः सचते गोपतिः सह 6,28,3. सचीमहि युध्येभिर्देवैः 7,39,6. विष्णुना सचानः 6,20,2. 1,183,2. 2,18,2. नासुन्वता सचते *hat keine Gemeinschaft mit* 5,34,5. 9,93,3. 10,7,1. AV. 3,14,6. 4,15,2. त्रिभिः शतैः सचमानो *nebst dreihundert* R̥V. 5,36,6. 10,3,3. — *b) im Besitz —, im Genuss einer Sache sein:* शर्मणा R̥V. 7,51,1. प्रजया, सोमस्येता 1,136,6. रायस्पोषेण 125,1. क्रत्वा 143,2. 5,33,8. क्रतेन 1,152,1. 2,1,3. ऊतिभिः 8,6. 7,54,3. तरुणित्वा 1,110,6. वयसा 8,4,9. 9,74,1. AV. 5,1,7. *anheimfallen* (einem Uebel): असता R̥V. 4,5,14. तमसा 10,89,15. 103,12. — 2) mit acc. *a) Jmd nahe sein, um Jmd sein; gehören zu:* सचन्त नापतर्वमि R̥V. 6,24,10. 5,28,2. अस्मात्रायो मघवानः सचन्ताम् 1,98,3 (vgl. 4,41,10). मानवो अग्निं संचन्त 3,1,14. 7,91,6. 8,53,9. पौस्यानि नियुतः सश्चुरिन्द्रम् 6,36,3. AV. 2,34,1. — *b) anhängen, ergeben sein:* यं पर्वो वृत्रहणं सचन्ते R̥V. 1,59,6. 100,13. अग्निम् 73,4. उभे मातृता अग्नेना सचेताम् 183,9. मेनं सश्चद्देवो देवम् 2,22,1. 9,86,8. मारुतं गणं सश्चत श्रिये 1,64,12. VS. 8,36. 13,1. — *c) befolgen:* शासुः R̥V. 1,60,2. क्रतुम् 156,4. 4,42,1. व्रतम् 7,5,4. व्रता पदेव सश्चिरे 5,67,3. 1,84,12. 101,3. — *d) nachfolgen, verfolgen; aufsuchen, besuchen:* वरुणस्य धाम R̥V. 1,123,8. 7,33,7. उपसम् 8,5,2. 13,28. 3,16,2. जीवं व्रातं सचेमहि *sich befinden unter* 10,57,5. दुर्हः सचन्ते अनृता जनानाम् 7,61,5. AV. 1,12,3. स्वसरा संचते जनम् 5,7,8. 4,34,3. गन्धर्वः संचते स्त्रियः 37,11. 6,116,3. 12,3,50. — *e) im Gefolge —, im Besitz —, im Genuss haben; bekommen:* पुरंश्राणि संचते R̥V. 4,12,2. वृक्हद्यः 5,43,15. 7,74,5. सचावहे यदवृकं पुरा चित् 88,5. 8,58,17. मनसा धियं सचेत 91,22. क्रतुम् 10,64,7. etwas Uebles: निर्ऋथम् 7,104,14. — *f) treffen, zu Theil werden:* इतो वै नः पाप्मा सचते Çat. Br. 1,1,4,14. 16. — 3) *zusammen sein:* मर्धः पीत्वा सचेवहि त्रिः सप्त सख्युः पदे R̥V. 8,58,7. 5,64,3. 10,57,6. मर्ताग्नाविव सचावहै AV. 6,42,1. 2. 12,3,9. — II) सिषक्ति, सिषक्ति, सिषन्न Nir. 3,21. *Jmd* (acc.) *nachfolgen, nachgehen, sich hängen an:* क्षायेव विश्वं भुवनं सिषक्ति R̥V. 1,73,8. 18,1. 56,4. वत्सं न माता 38,8. वनी 66,2. 5,41,15. 20. 6,50,5. 7,91,3. अन्यमस्मद्रिये सिषक्तु दुच्छुना 8,64,13. 10,19,1. mit loc. *sich aufhalten, — befinden:* सिषक्त्यन्यो वृजनेषु विप्रः 6,68,3. 10,5,1. Hierher als infin. सक्षणि R̥V. 10,32,1, wo übrigens सक्षणी auch als du. zu 1. सक्षणि möglich wäre.

— अनु *nachgehen, aufsuchen, sich halten zu* (acc.): वर्तनीः R̥V. 1,140,9. 7,18,25. पूर्वाण्योक्या 8,25,17. तव व्रतमन्वापः सचन्ते 9,82,5. अनु त्वा दिव्या वृष्टिः सचताम् VS. 13,30. 29,2. AV. 8,9,23. Pañćav. Br. 8,9,5. *verfolgen:* योषितम् Çat. Br. 3,2,1,40.

— अप *sich entziehen, entgehen einer Sache* (acc.): अप द्वेषो अप ह्वरो ऽन्यव्रतस्य सश्चिरे R̥V. 5,20,2. VS. 38,20.

— अभि *aufsuchen, sich Jmd* (acc.) *zuwenden:* अभि नो देवीः संचन्ताम् R̥V. 1,22,11. अग्निं विश्वा अभि पृक्षः सचन्ते 71,7. 4,44,2. 7,90,5. अभि जैत्रीरसचन्त स्पृधानम् 3,31,4. 40,7. 53,17. 5,31,2. 7,67,3. 72,1. अमर्त्या मर्त्यान् AV. 6,41,3. 9,4,22. 24. — Vgl. अभिषाच्.

— आ *aufsuchen* R̥V. 1,136,3. 2,39,2. 4,11,6.

— उप dass. R̥V. 1,190,2. AV. 18,4,40. *verfolgen:* असुरान् Ait. Br. 6,36.

— नि *eng verbunden sein mit:* अरिष्यन्तो नि पायुभिः सचेमहि R̥V. 8,25,11.

— प्र *verfolgen:* सिषक्त्यर्यः प्र युगा जनानाम् R̥V. 10,27,19.

— प्रति *rächend verfolgen* Çat. Br. 11,6,1,3.

— वि für die Etymologie von विष vorausgesetzt Nir. 12,26.

— सम् *verbunden sein mit* (instr.) R̥V. 6,55,1. श्रिया 1,116,17.

2. सच् adj. = 1. सच् in आयुषच्. — Vgl. साच्.

सच (von 1. सच्) adj. s. असचद्विष्.

सचक्र (2. स + चक्र) 1) adj. (f. आ) *a) mit Rädern versehen* MBh. 7,846. — *b) mit Truppenabtheilungen versehen* MBh. 3,640. — 2) ॰म् adv. P. 6,3,81, Schol. = चक्रेण युगपत् Schol. zu P. 2,1,6. Vop. 6,61.

सचक्रिन् adj. *Wagenfahrer* (nach Comm.) TBr. 2,7,18,4.

सचक्षुस् (2. स + च॰) adj. *mit Augen versehen, sehend* Çat. Br. 1,6,3,41. MBh. 7,582. Spr. (II) 6832.

सचथ (von 1. सच्) m. *das Zusammensein, Nachfolge* R̥V. 1,156,5.

सचथ्य (von सचथ) n. *Beistand:* सचेमहि सचथ्यैः R̥V. 5,50,2.

सचन (von 1. सच्) adj. *zu Gebot stehend, dienstbereit:* रेवद्वाह सचनो रथो वाम् R̥V. 1,116,18. अपो नस्तस्य सचनस्य देव 6,39,1.

सचनस् (2. स + च॰) adj. *einträchtig:* देवेभिः R̥V. 1,127,11. trotz der Verschiedenheit des Tons dürfte hierher gehören der superl.: (आ गतम्) देवा देवेभिरद्या सचनस्तमा (könnte auch auf 1. सच् zurückgeführt werden) 8,26,8.

सचनस्य् (von सचनस्), ॰स्यते *Pflege —, Zärtlichkeit erweisen:* शिशुं न त्वा माता बिभर्ति सचनस्यमाना R̥V. 10,4,3.

सचनावत् adj. so v. a. सचन. Wagen der Açvin R̥V. 8,22,2.

सचर्म (2. स + चर्मन्) adj. *sammt dem Fell:* बाहु *Vorderfuss* Kauç. 138.

सचस्य् (von सचस् und dieses von 1. सच्), ॰स्यते *Pflege empfangen:* सचस्यमानः पित्रोरुपस्थे R̥V. 10,8,7.

सचा (von 1. सच्) adv. *dabei, zur Hand; zugleich, zusammen* Naigh. 4,2. Nir. 5,5. kommt im AV. nicht mehr vor. इन्द्रं प्राशूर्भवा सचा R̥V. 1,40,1. 71,4. ब्रह्म च नो वसो सचेन्द्र यज्ञं च वर्धय 10,4. आ यातमुप नः सचा 93,11. 83,5. 122,8. 4,3,9. 5,44,12. 48,4. तत्र पूषाभवत्सचा 6,57,4. कृष्णा ह्युवांस्यन्तमा सचेमा 7,22,4. 81,2. 8,46,7. 67,2. 10,23,4. 93,5. 134,4. त्वं तुग्रं वेतसवे सचाहन् 6,26,4. षष्टिं सहस्रा शच्या सचाहन् 6. mit loc. vor- oder nachstehend: *bei, in, Angesichts von, zusammen mit* R̥V. 1,9,3. नि षदाम सचा सुते 8,21,15. 86,8. सचायोः (du.) 1,174,6. 3,54,2. 10,105,4. 9. पृत्सु 5,16,5. सोमेषु 8,55,6. 57,17. 10,62,6. अमाजूरिव पित्रोः सचा

मतो 2,17,7. 1,51,11. मादयस्व सुते सचा 81,8. 3,60,4. 8,45,29. इन्द्र इन्द्रयोः सचा 1,7,2. 3,12,2. सखिभिर्यं त्वे सचा 32,3. 7,93,8. सरश्मिः सूर्ये सचा 1,135,3. 140,7. Vâlakh. 3,1. VS. 20,68. TBr. 1,2,1,8.

सचाभू adj. *Geselle, Begleiter* ṚV. 1,34,11. तत्तन्वत्साप्यं मातरं सचाभुवम् 111,1. 131,3. वसुभिः सचाभुवा *begleitet von* 2,31,1. 8,31,10. 35,2. यदङ्गिरसामभवः सचाभूः 10,70,9. 76,1. *Freund* 117,4.

सँचि adv. so v. a. सचा *zugleich:* पूर्वं तु मे सच्युपवात Çat. Br. 4,1,2,7. — Vgl. सचिविद्.

सचित् (2. स + 5. चित्) adj. *denkend* oder *gleich denkend* ṚV. 10,64,7.

सचित्क (von सचित्) adj. *denkend* Bhâg. P. 12,11,5.

सँचित्त (2. स + चित्त) adj. *einmüthig* AV. 6,100,1.

सचिन्त (2. स + चिन्ता) adj. (f. आ) *in Gedanken vertieft* Mṛkkh. 7,7. Kathâs. 25,166. सचिन्तम् adv. *gedankenvoll* Çâk. Ch. 43,15. सचिन्ताकुलम् dass. Çâk. Böhtl. 32,2.

सचिल्लक (von 2. स + चिल्ल) adj. *triefende Augen habend* Çabdar. im ÇKDr.

सचिव (von सचि) m. 1) *Begleiter, Beistand;* insbes. *der Beistand eines Fürsten* oder *Prinzen, Minister, ein hoher Beamter* AK. 3,4,27,208. H. 719. an. 3,715. Med. v. 53. Halâj. 2,271. Ait. Br. 3,20. LA. (III) 88, 3. मौलान् शास्त्रविदः शूरांल्लब्धलक्षान्कुलोद्गतान् । सचिवान्सप्त चाष्टौ वा प्रकुर्वीत परीक्षितान् ॥ M. 7,54.120. MBh. 3,16654. R. 1,4,26. 67,2. 2,32.17. 52,4. 66,16. 83,22. 91,38. 101,13 (110,11 Gorr.). R. Gorr. 1, 60,13. 2,88,22. 3,53,4. 76,36. 5.7,3. Kâm. Nîtis. 4,12 (auch सु° adj.). 30. 13,62. Ragh. 1,34. 4,87. 7,33. Mâlav. 7 (मौर्यसचिव ed. Bomb). Varâh. Bṛh. S. 3,32. 4,25. 5,67. 35,5. 43,23. 48,48. Spr. (II) 1373. 1840. 3093. 3813. 5116. 7187. Kathâs. 4,30. 18,120. 28,148. 30,59. 63,195. Râga-Tar. 1,71. 3,2.356. 380. 5,341. 413. Bhâg. P. 5,24,24. 8,21,22. Pańkat. 155,4. कार्यान्तर° Mâlav. 9,23. निः° adj.: राज्य Spr. (II) 5773. भावभूतकरण° adj. so v. a. *unterstützt von* Kusum. 39,10. fem. सचिवी Bhâg. P. 5,2, 16. सचिवा gaṇa प्रियादि zu P. 6,3,34. Vop. 6,13. ein fem. behält in einem adj. comp. vor सचिवा seinen fem. Charakter ebend. Vgl. कु°, धी°, नर्म° (auch Mâlatim. 37,4), साचिव्य. — 2) *eine Art Stechapfel* (कृष्णधत्तूरक) Râgan. im ÇKDr.

सचिवता (von सचिव) f. *das Amt eines Ministers* Râga-Tar. 5,389.

सचिवत्व (wie eben) n. dass. Kathâs. 34,113. दोषवद्गाण° nom abstr. von दोषवद्गाणसचिव adj. Çaṁk. zu Khând. Up. S. 34.

सचिवामय (सचिव + आ°) m. *Rothlauf* Râgan. im ÇKDr.

सचिविद् (सचि + 4. विद्) adj. *zusammengehörig* d. h. *vertraut, anhänglich* ṚV. 10,71,6.

सचिह्न (2. स + चि°) adj. *gebrandmarkt* Jâǵń. 2,270. सचिह्नम् adv. 202.

सचीनक (2. स + चीन) adj. *nebst Panicum miliaceum* Mârk. P. 49,68.

सचेतन (2. स + चेतना) adj. *verständig, bei vollem Verstande, — Bewusstsein* Pâr. Gṛhj. 3,13. R. Gorr. 2,33,13. Kathâs. 109,125. 110, 140. Prab. 34,17. Pańkat. 43,10.

सँचेतस् (2. स + चेतस्) adj. 1) *einmüthig, einverstanden* ṚV. 10,1,3. 4,5. 64,7. 113,1. Vâlakh. 10,1. AV. 1,30,2. 5,21,12. 6,68,1. — 2) *eine richtige Einsicht —, ein richtiges Verständniss habend, verständig* ṚV. 1,61,10. 10,44,4. दत्त AV. 2,29,3. 4,26,1. 29,1. Pâr. Gṛhj. 3,13. Bhag. 11,51. Kumâras. 5,48. Râga-Tar. 4,498. Sâh. D. 33. 35. 24,21. Bhâshâp. 144.

सचेष्ट m. *der Mangobaum* Çabdam. im ÇKDr.

1. सच्चरित (सत् + च°) n. *ein guter —, tugendhafter Wandel* Çâk. 15, 15. Spr. (II) 6783. Kathâs. 24,227. °व्रत adj. Bhâg. P. 9,6,50. उत्सृष्टधर्म° adj. Varâh. Bṛh. S. 3,13. °मीमांसा Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 38,*b*,12. fg.

2. सच्चरित (wie eben) adj. *einen guten —, tugendhaften Wandel führend* Spr. (II) 2542. 7160.

सच्चरित्र n. = 1. सच्चरित Râga-Tar. 1,155.

सच्चर्या f. desgl. Kathâs. 78,20. Spr. (II) 7542.

सच्चार (सत् + चार) m. *ein guter Späher* Kâm. Nîtis. 12,34 (सञ्चार gedr.).

सच्चारा f. *Gelbwurz* Çabdak. im ÇKDr.

सच्चिदानन्द (सत् + 5. चित् + आनन्द) m. pl. *Sein, Denken und Wonne:* adj. *aus diesen dreien bestehend* (als Bez. des höchsten unkörperlich gedachten Wesens) Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,143. 147. fg. 154. Weber, Râmat. Up. 287. 327. 333. 336. 352. 363. Pańkar. 4,1,20. Vop. vor 6,34. Verz. d. Oxf. H. 37,*a*, No. 92. 72,*a*,47 (संचि° gedr.). 90,*b*, No. 147. 104, *b*,8. 160,*b*,4. 299,*b*,10. Vedântas. (Allah.) No. 2. Bâlab. 14. 21 (pl.). 26. 29 (neutr.). सच्चिदानन्दानुभवप्रदीपिका Titel einer Schrift Hall 102. °सरस्वती oder °तीर्थ N. pr. eines Lehrers 104. 135. °भारती und अभिनवसच्चिदानन्दभारती desgl. Wilson, Sel. Works 1,201.

सच्चिदानन्दमय adj. *in Sein, Denken und Wonne bestehend* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,84.

सच्चिन्मय (von सत् und 5. चित्) adj. *in Sein und Denken bestehend* Spr. (II) 4983. Vgl. सत्संविन्मय.

सँच्छन्दस् (2. स + छ°) adj. *ein gleiches Metrum habend* VS. 23,34. Çat. Br. 1,7,2,19. Ait. Br. 1,25.

सच्छन्दस्य adj. dass. Lâṭj. 10,2,14.

सच्छाय (2. स + छाया) adj. (f. आ) 1) *Schatten gewährend* Kathâs. 17, 106. 37,94. 62,5. 63,10. Râga-Tar. 1,205. — 2) *farbig:* मणि Kathâs. 22,6. — 3) *gleichfarbig mit* (geht im comp. voran) Kathâs. 45,336.

सच्छास्त्र (सत् + शास्त्र) n. *eine gute —, ächte Lehre* Verz. d. B. H. 188,37. Mârk. P. 35,33. 51,10. Pańkat. 183,21. Bhâg. P. 4,2,28. अ° 7, 13,7. M. 11,65. Jâǵń. 3,242.

सच्छास्त्रवत् (von सच्छास्त्र) adj. *eine gute —, ächte Lehre besitzend* Spr. (II) 4829.

सच्छील (सत् + शील) n. *ein guter Charakter* Varâh. Bṛh. 24,2.

सच्छेद (2. स + छेद) adj. *unterbrochen:* भणित Vet. in LA. 21,1.

सच्छ्लोक (सत् + श्लोक) adj. *in gutem Rufe stehend* Spr. (II) 6997, v. l.

सँच्युति (2. स + च्युति) adj. nach den Comm. *von Samenergiessung begleitet* TBr. 2,4,6,4. Âçv. Çr. 2,10,14.

सज् s. सञ्ज्.

सजन (2. स + 1. जन) adj. 1) *nebst Leuten:* राजपुरुषैः सजनै राजनिन्दकैः Râga-Tar. 3,156. — 2) *von Menschen besucht —, bewohnt:* वन R. 2,52,61. सजने *an einem Orte, wo Leute sind; unter Menschen* Çat. Br. 14,6,2,14. MBh. 2,2501. 2512. 5,3424.

सजनपद (2. स + ज°) adj. *aus demselben Lande seiend, Landsmann*

P. 6,3,85. Vop. 6,97.

सजनीय n. (sc. सूक्त) *das Lied mit dem Refrain* स जनास इन्द्रः (RV. 2,12) TS. 7,5,5,2. Ait. Br. 5,2. Kâtj. Çr. 25,14,18.

सजनु (2. स + जनु) adj. *zugleich entstanden:* सजन्वा तन्वा Çat. Br. 5, 3,5,25.

1. सजन्य (2. स + 2. जन्य) adj. *Verwandten gehörig:* धन RV. 4,50,9.

2. सजन्य n. = सजनीय Kâth. 34,4.

सजम्बाल (2. स + ज°) adj. *sumpfig, kothig* AK. 2,1,10.

सजल (2. स + जल) adj. *mit Wasser versehen, feucht* R. 5,75,11. Verz. d. Oxf. H. 74,b,21. नयन Megh. 23.

सजागर् (2. स + 1. जागर्) adj. *wachend, nicht schlafend* Kathâs. 39,207.

सजात (2. स + जात) adj. *verwandt;* m. *ein Angehöriger, Stammgenosse, Landsmann:* जास उत वा सजातान् RV. 1,109,1. AV. 1,9,3. 19, 3. 2,6,4. 3,3,6. 6,5,2. 73,1. 11,1,6. 7. VS. 5,23. 10,29. 27,5. TBr. 2,1, 5,6. 7,18,5. स एवास्मै सजातान्प्रयच्छति ग्राम्येव भवति TS. 2,1,3,2. 2, 1,2. 3,9,2. Çat. Br. 1,9,2,5. 5,4,4,19. Pañkav. Br. 8,9,7. Kâtj. Çr. 15, 7,12. Lâtj. 1,7,12. °काम Kâth. 10,11. 11,1. 12,1.

सजातवनस्या f. *der Wunsch nach Herrschaft über Angehörige,* Bez. eines Spruchs dieses Inhalts TS. 2,6,9,7. Âçv. Çr. 1,9,5.

सजातवनि adj. *Angehörige u. s. w. gewinnend* VS. 1,17.

सजातवत् (von सजात) adj. *von Verwandten umgeben* TBr. 2,4,6,12.

सजाति (2. स + जाति) adj. *zur gleichen Kaste u. s. w. gehörig, gleichartig* (Gegens. विजाति) M. 9,87. 10,41. Jâǵń. 1,90. Kull. zu M. 9,198. AK. 2,10,5. H. 1413.

सजातीय (wie eben) adj. dass. (Gegens. विजातीय) Kâç. in der Siddh. K. zu P. 6,3,84. Vop. 6,98. Jâǵń. 2,133. Hariv. 4074 (स्वजातीय die neuere Ausg.). Kan. 1,1,9. AK. 2,5,41. Ind. St. 3,442. Sâh. D. 10,14. 209,9. Vedântas. (Allah.) No. 123. Schol. zu Kap. 1,22. zu TS. Prât. 10,1. Kusum. 8,4. Sarvadarçanas. 26,7. 61,18.

सजात्य (wie eben) 1) adj. *stammverwandt* RV. 8,72,7. M. 8,387. — 2) n. *gleiche Abkunft, Verwandtschaft, Stammgenossenschaft* RV. 2,1, 5. 3,54,16. 8,18,19. सजात्येन मरुतो सबन्धवः 20,21. 27,10. 10,64,13.

सजाय (2. स + जाया) adj. *beweibt, verheirathet* Kathârnava in Z. d. d. m. G. 14,570,6.

सजित्वन् (2. स + जि°) adj. (f. °त्वरी) *siegreich, überlegen* RV. 3,12, 4. Rosse 10,97,3. Besitz 1,8,1.

सजीव (2. स + जीव) adj. (f. आ) *beseelt, lebend, lebendig* MBh. 2,713. 7,6425. Kathâs. 43,10 (°वत्). 122,32. 123,138. 340. Bhâg. P. 9,22,33. Pañkat. 244,7. 10.

सजुष् (2. स + जुष्), ष् geht in स् und र् über und der Vocal wird verlängert P. 8,2,66. = सह Trik. 3,4,5 (सजूः gedr.). Çabdar. und Bhar. zu AK. nach ÇKDr. 1) adv. *zugleich, überdiess:* सजूस्तनूरिन्द्रं ब्रह्मणस्पति राजसे RV. 8,86,10. 10,105,9. आगमदिमं यज्ञं सजूरूपं AV. 6,35,2. 8,2, 13. सजूरूपसृष्टा Çat. Br. 11,5,3,5. mit कर् u. s. w. verbunden gaṇa ऊर्यादि zu P. 1,4,61. सजूःकृत्य so v. a. *in Gemeinschaft mit* (acc.) Bhatt. 5,72. — 2) praep. *mit, sammt;* mit instr.: सजूर्गणेन RV. 1,23,7. 44,2. 14. 6,47,21. 10,75,6. VS. 3,10. 6,11. 12,74. 14,7. Çâñkh. Çr. 10,18,10. 11,2,25. Bhâg. P. 6,18,66. — 3) als adj. declinirt Vop. 3,150. 164.

सजोष adj. = सजोषस्. nom. pl. °षास् RV. 1,153,1. 186,2. 6,67,5. AV. 3,22,1. du. °षौ RV. 3,62,2. VS. 12,74.

सजोषण (2. स + जो°) n. *eine gemeinsame Vergnügung* Çâñkh. Çr. 12,19,1.

सजोषस् (2. स + जो°) adj. *einmüthig, vereint;* überh. *zusammen befindlich* oder — *handelnd mit* (instr.) RV. 3,8,8. 20,1. त्वां विश्वे सजोषसो देवासो दूतमक्रत 5,21,3. सजोषा इन्द्र वरुणेन सोमं पाहि 4,34,7. 5,4,4. 43,6. 8,48,15. त्वमिन्द्र सजोषसमर्कं बिभर्षि बाह्वोः *trägst mit dir* 10,153,4. AV. 5,28,5. 6,115,1. TBr. 3,1,1,12. voc. RV. 2,31,2. du. 3,58,7. 8,9,12. VS. 7,8. °षास् neben du. RV. 4,56,4. im Sinn des acc. sg. von Sâj. gefasst 7,3,1. adv. °षस् *vereint:* सजोषस्त्वा दिवो नरं इन्धते 6,2,3.

सज्ज् s. सञ्ज् und सज्जय्.

सज्ज (aus सज्य durch Assimilation wie सज्जते aus सज्यते) 1) adj. (f. आ) a) *mit der Sehne versehen:* ein Bogen (der erst dann, wenn er gebraucht werden soll, mit der Sehne versehen wird; sonst ist die Sehne um ihn gewickelt): इयेष कर्तुं सज्जं धनुस्तत्सशरम् MBh. 1,7033. 4,1808. R. 2,87, 23. 97,15. 7,23,41. ein Pfeil so v. a. *auf die Sehne gefügt* MBh. 1,6955. R. 1,76,5. धनुषः सज्जकर्म MBh. 1,7034. Die ed. Bomb. des MBh. überall (mit Ausnahme von 1,6955 an der zweiten Stelle) सज्य, die des R. nur 1,76,5 सज्य (शरं सज्यं [!] ज्यायुक्तं चकार Comm.). — b) *zu einem best. Zweck gehörig vorbereitet, fertig, bereit* (von Personen und Sachen). = संनद्ध AK. 2,8,2,33. Trik. 3,3,89. H. 766. an. 2,77. Med. ǵ. 18 (hier fälschlich सज्ञ). = संभृत Trik. H. an. Med. (hier falschlich समृत; ÇKDr. aber संभृत). = कल्प AK. 3,4,24,161. = निभृत Çabdar. im ÇKDr. सांग्रामिकं ततः सर्वं सज्जं चक्रुः MBh. 1,513. नित्यसज्जाभिमात्रयान् 3,14943. 5,7165. 7180. 7,2986. आचख्युः सज्जमित्येव पार्थाय 14,1480. 16,189. Hariv. 4416. R. 2,26,18. 22. 82,25. fg. (89,7. 8 Gorr.). 104,6. R. Gorr. 1,75,16. 2,101,39. 106,17. 5,9,51. 7,6,63. 46,32. Suçr. 1,123,16. Kâm. Nîtis. 16,15. Kathâs. 12,46. 13,14. 50,168. 110,124. Râǵa-Tar. 1,66. 3,173. 440. 453. 4,438. die Ergänzung ein infin.: अपि सज्जो महातेजा भीष्मं द्रष्टुं युधिष्ठिरः MBh. 12,9005. ein loc.: तत्रापि सज्जा वयम् Spr. (II) 4643. Pañkat. ed. Bomb. II,181. ein loc. eines nom. act. Râǵa-Tar. 3, 432. ein dat. eines nom. act. Hariv. 4416. Râǵa-Tar. 2,93. im comp. vorangehend: युद्ध° R. 6,86,15. संग्राम° Mârk. P. 124,1. Râǵa-Tar. 4. 471. उत्पिञ्जोत्पादना° 3,122. In dieser übertragenen Bed. niemals सज्य geschrieben. Vgl. वासकसज्जा. — 2) सज्जा f. = वेष und संनाह ÇKDr. und Wilson (zur Erklärung von सज्जित gebildet).

सज्जक 1) adj. (f. सज्जिका) = सज्ज in वासकसज्जिका. — 2) m. N. pr. zweier Männer Râǵa-Tar. 7,1493. 8,1491.

सज्जटा (सत् + जटा) f. *ein best. wohlriechender Stoff* Pañkar. 3,7,16.

सज्जता (von सज्ज) f. *Bereitheit:* गणिकायाश्च गम्यं प्रति Daçak. 62,7.

सज्जत्वच् Schol. zu Kâtj. Çr. 19,1,20 fehlerhaft für सर्जत्वच्.

1. सज्जन (von सञ्ज्) 1) adj. *hängend an:* काष्ठ° M. 2,63. — 2) n. *eine Treppe, die zu einem Wasser hinunterführt, Landungsplatz* H. an. 3,431. Med. n. 148.

2. सज्जन (von सज्जय्) 1) n. *Ausrüstung —, Ausschmückung eines Elephanten* Trik. 3,3,267 (सज्जन gedr.). f. आ dass. AK. 2,8,2,10. H. an. 3,431. fg. Med. n. 148. fg. Govardh. Ârjas. 370,d (nach Benfey). — 2)

n. *Piquet, Soldatenposten* AK. 2,8,2,1. H. 749. H. an. Med.

3. सज्जन (सत् + जन) m. 1) *ein guter, edler, wohlwollender Mensch* (Gegens. खल, पामर) AK. 2,7,2. Trik. 3,3,267 (सज्ञन gedr.). H. an. 3, 432. Med. n. 148. fg. Halâj. 2,217. M. 10,38. MBh. 1,591. 6155. R. 1, 2,6. 2,47,15. 64,12. 4,56,18. 5,81,14 (अ°). 88,4. Suçr. 1,271,3. Mâlav. 69,1. Çiç. 16,22. Spr. (II) 1004. 2215. 2318, v. l. 2928. 3138. 3644. 3986. 4434 (अ°). 4652. 4859. 5103 (so v. a. *ein kluger Mensch;* vgl. सत्). 5253. 6434. 6444. 6636. 6684. 7012. Varâh. Bṛh. 28 (26), 7. Kathâs. 13,194. Bhâg. P. 4,9,45. Vop. 25,28. Verz. d. Oxf. H. 123,a,40. Sarvadarçanas. 1,11. °लोक zu Spr. (II) 2089. wie ein adj. mit पति verbunden Hariv. 10000. nach Med. stets adj. — 2) N. pr. verschiedener Männer Verz. d. Oxf. H. 113,b,9. Râga-Tar. 8,1418. Târan. 241. 329.

सज्जनवल्लभ (3. सज्जन + व°) Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 336, a, No. 790. f. आ Titel eines Commentars zu Pâraskara's Gṛhjasûtra Verz. d. B. H. No. 264.

सज्जपुर m. pl. N. pr. eines Volkes Verz. d. B. H. 93,27.

1. सज्जय् s. u. dem caus. von सञ्ज्.

2. सज्जय् (von सज्ज), °यति 1) *mit der Sehne versehen, — beziehen:* चापम् R. 3,31,2. सज्जित (चापयष्टि) Kathâs. 85,7. — 2) *in Bereitschaft setzen, bereit machen* MBh. 3,10756 (सज्जयामास eine von Nîlak. erwähnte Lesart). Hariv. 4418. आयुधम् R. 7,68,18 (med.). नागान् MBh. 5,5209. सैन्यानि Kathâs. 88,25. सज्ज्यमाना कारिणी 13,17. Prab. 78,13 (सज्जयतां zu lesen). med. *sich bereit machen:* सज्जयध्वम् MBh. 14,1479. सज्जित *in Bereitschaft gesetzt, bereit gemacht, bereit;* = कल्पित H. 1221. Halâj. 2,66. रथाश्चाः MBh. 7,2672. कुम्भाः R. Gorr. 2,83,6. शिबिकाः 7. सामाग्र्यैः सज्जितैः पाशैः Spr. (II) 2963. सज्जितोद्दामसंभार Kathâs. 55,100. 92,71. 123,177. वासवेश्मन् Sâh. D. 120. तद्दृष्ट्यार्थं च मया क्रमः सज्जितः Pańkat. 197,25. 216,5. 217,3. प्रेष्ठसंगम° *bereit zu* (= प्रेष्ठसंगमेन वशीकृतः Comm.) Bhâg. P. 10,22,23.

सज्जल m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8,2185.

सज्जीकार् (सज्ज + 1. कार्), °करोति 1) *mit der Sehne versehen, — beziehen:* einen Bogen Kathâs. 55,108. Bhâg. P. 1,15,7. 9,10,6 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Hit. 81,16. — 2) *in Bereitschaft setzen, bereit machen:* रथम् MBh. 13,2783. 16,187. करेणुम् Kathâs. 13,16. तुरगम् 18,117 (med.). राजमार्गम् 103,234. नागाश्चम् Mârk. P. 125,17. Prab. 78,18. 79,2. Pańkat. 62,5. 216,1.3. Hit. 90,9. संदर्भसज्जीकृत Verz. d. Oxf. H. 143,b, No. 295. सुसज्जीकृत Hit. 84,9. 130,1 (an beiden Stellen auch ohne सु v. l.).

सज्जीभू (सज्ज + 1. भू), °भवति *sich bereit machen* MBh. 2,891. 3,1708. 5,7083. 14,1480. 16,188. R. 4,24,18. 6,75,21. 7,25,31. Hit. 59,9. 76, 20. तपोवनरक्षायै Çâk. 17,20, v. l. शत्रुविजयाय Prab. 73,16.

सज्जीय् (von सज्ज), °यते dass.: सज्जीयमानेषु (संनह्यमानेषु ed. Bomb.) सैन्येषु MBh. 6,734.

सज्जुष्ट (सत् + जुष्ट) adj. *woran Gute Gefallen finden:* कर्मन् R. 2,75,34.

सज्य (2. स + ज्या) adj. *mit der Sehne bezogen:* ein Bogen Kauç. 36. MBh. 1,6955. 3,424. 4,1812. 16,231. R. Gorr. 1,69,15. 17. fg. 3,26,6. 6,31,28. Kir. 13,71. — Vgl. सज्ज und विज्य.

सज्यीकार् = सज्जीकार् 1) Bhâg. P. 9,10,6. सज्जी° ed. Bomb.

सज्योतिस् (2. स + ज्यो°) adj. = समानज्योतिस् P. 6,3,85. Vop. 6,97. *von gleicher Dauer wie das Licht* (der Sonne am Tage oder der Sterne in der Nacht) d. i. *am Tage bis zum Untergang der Sonne, in der Nacht bis zum Verschwinden der Sterne während* M. 4,106. 5,82.

सज्वर (2. स + ज्वर) adj. *fieberkrank* Spr. (II) 565 (Conj.).

सञ्च्, सँञ्चति v. l. für सञ्ज्, सँञ्जति (गतौ) Dhâtup. 7,22.

सञ्च m. *Heft* (पुस्तकलेखनार्थपत्त्रचय ÇKDr.) Devî-P. im ÇKDr.

सञ्चक *Stempel* oder *Giessform* Naish. 22,47. fg.

सञ्चत् m. = प्रतारक ÇKDr. nach Siddh. K. (vgl. Uṇ. 2,82). fehlerhaft für संश्चत्.

संचय (von 1. चि mit सम्) m. (am Ende eines adj. comp. f. आ) sg. und pl. *Anhäufung, Ansammlung, Vorrath, Reichthum, Menge* überh. AK. 2,5,39. H. 1412. Halâj. 4,1. Nir. 5,26. Suçr. 2,199,10. कर्तव्यः संचयो नित्यं कर्तव्यो नातिसंचयः Spr. (II) 1511. 2742. त्यजेत संचयान् 2625. 6688. धनैश्च संचयैश्चैव शक्रवैश्रवणोपमः MBh. 4,2274. धनैश्च संचयैश्चान्यैः शक्रवैश्रवणोपमः R. 1,6,3. Râga-Tar. 2,28. Bhâg. P. 3,12,42. संचित° adj. R. 4,27,11. संचयाय so v. a. *um mehr zu haben* Kathâs. 1,42. 61, 103. कूद्प्रस्थितसंचया (नदी) Hariv. 5773. अर्थस्य संचयं कुर्यात् Jâǵn. 3, 47. राजानं प्रथमं विन्देत्ततो भार्यां ततो धनम्। त्रयस्य संचयेनास्य ज्ञातीन्पुत्रांश्च तारयेत् ॥ MBh. 1,6216. वाससाम् R. 2,91,69. 100,7. R. Gorr. 2, 100,67. 3,39,21. 4,50,33. fgg. शुभानामशुभानां च कुरुते संचयं महत् MBh. 3,12633. धर्मस्य R. 2,100,32. श्मशान° Nir. 3,5. वित्त° R. 2,39,14. R. Gorr. 2,31,30. 35,42. Spr. (II) 290. 1370. 1893. Kathâs. 12,194. 34, 38. 44,115. 64,65. काष्ठ° Pańkat. 175,1. अविरलपत्त्र° MBh. 1,1383. 3,15160 (वज्रसंचयैः mit der ed. Bomb. zu lesen). ओषधि° 12,5341. हिम° Hariv. 8267. प्राकार° 15141. शोणित° 15994. पित्त° Suçr. 1,20,8. — R. 2,88,4. 95,10. R. Gorr. 2,96,6. अभ्र° 125,17. पावक° 3,36,18. 4,44, 63. Ṛt. 1,1. कच° Spr. (II) 1670. अस्थि° 4909. Mâlatîm. 14,5. पलाशधूम° Varâh. Bṛh. S. 30,28. घनतिमिर° 38,1. इष्टका° 89,1. ग्राम° Kathâs. 18,128. 53,78. ग्राव° Râga-Tar. 6,172. Pańkat. 33,6. तपः° R. 5,42,3. वर° 89,62. पुण्य° Mârk. P. 61,40. पाप° Varâh. Bṛh. S. 46, 2. दुष्कर्म° Spr. (II) 5275. बल° R. 6,11,4. सुरवधू° (pl.) Verz. d. Oxf. H. 64,b,6 v. u. उत्सन्नसंचयतृणा so v. a. उत्सन्नतृणसंचय Hariv. 3490. अति° Kathâs. 61,105. अ° adj. *keinen Vorrath habend* MBh. 13,2018. संचय nom. act. in der Bed. *Zusammenlesung* Pańkat. 244,2.4. अह्° Vet. in LA. (III) 13,9 wohl fehlerhaft für °संचर. — Vgl. अर्थ° (auch Bhag. 16,12. Spr. (II) 2129. Kathâs. 29,87. 34,211), धन°, संयुक्तसंचयपिटक.

संचयन (wie eben) n. *das Sammeln:* der Todtengebeine Âçv. Gṛhj. 4,5,1. Çâńkh. Çr. 4,15,10. Kâtj. Çr. 25,8,1.7. 13,46. M. 5,59.68. Mârk. P. 35,43. fg. धन°, यशः° Spr. (II) 7555.

संचयवत् (von संचय) adj. *mit Reichthum versehen, reich* Spr. (II) 2625.

संचयिक (wie eben) in षण्मास° *der Vorräthe für ein halbes Jahr hat* M. 6,18. अ° *gar keine Vorräthe habend* 43, v. l.

संचयित्व (von संचयिन्) n. *das Angehäuftsein:* मलस्य Suçr. 2,87,11.

संचयिन् (von संचय) adj. 1) *Reichthümer besitzend:* संचयी नावसीदति MBh. im ÇKDr.; vgl. धन° unter धनसंचय. — 2) *angehäuft, in Fülle vorhanden;* vgl. संचयित्व.

संचरॅ (von चर् mit सम्) 1) adj. a) *wandelnd, einhergehend:* मूर्ति॰ so v. a. *verkörpert* Uttarar. 107, 15 (145, 12). Vgl. दिवा॰. — b) *was zusammengeht, zusammengehörig, gleichzeitig* VS. 24, 19. हवींषि Çâṅkh. Br. 5, 3. 5. 8. — 2) m. am Ende eines adj. comp. f. आ a) *der Platz, auf dem man sich bewegt, Weg, Durchgang, Passage* (im Ritus namentlich *der jedem Theilnehmer angewiesene Raum*) P. 3, 3, 119. पशूनाम् TS. 5, 4, 3, 5. Çat. Br. 1, 9, 2, 4. 3, 1, 3, 28. यजमान॰ Lâṭj. 3, 7, 11. Kâtj. Çr. 1, 3, 42. 2, 3, 40 (अ॰). प्रतिप्रस्थातुः 5, 3, 18. अध्वर्यु॰ 3, 4, 6. दीक्षित॰ 7, 9, 32. Âçv. Çr. 4, 2, 12. विसंस्थित॰ *der, so lange das* Savana *noch dauert, einzunehmende Platz* 5, 3, 28. 19, 8. 6, 5, 2. Kâtj. Çr. 11, 1, 27. Lâṭj. 2, 2, 14. यः (राजपथः) संचरो ऽभूदभिसारिकाणाम् Ragh. 16, 12. Kumâras. 6, 43. Kathâs. 38, 24. Verz. d. Oxf. H. 48, a, 3. = सेतु Trik. 2, 1, 18. Vgl. दुर्ग॰. — b) im Sâṁkhja *Evolution, Entwickelung* (Gegens. प्रतिसंचर, संप्रतिसंचर) Tattvas. 26. — c) *Körper* H. 563. — Vgl. संचार.

संचॅरण (wie eben) 1) adj. (f. ई) *worauf man geht, gangbar:* गवामिव सुतयः संचरणीः R̥V. 6, 24, 4. एषा सृतिः सती संचरणी Çat. Br. 14, 6, 11, 3. — 2) n. *das Sichbewegen* Sarvadarçanas. 174, 15. 175, 10. स्थानात् Suçr. 1, 109, 6. वायोः कुतो 49, 9. चरण॰ Mâlatîm. 15, 12. पिपीलिकाण्डसंचरणाद्वविष्यति वृष्टिः Wilson, Sâṅkhjak. S. 113. कील॰ *mittels* Pañkat. 44, 17. *das Befahren:* समुद्रं न संचरणे सनिष्यवः R̥V. 1, 56, 2. 4, 55, 6. — Vgl. अनु॰.

संचरिष्णु (wie eben) adj. *sich bewegend, umherschweifend:* भुवनान्तरेषु Çiç. 1, 46.

संचॅरेण्य (wie eben) adj. *wandelbar* Nir. 1, 6. R̥V. 1, 170, 1.

संचल (von 1. चल् mit सम्) adj. *zuckend, bebend;* s. संचलनाडि.

संचलन (wie eben) n. *das Zucken, Beben* Dhâtup. 19, 2. मही॰ Mârk. P. 9, 18. अचल॰ Kir. 18, 8. Mâlatîm. 147, 12. — संचलनादि R. 2, 65, 13 fehlerhaft für संचलनाडि.

संचलनाडि f. *Pulsader* R. ed. Bomb. 2, 65, 14. संचलनादि fälschlich Schl.

संचस्कारयिषु s. संचिस्कारयिषु.

सञ्चान m. *ein best. Vogel,* = महावीर Med. r. 291. st. dessen कोकिल H. an.

संचाय्य (von 1. चि mit सम्) adj. (क्रतौ) P. 3, 1, 130. Vop. 26, 11.

संचार (von चर् mit सम्) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *das Sichergehen, Umherstreichen* u. s. w. (von Menschen und Thieren aller Art) R. 2, 45, 31. 3, 52, 34. प्रियकाननसंचारा *sich gern in Wäldern ergehend* 68, 6. Mr̥kkh. 110, 4. संचारं कर् Spr. (II) 1661. तिमिर॰ *in der Finsterniss* 5202. Uttarar. 32, 14 (42, 16). Kathâs. 72, 123. 104, 69. Râǵa-Tar. 3, 302 (zu schreiben न लासु d. i. वीथिषु). Verz. d. Oxf. H. 122, b, 14. Sâh. D. 116. क्रूर॰ (क्रूर = व्याघ्रादि) Prab. 92, 16. कस्तूरीमृग॰ Mallin. zu Kumâras. 1, 55. सिंह॰ Kathâs. 18, 96. मत्संचारबिल (eine Maus spricht) 61, 110. अहि॰ 101, 290. मत्स्यकच्छप॰ Bhâg. P. 8, 2, 16. कुतो ऽत्र वृषभयाने रात्रमसंचारः *das Fahren* Mr̥kkh. 119, 18. *Bewegung* überh.: पाद॰ Hariv. 11466. तारानक्षत्र॰ Jâǵn. 3, 172. der Sonne (und einer Kuh) Ragh. 2, 15. der Wolken (und Menschen) Spr. (II) 7188. पट॰ Suçr. 1, 67, 3. सूत्रसंचाराधिष्ठितदारुपुत्रक Kusum. 23, 7. नेत्र॰ Spr. (II) 3807. प्राण॰ Bhâshâp. 151. Wilson, Sâṅkhjak. S. 104. नाडी॰ Verz. d. Oxf. H. 76, a, 14. रश्मि॰ *Bewegung der Zügel* so v. a. *das Lenken* MBh. 8, 4014. R. 6, 90, 7. असंचार स्थाम् *das nicht von der Stelle Geschobenwerden* Lâṭj. 10, 2, 15. वाक्य॰ *Gang einer Rede* so v. a. *Art und Weise zu reden* MBh. 12, 4232. विचित्रपदसंचाराः कथाः *Fluss der Worte* 15, 716. — 2) *Hindurchgang, Passage:* अभवद्वोरसंचारा पृथिवी पर्वतेष्विव Hariv. 2609. der Zunge zwischen den Zähnen Spr. (II) 3006. असूची॰ adj. *wo keine Nadel hindurchgeht* 785. Râǵa-Tar. 8, 980. concret *Durchgang:* पर्याप्तसंचारा वृताः MBh. 13, 280. आयत Kâm. Nîtis. 16, 16. कृत्स्नमासाद्य संचारं नासौ विनमते क्वचित् MBh. 3, 2929. — 3) *Uebergang in:* इन्द्रियान्तर॰ (*das Uebertragen von einem Sinne auf den anderen* Stenzler) Jâǵn. 3, 174. स्वपरशरीरयोर्यदा शरीरसंचारं जानाति Verz. d. Oxf. H. 231, a, 38. fg. — 4) *Weg, Pfad* Hariv. 12240. देव॰ 11571. *Fährte des Wildes* Schol. zu Çâk. 23, 11. — 5) *Lebensgang:* महापुरुष॰ Sâh. D. 189, 6 (v. l. सत्कार, das = गुणवर्णन sein soll). संचारे (संचरे ed. Bomb., welches Nîlak. durch योनिसंचरे उत्क्रान्त्यादिषु च erklärt) पच्यमानश्च दोषैरात्मकृतैर्नरः MBh. 3, 13874. man könnte संसारे vermuthen. — 6) Bez. des हुंकार (Çaṅk. liest संचर, welches durch विकल्पमानस्वरूप erklärt wird) Khând. Up. 1, 13, 3. — 7) fehlerhaft für संचर *Evolution, Entwickelung* in त्रैगुण्य॰ Verz. d. B. H. No. 636. für संसार (vgl. u. 5) Maitrjup. 6, 28. für सञ्चार Kâm. Nîtis. 12, 34. — Vgl. दुः॰, दुःख॰, दुर्ग॰, निः॰ (*das Nichtlustwandeln:* निशीथनिःसंचाररमणीयता मार्गस्य Mâlatîm. 126, 6), पात्र॰ (अतीतपात्रसंचारे auch MBh. 12, 264. 13, 6593. es entspricht dem वृत्ते शरावसंपाते M. 6, 56. MBh. 14, 1278), भूत॰, सुख॰ und संचर.

संचारक (wie eben) 1) m. a) = चारक *Führer* H. an. 3, 40. Spr. (II) 5004. — b) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2576. — 2) f. संचारिका a) *Liebesbotin* AK. 2, 6, 1, 17. H. 521. Halâj. 2, 336. *Kupplerin* Med. k. 219. — b) *Paar.* — c) *Nase* (घ्राण) Med. — Vgl. पर॰ und संघाटिका.

संचारजीविन् adj. = शरणार्पक (st. dessen शरणापन्न ÇKDr.) Trik. 3, 1, 2. wohl so v. *Landstreicher.*

संचारण (vom caus. von चर् mit सम्) n. 1) *beiläufiges Hinzutreten* Sâh. D. 27, 7. 9. — 2) *das Beisichführen* Comm. zu Kâm. Nîtis. 7, 47.

संचारणीय (wie eben) adj. *zu übertragen auf* (loc.) Sâh. D. 310, 3.

संचारपथ m. *Spazierweg* Hariv. 4531.

संचारयितर् (vom caus. von चर् mit सम्) nom. ag. *Führer:* प्राणस्य ब्रह्मलोकपर्यन्तं सूर्यरश्मिद्वारा संचारयित्री Comm. zu Maitrjup. 6, 21.

संचारिन् (von चर् mit सम् und von संचार) 1) adj. a) *sich ergehend, wandelnd, in Bewegung seiend, hinundhergehend, beweglich* Ragh. 6, 67. Kumâras. 3, 54. अगाधजल॰ (रोहित) Spr. (II) 59. यथेष्टसंचारिणः काकाः 2123. Mâlatîm. 13, 19. Kathâs. 17, 143. 28, 191. स लोष्ट इव संचारी प्रतस्थे Râǵa-Tar. 3, 398. 4, 449. Pañkar. 4, 1, 27. Pañkat. 44, 14. Hâr. 122. शिवशिरःसंचारिनाकापगा Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 502, Çl. 2. पत्त्र *Blatt* Gît. 6, 11. ग्रन्थि (Gegens. अचल) Suçr. 2, 450, 18. — b) *übergehend* (von Krankheiten) so v. a. *erblich* oder *ansteckend* Jâǵn. 1, 54. Kull. zu M. 3, 7. स्पर्श॰ Râǵa-Tar. 4, 524. — c) *sich bei Jmd befindend:* आतपत्र so v. a. *den man mit sich führt* Râǵa-Tar. 3, 32. am Ende eines comp. *sich befindend in:* पञ्जरान्तरसंचारी शकुन्तः MBh. 14, 2233. वक्त्र॰ (वायु) Suçr. 1, 250, 9. Mr̥kkh. 84, 10. *sich befin-*

-tend bei so v. a. *beschäftigt mit:* वत्सपालन° Pankar. 4,1,22. — *d) beiläufig hinzutretend, accessorisch:* भाव, रस H. 295. Sâh. D. 33. 45. 208. 234. 245. 600. 28,9. 81,5. 245,10. Davon nom. abstr. संचारित्व n. 75,5. — *e) fortbewegend:* नाडी प्राणसंचारिणी Maitrjup. 6,21. — *f) bei sich führend:* विज्ञातद्रव्य° Kâm. Nitis. 7,47. — *g)* st. सुख° Hariv. 3499 liest die neuere Ausg. सुखसंचार *wo man sich angenehm ergeht.* — 2) m. *a) Räucherwerk, der vom Verbrennen von Räucherwerk aufsteigende Rauch* Trik. 2,6,38. — *b) Wind* Çabdak. im ÇKDr. — 3) f. संचारिणी *eine best. Pflanze,* = हंसपदी Râgan. im ÇKDr. — Vgl. तनु°, देह°, शीघ्र°.

संचार्य (von चर् mit सम्) adj. 1) *zugänglich:* अ° *unzugänglich für* (instr.) Hariv. 3637. — 2) *zu Wege gebracht werdend, vermittelt:* प्राणो मुखनासिकासंचार्या हृदयवृत्तिः Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 288.

संचालक Med. k. 86 fehlerhaft für संचारक (wie H. an. 3,40 liest) *Führer.*

सञ्चाली f. *der Same von Abrus precatorius Lin.* (गुञ्जा) Juktikalpataru im ÇKDr.

संचिकीर्षु (vom desid. von 1. कर् mit सम्) adj. *zu veranstalten beabsichtigend:* श्राद्धदेवयज्ञादि° Kull. zu M. 5,36.

संचिक्षिप्सु (vom desid. von 1. क्षिप् mit सम्) adj. *eine kurze Darstellung zu geben beabsichtigend* Varâh. Bṛh. S. 86,10.

संचिति (von 1. चि mit सम्) f. 1) *Schichtung* Âçv. Gṛhj. 4,2,22. Titel des 9ten Buchs im Çatapathabrâhmaṇa. — 2) *das Sämmeln, Sparen:* स्वल्पधनस्य संचितिर्बलम् Spr. (II) 7200.

संचित्रा (सम् + चित्र) f. *Salvinia cucullata Roxb.* Çabdar. im ÇKDr.

संचित्त्य (von चित्त् mit सम्) adj. 1) *woran man denken muss, zu erwägen, in Betracht zu ziehen* Jâǵn. 2,275. MBh. 13,4464. — 2) *zu betrachten, anzusehen als* (°वत्): पुत्रवत्ते ऽपि संचित्त्याः Spr. (II) 5320. — Vgl. दुः°.

संचिन्वानक (von संचिन्वान, partic. von 1. चि mit सम्) adj. *mit Sammeln* (von Reichthümern) *beschäftigt* Spr. (II) 6692.

संचिस्कारयिषु (vom desid. des caus. von 1. कर् mit सम्) adj. *Jmd* (acc.) *die* (letzte) *Weihe ertheilen zu lassen beabsichtigend* MBh. 15,706. संचस्कारयिषु ed. Bomb. und Nîlak.

संचीवरय्, °यते = चीवराण्यर्जयति und परिधत्ते P. 3,1,20 nebst Vârtt. 2. = चीवराणि संमार्जयति und परिदधाति Vop. 21,17.

संचृत् (von चर्त् mit सम्) f. *das Zusammenheften, Schliessen* ṚV. 9,84,2.

संचेय (von 1. चि mit सम्) adj. P. 3,1,130, Schol. *zu sammeln, anzusammeln* Spr. (II) 743, v. l.

संचोदक (vom caus. von चुद् mit सम्) nom. ag. *Antreiber* als N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 249,11.

संचोदन (wie eben) 1) n. *das Antreiben, Anfeuern:* तव संचोदनार्थम् Hariv. 3059. — 2) f. आ *Reizmittel* MBh. 12,11378.

संचोदयितव्य (wie eben) adj. *anzutreiben, anzufeuern* Hariv. 4554. संनोदयितव्य die neuere Ausg.

संछर्दन (von छर्द् mit सम्) n. *das Speien,* Bez. einer der zehn angeblichen Arten, auf welche eine Eklipse endet, Varâh. Bṛh. S. 5,81. 87.

संछेत्तर् (von 1. छिद् + सम्) nom. ag. *Zerhauer, Löser:* सर्वसंशय° MBh. 14,945.

संछेत्तव्य (wie eben) adj. *zu zerhauen, zu lösen:* संशय MBh. 12,4231.

सञ्ज्, सजति Dhâtup. 23,18 (सङ्गे, परिष्वङ्गे). P. 6,4,25. Vop. 8,102. असाङ्क्षीत् (s. u. प्र), ससञ्ज, ससञ्जतुस् und ससजतुस् Vop. असक्त; सङ्क्ष्यामि (vgl. unter आ und Kâr. 2 aus Siddh. zu P. 7,2,10); partic. सक्त. 1) *anhängen, zusammenhängen* Çâṅkh. Br. 24,1. यद्व्य दुग्धं पृथिवीमसक्त *sich hängen an* TBr. 1,4,3,3. — 2) act. *hängen bleiben, sich anheften:* ससञ्जुः (ससञ्जुः ed. Calc.) — मत्तेभकटेषु फलरेणवः Ragh. 4,47. — 3) pass. सज्यते *hängen* (intrans.) *an* Çat. Br. 10,2,6,8. 14,6,9,28. 11,6. gewöhnlich mit Assimilation सज्जते (episch auch सज्जति, welches Dhâtup. 7,22 als bes. Wurzel in der Bed. गतौ angeführt wird; vgl. संससज्जतुस् unter सम्) *an Etwas* (loc.) *gehängt —, geheftet werden; hängen —, stecken bleiben:* गुणेन सज्जते (in dieser rein passiven Bed. wäre wohl richtiger सज्यते) देहः Pankar. 2,8,31. मासज्जत शिचस्तत्त्याम् Bhâg. P. 7,2,52. यथा नभः सर्वगतं न सज्जते 43. MBh. 5,2223. येषां नोपरि नाधश्च न तिर्यक्सज्जते गतिः R. 5,53,20. 69,18. 4,28,27. सज्जमानः पदे पदे Hariv. 9457. वाचा सज्जमानया 4836. MBh. 1,7769. R. 2,58,11 (13 Gorr.). 60,4. 64,10. *stecken bleiben* so v. a. *anstehen, zögern* MBh. 1,7176. R. 4,28,23. Spr. (II) 5625. act.: पादपाग्रेषु सज्जन्ती R. 3,58,13. सज्जतसु चक्रेषु MBh. 7,8538. Hariv. 4759. नहि बाणा मयोत्सृष्टाः सज्जन्तीह शरीरिणाम्। कायेषु *bleiben nicht stecken* so v. a. *durchbohren, fliegen hindurch* MBh. 5,7045. *geheftet sein auf, hängen an* so v. a. *sich hingeben, sich beschäftigen mit, mit den Gedanken, mit dem Herzen bei Jmd* oder *Etwas* (loc.) *sein;* med.: कस्यास्त्वयि न सज्जेत मनो दृष्टिश्च Bhâg. P. 9,14,20. कर्मसु सज्जते MBh. 3,63. 15157. R. 4,61,57. 5,47,17. Bhâg. P. 6,2,46. तस्मिन्कर्मणि Spr. (II) 7395. गुणकर्मसु Bhag. 3,29. गुणेषु Bhâg. P. 8,5,44. कामभोगेषु R. 4,34,28. अकार्येषु Spr. (II) 6685. fgg. Kâm. Nitis. 17,56. विवर्त्मसु 5,52. व्यसने 7,8. न ते लोकेषसज्जन्त (so ist zu lesen; vgl. Muir, ST. 4,331) निरपेक्षाः प्रजासु ते VP. 1,7,7. गृहे Bhâg. P. 5,18,13. उपधर्मेषु 4,19,25. इन्द्रियार्थेषु 22,52. असच्छास्त्रेषु 7,13,7. अत्र Spr. (II) 5103. Bhâg. P. 1,3,36. 10,24. 11,3,5. माता पिता चेति राम सज्जेत यो नरः Spr. (II) 1501. Bhag. 3,28. Bhâg. P. 3,15,27. act.: यत्र वा दृष्टिर्न सज्जति MBh. 1,7694. कस्या मनस्ते — स्त्रिया न सज्जेदुरुजयोः Bhâg. P. 4,25,42. सज्जन्ति पुरुषे नार्यः MBh. 13,2391. विषयेषु M. 6,55 (v. l. med.). Spr. (II) 808. Bhâg. P. 3,23,54. 2,1,39. — 4) partic. सक्त *anhängend, anhaftend* AV. 5,13,1. तत्र तत्र हि दृश्यन्ते सक्ताः कनकबिन्दवः R. 2,88,9. कौशेयतन्तवः 10. कङ्कपत्त्रे। सक्ताङ्गुलिः करः Ragh. 2,31. विमोचयन्ती शाखासु वल्कलमसक्तमपि Çâk. 45. अन्योऽन्यसक्ताः (तिस्रो मात्राः) Praçnop. 5,6. असक्तो बाहुः *an Nichts geklammert, frei* R. 3,75,6. मालया कण्ठसक्तया 4,12,47. कस्माद्द्वारि तिष्ठेच्च सक्तः so v. a. *wie angenagelt* MBh. 5,944. किं भित्तिसक्तस्त्वं तिष्ठस्यालिखितो यथा Kathâs. 72,290. इषूनसक्तांस्त्वरितः प्राहिणोत् *nicht hängen bleibend, durchfliegend* MBh. 14,2189. असक्तं (अशक्तं die ältere Ausg.) च रथो याति Hariv. 9741. तव भर्तृसक्ता (so ed. Bomb.) ऽपमृत्युः Pankat. 186,24. मत्सक्ता स्त्रीकृत्या 221,14. सुनिपुणपरमाप्तसक्ततन्त्र adj. (नृप) so v. a. *übertragen, anvertraut* Kâm. Nitis. 5,92. सुराः सक्तवैरा (v. l. बद्ध°) दैत्यैः so v. a. *im Streit befindlich* Çâk. 48, v. l. बलव्यसन° (v. l. °युक्त) *steckend in, behaftet mit* Spr. (II) 2872, v. l. मम सक्तम् so v. a. *mir gehörig* Pankat. 222,13. 15. असक्तम् adv. *ununterbrochen* H. 1471. Halâj. 4,13. स्वप् Kâm. Nitis. 7,57. *geheftet —.*

gerichtet auf, hingegeben, obliegend, beschäftigt mit, mit den Gedanken oder *dem Herzen an Jmd* oder *Etwas* (loc.) *hängend:* पार्थस्य चतुरूर्वश्याम् MBH. 3,1800. तत्र तत्रैव सक्ताभूद्दृष्टिः 2199. वसुधासक्तनयना R. 3,60,7. RAGH. 2,28. KATHÂS. 18,81. त्वय्येव सक्ता बुद्धिम् R. 2,102,9 (110, 3 GORR.). प्रियस्य भावेषु च सक्तभावा: 5,11,16. रत्यर्थं सक्तमनसो रावणे रावणात्रिय: 5,14,26. सक्तमनसां कान्तामुखविलोकने Spr. (II) 3698. RÂGA-TAR. 6,177 (सक्त bei TR. Druckfehler). गिरीशं प्रति सक्तमानसा KUMÂRAS. 5,3. चित्तं सक्तं कास्वपि दृष्टिषु Verz. d. Oxf. H. 228,a,N. परधनस्त्रीसक्तचित्त VARÂH. BṚH. S. 69,20. सम्यगभिपालनसक्तचित्त (भूप) 19,9. अप्सरसि सक्तः (दानवपुंगवः) R. 4,51,15. पुत्रदारकुटुम्बेषु MAITRJUP. 6, 28. सुहृत्सु (beide Ausgg. शक्त, was = प्रियंवद sein soll) DAÇAK. 140,7. स्त्रीष्वगम्यासु VARÂH. BṚH. S. 68,69. अर्थकामेषु M. 2,13 (अ°). विषयेषु 7,30. कर्मणि BHAG. 3,25. यज्ञे MBH. 14,2810. ग्राम्येषु भोगेषु Spr. (II) 6637. R. 4,31,3. स्वकुल्याशने Spr. (II) 2575. गृहेषु BHÂG. P. 1,13,16. क्रीडनादिषु 4,8,27. 5,19,6. häufig in comp. mit der Ergänzung: द्यूतस्त्रीपान° JÂGN. 2,267. तप:° MBH. 14,2810. Spr. (II) 4432. 5438. VARÂH. BṚH. S. 5,33. 39. 74. 12,6. 15,6. KATHÂS. 19,46. MÂRK. P. 24,22. RÂGA-TAR. 1,308. PAÑKAT. 89,18. ohne Ergänzung BṚH. ÂR. UP. 4,4,6. MAITRJUP. 4,2. Spr. (II) 4515 (Conj. für शक्त). अ° SÂṂKHJAK. 40 (अशक्त LASSEN). RAGH. 1,21 (अर्थे zu ergänzen). BHÂG. P. 1,6,28. 3,3,19. fehlerhaft für अशक्त KÂM. NÎTIS. 13,25. — 5) partic. सक्तवत् so v. a. ससञ्ज *heftete an:* गजपुष्पीं तां तस्य कण्ठे स सक्तवान् R. 4,12,46. — Vgl. उदकसक्त.

— caus. 1) सञ्जयति *anheften:* सञ्जितवान् als Erkl. von असक्त ÇAṂK. zu BṚH. ÂR. UP. 1,3,8 (und SÂJ. zu ÇAT. BR. 14,4,1,9). *in Verbindung bringen mit* (loc.): सत्त्वं (subj.) सुखे सञ्जयति रज: कर्मणि, तम: प्रमादे सञ्जयत्युत BHAG. 14,9. — 2) सञ्जयति (vgl. pass.) dass.: वृत्ते पाशमसञ्जयत् KATHÂS. 13,99. सञ्जित = काचित HALÂJ. 4,83. सञ्जयन्ति हि ते नारी: so v. a. *verkuppeln* M. 8,362. *hängen an, heften auf:* काले देशे च मनो न सञ्जयेत् BHÂG. P. 2,2,15. असञ्जितात्मन् 5,13,20. — सञ्जय् *bereit machen* s. bes.

— desid. सिषङ्क्षति P. 8,3,64, Schol.

— अति, partic. °षक्त *zusammenhängend mit* (instr.) AV. 12,3,23. °सक्त *heftig hängend an:* विषयातिसक्तचेतस् DAÇAK. 65,6.

— व्यति *an entgegengesetzten Orten verbinden, verschränken, verschlingen, mit einander in Verbindung setzen:* सोमग्रहांश्च सुराग्रहांश्च व्यतिषजति । अन्नाद्यैनैवैनं व्यतिषजति TBR. 1,3,3,5. व्यतिषजति पदार्थानान्तर: को ऽपि हेतु: UTTARAR. 108,4 (146,8). *Jmd in Etwas hineinziehen, verwickeln* (z. B. in ein Spiel): मां व्यत्यषजत् (so ed. Calc. st. व्यत्यसजत्) DAÇAK. 70,7. व्यतिषक्त *verschränkt, verschlungen, verflochten, untereinandergemischt:* व्यतिषक्तं वै क्षत्रं विशा TBR. 2,7,18,5. यत्रान्या अन्या ओषधयो व्यतिषक्ता: स्यु: TS. 6,2,6,3. 6,1,2. 5,4. 7,4, 2,5. AIT. BR. 1,11. छन्दांसि ÇAT. BR. 3,4,1,2. 5,4,2,9. 7,3,1,4. NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,91. 94. केशबन्धव्यतिषक्तमल्लिका BHÂG. P. 10, 6,5. (युद्धम्) तावकानां परेषां च व्यतिषक्तरथद्विपम् MBH. 6,1865. 2125. 2421 (an den beiden letzten Stellen ed. Calc. fehlerhaft व्यतिषिक्त). 3506. 9,531. HARIV. 5028. युद्धं तव तेषां च — नराश्वरथनागानां व्यतिषक्तं परस्परम् MBH. 6,3886. अन्योऽन्य° 14,991. M. 10,25. HARIV. 3441. सूर्यरश्मिभि: 12097 (die neuere Ausg. fehlerhaft व्यतिषिक्त, welches NILAK. durch मिश्रित erklärt). सर्वैरपि गुणै: MBH. 14,1378. व्यतिषिक्त fehlerhaft in beiden Ausgg. 4,1043. 10,7329. व्यतिषङ्गम् absol. ÇAT. BR. 2,6,1,32. °षज्य *sich gegenseitig bei der Hand fassend* PAÑKAV. BR. 14,8,4. 15,2,9. Vgl. व्यतिषङ्ग.

— अनु 1) act. a) *behängen:* आत्मानं रसेन ÇAT. BR. 7,3,1,3. — b) *hinzufügen* PÂR. GṚHJ. 1,5,8. — 2) pass. a) °सज्यते α) *hängen bleiben* —, *haften an* (loc.): धर्मपूते च मनसि नभसीव न जातु रजो ऽनुषज्यते DAÇAK. 64,18. *sich anschliessen* Comm. zu VS. PRÂT. 4,173. — β) *sich wieder anschliessen* so v. a. *aus dem Vorangehenden nachgelten,* — *zu ergänzen sein:* संनिधानादेवेत्यनुषज्यते Comm. zu KAP. 1,98. SÂH. D. 238,4. — b) °षज्जते α) *sich Jmd* (acc.) *anschliessen* so v. a. *auf dem Fusse folgen:* गोपास्तमन्वसज्जन्त शकटै: BHÂG. P. 10,39,33. 83,34. — β) *hängen an* so v. a. *sich hingeben, sich beschäftigen mit, mit den Gedanken, mit dem Herzen bei Etwas* (loc.) *sein:* इन्द्रियार्थेषु, कर्मसु BHAG. 6,4. कुशले कर्मणि 18,10. कार्ये BHÂG. P. 4,20,5. द्रविणे 11,23,23. — 3) partic. अनुषक्त a) mit act. Bed. *haftend an:* मृत्युर्जरा च व्याधिश्च दु:खं चानेककारणम् । अनुषक्तं यदा देहे MBH. 12,6545. *hängend an* so v. a. *auf dem Fusse folgend:* रथाङ्ग BHÂG. P. 9,4,50. परानुषक्त (पराक् पृष्ठतो लग्न: Comm.) 3,18,9. *gekettet an, in naher Verbindung stehend mit* (gen.) MAITRJUP. 4,6. — b) mit pass. Bed. *behaftet mit* (instr.): रसेन ÇAT. BR. 7,3,1,3. पाप्मना 2,2,3,10. मृत्युना (so mit der ed. Bomb. zu lesen) MBH. 12,6670. Spr. (II) 2381. नकारानुषक्त SIDDH. K. zu P. 7,1,59. दु:खानु° SARVADARÇANAS. 116,2. विषानु° 118,5. — Vgl. अनुषङ्ग fgg. und आनुषक्.

— अभि, °षजति P. 8,3,65, Schol. 1) *Jmd* (acc.) *Etwas anhängen* so v. a. *über Jmd einen Fluch aussprechen:* अभिषक्तो ह्यभिषजेत् Spr. (II) 5217. — 2) *Ansprüche machen* oder *haben auf* (loc.): तदेवासनमन्विच्छेद्यत्र नाभिषजेत् (नाभिषजेत् ed. Bomb.) पर: MBH. 4,95. — Vgl. अभिषङ्ग. — desid. अभिषिषङ्क्षति P. 8,3,64, Schol.

— अव 1) *hängen* —, *befestigen an:* अनागसि गुरौ यो मे मृतसर्पमवासृजत् (wohl अवासजत् zu lesen; vgl. 1,1692. 1743) MBH. 1,1973. स्कन्धदेशे ऽवसज्य पाणिम् 15,436. पुष्पदाम कण्ठे HARIV. 7690. 13135. शिलां कण्ठे R. 3,53,52. अवसज्यन्तां शरीरे भूषणानि 5,22,21. स्वामिवचनं हृदयेष्ववसज्य so v. a. *einprägen* 61,12. अवसक्त a) *angehängt; anhangend, hängend an:* (राज्ञा) अवसक्त: पितुस्ते ऽद्य मृत: स्कन्धे भुजंगम: MBH. 1,1692. 1743. मुद्गर HARIV. 2430. वासस् (so v. a. *hängen geblieben, angestreift*) MṚKKH. 23,9. लोष्टोद्भूतावसक्तेन (°सिक्तेन die neuere Ausg., was NILAK. durch व्याप्त erklärt) HARIV. 4301. पादपशाखाग्रेषु नार्य: R. 4, 44,103. वाहनेषु 7,28,38. शाखावसक्त 2,103,12 (94,12 SCHL.). भोगिभोगावसक्तेन मणिरत्नेन HARIV. 2496. अंसावसक्तपरशु 5292. R. 5,47,36. VARÂH. BṚH. S. 12,6. KUMÂRAS. 7,23. ÇIÇ. 9,7. KAURAP. 4. महीतलावसक्तजानु adj. so v. a. *auf den Knieen liegend* PAÑKAT. ed. orn. 44,13. नदाश्रयावसक्तमृतडङ्कितकलत्र *hängend an* so v. a. *gehörig zu, bewohnend* BHÂG. P. 5,14,28. — b) *behängt:* माल्यदामावसक्त HARIV. 10049. — 2) *aufbürden, übertragen:* तं कार्यसमासङ्गमवसज्य हनूमति R. 4,42,7. कार्यसमाधानमवसक्तं हनूमति 8. — 3) °सज्जते *sich anhängen, auf den Leib rücken:* यथा श्वा भषितुं चैव हन्तुं चैवावसज्जते MBH. 13,2198. — Vgl. अवसञ्जन in den Nachträgen. — caus. partic. अवसञ्जित *behaftet* —, *ver-*

sehen mit: शौर्यात्र° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,505, Çl. 17.

— आ 1) *anhängen, aufhängen an* (loc.): सूर्यै विषम् RV. 1,191,10. दिवि रूपम् 10,124,7. पत्सङ्गिनीः AV. 5,21,10. शाखायाम् Kauç. 75. fg. 79. Çat. Br. 2,6,2,17. Kâtj. Çr. 7,9,9. 8,3,26. 19,3,20. मालां कण्ठ आसजत् MBh. 3,16125. स्कन्धे चासज्य परशुम् R. 1,74,18. आयुधानि वृक्षेषु 5,91,18. चापं कण्ठे Kumâras. 2,64. अनुबन्धानासञ्जयामि Pat. zu P. 3,1,11 in der ed. Calc. अनुबन्ध आसज्यते Siddh. K. 160,*b*,2. med. *sich anhängen, anlegen* Kâtj. Çr. 24,7,3. *Jmd* (dat.) *Etwas anhängen:* अयस्मयेनाङ्केन द्विषते त्वा (पापीं लक्ष्मीं) सजामसि AV. 7,115,1. pass. *hängen bleiben an* (loc.): आसज्यत ध्वजस्तम्भे Kathâs. 81,37. *sich heften auf:* आसज्यमानेक्षणा Çâk. 74. — in übertr. Bed. act. *aufladen, aufbürden, übertragen:* भुजे (sc. स्वस्मिन्) भूयः स भूमेर्धुरमाससञ्ज Ragh. 2,74. अस्मास्वासज्य सर्वाणि राज्यकार्याणि MBh. 1,1955. स्वपुत्रे राज्यम् 15,544. तस्माज्ज्येष्ठेषु पुत्रेषु राज्यतन्त्राणि पार्थिवाः। आसजन्ति R. Gorr. 2,7,19. fg. 31, 11 (आसज्य zu lesen). न तु दुर्योधने दोषमिममासक्तुमर्हसि *schieben auf, zuschreiben* MBh. 6,588. तेन वैरमासज्य so v. a. *Feindschaft beginnen* Spr. (II) 4747. आससञ्ज भयं तेषाम् so v. a. *er versetzte sie in Angst* Bhaṭṭ. 14,104. — 2) *sich lehnen an* (acc.): मा सारमज्ञात्वा कदलीस्कन्धमासजः (आसज ed. Bomb., कदलीस्कन्धतुल्ये निःसारे ऽस्मिन्धर्मे मा सक्तो भवेत्यर्थः Nîlak.) MBh. 3,10581. *sich klammern an:* तमासज्य (आसाद्य ed. Bomb.) R. 2,64,28. *sich hängen an* so v. a. *auf der Ferse folgen:* अमित्रानन्वक्षेण AV. 11,10,3. यदि नो ऽसुररक्षसान्यासजेयुः Çat. Br. 1,5,2,21. 3,6,1,27. in derselben Bed. आसज्जत Bhâg. P. 7,8,27. st. आसज्ज MBh. 7,79 liest die ed. Bomb. आसाद्य. — 3) partic. आसक्त *a) angehängt, aufgehängt, hängend —, geheftet an, gelegt an, auf* Çat. Br. 4,1,2,9. 6,7,1,17. 19. 21. Nir. 9,20. उत्तरीयमिहासक्तं सीतया R. 2,88,10. चक्रे प्राधिः MBh. 5,2081. नियोगपाशाः स्कन्धाभ्याम् Hariv. 3731. गोधाङ्गुलित्रैरासक्तैः R. 2,100,22 (108,21). 5,13,49. Kumâras. 6,8. आसक्तौ so v. a. परस्परसक्तौ MBh. 1,6020. स्कन्धासक्तं हस्तम् 15,436. वृक्षाग्रासक्तपाद R. 3,10,6. वृक्षासक्तानि वल्कलानि 77,26. सव्यांसासक्तभार 52,9. Ragh. ed. Calc. 1,50. शिखरासक्तमेघाः Kumâras. 6,40. Râǵa-Tar. 2,167. धात्र्या मुखासक्ता Kathâs. 34,98. गृहासक्त *am Hause hängend*, von Hausthieren AK. 2,5,43. Trik. 3,3,22. (मातुः) अभ्यवाद्पदासक्तम् wohl so v. a. *sich an sie schmiegend* R. 2,104,18. पादासक्त so v. a. *Jmd auf Schritt und Tritt folgend* oder *zu Füssen liegend* Spr. (II) 4039. *enthalten in:* अङ्कतौ क्षीरम् 6596. यवाष्टकमुदरासक्तम् Varâh. Brh. S. 79,8. *geheftet —, gerichtet auf:* गगनासक्तलोचन R. Gorr. 2,10,18. 26,5. Pańkat. 46,14. चित्त, चेतस्, मति, मनस्, मानस, हृदय Spr. (II) 993. 1948. R. Gorr. 1,7,12 (vgl. 9 Schl.). Varâh. Brh. S. 46,76. Kathâs. 36,105. Bhâg. P. 4,27,12. Mârk. P. 50,74. Bhag. 7,1. Kathâs. 45,276. Bhâg. P. 3,32,16. Çuk. in LA. (III) 32,11. R. 2,21,19. Kathâs. 15,3. Brahma-P. in LA. (III) 54,12. 19. Bhâg. P. 3,30,6. 4,25,3. 9,22,23. von Personen *mit den Gedanken —, mit dem Herzen an Jmd* oder *Etwas hängend, obliegend, sich beschäftigend mit;* = तत्पर AK. 3,1,9. परासक्त (= परलोकप्रिय Nîlak.) MBh. 6,562. नेत्रापणगृहासक्त Spr. (II) 1868. 2193. 2324. 4432. 6276. Varâh. Brh. S. 15,27. 16,23. Kathâs. 18,132. 42,116. 50,34. Verz. d. Oxf. H. 128,*b*,8. Prab. 101,1. Bhâg. P. 6,1,29. 7,10,2. Sâh. D. 34,9. Pańkat. 27,9. Hit. 27,16. 60,2. — *b) umwunden:* आयुधे मालादामभिरासक्ते R. 2,33,2. *behängt —, versehen mit:* मधुकरासक्तपद्म Pańkar. 1,7,16. कस्तूरीकुङ्कुमासक्त 38. — *c) entsponnen* (von einem Kampfe): प्रभिन्नयोर्यथासक्तं (sc. युद्धं) मत्तयोर्वनहस्तिनोः MBh. 9,1164. — Vgl. आसक्ति fgg. und मानासक्त. — caus. 1) *aufhängen* Çâṅkh. Çr. 17,4,2. 3. — 2) *anhängen —, aufsetzen lassen:* धात्रीकराभ्याम् — आसञ्जयामास यथाप्रदेशं कण्ठे गुणम् Ragh. 6,83. — 3) *anstellen an* (ein Geschäft): आसञ्जयित्वा त्वां कृत्ये (so ed. Bomb.) कस्मिंश्चित् MBh. 13,5904. — आसाद्य R. Gorr. 2,31,11 fehlerhaft für आसज्य. — desid. आसिसङ्क्षति *sich an Jmd machen wollen* Çat. Br. 1,6,1,12. 15.

— अध्या *aufhängen an:* स्थाणौ AV. 14,2,48.

— अभ्या, partic. °सक्त *zusammengehängt*, im Ritual der Fall, wo ein folgender Tag mit derselben Form anhebt, die den vorangehenden Tag schloss, Âçv. Çr. 10,3,4. Comm. zu Pańkav. Br. 22,3,7 (अभ्यासङ्ग्यः पञ्चाहः im Text).

— उपा s. उपासङ्ग.

— निरा, partic. °सक्त *mit den Gedanken —, mit dem Herzen an Etwas hängend:* एकत्र MBh. 13,6476. wohl fehlerhaft für समासक्त, wie die ed. Bomb. liest.

— प्रत्या s. प्रत्यासङ्ग.

— व्या, partic. °सक्त 1) *angeheftet, hängen geblieben, hängend an* (loc.) Hariv. 13005. Kathâs. 18,294. 74,192. वेत्रव्यासक्तहस्त MBh. 9,1638. Ragh. 7,43. Khandom. 112. *hängend an* so v. a. *im Gefolge seiend* Hariv. 13823. *abhängig von, in Verbindung stehend mit* Müller, SL. 170. *geheftet, gerichtet auf:* चित्तं गृहेषु Bhâg. P. 1,19,14. मनस् Spr. (II) 2499. हृदय R. 3,42,8. *mit den Gedanken, mit dem Herzen an Jmd* oder *Etwas hängend, beschäftigt mit* AK. 3,4,25,192. गन्धाभरणमाल्येषु MBh. 4,713. स्वकार्ये Vikr. 60,6. लीलाशत° Gît. 6,11. Spr. (II) 1436. — 2) *umschlungen* Spr. (II) 1378. — Vgl. व्यासङ्ग.

— समा 1) *anhängen, umschlingen:* तस्य स्कन्धे मृतं सर्पम् — समासजत् MBh. 1,1675. 1699 (nach der Lesart der ed. Bomb. st. समासृजत् der ed. Calc.). स्रजं राज्ञः स्कन्धे 4418. तस्य स्कन्धे बाहुम् 5,3695. आयुधानि समासज्य 4,150. 174. Hariv. 8242 (कण्ठे zu lesen). — 2) *aufbürden, übertragen, übergeben:* पुत्रे सर्वं समासज्य M. 4,257. पुत्रे राज्यम् 9,323, v. l. मयि सर्वं कुटुम्बम् MBh. 3,14702. रामे भारम् Hariv. 6625. — 3) partic. समासक्त *angehängt:* ग्रीवायां कालपाशः R. 3,56,26. *bespannt:* सिंहैश्चतुर्भी रथः 5,43,15. *gebunden an* so v. a. *abhängig von:* त्वयि प्राणाः R. Schl. 2,64,9. *in Beziehung stehend zu:* युधिष्ठिरे भारती MBh. 4,914. *geheftet —, gerichtet auf:* चित्तं जन्तोर्विषयगोचरे Maitrjup. 6,34. *mit den Gedanken —, mit dem Herzen hängend an, beschäftigt mit:* एकत्र MBh. 13,6476 nach der Lesart der ed. Bomb. जलक्रीडा° Pańkar. 4,1,35. *zurückgehalten:* दीर्घकालसमासक्तं विषम् MBh. 5,2058. *übertragen, anvertraut:* अर्था अनार्ये Spr. (II) 5559. वानरेषु कार्यम् R. 5,71,10. *behaftet mit:* संताप° Kathâs. 117,55. — Vgl. समासक्ति fgg.

— उद् s. उत्सङ्ग, उत्सञ्जन. उत्सज्यते (°ताम्) Mâlatîm. 172,13 und Spr. (II) 2033 fehlerhaft für उत्सृज्यते (°ताम्).

— उप, °सज्जते *hängen an* in übertr. Bed.: स्त्रीषु स्त्रैणेषु च Bhâg. P. 11,26,22. partic. उपसक्त so v. a. *an der Sinnenwelt hängend* R. 7,23,4,48.

— नि, °षजति Vop. 8,102. med. *sich Etwas umhängen:* इषुधीन्

ṚV. 1,33,3. तस्य वालो न्यषक्ति *an ihm hängt ein Schweif* Çat. Br. 3,6,2,4. 5. — partic. निँषक्त *angehängt, geheftet —, hängend an* Mârk. P. 47,13. विटपनिषक्तजलार्द्रवल्कलेषु द्रुमेषु Çâk. 31, v. l. कण्ठे स्वयंग्राहनिषक्तबाहुम् Kumâras. 3,7. कण्ठनिषक्तशरासन Ragh. 9,50. कार्मुकनिषक्तमुष्टि 11,70. पयोधरनिषक्तचन्दन 19,45. Daçak. 91,5. आत्मानं खड्गे निषक्तप्रतिमं ददर्श Kumâras. 7,36. दरीगृहोत्सङ्गनिषक्तभासः (ओषधयः) 1,10. *geheftet —, gerichtet auf:* मनो यत्र निषक्तमस्य Çat. Br. 14,7,2,8. *fest sitzend in:* निषक्तमिव (so zu lesen) हृदये शास्त्रम् Varâh. Bṛh. S. 2,5. — Vgl. निषङ्ग fgg.

— परि, °षजति, पर्यषजत् P. 8,3,63, Schol. °सज्जते *hängen an (mit den Gedanken, mit dem Herzen):* विहरन्सर्वतो मुक्तो न क्वचित्परिसज्जते MBh. 12,8320. — desid. परिषिषङ्क्षति P. 8,3,64, Schol.

— प्र 1) *anhängen an* (loc.) Lâṭj. 10,4,3. — 2) *behängen, behaften, versehen mit* (instr.): रुद्रियेण पशून् Çat. Br. 1,7,3,21. 4,12. अयज्ञियान्यज्ञेन 5,3,2,2. 3,8,2,20. — 3) *sich hängen an* (loc.): तस्यामसौ प्रासजत् Daçak. 65,13. fg. med. mit acc.: कामा मनुष्यं प्रसजन्त एते MBh. 5,770. तन्मा प्रसाङ्क्षीः so v. a. *mit Jmd anbinden, sich an Jmd reiben* Khând. Up. 4,1,2. प्रसज्य *an der Welt hängend* Bhâg. P. 3,25,34. — 4) *eintreten, stattfinden, die Folge von Etwas sein:* तथा मा प्रसाङ्क्षीत् Sarvadarçanas. 135,12. 137,13. Sâh. D. 103,6. प्रसजेत् (wenn nicht प्रसज्येत zu lesen ist) Sarvadarçanas. 117,16. 137,5. — 5) pass. °सज्यते, °ति, °सज्जते und °ति *a) sich heften, sich klammern an; mit den Gedanken —, mit dem Herzen an Jmd* oder *Etwas hängen, sich beschäftigen mit:* आसनं तु पदाकृष्य न प्रसज्येत् (प्रसज्जेत् ed. Bomb.) तथा नरः MBh. 13,5005. कर्णान्तिके प्रसज्जन्तः खलाश्च गणिकाकटाक्षाश्च Spr. (II) 5900. न प्रसज्जेत (प्रसज्येत v. l.) विस्तरे M. 3,125. 6,55. इन्द्रियार्थेषु सर्वेषु न प्रसज्येत (v. l. प्रसज्जेत) Spr. (II) 1121. एतेषु सर्वेषु (Personen) न प्रसज्जेत 2725. 7288. रूपरसादिविषयेषु प्रसज्जन्त्यः Kull. zu M. 9,2. प्रसज्जति so v. a. *hängt an der Welt* Bhâg. P. 5,13,16. प्रसज्जन्ती *eine Neigung empfindend, verliebt* Hariv. 4621. 9225. — b) = 4): वैषम्यनैर्घृण्ये नेश्वरस्य प्रसज्येते Nîlak. 38. इतीतरेतराश्रयः प्रसज्येत 41. Muir, ST. 4,219,1. Pat. zu P. 6,2,191. Schol. zu P. 5,3,84, Vârtt. 3. Comm. zu TS. Prât. 2,9. 20. 3,1. 19,3. Bhâshâp. 61. Kusum. 30,16. Sarvadarçanas. 11,6. 15, 17. 45,12. 70,12. 162,12. एकपिण्डशब्दो वृथा प्रसज्येयाताम् so v. a. *angewandt werden, stehen* 70,7. — 6) partic. प्रसक्त *a) anhaftend, anhängend:* प्रसक्ताश्रुमुखी R. 2,29,1. 5,26,19. पुष्पाभ्यामिव पद्माभ्यां प्रसक्तास्तोयबिन्दवः 33,13. *geheftet, gerichtet auf:* चित्तमसतां पथि Bhâg. P. 3,27,5. द्विजदेवयज्ञयोगप्रसक्तधी Varâh. Bṛh. S. 69,38. पानप्रसक्तहृदया 103,12. *mit den Gedanken —, mit dem Herzen an Jmd* oder *Etwas hängend, obliegend, beschäftigt mit* Halâj. 2,209. व्यसनेषु M. 7,46. इन्द्रियार्थेषु 11,44. MBh. 7,1127 nach der Lesart der ed. Bomb. 8,1144. R. 4,37,12. Spr. (II) 4105. Kathâs. 36,92. Râǵa-Tar. 6,317. Bhâg. P. 4,31,6. राघवस्य R. 5,26,21. द्यूतपान° M. 12,45. भोगैश्वर्य° Bhag. 2,44. जिह्वालौल्य° Spr. (II) 2421. Uttarar. 91,13 (118,5). Kathâs. 46,217. 52,79. कुहरप्रसक्तपारावत Daçak. 87,14. Pańkat. 197,25. Dhûrtas. 10, 6. ohne Ergänzung *an der Welt hängend* Bhâg. P. 1,19,4. 14. *verliebt* MBh. 4,266. Spr. (II) 1815. 3556 (अति°). — b) *behaftet —, versehen mit:* वाचा स्वरसंपत्प्रसक्तया (st. dessen °प्रयुक्तया 11) R. 4,63,7. — c) *als Folge sich herausstellend, aus etwas Vorangehendem folgend, zur Geltung gelangt* P. 1,1,60, Vârtt. इति द्वितीयाः प्रसक्ताः Kâç. zu P. 1, 1,50. Kathâs. 19,53. Sarvadarçanas. 61,1. Comm. zu TS. Prât. 1,4. 2,29. 5,3. 37. 9,13. 14,5. 21,1. — d) *anhaltend, fortwährend, dauernd* (adj. und adv.); = नित्य Gaṭâdh. im ÇKDr. युद्ध MBh. 5,280. परिश्रम R. 2,56,3. प्रणाय Mṛḱḱh. 145,7. घोष Ragh. 13,40. निर्वाण Spr. (II) 6423. यत्न Mâlatîm. 70,20. Suçr. 1,256,4. 308,14. 2,304,16. 502,19. Varâh. Bṛh. S. 86,9. — Vgl. प्रसक्ति, प्रसङ्ग, प्रसङ्गिन्, प्रसज्य. — caus. 1) *eintreten lassen:* वर्षासु क्रतौ प्रसञ्जिते Naish. 9,96. — 2) *stecken bleiben:* न शरोत्तमा नगेषु u. s. w. प्रसज्जयेरन् so v. a. *würden hindurchfliegen* R. 5,80,32.

— अनुप्र *anhängen, anfügen an* (instr.) Çat. Br. 9,3,4,12. partic. °सक्त *geheftet —, gerichtet auf:* तदनुप्रसक्तहृदया Çiç. 9,63. — Vgl. अनुप्रसक्ति.

— संप्र pass. *geheftet sein auf, hängen an:* न परदारेषु मनो मे संप्रसज्जति MBh. 13,1496. प्रसज्जन्ते कुब्जान्धजडवामनैः Spr. (II) 5498. — °सक्त 1) *an Etwas hängend, beschäftigt mit:* °मनस् MBh. 12,840. 6579. अत्र Spr. (II) 4933. MBh. 6,3775. — 2) *anhaltend, fortwährend, dauernd:* संप्रसक्तस्य वैरस्य कृतो ऽन्तः R. 4,22,26.

— प्रति *Jmd* (loc.) *Etwas anhängen:* अवर्तिमन्यस्मिन् TS. 7,2,1,4. med. *sich Etwas umhängen:* कृष्णाजिनम् Lâṭj. 10,20,2. — Vgl. प्रतिसङ्गिन्.

— वि 1) *aufhängen:* प्रवाते TS. 6,4,7,2. Kâṭh. 27,3. आतपे Âpast. im Comm. zu TS. 2,109,6. — 2) pass. a) *geheftet —, gerichtet sein auf, mit den Gedanken —, mit dem Herzen an Etwas hängen:* यदा न चेतो मायासु सिद्धस्य विषज्जते Bhâg. P. 3,27,30. नेह विषज्जते 2,2,31. विषयेषु 4,23,28. 29,26. 8,1,15. 11,7,40. विषज्जन् *an der Welt hängend* 10,81, 36. विषज्जन्ती *an einem Manne hängend* 8,12,24. — b) *auf dem Fusse verfolgt werden:* दितिजाधमेन विषज्जमानः Bhâg. P. 3,19,6. — 3) partic. विँषक्त *aufgehängt, angehängt* AV. 12,3,13. विटपविषक्तजलार्द्रवल्कलेषु द्रुमेषु Çâk. 31. °तूणा R. 3,19,27. *stecken geblieben:* काये शराः (mit der ed. Bomb. विषक्त st. विविक्त zu lesen) MBh. 5,7152. 7,739. पथिषु च तत्र तत्र विषक्तः *hängen —, stehen geblieben* Bhâg. P. 5,8,10. *hängend an, in:* सभा खे विषक्तेव MBh. 2,385. R. 6,14,19. तस्मिन्ननीकप्रमुखे विषक्ता दोधूयमाना महापताकाः MBh. 6,2654. सरस्सु नलिनीजालं विषक्तम् 3160. in übertr. Bed.: अविषक्तचेतस् Spr. (II) 5108. कृष्णविषक्तमानस Bhâg. P. 10,39,31. यस्यां विषक्तहृदयः 10,75,32. *an der Welt hängend* 8,12,39. *hängend an* so v. a. *abhängig von:* स्वशक्तिविषक्तं रागम् Daçak. 66,15. so v. a. *eingepflanzt, eingeprägt* (= जनित Comm.): (मन्युः) विषक्तस्तीव्रेण व्रणितहृदयेन Uttarar. 73,12 (94,12). — b) *suspensus* so v. a. *unterbrochen:* von einer Kuh, welche aufhört Milch zu geben, ṚV. 1,117,20. — Vgl. विषङ्ग fg. — caus. partic. विषञ्जित *hängend —, haftend an* Bhâg. P. 10,90,11.

— अधिवि *stehen auf* (loc.): यस्मिन्देवा अधि विश्वे विषक्ताः MBh. 1,727.

— अभिवि pass. *mit den Gedanken —, mit dem Herzen hängen an:* गुणेष्वभिविषज्जते Bhâg. P. 3,27,2.

— सम् pass. 1) *hängen bleiben:* न संसज्जत्यसौ (so ed. Bomb.) MBh.

5,2223. विषाणे समसज्जत 3,17228. *sich anhängen, zusammengerathen im Kampfe, handgemein werden mit:* बाहुभिः (बाहुभ्यां) समसज्जेताम् 2,917. 3,11506. 4,358. भीष्मः समसज्जत्किरीटिना 6,3137. med. 3139. 3141. Bhâg. P. 8,10,8. राजानः समसज्जन्त समासाद्येतरेतरम् *wurden handgemein* MBh. 12,7563. auch mit acc. so v. a. *angreifen:* (कुन्तिभोजम्) संसमज्जतुराहवे (nach der Lesart der ed. Bomb. st. समसज्जतुम् der ed. Calc.; also सज्ज् als selbständige Wurzel behandelt) MBh. 6,1741. *stocken* von einer Rede: वचो हि परुषाक्षरं न च पदेषु संसज्जते ad Çâk. 69,2. वाचा संसज्जमानया MBh. 1,4225. R. 2,25,37. 90,14. 112,9 (122,9 Gorr.). — 2) *zusammenfliessen, sich vereinigen:* नरस्याश्वस्य नागस्य समसज्जत (= घनतामगमत् Nilak.) शोणितम् MBh. 7,1397. — 3) *sich entspinnen, sich bilden:* समसज्जन्त युद्धानि MBh. 6,3142. — 4) partic. संसक्त a) *hängen geblieben* so v. a. *stockend:* असंसक्ताक्षरपद Hariv. 16160. *feindlich zusammengerathen —, handgemein geworden mit* (instr.) MBh. 3,668. 680. 6,2363. 7,1257. 14,2416. Hariv. 2737. 4116. 4303. 5060. 5069. 10464. R. 6,18,17. दिवाकरो धूमकेतुना 86,42. *in unmittelbarer Berührung stehend, verbunden, vereinigt:* परस्परम् Pańkar. 4,6,7. सूक्ष्माणि परस्परम् Vâju-P. in Verz. d. Oxf. H. 51,a,7 = Mârk. P. 40,24. अन्योन्य° Ragh. 7,21. कालसंसक्ताहस्ताः Ṛt. 3,23. कलिन्दकन्या गङ्गोर्मिसंसक्तजला Ragh. 6,48. चक्रवाकमिथुनानि Mṛkkh. 76,18. °चित्तयोरितरेतरम् (so mit Benfey zu lesen) Râǵa-Tar. 5,366. दीपस्य संसक्ता रश्मयः so v. a. *abhängig, bedingt* R. 2,64,68. *verbunden mit* so v. a. *versehen mit:* महेन्द्रायुधसंसक्तैः (so ist zu lesen, v. l. °संयुक्तैः) — अम्बुदैः Hariv. 3732. मूत्रश्लेष्मादि° Spr. (II) 4909 (Conj.). Pańkar. 1,7,52 (wohl संसक्तं zu lesen). सक्तचक्र° 11,17. 2,2,90. *dicht anliegend, anstossend, sich berührend* AK. 3,2,17. H. 1451. पश्येमान्पार्थनिर्मुक्तान्संसक्तानिव गच्छतः शरान् MBh. 4,2074. दीर्घासंसक्ताभिर्भूमिः Varâh. Bṛh. S. 68,69. वामाङ्गसंसक्तसुराङ्गन Ragh. 7,48. *dicht:* °विटपस्कन्धैः R. 3,79,7. 5,13,61. Kumâras. 3,43. °धारासलदे मेघे Kâm. Nîtis. 7,38. *ununterbrochen, beständig sich wiederholend* H. 1471. °वदनाश्वासा MBh. 3,2552. केका Mâlatîm. 145,11. पान Kathâs. 17,1. कलह 18,108. — b) *geheftet, gerichtet auf:* तस्यां °मनसः MBh. 1,6331. °चेतस् Verz. d. Oxf. H. 256,a,16. *mit den Gedanken —, mit dem Herzen an Jmd* oder *Etwas hängend, ergeben, obliegend, beschäftigt mit:* घृताच्याम् R. 4,35,7. परपुरुषसंसक्ता Spr. (II) 1827, v. l. सर्वभोगेषसंसक्तः R. 7,3,2. Verz. d. Oxf. H. 31,a,9. कर्मसु Bhâg. P. 4,25,56. 56,b,18 (wohl शक्तयां zu lesen). ब्रह्म° MBh. 13,210. युद्ध° R. 4,15,31. गृहव्यापार° Spr. (II) 2190. स्वाध्याय° Râǵa-Tar. 6,9. ohne Ergänzung *ergeben, treu anhängend* Hariv. 7591 (nach der Lesart der neueren Ausg. st. संभक्त der älteren). *verliebt* Mârk. P. 18,42. *an der Welt hängend* Bhâg. P. 4,20,6. — Vgl. संसक्ति fgg.

सञ्ज 1) m. ein N. Brahman's und Çiva's H. an. 2,78. Med. g. 17 (स्वञ्ज gedr., सञ्ज im ÇKDr.). — 2) f. आ *Geiss* Trik. 2,9,26.

सञ्जक m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,2361.

सञ्जतर (?) n. N. pr. einer Stadt Pańkat. 118,22.

1. संजनन (von जन् mit सम्) 1) adj. (f. ई) *erzeugend, bewirkend, verursachend:* दोष° Suçr. 1,171,12. कीर्ति° MBh. 13,2974. प्रीति° R. 2,1,22. 5,36,73. मनःप्रह्लाद° 5,13,17. शोक° 6,82,30. भयरोग° Varâh. Bṛh. S. 7,16. ईति° 46,42. अदृष्टास्य° Kathâs. 12,51. त्रिलोकसुख° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,503, Çl. 8. — 2) n. a) *das Entstehen, Wachsen:* केशानाम् Çâṅkh. Çr. 18,24,22. — b) *das Erzeugen, Bewirken, Verursachen, Schaffen:* रोम° Suçr. 2,3,20. जगत्संजनन Verz. d. Oxf. H. 80,a,24. कोश° (vgl. कोशसंवलन unter संवलन) MBh. 7,100. कथा° 3,12610. तेजः° 4,1587. काम° R. 1,9,19 (18 Gorr.). — Vgl. निद्रा°.

2. संजनन n. Ragh. ed. Calc. 16,74 und संजननी adj. Mârk. P. 72,9 fehlerhaft für संवनन, °नी.

सञ्जनी (von सञ्ज्) f. ein künstliches zur Umschreibung von स्थूणा gebildetes Wort: *woran man Etwas hängt* Nir. 1,12.

सञ्जपाल m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,211. 403. 410. 452. u. s. w.

संजय (von 1. जि mit सम्) 1) adj. *siegreich* Ṛv. 10,159,3. AV. 8,5,16. Ait. Br. 3,19. — 2) m. a) *Sieg:* विश्वामित्रस्य Bez. eines Katuraha Pańkav. Br. 21,12,1. — b) Bez. *einer best. Truppenaufstellung* Kâm. Nîtis. 19,44. — c) N. pr. verschiedener Männer: ein Sûta und Sohn Gavalgaṇa's im Dienste Dhṛtarâshṭra's Bhag. 1,1. MBh. 1,81. 2426. 5,943. fgg. 6,43. fgg. Bhâg. P. 1,13,30. ein Sohn Dhṛtarâshṭra's MBh. 7,6851. ein Vjâsa Verz. d. Oxf. H. 52,b,43. ein Sohn Supârçva's VP. 390. Pratikshatra's (Prati's) 412. Bhâg. P. 9,17,16. Bharmjâçva's 21,32. Raṇaṁǵaja's 12,13. VP. 463. ein Lehrer Hiouen-thsang 2,52. ein Heerführer der Jaksha Burnouf, Intr. 532. — Hall in der Einl. zu Vâsavad. 2. — 3) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,242,a. Pańkav. Br. 13,6,6. 7. Lâṭj. 6,10,11. 7,2,1. इन्द्र° Ind. St. 3,207,a.

संजयकविशेखर m. N. pr. eines *Dichters* Verz. d. Tüb. H. 13.

संजयत् (von 1. जि mit सम्) 1) adj. *gewinnend:* अप्सरा AV. 4,38,1. — 2) f. °न्ती N. pr. einer Stadt MBh. 2,1173. Suçr. 2,173,10.

संजयिन् (wie eben) m. N. pr. eines Mannes Burnouf, Intr. 162. Schiefner, Lebensb. 256 (26). 293 (63). Târan. 59.

संजल्प (von जल्प् mit सम्) m. *Gerede, Gespräch, Unterhaltung* MBh. 2,1255. 3,29. 45. 561. 4,862. 12,12648. 13,1460. Hariv. 6324. Bhâg. P. 1,10,20.

संजवन n. 1) *ein Häuserviereck* (चतुःशाल) AK. 2,2,5. H. 992. Halâj. 2,137. — 2) etwa *Wegweiser:* व्यक्तसंजवनोद्देशो (व्यक्तं स्पष्टं संजवनं प्रतिज्ञापमभिनवकूपवं यस्य स तथाविधः Nilak.) पश्चात्तु दिग्जलाधकाः Hariv. 8979. मार्गसंजवनधजाः (संगमका धजाः येधर्भोगिरिभूर्तैर्भागवद्दृक्मार्गो ज्वगम्यते Nilak.) 8992.

संजात 1) adj. s. u. जन् mit सम्. — 2) m. pl. N. pr. einer Völkerschaft VP. 418, N. 20.

सञ्जि gaṇa यवादि zu P. 8,2,9.

संजिघृक्षु (vom desid. von ग्रह् mit सम्) adj. 1) *zusammenzubringen —, zu sammeln beabsichtigend:* स्वादुपानीयमेधांसि कन्दमूलफलानि Daçak. 149,13. fg. — 2) *zusammenzufassen —, in Kürze darzulegen beabsichtigend:* सारम् Sarvadarçanas. 158,20.

संजिजीवयिषु (vom desid. des caus. von जीव् mit सम्) adj. *zu beleben beabsichtigend:* राजानम् MBh. 1,2012.

संजिजीविषु (vom desid. von जीव् mit सम्) adj. *zu leben wünschend* MBh. 13,5914.

संजित् (von 1. जि mit सम्) adj. *gewinnend, erstreitend:* धनानाम् Ṛv. 3,30,22. 5,42,5.

संजिति (wie eben) f. *das Gewinnen, vollständiger Sieg* Ait. Br. 8,9. Kâtj. Çr. 19,5,4. Lâtj. 5,4,19.

सञ्जिमत् adj. von सञ्जि gaṇa यवादि zu P. 8,2,9.

सञ्जिनी MBh. 6,1886 fehlerhaft für सिञ्जिनी (शि°) *Bogensehne*, wie die ed. Bomb. liest.

संजिहीर्षु (vom desid. von हर् mit सम्) adj. *zu vernichten beabsichtigend*, mit acc. R. 6,70,35. Bhâg. P. 3,4,4.

संजीव (von जीव् mit सम्) P. 6,2,91. 1) adj. *belebend* Âçv. Çr. 6,9,1. — 2) m. *das Aufleben:* °करणी (ओषधि) R. 6,26,5. — 3) *eine best. Hölle* Vjutp. 118. Burnouf, Intr. 201. Hiouen-thsang 1,230; vgl. संजीवन.

संजीवक (wie eben) 1) adj. (f. °विका) *belebend* Âçv. Çr. 6,9,1. मृत° Bhâg. P. 10,90,21. — 2) m. N. pr. eines Stiers Kathâs. 60,13. fgg. Pańkat. 8,16. fgg. Hit. 46,13. fgg. — 3) f. °विका ein Frauenname Hall in der Einl. zu Vâsavad. 37.

संजीवन (wie eben) 1) adj. (f. ई) *belebend, lebendig machend* Suçr. 2, 228,12. मणि MBh. 14,2382. विद्या 1,3215. Bhâg. P. 8,11,47 (die Bomb. Ausgg. an beiden Stellen संजीविनी). ओषधि Mâlatîm. 167,4. Kathâs. 18,213. स्मर° 59,6. — 2) m. Bez. *eines best. Antidoton* Suçr. 2,276, 14. — 3) f. ई Titel verschiedener Commentare des Mallinâtha: रघुवंश° Verz. d. Oxf. H. 126,*a*,5. 113,*a*,26; vgl. संजीविनी. — 4) n. *a*) *das Aufleben, Leben:* कृच्छ्रात् MBh. 1,606. 4,430. 12,1041. 6895. Uttarar. 38,1 (51,9). Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,19. °प्रमययोः Kathâs. 101,188. संजीवनं कर् Pańkat. 244,4. — *b*) *eine best. Hölle* (vgl. संजीव) M. 4,89. Jâǵń. 3,223. — *c*) = संजवन *ein Häuserviereck* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. मृत° (adj. auch Kathâs. 50,120. Vet. in LA. (III) 14,21), मृत्यु° und संजीविन्.

संजीवार्म (संजीव + अर्म) n. P. 6,2,91.

संजीविन् 1) adj. = संजीवन. विद्या MBh. 1,3192. 3215 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 3253. Bhâg. P. 8,11,47 (nach der Lesart der ed. Bomb.). — 2) m. N. pr. eines Ministers des Krähenkönigs Meghavarṇa Pańkat. 149,11. संडीविन् (!) Kathâs. 62,8. — 3) f. °नी = संजीवनी Z. d. d. m. G. 2,341. Verz. d. B. H. No. 514. — Vgl. मृत°.

1. संज्ञ 1) am Ende eines adj. comp. von संज्ञा; s. das. — 2) n. *gelber Sandel* Râǵan. im ÇKDr.

2. संज्ञ adj. = संज्ञु H. 456. Sâhasâńka bei Bharata zu AK. 2,6,1,47 nach ÇKDr.

संज्ञक am Ende eines adj. comp. (f. संज्ञिका) von संज्ञा *Benennung, Name:* प्राणसंज्ञको जीवः Maitrjup. 6,19. Bhag. 8,18. MBh. 3,13877. ब्रह्मभूत° (so ed. Bomb.) 12,13191. मन्त्र° R. 5,86,17. Kaṇ. 4,2,1. हीन° Vâgbh. 1,12,40. 25,5. Varâh. Bṛh. S. 28,2. Kathâs. 9,11. 25,293. 30,6. 48,96. 51,45. 52,102. 278. Verz. d. Oxf. H. 82,*a*,11 v. u. Râǵa-Tar. 4, 43. Bhâg. P. 5,26,14. Pańkar. 1,12,72. Pańkat. II,57. 154,8. Trik. 2, 8,20. Sarvadarçanas. 20,11. 54,21. Comm. zu TS. Prât. 9,16. अन्वर्थ° Kathâs. 44,5. अन्वर्थादि° Weber, Râmat. Up. 288. — Vgl. नट°, रवि°.

संज्ञपन (vom caus. von 1. ज्ञा mit सम्) n. 1) *das Einmüthigmachen* AV. 6,74,2. — 2) *das Tödten des Opferthiers* (durch Ersticken) AK. 2, 8,2,82. Halâj. 2,323. Çat. Br. 3,8,1,16. Kâtj. Çr. 16,1,14. 20,6,10. Bhâg. P. 4,5,24. अश्व° MBh. 15,929.

संज्ञप्ति f. = संज्ञपन 2) H. 371.

संज्ञा (1. ज्ञा mit सम्) f. Vop. 26,193. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Einverständniss* TBr. 3,2,5,4. Çat. Br. 1,1,4,5. 6,4,1,10. 7,1,1. अ° 4,1,5,3. देशान्तरं प्रतस्थाते सह्दितौ पितृसंज्ञया Kathâs. 63,8. — 2) *Bewusstsein, eine klare Vorstellung* AK. 3,4,8,35. H. an. 2,79. Med. ṇ. 3. Halâj. 5,36. न प्रेत्य संज्ञास्ति Çat. Br. 14,5,4,12. 7,3,13. Sarvadarçanas. 35,9. संज्ञार्थं तान्ब्रवीमि ते Bhag. 1,7. MBh. 1,5846. 5848. संज्ञैषा लौकिकी राजन्न हिनस्ति न हन्यते 12,746. लोकतन्त्रं हि संज्ञाश्च सर्वमन्ने प्रतिष्ठितम् 13,3204. °समीरित Hariv. 3683. भविष्यामीति संज्ञा 9745. Kumâras. 6,44. Daçak. 87,17. वशीकार° Jogas. 1,15. Nîlak. 18. 27. संज्ञां हा Spr. (II) 159. स्वसंज्ञया विमूढाः R. 4,50,23. विमूढ° adj. 2, 77,32. प्रमूढ° adj. R. Schl. 2,85,19. नष्ट° adj. MBh. 3,2867. R. 4,50, 24. Prab. 150,16. °नाश Suçr. 2,474,19. Kâm. Nîtis. 14,59. गत° adj. MBh. 3,1837. °प्रबोधन Çârṅg. Saṁh. 3,8,15. संज्ञां लब्धा Vikr. 71,20. Dhûrtas. 96,3. लब्ध° adj. MBh. 5,7180. R. 1,14,1. 2,34,21. विद्रूपकं संज्ञां लम्भयति so v. a. *macht ihm die Sache klar* Vikr. 47,12. संज्ञां प्रतिलभ्य R. 2,21,50. 39,9. R. Gorr. 2,9,37. 35,2. उपलभ्य R. Schl. 2, 62,3. आप 2. संप्राप्य MBh. 5,7278. उपागम्य R. 4,29,3. ईषत्संज्ञ (so zu schreiben) R. Gorr. 2,16,33. अ° R. Schl. 2,39,3. असंज्ञत्व MBh. 14, 1001 (nach der Lesart der ed. Bomb.). — 3) *ein Zeichen mit der Hand u. s. w.* AK. H. an. Med. Halâj. 5,36. MBh. 4,843. 9,1183. Hariv. 7056. R. 6,8,37. Kâm. Nîtis. 12,47. संज्ञया शकारं निर्दिशति Mṛkkh. 131,10. Kathâs. 39,71. 64,53. संज्ञया सूचितम् 75,80. स्वसंज्ञया 22,125. 64,52. संज्ञाः प्रकुर्वन्त्यः R. 1,9,18 (15 Gorr.). संज्ञां कर् Kumâras. 7,45. Kathâs. 7,63. 68. 11,69. 12,58. 42,132. 56,23. 75,72. कृतसंज्ञो भुवा प्रभोः Râǵa-Tar. 4,221. संज्ञां दा Mṛkkh. 35,4. 104,4. 14. संज्ञामेतामजानानः Kathâs. 7,65. 75,74. मुखार्पितैकाङ्गुलि° Kumâras. 3,41. भ्रू° Râǵa-Tar. 4,430. शिरोऽङ्गुलि° 5,345. हस्त° Prab. 22,8. so v. a. *Spur:* गुरोर्नाधिगतः संज्ञां परीक्षन् Bhâg. P. 6,7,17. — 4) *Benennung, Name, terminus technicus* AK. Trik. 1,1,117. H. 260. H. an. Med. Halâj. 1,152. 5,33. °करण Nir. 1,2. M. 8,131. °कर्मन् Kaṇ. 2,1,18. fg. 4,2,9. 6,1,2. Kap. 1,69. Tarkas. 48. Sarvadarçanas. 5,2. सवर्णो हि सवर्णानां पशुसंज्ञां करिष्यसि MBh. 2,865. 12,2349. मुखसंज्ञा विधीयते Spr. (II) 3847. 4320. पितृसंज्ञामुत्पादयेत् Saddh. P. 4,22,*a*. दधे संज्ञां क्रियोचिताम् Bhâg. P. 4,7, 51. Varâh. Bṛh. S. 88,8. 99,2. VS. Prât. 4,96. AV. Prât. 4,67. P. 1,1, 34. 2,53. 4,1. 2,1,21 u. s. w. AK. 3,6,8,45. Verz. d. Oxf. H. 171,*a*,2 v. u. 162,*a*,1. 164,*a*, No. 360. fg. Am Ende eines adj. comp.: पुरुष° Maitrjup. 2,5. M. 9,100. 12,13. Bhag. 13,5. Varâh. Bṛh. S. 3,7. 7,9. 8,1. 35. 11, 18. Bhâg. P. 5,17,16. Çuk. in LA. (III) 36,3. स्त्री° *einen Namen mit weiblicher Endung führend* Varâh. Bṛh. S. 86,38. Hariv. 7330. — 5) *Erkenntniss der Dinge nach ihren Namen* (*idée* Burnouf), einer der fünf Skandha bei den Buddhisten, Sarvadarçanas. 20,11. गौरित्यादिशब्दोल्लेखिसविज्ञानप्रवाहः संज्ञास्कन्धः 15. 23,22. Burnouf, Intr. 511. fg. H. 233, Schol. — 6) Bez. *der* Gâjatrî H. an. Med. — 7) *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Vjutp. 184. Mél. asiat. 4,632 (hier सज्ञा). — 8) N. pr. einer Tochter Tvashṭar's (Viçvakarman's), Gattin des Sonnengottes und Mutter Manu's, Jama's und der Jamî, Trik. 1,1,103. 3,3,90. H. an. Med. Hariv. 545. fgg. VP. 266. fg. Mârk. P. 77,1. fgg. 106,1. fgg.

Bhâg. P. 6,6,38. 8,13,8. 9. 9,1,11. Verz. d. Oxf. H. 39,a,22. 74,a,23. Pańkar. 1, 4, 85. — Vgl. अन्तःसंज्ञ, कृत°, निः°, नैवसंज्ञा°, रथाङ्ग°, वि°, शब्द°, श्रो°, सूर्य°, सोम° und सांज्ञायनि.

संज्ञातन्त्र n. Titel eines Abschnitts in Nîlakaṇṭha's Tâǵika Verz. d. B. H. No. 876. Ind. St. 2,246. 253. 267.

संज्ञातरूप adj. dessen Aussehen bekannt ist RV. 1,69,9.

संज्ञाति (von 1. ज्ञा mit सम्) f. Einverständniss Ait. Br. 5,16.

संज्ञात्व n. nom. abstr. zu संज्ञा terminus technicus Verz. d. B. H. 212, 4.

संज्ञान (von 1. ज्ञा mit सम्) 1) adj. Einigkeit wirkend Ait. Br. 5,16. — 2) f. ई (sc. इष्टि) eine Ceremonie zur Herstellung der Einigkeit: विमतानां संमत्यर्थे संज्ञानी Âçv. Çr. 2,11,10. TS. 2,2,11,6. — 3) n. a) Einigkeit, Einverständniss, Anlass zur Eintracht RV. 10,19,6. AV. 3,30,4. 7,52,1. 11,1,26. मयि संज्ञानमस्तु वः 3,14,4. संज्ञानमस्तु मे ऽमुना VS. 26,1. 30, 9. TS. 5,2,3,2. पशुभिः 3,1,14. Nir. 4,21. — b) Bewusstsein Çat. Br. 14,7,2,3. Ait. Up. 5,2. Bhâg. P. 6,4,47. 9,16,24. als Bed. der Wurzel चित् Vop. 8,33. — c) richtiges Verständniss Weber, Pratiǵnâs. 109. — d) = संज्ञा 5) Hiouen-thsang 1,385. — Vgl. नैवसंज्ञानासंज्ञायतन.

संज्ञावन्त् (von संज्ञा) adj. Bewusstsein habend R. 1,22,1.

संज्ञाविवेक m. Titel eines Abschnitts in Nîlakaṇṭha's Tâǵika Verz. d. B. H. No. 876.

संज्ञासुत m. der Sohn der Saṁǵńâ, Bez. des Planeten Saturn (!) ÇKDr. ohne Angabe einer best. Autorität.

संज्ञासूत्र n. pl. die Sûtra der termini technici, Bez. der Çivasûtra, Schol. am Ende der Çivasûtra.

संज्ञास्त्र (संज्ञा + अस्त्र) n. Bez. eines mysthischen Geschosses des Pradjumna Hariv. 9381.

संज्ञिका (von संज्ञा) f. Benennung, Name: श्रोत्रं घ्राणं रसः स्पर्शो दृष्टिश्चेन्द्रियसंज्ञिकाः (°संज्ञिताः ed. Bomb.) MBh. 12, 6825. — Vgl. संज्ञक (°संज्ञिक MBh. 12, 13382 und beim Schol. zu TS. Prât. 1,13, v. l. und 13,16 fehlerhaft für °संज्ञित (so ed. Bomb. des MBh.) oder °संज्ञक).

संज्ञित (wie eben) adj. 1) zur Kenntniss gebracht, vorgeführt: उपायमा त्वदर्थे संज्ञिता मया R. 6,112,11. — 2) der ein Zeichen bekommen hat: भ्रू° mit den Brauen Râǵa-Tar. 3,206. — 3) genannt, heissend: इति संज्ञिताः Bhâg. P. 9,23,29. Shadguruçishja bei Roth, Z. L. u. G. d. V. 26. ते दोषास्तेषु संज्ञिताः Verz. d. Oxf. H. 51,a,9. meist am Ende eines comp. die Benennung —, den Namen — führend, so und so heissend Maitrjup. 6,23. M. 7,137. Jâǵń. 3,101. Bhag. 6,23. 8,3. 11,1. MBh. 3, 13398. 14,802. R. 1,39,4. R. Gorr. 2,118,2. 19. 3,35,75. 5,49,3. 87, 13. Ragh. 10,55. Spr. (II) 2134. 6237. Varâh. Brh. S. 5,82. 8,45. 44,2. 51,2. 60,8. Kathâs. 46,51. Râǵa-Tar. 1,106. Mârk. P. 42,14. 51,55. 116,61. Bhâg. P. 3,28,41. 4,21,50. 24,3. 28. 7,7,49. 9,9,29. 21,33. 23,33. 10,10,10. 31,52. 11,9,18. कर्म° benannt nach Spr. (II) 1868, v. l. लोके गन्धर्वसंज्ञिते so v. a. गन्धर्वाणाम् Mârk. P. 63,51. आस्पदं युवराजसंज्ञितम् Ragh. 3,36. — 4) schlechte Lesart für संक्लित (so ed. Bomb.) MBh. 12,12467.

— अभिसंज्ञित genannt, heissend MBh. 12, 3118. 6821 (°ज्ञिताः mit der ed. Bomb. zu lesen). 14,66. Vgl. auch in den Nachträgen u. d. W.

— आसंज्ञित mit dem man vorher eine Verabredung getroffen hat Kâm. Nîtis. 6,11. आसंज्ञताः (sic) प्रागेव राज्ञा ते संकृतिं नीताः प्रतीपत्वेन ख्यापिताः Comm.

संज्ञिन् (von संज्ञा) adj. gaṇa व्रीह्यादि zu P. 5,2,116. 1) mit Bewusstsein versehen Sarvadarçanas. 35, 8. निर्वाण° glaubend, dass man das Nirvâṇa erlangt habe, Saddh. P. 4,6,a. — 2) einen betreffenden Namen führend Tarkas. 48. Sarvadarçanas. 5,2. Kull. zu M. 1,47. Kusum. 31,4. P. 8,3,32, Schol.

संज्ञु (सम् + ज्ञु = जानु) adj. dessen Knie beim Gehen aneinanderschlagen P. 5,4,129. AK. 2,6,1,47. H. 456.

संज्वर (von ज्वर् mit सम्) m. Gluth, Hitze AK. 1,1,1,53. H. 1102. देहज° Khandom. 118. कन्दर्पसंज्वर° Gît. 4,21. स्मर° Kathâs. 55,63. आसवासवितेनोत्सिक्तविततारुण्य° adj. Râǵa-Tar. 6,150. संज्वरं कर् innerlich aufgeregt werden MBh. 12,10544. अ° adj. keine Hitze empfindend und zugleich innerlich nicht aufgeregt M. 4,185.

संज्वरवन्त् (von संज्वर) adj. von Gluth erfüllt: स्नेह° (हृदय) Mâlatîm. 154,15.

संज्वारिन् (von ज्वर् mit सम्) adj. P. 3,2,142.

सट्, सटति Dhâtup. 9,26 (अवयवे).

सट m. und सटा f. Trik. 3,5,18. n. Çabdar. im ÇKDr. सटा (nur dieses zu belegen) 1) = जटा AK. 2,6,2,48. Trik. 2,6,32. H. 816. an. 2,100. Med. ṭ. 29. Halâj. 2,377. Flechte: सटास्तस्य पश्च चक्रे als Zeichen der Trauer MBh. 3,15785. — 2) Mähne (des Pferdes, Löwen), die Borsten eines Ebers H. an. Med. MBh. 7,7904. 12,1661. Hariv. 3716. 4283. 4298. 4306. 12708. Ragh. 9,60. Çiç. 1,47. Kathâs. 96,40. Râǵa-Tar. 5, 332. Mârk. P. 88,19. Padmap. 16,97. Bhâg. P. 3,13,27. 43. 7,8,20. 32. fg. 10,37,1. Sâh. D. 221,9. सिंह° Trik. 3,3,332. — 3) = शिखा Çabdar. im ÇKDr. — 4) = छटा 1) Menge: चन्द्रार्कांशु° Varâh. Brh. S. 27,1. प्रविकटसटाटोपचपल 5. लाङ्गूलं (eines Hundes) ससटम् so v. a. recht haarig, struppig 62,1. — 5) = छटा 2) Licht, Glanz: तडिद्वह्नि° Bhâg. P. 4,5,2.

सटाङ्क (सटा + अङ्क) m. Löwe Çabdar. im ÇKDr.

सटाल (von सटा) adj. 1) mit einer Mähne versehen: सिंह Kathâs. 22, 107. 55,203. — 2) am Ende eines comp. reichlich versehen mit: कोमलकान्ति° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 33. adorned with seemly radiance as his frontlet Hall.

सट्ट्, सट्टयति Dhâtup. 32,31, v. l. (हिंसाबलादाननिकेतनेषु, दान st. आदाने v. l.). 89 (हिंसायाम्). — Vgl. षट्ट्.

सट्टक n. Bez. einer Art von Schauspielen Sâh. D. 429. 542. Verz. d. Oxf. H. 146,b, No. 313.

सट्वा f. = पक्षिभेद und वाद्य Uṇâdivr. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr.

1. सठ्, साठयति = शठ् Vop. in Dhâtup. 32,28.

2. सठ् m. N. pr. eines Mannes Inschr. im Journ. of the Am. Or. S. 6, 544, 3.

सड = सह् डेन वर्तते P. 8,3,56, Schol. — Vgl. साडि.

सड्ड m. N. pr. zweier Männer Râǵa-Tar. 8,33. 184. 262. 279. 301 u. s. w.

सणाकाष N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,13.

सण्ड m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,351 (VP. 187) nach der Lesart der ed. Bomb. षण्ड ed. Calc.

सणिउश m. = संदंश *Zange* ÇKDR. mit einem Citat aus MÂRK. P. 14, 62, wo aber die gedr. Ausg. संदंश liest.

संडीविन् KATHÂS. 62,8 ohne Zweifel fehlerhaft für संडीविन्.

सँत m. n. *ein best. Gefäss, Schale, Schüssel* VS. 19,27. 88. ÇAT. BR. 12,7,2,13. 8,2,14. वैतस 15. KÂTJ. ÇR. 19,2,8. 4,13 (aus Palâça nach dem Comm.).

सतःपङ्क्ति (सतस् + प°) f. *ein best. Metrum* Ind. St. 8,249. COLEBR. Misc. Ess. 2,153. — Vgl. सतोबृहत् fgg.

सतत = संतत P. 6,1,144, Vârtt. 1. VOP. 6,72. सततम् adv. *fortwährend, ununterbrochen, stets, immer* (mit einer Negation *niemals*) AK. 1,1,1,61. H. 1471. HALÂJ. 4,13. M. 3,192. 4,22. 148. 157. 204. 6,83. 8,38 u. s. w. BHAG. 6,10. MBH. 3,1034. 2088. 2280. 2732 (शततं ed. Calc.). 2838. 13,4152. HARIV. 3579. R. 1,51,25. 2,24,22. 38,4. 74, 15. 77,14. Spr. (II) 344. 958. 1271. 1910. 4526. 5438. 6752. 7250. VARÂH. BṚH. S. 47,15. 55,21. BRAHMA-P. in LA. (III) 50,11. 57,20. PAÑKAT. 182,9. am Anfange eines comp. ohne Flexionszeichen: सततोत्थित Spr. (II) 4604. KÂM. NÎTIS. 1,17. VARÂH. BṚH. S. 36,3. °परिवृत WEBER, KṚSHṆAG. 287. सततोछङ्कमान KATHÂS. 25,10. °यायिन् M. 1, 50. °दुर्गत Spr. (II) 6434. सततामियोग VARÂH. BṚH. S. 75,4. °धृति adj. *stets festen Willen zeigend* PRAB. 14,13. °शास्त्रिन् *stets studirend* R. 6,23,6. °मानस *stets seinen Geist auf Etwas richtend* HARIV. 14973. — Vgl. सातत्य.

सततग adj. *in beständiger Beregung seiend;* m. *Wind* MBH. 1,5880.

सततगति dass. MEGH. 70.

सततसमिताभियुक्त m. N. pr. eines Bodhisattva Lot. de la b. l. 215. fg.

सतँति (2. स + तति) adj. *zusammenhängend, ununterbrochen* TS. 3,2,2,2.

सतत्त्व (2. स + त°) n. *Natur, Wesen* H. 1377. आत्म° BHÂG. P. 5,13, 24. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 147.

सँतनु (2. स + तनु) adj. *bekörpert, sammt dem Leibe* (Gegens. वितनु): सदेतः सतनुर्हि भूत्वा TS. 3,1,4,4. 5,4,1,1. TBR. 3,2,8,4. 8,20,5. Davon nom. abstr. °त्वँ n. TS. 6,6,8,2.

सतन्त्र (2. स + तन्त्र) *mit dem* Tantra (Bed. 1) *d) übereinstimmend* ÂÇV. ÇR. 2,15,9. 11,2,17. 3,7.

सतमसा f. N. pr. eines Flusses oder adj. f. *nebst dem Fluss* Tamasâ MÂRK. P. 57,22.

सतँस् (von 2. स) adv. am Anfange einiger compp. *ebenmässig, gleich* NAIGH. 3,29. तिरः सत इति प्राप्तस्य (v. l. अ°) NIR. 3,20.

सतानूनप्त्रिन् s. u. तानूनप्त्र 1).

सतार (2. स + तारा) adj. *mit den Sternen:* स कदाचिन्नपश्यन्क्रे ब्रह्मक्रीडां मक्षेदधौ। दारैः सह गुणोदारैः सतार (= तारैः सह) इव चन्द्रमाः॥ HARIV. 5181.

सतारा f. N. pr. eines Staates HALL 181.

सतासतौ du. = सदसती, dem सुतासुतौ nachgebildet TBR. 2,6,2,8. VS. v. l.

सताक् N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,4.

सति 1) f. oxyt. = साति, सत्ति P. 6,4,45. VOP. 26,44. = दान und अवसान (d. i. साति) BHAR. zu AK. 3,4,22,70. — 2) *ein best. Metrum* Ind. St. 8,283. सती COLEBR. — 3) fehlerhaft für मति KATHÂS. 18,47.

सतितरा adj. f. = सतीतरा = सत्तरा VOP. 7,49; s. u. सत्.

सतिमिर (2. स + ति°) adj. (f. आ) *in Finsterniss gehüllt:* नभस् R. 1, 9,65. दिश: R. GORR. 1,76,16.

सतिल (2. स + तिल) adj. *nebst Sesamkörnern:* सलिलाञ्जलि Verz. d. Oxf. H. 207,b,28.

1. सती s. u. सत्. Davon °त्व n. *Weibertreue* HARIV. 7753. Spr. (II) 3403. 5241. 5243. 5928. 6702. 7222. 7609. KATHÂS. 63,41. MÂRK. P. 22,39. PAÑKAT. 38,16. 19.

2. सती = साति BHAR. zu AK. nach ÇKDR. Vgl. सति 1).

सँतीक n. angeblich *Wasser* NAIGH. 1,12, v. l. TS. 4,4,6,2 (सऽतीक Padap.). NIR. 14,11.

सतीत्व s. u. 1. सती.

1. सतीनँ 1) (von सत्) adj. *wirklich;* vgl. सतीनकङ्कत fgg. — 2) n. angeblich *Wasser* NAIGH. 1,12.

2. सतीन m. 1) *eine angebaute Erbsenart mit rundem Korn* (daher auch वर्तुल genannt), vulgo केराउ (كراو *Pisum arvense* nach SHAKESP.) BHÂVAPR. 5. BHARATA zu AK. 2,9,16 nach ÇKDR. H. an. 3,162. KÂTH. 15,5. SUÇR. 1,73,9. 197,13. 198,3. 221,4. 13. 228,16. °यूष 2,471,16 476,1. MADANAV. 10,35. VÂGBH. 1,6,53. — 2) *Bambusrohr* ÇABDAM. im ÇKDR. — Vgl. सतील, सतीलक.

सतीनक m. = 2. सतीन 1) Comm. zu AK. 2,9,16 nach ÇKDR. H. 1170.

सतीनँकङ्कत m. nach SÂJ. *Wasserschlange* ṚV. 1,191,1. etwa *einen eigentlichen Kamm habend.*

सतीनँमन्यु adj. *wirklich eifernd* ṚV. 10,112,8.

सतीनँसत्वन् adj. *wirkliche Krieger führend* ṚV. 1,100,1.

सतीय 1) KHÂND. UP. 8,3,5 eine Auseinanderreckung von सत्य zum Behuf einer mystischen Erklärung des Wortes. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes (v. l. für सनीय) VP. 193, N. 135.

सतीर्थ (2. स + तीर्थ) 1) adj. *einen gemeinschaftlichen Lehrer habend.* m. *Mitschüler* VOP. 6,97. ÇABDAR. im ÇKDR. als Bein. Çiva's MBH. 14, 198 schlechte Lesart für सुतीर्थ, wie die ed. Bomb. liest. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes (v. l. für सनीय) VP. 193, N. 135.

सतीर्थ्य = सतीर्थ 1) P. 4,4,107. 6,3,87. AK. 2,7,11. H. 79.

सतील 1) m. *a)* = 2. सतीन 1) VJÂḌI bei BHARATA zu AK. 2,9,16 nach ÇKDR. — *b)* = 2. सतीन 2) HÂR. 108. — *c) Wind* RÂJAM. zu AK. nach ÇKDR. — 2) f. आ = 2. सतीन 1) ÇABDAK. im ÇKDR.

सतीलक m. = 2. सतीन 1) AK. 2,9,16. MED. k. 44.

सतीवृत्ति f. Titel eines *Commentars* zu den Uṇâdisûtra UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 3,25. सूतिवृत्ति zu 140.

सतीव्रता f. ein Frauenname HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 37.

सतीश्वर (1. सती + ई°) und °लिङ्ग n. N. eines Liṅga Verz. d. B. H. 147,b,3. Verz. d. Oxf. H. 71,b,50.

सतीसरस् n. *der Teich der* Satî RÂǴA-TAR. 1,25.

सतुष (2. स + तुष) adj. *mit Spelzen versehen* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 76, 6. सस्यं क्षेत्रगतं प्राङ्कः सतुषं धान्यमुच्यते। आमं वितुषमित्युक्तं स्विन्नमन्नमुदाहृतम्॥ ÇRÂDDHATATTVA im ÇKDR.

सँतूल (2. स + तूल) adj. *mit dem Wedel versehen* ÇAT. BR. 3,1,2,13. TS. 6,1,1,6.

सतृणम् (von 2. स + तृण) adv. *sammt dem Grase, bis auf's Gras:* अत्ति so v. a. तृणमप्यपरित्यज्य Schol. zu P. 2,1,6. Vop. 6,61.

सतृष् (2. स + तृष्) adj. *durstig; lüstern* Trik. 3,1,3.

सतृष्ण (2. स + तृष्णा) adj. dass. AK. 3,4,26,207. °म् adv. *mit Verlangen, sehnsüchtig:* दृष्ट Çâk. 59.

सतेजस् (2. स + ते°) adj. *sammt dem Feuer, Glanz, der Kraft* u. s. w.: Auge Ait. Br. 1,3. अग्नि TS. 5,3,5,3. 6,1,7,1. 3,2,2. Davon nom. abstr. °त्वं n. 5,5,2,2. Kâth. 29,7.

सतेर m. = तुष Unâdivr. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr.

सतोक (2. स + तोक) adj. *sammt Nachkommen* AV. 6,56,1.

सतोबृहत् (सतस् + बृ°) 1) adj. *gleich hoch, — gross:* सतोबृहन्प्रजया पशुभिरसानि TBr. 2,7,18,5. सर्वानेवैनान्सतोबृहतः करोति Pañkav. Br. 17,1,11. Ind. St, 8,45. — 2) f. °बृहती *ein best. Metrum* (12 + 8 + 12 + 8) RV. Prât. 16,38(39). 18,1. VS. 14,9. Ait. Br. 6,28. TS. 3,1,6,3. TBr. 2,7,18,5. Pañkav. Br. 12,4,3. Çâñkh. Çr. 7,25,3. 23. Ind. St. 8, 17 u. s. w. Colebr. Misc. Ess. 2,152. Vgl. महा°.

सतोमहत् (सतस् + म°) adj. *gleich gross* RV. 8,30,1.

सतोमुख (सतस् + मुख) s. महासतोमुखा.

सतोवीर (सतस् + वीर) adj. *gleich männlich* RV. 6,75,9.

सत्कथा (सत् + कथा) f. *eine schöne Unterredung, — Erzählung* Bhâg. P. 4,14,36. 31,28. 10,80,2. am Ende eines adj. comp. (f. आ) 1,10,24. 15,36. R. 2,48,27.

सत्कदम्ब (सत् + क°) m. *eine* Kadamba-*Art* (केलिकदम्ब) Çabdak. im ÇKDr.

सत्कर् s. u. सत्.

सत्कर (von सत्कर्) adj. s. अ° in den Nachträgen.

सत्करण (wie eben) n. *das Erweisen der letzten Ehre, das Verbrennen eines Leichnams* R. Gorr. 2,68,49.

सत्कर्तर् (wie eben) nom. ag. *Wohlthäter* Spr. (II) 2812. unter den 1000 Namen Vishṇu's ÇKDr. ब्राह्मण° *der den Brahmanen Wohlthaten erweist* oder *sie ehrt* MBh. 13,6460.

सत्कर्तव्य (wie eben) adj. *dem man Gutes erweisen muss* MBh. 3,15130.

1. सत्कर्मन् (सत् + क°) n. *ein gutes Werk* Mârk. P. 16, 69. Râga-Tar. 5,115 (von जन्मसु zu trennen). Spr. (II) 2575. अ° 3174.

2. सत्कर्मन् (wie eben) 1) adj. *gute Werke vollbringend* Râga-Tar. 4, 696. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Dhṛtavrata Bhâg. P. 9,23,12.

सत्कला (सत् + कला) f. *eine schöne Kunst* Spr. (II) 813.

सत्कवि (सत् + कवि) m. *ein guter Dichter* Spr. (II) 680. 5547. °मिश्र m. N. pr. eines *Dichters* Verz. d. Oxf. H. 125, *a*, 13. सत्कवित्व n. *eine wahre Dichtergabe* Spr. (II) 6130.

सत्काञ्चनार m. *Bauhinia variegata* Çabdak. in Verz. d. Oxf. H. 196, *a*, 2. — Vgl. रक्तकाञ्चन.

सत्काण्ड (सत् + का°) m. *eine Falkenart* (चिल्ल) Çabdak. im ÇKDr.

सत्कार (von सत्कर्) m. sg. und pl. *gute —, freundliche Behandlung, Ehrenerweisung,* insbes. *die freundliche Aufnahme eines Gastes, Bewirthung:* सत्कारेषूत्सवेषु च M. 3,59. सत्कारमर्हति 137. Jâgñ. 1,338. MBh. 1,2078. पौरा न तस्य सत्कारं कृतवन्तः 3,2305. fg. न सत्कारमकुर्वन्नपि 2315. अग्र्य 11910. R. 1,52,22. R. Gorr. 1,4,56. 3,15,22. 32,24. 4,4,12. Suçr. 1,71,3. 5. Kâm. Nîtis. 18,3. ad Megh. 18. विधिप्रयुक्त° Kumâras. 6,52. आतिथेय Çâk. 7,11. विसर्जनावसर° 97,10. ad 160. Mâlav. 83. Spr. (II) 762. 4994. 6335. Kathâs. 19,57. Râga-Tar. 5,33. Bhâg. P. 7,1,22 (Gegens. न्यक्कार). °भाज् Sarvadarçanas. 64,1. आतिथ्य° R. 3,2,6. Kathâs. 15,129. विवाहाचारसत्कारसख्य 44,64. in comp. mit der Person; *die geehrt wird:* गुरुसत्कारकारिन् R. 2,100,12. 111,30. राज° MBh. 12,2541 (so v. a. *Lob eines Fürsten*). Spr. (II) 3221. देव°, शरीर° (*Person*) MBh. 3,16710. अ° *schlechte Behandlung* 1,6355. R. 2,97,28. *Rücksicht für eine Sache* Jogas. 1,14. Statt सत्कार Hariv. 11822 ist mit der neueren Ausg. संस्कार zu lesen; in der Verbindung पश्चिमं कंससत्कारं (*die letzte Ehrenerweisung* d. i. *die Verbrennung des Leichnams*) चक्रुस्ते 4898 kann aber eben so gut सत्कार wie संस्कार (so die neuere Ausg.) stehen. — Vgl. अतिथि° (auch R. 3,52,50. Kathâs. 25,16).

1. सत्कार्य (wie eben) adj. 1) *was bewirkt wird;* n. *Wirkung* (vgl. असत्कर in den Nachträgen) Sâṁkhjak. 9. Tattvas. 31. Schol. zu Kap. 1, 119. — 2) *der da verdient geehrt —, — gut aufgenommen zu werden* R. 1,25,20. 3,9,26. *dem die letzte Ehre* (*die Verbrennung des Leichnams*) *erwiesen werden muss* 4,24,9.

2. सत्कार्य (सत् + कार्य) n. *eine gute, erlaubte Beschäftigung:* असत्कार्यपरिग्रह M. 12,32.

सत्काव्य (सत् + काव्य) n. *ein gutes Gedicht* Spr. (II) 6705. Verz. d. Oxf. H. 193, *a*, 13.

1. सत्कीर्ति (सत् + की°) f. *ein guter Ruf* Bhâg. P. 3,22,33.

2. सत्कीर्ति (wie eben) adj, *eines guten Rufes sich erfreuend* Verz. d. Oxf. H. 44, *a*, 5.

1. सत्कुल (सत् + कुल) n. *ein gutes, edles Geschlecht* Mârk. P. 16,24. सत्कुलोत्पन्ना Kathâs. 4,33.

2. सत्कुल (wie eben) adj. *einem guten, edlen Geschlecht angehörend* Kâm. Nîtis. 4,68. Davon nom. abstr. °ता f. Sâh. D. 181.

सत्कुलीन adj. dass. Viçvasâratantra im ÇKDr.

सत्कृति (von सत्कर्) f. = सत्कार. सत्कृतिं गम् MBh. 2,828. तत्सत्कृतिं समधिगम्य Bhâg. P. 10,15,43. प्र-यम् Spr. (II) 5549, v. l. कृत° adj. Kathâs. 110,111. Râga-Tar. 3,262 (vom Vorangehenden zu trennen).

सत्कृत्यमुक्तावली f. Titel einer Schrift; s. u. लिखिका und vgl. Troyer in Râga-Tar. I,429.

सत्क्रिय (2. सत् + क्रिया) adj. *Gutes thuend* MBh. 6,2950.

सत्क्रिया (von सत्कर्) f. 1) *Herstellung, das in Ordnung Bringen:* स्वदुर्ग° Kâm. Nîtis. 12,18. पुरमार्ग° Ragh. 11,3. यूप° Kumâras. 5,73. Verz. d. Oxf. H. 30, *b*, 6. 9. भेदधिक्कार° so v. a. *Erklärung* Verz. d. Oxf. H. 226, *b*, No. 556. — 2) sg. und pl. = सत्कार M. 3,126. Jâgñ. 1,109. 3,300. Çâk. 112. 160. 97,2. Spr. (II) 180. 5499. 6117. Kir. 1,12. Râga-Tar. 2,171. 3,148. 167. 185. 224. Bhâg. P. 3,9,13. 7,5,41. Mârk. P. 16, 63. सत्क्रियाभ्यसन 15,44. सत्क्रियां कर् Spr. (II) 5622. Râga-Tar. 2, 89. प्र-यम् Spr. (II) 5549. प्रति-ग्रह् R. Gorr. 1,53,14. Kumâras. 5,32. प्रति-इष् R. 1,52,14. आतिथ्य° R. Gorr. 1,53,23. Kathâs. 2,50. विवाह° so v. a. *Feier* Ragh. 8,60. लाभ° *bei Gelegenheit von* Râga-Tar. 3,149. पाद्यार्घ्यासन° R. 1,31,26 (32,20 Gorr.). अतिथि° Jâgñ. 1,102. देव° R. 3,77,23. राज° Spr. (II) 3221, v. l. निवर्तितसाधु° adj. Bhâg. P. 6,7,36.

परलोक° *in Bezug auf die andere Welt* so v. a. *Todtenfeier, Verbrennung des Leichnams* u. s. w. MBh. 1,1806 (°क्रियाः प्र-युज्). ohne nähere Angabe dass. Trik. 2,8,61. — Vgl. असत्° (auch Râga-Tar. 2,84).

सत्क्षेत्र (सत् + क्षेत्र) n. *ein guter Acker* Spr. (II) 2300. 6710.

सत्त partic. von 1. सद्; s. das. und vgl. नसत्त.

सत्तन्त्र (सत् + तन्त्र) n. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,13.

सत्तम s. u. सत्. Davon °ता f. *der Vorrang unter Allen:* शूद्रः सत्तमतामियात् Bhâg. P. 4,23,32.

सत्तर् (von 1. सद्) nom. ag. *der Sitzende*, namentlich *beim Opfer* RV. 3,17,5. सत्ता नि योनौ कलशेषु सीदति 9,86,6. 96,23.

सत्तर s. u. सत्.

सत्तर्क (सत् + तर्क) m. *ein orthodoxes System der Philosophie* Verz. d. Oxf. H. 128,*a*,9. अ° Bhâg. P. 2,6,40 erklärt der Comm. durch असतां तर्कः, man könnte aber darunter auch *ein heterodoxes System d. Ph.* verstehen.

सत्ता (von सत्) f. *das Sein, Dasein* Halâj. 5,64. 82. Dhâtup. 1,1. Kap. 1,2,7. 8. Tarkas. 56. Nîlak. 47. 170. 225. Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9, 163. Weber, Râmat. Up. 287. Bhâshâp. 7. Spr. (II) 2756. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 41. 308. Bhâg. P. 10,3, 24. 85,7. 86, 44. Sâh. D. 51. Kull. zu M. 2,124. Comm. zu Kap. 1,97. 121. Kusum. 33,8. Sarvadarçanas. 4,9. 12,17. 20. 143,15. गोसत्तैव गोत्वम् 144,12. भावः सत्तैवेति धात्वर्थः सत्ता 16. जन्मसत्तावृद्धयः Mallin. zu Çiç. 1,46. Am Ende eines adj. comp.: उपादानसमसत्ताक Nîlak. 180. प्रमातृसत्तातिरिक्तसत्ताकत्व 225. — Vgl. महा°.

सत्तावत् (von सत्ता) adj. *dem das Prädicat «Sein» zukommt* Bhâshâp. 13.

सत्ति (von 1. सद्) f. *Eintritt, Anfang:* योग° Ind. St. 10,289.

सत्त्र (von 1. सद्) Uṇâdis. 4,166. VS. Prât. 6,27 (सत्र zu schreiben). n. 1) *eine grosse* Soma-*Feier von mehr als zwölf Tagen mit vielen Officianten* AK. 3,4,25,183. H. 820. an. 2,465. Med. r. 95. Halâj. 2, 259. Kâtj. Çr. 12,1,4. 13,1,1. Çâṅkh. Çr. 14,1,4. Âçv. Çr. 11,1,7. Maçaka in Verz. d. B. H. 73. Z. d. d. m. G. 9,LXXI. Gewöhnlich mit आस्, सद्, auch उप-इ *eine Feier begehen*, उद्-स्था *beenden*. RV. 7,33,13. AV. 11,7,8. 12,1,39. सत्त्रं नि षेदुर्ऋषयो नाधमानाः 17,1,14. येन ऋषयस्तपसा सत्त्रमायन् VS. 15,49. 8,52. Ait. Br. 2,19. 4,17. स्वर्गाय लोकाय सत्त्रमासते 5,14. 8,21. TBr. 1,4,7,7. TS. 2,3,2,1. 7,2,9,3. 3,6,2. Çat. Br. 4,6,8,15. 8,1. 9,1. 11,5,5,1. Pañkav. Br. 15,12,3. अह्नीनानां द्वादश चतुर्विंशतिः संवत्सर इति सत्त्राणाम् Âçv. Çr. 4,8,15. Kâtj. Çr. 1,6,13. 12,1,6. 7. Lâṭj. 2,2,2. 4. 11. 10,1,1. °त्व Kâṭh. 34,8. °काम Kâtj. Çr. 12,4,26. द्वादशवार्षिक MBh. 1,1. Uttarar. 2,12 (4,2). यजन्ति सत्त्रैस्त्वामेव यज्ञैश्च परमाध्वरे MBh. 5,486. सत्त्रादिभिर्मखैः Spr. (II) 2953. शंभोः 4586. मखान्सत्त्रावसानिकान् R. 2,56,25. 75,24. °फलद Hariv. 2813. Bhâg. P. 3,13,37. तेषु तत्सत्त्रमुपासीनेषु MBh. 1,662. सत्त्राण्यन्वासते (v. l. उपासते) Spr. (II) 3631. सत्त्रं स्वर्गाय लोकाय सहस्रसममासत Bhâg. P. 1, 1,4. °वर्धन 7,2. गो° TS. 7,5,1,1. पुरोडाश° Ait. Br. 2,9. Bildlich *ein einem* Sattra *gleichkommendes verdienstliches Werk:* अभयस्य हि यो दाता स पूज्यः सततं नृपः। सत्त्रं हि वर्धते तस्य सदैवाभयदक्षिणम्॥ M. 8, 303. आपन्नाभयसत्त्रेषु दीक्षिताः खलु पौरवाः Çâk. 49. सत्त्रस्पर्द्धि f. *Vollendung —, Gelingen des* Sattra heisst ein Sâman Ind. St. 3,242,*a* (fehlerhaft सत्रस्पर्द्धि). TS. 7,5,8,1. Çat. Br. 4,6,9,11. Çâṅkh. Br. 29,6. neutr. Kâtj. Çr. 12,4,11. — 2) = सत्त्रगृह, °वसति, °शाला, °सद्मन्, *ein Haus, in dem Speisen u. s. w. unentgeldlich verabreicht werden. Verpflegungshaus, Hospiz:* तत्र तया सत्त्रे ऽवतारिते। नानापथागतानाथसार्थैरद्यापि भुज्यते॥ Râga-Tar. 2,58. सत्त्रे सुन्दरकस्याशु वारयामास भोजनम् Kathâs. 20,157. अन्नादिदानसत्त्राण्यकारयत् 113,29. = सदादान AK. H. an. Med. st. सत्व Mârk. P. 35,33 wird nach ÇKDr. सत्त्र gelesen, welches der Comm. durch सद्गिर्णां सततान्नदानम् erklärt. — 3) *eine angenommene Gestalt:* तथा च सत्त्रेण वसन् MBh. 4,311. कृतः सत्त्रेण 1194. 1267. 1271. *ein trügerischer Schein:* उत्पलवन° Daçak. 77,12. = आच्छादन AK. H. an. Med. = कैतव Trik. 3,3,377. Med. = दम्भ H. an. = वस्त्र H. ç. 135. — 4) *Wald* AK. Trik. (बल fehlerhaft für वन). H. 1110. H. an. Med. Halâj. 2,55. मृगव्य° Kir. 13,9. — ÇKDr. führt nach dem Anekârthakoça noch folgende Bedd. an: धन, गृह, दान, सरोवर. Vgl. दीर्घ° (in der 1ten Bed. auch MBh. 1,661), देव°, पञ्च°, ब्रह्म°, भूमि°, महा°, मृग°, रण°, राज°, रात्रि° (Âçv. Çr. 11,6,16), संवत्सर°, सर्प°.

सत्त्रगृह n. = सत्त्र 2) Kathâs. 21,92.

सत्त्रय् (von सत्त्र), °यते Dhâtup. 35,52 (संतानक्रियायाम्, संबन्धे und संततौ, निर्वाहक्रियायाम्, विस्तारे).

सत्त्रयाग m. = सत्त्र 1) Kathâs. 118,56. Bhâg. P. 8,8,39. 9,13,7.

सत्त्रराज् m. *König des Festes* VS. 5,24.

सत्त्रवसति f. = सत्त्र 2) Kathâs. 72,99.

सत्त्रशाला f. dass. H. 1000. Halâj. 2,142. Kathâs. 21,74.

सत्त्रसद् adj. *Festgenosse* AV. 1,30,4. VS. 34,55. Çat. Br. 12,1,2,22.

सत्त्रसद्मन् n. = सत्त्र 2) Kathâs. 20,149.

सत्त्रसद्य n. *Festfeier* AV. 9,6,42.

सत्त्रस्पर्द्धि Ind. St. 3,242,*a* fehlerhaft für सत्त्रस्पर्द्धि; s. u. सत्त्र 1) am Ende.

सत्त्रापय्, °यते = सत्त्रय् Vop. nach Westergaard.

सत्त्राय् (von सत्त्र), °यते = कापथचिकीर्षायाम् oder सत्त्राय क्रमणे ऽनार्जवे P. 3,1,14, Vârtt.

1. सत्त्रायण (सत्त्र + अयन) n. *eine Feier von besonders langer Dauer* Çat. Br. 4,6,8,2. Ait. Br. 6,22. Pañkav. Br. 25,3,4. 7,3. 8,2. 16,3. Ind. St. 3,382. 390. 393. अथ यत्सत्त्रायणमित्याचक्षते ब्रह्मचर्यमेव तद्ब्रह्मचर्येण ह्येव सत आत्मनस्त्राणं विन्दते Khând. Up. 8,5,2.

2. सत्त्रायण (wie eben) 1) adj. *sich im* Sattra *bewegend*, Beiw. Çaunaka's Bhâg. P. 6,18,21. — 2) m. N. pr. eines Mannes, Vaters des Bṛhadbhânu, Bhâg. P. 8,13,36.

सत्त्रि m. = यज्ञशील, हस्तिन्, मेघ Uṇâdik. im ÇKDr.

सत्त्रिन् (von सत्त्र) adj. 1) *Vollbringer eines* Sattra, *Theilnehmer an einem* Sattra, *ein Feiernder, ein Festgenosse;* = गृहपति AK. 2,8,1, 15. Trik. 3,3,155. H. 734. — TS. 1,7,2,1. 7,4,11,1. TBr. 1,2,2,1. 2, 3,5,4. Ait. Br. 4,13. Çat. Br. 11,8,4,1. °धर्मः Âçv. Çr. 12,8,1. Lâṭj. 6,4,15. Anupadas. 4,6. M. 5,93. Jâgñ. 3,28 (*Hausherr* Stenzler). MBh. 12,3628. Hariv. 2813. Kathâs. 87,34. fgg. Çaṁk. zu Khând. Up. S. 39. कृशाय म्रियमाणाय वृत्तिग्लानाय सीदते। भूमिं वृत्तिकरीं दत्त्वा सत्त्री भवति मानवः॥ *hat dasselbe Verdienst, als wenn er ein* Sattra *vollzogen hätte*, MBh. 13,3131. — 2) *durch eine Verkleidung unkenntlich gemacht*

MBh. 14,156. Kâm. Nītis. 12, 34. — Vgl. दीर्घ°.

सत्त्रिय adj. *zum* Sattra *gehörig* u. s. w.: दीक्षा Ait. Br. 4,26. Feuer TBr. 3,11,9,2. Pañkav. Br. 11,1,1. Kâth. 34,11. — Vgl. सत्त्र्य.

सत्त्रीभूत (सत्त्र + भूत) adj. *Andere speisend* MBh. 13,4873. भूतानामान्नादनवद्दत्तकः Nīlak.

सत्त्रोत्थान (सत्त्र + उ°) n. *das Aufstehen (Auseinandergehen) vom* Sattra Çat. Br. 4,6,9,6. 10. 15. Kâty. Çr. 12,4,30.

सत्त्र्य adj. = सत्त्रिय Çat. Br. 11, 3, 2, 2.

सत्त्व (von सत्), am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) n. *das Sein, Existenz, Realität* Halâj. 5,82. Vaiç. bei Mallin. zu Kir. 12, 40. स्मो वयमित्यौहात्मानमेव सत्त्वं गमयति TS. 2,5,9,5. 5,2,1,6. 4,6,5. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,162. सर्वत्र Weber, Râmat. Up. 287. Z. d. d. m. G. 7, 294. Nīlak. 12. 21. 52. 121. Comm. zu Gaim. 1,31. zu Kap. 1,4. अस्ति सत्त्वे AK. 3,5,13. H. 1541. Sarvadarçanas. 9,9. fgg. 12,21. 14,7. 141,15. अ° 12,21. 14,11. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,162. Nīlak. 164. Sâh. D. 269. Z. d. d. m. G. 7,294. — 2) n. *Wesen, Charakter*: पुत्रस्य पुत्रः सत्त्वमस्ति Pañkav. Br. 15,12,2. सत्त्वानुरूपा सर्वस्य श्रद्धा भवति Bhag. 17,3. Spr. (II) 4733. क्रियासिद्धिः सत्त्वे वसति महतां नोपकरणे 5712 = 6145. सर्वः कृच्छ्रगतो ऽपि वाञ्छति जनः सत्त्वानुरूपं फलम् 7322. 7420. Kir. 12, 40. Varâh. Bṛh. S. 68,114. नाभिः स्वरः सत्त्वमिति प्रदिष्टं गम्भीरमेतत्त्रितयं नराणाम् 85. Suçr. 1,124,12. अदीन° adj. MBh. 3,11909. 15599. R. 2, 72,53. 4,29,25. अभिनन्द्य° adj. Ragh. 5,31. आर्य°, उदार° adjj. MBh. 2,2366. उच्छृङ्खल, शास्त्रनियमित Spr. (II) 369. उन्नत 6560. ऊर्जित° adj. 6311. ऋजुबुद्धि° adj. MBh. 15,672. कल्याणसत्त्वता R. 2,44,14. क्रूर° adj. Prab. 115,11. तीव्र°, मन्द° adjj. Kathâs. 35,75. fg. दृढ° adj. 67. 88,49. धीर° 35, 63. लघु° adj. Varâh. Bṛh. 15,13. °लाघव R. 4, 6,6. विशुद्धसत्त्वविज्ञान adj. R. 4,22,12. शुद्ध° adj. 2,38,29. स्थिर° adj. R. Schl. 2, 83,8. सिंह°, व्याघ्र°, वराहमृग°, जल° adjj. MBh. 13,2155. Varâh. Bṛh. S. 68,108. 111. fgg. Prab. 113,16. अन्तःसत्त्व eines Rubins Spr. (II) 867. सत्त्व = स्वभाव H. an. 2,540. Med. v. 28. Vaiç. a. a. O. = आत्मभाव H. an. = आत्मत्व Med. — 3) n. *ein fester Charakter, Festigkeit, Entschlossenheit, Energie, Muth* Bhag. 10,36. R. 2,21,38. Kâm. Nītis. 1,16. fg. 4, 6. 19. 43. 68. 5,13. 13, 2. 19,62. Suçr. 1,130,2. तुल्यसत्त्वानां सिंहानाम् Ragh. 4, 72. Spr. (II) 646. 2781, v. l. 3161. 3502. 4387. 4465. 7504. Kathâs. 18, 196. 283. 389 (doppelsinnig). सत्त्वमनुधावन्ति संपदः 27,134. 208. 35, 13. 53,143. 66,109. Râǵa-Tar. 3,53. 4,65. 5,131. Sâh. D. 197. सततं सत्त्वमास्थितः MBh. 12,4257. धारयन्सत्त्वम् R. 2,22,2. सत्त्वमाश्रित्य केवलम् 3,40,18. अबालसत्त्वो बालः Çâk. 101, 21. आपद्यपि त्याज्यं न सत्त्वम् Kathâs. 21,100. सत्त्वावसाद 18,309. सत्त्वोत्कर्ष Hit. 100, 6. संपन्नः सत्त्वसंपदा AK. 3,1,13. °संपन्न Jâǵn. 1,308. R. 2,78,2. 101,17. °युक्त Varâh. Bṛh. S. 5,39. सत्त्वान्वित Dhûrtas. 77,2. सत्त्वोद्रिक्त Râǵa-Tar. 3, 343. सत्त्वाधिक Spr. (II) 1431. Kathâs. 27,134 (कर्मन्). Vet. in LA. (II) 29,1. 2. सत्त्वाढ्य Kathâs. 12,14 (doppelsinnig). 38,2. रूपसत्त्वगुणोपेत M. 3,40. °वीर्यगुणोपेत R. 1,6,22. °बुद्ध्युपपन्न Spr. (II) 6711. सत्त्वाभिजनसंपन्न 6712. सत्त्वोत्साहरहित Hit. 30,2. विहीनाः सत्त्वेन Varâh. Bṛh. S. 27, 8. हीन° adj. R. 5,13,69. Suçr. 2,474,16. Kathâs. 27,69. 43,88. विहीन° adj. Varâh. Bṛh. S. 16,32. उत्तम°, मध्यम° adjj. Suçr. 2,226,12. fg. Kathâs. 15,117. अल्प° adj. 25,98. सत्त्व = व्यवसाय AK. 3,4,22,215. H. an. Med. Vaiç. = स्थामन् Halâj. = बल H. an. Med. Vaiç. = पराक्रम Vaiç. — 4) n. *das absolut gute Wesen*, die erste der drei Qualitäten (गुण) der Prakṛti AK. 1,1,4,7. H. an. Med. Halâj. Nir. 14, 3. Maitrjup. 4,3. 5,2. M. 12, 24. सत्त्वं ज्ञानम् 26. तत्र यत्प्रीतिसंयुक्तं किंचिदात्मनि लक्षयेत् । प्रशान्तमिव शुद्धाभं सत्त्वं तदुपधारयेत् ॥ 27. 37. सत्त्वस्य लक्षणं धर्मः 38. °युक्त Jâǵn. 3,159. Sâṁkhjak. 13. 54. Weber, Râmat. Up. 324. Tattvas. 25. Vedântas. (Allah.) No. 25. Madhus. in Ind. St. 1,23,17. Sarvadarçanas. 147,17. 151,13. Varâh. Bṛh. S. 69, 9. 14. Bṛh. 2,7. सत्त्वोद्रेक Sâh. D. 34. Bhâg. P. 1,2,19. 23. 25. 3,3. 4,30,42. Muir, ST. 1,19. fg. 23. 28. fg. 33. — 5) n. *geistiges Wesen, Geist*; = चित्त H. an. Med. = अन्तःकरण Vaiç. शुद्ध° Muṇḍ. Up. 3,2,6. °शुद्धि Jâǵn. 3,159. Nīlak. 22. °पुरुषान्यता 25. fg. Çiç. 4,55 (= प्रकृति Mallin.). Verz. d. Oxf. H. 231, *a*, 8. *b*, 27. 232, *a*, 17. fg. Sarvadarçanas. 167, 11. Bhâg. P. 1,10,23. 7,15,41. निर्वृत्ते लक्कसत्त्वाभ्यां द्वे त्रिधाङ्गिकसात्त्विके AK. 1,1,7,16. H. 283. Sâh. D. 164. fg. मूढ° adj. MBh. 3,15710. — 6) n. *Lebensathem*; = असु, प्राण AK. 3,4,21, 215. H. an. Med. Vaiç. तेन शब्देन महता समुद्रे पर्वतोपमाः । आप्लवन्त गतैः सत्त्वैर्मत्स्याः शतसहस्रशः ॥ MBh. 3,12098 (= बुद्धिभिः Nīlak.). उद्गतानीव सत्त्वानि R. 2,48,1 (45,1 Gorr.). परिकल्पितसत्त्वयोग adj. Çâk. 42. गत° adj. MBh. 3,2683. 15798. R. 2,60,1. 4,9,81. — 7) n. *ein reales Wesen, Gegenstand, Ding*; = द्रव्य, वस्तु AK. Trik. 3,2,8. 21. H. an. Med. Vaiç. सत्त्वप्रधानानि नामानि Nir. 1,1. 12. 20. 2,7. 15. 7,4. 9,1. ṚV. Prât. 12,5. 8. AV. Prât. S. 261. P. 1,4,57. 2,3,33. II, S. 451 unter गुण. °गामिन् AK. 1,1,4,63. — 8) m. n. *ein lebendes Wesen*, insbes. *ein unvernünftiges* AK. 3,4,22,215. H. 1366. H. an. Med. Halâj. 5,82. 3,34. Vaiç. अस्थिमत् M. 11,140. अन्नादन, रसज 143. क्लिन्न 12,56. Jâǵn. 3,275. MBh. 1,1435. रात्रिचारिन्, दिवाचारिन् 10,26. fg. सत्त्वैः सत्त्वा हि जीवन्ति दुर्बलैर्बलवत्तराः 12,443. 4258. स्त्री वा पुमान्वा यच्चान्यत्सत्त्वं नगरराष्ट्रजम् R. 1,9,21. 40,20. 2,25,18. औदकानि 33,13 (15 Gorr.). 55,7. R. Gorr. 1,43,2. 3,55,48. 64,21. 4,1,15. 5,14,62. 7,4,9. 10. Gaim. 1,9. Suçr. 1,114,7. 2,399,18. 538,12. 15. 18. 495,20. Kâm. Nītis. 15,9. Kumâras. 5,17. Ragh. 2,8. 14. 38. 6,46. 14,75. 15,15. Çâk. 38. 192. 17, 20. 93,5. Spr. (II) 3755. 4424. 4526. 4929. 5609. 6263. Varâh. Bṛh. S. 5,54. 21,23. 32,1. 25. 33,5. 91,2. °युद्ध 43,28. Kathâs. 12,44. 18,389 (an beiden Stellen doppelsinnig). 60,22. 92. Râǵa-Tar. 1,133 (°हिंसा mit der ed. Calc. zu lesen). 3, 4. Sâh. D. 38,10. Brahma-P. in LA. (III) 48, 12. Bhâg. P. 4,15,14. 3,13,21. 26,18. 5,9,21. Pañkat. 69,5. 165,9. Hit. 56, 20. Burnouf, Intr. 593. — 9) m. n. *ein gespenstisches Wesen, ein böser Geist, Kobold*; = पिशाचादि H. an. Med. Vaiç. = गन्धर्व AK. 3,4,21, 135. सत्त्वास्तु नारकाः 1,2,2,2. रक्षोयक्षादिसत्त्वानां दर्शनम् Varâh. Bṛh. S. 46,92. सत्त्वमाविश्य R. 2,33,10. सत्त्वेनाविष्टचेतनः R. Gorr. 2,33,11. fg. Kathâs. 44,159. — 10) m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,4543. — ÇKDr. führt noch folgende Bedd. an: रस, आयुस् nach Dhar. कुबेर angeblich nach H. धन nach Çabdar. — Vgl. अ°, अन्तः°, आपन्न° (auch Suçr. 2,491, 6), दुः°, देव°, निः°, बोधि°, भीरु°, महा°, यावत्°, वज्र°, स°, सु°, सात्त्विक.

सत्त्वक (von सत्त्व) m. N. pr. eines Mannes; s. सात्त्वकि.

सत्त्वकर्तर् m. *Schöpfer der lebenden Wesen* so v. a. प्रजापति R. 7,4,10.

सत्त्वधामन् n. *die Heimath der Qualität* Sattva, Bein. Vishṇu's Bhâg.

P. 7,8,25. 9,12. 9,8,12. धामन् = प्रकाश und मूर्ति nach dem Comm.

सत्त्वपति m. *Fürst der Geschöpfe* Bhâg. P. 7,4,7.

सत्त्वप्रकाश m. *die Offenbarung der Qualität* Sattva, personif. als Fürst Verz. d. B. H. No. 541.

सत्त्वमय (von सत्त्व) adj. *aus der Qualität* Sattva *gebildet* MBh. 6,3007.

सत्त्वमूर्ति adj. dass. Bhâg. P. 7,8,49.

सत्त्वलक्षणा adj. f. *schwanger* Çâk. 66,18.

सत्त्ववत् (von सत्त्व) adj. 1) *einen festen Charakter habend, Entschlossenheit —, Energie —, Muth besitzend; m. ein charaktervoller Mann* Bhag. 10,36. MBh. 1,2536. R. 1,41,8. 2,106,31. 5,29,6. 48,7. Suçr. 1,123,19. 130,3 (zugleich *mit der Qualität* Sattva *reichlich versehen*). Spr. (II) 1277. 1628. 4170. 7040. Kathâs. 17,40. 18,67. 109. 301. 20,30. 35,30. 55. Bhâg. P. 7,13,36. वीर्य° (das suff. gehört hier und im folgenden comp. zu beiden Wörtern) MBh. 3,2678. सत्त्वोत्साहवत् Spr. (II) 7049. सत्यवत् fehlerhaft für सत्त्ववत् Ragh. 5,56 (ed. Calc. richtig) und Pańćat. 1,8,35. — 2) f. °वती N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 106.

सत्त्ववर m. N. pr. zweier Männer Kathâs. 53,90. 78,9 (सत्य° gedr.). 51. fgg.

सत्त्वशालिन् adj. *festen Charakters, energisch, muthig* Kathâs. 18,311. 46,107.

सत्त्वशील m. ein Mannsname Kathâs. 35,33. 81,5. Verz. d. Oxf. H. 152,*b*,24.

सत्त्वसर्ग m. *eine Schöpfung* (concret) *der Qualität* Sattva Bhâg. P. 8,12,10.

सत्त्वस्थ adj. (f. आ) 1) *beim festen Charakter bleibend, Festigkeit u. s. w. zeigend* Maitrjup. 6,30. Ćûlikop. in Ind. St. 9,10. Bhag. 2,45. MBh. 12, 5909. Mâlav. 20,9. — 2) *an der Qualität* Sattva *festhaltend, sich in derselben bewegend* Bhag. 14,18. Bhâg. P. 8,5,50. धी Spr. (II) 3463.

सत्त्वस्थान n. *das Verbleiben in der Qualität* Sattva Verz. d. Oxf. H. 58,*b*,9.

सत्त्वहर adj. *die Qualität* Sattva *entziehend*: कालिं °हरं पुंसाम् Bhâg. P. 1,1,22.

सत्त्वात्मन् (सत्त्व + आ°) adj. *dessen Wesen die Qualität* Sattva *ist* Bhâg. P. 6,12,21.

सत्पक्षिन् (सत् + प°) m. *ein guter, nützlicher, unschädlicher Vogel* Çuk. in LA. (III) 34,14.

सत्पति (सत् + प°) m. 1) *Heerführer, Anführer* überh.; *Vorkämpfer, Held* RV. 1,54,7. त्वं सोमासि सत्पतिस्त्वं राजोत वृत्रहा 91,5. namentlich Indra 11,1. 53,6. 165,3. त्वं सत्पतिर्मघवा नस्तरुत्रः 174,1. 6,26,2. आत्रितुर् Vâlakh. 5,6. RV. 2,1,4. 33,12. अग्निर्ददाति सत्पतिं सासाह यो युधा नृभिः 5,25,6. 32,11. 44,13. 65,2. 82,7. स सत्पतिः शवसा हन्ति वृत्रम् 6,13,3. 14,4. 16,19. 46,1. 8,2,28. 19,36. 21,10. Âditja 6,51,4. 10,8,9. 60,2. इन्द्राग्नी वृत्रहत्येषु सत्पती 65,2. AV. 7,62,1. विद्वयस्य 73,4. — 2) *ein guter Herr, — Gebieter*: विश्वस्य Praçnop. 2,11. Verz. d. Oxf. H. 47,*a*,13. Bhâg. P. 2,8,27. 8,22,15. 10,34,16. — 3) *ein guter Gatte* Ragh. 3,33. प्राप्त° adj. f. Kathâs. 15,53.

सत्पत्त्र (सत् + प°) n. *ein junges Blatt der Wasserrose* Çabdak. im ÇKDr.

सत्पथ् = सत्पथ. instr. °पथा R. 7,80,10.

सत्पथ (सत् + पथ) m. *ein guter —, der richtige Weg* AK. 2,1,16. H. 984. °वर्तिन् ein Planet Varâh. 8,53. gewöhnlich in übertr. Bed.: सताम् MBh. 13,6477. R. 2,23,42. Bhâg. P. 4,12,50. °पथं या 3,28,1. MBh. 2,267. गम् R. 7,107,13. वर्त्मय् 5,89,35. त्यज् Kathâs. 91,42. °पथे संनिविष्टः MBh. 1,3627. वर्त् Hariv. 4023. स्थितः R. 2,31,10. 5,90,39. °स्थान MBh. 13,6443. °पथादपेतः R. 4,34,35. am Ende eines adj. comp. आश्रित° Spr. (II) 719. मुक्त° Kathâs. 56,13. उत्क्रान्त° 294. उल्लङ्घित° Bhâg. P. 6,7,2. अ° *nicht auf dem richtigen Wege seiend* (मनस्) 3,28,7.

सत्पद्धति (सत् + प°) f. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 874. fg.

सत्पद्यरत्नाकर m. desgl.; s. u. नीरिणक.

सत्पशु (सत् + पशु) m. *ein zum Opfer geeignetes Thier* ÇKDr. und Wilson ohne Angabe einer Aut.

सत्पात्र (सत् + पात्र) n. *eine würdige Person* Spr. (II) 3845. fg. 4256. 5434. 6714. Râǵa-Tar. 3,181. Mârk. P. 21,91. Bhâg. P. 7,14,27.

1. सत्पुत्र (सत् + पुत्र) m. *ein guter Sohn* Spr. 6428, v. l.

2. सत्पुत्र (wie eben) adj. *einen Sohn habend* M. 9,154. अ° ebend.

सत्पुरुष (सत् + पु°) m. *ein guter —, vorzüglicher Mensch* P. 2,1,61. Schol. R. 2,48,7. 109,19. Spr. (II) 1460. 1613. 3277. 4157. 4556. 5784 (so v. a. *ein kluger Mann*). 6019. 6106. 6589. 7224. Lalit. ed. Calc. 43,4. 9.

सत्पुष्प (सत् + पु°) adj. (f. आ) *in Blüthe stehend* P. 4,1,64, Vârtt. 1. Vop. 4,15.

सत्प्रक्रिया (सत् + प्र°) f. *der Abschnitt über die Participia praesentis*: °व्याकृति Verz. d. B. H. No. 739.

सत्प्रतिग्रह (सत् + प्र°) m. *die Entgegennahme einer Gabe von guten, ehrenwerthen Menschen* M. 10,115. अ° 11,194. Jâǵń. 3,290.

सत्प्रतिज्ञ (सत् + प्रतिज्ञा) adj. *der Etwas versprochen hat* Trik. 3,3,192.

सत्प्रतिपक्ष (सत् + प्र°) adj. *wogegen ein triftiger Einwand erhoben werden kann*: हेतु *ein solches Argument* (auch subst. mit Ergänzung von हेतु) Tarkas. 40. 42. Sarvadarçanas. 119,19. Kusum. 50,11. Verz. d. Oxf. H. 241,*b*,14. 242,*a*, No. 593. fgg. Davon nom. abstr. °ता f. Kusum. 49,12.

सत्प्रतिपक्षित (von सत्प्रतिपक्ष) adj. *wogegen ein triftiger Einwand erhoben worden ist* Comm. zu Kap. 1,74.

सत्प्रतिपक्षिन् adj. = सत्प्रतिपक्ष. Davon nom. abstr. °पक्षिता Bhâshâp. 76. °पक्षित्व n. ebend. Comm. असत्प्रतिपक्षित्व n. Z. d. d. m. G. 7,294, N.

सत्प्रमुदिता s. u. सदाप्रमुदित.

सत्फल (सत् + फल) m. *Granatbaum* Çabdak. im ÇKDr. n. *die Frucht* Verz. d. Oxf. H. 103,*b*,2. — सत्फलानाम् Spr. (II) 813 schlechte v. l. für सत्कलानाम्.

सत्यँ (von सत्) 1) adj. *wirklich, wahr, ächt; wahrhaft, ernstlich; zuverlässig, treu* (Gegens. मोघ, अनृत u. s. w.) AK. 1,1,5,22. 3,4,16,86. H. 264. an. 2,386. Med. j. 60. Halâj. 1,141. 144. अग्निर्विद्वाँ ऋतचिद्धि सत्यः RV. 1,145,5. मन्त्र 152,2. 174,1. आशिषः 179,6. 7,17,5. VS. 35. 20. उक्था RV. 6,67,10. वचस् 7,104,12. आशा TBr. 3,12,2,2. द्रविणानि RV. 1,180,7. सत्या सत्यस्य करणानि वोचम् 2,15,1. 22,1. 23,11. मन्यु 24,14. 4,17,10. रयि 3,14,6. मनसा 7,90,5. 10,67,8. राजन् 9,92,6. सखिभिः 6,67,7. सत्या नृणामभवद्देवहूतिः *wahr so v. a. von Erfolg begleitet* 6,65,5. 7,83,4. 7. 10,116,8. याभिः सत्यं भवति यद्वृणीषे AV. 9.

2,25. स हि सत्यो यं पूर्वे चिद्देवासश्चिद्यमीधिरे *das ist der rechte, derselbe, welchen* R̥V. 5,25,2. सत्यमिन्द्रं स्तवाम नानृतम् 8,51,12. यद्वा घा सत्यमुत यन्न विद्म 10,139,5. विश्वं सत्यं कृणुहि 3,30,6. 4,17,20. AV. 4,10,1. VS. 9,12. Çat. Br. 13,4,2,12. मित्रः सत्यः (vgl. die v. l. TS. 3,4,5,1. TBr. 1,7,4,1) VS. 9,39. Çat. Br. 5,3,3,8. संधा TS. 1,7,8,4. तव तत्सत्यमस्त्वस्मात्रायः सचन्ताम् *auch das wahr: uns sollen* u. s. w. R̥V. 1,98,3. विश्वं सत्यं युवोरित् *bei euch ist alles zuverlässig* 2,24,12. 4,1,18. 22,6. 28,5. यत्सुवति सत्यमस्य तत् *dabei bleibt es* 54,4. 8,82,5. 9,92,5. अस्मे ता त इन्द्र सत्या सन्तु 10,22,13. सत्यमात्मानं कुरुते Khând. Up. 6,16,2. — महाभूतानि सत्यानि यथात्मापि तथैव हि *wirklich, in Wirklichkeit vorhanden* Jâgn. 3,149. यथा स (भीष्मपराजयः) सत्यो भवति तथा कुरु MBh. 5,7380. मर्यादा R. Gorr. 2,11,5. प्राज्ञत्वा सत्यमस्यात्तम् Ragh. 12,75. सत्यं संपद्यते हि तत् Kathâs. 3,50. 18,200. यदि सत्यैव यात्रा so v. a. *wenn du wirklich reisen willst* Spr. (II) 5235. गिर्, वचस् u. s. w. 6211. 6567. 6736. fg. R. 2,52,42. Kathâs. 52,279. Vet. in LA. (III) 11,8. प्रतिज्ञा R. 1,67,23. 3,35,112. संकल्प Kaush. Up. 3,2. आशिषः *wahr* so v. a. *eintreffend, in Erfüllung gehend* Bhâg. P. 1,10,19. 4,9,24. 15,19. 19,41. ज्ञाति *ächt* M. 2,148. °सुहृद् Pańkat. 80,21. नन्द् (Gegens. योग°) Kathâs. 4,104. °गज 12,16. 42,14. 56,277. असत्यकण्ठार्पितबाहुबन्धना *ein Hals, der in Wirklichkeit nicht da war,* Kumâras. 5,57. भाषा so v. a. *giltig* M. 8,164. सत्यं कर् *Etwas wahr machen, erfüllen:* प्रतिश्रुतम् Bhâg. P. 1,7,54. मनोरथम् R. 2,88,24. 3,53,8. वचः 5,80,28. *wahrhaft, aufrichtig, zuverlässig, auf dessen Wort man sich verlassen kann:* देवी सरस्वती Varâh. Bṛh. S. 26,2. fgg. 46,98. R. 2,22,9. सत्यस्त्वं भव 34,42. त्वामहं सत्यमिच्छामि नानृतम् 47. अहं हि पितरं सत्यं चिकीर्षुः R. Gorr. 2,26,29. 29,11. Spr. (II) 1694. 6739 (नृपनीति und वेश्याङ्गना). 6740. 6746. 6897. वेदशास्त्रपुराणानि 6271. — 2) m. a) *Ficus religiosa Lin.* Râgan. im ÇKDr. — b) N. der höchstgelegenen unter den sieben Welten H. an. Viçva im ÇKDr.; vgl. 4) *f*). — c) N. des 9ten Kalpa; s. u. कल्प 2) *d*). — d) ein N. Kṛshṇa's: सत्यात्सत्यं च गोविन्दस्तस्मात्सत्यो ऽपि नामतः MBh. 5,2571. Râma's Çabdar. im ÇKDr. — e) N. pr. eines best. göttlichen Wesens Varâh. Bṛh. S. 53,43. 52. eines zu den Viçve Devâḥ gezählten Wesens Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*a*,32. = नान्दीमुखश्राद्धदेव Çrâddhat. im ÇKDr. eines R̥shi Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,25. MBh. 2,105. eines Sohnes des Vitatja 13,2001. N. pr. eines der sieben R̥shi in verschiedenen Manvantara Hariv. 468. Mârk. P. 94,8. 14. Bhâg. P. 8,13,22. = तुषित VP. 3,1,38. ein Vjâsa Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,19. eines Sohnes des Havirdhâna Bhâg. P. 4,24,8. in धर्मसत्यव्रतेयवः so v. a. सत्येयु (indem das am Ende stehende suff. auch zu धर्म und सत्य gehört) 9,20,4. pl. Bez. einer Gruppe von Göttern in verschiedenen Manvantara Hariv. 427. VP. 3,1,14. 16. 38. Mârk. P. 73,2 (सत्याख्यो गणः). 74,57. Bhâg. P. 8,1,24. Verz. d. Oxf. H. 56,*b*,33 (= ज्ञयाः in einer früheren Geburt). — *f*) N. pr. eines Astronomen, des Verfassers des Horâçâstra, Varâh. Bṛh. 2,17. 7,3. 9. 13. 20,10. 21,3. Ind. St. 2,251. — 3) f. आ *a*) Bez. einer Çakti Weber, Râmat. Up. 326. Pańkar. 3,2,30. — *b*) Bein. der Sîtâ Çabdar. im ÇKDr. = सत्यवती ebend. = सत्यभामा MBh. 3,14723. Hariv. 7138. Bhâg. P. 1,14,37. Verz. d. Oxf. H. 15,*b*, No. 59. Pańkar. 3,7,30. Tochter Dharma's und Gattin Çamju's MBh. 3,14133. Mutter des Satja (= तुषित) VP. 3,1,38. Gattin Manthu's und Mutter Bhauvana's Bhâg. P. 5,15,13. eine Tochter Nagnagit's und Gattin Kṛshṇa's 10,58,32. Familiengottheit der Kutsa und Atharvan Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,28. ein N. der Durgâ 25,*a*,33. v. l. für सती Hariv. 1706. — 4) n. *a*) *das Wirkliche; Wirklichkeit, Wahrheit* AK. 1,1,5,22. 3,4,24,156. H. 264. H. an. Med. Halâj. 5,96. शंसः सत्यस्य R̥V. 7,35,2. 12. 56,12. सूनुः सत्यस्य Indra 8,58,4 (AV. 6,1,2). 9,73,1. 113,2. 4. ऋत, सत्य 10,190,1. Ait. Br. 1,6. 7,10. TBr. 1,1,5,1. वाचः 8,3,3. Ait. Br. 5,14. AV. 2,15,5. 3,11,8. 4,18,1. 12,1,1. VS. 1,5. 11,47. सत्यं वदति Çat. Br. 2,2,2,19. सत्यं वै चक्षुः 1,3,1,27. Âçv. Gṛhj. 2,6,4. पुरा सत्यादाहुतिं हृत्वस्य *damit es nicht wirklich werde* d. h. *keinen Erfolg habe* AV. 7,70,1. कस्मात्सत्यादिह्य ओषधयः संभवन्ति *in Folge welches Sachverhaltes* u. s. w. d. h. *wie kommt es, dass* TS. 3,3,6,2. 2,6,3,1. 6,1,6,4. 3,1. 4,5,7. TBr. 3,9,3,2. तेन सत्येन जागृतम् *auf Grund hiervon* R̥V. 1,21,6. — सत्यं ब्रुवन् M. 8,74. 81. 83. अविन्दंस्तत्वतः सत्यम् 109. शृणु सत्यम् MBh. 3,1861. 2325. 2473. R. 2,38,4. 3,53,20. सत्यपूतां वदेद्वाचम् Spr. (II) 2934. 5060. 6717. 6720. Ragh. 1,7. Brahma-P. in LA. (III) 53,10. Bhâg. P. 9,20,22. जिज्ञासार्थं तवानघ। प्राप्तः सत्यं च ते ज्ञात्वा (*dass du wirklich so bist*) MBh. 13,162. fg. सत्येन *der Wahrheit gemäss, in Wirklichkeit* M. 8,35. 80. R. 1,53,15. 2,21,61. 3,75,69. Spr. (II) 3838. तेन सत्येन *so wahr dieses ist* Khând. Up. 3,11,2. यथा — तेन सत्येन *so wahr — eben so gewiss* MBh. 3,2207. fgg. 13,158. fg. 14,2029. 2031. R. 2,64,39. Mârk. P. 16,82. तेन सत्येन — यथा MBh. 3,2981. यथा — एवं सत्येन Hariv. 4890. — ऋतसत्ये Çâṅkh. Çr. 2,7,13. fg. देवसत्यानि ब्रूयुः *göttliche Wahrheiten* Lâṭj. 8,9,12. Çat. Br. 2,4,2,6. vier *Wahrheiten* bei den Buddhisten Burnouf, Intr. 629. fg. Wassiljew 296. fgg. — *b*) *Wahrhaftigkeit, das Reden der Wahrheit* Kenop. 33. मौनात्सत्यं विशिष्यते M. 2,83. Jogas. 2,30. R. 1,1,19. 5,21. 2,25,6. R. Gorr. 2,33,14. Spr. (II) 1091. 3682. fg. 3689. 6715. fg. 6718. fg. 6722. 6724. fgg. 7575. Kathâs. 27,120. Sâh. D. 90. सत्यं पुष्पफलं विद्यादात्मवृक्षस्य जीवतः Bhâg. P. 8,19,39. — *c*) *Gelöbniss, Versprechen, Eid, Schwur* AK. 3,4,25,156. H. an. Med. धातुर्देवस्य सत्येन AV. 2,36,2. सत्यं ब्रू M. 8,88. MBh. 3,2173. 2223. 2722. Spr. (II) 6730. वच् MBh. 3,2365. वद् 5,7489. प्रति-ज्ञा Nala ed. Bruce 19,6. प्रति-श्रु MBh. 3,2964. R. 2,98,3. °संश्रव 3,14,21. °श्रावणं कर् Pańkat. 97,17. वचनं पितुः सत्योपबृंहितम् R. 2,30,31. वाचा सत्ये कृते M. 9,69. Pańkar. 1,4,25. सत्यं दा (v. l. प्र-दा) 26. सत्यं चिकीर्षमाणाः *das gegebene Wort zu halten Willens* MBh. 3,2148. कृत्वा सत्येन संविदम् M. 8,219. सत्येनायुधमालभे R. 2,98,6. R. Gorr. 2,29,24. 33,3. 3,33,26. सत्येन शप् R. Schl. 2,21,16. 34,36. 47. 51,4. R. Gorr. 2,16,10. 121,9. 4,5,6. 6,22. त्रिसत्येनाहमात्मानं शपामि Pańkat. ed. orn. 64,7. 16. fg. सत्येन शापयेद्विप्रम् M. 8,113. सत्येन बद्धः Kathâs. 84,39. °पाशेन संयुतः R. 2,34,30. Mârk. P. 126,32. 127,28. Bhâg. P. 9,10,8. सत्ये स्था R. Gorr. 2,11,2. सत्यमनुपालये R. Schl. 2,34,49. Spr. (II) 6746. Kathâs. 17,157. सत्यानुपालन 84,50. स्वसत्यं रक्षणं कुरु Pańkar. 1,4,28. निजसत्यमिवात्याज्यं मदीयं जीवितं यदि Kathâs. 17,60. सत्यं परि-त्यज् Spr. (II) 6729. अति-वर्त् Kathâs. 98,53. हन् 84,40. सत्याद्धर्मलोपयन्

Ragh. 12,9. — d) *das erste* Juga (gew. कृत genannt) H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. 21,*b*, N. 2. — e) (sc. अस्त्र) *eine best. mythische Waffe* (neben अनृत) R. 1, 29, 18 (30, 18 Gorr.). — f) N. *der höchst gelegenen unter den sieben Welten* Vedântas. (Allah.) No. 70. VP. 2, 7, 19. जनस्तपःसत्यनिवासिनः Bhâg. P. 3,13,25. 43. Mârk. P. 101,25. unter den sieben Vjâhrti Ind. St. 9,108; vgl. 2) *b*) und सत्यलोक. — g) Bez. *des achten astrologischen Hauses* Verz. d. B. H. No. 878. — h) *eine* Satja-*Formel:* सत्येन चमसान्भक्षयन्ति Âçv. Çr. 9,7,36. — i) N. eines Sâman Çat. Br. 7,3,2,17. Kâtj. Çr. 17,3,28. Lâtj. 1,5,8. प्रजापतेः सत्यम् desgl. Ind. St. 3,224, *b*. — 5) सत्यम् adv. *in Wirklichkeit, in Wahrheit, fürwahr, wahrlich; gewiss, recht* gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. चादि zu 4,57. Med. adj. 61 (प्रश्ने ऽभ्युपगमे). in der Frage behält das verbum finitum seinen Ton P. 8,1,32. — ṚV. 1, 38, 3. सत्यमद्धा नकिर्न्यस्त्वावान् 52, 13. 3, 39,5. 8,33,10. 44,9. यदि सत्यमस्ति *in der That, wirklich* 89,3. सत्यं ब्रवीमि वध इत्स तस्य 10,117,6. *gut* (in zustimmender Antwort) 4,33,6. *mit Recht* 5,73,9. — AV. 5,11,3. VS. 5,5. Kâtj. Çr. 25,1,11. Kauç. 5. Âçv. Çr. 9,7,37. सत्यं वस्तव्यं किल मे वने R. 2,29,8. Mṛkkh. 130,12. Çâk. 6,5. 29,23. 30,14. 36,5. 79,15. Vikr. 71,18. Mâlav. 15,8. Spr. (II) 586. 2508. 5083. 5304. 5913. 6220. 6723. सत्यमेवाह सुगतः संस्कारानविनश्वरान् *mit Recht* 6727. 6733. 7134 (wiederholt). 7209. Veṇîsaṃh. 9, 8. Kathâs. 12,131. 22,115. 27,78. 108. 32,160. 39,2. 40,25. 46,1:. Mârk. P. 21,37. Râǵa-Tar. 5,86. 6,285. Sâh. D. 56. सत्यमुक्त्वा so v. a. *es bejahend* M. 11,196. सत्यम् allein einräumend *so ist es, recht* Comm. zu TS. Prât. 1,21. 8,16. 13,15. सत्यम् — तु Kumâras. 6,19. सत्यम् — किंतु Kathâs. 49,216. Mârk. P. 134,31. Comm. zu TS. Prât. 1,53. 2,18. सत्यम् — तथापि Sarvadarçanas. 81,19. 114, 20. — Vgl. अ°, अनुषत्य, अप्रामिसत्य, ऋतज्ञात°, त्रिषत्य, निःसत्य, प्रिय°, मम°, यथासत्यम्, सात्य.

सत्यक (von सत्य) 1) m. N. pr. *a*) eines Sohnes des Çini MBh. 1, 2434. 7916. 2,125. 14,1855. Hariv. 1935. 6628. 6649. 9206. VP. 435. Bhâg. P. 9,24,13. — *b*) eines Sohnes des Manu Raivata Mârk. P. 75,75. — *c*) eines Sohnes des Kṛshṇa von der Bhadrâ Bhâg. P. 10, 61,17. — *d*) pl. einer Gruppe von Göttern unter Manu Tâmasa Bhâg. P. 8,1,28. — 2) n. *Abschluss eines Handels* Çabdârthak. bei Wilson.

सत्यकर्ण m. N. pr. eines Sohnes des Kandrâpîḍa Hariv. 11067.

सत्यकर्मन् 1) adj. *dessen Thun wahr ist* ṚV. 9,113,4. — 2) m. *a*) *Aegle Marmelos Corr.* Nigh. Pr. — *b*) N. pr. eines Sohnes des Dhṛtavrata Hariv. 1708. fg. VP. 446.

सत्यकाम 1) adj. *die Wahrheit liebend, ein Freund der Wahrheit* Khând. Up. 8,7,1. — 2) m. N. pr. verschiedener Männer Ait. Br. 8,7. Çat. Br. 13,5,3,1. 14,6,10,14. 9,3,19. Khând. Up. 5,2,3. Ind. St. 1, 262. fg. Praçnop. 1,1. Maitrjup. 6,5. — Vgl. सात्यकामि.

सत्यकाय m. N. pr. eines Mannes Saṃsk. K. 186,*a*,7. vielleicht fehlerhaft für सत्यकाम.

सत्यकीर्ति 1) adj. *dessen Ruhm wahr ist.* — 2) m. Bez. *eines best. über Waffen gesprochenen Spruches* R. 1,30,4 (31,5 Gorr.).

सत्यकृत् adj. *Wirkliches vollbringend, der Nichts vergebens thut* Bhâg. P. 7,1,11.

सत्यकेतु m. N. pr. eines Sohnes des Dharmaketu Hariv. 1594. VP. 409. Bhâg. P. 9,17,8. des Sukumâra Hariv. 1752. des Akrûra 1954. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,11.

सत्यक्रिया f. *die mystische Kraft der Wahrheit* (bei den Buddhisten Ind. St. 3,119.

सत्यखान oder ऽश्रीमानदत्त m. N. pr. eines *Chan's* Verz. d. B. H. No. 398.

सत्यग adj. als Beiw. eines Rades Verz. d. Oxf. H. 11,*b*,17 v. u. wohl fehlerhaft für सत्याङ्ग, wie 49,*b*,34 gelesen wird.

सत्यगिर् adj. *dessen Wort wahr ist, der sein Wort hält* Râǵa-Tar. 1,113.

सत्यंगिर्वाहस् adj. *ächtes Lob empfangend* ṚV. 1,127,8.

सत्यघ्न adj. *der sein Wort bricht* Pańkar. 1,6,46.

सत्यंकार (von सत्य-म् + 1. कर्) m. P. 6,3,70. 1) *Versprechen, Zusage* Râǵa-Tar. 6,71. *Abschluss eines Handels* AK. 2,9,83. H. 872. °कृतं द्रव्यम् wohl so v. a. *als Handgeld verabfolgt* Jâǵń. 2,61. = बन्धक H. an. 3,74. — 2) N. pr. eines Mannes gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151. — Vgl. सात्यंकार्य.

सत्यज्ञा adj. = ऋतज्ञा Ait. Br. 4,20.

सत्यजित् 1) adj. *wahrhaft siegreich* oder *durch Wahrheit siegend* VS. 17,83. AV. 4,17,2. — 2) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,5480. 5483. 7,716. fg. 9228. Verz. d. Oxf. H. 77,*a*, No. 131. ein Sohn Bṛhaddharman's Hariv. 1056. Kṛshṇa's 9188. Sunîta's VP. 4,23,3. Sunîtha's Bhâg. P. 9,22,47. Ânaka's 24,40. Amitraǵit's Weber, Kṛsnaǵ. 254. ein Dânava Hariv. 199. ein Jaksha (nach dem Comm.) Bhâg. P. 12, 11,44. Indra im 3ten Manvantara 8,1,24.

सत्यजिति f. *ein wahrer Sieg* Lâtj. 5,4,19. Kâtj. Çr. 19,5,4.

सत्यज्ञ adj. *des Wahren kundig* Nir. 11,18.

सत्यज्ञानानन्दतीर्थ und °यति m. N. pr. eines Gelehrten Hall 132. 136. 141. Haeb. Anth. 470. — Vgl. सत्यानन्दतीर्थ.

सत्यंज्योतिस् adj. *wirklichen Glanz habend* VS. 17,80.

सत्यतपस् m. N. pr. eines durch Durvâsas aus einem Jäger zu einem Muni gemachten Mannes Verz. d. Oxf. H. 59,*a*,16.

सत्यतस् (von सत्य) adv. *in Wahrheit, wirklich* Kathâs. 57,39.

सत्यता (wie eben) f. 1) *Wirklichkeit, das Wahrsein, Wahrheit* Çat. Br. 14,6,10,9. महाप्रभावे च सत्यतां प्राप्ते Kathâs. 3,77. इत्यसत्यमपि ध्यानबलिनामिति सत्यताम् 72,318. अलीकमेतन्नास्त्यत्र सत्यता कापि 124,229. गतौ सविग्रहावेव हरावासे ऽग्र्यसत्यताम् (so lesen wir) so v. a. *da wurden sie in ihrem wahren Wesen vollkommen erkannt* Râǵa-Tar. 5,27. — 2) *Wahrhaftigkeit, Wahrheitsliebe, Zuverlässigkeit:* पाण्डवानाम् MBh. 1,100. 7493. मूलं धर्मस्य सत्यता R. Gorr. 2,118,13. Spr. (II) 6480.

सत्यतितिक्षावत् (von सत्य + तितिक्षा) adj. *wahrhaft und geduldig* Spr. (II) 1503.

सत्यत्व n. 1) = सत्यता 1) Kathâs. 23,15. 44,66. Sarvadarçanas. 70, 14. Comm. zu Ǵaim. 1,4. — 2) = सत्यता 2) MBh. 15,952.

सत्यदर्शिन् 1) adj. *das Richtige —, die Wahrheit schauend* MBh. 3, 2491. — 2) m. N. pr. eines Mannes Lalit. ed. Calc. 201,13. eines der 7 Ṛshi im 13ten Manvantara Hariv. Langl. 1, 42. तत्त्वदर्शिन् die gedr. Ausgg.

सत्यदृश् adj. = सत्यदर्शिन् 1) Bhâg. P. 3,27,13. 7,13,44.

सत्यधर् 1) adj. *sein Wort haltend.* — 2) m. N. pr. eines Prinzen Kathâs. 74,25. fgg.

1. सत्यधर्म m. *das Gesetz der Wahrheit, die ewige Wahrheit:* सत्यधर्म इवाकम्प्याः R. 5,33,8. सत्यधर्मे (सत्ये धर्मे ed. Bomb.) प्रतिष्ठिता R. Schl. 1,35,11. °पथे स्थितः 2,30,38.

2. सत्यधर्म 1) adj. *wahre —, feste Satzungen habend* Bṛh. Âr. Up. 5,15 = Îçop. 15 = Maitrjup. 6,35. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des 13ten Manu Bhâg. P. 8,13,25. eines Brahmanen Çuk. in LA. (II) 34,9.

सत्यधर्मन् adj. = 2. सत्यधर्म 1): Agni ṚV. 1,12,7. Varuṇa 5,63,1. AV. 4,10,3. TBr. 1,7,10,3. Savitar ṚV. 10,34,8. 139,3. AV. 7,24,1. — ṚV. 5,51,2. 10,121,9. Wagen des Mitra-Varuṇa TS. 4,7,15,2; vgl. jedoch AV. 4,29,7.

सत्यधर्मविपुलकीर्ति m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,16.

सत्यधामन् adj. zur Erklärung von ऋतधामन् Çat. Br. 9,4,2,7.

सत्यधृत m. N. pr. eines Sohnes des Pushpavant VP. 4,9,19.

सत्यधृति 1) adj. *wahren —, redlichen Willen habend* Çat. Br. 10,6,3,2. Kaṭhop. 2,9. R. 2,82,5 (°वृत्ति ed. Bomb.). 104,30. — 2) m. N. pr. eines Mannes MBh. 1,6990. mit dem patron. Vâruṇi, Liedverfassers von ṚV. 10,185, ṚV. Anukr. ein Sohn Dhṛtimant's Hariv. 1075. fg. VP. 453. Kṛtimant's Bhâg. P. 9,21,27. Çatânanda's Hariv. 1785. fg. VP. 454. Bhâg. P. 9,21,35. Mahâvîrja's VP. 390. Sâraṇa's 439.

सत्यध्वज m. N. pr. eines Sohnes des Ûrgavaha VP. 4,5,12.

सत्यध्वजावतार m. Titel einer Schrift Wassiljew 299.

सत्यध्वृत् (ध्वृत् von ध्वर्) adj. *die Wahrheit beugend* ṚV. 10,27,1.

सत्यनाथ m. N. pr. eines Mannes Notices of Skt Mss. 7. °माहात्म्यरत्नाकर ebend.

सत्यनाम adj. (f. आ) = सत्यनामन् R. Gorr. 2,109,47.

सत्यनामता f. nom. abstr. von सत्यनामन् Kathâs. 94,4.

सत्यनामन् 1) adj. *einen richtigen Namen —, seinen Namen mit Recht führend* MBh. 3,2506. Kathâs. 40,48. 81,24. nom. f. °नामा MBh. 12,948. R. 1,6,25. Mârk. P. 118,4. °नाम्नी R. Gorr. 1,6,29. — 2) wohl f. = ब्राह्मी Nigh. Pr.

सत्यनारायण m. N. pr. eines mohammedanischen Heiligen in indischem Gewande Notices of Skt Mss. 211. °व्रतकथा ebend.

सत्यनेत्र m. N. pr. eines Ṛshi Hariv. 431. 14153. VP. 83, N. 4.

सत्यपराक्रम adj. *von wahrem Heldenmuth, von wahrer Macht:* Personen MBh. 3,2875. R. 2,22,9. 45,1. 64,64. — Vgl. सत्यविक्रम.

सत्यपाल m. N. pr. eines Muni MBh. 2,109.

सत्यपुर n. Satjanârâjaṇa's *Stadt* Skanda-P. im ÇKDr.

सत्यपुष्टि f. *wahres —, bleibendes Gedeihen* Lâṭj. 5,4,19. Kâtj. Çr. 19,5,4.

सत्यप्रतिज्ञ adj. *der sein Versprechen hält* R. 2,26,21. 51,19.

सत्यप्रवाद n. Titel des 6ten der 14 Pûrva oder ältesten Schriften der Gaina H. 247.

सत्यप्रसव adj. *dessen Antrieb (Geheiss) wahr —, recht ist, — sich gleich bleibt:* Savitar TS. 1,8,10,1. Çat. Br. 5,3,3,2. 13,4,2,12. VS. 10,28. °प्रसवस् dass. 9,10.

सत्यप्राश्रू adj. nach dem Comm. so v. a. सत्यपराक्रम TBr. 1,1,5,1.

सत्यफल m. *Aegle Marmelos Corr.* Râgan. im ÇKDr. Dhanv. in Nigh. Pr.

सत्यभामा f. N. pr. einer Tochter Satrâgit's und einer der Gattinnen Kṛshṇa's MBh. 1,324. 3,12563. 12567. 14649. fgg. 4,262. Hariv. 2078. 6702. 6826. 6973. 6977. 7032. fgg. 7679. 8977. 9037. 9179. 9183. VP. 428. 578. 586. fgg. Bhâg. P. 10,61,11. Pańkar. 3,15,9. 4,1,31. Verz. d. Oxf. H. 15, *b*, No. 59. Notices of Skt Mss. 45. = भामा Comm. zu TS. Prât. 18,3 und zu Pańkav. Br. 18,3,2; vgl. auch सत्या.

सत्यभारत m. Bein. Vjâsa's Trik. 2,7,19.

सत्यभाषण n. *das Reden der Wahrheit* Spr. (II) 2283.

सत्यभूयम् (von सत्य + 1. भू) absol. *zur Wahrheit* (werden): अनृतं सत्येन परिगृह्णीतं सत्यभूयमेव भवति Çat. Br. 14,8,6,2.

सत्यमद्वन् adj. *richtig begeistert, — berauscht* ṚV. 8,2,37.

सत्यमन्न adj. *dessen Reden wahr sind* ṚV. 1,20,4. 7,76,4.

सत्यमन्मन् adj. *dessen Gedanken —, dessen Wille wahr, recht ist:* Savitar ṚV. 1,73,2. 9,97,48. Agni Çâṅkh. Çr. 1,13,3. TBr. 3,5,9,1.

सत्यमय (von सत्य) adj. (f. ई) *aus Wahrheit bestehend, wahrhaft* Çâṅkh. Br. 2,8. 9,1. वाक्य Hariv. 2896. नदी MBh. 12,12460.

सत्यमान n. *ein richtiger Maassstab* Bhâg. P. 6,8,31. = सत्यभूतं प्रमाणं Comm.

सत्यमुग्र adj. *wahrhaft gewaltig* ṚV. 9,113,5. — Vgl. सात्यमुग्र fg.

सत्यमेधस् adj. *eine richtige Einsicht habend:* Vishṇu MBh. 13,7029.

सत्यमौद्गल m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,274.

सत्यभद्रा f. N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 5,20,4.

सत्ययज् adj. *wahrhaft* oder *erfolgreich anbetend, — opfernd:* Agni als Hotar ṚV. 4,3,1. 6,16,46.

सत्ययज्ञ m. N. pr. eines Mannes Çat. Br. 10,6,1,1. Khând. Up. 5,11,1.

सत्ययुग n. N. *des ersten* oder Kṛta-Juga Trik. 1,1,112.

सत्ययोनि adj. *der einen bleibenden Sitz hat:* भुवः सम्राळिन्द्र सत्ययोनिः ṚV. 4,19,2.

सत्ययौवन m. *ein* Vidjâdhara (*wirkliche Jugend besitzend*) Gaṭâdh. im ÇKDr.

सत्यरत 1) adj. *an der Wahrheit sich erfreuend.* — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Satjavrata Mâtsja-P. 12 im ÇKDr. = व्यास Çabdar. nach Wilson.

सत्यरथ 1) m. N. pr. eines Fürsten von Vidarbha Verz. d. Oxf. H. 74,*a*,34. 37. eines Sohnes des Mînaratha VP. 390. des Samaratha Bhâg. P. 9,13,24. — 2) f. आ N. pr. der Gattin Triçaṅku's Hariv. 754. — Vgl. सात्यरथि.

सत्यराजन् m. *ein wahrer —, ewiger König* VS. 20,4.

सत्यराधस् adj. *wahre —, bleibende Wohlthaten erweisend:* Indra ṚV. 1,101,8. 4,24,2. 29,1. 7,31,2. 10,29,7. Mitra 5,40,7.

सत्यरूप adj. 1) *dessen äussere Erscheinung wahr ist:* श्रोत्तमे ऽप्यत्तरे विष्णुः सत्यैः सह स्वधोत्तमैः । सत्यायामभवत्सत्यः सत्यरूपो जनार्दनः ॥ Kaurma-P. 48 im ÇKDr. — 2) *wahrscheinlich, glaubwürdig:* वाक्य R. 2,57,21.

सत्यलोक m. *die Welt der Wahrheit*, Bez. der höchstgelegenen unter den 7 Welten Ind. St. 2,178. 9,119. Verz. d. B. H. 146,*a*, 3. Verz. d.

Oxf. H. 28,b,16. 69,b,12. Bhâg. P. 2,5,39. Pańkar. 2,2,59. Nilak. 24. — Vgl. सत्य 4) f).

सत्यलौकिक n. *das Wahre und das Weltliche so v. a. die heiligen und die weltlichen Angelegenheiten* Bhâg. P. 3,24,35.

1. सत्यवचन n. 1) *das Sprechen der Wahrheit* Khând. Up. 3,17,4. — 2) *das Geben eines Versprechens, Versprechen, Gelöbniss* R. 1,1,23 (26 Gorr.). 2,110,12. स्वसत्यवचनं दत्त्वा Kathâs. 50,53.

2. सत्यवचन adj. *die Wahrheit redend* Varâh. Brh. S. 15,20.

सत्यवचस् 1) adj. *dessen Rede wahr ist;* m. Bez. *eines* Rshi AK. 2,7,42. Trik. 2,7,15. — 2) m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Râthîtara Taitt. Up. 1,9.

सत्यवदन n. *das Reden der Wahrheit,* als religiöse Observanz (vgl. Ait. Br. 6,1) Kâtj. Çr. 2,1,12. Çâñkh. Çr. 2,3,24. 3,13,47. Pâr. Grhj. 2,8.

सत्यवत् s. सत्यावत्.

सत्यवत् (von सत्य) 1) adj. a) *wahr:* श्रुति MBh. 12,6699 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Bhâg. P. 4,21,45. 10,74,31. *wahrhaft, die Wahrheit redend* 6,1,56. Sâv. 1,4 (सत्यवाच् MBh. 3,16622). MBh. 13,3655. R. 1,39,6 (40, 6 Gorr.). 5, 90, 39. fehlerhaft für सत्त्ववत् Ragh. 5, 56 (सत्त्ववत् ed. Calc., *validus* Stenzler). Pańkat. 1,8,35 (im Gegens. zu कृपण). — b) *das Wort* सत्य *enthaltend* Ait. Br. 6,18. — 2) m. a) Bez. *eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruches* R. 1,30,4; vgl. सत्यवाच्. — b) N. pr. eines Sohnes des Manu Raivata Hariv. 434. des Manu Kâkshusha von der Naḍvalâ Bhâg. P. 4,13,16. eines Fürsten Med. t. 224. eines Sohnes des Djumatsena und Gatten der Sâvitrî MBh. 3,16667.fgg. 4,655. 12,9560.fgg. R. 2,30,6. Verz. d. Oxf. H. 13,b,17.fg. — 3) f. °वती N. pr. a) der Gattin Parâçara's (Çamtanu's) und Mutter Vjâsa's Trik. 2,8,11. H. 847. Med. MBh. 1,54.2398.fgg. 3801.fgg. 5,5947. 16,254.256. Hariv. 1.973. Verz. d. Oxf. H. 80,b,26.38. 255,b,N.4. VP. 459. Bhâg. P. 1,3,21. 6,1. 2,7,36. Pańkat. 2,1,17. — b) einer Tochter Gâdhi's und Gattin Rkîka's, die in den Fluss Kauçikî verwandelt wird, Med. MBh. 3,11053 (S. 571). 5,3973. 12,1721.fgg. 13,206.fgg. Hariv. 1430.fgg. 1766.fg. R. 1,35,7.fgg. (36,7.fgg. Gorr.). VP. 399.fg. Bhâg. P. 9,15,5. — c) der Gattin Nârada's Med. MBh. 5,3974. — d) der Gattin Çivarâgabhaṭṭa's und Mutter Vasantarâgabhaṭṭa's, Hall in der Einl. zu Vâsavad. 45. — e) = अच्छोदा Verz. d. Oxf. H. 39,b,40. — Vgl. सात्यवत.

सत्यवर् Kathâs. 78,9 fehlerhaft für सत्त्ववर्.

सत्यवर्त्मन् adj. *in dem richtigen, bleibenden Geleise laufend:* Wagen des Mitra-Varuṇa AV. 4,29,7.

सत्यवाक m. = सत्यवदन Kauç. 99.

सत्यवाक्य adj. *dessen Rede wahr ist* R. 1,1,2. Mârk. P. 116,70. Davon nom. abstr. °ता f. MBh. 2,709. R. Gorr. 1,3,4.

1. सत्यवाच् f. *eine wahre Rede* Spr. (II) 1816.

2. सत्यवाच् 1) adj. *dessen Rede wahr ist, wahrhaft* RV. 3,26,9. 54,4. दूत 7,2,3. रोदसी 10,12,1. AV. 5,1,9. सारस्वत TBr. 1,8,3,4. TS. 1,8,19,1. MBh. 3,1811. 2365. 2446. 16622. R. 2,29,11. 3,53,12. Varâh. Brh. S. 2, S. 3, Z. 10 v. u. Râga-Tar. 6,59. Mârk. P. 23,115. Bhâg. P. 8,22,30. Pańkar. 4,1,31. Hit. 120,15. m. = ऋषि Çabdar. im ÇKDr. — 2) m. a) Bez. *eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruches* R. Gorr. 1,31,5; vgl. सत्यवत्. — b) *Krähe* Trik. 2,5,20. — c) N. pr. eines Devagandharva MBh. 1,2551. eines Rshi 2,297. eines Sohnes des Manu Kâkshusha von der Naḍvalâ Hariv. 71. VP. 98. des Manu Sâvarṇa Mârk. P. 80,11.

सत्यवाचक adj. *Wahres redend, wahrhaft* Spr. (II) 4111, N.

सत्यवाद m. *das Geben eines Versprechens, Gelöbniss* R. 2,107,8.

सत्यवादिता f. (Kâm. Nîtis. 4,36. 8,7) und °वादित्व n. (Spr. (II) 3870) nom. abstr. von °वादिन् 1).

सत्यवादिन् 1) adj. *Wahres redend, wahrhaft* AV. 4,16,6. 11,4,11. Çat. Br. 12,1,3,23. Çâñkh. Br. 2,8. M. 7,26. 8,179. MBh. 3,2074. R. 1,4,22. 6,6. 57,10. 2,34,9. 44,3. 62,14. 107,9. Spr. (II) 1336.fg. 1745. 4578. 4977, N. 6712. 7008. 7520. Çâk. 69,22. Râga-Tar. 4,464. Brahma-P. in LA. (III) 48,15. Pańkat. 100,23. als Observanz Kâtj. Çr. 2,1,11. 19,1,12. — 2) m. Bein. Kauçika's, der in seiner vorangehenden Geburt ein Jäger Namens Bâlaka gewesen war: सत्यं मया सदा वाच्यमिति तस्याभवद्व्रतम्। सत्यवादीति विख्यातः स तदासीत् MBh. 8,3449. — 3) f. °नी *eine Form der* Dâkshâjaṇî Verz. d. Oxf. H. 39,b,33. eine Bodhivṛkshadevatâ Lalit. ed. Calc. 421,16.fg.

सत्यवाह m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Bhâradvâga Muṇḍ. Up. 1,1,2.

सत्यवाहन adj. *Wahrheit bringend:* स्वप्नोत्तम Râga-Tar. 4,100.

सत्यविक्रम adj. *von wahrer Kraft, von wahrem Muth* MBh. 3,2852. 3055. 13,3654. R. 2,72,34. R. Gorr. 1,1,4. — Vgl. सत्यपराक्रम.

सत्यविद्या f. *die Lehre von der Wahrheit,* Titel einer Schrift Colebr. Misc. Ess. 1,326, N.

सत्यवृत्त n. *ein wahrer Lebenswandel* MBh. 13,3565.

सत्यवृत्ति adj. *der Wahrheit lebend, — sich befleissigend* R. ed. Bomb. 2,82,6.

सत्यवृध् adj. als Umschreibung von ऋतावृध् Çat. Br. 9,2,3,42.

1. सत्यव्रत n. *das Gelübde der Wahrhaftigkeit* Hariv. 7103. R. 2,26,37. 4,6,24. Spr. (II) 5824.

2. सत्यव्रत 1) adj. (f. आ) *das Gelübde der Wahrhaftigkeit befolgend, stets die Wahrheit redend* Çâñkh. Çr. 3,8,11. MBh. 3,2134. Hariv. 1711. R. 3,55,38. Varâh. Brh. S. 26, 2. Spr. (II) 1594. 6745. 7420. Bhâg. P. 8,21,12. धर्म° R. 2,41,6. — 2) m. N. pr. eines alten Fürsten Spr. (II) 4829. eines Râgarshi Bhâg. P. 3,24,10.58.fgg. 9,1,2.3. ein Sohn Dhṛtarâshṭra's MBh. 1,2448. Devadatta's Verz. d. Oxf. H. 81,b,2. ein Gesetzgeber 266,b,4. 267,b,19. 271,a,11. 279,b,35. ein Sohn Trajjâruṇa's und = Triçañku Hariv. 717.fgg. VP. 371. Bhâg. P. 9,7,4. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 73,257. eines Fischers 25,49. 26,1. pl. Bez. einer Gruppe höherer Wesen im Gefolge Satjasena's, eine Manifestation Vishṇu's, Bhâg. P. 8,1,25. Bez. der Kshatrija im Çâkadvîpa 5,20,28.

सत्यशपथ adj. *dessen Schwüre wahr sind, dessen Flüche in Erfüllung gehen* MBh. 13,3655.

सत्यशवस् adj. *wirklich —, nachhaltig ungestüm:* die Marut RV. 1,86,8. 9. 5,52,8.

सत्यशील adj. *der Wahrhaftigkeit sich befleissigend* R. 2,54,36.

सत्यशीलिन् adj. dass. MBH. 4,923. R. 7,82,14.

सत्यशुष्म adj. *wahrhaft muthig* ṚV. 1,51,15. 57,1. 59,4. 103,6. 3,30, 21. 4,11,4. 10,44,3. 112,10. TS. 1,6,1,2.

सत्यश्रवस् 1) n. *das Hören der Wahrheit* (in einer Formel) ÇAT. BR. 12,8,3,26. KÂTJ. ÇR. 19,5,3. — 2) m. N. pr. eines Liedverfassers mit dem patron. Vâjja ṚV. 5,79,1. Ind. St. 3,242, *a*. Âtreja ebend. ein Sohn Mârkaṇḍeja's Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,24. Vîtihotra's BHÂG. P. 9,2,20.

सत्यश्री 1) m. N. pr. eines Sohnes des Satjahita Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,26. — 2) f. N. pr. einer Çrâvikâ ÇATR. 14,317.

सत्यश्रुत् adj. *auf die Wahrheit hörend:* die Marut ṚV. 5,57,8. 6,49,6.

सत्यसंहित adj. = सत्यसंध. Götter AIT. BR. 1,6.

सत्यसंकल्प adj. *dessen Wille, Vorsatz, Absicht wahr ist* d. i. *in Erfüllung geht* ÇAT. BR. 10,6,3,2. ḰHÂND. UP. 3,14,2. 8,7,1 (SARVADARÇANAS. 55,1. falsch aufgefasst bei WILSON, Sel. Works 1,45). MAITRJUP. 2, 6. BHÂG. P. 8,16,22. 11,1,5. PAṄḰAR. 4,1,31. Davon nom. abstr. °त्व n. ÇAṄK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 139.

सत्यसंगर 1) adj. *dessen Zusage wahr ist, der sein Versprechen hält;* Belege s. u. 1) संगर 1) *a*). — 2) m. *a*) ein Bein. Kubera's TRIK. 1,1, 78. H. ç. 39. — *b*) N. pr. eines Ṛshi MBH. 2,297.

सत्यसती f. *eine wahrhaft treue Frau* Verz. d. B. H. No. 897.

सत्यसत्वन् m. *ein ächter Streiter* oder adj. *ächte Streiter habend* ṚV. 6,31,5.

सत्यसद् adj. als Umschreibung von ऋतसद् AIT. BR. 4,20.

सत्यसंध 1) adj. (f. आ) *Verträge —, Zusagen haltend, auf dessen Wort man sich verlassen kann* AV. 11,6,19. M. 7,31. JÂǴN. 1,354. MBH. 1, 2714. 5,6053. R. 1,1,14. 3,5. 16,2. 2,66,18. 73,6. 111,30. 4,3,9. RAGH. 14,52. KATHÂS. 37,83. 44,124. 84,51. RÂǴA-TAR. 1,101. 5,182. MÂRK. P. 72,15. BHÂG. P. 1,12,19. 4,16,16. 8,20,14. 10,62,3. अ° Spr. (II) 54. 1280. सत्यसंध m. angeblich (in Wirklichkeit blosses Epitheton wie auch MAHÂN. 5, welche Stelle ÇKDR. als Beleg für den Namen Râma's anführt) = Bharata und Ǵanameǵaja und f. आ = Draupadî ÇABDAR. im ÇKDR. — 2) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBH. 9,2543. eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra 1,2735. 4548.

सत्यसंधता f. nom. abstr. von सत्यसंध 1) MBH. 3,1339. 13,3126. 15, 1069. RÂǴA-TAR. 3,318.

सत्यसव adj. *dessen Befehle wahr, recht, giltig sind:* Savitar ṚV. 5, 82,7. 10,36,13. VS. 4,25. AV. 7,15,1; vgl. VS. 17,74.

सत्यसवन adj. dass.: Savitar ÇAṄKH. ÇR. 8,18,4.

सत्यसवस् adj. dass.: Savitar LÂTJ. 5,12,13. — Vgl. सत्यप्रसवस्.

सत्यसह् adj. = ऋताषह् ÇAT. BR. 9,4,1,7.

सत्यसहस् m. N. pr. des Vaters von Svadhâman BHÂG. P. 8,13,30. BURNOUF fasst das Wort als adj. und verbindet es mit मनोः.

सत्यसाक्षिन् m. *ein die Wahrheit aussagender Zeuge* M. 8,257.

सत्यसार adj. (f. आ) *durchaus aufrichtig:* धृति BHÂG. P. 9,7,23.

सत्यसेन m. N. pr. eines Mannes MBH. 8,1078. ein Sohn Dharma's von der Sûnṛtâ BHÂG. P. 8,1,25.

सत्यस्थ adj. *bei der Wahrheit bleibend, dem gegebenen Worte getreu* R. 2,107,19 (115,19 GORR.).

सत्यहविस् adj. *dessen Opfer richtig oder erfolgreich ist* ÇAṄKH. ÇR. 10,18,5. TAITT. ÂR. 3,5,1.

सत्यहव्य m. N. pr. eines Mannes; s. सात्यहव्य.

सत्यहित 1) adj. *in Wirklichkeit wohlwollend* R. GORR. 2,107,9. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Pushpavant HARIV. 1808. des Vaters von Pushpavant BHÂG. P. 9,22,7. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 54, *b*,25; vgl. VP. 277, N. 7.

सत्याकर् (सत्य + 1. कर्), °करोति (*wahr machen*) *fest kaufen, einen Handel abschliessen* P. 5,4,66. VOP. 7,90. mit acc. der Sache P., Schol.

सत्याकृति (von सत्याकर्) f. *Abschluss eines Handels* AK. 2,9,83. H. 872.

सत्याग्नि (सत्य + अग्नि) m. ein N. Agastja's TRIK. 1,1,89. H. ç. 16. ÇABDAR. im ÇKDR.

सत्याङ्ग (सत्य + 3. अङ्ग) 1) adj. *dessen Theile aus Wahrheit gebildet sind:* चक्र Verz. d. Oxf. H. 49,*b*,34. st. dessen सत्यग 11,*b*,17 v. u. — 2) m. pl. Bez. der Çûdra in Ǵambudvîpa BHÂG. P. 5,20,4.

सत्यात्मक (von सत्य + आत्मन्) adj. *dessen Wesen Wahrheit ist:* राज्य R. 2,109,10.

सत्यात्मज (सत्या + आ°) m. *ein Sohn der* Satjâ (Satjabhâmâ) BHÂG. P. 3,1,35.

सत्यात्मन् (सत्य + आ°) adj. *dessen Wesen Wahrheit (Wahrhaftigkeit) ist* TAITT. UP. 1,6,2. R. 2,34,32. 109,1.

सत्यानन्द m. 1) *wahre Wonne:* सत्यानन्दे चिदात्मनि WEBER, RÂMAT. UP. 286. °चिदात्मन् 345. — 2) N. pr. eines Mannes Ind. St. 1,142. °तीर्थ = सत्यज्ञानानन्दतीर्थ HALL 189.

सत्यानृते (सत्य + अ°) n. du. *Wahrheit und Lüge* ṚV. 7,49,3. VS. 19, 77. ÇAT. BR. 9,5,1,12. AIT. BR. 4,1. du. und sg. bildliche Bez. *des Handels* AK. 2,9,3. H. 867. M. 4,4. 6. BHÂG. P. 7,11,18. 20.

सत्यापन (von सत्यापय्) n. *Abschluss eines Handels* AK. 2,9,83. H. 871. fälschlich सत्यायन VIRAMITRODAJA 136,*a*,13 (nach STENZLER). Auch सत्यापना f. VOPÂLITA bei BHAR. zu AK. nach ÇKDR.

सत्यापय् (von सत्य), °यति P. 3,1,25. VOP. 21,16. = सत्यमाचष्टे P., Schol.

सत्याभियाचन, सत्याभिसंध (auch R. 2,22,9), सत्याभिसंधान und सत्याभिसंधिन् s. u. अभियाचन u. s. w.

सत्यायु (सत्य + आयु) m. N. pr. eines Sohnes des Purûravas von der Urvaçî BHÂG. P. 9,15,1. 2.

सत्यावन् 1) adj. Umschreibung von ऋतावन् ÇAT. BR. 7,3,1,34. — 2) m. (सत्यवन् Padap.) N. pr. eines Mannes AV. 4,29,1.

1. सत्याशिस् (सत्य + आ°) f. *eine wahr werdende Bitte* PAṄḰAV. BR. 11,10,11. 13,12,7.

2. सत्याशिस् (wie eben) adj. *dessen Bitte wahr wird:* यजमानाः PAṄḰAV. BR. 14,3,20. BHÂG. P. 4,9,7 (nach dem Comm. kein comp.).

सत्याश्रय (सत्य + आ°) m. Journ. of the As. Soc. of Bombay 1851, S. 205. 207. 211. 1854, S. 5. Journ. of the R. As. Soc. 3,260 (nach HALL).

सत्याषाढ (सत्य + आ°) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 1,80. 83. Verz. d. B. H. No. 141. HALL 192.

सत्येतर (सत्य + इ°) adj. *unwahr;* n. *Unwahrheit* H. 265, Schol.

सत्येप्सु (सत्य + ईप्सु) m. N. pr. eines Asura MBh. 12,8263.

सत्येयु (von सत्य) m. N. pr. eines Sohnes des Raudrâçva MBh. 1, 3701. Bhâg. P. 9,20,4.

सत्योक्ति (सत्य + उ°) f. *eine wahre Rede* R̥V. 10,37,2. Râga-Tar. 4,100.

सत्योत्तर (सत्य + उ°) adj. *überwiegend —, wesentlich wahr:* वाच् Ait. Br. 1,6.

सत्योद्य (सत्य + 1. उ°) adj. *dessen Rede wahr ist, wahr redend* Çabdam. im ÇKDr.

सत्योपयाचन s. u. उपयाचन, wo noch R. Gorr. 2,55,18 hinzugefügt werden kann.

सत्योपाख्यान n. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 2,129.

सत्यौजस् (सत्य + ओ°) adj. *wahrhaft mächtig:* Agni AV. 4,36,1. Varuṇa VS. 10,28. TS. 1,6,1,1.

सत्रप (2. स + त्रपा) adj. (f. आ) *Schamgefühl besitzend, verlegen* MBh. 12,3167. Kathâs. 45,215. Râga-Tar. 4,435. सत्रपम् adv. *verlegen* 3,106.

सत्रम् adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. = सत्रा Halâj. 5,91.

सत्रा (von 2. स) adv. *zusammt, zumal* (daher häufig mit विश्व verbunden); *ganz und gar, ausschliesslich; überhaupt, immerhin;* = सह् u. s. w. AK. 3, 5,4. H. 1527. सत्रा विश्वं दधिषे केवलं सहः R̥V. 1,57,6. 72,1. सत्रा सोमा अभवन्नस्य विश्वे 4,17,6. 30,2. सत्रा कृधि सुहना वृत्रा 7,25,5. सत्रा त्वमेको वृत्राणि तोशसे 8,15,11. 1,71,9. सत्रा महांसि चक्रिरे तनूषु 5, 60,4. सत्रा वृषं जठर आ वृषस्व 10,96,13. 2,20,7. 8. 3,51,6. 5,65,5. 6, 36,1. 10,113,5. Pañkav. Br. 12,9,21. नहि ते राधसो ऽन्तं विन्दामि सत्रा *ich finde gar kein Ende* R̥V. 8,46,11. सत्रा देव महाँ असि 90,12. daher unter den Bezz. für सत्य Naigh. 3,10. अक्रर्मात्यपीपरो रात्रिं सत्राति पारय *immerhin* AV. 7,25,1. तं न सत्रा पृथुं कुर्यात् *nicht gar zu breit* Çat. Br. 1,2,2,9. 6,3,31. सत्रात्यन्तिके *gar zu nahe* 3,5,3,19. Mit instr. *zusammen mit:* सत्रा वाजैर्धूर्षर्वनानि यज्ञैः R̥V. 6,34,4. अदेवयुं विदथे देवयुभिः सत्रा हतम् 7,93,5. सत्रा कलत्रैर्गार्हस्थ्यम् H. 1527, Schol.

सत्राकर् adj. *vollständig* oder *ausschliesslich wirksam:* यजमानस्य शंसः R̥V. 1,178,4.

सत्राजि (सत्रा + 1. अजि) m. *voller Sieg:* °जं जिगीषन् Çâñkh. Çr. 14,45,1.

सत्राजित् 1) adj. *ganz siegreich, ausschliesslich gewinnend* R̥V. 2,21, 1. 8,3,15. 87,4. 9,27,4. SV. I, 3, 1, 4, 9. VS. 11,8. TS. 4, 1, 1, 3 (nach TS. Prât. 3,5 im Padap. सत्रजित्). — 2) m. *a)* N. eines Ekâha Çâñkh. Çr. 14,45,1. — *b)* N. pr. eines Fürsten, Vaters der Satjabhâmâ, Hariv. 2042. fgg. 3086. VP. 425. fgg. Bhâg. P. 10,56,2. fgg. — Vgl. सात्राजित.

सत्राजित m. = सत्राजित् 2) *b)* Bhâg. P. 9,24,12. 10,56,1.

सत्राच् (सत्रा + अ°) adj. *vereint, vollzählig, gemeinsam:* प्रयस्वन्तो न सत्राच आ गत R̥V. 10,77,4. सत्राचीं रातिं गृणानः 7,56,18. *gesammelt, ganz:* प्र यः सत्राचा मनसा यजाते (vgl. hathrâmanâo Jaçna 30,9) R̥V. 7,100,1. 8,2,37. 9,77,4. सत्राच्या धिया 8,50,1.

सत्रादावन् adj. *mit einem Male gebend* R̥V. 1,7,6.

सत्रासम् (von 2. स + त्रास) adv. *erschrocken, furchtsam, ängstlich* Hit. 30,3. रतोद्दर्शन° Kathâs. 18,383.

सत्रासह् adj. *Alles überwältigend, unwiderstehlich:* रयि R̥V. 1,79,8. Indra 2,21,2 (°साहे, Padap. °सहे). 3,51,3. 34,8. 7,20,2. 8,81,7.

सत्रासाहं (°सह Padap.) adj. dass.: Indra R̥V. 2,21,3. — Vgl. सात्रासाह.

सत्रासाहीय n. N. verschiedener Sâman Pañkav. Br. 12,9,20. 20,3, 2. Lâṭj. 6,12,14. Ind. St. 3,242,*a*. इन्द्रस्य 209,*a*.

सत्राहं adj. = सत्राहन्. पौंस्य R̥V. 5,35,5.

सत्राहन् adj. *völlig niederschlagend:* Indra R̥V. 4,17,8. 6,46,3.

सत्रिजातक (2. स + त्रि-जा°) n. *ein best. Fleischgericht:* मांसं वक्रघृते भृष्टं सिक्तं चोष्णाम्बुना मुहुः। क्षीरकाथैः समायुक्तं परिशुष्कं तदुच्यते॥ तदेव घृततक्राभ्यं प्रदिग्धं सत्रिजातकम्। Çabdak. im ÇKDr.

सत्वच् (2. स + त्वच्) adj. *mit der Rinde versehen:* दण्ड M. 2,47.

सत्वचस् (2. स + त्व°) adj. *sammt der Haut* Çat. Br. 3,3,3,18.

सत्वत m. N. pr. eines Sohnes des Mâdhava (Mâgadha die neuere Ausg.; vgl. सत्वत्) Hariv. 5241. fgg. des Aṃça VP. 4,12,16. 13,1. Eine aus सात्वत fälschlich erschlossene Wortform.

सत्वन् (von सन्) m. 1) (*Einer der auf Beute ausgeht*) *Krieger*, pl. *die Mannen, Heerschaar:* यो ह सत्वा यः शूरो मघवा यो रथेष्ठाः R̥V. 1,173, 5. शूरो यन्निव सत्वभिः 9,3,4. 87,7. 1,133,6. 2,25,4. 30,10. 3,49,2. युध्म 6,18,2. सत्य 22,1. इन्द्रो वृत्रं हनिष्ठो अस्तु सत्वा 37,5. उद्धर्षय सत्वनां मामकानां मनांसि 10,103,10. AV. 5,20,8. जयन्तु सत्वानो मम 6,65,3. हरिः सृजानो अत्यो न सत्वभिः R̥V. 9,76,1. सत्वानो न द्रप्सिनः *wie Krieger mit Bannern* 1,64,2. द्रप्सं दविध्वद्गविषो न सत्वा *wie ein das Banner schwingender Krieger* 4,13,2 (wonach unter द्रप्स und द्रप्सिन् zu ändern und drafsha im Zend zu vergleichen ist). Indra 6,29,6. 45,22. 8,45,21. इनः सत्वा गवेषणः 7,20,5. er ist सत्वनां केतुः 8,85,4. सत्वनां नेता Çâñkh. Çr. 8,17,10. VS. 16,8. सत्वनां पतिः 20. Ait. Br. 2,25. etwa *Dienstmann* überh. AV. 11,5,14. Nach Nir. 6,30 so v. a. उदक oder कर्मन्. — 2) N. pr. eines R̥shi MBh. 1,4183. स्वत्वन् ed. Bomb. — Vgl. अभि°, अहिशुष्म°, सत्य°.

सत्वन m. = सत्वन् 1): आ संवनैरजति हन्ति वृत्रम् R̥V. 5,37,4. 10,115,4.

सत्वनायन्त् partic. *als Krieger sich gebärdend* AV. 5,20,1.

सत्वन्त् m. pl. N. pr. eines Volkes des Südens gaṇa उत्सादि zu P. 4, 1,86. विमुक्तादि zu 5,2,61. पर्श्वादि zu 3,117. Ait. Br. 8,14. Çat. Br. 13,5,4,21. Kaush. Up. 4,1 (wo vielleicht सत्वन्म° st. सवसन्म° zu lesen ist). MBh. 12,13237. Hariv. 1997. sg. (vgl. सत्वत) N. pr. eines Sohnes des Madhu ebend. und 1996. — Vgl. सात्वत.

सत्वर (2. स + त्वरा) adj. (f. आ) *schnell zu Werke gehend, eilend* AK. 1,1,1,60. H. 1470. M. 9,94. MBh. 5,7141. 14,829. Hariv. 7068. Ragh. ed. Calc. 1,77. Kathâs. 13,49. 18,236. 289. 21,83. 26,254. 52,208. Râga-Tar. 3,118. das Schicksal, die Erfüllung des Schicksals Pañkar. 1,5,29.

सत्वरम् adv. *eiligst, rasch, alsbald* AK. 1,1,1,60. H. 1530. Halâj. 4,12. R. 2,39,14. 55,33. 72,30. 4,24,17. Spr. (II) 4528. 6693. 6982. Megh. 110. Çâk. 12,14. 78,1, v. l. Kathâs. 22,173. Prab. 33,18. 37,9. Pañkar. 1,5,30. Dhûrtas. 77,12. 90,18. Pañkat. 46,1. Hit. 15,7. 21,15. 23,8. 9. 41,13. 43,13. 20. सत्वरतरम् Spr. (II) 990. Prab. 112,18. — Vgl. रति°.

सत्वी f. N. pr. einer Tochter Vainateja's und Gattin des Br̥hanmanas Hariv. 1706 (nach der Lesart der neueren Ausg., सत्या die ältere). 1707 lesen beide Ausgg. fälschlich सत्यां st. सत्व्यां.

सत्संविन्मय (von सत् + संविद्) adj. so v. a. सच्चिन्मय Ind. St. 9,164. davon nom. abstr. °त्व n. ebend.

सत्सङ्ग (सत् + सङ्ग) m. *der Verkehr mit Guten* (s. u. 1. सङ्ग 2): °विजय Titel eines Schauspiels Notices of Skt Mss. 38.

सत्सार m. *Maler; Dichter* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON; *eine best. Pflanze* ÇKDR. ohne Angabe einer best. Aut.

सत्सुखानुभव m. Titel einer Schrift HALL 129.

सद्, सीदति DHÂTUP. 20, 24 (विशरणगत्यवसादनेषु). सीदति 28, 133 (mit denselben Bedd.). P. 7, 3, 78. VOP. 8, 70. vedische Formen: सदथस्, सदत, सदतन, सदेम, सदन्तु, असदत्, सदन्तम्; सत्सि AV. 6, 110, 1. — ससाद (VOP. 8, 126), ससत्थ, सेद, सेदथुस्; (आ) ससद्यात् AV. 6,29, 3. सेदिवंस् P. 3,2,108. सेदुषस् RV. 5,15,2. असदत् VOP. 8,126. सत्स्यति (vgl. KÂR. 3 aus SIDDH. K. zu P. 7, 2, 10). (आ) सत्स्यन्त् partic. °सीदिष्यति MÂRK. P. und ÇATR. med. hier und da aus metrischen Rücksichten. pass. असादि RV. 7,7,5. °सीदितुम् MBH. R. 1) *sitzen, sich niederlassen* (namentlich beim Opfer) *auf, bei, in* (acc. oder loc.): उत नं ईं मरुतः स्मद्रोदसी सदन्तु RV. 1,186,8. यज्ञेषु 14,11. वयो न सीदन्नधि बर्हिषि 85,7. 65,9. बर्हिः 13,8. योनिम् 6,15,16. यो मानुषा युगा सीदद्धोता 16,23. मधौ 8,21,5. वेद्यामधरे AV. 19,33,3. 11,1,25. बुध्ने 12,3, 30. गोष्ठे RV. 6,28,1. सदने 7,96,1. TS. 3,2,4,4. VS. 2, 6. 12,54. ÇAT. BR. 3,5,3,5. सेदुरेकस्मिन्नितम्बे गिरेः BHATT. 7,58. — 2) *belagern, Jmd* (acc.) *belauern:* सदन्तो अद्रिमौशिजस्य गोहे RV. 4,21,6. तं मृत्युरसीदत् AIT. BR. 3,14. — 3) *unter einer Last niedersinken, zusammenbrechen, in Verfall gerathen; unterliegen, in Noth —, in eine verzweifelte Lage gerathen, an sich selbst verzweifeln, vergehen* (vor Schmerz u. s. w.), *nicht zu bleiben —, sich nicht zu fassen, zu halten wissen:* भुवो नाव इवोदधौ। सीदन्त्या भूरिभारेण BHÂG. P. 1, 8, 34. वृषं पदैकेन सीदन्तम् 1, 17, 2. सीदन्ति मम गात्राणि BHAG. 1, 29. तस्य सीदन्ति गात्राणि पद्मानीव (so ist mit KLATT zu lesen) हिमागमे Spr. (II) 5388. अङ्गानि MBH. 3, 2322. PRAB. 89, 15. कालाभिपन्नाः सीदन्ति यथा वालुकसेतवः Spr. (II) 6515. पन्नगं सरलं चापि पद्मापत्सु न सीदति। धनुर्मित्रं कलत्रं च 5300. स्वल्पकेनाप्यविद्वान्हि पङ्के गौरिव सीदति M. 4,191. 8,21. MṚKKH. 149, 3. Spr. (II) 7389. R. 7,23,45. राष्ट्रम् MBH. 2,237. von Personen: क्षुधा M. 4,34. 7,134. 11,21. JÂGṆ. 1,130. M. 10,101. 113. संमोहात् MBH. 1, 2061. 2,2591. R. 2,40,36. 42,12. R. GORR. 2,9,35. 11,24. 32,28. 35,15. 53,38. स कर्मसु न सीदति 5,8,19. 53,21. 18,3. Spr. (II) 658. 1183. 1331. 2151. 2164. 2691. 2829. 3092 (Gegens. प्र-भू). 3486. 5004. 5866. 6695. 6751. 7052 (Gegens. वि-लस्). VARÂH. BṚH. S. 17,14. 19,2. KATHÂS. 11, 25. 66,100. BHÂG. P. 5,14,18. 8,16,23. 22,28. 9,21,3. 10,64,14. 80,10. PAÑKAT. 96,16. HIT. III,6. BHATT. 17,84. सेदुः MBH. 4,1727. ससाद R. 2,41,8 (40,8 GORR.). सीदिष्यति MÂRK. P. 109,43. न सीदेयदि जीर्यते so v. a. *sich schlecht fühlen* VARÂH. BṚH. S. 76,10. पशवः सीदन्ति *herunterkommen, abnehmen* ÇAT. BR. 11,2,3,32. सीदता चातकेन Spr. (II) 3360. तेन सीदति मे मनः *weiss sich nicht zu fassen* R. 2,71,27. R. GORR. 2,123,9. हृदयम् 17,38. R. SCHL. 2,64,67. धर्मे सीदति *in Verfall gerathend* M. 9,94. वर्णधर्मा न सीदन्ति यस्य राज्ये तथाश्रमाः MÂRK. P. 27,29. सीदन्त् im Gegens. zu उद्यन्त् so v. a. *verschwindend* BHÂG. P. 11,22,37. med.: सीदते HARIV. 14784. MÂRK. P. 109,44. मनः BHÂG. P. 3,9,8. हृदयं सीदतेतराम् R. ed. Bomb. 2,64,72. सीदमान 7,23,46. R. GORR. 2, 85,9. BHÂG. P. 10,80,8. — partic. 1) सत्त *sitzend:* der Hotar RV. 2, 36,6. 3,41,2. ध्रुवे देवानां जनिमानि सत्तः 7,42,2. 56,18. — 2) सन्न a) *niedergesetzt* VS. 8,58. ÂÇV. ÇR. 11,6,3. LÂṬJ. 2,2,9. योनौ ÇAT. BR. 4, 2,3,18. ÇÂÑKH. ÇR. 5,14,19. *sitzend bei* so v. a. *beschäftigt mit:* क्रयविक्रय° (°सक्त die neuere Ausg.) HARIV. 14331. — b) *versunken:* अपां मध्ये तथा (so ist zu trennen) सन्नामवेद्य गाम् BHÂG. P. 3,13,16. *niedergesunken, erschlafft:* साध्वससन्नहस्त KUMÂRAS. 3,51. *mitgenommen, erschöpft:* °शरीर adj. VARÂH. BṚH. S. 3,14. °वाह adj. BHÂG. P. 6,11,12. *ermüdet* so v. a. *todt* (vgl. καμόντες): न सन्नाँ अर्वं गच्छति AV. 6,76,4. TBR. 2,4,3,11. *in einer schlimmen Lage sich befindend, sich nicht zu fassen wissend* MBH. 7,6317. R. 2,40,30. 43,1 (42,1 GORR.). 65,17. R. GORR. 2,11,2. अतिदुःखशोक° 59,32. *zu Grunde gegangen, zu Schanden geworden:* °नौक adj. MBH. 8,44. शत्रु RAGH. 7,61. अङ्गुलीतरणासन्नवर्तिक 19,19. वातायन (= भग्न Comm.) MEGH. 86 (vgl. SCHÜTZ). अग्नि so v. a. *matt, erloschen* SUÇR. 2,75,4. 81,16. बाष्पसन्नकण्ठी ÇÂK. 107,8, v. l. KUMÂRAS. 7,85. KIR. 3,38. °जिह्व BHÂG. P. 4,7,23. °वाच् 8,14. °धिय: 3,17,25. °मुसले so v. a. *ruhend* M. 6,56. सन्नतर von der Aussprache eines Lautes *schwächer, niedriger* AV. PRÂT. 1,43. P. 1,2,40. सन्न = पतित, पन्न, शान्त HALÂJ. 4,82. — c) *geneigt zu* (infin.): मम सन्ना मतिः सीते नेतुं त्वां दण्डकावनम् R. 2,30,39. या अमतिस्तद्विरुद्धा या मतिरासीत्सा इदानीं सन्ना विशीर्णा Comm. in der ed. Bomb. — d) *klar, deutlich:* अद्धा सुसन्ना व्यवहारनीतयो मतिस्तु गौः पङ्कगतेव सीदति MṚKKH. 149,3. — Vgl. असन्न.

— caus. सादयति 1) *setzen, sich setzen lassen; hinbringen in, an, ablegen auf* (loc.): इळां बर्हिषि RV. 7,44,2. देवान् 1,15,4. 10,30,14. हस्तेषु *in die Hand geben* AV. 6,122,5. इन्द्रस्य जठरे KÂTJ. ÇR. 2,2,20. 14,2,9. सीसे मलं सादयित्वा AV. 12,2,20. 3,52. स्योनावधि 14,2,49. 67. VS. 1,11. 6,24. चमसान् AIT. BR. 7,34. इष्टकाः TS. 5,3,10,1. ÇAT. BR. 1,1,1,18. fg. 2,23. 4,2,3,18. 7,1,1,26. असीषदन् VS. 12,54. pass.: साद्यमान ÇÂÑKH. ÇR. 3,14,11. 5,9,4. सादित BHÂG. P. 4,13,27. — 2) *in Noth —, in eine schlimme Lage versetzen, in's Verderben bringen:* ब्राह्मणानां परिक्लेशो दैवतान्यपि सादयेत् MBH. 3,50. 54. 1950. 7,6320. 12, 3817. 13,7163. Spr. (II) 1116. R. GORR. 1,38,15. BHÂG. P. 3,19,31. साद्यते GHAṬ. 11. साद्यमान Spr. (II) 5534. सादित MBH. 1,183. 3,15744. 7, 434 (सूदित ed. Bomb.). 585. RAGH. 6,53. 7,41. KIR. 14,57. überh. *zu Grunde richten, zu Nichte machen:* मुष्टिभिश्चोत्तमाङ्गानि तलैर्गात्राणि चासकृत्। सादितानि (*zerschlagen*) HARIV. 13791. शरौघम्, उत्साहम् KIR. 14,57. प्रतिष्ठाम् VIKR. 42. सादिता मौरवाः पाशाः HARIV. 9132. — BHÂG. P. 5,5,14 ist nicht सादित, sondern आसादित anzunehmen.

— intens. सासद्यते (भावगर्हायाम्) P. 3,1,24. VOP. 20,2. 5. *sich auf eine unanständige Weise hinsetzen* BHATT. 4,31.

— अनु *sich nach Jmd setzen:* ततः सेनापती पश्चात्प्रशस्तावन्वसीदताम् R. GORR. 2,100,38.

— अभि, अभ्यसीदत् und अभ्यषीदत् u. s. w. im Veda P. 8,4,119. sonst अभ्यषीदत् 3,63. अभिषसाद 4,118. *drohend gegenüberstehen, im Zaume halten:* पवमानो अभि स्पृधो विशो राजेव सीदति RV. 9,7,5. मृधा वा एषो ऽभिषंसो यस्मात्समानेष्वन्यः श्रेयान् TS. 2,4,2,3. KÂṬH. 10,10.

— अव *niedersinken, zusammenbrechen; herunterkommen; unterliegen, in Noth —, in eine verzweifelte Lage gerathen, vergehen* (vor Schmerz u.

s. w.), *an sich selbst verzweifeln, nicht zu bleiben —, sich nicht zu fassen, zu halten wissen:* अप्सु Suçr. 2,429,6. Bhâg. P. 8,2,29. जीर्णागारमिवाभिवृष्टमवसीदन्तं बहुमाचक्षते Suçr. 1,129,9. Spr. (II) 5098. नदीकूलमिव छिन्नमवसीदति R. 4,27,14. वर्षासु छिन्नकटवत्तिष्ठन्नेवावसीदति Spr. (II) 4534. अवसीदेत्सुदुर्बुद्धिरामो घट इवोदके 5661. अवासीदद्रथोपस्थे MBh. 7,6305. 6315. क्षुधा M. 4,187. न कृच्छ्रेष्ववसीदति MBh. 1,255. शोकेन 3,2674. शत्रुदमने नावसीदितुमर्हसि (so ed. Bomb.) 4,1964. Hariv. 1293. R. Gorr. 2,84,4. 4,6,11. 5,19,27. Kâm. Nîtis. 1,59. Spr. (II) 1030. 1859. 2692. 2843. 2872. 3135. 4419 (राष्ट्रम्). 4595. 4865. 4911. 6556. 6801. 6951. 7298. Kir. 2,7. Kathâs. 18,301. 27,95 (शनैर्भाव° wohl so v. a. *allmählich*). 62,169. 171. Râga-Tar. 4,108. Prab. 37,7. Daçak. 82,2. Mârk. P. 137,5. Bhâg. P. 6,15,19. 8,1,15. 10,49,11. 11,7,73. 9,26. क्षेमंन्पशवो ऽवं सीदन्ति *herunterkommen, abmagern* TS. 6,1,1,1. Pañkav. Br. 21,14,15. सत्त्वतमसी स्वयमक्रियतया स्वकार्यप्रवृत्तिं प्रत्यवसीदतः *schlaff —, lass sein in Bezug auf* Wilson, Sâmkhjak. S. 55. अवसीदन्ति मे प्राणाः *erschlaffen, vergehen* MBh. 4,1962. हृदयं मे ऽवसीदति *weiss sich nicht zu fassen* R. 2,71,28. नात्मावसीदति Bhâg. P. 3,9,34. नावसीदेत्कुलं च नः *zu Ende gehen, erlöschen* R. 1,43,21. तस्यार्थो ऽत्रावसीदति *Schaden nehmen, zu Nichte werden* MBh. 7,6524. न तस्य कश्चिदारम्भः कदाचिदवसीदति 12,10985. स्वधर्मो मे ऽवसीदति Kathâs. 5,3. महतां हि क्रिया नित्या छिद्रे नैवावसीदति Bhatt. 6,24. — med.: न स्नातको ऽवसीदेत वर्तमानः स्वकर्मसु MBh. 1,5184. जटायुः सो ऽवसीदत *ermattete, wurde erschöpft* R. 4,58,6. — partic. अवसन्न 1) *niedergesunken, niedergedrückt:* मदावसन्नहस्त Daçak. 83,18. अतिभरावसन्न (अद्रि) Bhâg. P. 10,16,31. कामभारावसन्न R. 2,52,22. *eingesenkt* (Gegens. उत्क्षिप्त): नेत्र Suçr. 2,201,2. *eingedrückt, tief* (Gegens. उत्सन्न): eine Wunde 1,83,17. 87,15. 2,291,9. अवसन्नतर von der Aussprache eines Lautes als Umschreibung von सन्नतर *niedriger, schwächer* Comm. zu AV. Prât. 1,43. — 2) *heruntergekommen, mitgenommen, in Noth —, in eine verzweifelte Lage gerathen* Kâtj. Çr. 23,4,17. MBh. 4,198. Spr. (II) 2234. Hariv. 13649 (च भग्नेषु st. अवसन्नेषु die neuere Ausg.). Kathâs. 18,82. 62,158. अवसन्नवत् dass. von einem an's Ufer geworfenen Fische 123,111. bei den Juristen bedeutet अवसन्न nach Stenzler *im Process unterlegen;* vgl. क्रियावसन्न. — 3) *zu Nichte geworden, zu Ende gegangen:* °दृश् adj. so v. a. *blind* Ragh. 9,77. रजनी Hit. 9,5. वशता Spr. (II) 6443, v. l. — Vgl. अवसाद. — caus. *versenken:* अप्सु Suçr. 2,165,8. *niederdrücken:* स भारः सौम्य भर्तव्यो यो नरं नावसादयेत् Spr. (II) 6837. *herunterbringen, hart mitnehmen, stark zusetzen:* ब्रह्मचारी — अत्यन्तमात्मानमाचार्यकुले ऽवसादयन् (so ist zu lesen) Khând. Up. 2,23,2. उद्धरेदात्मनात्मानं नात्मानमवसादयेत् Bhag. 6,5. Daçak. 76,3. उपांशुदण्डेन हि मां बन्धनेनावसादयेत् R. 4,55,10. Kathâs. 123,153. Bhâg. P. 7,8,55. *zu Nichte machen:* संक्रमान् MBh. 12,2634. औत्सुक्यमात्रमवसादयति प्रतिष्ठा Spr. (II) 1493. तत्कार्यमवसादितम् R. 5,51,2. Vgl. अवसादक fg.

— प्रत्यव *zu Schanden —, zu Nichte werden:* अर्थाः प्रत्यवसीदन्ति तथानर्था भवन्ति च MBh. 12,3982.

— व्यव *niedersinken, zusammenbrechen:* व्यवासीदद्रथे MBh. 3,7... अवस्थातुं न शक्नोमि अङ्गं मे व्यवसीदति 823. व्यवसीदामि दुःखेन so v. a. *ich vergehe vor Schmerz* 8,3570.

— समव, partic. °सन्न *in Noth —, in einer verzweifelten Lage seiend* MBh. 2,956.

— आ 1) *sitzen, sich setzen auf, an* (acc. oder loc.): सादनम् ṚV. 2,23,1. बर्हिः 7,2,8. बर्हिषि 2,6,8. योनिम् 5,21,4. उपस्थम् 7,6,6. सधस्थम् 3,62,15. सानौ बर्हिषः 7,43,3. सुवीरताया इदमा ससद्यात् AV. 6,29,3. infin. आसदम् ṚV. 4,9,1. आसदे 5,26,8. AV. 12,3,13. VS. 2,5. Çat. Br. 4,4,2,17. अङ्कम् Ait. Br. 7,17. 1,30. med. AV. 5,12,8 (act. ṚV.). 27,9 (act. VS.). Çâñkh. Çr. 1,17,8. pass. आ — असादि ṚV. 5,43,7. — 2) *den Vorsitz führen über* (acc.): आसीदद्विश्वा भुवनानि सम्राट् ṚV. 8,42,1. — 3) *belauern:* परिपन्थिनो य आसीदन्ति दंपती ṚV. 10,85,32. — 4) *gelangen zu, erreichen* (einen Ort) Dhâtup. 34,25 (पद्यर्थे). यः प्रवर्तमानमासादे AV. 6,28,3. VS. 11,40. कक्षीवतो ऽन्तिकम् Sâj. zu ṚV. 1,125,1. Bhatt. 7,31. पथि प्रच्छन्नम् MBh. 1,5887. शैलम् R. 2,56,12. 68,21. R. Gorr. 1,79,35. 3,4,22. 65,18. Kumâras. 6,36. आसेदिवानन्नवदासनम् Ragh. 6,4. 11,23. स्वं ग्राममासदत् Kathâs. 64,11. अनघाँल्लोकान् Râga-Tar. 1,351. 3,408. Bhâg. P. 3,17,26. Pañkat. 35,14. *hintreten zu Jmd* (acc.), *sich nähern* R. 2,34,4. 6,9,1. Ragh. 6,53. Râga-Tar. 3,129. 232. अग्निं (so ed. Bomb.) दीप्तमिवासीदेद्राजानमुपशिक्षितः MBh. 12,3082. मा स्म दुर्बलमासदः *in feindlicher Absicht* Spr. (II) 2865. तस्मिन् Bhâg. P. 3,4,9. ohne Ergänzung 4,10,27. कालः 27,12. *Jmd oder auf Etwas treffen, stossen auf, finden:* न चाससाद तं बालम् Hariv. 4919. R. 3,20,1. 48,18. 68,1. नाससाद मृगं कंचित् Mârk. P. 112,2. विक्रोशं खड्गम् MBh. 3,2350. पल्वलं विभीतकम् 2813. *treffen* von Geschossen: न ते शस्त्रास्त्रवर्षौघा ह्यासेदुः सुरसैनिकान् Bhâg. P. 6,10,25. *gelangen zu* so v. a. *theilhaftig werden, finden:* रतिम् R. Gorr. 2,40,17. सख्यम् Ragh. 5,60. इन्द्रियार्थान् 14,25. पर्याप्तिम् Râga-Tar. 1,127. वधम् 5,213. सुखम् Pañkat. 80,11. अपायम् Bhatt. 3,26. वेपथुम् u. s. w. 4,43. — 5) partic. आसन्न *a) hingesetzt:* हविस् AV. 9,6,21. Çâñkh. Çr. 3,13,15. 4,8,2. पात्र Kâtj. Çr. 25,10,17. Ait. Br. 7,2. ऊर्ज VS. 8,55. fg. — *b) nahe* α) im Raume: *nahe stehend, in der Nähe befindlich, benachbart* (die Ergänzung im gen. oder im comp. vorangehend) AK. 3,2,16. H. 1541. Halâj. 4,8. Nir. 3,20. Lâtj. 5,8,6. 10,20 (अनासन्न). TS. Prât. 1,25. P. 5,2,34. R. 2,54,23 (इतः). Megh. 24. 93. Ragh. 10,20. 12,24. Spr. (II) 1066. 2390. 3234. Varâh. Brh. S. 12,9. 13,5. 17,3. 25,4. 53,86. 54,24. Kathâs. 4,12. Râga-Tar. 1,282. 2,169. 3,231. 369. 407. 4,534 (आशन्न Tr.). 5,59. Bhâg. P. 4,16,11. Hit. 38,22. 43,20. आसन्नम् *in die Nähe* MBh. 7,4921. यथासन्नं प्रधाविताः R. Gorr. 2,111,42. आसन्ने *in der Nähe* 3,50,10. Spr. (II) 4748. राजगृहासन्ने Kathâs. 56,390. im comp. ohne Flexionszeichen MBh. 7,4921. Suçr. 2,345,1. 3. Kâm. Nîtis. 7,31. बिम्बाधरासन्नचर Kumâras. 3,56. आसन्नतरता Spr. (II) 1065. — β) in der Zeit: *nahe bevorstehend:* °काल P. 3,2,117. °कालिक 5,4,20, Schol. निर्वाण Ragh. 12,1. मरण Spr. (II) 1253. 5939. Jogas. 1,21. Varâh. Brh. S. 28,13. Kathâs. 10,4. 14,79. 31,73. 46,190. Mârk. P. 66,32. Râga-Tar. 3,106. Trik. 1,1,96. Pañkat. 120,13. अत्यासन्न Prab. 61,15. — γ) der Zahl nach P. 2,2,25. °विंशाः = विंशतेरासन्नाः Schol. in der Reihenfolge *der nächste* Varâh. Brh. S. 87,38. fg. Bhâshâp. 17. *am nächsten verwandt:* ein Laut VS. Prât. 1,142. Çâkat. in Orient und Occident 2,694. नृपासन्न *einem Fürsten nahe stehend* Spr. (II) 5605. — *c) wohin man sich begeben hat:*

तेषामनासन्नपदो तव Bhâg. P. 3,20,27. *was man erlangt hat, in dessen Besitz man ist:* °शौण्डीर adj. 18,21. — Megh. 86 und Bhâg. P. 3,13, 16 ist सन्न, nicht आसन्न gemeint. Vgl. आसत्ति fgg., आसाद्. — caus. 1) *hinsetzen, sich setzen heissen:* दैव्यं जनं बर्हिषि ṚV. 1,31,17. बर्हिः सप्त होतॄन् 10,35,10. 8,44,3. TS. 2,2,5,7. Çat. Br. 1,2,5,21. 2,5,2,6. Kâtj. Çr. 5,1,27. हवींषि Âçv. Gṛhj. 2,5,2. Çr. 2,3,10. med.: आ बृहस्पतिं सदने सादयध्वम् ṚV. 5,43,12. — आसादित TS. 4,4,9,1. °हविषि बर्हिषि Bhâg. P. 5,8,19. कश्मलम् *versetzt in* 26,8. पापमाचरताम् — अक्रमासादितो राज्ञा प्राणान्हर्तुम् *eingesetzt so v. a. bestimmt, berufen* R. 3,35,11. मृत्युमध्यमासादितः स्वयम् *hat sich selbst zum Tode befördert* Bhâg. P. 3,18,28. — 2) *bewirken:* आसादित *bewirkt* Bhâg. P. 3,8,12. 30,33. 5,5,14 (अविद्ययासादितं zu schreiben). 6,18. — 3) *gelangen zu, auf, erreichen* Dhûtup. 34,25 (पद्यर्थे). पुण्यं सुरेन्द्रलोकम् Bhag. 9,20. गुहाम् MBh. 2,1122. वेलां पश्चिमाम् 3,2536. पुरम् 2576. आकाशदेशम् 2617. ह्रस्वं संचारम् 2929. अन्तं तस्य 12929. वैष्णवं यूपम् R. 1,62,19. कौशिकीतीरम् 63,15. 2,52,96. 56,33. 71,15. 3,76,5. Megh. 35. Spr. (II) 1658. 2130. दुष्टं पन्थानम् 2889. 5309. पारम् Varâh. Bṛh. S. 2,4. Kathâs. 18, 73. 25,26. Mârk. P. 21,51. Râǵa-Tar. 4,108. 5,142. Daçak. 69,6. Pańkat. 57,10. 76,8. 127,17. घण्टास्वनासादितकर्णरन्ध्र Kâm. Nîtis. 15,45. अमरगणानालेख्यम् Ragh. 8,94. *herantreten, sich nähern:* पादावासाद्य जग्राह R. 2,104,25. 4,18,25. mit acc. der Person Kaush. Up. 1,1. R. 2, 22,2. Daçak. 84,13. fg. Pańkat. 69,14. *Jmd treffen, mit Jmd zusammentreffen, auf Jmd stossen, Jmd finden* M. 4,227. MBh. 3,2260. 2697. 3007. 3033. 15665. 5,5978. fg. 7429. 7504. Hariv. 4919. Spr. (II) 6556. R. 1, 1,29. 41,11 (42,10 Gorr.). 2,32,33. 3,68,2 (med.). *gerathen in:* द्वंद्वम् 3,54,1. अनासादितविग्रह Spr. (II) 6908. तदिदं काकतालीयं वैरमासादितं त्वया R. 3,45,17. Kusum. 28,5. अनेन रथवेगेन पूर्वप्रस्थितं वैनतेयमप्यासादयेयम् *so v. a. einholen* Vikr. 6,7. *in feindlicher Absicht auf Jmd losgehen* MBh. 1,5984. 4,1663. 7,9186. R. 1,21,12. 3,41,5. Bhâg. P. 1, 7,33. Bhaṭṭ. 6,95. 8,37. वायुरिवाभ्रमासाद्य Spr. (II) 4072. *gelangen zu so v. a. finden, erlangen, gewinnen, bekommen, theilhaftig werden:* धनम् M. 10,129. दुःखम् MBh. 3,2339. क्वचित्किं च न 2648. पुत्रं कंचिन्नासादयामास कालेन महता क्वापि 10472. 13,1511. तद्वत्स 14,579. राज्यम् R. 2,31,14. Râǵa-Tar. 3,264. चीरम् R. 2,38,5. उत्तममायुः 105,32. मृत्युम् 3,49,53. शुष्कमिन्धनमासाद्य वनेष्विव हुताशनः 5,49,6. अन्तरम् *Gelegenheit* 2,50,1. 3,52,4. Vikr. 73,4. Spr. (II) 2671. 3341. 5558. 5837. Kathâs. 6,28. 29,131. 45,374. रतम् 50,159. 106,161. Gît. 5,7. Râǵa-Tar. 4,349. Mârk. P. 121,3. Bhâg. P. 3,4,12. Sarvadarçanas. 59, 22. Daçak. 86,11. Pańkat. 95,24. Kusum. 42,7. AK. 3,2,54. सूकराकृतिम् *die Gestalt eines Ebers annehmen* Bhâg. P. 3,18,3. पुंस्त्वम् MBh. 5,7496. दिव्यत्वम् Kathâs. 28,93. आराधनीयताम् Kusum. 12,7. Mârk. P. 111,13. संयोगम् Megh. 85, v. l. भङ्गम् Prab. 73,6. गर्वम् *so v. a. hochmüthig werden* Pańkat. 26,2. 3. व्रीडाम् *sich schämen* Râǵa-Tar. 2,155. अतिथिम् *einen Gast bekommen* Spr. (II) 4028. भर्तारं रामम् *als Gatten* R. 1,67,22 (69,23 Gorr.). तं नृपम् *zum Fürsten* R. Gorr. 1,45,55. भवन्तं मित्रम् Hit. 17,19. *so v. a. kaufen* Jâǵń. 2,169. *zu Theil werden, Jmd treffen* (Schmerz u. s. w.): सो ऽयमासादितः पुण्यैः Râǵa-Tar. 3,131. न त्वां दुःखमासादयितुमर्हति R. 2,106,6. आसाद्य हि निवर्तेत संतापस्त्वाम् R. Gorr. 2,114,32. आसादयते ऽनुमार्दवम् *es kommt* (mich) *Mitleid an* 5,37,31. आसादित mit trans. Bed. *bekommen habend* mit acc. Dhûrtas. 72,12. — 4) im absol. आसाद्य ist die ursprüngliche Bed. 3) oft so erblasst, dass wir denselben durch eine Präposition wiedergeben können: न समत्वेषु गर्तेषु न गच्छन्नापि च स्थितः । न नदीतीरमासाद्य न च पर्वतमस्तके ॥ *so v. a. an einem Flussufer* M. 4,47. नक्रः स्वस्थानमासाद्य गजेन्द्रमपि कर्षति *so v. a. in seinem Gebiete, in seinem Element* Spr. (II) 3211. यादृशं वपते बीजं क्षेत्रमासाद्य कर्षकः *auf sein Feld* 5454. भूता ह्यर्था विनश्यन्ति — विक्लवं दूतमासाद्य *so v. a.* विक्लवे दूते 4608. तूणाश्च पूर्णान्महतः शराणामासाद्य (so ed. Bomb.) *so v. a. sammt, zugleich mit* MBh. 7,79. तोयमासाद्य गर्जन्ति न रिक्ताः स्तनयित्नवः *so v. a. mit Wasser* Spr. (II) 4331. यथा काष्ठं च काष्ठं च समेयातां महार्णवे । समेत्य च व्यपेयातां कालमासाद्य कंचन ॥ *so v. a. nach einiger Zeit* 5093, v. l. *gemäss, mit Rücksicht auf* R. 4,15,6. मातुरभिप्रायम् Prab. 16,6. तदाज्ञाम् Râǵa-Tar. 5,430. कालम् (v. l. कार्यम्) Spr. (II) 7182. कालं कार्यं च M. 8,324. 9,293. शीलमासाद्य सीतायां मम च प्लवनं महत् R. 5, 57,2. नेदं जीवितमासाद्य वैरं कुर्वीत केनचित् *so v. a. wegen* Spr. (II) 3310. निमित्तं किंचित् *so v. a. in Folge, durch* 2358. त्वाम् *durch dich so v. a. durch dein Erscheinen* Megh. 22. — Vgl. आसादन fgg. — desid. vom caus. s. आसिसादयिषु.

— अत्या caus. *durchschreiten:* अत्यासाद्य तद्देशम् R. 2,15,20.

— अध्या *sitzen auf* (acc.) Kauç. 3. 137. — caus. *setzen auf* (loc.) TBr. 3,7,6,8.

— अभ्या 1) *sich setzen in* (acc.): द्रोणानि ṚV. 9,3,1. 30,4. — 2) *gelangen zu, erreichen:* शैलम्, स्वपौरुषम् Kir. 5,52. — caus. Vgl. अभ्यासादन, अभ्यासादयितव्य (in den Nachträgen).

— उपा *sich setzen auf* (acc.): बर्हिः ṚV. 8,1,8. — caus. *herantreten zu Jmd* (acc.) Bhâg. P. 7,10,55. *empfangen:* योगादेशम् 4,24,71.

— न्या *sich niedersetzen an, in, auf* ṚV. 1,22,8. पस्त्यासु 25,10. स्वे योनौ 6,16,41. 40,1. बर्हिः 52,7. 9,99,8. 104,1. ये पार्थिवे रजस्या निषत्ताः 10,15,2. 73,9. 2,21,13. 6,9,4. गव्यूतिर्घृत आ निषत्ता *getaucht in* 80,6.

— प्रत्या *in der Nähe sein* Comm. zu Njâjas. 1,1,3. *Jmd* (acc.) *nahe bevorstehen* Kir. 11,36. — partic. प्रत्यासन्न 1) *nahe* a) im Raume: *in unmittelbarer Nähe befindlich, benachbart;* die Ergänzung im gen. oder im comp. vorangehend MBh. 5,4747. 8,1769. R. Gorr. 2,28,12. 3,32, 9. Megh. 76. Çâk. 17,21. Prab. 26,9. Bhâg. P. 4,5,16. Pańkat. 62,24. दन्तमूल° TS. Prât. 2,42, Comm. प्रत्यासन्नम् *in die Nähe* MBh. 12,7426. °गत 13769. — b) in der Zeit: *nahe bevorstehend* Megh. 4. Spr. (II) 585. 4193. Kathâs. 26,5. 50,195. Prab. 78,8. Pańkat. 10,9. Hit. 115,15. — c) *in naher Beziehung zu Jmd* oder *Etwas stehend* Spr. (II) 6083. Kusum. 18,19. अत्यन्तप्रत्यासन्नता Prab. 16,6. — 2) *Reue empfindend* (nach Nîlak.) MBh. 12,4536. — Vgl. प्रत्यासत्ति.

— समा *gelangen zu, erreichen:* महच्छून्यम् MBh. 1,2846. महोदधिम् 3,8804. R. 2,83,19. सद्म Ragh. 7,16. Kumâras. 3,58. परं पारम् Râǵa-Tar. 4,250. 577. राज्ञः संनिधौ *sich begeben in die Nähe von* Daçak. 63, 20. *zu Jmd* (acc.) *herantreten, mit Jmd zusammentreffen* MBh. 2,553. 3,10087. 5,7496. R. 4,47,7. अप्सरोभिः Hariv. 15902. *in feindlicher Absicht auf Jmd losgehen* MBh. 5,7134. *gelangen zu so v. a. erlangen, be-*

kommen: पृथिवीपतित्वम् KATHÂS. 49,251. सिद्धिम् RÂGA-TAR. 4,392. समाप्तिं सामाज्यस्य 674. — partic. °सन्न *in der Nähe befindlich, benachbart* KATHÂS. 22,221. वेलासमासन्नशैल RAGH. 10,36. मृत्युदेश° (जन्) JÂGN. 2,281. Vgl. समासत्ति. — caus. *gelangen zu, erreichen:* नरनारायणाश्रमम् MBH. 12, 4661. 13, 3922. R. 1,1,71 (76 GORR.). 2,5. तं वृक्षम् 2,53,1. R. GORR. 2,12,35. 55,3. *gerathen in:* पतंगाः पावकम् 6,19,25. कालं वह्निः SUÇR. 1,63,15. *herantreten zu Jmd, sich Jmd* (acc.) *nähern* MBH. 3,16752. R. 1,18,19. 69,8. PAÑKAT. 81,7. *zusammentreffen mit, stossen auf* MBH. 3,2946. RÂGA-TAR. 3,143. PAÑKAT. 69,16. 87,7. 120,9. रौद्रीं ताराम् der Mond R. 3,35,52. *treffen* von Geschossen MBH. 5,7156. *in feindlicher Absicht auf Jmd losgehen, angreifen* 1,5453. 6004. 7,4286. 9396. BHÂG. P. 6,12,29. 8,10,6. *gelangen zu* so v. a. *erlangen, bekommen, theilhaftig werden* VARÂH. BṚH. S. 43, 6. KATHÂS. 43,253. VÂSAVAD. 12. MÂRK. P. 21,86. वृत्तो ऽनुवृत्ताम् 43,68. साचिव्यपदवीम् PAÑKAT. 13,4. चेतनाम् 58,19. दार्ढ्यम् RÂGA-TAR. 6,341. *mit den Sinnen empfangen:* गन्धम् so v. a. *riechen* HARIV. 12164. *gelangen zu* so v. a. *zu Theil werden:* भ्रातरौ तौ समासाद्य राज्यं नैव व्यराजत RÂGA-TAR. 4,401. — समासाद्य (vgl. आसाद्य) mit erblasster Bed.: देशकालौ समासाद्य विक्रमेत विचक्षणः so v. a. *zu rechter Zeit und am rechten Orte* SPR. (II) 1812. अपां फेनं समासाद्य विष्णुतेजोऽभिबृंहितम् । त्वया वृत्रो हतः पूर्वम् so v. a. *vermittelst* MBH. 5,499. स्वभावं च समासाद्य न किंचिद्विनिवर्तते so v. a. *vermöge seiner Natur* SPR. (II) 3193. नेदं जन्म समासाद्य वैरं कुर्वीत केनचित् *wegen* 3510, v. l. — Vgl. समासाद्य.

— उद् *sich bei Seite machen, sich entziehen, zu Ende gehen, ausgehen, verschwinden:* दिवो मानं नोत्सदन्नद्रयः ṚV. 8,52,2. ÇAT. BR. 6, 5,4,3. 11, 8,4,6. प्राजापत्यमालभ्योत्सीदन्तीष्टयः 13,4,4,1. उदस्याग्निः सीदेत् *entwischt ihm* TS. 3,4,10,5. — उत्सीदेयुरिमे लोकाः *zu Grunde gehen, zu Nichte werden* BHAG. 3,24. यस्मिन्न कर्माण्युत्सीदन्ति BHÂG. P. 5,14,4. med.: उत्सीदेरन्प्रजाः सर्वा न कुर्युः कर्म चेद्भुवि SPR. (II) 1225. उत्सीदन्ते सयज्ञाः (वेदाः) MBH. 12,8547. — partic. उत्सन्न 1) *erhaben* (Gegens. अवसन्न *vertieft*) SUÇR. 1,83,17. व्रणेषूत्सन्नमांसेषु प्रशस्तान्यवसादने 134,13. 2,9,5. 11,15. मण्डलान्युत्सन्नान्यवलिखेत् 65,16. कोठेषु 291, 9. — 2) *verschwunden, verloren, abhanden gekommen, nicht mehr bestehend:* अग्निमन्वविन्दन्नुत्सन्नम् TBR. 1,3,4,1. पशवः ÇAT. BR. 6,2, 1,39. वीर्यमुत्सन्नं स्त्रीषु 12,7,2,11. 14,3,1,1. 7,3,1,42. ÇÂÑKH. ÇR. 17, 6,2. पाठाः Schol. zu PÂR. GṚHJ. 1,1. MÜLLER, SL. 105. अध्ययन Ind. St. 3,370. °यज्ञ TS. 5,3,4,1. 7,8,1. ÇAT. BR. 2,5,1,48. 6,2,19. 13,3,2,6. KÂṬH. 14,6. = भ्रेषयज्ञ Schol. zu ÇÂÑKH. ÇR. 14,47,2. °संचयतृष्णा (उच्छिन्न° die neuere Ausg.) HARIV. 3490. अग्नि Verz. d. Oxf. H. 294,b,18. °जनवासगेह als Erkl. von शून्यगेह KULL. zu M. 4,57. मण्डलस्य दूरोत्सन्नस्य योजनम् RÂGA-TAR. 1,187. उत्सन्नार्थ adj. WEBER, GJOT. 3. °कुलधर्म adj. BHAG. 1,44. उत्सन्नोत्सवयज्ञ adj. MBH. 1,7673. °पिण्ड adj. 9,3328. °सत्यसंयोग HARIV. 3020. °भय adj. BHÂG. P. 4,9,1. उच्छन्न SUÇR. 2,395,10 fehlerhaft für उत्सन्न (vgl. उच्छादन) oder उच्छिन्न (vgl. SPR. (II) 4600, v. l.) — Vgl. उत्साद. — caus. 1) *aussetzen, bei Seite schaffen, wegräumen:* प्रवर्ग्यम् ÇAT. BR. 14,3,2,1. 9,2,2,19. 5,1,22. KÂTJ. ÇR. 8,3,19. AIT. BR. 1,22. पात्राणि ÂÇV. ÇR. 12,4,5. KAUÇ. 38. PÂR. GṚHJ. 2,6. — 2) *beseitigen* so v. a. *vernichten, vertilgen, zu Nichte machen:* तस्कारान् M. 9,267. सर्वं क्षत्रम् MBH. 1,273. 3,5097. 7,3344. 7510. 12,1711. R. 1,74,20 (76,23. fg. GORR.). 75,24. 3,1, 16. 23,27. 5,56,105. SPR. (II) 6816. KATHÂS. 46,8 (उत्सादनीय). 120, 23. 121,261. I.A. (III) 87,11. लोकमिमम् MBH. 5,1376. R. 3,70,12. कुलम् 6,8,4. उत्सादितश्च विषयः काशीनाम् MBH. 13,1990. उत्सादितद्रुम adj. HARIV. 3488. देश, वन R. 1,26,30. fg. (27,29. fg. GORR.). पुण्यानि तीर्थान्यायतनानि च 3,23,37. 5,3,21. उत्साद्यन्ते जातिधर्माः कुलधर्माश्च शाश्वताः BHAG. 1,43. सत्य R. GORR. 2,61,18. — 3) *einreiben, salben:* गौरसर्षपकल्केन साज्येनोत्सादितः JÂGN. 1,276. MBH. 7,2920. 13,1487. — Vgl. उत्सादक fgg.

— अभ्युद् caus. अभ्युत्सादयामकः ved. P. 3,1,42. = अभ्युदसीषदत् Schol.

— उपोद् *wegziehen zu* (acc.) ÇAT. BR. 10,3,2,1.

— प्रोद् caus. *forttreiben, auseinandertreiben:* काञ्चनोशीषिणास्तत्र वेत्रकर्झरपाणयः । प्रोत्सादयन्तः (प्रोत्साह्यन्तः ed. Bomb., उत्सारयन्तः in ähnlicher Verbindung R. 6,99,23) MBH. 6,4436. fg. *beseitigen, zu Nichte machen:* Diebe M. 9,261. कच्चिच्छोको नु (न ed. Bomb.) मन्युर्वा त्वया प्रोत्साद्यते (प्रोत्पाद्यते ed. Bomb.) MBH. 2,235.

— प्रत्युद् = उपोद् ÇAT. BR. 11,4,2,20.

— व्युद् *ausgehen, sich entfernen* AIT. BR. 1,12.

— समुद् caus. *vernichten, zu Grunde richten:* दैत्यान् MBH. 3,8832. असुरान् HARIV. 3147. लोकान् R. 3,70,21. जनपदम् 1,27,26.

— उप 1) *sitzen auf:* रथम् ṚV. 6,75,8. — 2) *sich zu Jmd setzen, nahen, herantreten* namentlich mit Verehrung: तं त्वा वयमुप त्रुवाधो नमसा सदेम ṚV. 6,1,6. 1,72,5. 3,14,5. VÂLAKH. 1,6. अग्निं न नग्नः ṚV. 10,61,9. 73,11. 99,8. सोमम् 6,57,2. 1,65,2. AV. 11,1,25. 14,2,24. 7, 74,4. TBR. 1,5,9,7. 3,1,1,1. होतारम् KÂTJ. ÇR. 9,11,10. zu der Kuh um zu melken ÇAT. BR. 1,5,2,20. 9,1,2,15. अथ हैनं प्रस्तोतोपससाद KHÂND. UP. 1,11,4. 7,1,1 (उपाससाद im Text, उपससाद im Comm.). मा प्रातरुपसीदथाः 6,13,1. धनंजयमुपासदत् MBH. 7,5852. (तम्) आकल्पसाधनैस्तैस्तैरुपसेदुः प्रसाधकाः RAGH. 17,22. BHÂG. P. 10,16,27. 4,7,34. 6,14,15. 11,2,54. BHAṬṬ. 3,12. 6,135. 9,92. उपाध्यायं विद्याहेतोरुपासदम् *sich in die Lehre begeben* KATHÂS. 108,21. *Jmd feindlich nahen* BHÂG. P. 6,3,27. — 3) *werben um, bittend angehen:* देवानां सख्यम् ṚV. 1,89,2. 7,33,9. स पृथिवीमुपासीदत्तृतीयं प्रतिगृह्णामीति TS. 2,5,1,2. ÇAT. BR. 2,4,2,1. — 4) *besitzen:* भागम् ṚV. 8,47,16. AV. 3,14,6. — 5) उपसद उपसद्यन्ते d. h. *die* Upasad-*Feier wird gefeiert* TS. 6,2,3,4. — 6) *einstürzen:* यथागारं दृढस्थूणं जीर्णं भूत्वोपसीदति SPR. (II) 5098, v. l. — 7) partic. उपसन्न *a) auf die* Vedi —, *an das Feuer gesetzt* TBR. 2, 1,3,1. AIT. BR. 5,26. KÂTJ. ÇR. 25,2,3. — *b) herangetreten, genaht* (um Belehrung, Schutz zu suchen, um seine Verehrung zu bezeigen) H. 1494. HALÂJ. 4,65. PÂR. GṚHJ. 2,3. KAUÇ. 141. MUṆḌ. UP. 1,1,3. BHÂG. P. 3,31,12. SPR. (II) 2301. — *c) verliehen, geschenkt:* उपसन्नार्थ MBH. 12,3806. — Vgl. उपसत्तर् fgg. — caus. 1) *hinsetzen, daneben setzen,* z. B. das Havis auf die Vedi neben den Âhavanîja: अग्निहोत्रम् TS. 1,6,10,2. आहवनीये 6,4,3,5. TBR. 1,4,4,2. 2,1,3,6. 4,3. इध्मं बर्हिः ÇAT. BR. 1,2,3,21. 14,1,2,1. कुशेषु ÂÇV. ÇR. 2,3,15. स्रुचम् ÇÂÑKH. ÇR. 2,8,22. KAUÇ. 1. — 2) *bewirken, dass Jmd oder Etwas naht, hinführen zu, herbeiführen, zuführen;* nur partic. °सादित BHÂG. P. 3,31,21. 42.

4, 8, 29. 9, 27. 21, 50. 5, 8, 6. 9, 9. 10, 1. 6, 9, 42. 10, 59, 31. 34. 12, 4, 6. Spr. (II) 5254 (Bhâg. P.). — 3) *finden, bekommen, erlangen:* उपसाद्य गुरोा वृत्तिम् Bhâg. P. 10, 45, 32.

— अभ्युप caus. *gelangen zu, erreichen:* आशापुरीमभ्युपसाद्य Verz. d. Oxf. H. 149, *a*, 26.

— समुप *sich hinbegeben zu:* स तं यज्ञं समुपासदत् MBh. 14, 2898.

— नि, निषीदति, निषसाद, vedisch न्यषीदत् (nur dieses in der klass. Sprache) und न्यसीदत् u. s. w. VS. Prât. 3, 58. P. 8, 3, 63. fg. 66. 118. fg. Vop. 8, 45. 107. 126. 1) *niedersitzen auf* (loc.), namentlich vom Sitzen des Hotar, *sich setzen* (von Menschen, Vögeln, Fröschen), *sich legen* (von vierfüssigen Thieren, Schlangen); *sich setzen* so v. a. *einsinken:* बर्हिषि R̥V. 2, 36, 3. 4. दुरोणे 3, 1, 18. होतृषदने 2, 9, 1. 1, 177, 4. नि गावो गोष्ठे असदन् 191, 4. सीदन्ति होता यज्ञथाय 5, 11, 2. पर्वताः 6, 30, 3. 7, 70, 3. 10, 52, 1. तपसे 109, 4. धरुणे 9, 89, 5. दिवो नाभा न्यसादि होता 3, 4, 4. 4, 6, 2. नि पर्वतः सादि 2, 11, 8. 18. 7, 73, 2. VS. 11, 47. AV. 8, 9, 17. सत्त्रम् *ein* Sattra *absitzen* d. h. *feiern* 17, 1, 14. यस्माद्भीषा निषीदसि Ait. Br. 5, 27. TBr. 2, 2, 1, 4. Çat. Br. 2, 5, 2, 2. 3, 2, 4, 6. dat. inf. निषदे R̥V. 1, 104, 1. — निषीदति M. 8, 11. Spr. (II) 6979. R̥t. 1, 13 (फणी). 18 (भेकः). Vikr. 41 (तरोर्मूलालवाले शिखी). निषीदेत् R̥V. Prât. 15, 2. निषीदेयम् R. 5, 68, 37. निषीद Ragh. 1, 89. Daçak. 65, 21. निषीदत् Spr. (II) 4021. न्यषीदत् R. 2, 91, 38. Kathâs. 18, 353. 45, 182. Bhâg. P. 3, 8, 21. न्यसीदत् (!) R. Gorr. 2, 100, 37. न्यसीदताम् (!) 3, 9, 21. निषसाद MBh. 1, 60. 7253. 3, 2337. 16752. R. 2, 97, 1. R. Gorr. 1, 34, 20. 4, 7, 13. 18, 25. Bhâg. P. 4, 2, 7. 4, 24. 8, 24, 40. Pańkat. 8, 18 (ed. orn. 4, 14. 16). निषेदतुः MBh. 1, 7717. R. 2, 91, 39. निषीदतुः (!) MBh. 3, 14650 (beide Ausgg.). निषेदुः 5, 6060. R. 1, 20, 14. R. Gorr. 1, 34, 19. 2, 100, 38. Spr. (II) 869. निषेदुषी, निषेदुष: Ragh. 2, 6. Kumâras. 5, 12. Kathâs. 25, 72. निषीदिष्यति Çatr. 14, 212. निषीदमान MBh. 3, 333. नौर्यथा पुरुषाक्रान्ता निषीदति महाजले *versinken, untergehen* Hariv. 11936. — 2) *sich auf das Weib niederlassen:* यस्य रोमशं निषेदुषो विजृम्भते R̥V. 10, 86, 16. — 3) *setzen*, act. med.: नि पृथिवीं सदने ससत्थ R̥V. 3, 30, 9. होतारमग्निं मनुषो नि षेदुः 4, 6, 11. 7, 5. 5, 3, 4. त्वामग्ने गृहपतिं नि षेदिरे 5, 8, 2. 6, 15, 8. 8, 91, 18. 10, 21, 7. — 4) partic. *a*) निषत्त und निषत्त P. 8, 2, 61. *sitzend* R̥V. 1, 58, 3. 68, 7. 70, 8. 146, 1. 3, 3, 2. — *b*) निषण्ण α) *sitzend, liegend* (von vierfüssigen Thieren) Hariv. 4815. R. 2, 96, 14. Megh. 53. 79. Ragh. 1, 89. 2, 23. 4, 74. अङ्क° 8, 42. Çâk. 144. कुसुम° (मधुकरी) 146. Spr. (II) 5560. Mârk. P. 21, 16. Bhâg. P. 4, 2, 8. Daçak. 67, 17. *liegend* von leblosen Dingen: उत्सङ्गनिषण्णधन्वन् Kumâras. 4, 23. *gelehnt an:* तुरंगमस्कन्धनिषण्णदेह Ragh. 7, 44. 59. 9, 76. Vikr. 64, 12. — β) *abgesessen:* ein Sattra TS. 7, 5, 1, 1. *worauf man gesessen hat:* निषण्णे चासने दिव्ये R. 4, 34, 8. — Vgl. निषण्णक fgg. und निषाद fgg. — caus. act. med. *niedersetzen, einsetzen* R̥V. 3, 19, 5. जायां गृहेषु TS. 5, 3, 1, 2. होतारम् R̥V. 3, 6, 3. 9, 9. 10, 7, 5. 52, 6. *niedersitzen —, knien lassen:* निषादिता गजवधूः Mâlatîm. 91, 9. Vgl. निषादित.

— अधिनि *sich niederlassen in* (loc.): व्योमन्यस्मिन्देवा अधि विश्वे निषेदुः R̥V. 1, 164, 39.

— अभिनि *sich niederlassen um* (acc.): यः पञ्च चर्षणीरभि निषसाद दमे दमे R̥V. 7, 15, 2. घृतं त्वाभि नि षीदेम (sonst im R̥V. nur सदेम) भूमे *um das* Ghr̥ta *mögen wir auf dir umher uns sammeln* AV. 12, 1, 29.

— उपनि *sich nahen, sich machen an* (acc.): तपो दीक्षामुपनिषेदुः AV. 19, 41, 1. अग्निम् Kauç. 72. घृतं तन्वानानृषीन्गन्धर्वा उपनिषेदुः Çat. Br. 11, 2, 3, 7. — Vgl. उपनिषद् fg.

— परिनि *ringsum sitzen, — sich aufhalten:* परि स्पशो नि षेदिरे R̥V. 1, 25, 13. 4, 56, 7. 7, 1, 11. हिरण्ययात्परि योनेर्निषद्य 2, 35, 10. परि कोशम् 9, 87, 1.

— विनि *sich getrennt setzen:* पञ्चधा TS. 7, 5, 8, 4.

— संनि *sich zusammensetzen* AV. 4, 16, 2. *niedersitzen:* °षीदतु: (so beide Ausgg.) MBh. 1, 8077. संन्यषीदम् (so ed. Bomb. st. संन्यसीदम् der ed. Calc.) 5, 7177. °षीदताम् 13, 4682. °षीदत med. 7, 4671. संनिषण्ण *niedersitzend* 8, 2999 (संनिषेव्य ed. Bomb. संनिषण्ण = अवसन्न Nîlak.). R. Gorr. 1, 52, 3.

— परि, °षसाद P. 8, 3, 118, Schol. 1) *umsitzen, umlagern:* ऊर्वं गव्यम् R̥V. 4, 2, 17. उपासम् 3, 11. 7, 4, 6. 10, 99, 3. AV. 6, 76, 1. Kauç. 50. — 2) *Schaden nehmen:* सो ऽनर्थः (wohl न सो ऽर्थः zu lesen) परिषीदति, मनस्तत्परिषीदति MBh. 12, 9128. न सो ऽर्थः परिषीदति 10987. °सीदति ed. Calc. überall. — partic. परिषन्न (!) etwa *verloren gegangen* oder *übergangen* AV. Prât. 4, 126, Schol. — Vgl. परिषद् fgg.

— प्र 1) *klar —, hell —, heiter* (auch in übertr. Bed.) *werden:* वारि प्रसीदति Spr. (II) 4369. Ragh. 4, 21. दिशः प्रसेदुः 3, 14. R. 6, 92, 81. आशाः सर्वाः प्रसेदिरे Hariv. 8298. प्रसेदुश्च दिशः सर्वा अम्भांसि च मनांसि च Bhâg. P. 3, 24, 8. चेतः प्रसीद *klar werden, sich von aller Aufregung frei machen, heiter und ruhig werden* Spr. (II) 1450. Bhâg. P. 1, 2, 19. मनः प्रसीदति 2, 1, 19. येनात्मा सुप्रसीदति 1, 1, 11. 2, 5. 6. सबाह्यान्तःकरणो ममान्तरात्मा Çâk. 98, 21. fg. अन्तरात्मा लोकस्य Jâǵn. 3, 220. प्रसीदन्ति नराणां च स्वरवर्णमनांसि MBh. 12, 2678. तत्त्वभावः प्रसीदति *klar —, deutlich werden* Kaṭhop. 6, 13. तन्निष्ठस्य हि शास्त्रार्थाः प्रसीदन्ति Kâm. Nîtis. 1, 20. *heiter —, guter Laune werden, seine gute Stimmung gegen Jmd* (gen.) *äussern, Jmd seine Gewogenheit an den Tag legen* (von Menschen und Göttern und vom Schicksal), *Gnade ergehen lassen, gnädig sein:* (अशनम्) दृष्ट्वा हृष्येत्प्रसीदेच्च M. 2, 54. Spr. (II) 3730 (Gegens. प्रकुप्). 4088. Mâlatîm. 46, 12. प्रसीद देवेश Bhag. 11, 25. 31. MBh. 1, 1259. 3, 1860 (तत्प्रसीद mit der ed. Bomb. zu lesen). 2529. 12015. 12768. 5, 7072 (मा mit der ed. Bomb. zu lesen). R. 2, 64, 18. Kumâras. 3, 9. Çâk. 110, 13. Vikr. 39. Weber, Râmat. Up. 288. 357. Kr̥shṇaǵ. 290. fg. Spr. (II) 2036. Daçak. 85, 9. Sarvadarçanas. 57, 15. Bhâg. P. 3, 13, 47. 8, 21, 24. प्रसीदस्व MBh. 1, 4700. 5, 370. mit infin. *geruhen* Ragh. 2, 45. 6, 64. — 2) *gut von Statten gehen, gelingen:* क्रिया हि वस्तूपहिता प्रसीदति Ragh. 3, 29. — 3) *beruhigen:* अग्नीनशान्तान् Ait. Br. 3, 35. — 4) partic. *a*) प्रसत्त *befriedigt* R̥V. 5, 60, 1. — *b*) प्रसन्न *klar* AK. 1, 2, 3, 14. 3, 4, 6, 31. Med. n. 86. Wasser MBh. 3, 2511. R. 2, 68, 15. 4, 13, 5. 5, 31, 3 (सु°). 6, 112, 74. Suçr. 1, 20, 11. Megh. 41. Kumâras. 7, 74. Çâk. 117. Brahma-P. in LA. (III) 52, 4. रस *Saft* Spr. (II) 532. तीर्थ R. 1, 2, 6. शशिमण्डल Spr. (II) 4900. प्रसन्नात्मा सोमः MBh. 1, 1145. नभस् 6174. Varâh. Br̥h. S. 31, 5. Sonnenstrahlen 30, 10. ein Komet 11, 8. दृष्टि *Auge* MBh. 3, 16858. °भाः पावकः 6, 133. तेजस् Suçr. 1, 43, 15. मणि Spr. (II) 5427. °वर्ण (मणि) R. 5, 56, 4. °मुखवर्ण 4, 3, 26. प्रसन्नाग्र *mit blanker Spitze:*

Pfeile MBh. 4, 1166. 7, 5399. Hariv. 13387. 13390. *heiter* von einem Gesicht MBh. 3, 15688. Ragh. 2, 68. Spr. (II) 2544 (मु°). 2999. 4280. 4883. 6577. Varâh. Brh. S. 58, 32. 48. Weber, Râmat. Up. 294. 356 (wo nach Weber वदन st. वरद् zu lesen ist). Bhâg. P. 2, 2, 9. मूर्ति Varâh. Brh. S. 58, 44. *klar* vom Verstande Spr. (II) 6351. तर्क so v. a. *richtig* Mâlav. 31, 23. °प्रायस्ते वितर्काः Mâlatîm. 20, 3. *klar, deutlich* von Sinneseindrücken: रसाः स्पर्शाश्च गन्धाश्च शब्दाश्चापि–दृश्यानि च प्रसन्नानि यत्र राजा युधिष्ठिरः MBh. 4, 936. *frei von aller Aufregung, ruhig:* इन्द्रियाणि R. 1, 56, 24. R. Gorr. 2, 15, 7 (अ°). Varâh. Brh S. 69, 24. *heiter, gut —, gnädig gestimmt;* = संतुष्ट Med. प्रसन्नात्मन् Maitrjup. 6, 20. Bhag. 18, 54. Sarvadarçanas. 37, 16. सबाह्यान्तरात्मन् Vikr. 72, 5. मनस् R. 1, 2, 6. 2, 35, 24. Suçr. 1, 328, 6. Spr. (II) 6174. Kumâras. 5, 35 (mit loc. der Person). Bhâg. P. 3, 28, 1. चेतस् Megh. 41. Kumâras. 7, 74. von Menschen und höheren Wesen Ind. St. 2, 48, N. 3. MBh. 3, 2079. 5, 7252. Ragh. 2, 63. Çâk. 1. Spr. (II) 3898. 4281. Weber, Râmat. Up. 321. 344. Daçak. 92, 19 (°कल्प). Pańkat. 223, 9. LA. (III) 28, 12. 37, 6. देवाः प्रसन्नास्ते MBh. 1, 5919. R. 1, 18, 17. Vikr. 53. पत्नीं प्रति Kathâs. 14, 56. औषधानि, मन्त्राणि, नक्षत्रम्, शकुनम्, ग्रहाः: *geneigt, gewogen* Spr. (II) 1498. *gnädig* so v. a. *Gewogenheit verrathend:* वाचः R. 5, 37, 28. Spr. (II) 4281. हास Bhâg. P. 2, 9, 15. — Vgl. प्रसन्नम्, प्रसन्न, प्रसाद्, प्रासाद्, घृतप्रसत्त. — caus. *klar machen, klären:* अप्रसादितशुद्धाम्बु Spr. (II) 442. प्रसादयन्त्यः ककुभः सेनास्तस्य मही तले । विचेरुर्विक्रमादित्यस्य आदित्यस्येव रश्मयः ॥ Kathâs. 120, 64. *erheitern:* चेतः Spr. (II) 2376. act. und med. (wegen des Metrums) mit acc. der Person *Jmd heiter stimmen, in gute Laune versetzen, besänftigen, zu besänftigen —, geneigt zu machen suchen* (insbes. zur Erfüllung einer Bitte), *um Etwas angehen* M. 11, 204. fg. Jâǵn. 3, 283. MBh. 1, 3313. सा त्वां याचे प्रसाद्याक्रमतुं देहि 3409. 4325. 6714. 3, 12190. 5, 7070. 8, 1584 (प्रसादयितवान्). 13, 243. 1336. Hariv. 6007 (अतः प्रसादयिष्ये त्वां die neuere Ausg. st. अतस्त्वाहं प्रसादिष्ये der älteren). R. 1, 9, 68 (67 Gorr.). 18, 3. 39, 9. 65, 23. 66, 24. 2, 29, 14. क्रुद्धान् 41, 2. 62, 7. 63, 42 (प्रसादयम्). 82, 28. 6, 108, 41. Ragh. 1, 88. Vikr. 54. Mâlav. 42, 19. Spr. (II) 2222. Kathâs. 14, 52. 45, 411. Mârk. P. 16, 49. fg. 34, 38. 75, 54. LA. (III) 91, 14. Bhâg. P. 3, 16, 4. 4, 6, 5. Pańkat. 71, 17. प्रसाद्यमानापि न तुष्यति 223, 9. शिरसा R. 1, 11, 2. 2, 88, 25. R. Gorr. 2, 18, 33. प्रणम्य 4, 6, 12. पादेषु R. Schl. 2, 100, 16. पादयोः पतिता Pańkat. 223, 11. आकारपानवस्त्रैः Kathâs. 23, 37. प्रसादये त्वां शिरसा गन्तुमिच्छामि वनम् R. 2, 21, 30. प्रसादये त्वामहम् — अर्हसि देव सोढुम् Bhag. 11, 44. MBh. 3, 1629. प्रसादयामास पुनः त्विप्रमेतद्भविष्यति (भवत्विति Sâv. 1, 16) 16635. निवर्तस्व रणादस्मादिति चैव प्रसादितः 5, 7304. 7535. 13, 2704. R. 1, 57, 18. तां वै धारयितुम् 43, 24. अस्या धरणे R. Gorr. 1, 44, 22. शापमोक्षाय Bhâg. P. 6, 17, 24. गङ्गायाः परिमोक्षार्थम् R. Gorr. 1, 45, 9. तपोऽर्थे Suçr. 1, 3, 12. Pańkat. 25, 25. प्रसादित n. pl. *gute Worte* Hariv. 8348. — Vgl. प्रसादक fgg. (प्रसादनीय auch Vikr. 72, 5), प्रसादयितव्य, प्रसाद्य (auch Sâh. D. 33, 19).

— अतिप्र *recht heiter u. s. w. werden:* नातिप्रसीदद्धृदय Bhâg. P. 1, 4, 27. 3, 9, 12.

— अनुप्र *mit Jmd* (acc.) *zufrieden werden, seine Freude an Jmd haben* Spr. (II) 2222.

— अभिप्र *sich niederlassen:* अत्रे मनुष्यो अभि प्र सेदुर्ऋतमाशुषाणाः RV. 4, 1, 13. वरेभिर्वरां अभि षु प्रसीदतः 10, 32, 1. — caus. *Jmd in gute Laune versetzen, besänftigen, geneigt zu machen suchen, um Etwas angehen* R. 1, 61, 12. 2, 5, 6. 77, 24. R. Gorr. 2, 20, 46. 5, 69, 28. अभिप्रसादयमृषिं गिरा त्राहीति मां तदा MBh. 3, 14063.

— उपप्र *beziehen:* गृहान् AV. 3, 12, 9.

— संप्र *heiter —, guter Laune werden, sich freundlich —, sich gnädig erweisen* (mit gen. der Person) MBh. 7, 1630. अमित्राः संप्रसीदन्ति तथा मित्रीभवन्त्यपि 12, 3142. आराधिता हि शीलेन प्रयत्नैश्चोपसेविताः । राजानः संप्रसीदन्ति प्रकुप्यन्ति विपर्यये ॥ Spr. (II) 1006. Bhâg. P. 3, 7, 35. 9, 40. 4, 11, 13. partic. °सन्न *beruhigt, ruhig* Khând. Up. 8, 11, 1. *gnädig gestimmt, gewogen* Bhâg. P. 4, 11, 14. Vgl. संप्रसाद्. — caus. *Jmd besänftigen, gewogen machen* MBh. 3, 14039. 15, 313. R. Gorr. 2, 108, 15. 4, 9, 1. Spr. (II) 3828. तां वाचं मयि संप्रसादय Verz. d. Oxf. H. 110, *a*, No. 173, Çl. 2.

— प्रति, °सीदति P. 8, 3, 66. Vop. 8, 45. 126. *sich dagegen setzen, sich entsetzen:* उद्वेपते ते हृदयं मनस्ते प्रतिसीदति MBh. 5, 2757.

— वि, °षीदति, °षसाद्, व्यषीदत् (nur dieses in der klassischen Sprache) und व्यसीदत् im Veda P. 8, 3, 64. 66. 118. fg. 1) *in Bestürzung gerathen, verzagen:* कस्मात्त्वमाद्विषीदसि R. 3, 44, 28. 51, 7. Spr. (II) 3952. Kathâs. 26, 112. Bhâg. P. 3, 20, 36. विषीदन् Bhag. 1, 28. MBh. 3, 448. 4, 775. Kathâs. 53, 37. Bhâg. P. 8, 11, 37. Bhatt. 7, 89. व्यषीदन् Kathâs. 47, 82. मा विषीद R. 2, 107, 19. Hit. 82, 18. विषसाद R. 2, 72, 39 (74, 42 Gorr.). 77, 8. 5, 15, 17. विषेदुः Bhâg. P. 8, 10, 51. विषीदिष्यन्ति Çatr. 14, 226. 230. 276. विषीदितुम् MBh. 3, 3075. R. 2, 106, 4 (114, 30 Gorr.). मनो मम विषीदति R. 1, 74, 10. विषीदन्ति मम प्राणाः MBh. 4, 1953. — 2) *niedersinken, untergehen:* तानि पर्वतशृङ्गाणि तृणकाष्ठानि चैव हि । समुद्रे क्षिप्यमाणानि न विषेदुः (नि°?) कथं च न ॥ R. 5, 95, 15. — 3) partic. विषण्ण *bestürzt, verzagt, kleinmüthig* R. 1, 63, 20. 2, 30, 5. 36, 11. 40, 38. 42, 3. 71, 29. 77, 20. 3, 64, 17. Ragh. 9, 75. Çâk. 20, 1. Vikr. 43, 2. Kathâs. 13, 34. 21, 24. 27, 102. 31, 94. Bhâg. P. 5, 14, 25. 34. 6, 9, 19. 11, 26. Pańkat. 8, 19. Hit. 86, 9. °रूपा R. 3, 36, 26. °चेतस् adj. 50, 28 (मु°). Bhâg. P. 3, 9, 27. 6, 11, 12. °मनस् adj. 8, 8, 36. विषण्णात्मन् adj. 9, 7, 7. °वदन adj. R. 1, 40, 24. 48, 25. 62, 3. 2, 72, 39 (74, 42 Gorr.). °मुख adj. 4, 50, 9. — Vgl. विषाद् und 1. विषादिन्. — caus. *Jmd in Bestürzung versetzen, bewirken, dass Jmd verzagt, kleinmüthig wird* MBh. 6, 5696. R. 2, 7, 18 (6, 16 Gorr.). 53, 31 (37 Gorr.). 7, 46, 26. Spr. (II) 6893. मनो मम विषादयन् MBh. 5, 7219. विषादयन्ति नात्मानम् *verzagen nicht* 3, 3076. Vgl. विषादन.

— अनुवि, partic. °षण्ण *gerichtet auf:* अथ यत्रैतदाकाशमनुविषण्णं चक्षुः Khând. Up. 8, 12, 4.

— प्रवि, partic. °षण्ण *bestürzt, verzagt:* °रूप adj. R. 2, 40, 49.

— सम् 1) *zusammen sitzen mit:* प्रजया RV. 10, 169, 4. *auf:* पृथिवीम् VS. 38, 17. med. *sich niederlassen* RV. 1, 36, 9. संसन्न *niedergesetzt* VS. 39, 5. — 2) *zusammensinken:* संसीदमानो निपपात MBh. 4, 1995. übertr. so v. a. *verzagen, den Muth sinken lassen:* (पण्डितः) न चापि संसीदति न प्रहृष्यति Spr. (II) 3330. Jâǵn. 1, 273. *sich in Noth befinden* Spr. (II) 6751. क्षुधा *vor Hunger vergehen* M. 4, 33. 7, 133. —

Vgl. संसद्, संसाद. — caus. 1) (*zusammen*) *hinsetzen:* प्रस्कण्वं समसादयच्छयानं जिव्रिमुद्धितम् Vâlakh. 3, 2. TS. 5, 1, 4, 5. Ait. Br. 1, 19. 22. Çat. Br. 1,1,2,23. Âçv. Çr. 4,6,3. पात्राणि Kâtj. Çr. 2,3,6. 26,6, 21. Çâṅkh. Çr. 4,3,2. 5,10,32. — 2) *zusammenkommen, sich vereinigen mit* (acc.) Bhâg. P. 2,2,30. — 3) *verzagt machen:* (न ताम्) अविषण्णतमः शोकः संसादयितुमर्हति R. Gorr. 2,114,31. — Vgl. संसादन.

2. सद् (= 1. सद्) 1) adj. am Ende eines comp. (°सद् und °षद्) *sitzend, seinen Sitz habend, Bewohner* P. 3,2,61. H. 10. 87. किष्किन्धाद्रि° Bhaṭṭ. 6,120. Vgl. अद्म°, अन्तरिक्ष°, अप्सु°, आत्म°, आश्रम°, उत्तरा°, उपरि°, उपस्थ°, ऋत°, गणा°, गर्त°, गिरि°, गृध्र°, गो°, घर्म°, घृत°, चमू°, तुरण्य°, त्रिविष्टप°, दक्षिणा°, दिवि°, दुरोण°, दुवस्य°, देव°, द्यु°, द्रु°, धूर्षद्, ध्रुव°, नभः°, नाक°, नृ°, पथि°, पश्चात्सद्, पस्त्य°, पितृ°, पुरः°, पुष्कर°, पूर्व°, पृथिवि°, बर्हि°, बर्हिः°, बर्हिः°, भुवन°, मनः°, वन°, वनर्षद्, वर°, वेदि°, व्योम°, शर्म°, शाला°, शुचि°, अन्त°, श्रुत°, संवत्सर°, सत्त्र°, सत्य°, सदना°, सभा°, सोम°, स्वर्ग°. — 2) m. *das Besteigen* (des Weibchens) AV. 4,4,7.

सद 1) oxyt. = साद P. 3,1,140. = सद् in बर्हि°, शमनी°, सभा°. सदम् am Ende eines adv. comp. gaṇa शरदादि zu P. 5,4,107. — 2) m. *a*) *Frucht* M. 8,151. 241; vgl. शद 3). — *b*) N. pr. eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,4548. es könnte übrigens सदःसुवाच् auch als ein Name gefasst werden. — 3) n. *ein best. Theil des Rückens am Opferthier* Ait. Br. 7,1.

सदंशक (2. स + दं° = दंश) m. *Krebs, Krabbe* Râǵan. im ÇKDr.

सदंशवदन (सदंश [2. स + दंश] + व°) m. *Reiher* Râǵan. im ÇKDr.

सदक्ष (2. स + दक्ष) adj. *mit Verstand begabt:* अग्ने सदक्षः सतनुर्हि भूत्वा TS. 3,1,4,4.

सदक्षिण (2. स + दक्षिणा) adj. (f. आ) *nebst Geschenken* M. 11, 3. Râǵa-Tar. 5,285.

सदञ्जन (सत् + अ°) n. *als Collyrium gebrauchte Messingasche* Çabdâ. im ÇKDr.

सदण्ड (2. स + द°) adj. *mit Strafe belegt, bestraft* Vjutp. 125.

सदन (von 1. सद्) 1) n. *a*) *Sitz, Ort; Standort, Heimath; Behausung, Haus* AK. 2,2,4. H. 990. an. 3,428. Med. n. 151. Halâj. 2, 136. कृत्रिम ṚV. 1,55,6. 104,5. नित्य 148,3. पार्थिव 169,6. दिव्यर्ण्यः सदनं चक्रे 2, 40,4. पृथिवीं सदने समस्य 3,30,9. 31,12. 54,6. योनिष्ट इन्द्र सदने अकारि 7,24,1. सीदन्श्येनोव सदने चमूषु 9, 92,2. सुगा वो देवाः सदना अकर्म VS. 8,18. 12,39. विवस्वतः ṚV. 1,53,1. ऋतस्य 84,4. 164,47. पृथिव्याः 6,11,5. पार्थिव 8,86,5. रायः 3,54,21. 6,7,2. देवानाम् 8,13,2. 10,38,2. उखायाः VS. 12,16. पत्नीनाम् AV. 9,3,7. TS. 3,2,4,4. = पत्नीशाला (nach Nîlak.) Hariv. 2204. — वैवस्वतस्य MBh. 1,1710. यमस्य R. 2,64,35. 7,21,1. धातुर्विधातुः सवितुर्विभोर्वा शक्रस्य वा त्वं सदनात्प्रपन्ना MBh. 3,15591. अम्भोजयोनेः Prab. 24,1. मूकाम्बिकायाः Verz. d. Oxf. H. 237, *a*,23. सिद्धचारणविद्याधराणाम् Bhâg. P. 5,24,4. गृहिणः Spr. (II) 2193. 6998. कुटुम्ब्याः Kathâs. 57,59. स्वयंभू° MBh. 13,4377. महेन्द्र° Kathâs. 6,65. धर्म° Bhâg. P. 4,1,55. पशु° MBh. 8,1740. पर° Spr. (II) 551 = 1168. Kathâs. 33,97. प्रेयसी° 37,199. लज्जा° *Sitz* 13,196. त्रिसाम्य° Bhâg. P. 2,7,40. am Ende eines adj. comp. *seinen Sitz habend in:* पाताल° MBh. 13,329. शशाङ्क° Verz. d. Oxf. H. 104,*a*,4 v. u. Im Veda häufig mit metrischer Dehnung सादन (सदन Padap.) ṚV. Prât. 9,19. ṚV. 1,84,4. 2,23,1. 8,9,10. यमस्य 10,135,7. Citat in Çat. Br. 11,5,5, 13. — *b*) *das Sichniederlassen, Zurruhekommen* ṚV. 5,47,7. 10,93,5. — *c*) *Erschlaffung* Hâr. 268. Suçr. 1,39,1. गात्र° 128,21. 252,11. अङ्ग° 2,213,21. — *d*) angeblich *Wasser* Naigh. 1,12. H. an. (छन fehlerhaft für छल). Med. — 2) adj. (f. ई) *Niederlassung —, Bleiben bewirkend:* दीधिति ṚV. 1, 186,11. — Vgl. ऋत°, केलि°, देव°, द्यूत°, नृ°, पितृ°, ब्रह्म° (in der 2ten Bed. auch Bhâg. P. 5,17,4), यज्ञ°, यम°, राज°, वाः°, होतृ°.

सदनासद् adj. *im Sitz sitzend* ṚV. 9,98,10.

सदंदि (सदम् + दि etwa 4. दा) adj. *für immer fesselnd, — bleibend:* तक्मन् AV. 5,22,13. 19,39,10.

सदन्य s. सादन्य.

सदपदेश (सत् + अप°) adj. *nur scheinbar eine Realität besitzend* Bhâg. P. 5,5,30.

सदम् (von 2. स) adv. 1) *allezeit, stets* ṚV. 1,106,5. 116,6. कुविदङ्ग: सदमिन्नो कृणामहे 114,8. 122,10. कामी हि वीरः सदमस्य पीतिम् 2,14, 1. 34,4. 3,2,15. 4,1,1. 7,2,3. उषासः सदमुच्छन्तु 41,7. 10,4,7. 93,1. AV. 1,15,3. 3,15,8. 7,18,2. Çat. Br. 11,5,5,13. — 2) *je, irgend; immerhin* ṚV. 1,185,8. 4,3,13. मा ते सखायः सदमिद्रिषाम 12,5. 5,85,7. 6,67, 8. 10,7,3. ऋतस्विनः सदमिच्चातुमावतो दृहे 1,36,20. — Vgl. सदा.

सदम *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Mél. asiat. 4,639.

सदंपुष्प adj. *immer blühend;* f. आ *eine best. Pflanze* Kauç. 28,39. — Vgl. सदापुष्प.

सदम्भ (2. स + द°) adj. *heuchelnd* P. 5,2,76, Schol. *erheuchelt:* धर्म Spr. (II) 6749.

सदय (2. स + दया) adj. (f. आ) *Mitleid empfindend* (mit loc. der Person) Kathâs. 1, 63. 9,75. 17, 59. 21, 45. 26, 147. हृदय Spr. (II) 6893 (könnte hier auch als adv. gefasst werden). ad Megh. 113. सदयम् adv. *mitleidsvoll* Bhâg. P. 5, 3, 16. *auf eine sanfte Weise, nach und nach, ganz allmählich* Ragh. 8,7. 16,19. Çâk. 72. 147. Spr. (II) 6893 (oder adj.). am Anfange eines comp.: अमरवधूहस्तसदयालूनपल्लव Kumâras. 2,41.

सदर m. N. pr. eines Asura Hariv. 2283 nach der Lesart der neueren Ausg. — Vgl. संदर und सन्दर.

1. सदर्थ (सत् + अर्थ) m. *eine Angelegenheit, die Einem vorliegt, um die es im Augenblick sich handelt* Spr. (II) 1036.

2. सदर्थ (wie eben) adj. *wohlhabend* Mârk. P. 137, 5. als Umschreibung von भवत् *seiend* Trik. 3,3,175.

सदर्प (2. स + दर्प) adj. *übermüthig, trotzig* Spr. (II) 1364 (eine Schlange). 6908. सदर्पम् adv. Hir. 12,20.

सदलंकृति (सत् + अ°) f. *ein ächter Schmuck;* davon nom. abstr. °ता f. Kathâs. 43,20.

1. सदश (2. स + दशन्) adj. *mit Dekaden* (Stoma) *versehen* Çâṅkh. Çr. 14,27,9. 28,6.

2. सदश (2. स + दशा) adj. *mit Fransen versehen:* वस्त्र MBh. 12,6297.

सदशनज्योत्स्न (2. स + द°-ज्योत्स्ना) adj. (f. आ) *mit glänzenden Zähnen versehen, gl. Z. zeigend:* भारती Ragh. 10,38.

सदशनार्चिस् adj. dass.: लीलास्मित Ragh. 5,70.

1. सदश्व (सत् + अश्व) m. *ein gutes, edles Ross* Kathop. 3,6. MBh. 3, 2790. 5,7126. Hariv. 13332. Spr. (II) 5710. R. 5,87,12.

2. सँदश्व (wie eben) 1) adj. *a) Besitzer edler Rosse* ṚV. 5,58,4. — *b) mit edlen Rossen bespannt*: रथ Bhâg. P. 1,9,2. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Samara Hariv. 1063. VP. 4,19,12.

सदश्वसेन m. N. pr. eines Mannes LIA. 1,802, N. 1.

सदश्वोर्मि m. N. pr. eines Mannes MBh. 2,321. सदस्योर्मि ed. Bomb.

सँदस् (von 1. सद्) f. (dieses nicht zu belegen) und n. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,188. Trik. 3,5,20. 1) *Sitz, Ort, Stelle, Aufenthalt* ṚV. 1,47,10. दिवि रुद्रासो अधि चक्रिरे सदः 85,1. 6. 8, 29, 9. सदो दधानः 1,128,3. 9, 107,10. 10,94,12. त्रिबर्हिषम् 1,181,8. 2,17,7. ऋतस्य 3,7,2. der Götter 54,5. दिवः सदांसि VS. 34, 32. पृष्ठे सदः des Reiters ṚV. 5,61,2. सदः सदः सदत 10,15,11. 76,1. VS. 2,6. 6,24. सदोगतः सन्भगवानिवाग्निः MBh. 6,2674. इन्द्र॰ Indra's *Behausung* R. 7,56,29. — 2) im Besondern *ein im Opferraum östlich vom* Prâkînavamça *errichteter Schuppen* AV. 9,6,7. VS. 19,18. Ait. Br. 1,23. 2,36. TS. 3,2,4,3. TBr. 2,1,5,1. Çat. Br. 3,5,3,5. उभयतोद्वार 7. 6,2,21. Âçv. Çr. 5,7,1. 3,18. Kâtj. Çr. 8,6,1. fgg. 9,8,19. Çâṅkh. Çr. 7,7,3. 10,21,10. MBh. 5,2307. Hariv. 2204 nach der Lesart der neueren Ausg. (= पत्नीशाला Nîlak.). अन्तःसदसम् Çâṅkh. Çr. 17,4,3. बहिः॰ 2. Lâṭj. 4,2,2. — 3) *Versammlungsort* Bhâg. P. 9,10,17. — 4) *Versammlung* (insbes. bei einem Opfer) AK. 2,7,15 (f. n.). H. 481. Halâj. 4,60. Kaush. Up. 1,1. तस्मिन्सदसि विस्तीर्णे मुनीनां भावितात्मनाम् MBh. 1,9. जनमेजयस्य सदः (= यज्ञमण्डपम्) — विवेश 2214. कथं सदसि भोक्तारो हविस्तस्य सुरर्षयः R. 1,59,13 (61,14 Gorr.). R. Gorr. 1,67,24. fg. सदः समस्तं पश्यते Mârk. P. 130, 15. Verz. d. Oxf. H. 14,b,6 v. u. (wohl सदसो zu lesen). Bhâg. P. 4,2,5. प्राप्ताः स्म राजन्भद्रं ते विवाहार्थं सदस्तव R. Gorr. 1, 75, 11. सदोभूषा सूक्तिः Spr. (II) 3363. 4253. 6147. Çiç. 15,1. Kathâs. 45,231. Râǵa-Tar. 5,361. मुनिगणनृपवर्यसंकुले ऽन्तःसदसि Bhâg. P. 1,9,41. सतां सदसि 2,3, 11. नृपसदस्सु 9,11,21. अमरसदसि Varâh. Bṛh. S. 32,3. सदसि *in Gegenwart von vielen Menschen* Kathâs. 4,78. 80. सदोगत MBh. 12,13344 (pl. so v. a. *versammelt*). Ragh. 3, 66. सदःस्थ Bhâg. P. 4,5,20. — सदसि वा Çvetâçv. Up. 4,22 fehlerhaft für सदमिद्वा; vgl. ṚV. 1,114, 8. — Vgl. यज्ञ॰, शक्र॰.

सदसत्त्व n. nom. abstr. von सत् + असत् *was da* (wirklich) *ist und zugleich nicht ist* Bhâg. P. 2,5,33. = प्रधानगुणभाव Comm.

सदसत्पति m. *Herr des Seienden und nicht Seienden* Pañkar. 4,3,157.

सदसत्फल n. im comp. *gute und üble Folgen* Varâh. Bṛh. S. 32,7. davon ॰मय adj. *daraus hervorgegangen, darin bestehend*: पाशाः Maitrjup. 4,2.

सदसदात्मक adj. (f. सदसदात्मिका) *dessen Wesen es ist zu sein und zugleich auch nicht zu sein* M. 1,11. 14. 74. Hariv. 11577. Bhâg. P. 2, 6,32. 3,5,25. 15,6. 22,4. 26,10. 28,44. Verz. d. Oxf. H. 47,a, No. 103, Çl. 4.

सदसदात्मता f. nom. abstr. zu सदसदात्मक Bhâg. P. 4,22,38.

सदसद्भाव m. *Wirklichkeit und Unwirklichkeit, Wahrheit und Falschheit* Spr. (II) 4176.

सदसद्रूप adj. (f. आ) *als seiend und auch als nicht seiend erscheinend* Bhâg. P. 1,2,30.

सदसत् (सत् + अ॰) adj. gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61. 1) *seiend und nicht seiend*, n. *Seiendes und nicht Seiendes* Bhâg. P. 2,5,6. 6,41. 7, 47. 3,24,43. 4,22,25. 7,13,4. du. (सदसती) 8,7,34. 12,9. — 2) *wahr und falsch*, n. *Wahres und Falsches*: सदसद्विवेकिन् Spr. (II) 6321. — 3) *gut und übel*: फल Varâh. Bṛh. S. 43,10. सदसद्योगाः 40,1. सदसत्स्वप्नाः 48,22. *Gutes und Schlechtes* Ragh. 1,10. *Gute und Schlechte*: द्रष्टारः सदसताम् Râǵa-Tar. 4,60. — Vgl. सादसत.

सदसन्मय (von सदसत्) adj. *aus Seiendem und nicht Seiendem gebildet* Bhâg. P. 7,13,4. Liṅga-P. bei Muir, ST. 4,325.

सँदसस्पँति (स॰ gen. von सदस् + प॰) m. *Herr des Sitzes* d. h. *des heiligen Ortes und der dort Versammelten* ṚV. 1,18,6. TS. 2,6,9,1. 3, 2,4,4. Âçv. Çr. 5,3,22. Gṛhj. 3,5,4. Pâr. Gṛhj. 2,10. Ind. St. 3,392. 398. Bhâg. P. 4,2,7. 13,30. fg. 7,15,21. 10,74,17. सताम् *das Haupt einer Versammlung Guter* 5,15,7 (सदसः पतिः सताम् ed. Bomb.). — Vgl. सदस्पति.

सदस्थिमाला f. Titel eines Commentars Verz. d. Oxf. H. 165,b,3.

सँदस्पँति m. = सदसस्पति Bhâg. P. 4,21,8. du. Indra-Agni ṚV. 1,21,5.

सदस्य (von सदस्) adj. *im* Sadas *befindlich, dazu gehörig, Theilnehmer an einer Versammlung* (insbes. bei einem Opfer); speciell m. sg. *ein im* Sadas, *damit es nicht leer stehe, sitzender* Ṛtvig, *der siebenzehnte, der nur zuschaut* (Âçv. Gṛhj. 1,23,5. Verz. d. Oxf. H. 267,a,25. Hariv. 1335) AK. 2,7,15. H. 480. VS. 7,45. 38,18. Çat. Br. 4,2,4,29. यावन्तो वै सदस्यास्ते सर्वे दक्षिणीयाः TS. 3,2,8,3. 6,1,9,6. 5,1,5. 7,3,13,1. अमयः Ait. Br. 2,36. 7,1. Çâṅkh. Br. 17,7. 26,4. Lâṭj. 2,3,6. 4,10. 5,12,8. 8,11, 15. स सदस्यैः सहासीनः श्रावयामास भारतम् MBh. 1,98. 862. 2042. 2215. 4,552. 14,266. 286. 2628. Hariv. 1336. 2204. R. 1,13,23 (21 Gorr.). 62, 24 (64,24 Gorr.). 2,89,23. 104,30. R. Gorr. 1,67,25. 7,36,56. Çâk. 32,11. Bhâg. P. 4,2,6. 19. 5,7. 13,29. 8,18,22. 20,22.

सदस्योर्मि m. N. pr. eines Mannes MBh. 2,321 nach der Lesart der ed. Bomb. सदश्वोर्मि ed. Calc.

सँदा (von 2. स) adv. = सदम् *allezeit, stets, immer, jedesmal* P. 5,3,6. 15. Vop. 7,110. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. AK. 3,5,22. H. 1531. Halâj. 5,101. ṚV. 1,117,23. तूर्णो रथः सदा नवः 3,11,15. सदा सुगः (पन्थाः) 54,21. 6,45,23. व्रतान्यस्यो अभि रक्षते सदा 7,83,9. सदा यार्चन् 8,1,20. 19,28. 25,21. 10,1,7. AV. 2,4,1. 4,27,2. 6,128,4. सूर्यस्याश्वाः सदा वहन्ति रथम् 13,1,24. आ यदा सूर्या रथं तिष्ठद्रघुष्यदं सदा *so oft als, jedesmal wenn* ṚV. 5,73,5. Ait. Br. 3,31. Kâtj. Çr. 4,13,6. Lâṭj. 1,4,7. 5,12,5. Çâṅkh. Çr. 12,4,3. M. 1,108. 2,71. 166. 3,45. 147 u. s. w. MBh. 3,2284. 2638. 2642. 2711. 3024. Weber, Ǵjot. 28. Ragh. 3,44. Spr. (II) 6100. 6750. 6752 u. s. w. Weber, Râmat. Up. 338. Varâh. Bṛh. S. 13,4. Vet. in LA. (III) 7,6. सदैव M. 8,303. Spr. (II) 4569. Varâh. Bṛh. S. 24,10. 35,6. 51,44. 53,41. 88, 25. न — सदा *nie, niemals, nimmer* Spr. (II) 2064. 4103. 6755. 6757. fg. 7576. Bhâg. P. 1,11,39. न — सदैव Varâh. Bṛh. S. 88,35. अशाश्वतम् — सदा *nimmer von Bestand* Spr. (II) 6911. सदादैन्यगतिः पुरा R. 2,71,26. im comp.: सुखसदोचिता R. 2,42,19. सदापुष्पितकानना (नदी) 103,24. सदावगाहक्षतवारिसंचय Ṛt. 1,1. सदाचण्डी R. 2,70,10 braucht nicht als comp. gefasst zu werden; eben so wenig सदोज्ज्वलः Weber, Râmat. Up. 338. 343.

सदाकान्ता (स° + का°) f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,332 (VP. 183).

सदाकारिन् (स° + का° und von सत् + आकार) adj. *stets thätig* und *ein gutes Aeusseres habend* Spr. (II) 4111, N.

सदाकालम् (von स° + काल) adv. *allezeit* Schol. zu VS. Prât. 1,8.

सदाकालवह adj. (f. आ) *zu jeglicher Zeit fliessend (Wasser habend)*: नद्यः Mârk. P. 57,32.

1. सदागति (स° + गति) f. *Beständigkeit*: अनित्या वै सदागतिः Spr. (II) 524.

2. सदागति (wie eben) 1) adj. *in steter Bewegung seiend*: चक्र MBh. 3,10645. Beiw. Çiva's Çiv. — 2) m. *a) Wind* (auch in medic. Sinne), *der Gott des Windes* AK. 1,1,1,57. H. 1106, Schol. an. 4,129. Med. t. 222. Halâj. 1,76. MBh. 1,2937. 3,2982. 4,1706. 7,231. 12,12404. R. 3, 33,12. 6,78,2. 7,35,65. Suçr. 1,304,20. Varâh. Brh. S. 31,5. — *b) die Sonne* H. ç. 7. Med. (नार्क° d. i. ना अर्क° zu lesen). — *c)* = निर्वाण. — *d)* = सदीश्वर H. an. Med. In den beiden letzten Bed. eher सत् + आगति und in der dritten eher f. als m.

सदागम (सत् + आगम) m. 1) *eine gute Lehre* Spr. (II) 1768. Prab. 87, 5. Sâh. D. 108,18 (hier zugleich in der zweiten Bed.). — 2) *die Ankunft eines Guten* Sâh. D. 108,18.

सदाचरण (सत् + आ°) n. *die Handlungsweise verständiger Menschen* Verz. d. Oxf. H. 155,*a*,5.

1. सदाचार (सत् + आ°) m. *die Sitte der Guten, ein guter Wandel* M. 2,12.18. 4,155. Jâgn. 1,7. Ragh. 14,37. Spr. (II) 2452. °विवर्जित 3040. Râga-Tar. 3,47. 4,28. 73. VP. 3,11,1. fgg. Mârk. P. 34,5. fgg. Bhâg. P. 6,1,21 (नष्ट° adj.). Prab. 35,10. Muir, ST. 4,44,4. Verz. d. B. H. 128, *b* (17). 130,*b* (25). Verz. d. Oxf. H. 13,*a*,26. 16,*b*, No. 60. 35,*b*,32. 45,*a*, 2. 123,*a*,41. °वर्तिन् Pañkat. 40,20. °क्रम m. Titel einer Schrift Ind. St. 1,467. °चन्द्रोदय m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 274,*a*, No. 649. °प्रकरण desgl. Hall 142. °संग्रह m. desgl. Notices of Skt Mss. 103. °स्मृतिव्याख्या f. desgl. Mack. Coll. 1,25. Vgl. बक°.

2. सदाचार (wie eben) adj. (f. आ) *die Sitte Guter befolgend, einen guten Wandel führend* H. an. 3,64. Med. k. 117. Spr. (II) 1473. 4947, v. l. 6751. Kathâs. 2,7. Râga-Tar. 1,198. 327. Prab. 48,4 (Gegens. दुराचार).

सदाचारवत् (von 1. सदाचार) adj. dass. M. 4,158. VP. 3,11,2. Mârk. P. 34,3.

सदाचारिन् in विमलप्रज्ञात्° adj. von विमलप्रज्ञात्सदाचार Verz. d. Cambr. H. 60.

सदातन (von सदा) 1) adj. *immerwährend, beständig* AK. 3,2,22. Trik. 3,3,271. H. 1452, Schol. Bhatt. 5,65. Davon nom. abstr. °त्व n. Kusum. 5,5. 6. — 2) m. = अज (nach ÇKDr. und Wilson Vishnu) Trik.

1. सदादान (सदा + 1. दान) n. *beständiges Spenden* AK. 3,4,25,183.

2. सदादान (wie eben) adj. *beständig spendend* Spr. (II) 6753 (zugleich in der Bed. 3. सदादान 1).

3. सदादान (सदा + 5. दान) 1) adj. *beständig Brunstsaft entlassend* Spr. (II) 6753 (zugleich *beständig spendend*). — 2) m. *a)* = गन्धगज, गन्धहस्तिन् H. ç. 34. H. an. 4,198. Med. n. 216. — *b)* Indra's *Elephant* H. an. Med. Gatâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,*a*,41. — *c)* ein N. Gaṇeça's H. an. Med.

1. सदान (2. स + 1. दान) adj. *Gaben habend* RV. 7,33,12.

2. सदान (2. स + 5. दान) adj. *brünstig*: Elephant Kir. 5,9.

सदानन (सत् + आनन) adj. *ein schönes Gesicht habend* Kir. 5,9.

1. सदानन्द (सदा + आ°) m. *beständige Wonne*: ज्योतिर्मात्रसदानन्दनिर्मलज्ञानमूर्ति (Çiva) Verz. d. Oxf. H. 74,*a*,2.

2. सदानन्द (wie eben) 1) adj. *beständige Wonne empfindend, — gewährend* Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,122.164. Prab. 117,18. Çiva ÇKDr. nach dem Çaiçivajâmala. — 2) m. N. pr. verschiedener Männer Gild. Bibl. 421. fg. Notices of Skt Mss. 2,132. Verz. d. Cambr. H. 60. Hall 7. 129. °योगीन्द्र 101. °व्यास 120. 168.

सदानन्दचिदात्मक (von सत्-आनन्द - 5. चित् + आत्मन्) adj. *aus Sein, Wonne und Denken bestehend* Weber, Râmat. Up. 354. — Vgl. सच्चिदानन्द.

सदानन्दमय (von 1. सदानन्द) adj. (f. ई) *aus beständiger Wonne bestehend* Verz. d. Oxf. H. 68,*b*,27. 192,2 v. u.

सदानर्त (सदा + नर्त) m. *Bachstelze (beständig tanzend)* Çabdâr. im ÇKDr.

सदानिरामया (सदा + नि°) f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,340.

सदानीरवह्ना f. = सदानीरा Çabdâr. im ÇKDr.

सदानीरा (सदा + नीर) f. N. pr. eines von den nördlichen Bergen kommenden Flusses Çat. Br. 1,4,1,14. MBh. 2,794. 6,332 (VP. 183). Mârk. P. 57,19. = करतोया AK. 1,2,3,32. H. 1085.

सदान्वा f. Bez. gewisser Unholdinnen Naigh. 4,3. Nir. 6,30. RV. 10, 155,1. AV. 2,14,1. 4. 4,10,3. 16,6,7. °क्षयण 2,18,5. °चातन ebend. Wird im Nir. in सदा + नोनुव *immer lärmend, — kreischend* aufgelöst.

सदापरिभूत (सदा + प°) m. N. pr. eines Bodhisattva Burnouf, Intr. 228. fgg.

सदापर्ण (सदा + पर्ण) adj. *stets belaubt* MBh. 14,956.

सदापुष्प (सदा + पुष्प) 1) adj. *stets blühend* MBh. 14,956. — 2) m. *Kokosnusspalme* Çabdam. im ÇKDr. — 3) f. ई *Schwalbenwurz, Calotropis gigantea* (ein Strauch, vgl. अर्क) Ratnam. im ÇKDr. Çâṅkh. Grhj. 3, 1. Karaka 1,4. 3,8. Suçr. 1,158,10.

सदापुष्पफलद्रुम adj. *mit stets blühenden und Früchte habenden Bäumen versehen*: उद्यान Kathâs. 34,145.

सदापृण 1) adj. *stets schenkend* RV. 5,44,12. — 2) m. N. pr. des Liedverfassers von RV. 5,45 (vgl. Sâj. Einl. zu 44) mit dem patron. Âtreja.

सदाप्रमुदित (सदा + प्र°) n. *beständige Fröhlichkeit*, Bez. einer der acht Vollkommenheiten (सिद्धि) im Sâmkhja Gaudap. zu Sâmkhjak. 51. सत्प्रमुदिता f. st. dessen Tattvas. 42 und als entsprechende Unvollkommenheit असत्प्रमुदित n. 37.

सदाप्रसून 1) adj. *beständig blühend*. — 2) m. Bez. verschiedener Pflanzen: = रोहितक, अर्क und कुन्द Râgan. im ÇKDr.

सदाफल (सदा + फल) 1) adj. (f. आ) *stets Früchte habend*: जम्बूपादप Pañkat. 205,6. — 2) m. Bez. verschiedener Pflanzen: = उडुम्बर H. an. 4,299. Med. l. 165. Ausr. 93. = बिल्व H. an. Med. Ausr. 92. Gatâdh. im ÇKDr. = स्कन्धफल H. an. Med. — 3) f. आ Bez. zweier Pflanzen: = त्रिसंधिपुष्प Râgan. im ÇKDr. = वार्ताकुविशेष Râgavallabha ebend.

सदाभद्रा (सदा + भ°) f. *Gmelina arborea* Ratnam. 1.

सदाभव (सदा + भव) adj. (f. आ) *immerwährend, beständig* Schol. zu

Bhatt. 5,65.

सदाभास (सत् + आ°) adj. *worin sich das wirklich Seiende abspiegelt* Bhâg. P. 3,27,13. *der als wirklich seiend erscheint* 8,3,14.

सदाश्रम (सदा + श्रम) adj. *stets wandernd* Muir, ST. 2,261.

सदामत्त (सदा + मत्त) 1) adj. *stets ausgelassen vor Freude:* Vögel R. 7,31,21. *stets brünstig:* Elephanten Spr. (II) 3139. Kathâs. 11,4. Braucht nicht als comp. aufgefasst zu werden. — 2) m. N. pr. eines Mannes, pl. *sein Geschlecht* gaṇa यस्कादि zu P. 2,4,63.

सदामद (सदा + मद) adj. *stets ausgelassen vor Freude:* Vögel Hariv. 9007. R. 5,20,11. *stets berauscht* Mârk. P. 81,12. *stets brünstig:* Elephant Spr. (II) 3139, v. l.

सदायोगिन् (सदा + यो°) 1) adj. *stets dem Joga obliegend* Tithjâdit. im ÇKDr. — 2) m. Bein. Vishṇu's Trik. 1,1,30. H. ç. 75.

सदार्जव (सदा + आ°) adj. *stets redlich* Spr. (II) 7510.

सदावृध adj. *stets ergötzend:* Indra ṚV. 4,31,1. 5,36,3. 8,13,18. 24,16. 57,5. 59,3. Aditi 18,6. der Soma 9,44,5.

सदाशिव (सदा + शिव) 1) adj. *stets gütig, — freundlich* u. s. w. Ind. St. 9,84, N. 5. 122,6. — 2) m. a) Bez. Çiva's Râǵa-Tar. 5,41. 162. Bhâg. P. 8,7,19. Verz. d. Oxf. H. 13,b,44. fgg. 14,a, N. b, 12. 72,b, No. 123 (सदाशिव zusammen zu schreiben). 75,b,38. 89,a,24 (सदाशिव voc. zu lesen). 104,b,20. 257,b,38. Verz. d. B. H. No. 1242. °कवच Verz. d. Pet. H. No. 47. °स्तोत्र 54. °गीता Hall 18. °पद 197. °संहिता Verz. d. Oxf. H. 84,b,28. fg. °ता f. nom. abstr. 238,b,18. — b) N. pr. verschiedener Männer Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,13, Çl. 52. Verz. d. B. H. No. 1346. Hall 94. °तीर्थ 140. °भट्ट = शिवभट्ट 2. — 3) f. आ Bez. der Durgâ MBh. 4,182.

सदाशिस् (सत् + आ°) f. *ein gutes Bittgebet* Bhâg. P. 10,25,29.

सदासह adj. *stets vorhaltend, — dauernd:* रयि ṚV. 1,8,1.

सदासा adj. *stets gewinnend* ṚV. 4,16,21. °तम 37,5. *stets reichlich vorhanden:* रयि 7,39,6.

सदासुख (सदा + सुख) n. *beständiges Wohlbefinden* R. Gorr. 2,15,16.

सदिवम् adv. so v. a. सद्यस् ṚV. 2,19,6.

सदीश्वर (सत् + ई°) m. = सदागति H. an. 4,129. Med. t. 222.

सदुःख (2. स + दुःख) adj. (f. आ) *betrübt, traurig* Kathâs. 66,50. 78, 34. Râǵa-Tar. 4,318.

1. सदुक्ति (सत् + उ°) f. *ein gutes Wort* Bhâg. P. 6,15,1.

2. सदुक्ति (wie eben) adj. *von guten Worten begleitet* Bhâg. P. 11,31,31.

सदूर्व adj. *mit Dûrvâ-Gras belegt* Âçv. Gṛhj. 2,9,3.

सदृक m. *ein süsses Backwerk* oder *eine andere Näscherei* Suçr. 1, 234,15. 240,17.

सदृक्ष (2. स + दृक्ष) adj. *ähnlich, gleich, entsprechend, angemessen* P. 6,3,89, Vârtt. Siddh. K. zu P. 3,2,60. Vop. 26,83. 85. AK. 2,10,37. H. 1461. Halâj. 4,9. VS. 17,84. Bhâg. P. 3,1,30. 22,24. तत्सदृक्ष 11, 13,32. — Vgl. प्रति°.

सदृंश् (2. स + दृश्) adj. dass. P. 6,3,89. 3,2,60, Vârtt. Vop. 26,83. 85. AK. 2,10,37. H. 1461. Halâj. 4,9. 5,88. 95. ṚV. 1,94,7. पुरुत्रा हि सदृङ्ङसि (vgl. P. 7,1,83) 8,11,8. VS. 17,81. तस्मात्तत्सदृगेव *deshalb bleibt es sich gleich* TBr. 1,2,6,3. TS. 2,2,9,5. 5,5,6. 7,2,5,2. Bhâg. P. 11,28,10. mit instr.: प्रकृत्या ṚV. Prât. 6,9. तया Kathâs. 39,88. चकितमृगलोचनाभ्यां सदृशी चपले च नयने तस्याः Spr. (II) 4681. इन्दीवरगर्भकान्ति° 5543. सदृक्पाठ als Bed. von गम H. an. 2,321. adv.: पुंसा न सदृग्वक्तः Shaḍv. Br. 3,6. सदृग्भवम् absol. Çat. Br. 4,5,3,1. — Vgl. प्रति°, वि°.

सदृंश (2. स + दृश) adj. (f. ई) dass. P. 6,3,89. 3,2,60, Vârtt. Vop. 26, 83. 85. AK. 2,10,37. Trik. 3,3,433 (= सम und उचित). H. 1461. Med. ç. 28. fg. (= सम und उचित). Halâj. 4,9. देवाः Çat. Br. 4,5,4,1. 9,5,1, 12. 11,8,3,11. °शी (kann der Form nach auch zu सदृश् gehören) बाह्व 3,2,3,21. °गीति Lâṭj. 7,5,21. 6,3. TS. 7,3,17,1. ṚV. Prât. 17,14. M. 8,68. 9,88. 90. 136. 168. fg. 174. 184. 10,6. 27. 53. 11,177. °स्त्री 9,125. Jâǵn. 2,121. सदृश, अवर, श्रेयंस् MBh. 3,1126. श्रेष्ठ, सदृश, ज्ञघन्य Spr. (II) 6584. MBh. 3,2857. 13,2674. R. 1,20,16. वाक्य *angemessen* R. 1, 21,2 (22,2 Gorr.). 2,51,11. 75,28. 86,12. Mṛkkh. 120,18 (neben युक्त). Ârjabh. 2,3. Spr. (II) 7250. Ragh. 1,65. Çâk. 98,8. Kathâs. 34,221. Râǵa-Tar. 4,104. Bhâg. P. 3,23,11. 25,19. 4,27,8. 9,20,15. बाह्वोर्वीर्ये *gleich an* R. 1,24,14. फलेन dass. Varâh. Bṛh. S. 26,12. mit instr. dessen, womit verglichen wird P. 2,1,31. मया *mir gleich* Bhag. 16,15. Spr. (II) 6764. प्रज्ञया सदृशागमः Ragh. 1,15. Varâh. Bṛh. S. 7,20. विष्णुना वीर्ये R. 1,1,18 (21 Gorr.). mit gen. Pat. zu P. 6,2,11 (auch compon. mit demselben: वृषल्याःसदृशः) Jâǵn. 1,123. MBh. 3,2948. 5,290. 12, 4272. कामाश्च कालदेशयोः Hariv. 7823. R. 1,24,14. 2,30,41. 64,61. 4, 6,6. Ragh. 12,38. Çâk. 7,4. Varâh. Bṛh. S. 50,2. 75,1. Mârk. P. 61,38. अश्विनो रूपे MBh. 3,2098. R. 3,40,22. रावणस्य शौर्येण च बलेन च 28, 10. परस्परस्य प्रमाणेङ्गितचेष्टितैः R. Schl. 1,48,5. mit loc.: नहि पश्यामि तत्सौम्य पृथिव्यामपि किंचित्। सदृशं त्वत्प्रियाख्याने R. 6,98,15. mit der Ergänzung componirt (das vorangehende Wort behält seinen Ton) P. 2,1,31. 6,2,11. ख्याति° ṚV. Prât. 6,15. पिशङ्ग° Çâṅkh. Çr. 18,3,2. दावाग्निधूम° MBh. 1,6021. 3,2308. R. 1,1,19 (21 Gorr.). तत्कालसदृशं वचः 2,21,1. 60,17. Suçr. 1,259,7. Ragh. 1,15. 3,23. Megh. 10. Çâk. 26. 88. पश्चात्तापसदृशवेष 80,6. 103,18. Varâh. Bṛh. S. 1,1. 3,30. 35. 12, 19. fg. 30,14. 18. 43,46. 47,16. Weber, Râmat. Up. 363. Spr. (II) 4287. Râǵa-Tar. 4,709. Sarvadarçanas. 28,19. 83,13. Pańkat. 4,24. 165,18. fem.: सदृशीरद्य सदृशीरिदु श्वः (उषासः) ṚV. 1,123,8. 3,52,8. 6,47,21. न वि ज्ञायन्ते सदृशीरियुर्याः 4,51,6. TS. 2,5,6,6. 6,2,6,4. 6,8,2. Çat. Br. 6,2,1,19. R. 2,60,16. Spr. (II) 842. 2876. Kathâs. 39,104. पौलोम्या Çâk. 187. धृतेः Ragh. 3,10. Kathâs. 3,57. Râǵa-Tar. 3,185. अस्या रूपेण *ihr an Gestalt* MBh. 3,2698. अनन्य° Kathâs. 11,76. 45,318. Râǵa-Tar. 4,124. सदृशम् adv.: उक्तम् *angemessen gesprochen* Uttarar. 123,6 (166, 6). गुर्वीं धुरं यो भुवनस्य पित्रा धुर्येण दम्यः सदृशं बिभर्ति Ragh. 6,78. सदृशं चेष्टते स्वस्याः प्रकृतेः Spr. (II) 6763. Vikr. 36,10. Vop. 6,61. अवस्थासदृशं परिक्रम्य Mâlav. 34,13. am Anfange eines comp.: सदृशश्वेत *gleich weiss* Schol. zu P. 2,1,68. 6,2,2. superl. सदृशतम zu 1,1,50. परमसदृश *überaus ähnlich* u. s. w. zu 6,2,11. अति° Kathâs. 101,81. अर्ध° mit gen. *halbgleich* TS. Prât. 11,19. असदृश gaṇa चार्वादि zu P. 6,2,160. *unähnlich, ungleich, unangemessen* M. 9,174. शाप MBh. 1, 6734. वाक्य R. 5,101,6. Kathâs. 39,85. Hit. 69,4, v. l. स्त्रीणाम् R. 3, 49,10. — Vgl. वि°, सादृशीय und सादृश्य.

सदृशत्व (von सदृश) n. *Aehnlichkeit, Gleichheit:* व्रीहि° Comm. zu Kâtj. Çr. 68,1. सदृशासदृशयोग्यायोग्यत्व (das suff. त्व gehört auch zu सदृश, असदृश und योग्य) Varâh. Bṛh. S. 2, S. 4, Z. 7. 8.

सदृशवृत्ति adj. *auf gleiche Weise sich benehmend;* davon nom. abstr. °ता f. Spr. (II) 1180.

सदृष्टिक्षेपम् s. u. क्षेप 1).

सँदेव (1. स + देव) adj. *von Göttern begleitet, — besucht, im Schutz der Götter stehend* TS. 2,5,11,1. 6,3,4. 6,1,1,7. TBr. 3,2,3,12. Çat. Br. 2,1,4,7. 14,6,9,20. Davon nom. abstr. °त्वँ n. TS. 2,5,11,1. 6,3, 4. 3,4,10,4.

सदेवक (wie eben) adj. *nebst den Göttern:* सर्वेषु लोकेषु सदेवकेषु (so mit der ed. Bomb. zu lesen) MBh. 12,8942.

सदेश (2. स + देश) adj. *benachbart* AK. 3,2,16. H. 1450. Halâj. 4,7. in comp. mit seiner Ergänzung, die ihren Ton behält, P. 6,2,23. मद्र° Schol.

सदैकारस (सदा + एक-रस) adj. *dessen Verlangen stets nur auf Eins gerichtet ist* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,131. Braucht kein comp. zu sein.

सदोगृह (सदस् + गृह) n. *Versammlungsgemach:* नृपस्य Ragh. 3,67.

सदोद्यम (सदा + उ°) adj. *der sich stets anstrengt* Spr. (II) 1979.

सदोपचारमुक्तावली (सदा-उ° + मु°) f. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,282.

सदोविशीय n. N. eines Sâman Ind. St. 3,242,*a*. प्रजापतेः desgl. 224,*b*.

सदोहविर्धान n. प्रजापतेः स° N. eines Sâman Ind. St. 3,224,*b*.

सदोहविर्धानिन् adj. *mit* Sadas *und* Havirdhâna *versehen* TS. 7, 2,1,3.

सदोष (2. स + दोष und दोषा) adj. *mit Mängeln — und zugleich mit der Nacht versehen* Kâvjâd. 2,175.

सद्गति (सत् + गति) f. 1) *eine gute Stellung, ein glückliches Loos:* °गतिं गम् MBh. 13,4265. R. Gorr. 1, 4,149. Spr. (II) 1337. या 3305. MBh. 3, 11316. आप् Verz. d. Oxf. H. 68,*a*,3 v. u. (आप्स्यति zu lesen). Bhâg. P. 10,6,35. 86,58. भाजनं सद्गतीनाम् Spr. (II) 6445. अ° *eine schlimme Stellung, ein schlimmes Loos* Bhâg. P. 3,9,29. — 2) *der Weg der Guten* (aber auch Bed. 1) wäre möglich) Spr. (II) 5826.

सद्गव (सत् + गव = गो) m. *ein guter Stier* MBh. 3,11688. 13,7170.

1. सद्गुण (सत् + गुण) m. *eine gute Eigenschaft, Vorzug* R. Gorr. 1, 1,2. 2,23,7. 4,56,26. Kathâs. 49,190. Bhâg. P. 1,12,24. सद्गुणार्णव Pañkar. 4,3,94.

2. सद्गुण (wie eben) adj. (f. आ) *mit Vorzügen ausgestattet:* eine Person Kathâs. 42,199. 79,5. zu Spr. (II) 527. fg.

सद्गुरु (सत् + गुरु) m. *ein guter Lehrer* Spr. (II) 7315. Bhâg. P. 1,11, 7. eines mystischen Gebetes Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,2.

सद्गोरत्न (सत्-गो + रत्न) m. N. pr. eines Mediciners Verz. d. B. H. No. 940.

1. सद्ग्रह (सत् + ग्रह) m. *ein guter, günstiger Planet* Varâh. Bṛh. S. 28,21.

2. सद्ग्रह (wie eben) adj. *sich an Gutes, Wahres klammernd, daran hängend:* कृष्णे *an* Kṛshṇa *als dem wirklich Wahren hängend* Bhâg. P. 1,12,25. — Vgl. असद्ग्रह fgg. in den Nachträgen.

सद्घन (सत् + घन) adj. *ganz, Nichts als Sein* (neben चिद्घन und आनन्दघन; vgl. सच्चिदानन्द) Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,159.

सद्धर्म (सत् + धर्म) m. *das gute Recht, — Gesetz, die wahre Gerechtigkeit, das wirklich Gute* Mârk. P. 15,44. °चारिन् 21,91. 23,21. 132,21. °पालक 61,66. Bhâg. P. 2,10,4. °विद् 3,25,11. 7,15,8. 11,2,12. अ° *ein schlechtes Gesetz, ein schlechter Brauch, eine Ungerechtigkeit, etwas Schlechtes* R. 2,35,28. Spr. (II) 753. Bhâg. P. 7,5,45. Die Buddhisten bezeichnen durch सद्धर्म *ihre Lehre* Burnouf in Lot. de la b. l. 718. Titel von Werken, die über diese *Lehre* handeln: °पुण्डरीक (dieses zugleich Bez. *eines best.* Samâdhi Lot. de la b. l. 253) Burnouf, Intr. 14. 68. 438. Wassiljew 151. 222. vollständig übersetzt von Burnouf unter dem Titel Le Lotus de la bonne loi. °संपरिग्रह Vie de Hiouen-thsang 211 (im Index °परिसंग्रह). °लङ्कावतार Burnouf, Intr. 68. 438. 514.

सद्भाग्य (सत् + भा°) n. *Glück* Pañkar. 1,6,30.

सद्भाव (सत् + भाव) m. 1) *wirkliche Existenz, das Vorhandensein:* सद्भावे साधुभावे च सदित्येतत्प्रयुज्यते Bhag. 17,26. R. 7,56,9. Spr. (II) 5792, v. l. Mârk. P. 16,11. 37,34. fg. Nîlak. 14. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 32. 71. Sâh. D. 47. 6,11. fg. 30,11. 206,16. Sarvadarçanas. 19,3. 28, 3. 29,1. 2. 119,4. Vedântas. (Allah.) No. 126. Wilson, Sâṁkhjak. S. 9. Comm. zu TS. Prât. 13,14. 14,28. 16,29. zu TBr. 1,129,1 v. u. 3,564, 11. Kull. zu M. 9,153. als Beiw. Çiva's Pañkar. 1,8,17. अ° *das Nichtdasein, Fehlen* Kathâs. 35,50. — 2) *das Wahrsein, Wahrheit, der wahre Sachverhalt:* °निरताश्चान्ये केचित्तत्संशयिते स्थिताः MBh. 14,1358. अवकाशो किमर्थो ऽयं सद्भावः कथ्यतां मम Brahma-P. in LA. (III) 56,1. आभाणकस्य Sarvadarçanas. 107,10. शास्त्र° Varâh. Bṛh. S. 5,13. — 3) *eine gute, liebevolle Gesinnung, Zuneigung* MBh. 1,773. 12,4258. R. 2,86,1. 5,49,22. ad Megh. 18. Kumâras. 5,62. Spr. (II) 1929. 2071. 4287, v. l. 6206, v. l. 6767. fg. 7299. सा वत्सेश्वरं प्रति। गाढं बबन्ध सद्भावम् Kathâs. 13,1. 114. 57,53. 91. 127. 58,50. Pañkar. 1,6,12.

सद्भावश्री f. N. pr. einer Göttin Râǵa-Tar. 3,352.

सद्भूत (सत् + भूत) adj. *wahr* H. 265. गुणाः Hariv. 8393. सद्भूतोत्पादक adj. *Wahres erzeugend:* सद्भूतोत्पादकं नाम तत्स्थानं वेदसंज्ञितम् (so ed. Bomb.) । विद्यासहायो यत्रास्ते भगवान्हव्यकाव्यभुक् ॥ MBh. 12,13382.

सद्भृत्य (सत् + भृ°) m. *ein guter Diener* Spr. (II) 6125.

1. सद्मँन् (von 1. सद्) m. *sessor, Dasitzender, Anwesender:* आ यत्सद्मानं दिव्यं विवासान् RV. 1,173,1. 6,51,12.

2. सँद्मन् (wie eben) n. 1) *Sitz, Ort, Aufenthalt;* insbes. *der Opferplatz* (vgl. सदन): उत्तर RV. 10,67,10. AV. 4,1,4. पार्थिव RV. 1,38,10. 5,87,7. वि सद्मान्युर्विया सुक्रतुर्धात् *Wohnplätze für die Lebendigen* 6, 30,2. 1,139,10. 151,5. 4,1,8. ऋतस्य 3,55,14. 9,7,3. 83,5. विश्वा सद्मान्यप्राः *alle Räume* 10,1,1. 96,10. 105,9. दस्मो न सद्मन्नि शिशाति बर्हिः 7,18,11. 22. कोशा परि सद्म मिता यन् 1,173,3. 4,9,3. 5,23,3. 6,11,5. Ait. Br. 4,20. du. *Himmel und Erde* Naigh. 3,30. RV. 1,185,6. 3,55,2. न गच्छति ब्रह्मणः सद्म शाश्वतम् M. 2,244. das Meer ist वरुणस्य सद्म MBh. 1,8421. नाग° so v. a. *die Unterwelt* Kir. 5,30. — 2) *Wohnung, Gebäude, Haus* Naigh. 3,4. AK. 2,2,4. 3,4,30,235. H. 990. Med. n. 151 (मन्दिरे zu lesen). Halâj. 2,136. RV. 1,67,10. 73,1. सद्मेव प्राचो वि मिमाय मानैः 2,15,3. ये वा सद्मन्नरुषा वीरवाहः *Haus oder Stall* 7,42,2. सद्म पस्त्यावत्तिं 9,92,6. 97,1. 6,47,21. 67,7. मिन्वन्सद्म 10,20,5. AV. 5, 31,8. विवृत Kathop. 2,13. सद्मनिवासिनः MBh. 3,12002. नरदेवस्य R.

2,65,28. Ragh. 3,19. Spr. (II) 2303. 2347. 5739. 6410. 6495. Varâh. Bṛh. S. 53,5. 23. 88,12. Gît. 1,2. शीर्ष° Kathâs. 3,56. राजसुता° 18,324. 21, 62. विमानं सद्मनिवेशितम् Schuppen R. 3,61,14. चण्डिका° so v. a. Tempel Kathâs. 10,189. viell. ein astrologisches Haus Verz. d. Oxf. H. 333, a 19. Am Ende eines adj. comp. — zur Wohnung habend H. 10. — 3) Wasser Naigh. 1,12. Med. — 4) Kampf (संग्राम) Naigh. 2,17. — विशुद्धसद्माधिष्ठ Pańkar. 4,3,7 fehlerhaft für विशुद्धसत्त्वधिष्ण्य, wie Bhâg. P. 6,5,28 gelesen wird. — Vgl. अद्म°, ईश्वर°, देव°, द्यु°, नृ°, पितृ°, प्राण°, बलि°, भोग°, राज°, शान्ति°, शुक्र°, सत्र°, सुर°.

सद्मबर्हिस् adj. die Streu des heiligen Sitzes bereitend RV. 1,52,4.

सद्ममखस् adj. am heiligen Ort eine Feier begehend RV. 1,18,9.

सद्य n. nom. abstr. von 2. सद् in उपरि°, तल्प° (s. u. तल्प 1) und सत्र°.

सद्यऊति (सद्यस् + ऊ°) adj. alsbald oder täglich helfend RV. 5,54, 15. 10,78,2.

सद्यःकाल s. सद्यस्काल.

सद्यःकृत n. Name (alsbald gethan) Trik. 1,1,117.

सद्यःक्री adj. an demselben Tage gekauft (Soma); daher m. ein Ekâha, innerhalb dessen durch ein abgekürztes Verfahren Dîkshâ, Upasad und Sutjâ Statt haben, AV. 11,7,10 (vgl. TBr. 1,8,2,1. TS. 1,8,18,1. Pańkav. Br. 16,12,1). Âçv. Çr. 9,5,12 (wohl richtiger सद्यस्क्री). Çat. Br. 3,5,1,17. 19. Lâṭj. 8,3,13. सद्यःक्री nach AV. Prât. 2,62. सद्यस्क्री nach gaṇa कस्कादि zu P. 8,3,48. — Vgl. साद्यःक्र.

सद्यःक्षत adj. frisch geschlagen (Wunde), n. eine frische Contusion, — Wunde Suçr. 2,23,20. 24,17. 121,15. 201,1.

सद्यःपर्युषित adj. einen Tag alt Suçr. 2,247,13.

सद्यःपाक adj. (f.) alsbald Folgen habend Varâh. Bṛh. S. 97,15.

सद्यःपातिन् adj. alsbald sinkend Megh. 10.

सद्यःप्रक्षालक s. u. प्रक्षालक.

सद्यःप्रसूता adj. f. eben geboren —, gekalbt —, geworfen habend Weber, Kṛshṇaǵ. 283. Uttarar. 70,5 (90,7).

सद्यःफल adj. (f. आ) alsbald Früchte tragend, — Folgen habend Varâh. Bṛh. S. 97,14. Pańkat. 201,22.

सद्यश्छिन्न adj. frisch geschnitten: eine Wunde Suçr. 2,98,6. 8.

सद्यःशोथ adj. alsbald Anschwellung bewirkend; f. आ Mucuna pruritus Hook. Çabdak. im ÇKDr.

सद्यःशौच n. alsbaldiges Reinwerden (in rituellem Sinne) Verz. d. Oxf. H. 87,b,10. fg. 272,b, No. 644. 273,b, 29.

सद्यस् (von 2. स + द्यु = दिव्; vgl. सदिवस्) adv. 1) desselbigen Tages; sogleich, soeben, alsbald, sofort; aufeinmal, plötzlich P. 5,3,22. Vop. 7, 110. AK. 3,5,9. H. 1532. H. ç. 202. Halâj. 4,67. RV. 1,61,7. 14. सद्यस्ते रायो दावने स्याम 2,11,12. सद्यः प्रवीता वृषणं जजान 3,29,3. 4,7, 9. 5,1,9. भूरि चिदन्ना समिदत्ति सद्यः auf einen Sitz 7,4,2. 18,13. 32,5. सद्यो जातो रोरवीति 7,101,1. 8,3,10. 10,27,19. 39,8. aufeinmal 62,8. 115,1. सद्यः सर्वाः परि पश्यसि भूमिम् AV. 11,2,25. Çat. Br. 11,5,4,12. 14,1,2,32. Pańkav. Br. 16,6,11. 12,1. Pâr. Gṛhj. 2,3. सद्य एव विशुध्यति M. 5,78. 94. 98. 8,307. 325. 364. 370. 9,81. 83. 313. 10,92. 11,79. Jâǵn. 2,7. सद्यो वा कामतैश्चिह्नैः frisch, soeben 283. — MBh. 1,256. 3460. 13,183. 363. 1970. Hariv. 5264. R. 1,55,9. 2,35,12. 20. 55,13. 63, 15. 64,21. 65,28. R. Gorr. 1,39,15. 3,55,3. 58,35. 74,12. Megh. 16. 25. 60. 70. 79. 95. 106. ad 113. Ragh. 2,59. 8,94. 12,37. Kumâras. 3,29. Çâk. 51,17. ad 78. 97, v. l. Vikr. 154. Mâlav. 9,7. Spr. (II) 64. 1379. 2097 (अन्येद्युः, सद्यो वा). 2620. 3574. 4088. 4787. 5955. 6498. 6773. fgg. 6924. 6993. Varâh. Bṛh. S. 3,27. fg. 11,29. 30,20. 32,30. 42,14. 97,9. Kathâs. 2,81. 12,50. 142. 18,184. 22,93. 27,102. 35,82. 42,141. फलं सद्यः AK. 2,8,1,29. Halâj. 1,118. Prab. 54,3. 117,8. Mârk. P. 51,113. Bhâg. P. 3,9,17. 32,21. Dhûrtas. 95,15. LA. (III) 87,7. Pańkat. 175,1. — 2) innerhalb eines Tages, daher auch täglich: die Sonnenrosse परि द्यावापृथिवी यन्ति सद्यः RV. 1,115,3. 4,45,7. 51,5. 5,47,4. 6,48,21. Ait. Br. 4,20. AV. 2,2,3. 4,38,5. 8,10,21. सद्यश्चिद्या दुदुहे भूरि धासेः RV. 3,57,1. 4,30,18. 6,62,1. सद्यस्, अर्धमासे, मासि TS. 2,5,6,6. Kâtj. Çr. 2,1,16. 22,3,27. अ° 5,30. 4,2,44. सद्यो ददाति यश्चान्नम् MBh. 13,3368.

सद्यस्क (von सद्यस्) 1) adj. frisch H. 1448. Halâj. 4,78. Butter Suçr. 1,179,19. Fleisch 208,19. 2,226,5. — 2) ein best. Opfer MBh. 13,4934. साद्यस्क ed. Bomb.

सद्यस्कार adj. (f. आ) an demselben Tage vollbracht werdend: इष्टि MBh. 12,8906.

सद्यस्काल adj. (f. आ) gaṇa कस्कादि zu P. 8,3,48. auf denselben Tag fallend Z. d. d. m. G. 9, LVII. Schol. zu Kâtj. Çr. 173,9. 319,14. 351,2. Davon nom. abstr. °त्व n. zu 4,3,17. 5,4,1. 11,21.

सद्यस्क्री s. सद्यःक्री.

सद्यस्त्व (von सद्यस्) n. = सद्यस्कालत्व Kâtj. Çr. 4,3,17. Comm. zu 5,4,1. 11,21.

सद्यःसुत्या f. Soma-Kelterung am selben Tage Ait. Br. 6,34. — Vgl. श्वःसुत्या.

सद्यःस्नेहन n. ein schnellwirkendes Erweichungsmittel Suçr. 2,179, 11. fgg.

सद्युक्ति (सत् + युक्ति) f. eine gute Argumentation Spr. (II) 2215. °मुक्तावली f. Titel einer Schrift Colebr. Misc. Ess. 1,263.

सद्युत्ति in der verdorbenen Stelle Âçv. Çr. 2,10,14. सकृत्ति TBr. 2,4,6,4.

सद्योअर्थ adj. rasch zum Ziele kommend: ein Bote RV. 1,60,1.

सद्योज adj. neugeboren gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. — Vgl. साद्योज.

सद्योजात 1) adj. a) dass. Pańkav. Br. 18,1,24. Hariv. 9749. Pańkar. 3,14,2. Kalb AK. 2,9,61. — b) f. आ eben geboren habend, — niedergekommen Weber, Kṛshṇaǵ. 283. — 2) m. a) ein neugeborenes Kalb Çabdak. im ÇKDr. — b) Bez. Çiva's Mâtsja-P. und Tithjâdit. im ÇKDr. Wilson, Sel. Works 2,215; vgl. सद्योजातपाद.

सद्योजातपाद m. bei den Çaiva Bez. einer der fünf Formen ihres Gottes Sarvadarçanas. 83,10. — Vgl. सद्योजात 2) b).

सद्योजू adj. rasch erregt RV. 8,70,9.

सद्योत्पन्न (सद्यस् + उ° mit unregelmässiger Contraction) adj. neugeboren MBh. 1,4237. समुत्पन्न ed. Bomb.

सद्योदुग्ध adj. frisch gemolken Lâṭj. 8,3,10. 10,5.

सद्योभव adj. so eben entstanden: रन्ध्रं भुवः Ragh. 15,82.

सद्योभाविन् m. ein neugeborenes Kalb Çabdak. im ÇKDr.

सद्योऽभिवर्ष m. Eintritt von Regen an demselben Tage Varâh. Bṛh. S. 95,52.

सद्योमन्यु adj. *alsbald erzürnend* Bhâg. P. 9,3,25.

सद्योमरण n. *ein an demselben Tage erfolgender —, alsbaldiger Tod* Varâh. Bṛh. S. 2, S. 5, Z. 1 v. u. Bṛh. 28 (26), 1.

सद्योमांस n. *frisches Fleisch* Spr. (II) 6775.

सद्योमृत adj. *so eben verstorben* R. Gorr. 2,45,3.

सद्योयज्ञसंस्था f. *Absolvirung des Opfers an einem Tage* Shaḍv. Br. 4,1.

सद्योवर्ष m. *Eintritt von Regen an demselben Tage* Varâh. Bṛh. S. 2, S. 6, Z. 21. 34,7. 47,22.

सद्योवर्षण n. dass. Verz. d. Oxf. H. 328,*b*,1.2.

सद्योवृध् adj. *täglich sich ergötzend* ṚV. 3,31,13.

सद्योवृष्टि f. *Eintritt von Regen an demselben Tage* Kṛshis. 6,1.9. Varâh. Bṛh. S. 28 in der Unterschr. Verz. d. B. H. 94 (65). 258,24.

सद्योव्रण m. *eine plötzlich bewirkte Wunde* Suçr. 2,17,6. 19,18. 24, 7. 16. 25,4. 6. Çârṅg. Saṁh. 1,7,56. सद्योव्रणा ये सहसा भवन्त्यभिघाततः Vâgbh. 6,26,1. Verz. d. Oxf. H. 314,*a*,6. 7.

सद्योहत adj. *frisch verletzt* Suçr. 2,358,6. *frisch geschlachtet:* Fleisch Vâgbh. 1,6,69.

सद्रत्न (सत् + रत्न) n. *ein ächter Edelstein, eine ächte Perle* Kathâs. 26,48. 34,38. 44,79. 53,33. 59,76. 64,65. 109,84. Pańkar. 1,11,36.fg. 2,4,38. — Vgl. सन्मणि.

सद्रत्नमाला f. Titel einer Schrift Gild. Bibl. 515.

सद्रु P. 3,2,159 (oxyt.). Vop. 26,149. adj. *laufend* (vgl. द्रु) in der Etymologie von समुद्र AV. 15,7,1.

सद्वंश (सत् + वंश) m. 1) *schönes Rohr* Spr. (II) 6776. 7098. an beiden Stellen zugleich in Bed. 2). — 2) *ein edler Stamm, ein edles Geschlecht* ebend. und Pańkar. 2,5,12.

सद्वचस् (सत् + वचस्) n. *eine schöne Rede* Ṛt. 6,29.

सद्वन् (von 1. सद्) in अश्व°, द्रु°, नृ°.

सद्वत् 1) adj. सत् d. h. *eine Form von* अस् *oder* भू *enthaltend, von einem dergleichen Verse begleitet* u. s. w. TS. 5,2,1,5. 2,2. Çat. Br. 13, 4,1,13. 2,10. Çâṅkh. Br. 1,1. Çr. 3,12,14. आज्यभागौ Âçv. Çr. 10,6,6. — 2) f. सद्वती N. pr. einer Tochter Pulastja's und Gattin Agni's VP. 83, N. 3. 5.

सद्वंद्व (2. स + द्वंद्व) adj. *im Streit liegend, rechtend* Spr. (II) 6287.

सद्वर्तक adj. Mârk. P. 131,6 wohl fehlerhaft für संवर्तक.

सद्वसथ m. *Dorf* Çabdârthak. bei Wilson fehlerhaft für संवसथ.

सद्वह् m. N. pr. eines Fürsten Hiouen-thsang 2,95.98. Vie de Hiouen-thsang 186 (hier सद्वाह्).

सद्वार्त्ता (सत् + वा°) f. *eine gute Nachricht:* लोकः पृच्छति सद्वार्त्ताम् sid v. a. *erkundigt sich nach dem Wohlbefinden* Spr. (II) 5867.

सद्विच्छेद (सत् + वि°) m. *Trennung von Guten* Pańkar. 1,7,11.

सद्विद्य (सत् + विद्या) adj. *mit wahrem Wissen ausgestattet, unterrichtet* Spr. (II) 6673. Râǵa-Tar. 3,135. — Vgl. दुर्विद्य.

सद्विद्या (wie eben) f. *wahres Wissen* Spr. (II) 5881.

सद्विधान Pańkar. 2,5,18 fehlerhaft für संविधान.

सद्वृक्ष (सत् + वृक्ष) m. *ein schöner, kräftiger Baum* Spr. (II) 7500.

1. सद्वृत्त (सत् + वृत्त) n. 1) *eine schöne, runde Gestalt* Spr. (II) 334 (zugleich in der Bed. 2). — 2) *das Benehmen Guter, gutes Betragen, ein guter Wandel* MBh. 10,128 (st. dessen सतां वृत्तम् 127). °रहित R. Gorr. 1,6,13. °कुशल 2,23,24. Kâm. Nîtis. 5,50. Spr. (II) 334. 2560. 4547. 6228. Kathâs. 51,227. °शालिन् Mârk. P. 20,41. °स्थ Kaush. Up. Einl. 2,6. — Vgl. सुवृत्त.

2. सद्वृत्त (wie eben) adj. (f. आ) 1) *sich gut betragend, einen guten Wandel führend* MBh. 1,7261. R. 2,74,9 (76,14 Gorr.). 3,1,11. 5,26,30. Spr. (II) 1503. 2464. 6444. Mârk. P. 81,11. Verz. d. Oxf. H. 141,*a*,27. अ° R. 7,15,25. 73,16. Spr. (II) 6265. 7200. Bhâg. P. 4,14,11.32. 9,14, 42. — 2) *schöne Metra enthaltend* Verz. d. Oxf. H. 198,*b*, No. 468 (zugleich in der Bed. 1). — Vgl. सुवृत्त.

सद्वृत्ति (सत् + वृत्ति) f. *ein gutes Benehmen* Kâm. Nîtis. 11,57. °भाज् Malamâsat. im ÇKDr. so ist wohl auch st. संवृत्ति zu lesen R. Gorr. 2, 109,31. Kathâs. 56,415.

सद्वैद्य (सत् + वैद्य) m. *ein guter Arzt* Spr. (II) 6486.

सद्व्रत (सत् + व्रत) n. *ein guter Vorsatz:* सत्सु सद्व्रतदर्शनम् (सद्वृत्त°?) Kâm. Nîtis. 13,43.

सध् Grundform zu साध् und सिध्; vgl. सधि.

1. सध (von 2. स) adv. = सह् am Anfange einiger Composita.

2. सध n. oder सधा f. सधे du. v. l. für स्वधे *Himmel und Erde* Naigh. 3,30.

1. सधन (2. स + धन) n. *gemeinsame Habe* Çat. Br. 3, 9, 2, 34 im Wortspiel.

2. सधन (wie eben) adj. (f. आ) 1) *nebst Reichthümern:* ददौ च सधनां तस्मै नाम्ना रत्नावलीं सुताम् Kathâs. 77, 22. 88, 32. — 2) *reich, wohlhabend* R. 2,39,25. Spr. (II) 2141. Varâh. Bṛh. S. 17,17. 68,68. Bṛh. 18,5.

सधनता (von 2. सधन) f. *das Reichsein* Spr. (II) 3364.

सधनित्व n. nom. abstr. zu सधनी. देवो मर्तस्य सधनित्वमाप ṚV. 4,1,9.

सधनी (सऽधनी Padap., vielmehr सधऽनी *den man mit sich führt*) adj. *Gefährte:* त्वया वयं सधन्य१स्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम वाजान् ṚV. 4,4,14. 6,51,3. सूर्या मासा सदनाय सधन्या 10,93,5.

सधनुष्क (2. स + 1. धनुस्) adj. *sammt Bogen* MBh. 2,2699. *mit einem Bogen versehen* Hariv. 10635.

सधनुस् adj. *mit einem Bogen versehen* Hariv. 10635 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R. 2,21,9. सधनुःपाणि Weber, Râmat. Up. 295.

सधमाद् (1. सध + माद् von 1. मद्) m. 1) *Trinkgenosse, Festgenosse* ṚV. 1,121,15. इन्द्र स्तुतः सधमादस्तु शूरः 4,21,1. 6,37,1. देवानाम् 7,76,4. — 2) *Genosse, Gefährte* überh. nom. sg. सधमास् ṚV. 7,18,7. आ त्वा कर्य: सधमादो वहन्तु 3,43,6. 6,69,4. गोभिः, वीरैः 5,20,4. राया युजा 7,43,5. आपः VS. 10,7.

सधमाद (1. सध + माद) m. P. 6,3,96. 1) *Trinkgelage, Schmaus, Fest* Nir. 7,30. ṚV. 1,30,13. 51,8. इमा ब्रह्म सधमादे जुषस्व 7,22,3. 32,1. 8,2,3.28. मधूनाम् 3,43,3. 4,23,1. 9,62,6. 10,35,10. 88,17. 96,12. AV. 6,62,2. VS. 19,44. सधमादे मद् *zechen, schmausen mit* (instr.): यमेन ṚV. 10,14,10. तृतीये नाके AV. 6,122,4. 7,109,3. TBr. 3,1,1,3. सधमादे देवैः सोमं पिबन्ति TS. 2,5,5,5. — 2) *Gemeinschaft, Genossenschaft:* हरी सखाया सधमादे (गुनज्मि) ṚV. 3,35,4.

सधमाद्य (von सधमाद्) 1) adj. *a) convivalis, festlich; Festgenosse:* उक्था ṚV. 4,3,4. आपि 8,3,1. Vâlakh. 6,5. इन्द्र भवा नः सधमाद्यः 8,86, 7. Soma 9,23,6. 10,104,4. — *b) socius:* हरी ṚV. 8,13,27. 32,29. —

2) n. *Festgelage:* तया मदन्तः सधमाद्येषु TBr. 1,4,8,2 richtig nach dem Metrum, während VS. 19,44 °मादेषु hat.

सधमित्र (1. सध + मित्र) m. N. pr. eines Mannes gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116 (v. l. साध°). — Vgl. साधमित्रक.

1. सधर्म (2. स + धर्म) m. *ein gleiches Wesen, dieselbe Eigenthümlichkeit:* गृहीतनरलोक° adj. (Vishṇu) Bhâg. P. 5,4,4.

2. सधर्म (wie eben) adj. 1) *gerecht, tugendhaft:* Menschen Varâh. Bṛh. S. 15,20. — 2) *dieselbe Eigenschaft —, dieselbe Eigenthümlichkeit habend, gleichartig, ähnlich:* वस्तु Sâh. D. 690. so v. a. *demselben Gesetz unterworfen:* Menschen Bhâg. P. 7,2,37. — Vgl. सधर्मन् und साधर्म्य.

सधर्मक adj. = 2. सधर्म 2): अयःसधर्मकं चित्तम् (indem es wie das Eisen angezogen wird) Sarvadarçanas. 162,10.15.

सधर्मचारिणी adj. f. *gleichen Pflichten obliegend;* f. Bez. der *Gattin* Halâj. 2,339. MBh. 13,6387. Prab. 97,4.5. °योग Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,3. — Vgl. सधर्मिणी und सहधर्मचारिणी.

सधर्मत्व (von 2. सधर्म oder von सधर्मन्) n. *Gleichartigkeit* Suçr. 1,166, 4. Spr. (II) 574.

सधर्मन् (2. स + ध°) adj. Vop. 6,98. 1) *gleichen Pflichten obliegend* H. 1413. v. l. सधर्मिन्. — 2) *dieselbe Eigenschaft —, dieselbe Eigenthümlichkeit habend, gleichartig* H. 1461. mit gen.: शूद्राणां तु सधर्माणः सर्वे ऽपध्वंसजाः स्मृताः M. 10,41. न वशे कस्यचित्तिष्ठन्सधर्मा मातरिश्वनः MBh. 1,4609. am Ende eines comp.: मृगपति° 3,11082 (S. 572). Ragh. 17,53. Râga-Tar. 4,127. 609. — Vgl. 2. सधर्म.

सधर्मिन् (von 2. स + धर्म) adj. = सधर्मन् 1) AK. 2,5,42. H. 1413, v. l. सधर्मिणी f. so v. a. *Gattin* H. 512. AK. 1,1,2,22; vgl. सहधर्मिणी. — 2) = सधर्मन् 2): काष्ठलोष्ठ° R. Gorr. 4,60,24.

सधवा (nach falscher Etymologie im Gegensatz zu विधवा gebildet) f. *eine Frau, deren Mann am Leben ist,* Gâtâdh. im ÇKDr. Prâjaçkittend. 12,*b*,5. सधवास्त्री dass. ebend.; vgl. Wilson, Sel. Works 2,300. fgg.

सधवीर् = सहवीर्. Indra Ṛv. 6,26,7.

1. सधस्तुति (1. सध + स्तु°) f. *gemeinsames Lob* Ṛv. 1,17,9. सधस्तुतिमाजमीळ्हासो अग्मन् 4,44,6. 8,1,16. ये मे पञ्चाशतं ददुरश्वानां सधस्तुति *unter gemeinsamem Beifall* 5,18,5.

2. सधस्तुति (wie eben) adj. *gemeinsam gepriesen:* Indra, Agni Ṛv. 8,38,4.

सधस्तुत्य n. *gemeinsamer Beifall* Ṛv. 8,26,1.

सधस्थ (1. सध + स्थ) P. 6,3,96. 1) n. *Stelle, Standort; Aufenthalt, Heimath; Raum* überh. Nir. 3,15. परमे जन्मन्, अवरे सधस्थे Ṛv. 2,9,3. 3,6,4. 1,101,8. 154,1.3. परम 163,13. 8,11,7. 10,16,10. AV. 7,63,1. सोमं पिबतु द्रोणुषः स्वे सधस्थे 3,51,9. 8,68,9. *an ihrem Ort* d. h. *wo sie eben sind* 10,64,8. सोमाः सधस्थमासदन् 3,62,15. पृथिव्याः VS. 11,16. 20. अपाम् Ṛv. 1,149,4. 2,4,2. दिवः 5,52,7. 64,5. यज्ञेषु सधस्थे विश्वे अभि सन्ति देवाः 7,39,4. श्रुधी नो अग्ने सदने सधस्थे 10,11,9. 32,4. 40,2. इयं मे नाभिरिह मे सधस्थम् 61,19. AV. 2,2,1. 3,4,6. 18,3,8. VS. 8,19. 10,7. 11,18. 15,54. प्रिय 29,1. दिव्य AV. 7,82,6. 12,1,18. *auf der Stelle* Ṛv. 5,29,6. पदेद्युक्ता सप्त हरितः सधस्थात् *von ihrer Stelle losschirrt* 1,115,4. dagegen ist 7,60,3 der abl. mit वहन्ति zu verbinden, oder auch सधस्थे zu vermuthen. Drei *Stätten* Ṛv. 3,56,5. 9,103,2. TS. 2,4,11,2. त्रिषधस्थ adj. *an drei Stellen befindlich, dreifachen Stand habend:* बर्हिस् Ṛv. 1,47,4. Agni 5,4,8. 6,8,7. 12,2. Soma 8,83,5. Vishṇu 1,156,5. Bṛhaspati 4,50,1. Sarasvatî 6,61,12. n. *dreifacher Ort:* अग्निं नरस्त्रिषधस्थे समीधिरे 5,11,2. 10,61,14. — 2) adj. *hier vorhanden, anwesend:* तविषाणि वां सधस्थानि प्रयांसि च Ṛv. 3,12,8. एतं सधस्थाः परि वो ददामि AV. 6,123,1.2; vgl. VS. 18,59.60.

सधि (Padap. ohne Avagraha; etwa von सध् = साध्, सिध्) m. 1) *Ziel* (einer Bewegung): अप्स्वग्ने सधिष्टव (VS. Prât. 3,74. TS. Prât. 6,5) *den Wassern strebst du zu* Ṛv. 8,43,9. = प्रवेशस्थान Sâj. = स्थान Mahîdh. — 2) *Feuer* Trik. 1,1,66.

सधिस् Uṇâdis. 2,114. m. *Stier* Uǵǵval.

सधुर् (2. स + धुर्) adj. *an derselben Deichsel gehend* d. h. *einträchtig* AV. 3,30,5.

सधूम (2. स + धूम) adj. *in Rauch gehüllt:* Feuer R. 1,56,19.

सधूमक adj. *rauchig, in Rauch (Dunst) gehüllt* Suçr. 2,318,17. °कम् adv.: निःश्वसिति 1,38,15.

सधूमवर्णा f. (sc. जिह्वा) N. einer der sieben Zungen des Feuers Mahîdh. zu VS. 17,79. — Vgl. सधूम्रवर्णा und सुधूम्रवर्णा.

सधूम्र adj. so v. a. धूम्र *grau* Sûrjas. 6,23.

सधूम्रवर्णा f. = सधूमवर्णा Mârk. P. 99,56.

सध्रि m. nach Sâj. N. pr. eines Ṛshi Ṛv. 5,44,10. Liedverfasser von 10,114 mit dem patron. Vairûpa.

सध्री (von सध्; vgl. सधि) adv. *einem Ziele (Mittelpuncte) zu:* सध्री मा यन्ति परि बिभ्रतीः पयः Ṛv. 2,13,2.

सध्रीचीन (von सध्र्यञ्च्) adj. 1) *nach einem Ziel gerichtet, gleiche Bahn einhaltend, vereint:* मनस् Ṛv. 1,33,11. 4,24,6. 1,105,10. 108,3. 134,2. पथ्या 3,55,15. यातवे 10,106,1. सखिभिः 112,3. AV. 3,30,5. — 2) *unterstützt, befördert durch* — (geht im comp. voran) Nîlak. 169. — 3) *zum Ziele führend, recht, richtig* (= समीचीन Comm.): Weg Bhâg. P. 6,1,17. 5,33. अयं हि सर्वकल्पानां सध्रीचीनो मतो मम 11,29,19. असध्रीचीनमिव स्म करोति 5,9,5. सध्रीचीनेन *auf die rechte Weise* 4,29,37.

सध्र्यञ्च् (सध्री + अञ्च्) 1) adj. = सहाञ्चति P. 6,3,95 nebst Vârtt. Vop. 26,81. AK. 3,1,34. H. 444. *a) nach derselben Richtung gehend, nach einer Mitte gewandt, zusammenstrebend* (Gegens. विषूच्): सध्र्यञ्चो निषद्य Ṛv. 4,4,12. 1,164,31. प्र सध्रीचीरसृजत् (अपः) 3,31,16. 5,60,3. 6,36,3. 10,43,1. 111,10. AV. 6,88,3. वातं धूम इव सध्र्यङ्ङमेवान्वेतु ते मनः *wie der Rauch mit dem Winde geht* AV. 6,89,2. 13,3,12. Pañkav. Br. 16,11,4. Kauç. 33. सध्रीची f. *Freundin, Gefährtin* H. 529. Bhaṭṭ. 6,7. — *b) zum Ziele führend, recht, richtig* Bhâg. P. 4,22,21. 11,11,48. — 2) सध्र्यक् adv. *a) vereint, beisammen* (Gegens. पृथक्): त्वे विश्वा तविषी सध्र्यग्घिता Ṛv. 1,51,7. 108,3. अस्मत्रा ते सध्र्यक्सन्तु रातयः 132,2. प्र जीरयः सिस्रते सध्र्यक्पृथक् 2,17,3. निम्नमापो न सध्र्यक् 8,32,23. 9,29,4. — *b) auf die rechte Weise* Bhâg. P. 4,27,1. 5,5,12. — 3) n. so v. a. मनस् Bhâg. P. 2,7,48.

सध्वंस m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Kâṇva, Liedverfassers von Ṛv. 8,8. So nach Sâj., der Wortlaut der Anukr. könnte auch heissen: *der vorangehende* Ṛshi *sammt* Dhvaṁsa.

1. सन्, सनति Dhâtup. 13,21 (संभक्तौ). सनोति 30,2 (दाने). सनवाम,

अतन्वन्, ससान, असानिषम् RV. 6,74,23. सनिषत्, सनिषामहे, सनिषन्त, सनेयम्, सनेम (सनेम् TBr. 1,2,1,15 in der Ausg. wohl Fehler), सनिष्यन्त्; असनिष्ट und असात, असनिष्टास् und असाथास् P. 2,4,79, Schol. Vop. 8, 125. 15,1. सन्यात् und सायात् ebend. सन्यते und सायते P. 6,4,43. 1) act. med. *gewinnen*, *erwerben*, *als Geschenk empfangen* RV. 1,100,6. 13. 120,10. वयं सहस्रमृषिभिः सनेम 189,8. वाजम् 3,2,3. 4,17,9. 5,30, 14. 61,5. दिवोदासात् 6,47,23. 7,18,1. 100,1. 8,25,22. 46,22. 9,9,1. fgg. गामश्वं सनुयाम् 10,119,1. 36,9. 80,4. AV. 5,29,1. 16,6,1. Ait. Br. 2,2. 4,17 (wo असन्वन् st. असुन्वन् zu lesen ist). Çat. Br. 12,8,1,22. कामम् Pañkav. Br. 10,5,13. सनिम् Çâñkh. Çr. 16,11,5. med.: वार्या RV. 3,11, 9. अर्यो नशन्त सनिषन्त नो धियः *erfüllt werden sollen unsere Gebete* 9,79, 1. 5,12,4. partic. perf. act. ससवंस् (nach P. 7,2,69 ससनिवंस् in der Verbindung सनिं ससनिवांसम्, sonst nach dem Schol. सेनिवंस्), ससनुषी RV. 3,34,8. राया वयं ससवांसो मदेम *besitzend*, *geniessend* 4,42,10. 8, 6. 10,148,1. क्षेत्रा TBr. 3,6,13,1. 14,3. Vâlakh. 5,7. ससावान् oder ससन्वान् ist zu sprechen RV. 7,87,2. कलशं वाज्यक्रमीत्ससवान् *der gewonnen hat* 9,74,8. 10,29,2. partic. pass. सात P. 6,4,42. RV. 2,24, 10. धीभिः 8,4,20. 10,102,11. TBr. 2,3,9,9. *erworben:* Soma Çat. Br. 12,6,1,6. संवत्सर° TS. 2,2,6,4. — 2) (*für einen Andern erwerben*) *verschaffen*, *schenken:* अग्निः सनोति वीर्याणि RV. 3,25,2. 13,2. सनेम सनन्तः 7,52,1. अस्माभिः (dat.) सु तं सनुहि 8,70,8. Vâlakh. 1,10. RV. 9, 9,9. पूर्ऌषम् 10,97,5. 2,6,5 ist dreimal सनो (सनः) für स नो (नः) zu lesen.

— desid. (सिसनिषति und) सिषासति P. 6,4,42. 7,2,49. 8,3,108, Vârtt. 4, Schol. Vop. 8,128. 19,8. als Bildung aus सा liesse sich सीषन्ती AV. 4,38,3 betrachten. 1) *erlangen* —, *gewinnen wollen*, *erhalten*, *gewinnen* RV. 1,17,8. 133,7. 2,32,1. 5,31,1. सिषासन्तो जिगीवांसः स्याम 62,9. अपः 6,73,3. वार्या 9,3,4. आजिम् 10,102,12. अङ्गाणि TS. 7,5,2,1. AV. 13,2,14. — 2) *gewähren* —, *verschaffen wollen*, *schenken* RV. 1, 123,4. अत्रये सिषासन्तं धियः 10,143,3. AV. 6,21,3.

— desid. vom caus. सिसानयिषति P. 8,3,108, Vârtt. 5, Schol.

— intens. सन्सन्यते und सासायते P. 6,4,43, Schol. *gewinnen:* ते अन्यामन्यां नद्यं सनिष्णत RV. 1,131,5.

— अभि, partic.: अभिषाता अर्याः *gewonnen*, *erobert* RV. 5,41,14.

— आ *gewinnen* AV. 14,2,70.

— प्र med. *gewinnen:* प्र ससवः प्र सनिषन्त नो धियः RV. 10,142,2.

— सम् *erlangen:* कामम् Çâñkh. Br. 7,1. — Vgl. संसनन.

2. सन् (= 1. सन्) adj. in गोषन्.

1. सन 1) adj. (f. आ) *alt* (Gegens. नव, नूतन, नव्य) RV. 1,95,10. 139,8. 174, 8. आप्य 2,29,3. सना अत्र युवतयः सयोनीः 3,1,6. 20. यूप 4,33,3. 8,45, 25. सनात्स्वतपसः so v. a. *lange anhaltend* (nach einer anderen Erklärung zu 2. सन) Bhâg. P. 2,7,5. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,34. eines der sieben geistigen Söhne Brahman's MBh. 12,13078. Hariv. 12437. चतुःसन so v. a. Sana, Sanaka, Sanatkumâra und Sanandana Bhâg. P. 2,7,5. Wilson, Sel. Works 1,35. — Vgl. सना, सन्यस्.

2. सन (von 1. सन्) adj. *gewinnend* u. s. w.; m. *das Uebergeben*, *Darbringen;* = समर्पण (Comm.) Bhâg. P. 2,7,5. — Vgl. अर्क°, सुषण.

3. सन 1) m. und सनी f. *das Hinundherschlagen der Elephantenohren* Çabdar. im ÇKDr. — 2) m. *Bignonia suaveolens Roxb.* Çabdak. im ÇKDr. Suçr. 2,159,20.

सनक (von 1. सन) 1) adj. *ehemalig*, *alt:* अर्यस्वान: RV. 1,33,4. सनकात् *von jeher*, *von Alters her* 3,29,14. 10,69,12. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi, eines der 7 oder 4 geistigen Söhne Brahman's, MBh. 12,13078. Hariv. 12437. Colebr. Misc. Ess. 1,130. 144. Wilson, Sel. Works 1,31. 34. fg. 85. 140. 150. 163. 175. 240. Verz. d. B. H. No. 206. 366. 1143. fg. Weber, Râmat. Up. 306. 361. Varâh. Bṛh. S. 48,62. VP. 28. 38, N. 13. Bhâg. P. 3,12,4. 15,12. 4,8,1. 19,6. 29,42. 11,13,16. Pañkar. 1,3,42. 10,55. 60. Gaudap. zu Sâñkhjak. 1. 43. Schol. zu Çâñkh. Gṛhj. 4,10. °संहिता Verz. d. Oxf. H. 109,*b*,5. 6.

सनकानीक m. pl. N. pr. eines Volkes LIA. 2,953.

सनग m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,5,5,22. 7,3,28. Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,11. 19,*a*,29. — Vgl. सानग.

सनङ्ग m. oder f. Bez. *eines best. aus Leder bereiteten Gegenstandes;* davon सनङ्गव्य adj. (चर्मन्) P. 5,1,2, Vârtt. 1, Schol.

सनज् adj. = सन *alt:* सनजा सनीळे RV. 1,62,7. Nach Padap. und Sâj. vom Folgenden.

सनजा (1. सन + जा) adj. *längst vorhanden*, *alt:* सनजा पित्र्या धीः RV. 3,39,2. 10,111,3.

सनत् 1) adv. gaṇa स्वरादि P. 1,1,37. = सना, सनात् Râmâçrama zu AK. 3,5,17 nach ÇKDr. H. 1531, Schol. — 2) m. ein N. Brahman's (wohl aus सनत्कुमार geschlossen) Trik. 1,1,25. H. ç. 62.

सनता adv. = सनात् *von jeher*, mit der Negation *niemals* RV. 2, 3,6. अथा धर्माणि सनता न दूदुषत् 3,3,1. Monatsberr. d. k. pr. Ak. d. Ww. 1868, S. 238.

सनत्कुमार m. *der ewige Knabe*, N. eines Ṛshi, der für einen geistigen Sohn Brahman's gilt, mit Skanda und Pradjumna identificirt und als Verfasser eines Upapurâṇa genannt wird, AK. 1,1,1,46. Khând. Up. 7,1,1. 26,2 (सनात्कु° gedr.). MBh. 1,2786. 3146. 2,441. 3, 10697. 12700. fgg. 10,636. 12,13078. 13,916. Hariv. 43. 158. 895. fgg. 1335. 8059. 11811. 12437. R. 1,8,6. Varâh. Bṛh. S. 48,62. Gaudap. zu Sâñkhjak. 43. Ind. St. 1,18. 469. 2,55. Weber, Râmat. Up. 306. Kṛshṇaç. 252. fg. Bhâg. P. 3,8,7. 12,4. 4,16,25. 6,8,15. 8,18,22. Pañkar. 1,2, 49. fgg. 10,61. 4,4,2. Verz. d. B. H. No. 452. 1143. 1198. Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,5. 23,*b*, N. 5. 25,*b*,29. 46,*b*,23. 52,*a*,35. 65,*b*,7. 75,*b*,35. 80,*a*,3. 341,*a*,41. °कल्प 95,*b*,19. fg. °तन्त्र 20 (°कुमारीतन्त्र 104,*a*,29. fg.). Notices of Skt Mss. 126. °संहिता Verz. d. Oxf. H. 84,*b*,30. fg. 95,*b*,20. fg. 104,*a*,28. fg. 106,*b*, No. 161. 109,*b*,6. 279,*b*,36. 299,*b*,10. fg. Bei den Gaina ist Sanatkumâra der 4te Kakravartin in Bhârata H. 693. — Vgl. वास्तु°.

सनत्कुमारज m. pl. Bez. einer Klasse von Göttern bei den Gaina, einer Unterabtheilung der Kalpabhava, H. 93.

सनत्कुमारीय adj. *von* Sanatkumâra *verfasst;* n. *ein Werk von ihm* Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,21.

सनत्न adj. (f. ई) = सनातन AV. 10,8,30.

सनत्सुजात (सनत् + सु°) adj. *ewig schön;* m. N. eines Ṛshi, eines der sieben geistigen Söhne Brahman's, MBh. 1,504. 5,1566. 12,13078.

Ind. St. 1,385. 471 (°वेदान्त). Verz. d. Oxf. H. 257,*a*,3. Verz. d. B. H. No. 406. Davon °सुजातीय adj. *von ihm verfasst*, n. *ein Werk von ihm* ebend. °विवरण 407.

सनद्रयि (सनत्, partic. von 1. सन् + रयि) adj. *Besitz verleihend* RV 9,52,1.

सनद्वाज (सनत् + वाज) 1) adj. *Beute —, Gewinn erwerbend* oder *verleihend* RV. 9,62,23. 10,47,4. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Çuki Bhâg. P. 9,13,22.

सनन n. nom. act. von 1. सन् zur Erklärung von सनि Nir. 6,22. — Vgl. सु°.

सनन्द m. = सनन्दन 1) Weber, Râmat. Up. 306. Bhâg. P. 3,12,4. Pańkar. 1,10,60. मनसो दमनं दम इति सनन्दवचनात् Kull. zu M. 6,92. — सनन्दी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41.

सनन्दक m. Hariv. 12437 fehlerhaft für सनन्दन, wie die neuere Ausg. liest.

सनन्दन (2. स + न°) m. N. pr. 1) eines Ṛshi, eines geistigen Sohnes des Brahman, MBh. 12,13078. Hariv. 12437 (nach der Lesart der neueren Ausg.). Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 1.43. Varâh. Bṛh. S. 48,62. Weber, Râmat. Up. 306. Mârk. P. 50,7. Bhâg. P. 3,21,1. 10,87,12. Verz. d. B. H. No. 206. 366. 1143. fg. Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,34. 78,*b*,27. °संहिता 109,*b*,6. — 2) eines Schülers des Çaṁkarâkârja Verz. d. Oxf. H. 221, *a*, No. 538. 255, *a*, 12. *b*, 5. 257, *b*, 17. 259, *b*, 20. Wilson, Sel. Works 1,201.

सनपर्णी f. = असनपर्णी Çabdar. im ÇKDr.

सनम् (von 1. सन) adv. *vor Alters:* एषा सनत्नी सनमेव जाता AV. 10,8,30.

सनय adj. (f. आ) = सन *alt* (Gegens. नव u. s. w.) RV. 3,20,4. 4,51,4. कुविज्जापते सनयासु नव्यः 10,4,5. रथ 39,4.

सनर (von 1. सन्) *Gewinn, Beute:* द्रविणोदाः सनरस्य प्र यंसत् RV. 1,96,8.

सनव N. pr. einer Wüste Târan. 324.

सनवित्त (सनम् + वित्त) adj. *längst vorhanden, von jeher besessen:* अद्यन् RV. 7,42,2. पात्र 10,112,6.

सनश्रुत (सनम् + श्रुत) 1) adj. *längst bekannt, altberühmt* RV. 3,11,4. 52,4. 8,81,2. 10,23,3. — 2) m. N. pr. eines Mannes Ait. Br. 7,34. सनःश्रुत (सनस् + श्रुत) v. l.

सनःश्रुत s. सनश्रुत 2).

सनस् adv. = सना in सनःश्रुत, सनोजा.

सनसय m. N. pr. eines Lehrers Schiefner, Lebensb. 258(28). vielleicht ist शणाशय gemeint.

सना (von 1. सन) adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. *von jeher* AK. 3,5,17. H. 1531. Halâj. 5,101. सना पुराणमध्येम्यारात् RV. 3,54,9. सना ता त इन्द्र भोजनानि 7,19,6. यावन्तो वैव सनाग्रे देवाः Çat. Br. 2,3,4,16. 8,7,4,9. Entstellt ist तिरो विश्वा अर्कं सना RV. 5,75,2; etwa अर्कंसनाः (vgl. 8,50,9) zu lesen.

सनाजु adj. अनु यत्पूर्वा अरुहत्सनाजुवः RV. 1,141,5 für सनाजुवः oder सनाजुरः; vgl. 1,95,10.

सनाजुर (सना + जुर) adj. *altersschwach:* जिव्री पितरा सनाजुरा RV. 4,36,3.

सनात् adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. चादि zu 4,57. = सना *von jeher, von Alters; stets, für immer* Nir. 12,36. H. 1531, Schol. RV. 1,51,6. 55,2. 62,8. 10. 102,8. सनादेव न शीर्यते *niemals* 164,13. सनाद्युवानम् *ewig jung* 2,16,1. 27,1. 4,20,6. 56,6. 7,32,24. 56,5. सनाच्च होता नव्यश्च सत्सि 8,11,10. 21,13. 25,2. 10,78,8. 87,19. Çâṅkh. Çr. 18,15,5.

सनातन (von सना) 1) adj. (f. ई) *ewig, unvergänglich, beständig, dauernd* AK. 3,2,22. H. 1452. an. 4,197. Med. n. 218. Halâj. 1,125. AV. 10,8,22. fg. Çat. Br. 6,4,4,17. 7,1,1,2. 28. 3,1,32. उपाख्यान Kaṭhop. 3,16. Suçr. 1,6,5. गुह्य Maitrjup. 6,34. श्रुति M. 3,284. त्रयं ब्रह्म 1,23. वेदशास्त्र 12,99. ब्रह्मयोनि MBh. 14,1139. धर्म M. 7,98. 9,64. R. 2,30,38. R. Gorr. 2,16,32. 4,17,29. Kâm. Nîtis. 2,18. Spr. (II) 6732. 7470. 7557. Bhâg. P. 3,16,18. Vet. in LA. (III) 27,5. यज्ञ M. 1,22. Spr. (II) 6715. वर्त्मन् 1107. R. 5,11,22. Kâm. Nîtis. 3,37. Bhâg. P. 4,2,31. विधि M. 9,325. 10,7. वृत्ति MBh. 3,12753. Spr. (II) 206. कार्य 1448. स्थिति MBh. 3,10581. संकल्प 13,4025. चतुस् M. 12,94. अस्त्र MBh. 3,11986. 7,2838. लोकाः Spr. (II) 2099. जम्बूवृक्ष MBh. 6,278. कुलवंश R. Gorr. 2,119,34. कुमार MBh. 5,1566. पृथिव्या निर्भेदः R. 1,41,4. पौवराज्य 2,26,26. पुमंस् Prab. 114,7. göttliche Wesen M. 1,7. 6,79. R. 1,41,25. 5,1,54. Pańkar. 2,3,29. 4,6. 4,1,17. fem. °तना Bhâg. P. 2,2,32. superl. सनातनतम MBh. 6,773. 13,4030. — 2) m. *a*) Bez. Brahman's H. an. Vishṇu's Trik. 1,1,30. H. 216. H. an. Med. Halâj. 1,25. Verz. d. Oxf. H. 190,*b*,11. Bhaṭṭ. 1,1. Çiva's H. an. Med. — *b*) = पितॄणामतिथिः H. an. = पितृतिथ्यन्तर Med. — *c*) N. pr. α) eines Ṛshi (eines geistigen Sohnes des Brahman im Epos und später) TS. 4,3,3,1. Çat. Br. 14,5,5,22. 7,3,28. MBh. 2,111. 12,13078. Hariv. 12437. Colebr. Misc. Ess. 1,144. Weber, Râmat. Up. 306. Varâh. Bṛh. S. 48,62. Verz. d. B. H. No. 206. 366. 1143. fg. Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 1.43. Bhâg. P. 3,12,4. 10,87,5. Pańkar. 1,10,60. — β) eines Fürsten Târan. 230. eines Autors Hall 19. 144. Wilson, Sel. Works 1,154. 158. 167. fg. — 3) f. ई Bez. der Durgâ (Verz. d. Oxf. H. 25,*a*,35), der Lakshmî und der Sarasvatî Çabdar. im ÇKDr.

सनातनशर्मन् m. N. pr. eines Scholiasten des Meghadûta Verz. d. Oxf. H. 125, *b*, No. 218.

सनात्कुमार s. u. सनत्कुमार.

सनाथ (2. स + नाथ) adj. (f. आ) 1) *einen Schutz habend an* (instr.), *sicher aufgehoben bei:* त्वया नाथेन वैदेही सनाथा R. 3,8,10. 63,24. 4,16,35. 7,104,15. Bhâg. P. 1,11,8. सनाथाः खलु संवृत्ताः Vikr. 80,16. Spr. (II) 4102. गेहान्नः सनाथान्कुरु Bhâg. P. 10,41,12. सनाथा f. *eine Frau, deren Gatte lebt,* Gaṭâdh. im ÇKDr. — 2) *besetzt —, verbunden —, versehen mit* (instr. oder im comp. vorangehend): पतिवत्नीभिः कौतुकागारम् Kathâs. 16,76. Râga-Tar. 1,209. 3,77. 4,335. अनुकूलेन तर्केण सनाथे सति साधने Sarvadarçanas. 120,9. वत्सनाथे गवाले Megh. 96. ज्वलितमहौषधिदीपिकासनाथा त्रियामा Ragh. 9,70. भक्तिशोभा° Kumâras. 7,94. केशपाशे कुसुमसनाथे Vikr. 83. Spr. (II) 345. 3004. Kathâs. 18,158. Mârk. P. 100,5. Pańkat. 43,5. 50,7. 51,15. 76,18. 98,9. 146,22. 205,8. 215,3. 4. 256,10. सभा so v. a. *eine stark besuchte Gesellschaft* Comm. zu Çânt. 3,14. — Vgl. सानाथ्य.

सनाथता (von सनाथ) f. *Gönnerschaft* Spr. (II) 1823. 5938.

सनाथीकर् (सनाथ + 1. कर्) 1) *Schutz verleihen,* mit acc.: कतिपय-

रात्रं भवता °क्रियतामाश्रमः ÇÂK. 28,14. अत्राविस्थानेन वनमिदं °क्रियताम् HIT. 38,13. fg. °कृतनदेशा सरस्वती KATHÂS. 66,30. PAÑKAR. 4,3, 116. — 2) *einen Ort besetzen, einnehmen:* मृगेन्द्रैः °कृतान्तर्दरीनिर्करम् (विन्ध्यम्) VARÂH. BṚH. S. 12,6.

सनाभ m. = सनाभि *ein leiblicher Verwandter (Bruder)* BHÂG. P. 5,5,20.

सनाभि (2. स + नाभि) adj. = समाननाभि P. 6,3,85. VOP. 6,97. *von einer Nabe —, von einem Nabel ausgehend:* 1) die Speichen ṚV. 10,78,4. die Finger NAIGH. 2,5. ṚV. 9,89,4. — 2) *leiblich verwandt;* m. *ein leiblicher Verwandter* AK. 2,6,1,33. H. 562. an. 3,460. MED. bh. 22. HALÂJ. 2,354. ṚV. 10,133,5. AV. 1,30,1. M. 5,72. JÂǴÑ. 1,158. भगिन्यः सनाभयः *leibliche Schwestern* M. 9,192. 212. m. *ein leiblicher Bruder* BHÂG. P. 10,83,9. — 3) *mit einem Nabel versehen* TS. 5,2,8,7. — 4) *gleichartig* (तुल्य) H. an. MED. — 5) = स्नेहयुक्त ÇABDAR. im ÇKDR. — ṚV. 1,164,13 ist स नाभिः zu lesen; das ungewöhnliche masc. mag zu der Aenderung Anlass gegeben haben.

सनाभ्य m. = सनाभि *ein leiblicher Verwandter* M. 5,84.

सनाम adj. (f. आ) = सनामन् 1) MBH. 1,1636. असनामा 1867.

सनामक 1) adj. dass. HARIV. 1666. — 2) m. *Moringa pterygosperma Gaertn.* ÇABDAR. im ÇKDR.

सनामन् (2. स + ना°) adj. 1) *gleichnamig* P. 6,3,85. VOP. 6,98. ṚV. PRÂT. 16,4. MBH. 1,1636. 8044. 9,3418. f. सनाम्नी 1,1047. 1053. 1853. Ind. St. 8,231. 235. — 2) *gleichartig* ṚV. 10,73,6.

सनाय् (von सन oder सना), partic. सनायन्त् *von Alters her vorhanden* ṚV. 1,62,13.

सनायु (von सनाय्) adj. *alt* ṚV. 1,62,11. vgl. auch unter सनाजु.

सनारु m. N. pr. eines Lehrers ÇAT. BR. 14,5,5,22. 7,3,28. Verz. d. Oxf. H. 71,b,51.

1. सनि (von 1. सन्) UṆÂDIS. 4,139. m. in den Brâhmaṇa f. *Gewinn, Empfang; Gabe* (= अध्येषणा AK. 2,7,32. H. 388) NIR. 3,5. इमं सनिं देवेषु प्र वोचः ṚV. 1,27,4. तं संचक्षे सनयस्तं धनानि 100,13. 4,20,3. धनानाम् 6,26,8. रदा पूषेव नः सनिम् 61,6. सनि, वाज, रयि 70,6. 1,30,16. 2,31,3. गोः 3,1,23. 30,21. सं युज्याव सनिभ्य आ 8,51,11. सनि, मेधा 1,18,6. 2,34,7. 8,5,37. VS. 5,7. f. AV. 19,31,14. VS. 8,54. यां दिशं सनिमिष्यन्स्यात् *auf Bettel gehen* TBR. 2,3,9,9. TS. 2,2,6,4. 1,2,3,2. 6,44. 2,1,6,3. अन्न°, वृष्टि°, पुरोवात° 4,4,6,1. 5,3,4,4. ÇAT. BR. 2,3,4,15. सनितारं सनीनाम् TBR. 3,1,1,7. काम° *Erfüllung bringend* PAÑKAV. BR. 11,8,4. 23,3,2. सनयें नो धियो धाः *erfülle* ṚV. 7,79,5. Concret *auf Gewinn ausgehend,* so etwa ṚV. 8,16,3. 24,28. 10,35,4. 40,8. Am Ende eines comp. als nom. ag. P. 3,2,27. — Vgl. अभय°, अश्व°, अप्सु°, आत्म°, उर्जा°, गो°, धन°, पशु°, पितु°, प्रजा°, लोक°, वाज°, वृष्टि°, शत°, सहस्र°, स्तनयित्नु°, हृद°.

2. सनि f. *Weltgegend* ÇABDAM. im ÇKDR.

सनिकाम adj. *nach Gewinn —, nach Gabe begierig* TS. 2,1,6,3.

सनितर्, seltener सनितर् (von 1. सन्) nom. ag. *gewinnend, verschaffend; gebend:* वाजस्य ṚV. 1,36,12. वाजम् 4,17,8. 6,33,2. धनानि 1,100,9. धनानाम् 5,42,7. ग्रामेभिः, रथेभिः 1,100,10. धीभिः 4,37,6. तस्य त्वा स्याम सनितार आजेः 4,41,11. 7,37,5. 10,99,9. TS. 1,6,4,4. सनीनाम् TBR. 3,1,1,7. — Vgl. 1. सनुतर्.

सनिति (wie eben) f. so v. a. साति. तोकस्य ṚV. 1,8,6.

सनितुर् adv. *neben, ausser* mit vorangehendem acc.: इमा शफानां सनितुर्निधाना *neben diesen Spuren der Hufe* ṚV. 1,163,5. चकार गर्भं सनितुर्निधानम् *neben dem Schoosse* (dem er entsprang) 3,31,2. नाहं पतिं सनितुरस्य रायः (वेद) *ich verstehe die Gabe nicht ohne einen Herrn* d. h. *Geber* 5,12,3. NIR. 3,6. Nach SÂJ. überall gen. von सनितर्; dagegen vgl. 2. सनुतर् und im Zend hanare *ohne* mit abl.

सनित्र (von 1. सन्) n. *Gabe, Spende:* दिवः ṚV. 9,97,29.

सनित्व (wie eben) adj. *zu gewinnen:* वाज ṚV. 8,70,8.

सनित्वन् (wie eben) n. *Gewinn* oder *Gabe* ṚV. 10,36,9.

सनिद्र (2. स + निद्रा) adj. *schlafend:* ईषत्सनिद्र *leicht schlummernd* KATHÂS. 71,120.

सनिन्द (2. स + निन्दा) adj. *mit einem Tadel verbunden:* उपालम्भ AK. 1,1,5,15. H. 274. सनिन्दम् adv. ÇÂK. 85,13, v. l.

सनिमेष (2. स + नि°) adj. *blinzelnd, sich schliessend* (vom Auge) KATHÂS. 28,61.

सनियम (2. स + नि°) adj. (f. आ) *der eine gelegentliche Pflicht zu erfüllen sich verpflichtet hat* VIKR. 37,7. KIR. 5,40.

सनिर्वेद (2. स + नि°) adj. *verzweifelt, kleinmüthig;* °वेदम् adv. KATHÂS. 32,64. DAÇAK. 59,13.

सनिःश्वासम् (von 2. स + निःश्वास) adv. *unter Seufzern* ÇÂK. 41,11. 57,16. 23. सनिश्वासम् MṚKKH. 150,3 (v. l. सनिः°). ÇÂK. CH. 65,5.

सनिष्ठ (von 1. सन्, superl. zu सनीयंस्) adj. *am meisten gewinnend* ṚV. 8,81,15.

सनिष्यद (vom intens. von स्यन्द्) adj. (f. आ) *fliessend, rinnend:* आपः AV. 19,2,1.

सनिष्यु (von 1. सन्) adj. *zu gewinnen —, zu haben begierig, beutelustig* ṚV. 1,56,1. 4,55,6. स्वः 1,131,2. 7,94,6. 8,6,44. 27,8.

सनिस्रस (vom intens. von स्रंस्) adj. *brechend, gebrechlich* AV. 5,6,4. °साक्ष 2,8,5. — Vgl. सनीस्रंस.

सनी f. = 1. सनि BHAR. zu AK. nach ÇKDR.; vgl. auch unter 3. सन.

सनीड (2. स + नीड) adj. *in einem Nest beisammen, aus einem Nest stammend* so v. a. *verschwistert, verbündet, nahe vereint* ṚV. 1,34,9. 62,7. 10. 69,6. जनयः 71,1. die Marut 100,5. 165,1. 7,56,1. Finger 9,72,2. 10,31,6. 99,2. समग्निमिन्धे बह्वः सनीडाः 10,101,1. 123,3. संगत्य पितरः सनीडाः AV. 18,2,26. उप मा यन्तु मतयः सनीडाः KÂTJ. ÇR. 13,2,19. *nahe, benachbart* AK. 3,2,16. H. 1450. HALÂJ. 4,7. am Ende eines comp. (das vorangehende Wort behält seinen Ton) P. 6,2,23. मद्र° Schol. तत्सनीडे *in seiner Nähe* BHAṬṬ. 5,31.

सनीप m. pl. N. pr. eines Volkes MBH. 6,371 nach der Lesart der ed. Bomb. सनीय ed. Calc. (VP. 193).

सनीय s. सनीप.

सनीयंस् (von 1. सन्, compar. zu सनिष्ठ) adj. *viel gewinnend, — verschaffend* TS. 3,5,5,3.

सनीस्रंस (vom intens. von स्रंस्) adj. P. 2,4,74, Schol. — Vgl. सनिस्रस.

सनु in 2. सनुतर् fgg.

सनुकम् adv. gaṇa चादि zu P. 1,4,57.

1. सनुतर् (von 1. सन्) nom. ag. = सनितर् *gewinnend, verschaffend;*

nur im fem. सनुत्री. धियः RV. 10,7,4. जयन्ती वाजं बृहती सनुत्री 1,123,2. — Vgl. तरुतर्, वद्रुतर् u. s. w.

2. सनुतर् (von सनु) adv. VS. Prât. 1,165. AV. Prât. 2,48. TS. Prât. 8,8. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. चादि zu 4,57. unter den निपातितान्तर्हितनामधेयानि Naigh. 3,25. *weg, abseits* RV. 9,98,11. सनुतरा च etwa *fern und nah, dort und hier* 6,51,2. mit यु *fernhalten, vertreiben* 1,92,11. 2,29,2. 6,87,8. आराच्चिद्द्वेषः सनुतर्युयोतु 47,13. 10,77,6. 100,9. 102,3. mit धा dass.: आरे द्वेषांसि सनुतर्दधाम 5,45,5. 8,86,3. mit abl.: क्षेत्रादपश्यं सनुतश्चरन्तम् 5,2,4. — Vgl. सनितुर् und ἄνευ, ἄνευθε.

सनुतर (von सनु) adj. etwa *verstohlen, unvermerkt*: यः सनुतराश्चरति गोषु गच्छन् RV. 4,38,4. = संभक्ततर Sâj.

सनुत्य (von सनु) adj. P. 4,4,114 (von सनुत abgeleitet). 6,3,84, Schol. (*abseits liegend*) *verstohlen, unvermerkt* RV. 2,30,9. यो नः सनुत्यो अभिदासत् 6,5,4. त्यजस् 62,10.

सनुत्री s. 1. सनुतर्.

सनूरुपर्वत (!) m. N. pr. eines *Berges* im Gebirge Pâripâtra Hariv. 7549. die neuere Ausg. liest aber स तस्थौ पर्वतश्रेष्ठे st. सनूरुपर्वते तस्थौ.

1. सनेमि (von 1. सन; im Padap. ohne Avagraha) adv. *von jeher, allezeit, olim*; = पुराण Naigh. 3,27. = क्षिप्रम् Nir. 12,14. सनेमि सख्यं दाधार RV. 1,62,9. 169,3. 4,10,7. सनेम्यस्मद्युयवन्नमीवाः 7,38,7. 56,9. 9,104,6. 105,6. भुवनानि सनेमि राजा परि याति VS. 9,25.

2. सनेमि (सऽनेमि Padap.) adj. *mit einer Felge versehen*: सनेमि चक्रमजरं वि वावृते RV. 1,164,14. besser zu 1. सनेमि.

सनेरु adj. von unbekannter Bed. RV. 10,106,8.

सनोजा (सनस् + जा) adj. *von je her seiend, ewig*: सखा RV. 10,26,8.

सत् (partic. von 1. अस्) 1) adj. (f. सती) *seiend; daseiend, vorhanden, anwesend* Naigh. 3,29. Nir. 3,20. = विद्यमान AK. 3,4,14,86. H. an. 1,9. Med. t. 68. दूरादिहेव सती RV. 8,5,1. पात्रेव भिन्दत्सत एति रक्षसः 7,104,21. सतः प्रासाविषुर्मतिम् *eines jeden anwesenden* 9,21,7. 10,53,10. सतो मे *wenn ich da war, wo ich war* 27,4. पतिं सन्तं पुत्रं ब्रूयात् Çat. Br. 8,1,3,5. यो ऽकृतमस्मि स सन्यजे Kâtj. Çr. 4,7,18. अन्यस्य सतो *einem Andern gehörig* Çat. Br. 2,5,2,20. 4,5,5,4. TS. 2,5,2,7. सतः संतः प्रतिमानम् RV. 3,31,8. सदेव सोम्येदमग्र आसीदेकमेवाद्वितीयम् Khând. Up. 6,2,1. तद्धैक आहुरसदेवेदमग्र आसीदेकमेवाद्वितीयं तस्मादसतः सज्जायेत ebend. Taitt. Up. 2,6. उदाराणां तु सत्कार्यं दैवतम् Spr. (II) 2975. सदप्यसत् 4201. सतो ऽपि गुणाः *vorhanden* 6795. fg. 1678. भार्या मित्रं गृहे सतः *des im Hause Weilenden* 7027. विजने ऽपि वने सती R. 2,60,10. सत्कल्पवृक्षे वने *in dem sich* Kalpa-*Bäume befinden* Çâk. 171. विभवे सति M. 11,33. Sâṁkhjak. 66. Ragh. 1,94. Spr. (II) 6700. fg. राजन्यसति 5758. प्रकृते सति M. 8,286. परेणापकृते सति MBh. 1,5985. 3,2366. तथा कृते सति Hit. 21,9. 43,17. यथा सतः पुरुषात्केशलोमानि तथाक्षरात्संभवतीह विश्वम् so v. a. *lebend* Muṇḍ. Up. 1,1,7. न सदिदं जगत् so v. a. *von Bestand* Spr. (II) 5249. als partic. des copulativen अस् zur Hervorhebung eines Attributs: उर्वी सती भूमिरंहूरणाभूत् RV. 6,47,20. प्रियः सन् 7,68,5. तस्मात्पुरुषस्य पर्वाणि शिथिराणि सन्ति ६ ऽछन्दांसि ब्रह्मणा हि तानि धृतानि Ait. Br. 3,31. M. 5,145. पृष्टः सन्नाभिनन्दति 8,54. 216. 9,90. 173. MBh. 1,5591. माता सती पाण्डवानाम् *als Mutter* 5894. 6197. 3,2355. 2425. 2691. 2711. Megh. 27. Ragh. 1,9. 2,61. Kumâras. 4,1. 5,1. Çâk. 76. 146. 55,19. Spr. (II) 2850. Kathâs. 4,82. 18,100. 210. Hit. 16,11. 34,18. LA. (III) 9,2. 16,3. 19,1. 5. 28,12. 35,17. नाम्नि वापि कृते सति M. 5,70. धार्मिके सति राजनि 11,11. Megh. 60. Çuk. in LA. (III) 37,5. अगुणस्य सतः Sâṁkhjak. 60. रसेन गलता सता (Conj.) Spr. (II) 7209. mit einem adv.: अन्यथा सताम् 5619. fg. नानापि सति दैवते Âçv. Gṛhj. 1,3,10. — b) *ächt, recht, wirklich; gut*; = सत्य, साधु, प्रशस्त (शस्त), अभ्यर्हित (अर्चित, मान्य) AK. H. an. Med. विप्रो विप्रेण सन्सता RV. 8,43,14. वचस् 7,104,12. सा हि श्रीरमृता सताम् (oder zu 2) a) TBr. 1,2,1,26. तन्न सत् *das ist nicht recht* Kathâs. 46,185. Bhâg. P. 8,9,29. चेष्टा *eine gute Handlung* Spr. (II) 6182. मति Bhâg. P. 2,4,1. गिर् 3,6,36. अपत्य Çâk. 188. भूत्वा: so v. a. *rechtschaffen* M. 8,68. MBh. 3,16702. mit seinem nom. componirt (vgl. सच्छास्त्र u. s. w.) P. 2,1,61. सदुपाध्यय: Bhâshâp. 138. als obj. am Anfange eines comp.: सदधीयान, सद्वादिन्, सद्ध्यायिन्, सद्याजिन् Maitrjup. 6,30. — 2) m. pl. a) *die Lebenden, Wesen*: वृषभः सतामसि RV. 2,1,3. 16,1. विश्वेषां वः सतां ज्येष्ठतमा 6,67,1. 8,23,16. — b) *gute, edle, vorzügliche, gebildete, kluge Menschen* AK. 2,7,4. H. 342. Med. Halâj. 2,177. M. 2,1. 217. 3,147. 165. 4,178. 7,93. MBh. 5,5997. R. 1,1,17. 2,25,2. 30,30. 72,15. 75,34. 94,26. 102,5. Megh. 112. Ragh. 1,10. 2,16. 3,41. 12,9. Çâk. 21. 111. 156. Spr. (II) 433. 756. 1281. 1705. 2069. 2314. 2485. 2578. 2589. 2996. 3434. 3782. 3800. 3909. 3941. 4060. 4141. 4349. 5277. 5423. 5714. 6091. 6693. fgg. 6780. 6782. fg. 6794. 7461. Varâh. Bṛh. S. 3,14. 12,7. Kathâs. 18,118. Râga-Tar. 3,305. 5,79. Daçak. 76,3. LA. (III) 1,15. 30,3. 57,12. Trik. 1,1,1. am Anfange eines comp.: सद्विगर्हित M. 3,46. 10,84. 11,52. Spr. (II) 413. सज्जुष्ट R. 2,75,34. सद्वत्सल Ragh. 2,69. सत्संनिधान Spr. (II) 1619. सद्वृत्तिन Bhâg. P. 2,4,13. सदनुग्रह 3,17,31. अ° *schlechte, unbedeutende Menschen* Spr. (II) 747. 754. 756. 2069. 7461. 7462 (sg.). Bhâg. P. 2,4,13. 3,17,31. असत्संपर्क Spr. (II) 7463. असद्गाथाः Bhâg. P. 3,32,19. — 3) superl. सत्तम *der beste, erste, oberste unter* (gen. oder im comp. vorangehend) AK. 3,2,8. H. 1439. an. 3,474 (= श्रेष्ठ, पूज्य, साधिष्ठ). Med. m. 56 (= पूज्यतम, साधीयंस्, उत्तम). Halâj. 4,5. Ait. Br. 2,36. 7,16. Çat. Br. 9,5,1,53. Çâṅkh. Çr. 16,22,27. Khând. Up. 2,9,6. MBh. 1,6195. 3,14385. Bhâg. P. 1,12,18. LA. (III) 49,3. द्विज° M. 1,33. कुरु° MBh. 1,5977. 6194. 2,261. 3,2159. 11947. 5,6082. 7064. 7104. 7283. 7338. R. 1,2,26. 7,1. 8,4. 52,4. 2,59,1. Kathâs. 46,216. Râga-Tar. 3,459. Bhâg. P. 1,13,38. मृग° R. 3,49,25. वाग्मि° Kathâs. 18,102. Vgl. विश्वसत्तम. — 4) f. सती a) *ein gutes, tugendhaftes, treues Weib* AK. 2,6,1,6. 26 (vgl. P. 4,1,127, Schol.). Trik. 3,3,193. H. 528. an. 2,205. Med. t. 68. Halâj. 2,340. R. 1,1,81. Kumâras. 1,21. Çâk. 114. Spr. (II) 3865. 6296. 6703. fg. 7160. 7320. Varâh. Bṛh. 24,4. Kathâs. 3,14 (°वृत्ता). 13,160. 29,114 (°धर्म). Bhâg. P. 3,24,23. 5,15,8. Pañkar. 2,1,17 (°सत्यवतीसुत). Verz. d. Oxf. H. 123,a,40. Çuk. in LA. (III) 34,21. Wilson, Sel. Works 1,182. 2,60. 293. fgg. *Gattin* überh.: द्विज° Bhâg. P. 5,9,7. *Weibchen*: कृष्णसार° 8,3. असती *ein schlechtes, untreues Weib* Spr. (II) 748. 752. compar. सतीतरा, सतितरा und सत्तरा Vop. 7,49. — b) *eine best. wohlriechende Erdart* H. 1055. — c) N. zweier Metra: α) *4 Mal* ⏑⏑⏑– Colebr. Misc. Ess. 2,158 (IV,4); vgl. सति 2). — β) *a. b.* ––⏑––⏑⏑–⏑––; *c. d.*

⏑–⏑––⏑⏑–⏑–– Journ. of the Am. Or. S. 6,314. — d) N. pr. α) der Gattin Viçvâmitra's Einschiebung nach RV. 10,85. — β) einer Tochter Daksha's und Gattin Bhava's (Çiva's), = दुर्गा u. s. w. Trik. 1,1,54. 3,3,193. H. 204. H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. 184,a,18. Kumâras. 1,21. VP. 1,7,23. 8,12. fgg. Mârk. P. 50,22. Bhâg. P. 3,14,35. 4,1,64. 2,1. fgg. 8,7,36. Verz. d. Oxf. H. 25,a,33. 27,a,5. 45,b,8. fgg. 50,a,41. 63,b,35. 71,b,47. 101,b,8. 138,b,20. Notices of Skt Mss. 208. — γ) einer Gattin des Aṅgiras Bhâg. P. 6,6,19. — δ) verschiedener Frauen aus der Neuzeit Verz. d. Oxf. H. 164,b,1 v. u. (°देवी). Hall 2. 74. — Vgl. सत्यसती und सती. — 5) n. a) *das Seiende, Wirkliche, ein reales Ding; die reale Welt:* नासदासीन्नो सदासीत् RV. 10,129,1. 5,7. विश्वानि सान्त्यभ्यस्तु मह्ना 2,28,1. सतो अस्य राजा *dieser Welt* 7,87,6. Çat. Br. 14,4,2,30. सतः सञ्जायते Sarvadarçanas. 149,18. नापि सतो ऽसज्जायते 21. सदसच्च M. 12,118. Sâṁkhjak. 9. Bhâg. P. 2,7,50. 3,26,9. सत्संप्रयोगे Gaim. 1,4. सदुद्भवस्थाननिरोधलीलया Bhâg. P. 2,4,12. 3,11,1. 2. 26,46 (= आकाशादीनि Comm.). — b) *etwas Gutes, — Erspriessliches, Vortheil:* सदस्य मदे सद्वस्य पीताविन्द्रः सदस्य सख्ये चकार । रणा वा ये निषदि सत्ते अस्य पुरा विविद्रे सदु नूतनासः ॥ RV. 6,27,2. सच्चासच्च *Gutes und Böses* Spr. (II) 1677. सत्कृत्वा, असत्कृत्वा ebend. धर्मारण्यचरेषु केनचिदुत प्राणिष्वसच्चेष्टितम् Çâk. 106. — c) als partic. praes. Bez. *der Endungen des partic. praes. act. und med.* P. 3,2,127. 3,14. 2,2,11. — d) *Wasser* Naigh. 1,12. — 6) सत् adv. = सु *schön:* सद्भासित Çatr. 2,659. — 7) सत्कर् Vop. 8,21. a) *in die gehörige Ordnung bringen, zurechtlegen, zurechtmachen, aufputzen, schmücken:* सत्कृत्य निहितं सर्वमेतदाचार्यसद्मनि । स ब्रमायुधमादाय त्रिप्रमाणम् R. 2,31,31. 33. 70,19. भिक्षामप्युदपात्रं वा सत्कृत्य M. 3,96. अन्नं चैव यथाशक्ति सत्कृत्य 99. 113. 264. Jâǵn. 1,31. MBh. 5,180. गामर्घ्यं च सुसत्कृतम् 7504. यद्दानम् — दीयते । असत्कृतमवज्ञातम् Spr. (II) 199. तस्मात्संज्ञनयेत्कोशं सत्कृत्य परिपालयेत् so v. a. *zusammenbringen* MBh. 12,4816. ददौ स दश धर्माय कश्यपाय त्रयोदश । सोमाय राज्ञे सत्कृत्य प्रीतात्मा सप्तविंशतिम् ॥ *mit Schmuck und Anderem versehend* M. 9,129. AK. 3,1,14. H. 475. कच्चित्त्वं नागमो ऽगम्यां गम्यां वासत्कृतां स्त्रियम् Bhâg. P. 1,14,42. स्वां सत्कर्तुं (= पवित्रीकर्तुम् Comm.) गिरम् 3,6,36. वंशो राजर्षिसत्कृतः *geschmückt durch* VP. 4,21,4; vgl. Muir, ST. 1,54, N. 41. याः क्रियाः प्रचरिष्यन्ति प्रवृत्तिफलसत्कृताः so v. a. *gesegnet mit* MBh. 12,13070. — b) *Jmd* (acc.) *Ehre bezeigen*, insbes. *einen Ankömmling freundlich aufnehmen, ehrenvoll bewirthen* P. 1,4,63 (आदरे). °करिष्यति R. 3,53,25. °कुरुते Spr. (II) 4278. तस्मादेनं सत्क्रियया सत्करिष्ये ऽद्य मागतम् R. 3,18,32. °कृत्य Jâǵn. 1,108. MBh. 3,2881. 3064. 5,7501. R. 1,4,25. 2,70,20. 104,29. R. Gorr. 1,46,5. 3,9,25. Çâk. 61,12. Spr. (II) 2916. Kathâs. 22,74. 24,64. Râǵa-Tar. 5,32. पादशौचभोजनशयनादिभिः Pańkat. 35,25. पुष्पैः सत्कृत्य वह्निम् R. 4,4,17. सत्कृत *geehrt, ehrenvoll behandelt, — bewirthet* MBh. 1,6114. 3,2306. 2755. 2882. 2918. सद्भिः 12,4811. R. 3,2,6. Spr. (II) 752. AK. 2,6,1,19. Bhâg. P. 1,1,5. 4,2,7. सत्कारेण R. 3,15,22. वस्त्रादिभिः Pańkat. 26,21. Varâh. Bṛh. S. 33,21 (so v. a. *göttlich verehrt*). लोक° R. 2,100,22. 28 (110,23 Gorr.). नृप° Varâh. Bṛh. S. 18,11. अ° MBh. 3,2755. 2918. विहारशय्यासनभोजनेषु Bhag. 11,42. सु° R. 1,8,19. 53,7. 2,107,1. सत्कृत n. *ehrenvoller Empfang:* गुरूणामासनं देयमभ्युत्थानादिसत्कृतम् Mârk. P. 34,32. *Jmd die letzte Ehre erweisen* (durch Verbrennung des Leichnams u. s. w.): पतीन्द्रं सत्करिष्यामि R. 3,73,35. पितरम् — प्रेतकार्येषु सर्वेषु सत्करिष्यति 2,94,18. सत्कृतः 111,14. सर्वेषु प्रेतकार्येषु 15. सुसत्कृत 74,30. अति° R. Schl. 2,39,33. caus. *Jmd die letzte Ehre erweisen lassen* MBh. 1,5867. — c) *Etwas in Ehren halten, eine hohe Meinung von Etwas haben:* राज्यं लोकसत्कृतम् R. 2,101,24 (110,19 Gorr.). शृङ्गैः — देवदानवसत्कृतैः 4,40,34. असत्कृत्य च तत्सर्वम् *nicht weiter beachtend* MBh. 13,2766. — Vgl. सत्कार u. s. w. — 8) अभिसत्कर् *Jmd* (acc.) *Ehre bezeigen, einen Ankömmling ehrenvoll empfangen:* °कृत्य MBh. 2,2549. °कृत 1,2358. 3,12713. महेन्द्रेण Hariv. 12510. R. 5,6,6. शूराभिसत्कृत MBh. 7,6261. 15,570. — 9) प्रतिसत्कर् *Jmd* (acc.) *wieder Ehre bezeigen:* °कुर्वन् MBh. 5,3356. °कृत 3,14745. — Vgl. असत् und ब्रह्मसती.

सत्त m. 1) = संदंतल Çabdak. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Sohnes des Satja MBh. 13,2001. — Vgl. दुःषत्त.

संतक्षण (von 1. तक्ष् mit सम्) n. *Verletzung:* वाक्संतक्षणैः *durch verletzende Reden* Daçak. 62,3. 4.

संतत adj. (Vop. 6,72) s. u. 1. तन् mit सम्. Hinzuzufügen wäre noch *ununterbrochen* von einem *anhaltenden Fieber* Karaka 8,1. Suçr. 2,405,11. Wise 231. संततम् adv. (vgl. auch unter 1. तन् mit सम् 3) Halâj. 4,13. RV. Prât. 15,10. Ait. Br. 2,19. Kâtj. Çr. 18,1,1. 5,1. गायति Lâtj. 6,1,9. Spr. (II) 5083.

संतति (von 1. तन् mit सम्) 1) f. a) *ein ununterbrochener Fortgang, Dauer, Fortsetzung:* यज्ञस्य TS. 2,5,3,6. 3,2,1,2. अग्नेः TBr. 1,1,9,10. 2,3,1. Ait. Br. 1,11. 3,7. 5,2. 16. 6,17. अमुष्य लोकस्य 7,10. इक्ष्वाकुकुलस्य Ragh. 3,1. प्रज्ञा° 14,82. जागरण° P. 3,2,110, Vârtt. 2. यज्ञ° Bhâg. P. 1,4,19. 4,7,17. संसार° Spr. (II) 2673. ज्ञान° Mâṇd. Up. 10 (Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,133). अर्थ° Suçr. 1,9,1. धर्मकामार्थ° Mârk. P. 21,76. संतोष° Haeb. Anth. 410, Çl. 3. संताप° Mâlatîm. 14,17. विघ्न° Çatr. 14,220. वाक्यजनितात्मज्ञानस्मृति° Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 180. रस° Sâh. D. 23,21. — b) *Zusammenhang der Dinge, Causalnexus* MBh. 1,251 (= बन्धादिः Nîlak.). Spr. (II) 3664. — c) *eine ununterbrochene Reihe, Menge* Spr. (II) 3898. मुक्ता° Kathâs. 18,47. पथिक° Trik. 2,8,29. सौध° Kathâs. 27,11. जलसंततिम् । मुमुचुः *einen ununterbrochenen Wasserstrom* MBh. 1,8154. अश्रु° Kathâs. 11,51. अपचितस्नायु° adj. so v. a. *Netz* Pańkat. 182,17 (Mârk. P. 74,14 ist wohl धमनिसंततं st. °संततौ zu lesen). ध्वान्त° *eine dichte Finsterniss* Râǵa-Tar. 1,259. अंहसाम् *eine Menge von Sünden* Kir. 5,17. = परंपराभाव und विस्तार H. an. 3,310. = पङ्क्ति H. an. Med. t. 168. — d) *Fortsetzung des Geschlechts, Nachkommenschaft* AK. 2,7,1. 3,4,7,34. H. 503, Schol. H. ç. 114. H. an. Med. Halâj. 2,342. Weber, Ǵjot. 110. M. 3,259. 11,5. पशुस्त्रीणाम् Jâǵn. 2,39. एतेषां प्रसवो यश्च प्रसवस्य च संततिः MBh. 1,2161. Ragh. 1,69. 3,50. 10,3. ed. Calc. 1,35. Çâk. 91,7. 12. Spr. (II) 921. 5709. Uttarar. 123,8 (166,8). Mârk. P. 109,35 (pl.). न लेभे तासु संततिम् Bhâg. P. 6,4,11. एक° *das einzige Kind* 14,51. तपोगच्छता कालेन संततिरभवत् Pańkat. 80,6. Hit. 67,9. धर्मार्जिता लक्ष्मीरासंतत्यनपायिनी Kathâs. 19,50. अनन्य° adj. Râǵa-Tar. 3,83. कुलानि ससंततिकानि Kull. zu M. 3,15. गोनर्दसंततिरजायत (गोनन्द° gedr.) तत्र शाखा *das Geschlecht —, der*

Stamm des Gonarda *erlosch* Râǵa-Tar. 3, 527. — *e) fortgesetztes Nachdenken* H. 84. Sarvadarçanas. 178, 5. Prab. 50, 11 (= चैतधारा [so ist zu lesen] Comm.). धी° dass. 48, 13. — *f)* = संततिहोम Çat. Br. 9, 4, 2, 18. — *g)* N. pr. einer Tochter Daksha's und Gattin Kratu's Mârk. P. 50, 23. fehlerhaft für संनति. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Alarka VP. 408. fg. Bhâg. P. 9, 17, 8. — Vgl. कुल°, तत्तु°, निः°, बहु° und संतान.

संततिमन्त् (von संतति) adj. *Nachkommenschaft habend* Mârk. P. 121, 37.

संततिहोम m. Bez. gewisser *Opfersprüche* TBr. 3, 8, 18, 3. auch einfach संतति Çat. Br. 9, 4, 2, 18.

संततेयु (von संतत) m. N. pr. eines Sohnes des Raudrâçva VP. 447. Bhâg. P. 9, 20, 4. — Vgl. संनतेयु.

संतनि (von 1. तन् mit सम्) 1) adj. *fortsetzend, Dauer herstellend:* सूक्त Ait. Br. 5, 16. Lâṭj. 1, 7, 15. 6, 1, 8. — 2) oxyt. m. oder f. *das Tönen, concentus, Musik:* शृण्वे यामेषु संतनिः RV. 5, 73, 7. प्रघ्नताम् 9, 69, 2. पवमानः संतनिमेषि कृण्वन् 97, 14. — 3) parox. m. oder f. N. eines Homa Çat. Br. 11, 5, 5, 11. सवन° Kâtj. Çr. 24, 4, 1. — 4) N. verschiedener Sâman Ind. St. 3, 242, *a*. Pańkav. Br. 13, 5, 9. 14, 3, 7. 9, 27. Lâṭj. 6, 1, 1. 7, 5, 1.

संतनु m. N. pr. eines Knaben im Gefolge der Râdhâ Pańkar. 2, 4, 46.

संतपन (von 1. तप् mit सम्) n. *das Warmwerden* Kauç. 135.

संतमक (von तम् mit सम्) m. *eine best. Form von Asthma* Wise 318, 4. — Vgl. तमक und प्रतमक.

संतमस (von सम् + तमस्) n. P. 5, 4, 79. Vop. 6, 79. *allgemeine Finsterniss, Finsterniss* überh. AK. 1, 2, 1, 4. H. 146. Halâj. 1, 110. प्रातर्बिभेद् विश्वस्य कौः संतमसं रविः Kathâs. 87, 18. 93, 13. LA. (III) 86, 14 (pl.). Sarvadarçanas. 48, 8. सान्द्रतम° Çiç. 9, 22. रजः° *durch Staub bewirkt* Bhaṭṭ. 5, 2. विद्वेष° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 502, Çl. 5. निमज्जयन्संतमसे पराशयम् Naish. 9, 98.

संतरण (von 1. तर् mit सम्) 1) adj. *hinüber führend* (über eine Gefahr u. s. w.): वह्नि VS. 35, 13. — 2) n. *das Hinübersetzen über, das Hinübergelangen über* (eig. und bildlich): गङ्गा° R. 2, 52. 89 in den Unterschrr. दुर्ग° R. Gorr. 1, 64, 8. मृत्युब्रह्महत्या° Kusum. 60, 12. — Vgl. कलि°.

संतराम् (von सम्) adv. *mehr zusammen* u. s. w.: संतरां सं शिशाधि AV. 7, 16, 1. संतराम् dass.: संतरां पादकौ हर RV. 8, 33, 19. VS. 27, 8 (संतरम् AV.). TS. 5, 7, 10, 3. 6, 2, 2, 7. Çat. Br. 3, 4, 2, 2.

संतरुत्र (von 1. तर् mit सम्) adj. *durchhelfend, ausreichend:* रयि RV. 3, 1, 19.

संतर्जन (von तर्ज् mit सम्) 1) adj. *drohend, scheltend* Karaka 8, 7. — 2) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2560 (vielleicht ist अतिसं° st. अतः सं° zu lesen). — 3) f. आ *Drohung, Schmähung* MBh. 9, 1818. neutr. dass. Kâm. Nîtis. 17, 8. unbestimmt ob f. oder n. Bhâg. P. 5, 26, 8. — Vgl. अति° in den Nachträgen.

संतर्दन (von तर्द् mit सम्) m. N. pr. eines Sohnes des Dhṛshṭaketu VP. 437. Bhâg. P. 9, 24, 37. 10, 58, 56.

संतर्पक (vom caus. von तर्प् mit सम्) adj. *labend, erquickend, stärkend* Bhâvapr. 2.

संतर्पण (wie eben) 1) adj. dass. Suçr. 1, 159, 16. 162, 15. 165, 8. 177, 19. Vâgbh. 1, 6, 39. Uttarar. 17, 10 (23, 13) = Mâlatîm. 95, 7. नाकसदाम् (ब्राह्मन्, वह्नि) Bhaṭṭ. 1, 4. — 2) n. *a) ein labendes —, stärkendes Mittel:* योनि° Suçr. 2, 94, 14. इन्द्रियाणाम् 137, 21. 139, 1. 354, 18. = द्राक्षादाडिमखर्जूरीकदलीशर्करालाजाचूर्णमधाज्यसंमिलितम् Râǵan. im ÇKDr. — *b) das Laben, Erquicken, Stärken:* अस्य (d. i. हव्यवाहनस्य) संतर्पणं कर्तुं युक्तमेभिर्गृहीतमैः R. 5, 50, 5.

संतर्पणीय (von संतर्पण) adj. *von den Labe —, Stärkungsmitteln handelnd* Karaka 1, 23.

संतर्प्य (vom caus. von तर्प् mit सम्) adj. *zu laben, zu erquicken, zu erfreuen:* दक्षिणाभिर्विप्राः MBh. 7, 6566.

संताड्य (von 1. तड् mit सम्) adj. *zu schlagen:* संताड्या (गावः) न तु पादेन MBh. 13, 3437.

संतान (von 1. तन् mit सम्) m. n. (wie 1. मान, indem die Endsilbe das Sprachgefühl irre leitete) Trik. 3, 5, 12. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *ein ununterbrochener Fortgang, Fortsetzung, Continuität;* = संतति Trik. 3, 3, 268. H. an. 3, 430. fg. Med. n. 146. Çâçvata u. s. w. in Verz. d. Oxf. H. 187, *a*, No. 427. शब्दार्चिर्जल° Suçr. 1, 44, 11. धर्म° Nir. 6, 19. Lâṭj. 6, 1, 8. Dhâtup. 14, 18. कुलस्य MBh. 1, 1042. 4155. R. 1, 11, 2. लोक° MBh. 13, 4143. Bhâg. P. 3, 12, 21. प्रसव° MBh. 3, 8558. तपः° R. 5, 47, 27. दीर्घशोक° Uttarar. ed. Cow. 50, 9 (°संताप die ältere Ausg. 37, 9). °वाहीनि दुःखानि 97, 13 (76, 2). स्वकर्म° Hit. I, 201. कीर्ति° Kumâras. 6, 69. स्फुरद्वैतविश्रान्ति° Prab. 81, 5. चित्ता° 94, 13 (pl.). आत्मविज्ञानतत्स्मृति° Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 181. fg. zu Khând. Up. S. 8. Sarvadarçanas. 19, 11. 14. 20. 24, 13. 38, 15. — 2) *eine ununterbrochene Reihe:* अपादं पदसंतानं गद्यम् Verz. d. Oxf. H. 199, *a*, 1. शलभ° R. 5, 95, 17 (pl.). सरितः Kumâras. 6, 69. Çâk. 167 (pl.). भुवन° Verz. d. Oxf. H. 238, *b*, 5. — 3) *Verzweigung:* जालाभ *ein netzartiger Ueberzug* Suçr. 2, 311, 6. — 4) *ein netzartiges Stück des Thieres* TS. 1, 4, 36, 1. *Sehne, Band* 7, 4, 21, 1. — 5) *Herstellung des Zusammenhangs, Verbindung, Uebergang* (in der Recitation u. s. w.): पादैरवसायार्धर्चान्तैः संतानः Âçv. Çr. 5, 14, 16. 20, 5. Çâṅkh. Çr. 1, 1, 25. 6, 9, 10. Taitt. Up. 1, 2, 1. — 6) *Fortsetzung des Geschlechts, Nachkommenschaft* AK. 2, 7, 1. Trik. 3, 3, 268. H. 503. H. ç. 114. H. an. Med. Çâçvata u. s. w. a. a. O. °कर्मन् Nir. 3, 4. °कर्तृ 6. 6, 6. कुलानि ससंतानानि M. 3, 15. संतानस्य परिक्षये 9, 59. प्रजानार्थं स्त्रियः सृष्टाः संतानार्थं च मानवाः 96. MBh. 1, 1036. 1815. 4031. 6190. 4, 1141. R. Gorr. 1, 11, 2. Ragh. 1, 34. 2, 65. 18, 52. Spr. (II) 4571. ब्रह्मसंतानाः *Brahman's Kinder* Varâh. Bṛh. S. 11, 25. स्वसंताननिर्विशेषम् *nicht anders als seine eigenen Kinder* Kathâs. 112, 147. सुता° Râǵa-Tar. 3, 487. 5, 245. Bhâg. P. 3, 14, 13. 4, 1, 46. Pańkat. 80, 20. अहो दुष्कृतिनो कर्म संतानेनैव वर्धते Kathâs. 29, 109. दुष्कृतिक° adj. 77, 24. neutr. MBh. 1, 1826. 3051. 4032. 4170. 6760. 3, 16631. 16836. 5, 4482. 13, 4144. 14, 2757. आत्म° so v. a. *Sohn* M. 3, 185. °जाः सुताः desgl. Hariv. 4056. पुत्राः °वर्धनाः *pflanzen das Geschlecht fort* Jâǵń. 1, 90. शुद्धसंतानज *einem reinen Geschlecht entsprossen* Trik. 2, 7, 3. — 7) *ununterbrochener Gedankengang* Sarvadarçanas. 19, 5. 16. fg. 25, 7. 26, 6. — 8) *ein auf Dauer berechnetes Bündniss, bei dem man dem Bundesgenossen seine Tochter zur Ehe giebt*, Kâm. Nîtis. 9, 2. Spr. (II) 6784. — 9) n. *eine best. mythische Waffe* MBh. 5, 3491. — 10) m. N. *eines der fünf Prachtbäume*

der Götter AK. 1,1,1,46. Trik. 3,3,268. H. 179. H. an. Med. Halâj. 1, 135. Çâçvata u. s. w. a. a. O. Hariv. 8241 (संतान die ältere Ausg.). 8245. 8411. Çatr. 1,40. — 11) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39, *b*,7. — 12) pl. Bez. bestimmter Welten R. 7,110,19. — 13) N. pr. eines Sohnes eines der Rudra VP. 59. Mârk. P. 52,11. — Vgl. ज्ञान° (auch Sarvadarçanas. 116,19), तनु°, सांतानिक und संतति.

संतानक 1) m. *a*) = संतान 10) MBh. 3,14536. 5,3833. 13,3825. Hariv. 7016. 8243. Kumâras. 6,46. 7,3. Çiç. 6,67. Nâgân. 40. Pańkar. 3,5,11. 7,39. °लता R. 5,17,3. — *b*) pl. = संतान 12) R. 7,110,18. st. dessen संतानिकाः MBh. 15,708 (सांतानिकाः ed. Bomb.) — 2) f. संतानिका *a*) *Spinngewebe* H. an. 4,39 (शन्तानिका gedr.). Med. k. 218. Hâr. 234. Suçr. 1,65,15. — *b*) *Haut* (*Rahm*) *von Milch* u. s. w. Med. Hâr. Suçr. 1,159, 8. 9. 19. 180,3. 326,2. 2,471,20. — *c*) *eine best. Speise* Pâkarâǵeçvara im ÇKDr. (Nachtrag). — *d*) *Schwertklinge* Hâr. — *e*) = क्षीरराज (?) H. an. — *f*) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2627. — Vgl. चीरसंतानिका.

संतानकमय adj. (f. ई) *aus den Blüthen des* Saṁtânaka *genannten Baumes bestehend:* वृष्टि Ragh. 10,78.

संतानगणपति m. *eine Form* Gaṇeça's, *die wegen Nachkommenschaft verehrt wird*, Verz. d. Oxf. H. 249,*a*, N. 4. Wilson, Sel. Works 1,20.

संतानगोपाल m. *eine Form* Kṛshṇa's, *die wegen Nachkommenschaft verehrt wird*, Verz. d. B. H. No. 1103. 1322.

संतानवन्त् (von संतान) adj. *Nachkommenschaft habend* MBh. 12,5520.

संतानिक 1) adj. (f. ई) *vom* Sâṁtâna *genannten Baume kommend:* माला R. 3,75,53. — 2) m. pl. Bez. bestimmter Welten MBh. 15,708 (सां° ed. Bomb.; संतान und संतानक R.). — 3) n. प्रजापतेः सं° N. eines Sâman Ind. St. 3,224,*b*. — Die richtige Form wird überall सां° sein. Vgl. मत्स्य°.

संतानिन् (von संतान) m. *das Subject des ununterbrochenen Gedankenganges* Sarvadarçanas. 26,5.

संताप (von 1. तप् mit सम्) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *das Heisswerden, Hitze, Gluth* AK. 1,1,2,53. H. 1102. Çat. Br. 12,5,2,3. यद्यस्य संतापमुपानक्ति so v. a. *das was heiss ist* 3,5,3,13. °ज Kâtj. Çr. 21,7,13. MBh. 1,1128. शस्त्र° 6,5772. अशक्नुवन्धारयितुं कोपं संतापमागतः R. 1,64,14 (66,17 Gorr.). 2,92,6. Suçr. 1,49,20. 128,10. 156,9 (गात्र°). 237,11. 313,4. Spr. (II) 2032. 2685. 4206. 4368 (zugleich *Schmerz*). 5175. 5278. Uttarar. 104,12 (141,10). Mâlatîm. 17,9. Varâh. Bṛh. S. 2, S. 4, Z. 3 v. u. Kathâs. 11,57 (zugleich *Schmerz*). ज्वर° 15,75. — 2) *Schmerz, Kummer, Reue:* मनसः Vikr. 55,20. चित्त° Varâh. Bṛh. S. 87, 45. हृदय° Bhâg. P. 5,8,12. संतापः सुमहानासीत्सुराणां वासवस्य R. 1, 63,26. 2,26,30. 30,24. 34,2. 52,32. R. Gorr. 2,15,7. 39,24. 3,42,47. Kâm. Nîtis. 12,14. 14,46. पश्चाद्भवति संतापः Spr. (II) 405. 1908. 2904. 6785. Varâh. Bṛh. S. 7,3. 9,32. चिरोत्सुका° Kathâs. 29,181. 44,168. Bhâg. P. 6,14,41. 15,25. स मां दहति संतापः R. 4,61,21. मा शोकं मा च संतापं धैर्यमाश्रय R. Schl. 2,72,52. अलमाहृत्य संतापम् 3,68,39. न संतापमाप्नुयात् Spr. (II) 4537. उपयाति 5522. आयाति Varâh. Bṛh. S. 17,15. कर् *sich dem Schmerz hingeben* MBh. 1,6143. R. 2,22,29. 52,41. R. Gorr. 2,7,11. 51,8. Pańkat. III, 164. *Schmerz bereiten* Spr. (II) 6550. °कारिन् Kathâs. 44,18. संतापस्त्यज्यतामयम् R. 1,74,12. विमुच्यताम् 2, 34,52. व्यवधूय संतापम् 60,5. ज्ञात° adj. 6,10,1. गत° adj. MBh. 4,787. निवृत्त° adj. Suçr. 2,169,15. निवृत्तसंतापकर 1,10,2. — 3) *Kasteiung:* संतापमुपजग्मिवान् MBh. 3,16622. Kir. 5,50. — Vgl. भूत°, मनः° (95,14 zu lesen), मानस°, सांतापिक.

संतापन (vom caus. von 1. तप् mit सम्) 1) adj. *in Gluth versetzend; Schmerz bereitend, peinigend:* लोक° (ein Asura) Bhâg. P. 7,10,25. — 2) m. *a*) N. eines der fünf Pfeile des Liebesgottes Trik. 1,1,40. — *b*) N. eines bösen Dämons, der Kinder besessen macht, Hariv. 9558. im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210. — 3) n. (sc. अस्त्र) *ein best. mythisches Geschoss* R. 1,29,16. 56,7. — Vgl. भूत° (auch Bhâg. P. 7,2,18) und संतपन.

संतापवन्त् (von संताप) adj. *von Schmerz erfüllt* Kathâs. 6,121.

संतापितर् scheinbar MBh. 12,10406, da mit der ed. Bomb. मत्ता पिता st. सत्तापिता zu lesen ist.

संतापीय in निवृत्त° (adj. von निवृत्तसंताप) *wodurch Schmerzen verschwinden* Suçr. 2,169,14; vgl. 1,10,2.

संताप्य (vom caus. von 1. तप् mit सम्) adj. *anzuzünden* Çat. Br. 12,5,2,8.

संतार (von 1. तर् mit सम्) m. *das Hinübersetzen über* (ein Wasser) MBh. 5,4009 (die ed. Bomb. liest आसन्नितस्तया). गङ्गायाः R. 1,3,14 (8 Gorr.). संतारं कारयामास ऋषिसंघस्य 45,8 (46,8 Gorr.). R. Gorr. 1, 4,34. 5,74,17. सागरजले 66,33. तोयावतारसंतारे Kâm. Nîtis. 19,2. उडुपप्लव° MBh. 1,3487.

संतारक (vom caus. von 1. तर् mit सम्) adj. *hinüberführend* (über ein Wasser, eine Gefahr): °विधि m. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,282.

संतारमूलक Râǵa-Tar. 8,3039 vielleicht fehlerhaft für संतानमूलक.

संतार्य (von 1. तर् mit सम्) adj. *worüber man setzen muss:* समुद्र R. 4,41,28. *worüber man glücklich hinübergelangen kann, wovon man sich befreien kann:* भ्रूणहत्या Hariv. 4187 (संधार्य die neuere Ausg.).

संत्ति f. nom. act. von 1. सन्, = सति und साति P. 6,4,45. Vop. 26, 44. — Vgl. पुरुषत्ति.

संतुषित (von तुष् mit सम्, Nebenform von संतुष्ट) m. N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 49,4. 299,9. 467,13. 469,2. °क 415,9. — Vgl. तुषित.

संतुष्टि (wie eben) f. *Zufriedenheit:* येन केन वा Bhâg. P. 4,31,19. मनः° MBh. 1,7222.

संतृप्ति (von तर्प् mit सम्) f. *das Sattwerden, Sättigung* Kathâs. 73,247.

संतेजन (vom caus. von तिज् mit सम्) n. *das Schärfen* (in übertr. Bed.) Suçr. 2,191,20.

संतोदिन् (von 1. तुद् mit सम्) adj. *stechend, stossend* AV. 7,95,3.

संतोष (von तुष् mit सम्) 1) m. *Befriedigung, Zufriedenheit, Genügsamkeit* AK. 3,4,22 (28),5. H. 308. Spr. (II) 855. 1029. 1974. न संतोषात्परं सुखम् 2011. 2015. 2082. 2678. न संतोषं विना सौख्यम् 3520. न संतोषसमं व्रतम् 3689. 4090. 4931. 5579. °मूलं हि सुखम् 6798. 6800. शौचसंतोषतपःस्वाध्यायेश्वरप्रणिधानानि नियमाः Jogas. 2,32. 42. H. 82. Sarvadarçanas. 173,19. 174,1. सुनीथजीवितप्राप्त्या संतोषः परमो मम Kathâs. 45,163. 50,116. Sâh. D. 191. °प्रशंसा Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,

41. Bhâg. P. 5,9,1. 7,11,9. स च वृद्धपतिस्तस्याः संतोषाय नाभवत् Hit. 28,4. संतोषं परमास्थाय Spr. (II) 6798. आश्रयेत् 1148. अवाप्नोति Maitrjup. 6,29. परं संतोषमीयतुः Kathâs. 29,64. अत्यानन्दा न संतोषं ग्राम्यधर्मेण गच्छति Suçr. 2,397,6. दैवाल्लब्धेन Bhâg. P. 3,28,2. यदृच्छयोपपन्नेन 8, 19,25. सदैव सत्पुरुषेण संतोषः कार्यः Pañkat. 139,17. अहोरात्रे च संतोषः कर्तव्यो नियतात्मना । फलैर्वृत्तावपतितैः R. 2,28,12. यथालब्धेन 17. Spr. (II) 5429. Pañkat. 136,12. संतोषस्त्रिषु कर्तव्यः स्वदारे भोज्ये धने Spr. (II) 6799. येन तेन प्रकारेण यस्य कस्यापि देहिनः । संतोषं जनयेद्धीमान् 7601. गृहीतसंतोषा Kathâs. 32,171. अ° Çâk. Ch. 146,5. Mâlatîm. 94,10 (हृदयस्य). Bhâg. 4,8,28. 5,8,17. 7,15,21. अर्थकामयोः 8,19,25. fg. Personificirt als लोभस्य जेता Prab. 76,1. fgg. als Sohn der Tushti VP. 55. Mârk. P. 50,26. unter den Göttern Tushita Bhâg. P. 4,1,7. — 2) f. आ N. pr. der Mutter Gaṅgâdâsa's Verz. d. Oxf. H. 198,*b*, No. 468.

संतोषण (vom caus. von तुष् mit सम्) n. *das Zufriedenstellen, Erfreuen:* ऋषि° MBh. 5,5116.

संतोषणीय (wie eben) adj. *zufriedenzustellen:* °रूप *den Schein erweckend, als wenn man zufriedenzustellen wäre,* MBh. 12,6699.

संतोषवत् (von संतोष) adj. *zufrieden, genügsam:* अ° Spr. (II) 4090.

संतोषिन् (wie eben) adj. dass. Jâgñ. 1,129. Spr. (II) 6481. स्वान्त° *im Herzen* 4019. सत्काव्य° *sich erfreuend an* Verz. d. Oxf. H. 193,*a*,13 (°तोषिणीं zu lesen).

संतोष्टव्य n. partic. fut. pass. impers. von तुष् mit सम्. संतोष्टव्यमायुष्मता *damit muss der Herr, dem ich langes Leben wünsche, zufrieden sein* Sarvadarçanas. 13,19.

संतोष्य (vom caus. von तुष् mit सम्) adj. *zufriedenzustellen:* देवतापितृपूजासु संतोष्याश्चैव नो द्विजाः MBh. 13,7408.

सन्त्य adj. nur im voc. als Anrede an Agni, nach dem Comm. *Gaben gebend* (vgl. 1. सन् und सन्ति) RV. 1,15,12. 36,2. 45,5. 3,21,3. 5, 51,3. 8,19,26. 44,28.

संत्यज्य (von 1. त्यज् mit सम्) adj. *aufzugeben, fahren zu lassen:* जीवित Mârk. P. 23,15. — Vgl. संत्याज्य.

संत्याग (wie eben) m. *das im Stich-Lassen, Verlassen, Aufgeben, Fahrenlassen:* अदुष्टस्य सत्पथे ऽभिरतस्य च R. 2,36,29. R. Gorr. 1,4,143. सर्व° 5,89,60. स्वधर्म° Mârk. P. 28,35. असंत्यागात्पापकृताम् Spr. (II) 738. — Vgl. प्राण°.

संत्यागिन् (wie eben) adj. *im Stich lassend, verlassend, aufgebend:* अग्नि° Mârk. P. 31,29. संश्रितानामसंत्यागी R. 5,86,21.

संत्याज्य (wie eben) adj. *im Stich zu lassen, zu verlassen, fern zu halten, aufzugeben:* नृप Spr. (II) 2185. 6740, v. l. निजः पक्षः Râgâ-Tar. 4, 52. सप्तदन्ता ये (छागाः) Varâh. Brh. S. 65,1. न संत्याज्यं च ते धैर्यम् MBh. 12,2032. अ° *den man nicht im Stich lassen darf* MBh. 1,8349. *nicht zu vermeiden:* मृत्यु, जरा u. s. w. Spr. (II) 4955. *nicht zu versäumen, — unbenutzt vorübergehen zu lassen:* क्षमाकाल MBh. 3,1053. — Vgl. संत्यज्य.

संत्राण (von 1. त्रा mit सम्) n. *das Retten:* संत्राणं म्रियमाणाया मम कृत्वा Mârk. P. 61,71. शरणागतसंत्राणं कर्तुम् 132,23.

संत्रास (von 1. त्रस् mit सम्) m. *Schrecken, Angst* Râgâ-Tar. 4,174 (Gegens. अभिलाष). Bhâg. P. 7,10,28. तस्याः °शङ्कया *aus Besorgniss, sie möchte erschrecken,* Kathâs. 28,105. संत्रासात् *aus Angst* MBh. 1,5458. 7073. Râgâ-Tar. 5,398 (सत्रासात् Druckfehler bei Tr.). नाकारयति संत्रासम् R. 2,60,20. संत्रास आविशच्चैनम् 6,11,2. न कार्यः संत्रासः Bhâg. P. 3,31,47. तदालोकनसंजात° Râgâ-Tar. 6,185. die Ergänzung im abl. oder im comp. vorangehend: रावणात् R. 5,33,24. मृत्युतस् Spr. (II) 1111. रामलक्ष्मण° R. 4,36,2. Kathâs. 29,92. Râgâ-Tar. 4,175. ईषदागत° adj. MBh. 6,5819. किंचिदागत° adj. R. 6,5,3. जात° adj. 4,8,42. गत° adj. Râgâ-Tar. 5,224. — Vgl. कृतान्त°.

संत्रासन (vom caus. von 1. त्रस् mit सम्) n. *das in Schrecken-Jagen:* सुरारिभुजगेन्द्र° Khandom. 88.

सन्त्व n. nom. abstr. von सम् TBr. 1,1,9,8. dagegen ist शन्त्वाय zu lesen 3,3,10,2.

संत्वरा (von त्वर् mit सम्) f. *Eile* Âçv. Çr. 6,6,13. Kâtj. 7,5,26.

संदंश (von 1. दंश् mit सम्) m. 1) *das Aufeinanderbeissen der Zähne* (als Fehler der Aussprache) RV. Prât. 14,4. *das Zusammenkneifen:* ओष्ठ° MBh. 12,3840. — 2) *Klammer* oder dgl. AV. 9,3,5. *Zange* H. 909. Shadv. Br. 3,10. Kauç. 39. Suçr. 1,23,16. 24,11. 2,13,16. Mârk. P. 14, 62. Bhâg. P. 5,26,19. von verschiedenen *zangenartig gebrauchten Gliedern des menschlichen und thierischen Körpers: die Spitzen von Daumen und Zeigefinger, aneinander gelegt,* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,28. 202, *a*,9. प्रसूनवृन्तविगलत्संदंशकर Kathâs. 89,8. so v. a. *Daumen und Zeigefinger* Jâgñ. 2,274 (vgl. M. 9,277). *die einander gegenüberstehenden Eckzähne* Varâh. Brh. S. 66,5 (beim Pferde). कुलीर° *die Scheeren eines Krebses* Pañkat. ed. orn. 42,25. st. dessen स्वदशन° die kürzere Ausg. und स्ववदनदंशद्वय ed. Bomb. मुख° *Fresszangen* Suçr. 2,257,8. 258,1. 2. 7. — 3) *Abschnitt, Hauptstück, Kapitel:* दायभाग° Dâjabh. 330,4 v. u. 331,3 v. u. — 4) N. eines Ekâha Shadv. Br. 3,10. Kâtj. Çr. 22,11,27. Çâñkh. Çr. 14,22,4. Lâṭj. 9,4,37. — 5) N. einer Hölle, in der die Verbrecher mit *Zangen* gemartert werden, VP. 207. 209. Bhâg. P. 5,26, 7; vgl. 19.

संदंशक (von संदंश) 1) wohl m. *Zange* Daçak. 71,1. पादाग्रसंदंशकेनाकृष्याम्बरम् Spr. (II) 4014. — 2) f. संदंशिका dass.; = सुचुटी und लोहपत्रविशेष Med. k. 219. — Vgl. रक्तसंदंशिका.

संदंशित adj. = दंशित *geharnischt, gerüstet* MBh. 3,16404. wohl richtiger स दं° ed. Bomb.

संददि (von 1. दा mit सम्) adj. *erfassend:* हस्तेव शक्तिमभि संददी (viell. अभिसंददी) नः RV. 2,39,7. 9,99,7.

संदर्प m. = दर्प *Uebermuth:* अर्थ° *das Pochen auf* Kathâs. 52,39.

संदर्भ (von 1. दृभ् mit सम्) m. (am Ende eines adj. comp. f. आ) *das Winden* (eines Kranzes u. s. w.) H. 653. Halâj. 4,45. Dhâtup. 31,41. 34,31. *ein kunstgemässes Zusammenlegen, — Aufstellen:* आयुध° Kathâs. 38,24. *Verschlingung, Mischung:* विस्मयानन्द° Uttarar. 126,2 (170,2). *ein kunstgemässes Gefüge von Tönen, Wörtern* u. s. w.: रञ्जकः स्वरसंदर्भो गीतमित्यभिधीयते Verz. d. Oxf. H. 199,*b*, No. 472. इमं च वाक्यसंदर्भं (so die neuere Ausg.) श्लोकमेकमुदाहृतम् Hariv. 1236. पद° Sâh. D. 247,5. Sarvadarçanas. 58,6. °शुद्धिं गिराम् Gît. 1,4. साधुशब्दार्थ° Verz. d. Oxf. H. 214,*a*,4. अत्यर्थसुकुमारार्थसंदर्भा ist die कैशिकी, ईषन्मृद्वर्थसंदर्भा die भारती u. s. w. Pratâpar. 10,*a*. ohne nähere Bez. *eine*

literärische Composition Trik. 3,2,21 (= प्रबन्ध). Uttarar. 86,15 (111, 3). Kathâs. 14,12. Râga-Tar. 1,22. Verz. d. B. H. No. 636. Verz. d. Oxf. H. 143,*b*, No. 295. 145,*a*,33. 207,*a*,8. Kaush. Up. Einl. 1. गूढार्थस्य प्रकाशश्च सारोक्तिः श्रेष्ठता तथा। नानार्थवत्त्वं वेद्यत्वं संदर्भः कथ्यते बुधैः॥ इति रूपसनातनगोस्वामिकृतश्रीभागवतीयषट्संदर्भस्य प्रथमसंदर्भकारिका॥ ÇKDr. — Vgl. क्रमसंदर्भप्रभास, भागवत°, सिद्धान्त°.

संदर्श (von दृश् mit सम्) m. 1) *Anblick, das Gewahrwerden:* संदर्शेनैव सेनाया भयं भीरून्प्रबाधते MBh. 12,3775. — 2) *Aussehen,* am Ende eines adj. comp. (f. आ): पिशाच° Bhâg. P. 12,3,40.

संदर्शन (von दृश् simpl. und caus. mit सम्) n. 1) *das Erblicken, Gewahrwerden, zu-sehen-Bekommen* (auf längere Zeit) Kathâs. 37,208. das obj. im gen. Nir. 10,40. R. 1,20,21. 65,31. 2,90,3. R. Gorr. 1,9, 11. 7,23,1,14. Varâh. Brh. S. 87,3. Mârk. P. 105,2. Bhâg. P. 3,20,35. 22,5. मृगस्य प्रथमसंदर्शनदिने Hit. 26,18, v. l. स्वप्ने Kathâs. 122,32. das obj. im comp. vorangehend: राम° R. 1,51,2. R. Gorr. 1,66,13. 2,12, 2. 72 in der Unterschr. 3,61,35. Suçr. 1,323,2. Kumâras. 7,56. Ragh. 15,94. Çâk. Ch. 160,7. Varâh. Brh. S. 86,50. Kathâs. 16,87. 25,113. 45,243. Sâh. D. 137. Râga-Tar. 1,370. Nîlak. 169. रामसंदर्शनं प्राप्य R. Gorr. 1,52,2. समयः समतिक्रान्तो भवत्संदर्शने मया so v. a. *beim Verweilen bei dir* MBh. 1,7768. संदर्शने *im Angesicht von* (gen.) Kâtj. Çr. 26,2,15. MBh. 4,111. 673. स्था 5,7109. 12,1984. R. 1,9,13. 5,23,32. अव-स्थापय् 2,99,6. असंदर्शने ग्रामात् *ausserhalb des Gesichtskreises des Dorfes* Âçv. Grhj. 4,8,12. तस्य स्वप्ने संदर्शनं गता so v. a. *ihm im Traume erscheinend* Pańkat. 235,10. संदर्शनं प्र-यम् *Jmd einen Anblick von sich gewähren, sich Jmd* (gen.) *zeigen* 161,14. — 2) *Blick:* क्रूर° Sâh. D. 232. स्नेह° R. 2,50,27. — 3) *das Besichtigen, in Augenschein-Nehmen:* अस्त्रसंदर्शनारम्भ MBh. 1,461. अनिमिषीयक्रतु° Vikr. 78,19. *das Betrachten, Erwägen:* मनुबौधायनवचन° Kull. zu M. 5,134. तत्कृतकार्य° Hit. 129,10. — 4) *das zu-Gesicht-Kommen, Erscheinen:* हृतसंदर्शन (copulat. comp.) नेष्टं प्रतीपं वानराणयोः Varâh. Brh. S. 86,42. एवंविधवैचित्र्यस्य सहस्रधा संदर्शनात् Sâh. D. 276,17. अपाय°, उपाय° Spr. (II) 415. vom *heliakischen Aufgang eines Gestirns* Varâh. Brh. S. 12,14. — 5) *das Aussehen:* विबुधोपम° Bhâg. P. 5,20,4. — 6) *das Zusammentreffen —, Zusammenkommen mit* (blosser instr. oder instr. mit सह): अथास्य मृगयायातस्यासीत्संदर्शनं वने। कयापि सिद्धतापस्या Kathâs. 43, 192. किं न क्रियते मया सह संदर्शनम् Pańkat. 109,23. — 7) *das Sehenlassen, Zeigen;* in comp. mit dem näheren obj.: प्रीत्यर्थं तव चैतन्ये स्वर्गसंदर्शनं कृतम् MBh. 13,2892. क्वासौ ऽस्थिसंदर्शनम् (अस्थि so v. a. *Zahn*) Mârk. P. 23,17. आत्म° Bhâg. P. 9,10,31. in comp. mit dem entfernteren obj.: रामसंदर्शनार्थं तदनुरानीयताम् *um ihn dem Râma zu zeigen* R. Gorr. 1,69,2. Vgl. पुनः°, स्वप्न°.

संदर्शनद्वीप m. N. pr. eines Dvîpa R. 4,40,64.

संदर्शनपथ m. *Gesichtskreis:* (तस्य) °पथं त्यक्त्वा तस्थौ Hariv. 6471.

संदर्शयितर् (vom caus. von दृश् mit सम्) nom. ag. *der sehen macht* इन्द्रियाणाम् Nir. 10,26.

संदष्ट s. u. 1. दंश् mit सम्. Davon संदष्टता f. ähnlich wie संदंश *ein best. Fehler der Aussprache* RV. Prât. 14,4.

संदातर् (von 4. दा mit सम्) nom. ag. *Binder, Fesseler:* असंदितानां संदाता संदितानां च मोक्षकः M. 8,342 nach der richtigen Lesart.

संदान (wie eben) 1) m. *die Gegend unterhalb des Knies beim Elephanten* (vgl. *Fessel*) Trik. 2,8,37. — 2) n. *Band, Fessel* AK. 2,9,74. Trik. 3,2,23. H. 1274. Halâj. 2,122. अर्वतः RV. 1,162,8.16. AV. 6,103, 1. 104,1. आदानसंदानाभ्याम् 11,9,3. Kauç. 16. TS. 2,4,1,2. Çat. Br. 14, 3,1,22. Kâtj. Çr. 26,2,10. — Fehlerhaft für संधान (so ed. Bomb.) MBh. 7,5923.

संदानिका (von संदान) f. *ein best. Baum,* = अरिखदिर (?) Râgan. im ÇKDr.

संदानित (wie eben) adj. *gebunden, gefesselt* AK. 3,2,44. H. 439. रसनासंदानितचरणा Mâlav. 41,13. v. l. संदित.

संदानितक (von संदानित) n. *eine Verbindung von drei Çloka, durch welche ein und derselbe Satz durchgeht,* Sâh. D. 558. Schol. zu Kâvjâd. 1,13. fehlerhaft संदामितक Wilson.

संदानिनी (von संदान) f. *Kuhstall* H. 999. — Vgl. संधानिनी.

संदामितक s. संदानितक.

1. संदाय (von 1. दा mit सम्) adj. *schenkend;* s. गो°.

2. संदाय (etwa von 4. दा mit सम्) m. etwa *Zügel, Leitseil:* (कृतान्तेन) आच्छिद्य मम संदायो नीयसे नयकोविदः Hariv. 4836 nach der Lesart der neueren Ausg.

संदाव m. nom. act. von द्रु mit सम् P. 3,3,23. *Flucht* (vgl. संद्राव) AK. 2,8,2,79. H. 802.

संदिग्ध adj. s. u. दिह् mit सम्. n. (sc. वाक्य) *ein doppelsinniger Ausdruck* Pratâpar. 18,*b*,2. 61,*a*,5. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,16.

संदिग्धत्व (von संदिग्ध) n. *Zweifelhaftigkeit, Ungewissheit* Sâh. D. 585.

संदिदृक्षु (vom desid. von दृश् mit सम्) adj. *anzuschauen verlangend:* यज्ञम् MBh. 3,10623.

संदिधक्षु (vom desid. von 1. दह् mit सम्) adj. *zu verbrennen —, vollständig zu vernichten beabsichtigend:* mit acc. MBh. 13,2879. Varâh. Brh. S. 19,7. Bhâg. P. 9,4,53.

संदिह् (दिह् mit सम्) f. *Aufschüttung, Wall* oder dgl.: वम्रो वि जघान संदिहः RV. 1,51,9.

सन्दी f. bei Wilson und im ÇKDr. fehlerhaft für आसन्दी, da ohne Zweifel dieses Trik. 2,6,41 gemeint ist.

संदीन adj. = दीन *niedergeschlagen, betrübt:* °मानस adj. Hariv. 5690 nach der Lesart der neueren Ausg. st. संलीन der älteren.

संदीपक (vom caus. von दीप् mit सम्) adj. *in Flammen setzend:* वदनमिन्दुसंदीपकम् so v. a. *neidisch machend* Gît. 10,15.

संदीपन (wie eben) 1) adj. *in Flammen setzend, anfachend:* पाचनाग्नि° Verz. d. Oxf. H. 234,*b*,26. अन्ये संदीपनान्यक्षराणि Uttarar. 90,12 (116,10). वैर° MBh. 12,3966. — 2) m. N. *eines der fünf Pfeile des Liebesgottes* Vet. in LA. (III) 5,19. — 3) n. *das in Flammen Setzen, Anfachen:* गोमयशुष्ककर्पासादिना Comm. zu Kâtj. Çr. 25,7,12. अनङ्ग° Rt. 1,12. Pańkar. 1,11,30. — Vgl. अग्नि°, बिन्दु°.

संदीपनवत् (von संदीपन) adj. *mit leicht entzündlichen Stoffen versehen* Kâtj. Çr. 25,7,12.

संदीप्य (von दीप् mit सम्) m. *eine best. Staude,* = मयूरशिखा Çabdak. im ÇKDr.

संडुह्य (von 1. दुह् mit सम्) adj. = संदोह्य *zu melken:* सुखसंडुह्या

Bhar. zu AK. 2,9,72 nach ÇKDr.

संदूषण (vom caus. von 1. दुष् mit सम्) 1) adj. (f. ई) *schändend, verderbend:* पानम् u. s. w. नारीसंदूषणानि षट् Spr. (II) 4044. मायावादसंदूषणी f. *die Lehre von der* Mâjâ (*den Buddhismus*) *zu Schanden machend*, Titel eines Werkes Hall 160. — 2) n. *das Schänden:* कन्या° Jâǵn. 3,238. °करी वंशस्य Hariv. 9938.

संदृश् (von दर्श् mit सम्) f. 1) *Anblick; Ansehen* Nir. 10,40. सूर्यस्य Ṛv. 2,33,1. 10,59,5. 3,5,2. अस्य श्रेष्ठा सुभगस्य संदृक् 4,1,6. 6,6. स्मसि वां संदृशि श्रिये 5,74,6. 87,6. 6,16,8. 7,88,2. अग्नेः 10,69,1. 82,2. AV. 7,68,3. 11,2,5. 12,1,18. VS. 4,23. 36,19. TS. 1,6,6,1. न संदृशे तिष्ठति रूपमस्य Kaṭhop. 6,9 = Çvetâçv. Up. 4,20. — 2) *Ausblick, Sehrichtung* so v. a. दिश्. षळस्तभ्ना विष्टिरः पञ्च संदृशः Ṛv. 2,13,10. — Vgl. त्वेष°, पिशङ्ग°, रण्व°, सु°, सुदृशीक°, हिरण्य°.

संदृश (wie eben) *Aussehen* in मधु° (s. Nachträge).

संदृश्य (wie eben) adj. *anzusehen, erscheinend als:* अभ्यासघाती संदृश्यो (= रमणीयाङ्गः Nilak.) दुर्जयो सर्वराजभिः MBh. 2,937. अपारमिव संदृश्यं (संदृश्य ed. Bomb.) सागरप्रतिमं बलम् 6,2122.

संदृष्टि (wie eben) f. *Anblick:* रण्वः संदृष्टौ Ṛv. 1,144,7. 2,4,4. अग्नेः 4,10,5. 6,1,4. 16,25.

संदेघ (von दिघ् = दिह् mit सम्) m. 1) *Zusammenkittung*, verächtliche Bez. *des menschlichen Leibes* Çat. Br. 10,5,2,8. Bṛh. Âr. Up. 4,4,13 bei Poley, संदेह्य bei Roër, संदेह Çat. Br. 14,7,2,17. — 2) *Ungewissheit, Zweifel* Çat. Br. 3,1,2,3. — Vgl. संदेह.

संदेव (सम् + देव) 1) m. N. pr. eines Sohnes des Devaka Hariv. 2025. — 2) f. आ N. pr. einer Tochter Devaka's und einer der Gattinnen Vasudeva's Hariv. 1948 (श्रीदेवा die neuere Ausg.). 2026 (सुदेवा die neuere Ausg.).

संदेश (von 1. दिश् mit सम्) m. 1) *Anweisung, Auftrag, Botschaft;* = संवाद Çabdar. im ÇKDr. संदेशमपर्याप्य Kauç. 46. Bhâg. P. 3,24,5. संदेशं ब्रू R. 2,59,1. पद्मावतीदत्त° Kathâs. 17,161. तस्मै तं सर्वसंदेशं शशंस 57,126. श्रुत्वैतं वक्रसंदेशम् 47,6. लेखे लिखित्वा संदेशमादाय पितुरन्तिकात् 59,146. संदेशाहरण Verz. d. Oxf. H. 143,*b*, No. 295. गृहीत Çâk. 55,17. संदेशो वद् कस्तव *was hast du für einen Auftrag?* Spr. (II) 1631. R. 4,42,14. संदेशं मे श्रोष्यसि Megh. 13. कथय चन्द्रस्य संदेशम् Pańkat. 162,3. संदेशं शृणु मे वत्स तं कुर्याः R. Gorr. 1,79,11. 5,1,77. अनुष्ठितो गुरोः संदेशः Çâk. 70,3. संदेशतः पितुः *im Auftrage des Vaters* Kathâs. 14,64. असंदेशाद्रामस्य R. 5,24,20. पश्चिमं संदेशमिच्छामि श्रोतुमात्मनः *an mich* R. Schl. 2,72,35. संदेशं प्रतिदास्यामि विष्णोः Hariv. 7250. तस्याः सकाशात्संदेशो नयितव्यः । प्रद्युम्नस्य 8594. प्रियायाः (*an die Geliebte*) संदेशं मे हर Megh. 7. संदेशमेतं दत्तवान्दानवेन्द्रे Hariv. 14380. वत्सराजाय *ein Auftrag an* Kathâs. 14,7. न्यवेदयत् — वत्सराजाय संदेशं तम् 11,19. häufig in comp. mit der Person, von der *der Auftrag* u. s. w. kommt: राम° R. Gorr. 2,49. fg. in der Unterschr. रामसंदेशमब्रवीत् 58,14. 5,38,39. Megh. 86 (pl.). 97. Ragh. 12,63 (pl.). Çâk. 61,7. कश्चिदेषामुपाध्यायसंदेशः 64,12. Vikr. 86,17. तस्मै माधवसंदेशं शंसति स्म Kathâs. 24,118. ऊचतुः शक्रसंदेशं तस्मै 41,21. पितृसंदेशकृत् Bhâg. P. 6,1,58. am Ende eines adj. comp. (f. आ): व्याहृत° Kumâras. 6,2. इति राज्ञोक्तसंदेशः Kathâs. 44,90. संक्रान्त° Mârk. P. 135,40. — 2) *Geschenk* Trik. 2,8,30. — 3) *eine best. leckere Speise* ÇKDr. — Vgl. प्रिय°, मेघ°, लेखसंदेशहारिन्.

संदेशक (von संदेश) m. *Mittheilung:* मिथ्यावार्त्तासंदेशकैः Pańkat. 51,21. fg.

संदेशपद n. pl. *der Wortlaut eines Auftrages:* लघुसंदेशपदा सरस्वती Ragh. 8,76.

संदेशवाच् f. *Auftrag* AK. 1,1,5,18. H. 276.

संदेशहर m. *Ueberbringer eines Auftrags, — einer Botschaft, Bote, Abgesandter* AK. 2,8,1,16. Ragh. 3,66.

संदेशहार adj. *eine Botschaft überbringend:* यावद्भाषित° Sâh. D. 88.

संदेशहारक m. = संदेशहर H. 734. unter den drei Arten von Dûta Sâh. D. 86. definirt durch यावद्भाषितसंदेशहार 88. st. dessen शासनवाहक Kâm. Nîtis.

संदेशहारिन् adj. = संदेशहरः काश्यप° Çâk. 61,9.

संदेशार्थ m. pl. *der Inhalt einer Botschaft* Megh. 5.

संदेशोक्ति (संदेश + उ°) f. *Auftrag* Hâr. 166.

संदेश्य (von 1. दिश् mit सम् oder संदेश) adj. 1) *anzuweisen, dem man Verhaltungsmaassregeln zu geben hat* Kathâs. 67,52. — 2) *auf Anweisung beruhend* oder *absichtlich:* पाप AV. 10,1,11. fg. 2,8,5. — 3) *hiesig* (wenn wir विदेश्य richtig gefasst haben) AV. 4,16,8.

संदेष्टव्य (von 1. दिश् mit सम्) adj. 1) *anzuweisen, dem man Verhaltungsmaasregeln zu geben hat:* संदेष्टव्यां तु मन्ये त्वां द्विजातिं कोपनं प्रति MBh. 3,17019. — 2) *was man Jmd zu sagen hat, woran man Jmd* (gen.) *zu erinnern hat:* अतो ऽन्यत्र (so mit der ed. Bomb. zu lesen) प्रपश्यामि संदेष्टव्यं हि किं च न MBh. 1,4895. 15,978. किं नु खलु दुष्यन्तस्य युक्तरूपमस्माभिः संदेष्टव्यम् Çâk. 55,2. 3.

संदेह (von दिह् mit सम्) m. 1) *Zusammenkittung:* अन्न° Çat. Br. 10,5,2,8. verächtliche Bez. *des menschlichen Leibes* 14,7,2,17. Khând. Up. 5,15,2. — 2) *Zweifel, Zweifelhaftigkeit, Ungewissheit* AK. 1,1,4,12. H. 1375. Halâj. 4,6. 5,3. 94. AV. Prât. 4,51. TS. Prât. 1,25. Comm. zu 14. 26. 4,23. 5,1. 21,2. 5. Çâk. 11,11. 33,13. MBh. 3,2201. °दोलां प्राप्तं नश्चेतः 9,3525. Sâh. D. 202. Bâlab. 4. मुनिः संदेहमागतः R. 1,64,10. इति संदेहः कस्य चित्ते न भासते Spr. (II) 4683. चिरमागमनं मनसि संदेहमारोपयति Prab. 84,8. सर्वसंदेहहृत्तम Mârk. P. 20,33. °भञ्जनं कर् Pańkar. 1,10,2. das zweite Glied in einem Adhikaraṇa Sarvadarçanas. 123, 3. 126,19. एकेन संदेहः पृष्टः *eine dem Zweifel unterliegende Sache* Verz. d. Oxf. H. 136,*a*,6. एवमन्येषामपि सत्त्वानां संदेहा विद्यन्ते *Zweifel in Bezug auf* Nir. 2,7. आत्मनश्चापि संदेहं मा कृथास्त्वं कुलस्य च R. 3,42,31. अर्थद्वैधस्य °च्छेदनम् Kâm. Nîtis. 11,50. त्रय्याम् Hariv. 11322. वचने Pańkar. 1,4,78. प्रभुत्वे नास्ति संदेहः R. 1,72,16. निगूढे नन्दिगुप्तादिद्रोहे लोकस्य यो ऽभवत् । संदेहः स तया तेन व्यक्तकृत्येन वारितः ॥ Râǵa-Tar. 6,331. in comp. mit dem Begriffe, in Bezug auf welchen ein *Zweifel* obwaltet: वसासंदेहात् Kâtj. Çr. 8,8,36. 25,7,36. Çâńkh. Çr. 6,1,20. वीर्यसंदेहमागताः R. 1,66,21. अस्मिन्कार्यसंदेहे संप्राप्तवति दुष्करे 5,69,9. विजय° Râǵa-Tar. 1,62. Hit. 57,1. v. l. अर्थ° 10,11, v. l. °दायिन् Vâsavad. 3. °भञ्जन Pańkar. 1,4,77. °संदेहापनोदन Comm. zu AV. Prât. 4,108. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): प्राप्तचारित्र्य° R. 6,100,16. उच्छिन्नराज्य° R. ed. Bomb. 4,29,6. निरस्ता-

विल° LA. (III) 92,7. वीत° *keinem Zweifel unterliegend* Rāǵa-Tar. 4, 53. स° *zweifelnd* Kathās. 12,161. असंदेहम् *ohne Zweifel* Spr. (II) 182. न संदेहः (mitten im Satz ohne Einfluss auf die Construction) dass. MBh. 1,6162. R. 1,65,24. 5,1,47. Spr. (II) 5628. Mārk. P. 62,24. S. 659, Z. 1 v. u. Bhāg. P. 1,12,17. Vet. in LA. (III) 17,7. Varāh. Bṛh. S. 38,2 (am Ende des Verses). eben so संदेहो नास्ति (R. 5,1,60) und नास्ति संदेहः (R. 5,29,11). — 3) *Gefahr:* सर्वत्रार्थार्जने संदेह एव Hit. 10,14. किम् — समस्तसार्थस्त्वया संदेहे नियोजितः Pańkat. 8,21. शरीरसंदेहम् Spr. (II) 179. मुक्त्वैनं तथा राज्यम् u. s. w. युधि संदेहदोलास्थं को हि कुर्यात् 7151. जीवितव्य° *Lebensgefahr* 1827. आत्म° Hit. 10,11. — Vgl. निः°, प्राण° (auch Pańkat. 91,16), वैद्य° und संशय.

संदेहत्व n. nom. abstr. zu संदेह 2) Sāh. D. 293,11.

संदेहालंकार m. *eine best. Redefigur* Sāh. D. 5,4. 5. 293,10.

संदेहालंकृति f. dass.: विषयो विषयी यत्र सादृश्यात्कविसंमतात् । संदेहगोचरौ स्यातां संदेहालंकृतिश्च सा ॥ Pratāpar. 80,a,6.

संदेह्य s. u. संदेघ 1).

संदोल oder संदोला (von डुल् mit सम्; vgl. दोल) Bez. *eines best. schwingenden Schmucks:* स्वर्णचम्पकसंदोल adj. Pańkar. 4,8,101.

संदोह (von 1. दुह् mit सम्) m. 1) *das Melken:* सर्वघोषस्य संदोहः क्रियताम् Hariv. 3818. लोकाः कामसंदोहाः *Welten, in denen Einem alle Wünsche gewährt werden* (vgl. कामदुघ fgg.) Bhāg. P. 4,21,22. — 2) m. *alle Milch einer Heerde:* गवां शताद्वत्सतरीं धेनुः स्याद्विशताद्वृतिः । प्रतिसंवत्सरं गोपे संदोहश्चाष्टमे ऽहनि ॥ Nārada in Mit. 251, 5. 6. त्रिरात्रं चैव संदोहः सर्वघोषस्य गृह्यताम् Hariv. 3867. — 3) *Gesammtheit, Fülle, Menge* überh. AK. 2,5,39. H. 1411. Halāj. 4,1. अङ्ग° Ind. St. 8,452. फल° Spr. (II) 4884. अशेषकला° (des Mondes) Kathās. 113,25. कुरुविन्द° Verz. d. Oxf. H. 122,a,35. मकरन्द° 139, a,8. मयूख° Bhāg. P. 7,10,57 (pl.). 10,32,12. शर° 77,14 (pl.). पुराण° 12,13,9. सुख° R. 4,28,5. सुखलावण्य° Kathās. 118,162. आनन्द° Daçak. 27,9. Bhāg. P. 10,14,37. 11,9,18. परमानन्द° Sāh. D. 2,5. Pańkar. 2,3,74.5,16.56. सच्चिदानन्द° Verz. d. Oxf. H. 72,a,3 v. u. des Versmaasses wegen voranstehend: नष्टसंदेहसंशयस्फोटन Mārk. P. S. 658, Z. 8 v. u.

संदोह्य (wie eben) adj. *zu melken:* सुखसंदोह्या AK. 2,9,72.

संद्रष्टर् (von दर्श् mit सम्) nom. ag. *der da sieht, — schaut* Nir. 10, 26. Bhāg. P. 3,5,25.

संद्रष्टव्य (wie eben) adj. *den man sehen —, aufsuchen muss:* कार्यवशं तथा पुत्र संद्रष्टव्यः सदैव हि MBh. 3,14571.

संद्राव (von 1. द्रु mit सम्) m. P. 3,3,23. *Flucht* (vgl. संदाव) AK. 2,8, 2,79. H. 803.

संध (von 1. धा mit सम्) nom. ag. s. अजिन°. संधा s. bes.

संधनाजित् (सम्ऽधनजित् Padap.) adj. so v. a. धनसंजित् *Beute zusammengewinnend* AV. 5,20,3. 13,1,37. 17,1,1.

संधय् (von संधि), °यति 1) *zusammenfügen:* संधयामास तं जरासंधम् MBh. 7,8224. Suçr. 1,56,14. einen Pfeil mit dem Bogen so v. a. *auf-* ...नर्गर्जीवोपनिषदं महास्त्रं शरं ह्युपासानिशितं संधयीत (so bei ...त, welches Çaṁk. durch संधानं कुर्यात् umschreibt) Muṇḍ. ...*erbindung bringen mit* (instr.): स्वरेण संधयेद्योगम् Ind. ...at आत्मनि so v. a. *sich Etwas aneignen:* शमम् Kām. Nītis. 17,28. — 2) *sich verbinden* so v. a. *sich aussöhnen, Frieden schliessen:* संधितुम् Bhāg. P. 9,19,9. — 3) partic. संधित a) *zusammengefügt:* जरया (eine Rākshasī) संधितो यस्माज्जरासंधो भवत्वयम् MBh. 2,739. 7,8225. Hariv. 1810. Rāǵa-Tar. 2,110. कपालसंधिर्विश्लेषः केवलं समसंधितः (nach dem Comm. zu Kām. Nītis. abl. von °संधि) Spr. (II) 1530. ein gestörtes Opfer MBh. 7,9554. 12,10273. 13,7481. Hariv. 12269. संधितं च शिरो यत्नाच्छिन्नं रौद्रेण तेजसा 7316. (mit der Sehne) *zusammengefügt* so v. a. *aufgelegt* von einem Pfeile MBh. 1,5278. 6,2203. 7,549. 12,3091. धनुषि Bhāg. P. 9,10,23. °वेणु *angelegt* d. i. an die Lippen 10,35,10. अन्तरिक्षं तदुभयसंधितम् *mit diesen Beiden* (Himmel und Erde) *verbunden* 5,21,2. मृत्यु° *mit dem Tode verbunden* so v. a. *dem Tode geweiht* MBh. 5,2462. — b) *verbündet, der einen Bund* oder *Frieden geschlossen hat* Spr. (II) 3242. 6376. 6398. 6721. 6746. — c) *durch Mischung* u. s. w. *bereitet:* ein Liqueur u. s. w. Bhāvapr. 5. n. so v. a. *ein gebrautes Getränk* Çalbhaktivilāsa 19 im ÇKDr. — d) fehlerhaft für संदित (wie einige Hdschrr. lesen) *gebunden, gefesselt* M. 8,342.

— अति, partic. °संधित *betrogen, hintergangen* R. 2,7,23 (6,24 Gorr.). — Vgl. 1. धा mit अतिसम्.

— अनु, partic. °संधित *erforscht:* त्रयो ऽनुसंधिता लोका बुद्ध्या सत्येन च Hariv. 809. — Vgl. 1. धा mit अनुसम्.

— अभि, partic. °संधित 1) *zusammengefügt* Bhāg. P. 9,22,8. — 2) *zum Bundesgenossen gemacht:* एकेन बहवो ऽमित्राः पलितेनाभिसंधिताः MBh. 12,5113. — 3) *versehen worden mit* (instr.): रत्या मत्या गत्या च यथाक्रममभिसंधिता MBh. 6,5740. — 5) *entschlossen zu, beabsichtigend:* शक्रवध° Bhāg. P. 4,19,27. — 6) *mit einer Absicht verbunden,* अनभि° so v. a. *uneigennützig:* दानानि Mārk. P. 95,14. कर्मन् 15. — Vgl. 1. धा mit अभिसम्.

— प्रति, partic. °संधित *befestigt, verstärkt:* परेणैवं °मनोरथः Bhāg. P. 5,1,22.

संधा (1. धा mit सम्) f. 1) *Uebereinkommen, Vertrag:* यामिन्द्रेण संधां समधत्थाः AV. 11,10,9. 15. TBr. 1,7,1,6. अति हि संधां धयति *gegen die Abrede* 2,1,1,3. सत्या TS. 1,7,8,4. Gobh. 3,7,22. बह्वीः संधा अतिक्रम्य Kaush. Up. 3,1. — 2) *Versprechen, Gelöbniss* AK. 3,4,23,105. H. 278. an. 2,253. Med. dh. 20. Halāj. 4,30. गङ्गाम् — ततार संधामिव सत्यसंधः Ragh. 14,52. संधामुग्रतरां व्यधात् LA. (III) 91,8. इयं मे साधीयसी संधा Daçak. 86,1. कृतसंध (कृतसंघं ed. Bomb.) *zugesagt, versprochen* MBh. 8,3446. — 3) *Grenze, Schranken, festgesetzte Ordnung* (मर्यादा, स्थिति, अवधि) AK. H. an. Med. Halāj. 5,32. hierher nach dem Comm. das adj. कर्मसंध (so ed. Bomb.) *in seinen Handlungen die Schranken beobachtend* Bhāg. P. 6,5,42. — 4) = संधान *das Mischen, Bereiten eines Trankes* Çabdar. im ÇKDr. — 5) fehlerhaft für संध्या *Dämmerung* Vāćaspati bei Bhar. zu AK. 1,1,2,3. ससंधेव निशा R. Gorr. 2,105,18. — Vgl. अतिसंधम्, इन्द्रसंधा, जरासंध, जल°, दृढ°, सत्य°.

संधातर् (von 1. धा mit सम्) nom. ag. 1) *der zusammenfügt, Zusammenfüger:* संधिम् ṚV. 8,1,12. Çiva MBh. 12,10424. Vishṇu 13,6971. — 2) M. 8,342 schlechte Lesart für संदातर्.

संधातव्य (wie eben) adj. 1) *anzufügen:* शिरस् Suçr. 1,3,11. — 2) *mit dem man sich verbünden, vertragen muss* Hit. 71,22. n. impers.:

संधातव्यं बुधैर्नित्यम् *Verständige sollen sich stets verbünden* Spr. (II) 6812. एवंविधशत्रुणा सह KULL. zu M. 7,210.

संधान (wie eben) 1) adj. *zusammenfügend, heilend:* मधुरो रसः SUÇR. 1,155,10. 175,9. 184,17. — 2) m. *a) ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch* R. 1,30,7. — *b)* N. pr. eines Ministers KATHÂS. 43,108. — 3) f. ई *a) das Mischen, Bereiten eines Trankes* ÇABDAR. im ÇKDR. — *b) ein Ort, an dem die unedlen Metalle aufbewahrt werden,* H. 996. — Vgl. अग्र°. — 4) n. *a) das Zusammenfügen, Vereinigen, Vereinigung* H. an. 3,432. MED. n. 149. पादावकर्षसंधनैः (so ed. Bomb.) MBH. 7,5923. यदर्धे विच्छिन्नं भवति कृतसंधानमिव तत् ÇÂK. 9. संधानं त्रत्र 167, v. l. देहसंधानपितृकानने RÂGA-TAR. 2,134. वपुरर्धयोः 3,1. मुखेन सा पद्मसुगन्धिना सरोजसंधानमिवाकरोदपाम् so v. a. *verlieh ihnen Lotusblüthen* KUMÂRAS. 5,27. *Zusammenführung, Vereinigung, Zusammenkommen* von Menschen: दूतैश्च कृतसंधानाः पृथिव्यां सर्वपार्थिवाः HARIV. 9598. संधाने ऽभिनवे मिथो भगवतोः RÂGA-TAR. 5,1. दूते संधानमायाते so v. a. *Zutritt erhalten* KÂM. NÎTIS. 12,33. — *b) Fuge, Gelenk; Berührungspunkt* TS. 7,4,21,1. 5,25,1. पादृत्रङ्घयोः संधाने गुल्फः SUÇR. 1,348,14. Ind. St. 5,370 (संधानेषु zu lesen, wie WEBER vermuthet). TAITT. ÂR. 7,2,1. अरण्योः LÂṬJ. 3,5,8. कण्ठोरसोः TS. PRÂT. 2,2. — *c) das was eine Vereinigung bewirkt, Mittel der Vereinigung* TAITT. UP. 1,3,2. 3. — *d) das Ansetzen, Wiederansetzen, Zusammenheilen* SUÇR. 1,3,9. des Ohrs 53,12. der Nase 60,10. der Lippe 68,12. einer Wunde 47,6. 2, 1,10. 8,2. — *e) das Auflegen eines Pfeils* (mit und ohne Hinzufügung dieses Wortes): अस्त्र° MBH. 6,5832. बाण° ÇÂK. 6,11. 52. शर° SÂJ. zu ṚV. 3,53,24. विमोक्षादानसंधाने लघुत्वं परमाप सः MBH. 1,5245. लघुसंधानयोगाभ्याम् 7,8595. R. GORR. 1,69,10. BHÂG. P. 8,11,22. कृत° adj. ÇÂK. 11. शत° *hundertmal den Pfeil auflegend* MBH. 8,4727. — *f) das Anreihen von Wörtern* u. s. w. SUÇR. 1,9,1. ऋचाम् Schol. zu ÇÂÑKH. BR. 23,4. प्लुतेन वषट्कारसंधानम् ÇÂÑKH. ÇR. 1,1,42. 6,1,30. so v. a. संधि *Verbindung der Laute in Wort und Satz* ṚV. PRÂT. 4,5.10,11. TS. PRÂT. 24,3. Comm. zu 14,15. zu AV. PRÂT. 4,114.122. — *g) Vereinigung Entzweiter; Vertrag, Vergleich, Bündniss, Friedensschluss, freundschaftliches Verhältniss:* भिन्न° Spr. (II) 4706. PAÑKAT. 92,7. एवं वृत्ते तु संधाने MBH. 5,322. 13,7747. HARIV. 5925. कृष्णो ज्ञातीन्समानाय्य स संधानं करिष्यति 4270. 5928. 6011. HIT. 120,5. 127,20. 130,11. संधानं यस्य गच्छति Spr. (II) 331. KATHÂS. 44,84. अन्येन केनापि सह मर्त्यलोके मम संधानं नास्ति *Freundschaft mit* PAÑKAT. 210,13. संधानासन (so ist mit der ed. Bomb. zu lesen) und यात्रासंधान so v. a. संधायासन und संधायगमन MBH. 12,2662. — *h) das Zusammensetzen, Mischen, Bereiten eines Trankes* AK. 2,10,42. H. an. MED. सुरायाः Comm. zu TBR. 2,632,11. in der Medicin verschiedener Gewürztränke, Liqueure und dgl. ÇÂRÑG. SAÑH. 2,10,1. BHÂVAPR. 5. मोहादिविकारकारिभिः (पुष्पमूलफलैः) कृतसंधानस्य प्रतिषेधः KULL. zu M. 5,10. नीलसंधानभाण्ड *ein Gefäss, in dem Indigo bereitet wird,* HIT. ed. JOHNS. 1930. — *i) saurer Reisschleim* HALÂJ. 2,163. *ein geistiges Getränk; eine Durst erregende Speise* RÂGAN. im ÇKDR. Vgl. u. चुक्र 1). — Vgl. दुः°, पुनः° (*Wiedervereinigung zweier Personen* SÂH. D. 45, 21), मद्य°.

संधानक (von संधान) 1) adj. (f. संधानिका) in नेमि° adj. *rund umschliessend:* ein best. Verband SUÇR. 1,55,17. पाचनाग्नि° *zusammenhaltend, erhaltend* Verz. d. Oxf. H. 234,*b*,26. — 2) f. संधानिका *ein best. Gebäck* PÂKARÂGEÇVARA im ÇKDR.

संधानकारिन् adj. *zusammenfügend, verheilend* VÂGBH. 1,6,16. भिन्न° *Getrenntes zusammenfügend* MBH. 5,5265.

संधानकृत् adj. *zusammenfügend, verheilend* VÂGBH. 1,10,8. SUÇR. 1,199,4.

संधानताल m. *ein best. Tact* PAÑKAR. 1,12,7, v. l. संधानभाव im Text.

संधानित adj. fehlerhaft für संदानित ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

संधानिनी f. fehlerhaft für संदानिनी ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

संधानीय (von 1. धा mit सम् und von संधान) adj. 1) *mit dem man sich verbünden —, vertragen muss* PAÑKAT. 149,22 (संधनीय gedr.). संधेय ed. Bomb. — 2) *zum Wiederfestmachen —, zum Verheilen beitragend, verheilend* SUÇR. 1,141,12. 2,30,6.

संधाय ((von 1. धा mit सम्) absol. *nach vorangegangener Verständigung* (mit einem Gegner): °गमन KÂM. NÎTIS. 11,5. संधायासन 17. fg. st. dessen यात्रासंधान und संधानासन MBH. 12,2662. — Vgl. विगृह्य.

संधारण (von धर् mit सम्) 1) adj. *zusammenhaltend, erhaltend:* न चास्ति पथि भोक्तव्यं प्राणसंधारणं मम MBH. 12,6399. — 2) f. आ *a) Haltung:* मुखसंधारणाविशेष *eine best. Mundstellung* Comm. zu VS. PRÂT. 4,141. — *b) das Richten der Gedanken auf:* ब्रह्म° BHÂG. P. 6,10,33. — 3) n. *a) das Tragen:* कुक्षि° *im Mutterleibe* (des Kindes) MBH. 12, 9512. — *b) das Zusammenhalten, Unterhalten:* वायु° adj. *vom Winde unterhalten:* अग्नि MBH. 12,6904. — *c) das Zurückhalten, Abhalten, Verhalten:* der Stimme ṚV. PRÂT. 6,5. eines Dranges (z. B. zum Wasserlassen): वेग° KARAKA 1,25. 2,6. SUÇR. 1,245,7. 2,372,4. des Essens Cit. beim Schol. zu ÇÂK. 20,9. — *d) das Verweigern:* प्रार्थनाति° KARAKA 4,4.

संधार्य (wie eben) adj. 1) *zu tragen, getragen werden müssend:* मनुष्यशत° (धनुस्) R. 3,4,42. — 2) *bei sich zu halten, in seiner Nähe zu dulden:* न स (भृत्यः) संधार्यो भूभुजा Spr. (II) 7349, v. l. — 3) *aufrecht zu erhalten, zu behaupten, zu beobachten:* गृहस्थाश्रम M. 3,79. — 4) *aufzuhalten in seinen Folgen, unschädlich zu machen:* ein Verbrechen HARIV. 4187 nach der Lesart der neueren Ausg., संतार्य die ältere.

संधि (von 1. धा mit सम्) 1) adj. *einen Uebergang enthaltend* u. s. w. TBR. 1,4,5,1. — 2) m. *a) Verbindung, Vereinigung;* = श्लेष AK. 3,3, 11. H. an. 2,254 (श्लेष्म fehlerhaft). = संश्लेष HALÂJ. 5,49. = संघट्टन TRIK. 3,3,225. MED. dh. 21. त्रिभिरेत्य संधिम् KAṬHOP. 1,17. संधये सरला सूची वक्रा छेदाय कर्तरी Spr. (II) 6811. पापैः so v. a. *Verkehr, Umgang mit* 252. सुकर° adj. *leicht zu vereinigen, — zusammenzufügen* (सुजन, कनकघट) 4971, v. l. व्यञ्जनमर्धमात्रं स्वरश्च मात्राकालः तयोः संधिरध्यर्धमात्रः *die Vereinigung Beider, Beide zusammen* Comm. zu TS. PRÂT. 21,1. नीति° so v. a. *das Ganze der Lebensklugheit* Spr. (II) 7061. — *b) Uebereinstimmen:* चक्षुषो मनसश्च TS. 3,2,8,2 (AV. v. l.). *Uebereinkunft, Verabredung:* प्रययुः सप्तरात्रेण यत्र संधिः कृतो ऽभवत् Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,19. — *c) Friede, Bündniss zwischen* (gen.), *mit* (instr. auch instr. mit सह) AK. 2,8,1,18. 3,4,12,49. H. 735. P. 6,2,154. M. 7,56. 65. 160. fgg. 169. 206. JÂGN. 1,346. वृत्रस्य सह शक्रेण संधिं कुरुत MBH. 5,303. 12,2158. न विद्यते संधिरथापि विग्रहो मृतैर्मर्त्यैः 17,

87. R. 1,7,11. संधिं गच्छतु रामेण 4,14,28. Kâm. Nîtis. 9,1. fgg. Varâh. Jogajâtrâ 1,13. 15 in Ind. St. 10,166. Spr. (II) 5216. शत्रुणा नहि संदध्यात्सुश्लिष्टेनापि संधिना 6371. 6814. fgg. 7185. 7496. Kathâs. 50, 54. Râǵa-Tar. 4,137. fg. 6,189. 225. Bhâg. P. 8,6,19. 28. Hit. 4,3. Vet. in LA. (III) 29,12. — d) *Verbindung der Laute in Wort und Satz, die euphonischen Veränderungen zusammenstossender Laute* RV. Prât. 2,2. 7. 13. 7,1. पद° 2,5. स्पर्शोष्मसंधयः 4,33. इउसंधौ 14,26. पदान्तपदाद्योः VS. Prât. 3,2. द्वयोर्व्यञ्जनयोः Comm. zu 3,95. स्वर° AV. Prât. 4, 114. Comm. zu TS. Prât. 2,18. 10,15. 24. fg. Ind. St. 8,120. 464. 10, 407. Weber, Pratiǵńâs. 109. संधिमात्रं न जानासि माशब्दोदकशब्दयोः Kathâs. 6,117. Verz. d. Oxf. H. 169,*a*,1. 23. 173,*b*, No. 388. 174,*b*,4 v. u. संधिमाप्नोति Comm. zu Vop. 2,20. संधौ विश्लेषाश्लीलकष्टताः Sâh. D. 575. चत्वारि °ज्ञातानि Ind. St. 8,120. — e) *Veranstaltung:* सावरणादृष्टसंधयः (संधि = साधन Schol. der ed. Calc.) समागमाः Ragh. 19,16. — f) *Ort* oder *Zeit des Zusammentreffens, Berührungspunkt; Zwischenraum, Zwischenzeit:* von Wasser und Gewächsen TS. 2,1,9,3. von feucht und trocken 6,4,1,5. 2,4. वेद्यन्तस्य 6,4,1. पृथिवी पूर्वरूपं द्यौरुत्तररूपम् आकाशः संधिः Taitt. Up. 1,3,1. fgg. सीमासंधिषु M. 8,248. 261. संधिषु सीमायाम् 251. न्यसेत गुल्मान्दुर्गेषु संधौ (so v. a. *an der Grenze*) च MBh. 12,2601. गङ्गायमुनयोः R. 2,54,8. 55,4. भ° Sûrjas. 11, 22. प्रस्थ° Megh. 59. शैलयोः H. 1034. सौदामिनीव जलदोदरसंधिलीना Mṛkkh. 15,1. स्तनौ °कोनौ Spr. (II) 7185. Weber, Râmat. Up. 310. 344. पिधान° Kathâs. 53,68. कङ्कटवर्मसंधिषु R. 5,80,32. अथ यः प्राणापानयोः संधिः स व्यानः Khând. Up. 1,3,3. पर्वप्रतिपदोः Weber, Ǵjot. 51. Verz. d. Oxf. H. 48,*b*,26. त्रेताद्वापरयोः MBh. 1,272. 3,10310. 12,12953. निशाया दिवसस्य च 7,1969. Bhâg. P. 7,13,5. — g) *Fuge, Gelenk:* संधाता संधिम् RV. 8,1,12. जान्वोः AV. 10,2,2. Çat. Br. 11,5, 2,2. अस्थि° Karaka 1,11. 17. °मर्माणि Suçr. 1,345,21. 14,1. 25,14. 97,10. अंस° 2,29,5. 7. 8. हृदय° 1,35,3. Çârṅg. Saṁh. 1,5,16. पुच्छ° Kâtj. Çr. 17,12,20. Nir. 2,20. MBh. 14,473. सर्वाङ्गसंधीषु (die Länge des Metrums wegen, °संधिषु die neuere Ausg.) Hariv. 12256. संधिविक्रामति P. 1,3,41, Schol. Ṛt. 1,7. Verz. d. Oxf. H. 311,*a*, 5 v. u. Spr. (II) 6044. Varâh. Bṛh. S. 51,8. 43. 52,4. 68,30. 100 (सुश्लिष्टसंधिता). 69,10. 33. AK. 2,6,2,24. 29. H. 588. 613. Halâj. 2,368. Bhâg. P. 6,8,8. Dhûrtas. 95,13. Vet. in LA. (III) 13,15. deren hundertundachtzig Ind. St. 2,71. zweihundert Jâǵń. 3,102. — h) *Berührungspunkt von Himmel und Erde, Horizont* Çat. Br. 3,2,1,5. 10,5,4,2. Âçv. Çr. 1, 1,23. Gṛhj. 3,2,2. — h) *die Zeit zwischen Tag und Nacht, Uebergangszeit, Dämmerung* (vgl. संध्या) VS. 24,25. TBr. 1,4,5,1. 2,2,9,8. Kauç. 73. MBh. 6,55. पत्ताहोरात्रसंधयः 11,173. Varâh. Bṛh. S. 48, 69. du. Çat. Br. 1,6,3,55. 9,4,4,13. Âpast. im Comm. zu TBr. 1,164,6. Bhâg. P. 10,16,62. प्राह्णमध्यसंधिषु दिनस्य Varâh. Bṛh. S. 30,17 nach Utpala = उदयमध्याह्नास्तमयकालेषु. — i) *Nath:* यान्ति शतधा यत्कञ्चुके संधयः Spr. (II) 2484. — k) *Falte:* वस्त्रसंध्यन्तर्गता eine Wanze Pańkat. 62,13. an einer Binde Suçr. 1,68,11. — l) *eine in der Mauer* (von Dieben) *gemachte Oeffnung, Bresche* Trik. 2,10,9. 3,3,225. H. 985, Schol. H. an. Med. Halâj. 4,86. 5,49. संधिं छित्त्वा M. 9,276. Mṛkkh. 46,25. 47,2. 8. 48,13. Daçak. 71,4. Dhûrtas. 88,4. — m) am Auge heissen so fünf *Verbindungen der Bestandtheile desselben,* z. B. des Weissen mit dem Dunkeln, des Dunkeln mit der Linse Wise 292. Suçr. 2,303,11. 15. 306,16. 307,1. Çârṅg. Saṁh. 1,7,88. — n) *die weibliche Scham* Trik. 2,6,22. 3,3,225. H. an. Med. — o) *Theil, Stück;* = भेद Trik. 3,3,225. H. an. कठिन्याः Schol. zu Naish. 22,54. चतुः°, त्रि° द्वि° *aus vier, drei, zwei Theilen zusammengesetzt* Ait. Br. 1,25. कानन° *Waldpartie* Hariv. 9004. — p) N. eines Stotra (am *Uebergang zweier Tage*) Ait. Br. 3,44. 4,6. 10. Çat. Br. 5,5,2,4. 13,5,2,10. Pańkav. Br. 9,1,20. 3, 4. 20,1,1. — q) in der Dramatik Bez. α) *der fünf Fugen im Drama* (मुख, प्रतिमुख, गर्भ, विमर्श und निर्वहण) H. an. Med. (hier मुखाद्यङ्गे zu lesen). Daçar. 1,21. fg. Sâh. D. 321. 330. fg. 126,15. Kumâras. 7,91. zwei Saṁdhi im Dhûrtanartaka Verz. d. Oxf. H. 138,*b*, No. 274. इति प्रथमाङ्कःसंधिः Dhûrtas. 87,5. कथा° *eine Fuge in einer Erzählung* (wo nämlich diese durch eine andere Erzählung unterbrochen wird) Kathâs. 27,10. 59. 74,35. 89,100. 93,7. 118,8. — β) eines der 14 Glieder im Nirvahaṇa (*Katastrophe*) Daçar. 1,45. fg. Sâh. D. 391. fg. — r) = सावकाश Med. — s) N. pr. eines Mannes gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. eines Sohnes des Prasuçruta Bhâg. P. 9,12,7. — t) कर्मसंधिषु fehlerhaft für कर्मसङ्गिषु Spr. (II) 4735. — 3) f. (nach TBr. Comm.) *die Genie der Verbindung* VS. 30, 9. — Vgl. ऋतु° (auch Jâǵń. 1,146), कपाट°, कपाल°, काञ्चन°, काण्ड°, ग्रन्थ°, त्रिसंधि, दुः°, दृढसंधि, द्विसंधि, धृतसंधि, ध्रुव°, निः°, पद°, पर्व°, पाषाण°, भग्न°, महासंधिविग्रह, मेघ°, वयः°, शरीर° (auch Mṛkkh. 48,24), शैल° und संध.

संधिक 1) am Ende eines adj. comp. von संधि *Gelenk:* कोपकम्पाङ्ग° Kathâs. 52,49. — 2) m. *eine Art von Fieber* Verz. d. Oxf. H. 319,*b*, No. 758; vgl. संधिग. — 3) f. आ *das Brennen geistiger Getränke* (मद्यसंधान) Çabdar. im ÇKDr.

संधिग = संधिक 2) Verz. d. Oxf. H. 318,*b*,2 v. u.

संधिगुप्त n. Bez. *eines künstlichen Satzes, in welchem durch euphonische Lautveränderungen der Sinn versteckt wird,* Verz. d. Oxf. H. 122,*b*,25.

संधिचौर m. *ein durch eine Oeffnung in der Mauer einbrechender Dieb* H. an. 6,2. Med. k. 78. 235. Çabdam. im ÇKDr.

संधिच्छेदक m. dass. Vjutp. 127.

संधिज adj. 1) *aus einer Verbindung —, — Uebergangszeit* u. s. w. *entsprungen:* अहोरात्राः Çâṅkh. Gṛhj. 3,13. Kauç. 73. — 2) *aus einem grammatischen* Saṁdhi *entstanden* RV. Prât. 2,13. Comm. zu AV. Prât. 3,56. अ° RV. Prât. 13,8. — 3) *den Verbindungsstellen* (des Auges) *angehörig* Suçr. 2,306,19. — 4) *durch Destillation* (vgl. संधान, संधिका) *gewonnen;* n. *Branntwein* Kâçikh. im ÇKDr.; vgl. संधित und संधय.

संधिजीवक adj. *der auf unredliche Weise Geld erwirbt* (wörtlich *von Breschen lebend*) Trik. 3,1,9. H. 475. Hâr. 44.

संधित s. u. संधय.

संधितस्कर m. = संधिचौर H. an. 3,31.

संधित्सु (vom desid. von 1. धा mit सम्) adj. *ein Bündniss —, Frieden zu schliessen wünschend* Kâm. Nîtis. 9,76.

संधिन् (von संधि) 1) m. *ein Minister für Bündnisse* (neben विग्रही) R. ed. Gorr. Bd. VII, S. 341. — 2) f. संधिनी *eine rindernde Kuh* (nach

den Lexicographen *eine vom Bullen besprungene* und *eine zur Unzeit gemolkene Kuh*) AK. 2,9,69. H. 1267. an. 3,432. fg. Med. n. 150. संधिनी वृषस्यन्ती Hârîta bei Kull. zu M. 5,8. °नीर् Âpast. 1,17,23. M. 5,8. Jâǵn. 1,170. Prâjaçkittend. 52,*b*,8. 53,*a*,2.

संधिनिर्मोचन n. Titel eines buddhistischen Sûtra Wassiljew 135. 152. 300. 302. 323. 327. Târan. 301. 316. मध्यमिकमूलसंधिनिर्मोचनव्याख्या (wohl मा° zu lesen) 137.

संधिबन्ध m. 1) vielleicht *Kitt* oder *Kalk* Inschr. in Z. f. d. K. d. M. 4,152. — 2) *Kaempferia rotunda* (भूमिचम्पक) Çabdak. im ÇKDr.

संधिबन्धन n. *Sehne* H. ç. 128.

संधिमति m. N. pr. eines Ministers des Fürsten Ǵajendra Râǵa-Tar. 2,65. 72. 79. 82. 105. — Vgl. संधिमत् 2,*a*).

संधिमत् (von संधि) 1) adj. *a*) *wobei ein Zusammentreffen* (zweier Tage oder Tageszeiten) *stattfindet* Weber, Ǵjot. 51, N. 4. Comm. zu Kâtj. Çr. 173, N. 2. — *b*) *im Frieden lebend:* Vishṇu MBh. 13,6971. *verbündet* Kâm. Nîtis. 8,55 (der Comm. liest संधिना st. संधिमान्). — 2) m. N. pr. *a*) = संधिमति Râǵa-Tar. 2,110. fg. — *b*) eines Ministers des Fürsten Ǵajâpîḍa Râǵa-Tar. 4,496.

संधिमुक्त n. *Gliedausrenkung* Suçr. 1,300,7. 8.

संधिरन्ध्रका f. *eine Bresche in einer Mauer* Çabdârthak. bei Wilson.

संधिराग m. = संध्याराग Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,37.

संधिला f. 1) *eine Bresche in einer Mauer* H. 985. an. 3,691. Med. l. 144. — 2) *ein berauschendes Getränk* Med. — 3) *Haus* H. an. — 4) *Fluss* H. an. Med.

संधिविग्रहक (von संधि + विग्रह) m. *Minister der Bündnisse und des Krieges* Râǵa-Tar. 6,320. °विग्रहिक Vjutp. 95. Spr. (II) 3104. wohl nur fehlerhaft für सांधिविग्रहिक.

संधिविग्रहकायस्थ m. *ein Secretär im Ministerium der Bündnisse und des Krieges* Kathâs. 42,91.

संधिवेला f. *Dämmerungszeit* Kâtj. Çr. 7,5,8. 13,2,8. 25,11,14. Gobh. 3,10,14. 4,6,8. Lâtj. 3,3,13. M. 4,55. P. 4,3,116. निशाया दिवसस्य च Vjâsa im Âhnikat. nach ÇKDr. — Vgl. सांधिवेल.

संधिषामन् n. *ein* Sâman *zu den* Saṁdhistotra (s. संधि 2) *p*) Pańkav. Br. 24,11,6. Çâṅkh. Çr. 9,21,2. Lâtj. 2,9,19.

संधिसंभव adj. *aus dem grammatischen* Saṁdhi *hervorgegangen;* m. so v. a. *Diphthong* Verz. d. Oxf. H. 105,*a*,4.

संधिसितासितरोग m. *eine best. Krankheit des Auges* Verz. d. Oxf. H. 308,*a*,18. fgg.; vgl. संधि 2) *m*).

संधिहारक m. = संधिचौर Hâr. 146.

संधीश्वर (संधि + ई°) m. N. pr. eines zur Erinnerung an die *Zusammenfügung* der Körpertheile Saṁdhimati's errichteten Heiligthums Râǵa-Tar. 2,134.

संधुक्षण (von धुक्ष् mit सम्) 1) adj. *anfachend, entflammend:* कोप° Uttarar. ed. Cow. 116, N. 3. — 2) n. *das Anfachen, Entflammen:* अग्नि° Karaka 1,5. अनल° Suçr. 2,48,13. 181,4. Vâgbh. 1,8,20. वैर° MBh. 3, 15944. त्यागशक्ति° Daçak. 62,3.

संधेय (von 1. धा mit सम्) adj. 1) *zusammenzufügen:* आशु° *leicht z.* (कनकघट) Spr. (II) 4971. स्वर° *mit einem Ton verbunden werdend* VS. Prât. 6, 5. — 2) *mit dem man Frieden* oder *ein Bündniss schliessen kann* oder *muss* MBh. 12,2050. 6268 (auch अ°). Spr. (II) 1153. 6740. Kathâs. 12,26. Bhâg. P. 8,6,20. Pańkat. ed. Bomb. III, 51,4. Hit. 116,21. 117,17. 20 (अ°). 126,12. 127, 19. स संधेयः कथं मया MBh. 9,260. आशु° *leicht zu versöhnen* Spr. (II) 4971. neutr. impers.: अमित्रैरपि संधेयम् *sogar mit Feinden soll man sich verbünden* 6812. किं नु संधेयमस्मिन् *kann man sich wohl mit ihm aussöhnen?* Bhâg. P. 10,47,16. — 3) *in Ordnung zu bringen, wieder gut zu machen:* अ° Ait. Br. 7,17. — Vgl. दुः°.

सँध्य (von संधि) 1) adj. *a*) *auf dem Uebergangspunct liegend* u. s. w.: स्थान Çat. Br. 14,7,1,9. पौर्णमासी Gobh. 1,5,2. 12. अहर्दिसंध्यम् Suçr. 1,7,16. — *b*) *auf dem grammatischen* Saṁdhi *beruhend* ṚV. Prât. 2, 28. 3,6. 5,20. 11,3. 20. 13,15. fg. 14,26. AV. Prât. 1,1. 2,37. 3,37. — *c*) (von 1. ध्या mit सम्) = सम्यग्विचारकर्तृ Comm. zu Vâsavad. S. 32. सँध्या dass. ebend. — 2) f. सँध्या *a*) *Uebergangszeit, Morgen-* oder *Abenddämmerung* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,111. AK. 1,1,3,3. H. 140. an. 2,387. Med. j. 39. पश्चिमा MBh. 1,656. पूर्वा 657. घोरा समभवत्संध्या 5890. पुरा संध्या प्रवर्तते 6028. R. 1,25,2. संध्या संदृश्यते घोरा MBh. 1,6443. R. 1. 28,21. शनैर्वियुज्यते 35,16. अर्कचन्द्राभ्यां रहिता 3,52,5. 4,43,47. Ragh. 1,83. 2,20. Varâh. Bṛh. S. 21,8. 30,5. fgg. प्राची, अपरा 31. संध्येव रागिणी वेश्या Kathâs. 12,93. Spr. (II) 6819. VP. 222. fg. 308. Brahma-P. in LA. (III) 54,11. 22. Bhâg. P. 2,1,34. 3,14,7. 8,20,24. °पयोद (vgl. संध्याभ्र) Çâk. 75. °हय Varâh. Bṛh. S. 3,35. 46,67. 75. du. 3,34. Çâṅkh. Br. 2,9. M. 2,78. 3,280. 4,50. 113. 131. 8,86. Jâǵn. 1,25. उभे पूर्वापरे MBh. 6,54. R. 2,25,13. 75,31. Suçr. 2,145,18. Spr. (II) 930. Weber, Kṛshṇaǵ. 264. Halâj. 1,106. संध्यामास्, उप-आस्, अनु-आस् *die Morgen- und Abendandacht verrichten* Shaḍv. Br. 4,5. Âçv. Gṛhj. 3,7,3. Çâṅkh. Gṛhj. 2,9. 4,9. Kauç. 141. M. 2,69. 7,223. MBh. 1,1890. R. 1,31,30. 2,46,13. 64,32. R. Gorr. 1,26,2. Weber, Râmat. Up. 344. Verz. d. Oxf. H. 85,*a*,34. Verz. d. B. H. 91 (41). No. 326. Brahma-P. in LA. (III) 55,16. MBh. 3, 2256 (अन्वास्त mit der ed. Bomb. zu lesen). R. Gorr. 2,47,25. संध्यां कर्तुं पूजनम् Pańkar. 1,3,49. °वन्दन Verz. d. Oxf. H. 273,*b*,23. 276,*b*, 10. 40. संध्योपस्थान Comm. zu TBr. 1,67,4 v. u. °कार्य Vikram. 37,9. संध्याग्निकार्य Kathâs. 20,40. संध्याग्निहोत्रमन्त्र 34.36. °विधि 38,57. Verz. d. B. H. No. 1051. fg. Verz. d. Oxf. H. 267,*b*,26. 286,*a*, No. 670. संध्याङ्गजपविधि 267,*b*,30. °मौन 85,*a*,34. °नियम Bhâg. P. 3,14,36. Hier und da kann auch Bed. *d*) gemeint sein. — *b*) *Morgen-* oder *Abendgebet:* पूर्वां (पश्चिमां) संध्यां जपन् M. 2,101. fg. 4,93. उभे संध्ये जपन् 2, 222. R. 1,25,20. Brahma-P. in LA. (III) 54,7. °प्रयोग Verz. d. Oxf. H. 93,*a*,4 v. u. — *c*) *die Morgendämmerung* (vgl. संध्यांश) *eines* Juga (*Weltperiode*) M. 1,69. fg. Hariv. 511. fgg. VP. 23. Bhâg. P. 3,11,20. *die Dämmerung am Anfange und am Ende eines* Juga Med. Hariv. 11304. *am Ende* Bhâg. P. 1,3,25. — *d*) *die drei Gelenke des Tages: Morgen, Mittag und Abend:* °त्रय Varâh. Bṛh. S. 34,8. *die Genien dieser Zeitabschnitte* Âçv. Gṛhj. Pariç. 1,2. — *e*) *die Dämmerung* (insbes. *die Abenddämmerung*) personificirt als eine Manifestation Brahman's VP. 40. Bhâg. P. 3,20,33. fgg. Troyer zu Râǵa-Tar. 1,33. als Geliebte der Sonne Spr. (II) 760. Çiva's Kathâs. 1,44. Râǵa-Tar. 1,33. 7,1. als Gattin Kâla's Vaiv. P. im ÇKDr. Pulastja's MBh. 5,3970. Pûshan's

R. 5,23,27. als Schwieger Vidjutkeça's 7,4,20. fg. — f) Bez. *eines einjährigen Mädchens, das bei der* Durgâ-*Feier diese Göttin vertritt*, Annadâkalpa im ÇKDr. unter कुमारी. — g) N. pr. eines Flusses H. an. Med. MBh. 2,375. — h) *Grenze* H. an. — i) = संधान H. an. — k) *Versprechen, Gelöbniss* (fehlerhaft für संधा) H. an. Uǵǵval. — l) = चिन्ता (von 1. ध्या mit सम्) H. an. — m) *eine best. Blume* H. an. — Vgl. अप्रसंध्या, उपसंध्यम्, त्रिसंध्य, दीर्घ°, नीलसंध्या, प्राक्° und सांध्य.

संध्यक am Ende eines adj. comp. von संध्या in रक्त°.

संध्यक्षर (संधि + अ°) n. *ein auf* Saṁdhi *beruhender Vocal* d. i. *Diphthong* RV. Prât. 1, 1. 13, 15. VS. Prât. 1, 45. 4,46. 55. 8, 8. AV. Prât. 1,40. 3,40. Comm. zu TS. Prât. 1,33. 2,47. fg. 18,1. P. 5,3,83, Vârtt. 8. Ind. St. 10,421. Âçv. Çr. 1,5,9. Çâṅkh. Çr. 1,2,4. 5. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37.

संध्यर्त (संधि + 2. ऋत) Mârk. P. 51, 87.

संध्यवेला f. *Dämmerungszeit* Pâr. Gṛhj. 2, 11.

संध्यांश (संध्या + अंश) m. *die Abenddämmerung eines* Juga (*Weltperiode*) M. 1, 69. fg. Hariv. 511. fgg. VP. 23. Bhâg. P. 3, 11, 20. °क *class.*: कलि° Hariv. 2371.

संध्याकाल m. *Dämmerungszeit* R. 1,28,21. Varâh. Bṛh. S. 11, 51. 30,1. 8. 47,22. Spr. (II) 7566.

संध्याचल (संध्या + अ°) m. N. pr. eines *Berges* Kâlikâ-P. 50. 81 nach ÇKDr.

संध्यातर् M. 8, 342 schlechte Lesart für संदातर्.

संध्यात्व n. nom. abstr. von संध्या *Dämmerung* Daçak. 67, 1.

संध्यानाटिन् adj. *in der Dämmerung tanzend;* m. ein N. Çiva's Trik. 1,1,47. °नाट्टिन् fehlerhaft H. ç. 46.

संध्यापद्धति f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 269.

संध्यापुष्पी f. *Jasminum grandiflorum Lin.* Râǵan. im ÇKDr.

संध्याबल adj. *in der Dämmerung mächtig;* m. *ein* Râkshasa Trik. 1,1,74. H. ç. 37.

संध्याबलि m. 1) *eine zur Dämmerungszeit gereichte Spende* (s. u. 1. बलि 2) Megh. 35. — 2) *ein in einem* Çiva*-Tempel freigelassener Stier* Hâr. 67.

संध्याभ्र (संध्या + अभ्र) n. 1) *eine Regenwolke in der Dämmerung* R. 3, 31, 13. Ragh. 12,28. Bhâg. P. 4, 6, 36. — 2) *eine Art Röthel* (सुवर्णगैरिक) Râǵan. im ÇKDr.

1. संध्याराग m. *das rothe Glühen der Dämmerung* (eine best. Naturerscheinung) Varâh. Bṛh. S. 21, 19.

2. संध्याराग 1) adj. *die Farbe der Dämmerung habend.* — 2) n. *Mennig* Râǵan. im ÇKDr.

संध्याराम m. ein Name Brahman's (vgl. u. संध्य 2) e) Çabdar. im ÇKDr.

संध्यावास m. N. eines Dorfes Kathâs. 108, 40.

संध्याविद्या f. Bein. der Varadâ Taitt. Âr. 10, 34.

संध्याशङ्ख m. *eine Muschel, die beim Eintritt der Dämmerung geblasen wird:* °ध्वनि Mâlatim. 41, 16.

संध्योपनिषद् f. Titel einer Upanishad Notices of Skt Mss. 34.

संध्वास्य s. u. संवास्य.

सन्न 1) adj. s. u. 1. सद् und vgl. सन्नीकार्. — 2) m. = सन्नकद्रु Bhar. zu AK. 2, 4, 2, 15 nach ÇKDr.

सन्नक (von सन्न) adj. *zwerghaft* Bhar. zu AK. 2, 4, 2, 15 nach ÇKDr. — Vgl. गत°.

सन्नकद्रु m. *Buchanania latifolia Roxb.* AK. 2, 4, 2, 15.

संनत 1) adj. s. u. नम् mit सम्. — 2) m. N. pr. eines Affen R. 4,39,37.

संनति (von नम् mit सम्) 1) f. a) *Verminderung, Erleichterung*: क्रियतामस्याः पृथिव्या भारसंनतिः (°संततिः die neuere Ausg.) Hariv. 2962. — b) *Zuneigung, Gunst, Willfährigkeit* AV. 11,7,3. सं मे संनतयो नमन्ताम् TBr. 3,7,6,18. TS. 7,5,23,1. 23,1. °होम TBr. 3,8,18,5. विद्युषाम् *gegen* Ragh. 8,31 (संमति ed. Calc.). भूपाल° Varâh. Bṛh. S. 104,33. — c) Bez. von *Sprüchen, die dies ausdrücken* (z. B. AV. 4, 39, 1) Kauç. 5. 68. 72; vgl. TBr. Comm. 3,630. — d) *Unterwerfung; Demuth, anspruchloses Betragen* H. an. 3,311. Med. t. 168. संनतिमिव जग्मुः MBh. 6,2630. ये च दिग्विजये तस्य संनतिं न ययुर्नृपाः Bhâg. P. 10,70,24. MBh. 2,1388. 5, 4707 (mit loc. der Person). 6, 772. 8, 1484. 3614. 13, 6903. Hariv. 3269. 7740. 8759. 9131. R. 1,46,9 (47,8 Gorr.). 5,64,20. Bhâg. P. 4, 11, 34. 7, 11, 24. 10,28,10 (mit loc. der Person). — e) *Laut, Ton* H. an. Med. — f) N. pr. α) einer Tochter Devala's (Asita's) und Gattin Brahmadatta's Hariv. 1261. fg. — β) einer Tochter Daksha's und Gattin Kratu's VP. 54. Mârk. P. 50, 23 (संतति fehlerhaft). 52,24. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Sumati Hariv. 1080; vgl. संनतिमत्. — b) eines Sohnes des Alarka Hariv. 1587.

संनतिमत् (von संनति) 1) adj. *unterwürfig, bescheiden, anspruchlos* MBh. 2, 581 (mit gen.). Hariv. 1262. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Sumati VP. 453. Bhâg. P. 9,21,28; vgl. संनति 2) a).

संनतेयु m. N. pr. eines Sohnes des Raudrâçva MBh. 1,3701. Hariv. 1659. — Vgl. संततेयु.

सन्नद adj. *zu Nichte machend* (nach Nîlak.): गोप्ता गोप्तृणां सन्नदो दुष्कृतीनाम् Hariv. 7446. सन्नदः सन्नवसानो (!) नाशस्तत्प्रदः Nîlak.

संनद्ध 1) adj. s. u. 1. नह् mit सम्. — 2) m. N. *eines best. Sonnenstrahls* VP. 2te Aufl. 2,297, N.

संनद्धव्य partic. fut. pass. von 1. नह् mit सम् *sich rüsten:* स चेत्संनह्यागच्छेत्संनद्धव्यं ततो भवेत् *dann muss man sich rüsten* MBh. 12,3542.

सन्नभाव adj. *kleinmüthig;* davon °त्व n. *Kleinmuth* MBh. 14,1001. = नष्टभक्तिः देवादिषु Nîlak.

संनम् f. = संनति 1) b): मह्यं संनमः सं नमन्ताम् AV. 4,39,1.

संनय (von 1. नी mit सम्) 1) adj. *zusammenführend* RV. 2,24,9. — 2) m. a) *Versammlung* AK. 3,4,24,153. H. an. 3,512. Med. j. 109. देवानाम् MBh. 1, 7066. 7945. — b) *Nachhut eines Heeres, Hintertreffen* AK. H. an. Med.

संनहन (von नह् mit सम्) n. 1) *das Zusammenbinden, Schnüren* Nir. 4,21. इध्मबर्हिषोः Âçv. Gṛhj. 1,10,3. — 2) *das Sichrüsten* AK. 3,4,2, 23. 25,170. देव° Hariv. Adhj. 243 in der Unterschr. — 3) *Band, Schnur* TS. 1,1,2,2. Çat. Br. 1,3,2,6. 2,6,1,15. इध्म° *ein Strang aus Gräsern u. s. w.* TBr. 3,7,6,18. Âçv. Çr. 1,4,13. Kâtj. Çr. 3,1,13. 2,3. Kauç. 87. MBh. 4,1320. युग° 7,3597. — 4) *Rüstzeug, Rüstung* MBh. 2,1914. 7, 79 (nach der Lesart der ed. Bomb.). गाढं संनहनं चक्रे R. 4, 15,20. — 5) fehlerhaft für संहनन in वज्र° adj. MBh. 4, 2242. — Vgl. पत्नी°, सर्व°

संनक्नीय MBh. 9,890 fehlerhaft für संक्ननीय (*fest, gedrungen*), wie die ed. Bomb. liest.

संनाद (von नद् mit सम्) m. 1) sg. und pl. *Getön, Gebrüll, Geschrei* u. s. w.: लोमकर्षण MBh. 7,3122. गीतवादित्र° 2860. भेरीणाम् R. 6,2,40. संगीत° Bhâg. P. 3,2,6. ज्ञाल° R. 5,74,37. ऊर्मिजाल° 39. सिंह-शार्दूल° Hariv. 5374. घोर° adj. (संग्राम) MBh. 1,6895. कोकिलाकुल° 2376. दृप्तकुक्कुट° Hariv. 4178. द्विजालिकुल° Bhâg. P. 10,3,3. मातृणाम् R. 2,39,39. 7,15,15. भीम° adj. 22,7. °शब्द 5,38,38. MBh. 12,7626. — 2) N. pr. eines Affen R. 7,39,22; vgl. संनादन 2).

संनादन (vom caus. von नद् mit सम्) 1) adj. *ertönen machend, mit Geräusch* u. s. w. *erfüllend:* लोक° (चक्र) MBh. 1,3118. — 2) m. N. pr. eines Affen R. 6,3,23; vgl. संनाद 2).

संनाम (von नम् mit सम्) m. *das Sichneigen, Unterwerfung:* स° adj. *sich demüthig neigend* Nalod. 1,3. nach dem Comm. सत् + नाम.

सन्नामन् (सत् + ना°) n. *ein guter, schöner Name* ebend.

संनाय्य Halâj. 2,261 schlechte Lesart st. सांनाय्य; vgl. Randglosse zu H. 831.

संनाह (von नह् mit सम्) 1) *das Umbinden, Gürtung:* कक्षा° (beim Elephanten) Varâh. Bṛh. S. 96,4. *das Sichrüsten* Halâj. 5,57. °ज्ञननी (भेरी) R. 6,9,22. कृत° adj. *gerüstet* MBh. 1,5452. *das Sichrüsten zu Etwas* so v. a. *Unternehmung* Daçak. 114,11. — 2) *Band, Schnur:* काञ्चनसंनाहे तल्पे (so ed. Bomb. st. शुभे) MBh. 4,1418. — 3) *Rüstzeug, Pferdegeschirr* Trik. 2,8,45. MBh. 4,1017. Kathâs. 19,67. *Rüstzeug, Rüstung eines Kriegers* H. 766. Halâj. 2,304. Ait. Br. 7,14. Çâṅkh. Çr. 15,18, 26. 28. MBh. 2,2520. 3,664. 14372. 15068. 14,2365. Hariv. 9290. संनाहादिधारण Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,23. काञ्चन° adj. R. 6,19,5. रुक्म° adj. Bhâg. P. 9,10,37. दिव्यस्रग्वस्त्र° adj. 10,82,8. शीलसंनाहनिताः (साधवः) Spr. (II) 4549. — Vgl. वि°, सर्व° und सांनाहिक.

संनाह्य (von संनाह) adj. *zum Kampf gerüstet:* ein Elephant H. 1222. Halâj. 2,69.

सन्नि f. nom. act. von 1. सद्; s. सन्निमत्.

संनिकर्ष (von 1. कर्ष् mit सम्) 1) m. *a) Zusammenrückung, Annäherung; Nähe, nahe Berührung* H. 1450. Âçv. Çr. 1,2,9. परः संनिकर्षः संहिता Nir. 1,17. P. 1,4,109. प्रकृ° Çâṅkh. Gṛhj. 4,7. देशकाल° Çâṅkh. Çr. 13,24,15. Gobh. 1,5,8. क्रीडन्ति सर्पनकुला मृगैर्व्याघ्राश्च मित्रवत्। प्रभावाद्दीप्ततपसां संनिकर्षान्महात्मनाम् ॥ MBh. 13,651. तव संनिकर्षे वृणे 1026. Jâgń. 3,160. R. Gorr. 1,80,14. संनिकर्षाच्चानुरागः — सर्वस्य जायते 2,7,24. स्त्रीसंनिकर्षं परिहर्तुम् Kumâras. 3,74. Çâk. Ch. 63,6. Mâlav. 26. उत्काण्ठते च युष्मत्संनिकर्षस्य Uttarar. 112,6 (151,11). Spr. (II) 5170. 6429. 6820. Mârk. P. 15,63. 65,13. Prab. 100,8. Bhâg. P. 5,19,1. 10,29,27. संनिकर्षे *in der Nähe von* (gen.) MBh. 1,1174. 3,1533 (fälschlich संनिकृष्टे ed. Calc.). 16088. Hariv. 5278. R. 4,20,17. Bhâg. P. 1,12,10. दुर्म्याग्र° Kathâs. 33,98. संनिकर्षम् *in die Nähe von* (gehen, gelangen, führen u. s. w.) R. 6,99,21. Ragh. 6,20. Spr. (II) 7191. Kathâs. 10,93. 18,350. वातायन° Ragh. 7,8. संनिकर्षात् *aus der Nähe* (sich entfernen u. s. w.): गच्छताम् — संनिकर्षादितो मम R. 6,5,12. बहिष्कृतः 7,59,5. स्वात्मसंनिकर्षान्न्यवारयत् Kathâs. 74,58. — पुष्पवस्त्रयोः Kaṇ. 2,2,1. वायु° *Berührung mit* 1,15. इन्द्रियार्थ° 3,1,18. आत्मेन्द्रियमनोऽर्थ° 5,2,15. Sarvadarçanas. 107,11. 134,8. इन्द्रियार्थसंनिकर्षजन्यं ज्ञानं प्रत्यक्षम् Tarkas. 25. fg. Bhâg. P. 5,10,23. 11,25,7. Bhâshâp. 62. 131. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 135. परस्पर° *gegenseitige nahe Beziehung* Suçr. 1,363,11. — *b) das Dasein, Vorhandensein, Vorkommen:* प्रयोग° (= उत्पत्ति Comm.) Gaim. 1,26. — *c) etwas Naheliegendes, — Neues:* वेदांश्चैके संनिकर्षम् (आहुः) Gaim. 1,27. = आधुनिक Comm. — *d) Behälter, Sammelplatz* (लयस्थान Comm.) Bhâg. P. 2,2,30. — 2) adj. *nahe stehend:* वृत्तयोः संनिकर्षयोः (warum nicht संनिकृष्टयोः?) Hariv. 15228.

संनिकर्षण n. = संनिकर्ष 1) *a)* AK. 3,3,23. यावद्देहेन्द्रियप्राणैरात्मनः संनिकर्षणम् *eine nahe Berührung mit* Bhâg. P. 11,28,12.

संनिकर्षता f. nom. abstr. von संनिकर्ष *nahe Berührung* Kusum. 41,12.

संनिकर्षवादार्थ m. Titel einer Schrift Hall 46.

संनिकर्षविचार m. desgl. ebend.

संनिकाश (von काश् mit संनि) m. *Schein, Aussehen;* stets am Ende eines adj. comp. (f. आ) *den Schein —, das Aussehen von — habend:* शशाङ्क° MBh. 7,4739. 9,986 (fälschlich °संविकाश ed. Calc.). 1075. सत्त्व° R. 3,64,21. रवि° 4,16,53. गिरि° 50,38. 6,36,84. Mṛkkh. 76,14. Varâh. Bṛh. S. 19,2. 4. 67,5. — Vgl. संकाश.

संनिग्रह (von ग्रह् mit संनि) m. *Züchtigung, Bestrafung* MBh. 1,3503.

संनिचय (von 1. चि mit संनि) m. 1) *das Anhäufen, Sammeln:* अर्थसंनिचयं कुर्यात् MBh. 12,2651. कोशसंनिचयेषु (नियुक्ताः) 3975. — 2) *Vorrath, Fülle, Menge:* रत्न° Hariv. 6922. तेजः° (नियतम् mit der ed. Bomb. zu lesen) MBh. 13,1025. अल्प° adj. *geringe Vorräthe habend* R. 1,6,7.

संनिदाघ m. = निदाघ *Hitze, Sonnenhitze:* °दग्धस्य यथा हिमाम्भः Bhâg. P. 5,12,2.

संनिध n. = संनिधान *Nähe* Vopâlita bei Bhar. zu AK. 3,3,23 nach ÇKDr.

संनिधातर् (von 1. धा mit सम्) nom. ag. 1) *Berger, Verwahrer:* मोषस्य M. 9,278. — 2) *ein in der Nähe Seiender:* संनिधात्री im Sinne des fut. Naish. 9,78. — 3) m. *ein Dienst thuender Beamter* Pańkat. 156, 17. कः को ऽत्र संनिधातॄणाम् (so ist zu lesen) Râǵa-Tar. 3,237.

संनिधान (wie eben) n. 1) *Behälter, Sammelplatz:* तपसाम् (तपसां st. तपसा mit der ed. Bomb. zu lesen) MBh. 7,9456. दोषाणाम् Spr. (II) 1038. Bhâg. P. 10,2,28 (= लयस्थान Comm.). — 2) *das Nahesein, Nähe, Gegenwart, Anwesenheit, das Dasein* H. 1450. Halâj. 4,7. 5,5. बक्र° Hariv. 8449 (nach der Lesart der neueren Ausg., °संविधान die ältere). अद्यैव मुहूर्तं तव संनिधानं ममैव कृत्स्नादपि जीवलोकात् R. 2,21, 52. Kap. 1,97. Vâgbh. 1,7,50. तेषामसंनिधाने Spr. (II) 934. मत्संनिधानेन 1619. 5170. 2800. 5101. 5497. 6039. 6221. ईप्सितार्थ° Vikr. 19,1. संनिधानं तदर्थये। प्रभोस्तत्र Kathâs. 50,195. fg. Mârk. P. 15,59. संनिधानमस्माकं भविष्यति *wir werden anwesend sein* 97,35. संनिधानं कर् *erscheinen* 62,1. संनिधाने पठे कृते 97,26. राजासंनिधानकृत् *die Abwesenheit des Fürsten bewirkend* Kathâs. 15,120. — Prajogar. 93,*b*,2. Sarvadarçanas. 153,1. 2. Schol. zu Kâtj. Çr. 9,11,13. Kusum. 12,5. Kull. zu M. 6,82. विकारहेतुविषयसंनिधाने ऽप्यविक्रियत्वम् (so ist zu lesen) 92. असंनिधानात्सततस्थितीनाम् *das Nichtvorkommen* Spr. (II) 1317. संनिधाने *in der Nähe —, in Gegenwart von* (gen. oder im comp. vorangehend): आश्रम° Hit. 113,6. मत्संनिधाने Kathâs. 120,89. Hit. 18,15. 69,4. तव संनिधानात् *von dir her* (kommen) Bhâg. P. 11,29,37.

प्रययौ — पार्वतीसंनिधानतः *zu — hin* Pańkar. 1,15,5.

संनिधि (wie eben) m. 1) *Nebeneinanderstellung, gleichzeitige Erwähnung* Kâtj. Çr. 3,2,15. 4,4,3. 7,1,35. 10,9,22. 12,4,5. 22,5,52. = पदानामविलम्बेनोच्चारणम् Tarkas. 50. Sâh. D. 17,11. 27. Schol. zu Kap. 1,96. — 2) *Nähe, Gegenwart, Anwesenheit, das Vorhandensein* AK. 3,3,23. H. 1451. an. 3,351. Med. dh. 37. Adhjâtmar. 1,1,34. Sarvadarçanas. 165,21. °वियोग Mâlav. 65,10. राजसंनिधिलोकाः *in der Nähe des Fürsten* Pańkat. ed. orn. 23,14. °रत्नपूर्वा भूः so v. a. *mit vor ihm liegenden Juwelen* Spr. (II) 4594. संनिधौ *wenn man anwesend ist*, अ° *wenn man nicht anwesend ist* M. 5,74. 8,147. Comm. zu Kâtj. Çr. 394,21. fg. 423,19. संनिधौ mit einem gen. oder am Ende eines comp. *in der Nähe, — in Gegenwart von* Âçv. Çr. 1,9,5. M. 2,194.198. 4,58.99. 108. 8,60.79.194 u.s.w. MBh. 3,2180.2189.2367.2758. 5,1220 (nach der Lesart der ed. Bomb.). R. 1,2,13. 2,22,19. 32,37. 64,72. 82,26. 101,25. Jogas. 2,35. Çâk. 171. Spr. (II) 5101. 6413. 7336. Varâh. Brh. S. 96,4. Kathâs. 36,46. Râǵa-Tar. 2,147. 4,132. Bhâg. P. 1,15,8. 5,9,5. 6,12,6. 18,5. 7,5,14. स्वसंनिधावुपवेश्य Dhûrtas. 92,5. नाधीतं गुरु° *beim Lehrer* Spr. (II) 4155. गुरु° नीतः *in die Nähe von, zu* Vet. in LA. (III) 10,17. नित्तेषुरसंनिधौ *in Abwesenheit von* M. 8,181. विच्छिन्नकरपरमाणवसंनिधौ *wenn nicht vorhanden ist* Kusum. 15,22. अहं प्राप्तो भयार्तस्तव संनिधिम् *zu dir* R. 3,42,15. °संनिधिं प्रस्थिता Prab. 68,5. यस्य नायाति संनिधिम् Sâh. D. 118. जले ऽस्मिन्संनिधिं कुरु *erscheine in* Pańkar. 3,6,9. संनिधिं वि-धा *Platz ergreifen, seinen Sitz aufschlagen in* (loc.) Râǵa-Tar. 4,110. बन्ध् dass. 507. — Vgl. सांनिध्य.

संनिनद (von नद् mit संनि) m. *Getön, Geschrei* u. s. w.; pl. R. 6,37,44.

संनिनाद (wie eben) m. dass. MBh. 7,3838. R. 6,17,32.

संनिपत्य absol. von 1. पत् mit संनि; संनिपत्योपकारक *unmittelbar wirkend* (Gegens. आरादुपकारक) Comm. zu Kâtj. Çr. 27,18. 38,8. 87,12. 394,15. Madhus. in Ind. St. 1,15,6. 7.

संनिपात (von 1. पत् mit संनि) m. 1) *Zusammenstoss* (auch von Feinden), *das Zusammenprallen, Zusammentreffen; Verbindung:* शरयोः MBh. 3,1565. 7,3625. तालिका° Hariv. 9920. कर° (*Hand* und *Strahl*) Kathâs. 103,237. गज° Ragh. 7,43. धनंजयवृकोदरयोः MBh. 2,1017. 1039. 4,352 (= Hariv. 4717). 1534. 1902. 6,146. 3154. 4161. 7,1247. 8554. 14,479. Hariv. 4734. Kâm. Nîtis. 9,60. Bhâshâp. 116. संयोगस्तु व्यञ्जनसंनिपातः R̥V. Prât. 1,7. स्वरितानुदात्त° TS. Prât. 10,12. वर्णानां विपरीतानाम् Comm. zu AV. Prât. 2,38. Pat. zu P. 6,4,19. Paribhâshâ zu 7,1,13. वातपित्तकफशोणित° Suçr. 1,4,9. 61,6. 320,14. 2,1,5. Kir. 5,36. R. 5,85,23. प्राणानाम् MBh. 3,13969 = 12,6877. धूमज्योतिःसलिलमरुतां संनिपातः ist die Wolke Megh. 5. Ragh. 13,58. उदगयनपूर्वपक्षपुण्याहसंनिपाते यज्ञकालः Lâtj. 8,1,1. 6,9,8. Kâtj. Çr. 1,7,15. 22,1,42. Çâṅkh. Çr. 1,16,16. Kauç. 68. Âçv. Çr. 7,2,15. 8,6,10. 9,6,7. R̥V. Prât. 13,4. 17, 16. R. 3,43,37. Spr. (II) 1441. Bhâg. P. 11,25,5. 6. — 2) *coitus* Âpast. 2,1,17. 20. fg. 26,20. 27,11. मैथुने MBh. 5,1067. — 3) *der Zusammentritt sämmtlicher drei Humores zur Hervorbringung einer Krankheit* und *die auf diese Weise entstandene Krankheit* (*das Zusammenwirken zweier Humores* heisst संसर्ग) Karaka 3,6. Suçr. 1,83,6. 2,40,5. 133,1. संसर्गे संनिपाते च वस्तिरेव हितः 196,14. 426,18. 529,12. °दुष्ट 1,45,6. °ज्ञ (so v. a. सर्वज्ञ, त्रिदोषज्ञ) 62,12. °समुत्थ 174,11. संनिपातोत्थित 2,452,7. °जय 1,200,19. °ज्वर 2,402,20. Çârṅg. Saṁh. 2,2,104. °अपस्मृ Suçr. 2,133,13. — Spr. (II) 6283. Verz. d. B. H. No. 949. 965. 972. 1370. Verz. d. Oxf. H. 319, *b*, No. 758 (14 Formen). °भैरवो रसः *a*, 8. 9. — 4) in der Astrol. *eine best. Art von Conjunction der Planeten* Varâh. Brh. S. 20,5. उदितः पश्चादेकः प्राक्चान्यो यदि स संनिपाताख्यः 8. 9. — 5) *Fall* (einer Waffe u. s. w.); s. लक्षण°. — 6) *Tod:* उत्पत्तिवृद्धिव्ययसंनिपातैर्न युज्यते ऽसौ परमः शरीरी MBh. 12,7408. = मरण Nîlak. — 7) *ein best. Tact:* एक एव गुरुर्यत्र संनिपातः स उच्यते Saṁgîtadâm. im ÇKDr. — Vgl. लक्षण°.

संनिपातकलिका f. Titel eines über die *Krankheit* Saṁnipâta *handelnden Werkes* Verz. d. Oxf. H. 319, *b*, No. 758.

संनिपातन n. *das Zusammenfallenlassen* Çâṅkh. Çr. 1,2,27. 13,5,1.

संनिपातनुद् 1) adj. *die* Saṁnipâta *genannte Krankheit vertreibend* Suçr. 1,162,15. — 2) *eine* Nimba-*Art* (नेपालनिम्ब) Râǵan. im ÇKDr.

संनिपातिन् adj. *zusammentreffend, zusammenfallend* Comm. zu Kâtj. Çr. 27,2 v. u.

संनिपात्य adj. *zu schleudern:* बाणो मृगशरीरे Çâk. 10.

संनिबर्हण (von 1. बर्ह् mit संनि) n. *das Niederdrücken* so v. a. *Besiegen:* मनसः Spr. (II) 1384.

संनिबोद्धव्य (von 1. बुध् mit संनि) adj. *zu erkennen:* परचक्रस्यागमनं तस्मिन्नपि संनिबोद्धव्यम् Varâh. Brh. S. 38,6.

संनिभ adj. (f. आ) am Ende eines comp. = निभ *gleich, ähnlich* H. 1461. Halâj. 4,9. वसुधाधर° MBh. 1,6022. 3,2457. 2701. 11997. 16774. 5,7244 (बल = गन्धकरस! Nîlak.). 7,4697. 12,6329. R. 1,1,62. 6,24. 9,18. 35. 37,20. 54,21. 55,2. 24. 60,31. 2,54,28. 91,29. 94,5. R. Gorr. 1,46,31. 2,30,13. 3,55,13. 4,7,22. 38,30. 5,21,20. R̥t. 1,11. Varâh. Brh. S. 3,24. 28,6. 11. 34,5. Cit. beim Schol. zu Çâk. 6,5. Kathâs. 28,3. 32,163. Spr. (II) 302. 5700. Râǵa-Tar. 5,107. 118. 290. Bhâg. P. 3,13,23. Pańkar. 1,4,48. 7,2. Pańkat. III,140. H. 3. 19. पीतारुण° so v. a. पीतारुण Varâh. Brh. S. 30,13. — Vgl. गोमेद°.

सन्निमत् (von सन्नि) adj. *verzweifelnd, kleinmüthig*, als Umschreibung von निर्विण्ण Comm. zu Bhâg. P. 11,26,4.

सन्निमित्त (सत् + नि°) 1) n. *ein gutes Vorzeichen* R. 6,19,44. — 2) °म् *für eine gute Sache* Spr. (II) 3063.

संनियच्छन (von यम् mit संनि) n. *das Bändigen, Zügeln, Lenken:* हयानाम् MBh. 8,1654.

संनियन्तर् (wie eben) nom. ag. *Bändiger, Zügeler, Lenker:* क्षत्रियस्य M. 9,320 = MBh. 12,2937.

संनियम (wie eben) m. *Bestimmtheit* Ǵaim. 1,26. मूल° Suçr. 1,363,10. असंनियमार्थव्याख्यान Kumârila bei Müller, ST. 227.

संनियोग (von 1. युज् mit संनि) m. *Anweisung, Auftrag* Hariv. 7705. 8438. R. 5,84,7. *Vorschrift* Vârtt. 2 zu P. 7,3,117—119. Schol. zu 4,1,7. 8,3,2. Siddh. K. zu 3,1,11.

संनिरुद्धगुद m. *Verengerung des Mastdarms* Wise 387. Suçr. 1,24,20. 297,11. 2,121,16. 19. Çârṅg. Saṁh. 1,7,65. — Vgl. निरुद्धगुद.

संनिरोद्धव्य (von 2. रुध् mit संनि) adj. *einzusperren:* नारी M. 9,83.

संनिरोध (wie eben) m. 1) *Hemmung, Unterdrückung* Suçr. 1,36,3.

क्रिया° 51,6. 64,14. इन्द्रिय° MBh. 16,124. गुण° Bhâg. P. 2,2,30. — 2) *Einsperrung, Gefangensetzung*, pl. Bhâg. P. 7,5,43. — 3) *Enge:* पर्वत° *Bergschlucht* MBh. 3,12341.

संनिवपन (von 2. वप् mit संनि) n. *das Zusammentragen* (des Feuers); davon संनिवपनीय adj. *damit verbunden:* इष्टि Çâñkh. Br. 19,1. Çr. 9,22,6.

संनिवर्तन (von वर्त् mit संनि) n. *das Umkehren, Umwenden* (intrans.) MBh. 7,6351 (pl.). R. 2,27,23.

संनिवाप (von 2. वप् mit संनि) m. *das Zusammenschütten:* अग्नीनाम् Âpast. 2,12,10.

संनिवाय (von 5. वा mit संनि) m. *Verknüpfung, Vereinigung:* गुण° Bhâg. P. 2,2,22.

संनिवारण (vom caus. von 1. वर् mit संनि) n. *das Zurückhalten:* समरे पाण्डवेयानामभिधावताम् MBh. 9,80.

संनिवार्य (wie eben) adj. *zurückzuhalten, zu hemmen:* वधोन्मुख Mârk. P. 127,41. अभिमान MBh. 12,11983.

संनिवास (von 5. वस् mit संनि) m. 1) *das Zusammenweilen, Zusammensein* Bhâg. P. 9,19,27. — 2) *gemeinschaftlicher Wohnsitz, Nest* MBh. 12,4366.

सन्निवास (सत् + नि°) adj. *bei Guten weilend:* Vishnu MBh. 13,7024.

संनिवृत्ति (von वर्त् mit संनि) f. *Wiederkehr:* असंनिवृत्त्यै तदतीतम् Çâk. 137. असंनिवृत्तये Ragh. 8,48. अभूयःसंनिवृत्तये 10,28.

संनिवेश (von 1. विश् mit संनि) m. 1) *Platzergreifung, Niederlassung:* संनिवेशं कर् *sich niederlassen* R. 5,1,7. ते यदोदरसंनिवेशं कुर्वन्ति *sich festsetzen in* Suçr. 1,82,4. क्रियतां समाजसंनिवेशः *man sorge dafür, dass die Versammlung Platz finde*, Uttarar. 119,9 (161,9). सजातीयानामेकत्र संनिवेशः *das an demselben Platze Stehen* Sâh. D. 209,9. — 2) *Auftrag:* लक्षण° so v. a. *Brandmarkung* Spr. (II) 6295. — 3) *Gründung:* पुरादीनाम् Verz. d. Oxf. H. 48,*a*,2. — 4) *Anordnung, Einrichtung, Zusammensetzung, Arrangement:* व्यूहो विशिष्टः संनिवेशः Verz. d. Oxf. H. 230,*b*,35. fg. 42. कन्यापुर° Daçak. 90,4. 5. गृहसंनिवेशोपदेशक Kull. zu M. 3,163. स्कन्धावार° Kâm. Nîtis. 16 in der Unterschr. Sâh. D. 138,19. केश° Nîlak. zu MBh. 3,15785. सुमनसाम् *Anordnung von Blumen* Mâlatîm. 18,5. तथाविधलिपि° Sâh. D. 268,14. सुलभानुकारः खलु जगति वेधसो निर्माणसंनिवेशः Mâlatîm. 131,21. Kull. zu M. 10,5. VP. 2,12,29. Bhâg. P. 2,1,38. 3,26,15. 5,21,1. 24,7. 7,9, 36. 11,1,10. 4,4. 12,4,19. — 5) *Stellung, Lage* Suçr. 1,83,12. 320,2. मुष्टि° = अङ्गुलि° Schol. zu P. 3,3,36. ज्योतिषाम् Verz. d. Oxf. H. 8,*a*, 29. उत्तानपाणिद्वय° Kumâras. 3,45. स्तनान्तरे कल्पितसंनिवेशम् (कौतुककृतस्तसूत्रम्) 7,25. Ragh. 6,16. प्रियानितम्बोचितसंनिवेशैः — नखाग्रैः 17. 19. — 6) *Form, Gestalt, Aussehen:* अनवस्थितो भूमिसंनिवेशः Uttarar. 35,10 (47,4). Ragh. 16,11 (vgl. jedoch die Corrigg.). Bhâg. P. 5, 23,5. — 7) *Ort des Verweilens, Aufenthaltsort:* प्रियतमस्य Mṛkkh. 86, 11. मुनि° Ragh. 14,76. निजसेनासंनिवेशं तमागात् Kathâs. 46,248. जल° *Wasserbehälter* Spr. (II) 1913. — 8) *versammelte Menge:* एतादृशे तत्रियसंनिवेशे MBh. 3,15642. जनसंनिवेशे Varâh. Bṛh. S. 89,20. — 9) *die Anordnung, Einrichtung* personificirt als Sohn Tvashṭar's von der Rakanâ Bhâg. P. 6,6,42. — 10) fehlerhaft für संनिकाश (so ed. Bomb.) MBh. 5,1825. — Nach den Lexicographen: = संस्थान AK. 3, 4,18,127. H. 1516. Halâj. 4,93. = संस्त्याय AK. 3,4,24,153. = निकर्षण 2,2,18. — Vgl. सांनिवेशिक.

संनिवेशन (von 1. विश् simpl. und caus. mit संनि) n. 1) *Wohnort, Wohnung* MBh. 1,1896. 9,2148. R. 7,42,16. Kâm. Nîtis. 7,50. — 2) *das Aufstellen:* eines Götterbildes Varâh. Bṛh. S. 60,22. — 3) *das Anordnen, Anbringen* Sâh. D. 408.

संनिवेशिन् adj. am Ende eines comp. *sitzend, steckend in* Suçr. 1,83,12.

संनिवेश्य adj. *hineinzulegen, hineinzustecken:* शिक्ये काञ्चनम् Varâh. Bṛh. S. 26,7.

संनिश्चय m. = निश्चय *eine feststehende Meinung:* न च संनिश्चयं यामि *ich komme nicht in's Klare* MBh. 12,13792.

संनिषेव्य (von सेव् mit संनि) adj. *ärztlich zu behandeln:* आतुरो हि कृतो राजा संनिषेव्यश्च (so ed. Bomb.) MBh. 8,2999.

सन्निसर्ग (सत् + नि°) m. *ein gutes Naturell, Gutmüthigkeit* MBh. 1,7305.

संनिहती f. N. pr. eines Flusses (neben Narmadâ) Prâjaçkittenduç. 11,*b*,8 (°हत्याम् loc.). eines Tîrtha MBh. 3,7061. संनिहत्या 7062. 7066.

संनिहन nom. act.: तीर्थसंनिहनादेव संनिहत्येति विश्रुता MBh. 3,7066.

संनिहित 1) adj. s. u. 1. धा mit संनि. — 2) m. N. eines Agni MBh. 3,14195.

सन्नीकर् (सन्न + 1. कर्) *stillen, befriedigen:* यथेच्छसन्नीकृतचित्रकौतुक Kathâs. 122,112.

संनृत्य n. = नृत्य *Tanz* Hariv. 8454. die neuere Ausg. hat eine andere Lesart.

संनेय partic. fut. pass. von 1. नी mit सम् P. 3,1,129, Schol.

संनोदयितव्य (vom caus. von 1. नुद् mit सम्) adj. *anzutreiben, anzufeuern* Hariv. 4554 nach der Lesart der neueren Ausg.

संन्यसन (von 2. अस् mit संनि) n. *Entsagung der Welt* Bhag. 3,4. कृत° adj. Verz. d. Oxf. H. 140,*a*, No. 280.

संन्यास (wie eben) m. 1) *Entsagung, das Aufgeben:* कर्मणाम् Bhag. 5, 1. 2. Bhâg. P. 3,32,34. नियतस्य कर्मणः Bhag. 18,7. कार्यस्यास्य MBh. 2,664. सर्वेषणा° Windischmann, Sancara 100. क्रियाफल° Sarvadarçanas. 171,18. प्राण° R. 5,51,6. सर्वसंन्यासं कर्तुम् Râga-Tar. 3,297. ohne Ergänzung *Entsagung der Welt* Ind. St. 2,75. 78. 95. 175. M. 1,114. 5, 108. 6,96. Bhag. 6,2. 18,1. 2 (als काम्यानां कर्मणां न्यासः erklärt). MBh. 1,627. 9,2910. fg. 14,1195. Bhâg. P. 11,19,38. Dhûrtas. 90,6. Sarvadarçanas. 85,13. Verz. d. B. H. No. 645. Verz. d. Oxf. H. 24,*b*,11. 269,*b*,12. संन्यासं कर् 128,*b*,30. R. Gorr. 1,77,10. °योग Muṇḍ. Up. 3,2,6. Ind. St. 5,83. Verz. d. Oxf. H. 79,*a*,23 (vgl. Z. d. d. m. G. 2,339, No. 168). — 2) *das Aufgeben aller Nahrung* Halâj. 4,75. — 3) *Erschöpfung, gänzliche Ermattung* Suçr. 2,403,1. Vâgbh. 1,10,9. Çârṅg. Saṁh. 1,7, 25. — 4) *Uebereinkunft:* कृतसंन्यासा Kathâs. 4,36. — 5) *Depositum, ein anvertrautes Gut* R. 2,115,14. fg. 17. 20 (127,7. 10. fg. Gorr.). °विधिना दत्तम् (खड्गम्) 3,13,17. Mṛkkh. 83,7. — 6) *Einsatz beim Spiel* MBh. 3,3034. — 7) *Nardostachys Jatamansi* (जटामांसी) Dec. Çabdak. im ÇKDr. — Vgl. सांन्यासिक und न्यास.

संन्यासग्रहण n. *das Ergreifen des* Saṁnjâsa, *der Entschluss der Welt zu entsagen* Pañkar. 2,7,43. Verz. d. Oxf. H. 294,*b*,33. °पद्धति f. Titel einer Schrift Hall 142.

संन्यासधर्मसंग्रह m. Titel einer Schrift Hall 141.

संन्यासनिर्णय m. desgl. Hall 142. °टिप्पणी 143.

संन्यासपद्धति f. desgl. Notices of Skt Mss. 2,100. Verz. d. Pet. H. 100.

संन्यासवत् (von संन्यास) adj. *mit vollständiger Entsagung verbunden* AK. 2,7,52.

संन्यासविधि m. = संन्यासपद्धति Notices of Skt Mss. 2,100.

संन्यासिक s. वेद°.

संन्यासिन् (von 2. अस् mit संनि oder von संन्यास) adj. 1) *entsagend, aufgebend:* अर्थ° (so zu lesen) Ashṭâv. 18,67. ohne Ergänzung *der der Welt entsagt hat* Maitrjup. 6,10. Colebr. Misc. Ess. 1,117. MBh. 14,1196. Weber, Râmat. Up. 329. Spr. (II) 798. Dhûrtas. 84,15. Bhâg. P. 7,4,22. Verz. d. Oxf. H. 13,b,13. 227,b,17. H. 843. नित्य° Bhag. 5,3. वेद° = वेदसंन्यासिक Kull. zu M. 6,95. — 2) *der der Nahrung entsagt hat* Bhatt. 7,76.

संन्यासोपनिषद् f. Titel einer Upanishad Ind. St. 1,302. Notices of Skt Mss. 54. Verz. d. Oxf. H. 394,b,23.

सन्मङ्गल (सत् + म°) n. *eine gute, vorschriftmässige Ceremonie u. s. w.* Ragh. 2,71. 4,41. 10,78.

सन्मणि (सत् + म°) m. *ein ächtes Juwel* Kathâs. 29,59. 35,54. 71,143. 109,10. — Vgl. सद्रत्न.

1. सन्मति (सत् + मति) f. 1) *eine daseiende Absicht* u. s. w., अ° *eine nicht vorhandene A.:* असन्मतिं कार् *keinen Sinn haben für* (loc.) Bhâg. P. 9,4,27. — 2) *eine gute, richtige Ansicht:* अ° *eine falsche A., — Meinung* Bhâg. P. 8,24,47. असन्मतिं दा *lehren* Pañkar. 1,10,21.

2. सन्मति (wie eben) adj. *wohlgesinnt, edel denkend* Kathâs. 22,148. 42,218. 73,438. 103,149. Verz. d. Oxf. H. 261,b,10.

सन्मन्त्र (सत् + म°) m. *ein guter Spruch* Ragh. 17,16.

सन्मात्र (सत् + मात्र) adj. *nur seiend, von dem nur das Sein ausgesagt werden kann* Weber, Râmat. Up. 338. Ind. St. 10, 137. 163. Çiva Çiv. an den beiden ersten Stellen lesen wir mit der v. l. सर्वाधिष्ठानः सन्मात्रः.

सन्मान (सत् + मान) m. *eine gute Meinung:* °कर् *Achtung einflössend* ṚV. Prât. 11,36. wohl fehlerhaft für संमान, wofür auch sonst häufig सन्मान geschrieben wird.

सन्मार्ग (सत् + मार्ग) m. *der richtige Weg* (in übertr. Bed.) Ind. St. 10, 33. Mâlav. 1. Kathâs. 17,113. 33,39. 101,22. Mârk. P. 19,17. Bhâg. P. 10,86,59. °स्थ Spr. (II) 4039. सन्मार्गे तावदास्ते 6824. °योधिन् *auf eine ehrliche Weise* Ragh. 17,69. — Vgl. सत्पथ.

सन्मित्र (सत् + मित्र) n. *ein guter Freund* Spr. (II) 4060.

सन्मिश्रकेशव m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 274, a, No. 650.

सन्मुनि (सत् + मु°) m. *ein guter* Muni in दैवज्ञ° N. pr. eines Astronomen Ind. St. 2,253.

सन्मौलिक (सत् + मौ°) adj. Bez. einer Klasse von Kâjastha, die zwischen den Kulîna und Maulika stehen, Colebr. Misc. Ess. 2,189.

सँन्यस् (von 1. सन्) adj. *alt:* तं संपर्यन्नव्यं कृणोमि सन्यसे पुराजाम् ṚV. 3,31,19. तमु त्वा नूनमीमहे नव्यं दंसिष्ठ सन्यसे 8,24,26. nach Sâj. = संभजन (von 1. सन्) oder संन्यास (von 2. अस्).

1. सप्, सँपति Dhâtup. 11,6 (समवाये). सपेम, सेपुस्; सपन्ते, सपन्त; *nachstreben, zu erreichen suchen; Jmd anhängen, sich zu thun machen um* (acc.) Naigh. 3,5.14. अविद्वांसो विदुष्टरं सपेम ṚV. 6,15,10. इन्द्रं वो नरः सख्याय सेपुः 29,1. क्रीळन्तस्त्वा सुमनसः सपेम 4,4,9. देवा अमृतं सपन्त 5, 3,4. 43,12. 9,97,37. त्वष्टमन्तस्त्वा सपेम VS. 37,20 (vgl. त्वष्टीमती ते सपेय TS. 1,2,5,2. 6,1,8,5). ऋतम् ṚV. 5,12,2. 68,4. 1,68,4. ऋता 67,8. ऋतपा 2,11,12. — सतुम् MBh. 13,2744 fehlerhaft für स्वतुम्, wie die ed. Bomb. liest. — Vgl. साप् in ऋत°, केत°.

— caus. med. dass.: ते संपिषपन्त जोषमा यजत्रा ऋतस्य धारां ṚV. 7,43,4.

— अभि dass.: अभि ये मिथो वनुषः सपन्ते रातिं दिवः ṚV. 7,38,5.

2. सप्, सापयति nur in der, wie es scheint, verdorbenen Stelle: कनीनिखुनदिव सापयन् etwa *futuens* TBr. 2,4,6,5; vgl. jedoch die v. l. चनीखुद्यथा सपम् Âçv. Çr. 2,10,14.

सँप (von 2. सप्) m. *penis* TBr. 2,4,6,5. मुष्कयोर्निहितः सपः 6. Âçv. Çr. 2,10,14. — Vgl. पस.

1. सपक्ष (2. स + पक्ष) m. 1) *Anhänger, Freund;* s. सपक्षता und सपक्षत्व. — 2) *Theilnehmer, mit einem Andern in gleichem Falle sich befindend* Siddh. K. zu P. 6,3,84. Tarkas. 39. 41. Sâh. D. 55,19. 122,10.14. Bhâshâp. 72. — Vgl. 1. विपक्ष.

2. सपक्ष (wie eben) adj. 1) *mit Flügeln versehen* R. 5,85,12. Spr. (II) 1193 (zugleich in Bed. 2). Berge MBh. 7,1163. Hariv. 12600. R. 2,89, 20. Varâh. Bṛh. S. 32,3. Kathâs. 26,9. 27,137. 120,84. — 2) *einen Anhang habend* Spr. (II) 1193. — Vgl. 2. विपक्ष.

सपक्षक adj. = 2. सपक्ष 1): Berge Kathâs. 25,43.

सपक्षता f. nom. abstr. zu 1. सपक्ष 1) Spr. (II) 5817.

सपक्षत्व n. desgl. Kathâs. 45,167.

सपत्त्र (2. स + पत्त्र) adj. *befiedert* so v. a. *Pfeil* Çâñkh. Çr. 17,5,7.15,5.

सपत्त्रक (2. स + प°) adj. *nebst Achyranthes triandra Roxb.* Pañkar. 1,7,24.

सपत्त्राकार् (सपत्त्र + 1. कार्), °करोति *mit einem Pfeile so treffen, dass die Federn desselben in den verwundeten Körper eindringen,* P. 5,4,61. Vop. 7,91. Daçak. 196,1. — Vgl. निष्पत्त्राकार्.

सपत्त्राकरण n. nom. act. von सपत्त्राकार् Halâj. 4,80.

सपत्त्राकृति f. desgl. H. 1372.

सपँत्न (ein zu सपत्नी *Nebenbuhlerin* gebildetes) m. *Nebenbuhler, Widersacher, Feind* AK. 2,8,1,10. H. 729. Halâj. 2,301. ṚV. 10,166,1. AV. 1,19,4. 10,6,30. 12,2,46. TS. 1,6,2,2. 3,2,8,5. P. 6,3,113, Schol. Çat. Br. 1,1,2,11. 4,17. 5,2,9. 6,4,20. 9,1,11. 14,4,2,19. द्विषन्तः सपत्नाः Taitt. Up. 3,10,4. P. 4,1,145. MBh. 1,3727. 4047. 2,1693. 3,2481. 4,162. 5,914. 14,224. fg. 251. R. Gorr. 2,106,15. 3,51,26. 4,9,15. 5, 88,2. Spr. (II) 220. 1401. 1982. 6825. Varâh. Bṛh. 17 (15),2. Mârk. P. 104,13. Bhâg. P. 3,18,4. 19,2. 8,10,3.6. Pañkat. 171,13. °बलसूदन MBh. 4,160. सपत्नानीकमर्दन Hariv. 12986. °नाश MBh. 15,248. °विजय Bhâg. P. 1,14,9. °श्री Spr. (II) 3530. °वृद्धि R. Gorr. 2,7,22. °ज (अभिभव) Ragh. 9,4. षट् *die sechs inneren Feinde* (s. u. षड्वर्ग) Bhâg. P. 5,1,17. fg. 11,15. — Vgl. अ° (in der Bed. 1) b) auch MBh. 1,224. Bhag. 2,8) und निः°.

सपत्नकर्शन adj. *Nebenbuhler mindernd* AV. 8,5,12.

सपत्नक्षयण adj. (f. ई) *Nebenbuhler verderbend* AV. 1,29,4. 2,18,2.

10,3,1. TS. 1,6,2,2. Kauç. 6. 16. 48.

सपत्नदिन् adj. dass. VS. 1,29.

सपत्नघ्नी s. u. सपत्नहन्.

सपत्नचातन adj. *Nebenbuhler verscheuchend* AV. 2,18,2.

सपत्नजित् 1) adj. *Nebenbuhler besiegend* MBh. 3,16389. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Krshna von der Sudattâ Hariv. 9188.

सपत्नता (von सपत्न) f. *Nebenbuhlerschaft, Feindschaft* MBh. 1,4046.

सपत्नतुर adj. (nom. °तूस्) *Nebenbuhler überwindend* TBr. 1,2,1,21.

सपत्नत्व (von सपत्न) n. *Nebenbuhlerschaft:* पत्नत्वेषा° Hariv. 7078.

सपत्नदम्भन adj. *Nebenbuhler schädigend* VS. 3,18. AV. 10,6,29. 19,28,1.

सपत्नदूषण adj. *Nebenbuhler verderbend* Çâñkh. Grhj. 5,2.

सपत्नसाद् s. सपत्नसाह्.

सपत्नसाहृ adj. f. (ई) VS. Prât. 3,121. *Nebenbuhler bewältigend* VS. 5,10. TS. 1,1,10,1. 5,1,10,2. Kâth. 19,10. Hariv. 13166 (°साद् die neuere Ausg.).

सपत्नहन् adj. (f. °घ्नी) *Nebenbuhler schlagend* RV. 10,159,5. 166,2. 170,2. VS. 5,24. 12,5. AV. 1,29,5. 4,8,2. 10,6,30. Çat. Br. 1,1,4,14. 14,2,2,8. Kauç. 47. MBh. 3,11998. 4,531.

सपत्नारि m. *eine Bambusart* Çabdar. im ÇKDr.

1. सपत्नी (von 2. स + पति) adj. f. *denselben Herrn habend;* f. *ein Weib desselben Mannes, Nebenfrau; Nebenbuhlerin* P. 4,1,35. 6,3,35, Vârtt. 3, Schol. (verschiedene Erklärungen). Vop. 6,97. RV. 3,1,10. सपत्नी अजरे धेनू 6,4. 1,105,8. सपत्नी या ममाधरा साधराभ्यः 10,145,3. Jâçn. 3,232. MBh. 1,1225. 3,7457. 14,2358. Hariv. 5203. R. 1,70,30. 2,21,22. 24,17. 31,13. 66,19. 104,14. 110,18. R. Gorr. 2,6,28. 7,31. 22,4. 3,24,2. 5,14,25. Mrkkh. 83,13 (निशा स° zu schreiben). Çârñg. Sañh. 1,7,106. Ragh. 6,63. 10,58. Spr.(II) 4263. 4757. 6826. 6849. Verz. d. Oxf. H. 215, b, 39. Kathâs. 16,113. 31,82. 32,124. 33,14. 39,25. 42, 65. 49,206. 240. Mârk. P. 71,20. Bhâg. P. 3,14,10. 4,8,10. 6,14,40. Pañkat. 110,23. Râga-Tar. 6,195. °स्पर्धा 3,21. °जन Çâk. 93. चतुरत्न-मन्त्री° 95. — Vgl. सपत्न, सापत्न, सापत्न्य.

2. सपत्नी (2. स + प°) adj. = सपत्नीक R. 2,33,16.

सपत्नीक (von 2. स + पत्नी) adj. *in Begleitung der Frauen* oder *der Frau, nebst Frau* Kâtj. Çr. 6,6,28. 19,3,27. 26,7,37. Kauç. 88. Ragh. 1,81. Kathâs. 27,4. Mârk. P. 17,25. Râga-Tar. 2,28.

सपत्नीकर् (सपत्न + 1. कर्) *zum Nebenbuhler machen:* °कृत Verz. d. Oxf. H. 137, a, 10.

सपत्नीत्व n. nom. abstr. von 1. सपत्नी MBh. 1,4844.

सपत्न्य n. dass. Varâh. Brh. S. 103,4. — Vgl. die richtige Form सापत्न्य.

सपदि (von 2. स + पद्) adv. gaṇa द्विदण्ड्यादि zu P. 5,4,128. स्व-रादि zu 1,1,37. *sofort, alsbald, im Nu* AK. 3,5,2.9. H. 1532. Halâj. 4, 67. Hariv. 6. Suçr. 1,131,7. Ind. St. 8,351. Megh. 52. Ragh. 3,40. 5, 75. 9,67. 82. 12,103. ed. Calc. 1,77. Kumâras. 3,76. 6,4. Çâk. 115, v. l. Varâh. Brh. S. 12,1. Spr. (II) 879. 1676. 2414. 3181. 3772. fg. Git. 4,7. 10,2. Kathâs. 2,81. 6,70. 11,83. 12,193. 17,170. 18,282. 377. 21,145. 25,290. 26,279. 43,261. 45,364. 116,63. Sâh. D. 34,5. Prab. 24,2. 104, 6. Dhûrtas. 85,3. Bhâg. P. 1,9,35. 2,7,24. 5,8,19. 10,18,29. Pañkat. 198,3. Çatr. 10,97.

सपद्म (2. स + पद्म) adj. *mit Lotusblüthen versehen:* सलिल Rt. 6,2.

सपर (2. स + पर) n. *eine best. hohe Zahl* (mehr als परार्ध) MBh. 2, 2144. = साधिकं परार्धादप्यधिकम् Nilak.

सपरितोषम् adv. s. u. परितोष und füge Çâk. 22,14, v. l. hinzu.

सपरिषत्क (2. स + परिषद्) adj. *sammt Anhang:* आचार्य Gobh. 3, 2,40. 4,23.

सपर्य्, सपर्यति Naigh. 3,5 (परिचरणकर्मन्). gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1, 27 (पूजायाम्). सपर्यन्, असपर्यत् AV. 14,2,20. nur im praes. und imperf. *ehren, verehren:* अग्निं देवं सपर्यत RV. 3,9,8. यो अस्य वामिदं वचः (= व-चसा) सपर्यति 1,93,2. नमसा 3,31,19. 4,12,2. अग्निम् 1,12,8. 5,14,5. 8, 44,15. सपर्यन्तस्त्वा यज्ञेषु देवमीळते 5,21,3. धीभिः 25,4. युष्मम् 6,44,5. स्तुती 8,41,6. सोमैः 51,5. ब्रह्मा कास्तं सपर्यति 53,7. मह्यो देवाय तदृतं स-पर्यत *zur Ehre ausführen* 10,37,1. हविषा 98,4. प्रयसा 1,58,7. घृतेन 72,3. 8,26,13. AV. 3,30,6. 14,2,18.23. गीर्भिः 19,7,1. इदं हविरादि-त्यासः सपर्यत *gratum habere* Kauç. 73.

— वि *hier und dort verehren:* वि त्वा नरः पुरुत्रा सपर्यन् RV. 1,70,10.

सपर्य (von सपर्य्) 1) adj. in dem unverständlichen Stück RV. 10,106, 5. — 2) f. आ (Göttern und Menschen erwiesene) *Verehrung, Ehrenerweisung* AK. 2,7,34. H. 447. Halâj. 1,128. प्रियः MBh. 12,8427. Hariv. 8670. Ragh. 14,81. Kathâs. 26,208. Pañkar. 3,2,32 (pl.). अति-थीनाम् Ragh. 13,46. AK. 2,7,13. अतिथि° Nâgân. 11. देवद्विज° Kathâs. 17,184. Verz. d. Oxf. H. 146, b, 3. सपर्या प्रति-ग्रह् Hariv. 15455. Ragh. 2,22. लभ् Bhâg. P. 7,8,54. कर् 2,3,21. 4,8,54. 5,7,11. Kathâs. 45,38. 103,160. 236. रचय् Bhâg. P. 3,2,2. शिरसा आ-हर् 1,19,29. सं-भर् 5, 3,6. दा 4,4,8. नि-वर्तय् Ragh. 16,39. वि-धा Bhâg. P. 8,22,23. प्रतिवि-धा Uttarar. 12,7 (16,13). °विधि Ragh. 5,22. सपर्यया अभि-गा 11,35. प्रत्युद्-इ Kumâras. 5,31. उप-आस् Bhâg. P. 7,14,40. पूजय् 10,28,4. प्रति-ग्रह् 3,21,48. सपर्यावर्तमान d. i. सपर्यया 10,43,9.

सपर्यु (wie eben) adj. 1) *ehrend, huldigend* RV. 2,6,3. 3,54,2. 7,2,4. 94,10. — 2) *ergeben, treu:* Rosse RV. 3,50,2.

सपर्येण्य (wie eben) adj. *colendus* RV. 6,1,6. Kâth. 8,13. Kauç. 6.

सपलाश (2. स + प°) adj. *mit Blättern besetzt:* ein Zweig Ait. Br. 8,13. Çâñkh. Çr. 4,17,5. Lâtj. 1,2,17. Âçv. Grhj. 1,11,2. 4,8,15.

सपशु (2. स + पशु) adj. *von Vieh begleitet, sammt Vieh:* सगृहः सप-शुः सुवर्गं लोकमेति TS. 3,5,4,3. Çat. Br. 12,5,1,14. चातुर्मास्य *mit einem Thieropfer verbunden* Kâtj. Çr. 5,11,19.

सपशुक adj. dass. Schol. zu Kâtj. Çr. 549,17.

सपाद (2. स + पाद) adj. *nebst einem Viertel* M. 8,241. Râga-Tar. 4, 407. Bhâg. P. 5,22,5. 8.

सपादक (wie eben) adj. *nebst den Füssen* Kâtj. Çr. 7,2,33.

सपादुक (2. स + पादुका) adj. *beschuht* R. 3,52,9.

सपाल (2. स + पाल) 1) adj. *von einem Hüter begleitet:* पशवः M. 8, 240. 242. लोकाः *die Welt mit ihren Fürsten* Bhâg. P. 1,9,14. — 2) m. N. pr. eines Fürsten Târan. 287.

सपिण्ड (2. स + पि°) adj. (f. आ) *am Pinda für die Manen Theil nehmend, nicht ferner als in der sechsten Generation mit Jmd* (gen.) *verwandt* Vop. 6,97. AK. 2,6,1,33. H. 562. Halâj. 2,351. 5,50. Gobh.

3,4,1. Âçv. Gṛhj. 4,4,18. M. 2,247. 5,59. 61. 100. 9,59. 187. 11,182. P. 4,1,165. VP. 316. Mârk. P. 50,91. Verz. d. Oxf. H. 87,*b*,10. 272,*b*, No. 644. Schol. zu Kâtj. Çr. 25,7,13. °बन्धु neben पीनबन्धु Bhâg. P. 10,82,30. असपिण्डक्रियाकर्म M. 3,247. अ° 5 (MBh. 13,2421). 5,100. fg. Jâǵn. 1,52. — Vgl. सापिण्डि, सापिण्ड्य.

सपिण्डता f. nom. abstr. von सपिण्ड Çañkha und Likhita bei Kull. zu M. 5,60. M. 5,60. Dattakak. 74,3.

सपिण्डन n. nom. act. von सपिण्डय्. सपिण्डनं कर् Dattakak. 73,12. 20. °प्रयोग Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 2,64.

सपिण्डय् (von सपिण्ड) *Jmd zu einem* Sapiṇḍa *machen, Jmd die Rechte eines* Sapiṇḍa *ertheilen, zum ersten* Çrâddha *nach einem Todesfalle zulassen, das erste* Çrâddha *vollziehen.* — Vgl. सपिण्डन.

सपिण्डीकर् (सपिण्ड + 1. कर्), °करोति dass. Dattak. 73,1 v. u. 74,1.

सपिण्डीकरण n. = सपिण्डन Çâñkh. Gṛhj. 4,3. 5,9. Jâǵn. 1,253. VP. 3,13,26. 36 (संपिण्डीक्रमणा gedr.). Mârk. P. 30,12. 18. Ind. St. 10, 66. Verz. d. B. H. No. 268. 1108. 1121. fg. 1130. 1150. Verz. d. Oxf. H. 9,*a*,23. 40,*a*, No. 1. 87,*a*,23. fg. 276,*b*,37. 294,*b*,15. Dattakak. 73,16. fg.

सपित्व (2. स + पि°) n. etwa *Gemeinschaft:* येभिः सपित्वं पितरो न आसन् Ṛv. 1,109,7. — Vgl. अपपित्व, प्रपित्व.

सपिन् s. निःषपिन्.

सपीतक 1) m. *eine best. Pflanze,* = राजकोशातकी. — 2) f. सपीतिका desgl., = हस्तिघोषा Râǵan. im ÇKDr.

1. सपीति (2. स + 1. पीति) f. *Gemeinschaft des Trinkens, Gelage* AK. 2,9,55. H. 907. Halâj. 2,173. VS. 18,9. 28,16. Nir. 9,43.

2. सपीति (wie eben) m. *Trinkgenosse* Ṛv. 8,1,23. TS. 2,4,8,1.

सपुत्र (2. स + पुत्र) adj. 1) *nebst dem Sohne* M. 10,107. — 2) etwa *mit menschlichen Figuren verziert:* °करक *ein solcher Wasserkrug* Hariv. 7827. fgg.

सपुरुष (2. स + पु°) adj. *sammt den Leuten* Pańkav. Br. 25,8,2.

सपुष्प (2. स + पुष्प) adj. *mit Blüthen versehen, blühend:* द्रुमाः Ṛt. 6,2.

सपूर्व (2. स + पूर्व) adj. (f. आ) 1) *nebst dem vorangehenden* (Laute) TS. Prât. 5,19. 8,22. — 2) *von den Vorfahren besessen:* असपूर्वापि तेनोर्वी सपूर्वेव महीभुजा। लालिता हृदयज्ञेन पत्या नववधूरिव ॥ Râǵa-Tar. 2,8.

सप्त = सप्तन् in त्रिषप्त, त्रिसप्त.

सप्तऋषि m. pl. = सप्तर्षि Siddh. K. zu P. 6,1,128. Ind. St. 3,459. Verfasser von Ṛv. 9,107.

सप्तऋषिवत् adj. *von den sieben* Ṛshi *begleitet* AV. 19,18,7.

सप्तऋषीण adj. zu सप्तऋषय: Nir. 10,26.

सप्तक (von सप्तन्) 1) adj. *aus sieben bestehend* Ṛv. Prât. 16,13. Ind. St. 3,255. 8,239. M. 7,52. MBh. 13,4353. Káraka 1,4. 8,5. Kâm. Nîtis. 14,67. Bhâg. P. 12,11,27. सप्त सप्तकाः *neunundvierzig* Hariv. 444. सप्तकाः सप्त मरुतः R. Gorr. 1,48,5. चत्वारः सप्तका गणाः *aus achtundzwanzig bestehend* Hariv. 445. — 2) f. ई *ein weiblicher Gürtel* AK. 2,6,3,10. H. 664. Halâj. 2,405. — 3) n. *eine Siebenzahl von Gegenständen, Heptade* M. 11,235. Suçr. 2,277,14. पुर° Kathâs. 43,13. दिन° 72,96. Pańkar. 3,8,5. 12,9 (स्वर° st. सुर zu lesen). Verz. d. B. H. No. 1021. Çatr. 14,75. H. 739. Vet. in LA. (III) 13,12. Schol. zu Kâtj. Çr. 550,3. Gaudap. zu Sâṁkhjak. 3. स° adj. Weber, Ǵjot. 106. षष्टिः सैकद्विसप्तिका 93. त्रिसप्तकायाम 21 (Hasta) *breit* Varâh. Bṛh. S. 56,22. — Vgl. कुतप°, सप्त°.

सप्तकर्ण (सप्तन् + कर्ण) m. N. pr. eines Mannes Taitt. Âr. 1,7,2.

सप्तकुमारिकावदान n. *die Legende von den sieben Jungfrauen* Burnouf, Intr. 556.

सप्तकृत् (सप्तन् + कृत्) m. N. pr. eines zu den Viçve Devâḥ gezählten göttlichen Wesens MBh. 13,4361.

सप्तकृत्वस् (सप्तन् + कृ°) adv. *siebenmal* Mârk. P. 52,5. 72,12. Bhâg. P. 5,1,30. Varâh. Bṛh. S. 54,113. सप्तकृत्वैवम् (so ist mit den Hdschrr. zu lesen) st. सप्तकृत्व एवम् 55,29.

सप्तगङ्ग (सप्तन् + गङ्गा) n. N. pr. einer Oertlichkeit (vgl. MBh. 6,242. fgg. R. 1,44,14. fgg.): °गङ्गे MBh. 3,8007. 13,1703. °गङ्गम् adv. P. 2, 1,20, Schol.

सप्तगण adj. *aus sieben Schaaren bestehend:* die Marut TS. 2,2,11,1. 5,4,2,7. TBr. 2,7,2,2.

सप्तगु adj. *sieben Rinder besitzend* oder *mit sieben Rindern fahrend;* m. N. pr. des Verfassers von Ṛv. 10,47 mit dem patron. Âñgirasa: s. daselbst Vers 6.

सप्तगुण adj. (f. आ) *siebenfach* Weber, Ǵjot. 55. 74. Kathâs. 47,22.

सप्तगृध्र m. pl. *die sieben Geier* (?) AV. 8,9,18.

सप्तगोदावर (सप्तन् + गोदावरी) n. N. pr. einer Oertlichkeit Vop. 6. 85. °रे MBh. 3,8186. °रम् adv. P. 2,1,20, Schol. f. ई N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 10,79,12.

सप्तचक्र s. u. चक्र.

सप्तचत्वारिंश adj. *der 47ste* MBh. und R. in den Unterschrr. der Kapitel.

सप्तचत्वारिंशत् f. *siebenundvierzig* Çat. Br. 10,4,2,17.

सप्तचरु n. N. pr. einer Oertlichkeit MBh. 3,5040 (nom. °चरुम्!).

सप्तचितिक adj. *sieben* Kiti *habend:* Agni Çat. Br. 6,6,1,14. 2,7. 8,2,7.

सप्तच्छद m. *Alstonia scholaris* (benannt nach der *Zahl* ihrer quirlförmig gestellten *Blätter*) Râǵan. im ÇKDr. MBh. 3,14862. R. 4,32,13. 5,9,7. Suçr. 1,32,17. 142,20. 144,19. 2,70,3. 247,20. 421,9. 500,6. Ṛt. 3,12. 13. Ragh. 5,48. — Vgl. सप्तपर्ण.

सप्तजन m. pl. ein Collectivname für *sieben* bestimmte Muni R. 4, 13,17. 27.

सप्तजिह्व adj. *siebenzüngig;* m. *Feuer* Trik. 1,1,67. H. 1099. Vaiǵ. bei Mallin. zu Çiç. 2,107. Bhâg. P. 5,20,2. कवि Varâh. Bṛh. S. 43,55. प्रविशति सप्तजिह्वम् 74,16.

सप्तज्वाल adj. *siebenflammig;* m. *Feuer* H. 1099.

सप्तत (von सप्तति) adj. *der siebzigste* in comp. mit vorangehenden Einern; s. एक° u. s. w.

सप्ततन्तु 1) adj. *siebenfädig* so v. a. *aus sieben Abschnitten bestehend:* यज्ञ Ṛv. 10,52,4. 124,1. मखाध्वर MBh. 2,1937. — 2) m. *Opfer* AK. 2, 7,13. H. 280. Halâj. 2,259. सप्ततन्तून्वितन्वाना याजकाः MBh. 7,3027. Çiç. 14,6. Bhâg. P. 7,3,30; vgl. संस्था 2) g).

सप्ततय (von सप्तन्) adj. (f. ई) *siebentheilig:* देवता: Çat. Br. 6,5,2,11.

सप्तति (wie eben) f. *siebzig* P. 5,1,59. Çânt. 1,7. das Gezählte con-

gruirt im Casus mit dem Zahlwort, steht im gen. pl. oder geht im comp. voran oder nach. ṚV. 2,18,5. सप्ततिं च सप्त च 10,93,15. 8,46,26. AV. 6,25,2. 19,6,16. 47,3. सप्ततिं पदानि Âçv. Çr. 8,3,14. Lâṭj. 9,6,10. MBh. 1,416. 13,1032. सप्तत्या निशितैः शरैः Hariv. 9365. R. Gorr. 1,4,43. 5,1,47. Kâm. Nîtis. 8,25. Varâh. Bṛh. S. 53,17. 54,84. °ङ्गायन Bṛh. 69,23. Mârk. P. 133,4. Râǵa-Tar. 1,52. वर्ष° 311. Sâṁkhjak. 72 (Hall 4). *ein Siebzig* so v. a. *siebzig Jahre* M. 8,394. Suçr. 1,125,4. — Vgl. अष्टा° (auch Ait. Br. 8,23), एक° (auch AK. 1,1,2,22. Mârk. P. 46,34), चतुः°, त्रि° (auch MBh. 4,1732. 6,5391), द्वा° (auch Praçnop. 3,6) u. s. w. शुक°, शून्यता°, साप्ततिक.

सप्ततितम (von सप्तति) adj. *der siebzigste* P. 5,2,58. Vop. 7,38. MBh. und R. in den Unterschriften der Kapitel.

सप्तत्रिंश adj. *der siebenunddreissigste* MBh. und R. in den Unterschriften der Kapitel.

सप्तत्रिंशत् f. *siebenunddreissig* MBh. 12,13257. °शतं वर्षान् Râǵa-Tar. 1,288. °शति वर्षेषु (so ist zu schreiben) 2,81. Pañkav. 2,4,53. °शद्रात्र n. *eine best. Feier* Âçv. Çr. 11,4,7. Kâtj. Çr. 24,2,34.

सप्तत्रिंशति f. dass. °तिमब्दान् Râǵa-Tar. 3,526.

सप्तथ (von सप्तन्) adj. (f. ई) *der siebente* ṚV. 1,164,15. 7,36,6. 10,99,2.

सप्तदश 1) adj. (f. ई) a) *der siebzehnte* Âçv. Gṛhj. 1,23,5. Çat. Br. 12,2,2,11. Varâh. Bṛh. S. 6,5. Bhâg. P. 1,3,21. 6,1,50. 11,22,22. Verz. d. Oxf. H. 102,*a*,No. 159. तिथि Weber, Ǵjot. 50. गृहपतिसप्तदशाः *mit dem* Gṛhap. *zu siebzehn* Âçv. Çr. 4,1,8. — b) *mit siebzehn verbunden:* शतम् *hundertundsiebzehn* Çat. Br. 12,3,5,13. — c) *aus siebzehn bestehend:* das Jahr Çat. Br. 6,2,2,9. 8,4,2,20. Pragâpati TBr. 1,3,6,4. 5,10,6. nach der Silbenzahl die Zusammenstellung आश्रावयास्तु श्रौषड्यज ये यजामहे वषट् TS. 1,6,11,1; vgl. Comm. und Sâj. zu Ait. Br. 1,1. — Çat. Br. 1,5,2,17. 5,1,2,11. 8,4,2,11. 13,3,2,4. पत्त TBr. 1,2,6,3. स्तोम VS. 9,34. 10,12. 14,24. TS. 5,3,4,1. TBr. 1,4,5,3. VP. 1,5,53. dem Âditja geweiht Nir. 7,11. auch ohne das Hauptwort m. VS. 13,56. TBr. 1,5,10,3. 2,2,4,7. सप्तदशं स्तोमा नातियन्ति 7,10,2. TS. 5,3,2,2. Ait. Br. 4,18. fg. Âçv. Çr. 4,12,2. 10,3,11. — d) *mit dem siebzehntheiligen* Stoma *verbunden, demselben analog* u. s. w. TBr. 1,2,2,1. वैश्य 2,5,10,2. 7,5,14,1. VS. 29,60. Âçv. Çr. 10,3,9. — e) pl. wohl = सप्तदशन् *siebzehn:* वयं (im Namen von sieben Personen) पुनः सप्तदशेषु — कुलेषु सर्वे ऽनवमेषु जाताः MBh. 3,15649. सप्तदश भ्रष्टौ कर्माणि नव शक्त्यादयश्च नित्यं सन्ति येषु तानि सप्तदशानि Nîlak. — 2) n. *eine Gruppe von siebzehn* Kâtj. Çr. 14,2,33. Çâṅkh. Çr. 15,3,14.

सप्तदशक adj. = सप्तदश 1) c): राशि MBh. 3,13917. 12,12466. 13756. संख्याने °दशके so v. a. *wenn man die Zahl siebzehn annimmt* Bhâg. P. 11,22,22.

सप्तदशता f. *die Zahl siebzehn* Kâtj. Çr. 14,2,33.

सप्तदशधा adv. *siebzehnfach* Çat. Br. 10,4,1,14. Sâṁkhjak. 49 (bei Wilson besser सप्तदश वधा st. सप्तदशधा तु).

सप्तदशन् *siebzehn* (°दश nom. acc., °दशभिस्, °दशानाम्, °दशसु) TS. 2,5,10,2. TBr. 1,3,6,3. Ait. Br. 1,1. 30. सप्तदश रात्रीर्दीक्षितः स्यात् TS. 5,6,7,2. Âpast. in TS. Comm. 1,1023. Çat. Br. 5,1,2,10. 5,6. 2,4,5. 2,3. Sâṁkhjak. 49 (nach der Lesart bei Wilson). Bhâg. P. 9,15,30. °दशार Lâṭj. 5,12,11. °दशारत्नि Çat. Br. 3,6,2,26. सप्तदशात्तर VS. 9,34. P. 4,4,140, Vârtt. 1, Schol. °दशावराः, °दशप्रभृतिषु Schol. zu Kâtj. Çr. 1,6,10.

सप्तदशम adj. *der siebzehnte* Verz. d. Oxf. H. 63,*b*,3.

सप्तदशरात्र m. n. N. *einer siebzehntägigen Feier* TS. 7,3,8,1. Maçaka in Verz. d. B. H. 73 (IX, 2).

सप्तदशर्च (सप्तदशन् + ऋच्) adj. *siebzehnversig* AV. 19,23,14.

सप्तदशवन्त् (von सप्तदश) adj. *mit dem siebzehntheiligen* Stoma *versehen* Çat. Br. 8,4,4,1.

सप्तदशिन् (von सप्तदशन्) adj. *mit siebzehn* (Stotra) *versehen* Pañkav. Br. 18,6,1.

सप्तदिन am Anf. eines comp. *sieben Tage, eine Woche:* °दृश्य Varâh. Bṛh. S. 11,37.

सप्तदिवस dass.: °दिवसात्त adj. ebend. 32,13.

सप्तदीधिति adj. *siebenstrahlig;* m. *Feuer* Trik. 1,1,66.

1. सप्तद्वीप am Anf. eines comp. *die sieben Inseln der Erde* so v. a. *die ganze Erde:* °प्रसाधक Mârk. P. 127,32. °पति Bhâg. P. 9,18,46. °द्वीपेश्वर 23,23.

2. सप्तद्वीप adj. (f. आ) *aus sieben Inseln bestehend:* वसुंधरा u. s. w. Ind. St. 9,77. Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 16,*b*. MBh. 8,4735. Hariv. 1616. Çâk. 192. Mârk. P. 53,11. Verz. d. Oxf. H. 3,*b*,No. 24. 48,*b*,1. °धरापति 24,*b*,29.

सप्तद्वीपवन्त् adj. dass.: पृथ्वी u. s. w. Ind. St. 9,76. 113. Mârk. P. 125,55. Bhâg. P. 3,21,2. 7,4,16. 9,4,15. 6,34. °वती f. so v. a. *die ganze Erde:* °पति 47.

सप्तधा adj. *in sieben Theilen (Theile), siebenfach* AV. 8,9,23. VS. 17,79. Ait. Br. 2,17. Çat. Br. 10,2,3,8. 13,1,7,1. Suçr. 1,178,19. Mârk. P. 56,11. 101,25. फल् R. 2,64,23. शकलीभू 7,26,56. वि-भू Çat. Br. 10,4,2,8. भू Khând. Up. 7,26,2. सम्-पद् MBh. 1,6454. अस् Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,35. वि-तर्द् TS. 5,1,8,1. छिद् MBh. 3,14999. R. 1,46,18. भिद् R. Gorr. 1,47,17. Kathâs. 19,97. प्रवि-भज् Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 266. कर्त् Bhâg. P. 5,18,61. 71. कृ Hariv. 6860. P. 5,3,43, Schol. Bhâg. P. 10,58,45. वि-धा 1,13,49. *siebenmal* Ragh. 4,28. भुञ्ज् P. 5,3,42, Schol. — Vgl. द्वि°.

सप्तधातु m. N. eines der zehn Rosse des Mondes Vjâḍi beim Schol. zu H. 104. — Vgl. auch unter धातु.

सप्तधार n. N. eines Tirtha Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,34.

सप्तन् (सं° in der klassischen Sprache Çânt. 2,5. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,156), सप्त nom. acc., सप्तभ्यस्, सप्तभिस्, सप्तानाम्, सप्तसु; *sieben.* Diese Zahl drückt zugleich eine *unbestimmte Vielheit* aus, wie in kleinerem Maassstabe die Dreizahl. Daher auch die Vervielfältigung der *sieben* mit der *drei.* त्रिः सप्त ṚV. 1,191,12. 14. 4,1,16. 7,87,3. 8,46,26. 58,7. 85,2. 9,70,1. सप्त सप्त 5,52,17. 8,28,5. 10,55,3. Çat. Br. 2,5,1,13. 5,4,2,17. सप्ततिं च सप्त च ṚV. 10,93,15. सप्त च शतानि विंशतिश्च Ait. Br. 2,17. — AV. 8,9,18. VS. 17,79. TBr. 3,11,1,1. Âditja s. u. d. W. Sonnenrosse ṚV. 1,50,8. 4,13,3. Ströme 28,1. 7,18,24. 8,24,27. 85,1. प्र सप्त सप्त त्रेधा हि चक्रमुः 10,75,1. 64,8. Burgen der Dämonen 6,20,10. 7,18,13. रत्ना 5,1,5. 6,74,1. विप्रासः 22,2. 4,2,15. होतारः

3,10,4. 8,49,16. ऋषयः s. u. d. W. हस्तासः RV. 4,58,3. Hausthiere VS. 9,32. AV. 3,10,6. Ait. Br. 2,16. Wild Çat. Br. 9,5,2,8. Pflanzen TS. 5,2,5,5. Sonnenstrahlen AV. 7,107,1. Sonnen Taitt. Âr. 1,7,1. Thore des Himmels TBr. 3,12,2,9. Götterwelten Ait. Br. 2,16. 4,9. 5,10. Berge TS. 6,2,4,3. प्राणाः Çat. Br. 6,5,2,11. 7,5,2,9. स्तोमाः 9,5,2,8. ऋतवः 1,2,31. 2,2,45. दिशः RV. 9,114,3. Çat. Br. 9,5,2,8. hundert und *sieben* Arten von Kräutern RV. 10,97,1. — TS. Prât. 23,4. 11. M. 1,19. 36. 63. 105 u. s. w. R. 1,1,73. 4,6. Sâṁkhjak. 3. 63. Ragh. 1,60. 2,25. Spr. (II) 2284. 2614. 2729. 6827. 6830. fg. 7520. Kathâs. 18,314. 28,172. Bhâg. P. 4,27,16. °पातालनिहितमूल Spr. (II) 6829. Sâṁkhjak. 65. dagegen würden wir R. 1,1,64 सप्ततालान् und Varâh. Bṛh. S. 11,34 सप्तमुनीन् lieber getrennt schreiben. — Vgl. त्रि°, पञ्च°, साप्त, साप्ति.

सप्तनली f. *Vogelleim* (vgl. beng. सातनला) Spr. (II) 1041.

सप्तनवत adj. *der siebenundneunzigste* Râǵa-Tar. 5,286. MBh. in den Unterschrr. der Kapitel.

सप्तनवति f. *siebenundneunzig:* °नवत्यधिकशत MBh. Th. 1, S. 685.

सप्तनवतितम adj. *der siebenundneunzigste* R. Gorr. in den Unterschrr. der Kapitel.

सप्तनाडिक adj. in Verbindung mit चक्र und सप्तनाडीचक्र n. *ein best. astrologisches Diagramm* (*sieben* aus einem Punkte ausgehende *Schlangenlinien*) *zur Bestimmung von Regen* ÇKDr.

सप्तनामन् adj. *siebennamig* RV. 1,164,2; vgl. 7,87,4.

सप्तनामा f. *Polanisia icosandra W. u. A.* Râǵan. im ÇKDr.

सप्तपञ्चाश adj. *der siebenundfünfzigste* MBh. und R. in den Unterschriften der Kapitel.

सप्तपञ्चाशत् f. *siebenundfünfzig* Nir. 2,23. °शदधिकशत MBh. Th. 1, S. 223.

सप्तपत्त्र m. *eine Art Jasmin* (मुद्गर) Râǵan. im ÇKDr.

सप्तपद 1) adj. *a*) (f. ई) *auf sieben* (d. h. *vielen*, *allen*) *Tritten*, *auf Schritt und Tritt* (पदे पदे) —, *bei jeder Gelegenheit vorhanden:* पिप्युषीमिषमूर्जं सप्तपदीम् so v. a. *für alle Bedürfnisse genügend* RV. 8,61,16. युज्यस्ते सप्तपदः सखास्मि so v. a. *stets treu* AV. 5,11,10. Hieraus die Anwendung in der Heirathscerimonie सखा (schon diese Form lässt die Entlehnung erkennen) सप्तपदी भव *Freund werde mit dem siebenten Schritt* Âçv. Gṛhj. 1,7,19. Çâñkh. Gṛhj. 1,14,6. Kauç. 76. Kull. zu M. 8,227. P. 4,1,62, Schol. सखे सप्तपदा (!) भव Pâr. Gṛhj. 1,8,1. निष्ठा सप्तपदी स्मृता (vgl. तेषां निष्ठा तु विज्ञेया विद्वद्भिः सप्तमे पदे M. 8,227) MBh. 7,2149. — TS. 3,3,10,2. सप्तपदं मित्रम् MBh. 3,15439 und 13, 2702 fehlerhaft für साप्तपदं (so ed. Bomb. an beiden Stellen) मैत्रम् (so ed. Bomb. an der zweiten Stelle). — *b*) (f. आ) *aus sieben* Pâda *bestehend* Ait. Br. 5,12. Çat. Br. 3,3,1,1. 9,2,17. 9,3,1,17. TS. 2,6,2,3. TBr. 2,1,5,11. Pañkav. Br. 19,7,6. RV. Prât. 18,24. Ind. St. 8,119. — 2) f. ई *eine Zahl von sieben Schritten:* सप्तपद्यां ततः पादं दत्त्वा मुख्यनिकेतने Kṛshis. 16,9. — Vgl. साप्तपद, साप्तपदीन und पञ्चपदी.

सप्तपदार्थनिरूपण n. Titel einer Schrift, = सप्तपदार्थी Hall 74.

सप्तपदार्थी f. *die sieben* Padârtha (der Vaiçeshika), Titel einer Schrift Hall 74. Verz. d. Oxf. H. 353, *b*, No. 839. °टीका 164, *a*, 6. 7. °व्याख्या Hall 75.

सप्तपराक m. *eine best. Kasteiung* Weber, Râmat. Up. 356.

सप्तपर्ण 1) m. *Alstonia scholaris* (vgl. सप्तच्छद) AK. 2,4,2,3. Trik. 2, 4,7. 3,3,212. H. 1133. Ratnam. 191. MBh. 3,11573. Hariv. 3842. 12681. R. 3,17,11. 4,29,11. 49,23. 5,17,16. 6,15,4. 18,35. 36,54. Suçr. 1,157, 14. 2,15,7. 70,8. Ragh. 4,23. Varâh. Bṛh. S. 29,4. 54,29. Brahma-P. in LA. (III) 51,19. — 2) f. ई *Mimosa pudica* Ratnam. und Râǵan. im ÇKDr. Suçr. 2,540,3. — 3) n. *a*) *die Blüthe* (*Frucht* Aufrecht) *der Alstonia scholaris* Z. d. d. m. G. 27,23. — *b*) *ein best. Gebäck* Çabdak. im ÇKDr.

सप्तपर्णक m. = सप्तपर्ण 1) Pañkar. 1,7,23.

सप्तपलाश m. dass. H. 16.

सप्तपुत्र adj. *sieben Kinder habend* RV. 1,164,1.

सप्तपुत्रसू f. *eine Mutter von sieben Kindern* Trik. 2,6,4.

सप्तबाह्य n. N. pr. der Herrschaft Bâlhika's Hariv. 1820.

सप्तबुद्धस्तोत्र n. *Lobgesang der sieben* Buddha, Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 388,*b*,4. Wilson, Sel. Works 2,5. fgg.

सप्तबुध्न s. u. बुध्न.

सप्तभङ्गिनय m. *die Methode der sieben Redewendungen* oder *Formeln*, Bez. der bei den Gaina gebräuchlichen Dialektik Sarvadarçanas. 41, 7. 42,5. 45,4. Wilson, Sel. Works 1,315.

सप्तभद्र m. *Acacia Sirissa* (शिरीष) *Buch.* Çabdak. im ÇKDr.

सप्तम 1) adj. (f. ई) *der siebente* VS. 25,4. Çat. Br. 3,3,1,3. TS. 5,5, 2,3. Âçv. Gṛhj. 3,12,9. Kâtj. Çr. 22,7,13. पुरुष M. 5,60. युग 10,64. पद 8,227. भक्त 11,16. रात्रि R. 2,72,8. — R. Gorr. 2,13,1. Bhâg. P. 3, 31,10. 9,16,24. °राशि Varâh. Bṛh. S. 5,10. °दिनकृत्य Verz. d. Oxf. H. 294,*a*,13. fg. — 2) f. ई *a*) *der siebente Tag in einer Monatshälfte* Kâtj. Çr. 7,1,26. 15,8,14. Lâṭj. 9,9,8. MBh. 11,554. Varâh. Bṛh. S. 25,5. Weber, Kṛshṇaǵ. 228. fgg. Bhâg. P. 7,14,21. कृष्णपक्षस्य MBh. 4. 998. कृष्ण° Râǵa-Tar. 5,221. आषाढशुक्ला° 448. °कल्प Verz. d. Oxf. H. 31,*b*,8. °व्रतानि 284,*b*,44. °स्नपन 41,*a*,6. — *b*) *der siebente Casus* (विभक्ति), *Locativ*, *die Endungen dieses Casus* Nir. 4,15. 5,23. VS. Prât. 3,138. AV. Prât. 1,74. P. 1,1,19. 2,1,40. 3,7. 9. 86. 43 u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 162,*a*,13. 178,*a*,6. सप्तम्यन्तं पदम् Comm. zu TS. Prât. 5,10. °समास Kaij. zu P. 8,4,35.

सप्तमक adj. *der siebente* Çrut. 20.

सप्तमल्ल m. *Feuer* H. 1099.

सप्तमरीचि adj. *siebenstrahlig;* m. *Feuer* Varâh. Bṛh. S. 43,37.

सप्तमातृ adj. *sieben Mütter habend:* Flüsse RV. 1,34,8. दक्षिणा 10,107,4.

सप्तमानुष adj. *bei den sieben Menschenstämmen wohnend* d. h. *bei Allen gegenwärtig* (vgl. वैश्वानर): Agni RV. 8,39,8.

सप्तमास्य adj. *siebenmonatlich:* ein Kind Kâṭh. 33,8.

सप्तमीय adj. *der siebente* Mârk. P. 76,57.

सप्तमुष्टिक m. *eine best. Mixtur gegen Fieber* Çârñg. Saṁh. 2,2,104.

सप्तम्यर्कव्रत n. *eine best. Begehung* Verz. d. Cambr. H. 64.

सप्तरक्त n. *die sieben rothen Theile am menschlichen Körper:* पाणिपादतलौ रक्तौ नेत्रान्तरनखानि च । तालुकाधरजिह्वाश्च सप्तरक्तं प्रशस्यते ॥ Sâmudraka im ÇKDr.

सप्तरत्नपद्मविक्रामिन् m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 133.

सप्तरश्मि adj. 1) *mit sieben Gurten* (darunter mögen *schmal geschnittene Stäbe* oder dergl. verstanden sein) *versehen:* ein Wagen R̥V. 2,18,1. 6,44,24. Auch पञ्चरश्मि 2,40,3 wäre entsprechend zu erklären. नाकस्य पृष्ठे अधि सप्तरश्मौ (von den *Gurten*, die unter der Himmelsdecke gezogen sind) AV. 9,5,15. 11,1,36. — 2) etwa *siebenzüngig;* so ist nach der Zusammanstellung mit Kopf und Mund zu schliessen, während *siebenstrahlig* überall unbrauchbar ist. त्रिशीर्षाणं सप्तरश्मिं जघन्वान् R̥V. 10,8,8. त्रिमूर्धानं सप्तरश्मिं गृणीषे (Agni) 1,146,1. सप्तास्यस्तुविजातो रवेण वि सप्तरश्मिरधमत्तमांसि 4,50,4. कालो अश्वो वहति सप्तरश्मिः सहस्राक्षः AV. 19,53,1. R̥V. 2,12,12.

सप्तरात्र 1) *ein Zeitraum von sieben Nächten (Tagen):* °रात्रम् acc. M. 2,187. 11,152. Varâh. Bṛh. S. 46,17. 54,114. Bhâg. P. 4,8,53. °रात्रेण M. 10,93. MBh. 1,1744. R. Gorr. 2,70,19. Mârk. P. 63,47. °रात्रात् Bhâg. P. 6,15,27. °रात्रोषित R. 2,71,18. Varâh. Bṛh. S. 55,18. °रात्रान्ते 97,3. °कृत Mârk. P. 110,38. °वृष्टि Ind. St. 10,320. — 2) m. N. eines Ahîna AV. 11,7,11. Âçv. Çr. 10,3,6. Kâtj. Çr. 23,5,9. Çâṅkh. Çr. 16,26,1. Lâṭj. 9,12,17. Maçaka in Verz. d. B. H. 73.

सप्तरात्रिक n. wohl fehlerhaft für °रात्रक = सप्तरात्र 1) Ind. St. 10,320.

सप्तराशिक *the rule of seven* Colebr. Alg. 35.

सप्तर्च (सप्तन् + ऋच्) n. *ein Lied von sieben Versen* AV. 19,23,4. Çat. Br. 9,3,2,1.8. Kâtj. Çr. 18,4,12.

सप्तर्षि s. u. ऋषि 1) c). Hinzugefügt kann werden: सप्तर्षयः सदाराः Varâh. Bṛh. S. 48,61. सप्तर्षीणां मतम् 86,3. °चार 2, S. 6, Z. 4 v. u. °चरित R. 4,44,39. °वलि Kumâras. 5,37. °मत (Titel eines Werkes) Verz. d. Oxf. H. 279,b,37. °संवाद 5,b,18. fg. °लोक Verz. d. B. H. 146, a(18). °स्मृति Ind. St. 1,467. °स्मृतिसंग्रह Mack. Coll. 1,23. °स्तोत्र 140. °पूता दिक् so v. a. *Norden* H. 15, Schol.

सप्तर्षिक m. = सप्तर्षि in सप्तर्षिकोद्देश Hariv. 464.

सप्तर्षिज m. *der Sohn der sieben Weisen, der Planet Jupiter* H. 118, Schol.

सप्तर्षिता f. nom. abstr. von सप्तर्षि Hariv. 1458.

सप्तल 1) m. N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. — 2) f. आ N. verschiedener Pflanzen: *arabischer Jasmin* AK. 2,4,2,53. H. 1148. an. 3,690. Med. l. 143. Halâj. 2,52. *Seifenbaum* AK. 2,4,5,8. H. an. Med. Auçh. 89. *Mimosa concinna Roxb.* (mit seifigen Schoten) Ratnam. 184. *Abrus precatorius* und *Bignonia suaveolens* H. an. Med. — Suçr. 1,139,19. 144,16. 145,3. 168,12. 183,17. 221,8. 2,35,9. 277,12. Pańkar. 1,7,19. — Vgl. सातलेय und सातला.

सप्तलिका f. = सप्तला Suçr. 2,108,18.

सप्तवती f. N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 5,19,18. — Vgl. षष्ठवती.

सप्तवधि 1) adj. *mit sieben Riemen* (= धातु Comm.) *gefesselt:* die Seele Bhâg. P. 3,31,11.19. — 2) m. N. pr. eines Mannes, den die Açvin retten, wie er in einen Baum eingeklemmt ist, R̥V. 5,78,5. 8,62,9. 10,39,9. AV. 4,29,4. mit dem patron. Âtreja Liedverfasser von R̥V. 5,78. 8,62.

सप्तवर्ग m. *eine Gruppe von Sieben* Ind. St. 8,106. 114.

सप्तवर्मन् m. N. pr. eines Grammatikers Târan. 74. fgg. 78. — Vgl. सर्ववर्मन्.

सप्तवार m. N. pr. eines der vielen Söhne Garuḍa's MBh. 5,3596.

सप्तविंश adj. 1) *der siebenundzwanzigste* Çat. Br. 8,4,3,16. TBr. 3,11,2,4. — 2) *aus siebenundzwanzig bestehend* Ind. St. 9,16.

सप्तविंशक adj. = सप्तविंश 2) R̥V. Prât. 16,50 (51).

सप्तविंशति f. *siebenundzwanzig* (das Gezählte steht in demselben Casus oder im gen.) VS. 9,7. 14,30. Çat. Br. 10,5,4,5. Nir. 10,42. Weber, Nax. 2,277. fgg. 281. 284. 286. M. 9,129. MBh. 1,2580. 9,2013. Hariv. 1332. Kathâs. 123,70. °मौक्तिकैः AK. 2,6,3,8. °रात्र n. N. eines Sattra Kâtj. Çr. 24,2,22. °साधुलक्षण n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,282. — Vgl. सप्ताविंशति.

सप्तविंशतिक adj. *aus siebenundzwanzig bestehend* Mârk. P. 74,57.

सप्तविंशतितम adj. *der siebenundzwanzigste* Comm. zu Kâtj. Çr. 688,8.

सप्तविंशतिम adj. dass. Verz. d. Oxf. H. 53,b,20.

सप्तविंशिन् adj. *aus siebenundzwanzig bestehend:* मासाः Lâṭj. 4,8,4. Nidânas. 5,11.

सप्तविदारु m. *ein best. Baum* Colebr. Alg. 315.

सप्तविध adj. (f. आ) *siebenfach, siebenartig* Çat. Br. 9,5,2,8. 10,2,3,1. 4,8. 6,2. Maitrjup. 6,22. MBh. 2,451 = Hariv. 14078. Suçr. 1,170,11. Kâm. Nîtis. 15,28. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 281. Pańkar. 1,1,56. fg. Davon सप्तविधता f. nom. abstr. Çat. Br. 10,2,6,14.

सप्तशत 1) adj. (f. आ) in अर्ध° *dreihundertundfünfzig:* °शता नार्यः R. Gorr. 2,35,10 (34,13 Schl.). 81,6. 83,27. — 2) f. ई *siebenhundert:* श्लोक° MBh. 1,592. Titel verschiedener aus 700 Strophen bestehender Gedichte Colebr. Misc. Ess. 2,74. Hall in Vâsavad. 22. Gild. Bibl. 215. 218. Verz. d. Oxf. H. 203,b, N. 1. 2. °काव्य Notices of Skt Mss. 43. °विवृति 30. °व्याख्यान 2,54. — 3) n. pl. in अर्ध° *dreihundertundfünfzig:* मातृणामर्धसप्तशतानि R. 2,39,36 (38,45 Gorr.).

सप्तशतिका f. = सप्तशती Verz. d. B. H. No. 1338. लघुसप्तशतिकास्तव ebend.

सप्तशलाकचक्र n. *ein best. astrologisches Diagramm* (sieben senkrechte Linien, durchschnitten von sieben wagerechten) *zur Bestimmung eines glücklichen Hochzeitstages* ÇKDr. °विधि Verz. d. Cambr. H. 63.

सप्तशिरा s. सप्तसिरा.

सप्तशिव adj. (f. आ) nach Sâj. *die sieben* (Welten) *beglückend:* मातृषु R̥V. 1,141,2. Der Text scheint entstellt zu sein.

सप्तशीर्ष adj. *siebenköpfig* MBh. 1,2162. 13,850. °शीर्षन् s. u. शीर्षन्.

सप्तषष्ट adj. *der siebenundsechzigste* MBh. in den Unterschriften der Kapitel.

सप्तषष्टि f. *siebenundsechzig* Weber, Ǵjot. 92. fg. Mârk. P. 46,35. 53,4. 121,5. °शतानि und °सहस्राणि ebend. °भाग m. *der siebenundsechzigste Theil* Ind. St. 10,300.

सप्तषष्टितम adj. = सप्तषष्ट R. in den Unterschriften der Sarga.

सप्तसप्तक 1) adj. *aus neunundvierzig bestehend* Verz. d. Oxf. H. 49, a,18. — 2) n. *neunundvierzig:* °वेतन R. 3,53,41.

सप्तसप्त adj. *der siebenundsiebzigste* Râǵa-Tar. 6,256.

सप्तसप्तति f. *siebenundsiebzig* Ind. St. 3,282. Varâh. Bṛh. S. 11,24. वत्सरे सप्तसप्ततौ so v. a. *im siebenundsiebzigsten Jahre* Râǵa-Tar. 5,221.

सप्तसप्ततितम adj. = सप्तसप्त R. in den Unterschriften der Sarga.

सप्तसप्ति adj. *mit sieben Rossen fahrend;* m. *die Sonne* Trik. 1,1,99.

H. 96. MBh. 3,193. 8,473. Ragh. 13,41. Çâk. 157. Mâlav. 33. Kir. 5, 34. Mârk. P. 107,2.

सप्तसम s. प्राच्य°.

सप्तसमुद्रवत् (von सप्तन् + समुद्र) adj. *sieben Meere habend, von s. M. umgeben* Bhâg. P. 5,6,14.

सप्तसारस्वत n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,6085. 9,2184. fgg.

सप्तसिरा f. *Betelpfeffer* Râǵan. im ÇKDr. °शिरा gedr.

सप्तसू f. *eine Mutter von sieben Kindern* Çabdar. im ÇKDr.

सप्तसोमसंस्थापद्धति f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 2,208.

सप्तस्पर्धा f. N. pr. eines Flusses R. Gorr. 2,73,12.

सप्तस्रोतस् n. N. pr. eines Tîrtha Bhâg. P. 1,13,49 (°स्रोतस् Burnouf).

सप्तस्वसृ adj. *sieben Schwestern habend:* °सा nom. fem. R̥V. 6,61, 10. 8,41,2. Nir. 10,5.

सप्तह n. N. eines Sâman Ind. St. 3,242,*a*. Shaḍv. Br. 3,9.

सप्तहन् adj. *sieben erschlagend* R̥V. 10,49,8.

सप्तहोतृ adj. *sieben Opferpriester habend:* Agni R̥V. 3,29,14. 10, 64,5. यज्ञ VS. 34,4. अध्वर AV. 4,24,3. Çat. Br. 1,8,1,21. Çâñkh. Çr. 10,18,1. Pañkav. Br. 25,4,2. *ein best.* Mantra TBr. 3,12,5,2.

सप्तहौत्रप्रयोग m. Titel eines Werkes Ind. St. 9,188. 192.

सप्तांशुपुंगव m. *der Planet Saturn* Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

सप्ताक्षर (सप्तन् + अक्षर) adj. (f. ई) *siebensilbig:* विद्या Pañkar. 2,5,37.

सप्तागारम् adv. *in sieben Häusern* Verz. d. Oxf. H. 269,*a*,32.

सप्ताङ्ग (सप्तन् + अङ्ग) adj. *siebengliedrig, — theilig:* आत्मन् Mâṇḍ. Up. 3. Ind. St. 9,125. Weber, Râmat. Up. 337. fg. 342. राज्य M. 9,294. 296. Jâǵñ. 1,352. Kâm. Nîtis. 1,17. 4,1. °सर्पिस् Verz. d. B. H. No. 1002.

सप्तात्मन् (सप्तन् + आ°) adj. *sieben Naturen habend* Ind. St. 9,140.

सप्ताद्रि (सप्तन् + अद्रि) m. sg. *Siebengebirge* LIA. 2,965, N. 3. 966.

सप्तार्चि m. = सप्तार्चिस् *Feuer:* सप्त (so ist zu trennen) सप्तर्चिवर्चसः R. 5,40,1. सप्तार्चेः Mârk. P. 99,26.

सप्तार्चिस् (सप्तन् + अ°) 1) adj. *a) siebenstrahlig. — b) stechende Augen habend* H. an. 3,758. Med. s. 64. — 2) m. *a) Feuer, der Gott des Feuers* AK. 1,1,1,51. H. 1100. H. an. Med. Halâj. 1,62. 68. MBh. 1, 892. 3,5035. 12,11387. 17,36. Ragh. 10,22. Varâh. Br̥h. S. 32,13. Kathâs. 20,85. 35,69. Mârk. P. 99,60. — *b) der Planet Saturn* H. 120. Hâr. 12.

सप्तार्णव (सप्तन् + अ°) adj. (f. आ) *sieben Meere habend, von s. M. umgeben:* die Erde Bhâg. P. 3,21,25.

सप्ताविंशति f. = सप्तविंशति Hariv. 11522. 11837 (als n., wenn nicht °तिं zu lesen ist). 12454 (die neuere Ausg. an allen drei Stellen सप्त°). °मुक्ताः Varâh. Br̥h. S. 81,34 (das Versmaass erfordert die Länge).

सप्ताश्र und सप्तास्र (सप्तन् + अश्र, अस्र) adj. *siebeneckig:* °कुण्ड Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,10 (°स्र).

सप्ताश्व (सप्तन् + अश्व) adj. *siebenrossig:* die Sonne R̥V. 5,45,9. m. *die Sonne* AK. 1,1,2,30. Halâj. 1,36.

सप्ताश्ववाहन adj. *mit sieben Rossen fahrend:* die Sonne Sûrjastotra im Sâmba-P. nach ÇKDr.

सप्ताष्ट (सप्तन् + अष्टन्) adj. *sieben oder acht:* °दिवसान् (so ed. Bomb.) MBh. 5,5446. °दिवसम् R. Gorr. 1,10,21.

सप्तास्य (सप्तन् + आ°) adj. *siebenmündig* R̥V. 4,50,4. 51,4. 9,111,1. *sieben Oeffnungen habend* 10,40,8.

सप्ताह (सप्तन् + अह = अहन्) m. *sieben Tage, eine siebentägige Feier* Çat. Br. 13,4,1,4. Pañkav. Br. 23,19,5. Kâtj. Çr. 23,5,4. °हम् *sieben Tage lang* Çat. Br. 13,4,1,4. R. Gorr. 1,4,122. Suçr. 1,165,7. 167,12. 168,13. Varâh. Br̥h. S. 44,6. 46,40. 77,31. Kathâs. 46,120. Râǵa-Tar. 5,91. Bhâg. P. 2,1,14. 6,16,27. °हात् *nach sieben Tagen* M. 8,108. Varâh. Br̥h. S. 30,12. 31. 32,30. 38,2. 86,64. Kathâs. 46,107. Mârk. P. 17,8. Râǵa-Tar. 6,112. Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,27. °हान् Weber, Nax. 2,286. °मात्रेण Verz. d. Oxf. H. 75,*a*,2. °हान्तर Varâh. Br̥h. S. 5,92. 96. पूर्णसप्ताहा adj. Kathâs. 86,157.

सप्ति m. *Ross*, insbes. *Rennpferd* Naigh. 1,14. Nir. 9,3. AK. 2,8,2, 12. H. 1233. Halâj. 2,281. R̥V. 1,85,1. 6. वाजिन् 162,1. 9,96,9. वाजयु 103,6. वाजंभर (zugleich angeblicher Liedverfasser) 10,80,1. रथ्य 2,31, 7. अत्य 3,22,1. 35,2. 10,6,2. अश्वा सप्ती 6,59,3. हित 9,21,4. हिन्वान 65,26. हेव 7,43,2. आशु VS. 22,22. 19. R̥V. 8,4,14. 13,13. 20,23. 33, 18. 43,25. 46,7. 9,29,2. अभि वाजं सप्तिरिव अवस्या 96,16. रोहिता 10, 60,6. 142,2. जवो हि सप्तेः परमं विभूषणम् Spr. (II) 2373. नरसप्तिरथद्विपवृद्धिकर Pañkar. 3,3,4. — Vgl. युयुजान°, सप्त°, सित°.

सप्तिता f. nom. abstr. von सप्ति MBh. 8,2160.

1. सप्तिन् (von सप्तन्) adj. *sieben enthaltend* R̥V. Prât. 16,11. m. *der siebentheilige* Stoma Pañkav. Br. 19,7,6. Lâṭj. 8,5,24.

2. सप्तिन् (von सप्ति) adj. f. °नी dem वाजिनी nachgebildet Lâṭj. 2,7,26.

सप्तीवत् (wie eben) adj. *mit Rennern fahrend* R̥V. 7,94,10. 10,6,6.

सप्तोत्साद (सप्तन् + उ°) adj. *sieben hohe Theile am Körper habend* Burnouf in Lot. de la b. l. 568.

सप्त्य (von सप्ति) n. etwa *Tummelplatz für Rosse, Rennbahn:* वहूणास्य R̥V. 8,41,4.

सप्रकारक (von 2. स + प्रकार) adj. *eine Specification enthaltend:* ज्ञान Tarkas. 26.

सप्रज (2. स + प्रजा) adj. (f. आ) *Nachkommen habend* Ragh. 4,3. Bhâg. P. 9,18,31. *nebst Kindern* 3,22,33.

सप्रजस् (2. स + प्र°) adj. *Nachkommen habend* Kauç. 3.

सप्रजापतिक adj. *nebst* Praǵâpati: देवाः Ait. Br. 8,12. Âçv. Gr̥hj. 3,9,1. Kauç. 56.

सप्रणाय s. u. प्रणाय 2) *b)* und füge daselbst MBh. 5,7822 hinzu.

सप्रत्यय s. u. प्रत्यय 1).

सप्रथस् (2. स + प्र°) adj. 1) *ausgebreitet, geräumig* Naigh. 4,3. Nir. 6,7. शर्मन् R̥V. 1,22,15. 94,13. 6,16,33 (vgl. VS. 18,54). छर्दिस् 15,3. 8,5,12. अवस् 5,65,5. VS. 38,20. — 2) *weit reichend, weithin wirkend* u. s. w.: वचस् so v. a. *weithin schallend* R̥V. 1,75,1. मन्मन् 6,68,9. होतृ 5,13,4. Mitra 3,59,7. Vishṇu 1,156,1. Agni als *weithin leuchtend* 18,9. 45,7. 10,140,6. VS. 38,7. पेषामर्णो न सप्रथो नाम R̥V. 8,20,13. 10,181,1. proparox. VS. 22,3. TS. 7,1,11,1. — In der Formel सप्रथ सभां मे पाहि TBr. 1,1,10,3 scheint der Vocativ den übrigen Formeln नर्य, शंस्य u. s. w. nachgebildet zu sein.

सप्रभ (2. स + प्रभा) adj. *gleiches Glanzes, — Aussehens mit* (geht im comp. voran): दीप्तपावक° MBh. 1,1033. सूर्य° 3,12222. हिङ्गुल° 12881. 7,2811. अमराधिपसैन्य° 8,1212. Hariv. 2692. 12513. R. 6,19,46. Va-

RÂH. BṚH. S. 37,1. 81,23. 82,5. PAÑKAR. 3,14,2.

सप्रभत्व (von सप्रभ) n. *gleiches Aussehen* VÂGBH. 1,7,11.

सप्रभाव (2. स + प्र°) adj. (f. आ) *Macht besitzend* KATHÂS. 30,70.

सप्रभृति (2. स + प्र°) adj. *gleich beginnend*, n. *gleicher Anfang* PAÑKAV. BR. 15,1,6. ÇÂÑKH. BR. 20,4. 21,4. 22,4. 26,16. nach P. 6,3,84 wäre समानप्रभृति die richtige Form.

सप्रवाद् (2. स + प्र°) adj. *sammt den Casusformen* ṚV. PRÂT. 5,15. — Vgl. सक्प्रवाद्.

सप्रसव adj. *mit Nachkommenschaft gesegnet* RAGH. 1,22; vgl. auch unter प्रसव 3).

सप्राण (2. स + प्राण) adj. *athmend, lebend* TS. 5,3,6,3. 6,1,1,4. R. 6,82,33. BHÂG. P. 8,2,28.

सप्राय (2. स + प्राय) adj. *gleichartig, gleichmässig:* कल्प° LÂṬY. 6,9, 12. — Vgl. साप्राय्य.

सप्रेमन् (2. स + प्रे°) adj. *seine Freude an Etwas* (loc.) *habend* Spr. (II) 5612.

सप्रैष in der Verbindung वालखिल्याः (वालि° gedr.). ससप्रैषाः Verz. d. Oxf. H. 56,a,8. wohl fehlerhaft für ससंप्रैषाः.

सप्सरं (ohne Avagraha) adj. von unbekannter Bed.: ते संप्सरासो ऽजनयन्ताभ्वम् Marut ṚV. 1,68,9. nach SÂJ. = समानरूप oder हिंसक.

सफ 1) m. N. pr. eines Liedverfassers mit dem patron. Vâsishṭha Ind. St. 3,242,a. mit dem patron. Pâgṛja 233,b. — 2) n. N. verschiedener Sâman ebend. 242,b.

सफल (2. स + फल) adj. (f. आ) 1) *mit Früchten behängt:* ein Zweig PÂR. GṚHJ. 2,10. पादप KATHÂS. 25,13. — 2) *Lohn —, Gewinn bringend, Erfolg habend, sein Ziel erreichend, erfolgreich:* जन्मन्, जीवित MBH. 3, 2099. R. GORR. 1,21,20. 71,12. 4,44,8. 5,15,6. Spr. (II) 2952. 5383. MÂRK. P. 61,37. PAÑKAR. 1,3,14. — R. 2,37,17. 3,77,10. 5,57,2. 90,31. आरम्भ MṚKKH. 174,3. VIKR. 10,9. Spr. (II) 4730. RÂGA-TAR. 5,373. VET. in LA. (III) 24,2. यज्ञसमृद्धि *sich erfüllend* R. 1,50,13 (51,13 GORR.). आशा MBH. 3,13648. जयाशा 7,51. °प्रार्थन adj. VIKR. 21,17. तर्क Spr. (II) 4282, v. l. प्रतिज्ञां सफलां कर् *erfüllen, halten* R. 4,13,31. 39. करोति सफलं वचः KÂM. NÎTIS. 17,30. लक्षणं सफलम् *nebst Erfolg* VARÂH. BṚH. S. 20, 5. — 3) *Hoden habend, unverschnitten* R. GORR. 1,50,4 (49,4 SCHL.). 10. — Vgl. साफल्य.

सफलत्व n. nom. abstr. zu सफल 2): चतुरस्य सफलत्वमागतम् KATHÂS. 45,367. कामिनां मण्डनश्रीर्व्रजति हि सफलत्वं वल्लभालोकनेन SÂH. D. 43,12.

सफलय् (von सफल), °यति *gewinnreich —, erfolgreich machen:* नयने GÎT. 9,6. तारुण्यम् KHANDOM. 32. KATHÂS. 89,53. RÂGA-TAR. 2,142 (सफलयन् zu lesen). सफलित Verz. d. Oxf. H. 146,b,2.

सफलीकर् (सफल + 1. कर्) dass.: जीवलोकः °क्रियते PAÑKAT. 226, 6. °क्रियतां सर्वम् ÇATR. 1,19. °कृतभातृपिण्ड MÂLAV. 68,18. लोचने KATHÂS. 45,254. प्रतिज्ञा *erfüllt, gehalten* R. GORR. 1,69,24. 3,35,112.

सफलीभू (सफल + 1. भू), °भवति *Gewinn bringen, Erfolg haben* Spr. (II) 5816. सौन्दर्यं °भूतम् KATHÂS. 123,219.

सबन्धु (2. स + बन्धु) adj. 1) *derselben Sippe zugehörig, verwandt* P. 6,3,85. VOP. 6,97. ṚV. 3,1,10. 5,47,5. 8,20,21. 9,14,2. 10,10,9. AV. 6,15,2. 8,2,26. 15,8,2. 3. VS. 5,23. अबन्धुः ṚV. 5,59,5. — 2) *einen Angehörigen —, einen Freund habend* (Gegens. बन्धुहीन) HIT. 17,19. — Vgl. अ°, यावत्सबन्धु.

सबर्दुघ (सबर् + दुघ) adj. (f. आ) *alsbald* (vgl. ἄφαρ) *Milch gebend* (*ohne Mühe zu melken*) oder *neumelk:* eine Kuh ṚV. 1,20,3. 121,5. 134,4. 3,6,4. धेनवः सबर्दुघाः शशया अप्रदुग्धाः 55,16. 12. 8,1,10. 10, 61,11. zu 9,12,7 vgl. SV. II, 5,1,4,7. Nach SÂJ. bedeutet सबर् *Milch, Saft, Nektar.*

सबर्दुह् adj. dass.: °धुक् ṚV. 10,69,8.

सबर्धु adj. dass.: सबर्धुं धेनुम् ṚV. 10,61,17.

1. सबल (2. स + 1. 2. बल) 1) adj. *a) kräftig, mächtig* ṚV. 8,82,9. AV. 13,3,12. ÇÂÑKH. GṚHJ. 6,5. MBH. 13,860. Spr. (II) 5624. *nebst Kraft, — Macht* AK. 2,7,57; vgl. H. 1382. — *b) nebst Heer* R. 2,52,74. 71,10. सबलानुग = सबल und सानुग MBH. 5,7449. — *c) nebst* Bala (Kṛshṇa's älterem Bruder) BHÂG. P. 3,2,26. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Manu Bhautja HARIV. 496. eines Sohnes des Vasishṭha und eines der 7 Weisen MÂRK. P. 52,26. eines der 7 Weisen unter Manu Sâvarṇa 94,8.

2. सबल schlechte Schreibart für शबल MBH. 7,827. 13,3766 (die ed. Bomb. an beiden Stellen शबल). PAÑKAT. 188,11. fg.

सबलसिंह m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 12.

सबलि (2. स + 1. ब°) m. *Abend* H. 140.

सबहुमानम् (von 2. स + बहुमान) adv. *mit Hochachtung* ÇÂK. 99,13.

सबाध s. u. 1. बाध 2).

सबाधस् (2. स + बा°) 1) adj. etwa *bedrängt:* नू नो अग्न ऊतये सबाधसश्च रातये (sc. असः) ṚV. 5,10,6. = ऋत्विज् NAIGH. 3,15. — 2) adv. *dringend:* नरो हव्येभिरीळते सबाधः ṚV. 7,8,1. 26,2. 94,5. 8,63,6. 12. प्र नमोभिः सबाधं ईळे 7,53,1. 61,6. 8,55,1. प्र वीरमर्चता स° 3,51,4. तं स° आ चक्रुरूतये 3,27,6. 4,17,18. स° शशमानः 23,4. 1,64,8. 10,101,12. TS. 2,2,12,4.

सबाह्यान्तःकरण adj. *mit den äusseren und inneren Sinnen:* अन्तरात्मन् so v. a. *das ganze Selbst* ÇÂK. 98,21.

सबाह्यान्तरात्मन् m. *das Herz nebst den äusseren Sinnen* so v. a. *das ganze Selbst* VIKR. 72,5. 6.

सबिन्दु (2. स + बि°) m. N. pr. eines Berges MÂRK. P. 55,5.

सबीज (2. स + बीज) adj. *Samen —, Keime enthaltend* (auch in übertr. Bed.); davon nom. abstr. °त्व n. WEBER, RÂMAT. UP. 343,3.

सब्द् ein dunkles Wort: सब्द्ः सगरः सुमेकः TS. 4,4,2,2. सब्दमह्ः सगरा रात्रिः ÇAT. BR. 1,7,2,26.

सब्रह्मक (von 2. स + 2. ब्रह्मन्) adj. *sammt dem* Brahman (*Priester*) ÂÇV. ÇR. 3,5,1. *sammt dem Gotte* Brahman: सब्रह्मकेषु लोकेषु सप्तस्वप्यखिलेषु च MBH. 3,175. इमे सब्रह्मका लोकाः ससुरासुरमानवाः 12,13013.

सब्रह्मचारिक adj. von सब्रह्मचारिन् oder = सब्रह्मचारिन् JÂGN. 2,85.

सब्रह्मचारिन् (2. स + ब्र°) m. (*geistlicher*) *Mitschüler* P. 6,3,86 nebst Vârtt. VOP. 6,97. AK. 2,7,11. H. 80. ÂÇV. GṚHJ. 4,4,26. GOBH. 3,3,18. ÇÂÑKH. GṚHJ. 4,17. M. 5,71. JÂGN. 2,185. KÂM. NÎTIS. 2,23. KA-

THÂS. 4,97. 70,19 (सब्र° zu lesen). 104,24. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,539,13. f. °चारिणी KATHÂS. 29,52. गतिं गरुत्मतो दृष्ट्वा वेगसब्रह्मचारिणीम् so v. a. *wetteifernd* 18,89. — Vgl. साब्रह्मचारिण.

सँब्राह्मण (2. स + ब्रा°) adj. *sammt Brahmanen:* देवाः AV. 12,4,10. 53.

सव्वं nach MAHÎDH., eher सबूँ f. etwa *Speisebrei* (des Magens), welche Bed. MAHÎDH. irrig für ऊवध्य annimmt. VS. 19,84. TBR. 2,6,4,2 schreibt सब्रुवंम्, nach dem Comm. adj. *von* (Athmungs-) *Geräusch* (ब्रुव) *begleitet*. Eher wäre in diesem Falle *crepitans* (von Blähung) zu verstehen.

सभ् = सह्; vgl. प्रसभम्.

सभ s. unter सभा.

सभक्तिकम् (von 2. स + भक्ति) adv. *liebevoll* ÇUK. in LA. (III) 34,19.

सभक्त (2. स + भक्त) adj. *Mitesser, Tischgenosse:* यथासभक्तम् *je mit dem betreffenden Mitesser* ÂÇV. ÇR. 5,6,19.

सभय (2. स + भय) adj. (f. आ) *von Angst —, von Furcht ergriffen, erschrocken* KATHÂS. 10,157. 17,67. 22,254. PAÑKAT. 45,8. आत्मापराध° *sich fürchtend vor* KATHÂS. 18,224. सभयम् adv. R. 1,64,4. KATHÂS. 26, 217. HIT. 18,12. 39,8.

सँभरस् (2. स + भ°; vgl. भर् 2) e) adj. etwa *zusammenklingend, — stimmend:* die Marut ṚV. 5,54,10. VS. 17,81.84. गिरा चं श्रुष्टिः सभंरा असंनः *wenn mit unserer Bitte die Gewährung stimmt* ṚV. 10,101,3.

सभर्तृका (von 2. स + भर्तृ) adj. f. *einen Gatten* (am Leben) *habend* AK. 2,6,1,12.

सभव (2. स + भव) adj. *nebst* Bhava (Çiva) BHÂG. P. 8,23,3.

सभस्मन् (2. स + भस्मन्) adj. सभस्मद्विजाः *mit Asche bestrichene Brahmanen, Bez. der* Pâçupata *oder* Çiva'*itischen Mönche* VARÂH. BṚH. S. 60,19; vgl. HIOUEN-THSANG 1,124.

सभाँ f. *ein öffentliches* oder *Gemeindehaus, Halle für Versammlungen,* insbes. *Spielhaus; Versammlung, Gesellschaft; Hof eines Fürsten, Gerichtshof* AK. 2,2,5. 7,14. 3,4,14,73. 22,140. TRIK. 3,3,291. H. 481. 990. an. 2,313. fg. MED. bh. 9. HALÂJ. 4,60. 5,35. बृहद्वो वयं उच्यते सभासुं ṚV. 6,28,6. चन्द्रो याति सभामुपं 8,4,9. सभामेति कितवः 10,34,6. AV. 5,31,6. ग्रामाः, अरण्यम्, सभाः 12,1,56. VS. 3,45. 16,24. 20,17. प्रवेशो ब्राह्मणस्य सभा TS. 1,7,6,7. यत्सभायां विजयंन्ते TBR. 1,1,10,6. ÇAT. BR. 2,3,2,3. 5,3,1,10. ÇÂÑKH. BR. 7,9. सभाः समाजाश्च ÂPAST. 1, 32,19. südlich von der Stadt 2,25,5. in der Mitte ein Spieltisch 12. *Gesellschaftsraum im Wohnhaus* AV. 8,10,5. TBR. 1,1,10,3. तस्यं सभायांमुत्तानो निपद्य TS. 3,4,8,6. सभानामुपस्तरणानि KAUÇ. 11. 17. LÂṬJ. 3,5,22. प्रजापतेः सभां वेश्म प्रपद्ये KHÂND. UP. 8,14. संसत्सु च सभासु च MBH. 3,15787. सभा क्रियताम् 2,9. fgg. 5,179. fgg. इत्त्वाकुनाथस्य R. 2, 81,9. 5,89,6. fgg. दैत्येन्द्रस्य MBH. 3,15834. RAGH. 17,27. Spr. (II) 4025. KATHÂS. 29,13. RÂGA-TAR. 2,127.159 (सभान्तरे bei TR. zu lesen). 3,377. 4,223. 5,33. 391. 417. PAÑKAR. 1,4,66. HALÂJ. 4,93. °प्रवेशन *Gerichtshof* PÂR. GṚHJ. 3,13. M. 7,145. 8,1. 10. 11. 79. 95. R. 2,67,1. Spr. (II) 1293. 3136. 6838. सभासीन (राजन्) RÂGA-TAR. 4,82. सभास्थानस्थ 3,129. सभोपविष्ट PAÑKAT. 223,13. VET. in LA. (III) 28,14. सभावसरे 16,9. सभायां चक्रिरे कथाः *in Gesellschaft* R. 2,69,3. सभा समग्रा परितुष्यते लियम् R. GORR. 2,88,28. जिता सभा वस्त्रवता Spr. (II) 2415. वाचः सभायोग्याः 2556. विषं सभा दरिद्रस्य 2836, v. l. सभा पण्डितैः (भाति) 3545. सभां कारयति 3619. न शोभते सभामध्ये 4800. 6270. सभान्तरे 6401. KATHÂS. 46, 164. BHÂG. P. 3,1,7. सभां कृत्वा HIT. 93,3. *Asyl, Zufluchtsort für Reisende* M. 9,264. MBH. 3,2336. fg. 13,1671. R. 1,5,13 (11 GORR.). MÂRK. P. 14,65. BHÂG. P. 10,41,21. *Vorhalle in einem Tempel* WILSON, Sel. Works 1,189. महा° *eine grosse Halle* (wo gespeist wird) KATHÂS. 45, 227. in comp. mit dem Namen eines Gottes oder Fürsten so v. a. *Palast, Hof:* धनाध्यक्ष° R. 5,89,7. पुष्यमित्र°, चन्द्रगुप्त° MAHÂBH. ed. BALLANT. 758. in comp. mit einem im pl. gedachten Worte *Versammlung —, Gesellschaft von:* मन्त्रिसभान्तरे RÂGA-TAR. 6,261. युवति° GÎT. 9,5. विद्वज्जनसभामध्ये Spr. (II) 6108. साधु° 5717, v. l. BHÂG. P. 7,11,1. वृद्ध° 5,12,7 (pl.). असत्सभा 1,8,24. पण्डितसभां कारितवान् HIT. 7,12. शिष्टसभां कृत्वा 100,15. in diesen Verbindungen nach den Grammatikern häufig n. P. 2,4,23. fg. AK. 3,6,3,26. fg. das vorangehende Wort hat den Ton auf der letzten Silbe P. 6,2,98. गोपालँसभ, स्त्रीँसभ Schol. — एकसभँ ÇAT. BR. 14,9,3,9. असभँ *in die Gesellschaft nicht gehörig* TS. 1, 7,6,7. — Sabhâ und Samiti als Töchter des Pragâpati AV. 7,12, 12. — Vgl. देव°, नृपसभ (auch Verz. d. Oxf. H. 193,a,16), ब्रह्मसभा, मध्येसभम्, मनुष्यसभा, यमसभ und °सभा, राजसभा (füge *Hof eines Fürsten* und Spr. (II) 2077. 2960. KATHÂS. 102,146 hinzu).

सभाकार m. *Erbauer einer Halle* u. s. w. MBH. 5,185. R. GORR. 2,87,3.

सभाक्ष m. N. pr. eines Mannes HARIV. 2079. 5252.

1. सभागँ (सभा + 1. ग) adj. *in die Versammlung —, in den Rath gehend:* अग्न्यस्य राजानः सभागा आगच्छन्ति ÇAT. BR. 3,3,4,14. KHÂND. UP. 5,3,6. — Vgl. सभाचर.

2. सभाग (2. स + भाग) adj. *einen Antheil habend;* s. सभागय्.

सभागय् (von 2. सभाग), °यति etwa *mittheilen:* यत्सभागयंति दक्षिणाः सभागयति AV. 9,6,54.

सभागृह n. *Versammlungshalle* Verz. d. Oxf. H. 28,b,17.

सभाग्य (2. स + भा°) adj. (f. आ) *glücklich* (von Personen) HARIV. 5754. R. GORR. 2,53,13. 5,68,33. MÂRK. P. 21,59.

सभाचरँ adj. = 1. सभाग VS. 30,6.

1. सभाजन (von सभाजय्) n. *das Erweisen einer Ehre, einer Aufmerksamkeit* AK. 3,3,7. H. 731. HALÂJ. 4,21. R. 2,57,2. RAGH. 13,43. 14,18. सभाजनान्तराणि पातयिष्यामि (सभाजनानि पात° ed. TULLB. 74,9) MÂLAV. ed. Bomb. 113,4. 5. MÂRK. P. 110,13 (wo सभाजनमिष्यते st. सभाजनयिष्यते zu lesen ist). Verz. d. Oxf. H. 61,b,8 v. u. 173,b,3 v. u.

2. सभाजन (2. स + भा°) adj. *reichlich mit Gefässen versehen:* गृह MBH. 4,382. महाजन ed. Bomb.

सभाजय् (denom. von 2. स + भाज्), °यति DHÂTUP. 35,35 (प्रीतिदर्शनयोः; सेवन st. दर्शन v. l.) *Jmd* (acc.) *eine Ehre —, eine Aufmerksamkeit erweisen:* °यति R. 3,35,107. °यत् partic. 106. 4,29,27. UTTARAR. 82,2 (105,5). KATHÂS. 46,25 (स भा° gedr.). °य imperat. MBH. 12,10539. °यत् imperf. 3, 13327. °यामास BHÂG. P. 10,48,3. med. °यन्ते (am Ende eines Çloka) MBH. 5,1718. °यसे MÂRK. P. 110,13. 18. °येयाम् MBH. 5,645. °यत imperf. 2,1618. absol. °यित्वा R. 3,35,98. BHÂG. P. 10,32,15. 70,34. सभाज्य MBH. 1,3277. KATHÂS. 62,8. °यितुम् MBH. 8,3589. MÂLAV. ed. Bomb. 113,2. partic. pass. सभाज्यमान MBH. 1,3112. 4,2213. 14,2673 (nach der

Lesart der ed. Bomb.). R. Gorr. 2,13,29. 3,35,115. 5,59,9. सभाजित MBh. 3,9912. 4,2163. R. Gorr. 1,33,22 (स भा° gedr.). 2,4,13. 4,10,23. 61,44. 5,8,20. 55,24. 7,37,5,61. Râǵa-Tar. 1,356. Mârk. P. 110,9. 116, 68. Bhâg. P. 2,9,9 (स भा° Burn.). 4,1,32. 20,36. 6,7,25. 8,12,3. 16,3. 44. सु° 10,38,43. (einen leblosen Gegenstand) *ehren,* (eine Sache) *preisen:* कैलासं सभाजयितुम् Kathâs. 110,3. कलिं °यन्ति Bhâg. P. 11,5,36. 84,20. तच्चिकीर्षितम् 3,24,11. 6,18,21. °यन्ते मम पौरुषाणि 3,25,34. सभाजित 4,21,8. 5,14,45. 7,11,1.

— अधि dass.: ताम् — अधिसभाजयामास Bhâg. P. 5,2,17.

सभानर (स° + नर) m. N. pr. eines Sohnes des Kaksheju Hariv. 1669. des Anu VP. 444. Bhâg. P. 9,23,1.

सभापति m. *Herr —, Vorsteher der Versammlung* oder *des Raths* VS. 16,24. Kathâs. 107,57. भूमिभर्तुः Râǵa-Tar. 4,494. Bhâg. P. 6,17,7. Bein. Bhûtakarman's MBh. 7,1085. 8,4587. — Vgl. साभापत.

सभापरिषद् f. *Rathsversammlung* MBh. 4,524.

सभापर्वन् n. Titel des 2ten Buches im MBh.

सभापाल m. *Vorsteher eines öffentlichen Hauses, Wächter einer Versammlung* TBr. 3,7,4,6. MBh. 1,7940. fg. 4,787 (pl.).

सभावत् (von सभा) adj. *in Gemächern —, in Häusern bestehend:* रयि ṚV. 4,2,5. *im Rath —, in der Versammlung geführt:* संवाच् (so zu lesen) 1,167,3.

सभाविन् (wie eben) m. *Herr eines Spielhauses* (Comm.) TBr. 3,4,1,16.

सभासद् adj. *in dem Gemach u. s. w. sich aufhaltend;* m. *Mitglied einer Gesellschaft* oder *Versammlung; Beisitzer im Gericht, Richter* AK. 2,7,16. H. 480. यमस्य AV. 3,29,1. 7,12,2. 19,55,6. TBr. 1,2,1, 26. मरुतः परिवेष्टारो विश्वे देवाः सभासदः Ait. Br. 8,21 (= Bhâg. P. 9, 2,28). MBh. 4,483. R. 1,4,27 (3,71 Gorr.). 2,5,24 (4,24 Gorr.). 82,16. Ragh. 15,39. धर्मो विद्धस्त्वधर्मेण सभां यत्रोपतिष्ठते । शल्यं चास्य न कृन्तन्ति विद्धास्तत्र सभासदः ॥ Spr. (II) 3136. 5060. M. 8,18. fg. Jâǵn. 2,2. Kathâs. 4,83. 24,196. 112,208. Râǵa-Tar. 5,387. Mârk. P. 114,4. Pańkat. 40,23. मत्सभासदः Pańkar. 1,15,12.

सभासद् dass. R. 1,4,32. Spr. (II) 2185.

सभासाह adj. *der übrigen Gesellschaft* u. s. w. *überlegen, hervorragend* ṚV. 10,71,10. Ait. Br. 1,13.

सभासिंह m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 140,*b*, No. 285.

सभास्तार m. = सभासद् AK. 2,7,16. H. 480. *im Rathe des Fürsten sitzend, Richter* Bhar. Nâṭjaç. 34,62. 76. *am Glücksspiel Theil nehmend* MBh. 2,1787. *ein Beamter, welcher für den Fürsten die Würfel wirft,* 4,23. 328. 2266.

सभास्थाणु m. *Pfosten eines Spielhauses* Nir. 3,5. VS. 30,18. nach Durga zu Nir. *Spieltisch,* nach dem Comm. zu VS. und TBr. scherzhaft für *einen Menschen, der vom Spiel nicht wegzubringen ist.*

सभिक (von सभा) m. *der Inhaber eines Spielhauses* AK. 2,10,44. Trik. 2,10,17. H. 485. Halâj. 2,233. Jâǵn. 2,199. 201. Mṛkkh. 31,20. 33,11. 24. Daçak. 69,17. Kull. zu M. 3,159. fg.

सभृति (2. स + भृति) adj. *dieselbe Pflege geniessend, Tischgenosse:* आ पत्सम सभृतयः पृणाति ṚV. 6,67,7. = सह ध्रियमाणा अत्विजः Sâj.

सभेय (von सभा) adj. *für eine Versammlung und Rath geeignet, — tüchtig, in gute Gesellschaft passend* so v. a. *anständig, gewandt* u. s. w. P. 4,4,106. वीर ṚV. 1,91,20. विप्र 2,24,13. युवन् VS. 22,22. Çâṅkh. Çr. 8,18,13. AV. 20,128,1. — Vgl. सु°.

सभ्य (wie eben) adj. *in der Halle, Versammlung, Gesellschaft befindlich; dazu gehörig, geeignet* u. s. w. P. 4,4,105 (oxyt.). AK. 2,7,16. 3, 4,22,140. H. 480. Agni AV. 8,10,5. 19,55,6. Kâtj. Çr. 4,9,20. 15,33. Schol. 356,20. Gṛhjas. 1,4. Bhâg. P. 3,13,36. TBr. 1,2,1,26. 3,7,4,6. एनस् Çat. Br. 12,9,2,3. वृद्धानां सभ्यानाम् *der versammelten Alten* MBh. 2,2180. 4,487. Bhâg. P. 4,6,2. 21,20. 6,17,9. so v. a. *Zuschauer* Sâh. D. 26,19. श्रीहर्षस्य so v. a. *am Hofe* Çrîharsha's *lebend* Hall in der Einl. zu Vâsavad. 21. विक्रमादित्य° 6. *Beisitzer im Gericht, Richter* Trik. 2,7,8. M. 8,10. Jâǵn. 1,359. 2,3. Kathâs. 49,135. 137. 54,113. 62,50. 106,164. 167. Spr. (II) 7033. Râǵa-Tar. 6,13. 31. fg. Pańkat. 40,22. 25. *Mitspieler* Kathâs. 121,36. 80. Daçak. 70,9. *ein Mitglied der guten Gesellschaft, fein gebildet* AK. 2,7,2. Trik. 3,3,28 (सभ्यो st. सभ्ये zu lesen). H. 379. Kâm. Nitis. 15,30. Ragh. 1,55. Spr. (II) 2608, v. l. Varâh. Bṛh. S. 60,17. fg. Râǵa-Tar. 3,158. 4,67. 5,32. 86. Bhâg. P. 3,18,12 (अ°). 4,15,23. Bhaṭṭ. 1,13. Verz. d. B. H. 288,9 v. u. als Anrede Bhâg. P. 1, 1,10. 3,24,14. 11,14,12. *höflich, anständig* und अ° *unhöflich, unanständig* von Reden Nir. 5,2. Spr. (II) 5915. fg. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 85. — सभ्य fehlerhaft für सत्य Kathâs. 56,247. Vgl. परि°.

सभ्यकपठाभरण n. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 826.

सभ्येतर (सभ्य + इ°) adj. *unanständig:* Reden Spr. (II) 3319. Kâvjâd. 1,65.

1. सम्, समति Dhâtup. 19,82 (अवैक्लव्ये, अवैकल्ये, वैक्लव्ये). — Vgl. स्तम्.

2. सम् praep. gaṇa प्रादि zu P. 1,4,58. Vop. 1,8. in Verbindung mit Verben und in comp. mit einem Nomen *Vereinigung* (vgl. 2. स) ausdrückend; = एकीभाव Nir. 1,3. सङ्गार्थे प्रकृष्टार्थे शोभनार्थसमुच्चयोः(!) H. an. 7,16. शोभनार्थसमर्थयोः ॥ सङ्गार्थे च प्रकृष्टार्थे Med. avj. 54. fg. verdoppelt P. 8,1,6. सं समिद्युवसे ṚV. 10,191,1. in defectiven Sätzen z. B. आपो अग्निं यशसः सं हि पूर्वीः sc. *umgaben* u. s. w. 3,1,11. समिन्द्रियेण पयसाहम् sc. *möge sein,* — *verbunden werden* AV. 6,124,1. वर्तयतं दिवो वधं सं पृथिव्याः sc. वर्तयतम् 7,104,4. ähnlich im Refrain z. B. 8, 12,22. fgg. 13,2. 86,11. fg. — Vgl. संतरम्.

1. सम enklitisches Pron. Çânt. 4,10. समस्मै, °स्मात्, °स्मिन्, समे m. pl. gaṇa सर्वादि zu P. 1,1,27. Vop. 3,9. *jeder, irgend einer* Naigh. 4,2. Nir. 5,22. 10,5. AK. 3,2,14. H. 1433. an. 2,340. Med. m. 35. ṚV. 1,176,4. 5,24,3. 6,27,3. 42,4. 51,6. तया समस्य हृदयमा रिख 53,8. 8, 21,8. अन्यके समे 39,1. 64,9. स्वनात्समस्य कस्य चित् 9,29,5. 61,30. 10, 29,4. 54,3. नमः समस्मात्पूर्वस्मै Vop. 3,37, Çl. 1. — Vgl. समह.

2. सम 1) adj. (f. आ). Verhalten eines fem. vor समा in einem comp. gaṇa प्रियादि zu P. 6,3,34. Vop. 6,13. *a) eben, planus, in gleicher Lage befindlich; parallel* ṚV. 5,83,7. कालः समविषमकरः Spr. (II) 1693 समं च विषमं चैव न प्राज्ञायत (so ed. Bomb.) किं च न MBh. 6,5644. die Erde, Gegend, Boden, Platz Ait. Br. 6,35. Çat. Br. 3,1,1,2. MBh. 13, 1436. 14,1542. Hariv. 358. 360. R. 1,5,9. 2,55,33. 56,11. 80,9. 91,29. 3,21,18. 29,2. 4,44,85. Kâm. Nitis. 14,32. 36. 15,6. Çâk. 5,14. AK. 3,

4,2,34. VARÂH. BṚH. S. 9,24. 28,10. 48,17. 53,88. KATHÂS. 18,91. BHÂG. P. 4,17,4. 18,11. 29. 5,9,12. 7,15,31. तीर्थ R. 1,2,7. शिलातल MBH. 1,7716. R. 2,96,6. Weg MBH. 5,5203. 6049. R. GORR. 2,86,17. Spr. (II) 5481. 6119. 6662. 7463. जिव्हा सुसमा VARÂH. BṚH. S. 68,53. पिण्ड *glatt* JÂGṆ. 2,105. यदा — देववेश्म — भविष्यति समं भूमेः *der Erde gleich werden* KATHÂS. 121,147. देवकुलं भूमिसमं कुरु 180. देवगृहं भूमिसमं व्यधात् 182. वेदिश्रोण्या पार्श्वौ समौ निधाय ÂÇV. ÇR. 1,1,23. भूसमेन सूत्रेण VARÂH. BṚH. S. 58,7. गमने (einer Person) कर्णसमश्चेत् *wenn* (eine Krähe) *in der Höhe des Ohres* (vorbeifliegt) 95,25. °जठरशिरस् adj. *Bauch und Kopf in gleicher Höhe haltend* Z. d. d. m. G. 27,26. — b) *gleich* (*ähnlich*) AK. 2,10,37. 3,4,14,80. H. 1461. an. 2,340. MED. m. 35. HALÂJ. 4,9. ṚV. 8,1,6. समौ चिद्धस्तौ न समं विविष्टः 10,117,9. AV. 2,11,1. AIT. BR. 4, 19. ÇAT. BR. 6,2,1,19. 9,5,2,9. 12,2,2,3. KÂTJ. ÇR. 2,3,31. ÂÇV. GṚHJ. 2,8,3. केशान्ताः ÇÂÑKH. GṚHJ. 1,5. ṚV. PRÂT. 17,23. TS. PRÂT. 17,2. वृत्त *gleichartig* d. i. *aus gleichen Theilen* (Pâda) *bestehend* Ind. St. 8, 326. 468. मौञ्जी त्रिवृत्समा (मेखला) so v. a. *mit gleich langen Fäden* M. 2, 42. 3,49. 4,224. मा कृथं विषमं समम् 225. 8,73. 177. कन्या *von gleichem Range* 366. न समौ नासमौ 10,73. अंशाः 9,116. विभाग 120. 134. साक्षिणः *von beiden Seiten gleich an Zahl und Beschaffenheit* JÂGṆ. 2, 87 (*allesammt* STENZLER; dann müsste aber समे, nicht समाः stehen). समोदक adj. *gleich viel Wasser enthaltend* H. 409. समान्तैश्चतुर्भिः पादैः R. 1, 2,4?. 45. दशनाः 3,52,27. 5,14,17. Spr. (II) 3216. 4536. 5941. 6868. ÇÂK. 57. °वयोरूपरमणीय 13,10. VARÂH. BṚH. S. 47,17. 66,1. 68,4. KATHÂS. 24,115. 32,45. RÂGA-TAR. 4,204. BHÂG. P. 2,3,6. 3,32,24. 4,20,13. यः स्त्रीमुखं च शशिनं च समं करोति *einander gleichstellen* Spr. (II) 3149. सुखदुःखे समे कृत्वा BHAG. 2,38 (vgl. समसुखदुःख). मध्यतः *in Bezug auf* LÂṬJ. 2,6,1. अन्तर° desgl. R. 1,2,21. दिक्सम *der Richtung nach gleich, in derselben Richtung gelegen* SÛRJAS. 4,25. mit instr. oder gen. P. 2, 3,72. VOP. 5,10. 23. समो देवैरुत श्रिया (*in Bezug auf*) ṚV. 6,48, 19. ÇAT. BR. 14,4,2,24. M. 2,131. 172. 4,184. 5,142. 9,130. MBH. 5,6001. न समा मम वीर्यस्य शतांशेनापि पिण्डिताः 10,622. R. GORR. 2,8,38. 7, 17,24. RAGH. 2,9. Spr. (II) 329. 5572. 7504. RÂGA-TAR. 5,392. गुणयुक्तो दरिद्रो ऽपि नेश्वरैरगुणैः समः so v. a. *mehr werth* Spr. (II) 2157. शक्रस्य समप्रभावः MBH. 3,955. न समास्तस्य मानुषाः 2098. बुद्ध्या समो यस्य नरो न विद्यते 15711. न सौभाग्ये u. s. w. समो लोके तव R. 1,24,15. 5,2,9. 10. Spr. (II) 2930. KATHÂS. 24,27. आत्मनः समं कर् *sich selbst gleich stellen* 18,79. in comp. mit der Ergänzung P. 2,1,31. उदात्त° TS. PRÂT. 1, 42. 45. fg. ÇVETÂÇV. UP. 6, 8. M. 1, 9. 2,188. 4, 85. 8, 191. fg. 10, 94. 103. 11,41. MBH. 1,5924. 6133. 5,6048. R. 1,1,6. त्वमया पृथिवीसमः 19. 2,26,32. RAGH. 3,13. 23. ÇÂK. 136. 187. Spr. (II) 2024. 3053. 3772. 4287. VARÂH. BṚH. S. 53,30. VET. in LA. (III) 1,12. BRAHMA-P. ebend. 50,14. वायुवेगसम = वायुसमवेग R. 2,40,17. हिरण्मय° = हिरण्य° 4,44,17. *der Bedeutung nach gleich* AK. 1,1,1,53. 2,24. खट्या 2,6,2,39. TRIK. 1,1,124. fg. am Ende eines comp. H. 5. *homogen* (Laut) VOP. 1,4. द्विः° *doppelt so gross:* दोष JÂGṆ. 3,285. — c) *sich gleich bleibend, nach wie vor —, unter verschiedenen Verhältnissen derselbe, unverändert:* स वैरं देय इत्समः ṚV. 5,61,8. समो दिवा ददृशे रोचमानः 7,62,1. KHÂND. UP. 2, 9,1. मुखराग RAGH. 12,8. वृत्ति 14,21. BHÂG. P. 3,25,16. 4,30,42. 5,4, 13. 6,17,22. समं मनो धत्स्व 7,8,10. षट्सूत्रकाशिषु समाः AK. 3,6,2,46. *gleich verfahrend gegen* (loc. oder gen.): सर्वेषु भूतेषु Spr. (II) 2922. MBH. 1,1942. BHÂG. P. 4,16,6. शत्रौ च मित्रे च Spr. (II) 2691. 5136, v. l. MÂRK. P. 78,29. 108,17. सर्वस्य लोकस्य MBH. 1,1061. 13,4017. तस्य च तस्य च JÂGṆ. 3, 53. — d) *gerade* (von Zahlen), *paar* VARÂH. BṚH. S. 50,20. BṚH. 4,14. LAGHUG. 1,9. — e) *das richtige Maass* u. s. w. *habend, normal* AIT. BR. 3,7. R. 1,1,13. SUÇR. 1,130,16. Wunde 15,10. Verband 66,14. Verdauung 128,4. WISE 327. धातवः ÇÂRṄG. SAṂH. 1,5,33. TS. PRÂT. 23,20. समं कायशिरोग्रीवं धारयन्नचलं स्थिरः BHAG. 6,13 (vgl. Ind. St. 2,10). प्राणापानौ समौ कृत्वा 5,27. अङ्गानि MBH. 3,10689. ein Tact 13,1398. HARIV. 10054. R. 7,71,15. यम UVAṬA zu ṚV. PRÂT. 13,17. वचस् MBH. 1,7954. 5,25. BHÂG. P. 1,7,49. 19,22. शब्द R. 2,91,27. °साधुवादाः KATHÂS. 20,226. गति SÛRJAS. 2,12. BHÂG. P. 8,23,14. समं कुरु विततकुक्कुटं मे so v. a. *in Ordnung bringen* KATHÂS. 61,326. fgg. अर्धरात्रे स्थिते समे so v. a. *gerade um Mitternacht* MBH. 3,418. मध्यानि समानि पदानाम् VARÂH. BṚH. S. 53, 57. — f) *das gewöhnliche Maass* u. s. w. *habend, mittelmässig:* वृष्टि VARÂH. BṚH. S. 8,25. 31. फल 38. 42. 20,9. 53, 92. प्रवरसमन्यूनपरिमाण 58, 30. 68, 105. M. 3, 107. सममब्राह्मणे दानं द्विगुणं ब्राह्मणब्रुवे 7, 85. Menschen 3,107. Spr. (II) 5768. 7405. — g) *neutral, nicht Freund und nicht Feind* VARÂH. BṚH. 2, 16. fg. 21 (19), 4. LAGHUG. 2,10. — h) *harmlos, gut;* = साधु H. an. MED. Menschen Spr. (II) 52. BHÂG. P. 7,1,1. समविषममतीनाम् 6,9,36. *ehrlich zu Werke gehend* M. 9,287. — i) *worüber man leicht hinweg kommt, bequem, leicht* (ein Auftrag) Spr. (II) 7349. — 2) m. a) *Friede:* समो विधीयताम् R. 6, 1,46. समार्थिन् 1,4,97 wohl fehlerhaft für शम; eben so सममीयिवान् KÂM. NÎTIS. 17,19. — b) (sc. योग) *Durchschnittspunkt des Horizonts und der Mittagslinie* GOL. GRAHANAV. 45. fgg. — c) *Strohfeuer* (तृणाग्नि) HÂR. 200. — d) N. pr. α) eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBH. 1,2731. 4541. 6, 2838. 8,2455. — β) eines Fürsten der Nandivega MBH. 5,2733. शम ed. Bomb. — 3) f. आ N. pr. einer Welt: ततः परं समा नाम दृश्यते लोकसंस्थितिः (so ed. Bomb.) MBH. 6,473. — 4) n. a) *Ebene:* पर्वतेषु समेषु च AV. 8,7,17. 12,1,2. अनोवाह्यं समे जीवनम् TS. 6,1,9,4. समे भूम्याः *auf ebenem Boden* 3,2,5. ÇAT. BR. 14,9,2,3. समानि विषमाणि च M. 1, 24. MBH. 1,4650. Spr. (II) 2177. 6867. R. 2,79,12. यत्र यत्र समं त्वस्या भूमेरासीत्तदा HARIV. 365. समे M. 7,192. KÂM. NÎTIS. 12,30. समे, असमे 15, 12. — b) *Ausgleichung, Abrechnung:* कर्मणापि समं कुर्याद्धनिकायाधमर्णिकः M. 8, 177. — c) *Gleichmässigkeit, Gleichmuth:* समेन वर्तेत सदा धीरः Spr. (II) 2833. — d) *ein richtiges Maass:* समेन so v. a. *genau, präcis* ÇAT. BR. 12,3,2,7. 8. — c) d) vgl. समेन im gaṇa प्रकृत्यादि zu P. 2,3,18, Vârtt. — e) *gute Verhältnisse:* °संस्थित (Gegens. विषमस्थ) MṚKKH. 159,20; vgl. समस्थ. — f) in der Rhetorik *das Zusammentreffen zweier ähnlicher Objecte* PRATÂPAR. 92, a, 9. KUVALAJ. 105, b. — g) *mean; a fourth proportional to the two perpendiculars and the link or segment* COLEBR. Alg. 85. — 5) समम् adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. = सह AK. 3, 5, 4. H. 1527. HALÂJ. 5,91. a) ohne Ergänzung: α) *auf gleiche Weise, gleich:* समौ चिद्धस्तौ न समं विविष्टः ṚV. 10,117,9. PRAÇNOP. 3,9. वि-भज् KÂTJ. ÇR. 2,4,34. 5,15. 3,5,15. M. 9, 104. 192. 212. यथा सर्वाणि भूतानि धरा धारयते समम् 311. 12, 91. JÂGṆ.

2,117. पुत्रेषु सममाचर् MBH. 5,1531. 12,13219. R. GORR. 2,58,24. Spr. (II) 858. 3769. 4185. 4752. 6069. ÇIÇ. 9, 44. VARÂH. JOGAJ. 2,16. BHÂG. P. 1,8,28. 4,11,20. 8,5,30. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 68. am Anfange eines comp.: समविभक्ताङ्ग R. 1,1,13. समरक्षित HARIV. 11960. 11997. 12180 (nach NÎLAK. = सर्वत्र). °तुलित VARÂH. BRH. S. 26,1. — β) *zugleich, gleichzeitig* ÇAT. BR. 13,2,7,6. MBH. 1,5369. 6,262. HARIV. 12795. R. 2, 106,32 (114,36 GORR.). 3,31,23. 4,19,9. 52,24. SUÇR. 2,343,14. MṚKKH. 13,16. 76,6. RAGH. 4,4. 10,60. 12,47. 13,26. 14,1. VIKR. 38,17. Spr. (II) 2666. 4288. 4686. KATHÂS. 6,5. 11,51. 12,35. 64. 16,15. 24,102. 47,83. 48,58. 89. 50,87. 65,138. RÂGA-TAR. 5,87. PRAB. 98,15. BHÂG. P. 9,15,33. — γ) *gerade, präcis:* द्विकं त्रिकं चतुष्कं च पञ्चकं च शतं समम्। मासस्य वृद्धिं गृह्णीयात् M. 8,142. उत्तरेण *nördlich* VARÂH. BRH. S. 25,4. am Anfange eines comp.: समदिक्कस्थ 56,10. °दक्षिणेन 87,6. °वर्तुल *ganz rund* BHÂG. P. 5,16,5. am Ende eines comp.: आकर्णसमचोदितैः (बाणैः) MBH. 7,1869. — δ) *auf eine ehrliche Weise:* कृत (Gegens. व्याजकृत) R. 4,20,9. — b) mit einer Ergänzung: α) mit instr. *zugleich mit, mit* P. 2,3,19, Schol. विद्ययैव समं कामं मर्तव्यं ब्रह्मवादिना M. 2,113. नाज्ञातेन समं गच्छेत् 4,140. 5,65. MBH. 3,3548. R. 1,69,17. 4,54,12. MEGH. 96. RAGH. 2,25. 8,62. 10,79. 16,72. 17,34. ÇÂK. 26. 51. MÂLAV. 13. Spr. (II) 1345. 1841. दुर्जनेन समं सख्यं प्रीतिं चापि न कारयेत् 2859. 4312. 5816. 5939. 6187. VARÂH. BRH. S. 78,15. KATHÂS. 4,19 (अवसं st. अवशं zu lesen; vgl. UPAK. 17). 18,127. 276. 288. 378. 405. 46,198. RÂGA-TAR. 1,148. 2,3. 5,157. 216. 335. PAÑKAT. II,200. 25,14. 130,17. समत्सरा *grollend mit* RÂGA-TAR. 6,179. — β) im comp. nachfolgend: आत्म° *in Uebereinstimmung mit den eigenen Kräften, nicht mehr als die eigenen Kräfte es gestatten* BHÂG. P. 1,18,23. अर्थ° *zugleich mit* KÂM. NÎTIS. 5,91. तत्समम् 74,240. 116,8. वाक्समम् PAÑKAT. 221,8. — समं ebend. 63,1 wohl fehlerhaft für स; in der ed. Bomb. fehlt es ganz. — Vgl. अ° (*nicht seines Gleichen habend* auch Spr. (II) 1356. KATHÂS. 44, 178), चतुः°, दुः°, निषमम्, निः°, प्रतिसम, भाषा°, वयः°, विषम, साम्य.

3. सम n. = समा *Jahr* in पाप°, पुण्य°, सुषम.

4. सम (2. स + मा) adj. = सश्रीक, सलक्ष्मीक NALOD. 2,23. 4,8.

समक adj. = 2. सम *gleich:* प्रयत्ने समके Spr. (II) 4268. — Vgl. मात्रा°, सं°.

समकक्ष (2. सम + कक्षा) adj. *gleich viel wiegend, — geltend:* davon nom. abstr. °ता f. SÂH. D. 295,3. °त्व n. 266,5.

समकक्षा f. *Gleichgewicht:* समकक्षां तुलयतः (धर्मः सत्यं च) *halten sich das Gleichgewicht* MBH. 12,6269. — Vgl. समतुला.

समकन्या f. *ein heirathsfähiges Mädchen* DHANAÑGAJA im ÇKDR.

समकर्ण adj. 1) als Beiw. Çiva's MBH. 12,10358 nach NÎLAK. = समशायी कर्णाश्च = ऋजुर्वक्रश्च; eher *ebenmässige Ohren habend.* Beiw. Buddha's VJUTP. 12. — 2) *zwei gleiche Diagonalen habend* COLEBR. Alg. 58.

समकर्मन् adj. *gleiche Beschäftigung habend* MBH. 3,11243.

समकालम् adv. *gleichzeitig* JÂGN. 2,109. RAGH. 7,50. PRAB. 89,17. मदाज्ञा° *gleichzeitig mit meinem Befehle* R. 1,69,3 (71,3 GORR.). °काले (v. l. °कालम्) HIT. 116,18. कौरवकौन्तेयसमकालभव *Zeitgenosse von* RÂGA-TAR. 1,44.

समकालीन adj. *gleichzeitig:* वह्नि° (धूम) Comm. zu NJÂJAS. 2,15 (ed. Calc. 1828).

समकोल m. *Schlange* TRIK. 1,2,5. HÂR. 15.

समकोष्ठमिति f. *the measure of like compartments, or number of equal squares of the same denomination (as cubit, fathom, finger, etc.) in which the dimension of the side is given; the area or superficial content* COLEBR. Alg. 70.

समक्त s. u. अञ्ज् mit सम्, समक्न u. अच् mit सम्.

समक्रिय (2. सम + क्रिया) adj. *auf gleiche Weise verfahrend:* तस्मिन्नापदि सुखे च समक्रियं यत् Spr. (II) 4363. तेषु 5524.

समक्ष adj. (jünger als das adv.) *vor Augen seiend, sichtbar* ÇÂK. 190. BHÂG. P. 10,16,38. समक्षम् (von 2. सम् + अक्ष *Auge*) *vor Augen, Angesichts, in Gegenwart von* gaṇa शरदादि zu P. 5,4,107. VOP. 6,65. ohne Ergänzung RAGH. 14,61. Spr. (II) 3848 (Gegens. परोऽक्षे). BHÂG. P. 7, 9,47. mit dat.: समक्षमेनं गृणते नि वृङ्धि ṚV. 10,87,11. AV. 5,14,4. mit gen. M. 8,254. MBH. 1,4726. 5,7326. HARIV. 6661. R. 1,73,23. 2,82, 18 (89,1 GORR.). 4,63,1. RAGH. 15,72. KUMÂRAS. 3,75. ÇÂK. 97,10. MÂLAV. 10,12. KATHÂS. 4,79. MÂRK. P. 69,16. BHÂG. P. 9,15,22. HIT. 99, 10. mit der Ergänzung comp.: मत्समक्षम् MBH. 3,2415. fg. BHAG. 11,42. R. 3,21,6. 4,13,42. MṚKKH. 126,18. KUMÂRAS. 3,64. MÂLAV. 11,19. MÂLATÎM. 47,3. KATHÂS. 5,133. 13,3. 39,201. 45,357. 48,124. 133. DAÇAK. 82,14. असमक्षम् *hinter dem Rücken* BHÂG. P. 9,10,11. 22. समक्षतम् = समक्षम् 4,3,15. समक्षात् LÂṬJ. 4,11,22. समक्षदर्शन n. *Autopsie* M. 8,74. MBH. 2,2333. — Vgl. प्रत्यक्ष.

समखात *a cavity having the figure of a regular solid with equal sides: a parallelepipedon, cylinder, etc.* COLEBR. Alg. 97.

समगन्धक m. *zusammengesetztes Räucherwerk* ÇABDAK. im ÇKDR.

समगन्धिक n. *die wohlriechende Wurzel von Andropogon muricatus* Retz. RÂGAN. im ÇKDR.

समग्र॑ und स॑मग्र (2. सम् + अग्र) adj. (f. आ) 1) *ganz, vollständig, sämmtlich* AK. 3,2,15. H. 1433. HALÂJ. 4,28. AV. 7,81,4. वाक्य MBH. 1,7188. बल HARIV. 6530. R. 6,1,2. भूमि R. SCHL. 2,101,12. सभा R. GORR. 2,88,28. दक्षिणा दिक् 4,51,34. शतयोजन 58,24. अर्थ 61,50. MEGH. 57. वसुधाधिराज्य MṚKKH. 173,25. जीवलोक Spr. (II) 3138. राजमण्डल MÂRK. P. 124,9. ज्ञान BHÂG. P. 3,4,18. 32,27. श्री, लक्ष्मी MBH. 3,1374. R. 1,1,6. Spr. (II) 2398. PAÑKAR. 3,11,1. कर्मन् *jeglich* BHAG. 4,23. सर्वाः समग्रा ओषधीः AV. 8,7,19. 12,1,16. BHAG. 11,30. सर्वान्द्विषतः समग्रान् MBH. 3,15682. चतुर्दश वर्षाणि समग्राणि R. 2,52,78. R. GORR. 2,88,3. 3,42,54. 51,37. 4,28,30. 61,56. RAGH. 3,30. °संपद् 22. °मलहारक Spr. (II) 568. KATHÂS. 45,1. Verz. d. Oxf. H. 123,a,41. ad VET. 4,5 in LA. (III). समग्रेन्दु *Vollmond* MBH. 1,5974. °धन adj. M. 8,380. समग्राङ्ग adj. 12,1825. BHÂG. P. 3,28,18. °शक्ति RAGH. 6,33. 16,10. R. 2,92,5. Spr. (II) 1359. BHÂG. P. 6,19,25. n. *Alles* R. 6,23,16. KATHÂS. 10,100. 18,195. °भक्ताशोल adj. Verz. d. Oxf. H. 250,a,34. समग्र am Anfange eines comp. als adv.: सौवर्ण *ganz von Gold* KATHÂS. 18,319. °वर्तिन् *ganz irgendwobei* (loc.) *seiend* Spr. (II) 1672. अ° *unvollständig, nicht vollzählig:* °भूषण RAGH. 3,2. VIKR. 124. *nicht voll* (Mond) Spr. (II) 2245. असमग्रम् adv. *nicht vollständig, — ganz* RAGH. 3,64. — 2) *vollständig versehen mit* (instr.): सर्वैरूपैः समग्रस्त्वमिव (समग्रैस्त्वमिव ed. Bomb.) नृपगुणैर्दिप्यते सप्तसप्तिः MÂLAV. 33. त्वं मां समग्रं सुग्रीव वैदेह्याः (वैदेह्या?)

कर्तुमर्हसि so v. a. *zusammenführen mit* R. 4,39,5. कोशदण्ड° Spr. (II) 859. — 3) *wer Alles hat was er braucht, dem Nichts fehlt:* दिष्ट्या समग्रासि धनंजयेन समागता MBh. 3,12579. R. 2,38,6. 39,35. 92,3 (101,3 Gorr.). 3,64,20. — Vgl. सामग्री, सामग्र्य und साग्र.

समग्रणी adj. *der allererste:* अग्रभूताम् Bhâg. P. 9,15,33. — Vgl. अग्रणी.

समग्रय् (von समग्र), °यति *vollständig machen, vervollständigen, herstellen:* मत्कृपैव ते सामग्रीं समग्रयिष्यति Verz. d. Oxf. H. 145,a,28.

समङ्क 1) adj. *dasselbe Zeichen tragend* (2. सम् + अङ्क, = समानचिह्न Sâj.) Çat. Br. 3,6,2,1. — 2) m. a) *Haken, Klammer* (von अञ्च् mit सम्; vgl. अङ्क) bildlich für *Schmerzen* AV. 1,12,2. — b) *ein best. das Getraide zerstörendes Thier* AV. 6,50,2. vielleicht fehlerhaft.

समङ्ग (2. सम् + अङ्ग) 1) adj. (f. आ) *mit allen Gliedern versehen, vollständig* AV. 18,4,8. als Beiw. der mythischen Kuh Bahulâ MBh. 13,3670. 6042. — 2) m. N. pr. a) pl. eines Volkes MBh. 6,368 (VP. 193). — b) zweier Männer MBh. 3,14821. 12,10533. fgg. — 3) f. आ a) Bez. verschiedener Pflanzen: *Krapp* (मञ्जिष्ठा), *Rubia cordifolia* AK. 2,4,3,9. Bhâvapr. 5. = खदिरी AK. 2,4,5,7. *Mimosa pudica* Ratnam. 244. *Lycopodium imbricatum (ein Moos)* Wise 154. = बाला Râgan. im ÇKDr. — Suçr. 1,59,19. 133,17. 141,7. 2,62,13. 440,6. 540,7 (neben मञ्जिष्ठा). Varâh. Brh. S. 44,9. 48,39. — b) N. pr. eines Flusses MBh. 3,10689. fgg. — Vgl. महासमङ्गा.

समङ्गिन् 1) adj. *in allen Theilen vollständig, mit allen Erfordernissen versehen:* ein Wagen Kâtj. Çr. 2,3,12. 7,9,4. — 2) f. °नी N. pr. einer Bodhivrkshadevatâ Lalit. ed. Calc. 421,17.

समचतुरश्र, °स्र adj. (f. आ) *vier gleiche Ecken habend, ein Quadrat bildend* Âçv. Grhj. 2,8,9. Varâh. Brh. S. 53,28. Bhâg. P. 5,16,29. Ind. St. 10,274. 279. Colebr. Alg. 295. आयत°, द्वि°, त्रि° ebend.

समचतुर्भुज adj. *vier gleiche Seiten habend,* subst. *Quadrat* Colebr. Alg. 58.

समचित्त adj. *gleichmüthig* Spr. (II) 6388. Bhâg. P. 4,20,16. 5,5,2. 7,13,9. 10,10,41. Davon °त्व n. *Gleichmuth:* इष्टानिष्टोपपत्तिषु Bhag. 13,9.

समचेतस् adj. dass. Spr. (II) 26. Bhâg. P. 3,24,47.

समज (von अज् mit सम्) P. 2,4,56 (vgl. 6,2,144). Vop. 26,171. 1) m. a) *Heerde* P. 3,3,69. AK. 2,5,42. H. 1414. Med. ǵ. 29. — b) *eine Gesellschaft von Thoren* Çabdar. im ÇKDr. — 2) n. *Wald* Trik. 2,4,1. Med. — Vgl. समाज.

समजातीय adj. = सजातीय *gleichartig* MBh. 5,2431.

समज्ञा f. v. l. für समाज्ञा *Ruhm* Bharata zu AK. 1,1,5,12 nach ÇKDr.

समज्या (von अज् mit सम्) f. P. 3,3,99. Vop. 26,186. 1) *Versammlungsort* Kauç. 120. *Versammlung* AK. 2,7,14. H. 481. Kandra in Ind. St. 4,173. — 2) v. l. für समाज्ञा *Ruhm* Râjam. zu AK. 1,1,5,12 nach ÇKDr.

समञ्चन (von अञ्च् mit सम्) n. *das Einbiegen, Zusammenziehen* TBr. 3,11,7,2. Çat. Br. 8,1,4,7.

समञ्जन (von अञ्ज् mit सम्) adj. etwa *zum Schmuck dienend, schmuck* AV. 7,36,1.

समञ्जनीय adj. dass.: स्रज् Çâṅkh. Grhj. 1,12.

समञ्जरी s. पठ°.

समञ्जस (von 2. सम् + अञ्जस्) adj. (f. आ) *richtig, in der gehörigen Ordnung seiend, woran Nichts auszusetzen ist* AK. 2,8,1,24. Trik. 3,1,4. 3,172. H. 742. an. 3,212. Med. ṇ. 58. सभा वा न प्रवेष्टव्या वक्तव्यं वा समञ्जसम् Spr. (II) 6838 (M.). शास्त्र Verz. d. Oxf. H. 262,b,3. °दर्शन Bhâg. P. 6,9,34. वृत्ति Titel eines *Commentars* Notices of Skt Mss. 2, 103. इति सर्वं समञ्जसम् Sarvadarçanas. 90,8. Comm. zu Âçv. Çr. 1,7,8. प्रज्ञा नातिसमञ्जसा MBh. 1,5137. 5196. बुद्धि 5833 (die ed. Calc. an allen drei Stellen °सी). समञ्जसम् adv. M. 8,256. MBh. 12,2172 (°वृद्धिस° ed. Bomb.). Râga-Tar. 3,103. अ° adj.: किं स्विद्दयमपेतार्थमश्लिष्टमसमञ्जसम् । तावुभौ प्रतिवदथामः MBh. 7,1990. वाक्यैर्युक्तैरसमञ्जसैः 12,11928. असमञ्जसं च दृष्ट्वा कस्य न परिखिद्यते चेतः Spr. (II) 5281. Kathâs. 45,23. Sâh. D. 15,5. प्रवृत्ति Çaṅk. zu Brh. Âr. Up. S. 229. Bhâg. P. 5,6,10. Comm. zu Kâtj. Çr. 25,5,5. असमञ्जसमसमञ्जसम् als Ausruf Verz. d. Oxf. H. 141,b, No. 289, Z. 20. 22. असमञ्जसम् adv. Kathâs. 45,169. Çaṅk. zu Brh. Âr. Up. S. 208. समञ्जस von Personen *trefflich, vorzüglich* Kir. 14,12. Çiv. (als Bein. Çiva's). Bhâg. P. 6,11,25 (Vishṇu). अ° *Taugenichts* 7,5,36. — Vgl. अ° (auch in den Nachträgen).

समण्ठ m. *eine best. Gemüsepflanze* (गण्डीर) Hâr. 178. Çabdar. im ÇKDr.

समतट N. pr. eines Landes im östlichen Indien Verz. d. B. H. 93 (56). Varâh. Brh. S. 14,6. Hiouen-thsang 1,451. fg. 2,81. fg. 391. Vie de Hiouen-thsang 181. 183; vgl. समत und ताडवक्र LIA. 2,952.

समता (von 2. सम) f. 1) *das Stehen auf einer und derselben Ebene:* अतिदूराद्दृग्विषये समतामिव संप्रयातानाम् (ग्रहाणाम्) Varâh. Brh. S. 17,2. — 2) *Gleichheit* Çat. Br. 12,3,5,12. °तामुपसंगम्य MBh. 13,5697. °तां व्रज् Varâh. Brh. S. 104,52. mit instr. MBh. 14,179. R. 7,3,19. 35,61. Spr. (II) 3747. 4209. mit gen. Hariv. 1403. am Ende eines comp. Spr. (II) 3068. Râga-Tar. 4,172. — 3) *ein gleiches Verfahren, — Benehmen* Ragh. 9,6. सर्वस्मिन् M. 6,44. स्वेषु पाण्डुसुतेषु वा MBh. 5,1531. R. Gorr. 2,58,33. Kâm. Nîtis. 2,29. शत्रुमित्रयोः Sâh. D. 95. Pańkar. 1,12,46. सर्वसमतामेत्य M. 12,125. — 4) *Gleichmässigkeit, ein richtiges —, normales Verhältniss* Suçr. 1,130,17. वाते च समतां गते MBh. 3,10984. अद्भुतं चाप्यचिन्त्यं च सर्वत्र समतां गतम् 1,31. समतां नी *in Ordnung bringen* M. 8,178. 9,218. यत्न° Spr. (II) 5827. वाक्यस्य Kâvjâd. 1,41 (vgl. 47). Sâh. D. 621. Pratâpar. 68,a,2. Verz. d. Oxf. H. 207,a,27. 214,a,15. — 5) *Mittelmässigkeit* Spr. (II) 7405. — 6) *ein wohlwollendes Benehmen:* बन्धुर्वशः समतया Pańkar. 1,14,92. — Vgl. समत्व.

समतिक्रम (von क्रम् mit समति) m. *das Unterlassen:* नित्यानां कर्मणाम् M. 11,203. — Vgl. दुः°.

समतुला f. *gleicher Werth:* कर्पूरकार्पासयोः Spr. (II) 2315; vgl. तुला मे सर्वभूतेषु समा तिष्ठति MBh. 12,9350. — Vgl. समकक्ष fg.

समत्रय n. *gelbe Myrobalanen, trockener Ingwer und Zucker zu gleichen Theilen* Râgan. im ÇKDr.

समत्रिभुज adj. *drei gleiche Seiten habend* Colebr. Alg. 58. 295.

समत्व (von 2. सम) n. 1) *Gleichheit* Kâtj. Çr. 1,4,18. 5,8. 7,1,28. VS. Prât. 1,3. Spr. (II) 4613. Gol. Tripr. 6. समत्वं व्रज् Varâh. Brh. 12,3. समत्वमेव (so lesen wir) विविदुर्युध्यमानाः परस्परम् Kathâs. 44,146. mit instr.: गता धीरास्ते विबुधैः समत्वम् MBh. 13,1840. Spr. (II) 1137. mit gen.: मुनेः समत्वं प्राप्य Kathâs. 49,228. Verz. d. Oxf. H. 61,b,17. — 2) *ein gleiches Verfahren, — Benehmen* Bhag. 2,48. अखिलजन्तुषु Bhâg. P. 4,11,13. तस्मात्समत्वे वर्तस्व पाण्डवेष्वात्मजेषु च 10,49,19. in comp.

mit der Ergänzung: सर्वभूत° 3,27,7. अ° *ein ungleiches —, unfreundliches Benehmen* Maitrjup. 40. — 3) *Gleichmässigkeit, ein richtiges —, normales Verhältniss:* समत्वागतवीर्य adj. Suçr. 1,126,13. — Vgl. समता.

समत्सर (2. स + म°) adj. (f. आ) 1) *unwillig, grollend mit* (समम्) Râga-Tar. 6,179. — 2) *missgünstig, neidisch auf, neidisch:* काकुत्स्थमुद्दिश्य Ragh. 7,3. Kathâs. 22,37. 39,57.

सँमद् f. *Streit, Händel* Naigh. 2,17. häufig loc. pl. Ṛv. 1,5,4. 66,6. 173,7. 2,12,3. कर्तारं ज्योतिः समत्सु 8,16,10. यद्वर्मी याति समदामुपस्थे 6,75,1. तीव्राः समदो जयेम 2. समदो गमिष्ठः AV. 5,20,12. अहं जनाय समदं कृणोमि Ṛv. 10,125,6. Çat. Br. 1,1,4,24. 3,6,2,2. 4,6,8,12. देवताभ्यः समदं दध्यात् *erregt Händel unter den Göttern* TBr. 2,1,2,10. 3,3,3,2. तत्रार्ये च विशे च *zwischen* K. *und* V. TS. 2,2,11,2. ताभ्य एवासमदं करोति *macht, dass unter ihnen Frieden bleibt,* Çat. Br. 1,1,2,18. 4,4,2,3. Die beiden Ableitungen सम् + अद् *essen* und सम् + मद् (*weil Trunkene Händel kriegen* Durga), welche schon Nir. 9,17 giebt, obwohl Padap. richtig समद् schreibt, halten wir für gleich unbrauchbar; vielmehr 2. सम् + suff. अद् wie दृषद्, भसद्, वनद्, शरद्; vgl. ὅμαδος.

समद (2. स + मद) adj. (f. आ) *aufgeregt, berauscht:* Indra Spr. (II) 5972. Weiber Ind. St. 8,396. Ṛt. 3,3. Bienen 6,27. *brünstig:* Elephanten MBh. 1,5344. 7,1162. 12,1892. Spr. (II) 6348. Stiere MBh. 8,4386. Vögel Uttarar. 33,15 (44,10).

सँमदन n. wohl = समद्. स मन्युमीः समदनस्य कर्ता Ṛv. 1,100,6. स-ऽमदन Padap.

समदर्शन adj. 1) *gleich, ähnlich:* महेन्द्र° R. Gorr. 2,1,1. 108,12. — 2) *auf Alles* oder *Alle mit gleichen Augen schauend* MBh. 12,8027. 13,2178. Ragh. 8,24. Mârk. P. 59,9. Bhâg. P. 3,29,33. 32,25. 4,13,7. 28,37. 7,1,42. 9,4,66. सर्वत्र Bhag. 6,29. R. Gorr. 2,7,10. सर्वेषाम् 1,19,20. — Vgl. तुल्यदर्शन.

समदर्शिन् adj. = समदर्शन 2) R. 7,2,33. Spr. (II) 66. Bhâg. P. 6,17,35. 7,10,18. सर्वत्र R. Gorr. 1,7,7. Ashṭâv. 17,15. Mârk. P. 18,13. 30. अलाभे यदि वा लाभे MBh. 1,4604. 12,266. विद्याविनयसंपन्ने ब्राह्मणे गवि हस्तिनि। शुनि चैव श्वपाके च Bhag. 5,18.

समदु (!) f. *Tochter* Trik. 2,6,7; vgl. die Corrigg. und समर्धुका.

समदुःख adj. *den Schmerz mit einem Andern theilend, mitleidig* R. 2,41,3. Ragh. 8,39.

समदुःखसुख adj. 1) *Leiden und Freuden mit einem Andern theilend* MBh. 1,7622. Çâk. 59. — 2) *Leiden und Freuden gleich wenig beachtend* Bhag. 2,15. Ashṭâv. 5,4.

समदृश् adj. = समदर्शन 2) Bhâg. P. 1,4,4. 9,21. 2,7,10. 3,24,44. 4,12,36. 14,41. 6,3,27. 7,11,9. 8,23,8. 10,87,23. सर्वत्र 6,17,34. अद्वौ वा द्वारे वा u. s. w. Spr. (II) 844.

1. समदृष्टि f. *das Schauen mit gleichen Angen auf Alles* oder *Alle:* दुःखे सुखे च विप्रेन्द्र या दृष्टिर्वर्तते सदा (lies समा)। तथा शत्रौ च मित्रे च समदृष्टिश्च सा स्मृता॥ Krijâjogasâra 16 im ÇKDr. तिस्रस्तदेता द्रष्टव्याः समदृष्ट्या सुत त्वया Kathâs. 45,179.

2. समदृष्टि adj. = समदर्शन 2) Spr. (II) 5192. Davon nom. abstr. °त्व n.: सर्वत्र Râga-Tar. 1,357.

सँमद्वन् (von समद्) adj. *streitend:* Indra Ṛv. 6,18,2. 7,20,3.

समद्विद्विभुज adj. *zweimal zwei gleiche Seiten habend, ein Rhomboid* Colebr. Alg. 58.

समद्विभुज adj. *zwei gleiche Seiten habend* ebend.

समधर्म adj. (f. आ) *von gleicher Eigenthümlichkeit, gleich, ähnlich:* सुमनःसधर्माणां स्त्रीणाम् Bhâg. P. 4,29,54.

समधिक (2. सम् + अ°) adj. (f. आ) = अतिरिक्त AK. 3,2,25. 1) *überschüssig, mit einem Ueberschuss versehen, mehr seiend:* मास *ein Monat und darüber* MBh. 15,967. मासत्रय Hit. 35,8. वर्षात्समधिकाद्वा Varâh. Bṛh. S. 97,8. Kull. zu M. 4,7. शत R. 7,60,7. — 2) *das gewöhnliche Maass übersteigend, gesteigert:* समधिकारम्भ Uttarar. 70,4 (90,4). °लावण्य Sâh. D. 52,12. °लज्जावती (adv.) 99. समधिकतररूप *schöner als* (abl.) Ragh. 18,52. समधिकतरोच्छ्वासिन् (adv.) Megh. 100.

समधिगम (von गम् mit समधि) m. *das Verstehen, Begreifen:* नाञ्जसाव्युत्पन्नलोकसमधिगमः Bhâg. P. 5,13,26.

1. समधुर (2. स + म°) 1) adj. *süss.* — 2) f. आ *Weintraube* Aush. 83.

2. समधुर (2. सम + धुर = धुर्) adj. *eine gleiche Last tragend wie* (gen.) Ragh. 9,24.

समधृत adj. *gleich abgewogen, auf der Wage gleich gemacht:* द्वे कृष्णले समधृते विज्ञेयो रौप्यमाषकः M. 8,135.

1. सँमन (von 2. सम्) n. *Zusammentreffen, Begegnung,* und zwar 1) *Umarmung:* आचरन्ती समनेव (für °नमिव Nir. 9,40) योषा Ṛv. 6,75,4. eben so 4,58,8 (Nir. 7,17). 10,168,2. — 2) *Streit, Kampf* Naigh. 2,17. Nir. 9,14. 18. Ṛv. 6,75,3. 5. वाजी न सप्तिः समना जिगाति 9,96,9. आ यन्नः समने पर्यथः 10,143,4. VS. 9,9. — 3) *Zusammenkunft, Festversammlung:* समग्रुवो न समनेष्वञ्जन् *sie schmückten sich wie Jungfern beim Feste* Ṛv. 7,2,5. 2,16,7. होतेव याति समनेषु रेभन् 9,97,47. समनेव वपुष्यतः कृणवन्मानुषा युगा *er macht die Menschen zu einem bewundernden Zuschauerkreis* d. h. *zieht Aller Augen auf sich* 8,51,9. 10,55,5. 86,10 AV. 2,36,1. अन्यासां समनं यती *zu Anderer Festen* d. h. *Hochzeiten gehend* 6,60,2. — 4) *Verkehr:* वि या सृजति समनं व्यर्थिनः *welche die Geschäftigen auf Verkehr aussendet* Ṛv. 1,48,6. — Vgl. 1. अ°.

2. समन s. 2. अ°.

समनँग adj. *zur Versammlung gehend:* °गा इव व्राः Ṛv. 1,124,8 Agni 7,9,4.

समनन (von 2. अन् mit सम्) n. *das Zusammenathmen* Nir. 7,17.

समनन्तर (2. सम् + अ°) adj. *unmittelbar folgend:* तं (प्रवरं शत्रुं) च हत्वा हनिष्यामि ये तत्र समनन्तराः R. 5,83,18. Bhâg. P. 6,18,3. आज्ञापय विभो कार्यमस्माकं समनन्तरम् *was wir unverzüglich zu thun haben* Hariv. 8215. °क्रिया Pańkat. ed. orn. 59,2. Sarvadarçanas. 20,3. 5. माल्यानि वस्त्राणि विविधानि च। गन्धतैलं च गन्धांश्च पश्चात्र समनन्तरम्॥ so v. a. *und Anderes* R. 4,24,16. °रम् *unmittelbar hinter:* लक्ष्मणात् R. 6,4,50. शिबिका° 4,24,25. *unmittelbar darauf* MBh. 5,6072. R. 5,89,11. 6,70,17. Kathâs. 6,139. Mârk. P. 16,79. Sâh. D. 27,9. *unmittelbar nach* mit gen. MBh. 1,5333. am Ende eines comp. R. 6,101,14 (तद्वाक्यस° zu lesen). Kathâs. 4,24. Sarvadarçanas. 4,6. इच्छासमनन्तरसंजात 95,14.

समनर m. = समशङ्कु Gol. Tripr. 47. Ganit. Tripr. 26.

सँमनस् (2. स + म°) adj. *einmüthig, einträchtig* P. 6,1,144, Vârtt. 3.

Vop. 6,72. विश्वे देवाः समनसः सकेताः ṚV. 6,9,5. 7,43,4. 74,2. यद्दंपती समनसा कृणोषि 5,3,2. विश्वः VS. 7,25 (VS. Prât. 6,18). 13,25. 19,45. TS. 2,3,9,1. Kauç. 108. — 2) *mit geistigem Vermögen ausgestattet* Bhâg. P. 4,29,68.

समनस्क (wie eben) adj. = समनस् 2) Kathop. 3,8. Sarvadarçanas. 35,8.

समना (zu 2. सम्, 2. सम oder auch समान; vgl. 2. असमन) adv. 1) *in einem Punkt, zusammen:* समेव पच्यते समनेव केतुः ṚV. 1,103,1. — 2) *mit einem Mal, gleichzeitig:* ज्योतिर्वसाना समना पुरस्तात् ṚV. 1,124,3. 168,1. वि समना भूमिरप्रथिष्ट 2,11,7. तमिन्न्वेव समना समानमभि क्रत्वा धीतिरश्याः *auf ein Mal ganz* 4,5,7. 6,4,1. 4,34,7. 10,73,4. — 3) *ebenmässig, in gleicher Weise:* तस्मा उ अद्य समना (सवने SV.) सुतं भर ṚV. 8,55,7. 4,51,8. 9. समना गिरा पितृणां च मन्मभिः 8,41,2; vgl. Nir. 10,5. असश्चतेव समना सबर्दुघा ṚV. 10,69,8.

समनीक (2. सम् + अ°) n. *Schlachtreihe* Naigh. 2,17. ṚV. 10,107,11. °तम् *in Schlachtordnung* Ait. Br. 6,4.

समनुकीर्तन (von कीर्तय् mit समनु) n. *Preis, Lob:* विष्णोः MBh. 3,13625.

समनुग्राह्य (von ग्रह् mit समनु) adj. *der es verdient, dass ihm eine Gnade u. s. w. erwiesen wird* Hariv. 10077.

समनुज (2. सम् + अ°) adj. *nebst seinem jüngeren Bruder* Bhâg. P. 9,10,12.

समनुज्ञा f. = अनुज्ञा *Einwilligung, Erlaubniss* Vjutp. 153.

समनुबन्ध m. = अनुबन्ध Vjutp. 62.

समनुयोज्य (von 1. युज् mit समनु) adj. *zu verbinden —, zu mischen mit* (instr.): कल्को द्रव्यैरेतैः समनुयोज्यः Varâh. Bṛh. S. 57,2.

समनुवर्तिन् (von वर्त् mit समनु) adj. *folgend, folgsam, gehorsam* (mit gen.) R. 2,26,37.

समनुव्रत (2. सम् + अ°) adj. (f. आ) *gehorsam, ergeben* Bhâg. P. 3,23, 4. mit acc.: भर्तारम् MBh. 3,2586. R. 3,2,28. 6,24,25. 72,48. Bhâg. P. 1,19,20. 3,1,35. 41. 4,2,28.

समनुष्ठेय (von स्था mit समनु) adj. *auszurichten, zu vollführen* MBh. 12,12383.

सैमन्त (2. सम् + अन्त) P. 6,2,180 (oxyt., vgl. 5) *b*). 1) adj. (f. आ) *a) angrenzend, benachbart:* Himmel und Erde ṚV. 1,185,5. 7,80,1. AV. 8, 8,12. अन्तरिक्षेण द्यावापृथिवी समन्ते Pańkav. Br. 15,4,8. 19,12,6. घर्मा ṚV. 10,114,1. — *b) sämmtlich, vollständig* AV. Prât. 4,38 (पूर्णा und zwar ohne Avagraha in dieser Bed.). समग्रः समन्तो भूयासं गोभिरश्वैः AV. 7,81,4. पुष्करिणीः 4,34,5. — 2) f. आ *a)* pl. *Nachbarschaft:* शतानीकः समन्तासु कृष्यमादत्त Çat. Br. 13,5,4,21. — *b)* Titel einer Grammatik Colebr. Misc. Ess. 2, 49. — 3) n. *a)* N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,242,*b*. अग्नेः oder वसिष्ठस्य 200,*b*. वरुणस्य 232,*b*. — *b)* N. pr. eines Reichs (könnte auch masc. sein) Wassiljew 207. Târan. 147. — 4) adv. *a)* सैमन्तम् *in der Nähe von, vereint mit* (instr.): रथमा तिष्ठ यजत्रेभिः समन्तम् ṚV. 5,1,11. — *b)* समन्तैम् *auf allen Seiten, ringsum; vollständig:* यथा वृक्षं लिबुजा समन्तं परिषस्वजे AV. 6,8,1. 99,2. समन्तं पर्यवेष्यति समन्तमेवेन्द्रियं वीर्यं यजमाने दधाति TS. 2,3,3,4. 7,4,14,1. Ait. Br. 2,19. 31. Çat. Br. 3,3,1,5. 9,2,16. 8,3,4,15. 14,4,1,19. 6,2,2. Gobh. 1,5,15. 7,9. समन्तपर्यायिन् Ait. Br. 8,15. °प्रासादिक Burnouf, Intr. 198. °वृत Wassiljew 299. °संबाध Spr. (II) 3401 (Conj.). °शितिबाहु *auf jeder* d. h. *auf beiden Seiten* VS. 24,2. — *c)* समन्तात् *von —, auf —, nach allen Seiten, allerwärts, ringsum* H. 1529. Halâj. 5,88. Bhag. 11,30. MBh. 1,1129. 7681. 2,80. 3,2439. 11920. 4, 290. 5,5961. 13,2396. Hariv. 15635. R. 2,57,31. 71,20. 73,18. 91,29. 60. 93,10. 3, 79,1. 6,99,23. Mṛkkh. 49,1. Ṛt. 1,22. Çâk. 7,23. 77,5. 94,5. Spr. (II) 1129. 4929. 6574. AK. 2,10,46. Varâh. Bṛh. S. 21,35. 53,21. 116. Mâlatîm. 158,4. Mudrâr. 41,15. Prab. 26,7. Sâh. D. 70,14. Brahma-P. in LA. (III) 49,10. Dhûrtas. 71,8. Bhâg. P. 3,12,16. 4,6,41. 5,16,19. 7, 8,31. 9,8,8. 22,36. Pańkat. 51,18. 63,8. 148,12. ed. orn. 50,2. *vollständig, gründlich:* समन्ताज्ज्ञानं स्यात्समुद्रागमः Trik. 3,2,12. mit gen. *im Umkreis von, ringsum:* अग्नेः समन्तात्प्रमार्ष्टि Çâńkh. Gṛhj. 1,7. R. 2,98,29. Spr. (II) 7226. Pańkat. 148,10. 159,25. 230,16. — *d)* समन्ततस् dass. AK. 3,5,13. H. Halâj. समन्ततः सर्वतः पृथिवीं पर्यायाय Ait. Br. 8,21. M. 7,190. 8,237. 11,23 (रुत्). MBh. 1,1017. 1175. 3,1767. Bhag. 6,24. R. 1,34,8. 38,14. 50,12. 2,21,3. 31,4. 54,18. 89,11. 93,2. 96,11. 99,2. 3,75,32. 4,2,5. 8,25 (रुत्). 24,29. 6,37,102. Suçr. 2,361,7. Kâm. Nîtis. 11,39. Spr. (II) 5906. Varâh. Bṛh. S. 4,15. 43,4. 53,31. 56,12. 26. Kathâs. 12,110. 48,118. Mârk. P. 58,5. Bhâg. P. 4,1,18. 5,1,33. LA. (III) 5,17. 52,5. *vollständig, gründlich* Hariv. 9986. 9989. Spr. (II) 2407. एतेषु च स्वधर्मेषु स्वेषु तिष्ठेत्समन्ततः Mârk. P. 28,33. mit acc. *rings um:* तस्थुः समन्ततः द्वारम् R. 3,29,31. — *e)* समन्तेन *ringsum:* नहि भूतं समन्तेन त्रिषु लोकेषु विद्यते so v. a. *nirgends* MBh. 7,9516. — Vgl. प्रति°, सामन्त.

समन्तकुसुम m. N. pr. eines Devaputra Lalit. 350.

समन्तगन्ध m. 1) *eine best. Blume* Vjutp. 142. — 2) N. pr. eines Devaputra Lot. de la b. l. 2.

समन्तचारित्रमति m. N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 21.

समन्तदर्शिन् m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 201,5. 268,6.

समन्तदुग्धा f. *eine Euphorbia-Art* AK. 2,4,2,24.

समन्तनेत्र m. N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 21. Râshṭrapâlap. 2.

समन्तपञ्चक n. N. pr. eines Tîrtha in Kurukshetra, wo Paraçurâma die Kshatrija vernichtet haben soll, MBh. 1,12. 270. fgg. 3,10204. 7,6267. 9,3008. VP. 403. Bhâg. P. 9,16,19. कुरुक्षेत्र° MBh. 3,7078. 9,3032.

समन्तप्रभ m. 1) *eine best. Blume* Vjutp. 142. — 2) N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 22. Râshṭrapâlap. 2.

समन्तप्रभास m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 126.

समन्तप्रासादिक m. N. pr. eines Bodhisaattva Vjutp. 21; vgl. °प्रासादिक Burnouf, Intr. 198.

समन्तभद्र 1) m. *a) ein* Buddha AK. 1,1,1,8. Trik. 1,1,8. H. 234. Halâj. 1,85. — *b)* N. pr. eines Bodhisattva Burnouf, Intr. 117. 120. 557. Lot. de la b. l. 276. fgg. Wilson, Sel. Works 2, 14. fg. 17. Wassiljew 159. fg. 264. Schiefner, Lebensb. 308 (78). Târan. 96. 300. — 2) n. Titel von Kandrakîrti's Grammatik Târan. 155.

समन्तभुज् m. *Feuer* (*ringsumher verzehrend*) Trik. 1,1,67. H. ç. 167.

समन्तमुखधारणी f. Titel eines buddh. Sûtra Hiouen-thsang 1,395.

समन्तर m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,358 nach der Lesart der ed. Bomb. मद्युत्तर ed. Calc.

समन्तरश्मि m. N. pr. eines Bodhisattva Râshṭrapâlap. 2.

समन्तविलोकिता f. N. pr. einer buddhistischen Welt Lalit. ed. Calc. 268,5.

समन्तव्यूहसागरचर्यव्यवलोकन m. N. pr. eines Garuḍarâga Vjutp. 89.

समन्तस्थूलावलोकन *eine best. Blume* Vjutp. 142.

समन्तस्फारप्रमुखदर्शन m. N. pr. eines Garuḍarâga Vjutp. 89.

समन्तालोक m. *eine best. Meditation* Vjutp. 18.

समन्तावलोकित m. N. pr. eines Bodhisattva Râshṭrapâlap. 2.

समन्तिकम् (von 2. सम् + अन्तिक) adv. *zusammengrenzend* Çat. Br. 1, 4,1,22. 13,2,4,2. °कतरम् 9,3,1,11. fg.

समन्त्रक (von 2. स + मन्त्र) adj. *von Sprüchen begleitet:* विवाह Jâǵn. 1,13. Ind. St. 1,21,20.

समन्त्रिन् (2. स + म°) adj. *mit Ministern versehen;* davon nom. abstr. समन्त्रित्व n. Râǵa-Tar. 5,248.

समन्यु (2. स + म°) adj. 1) *gleichgesinnt, einmüthig:* die Marut ṚV. 2,34,2. 5. 6. — 2) *ergrimmt, zornig:* सेनाः ṚV. 7,25,1. R. 1,37,22. 57, 7. Râǵa-Tar. 6,198. 214. Bez. Çiva's Çabdârthak. bei Wilson. — 3) *betrübt* MBh. 3,15670.

समन्वय (von 3. इ mit समनु) m. *unmittelbarer Zusammenhang* Kap. 1,132. Sâṁkhjak. 15. Bâdar. 1,1,4. समुज्झितकाम° adj. Prab. 100,12. Sarvadarçanas. 60,22. fgg. 73,3. 157,5. Bhâg. P. 3,26,49. 7,15,54. 11, 7,42. 28,20. Madhus. in Ind. St. 1,19,27. मनोभिरभिन्नाम्मुस्ते कृत्स्नं प्रीतिसमन्वयात् so v. a. *in Folge von* MBh. 2,47. 12,4287 (वन्यं st. वनं mit der ed. Bomb. zu lesen). 1,5080 v. l. für समर्थनात् nach Nîlak. °सूत्र Hall 96. 204. Verz. d. B. H. No. 612.

समपद 1) m. *quidam coeundi modus:* योषित्पादौ हृदि स्थाप्य कराभ्यां पीडयेत्स्तनौ। यथेष्टं ताडयेद्योनिं बन्धः समपदः स्मृतः ॥ Ratim. und Smarad. im ÇKDr. — 2) = समपाद Bhar. zu AK. 2,8,2,53 nach ÇKDr.

समपदाति adv. gaṇa तिष्ठद्गु u. s. w. zu P. 2,1,17.

समपाद n. *eine best. Stellung beim Schiessen* H. 777; vgl. das Citat aus dem Dhanurveda beim Schol.

समप्राधान्यसंकर m. *künstliche Verwebung zweier Bilder* Kuvalaj. 167.

समबुद्धि 1) adj. *gleichmüthig.* — 2) m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52,b,24.

समभाग (1. सम + भाग) adj. P. 6,2,1, Schol. समभाग adj. würde 2. सम + भाग sein.

समभितस् (2. सम् + अ°) indecl. *hin zu* (acc.): अथ द्वारं समभितो गत्वा स्थित्वा ततो ऽब्रवीत् MBh. 13,1446.

समभिधा f. = अभिधा *Name, Benennung:* पीथेसमभिध adj. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 36.

समभिभाषण (von 1. भाष् mit समभि) n. *Unterredung:* मया *mit mir* R. 5,33,24. सीता° *mit* 29,32.

समभिव्याहार (von हृ mit समभिव्या) m. 1) *gleichzeitige Erwähnung, — Nennung, — Anführung* Kâtj. Çr. 1,2,3. 10,2. 4,1,30. 3,25. 9,11, 15. ज्ञातिसंज्ञयोर्गुणक्रियाभ्याम् Schol. zu P. 2,1,57. प्रसिद्धपद° Sâh. D. 10,17. Comm. zu TS. Prât. 13,14. वाक्य° Prajogar. 93,b,2. — 2) *Verkehr, Umgang mit* (gen.) Kan. 6,1,8.

समभिहार (von हृ mit समभि) m. *Wiederholung* H. an. 5,44. Med. r. 309. P. 3,1,149. क्रिया° 22. 4,2. Spr. (II) 4697. nach den Lexicographen auch *Intensität.*

समभूमि 1) f. *ebener Boden* Gaṭâdh. im ÇKDr. R. 1,5,9. °तले 2,56, 11. — 2) indecl. gaṇa तिष्ठद्गु u. s. w. zu P. 2,1,17; vgl. समभूमि.

समभ्यर्थयितर् (von अर्थय् mit समभि) nom. ag. *ein Bittender* Kumâras. 3,20.

समभ्याश m. = अभ्याश *Nähe, Gegenwart:* °गत MBh. 6,4031. प्रद्रु° 1,2474. Mârk. P. 32,25. mit श nur ed. Bomb. 6,4031, sonst überall mit स geschrieben.

समभ्युद्धरण (von हृ mit समभ्युद्) n. *das Herausziehen, Herausholen:* दुःखपङ्के निमग्नानाम्। राज्ञाम् MBh. 2,955.

समभ्युपगमन (von गम् mit समभ्युप) n. *das Sicherklären für Etwas, Gutheissen* Uvaṭa zu ṚV. Prât. 11,36.

समभ्युपेय (von 3. इ mit समभ्युप) n. ṚV. Prât. 11,36 nach Uvaṭa = समभ्युपगमन.

सममण्डल n. *der erste Verticalkreis* Sûrjas. 3,6. Gol. Golab. 3. Tripr. 37. Comm. zu Gaṇit. Tripr. 13. °शङ्कु *prime vertical staff* Journ. of the Am. Or. S. 6,258.

सममति adj. *gleichmüthig* Bhâg. P. 6,16,34.

सममय (von 2. सम) adj. (f. ई) etwa *aus Gleichem hervorgegangen* P. 4,3,82, Schol.

सममात्र adj. *prosodisch gleich lang* Ind. St. 10,420.

समबिल s. unter बिल 1).

समभूमि adv. *dem Boden gleich* Çat. Br. 3,6,1,18. Kâtj. Çr. 6,3,12. Kauç. 25. — Vgl. समभूमि 2).

समय् (von 2. सम), समयति *ebnen; in Ordnung bringen;* s. समयितव्य und vgl. समीकृ.

समय (von 3. इ mit सम्) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *das Zusammentreffen, Zusammenlaufen, Ort des Zusammentreffens* (= समर): सीतानाम् Çat. Br. 7,2,2,3. AV. 2,35,3 (समरे TS.). — 2) *Verkehr:* न तैः समयमन्विच्छेत् M. 10,53. — 3) *Verständigung, Uebereinkommen; eine auferlegte* oder *übernommene Verpflichtung; Vertrag, Verabredung, Bedingung:* संग्रामे संयत्ते समयकामः TS. 2,1,8,4. Hariv. 10571. 14833. R. 1,3,24. 2,26,22. R. Gorr. 2,123,14. 4,16,13. Jogas. 2,31. Kathâs. 28,69. 34,33. 86,144. समयाकृष्ट 34,38. तेन समयेन *in Folge dieses Uebereinkommens* Râǵa-Tar. 1,234. समयेन *einer Verabredung gemäss* MBh. 3,10211. R. Gorr. 1,1,78. 39,24. *unter einer Bedingung, bedingungsweise* MBh. 3,2598. 13153. Bhâg. P. 3,22,19. समयात् *einer Verabredung gemäss* Jâǵn. 1,61 (मिथस्). AK. 2,8,2,66. *unter einer Bedingung* MBh. 3,13256. Hariv. 1375. समयतस् *bedingungsweise* Mṛkkh. 18,24. समयबन्धन adj. *an einen Vertrag gebunden* Mârk. P. 80,11. समयं ब्रू *seine Bedingung aussprechen* MBh. 3,13256. वच् dass. Kathâs. 86,113. अभि-धा dass. 110. so v. a. *versprechen* Bhâg. P. 3,23,10. समुद्य समयं मिथः *gegenseitig übereinkommen* 4,25,43. समयं कृ *übereinkommen mit* (instr. oder instr. mit सह); *sich verpflichten, festsetzen, eine Bestimmung treffen, eine Bedingung stellen, stipuliren:* अधर्युबह्वृचैः समयं कृत्वा Lâṭj. 4,8,23. Âçv. Çr. 10,5,20. Gṛhj. 1,6,5 (मिथः). द्वापरेण सह MBh. 3,2254. — 1,2749. 3,16730. 5,7028. 7488. 14,1619. R. 1,38,24. R. Gorr. 1,1,70. 4,30,8. 10. 52,14. 53,4. 5,66,3. 22. 7,104,3. Kathâs.

22,204. Pañkat. 193,13. अद्रोहसमयं कर् Spr. (II) 206. fg. 3242. कृतशपनसमय Pañkat. 34,11. समयं दा *einen Vergleich vorschlagen* Kathâs. 18,139. प्रति-पद् *einen Vertrag eingehen, eine Bedingung annehmen* MBh. 4,705. प्रकृ dass. 1,6299. Kathâs. 20,193. निस्-तर् R. Gorr. 2, 74,42. रक्ष् Spr. (II) 3332. °परिरक्षणा Kir. 1,45. समयं पालय् R. Gorr. 2,11,5. Verz. d. Oxf. H. 32,b,4. Bhâg. P. 8,9,22. त्यज् MBh. 1,3098. वि-लङ्घय् Kumâras. 3,25. भिद् Hariv. 14374. °भेदिन् M. 8,218. °व्यभिचारिन् 220. fg. समयस्याव्यतिक्रमः Spr. (II) 698. यथा ध्रश्येत्समयात् Râǵa-Tar. 1,236. समये स्था *seiner Verpflichtung nachkommen, sein Wort halten* Hariv. 14375 (तस्य *diesem gegenüber*). R. 4,30,21. Kathâs. 18, 142. समये स्थापय् *in Betreff Jmdes* (acc.) *festsetzen, eine Bestimmung treffen* Mârk. P. 51,111. समयं स्थापय् *festsetzen, bestimmen* Râǵa-Tar. 4,617. समये नि-वेशय् *Jmd* (acc.) *Bedingungen stellen* MBh. 1,6297. धर्म° *eine übernommene Verpflichtung:* °समयात्प्रच्युतः M. 9,273. — 4) *ein festgesetzter, bestimmter* oder *geeigneter Zeitpunkt; Zeitraum, Frist; Gelegenheit* Kâç. zu P. 5,4,60. अद्य प्रभृति यज्ञस्व समयो हि ते MBh. 14, 2614. R. 4,25,16. Spr. (II) 3612. समये ह्यस्मिन्निवृत्ते R. 2,86,19. 4,53, 17. Çiç. 9,24. Râǵa-Tar. 4,182. Bhâg. P. 5,21,7. गमय समयम् Spr. (II) 1229. समयस्य लङ्घनम् R. Gorr. 1,4,66. समयोचित Bhâg. P. 6,7,27. Hit. 114,13. अतीत° adj. R. 5,1,78. प्राप्त° adj. Râǵa-Tar. 5,407. उक्तसमयम् *zur angegebenen Zeit* Daçak. 2,25. वाजिमेधस्य MBh. 14,1937. mit infin. P. 3,3,167. MBh. 3,12281. mit यद् und potent. P. 3,3,168. समये *zu einer bestimmten —, zur rechten, gelegenen Zeit* Spr. (II) 6840. R. 2,56,3. Ragh. 3,13. Spr. (II) 1943. 4907. 5046. Pañkat. 24,25 (nach der Lesart der ed. Bomb. दृष्ट्वा st. धृत्वा). am Anfange eines comp. in derselben Bed.: समयप्रस्थित Çâk. 100,21, v. l. Ragh. 7,28 (ed. Calc. besser समर). Pañkar. 1,11,3. असमय am Anf. eines comp. *nicht zur gewöhnlichen Zeit* Kathâs. 18,2. häufig in comp. mit der näheren Bestimmung: अर्धरात्रसमये MBh. 3,2537. सायाह्न° R. 2,57,5. प्रभात° 77, 4. 79,1. 5,9,68. 6,112,61. Varâh. Bṛh. S. 43,19. Kathâs. 18,238. 30, 144. Pañkar. 3,12,20. Pañkat. 55,3. 77,12. 81,19. 229,10. 247,12. Vet. in LA. (III) 10,5. ग्रीष्म° Çâk. 4,4. जलधर° Vikr. 56,1. Spr. (II) 993. वर्षा° Kathâs. 19,65. सुरभि° Sâh. D. 21,1. स्तनित° Megh. 22. युगान्त° Bhâg. P. 6,9,12. ऋतु° (der Weiber) Pañkat. 74,18. Varâh. Bṛh. S. 78,26. उदय° 16,40. गर्भ° 21,32. fg. प्रसव° 37. गोप्रवेश° 24,35. 28, 16. 33,23. 43,32. शकुन° 53,107. प्रारम्भयान° 95,60. मृत्यु° Bṛh. 25 (23), 2. Spr. (II) 3647. 5784. प्राणान्त° Kathâs. 94,127. कुसुमप्रसूति° Çâk. 84. Spr. (II) 4860. 5684. 6672. 7586. R. 1,34,35. R. Gorr. 2,38,27. 4,25, 13. Kathâs. 53,100. Mârk. P. 62,30. Râǵa-Tar. 4,639. Prab. 78,8. Bhâg. P. 6,9,38. 7,8,44. Sarvadarçanas. 9,7. 51,19. प्रक्षणासमयवेला Spr. (II) 2468. नापित° *zur Zeit, wenn der Barbier da ist,* 3004. रात्रौ निशीथे स्वाभीले गते ऽर्धसमये so v. a. *nach Mitternacht* MBh. 3,388. अर्धसमये ऽर्धज्ञाने गते सति लोके तन्द्रावति सतीत्यर्थः Nilak. — 5) *ein eintretender Fall:* एवंविधे ऽपि समये Pañkat. 42,6. इह समये *in diesem Falle, unter diesen Umständen* Hit. 104,15. 114,3. 115,2. 121,18. विभागसमये Comm. zu TS. Prât. 3,1. पदसमये वर्तमानः zu 4,5. 6,14. — 6) *allgemeine Art und Weise des Verfahrens, Regel:* देशाचारान्समयान् (= भाषाभेदान् Nilak.) ज्ञातिधर्मान् MBh. 5,1084. ऋषीणां समये नित्यं ये चरन्ति 13,4319. पतिव्रतानां समयानुरोधिनी R. 3,2,28. आर्य° Bhâg. P. 5,14,29. — 7) *Doctrin, Lehre, Satzung:* नैरुक्त° Nir. 1,12. आख्यान° 7,7. (इतिहासम्) अलंकृतं शुभैः शब्दैः समयैर्दिव्यमानुषैः MBh. 1,28. श्रुति° Spr. (II) 826. तार्किक° Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 162. जैन° Schol. zu H. 90. 193. आर्हत Sarvadarçanas. 43,6. गान्धर्वशास्त्र° 78,2. Pañkar. 3,9,19 (pl.). धर्मं च नानासमयानुरूपम् Bhâg. P. 4,19,37. °सेतुरक्षा 5,4,5. काव्य° Verz. d. Oxf. H. 207,b,4. 250,b,1. शब्दहेतुसमयविद्यासु (d. i. शब्दविद्या, हेतु° und समय°) Daçak. 60,13. हेतुसमयानभिज्ञ Durga bei Muir, ST. 2,184. — 8) in der Gramm. *eine* Veda-*Stelle, welche Wiederholung einer früher dagewesenen ist,* Ṛv. Prât. 10,12. 11,12. 15, 14. 18,30. Upalekha 4,14. fgg. 9,20. fgg. — 9) *die conventionelle Bedeutung eines Wortes* Kusum. 22,18. 31,14. — 10) in der Dramatik *das Entfernen —, Schwinden eines Schmerzes* Bhar. Nâtjaç. 19,100. Daçar. 1,47. Sâh. D. 400. Pratâpar. 22,b,2. — 11) bei den Çâkta N. pr. eines Verfassers von Mantra Verz. d. Oxf. H. 101,b,13. — समये MBh. 5,5990 (Benfey, Chr. 7,15) fehlerhaft für मम ये, wie die ed. Bomb. liest. Die indischen Lexicographen geben dem Worte folgende Bedd.: संविद् AK. 3,4,24,151. H. an. 3,511. संकेत, संकेतक H. an. Med. Halâj. 5,83. क्रियाकार H. an. Med. शपथ AK. H. an. Med. काल AK. 1, 1,3,1. 3,4,24,151. H. 126. H. an. Med. Halâj. अवसर H. 1509. H. an. आचार AK. 3,4,24,151. H. an. Med. Halâj. सिद्धान्त AK. H. 242. H. an. Med. Halâj. 1,10. 5,83. निर्देश und भाषा H. an. Med. संपद् und नियम H. an. धी Med. कट Halâj. 5,34. Vgl. ग्रीष्म°, पुष्प°, पूर्ण°, महा°, यथा°, लग्न°, वसन्त° (unter वसन्त), वसन्तसमयोत्सव, शरत्समय, सामयिक.

समयकार m. = शैली, संकेत Trik. 3,2,25.

समयक्रिया f. *Uebereinkommen, Stipulation:* °क्रियां कर् M. 7,202.

समयज्ञ (समय + ज्ञ) adj. *die rechte Zeit kennend* Vjutp. 67. Vishṇu MBh. 13,6988.

समयधर्म m. = समयक्रिया Pañkat. 53,22. 55,20 (ed. orn. 46,19. fg.).

समयप्रकाश m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292,b,29.

समयप्रदीप m. desgl. ebend. 273,b,47. 279,b,28. 292,b,29.

समयभेदोपरचनचक्र n. desgl. Târan. 68. 174.

समयमयूख m. Titel eines Abschnittes im Bhâskara Verz. d. B. H. No. 1171. fg.

समयरत्न n. Titel eines Abschnittes im Dharmâmbhodhi Verz. d. B. H. No. 1031. eines buddhistischen Sûtra Târan. 121.

समयवज्र m. N. pr. eines Mannes Târan. 5.

समयविद्या s. u. समय 7).

समयसारनाटक n. Titel eines *Schauspiels* Ind. St. 1,466.

समया (von 2. सम) und समया (in der klassischen Sprache) adv. Uṇâdis. 4,174. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. 1) *mitten durch, mitten hinein zwischen* (acc.) AK. 3,4,32 (28),14. 3,5,7. H. an. 7,57. Med. adj. 65. वि वृत्रस्य समया पाष्याहन्: Ṛv. 1,56,6. 73,6. अत्तो वयुनका समया वि वावृते *geht mitten durch die Räder* 166,9. रक्षः 7,66,15. 9,75,4. 85,5. 97,56. असि सोमेन समया विपृक्तः *du bist vom* Soma (*Monde*) *mitten* d. h. *durchaus geschieden* 1,163,3. कियत्या यत्समया भवाति *wie lange ist es, was dazwischen liegt?* d. h. *wie gross ist der Zeitabstand?* 113,10. समया धिष्ण्यान्नातीयात् Çat. Br. 3,6,2,20. 8,2,20. 3,10. कुरुक्षेत्रं समया चचार 11,

3,1,4. यत्समया देवयजनं पन्था विधावेत् Kâth. 25,2. तर्म्म Kauç. 76. auch mit instr.: रथचक्रस्य खेन समया ब्रुक्नोति *durch ein Nabenloch hindurch* 15. 72. — 2) *in die (der) Nähe* AK. H. 1534. H. an. Med. Halâj. 5,93. Çiç. 15,9. mit acc. Siddh. K. zu P. 2,3,2. Vop. 5,7. Çiç. 6,73. Daçak. 130,6. Nalod. 4,8. mit gen. P. 6,2,23, Schol. mit instr. Çiç. 12,52.

समयाकर् (von समय + 1. कर्), °करोति *die Zeit vertreiben* P. 5,4, 60. Vop. 7,90.

समयाचार (समय + आ°) m. gaṇa विनयादि zu P. 5,4,34. *ein den Satzungen entsprechender Wandel* u. s. w. R. 2,1,16 (= धर्म Comm.). Bez. best. *orthodoxer* Werke bei den Tântrika Verz. d. Oxf. H. 91, *b*,37. 95,*b*,21. fg. 109,*b*,8. °तन्त्र Notices of Skt Mss. 2,161. — Vgl. सामयाचारिक.

समयातन्त्र n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 104,*a*,30.

समयाध्युषित (समया + अ°; s. u. 2. वस् mit अधि) adj. *hälftig aufgegangen:* die Sonne M. 2,15 (= सूर्यनक्षत्रवर्जितः कालः Kull.). Gṛhjas. 1, 73. Schol. zu Kâtj. Çr. 4,15,1. Citat im Comm. zu Njâjas. 2,57 (ed. Calc. 1828). — Vgl. समयाविषित.

समयानन्दसंतोष m. bei den Çâkta N. pr. eines Verfassers von Mantra Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,35. fg.

समयाविषित (स° + वि°) adj. *halb losgemacht* so v. a. *halb untergegangen* Ait. Br. 3,24. TS. 6,6,11,6. Anupadas. 3,12.

समयास्तमिषित adj. im Comm. zu Taitt. Âr. 442,10 scheint eine Nachbildung von समयाविषित zu sein.

समयितव्य (von समय्) adj. *zu ebnen, zu schlichten, beizulegen:* युद्ध Bhar. Nâṭjaç. 18,76; vgl. Daçar. 3,68.

समयीकर् (समय + 1. कर्) *bedingen:* सत्यं सत्येन °कृतम् (so ed. Bomb.; der Comm. fasst aber समयी als nom. und umschreibt ihn durch सदाचारवान्) *Wahrheit bedingt Wahrheit* R. 2,109,16.

समयुग gaṇa प्रतिजनादि zu P. 4,4,99. — Vgl. सामयुगीन.

समयोग H. an. 4,50 fehlerhaft für समायोग.

समयोद्योत (समय + उ°) m. Titel eines Werkes des Hemâdri Verz. d. Oxf. H. 280,*a*,12.

समर् (von अर् mit सम्) Uģģval. zu Uṇâdis. 3,131 (parox.). m. und n. (dieses nicht zu belegen) gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Trik. 3,5,14. 1) *Zusammenlauf, Zusammenfluss; Ort des Z.:* धनानाम् RV. 10,139,3. 6,9,2. वसूनाम् 47,6. वधानाम् AV. 5,20,5. सीता° Çat. Br. 7,2,2,3. — 2) *feindlicher Zusammenstoss, Kampf* AK. 2,8,2,73. 3,4,14,66. H. 796. Halâj. 2,298. Çâṅkh. Çr. 15,15,12. Br. 7,9 (असमराय). MBh. 1,1174. 3,11979. 15724. Hariv. 5457. Megh. 50. Ragh. 12,82. ed. Calc. 7,33. Spr. (II) 3461. 5238. AK. 2,8,2,19. Varâh. Bṛh. S. 4,29. 20,2. 43,1. 47,26. Kathâs. 54,214. Râģa-Tar. 1,82. Prab. 83,6. 9. Bhâg. P. 6,12, 17. देवानां सह दानवैः 9,6,13. 14,7. Hit. 106,10. समराग्र R. 5,42,14. °व्यसनिन् Mṛkkh. 1,20. °विमर्द Varâh. Bṛh. S. 5,60. समरागम *Ausbruch eines Krieges* 8,32. °शूर 16,4. am Ende eines adj. comp. (f. आ): प्रवरनृवराबद्धसमरा धरा 27,5. इष्ट° Hariv. 1062. कृत° R. 7, 29,40. वितीर्ण° Râģa-Tar. 5,135. असमरम् adv. *ohne Anstoss:* अभ्युदेति Çâṅkh. Br. 8,9. — 3) N. pr. eines Fürsten von Kâmpilja Hariv. 1062. fg. VP. 452. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 52, 170. eines Bruders des Fürsten Avantivarman Râģa-Tar. 5,25. — Vgl. सामरेय.

समरकन्द *Samarkand* Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,45. 339,*b*,24.

समरकर्मन् n. *Kampf* R. 4,9,55.

समरक्षिति f. *Schlachtfeld* R. 6,70,48.

समरजित् m. N. pr. eines Fürsten (*im Kampfe siegreich*) Kathâs. 54. 225. — Vgl. समरंजय.

समरज्जु f. *equal or mean string: the mean or equated depth* Colebr. Alg. 312.

समरंजय m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 71,*a*,17. — Vgl. समरजित्.

समरण (von अर् mit सम्) n. 1) *Vereinigung* Nir. 5,10. — 2) *das Zusammentreffen, Kampf* Naigh. 2,17. RV. 1,155,2. मा नः समरणे वधीः 170,2. 4,42,5. 10,27,3.

समरत m. (sc. बन्ध) *quidam coeundi modus:* स्वजङ्घाद्वयसंयुक्तं कृत्वा योषित्पदद्वयम्। स्तनौ धृत्वा रमेत्कामी बन्धः समरतः स्मृतः॥ Ratim. im ÇKDr. neutr. Verz. d. Oxf. H. 85,*b*,46.

समरतुङ्ग m. N. pr. eines Kriegers Kathâs. 54,137.

समरथ m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 9,13,24.

समरबल m. desgl. Kathâs. 54,146.

समरभट m. desgl. ebend. 74,29.

समरभू f. *Schlachtfeld* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,9, Çl. 33.

समरवर्मन् m. N. pr. eines Fürsten Râģa-Tar. 5,135.

समरवसुधा f. *Schlachtfeld* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,543,1. 2.

समरवीर m. N. pr. des Vaters der Jaçodâ Wilson, Sel. Works 1,293.

समरसार m. n. Titel einer astr. Schrift Notices of Skt Mss. 2,204. fgg. Verz. d. B. H. No. 883; vgl. सारं समरसिंहस्य S. 265,12.

समरसिंह m. N. pr. eines Astronomen Verz. d. B. H. No. 882. Ind. St. 2,247. 250. fg. 274.

समरस्वामिन् m. N. eines von Samara errichteten Heiligthums Râģa-Tar. 5,25.

समराख्य (समर + आख्या) m. *ein best. Tact;* s. u. प्रतिताल 1).

समराङ्गण, °न (समर + अ°) n. *Schlachtfeld* Veṇîs. 29,20. Kathâs. 47,91. 54,211.

समरातिथि (समर + अ°) m. *ein Gast im Kampfe* so v. a. *derjenige, mit dem man im Kampf zusammentrifft*, Hariv. 4979. 5458.

समर्त्र्य adj. = समादागतः P. 4,3,81, Schol. — Vgl. सममय.

समरेख (सम + रेखा) adj. *eine gerade Linie bildend, gerade* (Gegens. वक्र) Çâk. 9.

समरोचित (समर + उ°) adj. *zum Kampf geeignet:* ein Elephant H. 1222. Halâj. 2,69.

समरोत्सव (समर + उ°) m. *Kampffesttag* so v. a. *das Vergnügen eines Kampfes:* अलब्ध° adj. Kathâs. 27,139.

समरोद्देश (समर + उ°) m. *Schlachtfeld* MBh. 3,15752.

समरोपाय (समर + उ°) m. *Kriegslist* Varâh. Jogajâtrâ 1,11.

समर्घ (2. सम् + अर्घ) adj. *wohlfeil* Varâh. Bṛh. S. 40,13 (vgl. die Uebersetzung). Nîlak. zu MBh. 13,23,1. — Vgl. सामर्घ्य.

समर्च (2. सम + ऋच्) adj. *eine gleiche Verszahl habend:* सूक्त Çâṅkh. Çr. 7,19,18.

समर्चन (von 1. अर्च् mit सम्) n. *Verehrung* Verz. d. Oxf. H. 99,*b*,36. f. आ dass. Pañkar. 3,15,73. unbestimmt ob n. oder f. Praçnottarar. 20 in Monatsberr. d. k. pr. Ak. d. Ww. 1868, S. 110.

समर्ण, समर्ष s. u. अर्द् mit सम्.

समर्ति f. अ° *das Nichtschadennehmen:* गृह्णाणामसमर्त्यै TS. 3,3,8,2; vgl. jedoch dafür असमाति AV. 6,79,1. Richtig ist wohl असमार्ति (von अर् mit समा); nach TS. Prât. 5,9 ist असमर्ति = असमृति.

समर्थ (2. सम् + अर्थ) 1) adj. (f. आ) *a) entsprechend, übereinstimmend, angemessen* Âçv. Çr. 3,2,17. Nir. 1,12. वाच् MBh. 5,1814. उत्तर Ragh. 11,79. किं समर्थं जनस्यास्य किं प्रियं किं सुखावहम् R. 2,57,14. 5,77,5. mit der Ergänzung comp. Bhâg. P. 4,4,8. — *b) (seinem Zweck entsprechend) tauglich, gut:* ein Baum MBh. 13,288. तिलाः Pañkat. 121,24. पशु 169,10. Rosse MBh. 3,2783. = क्षित AK. 3,4,15,89. H. an. 3,324. Med. th. 25. — *c) von gleicher Bedeutung* P. 1,3,42. 2,3,57. 8,1,65. — *d) dem Sinne nach verbunden, — zusammengehörig* P. 2,1,1. 4,1,82. Pat. zu P. 1,1,43. AV. Prât. S. 261, II, 3. = संबद्धार्थ AK. H. an. = संबन्ध (lies संबद्ध) Med. — *e) im Stande seiend, einer Sache gewachsen, die Macht besitzend, fähig, Etwas zu thun vermögend* AK. H. ç. 106. H. an. Med. समर्थाश्चाप्यदातारः *wohl im Stande seiend und dennoch nicht spendend* MBh. 13,1652. 2206. R. 1,7,18. 2,80,3. 4,3,15. 5,7,45. Kâm. Nîtis. 15,16. Spr. (II) 771. 774. 1289. 1496. 1561. 1926. 2392. 2875. 5527. Varâh. Bṛh. S. 15,20. Râga-Tar. 4,479. Sâh. D. 111,1. Sarvadarçanas. 10,1. 3. 124,16. °तर Pañkat. ed. orn. 56,24. अति° Hit. 83,13. अ° R. 2,32,33. Die Ergänzung α) im infin. MBh. 3,2980. R. 1, 1,7. 34,19. 2,21,9. R. Gorr. 2,91,6. 3,13,31. 4,7,5. 5,36,3. 6,95,3. Megh. 42. Spr. (II) 544. 2580. 4907. 5893. 5904. 6005. 6189. 6215. 6977. Kathâs. 7,62. Râga-Tar. 1,35. 2,41. 4,557. Bhâg. P. 3,16, 29. 7,6,17. Hit. 15,10. 21,12. 27,7. 65,1. अ° 15,19. Râga-Tar. 6, 368. Bhâg. P. 3,20,14. Vet. in LA. (III) 2,21. statt des infin. das partic. praes.: सन्ते वामीदृशं वाक्यं कः समर्थो न्वनुब्रुवन् Hariv. 15494. — β) im loc.: कार्यनिर्णये Jâǵn. 2,10. पोषणे MBh. 1,6150. 8399. 13,4084. Hariv. 6432. R. 1,1,5. 11,17. R. Gorr. 2,27,14. 3,1,32. 40,29. 4,8,56. 6,13,23. Suçr. 1,313,19. Kâm. Nîtis. 8,18. Spr. (II) 1518. 1685. 2648. Kathâs. 61,88. Pañkat. 86,3. सकलकार्यविधौ Spr. (II) 1431. वेतालाह्वानसाहाय्ये Kathâs. 73,277. धीविषाणामलत्वे Varâh. Bṛh. 28(26),7. अ° Bhag. 12,10. Spr. (II) 2702, v. l. — γ) im dat.: तेषां जयाय MBh. 5,22. 25. 15,222. Hariv. 685. इन्द्रवधार्थाय 240. अ° MBh. 1,8431. — δ) im gen. *Jmd gewachsen:* समर्थस्तव — धनुष्यस्त्रबले मतो R. 4,11,10. 12,5. — ε) mit acc.: नेह युद्धं समर्थाः (vielleicht युद्धस° zu lesen) स्मः R. 7,22,10. — ζ) im abl.: उभाभ्यां च समर्थो ऽहं शापादपि शरादपि Spr. (II) 7431. — η) im comp. vorangehend: प्रतिग्रह° M. 4,186. Jâǵn. 1, 213. राजव्यसनापोह° Kâm. Nîtis. 14,2. उद्यम° Spr. (II) 3769. Sarvadarçanas. 10,2. 11,21. 102,6. Vedântas. (Allah.) No. 110 (अ°). — *f)* fehlerhaft für समर्घ Varâh. Bṛh. S. 40,13. — 2) m. *a)* = सामर्थ्य *Befähigung u. s. w.:* सर्वेषु कार्येषु समर्थयुक्ता बुद्धिस्तवास्त्येव R. 5,43,6. — *b) Verständniss* (vgl. अर्थय् mit सम्) in दुः° (in den Nachträgen). — Vgl. अ° (in den Nachträgen) und सामर्थ्य.

समर्थक adj. 1) (von समर्थ) *im Stande seiend,* mit infin. Vet. in LA. (III) 19,15. — 2) (von समर्थय्) *bestätigend, begründend, rechtfertigend* Sâh. D. 301,4. 317,12. 15. 19. 318,19. fg. — n. *Amyris Agallocha* bei Wilson angeblich nach AK. beruht auf dem verlesenen und missverstandenen समार्थक AK. 2,6,3,27.

समर्थता (von समर्थ) f. *Fähigkeit, das Vermögen Etwas zu bewirken;* instr. °तया mit gen. so v. a. *kraft, vermöge* Sarvadarçanas. 119,22.

समर्थत्व (wie eben) n. dass. Muir, ST. 4,220. उपकारासमर्थत्व Spr. (II) 3926.

समर्थन (von समर्थय्) 1) n. *Betrachtung, Erwägung;* = संप्रधारणा AK. 2,8,1,25. H. 1374. = समाधि AK. 3,4,11,100. समर्थनं कर् *Betrachtungen anstellen* Kathâs. 25,73. f. आ dass. MBh. 4,106. — 2) n. *Bestätigung, Begründung, Rechtfertigung:* समर्थनप्रपञ्चोक्तिरुक्तस्यार्थस्य विस्तरः Pratâpar. 69,*a*,6. कार्यकारणसामान्यविशेषाणां परस्परं समर्थनम् 98,*a*,9. Kuvalaj. 126,*b*. Comm. zu TS. Prât. 13,14. पयोग्रहसमर्थनप्रकार m. Titel einer Schrift Hall 192. — 3) f. आ *das Sichversteigen zu Unmöglichem,* = अशक्ये ऽध्यवसायः Vop. 25,23. — 4) n. = समर्थता. तपसश्च समर्थनात् so v. a. *vermöge* MBh. 1,5080. समन्वयात् eine von Nilak. erwähnte Lesart.

समर्थनीय (wie eben) adj. *zu begründen, zu rechtfertigen, in's Klare zu bringen* Comm. zu TS. Prât. 16,19.

समर्थय् s. unter अर्थय् mit सम् (auch in den Nachträgen). Nachzutragen wäre die Bed. *bestätigen, begründen, rechtfertigen* Comm. zu TS. Prât. 5,3. 13,4. 14,4. समर्थित Spr. (II) 4005 = समर्थ *im Stande seiend.*

समर्थ्य (von समर्थय्) adj. *was bestätigt, begründet, gerechtfertigt wird* Sâh. D. 301,4.

समर्धक (vom caus. von अर्ध् mit सम्) adj. *Jmd Etwas gewährend, zu Theil werden lassend* AK. 3,1,7. — Vgl. समर्धुक.

समर्धयितर् (wie eben) nom. ag. *Erfüller, Gewährer:* कामानाम् Âçv. Gṛhj. 1,10,22. Khând. Up. 1,1,8.

समर्धुक (von अर्ध् mit सम्) 1) adj. *a) gerathend, gelingend:* समर्धुकमस्य सस्यं भवति TS. 3,4,3,3. कृत 6,4,9,3. — *b)* = समर्धक H. 480. wohl fehlerhaft. — 2) f. आ *Tochter* H. ç. 113; vgl. समृद्ध.

समर्पक (vom caus. von अर् mit सम्) adj. *liefernd, hergebend:* इष्टव्यविधेर्विषयसमर्पकाण्येतानि Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 179. स्वाकारसमर्पकता Sarvadarçanas. 18,13. fg.

समर्पण (wie eben) n. 1) *das Auflegen, Daraufwerfen* Çat. Br. 5,3,5, 29. — 2) *das Hingeben, Uebergeben, Ueberlassen, Verleihen, Verabreichen, Anheimstellen:* वालिपुत्र° R. Gorr. 1,4,65. अभिज्ञानमणि° 5,66 in der Unterschr. Kathâs. 4,109. Kusum. 65,12. भृतेरसमर्पणादिकम् *das Nichtzahlen des Lohnes* Kull. zu M. 8,214. विफलत्व° Spr. (II) 2990. अधिकार° Râga-Tar. 5,299. वाञ्छितार्थ° 3,273. आत्म° *das Sichhingeben* Bhâg. P. 7,11,11. यद्ब्रह्मणि परे साक्षात्सर्वकर्मसमर्पणम् 15,64. Sarvadarçanas. 171,14. — 3) = आत्म° *das Sichhingeben* Bhâg. P. 2,6,26. नारायणे समर्पणं भजनम् Sarvadarçanas. 65,11. Pañkar. 1,14,51. — 4) *das Mittheilen, zur-Kenntniss-Bringen:* स्वगोत्रवित्तात्म° Bhâg. P. 10, 85,37. Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 177. चेतः° zu Khând. Up. S. 9. Sarvadarçanas. 157,2. 159,8. — 5) Bez. einer best. Scene im **Bhâṇikâ** genannten Schauspiel: *im Zorn ausgestossene vorwurfsvolle Worte* Sâh. D. 556.

समर्पणीय (wie eben) adj. *zu übergeben, zu verabreichen* Kull. zu M. 3,55. 7,96.

समर्पयितव्य (wie eben) adj. dass. Hit. 40,11.

समर्पितर् (wie eben) nom. ag. *Verleiher:* शिल्पानाम् Hariv. 12162. योगक्षेम° MBh. 13,1921.

समर्प्य (wie eben) adj. *zu übergeben, zu verabreichen* Pañkar. 3,13,12.

समर्य् (von समर्), °र्यति Ganaratnam. im gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27 (संग्रामे). partic. समर्यत् *kampflustig:* मनस् RV. 5,44,7.

1. समर्य (सऽमर्य Padap.; eher von अर् mit सम् wie समर्) n. 1) *Ansammlung, Menge:* प्रऋभुषमाणस्तन्वा समर्ये *er in der Menge* RV. 4,38,7. 7,19,2. तमीमण्वीः समर्य आ गृभ्णन्ति योषणो दश *aus der Masse heraus* 9,1,7. 10,27,14. 4,24,8. — 2) *Versammlung, die zu einer Feier u. s. w. vereinigte Gemeinde* RV. 1,63,6. प्रेष्ठा वयं वोचेमह्नि समर्ये 167,10. समर्ये स्तवते यज्ञमानस्य शंसः 178,4. समर्य आ विदथे वर्धमानः 3,8,5. समर्ये विदथेष्वह्नाम् 5,3,6. 9,97,27. — 3) *Getümmel des Kampfes* Naigh. 2,17. RV. 9,85,2. einzelne der Stellen unter 1) und 2) würden auch hierher sich ziehen lassen.

2. समर्य (2. स + मर्य) adj. *von Leuten besucht, frequens:* यज्ञ RV. 7,70,6. यो अस्मै सुमतिं वाजसातौ स्तुतो जने समर्यश्चिकेत *von seinen Leuten begleitet* 5,33,1.

3. समर्य *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Mél. asiat. 4,638.

समर्यजित् adj. *im Kampf siegend* RV. 1,111,5.

समर्यराज्य n. *Reich der Festgemeinde* RV. 9,110,2.

समर्याद (2. स + मर्यादा) adj. 1) *benachbart* AK. 3,2,16. Trik. 3,3,212. H. 1451. Halâj. 4,7. am Ende eines comp. (das vorangehende Wort bewahrt seinen Ton) P. 6,2,23. मद्र° Schol. masc. *Nähe* Med. d. 55. — 2) *begrenzt, innerhalb seiner Grenzen verbleibend* Trik. H. an. 4,146. Med.

समर्हण (vom caus. von अर्ह् mit सम्) n. *Ehrenerweisung, Ehrengabe* Bhâg. P. 7,8,10. 8,21,6 (pl.). 10,53,32 (pl.). 57,25 (pl.). Verz. d. Oxf. H. 253, *a*, 3. समर्हणं प्र-वर्तय् 255, *a*, 1. उप-कृ Bhâg. P. 8,22,14. 10,80,20. नि-धा 38,17.

समल gaṇa पक्षादि, सख्यादि und संकाशादि zu P. 4,2,80. 1) adj. (2. स + मल) *a) fleckig, schmutzig, trübe* Gatâdh. im ÇKDr. चन्द्र Kathâs. 106,62. — *b) sündhaft* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,109. — 2) m. N. pr. eines Asura Hariv. 14291. समर die neuere Ausg. — 3) n. = कल्क AK. 3,4,1,14. = विष्ठा Çabdar. im ÇKDr. schlechte Schreibart für शमल. — Vgl. सामलायन, सामलेय, सामल्य.

समलम्ब adj. *having equal perpendiculars, a trapezoid* Colebr. Alg. 58. आयत° *oblong with equal perpendiculars; that is, a rectangle* ebend.

समलोष्टाश्मकाञ्चन adj. *dem ein Erdkloss, ein Stein und Gold gleich viel gelten* Ashṭâv. 18,88.

समवकार m. Bez. *eines best. dreiactigen Schauspiels* H. 284. Bhar. Nâṭjaç. 18,2. 57. fgg. 19,43. Daçar. 1,8 (व्यायोगसमवाकारौ wie das Metrum verlangt Verz. d. Oxf. H. 203,*a*, No. 484). 3,56. fgg. Pratâpar. 24,*b*,4. 7. Wilson, Hindu Th. 1, XXIX. fg. Sâh. D. 515. समवकीर्यन्ते बहवो ऽर्था अस्मिन्निति समवकारः। यथा समुद्रमथनम् 193,11. fg. समवक्रियन्ते संघातीक्रियन्ते नेतारो ऽत्र समवकारः Comm. zu H. 284. समवाकार Pratâpar. 20,*a*,1. 8. H. 284, v. l.

समवतार (von 1. तर् mit समव) m. = तीर्थ *ein heiliger Badeplatz* Kir. 5,7.

समवत्तधान adj. *zur Aufnahme der Abschnitte* (समवत्त; s. u. 3. दा mit समव) *bestimmt:* चमस Âçv. Gṛhj. 4,3,11. f. ई (sc. पात्री) *das betreffende Gefäss* Çat. Br. 3,8,3,13. 25. Kâtj. Çr. 25,7,30. Çâñkh. Çr. 4,14,27.

समवधान (von 1. धा mit समव) n. *das Zusammentreffen:* तृणाफुत्कार°, निर्मन्थनारणि° u. s. w. Kusum. 7,1. fgg. 10,7. 26,10. Sarvadarçanas. 134,2.

समवन (von अव् mit सम्) n. *das Helfen, Schützen:* अवनितल° Bhâg. P. 5,4,1.

समवत् s. समावत्.

समवबोधन (von 1. बुध् mit समव) n. *das Gewahrwerden, Bemerken, Erfahren* MBh. 1,2254.

समवर्ण adj. (f. आ) *von gleicher Kaste* M. 8,269. 9,156.

समवर्तिन् 1) adj. *a) in gleicher Entfernung weilend:* बाणपात° so v. a. *in Pfeilschussweite sich befindend* Çâk. 6,14, v. l. — *b) auf gleiche Weise verfahrend.* — 2) m. ein N. Jama's AK. 1,1,1,53. H. 184. Halâj. 1,71. MBh. 12,7552. Verz. d. Oxf. H. 103,*a*,29.

समवसरण (von सर् mit समव) n. etwa *Versammlungshalle* Çatr. 1,174. 201. 203.

समवसर्ग्य (von सर्ज् mit समव) adj. *loszulassen, fahren zu lassen* P. 3,1,124, Vârtt. 2. रज्जु Comm. Vop. 26,17. fg.

समवसृज्य (wie eben) adj. dass. Ait. Br. 4,13.

समवस्कन्द (von स्कन्द् mit समव) m. *Brustwehr, Schanze* oder dgl. Kâm. Nîtis. 16,39.

समवस्था (1. स्था mit समव und 2. सम + अ° f. 1) *Lage, Zustand* Ragh. 19,50. Çâk. 39,20. 82,20. Mâlav. 65. ईदृशीं वयःसमवस्थां प्रतिपन्नो ऽस्मि so v. a. *ich bin so alt geworden* Çâk. 60,12, v. l. — 2) *eine gleiche Lage, ein gleicher Zustand* Schol. zu Çâk. 53,5. am Ende eines adj. comp. f. आ Ragh. 8,41.

समवस्थान (von 1. स्था mit समव) n. 1) *das Sichbefinden:* एकत्र देशे Nîlak. 238. — 2) *Lage, Zustand* Bhâg. P. 4,20,10. 5,1,21.

समवस्रव (von स्रु mit समव) m. *Abfluss* Âçv. Gṛhj. 2,7,8.

समवहार (von हर् mit समव) m. 1) *(zusammengetragene) Menge, Fülle:* प्रज्ञासमवहारो ऽयं कविभिः संभृतं मधु MBh. 12,5423. — 2) *Mischung* Bhâg. P. 5,14,1. — °रम् absol. s. unter der Wurzel.

समवहास्य (vom caus. von हस् mit समव) adj. *zu verspotten, zu verhöhnen:* गमिष्यामि — लोके °ताम् *ich werde zum Gespött der Welt werden* MBh. 3,17096.

समवाकार s. समवकार.

समवाय (von 3. इ mit समव) m. 1) *Zusammenkunft, Versammlung; Vereinigung, Verbindung, Gemenge, Aggregat* AK. 2,5,40. 3,4,24,153. H. 1412. Halâj. 4,1. जनस्य M. 4,108. राज्ञाम् MBh. 1,125. 4646. समवायेषु सर्वेषु 5605. 5,8. 13,4544. 7673. Hariv. 2351. 3888. बहूनामप्यसाराणां समवायो बलावहः Spr. (II) 4425. Prab. 86,15. Bhâg. P. 4,12,47. जन° Çâñkh. Gṛhj. 4,12. Mṛćkh. 147,2. Daçak. 61,6. Verz. d. Oxf. H. 216,*a*,25. 31. Bhâg. P. 6,9,33. Pañkat. 130,7. 9. 57,8. वटपिप्पल° *das Zusammenstehen, Sichberühren* Varâh. Bṛh. S. 54,96. स्वराणाम्

ṚV. Prât. 14,24. Suçr. 1,4,1. 31,12. पर्युषिताकएवोदकपिष्ट° *ein Teig aus Hefe, Wasser und Mehl* 81,6. 347,11. दोषाणाम् 2,442,17. Sarvadarçanas. 21, 2. 4. मिथः Verz. d. Oxf. H. 104,*b*,11. समवायं कर् *sich zusammenthun* Pańkat. ed. Bomb. I, 88,1. समवायांश्च कुर्वते *schaaren sich zusammen* MBh. 6,51. R. 6,11,37. समवायेन *in Gemeinschaft* Jágń. 2,259. R. Gorr. 2,90,11. Mârk. P. 39,33. समवायात् dass. Pańkat. 81, 24. समवाय als Bed. von सप् Dhâtup. 11,6. — 2) *eine Conjunction des Mondes mit der Sonne, mit Planeten und Sternen:* शशिनो भास्करस्य च MBh. 3,14272. शशि° Varâh. Bṛh. S. 18,8 (pl.). — 3) *Zusammenstoss, Collision:* समवाये भूयसां कल्पः Lâṭj. 6,4,15. Anupadas. 4,6 in Ind. St. 10, 94. तुल्य° Kâtj. Çr. 1,5,10. 7,2. 4,3,9. Verz. d. Oxf. H. 216,*a*,32. Kull. zu M. 2,117. Sarvadarçanas. 159,15. — 4) *inniger Zusammenhang, das Ineinandersein, Inhärenz* (eine der sechs, resp. sieben logischen Kategorien) Kaṇ. 1,1,4. 26. 2,1,26. 4,1,8. 11. 7,2,26. Verz. d. Oxf. H. 240,*a*,1 v. u. 259,*a*, N. 4. Ind. St. 1,18,1 v. u. Tarkas. 1. 11. 57. Nîlak. 93. Bhâshâp. 1. Sarvadarçanas. 12,21. 31,8. fgg. 104, 19. 105,3. fgg. MBh. 1,2886. 2,137. 13,42. तेन स्थूतुसमवायचिह्नं प्रतिपद्यतां लता कुसुमम् Çâk. 108,10. — 5) *Verlauf, Dauer:* समवाये च युद्धस्य रामस्यागमनम् so v. a. *während des Kampfes* MBh. 1,556. — Vgl. संयुक्त° (auch Bhâshâp. 58), संयुक्तसमवेत°, समावाय und सामवायिक.

समवायत्व n. nom. abstr. zu समवाय 4) Kusum. 30,11.

समवायन n. nom. act. von 3. इ mit समव H. 243, Schol.

समवायप्रमाणवादार्थ m. Titel einer Schrift Hall 45.

समवायाङ्ग n. Titel eines der 12 heiligen Bücher der Ǵaina H. 243. Wilson, Sel. Works 1,284.

समवायिन् (von समवाय) adj. 1) *aus einer Verbindung* (der humores) *bestehend:* ज्वर Suçr. 2,424,21. — पुरुष Jágń. 3,125 nach Stenzler *der individuelle Mann.* — 2) *in innigstem Zusammenhange stehend, inhärent* Kaṇ. 1,1,15. 3,1,9. 7,2,19. 9,2,1. 10,1,6. Tarkas. 22. Nîlak. 37. 94. Suçr. 1,147,17. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 171. 250. Kusum. 18,18. 19,9. 10. Kaij. zu Pat. bei Gold. Mân. 48. Sarvadarçanas. 105,19. समवायिकारणता 132,8. °कारणत्व 106,15. Bhâshâp. 16. अ° Kaṇ. 5,2, 24. Tarkas. 16. fg. Nîlak. 94. Bhâshâp. 122. असमवायिहेतुत्व 16. अवयवसमवायित्व Sarvadarçanas. 30,4. असमवायित्व Bhâshâp. 96.

समवायीकर् (समवाय + 1. कर्) *versammeln, vereinigen:* °कृताः Hariv. 5002. VP. bei Muir, ST. 4,104.

समवृत्त 1) adj. *gleichmässig rund* oder *gleich und rund* (Comm.): स्तनौ Bhâg. P. 4,25,24. — 2) n. *a) der erste Verticalkreis* (vgl. सममण्डल) Gol. Grahaṇav. 44. 49. °कर्ण *die Hypotenuse des Schattens zur Zeit, wenn die Sonne den ersten Verticalkreis erreicht,* Gaṇit. Tripr. 42. °शङ्कु = समशङ्कु 15. 17. — *b) ein gleichmässiges Metrum, ein Metrum mit vier gleichen* Pâda Ind. St. 8,363. fgg. Verz. d. B. H. No. 810. 814.

समवेक्षण (von ईक्ष् mit समव) n. *das Besichtigen:* गवाम् MBh. 3,14825.

समवेगवश m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,369 (VP. 193; vgl. 2te Aufl. 2,179).

समवेत adj. *inhärirend* (s. u. 3. इ mit समव in den Nachträgen); davon. abstr. °त्व n. Tarkas. 22. Kusum. 30,11.

समवेध m. *the mean or equated depth* Colebr. Alg. 312.

समवेष m. *eine gleiche Tracht, ein gleicher Anzug:* °वेषं (°वेशं ed. Calc.) न कुर्वीत *er kleide sich nicht wie* (der Fürst) MBh. 4,130.

समशङ्कु m. *die Sonnenhöhe* (eig. *Gnomon*) *zur Zeit, wenn die Sonne den ersten Verticalkreis erreicht,* Gaṇit. Tripr. 20. 22. Gol. Tripr. 37.

समशन (von 2. अश् mit सम्) n. 1) *das Zusammenessen* Kauç. 78. *das* (undiätetische) *Durcheinanderessen* Suçr. 1,246,2. 263,2. Vâgbh. 1,8, 33. — 2) *das Essen, Geniessen* P. 6,2,71, Schol.

समशनीय (wie eben) adj. *zusammen zu essen* Gobh. 2,3,17.

समशशिन् m. *ein gleichhörniger* so v. a. *mit gleichen Hörnern versehener Mond* Varâh. Bṛh. S. 4,11.

समशीर्षिका f. *Gleichstellung:* कल्पद्रुमाश्च सन्तश्च नार्हन्ति °शीर्षिकाम् Râǵa-Tar. 3,135.

समशोधन n. *equal substraction; or transposition, with other preparations of the equation* Colebr. Alg. 245. Misc. Ess. 2,435.

समश्नुव (von 1. अश् mit सम्) adj. (f. ई) *erreichend, packend* Âçv. Gṛhj. 4,8,27. fg.

समश्रेणि f. *eine gleichmässige —, in gerader Linie fortlaufende Reihe:* °गतानन्तरान् Spr. (II) 6473.

सँमष्टि (von 1. अश् mit सम्) f. 1) *das Erreichen, Anlangen am Ziel:* सुवर्गस्यं लोकस्यं TBr. 1,3,7,3. Ait. Br. 2,17 u. s. w. अर्धेनां संनेता समष्टी TS. 5,1,2,4. Çat. Br. 14,6,3,2. — 2) *Empfang* TS. Comm. 2,379, 10. — 3) *Schluss* TBr. Comm. 3,593,18. 20. — 4) *Aggregat* (Gegens. व्यष्टि *Einzelding*) Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 14. 312. Weber, Râmat. Up. 348. 350. Vedântas. (Allah.) No. 23. 25. 27. 30. Wilson, Sâṅkhjak. S. 129. muss der Bed. nach wie व्यष्टि 1) *b*) auch 2. अस् zurückgeführt werden; vgl. Vedântas. No. 30.

समष्ठिल 1) m. *ein best. Strauch,* = भण्डीर Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. आ *eine best. Gemüsepflanze,* = गण्डीर AK. 2,4,5,22; vgl. समष्ठीला.

समष्ठीला f. = समष्ठिला Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. अष्ठीला.

समस् s. दे°.

समसंस्थान n. Bez. *einer der 10 Weisen des Sitzens bei den* Jogin Sarvadarçanas. 174,6.

समसंस्थित adj. *in guten Verhältnissen sich befindend* Mṛkkh. 159,20. — Vgl. समस्थ.

समसंख्यात adj. pl. *in gleicher Anzahl vorhanden,* mit instr.: रजोभिः °संख्याताः पार्थिवैरिह जन्तवः Bhâg. P. 6,14,3.

समसन (von 2. अस् mit सम्) n. *das Zusammendrängen, Darlegen in kurzen Worten* AK. 3,3,21. — Vgl. समास.

समसमयवर्तिन् adj. *zu gleicher Zeit stattfindend;* davon °वर्तिता f. *Gleichzeitigkeit* Sarvadarçanas. 26,17.

समसुप्ति f. *allgemeiner Schlaf* so v. a. *Weltende* H. 161. Halâj. 1,117.

समसूत्रग adj. *an demselben Durchmesser befindlich* so v. a. *an zwei einander gerade entgegengesetzten Punkten der Erde befindlich, Gegenfüssler* Sûrjas. 14,7. °सूत्रस्थ dass. 12,52.

समसौरभ m. N. pr. eines Mannes MBh. 1,2049.

समस्त adj. s. u. 2. अस् mit सम्; in der Bed. *verbunden, vereinigt* auch ṚV. Prât. 18,22. *ganz* 24. R. 4,56,16. — Vgl. सामस्त्य.

समस्तवस्तुविषय adj. *auf den ganzen Gegenstand* (d. i. *auf ihn selbst*

und was zu ihm gehört oder *zu ihm in Beziehung steht*) *sich erstreckend* (Gegens. एकदेशविवर्तिन्): ein Gleichniss Sâh. D. 672. Pratâpar. 78,*b*,5.8. Beispiel: रावणावग्रहक्लान्तमिति वागमृतेन सः। अभिवृष्य मरुत्सस्यं कृष्णमेघस्तिरोदधे ॥ Sâh. D. 279,20. fg. = Ragh. 10,49. Hier werden parallelisirt: Kṛshṇa und eine *Wolke*, Râvaṇa und *Dürre*, *Worte* und *Regen*, *Götter* und *Korn*.

समस्थ adj. (f. आ) gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124. 1) *bei einer geraden Zahl eintretend* Varâh. Bṛh. S. 50,20. — 2) *in guten, glücklichen Verhältnissen sich befindend* Spr. (II) 1472. 3891. 6842. R. Gorr. 2,39,6. — Vgl. सामस्थ्य, समसंस्थित und विषमस्थ.

समस्थली f. *ebenes Land*, Bez. des zwischen der Jamunâ und der Gaṅgâ belegenen Landes H. 949.

समस्या (von 2. अस् mit सम्) f. 1) *Vereinigung, das Zusammensein, Zusammenbleiben:* आज्ञापयामास ततः समस्यां निशि Hariv. 8449. अनसूया° *mit* R. Gorr. 1,3,11 (समास्या die andern Ausgg.). 4,45. मार्कण्डेय° (°समास्या ed. Bomb.) MBh. 1,323. गौरीव पत्या सुभगा कदाचित्कर्त्रीयमप्यर्धतनूसमस्याम् Naish. 7,83. समस्या = संघटन Bala bei Mallin. das. Vgl. समास्या. — 2) *ein Verstheil, den zu ergänzen man einem Andern aufgiebt*, AK. 1,1,5,7. Râǵa-Tar. 4,618. Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,5. 123,*a*,42. 211,*a*,2. *b*,9.10. 217,*a*,10. 261,*a*,22. Aufrecht in Z. d. d. m. G. 27,51. Vgl. मेघदूतपाद° und समासार्था.

समस्यार्था f. = समासार्था = समस्या 2) Bhar. zu AK. 1,1,5,7 nach ÇKDr.

समस्वर adj. (f. आ) *denselben Ton habend* ṚV. Prât. 3,17.

समह (von 1. सम) tonloses adv. *irgend, so oder so:* सुदेवः समहासति स मर्त्यः ṚV. 5,53,15. क्रतुः समह दीनता 7,89,3. भूरिभिः समह ऋषिभिः 8,59,14. 1,120,11. AV. 5,4,10. सिन्धौ समह संगमः 6,24,1. Nach Sâj. voc. eines adj. in der Bed. von प्रशस्त, सधन u. s. w.

समहस् adj. v. l. für सुमहस् SV. I, 5,1,2,5.

समह्वा f. *Ruhm* Çabdar. im ÇKDr. unter यशस् nach ders. Aut. समह्या.

समा f. Trik. 3,5,1. 1) ursprünglich wohl *Sommer* (vgl. im Zend *hama*); *Halbjahr* AV. 1,35,4. 2,6,1. समाः संवत्सरान्मासान् 3,10,9. — — 2) *Jahreszeit* überh., *Wetter:* दारुणा Kauç. 93.102. कल्याणीह समा भवति Ait. Br. 4,25. सस्यं च समा च Nir. 9,41. — 3) *Jahr* Nir. 11,5. AK. 1,1,3,20. H. 159. Hâr. 28. Halâj. 1,116. ṚV. 4,57,7. 10,85,5. 124,4. AV. 5,8,8. 6,75,2. VS. 14,19. 19,46. 38,28. 40,8. Ait. Br. 2,1. TS. 2,3,11,5. 6,1,10,4. Çat. Br. 1,8,1,4. 5. 14,8,12,1. Çâñkh. Gṛhj. 9,41. M. 3,40. 5,53. 9,76. 11,25. 72. MBh. 1,5945. 7651. 12,9202. R. 1,2,18. 64,20. 2,34,43. 90,12 (99,15 Gorr.). Ragh. 12,6. Varâh. Bṛh. S. 8,21. 69,30. Bṛh. 7,5. 8,8. 9. Râǵa-Tar. 1,273. 3,272. 4,123. 392. समां समाम् *Jahr für Jahr* P. 5,2,12. समात्ते M. 4,26. °निचय adj. 6,18. त्रिसमाः *drei Jahre lang* Jaim. 3,254. दिव्य° Bhâg. P. 7,3,19. सहस्रसम adj. 1,1,4. — Vgl. पापसम, पुण्य°.

1. समांश (2. सम + अंश) m. *ein gleicher Antheil:* °हारिन् Dâjat. im ÇKDr. विभज्य च। परस्परं समांशेन *zu gleichen Theilen* Kathâs. 60,215.

2. समांश (wie eben) 1) adj. *gleiche Theile enthaltend* Suçr. 1,165,16. *einen gleichen Antheil erhaltend* M. 9,157. °क (f. समांशिका) dass. Dâjat. im ÇKDr. — 2) f. आ *Sida cordifolia* Ratnam. 167.

समांशिन् adj. dass. Dâjat. im ÇKDr.

समांस (2. स + मांस) adj. = मांसल *fleischig* Varâh. Bṛh. S. 68,6.

समांसमीना (von समां समाम्) adj. f. *jedes Jahr kalbend* P. 5,2,12. H. 1271. Halâj. 2,117.

समाकर R. 1,15,8 in der Verbindung दीप्तानल° (am Ende eines Çloka) schlechte Lesart für °शिखोपम der ed. Bomb. 16,14.

समाकर्षण (von 1. कर्ष् mit समा) n. *das Heranziehen, Ansichziehen* Sâh. D. 300,1.

समाकर्षिन् (wie eben) adj. (schon aus der Ferne) *anziehend:* ein Geruch AK. 1,1,4,20. H. 1390.

समाकार (2. सम + 1. आ°) adj. (f. आ) *gleiches Aussehens, gleich:* दिवाकर° (so ed. Bomb.) R. 1,15,8. गुञ्जाफल° Spr. (II) 346.

समाकुल (von 3. कर् mit समा) adj. (f. आ) 1) *erfüllt —, voll von, besetzt —, reichlich versehen mit* (die Ergänzung im instr. oder im comp. vorangehend): न्यग्रोधैः MBh. 3,2405. नैगमैः R. Gorr. 2,90,33. Ṛt. 2,16. वीरश्रिया R. Gorr. 5,11,10. क्रोधेन च विलापेन शोकेन च 3,71,3. भयेन Râǵa-Tar. 4,445. लताजाल° MBh. 1,1112. 3,2404. शस्त्रवर्ष° (विमर्द) 4075. 5891 (st. द्रुम ist vielleicht द्विज zu lesen). 8246. 3,11333. 12106. 4,692. 13,2843. गावो वत्ससमाकुलाः Hariv. 3883. 8263. 13908. R. 1,5,16 (9 Gorr.). 2,34,41. 57,17. 75,25 (97,7 Gorr.). 81,10. 94,7. R. Gorr. 2,28,15. 18. 58,6. 73,15. 101,40. 107,18. 3,17,24. 61,17. 4,40,47. Ragh. 7,24. Spr. (II) 3997. 7589. Kathâs. 13,16. 102,60. Râǵa-Tar. 3,238. Pañkat. 8,21. क्रोध° R. Gorr. 1,61,13. शोक° 4,20,1. कन्दर्प° Ṛt. 6,8. बन्धुस्नेह° Spr. (II) 5207. — 2) *verworren, in Verwirrung gekommen, bestürzt:* मही MBh. 5,105. पुर R. 2,40,19. R. Gorr. 2,40,16. 20. सैन्य 5,60,18. Kâm. Nîtis. 18,33. 55. वृणीत मां नेति समाकुलोऽभूत् Ragh. 6,68. R. Gorr. 2,101,19. 111,44. Kathâs. 51,30. मनस् Pañkat. 45,16. धर्माः MBh. 3,13011. महाभय *wobei es drunter und drüber geht* 6,3235. in comp. mit dem, was die Verwirrung u. s. w. bereitet: श्वासामोद° Spr. (II) 2488. वृष्टिवात° *geplagt von* 2821. आयास° 1897. — Vgl. आकुल, पर्याकुल, व्याकुल, संकुल.

समाक्रन्दन (von क्रन्द् mit समा) n. *das Schreien, Rufen:* °गिरः — शिव शिव शिवेति Spr. (II) 127.

समाक्रमण (von क्रम् mit समा) n. *das Beschreiten, Betreten, Besuchen* Pañkav. Br. 21,1,9. सुरसमाज° Ragh. 9,18.

समाक्षर (2. सम + अ°) adj. *von gleicher Silbenzahl* R. Gorr. 1,2,20. 43.

समाक्षरावकर m. *eine best. Meditation* Vjutp. 18.

समाक्षेप (von 1. क्षिप् mit समा) m. *das Mahnen an*, in comp. mit der Ergänzung Sâh. D. 47.

समाख्या (von ख्या mit समा) f. 1) *Benennung, Name* Nir. 12,41. Kaṇ. 4,2,8. Gaim. 1,30. Müller, SL. 97. Muir, ST. 2,190. Bhâg. P. 5,20,36. 10,39,21. Kusum. 64,5. 9. Sarvadarçanas. 129,21. 137,2. 3. Comm. zu Âçv. Çr. 5,6,23.25. am Ende eines adj. comp. Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,11. — 2) *Deutung, Erklärung* Sarvadarçanas. 159,14. fgg. — 3) *Ruhm* Bhâguri beim Schol. zu H. 273. Halâj. 1,153.

समाख्यान (wie eben) n. 1) *das Nennen, Mittheilen:* संबन्धस्य Kâm. Nîtis. 17,4. — 2) *Erzählung, Bericht* MBh. 12,9155. — 3) *Benennung, Name* Kâtj. Çr. 1,8,44. 9,5,32.

समाख्यायम् (wie eben) absol.: अङ्ग° *die Glieder benennend* Ait. Br. 1,21.

समागत 1) adj. s. u. 1. गम् mit समा. — 2) f. आ (sc. प्रहेलिका) *ein Räthsel, in dem der Sinn durch den grammatischen* Saṁdhi *versteckt ist*, KÂVJÂD. 3,98.

समागति (von 1. गम् mit समा) f. nom. act. — MÂRK. P. 16,16 ist पसमा गतिः zu schreiben.

समागन्तव्य (wie eben) n. impers. *zusammen zu kommen, hinzukommen* PAÑKAT. 109,4. 186,2. 226,5.

समागम (von 1. गम् mit समा) m. *Zusammenkunft, das Zusammentreffen, Vereinigung.* 1) von Personen MBH. 4,717. समागमाः सापगमाः Spr. (II) 1664. RAGH. 19,16 (°मं कर्). °तस्तो RÂGA-TAR. 5,147. परस्पर° 1,48,1. a) mit einem gen. α) du. oder pl. *das Zusammenkommen —, Zusammentreffen —, Versammlung von* M. 9,268 (°मं कर्). 11,82. fg. MBH. 3,1840. 2130. 15,784 (mit der ed. Bomb. इमं st. इदं zu lesen). 1,4,10. R. GORR. 1,50,20. 5,32,2. RÂGA-TAR. 3,74. BHÂG. P. 2,3,16. 10,37. 5,13,21. ग्राम्ययोः *fleischlich* MBH. 1,2402. Spr. (II) 272. द्रोणाद्रात्ययोः *feindlich* MBH. 6,2193. HARIV. 2664. VARÂH. BRH. S. 87,29. β) *das Zusammentreffen —, Begegnung —, Verkehr mit:* भर्तुः MBH. 676. 16880. R. 2,93,26. पुंसाम् SUÇR. 1,318,5. तस्याः स्वप्ने ÇÂK. 149. Spr. (II) 241. RÂGA-TAR. 5,384. — b) mit instr. dass.: पाण्डवानां शक्रेण MBH. 3,11933. 4,230. 708. HARIV. 4578. fg. R. 1,3,16. 18. 50,23. Spr. 4981. 5968. 6154. VARÂH. BRH. S. 86,35. 87,13. KATHÂS. 16,55. 24, MÂRK. P. 71,5. RÂGA-TAR. 6,77. रणे R. 3,41,39. — c) mit सह und instr. dass. Spr. (II) 7405. PAÑKAT. 37,10. 44,12. 111,5. 6. — d) mit loc.: तस्मिञ्जने °मनोरथम् VIKR. 30. — e) am Ende eines comp. α) *Zusammenkunft* u. s. w. *von:* वीर° *eine Versammlung von* MBH. 3,588. 6. 13,2877. 14,2697. R. 1,10,12. 59,22 (61,23 GORR.). VARÂH. BRH. 15,5. 13. KATHÂS. 25,121. — β) *Zusammenkunft* u. s. w. *mit* R. 1, 6. 2,85 und 100 in den Unterschrr. ÇÂK. 108,18. VIKR. 10,21. Spr. 2623. 4119. 4981. 5717. 7057. तत्पूर्व° adj. 1672. — 2) von Unbelebtem: तयोर्ब्रह्मास्त्रयोः MBH. 5,7283. Spr. (II) 6158 (Gegens. विप्र-[?]). °अस° R. 2,103,39. पाणि° RAGH. 7,19. पवनाग्नि° 8,4. von Flüssen 1,54,21. VARÂH. BRH. S. 60,9. *Conjunction* von Gestirnen SÛRJAS. 7,1. 22. VARÂH. BRH. S. 2, S. 6, Z. 17. 20. 17,11. fg. 20,4. 5. 8. 9. 28, 47,1. BRH. 2,20. 14,5. प्रचुरवित्त° adj. (f. आ) *das Zusammenkommen —, Zufliessen von Reichthümern* Spr. (II) 6739, v. l. संपत्समागम Z. d. m. G. 6,96. — Vgl. धूर्त°.

समागमन (wie eben) n. *das Zusammenkommen, Zusammentreffen* MBH. 3,87. राम° *mit* Verz. d. Oxf. H. 13,b,24. *geschlechtliche Vereinigung* MBH. 1,4268.

समाघात (von हन् mit समा) m. *Zusammenstoss:* संफेटस्तु समाघातः इसंरब्धयोर्द्वयोः DAÇAR. 2,54. SÂH. D. 421. *Kampf* AK. 2,8,2,74. H. [?]. an. 4,127. MED. t. 226. HALÂJ. 2,299. = घातन H. an. = वध MED.

समाङ्घ्रिक (von 2. सम + अङ्घ्रि) adj. *auf* (allen vier) *Füssen gleichmässig stehend:* सिंह KATHÂS. 60,201; vgl. पदैव — चतुर्भिश्चरणैः समं उत्थास्यति 197.

समाचयन (von 1. चि mit समा) n. *das Zusammenstellen:* भाण्डानाम् 3,1,20, Vârtt. 1.

समाचरणीय (von चर् mit समा) adj. *zu üben, zu verrichten, einzuschlagen:* ईदृशमिदमधर्मवर्त्म धर्मवत्समाचरणीयमासीत् DAÇAK. 69,4. 5.

1. समाचार (wie eben) m. 1) *das Verfahren, Benehmen, Verhalten* MBH. 2,1339. असत्स्त्रीणाम् 3,14658. R. 7,25,18 (pl.). Spr. (II) 7250. KATHÂS. 78,14. तत्रधर्मसमाचारतत्त्व (so ed. Bomb.) MBH. 3,13641. वर्णाश्रमसमाचाराः LA. (III) 86,15. PAÑKAR. 1,9,8. 15,15. द्वंद्वयुद्ध° *das Verfahren bei* MBH. 1,5408. 3,11727. am Ende eines adj. comp. (f. आ): वृथाकुल° 1,5411. एकशील° 7624. तथाशील° 5,2688. एवंवृत्त° SUÇR. 1,72,12. स्त्री° R. 5,12,46. शुचि° R. SCHL. 2,65,7. साधु° Spr. (II) 7398. PAÑKAT. 24,20. 41,17. पाप° MBH. 3,15783. R. GORR. 2,37,18. क्रूर° 6, 98,23. लुब्ध° PAÑKAT. III,140. — 2) *Herkommen, das im-Gebrauch-Sein* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 60,3. KULL. zu M. 8,143. तादृगेव विधिर्विदुंगानां बन्धान्मोक्तक्रियासमाचारः (बन्धमोक्तात्मकः ed. Bomb.) so v. a. *herkömmliche Art und Weise der Befreiung* PAÑKAT. 109,11. तस्य च प्रथमं मया। ताम्बूलादिसमाचारः कर्तव्यो हि सदा भवेत्॥ so v. a. *das herkömmliche Darreichen* KATHÂS. 75,138. नीचानर्थ° (wohl नीचानार्य° zu lesen) adj. *im Gebrauch seiend bei, gebräuchlich* R. 2,104,6.

2. समाचार (2. सम + आ°) m. *gleiche Sitte, — Gebräuche* MBH. 3,11242.

समाज (von अज् mit सम्) m. Schol. zu P. 2,4,56. 3,3,69. 7,3,60. VOP. 26,170. 1) *Versammlung, Gesellschaft* AK. 2,5,42. H. 481. 1414. HALÂJ. 4,60. ÂPAST. 1,32,19. fg. M. 9,264. JÂGÑ. 1,84. MBH. 1,5321. 5698. 6972. fg. 4,34. 7,5445. 12,2606. R. 1,5,14 (16 GORR.). 2,57,13. R. GORR. 2,48,21. 94,21. 3,42,47. Spr. (II) 3626. KARAKA 2,6. KÂM. NÎTIS. 7,40. BHÂG. P. 10,44,9. PAÑKAT. 158,7. ब्रह्मणः, पशुपतेः *bei* MBH. 4,339. राज्ञाम् *von* R. 1,4,24. 5,27,19. HARIV. 2912. 4434. Spr. (II) 7352. Verz. d. Oxf. H. 79,b, No. 136, Z. 10. BHÂG. P. 4,21,13. क्षितिप° RAGH. 5,76. सुर° 9,18. जन° DAÇAK. 59,5. प्रेक्षा° *eine zum Zuschauen versammelte Gesellschaft* M. 9,84. द्यूत° DAÇAK. 69,13. प्रीति° KATHÂS. 50,113. समाजं कर् *eine Versammlung veranstalten* HARIV. 8189. Verz. d. Oxf. H. 9,b,2. °मत्तवाटाः (so die neuere Ausg.) HARIV. 4537. °वाट 4538. MBH. 1,6960. — 2) *das Zusammentreffen mit Jmd* (gen. oder im comp. vorangehend) BHÂG. P. 10,60,38. VARÂH. BRH. S. 87,17. 104,34. — 3) *Fülle, Menge* HALÂJ. 4,1. सुख° GÎT. 11,21. — 4) *eine best. Conjunction der Planeten* VARÂH. BRH. S. 20,5. 7. 9. — 5) = सामज *Elephant* ANEKÂRTHAK. im ÇKDR. — Vgl. समज, सामाजिक.

समाज्ञा (1. ज्ञा mit समा) f. 1) (*anerkannte*) *Benennung, Name* LÂTJ. 6, 10,28 (समाख्या v. l.). TAITT. UP. 3,10,2. = ज्ञान, विज्ञान, उपासन ÇAÑK. — 2) *Ruhm* AK. 1,1,5,12 (nach ÇKDR. eine von BHARATA erwähnte v. l. für समज्ञा des Textes). H. 273. — Vgl. समज्या und समाख्या.

समाञ्जन (2. सम + आ°) n. *best. Mischung einer Augensalbe* SUÇR. 2,341,20.

समातृ (2. स + मा°) f. *Stiefmutter* BHÂG. P. 4,8,19.

समाति wohl von 2. सम; s. अ°.

समात्मक (2. सम + आत्मन्) adj. *gleichmüthig* MBH. 13,5331. शमात्मक ed. Bomb.

समात्मन् adj. dass. MBH. 12,5870. महात्मनो (sic) st. समात्मानो ed. Bomb.; die richtige Lesart ist wohl महात्मानो.

समादान (von 1. दा mit समा) n. 1) *das Empfangen, Aufsichladen:* सर्वपापसमादानं नृशंसे चानृते च यत् MBH. 13,4581. = समीचीनग्रहण H.

an. 4,199 (fälschlich समासीन°). Med. n. 217. — 2) = नित्यकर्मन् H. an. = सौगताह्निक Med. *Erwiederung* Vjutp. 109.

समादेय (wie eben) adj. *zu empfangen* Spr. (II) 7194.

समादेश (von 1. दिश् mit समा) m. *Anweisung*, in comp. mit dem obj.: सीता° R. Gorr. 2,38. 3,49 in den Unterschrr. *Geheiss, Befehl:* गुरोः Spr. (II) 4139. Verz. d. Oxf. H. 12,*a*,34. fg. R. 4,34,10. 5,47,3. पितृ° 2,116,42.

समादेशन (wie eben) n. *das zu-wissen-Thun, Lehren:* एकान्त° Sâh. D. 108,17.

समाधा (1. धा mit समा) m. (sic) = निष्पत्ति, विरोधभञ्जन und समाधान Çkdr.

समाधातव्य (wie eben) adj. *in Ordnung zu bringen, gut zu machen* Hit. 110,13.

समाधान (wie eben) n. 1) *das Anlegen des Feuers* (= आधान) Gobh. 1,1,13. — 2) in der Dramatik *das Stecken des Keimes* (बीज) Bhar. Nâtjaç. 19,58. 72. Daçar. 1,26. Sâh. D. 345. 164,15. Pratâpar. 21,*a*,5. — 3) *das Beilegen, in-Ordnung-Bringen, Gutmachen:* कार्य° R. 4,42,8. 5,53,11. 69,9. 6,93,31. अर्थदूषणं तु प्रचुरतरार्थदानाच्छ्क्यसमाधानम् Kull. zu M. 7,52. — 4) *das Versöhnen, Aussöhnen:* भार्यायाः MBh. 12,9829. स्त्रीणां पतिसमाधानं काङ्क्षितम् 14,2739. — 5) *Rechtfertigung einer Behauptung, Beweisführung* Schol. zu Kap. 1,91. 151. 159. Sarvadarçanas. 129,3. Sâh. D. 324,5. Kusum. 7,6. als Redefigur: मुखेन्दुरपि ते चण्डि मां निर्दहति निर्दयम् । भाग्यदोषान्ममैवेति (dieses soll die kühne Behauptung rechtfertigen) तत्समाधानरूपकम् ॥ Kâvjâd. 2,92. — 6) *das Aufmerken, Aufmerksamkeit:* बुद्धि° Çaṁk. zu Khând. Up. S. 39. Verz. d. Oxf. H. 266,*a*,37. समाधानं कर् *aufmerken* Spr. (II) 4560. Pañkar. 1,7,70. *die auf das Höchste gerichtete Aufmerksamkeit, tiefe Andacht* H. 1378. Halâj. 1,128. चित्तैकाग्र्यं तु सन्तत्ये (so lesen wir) समाधानमिति स्मृतम् Verz. d. Oxf. H. 223,*b*, No. 544, Z. 18. Vedântas. (Allah.) No. 12. MBh. 12,356. Ashtâv. 17,18. Spr. (II) 2810. Prab. 115,10. Daçak. 64,6. Bhâg. P. 3,28,6. 11,29,2.

समाधानीय (wie eben) adj. *zu vereinigen, zu verbinden* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,109.

समाधि (wie eben) m. 1) *Zusammensetzung, Zusammenfügung:* व्यूह° Lâṭj. 7,7,29. *Fuge:* शिरोधरायाः Kir. 16,21. — 2) *Verbindung, Verein, ein Ganzes:* तं वेधा विदधे नूनं महाभूतसमाधिना Ragh. 1,29. पञ्चेन्द्रिय° Hariv. 11797 (= निरोध Nîlak.). वीणां षड्ग्रामरागादिसमाधियुक्ताम् (= चित्तैकाग्र्य Nîlak.) 8450. महाजवाष्टाश्वसमाधिसंवृत (रथ) so v. a. *Achtgespann* R. 5,42,3. — 3) *Vollbringung:* तपः° Kumâras. 3,24. 5,6. — 4) *das Beilegen, in-Ordnung-Bringen, Gutmachen:* अपनीतस्य MBh. 13,4640. — 5) *Rechtfertigung einer Behauptung, Beweis* Sarvadarçanas. 46,14. 92,21. 135,20. — 6) *das Bringen in Harmonie, in Uebereinstimmung* ṚV. Prât. 11,32. 36. — 7) *Aufmerksamkeit* MBh. 3,11915. मनःसमाधिसंयुक्त 13,5535. समाधिं श्रवणे कुरु R. 7,20,6. 37,2,7. समाधिं कर्तुमर्हसि । यावत्त्वत्प्राणिनः सर्वान्न (so ist zu lesen) हिंसन्त्यपसारिणः ॥ *du musst darauf achten, dass nicht* 1,41,29. शिथिल° adj. Mâlav. 23. पारं चक्रुः समाधिना Mârk. P. 19,31. *Vertiefung in:* धर्म° R. 7,49,8. आत्म° Bhâg. P. 3,5,46. 27,22. 5,17,16. ohne Ergänzung *die auf das Höchste gerichtete Aufmerksamkeit, tiefe Andacht* H. 85. Maitrjup. 6,18. 34. Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,25. 29. Bhag. 2,44. 53. R. 2,91,22 (100,19 Gorr.). 3,77,33. Kaṇ. 9,1,13. Ashtâv. 12,3. 18,67. 97. Nîlak. 33. Kumâras. 1,60. 3,50. Spr. (II) 2283. 4633. 5046. 6569. Çâk. 15,1. Weber, Râmat. Up. 341. VP. 657. Mârk. P. 62,18. Prab. 8,14. Bhâg. P. 1,5,13. 2,2,23. 4,21. 3,4,32. 8,21. 4,1,3. 5,18,1. Sarvadarçanas. 154,5. 9. 11. 156,20. 160,18. fgg. 164,10. 178,16 (°सिद्धि). Madhus. in Ind. St. 1,22,20. fg. Wassiljew 137. 141. 159. 246. 327 (vier). Lot. de la b. l. 347. 519. समाधिमनु-स्था Ashtâv. 1,14. वि-धा Kathâs. 117,126. सेव् 128. भञ्ज् 137. °भङ्ग Pañkat. 162,24. °भेद Kumâras. 3,40. Sâh. D. 39,4. °भेदिन् Ragh. 8,78. °भृत् Çiç. 4,55. °प Verz. d. Oxf. H. 31,*b*, N. 3. समाधेरुत्थितः Kathâs. 117,129. समाधौ स्थितः 131. °स्थ Pañkat. 162,23. Hit. ed. Johns. 2464 (°ष्ठ). °निष्ठ Spr. (II) 6521. am Ende eines adj. comp.: ब्रह्मकर्म° Bhag. 4,24. समार्पित° Kathâs. 117,127. लग्न° Gît. 3,15. मृषा° Bhâg. P. 1,18,31. नित्यारूढसमाधित्व 3,33,27. सविकल्पक und निर्विकल्पक (निर्विकल्प) Vedântas. (Allah.) No. 124. 140. Spr. (II) 77. संप्रज्ञात und असंप्रज्ञात Sarvadarçanas. 164,7. fgg. 179,16. fg. सवितर्क 164,16. सविचार 18. सानन्द 19. सास्मित 22. — 8) *eine zur Erinnerung an einen Heiligen errichtete Kapelle* Wilson, Sel. Works 1,50. 95. 99. 180. 357. — 9) in der Rhetorik: *eine best. rhetorische Figur* Sâh. D. 614. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,27. fg. 208,*b*,17. 214,*a*,16. *Beilegung, eine übertragene Ausdrucksweise:* अन्यधर्माणामन्यत्राधिरोहणम् Pratâpar. 69,*a*,4. Kâvjâd. 1,93. Beispiel: कुमुदानि निमीलन्ति कमलान्युन्मिषन्ति च (ursprünglich dem Auge zukommende Thätigkeiten auf Blüthen übertragen) 94. *das Hinzutreten eines zufälligen fördernden Umstandes, Concurrenz* Kuvalaj. 117,*b* (141,*b*). Sâh. D. 740. Beispiel: मानमस्या निराकर्तुं पादयोर्मे पतिष्यतः । उपकाराय दिष्ट्येदमुदीर्णं घनगर्जितम् ॥ ebend. — 10) N. *des* 17ten Kalpa; s. u. कल्प 2) *d*). — 11) N. pr. des 17ten Arhant's der zukünftigen Utsarpiṇî H. 55. eines Vaiçja Verz. d. Oxf. H. 25,*b*,4. — Die Lexicographen kennen folgende Bedd.: समर्थन AK. 3,4,12,100. H. an. 3,350. Med. dh. 38. नियम AK. 1,1,4,14. 3,4,12,100. H. an. Med. प्रणिधान H. 1378. Halâj. 1,128. चित्तैकाग्र्य und मौन H. an. ध्यान Med. नीवाक AK. 3,4,12,100. Med. प्रतिज्ञा Schol. zu H. 278. सिद्धान्त Trik. 1,1,115. काव्यस्य गुणान्तरम् Med. — Vgl. बोधिसत्त्वबुद्धानुस्मृति°, ब्रह्मकर्म°, योग°, सम्यक्° und संधि.

समाधिगर्भ m. N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 21.

समाधित (von समाधि) adj. = संधित *verbündet, in freundschaftlichem Verhältniss stehend* Kathâs. 17,156.

समाधित्व n. nom. abstr. zu समाधि 7) Sarvadarçanas. 161,2.

समाधित्सु (vom desid. von 1. धा mit समा) adj. *zusammenzusetzen wünschend* Lâṭj. 7,7,29.

समाधिप्रकरण n. Titel einer Schrift Hall 143.

समाधिमतिका (von समाधिमती) f. N. pr. eines Frauenzimmers (*die Aufmerksame*) Mâlav. ed. Bomb. 32,10. fgg. समाहितिका ed. Tullb.

समाधिमन्त् (von समाधि) adj. *aufmerksam* R. ed. Bomb. 1,1,12. *andächtig* Vop. 3,134. Ashtâv. 18,97. Kumâras. 1,22.

समाधिराज m. Titel eines buddh. Sûtra Burnouf, Intr. 54. 68. 438. 542. Wassiljew 302. 327.

समाधिविधि m. Titel einer Schrift Hall 138.

समाधिसमानता f. *eine best. Meditation* Vjutp. 20.

समाधिस्थल n. N. pr. einer *Oertlichkeit* in Brahman's Welt Kathâs. 115,76. 92.

समाधेय (von 1. धा mit समा) adj. 1) *in Ordnung zu bringen:* कर्मन् R. 5,41,5. — 2) *zurechtzuweisen, zu unterweisen, zu belehren* MBh. 15, 456. R. 6,90,8. — 3) *einzuräumen, zuzugeben* Kull. zu M. 11,147. 167. Siddh. K. zu P. 6,1,116.

1. समान (von 2. सम) 1) adj. (f. ई in der älteren Sprache, sonst आ P. 4,1,30. समानस्मात् ved.) *a) gleich, derselbe;* = एक AK. 3,4,18,130. H. 1461. an. 3,430. Med. n. 146. Halâj. 4,9. — ṚV. 2,17,7. अर्थ 1,144,3. दिश् 132,4. समानं चिद्रथमातस्थिवांसा 2,12,8. अधन् 13,2. समानमूर्व नद्यः पृणन्ति 35,3. समानो राजा विभृतः पुरुत्रा 3,55,4. 5,87,4. पतिरेकः समानः *einer und derselbe* 7,26,3. 57,3. 86,3. समानं नाम बिभ्रतो विरूपाः 103,6. 8,88,8. 10,191,3. 4. AV. 12,1,9. Ait. Br. 3,47. 4,14. 6,8. TBr. 1,5,2,4. Kâtj. Çr. 10,9,30. 22,1,40. Âçv. Çr. 1,3,32. VS. Prât. 4,171. Spr. (II) 3396. Vedântas. (Allah.) No. 69. mit seinem subst. componirt P. 2,1,58. °पत्ते TBr. 1,8,10,2. °पदे ṚV. Prât. 5,20. VS. Prât. 3,29 u. s. w. AV. Prât. 1,99 u. s. w. TS. Prât. 4,54. 13,6. P. 8,4,1. समानर्चि VS. Prât. 1,164. °यमे AV. Prât. 1,14. °शयने M. 4,40. °यानकर्मन् M. 7,163. — *b) gleichartig, nicht unterschieden, übereinstimmend* AK. 2,10,37. 3,4,18,130. H. an. Med. Sâṅkhjak. 7. Sarvadarçanas. 47, 20. 112,6. 7. °धर्मार्थसमाहित R. 4,29,27. निखिललोकसमानकीर्ति adj. Râǵa-Tar. 5,480. mit instr. Mṛkkh. 172,21. Spr. (II) 1077. mit gen. 4861. Vikram. 110. am Ende eines comp.: देव° R. 2,104,10. अनृत° Varâh. Bṛh. S. 11,40. 53,106. Râǵa-Tar. 3,242. Bhâg. P. 5,1,34. 4,8. 8,8,42. चन्द्रार्कसमानतेजस् adj. MBh. 3,15711. R. Gorr. 1,15,23. Suçr. 1,78,2. Ragh. 2,74. स्वतनुसमानफलप्रद Varâh. Bṛh. S. 45,13. *Seinesgleichen, Standesgenosse* VS. 5,23. समानो यश्च निष्ट्यः TBr. 2,4, 4,2. TS. 6,2,11,2. Mâṇḍ. Up. 10. Spr. (II) 6847. Bhâg. P. 4,8,34. एतत्समान Kathâs. 24,24. so v. a. *Altersgenosse* (vgl. °वयस्) Spr. (II) 3772. *gleich gross* Bhâg. P. 5,20,7. 24. *gleich lang der Zeit nach:* अहोरात्राणि 21,3. 4. अनिलौ 4,4,25. *von gleicher Bedeutung* AK. 2,9,27. *homogen* (ein Laut) Vop. 1,4. — *c) in der Mitte stehend, der mittlere:* मान्द्यदैर्घ्यसमानाभिर्गतिभिः Bhâg. P. 5,21,3. — *d) gemeinsam, all, insgesammt* ṚV. 3,58,6. समना समानान्येति देवान् 6,4,1. 4,5,7. 51,9. 7,33, 13. 8,62,12. 10,10,7. ऋषभं समानानां सपत्नानां विषासहिम् 10,166,1. AV. 3,30,6. 8,2,26. श्रिया समानानति सर्वान्स्याम 11,1,21. ये समानाः समनसः पितरो यमराज्ये VS. 19,45. अयं समानानां पर्येति TBr. 1,3,2,3. हविस् Çat. Br. 1,6,4,3. अग्नि 4,3,2,15. Kâtj. Çr. 8,8,30. कर्मन् Lâṭj. 5, 5,1. Bhâg. P. 4,31,3. — *e) ganz* (eine Zahl im Gegens. zu *Bruch*) P. 5,2,47, Vârtt. 4. — *f)* = सत् AK. H. an. Med. *seiend* nach einem adj. Lot. de la b. l. 409. fg. Burnouf hält das Wort in dieser Bed. für das partic. praes. med. von 1. अस्; vgl. jedoch unser *arm seiend* so v. a. *obgleich arm.* — *g)* = वर्णभिद् H. an. — 2) f. ई *ein best. Metrum: 4 Mal 4 Trochäen* Ind. St. 8,329. fg. 468; vgl. समानिका und प्रमाणी. — 3) समानम् adv. *gleich wie*, mit instr. Kir. 18,4. im comp. ohne Flexionszeichen: सोमसमानकान्त R. 5,33,40. — Vgl. अ°, सामानिक, सामान्य.

2. समान (von 2. अन् mit सम्) m. *eine der fictiven Arten des Athems*, in der Medicin gefasst als *der Hauch, welcher, im Magen und in den Gedärmen thätig, das Feuer der Verdauung schürt, Durchfall und andere Krankheiten hervorbringt.* Wise 43. Suçr. 1,250,7. 15. AK. 1,1,1,59. Trik. 3,3,268. H. 1109. an. 3,430. Med. n. 146. AV. 10,2,13. VS. 22, 33. Ait. Br. 1,7. Çat. Br. 10,1,4,6. 11,8,3,6. 14,4,3,10. Kauç. 2. 73. Praçnop. 3,5. 8. Maitrjup. 2,6. Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,36. fg. MBh. 3,13964. 12,6844. 14,612. fgg. Verz. d. Oxf. H. 225,*b*, 3. 4. 231,*a*,40. Vedântas. (Allah.) No. 54. personificirt als ein Sohn der Sâdhja MBh. 12,12396.

3. समान (2. स + 1. मान) adj. 1) *in Achtung stehend bei* (gen.) Vet. in LA. (III) 1,15. — 2) *nebst Groll* Bhâg. P. 1,16,36.

समानकरण adj. *dasselbe hervorbringende Organ habend:* Laute AV. Prât. 1,50. VS. Prât. 1,43. 80.

समानकर्तृक adj. *dasselbe Subject habend* P. 3,1,7. Davon nom. abstr. °ता f. Ind. St. 5,398, N. 1.

समानकर्मन् adj. *dieselbe Thätigkeit ausdrückend* Nir. 1,20.

समानकारण adj. *dieselbe Ursache habend:* अ° ṚV. Prât. 11,23.

समानकाल adj. (f. आ) 1) *gleichzeitig* ṚV. Prât. 6,9. 11,23. °कालम् adv. 1. — 2) *gleiche Dauer habend, von gleicher Quantität:* ein Vocal TS. Prât. 1,38.

समानकालीन adj. *gleichzeitig* und °त्व n. *Gleichzeitigkeit* Sâramañǵarî im ÇKDr.

समानगति adj. *zusammengehend* so v. a. *übereinstimmend;* davon nom. abstr. °त्व n. Windischmann, Sancara 132.

समानगुण adj. *gleiche Vorzüge besitzend* Vet. in LA. (III) 13,1. 31,16.

समानगोत्र adj. = सगोत्र *demselben Geschlecht angehörig* Vop. 6,98. Çâṅkh. Br. 25,15. Âçv. Çr. 12,10,1.

समानग्राम m. *dasselbe Dorf* gaṇa गहादि zu P. 4,2,138. Pâr. Gṛhj. 3,10. — Vgl. समानग्रामीय und सामानग्रामिक.

समानग्रामीय adj. *in demselben Dorfe wohnend* gaṇa गहादि zu P. 4, 2,138. Âçv. Gṛhj. 4,4,27.

समानजन m. *Standesgenosse* (Gegens. जन überh.) Kâtj. Çr. 22,1,29. Pañkav. Br. 16,6,9. Lâṭj. 8,2,10. fgg. Anupadas. 4,12.

समानजन्मन् adj. 1) *gleichen Ursprungs* Çat. Br. 3,2,4,8. — 2) *gleichen Alters* M. 2,208.

समानजन्य adj. von समानजन Pañkav. Br. 16,6,9.

समानजाति adj. *gleichartig* Âçv. Çr. 2,1,24.

समानजातीय adj. dass. Vop. 6,98. ऋचः Çâṅkh. Çr. 6,9,11. 16,4,5. °त्व n. *Gleichartigkeit* Siddh. K. zu P. 5,2,45. तत्° Sarvadarçanas. 8,16. — — Vgl. सजातीय.

समानतन्त्र adj. *in einer Handlung vor sich gehend* Çâṅkh. Çr. 2,3,1. 3,12,13. 14,40,29.

समानतस् (von 1. समान) adv. *gleichmässig* oder *gemeinschaftlich* ṚV. 4,51,8.

समानता (wie eben) f. *Gleichheit:* कर्मणा: Çat. Br. 7,3,1,4. ṚV. Prât. (ed. M.) 1,2. अम्बुधिः । दृघौ (so lesen wir) प्रशान्तकोपस्य सज्जनस्य समानताम् Kathâs. 101,186. वासवो ऽपि विक्रमेण यत्समानतां (als comp. zu

fassen) न याति Ind. St. 8,330. Spr. (II) 5441. Verz. d. Oxf. H. 127, b, 2 v. u.

समानत्र (wie eben) adv. *auf demselben Fleck:* तिष्ठन् Çat. Br. 3,4,4, 14. 5,1,34. Lâṭy. 10,5,9.13. Kauç. 3.

समानत्व (wie eben) n. *Gleichheit* Kap. 1,55. 87. यथाग्निरग्नौ संक्षिप्तः समानत्वमनुव्रजेत् Mârk. P. 40,39. Sarvadarçanas. 149,3. mit instr. Spr. (II) 761.

समानदत्त adj. *übereinstimmend, einträchtig* R̥V. 7,26,2.

समानधर्मन् adj. = सधर्मन् Vop. 6,98. *gleichartig, gleich:* भवति क्षितीन्द्रो ब्रनैरनेत्रैश्च °धर्मा Kâm. Nîtis. 15,52.

समानन adj. 1) (2. स + मानना) *in Ehren stehend* Nalod. 2,23,a. — 2) (2. सम + आनन) *ein gleiches Gesicht habend:* इन्दुना Nalod. 2,23,c.

समाननामन् adj. = सनामन् Vop. 6,98.

समानप्रभृति adj. = सप्रभृति *gleich beginnend* P. 6,3,84. TS. 5,3,1,2. Kâṭh. 20,10. Çat. Br. 8,2,2,9.

समानबन्धु adj. *derselben Sippe angehörig* R̥V. 1,113,2. Çat. Br. 3,5,1,25.

समानबर्हिस् adj. *auf derselben Opferstreu vor sich gehend* (so v. a. समानतन्त्र): हविस् Çat. Br. 2,2,1,6. 5,2,5,13. 5,2,3. Kâty. Çr. 5,7,4.

समानब्रह्मचारिन् = सब्रह्मचारिन् H. 80, Schol.

समानमूर्धन् adj. ved. P. 6,3,84.

समानय् (von 2. समान), °यति *gleichstellen:* न मामसज्जनेनार्या समानयितुमर्हति R. 2,39,28. Ghaṭ. 20.

समानयन (von 1. नी mit समा) n. 1) *das Zusammenführen, Herbeiholen* Bhar. Nâṭyaç. 19,41. — 2) *das Eingiessen:* अ° Kâty. Çr. 5,8,39.

समानयोजन adj. *gleich geschirrt* R̥V. 1,30,18.

समानयोनि adj. *demselben Schooss entsprungen* Çat. Br. 5,3,1,8.

समानरुचि adj. *denselben Geschmack* (an Etwas) *habend;* davon nom. abstr. °ता f. Spr. (II) 4973.

समानरूप 1) adj. (f. आ) = सरूप Vop. 6,98. *von gleicher Farbe*, mit gen.: सोमवल्ल्याः Varâh. Bṛh. S. 54,108. am Ende eines comp.: दर्दुर° 32. *von gleichem Aussehen:* मेषाद्यो नामसमानरूपाः Z. f. d. K. d. M. 3, 389. — 2) f. आ (sc. प्रहेलिका) *ein Räthsel, in welchem die Worte zugleich in eigentlicher und in uneigentlicher Bedeutung* (शक्य und लक्ष्य) *zu verstehen sind,* Kâvjâd. 3,100.

समानर्ष adj. (f. ई) *denselben* R̥shi *(d. h. Stammbaum) habend* Gobh. 3,5,3.

समानलोक adj. *denselben Himmel gewinnend* Çat. Br. 9,5,2,16.

समानवचन adj. = सवचन Vop. 6,98.

समानवयस् adj. = सवयस् Vop. 6,98. *im gleichen Lebensalter stehend* Bhâg. P. 3,15,27.

समानवर्चस् adj. *gleich lebhaft* u. s. w. R̥V. 1,6,7. Nir. 4,12.

समानवर्चस adj. *von gleichem Glanze:* समस्तकज्वलन° MBh. 1,1180.

समानवर्ण adj. (f. आ) = सवर्ण Vop. 6,98. 1) *von gleicher Farbe:* चातक° Varâh. Bṛh. S. 28,14. — 2) *dieselben Vocale zeigend:* विवृत्ति R̥V. Prât. 14,27.

समानशब्द adj. *eine Homonymie enthaltend;* f. आ (sc. प्रहेलिका) Bez. *einer Art von Räthseln* Kâvjâd. 3,103.

समानशय्य adj. *ein gemeinschaftliches Lager habend;* davon nom. abstr. °ता f. Lâṭy. 8,12,2.

समानशाखा (so ist zu lesen) f. gaṇa गहादि zu P. 4,2,138. Davon adj. °शाखीय ebend.

समानशील adj. (f. आ) *von gleichem Charakter* Bhâg. P. 3,21,15.

समानसंख्य adj. (f. आ) *von gleicher Zahl*, mit instr. R̥V. Prât. 18,21.

समानसुखदुःख adj. *gleiche Freuden und Leiden habend;* davon nom. abstr. °ता f. Spr. (II) 6480.

1. समानस्थान n. *Zwischenstellung* Bhâg. P. 5,21,3.

2. समानस्थान adj. = सस्थान Vop. 6,98. *dieselbe Stelle im Munde habend* VS. Prât. 1,43. 80.

समानाक्षर n. *ein einfacher Vocal, kurz oder lang* (Gegens. संध्यक्षर *Diphthong*) R̥V. Prât. 1,1 (11). 2,6. 8. AV. Prât. 3,42. TS. Prât. 1,2. 10,2. 15,6. zu P. 3,1,8.

समानाधिकरण 1) n. *grammatische Congruenz im Casus:* प्रथमा° *mit einem Nominativ* P. 3,2,124. — 2) adj. *coordinirt, in demselben Casusverhältniss stehend mit* (instr. oder im comp. vorangehend), *auf dasselbe Subject sich beziehend* P. 8,1,73. Tarkas. 45. Kusum. 5,14. fg. 14,19. Sarvadarçanas. 49,21. fg. 106,5. Bhâshâp. 138. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 109. Davon nom. abstr. °ता ebend. °त्व n. Sarvadarçanas. 132,6. — Vgl. सामानाधिकरण्य und व्यधिकरण.

समानार्थ adj. (f. आ) *denselben Zweck habend, — verfolgend* Âçv. Çr. 1,3,20. Spr. (II) 2648. Davon nom. abstr. °त्व n. Kâty. Çr. 6,7,26.

समानार्षेय (1. समान + आ°) adj. *dieselbe Abstammung habend* Çâṅkh. Gṛhy. 2,2.

समानास m. N. pr. eines Nâga Cit. beim Schol. zu H. 1311; vgl. सुमनास्य, welches aber hier nicht in's Metrum passt.

समानास्यप्रयत्न (समान + आस्य-प्र°) adj. *mit derselben Anstrengung der Organe ausgesprochen werdend* VS. Prât. 1,43. Comm. zu AV. Prât. 1,17.

समानिका f. = समानी (s. u. समान) *ein best. Metrum: 4 Mal 4 Trochäen* Colebr. Misc. Ess. 2,159 (III, 6). Ind. St. 8,367.

समानितम् (von 2. स + मानित) adv. *unter Ehrenbezeugungen* Kathâs. 122,8.

समानोत्तममध्यमाधम adj. *dem der Beste, der Mittelmässige und der Schlechteste gleich viel gelten* Bhâg. P. 4,20,13.

समानोदक (1. समान + उ°) adj. *ein entfernter Verwandter, der seinen Ahnen noch die Wasserspende darbringen darf:* सपिण्डता तु पुरुषे सप्तमे विनिवर्तते। °भावस्तु जन्मनाम्नोरवेदने ॥ M. 5,60. VP. 3,13,31.

समानोदर्क (1. समान + उ°) P. 6,3,84. *gleich endigend* TS. 5,3,1,2. Çat. Br. 8,2,2,9. 7,1,3.

समानोदर्य (von 1. समान + उदर) adj. *von derselben Mutter stammend* P. 4,4,108. 6,3,88. Vop. 6,98. AK. 2,6,1,34. H. 551. Halâj. 2, 353. Ait. Br. 3,37. m. *ein solcher Bruder* Bhaṭṭ. 7,86. — Vgl. सोदर्य.

समानोपमा (1. समान + उ°) f. *ein Gleichniss, bei dem das tertium comparationis lautlich gleich, begrifflich zweierlei Deutung zulässt,* Kâvjâd. z. 29. Beispiel: बालेवोद्यानमाला सालकाननशोभिनी ebend. Hier ist सालकानन, auf बाला bezogen, in सालक *gelockt* + आनन *Gesicht* zu zerlegen; auf उद्यानमाला bezogen, in साल + कानन.

समान्तक m. *der Liebesgott* H. ç. 77 fehlerhaft für शमान्तक.

समान्तर (2. सम + अ°) adj. *von constanter Differenz* so v. a. *woran*

alles Andere gemessen wird, die Einheit bildend: समात्तरश्च पुरुषस्तुरंगस्त्रिसमात्तरः। कुञ्जरः स्यन्दनश्चैव पञ्चसमात्तरौ (so ist zu schreiben) स्मृतौ ॥ so v. a. *ein Pferd auf drei Mann, ein Elephant und ein Wagen auf fünf Mann,* Kâm. Nîtis. 19,23. fg.

समान्या (von 1. समान) adv. *gemeinsam, gleichmässig* Ṛv. 1,165,1. 3,54,7. 8,72,8.

समाप m. = देवयजन Vop. 6,71. Siddh. K. zu P. 6,3,97. समा आपो यस्मिन्निति बोध्यम् ebend.

समापक (vom caus. von आप् mit सम्) adj. (f. समापिका) *zu Ende führend, ergänzend:* धर्म° Bhar. Nâṭj. 18,66. वाक्यसमापकत्वात् Durgâd. im ÇKDr.

समापत्ति (von 1. पद् mit समा) f. 1) *das Zusammentreffen, Zusammenfallen* Kumâras. 7,75. Ragh. 7,20. द्वयद्वय° Vjutp. 219. — 2) *Zufall:* °दृष्टा *zufällig* Daçak. 138,5. — 3) *das Erreichen, Gelangen zu:* आनन्त्य° Jogas. 2,47. *das Werden zu:* लघुतूल° Verz. d. Oxf. H. 231,*a*,44. — 4) *das Annehmen der ursprünglichen Form* AV. Prât. 4,73. fg.; vgl. समापाद्य. — 5) *Vollendung, Beendigung* Âpast. 2,27,18. fg. समाप्ति v. l. — 6) über die Bed. des Wortes bei den Buddhisten s. Lot. de la b. l. 348. fg. Wassiljew 102. 140. 240. 247. 272. — Vgl. समाप्ति.

समापन (von आप् simpl. und caus. mit सम्) 1) adj. *zu Stande bringend, vollführend:* व्रत° Kauç. 42. संख्या° MBh. 13,1254. — 2) f. आ *der höchste Grad, die höchste Stufe* MBh. 12,7948. — 3) n. *a) das Zustandebringen, Vollführen, Beendigung* Ait. Br. 3,44. Çâṅkh. Br. 3,20,7. 4,14,2. 5,2,4. Gobh. 4,6,13. Kauç. 67. व्रतस्य M. 5,88. R. Gorr. 1,4,135. व्रत° Bhâg. P. 8,16,45. पूजा° Kathâs. 22,66. मृडबन्धेनोपक्रान्तस्य संदर्भस्य मृडबन्धेनैव समापनम् Comm. zu Kâvjâd. 1,48. संहार इति च प्राक्प्रवृत्तकार्यस्य समापनम् Sâh. D. 556. = समाप्ति H. an. 4,196. Med. n. 218. — *b) Ende* so v. a. *das zu-Grunde-Gehen:* देहस्यास्य समापनात् MBh. 1,4627. 12,253. = मरण Trik. 3,3,269. = वध H. 371. H. an. Med. — *c) Kapitel, Abschnitt* H. an. Med. दौःसहोत्पत्ति° Mârk. P. 31 in der Unterschr. — *d)* = समाधान H. an. Viçva im ÇKDr. — *e)* = लब्ध Dhar. im ÇKDr.

समापनीय (von समापन) adj. *auf die Vollendung bezüglich* Kauç. 42. am Ende eines comp. P. 5,1,112. व्याकरण° Schol.

समापयितव्य (vom caus. von आप् mit सम्) adj. *auszustatten, zu versehen* Kaush. Up. 2,15.

समापाद्य (vom caus. von 1. पद् mit समा) adj. *in die ursprüngliche Form herzustellen* Ṛv. Prât. 13,11. fg. AV. Prât. 4,117. 124. Journ. of the Am. Or. S. 10,170. Weber, Pratiǵnâs. 108. — Vgl. समापत्ति 4).

समापिन् (von आप् mit सम्) adj. *den Schluss von Etwas bildend* Kathâs. 99,26; vgl. 24.

समापिपयिषु (vom desid. des caus. von आप् mit सम्) adj. *zu Stande zu bringen —, zu vollführen wünschend:* सत्त्रम् MBh. 1,6872.

समाप्तचित्त (?) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 75.

समाप्तपुनरात्त und °क adj. *abgeschlossen und von Neuem wieder aufgenommen,* n. *ein best. Fehler des Ausdrucks: das Nachbringen —, Nachhinken eines Redetheils* Pratâpar. 62,*b*,6. 64,*b*,9. Davon nom. abstr. °पुनरात्तत्व n. Sâh. D. 396.

समाप्तलम्भ n. *eine best. hohe Zahl* Lalit. ed. Calc. 168,2 v. u.

समाप्ताल m. = पति Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr.

समाप्ति (von आप् mit सम्) f. 1) *Vollendung, Beendigung, Abschluss, Ende* Med. t. 169. Çat. Br. 3,2,1,10. 15. Çâṅkh. Br. 8,9. Âçv. Çr. 1,2,13. Kâtj. Çr. 12,2,2. 22,1,13. Âpast. 2,27,18. fg., v. l. स्तुतेः Nir. 6,18. साम° Lâṭj. 6,1,11. यज्ञस्य MBh. 2,1599. 14,2880. fg. R. 2,45,28 (43,31 Gorr.). यज्ञ° R. Gorr. 1,43 in der Unterschr. व्रतस्य R. Schl. 1,21,5. कार्यस्य 5,1,57. Bhar. Nâṭjaç. 19,22. वर्षसहस्रस्य R. 7,105,13. प्रारब्ध° Nîlak. 31. Mârk. P. S. 659, Çl. 7. अर्थ° Verz. d. Oxf. H. 177,*b*, No. 403. उपासन° Çaṅk. zu Khând. Up. S. 70. मण्डल° Varâh. Bṛh. S. 87,42. ग्रन्थ° Sarvadarçanas. 73,13. als Bed. von इति AK. 3,4,32 (28),7. Halâj. 5,101. आसमाप्ति Râǵa-Tar. 3,260. समाप्तिं सप्तवर्षैः साम्राज्यस्य समासदत् 4,674. समाप्तिं गम् MBh. 9,2288. Spr. (II) 5844. या Kathâs. 50,161. प्र-या Spr. (II) 5437. नी Kumâras. 3,27. कृताशेषसमाप्तिम् Varâh. Bṛh. S. 48,78. अ° Kâtj. Çr. 1,4,14. ईषदसमाप्तौ P. 5,3,67. — 2) *Ende* so v. a. *das zu-Grunde-Gehen:* आ समाप्तेः शरीरस्य M. 2,244. — 3) = समर्थन Med. — 4) = परिप्राप्ति Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. वि°, वेद° (auch im gaṇa यावादि zu P. 5,4,29).

समाप्तिक (von समाप्ति) adj. (f. आ) 1) *der seine Studien beendigt hat* M. 3,145. — 2) *den Schluss von Etwas bildend* Kathâs. 99,24.

समाप्त्यर्था f. v. l. für समस्यार्था Bhar. zu AK. 1,1,5,7 nach ÇKDr.

समाप्य (von आप् mit सम्) adj. 1) *zu erreichen, zu erlangen:* सर्वे लोकाः AV. 11,3,19. — 2) *zu vollbringen, abzuschliessen, zu beendigen* Malamâsat. im ÇKDr. unter समापित. n. impers. Sâh. D. 229,15.

समाप्रिय adj. Bhâg. P. 10,13,59 nach dem Comm. = संततानि आ समन्तात्प्रियाणि यस्मिन्.

समाप्लव (von प्लु mit समा) m. *das Baden, Bad:* °प्लवं कृ MBh. 3,10096.

समाप्लाव m. dass.: तीर्थेषु च समाप्लावं कुर्वन् MBh. 1,1031. 3,12012.

समाभाषण (von 1. भाष् mit समा) n. *Unterredung, Unterhaltung:* सुहृत्° *mit* Ragh. 6,16.

समाम (zerlegt sich in सम् + आम; vgl. 1. व्याम) m. *Länge* AV. 18,4,70. — Vgl. समाम्य.

समाम्नान (von म्ना mit समा) n. *das Aufzählen, Verzeichniss* Nir. 3,13. 7,13.

समाम्नाय (wie eben) m. 1) *Aufzählung, Verzeichniss, Zusammenstellung* Nir. 1,1. VS. Prât. 1,33. Ǵaim. 1,25. अक्षर° P. Einl. Bhâg. P. 12,6,43. तत्त्व° 3,26 in der Unterschr. — 2) *eine literarische Composition, z. B. eine Veda-Redaction* Ind. St. 10,410. 412. Âçv. Çr. 1,1,1. पद° *ein in Pada-Form redigirtes Stück* 5,9,17. 6,5,8. *die heilige Schrift* überh. Bhâg. P. 3,22,16. 5,4,8. 10,47,34. इत्यशेषसमाम्नायपुराणोपनिषद्रस 87,43. — 3) = संहार *Vernichtung der Welt:* सर्गस्थानसमाम्नायैः Bhâg. P. 7,7,24. — Vgl. पशु°, वर्ण° (auch TS. Prât. 1,1. Verz. d. Oxf. H. 168,*b*, No. 374. 179,*a*, No. 410).

समाम्नायमय (von समाम्नाय) adj. *aus der heiligen Schrift gebildet, dieselbe enthaltend* Bhâg. P. 2,6,34.

समाम्नायिक in पशु° s. u. पशुसमाम्नाय in den Nachträgen.

समाम्य (von समाम) adj. *in die Länge gehend* AV. 4,16,8.

समाय (von 3. इ mit समा) m. *a visit, arrival* Wilson. Zur Bed. *arrival* citirt Benfey Mâlatîm. 170,2, wo aber जीवितसमाय der dat. von

जीवितसम ist.

समायिन् (wie eben) adj. *gemeinsam —, neben einander auftretend:* क्रवींषि Çat. Br. 11,5,2,6. अ° *nicht für Viele gleichzeitig erreichbar:* स्वर्गो लोकः Ait. Br. 6,26.

समायोग (von 1. युज् mit समा) m. *Vereinigung, Verbindung, Contact;* = संयोग und समवाय H. an. 4,50 (fälschlich समयोग gedr.). Med. g. 56. Bhar. Nâṭjaç. 19,122 (es ist wohl न स davor zu ergänzen). शिवशक्त्योः Verz. d. Oxf. H. 92,a,2. mit instr. MBh. 1,5161. अग्निना 15,1070. रोहिण्या (so ist zu lesen) Weber, Kṛshṇaǵ. 235. पुंसा सह MBh. 1,2979. Hariv. 12185. नेत्रबीज° M. 9,33. Spr. (II) 2037. कु° *mit* Varâh. Bṛh. S. 12,7. अस्य नानासमायोगं यः पश्यति MBh. 15,933. अपूर्वस्त्री° Kathâs. 19,85. धनुषः sc. शरेण R. 1,67,10. *das Zusammentreffen mit* (instr.) Varâh. Bṛh. S. 87,17. धर्मकर्म° adj. *in dem Gerechtigkeit und Thätigkeit sich vereint finden* Kâm. Nîtis. 18,35. abl. समायोगात् *durch die Verbindung mit* so v. a. *mittels, in Folge von:* निशलाला° Jâǵn. 3,147. तपःसिद्धि° MBh. 3,9919. Verz. d. Oxf. H. 65,a,34. b,22. सुरापान° Sâh. D. 544. Daher समायोग = प्रयोजन H. an. Med.

समारभ्य (von रभ् mit समा) adj. *zu unternehmen, zu beginnen:* किं स्यात्समारभ्यतमं मतं वः MBh. 5,24.

समारम्भ (wie eben) m. 1) *Unternehmung, Beginnen* Bhag. 4,19. MBh. 5,5989. R. 3,46,11. 6,99,2. Bhar. Nâṭjaç. 19,26. Spr. (II) 947. समीक्ष्य *nach reiflicher Erwägung* 1193. अनर्थक Pańkat. 183,2. यस्त्वयायं समारम्भो रामं प्रति समाहितः R. Gorr. 2,9,31. ईहमानः समारम्भान् Spr. (II) 1154. समारम्भं कर् Kathâs. 50,168. अपत्यार्थः समारम्भः कृतो धर्मेप्सया मया MBh. 3,16629. समारम्भास्तस्य गूढं विपेचिरे Ragh. 17,53. विच्छिद्यन्ते समारम्भाः Spr. (II) 6062. भग्नाः 6850. यदि दत्तः समारम्भात्कर्मणो नाश्नुते फलम् 5211. व्यूहानाम् MBh. 5,5723. युद्धस्य R. Gorr. 1,4,107. क्रिया° MBh. 1,8100. अत्युन्माद° 4,400. Hariv. 11785. R. Gorr. 1,4,140. Spr. (II) 1129. 1912. 5084. Kathâs. 101,163. Mârk. P. 56,26. *Unternehmungsgeist* Spr. (II) 886. — 2) *Beginn, Anfang:* तरुणिम° Spr. (II) 2502. — समारम्भे Hariv. 14812 fehlerhaft für समारेभे, wie die neuere Ausg. liest. समारम्भं bei Kâṭ. zu Çâk. 48,18 fehlerhaft für समारम्भणं.

समारम्भण n. 1) *das Anfassen:* कुशकुसुमसमारम्भणाव्यग्रहस्त Z. d. d. m. G. 27,21. — 2) = समालम्भन *Salbe* Kâṭ. zu Çâk. 48,18.

समारम्भिन् adj. am Ende eines comp. *behängt mit* (?): सुधाफल° Verz. d. Oxf. H. 72,a,23. fg.

समाराधन (vom caus. von राध् mit समा) n. *das Zufriedenstellen, sich-geneigt-Machen* Ragh. 2,5. 18,10. गुरुचरणारविन्दयुगल° Sarvadarçanas. 91, 5. 6. नाद्यं भिन्नरुचेर्जनस्य बहुधाप्येकं समाराधनम् *das einzige Mittel zufrieden zu stellen* Mâlav. 4.

समारुरुतु (vom desid. von 1. रुह् mit समा) adj. *hinaufzusteigen wünschend:* दिवम् Ragh. 3,69.

समारोप (vom caus. von 1. रुह् mit समा) m. 1) *Versetzung in* (loc.) Kâtj. Çr. Comm. 377,18. 378,2. 4; vgl. Ind. St. 9,311. — 2) *das Uebertragen auf* (loc.), *Beilegen, Zuschreiben* Daçak. 1,7. Sâh. D. 703. Pratâpar. 87,a,1. 2.

समारोपण (wie eben) n. *das Versetzen* z. B. des Feuers an einen andern Ort (s. unter d. Wurzel) Schol. zu Âçv. Çr. 3,10,4. fgg. Sâj. zu Ṛv. 8,43 Einl.

समारोहण (von 1. रुह् mit समा) 1) m. *Aufstieg:* der Sonne Nir. 12, 19. स्वर्गस्य लोकस्य Çat. Br. 3,7,1,23. — 2) *das Wachsen:* °हीनाः केशाः Mârk. P. 48,21.

समार्थ scheinbar MBh. 5,4312, wo aber mit der ed. Bomb. शमार्थं zu lesen ist.

समार्थक (von 2. सम + अर्थ) adj. *von gleicher Bedeutung* AK. 2,6,2,27.

समार्थिन् adj. *Frieden wünschend:* रामेण R. Gorr. 1,4,97; vgl. 2. सम 2) a).

समार्बुद (समा + अ°) n. *hundert Millionen Jahre* MBh. 13,663.

समार्ष (2. सम + आर्ष) adj. (f. आ) *von demselben* Ṛshi *abstammend* MBh. 13,5086.

समालक्ष्य (von लक्षय् mit समा) adj. *sichtbar, wahrnehmbar* Sâh. D. 128.

समालभन (von लभ् mit समा) n. *Salbe* H. 636. Çâk. 49,1, v. l. — Vgl. समालम्भन.

समालम्बिन् (von लम्ब् mit समा) m. *ein best. wohlriechendes Gras,* = भूतृण Râǵan. im ÇKDr.

समालम्भ (von लभ् mit समा) m. 1) *das Schlachten* (vgl. लभ् mit आ): पशु° MBh. 12,1235. मनुष्याणाम् 2,864. — 2) *Salbe* AK. 3,3,27. गोरोचना° adj. *gesalbt mit* MBh. 13,6149.

समालम्भन (wie eben) n. 1) etwa *das Salben:* अ° Gobh. 2,7,27. — 2) *Salbe* Trik. 2,6,40. Halâj. 2,385. R. 4,25,26. Çâk. 49,1.

समालम्भिन् (wie eben) adj. *schlachtend:* पशु° MBh. 12,1214.

समालाप (von 1. लप् mit समा) m. *Gespräch, Unterhaltung* Spr. (II) 861. Kathâs. 17,52. 74,3. कयापि वरयोषिता । सह चक्रे समालापम् 17, 125. अन्योऽन्यम् Daçak. 3,12. अन्योऽन्य° Kathâs. 22,238.

समालिङ्गन (von आलिङ्ग्, आलिङ्गय् mit सम्) n. *das Umarmen:* कान्ता° Varâh. Bṛh. S. 74,3.

समाली f. *Blumenstrauss* Trik. 3,2,3.

समालोक (von लोक् mit समा) m. *das Erblicken:* प्रियतम° Gît. 11, 32. Sâh. D. 150.

समालोकन n. 1) *das Betrachten, Besehen* Varâh. Bṛh. S. 78,4. — 2) *das Erblicken* Râǵa-Tar. 4,327. Çatr. 1,62.

समालोकिन् adj. *der hineingeschaut —, studirt hat:* सर्वशास्त्र° Spr. (II) 4977, v. l. 6654.

समालोक्य n. nom. abstr. von समलोक adj. *derselben Welt theilhaftig werdend:* (भार्याः) आपुः समालोक्यं तेनैव Mârk. P. 119,20. das correcte सामलोक्य wäre an dieser Stelle ein unbeliebter Fuss.

समालोच (von लोच् mit समा) m. als Bed. von संवदन H. an. 4,200.

समालोचिन् adj. v. l. für समालोकिन् Spr. (II) 6654.

समावच्छस् (von समावत्) adv. *gleich lang* TS. 2,3,5,1. 2.

समावज्जामि adj. *gleichförmig* Ait. Br. 3,27.

समावद्वीर्य adj. *gleich stark* (Gegens. नानावीर्य) TS. 3,2,2,1. 5,4,2,3. 6,1,9,5. Ait. Br. 2,31. 3,27. 49.

समावद्भाज् adj. *einen gleich grossen Antheil habend* Ait. Br. 4,6 Pańkav. Br. 6,10,14.

समावत् (von 2. सम) adj. *gleichartig, gleich gross, gleich viel* Vârtt

zu P. 5,4,30. Çat. Br. 11,1,6,34. TBr. 1,5,2,4. TS. 1,6,10,5. कनीयंसू, स°, भूयंसू 5,7,10,3. °वत् adv. *gleich viel* 2,5,8,4. समावंत्पग्नूंनां प्रज्ञायंमानानाम् 5,1,4,3. Kâth. 11,3. 19,2. समावद्ब्वेव दक्षिणा नयेयुः Âçv. Çr. 9,1,10.

समावर्जन (vom caus. von वर्ज् mit समा) n. *das Heranziehen, für-sich-Gewinnen* Daçak. Comm. 187,6.

समावर्त (von वर्त् mit समा) m. *Wiederkehr:* लोके मर्त्यानाम् MBh. 11, 168. unter den Beiww. Vishṇu's 13,7032.

समावर्तन (wie eben) n. *die Heimkehr des Schülers nach vollendeter Lehrzeit* M. 2,108. Verz. d. B. H. No. 321. 862. 1020. 1031. Verz. d. Oxf. H. 86,b,8. 9. Verz. d. Cambr. H. 68. Çaṅk. zu Khând. Up. S. 318. Bhâg. P. 5,9,4. Sarvadarçanas. 124,2. 5. 125,14. अचिरनिवृत्त° adj. Kull. zu M. 2,138. कृत° adj. zu 6,1.

समावर्तनीय (von समावर्तन) adj. *auf die Heimkehr bezüglich* Kauç. 42.

समावह (vom 1. वह् mit समा) adj. *herbeiführend, bringend, bewirkend:* लज्जा° Suçr. 2,147,18.

समावाप (von 2. वप् mit समा) m. *das Vermengen der Feuer, ein Opfer wobei dieses stattfindet* Âçv. Çr. 4,1,9. — MBh. 7,4339 fehlerhaft für समावाय.

समावाय m. = समवाय (die Verlängerung durch das Metrum veranlasst) *Zusammenkunft, Versammlung; Schwarm, Menge; Verbindung, Aggregat* Bhar. zu AK. 2,5,40 nach ÇKDr. राज° MBh. 1,7066. वीर° 3,508. देव° 13,3889. शलभानाम् 5,591. नानाशस्त्र° m. und auch adj. 7, 4339 (°समावाप ed. Calc.). 7351. 9,531. गुणानाम् R. Gorr. 1,1,103. सर्वलिङ्ग° Suçr. 2,401,14. कर्म° Bhâg. P. 2,8,14.

समावास (von 5. वस् mit समा) m. *Aufenthaltsort:* गजसंघ° MBh. 3, 11562. am Ende eines adj. comp. Pañkat. 160,3. — In der Inschr. bei Colebr. Misc. Ess. 2,307 ist °समावासित (s. u. dem caus. von 5. वस् mit समा) st. °समावासात् zu lesen, nicht °समावासो ऽत्र, wie Hall im Journ. of the Am. Or. S. 7,37 annimmt.

समावृत्त s. u. वर्त् mit समा. Davon समावृत्तक = समावृत्त Çabdar. im ÇKDr. असमावृत्तक s. u. असमावृत्ति.

समावृत्ति f. = समावर्तन MBh. 12,8576.

समावेश (von 1. विश् mit समा) m. 1) *das Hineintreten, Hineinfahren* Bâlab. 16. — 2) *das Zusammenfallen* so v. a. *Aufgehen in:* एकान्तर° R.V. Prât. 3,2. परस्पर° Hariv. 14396. — 3) *das Zusammenfallen* so v. a. *gleichzeitiges Eintreten, das neben-einander-Bestehen:* तोयौषधि° MBh. 14,2716. Daçar. 3,13 = Sâh. D. 293. P. 1,4,1, Vârtt. 1. Schol. zu 2. 3. 5,1,122, Vârtt. Kaiy. zu P. 8,2,86. Kâç. zu 84. Schol. zu 4,1,130. 5,1,120. Sâh. D. 94,14. Sarvadarçanas. 44,11. fg. Kusum. 16,20. — 4) *das Zusammenfallen* so v. a. *Uebereinstimmen mit* Uģģval. zu Uṇâdis. 1,108 (S. 26, Z. 1. 13). — Statt वृष्णिवीरसमावेशे Hariv. 15788 liest die neuere Ausg. °वीरैः समावेश्य; die richtige Lesart wird wohl समाविश्य sein.

समाश (von 2. अश् mit सम्) m. *das Essen, Geniessen* P. 6,2,71, Schol.

सँमाशिर् adj. *gemischt:* Soma R.V. 1,30,2. — Vgl. आशिर्.

समाश्रय (von 1. श्रि mit समा) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Verbindung, Anschluss an:* युवतिसमाश्रयसंप्रवृद्धवित्त Varâh. Bṛh. 14, 5. °समाश्रयात् *in Folge von, vermöge* MBh. 1,3169. R. 4,20,14. Verz. d. Oxf. H. 49,b,16. am Ende eines adj. comp.: सदृशज्ञानसमाश्रयः कामः Mṛkkh. 127,20. — 2) *Zuflucht, Zufluchtsstätte* Spr. (II) 6852. Kâm. Nîtis. 8,59. समाश्रयं दुर्गमाक्रमिर्मित्रं वा साधुसंमतम् 60. सदातिथिप्रियो राज्ञावागतानां समाश्रयः Mârk. P. 61,6. Kathâs. 117,76. कलिविद्रावितस्यैको यो (निषधो नाम देशः) धर्मस्य समाश्रयः 104,81. Râǵa-Tar. 6,303. Spr. (II) 4822. गृहे तत्र हि दृष्टानामशेषाणां समाश्रयः Mârk. P. 50,89. — 3) *Wohnstätte, Aufenthaltsort:* कृतपस्विन: Pañkat. 126,2. am Ende eines adj. comp.: पञ्चकाद्रि° *Bewohner von* Kathâs. 48,63. वनराजि° (मृगाः) R. 4,13,9. गुहां दुर्गसमाश्रयाम् so v. a. *befindlich —, gelegen in* 54,13. — 4) *Beziehung, Bezug* Bhar. Nâṭjaç. 18,43. am Ende eines adj. comp.: कथा धर्मसमाश्रया *sich beziehend auf, betreffend* MBh. 3,13413. Varâh. Bṛh. S. 104,62. — 5) *das Sichbegeben nach, in:* अरण्यसमाश्रयोन्मुख Ragh. 8,12. — 6) MBh. 3,11242 vielleicht fehlerhaft für समाश्रम d. i. 2. सम + आ°.

समाश्रयणीय (wie eben) adj. *zu dem man seine Zuflucht nehmen muss* Pañkat. 154,15. *in dessen Dienst man sich begiebt* so v. a. *Herr* (im Gegens. zu समाश्रित) *Diener* Spr. (II) 5449.

समाश्रयिन् (wie eben) adj. *einnehmend* (einen Platz), *in Besitz von Etwas gelangend:* सूत्रामविष्टरार्ध° Râǵa-Tar. 1,100.

समाश्लेष (von 2. श्लिष् mit समा) m. *Umarmung:* °श्लेषमुपेत्य MBh. 1, 7536. Spr. (II) 6853. Mâlatîm. 158,12.

समाश्लेषण n. dass. Pañkar. 1,3,48.

समाश्वास (von 1. श्वस् mit समा) m. 1) *das Aufathmen, Sichberuhigen, gutes-Muths-Werden* R. 2,60 und 3,63 in der Unterschr. Verz. d. Oxf. H. 13,a,4 v. u. — 2) *Trost:* त्वं ह्यार्तानां समाश्वासः MBh. 2,1513. 3,14155. मूर्तिधर Kathâs. 13,181.

समाश्वासन (vom caus. von 1. श्वस् mit समा) n. *das Trösten* R. Gorr. 2,60 in der Unterschr. Pañkat. 162,18. *Trost* Vikr. 26,17.

समाश्वास्य (wie eben) adj. *zu trösten* R. 2,4,22. R. Gorr. 2,31,13. Kathâs. 51,208.

समास (von 2. अस् mit सम्) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Zusammenfassung, Zusammenfügung, Vereinigung, Verbindung:* क्षेमतशिशिरयोः Ait. Br. 1,1. 3,41. Çâñkh. Br. 5,1. सर्व° Kâtj. Çr. 12,6, 15. Lâṭj. 2,6,4. 10,12,14. Khând. Up. 6,4,7. R. 7,94,6. Sarvadarçanas. 140,22. दाण्डसमासा वीणा Çâñkh. Çr. 17,3,9. समासेन *insgesammt* M. 7, 202. — 2) *eine kurze —, gedrängte Darstellung;* = संक्षेप H. 1432. an. 3, 758. Med. s. 43. Halâj. 4,81. MBh. 3,10554. Suçr. 1,2,3. समासव्यासयोगतस् Bhâg. P. 1,9,27. Varâh. Bṛh. S. 61,1. इति तत्समासः 68,94. °कृत् 47,2. विस्तरैश्च समासैश्च MBh. 1,27. व्याससमासाभ्याम् 3,67. समासेन *in Kürze, mit kurzen Worten* Kaush. Up. 2,15. M. 2,25. 3,20. 9,101. 12,39. Spr. (II) 5272. Bhag. 13,3. 18,50. Bhar. Nâṭjaç. 18,40. Suçr. 1, 112,13. 2,146,6. Brahma-P. in LA. (III) 49,6. Verz. d. Oxf. H. 50,a,12. Bhâg. P. 2,7,50. Pañkar. 2,3,46. Ind. St. 1,13,3. समासात् dass. Hariv. 8367. Varâh. Bṛh. S. 12, Anf. 56,31. समासतस् dass. 1,5. 8,52. 60,22. 68,117. M. 1,68. 89. 7,156. Bhag. 13,18. R. 4,34,7. 5,56,49. Sâñkhjak. 53. Suçr. 1,124,19. Weber, Ǵjot. 24. Vikr. 19,10. Kathâs. 25,65. Tattvas. 25. व्याससमासतस् MBh. 12,1296. am Anf. eines comp. ohne Fle-

xionszeichen: समासव्यासधारणा MBh. 1,51. समासव्यासकीर्तन 85. °फल Varâh. Brh. S. 68,96. Tattvas. 52. — 3) in der Gramm. a) *Compositum* H. an. Ṛv. Prât. 10,10. 11,13. 15,9. VS. Prât. 1,27. 5,1. AV. Prât. 2,62. fg. 4,9. 27. 43. Ind. St. 10,408. P. 1,2,46. 2,1,3. 5,3,106. 6,1, 223. Verz. d. Oxf. H. 162,a,15 u. s. w. Sâh. D. 566. Pratâpar. 11,a,9 (नातिदीर्घ° adj.). नित्य und अनित्य P. 2,1,3, Schol. समासाङ्ग Ṛv. Prât. 1,22. °प्राय Trik. 3,3,25. Halâj. 1,143. तद्धित° Nir. 2,2. द्विकु° P. 1, 1,28. तृतीया° 30. षष्ठी° 7,4,60, Vârtt. 1. Sarvadarçanas. 92,10. सप्तमी° Kaij. zu P. 8,4,35. बहुव्रीहि° P. 1,1,28, Schol. — b) = संधि VS. Prât. 5,39. Cit. im Comm. zu 45. — 4) in der Astr. Bez. *eines best. Kreises* Sûrjas. 6,3.6. — 5) = समर्थन, समर्थना H. an. Med. — Vgl. तत्त्व°, सामासिक und व्यास.

समासक्ति (von सञ्ज् mit समा) f. *das Hängen an* (loc.) Mârk. P. 40,23. 26. °सक्त्या *mit Hingebung* Râǵa-Tar. 6,167.

समासङ्ग (wie eben) m. *Uebertragung:* स तं कार्यसमासङ्गमवसज्य हनूमति so v. a. *diese Angelegenheit übertragend* R. 4,42,7.

समासत्ति (von 1. सद् mit समा) f. *Nähe* P. 3,4,50.

1. समासन (von 2. आस् mit सम्) n. *das Zusammensitzen mit* (सह) MBh. 5,1196.

2. समासन (2. सम + 1. आ°) adj. *auf ebenem Boden sitzend* Mârk. P. 39,29.

समासभावना f. *composition of the sum of the products* Colebr. Alg. 171. *the rule for finding the sine of sum of two arcs* Siddhantaçir. S. 268.

समासम् (von 2. अस् mit सम्) absol. *zusammenschiebend* Khând. Up. 7,15,3. *vereinigend, verbindend* Âçv. Çr. 5,14,14. — Vgl. auch u. 2. अस् mit सम्.

समासमाविनाभावी (?) Sarvadarçanas. 5, N.

समासवत् (von समास) m. *Cedrela Toona* (तुन्न) *Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

समासवाद m. Titel verschiedener Schriften Notices of Skt Mss. 222. Hall 61. Verz. d. B. H. No. 761. Verz. d. Tüb. H. 20.

समाससंहिता f. *eine in gedrängter Form dargelegte astr.* Saṁhitâ Verz. d. B. H. No. 854.

समासाद्य (vom caus. von 1. सद् mit समा) adj. *erreichbar, erlangbar* AK. 3,2,42.

समासान्त (समास + अन्त) m. *ein bei der Bildung eines Compositums daran tretendes Suffix* P. 5,4,68. Pat. zu 6,2,197. Verz. d. Oxf. H. 162,a,16. 165,a,1 v. u.

समासार्था f. = समस्या 2) AK. 1,1,5,7.

समासार्ध (2. स + मास-अर्ध) adj. (f. आ) *nebst einem halben Monate* Râǵa-Tar. 4,392.

समासिन् s. व्यास°.

समासेचन (von सिच् mit समा) n. *das Zusammengiessen* Kauç. 17.

समासोक्त (समास + उक्त) adj. 1) *kurz ausgedrückt, aus wenigen Worten bestehend* Varâh. Brh. S. 46,83. Sâh. D. 439. — 2) *in einem Compositum stehend* Schol. zu Kâtj. Çr. 9,6,28.

समासोक्ति (समास + उ°) f. *kurze Ausdrucksweise*, Bez. *einer Redefigur, bei der eines Andern Art und Weise zu sein auf einen in Rede stehenden Gegenstand übertragen wird in Folge einer Uebereinstimmung der Handlungen, des Geschlechts oder der Attribute* Sâh. D. 703. Kuvalaj. 61,b (78,a). Pratâpar. 86,b,1. Verz. d. Oxf. H. 208,b,17. Beispiele Spr. (II) 760 und 6332.

समास्थ MBh. 5,6029 fehlerhaft für समस्थ; vgl. Spr. (II) 3891.

समास्या (von 2. आस् mit सम्) f. *das Zusammensitzen mit, consessus:* तैः MBh. 3,27. अनसूया° R. 1,3,17. मार्कण्डेय° MBh. 1,323 (°समस्या ed. Calc.). 466. 468. मार्कण्डेयसमास्यापर्वन् Titel des Abschnittes Buch 3, Kap. 8 fgg. — Vgl. समस्या.

समाहर (von हर् mit समा) adj. *vernichtend* (vgl. हर् mit सम्): कालः सर्वसमाहरः R. 7,104,2.

समाहर्तर् (wie eben) nom. ag. *Einnehmer* (als Amt) Vjutp. 95. Pańkat. 156,17. अर्थ° dass. M. 7,60.

समाहार (wie eben) m. 1) *das Ergreifen:* यज्ञद्रव्य° Grhjas. 2,44. — 2) *Zusammenfassung, Summirung; Summe* Âçv. Çr. 10,5,7. Ṛv. Prât. 16,7. Comm. zu TS. Prât. 18,4. zweier Töne TS. Prât. 1,40. P. 1,2. 31. als eine der Bedd. von च (wo es nämlich mehr als zwei Gegenstände *zusammenfasst*) AK. 3,4,22(28),2. Vop. 6,4, Einl. वागादि° *die Summe* Çańk. zu Brh. Âr. Up. S. 82. त्रयाणां पदानां समाहारस्त्रिपदम् *Zusammenfassung in Eins* Comm. zu TS. Prât. 1,61. 9,18. 10,6. 14,1. P. 2,1,51. 2,29, Schol. — 3) *Collection, Menge* MBh. 12,3862. Bhâg. P. 12,7,2. फलमूलसमाहारैर्महद्भिः MBh. 15,725. अन्न° Kathâs. 122,63. नानावाक्य° MBh. 1,2886. गुण° Mâlat. 155,9. देवं निष्फलमायासमाहारम् Kathâs. 38,111. — 4) = प्रत्याहार 4) Vop. 1,1. — 5) *das Zurückziehen* (der Sinne von der Sinnenwelt): सर्वेन्द्रिय° (vgl. प्रत्याहार) Kâm. Nitis. 2,31. — Zu गङ्गावर्ते समाहारे Verz. d. Oxf. H. 11,b,13 v. u. vgl. गङ्गागर्भसमाहारं 49,b,38. Nach den Lexicographen: = समुच्चय AK. 3,3,16. H. 1524. = संक्षेप 1432. an. 4,283. Halâj. 4,81. = एकत्रकरण H. an.

समाहारवर्ण m. Bez. der *Diphthonge* ऐ *und* औ Pat. bei Gold. Mân. 41.

समाहार्य (von हर् mit समा) adj. 1) *zusammenzutragen, zu sammeln:* धर्मेणार्थः MBh. 13,6447. — 2) *zusammenzufassen* Çat. Br. 2,3,1,16. Âçv. Çr. 7,8,2.

समाहित s. u. 1. धा mit समा. Bei den Rhetorikern so v. a. *gedämpft, unterdrückt* Sâh. D. 753. Verz. d. Oxf. H. 208,b,7; vgl. Pandit 2,233.

समाहितिका (von समाहिता) f. N. pr. eines Frauenzimmers (*die Aufmerksame*) Mâlav. 26,2. fgg. समाधिमतिका ed. Bomb.

समाहृति (von हर् mit समा) f. 1) = संग्रह AK. 1,1,5,7. H. 257. — 2) *das Zurückziehen:* इन्द्रियाणां विषयेभ्यः H. 83.

समाहेय adj. *nebst den* Mâheja Mârk. P. 57,51.

समाह्वय (von ह्वा mit समा) m. 1) *Herausforderung, Streit* H. 797. an. 4,231. Med. j. 128. Halâj. 2,299. वाङ्मनसोः MBh. 14,640. — 2) *ein Thierkampf mit Wetten* AK. 2,10,46. H. 488. H. an. Med. M. 9, 221. fgg. Jâǵń. 2,203. Verz. d. Oxf. H. 263,a,25. — 3) *Benennung, Name* Halâj. 5,33. neutr. Pańkar. 3,8,6. am Ende eines adj. comp. 7. 4,3,32 (S. 249). — Vgl. लक्ष्मी°.

समाह्वा (wie eben) f. *eine best. Pflanze,* = गोजिह्वा Çabdaá. im ÇKDr.

समाह्वातर् (wie eben) nom. ag. *Herausforderer:* देवनाय MBh. 3,247.

समाह्वान (wie eben) n. 1) *das Herbeirufen, Anrufen* R. 5,29,22. Pań-

KAT. 193,17. — 2) *Herausforderung:* zum Kampfe MBH. 5,2255. 8,1798. R. 4,14,13. zum Würfelspiel MBH. 2,2010. 2494. 3,2261. — 3) *ein Thierkampf mit Wetten* SUÇR. 2,146,3.

समिक 1) in Ableitungen von compp. mit समा *Jahr;* vgl. द्वै° (auch P. 5,1,86, Schol.). — 2) n. = शेल (vulgo वडसा) ÇKDR. nach ÇABDAR. *a pike, a dart* WILSON nach ders. Aut.

समित् (von 3. इ mit सम्) f. *feindliches Zusammentreffen, Kampf* AK. 2,8,2,74. H. 797. HALÂJ. 2,298. nom. समित् KATHÂS. 50,7. समिति MBH. 5,667. 6,5062. 5339. KATHÂS. 50,103. 103,36. NAISH. 12,75. समितस् abl. KÂPJAPR. (II) 67,2. समित्सज्ज *kampfbereit* RÂGA-TAR. 4,471. — Vgl. समिति.

समित 1) adj. (2. स + मित) *gemessen* (Gegens. अमित) KÂVJAPR. (II) 67,2. = संमित *gleiches Maass habend, gleich:* वेदैः MBH. 1,3842. अङ्गुष्ठपर्व° SUÇR. 2,346,3. — 2) f. आ *Weizenmehl* H. 402. BHÂVAPR. 5; vgl. सामित, समीद् und LIA. 1,247, N. 2.

समितर् MBH. 10,357 fehlerhaft für शमितर् *Schlächter.*

समिति (von 3. इ mit सम्) f. 1) *Zusammenkunft, Versammlung, Rath, Volksversammlung* AK. 2,7,14. 3,4,14,73. TRIK. 3,3,190. H. 481. an. 3, 311. fg. MED. t. 169. HALÂJ. 5,35. ṚV. 1,95,8. राजा न सत्यः समितीरियानः 9,92,6. 10,97,6. 11,8. AV. 6,88,3. 7,12,1. ये संग्रामाः समितयस्तेषु चारु वदेम ते 12,1,56. 3,52. सभा च समितिश्च 15,9,2. 3. KHÂND. UP. 5,3,1. राज° MBH. 1,505. 4417. 3,2195. देव° 10557. अमात्य° 12,11991. लोकवीर° BHÂG. P. 9,10,6. — 2) *gemeinsamer Anschlag, Bund* ṚV. 10,166,4. 191,3. नास्मै समितिः कल्पते AV. 5,9,15. 6,88,3. — 3) *feindliches Zusammentreffen, Kampf* NAIGH. 2,17. AK. 2,8,2,74. 3,4,14,73. TRIK. H. 798. H. an. MED. HALÂJ. 2,298. ÇAT. BR. 3,6,1,16. TBR. 1,5, 1,4 (nach Comm.). HARIV. 15379. SUÇR. 1,333,13. ÇÂK. 48, v. l. °शोभन MBH. 13,3187. R. 4,18,12 (zusammen zu schreiben). °शालिन् (so zu schreiben) BHÂG. P. 2,7,35. — 4) *Vereinigung* überh.: गुणानाम् BHÂG. P. 11,25,8. — 5) bei den Gaina *Regel des Betragens,* deren fünf SARVADARÇANAS. 37,18. प्राणिपीडापरिहारेण सम्यगयनं समितिः 39,1.2. die fünf समिति sind ईर्या, भाषासमिति, एषणा°, आदान° und उत्सर्ग° 4. fgg. — 6) *Gleichheit* H. an. — Vgl. सामित्य.

समितिंगम adj. *die Rathsversammlung besuchend* ÇAT. BR. 14,9,4,17.

समितिंजय 1) adj. *im Kampfe siegreich* BHAG. 1,8. MBH. 1,2802. 5, 2260. 6,5062. 5339. 14,2343. HARIV. 7135. R. 2,98,28. 6,67,17. 79,49. 80,12. 7,29,29. BHÂG. P. 10,68,1. Jama MBH. 3,10833. Vishṇu 13, 6988. — 2) m. N. pr. eines Kriegers MBH. 2,623.

समित्क am Ende eines adj. comp. von समिध् *Brennholz:* आहित° KAUÇ. 56.

समित्कलाप (समिध् + क°) m. *ein Bündel Brennholz* Ind. St. 3,395.

समित्त्व n. nom. abstr. von समिध् TBR. 2,1,2,8.

समित्पाणि (समिध् + पा°) 1) adj. *Brennholz in den Händen haltend* KÂTJ. ÇR. 4,12,18. KAUÇ. 42. ÇAT. BR. 10,6,1,2. 11,4,1,9. MUṆḌ. UP. 1,2,12. — 2) m. N. pr. eines Schülers des Çaṁkarâkârja Verz. d. Oxf. H. 248,a,1.

समिथ (von 3. इ mit सम्) UṆÂDIS. 2,11. m. *feindliches Zusammentreffen, Zusammenstoss* NAIGH. 2,17. NIR. 5,8. Comm. zu Uṇ. (ed. BÖHTL.) 2,11. ṚV. 1,55,5. 73,5. 2,24,13. 3,54,4. 4,20,8. 38,9. स हन्ति वृत्रा समिथेषु शत्रून् 41,2. अपाम् 58,11. 10,48,9. 64,6. = वह्नि UGGVAL. = आकृति UṆÂDIVR. im SAṀKSHIPTAS. nach ÇKDR.

समिथुन (2. स + मि°) adj. *sammt dem zum Paar Gehörigen* ÇAT. BR. 1,8,1,20. 3,3,2,18.

समिद्ध s. u. 1. इध् mit सम्. superl. °तम auch KÂTJ. ÇR. 3,2,18. 3,22.

समिद्धवत् adj. *das Wort* समिद्ध *enthaltend* KÂTJ. ÇR. 16,1,11.

समिद्धाग्नि adj. *dessen Feuer brennt* ṚV. 5,37,2.

समिद्धार (समिध् + हार) adj. *Brennholz herbeischaffend* ÇAT. BR. 3, 4,2,6. 4,6,9,6.

समिद्धार्थक m. N. pr. eines Mannes MUDRÂR. 124,1.

समिद्धि (von इध् mit सम्) f. *das Brennen, Flammen* TS. 5,3,2,4. TBR. 2,1,4,9. ÇAT. BR. 4,4,5,23.

समिद्भार (समिध् + भार) m. *eine Tracht Brennholz* Ind. St. 3,395.

समिद्वत् (von समिध्) adj. 1) *mit Brennholz versehen:* वह्नयः ÇÂK. 83. — 2) *das Wort* समिध् *enthaltend* TS. 2,6,9,1. TBR. 2,1,2,9.

समिध् (1. इध् mit सम्) 1) adj. *flammend:* समित्समित्सुमना बोध्यस्मे ṚV. 3,4,1. — 2) f. SIDDH. K. 248,a,4. a) *Holzscheit, Brennholz* AK. 2, 4,1,13. H. 827. HALÂJ. 1,69. समिधमाधेहि PÂR. GṚHJ. 2,3. TBR. 2,1,2, 8. 9. ÇAT. BR. 9,2,2,1. ÂÇV. GṚHJ. 1,20 11. अभ्या-धा VS. 20,24. ÇAT. BR. 1,3,4,5. अया ते अग्ने समिधा विधेम ṚV. 4,4,15. 6,15,7. तं त्वा समिद्भिरङ्गिरो घृतेन वर्धयामसि 16,11. 7,14,1. 10,12,2. VS. 3,4. ÇAT. BR. 1,5,4,1. ÂÇV. GṚHJ. 3,8,3. MUṆḌ. UP. 2,1,5. अग्नये समिधमाहार्षम् GOBH. 2,10,44. औदुम्बरी ÇÂÑKH. GṚHJ. 5,10. शाम्याकी KAUÇ. 82. समिधां पते TBR. 3,11, 4,1. ÇÂÑKH. ÇR. 4,10,1. समिधमानीय KATHÂS. 25,92. pl. M. 2,186. R. 2,25,26. 3,1,26. VARÂH. BṚH. S. 44,12. 46,24. BHÂG. P. 8,18,19. समिदाधान KÂTJ. ÇR. 5,3,35. 6,10,9. KAUÇ. 86. M. 2,176. समिदाहरण ÇÂK. 7,9. ÇUK. in LA. (III) 33,6. समिच्छ्लत्तणा Verz. d. B. H. 90 (26). समिच्छ्लता ÇÂK. 17. असत्कर्मसमिद्धत्त Spr. (II) 3174. दर्भैश्च ससमित्पणैः R. 2,56,30. समित्कुशम् R. GORR. 1,47,9. KUMÂRAS. 5,33. समिद्दृषदम् P. 5,4,106, Schol. समित्कुशफलाहर RAGH. 1,49. BRAHMA-P. in LA. (III) 49,8. PRAB. 44,8. sieben (oder zu b) VS. 17,79. श्रियः Spr. (II) 3167. neun und ihre Namen (oder zu b) GṚHJAS. 1,28. pl. als Gegenstand des ersten Prajâga ÇAT. BR. 1,5,3,8. 4,1. 6,1,8. AIT. BR. 2,4. — b) *das Entflammen, Flamme* (von Bed. a) nicht immer zu scheiden) ṚV. 5,1, 1. 6,4. 6,1,9. बृहदग्नयः समिधा जरन्ते 7,72,4. क्वार्हे तिपत्न्यग्नेर्विश्वाः समिधः 10,51,2. 80,2. तमा रभस्व समिधा 87,8. VS. 5,35. 20,23. ÇAT. BR. 4,2,1,21. — 3) समिधम् infin. ṚV. 1,94,3. समिधे desgl. 113,9. 7,77,1.

समिध m. 1) *Feuer* TRIK. 1,1,67. — 2) am Ende eines adj. comp. = समिध् *Brennholz:* विलापदुःख° R. 2,24,6.

समिध्य् (von समिध्), समिध्यति *nach Brennholz verlangen:* fut. समिध्यिता und समिधिता P. 6,4,50, Schol. VOP. 21,4.

समिध्यमानवत् adj. *das Wort* समिध्यमान (partic. praes. pass. von 1. इध् mit सम्) *enthaltend* KÂTJ. ÇR. 16,1,11.

समिन् s. u. शमिन् 2).

समिन्धन (von 1. इध्, इन्ध् mit सम्) 1) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 18,b,16. 19,a,41. — 2) n. a) *das Anzünden* NIR. 8,4. अग्नि° AK. 2,7,21. — b) *Holzscheit, Brennholz* ÇABDAR. im ÇKDR. BHAṬṬ. 2,28. धृतिर्दाढ्यम् u. s. w. धनस्यैतान्यष्ट समिन्धनानि *die acht Holzscheite des*

Reichthums so v. a. *die acht Mittel zur Vergrösserung des Reichthums* MBh. 12,4388.

समिर् m. 1) = समीर *Wind* H. 1106. — 2) ein N. Çiva's (?) H. ç. 45.

समिश्र (2. स + मिश्र) adj. *sich mischend, sich verbindend:* गुणानामसमिश्राणाम् Bhâg. P. 11,25,1.

समिष् (इष् mit सम्) f. etwa *Geschoss:* des Indra Vâlakh. 2,2.

समिष्टयजुस् (स° von 1. यज् mit सम् + य°) n. *Schlussopferspruch (sammt Spende)* Ind. St. 9,233. VS. 19,29. °यजुर्भिर्वाक्तो यज्ञस्य यज्ञूर्ध्वं °यजुषो ऽतिरिक्तं तत् Çat. Br. 1,9,2,30. व्यवसर्गो देवतानां °यजूंषि 6,2,2,38. 3,1,2,6. neun 4,4,4,1. Kâtj. Çr. 10,8,11. drei Çat. Br. 2,5,1,21. Ait. Br. 7,21. TS. 2,6,10,4. 6,6,2,1.

समिष्टि (von 1. यज् mit सम्) f. *eine vollständige Opferung:* यज्ञस्य TS. 6,3,9,6. 6,2,1. TBr. 3,3,9,6.

समीक (von अञ्च् mit सम्; vgl. अनूक, अपाक, अभीक, उपाक, पराक, प्रतीक) 1) n. *feindliches Zusammentreffen, Kampf* AK. 2,8,2,72. H. 798. Halâj. 2,298. समीकम् nom. Râghavap. 13,8. समीके Naigh. 2,17. ṚV. 3,30,11. तमिन्नरो वि ह्वयन्ते समीके 4,24,3. 8,3,5. 10,42,4. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 1,1711. 1727. 1741. 2,297. Hariv. 9575. Mârk. P. 2,43. fgg. eines Sohnes des Çûra MBh. 1,6999. 2,623. 7,409. Hariv. 1927. 1943. VP. 437. Bhâg. P. 9,4,28. 43. Häufig (auch in den Bomb. Ausgg.) शमीक geschrieben.

समीकर् (2. सम + 1. कर्) 1) *ebnen, nivelliren* Kâtj. Çr. 16,3,29. विषमाणि R. Gorr. 2,87,4. मार्गान् R. 4,27,8. क्षितिम् Mârk. P. 47,11. वल्मीकम् so v. a. *der Erde gleich machen* Kathâs. 33,43. सुसमीकृतभूभाग MBh. 3,11037. Gaṇit. Tripr. 8. — 2) *gleich (gross u. s. w.) machen, ausgleichen:* न तु तत्तुल्यद्रव्यान्तरेण °कृत्य Kull. zu M. 9,119. *gleich stellen, für gleich erklären:* स्त्रीमुखं च शशिनं च Z. d. d. m. G. 27, 40. यत्नेन समीकृतम् (ein Vergehen) Kull. zu M. 11,58. — 3) *ausgleichen so v. a. in Ordnung bringen, gut machen, beilegen:* त्वमेवैतत्सर्वमतश्च (कृच्छ्रगतश्च ed. Bomb.) भूयः °कुर्याः प्रज्ञया MBh. 5,720. fg. वैराणि R. 4,27,8. दोषम् 6,100,5. कार्याणि Kull. zu M. 8,178.

समीकरण (von समीकर्) n. 1) *das Ebnen, Nivelliren:* निम्नोन्नतादि° Kull. zu M. 7,184. fg. — 2) *das Gleichmachen* Verz. d. Oxf. H. 105,a, 34. विषम° Kull. zu M. 4,225. विषय° 8,321. अन्नपानादि° Vedântas. (Allah.) No. 54. *das Gleichstellen mit* (instr.) Kull. zu M. 11,58. *Gleichung* Colebr. Alg. 186. — 3) *das Ausgleichen, in-Ordnung-Bringen:* धातुवैषम्य° Çaṅk. zu Khând. Up. S. 57 (°शमीकरण gedr.). — Vgl. अनेकवर्ण°.

समीकार (wie eben) m. *Gleichung* Colebr. Alg. 186.

समीकृति (wie eben) f. *das Ebnen* H. 892.

समीक्रिया (wie eben) f. *Gleichung* Colebr. Alg. 186.

समीक्ष (von ईक्ष् mit सम्) 1) n. = सांख्य Trik. 3,2,13. समीक्ष्य (wohl richtiger) Mall. zu Çiç. 2,59 nach ders. Aut. समीक्ष्योक्त der Text. — 2) f. आ = समीक्षण und ग्रन्थभेद H. an. 3,744. = निभालन, बुद्धि und तत्त्व Med. sh. 46. = यत्न und मीमांसाशास्त्र Çabdar. im ÇKDr. a) *Blick:* अनुरागहास° Bhâg. P. 3,4,10. — b) *Meinung, Ansicht:* समीक्षा यादृशी यस्य (स्वस्य ed. Bomb.) पाण्डवान्प्रति *in Bezug auf die* Pâṇḍava MBh. 3,318. — c) *eine tiefe Einsicht* Bhâg. P. 10,16,49. 11,28,34 (= आत्मविद्या Comm.). — d) MBh. 3,8247 = 13,1752 fehlerhaft für समीहा; nach Nîlak. = दर्शनेच्छा. — Vgl. तत्त्व°.

समीक्षण 1) adj. (vom caus. von ईक्ष् mit सम्) *sehen lassend, — machend* Bhâg. P. 8,24,50. — 2) n. = समीक्षा H. an. 3,744. *das Anblicken* Çâṅkh. Çr. 2,15,2.

समीक्षितव्य adj. *ausfindig zu machen* Uvaṭa zu ṚV. Prât. 8,22.

समीक्ष्य 1) adj. dass. ṚV. Prât. 8,22. — 2) n. s. u. समीक्ष 1). — Vgl. दुः°.

समीच Uṇâdis. 4,92. m. = समुद्र Uǵǵval. — समीची s. u. सम्यञ्च्.

समीचीन (von सम्यञ्च्) adj. 1) *zusammengewandt* (nach einer Mitte), *universus; beisammen bleibend, vereint, vollständig* (Gegens. विषूचीन) ṚV. 8,3,7. 12,32. समीचीनास आसते होतारः 9,10,7. 39,6. समीचीने धिषणे वि ष्कभायति *Himmel und Erde* 10,44,8. 9,74,2. 4. 90,4. 102,7. समीचीनं रेतः सिञ्चति TS. 5,2,6,4. 9,4. — 2) *richtig, correct, zutreffend* Trik. 3,1,4. H. 264. Halâj. 1,144. Kusum. 2,1. वचस् Bhâg. P. 2,4,5. उपाय 10,56,42. धर्म Kull. zu M. 2,14. व्यापार Pańkat. 229,1. व्याख्यान Comm. zu Kâtj. Çr. 328,5. पाठ Kaush. Up. S. 34, N. 3. Pańkar. S. 280. fg. N.

समीचीनता (von समीचीन) f. *Richtigkeit, Correctheit, das Zutreffen:* वाचाम् Râghavap. 1,34.

समीचीनत्व (wie eben) n. dass. Nîlak. 18.

समीच्छा MBh. 12,9363 fehlerhaft für समीहा.

समीद m. = समिता *Weizenmehl* Çabdârthak. bei Wilson.

समीन adj. von समा *Jahr* P. 5,1,85. in comp. mit einem Zahlwort 86. द्वि° Schol.

समीनिका adj. f. = समांसमीना Çabdak. im ÇKDr.

समीप (von 2. सम् + अप् nach den Gramm.; vgl. अनूप, अन्तरीप, द्वीप, नीप, प्रतीप) P. 6,3,97. 5,4,74, Schol. Vop. 6,70. adj. *nahe*, n. (Siddh. K. 249,a,11) *Nähe* AK. 3,2,16. H. 1450. Halâj. 4,7. 5,63. I) örtlich. 1) adj. *nahe, in der Nähe stehend, angrenzend, benachbart:* पर्वतशृङ्गेषु समीपेषु वनेषु च R. 4,44,58. अत्यस्य समीपमुपोत्तमम् P. 1,2,37, Vârtt. 3, Schol. इक्समीपाद्धलः P. 1,2,10, Schol. in comp. mit seinem subst.: समीपोदकगोचर Suçr. 1,204,7. °सत्कार Çâk. 88, v. l. Pańkat. 244,9. °जल adj. Varâh. Bṛh. S. 54,49. भूरिसमीपतोय adj. 107. हैमसमीपसिताम्बर° 45, 6. — 2) n. *Nähe, Gegenwart, Anwesenheit.* a) acc.: न त्यजामि त्वत्समीपम् *ich weiche nicht von deiner Seite* Vet. in LA. (III) 27,4. mit Verben der Bewegung *zu — hin;* die Ergänzung im gen. oder im comp. vorangehend: समीपं पाण्डुपुत्राणां व्यासस्यागमनम् MBh. 1,431. 3,2127. 2627. R. 2,92,7. 3,51,44. 74,23. Hit. 18,16. Vet. in LA. (III) 19,8. 25,2. मत्समीपम् R. 3,64,8. 66,3. Megh. 97. Çâk. 82,8. Vet. in LA. (III) 3,19. राजवेश्मनः MBh. 3,2579. Kathâs. 18,102. Hit. 27,1. अग्नि° Kâtj. Çr. 20,2,3. ग्राम° 21,3,7. Hit. 14,17. Vet. in LA. (III) 17,19. — b) ablat. *von her:* कृष्णस्य समीपाद्गतः Vop. 6,58. तत्समीपादपासरत् Kathâs. 10,26. — c) °तस् α) *von — her:* साग्निधूमश्च पवनो ववौ तस्य स° Hariv. 12551. सोमस्वामि° Kathâs. 37,212. — β) *in der Nähe, nahe:* एष दाशरथी रामः सबलस्तु स° R. 6,7,3. देवमुवाचाग्निं स° 101,26. mit einer Ergänzung im gen. oder im comp. vorangehend *in der Nähe von, neben, bei, in Gegenwart von:* न चास्य दासो न रथो न कुञ्जरः स° MBh. 4,219. स्थितो देव्याः स° 13,871. 16,84. R. Gorr. 1,18,26 (22 Schl.).

2,38,37. 4,24,37. 26,7. 43,21. अस्मत्स° MBh. 3,2242. 11925. R. 6,62, 9. आश्रमस्य MBh. 1,2993. 8083. 4,154. Suçr. 1,106,10. सभा° MBh. 4, 297. 12,4289. Mârk. P. 22,13. 17. — γ) *hin — zu:* गत्वा तस्य स° Brahma-P. in LA. (III) 53,2. — *d*) loc. α) *in der Nähe* Kâtj. Çr. 7,9, 25. R. 1,9,29. mit einer Ergänzung im gen. oder im comp. vorangehend *in der Nähe von, neben, bei, in Gegenwart von:* तस्याः समीपे तु नलं प्रशशंसुः MBh. 3,2087. 2416. R. 2,26,24. fg. कथं सपत्न्या वत्स्यामः स° 66,19. Çâk. 39,13. Spr. (II) 6704. मत्स° Çâk. 29,7. अपाम् M. 2,104. Râǵa-Tar. 1,106. आहवनीय° Kâtj. Çr. 24,5,35. Varâh. Bṛh. S. 44,13. Vet. in LA. (III) 5,9. — β) *zu — hin:* यासि पितुः स° R. 4,22,37. Pańkat. 81,17. 83,25. Vet. in LA. (II) 7,8. 19,8. मित्र° गत्वा 9,6. — *e*) *am* Anf. eines comp. = समीपे *in der Nähe:* समीपावसित *angesiedelt* Kâtj. Çr. 8,9,9. Vgl. समीपग u. s. w.; in समीपगमन u. s. w. auch = समीपम्. — II) zeitlich: सुसमीपरागा adj. *in ganz kurzer Zeit —, sehr bald Zuneigung zeigend* Varâh. Bṛh. S. 78,15. संधिवेलासमीपम् *um die Zeit der Dämmerung* Gobh. 3,10,14. समीपतो ग्रयः *steht nahe bevor* Varâh. Bṛh. S. 93,8. °समीपे *um die Zeit* Lâṭj. 3,4,21. 23. — Vgl. सामीप्य.

समीपकाल m. *zeitliche Nähe* P. 8,1,7, Schol. — Vgl. समीपदेश.

समीपग adj. (f. आ) *in der Nähe befindlich, danebenstehend* MBh. 4, 451. R. 3,35,42. 4,9,62. Spr. (II) 4672. Kathâs. 20,135. 23,1. 35,124. die Ergänzung im gen. 16,23. 69,145. 123,228. Mârk. P. 57,11. LA. (III) 88,12. im comp. vorangehend Jâǵń. 2,73. Çâk. 82,8, v. l. Mârk. P. 99,6.

समीपगमन n. *das in-die-Nähe-Gehen, Herantreten* Trik. 3,3,292. *das Hingehen zu* (gen.) R. 5,58,17.

समीपज्ञ adj. (f. आ) 1) *in der Nähe wachsend:* गुल्मान्पथस्तस्य °ज्ञान् MBh. 1,5884. — 2) *auf die Nähe bezüglich* u. s. w.: न मे ऽस्ति सुग्रीवसमीपज्ञा गतिः so v. a. *ich darf nicht in die Nähe von S. kommen, — vor seine Augen kommen* R. 5,14,69.

समीपता (von समीप) f. *Nähe:* परमेश्वर° Sarvadarçanas. 92,4.

समीपदेश m. *örtliche Nähe* P. 8,1,7, Schol. — Vgl. समीपकाल.

समीपनयन n. *das Hinführen zu* (gen.) Çâk. 71,13.

समीपवर्तिन् adj. = समीपग Ṛt. 1,16. Mârk. P. 74,24. Hit. 29,16. die Ergänzung im gen. Spr. (II) 2146. Pańkat. 167,6.

समीपस्थ adj. dass. R. 2,82,20. 3,50,15. 4,1,6. Spr. (II) 2906. fgg. Varâh. Bṛh. S. 53,89. 54,9. Râǵa-Tar. 6,280. die Ergänzung im gen. MBh. 12,4258. R. 1,4,13. im comp. vorangehend 2,29,6. Râǵa-Tar. 4, 701. *nahe bevorstehend:* मृत्यु Spr. (II) 2349.

समीपी (von समीप) adv. in Verbindung mit अस्, भू *in die Nähe kommen,* mit कर् *in die Nähe bringen* P. 5,4,50, Vârtt. 3.

समीभू (2. सम + 1. भू) *sich gleich stellen:* वाचि पथि शय्यायामासन इति °भवतो (sc. शूद्रस्य) दण्डताडनम् Âpast. 2,27,15. °भूत *in eine gleiche Lage gebracht:* दंपत्योः पार्श्वसंस्थयोः °शरीरयोः Spr. (II) 119. *gleich gemacht* (an Gewicht): प्रतिमान° Jâǵń. 2,100. *gleichgiltig geworden:* दृष्टि Spr. (II) 5202.

समीय् (von 2. सम), °यते *für gleich gelten bei* (instr.): असमैः समीयमानः समैश्च परिहीयमाणसत्कारः Spr. (II) 762.

समीय adj. von 2. सम gaṇa गहादि zu P. 4,2,138. — Vgl. विषमीय.

समीर gaṇa संकाशादि (hier vielleicht fehlerhaft für शमीर) zu P. 4, 2,80. m. 1) = समीरण *Wind* (auch im Körper) AK. 1,1,1,58. H. 1106. Halâj. 1,76. MBh. 10,562. Çiç. 4,54. मलय° Gît. 4,2. Khandom. 118. Spr. (II) 2000. 5708. Z. d. d. m. G. 27,63. Râǵa-Tar. 1,205. 2,86. Sâh. D. 19,18. Prab. 80,4. Bhâg. P. 5,6,9. 8,21,2. 24,36. Suçr. 2,341,5. Çârṅg. Saṃh. 1,7,31. Pańkar. 3,1,20. — 2) pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,360 (VP. 191). मसीर ed. Bomb. — Vgl. सामीर्य und शमीर.

समीरण (vom caus. von ईर् mit सम्) 1) adj. *a*) *in Bewegung —, in Thätigkeit versetzend:* पञ्चेन्द्रिय° (मनस्) MBh. 12,13605. — *b*) *anregend, befördernd:* मद° (पान) MBh. 7,4345. Hariv. 5761. बल° (पान) R. 6,37, 79. — 2) m. *a*) *Wind* (auch im Körper) AK. 1,1,1,58. H. 1106. an. 4, 90. Med. ṇ. 111. Halâj. 1,76. MBh. 3,11998. 4,1903. Hariv. 12787. R. 2,94,14. Ṛt. 2,17. Ragh. 6,26. Kumâras. 1,8. Mâlatîm. 148,20. Varâh. Bṛh. S. 46,46. Khandom. 56. Kathâs. 67,101. Verz. d. Oxf. H. 106,*a*,8 (am Ende eines adj. comp. f. आ). Sâh. D. 113,6. Pańkar. 1,9,29. Suçr. 1,148,19. 152,11. 219,12. 2,20,3. 361,6. *der Gott des Windes* MBh. 3, 10257. Bhâg. P. 8,11,1. Pańkar. 1,11,31. — *b*) *ein Reisender* H. an. Med. — *c*) *Majoran oder eine ähnliche Pflanze* AK. 2,4,2,59. H. an. Med. — 3) n. *das Schleudern:* अस्त्र° MBh. 8,4284. *das in-Bewegung-Versetzen:* वायुशरीरसमीरणात् *dadurch dass der Wind im Körper eine Bewegung verursacht* TS. Prât. 2,2.

समीषन्ती (partic. praes. von ईष् mit सम्) f. N. einer Vishṭuti Lâṭj. 6,2,22.

समीहन (von ईह् mit सम्) adj. *der sich Etwas angelegen sein lässt* u. s. w.: Vishṇu MBh. 13,6996.

समीहा f. *das Streben, Begehren, Verlangen nach:* रतिभोगार्थी Sâh. D. 352. समीहां तत्त्वावबोधमभितः पुरुषस्तनोति Prab. 98,15. परलोक° Spr. (II) 2978. स्वर्पोरूष° Uǵǵval., Uṇâdis. Einl. 7. भगवदाराधन° Bhâg. P. 5,8,27. अर्थकाम° Kull. zu M. 2,13. Herzustellen ist समीहया für समीक्षया (= दर्शनेच्छया Nîlak.) MBh. 3,8247 = 13,752 und für समीक्ष्या 12,9363.

समु *ein Metrum von 76 Silben* Ind. St. 8,107. — Vgl. संभु.

समुक्षण (von 1. उक्ष् mit सम्) n. *das Besprengen, Begiessen* Mâlatîm. 48,18 (सम्मुक्षण gedr.).

समुख (2. स + मुख) adj. *beredt* H. 346. Halâj. 2,219.

समुचित s. u. उच् mit सम् in den Nachträgen. In der Bed. *passend, angemessen* auch R. 6,95,53. *gewohnt an* (gen.) Megh. 94.

समुच्चय (von 1. चि mit समुद्) m. = समाहार AK. 3,3,16. H. 1524. = संपद् Trik. 3,3,213. 1) *das Gesammte:* अष्टादश सहस्राणि संख्या ह्यस्मिन्समुच्चये Suçr. 1,44,9. सर्वोपमद्रव्य° Kumâras. 1,50. तयोः (पत्तयोः) समुच्चयो मासः Bhâg. P. 3,11,11. राजनीतिः Kathâs. 34,189. राजनीति° Kân. 2 in Monatsberr. d. k. pr. Ak. d. Ww. 1864, S. 407 (bei Haeb. fehlerhaft समुच्छ्रय). — 2) *das Auch, das Sowohl-als-auch* (im Gegens. zu विकल्प *das Entweder-oder*): ऋतुनक्षत्रतिथीनामयं समुच्चयः *hier hat man sowohl die Jahreszeit, als das Sternbild und den Wochentag* Kull. zu M. 3,273. अपिशब्दः श्रवणसमुच्चयार्थः *um anzudeuten, dass auch* श्रवण *gemeint sei,* Comm. zu Kap. 1,60. zu TS. Prât. 15,7. चेति समुच्चयार्थः Nir. 1,4. AK. 3,4,23 (28),2. अपि समुच्चये 10. P. 1,4,96. इदं चेदं चेति समुच्चयः Suçr. 2,560,8. समुच्चयस्तुल्यार्थानां विकल्पो

वा Kauç. 63. VS. Prât. 6,19. Kâtj. Çr. 1,8,7. 21. 14,3,5. Âçv. Gṛhj. 1,4, 6. Ind. St. 10, 414. 418. P. 3, 4, 3. Kap. 3, 25. Müller, SL. 178, N. 4. Çaṁk. zu Khând. Up. S. 52. Sarvadarçanas. 44,12. Siddh. K. zu P. 2,2, 29. Comm. zu TS. Prât. 1,15. 21. 21,6. 9. बहूनां युगपद्भावभाजां गुम्फः समुच्चयः Kuvalaj. 116,a. = गुणक्रियायौगपद्यम् Pratâpar. 100,a,7. b,6. समुच्चयालंकार *eine best. Redefigur* Sâh. D. 104,14. Verz. d. Oxf. H. 208, b,20. — Vgl. धवलपुराण°, प्रमाण°, बोधिसत्त्वसमुच्चया, भागवतसारसमुच्चय, व्यवहार°, शिक्षा°, षड्दर्शन° (unter 1. षड्दर्शन).

समुच्चारण (vom caus. von चर् mit समुद्) n. *gleichzeitiges Ertönenlassen, — Aussprechen:* व्यक्तवाचाम् P. 1,3,48.

समुच्चिचीषा (vom desid. von 1. चि mit समुद्) f. *das Verlangen zusammenzufassen, — zusammenzustellen* Çaṁk. zu Îçop. 12.

समुच्चित (von 1. चि mit समुद्) adj. *vereinigt;* समुच्चितीकृत dass. Naish. 12,83.

समुच्छेद (von 1. छिद् mit समुद्) m. *Vernichtung:* भरतानाम् MBh. 1, 4270. 6883. समुच्छेदं या 3478. गम् 6,114. चिकीर्षु 5,2148. 2150. Kir. 11, 69. Mârk. P. 16,72. Prab. 59,7. Sarvadarçanas. 117,2. अशक्य° (so ist zu lesen) Wilson, Sâṁkhjak. S. 7. davon nom. abstr. °ता 8.

समुच्छेदन n. dass. Schol. zu Prab. 59,7.

समुच्छ्रय (von 1. श्रि mit समुद्) 1) adj. *was in die Höhe schiesst:* सर्वं समुच्छ्रयम् so v. a. *alles Lebende* R. 7,81,10. — 2) m. P. 3,3,49, Schol. *a) Aufrichtung:* ध्वज° Lot. de la b. l. 323. समुच्छ्रयं (= महत्त्वम् Nilak.) देवयानीं गताम् *sich aufgerichtet habend* MBh. 1,3290. — *b) Höhe, Länge* H. 1431. an. 4,230. Med. j. 129. fg. Halâj. 2,26. पर्वतानाम् Hariv. 12376. कनकयूप° Ragh. 9,16. भुजयुगलप्रतिमः समुच्छ्रयो ऽस्य (des Menschen *Länge*) Varâh. Bṛh. S. 69,13. am Ende eines adj. comp. MBh. 1,2163. 3,11121. बाहू शक्रध्वजसमुच्छ्रयौ 4,187. R. 4,43,32. H. 133. fg. — *c) Höhe* so v. a. *Berg* MBh. 3,12341. — *d) das Steigen* so v. a. *Erreichung einer hohen Stellung; eine hohe Stellung:* समुच्छ्रये यो यतते MBh. 2, 1955. पतनान्ताः समुच्छ्रयाः Spr. (II) 6948. आत्म° Kâm. Nîtis. 15,54. — *e) Steigerung, Erreichung eines hohen Grades; Erregung:* सर्वतेजःसमुच्छ्रयात् Hariv. 8299. विकार° Suçr. 1,23,10. पित्तानिल° 2,403,2. — *f) Feindschaft* AK. 3,4,24,154. H. an. Med. — *g)* bei den Buddhisten *Körper* Lot. de la b. l. 355.

समुच्छ्राय m. = समुच्छ्रय 2) *e)* Dhâtup. 7,32. वेदना° Suçr. 1,30,16. — Vgl. उच्छ्राय.

समुच्छ्रिति f. dass.: दोष° Suçr. 2,52,10. श्लेष्म° 351,13.

समुज्जिहीर्षु (vom desid. von हर् mit समुद्) adj. *fortzuschaffen —, zu entfernen wünschend:* भुवो भरम् Bhâg. P. 10,75,39.

समुज्ज्वल (von ज्वल् mit समुद्) adj. (f. आ) = उज्ज्वल *glänzend, strahlend, prächtig:* ज्ञातरूप Spr. (II) 2566. रत्नकुण्डलयुग्मेन गण्डस्थलसमुज्ज्वलम् *auf der Wange* Pańkar. 1,12,23. मणिगणकिरणसमूह° *strahlend von* Gît. 11,30. नवसिन्दूर° Kathâs. 103,203. लक्ष्मी° Râga-Tar. 1,104. रसभाव° Sâh. D. 278.

समुत्क adj. = उत्क *sehnsüchtig, verlangend nach:* वत्सेशसंगमसमुत्कमनस् adj. Kathâs. 30,143.

समुत्काच adj. = उत्काच *aufgeblüht* Pańkar. 3.5.5.

समुत्कण्ठ् s. u. उत्कण्ठ्.

समुत्कर्ष (von 1. कर्ष् mit समुद्) m. gaṇa विनयादि zu P. 5,4,34. 1 *das Ablegen:* काञ्चीनाम् *der Gürtel* MBh. 13,5271 (pl.). — 2) *Vorrang, hohe Stellung* Spr. (II) 329. — 3) *Vorzüglichkeit* überh.: धर्मश्रुति° MBh. 13,4594. फलस्य Bhar. Nâṭjaç. 19,4. — Vgl. सामुत्कर्षिक.

समुत्क्रोश m. = उत्क्रोश *Meeradler* Çabdar. im ÇKDr.

समुत्क्षेप (von 1. क्षिप् mit समुद्) m. etwa *das Aufheben der Hand:* समुत्क्षेपेण चैकेन वनवासाय — प्रतिजग्राह तं पार्थो ग्लहम् MBh. 2,2513. एकेनैव वचनोपक्षेपेण सकृद्याहृतमात्रेणेत्यर्थः Nilak.

समुत्क्षेपण (wie eben) n. *die Höhe über dem Horizont* (Gegens. नामन) Golâdhj. Dṛkkarm. 2.

समुत्तर n. = उत्तर *Antwort* Sâh. D. 177,13.

समुत्तान adj. = उत्तान *mit der Fläche nach oben gerichtet:* Hände Verz. d. Oxf. H. 202,b,28.

समुत्तार (von 1. तर् mit समुद्) m. *das glückliche Hinüberkommen über, Befreiung von:* पापसमुत्तारं न ते पश्यामि R. Gorr. 2,76,8.

समुत्थ (von स्था mit समुद्) adj. (f. आ) *entstehend, entstanden, hervorgehend, hervorgegangen, herstammend, herkommend, herrührend:* रोषं समुत्थं शमयन् Bhâg. P. 3,17,29. दुःख 10,60,56. कुरूणामतः °कलिना 9,24,66. हृदो ज्वरं दाशरथेः समुत्थम् *herrührend von* R. 6,21,46. gewöhnlich in comp. mit einem abl., seltener mit einem im loc. gedachten Begriffe (bisweilen ist die Scheidung nicht leicht): नानादेश° *herstammend aus* MBh. 6,5241. 8,418. नृपतिकुल° Varâh. Bṛh. 11,12. काम° (व्यसन) M. 7,45. 8,353. MBh. 1,132. Bhag. 7,27. R. Gorr. 2, 2,28. 43,23 (45,22 Schl.). 3,13,3. 4,13,34. 31,12. Suçr. 1,174,11. 2, 107,5. Kâm. Nîtis. 13,91. Ragh. 2,75. Spr. (II) 7238. Varâh. Bṛh. S. 5, 94. 46,21. Mârk. P. 109,32. ख° *sich zeigend in* MBh. 5,7196. सौम्यकाष्ठा° Varâh. Bṛh. S. 24,24. स्कन्दविशाख° (वैकृत) 46,11. अवयव- Suçr. 2,132,20. स्वशरीर° Spr. (II) 6159. Kathâs. 5,140. फाल्गुनशुक्ल- Varâh. Bṛh. S. 21,11. शरत्समुत्थ 40,12. एक° (प्राण) so v. a. *ein einmaliger Athemzug* Comm. zu TS. Prât. 5,1. — Vgl. स्व°.

समुत्थान (wie eben) n. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *das Aufstehen, Sicherheben* R. 3,49,51. *Aufrichtung:* इन्द्रध्वज° Tithjâdit. im ÇKDr. — 2) *das Wiederaufleben* MBh. 3,17446. 13,6662. — 3) *das Anschwellen:* उदरस्य R. 3,49,49. *Vermehrung:* सामान्यार्थ° Jâǵn. 2,120. — 4) *Entstehung* Karaka 2,1. पित्तरक्त° Suçr. 2,368,13. वैरस्य Hariv. 6764. am Ende eines adj. comp.: वैरं पञ्चसमुत्थानम् Spr. (II) 6291. महारोष- R. 4,35,15. — 5) *das an's-Werk-Gehen, Thätigkeit, Unternehmung;* = अभियोग H. an. 4,200. = समुद्योग Med. n. 215. सर्वे हि स्वं समुत्थानमुपजीवन्ति जन्तवः MBh. 3,1208. 12,660. संभूय *eine gemeinschaftliche Unternehmung* M. 8,4. एकीभूय Kâm. Nîtis. 11,19. am Ende eines adj. comp.: लघु° (मित्र; = आडम्बरशून्य Comm.) *schnell an's Werk gehend* Kâm. Nîtis. 4,70. नानारूप° *mannichfachen Beschäftigungen nachgehend* R. 5,24,31. — 6) *Heilung* M. 8,287. Jâǵn. 2,222. = निदान H. an. = व्याधीनां निर्णयः Med.

समुत्थाप्य (vom caus. von 1. स्था mit समुद्) adj. *aufzurichten:* स्तम्भाः Varâh. Bṛh. S. 53,112. fg.

समुत्थेय (von 1. स्था mit समुद्) adj. n. impers. *an's Werk zu gehen:* तस्माद्ब्रह्मबलेनैव समुत्थेयं विजानता MBh. 12,2932.

समुत्पतन (von 1. पत् mit समुद्) n. *ein gleichzeitiges Auffliegen* PAÑKAT. 106,2.

समुत्पत्ति (von 1. पद् mit समुद्) f. *Entstehung, Ursprung:* जगतः M. 1,111. मांसस्य 5,49. 6,65. MBH. 13,320. R. GORR. 1,3,32. 2,119,2 (110, 2 SCHL.). SUÇR. 1,30,15. 85,16. Spr. (II) 3001. MÂRK. P. 99,1. PAÑKAR. 1,3,84.

समुत्पात m. = उत्पात *eine Unglück verheissende Erscheinung, portentum* MBH. 9,1202. R. 6,90,31.

समुत्पाद (von 1. पद् mit समुद्) m. *Entstehung:* समसमय° SARVADARÇANAS. 79,7. प्रतीत्य *nach Eintritt der dazu erforderlichen Bedingungen* 21,10. fgg. BURNOUF, Intr. 485. 623. fg. Lot. de la b. l. 332. 530. fgg. WASSILJEW 240.

समुत्पाद्य (vom caus. von 1. पद् mit समुद्) adj. *hervorzurufen, zu veranlassen, zu verursachen* Spr. (II) 2526.

समुत्पिञ्ज m. *Verwirrung, das drunter-und-drüber-Gehen* MBH. 7,8514. adj. = भृशमाकुलः AK. 2,8,2,67. H. 366. — Vgl. पिञ्ज, उत्पिञ्ज.

समुत्पिञ्जलक m. dass. MBH. 1,5356. — Vgl. पिञ्जल, पिञ्जलक, उत्पिञ्जलक.

समुत्पीडन (vom caus. von पीड् mit समुद्) n. *das Drücken, Pressen:* कुचकलश° DHÛRTAS. 87,16.

समुत्फाल (von स्फल् mit समुद्) m. *Galopp* ÇKDR. unter तरंग.

समुत्सर्ग (von 3. सर्ज् mit समुद्) m. 1) *das Entlassen, Vonsichgeben:* मूत्रोच्चार° M. 4,50. = वेग TRIK. 3,3,70. — 2) *das Entlassen des Samens:* तस्यां समुत्सर्गं कृत्वा so v. a. *sich begattet habend mit* KULL. zu M. 3,5.

समुत्सव m. = उत्सव *Fest, Festtag* R. 1,49,21.

समुत्साह m. = उत्साह *Willenskraft* SUÇR. 2,142,1. समुत्साहं कर् *Willenskraft an den Tag legen* MBH. 13,443.

समुत्साहता f. dass.: दाने so v. a. *grosse Bereitwilligkeit* Spr. (II) 3129.

समुत्सुक adj. (f. आ) = उत्सुक *aufgeregt, unruhig;* insbes. *von einem Verlangen —, von Sehnsucht ergriffen* MBH. 12,2543. R. 1,9,32. 42 (41 GORR.). 3,1,35 (व्यालमृगाः). ṚT. 2,14 (नलिनी). RAGH. 19,6. ÇÂK. 80,8, v. l. VIKR. 10. Spr. (II) 683. KATHÂS. 22,99. 51,123. 56,370. हर्ष° *vor Freude* R. 1,9,37. भर्तृस्नेह° 3,50,24. *sich sehnend, verlangend nach;* die Ergänzung im infin. PAÑKAR. 1,6,3. im comp. vorangehend: तद्दर्शन° MBH. 12,13861. रण° R. 6,15,18. आत्मजन्म° RAGH. 1,33. भूति° KUMÂRAS. 5,76. स्वदेश° KATHÂS. 18,392. वाह° 62,157. — Vgl. परि°.

समुत्सुकत्व (von समुत्सुक) n. *Aufgeregtheit* R. GORR. 2,71,23. *das Gefühl der Sehnsucht* ṚT. 2,9. 16. 6,15.

समुत्सुकय् (wie eben), °यति *sehnsüchtig machen:* लक्ष्मीं समुत्सुकयितासि भृशम् KIR. 11,81.

समुत्सेध m. = उत्सेध *Höhe;* am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBH. 3,11614. 15719. HARIV. 8994. R. 1,15,7 (5 GORR.). 6,2,6.

समुदंशक PAÑKAR. 3,8,12 fehlerhaft, wie schon das Metrum zeigt.

समुदन्त adj. *über den Rand sich erhebend, überzulaufen drohend:* (Milch) समुदन्तं कर्षन्निवोदङ्गुद्वासयेत् ÂÇV. ÇR. 2,3,8 (vgl. उदन्तम् TBR. 2, 1,2,1). Ebenso ist zu verbessern AIT. BR. 5,27, wo die Hdschrr. समुद्यन्तम् haben.

समुदय (von 3. इ mit समुद्) m. (n. MAITRJUP. und in Bed. 8) 1) *Vereinigung, Zusammenfluss* SÂÑKHJAK. 16. समुदयं कृत्वा बलानाम् *die Streitkräfte gesammelt habend* MBH. 5,7438. सेनासमुदयं कृत्वा 3286. सेना° *ein versammeltes Heer* 6,824. KATHÂS. 10,196. 107,101. 120,83. *Aggregat* AK. 2,5,40. 3,4,18,103. H. 1411. an. 4,230 (wo das zweite Mal समुदयः zu lesen ist). MED. j. 129. HALÂJ. 4,1. अथ तेषां यत्समुदयं तच्छरीरमित्युक्तम् MAITRJUP. 3,2. KARAKA 3,1. ज्ञान° 4 (°समुदाय v. l.). एके स्रोतसां समुदयं पुरुषमिच्छन्ति 5. नहि केवलं सात्म्यज एवायं गर्भः समुदयो ऽप्यत्र कारणमुच्यते 4,3. येषां समुदयो (= उदयहेतुः NILAK.) दमः so v. a. *die zusammen genommen den* Dama *bilden* MBH. 5,2442. 12,5939. 5941. सर्वसंपत्समुदय KÂM. NÎTIS. 12,31. सजलजलद° GÎT. 7,35. नवमल्लिका° SÂH. D. 105,9. गुण° Spr. (II) 6139. सामर्थ्यानामिव समुदयः संचयो वा गुणानाम् UTTARAR. 107,11 (145,8). महासमुदयं (= संग्रामम् NILAK.) चक्रे शरैः so v. a. *liess eine Menge Pfeile auf einen Punkt niederfallen* MBH. 6,5420. — 2) bei den Buddhisten urspr. wohl *das zur Hervorbringung einer Existenz Erforderliche, Aggregat von Factoren* oder *Elementen;* später als *Existenz* gefasst. SARVADARÇANAS. 23,19. 24,3. 4. Lot. de la b. l. 517. fgg. — 3) *Einkommen, Einkünfte* M. 7,56. सर्वं राज्ञः समुदयमायं (also von आय unterschieden) च व्ययमेव च। एकाहं वेद्मि MBH. 3,14701. — 4) *guter Erfolg, Gelingen:* परमसमुदयेनाश्वमेधेन चेष्ट्वा MṚKKH. 1,17. — 5) *Kampf* H. 798. H. an. MED. HALÂJ. 2,298. — 6) = उद्गम H. an. = समुद्गम MED. — 7) = दिवस ÇABDAR. im ÇKDR. — 8) n. bei den Astrologen = लग्न (s. u. लग् partic. 3) GJOTIST. im ÇKDR. — Vgl. समुदाय.

समुदागम (von 1. गम् mit समुदा) m. *vollständige Kenntniss* TRIK. 3,2,12.

समुदाचार (von चर् mit समुदा) 1) m. *a) Darreichung, Darbringung* oder *Bewirthung mit:* अन्नादिसमुदाचारः शय्यासनकृतस्तथा। दिवसे दिवसे तस्य वर्धते न तु हीयते॥ MBH. 3,17050. अर्घादिसमुदाचारं प्रतिग्रह्य HARIV. 6818. नृपाल्लब्धा 15052. — *b) ein gutes —, richtiges Benehmen* MBH. 1,3286. 4,57. R. 5,57,14. 66,17. 92,15. — *c) Verkehr:* सद्भिः *mit Guten* MBH. 12,10569. — *d) Anrede* HARIV. 9604. 11392. R. GORR. 2,97,10. 12. PRAB. 105,14. im Prâkrit ÇÂK. 67,9. ed. CH. 80,13. — *e)* = अभिप्राय TRIK. 3,2,26. — 2) adj. *sich gut —, richtig benehmend* BHÂG. P. 7, 10,18. — Vgl. बहु°.

समुदाचारवत् (von समुदाचार) adj. *sich gut benehmend, — betragend* MBH. 13,4966.

समुदानय (von 1. नी mit समुदा) m. 1) *Versammlung:* महानयं कृष्ण कृतः तत्रस्य समुदानयः MBH. 5,4782. — 2) *das Vollenden, zu-Stande-Bringen* VJUTP. 167.

समुदाय (aus समुदय) m. 1) *Vereinigung, Aggregat* AK. 2,5,40. H. 1411. an. 4,230. MED. j. 129. SUÇR. 1,151,3. बहूनामप्यसाराणां समुदायो जयावहः Spr. (II) 4425, v. l. शाला° s. u. ग्राम 1) in den Nachtrr. सुहृद्वर्ग° PAÑKAT. 82,5. वागादि° ÇAÑK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 83. कर्म° Comm. zu ÂÇV. ÇR. 2,1,35. von Lauten, Silben, Worten VS. PRÂT. 8,48. VOP. 26,10. Schol. zu TS. PRÂT. 3,7. 4,3. zu P. 1,1,73. 2,27. 45. 4,47. 4,1,161. 3,117. 5,4,23. 6,2,23. 7,2,117. इति समुदायार्थः so v. a. *dies ist der Sinn des Ganzen* ÇAÑK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 106. P. 1,2,53, Schol. — 2) = समुदय 2) SARVADARÇANAS. 20,19. fgg. — 3) *Kampf* AK. 2,8,2,74. H. 798. H. an. MED. — 4) *Hintertreffen* AGAJA im ÇKDR. — 5) die Bedeutung समुच्छ्रय im ÇKDR. und *rise, ascent* bei WILSON beruht auf einer falschen Auffassung der MED., wo mit समुच्छ्रयः ein neuer Artikel beginnt. — Vgl. सामुदायिक.

समुदितर् nom. ag. zur Erklärung von समुद्र Nir. 10,32. समुक्तितर् v. l.

समुदीरण (von ईर् mit समुद्) n. *das in-Bewegung-Gerathen* Mârk. P. 84,7. लघु° adj. *leicht beweglich;* davon °त्व n. *Beweglichkeit* (des Körpers) Vjutp. 57.

समुदीर्ण adj. s. u. ईर् mit समुद्. n. Bez. *einer best. Bewegung* MBh. 6,2284. 8,1902. Hariv. 13494.

समुद्ग m. AK. 3,6,2,17. 1) *Hülse einer Pflanzenfrucht:* अर्कसमुद्गौ Çat. Br. 10,3,4,3.5. — 2) *eine runde Dose* H. 1015. Hâr. 134. Halâj. 4,79. °परिवर्त Jâgn. 2,247 (Stenzler übersetzt, als wenn समुद्ग *versiegelt* im Texte stände). R. 2,91,68 (100,69 Gorr.). Suçr. 2,469,1. °वदृक्तिणपार्श्वशायिन् (ein Pferd) Varâh. Brh. S. 93,12. am Ende eines adj. comp. (f. आ) Kathâs. 39,169. — 3) Bez. *einer runden Tempelform* Varâh. Brh. S. 56,17.23. — Nach P. 7,3,59, Vârtt. 2 und Pat. zu P. 8,3,38 von उब्ज् mit समुद्; anders Mit. zu Jâgn. 2,247 (250): मुद्गं पिधानं मुद्गेन सह वर्तत इति समुद्गं (also neutr.) करण्डकम्.

समुद्गक (von समुद्ग) 1) *eine runde Dose*, m. AK. 2,6,3,40. Daçak. 86,15. Kathâs. 38,47 (Geschlecht unbestimmt). neutr. 49.51. — 2) m. *eine Art von künstlichen Versen* Wilson und ÇKDr. ohne Angabe einer Aut.

समुद्गम (von 1. गम् mit समुद्) m. *Aufgang*, *das Aufsteigen:* अर्कस्य Golâdhj. Tripr. 2. धूमराजिसमुद्गमैः Kathâs. 111,98. des Busens Spr. (II) 6858.

समुद्गल in रत्न° wohl fehlerhaft für समुद्गक.

समुद्गार (von 2. गर् mit समुद्) m. *das Ausspeien* Hariv. 12053 (pl.).

समुद्घातिन् (von 1. हन् mit समुद्) adj. in विमति°.

समुद्दिधीर्षु (vom desid. von धर् mit समुद्) adj. *zu retten wünschend:* सर्वाञ्जीवान् Verz. d. B. H. No. 626. — Vgl. उद्दिधीर्षा, उद्दिधीर्षु (in den Nachträgen) und समुज्जिहीर्षु.

समुद्देश (von 1. दिश् mit समुद्) m. 1) *Darlegung, Auseinandersetzung, didactische Behandlung, Lehre* Weber, Gjot. 109. MBh. 13,1125 (कंचित्स° mit der ed. Bomb. zu lesen). Ind. St. 1,56. Verz. d. Oxf. H. 49,b,23. 76,a,7. 215,b,22. fg. 217,a,35. Verz. d. B. H. No. 1006. 1370. Sarvadarçanas. 146,5.8. — 2) *Localität, Ort, Platz:* रमणीय MBh. 13,2810. सुदुर्गम R. 4,41,9. केशवस्य *Standort* Hariv. 14609. — Vgl. द्रव्य°, संबन्ध° und उद्देश.

समुद्देशीय (von समुद्देश) am Ende eines comp.: व्याधि° *die Lehre von den Krankheiten betreffend* Suçr. 1,88,20.

समुद्धत s. u. हन् mit समुद्.

समुद्धरण (von हर् mit समुद्) n. 1) *das Herausziehen* AK. 3,4,18,58. शल्यैः MBh. 12,12329. महार्णवमग्नमेदिनी° (s. die v. l.) Prab. 2,5. Verz. d. Oxf. H. 139,b,3. — 2) *das Entfernen, Wegschaffen* Verz. d. Oxf. H. 174,a,1. — 3) *ausgebrochene Speise* AK.

समुद्धर्तर् (wie eben) nom. ag. 1) *Herauszieher* (aus einer Tiefe, einer Gefahr) MBh. 13,3457. 3476. तेषां मृत्युसंसारसागरात् Bhag. 12,7. मग्नानामापत्सु Mârk. P. 19,26. — 2) *Ausreisser, Entwurzeler:* अवमाणाम् Ragh. 4,35.

समुद्धर्ष in ज्ञाति° MBh. 11,492 vielleicht fehlerhaft für समुद्धर्ष *Kampf, Streit* MBh. 11,492.

समुद्धस्त adj. *wiped off by the hand* Wilson.

समुद्धार (von हर् mit समुद्) m. 1) *das Herausziehen:* क्षितेः (sc. सलिलात्) Mârk. P. 47,6. *das Herausziehen aus einer Gefahr, Errettung:* अस्मत्समुद्धारकृते Çatr. 10,3. — 2) *das Wegschaffen, Entfernen, Vernichten:* ऋणपाप° Spr. (II) 7487. — 3) N. pr. eines Fürsten, abgekürzt für हरिकृष्ण° Kshitîç. 10,12. fg.

समुद्धूसर adj. wohl = धूसर *staubfarbig, grau* Pankar. 3,10,19.

समुद्बोध (von 1. बुध् mit समुद्) n. *das in's-Bewusstsein-Treten* Sâh. D. 41.

समुद्भव (von 1. भू mit समुद्) m. 1) *Entstehung, Ursprung* MBh. 1,370. नृपाणाम् Mârk. P. 101,3. तव पुत्रसंभवः R. 1,8,6. सर्वदिक्° Nîlak. 15. निमित्तानामीदृशानां समुद्भवे so v. a. *beim Erscheinen* R. Gorr. 2,3,19. तमोगुण° Sarvadarçanas. 151,18. fg. am Ende eines adj. comp. (f. आ) hinter dem Dinge *a*) aus welchem Etwas *entsteht*, M. 6,61. 9,172. 11,145. Bhag. 3,14. Kâm. Nîtis. 15,28. Ragh. 1,69. Spr. (II) 1532. Varâh. Brh. S. 32,1. AK. 2,9,49. H. 35. Pankat. 68,21. fg. III,162. Hit. 7,21. पितृनुद्धरते सर्वानेकादशसमुद्भवान् so v. a. *von eilf Generationen* MBh. 18,311 = Hariv. 16369. — *b*) welches Etwas *entstehen* lässt: रात्रिं क्षुत्तृट्समुद्भवाम् *aus der Hunger und Durst hervorgehen* Bhâg. P. 3,20,19. — 2) *das wieder-lebendig-Werden:* राक्षसैर्निहतानां च वानराणां समुद्भवः MBh. 3,16573. — 3) N. des Agni beim व्रतादेश Grhjas. 1,4. — Vgl. कृष्ण°, मल्ल°.

समुद्भूति (wie eben) f. *das Hervortreten, Erscheinen:* सुखदुःख° Sâh. D. 277.

समुद्भेद (von 1. भिद् mit समुद्) m. 1) *das Sicherschliessen, Entwickelung:* गर्भबीज° Daçar. 1,38. Sâh. D. 335. — 2) *Quelle:* सर्वासां सरिताम् MBh. 3,8522.

समुद्यम (von यम् mit समुद्) m. 1) *das Erheben, Aufheben:* ब्राह्मणाः क्षत्रियवं हि यान्ति शस्त्रसमुद्यमात् MBh. 5,7148. 7,6501. — 2) *Bemühung, Anstrengung, an den Tag gelegter Eifer, das Sichanschicken zu Etwas:* तस्मात्कार्यः समुद्यमः Spr. (II) 2838. न रिष्यते जातु समुद्यमः क्वचित् Bhâg. P. 8,12,46. 15,27. प्रणामाय कृतः 23,2. शत्रुवधे R. 4,26,25. वस्तुग्रहकोषु Spr. (II) 6007. in comp. mit der Ergänzung Bhag. 1,22. Kathâs. 49,126. 108,191.

समुद्यमिन् adj. *sich bemühend, sich anstrengend, Eifer an den Tag legend* Kâm. Nîtis. 8,87.

समुद्योग (von 1. युज् mit समुद्) m. 1) *Gebrauch, Anwendung:* शस्त्र° MBh. 7,5792. — 2) *das Sichrüsten, Sichbereitmachen, an's-Werk-Gehen:* समुद्योगेन सैन्यानां शब्दं प्रशुश्राव भैरवम् R. 6,9,21. सेना° MBh. 7,4976. कृत्वा सर्वं (so die neuere Ausg.) समुद्योगम् Hariv. 4961. R. 4,38,59. 6,82,139. 7,6,11. कारिता च समुद्योगं प्रियैः कान्तैश्च भाषितैः Hariv. 10019. न मे मिथ्या समुद्योगं कर्तुमर्हसि so v. a. *vereitele nicht meine Bemühungen* 10816. समुद्योगमुदीर्णानां रक्षसां कारय so v. a. *unternimm Etwas gegen* R. 3,28,21. बहूनां कार्यसाधने कारणानां समुद्योगः *das Zusammenwirken vieler Ursachen* Pratâpar. 100,b,6.

1. समुद्र (von 2. उद् mit सम्) gaṇa भीमादि zu P. 3,4,74. Çânt. 1,2. m. Siddh. K. 250,a,4. 1) m. (n. RV. 6,72,3) *Sammlung der Gewässer am Himmel und auf der Erde*, daher अवर, पर RV. 7,6,7. उत्तर, अधर 10,98,5. उभौ 136,5. — Naigh. 1,3. 5,6. Nir. 2,10. 10,32. 12,31. Häufig in Apposition mit अर्णव, अर्णस्, पर्वत, आपस् u. s. w., aber nicht als

wirkliches Adjectiv gebraucht. *a) die Fluth in der Höhe:* तिरः समुद्रमर्णवम् ṚV. 1,19,7. 159,4. 5,73,8. यास्ते पूषन्नावो ग्रन्तः समुद्रे हिरण्ययीरन्तरिक्षे चरन्ति 6,58,3. 8,10,1. 54,2. 86,5. 10,114,4. उदीरयथ समुद्रतो वृष्टिम् 5,55,5. — *b) Wassermasse, See; die See* (AK. 1,2,3,1. H. 1073. Halâj. 3,30. 5,52): ग्रर्णसो निः समुद्रात् ṚV. 1,117,14. 190,7. 2,16,3. 3,33,2. ग्रापः समुद्रं रथ्येव जग्मुः 36,6. 6,50,13. fg. यथा समुद्र एजति 5,78,8. समुद्रस्येव महिमा गभीरः 7,33,8. यो वां समुद्रान्सरितः पिपर्ति *über die Seen, über die Ströme* 70,2. 10,190,1. 2. ग्रा समुद्राणि पप्रथुः पुरूणि 6,72,3. तस्याः समुद्रा ग्रधि वि क्षरन्ति *entströmen Wasserfluthen* 1,164,42. विश्वव्यचस् VS. 5,33. 6,28. 11,20. AV. 4,10,5. 27,4. दर्भो भूरिमूलः समुद्रमव तिष्ठति *im Wasser, im See* 6,43,2. समुद्र ईशे स्रवताम् 86,2. 10,5,23. न समुद्रः क्षीयते Ait. Br. 3,39. 5,16. यथा समुद्रं प्रप्लवेरन् 6,21. राजानं परिगृह्य तिष्ठति समुद्र इव भूमिम् 8,25. Çat. Br. 7,1,1,13. ऊर्ध्व एव समुद्रो विक्षते 14. ग्रनन्त 3,1,29. 4,1,9. मनो वै समुद्रः 5,2,52. 9,1,2,3. TS. 2,4,8,2. 7,5,1,2. धाता समुद्रो ऽवकृन्तु पापम् Âçv. Gṛhj. 2,4,14. 3,4,1. Kauç. 74. °योनि Kâṭh. 29,3. ग्रवर, पूर्व Çat. Br. 1,6,3,11. पूर्व, ग्रपर 10,6,4,1. Çâk. 99,15. पूर्व, पश्चिम M. 2,22. R. 4,10,6. *drei Meere* VS. 13,31. त्रयाणामपि समुद्राणां युगान्तेषु समागमः ved. Citat in Kâç. zu P. 7,1,53. *sieben* R. 3,78,4. Pañkat. 157,25. सप्तैव समुद्रा ग्रपि कीर्तिताः । लवणेक्षुसुरासर्पिर्दधिदुग्धजलात्मकाः ॥ Trik. 2,1,5. सरितां यथा गङ्गा समुद्राणां जलार्णवः Pañkar. 1,1,67. in der Regel *vier* (nach jeder Himmelsgegend eines); vgl. 2) und चतुः°. — M. 8,406. निर्वेग R. 1,55,9. Suçr. 1,193,2. प्रज्ञास्तमनुवर्तन्ते समुद्रमिव सिन्धवः Spr. (II) 1643. 3146. 5453. 6670. Ragh. 3,28. Varâh. Bṛh. S. 12,1. 16,6. समुद्र इव मर्यादां Vet. in LA. (III) 1,15. °मध्ये Kathâs. 18,294. °कुक्षि MBh. 1,1282. 2,1198. 3,12063. °नाभि 793. °तीर Verz. d. Oxf. H. 344,*b*,7. 8. °पारं गतः Vet. in LA. (III) 18,22. °लहरी Spr. (II) 6860. °वीची 6861. ग्रासमुद्रक्षितीश Ragh. 1,5. am Ende eines adj. comp. (f. ग्रा) MBh. 3,15267. 5,493. Ragh. 2,3. Mârk. P. 53,11. das *Meer* als Bild der unübersehbaren Ausdehnung, der Unergründlichkeit und Gefährlichkeit: ज्योतिःशास्त्रसमुद्रं प्रमथ्य मतिमन्दराद्रिणा Varâh. Bṛh. S. 106,1. संसारसमुद्रोत्तरण Pañkat. 33,15. personificirt Hariv. 792. fg. 6529. R. 1,1,77. सरितां पतिः 7s. 3,32. — 2) m. Bez. *der Zahl vier* (wegen der 4 Hauptmeere) Ind. St. 8,167. Gaṇit. Pratjabdaç. 2. Spashṭâdh. 3. — 3) m. *eine grosse* Soma-*Kufe:* समुद्रः स्थः कलशः सोमधानः ṚV. 6,69,6. 9,29,3. 61,15. 64,17. 73,3. समुद्रासो न सवनानि विव्यचुः *die Kufen fassen nicht den Saft* 80,1. 84,4. पवस्व सोम महान्समुद्रः 109,4. रायः समुद्रांश्चतुरः । ग्रा पवस्व सहस्रिणः *ströme Reichthum in die vier Kufen* (चतुः° als Beiw. Indra's 10,47,2 *dem die vier Kufen gehören* und *der die vier Meere beherrscht*) 33,6. समुद्रो ग्रप्सु मामृजे 2,5. TS. 5,5,4,3. उत्तरस्मादधरं समुद्रमपो दिव्या ग्रसृजत् ṚV. 10,98,5 kann hierher wie zu 1) gezogen werden. — 4) m. Bez. *der Zahl* 100,000,000,000,000 (vgl. वार्धि) H. 874, Schol. TS. 7,2,20,1. Çâñkh. Çr. 15,11,7. MBh. 13,5267. — 5) m. n. *ein best. Metrum* TS. 5,2,6,1. *von 104 Silben* Ind. St. 8,107. fgg. *ein* Daṇḍaka-*Metrum* 408. fg. 412. fg. Vgl. समुद्रिय. — 6) m. angeblich so v. a. रुक्म Mahîdh. zu VS. 13,16. — 7) m. Bez. *einer best. Constellation, wenn nämlich alle 7 Planeten in den Häusern 2, 4, 6, 8, 10 und 12 stehen,* Varâh. Bṛh. 12. 9. auch तोयालय genannt 17. — 8) m. N. pr. verschiedener Personen: *a)* ein Daitja Hariv. 12937. — *b)* ein Gesetzgeber Verz. d. Oxf. H. 14, *a*, N. — *c)* angeblicher Verfasser einer Chiromantie Utpala zu Varâh. Bṛh. S. 68,1. fgg. — *d)* ein auf dem *Meere* geborener Kaufmannssohn Burnouf, Intr. 367. — 9) m. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,3. — 10) Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 110,*b*,19. °कार 292,*b*,30. — 11) समुद्रस्य प्रियमेधस्य साम N. eines Sâman Ind. St. 3,242,*b*. समुद्रस्य संसर्पम् desgl. ebend. — 12) f. ग्रा N. zweier Pflanzen: = शटी und शमी Râgan. im ÇKDr. — Vgl. क्षार°, क्षीर°, चतुः° (s. auch u. 3), पूर्व° (lies 27,1), सामुद्र fgg.

2. समुद्र (2. स + मुद्रा) adj. (f. ग्रा) *versiegelt* M. 8,188. Jâǵn. 2,232. Z. d. d. m. G. 14,571,14. Mudrâr. 96,2.

समुद्रकफ m. = समुद्रफेन Trik. 1,2,14.

समुद्रकल्लोल m. N. pr. eines Elephanten Kathâs. 121,277.

समुद्रकाञ्ची f. *die Erde (meerumgürtet)* H. 938, Schol.

समुद्रकान्ता f. *Geliebte des Meeres:* 1) *Fluss* Halâj. 3,43. — 2) *Trigonella corniculata Lin.* Râgan. im ÇKDr. — Vgl. समुद्रदयिता, समुद्रपत्नी.

समुद्रग 1) adj. (f. ग्रा) *sich in's Meer begebend* Ind. St. 8,413. *sich in's Meer ergiessend* Mârk. P. 57,30. — 2) f. ग्रा *Fluss* Hâr. 53. MBh. 1, 7794. 2,2318. 10215. 7,2256. 9030. Kumâras. 7,42. Spr. (II) 4229.

समुद्रगुप्त m. N. pr. eines Fürsten LIA. 2,951. fgg.

समुद्रगृह n. *ein Badehaus mit Spritzen u. s. w.* Trik. 3,2,2. Hâr. 66.

समुद्रचुलुक m. ein N. Agastja's, *der das Meer wie ein Mundvoll Wasser verschluckte,* Trik. 1,1,90.

समुद्रज adj. *im Meer erzeugt, — sich findend:* रत्नानि Spr. (II) 3969. *im Meer lebend* Suçr. 1,202,21. 206,21.

समुद्रज्येष्ठ adj. *das Meer zum Obersten habend:* ग्रापः ṚV. 7,49,1.

समुद्रतता f. *ein best. Metrum:* 4 Mal ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑–⏑–, ⏑⏑⏑–, –– ⏑–⏑⏑– Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XIV,8).

समुद्रतीरीय (von समुद्र + तीर) adj. *am Meeresufer wohnend* Vjutp. 166.

समुद्रदत्त m. N. pr. verschiedener das *Meer* befahrender Kaufleute Kathâs. 13,169. 25,115. 26,117. 77,51. 84,19. Hit. 110,17. fgg. Vet. in LA. (III) 18,19.

समुद्रदयिता f. = समुद्रकान्ता *Fluss* H. 1080.

समुद्रनवनीत n. 1) *der Unsterblichkeitstrank, Nektar* H. 89, Schol. Med. t. 236. — 2) *der Mond* H. 105, Schol. Med. Hâr. 13.

समुद्रनिष्कुट m. *ein am Meere gelegener Lustwald* (nach Nîlak.), eher N. pr. eines best. *Waldes* MBh. 2,1831. — Vgl. सामुद्रनिष्कुट.

समुद्रनेमि f. *die Erde (meerumgeben)* Ragh. 14,39. °नेमीपति so v. a. *Fürst, König* MBh. 4,324. °नेमीश्वर dass. 286.

समुद्रपत्नी f. = समुद्रकान्ता *Fluss* Ragh. 13,58.

समुद्रपर्यन्त adj. (f. ग्रा) *meerumgrenzt:* die Erde Ait. Br. 8,15. Pañkat. 223,3. — Vgl. सागरपर्यन्त.

समुद्रफल n. *ein best. Arzeneimittel* Râgan. im ÇKDr.

समुद्रफेन m. *os Sepiae, die Knochen des Tintenfisches* (die so leicht sind, dass sie auf dem Wasser schwimmen) Ratnam. 276. Bhâvapr. 5. Suçr. 1,46,16. 2,56,16. 331,10. 336,15. Ragh. 13,11. Vgl. सामुद्रः फेनः Suçr. 2,328,14. फेनः सागरस्य 347,8. Hier und da °फेण geschrieben.

समुद्रमथन 1) m. N. pr. eines Daitja (*das Meer quirlend*) Hariv. 12941.

— 2) n. *das Quirlen des Meeres* Spr. (II) 6859. Titel eines Schauspiels Sâh. D. 193,12.

समुद्रमात्र P. 6,2,14, Schol.

समुद्रमालिन् adj. *meerumkränzt:* पृथिवी R. Gorr. 1,41,15.

समुद्रमीङ्ख्य adj. *die Kufe in's Schwanken setzend:* Soma R̥V. 9,35,2.

समुद्रमेखला f. *die Erde* (*meerumgürtet*) Trik. 2,1,1.

समुद्रयात्रा f. *Seereise, Seefahrt* Hariv. 8304. Udvâhat. im ÇKDr.

समुद्रयान n. dass. M. 8,157. Verz. d. Oxf. H. 109,a,30.

समुद्रयायिन् adj. *die See befahrend*, m. *Seefahrer* M. 3,158. Varâha-P. im ÇKDr.

समुद्ररसन adj. (f. आ) *meerumgürtet:* die Erde Ragh. 15,83. Varâh. Brh. S. 43,32. f. आ *die Erde* H. 938, Schol.

समुद्रलवण n. *Seesalz* Râǵan. im ÇKDr.

समुद्रवर्मन् m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 52,365. fgg.

समुद्रवसना f. *die Erde* (*meerumkleidet*) H. 938, Schol. Halâj. 2,1.

समुद्रवह्नि m. *das höllische Feuer im Meer* Halâj. 1,70.

समुद्रवासस् adj. *in die Fluth sich hüllend:* Agni R̥V. 8,91,4.

समुद्रवासिन् adj. *am Meere wohnend* MBh. 1,7659.

समुद्रविजय m. N. pr. des Vaters des 22ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 38.

समुद्रव्यचस् adj. *einen See* oder *eine Kufe in sich fassend:* Indra VS. 12,56.

समुद्रशूर m. N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 54,97. fgg.

समुद्रसार n. *eine im Meere gewonnene Kostbarkeit, eine Perle* u. s. w. MBh. 2,1893.

समुद्रसेन m. N. pr. eines Fürsten, Vaters des Kandrasena, MBh. 1, 2690. 6991. 2,1098. 5,85. 8,166. eines Kaufmanns Kathâs. 29,119.

समुद्रस्थली f. gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. — Vgl. सामुद्रस्थलक.

समुद्रादि (समुद्र + आदि) *die 4te u. s. w. Silbe in einem* Pâda, *wenn darnach eine Cäsur eintritt*, Ind. St. 8,364. 462. fg.

1. समुद्रान्त m. *Meeresufer* Spr. (II) 514.

2. समुद्रान्त 1) adj. (f. आ) *bis an's Meer reichend:* die Erde R. 5,18, 35. सप्त° 4,15,8. *in's Meer sich ergiessend:* Flüsse Bhâg. P. 10,47,34. — 2) f. आ Bez. verschiedener Pflanzen: *Alhagi Maurorum Tournef.* AK. 2,4,3,10. H. an. 4,128. fg. Med. t. 225. Bhâvapr. 5. *die Baumwollenstaude* AK. 2,4,4,4. H. an. Med. Bhâvapr. *Trigonella corniculata Lin.* AK. 2,4,4,21. H. an. Med. Bhâvapr. = यवास (das auch *Alhagi Maurorum* ist) Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. *Muskatnuss* Çabdaḱ. im ÇKDr.

समुद्राभिसारिणी f. *ein dem Meergott nachlaufendes Mädchen* Vikr. 68,6.

समुद्राम्बरा f. *die Erde* (*meerumkleidet*) Trik. 2,1,1.

समुद्राय् (von 1. समुद्र), °यते *dem Meere gleichen* Spr. (II) 2293.

समुद्रायण (1. समुद्र + अयन) adj. (f. आ) *zum Meere hingehend, in's Meer sich ergiessend:* नद्य: Praçnop. 6,5.

समुद्रारु m. = ग्राहभेद (ग्राह Med.), तिमिङ्गिल und सेतुबन्ध (°बद्ध fälschlich Med.) H. an. 4,283. Med. r. 301.

समुद्रार्थ adj. (f. आ) *dem Meere zustrebend:* Gewässer R̥V. 7,49,2.

समुद्रावरण (समुद्र + आ°) adj. (f. आ) *durch's Meer geschützt:* die Erde Spr. (II) 682. Bhâg. P. 12,3,5.

समुद्रिय (von 1. समुद्र) P. 4,4,118. 1) adj. *a) marinus:* अर्णांसि R̥V. 4,16,7. 7,87,1. अप: 9,62,26. 8,63,3. AV. 7,107,1. TS. 7,4,13,1. अप्सरस: °या: 9,78,3. VS. 11,46. 17,87. AV. 7,7,1. f. pl. auch °द्रिय: R̥V. 10, 68,3. नाव: 1,25,7. — *b) in der Kufe befindlich:* देव R̥V. 9,107,16. — 2) n. (oder adj. zu छन्दस्) angeblich *ein best. Metrum* Çat. Br. 7,3,2,39.

समुद्रेक (von रिच् mit समुद्) m. *das Ueberwiegen:* सत्त्व° Nilak. 47. सुप्ति: निद्रा° Pratâpar. 53,b,6.

समुद्रेष्ठ (स° loc. von समुद्र + स्थ) adj. *in der Fluth befindlich* TS. 3,5,6,3.

समुद्रोन्मादन m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2570. es könnten auch zwei Wesen gemeint sein, wenn man समुद्रोन्मादन: für eine unregelmässige Contraction von समुद्र उन्मादन: zu halten geneigt wäre.

समुद्वाह (von 1. वह् mit समुद्) m. *Heirath, Hochzeit* MBh. 3,16705. Prajogar. 2,a,3.

समुद्वेग (von 1. विज् mit समुद्) m. *das Erschrecken* (intrans.): समुद्वेग मागतम् R. 3,55,18. समुद्वेगं जनस्यास्य करिष्याम: MBh. 4,151.

समुन्दन (von उद्, उन्द् mit सम्) n. *das Nasswerden* AK. 3,3,29.

समुन्नति (von नम् mit समुद्) f. *Höhe:* द्विगुणा तत्समुन्नति: Varâh. Brh. S. 56,11. शिखराणाम् Kumâras. 6,66. *das Aufsteigen, sich-Erheben:* कुचयो: Spr. (II) 5133. *hohe Stellung, hohes Ansehen:* स्वपूज्येषु MBh. 5, 1068. उत्तमै: सह सङ्गेन को न याति समुन्नतिम् Spr. (II) 7479. 6681. प्रकृति: खलु सा महीयस: सहते नान्यसमुन्नतिं यया Kir. 2,21. मया प्राप्ता समुन्नति: Mârk. P. 44,19. गुणा यान्ति समुन्नतिम् *erfahren eine Steigerung* Spr. (II) 6191. चित्तं समुन्नतिमश्नुते *der Geist fühlt sich gehoben* 4282. मनस: so v. a. *eine hohe Denkweise* Kumâras. 6,66. मन:° Ragh. 3,10. — Vgl. चित्त°.

समुन्नद (von नद् mit समुद्) m. N. pr. eines Râkshasa R. 6,32,15.18.

समुन्नद्ध s. u. नह् mit समुद्.

समुन्नमन (von नम् mit समुद्) n. *Erhebung, das Aufsteigen:* भ्रू° Sâh. D. 190. — Vgl. समुन्नयन.

समुन्नय (von 1. नी mit समुद्) m. *Aufschliessung, Erschliessung:* मञ्जूषाकुञ्चिकाशिल्पशाब्दब्रह्म° Verz. d. Oxf. H. 178,a, No. 404.

समुन्नयन (wie eben) n. *das Emporziehen:* भ्रू° Daçak. 4,19. — Vgl. समुन्नमन.

समुन्नस adj. = उन्नस *eine hervorspringende —, hohe Nase habend* Hariv. 14779.

समुन्नाद (von नद् mit समुद्) m. *gleichzeitiges Geschrei* u. s. w.: जन° MBh. 7,3830.

समुन्नाह (von 1. नह् mit समुद्) m. 1) *das in-die-Höhe-Drängen* Suçr. 2,202,19. — 2) *Höhe* Bhâg. P. 5,16,7.

समुन्नेय (von 1. नी mit समुद्) adj. *herauszubringen, zu erschliessen* Sâh. D. 204.

समुन्मिश्र adj. = उन्मिश्र, मिश्र *vermischt —, vermengt mit, begleitet von* (instr.) MBh. 6,4523. Hariv. 7808.

समुन्मुख adj. = उन्मुख *in die Höhe gerichtet:* °मुखीकर् *aufrichten, aufheben:* °कृत्य निजं भुजम् Naish. 12,77.

समुन्मूलन (von उन्मूलय् mit सम्) n. *das Entwurzeln, vollständiges zu-Nichte-Machen* Uttarar. 23,10 (31,9). am Ende eines adj. comp. Prab. 8,15.

समुपक्रम (von क्रम् mit समुप) m. *Beginn* H. an. 3,255. Med. t. 99.

समुपगन्तव्य (von 1. गम् mit समुप) n. impers. *sich zu begeben:* न चास्य विश्वासे °गन्तव्यम् so v. a. *man darf ihm kein Vertrauen schenken* Pańkat. ed. orn. 64,19.

समुपचार (von चर् mit समुप) m. *Huldigung*, pl. Pańkar. **2**,4,14. 3,13,3.

समुपच्छाद m. nom. act. von 1. छद् mit समुप P. **6**,4,96, Schol.

समुपजोषम् adv. = उपजोषम् Râmâçrama zu AK. 3,5,10 (शमुपजोषम् zwei Worte im Text) nach ÇKDr.

समुपभोग (von 3. भुज् mit समुप) m. *das Geniessen, Essen* MBh. 13,4711.

समुपवेशन (von 1. विश् mit समुप) n. *Lagerstätte* Uttarar. ed. Cow. 161,10 (समुपवेशसङ्ग die ältere Ausg. 119,10).

समुपस्तम्भ (von स्तम्भ् mit समुप) m. *das Stützen:* अन्योऽन्य° Spr. (II) 386 (beide Ausgg. des MBh. °ष्टम्भ).

समुपह्वँ (von ह्वा mit समुप) m. *eine Einladung mit Andern* Çat. Br. **4**,6,9,25. देवैः Çâñkh. Br. 12,5. Lâṭj. **2**,4,11.

समुपह्वावम् s. u. ह्वा mit समुप.

समुपह्वर (von ह्वर् mit समुप) m. *ein verborgener Ort, Versteck* MBh. 14,784. — Vgl. उपह्वर.

समुपानयन (von 1. नी mit समुपा) n. *das Herbeibringen, Herbeischaffen:* व्यासाख्यातस्य वित्तस्य MBh. 14,1882.

समुपाभिच्छाद (so ist mit der lith. Ausg. des Mahâbh. zu lesen) m. nom. act. von 1. छद् mit समुपाभि P. **6**,4,96, Vârtt.

समुपार्जन (vom caus. von 1. अर्ज् mit समुप) n. *das Erwerben, Erlangen* M. 7,152.

समुपालम्भ (von लभ् mit समुपा) m. *Vorwurf* MBh. 4,648 (इमं तु st. इदं तु mit der ed. Bomb. zu lesen).

समुपेक्षक (von ईक्ष् mit समुप) adj. *übersehend, nicht beachtend, vernachlässigend:* दीनानाम् Bhâg. P. **4**,14,41.

समुपेप्सु (vom desid. von आप् mit समुप) adj. *zu erreichen trachtend, strebend nach:* अमन्दम् Spr. (II) 2294.

समुपोषक (von 3. वस् mit समुप) adj. *fastend:* जयन्ती° Weber, Kṛshṇaǵ. 308.

समुल्बण adj. = उल्बण *klumpig, dick, wulstig:* समुल्बणाङ्ग adj. Varâh. Bṛh. S. 68,113.

समुल्लास (von 1. लस् mit समुद्) m. *das sich-hinundher-Bewegen, Hüpfen, Tanzen:* अग्रकाय° (beim galoppirenden Pferde) H. 1247.

समुल्लासिन् (wie eben) adj. *strahlend* Spr. (II) 6417.

समुल्लेख (von लिख् mit समुद्) m. als Bed. von उत्सादन H. an. 4,164. Med. n. 170.

समुष्ठ scheinbar Hariv. 2751. zu lesen ist mit der neueren Ausg. संमुष्णन्.

समुष्यलँ (von 3. उष् = वश् mit सम्) adj. *verlangend, liebend* oder *Liebe erweckend* AV. **6**,139,3.

समुह्वितर् v. l. für समुदितर् Nir. 10,32.

समुह्य v. l. für समूह्य der VS. in Çâñkh. Çr. **6**,12,10.

समुह्यपुरीष adj. *aus zusammengefegtem Schutt* (geschichtet): Agni Çat. Br. **6**,7,2,8. Kâtj. Çr. **16**,5,9. 10.

समूढ, समूळ्ह (von 1. ऊह् mit सम्) adj. 1) *zusammengefegt, — gestreift:* रक्षस् TS. **1**,8,3,2. — 2) *angereiht:* समूळ्हमस्य (पदं) पांसुरे *eine Fussstapfe reiht sich an die andere im Staube* ṚV. **1**,22,17. — 3) *regelmässig geordnet* (Gegens. व्यूढ *verschoben*) heissen gewisse Formen, z. B. des Daçarâtra, Dvâdaçâha, in welchen die Metra der einzelnen Abtheilungen *in normaler Folge auftreten*, Âçv. Çr. **8**,7,25. **10**,3,2. Çâñkh. Br. 27,7. Schol. zu 22,1. °छन्दस् Çat. Br. **4**,5,9,1. Schol. zu Pańkav. Br. **14**,1,5. — Çâñkh. Çr. **10**,2,2. 3,3. 4,3. **11**,12,12. Lâṭj. **4**,5,22. 6,4. — Nach den Lexicographen = शोधित Trik. **3**,1,20. = पुञ्जित, नव (सद्योजात), भुग्न, अनुपप्लुत (अनुपप्लव) 3,3,118. H. an. 3,191. Med. ḍh. 10. = दमित und विवाहित (von वह्) Dharaṇi im ÇKDr.

समूर m. *eine Antilopenart* H. 1294.

समूरु m. desgl. AK. **2**,5,9. — Vgl. चमूरु.

समूर्तक adj. Mârk. P. 96,62 wohl fehlerhaft für संवर्तक.

सँमूल (2. स + मूल) 1) adj. *a) mit Wurzeln versehen* so v. a. *berast, bewachsen* Çat. Br. **13**,8,1,15. देवयजन Kauç. 60. 83. चैत्य *wurzelnd* so v. a. *lebend, grünend* R. Gorr. **2**,70,14. — *b) sammt der Wurzel:* बर्हिस् TBr. **1**,6,8,7. Âçv. Gṛhj. **2**,5,2. 7,5. Çat. Br. **7**,4,2,13. **14**,6,9,34. (वनम्) समूलमुन्मूलयति Spr. (II) 5392. so v. a. *mit Allem was dazu gehört, vollständig:* ततः समाप्ते सकले जगत्पतेर्व्रते समूले Hariv. 14834. (शत्रून्) समूलान्हन्मि so v. a. *mit Stumpf und Stiel* MBh. 2,2425. Hariv. 1171. R. 5,51,3. Kâm. Nîtis. 17,21. समूलस्तु विनश्यति Spr. (II) 220. 715. 4041. Râǵa-Tar. 4,140. (द्रव्यम्) समूलं विनश्यति so v. a. *bis auf den letzten Heller* Spr. (II) 377. समूलम् adv.: उन्मूलनम् Prab. 67, 15. समूलोन्मूलन Kathâs. 67,14. — 2) m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 55,7. — Vgl. सहमूर, सहमूल.

समूलक adj. 1) = समूल 1) *b*): वृक्षानङ्गारकारीव मैनान्धाक्षीः समूलकान् MBh. 2,2109. — 2) *nebst Rettig* (मूलक): कालशाक MBh. 13,3274. Hariv. 8443.

समूलकाषम् adv. in Verbindung mit कष् so v. a. *mit Stumpf und Stiel ausreissen, — zu Nichte machen* P. **3**,4,34. अविद्यादयः पञ्च क्लेशाः समूलकाषं कषिता भवन्ति Sarvadarçanas. 155,12. fg. — Vgl. निमूलकाषम् unter निमूलम्.

समूलघातम् adv. in Verbindung mit हन् so v. a. *mit Stumpf und Stiel ausrotten* P. **3**,4,36. Spr. (II) 6865. Sarvadarçanas. 155,13.

समूर्ह (von 1. ऊह् mit सम्) m. 1) *Anhäufung* AV. **3**,24,7. *Haufe, Schaar, Menge, Aggregat* AK. **2**,5,39. H. 1411. Halâj. 4,1. यज्ञरत्नसाम् MBh. 3,15640. आहूतेषु (so ed. Bomb.) समूहेषु तव सैन्यस्य मानद। नाभूल्लोके समः कश्चित्समूह इति मे मतिः॥ 7,4977. fg. देव° Hariv. 4330. ज्ञातीनाम् AK. **2**,6,1,35. Halâj. 2,336. Varâh. Bṛh. S. 53,31. Râǵa-Tar. 1,112. Pańkat. 222,7. गो° Mârk. P. 49, 50. Râǵa-Tar. 4,172. शलभ° Çâk. 31. पादपानाम् R. **3**,17,6. 12. Pańkar. **1**,7,20. सुशिखा° (*schönes Haar*) Bhâg. P. **3**,20,36. रत्न° Vet. in LA. (III) 2,19. तुष° Varâh. Bṛh. S. 53,62. शास्त्र° Pańkar. **4**,2,4. Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,37. fg. द्रव्य° Suçr. **1**,5,14. 14,1. रोग° 249,15. वाक्समूह 2,266,14. वाक्यं पदसमूहः Tarkas. 49. पद° so v. a. पदपाठ VS. Prât. 4,174. परमाणूनाम् Bhâg. P. **5**,12,9. Sâh. D. 52. Sarvadarçanas. 142,12. 15. fgg. Vedântas. (Allah.) No. 20. VS. Prât. 1,15. महावात° so v. a. *Sturmwind* MBh. 7,89. — 2) = गण *eine zur Verfolgung bestimmter Zwecke zusammengetretene*

Anzahl von Menschen, Verein, Körperschaft M. 8,221. Jâgn. 2,188. fg. — 3) *Summe, Inbegriff:* सर्वश्रुतिसमूहो ऽयं श्रोतव्यो धर्मबुद्धिभिः MBh. 1,2316. — 4) N. pr. eines göttlichen Wesens (wenn पार्ष्णिनेमः स° gelesen wird) MBh. 13,4355. — Vgl. काम°, भ°, वन°, सामूहिक.

समूहक m. = समूह 1): शाल्मलीनाम् Pańkar. 1,7,23.

समूहन (von 1. ऊह् mit सम्) 1) adj. *zusammenkehrend, zu einem Haufen vereinigend:* पांसु° (अनिल) M. 4,102. — 2) f. ई *Besen* H. 1016. — 3) n. *das Zusammenstreifen* Çâńkh. Gṛhj. 1,7. Vgl. परि°.

समूह्य (wie eben) adj. *zusammenzustreifen, — fegen* (so v. a. समुह्यपुरीष): अग्नि P. 3,1,131. Vop. 26,11. AK. 2,7,20. TS. 5,4,11,2. Kâth. 21,4. VS. S. १६०.

समृणीक adj. Hariv. 7426. मृणीका सत्वग्रहिस्तद्देशेन तया सह क्रियमाणं समृणीकम् Nilak. Könnte auch in 2. सम् + ऋ° zerlegt werden; vgl. आविर्ऋजीक.

समृत (von ऋ mit सम्) partic. *zusammentreffend* (in Zeit und Ort), *vereinigt* ṚV. 3,38,3. 10,103,11. °सोमँ, °यज्ञँ TS. 1,6,7,1. Kâth. 34,18.

समृति (wie eben) f. *Begegnung* ṚV. 5,7,2. तस्मान्नो अद्य समृतेरुरुष्यतम् (Attraction) 8,90,4. *Zusammenstoss, Treffen:* घोरा 4,16,17. समृता कृसि भूर्यसः 1,31,6. वृधानाम् 32,6. 127,3. 5,34,6. 7,60,10. 9,71, 8. Nach TS. Prât. 5,9 und Padap. zu TS. 3,3,8,2 hieraus angeblich असमर्ति.

समृद्ध 1) adj. s. u. ऋध् mit सम्. Davon °त्व n. *Trefflichkeit, guter Zustand:* त्रिःषमृद्धत्वाय (und °सम्°) aus dem Veda Kâç. zu P. 8,3,106; vgl. TS. 2,4,11,5. — 2) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2159 nach der Lesart der ed. Bomb.; es könnte übrigens auch समृद्धपट verbunden werden.

समृद्धि (von ऋध् mit सम्) f. 1) *das Gelingen, Gerathen, Wohlgedeihen; Trefflichkeit, guter Zustand, Wohlfahrt* AK. 3,3,10. 3,4,9,41. AV. 6, 124,3. 10,2,10. 11,1,10. Khând. Up. 1,1,8. Spr. (II) 5362 (auch अ°). 3562 (अ° pl.). Varâh. Bṛh. S. 15,32. °काम Çat. Br. 12,7,3,11. °करण Pâr. Gṛhj. 1,6. °क्षेम Kauç. 5. यज्ञस्य TS. 1,5,2,4. 7,1,6,6. व्यृद्धस्य Çat. Br. 9,5,2,1. 14,3,2,1. कृषिषः 11,4,4,1. TBr. 1,4,4,10. 3,7,11,4. Kauç. 3. 5. Ait. Br. 2,10. रेतः° 6,27. तेजसः Maitrjup. 6,36. काम° R. 1,14,3 (2 Gorr.). सर्वकाम° R. Gorr. 2,52,19. यज्ञस्य 1,51,2 (50,2 Schl.). यज्ञ° 13. MBh. 13,4625. सर्वार्थ° Kathâs. 101,42. कर्म° Çańk. zu Khând. Up. S. 7. सर्वसंपदाम् Bhâg. P. 10,81,32 (pl.). भाग्य° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,6, Çl. 18. धनधान्य° *Ueberfluss an* Spr. (II) 7539. *Wohlfahrt, Wohlstand* einer Person Jâgn. 1,264. MBh. 3,16882. समृद्धिवृद्धिलाभाय 4,137. Spr. (II) 1046. 2747. 2991. 4556 (pl.). 4860. Kathâs. 22,30 (pl.). पद्मा 45,385. Mârk. P. 51,32. 118,15. Bhâg. P. 3,14,10 (pl.). 4,3,21. 10, 81,32. Vop. 6,61. तस्य भोजनाच्छादाभ्यधिका समृद्धिर्नास्ति Pańkat. 134, 8. Schol. zu Naish. 22,53. बहुतरसु° Spr. (II) 6305. परां समृद्धिं लङ्कायाः R. 5,73,3. मनः° so v. a. *innere Zufriedenheit* Bhâg. P. 4,9,36. am Ende eines adj. comp.: वृत्तैः फलपुष्पसमृद्धिभिः *mit Früchten und Blumen reichlich versehen* MBh. 1,4868. राजभिः — अतीव श्रीसमृद्धिभिः 2,1301. नखरागसमृद्धिभिर्मुकुटरत्नमरीचिभिः *gesteigert durch* Ragh. 9,13. — 2) Bez. *eines best. Gedeihen bringenden vedischen Liedes* Varâh. Bṛh. S. 48,71. — Vgl. नृप°.

समृद्धिन् (von समृद्धि) adj. *reich gesegnet, mit Allem vollauf versehen:* गङ्गा MBh. 13,1840. gewöhnlich in comp. mit der Ergänzung: सर्वकाम° 2,822. R. 3,53,3. 5,9,51. सर्वभोग° 31,11. धनधान्य° 6,113,2.

समृद्धिमत् (wie eben) adj. dass.: Garuḍa MBh. 1,1252. रथ 7,85. वह्नि Mârk. P. 99,62. in comp. mit der Ergänzung: फलपुष्प° Kâvjâd. 2,210. सर्वसिद्धि° Pańkar. 4,1,45. समृद्धिवत् (!) Çańk. zu Khând. Up. S. 19.

समृद्धीकृ (समृद्ध + 1. कृ) *in Wohlstand versetzen, reich machen:* °कृत Daçak. 83,6.

समृध् (von ऋध् mit सम्) 1) adj. *Gelingen habend:* समृधो विश्पते कृणु ṚV. 6,2,10. — 2) f. *das Gelingen:* समृधे त्वा Kauç. 5.

समृध (wie eben) adj. *vollständig, vollkommen:* सर्वं तदेषां समृधेव (d. i. समृधमिव) पर्व ṚV. 7,103,5.

समेडी f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2631. daneben एडी und भेडी.

समेत 1) adj. s. u. 3. इ mit समा. Ṛt. 1,28 hat Gildemeister die v. l. समेतम् adv. *una cum* (instr.) in den Text aufgenommen, wir vermuthen समेत्य. — 2) m. N. pr. eines Berges: समेताद्रि Çatr. 1,345. dagegen सम्मेत 358. सम्मेतशैल (समेत° wäre gegen das Metrum) 14,96. Vgl. Colebr. Misc. Ess. 2,212. Wilson, Sel. Works 1,322.

समेद्धृ (von 1. इध् mit सम्) nom. ag. *Anzünder* ṚV. 6,48,8. 7,1,15.

समेध (3. स + मेध) adj. *vollkräftig, lebensfrisch:* पञ्चमालभ्यं पुरोडाशं निर्वपति समेधमेवैनमालभते (= यज्ञयोग्यहविर्भागयुक्त Comm.) Ait. Br. 2,8,11.

समेधन (von एध् mit सम्) n. *das Gedeihen, Zunehmen, Grösserwerden:* अग्नेः समेधनार्थाय गन्धमाल्यं च पुष्कलम् R. Gorr. 2,83,6.

समोकस् (2. सम् + ओ°) adj. 1) *zusammen wohnend, eng verbunden:* वायुना ṚV. 8,9,12. समाने योना 1,144,4. 159,4. 10,65,2. 8. TBr. 2,4, 2,5. Kauç. 108. — 2) *ausgestattet mit, im Besitz von:* वीर्येण ṚV. 6, 18,7. रयिभिः 1,64,10. 100,1.

समोदक (2. सम + उ°) adj. *gleich viel Wasser enthaltend* H. 409. Wilson und ÇKDr. fassen das Wort fälschlich als n. und als Synonym von श्वेत 4) *d*).

समोह (von 1. ऊह् mit सम्) m. *feindliches Anrücken, Zusammentreffen* Naigh. 2,17. ṚV. 1,8,6.

समोह्म् (wie eben) absol. *zusammenfegend:* इयर्ति रेणुं मघवा समोह्म् ṚV. 4,17,13.

सम्प 1) m. = पतन Bhûriprajoga im ÇKDr. — 2) f. आ = शम्पा *Blitz* H. 1104, Schol. (Schreibart der Prâkja). Udbhaṭa im ÇKDr. — संपा s. bes.

संपक्व adj. = पक्व 1) *weich gekocht:* तिलतण्डुलसंपक्वः कृसरः सो ऽभिधीयते Khandogapar. bei Kull. zu M. 5,7. — 2) *reif* von Früchten Suçr. 1,210,14. 211,4. 212,15. — 3) *reif* von Geschwüren Suçr. 2,334,8. — 4) *reif* so v. a. *vollkommen ausgebildet:* कालसंपक्वविज्ञान Hariv. 4271. — 5) *reif* so v. a. *dem Tode verfallen* MBh. 3,11494.

संपत्ति (von 1. पद् mit सम्) f. 1) *Uebereinkommen, Eintracht:* °काम Âçv. Çr. 2,11,17. — 2) *das Zutreffen:* काल° Kâtj. Çr. 26,2,18. — 3) *das Gerathen, Glücken, Gedeihen, Gelingen, zu-Stande-Kommen:* कर्मसंपत्तिर्मन्त्रो वेदे Nir. 1,2. सर्वसंपत्तये R. 2,25,19. सस्य° Varâh. Bṛh. S.

9,12. 26,15. संकल्प° Kathâs. 11,41. ईप्सित° 22,173. कार्य° 25,71. विवाह° 119,62. अर्थ° Sâh. D. 300. कथं तस्यां तादृशरूपसंपत्तिः Schol. zu Çâk. 42. — 4) *das Zutheilwerden, Zufallen:* स्वर्गस्य लोकस्य Ait. Br. 2,17. 4,20. Pâr. Gṛhj. 2,17. न लोभादर्थसंपत्तिर्नराणामिह दृश्यते MBh. 5,4363. दुग्धोपलम्भे सुलभा संपत्तिर्दधिसर्पिषोः Spr. (II) 3106. फल° Kathâs. 27,9. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 221. zu Khând. Up. S. 58. Kull. zu M. 7,1. सदपत्य° zu 9,30. Bhâg. P. 1,15,31. विषय° Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 48. — 5) *das Werden zu —, das Uebergehen in Etwas* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 207. — 6) *das Vorhandensein, Dasein:* भिषगादीनां सत्त्वबलायुषां तथा Suçr. 1,131,2. 136,2. — 7) *das in-gutem-Zustande-Sein, Vorzüglichkeit:* रसव्यापत्संपत्ती Suçr. 1,18,19. शील° MBh. 2,2175 (°संपत्त्या zu lesen). वृत्ताध्ययन° = ब्रह्मवर्चस Halâj. 2,242. — 8) *das Vorhandensein in reichlichem Maasse, Ueberfluss:* अम्बु° Spr. (II) 3408. सुख° 6840. सर्वसंपत्तिरस्ति मे *ich habe Alles vollauf* Kathâs. 35,29. वसु° Çatr. 14,274. सर्वकल्याणसंपत्तिसमवेत (so lesen wir) Mârk. P. 123, 9. — 9) sg. und pl. *ein glückliches Ereigniss, Glücksfall; Glück, Wohlfahrt, Wohlstand* AK. 2,8,2,50. H. 357. Jâǵn. 1,217. P. 2,1,6. Spr. (II) 2327. 2586. 5483. 6869. fgg. 6918, v. l. Kathâs. 24,160. 49,226. Sâh. D. 752. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 263. संपत्त्या so v. a. *auf's Gerathe wohl* Kâm. Nîtis. 14,20. Varâh. Bṛh. S. 2,20. — 10) *eine best. als Heilmittel gebrauchte Wurzel* Çabdak. bei Wilson. — 11) eine Kalâ der Prakṛti und Gattin Îçâna's Verz. d. Oxf. H. 23,*b*,5. — Vgl. घन° (auch Kull. zu M. 11,38), संपद् und विपत्ति.

संपत्तिक am Ende eines adj. comp. von संपत्ति. In der Bed. 7) Kull. zu M. 3,39.

सँपत्नी (von 2. सम् + पति) adj. f. *sammt dem Gatten* AV. 14,2,25. 73.

संपत्प्रद (संपद् + प्र°) 1) adj. *Glück verleihend.* — 2) f. आ N. pr. einer buddhistischen Göttin Wilson, Sel. Works 2,12. fg. 27. eine Form der Bhairavî Verz. d. Oxf. H. 93,*b*,13.

संपँद् (1. पद् mit सम्) f. P. 3,3,108, Vârtt. 9. 1) *das Uebereinkommen, Einswerden im Handel:* संपत्ते गौः TS. 1,2,7,1. womit zu vgl. ist संपदो गवा ते क्रीणानीत्यन्ततः *am Schluss des Handels sagt er* u. s. w. TS. Comm. 1,354. — VS. 15,8 (neben प्रतिपद् und अनुपद्) nicht zu bestimmen. — 2) *das Gerathen, Glücken, Gedeihen, Gelingen, zu-Stande-Kommen:* श्राद्ध° Jâǵn. 1,221. कार्यसंपत्कर MBh. 1,2017. सर्वकृत्यानाम् Hariv. 7180. इच्छा° Spr. (II) 2332. सर्वार्थसंपत्करी 7610. *Bedingung —, Erforderniss zum Gelingen* u. s. w.: यत्रात्मनो ऽधिकाराद्याः सर्वाः स्युर्यज्ञसंपदः Bhâg. P. 7,4,16. — 3) *das Zutheilwerden, Zufallen:* नित्यसुखादेः Sarvadarçanas. 92,11. Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 48. समस्तगुण° so v. a. *Besitz* Varâh. Bṛh. S. 53,75. शमदमादि° Vedântas. (Allah.) No. 9. पुत्र° Bhâg. P. 6,14,42. श्राद्धसंपत्समन्वित so v. a. *dem ein Çrâddha zu Theil wird* Mârk. P. 33,6. — 4) *das Werden zu —, Uebergehen in Etwas* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 206. — 5) *das Vorhandensein, Dasein* Suçr. 2,507,16. am Ende eines comp. so v. a. संपन्न *versehen mit* R. 4, 44,11. Kathâs. 20,24. Bhâg. P. 9,4,31. 33. — 6) *richtiges Verhältniss, richtige Beschaffenheit* ṚV. Prât. 14,29. चकारान्यं च लोकं वै क्रुद्धो नक्षत्रसंपदा so v. a. *mit der vollen Zahl von* Nakshatra MBh. 1,2928. *gute Beschaffenheit, Vorzüglichkeit, Vorzug; Vollauf:* भूयश्च शृणु मे ब्रह्मन्संपदं धर्मसंग्रहे MBh. 5,7146. अपराह्णस्तथा दर्भाः u. s. w. श्राद्धकर्मसु संपदः *sind die Vorzüge bei* M. 3,255. हव्यसंपदः 256. सप्तैता दुर्गसंपदः Spr. (II) 6239. स्मृतिः u. s. w. मन्त्रिसंपत्प्रकीर्तिता 7262. शस्त्र° Suçr. 1, 27,14. Kâm. Nîtis. 4,19. 21. 15,36. समग्र° adj. *mit allen Vorzügen ausgestattet* Ragh. 3,22. रूपस्य so v. a. *eine schöne Gestalt, Schönheit* MBh. 16,3853. fg. रूप° dass. 1,5912. 6008. 7694. 2,2175. 3,2131. fg. 4,296. Hariv. 2080. R. 1,72,3. R. Gorr. 1,66,1. 3,23,22. Kathâs. 17,94. 30, 13. 68. 34,94. रूपयौवन° R. 5,14,33. स्वर° so v. a. *eine schöne Stimme* Hariv. 8690. R. Gorr. 1,3,61. 15,11. 2,88,23. 3,16,16. 4,63,7. वाक्य° 54,6. यज्ञ° MBh. 7,2348. भाग्य° Ragh. 3,13. गुण° so v. a. *Vorzüge* R. Gorr. 1,1,5. 66,15. Kir. 5,24. Varâh. Bṛh. S. 72,2. अर्घ° *ein guter Preis* 8,6. ब्राह्मण° (pl.) *vorzügliche Brahmanen* M. 3,126. पुष्प° *Schönheit, Pracht* R. 3,79,39. Kumâras. 5,27. Râǵa-Tar. 5,112. Bhâg. P. 3, 22,27. 4,25,18. 26,14. सस्यानां संपदः so v. a. *ein schönes Getraidefeld* Ragh. 10,60. सस्य° *eine reichliche Getraideernte* Varâh. Bṛh. S. 5,20. 8,44. 18,5. विद्रुम° 29,8. सस्यस्य परा संपत् — गवां चाग्र्या 40,6. गोरस° 45,7. मूषक° *Mäuse in Menge* 95,4. धन° 53,74. Spr. (II) 754. वसु° Kumâras. 6,37. Râǵa-Tar. 6,367. पुरुषद्रव्य° Pańkat. 92,3. 4 = Hit. 119,18. सत्त्व° AK. 3,1,13. सुख° Varâh. Bṛh. S. 49,6. Kathâs. 17,43. सकलसौख्य° (pl.) Spr. (II) 3095. कल्याण° Mâlatîm. 104,17. भोग° Kathâs. 17,92. Mârk. P. 128,17. अधिकलावण्य° Sâh. D. 52,12. सौभाग्य° *ein hoher Grad von* Kathâs. 12,89. अभिताप° Çiç. 9,1. प्रभुशक्ति° Ragh. 8,19. VP. 4,7,15. ऋद्धि° R. 1,26,24 (27,23 Gorr.). संपद् = गुणोत्कर्ष H. an. 2,237. Med. d. 41. = समुच्चय Trik. 3,3,213. — 7) *richtiger Stand, Vollzahl; Herstellung der Vollzähligkeit oder des Parallelismus durch Rechnung, in der Vorstellung* u. s. w.: व्यूहैः संपत्समीह्या ṚV. Prât. 8,22. 17,14. छन्दसः 15. तया गच्छन्ति संपदम् 16,4. 8. 1,15. अन्तर° 16,45 (46). Çat. Br. 10,4,1,8. der technische Gebrauch im Ritual wird erläutert: स्वल्पे कर्मणि अधिककर्मत्वस्य मनसा संपादनम् Comm. zu TS. 1,914. Ait. Br. 2,37. TBr. 3,11,2,2. Çat. Br. 3,1,4,2. 4,4,21. 5,3,1,10. ते पञ्च संपदा भवन्ति 6,3,1,25. सर्व° 7,1,28. 10,2,3,7. 15. 11,1,2,3. 9. 13. अवदान° *Nachbildung des* Av. Âçv. Çr. 2,6,12. छन्दसः Nid. 1,5.15. Çâṅkh. Çr. 9,20,30. प्रत्यक्षं संपदा वा *unmittelbar oder künstlich* 15,10,5. daher संपदानुष्टुप् An. *durch Umrechnung* 9,6,22. in derselben Bedeutung auch संपदि विराट्, संपदि जगती Çâṅkh. Br. 11,5. 14,3. — 8) (*was Einem zu Theil wird*) *Geschick:* तेजः क्षमा u. s. w. भवन्ति संपदं दैवीमभिजातस्य Bhag. 16,3. दम्भो दर्पः u. s. w. अभिजातस्य संपदमासुरीम् 4. — 9) sg. und pl. *gutes Geschick, Wohlfahrt, Wohlstand, Glück, Glücksgüter, Reichthum* AK. 2,8,2,49. 3,4,14,72. Trik. H. 357. H. an. Med. परमा Çat. Br. 14,7,1,31. Khând. Up. 5,2,5. संपदं लभ् MBh. 4,122. संपदान्विताः R. 1,7,11. Kâm. Nîtis. 8,59. 12,31. 15,33. Megh. 54. Ragh. 1,26. 64. 3,10. 9,11. 17,65. Kumâras. 1,22. Çâk. 189. 91,13 (*Vermögen, Besitz*). Spr. (II) 168. 552. 634. 960. 1692. 1790. 2040. 2401. 2416. 2578. 3727. 3796. 4530. 5565. 5579. 5772. 6210. 6648. 6702. 6768. 6875. fgg. 6918. 7439. Ashṭâv. 11,3. 17,15. Varâh. Bṛh. S. 53,104. 63,3. 96,11. Kathâs. 18,288. 27,134. 36,132. 37,235. 39,242. Râǵa-Tar. 3,313. 4,77. 5,231. Sâh. D. 78. Bhâg. P. 1,12,5. 3, 22,29. 4,20,12. 5,7,8. 6,9,54. 11,22. 15,21. Sarvadarçanas. 92,5. am

Ende eines adj. comp.: अत्यल्प° Spr. (II) 171. अ° Râǵa-Tar. 3,164. पृथु° 4,226. भूरि° 699. चारु° 6,303. Personificirt (so v. a. लक्ष्मी): षडूर्शनीसंपदा गाढालिङ्गितमानसः Verz. d. Oxf. H. 128,a,8. — 10) *eine Art von Perlenschnüren* H. an. Med. — Vgl. यथा°, संपत्ति und विपद्.

संपद n. = समं पदयुगम् Çabdam. im ÇKDr. संपदात् Kathâs. 45,366 wohl fehlerhaft.

संपदिन् m. N. pr. eines Grosssohnes des Açoka Burnouf, Intr. 427. 430. Schiefner, Lebensb. 310 (80). Târan. 287. संपदी bei Burnouf und Târan.

संपदर m. v. l. für संपद्दर Purushottamad. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,1.

संपद्वसु m. N. eines best. Sonnenstrahls VP. 236, N. 3. — Vgl. संपद्वसु.

संपद्विपद n. sg. copul. Zusammensetzung von संपद् + विपद् P. 5,4, 106, Schol.

संपन्नक्रम m. *eine best. Meditation* bei den Buddhisten Târan. 324.

संपन्नता (von संपन्न; s. u. 1. पद् mit सम्) f. am Ende eines comp. *das Versehensein mit:* दैव° so v. a. *das Glück-Haben* Kâm. Nîtis. 4,7.

संपर gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90. — Vgl. संपरीय.

संपराय (von 3. इ mit संपरा) m. gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101. 1) *Tod* (vgl. संपरेत *gestorben* Bhâg. P. 5,2,22): असंपरायाभिमुख Bhâg. P. 4,5, 38. — 2) *das von-Ewigkeit-her-Sein* (= अनादित्व Comm.) Çând. 41. — 3) *Kampf* AK. 3,4,24,152. H. 798. H. an. 4,230. fg. Med. j. 128. Halâj. 2,299. Daçak. 94,3 (सम्पराय Wilson, साम्पराय ed. Calc.). — 4) *Ungemach, Unglücksfall.* — 5) *Zukunft* AK. H. an. Med. — Vgl. सांपराय, सांपरायिक.

संपरायक n. = संपराय 3) Bharata zu AK. 2,8,2,72 nach ÇKDr.

संपरिग्रह (von ग्रह् mit संपरि) m. 1) *das in-Gnade-Aufnehmen Jmdes* सीतायाः Ragh. 15,71. — 2) *Eigenthum, Besitz:* ममेदमिति लोके ऽस्मिन्न भवेत्संपरिग्रहः MBh. 12,2549. — सद्धर्म° s. u. सद्धर्म.

संपरिपालन (von पालय् mit संपरि) n. *das Bewachen, Schirmen, Schützen* R. 2,27,14.

संपरिप्रेप्सु (vom desid. von आप् mit संपरिप्र) adj. *lauernd auf* (acc.): अन्तरं द्रौपद्या कृष्णां प्रति MBh. 3,11455.

संपरिमार्गण (von 1. मार्ग् mit संपरि) n. *das Suchen, Aufsuchen* R. 5,14,61.

संपरिशोषण (von 1. शुष् mit संपरि) n. *das Hinwelken:* मा च कार्षीस्त्वं देवि °शोषणम् R. 2,10,30.

संपरीय adj. von संपर gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90.

संपर्क (von पर्च् mit सम्) m. *Verbindung, Berührung, Contact* (eig. und übertr.) H. an. 3,107. Med. k. 165. Spr. (II) 1726, v. l. Weber, Kṛshnaǵ. 307. क्षीरोदक°, स्वरव्यञ्जन° *Verbindung zwischen Milch und Wasser, Vocal und Consonant* Comm. zu TS. Prât. 21,1. सुन्दरीणामाशिञ्जितनूपुरेण Kumâras. 3,26. 7,8. Vikr. 13. कुलीनैः सह Spr. (II) 1841. महाजनस्य *mit* 4755. Râǵa-Tar. 3,110. काम° *mit* Maitrjup. 6,34. काल° MBh. 7,1391 (°संपर्कात् mit der ed. Bomb. zu lesen). R. 5,14,25. Mârk. P. 49,25. Megh. 26. 43. Ragh. 13,12. Çâk. Ch. 143,3. Mâlav. 44,3. Spr. (II) 1295. 4334. 5975. 6947. 7463. Kathâs. 7,48. 17,37. 60,135. Mârk. P. 15,75. 37,26. 38,10. Râǵa-Tar. 2,122. 6,192. Verz. d. Oxf. H. 18,a,32. Prab. 23,16. Pańkat. ed. orn. 53,10. Schol. zu Kap. 1,19. am Ende eines adj. comp. (f. आ) Mâlav. 84. Kathâs. 43,128. — = सुरत, रति *coitus* H. an. Med.

संपर्किन् (wie eben) adj. P. 3,2,142.

संपर्चन (wie eben) n. nom. act. Dhâtup. 20,27. 34,10.

संपर्यासन (vom caus. von 2. अस् mit संपरि) n. *das Umstürzen, Umfallen:* eines Wagens Varâh. Brh. S. 46,9.

संपवन (von 1. पू mit सम्) n. *das Läutern:* आज्यस्य Gṛhjas. 2,6.

संपा (1. पा mit सम्) f. *das Zusammentrinken* TBr. 3,10,1,2. Çat. Br. 3,6,2,26. — सम्पा s. u. सम्प.

संपाक 1) adj. = धृष्ट und तर्कक Med. k. 165. = अल्प und लम्पट Dharaṇi im ÇKDr. — 2) m. *Cathartocarpus fistula Pers.* AK. 2,4,2,4. Med. Ratnam. 21. Suçr. 2,340,13. — Vgl. शम्पाक.

संपाचन (vom caus. von 1. पच् mit सम्) n. *das Reifmachen, Bähen eines Geschwürs durch warme Umschläge* u. s. w. Suçr. 2,6,3. 519,2.

संपाट (von पट् mit सम्) m. 1) = पाट *intersection* Colebr. Alg. 303; vgl. संपात 5). — 2) *Spindel* Çabdam. im ÇKDr.

संपाठ्य (von पठ् mit सम्) adj. *mit dem man zusammen lesen (studiren) darf:* अ° M. 9,238.

संपात (von 1. पत् mit सम्) m. 1) *Flug, schnelle Bewegung, Fall;* = पतन Bhûriprajoga im ÇKDr. विद्युत्संपात *das Zucken des Blitzes* MBh. 3,11145. Hariv. 3901. 9228. Vikram. 85,20. शतह्रदा° Daçak. 71,7. वज्राशनीनाम् R. 5,7,64. ताराणाम्, भूषणानाम् MBh. 1,4096. पाषाण° 7110. शर° 2,2634. 7,3630. 4382. 6749. R. 3,34,9. रक्तोघमांस° MBh. 3,8286. Kathâs. 58,7. शस्त्र° 47,50. Bhag. 1,20. वृष्टि° *Regenguss* Râǵa-Tar. 5,275. धारा° 278. Prab. 87,9. पवनाधिकसंपातः खगः Hariv. 2492. रथैः पवनसंपातैः 4997. 5476. अस्खलितसुखसंपातं रथम् Uttarar. 16,6 (22,8). मनःसंपातरंहस् R. 7,16,18. 33,3. कम्पा = °पाटव H. 1470. *Sturz in:* पयसि Spr. (II) 5972. — 2) *eine best. Art des Fliegens* Gatâdh. im ÇKDr. Pańkat. 114,25. 115,5. II,57. — 3) *Zusammenstoss, das Zusammenprallen:* वज्रपर्वतयोरिव MBh. 2,912. 4,349. अयसाम्, शिलानाम् 7,1355. असिचर्मणोः 503. 4312. खड्ग° Kathâs. 74,283. तल° R. 6,70, 44. तयोः शिरःसंपाते Pańkat. 35,7 (ed. orn. 31,10). पक्ष्मसंपातजे काले so v. a. *in einem Augenblick* MBh. 5,3170. अपाम् *Zusammenfluss* Varâh. Brh. S. 54,118. *das Zusammentreffen:* घुनाम् MBh. 5,2651. कृकिणा सह beim Spiel Hariv. 6735. — 4) *eine best. Kampfart* MBh. 6,2284. 8,1902. Hariv. 13494. — 5) *Ort des Zusammentreffens, Berührungspunkt, Schneidepunkt:* वंशानाम् *der Diagonalen* Varâh. Brh. S. 53,57. 64. विषुवत्क्रान्तिवलययोः संपातः स्यात् Gol. Golab. 17. Khedjak. 39. कर्णसूत्रस्य कक्षावृत्तस्य च यत्र संपातः Comm. zu Gunit. Spashtâdh. 27. fgg. Vgl. संपाट 1). — 6) *das Auftreten, Erscheinen, Sichzeigen, Eintritt:* उभयोरपि (द्विषतोः) Kâm. Nîtis. 11,25. दस्यु° Kathâs. 101,286. नागरिकपुरुष° Daçak. 74,16. fg. पुरा काकसंपातात् Kauç. 31. 34. द्वारेषु पक्षिसंघसंपाताः (v. l. °संपातः) Varâh. Brh. S. 46,70. अपक्षिगण° adj. *wo sich keine Vögel zeigen* R. 7,34,27. Hariv. 12302. प्रशान्ते सर्वसंपाते 12304. प्रशान्ते भृङ्गसंपाते Râǵa-Tar. 3,409. वृत्ते शरावसंपाते *wenn die Schüsseln nicht mehr erscheinen* d. i. *nach der Mahlzeit wieder an ihren Platz gestellt sind* M. 6,56. MBh. 14,1278. तेजोंऽशानाम् MBh. 1,373. नष्टज्वलनसंपाता (नगरी) R. 2,48,27 (°संतापा ed. Bomb., im Comm. aber durch संगम erklärt). पतत्पतगसंपाते so v. a. *zur Zeit der niedersinkenden*

Sonne 5,5,27. विभक्तरश्मि° 49,30. पवन° PRAB. 2,7. तमः° SÂH. D. 293, 17. व्यसनशत° Spr. (II) 284. ज्ञनवृजिन° ÇATR. 14,77. साधसावेग° KATHÂS. 21,97. यावत्संपातम् so v. a. *so lange es geht* KHÂND. UP. 5,10,5. अ° adj. (f. आ) so v. a. *nicht zur Hand seiend* KAUÇ. 32. — 7) *Rest von Flüssigkeit, der im Gefäss zusammenläuft; Ueberbleibsel eines im Opfer verwendeten Stoffes*, überh. *Brosamen, Abfälle* KÂTH. 28,8. 35,16. GOBH. 2,3,6. 5,3. KAUÇ. 3. 10. 20. तण्डुल° 21. 24. 26. 28. 30. 33. 72. 78. 109. 120. 126. 139. अप्सु संपातानानयति 27. स्नाते ऽश्मे संपातानभ्यतिनयति 41. 37. GRHJAS. 2,9. मन्थे संपातमवनयेत् KHÂND. UP. 5,2,4. 5. Vielleicht hierher auch: सक्षसंपाताभिक्तत SUÇR. 2,158, 4. 159, 14. 160, 17. संपातसिक्त PAÑKAR. 3, 13, 21. — 8) *zusammenstossende* d. h. *in* Saṁhitâ *und Ritual benachbarte Lieder* (vollständig °सूक्त), z. B. ṚV. 4, 19. 22. 23. Comm. zu ÇÂÑKH. BR. 22,1. AIT. BR. 6,18. fgg. ÂÇV. ÇR. 8, 4, 14. 16 (wo nach शस्त्वा die Worte संपातानेव in der Ausg. einzufügen sind). 8,10,4. ÇÂÑKH. ÇR. 16,20,15. — 9) N. pr. eines Sohnes des Garuḍa WILSON ohne Ang. einer Aut. fehlerhaft für संपाति. — Die Bed. des Wortes ṚV. PRÂT. 16, 51 ist nicht zu bestimmen. — Vgl. धारा°, निः°.

संपातम् (wie eben) absol. in विद्युत्संपातम् *mit der Geschwindigkeit des Blitzes, im Nu* MBH. 12,4395.

संपातवत् (von संपात) adj. 1) *vorhanden, bereit;* mit कर् *bereit machen, zur Stelle bringen; was überhaupt zur Hand ist, der nächste beste, beliebig* (Gegens. असंपात): निशायां संभारान्संपातवतः करोति KAUÇ. 23. 12. काम्पीलपुटानपां पूर्णान्संपातवतः कृत्वा 28. अवसिच्चत्युष्णाः संपातवतीरसंपाताः 32. उदपात्र 24. 27. धनुस् 14. रथचक्र 14. दण्ड 23. 47. गोशृङ्ग 31. अहृत 34. दाम्नी (= दामनी) ebend. अश्मनः 51. नावम् 52. संपातवतामश्नाति 7. ओषधीः 41. द्रव्य 42. 50. 52. — 2) *mit* Sampâta (Bed. 8) *versehen* ÂÇV. ÇR. 8,4,16. fg.

संपाति m. N. pr. 1) eines fabelhaften Vogels, eines Sohnes des Aruṇa von der Çjenî (nach dem R. des Garuḍa) und Bruders des Ǵaṭâju MBH. 1,2634. 3,11205. 16045. VP. 149, N. 13. R. 1,1,70 (75 GORR.). 3, 20,34. 4,56,2. fgg. 6,110,46. RAGH. 12,60. KATHÂS. 107,25. MAHÂVÎRAḰ. 74,1. — 2) eines Fürsten MBH. 7,804. — 3) eines Sohnes des Bahugava und Vaters des Ahaṁjâti HARIV. 1657. fg.; vgl. संयाति. — 4) eines Affen R. 4,33,13. 39,37. 6,13,8. 22,3. — 5) eines Râkshasa R. 5,12,12. 7,5,43. — Vgl. संपातिन्.

संपातिन् (von 1. पत् mit सम्) 1) adj. *a) zusammen fliegend:* हंसाः MBH. 6, 5665. — 2) *mitfliegend* so v. a. *gleich rasch* NIR. 12, 22. — *c) herunterfallend:* कुसुमानि UTTARAR. 30,20 (40,11). — 2) N. pr. *a)* = संपाति 1) R. 4,56,5. 20. 58,15. 59,21. — *b)* = संपाति 5): स° adj. R. 6,108,8.

संपाद m. nom. act. von 1. पद् mit सम् in दुः°.

संपादक (vom caus. von 1. पद् mit सम्) adj. *hervorbringend, bewirkend;* in comp. mit seinem obj. KULL. zu M. 1,17. 19. 3,5. 9,5. °त्व n. nom. abstr. Verz. d. Oxf. H. 267,*a*,17.

संपादन (wie eben) 1) adj. (f. ई) *a) verschaffend, zu Theil werden lassend:* स्वर्ग° MBH. 1,6458. — *b) ausführend, erfüllend:* दुर्घट° Verz. d. Oxf. H. 238,*b*,20. आज्ञा° Spr. (II) 881 (vgl. JÂǴN. 1,76). — 2) n. *a) das Verschaffen, Herbeischaffen, Besorgen:* विचित्रान्नपान° KATHÂS. 54, 192. भार्या° MÂRK. P. 72,12. तृण° Comm. zu ǴAIM. 1,16. पूजासाधन° SARVADARÇANAS. 55,20. — *b) das Zustandebringen, Ausführen, Erfüllen, Hervorbringen, Bewirken:* स्थूलवस्त्र° PAÑKAT. 133,1. सत्समीहित° MÂLATÎM. 4,4. आत्मचिकीर्षितस्य KATHÂS. 15,149. स्वकार्य° KULL. zu M. 1,19. धर्मस्य zu 7,17. याग° zu 11,20. व्रत° VIKRAM. 37,7. शास्त्रस्थिति° SÂH. D. 408. तदर्थनिश्चय° Comm. zu ǴAIM. 1,1. सुख° SARVADARÇANAS. 118,18. 169,8. ÇAṀK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 14. 206. 261. Comm. zu TS. PRÂT. 3,1. 14,15. zu TS. 1,914,4. — *c) das Besorgen* so v. a. *in Ordnung-Bringen:* वास्तु° M. 3,255. अर्थ° 7,168.

संपादनीय (wie eben) adj. *zu Stande zu bringen, auszuführen, zu bewirken:* समारब्ध HIT. ed. JOHNS. 1512. मैत्री KULL. zu M. 3,138. दोहद *zu stillen* UTTARAR. 16,5 (22,7).

संपा᳚दम् (von 1. पद् mit सम्) absol. *vollzählig machend:* दश दश संपादं जुहोति *jedesmal alle zehn* TBR. 3,8,6,5.

संपादयितर् (vom caus. von 1. पद् mit सम्) nom. ag. 1) *Verschaffer, Herbeischaffer, Besorger:* ईप्सितकुसुमानाम् SÂH. D. 181,8. KUMÂRAS. 1, 4 (fem.). — 2) *zu-Stande-Bringer, Ausführer:* प्रारब्ध° KULL. zu M. 4, 246. 6,79.

संपादित partic. s. u. dem caus. von 1. पद् mit सम्. Davon nom. abstr. °त्व n. *das zu-Stande-gebracht —, erfüllt-worden-Sein:* सुहृत्संपादितत्वात्साधुतरफलो मे मनोरथः ÇÂK. CH. 160,9.

संपादिन् (von 1. पद् mit सम्) adj. 1) *zusammentreffend mit* so v. a. *sich zu Etwas eignend, passend;* mit instr. P. 5,1,99. 6,2,155. कर्णवेष्टाभ्यां संपादि मुखम् = कर्णालंकाराभ्यामवश्यं शोभते Schol. zu 5,1,99. zur Erklärung der suff. य, इय gebraucht: अग्रिय = अग्र° NIR. 6,16. यज्ञ° 7,27. 9,37. सोम° 11,19. — 2) *vollbringend, ausführend:* आज्ञा° JÂǴN. 1,76 (vgl. Spr. (II) 881). इष्ट° KATHÂS. 92,35.

संपा᳚द्य (vom caus. von 1. पद् mit सम्) adj. 1) *zu Stande —, zu Wege zu bringen, zu Stande —, zu Wege gebracht werdend:* बीजं भक्तेन MBH. 12,4760. MALLIN. zu KUMÂRAS. 1,35. कार्य KULL. zu M. 9,297. शूद्रा° zu 3,13. SARVADARÇANAS. 11,8. त्रेतासंपाद्यानि कर्माणि KULL. zu M. 7,78. Davon nom. abstr. °त्व n.: मातापितृसंपाद्यत्वाज्जन्मनः zu 2,170. — 2) *vollzählig zu machen* TS. 1,6,9,3. ÇÂÑKH. ÇR. 7,27,25 in Ind. St. 8,80. — Vgl. दुः°.

संपार m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Samara und Bruders des Pâra, VP. 4,19,12.

संपा᳚रण (vom caus. von 1. 2. पर् mit सम्) 1) adj. *a) bis zum Ende reichend, dauernd:* वसु ṚV. 3,45,4. — *b) zum Ziel führend:* स्वर्गस्य लोकस्य ÇAT. BR. 4,2,5,10. — 2) n. *das Vollenden* PAÑKAV. BR. 13,10,14.

संपारिन् adj. *überführend:* नौ AIT. BR. 4,13. 6,6.

संपावन (von 1. पू mit सम्) n. *das Mitläutern* KÂTJ. ÇR. 25,13,16.

संपावैयश्व n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,242,*b*.

संपिण्डित s. u. पिण्डय् mit सम्. संपिण्डिताङ्गुलि adj. auch HALÂJ. 2,382.

संपिधान (von 1. धा mit संपि d. i. समपि) n. als eine Bed. von आच्छादन AK. 3,4,18,127. H. an. 4,159. MED. n. 167.

संपि᳚ब (von 1. पा mit सम्) adj. *hinunterschlingend* AV. 6,135,2.

संपीड (von पीड् mit सम्) 1) m. *Druck* KIR. 7,12. — 2) f. आ *Qual, Pein, Bedrängniss* GOBH. 4,7,14. M. 12,76. व्याधि° HARIV. 11174.

संपीडन (wie eben) n. 1) *das Drücken:* कर° *der Hand* MBh. 2,904. योनि° *der durch die vulva bewirkte Druck* 11,108. — 2) *das Quetschen* als Fehler der Aussprache: यमस्य Ind. St. 4,115,2.

संपीति (von 1. पा mit सम्) f. *Trinkgelage* P. 3,3,95, Schol. (vgl. 6,2,139).

संपुट (2. सम् + पुट) m. 1) *eine halbkugelförmige Schale und Alles was diese Form hat:* शराव° Suçr. 2,235,16. 389,20. Çārṅg. Saṁh. 3,9, 8. कपाल° Mahāvīraḱ. 17,18. सागरशुक्ति° Spr. (II) 6781, v. l. कमलिनीपलाशसंपुटाः (so ed. Calc.) Daçak. 106,2. अञ्जलिं संपुटं कृत्वा Hariv. 14919. पाणि° Kāvjād. 2,288. हस्त° H. an. 3,624. Med. l. 60. करकंज° Bhāg. P. 1,11,2. संपुटाञ्जलि adj. Paṅkar. 1,3,82. तस्याग्रे कृतसंपुटः (adj. = कृताञ्जलिः) Verz. d. Oxf. H. 62,*a*,10. स्फुरमाणौष्ठसंपुटा adj. MBh. 1,3009. वक्त्र° Rt. 1,21. — 2) *eine runde Dose* (zur Aufbewahrung von Juwelen u. s. w.) H. 1015. Hār. 134. Halāj. 4,79. Verz. d. Oxf. H. 145, *b*,6. अरणि° Nīlak. zu MBh. 3,17445. — 3) *Hemisphäre:* ब्रह्माण्डकटाहसंपुटतटे Gol. Bhuvanak. 67. — 4) *eine best. Blume,* = कुरुवक Aǵaja im ÇKDr. — 5) = एकजातीयोभयमध्यवर्तिन् ÇKDr. mit folgendem Belege aus dem Tantrasāra: सकामः संपुटो जप्यो निष्कामः संपुटं विना ॥ केवलां मातृकां कृत्वा मातृका तारसंपुटा । मातृकापुटितं तारं न्यसेत्साधकसत्तमः ॥ Hiermit ist zu vergleichen मातृकां मनुसंपुटाम् Paṅkar. 3,15,18. — 6) *quidam coeundi modus:* संप्रसार्याभयोः पादौ शय्यागतकपोलकः । भगलिङ्गस्य संयोगाद्रमते संपुटो हि सः ॥ Ratim. im ÇKDr. — 7) संपुटे लिख् so v. a. *Jmd* (gen.) *Etwas gut schreiben* Kathās. 6,39. hiermit zu vergleichen: अस्तर्ललाटसंपुटविकटाक्षरमालिका so v. a. *was Einem auf der Stirn gut geschrieben ist, was man im Leben nach des Schicksals Fügung zu erwarten hat* Spr. (II) 1504. — 8) Titel einer buddh. Schrift Tāran. 330. fg. चतुर्योगिणी° 331. — Vgl. वज्र°, स्वर्ण°.

संपुटक m. 1) = संपुट *eine runde Dose* (zur Aufbewahrung von Juwelen u. s. w.) AK. 2,6,3,40. संपुटिका f. dass. Spr. (II) 6655. — 2) = संपुट 6) Smaradīpikā.

संपुटीकार (संपुट + 1. कार) *durch die entsprechende andere hohle Schale vollständig machen;* davon nom. act. °करण n. Çaṁk. zu Bṛh. Ār. Up. S. 140.

संपुष्टि (von 1. पुष् mit सम्) f. *vollkommenes Gedeihen* Kātj. Çr. 19, 5,5. Lāṭj. 5,4,19.

संपूजन (von पूज् mit सम्) n. *das Ehren:* मन्त्र° M. 3,137. गुरु° MBh. 2,736. संपूजा f. dass. MBh. 12,13196.

संपूजित 1) adj. *geehrt.* — 2) m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,21. fg.

संपूज्य adj. *zu ehren* M. 2,131. 210. 3,120. 9,110. MBh. 1,3840. 3, 13365. 12,2498. Mārk. P. 34,1. Paṅkar. 3,7,27.

संपूर्ण adj. s. u. 1. पर् mit सम्. Hinzuzufügen wäre *vollständig, vollzählig:* रागजाति Saṁgītaratnākara im ÇKDr. °स्वराः, °रागाः Saṁgītadāmodara ebend. एकादशी Tithjādit. ebend. Bez. einer der vier ominösen Bachstelzen Varāh. Bṛh. S. 45,2.

संपूर्णकालीन (von संपूर्ण + काल) adj. *rechtzeitig:* °जनन Kull. zu M. 5,83.

संपूर्णता (von संपूर्ण) f. *Vollständigkeit, das Vollendetsein:* संपूर्णतां सुरगृहं गमितं तेन भूभुजा *wurde vollendet* Rāǵa-Tar. 6,142. *Vollmaass:* °युक्त *vollauf habend* Spr. (II) 436.

संपूर्णमूर्छा f. *eine best. Kampfart* MBh. 2,908.

संपूर्णव्रत n. *eine best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,35.

संपूर्ति (von 1. पर् mit सम्) f. *das Erfüllt-, Ausgeführtwerden, Erfüllung:* नलेष्टापूर्त° Naish. 17,160.

संपृच् (von पर्च् mit सम्) adj. *in Berührung stehend —, bringend* VS. 9,4. 19,11. infin. संपृचम् s. u. पर्च् mit सम् 1).

संपृण (von 1. पर् mit सम्) adj. *füllend* Çāṅkh. Çr. 1,15,16.

संपेष m. nom. act. von पिष् mit सम् gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101. — Vgl. सांपेषिक.

संप्रकाशक (vom caus. von काश् mit संप्र) adj. *anweisend, anzeigend:* विपरीतमार्ग° Madhjamavṛ. 136.

संप्रकाशन (wie eben) n. *das Enthüllen, Offenbaren:* आयत्याः Kām. Nītis. 17,4.

संप्रकाश्य adj. *zu enthüllen, zu offenbaren:* सर्वं न सर्वस्य च संप्रकाश्यम् Spr. (II) 2785.

संप्रक्षाल (von 2. क्षल् mit संप्र) adj. *die vorgeschriebenen Abwaschungen vollbringend* MBh. 13,646. 6494. 6516.

संप्रक्षालन n. *das Abwaschen, Wegwaschen* so v. a. *Vernichtung* (der Welt) *durch eine Ueberschwemmung:* °काल MBh. 12,13190. लोकानाम् 3,12774.

संप्रणाद (von नद् mit संप्र) m. *Getön:* आनन्दभेरीशत° adj. Hariv. 13205.

संप्रणेतर् (von 1. नी mit संप्र) nom. ag. *Führer:* eines Heeres MBh. 12,6175. दण्डस्य *Führer des Stocks* so v. a. *Verhänger von Strafen* M. 7,26. धर्मार्थयोराप्तदि *der für die Aufrechterhaltung sorgt* MBh. 5,958.

संप्रतर्दन (von तर्द् mit संप्र) adj. etwa *spaltend, durchbohrend:* Vishṇu MBh. 13,6974. संप्रमर्दन ed. Bomb.

संप्रतापन (vom caus. von 1. तप् mit सम्) 1) n. *das Erhitzen* Suçr. 2, 363,3. — 2) m. oder n. *eine best. Hölle* M. 4,89. Jāǵn. 3,223.

1. संप्रति (2. सम् + 1. प्रति) indecl. gaṇa तिष्ठद्गुप्रभृति zu P. 2,1,17. 1) *gerade gegenüber von, dicht vor* (acc.): अग्निम् Çat. Br. 3,7,1,16. उरः 7,4,1,43. ब्राह्मणान् Pār. Gṛhj. 3,14. — 2) *richtig, genau; zu rechter Zeit* Nir. 6,22. यदोषसं जुहोति तदेव संप्रति TBr. 2,1,2,12. Ait. Br. 5,31. Çat. Br. 1,6,2,22. न किं चन संप्रति शक्नोमि कर्तुम् 6,3,1,14. 10,6,1,2. संप्रतीममात्मानं वैश्वानरमध्येति Ḱhānd. Up. 5,11,2. 8,11,1. — 3) *genau* so v. a. *gerade, eben, just* Nir. 7,31. TS. 2,5,5,3. एष संप्रति यज्ञो यत्पञ्चरात्रः 7,1,10,3. Çat. Br. 1,1,1,21. 4,4,2,12. संप्रति योनौ रेतः प्रजातिं दधाति 8,6,3,11. 13,2,5,2. मध्यंदिने Ḱhānd. Up. 2,9,5. तेन *just deshalb* MBh. 3,15604. Bhāg. P. 3,15,47 (von रतिम् zu trennen). — 4) *eben, just* so v. a. *diesen Augenblick, jetzt* AK. 3,5,23. H. 1530. Kap. 3,6. R. 1,73,3. 2,90,18. 93,8. Çāk. 4,5. 5,13. 41,17. 112,21, v. l. 27. 88. 134 (Gegens. प्रथमम्). Vikr. 15 (Gegens. पुरा). Weber, Rāmat. Up. 296. Spr. (II) 1694. 6033. 7500. संप्रत्यतीतैष्यभयानि Varāh. Bṛh. S. 91,1. Bhāg. P. 7,1,17. LA. (III) 88,17. Sarvadarçanas. 28,19. 84,14. 118,6. Hit. 8,19. संप्रत्येव Kathās. 18,186. mit einem imperf. so v. a. *alsbald* 1,26. — संप्रत्ययैः Megh. 4 fehlerhaft für स प्रत्ययैः. — Vgl. अ°, सांप्रत, सांप्रतिक.

2. संप्रति m. N. pr. des 24ten Arhant's der vergangenen Utsarpiṇī H. 53. Vgl. Wilson, Sel. Works 1,337.

संप्रतिपत्ति (von 1. पद् mit संप्रति) f. 1) *Erlangung, Gewinnung:* धर्म° MBH. 2,73. सत्य° 12,4040. — 2) *richtige Auffassung, Verständniss* KAN. 2,2,35. PAT. zu P. 8,3,82. शेष° *Verständniss für das was zu thun übrig bleibt* MBH. 5,1476. ÇIÇ. 19,38. SÂH. D. 286,20. °ज्ञ so v. a. संप्रतिपत्तिमत् MBH. 12,4898. — 3) *das Einverstandensein:* शिष्ट° *mit* MBH. 2,73, v. l. सर्व° *Aller* Verz. d. Oxf. H. 266, *a*, 39. संप्रतिपत्तिमिवापन्नः PRAB. 102, 2, v. l. KULL. zu M. 8,210. 9,127. *Einräumung, Zugeständniss:* अभिवाभियोगं प्रत्यर्थी यदि तं प्रतिपद्यते। सा तु संप्रतिपत्तिः स्याच्छास्त्रविद्भिरुदाहृता ॥ BRHASPATI in VJAVAHÂRAT. 19.

संप्रतिपत्तिमत् (von संप्रतिपत्ति) adj. *Geistesgegenwart besitzend* MBH. 12,4902. Vgl. उत्पन्न und प्रत्युत्पन्न unter 1. पद्.

संप्रतिपादन (vom caus. von 1. पद् mit संप्रति) n. 1) *das Zukommenlassen, Verabfolgen, Geben:* परिवृद्धस्य विधिवत्पात्रे KÂM. NÎTIS. 13,57. — 2) *das Einsetzen:* विचित्रवीर्यस्य राज्ये MBH. 1,375 (सप्रति° ed. Calc.).

संप्रतिपूजा (von पूज् mit संप्रति) f. *Verehrung:* यास्त्वेताः प्रतिकृतयः °पूजार्थाः PAT. zu P. 5,3,99. man könnte auch संप्रति (*gerade, just*) पूजार्थाः trennen.

संप्रतिरोधक (von 2. रुध् mit संप्रति) m. etwa *Abwehr* (von Dieben, Räubern u. s. w.) JÂGN. 2,147. = बन्दिग्रहणनिग्रहादि MIT. *Gefängniss* STENZLER.

संप्रतिविद् (संप्रति + 2. विद्) adj. *der die Gegenwart versteht* so v. a. *der einen gesunden Menschenverstand hat, die höheren Wahrheiten aber nicht kennt* KAUSH. UP. 1,4.

संप्रतिष्ठा (1. स्था mit संप्रति) f. 1) *Beständigkeit, Beharrlichkeit:* ऊर्धा च दृष्टिर्न च संप्रतिष्ठा MÂRK. P. 43,30. *der beharrliche Zustand, Dauer* (im Gegensatz zu *Anfang* und *Ende*): न रूपमस्येह तथोपलभ्यते नान्तो न चादिर्न च संप्रतिष्ठा BHAG. 15,3. — 2) *eine hohe Stellung:* संप्राप्तुमर्हन्तीं संप्रतिष्ठाम् MBH. 12,2786.

संप्रतिसंचर (संप्रति सं° gedr.) m. = प्रतिसंचर *das Wiedereingehen, Auflösung:* ब्राह्म *in das* Brahman MBH. 12,8567.

संप्रतीक्ष्य (von ईक्ष् mit संप्रति) adj. *zu erwarten* JÂGN. 1,77.

संप्रतीति (von 3. इ mit संप्रति) f. *Ruhm* KIR. 3,43.

संप्रतोली f. = प्रतोली MBH. 14,2521. स प्र° ed. Bomb.

संप्रत्ति (von 1. दा mit संप्र) f. *Vermächtniss* ÇAT. BR. 14,4,3,25. °कर्मन् Comm. zu KAUSH. UP. 2,15.

संप्रत्यय (von 3. इ mit संप्रति) m. 1) *Uebereinkommen, Verabredung;* s. यथासंप्रत्ययम्. — 2) *Vertrauen, Glaube* AK. 3,4,12,105. NIR. 13,1. कृत° adj. MBH. 4,716. भवतीवचन° ÇÂK. CH. 105,15. अ° *Misstrauen* R. GORR. 1,1,66. — 3) *Gewinnung einer richtigen Vorstellung, Verständniss des Gemeinten:* अथ गौरित्यत्र कः शब्दो येनोच्चरितेन सास्नालाङ्गूलककुदखुरविषाणानां संप्रत्ययो भवति स शब्द इत्युच्यते PAT. in SARVADARÇANAS. 141, 6. 7. मुख्यामुख्ययोर्मुख्ये संप्रत्ययः Comm. zu KÂTJ. ÇR. 77,8. 9. 79,6. zu TS. PRÂT. 5,24. 10,12. 14,17. गौणमुख्ययोर्मुख्ये कार्यसंप्रत्ययः Paribhâshâ zu P. 8,3,82. अर्थविशेषासंप्रत्यये P. 4,1,88, Vârtt. 3. 5,1,28, Vârtt. 1. संख्यासंप्रत्ययार्थम् 1,1,23, Vârtt. 1. Schol. zu ÂÇV. ÇR. 2,4, 14. = अवगम KAIJ. bei GOLD. MÂN. 166, *a*. — 4) *Begriff:* एकार्थसंप्रत्ययाः so v. a. *Synonyme* VARÂH. BRH. 1,4.

संप्रथा RÂGA-TAR. 4,254 wohl fehlerhaft für सुप्रथा; vgl. Spr. (II) 7014.

संप्रदातर् (von 1. दा mit संप्र) nom. ag. *Geber, Darbringer* M. 9,186.

संप्रदातव्य (wie eben) adj. *zu geben, zu schenken:* तिलाः MBH. 13, 3411. *zu überliefern, zu lehren* 12,12356.

संप्रदान (wie eben) n. 1) *das Geben, Schenken, Zukommenlassen:* उदणाम् MBH. 13,3685. उपानह्° 2960. (Spr. (II) 1542. आढस्य PAÑKAR. 1,13,21. *das Ueberliefern, Lehren:* वेदस्य VS. PRÂT. 8,41. fg. *das Uebergeben:* स्वात्मव्यापार° ÇAÑK. zu BRH. ÂR. UP. S. 304. *Hingabe:* आत्मनः MBH. 12,8958. Spr. (II) 3278. *das zur-Ehe-Geben:* कन्यानाम् M. 7,152. MBH. 1,6526. R. 1,68,15. Verz. d. Oxf. H. 27,*a*,7. *das Gewähren:* संभाषा° R. 7,64,5. ohne Beifügung eines obj. *Gabe, Geschenk* MBH. 1, 5601. 5,5090. 9,2355. 13,6683. Spr. (II) 1530. पितापुत्रीय *das Vermächtniss eines Vaters an seinen Sohn* KAUSH. UP. 2,15 (vgl. संप्रत्ति, welches durch संप्रदान erklärt wird). अ° *das Nichtherausgeben, das Zurückhalten einer* (versprochenen) *Gabe* Journ. of the Am. Or. S. 7, 44. — 2) *die Person, für die man Etwas thut, der Begriff des Dativs:* कर्मणा यमभिप्रैति स संप्रदानम् P. 1,4,32. 44. चतुर्थी संप्रदाने 2,3,13. 3, 4,73. देवतासंप्रदाने *wenn die Person, für die Etwas gethan wird, eine Gottheit ist* 2,3,61. यागसंप्रदानं देवता *die Person, für welche ein Opfer geschieht, heisst* Devatâ KÂÇ. zu P. 4,2,24. — 3) MBH. 12,13204 wohl fehlerhaft für संप्रयाण. — Vgl. सांप्रदानिक.

संप्रदानीय adj. 1) (wie eben) *zu geben, zu schenken:* वर्धिताः (अर्थाः) पात्रे (so die v. l.) PAÑKAT. ed. orn. 3,16. — 2) (von संप्रदान) *die Ueberlieferung* (einer Lehre) *betreffend:* अध्ययन° so v. a. *das Lernen und Lehren betreffend* (das suff. gehört zu अध्ययन und संप्रदान) SUÇR. 1,8,2.

संप्रदाय (von 1. दा mit संप्र) 1) nom. ag. *Verleiher:* श्रेयसाम् Z. d. d. m. G. 27,7,1 (*Aufeinanderfolge* AUFRECHT). man könnte aber auch संप्रदायी st. संप्रदायः vermuthen. — 2) m. *mündliche Ueberlieferung* AK. 3, 3,7. H. 80. 1537. HALÂJ. 2,247. 5,91. KAUÇ. 1. वृद्ध° ÇÂÑKH. GRHJ. 2,10. विनाशवत् WEBER, PRATIGÑÂS. 72. संप्रदाय एव प्रमाणम् 80. RÂMAT. UP. 313. Verz. d. B. H. No. 362. Verz. d. Oxf. H. 1,*b*,13. 195,*a*,8. RÂGA-TAR. 5, 139. जीर्ण Schol. zu KÂTJ. ÇR. 9,4,28. 10,1,13. 19,1,21. °विद् SÂJ. in der Einl. zu AIT. BR. SARVADARÇANAS. 79,18. °विच्छेद 127,18. संप्रदायाविच्छेद 16. fg. °विगम ÇIÇ. 14,79. ह्रासः संप्रदायस्य KUSUM. 23,16. °प्रद्योतक 3,11. °प्रवर्तक WILSON, Sel. Works 1,34. SARVADARÇANAS. 129, 22. सत्संप्रदाययुक्त Spr. (II) 6748. तदीयपाठ° MÜLLER, SL. 122. वेदसंप्रदायप्रवर्तक Verz. d. Oxf. H. 264,*b*,27. लौकिकवैदिक° SARVADARÇANAS. 154,15. ब्रह्मविद्यासंप्रदायकर्तर् ÇAÑK. zu BRH. ÂR. UP. S. 1. घटादि° *über die Anfertigung* KUSUM. 23,11. गुरुशिष्य° Verz. d. Oxf. H. 45,*a*, 22. 227,*b*,4. अनादि° adj. 199,*b*, No. 472. विच्छिन्न° adj. MÜLLER, SL. 233. अविच्छिन्नवेद° adj. KULL. zu M. 3,184. अवाप्तदिव्यास्त्र° adj. (दत्तदिव्या° Cow.) UTTARAR. 30,2 (39,12). — Vgl. यथासंप्रदायम्.

संप्रदायिन् adj. 1) (wie eben) *bringend, verursachend:* अशनिभय° VARÂH. BRH. S. 5,58. — 2) (von संप्रदाय) *eine bestimmte Ueberlieferung habend, Anhänger einer auf eine best. Ueberlieferung sich berufenden Secte* WILSON, Sel. Works 1,34. in comp. mit dem Namen der Gottheit, auf die die *Ueberlieferung* schliesslich zurückgeführt wird, श्री°, रुद्र°, ब्रह्म°, सनकादि° 31. 34. fgg. 119. fgg. 139. fgg. 150. fgg.

संप्रद्रुत (!) m. N. pr. eines Mannes TÂRAN. 160. 172. man könnte सं-

प्रद्रुत vermuthen.

संप्रधारण (von धर् mit संप्र) n. *das Erwägen, in Betrachtziehen* AK. 3,4,24,158. अर्थानाम् Bhar. Nâṭjaç. 19,71. Daçak. 1,26. Sâh. D. 343. 165,1. P. 3,3,161, Schol. f. आ dass. AK. 2,8,2,25. H. 1374. P. 8,1,12, Vârtt. 8.

संप्रधार्य (wie eben) adj. *zu erwägen, in Betracht zu ziehen* R. 5,35, 40. Pat. zu P. 5,3,5 in der lith. Ausg.

संप्रपद् (2. सं + प्र°) n. *das Stehen auf den Fussspitzen:* दिनं संप्रपदैर्नयेत् Jâǵn. 3,51. st. dessen तिष्ठेद्वा प्रपदैर्दिनम् M. 6,22. *Umhergehen* Stenzler.

संप्रपुष्पित adj. *reichlich mit Blüthen versehen:* पादप R. 4,53,5. 5,17, 11. — Vgl. प्रपुष्पित und पुष्पित.

संप्रभव (von 1. भू mit संप्र) m. *Entstehung, Erscheinung;* am Ende eines adj. comp.: अनियतदिक्संप्रभव (ein Komet) Varâh. Bṛh. S. 11,15.

संप्रमर्दन (von मर्द् mit संप्र) adj. *zerstampfend, zertretend* u. s. w.: Vishṇu MBh. 13,6974 nach der Lesart der ed. Bomb. (संप्रतर्दन ed. Calc.).

संप्रमाद (von 1. मद् mit संप्र) m. *Sorglosigkeit, Fahrlässigkeit:* अ° Bhâg. P. 5,5,12.

संप्रमुक्ति (von 1. मुच् mit संप्र) f. *das Lösen:* पशूनाम् Kâṭh. 30,9.

संप्रमेह m. = प्रमेह *krankhafter Harnfluss* Ḱaraka 8,4.

संप्रमोद (von 1. मुद् mit संप्र) m. *grosse Freude, Jubel:* °मत्ताः कामाः MBh. 12,4533.

संप्रमोष (von 1. मुष् mit संप्र) m. *Schwund:* दृष्टस्मृति° Bhâg. P. 6,4, 26. अनुभूतविषयासंप्रमोषः स्मृतिः Jogas. 1,11. अ° *das Nichtvergessen* Vjutp. 61.

संप्रमोह (von 1. मुह् mit संप्र) m. *Geistesverwirrung* MBh. 2,2124. 12,485.

संप्रयाण (von 1. या mit संप्र) n. *Abzug, Aufbruch* MBh. 5,105. Bhâg. P. 1,15,51. auch MBh. 12,13204 wird संप्रयाणे st. संप्रदाने gelesen werden müssen.

संप्रयास (von यस् mit संप्र) m. *Anstrengung, Ermüdung* Bhâg. P. 6,11,22.

संप्रयोक्तव्य (von 1. युज् mit संप्र) adj. *anzuwenden, zu gebrauchen:* संस्कृत Sâh. D. 173,16.

संप्रयोग (wie eben) m. 1) *Befestigung:* नेपथ्य° pl. Verz. d. Oxf. H. 217,a,5. एतेन मोचयति भूषणसंप्रयोगान् Mṛḱkh. 18,4. — 2) *Verbindung, Vereinigung, Berührung, Contact* H. an. 4,51. Med. g. 57. प्राक्संप्रयोगाद्भूतानां नास्ति दुःखं परायणम् Spr. (II) 4296. तयोः MBh. 14,1346. कान्तां सुलभेतरसंप्रयोगाम् Mâlav. 78. कल्याणैः सह Âçv. Gṛhj. 1,23,22. सद्भिर्मनुष्यैः सह Spr. (II) 1013. मम त्वया MBh. 1,1907. द्विषद्भिः 2,2124. पतितैः 12,6076. Spr. (II) 476. 4911. 7450, v. l. उभय° Pâr. Gṛhj. 2,17. अनिष्ट° Maitrjup. 1,3. Spr. (II) 307. ब्राह्मण° MBh. 3,976. Mṛḱkh. 51, 20. Mâlatim. 36,8. Varâh. Bṛh. S. 87,13. 89,13. उपगीतिर्मात्राणां गणावत्सत्संप्रयोगो वा 104,50. सत्संप्रयोगे पुरुषस्येन्द्रियाणाम् Gaim. 1,4. (जलस्य) उष्णत्वमग्न्यातपसंप्रयोगात् Ragh. 5,54. *fleischliche Vereinigung, coitus* Trik. 2,7,31. H. 537. H. an. Med. Halâj. 2,414. स्त्रीपुंसयोः MBh. 13,528. पुरुषसंप्रयोगादविचार्य गर्भतां याति Varâh. Bṛh. S. 78,20. 25. *Conjunction* (von Mond und Nakshatra): प्राजापत्येन्दु° 24,3. — 3) *Ausübung:* रति° MBh. 8,3436. *Anwendung, Gebrauch, Praxis* Verz. d. Oxf. H. 216,a,36. b,34. 217,a,22. — 4) *Zauberei* H. an. Med. — Nach Aǵaja im ÇKDr. angeblich adj. = ग्रथित. Vgl. सांप्रयोगिक.

संप्रयोगिन् adj. = कामुक und कलाकेलि H. an. 4,201. Med. n. 250. = सुप्रयोग H. an. = सप्रयोजन (संप्रयोजक ÇKDr. nach ders. Aut.) Med.

संप्रयोज्य (vom caus. von 1. युज् mit संप्र) adj. *auszuführen, darzustellen:* धूर्तविट° (भाण) Bhar. Nâṭjaç. 18,101.

संप्रलाप (von 1. लप् mit संप्र) m. *Geschwätz* Sâh. D. 214.

संप्रवर्तक (vom caus. von वर्त् mit संप्र) adj. 1) *in's Werk setzend, befördernd:* सर्वस्यास्य Kâm. Nîtis. 2,34. — 2) *entstehen lassend, Schöpfer:* Çiva MBh. 12,10427.

संप्रवर्तन (von वर्त् mit संप्र) n. *das Sichbewegen, Sichtummeln:* गजाश्वरथपृष्ठेषु यथावत् Kâm. Nîtis. 13,42.

संप्रवाह m. = प्रवाह *Fluss, Continuität, ununterbrochene Fortdauer:* गुण° Bhâg. P. 8,3,23. 10,27,4. निरस्तमायागुण° adj. Verz. d. Oxf. H. 29,a,4. 5.

संप्रवृत्ति (von वर्त् mit संप्र) f. *das zu-Tage-Treten, Erscheinen, Vorkommen;* pl. MBh. 13,2481.

संप्रवृद्धि (von 1. वर्ध् mit संप्र) f. *Wachsthum, Gedeihen:* फलकुसुम° Varâh. Bṛh. S. 29,1. कोशस्य Spr. (II) 2890, v. l. Kâm. Nîtis. 9,60.

संप्रवेश (von 1. विश् mit संप्र) m. 1) *Eintritt* (in ein Gemach, eine Stadt u. s. w.), *das Betreten* MBh. 1,7755. वेश्यावेश्मनि, नृपास्पदे Râǵa-Tar. 5,235. शूद्र° (sc. शालायाम्) Kâtj. Çr. 7,5,5. R. Gorr. 1,4,127. अयोध्या° 28. 41. 135. 78 in der Unterschr. वन्यानां ग्रामसंप्रवेशः Varâh. Bṛh. S. 97,8. — 2) *ein Ort der von* (gen.) *betreten wird:* कथं यन्नं दृशावर्षो विशेत्त्वं विनीतानां विदुषां संप्रवेशम् MBh. 3,10636. — Vgl. वन°.

संप्रश्न (von प्रछ् mit सम्) m. *Befragung, Frage* ṚV. 10,82,3. P. 3,3. 161. Vop. 25,22. R. Gorr. 1,4,110. Spr. 2912. 6888, v. l. Halâj. 5,90. 100. Bhâg. P. 1,2,1. 4,4,8. 22,19. 6,4,3. 14,8. 8,24,38. संपृष्ट° adj. 10, 52,36. कुशल° *Erkundigung nach* MBh. 5,3073. Ragh. 10,35. कृष्ण° Bhâg. P. 1,2,5. प्रश्नो ऽत्र न विद्यते so v. a. *da braucht man nicht zu fragen, das versteht sich von selbst* R. 6,6,5. — Vgl. सांप्रश्निक.

संप्रश्रय m. = प्रश्रय *ein rücksichtsvolles Benehmen, Anspruchlosigkeit, Bescheidenheit* Bhâg. P. 3,23,9.

संप्रष्टव्य (von प्रछ् mit सम्) adj. *zu befragen* MBh. 4,1500.

संप्रसर्पण (von सर्प् mit संप्र) n. *das Sichvorwärtsbewegen* Çâṅkh. Çr. 17,7,12.

संप्रसाद (von 1. सद् mit संप्र) m. 1) *Gemüthsruhe* (im tiefen Schlafe) Çat. Br. 14,7,1,40. — 2) *Gunst, Gnade* Uttarar. 32,3 (42,5). — 3) Bez. *der Seele während des tiefen Schlafes* Ḱhând. Up. 8,3,4. 12,3. Maitrjup. 2,2. MBh. 12,8947 (°सादो mit der ed. Bomb. zu lesen).

संप्रसाध्य (vom caus. von साध् mit संप्र) adj. *in Ordnung zu bringen, zu regeln:* अर्थ Spr. (II) 2672.

संप्रसारण (vom caus. von सर् mit संप्र) n. 1) *das Auseinanderziehen* Anupadas. 10,13. — 2) in der Grammatik *die Auflösung eines Halbvocals in den entsprechenden Vocal, ein auf diese Weise entstandener Vocal* P. 1,1,45. 3,3,72. 5,2,55. 6,1,13. 37. 108. 3,139. 4,131. 7,4,67.

संप्रसूति (von सू = सु mit संप्र) f. *das Gebären zu gleicher Zeit:* द्वि-

त्रिचतुःप्रभृति° Varâh. Bṛh. S. 46,52.

संप्रहर्ष (von हृष् mit संप्र) m. *Freude* MBh. 15,892. Halâj. 5,89. °कर MBh. 6,3531. R. 7,63,14.

संप्रहर्षिन् (wie eben) adj. *sich freuend, froh* R. 7,37,3.

संप्रहार (von हर् mit संप्र) m. 1) *Kampf* AK. 2,8,2,73. H. 796. an. 4,282. Med. r. 302. Halâj. 2,298. MBh. 2,1977. 2115. 3,16374. 8,3290 (wohl संप्रहारे zu lesen). Hariv. 7546. R. 3,30,7. 43,17. 7,18,15. Bhâg. P. 1,13,28. तयोः MBh. 3,439. 11507. 12100. 4,756. Hariv. 10529. R. 3, 33,11. 56,34. 6,69,26. Prab. 87,10. रथिनां रथिभिः MBh. 4,1050. तेषां तैः सह Kathâs. 48,105. mit acc. (!): त्वां संप्रहारार्थमुद्यतः *um dich zu bekämpfen* R. 6,4,61. मदीय *mit mir* 4,9,72. नृप° (= नृपाणाम्) MBh. 6,2631. पादात° Pańkat. ed. orn. 57,15. असुर° *mit* Çâk. 98,14. संप्रहारं कर् MBh. 8,442. R. 5,63,12. 6,18,20 (प्रकुर्वाते). प्र-कर् MBh. 6, 2121. द्वंद्व° *Zweikampf:* द्वंद्वेन सह Uttarar. 93,14. fg. (121,8. 9). am Ende eines adj. comp.: गदाव्यायत° Ragh. 7,49. प्रवृत्तसंप्रहारत्व Kathâs. 15,140. — 2) = प्रहार *Schlag, Stoss* u. s. w. R. 6,98,26. = हनन Dharaṇî im ÇKDr. — 3) = गति H. an. Med.

संप्रहारि (wie eben) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,124.

संप्रहारिन् (wie eben) adj. *kämpfend* R. 6,73,21.

संप्रहास (von हस् mit संप्र) m. *Gelächter, Scherz, Spott:* क्रूरैः सुदुष्टैः संप्रहासः — न कार्यः *man darf nicht scherzen mit* R. 3,24,20. mit acc. der Person *Verspottung* 23,46.

संप्राप्तव्य (von आप् mit संप्र) adj. *zu erreichen, zu erlangen* MBh. 3,11640.

संप्राप्ति (wie eben) f. 1) *Ankunft* MBh. 1,393. 603. R. Gorr. 1,4,136. in comp. mit dem Orte: सुतीक्ष्णाश्रम° 47. 52. 138. — 2) *Eintritt:* अद्भुत° *eines Wunders* Sâh. D. 401. in der Medicin *Eintritt, Entstehung einer Krankheit:* यथा दुष्टेन दोषेण यथा चानुविसर्पता । निर्वृत्तिरामयस्यासौ संप्राप्तिर्जातिरागतिः ॥ Mâdhava, Nid. 1,19. Verz. d. Oxf. H. 305,b,17. Karaka 2,1. — 3) *das Gelangen zu, Erlangung, Gewinnung, das Theilhaftwerden* Med. t. 3. विषयेषु Suçr. 1,230,3. ईप्सितस्यान्नस्य MBh. 12,13813. अलंकारस्य R. Gorr. 1,4,140. 21,5 (20,16 Schl.). शक्रादरस्य 131. Varâh. Bṛh. S. 79,22. 95,24. शशाङ्कवत्याः Kathâs. 100,5. Wilson, Sâṁkhjak. S. 11. पुण्यपापयोः Mârk. P. 55,22. in comp. mit seinem Object: हिरण्यभूमि° M. 7,208. राज्य° MBh. 1,7538. पुत्र° 2,705. Varâh. Bṛh. S. 87,1. 15. अभिवाञ्छित° Kathâs. 25,72. 52,207. Mârk. P. 31,22. धर्मार्थकाम° 35,57. Râǵa-Tar. 3,422. 6,359. प्रसन्नालाप° 3,154. महादुःख° Spr. (II) 5728. — Vgl. मित्र° (auch Pańkat. 104,1).

संप्राप्तिद्वादशी f. Bez. *eines best. zwölften Tages* Verz. d. Oxf. H. 34,b,14.

संप्रार्थना (von अर्थय् mit संप्र) f. *das Begehren nach, das Bitten um:* सुलभद्रव्याल्प° so v. a. *das wenig-Fragen nach, keinen-Werth-Legen auf* Varâh. Bṛh. S. 78,4.

संप्रार्थ्य (wie eben) adj. *wonach man begehrt* oder *worum man bitten muss* H. an. 2,344.

संप्रिय (2. सम् + प्रिय) gaṇa राजन्यादि zu P. 4,2,53. 1) adj. *einander liebend* VS. 12,52. Âçv. Gṛhj. 1,7,5. Pâr. Gṛhj. 1,6. संप्रियः पशुभिर्भुवत् TBr. 1,1,2,1. 8,4. हृदयानि 2,4,17. — 2) f. आ N. pr. der Gattin Vidûratha's (Vidûra's ed. Bomb.) mit dem patron. Mâdhavî MBh. 1, 3798. — 3) n. *Befriedigung:* लोकानां संप्रियार्थम् R. 7,51,18. — Vgl. सांप्रियक.

संप्रीणन (vom caus. von 1. प्री mit सम्) n. *das Ergötzen, Erfreuen* Bhâg. P. 10,82,38.

संप्रीति (von 1. प्री mit सम्) f. 1) *Freude, Lust, das Gefühl der Befriedigung:* अनया सह संप्रीतिमतुलां समवाप्नुहि MBh. 1,3392. Spr. (II) 2749. Mârk. P. 72,8. राज्ये, नारीषु, वेदाध्ययनेषु MBh. 15,585. स्तोत्रश्रवण° Mârk. P. 97,26. संप्रीत्या भुज्यतां राज्यम् *mit Lust, — Wohlbehagen* MBh. 13,549. °भोज्यान्यन्नानि 5,3261. अ° *Unlust* 12,8380. — 2) *freundschaftliche Gesinnung, Freundschaft, Liebe* R. Gorr. 2,92,4. सख्यादीन्संप्रीत्या गृहमागतान् M. 3,113. 8,146. Kathâs. 72,44. Mârk. P. 125,24. °मित्रवराणि Varâh. Bṛh. S. 99,6. परस्परम् Spr. (II) 6888. अर्जुने MBh. 4,1492. 12,1047. तस्य *Liebe zu* Mârk. P. 20,21. 21,61. सुग्रीवेण *Freundschaft mit* R. 4,14,22. अनेन सह Hariv. 6018.

संप्रीतिमत् (von संप्रीति) adj. *froh, zufrieden* MBh. 4,938.

संप्रेक्षक (von ईक्ष् mit संप्र) adj. *zuschauend, Zuschauer* Hariv. 4743.

संप्रेप्सु (vom desid. von आप् mit संप्र) adj. *anstrebend, verlangend nach:* सुखं (so lesen wir) संप्रेप्सुः स्थानं सुचरितादति (अपि ed. Bomb.) MBh. 13, 1888. *Jmd* (acc.) *beizukommen suchend, nachstellend* 7,647.

संप्रेरण (vom caus. von ईर् mit संप्र) n. *Aufforderung, Anweisung, Geheiss* Verz. d. Oxf. H. 215,a,8 v. u.

संप्रेष m. = संप्रैष H. 1520.

संप्रेषण (vom caus. von 1. इष् mit संप्र) n. *Sendung, Absendung:* स्मरणीयो ऽस्मि भवता संप्रेषणनियोजनैः MBh. 12,13926. दूत° M. 7,153. Kâm. Nîtis. 13,46 (pl.). दूती° Hariv. 176 in der Unterschr. Kathâs. 90,64. Sâh. D. 156 (pl.). *Verabschiedung:* राज° R. Gorr. 1,16 in der Unterschr.

संप्रैष (von 1. इष् mit संप्र) m. *Aufforderung, Anweisung an fungirende Priester* H. 1520, v. l. Çat. Br. 1,2,5,21. 3,9,3,16. Kâtj. Çr. 8,8,32. Âçv. Çr. 2,16,2. 19,18. 4,7,2. 6,14,13. 9,7,21. Lâṭj. 1,2,18. Kauç. 60. वालखिल्याः संप्रैषाः (so) Verz. d. Oxf. H. 56,a,8.

संप्रोक्षण 1) n. = प्रोक्षण *Besprengung* Verz. d. Oxf. H. 103,a,26. — 2) f. ई = प्रोक्षणी *Weihwasser* Kauç. 40. 80. 83.

संप्लव (von प्लु mit सम्) m. 1) *Zusammenfluss der Gewässer, Fluth, Sindfluth* Bhâg. P. 12,4,33. सागरस्य *das Anschwellen des Meeres* Hariv. 13811. सागर° R. 1,32,17. उदधि° Bhâg. P. 1,3,15. 10,14,13 (nach dem Comm. hier *Zusammenfluss aller Meere*). अतिनीतिसंप्लवजलैः Kâm. Nîtis. 64,16. आनन्दसंप्लवे लीनः Bhâg. P. 1,6,18. — 2) *Zusammenfluss* so v. a. *zusammengeballte, dichte Masse, grosse Menge:* मेघानाम् MBh. 7,833. अभ्र° R. 6,19,69. Suçr. 2,317,3. Varâh. Bṛh. S. 21,21 (pl.). महोल्कानाम् M. 4,103. विद्युत्स्तनित° Jâǵń. 1,149. महास्त्र° MBh. 7, 6175. चक्रलाङ्गल° Hariv. 5596. हंस° (pl.) R. 1,44,24 (45,19). आनन्द° adj. Bhâg. P. 10,83,4. अघ° 12,12,51. आहव° so v. a. *Schlachtgetümmel* Hariv. 5032. रण° dass. R. 7,28,41. — 3) *Untergang im Wasser, Untergang, Ruin* überh.: न ययौ संप्लवं मही Hariv. 12375 = VP. 1,4,46 = Mârk. P. 47,10. देश° MBh. 13,1626. लोकानाम् Hariv. 7207. प्लवगाः संप्लवं गताः 3910. विश्व° Bhâg. P. 3,17,15. भूतानाम् MBh. 8,3270. Bhâg. P. 12,8,3. आभूतसंप्लवम् MBh. 3,188. Wilson, Sâṁkhjak. S. 15. यावदाभूतसंप्लवम् Spr. (II) 4857, v. l. 6205. st. आभूत° findet man hier und da

fälschlich ग्राह्कृत°, z. B. ग्राह्कृतसंप्लवम् Mârk. P. 45,14. यावदाह्कृतसंप्लवम् Jâgn. 3,188. यावदाह्कृतसंप्लवः Mârk. P. 114,20. गर्भ° so v. a. *Fehlgeburt* MBh. 2,714. प्राक्कल्पसंप्लवे so v. a. *am Ende* Bhâg. P. 2,7,5. — 4) *Entstehung* (neben विक्रम und प्रतिसंक्रम): सर्वभूतानाम् Bhâg. P. 2, 8,21. = उद्भव oder अवान्तरप्रलय Comm. — Vgl. अम्बु°, गात्र°.

संफल (2. सम् + फल) adj. (f. ग्रा) P. 4,1,64, Vârtt. 2. Vop. 4,15. m. = संफाल H. 1277, Schol. संफलीय adj. von संफल gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90.

संफाल m. *Widder* H. 1277.

संफुल्ल (von 1. फल् mit सम्) adj. *aufgeblüht, blühend* Pat. zu P. 8,2, 55. Vop. 26,101. AK. 2,4,1,7. H. 1128. Spr. (II) 1218. Râga-Tar. 3,529.

संफेट m. *leidenschaftlicher Wortwechsel* Daçar. 2,52. 54. Sâh. D. 379. 420. fg. 547. Pratâpar. 22,a,3. 5. 40,b,8. = संस्फेट, संस्फोट *Kampf* H. 796, Schol.

सम्ब्, सैम्बति Vop. in Dhâtup. 11,30 (गतौ). सम्बैयति Dhâtup. 32, 21 (संबन्धने). Vgl. शम्ब्, साम्ब्, सर्ब्.

सम्ब m. = मुषलानल Trik. 3,3,282. — Vgl. शम्ब.

संबन्ध (von बन्ध् mit सम्) m. 1) *Sammlung, Collection:* सप्तति° Çuk. in LA. (III) 34,3. 4. — 2) *Zusammenhang, Verbindung, Beziehung;* = स्वस्वामित्वादि H. 3. 2. Halâj. 5,52. Kâtj. Çr. 1,5,11. Lâtj. 9, 6,21. संबन्धे षष्ठी Vop. 5,23. ग्रस्येदमिति संबन्धः Spr. (II) 769. Bhâg. P. 6,16,7. Çaṁk. zu Khând. Up. S. 2. 36. Sâh. D. 694. Vedântas. (Allah.) No. 5. 16. 95. fgg. P. 1,1,49, Schol. Vop. Einl. Sarvadarçanas. 4,9. 13,8. 159,3. 4. शब्दार्थयोः 166,12. fg. यज्ञेन P. 4,1,33, Schol. उत्तरपदेन सह Comm. zu TS. Prât. 3,1. उत्तरत्र उपादित्यस्यैव संबन्धः स्यात् so v. a. *ist zu ergänzen* P. 1,3,84, Schol. Comm. zu TS. Prât. 10,22. इत्याद्यस्य कः संबन्धः *wie hängt das zusammen?* Çaṁk. zu Brh. Âr. Up. S. 62. am Ende eines comp.; voran geht *a*) die Species der *Beziehung:* सामानाधिकरण्य° Vedântas. (Allah.) No. 97. विशेषविशेष्यभाव° 98. लक्ष्यलक्षणभाव° 99. सामीप्यादि° Sâh. D. 11,5. परंपरा° P. 8,1,24, Schol. — *b*) die Dinge, die im *Zusammenhange* oder in *Beziehung* zu einander stehen: स्वस्वामि° P. 2,3,50, Schol. संज्ञासंज्ञि° Sarvadarçanas. 5,2. प्रागुक्तस्कन्धद्वय° 20,14. — *c*) das, womit etwas Anderes in *Verbindung* tritt oder in *Beziehung* steht: तत्संबन्ध Nir. 11,2. स्व° Kâtj. Çr. 22,11,32. Kap. 1,12. 92. धातुसंबन्धे प्रत्ययाः P. 3, 4,1. Spr. (II) 3337. Kathâs. 49,207. Bhâg. P. 2,9,1. 7,1,34. Sarvadarçanas. 34,12. 50,12. येन यथासंबन्धो ऽन्यजन्मन्यपि न भवति Pañkat. ed. orn. 64,22. fg. — Am Ende eines adj. comp. (f. ग्रा): ग्रन्तःपुर° (vielleicht °संबद्ध zu lesen) *in Beziehung stehend —, gehörend zu* Sâh. D. 539. — 3) *persönliche Beziehung, ein auf Verwandtschaft, Heirath, Freundschaft, gleichen Studien* u. s. w. *beruhendes näheres Verhältniss* Pâr. Grhj. 3,10. ब्राह्मणैर्योनिश्च संबन्धैः M. 3,157. युक्तरूपो हि संबन्धे त्वं नो राजन्वयं तव MBh. 1,4431. Hariv. 5246. Kâm. Nîtis. 15,28. 17,4. संबन्धमाभाषणपूर्वमाहुः Ragh. 2,58. 5,40. Kumâras. 6,29. Spr. (II) 3944. 5064. यावतः कुरुते जन्तुः संबन्धान्मनसः प्रियान् 5474. 5823. Kathâs. 10,196. 13,70. 21,59. 34,221. Râga-Tar. 1,243. Verz. d. Oxf. H. 25,a,15. 85,a,26. Bhâg. P. 7,1,30. मत्स्यभारतयोः MBh. 4,2325. R. 1,72,8. 4,4,16. Mârk. P. 65,7. Bhâg. P. 9,18,21. Schol. zu Çâk. 51. नैतैः — ब्राह्मान्यौनांश्च संबन्धानाचरेत् (so ist zu lesen) M. 2,40. 4,244. MBh. 1,6153. R. Gorr. 1,19,4. Kathâs. 29,5. Mârk. P. 76,34. 113,6. Râga-Tar. 5,422. त्वया सह MBh. 3,16703. R. 1,69,11 (71,11 Gorr.). Spr. (II) 1488. ग्रस्माकमपि संबन्धः कपिमुख्यः महांस्त्वयि (त्वया?) R. 5,7,31. am Ende eines comp.; voran geht: *a*) die Species des *näheren Verhältnisses:* ग्रन्योऽन्योद्वाह° Râga-Tar. 4,351. — *b*) die Personen (Geschlechter), die in einem *näheren Verhältniss* stehen: ग्रपत्यसंबन्धो युवयोः R. Gorr. 1,74. 3. कुल° R. Schl. 1,72,10. Kathâs. 21,80. — *c*) diejenige Person, mit der man in ein *näheres Verhältniss* tritt, R. Gorr. 1,71,12. कुरुष स्वामिसंबन्धम् 4,25,7. Mâlav. 67,19. 74,6. Uttarar. 20,15 (27,15). Spr. (II) 5516. तत्संबन्धं समेत्य Mârk. P. 21,59. Pañkat. 33,14. सार्धं रायानवैश्येन तत्संबन्धं चकार सः Verz. d. Oxf. H. 25,a,10. स्त्री° so v. a. *Heirath* M. 3,6. Râga-Tar. 6,366. दार° dass. MBh. 1,7238. — *d*) das, worauf das *nähere Verhältniss* beruht: विद्यायोनि° P. 6,3,23. धर्मकामार्थसंबन्धं न स्मरामि त्वया सह MBh. 1,3007. R. 1,72,3. — Am Ende eines adj. comp. (f. ग्रा) Spr. (II) 1495. 3995. Mâlav. 8,17. ग्रसंबन्धा (vielleicht ग्रसंबद्धा zu lesen) योनितः M. 2,129. — Concret so v. a. *Freund, Bundesgenosse* Bhâg. P. 4,27,17. — 4) Bez. *eines best. Ungemachs* Varâh. Brh. S. 98,7. nach Utpala = राजकुल ग्रावेशनम्; man könnte संबाध vermuthen. — 5) = समृद्धि und न्याय Agaja im ÇKDr. nach ders. Aut. auch adj. = शक्त und हित. — 6) fehlerhaft für संबद्ध, z. B. सर्वं पर्वतसंबन्धम् (°संनद्धम् Schl.) R. Gorr. 1,39,20. ग्रसंबन्धप्रलापित्वम् Kâm. Nîtis. 14,59. स्वसंबन्धी कथाम् Kathâs. 24,18. संबन्धार्थं AK. ed. Colebr. 3,4,23,89. Verz. d. Oxf. H. 269,a,32. Comm. zu TS. Prât. 11,1 (निषेधसंबद्धं zu lesen). 14,18. für संरब्ध (so die neuere Ausg.) Hariv. 2981. ग्रसंबन्ध fehlerhaft für ग्रसंबाध Kathâs. 18,18. — Vgl. कु°, पिण्ड°, ब्रह्म°, यथासंबन्धम्.

संबन्धक n. = संबन्ध 3) MBh. 5,5888. R. 1,10,23. 12,21 (20 Gorr.). R. Gorr. 1,18,7. 7,38,4. यौन Spr. (II) 5680. MBh. 1,4042. त्वया सह 7538. संबन्धकं तुल्यमस्माकं कुरुपाण्डुषु 5,92. 141. 7462. संबन्धकं कर् Spr. (II) 1890. — adj. schlechte Lesart für संबन्धज्ञ Spr. (II) 3944, v. l.

संबन्धतत्त्व n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 279,b,37.

संबन्धन (von बन्ध् mit सम्) n. *das Zusammenhängen* Nir. 1,24. Dhâtup. 32,21.

संबन्धनिर्णय m. *Untersuchung über die Verwandtschaft* Verz. d. Oxf. H. 215,b,34. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 99.

संबन्धयितर् (vom caus. von बन्ध् mit सम्) nom. ag. etwa *Zusammenfüger* Maitrjup. 6,4, v. l. für संबोधयितर्.

संबन्धवर्जित n. *ein best. Stilfehler: Mangel an Verbindung des Zusammengehörigen* Pratâpar. 65,a,3.

संबन्धविवेक m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 279,b,38.

संबन्धसमुद्देश m. Titel eines Abschnitts des Vâkjapadîja Hall 164. Sarvadarçanas. 146,5.

संबन्धि = संबन्धिन्. सुख° so v. a. *froh, glücklich* MBh. 7,5971. m. *ein Angehöriger, Verwandter* (insbes. durch Heirath) Hariv. 9687.

संबन्धिता (von संबन्धिन्) f. 1) *das Angehören,* mit gen. der Person Kull. zu M. 8,399. *das Zusammenhängen —, in-Beziehung-Stehen mit* (instr. oder im comp. vorangehend) Kusum. 46,8. Sarvadarçanas. 35,4.

5. — 2) *Angehörigkeit, Verwandtschaft, Verschwägerung* MBH. 5,20.

संबन्धित्व (wie eben) n. 1) *das Zusammenhängen —, in-Beziehung-Stehen mit* (instr. oder im comp. vorangehend) SARVADARÇANAS. 16,3. 76,15. fg. — 2) = संबन्धिता 2) MÂRK. P. 76,33.

संबन्धिन् (von संबन्ध) adj. 1) *zusammenhängend, verbunden, in Beziehung stehend —, gehörig zu* (gen. oder im comp. vorangehend) BÂLAB. 9. तातस्य संबन्धि धनुःशरम् *dem Vater gehörig, des Vaters* KATHÂS. 39,65. 46,242. 245. 63,167. 171. कस्य संबन्धिन इमे तिलाः *wem gehören?* PAÑKAT. 121,25. एषां पदानां संबन्धिनो विसर्जनीयस्य Comm. zu ṚV. PRÂT. 5,19. zu TS. PRÂT. 4,40. मगधेश्वरसंबन्धी दूतः so v. a. *ein Bote des Fürsten von M.* KATHÂS. 17,159. 44,157. 47,3. 120,86. प्रत्राहुंबन्धिनः सर्षपान् 18,199. पितृसंबन्धि कार्मुकम् 39,68. 72. 106,141. SÂJ. zu ṚV. 1,11,5. अदःशब्दकसंबन्धिमकार Schol. zu P. 1,1,12. 56. DURGA zu VOP. 3,34. अर्थ° *bei der Sache betheiligt* M. 8,64. JÂGÑ. 2,71. काव्यसंबन्धिनी कीर्तिः *zusammenhängend mit* Spr. (II) 5442. यत्तसंबन्धिनी कथा *Bezug habend auf* KATHÂS. 34,66. DAÇAK. 63,16. ÇAṂK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 7. zu KHÂND. UP. S. 7. 68. पदसंबन्धी विधिः P. 2,1,1, Schol. SÂH. D. 11,5. BHÂG. P. 4,1,10. H. 12. SARVADARÇANAS. 50,4. Comm. zu TS. PRÂT. 1,60. 2,3. 50. 14,23. 28. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 102. 105. सत्ययुगसंबन्ध्याचार्यत्रयम् Verz. d. Oxf. H. 227,*b*, 10. fgg. एक° *zusammenhängend* SUÇR. 1,264,5. — *b*) *verbunden mit* so v. a. *besitzend* TRIK. 3,1,15. परमेश्वरगुणा° SARVADARÇANAS. 74,4. पशुत्व° 77,6. 7. — *c*) *durch Verwandtschaft*, insbes. *durch Heirath verbunden, verschwägert* u. s. w.; *ein Verwandter von* (gen.); neben ज्ञाति, बान्धव u. s. w. M. 2,132. 4,179. 183. 5,74. 9,239. JÂGÑ. 1,108. 157. 220. BHAG. 1,34. MBH. 1,593. 5500. 7386. 3,2023. 4,2346. 5,7435. 7,5970. 13,1538. 2189. 2918. 14,1546. 1556. HARIV. 7709. R. 1,18,11. R. GORR. 1,70,18. 74,20. 23. RAGH. 2,58. 7,16. Spr. (II) 4110. UTTARAR. 8,8 (12,4). 76,6 (98,3). KATHÂS. 15,25. 17,83. 21,62. 32,21. 35,162. 44,75. 130. 45,7. 123,167. RÂGA-TAR. 5,251. 298. MÂRK. P. 76,33. 135,4. BHÂG. P. 10,72,2. 75,28. PAÑKAT. III,141. HIT. ed. JOHNS. 2730. संबन्धिपुत्रे P. 6,2,133, Schol. पिण्ड° MÂRK. P. 31,3. लेप° 4.

संबन्धु (2. सम् + बन्धु) adj. *blutsverwandt:* दिवः संबन्धुर्वनुषो पृथिव्याः ṚV. 3,1,3. = ज्ञाति NIR. 4,21.

सम्बर्य् s. संवर्य्.

संबल n. 1) = शम्बल MED. l. 135. Vgl. auch संवल. — 2) *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Mél. asiat. 4,640.

संबलन s. u. संवनन am Ende.

संबकुल adj. = बकुल VJUTP. 144.

संबाध (von 1. बाध् mit सम्) m. 1) *Gedränge, ein dichter Haufe; ein beengter Raum* AK. 3,2,34. H. 1504. an. 3,350. MED. dh. 37. संबाधमेके संप्राप्य न शेकुश्चलितुं रथाः HARIV. 2677. 12548. चक्रुः संबाधमाकाशमुच्छ्रितैन्द्रध्वजोपमैः (परिघैः) MBH. 7,3093. यथा विन्ध्याटवी प्राप सा °रसज्ञताम् KATHÂS. 13,45. संबाधे MBH. 7,1994. 3396. विगाढे युधि संबाधे 5,2776. MÂRK. P. S. 657, Z. 5 (संबाधे zu lesen). हरिसैन्यैः °वर्तिभिः (v. l. °वर्त्मभिः) RAGH. 12,67. अन्योऽन्यसंबाधे HARIV. 16280. विमुक्तो जनसंबाधात् *ein Gedränge von Menschen* MBH. 1,7125. जनसंबाधशालिनः (so ist zu lesen) । प्रदेशान् KÂM. NÎTIS. 7,40. गृहसंबाधमालिनी (पूः) HARIV. 6534. am Ende eines adj. comp. (f. आ) *beengt durch, dicht besetzt mit, reichlich versehen mit, voll von:* ध्वजिनीमश्वसंबाधाम् MBH. 1,2875. प्रासादशत° (नगर) 4345. 4649. 7018. महर्षिगणा° (आश्रम) 3,11041 (S. 603). शयनासन° 14005. 16056. 4,1400. 2015. 13,1817. 1956. 2076. 14,2315. 2522. 15,185. R. 1,5,18. 40,22 (41,24 GORR.). 2,52,91. हस्त्यश्वरथसंबाधे युद्धे 75,25 (79,7 GORR.). 97,13. R. GORR. 1,5,13. 2,4,21. 48,19. fg. 94,19. 3,28,30. 35,2. 42,48. 54,16. 61,5. काञ्चन° 11. 78,26. 4,43,57. 5,12,49. 13,3. 49,16. 74,1. 7,104,6. SUÇR. 1,135,2. स्तनसंबाधमुरः KUMÂRAS. 4,26. GÎT. 11,22. UTTARAR. 90,18 (117,2). VARÂH. BṚH. S. 48,12. MÂRK. P. 21,7. लोकैरन्योऽन्यसंबाधैः *sich gegenseitig drängend* R. GORR. 2,108,29. समन्तसंबाधमनर्थपञ्जरम् (Conj.) *von allen Seiten dicht geschlossen* Spr. (II) 3401. अतिसंबाधो ऽत्र राजमार्गः *überaus beengt* R. GORR. 2,4,16. अ° (s. auch bes.) *unbeengt, geräumig* R. 2,91,34 (100,32 GORR., wo चतुरश्रम° zu lesen ist). 5,12,43. 74,27. 7,102,3. KIR. 3,53. *unbehindert:* वेग MBH. 6,1953 (असंवार्य ed. Bomb.). KÂM. NÎTIS. 19,25. AK. 3,4,12, 57. Als adj. erscheint संबाध in folgenden Stellen: संबाधं चेत्स्यात् (wenn nicht संबाधश्चेत् st. संबाधचेत् zu lesen ist) *wenn kein Raum ist* LÂṬJ. 5,6,2. अङ्ग *wenig Raum darbietend* SUÇR. 1,65,20. नितम्बैः संबाधं बृहदपि तद्बभूव वर्त्म ÇIÇ. 8,2. — 2) *Bedrängniss, Noth;* = भय MED. ÇABDAR. im ÇKDR. पुरा संबाधादभ्या ववृत्स्व नः ṚV. 2,16,8. नृत्संबाध TS. 7,4,11,2. संबाधतन्द्रीः AV. 10,2,9. शत्रुसंबाधकारक MBH. 4,1309. — 3) *vulva* H. an. MED. HALÂJ. 5,41. — 4) = नरकवर्त्मन् ÇABDAR. im ÇKDR. — Häufig ungenau संवाध geschrieben. Vgl. अ°, आ°, निः°.

संबाधन (wie eben) n. = द्वाःसदन (st. dessen मदनस्य द्वारम् ÇKDR. nach derselben Aut.), शूलाग्र und द्वारपाल (als n.!) MED. n. 220. — PAÑKAT. I,427 fehlerhaft; vgl. Spr. (II) 3401.

संबुद्ध 1) adj. s. u. 1. बुध् mit सम्. — 2) m. *ein* Buddha TRIK. 1,1,10. — Vgl. सम्यक्°.

संबुद्धि (von 1. बुध् mit सम्) f. 1) *das Sichhörbarmachen, Zuruf:* दूरात् KÂTJ. ÇR. 1,8,19. P. 1,2,33. VOP. 3,3. — 2) *die Endung des Vocativs sg., der Vocativ sg.* P. 2,3,49. 1,1,16. 6,1,69. 7,1,99. 3,106. 8,2,8. 3,1. Comm. zu NAISH. 22,43.

संबुबोधयिषु (vom desid. des caus. von 1. बुध् mit सम्) adj. *Jmd* (acc.) *aufmerksam zu machen wünschend:* अयं तवार्थो क्रियते यो ब्रूयादत्नमान्वितः । संबुबोधयिषुर्मित्रं (so mit der ed. Bomb. zu lesen) सदश्वमिव सारथिः ॥ MBH. 12,3072. fg.

संबृंहणा (vom caus. von 2. बर्ह् mit सम्) n. *das Kräftigen:* कृशस्य KARAKA 8,4.

संबोध (von 1. बुध् mit सम्) m. *Erkenntniss, Verständniss:* ज्ञानं तत्त्वार्थसंबोधः MBH. 3,17375. अज्ञातानां विज्ञानात्संबोधाद्बुद्धिरुच्यते 12,531. आत्म° HARIV. 11175. आयुःप्रत्ययसंबोधाद्धिंसा च न भविष्यति (°प्रत्ययसंरोधाद्दंशो ऽद्य प्रभविष्यति die neuere Ausg.) 11212. JOGAS. 2,39. TATTVAS. 6. अ° MBH. 12,11289. — संबोध MED. dh. 38 fehlerhaft für संरोध. — Vgl. सम्यक्°.

संबोधन (von 1. बुध् simpl. und caus. mit सम्) 1) adj. *erweckend* MBH. 5,7263 (भीष्म सं° zu trennen). — 2) n. *a*) *das Innewerden, Merken:* °भयात्पितुः *aus Furcht, der Vater könnte es merken*, MBH. 3,17149. *das Erkennen:* आत्म° MAITRJUP. 6,14. — *b*) *das Aufmerksammachen,*

Erinnern MBH. 2,160. HARIV. 9404. Verz. d. Oxf. H. 12,b,42. — c) *das Anrufen, Zuruf* P. 2,3,47. दूरात् 1,2,33, Schol. SÂH. D. 513. AK. 3,5,6. H. 261. 1537. VOP. 3,3. — d) *die Endung des Vocativs sg., der Vocativ sg.* Kâr. zu P. 7,1,94. SIDDH. K. zu P. 7,2,102. Spr. (II) 1724.

संबोधयितर् (vom caus. von 1. बुध् mit सम्) nom. ag. *erkennen machend* MAITRJUP. 6,4. संबन्धयितर् v. l.

संबोधि f. *vollkommene Erkenntniss* KÂLAKAKRA 3,3. VJUTP. 31. — Vgl. सम्यक्°.

संबोध्य adj. *aufzuklären, zur Vernunft zu bringen, zu belehren* PAÑKAT. 46,25. सुख° KATHÂS. 40,25.

संभक्तर् (von भज् mit सम्) nom. ag. *mittheilend* NIR. 9,36, wo संभक्ततमे zu lesen ist.

संभक्ति (wie eben) f. *Vertheilung, Verschenkung* DHÂTUP. 13,21.

संभक्ष (von भक्ष् mit सम्) nom. ag. *Verspeiser, Verschlinger* MUIR, ST. 4,299,3 v. u. am Ende eines comp. *sich nährend von:* फलमूलाम्बु° MBH. 3,9932.

संभग्न KÂM. NÎTIS. 7,58 fehlerhaft; vgl. Spr. (II) 3388.

संभर्ँ (von 1. भर् mit सम्) adj. *zusammentragend, herbeischaffend* ṚV. 4,17,4.

संभँरण (wie eben) 1) m. N. einer Ishṭakâ TS. 5,3,2,4. — VS. 14, 23 nicht zu bestimmen. — 2) f. ई *ein best. grosses Gefäss beim* Soma KÂTJ. ÇR. 9,5,6. — 3) n. *das Zusammenbringen, Zusammensetzung, Herstellung:* उखा° KÂTJ. ÇR. 16,2,1. आप्यायनसंभरणे 9,5,9. des Mondes SHAḌV. BR. 4,6. der Ishṭhakâ Schol. zu KÂTJ. ÇR. 16,1,23.

संभरणीय (wie eben und von संभरण) adj. 1) *zusammenzutragen, zu vereinigen* Comm. zu TBR. 3,4,23. — 2) am Ende eines comp. *auf die Herstellung von — bezüglich:* उखा° (इष्टि) ÂÇV. ÇR. 4,1,21. ÇÂÑKH. ÇR. 9,22,7.

संभर्लँ (wohl von 1. भर् mit सम्) m. *Freiwerber* AV. 2,36,1. 14,1,31. 2,66. KAUÇ. 75. — Vgl. सह्° und शम्भल.

संभवँ (von 1. भू mit सम्) 1) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. a) *Zusammenkunft,* = मेलक TRIK. 3,3,424. MED. v. 53. = संकेत AGAJA im ÇKDR. — b) *geschlechtliche Vereinigung, Beiwohnung:* ऊर्ध्वं त्रिरात्रात्संभवः GOBH. 2,5,5. 6. — c) *das Raumfinden, Platzhaben, Enthaltensein in etwas Anderem;* = आधेयधारण TRIK. = आधेयस्याधारानतिरिक्तत्वम् H. an. MED. संभवो ऽप्यनुमानमेव। तदुदाहरणं हि भवति। खार्यां द्रोणाः संभवति। द्रोण आढकं संभवति। सहस्रे शतमित्यादि Z. d. d. m. G. 7,310, N. 3. संभवो यथा। प्रस्थ इत्युक्ते चत्वारः कुडवाः संभाव्यन्ते GAUḌAP. zu SÂM̃KHJAK. 4. Am Ende eines adj. comp. so v. a. *enthalten in* MBH. 4,183. 13,1115. SUÇR. 1,5,14. — d) *Entstehung, Geburt* H. an. 3,714. MED. VS. 40,10. ÇAT. BR. 14,6,9,34 (parox.). संकीर्णानाम् M. 1,116. अस्य सर्वस्य 2,25. गर्भे 6,63. 7,1. 9,33. संभवांश्च वियोनीषु 12, 77. ब्राह्मणः संभवेनैव देवानामपि दैवतम् *schon durch die Geburt* 11,84. संभवानेकविंशतिम् 5,35. MBH. 13,3262. 1,367. 373. मानुषीषु (मानुषीभ्यः v. l.) अस्य रूपस्य ÇÂK. 25. माहिष्यात्करणयाम् AK. 2,10,4. राज्याङ्गानां तु सर्वेषां राष्ट्राद्भवति संभवः KÂM. NÎTIS. 6,3. MÂLATÎM. 156,6. संभवः स्त्रीकृतो नृणाम् Spr. (II) 2410. 5316. नखरोम्णाम् JÂGÑ. 3,80. BHÂG. P. 2,8,15. 3,11,25. 31,44. 7,2,26. 9,42. त्वक्फलकृमिरोमभ्यः *das Verfertigtsein aus* H. 668. — पर्जन्यादन्नसंभवः BHAG. 3,14. नाले — एकस्मिन्द्वित्रिसंभवः VARÂH. BṚH. S. 46,33. येन स्यात्पुत्रसंभवः KATHÂS. 39,6. विशल्या° so v. a. *Ursprung, Quelle* Verz. d. Oxf. H. 65,b,30. fg. अ° m. *das Vergehen, Vernichtung* VS. 40,10. असताम् BHÂG. P. 2,4,13. adj. *nicht wieder entstehend, — geboren werdend* (संभव = स्थूलदेह Comm.) 1,15,31. Am Ende eines adj. comp.; voran geht α) der von dem Jmd oder das, woraus Etwas *entsteht* oder *entstanden ist* u. s. w. M. 5,10. 6,13. 8,328. 9,320. BHAG. 10,41. 13,19. MBH. 1,1147. 13,4499. 4501. 4538. RAGH. 3,42. 8,81. ÇÂK. 11,10. 15,4. 41. 186. VIKRAM. 8,17. 152. WEBER, RÂMAT. UP. 337. 340. Spr. (II) 5795. VARÂH. BṚH. S. 60,8. KATHÂS. 34,55. PAÑKAT. 141,3. सविषमक्षिकासंभवत्व n. *das Bereitetsein durch* SUÇR. 1,186,2. — β) der Ort, wo Jmd oder Etwas *entstanden, gewachsen* u. s. w. *ist* R. 2,79,16. UTTARAR. 6,17 (10,4). VARÂH. BṚH. S. 41,2. 59,2. AK. 2,4,2,9. KATHÂS. 18,72. PAÑKAR. 1,6,31. PAÑKAT. 263, 23. H. 632. — γ) das was aus Jmd oder Etwas *entsteht* oder *hervorgeht:* सोम° WEBER, KṚSHṆAG. 298. सर्व° 308. BHÂG. P. 3,9,26. 31,5. 6,16,58. भङ्गादिसंभवं क्षेत्रम् *ein Feld, auf dem* Bhañga *u. s. w. wächst,* H. 967. — e) *Veranlassung, Grund, Ursache* H. an. MED. चिन्तयंश्च न पश्यामि शोकस्य तव संभवम् MBH. 2,1731. BHÂG. P. 2,8,22. Am Ende eines adj. comp.; voran geht α) das was die *Veranlassung* u. s. w. einer Erscheinung ist: संसारगमनं चैव त्रिविधं कर्मसंभवम् M. 1,117. यज्ञाः संकल्पसंभवाः 2,3. 3,32. R. 2,24,17. 30,24. 40,34. 85,18. R. GORR. 1,38, 12. KUMÂRAS. 6,21. भयं सुरारिसंभवम् VIKR. 5. Spr. (II) 4255. MÂRK. P. 20,4. RÂGA-TAR. 4,683. Schol. zu ÇÂK. 81. H. 2. 320. — β) das was durch Etwas *veranlasst —, bewirkt wird:* योग° WEBER, KṚSHṆAG. 295. धर्म° 296. hier könnte संभव auch als m. aufgefasst werden: *Grund —, Ursache von.* — f) *das zu-Stande-Kommen, Erscheinen, Eintreten:* धूमस्य VARÂH. BṚH. S. 93,5. कुतो ऽत्र निर्जने वने तण्डुलकणानां संभवः HIT. 10,2. 3. जन्मनः Spr. (II) 3255. वियोगस्य 6625. VARÂH. BṚH. S. 5. 17. PRAB. 33,12. Comm. zu TS. PRÂT. 10,12. अलोप° ṚV. PRÂT. 11,17. LÂṬJ. 6,1,1. ग्रहण° Spr. (II) 7351. भय° RÂGA-TAR. 4,459. अ° *das Unterbleiben* M. 11,27. Am Ende eines adj. comp. so v. a. *erscheinend —, eintretend in, bei* HARIV. 7775. Spr. (II) 3576. द्यु° *bei Tage* VARÂH. BṚH. S. 21,8. शीघ्रमध्यचिरकाल° 94,8. — g) *das Bestehen, Dasein, Existenz;* = सत्त्व TRIK. उद्भवे संभवे च ÇVETÂÇV. UP. 3,1. नित्यं तस्य वृक्षस्य संभवम् (वक्षे) MBH. 13,290. KAP. 1,4. SÂM̃KHJAK. 9. SARVADARÇANAS. 85,3. 157, 20. परतस्त्वे प्रमाणासंभवात् 133,8. Spr. (II) 2179. VARÂH. BṚH. S. 80,10. KATHÂS. 15,113. 34,58. SÂH. D. 55. Comm. zu TS. PRÂT. 1,25. 3,1. 4, 23. अ° m. *das Nichtdasein, Fehlen, Mangeln* M. 2,185. 8,70. MBH. 1. 4603. R. 5,90,27. KAP. 1,4. 117 (vgl. SÂM̃KHJAK. 9). ÇAM̃K. zu KHÂND. UP. S. 36. H. 66. Schol. zu P. 2,1,25. 7,4,51. VOP. 25,31. SARVADARÇANAS. 83,8. Comm. zu TS. PRÂT. 2,18. 25. 11,18. adj. *nicht da seiend* Spr. (II) 767. — h) *Möglichkeit:* नास्ति संभवो गुर्वर्थं दातुम् MBH. 3,13266. सति संभवे SÂH. D. 3,17. प्राप्ति° 327. NÎLAK. 34. 54. MÜLLER, SL. 97. SARVADARÇANAS. 50,22. 120,2. 125,6. 127,7. 155,22. संभवेन *nach Möglichkeit* MÂRK. P. 31,50. in der Rhetorik so v. a. *ein möglicher Fall* KUVALAJ. 164,a (197,a). Verz. d. Oxf. H. 208,b,5. अ° m. *Unmöglichkeit, Ungereimtheit* KÂTJ. ÇR. 1,5,17. 6,17. 20. 10,13. 5,3,35. 7,2,24. 9,12,

6. 25,14,2. ÇAÑKH. GRHJ. 6,3. M. 7,200. JÂGÑ. 1,126. MBH. 15,283. NILAK. 33. SÂH. D. 3,15. SARVADARÇANAS. 26,18. 29,19. fg. 50,10. 82,20. 83,20. 140,21. eine best. Redefigur KUVALAJ. 98,b. adj. *unmöglich*, *ungereimt* Ind. St. 1,41,19. Spr. (II) 766. 4193. संभव am Ende eines adj. comp. in Verbindung mit dem was durch Etwas *ermöglicht wird*: प्रवाहैः कायलालनसंभवैः Spr. (II) 534. — *i*) = अपाय AGAJA im ÇKDR. — *k*) N. pr. einer Welt bei den Buddhisten Lot. de la b. l. 96. — *l*) N. pr. des 3ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 26, Schol. H. an.; vgl. शंभव 2). — 2) adj. (f. आ) *sich befindend, da seiend* PAÑKAR. 2,6,14. — Vgl. अस्थि°, अमृत°, आत्म° (f. *Tochter* auch R. 3,7,26), कुमार°, कुम्भ°, ख°, गर्भ°, चर्म°, पद्म°, पुनः°, बाक्ष°, ब्रह्म°, भूमि°, भोज्य°, मधु°, मरु°, मरुा°, मालतीतीर°, मुख°, यथा°, रत्न°, वारि°, विमल°, विश्व°, शंकर°, शब्द°, शुष्क°, शैल°, संधि°, सर्व°, सरु°.

संभवन (wie eben) 1) adj. *enthaltend*, von einem Felde so v. a. *bestanden* P. 5,2,29, Vârtt. 9. — 2) n. *das Entstehen, Werden*: संभवनं कर् ÇAÑK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 49.

संभवपर्वन् n. *das über die Entstehung* (der Götter u. s. w.) *handelnde Buch*, Bez. der Adhjâja 65—140 im 1ten Buch des MBH. MBH. 1,312.

संभविन् (von संभव) adj. *möglich* SÂH. D. 258. SARVADARÇANAS. 120,1. — Vgl. यथा°.

संभविष्णु (von 1. भू mit सम्) adj. *Schöpfer, Urheber* BHÂG. P. 8,17,28.

संभव्य (wie eben) m. *Feronia elephantum Corr.* ÇABDAK. in Verz. d. Oxf. H. 195,b,4 v. u. — Vgl. असंभव्य (verbessert unter 1. भू mit सम् caus. 1) am Ende).

संभाण्डय् (von 2. सम् + भाण्ड), °यते *das Geräthe zusammenstellen* P. 3,1,20 nebst Vârtt. VOP. 21,17. मात्राः संभाण्ड्य BHAṬṬ. 5,62.

संभार् (von 1. भर् mit सम्) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *das Herbeibringen, Zurüstung*, = संभृति H. an. 3,616. MED. r. 236. अपाम् ÇAT. BR. 2,1,1,3. पुष्पसंभारतत्पर KUMÂRAS. 2,36. निवृत्तयूप° adj. MBH. 12,5337. संभारान् (so die neuere Ausg.) कर् *Vorbereitungen treffen* HARIV. 11109. देवाग्निकार्योचितः संभारो रचितः Z. d. d. m. G. 27,36. विवाहाय संभारमकरोत् KATHÂS. 22,173. विवाह° 34,249. 103,154. विवाहोत्सव° 16,66. बलि° 45,40. तमामण्डलोद्धार° PRAB. 81,6 (vgl. die v. l. und Schol. 2). — 2) sg. und pl. *was herbeigeschafft wird: Zubehör, Material, Requisiten, die zu Etwas erforderlichen Gegenstände* oder *Stoffe* AV. 9,6,1. 11,8,13. AIT. BR. 8,5.17. न संभृत्याः संभाराः TBR. 1,3,1,5. TS. 1,5,2,4. पञ्च ÇAT. BR. 2,1,1,12. यदाखुकरीषं संभारो भवति TBR. 1,1,2,4. TS. 6,2,8,6. KÂTJ. ÇR. 4,9,1.14. 26,1,2.15. संभारमाहरति KAUÇ. 7. 43. 47. 53. 80. 140. Verz. d. B. H. 90 (21). MBH. 1,8133. 5,1161. HARIV. 6507. R. 1,11,3.13. 60,8. 2,21,49. 22,5. R. GORR. 2,81,32. SUÇR. 1,14,19. 33,17. 2,62,16. 286,7. 461,8. 468,21 (an den drei letzten Stellen n.). VARÂH. BṚH. S. 44,11.48,23.34.36. KATHÂS. 34,107. MÂRK. P. 72,11. BHÂG. P. 2,6,26. PAÑKAR. 1,3,3. नृपाभिषेकसंबन्धिनः संभाराः PAÑKAT. ed. Bomb. 3,60,6. यज्ञ° R. 1,59,6. R. GORR. 1,11,17. BHÂG. P. 2,6,22. अभिषेक° R. 1,1,21 (24 GORR.). RAGH. 12,4. RÂGA-TAR. 3,237. am Ende eines adj. comp.: स्तोक° SUÇR. 1,191,11. विधेरधिकसंभारो यज्ञः RAGH. 15,62. अल्पसंभारतम GOBH. 4,1,13. — 3) pl. *die Sprüche zu* संभार् 2) (vgl. Comm.) TBR. 2,2,2,6. 3,10,2. — 4) *Vermögen, Besitz*: तथैव सर्वसंभारं स्वमंशं वितरामि ते MBH. 3,3053. — 5) *Vollzahl*: कलासंभारसंभृतः MBH. 3,13976. = सर्वपूर्णत्व TRIK. 2,8,57. — 6) *Fülle, Menge* H. an. MED. शास्त्र° MÂRK. P. 20,4. पुस्तक° Verz. d. Oxf. H. 188,a,13. fg. स्वक्षेम° RÂGA-TAR. 1,142. कुम्भप्रतिष्ठा° 4,698. महार्घधान्य° 5,273. ज्वाला° UTTARAR. 104,11 (141,8). सुधा° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 25. समस्तवस्तुसंभारसार PAÑKAT. 157,22. पुण्य° MÂLATIM. 171,4. 5. स्नेह° Spr. (II) 5792. ज्ञान° Lot. de la b. l. 795. निरूपादानसंभारम् adv. SARVADARÇANAS. 95,18. — 7) PAÑKAT. I, 35 schlechte Lesart für संचार; vgl. Spr. (II) 7188. — Vgl. फल°.

संभारिन् (von संभार) adj. am Ende eines comp. *voll von*: सौरभ्य° Z. d. d. m. G. 27,47.

संभार्य (von 1. भर् mit सम्) 1) adj. P. 3,1,112, Vârtt. VOP. 26,19. *a*) *aus verschiedenen Bestandtheilen zusammenzutragen*, — *zusammenzusetzen* KÂTJ. ÇR. 24,1,16. LÂTJ. 4,7,8. GOBH. 2,1,3. 6. ÂÇV. ÇR. 11,7,12. NIDÂNAS. 5,11,5. तृचाः PAÑKAV. BR. 11,1,5. 18,8,18. fg. TBR. 1,8,8,1. — *b*) *zuzurüsten* so v. a. *durch Uebung tüchtig zu machen*: सव्यो हस्तयोः संभार्यतरः TS. 5,3,2,5. — 2) m. N. eines Ahîna ÂÇV. ÇR. 10,3,5. 4,2. 5,6.

संभाव (von 1. भू mit सम्) m. *Stand*: राज्ञ° R. 5,51,10.

संभावन (vom caus. von 1. भू mit सम्) 1) adj. *eine hohe Meinung von Jmd* (geht im comp. voran) *habend*: आत्म° BHÂG. P. 4,17,26. — 2) f. (आ) und n. (m. n. SIDDH. K. 249,a,10). *a*) *das Versammeln*: वीरसंभावनायां क्रियमाणायाम् PAÑKAT. 218,6. — *b*) *das Herbeischaffen*: वीरसंभावनार्थाय R. 1,38,23. — *c*) *Ehrenerweisung, Achtungsbezeigung; Hochachtung, eine hohe Meinung von Jmd* RÂGA-TAR. 3,136. PAÑKAT. 264,4. Schol. zu ÇÂK. 160. लब्ध° adj. Spr. (II) 7256. मघवतः (subj.) ÇÂK. 93,12. संभावना (so mit der ed. Bomb. zu lesen) हि लोकस्य (subj.) मम पार्थस्य चोभयोः (obj.) MBH. 7,4230. RATNÂV. 4,6. परां संभावनां चक्रे कुन्तीपुत्रेषु MBH. 4,1002. वय्यस्ति तु मम स्नेहः परा संभावना च मे R. 6,39,27. MBH. 14,1549. आत्मनि *eine hohe Meinung von sich* 5,1645. AK. 2,8,2,69. H. 317. in comp. mit dem subj. KUMÂRAS. 6,59. mit dem obj. (तैः) अस्मत्संभावना कृता MBH. 2,597. गुरु° KULL. zu M. 1,60. आत्म° BHÂG. P. 5,26,30. — *d*) *Voraussetzung, Supposition* P. 1,4,96. AK. 2,4,22 (28),10. P. 6,2,21. VOP. 25,17. KUVALAJ. 128,a (133,a). Spr. (II) 7050. Z. d. d. m. G. 7,299, N. 4. KUSUM. 27,18. 21. संभावनां भजते so v. a. *wird vorausgesetzt* SARVADARÇANAS. 160,6. संभावनोज्झित *nicht vorausgesetzt, in Zweifel gezogen* RÂGA-TAR. 5,328. भवेत्संभावनोत्प्रेक्षा प्रकृतस्य परात्मना SÂH. D. 686. in comp. mit dem subj.: स्वामि° KATHÂS. 15,57. mit dem obj.: सामन्त° RAGH. 5,28. फल° Spr. (II) 4611. जीवित° PRAB. 43,9. परोत्कर्ष° 88,9. द्वेष° KATHÂS. 63,39. RÂGA-TAR. 6,207. सर्पत्व° VEDÂNTAS. (Allah.) No. 38. वह्निजन्यत्व° KUSUM. 16,11. भिन्नरूपत्व° (so lesen wir) Comm. zu TS. PRÂT. 4,11.

संभावनीय (wie eben) adj. 1) *woran man Theil zu nehmen gedenkt*: यदि °यस्ते (sc. स्वयंवरः) N. 18,23. °नीयं ते MBH. 3,2768 ed. Calc. संभाविनीयं ते ed. Bomb. — 2) *zu ehren, ehrenwerth* Verz. d. Oxf. H. 261,a,2. — 3) *vorauszusetzen, anzunehmen, wahrscheinlich* SÂH. D. 245,6. MED. r. 27. अ° MṚKKH. 63,15.

संभावयितर् (wie eben) nom. ag. *Ehre erweisend* DAÇAK. 180,12.

संभावयितव्य (wie eben) adj. 1) *zu ehren* PRAB. 104,15. — 2) *voraus-*

zusetzen, anzunehmen, wahrscheinlich Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 297.

संभावितव्य = संभावयितव्य 1) Bhâg. P. 5,5,26. der Comm. liest संमाननीय.

संभाविन् (von 1. भू mit सम्) adj. 1) *treu zu Jmd haltend* Kathâs. 50, 122. — 2) *zusagend, anstehend* MBh. 3,2768 nach der Lesart der ed. Bomb.

संभाव्य (vom caus. von 1. भू mit सम्) adj. 1) *zu ehren, gut zu behandeln* Hariv. 557 = Mârk. P. 106,8. etwa *ehrenvoll erwähnt werdend:* महापुराण° (könnte auch N. pr. sein) MBh. 1,232. — 2) *anzusehen, zu halten für:* मल्लिरूपा हि रिपवः संभाव्यास्ते विचक्षणैः Spr. (II) 4708. — 3) *vorauszusetzen, zu erwarten, wahrscheinlich:* संपन्नं गोषु संभाव्यं संभाव्यं ब्राह्मणे तपः । संभाव्यं चापलं स्त्रीषु संभाव्यं ज्ञातितो भयम् ॥ Spr. (II) 6880. MBh. 1,7043. 5,4621. Hariv. 7180. Kâm. Nîtis. 18,31. Ragh. 13,46. Kathâs. 20,24. 91,23. Râǵa-Tar. 3,94. AK. 3,4,32(28),13. 16. H. an. 2,412. Halâj. 5,88. Vop. 1,8. Pańkat. 111,10. *angenommen werdend von* (geht im comp. voran) Schol. zu Kap. 1,47. अ° *unerhört, undenkbar, unwahrscheinlich, unmöglich:* अद्भुत MBh. 7,2166. आनृशंस्य 13,272. Hariv. 3947 (दैवैः *unmöglich für*). Spr. (II) 238. 267. 768. 4104. Kathâs. 6,147. 25,186. 28,60. 36,96. 47,90. 60,230. 120,8. Râǵa-Tar. 6,79. 250. Pańkat. 30,8. ed. orn. 2,13. — 4) *passend, idoneus* Itih. bei Sâj. zu ṚV. 1,125,1. — 5) *im Stande*, mit loc. eines nom. act. Spr. (II) 1669, v. l. wohl fehlerhaft. — संभाव्य Pańkat. 117,11 ist absol. und demnach vom Folgenden zu trennen. Zu असंभाव्य vgl. u. 1. भू mit सम् caus. 1) am Ende.

संभाष (von 1. भाष् mit सम्) 1) m. *Unterredung* Gṛhjas. 2,98. R. 2, 112,3 (ed. Bomb. संभाषा). मित्रेण Spr. (II) 5390 (brauchte nicht geändert zu werden). अदेशकाल° Jâǵn. 2,284. मया सह ते प्रथमः स्नेहसंभाषः संजातः Pańkat. 31,23. Gewöhnlich संभाषा f. AK. 3,4,16,95. H. 274. अत्रा वो तात (so zu trennen) संभाषाम् R. Gorr. 2,122,3. संभाषां कर् *sich unterreden mit* (instr.) MBh. 13,5008. Pańkat. 1,6,28. समा-चर् M. 2,195. 8,361. आ-चर् 363. योजय 354. °संप्रदान R. 7,64,5. संभाषासनदान Mârk. P. 69,46. मनोवाग्बुद्धिसंभाषा दत्ता MBh. 7,2148. शूद्र° *mit* Kâtj. Çr. 7,5,5. Suçr. 1,104,16. अ° Pâr. Gṛhj. 2,8. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 3,14675. 5,7435. कृत° Mârk. P. 1,31. — 2) f. आ *eine eingegangene Verpflichtung:* °परिपालन Spr. (II) 4840 (Conj.).

संभाषण (wie eben) n. *Unterredung* H. an. 2,236. Med. d. 42. MBh. 13,2198. R. Gorr. 2,109,38. Gît. 5,18 (pl.). Kathâs. 64,75. Mârk. P. 34,23. Vet. in LA. (III) 8,21. सद्भिः *mit* MBh. 3,13443. R. 1,3,29 (4 Gorr.). 5,56,96. स्त्रीणाम् *mit* Suçr. 1,70,2. Verz. d. Oxf. H. 61,*b*,10. Kathâs. 65,100. Prab. 21,2. Çuk. in LA. (III) 35,5. सीता° *mit* R. Gorr. 1,4,81. 5,31 in der Unterschr. Kathâs. 65,53. Râǵa-Tar. 4,691. Mârk. P. 16,16. Bhâg. P. 4,22,19. संभाषणं कर् R. 5,37,13. तया Kathâs. 28, 63. आ-चर् 101,11.

संभाषणीय (wie eben) adj. *mit dem sich Jmd* (instr.) *unterreden muss* Bhâg. P. 7,13,22.

संभाषिन् (wie eben) adj. gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124. *sich unterhaltend, sich in ein Gespräch einlassend* Spr. (II) 2915. — Vgl. सांभाष्य.

संभाष्य (wie eben und von संभाषा) adj. 1) *mit dem sich Jmd* (gen.) *unterreden darf* MBh. 2,1408. अ° 13,6089. 6105. 6140. Bhâg. P. 11,17, 33. — 2) *anzureden:* भद्रदत्तादिनामभिः Sâh. D. 172,16. — 3) *zur Unterredung geeignet:* असंभाष्ये देशे M. 8,55.

संभु (von 1. भू mit सम्) P. 3,2,180 (= जनितर् Schol.). Vop. 26,168. 1) adj. *hervorgegangen, verfertigt aus* (geht im comp. voran): फलसंभुवाम् Jâǵn. 1,185. — 2) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑ – – – – ⏑⏑, – – – ⏑⏑, – – – – – – – Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XIV,13); vgl. सम्.

संभुंज् (3. भुज् mit सम्) f. etwa *Genuss* ṚV. 2,1,4.

संभूत 1) adj. s. u. 1. भू mit सम्. — 2) संभूत m. (संज्ञायाम्) P. 6,2,146, Schol. N. pr. eines Sohnes des Trasadasju Hariv. 714. VP. 371. N. pr. eines Richters Târan. 290.

संभूतविजय s. संभूतिविजय.

संभूति (von 1. भू mit सम्) 1) f. *a*) *Entstehung* VS. 40,9. 11 (Gegens. विनाश). M. 2,147. Jâǵn. 3,125. धर्मस्य नृषु MBh. 1,375. मांसस्य शुक्रात् 13,5692. Varâh. Bṛh. S. 82,1. वल्मीक° Çâṅkh. Gṛhj. 5,11. चतुर्युगादि° Hariv. 11461. अनङ्गाङ्ग° Kathâs. 21,32. VP. 5,1,4. Mârk. P. 46,1. 121, 36. Bhâg. P. 4,11,15. 15,3. 12,12,9. Verz. d. Oxf. H. 48,*a*,28. am Ende eines adj. comp.: व्रजस्त्रीजन° *stammend von* Weber, Râmat. Up. 340, N. 3. अविज्ञात° Râǵa-Tar. 5,73. — अ° VS. 40,9. — *b*) *Wachsthum:* रेतसि संभूतिं दधाति Çat. Br. 6,6,2,10. *Erstarkung:* यजमानस्य Çâṅkh. Çr. 16,22,10. — *c*) = विभूति (nach dem Comm.) *Machtäusserung* Bhâg. P. 10,70,10. — *d*) N. pr. einer Tochter Daksha's und Gattin Marîki's VP. 54. 82. Mârk. P. 50,22. 52,19. der Gattin Ǵajadratha's und Mutter Viǵaja's Bhâg. P. 9,23,11. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Duḥsaha VP. 371, N. 5. eines Bruders des Trasadasju ebend. eines Richters Târan. 4. 82. — Vgl. गर्भ°.

संभूतिविजय m. N. pr. eines der sechs Çrutakevalin H. 33. Wilson, Sel. Works 1,336. संभूतविजय v. l.

संभूय absol. *in Gemeinschaft* u. s. w. s. u. 1. भू mit सम् 1).

संभूयस् (2. सम् + भूय°) gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. — Vgl. सांभूयि.

संभूयस्य् (wie eben), °स्यति *sich vermehren* gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27.

संभृत s. u. 1. भर् mit सम्.

संभृतक्रतु adj. *in dem alle Einsicht vereinigt ist:* Indra ṚV. 1,52,8.

संभृतश्री adj. *Lieblichkeiten in sich vereinigend, prachtvoll:* die Nacht AV. 19,49,1. प्रावृषा (so ist zu trennen) °श्रीः (जलदः) Megh. 113.

संभृतसंभार adj. *der alle Zurüstung gemacht hat* TS. 1,5,2,4. MBh. 5,1161. Bhâg. P. 1,12,35. 2,6,27.

संभृताङ्ग adj. *feist an allen Gliedern* TBr. 3,7,6,9. am Ende eines comp. *dessen Glieder überzogen, bedeckt sind mit:* काशकुशचर्मवल्कल° (besser °संवृत ed. Bomb.) MBh. 12,7002.

संभृताश्व adj. *feiste, wohlgenährte Rosse habend* ṚV. 8,34,12.

संभृति (von 1. भर् mit सम्) f. = संभार H. an. 3,616. Med. r. 236. *Zurüstung, Vorbereitungen:* चकार — तद्विवाहाय संभृतिम् Kathâs. 103,170.

संभृत्य (wie eben) adj. = संभार्य P. 3,1,112, Vârtt. Vop. 26,19. *zusammenzutragen, zuzurüsten* TS. 1,5,2,4. TBr. 1,3,2,5.

संभृत्वन् (wie eben) adj. *zusammenbringend, anhäufend* AV. 3,24,2.

संभेद (von 1. भिद् mit सम्) m. 1) *das Stechen* Suçr. 1,283,8. — 2) *das Sichablösen* (= भेद): अङ्गानाम् Suçr. 1,270,18; vgl. 15. = स्फुटन *das Bersten* Med. d. 43. — 3) *Trennung Verbündeter, das Entzweien* (= भेद)

Kâm. Nîtis. 5,14. — 4) *Art, Species* (= भेद): नानापुराणसंभेदाः Verz. d. Oxf. H. 18,*a*,5. — 5) *das Sichmischen, Ineinanderfliessen:* छायानाम् Ait. Br. 7,12. ॠ° Çat. Br. 13,8,4,12. लोकानाम् 14,7,2,24. Khând. Up. 8,4,1. प्राणानाम् TS. 6,4,1,1. zweier Flüsse, *confluentes* AK. 1,2,3,34. Halâj. 3,47. विपाट्छुतुद्रोः Nir. 2,24 (Sâj. in der Einl. zu ṚV. 3,33). Lâṭj. 10,19,4. R. 2,54,6. नदीनाम् M. 8,356. सिन्धुसंभेदाः Râǵa-Tar. 3,360. वितस्तासिन्धु° 4,391. असि° Verz. d. Oxf. H. 70,*b*,11. संभेदावर्त Râǵa-Tar. 3,90. *Vereinigung, Verbindung, Gemisch* Med. आलोकतिमिर° Mâlatim. 167,4. मन्मोह° H. 312. संमोहानन्द° Sâh. D. 174. काव्यार्थ° *Berührung mit* 23,22. 30,13.

संभेदन (wie eben) n. *das Durchbrechen* Verz. d. Oxf. H. 89,*b*,34.

संभेदवत् (von संभेद) adj. *zusammengetroffen, zusammengestossen:* कुवलयापीडेन सार्धं रणे Gît. 10,16.

संभेद्य (von 1. भिद् mit सम्) adj. 1) *zu durchbohren, zu durchstechen:* तमसि सूचीमुखाग्रसंभेद्ये Spr. (II) 4084. — 2) *zu verbinden, in Verbindung zu setzen:* अनारोप्यमसंभेद्यं देवैरपि sc. mit einem Pfeile Hariv. 4504.

संभोक्तर् (von 3. भुज् mit सम्) nom. ag. *Geniesser:* हैयंगवीन° Pańkar. 4,8,36.

संभोग (wie eben) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Genuss* Trik. 3,3,71. H. an. 3,132. Med. g. 50. Halâj. 5,42. पृथिव्याः पर्जन्येन संभोगः Nir. 7,5. Çat. Br. 1,7,2,16. M. 8,200 (so v. a. *Nutzniessung*). MBh. 2,474. Bhar. Nâṭjaç. 18,93 (तेषु). विषयामिषस्य Spr. (II) 6887. 1328. Kathâs. 9,12. Mârk. P. 20,21. Sâh. D. 78. Kusum. 9,7. राज° *die Genüsse eines Fürsten* Bhar. Nâṭjaç. 18,45. सत्संभोगफलाः श्रियः Spr. (II) 6200. प्रिय° *der Genuss an einem Freunde* (oder zu 2) 1015. अति° Râǵa-Tar. 4,398. अ° Spr. (II) 769. — 2) *Liebesgenuss, Befriedigung der Zärtlichkeit* Trik. 1,1,127. 3,3,71. H. 537. Med. Halâj. Bhar. Nâṭjaç. 19,75. Daçak. 2,46. 4,47. 63. Sâh. D. 127. 211. 225. Pratâpar. 58,*a*,7. MBh. 1,3905. स्नेहप्रायसंभोगैः (संभोग = सेवा, अन्नपानादिविशेषप्रदान Comm.) R. 2,26,31. Megh. 94. Spr. (II) 622. 3426. Kathâs. 3,69. Mârk. P. 62,30. Râǵa-Tar. 1,111. 5,230. 6,164. 166. Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,43. 208,*b*,30. 218,*b*,22. Pańkar. 2,8,10. संभोगं कर् Vet. in LA. (III) 16,15. 21,13. °शृङ्गार Sâh. D. 7,7. 16. भार्या° *Befriedigung des Liebesgenusses mit* Kathâs. 21,25. 28,90. 31,13. Mârk. P. 18,31. 126,26. Râǵa-Tar. 1,308. 2,103. 3,504. Sâh. D. 114. असंभोगो जरा स्त्रीणाम् Spr. (II) 236. सुरत° dass. Kathâs. 45,218. 334. तया सह सुरतसंभोगं विधाय Vet. in LA. (III) 9,1. 2. आत्मप्रदानसंभोगैः MBh. 4,400. — 3) so v. a. *Dauer* in तिथि° Weber, Nax. 2,287. — 4) = कर्ष Çabdar. im ÇKDr. — 5) = शुण्डा H. an. — 6) = जिनशासन Med.; vgl. °काय. — 7) = केलिनागर Gaṭâdh. im ÇKDr.; vgl. संभोगिन्. — 8) N. pr. eines Mannes Hiouen-thsang 1,397.

संभोगकाय m. *der Körper des Genusses*, Bez. einer der drei Körper eines Buddha Vjutp. 3. Wassiljew 127. fg. 263. 286. Hiouen-thsang 1,241. Vie de Hiouen-thsang 231. Kâlakakra 3,16.

संभोगयक्षिणी (so ist zu lesen) f. N. pr. einer Jogin î, die auch Vîṇâ heisst, Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,40.

संभोगवत् (von संभोग) adj. wohl = 2. भोगवत् *Genüsse habend, ein genussreiches Leben führend* Varâh. Bṛh. S. 68,109.

संभोगवेश्मन् n. *das Schlafgemach einer Geliebten* Verz. d. Oxf. H. 116,*b*,8.

संभोगिन् (von संभोग) adj. *mit einander* oder *gegenseitig sich geniessend* Ait. Br. 8,2. Çâṅkh. Çr. 16,21,21. am Ende eines comp. *geniessend:* अस्त्री° *des Liebesgenusses sich enthaltend* Kull. zu M. 6,26. so v. a. *im Besitz von Etwas seiend:* स्तनजघनघनाभोगसंभोगिनी Spr. (II) 6642. सुतसुखार्थ° Varâh. Bṛh. S. 70,11. m. = केलिनागर Bhûriprajoga im ÇKDr.

संभोग्य (von 3. भुज् mit सम्) adj. = भोग्य *zu geniessen, was genossen —, benutzt wird;* davon nom. abstr. °ता f.: विभूतीः प्राप्य परमाः सतां संभोग्यतां नयेत् Spr. (II) 6169.

संभोज (wie eben) m. *Nahrung* Bhâg. P. 7,5,38.

संभोजक (vom caus. von 3. भुज् mit सम्) nom. ag. *Koch* oder *Aufwärter beim Essen* MBh. 1,7215.

संभोजन (von 3. भुज् mit सम्) 1) n. *a) gemeinschaftliches Essen, ein gemeinsames Mahl* Spr. (II) 6888. — *b) Nahrungsmittel* Suçr. 2,105,9. 300,13. 411,21. — 2) f. ई *ein gemeinsames Mahl:* संभोजनी नाम पिशाचभिक्षा Âpast. 2,17,8. संभोजनी नाम पिशाचदक्षिणा MBh. 13,4316. M. 3,141.

संभोजनीय adj. *zu speisen* Bhâg. P. 10,20,29.

संभोज्य adj. 1) *genossen werdend, geniessbar:* नानाशकुनिसंभोज्यैः फलैः MBh. 13,638. — 2) *mit dem man zusammen speisen darf:* अ° M. 9,238. MBh. 12,4046. — 3) *zu speisen* Bhâg. P. 1,14,43.

संभ्रम (von भ्रम् mit सम्) 1) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. *a) Verwirrung, Aufregung; eine aus einer heftigen Gemüthsbewegung hervorgehende Hast, grosser Eifer;* = संवेग, त्वरा AK. 1,1,3,34. 3,2,26. H. 322. an. 3,474. Med. m. 55. Halâj. 4,37. = साध्वस Trik. 3,3,304. Med. = भीति H. an. अग्निकारित M. 4,118. संभ्रमे तुमुले सति MBh. 1,1160. संभ्रमेऽसंभ्रमः 3,16079. 13,3519. Spr. (II) 1628. दुर्भिक्षे संभ्रमे वापि Mârk. P. 14,70. जगतः (= प्रलय Nilak.) Hariv. 4511. राज्ञाम् Varâh. Bṛh. S. 4,19. संभ्रमादुत्थितः so v. a. *eiligst* MBh. 1,764. एह्यागच्छ यशोदे त्वं संभ्रमात्किं विलम्बसे Hariv. 3457. R. 1,48,23 (49,23 Gorr.). 2,23,6. 60,5. 16. 62,11. R. Gorr. 1,4,67. 111. 3,60,8. 69,13. 4,32,6. 5,33,24. 57,2. Suçr. 1,333,4. 2,349,5. Megh. 22. Ragh. 11,25. Kumâras. 3,56. Çiç. 9,71. Spr. (II) 870. 2018. 3866. 4253. 4883. 5464. Kathâs. 18,17. 20,52. 26,176. 49,118. 58,117. 61,70. 64,10. 72,139. 98,40. Verz. d. Oxf. H. 21,*a*,2. Râǵa-Tar. 2,101. 3,498. 5,306. Daçak. 1,38. Sâh. D. 142. 171. 221. 237. 83,21. Pratâpar. 21,*b*,9. 53,*a*,1. Bhâg. P. 1,18,4. Pańkat. 52,16. संभ्रमेण स्नेहः (अनुमीयते) Sarvadarçanas. 18,19. मदभिषेकार्थम् R. Gorr. 2,19,2. गमनं प्रति 20,6. संभ्रमं गम् MBh. 3,15660. संभ्रमं परमास्थाय R. 1,63,27 (65,32 Gorr.). संभ्रमं कर् *in Aufregung gerathen* MBh. 1,6026. Kathâs. 58,130. Bhâg. P. 3,31,47. 10,77,10. Verz. d. Oxf. H. 259,*a*,22. बकुसंभ्रमक्रिया 21. तमेवार्हसि कर्तुं त्वं मत्प्रस्थानाय संभ्रमम् *denselben grossen Eifer musst du an den Tag legen bei* R. Gorr. 2,19,2. संभ्रमं त्यज् *sich beruhigen* 4,13,39. वि-मुच् 3,28,4. Am Ende eines comp.; voran geht dasjenige α) woran die *Verwirrung* oder *Aufregung* wahrgenommen wird. राष्ट्र° Hariv. 5268. द्वाःस्थ° Kathâs. 20,49. — β) was die *Verwirrung* oder *Aufregung* bewirkt: अभिषेकार्थे मम

संभारसंभ्रमः R. 2,22,5. शस्त्राग्नि° Varâh. Bṛh. S. 30,14. प्रशान्ते गजसंभ्रमे Kathâs. 112,77. 116,38. भय° Sâh. D. 152. — सु° Spr. (II) 2144. अ° Bhâg. P. 5,9,21. Am Ende eines adj. comp.: अ° MBh. 3,16079. Ragh. 4,72. Râǵa-Tar. 5,82. असंभ्रमम् adv. MBh. 6,2786. ससंभ्रम R. Gorr. 2,4,6. Mṛkkh. 169,10. Kathâs. 18,193. 26,87. 45,138. 49,193. 122,39. Râǵa-Tar. 1,364. Pańkat. ed. orn. 4,14. ससंभ्रमम् adv. R. Gorr. 2,72,11. 5,69,1. Çâk. 6,15. 11,17. 18,13. 40,18. 92,12. Vikram. 25,18. Spr. (II) 1512 (am Ende eines comp.). 7252. Kathâs. 4,56. 10,172. 26,170. 27,171. 32,63. 77,32. Verz. d. Oxf. H. 259,a,20. Prab. 6,1. 22,3. Pańkat. 27,7. 140,24. 198,9. Hit. 14,21. 42,8. 71,16. 127,13. Çuk. in LA. (III) 36,16. प्रतिसंभ्रम Bhâg. P. 10,81,25. आगत° MBh. 13,6294. R. 4, 8,48. 19,34. उद्विग्न° Râǵa-Tar. 6,124. ज्ञात° Bhâg. P. 10,48,3. — b) *die gegen Jmd an den Tag gelegte Rücksicht, rücksichtsvolles Benehmen;* = आदर Trik. H. an. Med. तव वीर्यवतः कश्चिच्चस्ति मयि संभ्रमः R. 5,36,50. 68,20. Spr. (II) 7299, v. l. (सा तम्) अभ्यनन्दत्कपठाश्लेषादिसंभ्रमैः Kathâs. 57,146. Râǵa-Tar. 3,74. — c) *Irrthum, Wahn:* शकारिर्विक्रमादित्य इति संभ्रममाश्रितैः Râǵa-Tar. 2,6. am Ende eines adj. comp.: किमेतदृश्यते ऽम्बुधौ । यदच्छाप्रोद्गतोदग्रसपक्षगिरिसंभ्रमम् ॥ *das den Irrthum, den Schein erweckt, als wäre es u. s. w.* Kathâs. 26,9. Hierher vielleicht संभ्रम = मल्लभ्रम Aǵajapâla im ÇKDr. — d) v. l. für विभ्रम *Anmuth, Schönheit* Spr. (II) 5896. — e) = सूत्र Aǵajapâla im ÇKDr. — e) N. pr. einer Schaar Çiva's Verz. d. Oxf. H. 70,a,3. — 2) adj. = व्याकुल (Comm.) *aufgeregt:* Augen Bhâg. P. 1,8,31. — Vgl. निः°.

संभ्रान्ति f. = संभ्रम 1) a) Sâh. D. 235. 237.

संमत 1) adj. s. u. मन् mit सम्. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Manu Sâvarṇa Hariv. 465. — b) pl. einer Schule der Buddhisten Burnouf, Intr. 446; vgl. संमतीय. — 3) f. आ N. pr. einer Tochter Marutta's Hariv. 1832. — 4) n. *Meinung* (vgl. auch unter मन् mit सम् 1): कवि° Pratâpar. 80,a,6.

1. संमति (von मन् mit सम्) f. 1) *Meinung, Ansicht* Kâr. 11 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. Verz. d. Oxf. H. 135,b, No. 255. — 2) *Einigung:* विमतानाम् Âçv. Çr. 2,11,10. — 3) *Einwilligung, Zustimmung* H. an. 3, 311. Med. t. 169. fg. °पथमिवापन्नः Prab. 102,2. संमत्या *mit Einwilligung von* (gen.) Pańkat. 229,1. Hit. 106,19. 116,21. Kull. zu M. 9,200. — 4) *das Ehren, Ehrenerweisung* R. 7,10,39. P. 3,1,128. 8,1,8. 2,103. Ragh. ed. Calc. 8,32 (Sâh. D. 332,1). Kir. 10,36. — 5) *Wunsch* H. an. Med. — 6) = आत्मज्ञान Aǵajapâla im ÇKDr.

2. संमति (2. सम् + मति) adj. *derselben Meinung seiend, übereinstimmend* gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123. — Vgl. सांमत्य.

संमतिमन् m. nom. abstr. von 2. संमति gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123.

संमतीय m. pl. = संमत 2) b) Wassiljew 79. 230. fg. 233. fg. 253. Târan. 4. 175. 271. fgg. 294. 297. Hiouen-thsang 1,234. fg. Vie de Hiouen-thsang 123. 204.

संमद्गु zur Erklärung von समद्गु Nir. 9,17.

संमद (von 1. मद् mit सम्) m. 1) *Freude* P. 3,3,68 (vgl. 6,2,44). Vop. 26,171. AK. 1,1,4,2. H. 316. 1528. Halâj. 1,123. Hariv. 7440. Ārjâs. 275 (nach Benfey). Spr. (II) 4218. Mâlatîm. 77,11. Kathâs. 56,27. 112, 107. Çatr. 13,2. Sâh. D. 167. — 2) N. pr. a) eines Ṛshi Ind. St. 3,242, b. — b) eines mythischen Fisches VP. 4,2,20. संमाद ÇKDr. nach ders. Aut. — Vgl. सांमद.

संमदमय (von संमद) adj. (f. ई) *voller Freude:* दृशा Kathâs. 26,287.

संमनस् (2. सम् + मनस्) adj. gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123. *einig* AV. 6,42,1. 73,1. Çat. Br. 4,2,4,23. Kauç. 98. — Vgl. सांमनस्य.

संमनिमन् (von संमनस्) m. *Einigkeit* gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123; vgl. 6,4,155.

संमन्तव्य (von मन् mit सम्) adj. *hoch anzuschlagen* MBh. 1,7456.

संमल्लणीय (von मल्लय् mit सम्) adj. *zu begrüssen* MBh. 12,12213.

संमय m. nom. act. Vop. 26,171, v. l.

संमयन (von 1. मि mit सम्) n. *das Eingraben des* Jûpa Çat. Br. 3,7,2,3.

संमर्द (von मर्द् mit सम्) m. 1) *Druck:* beim coitus Pratâpar. 56,a,6. *Anprall:* वीचि° Râǵa-Tar. 4,541. *Gestampf* MBh. 14,2117. 2121. Hariv. 5265. 6391. R. Gorr. 2,107,17. 5,83,11. Ragh. 15,101. Kathâs. 19, 95. Râǵa-Tar. 5,57. *das Zerreiben* (wohlriechender Stoffe) Halâj. 4,34. — 2) *feindlicher Zusammenstoss, Kampf* H. 797. Halâj. 2,299. MBh. 5,5859. 7,5446. सेनयोः Mâlav. 71,3. परात्म° R. ed. Bomb. 5,41,7. अन्योऽन्य° Kathâs. 3,66. अग्नि° *Kampf mit* MBh. 1,8333.

संमर्दन (wie eben) m. N. pr. 1) eines Sohnes des Vasudeva Bhâg. P. 9,24,51. — 2) eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 48,78.

संमर्दिन् (wie eben) nom. ag. gaṇa ग्रहादि zu P. 3,1,134.

संमर्शन (von मर्श् mit सम्) n. *das Bestreichen* Çat. Br. 3,8,2,36. Kâtj. Çr. 5,3,16. 19,2,29. Çâṅkh. Çr. 4,21,20.

संमर्शिन् (wie eben) adj. *urtheilsfähig* Taitt. Up. 1,11,4.

संमर्ष (von मर्ष् mit सम्) m. *Ertragung:* दुःख° Bhâg. P. 11,19,36.

संमा (3. मा mit सम्) f. 1) *Gleichmaass, Gleichzahl* Ait. Br. 3,1. Pańkav. Br. 9,1,23. — 2) *ein best. Metrum* RV. Prât. 17,11.

संमातृ (2. सम् + मातृ) adj. P. 4,1,115. *von derselben Mutter stammend* RV. 10,117,9. AV. 8,7,27. Kâth. 13,7. — Vgl. सांमातुर.

संमातुर H. 546 schlechte Lesart für सांमातुर.

संमाद (von 1. मद् mit सम्) m. P. 3,3,68, Schol. (vgl. 6,2,144) nicht in der Bed. हर्ष. = संमद 2) b) ÇKDr.

संमान (von मन् mit सम्) m. *das Ehren* (einer Person), *Ehren* (pl.) MBh. 1,7064. 3,1814. लब्ध: R. 2,26,30. Spr. (II) 4034. 5352. 5754. 6890. fg. 6991. Mârk. P. 69,10. Pańkar. 1,11,6. Pańkat. 218,3. ब्रह्मास्त्रस्य (obj.) MBh. 12,2778. Spr. (II) 5991. Bhâg. P. 4,8,27. संमानं कर् MBh. 10, 314. fg. Hariv. 6532 (गोविन्दे). Kathâs. 45,195. 197. Mârk. P. 69,46. प्र-युज् MBh. 1,7964. समा-धा Spr. (II) 5425. राज° *von Seiten eines Fürsten* 529. मन्त्रिषु स्वामिसंमानः Râǵa-Tar. 4,550. आत्म° *der eigenen Person erwiesene Ehren* Spr. (II) 3529. असंमानं लभ् *Unehre einernten* 453. Wird bisweilen fälschlich सन्मान geschrieben und auch als n. (vgl. Siddh. K. 249,a,9. 10) gebraucht.

संमानन (vom caus. von मन् mit सम्) n. *das Ehren* (einer Person) Nir. 7,17. P. 1,3,36. 70. तस्य (obj.) संमाननार्थम् MBh. 13,1522. Kathâs. 14, 34. कृष्णसंमाननार्थम् MBh. 5,3106. f. आ dass. Spr. (II) 4170.

संमाननीय (wie eben) adj. *zu ehren* Bhâg. P. 5,5,26, v. l.

संमानिन् (von संमान) adj. *Ehre besitzend, auf Ehre haltend* Spr. (II) 6043.

संमान्य (vom caus. von मन् mit सम्) adj. *in Ehren stehend:* सर्वभूता

नाम् R. 4,44,10. °सलिला R. Schl. 2,50,14.

संमार्ग (von 1. मर्ज् mit सम्) m. 1) *das Wischen, Reinigung* Comm. zu TBr. 3,497,14. 500,1. zu Kâtj. Çr. 2,6,46. fg. 50. pag. 190,18. 505,21. वेदि° Kumâras. 1,61. — 2) *Wisch, Grasbüschel* (mit welchem das Brennholz umwunden wird) Âçv. Çr. 1,3,28. 3,1,13. Schol. zu Kâtj. Çr. 227,20. fg.

संमार्जक (wie eben) 1) adj. a) *kehrend, reinigend; Kehrer* H. 363, Schol. गृहादि° Kull. zu M. 7,126. — b) = बकुधान्यार्जक H. 363, Schol. — 2) m. *Besen* Çabdar. im ÇKDr.

संमार्जन (wie eben) 1) n. a) *das Abreiben, Wischen, Kehren, Reinigen* Ratnam. im ÇKDr. Kâtj. Çr. 5,5,6. 14. Lâṭj. 1,12,20. 2,3,16. 8,15. M. 5,124. MBh. 12,7002. Hariv. 7908. R. 2,33,20 (21 Gorr.). 71,34. वेश्म° Mârk. P. 35,16. Verz. d. Oxf. H. 11,a,16. fg. 16,a,9. 30,b,43. 83,a,20. 85,a,45. b,16. Bhâg. P. 7,11,26. गृहसंमार्जनकर्तर् Pańkat. 26,22. 27,5. 116,21. अग्नि° Comm. zu Âçv. Çr. 1,3,28. — b) *Wisch; Spitzen und Wurzeln des Darbha-Grases, vom Besen* (वेद) *abgeschnitten, welche zum Reinigen der Löffel u. s. w. dienen*, TS. Comm. 1,169,16. TBr. 3,3,1,2. स्रुक्सं° 2,1. Kâtj. Çr. 2,6,50. 8,6,31. — c) *an Schüsseln u. s. w. haftende Reste, die abgewischt werden:* अन्नविकिरसंमार्जनजलाशिनः Mârk. P. 31,12. — 2) f. ई *Wisch, Besen* (aus zähen Gräsern und Stängeln) AK. 2,2,18. H. 1016. Halâj. 2,147. Kṛshis. 7,21. Saṃsk. K. 2,b,3. Kull. zu M. 3,68.

संमार्ष्टि (wie eben) f. *Reinigung:* व्रणादि° H. an. 2,90.

संमित 1) adj. s. u. 3. मा mit सम्. प्राण° *lieb wie das eigene Leben* Mârk. P. 90,1. — 2) m. N. pr. eines mythischen Wesens Jâgń. 1,284. — 3) n. प्रजापतेश्चतुस्त्रिंशत्संमितम् und प्रजापतेस्त्रयस्त्रिंशत्संमितम् Namen von Sâman Ind. St. 3,224,a.

संमितत्व n. in der Rhetorik *durchgängiger Parallelismus:* यावदर्थपदत्वं तु संमितत्वमुदाहृतम् Pratâpar. 69,a,8. Beispiel: काकतीयनरेन्द्रस्य कीर्तिचन्दनचर्चनम्। दिगङ्गना वितन्वन्ति वतंसीकृततद्गुणाः॥

संमिति (von 3. मा mit सम्) f. *Gleichstellung* P. 4,4,135.

संमिमर्दिषु (vom desid. von मर्द् mit सम्) adj. *zu zerdrücken —, zu zermalmen beabsichtigend* MBh. 8,866 nach der Lesart der ed. Bomb.

संमिमानयिषु (von desid. des caus. von मन् mit सम्) adj. *zu ehren beabsichtigend:* वीरान् MBh. 7,1641.

संमिश्र (2. सम् + मिश्र) adj. (f. आ) *gemischt, vermischt:* संमिश्राख्यान *Vermischtes* Verz. d. Oxf. H. 123,a,43. fg. *gemischt —, im Verein mit, sich berührend mit* (instr. oder im comp. vorangehend): उदकेन R. ed. Bomb. 6,113,119. Bhar. Nâṭjaç. 19,104. संमिश्रा या चतुर्दश्या अमावास्या भवेत्क्वचित् Tithjâdit. im ÇKDr. पिण्याकसंमिश्रमशनम् MBh. 13,5518. Mârk. P. 15,21. Schol. zu P. 6,2,154. Siddh. K. zu P. 2,1,31. कान्तासंमिश्रदेह Mâlav. 1. केसरोत्कर° (वदन) *behaftet mit* MBh. 3,11150. विसर्ग° *versehen mit* Çrut. 2.

संमिश्रण (von मिश्रय् mit सम्) n. *das Hineinmischen —, mengen:* अपद्रव्य° Kull. zu M. 7,195.

संमिश्ल adj. = संमिश्र *sich verbindend, sich mischend, im Verein mit* (instr. und loc.) ṚV. 1,7,2. तविषीभिः 64,10. यज्ञैः 2,36,2. श्रिया 7,56,6. धेनुभिः 9,61,21. यः संमिश्लो हर्योः 8,33,4. 1,166,11. शुभे संमिश्लाः पृषतीरयुक्षत 3,26,4. 8,50,18. संमिश्लो अग्निरा जिघर्ति देवान् 10,6,4.

संमीलन (von मील् mit सम्) n. 1) *das Schliessen (der Augen):* नयन° Suçr. 1,155,18. मनःसंमीलनं निद्रा *Einstellung der Thätigkeit des M.* Daçar. 4,21. चेतःसंमीलनं निद्रा Sâh. D. 185. — 2) *vollständige Verfinsterung* Ganit. Kandragr. 16. 19. Sûrjagr. 16. — Vgl. निमीलन.

संमील्य (wie eben) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,242,b. संमील्योत्तर n. desgl. ebend.

1. संमुख (2. सम् + मुख) n. 1) *ein zugekehrtes Gesicht* P. 5,2,6. Davon a) acc. संमुखम् α) *entgegen* (kommen u. s. w.) Spr. (II) 2356 (Conj. für संमुखे). Kathâs. 26,116. 65,110. Mârk. P. 43,21. Râǵa-Tar. 5,146. mit gen. Kathâs. 48,33. 78,22. 85,73. Pańkat. 238,23. आत्मनः संमुखं नित्यं य (ein Weber) आकर्षति *zu sich heran* Spr. (II) 5985. — β) *in's Gesicht:* संमुखं नैव पश्यति Sâh. D. 59,1. — γ) *gegenüber:* युयुधे तेन सं° Kathâs. 44,150. *vor Jmdes Augen* MBh. 12,4284. *in Gegenwart von* (gen.) Saddh. P. 4,25,a. — b) loc. संमुखे α) *gegenüber, davor, in Gegenwart von* MBh. 12,4272. Sâh. D. 59,17. दासजनस्यापि — नाशकत्संमुखे स्थातुम् so v. a. *in's Gesicht sehen* Kathâs. 4,70. — β) *entgegen:* जगाम संमुखे तस्य Mârk. P. 108,5. न बभूव तदा कश्चिद्युयुत्सोरस्य संमुखे *setzte sich entgegen* R. 7,28,5. — Am Anfange eines comp. ohne Flexionszeichen in der Bed. von संमुखम् *entgegen:* संमुखायात Spr. (II) 3246. संमुखागत Kathâs. 10,153. *in's Gesicht:* °दर्शन Kaurap. 18. — 2) *Beginn, Anfang:* स्थितौ यौवनसंमुखे (°संमुखौ die neuere Ausg.) Hariv. 9104.

2. संमुख (wie eben) adj. (f. ई und आ) 1) *Jmd* (gen.) *das Gesicht zuwendend* Trik. 3,1,16. Sâh. D. 60,10. वैरिमृगा यस्य नैवासन्संमुखाः क्वचित् Kathâs. 27,138. अधावत् — अस्य संमुखः *ihm entgegen* 47,87. Verz. d. Oxf. H. 51,b,16 (f. आ). Kathâs. 84,29 (आ°). Pańkat. 36,16. 125,15. संमुखो भू *entgegenkommen* 104,15. 169,12. 240,13. वटपादपसंमुखो गच्छति *geht auf — los* 104,17. मदाननसंमुखी Çâk. 30. *zugewandt, zugekehrt* von Unpersönlichem Çat. Br. 3,9,2,3. Kâtj. Çr. 9,1,5. Gît. 12,21. Pańkat. 218,2. स्वसंमुखी (कटी) Verz. d. Oxf. H. 202,b,30. — 2) *zeitlich zugekehrt* so v. a. *im Beginn von — stehend:* स्थितौ यौवनसंमुखौ Hariv. 9104 nach der Lesart der neueren Ausg. — 3) *zugeneigt:* das Volk Ait. Br. 8,25. mit gen. der Person Mârk. P. 75,6. vom Schicksal Kathâs. 104,195. Spr. (II) 356. *geneigt zu:* प्रसाद° Pańkat. 25,21 (°सन्मुख gedr.) = ed. orn. 22,12. — 4) *bedacht auf:* शुभकर्मणि Çatr. 2,17. स्वर्गैक° Kathâs. 12,171. देहत्यागैक° 16,51. 38,92. — संमुखे नेदमाह Megh. 101 fehlerhaft für सन्मुखेनेदमाह. Vgl. अभि°.

संमुखिन् m. *Spiegel* Çabdârthak. bei Wilson.

संमुखीकर् (2. संमुख + 1. कर्) *gegenüberstellen:* सौमित्रिणा बाणैः °कृतः so v. a. *zur Zielscheibe der Pfeile gemacht* Râghavap. 12,21.

संमुखीन (von 1. संमुख) adj. *zugekehrt* P. 5,2,6. H. 1437. so v. a. *zugeneigt:* संमुखीनो हि जयो रन्ध्रप्रहारिणाम् Ragh. 15,17. Davon nom. abstr. °त्व n. *das Zugekehrtsein* Kull. zu M. 4,52. *das Gegenüberstehen, Gegenwart* Sâh. D. 107,18.

संमुखीभू (2. संमुख + 1. भू) *sich gegenüber —, sich entgegen stellen:* °भूय युध्यमानाः Kull. zu M. 7,89.

संमुद्ग s. स्वाडु°.

संमूढ s. u. 1. मुह् mit सम्. Davon nom. abstr. °ता f. *der Zustand, da man kein klares Bewusstsein hat:* °तां ययौ Kathâs. 105,13. °त्व n. dass.

Maitrjup. 3,2.

संमूढपिडका f. Bez. *gewisser Eruptionen am männlichen Gliede* (zu den शूकदोष gehörig) Suçr. 1,298,7. 19. 2,124,4.

संमूत्रण (von मूत्रय् mit सम्) n. *das Bepissen:* शुष्क° (von einem Hunde) Varâh. Brh. S. 89,1.

संमूर्छ (von मूर्छ् mit सम्) m. *das Wuchern:* °ज्ञास्तृणादयः H. 1201.

संमूर्छन (wie eben) n. 1) *das Sichballen, Sichverdichten, Sichanhäufen:* वायोर्वायुसंमूर्छनं नानात्वलिङ्गम् Kan. 2,1,14. मत्स्यादयः संमूर्छनोद्भवाः H. 1356. = अभिव्याप्ति AK. 3,3,6. H. 1517. an. 4,197. Med. n. 215. = उच्छ्राय Med. — 2) *Verlust der Besinnung* (मोह) H. an. Med.

संमेघ (2. सम् + मेघ) m. *die wolkige Jahreszeit* Pankav. Br. 5,9,10. — Vgl. सांमेघ्य.

संमेत m. N. pr. eines Berges Çatr. 1,358. 14,96. — Vgl. समेत.

संमेलन (von मिल् mit सम्) n. *das Zusammenkommen, Vereinigung, Vermischung* Uttarar. ed. Cow. 177,9. Sâh. D. 252,7. खण्डमरिचादीनाम् 27,18. विभावादि° 19. शरीरार्ध° Comm. zu Naish. 7,83.

संमोद (von 1. मुद् mit सम्) m. 1) *Freude* Çabdar. im ÇKDr. — 2) = आमोद, मोद *Wohlgeruch* MBh. 2,2178 nach einer von Nilak. erwähnten Lesart.

संमोदन (wie eben) 1) n. gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101. *Wohlgeruch:* धूप° R. 2,71,35. पुष्पसंमोदने काले MBh. 12,5818. — 2) f. ई etwa *freundliche* oder *gegenseitige Begrüssung* Burnouf, Intr. 402, N. 2. — Vgl. सांमोदनिक.

संमोह (von 1. मुह् mit सम्) 1) m. *a) Verlust der Besinnung, Mangel an klarem Bewusstsein, das Irresein, Trübung —, Verblendung des Geistes* (vgl. मोह) Çat. Br. 14,7,2,1. Kaush. Up. 3,3. 4,13. Maitrjup. 3,5. 6,28. M. 7,12. Bhag. 2,63. 7,27. MBh. 1,2061. 5,755. 14,998. R. 2,59,21. 63,11. 71,28. Suçr. 1,115,13. 2,425,9. Spr. (II) 6675. Çâk. 110,13. Uttarar. 83,7 (107,8). Kathâs. 60,97. Mârk. P. 21,26. Bhâg. P. 1,3,24. 3,22,27. 25,10. Liñga-P. bei Muir, ST. 4,330. Pankar. 1,1, 52. Verz. d. Oxf. H. 129,*b*, No. 234. संमोहानन्दसंभेदो मदः Sâh. D. 174. मनसः Çâk. 183. मनः° Kathâs. 16,75. बुद्धि° Hariv. 1505. मति° R. Gorr. 2,113,8. चित्त° Sâh. D. 188. सीता° R. 5,30 in der Unterschr. ज्ञात° adj. MBh. 14,1582. गत° adj. Bhâg. P. 2,9,3. अ° *klares Bewusstsein, Besonnenheit* R. Gorr. 1,67,15. 4,28,31. Suçr. 1,15,15. — *b)* संमोह Naigh. 2,17 unter den Wörtern für *Kampf.* — *c)* in der Astrol. *eine best. Conjunction der Planeten* Varâh. Brh. S. 20,5. 6. 9. — 2) f. आ *ein best. Metrum:* 4 *Mal* ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ Colebr. Misc. Ess. 2,158 (V,2).

संमोहक (vom caus. von 1. मुह् mit सम्) adj. *irre führend, verwirrend, bethörend* MBh. 12,7727.

संमोहन (wie eben) 1) adj. (f. ई) dass. Pankar. 3,15,33. दुष्कृतीनाम् Hariv. 7428. भूत° MBh. 1,4867. 8271. 8,220. जगत्सं° Kathâs. 15,74. 104,28. विश्व° 68,8. — 2) m. N. eines der fünf Pfeile des Liebesgottes Verz. d. Oxf. H. 184,*b*, No. 419. 190,*b*,40. Schol. zu Gît. 8,1. Kumâras. 3,66. — 3) f. ई N. eines best. Blendwerks (माया) Hariv. 9380. — 4) n. *a)* Bez. eines best. mythischen Geschosses (अस्त्र) MBh. 4,2112. Ragh. 5,57. Kathâs. 14,29. — *b) das Irreführen, Verwirren, Bethören* Mârk. P. 24,35. Bhâg. P. 3,28,32. — Vgl. महा°.

संमोहनतन्त्र n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,22. 102,*a*,2. 3. 104,*a*,31.

सम्यक् s. u. सम्यञ्च्.

सम्यक्काफण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,1. 2.

सम्यक्कर्मान्त m. *richtige Beschäftigung* Lot. de la b. l. 519.

सम्यक्चारित्र n. *richtiger Lebenswandel* (bei den Gaina) Sarvadarçanas. 32,19.

सम्यक्ता (von सम्यञ्च्) f. *Richtigkeit, richtiges Verfahren:* सम्यक्तया als Umschreibung von तत्त्वतस् Schol. zu Prab. 27,11.

सम्यक्त्व (wie eben) n. dass.: ये वित्तमभिपद्यन्ते सम्यक्त्वं तेषु दुर्लभम् MBh. 12,787. *Vollkommenheit:* केचित्सम्यक्त्वं च प्रपेदिरे Çatr. 14,67. क्षायिक° Wilson, Sel. Works 1,313. °कौमुदी Titel einer Schrift 283. सम्यक्त्वाध्यायन (zu lesen °ध्यापन oder °ध्ययन) desgl. 282.

सम्यक्पाठ m. *richtige Aussprache* VS. Prât. 1,1.

सम्यक्प्रवृत्ति f. *richtige Function* (der Sinne) Colebr. Misc. Ess. 1,383.

सम्यक्श्रद्धान n. *richtiger Glaube* (bei den Gaina) Sarvadarçanas. 31,19.

सम्यक्संकल्प m. *richtiger Wille* Jâgn. 1,7. Lot. de la b. l. 519.

सम्यक्सत्त्व n. Titel eines Commentars Târan. 301.

सम्यक्सत्य m. N. pr. eines Mannes Târan. 69.

सम्यक्समाधि m. *richtige Meditation* Lot. de la b. l. 519.

सम्यक्संबुद्ध adj. *vollkommen erleuchtet*, Bez. Buddha's Wassiljew 223.

सम्यक्संबोध m. *vollkommene Erleuchtung* (Buddha's) Kathâs. 28,12. °बोधि Lalit. ed. Calc. 375,10. 14. Hiouen-thsang 1,309. 2,18.

सम्यक्स्थिति f. *das Zusammenbleiben* Comm. zu Bhâg. P. 10,49,20.

सम्यक्स्मृति f. *vollkommenes Gedächtniss* Lot. de la b. l. 519.

सम्यगवबोध m. *richtiges Verständniss* P. 1,3,47, Schol.

सम्यगाजीव m. *richtiger Lebensunterhalt* Lot. de la b. l. 519.

सम्यग्गुण m. *wahrer Vorzug, wahre Tugend* Vet. in LA. (III) 29,15.

सम्यग्ज्ञान n. *richtige Einsicht, wahre Erkenntniss* Muṇḍ. Up. 3,1,5. Sâñkhjak. 67. Spr. (II) 2673. Sarvadarçanas. 32,1. 2.

1. सम्यग्दर्शन n. *richtige Einsicht:* °संपन्न M. 6,74. Sarvadarçanas. 116,5. 180,15. bei den Gaina *die wahre Theorie* so v. a. *der wahre Glaube* 29,15. fg. 31,9. तत्त्वार्थश्रद्धानं सम्यग्दर्शनम् 18. सम्यग्दर्शनादित्रितय so v. a. सम्यग्दर्शन, सम्यग्ज्ञान und सम्यक्चारित्र 13. fgg. सम्यग्दर्शनमन्त्रतम् Verz. d. Oxf. H. 397,*a*,10.

2. सम्यग्दर्शन adj. (f. आ) *die richtige Einsicht habend* Bhâg. P. 1,5, 38. 4,20,10. बुद्धि 3,31,48.

सम्यग्दर्शिन् adj. dass.: अ° Mârk. P. 38,2.

सम्यग्दृश् adj. dass. Verz. d. Oxf. H. 58,*b*, N. 2.

सम्यग्दृष्टि f. *richtige Einsicht, der wahre Glaube* Lot. de la b. l. 519.

सम्यग्बोध m. *richtiges Verständniss* P. 1,3,47, Schol.

सम्यग्योग m. *ein wahrer* Joga Maitrjup. 6,28. Bhâg. P. 3,2,19.

सम्यग्वर्णप्रयोग m. *richtige Anwendung der Laute, richtige Aussprache* Çikshâ in Ind. St. 4,269.

सम्यग्वाच् f. *richtige Sprache* Lot. de la b. l. 519.

सम्यग्व्यायाम m. *richtige Anstrengung des Körpers* Lot. de la b. l. 519.

सम्यञ्च् (2. सम् + अञ्च्) 1) adj. P. 6,3,93. Vop. 26,81. f. समीची, n. du. समीची. = सत्य AK. 1,1,5,22. H. 264. Halâj. 1,144. = मनोज्ञ und

संगत Med. k. 19. a) *zusammen —, auf einen Punkt gerichtet* (Gegens. विष्वञ्च्); *vereint, gemeinsam; universus, all* R̥V. 1,96,5. 179,3. 2,3,6. 3,1,7. दश स्वसारो अग्रुवः समीचीरभि सं रभन्ते 29,13. 31,13. 55,12. वृतेश्चातयते समीची: 4,17,9. 5,7,1. 8,31,6. 10,61,25. प्राणो ह्यमानि सर्वाणि भूतानि सम्यञ्चि Çat. Br. 14,8,14,3. ब्रह्म चैवास्मै तत्रं च समीचँी दधाति *wendet ihm zu* TBr. 1,7,2,8. TS. 2,3,2,2. 5,2,9,4. अद्भिरेनमोषधीभिः सम्यञ्चं दधाति 6,6,2,4. Ait. Br. 1,8. 4,25. सम्यञ्चः सर्वे साकम् *alle vereint* 7,18. Çāṅkh. Çr. 14,38,7. — b) *gegen einander gewandt* (mit dem Gesicht), *adversus:* समीची उरसा VS. 11,31. सम्यञ्चो भूत्वा द्विपादो रेतः सिञ्चन्ति Ait. Br. 2,38. Çat. Br. 3,8,2,28. दिशः 7,3,1,24. fem. du. समीचँी *Himmel und Erde* (vgl. 3,30,11. 8,6,17), als mit den Vorderseiten *sich gegenseitig zugekehrt*, R̥V. 1,69,1. उभे अस्मै पीपयतः समीची 2,27,15. 3,55,20. — 10,24,4. 5. — c) *in einer Linie liegend:* समीचः पशुः पदो ह्रेत् Çat. Br. 3,8,2,27. — d) *richtig* Bhâg. P. 2,6,39. — 2) f. समीची a) angeblich N. einer Genie: सोमः स्वस्त्या वरुणः समीच्या (so betont; = अनुकूला देवी Comm.) TBr. 1,4,8,6. N. pr. einer Apsaras MBh. 1,7858. 2,394. Hariv. 12690. — b) *Lob, Preis* Trik. 2,7,10. — c) *Gazellenweibchen* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,92. — 3) सम्यँक् adv. वादे und स्तुतौ H. an. 7,54. दृढप्रशंसयोः Med. avj. 16. a) *nach einem Punkt gewandt, zusammen, zumal:* यस्यार्चयः सम्यक्संयन्ति R̥V. 5,9,5. 66,2. 70,2. 4,58, 6. 9,73,2. नले यः सम्यगातिष्ठेत्स गच्छेद्वध्यतां मम so v. a. *verkehren mit* MBh. 3,2304. — b) *in einer Linie* (Gegens. अद्र्यया *schräge*) Çat. Br. 3, 5,4,14. 8,2,27. Kâtj. Çr. 8,5,4. — c) *richtig, recht, genau, auf die gehörige Weise, wahrhaft* (dem dazu gehörigen Worte unmittelbar vorangehend oder folgend, nicht selten aber auch durch andere Worte davon getrennt) Muṇḍ. Up. 1,2,13. Praçnop. 5,6. M. 1,4. 2,5.14.53. 89. 101. 160. 3,28. 76. 87. 187. 208. 262. 279. 7,60. 100. 194. 8,305. 9, 262. 10,74. 11,71. Jâǵñ. 1,154. 345. सम्यक्तु दण्डनम् 356. 3,161. 185. Bhag. 5,4. MBh. 3,2284. 2367. 2447. 2451. 2979. 12163. 13,97. Hariv. 7066. R. 1,1,57. 3,2. 7. 4,28. 42,5. 60,5. 2,44,4. 72,25. 80,19. 82,30. 111,20. R. Gorr. 1,4,94. 4,9,52. Suçr. 1,7,10. 34,15. 128,5. 6. 2,47, 18. 185,11. Sâṁkhjak. 71. Ragh. ed. Calc. 1,26. 89. Çâk. 4,16. 10,1. 15, 15. 97, v. l. Vikr. 39,7. 90. Mâlav. 13,19. Spr. (II) 630, v. l. 698. 1009. 1778. 1838. 1927. 4203. 5215. 6882. 6883, v. l. 6894. 6910. 6994. सम्यक्शास्त्रमिदं स्थितम् Varâh. Bṛh. S. 2,15. 21. 8,12. 9,39. 19,9. 11. 50, 26. 55,13. Kathâs. 11,1. 39,203. 48,5. Râǵa-Tar. 3,179. Prab. 22,10. 24,16. 114,11. Mârk. P. 53,1. 92,8. Weber, Râmat. Up. 310. 327. 357. Kṛshṇaǵ. 287. Dhûrtas. 83,6. Bhâg. P. 1,7,4. 2,9,19. 4,1,32. 18,4. 25, 33. 7,12,24. 9,16,6. Sâh. D. 1,18. 27,10. Pańkat. 72,17. 128,17. 134, 7. 167,6. Z. d. d. m. G. 14,572,6. praedicativ gebraucht: तव प्रज्ञा न सम्यक् MBh. 1,7416. 14,41. तत्तु न सम्यक् Suçr. 1,30,7. 135,13. Bhâg. P. 2,5,9. Schol. zu Kap. 1,46. Uttarar. ed. Cow. 53,16, N. — इत्यादि° Kathâs. 37,47. अ° *nicht in der gehörigen Weise* Mârk. P. 81,14. °कारिन् M. 9,259. — d) *vollständig, durchaus:* निह्नवः स° M. 9,21. विज्ञातुम् Spr. (II) 1648. 5367. सम्यङ्नान्येन केनचित् *durchaus nicht* M. 1,103. याचते न ददातं देयं सम्यक् N. ed. Bruce 23,8. विज्ञानं चात्र तादृशे सम्यक्किंचिन्न विद्यते Kathâs. 32,134. — Vgl. समीचीन.

सम्राँज् (2. सम् + राज्) VS. Prât. 4,5. AV. Prât. 2,36. P. 8,3,25. Vop. 2,32. m. (nom. सम्राट्) 1) *Beherrscher des Alls, oberster Regent,* so heisst a) Varuṇa und die Âditja R̥V. 2,25,6. 6,68,9. 7,82,2. 8,42,1. VS. 4,30. R̥V. 1,136,1. 2,41,6. 8,25,4. 3,54,2. 7,38,4. 8,27,22. 10,63,5. सम्राँडुति Çat. Br. 11,4,2,10. — b) Indra (vgl. R̥V. 7,82,2): अर्वासृजत्त ज्ञिर्वयो न देवा भुवः सम्राडिन्द्र सत्ययोनिः R̥V. 4,19,2. 1,100,1. 7,6,1. 58, 4. VS. 8,37. — 2) *Oberherr, Oberkönig, unumschränkter Herrscher* (über Menschen) AK. 2,8,1,3. H. 690. Halâj. 2,267. Indra R̥V. 8,16,1. 46,20. 10,134,1. Agni 3,10,1. 6,7,1. AV. 4,1,5. SV. II, 8,2,19,3. VS. 12,117 (vgl. 3,38). विदथेषु R̥V. 3,55,7. 56,5. 4,21,2. आसदस्यव 8,19,32. 6,27,8. VS. 9,24. कामयेत वै राजा सम्राड्भवितुम् Çat. Br. 5,1,1,13. fg. 9,3,4,8. 11,3,2,2. 14,1,3,12. 6,10,1. 7,2,1. R̥V. 1,188,5. VS. 5,32. 13,35. 20, 5. Kauç. 45. Maitrjup. 6,8. MBh. 1,2362. 3,12704. 4,221. 635. 12,1509. Spr. (II) 4010. Ragh. 2,5. 4,88. Çâk. 82. Kathâs. 19,114. Râǵa-Tar. 3, 62. 5,135. Prab. 99,15. LA. (III) 92,1. स्वायंभुव Bhâg. P. 3,13,2 (vgl. VP. 93). सर्वमक्षीजिताम् MBh. 2,489. R. Gorr. 2,9,13. — 3) N. pr. eines Sohnes der Kâmjâ Hariv. 59 (einer Tochter derselben VP. 161. Mârk. P. 53,14). eines Sohnes des Kitraratha Bhâg. P. 5,15,12. N. pr. eines neueren Autors mit dem Bein. Agnikit Verz. d. B. H. No. 133. 226. 260. 914. 1100. — 4) *ein best. Metrum* R̥V. Prât. 17,4. Ind. St. 8,107. 111. — Vgl. साम्राज्य.

सम्राँज्ञी f. *Oberherrin:* श्वश्रुँरे R̥V. 10,85,46. AV. 14,1,43. TBr. 3,11,2,1.

सम्राडासन्दी f. *der Stuhl für den* Pravargja-Gharma (als सम्राज् neben Soma राजन्) Çat. Br. 14,1,3,8. 3,1,21. Kâtj. Çr. 26,2,17. Lâtj. 1,6,1. 36. 5,8,11.

सम्राड्दुघा f. *die Kuh, welche die Milch für den* Gharma *liefert,* Çat. Br. 11,8,4,1. 4.

सय्, सँयते (गतौ) Dhâtup. 14,8 (Einschiebung).

1. सय (von सि) s. सयत्र.

2. सय adj. *nebst* य R̥V. Prât. 14,15.

सयति (2. स + 3. यति) adj. *mit Cäsur* Ind. St. 8,296.

सयत्न (2. स + यत्न) adj. *bemüht, bestrebt, sich angelegen sein lassend;* mit infin. Hit. 11,17. 23,11. अधिक° *ein heftiges Verlangen spürend nach* (acc.) Verz. d. Oxf. H. 37,a, No. 90.

सयत्रँ (von 1. सय) n. *Verbindung, Befestigung* TS. 6,6,4,6. TBr. 1, 2,3,2. 3,2,5,7. Kâṭh. 24,10.

सयन 1) n. (von सि) *das Binden* Nir. 5,19. 6,28. — 2) m. N. pr. eines der Söhne des Viçvâmitra MBh. 13,257. सेयन ed. Bomb.

1. सयव (2. स + यव) adj. *mit Gerste vereint* Kauç. 28. 45. 71. 84.

2. सयव adj. *ein* य *oder* व *enthaltend* VS. Prât. 1,111.

सयावक (2. स + 2. या°) adj. *mit Lackfarbe bestrichen* Kir. 5,40.

सयाँवन् (2. स + या°) adj. (f. °वरी) *mitfahrend, mitgehend, begleitend* R̥V. 1,44,13. 84,10. रथ 5,35,7. मरुत्वती वाणी 7,31,8. 10,22,11. देवाः 113,2.

सयुक्तँ (von सयुज्) n. *das Verbundensein* Çat. Br. 13,1,3,4.

सयुँग्वन् (von सयुज्) adj. 1) *verbunden mit* (gen.) R̥V. 10,130,4. — 2) etwa *mit einem Zweigespann versehen* Khând. Up. 4,1,3. 5. 8.

सयुँज् (2. स + 2. युज्) 1) adj. *verbunden, vereint; Begleiter, Gefährte* R̥V. 1,164,20. 3,30,11. 10,124,9. ताभिः सयुक्सरथं देव ईयसे 168,2.

AV. 5,14,7. प्राणापानौ सयुजाविह स्ताम् 7,53,1. वैश्वानरेण सयुजा सजोषाः 108,2. 11,1,9. 2,14. VS. 11,15. 21,18. 28,4. Ait. Br. 3,45. TS. 4,4,5,1. 6,6,8,3. Çat. Br. 1,4,4,7. 8,2,2,7. ब्रह्म क्षत्रं च सयुजी करोति Pañkav. Br. 11,11,9. Âçv. Çr. 6,3,1. — 2) f. Bez. *gewisser* Ishṭakâ TS. 5,3,9,1.

सयूथ्य (von 2. स + यूथ) adj. *in derselben Heerde laufend* P. 4,4,114. 6,3,84. सयूथ्या VS. 4,20. 6,9. Ait. Br. 2,6.

सयेफखाँ m. N. pr. eines Fürsten Kshitîç. 23,12 (vgl. den Index).

सयोग 1) adj. (2. स + योग) *im Besitz des* Joga *seiend* Ragh. 18,32. — 2) m. = संयोग *Vereinigung* (Gegens. वियोग) Bhâg. P. 7,9,17. — 3) n. (sc. स्थान) Bez. *der vorletzten unter den 14 Stufen, die nach dem Glauben der* Gaina *zur Erlösung führen*, Verz. d. Oxf. H. 397,*a*,15.

सयोनि (2. स + यो°) 1) adj. *a*) *gemeinschaftlichen Schooss* d. h. *g. Ursprung habend* RV. 1,159,4. अमर्त्यो मर्त्येन 164,30. 3,1,6. 10,30,10. वीरो वीरेण AV. 3,5,8. 7,19,1. 19,52,1. — *b*) *sammt dem Schooss, — der Heimath, — dem Ort* u. s. w., *damit verbunden* AV. 6,122,4. सयोनिर्लोकमुप याह्येतम् 12,3,19. 53. Kâṭh. 29,7. अग्नि TS. 5,1,4,2. 2,6,5. 4,2,1. अन्न 5,1,9,4. 4,8,3. यज्ञ 6,1,2,7. — 2) m. *a*) ein N. Indra's. — *b*) *proximity to a wife.* — *c*) *a pair of nippers for cutting betel-nut* Wilson nach Çabdârthak.

सयोनिता (von सयोनि) f. *Gleichheit des Ursprungs, — der Heimath* u. s. w. Ait. Br. 8,2.

सयोनित्व (wie eben) n. dass. TS. 5,1,2,4. 4,2,3. 6,3,2,1. TBr. 3,2,2,1.

सर्, सरति (nach P. 7,3,78 angeblich nicht im Gebrauch, st. dessen धावति) Dhâtup. 22,37 (गतौ). स्रियात् Vop. 8,93. सिसर्ति (ved.) Naigh. 2,14. Dhâtup. 25,17. सिस्रति (v. l. सस्राति) Naigh. 2,14. सिस्रते 3. pl. असरत् aor. P. 3,1,56. 7,4,16. Vop. 8,91. fg. सरत्, सरन्; असार्षीत् Vop. 8,91. fg. सर्षत् AV. 4,11,3. ससार, सस्रम P. 7,2,13. Vop. 8,57. सस्रुस्, (परि) सस्रतुस्, (प्र) सस्राथे; falsche Form सिस्रतुस् Vâlakh. 11,2. सस्वंस्, fem. सस्रुषी RV. 1,86,5. 3,9,5. 8,1,15. AV. 6,23,1. सस्रुवेव (für सस्रुवानिव) Çat. Br. 1,8,2,6. सस्राणा, सस्रमाणा; सरिष्यति; सर्तुम्; सर्तवे RV. 1,32,12. 116,12. सर्तवै 55,6. 57,6. 5,29,2. सर्तवाजौ (d. i. °वै आजौ) 3,32,6. सृत्वा; pass. स्रियते Vop. 8,93. सृत partic. *rasch laufen, gleiten, fliessen, zerfliessen; entlaufen:* अरंस्त पर्वतश्चित्सरिष्यन् RV. 2,11,7. 24,14. सरन्त्यापः 4,17,3. 7,101,4. कृत्व्यानि 3,52,2. ससार सीं परावतः 4,30,11. 38,6. 9,22,4. वाजम् *wettlaufen* 37,5. TS. 1,7,8,4. सृत्वाजिन् dass. in übertr. Bed. so v. a. *sein Möglichstes gethan habend* Spr. (II) 1888. — RV. 9,66,6. 86,13. 44. 101,14. 10,61,8. 23. ता अञ्जयो ऽरुणयो न सस्रुः 95,6. यस्येदं द्रुतीरसरम् 108,4. 111,8. Vâlakh. 11,1. VS. 2,7. 14. एतश RV. 4,17,14. Çat. Br. 11,1,6,23. 13,8,2,4. सरण्युभिरपो अर्णा सिसर्षि *nachjagen* (mit acc.) RV. 3,32,5. — ससारोत्तरतः पूर्वम् (ein Ross) MBh. 14,2134. मृगाः प्रदक्षिणं सस्रुः Bhaṭṭ. 14,14. वायौ सरति Megh. 54. सस्रुस्तत्र *sie begaben sich dahin* Bhâg. P. 10,75,21. *sich hinbegeben zu* (acc.): दमयन्तीं सृत्वा MBh. 3,2728. *losgehen auf:* (तम्) ससाराभिमुखः शूरः शार्दूल इव कुञ्जरम् 7,561. 8,2729. *verfolgen:* ससार मृगमेकाकी 1,1696. 14,2299. *sich entfernen:* सरति सहसा बाह्वोर्मध्यं गताप्यबला सती Mâlav. 69. Bhâg. P. 4,31,20. *hinübergehen über:* निष्पाद्य कपयः सेतुं प्रतीताः सस्रुरर्णवम् R. 5,95,44. — med. *in's Fliessen gerathen* (vom *Abgehen* des Fruchtwassers vor der Geburt): सिस्रतां (für सिसृतां) नार्युत प्रजाता AV. 1,11,1. — partic. सृत *laufend:* सृतप्लुतैश्च (सूतैः प्लु° die neuere Ausg.) तुरगैः Hariv. 6404. बहिः *herausgetreten* Kathâs. 103,169. n. *das Davonlaufen, Fliehen:* निवर्तध्वमधर्मज्ञा युध्यध्वं किं सृतेन वः MBh. 9,1208. 1521. *Gang* in भुजगशिशु°. — Vgl. सस्र fg.

— caus. 1) सरयते *in's Fliessen kommen:* सरयन्त आपः RV. 4,17,2. — 2) सारयति *laufen machen* Nir. 5,4. = स्तृति Vop. in Dhâtup. 32,107. auch = गति ders. nach ÇKDr. *in Bewegung setzen:* तन्त्रीः Megh. 84. *entfernen:* एकवेणीं गण्डाभोगात् 89. med. *sich fahren lassen* Âçv. Gṛhj. 3,12,12. pass.: यः सार्यते पैच्छिलं शकृत् *laufen lässt, Durchfall hat* Suçr. 2,440,1.

— intens. सर्सृते Naigh. 2,14. — Vgl. u. प्र, अतिप्र, अनुप्र, उपप्र und परिस्र.

— desid. सिसीर्षति *laufen wollen:* वाजम् TS. 2,2,4,6.

— अच्छा *herbeifliessen:* अच्छा नृचक्षा असरत्पवित्रे RV. 9,92,2.

— अति s. अतिसर, अतिसार, अतीसार. — caus. अतिसारयामास MBh. 3,665 fehlerhaft für अभि°, wie die ed. Bomb. liest. — pass. *Durchfall haben* (vgl. अतिसार) Suçr. 1,118,6. सरुधिरमतिसार्यते *hat blutigen Durchfall* 259,8. 2,165,17. 255,12. 430,18. 439,18.

— व्यति, absol. °सृत्य etwa *in jeglichem Falle, bei jeder Gelegenheit:* इमान् (नरदेवधर्मान्) विदध्याद्व्यतिसृत्य यो वै राजा मह्यीं पालयितुं स शक्तः MBh. 12,4402. = गुरुमनुसृत्य Nîlak.

— अनु 1) *zufliessen, zulaufen* RV. 5,52,2. 7,90,4. *Jmd* (acc.) *nachlaufen, nachgehen* Nir. 12,10. Hariv. 5122. पृष्ठतः R. 5,31,31. Mâlav. 41,12. 56,11. Kathâs. 10,29. 120. 11,46. 25,185. 42,208. 96,51. LA. (III) 87,21. Mârk. P. 21,15. Bhâg. P. 9,2,5. Verz. d. Oxf. H. 49,*b*,1 v. u. Râga-Tar. 3,118. Prab. 48,5. Vedântas. (Allah.) No. 19. Pañkat. 227,23. मृगम् Çâk. Ch. 4,2. *entlang gehen:* सरस्वतीम् M. 11,77. MBh. 1,3989. पन्थानम् 3,11556. पदवीम् Bhâg. P. 5,1,39. मूषकमार्गम् Pañkat. 137,12. तद्रक्तधाराम् Kathâs. 22,228. 39,76. ब्रह्मवर्त्मनि Mârk. P. 41,1. *durchlaufen, durchschreiten:* नात्मनो ऽस्ति प्रियतरः (so ed. Bomb.) पृथिवीमनुसृत्य ह MBh. 13,5711. दिवो लोकान् Hariv. 3187. विद्वान्देशान्सर्वान् R. 3,65,19. *seinen Lauf —, seinen Gang richten nach:* पुरीम् Megh. 31. उदीचीं दिशम् 58. ज्वालाम् Kathâs. 73,243. कमपि गृहमेधिनम् Dhûrtas. 74,5. प्रकृतिम् Bhâg. P. 1,10,22. पाखण्डालयेषु (v. l. fügt तम् hinzu) Prab. 45,5. अत्र 53,4. गीतस्वनेन *nach der Gegend, von wo der Gesang erscholl*, R. Gorr. 1,66,12. *gelangen zu:* मनःशान्तिपदम् Maitrjup. 6,34. संसारम् Verz. d. Oxf. H. 29,*a*,19. *sich richten nach:* सर्वान्धर्माननुसृत्यैतद्भक्ष्यम् so v. a. *gemäss* MBh. 12,4022. प्राचां गुरूणामनुसृत्य वाचम् Verz. d. Oxf. H. 1,*a*. गुरुमतम् Sarvadarçanas. 125,19. नृलोकताम् so v. a. *nach Art der Menschenkinder* Bhâg. P. 10,57,9. *nachlaufen* so v. a. *sich einlassen auf:* न चावकाशो ऽस्ति वाक्समूहमनुसर्तुम् Suçr. 2,266,14. *gelangen zu* so v. a. *in Erfahrung bringen:* एतस्मादार्यस्याहंकारस्य वृत्तान्तमनुसरिष्यामि Prab. 20,6. — 2) partic. अनुसृत *a*) mit act. Bed. *folgend, nachgehend:* पतिमनुसृता यान्तम् R. Gorr. 2,62,9. तिलेषु वा यथा तैलं घृतं पयसि वा स्थितम्। तथा तमसि सत्त्वे च रजो ऽप्यनुसृतं स्थितम्॥ so v. a. *in ähnlicher Weise sich verhaltend* Mârk. P. 46,6. *gelangt in:* कुक्षिम् Suçr. 2,185,8. *hervorgegangen aus*

(abl.) BHÂG. P. 3,5,32. — b) mit pass. Bed. *gefolgt —, verfolgt —, begleitet von* (instr.) MBH. 13,2056. मृगीं शार्दूलानुसृताम् R. 5,18,13. अलमेभिरतिजीवन्मृतैरनुसृतैः so v. a. *höre auf sie zu verfolgen* VP. 4,3,19. गन्धेन UTTARAR. 70,8 (90,9). BHÂG. P. 11,2,36. *durchlaufen, durchschritten:* बह्वो देशाः R. GORR. 1,63,16. मातङ्गयूथानुसृतं गिरिम् R. SCHL. 2,56,10. *verfolgt* (ein Weg): अननुसृतप्रस्तुतग्रन्थसरणयः Verz. d. Oxf. H. 170,b,5 v. u. चित्तपद्वी Z. d. d. m. G. 27,7. *behaftet mit* (abl.): मोहात् MBH. 5,4290. — Vgl. अनुसर fg., अनुसार fgg. und अनुसृति. — caus. 1) *folgen heissen, nach sich ziehen:* वायुरनुसारयतीव माम् R. 3,78,8. — 2) *verfolgen:* (दस्यवः) अनुसार्यमाणा बहुभी रतिभिः MBH. 1,4309. 8,2977. *einer Sache nachgehen:* विद्या कर्म च u. s. w. अर्थार्थमनुसार्यन्ते 12,12457.

— अत्यनु caus. *zu sehr verfolgen:* भग्नान् MBH. 12,3675.

— अभ्यनु *in Erfahrung bringen:* योगेन °सृत्य (°सृष्य die neuere Ausg.) HARIV. 1440.

— व्यनु *durchlaufen, durchstreifen:* वनम् MBH. 11,130. *durchdringen* SUÇR. 2,361,15.

— अप 1) *herabgleiten:* अनंसः ṚV. 4,30,10. यानेन पश्चादपसरता *zurückrollend* JÂGÑ. 2,299. — 2) *sich entfernen, — wegbegeben, zurücktreten* MAITRJUP. 6,14. MBH. 7,1164 (nach der Lesart der ed. Bomb.). MṚKKH. 45,13. ÇÂK. CH. 53,10. Spr. (II) 409. 810. 5179. KATHÂS. 7,62. 49,76. 124,141. RÂGA-TAR. 4,531. DAÇAK. 85,11. 88,2. BHÂG. P. 1,11,9. 6,11,11. PAÑKAT. 71,5. 220,14. HIT. 18,18. 23,9. चेदिभ्यः MBH. 7,348. ततः स्थानात् R. 3,35,86. Spr. (II) 410. तत्समीपात् KATHÂS. 10,26. 26,38. HIT. 58,18. अपसरति न चक्षुषो मृगाक्षी Z. d. d. m. G. 27,32. °दुःखमपसरति PAÑKAT. 80,22. partic. अपसृत HARIV. 13807 (रणात्). KÂM. NÎTIS. 13,69. 82. KATHÂS. 20,121. 37,212. — 3) *von einer früheren Aussage abgehen, Etwas aussagen was mit einer früheren Aussage nicht übereinstimmt* KULL. zu M. 8,54 (als Erkl. von अप-धाव्). — 4) सोऽपसृत्य MBH. 12,4475. HARIV. 3652 fehlerhaft für सोप° d. i. स उप°. — Vgl. अपसर fg. und अपसार. — caus. *Jmd oder Etwas fortschaffen, entfernen* M. 7,149. MBH. 7,1788. MṚKKH. 155,22. KATHÂS. 42,96. fg. 115,69. fg. KÂVJAPR. 119,8. पांस्वादिकम् RAGHUN. (nach STENZLER). KULL. zu M. 9,282. PAÑKAT. 15,25 (ed. orn. 13,6). KUSUM. 34,2. 3. तनोः Spr. (II) 4320. KATHÂS. 56,342. HIT. 111,4. KULL. zu M. 3,242. Vgl. अपसार्य (in den Nachträgen).

— व्यप *auseinandergehen, sich von einander entfernen* MBH. 8,468. *sich entfernen, weichen:* व्यपसरति च ध्वान्तं चित्तात्सतामिव दुर्जनः Spr. (II) 6174. — caus. s. व्यपसारण.

— अपि *darauf fliessen:* यदोषधीरप्यसरत् TBR. 1,4,2,3. ÇAT. BR. 14,9,4,5.

— अभि *herbeilaufen, — fliessen zu* (acc.) ṚV. 1,52,5. 9,82,3. *hinzutreten, sich Jmd* (acc.) *nähern, losgehen auf* (auch in feindlicher Absicht) MBH. 1,1175. 3002. 2,2225. 3,2388. 15676. 16863. 6,2585 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 2672. 14,2168. R. 2,87,7 (95,8 GORR.). 7,37,5,4. GÎT. 9,2. 11,7. BHÂG. P. 1,9,38. 9,10,21. 10,3,22. 23,19. *sich irgendwohin begeben:* लङ्कां युद्धाय R. 6,16,24. कर्णिकाकमलम् *eine Biene* Spr. (II) 4891. कैलासहासमुभगामाशाम् KATHÂS. 19,107. तत्र BHÂG. P. 4,3,9. insbes. *zum Geliebten gehen, in seine Wohnung sich begeben* SÂH. D. 115. fg. Spr. (II) 1316 (zugleich *in feindlicher Absicht auf Jmd losgehen*). DAÇAK. 73,9. 10. तदागारमभिसरामि 72,9. 10. — partic. °सृत 1) mit act. Bed. *gekommen, gegangen zu Jmd* (acc.): अस्मानभिसृतैः कामात् MBH. 7,4449. GÎT. 7,11. सात्वताभिसृते द्रोणे *losgegangen auf* 7,3608. 9,787. *gerichtet nach:* यतः शिखिशिखाभिसृता VARÂH. BṚH. S. 11,62. — 2) mit pass. Bed. *besucht:* यो ऽहम् — स्नेहादभिसृतस्त्वया KATHÂS. 35,140. — Vgl. अभिसर fg., अभिसर्तर्, अभिसार fgg. — caus. 1) *zuführen:* सोमदत्तं सदृशं दैवेनैवाभिसारिता — सा ते सुता KATHÂS. 30,139. — 2) *angreifen lassen, zum Angriff führen* MBH. 3,665 nach der Lesart der ed. Bomb. — 3) med. *zu sich bestellen* (eine Geliebte) SÂH. D. 115. — 4) *besuchen, heimsuchen:* महानदीभिर्बह्वीभिः — अभिसार्यमाणमनिशं दृश्यते महार्णवम् MBH. 1,1221. एषा भवन्तमभिसारयितुमागता MṚKKH. 121,14.

— अत्यभि *Jmd* (acc.) *zu nahe kommen;* partic. mit act. Bed.: संध्यां वसिष्ठमासीनं तमत्यभिसृताः पुरा MBH. 1,3854. = अतिक्रान्तवन्तः NÎLAK. *transgredi* WEST.

— अव s. अवसर. — caus. *wegbewegen:* द्वारम् KAUÇ. 66.

— अभ्यव *sich entfernen von* (abl.) *nach* (acc.): अभ्यवसृत्यैव (so ed. Bomb.) संग्रामादुत्तरां दिशम् MBH. 7,8479.

— समव s. समवसरण.

— आ *herbeilaufen:* आसस्राणासः (अश्वाः) ṚV. 6,37,3 AV. 20,136,5. रथेषु पुनरासृतेषु ÇAT. BR. 5,1,5,10. LÂṬJ. 5,12,16. *herbeikommen* BHÂG. P. 4,15,9. Vgl. आसार. — caus. *an Etwas* (acc.) *gehen:* कर्म चासारयेत्तत्र विधिदृष्टेन कर्मणा HARIV. 8016. आसारित ein musikalischer Kunstausdruck HARIV. 8451. 8690. = मूर्छित NÎLAK. zu 8690. भरतो मुनिश्चतुर्विधमासारितं नृत्यविधावुपदिदेशेति प्रथमं नर्तकीप्रवेशः ततश्चासारितार्थाभिनयं नाट्यं ततस्तालानुगत्याङ्गाहरणं ततो देवताचिह्नरूपेण नृत्यम् ders. zu 8451.

— अत्या (zuerst) *herbeilaufen* KAUÇ. 62. — Vgl. अत्यासारिन् in den Nachträgen.

— अपा *umgehen, vorbeigehen bei* (abl.): शुल्कस्थानादपासरन् JÂGÑ. 2,262. = अपसरति यः MIT., also wohl nur metrische Verlängerung von अप.

— प्रत्या s. प्रत्यासार.

— व्या *durchlaufen:* दिवम् ṚV. 9,3,8.

— उद् *sich davonmachen:* उदाशवो रथा इव सरिष्यथ AV. 3,9,5. मध्येन *glücklich hindurchgehen durch* (acc.): समिद्धं पावकम् MBH. 4,1545. उत्सृत्य v. l. für उत्प्लुत्य *in die Höhe springend* HIT. 27,13. उत्सृत *hoch* HARIV. 3926 (उच्छ्रित besser die neuere Ausg.). Vgl. उत्सर, उत्सर्या. — caus. *wegtreiben, auseinander treiben, verscheuchen:* गृधान् MBH. 11,522. मृगगणान् HARIV. 14664. R. 4,46,9. 6,99,23. fg. 26. KATHÂS. 33,57. 47,2. 124,88. तत्सैन्यमुत्सारितवांस्तृणान्यभ्राणीव मारुतः HARIV. 12766. उत्सारयामास गजान्महाभ्राणीव मारुतः 13623. रामास्त्रोत्सारितो ऽर्णवः RAGH. 4,53. उत्सारयन्तः प्रभया तमस्ते (so ed. Bomb.) चन्द्ररश्मयः MBH. 7,8413. अन्धकारम् HARIV. 9368. R. 6,19,27. सह घनतिमिरैर्धैर्यम् SÂH. 305,17. शैलान् *fortschaffen* HARIV. 359. पांसून् NÂR. zu GOBH. (nach STENZLER). वायुम् (im Körper) BHÂG. P. 4,23,14. उत्सारिता इवाभवन्नगर्यास्त-

त्त्वणां ग्रुचः *verscheucht* KATHÂS. 18,121. 112,103. *abwerfen:* नूपुराणि MṚKKH. 15,5. *fortwerfen* KATHÂS. 72,87. *bei Seite —, fahren lassen, aufgeben:* मात्सर्यम् Spr. (II) 4811. दूरोत्सारितमत्सरेण मनसा SARVADARÇANAS. 1,11. *beseitigen* so v. a. *für nicht vorhanden —, für abgethan erklären* NÎLAK. 191. Comm. zu TS. PRÂT. 14,15. (परमेश्वरस्य) चार्वाकेण दूरोत्सारितत्वात् SARVADARÇANAS. 1,14. fg. (in Güte) *Jmd entlassen* RÂGA-TAR. 2,165. *hinaustreten lassen* so v. a. *hinführen zu:* एकान्तम् MBH. 5,7430. *herausfordern* (zum Kampf) 3,14872. *ausstreuen:* वधूत्सारितहेमलाजाः KATHÂS. 34,257. — Vgl. उत्सारक fgg. (auch in den Nachträgen).

— अनूद्, absol. अनूत्सारम् *nach einander den Platz räumend* AIT. BR. 3,45.

— प्रोद् caus. 1) *wegtreiben, auseinander treiben, verscheuchen* MBH. 3,10620. 7,2446. 5677. 8,942. KÂM. NÎTIS. 7,39. तमः HARIV. 2588. शिलासंघातम् (d. i. शिलावर्षम्) 9372 (med.). MṚKKH. 84,11. — 2) *anbieten:* प्रोत्सारितार्धासन Spr. (II) 2914.

— समुद् caus. *fortschicken, entlassen* MBH. 6,722. 5824. *verscheuchen:* तमः R. 6,19,26. PRAB. 116,7. Z. d. d. m. G. 27,5.

— उप *angehen* (um Hilfe, Rath u. s. w.); *herantreten, sich nähern* (mit acc. der Person oder des Ortes): वरुणम् AIT. BR. 7,14 (= उपधाव्). TBR. 2,1,9,3. TAITT. UP. 3,1. fgg. MBH. 2,2595. 3,16810. 12,4475. HARIV. 3652 (an den zwei letzten Stellen lesen wir सोपसृत्य d. i. स उप°). R. GORR. 1,72,6. 2,65,18. RAGH. 19,16. ÇÂK. 12,14. 37,18. ÇÂK. CH. 22,8. 58,13. VIKR. 11,11. 46,20. 3 (so v. a. *besuchen*). MÂLAV. 56,20. PRAB. 22,1. DHÛRTAS. 75,15. 78,15. 85,16 (उपसृत्य zu lesen). ÇIÇ. 9,62. KATHÂS. 10,27. 49,155. DAÇAK. 80,1 v. u. 86,5. BHÂG. P. 3,5,1. 4,12,22. 5,26,33. 6,15,28. 12,6,72. HIT. 15,7. 17,17. 18,16. 58,19. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 19. *sich einem Manne nähern* (um der Liebe zu pflegen) MBH. 3,8587. *sich machen an:* पवमानान् ÇÂÑKH. BR. 6,8,9. आत्मानम् KHÂND. UP. 1,3,12. — partic. उँपसृत 1) mit act. Bed. *genaht, gekommen* (insbes. um Hilfe zu finden): पूर्वोपसृत *zuerst gekommen* TBR. 1,4,6,1. BHÂG. P. 5,8,22 (aufzulösen in उपसृतो मृगीतनयो यं सः, nicht in येन सः, wie der Comm. will). तत्पादमूलम् 9,21. 10,16. 26,32. 6,9,42. 7,8,41. 8,12,47. 24,46. शरणोपसृत 1,14,41. उपसृतवत् dass.: इह R. 4,8,24. — 2) mit pass. Bed. *angegangen:* अग्निः स्वेन भागधेयेनोपसृतः TS. 2,1,4,6. so v. a. *befragt* ÇÂÑKH. BR. 6,12. अविद्योपसृत so v. a. *behaftet mit* BHÂG. P. 4,29,34. — Vgl. उपसर fg., उपसर्तव्य (*womit man sich befassen soll* NIR. 3,2), उपसर्या fg.

— अभ्युप *herantreten, sich nähern* R. GORR. 2,65,32.

— प्रत्युप *zurückkehren:* पुरीम् BHÂG. P. 4,13,49.

— समुप *herantreten, sich nähern* R. 3,36,25.

— नि s. निसर und निसृत.

— निस् *herausgehen, herauskommen, hervorkommen, hervortreten, zum Vorschein kommen:* ग्रामादरण्यम् M. 6,4. पुरोत्तमात् MBH. 4,811. खड्गः कोशात् 5,1910. Spr. (II) 2310. नभसः सरस्वती *eine Stimme* KATHÂS. 23,59. BHÂG. P. 3,13,39. 18,7. यतो यतो निःसरति मनः 7,15,33. SARVADARÇANAS. 150,20. PAÑKAT. 195,8. 260,16. ed. orn. 34,7. HIT. 20,14. 43,13. Z. d. d. m. G. 14,575,21. बहिः HIT. 14,21. 25,2. 58,8. 105,18. med. MBH. 1,693. 5,1582. 12,8672 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Spr. (II) 7599. SARVADARÇANAS. 150,21. fg. partic. निःसृत KAṬHOP. 6,2. MBH. 1,7703. fg. 2,2180. 3,2837. 7,446. 13,2320. 14,758. HARIV. 3934. 4096. 6445. R. GORR. 1,31,19 (fälschlich निःस्रित 30,17 SCHL.). 2,62,3. 3,29,29. 50,7. 4,8,51. ṚT. 1,21. VARÂH. BṚH. S. 46,27. ÇÂRÑG. SAṀH. 2,9,7 (योनि so v. a. *prolapsus*). Spr. (II) 6220. RÂGA-TAR. 5,385. 6,65. MÂRK. P. 14,90. BHÂG. P. 8,24,8. DAÇAK. 71,9. PAÑKAT. 229,21. बाणैः खरकार्मुकनिःसृतैः R. 3,34,28. 33,15. 6,79,51. शापं ब्राह्मणानिःसृतम् 7,54,9. हेमकुम्भस्तननिःसृतानां पयसाम् RAGH. 2,36. ÇIÇ. 9,25. BHÂG. P. 3,28,22. 4,29,84. नेत्रे *heraustretend* HARIV. 4730. बाह्व° (बह्व° die ältere Ausgabe) n. Bez. *eines best. Schwertkampfes, bei dem Einem das Schwert aus der Hand gewunden wird*, HARIV. 15977. Vgl. निःसरण und 1. निःसार. — caus. 1) *hinaustreiben, hinausjagen, hinauslassen:* ततो ऽसि वक्त्राद्विप्रर्षे कृतं निःसारितो मया MBH. 3,12995. JÂGÑ. 3,83. बिलाद्वानरान् R. 4,52,25. BHÂG. P. 7,5,34. 9,6,9. 10,37,34. 44,32. PAÑKAT. 26,24. 29,17. 63,25. 129,13. 227,9. HIT. 65,18. fg. 83,6. 7. SÂJ. zu ṚV. 1,11,5. KULL. zu M. 10,96. बहिः ÇAṀK. zu KHÂND. UP. S. 42. *entfernen:* अमेध्यम् KÂṬH. 25,6. — 2) *beschliessen, beendigen:* उपक्रमणम् BHÂG. P. 6,19,14. — Vgl. निःसारण fg.

— अभिनिस् *hervorströmen* SUÇR. 1,266,19. partic. °सृत *hinaustretend zu* (acc.): तासां (नाडीनाम्) मूर्धानमभिनिःसृतैका KHÂND. UP. 8,6,6 = KAṬHOP. 6,16. *heraustretend —, hervorkommend aus* (abl.): हृदयान्नाड्यः JÂGÑ. 3,108. यतः शब्दो ऽभिनिःसृतः *von wo der Laut hergekommen war* R. GORR. 1,29,7.

— समभिनिस्, partic. °सृत *herausgetreten, hervorgekommen:* रुधिरं क्षतात् HARIV. 12241.

— विनिस् *heraustreten, herauskommen, hervorkommen —, hervorgehen aus* (abl.) MBH. 12,10158 (med.). HARIV. 9853. R. GORR. 1,47,22. RÂGA-TAR. 4,129. partic. °सृत MBH. 3,2838. 16871. 6,5575. 13,6321. HARIV. 2774 (so v. a. *davongekommen*). 4714. R. 1,28,7 (fälschlich °स्रित). 39,17. 2,44,9. 3,29,29. 30,41. 77,19. 4,8,49. 7,7,50. SUÇR. 1,266,19 (अ°). MṚKKH. 158,15. BHAR. NÂṬJAÇ. 18,4. VARÂH. BṚH. S. 54,4. BHÂG. P. 2,8,26. 3,13,21. 4,11,3. 5,16,23. वाग्वि° Spr. (II) 6027. क्रोध° (अग्नि) MBH. 3,187. त्वक्शरीर° 1739. R. 3,79,29. VIKR. 43. VARÂH. BṚH. S. 1,5. 33,13. MÂRK. P. 56,21 (fälschlich °विनिसृताः gedr.). BHÂG. P. 4,21,30.

— अनुविनिस् *der Reihe nach herauskommen:* पुराणमेतद्वेदाश्च मुखेभ्यो (ब्रह्मणः) ऽनुविनिःसृताः MÂRK. P. 45,20.

— परा *davoneilen:* परा दधिक्रा असरत्सहस्रैः ṚV. 4,38,9.

— उपपरा *dazu hinkriechen:* Ameisen ÇAT. BR. 14,1,1,9.

— परि *herumfliessen, umfliessen; umlaufen* ṚV. 9,41,6. परि विश्वासरद्वार्णा पूयमानः 87,6. यदेनं सरस्वती समन्तं परिससार AIT. BR. 2,20. AV. 2,14,6. वर्त्मानि 6,67,1. परिसस्रुरापः *flossen hier und da, — allerwärts* MBH. 3,10983. परिसरति (परिपतति ed. Bomb.) शिखी भ्रान्तिमद्वारियन्त्रम् *umschreitet* MÂLAV. 33. प्रदक्षिणं तं परिसृत्य BHÂG. P. 11,29,45. ohne acc. *umherlaufen, umhergehen* 10,15,30. partic. °सृत *durchstreift habend:* सर्वान्देशान् R. 3,75,48. *nach allen Richtungen gehend, — verbreitet:* प्रभा 6,9,26. — Vgl. परिसर fg., परिसर्या, परिसारक fg., परीसार.

— प्र 1) *hervorgehen, hervorkommen, ausfahren; ausströmen, strömen; sich ausbreiten:* ज्ञीरं: Ṛv. 2,17,3. 11,3. 4,22,6. भानवः 5,1,1. सिन्धवो रथः प्र संस्वर्धनेवा यथा 53,7. सरस्वती 7,95,1. 10,35,5. 1,149,2. 158,1. — व्याला न प्रसरन्ति R. 2,59,10. लोहितोदा महानद्यः प्रसस्रुस्तत्र चासकृत् MBh. 8,2549. गां गता गगनाद्देवी सप्तधा प्रससार ह Hariv. 11646. शोणितम् Verz. d. Oxf. H. 258,*b*,38. प्रसरतु परितो वारिधारा गृहेषु Prab. 26,6. कोशेभ्यः शस्त्राणि MBh. 4,1289. Pfeile Gît. 1,35. वाताहताः प्रस्वेदकणिकाः *sprühen* Prab. 23,3. प्रसरतां रजसाम् *aufsteigend* Çâk. 8, v. l. नीलाम्भोजम् *hervorkommen* (sc. aus dem Wasser) Spr. (II) 2247. शत्रुः, रोगः *hervorbrechen, ausbrechen* 4995, v. l. मदः *Brunstsaft* 5203. कान्तिः Kathâs. 51,7. दीप्तिः Schol. zu Naish. 22,52. गन्धः MBh. 4,1773. सौरभम् Kathâs. 82,34. प्रमोदः 23,66. विभ्रमः 47,110. प्रीतिः 69,92. देहदाहः Mâlatîm. 24,17. तव प्रसरदनुरागं बहिरिव Gît. 8,10. प्रसरति कथा बह्वी *strömt* Spr. (II) 2298. यस्मात्सर्वः प्रसरतितरां ज्ञातृकर्तृस्वभावः Verz. d. Oxf. H. 134,*a*, No. 248. vom *Austreten* der humores Suçr. 1,81,10. — 2) *sich in Bewegung setzen, sich aufmachen* MBh. 5,2933. Mṛkkh. 11,2. Spr. (II) 3359. Râga-Tar. 4,221. Bhâg. P. 9,4,50. प्रसस्रे (pass. impers.) बलैः Kathâs. 18,2. दिशः प्रसस्रुस्ते वीराः Hariv. 8120. कृष्णः प्रससार भीष्मम् *losgehen auf* MBh. 6,2597. 12,6592. येन येन प्रसरतो वाय्वग्नी सहितौ वने 7,106. प्रसरति दावाग्निः Rt. 1,25. कथं च प्रसरत्वेतच्चक्षुत्रं कृपणयोर्द्वयोः Kathâs. 21,78. प्रसरति मनः कार्यारम्भे Spr. (II) 4282. *verfliessen, verstreichen* 241. *in Gang kommen, beginnen:* प्रसरति मधौ (*Frühling*) 3964. प्रससार चोत्सवः Kathâs. 16,85. pass. dass.: प्रासारि (यज्ञः) Çat. Br. 1,1,4,8. — 3) *zur Geltung kommen, sich geltend machen, Statt haben* Sarvadarçanas. 117,18. 149,15. Schol. zu Gaim. 1,2. zu TS. Prât. 1,59. 4,3. 6,11. 7,16. 11,18. zu TBr. 3,593,4. मूर्छति = प्रसरति Mallin. zu Ragh. 2,34. — 4) *ausstrecken, vorstrecken:* die Arme Ṛv. 2,38,2. 7,62,5. — 5) *versprechen, zusagen:* प्रसृत्यासंप्रदानेन (vielleicht संश्रुत्या° zu lesen) Journ. of the Am. Or. S. 7,44. — 6) partic. °सृत *a) hervorgeströmt, hervorgebrochen, ausgetreten:* °स्रोत Hariv. 3624 (nach der Lesart der neueren Ausgabe.) लोहितापगा 13656. तस्माद्दशा Kathâs. 25,104. die humores Suçr. 1,258,6. 2,1,9. *hervorgebrochen*, von Tönen so v. a. *erklingend:* प्रसृतातोद्यनिर्ह्रादाः Kathâs. 23,83. प्रसृतं (impers.) दुन्दुभिस्वनैः 75. वेलानिलाय प्रसृता भुजंगाः (aus ihren Verstecken) *hervorgekommen* Ragh. 13,12. अज्ञान इव भूयस्त्वात्प्रसृते हृदयाद्बहिः Kathâs. 40,58. प्रज्ञा च तस्मात्प्रसृता पुराणी *hervorgegangen* Çvetâçv. Up. 4,18. Bhag. 15,4. अस्त्रप्रसृतमारुत MBh. 6,5573. मायां शाल्वप्रसृताम् Bhâg. P. 10,77,28. — *b) ausgebreitet, sich weithin erstreckend* AK. 3,2,38. H. an. 3,276. fg. Med. t. 123. अधश्चोर्ध्वं च प्रसृतास्तस्य शाखाः Bhag. 15,2. अधश्चोर्ध्वं च प्रसृतं ब्रह्म Muṇḍ. Up. 2,2,11. कुल्याम्भोभिः प्रसृतचपलैः ad Çâk. 14. तस्यैष पाकः प्रसृतो यो ऽयं त्वय्यपि *der sich auch auf dich erstreckt hat* Kathâs. 43,40. अप्रकीर्णप्रसृतत्वम् so v. a. *Weitschweifigkeit* H. 68. *ausgebreitet* so v. a. *mächtig, intensiv:* तेजस् Spr. (II) 3274. महस् Kathâs. 19,70. प्रसृततरं सख्यम् Daçak. 84,3. *verbreitet* so v. a. *gang und gäbe, von gewöhnlicher Art* Kâth. 36,3 (auch अ°) in Ind. St. 10,89. °च्छन्दस् Shaḍv. Br. 3,7. वाच् Çat. Br. 3, 2,2,27. Comm. zu Kâtj. Çr. 7,5,6. — *c) aufgebrochen, ausgegangen:* त्वदन्वेषणप्रसृते च मित्रगणे Daçak. 59,3. *davongelaufen, geflohen:* वित्रस्तप्रसृताः कृष्णसाराः Kathâs. 21,13. — *d) eingebrochen:* तमसि प्रसृते Kathâs. 18,104. — *e) ausgestreckt:* तासां दक्षिणो बाहुर्न्यक्त आसीत् । सव्यः प्रसृतः TBr. 1,6,4,2. स्थूलोत्तुङ्गस्तनेषु प्रसृतकर° Spr. (II) 6642, v. l. बाहू विधूतप्रसृतौ Kathâs. 108,131. — *f) hingegeben, huldigend, obliegend* Halâj. 2,198. 209 (an beiden Stellen प्रसित v. l.). योगप्रसृतेन चेतसा R. Gorr. 1,15,24. अधर्मप्रसृतो जनः 5,76,21. — *g) Hervorgekommenes* so v. a. *Gewachsenes, Vegetabilien:* (संतर्प्य ब्राह्मणान्) प्रसृतैर्मार्गमांसैरन्नेन सर्पिषा MBh. 13,3257. Pańkar. 3,14,17. ब्राह्मणाः प्रसृताग्रभुक् MBh. 5,2887. 13,2142 (अतिथिः wie in der folgenden Stelle mit der ed. Bomb. zu lesen). 3221. प्रसृताग्रप्रदायिन् 4740; vgl. अग्रभोज्याः प्रसूतीनाम् 2150. — *h)* fehlerhaft für प्रश्रित (s. auch u. श्रि mit प्र) *anspruchlos, bescheiden:* Personen MBh. 5,3445 (अति°). R. 2,108,14. R. Gorr. 2,4,8. 3,68,23. 4,36,16. 5,30,13. (पादपाः) प्रसृता इव 2,104,8. चन्दनरसः कपोलप्रणयी तव Hariv. 7077. वचस्, वाक्य R. Gorr. 1,69,7. 74,19. 2,78,23. 3,18,20. Kâm. Nîtis. 12,10. Mârk. P. 24,14. *wohlgezogen, fromm* von Pferden und Elephanten R. Gorr. 2,109,35. — *i)* = वेगिन् H. an. Med. — Vgl. प्रसर fgg., प्रसार, प्रसारिन्, प्रसृत, प्रसृति, प्रसृमर, पञ्चविन्दुप्रसृत (*wobei fünf Tropfen* Schweiss *heraustreten*). — caus. 1) *vorwärts treiben* Gobh. 3,6,7. — 2) *ausbreiten, ausstrecken* (Gegens. सम्-अञ्च्) VS. 27,45. TBr. 3,10,4,3. अङ्गानि Çat. Br. 8,1,4,7. 10. Çâṅkh. Çr. 1,10,5. Grhj. 4,8. MBh. 12,10490 (कूर्मः). अङ्गम् Kathâs. 38,65. देहम् Bhatt. 10,44. सुप्रसारितगात्र Sâh. D. 507. बाहू, बाहुम् MBh. 3, 845. R. 4,4,13. 5,5,22. Mṛkkh. 95,1. Spr. (II) 991. Kathâs. 67,62. H. 600. भुजम् Kathâs. 18,330. 35,153. Râga-Tar. 1,31. करम् MBh. 7,1182. 14246. Kumâras. 5,43. Spr. (II) 2263. 6336. Çâk. 175. Kathâs. 37,16. 52,121. हस्तम्, हस्तान् Hariv. 7143. R. 7,31,44. Çâk. 102,16. 108,5, v. l. Kathâs. 32,169. Hit. 10,18. प्रसारिताङ्गुलौ पाणौ H. 596. प्रसारिताग्रा अङ्गुलयः Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,37. चरणौ, पादौ Gobh. 1, 2,30. MBh. 3,845. Hariv. 3407. Mârk. P. 34,10. जानु Râga-Tar. 3, 345. शिरोधराम्, ग्रीवाम् R. 3,73,23. Z. d. d. m. G. 27,26. Hit. 114,13. संधिम् Suçr. 2,29,9. करम् *Rüssel* Kathâs. 35,2 (zu lesen करं दा°). पक्षौ Hit. 85,7. रसनाम् *Zunge* Kathâs. 69,25. केशबाहुकृतेन Bhâg. P. 10, 78,9. कृष्णसर्पः प्रसारितभोगः Pańkat. 53,5. 6. वल्मीकोपरि प्रसारितं भुजंगमम् 174,11. करान् *Strahlen* (und *Hände*) Spr. (II) 1540. 4286. Kathâs. 29,126. आर्द्रवस्त्रम् Verz. d. Oxf. H. 230,*b*,8. प्रच्छादनपटम् Pańkat. 62,11. व्याघ्रचर्म 157,25. जालम् 105,1. पाशम् Spr. (II) 2502. लेखम् *einen Brief ausbreiten* Kathâs. 102,134. कण्ठकम् *Halsschmuck* 54,113. सूत्रम् (des Baumeisters) Varâh. Bṛh. S. 53,108. वाहिनीः सुप्रसारिताः (= सुप्रसारितापणाः Comm.) R. 2,36,3. Waaren *ausbreiten* so v. a. *zum Verkauf ausstellen* P. 6,1,82, Schol. Vop. 26,16. AK. 2,9,82. M. 5,129. वणिजो न प्रसारयन् R. 2,48,13 (नाप्रसारयन्। 45,6 Gorr.). — 3) *ausbreiten* so v. a. *weit aufreissen, — öffnen:* चक्षुषी Mṛkkh. 35,17. वदनाम्भोजम् Bhâg. P. 10,1,53. चित्तश्रोत्रैः प्रसारितैः Verz. d. Oxf. H. 219,*a*, No. 520. — 4) *verbreiten:* जगति प्रसारितं शास्त्रम् Varâh. Bṛh. S. 2,5. श्रुतिप्रसारितमहत्त्व Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 112. — Vgl. प्रसारण, प्रसार्य. — intens. *sich ausbreiten, sich erstrecken:* प्र सर्स्रे Ṛv. 6,18,7. प्र सर्स्राते 3,7,1. °सर्स्राणा 5,12,6.

— अतिप्र, partic. °सृत *hervorgebrochen in starkem Maasse:* श्वास,

कास Suçr. 2,255,14. — intens. *überholen:* ज्ञातेन ज्ञातमति स प्र सर्सृते ṚV. 2,25,1.

— अनुप्र caus. med. *sich verbreiten über:* प्रासारयन्त पुरुध प्रजा अनु ṚV. 10,56,5. — intens. *sich entlang bewegen* (acc.): प्रसर्स्राणो अनु बर्हिर्वृषा शिशुः ṚV. 5,44,3.

— अभिप्र, partic. °सृत *hingegeben, huldigend, obliegend* (vgl. प्रसृत): कार्याभि° R. Gorr. 2,116,23. — caus. *sich hinstrecken zu:* नेद्देवानभिप्रसार्य शया इति Çat. Br. 3,1,1,7. med. *ausstrecken gegen:* अग्निमपो ब्राह्मणं गां देवता द्वारं प्रति पादं च शक्तिविषये नाभिप्रसारयीत Âpast. 1, 30,22.

— उपप्र intens. *sich hinbewegen zu:* कृता इवोप हि प्रसर्स्रे अप्सु ṚV. 2,35,5.

— विप्र *sich weiter ausbreiten:* उर्वी चि वि प्रसर्तवे ṚV. 8,56,12. गङ्गा भूयो विप्रससार MBh. 11,804. वंशः Ragh. 16,3. partic. °सृत Suçr. 2, 295,6. — caus. s. विप्रसारण.

— संप्र caus. *ausstrecken:* चतुरः पदः VS. 23,20. TS. 7,4,19,1 (med.). *auseinanderziehen:* अन्तःसामिकानि निधनानि संप्रसारयन्ति Anupadas. 10, 13. — Vgl. संप्रसारण.

— प्रति 1) *losstürzen, losgehen auf:* दैत्यः प्रत्यसरद्देवं मत्तो मत्तमिव द्विपम् Hariv. 13299. — 2) *heimkehren, nach Hause gehen:* प्रतिसरन्तु शिवाः सचिव्यः so v. a. *ich sage ihnen Lebewohl* Bhâg. P. 5,2,16. *wieder auf Etwas zurückkommen:* पुनः पुनः प्रतीसारमुपशिंशतैव Çâṅkh. Br. 23, 5. — 3) *in der Runde fahren* d. h. *von einem Weg und Ort zum andern* (nicht bloss auf der Hauptstrasse): यथा वर्त्मीयसा प्रतिसारं वर्तन्ते TS. 7,2,8,6; vgl. प्रतिसारिन्. — 4) partic. °सृत *begegnet, zurückgedrängt:* दोषे द्विधा प्रतिसृते Suçr. 2,535,11. — Vgl. प्रतिसर fg. und प्रतिसारिन्. — caus. 1) *rückläufig machen:* स्रोतस्सु रुद्धो वायुर्यः स चापि प्रतिसार्यते Karaka 1,7. — 2) *wieder an seinen Platz bringen:* कनकवलयं स्रस्तं स्रस्तं मया प्रतिसार्यते Çâk. 61. Kumâras. 7,25. Ragh. 7,20. — 3) *heimgehen lassen* so v. a. *verscheuchen:* शशाङ्कमरीचिभिस्तमसि दूरतरं प्रतिसारिते Vikr. 47. — 4) *überfahren* (mit einem Stoff), *rings betupfen:* क्षीरेण Suçr. 1,60,5. 94,6. 2,27,15. क्षारेण 107,20. 122,9. 126,8. 332, 6. 333,18. — 5) pass. so v. a. अतिसार्यते und zwar des Metrums wegen. यो रक्तं शकृतः पूर्वं पश्चाद्वा प्रतिसार्यते *wem Blut abgeht* Suçr. 2,438,17. — Vgl. प्रतिसारण.

— विप्रति s. विप्रतिसार und विप्रतीसार.

— वि 1) *durchlaufen, durchdringen:* वि सिन्धवः सस्रुरद्रिम् ṚV. 1, 73,6. — 2) *verlaufen:* अर्तर्पयो विसृतं (infin. oder auch adj.) उब्ज ऊर्मिन् ṚV. 4,19,5. — 3) *sich ausbreiten* R. 5,95,13. Çiç. 9,19. med.: वि सानुना पृथिवी सस्र उर्वी ṚV. 7,36,1. उतो त्वस्मै तन्वं वि सस्रे *hat sich aufgethan* d. h. *sich hingegeben* 10,71,4. Nir. 1,19. — 4) *sich trennen von* (instr.): व्यापस्तृष्णयासरन् AV. 3,31,3. *in verschiedene Richtungen gehen, auseinander gehen* MBh. 8,4925. — 5) *hervorkommen* MBh. 12,8672 (med., निःसरते ed. Bomb.). आस्यतो ऽस्य विसस्रे च मक्षः Pañkat. 3,8,14. Çiç. 9,37. — 6) *losstürzen auf* (acc.): किरीटिनं त्वरमाणा विसस्रुः (besser त्वरमाणाभिसस्रुः ed. Bomb.) MBh. 6,2585. — 7) partic. विसृत a) *ausgespannt, ausgestreckt* AK. 3,2,35. °गुण *Bogensehne* Kir. 10,53. कर AK. 2,6,2,37. ऊर्ध्वविसृतदोःपाणिनृमान 38. *ausgebreitet:* गङ्गा शिरसि देवस्य R. Gorr.

1,45,8. विसृतागुरुधूप 5,12,44. — b) *auseinander gegangen:* सैन्य MBh. 9,3463. — c) *entsandt:* बाणावद्विसृता (= अपरावर्तिनः Nilak.) यान्ति स्वामिकार्यपरा नराः MBh. 12,4345. — d) *entfallen:* गात्रैर्विसृतभूषणैः Hariv. 4766. — e) *hervorgegangen —, hervorgehend —, herauskommend aus:* फुल्लशतपत्त्रविसृतगन्ध Kḥandom. 143. मृणालिकामुखविसृतवार्ता Daçak. 93,18. संस्पृशती चन्द्रार्कौ तद्विसृता वा (उल्का) Varâh. Bṛh. S. 33, 12. *hervorgetreten, hervorspringend:* अक्षिणी Hariv. 4310. — Vgl. विसर fg., विसर्मन्, विसार, विसारिन्, विसृत्वर, विसृमर. — caus. *aussenden:* निपुणां दृष्टिम् R. 1,42,16.

— अनुवि *sich verbreiten über* (acc.): Wasser TBr. 3,2,8,2.

— प्रवि, partic. °सृत 1) *hervorströmend:* रुधिर Kathâs. 26,144. — 2) *ausgebreitet* Vâgbh. 1,26,53. यशस् Journ. of the Am. Or. S. 6,530. — 3) *davongelaufen, entlaufen:* न शशाक नियन्तुं तद्यासः प्रविसृतं मनः MBh. 12,12192. — 4) *heftig, intensiv:* वेगादृक्षे प्रविसृतं पवनं निरुन्ध्याम् Mṛkkh. 10,20. वेपथु Pañkat. 3,5,26.

— सम् 1) *zusammenfliessen:* समिन्दुर्गोभिरसरत् ṚV. 9,97,45. — 2) *umhergehen, wandeln* MBh. 12,1882. 10971. Spr. (II) 6633. Kathâs. 69, 4. स्वेन संसरते पथा Spr. (II) 5324. Bhâg. P. 3,9,10. 6,5,15. insbes. *aus einem Leben in's andere wandern und die damit verbundenen Leiden empfinden* Maitrjup. 6,30. Jâgn. 3,169. MBh. 12,1009 (med.). 14,455. Sâṁkhjak. 40. 62. Spr. (II) 6061. Bhâg. P. 3,32,14. 4,2,24. 8,22,25. 10, 70,39. 73,15. 11,9,20. ज्ञातीषु MBh. 14,1266. बह्वीर्योनीः 13,1871. 14, 1575 (med.). पापान्संसारान् M. 12,70. — 3) *sich verbreiten in* (acc.): संसरन्ति दिशः सर्वा यशसो ऽस्य इवांशवः MBh. 4,2276. — 4) *hervorkommen* Bhâg. P. 10,16,8. — 5) partic. °सृत in °मध्यम zur Erklärung von सिलिक° Nir. 4,13. — Vgl. संसरण, संसार, संसारिन्, संसृति. — caus. 1) *zu wandern veranlassen* (aus einem Leben in's andere) M. 12,124. Bhâg. P. 10,54,45. — 2) *hineinbringen, hineinführen:* सूच्या सूत्रं यथा वस्त्रे संसारयति वायकः Spr. (II) 7159. — 3) *aufschieben:* कृत्यानि Spr. (II) 6635. — 4) etwa *gebrauchen, anwenden* MBh. 12,11932. — Vgl. संसारण.

— अनुसम् caus. *Jmd* (acc.) *nachgehen lassen* so v. a. *Jmd vorangehen* MBh. 3,11552. = अनुगम् Nilak. *dimittere* West.

— अभिसम् 1) *zusammenströmen:* अभिसंसारं दिदृक्षितारः Çat. Br. 11, 2,7,12. — 2) *losstürzen auf:* ते ऽन्योऽन्यमभिसंसृत्य Bhâg. P. 8,10,26. — 3) partic. °सृत *herbeigekommen* MBh. 8,4417. — Vgl. अभिसंसार.

— उपसम् *herantreten zu Jmd* (acc.) Bhâg. P. 3,21,47.

1. सर (von सर्) 1) adj. a) *flüssig:* ऋतस्य सामन्त्सरमारपन्ती VS. 22,2. — b) in der Medicin *laxativ* Suçr. 1,151,8. 175,2. 181,10. fg. 2,45,19. Vâgbh. 1,6,16. f. आ Râgav. im ÇKDr. Hierher vielleicht सर = लवण *salzig* H. 1388. — c) am Ende eines comp. (f. ई) *gehend* P. 3,2,18. fg. Vop. 26,47. — 2) m. a) *Gang* Med. r. 95. — b) *Schnur:* मौक्तिक° Uttarar. 18,6 (24,14). मुक्तामणि° 13,9 (18,6); vgl. मणि° und प्रति°. — c) in der Prosodie *ein kurzer Vocal* Colebr. Misc. Ess. 2,151. — 3) f. आ a) nom. act. Vop. 26,192. — b) *Bach:* सरा पतत्रिणी भूत्वा AV. 5, 5,9. TS. 4,2,6,2 (ṚV. und VS. सीरा). सरा und सरी *Wasserfall* Bharata im Dvirûpak. nach ÇKDr.; vgl. सरि. — c) *Paederia foetida Lin.* Râgan. im ÇKDr. — 4) n. = सरस् *Teich* Uggval. zu Uṇâdis. 4,188. in सरोदपानानाम् MBh. 14,1225 und सरोपान्ते Pañkat. 131,15 ist eine

unregelmässige Contraction anzunehmen. — Vgl. अग्र°, अग्रतः°, अग्रे°, अप्सर, खण्ड°, जम्बु°, पुनः°, पुरः°, पूर्व°, प्राय°, बिन्दु°, मणि°, मत्सर, वधूसरा, वेगसर, सर्व°, स्व°. Was bedeutet aber सर in प्रणमितसरमर्त्य Mārk. P. 104,39?

2. सर m. 1) = 1. शर 1) Suçr. 2,53,8. — 2) = 1. शर 2) Trik. 2,8,52. — 3) = 2. शर Med. r. 95.

सरःकाक m. *Gans (Teichkrähe)* Trik. 2,5,31.

सरःप्रिय m. *ein best. Wasservogel* Hariv. 12670. सुरप्रिय die neuere Ausg.

सरक (von सर्) 1) adj. etwa *hin und her gehend* P. 3,1,149. Vop. 26,41. — 2) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Trik. 3,5,14. Siddh. K. 249,a,1. a) m. n. *Napf, Becher* (insbes. für gebrannte Getränke) AK. 2,10,43. H. 906. an. 3,106. Med. k. 167. Hār. 170. Halāj. 2,172. Viçva bei Mallin. zu Çiç. 10,12. Vaiģ. bei Mallin. zu Çiç. 15,114. R. 5,14,48. Suçr. 2,35,16. — b) *gebranntes Getränk, Arack, Branntwein* Trik. 3,3,47. H. an. Med. k. 167. Viçva und Vaiģ. a. a. O. neutr. Kathās. 54,199. 202. — c) *der Genuss von Arack* u. s. w. H. an. Med. Viçva und Vaiģ. a. a. O. सारकं चक्रुः Çiç. 15,114. — d) *Karawane* (अच्छिन्नाध्वगपङ्क्ति) Med. — e) n. *Perle, Juwel* (मणि) Vaiģ. a. a. O. kann auf einem Missverständniss von गल्वर्क beruhen. — f) n. *See, Teich* (सरोवर) Çabdar. im ÇKDr. — g) n. = गमन Uģģval. zu Uṇādis. 5,35 (kann nicht richtig sein, da गमन nicht संज्ञा ist); st. dessen गगन Siddh. K. — h) n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,6045. 10518 (nach Nîlak. = सुराग्रकपात्र). — 3) f. सरिका = हिङ्गुपत्री Çabdak. im ÇKDr. — Vgl. त्रि° und सारक.

सरक्त (2. स + रक्त) adj. *blutend* Suçr. 2,30,4.

सरक्तगौर adj. *hellroth* Varāh. Laghuģ. 2,15 in Ind. St. 2,286, richtiger wohl स र° zu trennen; vgl. रक्तश्याम.

सरघ् f. *Biene*: एत एव सरघो मधुकृतो यद्दक्षिणाः Çat. Br. 3,4,3,14. — Vgl. सरट्.

सरघा f. 1) dass. AK. 2,5,26. 3,4,25,179. H. 1213. Halāj. 2,101. TBr. 3,10,10,1. Pańkav. Br. 21,4,4. Ragh. 4,63. — 2) *Pongamia glabra Vent.* Hār. 101. — 3) N. pr. der Gattin Bindumant's und Mutter Madhu's Bhāg. P. 5,15,13. — Vgl. सारघ.

1. सरङ्ग (2. स + रङ्ग) 1) adj. *nasal gefärbt* Çikshâ in Ind. St. 4,363. — 2) *ein best. Metrum: 4 Mal* — — ⏑ — — ⏑ — — — ⏑ — — — ⏑ Colebr. Misc. Ess. 2,160 (VII, 27). — 3) neben नीरङ्ग Z. d. d. m. G. 14,569,16.

2. सरङ्ग m. = सारङ्ग (in der Bed. चतुष्पद् und पक्षिन्) Uṇādivṛ. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr.

सरङ्गक *ein best. Metrum: 4 Mal fünfzehn Längen* Colebr. Misc. Ess. 2,161 (X, 6).

सरज 1) adj. (2. स + रज = रजस्) *staubig, schmutzig*: वासस् Bhāg. P. 3,23,24. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes Mārk. P. 57,53. — 3) n. = 2. शरज *Butter* Hār. 60.

सरजत् (ohne Avagraha): महिव्रतं न सरजन्तमध्वनः RV. 10,115,3.

सरजस् (2. स + र°) adj. 1) *mit Blüthenstaub versehen*: पङ्कज P. 5,4,77, Schol. — 2) f. *die Menses habend* Trik. 2,6,6. H. 536.

सरजस (von 2. स + रजस्) 1) adj. *stäubend, staubig* Pańkav. Br. 18,7,11. Lāṭy. 10,19,15. — 2) °सम् adv. P. 5,4,77. Vop. 6,64. *sammt dem Staube* so v. a. *bis auf die Neige, — den letzten Rest* P., Schol.

सरट् Uṇādis. 1,133. 1) f. *Biene*: मधु प्रियं भरथो यत्सरड्भ्यः RV. 1,112,21. सरड् वा अश्वस्य सक्थ्यावृहत् TS. 5,3,12,12. Çat. Br. 13,3,1,4 (*Eidechse* nach Sāj.). Vgl. सरघ्, welches für सरड् als Thema sprechen würde. — 2) (wohl m.) *Wind* und *Wolke* Uģģval.

सरट m. 1) *Eidechse, Chamäleon* AK. 2,5,12. H. 1299. Halāj. 2,79. M. 12,57. Varāh. Bṛh. S. 53,123. 86,41. — 2) *Wind* Uģģval. zu Uṇādis. 4,105.

सरटक m. N. pr. eines Bharaṭaka Verz. d. Oxf. H. 153,a,26.

सरटु m. = सरट 1) Uṇādik. im ÇKDr.

1. सरण (von सर्) 1) adj. *laufend* P. 3,2,150. Gop. Br. 2,7. in Etymologien Nir. 9,3. 20. 11,42. — 2) m. a) *ein best. Baum* Colebr. Alg. 315. vielleicht fehlerhaft für सरल. — b) N. pr. eines Fürsten Tāran. 168 (vgl. शरण). — 3) f. आ = प्रसारणी *Paederia foetida Lin.* AK. 2,4,5,18. auch सरणी Bhar. zu AK. nach ÇKDr. शरणी Çabdar. im ÇKDr. dieses auch = जयन्ती Çabdak. ebend. सरणा = सरला *eine Convolvulus-Art* Çabdam. im ÇKDr. — 4) n. a) *das Laufen, rasche Bewegung*: °जीविन् Āçv. Gṛhy. 3,8,15. Çr. 12,8,4. Kāty. Çr. 18,6,25. आजेः *Wettlauf* Khānd. Up. 1,3,5. MBh. 1,8368. 6,3319. 7,4444. Nir. 5,28. 6,12. 12,9. स्रोतो ऽम्बुसरणं स्वतः AK. 1,2,3,11. H. 1086. *das sich-von-der-Stelle-Bewegen*: अद्रिगेहानाम् Varāh. Bṛh. S. 46,89. — b) *Eisenrost* H. 1038. — Vgl. सु°.

2. सरण Pańkat. 173,17 fehlerhaft für शरण (so ed. Bomb.).

सरणदेव m. N. pr. eines Grammatikers Colebr. Alg. 2,49.

सरणि (von सर्) Uṇādis. 2,103. f. 1) *Weg, Pfad* (auch in übertr. Bed.) AK. 2,1,16. H. 983. an. 3,229. Med. ṇ. 83. Halāj. 2,105. सरला Rāģa-Tar. 3,399. सज्जनाचरिता Daçak. 169,13. Ānandal. 18. Verz. d. Oxf. H. 170,5 v. u. Comm. zu Ģaim. 1,17. संसार° Spr. (II) 127. सूत्र° Comm. zu TS. Prāt. 1,18. auch सरणी Ānandal. 37. Verz. d. Oxf. H. 145,a,7. — 2) *Reihe* H. an. Med. — Vgl. रामपूजाशरणि (lies °सरणि).

सरणी s. u. सरण 3) und सरणि 1).

सरण्ड Uṇādis. 1,128. m. *Vogel* Uģģval. — Vgl. शरण्ड.

सरण्य (von सरण), °ण्यति *eilen*: ऊतिभिः सरण्यन् RV. 3,1,19. 31,18. धिषा यदि धिषण्यन्तः सरण्यान् 4,21,6.

सरण्यु (von सरण्य) Uṇādis. 3,81. 1) adj. *eilig, behend*: die Marut सरण्युभिः फलिगं वलं रवेण दरयः RV. 1,62,4. सरण्युभिरपो अर्णा सिसर्षि 3,32,5. 10,61,23. fg. — 2) m. *Wind, Wolke, Wasser* Çabdar. im ÇKDr. *Frühling, Feuer* Uṇādik. im ÇKDr. शरण्यु *Wind, Wolke* Viçva im ÇKDr. = भरण्यु Çabdam. ebend. सरिण्यु *Wind, Wolke* Med. j. 111. — 3) f. ऊ N. pr. einer Tochter des Tvashṭar, welche dem Vivasvant die Zwillinge Jama und Jamî und in Gestalt einer Stute die beiden Açvin gebiert. Unter den Göttern des himmlischen Gebiets aufgeführt Naigh. 5,6. Nir. 12,9. RV. 10,17,2. Vgl. सुरेणु.

सरत् m. = सूत्र Çabdam. im ÇKDr.

सरत्नि m. f. *eine kurze Elle* (*vom Ellbogen bis zum Ende der geballten Hand*) AK. 2,6,2,37. — Vgl. रत्नि und अरत्नि.

सरत्व n. nom. abstr. zu 1. सर 1) b) Suçr. 1,187,21. 2,45,21.

सरथ (2. स + रथ) adj. (f. आ) *sammt Wagen* Çat. Br. 5,4,3,23. Ka-

THOP. 1,25. MBH. 5,7213.

सॅरथम् (wie eben) adv. *auf einem Wagen zusammen mit* (instr.; Gegens. नानारथम्); überh. *zusammen mit* ṚV. 1,71,6. 108,1. 3,4,11. 6,9. इन्द्रेणा याथ सरथं सुते सचा 60,4. 4,47,3. देवैः सरथं स बर्हिषि सीदन्नि होता 5,11,2. सरथा यातमर्वाक् 43,8. 6,20,5. 10,15,10. 75,6. 84,1. 168,1. AV. 3,21,3. 9,2,9. KAUÇ. 117. 135. — Vgl. सारथि.

सरथिन् adj. *auf demselben Wagen fahrend* VS. 29,7.

सरदण्डा f. N. pr. eines Flusses R. GORR. 2,70,14. schlechte Schreibart für शर°.

सरन्ध्र (2. स + र°) adj. 1) *mit Oeffnungen, Höhlungen versehen* AK. 1,2,1,2. — 2) *mit einer Schleife* (zum Durchziehen) *versehen:* ग्रन्थि ÂP. PRAJ. bei SPEIJER 74.

सरपत्त्रिका f. = पद्मपत्त्र *ein Blüthenblatt der Wasserrose* ÇABDAR. im ÇKDR. शर° wäre die richtige Schreibart.

सॅरपस्, अर्णमयः सरपसस्तराय कम् *du liessest stillstehen fliessende Wasser zum Uebersetzen* ṚV. 2,13,12. सरऽअपसः Padap., *deren Werk das Fliessen ist* SÂJ.; eher अपस् zu अप् *Wasser*.

सरभ m. = शरभ 5) e) WEBER, RÂMAT. UP. 306.

सरभक m. *ein best. dem Getraide schädliches Thier* ADBH. BR. in Ind. St. 1,40.5. 6. — Vgl. शरभ.

सरभस (2. स + र°) adj. *ungestüm, leidenschaftlich:* मनोहम Spr. (II) 2502. सुरत 622. °म् adv. 5780. 6574 (im comp. ohne Flexionszeichen). UTTARAR. 106,12 (144,11). VET. in LA. (III) 20,13.

सॅरमा f. 1) Indra's oder *der Götter Hündin* (देवशुनी), welche den Versteck der geraubten Heerden aufspürt, NAIGH. 5,5. NIR. 11,24. MED. m. 56. ṚV. 1,62,3. विदद्गव्यं सरमा दृळ्हमूर्वम् 72,8. 3,31,6. 4,16,8. 5,45,7. 8. 10,108,1. fgg. AV. 9,4,16. सरमा माता सीसरः पिता श्यावशबलौ भ्रातरौ PÂR. GṚHJ. 1,16. BṚHADD. 2,17 in Ind. St. 1,114. ein Mantra von ihr ebend. 3,458. — MBH. 1,668. fgg. 2,457. 3,14487. BHÂG. P. 5,24,30. 6,6,25. श्वापदाः °सुताः 26. — 2) *Hündin* überh. AK. 2,10,23. H. 1281. MED. HÂR. 172. HALÂJ. 2,127. — 3) N. pr. einer Râkshasî MED. R. 5,52,1. 6,9,1. einer Tochter des Gandharva-Fürsten Çailûsha und Gattin Vibhîshaṇa's 7,12,24. 26. einer Gattin Kaçjapa's ÇKDR. nach dem VAHNI-P. — Vgl. सारमेय.

सरमात्मज m. *ein Kind der* Saramâ so v. a. *Hund* VARÂH. BṚH. S. 92,2.

सॅरयु (von सर्) UṆÂDIS. 3,22. 1) m. *Wind* TRIK. 1,1,76. — 2) f. SIDDH. K. 248,b,11. N. pr. eines Flusses ṚV. 4,30,18. 5,53,9. 10,64,9. सरयू (ganz ausnahmsweise auch सरयु) N. pr. eines Flusses in Oude UGGVAL. LIA. 1,34. 56. MBH. 1,6455. 2,374. 795. 3,8048. 14230. 6,326 (VP. 182). 13,7288. HARIV. 9506. 12825. R. 1,5,5. 11,14. 24,10. 26,9 (27,8 GORR.). 2,32,37. 36,19 (20. 23 GORR.). 49,15. 63,19. 33. 3,22,28. 4,27,12. 40,19. 44,52. RAGH. 8,94. 13,63. 14,30. 15,100. VARÂH. BṚH. S. 5,65. 16,16. PRÂJAÇKITTEND. 11,b,6. Verz. d. Oxf. H. 10,a, N. 1 (lies सरयूश्च). 149,a,38. BHÂG. P. 5,19,18. 10,79,9. 10. °तट RAGH. 9,16. dieses N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,13. häufig fälschlich शरयू geschrieben. — Vgl. सारव.

सरय्रूक (wie eben) adj. zur Erklärung von सललूक *sich bewegend* NIR. 6,3.

सरलॅ UGGVAL. zu UṆÂDIS. 1,108. 1) adj. (f. आ) = ऋजु TRIK. 3,3,410. a) *gerade* (*nicht krumm*) H. an. 3,690. MED. l. 142. VIÇVA bei UGGVAL. सरणि RÂGA-TAR. 3,399. पुनः पुच्छम् Spr. (II) 5377. सुसरलवंशशलाका GOL. GOLAB. 1. Blick Spr. (II) 1166. 7260. *gerade* so v. a. *ausgestreckt* कर KATHÂS. 73,377. सरलाङ्गुलिशोभिन् RÂGA-TAR. 1,253. कालभुजग Verz. d. Oxf. H. 138,b,14. Vgl. u. कौस्तुभ 2). — b) *richtig, correct:* कविता (vielleicht fehlerhaft für सरसा) Spr. (II) 5716. Verz. d. Oxf. H. 110,a,19. Comm. zu TS. PRÂT. 8,13. 9,1. 14,4. — c) *ehrlich, schlicht* AK. 3,1,8. H. 376. H. an. MED. HALÂJ. 2,230. VIÇVA a. a. O. प्रेयंस् Spr. (II) 283. Freund 3176. जन 3544. 7110. MÂLATIM. 38,1. कोकिल Spr. (II) 6124. सरलाशय adj. 7250. KATHÂS. 32,5. 61,203. 71,165. निसर्गसरलात्मन् adj. RÂGA-TAR. 1,232. — a) c) Spr. (II) 3564. 5300. 6811. PAÑKAT. III,69. — d) = विगीत SÂRASVATÂBHIDHÂNA im ÇKDR. — 2) m. a) proparox. *eine Pinus-Art* (= पूतिकाष्ठ *P. longifolia*) Schol. zu ÇÂNT. 2,14. AK. 2,4,2,40. TRIK. 2,4,16. 6,37. H. an. MED. HALÂJ. 5,26. VIÇVA a. a. O. RATNAM. 144. MBH. 3,11575. 8,3854. 12,5837. 13,635. 6369. HARIV. 8264. R. 2,91,48. 4,44,55. 5,9,7. 16,53. 17,15. SUÇR. 2,38,10. Journ. of the Am. Or. S. 6,558. MEGH. 54. RAGH. 4,75. KUMÂRAS. 1,9. BHÂG. P. 4,6,14. 8,2,12. 7,14. PAÑKAR. 1,7,23. zugleich in der Bed. *ehrlich* Spr. (II) 6895. — b) *Feuer.* — c) *ein* Buddha DHAR. im ÇKDR. — d) *Pavo bicalcaratus* WILSON ohne Angabe einer Aut. — 3) f. आ a) *eine Art Convolvulus* (त्रिवृता) AK. 2,4,3,26. = सरल *Pinus longifolia* SUÇR. 1,131,19. 146,3. 2,130,5. 379,12. — b) N. pr. eines Flusses BHÛRIPR. im ÇKDR. — 4) n. a) *das Harz des* Sarala-*Baumes* R. 2,76,16. SUÇR. 1,133,11. 183,15. 2,87,19. 94,20. 138,1. 364,16. KARAKA 3,7. — b) *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) VJUTP. 182. Mél. asiat. 4,639. — Häufig शरल geschrieben.

सरलत्व n. nom. abstr. zu सरल 1) a) Verz. d. Oxf. H. 155,b,22. 29.

सरलद्रव m. *das Harz des* Sarala-*Baumes* AK. 2,6,3,30. TRIK. 2,6,37. H. 648.

सरलस्यन्द m. dass. RÂGA-TAR. 3,226.

सरलाङ्ग m. dass. RÂGAN. im ÇKDR.

सरलाभाष्य n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292,b,30. fg.

सरलाय् (von सरल), °यते *leicht von Statten gehen:* प्रथमं यदि कृच्छ्रं भवेत् तदपि सक्विला धर्माचरणमभ्यस्येत् क्रमात्तदेवातिसरलायिष्यते Comm. zu BRÂHMADHARMA 2,14,8.

सरलीकर् (सरल + 1. कर्) *gerade machen:* वंशं °क्रियमाणाम् Verz. d. Oxf. H. 155,b,20. Davon nom. abstr. °करण 23. fg.

सरव 1) m. N. pr. a) eines Mannes, pl. *sein Geschlecht* SAṀSK. K. 186,a,11. — b) eines Berges: °पर्वत Verz. d. Oxf. H. 149,a,21. — 2) n. *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) VJUTP. 180. Mél. asiat. 4,640.

सॅरश्मि (2. स + र°) adj. *strahlend* ṚV. 1,135,3.

सरषट्ट N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,39.

सॅरस् n. UGGVAL. zu UṆÂDIS. 4,188. 1) *Trog, Becken, Eimer:* त्री सरांसि मघवा सोम्यापाः ṚV. 5,29,8. 6,17,11. सरो न पूर्णमभितो वदन्तः 7,103,7. सरो न प्रास्युदरम् 8,1,23. 33. त्रीणि सरांसि पृश्नयो दुदुह्रे मधु 7,10. 45,24. 9,54,2. 97,52. VÂLAKH. 1,3. — 2) *Wasserbecken, Teich, See* AK. 1,2,3,27. H. 1094. MED. s. 43. HALÂJ. 3,53. किं समुद्रसमं सरः

VS. 23,47. 48. 30,16. Ait. Br. 3,33. द्वैतवन Çat. Br. 13,5,4,9. Khând. Up. 8,5,3. M. 4,203. MBh. 3,2407. 2484. सरसामस्मि सागरः sagt Kṛshṇa Bhag. 10,24. R. 2,27,17. Sûrjas. 1,62. Ṛt. 1,17. Çâk. 86. Spr. (II) 2617. 2792. 4458. 6032 (wohl abl. von सरस्, nicht adj.). 6797. 6897. Varâh. Bṛh. S. 12,4. 46,89. 48,9. Kathâs. 18,101. Râga-Tar. 5,68. Brahma-P. in LA. (III) 52,4. Bhâg. P. 5,2,13. 8,24,26 (शरस् Burn.). Pańkat. 159, 14. Hit. 10,8. 12,1. 26,12. मानस Vikr. 94. Çuk. in LA. (III) 33,2. नाभि° Bhâg. P. 2,1,27. 3,11,35. हिम° Mâlatîm. 17,9. सरोदपानानाम् (mit unregelmässiger Contraction) MBh. 14,1225. सरोपान्ते (सरस्तीरे ed. Bomb.) Pańkat. 131,15. am Ende eines adj. comp. Kathâs. 42,41. — 3) *Wasser* Naigh. 1,12. Nir. 9,26. Med. Rudra bei Bhar. zu AK. nach ÇKDr. — 4) angeblich = वाच् (wegen सरस्वती) Naigh. 1,11. — Vgl. तृणाबिन्दु°, द्यु°, नभः°, बिन्दु°, ब्रह्म°, मय°, रुद्र°, विष्णु°, सती°, सरसी, सारस.

1. सरस n. = सरस् *Teich*, *See* am Ende eines comp. Vop. 6,45. — Vgl. जल°, देव°, मण्डूक°.

2. सरस (2. स + रस) 1) adj. (f. आ) a) *Saft enthaltend, saftig, kräftig* Ait. Br. 6,32. आहुति TS. 3,5,7,1. 6,1,9,3. Çat. Br. 3,6,1,7. Âçv. Gṛhj. 3,2,2. Kâtj. Çr. 9,5,6. औषध Çârṅg. Saṁh. 1,1,40. निचुल Megh. 14. *feucht:* लोहितचन्दन Hariv. 7041. 7053. Ṛt. 1,2. Spr. (II) 7385. अङ्गयष्टि 2470. बिसिनीपत्त्र Mâlatîm. 51,5. Z. d. d. m. G. 27,33. वनराजय: (zugleich in Bed. *d*) Kathâs. 111,5. — b) *frisch, neu:* नखक्षत Sâh. D. 60,17. रागलेखा Mâlav. 46. व्यलीक Çiç. 9,85. — c) *schmackhaft:* फल Spr. (II) 1725. मोदक Verz. d. Oxf. H. 155,*b*,42. 237,*a*, No. 568. आसव Kathâs. 21,8. सुधा° *wie Nektar* 42,224. अति° (कुचकलश) Gît. 9,3. — d) *mit Reizen versehen, reizend, geschmackvoll:* कवयः Spr. (II) 77. °कविता 6095 (5716 ist wohl सरसा st. सरला zu lesen). परिस्पन्दो वाचामभिनवविलासोक्तिसरसः 7260. गीत Pańkar. 1,12,6. शब्दार्थौ Sâh. D. 4,8. वस्तु 315. कथा Kathâs. 12,77. 25,298. 90,202. 94,126. 119,217. adv. Z. d. d. m. G. 27,28. सरसारब्धसंगीता adj. Kathâs. 22,10. — e) *von Verlangen ergriffen, von Liebe —, von Lust erfüllt:* हृदय Spr. (II) 4023. स्वचित्त Kathâs. 21,8. वनराजयः (zugleich in Bed. *a*) 111,5. अन्योऽन्यनवप्रेमसरसौ 89,13. यदि हरिस्मरणे सरसं मनः Gît. 1,3. सरसम् adv. *mit Lust, mit Wonne* Vikr. 57,11. — 2) m. n. (!) Siddh. K. 249,*b*,7. — 3) f. आ v. l. für सरला *eine Convolvulus-Art* Râjamukuṭa zu AK. 2,4,2,26 nach ÇKDr. — सरसेन Râga-Tar. 4,247 fehlerhaft für स रसेन. Vgl. सारसायन, सारसेय, सारस्य.

सरसता f. nom. abstr. zu 2. सरस 1) *a*) Ait. Br. 6,12. Çâṅkh. Br. 16,1. 30,1.

सरसत्व n. nom. abstr. 1) zu 2. सरस 1) *a*) Kâṭh. 24,4. — 2) zu 1) c) Spr. (II) 2617 (hiernach die Uebersetzung zu verbessern).

सरसंप्रत (!) n. *eine best. Pflanze*, = त्रिकण्ट Çabdak. im ÇKDr.

सरसवाणी f. N. pr. der Gattin Maṇḍanamiçra's Verz. d. Oxf. H. 251,*b*,18.

सरसिक s. सरसीक.

सरसिज (स°, loc. von सरस् + 1. ज) P. 3,2,97, Schol. Vop. 26,33. 1) adj. *in Teichen lebend:* Fische Suçr. 1,207,7. — 2) n. *Lotusblüthe* Ragh. 5,69. Spr. (II) 2792. 6896. Kir. 5,39. am Ende eines adj. comp. (f. आ) ad Çâk. 19. स्मेराननं° Kathâs. 23,94.

सरसी f. 1) (ein eingetrockneter) *Pfuhl, Lache:* दृतिं न शुष्कं सरसी शयानम् Ṛv. 7,103,2 (vgl. Pat. zu P. 7,1,39). *ein grosser Teich* AK. 1, 2,3,27. H. 1094. Med. s. 43. Halâj. 3,53. Çabdârṇ. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,188. Bala bei Mallin. zu Naish. 2,40. दृतिणापथे हि महान्ति सरांसि सरस्य इत्युच्यते (sic) Pat. zu P. 1,1,19. Ragh. 1,43. 14,8. Çâk. Ch. 85, 12. Kir. 12,52. Spr. (II) 4684. Naish. 2,40. Kathâs. 103,164. Râga-Tar. 2,166. LA. (III) 90,4. — 2) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑–⏑–⏑⏑⏑⏑–, ⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑–⏑⏑– Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XVI,2). — Vgl. सरस्.

सरसीक (von सरसी) m. = सारस *der indische Kranich* Çabdar. im ÇKDr. सरसिक Wilson nach ders. Aut.

सरसीरुह (स° + रुह) n. = सरसिज *Lotusblüthe* AK. 1,2,3,39. H. 1162, Schol. Spr. (II) 3910. Mâlatîm. 169,9. Pańkar. 3,5,3. 11,27. सरसीरुहेक्षणा adj. Hariv. 15774. Gît. 8,2. Verz. d. Oxf. H. 252,*b*, No. 626.

सरस्य (von सरस्) adj. *zu stehenden Wassern —, zu Teichen gehörig* VS. 16,37. TS. 7,4,13,1. Kâtj. Çr. 15,4,36.

सरस्वतिकृत adj. *durch* Sarasvatî *gemacht* VS. 20,35. सरस्वतीकृत *von* Sar. *verfasst:* सूत्र Verz. d. B. H. No. 771.

सरस्वतिवत् s. सरस्वतीवत्.

सरस्वतीकण्ठाभरण 1) n. *der Halsschmuck der* Sar. (*der Genie der Rede*) Dhûrtas. 67,7. — 2) n. Titel einer dem Bhoǵadeva zugeschriebenen Poetik Colebr. Misc. Ess. 2,22. 49. Verz. d. Oxf. H. 110,*b*,19. fg. 208,*a*, No. 489. 211,*b*, No. 499. Ind. St. 8,418. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 12. fg. °कार Verz. d. B. H. No. 757. Verz. d. Oxf. H. 176,*a*, 2. 3. Ind. St. 8,226. — 3) m. N. pr. eines Autors Verz. d. B. H. No. 576. शिवनारायणदास° 535. 819.

सरस्वतीकुटुम्ब m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,13. fg. °दुहितर् als Dichterin ebend.

सरस्वतीतन्त्र n. Titel zweier Werke Notices of Skt Mss. 140. 253.

सरस्वतीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,35. °माहात्म्य 66,*a*,4.

सरस्वतीप्रक्रिया f. Titel einer Grammatik Verz. d. Cambr. H. 13. — Vgl. सारस्वती प्रक्रिया.

सरस्वतीबालवाणी f. *die Sprache der Knaben an der* Sarasvatî, Bez. eines best. Dialects Colebr. Misc. Ess. 2,21.

सरस्वतीरहस्य n. pl. Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325.

सरस्वतीवत् adj. P. 8,2,15, Schol. *von* Sarasvatî *begleitet:* Indra-Agni Ṛv. 8,38,10. Ait. Br. 2,24. सरस्वतिवत् Kâtj. Çr. 9,1,20. Schol. zu 8,9,27. 9,9,7.

सरस्वतीव्रत n. *eine best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 34,*a*,36.

सरस्वतीसूक्त n. Bez. *einer best. Hymne* Verz. d. Oxf. H. 398,*a*, No. 144.

सरस्वतीसूत्र n. Titel eines grammatischen Sûtra Verz. d. Oxf. H. 171,*a*, No. 382. Verz. d. Cambr. H. 13. सरस्वतीकृतसूत्रपाठ Verz. d. B. H. No. 771.

सरस्वतीस्तव m. Titel eines Gedichts Verz. d. Oxf. H. 292,*b*,31.

सरस्वतीस्तोत्र n. *ein Lobgesang auf* Sar. Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,34. Verz. d. Tüb. H. 20.

सरस्वत् (von सरस्) 1) adj. a) *reich an Wasserbehältern, Teichen* u. s. w.; *mit ihnen in Berührung gekommen:* महन्मनःस्वच्छपयःसरस्वता वातेन

Bhâg. P. 10,15,3. — b) *Geschmack —, Gefallen an Etwas* (loc.) *habend*; = रसिक Med. t. 223. जलनिधिवचसां पालने Verz. d. Oxf. H. 333,a,29. fg. — 2) m. a) N. eines zu den Göttern des oberen Gebietes gezählten *Bewahrers der himmlischen Wasser, der durch Regen und Bäche Fruchtbarkeit schenkt*, Naigh. 5,4. Nir. 10,24. वृष्टिभिस्तर्पयन्तं सरस्वन्तमवसे जोहवीमि R̥V. 1,164,52. 7,96,4. fgg. 10,66,5. AV. 7,40,1. 2. 9,4,9. TS. 2,5,4,2. Pañkav. Br. 16,5,15. Ind. St. 3,242,b. — b) N. eines der Genie Sarasvatî entsprechenden Genius: मनो वै सरस्वान्वाक्सरस्वती Çat. Br. 7,5,1,31. 11,2,4,9. सत्यवाच् TS. 1,8,19,1. — c) *Meer* AK. 1,2,3,1. 3,4,14,60. H. 1073. an. 3,307. Med. Halâj. 3,30. Hariv. 11592. — d) *Fluss* AK. 3,4,14,60. H. 1091. H. an. Med. — e) N. pr. eines Flusses, = सरस्वती Bhâg. P. 4,14,36. — 3) f. सरस्वती a) *eine an Wasserbecken reiche Gegend* MBh. 1,7745. — b) N. pr. eines mächtigen in das Meer mündenden Stromes (R̥V. 6,61,2. 8. 7,95,1. 2), vermuthlich *des Indus* und *seiner Genie*, welche die Anwohner ihrer Ufer schützt (6,61,14. 7,96,2) und Güter aller Art verleiht. Dieser Name *Wassermassen*, gleichsam *Teiche* oder *Seen, in sich befassend* wäre als der besondere und heilige, सिन्धु d. i. *der Fluss* als der allgemeine und profane zu betrachten. Auf das Flüsschen in Madhjadeça (s. c) hat die spätere Zeit mit dem Namen die Attribute der Heiligkeit übertragen; dass dasselbe aber in der Vorzeit ein Strom gewesen wäre, auf welchen die Schilderung des Veda passen sollte, lässt sich nicht wahrscheinlich machen. Naigh. 5,5. Nir. 2,23. 9,26. 11,25. R̥V. 1,89,3. 164,19. अम्बितमे नदीतमे देवितमे सरस्वति 2,41,16. fgg. 30,8. 32,8. 3,54,13. 5,42,12. आ नो दिवः पर्वतादा सरस्वती गन्तु 43,11. 46,2. 6,49,7. 50,12. सरस्वती सिन्धुभिः पिन्वमाना 52,6. 7,9,5. स° सप्तथी सिन्धुमाता 36,6. 39,5. 40,3. 8,21,17. fg. 10,17,7. 30,12. 131,5. 184,2. सरस्वत्पवन्तु सप्त सिन्धवः Vâlakh. 6,4. VS. 19,93. fg. पञ्च नद्यः सरस्वतीमपि यन्ति सस्रोतसः 34,11. AV. 4,4,6. 5,23,1. 6,3,2. 89,3. 7,68,1. 14,2,15. 20. 16,4,4. 19,31,9. fg. TS. 1,8,13,3. Çat. Br. 1,6,3,4. 11,4,3,3. 12,7,1,12. 2,5. 14,9,3,8. Kâtj. Çr. 9,1,18. 8,5. Lâṭj. 5,3,2. Çâñkh. Grhj. 1,13. Kauç. 45. 81. — c) N. pr. eines kleinen heilig geachteten Flusses, der mit der Dr̥shadvatî die Grenzen von Brahmâvarta bildet, im Sande verläuft, schliesslich aber nach der Vorstellung der Inder, unter der Erde fortfliessend, sich mit der Gañgâ und Jamunâ vereinigt (vgl. विनशन). Sie erhält öfters den Beinamen पूर्वा oder प्राची. AK. 1,2,3,33. H. 1085. H. an. Med. R̥V. 3,23,4. 10,64,9. 75,5. Ait. Br. 2,19. vielleicht AV. 6,30,1. — Çat. Br. 1,4,1,14. TS. 7,2,1,4. Lâṭj. 10,15,1. 18,13. 19,4. Pañkav. Br. 25,10,1. Kâtj. Çr. 13,3,20. 24,6,22. Çâñkh. Br. 12,2. 3. Âçv. Çr. 12,6,2. 3. Ind. St. 1,41 (°मूल). °दृषद्वत्योर्देवनद्योर्यदन्तरम्। तं देवनिर्मितं देशं ब्रह्मावर्तं प्रचक्षते ॥ M. 2,17. H. 949. M. 11,77. MBh. 1,3779. 3,7085. 5,7049. 6,321 (VP. 180). Hariv. 7736. 9506. 9515. 12021. 12828. R. 2,71,5. R. Gorr. 2,70,12. 85,5. 100,28. 4,40,24. सावित्री 41,57. अन्तःसलिला Ragh. 3,9. Çâk. Ch. 139,7. Varâh. Br̥h. S. 16,31. Bhâg. P. 1,7,2. 16,37. 3,1,21. 4,19,1. 9,16,23. 10,78,19. °यमुनासंगम Verz. d. B. H. 143,1. Verz. d. Oxf. H. 10,a, N. 1. 23,b,14. 39,b,22. 46,b, N. 3. 77,b,44. 149,a,31. — d) N. pr. anderer Flüsse MBh. 6,343 (VP. 184). LIA. 1,84. im Dvîpa Çâlmali Bhâg. P. 5,20,10. — e) *Fluss* überh. Naigh. 1,13. Trik. 3,3,188. fg. H. 1080. H. an. Med. Halâj. 3,43. *ein der* Sarasvatî *an Heiligkeit gleichkommender Fluss*: deren drei AV. 6,100,1. sieben MBh. 9,2188. fg. सर्वाः पुण्याः सरस्वत्यः सर्वा गङ्गाः समुद्रगाः Mârk. P. 57,30. — f) mit Iḷâ und Bhâratî eine der drei Göttinnen in den Âprî-Liedern, auch mit Hotrâ und Mahî genannt, z. B. R̥V. 1,142,9. 188,8. 3,4,8; vgl. 2,1,11. — Daher g) *Genie der Stimme und Rede* Naigh. 1,11. Nir. 2,23. AK. 1,1,5,1. Trik. 1,1,27. H. 241. H. an. Med. Halâj. 1,8. शं सरस्वती सह धीभिरस्तु R̥V. 7,35,11. AV. 5,7,4. 5. 10,8. 6,41,2. 7,57,1. VS. 2,20. 9,30. 10,30. 18,37. 19,12. Ait. Br. 3,1. 6,7. वाग्वै सरस्वती Çat. Br. 3,9,1,7. 7,5,1,31. Ind. St. 3,242,b. 398. fgg. Weber, Ĝjot. 112. M. 8,105. वेदानां माता MBh. 12,12920. Hariv. 10243. 12104. Ragh. 4,6. Çâk. 194. Spr. (II) 6025. Varâh. Br̥h. S. 26,2. 46,98. °विलासाः Verz. d. Oxf. H. 196,b,5. °विनोदं करिष्यामि Pañkat. 5,5 (ed. orn. 2,10). Hit. 116,8 (समाधिस्थया zu lesen mit Johns.). Wilson, Sel. Works 1,20 u. s. w. 2,187. fgg. Verz. d. Oxf. H. 18,a,14. 19,a,4. 21,b,1. 23,b,11. 14. 94,b,19. 255,a,13. 257,a,26. 284,b,48. ein Hass zwischen der Çrî (Lakshmî) und der Sarasvatî (weil *Reichthum* und *Gelehrsamkeit* selten Hand in Hand gehen) Spr. (II) 3941. Kathâs. 3,78. Râǵa-Tar. 5,471. °मन्त्र Verz. d. Oxf. H. 105,b,10. fg. Târan. 258. प्राजापत्या Prab. 11,8. सरस्वत्याः पुत्रः Ind. St. 3,460. unter den Namen der Durgâ Kathâs. 53,171. Verz. d. Oxf. H. 39,b,35. आदित्यस्य सरस्वत्यां जज्ञे पुत्रद्वयं प्रभम् Hariv. 11550. als Gattin Vishṇu's Pañkar. 2,3,64. Manu's Med. MBh. 5,3973. Tochter Daksha's VP. 119, N. 12. — h) *Rede* überh. Trik. 3,3,188. fg. H. an. Med. ब्रुवंश्चित्रां सरस्वतीम् MBh. 12,2764. सरस्वतीं बहुविधां यूयमुच्चारयिष्यथ (Frösche) 13,4045. स्वच्छन्दादेव ते — प्रवृत्तेयं सरस्वती R. 1,2,34. लघुसंदेशपदा Ragh. 8,76. उदीरयामास सीता सत्यां सरस्वतीम् 15,80. Râǵa-Tar. 5,415. Bhâg. P. 3,16,13. *Gabe der Rede, Beredsamkeit* Hariv. 3285. so v. a. *Lehre*: यो ब्रूयाच्चापि शिष्याय धर्म्यां ब्राह्मीं सरस्वतीम् MBh. 13,3434. Insbes. *eine vom Himmel kommende Rede, Orakelstimme*: गूढरूपा Ragh. 15,46. आकाशभवा Kumâras. 4,39. गगणादेव-मुदभूदशरीरा सरस्वती Kathâs. 2,68. 6,20. 9,70. 11,14. 18,312. 20,32. 42,171. 46,126. Râǵa-Tar. 2,72. — i) Bein. *der Kuh* Trik. H. an. Med. VS. 8,43. — k) *eine Perle von Weib* (स्त्रीरत्न) H. an. Med. — l) Bez. verschiedener Pflanzen: = ज्योतिष्मती und ब्राह्मी Râǵan. im ÇKDr. = सोमलता Çabdak. im ÇKDr. = बिल्व (wegen सारस्वत) H. 815, Schol. — l) Bez. *eines zweijährigen Mädchens, das bei der* Durgâ-*Feier diese Göttin darstellt*, Annadâkalpa im ÇKDr. unter कुमारी. — m) N. eines der zehn auf Schüler Çaṁkarâkârja's zurückgeführten Bettelorden, dessen Mitglieder das Wort सरस्वती ihrem Namen beifügen, Verz. d. Oxf. H. 227,b,16. Wilson, Sel. Works 1,202. — n) N. pr. der Gattin Dadhîka's Hall in der Einl. zu Vâsavad. 12. Çaṁkarâkârja's Verz. d. B. H. No. 841. Maṇḍanamiçra's (vgl. सरसवाणी) Verz. d. Oxf. H. 256,a,7. — o) abgekürzter Titel einer Grammatik Verz. d. Oxf. H. 110,b,17. — Vgl. गुप्त°, ज्ञानेन्द्र°, नरसिंह°, नारायण°, नील°, नृसिंह°, भूमानन्द°, मधुसूदन°, मह्रा°, माधव°, माधवरामानन्द°, विमल°, वीर°, शिवानन्द°, सारस्वत.

सरह् m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 200. Târan. 39. 73. 105.

275. 301.

सराग (2. स + राग) adj. 1) *geröthet:* °नेत्र MBh. 3,15639. क्रोधसरागनेत्र 4,777. नेत्रयुगलात्सरागादश्रुसंततिम् (so lesen wir st. सरागामश्रु°) Kathâs. 11,51. Ragh. 16,15. Kumâras. 5,10. Spr. (II) 4900 (zugleich in der Bed. 3). — 2) *reizend, lieblich:* सरागम् adv.: जगुः Bhatt. 3,48. — 3) *von Leidenschaft —, von Liebe erfüllt:* मुनेरपि मनो ऽवश्यं सरागं कुरुते ऽङ्गना Spr. (II) 4900. सरागम् adv.: क्रौरिं परिरभ्य स° Gît. 1,39.

सरागता (von सराग) f. *das Geröthetsein* Spr. (II) 1539.

सराजक (von 2. स + राजन्) adj. *sammt dem Fürsten* Spr. (II) 1350. Kathâs. 62,147.

सराजन् adj. dass. Kâtj. Çr. 22,5,29. स्व° st. dessen Lâtj.

सराट N. pr. einer Localität Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,36.

सराति (2. स + रा°) adj. *gleich günstig, einmüthig* RV. 8,27,14. Ait. Br. 7,18.

सरात्रि adj. = समानरात्रि P. 6,3,85. Vop. 6,97.

सरारी s. कृमि° und vgl. शरारि.

सराव m. *ein best. giftiges Insect* Suçr. 2,287,19. — Vgl. शराव, wofür häufig सराव geschrieben wird.

सरि (von सर्) f. *Wasserfall* H. 1096. — Vgl. सरा und सरी unter 1. सर.

सरिक adj. = सर in अग्रे°. सरिका s. u. सरका.

सरिण्यु Med. j. 111 fehlerhaft für सरण्यु.

सरित् (von सर्) Unâdis. 1,99. f. 1) *Bach, Fluss* Naigh. 1,13. AK. 1, 2,3,29. 3,4,18,103. Trik. 3,3,189. H. 1080. Halâj. 3,44. RV. 4,58,6. यो वां समुद्रान्सरितः पिपर्ति 7,70,2. VS. 34,11. AV. 12,2,41. TBr. 1,2, 1,11. M. 1,24. MBh. 1,903. 3,2408. 2484. R. 1,2,39. 2,27,17. 95,19. Suçr. 1,22,13. 264,8. Megh. 41. Vikr. 68,5. Kir. 5,10. Spr. (II) 1716 (neben सिन्धु). 4674. 6670. Râga-Tar. 4,539. कृत्रिमा AK. 1,2,3,33. दिवः Bhâg. P. 4,1,14. सरितां काश्यपीनाम् Ind. St. 3,460. पतिः सरिताम् *der Herr* oder *Gatte der Flüsse, das Meer* Varâh. Brh. S. 12,4. सरितां च पतिः R. Gorr. 2,11,5. gewöhnlich सरितां पतिः R. Schl. 1,1,78. 16, 23. 2,34,45. 4,9,37. 6,87,2. Kumâras. 2,37. Spr. (II) 1170. als *Zahl* ist सरितां पतिः = वार्धि H. 874, Schol. सरितां नाथः = पतिः सरिताम् Prâjaçkittat. im ÇKDr. सरितां वरा (vgl. सरिद्वरा) *der beste der Flüsse* R. 1,35,11. Bez. der Gaṅgâ Prâjaçkittat. im ÇKDr. — 2) *ein Metrum von 72 Silben* Ind. St. 8,107. — 3) = सूत्र Çabdam. im ÇKDr. — 4) ein N. der Durgâ nach ÇKDr. mit folgendem Belege: क्रियाकारणरूपत्वात्सरणाच्च सरिन्मता । संगमाद्गमनाद्गङ्गा लोके देवी विभाव्यते ॥ इति देवीपुराणे ४५ अध्यायः ॥ — Vgl. कु°, द्यु°, व्योम°.

सरित्पति m. *der Herr* oder *Gatte der Flüsse, das Meer* AK. 1,2,3,1. Halâj. 3,30. R. 5,93,22. fg. Spr. (II) 6245. Kathâs. 121,226. Bhâg. P. 5,17,7.

सरित्वत् (von सरित्) m. *das Meer* Çabdârthak. bei Wilson.

सरित्सुत m. *der Sohn des Flusses* (Gaṅgâ), metron. Bhîshma's ÇKDr. und Wilson.

सरिदधिपति m. = सरित्पति Khandom. 73.

सरिद्वर्त्तु m. dass.; Bez. *der Zahl vier* Ind. St. 8,345.

सरिद्वरा f. *der beste der Flüsse* MBh. 1,6753. Bez. der Gaṅgâ H. 1082. Halâj. 3,51.

सरिन् adj. etwa *zu Hilfe eilend* (von सर्) RV. 1,138,3. — Vgl. इरिन्.

सरिन्नाथ m. = सरित्पति Râgan. im ÇKDr.

सरिन्मुख n. *die Quelle eines Flusses* Wilson.

सरिमन् (von सर्) Unâdis. 4,147. m. *Wind* Uġġval. — Vgl. सरीमन्.

सरिर (wie eben) n. *das Wogende; Wassermasse, Fluth* VS. 13,42. 49. 53. 15,4. 52. 17,87. 38,7. TBr. 1,2,1,3. Ind. St. 8,109. = बहु Naigh. 3,1. — Vgl. सलिल.

सरिल n. = सलिल *Wasser* Bhar. zu AK. 1,2,3,3 nach ÇKDr.

सरिषप m. = सर्षप Trik. 2,9,3. Kandra bei Uġġval. zu Unâdis. 3,141.

सरिस्रर (vom intens. von सर्) adj. *zerlaufend* TBr. 3,10,1,4. vielleicht fehlerhaft.

सरीमन् (von 1. सर्) Uġġval. zu Unâdis. 4,147 (oxyt.). infin. loc.: वातस्य सर्गो अभवत्सरीमणि *wie ein Windzug fährt er dahin* RV. 3, 29,11. — Vgl. सरिमन्.

सरीसृप् = सरीसृप Bhâg. P. 7,14,9.

सरीसृप (vom intens. von सर्प्) 1) adj. *schleichend, kriechend;* m. und n. (dieses in der älteren Sprache) *ein kriechendes Thier* AK. 1,2,1,7. H. 1303. Halâj. 3,18. RV. 10,162,3. AV. 3,10,6. 19,7,1. 48,3. सरीसृपं स्थाणु यदत्र दृश्यते Bhâg. P. 5,18,27. VS. 22,29. Çat. Br. 1,5,3,11. 2, 5,1,2. 4,1,3,16. Nir. 13,9. MBh. 1,3587. 7,1320. R. 1,13,32 (31 Gorr.). 2,25,16 (32 Gorr.). 28,19 (10 Gorr.). 4,59,15. 5,34,17. खगसर्पसरीसृपप्रभृतयः Suçr. 1,4,21. सेवन्ते यदि सरीसृपास्तृणाग्राणि Varâh. Brh. S. 28,13. 70,22. शेषादिकीटान्ताः सरीसृपाः Tattvas. 45. Bhâg. P. 2,6,12. 10,39. 5,20,46. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 3,49. 12542. 7,896. 12,9050. 14,764. Hariv. 15438. Mârk. P. 39,49. — 2) m. ein N. Vishṇu's H. ç. 72.

सरु 1) adj. = सूक्ष्म Bhûripr. im ÇKDr. — 2) parox. = शरु 1) AV. 5,25,1. — 3) m. = त्सरु Sâras. zu AK. 2,8,2,58 nach ÇKDr.

सरुज् (2. स + रुज्) adj. *denselben Schmerz empfindend* Sâh. D. 55,20.

सरुज (2. स + रुजा) adj. *leidend, krank* MBh. 3,11156. 16827. R. 4, 59,5. शरीर Mârk. P. 66,15. पद Spr. (II) 2049. नेत्र 3817.

सरुजत्व (von सरुज) n. *das Unwohlsein* Mâlav. 43,12. fg.

सरुजसिद्धाचार्य m. N. pr. eines *Lehrers* Verz. d. B. H. No. 1045.

सरुड्व n. *Lotusblüthe* Aush. 98. man hätte सरोड्व (सरउड्व) erwartet.

सरुष् (2. स + 2. रुष्) adj. *erzürnt* Spr. (II) 6898.

सरूप (2. स + रूप) 1) adj. (f. आ) *a)* = समानरूप P. 6,3,85. Vop. 6, 98. *gleichartig, gleichförmig, gleich* (Gegens. विरूप) H. 1461. die Ergänzung im gen. oder im comp. vorangehend. RV. 8,34,12 ज्योतिस् 10,55,3. 169,2. AV. 1,24,3. 5,23,4. धेनवः 18,4,33. VS. 24,5. TS. 2,4, 9,1. 7,3,19,1. Muṇḍ. Up. 2,1,1. Çvetâçv. Up. 4,5. RV. Prât. 17,24. P. 1,2,64. 2,2,27. Kâr. zu 3,1,7. MBh. 3,12248. Ragh. 6,59. Varâh. Brh. S. 24,21. Kathâs. 50,57. Mârk. P. 101,13. Bhâg. P. 3,26,5. 4,6, 43. 10,55,40. Wilson, Sâmkhjak. S. 48. — *b) mit schöner Gestalt —, mit schönem Aussehen begabt, schön* Pańkav. Br. 24,1,3. रूप Spr. (II) 5793. 7129, wohl fehlerhaft für सुरूप. — 2) f. आ N. pr. der Gattin Bhûta's und Mutter unzähliger Rudra Bhâg. P. 6,6,17. — Vgl. सारूप्य.

सरूपकृत् adj. *gleiche Farbe bewirkend* AV. 1,24,3.

सरूपंकरण adj. (f. ई) dass. AV. 1,24,4.

सरूपता (von सरूप) f. *Gleichförmigkeit, Gleichheit* Ait. Br. 1,6. 3,41. 44. नानाविध° MBh. 13,2290. पत्नी° 3,14312. Kâm. Nîtis. 17,54. Ṛv. Prât. 6,14.

सरूपय् (wie eben) *gleich machen in der Form, einen getreuen Abdruck bilden:* सरूपयितुम् Sarvadarçanas. 19,2.

सरूपवत्सा f. *eine Kuh mit einem Kalbe von gleicher Farbe* Âçv. Gṛhj. 1,13,2. Kauç. 12. 35. Çâṅkh. Gṛhj. 5,5.

सरूपोपमा f. v. l. für समानोपमा Kâvjâd. 2,29.

सरेतस् (2. स + रे°) adj. *mit dem Samen versehen:* सरेता अग्निराधेयः TBr. 1,1,2,8. Çat. Br. 2,1,1,5. Ait. Br. 1,3.

सरेफ (2. स + रेफ) adj. *von* र् *begleitet* Ṛv. Prât. 14,7. 12.

सरोग (2. स + रोग) adj. *krank;* davon °ता f. *Kränklichkeit* Spr. (II) 1029.

सरोज (सरस् + 1. ज) adj. *in Teichen vorkommend:* अरविन्द Tarkas. 43. — 2) n. *a) Lotusblüthe* H. 1162. Halâj. 3,57. gaṇa पुष्करादि zu P. 5,2,135. Kumâras. 5,27. Mâlav. 78. Spr. (II) 1750. 2082. Weber, Râmat. Up. 308. Varâh. Bṛh. S. 43,36. 47. 58,37. Bhâg. P. 3,9,11. °नाभ 8,6,13. °खण्ड n. *eine Menge von Lotusblüthen* Kâç. zu P. 4,2,51. पाण्डु° Çiç. 9,30. सितेतर° 65. am Ende eines adj. comp. Spr. (II) 5220. Bhâg. P. 1,15,2. — *b) ein Fuss mit sechs Moren* Colebr. Misc. Ess. 2, 152. — Vgl. महा°.

सरोजन्मन् n. *Lotusblüthe* H. 1162.

सरोजिन् (von सरोज) 1) adj. *mit Lotusblüthen versehen.* — 2) m. N. pr. eines Buddha Trik. 1,1,14. ein N. Brahman's ÇKDr. (auch nach Çabdar.) und Wilson nach derselben Aut. — 3) f. °जिनी *a) eine Menge von Lotusblüthen, Lotuspflanze, Lotusteich* gaṇa पुष्करादि zu P. 5,2, 135. H. an. 4,201. fg. Med. n. 219. Ratnam. 84. — *b)* ungenau für सरोज *Lotusblüthe* H. an. Med. Spr. (II) 3153. 5288. Sâh. D. 308,18. — Vgl. वन°.

सरोजीय् (von सरोज), °यति *einer Lotusblüthe gleichen* Z. d. d. m. G. 27,61.

सरोत्सव (सरस् + उत्सव) m. = सारस *der indische Kranich* Çabdar. im ÇKDr.

सरोबिन्दु m. Bez. *eines best. Gesanges* (गीतक) Jâǵn. 3,113.

सरोरुह् n. *Lotusblüthe* H. 1162.

सरोरुह n. dass. H. 1162. Halâj. 3,57. Aush. 109 (= रक्तकमल). gaṇa पुष्करादि zu P. 5,2,135. Varâh. Bṛh. S. 19,16. Kathâs. 25,248. LA. (III) 90,4. Dhûrtas. 73,15. Bhâg. P. 1,15,28. 2,8,5. 3,11,35. 5,18,21. 9,14, 2. सरोरुहाक्षी Uttarar. 17,11 (24,1). am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 120,118. — Vgl. रक्त°.

सरोरुहवज्र m. N. pr. eines Mannes Târan. 188. 193.

सरोरुहासन (सरोरुह + 1. आ°) adj. *auf einer Lotusblüthe sitzend;* m. ein N. Brahman's H. 212.

सरोरुहिणी (von सरोरुह) f. *eine Menge von Lotusblüthen, Lotuspflanze, Lotusteich* gaṇa पुष्करादि zu P. 5,2,135. H. an. 4,202. Kir. 4,34.

सरोवर (सरस् + 4. वर) n. *ein prächtiger Teich,* — See Çabdar. im ÇKDr. (masc.!). Spr. (II) 2502. 5078. 6762 (n.). Kathâs. 46,87. 56,242. Mârk. P. 56,6. 8. Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,11. Bhâg. P. 8,24,21 (n.). Pañkar. 1,3,7. 65. Vet. in LA. (III) 5,2. 7,14.

सरोष (2. स + रोष) adj. (f. आ) *erzürnt, zornig* Hariv. 4627. Çiç. 9, 83. Mârk. P. 77,3. ein Löwe Z. d. d. m. G. 27,96. पन्नग R. 4,7,22. °म् adv. R. 1,55,26. 59,16. 2,109,36. Çâk. 14,6. 16,6. 68,22. 70,14. 94,1. Vikr. 55,7.

सर्क m. = वायु, मनस् und प्रजापति Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr. — Ind. St. 3,267.

सर्क्ष (2. स + ऋक्ष) adj. (f. आ) *mit dem Sternbild verbunden* Weber, Kṛshṇaǵ. 228.

सर्ग (von 3. सर्ज्) m. (n. MBh. 12,11567). am Ende eines adj. comp. f. आ Bhâg. P. 7,6,23. 1) *Schuss:* सर्गो न सृष्टो अदधावदर्वा Ṛv. 9,87,7. 16,1. 22,1. 7,87,1. — 2) *Strahl von Flüssigem, Guss* Naigh. 1,12. अपस्य Ṛv. 10,89,2. 2,30,1. 8,35,20. दिवः 9,97,30. 10,25,9. des Soma 9,66,10. 69,16. übertragen 1,190,2. 152,1. *das Hingiessen:* सर्गमकृणोदिन्द्र एषाम् *stragem fecit* 7,18,11. — 3) *Zug, Stoss des Windes* Ṛv. 1,169,7. 3,29,11. — 4) *das Entlassen, Ausgiessen;* = निर्मोक्ष AK. 3, 4,2,23. = त्याग H. an. 2,51. वृष्टि° R. 4,13,39. मूत्रपुरीषयोः MBh. 13, 7567. — 5) *das Loslassen des Rennpferdes u. s. w., Rennen:* यदिन्द्र सर्गे अर्वतश्चोदयासे महाधने Ṛv. 6,46,13. 4,3,12. स सर्गेण शवसा तक्तो अत्यैः 6,32,5. — 6) *aus dem Stall gelassene Heerde; ein ausziehender Haufe, Schwarm:* मरुतामपूर्व्यं गवां सर्गमिव ह्वये Ṛv. 5,56,5. 4,51,8. 52,8. vielleicht auch 23,6. इयत्पवनिभृत्सर्गे so v. a. *unter der so grossen Schaar von Fürsten* Râǵa-Tar. 4,107. — 7) *Schöpfung* AK. H. an. Med. Vaiǵ. bei Mallin. zu Çiç. 19,38. Maitrjup. 6,30. M. 1,29. 80. सर्वस्यास्य तु सर्गस्य गुप्त्यर्थम् 87. 93. प्रजा° MBh. 3,12801. 13,1339. 2254. fg. 14,447. सर्गाय निदधे मनः Hariv. 534. R. Gorr. 2,119,6. Sâṁkhjak. 21. 24. 46. 52. fg. 66. Nîlak. 64. Tattvas. 45. Ragh. 3,27. Kathâs. 40, 94. 45,186. Mârk. P. 16,45. Bhâg. P. 1,3,6. 8. 9. 6,25. 2,1,31. 9,28. 10,46. 4,1,11. 17,30. 6,1,2. 7,6,23. 8,7,34. Sarvadarçanas. 49,14. 153, 12. आ सर्गात् so v. a. *vom Beginn der Schöpfung, vom Anfang der Welt* Râǵa-Tar. 5,116. Gegens. प्रलय *Vernichtung* Bhag. 14,2. प्रत्यवहार Ragh. 2,44. संहार Kathâs. 36,41. विच्छेद 20,70. अप्यय Bhâg. P. 3,7,28. निरोध 2,5,18. समाम्नाय 7,7,24. अन्त Weber, Râmat. Up. 341. Kṛshṇaǵ. 294. die *Erhaltung* wird an denselben Stellen durch स्थिति, स्थान, पालन, रक्षा ausgedrückt. Neun *Schöpfungen* MBh. 12,11567. Mârk. P. 47, 36. Bhâg. P. 3,10,14. fgg. Verz. d. Oxf. H. 82,*b*,12. fgg. im Gegens. zu प्रतिसर्ग, अनुसर्ग oder विसर्ग so v. a. *primäre Schöpfung* 8,*a*,15. Verz. d. B. H. No. 448. 495. Ind. St. 1,18,6. भूतमात्रेन्द्रियधियां जन्म सर्ग उदाहृतः Bhâg. P. 2,10,3. 1. 3,7,25. 12,7,9. 11. H. 252. आत्म° so v. a. *der eigene Ursprung* Bhâg. P. 3,8,20. सर्गे so v. a. *in der geschaffenen Welt, in der Welt* Bhag. 7,27. दैव *ein göttliches Geschöpf, ein Gott* Ragh. 10,44. *das Erzeugen:* दानयज्ञप्रजासर्गैरेते हि दिवमाप्नुवन् MBh. 12,8612. *das Erzeugte, Kind:* पञ्चसहस्र° Bhâg. P. 9,6,52. — 8) *das angeborene Wesen, Natur* (स्वभाव, आत्मन्) AK. H. 1376. H. an. Med. Vaiǵ. इहैव तैर्जितः सर्गो येषां साम्ये स्थितं मनः Bhag. 5,19. — 9) *Beschluss, fester Vorsatz, — Wille;* = निश्चय AK. H. an. Med. Vaiǵ. = उत्साह H. an. Med. Vaiǵ. — P. 1,3,38. गृहाण शस्त्रं यदि सर्ग एष ते Ragh. 3,51. 14,42. रणैकसर्ग adj. Çiç. 19,38. — 10) *Einwilligung* (अनुमति) H. an. — 11) = मोह H. an. Med. — 12) etwa *Kriegsgeräth* (= रथादिनिर्माण Nîlak.): सर्गाणां चान्ववेक्षणाम् MBh. 11,2165. — 13) *Kapitel in einem epischen*

Gedichte (aber nicht im MBh.) AK. Trik. 3,2,24. H. an. Med. Vaiç. सर्गाणामादिरन्तश्च मध्यं चैवाहम् sagt Kṛshṇa Bhag. 10,32 (*naturarum* Schl.). R. Gorr. 1,4,29. 7,93,10. — 14) = विसर्ग *der am Ende von Wörtern erscheinende Hauch* Verz. d. Oxf. H. 104,*b*,38. fg. — सर्गेषु लोकेषु Kathop. 6,4 wohl fehlerhaft für स्वर्गेषु लो°. Vgl. अनिशित°, आदि°, गो°, त्रि°, प्रति°, भूत°, महा°, रुद्र°, सत्त्व°, सार्गिक.

सर्गक am Ende eines adj. comp. von सर्ग. विचित्रार्थसर्गक so v. a. *hervorbringend* Sarvadarçanas. 49,10.

सर्गकर्तर् m. *Schöpfer:* ब्रह्मन् Mârk. P. 103,13. Davon nom. abstr. °कर्तृत्व Pańkar. 1,1,51.

सर्गकृत् m. dass. Hariv. 7020.

सर्गतक्त adj. *im Schuss dahinfahrend* ṚV. 3,33,4. 11.

सर्गप्रतक्त adj. *hinschiessend, rennend* ṚV. 1,65,6.

सर्गबन्ध m. *eine Composition in* Sarga (*Kapiteln*), *ein episches Kunstgedicht:* सर्गबन्धो महाकाव्यमुच्यते Kâvjâd. 1,14. 13. Sâh. D. 559. Trik. 3,2,22. अ° adj. *nicht in Kapitel eingetheilt:* असर्गबन्धमपि यदुपकाव्यमुदीर्यते (z. B. Sûrjaçataka) Pratâpar. 19,*a*,6.

सर्ग्य (von 3. सर्ज्) adj. s. पाणि°.

1. सर्ज्, सर्जति *knarren:* शकटीरिव सर्जति ṚV. 10,146,3.

— उद् dass.: अन्नो यदुत्सर्जेत् TS. 6,2,9,1. Çat. Br. 6,8,1,10. 3,5,2, 17. तद्यथानः सुसमाहितमुत्सर्जयायात् 14,7,1,42. TS. 5,2,2,3.

— अभ्युद् *knarren hin zu* d. i. *zum Schaden von* (acc.): गृहान् TS. 6,2,9,1.

2. सर्ज्, सर्जति *erwerben* (अर्जने) Dhâtup. 7,50. सर्जति धनं लोकः Durgâd. im ÇKDr.

3. सर्ज्, सृजति (विसर्गे) Dhâtup. 28,121. सर्जतम् 2. du. AV. 5,30,5. सर्जधम्, सृजानें; ससर्ज, ससर्जिथ und सस्रष्ठ P. 7,2,65. Vop. 8,62. 77. 13,4. (अव) ससृज्यात्; ससृज्रे, ससृज्महे, (आ) ससृज्रिरे ṚV. 8,58,6. असस्रग्रम् 9,97, 30. 10,31,3. ससृजानें; अस्राक्षीत् P. 6,1,58. 1,2,11, Schol. Vop. 8,77. 13,4. स्राक्षीस्, अस्रक्षत्, अस्राग्, अस्राष्टम्, असृत्ति, असृक्ष्महि, सृक्षाथाम्, असृष्ट, असृक्षत 3. pl. असृग्रन् 3. pl. ṚV. 9,66,11. 87,5. 88,6. असृग्रम् 1,9,4. 9,62,1. असर्जि, स्रक्ष्यति, स्रक्ष्यते; स्रष्टुम्, सृष्ट्वा; pass. सृज्यते, सृष्ट. 1) (aus der Hand u. s. w.) *entlassen, schnellen, schleudern:* ein Geschoss ṚV. 1,39,10. 66,7. 71,5. AV. 1,13,4. 8,3,14. MBh. 3, 16461. 16519. ज्ञामदग्न्याय 5,7185. 7290. R. 2,96,44 (105,43 Gorr.). 5,80,25. Ragh. 11,44. Kathâs. 18,14. Bhatt. 9,48. इन्द्रजितः शालस्कन्धम् MBh. 3,16455. पदा R. 3,56,50. सृष्ट 7,63,20. fg. वज्रो देवसृष्टः Kauç. 129. महाब्रह्मर्षिसृष्टा धिग्वाग्दण्डाः R. 2,35,13. — 2) *ausgehen lassen, auswerfen, ausgiessen, entsenden:* Regen ṚV. 1,38,8. 10, 98,6. AV. 4,15,6. TBr. 2,1,1,1. Ströme ṚV. 2,11,2. 15,3. 4,17,1. 7, 18,15. 8,3,10. वायुं सोमा असृक्षत 9,46,2. सोमा असृग्रन् 87,5. 66,11. die Stimme u. s. w.: गिरः 1,9,4. 181,7. Vâlakh. 4,9. इन्द्रे घोषा असृक्षत 8, 52,7. वि भा अक्रः ससृज्ञानः पृथिव्याम् *fundens* 7,8,2. सृजन्ति रश्मिमोजसा पन्थां सूर्याय यातवे *sie werfen die Messschnur aus* 7,8. 8,32,23. 43,32. होत्राः 82,23. — अम्भः Varâh. Bṛh. S. 28,1. Z. d. d. m. G. 27,4. श्रोत्राभ्याम् R. 1,44,38. वर्षम्, शूलवर्षम्, पुष्पवर्षाणि, शरवर्षम् MBh. 3,12106. R. 3,79,4. 5,17,3. 58,8. दिगुत्तरा — आनन्दशीतामिव बाष्पवृष्टिं हिमस्रुतिं हैमवतीं ससर्ज Ragh. 16,44. नेत्रजं वारि R. 4,61,1. Ragh. 8,35. Çâk. 89,8, v. l. Bhatt. 3,17. वाक्यं विषम् Hariv. 4475. Spr. (II) 3565. शकृन्मूत्रम् MBh. 1,2843. पुष्पपत्राणि पादपाः R. 2,95,8. धातुजं रेणुं शैलराजः 3,79,31 (med.). अविभाव्यां गिरम् Spr. (II) 3586. Kumâras. 2,53. घोरान्स्वरान् R. 3,64, 15. 6,14,23. अदृश्यां वाणीम् Kathâs. 18,217. तस्मै ज्ञयाशीः ससृजे पुरस्तात्सप्तर्षिभिः Kumâras. 7,47. दिशामुपान्तेषु दृष्टिम् *richten auf* 3,69. पद्मावतीसृष्टदूत *entsandt* Kathâs. 17,153. — 3) *rennen lassen:* Rosse u. s. w. (vgl. *lancer*) ṚV. 4,26,5. 6,32,5. 9,13,6. 64,10. सृजानो अत्यो न सत्वभिः 76,1. आजौ 97,20. Wagen 92,1. *nach —, auf Etwas:* पथ्यामृतस्य 95,2. med. *zulaufen, zueilen auf, s'élancer:* यानि स्थानान्यसृक्षत धीराः Vâlakh. 11,6. — 4) *loslassen, befreien:* गव्यम् ṚV. 5,34,8. 6,48,11. AV. 8,2,7. संनह्यति, सृजति Kauç. 90. द्वारम् *öffnen* 29. *ausgehen lassen, veröffentlichen;* med.: संपातान् Ait. Br. 6,18. — 5) *fahren lassen, aufgeben:* प्रारब्धं न सर्जति (!) Pańkat. 200,21. असृष्टसमाधि adj. Daçak. 67,7. — 6) *Fäden ausziehen* und *drehen: spinnen* (eine Schnur u. s. w.): रज्जुम् TS. 2,5,1,7. यथोर्णनाभिः सृजते गृह्णते च Muṇḍ. Up. 1, 1,7. स्तुकासर्गं (absol.) सृष्टा भवति (मेखला) *ist wie ein Zopf geflochten* Çat. Br. 3,2,1,13. प्रसलवि ebend. 13,8,1,20. Çâṅkh. Çr. 17,2,10. Kauç. 107. *Zauber spinnen:* यत्ते ज्ञामिर्भ्राता च सर्जतः AV. 5,30,5. सृजति मालां मालिकः *windet einen Kranz,* aber सृज्यते (असर्जि) स्रजं भक्तः *für sich zu einem frommen Zweck* Vop. 23,22. P. 3,1,87, Vârtt. 5. 6. Dhâtup. 26, 69. — 7) (*aus sich entlassen;* vgl. सम्-सृज्) *erschaffen, erzeugen, hervorbringen;* med.: सृष्टीः AV. 13,1,25. 2,29,7. 3,28,1. 8,5,14. 11,3,53. 19,53,6. 10,7,8. यथैव संसृजे घोरम् 19,9,3. Ait. Br. 4,28. प्रजाः TS. 2, 5,7,1. Ait. Br. 3,36. यज्ञम् Çat. Br. 1,6,2,4. 2,2,4,11. 5,1,11. लोकान् 6,1,2,5. 10. पाप्मानमसृजत 11,1,6,9. छन्दांसि 3,6,2,8. स्त्रियम् 14,9,4,2. Ait. Up. 1,1. 2. Taitt. Up. 2,6. Çvetâçv. Up. 4,5. Maitrjup. 2,6. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,72. 86. MBh. 1,4165. Hariv. 50. 10634. R. 1,16,2. 6. 54,17. Mârk. P. 46,17. Bhâg. P. 2,4,6. 3,12,39. 13,42. 6,16,9. 9,24, 55. Pańkar. 1,14,55. Bhatt. 3,13. मूत्रेण शकृता चैव सैन्येन ससृजे नदीम् Hariv. 6444. act. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,93. 98. Muir, ST. 4,299,3 v. u. M. 1,8. 22. 25. 32. fgg. 36. 74. 94. 7,3. 14. 9,315. इदं शास्त्रम् 11, 243. Bhag. 4,7. MBh. 1,7692. R. 1,16,9. 54,20. 60,20. fg. 2,110,4. Spr. (II) 807. 1696. 2297. 7163. अपरक्ता देवताः सृजन्ति — उत्पातान् Varâh. Bṛh. S. 46,4. Mârk. P. 16,51. Bhâg. P. 1,2,30. 3,36. 8,16. 10, 24. 2,9,23. 10,10. 3,9,22. 26,5. 4,6,44. 7,14 (अस्राग्). 8,43 (ससर्क्थ). 24,73 (सिसृक्षमस्). Vedântas. (Allah.) No. 39. Sarvadarçanas. 120,22. कुसैर्नीलोत्पलानां वनमिव ककुभामन्तराले सृजन्तः Prab. 78,15. सृष्ट्वा Taitt. Up. 2,6. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,72. 140. M. 1,51. 9,327. Bhag. 3, 10. स्रष्टुम् R. 1,60,22. 7,63,22. pass.: भूतान्यसृज्यन्त VS. 14,28. M. 1,28. MBh. 1,7689. सृष्ट *erschaffen* H. an. 2,101. fg. Med. t. 30. AV. 10,2,28. M. 1,41. 5,30. 39. 7,35. 8,413. 9,96. MBh. 3,6098. 13,312. R. 1,16,7. 3,69,20. Spr. (II) 1038. 2227. 6527. 7164. Varâh. Bṛh. S. 72,1. Kathâs. 39,123. Bhâg. P. 2,20,11. 3,31,37. 4,7,33. 9,8,21. 18,12. सृष्टवन्त् M. 1,61. — 8) *schaffen* so v. a. *herbeischaffen, verschaffen; zukommenlassen, verleihen:* अन्नानां निचयं सर्वं सृजस्व शबले R. 1,52,24. आयुः कर्म च वित्तं च विद्या निधनमेव च। पञ्चैतान्यपि सृज्यन्ते गर्भस्थस्यैव देहिनः Spr. (II) 992. तावद्भवति जीवितम्। यावद्धाता पुरासृजत् 3467. सृजाम्यनर्थं ते Kathâs. 28,171. ससृजे यस्य — दैवतैः रससिद्धिः Râga-Tar. 4,363. मायाय-

स्वादिशिल्पानि पित्रा सृष्टानि मे पुरा Kathâs. 29,42. Bhâg. P. 3,31,19. 11,5,8. — 9) *anwenden, gebrauchen:* वसिष्ठविहितां वृद्धिं वित्तविवर्धिनीम् M. 8,140. सर्वोपायान् 7,214. Râǵa-Tar. 4,125. वस्त्वन्तरं किमपि 2, 52. — 10) *hängen —, befestigen an:* स्कन्धदेशे ऽसृजत्तस्य स्रजम् MBh. 3,2218. wohl fehlerhaft für ऽसजत्. Vgl. अव-सर्ज् 6), व्यव-, समव- und समा-सर्ज्. — स्त्रक्ष्यति MBh. 13,7447 fehlerhaft für स्प्रक्ष्यति, wie die ed. Bomb. liest. — 11) das partic. सृष्ट hat noch folgende besondere Bedd. *a) verbunden mit;* = युक्त H. an. 2,101. Med. t. 30. तिलसृष्टं (so ed. Bomb.) न चाश्नीयात् MBh. 13,5025 (तिलपृष्टं ed. Calc.). *voll —, erfüllt von;* = बहुल AK. 3,4,9,41. (सृष्टं oder सृष्टो st. सृष्टिर् zu lesen). = प्रचुर H. an. = प्राज्य Med. सृष्टा गौरिः केदारपांसुभिः *bedeckt mit* R. 5,19,4. रौद्रेण कर्मणा *erfüllt von* so v. a. *nur daran denkend* Spr. (II) 6021. कृतेन तेन महता (बलेन) R. 3,60,32. — *b) fest entschlossen zu* vgl. सर्ग 9), = निश्चित AK. H. an. (निश्रुत fehlerhaft). Med. वनवासाय R. 2,30,29 (= निश्चित Comm.). 40,4 (= अनुमत Comm.). — *c)* = भूषित Aǵaja im ÇKDr. — *d)* सृष्टानुवाक्यलावण्यम् Mârk. P. 18,52 vielleicht fehlerhaft für स्पृष्टा तु वा°. — Vgl. देवसृष्ट, प्रजापति°, शक्र°.

— desid. सिसृक्षति P. 7,2,75, Schol. 1) *zu schleudern beabsichtigen:* नाराचान् Hariv. 5066. — 2) *zu schaffen beabsichtigen;* med.: प्रजाः Kâth. 9,17. 13,7. act. Bhâg. P. 1,6,31. 10,22. 3,8,33. 9,34. — Vgl. सिसृक्षा fg.

— अति 1) *über Etwas hin —, vorbei gleiten:* सृजानमति मेष्यः R̥V. 9, 8,5. पवित्रम् 10,7,25. — 2) *hinüberschaffen:* अङ्गारान् Âçv. Çr. 2,3,9. fgg. °सृष्ट *fortgeschleudert* Kauç. 90. — 3) *vorübergehen lassen, loslassen; beurlauben, erlauben;* act., seltener med. AV. 4,16,6. 10,5,15. 15,12, 2. fgg. (vgl. Âpast. 2,7,15). 16,1,1. fgg. Ait. Br. 3,42. ओं प्रणयेत्यतिसृजेत् Âçv. Çr. 1,12,12. 5,11,1. Gṛhj. 3,10,8. अति तं सृजेते यो ऽतिसृज्यः Çat. Br. 1,9,3,2. ब्रह्मणातिसृष्टः 12,6,1,38. Lâṭj. 1,8,10. R̥V. Prât. 15,13. Kaush. Up. 1,2. *Jmd von Etwas befreien, entbinden;* mit doppeltem acc.: अति मा सृजेनम् (वारम्) Kathop. 1,21. *aufgeben, fahren lassen:* कामान् 2,3. — 4) *zukommen lassen, verleihen, gewähren, schenken* MBh. 4,331. वृत्तिं द्विजायातिसृजेत 13,3450. अतिसृज्य (= प्रतिज्ञाय Comm.) ददानीति R. 2,18,28. Mṛkkh. 175,4. राघवाय तनयाम् Ragh. 11, 48. 12,27 (s. Corrigg.). Vikr. 15. Bhâg. P. 3,20,50. — 5) med. *darüber —, als etwas Höheres erschaffen* Çat. Br. 14,4,2,23. 26. — Vgl. अतिसर्ग fg. — caus. med. *sich Erlaubniss (Urlaub) erbitten bei* (acc.): उपविष्टमतिसर्जयेत Âçv. Çr. 1,12,11. 2,3,10.

— अभ्यति *vorbeilassen* AV. 10,5,15. 16,1,5.

— समति *Jmd entlassen, verabschieden* K̄hând. Up. 1,11,3.

— अनु 1) *entlassen, entsenden:* अपः R̥V. 10,66,8. *aus der Hand —, loslassen* Çat. Br. 3,6,2,19. 9,3,7. 4,1,1,17. 4,5,21. Çâṅkh. Çr. 17, 13,12. — 3) *überlassen, schenken* R. 1,75,12. — 4) *hinterher —, nach einander schaffen,* med. und act. MBh. 12,7534. Bhâg. P. 3,5,47. 6,9, 24. 10,10,31. *schaffen nach* (acc.): भूतान्यन्वसृजत्सप्त दक्षादींस्तु प्रजापतीन् MBh. 10,774. Çat. Br. 6,1,2,20. अनुसृष्टं nach Mahîdh. *nach einander geboren* (Gegens. संसृष्ट) VS. 24,16. — Vgl. अनुसृष्टि.

— अभ्यनु *in Erfahrung bringen:* °सृज्य Hariv. 1440 nach der Lesart der neueren Ausg. statt °सृत्य der älteren.

— अप, °सृष्टा रणाजिरात् so v. a. *zogen sich zurück von* R. 7,32,48. — Vgl. अपसर्जन.

— व्यप *schleudern:* नाराचान् MBh. 8,2717. *abwerfen:* वासः 3,16104.

— अपि *darauf werfen, hinzufügen:* einen Soma-Stengel TS. 3,2, 2,1. 6,4,4,4. 6,9,1. पवित्रे प्रस्तरे Çat. Br. 1,8,1,44. उल्मुकम् 2,4,2, 24. तृणं बर्हिषि 3,2,4,14. 5,3,4,21. *beimengen:* गोषु गाः Lâṭj. 3,3,4. आज्ये 8,3,14. 9,12,12. med. 6,17.

— अभि 1) *ausgiessen für* (acc.): अभि त्वा पूर्वपीतये सृजामि सोम्यं मधु R̥V. 1,19,9. 8,45,22. एते वामभ्यसृक्षत सोमाः 1,135,6. *zum Zwecke von* (acc.): सोभगा 9,62,1. 63,25. *in* oder *auf Etwas:* कलशान् 88,6. 106, 12. 10,98,5. AV. 4,27,4. Ait. Br. 5,7. — 2) *loslassen zum Lauf* u. s. w.: ते देवा अभ्यसृज्यन्त Çat. Br. 4,1,2,5. 14,1,1,12. (अग्निः) ओषधीरभिसृष्टः R̥V. 10,91,5. Ait. Br. 2,25. 4,8. °सृष्ट *dem man gewähren liess, dem man die Erlaubniss zu Etwas gegeben hat* R. 5,60,6. — 3) *entlassen, von sich geben:* वाचा — अभिसृष्टया Hariv. 4480. — 4) *überlassen, hingeben, gewähren, verleihen:* तेनाभिसृष्टाः — ग्रामा क्षेत्रे — पुत्रार्थमृष्यशृङ्गस्य R. 1,9,63 (61 Gorr.). R. Gorr. 2,17,15. 35,48. 78,22. ईशाभिसृष्टं दुःखं सुखं वा Bhâg. P. 5,1,15. अभिसृज्याभिषेकं ते पुनः प्रत्यवगृह्णता so v. a. *zusagen* R. Gorr. 2,20,15. वरद्वयम् 34,23. अभिसृष्टं पुरा राज्ञो भर्तृतो वरम् 23,20. भरतायाभिसृष्टाः स्म योत्राय पशवो यथा *anheim —, in die Gewalt gegeben* 45,29. — 5) *losgehen auf Jmd, anfallen:* प्राणा स्त्रियमभ्यसृजत् Çat. Br. 14,9,4,2. — Vgl. अभिसर्ग (in den Nachträgen) und °सर्जन.

— अव 1) *schleudern, abschiessen* (Pfeile, Blitze u. s. w.); *ausschütten* R̥V. 4,27,3. 6,75,16. 7,46,3. AV. 1,3,9. 4,6,7. TS. 6,2,2,2. वाक्सायकान् Spr. (II) 6018. वृष्टिम् R̥V. 5,62,3. Kathâs. 46,91. अश्रूणि *Thränen vergiessen* R. 7,68,8. Bhâg. P. 10,46,28. वीर्यम् *seinen Samen entlassen* 9,20,36. अप्सु बीजम् *hineinwerfen —, hineinthun in* M. 1,8. समुद्रे मत्स्यम् MBh. 3,12769. अवसृष्ट *herausgestossen, herausgedrängt* (aus dem Mutterleibe) Bhâg. P. 3,31,23. पादनखावसृष्टमम्भः *herabgeträufelt* 1,18,21. तच्चरणावसृष्ट *herabgefallen* 4,4,16. — 2) *loslassen, freigeben; fahren —, fallen lassen; hingeben, überliefern:* सर्तवे सिन्धून् R̥V. 2,12, 12. अपो अच्छा समुद्रम् 6,30,4. 1,24,13. गाः 6,43,3. पशुरवसृष्टः 10,4,3. 28,11. 65,12. 91,14. 108,5. अव त्मना सृजतं पिन्वतं धियः 1,151,6. 174, 4. AV. 5,27,11. VS. 20,45. मा नो अग्ने ऽव सृजो अघाय R̥V. 1,189,5. 2, 3,10. हविः 1,13,11. AV. 6,26,1. Kâtj. Çr. 6,3,5. Lâṭj. 4,3,14. Gobh. 3,10,25. Kauç. 14. Ait. Br. 4,13. प्राणान् *seinen Geist aufgeben* MBh. 12,88. क्रोधम् 5,1822. वैरम् 6,5848. *schenken, gewähren:* प्राणानवसृजामि ते MBh. 3,3052. — 3) *entsenden, entlassen:* सुपेशसं मावं सृजन्त्यस्तम् R̥V. 5,30,13. वहतुम् 10,85,13. AV. 14,2,52. fg. TS. 2,4,1,1. अवासृजन्त जिव्रयो न देवाः *abgedankt hatten die Götter wie Greise* R̥V. 4,19,2. अवासृजः प्रस्वः *entbinden* 10,138,2. AV. 1,11,3. — 4) *ablösen* so v. a. *nachlassen, vergeben:* अव द्रुग्धानि पित्र्या सृजा नः R̥V. 7,86,5. — 5) *hervorbringen, erzeugen, bilden:* वातं व्यजनेन Hariv. 7057. हैममण्डम् Bhâg. P. 3,20,14. — 6) *hängen —, befestigen an:* गुरौ यो मे मृतसर्पमवासृजत् MBh. 1,1973. wohl fehlerhaft für अवासजत्; vgl. सर्ज् 10), व्यव-, समव- und समा-सर्ज्. — Vgl. अवसर्ग fg. und रुद्रावसृष्ट. — caus. partic. अवसर्जिता nach dem Comm. = विसृष्टवती (sc. माम्) *verlassen —, im Stich gelassen habend* R. 7,56,23.

— प्रत्यव *loslassen, die Freiheit geben:* धेनुं सवत्साम् R. Gorr. 2,83,37.

— अन्वव 1) *entlassen nach* — *hin:* वातं प्राणमन्ववसृजतात् TBr. 3,6,6,2. रुद्रं प्रजा अन्ववसृजेत् TS. 6,5,6,5. — 2) pass. *in's Leben treten nach* TS. 7,1,1,4.5. — Vgl. अन्ववसर्ग.

— अभ्यव 1) *entlassen* —, *entsenden nach:* समुद्रम् AV. 16,1,6. *hinschleudern:* शरम् MBh. 7,5082. अस्त्राणि R. Gorr. 1,55,23. — 2) *loslassen, schiessen lassen:* स्वरश्मीन् MBh. 12,3295.

— उपाव 1) *losschiessen* TS. 6,4,11,3. — 2) *gehen lassen zu* (dat.), *zulassen:* मात्रे वत्सम् TS. 1,7,1,3. 6,9,3. उपावसृजाक् 11,3. TBr. 2,1,1,3. Ait. Br. 5,27. Çat. Br. 1,5,2,20. उपावसृष्ट heisst daher auch *die Milch der Kuh zu der Zeit, wo das Kalb zugelassen wird* (vgl. उपसृष्ट), Ait. Br. 5,26. — 3) *befördern zu, übergeben an* (acc.) RV. 1,142,11. अवं सृजोप देवान् (कविः) 3,4,10. 10,110,10.

— न्यव *aus sich entlassen in* (loc.): रेतः कुम्भे R. 7,56,21.

— प्रत्यव 1) *schleudern auf* (loc.): शक्तिं दैत्येन्द्रे Hariv. 13321. — 2) *wieder überlassen* Çat. Br. 4,5,1,7.

— व्यव 1) *schleudern auf* (gen.): शैलशिखरम् MBh. 3,14253. — 2) *niedersetzen:* कलशम् MBh. 3,10438. — 3) *entlassen, wegschicken:* देवताः Çat. Br. 1,9,2,27. 4,3,1,26. 4,4,5. 6,2,2,38. — 4) *vertheilen, spenden* P. 5,4,2. — 5) *hängen* —, *befestigen an:* सज्यमस्य धनुः कण्ठे व्यवासृजत (wohl °सजत zu lesen; vgl. सर्ज् 10), व्यव-, समव- und समा-सर्ज्) MBh. 8,959. — Vgl. व्यवसर्ग.

— समव 1) *schleudern:* शरवर्षं किराते MBh. 3,1586. — 2) *loslassen, seinem Schicksal überlassen:* (नद्यो) स्थलस्थं तमृषिं कृत्वा विपाशं समवासृजत् MBh. 1,6749. (तम्) बद्धोडुपे परिक्षिप्य गङ्गायां समवासृजन् 4205. — 3) *weglassen* Ait. Br. 4,13. — 4) *aufbürden:* गुरुं भारं सौभद्रे समवासृजत् (wohl °सजत् zu lesen; vgl. सर्ज् 10), अव-, व्यव- und समा-सर्ज्) MBh. 7,1518. — Vgl. समवसर्ग, समवसृज्य.

— आ 1) *herschiessen:* अस्तेव विध्य दिव आ सृजानः RV. 10,89,12. — 2) *giessen auf, in, begiessen; einschenken:* सोमं पवित्रे RV. 9,16,3. 62,21. आ यो गोभिः सृज्यत ओषधीषा 84,3. 95,1. एमेनं सृजता सुते मन्दिमिन्द्राय 1,9,2. — 3) *zulassen zu* (loc.): अग्निर्न आ सृज्यमानः RV. 9,88,5. अत्यो न क्रीदो हरिरा सृजानः *equus admissus* 97,18. — 4) *verzieren mit* (instr.): आ रुक्मैरा युधा नरः ऋष्वा ऋष्टीरसृक्षत RV. 5,52,6. — 5) *herbeischaffen:* आसृज ग्रावाणः Kâtj. Çr. 10,4,9.

— अध्या *herlenken auf:* आ कारयः ससृज्रिरे ऽरुषीरधि बर्हिषि RV. 8,58,5.

— उपा *richten an* RV. 8,27,11.

— समा 1) *anhängen, befestigen an* (loc.): तस्य राज्ञा धनुष्कोट्या सर्पं स्कन्धे समासृजत् (richtiger °सजत् ed. Bomb.) MBh. 1,1699. चीरमेकं स्वस्मिन्स्कन्धे समासृजत् R. Gorr. 2,37,12. स्कन्धे मृतं समासृजतीत्यनगम् (wohl °साङ्क्षीत् zu lesen) MBh. 1,1703. — 2) *Jmd* (loc.) *übergeben* Hariv. 6434 (wohl °सजत् zu lesen). पुत्रे राज्यं समासृज्य (v. l. °सज्य) M. 9,323.

— उद् 1) *schleudern:* बाणान् u. s. w. MBh. 5,7045. 7,8853. 14,2208 (wohl अर्जुने zu lesen; अर्जुनः ed. Bomb.). Bhatt. 14,45. कालोत्सृष्टां प्रज्वलितामिवोल्काम् MBh. 5,7205. वज्रम्, वाग्वज्रम् R. 2,103,2. बुद्धिर्बुद्धिमतोत्सृष्टा (als Geschoss gedacht) Spr. (II) 1350. शापम् MBh. 13,335. क्रोधम् R. 1,21,7 (22,7 Gorr.). मयि 64,3 (med.). — 2) *ausgiessen:* एकाञ्जलिम् Âçv. Grhj. 4,4,10. *aus sich entlassen, von sich geben:* वर्षं निगृह्णाम्युत्सृजामि च Bhag. 9,19. गर्भम् MBh. 13,4078 (med.). बाष्पम् *Thränen vergiessen* MBh. 3,2706. 2949. 5,6049. R. 2,72,22. नेत्राभ्याम् R. Gorr. 2,111,13. वाग्विषम् Spr. (II) 775. दिग्दक्षिणा गन्धवहं मुखेन व्यलीकनिःश्वासमिवोत्ससर्ज Kumâras. 3,25. पुरीषम् Pañkat. 192,1. Sarvadarçanas. 39,13. मूत्रश्लेष्मपुरीषाणि वारिणि Mârk. P. 14,79. मेरुर्धातुम् MBh. 5,7153. सहस्रगुणमुत्स्रष्टुमादत्ते हि रसं रविः Ragh. 1,18. गङ्गायां तेजः (semen) R. 1,38,11. so v. a. *ertönen lassen:* उच्चैः स्विष्टकृतमुत्सृजति TBr. 1,3,1,6. वाचम् Çâñkh. Çr. 5,9,28. 18,1,2. गिरं मन्द्राम् MBh. 13,34. — 3) *Etwas abwerfen, fortwerfen, ablegen, fahren lassen* (aus der Hand): सर्वगात्रेभ्यो भूषणानि MBh. 3,2301. 17,20. R. 2,8,1. Ragh. 4,54. वासांस्याभरणानि च MBh. 3,8577. धनुः 5,7237. 7,9238. शस्त्रं दूरतः R. Gorr. 1,57,24. Mrkkh. 18,21. Ragh. 3,60. मूलमुत्सृज्य कस्माद्वं शाखास्विच्छसि लम्बितुम् R. Gorr. 1,60,3. 2,74,10. Vikr. 70,8. 94. रात्तसं व्यसुम् MBh. 3,452. उत्सृज्य फलपत्राणि पादपः 13,268. *abnehmen:* वैदेह्या भारम् R. Gorr. 2,116,8. *absetzen* —, *niederlegen* —, *hinwerfen* —, *aussetzen in, auf* (loc.): अक्षेत्रे बीजम् M. 10,71. जले कुमारम् MBh. 1,2774. fg. आमिषं भूमौ 6154. त्वमेवाकाशगा देवि (सरस्वति) मेघेषूत्सृजसे पयः 9,2388. गहने ऽग्निम् Spr. (II) 2537. श्मशाने मृतम् Verz. d. Oxf. H. 53,b,30. Spr. (II) 4938. भूमौ भूषणम् R. 4,5,19. Mârk. P. 22,23. 51,106 (med.). मयूरपृषतौ भवने Kâm. Nîtis. 7,14. गिरिं जलान्ते Bhâg. P. 8,6,39. नदीतोये शफरीम् 24,13. 24. शास्त्राणि परमब्रह्मविद्यायामुत्सृजेत् Amrtanâdop. in Ind. St. 9,24. *aussetzen* beim Spiel u. s. w. AK. 3,4,12,49. — 4) *ausstrecken, ausbreiten:* अङ्गुष्ठौ Kâtj. Çr. 7,3,10. एकैकामङ्गुलिम् Weber, Pratiǵñâs. 92. उत्सृष्टदीर्घोर्मिभुजैः Bhâg. P. 3,13,29. वेलानिलस्पर्शोत्सृष्टघनपटाश्रमूः Râǵa-Tar. 4,535. — 5) *herauslassen* (z. B. aus dem Stalle), *freilassen, freigeben, öffnen:* गवां गोत्रम् RV. 2,23,18. 6,17,6. 32,2. उस्त्रियाः 3,31,11. 39,4. 7,81,2. 10,67,8. Ait. Br. 7,16. हंसम् MBh. 3,2093. 2617. 2948. R. 3,7,22. Çak. 94,14. नीलं वृषम् Spr. (II) 1475. रासभं यवक्षेत्रेषु Pañkat. 224,4. *freilassen zum Opfer bestimmte Thiere* TS. 5,1,8,3. 2,5,3. Çat. Br. 3,3,2,19. 7,2,8. 5,2,3,7. Âçv. Çr. 10,6,2. Grhj. 4,8,36. fg. Kâtj. Çr. 4,10,2. 16,3,15. 24. 5,28. Pañkav. Br. 15,10,11. Jâǵñ. 2,163. Ragh. 3,39. Bhâg. P. 9,8,8. ज्वरोत्सृष्ट *vom Fieber befreit* Suçr. 2,412,12. — 6) *Jmd entsenden:* कुमारीपुरं ताम् MBh. 4,309. *Jmd entlassen, verabschieden* 13,1874. Spr. (II) 4888. यजमानमेव तद्बन्धुताया नोत्सृजति *nicht entlassen aus* so v. a. *festhalten in* Ait. Br. 2,4. pass. *entlassen* —, *entbunden werden von* Çâñkh. Çr. 1,15,18. 2,15,8. 3,14,14. — 7) *Jmd verlassen, im Stich lassen* M. 9,171. Jâǵñ. 2,132. MBh. 1,6138. fgg. 3,2323. 2360. 2366. 2608. 2972. Spr. (II) 4055 (med.). R. Gorr. 2,8,3. 39,34. 59,13. 3,65,14. 5,1,74. Suçr. 1,290,12. Varâh. Brh. 24 (22), 8. Bhâg. P. 4,29,61. einen Kranken (*aufgeben*) Suçr. 2,514,11. *Jmd übergehen, verschmähen, nicht beachten:* मया हि देवानुत्सृज्य वृतस्त्वम् MBh. 3,2976. Hariv. 1374. 7162. *Etwas verlassen, aufgeben:* कालकृष्टम् M. 6,16. रणम् MBh. 7,1685 (med.). संग्रामम् Mârk. P. 13,12. प्लवम् R. 2,55,22 (55,15 Gorr.). स्नात्वोत्ससृजुर्वृतान् 97,5 (106,3 Gorr.). तमावासम् 108,2. Ragh. 4,76. Spr. (II) 1226. 7224. Çâk. 70. Kathâs. 11,46. Prab. 83,6. Râǵa-Tar. 3,287. Bhâg. P. 1,18,6. 3,4,12. 8,11,16. 9,11,30. Pañkat. 170,24. तनुम् Jâǵñ. 3,259. Bhâg. P. 1,6,3. 3,19,28. 5,8,30. 9,2. 9,13,6. प्राणान् Maitrjup.

6,11. संसारचक्रम् Mârk. P. 42,15. उत्सृजमान im Gegens. zu प्रयुञ्जान Çat. Br. 2,6,2,12. अनृतम् 9,5,1,13. Gobh. 3,5,17. Çâṅkh. Br. 8,2 (उत्सर्गम् absol.). न चादेयं समृद्धो ऽपि सूक्ष्ममप्यर्थमुत्सृजेत् Spr. (II) 275. सर्वस्वम् 921. धनानि जीवितं चैव 3063. 7353. राज्यम् MBh. 12,537. Râǵa-Tar. 4,357. Prab. 52,2. Daçak. 84,12. Bhâg. P. 1,4,11. 2,1,13. वृद्धिम् so v. a. *den Zinsen entsagen* M. 8,144. शास्त्रविधिम् Bhag. 16,23. सत्यम् MBh. 1,4163. धर्मम् 3,11957. R. 2,81,7. 106,19. Spr. (II) 3707. त्रासम् Hariv. 11034 (S. 790). यशो दूरतः 11035 (S. 791). शोकम् R. 2, 34,24. R. Gorr. 2,109,51. 3,60,31. 64,21. 4,6,10. 46,17. Kâm. Nîtis. 5,29. Ragh. 5,51. 6,46. 7,7 (= Kumâras. 7,58). Kumâras. 2,36. 5,86. Vikr. 37,8. Spr. (II) 2033. 4329. Varâh. Bṛh. S. 3,13. Mârk. P. 24,3. Prab. 57,14. 85,2. Bhâg. P. 1,18,3. अङ्गीकृतम् Spr. (II) 1737. धर्मिष्ठं वाक्यम् so v. a. *nicht beachtend* R. 5,86,2. *weglassen, fortlassen:* उत्सृष्टानुबन्ध H. 242, Schol. *als unbrauchbar bei Seite liegen lassen, für unnütz erachten* Varâh. Bṛh. S. 106,2. so v. a. *hinter sich lassen, übertreffen* Mṛkkh. 10,10. उत्सृष्ट = त्यक्त AK. 3,2,56. H. 1475. Halâj. 4, 29. — 8) *auslassen; aussetzen, feiern, aufhören:* अहः TS. 7,5,6,1. fgg. TBr. 1,5,5,6. स उत्सृष्टास्मः (so zu lesen st. उत्सृ° der Hdschrr.) Pańkav. Br. 5,10,9. Çâṅkh. Çr. 13,10,1. die Feuer *ausgehen lassen* Kâtj. Çr. 4,11,3. Çâṅkh. Çr. 3,21,11. das Lesen Kauç. 141. तृचान् Çâṅkh. Çr. 10,8,28. 18,1,19. 10,12. Ind. St. 3,453. — 9) *Etwas austreiben, vertreiben:* शुचम् Çat. Br. 7, 5,2,29. — 10) *herausgeben* AV. 12,3,46. *übergeben, überlassen:* गां पुत्राय Bhâg. P. 9,1,42. तेनेयं मद्यत्तिका मित्राय — अस्माभिरुत्सृज्यते (so ist zu lesen) Mâlatîm. 172,12. fg. *spenden* R. Gorr. 1,13,42. 2,32,23. मानम् 3,3,6. — 11) *hervorbringen, schaffen:* ऋतून् AV. 6,36,2. कुम्भारवोत्सृष्टाः पङ्क्त्वाः शतशः R. 1,54,18. — Vgl. उत्सर्ग fgg., उत्सृष्टि, पुनरुत्सृष्ट (nach dem Comm. zu TS. 2,296 *ein ausgemerzter Ochs;* die erste Ausscheidung soll das Verschneiden, die zweite die Freilassung sein), राहूत्सृष्ट. — desid. 1) *freilassen wollen:* गाम् Pâr. Gṛhj. 1,3. — 2) *zu verlassen gedenken:* अङ्गम् Bhâg. P. 1,14,8.

— अनूद् *entlassen zu — hin:* तां दिशम् TS. 5,2,5,4. आरण्यान्पशूञ्छुर्चम् 9,5.

— अभ्युद् *schleudern auf* (dat.): पाण्डवेभ्यः शस्त्रम् MBh. 7,8852. — desid. *aufzugeben —, fahren zu lassen im Begriff sein:* प्राणान् MBh. 12,833.

— पर्युद् *aufgeben, verlassen:* स्वकर्म Müller, SL. 51.

— व्युद् dass.: व्युत्सृज्य एतत्कुणपम् Bhâg. P. 4,4,23 — Vgl. व्युत्सर्ग.

— समुद् 1) *schleudern:* शरम् R. Gorr. 1,77,42. — 2) *aus sich entlassen, von sich geben:* नेत्राभ्यामानन्दजं जलम् R. 2,44,21. Z. d. d. m. G. 27,46. गर्भं मेरौ MBh. 13,4083. 4085. R. Gorr. 1,39,17. 7,56,17. शकृन्मूत्रम् Hariv. 4312. अप्सु मूत्रं पुरीषं वा ष्ठीवनं वा M. 4,56. 9,282. Jâǵn. 1,154. रक्तं पथि Bhâg. P. 9,2,7. चन्द्रकान्तमणिः पयः Mârk. P. 43, 48. नादम् Hariv. 7516. — 3) *Etwas abwerfen, fortwerfen, ablegen, fahren lassen* Jâǵn. 1,154. MBh. 3,8844. वसनानि 8578. Hariv. 7039. धनुः MBh. 5,7166. 7,9237. 14,2278. Kathâs. 25,253. पापं जीर्णां त्वचमिव MBh. 13,3171. मांसपिण्डम् Pańkat. 226,23. *niederlegen —, hinwerfen in* (loc.) M. 4,56. आश्रमे वा वने वापि ग्रामे वा यदि वा पुरे। अग्निम् MBh. 13,1687. अग्नीनप्सु 17,22. अन्नाद्यं भुक्तवतामग्रतः M. 3,244. — 4) *freilassen, freigeben:* साहसिकान् M. 8,347. MBh. 2,2461. 14,1665. — 5) *verlassen, im Stich lassen* R. 3,66,3. स्वां सेनाम् 5,74,21. *Etwas verlassen, aufgeben:* पांसुशय्याम् Suçr. 2,166,5. शरीरम् MBh. 3,8698. Prab. 80,15. प्राणान् MBh. 3,8750. प्रभां समुत्सृजेदर्को धूमकेतुस्तथोष्मताम् 1,4162. काममक्रोधौ 2,2265. ईर्ष्यादोषं पीतशेषमिवोदकम् R. Gorr. 2,27,9. सुखम् 35, 40. शोकम् Kathâs. 6,22. Mârk. P. 63,60 (समुत्सृज zu lesen). — 6) *verabfolgen, geben:* तस्मै सक्तूने दे R. Gorr. 2,32,25. — Vgl. समुत्सर्ग.

— उप 1) *schleudern:* अश्वत्थाम्नोपसृष्टेन ब्रह्मशीर्ष्णा Bhâg. P. 1,12,1. — 2) *darauf giessen, begiessen, strömen lassen:* रायस्खाम् ṚV. 6,36,4. 10,98,12. अपः VS. 11,38. TBr. 1,4,3,3. TS. 5,1,5,1. राजानमद्भिः Çat. Br. 3,9,3,26. 4,14. — 3) *aussenden zu* (acc.); *hinlenken, befördern zu, bringen:* उप हि त्वा कामान्मह्यः संसृज्महे ṚV. 8,87,7. 1,81,8. 2,35,1. 6,16,37. ब्रह्माणि 7,18,4. सर्गा इव सृजतं सुष्टुतीरुपं 8,35,21. 1,180,6. उप पार्थो देवेभ्यः सृज 188,10. स्तोतृभ्यो रातिम् 2,1,16. इयर्ध्यै 6,20,8. 48,11. द्विजोपसृष्टः कुहकस्तक्षकः Bhâg. P. 1,19,15. 4,25,30. — 4) *zulassen* (das Kalb zur Mutter und umgekehrt) ṚV. 8,61,7. वत्सो न मातुरुपं सर्ज्यूधनि 9,69,1. VS. 8,51. TBr. 2,1,8,1. Çat. Br. 11,5,3,2. 1,7, 1,10. अग्निहोत्रीम् Çâṅkh. Çr. 2,8,1. Lâṭj. 1,6,27. Daher उपसृष्ट auch von der *Milch zu der Zeit wo das Kalb zugelassen wird* TBr. 2,1,3,1. Kâtj. Çr. 25,2,8. ungenau wie oben उपावसृष्ट. — 5) *anfügen, hinzusetzen; vermehren:* उपसर्गान् Ait. Br. 4,4. याज्यां जपेनोपसृजेत् Âçv. Çr. 6,3,15. उपसृष्टासु देवतासु *wenn die Gottheiten mit ihren Eponymien* (गुण) *versehen sind* Çâṅkh. Çr. 1,17,5. 6. 18,1,10. *mit einer Präposition versehen* Nir. 1,17. 4,23. AV. Prât. 4,36. P. 1,4,38. स्वराद्युपसृष्ट, स्वराद्यन्तोपसृष्ट Vârtt. zu 1,3,64. — 6) *behaften —, heimsuchen mit; plagen, hart mitnehmen:* पाप्मभिः Çat. Br. 14,4,1,7. आपद्रूपसृष्टानि दुर्गाणि MBh. 3,8461. M. 4,61. मयोपसृष्टं कृपणं महाहवे R. 3,25,8. 5, 36,70. R. ed. Bomb. 6,95,39. Bhâg. P. 1,16,23. 10,76,33. तृतृड्भ्याम् 3,20,20. 31,7. रोषेण 4,11,32. व्याध्युपसृष्ट Suçr. 1,3,5. 40,1. 3. योनिरोगोपसृष्ट 290,15. Ragh. 8,93. कामोपसृष्ट Bhâg. P. 4,7,28. कालोपसृष्ट 12,16. 10,83,4. उपसृष्टं मे नक्षत्रं दारुणैर्ग्रहैः R. Gorr. 2,3,18. आदित्य (sc. राहुणा) so v. a. *verfinstert* M. 4,37 = MBh. 13,4971. गणेशेन so v. a. *besessen* Jâǵn. 1,271. भूतोपसृष्ट R. Gorr. 2,58,34. 60,1. तेभ्यस्तेभ्यश्च कर्मभ्य उपसृष्टः so v. a. *sich abplagend mit* Mârk. P. 40,5. सुखं दुःखोपसृष्टम् *behaftet —, verbunden mit* Spr. (II) 2635. — 7) *in Contact kommen mit* (acc.): वातः श्लेष्माणमुरःस्थमुपसृज्योपशोषयन् Kâraka 2,6. — 8) *hervorbringen, bewirken:* उपसृज्य तमस्तीव्रम् Bhâg. P. 4,19,19. — 9) *zu Nichte machen:* उपसृष्टम् = अस्तं गतम् (Comm.) Bhâg. P. 3, 15,42. — Vgl. उपसर्ग fg. — caus. *aussenden, entsenden:* तक्षकात् — द्विजपुत्रोपसर्जितात् Bhâg. P. 1,12,27.

— निरुप, partic. °सृष्ट (निस् + उ°) so v. a. निरुपसर्ग *unbeschädigt:* अङ्कुर Varâh. Bṛh. S. 21,17.

— नि, partic. °सृष्ट 1) *geschleudert:* शराः शत्रुसैन्येषु R. 3,31,17. द्रुम Hariv. 6650. शैलनिसृष्टवज्र *geschleudert gegen* Bhâg. P. 3,28,22. अरण्योरवलोकः 31. — 2) *freigelassen —, gegeben:* न स्वामिना निसृष्टो ऽपि शूद्रो दास्याद्विमुच्यते M. 8,414. *entlassen, verabschiedet* MBh. 1,7543. — 3) *ermächtigt* M. 2,205 (अ°). वनाय *in den Wald zu ziehen* R. Gorr. 2,30,35. — 4) = न्यस्त AK. 3,2,38. *angelegt:* अग्नि Bhâg. P. 1,13,22.

— 5) *anvertraut:* यस्मिन्निसृष्टो ऽहं त्वया भ्रातरि R. 2,77,6. — 6) *übergeben, verliehen:* राज्य Hariv. 4893. यस्याः सहस्रं ग्रामाणां निसृष्टमुपजीवनम् R. Gorr. 2,31,16. 35,47. Ragh. 13,67. Kathâs. 34,250. यन्मे त्वं काममेकं निसृष्टवान् *weil du gewährt hast* MBh. 3,15965. — 7) *verfertigt, gemacht:* मृद्दार्वयःकाञ्चनचर्मभिर्निसृष्टभाण्डं यज्ञनम् Bhâg. P. 4,4,6. — 8) = मध्यस्थ Trik. 3,1,16. — Vgl. निसर्ग, निसृष्टार्थ.

— प्रतिनि s. प्रतिनिसर्ग.

— संनि, partic. °सृष्ट *anvertraut:* इयं तु कन्या द्रुपदस्य राज्ञस्तवानुज्ञाभ्यां मयि संनिसृष्टा MBh. 1,7134.

— निस् 1) *hinausgiessen —, schütten, ausfliessen lassen:* Wasser VS. 5,11. Ṛv. 1,51,11. 103,2. 10,124,7. — 2) *entlassen, befreien:* गाः Ṛv. 10,8,8. 1,131,3. 10,62,7. असंज्ञन्निरेनसः AV. 2,10,8. — 3) *trennen:* एकपदानि Ṛv. Prât. 11,18. — 4) *wegschaffen:* शुचम् Çat. Br. 3,5,2,8. 10,2,3,8.

— अभिनिस् *ausschütten gegen* (acc.) Çat. Br. 3,5,2,8.

— प्रतिनिस् *treiben gegen:* तृणानि Çat. Br. 2,2,3,4. 5.

— विनिस्, partic. °सृष्ट *geschleudert:* महाधनुर्विनिःसृष्टैः शरैः R. 3,33,15.

— परा *spenden:* वित्तम् MBh. 8,1783.

— परि, partic. °सृष्ट *umgossen, umfangen:* परिसृष्टं धारयतु गर्भम् AV. 8,6,20. vielleicht परिश्रिष्टम् zu lesen. °सृज्य Çâk. Ch. 78,8 fehlerhaft für °मृज्य. — caus. *vermeiden:* वियोगे दोषदर्शी यः संयोगं परिसर्जयेत् (स विसर्जयेत् ed. Bomb.) MBh. 15,934.

— प्र 1) *laufen lassen, entlassen* Ṛv. 2,28,4. अपः 3,31,16. कवन्धम् 5,85,3. (रथः) असर्जि 6,63,7. Soma 9,17,1. 64,4. सर्गाः 7. धाराः 97,31. 86,2. 4. प्र त्वा नमोभिरिन्दवः सोमा असृक्षत *hin zu dir* 16,5. Rosse 3,32,6. इन्द्रियाणां प्रसृष्टानां हयानामिव वर्त्मसु Spr. (II) 1118. पशून् Çat. Br. 6,4,4,22. 7,2,2,4. Pañkav. Br. 21,4,13. TBr. 3,8,19,2. त्वत्प्रसृष्ट *von dir entlassen* Kathop. 1,10. क्रोधम् *dem Zorn freien Lauf gewähren* MBh. 3,1080. *senden zu:* प्र चेदस्राष्टमभिभां जनेषु AV. 4,28,4. प्रसृष्ट so v. a. *ungezügelt* (= संकीर्णक्रिय Nilak.) MBh. 8,2078. प्रसृक्ष्यमाण *im Begriff seine Entlassung zu nehmen.* — *abzugehen* Âçv. Gṛhj. 3,10,1. न तदहः प्रसृज्येत *gehe nicht ab* Gobh. 1,5,23. Lâṭj. 10,19,1. — 2) *ausstrecken:* प्र बाहू अस्राक् Ṛv. 4,53,3. 4. — 3) *aufgeben, fahren lassen:* प्रसृष्टवैर Hariv. 4382 (प्रमृष्ट° die ältere Ausg.). मन्युरेष प्रसृष्टो (प्रमृष्टो die ältere Ausg.) हि भवेत् 7133. — 4) *ausstreuen, säen:* यदा प्रसृष्टा ओषध्यो न प्ररोहन्ति ताः पुनः Mârk. P. 49,73. — 5) यो ऽनागसि प्रसृजति MBh. 2,856 so v. a. *anbinden —, Händel anfangen mit* fehlerhaft für प्रसजति, wie die ed. Bomb. liest. — 6) प्रसृष्ट R. 5,37,5 vielleicht fehlerhaft für प्रमृष्ट *abgewischt.* — Vgl. प्रसर्ग fg. — desid. *entsenden wollen* Çâṅkh. Br. 27,1.

— प्रति 1) *dagegen schleudern:* शापम् Bhâg. P. 4,2,27. — 2) *heim senden:* शकुन्तलाम् Çâk. 58,5, v. l. प्रतिसृष्ट = प्रेषित *gesandt* H. an. 4,63. Med. t. 64. — 3) प्रतिसृष्ट = प्रत्याख्यात *verschmäht* H. an. Med.

— वि 1) *abschnellen, schiessen, schleudern* VS. 16,23. Pfeile Ait. Br. 1,24. AV. 2,3,6. 6,90,3. मा वि स्राष्टम् 11,21. मा वि स्राक्तो: (स्रक्तो: Druckfehler) Çat. Br. 1,7,3,4. Kâṭh. 25,1. Shaḍv. 3,2 (med.). MBh. 3,15655. 4,1856. पाण्डवं प्रति 7,3731. अश्मवर्षम् Hariv. 12767. शस्त्रं मुनौ R. 2,64,23. अम्भसि नाराचम् R. Gorr. 2,66,15. 4,18,11. 5,20,20. Ragh. 9,73. 11,88. शस्त्राणि, वचांसि Spr. (II) 2577. शूद्रमुनौ कृपाणम् Uttarar. 31,6 (41,3). वाग्वज्रम् Bhâg. P. 1,18,36. 3,18,15. 6,7,19. 9,5,8. Bhaṭṭ. 15,44. 55 (med.). चक्रे *geschleudert, geworfen unter* Bhâg. P. 7,9,22. अग्निं रक्षोभवनेषु R. 5,50,21. गिरित्राय शापम् Bhâg. P. 4,2,19. fg. *fortschleudern* 1,18,40. जटां भुवि 4,5,2. *richten auf:* नक्षत्रेषु चक्षुः Çâṅkh. Çr. 10,21,11. उद्विग्नचञ्चलकटाक्षविसृष्टदृष्टि adj. Mṛkkh. 9,20. — 2) *Etwas strömen lassen, aus sich entlassen, entsenden* Ṛv. 1,48,6. Flüsse 4,18,7. 19,8. 8,89,12. खानि 5,32,1. धाराः 3,1,9. पयः AV. 12,1,10. Rauch Ṛv. 1,36,9. उल्काः 4,4,2. अग्निर्वने न व्यसृष्ट शोकम् 10,31,9. 7,36,1. अमतिम् 38,2. Çat. Br. 11,5,3,11. इन्द्रो यद्विसृजेद्वर्षम् R. 4,39,2. जलदा अम्भः Varâh. Bṛh. S. 21,24. 37. 28,17. 32,17. 104,46. शोणितम् MBh. 3,12129. गङ्गां बिन्दुसरः प्रति R. 1,44,13. विषम्, क्रुधम् Spr. (II) 6233. वीर्यम् Bhâg. P. 2,10,13. Ait. Up. 3,9. 11. बाष्पम्, अश्रु, अश्रूणि *Thränen vergiessen* R. 2,23,42. 44,16. 62,10. Çâk. 89,8, v. l. Mâlav. 66,12. Daçak. 81,18. विसृजति — हिमगर्भैरग्निमिन्दुर्मयूखैः Çâk. 54. med. *seinen Leib entleeren* Praçnop. 4,2. Laute *von sich geben, ausstossen,* med.: वाचम् Ait. Br. 1,28. 8,9. Âçv. Çr. 2,5,13. Çat. Br. 1,1,4,8. 2,4,1,6. Pañkav. Br. 20,14,2. नादान् R. 5,61,1. act. MBh. 3,561. R. Gorr. 2,66,27. 3,1,25. 26,26. 30,28. 51,20. Kâm. Nîtis. 3,22. Daçak. 83,19. Bhâg. P. 4,13,29. 10,20,9. Vgl. विसृष्टवाच्. — 3) *Jmd loslassen, freigeben* Khând. Up. 6,14,1. Hariv. 4498. R. 3,24,6. 56,25. धेनुम् Ragh. 2,45. आघातस्थानगान्पशून् Varâh. Bṛh. S. 48,81. Bhâg. P. 9,14,31. *ablösen:* सख्येभ्यः Pâr. Gṛhj. 3,7. med. *sich losmachen von:* वि हि सोतोरसृक्षत Ṛv. 10,86,1. act. *Jmd fortschicken, fortjagen:* तीर्थयात्रायाम् Kathâs. 39,39. दुष्टपत्नीम् Pañkat. 200,4. वनाय Sâh. D. 38,18. *Jmd entlassen* M. 3,258. MBh. 1,2895. 3,1817. 5,6075. R. 1,63,14 (65,17 Gorr.). 2,112,28. Kâm. Nîtis. 7,57 (Comm. विसर्ज्य caus.). Ragh. 2,9. 8,90. 11,57. 12,18. 14,19. Çâk. Ch. 90,5. Kathâs. 20,146. 22,253. 23,26. 43,234. 45,240. 62,128. Râga-Tar. 4,603. Daçak. 66,4. संवेशाय Ragh. 1,93. पतिकुलम् Çâk. 58,5. निजं गृहम् Kathâs. 22,220. स्वदेशान् 122,8. भुवं स्वां स्वाम् Râga-Tar. 4,414. *Jmd aussenden, entsenden* (insbes. einen Boten) R. 5,56,117. Kathâs. 15,68. 107. 21,47. 27,160. 42,84. 91. 44,126. 46,197. अटवीम् 26,229. 39,123. दूतान्दाशार्णो MBh. 5,7445. रघवे Ragh. 5,39. Çiç. 9,60. Kathâs. 9,13. 13,38. 30,74. 45,90. gen. st. dat. 4,43. 45,278. दुहितुर्निकटम् 24,66. तदन्तिकम् Râga-Tar. 4,428. शूरमठे 6,223. *Jmd im Stich lassen, verlassen, verstossen* MBh. 12,4300. R. 4,9,71. Ragh. 14,72. Varâh. Bṛh. S. 5,14. Bhâg. P. 1,16,24. 6,1,65. 9,20,39. विसृष्टात्मा सुहृत्सु so v. a. *das eigene Selbst nicht beachtend* R. 5,90,7. *Jmd übergehen* Mârk. P. 106,22. तैर्विसृष्टाः so v. a. *deren ermangelnd* Bhâg. P. 5,19,7. — 4) *Etwas loslassen, aus der Hand lassen* Kâtj. Çr. 3,4,8. 9,4,30. 10,7. MBh. 14,2277 (med.). Bhag. 1,47. शफरीं सरिज्जले *hineinsetzen in* Bhâg. P. 8,24,14 (med.). *ablegen, von sich werfen:* भूषणानि R. 3,60,9. Bhâg. P. 1,15,40. पूर्ववद्दोषान् Spr. (II) 6235. *fortwerfen* Bhâg. P. 1,19,13. *Etwas verlassen, aufgeben, entsagen:* पूर्वार्धविसृष्टतल्प adj. Ragh. 16,6. लोकमिमम् Bhâg. P. 5,8,26. राज्यं सह बन्धुभिः 9,2,15. त्वच्चरणाम्भोजम् 10,86,33. शरीरम् MBh. 13,1840. R. 5,26,26. Ghaṭ. 18. Mârk. P. 74,54. Bhâg. P. 1,9,31. 2,2,21. 3,20,41. प्राणान्

4,4,17. व्यसृजन्कवलान्नागाः R. 2,41,9. स देशः परराष्ट्राणि विसृज्याभिप्रवर्धितः (विमृज्य ed. Bomb.) MBH. 1,4350. अनार्यां मतिम् R. 2,21,43. चण्डताम् (so mit der ed. Bomb. zu lesen) MÂLAV. 55. Spr. (II) 5852. 6234. 6664. KUMÂRAS. 5,11. BHÂG. P. 2,2,18. 3,23,3. 4,20,18. 6,9,38. 10,84,38. med.: व्रतम् ÇAT. BR. 1,1,1,3. 6. 9,2,23. स्वाध्यायम् 3,4,2,6. सख्यानि ÂÇV. ÇR. 6,12,12. भृत्यसेवाम् BHÂG. P. 7,9,28. — 5) *öffnen:* दृतिम् TS. 3,5,5,2. med. *ausstrecken, ausbreiten:* अङ्गुलीः ÇAT. BR. 3,6,2,21. पत्त्राणि 10,2,1,1. — 6) *verbreiten:* आर्या व्रता विसृजन्तो अधि क्षमि RV. 10,65,11. बहुधा विसृष्टा ओषधयो भवन्तु AV. 4,15,16. — 7) *beseitigen* TS. 5,1,6,1. विसृष्टो विसर्जनीयः Comm. zu TS. PRÂT. 9,11. *Jmd Etwas erlassen:* उपचारम् RÂGA-TAR. 4,556. — 8) *übergeben:* वधाय त्वाम् R. 5,33,28. तामनलाय RAGH. 8,70. राज्यं सर्वं तस्मै MBH. 4,2317. R. 2,34,41. 5,31,20. RAGH. 18,6. प्रियेषु स्वेषु सुकृतमप्रियेषु च दुष्कृतम् M. 6,79. माधवे राज्यम् HARIV. 5240. BHÂG. P. 9,5,26. आत्मजे भार्याम् 4,31,1. मयि दुःखानि R. 2,81,5. mit gen. der Person UTTARAR. 86,16 (111,4). भृत्यानां हस्ते KATHÂS. 37,37. *überlassen, abtreten, verleihen, geben, spenden* KUMÂRAS. 3,2. R. 2,36,8. KÂM. NÎTIS. 3,29. RAGH. 6,49. ed. Calc. 12,27. KATHÂS. 16,91. 31,71. न्यूनवर्णविसृष्ट *verliehen an* MÂRK. P. 118,4. कामम् *einen Wunsch gewähren* MBH. 15,913. — 9) *schaffen, hervorbringen* M. 1,11. Spr. (II) 1708. BHAG. 9,7. MBH. 13,661. PRAB. 9,11. BHÂG. P. 2,9,26. 3,20,22. 8,23,8. रजसा तमः 1,14,16. दूतस्य दण्डो बहवो विसृष्टाः R. 5,48,5. ग्रामेष्वात्मविसृष्टेषु so v. a. *gegründet* RAGH. 1,44. neben सर्ज् so v. a. *im Einzelnen schaffen* MUIR, ST. 4,299, 3 v. u. NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,93. प्रजाविसर्गं विविधं कथं विससृजे प्रभुः MBH. 12,6804. — Vgl. विसर्ग, विसर्जन fg., विसृज्य, विसृष्टि. — caus. 1) *abschnellen, schleudern:* Pfeile u. s. w. ÂÇV. GṚHJ. 3,12,18. MBH. 3,12249. R. 3,34,7. BHAṬṬ. 17,44. *richten* (den Blick): यत्र यत्र दुष्टां दृष्टिं व्यसर्जयत् MBH. 8,3167. — 2) *aus sich entlassen:* सूर्यो गाः MBH. 5,3802. तोयं घनाः R. 4,27,23. क्रोधमयं तोयम् 7,65,31 (med.). *ausstossen* (einen Ton) ÇAT. BR. 3,2,2,5. 7. — 3) *Jmd loslassen, frei geben* MBH. 1,4123. 7,6038. HARIV. 9794. RAGH. 3,20. तुरंगमम् MÂLAV. 71,1. *Jmd fortschicken, verbannen:* वनाय R. GORR. 2,9,33. *Jmd entlassen* M. 3,265. 7,146. JÂGN. 1,246. fg. 2,189. MBH. 1,6593. 7710. 3,1846. 2881. 5,6077. 7017. 7234. HARIV. 7979. 8469. R. 1,1,28 (31 GORR.). 21,17. 2,112,30. R. GORR. 2,58,4. 96,28. 4,24,39. 7,82,19. 95,16. 106,13 (med.). KÂM. NÎTIS. 7,57 (nach der Lesart des Comm.). RÂGA-TAR. 3,92. MÂRK. P. 31,59. 134,63. PAÑKAT. 214,3. BHAṬṬ. 8,125. गृहान् MBH. 14,1510 (med.). स्वमावासम् MÂRK. P. 21,103. पूर्वस्थाने RÂGA-TAR. 3,182. *Jmd entsenden* (insbes. einen Boten) HARIV. 8641 (दूत्ये त्वां च विसर्जये mit der neueren Ausg. zu lesen). R. 3,42,21. 4,43,63. KATHÂS. 3,72. 5,65. 18,194. RÂGA-TAR. 6,203. 343. BHÂG. P. 8,6,39. 10,23,4. तस्मै प्रतिदूतम् KATHÂS. 16,62. gen. st. dat. RÂGA-TAR. 3,248. तं प्रति 188. KATHÂS. 11,26. त्वत्पार्श्वम् 34,8. अयोध्याम् BHAṬṬ. 2,43. *Jmd im Stich lassen, verstossen* MBH. 3,1860. 15,984. वने *aussetzen* Spr. (II) 567. — 4) *Jmd verschonen* MBH. 1,8362. — 5) *Etwas aus der Hand legen, ablegen, fahren lassen* MBH. 5,7303. R. 3,56,47 (med). मौलिम् RAGH. 9,16. कंसदेहम् HARIV. 4770. *auflegen, auftragen* ṚT. 6,13 bei HARB. *Etwas wegschaffen* VARÂH. BṚH. S. 43,67. *Etwas verlassen, aufgeben, entsagen:* संयोगम् MBH. 15,934 nach der Lesart der ed. Bomb. क्रोधम् Spr. (II) 2490. कामान् 3192. *Etwas meiden:* वनम् MBH. 5,7476. — 6) *verbreiten, aussprengen:* वार्त्ताम् RÂGA-TAR. 6,270. — 7) *gewähren* VARÂH. BṚH. S. 86,54. 56. *übergeben:* गौतमीहस्ते ÇÂK. 31,11. *herausgeben:* ताराम् आङ्गिरसे HARIV. 1341. *fortgeben* MBH. 3,2591. — 8) *schaffen, hervorbringen* BHÂG. P. 8,5,21. — Vgl. विसर्जयितव्य fg.

— अनुवि 1) *schiessen nach* AIT. BR. 3,26. KÂṬH. 34,3. PAÑKAV. BR. 9,5,4. — 2) *senden entlang* (acc.): वि पर्जन्याः सृजन्ति रोदसी अनु RV. 5,53,6 (TS. 2,4,8,1 v. l.).

— अभिवि 1) *schiessen nach* KÂṬH. 25,2. देवलोकान्विसर्जनैरभिव्यसृजन्त 26,2. — 2) med. *Jmd* (abl.) *entziehen und in sich aufnehmen:* स यदास्माच्छरीरादुत्क्रामति वागस्मात्सर्वाणि नामान्यभिविसृजते KAUSH. UP. 3,4, v. l. (S. 131). fehlerhaft ist die Lesart S. 87.

— उद्वि *Jmd verlassen* BHÂG. P. 4,31,32.

— प्रतिवि *schiessen gegen:* प्रति स्पशो वि सृज RV. 4,4,3.

— संवि *Jmd entlassen* R. 4,38,2.

— सम्, ved. °सृजतात् angeblich = °सृजत P. 7,1,44, Schol. 1) *treffen mit:* सं वज्रेणासृजद्वृत्रमिन्द्रः RV. 1,33,13. — 2) *zusammenbringen, vereinigen:* das Kalb mit der Mutter RV. 1,110,8. 5,30,10. 9,104,2. 10,27,10. जायां पत्या 85,22. 27. AIT. BR. 5,1. यः पृष्ठानि संसृजन्ति हृदयानि *in eine Hand bringt* AV. 4,24,7. 12,3,39. VS. 11,53. fg. हृदयानि TBR. 1,2,1,17. संसृजावहै *wir wollen uns verbinden* ÇAT. BR. 4,1,4,4. KHÂND. UP. 1,1,6 (pass.). pass. *in Berührung kommen:* तत्रापराणि दारूणि संसृज्यन्ते परस्परम् MBH. 12,9362. (वायुः) संसृज्यते सरसिजैः RAGH. 5,69. सौमित्रिणा तदनु संससृजे 13,73. KUMÂRAS. 7,74. DAÇAK. 86,12. fg. *coire* AV. 12,2,39. संसृष्टुम् mit acc. dass. RÂGA-TAR. 3,429. — 3) *verbinden mit* so v. a. *begaben, theilhaft machen:* तं मा सं सृज वर्चसा RV. 1,23,23. fg. सुमत्या 31,18. गोभिः 2,15,4. राया 10,42,9. प्रजया 80,3. बलेन AV. 4,25,4. 3,14,1. 12,1,25. 2,32. पाप्मना AIT. BR. 1,16. ÇAT. BR. 4,3,2,15. 14,7,1,8. प्रियामित्रान् AV. 11,9,12. VS. 20,22. अस्ना रक्षः AIT. BR. 2,7. VS. 18,35. TBR. 1,4,2,4. भेदेनोपप्रदानेन संसृजेदोषधैस्तथा MBH. 12,3810. तम् — संभाषणादर्शनादिभिर्न संसृजेत् ÇAṂK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 96. pass. 88. — 4) *mischen, mengen;* med. pass. *untereinander gerathen, sich verwirren* RV. 9,6,6. मधुना मधूनि 10,54,6. TS. 1,1,8,1. VS. 19,1. 7. zwei Feuer AIT. BR. 7,6. ÇAT. BR. 12,4,1,2. KÂTJ. ÇR. 25,14,4. सं हि नक्तं व्रतानि सृज्यन्ते TS. 1,5,9,5. समेतस्यं गृहे वाक्संसृज्यते 1,2. युधः *conserere* AV. 10,10,24. संसृष्टा स युध इन्द्रो गणेन RV. 10,103,3. इतराभिराहुतिभिः ÇAT. BR. 1,7,2,21. 3,6,1.7. 9,3,30. ज्योतिश्च तमश्च 5,1,2,17. अजलोमैः 6,5,1,4. चूर्णैः KÂTJ. ÇR. 19,1,20. SUÇR. 1,320,14. fg. act. st. med. *untereinander gerathen:* लाङ्गले KAUÇ. 106. तन्तू 107. — 5) *schaffen:* संसृज्य विश्वा भुवनानि ÇVETÂÇV. UP. 3,2. MÂRK. P. 49,1. BHÂG. P. 3,9,35. — 6) partic. संसृष्ट = संगत H. an. 3,172. = संसर्ग MED. t. 56. = शुद्ध (संशुद्ध) वसनादिना (वमनादिना H. an.) H. an. MED. *a) gesammelt* RV. 10,84,7. *gemeinsam* VS. 24,16. *verbunden, in Verbindung stehend* TBR. 1,2,1,17. M. 1,56. SUÇR. 1,45,7 (zwei humores). KUSUM. 33,9. परस्परम् 34,9. भ्रातरः *Brüder, die ihr Vermögen zusammenlegen,* M. 9,212. 216. JÂGN. 2,139. पूर्वसंसृष्टा भिक्षुकी so v. a. *in naher Beziehung gestanden* Verz. d. Oxf. H. 216,b,1 v. u. संसृष्टं ब्रह्मणा क्षत्रम् ver-

bunden —, *in freundschaftlichem Verhältnisse lebend mit* MBh. 3,967. 973. अरण्यैः सह संसृष्टा ग्राम्याश्च मृगपक्षिणः Hariv. 12802. संसृष्टमसंसृष्टश्च भाषते so v. a. *als Unbekannter spricht er in vertraulicher Weise* MBh. 12,3841. °भाव *eine nahe Beziehung, Freundschaft* R. 4,6,14. संसृष्ट n. dass.: मद्रकेषु MBh. 8,1845. Am Ende eines comp. *verbunden* —, *behaftet mit:* पित्त° (वायु) Suçr. 2,175,2. विण्मूत्रसंसृष्टकूपजल Verz. d. Oxf. H. 282, *a*, 23. स्वर° (व्यञ्जन) Comm. zu TS. Prât. 21,1. शाप° R. 1,27,15. राजव्यसन° (पुरी) 2,51,16. प्रस्वार° Bhâg. P. 4,28, 13. वैश्रवणसंसृष्टं (so die neuere Ausg.) निधिम् so v. a. *gehörig* Hariv. 6551. — *b) gemischt, vermengt mit* VS. 11,55. P. 4,4,22. अन्यदन्येन M. 8,203. विषसंसृष्टमन्नम् R. 5,47,24. *beigemischt* Çat. Br. 1,1,3,5. अ° Âçv. Çr. 2,3,18. °कर्मन् *gemischte* so v. a. *mehrere Thätigkeiten bezeichnend* Nir. 3,10. *gemischt* so v. a. *nicht von einer Qualität, sowohl gut als schlecht* Çat. Br. 4,1,5,14. — *c) vollzogen, verübt:* °मैथुना Jâǵn. 1,135. — संसृष्टान् MBh. 12,7107 wohl fehlerhaft für संस्रष्टा (vgl. 9019. 10520). सुसंसृष्टनिवेशन 13,5876. 6460 fehlerhaft für सुसंमृष्ट° (so ed. Bomb. an der ersten Stelle). Vgl. संसर्ग, संसर्गिन् fg., संसृष्टजित् fgg. und संस्रष्टर्. — caus. *an sich heranziehen, für sich gewinnen:* प्राधान्येन हि सर्वत्र सर्वाः संसर्जयेत्प्रजाः (राजा) Kâm. Nîtis. 8,53. — desid. *an der Schöpfung Theil zu nehmen wünschen* Bhâg. P. 4,24,72.

— अनुसम्, partic. °सृष्ट *verbunden mit* (instr.) Bhâg. P. 3,5,35.

— उपसम्, partic. °सृष्ट 1) *getroffen:* ब्रह्मशापोपसंसृष्ट Bhâg. P. 11, 30,2. — 2) *bewirkt, hervorgebracht* Bhâg. P. 4,19,36.

— परिसम्, partic. °सृष्ट *von allen Seiten getroffen:* तेजसा तस्य गर्भस्य भास्करस्येव रश्मिभिः। यद्द्रव्यं परिसंसृष्टम् so v. a. *v. a. S. beschienen* MBh. 13,4090.

— प्रतिसम् 1) *mischen* —, *vermengen mit* (instr.) Suçr. 2,48,15. partic. °सृष्ट *gemischt* —, *vermengt mit* (instr.) 134,10. — 2) प्रतिसंसृष्टभक्त etwa so v. a. *Diät haltend* Suçr. 2,38,6. 160,16. 165,4.

सर्ज (von 3. सर्ज्) 1) nom. ag. *Dreher;* s. रज्जु°. — 2) m. *a)* (*Ausschwitzer* von Harz) *Vatica robusta W. et A.* (s. 1. शाल 2) *a*) AK. 2,4, 2,25. H. 1138. Halâj. 2,40. Ratnam. 274. MBh. 3,935. Hariv. 5369. 8790. R. 6,15,4. Suçr. 1,22,19. 46,14. 2,26,18. 284,1. °त्वक्चूर्ण 367, 10. Ṛt. 2,17. 3,13. Varâh. Bṛh. S. 44,4. 54,105. 59,6. Mâlatîm. 148, 14. कामनिवास Ghaṭ. 16. Schol. zu Kâtj. Çr. 19,1,20 (सर्ज st. सज्ज zu lesen). = पीतशाल *Terminalia tomentosa W. et A.* Çabdar. im ÇKDr. — *b) das Harz der Vatica robusta* Bhar. zu AK. nach ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 77,11. 16. — Vgl. नदी°, मरु°, वने°.

सर्जक m. *Terminalia tomentosa W. et A.* AK. 2,4,2,24. *Vatica robusta W. et A.* Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

सर्जगन्धा f. *die Ichneumonpflanze* (रास्ना) Ratnam. 49.

सर्जन (von 3. सर्ज्) 1) n. *a) das Uebergeben, Abtreten:* राज्यार्ध° MBh. 1,394 nach der Lesart der ed. Bomb. — *b) das Schaffen, Schöpfung* Vaiç. bei Mallin. zu Çiç. 19,38. ईश्वरस्य जगत्सर्जनं न युज्यते Sarvadarçanas. 121,2. — *c) Hintertreffen, Nachzug* Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. ई *eine der drei Falten des Afters (die ausstossende)* Çârṅg. Saṁh. 1,6,5. — Vgl. स्कम्भ°.

सर्जनामन् n. = सर्जरस *das Harz der Vatica robusta* Suçr. 2,12,20.

सर्जनिर्यासक m. dass. Râǵan. im ÇKDr.

सर्जमणि m. dass. Trik. 2,6,38. H. 647.

सर्जरस m. 1) dass. AK. 2,6,3,29. Trik. 3,3,453. H. 647. Med. s. 64 (सर्व° ÇKDr.). Ratnam. 274. MBh. 1,5723. 3,16326. 5,5182. 12,3241. 13,4718. Hariv. 6284. Suçr. 1,16,10. 38,8. 46,13. 133,11. 134,4. 139,9. 2,12,1. 285, 15. Varâh. Bṛh. S. 57,3. 6. 77,28. तैलं सर्जरसोद्भूतं विस्फोटव्रणनाशनम् Bhâvapr. 5. द्रुमैः सर्जरसानाम् = सर्जैः Hariv. 5368. — 2) *ein best. Baum* Hariv. 12679. wohl richtiger सर्जार्जुनाः die neuere Ausg. — 3) *ein best. musikalisches Instrument* Trik. Med.

सर्जि f. = सर्जिका Ratnam. im ÇKDr.

सर्जिका f. *Natron* Ratnam. 304. Ǵaṭâdh. im ÇKDr. Suçr. 2,115,4.

सर्जिकाक्षार m. dass. AK. 2,9,109. Med. k. 146.

सर्जिक्षार m. dass. Râǵan. im ÇKDr.

सर्जी f. dass. ebend.

सर्जीक्षार m. dass. Schol. zu Kâtj. Çr. 176,5 (सज्जी° gedr.).

सर्जु 1) m. *Kaufmann.* — 2) f. *Blitz* Med. ǵ. 17.

सर्जू (vgl. 2. सर्जु) Uṇâdis. 1,82. m. *Kaufmann* Uǵǵval. = अभिसार und हार Çabdar. im ÇKDr.

सर्ज्य m. = सर्जरस 1) Ratnam. im ÇKDr.

सर्णीक n. Çat. Br. 4,4,5,2. *Wasser* nach Naigh. 1,12.

सर्तर् (von सर्) nom. ag. *Läufer:* das Ross Çat. Br. 13,1,9,5.

सर्दिगृदि m. ein obscönes Scherzwort, etwa *Schlitz* oder *Scheide* TS. 7,4,19,2. = मध्यमा गर्भधारिणी Comm.

सर्प्, सर्पति (गतिकर्मन्, गतौ) Naigh. 2,14. Dhâtup. 23,14. असृपत्, असार्प्सीत् und अस्राप्सीत् Vop. 8,76. fg. 97. सर्प्स्यति und स्रप्स्यति (vgl. Kâr. 5 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10) P. 6,1,59. सर्पितुम्, सृप्त; hier und da med. (des Metrums wegen). स geht nie in ष über P. 8,3,110. Vop. 8,43. 1) *schleichen, schliefen, gleiten, kriechen,* überh. von *leiser und vorsichtiger Fortbewegung:* वीध्रे सूर्यमिव सर्पन्तम् AV. 4,20,7. Schildkröte TS. 2,6,3,2. Schlange Âçv. Gṛhj. 2,1,10. Çat. Br. 7,4,1,25. 11, 1,6,21. अधोऽसृतम् Çâṅkh. Çr. 10,21,12. यद्य द्रुग्धं पृथिवीमसृप्त *in die Erde schlüpfte* Ait. Br. 5,27. — सर्पाणामिव सर्पताम् MBh. 6,4126. Spr. (II) 6919. सर्पाणि R. 2,59,10. मूषकः Hit. 30,3. असंख्यसर्पत्पादात Kathâs. 103,157. Prab. 40,6. सर्पत् und सर्पमाण MBh. 4,1236. (राजा) अप्रुङ्के मण्डले सर्पन् (= चरन्) Kâm. Nîtis. 8,2. (अण्डम्) नोद्विग्यति न सर्पति MBh. 5,3563. न च बाणान्तरे वायुरस्य शक्नोति सर्पितुम् 4,1890. सर्पत्सु तरुषु गुल्मेषु वा Varâh. Bṛh. S. 46,30. विप्राः सर्पत सांप्रतम् *begebt euch fort, ziehet ab* Râǵa-Tar. 1,165. partic. praes. neutr. *das Kriechende:* तन्नः सर्पन्मोप सृपत् AV. 12,1,46. TS. 7,3,1,3. TBr. 1,4,6,6. Ait. Br. 5,23. सृप्त *herausgeschlüpft aus* (abl.): हृदयात् Çat. Br. 14,6, 9,23. *hineingeschlüpft in* (loc.): नाडीषु Khând. Up. 8,6,2. — 2) im Ritual: *geräuschlos und in gebückter Stellung, gegenseitig sich anfassend, wegschleichen* (namentlich aus dem Sadas nach dem Bahishpavamâna) Ait. Br. 2,22. 5,22. fg. 7,20. Pańkav. Br. 6,7,9. TS. 6,3,1,1. Çat. Br. 4,2,4,10. 6,9,13. Kâtj. Çr. 22,8,20. Çâṅkh. Çr. 3,15,8. Lâtj. 1,11,16. 2,4,13. 9,2,8. Khând. Up. 1,12,4.

— intens. partic. सरीसृपतम् P. 7,4,65. सरीसृपन्तो Bhâg. P. 10,8,22. — Vgl. सरीसृप् fg.

— अति *hingleiten, hinkriechen über, an* (acc.): पद्वो अतिसर्पति RV. 8,91,21. अह्निर्न जूर्णामति सर्पति त्वचम् 9,86,44. उत यो द्यामतिसर्पात् *sich hinausstehlen über* AV. 4,16,4. 20,9. धिष्णियान् TS. 6,3,1,5. Lâṭj. 1,9,14. von Flüssigem Ait. Br. 5,27. Vgl. अतिसर्पण.

— व्यति act. P. 1,3,15. Vop. 23,55. fg. *hinundher fliegen:* इषुभिर्व्यतिसर्पद्भिरादित्यो ऽन्तरधीयत MBh. 4,1042.

— अधि *darüber hin gleiten:* बृसी: Çâṅkh. Çr. 17,14,6. 17,4.

— समधि dass. Çâṅkh. Çr. 17,16,5.

— अनु *nachschleichen, nachgehen;* mit acc. Çâṅkh. Çr. 8,15,8. रामम् Bhaṭṭ. 15,59. क्रन्दितम् Kathâs. 53,112. *entlang kriechen* AV. 9,8,7. *sich nähern, herantreten zu:* सर्वांस्तानेकैकमनुसर्पति (एकैकमुप° v. l.) MBh. 1,6201. in der Stelle गिरिमन्वसृपत् Bhaṭṭ. 6,27 ist अनु mit गिरिम् zu verbinden: *er bewegte sich nach der Richtung des Berges hin.*

— समनु *herantreten, sich nähern* MBh. 1,6450.

— अप 1) *sich fortbegeben, zurücktreten, weichen* MBh. 1,5286. 6704. 3,14112. R. 2,29,4. R. Gorr. 2,123,1. 5,25,17. 27,24. 7,19,31 (med.). या छायेव न तत्पार्श्वात्तपामप्यपसर्पति Kathâs. 104,58. अपामेतत्प्रवृद्धं मे हृदयान्नापसर्पति MBh. 5,2349. Spr. (II) 4477. Mârk. P. 16,21. Finsterniss Varâh. Bṛh. S. 5,87 (med.). संपद: Spr. (II) 4411. — 2) *beschleichen* so v. a. *belauschen, ausforschen:* पौरज्ञानपदान् Uttarar. ed Cow. 25,5 (उपसर्पितुम् die ältere Ausg.). — Vgl. अपसर्प fg. und अपसृप्ति. — caus. *fortjagen:* °सर्प्य partic. fut. pass. Spr. (II) 574 (Conj.).

— प्रत्यप caus. *zum Zurückweichen zwingen:* (शरै:) प्रत्यपासर्पयद्धयान् R. 6,92,8.

— व्यप *sich fortbegeben, — entfernen, — auf und davon machen* MBh. 4,1899. 8,1923. 15,237.

— अभि *schleichend —, leise* u. s. w. *sich nahen* (mit acc.) Kâṭh. 28, 8. सर्वान्तून्पशवो ऽग्निमभिसर्पन्ति Nir. 7,19. AV. 3,25,4. Vgl. अभिसर्पण.

— समभि *hinfliegen —, hinschiessen zu* (acc.): (पार्थम्) शरा: समभिसर्पन्तो (°सर्पन्तु ed. Bomb.) वल्मीकमिव पन्नगा: MBh. 4,1522.

— अव 1) *hinuntergleiten:* von der zum Untergang sich neigenden Sonne VS. 16,7. Lâṭj. 3,1,12. *zurückweichen:* समुद्रस्यावसर्पत: (so ed. Bomb.) MBh. 13,7257. काले ऽवसर्पति so v. a. अवसर्पिण्याम् Çatr. 14, 98. — 2) *beschleichen:* वपाम् TS. 4,2,3,1 (VS. v. l.). AV. 8,6,3. — 3) *allmählich überziehen:* आर्पश्चरूम् AV. 11,1,17. — Vgl. अवसर्प fgg. — caus. *zurückzuweichen veranlassen:* समुद्रश्चावसर्पित: (समुद्रस्यावसर्पत: ed. Bomb.) MBh. 13,7257.

— अन्वव *nachschleichen* Çat. Br. 1,8,1,6.

— उपाव *herbeischleichen* Çat. Br. 14,6,11,1.

— पर्यव dass. Çâṅkh. Br. 27,1.

— प्रत्यव dass. Çat. Br. 14,5,1,21.

— व्यव *sich einschleichen in* AV. 19,44,7. TS. 2,2,9,2. देवानां पुरं मध्यत: TBr. 1,7,3,5. Kâṭh. 28,8. 29,10. Pañkav. Br. 15,11,9.

— आ *herbeischleichen* Khând. Up. 1,12,4.

— उदा s. उदासर्पण.

— उपोदा, partic. °सृप्त *ausgekrochen* Çat. Br. 7,3,2,14.

— उद् 1) *hervorkriechen, sich erheben vom Sitz* u. s. w.: पृथिव्या: *sich mühsam aufrichten* AV. 6,134,2. Çat. Br. 11,5,3,4. 7. *sich erheben auf, über* (acc.): गजा:, सरित्प्रवाहस्तटम् Ragh. 5,46. *sich erheben so v. a. höher werden* Bhâg. P. 8,7,19. ein Durchgang, eine Thür MBh. 3,2930. नोत्सर्पत्युदधि: Bhâg. P. 3,29,42. 11,8,6 (med. zugleich *sich überheben*). *in die Höhe gelangen, eine hohe Stellung erlangen* Kâm. Nitis. 19,22. *hervorgehen, entstehen aus, in:* तन्मुखाम्भोरुहोत्सर्पत्कान्ति Kathâs. 116, 26. अन्यथाबुद्धि: प्रमत्तस्य हृदि । उत्सर्पति Bhâg. P. 11,13,9. उत्सृप्त *heraufgekommen, aufgegangen;* von der Sonne Kâtj. Çr. 4,8,21. अनुत्सृप्त 22. Nir. 12,14. — 2) *sich langsam weiter bewegen:* प्राङ्ग होतुर्धिष्ण्यादुत्सर्पेत् TBr. 3,11,9,8. Çat. Br. 2,3,2,21. Kâtj. Çr. 4,14,27. 15,8,2. Gobh. 1,2,8. 2,10,24. 3,10,20. Âçv. Çr. 4,5,10. fg. — Vgl. उत्सर्पिन्. — caus. *aufsteigen lassen:* असून्मूर्ध्नि Bhâg. P. 4,23,15. — desid. *sich zu erheben wünschen:* उत्सिसृप्सन्तो द्यामारुरुक्षत: RV. 8,14,14. आरुरुक्षन्ति मायाभिरुत्सिसृप्सन्ति ये दिवम् Bhâg. P. 8,11,5.

— उपोद् *hinauskriechen* Ait. Br. 6,1.

— प्रोद् *aus den Fugen kommen* Bhâg. P. 7,8,33 (med.).

— व्युद् *sich herausbewegen* Ait. Br. 5,23.

— समुद् 1) *sich erheben bis — hin* (acc.): धूपे समुत्सर्पति वैजयन्ती: Ragh. 6,8. — 2) *einbrechen, beginnen:* ध्वान्ते समुत्सर्पति Spr. (II) 937, v. l.

— उप 1) *hinschleichen zu, sich verkriechen in; beschleichen, sich sachte hinzumachen:* उप सर्प मातरं भूमिमेताम् RV. 10,18,10. 99,12. AV. 5, 11,6. 7,56,6. 8,6,3. 12,1,46. Çat. Br. 3,5,1,31. छायाम् 11,1,5,2. मूलानि 13,8,1,20. Gobh. 3,2,11. Kauç. 135. Ait. Br. 3,46. दीक्षितस्तु वसोर्धारामुपसर्पेत् Âçv. Çr. 4,8,30. *herantreten zu* (acc.), *sich nähern, sich hinbegeben zu* Brâhmaṇ. 3,22 (अनुसर्पति MBh. 1,6201). MBh. 2,2701. 3,2513 (उपसर्प nach Nilak. = उपससर्प; v. l. उपसर्प्य, wofür उपसृप्य zu lesen ist). 14875. 4,1601. 5,7525. 14,1678. Hariv. 4616. R. 3,26,10. 32,2. 4,16,10. 5, 14,12. Spr. (II) 174. 508. 609. 3722. 3913. Çâk. 49,6. 94,4. 109,9. Kathâs. 22,84. 25,99. Prab. 22,1. Dhûrtas. 70,3. Bhâg. P. 5,1,8. 6,9,21. 8,3,30. Hit. 73,1. नोपसर्पन्ति ते यमम् MBh. 3,13372. 13,3178. ममोपान्तिकम् Mâlav. 8,17. fg. तत्र M. 9,269. पञ्चरात्रमुपसर्पद्भि: समासादितस्तै: स ह्रद: *fünf Tage lang nach der Richtung hin gehend* Pañkat. 159, 23. mit gen. der Person Kathâs. 28,106. Spr. (II) 1508. med. MBh. 8, 2512. 9,2806. R. 2,96,9. 3,30,32. 4,16,9. 6,101,25. भार्यं *sich geschlechtlich nähern* MBh. 1,3813. *stossen auf:* ग्रामं गच्छन्वृक्षमूलमुपसर्पति P. 1, 4,50, Schol. von Unbelebtem: प्रतिवातं नहि घन: कदाचिदुपसर्पति *sich bewegen, ziehen* Spr. (II) 4408. मयूखैरुपसर्पद्भि: *langsam herankommend* R. 3,22,19. संध्या Bhâg. P. 3,18,26. नोपसर्पद्भिमुखद्वा शशिनं दृश्यते तम: । विसृज्यश्चोपसर्पंश्च तद्वत्पश्य शरीरिणाम् MBh. 12,7436. यत्रोपयातमुपसर्पति देवमाया Bhâg. P. 3,31,20. दु:खम्, सुखम् Spr. (II) 7085 (med.). प्रलयम् *in's Verderben —, zu Grunde gehen* Hit. II,175. — 2) *an Etwas gehen, beginnen;* mit infin. M. 10,105. Hit. 15,7. पुरुषोपसृप्तानि Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,30. — 3) *Jmd* (acc.) *belauschen, ausforschen* Uttarar. 18,12 (अपसर्पितुम् ed. Cow.). — Vgl. उपसर्पण fg. — caus.: सद्भिर्यो ह्युपसर्प्यताम् Spr. (II) 6673 und उपसर्प्य N. 12,84 wohl fehlerhaft für °सृप्यताम् und °सृप्य.

— समुप *herantreten zu* (acc.), *sich nähern* MBh. 1,6441. 6450. R. 4,58,11.

— विनि Âçv. Çr. 6,12,2 (in der gedr. Ausg.) fehlerhaft für विनिसृ.

— निस् *hinausschleichen* Çâṅkh. Çr. 6,13,8. 7,14,12. 8,8,9. Lâṭj. 5, 10,8. *ausziehen, sich in Bewegung setzen* R. 5,73,46. Vgl. यथानिःसृप्तम्.

— अभिनिस् *sich hinbewegen zu* Âçv. Çr. 5,11,1.

— विनिस् *hinausschleichen* Âçv. Çr. 6,12,2 (विनिसृप्य fehlerhaft die Ausg.).

— परि *umschleichen, sich umherbewegen um* (acc.), *umherstreichen*: यद्बुवना पर्यसर्पत RV. 1,161,12. Kauç. 2. MBh. 11,139. 158. Hariv. 1144. R. 3,52,48 (med.). 6,2,23. Spr. (II) 5417. परिसर्पम् absol. Çat. Br. 7,4, 1,32. 10,5,5,7. *in Jmdes Nähe sich aufhalten, Jmd aufsuchen* MBh. 13, 6740. Vgl. परिसर्प fgg.

— प्र 1) *hin —, hineinschleichen, beschleichen, schliefen in*: सोम इ- न्द्रम् RV. 8,17,7. प्र कुमारो न वीरुधः सर्पत् 10,79,3. यस्यौषधीः प्रसर्प- थाङ्गमङ्गम् 97,12. तमसि Pañkav. Br. 16,1,1. im Ritual VS. 10,30. Çat. Br. 5,4,5,4. सदः: TS. 3,2,4,2. Pañkav. Br. 18,2,9. 9,4. Çâṅkh. Br. 13, 1. Çr. 6,12,1. 7,7,4. 13,3,13. Âçv. Çr. 5,7,9. यथाप्रसृप्तं विनिःसृपन्ति 6, 12,2. — क्रुद्धा इव मनुष्येन्द्र भुजंगाः कालचोदिताः । प्रसर्पमाणा मेदिन्यां ते व्यरोचन्त मार्गणाः ॥ MBh. 7,5526. Bhâg. P. 3,20,48. *sich in Bewegung setzen, sich hinbewegen*: पुरः (so zu lesen) Kâm. Nîtis. 15,16. Verz. d. Oxf. H. 48,b,13. 117,a,6. Bhâg. P. 8,12,29. 10,62,34. Pañkat. 120,9. मृगाः प्रसमृपुर्वामम् Bhaṭṭ. 14,20. — 2) *hervorbrechen*: रुधिरेण प्रसर्पता (so mit der ed. Bomb. zu lesen) MBh. 4,1051. *anbrechen*: प्रसर्पन्ति ततो धात्ते Kathâs. 123,172. — 3) *sich verbreiten*: यथाशनिर्यथा विद्युद्यथा वा- रि प्रसर्पते Çatr. 14,48. आलर्कं विषमिव सर्वतः प्रसृप्तम् Uttarar. 20,6 (27,6). — 4) *zu Werke gehen, verfahren* Kâm. Nîtis. 15,35. Spr. (II) 5812. *in einer best. Weise fortfahren* 5336. — 5) *fortschreiten* so v. a. *von Statten gehen*: कर्म Bhaṭṭ. 2,29. — Vgl. प्रसर्प fgg. — caus. partic. प्रसर्पित *hinschleichend*: भुजंगवद्वक्रगति° (नवोदक) Ṛt. 2,13.

— अनुप्र *herzu —, nachschleichen*: सदो वै प्रसर्पन्तं पितरो ऽनु प्रसर्प- न्ति TS. 3,2,4,5. कूर्मः 5,2,8,4. यद्दश दशैकैकं चमसमनुप्रसृप्ता भवन्ति Çat. Br. 5,4,5,3. — caus. *herumgehen lassen bei* (acc.): इतराननुप्रसर्पयेयुः (चमसम्) Âçv. Çr. 9,3,19.

— अभिप्र *herbeischleichen* AV. 8,6,22.

— प्रतिप्र *wieder herbeischleichen* Âçv. Çr. 5,7,11. 11,4. 6,5,4.

— विप्र *hinundher schleichen, sich hinundher bewegen*: (नदी) शोभते विप्रसर्पन्ती प्रमदेव विभूषिता Hariv. 12103.

— संप्र *hin —, hineinschleichen* Çâṅkh. Çr. 17,7,11. Çat. Br. 4,2,4,9. — Vgl. संप्रसर्पण.

— प्रति *zurückschleichen* Khând. Up. 5,2,6. *hineinschlüpfen*: पर्वतः (so ed. Bomb.) । अस्तो नाम यतः संध्या पश्चिमा प्रतिसर्पति MBh. 5,3806.

— वि 1) *umherschleichen, einherschleichen, einhergehen, sich hinbewegen*: पन्थाम् *den Weg entlang* VS. 23,55. fg. MBh. 1,8286. 3,2096. 14997 (विसर्पमाण). Hariv. 3442. 12108 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R. Gorr. 2,102,6. Ragh. 4,53. 11,29. Spr. (II) 4592. Bhâg. P. 3,20,32. 8,7,20. 8, 18. Pañkat. 198,16. Hit. 10,1. von Unbelebtem R. 2,80,20. Pfeile MBh. 7,4161. गङ्गा 3,9956. जलम् R. 1,44,17 (med.). Wolken R. Gorr. 2,5,27. रजो घनम् Varâh. Bṛh. S. 38,6. वायुरप्यन्तरा — नाशक्नोत्स विसर्पितुम् in Folge der vielen umherfliegenden Pfeile MBh. 7,9374. — 2) *auseinandergehen, sich zerstreuen* RV. 10,14,9. — 3) *sich ausbreiten, — verbreiten*: पुरा क्रूरस्य विसृपः (infin.) VS. 1,28 (vgl. Schol. zu P. 1,1,40. 3,4,17. 8,3,110. 2,3,69, Vârtt. 2). Ait. Br. 3,34. शब्दः MBh. 8,2385. यथाप्सु पतितः शक्र तैलबिन्दुर्विसर्पति 13,3186. धूमसंघातः Hariv. 11823. प्रज्ञा: 11824. नवपरिमलगन्धः (so zu lesen) Spr. (II) 3413. विषाग्निवत् — शोकज्वरः 6231. मनोरागस्तीव्रं विषमिव Mâlatîm. 32,4. Sâh. D. 318. *über* (acc.): अयं ते बाष्पौघस्त्रुटित इव मुक्तामणिसरो विसर्पन्धाराभिर्लु- ठति धरणीं जर्जरकणः Uttarar. 13,9. fg. (18,6.7). — 4) *verbreiten*: ते विसृप्स्यन्ति च ते यशः Bhâg. P. 4,1,31. — Vgl. विसर्प fgg. und विसृति. — caus. *verbreiten, ausbreiten* Hariv. 12165. R. 5,75,9.

— अनुवि *sich ausbreiten* Mâdhava, Nid. 1,19.

— सम् *sich hin —, hineinschleichen*; mit acc.: त्रीन्त्समुद्रान् VS. 13, 31. *zusammengehen* Ait. Br. 5,23. *einherziehen, sich hinbewegen* MBh. 4,1759 (med.). 7,8384. Kathâs. 121,280. Megh. 29. छाया 52. *zu Jmd* (acc.) *herantreten* MBh. 12,10681 (med.). Vgl. संसर्प fg. und संसृप्.

— अनुसम् *nachschleichen* Çat. Br. 5,4,3,2. 5,3. eine Schildkröte 7, 5,1,9. TBr. 1,8,1,1. °सर्पम् absol. Kâtj. Çr. 24,4,47.

— उपसम् *sich hinschleichen zu*: औदुम्बरीम् Çat. Br. 4,6,9,21.

— विसम् s. विसंसर्पिन्.

सर्प (von सर्प्) gaṇa पचादि zu P. 3,1,134. 1) adj. *schleichend*; s. पीठ°. — 2) m. a) (*der Schleicher*) *Schlange, Natter* AK. 1,2,1,7. H. 1302. Halâj. 3,18. RV. 10,16,6 (sonst im RV. nur अहि). AV. 10,4,23. 11,3, 47. TS. 1,5,4,1. 3,1,1,1. 5,2,9,5. 6,1,10,4. 7,3,14,1. Çat. Br. 3,1,1, 7. 4,4,5,3. Pañkav. Br. 25,15,4. सर्पाणां वल्मीको गृहः Kâṭh. 31,12. M. 1,44. 4,126. 135. 11,133. 139. 12,42. aus Eiern geboren Suçr. 1,4, 19. 203,2. Arten und Namen 2,265. fgg. °दंष्ट्राविरहित Spr. (II) 2677. सर्पाणां च विषं दन्ते 6905. °युक्ते गृहे 6901. सर्पो नावज्ञेयः 6902. सर्पाः पिबन्ति पवनं न च दुर्बलास्ते 6903. परच्छिद्रानुजीविनः 6904. सर्पान् — ये नयन्ति वशं नराः 6906. fg. सर्पात्क्रूरतरः खलः 6899. सर्पो मन्त्रौषधिवशः ebend. वरं सर्पो न दुर्जनः 6900. मणिना भूषितः 2850. Varâh. Bṛh. S. 10, 7. 33,26. 53,123. °विषप्रतिषेध Verz. d. Oxf. H. 309,a,11. Kathâs. 65, 86. 90. Bhâg. P. 7,9,14. am Ende eines adj. comp. f. आ Varâh. Bṛh. S. 25,3. — b) pl. *best. übermenschliche Wesen* (neben Gandharva und ähnlichen Geschlechtern) *auf Erden, in der Luft und im Himmel* VS. 13,6. TBr. 3,1,1,6. Âçv. Gṛhj. 2,1,9. Çat. Br. 7,4,1,28. दिव्य Çâṅkh. Gṛhj. 4,15. AV. 8,7,20. 8,15. 10,29. 11,6,16. 9,16. 24. 10,1. 12,1,37. 46. VS. 24,36. सर्पदेवजनाः VS. 30,8. TBr. 3,12,8,2. Çat. Br. 11,5,1,7. Âçv. Gṛhj. 2,1,9. 14. Kauç. 49. M. 1,37. Weber, Gjot. 94. Mârk. P. 48,22. Bhâg. P. 3,20,48. भोगवती नाम सर्पाणामालयः पुरी R. 4,41,52. सर्पाणामयनम् *eine best. Jahresfeier* Âçv. Çr. 12,5,1. — c) N. pr. eines der 11 Rudra MBh. 1,2566. Hariv. 11531. VP. 121, N. 17. Weber, Gjot. 34. — d) *eine best. Constellation, wenn nämlich nur die drei ungünstigen Planeten in den drei* Kendra *stehen*, Varâh. Bṛh. 12,2. auch भुजग genannt. — e) *Mesua Roxburghii Wight.* Ratnam. im ÇKDr. — 3) f. ई *Schlangenweibchen* Çabdar. im ÇKDr. MBh. 1,677. सर्पो हन्ति किल स्नेहादपत्यानि न वैरतः Spr. (II) 259. — 4) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,242,b. महा° ebend. — Vgl. काल°, कृष्ण°, कोलि°, पीठ°, ब्रह्म°, राज°, वृत्त°, श्वेत°, सार्प.

सर्पऋषि m. *Schlangen-*Ṛshi: Arbuda Ait. Br. 6,1; vgl. Âçv. Çr. 10,7,5.

सर्पकङ्कालिका f. = सर्पकङ्काली Ratnam. 245.

सर्पकङ्काली f. *eine best. gegen Schlangengift angewandte Pflanze* Çabdak. im ÇKDr.

सर्पगति f. *Schlangengang, Schlangenwindung:* bei Kämpfern R. 6,92,3.

सर्पगन्धा f. *eine best. Pflanze,* = कृत्राकी u. s. w. Gatâdh. im ÇKDr. = नाकुली Aush. 51. — Suçr. 2,280,7. 536,13.

सर्पघातिनी f. *eine der* सर्पकङ्काली *verwandte Pflanze* Ratnam. 246.

सर्पच्छत्र n. *Pilz* Wilson. °क n. dass. Karaka 1,27. — Vgl. अहिच्छत्रक.

सर्पण (von सर्प्) n. *das Schleichen, Sichhinbewegen, langsame Fortbewegung:* der Schlange u. s. w. Ait. Br. 3,43. Nir. 4,26. 6,17. Mrkkh. 50,16. Mârk. P. 48,22. आयुधानाम् Varâh. Brh. S. 46,23. पर्वतस्येव सर्पणम् MBh. 5,2760. शिलानामिव सर्पणम् 7,3848. Im Ritual *das Leisegehen* u. s. w. (vgl. unter सर्प्), *namentlich aus dem* Sadas *weg* (Comm. zu Kâtj. Çr. 10,1,1) Âçv. Çr. 5,2,4. Kâtj. Çr. 9,8,25. 9,1. 14,20. 10,1,1. 11,1,22. 15,8,16. 20,5,3. संधि° Pâr. Grhj. 2,7.

सर्पता f. nom. abstr. von सर्प *Schlange.* सर्पतां गम् *in eine Schlange verwandelt werden* Kathâs. 65,92.

सर्पतृण m. = नकुल ÇKDr. angeblich nach H.

सर्पदंष्ट्र 1) m. *Croton polyandrum Roxb.* oder *Cr. Tiglium Lin.* (दन्ती) Çabdak. im ÇKDr. — 2) f. आ *Tragia involucrata Lin.* Ratnam. 69.

सर्पदंष्ट्रिका f. *Odina pinnata* (अजशृङ्गी) Râgan. im ÇKDr.

सर्पदण्डा f. *eine best. Pflanze,* = सैंहली Râgan. im ÇKDr.

सर्पदण्डी f. *eine best. Pflanze,* = गोरक्षी Râgan. im ÇKDr.

सर्पदन्ती f. *Tiaridium indicum Lehm.* (नागदन्ती) Râgan. im ÇKDr.

सर्पदमनी f. *eine best. Pflanze,* = बन्ध्याकर्कोटकी Râgan. im ÇKDr.

सर्पदष्ट n. *Schlangenbiss* Suçr. 2,262,4.

सर्पदेवी f. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,5084.

सर्पद्विष् m. *Pfau* (*Schlangenfeind*) Z. d. d. m. G. 27,86.

सर्पनाम 1) n. Bez. *gewisser Sprüche* Çat. Br. 7,4,1,25. — 2) f. आ = सर्पघातिनी Ratnam. 246.

सर्पपति m. *Schlangenfürst* Hariv. 3665.

सर्पपुष्पी f. *Tiaridium indicum Lehm.* Râgan. im ÇKDr.

सर्पफण m. = फण *die sogenannte Haube einer Schlange* Suçr. 1,25,1. °ज m. *ein best. Edelstein, der in der Haube einer Schlange vorkommen soll,* Çabdar. im ÇKDr.

सर्पबन्ध m. *Schlangenfessel* so v. a. *List, ein hinterlistiges Mittel* MBh. 5,4273.

सर्पबल = अमृताहरण Verz. d. Oxf. H. 378,*a*,1.

सर्पबलि m. *eine den* Sarpa *dargebrachte Spende* Ind. St. 9,228, N. 2. °कर्मन् Verz. d. B. H. 36,1.

सर्पभुज् m. 1) *Pfau* (*Schlangenverzehrer*) H. 1319. — 2) *eine Schlangenart,* = राजसर्प Halâj. 3,21.

सर्पमाला f. v. l. für सर्पनामा in Ratnam. nach ÇKDr.

सर्पमालिन् adj. *mit Schlangen umkränzt;* m. N. pr. eines Rshi MBh. 2,105. सर्पिर्मालिन् ed. Bomb.

सर्पयाग m. *Schlangenopfer* Bhâg. P. 9,22,35. — Vgl. सर्पसत्त्र.

सर्पराज m. *Schlangenkönig* Gobh. 3,7,11. Hit. 17,7, v. l. Çesha Ind. St. 3,458. Arbuda und Kândapatita 459. Vâsuki AK. 1,2,1,5. H. 1308. R. 4,41,53. Kâlija Hariv. 3667. 3674. 3682.

सर्पराज्ञी f. *Schlangenkönigin,* angebliche Verfasserin von RV. 10,189. TS. 1,5,4,1. 7,3,1,3. TBr. 1,4,6,6. 2,2,6,1. Çat. Br. 2,1,4,29. Ait. Br. 5,23. Vgl. सार्पराज्ञी.

सर्पलता f. *Betelpfeffer* (नागवल्ली) Râgan. im ÇKDr.

सर्पवल्ली f. dass. H. 1155, Schol.

सर्पविद् adj. *schlangenkundig* Çat. Br. 10,5,2,20. 13,4,3,9. Âçv. Çr. 10,7,5.

सर्पविद्या f. *Schlangenkunde* Çat. Br. 13,4,3,9. Çâñkh. Çr. 16,2,25. Dafür विषविद्या Âçv. Çr. 10,7,5. सर्पदेवजनविद्या Khând. Up. 7,1,2. 4.

सर्पवेद m. dass. Gop. Br. 1,10.

सर्पशिरस् m. (sc. हस्त) *eine best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,27. fg. 202,*a*,9. *b*,11. 13. 21.

सर्पशीर्ष 1) m. dass. Verz. d. Oxf. H. 202,*b*,10. — 2) n. *Schlangenkopf:* eine Ishtakâ TS. 5,2,9,5. Kâth. 20,5.

सर्पसत्त्र n. *Schlangenopfer* (von Ganameǵaja vollzogen) MBh. 1,9. 2020. fgg. wohl so v. a. सर्पाणामयनम् Kâtj. Çr. 24,4,48. Lâtj. 10,20. 10. Çâñkh. Çr. 13,23,6. Pañkav. Br. 25,14,3.

सर्पसत्त्रिन् m. ein Bein. Ganameǵaja's Çabdar. im ÇKDr.

सर्पसहा f. = सर्पघातिनी Ratnam. 246.

सर्पसामन् n. N. eines Sâman Ind. St. 3,242,*b*. Pañkav. Br. 25,15,1.

सर्पहन् m. *Ichneumon* (*Schlangentödter*) H. 1302.

सर्पहृदयचन्दन m. *eine Sandelart* Hiouen-thsang 2,122.

सर्पाक्ष (सर्प + अक्ष *Auge*) 1) n. *die Beere von Elaeocarpus Ganitrus Roxb.* Râgan. im ÇKDr. — 2) f. ई Bez. zweier Pflanzen: = गन्धनाकुली Râgan. im ÇKDr. = गण्डाली Bhâvapr. ebend. — Suçr. 2,286,6 (neben गन्धनाकुली).

सर्पाख्य (सर्प + आख्या) m. Bez. zweier Pflanzen: = नागकेसर Ratnam. im ÇKDr. = महिषकन्दभेद Râgan. im ÇKDr.

सर्पाङ्गाभिहत n. *Geschwulst an einer Stelle, die von einer Schlange gestreift worden ist,* Suçr. 2,263,9. 19.

सर्पाङ्गी (सर्प + अङ्ग) f. Bez. zweier Pflanzen: = सर्पघातिनी Ratnam. 246. = सैंहली Râgan. im ÇKDr.

सर्पादनी (सर्प + अदन) f. *die Ichneumonpflanze* (नाकुली) Râgan. im ÇKDr.

सर्पान्त (सर्प + अन्त) m. N. pr. eines der Söhne Garuda's MBh. 5,3597.

सर्पाराति (सर्प + अ°) m. ein N. Garuda's (*Feind der Schlangen*) H. 231.

सर्पारि (सर्प + अरि) m. *Schlangenfeind:* 1) *Ichneumon* Râgan. im ÇKDr. — 2) ein N. Garuda's: °केतन Bein. Krshna's Hariv. 3689.

सर्पावास (सर्प + आ°) 1) m. *Schlangenlager* Hariv. 3677. so v. a. *Ameisenhaufe* Varâh. Brh. S. 54,38. — 2) n. *Sandel* Râgan. im ÇKDr.

सर्पाशन (सर्प + अ°) m. *Pfau* (*Schlangenverzehrer*) Halâj. 2,86.

सर्पास्य (सर्प + आ°) m. N. pr. eines Râkshasa (*Schlangengesicht*) R. 3,29,31.

सर्पाहुति (सर्प + आ°) f. Bez. des Abschnittes TS. 5,5,10 nach Comm.

सर्पि (von सर्प्) m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Vâtsi Ait. Br. 6,24.

सर्पिका f. 1) (von सर्पी) *eine kleine Schlange;* s. तोय°. — 2) (f. zu सर्पक und dieses von सर्प्) N. pr. eines Flusses R. Gorr. 2,46,12.

सर्पित (von सर्प्) n. *ein wirklicher Schlangenbiss* Suçr. 2,263,8.13.

सर्पिन् (von सर्प्) 1) adj. *schleichend, sich langsam hinbewegend:* उद्रसर्पिन् Çat. Br. 7,1,1,2. उपात्त° (विवस्वत्) Kir. 5,35. शीतानिल° (मार्ग *ein Weg*) *auf dem ein kühler Wind einherstreicht* Hariv. 3386. — 2) f. सर्पिणी *a) Schlangenweibchen* Çabdar. im ÇKDr. — *b) ein best. Strauch,* = भुजगी Râǵan. 5,126. — *c)* Pańkat. 210,12 fehlerhaft für सर्पवाणी, wie die ed. Bomb. liest. — Vgl. अम्बुसर्पिणी, पीठसर्पिन्.

सर्पिरन्न adj. *Schmalz essend* R̥V. 10,27,18.

सर्पिरब्धि m. *Schmalzmeer* Mârk. P. 54,7.

सर्पिरासुति adj. *Schmalztrank schlürfend:* Agni R̥V. 2,7,6. 5,7,9. 8,63,2. Mitra-Varuṇa 8,29,9.

सर्पिरिला f. N. pr. der Gattin des Rudra R̥tadhvaǵa (Kratudhvaǵa ed. Bomb.) Bhâg. P. 3,12,13. Burnouf macht zwei Namen daraus.

सर्पिर्ग्रीव adj. (f. ई) *schmalznackig* TS. 3,2,8,4.

सर्पिर्मण्ड m. *der Schaum auf heisser Butter* Suçr. 1,181,10.

सर्पिर्मालिन् m. N. pr. eines R̥shi MBh. 2,105 (nach der Lesart der ed. Bomb., सर्पमालिन् ed. Calc.).

सर्पिर्मेहिन् adj. *schmalzähnlichen Urin habend* Suçr. 2,78,12.

सर्पिष्क von सर्पिस् am Ende eines adj. comp. gaṇa उरःप्रभृति zu P. 5,4,151.

सर्पिष्कुण्डिका f. *Schmalztopf* gaṇa कस्कादि zu P. 8,3,48.

सर्पिष्टम n. von सर्पिस् mit dem suff. des superl. Schol. zu P. 8,4,42. Kâç. zu P. 8,3,101.

सर्पिष्टर n. von सर्पिस् mit dem suff. des compar. Schol. und Kâç. zu P. 8,3,101. Comm. zu AV. Prât. 2,83.

सर्पिष्टस् adv. von सर्पिस् Kâç. zu P. 8,3,101.

सर्पिष्टा f. nom. abstr. von सर्पिस् Kâç. zu P. 8,3,101.

सर्पिष्ट्व n. desgl. Kâç. zu P. 8,3,101. Kâṭh. 24,7.

सर्पिष्मत् (Accent!) adj. = सर्पिष्वत् Çat. Br. 14,9,4,13. Uttarar. 70,8 (90,9).

सर्पिष्वत् (von सर्पिस्) adj. *mit Schmalz versehen, mit Schmalz bereitet* Kâṭh. 19,12. TS. 3,4,8,7. आतिथ्य 5,2,2,4. TBr. 3,8,2,2.

सर्पिस् (von सर्प्) n. Uṇâdis. 2,109. Vop. 26,68. 1) *zerlassene Butter, Schmalz in flüssigem oder festem Zustande* (nicht verschieden von घृत, obgleich man die Bestimmung findet, सर्पिस् sei *das flüssige,* घृत *das gestandene Schmalz,* Cit. bei Sâj. zu Ait. Br. 1,3) AK. 2,9,52. H. 407. Halâj. 2,120. 167. R̥V. 1,127,1. सर्पिषो दर्वी 5,6,9. आज्ञेनेन सर्पिषा सं विशन्तु 10,18,7. AV. 1,15,4. 9,6,41. क्षीरं सर्पिरथो मधु 10,9,12. आ सिञ्च सर्पिर्घृतवत्समङ्ग्धि 12,3,45. TS. 2,3,10,1. Çat. Br. 9,3,2,4. Pańkav. Br. 24,18,3.5. Shaḍv. Br. 5,2. Kâtj. Çr. 2,1,10. 8,8.4,8,5. जुह्वोतीत्युक्ते सर्पिः प्रतीयते Çâṅkh. Çr. 1,2,21. Lâṭj. 3,6,8. 9,8,9. धानाः सर्पिर्मिश्राः Kauç. 10. Âçv. Gr̥hj. 1,24,6. 4,1,18. Çr. 2,6,10. M. 11,119. 212. Suçr. 1,136,15. गव्य 180,15. 181,11. Spr. (II) 7010. Varâh. Br̥h. S. 46,24. 48,50. Bhâg. P. 6,19,21. Weber, Kr̥shṇaǵ. 302. सर्पींषि विविधानि Spr. (II) 2602. मधुसर्पिषी gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31 und दधिपयआदि zu 4,14. M. 3,274. मधुसर्पिषा Varâh. Br̥h. S. 55,24. दधिसर्पिषोः Spr. (II) 3106. हिरण्यमधुसर्पिषाम् M. 2,29. 4,233. 7,131. Suçr. 1,128,17. Spr. (II) 5843. दधिदुग्धसर्पिरश्नन 7417. सर्पिर्मधुनी gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31 und दधिपयआदि zu 4,14. — 2) angeblich so v. a. उदक Naigh. 1,12. — Vgl. सार्पिष, सार्पिष्क.

सर्पिःसमुद्र m. *das Schmalzmeer* Trik. 2,1,5.

सर्पिस्सात् adv. von सर्पिस् Comm. zu AV. Prât. 2,83.

सर्पीभू (सर्प + 1. भू) *zu einer Schlange werden:* °भूत Kathâs. 65,91.

सर्पेष्टि (सर्प + 1. इष्ट) n. = सर्पेष्ट Ratnam. im ÇKDr. wohl fehlerhaft.

सर्पेश्वर (सर्प + ई°) m. *Schlangenfürst* Hit. 27,7. °तीर्थ Verz. d. Oxf. H. 67,a,11.

सर्पेष्ट (सर्प + 1. इष्ट) n. *Sandel* Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

सर्पौषधि (सर्प + ओ°) N. eines Klosters Hiouen-thsang 1,137.

सर्ब्, सर्बति (गतौ) Dhâtup. 11,30.

सर्भ्, सर्भति und सम्भति (हिंसायाम्) Dhâtup. 11,40.

सर्म (von सर्) Uṇâdis. 1,139. m. *das Fliessen:* अपः सर्माय चोदयन् R̥V. 1,80,5.

सर्व 1) adj. (f. आ) Uṇâdis. 1,153. VS. Prât. 2,39. P. 6,1,191. mit pronominaler Decl. 1,1,27. Vop. 3,9. गृह्यकर्मसु सर्वसु (wohl सर्वशः zu lesen) Gr̥hjas. 1,58. Accent eines damit anlautenden comp. P. 6,2,93. 105. *a) ganz, all, jeder; m. sg. Jedermann, pl. Alle, n. sg. Alles* AK. 3,2,14. H. 1433. Halâj. 4,28. सर्वं परिक्रोशं जहि R̥V. 1,29,7. सर्वया विशा πανδημεί 39,5. 127,8. नि मामृजे पुर इन्द्रः सु सर्वाः 7,26,3. तं त्वा भग सर्व इज्जोहवीति 41,5. 5,85,8. देवाः 6,75,19. शिवास्मै सर्वस्मै क्षेत्राय AV. 3,28,3. 5,23,13. विश्वेषु देवेषु वयं सर्वेषु यशसः स्याम *allen und jedem* 6,58,2. यस्येमा विश्वा भुवनानि सर्वा TBr. 3,1,1,1. एष वै प्रजापतिं सर्वं करोति यो ऽश्वमेधेन यजते सर्व एव भवति सर्वस्य वा एषा प्रायश्चित्तिः u. s. w. TS. 5,3,12,1. Ait. Br. 1,6. सर्वस्यै वाचः सर्वस्य ब्रह्मणः परिगृहीत्यै 2,15. अग्नौ ह्येदं सर्वं जायते Çat. Br. 6,1,2,11. 3,1,1,9. 10. 2,3. 14, 2,2,46. Çâṅkh. Çr. 4,11,3. सर्वमह्नः Lâṭj. 9,2,12. सर्वमायुः Çat. Br. 2,1,2,4. Âçv. Gr̥hj. 1,17,14. 2,7. — सर्वं छिद्रम् M. 8,239. सर्वं ग्रामम् 2,185. कुलम् 3,62. सर्वेण प्रयत्नेन 7,71. सर्वः कान्तमात्मानं पश्यति Çâk. 25,4. स सर्वस्य हितप्रेप्सुः M. 5,46. Kathâs. 14,59. किमब्रवीच्च नः सर्वान् MBh. 3,2183. इदं सर्वम् M. 1,27. 41. अस्य सर्वस्य 33. सर्वमिदम् 63. 51. सर्वस्यास्य 94. गवां सर्वम् *Alles was von den Kühen kommt* AK. 2,9,50. सर्वे ऽपि (vgl. den Gebrauch von अपि nach Zahlwörtern) Varâh. Br̥h. S. 96,5. 104,4. H. 694. सर्व एव M. 9,214. चतुरो वेदान्सर्वान् MBh. 3,2247. सर्वेष्वेव चतुर्ष्वपि M. 3,135. सर्वं निखिलम् R. 1,5,4. mit einer Negation: यस्मात्सर्वा विभक्तिर्नोत्पद्यते *nicht alle Casusendungen* P. 1, 1,38, Schol. सर्वं च तिलसंबद्धं नाद्यात् *er esse Nichts was* u. s. w. M. 4,75. न भक्षयेत् — सर्वान्पञ्चनखांस्तथा *auch esse er kein fünfkralliges Thier* 5,17. 11,94. न ताः स्म प्रतिगृह्णन्ति सर्वे ते देवदानवाः R. 1,45,35. 74,14. इन्द्रियार्थेषु सर्वेषु न प्रसज्येत Spr. (II) 1121. ज्ञातुं न शक्यं हि किमस्ति सर्वैः 2448. न क्रुध्येच्चापि सर्वस्य 5634. सर्वः सर्वं न जानाति 6941. सर्वभूतान्यपीडयन् 3090. सर्वमलज्जाकरमिह 5911. सर्वेषां कृतवैराणामविश्वासः सुखोदयः 6952. am Anf. eines comp. als adj.: °वर्णानाम् M. 1,2. °भूतानि 16. °दिनु 3,87. als subst.: सर्वाभावे 9,189. सर्वाभिसंधक Spr. (II) 3096. °श्रेष्ठ *unter Allen der beste* Mârk. P. 16,18. °महत् *der allergrösste* Kathâs. 23,40. °श्वेत = सर्वेषां श्वेततरः P. 6,2,93, Schol. — *b) allerlei, allerhand, von aller Art, von welcher Art es auch sei:* श्वापदः

M. 7,214. चान्द्रायणं चरेत्सर्वानवकृष्टान्निकृत्य तु Jâǵn. 3,262. अन्नानां निचयं सर्वं सृजस्व R. 1,52,24. Varâh. Brh. S. 54,31. °सस्यानाम् 29,3. 42,4. 48,41. fg. °रत्नसमन्वित MBh. 3,2493. °शिल्पिभिः R. 1,5,17. विभाण्डकसुतं सर्वोपायैरिहानय 8,15. °संस्थान adj. Varâh. Brh. S. 80,8. — c) in Verbindung mit einem adj. so v. a. *ganz, in allen seinen Theilen, überall:* सर्वास्म्यस्मि रोमशा *ganz haarig* ṚV. 1,126,7. सर्व एव सुवर्णः *ganz golden* Khând. Up. 1,6,6. gewöhnlich mit dem adj. comp. P. 6,2,93 (Accent solcher compp.). °श्वेत, °कृष्ण, °सौवर्ण Schol. Vgl. यः सर्वः श्रीपर्ण्या पर्यङ्को निर्मितः *ganz aus — verfertigt* Varâh. Brh. S. 79,11. — 2) m. N. pr. (nicht pronominal decl.) P. 1,1,27, Vârtt., Schol. Bein. Kṛshṇa's: सर्वं समाप्नोषि ततो ऽसि सर्वः Bhag. 11,40. सर्वाय सर्वेश्वराय सर्वपतये सर्वसंभवाय गोविन्दाय Weber, Kṛshṇaǵ. 308. Pańkar. 4,3,14. Bein. Çiva's (vgl. शर्व) AK. 1,1,1,26. MBh. 7,9620 (Nîlak. erwähnt die v. l. शर्व). 12,10363. 13,743. Vop. 3,37, Çl. 3. Verz. d. Oxf. H. 170,a,5. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52,b,25. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 58,22. — Vgl. सर्व° (auch Çat. Br. 2,2,1,14. 4,1, 5,10. 5,1,4,5. 2,1,10. 6,3,1,23 u. s. w.), अति°, सार्व.

सर्वसह् P. 3,2,41. Vop. 26,60. 1) adj. *Alles geduldig ertragend* H. an. 4,341. Spr. (II) 4957. 6909. 6943 (= MBh. 13,1664). Verz. d. Oxf. H. 120,a,34. 170,b,2 v. u. 264,a,2. Kathâs. 15,83. Sâh. D. 16,7. — 2) f. आ *die Erde* AK. 2,1,3. H. 937. H. an. Halâj. 2,1. Govardh. Ârjâs. 163 (nach Benfey). — Vgl. सर्वसह्.

सर्वहर adj. *Alles mit sich führend* Çâńkh. Br. 2,9.

सर्वक adj. = सर्व 1) a) ÇKDr. angeblich nach Vop. बर्हिर्बालिर्ति सर्वकम् AV. 1,3,6. सर्वके = सर्वत्र ÇKDr. nach Siddh. K. सर्विका f. P. 6,3,35, Vârtt. 4, Schol. 7,3,44, Schol. Vop. 4,6.

सर्वकभार्य = सर्विका भार्या यस्य P. 6,3,35, Vârtt. 4, Schol.

सर्वकर्तर् nom. ag. *der Hervorbringer von Allem* Verz. d. Oxf. H. 170, a,4. Kâlakakra 2,169. = ब्रह्मन् Çabdar. im ÇKDr. Nom. abstr. °कर्तृत्व Sarvadarçanas. 57,21.

1. सर्वकर्मन् n. pl. *Werke aller Art* Âçv. Çr. 2,6,3. Çâńkh. Çr. 4,6,10. M. 6,95. 9,319. MBh. 12,1793. am Anf. eines comp.: °कर्मसह् 13,2095. °कर्मकारिन् Abhidhânottara 68. Verz. d. Cambr. H. 28.

2. सर्वकर्मन् 1) adj. *alle Werke in sich enthaltend* Khând. Up. 3,14,2. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Kalmâshapâda MBh. 12,1793. Hariv. 817. fg.

सर्वकर्मीण (von 1. सर्वकर्मन्) adj. *sich mit Allem beschäftigend, alles Mögliche treibend* P. 5,2,7.

सर्वकाञ्चन adj. *ganz golden* R. Gorr. 2,32,8. Mârk. P. 21,16.

1. सर्वकाम m. pl. *alle möglichen Wünsche, alles Gewünschte* MBh. 2,149. °समृद्ध Spr. (II) 6910. °प्रसिद्धि Weber, Kṛshṇaǵ. 295. °कामार्थद Râmat. Up. 328. — Vgl. सार्वकामिक.

2. सर्वकाम 1) adj. a) *Alles wünschend* Âçv. Çr. 11,7,1. Kâtj. Çr. 20, 1,1. 21,2,1. Ind. St. 2,299. Bhâg. P. 2,3,10. — b) *alle Wünsche erfüllend* Kauç. 45. वरासन MBh. 1,7717. — c) *alles Gewünschte besitzend* Çat. Br. 10,5,4,15. MBh. 3,3006. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Ṛtuparṇa VP. 380. Bhâg. P. 9,9,17. — b) eines Arhant's Târan. 56. 289. 291. 293. 298.

सर्वकामदुघ adj. (f. आ) *alles Gewünschte melkend, — gewährend:* धेनु MBh. 5,3611. मही Bhâg. P. 1,10,4. 4,18,26. 28. — Vgl. कामदुघ.

सर्वकामदुह् adj. dass. Verz. d. Oxf. H. 54,a,5 v. u. — Vgl. कामदुह्.

सर्वकाममय (von 1. सर्वकाम) adj. *voller Wünsche:* पुरुष Maitrjup. 6,30.

सर्वकामिक (wie eben) adj. 1) *alle Wünsche erfüllend:* आतिथ्य Bhâg. P. 9,5,19. — 2) *aller Wünsche theilhaftig* Spr. (II) 3380.

सर्वकामिन् (wie eben) adj. 1) *alle Wünsche erfüllend* Sundop. 1,31 (सार्वकालिकीम् MBh. 1,7648). — 2) *ganz nach Wunsch verfahrend* Çâńkh. Çr. 16,1,19. 10,11. — 3) *aller Wünsche theilhaftig* Spr. (II) 3381. 6623.

सर्वकाम्य्, °म्यति *Alles wünschen* P. 6,3,35, Vârtt. 4, Schol.

सर्वकाम्य adj. *von Allen geliebt* Pańkar. 4,3,25. Sund. 4,7 fehlerhaft für सर्वकाम, wie MBh. 1,7717 gelesen wird.

सर्वकारक adj. P. 6,2,105, Schol.

सर्वकारण n. *die Ursache von Allem* Madhus. in Ind. St. 1,23,7. °कारण n. *die Ursache der Ursache von Allem* Pańkar. 1,1,5. 3,44. 8,29 (falschlich m.). 4,3,16.

सर्वकारिन् adj. *der Alles zu vollbringen im Stande ist* R. 7,39,22. कारः कृत्यं तद्येषामस्ति ते कारिणस्तेषां कार्यापेक्षिणां सर्वेषाम् Comm.

सर्वकालम् adv. *zu jeder Zeit, stets* Varâh. Brh. S. 79,1. Kathâs. 120, 34. Spr. (II) 5426. यस्तात न क्रुध्यति सर्वकालम् *wer niemals zürnt* 5330. °काले = °कालम् 6054, v. l. — Vgl. सार्वकालिक.

सर्वकाषम् absol. in Verbindung mit कष् *völlig aufreiben* Spr. (II) 6231.

सर्वकृच्छ्र adj. *allerlei Noth habend* MBh. 12,12864.

सर्वकृत् adj. *Alles hervorbringend* Hariv. 8313 nach der Lesart der neueren Ausg.

सर्वकृष्ण adj. *ganz schwarz* P. 6,2,93, Schol.

सर्वकेश N. pr. einer Oertlichkeit gaṇa शण्डिकादि zu P. 4,3,92. — Vgl. सार्वकेश्य.

सर्वकेशक adj. *vollständiges Haupthaar habend* AV. 4,37,11.

सर्वकेशिन् P. 5,2,135, Vârtt. 2, Schol. m. *Schauspieler* (*ganzes d. i. langes Haupthaar tragend*) Pat. zu P. 2,1,69. fg. (lith. Ausg. 2, 344,b. 345,b). H. 328. Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. सर्ववेषिन्.

सर्वक्रतु m. pl. *Opfer irgend einer, jeglicher Art:* °क्रत्वधिकार Ind. St. 1,48. 54. sg. so v. a. °रूप Bhâg. P. 3,13,38. सर्व° Çat. Br. 11,5,5,5. सर्वक्रतुता Ind. St. 1,36.

सर्वक्रतुमय (von सर्वक्रतु) adj. *alle Opfer in sich enthaltend:* विष्णु Pańkar. 4,3,193.

सर्वक्षार m. *eine Art Alkali* Râǵan. 6,257.

सर्वक्षित् adj. *in Allem wohnend:* ब्रह्मन् Maitrjup. 6,35.

सर्वग 1) adj. P. 3,2,48. *überall befindlich, allgegenwärtig, überall verbreitet* Muṇḍ. Up. 3,2,5. Çvetâçv. Up. 6,17. Jâǵn. 3,130. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,162. fg. MBh. 1,70. 13,743. 801. Suçr. 2,133,21. Verz. d. Oxf. H. 170,a,5. H. 324. Mârk. P. 47,8. Bhâg. P. 4,20,7. 6,8,31. 7,2, 22. Pańkar. 4,3,14. अ° Schol. zu Kap. 1,125. सर्वगत्व n. nom. abstr. Suçr. 1,249,10. — 2) m. a) *die Weltseele* Çabdam. im ÇKDr. — b) ein N. Brahman's H. an. 3,132. fg. Med. g. 49. — c) ein N. Çiva's ebend. — d) N. pr. α) eines Sohnes des Bhîmasena von der Balamdharâ MBh. 1,3829; vgl. सर्वगत und सर्वत्रग. — β) eines Sohnes des Paur-

ṇamâsa VP. 1,10,6. — 3) f. आ *Fennich* (प्रियङ्गु) Çabdak. im ÇKDr. — 4) n. *Wasser* H. an. Med.

1. सर्वगण m. *der ganze Haufe* Pâr. Gṛhj. 3,4.

2. सर्वगण (in den Brâhmana proparox.) adj. *die Schaar vollzählig habend, eine volle Schaar bildend* ṚV. 1,116,8. 5,51,12. AV. 16,4,6. सर्वात्मानः सर्वगणाः TBr. 3,7,5,7. 2,6,3,5. TS. 3,1,8,1. VS. 19,48. Kâtj. Çr. 25,12,6. Kauç. 45.

सर्वगत 1) adj. = सर्वग Muṇḍ. Up. 1,1,6. Çvetâçv. Up. 3,11. 21. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 1,146. Jâǵń. 3,130. Bhag. 2,24. Suçr. 1,311,13. 312,9. Kumâras. 5,58. Bhâg. P. 8,1,18. Sarvadarçanas. 13,3. fgg. Schol. zu Kap. 1,51. पप्रच्छानामयं चापि तयोः सर्वगतं विभुः so v. a. *er fragte, ob sie vollkommen gesund seien*, MBh. 3,2118. यच्च किंचित्सर्वगतं भूमौ वा यदि वा दिवि so v. a. *Alles was sich auf Erden oder im Himmel befindet* 1,3316. Davon °त्व n. nom. abstr. Bhâshâp. 25. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Bhîmasena von der Kâlî Bhâg. P. 9,22,30; vgl. सर्वग und सर्वत्रग.

सर्वगति f. *die Zuflucht Aller* MBh. 12,12864. Pańkar. 4,3,24.

1. सर्वगन्ध m. pl. *Wohlgerüche aller Art* Suçr. 2,115,2. 390,14. 419, 9. Varâh. Bṛh. S. 48,42.

2. सर्वगन्ध 1) adj. *alle Gerüche enthaltend* Çat. Br. 10,6,3,2. Khând. Up. 3,14,2. — 2) f. आ *ein best. wohlriechender Stoff* Suçr. 2,277,12. 375,16. 391,8. vielleicht auch 390,20. — 3) n. *eine best. Mischung verschiedener wohlriechender Stoffe: a)* Kakkola, Lavańga, Aguru *und* Sihlaka Çabdak. im ÇKDr. — *b)* Karpûra, Kakkola, Aguru, Kuńkuma *und* Lavańga Bhâvapr. im ÇKDr.

सर्वगन्धमय adj. (f. ई) *alle Wohlgerüche in sich enthaltend* (vielleicht °मयीति zu lesen oder eine unregelmässige Contraction anzunehmen von °मय इति) Weber, Kṛshṇaǵ. 291.

सर्वगन्धिक adj. *aus allen Wohlgerüchen bestehend:* प्रदेह Suçr. 2,388,14.

सर्वगायत्र adj. *ganz aus* Gâjatrî *bestehend* Çat. Br. 11,5,2,9. Çâńkh. Br. 21,6.

सर्वगु adj. *sammt allem Vieh* AV. 5,6,11.

सर्वगुण adj. *für alle Fälle passend* Kâtj. Çr. 1,3,28. — Vgl. सार्वगुणिक.

सर्वगुणविशुद्धिगर्भ m. N. pr. eines Bodhisattva Daçabhûm. 2.

सर्वगुणसंचयगत m. *eine best. Meditation* Vjutp. 19.

सर्वगुणिन् (von सर्व + गुण) adj. *alle Vorzüge besitzend* MBh. 2,530.

सर्वगुरु adj. *aus lauter Längen bestehend* Ind. St. 8,429. fgg.

सर्वगुह्यमय (von सर्व + गुह्य) adj. *alle Mysterien in sich enthaltend* MBh. 1,5431.

सर्वगृह्य adj. *sammt allen Hausgenossen* Çat. Br. 3,4,1,6.

सर्वग्रन्थि m. *die Wurzel vom langen Pfeffer* Viçva im ÇKDr. °क n. dass. H. 421.

सर्वग्रह m. *das Essen von allerlei Speise* (ohne bestimmtes Verhältniss) Karaka 3,1.

सर्वग्रहरूपिन् adj. etwa *den Charakter aller Planeten habend:* Kṛshṇa Pańkar. 4,1,36.

सर्वग्रास adj. *Alles verschlingend* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,147.

सर्वग्रासम् absol. in Verbindung mit ग्रस् so v. a. *mit Haut und Haar verschlingen* Spr. (II) 1449.

सर्वंकष 1) adj. (f. आ) P. 3,2,42. Vop. 26,57. *Jedermann kratzend, — schindend:* खलः P. Schol. भवितव्यता Mâlatîm. 14,20. — 2) f. आ Titel von Mallinâtha's Commentar zum Çiçupâlavadha.

सर्वचक्रा f. N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 105.

सर्वचण्डाल m. N. pr. eines Mâraputra (*ein* Kaṇḍâla *vom Scheitel bis zur Zehe*) Lalit. ed. Calc. 395,13.

सर्वचरु m. N. pr. eines Mannes Ait. Br. 6,1. Çâńkh. Br. 29,1.

सर्वचर्मीण (von सर्व + चर्मन्) adj. *ganz aus Leder gemacht* P. 5,2,5. — Vgl. सार्वचर्मीण.

सर्वच्छन्दक adj. *alle Wünsche erfüllend* (nach Nîlak.) MBh. 12,12864.

सर्वज adj. (f. आ) *aus allen drei humores entstanden, daran krank:* योनि Suçr. 2,396,15. ज्वर 417,3. विद्रधि 96,13.

सर्वजन m. *Jedermann* P. 5,1,9, Vârtt. 7. gaṇa प्रतिजनादि zu P. 4, 4,99. Varâh. Bṛh. S. 68,117. Bhâg. P. 10,16,35. Pańkar. 3,15,33. — Vgl. सार्वजनिक, सार्वजनीन.

सर्वजनता f. = सर्वजन Pańkar. 3,4,21.

सर्वजनप्रिय 1) adj. *Jedermann lieb* Pańkar. 3,15,32. — 2) आ *eine best. Arzeneipflanze*, = ऋद्धि Ausn. 70.

सर्वजनीन (von सर्वजन) adj. *Jedermann heilsam* P. 5,1,9, Vârtt. 7. *gegen Jedermann gerichtet, Jedermann betreffend:* मितभाषणम् Sarvadarçanas. 39,6. *Jedermann eigen* Verz. d. Oxf. H. 257,*a*, N. 3. Davon °त्व n. nom. abstr. Sarvadarçanas. 140,17. — Vgl. सार्वजनीन.

सर्वजनीय adj. = सर्वेषां जनाय हितः P. 5,1,9, Vârtt. 8.

सर्वजन्मन् adj. *von aller Art* AV. 11,4,24.

सर्वजय 1) m. *vollständiger Sieg* Verz. d. Oxf. H. 89,*b*,19. — 2) f. आ f. Bez. *einer best. Begehung bei Frauen* Skanda-P. im ÇKDr.

सर्वजित् 1) adj. *Alle besiegend*. — 2) m. *a)* N. pr. eines Mannes mit dem patron. Kaushîtaki Kaush. Up. 2,7. — *b)* N. *des 21ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8,37. Verz. d. Oxf. H. 331, *b*, 3 v. u. — *c)* N. eines Ekâha Pańkav. Br. 16,7,2. 22,8,1. 4. Kâtj. Çr. 22,1,44. 5,4. 10,33. 23,4,29.

सर्वजीव m. *die Seele von Allem* Bhâg. P. 10,16,35. Pańkar. 4,3,26.

सर्वजीवमय (von सर्वजीव) adj. *die Seele von Allem seiend* R. 7,23,4,47.

सर्वजीविन् adj. *dessen Ahnen* (nämlich Vater, Grossvater und Urgrossvater) *sämmtlich leben* Âçv. Çr. 2,6,23.

सर्वज्ञ 1) adj. (f. आ) *allwissend* (von Göttern und Menschen gebraucht, insbes. von Ministern und Philosophen); = Çiva AK. 1,1,1,28. Trik. 3, 3,90. H. 198. an. 3,152. Med. ń. 5. Halâj. 1,11. = Buddha, Sugata, Ǵina AK. 1,1,1,8. Trik. H. an. Med. = Arhant (bei den Ǵaina) H. 25. H. an. सर्वज्ञा = Durgâ Devî-P. im ÇKDr. — Muṇḍ. Up. 1,1,9. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,126. 163. Weber, Râmat. Up. 338. Jogas. 1,25. R. 2,66,15. 106,5. Ragh. 10,21. Mâlav. 15,18. Spr. (II) 2164. 5188. 6913. Varâh. Bṛh. S. 51,1. Kathâs. 17,8. 30,70. 34,190. 49,209. Prab. 19,14. 51,3. 5. Verz. d. Oxf. H. 3,*b*,24. 30,*b*,21. 59,*a*,28. 33. 256,*b*,9. 259,*a*,7. 9. 27. *b*,30. LA. (III) 89,7. 90,9. Z. d. d. m. G. 14, 570,22. Bhâg. P. 2,4,5. 5,8. 6,4,25. Kusum. 36,16. Sarvadarçanas. 28, 2. fgg. 129,17. भट्ट° 118,7 (vielleicht Kumârilabhaṭṭa gemeint). अ°

Spr. (II) 2801. श्रीसर्वज्ञाय (Çiva gemeint) नमः Pańkat. ed. orn. 1,1. — 2) m. N. pr. verschiedener Personen Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,24. 244,*a*, No. 606. Burnouf, Intr. 542. R. Gorr. I,353. Hall 23. Hit. 83,18. 129, 9. 16. — Vgl. भा°, सार्वज्ञ, सार्वज्ञ्य.

सर्वज्ञता (von सर्वज्ञ) f. *Allwissenheit* Kathâs. 49,22. Verz. d. Oxf. H. 259,*b*,22. 24. 27.

सर्वज्ञत्व (wie eben) n. dass. MBh. 1,595. R. Gorr. 1,67,14. Nîlak. 64. Verz. d. Oxf. H. 7,*a*, No. 42. Sarvadarçanas. 50,8. Kusum. 37,13. Comm. zu Jogas. 1,25.

सर्वज्ञदेव m. N. pr. eines Gelehrten Târan. 226.

सर्वज्ञनारायण m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 279,*b*,38. Verz. d. B. H. No. 392. सर्वज्ञश्रीनारायण 394. 399.

सर्वज्ञपुत्र m. Bein. Siddhasena's Verz. d. Oxf. H. 152,*a*, N. 3.

सर्वज्ञमित्र m. N. pr. verschiedener Personen Râǵa-Tar. 4,210. Târan. 159. 168.

सर्वज्ञंमन्य adj. *sich für allwissend haltend;* davon °ता f. nom. abstr. Râǵa-Tar. 3,141.

सर्वज्ञरामेश्वरभट्टारक m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 247,*a*, 35. fg.

सर्वज्ञवासुदेव m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*b*,38.

सर्वज्ञविष्णु m. N. pr. eines Philosophen Sarvadarçanas. 1,7.

सर्वज्ञातर् nom. ag. *allwissend;* davon °ज्ञातृत्व n. *Allwissenheit* Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,28. 32.

सर्वज्ञात्मगिरि m. N. pr. des Verfassers des Saṁkshepaçârîraka Colebr. Misc. Ess. 1,335. सर्वज्ञात्ममुनि Hall 90.

सर्वज्ञान 1) adj. *Alles kennend.* — 2) m. N. pr. eines Gottes Târan. 294. — 3) n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,*a*,1 v. u. °ज्ञानोत्तम n. desgl. 12.

सर्वज्ञानमय adj. *alles Wissen in sich enthaltend* M. 2,7. R. 7,23,1,82.

सर्वज्यानि f. *vollständiger Verlust der Habe, vollkommener Ruin* AV. 11,3,55. fg. 12,5,22. Çat. Br. 14,4,2,23. Pańkav. Br. 6,7,15. 25,10, 20. Kâtj. Çr. 4,11,1. 24,6,16.

सर्वज्योति oder °तिस् N. eines der vier Sâhasra Pańkav. Br. 16,9, 1. Kâtj. Çr. 22,2,8.

सर्वज्योतिषसंग्रह m. Titel *einer astronomischen Compilation* Mack. Coll. 1,121.

सर्वज्वर m. *Fieber aller Art* oder *ein aus den sämmtlichen humores entsprungenes Fieber:* °ज्वरापह Suçr. 1,142,15.

सर्वतःपाणिपाद adj. *überall Hände und Füsse habend* Çvetâçv. Up. 3, 16 = Bhag. 13,13 = MBh. 13,1013 (°पादस्तं mit der ed. Bomb. zu lesen).

सर्वतनु und °नू adj. *an Leib* oder *Person vollständig* AV. 5,6,11. 11,3,32. Çat. Br. 4,6,1,1. 11,1,8,6. Taitt. Âr. 2,18,5. Âçv. Çr. 1,7,8.

सर्वतन्त्र adj. = सर्वं तन्त्रमधीते वेद् वा P. 4,2,60, Vârtt. 6, Schol.

सर्वतपोमय (von सर्व + तपस्) adj. *alle Kasteiungen in sich enthaltend* Pańkar. 4,5,33.

सर्वतर compar. von सर्व P. 6,1,191, Schol.

सर्वतश्चक्षुस् adj. *der seine Augen überall hat* Spr. (II) 5389.

सर्वतःप्रभा f. *eine best. Pflanze (durchweg schön),* = प्रियङ्गु Çabdak. im ÇKDr.

सर्वतःश्रुतिमत् adj. *überall Ohren habend* Çvetâçv. Up. 3,16 = Bhag. 13,13 = MBh. 13,1014.

सर्वतस् (von सर्व) adv. Vop. 7,97. = परितस्, समन्ततस् AK. 3,5,13. H. 1529. Halâj. 5,88. 1) *von allen Seiten, nach allen Seiten hin, allenthalben, allerwärts, überall:* सर्वतो नो भद्रमा वंद RV. 2,43,2 (einzige Stelle des RV. und spät). प्र वां धमतु सर्वतः AV. 3,2,2. 20,10. 6,67,1. या विश्वतो युध्यते या च सर्वतः 10,8,10. 11,7,4. 18,1,64. Çat. Br. 1,1,2,5. 9, 4,1,14. समन्तं सर्वतः पृथिवीं जयन् Ait. Br. 8,21. TS. 6,2,6,3. Kâtj. Çr. 21,4,10. Âçv. Grhj. 1,3,1. 2,4,14. 7,7. Khând. Up. 4,1,1. Kathop. 2,21. Mund. Up. 3,2,5. Maitrjup. 6,17. M. 7,3. Jâǵn. 1,285. MBh. 1,7701. 7705. 2,20. 3,2977. 5,5960. 13,3787. R. 1,2,11. 5,18. 9,19. 39. 2,56, 6. 4,7,11. 15,17. Rt. 1,23. 26. Ind. St. 8,340. Çâk. 4,12. 41,18. Vikr. 30,12. Spr. (II) 2535, v. l. 2588. 4761, v. l. Kathâs. 15,21. 24,105. 25, 134. Râǵa-Tar. 3,462. Bhâg. P. 1,17,14. 19,23. 4,10,23. Pańkat. 62, 23. भासयन्सर्वतो दिशः MBh. 3,1668. gewöhnlich ist सर्वतो दिशः so v. a. सर्वतोदिशम् 2741 (°दिशम् ed. Bomb.). 7,490 (°दिशम् ed. Bomb.). R. 1, 17,9 (16,9 Gorr.). 3,54,11. 5,15,23. 32,22. Râǵa-Tar. 5,112. — 2) *rings um,* mit acc.: प्रमथाः सर्वतः शर्वम् Vop. 5,7. Siddh. K. zu P. 2,3, 2. — 3) *vollständig, vollkommen, ganz und gar:* निर्हस्तिरिति त्वाहं परि वेद सर्वतः AV. 6,84,1. प्रमुक्त M. 1,5. विनाशयति 7,19. MBh. 1,6157. 8453. Matsjop. 27. R. 2,37,2. 39,14. Spr. (II) 3083. Bhâg. P. 1,18,2. उपपन्न *mit Allem versehen* Spr. (II) 27. — 4) = सर्वस्मात् oder सर्वेभ्यस् Kâtj. Çr. 13,4,21. Âçv. Çr. 1,12,33. मुच्यते सर्वतो भयात् Bhâg. P. 6,8, 39. तदृणं प्राप्नुयात्सर्वं दशबन्धं च सर्वतः (d. i. ऋणात्) M. 8,107. सर्वतो धर्मषड्भागो राज्ञो भवति रक्षतः Spr. (II) 6915. प्रति-ग्रह् *von Jedermann entgegennehmen* M. 4,247. 251. 10,102. Jâǵn. 1,216. सर्वतः सारमादत्ते यथा मधुकरो बुधः Bhâg. P. 4,18,2. विविधानि च शिल्पानि समादेयानि सर्वतः Spr. (II) 7194. यन्त्रायति सर्वतः 5041. अभिविशङ्किन् 4013. आशङ्किन् Varâh. Brh. S. 74,3. सम्-रक् M. 7,135. रक् Bhâg. P. 6,3,18. 8, 22,35. पा *beschützen* Spr. (II) 6415. — Statt सर्वतः R. 2,54,27 liest die ed. Bomb. पर्वतः, 104,29 तत्रतस्, R. Gorr. 2,87,3 पुरतस् ed. Schl.

सर्वताति (wie eben) P. 4,4,142. f. 1) *Gesammtheit:* आदस्मभ्यमा सुव सर्वतातिम् nämlich der Götter RV. 3,54,1. स्वस्तिमं नीमहे सर्वतातये *für Alles was zu uns gehört* 6,56,6. loc. °ता *in Gesammtheit, insgemein, alle zusammen; überhaupt, durchaus:* आ मरुतः सूरीन्स° जिगात 7,57, 4. 18,19. 5,69,3. अनागास्त्वो वोचत स° 3,54,19. 1,94,15. वेश्यं स° *den ganzen Anhang* 4,26,3. 6,12,2. 15,18. 10,74,3. Çâṅkh. Çr. 5,14,9. — 2) *Vollzähligkeit, Vollständigkeit:* त आदित्या आ गत सर्वतातये RV. 1, 106,2. 9,96,4. 10,36,14. 100,1. देवं त्वष्टर्वर्धय सर्वतातये AV. 6,3,3. — Nach Nir. 11,24 = कर्मतति.

सर्वतापन adj. *Jedermann peinigend;* m. ein N. *des Liebesgottes* Çabdârthak. bei Wilson.

सर्वतिक्ता f. *Solanum indicum Lehm. (durchweg bitter)* Râǵan. im ÇKDr.

सर्वतीक्ष्ण adj. *ganz scharf* Ind. St. 4,139,2.

सर्वतीर्थ 1) sg. nach dem Comm. N. pr. eines Dorfes R. 2,71,14. — 2) n. pl. *alle heiligen Badeplätze* Spr. (II) 6914. 6930.

सर्वतीर्थमय adj. (f. ई) *alle heiligen Badeörter in sich enthaltend* Weber, Kṛshṇaǵ. 291 (f. श्रा des Metrums wegen). Pańkar. 4,3,192.

सर्वतीर्थात्मक adj. dass. Pańkar. 4,1,36.

सर्वतेजस् m. N. pr. eines Sohnes des Vjushṭa von der Pushkariṇī und Vaters des Kakshus (anders Burnouf) Bhâg. P. 4,13,14.

सर्वतेजोमय adj. (f. ई) *allen Glanz in sich vereinigend* Spr. (II) 5384. R. 7,23,2,3.

सर्वतोऽक्षिशिरोमुख adj. *überall Augen, Kopf und Mund habend* Çvetâçv. Up. 3,16 = Bhag. 13,13 = MBh. 13,1013.

सर्वतोगामिन् adj. *überall hindringend:* अस्त्र Kumâras. 3,12.

सर्वतोदिक्कम् (°दिक्कम् Tr.) Râǵa-Tar. 5,262 fehlerhaft für °दिशम्.

सर्वतोदिशम् (von सर्वतस् + 2. दिश्) adj. *nach allen Richtungen hin, von a. R. her* (seltener) MBh. 2,2265. 3,2658. 2741 (nach der ed. Bomb.). 16161. 6,4437. 7,490 (nach der ed. Bomb.). 14,1987. 15,185. R. 4,57, 22. 5,20,12. 75,2. Râǵa-Tar. 5,262 (so zu verbessern). Bhâg. P. 1,7, 21. 12,9. 4,10,25. 14,38. 28,4. 7,7,4. 8,21,27. सर्वतो दिशः s. u. सर्वतस् 1). — Vgl. सर्वतोमार्गम्.

सर्वतोभद्र 1) adj. *durchweg erfreulich, lieblich* u. s. w.: eine Rede Bhâg. P. 10,71,11. Kṛshṇa Pańkar. 4,3,16. — 2) m. *a) Azadirachta indica Juss.* (s. निम्ब) AK. 2,4,2,42. H. an. 5,43. fg. Med. r. 309. fg. Ratnam. 31. — *b) Bambusrohr* Çabdak. im ÇKDr. — *c) ein best. Parfum* Varâh. Bṛh. S. 77,26. — *d) eine best. Tempelform* AK. 2,2,10. H. an. Med. द्वारैर्युतश्चतुर्भिर्बहुशिखरो भवति सर्वतोभद्रः Varâh. Bṛh. S. 56,27; vgl. °क und 4) *a)*. — *e) eine best. Truppenaufstellung* Kâm. Nîtis. 18, 49. 19,50. — *f) eine künstliche Strophe, in der jede* Pâda-*Hälfte, umgekehrt gelesen, die andere Hälfte darstellt,* H. an. Med. Beispiele Çiç. 19,27. Râghav. 13,60. — *g) eine Art Räthsel:* °ज्ञाति Harb. Anth. 294. — *h)* Vishṇu's *Wagen* Çabdar. im ÇKDr. — *i)* N. pr. eines Berges Bhâg. P. 5,20,21. — 3) f. श्रा *a) Gmelina arborea Roxb.* AK. 2,4,2,16. H. an. Med. — *b) a sort of yam (Dioscorea)* Çabdak. bei Wilson. — *c) Schauspielerin* H. an. Med. — 4) n. *a) ein Gebäude mit durchlaufenden Gallerien ringsumher:* अप्रतिषिद्धालिन्दं समन्ततो वास्तु सर्वतोभद्रम् Varâh. Bṛh. S. 53,31. — *b) ein best. Diagramm* (चक्र, मण्डल) Verz. d. Cambr. H. 70. Weber, Kṛshṇaǵ. 270. fgg. 275. fgg. Z. d. d. m. G. 6,93. Verz. d. B. H. No. 914. 920. 922. Verz. d. Oxf. H. 93,*a*,6 v. u. 95,*b*,43. 44 (अल्प°). 284,*a*,81. fgg. °मण्डलदेवता मन्त्राः 398,*a*,3 v. u. °चक्रव्याख्यान Mack. Coll. 1,126. — *c) Bez. einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 11,*a*,N. 1. — *d)* N. pr. eines Göttergartens (देवोद्यान) Bhâg. P. 5,16,15.

सर्वतोभद्रक 1) adj. छेद *ein Schnitt bei fistula in ano, durch welchen der After in vier Lappen getheilt wird,* Suçr. 2,59,7. — 2) m. = सर्वतोभद्र 2) *d)* Varâh. Bṛh. S. 56,18.

सर्वतोभाव m. *das Ringsumsein* Nir. 1,3.

सर्वतोमार्गम् (von सर्वतस् + मार्ग) adv. *nach allen Richtungen* Bhâg. P. 10,41,38. — Vgl. सर्वतोदिशम्.

सर्वतोमुख 1) adj. (f. ई) *a) nach allen Seiten das Gesicht habend, überallhin gekehrt* VS. 32,4. TS. 5,7,9,4. Çat. Br. 2,6,3,14. Çâṅkh. Gṛhj. 3,12. 6,3. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,82. 94. 143. 146. 155 (अग्नि°). उग्रमतुः °मुखो MBh. 1,7663. रश्मतः °मुखाः 7,1527. Brahman Kumâras. 2,3. Verz. d. Oxf. H. 75,*b*,37. Pańkar. 4,3,15. die Sonne MBh. 3,154. तेजस् Bhâg. P. 1,7,26. चैतन्य Sarvadarçanas. 85,8. — *b) allseitig, vollkommen, vollständig:* प्रभुता Çâk. 122. वैदग्ध्य Mâlatîm. 129,6. 7. — 2) m. *a) eine best. Truppenaufstellung* Kâm. Nîtis. 19,50. — *b) die Seele;* ein N. Brahman's und Çiva's H. an. 5,9. Med. kh. 19. *ein Brahmane* Çabdar. im ÇKDr. *der Himmel* Çabdam. ebend. — 3) n. *a) Wasser* AK. 1,2,3,4. H. 1070. H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. 103,*a*,28. — *b) der Luftraum* H. an. Med.

सर्वतोवृत्त adj. *allgegenwärtig* MBh. 12,12864.

सर्वत्र (von सर्व) adv. P. 5,3,10. Vop. 7,99. 1) *überall, stets, in allen Fällen, jederzeit* Çat. Br. 2,4,2,9 4,4,4,18. Âçv. Çr. 9,2,5. Kâtj. Çr. 3,2,6. 5,8. 4,10,5. 9,6,10. 11,1,7. स्वाहाकारः स° 4,4,18. Lâṭj. 6,10, 17. स° चत्वारि. 7,11,9. देवशब्दं स° वर्जयेयुः 8,9,3. Kauç. 8. 57. 136. VS. Prât. 2,15. 4,16. 24. 77. 97. AV. Prât. 3,60. TS. Prât. 2,25. 12, 11. 17,2. P. 4,3,22. 6,1,122. 1,1,34, Schol. M. 2,180. 7,52. 8,241. R. 1,4,24. Çâk. 15. Vikr. 39,14. Spr. (II) 149. 2999. 6859. 6916. 6918. fg. 7453. Varâh. Bṛh. S. 11,18. 19,1. 53,69. Kathâs. 24,104. Bhâg. P. 7, 7,55. Hit. Pr. 2. 10,14. Dhûrtas. 85,10. सर्वत्रैव RV. Prât. 2,27. 4,14. Spr. (II) 6262. सर्वत्रापि 6174. सर्वत्र सर्वदा 2338. Hariv. 15055. Kap. 1, 117. Bhâg. P. 2,2,36. सर्वथा सर्वत्र सर्वदा Sarvadarçanas. 42,6. न स° *in keinem Falle* Varâh. Bṛh. S. 2,16. — 2) = सर्वस्मिन् adj. und subst. शान्तिकर्माणि Mârk. P. 92,15. आश्रमे Schol. zu Çâk. 7,10. कुशलः Hariv. 15054. कुशलम् MBh. 3,2471. R. 1,52,5. 10. भद्रम् Prab. 30,4. प्रमादी Vikr. 30,14. रमते प्राज्ञः Spr. (II) 6917. पराजितः 7476. योग्यत्वम् 7478. समदृष्टित्वम् Râǵa-Tar. 1,357. Bhâg. P. 3,24,47. 6,17,34. पदं हि सर्वत्र गुणैर्निधीयते Ragh. 3,62. सर्वत्राभ्यागतो गुरुः (v. l. सर्वस्या°) Spr. (II) 2172. 4448. दयां कुरु 4313. सर्वत्र न शोभनं दारु *Holz für Nichts gut* Varâh. Bṛh. S. 79,37. — Vgl. सार्वत्रिक.

सर्वत्रग 1) adj. P. 3,2,48, Vârtt. 1. *überall hindringend, allgegenwärtig:* तेजस् M. 9,321 (= MBh. 5,482). वायु Bhag. 9,6. अन्तरात्मन् MBh. 3,10954. Bhag. 13,3. विष्णु MBh. 3,10919. नारद Hariv. 15055. आज्ञा Spr. (II) 5277. — 2) m. N. pr. eines Sohnes *a)* eines Manu Hariv. 479 (nach der Lesart der neueren Ausg., संवर्तग die ältere). Mârk. P. 94,21. — *b)* des Bhîmasena VP. 4,20,11; vgl. सर्वग und सर्वगत.

सर्वत्रगत adj. *auf Alles sich erstreckend, allgemein, vollkommen:* कुशल MBh. 3,2119.

सर्वत्रगामिन् 1) adj. *überall hindringend* — 2) m. *Wind* Çabdak. im ÇKDr.

सर्वत्रसत्त्व n. *Allgegenwart* Weber, Râmat. Up. 287. — Vgl. सर्वदेवसत्त्व.

सर्वत्रापि (सर्वत्र + श्रापि) adj. *überallhin reichend* Pańkav. Br. 6,3,14.

सर्वत्व (von सर्व) n. *Ganzheit, Gesammtheit, Vollständigkeit:* यज्ञस्य Çat. Br. 1,1,4,1. 3. 2,1,4,3. 3,1,2,13. 13,2,5,4. 5,2,2. अग्नेस्य TS. 5, 3,12,2. ब्रह्मकृद्° Verz. d. Oxf. H. 44,*b*,19.

सर्वथा (wie eben) adv. प्रकारवचने P. 5,3,23. Vop. 7,109 हेतुबाढयोः Med. avj. 37. प्रतिज्ञायाम्, भृशे, हेतौ Çabdar. im ÇKDr. 1) *in allen Fällen, jedenfalls, durchaus* M. 2,15. 7,173. 9,319. MBh. 3,2549. fg. 2737. R. 1,11,11. 52,17. 2,30,41. 34,35. 51,6. 58,24. 3,35,23. 63,12. Spr. (II)

1144. 3283. 6920. fgg. 7055. Mṛkkh. 129,15. Çâk. 7,7. 15,4. Vikr. 69, 8. Varâh. Bṛh. S. 11,6. 24,28. Kathâs. 34,236. 46,238. 49,34. 57,94. Prab. 27,18. Pańkat. 161,13. Comm. zu TS. Prât. 24,5. सर्वथापि MBh. 1,6163. सर्वथैव M. 4,72. mit einer Negation *in keinem Falle, durchaus nicht:* मा गच्छ स° R. 2,34,33. याचते न ब्रलं देयं स° MBh. 3,2924. न ज्ञाने निलयं तस्य स° R. 4,6,3. ṚV. Prât. 12,2. Mâlatîm. 154,13. Bhâg. P. 1,13,41. Pańkat. 105,1. Hit. 12,16. 16,14. 24,1. Vet. in LA. (III) 18,11. Sarvadarçanas. 42,6. Comm. zu TS. Prât. 1,59. सर्वथैव न Pańkat. 164,2. सर्वथा सर्वत्र सर्वदा Sarvadarçanas. 42,6. — 2) *auf jegliche Weise* R. 2,100,26. *auf welche Weise es auch sei:* स° वर्तमानो ऽपि Bhag. 6,31. 13,23. °भवन् *in beliebigen Verhältnissen sich befindend* ṚV. Prât. 2,15. °विषय adj. Verz. d. Oxf. H. 232,*a*,11. — 3) *vollständig, im höchsten Maasse* MBh. 14,536. अनुगृहीतो ऽस्मि Çâk. 38,15. कृतो ऽस्मि Vikr. 32,8. Prab. 117,3. Hit. 81,22. सर्वथासमर्थः *ganz und gar unfähig* 15,19.

सर्वद adj. (f. आ) *Alles verleihend* Spr. (II) 6923. Pańkar. 4,3,14. Verz. d. Oxf. H. 132,*b*, No. 242. 170,*a*,4. सर्वदेक्निाम् 69,*a*,5.

सर्वदण्डधर adj. *Jedermann strafend:* Çiva MBh. 14,196.

सर्वदमन 1) adj. *Alles bändigend.* — 2) m. *a*) Bein. Bharata's, des Sohnes der Çakuntalâ, Trik. 2,8,9. MBh. 1,2995. 7,2383. Hariv. 1722. Çâk. 192. — *b*) N. pr. eines Asura Kathâs. 44,144. 45,382. 47,27. — Vgl. सार्वदमन.

सर्वदराज m. N. pr. eines *Fürsten* (Çâkjamuni in einer früheren Geburt) Hiouen-thsang 1,136.

सर्वदर्शन adj. *allsehend* Bhâg. P. 3,12,39. 6,18,21. Çiva Çiv.

सर्वदर्शनसंग्रह m. *Compendium aller philosophischen Systeme*, Titel eines von Sâjaṇa-Mâdhava verfassten und in der Bibl. ind. gedruckten Werkes.

सर्वदर्शिन् 1) adj. *allsehend* MBh. 12,12864. R. 2,106,5. Varâh. Bṛh. S. 51,1 (°दर्शी zu lesen). — 2) m. *ein* Buddha Trik. 1,1,10. ein Arhant bei den Gaina H. 25.

सर्वदा (von सर्व) adv. *allezeit, stets* P. 5,3,6.15. Vop. 7,100. AK. 3,5,22. AV. 1,32,3. 9,6,27. 10,6,32. यस्य देवा निधिं रक्षन्ति सर्वदा 7,22. 9,12. 12,2,50. 18,4,29. Çat. Br. 7,5,2,54. 9,2,3,43. सर्वदा क्वैवास्य स्वयं कृतं भवति 11,1,2,4. Kauç. 56. M. 2,61. 74. 160. 194 u. s. w. MBh. 3,2096. R. 1,1,17. 6,10,24. Weber, Râmat. Up. 338. Spr. (II) 1669. 6534. 6891. 6923. Varâh. Bṛh. S. 55,18. Kathâs. 6,148. 22,20. Hit. 14,18. 17,20. 19,2. Vet. in LA. (III) 1,15. सर्वत्र सर्वदा Hariv. 15055. Spr. (II) 2338. 3056. Bhâg. P. 2,2,36. सर्वथा सर्वदा सर्वत्र Sarvadarçanas. 42,6. mit einer Negation *niemals* M. 4,21 अकार्यवादनर्थ्यवादनृतवाच्च स° Spr. (II) 6928.

सर्वदास m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,15.

सर्वदुःखक्षय m. *das Verschwinden aller Schmerzen* als Umschreibung von मोक्ष *die letzte Erlösung* H. 75.

सर्वदुष्टान्तकृत् adj. *alle Bösewichter vernichtend* Pańkar. 4,3,37 (S. 248).

सर्वदृश् 1) adj. *allsehend* Hariv. 8313 (सर्वकृत् die neuere Ausg.). Bhâg. P. 4,22,9. 10,14,39. Pańkar. 4,3,15. — 2) f. pl. *alle Augen* so v. a. *alle Sinnesorgane* Bhâg. P. 8,24,50.

सर्वदेवतामय (von सर्व + देवता) adj. (f. ई) *alle Götter in sich enthaltend* Bhâg. P. 5,23,8.

सर्वदेवत्य (wie eben) adj. *alle Götter darstellend, — bedeutend, sämmtlichen Göttern zugeeignet:* वासस् TBr. 1,1,2,11 u. s. w. TS. 5,6,20,1. Çat. Br. 6,3,3,21. कृषि 7,2,2,12. 10,6,5,8. अग्निहोत्र 11,5,3,11. 13,4,1,13.

सर्वदेवमय (von सर्व + देव) adj. (f. ई) *alle Götter in sich enthaltend* R. 7,23,1,82. Râga-Tar. 3,416. Bhâg. P. 9,6,35. 11,1. 14,47. 18,48. 10,86,54. Pańkar. 4,3,63. ein Brahmane Citat beim Schol. zu Pańkav. Br. 6,5,8. ein Fürst Spr. (II) 6924. fg. Bhâg. P. 4,14,27. ein Gast Spr. (II) 1177.

सर्वदेवमुख m. (!) *aller Götter Mund*, ein N. Agni's Gatâdh. im ÇKDr.

सर्वदेवात्मक adj. *die Natur aller Götter habend, alle Götter in sich enthaltend* Sâj. zu ṚV. 7,40,5.

सर्वदेवात्मन् adj. = सर्वदेवात्मक Weber, Râmat. Up. 350 (die bessere Lesart).

सर्वदेवेश (सर्व-देव + ईश) m. *Herr aller Götter:* Çiva MBh. 3,1624.

सर्वदेशवृत्तान्तसंग्रह m. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,99.

सर्वदेशीय (von सर्व + देश) adj. *aus jeglichem Lande stammend* Kull. zu M. 8,143.

सर्वदेश्य (wie eben) adj. *an jeglicher Stelle stehend* ṚV. Prât. 9,20.

सर्वदैवसत्त्व (सर्वदा-एव + सत्त्व) n. *das zu-aller-Zeit-Sein* Weber, Râmat. Up. 287. — Vgl. सर्वत्रसत्त्व.

सर्वद्रष्टृ nom. ag. *Allschauer, allsehend* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,147.

सर्वद्र्यच् adj. = सर्वानञ्चति Vop. 26,79. Vgl. विश्वद्र्यच्.

सर्वधनिन् adj. von सर्व + धन P. 5,2,135, Vârtt. 2, Schol.

सर्वधन्वन् m. ein N. des Liebesgottes H. ç. 77. wohl °धन्विन् *der beste Bogenschütze* zu lesen.

सर्वधर 1) m. N. pr. eines Lexicographen Colebr. Misc. Ess. 2,20. 55. Verz. d. Oxf. H. 183,*a*,2. — 2) n. Titel eines medicinischen Werkes des Karatha Verz. d. Oxf. H. 22,*b*,9.

सर्वधर्मपदप्रभेद m. *eine best. Meditation* Vjutp. 18.

सर्वधर्मप्रकाश m. Titel einer Schrift Hall 177.

सर्वधर्मप्रवेशमुद्रा f. *eine best. Meditation* Vjutp. 16.

सर्वधर्ममय (von सर्व + धर्म) adj. *alle Gesetze in sich enthaltend:* ब्रह्मन् n. Jâǵn. 1,212.

सर्वधर्ममुद्रा f. *eine best. Meditation* Vjutp. 16.

सर्वधर्मसमता f. desgl. ebend. 18.

सर्वधर्मसमवशरणसागरमुद्रा f. desgl. ebend. 17.

सर्वधर्मोत्तरघोष m. N. pr. eines Bodhisattva Wassiljew 159.

सर्वधा (सर्व + 4. धा) adj. *all-labend:* भोजन ṚV. 5,82,1. 8,31,11. मदेषु सर्वधा असि 9,18,1.

सर्वधामन् n. *die Wohnstätte —, Heimath von Allem* Pańkar. 2,1,4.

सर्वधारिन् m. N. des 22sten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus Varâh. Bṛh. S. 8,37. Verz. d. Oxf. H. 331,*b*,3 v. u.

सर्वधुरावह (सर्व-धुरा + वह) adj. zur Erklärung von सर्वधुरीण AK. 2,9,65.

सर्वधुरीण adj. *zu jedem Anspann tauglich* P. 4,4,78. AK. 2,9,66. H. 1261. — Vgl. एकधुरीण.

1. सर्वनामन् n. *Pronomen* (mit सर्व an der Spitze) Nir. 5,22. 7,2. AV. Prât. 2,44. 4,69. P. **1**,1,27. fgg. **2**,3,27. 5,3,71. **6**,3,91. **7**,1,14. 52. 3, 114. AK. **3**,6,**8**,43. Comm. zu TS. Prât. 2,7. 8,6. 15,3.

2. सर्वनामन् adj. *alle Namen habend* Nir. 6,36 (zur Erkl. von सर्वगण). Bhâg. P. **6**,4,28.

सर्वनामस्थान n. Bez. *derjenigen Casusendungen, vor denen der Stamm in starker Form erscheint*, P. **1**,1,42. fg. 4,17. **6**,1,199. 4,8. **7**,1,70. 86. 3,110.

सर्वनाश m. *vollständiger Mangel:* हविषाम् Kâtj. Çr. **25**,4,13. *der Untergang von Allem, vollständiger Ruin, Verlust von Allem* M. 8,353. Spr. (II) 6929. 6938, v. l. °नाशं कर् *Alles zu Grunde gehen lassen* 4914.

सर्वनिक्षेपा f. (sc. गणना) Bez. *einer best. Zählmethode* Lalit. ed. Calc. 169,11. सर्वविक्षेपता Vjutp. 185.

सर्वनिधन m. N. eines Ekâha Çâñkh. Çr. **15**,10,2.

सर्वनियोजक adj. *Alle antreibend, — anweisend:* Vishṇu Pañkar. **4**,3,26.

सर्वनिलय adj. *überall seine Wohnstätte habend* Pañkar. **1**,3,85.

सर्वनिवरणविष्कम्भिन् m. N. pr. eines Bodhisattva Burnouf, Intr. 222.557. Târan. 67. Wilson, Sel. Works **2**,13. fg. 18.

सर्वंदद m. N. pr. eines Mannes Avadânakalpalatâ 15.

सर्वंदम m. ein Bein. Bharata's (s. सर्वंदमन) H. 702.

सर्वंदमन m. desgl. H. 702, Schol. vielleicht nur fehlerhaft für सर्वंदमन.

सर्वपति m. *Allherr* Weber, Kṛshṇaǵ. 308.

सर्वपत्त्रीण (von सर्व + पत्त्र) adj. *den ganzen Wagen einnehmend* P. **5**,2,7. सारथि Schol.

सर्वपथीन (von सर्व + पथ) adj. *den ganzen Weg einnehmend* P. **5**,2,7. रथ Schol. धुन्वन्सर्वपथीनं खे वितानं पत्तयोरसौ Bhaṭṭ. 5,101.

सर्वपद् (nom. °पाद्) adj. *allfüssig:* यज्ञ AV. **10**,10,27.

सर्वपद n. pl. *Wörter aller Art:* °समाम्नान Naigh. 3,12. Nir. 3,13.

सर्वपद्धति f. Titel einer Schrift Mack. Coll. **1**,138.

सर्वपरिफुल्ल ad. *ganz aufgeblüht* Vjutp. 143.

सर्वपरुस् oder °परुस् adj. *alle Gelenke habend* AV. **11**,3,32.

1. सर्वपशु m. 1) *ein ganzes Vieh*, N. pr. eines Dummkopfes Verz. d. Oxf. H. 155,*b*,36. — 2) pl. *alle Thieropfer* Lâṭj. **5**,4,3.

2. सर्वपशु adj. *für alles Vieh* (d. h. *Thieropfer*) *geeignet*, *ganz aus Thieropfer bestehend* TBr. **1**,2,**1**,19. Lâṭj. (Drâhj.) **9**,11,18.

सर्वपा f. N. pr. der Gattin Bali's Çabdârthak. bei Wilson.

सर्वपाञ्चालक m. *ganz aus* Pañkâla *bestehend* u. s. w. Schol. zu P. **6**,2,105. **7**,3,12. **1**,1,72, Vârtt. **11**.

सर्वपात्त्रीण (von सर्व + पात्त्र) adj. *die ganze Schüssel füllend* P. **5**,2,7. ओदन Schol.

सर्वपाद m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works **2**,17.

सर्वपालक adj. *Allhüter, Allbeschützer* Pañkar. **4**,1,25.

सर्वपुण्य adj. *vollkommen (in allen seinen Theilen) schön:* काश्मीरमण्डल MBh. 3,10545.

सर्वपुण्यसमुच्चय m. *eine best. Meditation* (समाधि) Lot. de la b. l. 253. 425.

सर्वपुरत्रमाहात्म्य n. Titel einer Schrift Mack. Coll. **1**,88.

सर्वपूरुष und °पूरुष adj. *alle Männer habend* u. s. w. AV. **5**, 6, 11. **10**,3,10. Âçv. Çr. **1**,7,8. Kauç. 45. In Ableitungen, die eine Steigerung des ersten Vocals erheischen, wird auch der erste Vocal des zweiten Wortes gesteigert nach gaṇa अनुशतिकादि zu P. **7**,3,20. In diesem Falle ist das Wort wohl subst. *Jedermann*.

सर्वपूत adj. *durchweg rein* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. **9**,116.

सर्वपूरक adj. *Alles erfüllend* Pañkar. **4**,3,66.

सर्वपूर्णत्व n. = संभार *Vollständigkeit, Vollauf* Trik. **2**,8,57.

सर्वपूर्व adj. *dem ein beliebiger* (Laut) *vorangeht* RV. Prât. 5,25.

सर्वपृष्ठ adj. (f. आ) *mit allen (sechs)* Pṛshṭha *versehen:* सोम TBr. **1**, 4,**7**,7. विश्वजित् TS. 6,6,**8**,2. 7,1,**10**,4. Çat. Br. **10**,2,**5**,16. **4**,6,**1**,15. इष्टि 9,4,**3**,11. Kâṭh. 12,5. Âçv. Çr. **7**,2,11. **8**,4,18. f. (sc. इष्टि) TS. **2**, 3,**7**,1. 2. Çâñkh. Br. 19,5.

सर्वप्रद adj. (f. आ) *Alles verleihend* Pañkar. **1**,8,29. **2**,4,6.

सर्वप्रभु m. *Allherr* Ragh. 10,21.

सर्वप्राण m. instr. °प्राणेन *mit ganzem Athem* so v. a. *aus Leibeskräften* R. **2**,32,36. Kathâs. 54,5.

सर्वप्रायश्चित्त 1) adj. (f. ई) *Alles gut machend* Çat. Br. **11**,8,**1**,8. — 2) n. *eine best. Spende in den* Âhavanîja Âçv. Çr. **1**,11,10. 13,7. Kâtj. Çr. **25**,1,10. Çâñkh. Çr. **3**,19,8. Gṛhj. 1,9. 5,1. Pâr. Gṛhj. **1**,5,5.

सर्वप्रायश्चित्तीय adj. von सर्वप्रायश्चित्त 2) Kauç. 5.

सर्वफलत्यागचतुर्दशी f. Bez. *eines best. 14ten Tages:* °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,28.

सर्वबल n. *eine best. hohe Zahl* Lalit. ed. Calc. 169,2. 3.

सर्वबाहु m. *eine best. Art zu kämpfen* Hariv. 15979. सव्यबाहु die neuere Ausg.

सर्वबाह्य adj. *der alleräusserste* Ind. St. **10**,263. fgg.

सर्वबीज n. *der Same von Allem* Pañkar. **1**,3,85. 8,11.

सर्वबीजिन् adj. von सर्व + बीज P. **5**,2,135, Vârtt. 2, Schol.

सर्वबुद्धविषयावतार m. Titel eines buddh. Sûtra Wassiljew 161.

सर्वबुद्धसंदर्शन N. einer Welt bei den Buddhisten Lot. de la b. l. 257.

सर्वभक्ष 1) adj. (f. आ) *a*) *Alles* (ohne Auswahl) *essend, — verzehrend* Halâj. 2,196. R. **5**,17,34. Spr. (II) 943, v. l. 5751, v. l. das Feuer MBh. **1**, 910. 921. 9, 2455. Spr. (II) 1110. 5582. Çiva MBh. **12**, 10363. Hier und da ungenau °भक्ष्य geschrieben. — *b*) *was ganz aufgezehrt wird:* चमस Lâṭj. **5**,12,4. Kâtj. Çr. 9,14,6. अ° 12,7. — 2) f. आ *Geiss* H. 1275.

सर्वभक्षत्व n. nom. abstr. zu सर्वभक्ष 1) *a*) MBh. **1**,927.

सर्वभक्षिन् adj. = सर्वभक्ष 1) *a*) Spr. (II) 114. 3968. 5751.

सर्वभक्ष्य s. u. सर्वभक्ष 1) *a*).

सर्वभट्ट m. N. pr. eines Autors Verz. d. Tüb. H. 13.

सर्वभयंकर adj. *Alle in Schrecken jagend* Pañkar. **4**,3,23.

सर्वभवारणि (सर्व-भव + अ°) f. *das Reibholz* (so v. a. *Grund, Ursache*) *aller Wohlfahrt* Mârk. P. 19,7.

सर्वभाज् adj. *vollständig habend:* लिङ्गानां न सर्वभाक् so v. a. *nicht jeglichen Geschlechts seiend* P. II, S. 462.

सर्वभाव m. *das ganze Herz, die ganze Seele:* °भावेन *von ganzem Herzen, mit ganzer Seele* (Jmd lieben, verehren u. s. w.) Spr. (II) 4188. Bhâg. P. **3**,32,22. 7,9,54. **8**,23,5. am Anf. eines comp. ohne Flexionszeichen in ders. Bed.: सर्वभावानुरक्त R. Gorr. **2**,18,18. 21,19. am Ende

eines adj. comp. (f. ञ्रा): तद्गत° 5,30,17. — Vgl. सर्वक्हृद् und सर्वात्मन्.

सर्वभावन adj. *Alles werden lassend, — hervorbringend* R. 4,44,120. Pańkar. 4,3,14.

सर्वभावाधिष्ठातर् m. *das Oberhaupt aller Wesen;* davon nom. abstr. °ष्ठातृत्व n. Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,27.fgg.

सर्वभास adj. P. 6,2,105, Schol.

सर्वभुज् adj. = सर्वभत 1) *a*): das Feuer Bhâg. P. 10,33,30.

सर्वभूत 1) adj. *zu Allem geworden so v. a. aus dem Alles entstanden ist* Mârk. P. 101,14. — 2) n. pl. *alle Wesen* Çâṅkh. Gṛhj. 4,9. Bhâg. P. 8,4,16. Spr. (II) 5615 (mit einer Negation *kein Wesen*). °क्हित 7511. °कृत् M. 1,18. °भूतानुकम्पक 6,8.

सर्वभूतमय (von सर्वभूत) adj. (f. ई) *alle Wesen in sich enthaltend* M. 1,7. R. 7,23,1,82. Bhâg. P. 2,9,38. 8,4,16. नृप 10,43,35.

सर्वभूतरुतग्रहणी f. (sc. लिपि) N. einer angeblichen Schriftart (*die Laute aller Wesen auffassend*) Lalit. ed. Calc. 144,12. — Vgl. सर्वरुतसंग्रहणिलिपि.

सर्वभूतात्मक adj. *alle Wesen in sich schliessend:* जगत् Mârk. P. 99,45.

सर्वभूतात्मन् m. *die Seele aller Wesen* M. 1,54.

सर्वभूतात्मभूत adj. *die Seele aller Wesen seiend* Bhâg. P. 7,1,42.

सर्वभूताधिपति m. *der Oberherr aller Wesen:* Vishṇu Shaḍv. Br. 5,10.

सर्वभूताधिवास m. *die Heimath aller Wesen* Bhâg. P. 9,19,29.

सर्वभूतान्तक adj. *alle Wesen vernichtend* MBh. 13,742.

सर्वभूतान्तरात्मन् m. *die Seele aller Wesen* MBh. 12,10363. Weber, Râmat. Up. 350. Windischmann, Sancara 128. 144.

1. सर्वभूमि f. *die ganze Erde* P. 5,1,41. fgg. gaṇa अनुशतिकादि zu 7,3,20. — Vgl. सार्वभौम.

2. सर्वभूमि adj. *dem die ganze Erde gehört* Ait. Br. 8,11. — Vgl. सार्वभौम.

सर्वभोगीण adj. *Allen zum Genuss (Vortheil) dienend* Bhaṭṭ. 6,97; vgl. P. 5,1,9.

सर्वभोग्य adj. dass. Çâk. 47.

सर्वभौम Vjutp. 151 und Kathâs. 69,80 fehlerhaft für सार्व°.

सर्वमङ्गल 1) n. pl. *Alles was Glück bringt:* अर्चितः सर्वमङ्गलैः R. 1, 18,18. °वर्णन Verz. d. Oxf. H. 27,*a*,8. — 2) f. आ *a*) ein N. der Durgâ AK. 1,1,1,32. H. 204. Weber, Râmat. Up. 326. Pańkar. 2,5,29 (auf Lakshmî übertragen). Hit. 99,7. 100,2. Verz. d. Oxf. H. 25,*a*, 34. *b*, N. 5. °मङ्गलायतन 77,*a*,16. Hit. 99,15. — *b*) Titel einer Schrift Hall 198.

सर्वमण्डलसाधनी f. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 920.

सर्वमय (von सर्व) adj. (f. ई) *Alles in sich enthaltend* Çat. Br. 14,7,2,6. Nir. 14, 5. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,140. 162. MBh. 12,11672. Mârk. P. 99,33. 103,5. Bhâg. P. 5,18,18. 22,10. Verz. d. Oxf. H. 101,*a*, N. 1.

सर्वमलापगत m. *eine best. Meditation* Vjutp. 22.

सर्वमहत् adj. *durchweg gross* P. 6,2,93, Schol. *der allergrösste* (würde den Ton auf der ersten Silbe haben): न्यग्रोधपादप Kathâs. 23,40.

सर्वमागधक adj. *ganz aus* Magadha *bestehend* u. s. w. Pat. zu P. 1, 1,72 (lith. Ausg. 1,174,*b*).

सर्वमातर् f. *Allmutter* Weber, Kṛshṇaǵ. 290.

सर्वमात्रा f. *ein best.* Virâǵ-*Metrum* Ṛv. Prât. 17,12. Ind. St. 8,107.

सर्वमान्यचम्पू f. Titel eines Werkes Mack. Coll. 1,103.

सर्वमारमण्डलविध्वंसनकरी f. (sc. रश्मि, im Lalit. fem.) *ein best. Strahl (die gesammte Schaar der* Mâra *zu Grunde richtend)* Lalit. ed. Calc. 375,16.

सर्वमित्र m. 1) *Jedermanns Freund* MBh. 14,533. — 2) N. pr. eines Mannes Burnouf, Intr. 400.

सर्वमूर्धन्य m. N. pr. eines Autors mystischer Gebete bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,4. 5.

सर्वमूल्य n. *Otterköpfchen (der Preis für Alles)* Trik. 2,9,28.

सर्वमूषक m. *(die Alles hinwegnehmende) Zeit* H. 126.

सर्वमृत्यु m. *allgemeiner Tod* Pańkar. 4,3,71.

सर्वमेध m. 1) *Alldarbringung, ein zehntägiges* Soma-*Opfer* Çat. Br. 13,7,1,1. Kâtj. Çr. 21,2,1. Çâṅkh. Çr. 16,15,3. Nir. 10,26. Ind. St. 1, 50. 83. 3,457. MBh. 13,1745. 5260. 14,48. R. 4,44,51. — 2) N. einer Upanishad Ind. St. 1,382. — 3) *jedes Opfer* Bhâg. P. 2,6,4. — Vgl. सार्वमेधिक.

सर्वमेध्यत्व n. *allgemeine Reinheit* Spr. (II) 7176.

सर्वंभरि adj. *Alles erhaltend, — ernährend:* प्राण Çaṁk. zu Ḱhând. Up. S. 35.

सर्वयज्ञ m. sg. *jedes Opfer* (*ohne* Soma nach dem Comm.) Bhâg. P. 3,13,37. 6,19,11. 8,16,60. pl. *alle Opfer* Spr. (II) 6930.

सर्वयत्नवत् (von सर्व + यत्न) adj. *sich jegliche Mühe gebend* Spr. (II) 6843.

सर्वयत्विन् (von सर्व + यत्व) adj. *mit allem Geräthe versehen* Kâtj. Çr. 14,3,9.

सर्वयोनि f. *die Quelle von Allem* Ragh. 10,21. Davon nom. abstr. °त्व n. Çaṁk. zu Ḱhând. Up. S. 67.

सर्वरक्षण adj. *vor Allem behütend:* कवच Brahmavaiv.-P. im ÇKDr.

सर्वरत्न m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 3,380.

सर्वरत्नक (von सर्व + रत्न) m. N. *eines der neun Schätze bei den* Ǵaina *und der demselben vorstehenden Gottheit* Citat beim Schol. zu H. 193.

सर्वरत्नमय adj. *ganz mit Juwelen besetzt, aus lauter Juwelen zusammengesetzt* MBh. 3,10888. 12199. R. 4,44,93. *aus allen Juwelen gebildet* Kathâs. 46,236.

सर्वरथ n. *das ganze Wagengefolge:* अमित्रयन्तं सर्वरथा नि यांक्ति Ṛv. 5,35,5. सर्वरथा वि क्रंरी इक्ह मुञ्च *du mit dem ganzen W.* 10,160,1.

1. सर्वरस m. 1) pl. *Flüssigkeiten —, Säfte aller Art* Varâh. Bṛh. S. 42,4. Bhâg. P. 4,19,8. सर्वरसाग्रे मण्डम् AK. 2,9,49. H. 396. सर्वरसात्मन् (= जलरूप Comm.) Bhâg. P. 4,24,38. — 2) sg. *jeglicher Geschmack* Bhâg. P. 2,6,1. pl. *wohlschmeckende Sachen aller Art* Spr. (II) 3424. — 3) *salziger Geschmack* H. 1389. — 4) *das Harz der Vatica robusta* (vgl. सर्जरस) AK. 2,6,2,29. H. 647. an. 4,334 (सर्वरास gedr.).

2. सर्वरस 1) adj. *a*) *alle Säfte enthaltend* Çat. Br. 10,6,2,2. Ḱhând. Up. 3,14,2. — *b*) *klug, gelehrt* Çabdar. im ÇKDr.. — 2) m. *ein best. musikalisches Instrument* (vgl. सर्जरस) H. an. 4,334 (°रास gedr.).

सर्वराज् m. *Allkönig* VS. 5,24. MBh. 2,530.

सर्वराजेन्द्र m. *das Oberhaupt aller Fürsten*, Bez. eines best. göttlichen Wesens Verz. d. Oxf. H. 103,*a*,31.

सर्वरात्र m. *die ganze Nacht* P. 5,4,87. Vop. 6,46. °रात्रम् *die ganze Nacht über* Kâtj. Çr. 20,4,32.

सर्वकृतकौशल्य *eine best. Meditation* (समाधि) Lot. de la b. l. 253.

सर्वकृतसंग्रहणालिपि (sic) f. *eine best. Schriftart* Lalit. ed. Calc. 144, 10. — Vgl. सर्वभूतसंग्रहणालिपि.

सर्वरूप adj. (f. आ) 1) *alle Farben habend* Çat. Br. 13,4,2,2. Kâtj. Çr. 20,1,29. Çâñkh. Çr. 16,1,9. — 2) *alle Gestalten —, Formen habend, — annehmend* Pańkar. 1,1,5. 3,44. 4,3,16. — 3) *von allen Arten* Ait. Br. 8,4. Pâr. Grhj. 2,11. Muṇḍ. Up. 2,1,9.

सर्वरूपिन् adj. = सर्वरूप 2) R. 7,23,1,83.

सर्वरोग m. pl. *Krankheiten aller Art:* °निवारण Verz. d. B. H. No. 963. °प्रतीकार 976. °निदान Verz. d. Oxf. H. 305,*b*,14.—Vgl. सार्वरोगिक.

सर्वरोहित adj. *ganz roth* Çat. Br. 3,5,4,23. Kâtj. Çr. 8,5,26. — Vgl. सर्वलोहित.

सर्वर्तु (सर्व + ऋतु) m. *Jahr (alle Jahreszeiten enthaltend)* H. ç. 25.

सर्वर्तुक adj. *allen Jahreszeiten entsprechend:* गृह M. 7,76. वन R. 6, 15,9. *in a. J. vorhanden* Hariv. 8411. °वन N. pr. *eines Waldes* 8952. 9900.

सर्वर्तुपरिवर्त m. *Jahr* Gaṭâdh. im ÇKDr.

सर्वलक्षण n. *alle günstigen Zeichen:* °संपन्न Weber, Kṛshṇaǵ. 273. °युक्तता R. 5,45,16.

सर्वलघु adj. *aus lauter Kürzen bestehend* Ind. St. 8,430.

सर्वला f. *Spiess, Wurfspiess* AK. 2,8,2,61. H. 787. — Vgl. सर्वली.

सर्वलिङ्गसंन्यासनिर्णय m. Titel einer Schrift Hall 140.

सर्वलिङ्गसाधनी f. desgl. Verz. d. B. H. No. 920.

सर्वलिङ्गिन् (von सर्व + लिङ्ग) adj. *Abzeichen aller Art tragend,* m. so v. a. *Ketzer* AK. 2,7,44. — Vgl. लिङ्गवृत्ति.

सर्वली f. = सर्वला Çabdar. im ÇKDr.

सर्वलोक m. *die ganze Welt* VS. 31,22. Hariv. 9746. °लोके ऽस्मिन् Spr. (II) 752. तं सर्वलोकः कुरुते प्रमाणम् so v. a. *Jedermann* 5002. MBh. 1,8051. R. 2,92,16. 112,21. Pańkat. 228,2. Varâh. Brh. S. 4,8. सर्वलोकः सभूपः *das ganze Volk nebst Fürsten* 47,10. pl. *alle Wesen:* चराचराः 48,68. *alle Welt, Jedermann* R. 1,59,20. Pańkar. 3,11,10. am Anf. eines comp.: °प्रिय R. 2,74,5. °हित Ind. St. 8,305. °नमस्कृत Bhâg. P. 3, 15,13. °विलोकन Pańkar. 1,11,22. Beinn. Çiva's: °प्रजापति, °भृत्, °हर्तर् Çiv. — Vgl. सार्वलौकिक.

सर्वलोकधातूपद्रवोद्वेगप्रत्युत्तीर्ण m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 113.

सर्वलोकपितामह m. wie पितामह Bein. Brahman's R. Gorr. 1,39,4.

सर्वलोकभयास्तम्भितत्वविध्वंसनकर m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 113.

सर्वलोकमय (von सर्वलोक) adj. *die ganze Welt in sich enthaltend* R. 7,23,1,82.

सर्वलोकान्तरात्मन् m. *die Seele der ganzen Welt* MBh. 13,743.

सर्वलोकिन् (von सर्वलोक) adj. *die ganze Welt in sich enthaltend* Weber, Râmat. Up. 328.

सर्वलोकेश m. *der Herr der ganzen Welt,* Bez. Kṛshṇa's Weber, Kṛshṇaǵ. 295.

सर्वलोकेश्वर m. dass., Bez. Brahman's R. 2,101,28. Kṛshṇa's Weber, Kṛshṇaǵ. 295.

सर्वलोह 1) n. pl. *Metalle aller Art:* °लोहाध्याय Verz. d. B. H. No. 967. — 2) m. schlechte Lesart für °लौह H. 779.

सर्वलोहित adj. = सर्वरोहित *ganz roth* R. 4,60,17.

सर्वलौह 1) adj. *ganz eisern.* — 2) m. *ein eiserner Pfeil* H. 779.

सर्ववर्ण adj. (f. आ) *allfarbig* Taitt. Âr. 10,34. — Vgl. सार्ववर्णिक.

सर्ववर्णिका f. *Gmelina arborea Roxb.* Gaṭâdh. im ÇKDr. °वर्तिका Wilson nach ders. Aut.

सर्ववर्तिका s. सर्ववर्णिका.

सर्ववर्मन् m. N. pr. eines Grammatikers Colebr. Misc. Ess. 2,44. Verz. d. Oxf. H. 169,*a*,44. Târan. 76. — Vgl. सप्तवर्मन्, शर्ववर्मन्, सार्ववर्मिक.

सर्ववल्लभा f. *Jedermanns Geliebte, ein unkeusches Weib* Dhar. im ÇKDr.

सर्ववाङ्घिन m. N. eines Ekâha Çâñkh. Çr. 15,10,4.

सर्ववाङ्मय (von सर्व + वाच्) adj. (f. ई) *alle Rede in sich enthaltend* Bhâg. P. 9,14,48. *ganz aus Rede bestehend* Verz. d. Oxf. H. 200,*a*,1. 2.

सर्ववादिन् adj.: Çiva MBh. 13,743. vielleicht fehlerhaft für °वेदिन्.

सर्वविक्रयिन् adj. *Alles* (auch Verbotenes) *verkaufend* M. 2,118.

सर्ववित्तेपता s. u. सर्वनिक्षेपा.

सर्वविज्ञानिन् (von सर्व + विज्ञान) adj. *Alles kennend;* davon °विज्ञानिता f. nom. abstr. Kâm. Nîtis. 8,9.

सर्ववित्त्व (von सर्वविद्) n. *Allwissenheit* Verz. d. Oxf. H. 259,*a*,31. *b*,1.

सर्वविद् adj. *allwissend* AV. 6,107,4. 17,1,11. Muṇḍ. Up. 1,1,9. MBh. 1,2551. R. 3,11,12. Spr. (II) 7352. Verz. d. Oxf. H. 256,*b*,6. 8. 259,*a*,8. 27. 30. fg. *b*,12. Bhâg. P. 7,2,22.

सर्वविद्य adj. *alle Wissenschaft besitzend, allwissend* gaṇa चतुर्वर्णादि zu P. 5,1,124, Vârtt. 1. Nir. 1,8. Çvetâçv. Up. 6,2. 16 (fälschlich °विद्य: gedr.). — Vgl. सार्वविद्य.

सर्वविद्या f. *die ganze Wissenschaft* TBr. 3,10,11,4. 12,5,2. *jegliche Wissenschaft* H. 258. pl. *alles Wissen:* °विद्यानामीश्वरः.

सर्वविद्यामय (von सर्वविद्या) adj. (f. ई) *alles Wissen in sich enthaltend* Verz. d. Oxf. H. 97,*a*, No. 150.

सर्वविद्याविनोदभट्टाचार्य m. N. pr. eines Autors Verz. d. Tüb. H. 13.

सर्वविश्व n. *die ganze Welt* Pańkar. 2,5,41.

सर्ववीर adj. *aus allen Männern bestehend, vollzählig; von allen Männern begleitet:* विश् RV. 1,111,2. सर्ववीरास्तव शर्मन्स्याम *mit allen unsern Mannen* 51,15. 105,19. रयि 2,30,11. 3,62,3. Pûshan 10,17, 5. Ushas 1,113,18. AV. 3,12,1. 7,8,1. 12,2,28. Kauç. 45. *alle Mannen führend:* वीर RV. 6,23,4. 9,90,3. — Vgl. अ°.

सर्ववीरजित् adj. *alle Helden besiegend* Pańkar. 4,3,33 (S. 248).

सर्ववेत्तर् nom. ag. *Allwisser, allwissend:* davon nom. abstr. °वेत्तृत्व n. Devî-P. 45 nach ÇKDr. unter सर्वज्ञ.

सर्ववेद adj. *mit allen* Veda *vertraut* P. 4,2,60, Vârtt. 6, Schol. Halâj. 2,240.

सर्ववेदत्रिरात्र m. N. eines Ahîna Çâñkh. Çr. 16,22,29.

सर्ववेदमय (von सर्व + वेद) adj. (f. ई) *alle* Veda *in sich enthaltend* Bhâg. P. 7,11,7. 20. 9,18,48. 10,86,54.

सर्ववेदस् ad.. 1) *vollständigen Besitz habend* AV. 19,49,6. — 2) *der nach einem Opfer alle seine Habe den Priestern verschenkt* AK. 2,7,9. H. 819. Halâj. 2,263.

सर्ववेदसँ 1) adj. *a) wobei die ganze Habe verschenkt wird:* ein Opfer

TBr. 1,4,7,7. Çâṅkh. Br. 25,14. Paṅkav. Br. 9,3,2. Kâtj. Çr. 25,11,3. — b) *der nach einem Opfer alle seine Habe den Priestern verschenkt* M. 11, 1, v. l. — 2) n. *die ganze Habe* AV. 9,5,17. °सं ददौ TBr. 3, 11,8,1. TS. 7,1,4,3. Çat. Br. 4,6,1,15. 10,2,5,16. Paṅkav. Br. 6,7, 15. Kâtj. Çr. 22,1,9. Kathop. 1,1. Lâtj. 8,4,14. °दक्षिण adj. 2,13.17. M. 6,38.

सर्ववेदसिन् adj. *der seine ganze Habe hingiebt* Kâṭh. 12,8.

सर्ववेदात्मन् m. Weber, Râmat. Up. 350 schlechte Lesart für सर्वदेवात्मन्.

सर्ववेदिन् adj. *allwissend* Verz. d. Oxf. H. 170,a,4. Vgl. सर्ववादिन्.

सर्ववेषिन् (von सर्व + वेष) m. *Schauspieler (allerlei Trachten habend)* Trik. 1,1,124. H. 328 (v. l. für °केशिन्). Hâr. 153. Ueberall mit श geschrieben.

सर्ववैनाशिक adj. = वैनाशिक 1) b) Colebr. Misc. Ess. 1,393.

सर्वव्यापिन् s. u. व्यापिन्. Auch Ind. St. 1,385.

1. सर्वव्रत n. *Allgelübde* Âçv. Gṛhj. 3,9,1. Bhâg. P. 8,16,60.

2. सर्वव्रत adj. *allgelobend* Âçv. Gṛhj. 3,9,1. Kauç. 41. 48.

सर्वशरीरात्मन् m. *die Seele alles dessen, was einen Leib hat*, Bhâg. P. 6,19,12.

सर्वशस् (von सर्व) adv. 1) *in allen seinen Theilen, vollständig, ganz und gar:* सर्वं एव सर्वश इध्म आदीप्तः TBr. 2,1,10,2. सर्वमाप्नोति सर्वशः Khând. Up. 7,26,2. (अग्निम्) शमयामास स° MBh. 1,1136. शरैर्नानाविधैस्तूर्णं पार्थं संछाद्य स° 5476. कृतसाराणि R. 2,33,18. तच्छृणुष्व मम संदेशं स° 5,47,15. सर्वशश्च वर्षं पर्युग्रामचर्याम् Çâṅkh. Çr. 12,8,3. *im Ganzen, als Ganzes* Ṛv. Prât. 10,12. *insgesammt*, bezogen auf ein im pl. stehendes Subject M. 3,256. 272. 5,132. Jâǵn. 3,296. Bhag. 1,18. MBh. 3,2125. 2322. 2767. 12001. R. 1,9,47. 60,28. fg. 2,91,14. R. Gorr. 1, 69,20. 2,21,10. Spr. (II) 6532. auf ein Collectivum im nom. sg. R. 2, 78,13. auf einen acc. pl. M. 5,14.16. 6,58. 9,330. 10,88. MBh. 3,2408. 2485. R. 1,9,60. 29,4. 2,71,23. 91,16. R. Gorr. 2,29,2. auf einen gen. pl. M. 4,217. 11,143. MBh. 1,7707. 5,7248. R. 1,2,36. auf ein Collectivum im gen. sg.: वृद्धबालस्य स° MBh. 5,5428. auf einen instr. R. 1, 18,8. auf einen abl. pl. Spr. (II) 714. auf einen loc. pl. MBh. 1,1109. auf ein im pl. gedachtes Wort am Anfange eines comp.: सुहृत्त्यागं स° 3,2341. — 2) *auf jede Weise* M. 2,54. R. 2,32,22. *auf irgend eine Weise* M. 9,320. — 3) *allgemein, stets, überall:* आम्यो ज्ञातां सर्वशो मूर्तिमाङ्कः TBr. 3,12,9,1. आ° Ṛv. Prât. 11,11.

सर्वशाकुन n. *vollständige Augurallehre* Varâh. Bṛh. S. 86,4 und in den Unterschrr. der Adhjâja 86. fgg.

सर्वशान्ति f. *Allberuhigung* AV. 19,9,14. °कृत् ein Bein. Bharata's, Sohnes der Çakuntalâ, Çabdar. im ÇKDr.

सर्वशासँ adj. *Alles befehlend:* Zügel Ṛv. 5,44,4.

सर्वशास्त्रमय (von सर्व + शास्त्र) adj. *alle Lehrbücher in sich enthaltend* Paṅkar. 4,3,192.

सर्वशीघ्र adj. *der allerschnellste* Ind. St. 10,307.

सर्वशुक्ला adj. (f. आ) *ganz licht, — weiss* Z. d. d. m. G. 27,34.

सर्वशुद्धवाल adj. *ganz weissgeschwänzt* VS. 24,3.

सर्वशून्य adj. (f. आ) *vollkommen leer:* आकाश Verz. d. Oxf. H. 268,a, 42. दारिद्रता Spr. (II) 444. 685. *Alles für Nichts haltend* Paṅkar. 4,3,158.

सर्वशून्यता (von सर्वशून्य) f. *die Theorie, dass Alles ein Nichts sei, Nihilismus* Sarvadarçanas. 14,14.

सर्वशून्यत्व n. dass. ebend. 9,3.

सर्वश्रेष्ठ adj. *der allerbeste:* °कुल R. Gorr. 2,96,10.

1. सर्वश्वेत 1) adj. *ganz weiss* P. 6,2,93, Schol. — 2) f. आ *ein best. giftiges Insect* Suçr. 2,289,21.

2. सर्वश्वेत adj. *der allerweisseste* P. 6,2,93, Schol.

सर्वसंसर्गलवण n. *Steppensalz* Râǵan. im ÇKDr.

सर्वसंस्थ adj. 1) *allgegenwärtig:* सात्त्विकाः Hariv. 7801. — 2) *Allen den Tod bringend* Çvetâçv. Up. 1,6.

सर्वसंहार 1) adj. *Alles vernichtend*, m. Bez. *der Zeit* R. 7,104,16. 19. — 2) *die Vernichtung von Allem* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,137.

सर्वसंगत m. *in sechzig Tagen reifender Reis* (षष्टिक) Çabdak. im ÇKDr.

सर्वसङ्गा f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,344 (VP. 184). सर्वां गङ्गाम् ed. Bomb. des MBh.

सर्वसंज्ञा f. *eine best. hohe Zahl* Lalit ed. Calc. 169,4. — In der Stelle: ध्रुवा तु सर्वसंज्ञार्थं यस्यामाद्यं निधीयते H. 829 ist vielleicht सर्वयज्ञार्थं zu lesen.

सर्वसत्त्वपापप्रहृन m. *eine best. Meditation* Lot. de la b. l. 271.

सर्वसत्त्वप्रियदर्शन m. N. pr. eines Mannes Burnouf, Intr. 530. eines Buddha (auch Bodhisattva) Lot. de la b. l. 164. 243. fgg.

सर्वसत्त्वौजोहारी f. N. pr. einer Râkshasî Lot. de la b. l. 240.

सर्वसत्य adj. *der wahrhafteste* Paṅkar. 4,3,52.

सर्वसंनहन n. *eine vollständige Kriegszurüstung* AK. 2,8,2,62. H. 789. Halâj. 2,306.

सर्वसंनाह m. *das vollständige Gerüstetsein zu Etwas, das mit-Eiferan-Etwas-Gehen;* = 1. सर्वात्मन् 1) Halâj. 5,15.

सर्वसमता f. *das Gleichgesinntsein gegen Alles* M. 12,125.

सर्वसमृद्ध adj. *ganz wohlbestellt, ganz in Ordnung:* हविस् Çat. Br. 11,4,4,7. 12. वास्तु Âçv. Gṛhj. 2,7,7.

सर्वसंपन्न adj. *mit Allem ausgestattet* Âçv. Gṛhj. 1,5,5.

सर्वसंपन्नसस्य adj. (f. आ) *überall gut mit Getraide bestanden:* वसुमती Spr. (II) 2025.

सर्वसंभव m. *die Quelle von Allem* Mârk. P. 47,8. Weber, Kṛshṇaǵ. 308.

सर्वसंमतशिक्षा f. Titel einer Çikshâ Weber, Pratiǵnâs. 112.

सर्वसर m. *best. Geschwüre im Munde* Suçr. 1,308,20. fg.

सर्वसस्य adj. (f. आ) *mit Getraide aller Art bestanden* H. 939. Halâj. 2,3. Am Anf. eines comp. *Getraide aller Art* AK. 2,1,4.

सर्वसह 1) adj. (f. आ) *Alles geduldig ertragend* MBh. 13,3563. 14,533. Spr. (II) 6909. Bhâg. P. 9,5,9. Çiva Çiv. — 2) m. *Bdellion* Ratnam. 43. — 3) f. आ N. einer mythischen Kuh MBh. 13,6043. — Vgl. सर्वसह.

सर्वसाक्षिन् m. *der Augenzeuge von Allem* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9, 147. 163. Paṅkar. 4,3,15.

सर्वसाद् adj. Hariv. 7440 nach Nîlak. = सर्वं सीदति लीयते ऽस्मिन्.

सर्वसाधन adj. *Alles zu Wege bringend* oder n. *ein solches Mittel:* वित्त Spr. (II) 718.

सर्वसाधारण adj. (f. आ und ई) *Allen gemein* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St.

9,13. R. Gorr. 2,54,23. Spr. (II) 3848. Mârk. P. 53,32. °प्रयोग m. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1337.

सर्वसाधु adv. *ganz —, sehr gut* (als Ausruf) Hit. 127,14.

सर्वसामान्य adj. (f. आ) *Allen gemein* Spr. (II) 7206.

सर्वसार n. *das Beste von Allem* Verz. d. B. H. No. 90. Davon superl. °तम Verz. d. Oxf. H. 22,*b*,8.

सर्वसारङ्ग m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2159.

सर्वसारसंग्रहणी f. (sc. लिपि) N. einer Schriftart Lalit. ed. Calc. 144,12.

सर्वसारोपनिषद् f. N. einer Upanishad Gild. Bibl. 100. Ind. St. 1,387.

सर्वसह adj. *Alles ertragend, Allem widerstehend* MBh. 2,530. 3,877.

सर्वसिद्धा f. Bez. *der 4ten, 9ten und 14ten lunaren Nacht* Ind. St. 10,297.

सर्वसिद्धान्तसंग्रह m. Titel eines Abschnittes in einem grösseren theologischen Werke Mack. Coll. 1,15.

सर्वसिद्धार्थ adj. *der sein Ziel vollkommen erreicht hat, der Alles hat was er wünscht* M. 1,83. R. 2,25,39. 7,59,2,8. Pańkar. 4,3,33. — Vgl. सर्वार्थसिद्ध.

सर्वसिद्धि m. *Aegle Marmelos Corr.* Çabdak. im ÇKDr.

सर्वसुखदुःखनिरभिनन्दिन् m. *eine best. Meditation* Vjutp. 20.

सर्वसुरभि s. सुरभि.

सर्वसूक्ष्म adj. *der allerfeinste:* Krshna MBh. 12,1512.

सर्वसेन 1) adj. *die ganze Heerschaar führend:* नि सर्वसेन इषुधीँरसक्त RV. 1,33,3. वर्हते उपं मघवा सर्वसेनः 5,30,3. Mitra-Varuna 6,68,2. — 2) m. N. pr. P. 8,3,99, Schol. eines Sohnes des Brahmadatta Hariv. 1067. — Vgl. सार्वसेन fgg.

सर्वसौवर्ण adj. *ganz golden* P. 6,2,93, Schol.

सर्वस्तोम P. 6,1,191, Schol. 1) adj. *mit allen* (sechs) Stoma *versehen* TS. 7,1,2,1. 4,1. Çat. Br. 9,4,3,11. 12,3,1,9. 13,3,1,4. Çâṅkh. Br. 25,14. अभिजित् Çâṅkh. Çr. 11,10,1. Âçv. Çr. 7,2,11. 8,4,17. 10,1,5. — 2) m. N. eines Ekâha Kâtj. Çr. 20,8,13. 22,6,22. Lâtj. 10,4,15. Maçaka im Verz. d. B. H. 72,1 v. u.

सर्वस्थानगवाट m. N. pr. eines Jaksha Kathâs. 66,56.

सर्वस्मृत् adj. Maitrjup. 6,35 vielleicht fehlerhaft für सर्वस्पृत्; vgl. लोकस्मृत्.

सर्वस्व 1) n. *a) die ganze Habe:* °स्यानि Âçv. Çr. 12,6,33. Kâtj. Çr. 22,2,26. Comm. zu 1,25. Kauç. 127. M. 7,214. 8,374. 11,76. 80. 116. R. Gorr. 1,54,24 (53,23 Schl.). 74,17. 2,10,26. 37,2. 3,68,28. 7,44,19. Spr. (II) 921. 4400. 4798. 5694. 6068. Kathâs. 19,48. 43,127. 57,157. Râǵa-Tar. 3,392. 5,165. Pańkar. 1,1,48. °भूत adj. *die ganze Habe bildend* R. 5, 70,13. °नाश Spr. (II) 6938. °हरण 6940. R. 3,46,8. °हार M. 9,242. °हारिन् Râǵa-Tar. 4,628. सर्वस्वात्मनिवेदन Spr. (II) 6230. °दक्षिण adj. Ragh. 4,86. दत्तसर्वस्वदक्षिण Halâj. 2,263. °दण्ड M. 8,375. °फलिन् (द्रुम) Spr. (II) 1146. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 3,2274. Spr. (II) 183. Kathâs. 38,95. 81,102. Râǵa-Tar. 5,427. 6,49. — *b)* am Ende eines comp. *Gesammtheit, das Ganze:* धन° Spr. (II) 3674. रत्न° Hariv. 4808. कर° (*Abgabe*) 15654. वीर्य° MBh. 3,10931. R. 6,91,7. बल° 3, 35,59. कार्य° 5,51,8. अनुनय° Mṛkkh. 18,21. रति° Çák. 22. अनङ्ग° Spr. (II) 5776. धर्म° 6578. नीति° Pańkat. 111,6. प्राकृत° Verz. d. Oxf. H. 181,*a*, No. 412. लावण्य° Kathâs. 17,109. आब्रह्मसार° Pańkar. 4,3, 193. मीमांसा° Hall 207. मीमांसाशास्त्र° 182. उपाध्याय° = उपाध्यायस्य सर्वस्वम् = सर्वस्व (s. u. उपाध्याय 1) in den Nachtrr.). — 2) f. आ = 1) *a):* वैश्यः सर्वस्वयैनमुपतिष्ठते Kauç. 17. — Vgl. अलंकार°, नृत्य°, ब्राह्मण°, रति°, विरक्ता°, वैद्य°, वैद्यक°, शान्ति°, शिव°, शैव°.

सर्वस्वरित adj. *nur mit dem* Svarita *versehen* Comm. zu VS. Prât. 2,1.

सर्वस्वर्णमय adj. (f. ई) *ganz golden* Spr. (II) 6939.

सर्वस्वार m. N. eines Ekâha Maçaka in Verz. d. B. H. 72 (iii,14).

सर्वस्विन् (von सर्वस्व) m. Bez. einer Mischlingskaste: *der Sohn eines Barbiers und eines Hirtenmädchens* Brahmavaiv. P., Brahmakhaṇḍa 10 im ÇKDr.; vgl. Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,13.

सर्वहत्या f. *ein Mord irgend einer Art* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,151.

सर्वहर adj. 1) *Alles für sich nehmend* Spr. (II) 3605. — 2) *Alles vernichtend* R. 7,23,4,49. Varâh. Bṛh. S. 43,54. Pańkar. 4,3,23. m. Bez. Jama's Hariv. 2831.

सर्वहरण n. *das Einziehen —, Wegnahme der ganzen Habe* Kull. zu M. 8,399.

सर्वहरि m. Bez. *des Liedes* RV. 10,96, in welchem mit den Worten हरि हर्यति u. s. w. gespielt wird, Çâṅkh. Br. 25,7. 8. Çr. 11,14,10.

सर्वहर्षकर adj. *Alle erfreuend* Pańkar. 2,2,27.

सर्वहायस् adj. *volle Behendigkeit —, volle Kraft besitzend* AV. 8,2,7. 10,5,23.

सर्वहार m. *Einziehung —, Wegnahme der ganzen Habe:* तस्य सर्वहारं हरेत् M. 8,399.

सर्वहारम् absol. *mit Einziehung der ganzen Habe:* (तम्) सर्वहारमपाकरोत् Kathâs. 74,60.

सर्वहारिन् adj. *Alles fortnehmend;* m. N. pr. eines bösen Geistes Mârk. P. 51,97.

सर्वहित 1) adj. *Allen wohlthuend.* — 2) m. Bez. Çâkjamuni's Varâh. Bṛh. S. 60,19. — 3) n. *Pfeffer* Râǵan. im ÇKDr.

सर्वहुत् adj. *was vollständig geopfert wird:* यज्ञ RV. 10,90,8. 9. भक्त Lâtj. 8,8,9. TS. 6,3,8,1. Çat. Br. 1,6,2,4. 13,1,3,1. 5,2,23.

सर्वहुत adj. dass.: यज्ञ AV. 18,4,13. TS. 3,3,8,1. z. B. *wobei alle* Pinda *geopfert werden* Âçv. Çr. 2,6,23. Âçv. Gṛhj. 4,8,41. Kauç. 10. fg. 24. 47. Kâtj. Çr. 1,9,12. 9,13,12. °त्व n. 27.

सर्वहुति f. *ein Opfer, bei welchem alles Material geopfert wird,* Ait. Br. 7,2.

सर्वहृद् *das ganze Herz*, instr. °हृदा *mit ganzem Herzen* RV. 10, 160,3. — Vgl. सर्वभाव und सर्वात्मन्.

सर्वहोम m. *das Opfern alles Materials:* अ° Kâtj. Çr. 6,10,29.

सर्वाकारप्रभाकार m. *eine best. Meditation* Vjutp. 20.

सर्वाकारवरोपेत m. desgl. ebend. 19.

सर्वाक्ष (सर्व + अक्ष) adj. etwa *überall seine Augen habend* Pańkar. 4,3,71.

सर्वागमोपनिषद् f. Titel einer Upanishad Hall 198.

सर्वाग्नेय adj. *nur* Agni *zugeeignet* Çâṅkh. Çr. 14,4,6.

सर्वाङ्क m. N. pr. eines Autors (oder Titel einer Schrift) Verz. d. Tüb. H. 13.

1. सर्वाङ्ग (सर्व + 3. अङ्ग) n. 1) *der ganze Körper* Z. d. d. m. G. 27, 57. Comm. zu TS. Prât. 23,17 (सर्वास्ये bessere Lesart; s. Weber, Pra-

tignâs. 76). पादौ रक्षतु मे केतुः सर्वाङ्गं मे नव ग्रहाः ÇKDr. nach einem Tantra. °निन्दितः (so ist zu verbinden) करभः Kathâs. 69,107. pl. *alle Glieder* Comm. zu Maitrjup. 6,6. am Ende eines adj. comp.: भूतले न्यस्तसर्वाङ्गं प्रणामम् Kathâs. 71,219. चारुसर्वाङ्गी R. ed. Bomb. 1,32,14. — 2) pl. *alle* Vedâñga Ind. St. 2,193.

2. सर्वाङ्ग (wie eben) adj. (f. ई) 1) *an Gliedern vollständig* RV. 10,161,5. AV. 8,2,8. 11,3,32. — 2) *vollständig:* श्री Kâm. Nîtis. 8,53. °ङ्ग Spr. (II) 7356. °म् adv. *nach allen Seiten hin, ganz genau:* तैर्निश्चितं स्वबुद्ध्या तत्सर्वाङ्गं परिशोधयेत् Kathâs. 34,199.

सर्वाङ्गसुन्दर und °रस m. *eine best. Mixtur* Bhaishagjaratnâv. im ÇKDr.

सर्वाङ्गसुन्दरी f. Titel eines Commentars zum Ashtâñgahrdaja Verz. d. B. H. No. 932.

सर्वाङ्गीण (von 1. सर्वाङ्ग) adj. (f. आ) *den ganzen Körper bedeckend, — erfüllend, über d. g. K. verbreitet* P. 5,2,7. तनुत्वचौ Bhatt. 4,10. मलयज Vikram. 51. Kâvjâd. 2,215. यौवन Ragh. 18,51. स्पर्श Vikram. 149. ताप P. 5,2,7, Schol. परिक्लेश Ind. St. 8,218, N. 3. Hier und da fälschlich mit न geschrieben.

सर्वाजीव adj. *Allen Lebensunterhalt gewährend* Çvetâçv. Up. 1,6.

सर्वाणी f. = शर्वाणी AK. 1,1,1,32. Verz. d. Oxf. H. 25,a,34.

सर्वातिथि m. *Jedermanns Gast* wohl so v. a. *der an Jedermann Antheil nimmt* MBh. 13,3566.

सर्वातिरथजित् adj. *alle grossen Kämpfer besiegend* Bhâg. P. 9,22,32.

सर्वातिसारिन् adj. *an einem durch alle drei humores erzeugten Durchfall leidend* Suçr. 2,438,12.

1. सर्वात्मक m. = 1. सर्वात्मन्; °केन *mit ganzer Seele, von ganzem Herzen* Bhâg. P. 1,4,26.

2. सर्वात्मक adj. 1) *Alles in sich enthaltend* Spr. (II) 4479. Bhâg. P. 9,6,35. — 2) *in Allem enthalten* Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,154. R. 1,34,14. 27.

सर्वात्मकत्व n. nom. abstr. zu 2. सर्वात्मक 1) Çañk. zu Khând. Up. S. 67.

सर्वात्मत्व n. nom. abstr. von सर्वात्मन् *die Weltseele* Liñga-P. bei Muir, ST. 4,325.

सर्वात्मदृश् adj. *überall sich selbst sehend* Verz. d. Oxf. H. 28,b,36.

1. सर्वात्मन् m. 1) *die ganze Person:* सर्वात्मभूतये *zum Heil der ganzen Person* M. 3,91. मन्मथाविष्ट° adj. R. 5,2,20. instr. सर्वात्मना *mit der ganzen Person, mit ganzer Seele, auf das Angelegentlichste* Çat. Br. 11,5,6,4. संभूय सर्वैरस्माभिः कार्यः स° वधः MBh. 1,7662. Hariv. 7493. R. 3,22,30. स° सीता मार्गितव्या 4,41,36. रामं सर्वात्मनाश्रिता 5,57,8. 81,38. 85,22. Spr. (II) 1603. कामः स° हेयः 1653. 6674. Bhâg. P. 2,2,36. 7,42. 3,20,3. 22,11. 4,11,27. 21,38. 6,16,63. 7,10,19. Diese Bed. von सर्वात्मन् ist unter सर्वसंनाह Halâj. 5,15 gemeint. Vgl. सर्वभाव und सर्वहृद्. — 2) *die Seele von Allem, die Weltseele* Çvetâçv. Up. 3,21. Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,143. MBh. 12,1672. R. 4,44,120. Suçr. 1,249,11. Muir, ST. 4,31. 217. 325. Bhâg. P. 1,9,21. 2,1,5. 35. 7,52. 3,18,26. 4,7,49. 11,13. 12,11. 19,3. 5,17,3. 18,5. 6,9,38. 7,11,12. 8,7,40. 20,30. 23,8. 9,2,11. Pañkar. 1,13,34.

2. सर्वात्मन् adj. *vollständig an Person, — Wesen, — Leiblichkeit* AV. 5,6,11. Ait. Br. 2,6. Âçv. Çr. 1,7,8. parox. TBr. 3,7,5,7.

सर्वात्मभूति s. u. 1. सर्वात्मन् 1).

1. सर्वादि (सर्व + आ°) m. *der Anfang —, der Erste von Allem* Pañkar. 4,3,16.

2. सर्वादि (wie eben) adj. *beliebig anfangend* RV. Prât. 5,21.

सर्वाद्य (सर्व + 2. आ°) adj. (f. आ) *der allererste, zuerst dagewesen* Pañkar. 1,3,44. 85. 12,61. 2,5,24.

सर्वाधार m. *der Behälter von Allem* Pañkar. 1,8,18.

सर्वाधिकार m. *das Kapitel über Allerlei* Verz. d. Cambr. H. 57.

सर्वाधिकारिन् adj. *Allem vorstehend, über Alles zu sagen habend* Râga-Tar. 6,333.

सर्वाधिपत्य n. *die Oberherrschaft über Alles* Çvetâçv. Up. 5,3.

सर्वाध्यक्ष m. *der Oberaufseher über Alles* Pañkar. 4,3,95.

सर्वानन्द (सर्व + आ°) m. 1) N. pr. eines Mannes Kapiçâvadâna 17. Hall 7 (im Index °मिश्र). — 2) Titel eines Werkes Colebr. Misc. Ess. 2,55. — Verz. d. Tüb. H. 13.

सर्वानवद्यकारिणी f. Titel einer Schrift Hall 170.

सर्वानवद्याङ्ग adj. (f. ई) *mit vollkommen untadelhaftem Körper* MBh. 3,2154. 2471.

सर्वानुकारिणी f. *Desmodium gangeticum* Râgan. im ÇKDr.

सर्वानुक्रम m. *vollständiges Inhaltsverzeichniss* (zum Veda) Ind. St. 3,270.

सर्वानुक्रमणिका f. desgl. Verz. d. Oxf. H. 362,a, No. 20. °पद्धति Verz. d. B. H. No. 166.

सर्वानुक्रमणी f. desgl. Verz. d. B. H. No. 49. fgg. 165. °वृत्ति Verz. d. Oxf. H. 378,a, No. 379. °व्याख्या Notices of Skt Mss. 2,279.

सर्वानुदात्त adj. *ganz tonlos* RV. Prât. 17,20. Comm. zu TS. Prât. 6,4.

सर्वानुभू adj. *alldurchdringend* Çat. Br. 14,5,5,19.

सर्वानुभूति 1) f. a) *Alldurchdringung* Çâñkh. Grhj. 2,14. — b) *Convolvulus Turpethum R. Br.* AK. 2,4,3,26. — 2) m. N. pr. a) des 6ten Arhant's der vergangenen Utsarpinî H. 51. — b) des 5ten Arhant's der zukünftigen Utsarpinî H. 54.

सर्वान्तक adj. *Allem ein Ende machend* Pañkar. 1,13,29.

सर्वान्तकृत् adj. dass. Pañkar. 4,8,108.

सर्वान्तर adj. *in Allem befindlich* Çat. Br. 14,6,5,1. Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,154.

सर्वान्तरस्थ adj. dass. Verz. d. Oxf. H. 29,a,15.

सर्वान्तरात्मन् m. *die Weltseele* Pañkar. 1,1,62. 12,44.

सर्वान्तर्यामिन् m. dass. Muir, ST. 4,44.

सर्वान्नभक्षक adj. *jegliche Speise geniessend, keine Speise verschmähend* H. 428.

सर्वान्नभोजिन् adj. dass. AK. 3,1,22.

सर्वान्नीन (von सर्व + अन्न) adj. dass. P. 5,2,9. AK. 3,1,22. H. 428. Halâj. 2,196.

सर्वापरत्व n. *das jenseits-gelegen-Sein von Allem* so v. a. *die letzte Erlösung* Maitrjup. 6,23.

सर्वाप्ति f. *Erreichung von Allem* Ait. Br. 8,7. Kaush. Up. 3,3.

सर्वाभाव (सर्व + अ°) m. 1) *das Fehlen Jedermanns, das Nichtdasein irgend Jemandes* M. 9,189. — 2) *absolutes Nichtsein* Gaudap. zu Sâm-

KHJAK. 4.

सर्वाभिभू m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,12. 201,10.

सर्वाभिसंधक adj. *Jedermann täuschend* Spr. (II) 3096.

सर्वाभिसंधिन् adj. dass. Trik. 2,7,13.

सर्वाभिसार m. *Gesammtangriff* H. 789. Halâj. 2,306. Pârçvanâthak. 4,161 (nach Aufrecht).

सर्वाभ्यन्तर adj. *der allerinnerste* Ind. St. 10,263. fgg. 269. 277. 282.

सर्वायस (सर्व + आ°) adj. *ganz eisern* Halâj. 2,312.

सर्वायु oder °स् adj. *alles Leben habend —, gebend* u. s. w. VS. 38, 20. उन्मुच्यते सर्वायुः सर्वायुत्वाय सर्वमायुरेति Ait. Br. 2, 7. Çat. Br. 14, 3,1,18.

सर्वायुत्व n. nom. abstr. von सर्वायु Ait. Br. 2,7. Çâñkh. Br. 14,4. Çr. 14, 12, 8.

सर्वायुष n. *das ganze Leben* Taitt. Up. 2,3.

1. सर्वायुस् n. dass.: आयुर्मे पाहि सर्वायुर्मे पाहि TS. 4,4,7,2.

2. सर्वायुस् adj. s. सर्वायु.

1. सर्वार्थ m. pl. *alle Dinge, Dinge aller Art* Maitrjup. 6,6. °संतेप Ind. St. 1,22,16.

2. सर्वार्थ 1) adj. *a) zu Allem dienlich, für Alles anwendbar* Comm. zu Kâtj. Çr. 2,3,2. Davon °त्व nom. abstr. Kâtj. Çr. 1,1,18. 22,8,22. — *b) auf Alles achtend* Pañkar. 4,3,16. Davon nom. abstr. °ता f. so v. a. *Zerstreutheit* (Gegens. एकाग्रता) Verz. d. Oxf. H. 229,*b*,13. fgg. — 2) m. N. *des 29ten* Muhûrta Ind. St. 10,296.

सर्वार्थकर्तर् nom. ag. *Schöpfer aller Dinge* Pañkar. 4,3,46.

सर्वार्थचिन्तक adj. *sich um alle Dinge kümmernd*, m. *ein oberster Beamter:* नगरे नगरे चैकं कुर्यात्सर्वार्थचिन्तकम् M. 7,121 = MBh. 12,3270.

सर्वार्थचिन्तामणि m. Titel eines Werkes Mack. Coll. 1,127.

सर्वार्थनामन् m. N. pr. eines Bodhisattva Lot. de la b. l. 2.

सर्वार्थसाधक adj. (f. °साधिका) *Alles zu Stande bringend, zu allen Dingen gut* Vjutp. 174. MBh. 7,2894. 8,1377. 13,1116. Kathâs. 34,118. Mârk. P. 91,9. Verz. d. Oxf. H. 99,*b*,45. Vishṇu Pañkar. 4,3,46. Durgâ Devim. im ÇKDr.

सर्वार्थसाधन adj. dass. oder n. *ein Mittel Alles zu Stande zu bringen* Spr. (II) 4879. 4893.

सर्वार्थसिद्ध 1) adj. *der sein Ziel vollkommen erreicht hat, der Alles hat was er wünscht* R. 7,59,2,16. 27. — 2) m. *a)* Bein. Çâkjamuni's AK. 1,1,1,10. Trik. 1,1,11. H. 237. Lalit. ed. Calc. 109,15 u. s. w. — *b)* N. pr. eines Fürsten Wilson, Hindu Th. 2,143. fgg.

1. सर्वार्थसिद्धि f. Titel einer Schrift Hall 203.

2. सर्वार्थसिद्ध m. pl. bei den Gaina Bez. einer Klasse von Göttern, einer Abtheilung der Anuttara, H. 94, Schol.

सर्वार्थानुसाधिन् adj. *Alles zu Stande bringend:* Durgâ Devî-P 45 im ÇKDr.

सर्वार्हण adj. *Alles verdienend, auf Alles Ansprüche habend* Pañkar. 4,3,54.

सर्वावत् (von सर्व) adj. *Alles enthaltend* Çat. Br. 14,7,1,10.

सर्वावसर m. *Mitternacht* Trik. 1,1,107.

सर्वावसु m. Bez. *eines best. Sonnenstrahls* VP. (2te Aufl.) 2,297, N.

सर्वावस्थम् adv. *in allen Stellungen:* निरीक्षमाणा भर्तारं सर्वावस्थम् so v. a. *von allen Seiten* MBh. 3,16745.

सर्वावास adj. *überall seine Wohnstätte habend* MBh. 12,12864. Çiva Çiv.

सर्वावासिन् adj. dass.: Çiva Çiv.

सर्वाशिन् (सर्व + आ°) adj. *Alles* (auch Verbotenes) *geniessend* M. 2,118.

सर्वाश्चर्यमय (von सर्व + आश्चर्य) adj. (f. ई) *alle Wunder in sich enthaltend, aus lauter Wundern bestehend* Bhâg. P. 1,8,16. 8,10,17. Pañkar. 4,3,33.

सर्वाश्यं (nom. abstr. zu सर्वाशिन्) n. *das Essen von Allem* Çat. Br. 3,1,2,21.

सर्वाश्रमिन् (von सर्व + आश्रम) adj. *in jedem beliebigen Lebensstadium sich befindend* Ind. St. 2,14.

सर्वास्तिवाद m. *die Theorie, dass Alles* (सर्व) *real sei* (अस्ति), °वादिन् adj. *ein Anhänger dieser Theorie* Burnouf, Intr. 446. Wassiljew 57 u. s. w. Hiouen-thsang 2,2. 132. 200. Târan. 135 u. s. w. Kâlakakra 5,121. °वादविनय Ind. St. 3,186. — Vgl. मूल°.

सर्वास्त्रमहाज्वाला f. bei den Gaina N. pr. einer der 16 Vidjâdevî H. 240. ÇKDr. und Wilson machen nach einer schlechten Lesart zwei Namen daraus.

सर्वास्य (सर्व + आ°) n. *der ganze Mund* Weber, Pratiǵnâs. 76. nach einer v. l. im Comm. zu TS. 23,17 adj. *im ganzen Munde erfolgend.*

सर्वाहंमानिन् adj. *Alles für das Ich* (अहम्) *haltend* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,162.

सर्वाह्न m. *der ganze* oder *jeder Tag* P. 5,4,88. 8,4,7. Vop. 6,38. fg.

सर्वाह्निक adj. *täglich* Pañkar. 1,9,9. 15,18. an beiden Stellen सर्वाह्णिक gedr.

सर्वीय (von सर्व) adj. *Allen gut* u. s. w. P. 5,1,10, Vârtt. 1. Verz. d. Oxf. H. 170,*a*,5.

सर्वेश 1) m. *der Herr von Allem* Kaush. Up. S. 134,17. Pañkar. 1,1, 1,5. 8,29. — 2) f. आ *die Herrin von Allem* Pañkar. 2,5,29. 34.

सर्वेश्वर m. 1) *der Herr von Allem* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,125. 140. Weber, Kṛshṇaǵ. 308. Bhâg. P. 6,9,32. Pañkar. 1,5,18. 2,1,4. — 2) Bez. *einer best. Mixtur* Verz. d. B. H. No. 968. — 3) N. pr. *a)* eines buddhistischen Heiligen Wilson, Sel. Works 2,17. — *b)* eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 215,*a*, No. 517.

सर्वेश्वरत्व n. nom. abstr. zu सर्वेश्वर 1) Weber, Râmat. Up. 343.

सर्वेष्ट adj. (f. आ) *alle Wünsche erfüllend* Verz. d. Oxf. H. 148,*b*,25.

सर्वैश्वर्य n. *die Herrschaft über Alles* Pañkar. 1,5,12.

सर्वोच्छेदन n. *vollständige Vernichtung* Pañkat. 53,24.

सर्वोत्तम adj. *der allervorzüglichste:* °सौराष्ट्र Verz. d. B. H. No. 1006. °स्तोत्र Hall 151.

सर्वोत्तरत्वाभिधान n. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,45. fg.

सर्वोदात्त adj. *einzig den Acut habend* ṚV. Prât. 15,5. 10. Schol. zu VS. Prât. 2,1.

सर्वोद्युक्त adj. *mit allem Eifer an Etwas gehend, nach Möglichkeit sich anstrengend* Spr. (II) 5667, v. l.

सर्वोपकारिणी f. Titel zweier Commentare Hall 3. 34. Verz. d. B. H. No. 667.

सर्वोपध adj. *jeden beliebigen Vocal vor sich habend* ṚV. Prât. 4,9.

सर्वोपनिषत्सार Titel einer Upanishad Colebr. Misc. Ess. 1, 97. Weber, Lit. 156. Ind. St. 1,301. °प्रश्नोत्तर Verz. d. B. H. No. 355.

सर्वोपनिषद् f. Titel einer Upanishad Notices of Skt Mss. 1, 79. Verz. d. Oxf. H. 394,b,23. Ind. St. 1,302. °पदर्थानुभूतिप्रकाश 471.

सर्वौघ m. 1) *ein vollständiges Heer im Anzuge* AK. 2,8,2,62. H. 789. Med. gh. 11. — 2) = गुरुभेद *ein best. Lehrer* Med. st. dessen गुरुवेग im ÇKDr. nach ders. Aut., *great speed or dispatch* Wilson nach ders. Aut.

सर्वौषधँ 1) adj. *aus allerlei Kräutern bestehend:* संभार् TBr. 3,10,1, 4. — 2) n. *alle Kräuter* Çat. Br. 3,2,2,15. 7,2,4,13. 10,1,5,2. 14,9, 3,1. Lâṭj. 5,8,4. Taitt. Up. 2,2.

1. सर्वौषधि f. *alle (allerlei) Kräuter;* sg. Çâṅkh. Çr. 16,8,5. pl. Gobh. 3,2,23. Spr. (II) 6959. am Anf. eines comp. Çâṅkh. Gṛhj. 1,11. Gobh. 3,4,7. 6,8.

2. सर्वौषधि m. *eine best. Gruppe von Kräutern:* कुष्ठमांसीहरिद्राभिर्वचाशैलेयचन्दनैः। मुराचन्दनकर्पूरैः (hier soll चन्दन = रक्तचन्दन sein) मुस्तैः सर्वौषधिः स्मृतः॥ Râǵan. im ÇKDr.

सर्वौषधिगण m. desgl. Çabdak. und Pâdmottarakh. 107 im ÇKDr.

सर्वौषधिनिष्यन्दा f. Bez. *einer best. Schriftart* (लिपि) Lalit. ed. Calc. 144,11. fg.

सर्षँप Uṇâdis. 3,141. 1) m. *Senf, Senfkorn* AK. 2,9,17. Trik. 2,9,3. H. 1180. Halâj. 2,426. Ratnam. 113. Çâṅkh. Çr. 4,15,8. Gṛhj. 3,1. Shaḍv. Br. 5,2. Khând. Up. 3,14,3. Suçr. 1,139,4. 182,16. श्रावयोरन्तरं पश्य मेरुसर्षपयोरिव MBh. 1,3071. R. 2,25,26. Spr. (II) 334. खलः सर्षपमात्राणि परच्छिद्राणि पश्यति। श्रात्मनो बिल्वमात्राणि पश्यन्नपि न पश्यति॥2045. Varâh. Bṛh. S. 29,5. 41,5. 46,24. Kathâs. 18,154. fg. 177. 179. 181. 32,118. 121. 68,53. 73,311. fgg. Mârk. P. 51,105. विश्रं सर्षपवच्चूर्णस्यैकदेशे यथा Pańkar. 2,2,33. शूर्पे च सर्षपो यथा 99. मस्तकस्यैकदेशे च डिम्भः सर्षपवत् 42. °कण Z. d. d. m. G. 27,31. °तैल Râǵan. im ÇKDr. °स्नेह Suçr. 2, 9,6. 174,20. °कन्द giftig 252,6 (vgl. सर्षप H. 1198 als *ein best. Gift*). °शाक (das ungesundeste *Gemüse*) Karaka 1,15. तिलसर्षपा: Suçr. 1, 132,5. Spr. (II) 2298. यथा चाल्पेन माल्येन वासितं तिलसर्षपम् MBh. 12, 10028. श्रसित° Suçr. 1,199,16. — b) *ein Senfkorn als Gewicht:* त्रयस्त्रिकायनीवालाः सर्षपार्धं प्रचक्षते। द्विगुणं सर्षपं विद्याद्यवः पञ्च तु सर्षपाः॥ Ind. St. 8,436. सर्षपाः षड्यवो मध्यः M. 8,134. = 3 Râgikâ, $^1/_8$ oder $^1/_{12}$ Java Çârṅg. Saṁh. 1,1,14. 30. सप्त लिक्षाः सर्षपः। सप्त सर्षपा यवः Lalit. ed. Calc. 170,2. — 2) f. ई a) *ein best. Ausschlag:* पिडका भातिमहती क्षिप्रपाकातिवेदना सर्षपी Karaka 1,17. Suçr. 1,273,15. 2,123,11. — b) *eine Bachstelzenart* Trik. 2,5,29. — Vgl. गौर° (auch Pâr. Gṛhj. 1,16. Suçr. 1,273,13), त्रिदश°, देव°, रक्त° (Suçr. 1,108,8), रक्ता°, राज°, श्वेत° (Suçr. 2,40,1), सित° und सार्षप.

सर्षपक (von सर्षप) 1) m. *eine Schlangenart* Suçr. 2,275,17. — 2) f. °र्षिका a) *ein best. giftiges Insect* Suçr. 2,289,21 (°के zu lesen). 290,1. 2. — b) *ein best. Ausschlag* (vgl. सर्षपी) Wise 362. Suçr. 1,273,12. 298,12.

सर्षपाय् (wie eben), °यति *klein wie ein Senfkorn erscheinen* Bhâg. P. 6,16,48.

सर्षपारुण (सर्षप + श्र°) m. N. eines den Kindern feindlichen Dämons Pâr. Gṛhj. 1,16.

सर्षपिक (von सर्षप) m. *ein best. giftiges Insect* Suçr. 2,288,15. — °का s. u. सर्षपक.

सर्षिका f. *ein best.* Virâǵ-*Metrum* Ṛv. Prât. 17,12. Ind. St. 8,107. 111.

सल्, सँलति (गतौ) Dhâtup. 15,40. — Vgl. सर्.

सल 1) m. *Hand* H. ç. 123. — 2) n. = सलिल *Wasser* Bhar. zu AK. 1,2,3,3 nach ÇKDr. — Vgl. सलैम्.

सलक्षण (2. स + ल°) adj. *dieselben Merkmale habend, gleichartig* Bṛhadd. in Z. f. vgl. Spr. 1,442. Daçak. 3,39. Madhus. in Ind. St. 1,13. 21. — Vgl. सालक्षण्य.

सँलक्ष्मन् (2. स + ल°) adj. dass.: सलक्ष्मा यद्विषुरूपा भवाति Ṛv. 10, 10,2. 12,6. VS. 6,20. TS. 1,3,10,1. 6,3,11,2.

सलाखक m. N. pr. eines Mannes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,545. सलक्षण in der Uebersetzung.

सलज्ज s. u. लज्जा.

सलद् und °दी gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41.

सलवण (!) n. *Zinn* H. ç. 159.

सललूँक m. etwa *müssiges Umherschweifen* (von सर्) Naigh. 4,3. Nir. 6,3. श्रा कीर्वतः सललूकं चकर्थ Ṛv. 3,30,17.

सलवि s. श्रप°, प्र°.

सलावृकी s. u. सालावृक.

सलिङ्ग (2. स + लिङ्ग) adj. (f. श्रा) *dasselbe Kennzeichen* (d. i. *Kennwort*) *habend* Âçv. Çr. 3,2,5. 4,8. Kauç. 85. तत्सलिङ्गाभिराशीर्भिः so v. a. *entsprechend* MBh. 7,2141.

सलिलँ (von सर्) Uṇâdis. 1,55. 1) adj. (f. श्रा) *wogend, fluthend, fliessend, unstät:* श्रकूपारः सलिलो मातरिश्वा Ṛv. 10,109,1. समुद्र AV. 4,15,11. °वात TS. 4,4,12,3. श्रप्रकेतं सलिलं सर्वमा इदम् Ṛv. 10,129,3. यार्णवेऽधि सलिलमग्र श्रासीत् *etwas unstät sich Bewegendes* AV. 12,1,8. सलिले सधस्थे 18,3,8. सलिल (nach dem Comm. *rein wie Wasser;* könnte aber auch loc. sein) एको द्रष्टा Çat. Br. 14,7,1,31. TS. 5,5,10,3. Kâṭh. 8,14. 9,3. देवी Çâṅkh. Gṛhj. 1,24. — 2) f. श्रा (sc. तुष्टि) im Sâṁkhja *die Befriedigung dessen, der die* बुद्धि *dem* परमात्मन् *gleichsetzt*, Tattvas. 39. — 3) n. a) *das Flüssige, Schwankende; Fluth, Wogen* Naigh. 1,12. देवाः सलिले सुसंरब्धा श्रतिष्ठत Ṛv. 10,72,6. 1,164,41. प्रविष्टा देवाः सलिलान्यासन् AV. 10,8,40. 8,9,1. 2. सलिलस्य पृष्ठे 9,10,9. 10,7,38. 41. 11,5,26. 18,4,36. — 11,4,21. 17,1,8. 29. Ait. Br. 8,21. श्रापो वा इदमग्रे सलिलमासीत् TBr. 1,1,3,5 (vgl. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,72). 5,2,5. TS. 4,4,6,2. 5,6,4,2. Çat. Br. 3,6,2,4. 13,7,1,15. fünf *Fluthen* Kâṭh. 32,6. — b) *Wasser* AK. 1,2,3,3. H. 1069. Halâj. 3,26. सलिलैः लीरोदनमश्नाति Kauç. 18. 24. प्रक्षाल्य सलिलेन MBh. 3,2390. सलिले शायी R. 1,63,25. सलिले क्रीडता त्वया 2,64,7. Suçr. 1,166,18. 171,10. 13. Sâṁkhjak. 16. Megh. 3. 42. 63. Varâh. Bṛh. S. 12,4. Spr. (II) 5160. क्रमेण भूमिः सलिलेन भिद्यते 7308. Pańkat. 165,7. pl. Halâj. 3,41. °पूर Spr. (II) 7143. °निषेक Rt. 1,28. सलिलावगाह Çâk. 3. निपान° 39. सलिलं कर् mit gen. der Person *einem Verstorbenen die Wasserspende darbringen* R. 1,44,49 (45,52 Gorr.). 6,95,61. दा dass. Hariv. 5718. am Ende eines adj. comp. (f. श्रा) MBh. 3,2436. 2511. 12553. R. 2,114. 4 (125,4 Gorr.). 3,76,6. 6,108,36. Kâm. Nîtis. 4,51. Megh. 30. Çâk. 167. Spr. (II) 6336. Mârk. P. 56,4. Râǵa-Tar. 5,271. Brahma-P. in LA. (III, 52,4. — c) so v. a. *Regen:* सलिलं न करोति *bringt keinen Regen* Va-

RÂH. BṚH. S. 3,28. 9,34. °दायिन् 29. पतति न सलिल खात् 44. °निपात 5,96. न बङ्क सलिलं वत्मरे द्वितीये 8,40. सलिलं च न वासवस्त्यजति 17, 21. सलिलमचिराद्स्ति निःसंशयेन 28,2. प्रचुर° adj. 8,40. — d) *das Wasser der Augen, Thränen:* °गुरुभिः पक्ष्मभिः MEGH. 90. नयन° 40. — e) *eine best. grosse Zahl* ÇÂÑKH. ÇR. 15,11,7. — f) *ein angebliches Metrum* Ind. St. 8,107. fg. — Vgl. अन्तः°, निः°.

सलिलकर्मन् n. *die einem Verstorbenen dargebrachte Wasserspende* MBH. 18,32.

सलिलकुन्तल m. *Blyxa octandra* (eine Wasserpflanze) TRIK. 1,2,35.

सलिलक्रिया f. = सलिलकर्मन् R. 1,3,15 (10 GORR.). 44,57. R. GORR. 1,4,38.

सलिलचर m. *Wasserthier* VARÂH. BṚH. S. 5,33. — Vgl. सलिलस्थलचर.

सलिलज adj. *was im Wasser entsteht, — lebt;* subst. *ein solches Wesen* VARÂH. BṚH. S. 7,6. 9,33. 15,25. 41,7. masc. *Muschel* MBH. 7,5164. neutr. *Lotusblüthe* RÂǴAN. im ÇKDR.

सलिलजन्मन् n. *Lotus:* कन्दे °जन्मनाम् H. 1166.

सलिलत्व n. nom. abstr. von सलिल *Wasser* BHÂG. P. 11,3,13.

सलिलद m. 1) *Wasserreicher* (ein best. Amt) R. GORR. 2,32,22. — 2) *Wolke* VARÂH. BṚH. S. 24,19.

सलिलदायिन् adj. *Regen bringend* VARÂH. BṚH. S. 9,29.

सलिलधर m. *Wolke* MBH. 1,1187. = अमृतभृतो देवाः NÎLAK.

सलिलनिधि m. 1) *das Meer* ḰHANDOM. 71. ÇIÇ. 3,82 (vgl. jedoch Ind. St. 8,424). — 2) *ein best. Metrum:* ⏑⏑⏑⏑–⏑–⏑⏑⏑⏑–, ⏑⏑–⏑⏑–⏑–⏑– COLEBR. Misc. Ess. 2,163 (XVI,2).

सलिलपति m. *Herr der Gewässer*, Varuṇa VARÂH. BṚH. S. 32,31.

सलिलपवनाशिन् adj. *nur von Wasser oder Luft sich nährend* Spr. (II) 4376.

सलिलप्रिय m. *Schwein* (*Freund des Wassers*) H. ç. 184.

सलिलमय (von सलिल) adj. *aus Wasser bestehend:* शशिन् VARÂH. BṚH. S. 4,2.

सलिलमुच् m. *Wolke* Spr. (II) 6126.

सलिलयोनि adj. *aus dem Wasser* (*einer Wasserrose*) *hervorgegangen*, Bein. Brahman's HARIV. 2790. fg.

सलिलराज m. *Fürst der Gewässer*, Varuṇa MBH. 5,3548.

सलिलवत् (von सलिल) adj. *mit Wasser versehen:* कूप, ह्रद R. 4,50,18.

सलिलस्थलचर m. *ein im Wasser und auf dem Festlande lebendes Thier, Amphibie* PAÑḰAT. 131,12.

सलिलाकर (सलिल + आ°) m. *das Meer* Spr. (II) 6142. प्रभूत° *mit vielem Wasser versehen* MBH. 12,3242.

सलिलाञ्जलि m. *zwei Handvoll Wasser als Todtenspende:* देयः पथिकनारीणां सलिलः °लिः Spr. (II) 1252. 7325. R. GORR. 2,85,3.

सलिलाधिप m. *Herr der Gewässer*, Varuṇa HARIV. 13925.

सलिलार्णव m. *das Meer* R. 5,35,5.

सलिलालय m. desgl. R. 5,56,55.

सलिलाशन adj. *nur von Wasser sich nährend* BHÂG. P. 8,24,10.

सलिलाशय m. *Wasserbehälter, Teich, See* R. GORR. 1,20,15. 2,98,4. 3,7,2. 4,29,16. 5,37,41. VARÂH. BṚH. S. 45,4. 46,50. BHÂG. P. 8,18,4.

सलिलाहार adj. *nur von Wasser sich nährend* R. 3,10,3.

सलिलेचर adj. *im Wasser lebend:* ग्राह MBH. 1,5300.

सलिलेन्द्र m. *Herr der Gewässer*, Varuṇa: °पुर R. 7,23,16.

सलिलेन्धन m. *das höllische Feuer* (*Wasser zum Brennholz habend*) TRIK. 1,1,68.

सलिलेश m. *Herr der Gewässer*, Varuṇa MBH. 5,3525. R. 6,39,10.

सलिलेशय adj. *im Wasser liegend:* असुराः MBH. 13,2160. अण्डकोश BHÂG. P. 3,26,53. als Kasteiung BRAHMA-P. in LA. (III) 49,15, v. l. समुद्र° als Kasteiung HARIV. 88.

सलिलोद्भव 1) adj. *aus dem Wasser hervorgegangen* HARIV. 11594. — 2) m. *Muschel* MBH. 9,850. — 3) n. *Lotusblüthe* R. 5,13,28.

सलिलोपजीविन् adj. *vom Wasser seinen Lebensunterhalt habend* (ein Fischer u. s. w.) VARÂH. BṚH. S. 15,6.

सलिलौकस् adj. *im Wasser lebend* R. 4,40,50. BHÂG. P. 8,24,22.

सलिलौदन m. *in Wasser gekochter Reisbrei* HARIV. 7901. die neuere Ausg. hat st. dessen das neutr., was wohl *Wasser und Reisbrei* bedeutet.

सलील (2. स + लीला) adj. (f. आ) 1) *spielend:* धनुरारोपयामास सलील इव so v. a. *mit der grössten Leichtigkeit* MBH. 3,8667. सलीलमिव adv. so v. a. *mit der grössten Leichtigkeit* R. 1,67,16 (69,16 GORR.). ohne इव dass. BHÂG. P. 2,7,32. — 2) *höhnisch* (*spielend auf Kosten eines Andern*): सलीलं (adv.) ब्रू R. 1,62,13. 66,9 (der Comm. zieht das adv. zum Vorangehenden). — 3) *coquet:* ein Frauenzimmer ÇÂK. CH. 36,10. नीवसलीला KATHÂS. 64,105. °हंसगमना 59,4. °परिहास MÂLATIM. 85, 6. °विभ्रम ḰHANDOM. 83. सलीलम् adv.: गच्छन्ती MṚḰḰH. 82,22. RAGH. 6,18. MÂLAV. 38,11. KIR. 5,33.

सलीलगजगामिन् m. N. pr. eines Buddha LALIT. ed. Calc. 5,20. fg.

सलून m. *ein best. Wurm* oder *Parasit:* लेलिक्राश्च सलूनाश्च सौमुरादाः ककेरुकाः ÇÂRṄG. SAṀH. 1,7,10. शालूरक (v. l. शालूनक) ḰARAKA 3,7.

सँलेक (2. स + लेक) m. in einer Formel, soll N. eines Aditja sein TS. 1,5,2,3.

सलैस् in अपसलैस् = अपसलवि ÂÇV. GṚHJ. 2,5,2.

सँलोक (2. स + लोक) adj. 1) *denselben Weltraum bewohnend* AIT. BR. 3,41. ÇAT. BR. 2,2,4,18. 3,7,1,25. 13,4,2,3. — 2) *sammt den Leuten, — Bewohnern:* नगर Verz. d. Oxf. H. 31,a,8. — Vgl सालोक्य.

सलोकँता f. nom. abstr. zu सलोक 1) AIT. BR. 1,6. 2,24. 3,44. ÇAT. BR. 2,6,4,8. 14,4,1,24. ÇÂÑKH. BR. 7,1. ÇR. 4,8,7. ḰHÂND. UP. 2,20,2. NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,86. चन्द्रस्यैति °ताम् M. 11,220. JÂǴN. 3,327. स लभेन्नः °ताम् MBH. 1,3689. 2,263. 507. 3,10304. 6,643. 7,6519 (गत्वा सलो° ed. Bomb.). 14,1014. 15,555. R. 2,74,4. R. GORR. 2,68,36. MÂRK. P. 129,33. 132,43 (सलोकतां zu lesen). BHÂG. P. 5,2,21. सुरैः MBH. 7, 2002. इन्द्र° R. 3,10,15.

सलोक्य adj. (f. आ) = सलोक 1): केशवस्य MBH. 13,7448.

सलोमत्वँ n. nom. abstr. von सलोमन्. यज्ञस्य TBR. 1,5,11,4. PAÑḰAV. BR. 13,6,2. 11,11,3.

सँलोमन् (2. स + लो°) adj. *nach demselben Strich laufend, congruent* (Gegens. विलोमन्) TS. 6,2,5,1. AIT. BR. 8,3. तद्दै सलोम यो ऽग्निनक्षत्रे ऽग्नी आदधाति ÇAT. BR. 2,1,2,1. 4,2,5,14. 5,3,5,26. PAÑḰAV. BR. 20,16,7.

सलोहित (2. स + लो°) adj. *gleiches Blut habend* VOP. 6,97.

सल्य und सल्यक s. वि°.

सल्लकी f. = शल्लक 2) b) Halâj. 2,44. Suçr. 1,138,8. 141,14. 145,16. °फलचूर्ण 94,8. 2,124,7. Çârṅg. Saṁh. 2,2,73.

सल्लक्षणतीर्थ (सत्-ल° + तीर्थ) n. N. pr. eines Tîrtha Wilson, Sel. Works 2,20.

सल्लक्ष्य (सत् + ल°) n. *das rechte, richtige Ziel:* चित्तैकाग्र्यं तु सल्लक्ष्ये (so lesen wir) समाधानमिति स्मृतम् Verz. d. Oxf. H. 223,b, No. 544.

सल्लाप (vgl. auch Spr. (II) 5264, v. l.) und सल्लापक fehlerhaft für संलाप und संलापक.

सल्लोक (सत् + लोक) m. pl. *gute Menschen* Spr. (II) 6997.

सल्व m. pl. N. pr. eines Volkes Çat. Br. 10,4,1,10. — Vgl. शल्व, शाल्व.

सल्ह्क m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,211. 213. 453. 474. auch सह्ल geschrieben.

सल्ह्रण m. desgl. ebend. 7,1055. 8,380. 463. 479. auch सह्लण geschrieben. — Vgl. साल्ह्णि.

1. सव (von 1. सु) m. *Kelterung, Pressung des* Soma Nir. 11,2. ṚV. 1,126,1. श्येनो अभरत्सोमं सहस्रं सवान् 4,26,7. 10,158,2. Çat. Br. 4,2,1,23. 9,3,4,5. 12,8,2,13. Çâṅkh. Çr. 7,15,9. fgg. = संधान (vgl. Bed. 4) h) Med. v. 29. st. dessen संतान ÇKDr. nach ders. Aut., *offspring, progeny* Wilson. n. *the juice or honey of flowers; sprinkling the juice of the acid Asclepias* Wilson nach Çabdârthak. *Wasser* Ǵatâdh. im ÇKDr. m. *der Mond* Wilson nach Çabdârthak.

2. सव (von 2. सु) 1) adj. nom. ag. *der Heissende, Anreger:* सविता त्वा सवानां सुवताम् VS. 9,39. सवो वै देवानां वरुणः *der Befehlende* Çat. Br. 5,3,1,5. m. *die Sonne* (vgl. सवितर्) Çabdârthak. bei Wilson. — 2) m. P. 3,3,56, Vârtt. 3. a) *Antrieb, Anregung, Geheiss, Befehl; Belebung (die von* Savitar *ausgehende Wirkung):* प्रसूताः सवितुः सवाय ṚV. 1,113,1. 164,26. 2,38,1. 3,56,7. 4,54,5. ये ते त्रिरहन्सवितः सवासः सौभगमासुवन्ति 6. 5,82,6. 7,38,4. 8,91,6. 9,67,25. AV. 6,23,3. 9,2,6. VS. 11,2 (Çvetâçv. Up. 2,2). 20,11. TBr. 1,2,1,13. Âçv. Çr. 9,9,8. — b) in den Brâhmaṇa gew. *Opferhandlungen, mit welchen die Weihung* (अभिषेक) *zu einer best. Thätigkeit oder Würde verbunden ist: Einweisung, Einsetzung, Bestallung, Inauguration* (सूयत ईश्वरत्वेनाभिषिच्यत इषिति सवा एकाहविशेषाः Comm.; vgl. राजसूय). TBr. 2, Adhj. 7 zählt auf: बृहस्पति°, वैश्य°, ब्राह्मण°, सोम°, पृथि°, गो°, ओदन° Comm. 2,750. fgg. Çat. Br. 5,3,5,31. 9,3,4,6. 4,1,13. 2,12. fg. 10,1,5,3. अग्नि° 9,3,4,7. 9. TS. 5,6,2,1. वरुण° ebend. इन्द्र°, मनु° 7,5,15,3. देव° Kâṭh. 37,4. TBr. 2,7,5,1. मनुष्य° ebend. Pañkav. Br. 18,8,1. 10,1. Ind. St. 3,385. 388. पञ्चौदन P. 3,3,56, Vârtt. 3, Schol. °काण्ड Titel des 5ten Buches im Çatap. Br. Verschieden hiervon ist der Gebrauch für gewisse *Darbringungen* im Kauçika, z. B. अग्नीनाधास्यमानः सवान्वा दास्यन् 60. सवानां संस्कारः 63. 67. fg. सवाग्नि 60. — c) *Opfer* überh. AK. 2,7,13. H. 820. Med. v. 29. Halâj. 2,259. राजसूयाश्वमेधाद्यैः सो ऽयजद्बहुभिः सवैः MBh. 1,3715. विपश्चोर्विविधैः सवैः MBh. 7,2172. बहु° adj. *viele Opfer darbringend* oder *viele Jahre Etwas thuend* (Comm.) Bhâg. P. 3,9,18. *viele Opfer* — oder *viele Jahre enthaltend* (Comm.): काल 4,12,14.

1. 2. सव vgl. अङ्गः°, अप्सव, कुषवा, क्षत्रसव, गो° (auch Bhâg. P. 3, 2,32), ग्रामणी°, तीव्र°, प्रातः°, बृहस्पति°, ब्रह्म°, भूमि°, मनु°, मनुष्य°, वरुण°, वृष°, वैश्य°, सत्य°.

सवंशा (von 2. स + वंश) f. *eine best. Pflanze* Kauç. 8.

सवचन adj. = समानवचन P. 6,3,85. Vop. 6,98.

सवत्स adj. (f. आ) *mit dem Kalbe* s. unter वत्स 1). Auch Kauç. 62. Weber, Kṛshṇaǵ. 302.

सवथ m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1149.

1. सवन (von 1. सु) n. 1) *Kelterung des* Soma (nach dem Ritual drei am Tage; s. प्रातः°, मध्यंदिन°, तृतीय°. Bei der letzten wird nur ein Aufguss auf den Trestern gepresst). सवन = अभिषव AK. 2,7,46. = सोमनिर्दलन Med. n. 145. Viçva bei Mallin. zu Kir. 12,10. *der gekelterte Saft* und *dessen Libation: Soma-Fest, Festgelage, wobei es fröhlich zuging.* Naigh. 3,17. Nir. 7,23. सुत ṚV. 1,21,4. इन्द्राय विश्वा सवनानि राताति सुत 131,1. सवने मादयस्व 2,18,7. ब्रह्मपुत्र इव सवनेषु शंससि 43,2. समौ विव्याच सवना पुरूणि 3,36,8. 9,80,1. सवनेषु प्रवाच्या 4,22,5. अया सुतुषं सवनं मदाय 35,4. सवनस्य पीतये 36,2. नरो न रण्वाः सवने मदन्तः 7,59,7. तिरश्चिदर्यः सवना गहि 8,55,12. राजपुत्रेव सवनाव गच्छतः 10,40,3. AV. 7,97,4. 9,1,12. TS. 6,1,6,4. 4,5,1. °पङ्क्ति Ait. Br. 2,24. 3,27. Kâtj. Çr. 9,9,1. अनुसवनम् 25,13,26. यथासवनम् 12,7. 9,9,8. °काल 24,7,5. °कृत् Çat. Br. 3,2,1,40. °देवता Çâṅkh. Çr. 6,9,14. सवनान्त Kâtj. Çr. 13,1,12. सवने सवने gaṇa सवनादि zu P. 8,3,110. °त्रय Shaḍv. Br. in Ind. St. 1,36. °क्रम VS. Prât. 1,30. Weber, Ǵjot. 91. सवनान्यानुपूर्व्येण चक्रुः MBh. 14,2625. माध्यंदिन, तृतीय Khând. Up. 2,24,1. MBh. 13,3059 (ed. Bomb. माध्यंदिनं). fg. R. 1,13,6. 7. Comm. zu TS. Prât. 23,10. मध्याह्न° Kathâs. 69,167. सवन (= काल Nilak.) neben हवन Hariv. 2203. सवनाय दीक्षितः Ragh. 8,74. Bhâg. P. 3,33,6. पुंसः सवनम् so v. a. पुंसवन Jâǵń. 1,11. °स्थ 3,252. नेपथ्य° (°संगीतक ed. Bomb.) Mâlav. 22,22 so v. a. *ein Fest in vollem Costume* (besser wäre नैपथ्य°, eine in der ed. Bomb. erwähnte v. l.). सवन = क्रतु, याग, अध्वर Trik. 3,3,269. H. an. 3,427. Med. Viçva a. a. O. — 2) pl. *die drei Tageszeiten: Morgen, Mittag und Abend:* सवनेषूपयन्नपः M. 6,22. Bhâg. P. 3,13,37. 5,23,2. so v. a. *Zeit* überh.: °विद् 11,3,38. — 3) *eine zu den drei Tageszeiten erfolgende Abwaschung,* = स्नान Trik. H. 638. H. an. Med. Viçva a. a. O. नियम° Kir. 12,10. — Vgl. तृतीय°, त्रिषवण, पुंसवन, प्राक्°, प्रातः°, यथासवनम्, शकुनिसवन, सोम° und सावन.

2. सवन (von 2. सु) n. *das Antreiben, Heissen, in-Bewegung-Bringen:* उदु ष्य देवः सविता हिरण्यया बाहू अयंस्त सवनाय ṚV. 6,71,1. सवनात्सविता Maitrjup. 6,7. — Vgl. सत्य°.

3. सवन Uṇâdis. 2,74. m. *der Mond* Uǵǵval. Vgl. 1. सवन.

4. सवन m. N. pr. eines Sohnes 1) des Bhṛgu MBh. 13,4146. — 2) des Vasishṭha Hariv. 468 (einer der sieben Ṛshi unter Manu Rohita). VP. 1,10,13. — 3) des Manu Svâjambhuva Hariv. 415. — 4) des Prijavrata VP. 2,1,7. 4,73. Mârk. P. 53,19. Bhâg. P. 5,1,25. fg. (zugleich ein N. *des Feuers*).

5. सवन (2. स + वन) adj. (f. आ) *nebst Wäldern* MBh. 1,1119. 3,16215.

सवनकर्मन् n. *Libation:* सायन्तन Çâk. 75.

सवनभाज् adj. *an den Libationen Theil nehmend* TS. 7,5,6,4. Çâṅkh. Br. 27,7.

सवनमुख n. *Beginn der Libation:* °मुखे सवनमुखे gaṇa सवनादि zu

P. 8,3,110. TS. 7,5,5,1. Davon adj. °मुखीय *zum Beginn der Libation gehörig:* Schalen Kâtj. Çr. 22,9,4. Lâtj. 2,2,9. Verse 6,9,14.

सवनविध adj. *einer Libation gleich zu achten:* पशु Lâtj. 4,8,13. fg.; vgl. Kâtj. Çr. 24,7,26.

सवनशस् (von 1. सवन) adv. *an den einzelnen Libationen* Âçv. Çr. 8,7,15. Bhâg. P. 10,35,15. 11,6,10.

सवनिक adj. von 1. सवन am Ende eines comp.: तृतीय° Çâñkh. Çr. 5,3,7.

सवनीय (von 1. सवन) adj. *zur* Soma-*Libation gehörig, dabei üblich* u. s. w. Bez. des Opferthiers (पशु) Âçv. Çr. 5,3,1. 13,8. 6,11,6. 12,7,1. Ait. Br. 4,19. 22. TBr. 2,7,11,1. Çat. Br. 9,5,1,26. 13,5,1.3. Kâtj. Çr. 8,8,26. 9,8,2. 10,9,12. 13,4,10. 22,7,11. °काल Çâñkh. Çr. 14,40,29. °वपा Lâtj. 5,9,15. पुरोडाश Çat. Çr. 4,2,5,15. Kâtj. Çr. 4,6,15. 12,2,2. 22,8,1. आग्रयणकाले नवानां सवनीयान्निर्वपेयुः Âçv. Çr. 12,8,26. °पशु Bhâg. P. 4,7,8.

सवत् adj. 1. स *enthaltend* Pañkav. Br. 15,1,11.

सॅवयस् (2. स + 3. व°) adj. = समानवयस् P. 6,3,85. Vop. 6,98. *von gleicher Kraft, gleichaltrig;* m. *Altersgenosse, Kamerad* AK. 2,8,2,12. H. 730. RV. 1,144,3. 4. 165,1. Ragh. 3,28. 5,65. Kathâs. 62,237. 104,24. 124,204. Verz. d. Oxf. H. 255,*a*,23. fem. Çiç. 9,53.

सवयस adj. dass. Bhâg. P. 10,13,38.

सवर् m. = सलिल und शिव Trik. 3,3,376. — Vgl. शबर्.

सवर्गीय (von 2. स + वर्ग) adj. *zu derselben Consonantengruppe* (*Gutturale* u. s. w.) *gehörig* TS. Prât. 8,2. 14,23. Comm. zu 8,3. 4. 14,12. fg.

सॅवर्ण 1) adj. (f. आ) = समानवर्ण P. 6,3,85. Vop. 6,98. *a) gleichfarbig, gleichartig* H. 1461. कृत्वी सवर्णामदडुर्विवस्वते RV. 10,17,2. Nir. 12,10. vielleicht ist AV. 19,26,2 सवर्ण st. सुवर्ण zu lesen. आम्रपत्त्र° *gleichfarbig mit* MBh. 2,1881. इन्द्रायुध° 7,995. fg. 13,3770. fg. Hariv. 13625. R. 4,37,21. fg. Megh. 18. Ragh. 9,51. Varâh. Brh. S. 10,20. fg. 30,13. 47,9. 79,35. *gleichartig* MBh. 2,865. *von gleichem Aussehen mit* (gen.) Bhâg. P. 3,3,3. — *b) von gleicher Kaste* Kâtj. Çr. 18,6,27. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 61,6 v. u. M. 2,132. 210. 3,4. 12. 43. 5,167. 7,77. 9,157. 10,20. Jâgñ. 1,55. 62. 2,122. MBh. 1,3870. Çâk. 11,10. Kathâs. 52,134. सवर्णापाणिसंग्रह Mârk. P. 113,34. Bhâg. P. 5,26,26. Verz. d. Oxf. H. 269,*a*,5. 282,*a*,34. — *c) homogen* (von Lauten): समानस्थानकरणास्यप्रयत्नः सवर्णः VS. Prât. 1,43. तुल्यास्यप्रयत्नं सवर्णम् P. 1,1,9. RV. Prât. 1,13. 6,12. VS. Prât. 1,72. 4,50. 108. AV. Prât. 3,42. Comm. zu 1,27. 4,56. 84. TS. Prât. 1,3. 5,28. 10,2. 14,23. 21,7 (अ°). P. 1,1,69. 6,1,101. मिथः Schol. zu P. 1,1,9. परस्परम् Kâç. zu P. 1,1,10. प्रत्यय° VS. Prât. 3,8. पर° Weber, Pratiǵñâs. 90. पूर्व° P. 6,1,102. Kâç. zu P. 1,1,50. — 2) f. आ N. pr. *a)* der Gattin des Sonnengottes (vgl. die Stelle aus RV. unter 1) *a)* Çabdar. im ÇKDr. — *b)* einer Tochter des Meergottes und Gattin des Prâkînabarhis Hariv. 86. fg. VP. 107. — Vgl. पर° und सावर्ण्य.

सवर्णत्व (von सवर्ण) n. *Gleichfarbigkeit:* श्लेष्मणा Suçr. 1,260,21. Comm. zu Naish. 22,42.

सवर्णय् (von सवर्ण) *auf denselben Nenner bringen:* स्थानान्यथैतानि °यित्वा Varâh. Brh. 8,4.

सवर्णवर्णा MBh. 4,294 wohl fehlerhaft für सुवर्णवर्णा.

सवर्णाभ (सवर्ण + आभा) adj. = सवर्ण *gleichfarbig:* पद्मपत्त्र° Mârk. P. 105,17.

सवीर्य adj. nach Comm. *mit trefflichen Eigenschaften ausgestattet* TBr. 3,9,21,1.

सवॅविध adj. = सवनविध Çat. Br. 11,7,2,1.

सवस् n. = 2. सवन in सत्य°.

सवल्ला f. v. l. für सरला *eine Convolvulus-Art* Bhar. zu AK. 2,4,3,26 nach ÇKDr.

सॅवाचस् (2. स + वा°) adj. *gleiche Rede führend* AV. 7,12,2. सु° v. l.

सवातॅर् adj. nach Comm. *dasselbe Kalb habend* VS. 28,6. TBr. 2,6,7,3.

सवात्यॅ (VS. oxyt.) adj. nach Comm. *von einer Mutter stammend* VS. 24,16. TS. 1,8,9,2. TBr. 1,7,2,5. Kâth. 15,4. Zu vergleichen ist wohl अपिवान्य, अभि°, नि°.

सवार्त्तिक (2. स + वा°) adj. (ein Sûtra) *nebst den* Vârttika *studirend* P. 4,2,60, Vârtt. 6, Schol.

सॅवासस् (2. स + 1. वा°) adj. *bekleidet, mit den Kleidern* Çat. Br. 5,2,2,5. M. 5,77. fg. 11,174. 223.

सवासिॅन् (2. स + 2. वा°) adj. *zusammen wohnend* AV. 2,29,6. 3,29,6.

सविंॅश (2. स + विंश) 1) adj. (f. आ) *nebst einem Zwanzigstel* Weber, Ǵjot. 104. — 2) m. N. eines Stoma VS. 14,23. TS. 4,3,8,1. 5,3,3,3.

सविकल्प (2. स + वि°) adj. 1) *Verschiedenheit —, Mannichfaltigkeit zulassend, damit behaftet, differentiirt* Vedântas. (Allah.) No. 124. Bâlab. 24. — 2) *sammt den Zwischen-*Kalpa Bhâg. P. 2,10,46.

सविकल्पक adj. = सविकल्प 1) Sâh. D. 54. Vedântas. (Allah.) No. 124. Bâlab. 25. Wilson, Sâñkhjak. S. 101. Tarkas. 25. Kusum. 16,16. fg. 40,11. Sarvadarçanas. 51,22. 104,20.

सविकार (2. स + वि°) adj. 1) *sammt seinen Umwandlungen, — Derivaten* Bhag. 13,6. Bhâg. P. 3,7,21. — 2) *verliebt* Gît. 2,11. fgg.

सविग्रह (2. स + वि°) adj. *verkörpert* Râǵa-Tar. 5,7. Daçak. 4,5.

सविचार (2. स + वि°) adj. (f. आ) *von Erwägungen begleitet* Jogas. 1,44

सॅविज्ञान (2. स + वि°) adj. *mit richtiger Erkenntniss ausgestattet* Çat. Br. 14,7,2,3. Davon nom. abstr. °त्व Sâj. zu d. St.

सविडालम्भ n. Bhar. Nâtjaç. 20,48 als Bez. *eines best. Scherzes* (नर्मन्) wohl fehlerhaft für सबिडाल (2. स + बि°).

सविद् adj. Maitrjup. 6,35 nach dem Comm. = सवितृरूप und विद्वंस्. eine etymologische Spielerei.

1. सवितॅर् (von 2. सु) nom. ag. 1) *Antreiber, Beweger, Belebe*r; so heisst Tvashṭar RV. 3,55,19. 10,10,5. — 2) gewöhnlich N. eines Gottes, der sowohl dem mittleren Gebiet als auch dem Himmel zugerechnet wird, Naigh. 5,4. 6. Nir. 10,31. 12,12. Muir, ST. 5,162. fgg. Roth in Z. d. d. m. G. 24,307. RV. 1,34,10. 123,3. श्रेष्ठं सवं सविता साविषन्नः 164,26. ऋतं देवाय कृण्वते सवित्रे 2,30,1. तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि 3,62,10 (Maitrjup. 6,7). 4,53,1. 5. 54,2. 5,81,3. fgg. स हि रत्नानि दाशुषे सुवाति सविता भगः 82,3. 6,50,1. 13. 7,38,1. 71,1. fgg. एष मे देवः सविता चच्छन्द यः समानं न प्रमिनाति धाम 63,3. 8,27,12. आ सवं सवितुर्यथा भगस्येव भुजिं हुवे 91,6. श्रेष्ठे स्याम सवितुः सवीमनि 10,36,12. die Sûrjâ ist seine Tochter 85,9. 13. 149,1. fgg. देव्य 4,34,8. 54,4. हिरण्यपाणि 1,22,5. सुपाणि 3,33,6. पृथुजिह्व 7,45,4. सुरत्न 1. वि-

श्वानर् 76,1. सत्यधर्मन् 10,34,8. सत्यसव 36,13. विश्ववार् AV. 5,27,2. प्रसवानामधिपतिः 24,1. 4,25,3. 6,68,3. 14,1,47. 12,2,48. 13,2,36. Ait. Br. 1,16. 7,20. Çat. Br. 1,1,2,17. 7,4,8. 5,3,1,7. 6,3,1,19. 13,4,2,6. TS. 1,1,10,2. 2,1,6,3. Kauç. 128. 133. Kâtj. Çr. 5,2,14. 7,5,15. Âçv. Gṛhj. 1,15,2. 20,7. Âtharvaṇa Ind. St. 3,243,a. सवितुः साम ebend. steht dem Sternbild Hasta vor 1,99. einem Metrum 8,257. fg. unter den 12 Âditja MBh. 1,2523. Hariv. 176. 12456. 14167. VP. 122. Bhâg. P. 6,6,37. *der Sonnengott* Hariv. 372. अत्रेर्वोक्ता सवित्रासीत्सावित्री ब्रह्मवादिषु MBh. 5,3770. Bhâg. P. 6,18,1 (seine Gattin Pṛçni). 8,18, 14. Varâh. Bṛh. S. 1,1. 60,19. Herr der 11ten Tithi 99,1. als Vjâsa VP. 272. Verz. d. Oxf. H. 52,a,31. 80,a,11. — 3) *die Sonne* AK. 1,1, 2,32. H. 95. Halâj. 1,35. MBh. 3,2933. R. 4,44,26. Suçr. 1,22,3. 2, 160,11. Megh. 68. Ragh. 4,1. 9,50. Kumâras. 5,20. Ṛt. 1,16. Çâk. 57, 2. Vikram. 20. Varâh. Bṛh. S. 3,2. 28,17. Spr. (II) 1806. 6960. Bhâg. P. 8,3,23. Hit. 17,21. — Vgl. सावित्र.

2. सवितर् (von 1. सवितर्) *als Sonne erscheinen:* त्विधुरपि सवितरति Spr. (II) 6960.

सवितर्क (2. स + वि°) adj. (f. आ) *von Nachdenken begleitet* Jogas. 1,42. °म् adv. *nachdenkend* Mṛkkh. 30,11. Çâk. 33,11.

सवितृतनय m. *der Sohn des Sonnengottes, Saturn* Varâh. Bṛh. 14,3.

सवितृदत्त m. ein Mannsname Kâç. zu P. 5,3,83.

सवितृदेवत und °दैवत m. *das unter* Savitar *stehende* Nakshatra Hasta H. 112 (vgl. Comm.).

सवितृपुत्र m. *der Sohn des* Savitar: हिरण्यपाणि Ind. St. 3,459.

सवितृप्रसूत adj. *von* Savitar *geheissen, — angetrieben* TS. 5,1,6,1. Çat. Br. 1,1,2,17. 2,5,4,5. 3,2,2,25. Pañkav. Br. 16,5,6. Davon °ता f. nom. abstr. Çat. Br. 12,7,2,17. Çâñkh. Br. 9,5.

सवितृल m. Hypokoristikon von सवितृदत्त Kâç. zu P. 5,3,83.

सवितृसुत m. = सवितृतनय Varâh. Bṛh. 20,9. °दिन n. *Sonnabend* Varâh. Bṛh. S. 104,64.

सवित्र (von सू) n. (करण) P. 3,2,184. Vop. 26,169.

सवित्रिय adj. von 1. सवितर् ÇKDr. nach Siddh. K.

सवित्री (von सू) f. 1) *Mutter* H. 538. Halâj. 2,349. Kumâras. 1,24. फलस्य so v. a. *Bewirkerin* Kir. 3,5. — 2) N. pr. einer Gottheit Ind. St. 3,243,a; vielleicht fehlerhaft für सा°.

सविद्य (2. स + विद्या) adj. 1) *gelehrt* Spr. (II) 1926. Râǵa-Tar. 5, 178. — 2) *denselben Studien obliegend:* सगोत्र° d. i. सगोत्र und सविद्य Vop. 6,5.

सविद्युत् (2. स + विद्युत्) n. *Donnerwetter* AV. 4,15,16.

सविध (2. स + विधा) 1) adj. *von derselben Art* AV. Prât. 3,64. — 2) n. *Nähe* AK. 3,2,16. H. 1450. Halâj. 4,8. किमासेव्यं पुंसां सविधमनवद्यं द्युसरितः Spr. (II) 1769. सविधमागत्य Kathâs. 53,30. Verz. d. Oxf. H. 257,a.8. am Ende eines comp. (das vorangehende Wort behält seinen Ton nach P. 6,2,23) 258,a,13. Comm. zu Naish. 22,45. fg. मद्र° *in der Nähe der* Madra P. 6,2,23, Schol. सविधे *in der Nähe* Spr. (II) 5917. 7349. Kâvjapr. 127,14. fg. (= Sâh. D. 260,12. fg.). Sâh. D. 59,8. am Ende eines comp. Râǵa-Tar. 6,206. Verz. d. Oxf. H. 177,b,13. सविध am Anf. eines comp.: °नागरीरथ्या (könnte nur hier adj. sein) Mâlatim. 7,14. सविधायात Râǵa-Tar. 3,281. °सविधस्थ 4,279. — 3) सविधम् adv. = विधिवत् *vorschriftmässig* Bhâg. P. 3,3,8.

सविनय (2. स + वि°) adj. *wohlgezogen, bescheiden, anspruchlos* Ṛt. 6,21. Spr. (II) 3898. °म् adv. 2493. Vikram. 86,16. Kathâs. 24,116. Prab. 77,16. Dhûrtas. 68,18. 76,3. Pañkat. 47,1. Hit. 8,6.

सविभास m. als N. einer Sonne VP. 632, N. 6 fehlerhaft für विभास; vgl. Taitt. Âr. 1,7,1. 16,1.

सविशेष (2. स + वि°) 1) adj. a) *Besonderheiten —, specifische Eigenschaften besitzend* Sarvadarçanas. 49,17. 51,20. fg. — b) *ausserordentlich, absonderlich, ungewöhnlich:* सङ्ग Kumâras. 1,27. अर्थ Kathâs. 22, 69. द्युति 35,116. तेजस् 45,89. पद 50,102. Saddh. P. 4,20,a. — c) *einen Unterschied machend, die Leute nach Verdienst schätzend:* स्वामिन् Hit. 55,13. — 2) °म् adv. a) *mit allen Einzelnheiten, ganz genau* Hariv. 7033. सर्वं स° तस्मै निवेदयन्ती Pañkat. ed. orn. 55,25. — b) *in ganz besonderer Weise, über die Maassen, in hohem Grade, vorzüglich* MBh. 3, 11966. Hariv. 7144. R. 2,22,1. Kumâras. 5,38. Kathâs. 31,72. Hit. 27, 5. ed. Johns. 1220. am Anf. eines comp. ohne Flexionszeichen: सविशेषकान्त Ragh. 16,53. Kathâs. 94,20. सविशेषतरम् Hariv. 8278. R. Gorr. 1,71,13. प्राप्नोति तच्च स° *in noch höherem Maasse, noch mehr* Spr. (II) 4617.

सविशेषक adj. *nebst der Besonderheit* Bhâshâp. 1.

सविशेषण (2. स + वि°) adj. *mit näheren Bestimmungen* (*Attributen* u. s. w.) H. 242. °रूपक n. *eine aus lauter Attributen bestehende Metapher* Kâvjâd. 2,82.

सविष (2. स + 2. विष) 1) adj. *mit Gift versehen, giftig:* eine Schlange H. 1312. मक्षिका Suçr. 1,186,1. eine Wunde 2,6,12. *vergiftet:* शल्य Çâk. 136. अन्न Spr. (II) 3238. — 2) *eine best. Hölle* Jâǵn. 3,223.

सवीमन् (von 2. सु) n. *Geheiss, Antrieb, Leitung;* nur im loc. Naigh. 4,3. Nir. 6,7. प्र बाहू असाक्सविता सवीमनि RV. 4,53,3. सवितुः सवीमनि श्रेष्ठे स्याम 6,71,2. 10,36,12. 64,7. 8,18,1. VS. 4,25. Çâñkh. Çr. 8,18,6.

सवीर (2. स + वीर) adj. *mit den Zugehörigen* TBr. 3,1,1,2.

सवीर्य (2. स + वीर्य) adj. 1) *mit Kraft begabt* TS. 3,3,7,3. Kâṭh. 29, 7. Çâñkh. Gṛhj. 6,4. — 2) *gleiche Kraft habend:* देवो देवैः सवीर्यः VS. 28,3. Çat. Br. 5,3,4,28.

सवीर्यत्व n. nom. abstr. zu सवीर्य 1) TS. 5,2,9,2. प्राणानाम् 3,2,5. 4,5. 5,5.

सवीवधता s. u. विवध.

सवृत् in einer Formel VS. 15,9.

सवृध् (2. स + वृध्) adj. *Wachsthum habend* VS. 16,30.

सवृष्टिक (von 2. स + वृष्टि) adj. *von Regen begleitet* Verz. d. Oxf. H. 184,a,33.

सवेग (2. स + वेग) adj. 1) *ungestüm:* °म् adv.: उवाच Pañkat. 89,13. — 2) *von gleicher Geschwindigkeit:* वायुवेग° R. 5,35,41.

सवेणी adj. = समानवेणी Vop. 6,97.

सवेदस् (2. स + 2. वे°) adj. *gemeinsamen Besitz habend:* Agni-Soma RV. 1,93,9.

सवेश (2. स + वेश) adj. *benachbart* AK. 3,2,16. H. 1450. Halâj. 4, 7. am Ende eines comp. (das vorangehende Wort behält seinen Ton)

P. 6,2,23. मद्रसवेशम् Schol. — Vgl. सावेश्य.

सवेशीय n. मरुतां °यम् N. eines Sâman Ind. St. 3,228,b.

1. सव्यँ Uṇâdis. 4,109. 1) adj. a) *link* AK. 3,2,34. H. 1466. an. 2,385. fg. Med. j. 60. Halâj. 4,71. हस्त RV. 8,24,5. Ross 1,82,5. 8,4,8. AV. 7,26,8. 50,8. पार्श्व 12,1,34. अति 15,8,2,3. Çat. Br. 2,4,2,2. 6,2,12. 3,8,3,27. पाणि 1,1,3,7. 14,1,2,8. नासिका 11,2,6,4. TS. 5,3,2,4. 5. Ait. Br. 3,26. Kauç. 18. 26. 42. Âçv. Çr. 1,11,8. Gobh. 2,2,16. Kaush. Up. 2,11. 15. M. 2,63. 72. R. 3,52,9. 66,4. 75,6. Varâh. Bṛh. S. 51,41 (unächt). Bhâg. P. 3,19,9. 4,6,38. 5,23,5. सव्यदक्षिणयोर्यत्र विशेषो नोपलभ्यते Spr. (II) 6961. °दक्षिपाल Verz. d. Cambr. H. 73. °ज्ञानुविज्ञानु (die ältere Ausg. सव्यं ज्ञा°) *eine best. Art zu kämpfen* Hariv. 15978. °बाहु desgl. 15979 (nach der Lesart der neueren Ausg.). — b) *widrig* H. an. Med. — c) *recht* (Gegens. von *link*) H. an. Varâh. Bṛh. S. 58, 39. 66,2. 89,1. 93,9. Vgl. Kern's Uebersetzung 17, N. 2. — 2) adverbial gebrauchte Casus des adj. a) सव्यम् α) *links:* परिक्रामति Kauç. 29. सव्यं दक्षिणमेव च (सव्यद° ed. Bomb.) R. 2,92,13. (मृगपक्षिणः) तं सव्यं चक्रुः R. 3,64,15. Bhâg. P. 1,14,13. लेखनं सव्यदक्षिणम् AV. Pariç. in Ind. St. 10,318. — β) *rechts* Sûrjas. 12,55. Gol. Tripr. 9. Ârjabh. 4, 16. सव्यापसव्यम् Gol. Bhuvanak. 51. — b) सव्येन α) *links* Çat. Br. 11, 4,2,3. Kâtj. Çr. 3,7,18. 4,1,10. Bhâg. P. 5,21,8. — β) *rechts (südwärts)* Varâh. Bṛh. S. 24,10. 95,10. — c) सव्या *links:* न दक्षिणा वि चिकिते न सव्या RV. 2,27,11; vgl. सव्याप्रष्टि fg. — d) सव्ये dass. Spr. (II) 4149. अ° *rechts* ebend. — e) am Anf. eines comp. ohne Flexionszeichen. α) *links:* सव्यापतं कृत्वा वेषं विपरिवर्त्य च MBh. 4,809. — β) *rechts:* वामसव्यहृत Varâh. Bṛh. S. 86,72. — 2) m. a) *der linke Arm, die linke Hand:* सव्येन यमति व्राधतः RV. 1,100,9. 5,36,4. 8,70,6. TBr. 1,7,10, 1. Çat. Br. 11,4,2,1. Kâtj. Çr. 2,3,34. 5,5,19. Jâgn. 1,283. — b) *der linke Fuss* Kâtj. Çr. 3,1,18. 19,4,10. Kauç. 90. Gobh. 2,2,11. fg. — c) ein N. Vishṇu's Çabdam. im ÇKDr. — 3) n. (sc. यज्ञोपवीत) *die über der linken Schulter getragene heilige Schnur:* सव्यं कृत्वा *die heilige Schnur über die linke Schulter legend* Schol. zu Kâtj. Çr. 258,10. 262, 11. कृत° so v. a. यज्ञोपवीतिन् 313,17. 524,17. — 4) Bez. *einer der zehn Weisen, auf welche eine Eklipse erfolgen kann (die rechte Seite)*, Varâh. Bṛh. S. 5,43. °गते तमसि 44. — Vgl. अप°, प्र°, प्रति°, सुषव्य.

2. सँव्य m. N. pr. eines Schützlings des Indra RV. 10,49,5. ein Âṅgirasa und Liedverfasser von RV. 1,51-57 RV. Anukr.

सव्यचारिन् adj. = सव्यसाचिन् (wie die ed. Bomb. hier auch liest): Kṛshṇa MBh. 13,6901.

सव्यञ्जन (2. स + व्य°) adj. *nebst Consonanten* TS. Prât. 1,43. *mit einem Consonanten verbunden* Comm. zu 2,23. RV. Prât. 18,17. 20.

सव्यतँस् (von 1. सव्य) adv. 1) *links (auf der unrechten, üblen Seite)* Lâṭj. 9,2,13. नि सव्यतः सादि दस्युः RV. 2,11,18. मां सव्यतः कुर्वन् *zu meiner Linken sich stellend* MBh. 5,7176. — 2) *rechts* Varâh. Bṛh. S. 30,24; vgl. Kern's Uebersetzung 17, N. 2.

सव्यभिचार (2. स + व्य°) adj. *möglicher Weise falsch, nicht absolut zutreffend;* m. *Unsicherheit, Unbestimmtheit:* हेत्वाभास Njâjas. 1,2,45. अनैकान्तिकः सव्यभिचारः 46. Sarvadarçanas. 114,6. 7. Tarkas. 40. °पूर्वपक्षरहस्य Verz. d. Oxf. H. 241,b,10. सव्यभिचारो नाम सव्यभिचरणं यथा भवेदिदमौषधमस्मिन्व्याधौ यौगिकमथ वा नेति Karaka 3,8.

सव्यष्ठँर् so v. a. सव्यष्ठा. °ष्ठारम् Çat. Br. 5,4,3,18. °ष्ठसारथी 2, 4,9. 3,1,8. 4,3,17. — Vgl. सव्येष्ठर्.

सव्यष्ठाँ adj. AV. Prât. 2,95. P. 8,3,97. *links stehend, der Kämpfer auf dem Streitwagen:* इन्द्रः सव्यष्ठाश्चन्द्रमाः सारथिः AV. 8,8,23. — Vgl. सव्येष्ठ.

सव्यसाचिन् adj. (auch) *mit der linken Hand vertraut, mit beiden Händen geschickt:* Vishṇu-Kṛshṇa MBh. 13,6901 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Pañkar. 4,3,131. m. Bein. Arǵuna's Trik. 2,8,17. H. 708. Bhag. 11,33. MBh. 3,12006. 4,1246. 1376. उभौ मे दक्षिणौ पाणी गाण्डीवस्य विकर्षणे। तेन देवमनुष्येषु सव्यसाचीति मां विदुः॥ 1386. Spr. (II) 5295. Verz. d. B. H. 116,8.

सव्याधि (2. स + व्या°) adj. *krank* Z. d. d. m. G. 27,79.

सव्यानत adj. *links geneigt,* n. *eine best. Art zu kämpfen* Hariv. 15980 nach der Lesart der neueren Ausg., सव्योन्नत *links gehoben* die ältere Ausg.

सव्याप्रष्टिँ (स° + प्र°) m. *das auf der Wildbahn links laufende Pferd* Çat. Br. 5,1,4,9. — Vgl. दक्षिणाप्रष्टि.

सव्यायुग्यँ (स° + युग्य) m. *das linke Jochpferd* Çat. Br. 5,1,4,7. 9. 9,4,2,11. — Vgl. दक्षिणायुग्य.

सव्यावृत् (सव्य + आ°) adj. *nach links sich umwendend* Âçv. Çr. 5, 17,6. व्रजन्ति 6,2,6. Gṛhj. 4,4,9. Lâṭj. 1,9,17. Kauç. 124.

सव्यावृत्त adj. *nach links gedreht:* कुशमुष्टि Kâtj. Çr. 1,3,23. Kauç. 124.

सव्याशून्य (सव्य + अ°) adj. *von der Linken nicht losgelassen* Kâtj. Çr. 24,4,4. 8,12.

सव्याहृति (2. स + व्या°) adj. *nebst den Ausrufen* भूस्, भुवस् *und* स्वर् Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,27. °क (f. आ) dass. Jâǵn. 1,238. °प्रणवक adj. *nebst diesen Ausrufen und* ओम् M. 11,248. Statt स्रष्टारं सव्याहृतिस्थं Hariv. 7432 liest die neuere Ausg. सृष्टा रसं (रसं richtig Nilak.) व्या°.

सव्येतर (1. सव्य + इ°) adj. *recht* (Gegens. *link*) MBh. 5,3694. Hariv. 10526. Suçr. 1,276,9. Ragh. 12,90. 13,43. 14,49. Pañkar. 3,11,6. n. Bez. *einer best. Art zu kämpfen* Hariv. 15979.

सव्येतरतस् adv. *links und rechts* Bhâg. P. 4,8,79.

सव्येष्ठँ adj. so v. a. सव्यष्ठा. °सारथी TBr. 1,7,9,1. der Comm. versteht darunter *zwei Wagenlenker, den einen rechts, den andern links.* °ष्ठा Pat. zu P. 8,3,97. सव्येष्ठ m. *Wagenlenker* H. 760, Schol. Halâj. 2,294.

सव्येष्ठर् Uṇâdis. 2,102. Declination Vop. 3,65. = सव्यष्ठर्. °ष्ठा सारथिः Pat. zu P. 8,3,97. m. = सारथि AK. 2,8,2,28. H. 760.

सव्योत्तान (1. सव्य + उ°) adj. *nach links ausgestreckt:* die Hände Çâṅkh. Çr. 5,8,5. Gobh. 4,3,19.

सव्योन्नत s. u. सव्यानत.

सव्रण (2. स + व्रण) adj. *wund:* पादौ MBh. 3,16862. शुक्र Bez. *einer Krankheit des Schwarzen im Auge* Suçr. 2,311,13. 16. *schadhaft, mit einem Fehler behaftet* Hariv. 12245 (die neuere Ausg. hat eine andere, gegen das Metrum verstossende Lesart).

सँव्रत (2. स + व्रत) adj. 1) *sich ineinanderfügend, harmonisch, zusammenpassend:* युवोः मित्रा विषुरूपाणि सव्रता RV. 6,70,3. द्यावापृथिवी वरुणाय सव्रते 10,65,8. सम्यञ्चः सव्रता भूत्वा AV. 3,30,3. Kauç.

33. मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः VS. 13,25. — 2) *durch eine Regel* u. s. w. *gebunden* Âçv. Çr. 4,2,18.

सव्रतिन् adj. *gleich verfahrend, gleiche Gewohnheiten* u. s. w. *habend:* ब्राह्मण° MBh. 3,14638.

सशब्द (2. स + शब्द) adj. (f. आ) *mit Geräusch (Lärm) verbunden, G.* oder *L. machend, von G.* oder *L. widerhallend:* °नूपुर Ragh. 8,62. खुराघात° (भू) Kathâs. 14,12. सदः सशब्दं कुर्वद्भिः Râǵa-Tar. 5,361. सशब्दम् adv. *mit Geräusch, laut* Gobh. 1,2,21. TS. Prât. 23,9. कृतम् MBh. 2,2240. fg. भुङ्क्ते P. 8,3,69, Schol. Ragh. 5,45. Spr. (II) 2048. Râǵa-Tar. 3,240. — Verz. d. Oxf. H. 62,*a*,3 ist wohl स श° zu schreiben.

सशयन (2. स + श°) adj. (f. ई) *zusammenstehend, benachbart:* द्वे अन्तरे सशयनी व्यतिषजति Shadv. Br. 2,1. Lâtj. 7,12,4.

सशर (2. स + 1. शर) adj. *sammt dem Pfeile* R. 1,63,32. *mit einem Pfeile versehen:* ein Bogen Ragh. 3,52. Çâk. 5,1. 93,18.

संशरीर (2. स + श°) adj. (f. आ) *sammt dem Körper, leibhaftig:* सशरीर एव स्वर्गं लोकमेति TBr. 3,11,7,3. Pańkav. Br. 21,4,3. R. 1,35,8. *mit dem Gebein* Kâtj. Çr. 21,3,13. 25,7,13. सशरीरां त्रिर्मूर्धन्यभिषिञ्चेत् *an Haupt und Leib* Gobh. 2,1,7.

सशल्य (2. स + श°) adj. (f. आ) *eine Pfeilspitze im Körper habend, durch einen Stachel* (in übertr. Bed.) *gepeinigt, verwundet* R. 1,63,44. वाक्शल्यैस्तैः सशल्येव 6,101,3. Vikr. 29. चेतस् Kathâs. 105,44. Varâh. Brh. S. 53,59.

सशस्या f. *Tiaridium indicum Lehm.* Ratnam. im ÇKDr.

सशिरस्क (von 2. स + शिरस्) adj. (f. आ) *sammt dem Kopf* Gobh. 2,1, 16. 6,2. Çâṅkh. Grhj. 1,11,2.

संशीर्षन् (2. स + शी°) adj. *einen Kopf habend* (Gegens. अपशीर्षन्) TS. 5,5,4,3. TBr. 1,1,8,3. 2,3,3,1.

संशुक्र (2. स + शुक्र) adj. *sammt der Klarheit (dem Klaren)* TS. 6,1, 10,1. 4,2,2. Çat. Br. 3,3,3,18. Davon nom. abstr. °त्वं n. TS. 6,1,6,5. 3,1,2.

सशूक m. = आस्तिक ÇKDr.

सशेष (2. स + शेष) adj. *einen Rest enthaltend, nicht vollständig geleert:* होतृचमस Kâtj. Çr. 24,3,41. सशेषान्न adj. so v. a. *der seine ganze Portion aufisst, einen guten Appetit hat* Suçr. 2,194,3. 203,17. Davon nom. abstr. °त्व n.: सशेषत्वादायुषः *weil die Lebensdauer noch nicht abgelaufen war* Kathâs. 77,30. 123.197 (सशे° zu schreiben). सशेषत्वाद्भीमस्य so v. a. *weil es mit* Bhîma *noch nicht zu Ende gehen sollte* MBh. 3,541.

सशोक (2. स + शोक) adj. *bekümmert, traurig, betrübt* Spr. (II) 4162. 5691. Andere Belege unter 2. शोक 2). Davon nom. abstr. °ता f. MBh. 2,1933. Z. d. d. m. G. 27,75.

सश्च्, संश्चति Naigh. 2,14 (गतिकर्मन्). *stocken:* कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्चसि दाशुषे *du stockst nicht* d. h. *lässest stets* (den Segen) *strömen* Vâlakh. 3,7. — Vgl. 1. सच्, सञ्ज् und असश्चत्.

सश्चत् (von सश्च्) f. *Stockung, Hemmniss;* concret *ein Hemmender:* अति नः सश्चतो नय सुगा नः सुपथा कृणु RV. 1,42,7. 3,9,4. 7,97,4.

सश्मश्रु (2. स + श्म°) adj. *bärtig,* f. *Mannweib* Trik. 2,6,2. H. 531.

सश्रीक (von 2. स + 5. श्री) adj. *prächtig, schön;* davon nom. abstr. °ता f. *Pracht, Schönheit* Spr. (II) 2792.

सश्लेष (2. स + श्लेष) adj. *zweideutig, doppelsinnig* Kâvjâd. 2,186. Davon nom. abstr. °त्व n. Comm. ebend.

सष्ठिक gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. Davon °लं adj. ebend.

सस्, संस्ति (स्वप्ने) Naigh. 3,22. Dhâtup. 24,70. संस्तु, ससंतु, ससंत्, ससंतौ. 1) *schlummern* RV. 1,29,3. 4. 103,7. 7,55,4. अचित्रे अन्तः पणयः ससन्तु 4,51,3. 5. 1,124,10. प्रावबन्मीं साध्यं ससन्तम् 6,20,6. अध्वसन संसतो बोधयन्ती 1,124,4. 134,3. AV. 4,1,6. redupl.: ससस्त्वंशकः TS. 7, 4,19,1. ससस्त्य° VS. 23,18. vielleicht in beiden Fällen स स°. — 2) *unthätig —, träge —, faul sein:* द्वादश द्यून्यदगोह्यस्यातिथ्ये रणन्नृभवः ससन्तः RV. 4,33,7. 1,161,11. नू चिद्धि रत्नं ससतामिवाविदत् 53,1. अति वायो ससतो याहि 135,7. य इन्द्र सस्त्यव्रतो ऽनुष्वापमदेवयुः 8,86,3.

— वि, विससद्भिः (!) Pańkar. 4,3,203.

ससं *Kraut, Gras; Saatfeld* Naigh. 2,7. ससेनं चिद्विमदायावहो वसु RV. 1,51,3. ससं न पक्वमविदच्छुचन्तं रिरिह्वांसम् 10,79,3. ऋतस्य योनिमासदः ससस्य योनिमासदः *die Streu* 5,21,4. *das* Soma-*Kraut:* गृभ्णाति रिप्रमव्यो ससम् 8,61,3. ससस्य चर्म 3,5,6. 4,5,7. 7,7. Angeblich *schlafend* Naigh. 4,2. Nir. 5,3. und N. eines Âtreja, Liedverfassers von RV. 5, 21. — Vgl. सस्य.

ससङ्ग (2. स + सङ्ग) adj. *anhaftend, anhängend;* davon nom. abstr. °त्व n. *das Haften an Etwas, Berührung, Contact* Kap. 3,72.

ससंज्ञ (2. स + संज्ञा) adj. *volles Bewusstsein habend, bei Besinnung seiend* R. 1,74,15. 3,73,4.

ससत्त्रिन् m. *Festgenosse* Çat. Br. 11,8,4,1. संसत्त्रिन् 12,1,1,1.

ससत्त्व (2. स + स°) adj. (f. आ) 1) *muthig* MBh. 7,3882. — 2) *von Thieren besetzt:* गर्त M. 4,47. Ragh. 13,10. — 3) f. *schwanger* Çabdar. im ÇKDr. Ragh. 3,9.

ससर्परी f. RV. 3,53,15. fg. nach Brhadd. (Ind. St. 1,119. fg.) ein N. der Vâk; etwa *Kriegstrompete.*

ससाक्षिक (von 2. स + साक्षिन्) adj. *vor Zeugen geschehend* Jâǵn. 2,94.

ससाधनोपवर्गनिरूपण n. Titel eines Stabaka in Madhusûdanasarasvatî's Çrîvedântakalpalatikâ Verz. d. B. H. No. 627.

ससीमन् (2. स + सी°) adj. *angrenzend, benachbart* H. 1450. Halâj. 4,7.

ससुर (2. स + सुरा) adj. *betrunken* Verz. d. Oxf. H. 120,*a*,25.

संसूनु adj. falsche Lesart AV. 5,27,1; vgl. VS. 27,11. TS. 4,1,8,1.

सस्त्रीक (von 2. स + स्त्री) adj. *beweibt, verheirathet* Z. d. d. m. G. 14, 570, 5.

सस्थान (2. स + स्थान) adj. = समानस्थान P. 6,3,85. Vop. 6,98. *dieselbe Stellung einnehmend, gleich* P. 5,4,10. *an derselben Stelle des Mundes hervorgebracht* (die Ergänzung im gen. oder im comp. vorangehend) RV. Prât. 2,6. 4,10. 13,5. 14,9. 20. fg. VS. Prât. 4,9. AV. Prât. 2,13. 15. 31. 40. 3,30. Comm. zu 1,10 und S. 261. TS. Prât. 2, 47. fg. 5,27. 38. 9,2. 14,9. अ° 13. VS. Prât. 4,119. 125.

संस्नि (von 1. सन्) adj. *gewinnend, erwerbend; verschaffend, schenkend:* सस्निर्वाजं दिवेदिवे RV. 9,61,20. 5,35,1. 8,38,1. 10,38,4. Wagen der Açvin 2,18,1. 3,18,5. परिप्रिणा सस्निना युजा 2,23,10. 9,29,4. 10,120,2. सस्निमविन्दच्चरणे नदीनाम् *den Räuber* 139,6 (nach Nir. 5,1 so v. a. संस्नात). superl. °तम Çat. Br. 1,1,2,12.

सस्नेह (2. स + स्नेह) adj. (f. आ) *fettig:* नारमस्थि M. 5,87 = Mârk.

P. 35,29. *oelhaltig* Spr. (II) 2296 (zugleich in Bed. 2). — 2) *Jmd* (gen.) *in Liebe zugethan* MBh. 13,1665. Spr. (II) 2296 (zugleich in Bed. 1). 6535. Kathâs. 17,59. °म् adv. *liebevoll* R. 2,45,5 (स स्नेहं gedr.). Çâk. 33,7. Pańkat. 187,8.

सस्पिञ्जर s. शष्पिञ्जर.

1. सस्य॑ (von सस) Uṇâdis. 4,109. n. sg. und pl. *Saat auf dem Felde, Feldfrucht* AK. 2,4,2,15. 3,4,26,203. H. 1130. 1168. Halâj. 2,419. मा नो॑ वधीर्वि॒द्युता॑ स॒स्यम् AV. 7,11,1. कृ॒षिं च॑ स॒स्यं च॑ 8,10,24. स॒मर्धु॑कमस्य स॒स्यं भ॑वति TS. 3,4,3,3. 5,1,3,3. 7,5,20,1. Çat. Br. 11,2,7,32. आगतं सस्यं भवति *eingeheimst* Çâṅkh. Br. 19,3. गृहमागतम् Spr. (II) 2424. सस्यं नाश्नीयादग्निहोत्रमकृत्वा *die neue Frucht* Âçv. Çr. 2,9,2. Kâthop. 1,6. M. 9,49. 247. Jâǵń. 1,347. 2,161. R. 2,32,13. R. Gorr. 2, 9,44. 4,6,20. Suçr. 1,23,1. 135,6. Spr. (II) 7079. Ragh. 1,26. 62. 10, 49. 15,58. Kumâras. 2,44. Mârk. P. 15,8. 61,76. Râǵa-Tar. 3,294. Pańkar. 1,1,72. Hit. 21,9. पयोधराः सस्यमदन्ति नैव Spr. (II) 4082. सस्याद्य P. 3,2,68, Schol. Vop. 26,69. °भक्षक Hit. 62,20. 75,8. °श्रेणी Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,48. तथा भूमिकृतं दानं सस्ये सस्ये विवर्धते MBh. 13,3135. 3186. रसवन्ति 1,4338. मन्दम् Varâh. Bṛh. S. 8,40. मध्यानि 5,85. सुफलानि Mârk. P. 120,16. पक्वानि Kathâs. 20,29. सस्यैः समृद्धा धरा Spr. (II) 1705. सस्यं समृध्यते 2037. सस्यानि नाहरन् MBh. 1,6623. क्वचित्सस्यं प्ररोहति 12,2691. जायते Varâh. Bṛh. S. 3,16. या त्वं विदार्य वसुधां प्रभ सस्यमिवोत्थिता R. Gorr. 2,38,31. सस्यानि पाकमुपयान्ति Varâh. Bṛh. S. 8,12. सस्यस्य वृद्धिः 50. सस्यानां पाककेतुः Mârk. P. 104,25. °जन्मन् Varâh. Bṛh. S. 2, S. 7, Z. 1. °वृद्धि 4,16. °प्रवृद्धि 7,14. °संपद् 5,20. 8,44. सस्यर्द्धि Mârk. P. 51,23. 81. सस्यापात 120,9. 11. सस्याभिहार MBh. 12, 2632. °प्रदा (भूमि) Spr. (II) 2039. °मालिनी R. 1,34,11. °शालिनी 3, 22,5. 5,80,31. °पूर्ण (क्षेत्र) Hit. 21,8. °संपन्न (देश) M. 7,69. संक्षयः सस्यानाम् Varâh. Bṛh. S. 5,23. सस्यानामीतिभयम् 52. विध्वंसी 8,16. सस्यस्य नाशः 19. °नाश 5,24. °प्रणाश 9,14. °विमर्द 5,61. 82. °वध 8,4. Daçak. 112,13. सस्यान्ते M. 4,26. am Ende eines adj. comp. (f. आ): सर्व° H. 939. वृष्टिनिष्पाद्य° Halâj. 2,6. Spr. (II) 108. उभयतः° Âçv. Gṛhj. 1,5,5. प्रवृद्धान्न° (भूमि) MBh. 1,3719. पक्व° R. 7,59,2,8. बहु° Varâh. Bṛh. S. 19,15. ऊर्ध्व° MBh. 1,4338. अर्धसंजात° 3,3007. R. 5,36, 30. 37,2. सम्यक्संजात° 6,9,37. संपन्न° MBh. 4,931. सर्वसंपन्न° Spr. (II) 2025. विपन्न° Varâh. Bṛh. S. 19,9. अ° Hariv. 3797. — श्यामाक°, व्रीहि° Ind. St. 2,300. शालीक्षुयवादि° Varâh. Bṛh. S. 8,30. सर्व° *Korn aller Art* AK. 2,1,4. नव° M. 4,26. पूर्व° *zuerst gesäetes Korn, Frühkorn* Suçr. 1,238,3. Varâh. Bṛh. S. 8,13. शारद° 5,21. 90. शरत्° 40,1. ग्रीष्म° 3. Häufig (aber nicht in den Bomb. Ausgg.) शस्य geschrieben Vgl. बहु°, सु°.

2. सस्य 1) m. *ein best. edles Mineral;* s. u. 1. सक्षारस. — 2) n. = शस्त्र (vgl. 1. शस्) und गुण (vgl. 1. शस्य) Viçva im ÇKDr. Durch गुण wird das Wort auch vom Schol. zu P. 5,2,68 erklärt; die v. l. hat aber शस्य.

स॑स्यक 1) adj. = सस्येन परिजातः P. 5,2,68. = गुणेन संबद्धः mit den Beispielen सस्यको वत्सः, सस्यकः साधुः Schol. Im Sûtra wird शस्य als v. l. erwähnt. — 2) m. *a) ein best. Edelstein* (vielleicht *Smaragd*) Trik. 3,3,46. Med. k. 165. Varâh. Bṛh. S. 7,20 (v. l. शस्यक). 80,5. = नालिकेरान्तःसस्याभमणि H. an. 3,107. = सर्वगुणयुक्तो मणिः Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,109. — *b) Schwert* (vgl. 1. शस्) Trik. H. an. — 3) n. *a)* in der Verbindung रसालनागाह्वयशस्यकम् R. 6,96,3. नागाह्वयो नागकेशरस्तस्य शस्यकं चूर्णमिति सर्वज्ञः । पूर्वं पुष्पमिदानीं चूर्णमित्यर्थः Comm. — *b) ein best. edles Mineral* Verz. d. Oxf. H. 321, *a*, No. 761. — Würde wohl richtiger überall mit श geschrieben werden.

सस्यक्षेत्र n. *Saatfeld* Hit. 81,13. श° gedr.

सस्यं॑द् (von स्यन्द्; स॑ऽस्यद् Padap.) adj. *fliessend:* अ॒र्वं स॒स्यदं॑ः सृजत् ṚV. 10,113,4.

सस्यपाल m. *Feldhüter* Râǵa-Tar. 1,233. 247. श° gedr.

सस्यमञ्जरी f. *Aehre* AK. 2,9,21. श° gedr.

सस्यरक्षक m. *Feldhüter* Hit. 81,15. श° gedr.

सस्यवत् (von 1. सस्य) adj. *reichlich mit Feldfrüchten bestanden:* क्षेत्र, मही Hariv. 3101. R. 6,112,83. Mârk. P. 34,114. 120,16. auch श° gedr.

सस्यशीर्षक n. *Aehre* H. 1181.

सस्यशूक n. *Granne des Getraides* AK. 2,9,21. H. 1181. auch श° gedr.

सस्यसंवर m. *Vatica robusta* (s. शाल) AK. 2,4,2,25.

सस्यसंवरण m. dass. Râǵan. 9,83.

सस्यहन् 1) adj. *die Saat auf dem Felde vernichtend:* मेघ MBh. 8,787. — 2) m. N. pr. eines bösen Dämons, eines Sohnes des Duḥsaha, Mârk. P. 51,4. 23.

सस्यहन्तर् m. = सस्यहन् 2) Mârk. P. 51,80.

सस्याकरवत् (von सस्य + आकर) adj. eher = सस्यवत् als *reich an Getraide und Minen* Kâm. Nîtis. 4,51. शस्यानि (so auch der Text) धान्यानि, आकराः सुवर्णाद्युत्पत्तिस्थानानि Comm.

सस्रं॑ (von सर्) adj. (f. आ) *fliessend:* न॒द्यः॑ ṚV. 10,64,8.

स॑स्रि (wie eben) adj. P. 3,2,171, Vârtt. 3. *gleitend, laufend* ṚV. 10,99,4.

सस्रु॑त् (2. स + स्रुत्) adj. *fluthend, fliessend* Naigh. 1,13. ṚV. 1,141,1. इन्द्रो॑ अ॒पो मन॑वे स॒स्रुत॑स्कः 4,28,1. स॒मीनं गि॒रौ अ॑र्षन्ति स॒स्रुतः॑ 9,34,6.

स॑स्रोतस् (2. स + स्रो°) adj. dass.: न॒द्यः॑ VS. 34,11.

सस्वन (2. स + स्वन) adj. (f. आ) *laut:* जहास सस्वनं हासम् MBh. 14, 2196. पर्जन्य R. 5,12,24. Varâh. Bṛh. S. 33,28. °म् adv. 32,2. R. Gorr. 2,53,30.

सस्व॑र् adv. *unvermerkt, im Stillen, heimlich* Naigh. 3,25. स॒स्वश्चि॑द्धि त॒न्वः॑ शुम्भ॑माना आ॒र्पत॑न् ṚV. 7,59,7. स॒स्वश्चि॑द्धि स॒मृ॑तिस्त्वे॒ष्ये॑षाम् 60, 10. अ॒र्वाच॒त्तं प॒दम॑स्य स॒स्वः 5,30,2. 1,88,5. — Vgl. सस्वर्त.

सस्वर (2. स + स्वर) adj. 1) *laut,* °म् adv.: weinen, schreien R. 2, 30,22. 41,7. 65,20. 81,8. 104,15. R. Gorr. 2,123,3. — 2) *gleichlautend:* पूर्व° Comm. zu AV. Prât. 1,101. — 3) *den Ton habend, betont* Ind. St. 10,414. — 4) *einen gleichen Ton habend:* व्यञ्जनं स्वरेण सस्वरम् VS. Prât. 1,107.

सस्व॑र्त adj. *heimlich thuend:* य॒त्स॒स्व॒र्ता जि॑हीळि॒रे य॒दा॒विः ṚV. 7,58, 5. — Vgl. सस्वर्.

सस्वेद (2. स + स्वेद) adj. *von Schweiss triefend;* f. आ *eine befleckte Jungfrau* Trik. 2,6,2. Çabdar. im ÇKDr.

1. सह्, स॑हति Dhâtup. 34,4. स॑हते 20,22 (मर्षणे). über die Dehnung des Wurzelvocals und der Reduplicationssilbe s. ṚV. Prât. 9,28. fgg

vedische Formen, act.: सँहत् RV. 6,73,2. सँहन्तम्, सँहन्ती; सह्याम् 2. sg. RV. 2,11,4. 3. sg. 1,132,7. सह्युस् 7,90,6. साह्याम 10,83,1 (AV. Prât. 4,88). सँहाम 7,98,4. (प्र) सहन्त्, सासाँह 5,25,6. 8,75,5. सासँह्स 6,33, 1. 8,19,15. 20. सासह्याम. med.: सँहते, सँहमान (s. auch bes.), साहि 1. sg. RV. 10,49,1. (प्र) सँहस्व, सह्स्व 3,37,7. असहन्त, असहन्महि, साहे AV. 2,27,5. (प्र) सासते, सासीय AV. 19,32,10. असहिष्ट, सहिषीमँहि, °वहि, (अभि) सासहीष्ठाः RV. 6,45,18. ससहे, ससाहे, ससाहिषे, सेहाने, सासहाने, (उद्) सह्ये; साहा P. 6,3,113. infin. सँहध्यै RV. 6,1,1. 7,31,12. साढ्यै, absol. साढ्वा P. 6,3,113. partic. साढे AV. Prât. 3,7. AV. 5,30,9. In der klassischen Sprache act. nur ausnahmsweise, meist des Metrums wegen. असहिष्ट, सेहे, साढ्वंस् P. 6,1,12. Vop. 26, 135. सहिता und सोढा P. 6,3,112. 7,2,48. 8,2,31. Vop. 8,79. 125. fg. सहिष्यते, (संप्र) सह्यति; सहितुम् und सोढुम्; सहित्वा; partic. pass. सोढ (= क्षान्त AK. 3,2,46. तदस्य सोढम् P. 4,3,52. Accent eines mit सोढ beginnenden und auf ein partic. auf त auslautenden comp. gaṇa सुखादि zu P. 6,2,170). Der Anlaut der Wurzel geht nicht in ष über, wenn in der Form ढ erscheint (परिसोढा u. s. w.) P. 8,3,115. 1) *bewältigen, gewinnen:* Feinde RV. 1,132,1. दस्यून् 3,29,9. 6,66,9. मायाः 7,98,5. वीळु 8,40,1. 10,34,9. AV. 4,36,3. 8,6,7. रक्षांसि 13,2,28. Çat. Br. 7,4,2,33. Ait. Br. 6,36. Schlachten RV. 3,24,1. 8,37,2. न शक्ता रावणं सोढुम् R. 1,22,21. Bhaṭṭ. 5,56. *Jmd* (acc.) *Gewalt anthun:* यो मेत्थमसहथाः Ait. Br. 6,33. Çat. Br. 14,4,4,9. Ohne Object *siegreich sein:* अस्माकं ब्रह्म पृतनासु सह्याः RV. 1,152,7. 4,6,10. 7,60,10. 10, 145,5. 159,2. AV. 5,20,11. 12,1,54. 17,1,1. सँहमान Agni 7,63,1. Indra TBr. 3,1,2,2. साह्वँस् (सह्वंस् Padap.) *bewältigend, siegreich:* दुरितानि RV. 7,12,2. 1,58,5. 2,20,6. 3,11,6. 4,21,2. पृतनासु 6,68,7. ससह्वँस् dass.: अमित्रान् 1,100,5. सासह्वँस् 7,92,4. 3,16,10. 46,16. — 2) *Etwas bewältigen* so v. a. *Meister werden über Etwas, zurückhalten, hemmen:* शोकम् R. 2,26,7. 30,21. क्रोधम् Spr. (II) 5013. बाष्पम् MBh. 3,2919. R. 2,40,27. — 3) *vermögen:* युवं सु नः सहन्ता दासथो रयिम् RV. 8,40,1. mit infin. MBh. 3,8812. R. Gorr. 1,39,6 (असहन्ती). Spr. (II) 3704 (सहेत्). 4710. Varâh. Brh. S. 104,24 (act.). Wilson, Sâṁkhjak. S. 10 (उपायस्त° zu lesen). mit dem loc. eines nom. act.: तं गर्भमसहन्ती विधारणे। उत्ससर्ज गिरौ MBh. 9,2458. — 4) *Etwas ertragen, tragen* so v. a. *aushalten, überwinden, einer Widerwärtigkeit widerstehen, — nicht unterliegen:* नानड्वान्सहते धुरम् (vgl. धूर्षह्) AV. 5,17,18. गङ्गायाः पतनम् — पृथिवी न सहिष्यते R. 1,43,25. सो ऽहं कथमिमं भारम् — सहेयम् 2,73,14. जटाभारमिमं कथं सहते 100,31. अम्भोनिधिः सहति दुःसहवाडवाग्निम् Spr. (II) 203. पदं (acc.) सहेत भ्रमरस्य पेलवं शिरीषपुष्पं (nom.) न पुनः पतत्रिणः Kumâras. 5,4. बाणवर्षम्, बाणान् Hariv. 8088. वीर्यम्, बलम् MBh. 3,11388 (सहितं st. सहितुं ed. Bomb.). Ragh. 4,69. पराक्रमम् MBh. 1,5960. युधि परिस्पन्दम् 5969. वेगम् 3,1591. 4,767. 14,1718 (असहन्ती). R. 5,3,78 (सहिष्यति am Ende eines Verses). Spr. (II) 5675. तपासोढारिनियह adj. Ragh. 12,63. सहिष्यते तत्प्रथमावलम्बनम् Kumâras. 5,66. प्रीतिरोधम्, कान्तपरिभोगमायतम् Ragh. 11,52. शरत्राताः पुष्पवृष्टिम् 12,94. बहूनायासान् Spr. (II) 2485 (act.). विमर्दम् Bhaṭṭ. 17,59. शीतम् P. 5,2,122, Vârtt. 7. R. 5,26,27. Vikram. 135. Spr. (II) 4258. 6350. Kathâs. 17,35. 48. 56,323. Kâurap. 22. Bhâg. P. 1,10,10. 12. 10,60,56. Pañkat. 43,24. 44,2. — 5) *Etwas ertragen, leiden,* insbes. *geduldig ertragen, sich gefallen lassen, ruhig ansehen, — anhören, — hinnehmen, über sich ergehen lassen:* दुःखमुत्तमम् MBh. 3, 15371. 15376 (सेढुः). 17098 (सेहिम). R. 2,61,3 (सहिष्यतः). 115,2 (126, 2 Gorr.). 7,58,12. वेदनाम् Ragh. 8,49. दशास्तास्ताः Spr. (II) 284. क्लेशम् 5316. 2015. 6467. Kathâs. 15,81. 16,115. Sarvadarçanas. 96,16. सोढः कान्तावियोगः Spr. (II) 4087. 4315. विप्रियता मे सहताम् MBh. 1, 4265. fg. बहूनि प्रतिलोमानि Hariv. 7299. सर्वमस्य सहामहे R. 1,14, 15. 7,36,31 (wohl सर्वं st. सर्वे zu lesen). त्वदन्यस्याभिषेचनम्। नोत्सहे सहितुम् 2,23,11. 40,41. अनिष्टवचनम् Kâm. Nîtis. 12,15. न सहते संगमं नो कृतान्तः Megh. 103. Ragh. 4,61. 10,43. Kumâras. 1,57. शब्दं सहन्ते मृगाः Çâk. 14. अपराधमिमम् Çâk. Ch. 56,1. Spr. (II) 2047. 4263 (act.). 5133. 5173. 7500. Z. d. d. m. G. 27,69. Kathâs. 16,9. 17,31. 18,381. 19,70. 28,114. 31,92. 34,26. 37,152. 41,59. 48,48. Râga-Tar. 6,247. Prab. 74,7. Mârk. P. 68,31. Bhâg. P. 1,7,43 (act.). 4,10,7 (act.). न ते भोजनाच्छादनाभ्यधिकां वराटिकामपि सहामि so v. a. *gönnen* Pañkat. 135,7. कलहमसहमानः *nicht ertragen könnend* 221,1. Hit. 15,19. वारं वारं मयैतस्यापराधः सोढः 67,12. LA. (III) 33,8. 90,9. mit acc. der Person: नोच्छ्रितं सहते कश्चित् *Niemand leidet einen Hochstehenden* Spr. (II) 3829. Kathâs. 33,15. सुचिरं हन्त न सहते हतविधिरिह सुस्थितं कमपि Spr. (II) 3701. (तया) सोढास्मि न त्वद्वने वसन्ती Ragh. 14,63. ohne Ergänzung: तस्मादेतैरधिक्षिप्तः सहेतासंज्वरः सदा M. 4,185. सहते ऽपथ्यमप्युक्तः (so der Comm.) Kâm. Nîtis. 5,38. Spr. (II) 2095. 4987. हठात्कुर्वति शक्रे तु कथं ब्रूहि सहामहे Kathâs. 45,148. mit gen. der Person ohne acc. der Sache *Jmd Alles nachsehen, nicht ungehalten sein über:* पितेव पुत्रस्य सखेव सख्युः प्रियः प्रियायार्हसि (d. i. प्रियाया अ°) देव सोढुम् Bhag. 11,44. किमर्थं धार्तराष्ट्राणां सहन्ते दुर्बलीयसाम् MBh. 3,535. तत्संचयाय (so ist zu schreiben, da तत् = तपः ist) मया सोढं तव प्रिये Kathâs. 1,42. so v. a. *Jmd verschonen:* स्वल्पकैरेव ममाहोभिरन्तको न सहिष्यति (am Ende eines Verses) Mârk. P. 109,35. मृगस्य दृष्टस्य न सहते (सिंहः) Pañkat. ed. orn. 44,11. असहद्भिर्ममामित्रैः so v. a. *mir Nichts gönnend* R. 4,32,4. — 6) *Etwas dulden* so v. a. *anerkennen wollen:* तमिमं विभागं न सहन्ते Sarvadarçanas. 46,14. असहमान 24,18. Sâh. D. 18,4. — 7) कालक्षेपं सह् so v. a. *sich einige Zeit gedulden* Kathâs. 101,135. कालम् dass. 134. Hariv. 10270. दूतिकागमनकालमपारयन्ती सोढुम् *erwarten* Vet. in LA. (III) 20,17. fg. द्वित्राण्यहान्यर्हसि सोढुम् *zwei, drei Tage dich gedulden* Ragh. 5,25. 15,45. Megh. 95. Kathâs. 49,66. — 8) सँहन्त् so v. a. *nachhaltig, solid:* रयि RV. 5,23,1.

— caus. साहयति (मर्षणे) Dhâtup. 34,4.

— desid. *bewältigen wollen:* व्रतैः सीक्षन्तो अव्रतम् RV. 6,14,3. सीक्षन्त मन्युमर्यः 7,60,11. तेन सहते यं सीक्षते TS. 2,2,2,4. nach Sâj. zu सच्.

— desid. vom caus. सिसाहयिषति P. 8,3,62. Vop. 19,17.

— intens. hierher liesse sich सासह्याम u. s. w. ziehen, aber der Padap. hat in der Reduplicationssilbe die Kürze. Vgl. सासहि.

— अभि 1) *überwältigen, unter sich bringen* RV. 5,23,1. 6,45,15. 9, 20,1. पृतनाम् 10,159,1. आशाः Kauç. 45. Nir. 3,3. अभिषह्य तु यः कन्यां कुर्यात् so v. a. *mit Gewalt schänden, nothzüchtigen* M. 8,367. — 2) *Etwas ertragen, nachsehen, verzeihen:* अक्षमा सा परिभवः स्वल्पो ऽपि

नाभिसह्यते (sic) Sâh. D. 474. — Vgl. अभीषाह् (°षह्).

— उद् 1) *tragen, ausdauern, aushalten:* तदग्निर्नोत्सहमशक्नोत् TBr. 1,1,6,1. यथा वाचोत्सहेत समापनाय Ait. Br. 3,44. Çat. Br. 1,3,2,13. — 2) *vermögen, im Stande sein* (sowohl physisch als auch moralisch): यावदुत्सहते मनः Spr. (II) 5471. तत्प्रापय विदर्भान्मामथैवोत्सहसे यदि Kathâs. 56,371. Spr. (II) 4734. अन्नवन्नोत्सहेथास्त्वम् Bhatt. 19,16. mit infin. P. 3,4,65. MBh. 1,6139. fg. 4050 (act.). 4231. 5590. 6139. 2,891. 3,2142. 2144. 2252. 2598. 4,2192. 5,6010. 6081. 7124. 7345 (act.). Hariv. 8626 (act.). R. 1,21,12. 60,26. 2,23,10. 30,21. 3,51,17. 4,61,14. 5,36,9. 6,2,49 (act.). Çâk. 60,18. 83,7. 36, v. l. Spr. (II) 1637. 3813. Kathâs. 4,11. 25,80. 39,34. Râga-Tar. 3,293. 429. Bhâg. P. 3,2,1. 5,20,37. 7,6,9. 8,17,6. Pañkat. 22,1. Sarvadarçanas. 161,4. Bhatt. 3,54. 5,59. 14,89. mit acc.: परार्थे यत्नमारभ्य कथं स्वार्थमिहोत्सहे so v. a. *wie vermag (soll) ich meine eigene Sache zu betreiben* MBh. 3,2175. सेकार्थमुत्सहति so v. a. *vermag zu begiessen* Spr. (II) 387. mit loc.: त्रैलोक्यस्यापि रक्षणे R. Gorr. 2,122,16. परविरूढेषु so v. a. विरूढानि कर्तुम् Spr. (II) 2514. पदक्रमे Z. d. d. m. G. 27,41. mit dat.: त्वामद्य मैथिलि। नोत्सहे परिभोगाय MBh. 3,16543. — Vgl. उत्सह in दुरुत्सह und उत्साह u. s. w. — caus. उत्साहयति *Jmd* (acc.) *bestärken, aufmuntern, zu Etwas* (loc.) *anstacheln, antreiben* Kathâs. 62,220. विग्रहे पाण्डवैः सह MBh. 5,5810. प्रियदर्शने 15,461. — desid. vom caus. *Jmd zu bestärken —, aufzumuntern —, anzustacheln bestrebt sein:* आत्मीयानुत्सिसाहयिषन्निव Bhatt. 9,69.

— अभ्युद् 1) *Jmd* (acc.) *zu bewältigen —, Jmd zu widerstehen vermögen:* नैनमभ्युत्सहन्केचित्तावकाः MBh. 6,2351. — 2) *vermögen, im Stande sein;* mit infin. MBh. 3,13206 (act.). Ragh. 5,22.

— प्रोद् *voller Muth sich anschicken,* mit infin.: ततः प्रोदसहन्सर्वे योद्धुम् Bhatt. 17,96. Vgl. प्रोत्साह. — caus. *bestärken, aufmuntern, auffordern, anstacheln, reizen:* ये त्वां प्रोत्साहयन्ति MBh. 5,4198. 8,3703. Prâjaçkittend. 30,*a*,2. 70,*b*,5. Kull. zu M. 7,194. Schol. zu P. 1,4,41. रामं वदन्तम् Vop. 5,15. गुरोर्वक्त्रपरिस्पन्दो मनः प्रोत्साहतीव (= °साहयति Nîlak. mit Erwähnung der v. l. °परिस्पन्दमुत्प्रोत्साहयति) मे MBh. 1,2233. विक्रमेष्वप्रतिहतं तेजः प्रोत्साहयाम्यहम् R. 4,26,19. प्रोत्साहित 2,9,46. 21,12. 35,28. 6,12,6. Kathâs. 14,25. 123,341. Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,35. Râghavap. 13 in der Unterschr. संकल्पेन प्रोत्साहितम् impers. Prab. 102,2. प्रोत्साहयन्तः MBh. 6,4437 schlechte Lesart in der ed. Bomb. st. प्रोत्सादयन्तः der ed. Calc. Vgl. प्रोत्साहन.

— समुद् *vermögen, im Stande sein;* mit infin. MBh. 5,896 (act.). R. 7,59,1,17. Mârk. P. 75,60. Vgl. समुत्साह. — caus. *bestärken, aufmuntern, anstacheln* MBh. 2,1412. समुत्साह्य 14,2352 fehlerhaft für समुत्साद्य, wie die ed. Bomb. liest.

— नि, °षहते P. 8,3,70. न्यषहत und न्यसहत 71. °षोढा 115. Vop. 8,45. 126. Vgl. नीषह्. — caus. aor. न्यसीषहत् P. 8,3,116. Vop.

— निस् vgl. निःषह्.

— परि, °षहते P. 8,3,70. पर्यषहत und पर्यसहत 71. °षोढा, °षोढुम् 115. °षहिता Vop. 8,45.125. *ertragen, aushalten, widerstehen:* यत्र व्यसहतेन्द्रो ऽपि कपिः पर्यसहिष्ट तत् Bhatt. 9,73. — caus. aor. पर्यसीषहत् P. 8,3,116.

— प्र 1) *besiegen, siegen:* सह्वाँ देव प्र णस्पुरः Rv. 1,42,1. प्रसन्तत्व क्रत्वा 4,12,1. मायाभिर्मायिनम् 5,30,6. 2,9. 10,99,2. 120,6. शत्रून् 180,1. AV. 7,35,1. 13,2,31. *fertig werden —, es aufnehmen können mit* (acc.): चतुरङ्गं ह्यपि बलं सुमहत्प्रसहेमहि R. 2,51,7 (48,7 Gorr.). तमुग्रं प्रसहेत कः Kumâras. 2,57. मयाभिगुप्तं श्रीमन्तं न कश्चित्प्रसहिष्यति Hariv. 9825. चतुरङ्गं ह्यपि बलं प्रसहेम वयं युधि R. 2,86,8. प्रसहामि R. Gorr. 2,94,9. त्वां वर्तमानं हि सतां सकाशे नालं प्रसोढुं बलहापि शक्रः MBh. 1,3574. R. 2,51,10. 86,11. प्रसोढुम् R. Gorr. 2,48,10. *Gewalt über Jmd haben, Jmd Etwas anhaben können:* अस्मान्न पापं प्रसहिष्यते MBh. 1,5711. — 2) *Meister werden über Etwas, zurückhalten, hemmen:* यो विषादं विषहते Spr. (II) 5652. — 3) *vermögen,* mit infin. MBh. 1,4842. 16,281. प्रसह्य partic. mit inf. = शक्य Spr. (II) 4761. — 4) *Etwas ertragen, aushalten, einer Widerwärtigkeit widerstehen, — nicht unterliegen:* न तेजस्तेजस्वी प्रसृतमपरेषां प्रसहते Spr. (II) 3274. Ragh. 4,82. कथं तस्य रणे वेगं मनुष्यः प्रसहिष्यति MBh. 5,2034. — 5) *zu tragen —, zu leiden haben:* सिंहव्याघ्रवराहाणां निनादं प्रसहिष्यति R. Gorr. 2,52,29. (तीव्राणि दुःखानि) प्रसह्यामि (vielleicht प्रसहयामि zu lesen) MBh. 8,1274 (die ed. Bomb. hat eine andere Lesart). — 6) absol. प्रसह्य *a) mit Anwendung von Gewalt, — Kraft, gewaltsam* AK. 3,5,10. H. 1539. प्रसह्यापहृत्य (so ist wohl zu lesen) Ind. St. 3,464,19. कन्याहरणम् M. 3,33. दण्डेनैव प्रसह्यैतान् शनकैर्वशमानयेत् 7,108. या प्रसह्य वृको हन्यात् 8,235. प्रसह्योढा MBh. 1,149. 5,5957. 5981. R. 1,29,3. 3,42,59. 52,52. 5,36,36. Ragh. 2,27. 3,56. Spr. (II) 4662. Mâlav. 77. Prab. 78,4. Bhâg. P. 4,4,17. 13,41. 9,16,12. — *b) in hohem Grade, gar sehr:* प्रसह्य धर्षितस्तत्र सोमो वै राजयक्ष्मणा Hariv. 1358. MBh. 1,1181. 3,15674. R. Gorr. 2,17,39. सव्यं च नेत्रं स्फुरति प्रसह्य Mṛkkh. 143,14. — *c) ohne irgend eine Rücksicht zu nehmen, ohne Weiteres, ohne sich lange zu bedenken:* (ताम्) देवीनामुपरि प्रसह्य कृतवान् Kathâs. 6,167. 12,106. प्रसह्य सिंहासनमारुरोह तत् 20,225. — *d) mit Nothwendigkeit, jedenfalls, durchaus:* तान्प्रसह्य नृपो हन्यात् M. 9,269. Spr. (II) 4283. Varâh. Bṛh. S. 103,7. आयासयोगेन हि संप्रवृद्धः प्रसह्य हन्ति द्विरदान्प्रतापः Kâm. Nîtis. 15,8. Bhâg. P. 4,19,28. 5,26,35. mit einer Negation *durchaus nicht:* न कश्चिद्योषितः शक्तः प्रसह्य परिरक्षितुम् M. 9,10. Kathâs. 36,133. प्रसह्य सः। न तथा प्रतिपेदे तन्निन्द्राभ्यधिकं पुनः 27,26. प्रसह्य नाशकद्गन्तुम् 45,210. — Vgl. प्रसहितृ, प्रसभम्, प्रसह् fgg., प्रसाह, प्रासह् fg. und प्रासाह.

— अभिप्र *vermögen,* mit infin. Kir. 12,18.

— संप्र 1) *Meister werden über Etwas, zurückhalten, hemmen:* एवं स्वराज्यनाशे त्वं शोकं संप्रसहिष्यसि MBh. 12,8277. — 2) *Etwas ertragen, aushalten, überwinden:* कथं दुःखमिदं तीव्रं गान्धारी संप्रसद्यति (संप्रशद्यति ed. Bomb.) MBh. 9,3515. — 3) absol. संप्रसह्य *jedenfalls, durchaus* MBh. 5,1896. 1915.

— प्रति *widerstehen, fertig werden mit:* यदिहोत्पद्यते भूतं कस्तत्प्रतिसहिष्यते R. 1,37,8.

— वि, °षहते P. 8,3,70. व्यषहत und व्यसहत 71. Vop. 8,45.125. 1) *überwältigen, in der Gewalt haben, es mit Jmd aufnehmen können, fertig werden mit Jmd, Jmd Etwas anhaben können:* इन्द्रो मघानि दयते विषह्य Rv. 7,21,7. शत्रून् AV. 3,10,2. अत्रिणः AV. 4,10,2. 19,46,2.

TS. 4,3,11,3. न सेना शत्रून्विषहते युधि Spr. (II) 3632. MBh. 3,17319. य एनं विषहेद्युधि 5,2021. विषह्यापि परस्परम् 12,2546. नान्यस्त्वा विषहिष्यति Hariv. 10361. यथैनं न जरान्तकौ। विषहेरन्भयामर्षौ क्षुत्पिपासे u. s. w. MBh. 5,1576. — 2) *vermögen*, mit infin. MBh. 5,36. R. 4,54, 9 (act.). — 3) *Etwas ertragen, aushalten, überwinden, einer Widerwärtigkeit widerstehen, — nicht unterliegen* MBh. 2,2572 (richtig विषहते ed. Bomb., विसहते ed. Calc.). बाणवर्षं तुमुलम् 3,671. 17319. वेगम् 9,1685. Ragh. 3,63 (विसोढम् zu lesen). 4,41. 49. 8,56. 14,87. Spr. (II) 2033 (pass.). Kathâs. 15,82. 29,196. 51,201 (pass.). 52,243. 55,161. 95,26. Bhâg. P. 7,9,45. Bhaṭṭ. 9,73. act. MBh. 1,8168. 2,552. Hariv. 5265. 6530. R. 2,61,4. — 4) *Etwas ertragen, leiden:* किमिह विषहामि विरहानलमचेतना Gît. 7,5. *geduldig ertragen, sich Etwas gefallen lassen:* न चेमां धर्षणां रामो व्यसहिष्यदमर्षणः R. Gorr. 2,62,28. विप्रान्नु को न विषहेत Bhâg. P. 3,16,9. न जीवितुं त्वां विषहे *ich kann es nicht dulden, dass du lebst*, R. 2,12,106. — Vgl. दुर्विषह und विषह्य. — caus. aor. व्यसीषहत् P. 8,3,116. Vop. 18,1, v. l. (fälschlich व्यसीसहत्). — insens. s. विषासहि.

— सम् 1) *es mit Jmd aufnehmen können, mit Jmd fertig werden:* धनंजयं संयुगे संसहिष्ये MBh. 8,1984. 1977. — 2) *Etwas aushalten, überwinden, einer Widerwärtigkeit widerstehen, — nicht unterliegen:* शराणां स्पर्शम् MBh. 3,1350. वेगम् 5,55. 7,332. R. Gorr. 2,39,33. दुःखम् 30,23. Spr. (II) 7175.

2. सह्, साह् (=1. सह्) adj. am Ende eines comp. *bewältigend, tragend, aushaltend, mächtig einer Sache.* Ueber die Dehnung des Vocals in सह् und am Ende des vorangehenden Wortes, über die Wandlung des स in ष und über Avagraha s. Ṛ V. Prât. 9,1. 15. 16. 27. VS. Prât. 3,121. 5,30. AV. Prât. 2,82. 92. 3,1. 4,70. P. 3,2,63. 6,3,116. 8,3,56. Vop. 3,34. आसारषाट् Bhâg. P. 4,23,6. 11,18,4. हिमवात्वग्निवर्षार्कातपषाट् 7,12,20. Vgl. अभिमाति°, ऋता°, ऋती°, ऋषि°, चर्षणी°, जना°, जला°, तुरा°, द्युम्ना°, धन्वा°, धूर्षह्, नृ°, पुरा°, पृतना°, प्राशु°, भूरि°, यज्ञा°, रथा°, रयि°, वने°, विभ्वा°, विरा°, विश्वा°, वृथा°, शत्रू°, शुचि°, सत्य°, सत्रा°, सदा°, सु° und साह्.

3. सह्, सँह्यति Dhâtup. 26,20 (चक्यर्थे = तृप्तौ; nach Andern शक्तौ). Vgl. सुह्.

1. सहँ (von 2. स) indecl. Çânt. 4,13. gaṇa चादि zu P. 1,4,57. = समम्, साकम् u. s. w. AK. 3,5,4. H. 1527. Halâj. 5,91. 99. संबन्धे, सादृश्ये, यौगपद्ये, समृद्धौ, साकल्ये und विद्यमाने H. an. 7,53. Med. avj. 90. fg. सामर्थ्ये Çabdar. im ÇKDr. 1) adv. *gemeinsam, zusammen, zugleich:* मध्वो मदेम सह नू समानाः Ṛ V. 3,58,6. 6,60,13. स्याम मरुतः सह 5,53, 14. सह चित्तमेषाम् 10,191,3. तस्मिन्देवाः सह दैवीर्विशन्तु (देवीः) AV. 12,3,32. 39. 6,59,2. मन इन्द्रौ सहासति 7,36,1. 3,30,6. VS. 20,25. 36, 1. Çat. Br. 1,1,2,18. 4,6,8,13. 11,5,3,7. 12,3,3,14. एता देवताः सह यन्ति 9,1,12. 14,7,2,30. 9,4,19. TS. 7,4,19,1. TBr. 1,1,3,2. 2,1,6,2. सह नावथोऽज्जयाव Ait. Br. 2,25. नैकस्यै बहवः सह पतयः 3,23. 5,15. Kâtj. Çr. 5,9,3. नाना नाना सह सह Çâṅkh. Çr. 16,7,9. Âçv. Gṛhj. 1, 6,3. यस्तद्वेदोभयं सह Îçop. 11. Taitt. Up. 1,3,1. 13,1. 2,1,1. 3,1,1. स्वयं वै तेषां सह येषां सह *er selbst gehört mit zu denen, welchen es gemeinsam ist*, Çat. Br. 2,4,2,19. अभवन्मिथुनं त्वष्टुः सरण्यूः त्रिशिराः सह so v. a. *und* Bṛhadd. in Z. f. vgl. Spr. 1,442. — चरतां धर्मं सह Jâǵn. 1,60. M. 3,30. 86. 7,206. 214. एवं सह वसेयुर्वा पृथग्वा 9,111. 210. 215. 12, 19. MBh. 1,7764. करिष्ये मरणं सह 8371. 3,58. Hariv. 6732. R. 1,46, 14. 2,106,24. R. Gorr. 2,113,26. Spr. (II) 2649, v. l. सहैव मृत्युर्व्रजति सह मृत्युर्निषीदति 6979. AK. 3,1,34. परां लक्ष्मीं पत्नीश्च सह लेभिरे Kathâs. 3,36. 12,30. 47,81. 61,77. 101,296. मय्यात्मानं सह (so ist zu trennen) जगद्द्रक्ष्यसि *dich selbst und zugleich die Welt* Bhâg. P. 3,21. 31. 4,25,57. Vet. in LA. (III) 15,7. न च तां सह जग्राह *nahm sie nicht mit* Kathâs. 15,88. दा *mitgeben* 101,138. आ-दा *mitnehmen* 16,26. कर् dass.: आययौ सह कृत्वा तौ प्रतीहारपुलिन्दकौ so v. a. *in der Begleitung von* 14,22. 60,243. सह गच्छन्ति गच्छन्तम् *sie folgen ihm nach, wenn er geht*, R. 4,8,26. — 2) praep. *a) mit, sammt, nebst, zugleich mit:* α) mit instr. (vor- oder nachstehend, nicht selten weit getrennt) P. 3,3,19 (अप्रधाने). Vop. 5,10. Ṛ V. 1,23,17. 24. सह वामेन व्युच्छ 48,1. 50,13. 5,53,2. 6,28,3. सूर्यं ज्योतिषा सह 72,2. 7,83,6. 8,65,10. 10,107,2. VS. 11,15. AV. 1,1,2. 2,36,1. 3,12,9. Çat. Br. 1,8,1,19. Kâtj. Çr. 4,2,42. 12,6,3. 16,7,9. Âçv. Gṛhj. 1,11,13. 17,11. 3,9,1. M. 1,18. नासीत गुरुणा सह 2,203. न शयीत तया सह 4,40. विहरेच्चैव स्त्रीभिरन्तःपुरे सह 7,221. 9,258. राष्ट्रिकैः सह तद्राष्ट्रं क्षिप्रमेव विनश्यति 10,61. MBh. 3. 1736. 2188. 2236. 2264. 4,1762. 5,6067. 14,810. R. 1,1,44. 8,8. 9,70. Sâṁkhjak. 39. 49. Ragh. 3,19. 61. Çâk. 18,21. 23,2. 27,15. 106,8. जीवितं च शरीरेण जात्यैव सह जायते Spr. (II) 2434. 7556. सह दीर्घा मम श्वासैरिमाः संप्रति रात्रयः। पाण्डुराश्च ममैवाङ्गैः सह ताश्चन्द्रभूषणाः॥ *die Nächte sowohl als meine Seufzer* 6969. नक्षत्रेण सहोदयमुपगच्छति येन Varâh. Bṛh. S. 8,1. Kathâs. 40,73. Bhâg. P. 5,16,1. वसतस्तत्र रामस्य वने वनचरैः सह R. 1,1,42. तथा प्रवर्त्यतां यज्ञो भवद्भिश्च मया सह 60,3. अपथ्यैः सह संभुङ्क्ते ऽन्नरसे 2,64,57. भोजयेत्सह भृत्यैस्तौ M. 3,112. fg. 7, 203. अन्धो मत्स्यानिवाश्नाति स नरः कण्टकैः सह 8,95. 391. 10,86. MBh. 3,2945. R. 1,60,16. 2,64,27. Çâk. 30,10. Varâh. Bṛh. S. 4,24. 9,43. Kathâs. 18,123. 344. 386. — अथो वशानां भवथा सह श्रिया Ṛ V. 3,60,4. न स्नानमाचरेत् — वस्त्रैः सह Spr. (II) 3501. आ-गम् *zusammenkommen mit* MBh. 3,2688. Weber, Râmat. Up. 299. (यः) वृषल्या सह मोदते M. 3,191. मन्त्रयेत्सह मन्त्रिभिः 7,146. पतितेन सहाचरन् 11,180. एनस्विभिरनिर्णिक्तैर्नार्थं कंचित् (so lesen wir) सहाचरेत् 189. सुदेवेन सहैकान्ते कथयन्तीम् MBh. 3,2687. सह परिचयो हन्त हरिणैः Spr. (II) 7228. ब्राह्मण्या गुप्तया सह। विप्लुतौ (तौ) M. 8,377. विभजेत स तैः सह 9,216. विवादं कर् 4,139. विवाहः सदृशैः सह 10,53. ताभिर्न कुर्यात्सह कामधर्मम् Varâh. Bṛh. S. 78,18. शृङ्गारं वि-धा Vet. in LA. (III) 8,18. साधारणो धर्मः पत्न्या सह M. 9,96. साम्यमेतेषां मया सह Hit. I,39. पूर्वसूत्रेण सह विषयविभागो यथा स्यात् *Verschiedenheit von* P. 6,2,80, Schol. In Verbindungen, wo die *Gemeinsamkeit* schon durch सम् ausgedrückt ist. सं जायया सह पुत्रैः स्याम AV. 12,3,17. अयं पक्वेन सह सं भवेम 6,119. 2. 12,3,10. सह संमन्त्र्य मन्त्रिभिः M. 7,216. सम्-गम् 8,378. MBh. 3, 2994. 3006. संगमं कर् Vet. in LA. (III) 9,15. संवास M. 8,373. संभाषण 360. संसर्ग 11,54. संबन्धाना-चर् 2,40. 4,244. — β) mit abl.: ऐश्वर्यात्सह संबन्धं न कुर्यात् Spr. (II) 1488. — *b)* abgeschwächt für den einfachen instr. (wie deutsch *mit*): पयसा सह शुन्धत Ṛ V. 10,17,14. दिव्यस्त्वा मा धाग्विद्युता सह AV. 8,1,11. 12,1,59. 19,30,5. कः शक्तो वज्रेणापि स-

ह्यह्वे R. Gorr. 2,20,38. सह दर्शनेनैव so v. a. *sogleich beim ersten Anblick* Saddh. P. 4,13,b. — 3) am Anf. eines comp. *a*) in Verbindung mit einem Nomen verbale die *Gemeinsamkeit* einer Thätigkeit u. s. w. ausdrückend; s. सहकर्तर्, सहकार, सहचर u. s. w. — *b*) in Verbindung mit dem *Begleitenden, Dabeiseienden* ein adj. comp. bildend P. 6, 3,82. Vop. 6,17. सहयज्ञाः प्रजाः सृष्ट्वा: *die Geschöpfe nebst den Opfern* Bhag. 3,10. सहोपपतिवेश्मन् adj. *derjenige, in dessen Hause der Liebhaber seiner Frau wohnt*, Jâgn. 1,164. °दार *sammt den Frauen* MBh. 1,7542. °वाहन 3,2129. °वार्ष्णेयजीवल 2641. 2869. सुराः सहेन्द्राः 11915. R. 1, 1,50. 2,36. 9,2. 33,22. 59,15. 2,32,27. 33,16. 46,27. 3,35,91. ग्रन्नैः सगुडैः Varâh. Bṛh. S. 105,8. Kathâs. 10,116. 33,193. Mârk. P. 57,47. Bhâg. P. 3,16,9. 5,16,16. सहपुत्राय स्वस्ति भूयात् (dem Vater) *nebst Sohne* P. 6,3,83, Schol. सहवृद्धिक्षयभावं वहति शशाङ्कः कलङ्कमपि Spr. (II) 3752. वनं सहचैत्यवत्तम् so v. a. वनं सचैत्यम् R. 5,50,21. — *c*) in Verbindung mit einem Zeitbegriff das *Zusammenfallen* mit demselben ausdrückend und ein adv. comp. bildend: °पूर्वाह्णम् *mit dem Beginn des Vormittags* P. 6,3,81, Schol. Vop. 6,61. — 4) am Ende eines comp. वैनतेय° *mit* V. Hariv. 5849. 5997.

2. सर्हे (von 1. सह्) 1) adj. (f. श्रा) gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140. *a*) *gewaltig:* die Marut ṚV. 7,34,24. साह्वा (सहाः Padap.) ये सन्ति मुष्टिहेव हव्यः 8,20,20. शुक्रं सहानाम् Agni 10,6,5. unter den Namen Vishṇu's MBh. 13,6989. — *b*) *überwindend:* शत्रु° MBh. 3,15707. 4, 1666. परानीक° 8,2122. — *c*) *einer Sache widerstehend, ertragend, aushaltend, nicht unterliegend, einer Sache gewachsen, trotzend;* = क्षम H. 491. an. 2,603. mit gen.: गदापरिघशक्तीनाम् MBh. 16,264. Hariv. 3032. असहा भारस्य Spr. (II) 178. विरहस्य Kathâs. 38,157. Gewöhnlich in comp. mit der Ergänzung: भूभृद्भार° Kathâs. 39,237. भार° Spr. (II) 1095. दुर्ग° Hariv. 5018. व्यायाम° MBh. 4,1309. पीडाकार° Kâm. Nîtis. 4,55. क्लेश° 29. Suçr. 1,6,11. Mârk. P. 99,7. क्लेशायास° Kâm. Nîtis. 12,25. तपःक्लेश° H. 811. सुखदुःख° R. 4,21,33. शीतवातातप° MBh. 3,14931. 13,3336 (गृहभूमि). Pañkat. III,178. अघ° Varâh. Bṛh. 17,11. भाराध° Bṛh. S. 61,16. वियोगासहा Kathâs. 15,90. वित्तव्ययभार° Z. d. d. m. G. 27,91. काल° (दुर्ग) Kâm. Nîtis. 4,58. स्वकार्य° Spr. (II) 6404. राज्यमाहात्म्य° Kathâs 49,29. विचार° Sâh. D. 274,8. 305,2. परावृत्ति° *ertragend* so v. a. *zulassend* H. 18. परावृत्त्यसह 19. — *d*) *vermögend, im Stande seiend;* mit infin. Ragh. 18,23. Çiç. 9,59. in comp. mit einem nom. act.: नात्र मे वर्णविभावनसहा दृष्टिः Vikram. 78,10. असह mit infin. Kathâs. 34,166. — 2) m. *a*) *ein best. Wintermonat,* = मार्गशीर्ष H. 152. VS. 14,27. TS. 1,4,14,1. Çat. Br. 4,3,1,18. Káraka bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,188 (oxyt. nach Uǵǵval.). Vgl. सहस्. — *b*) *eine best. Pflanze* AV. 11,6,15. — *c*) = बल (vgl. सहस्) H. an. Med. h. 10. — *d*) N. pr. α) eines Agni (nach Nîlak.) MBh. 3,14208. — β) eines Sohnes eines Manu (neben andern Monatsnamen) Hariv. 824. — γ) eines Sohnes des Prâṇa von der Ûrǵasvatî Bhâg. P. 6,6,12. — δ) eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,4541. 6981. 8,4263. — ε) eines Sohnes des Kṛshṇa von der Mâdrî Bhâg. P. 10,61,15. — 3) f. श्रा. *a*) *die Erde* (*die Alles Ertragende*) Trik. 2,1,2 (मह्ना gedr.). H. an. Med. in Verbindung mit लोकधातु bei den Buddhisten *die von den Menschen bewohnte Welt* Lot. de la b. l. 113. 180. fg. Burnouf, Intr. 595. Vgl. सहलोकधातु. — *b*) Bez. verschiedener Pflanzen: *Aloe perfoliata Lin.* AK. 2,4, 4,1. H. an. Med. = सहदेवा (दण्डोत्पला) H. an. Med. Ratnam. 165. = रास्ना 49. = शुक्लाकिण्टी und सर्पकङ्काली Çabdak. im ÇKDr. = स्वर्णक्षीरी und पीतदण्डोत्पला Ratnam. im ÇKDr. = तगरीपुष्प Râǵan. ebend. — Varâh. Bṛh. S. 48,40. Suçr. 2,40,12. 135,2. 207,7. 374,21. beide Saha so v. a. क्षुद्र° und महा° 279,11. 388,10. Vgl. क्षुद्र°, देव°, महा°, रक्त°, सर्प°. — *c*) *ein best. Parfum* (नखभेषज) H. an. Med. — 5) n. *a*) = बल (vgl. सहस्) Med. — *b*) *eine Art Salz* (पांशुलवण wohl fehlerhaft für पांसु°) Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. श्र° *(ungeduldig* auch Kathâs. 49.99. dagegen ist 24,24 zu schreiben वर्धमाना सहैवैतत्समान° *mit meiner Sorge heranwachsend)*, अकाल°, अमित्र°, अर्थव्यय°, जन°, दुः°, देव°, निः°, भार° (auch Varâh. Bṛh. S. 61,9), भूमी°, भेद°, महा°, मित्र°, वात°, विघ्न°, वीर्य°, व्यय°, शत्रु°, शीत°, सर्व°, सर्व° und साह.

3. सह adj. zu 1. सह्. उडुपसहाः f. *die Gefährtinnen* (= सहचरी Comm.) *des Mondes* Bhâg. P. 10,71,36.

सहऋषभ s. सहर्षभ.

सहक v. l. für सिंहक gaṇa पत्तादि zu P. 4,2,80. adj. *ertragend, aushaltend:* दुःखाश्य Nalod. 2,14.

सर्हकण्ठक adj. (f. °कण्ठिका) *sammt der Luftröhre* AV. 10,9,15.

सहकर्तर् nom. ag. *Gehilfe* M. 8,206.

1. सहकार m. 1) *Mitwirkung, Beistand* Kusum. 50,12. 52,3. Comm. zu Bhâshâp. 63. — 2) *eine überaus wohlriechende Mango-Art* AK. 2,4, 2,14. H. 1133. Halâj. 2,37. MBh. 3,11591. Kâm. Nîtis. 13,60. Kumâras. 4,38. Ragh. 4,9. 6,69. 8,60. 9,29. Çâk. 88, v. l. Vikram. 25. Spr. (II) 1252. 6124. 6963. 7415. Dhûrtas. 69,8. neutr. *Mangoblüthe* Hariv. 6046. Mâlav. 79. Spr. (II) 4682. °तैल Suçr. 1,184,3. Nalod. 2,14. *Mangosaft* Varâh. Bṛh. S. 77,27.

2. सहकार adj. *mit dem Laute* ह *versehen* Nalod. 2,14.

सहकारता f. nom. abstr. zu 1. सहकार 2) Spr. (II) 6234.

सहकारभञ्जिका f. *das Brechen von Mangoblüthen*, Bez. eines best. Spiels Verz. d. Oxf. H. 217,b,41.

सहकारिता f. nom. abstr. von सहकारिन् Sâh. D. 30. Kull. zu M. 2,2.

सहकारित्व n. desgl. TS. I,74,5 v. u.

सहकारिन् adj. *mitwirkend*, subst. *ein mitwirkender Factor, Hilfsmittel* Trik. 3,2,10. Sâh. D. 121,6. Bhâshâp. 80. Verz. d. Oxf. H. 246,a, No. 619. Sarvadarçanas. 10,7. fgg. 11,2. fgg. 20,2. 6. 96,7. 165,19. fgg. Comm. zu Âçv. Çr. 1,8,2. Kusum. 12,20. 22. 16,6. 18,8. 9. 19,18. °कारिभाव Nîlak. 125.

सहकारिपदेश m. Titel eines von Gopadatta verfassten Avadâna Pariser Hdschrr. 111.

सहकृत *begleitet von*, am Ende eines comp. Sarvadarçanas. 132,16. fgg. Bhâshâp. 65. Kusum. 18,16. 29,18.

सहकृत्वन् adj. P. 3,2,96. Schol. zu 6,3,78. 82. *mitwirkend, helfend* (mit gen.). f. °कृत्वरी (vgl. P. 4,1,7) Naish. 1,12.

सहक्रम्य adj. *im* Krama *anzuschliessen* ṚV. Prât. 18,18. unter क्रम्य ungenau wiedergegeben.

सहखट्वासन (1. सह + खट्वा-1. श्रा°) n. *das Zusammensitzen auf der-*

selben Bettstelle M. 8,357.

सहगमन n. *das Mitgehen* (mit dem verstorbenen Gatten), *Wittwenverbrennung* Wilson, Sel. Works 2,296. Verz. d. B. H. No. 1020. Verz. d. Oxf. H. 294,*a*,19. fg.

सहँगोप oder °पा adj. *sammt dem Hirten* ṚV. 10,27,8.

सहचर 1) adj. *a*) *zusammengehend, mitgehend, begleitend;* m. *Begleiter, Gefährte* H. 730. an. 4,282. Med. r. 301. Megh. 81. 99. Ragh. 19,5. Kumâras. 2,64. Kathâs. 24,132. 38,38. Prab. 33,9. Pańkat. 1,12,70. Pańkat. 43,4. 243,3. आत्म° (nur) *sich selbst zum Gefährten habend, allein* Bhâg. P. 5,8,30. °चरी *Gefährtin* (auch *Geliebte, Gattin*) H. 512. Halâj. 2,339. Megh. 22. Ragh. 9,57. Vikram. 102. Mâlav. 84. Kathâs. 71,159. Ḱhandom. 72. हुताशनप्रवेशे तस्याः °चरी भवामि Prab. 43,14. 100,5. °धर्म = मैथुन *Beischlaf* Hariv. 1216. — *b*) *zusammengehörig* Ait. Br. 5,15. 6,30. — 2) m. *a*) = प्रतिबन्धक H. an. — *b*) *Barleria*, zwei Species: पीत und नील *prionitis* und *cristata* Ratnam. 169. fg. AK. 2,4,2,56. H. an. °द्वय Suçr. 1,137,19. 145,16. auch f. ई AK. Med. Halâj. 2,50. — Vgl. साहचर, साहचर्य.

सहचरभिन्नता f. und °भिन्नत्व n. *Verschiedenheit des Zusammengehenden* (*Zusammengestellten*), ein Fehler in der Rhetorik Sâh. D. 576. 229,10. Beispiel: सज्जनो दुर्गतौ मग्नः कामिनी गलितस्तनी । खलः पूज्यः समज्यायां तापाय मम चेतसः ॥ Hier wird daran Anstoss genommen, dass nach *dem guten Menschen* und *der Geliebten* plötzlich *der Bösewicht* erscheint.

सहचरित adj. *zusammengehend, zusammenfallend:* सहचरितासहचरितयोः सहचरितस्यैव ग्रहणम् Paribh. zu P. 1,3,18. In der Regel selbst heisst es: परिव्यवेभ्यः क्रियः und nach der Paribh. ist वि hier Präposition (nicht *Vogel*), weil परि und अव Präpositionen sind. वसन्तसहचरितमध्ययनं वसन्ताध्ययनम् Pat. zu P. 4,2,63. Schol. zu 3,52. Sâh. D. 332,18. Davon nom. abstr. °त्व n. Comm. zu TS. Prât. 2,47. 13,16, v. l. (besser °चारित्व).

सहचारं m. 1) *das Zusammengehen:* वायुर्येषां सहचारं जुजोष AV. 2, 26,1. — 2) *das Zusammenfallen* (Gegens. व्यभिचार) Bhâshâp. 136. Verz. d. B. H. No. 667. Davon nom. abstr. °त्व n. Kusum. 55,8.

सहचारित्व (von सहचारिन्) n. *Zusammengehörigkeit, Untrennbarkeit* Comm. zu TS. Prât. 2,47, v. l. 13,16.

सहचारिन् adj. 1) *zusammengehend*, m. *Begleiter, Gefährte* Nir. 7,29. MBh. 1,2573. 9,547 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Hariv. 1221. 1226. R. 1,2,15. 4,29,18. 6,2,38. निर्दयत्वम् u. s. w. पञ्च श्रीसहचारिणः Spr. (II) 3758. Kathâs. 8,6. 60,130. Pańkat. 43,1. *gesellig lebend:* Vögel Ḱaraka 1,27. °चारिणी f. *Gefährtin* R. 3,76,19. Çâk. 83,8. तस्य नित्यं श्रीः °चारिणी Spr. (II) 1254. Kathâs. 28,58. 113,75. — 2) *zusammengehörig:* गोसहचारिणो गुणाः Sâh. D. 14,15. — 3) *begleitend* so v. a. *nicht wesentlich dazu gehörend* H. 325.

सहँच्छन्दस् adj. *sammt den Metra* ṚV. 10,130,7.

सहजं 1) adj. (f. श्रा) = सहसंभव H. an. 3,150. = सहोत्थ Trik. 3,3, 88. Med. ǵ. 28. = सहोदर, सगर्भ्य u. s. w. AK. 2,6,1,34. H. 551. *gleichzeitig geboren* TS. 3,5,2,2. *gleichzeitig mit* (gen.) *entstanden:* जीवसंज्ञोऽन्तरात्मा सहजः सर्वदेहिनाम् M. 12,13. सुधायाः सहजा सा मे कालकूटविषच्छटा Kathâs. 36,95. *angeboren* (*ererbt*), *von der Geburt —, von Anfang an daseiend:* सहजं कवचं बिभ्रत् MBh. 1,4399. 5380. 3,14436. 17187. 17189. द्रोणपुत्रस्य सहजो मणिः शिरसि मे श्रुतः 10,593. पिङ्गु 3, 2698. लक्ष्मन् Varâh. Bṛh. 5,27. अर्शांसि Suçr. 1,258,3. 259,21. प्रमेह 2,76,18. क्लैब्य 154,12. कर्मन् Bhag. 18,48. निद्रा Hariv. 2857. धीरता Ragh. 8,43. गुणाः MBh. 3,1806. R. Gorr. 1,19,27. Spr. (II) 2748. 6968. दोष, गुण R. 6,12,11. बल Spr. (II) 4395. लोभ 5164. बोध 5377. 6451. वीर्य 5402. पञ्चवर्ग 5590. विलासाः 5857. मलिनवक्रभाव 6966. सतां व्रतम् Kathâs. 18,188. सर्वभूतानुकम्पा 22,24. दारिद्र्य Hit. 128,5. 6. MBh. 14,1344. Râǵa-Tar. 6,364. Bâlab. 8. 9. Sarvadarçanas. 34,3.15. देश so v. a. *Heimath* Spr. (II) 1269. वैर Pańkat. 110,15. Freund, Feind *d. i. natürlich* MBh. 12,2985. Kâm. Nitis. 8,56. R. Gorr. 2,7,29. Spr. (II) 4073. 6102. 6658. Freund, Feind und Neutraler Mit. I,52,*b*. संयोग, परिणतिविपोग *naturgemäss* Spr. (II) 5193. विकाराः Cit. beim Schol. zu Çâk. 13,12. die Sonne ist सहजभूषणं नभसः Varâh. Bṛh. S. 1,1. सहजं ते शिरस्तात जटी मुण्डोऽपि वा भव so v. a. *dein Kopf bleibt derselbe, der er von Anfang an war*, Hariv. 4238. Am Anfange eines comp. so v. a. *von Geburt, — Natur, — Haus aus:* °मलिन Spr. (II) 2925. सहजान्धदृश् 6967. °धार्मिक Hit. 26,13. °वत्सला 87,12. °सुहृद् (könnte hier auch attributives adj. sein) Prab. 2,8. Daher wohl सहज m. = निसर्ग Trik. H. 1376. H. an. Med. — 2) m. N. pr. verschiedener Personen MBh. 5,2732 (ein Fürst der Ḱedi und Matsja). Râǵa-Tar. 7,675. Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,13. fg. — 3) f. श्रा N. pr. verschiedener Frauen Râǵa-Tar. 7,851. 854. 8,1934. Târan. 290 (?). — 4) n. (sc. स्थान u. s. w.) *a*) Bez. *des 3ten astrologischen Hauses* Ǵjotist. im ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 104,20. Bṛh. 1,19. 2,18. Laghuǵ. 1,15. 2,11. Verz. d. B. H. No. 878. Verz. d. Oxf. H. 330,*a*,33. fg. 331,*a*,9. 334,*a*,44. fg. nach ÇKDr. masc. — *b*) *eine Erlösung bei Lebzeiten* Verz. d. Oxf. H. 235,*b*,6. 236,*a*,2. — सहजं जात° MBh. 12,5151 fehlerhaft für सहसंजात°, wie die ed. Bomb. liest. — Vgl. लक्ष्मी°.

सहजगिध f. zur Erkl. von सग्धि Nir. 9,43.

सहजन्मन् adj. *von der Geburt an da seiend, ererbt:* भृत्याः Mârk. P. 74,4.

सहजन्य 1) m. N. pr. eines Jaksha (nach dem Comm.) Bhâg. P. 12, 11,36. — 2) f. श्रां N. pr. einer Apsaras Vjâḍi beim Schol. zu H. 183. VS. 15,16. MBh. 1,4820. 2,393. 3,1785. Hariv. 7226. 12474. 12690. 14165. Vikram. 51,4. fgg. Mârk. P. 106,59. Brahma-P. in LA. (III) 50, 18 (°जन्मा in allen drei Ausgg.; im Glossar richtig).

सहजपाल m. N. pr. verschiedener Männer Râǵa-Tar. 7,534. 8, 541. 1328.

सहजललित m. N. pr. eines Mannes Târan. 210.

सहजविलास m. desgl. ebend. 197. Sâdhanamâlât. 113.

सहजसिद्धि f. Titel eines Werkes ebend. 192. 276. fgg.

सहजाँ adj. = सहज ṚV. 10,84,6.

सहजात adj. 1) *gleichen Alters, Altersgenosse* Kathâs. 124,94 (°ध्यात gedr.). — 2) *angeboren:* गुणाः Kathâs. 113,22. = सहोदर und यमज ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut.

सहजाधिनाथ (सहज + श्रा°) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf.

H. 275,a,21.

सहजानन्द (सहज + आ°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Kop. H. 9,b.

सहजानि adj. *mit dem Weibe* TS. 3,2,8,5.

सहजानुष (von 1. सह + जनुस्) adj. *sammt der Brut* ṚV. 1,104,8.

सहजित् adj. *sofort siegreich*, Beiw. von Fürsten MBh. 3,12705.

सहजीविन् adj. *zusammenlebend* MBh. 12,3107.

सहजेन्द्र (सहज + इ°) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 275,a,16.

सहजोषण adj. zur Erkl. von सजोषस् Nir. 8,8.

सहण्डुक n. *ein best. Fleischgericht* (nach Art des शुद्धमांस) Bhâvapr. 5 (auch im ÇKDr.).

सहता f. nom. abstr. von 2. सह am Ende eines comp.: क्लेश° *das Ertragen von* Râga-Tar. 3,215. विचार° *das Vermögen —, im-Stande-Sein zu* Kathâs. 17,51.

1. सहत्व (von 1. सह) n. *Gemeinsamkeit* Âpast. 2,14,16. Kâtj. Çr. 25,13,29.

2. सहत्व n. nom. abstr. von 2. सह am Ende eines comp.: निन्दा° *das Ertragen* Kâm. Nîtis. 15,29. शब्दपरिवृत्तिसहत्वासहत्वाभ्याम् *das Zulassen und Nichtzulassen* Sâh. D. 258,1.

सहदान n. *gemeinsame Darbringung* (an mehrere Götter) P. 6,3,26, Schol.

सहदानु adj. *sammt dem* oder *den* Dânu (1. दानु) ṚV. 3,30,8.

सहदेव 1) adj. *nebst den Göttern:* सहदेवैर्महर्षिभिः MBh. 1,7732. Bhâg. P. 4,2,9. — 2) m. N. pr. verschiedener Männer ṚV. 1,100,17. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 91,2 v. u. MBh. 1,6988. 2,297. Sârṅgaja Çat. Br. 2,4,4,4. Ait. Br. 8,34. ein Sohn Sṛṅgaja's R. 1,47,15. VP. 354. der jüngste von den Pâṇḍava, erzeugt von den Açvin wie Nakula, H. an. 4,308. Med. v. 65. Bhag. 1,16. MBh. 1,2445. 6019. 3,15709. 12,1481. 14,2109. Hariv. 4037. 8547. fg. VP. 437. 459. Bhâg. P. 9,22,27. 29. Lalit. ed. Calc. 24,9. neben Nakula als Arzt (vgl. अश्विन्) Verz. d. Oxf. H. 22,a,45. b,5. ein Sohn Harjaçvata's (so die neuere Ausg.; Harj. ist ein Nachkomme Sṛṅgaja's, wie die nächst folgenden) Hariv. 1515. Harshavardhana's VP. 412. Harjavana's Bhâg. P. 9,17,17. Somadatta's Hariv. 1791. fg. Gârâsaṁdha's 1811. fg. VP. 456. 465. Bhâg. P. 9,22,9. 44. Divâkara's VP. 463. Devâpi's VP. in Verz. d. Cambr. H. 6. Divârka's Bhâg. P. 9,12,10. Sudâsa's 22,1. VP. 455. °शास्त्र Verz. d. B. H. No. 897. ein Sohn Suprabuddha's und Oheim Çâkjamuni's Schiefner, Lebensb. 234 (4). 268 (38). ein Râgaputra (neben Judhishṭhira) Râga-Tar. 8,199. — 3) f. आ a) Bez. verschiedener Pflanzen: = दण्डोत्पल H. an. Med. Halâj. 2,44. *gelbblühende* Daṇḍotpalâ Ratnam. 165. *Sida cordifolia* und *Echites frutescens* H. an. Med. = सहा H. an. 2,603. — Suçr. 1,59,20. 317,11. 2,40,12. 387,17. 481,6. v. l. zu Varâh. Bṛh. S. 44,50. 48,40. — b) N. pr. einer Tochter Devaka's und Gattin Vasudeva's Hariv. 1948. VP. 436. Bhâg. P. 9,24,22. 51. — 4) f. ई *eine best. Pflanze*, = सर्पाक्षी H. an. 4,308. fg. Med. = पीतदण्डोत्पला Ratnam. im ÇKDr. = महाबला Râgan. ebend. — Çârṅg. Saṁh. 1,2,14. Varâh. Bṛh. S. 44,50. 48,40 (°देवा v. l. an beiden Stellen). Pañkat. 157,23. Gâruḍa-P. 48 im ÇKDr. — Vgl. साहदेव fg.

सहदेवज entweder adj. *nebst* Devaga oder m. Bein. Kṛçâçva's Bhâg. P. 9,2,34.

सहदेवि Râga-Tar. 8,2171 fehlerhaft für साहदेवि.

सहधर्म m. *eine Pflicht, die man mit einem Andern theilt*, MBh. 13, 1381. fgg.

सहधर्मचर (1. सह + धर्म-च°) adj. (f. ई) *die Pflichten in Gemeinschaft erfüllend*, f. so v. a. *eine Gattin, die mit dem Ehegatten die Pflichten gemeinsam erfüllt*, MBh. 1,6133. 13,6754. R. 1,73,24 (75,19 Gorr.). 2,30,40.

सहधर्मचरण (1. सह + धर्म-च°) n. *das Erfüllen der Pflichten in Gemeinschaft* (mit dem Gatten) Çâk. 65,9.

सहधर्मचारिन् (1. सह + धर्म-चा°) adj. dass.: ein Gatte Çâk. 111, 12. गतवती वां °चारिणी (d. i. mit euch Freundinnen) 57,23. eine Gattin 111,5. R. 3,2,28. 69,27. Ragh. 19,55. Uttarar. 66,12 (85,12). H. 512, Schol.

सहधर्मन् adj. *nebst den Pflichten* u. s. w. Bhâg. P. 3,15,24.

सहधर्मिणी f. = सहधर्मचरी, °चारिणी AK. 2,6,1,5. H. 512, Schol.

सहधान्य adj. *mit Lebensmitteln versehen* Çâṅkh. Gṛhj. 3,4.

सहन (von 1. सह्) 1) adj. (f. आ) a) *bewältigend, gewaltig;* zur Erkl. von सिंह Nir. 8,15. — b) *Alles ertragend, sich gefallen lassend, geduldig* AK. 3,1,31. H. 391. अ° (s. auch bes.) *nicht ertragen könnend:* विश्लेषासहनात्मनोः Kathâs. 51,56. तद्गुणासहनः खलः 24,207. अन्यप्रवेशासहन Râga-Tar. 3,140. — 2) m. proparox. (संज्ञायाम्) gaṇa नन्द्यादि zu P. 3,1,134. — 3) n. *geduldiges Ertragen* H. 391. सर्वदुःखानाम् Verz. d. Oxf. H. 223,b, No. 544, Z. 16. अपमानादेः Sâh. D. 390. अतिवाद° Mârk. P. 51,31. अ° (s. auch bes.) *das Nichtertragen, sich-nicht-Gefallenlassen:* अधिक्षेपापमानादेः Sâh. D. 95.

सहनर्तन n. *gemeinsamer Tanz* Trik. 1,1,126.

सहनीय (von 1. सह्) adj. *geduldig zu ertragen, zu verzeihen, nachzusehen:* गर्भकृत्तनमेतन्मे सहनीयं त्वया कृतम्। पतता मूर्ध्ना Hariv. 3364. R. 7,43,19. 58,14.

सहन्तम superl. von सहन्त्, partic. praes. von 1. सह्, ṚV. 1,127,9.

सहन्त्य (von 1. सह्) adj. *bewältigend:* Agni ṚV. 1,27,8. 8,11,2. TS. 1,5,10,2. 3,1,10,3. — Vgl. साहन्त्य.

सहपति m. Beiw. Brahman's (*Herr der von den Menschen bewohnten Welt*) Lalit. ed. Calc. 49,5. Vgl. सहांपति und सहलोकधातु. — सहपत्न्या VS. 37,20 offenbar irrig für सह पत्न्या.

सहपत्नी (von 1. सह + पति) adj. f. *sammt dem Gatten* AV. 14,1,58.

सहपांसुकिल m. *ein Freund aus der Knabenzeit, da man zusammen mit Sand spielte*, Trik. 2,8,25. सहपांसु° gedr.

सहपांसुक्रीडन n. *gemeinsames Spielen mit Sand* (in der Knabenzeit): °प्रौढसख्य Mâlatîm. 151,17. सहपांसु° gedr.

सहपाठ m. *das zusammen-erwähnt-Werden:* नियत° d. i. नियतैः Kâtj. Çr. 1,2,14. प्रसिद्ध° adj. Kuvalaj. 138,a (165,a).

सहपान n. *gemeinsames Trinken* Ind. St. 5,339,1. 2. Comm. zu Kâtj. Çr. 15,8,19. 21. *Zechgelage* H. 907. °क n. dass. Halâj. 2,173.

सहपिण्डक्रिया f. *gemeinsame Darbringung des Mehlklosses beim Manenopfer* M. 3,248.

सहपीति f. zur Erkl. von सपीति Nir. 9,43.

सहपुरुष, °पूरुष adj. *sammt den Männern* AV. 6,56,1. ÇÂÑKH. ÇR. 16,14,18.

सहप्रम adj. *sammt dem Maasse* ṚV. 10,130,7.

सहप्रयायिन् adj. *mitreisend:* (ताम्) °यायिपीं चक्रे KATHÂS. 18,87.

सहप्रयोग m. *gleichzeitige Anwendung* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 117,13. 123,2.

सहप्रवाद adj. = सप्रवाद ṚV. PRÂT. 9,2.

सहप्रस्थायिन् adj. *mitreisend:* (ताम्) °स्थायिनीं व्यधात् KATHÂS. 10,70. 32,47.

सहभक्ष adj. *zusammen geniessend* AV. 6,47,1. LÂTJ. 3,2,11.

सहभस्मन् adj. *sammt der Asche* ÂÇV. GṚHJ. 4,6,2.

सहभाव m. *Gemeinsamkeit* KUVALAJ. 60,a (75,b). *das Verbundensein in unzertrennlicher Weise* SARVADARÇANAS. 8,4.

सहभाविन् adj. *mit einander verbunden, — zusammenhängend* TRIK. 3,2,15. *zusammenhängend mit* (geht im comp. voran) ÇAÑK. zu KHÂND. UP. S. 5.

सहभुज् adj. *zusammen essend mit* (geht im comp. voran) KUSUM. 24,8.

सहभू adj. zur Erkl. von सचाभू NIR. 5,5. *zusammen erscheinend mit* (geht im comp. voran) JOGAS. 1,31. *von Natur eigen* SÂH. D. 243,8 (सह भुवा gedr.).

सहभूति f. AV. 4,31,6 v. l. statt अभिभूति im ṚV.

सहभोजन n. *das Zusammenessen, Gemeinsamkeit eines Mahles* AK. 2,9,55. TRIK. 3,2,4. H. 425. PAÑKAR. 2,2,6. *gemeinschaftlicher Genuss:* रत्नस्य MBH. 1,7242.

सहभोजिन् adj. *Tischgenosse* MBH. 12,5151.

सहम (arab.) n. in der Astrologie *das künftige Schicksal* Ind. St. 2, 256. 273. fg.

सहमनस् adj. *verständig* RÂGA-TAR. 1,372.

सहमरण n. *gemeinsames Sterben* d. i. *Wittwenverbrennung* WILSON, Sel. Works 2,295. fgg.

सहमातृक adj. *mit der Mutter* VOP. 6,17.

सहमान 1) adj. s. u. 1. सह्. — 2) f. आ a) *eine best. Pflanze* AV. 2, 25,2. 4,17,2. 8,2,6. 7,5. — b) Bez. *der nach Süden gerichteten Seite des Gehäuses der Weltseele* KHÂND. UP. 3,15,2.

सहमूर adj. *sammt der Wurzel* ṚV. 10,87,19.

सहमूल adj. dass.: उद्वृह रक्षः सहमूलम् ṚV. 3,30,17. — Vgl. समूल.

सहमृता adj. f. *mit* (dem Gatten freiwillig) *gestorben, — in den Tod gegangen* (durch Besteigung des Scheiterhaufens) PAÑKAR. 1,2,77. 4,68.

सहयशस् adj. = यशस्वत् TS. 4,4,12,2.

सहयात adj. KATHÂS. 124,94 fehlerhaft für सहजात.

सहयायिन् adj. *mitgehend, Reisegefährte* ÇÂK. 57,20. KATHÂS. 21,112. 37,34. 59. आवासे भोजने वापि न त्यजेत्सहयायिनम् KÛRMA-P., UPARIBH. 15 im ÇKDR.

सहयुज् adj. *mitangespannt* NIR. 9,24.

सहयुध्वन् adj. (f. eben so) P. 3,2,96. 4,1,7, Vârtt. 1. *mit Jmd* (instr.) *kämpfend* BHAṬṬ. 6,130.

सहर m. N. pr. eines Dânava HARIV. 14284 nach der Lesart der neueren Ausg.; संहर die ältere.

सहरक्षस् adj. Bein. des Agni der Asura TS. 2,5,8,6. ÇAT. BR. 1, 4,2,34. °रक्ष VP. 84, N. 9.

सहरसा (1. सह् + रस) f. *Phaseolus trilobus* ÇABDAR. im ÇKDR.

सहराजक (von 1. सह् + राजन्) adj. *sammt dem Fürsten:* राष्ट्र MBH. 13,3094.

सहरि 1) m. a) *Stier.* — b) *die Sonne* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — 2) adv. *gleich* Hari (Vishṇu) Schol. zu P. 2,1,6. VOP. 6,61.

सहरुण m. N. eines der zehn Rosse des Mondgottes VJÂḌI beim Schol. zu H. 104. eine falsche, nicht in's Metrum passende Form.

सहर्ष (2. स + हर्ष) adj. (f. आ) *erfreut* KATHÂS. 2,23. 25,154. 27,151. 178. RÂGA-TAR. 1,303. दृष्टि Cit. beim Schol. zu ÇÂK. 35. °म् adv. ÇÂK. 6,5. 11,19, v. l. 28,21. 106,3. VIKRAM. 6,1. DAÇAK. 73,12. — TRIK. 3,3, 441 (= स्पर्धन und मृदु) und R. 4,58,4 fehlerhaft für संहर्ष.

सहर्षभ (1. सह् + ऋ°) adj. (f. आ) *sammt dem Stier:* धेनु TS. 2,6,2,3. सहऋ° ÇÂÑKH. ÇR. 1,11,1.

सहलनीय als Erkl. von सामन्त Ind. St. 10,197 wohl fehlerhaft. *Genosse beim Pflügen, Markgenosse* KERN mit einem Fragezeichen.

सहलोकधातु m. bei den Buddhisten Bez. *der von den Menschen bewohnten Welt, der Erde* VJUTP. 81. BURNOUF, Intr. 594. fgg. RÂGA-TAR. 1,172 (शवलोक° ed. TR.). auch in zwei Worten geschrieben सहा लोकधातुः BURNOUF a. a. O. und Lot. de la b. l. 400. — Vgl. 2. सह् 4) a), सहपति und सहांपति.

सहवत्स adj. (f. आ) *mit dem Kalbe:* धेनु ṚV. 1,32,9. GOBH. 3,8,7.

सहवसति f. *gemeinsamer Aufenthalt:* °वसतिमुपेत्य यैः ÇÂK. 36.

सहवसु adj. *sammt der Habe* (N. pr. eines Asura nach SÂJ.) ṚV. 2,13,8.

सहवह् adj. *gemeinsam ziehend:* Rosse ṚV. 7,97,6.

सहवाच्य adj. *zusammen zu sprechen* LÂṬJ. 1,11,26.

सहवाद m. *Disputation* MBH. 3,10634.

सहवास m. *das Zusammenwohnen* MBH. 3,14475. 7,2236. 14,951. 1323. HARIV. 9809. 12212. Spr. (II) 6124. KATHÂS. 10,18. 16,123. 33, 122. 45,301. 52,268. 66,40. 89,89.

सहवासिक (von सहवास) adj. *einen gemeinsamen Wohnsitz habend, am selben Orte lebend* MBH. 12,9819.

सहवासिन् adj. *zusammen wohnend, Hausgenosse* oder *Nachbar* MBH. 12,9821. MÂRK. P. 34,118. 68,35. RÂGA-TAR. 3,110.

सहवीर adj. *sammt Männern:* रयि ṚV. 3,54,18. 10,40,13. VS. 27,6.

सहवीर्य n. *frische Butter* AUSH. 70.

सहव्रत adj. (f. (आ) *gemeinsame Gelübde habend,* f. so v. a. सहधर्मचारी *eine Gattin, die alle Pflichten mit dem Gatten theilt,* HARIV. 2007.

सहशय s. दिग्ध°.

सहशय्या f. *das Zusammenliegen* ÂPAST. 2,1,21.

सहशय्यासनाशन adj. *zusammen schlafend, sitzend und essend* BHÂG. P. 10,68,25.

सहशेय्य n. nach SÂJ. *das Zusammenliegen:* समाने योनौ सहशेय्याय ṚV. 10,10,7. Ob es nicht °शेप्याय (von शेप) gelautet hat, ist aus Hdschrr. nicht zu entscheiden.

सहस् (von 1. सह्) UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4,188. 1) adj. = सह् (vgl. दत्त und दत्तस्) *gewaltig, siegreich:* इन्द्रेण सहसा युजा ṚV. 1,23,9. सहसश्चित्सहीयान् 10,176,4. 83,1. सहः सहस आ नमन्ति 7,56,19. सहस्तम 6,

60,1. — 2) m. = 2. सह *ein best. Wintermonat*, = मार्गशीर्ष AK. 1,1, 2,14. 3,4,20,234. H. 152. an. 2,594 (°मासयोः st. °प्रासयोः zu lesen). Med. s. 42. Halâj. 1,114. VS. 7,30 (vgl. 14,27). सहःसहस्यौ हैमन्तः Suçr. 1,19,10. VP. 225. सहोमास Bhâg. P. 12,11,41. *Winter* H. an. Med. — 3) n. *a) Gewalt, Macht; Sieg* Naigh. 2,9. AK. 2,8,2,70. 3,4,20,234. H. 796. H. an. Med. Halâj. 4,38. Ṛv. 1,24,6. 51,10. 127,10. 2,17,1. सहसे जातः 4,20,6. 5,23,4. 31,3. 6,1,1. यस्तस्तम्भ सहसा वि ज्मो अन्तान् 4,50,1. सह ओजो बाह्वोर्वो बलं हितम् 5,57,6. 6,3,6. ये सहांसि सहसा सहन्ते 66,9. 7,6,5. 21,7. सोमं सहसे पपाथ 98,3. 8,4,4. 5,10. AV. 4,36,3. 8,7,5. 9,5,13. उग्र 3,5,4. आर्य Ṛv. 1,103,3. दुष्टर 2,34,7. दैव्य 4,42,6. 10,108,9. देवजूत 7,25,5. — Çat. Br. 12,7,1,8. Ait. Br. 3,8. सहसः स्वेषो ऽभवत् *Gewalt des Schusses* 26. तदस्य सहसादित्सत TS. 1,5,1,1. Agni als der durch *Kraft* der Reibung erzeugte (vgl. Ṛv. 5,11,6. 6, 48,5) führt die Bezeichnung सहसस्पुत्रः (VS. Prât. 3,24. TS. Prât. 8, 28) Ṛv. 2,7,6. 3,16,5. 5,11,6. सूनुः 3,11,4. 5,4,8. 6,1,10. 5,1. यहुः 1,26,10. 7, 15,11. युवा 1,141,10. Nir. 8,2. — मह्मीयसां सहः सहिष्णुः Bhâg. P. 4,5, 5. सह ओजो बलम् 1,16,29. 2,5,26. 10,15. 5,18,18. 25. 20,6. सहो द्वैघतमसम् N. eines Sâman Ind. St. 3,243,*a*. सहोमहसी ebend. — Adverbial werden gebraucht: I) instr. sg. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. α) *(mit Ungestüm) plötzlich, sofort, in demselben Augenblick, ohne zu zögern* AK. 3,5,7. H. 1532. Halâj. 5,98. इन्द्रः सहसोदतिष्ठत् Ṛv. 4,18,3. 28,2. 6,44,22. तदस्मात्सहसोर्धमसृज्यत TBr. 1,1,10,1. AV. 6,72,1. Çat. Br. 2,3,2,9. 4,3,1,18. Kâtj. Çr. 4,15,16. fg. 7,8,27. M. 3,225. Bhag. 1,13. MBh. 1,1152. 5837. 3,2219. 2339. 2382. 2542. 2686. 2874. 2934. 2948. fg. 2957. 11903. R. 1,2,27. 9,56. 50,7. 2,34,19. 35,1. 39,32. 57, 21. 64,16. 69,13. R. Gorr. 1,39,17. 3,54,9. 4,1,5. Suçr. 1,119,5. Itih. bei Sâj. zu Ṛv. 1,125,1. Ragh. 3,15. 7,6. 16,48. Kumâras. 3,71. Çâk. 9. 28. 74. Spr. (II) 77. 179. 867. 991. 3567. 4039. 4295. 5526. 5577. 6192. 6971. Varâh. Bṛh. S. 33,5. 53,2. Kathâs. 18,97. 157. 222. 249. 360. 34,221. 49,65. Râǵa-Tar. 6,143. Brahma-P. in LA. (III) 52,20. 54,4. Prab. 86,4. Dhûrtas. 82,9. 85,16. Pańkat. 122,23. 182,14. Hit. 29,12. नाराजके जनपदे कृष्टैः परमवादिभिः । नराः संयान्ति सहसा so v. a. *sie bedenken sich, ehe sie* u. s. w. Spr. (II) 3642. oft mit dem Nebenbegriff *der Uebereilung, Unüberlegtheit*: मयायमर्थः संमोहात्स्त्रीहेतोः सहसा कृतः (als comp. zu fassen nach P. 6,3,3) R. 2,59,21. सहसा हि कृतं पापम् Kathâs. 42,114. अज्ञानादवतः पुत्रः सहसाभिहतो मया R. 2,64,18. सहसा विदधीत न क्रियाम् Spr. (II) 6970. चेष्टमानः Kathâs. 64,13. सहसा विधेर्हि न विधिः Hit. ed. Johns. 1875. — β) *zugleich mit*, mit instr. MBh. 1,7011. मज्जन्तं जनमुद्धरामि सहसा तेनैव मज्जामि वा Z. d. d. m. G. 27,78 (Aufrecht verbindet सहसा mit उद्धरामि, aber तेन ohne praep. kann nicht *zugleich mit* bedeuten). — II) instr. pl. *nachdrücklich, kräftig*: व्रता रक्षन्ते अमृताः सहोभिः Ṛv. 1,62,10. 10,46,9. सहोभिः परि चक्रमू रजः 56,5. 7,6,5. — III) acc. sg. scheint ähnlich gebraucht zu sein: सहश्चिद्यस्य नीलवत्सधस्थम् Ṛv. 7,97,6. — *b) Licht* (ज्योतिस्) H. an. Med. — c) angeblich *Wasser* Naigh. 1,12. — Vgl. सत्य°, साहस.

सहसंवाद m. *Unterredung* Bhâg. P. 3,1,3.

सहसंवास m. *das Zusammenwohnen* Râǵa-Tar. 6,5.

सहसंवेग adj. *heftig erregt*: मनस् MBh. 5,5878.

सहसंसर्ग m. *fleischliche Berührung mit* (instr.) MBh. 1,2411.

सहसंजातवृद्ध adj. *zu gleicher Zeit geboren und aufgewachsen mit Jmd* MBh. 12,5151 nach der Lesart der ed. Bomb.

सहसंभला adj. f. *sammt dem Freier* AV. 14,1,19. Ṛv. v. l.

सहसंभव adj. = सहज H. an. 3,150. जन्मना so v. a. *angeboren* Spr. (II) 6103.

सहसादृष्ट adj. *unerwarteter Weise erblickt*; m. *ein adoptirter Sohn* ÇKDr. und Wilson ohne Angabe einer Aut.

सहसान (von 1. सह्) Uṇâdis. 2,87. adj. *waltend, gewaltig*: Agni Ṛv. 1,189,8. 2,10,6. 5,25,9. 7,7,1. Indra 4,17,8. nach Uǵǵval. m. *Opfer* und *Pfau*. सहसानु adj. *geduldig*, m. *Opfer* und *Pfau* Uṇâdik. im ÇKDr.

सहसामन् adj. (f. °म्नी) *von Gesang begleitet, in Gesang sich bewegend*: अर्क Ṛv. 10,114,1. TS. 4,4,12,3.

सहसावत् adj. = सहस्वत्, meist als Beiw. Agni's im voc. Ṛv. 1, 91,23. 189,5. 3,1,22. 5,20,4. 6,15,12. 7,1,24. 4,6. 9. 19,7. 43,5. 10, 21,4. 115,8.

सहसिद्ध adj. *angeboren* Citat aus der Smṛti bei Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 134 (vgl. Verz. d. Oxf. H. 47,*a*, No. 103). Davon °त्व n. nom. abstr. ebend.

सहसिन् (von सहस्) adj. *gewaltig*: Agni Ṛv. 4,11,1.

सहसूक्तवाक adj. *von heiligen Sprüchen begleitet*: यज्ञ AV. 7,97,8.

सहसेविन् adj. *mit Jmd verkehrend* MBh. 12,6107.

सहसोद्धत (सहसा + उ°) m. N. pr. eines Mannes Burnouf, Intr. 138, N. 2.

सहसोम adj. *sammt* Soma-*Tränken* VS. 8,11.

सहस्कृत् adj. *Gewalt gebend*: Agni VS. 3,18. TS. v. l.

सहस्कृत adj. *(in Kraft gesetzt) gesteigert, angespornt, angefeuert*: Agni Ṛv. 1,45,9. 3,27,10. 5,8,1. 6,16,37. 8,43,16. 23. 44,11. (इन्द्रम्) इष्कर्तारमनिष्कृतं सहस्कृतम् 8,88,8. अयं सहस्रमृषिभिः सहस्कृतः समुद्र इव पप्रथे 3,4. Manju 10,83,1. यशो हविर्वर्धतां सुभृतं सहस्कृतम् AV. 6,39,1.

सहस्त (2. स + हस्त) adj. 1) *Hände habend* (Gegens. अहस्त) Spr. (II) 2258 (M.). Bhâg. P. 1,13,44. — 2) *der seine Hände zu gebrauchen versteht* (insbes. in Bezug auf Waffen) Halâj. 2,218.

सहस्तोम adj. *sammt den* Stoma Ṛv. 10,130,7.

सहस्थ adj. *der bei Etwas dabei ist* oder *war, anwesend; Gefährte* Kathâs. 108,156.

सहस्थान n. zur Erkl. von सधस्थ Nir. 3,15. von सदन 7,24.

सहस्थित adj. = सहस्थ Kathâs. 42,95. 43,130. 46,174. 50,162. 51, 149. 58,25. 44. 124,96.

सहस्य (von सहस्) 1) adj. *gewaltig*: Agni Ṛv. 1,147,5. 2,2,11. 5, 22,4. 7,1,5. 10,1,7. 87,22. अश्म AV. 5,29,9. — 2) m. *der zweite Wintermonat* (Pausha) P. 4,4,128, Schol. AK. 1,1,2,15. H. 152. Halâj. 1, 114. VS. 7,30. 14,27. TS. 1,4,14,1. Çat. Br. 4,3,1,18. Suçr. 1,19,10. Ragh. 14,84. Kumâras. 5,26. VP. 225. Râǵa-Tar. 7,678.

सहस्र 1) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 250,11. *Tausend* H. 873 (n.); überh. Bez. *einer grossen Menge, eines grossen Gutes*, insbes. *ein Tausend Rinder* Naigh. 3,1. *a*) n. Ṛv. 1,102,7. न सह-

घोष परा देयाम् 8,1,5. वसु सहस्रेणेव मंहते *dem Tausend nach* Vâlakh. 2,1. यः सहस्रा सनोति 10,80,4. VS. 13,40. 15,55. 65. सोमो वै सहस्रमविन्दत् TS. 7,1,6,1. 3,13,1. तदेतत्सहस्रं वहतुमन्वाकरोच्यदेतदाश्विनमित्याचक्षते Ait. Br. 4,7. 7,34. हिरण्यं दद्यात्सहस्रं दद्यात्क्षेत्रं चतुष्पाद्द्यात् 8,20. त्रिरात्रे सहस्रं ददाति Çat. Br. 4,5,8,1. 14. TS. 7,1,6,5. 7. सहस्रमभिजितो दक्षिणा Kâtj. Çr. 22,1,7. 9. सर्वं वै सहस्रम् Çat. Br. 4, 6,1,15. 11,4,3,20. Khând. Up. 4,4,5 (auch अ°). सहस्रं शताश्वम् *tausend Rinder und hundert Rosse* Çâñkh. Çr. 14,28,15. 16,10,10. Lâtj. 9,9,4. सहस्रं प्रातरनुवाकमन्वाह Pańkav. Br. 16,8,3. 21,1,1. हस्त्यृषभं सहस्रम् Çat. Br. 14,6,10,4. — सहस्रस्य दाता M. 3,177. सहस्रं (sc. Paṇa) दण्ड्यः 8,120. 336. 375. 378. 9,234. Spr. (II) 3856. बलिनो ये सहस्रेण AK. 2,8,2,30. त्री सहस्राणि ṚV. 3,9,9. 4,16,13. 30,21. अष्टा 8,2,41. दशभिः 85,13. षष्टिम् 1,53,9. Çat. Br. 10,2,1,11. 13,4,1,6. 14,5, 1,21. शतम् Gobh. 1,9,10. Âçv. Çr. 9,4,3. Spr. (II) 1377. R. 1,1, 46. du. Kâtj. Çr. 15,6,6. 22,1,43. °त्रय Varâh. Bṛh. S. 82,8. Das Gezählte steht α) im gen. pl. ṚV. 1,30,2. 4,32,17. गवाम् 8. 5,30, 12. AV. 1,17,3. Çat. Br. 11,6,3,1. चत्वारि सहस्राणि वर्षाणाम् M. 1, 69. 72. 5,159. 11,140. MBh. 1,7705. 3,1749. 2656. 9,407. R. 1,53,17. 19. 62,28. 2,31,22. Spr. (II) 6973. Varâh. Bṛh. S. 2,22. 11,5. Kathâs. 18,124. Pańkat. 43,21. सहस्रं सहस्राणाम् M. 3,131. gen. sg.: द्वे सहस्रे सुवर्णस्य सार्धे Râǵa-Tar. 6,102. जपित्वा त्रीणि गायत्र्याः सहस्राणि so v. a. *dreitausendmal die* Gâjatrî *hergemurmelt habend* M. 11,194. — β) in gleichem Casus: सहस्रं भिषजः ṚV. 1,24,9. 126,1. मासः 4,18,4. सूर्याः 8,59, 3. गायत्रीः Çat. Br. 10,3,1,2. गावः Pańkav. Br. 16,8,6. पितॄन् Spr. (II) 1300. R. 2,31,22. परिवत्सराः Râǵa-Tar. 1,52. Bhâg. P. 8,2,28. सत्रपरिवेषणाम् Ait. Br. 5,14. आप्नून्सहस्राणि ṚV. 4,29,4. अश्व्यैः सहस्रैः 8,62, 14. अश्वेषु सहस्रेषु 1,29,2. वृत्राणि सहस्राणि 53,6. 4,16,12. कुञ्जरान्सहस्राणि चतुर्दश R. Gorr. 1,54,19. सहस्रैर्दलैः Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,41. fg. राये सहस्राय ṚV. 1,116,9. सहस्रेण नियुता 135,1. 8,4,6. सहस्राण्यूपादमुञ्चः 5,2,7. सहस्रेण बाहुना Hariv. 1873. — γ) in dem von der Construction geforderten Casus, während das Zahlwort in der erstarrten Form सहस्रम् (vgl. सहस्रमूति) erscheint: सहस्रं पथिभिः ṚV. 6,18,11. ऋषिभिः 8,3,4. — δ) am Anfange eines comp.: बृहती° Çat. Br. 10, 4,2,23. रात्रि° 4,4. ऋषभ° Kâtj. Çr. 22,11,5. वर्ष° Çat. Br. 14,6,8,10. युग° M. 1,73. दश सूनासहस्राणि 4,86. योनिकोटिसहस्रेषु 6,63. 11,207. MBh. 3,1720. 2720. 12203. 12329. R. 1,1,93 (दश व° zu trennen). ऋषिपुत्रसहस्राणि 5,2. बहुवर्षसहस्राणि 51,20. 57,4. 2,70,20. Megh. 54. Spr. (II) 3876. 6523. AK. 1,1,2,21. Bhâg. P. 4,30,17. Pańkat. 130,16. Hit. 27,7. सुवर्ण° Vet. in LA. (III) 23,18. — ε) am Ende eines comp.: सहस्राश्वेन योजितः (रथः) Pańkar. 1,11,17. °चक्रसंसक्त ebend. In einem adj. comp. geht das Zahlwort regelmässig voran. — Am Ende eines adj. comp. (f. आ): वृषभैकसहस्रा गाः so v. a. *tausend Kühe und einen Stier* M. 11,127. Jâǵń. 3,266. दशकिष्कुसहस्रा (सभा) MBh. 2,20. टङ्कसहस्रसुवर्णाम् Vet. in LA. (III) 24,4. अध्यर्ध°, द्वि° = °साहस्र P. 5,1,29, Schol. — *b*) m.: षट्सहस्रा रथिनः MBh. 3,15598. 9,407. पाशान् षट्सहस्रान् Hariv. 6833. सहस्रा विंशतिः Çatr. 14,93. fg. — 3) f. आ *eine best. Pflanze*, = अम्बष्ठा Bhâvapr. im ÇKDr. — Vgl. गोसहस्री, परःसहस्र, परि°, शत° (pl. Spr. (II) 6973), षट्सहस्र, षोडश°, सं° *von Tausend begleitet* ṚV. 7,8,6 und साहस्र.

1. सहस्रक (von सहस्र) 1) n. *Tausend* H. 658. रत्नानाम् Pańkar. 1,4, 49. दासीनाम् 50. वर्ष° Hariv. 531. नाम° Verz. d. Oxf. H. 99,*a*,16. fg. vielleicht so v. a. नाम°: जपन्सहस्रकम् Pańkar. 3,9,9. — 2) adj. am Ende eines comp. (f. आ): बहुवर्ष° *viele Tausend Jahre während* MBh. 3,6057. 13,1316. R. 1,31,10. Pańkar. 1,2,4. पुत्रसहस्रिका *tausend Söhne habend* MBh. 12,948. तं जपेन्मन्त्री दिवाकरसहस्रकम् etwa *die tausend Namen der Sonne enthaltend* Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,30. मूलमन्त्रं जपेन्मन्त्री नित्यमष्टसहस्रकम् 27; vgl. स्तोत्रं सहस्रनामाख्यं साष्टोत्तरम् 90,*a*, 4. 5. सहस्रनाममङ्गलम् । अष्टोत्तरशतम् 89,*b*,35. — अब्दसहस्रकी MBh. 3, 5037 fehlerhaft für °सहस्रिकी, wie die ed. Bomb. liest. — Vgl. सहस्रिक.

2. सहस्रक (सहस्र + 3. क) adj. *tausendköpfig* Jâǵń. 3,119.

सहस्रकर m. *die Sonne* (*tausendstrahlig*) Varâh. Jogaj. 1,1. Kathâs. 120,44.

सहस्रकरपन्नेत्र adj. *tausend Hände, Füsse und Augen habend* Jâǵń. 3,119.

सहस्रकाण्ड 1) adj. s. u. 1. काण्ड 1). — 2) f. आ *eine weiss blühende* Dûrvâ Râǵan. im ÇKDr.

सहस्रकिरण m. 1) *die Sonne* (*tausendstrahlig*) Halâj. 1,35. Spr. (II) 7050. Varâh. Bṛh. S. 42,13. Pańkat. ed. orn. 57,13. — 2) N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 227,*a*,27.

सहस्रकुणप s. u. कुणप.

सहस्रकृत्वस् adv. *tausendmal* M. 2,79.

सहस्रकेतु adj. *tausendgestaltig* ṚV. 1,119,1.

सहस्रगु 1) adj. *tausend Kühe besitzend* M. 11,14. — 2) m. *die Sonne* (*tausendstrahlig*) Varâh. Bṛh. S. 28,18.

सहस्रगुण adj. *tausendfach, vertausendfacht* Ragh. 1,18. davon nom. abstr. °ता f. Râǵa-Tar. 4,501.

सहस्रगुणित adj. dass. Spr. (II) 4342, v. l.

सहस्रघ्नि adj. *tausend tödtend* AV. 11,2,12. wohl °घ्नि zu lesen.

सहस्रचक्षस् und °चक्षु s. u. चक्षस् und चक्षु.

सहस्रचक्षुस् adj. *tausendäugig*, m. ein N. Indra's R. 2,1,35. Varâh. Bṛh. S. 43,58.

सहस्रचरण adj. *tausendfüssig:* Vishṇu MBh. 5,3827. R. 6,102,22.

सहस्रचित्य m. N. pr. eines Fürsten MBh. 13,6264. 15,543. fgg.

सहस्रचेतस् s. u. चेतस्.

सहस्रजित् 1) adj. *tausend besiegend, — gewinnend* ṚV. 1,188,1. 5, 26,6. 9,55,4. 78,4. 84,4. — 2) m. *a*) ein N. Vishṇu's H. ç. 66. — *b*) N. pr. eines Fürsten, wohl = सहस्रचित्य MBh. 12,8605. ein Sohn Jadu's (vgl. सहस्रद) VP. 4,11,3. Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,61,11. Vgl. सहस्राजित्.

सहस्रज्योतिस् m. N. pr. eines Sohnes des Subhrâǵ MBh. 1,44. fg.

सहस्रणी m. *Führer von Tausend* oder *Tausenden* Bhâg. P. 1,9,30. 3,18,21.

सहस्रणीति adj. *der tausend Mittel und Wege hat* ṚV. 9,71,7.

सहस्रणीथ s. u. नीथ.

सहस्रतम (von सहस्र) adj. (f. ई) *der tausendste* P. 5,2,57. TS. 5,5,2,

7. 7,1,5,3. 7,1. 4. Çat. Br. 10,4,4,3. कला 4. एक° P. 5,2,57, Schol.

सहस्रतय (wie eben) n. *ein Tausend:* ईलया° Çiç. 9,80.

सहस्रद् 1) adj. *tausend* (Kühe) *schenkend* M. 3,186. R. 1,5,21 (20 Gorr.). R. Gorr. 2,109,48. अ° 1,6,13 (15 Schl.). Vgl. सहस्रदा. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Jadu (vgl. सहस्रजित्) Hariv. 1843.

सहस्रदंष्ट्र 1) adj. *tausendzähnig.* — 2) m. *eine Art Wels* (s. पाठीन) AK. 1,2,3,18. H. 1345. Halâj. 3,36. Suçr. 1,206,7.

सहस्रदंष्ट्रिन् m. = सहस्रदंष्ट्र 2) Çabdar. im ÇKDr.

सहस्रदक्षिण adj. *wobei tausend* (Kühe) *als Opferlohn geschenkt werden* R̥V. 10,33,5. AV. 20,127,12. Lâtj. 3,3,2. 8,11,15. 12,15,3. Kâtj. Çr. 13,4,5. 9. 16. 15,1,5. 22,2,6. 23,1,6. Çâñkh. Çr. 8,11,15. 13,4,7. Pâr. Gr̥hj. 1,9,2. Ind. St. 5,371. *tausend* (Rinder) *schenkend* 13,336.

सहस्रदल adj. *tausend* (Blüthen-) *Blätter habend:* °पद्म Pañkar. 1, 3,71. 2,8,19. 27.

सहस्रदा adj. *tausend gebend* VS. 13,40. SV. I, 6,1,4,9. °तम R̥V. 6, 45,33. — Vgl. सहस्रद्.

सहस्रदातु und °दान s. u. दातु und दान.

सहस्रदावन् adj. *tausend schenkend* R̥V. 1,17,5.

सहस्रदृश् adj. *tausendäugig:* Vishṇu R. 6,102,22. m. ein N. Indra's MBh. 3,670. 14,2444. Weber, Râmat. Up. 302.

सहस्रदोस् adj. *tausendarmig,* m. ein N. des Kârtavîrja Arǵuna Ǵatâdh. im ÇKDr.

सहस्रद्वार् adj. *tausendthorig* R̥V. 7,88,5.

सहस्रधा (von सहस्र) adv. *tausendfach, in tausend Theile* (theilen, spalten u. s. w.) R̥V. 10,114,8. AV. 10,7,9. Çat. Br. 7,2,4,27. 14,6, 11,4. 7,1,20. Kaush. Up. 4,19. Nr̥s. Tâp. Up. in Ind. St. 9,160. MBh. 13,7500. R. 2,61,9. R. Gorr. 1,45,18. 2,62,21. 4,19,15. 6,95,40. Ragh. 6,5. Bhâg. P. 6,10,25. 8,11,31. भू MBh. 3,11961. कृ Kir. 5,17. या Pañkat 190,10.fg. *tausendweise* (vgl. सहस्रशस्): संदर्शनात् Sâh. D. 276,17. संभवात् 299,14. कृपाशिक्ताः स°। अन्वधावन् Kathâs. 18,93. किं पुनर्मोक्षमासक्तास्तत्र तत्र स° MBh. 5,2072. — Vgl. शत°

सहस्रधामन् s. u. धामन्.

1. सहस्रधार 1) adj. s. u. 1. धारा 1). — 2) f. °आ *ein aus tausend Oeffnungen eines Gefässes hervordringender Wasserstrahl:* °धारया देवीं स्नापयामि सुरेश्वरीम् Durgotsavapaddhati im ÇKDr.

2. सहस्रधार adj. *tausend Schneiden habend,* m. Vishṇu's *Diskus* (Rad) Çabdârthak. bei Wilson.

सहस्रधी adj. *tausendfachen Verstand habend,* als N. pr. eines Fisches Spr. (II) 6361. — Vgl. सहस्रबुद्धि.

सहस्रनयन adj. *tausendäugig,* m. ein N. Indra's Halâj. 1,52. MBh. 13,799. 2137. R. 7,72,8. Kathâs. 101,227. Buddhakaritak. 3.

1. सहस्रनामन् n. am Anf. eines comp. *die tausend Namen* (eines Gottes, insbes. Vishṇu's): °नामोपदेश Verz. d. Oxf. H. 17,*a*, No. 61. 38,*b*,5. 89,*b*,35. °नामपठन Verz. d. B. H. 340,11. °नामविवरण No. 421.

2. सहस्रनामन् adj. (f. °म्नी) *tausendnamig* AV. 8,7,8. Vishṇu Pañkar. 4,3,48. °नाम्नः स्तवनम् Verz. d. B. H. No. 421. स्तोत्र *tausend Namen enthaltend* Verz. d. Oxf. H. 90,*a*,5. Weber, Kr̥shṇaǵ. 301.

सहस्रनिर्णिज् s. u. निर्णिज्.

सहस्रनेत्र adj. *tausendäugig:* Indra MBh. 1,7706. Vishṇu Bhâg. P. nach ÇKDr. m. ein N. Indra's H. 172. MBh. 13,6045. Ragh. 6,23.

सहस्रनेत्राननपादबाहु adj. *tausend Augen, Gesichter, Füsse und Arme habend:* Vishṇu Verz. d. B. H. No. 421.

सहस्रपति m. *das Haupt von tausend* (Dörfern) M. 7,115. 117. MBh. 12,3268.

सहस्रपत्त्र 1) m. N. pr. eines Berges Çatr. 1,354. — 2) *Lotusblüthe* (*tausend Blüthenblätter habend*) AK. 1,2,3,39. H. 1161. Halâj. 3, 57. MBh. 3,11529. Hariv. 3970. Ragh. 7,11.

सहस्रपद्, °पाद् 1) adj. *tausendfüssig* R̥V. 8,58,16. Purusha 10,90, 1 (Çvetâçv. Up. 3,14). Çâñkh. Br. 6,1. Shaḍv. Br. 4,1. AV. 7,41,2. Brahman Bhâg. P. 3,22,3. Çiva Çiv. — 2) m. N. pr. eines R̥shi MBh. 1,923. 3,985.

सहस्रपर्ण 1) adj. (f. ई) a) *tausendfach befiedert:* ein Pfeil R̥V. 8,66, 7. — b) *tausendblätterig* AV. 8,7,13. — 2) f. ई vielleicht *eine best. Pflanze* AV. 6,139,1.

सहस्रपाजस् und °पाथस् s. u. पाजस् und पाथस्.

सहस्रपाद् m. 1) = कारण्ड H. an. 5,22. = कारण्ड (कारण्ड und zwar °पक्षिन् ÇKDr.) Med. d. 56; vgl. कारण्डव. — 2) *die Sonne.* — 3) = यज्ञपुरुष (ein N. Vishṇu's), °पूरुष H. an. Med.

सहस्रपुत्र und °पृष्ठ s. u. पुत्र und पृष्ठ.

1. सहस्रपोष m. s. u. पोष. °काम Lâtj. 9,8,1.3.

2. सहस्रपोष adj. *tausendfach gedeihend:* भुवन Çâñkh. Gr̥hj. 3,10 (साहस्र° Gobh. 3,6,6).

सहस्रपोषिन् adj. dass. R̥V. 8,92,4.

सहस्रपोष्य n. *tausendfaches Gedeihen:* कृदा स्तोत्रे सहस्रपोष्यं दाः R̥V. 6,35,1.

सहस्रप्रधन s. u. प्रधन (die dortige Verweisung ist zu streichen; kommt nur dieses eine Mal vor).

सहस्रप्राण adj. *tausend Leben habend* AV. 19,46,6.

सहस्रबल m. N. pr. eines Fürsten VP. 386, N. 19.

सहस्रबाहवीय adj. von °बाहु. इन्द्रस्य °वीयम् N. eines Sâman Ind. St. 3,209,*a*.

सहस्रबाहु 1) adj. *tausendarmig* Bhâg. P. 4,5,3. 8,7,12. 10,62,4. Çiva Çiv. — 2) m. a) Bein. Arǵuna's R. 7,33,23. — b) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2561. — 3) m. oder f. N. pr.: अपिबत्कद्रुवः सुतमिन्द्रः सहस्रबाह्वे R̥V. 8,45,26.

सहस्रबुद्धि adj. *tausendfachen Verstand habend,* als N. pr. eines Fisches Pañkat. 246,11. — Vgl. सहस्रधी.

सहस्रभक्त n. Bez. eines best. Festes, an dem *Tausende gespeist wurden,* Râǵa-Tar. 4,243.

सहस्रभर adj. *tausend Kämpfe bestehend* R̥V. 6,20,1.

सहस्रभर्णस् s. u. भर्णस्.

सहस्रभागवती f. N. einer Gottheit Ind. St. 3,243,*a*.

सहस्रभाव m. *das Tausend-Werden* Âçv. Çr. 12,6,32.

सहस्रभुज adj. (f. आ) *tausendarmig* Devîm. im ÇKDr. लोकेश्वर Dharmasaṁgraha 51.

सहस्रभृष्टि s. u. भृष्टि.

सहस्रमङ्गल N. pr. einer Oertlichkeit Râǵa-Tar. 8,536.

सहस्रमन्यु adj. *tausendfachen Muth habend* v. l. des SV. 1,3.2.5.4 für °मुष्क des Ṛ V.

सहस्रमीळ्ह adj. *tausend Kämpfe habend:* आजि Ṛ V. 1,112,10.

सहस्रमुष्क s. u. मुष्क.

सहस्रमूति (सहस्रम् + ऊति) adj. *tausendfach helfend* Ṛ V. 1,52,2. — Vgl. सहस्रोति.

सहस्रमूर्ति adj. *in tausend Formen erscheinend* Bhâg. P. 3,1,17. Verz. d. B. H. No. 421.

सहस्रमूर्धन् adj. *tausendköpfig* Bhâg. P. 5,25,12. 6,16,48. Pańkar. 2,2,98.

सहस्रमूर्धश्रवणाक्षिनासिक adj. *tausend Köpfe, Ohren, Augen und Nasen habend* Bhâg. P. 1,3,4.

सहस्रमूल adj. *tausend Wurzeln habend* AV. 13,3,15.

सहस्रंभर adj. *tausend bringend* Ṛ V. 2,9,1.

सहस्रयज्ञ m. N. pr. eines Mannes Lalit. ed. Calc. 199,11.

सहस्रयज्ञतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,5. 6. 8.

सहस्रयाज् adj. = सहस्रयाजिन् Pańkav. Br. 21,1,9.

सहस्रयाजिन् adj. *der ein Opfer anstellt, bei welchem tausend* (Rinder) *als Lohn gegeben werden*, TS. 3,4,3,8. TBr. 1,4,10,4. Pańkav. Br. 17, 14,2. 21,1,9.

सहस्रयामन् adj. *tausend Bahnen habend* Ṛ V. 9,106,5.

सहस्ररश्मि adj. *tausendstrahlig*, m. *die Sonne* Maitrjup. 6,8. MBh. 3,192. 4,2122. 6,4885. R. 1,24,21. 3,62,13. 6,85,13. Kumâras. 6,7. 7. 41. Çiç. 1,53. Mârk. P. 109,78. अनेक° R. 5,11,1.

सहस्ररश्मितनय m. *der Sohn der Sonne, der Planet Saturn* Varâh. Bṛh. 23 (21),13.

सहस्ररेतस् adj. *tausendsamig:* Stier Ṛ V. 4,5,3. Soma 9,96,8. 109,17.

सहस्रलिङ्गी f. *ein Tausend* Liñga (*Phallus*) Râǵa-Tar. 2,129.

सहस्रलोचन adj. *tausendäugig*, m. ein N. Indra's R. 7,32,73. Ragh. 11,43.

सहस्रवक्त्र adj. *tausendmündig* Pańkar. 1,3,39.

सहस्रवदन adj. dass., m. ein N. Vishṇu's Çabdar. im ÇKDr.

सहस्रवत् (von सहस्र) adj. 1) *tausendfach:* वसु Ṛ V. 3,13,7. राधस् 8, 24,29. — 2) *das Wort* सहस्र *enthaltend* Çat. Br. 11,4,2,19. Kâtj. Çr. 5,13,3.

सहस्रवर्चस् und °वल्श s. u. वर्चस् und वल्श.

सहस्रवाच् m. N. pr. eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2735.

सहस्रवाज adj. *tausendfachen Muth* u. s. w. *habend, — gebend:* Indra Ṛ V. 8,81,10. 10,104,7.

सहस्रवीर adj. *für tausend Männer ausreichend:* बर्हिस् Ṛ V. 1,188,4.

सहस्रवीर्य 1) adj. *tausend Kräfte habend* VS. 13,26. AV. 2,4,2. 4, 17,1. 6,39,1. 8,1,18. — 2) f. आ *weiss blühendes* Dûrvâ-*Gras* AK. 2, 4,5,24. Dûrvâ überh. Hâr. 93. Ratnam. 179. = नीलदूर्वा und महाशतावरी Bhâvapr. 3. — Suçr. 1,71,17.

सहस्रवेध n. = चुक्र und काञ्जिकविशेष Râǵan. im ÇKDr.

सहस्रवेधिन् 1) m. *a*) *Sauerampfer* AK. 2,4,5,6. H. an. 5,33. Med. n. 253. Râǵan. 6,130. Bhâvapr. 3. — *b*) *Moschus* Bhâvapr. und Râǵan. im ÇKDr. — 2) n. *Asa foetida* AK. 2,9,40. H. 422. H. an. Med. Râǵan. 6,75. Bhâvapr.

सहस्रशतदक्षिण adj. *wobei hunderttausend* (Kühe) *als Opferlohn geschenkt werden* Çat. Br. 13,5,4,7. Spr. (II) 5696.

सहस्रशल s. u. शल 2)

सहस्रशस् (von सहस्र) adv. *tausendweise* AV. 3,24,1. 8,8,1. 16. 11. 9,23. VS. 16,6. 58. TS. 7,5,9,1. Muṇḍ. Up. 2,1,1. M. 12,57. 114. Bhag. 11,5. MBh. 1,1169. 3,1745. 12081. 5,6059. 7170. R. 1,53,4. 55,23. 61, 9. 2,57,9. 76,21. 91,69. 94,21. Suçr. 1,264,9. Ragh. 6,22. 12,45. Spr. (II) 4140. Varâh. Bṛh. S. 85,1. Kathâs. 51,213. Mârk. P. 15,68. Râǵa-Tar. 3,363. 5,121. Bhâg. P. 2,1,2. 4,25,7. — Vgl. शत°.

सहस्रशाख adj. *tausend Zweige* (eig. und übertr.) *habend* Taitt. Up. 1,4,3. चतुर्वेद Kusum. 24,1.

सहस्रशिखर adj. *tausend Gipfel habend*, m. ein N. des Vindhja Çabdârthak. (bei Wilson). Mârk. P. 55,10.

सहस्रशिरस् adj. *tausendköpfig* R. 4,40,53. Bhâg. P. 5,25,2. 9,14,2. Pańkar. 2,2,32.

सहस्रशिरस adj. dass. MBh. 5,3827.

सहस्रशीर्ष 1) adj. dass. Ind. St. 2,7. — 2) f. आ Bez. *eines best. Spruches:* °ज्ञापिन् Jâǵn. 3,305.

सहस्रशीर्षन् adj. *tausendköpfig:* Vishṇu Bhâg. P. 3,13,5. 4,9,1. die Sonne Varâh. Bṛh. S. 43,54. Vgl. auch unter शीर्षन्.

सहस्रशृङ्ग s. u. शृङ्ग.

सहस्रशोकस् (शोकस् = 2. शोक) adj. *tausend Flammen sprühend:* वज्र Ṛ V. 10,96,4.

सहस्रश्रुति m. N. pr. eines Berges Bhâg. P. 5,20,10.

सहस्रसंवत्सर n. (sc. सत्त्र) *eine tausendjährige Feier* Çat. Br. 10,4, 2,2. 12,3,3,1. 5. Pańkav. Br. 25,17,1. 18,1. Kâtj. Çr. 1,6,7. Maçaka 11,10 in Verz. d. B. H. 74.

सहस्रसनि 1) adj. *tausend gewinnend, — verschaffend:* सत्त्र Ait. Br. 5,14. वाज Âçv. Gṛhj. 2,6,5. Pâr. Gṛhj. 2,6. Shaḍv. Br. 1,4. — 2) f. (oxyt.) *Tausend-Gabe* Çat. Br. 2,3,4,13.

सहस्रसंमित adj. *nach tausend messend:* असौ लोकः TS. 7,2,1,4. TBr. 3,12,5,8. Çat. Br. 13,1,3,1.

सहस्रसा adj. so v. a. सहस्रसनि. ऋषि Ṛ V. 1,10,11. ein Ross 117,9. 118,9. 4,38,10. Agni 1,188,3. 3,13,6. 8,92,3. 9,47,3. *freigebig* 5,34, 9. 6,45,33. superl. °तम (AV. Prât. 4,45) 1,9,8. 10,10. 175,1. AV. 3,28,4.

सहस्रसाव m. *tausendfältige* Soma-*Kelterung* Ṛ V. 3,53,7. 7,103,10.

सहस्रसाव्य n. N. eines Ajana Âçv. Çr. 12,5,22. Nir. 11,2. Maçaka 11,7 in Verz. d. B. H. 74.

सहस्रसीत und °स्तुक s. unter सीता und स्तुका.

सहस्रस्तुति f. N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 5,20,27.

सहस्रस्रोत m. N. pr. eines Berges Bhâg. P. 5,20,26. °स्रोतस् Burnouf.

सहस्रहन् adj. *tausend erschlagend* AV. 8,8,17.

सहस्रहर्यश्व (!) m. Indra's *Wagen* Çabdârthak. bei Wilson.

सहस्रांशु adj. *tausendstrahlig*, Beiw. der Sonne und als m. ein N. *der Sonne* AK. 1,1,2,32. H. 95. M. 1,9. MBh. 5,7162. 13,1492. R. 3,33,12. 75,71. 4,39,8. Varâh. Bṛh. S. 3,3. 27. Mârk. P. 106,64. Verz. d. Oxf. H. 33,*a*,2. LA. (III) 89,12.

सहस्रांशुसुत m. *der Sohn der Sonne, der Planet Saturn* Varâh. Bṛh.

2,1. Ind. St. 2,261.

सहस्राक्ष 1) adj. *tausendäugig:* Indra ṚV. 1,23,3. TS. 2,3,14,4. Mârk. P. 79,5. Purusha ṚV. 10,90,1. Çâṅkh. Br. 6,1. Gṛhj. 4,9. Hari, Nârâjaṇa, Vishṇu Ind. St. 2,7. MBh. 5,3827. Rudra-Çiva VS. 16, 8. 13. 29. Çat. Br. 9,1,1,6. Taitt. Âr. 10,1,5. MBh. 14,195. Agni VS. 13,47. 17,71. हविस् ṚV. 10,161,3. स्पशः AV. 4,16,4. 28,3. 6,26,3. 10,3,3. °नेण हिरण्मयाण्डेन Maitrjup. 6,8. — 2) m. ein N. Indra's AK. 1,1,1,40. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191.a,32. MBh. 1,1286. 6621. 3,11922. 4,1651. 12,1718. R. 1,26,18 (27,17 Gorr.). 46,10. 62, 26. 2,25,30. 3,9,20. Vikram. 35. Mârk. P. 18,14. Verz. d. Oxf. H. 303, a, No. 741. fg. Bhâg. P. 6,7,40. 13,14. so v. a. *klarer Himmel:* सरसि °कान्तिधरे Varâh. Bṛh. S. 48,9. N. pr. des Indra im 9ten Manvantara Mârk. P. 94,6. — 3) N. pr. einer Oertlichkeit: °क्षे Verz d. Oxf. H. 39.b,7. — 4) f. ई N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,a,10. fg. 15.

सहस्राक्षजित् m. = इन्द्रजित् N. pr. eines Sohnes des Râvaṇa Weber, Râmat. Up. 299.

सहस्राक्षधनुस् n. Indra's *Bogen, Regenbogen;* davon adj. °धनुष्मत् *mit einem Regenbogen versehen:* तोय R. 5,40,10.

सहस्राक्षर adj. *tausendsilbig* ṚV. 1,164,41. Paṅkav. Br. 16,8,5. 25,9, 4. wohl unrichtig AV. 10,8,7. 11,4,22.

सहस्राख्य (सहस्र + आख्या) m. N. pr. eines Berges Çatr. 1,353.

सहस्राङ्क m. *die Sonne* H. ç. 7 wohl fehlerhaft.

सहस्राजित् (सहस्र + जित्) m. N. pr. eines Sohnes des Bhagamâna Hariv. 2003. VP. 4,13,2. Bhâg. P. 9,24,8. — Vgl. सहस्रजित्, अयुताजित्, शताजित्.

सहस्रात्मन् adj. *tausend Naturen habend:* Brahman Jâǵn. 3,126.

सहस्राधिपति m. *Anführer von tausend Mann* MBh. 12,3713. *das Haupt von tausend* (Dörfern) M. 7,119.

सहस्रानीक (सहस्र + अ°) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Çatânika, Kathâs. 9,11. 30,43. Bhâg. P. 9,22,38. Verz. d. Oxf. H. 83, a, 18.

सहस्रापोष m. = सहस्रपोष AV. 6,79,3. 7,48,2.

सहस्राप्सस् adj. सहस्राप्साः पृतनाषाण्न यज्ञः ṚV. 9,88,7.

सहस्रामघ (सहस्र + मघ) adj. *tausend Schätze* oder *Spenden habend* ṚV. 7,88,1.

सहस्रायु (सहस्र + आ°) adj. *tausend Jahre lebend* Ait. Br. 7,33. Vgl. सहस्रायुस्.

सहस्रायुतीय adj. von सहस्र + अयुत. इन्द्रस्य °यम् N. eines Sâman Ind. St. 3,209,a.

सहस्रायुध (सहस्र + आ°) 1) adj. *tausend Waffen habend* Sâh. D. 274, 6. — 2) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 44,58.

सहस्रायुधीय् (von सहस्रायुध), °यति *aussehen, als wenn man tausend Waffen hätte,* Sâh. D. 274,2.

सहस्रायुष्ट्व n. nom. abstr. von सहस्रायुस् 1) Schol. zu Kâtj. Çr. 1,6,21.

सहस्रायुस् 1) adj. = सहस्रायु AV. 17,1,27. Çat. Br. 11,1,6,6. 15. विधि Paṅkar. 1,12,49. Der nom. °युस् könnte auch zu सहस्रायु gehören. — 2) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 47,23.

सहस्रार (सहस्र + 1. अर) 1) adj. *tausendspeichig:* Vishṇu's Diskus (Rad) Bhâg. P. 9,5,4. — 2) m. n. *eine für eine umgestülpte Lotusblüthe geltende Stelle auf dem Kopfe* ÇKDr. nach dem Tantrasâra.

सहस्रारज m. pl. Bez. *einer best. Götterordnung* bei den Ǵaina, einer Abtheilung der Kalpabhava, H. 93.

सहस्रार्घ s. unter अर्घ 1).

सहस्रार्चिस् adj. *tausendstrahlig:* Çiva Çiv. m. *die Sonne* Ragh. 13,44.

सहस्रावर्तकतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,a,3.

सहस्रावर्ता f. N. pr. einer Gottheit Vjutp. 105. Dhâraṇîsaṁgraha 32.

सहस्राश्व (सहस्र + अश्व) m. N. pr. eines Fürsten VP. 386, N. 19.

सहस्राश्वीन s. u. आश्वीन.

सहस्राह्न *tausend Tage:* अन्ते सहस्राह्नस्य Maitrjup. 1,2.

सहस्राह्न्य n. *tausend Tagereisen* AV. 10,8,18. 13,3,14.

सहस्रिक (von सहस्र) 1) n. *Tausend* Hariv. 6310. wohl fehlerhaft für सहस्रक. — 2) adj. (f. ई) am Ende eines comp.: वर्ष° *tausend Jahre während* MBh. 2,427. 3,10513. 7,1281. 12,7890. 13,1316 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Hariv. 14110. अब्द° MBh. 3,5037 (nach der Lesart der ed. Bomb.). — Vgl. वार्ष° und सहस्रक.

सहस्रिन् (wie eben) adj. P. 5,2,102. 1) *tausend zählend, tausendfältig:* ऊति ṚV. 1,30,8. रायः 31,10. 64,15. 5,54,13. राति 6,45,32. वाज 1,5,9. 124,13. 3,22,1. इषः 1,188,2. 2,6,5. 7,15,9. गिरः Bhâg. P. 1,9,30, v. l. बलिनो ये सहस्रेण साहस्रास्ते सहस्रिणः *tausend Mann* AK. 2,8,2,30. H. 764. — 2) *tausend verschaffend, tausendfach gewinnend:* Rosse उत वां ते सहस्रिणो रथ आ यातु पाजसा ṚV. 4,48,5. नियुतः 1, 135,3. युष्मोतो अर्वा सहुरिः सहस्री 7,58,4. 92,5. 8,1,9. रथ 2,41,1. गिरि *tausenderlei enthaltend* 8,53,5. सविता यः सहस्री Çat. Br. 11,4,3, 6. — 3) *tausend besitzend* Spr. (II) 1090. 6972. am Ende eines comp. *im Besitz von tausend — seiend:* पुत्र° MBh. 3,12624. गो° 13,4885. बाहु° 14,827. Hariv. 10737. VP. 4,11,3. बहुवर्ष° *viele tausend Jahre alt* MBh. 3,12599. वर्ष° 12,948. 1042. 14,2749. शतवर्ष° 13,1302. — 4) *tausend* (Paṇa als Strafe) *zahlend* M. 8,376. — Vgl. षष्टि°.

सहस्रिय (wie eben) adj. मत्वर्थे P. 4,4,136. संमितौ 135. 1) *nach tausend zählend:* ऊर्मयः ṚV. 1,168,2. — 2) *tausendfach gebend:* Agni VS. 15,52. Savitar TS. 2,4,5,1.

सहस्रीय (wie eben) adj. am Ende eines comp.: वर्ष° *tausend Jahre alt* MBh. 3,12624.

सहस्रोति adj. *tausendfach helfend* ṚV. 8,34,7. — Vgl. सहस्रमूति.

सहस्वत् (von सहस्) 1) adj. (voc. सहस्वस्) a) *gewaltig, übermächtig, siegreich:* Agni ṚV. 1,97,5. 127,10. 3,14,2. 4. AV. 11,1,6. Indra ṚV. 6,22,1. Manju 10,83,1. 8,91,7. AV. 2,4,6. 8,5,2. 9,2,15. 19,32, 5. Nir. 10,28. Bhâg. P. 2,6,44. सहस्वत् adv. *mächtig* ṚV. 1,6,8. — b) *das Wort* सहस् *enthaltend* Ait. Br. 8,2. — 2) m. N. pr. eines Fürsten (v. l. महस्वत्) VP. 387, N. 29. — 3) f. ausser adj. etwa zugleich N. *einer Pflanze* (vgl. सहा, सहमाना) ṚV. 10,145,2. 5. AV. 2,25,1. 8,2,6.

सहा s. u. 2. und 3. सह.

सहाचर m. = सहचर *eine gelb blühende Barleria* Çabdar. im ÇKDr. Suçr. 2,207,9.

सहादरम् adv. = सादरम् *ehrerbietig* Paṅkar. 1,2,10 (सहोदरम् gedr.).

सहाध्ययन n. *Gemeinsamkeit der Studien* MBh. 1,5176.

सहाध्यायिन् adj. *mitstudirend, Studiengenosse:* शिष्य KAUÇ. 114. HARIV. 7996. Spr. (II) 6980. KATHÂS. 104,114. so v. a. *Fachgenosse* VARÂH. BṚH. S. 2, S. 3, Z. 5 v. u.

सहानुगमन n. = सहमरण ÇKDR. u. d. letzten Worte. °विवेक m. Titel einer Schrift Verz. d. Tüb. H. 20.

सहापवाद (1. सह + अ°) adj. *dem Widerspruch ausgesetzt* ṚV. PRÂT. 11,35.

सहांपति m. Bein. Brahman's bei den Buddhisten LALIT. ed. Calc. 69,18. fg. 342,19. BURNOUF, Intr. 596. fg. 610. सहाम् ist nach unserer Ansicht kein gen. pl. von 2. सहु, sondern ein in der klassischen Sprache in dieser Verbindung nicht zu rechtfertigender acc. von सहा = सहलोकधातु. — Vgl. सहपति.

सहाय (von 3. इ mit 1. सह) m. *Gefährte, Genosse, Kamerad, Gehilfe* AK. 2,8,2,39. TRIK. 3,2,15. H. 496. 730, Schol. HALÂJ. 2,273. GOBH. 4, 9,6. 8,17. वैरिणं सहायं चैव वैरिणः M. 4,133. आत्मनैव सहायेन 6,49. 8,64. 9,267. MBH. 3,2240. R. 1,1,48. 2,37,18. 52,65. 3,21,21. 4,36,7. KÂM. NÎTIS. 11,56. MEGH. 11. Spr. (II) 349. 1657. मित्रामात्यसहायाः 4866. 6410. 6661. 6975. fg. 7034. VARÂH. BṚH. S. 104,35. KATHÂS. 31, 89. SÂH. D. 76. 197. PRAB. 73,5. DAÇAK. 94,2. PAÑKAT. 221,22. नामुत्र हि सहायार्थं पिता माता च तिष्ठतः so v. a. *als Gefährten* Spr. (II) 3607. 4939. LA. (III) 51,5. 89,1. °कृत्य R. 4,36,8. धर्मसंग्रहे *Gefährte —, Gehilfe bei* Spr. (II) 3675. ÇÂK. 22,17. शत्रुहनने BHÂG. P. 9,11,20. परलोकसहायार्थम् *Gefährte auf dem Wege zu jener Welt* Spr. (II) 3090. आपत्सहाय *Unglücksgenosse* 6878. कुरहस्य° KATHÂS. 32,140. वाचा° Spr. (II) 6980. वचन° PAÑKAT. 221,22. am Ende eines adj. comp. (f. आ): अ° M. 7,30. 55. MBH, 3,2585. Spr. (II) 4577. सु° 1254. M. 7,31. स° 8,193. त्रिअ° *nebst den V.* HARIV. 12614. शिष्य° R. GORR. 1,2,15. चारमात्र° KATHÂS. 12,15. insbes. häufig nach einem fem, (das hier besser hervortritt als in einem adj. comp. mit स): शची° *begleitet von* MBH. 3,12003. R. 1, 10,37. 31,10. 2,95,19. 3,79,11. 7,96,14. MEGH. 67. RAGH. 2,24. VIKRAM. 64,12. — दुःखसहाया *das Leid zum Gefährten habend* R. 3,63,3. व्यवसाय° so v. a. स° Spr. (II) 7569. श्रुतिस्मृतिसहायं यत्प्रमाणान्तरमुत्तमम् so v. a. *unterstützt durch* SARVADARÇANAS. 72,11. — Vgl. दुः°, धर्म° (auch KATHÂS. 24,168. 28,35), प्रज्ञा°, बुद्धि°, मधु° (besser *den Frühling zum Gefährten habend*), मरुत्सहाय, साहायक, साहाय्य.

सहायक von सहाय am Ende eines adj. comp.: नारायण° *nebst* MBH. 3,15806.

सहायता (von सहाय) f. 1) *eine Menge von Gefährten u. s. w.* P. 4,2, 43, Vârtt. 1. AK. 3,3,41. H. 1422. — 2) *Genossenschaft, Theilnahme, Beistand, Hilfe:* अन्वेष्टव्या हि वैदेह्या रक्षणार्थं (रक्षणार्थे GORR.) °ता R. 2,46,9 (44,9 GORR.). शोके नः स्यात्सहायता 57,28. तस्य नास्ति तेषु °ता so v. a. *der kann von ihm keine Hilfe erwarten* R. GORR. 2,109,18. °तां मघवतः प्रतिपद्य RAGH. 9,20. सा पञ्चेषोः करोति °ताम् SÂH. D. 42,17. कुसुमास्तरणे °तां बहुशः सौम्य गतस्त्वमावयोः KUMÂRAS. 4,25. देवा यान्ति °ताम् Spr. (II) 1875 (vgl. PRAB. 70,3). — 3) am Ende eines comp. *das Versehensein mit:* कुचेल° so v. a. *das Tragen von schlechten Kleidern* M. 6,44.

सहायत्व n. = सहायता 2) R. 3,40,5. रिपुसाधनमस्य °त्वेन न भवति PAÑKAT. 59,10. अरिमर्दने KATHÂS. 30,87. °त्वं गच्छति 15,25. °त्वे स्थितोऽत्र नः 45,8. °त्वे च पुत्रौ द्वौ तस्यादात् 46,23. को ऽपि ते वाङ्मात्रेण °त्वं न करिष्यति PAÑKAT. 154,17.

सहायन (1. सह + अ°) n. *das Zusammengehen, Zusammensein, Gesellschaft:* विश्वामित्रसहायने R. 1,3,10.

सहायवत् (von सहाय) adj. *einen Gefährten u. s. w. habend* MBH. 3, 16606. 4,1410. R. 2,1,17. Spr. (II) 6832. MÂRK. P. 51,83. लक्ष्मणेन *an L. einen Gefährten habend* R. GORR. 1,79,45. 4,14,15. तेन राजा °वान् *an dem hat der Fürst einen wahren Gefährten* Spr. (II) 5006. 5663. 5839. अ° *keinen Gefährten habend* M. 6,42. सु° *einen guten Gef. habend* SUÇR. 1,30,3. KÂM. NÎTIS. 17,41. KATHÂS. 103,227. दृप्त° *übermüthige Gefährten habend* R. 5,81,2. मदयन्ती° *in Begleitung von, nebst* MBH. 14,1695. R. GORR. 2,78,20. 3,47,18. व्यवसाय° (so ist zu schreiben) so v. a. *ausgerüstet —, versehen mit* 70,16. कालदेश° so v. a. *von Zeit und Ort begünstigt* KÂM. NÎTIS. 11,74.

सहायिनी (das entsprechende f. zu सहाय) *Gefährtin* R. 4,22,36. धर्मार्थकामकालेषु भार्या पुंसः स° Spr. (II) 3119. भार्या भर्तृ° 4539. लोकयात्रा° 4577. कलानिधि° Verz. d. Oxf. H. 260,b,1 v. u. Das masc. in der Bed. von सहाय nur PAÑKAT. ed. orn. 49,3.

सहायीभू (सहाय + 1. भू) *zum Gefährten werden;* davon nom. act. °भाव m. VJUTP. 74.

सहार m. 1) proparox. = सहकार (und auch daraus entstanden) *eine Mango-Art* UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 3,139. — 2) = महाप्रलय ÇKDR. angeblich nach HALÂJ., MONIER WILLIAMS ohne Ang. einer Aut., fehlerhaft für संहार.

सहारोग्य (1. सह + आ°) adj. *gesund* schlechte Lesart H. 474.

सहार्ध (1. सह + अर्ध) adj. *nebst einem halben* RÂǴA-TAR. 1,193, wo सहार्धाश्च zu lesen ist.

सहालाप (1. सह + आ°) m. *Unterredung, Gespräch* Schol. zu ÇÂK. 31,7. वृद्धभक्त° *mit* PAÑKAR. 1,2,70. 2,2,5.

सहालिन् m. N. pr. eines Mannes BURNOUF, Intr. 358.

सहावन् (von सहु, सहःऽवन् Padap.) adj. *bewältigend, gewaltig, vermögend:* Savitar ṚV. 7,45,2. सहावा पृत्सु तरणिर्नार्वा 3,49,3. एकः कृष्टीनामभवत्सहावा 6,18,2. रयि 14,5. सहावानं तरुतारं रथानाम् 10,178,1.

सहावत् (ohne Avagraha im Padap.) adj. dass.: शूरग्रामः सर्ववीरः सहावान् ṚV. 9,90,3. (मन्युः) सहुरिः सहावान् 10,83,4. सहावान् 1, 175,2. 3.

सहासन (1. सह + 1. आ°) n. *das Zusammensitzen* M. 8,281. 11, 184. MBH. 3,29. राजद्विष्टैः RÂǴA-TAR. 3,155. BHAṬṬ. 1,8. an den beiden letzten Stellen könnte सह auch mit dem instr. verbunden werden.

सहित adj. = संहित P. 6,1,144, Vârtt. 1. VOP. 6,72. 1) *anhaftend, anklebend* (= संलग्न Comm.) KÂTJ. ÇR. 5,3,28. 4,12. 6,24. 7,3,10. 20. — 2) *dicht dabei stehend* MBH. 3,12796. KÂTJ. ÇR. 11,1,8. °सहितम् *in der Nähe von* 7,8,17. 8,6,26. — 3) *verbunden, vereinigt* R. 1,2,15. कुम्भक Verz. d. Oxf. H. 234,b,34. fgg. सहितौ *beide vereinigt, — zusammen* MBH. 1,5939. 7618. 3,2331. 3004. R. 3,47,16. 5,37,12. VARÂH. BṚH. S. 79,16. सहिताः *vereinigt, im Verein, alle* Spr. (II) 4762. M. 9,

212. MBh. 3,2188. R. 1,58,11. 2,61,20. 99,2. R. Gorr. 1,9,30. 2,48. 10. 3,15,5. 5,82,6. LA. (III) 50,1. सहिताः सर्वे MBh. 3,2179. 12103. 5,5430. 5443. 7538 सहितम् adv. *zusammen* 3,11388 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Die Ergänzung *a*) im instr. *verbunden, versehen mit:* स्तनौ सहितौ लक्ष्म्या MBh. 4,392. सहितं ब्रह्म यदस्त्रतेजसा Ragh. 8,4. Kathâs. 37,160. मृगरूपेण R. 3,43,7. Bhâg. P. 3,11,39. *im Verein mit, nebst:* दुहित्रा MBh. 1,6121. 3,1876. 2258. 2268. 2337. 3009. 11917. R. 1,4,32. 6,18. 47,9. 61,11. 2,27,19. 52,52. 71,30. 72,53. 93,17. 96,28. 104,27. 30. R. Gorr. 1,71,5. 3,11,1. 6,107,18. Kathâs. 13,179. योत्स्यामि सहितस्त्वया so v. a. *ich werde mit dir kämpfen* MBh. 5,7081. — *b*) im comp. vorangehend, *verbunden —, versehen mit:* धर्मकामार्थसहितैर्वाक्यैः R. 2,46,7. 102,4. सम्यग्ज्ञानं क्रियासहितम् Spr. (II) 2673. 2755. श्री° 4978. *im Verein mit, nebst* Jâǵń. 3,299. MBh. 3,2661. 2283. R. 1,1,65. 55,6. 64,6. 2,70,28. 103,45. Ragh. 2,72. 11,55. Çâk. 62,23. 101,7. 112,18. Kathâs. 13,110. Pańkat. 217,5. Schol. zu P. 1,1,8. — 4) in der Astr. *in Conjunction stehend mit* (instr. oder im comp. vorangehend): भे शुभसहिते Varâh. Bṛh. S. 23,10. 25,1. 42,14. Bṛh. 4,21. अ° Bṛh. S. 28,21. — Vgl. साहित्य.

सहितत्व (von सहित) n. am Ende eines comp. *das Verbundensein mit:* व्यञ्जन° Comm. zu TS. Prât. 1,43.

सहितर् (von 1. सह्) nom. ag. ÇKDr. nach Siddh. K. — Vgl. सोढर्.

सहितव्य (wie eben) adj. *zu ertragen, — erdulden:* दण्ड MBh. 12,5409. — Vgl. सोढव्य.

सहितस्थित adj. *zusammenstehend:* पुरुषौ द्वौ °स्थितौ Kathâs. 27,152.

सहिताङ्गुल adj. *verwachsene Finger habend* Vjutp. 207.

सहितोरु adj. (f. °रू) *anschliessende Schenkel habend* P. 4,1,70, Vârtt. Vop. 4,30. — Vgl. संहितोरु.

सहित्र (von 1. सह्) n. (करणे) P. 3,2,184. Vop. 26,169.

सहिरण्य (2. स + हि°) adj. *nebst Gold, mit Gold versehen* u. s. w. Çat. Br. 3,2,4,13. Kâtj. Çr. 10,2,10. Kauç. 62. 68. Schiff 71. 86. °पात्र Çat. Br. 5,1,5,28.

सहिष्ठ (superl. zu 2. सह्) adj. *gewaltigst* Ṛv. 6,18,4. Ait. Br. 2,36. 8,12. — Vgl. सहीयंस्.

सहिष्णु (von 1. सह्) 1) adj. P. 3,2,136. Vop. 26,142. *ertragend, aushaltend, ruhig hinnehmend;* die Ergänzung im acc.: महीयसां सहः Bhâg. P. 4,5,5. परसुखमसहिष्णुः Hit. 85,8. im gen.: ह्यातपशरवर्षाणां शस्त्राणां च सहिष्णवः (कृपाः) MBh. 7,278. वर्षशीतोष्णवातानाम् 12,3225. im loc.: क्षुत्पिपासाशीतोष्णवातवर्षभारादानेषसहिष्णुः Suçr. 1,53,6. 7. im comp. vorangehend: क्षुत्तृष्णाध्वश्रमायासशीतार्ति° MBh. 3,8450. Suçr. 1,127,1. रविकिरण° Çâk. 37. Kull. zu M. 6,8. क्षयव्यय° Kâm. Nîtis. 18,11. fg. अत्यन्तदुःख° Sâh. D. 16,9. प्रत्युपदेश° Prab. 95,7. Hit. 126,16. fg. क्लेशसहिष्णु Spr. (II) 475. Mâlatîm. 144,4. Râǵa-Tar. 3,157. 4,473. ohne Ergänzung *Alles geduldig ertragend, sich Alles gefallen lassend, nachsichtig* AK. 3,1,31. H. 390. MBh. 5,763. 14,2098. Suçr. 1,333,21. Ragh. 2,72. Spr. (II) 1342. Kathâs. 46,135. तरुवत् Kir. 2,50. पितराविव Bhâg. P. 1,12,22. काले सहिष्णुर्गिरिवदसहिष्णुश्च वह्निवत् Spr. (II) 1706. अ° 2670. Bhâg. P. 4,9,32. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi Hariv. 14154. Verz. d. Oxf. H. 53,*b*,17. einer der 7 Ṛshi unter dem 6ten Manu Hariv. 436. Mârk. P. 76,54. ein Sohn Pulaha's 52,23. VP. 83. Bhâg. P. 4,1,38. — Vgl. अ°, व्यय°.

सहिष्णुता f. nom. abstr. von सहिष्णु. Die Ergänzung im gen.: श्रमक्लमपिपासोष्णशीतादीनाम् Suçr. 2,139,6. अन्यगुणर्द्धीनामसहिष्णुता Sâh. D. 196. im comp. vorangehend: क्लेश° Spr. (II) 2678. Kâm. Nîtis. 1,21. 4,37. 8,8. Vedântas. (Allah.) No. 12. पीडनासहिष्णुता Suçr. 1,97,4. कालक्षेपासहिष्णुता Sâh. D. 187. ohne Ergänzung Halâj. 4,40. Spr. (II) 296. — Vgl. अ°.

सहिष्णुत्व n. desgl.: द्वंद्व° MBh. 3,17373. मन्मोत्साहासहिष्णुत्व Râǵa-Tar. 4,707. ohne Ergänzung MBh. 1,5518. Hariv. 2612. Suçr. 1,335,5. 7. Spr. (II) 1722. °त्वे धरासमः MBh. 1,2812. 6,502. Mârk. P. 123,15.

सहीयंस् (compar. zu 2. सह्) adj. *gewaltiger; sehr mächtig, überlegen* Ṛv. 1,61,7. राजन् 71,4. 171,6. मर्त 4,55,1. 5,79,2. 10,145,6. सहसश्चित्सहीयान् 176,4. Bhâg. P. 11,23,47. AV. 4,32,4 (संहावान् Ṛv.). 5,20,10. वीरुधः 8,7,11. 10,5,43. Indra Kauç. 78. — Vgl. सह्यंस् und सहिष्ठ.

सहील m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,562.

सहुरि (von 1. सह्) Uṇâdis. 2,73. adj. *gewaltig, überlegen, siegreich* Ṛv. 2,21,3. 4,22,9. वाजिन् 38,7. Indra-Agni 6,60,1. अर्वन् 7,58,4. 8,46,20. 10,83,4. 84,2. 92,8. nach Uǵǵval. subst. *die Sonne* und *die Erde*.

सहूति (2. स + हू°) f. *gemeinsame Anrufung:* इमामघोषन्नवसा सहूतिम् Ṛv. 10,89,16. 2,33,4. तमा नमस्व सहूतिभिः 8,64,5 (vgl. 7,32,20, wo गिरा entspricht). 7,27,4. अर्वाञ्चं दैव्यं जनमग्ने यक्ष्व सहूतिभिः 1,45,10. सहूती (instr.) वनतं गिरः 93,9.

सहृदय (2. स + हृ°) adj. (f. आ) 1) *sammt dem Herzen:* सहृदयो ऽग्निराधेयः TBr. 1,1,2,12. 2,1,7. निर्वृतं मे सहृदयं शरीरम् Vikram. 71,13. — 2) = हृदयालु, चिद्रूप Bhar. zu AK. 3,1,3 nach ÇKDr. H. 345. Halâj. 2,218. *herzlich:* सांमनस्य *Einigkeit* AV. 3,30,1. *ein warmes Herz für Jmd* oder *Etwas habend, gefühlvoll, Sinn für's Schöne habend:* दक्षिणो ऽस्यां सहृदयः Daçak. 2,6. कुरु साधु प्रसादं मे बाले सहृदया ह्यसि R. 2,13,16. Çiç. 8,51. Spr. (II) 1388. 2999. 3650. °हृदयज्वर Z. d. d. m. G. 27,63. Sâh. D. 6,16. 23,15. 112,10. Comm. zu Kuvalaj. 60,*a*.

सहेतिकरण adj. *mit* इति *versehen* Ṛv. Prât. 10,6.

संहेतिकार adj. dass. Ṛv. Prât. 11,13.

सहेतु (2. स + हेतु) adj. *mit einem Grunde versehen, begründet* Kâvjâd. 2,186; vgl. 188.

सहेतुक (von 2. स + हेतु) adj. *nebst dem Grunde* Râǵa-Tar. 5,54. *einen Grund habend* Bhâshâp. 100. *begründet* Comm. zu Kâvjâd. 2,186.

सहेल und °क m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,1370. fg.

सहैकस्थान (1. सह + एक-स्थान) n. *das Alleinstehen mit Jmd* Jâǵń. 2,284.

सहोक्ति (1. सह + उ°) f. 1) *das Zusammensprechen, Sprechen zu gleicher Zeit* Vop. 23,41. — 2) in der Rhetorik *ein Gleichniss in Form der Vergesellschaftung* Sâh. D. 701. Kuvalaj. 60,*a* (75,*b*). Pratâpar. 85,*b*,3. Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,19. Beispiel Spr. (II) 2308. — Vgl. विनोक्ति.

सहोजा adj. *durch Gewalt erzeugt* (vgl. सहसः सूनुः): Agni Ṛv. 1,88,1. *kraftgeboren:* Indra 10,103,5.

सहोटज m. = पर्णोटज Hâr. 41. Colebr. Misc. Ess. 1,115.

सहोढ (1. सह् + ऊढ von वह्) adj. (f. आ) 1) *das geraubte Gut bei sich habend:* ein Dieb M. 9,270. — 2) f. *zu gleicher Zeit verheirathet:* परिचारिका R. Gorr. 2,6,1. — 3) *mit in die Ehe gebracht,* d. h. *von einem andern Vater erzeugt aber erst nach Schliessung der Ehe geboren:* ein Sohn Baudh. bei Kull. zu M. 9,158. M. 9,160. 173. MBh. 1,4673. 5. 4733. °ज dass. Jâǵn. 2,131.

सहोत्थ (1. सह् + उ°) 1) adj. = सहज Trik. 3,3,88. Med. ǵ. 28. *angeboren:* अतिशया: H. 58. — 2) m. *ein leiblicher Bruder* (Comm.), als Bez. *des 3ten astrologischen Hauses* Varâh. Bṛh. 1,15. — Vgl. सहज.

सहोत्पत्ति (1. सह् + उ°) f. *gleichzeitige Entstehung* MBh. 12,377.

सहोदक (1. सह् + उ°) adj. = समानोदक Mârk. P. 30,20.

सहोदय (1. सह् + उ°) adj. *sammt dem folgenden Worte* ṚV. Prât. 2,27.

सहोदर (1. सह् + उदर) adj. *demselben Mutterleibe entsprossen, leiblich;* m. *ein leiblicher Bruder,* f. *eine l. Schwester* H. 550. M. 9,192. MBh. 3,1963. Spr. (II) 1406. 6980. 7553. Prab. 11,12. Râǵa-Tar. 1,264. 6,351. पीयूषसहोदरै: — ज्योत्स्नाजलै: so v. a. *dem Nektar ähnlich wie ein leiblicher Bruder* Z. d. d. m. G. 27,68. सायसनाम्बुजसहोदरलोचना Verz. d. Oxf. H. 130,b,30. Kathâs. 103,203. f. आ MBh. 1,7922. 9,258. R. 6, 10,7. Kull. zu M. 2,50. ई Spr. (II) 4068. — सहोदरम् Pańkar. 1,2,10 fehlerhaft für सहादरम्. Vgl. अग्री°.

सहोदा adj. *Macht verleihend:* Indra ṚV. 1,171,5. 174,1. 10. 3,34, 8. 47,5. 6,17,13. 19,11.

सहोपध adj. *nebst dem vorangehenden Laute* ṚV. Prât. 1,17 (27).

सहोपलम्भ (1. सह् + उप°) m. *gleichzeitige Wahrnehmung* Sarvadarçanas. 16,18. 17,13.

सहोर adj. = साधु Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,66.

सहोरु (1. सह् + ऊरु) adj. (f. °रू) P. 4,1,70, Vârtt. Vop. 4,30. — Vgl. संहितोरु.

सहोवृध् adj. *der Macht froh:* Agni ṚV. 1,36,2. 3,10,9.

सहोषित (1. सह् + उ° von 5. वस्) adj. *der mit Jmd zusammen gewohnt hat* MBh. 5,2680. Hariv. 1256. 4065. R. 2,7,1.

सहौजस् (1. सह् + ओ°) adj. *mit Gewalt begabt* VS. 10,4. 36,1.

सहौत्र s. u. हौत्र.

सह्य MBh. 2,1029 fehlerhaft für सुह्म, wie die ed. Bomb. liest.

सह्य (von 1. सह्) 1) adj. *zu ertragen, auszuhalten, dem man zu widerstehen vermag* P. 3,1,99. Vop. 26,12. H. an. 2,385. Med. j. 58. Hariv. 7328. 12120. Spr. (II) 2712. 5946. Mârk. P. 106,56. युद्ध° R. Gorr. 2,8,11 wohl fehlerhaft für युद्धासह्य. Gewöhnlich अ° (s. auch bes.) MBh. 5,5371. 14,1718. R. Gorr. 1,30,6. 2,36,14. 3,28,21. 4,28,20. 7,84,18. Ragh. 4,52. Kumâras. 5,54. Spr. (II) 622. 5946. Varâh. Bṛh. S. 19,3. Uttarar. 18,7 (24,15). Kathâs. 33,24. Bhâg. P. 2,7,7. 3,13,31. 19,31. 28,27. 4,5,11. 19,27. 8,3,28. 7,19. Bhaṭṭ. 1,26. कर्मन् so v. a. *nicht zu vollbringen, unmöglich* MBh. 3,12255. fg. — 2) m. N. pr. a) eines Berges und des angrenzenden Gebietes Trik. 2,3,4. 3,3,322. H. an. Med. LIA. 1,159. 161. MBh. 3,16239. 5,353. 14,1173. R. 6,2,34. Káraka 1,27. Suçr. 1,41,6. 172,6. 2,169,1. Vâgbh. 1,5,12. Ragh. 4,52. fg. Kir. 18,5. Varâh. Bṛh. S. 69,30. Gol. Bhuvanak. 42. VP. 174. Mârk. P. 57,10. 27, v. l. 34. Bhâg. P. 5,19,16. 7,13,12. Muir, ST. 2,59. Verz. d. B. H. 93 (56). No. 533 (सह्यात्मजा d. i. कावेरी). Verz. d. Oxf. H. 16,b,5. 39,b,16. 82,b,34. 84,b,32. 340,a,19. Verz. d. Cambr. H. 53. Wilson, Sel. Works 2,353. — b) eines Sohnes des Vivasvant MBh. 1,43 (nach einer von Nilak. erwähnten Lesart st. मह्य der Ausgg.). — 3) n. a) *Hilfe, Beistand* MBh. 6,1622. वसुंधरायाः सह्यार्थम् Hariv. 3037. रामस्य च मया सह्ये वर्तितव्यम् R. 5,56,48. सह्यं कर् MBh. 3, 16011. 16014. 5,516. 1928. 5371. 7,476. 12,13324. Hariv. 2360. R. 5, 7,70. 91,24. 92,9. 10. 108,13. दा MBh. 3,514. 6,3987. 9,3519. fg. R. 5,7,10. °कर्मन् MBh. 1,8195. Die Bomb. Ausg. des MBh. (mit Ausnahme einer Stelle) und die neuere Ausg. des Hariv. überall साह्य. — b) *Gesundheit* Trik. 3,3,322. H. 474. H. an. Med. = साम्य und सुमधुर Çabdar. im ÇKDr. — सह्य Pańkat. II,200 fehlerhaft für सह्ज (so ed. Bomb.). Vgl. नृषह्य und साह्य.

सह्यंस् adj. = सहीयंस् ṚV. 1,120,4. 10,93,1. 115,6.

सह्यता f. nom. abstr. von सह्य 1): मनसिजरुजः सह्यतां पञ्चकेव Mâlav. 39.

सह्यु (von 1. सह्) adj. *gewaltig* ṚV. 6,18,12.

सह्ल und सह्लण s. सल्ह und सल्हण.

सह्वन् (von 1. सह्) adj. *gewaltig* Çat. Br. 13,3,4,22.

1. सा s. 1. सन्.

2. सा und षा (= 1. सन्) adj. am Ende eines comp. P. 3,2,67. 6,4,41. 8,3,107. Vop. 26,66. fg. Vgl. अप्सा, अश्व°, उरु°, उर्वरा°, क्षेत्रा°, गो°, धन°, नृ°, पशु°, वाज°, शत°, सदा°, सहस्र°, सु°, स्वर्षा.

3. सा, स्यति Dhâtup. 26,38 (अन्तकर्मणि, नाशे Vop.). P. 7,3,71. Vop. 11,3. स्यस्व, स्यधम्, असात् und असासीत् P. 2,4,78. Vop. 8,87. 11,3. सात्, असुस्, (वि) षाहि; ससौ; सेयात् P. 6,4,67. Vop. 8,85. 11,3. absol. °साय (auch °स्य) P. 6,4,69. infin. °सितुम्, ved. (अव) सै; pass. सीयते P. 6,4,66. partic. सित P. 7,4,40. Vop. 26,119. (वि) सीमहि ṚV. 1,25, 3; dagegen ist सीमहि TS. 4,3,13,2 wohl = सीम् ईमहि (इमहे). Unregelmässige epische Formen s. unter अध्यव u. s. w. साधि MBh. 7, 5128 fehlerhaft für शाधि, wie die ed. Bomb. liest. Vgl. सि. — caus. साययति P. 7,3,37. Vop. 18,6. — intens. सेषीयते P. 6,4,66. Vop. 20,4.

— अभि, °ष्यति, °ष्यत् Schol. zu P. 8,3,65. 63. 1) *fesseln:* तेष्ट्वा सर्वैरभि ष्यामि पाशै: AV. 4,16,9. — 2) *zu Grunde richten:* अभिष्यत्तः — आत्मन: Bhaṭṭ. 9,71.

— अव 1) *abspannen* (die Zugthiere), *einkehren:* अश्वान् ṚV. 1,104,1. 4,16,2. 6,40,1. 74,3. 10,61,20. आवसा (अवसै Padap.) आ विमोचनात् 3,53,20. अवासात् TBr. 2,3,1,3. Çat. Br. 6,8,1,3. Ait. Br. 1,13. TS. 2,5, 6,1. *heimkehren* Âçv. Gṛhj. 4,1,4. — 2) *losbinden:* अव वरुणो नः सात् ṚV. 7,28,4. TS. 6,2,9,1. Çat. Br. 6,7,1,8. — 3) *aufhören, aufgeben eine Arbeit; absetzen, schliessen:* ते चिदवासुर्नह्यन्तमापुः ṚV. 1,179,2. पञ्चकः पुरोरुचम् Çâṅkh. Çr. 7,9,2. 6,3,11. 1,1,23. 5,11,4. ṚV. Prât. 10,4. 11,12. 18,22. Bhâg. P. 7,9,30. विधिमवसाय (bei Stenzler °साद्य) *beendigt habend* Ragh. ed. Calc. 5,76. शक्तिमर्ममावस्यति so v. a. *ist zu Ende* Kir. 16,17. — 4) *Halt machen bei, ankommen; sich aufhalten, verweilen:* पृथिव्यामव स्यन्ति विद्युतः AV. 9,2,14. पुरस्तात्प्रत्यञ्चः शूद्रा अवस्यन्ति *stellen sich auf* TBr. 3,3,11,2. स्वानां मध्ये ऽवसायं यजेत 2,5,9. — 5) (*stehen bleiben bei Etwas*) *sich entscheiden für, bestimmen, namentlich einen Ort, Opfer- oder Wohnplatz:* इरिणे TS. 2,5,1,3. अवस्यति क्षेत्र-

गार्हपत्यं चिनोति Çat. Br. 7,1,2,1. 3.2,7. अवं स्य वर आ पृथिव्याः TS. 1,2,3,3. — 6) *bestehen auf Etwas:* किमिदं त्ववसीयते MBh. 12,554. अवसीयसे ed. Bomb., welches Nîlak. durch अध्यवस्यसि erklärt. — 7) *entscheiden* (als Richter): अवसेयाश्च (= ज्ञास्यसि Comm.) कार्याणि धर्मेण पुरवासिनाम् Bhaṭṭ. 19,28. — 8) *Gewissheit erlangen über*, pass. °सीयते Bhâg. P. 10,70,38. 11,26,19. Sarvadarçanas. 63,19. 98,9. — 9) *gelangen zu, erreichen:* यत्कामस्तदवस्यति Bhâg. P. 11,15,5. यत्र कामो ऽवसीयते 17. — 10) partic. अवसित (s. auch bes., auch in den Nachträgen). *a) der abgespannt hat* Ṛv. 4,25,8. — *b) Halt gemacht habend, an einem Orte verweilend:* इन्द्रो यातो ऽवसितस्य राजा Ṛv. 1,32,15. — *c) auf den Platz gebracht:* Agni TS. 5,2,2,4. — *d) abgesetzt, geschlossen:* अवसिते ऽवसिते दशसु पदेषु Ait. Br. 5,25. *abgeschlossen, beendigt:* कर्मन् MBh. 1,4678. कार्य Hariv. 4242 (आसादित die neuere Ausg.). 11014. Ragh. 11,37. Mâlav. 23,22. Pańkat. 202,18. Bhâg. P. 4,21,32. 5,7,8. दिन Kathâs. 86,133. 111,50. 119,160. ज्ञादीन्मावसितान्स्पर्शान् *mit* म *endigend* Comm. zu AV. Prât. 1,9. *in Pause stehend* TS. Prât. 21,3. so v. a. *aufgegangen in* (loc.) Bhâg. P. 3,28,36. अवसितत्व n. *das Beseitigtsein* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 182. — *e) der von Etwas abgelassen hat, der Etwas aufgegeben hat;* die Ergänzung im abl. oder im comp. vorangehend: कामात् MBh. 12,7888. प्रव्रज्यावसित Jâǵn. 2,183. — *f) festgesetzt, bestimmt:* त्वयैव लोके ऽवसिताश्च सेतवः Bhâg. P. 4,6,44. अन्तकाल 2,7,29. — *g) worüber man Gewissheit erlangt hat* Bhâg. P. 2,5,3. 3,6,38. 28,33. 31,13. 10,14,2. अनवसित 5,3,14. — *h) entschlossen zu Etwas* (loc.) Bhâg. P. 5,14,36. 8,1,18. — Vgl. अनवस्यन्त्, अवसा fg., अवसान, अवसाय fgg. und दुरवसित. — caus. 1) *anhalten —, Platz* oder *Aufstellung nehmen lassen:* देवयजन एवैनं तदवसाययति Ait. Br. 1,13. अवसाय्य TS. 3,4,8,7. Çat. Br. 6,7,4,15. — 2) *beendigen:* विधिमवसाय्य (°साय ed. Calc.) Ragh. 5,76. *aufhören machen:* औत्सुक्यमात्रम् Spr. (II) 1493, v. l. — 3) *Gewissheit erlangen lassen über sich, sich deutlich offenbaren:* अवसाययितुं क्षमाः सुखं न विधेयेषु विशेषसंपदः Kir. 2,29.

— अध्यव 1) *aufhören, absetzen, schliessen* Ṛv. Prât. 11,18. — 2) *sich entscheiden für* (acc.); *bestimmen den Ort von Etwas, auswählen:* शालाम् Çat. Br. 3,1,1,11. 7,1,1,1. यज्ञवास्तु Kauç. 137. देवयजनम् Ait. Br. 7,20. TS. 6,1,5,1. Çat. Br. 10,2,3,1. Pańkav. Br. 24,18,8. देम्यम् ved. Citat in Kâç. zu P. 5,4,30. *wählen* überh. Kâtj. Çr. 22,3,42. Çâṅkh. Çr. 3,19,12. — 3) *sich zur That entschliessen, einen bestimmten Willen an den Tag legen, Etwas beschliessen, wagen, unternehmen:* अष्टमे मासे बुद्ध्याध्यवस्यति ein Fötus Nir. 14,6. सर्वो हि लोको विचार्याध्यवस्यति Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 91. इति कृत्वाध्यवस्य (absol.) च R. 7,9,47. एवमध्यवसाय Bhâg. P. 4,14,13. die Ergänzung ein acc.: नाध्यवास्यद्यदा कश्चित्सागरस्य लङ्घनम् MBh. 3,16254. °सेत् 7,9140. °सायीत (°सीयीत ed. Bomb.) 12,7772. अध्यवास्यत med. R. Gorr. 2,15,36. °स्यति 3,7,18. मा स्म नाथ मत्कृते ऽध्यवस्यः साहसम् Daçak. 143,6. वक्तुं सुकरमिदमध्यवसितुं दुष्करम् Veṇîs. 48,10. Bhâg. P. 2,2,34. ein loc.: कार्येषु Spr. (II) 7136. ein infin. R. Gorr. 2,29,27. °सेो Çiç. 9,76. Bhaṭṭ. 7,91. — 4) *voraussetzen, für wahrscheinlich halten:* नाध्यवस्यंस्तयोर्जयम् MBh. 9,354. भूतमेवाध्यवस्यन्तो न स्म प्रव्याहरन्भयात् *voraussetzend* so v. a. *haltend für* 10,344. *fälschlich voraussetzen* Sâh. D. 286,7. — 5) pass. *sich mit Gewissheit ergeben* Bhâg. P. 2,10,7. Comm. zu TS. Prât. 2,7. Pratâpar. 9,*b*,3. act. dass.: इयं निष्ठा बहुविधा प्रज्ञया त्वध्यवस्यति MBh. 14,862. — 6) *nachsinnen:* प्रथमपरिगृहीतं स्यान्न वेत्यध्यवस्यन् Çâk. 115, v. l. — 7) partic. °सित *a) beendigt* Çâk. Ch. 1,12. — *b) beschlossen, unternommen:* दुष्करं व्रतम् Hit. 19,21. — *c) entschlossen:* एको ऽध्यवसितः को ऽपि साहसी पुरुषो ऽब्रवीत् Râǵa-Tar. 6,50. — *d) für gewiss erkannt, zur Gewissheit erhoben:* °सितं (impers.) मया Bhâg. P. 6,18,72. °ता nom. abstr. Sâh. D. 109,20. — Bhâg. P. 1,19,17 ist अध्यवसाययुक्तः zu schreiben. Vgl. अध्यवसाय u. s. w. (in den Nachträgen).

— अन्वव 1) *sich halten —, sich anschliessen an* (acc.): पूर्वम् TBr. 1,4,4,7. देवान् 10,2. तमेतमात्मानमेत आत्मानो ऽन्ववस्यन्ते (°न्ति Comm.) यथा श्रेष्ठिनं स्वाः Kaush. Up. 4,20. — 2) *streben nach, begehren, Verlangen tragen nach:* अन्ये वै तस्य ज्ञितमन्ववस्यन्ति Çat. Br. 6,7,2,5. तृणोदकम् Pańkav. Br. 11,5,20. नात्यन्तमन्ववस्येद्वृत्तिं प्राप्य विरमेत् Âpast. 1,18,8. 21,3. — 3) partic. °सित *ergriffen von:* अनन्ववसितं पाप्मना Çâṅkh. Br. 11,1. — Vgl. अन्ववसायिन् *sich haltend, sich anschliessend an* (gen.) TS. 2,1,2,3. Çat. Br. 11,4,2,13.

— उदव *aufbrechen* (namentlich vom Ort des Opfers), *sich aufmachen, den Schluss machen* AV. 9,6,54. Ait. Br. 7,24. 8,5. Çat. Br. 2,5,2,48. 6,2,19. उदङ्ङुदवसाय 12,4,2,10. Kâtj. Çr. 5,3,1. 7,5. 19,5,21. उदवस्य absol. Bhâg. P. 4,7,56. *den Ort verändern, sich anderswohin begeben:* प्राच्यां दिशि Âçv. Gṛhj. 4,1,1. — Vgl. उदवसान *den Schluss bildend:* कर्मन् Bhâg. P. 4,7,56. उदवसानीय fg.

— अभ्युदव *sich aufmachen zu:* वसन्तम्, ऊर्जम् Ait. Br. 4,26.

— उपाव *sich bei Jmd* (acc.) *niederlassen:* पृथिवीम् TS. 2,6,9,6. °सित *in der Nähe von Jmd* (acc.) *ansässig geworden* Çat. Br. 3,9,2,8. नदीम् Âçv. Gṛhj. 1,14,7 (उपाव° zu lesen). — Vgl. उपावसायिन् und सूपावसान.

— निरव, partic. °सित *aus der Gemeinschaft verstossen* P. 2,4,10. यैर्भुक्ते पात्रं संस्कारेणापि न शुध्यति ते निरवसिताः Schol. निरवसितं बहिष्करणम् Kâç. — caus. *abfertigen* so v. a. *ausstatten mit* (instr.), *befriedigen:* पुत्रं धनेन TS. 2,5,2,7. 1,6,9,2. TBr. 1,5,2,1.

— पर्यव *das Endresultat sein* Kusum. 6,3. *seinen Abschluss finden —, schliesslich aufgehen in, hinauslaufen auf* (loc.) Bâlab. 47. Sâh. D. 101,7. 9. 122,16. Kull. zu M. 5,7. प्रति st. des loc. Naish. 6,23. — partic. °सित 1) nach dem Comm. *entfernter* (*nicht ganz nahe*) *wohnend* Çat. Br. 3,9,2,8. — 2) *übergesiedelt:* लोकान्तरम् Uttarar. 127,11. fg. (172,4.5). — 3) *vollkommen abgeschlossen, — zu Ende geführt, zum Abschluss gekommen:* आरब्धान्येव कर्माणि सुपर्यवसितानि च । यस्य राज्ञः प्रदृश्यन्ते MBh. 12,2078. Spr. (II) 3691. अद्य पर्यवसितं जीवितप्रयोजनं रामस्य Uttarar. 22,5 (29,9. 10). Mâlatîm. 75,3. 4. एवं पर्यवसितप्रायैव नो माधवं प्रति प्रत्याशा 149,6. वाक्यार्थ so v. a. *endgültig, definitiv* Sâh. D. 303,11. Wilson, Sâṁkhjak. S. 134. Comm. zu Kap. 1,62. °मति adj. *vollkommen vertraut mit* (loc.) Bhâg. P. 5,9,8. सुपर्यवसितार्थ adj. dass. MBh. 12,7887. — Vgl. पर्यवसान, °सायिन्.

— प्राव *den Wohnsitz nehmen unter* (acc.): राजा विशम् Çat. Br. 1,3,2,14.

— प्रत्यव *am Orte bleiben* Çat. Br. 3,6,2,29. 12,4,4,1. गृहेषु 13,6, 2,20. — partic. °सित 1) प्रत्यवसिताः fahren zur Hölle MBh. 13,1639. = आरूढपतिताः *gestiegen und wieder gefallen* Nīlak. — 2) *gegessen* AK. 3,2,60. (einen Tadel enthaltend) etwa *der sich voll gegessen hat* P. 6,2,195, Schol. Vgl. प्रत्यवसान.

— व्यव 1) *sich trennen, in Zwist gerathen:* व्यवस्येतां पितापुत्रौ TBr. 3,9,2,2. Çat. Br. 13,2,4,4. — 2) *trennen, einen Absatz machen* (Gegens. सम्-अस्) RV. Prât. 15,12. 18,29. — 3) *sich entschliessen, sich entscheiden* TBr. 1,8,4,2. Çâñkh. Çr. 1,4,22. यो विचिन्त्य धिया धीरो व्यवस्यति स बुद्धिमान् MBh. 1,4242. विदित्वा °सिष्यामि 6118. Verz. d. Oxf. H. 262,*a*,3 v. u. °स्यते so v. a. °सीयते pass. impers. MBh. 14,726. die Ergänzung im acc. MBh. 4,1270. कस्त्वेतद्व्यवसेत् 7,9140 (nach der Lesart der ed. Bomb.). मनसा चिन्तितानर्थान्बुद्ध्या चेह व्यवस्यति 14,1193. अर्थं वा यदि वा कामं पापम् R. 3,56,18. किं °स्यति so v. a. *vorhaben* Sâh. D. 70,18. Bhâg. P. 4,26,17. आत्मेच्छया °सीयताम् Spr. (II) 6275. im dat.: प्रणिपाताय धीमतः MBh. 5,54. im loc.: तदाज्ञापय कः कस्मिन्कुतो वापि °स्यतु so v. a. *was und wo Jmd Etwas unternehmen soll* R. 4,28,27. mit अर्थम् *zu:* भिक्षार्थं °सीयताम् *man entschliesse sich zu* Spr. (II) 3328. mit infin. *entschlossen —, Willens sein zu* MBh. 1,4020. 5,52. R. Gorr. 2,15,35. 20,12. 27,26. 84,15. 4,55,18. Çâk. 17. 84. Mârk. P. 61,17. °सेयम् MBh. 1,4163. °सामि 3,16800. — 4) *eine entschiedene Meinung gewinnen* oder *haben, sich überzeugen, überzeugt sein, erkennen:* व्यवस्य सर्वमस्तीति नास्तिक्यं भावमुत्सृज्य MBh. 3,1200. 5,6024. 13,1386. अव्यवस्यन् Çâk. 105, v. l. यथा मे गौतमः प्राह ततो न व्यवसाम्यहम् MBh. 3,12685. इति °स्य Bhâg. P. 10,12,16. °स्यते 3,18. die Ergänzung im acc.: वसतम् TBr. 1,8,4,1. एको ऽपि वेदविद्धर्मं यं °स्येत् M. 12,113. Bhâg. P. 4,12,32. भारं हि रथकारस्य न °स्यन्ति (°स्यन्ति ed. Bomb.) पण्डिताः so v. a. *haben keine richtige Vorstellung von* MBh. 4,1534. नास्तीत्येवं व्यवस्यन्ति सत्यं संशयमेव च ॥ तदयुक्तं व्यवस्यन्ति *von der Wahrheit und dem Zweifel haben sie die Ansicht* u. s. w. 13,7536. fg. अथैनां दुष्कृतां पूज्यां शिशुपालो °स्यति so v. a. *halten für* 2,1400. केचिदेनं °स्यन्ति पितामहमुतम् 9,2716. 14,604. R. 2,12,71. Suçr. 1,95,7. 2,275,1. 312,9. 369,16. 466,19. Bhâg. P. 1,9,17. — 5) *Betrachtungen bei sich anstellen, hin und her überlegen:* इति °स्य MBh. 1,5926. इदं त्वपं प्रथमपरिगृहीतं स्यान्न वेति °स्यन् Çâk. 115. — 6) *im Stande sein, vermögen;* mit infin. Megh. 23. — 7) partic. °सित *a*) *zu Ende gegangen:* दिन Kathâs. 9,90. — *b*) *beschlossen, unternommen* Hariv. 9239. R. 2,23,10. 76,6. 3,13,7. 44,23. Megh. 112. Spr. (II) 284. 526. 1602. Prab. 70,3. impers.: दिष्ट्या °सितम् Bhâg. P. 10,73,19. तेनापि जीवोत्सर्गाय °सितम् Prab. 89,2. °सितं चिन्तेन गन्तुं पुरः Spr. (II) 4288. subst. n. *Beschluss, Entschluss, Vorhaben, Unternehmung* Mṛkkh. 59,5. Spr. (II) 5203 (pl.). Bhâg. P. 1,13,35. 3,22,22. 4,9,19. 12,32. 6,18,70. 10,71,18. एवं कृतव्यवसितः 6,10,11. नेह युद्धेन वा शक्यं किंचिद्व्यवसितेन वा so v. a. *muthiger Entschluss* R. 5,9,27. — *c*) *der einen festen Entschluss gefasst hat, entschlossen, den festen Willen habend* Bhag. 9,30. R. 4,26,13 (अ°). Vikram. 57,2. Mâlatîm. 21,10. Râǵa-Tar. 2,93. इति Çâk. Ch. 63,14. Bhâg. P. 9,6,42. 9,48. एवं बुद्ध्या 8,3,1. 9,1, 21. 10,56,43. die Ergänzung im loc.: पितुर्निर्देशपालने R. 2,24,1. im dat.: राज्ञः प्रज्ञातये Bhâg. P. 4,13,35. im infin. Bhag. 1,45. R. 1,52,22 (53,21 Gorr.). 70,13. Mṛkkh. 1,11. Çâk. 136. Vikram. 125. Mâlav. 22. Kathâs. 15,86. Bhâg. P. 4,14,34. Verz. d. Oxf. H. 145,*b*,26. °मति mit infin. 253,*a*,13. — *d*) *wovon man sich überzeugt hat, erkannt* Bhâg. P. 5,1,7. 11,2,11. सम्यग्व्यवसितं (impers.) भवता 10,72,7. — *e*) *zu einer Ueberzeugung gelangt:* इति Bhâg. P. 6,5,21. इति बुद्ध्या 4,17,13. 10,81, 38. सम्यग्व्यवसिता ते बुद्धिः *hat das Richtige getroffen* 1,15. एवं °सितमतिः 11,8,42. mit acc. so v. a. *für das Wahre erkannt habend und dafür lebend:* दानं देवा व्यवसिता दममेव महर्षयः MBh. 14,755. नानाव्यवसिताः सर्वे सर्पदेवर्षिदानवाः 756. — *f*) = प्रतारित Bhûripr. im ÇKDr. — Vgl. व्यवसाय, °सायिन्, °सिति. — caus. *entschlossen —, unternehmend machen:* यथा नो व्यवसाययात् VS. 3,58. TS. 2,1,8,5. *Jmd Willens machen, veranlassen;* mit infin. Kir. 1,28.

— अनुव्यव *dahinterkommen, erkennen:* दुष्कारं परमं ज्ञानं तर्केणानुव्यवस्यति MBh. 8,3457.

— संव्यव s. °स्य.

— समव 1) *sich für denselben Ort* oder *dieselbe Zeit entscheiden:* दीक्षिष्यमाणाः Çat. Br. 4,6,8,3. *sich entscheiden für* so v. a. *für richtig anerkennen:* धर्मं यं °स्येत् M. 7,13. — 2) *erreichen, gelangen zu:* °स्यति नास्य पारम् Bhâg. P. 2,7,41.

— नि, °ष्यति, न्यषात् und न्यषासीत् Vop. 8,45. 11,3. partic. °षित P. 8,3,70.

— परिणि, °ष्यति P. 8,4,17, Schol.

— प्रणि, °ष्यति P. 8,4,17, Schol. Vop. 8,22. 45. 11,3.

— परि, °ष्यति P. 8,3,65, Schol. partic. °षित P. 8,3,70. — Vgl. परिषय.

— प्र, partic. °सित 1) *huldigend, hingegeben, obliegend, besorgt um* AK. 3,1,9. H. 385. v. l. zu Halâj. 2,198. 209. mit instr. oder loc. P. 2, 3,44. 5,2,66. केशैः oder केशेषु Schol. उदयापवर्गयोः Ragh. 8,23. — 2) *anhaltend, beständig:* रुसित Bhatt. 10,6. — Vgl. प्रसित, प्रसिति, प्रमृत unter सृ mit प्र 6) *f*) und सि mit प्र.

— वि 1) *auflösen, ablösen; freigeben, strömen —, laufen lassen:* ग्रन्थिम् RV. 9,97,18. 10,143,2. पाशान् AV. 6,121,1. VS. 12,65. TS. 3,5, 6,2. Çat. Br. 3,5,2,25. 6,4,4,20. धाराः RV. 1,85,5. तुरीयम् 142,10. प्रज्ञाम् 2,3,9. 40,4. 5,85,8. वस्तिम् Kauç. 25. वि षाह्यग्ने गृणते मनीषाम् *entfesseln* RV. 4,11,2. 9,95,5. वि सूर्यो अमतिं न श्रियं सात् 5,45,2. *öffnen:* पथः 8,5,9. अद्रिम् 5,45,1. दृतिं कर्ष विषितं (vgl. P. 8,3,70) न्यञ्चम् 83,7. ऊधः 10,30,11. AV. 7,18,1. *geöffnete d. i. zum Fang gelegte Schlinge* 4,16,6. — 2) *abzäumen, auszäumen:* शिप्रे RV. 1,101,10. partic. pass.. Rosse RV. 3,33,1. 6,6,4. 12,5. विषितो अत्ति गर्भः 10,27, 14. आदित्य Lâṭj. 3,1,13; vgl. समयाविषित. *abspannen* so v. a. *weich —, milde machen:* वि ते मनः सीमहि RV. 1,25,3. — Vgl. 1. विषाण (wo zu setzen ist: *das Ablassen* sc. einer Flüssigkeit) und °षायिन्.

— सं, सं स्यामि AV. 3,19,2.5 fehlerhaft für सं श्यामि.

4. सा f. pron. s. unter 1. स.

5. सा f. = लक्ष्मी Trik. 1,1,41. H. 226. — Vgl. 4. स.

सांयमन (von संयमन) adj. *zur Selbstbeherrschung in Beziehung stehend:* अग्निहोत्र Kaush. Up. 2,5, v. l.

सांयमनि (wie eben) m. patron. Çala's MBh. 6,2680. 2687. 2690. 2700.

सांयाति gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116. Davon सांयातिक adj. (f. आ und ई) ebend.

सांयात्रिक (von संयात्रा) m. *ein zu Schiffe Reisender, Seefahrer* AK. 1,2,3,12. H. 875. Halâj. 3,33. Hariv. 3282 (nach der Lesart der neueren Ausg.). Çiç. 3,76. Spr. (II) 2636. 4051. Kathâs. 80,30 (संया° gedr.). Kâçikh. 7,120 (nach Aufrecht). Verz. d. Oxf. H. 151,*a*,2.3.5. Daçak. 149,10.

सांयुगीन adj. = संयुगे साधुः gaṇa प्रतिजनादि zu P. 4,4,99. *kriegerisch:* विक्रम Ragh. 11,30. *tapfer in der Schlacht* AK. 2,8,2,45. H. 793. Kumâras. 2,57. Vikram. 87,2. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 26, Çl. 13.

सांयुज्य Râǵa-Tar. 3,279 fehlerhaft für सायुज्य.

सांयोगिक adj. = संयोगाय प्रभवति gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101. °यौगिक *in Verbindung stehend:* अर्थाः Nir. 1,2.

सांरद्दर्य n. nom. abstr. von संरत्त gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128.

सांराविण (von संराविन् und dieses von 1. रु mit सम्) n. *allgemeines Geschrei* u. s. w. Schol. zu P. 3,3,44. 5,4,15. Vop. 26,176. Mâlatîm. 77,12.

सांवत्सर (von संवत्सर) 1) adj. (f. ई) *jährig* gaṇa संधिवेलादि zu P. 4,3,16. ऋगयनादि zu 73. षाण्मास्यः सांवत्सरो वा Âçv. Çr. 3,8,5. व्रत 14,22. Çâṅkh. Çr. 6,1,34. Bhâg. P. 6,18,53. 9,4,29. °दीक्षा (संव° die neuere Ausg.) Hariv. 7995. भृति *Jahreslohn* MBh. 12,2293. त्रि° Çâṅkh. Çr. 13,28,4. — 2) m. *ein Kalenderkundiger, Astrolog* AK. 2,8,1,14. H. 482. Halâj. 2,248. Verz. d. Cambr. H. 33. Weber, Ǵjot. 110, N. 1. Nax. 2,285. MBh. 5,1905. 12,2232 (गर्ग). 3243. 13,6209. Kâm. Nîtis. 4,33. Spr. (II) 6285. P. 1,3,50, Schol. Varâh. Bṛh. S. 2, Anf. 10. fgg. 12,15. 43,30. 53,1. 98. °पाठिन् 2,13 (aus Garga). °सूत्र 2, Anf. — Vgl. अति°.

सांवत्सरक (wie eben) 1) adj. *jährig, nach einem Jahre zahlbar:* ऋण P. 4,3,50. — 2) m. *Astrolog:* अ° adj. Varâh. Bṛh. S. 2,12, v. l.

सांवत्सररथ m. *die Sonne* H. ç. 7.

सांवत्सरिक (von संवत्सर) 1) adj. *jährig* P. 4,3,11, Schol. रेतांसि Ait. Br. 4,22. 6,30. Çâṅkh. Br. 25,12. 14. Pâr. Gṛhj. 2,1. बलि *Jahresabgabe* M. 7,80. ऋण *nach einem Jahre zahlbar* P. 4,3,50. *ein Jahr* oder *Jahre lang dauernd* Âçv. Çr. 2,14,2. Lâṭj. 8,2,14. 10,1,6. 5,20. Maç. 9,10 in Verz. d. B. H. 74. *das ganze Jahr hindurchgehend:* नियम Kull. zu M. 6,23. *jährlich:* °कर्मन् Verz. d. B. H. No. 321 (संव° gedr.). श्राद्ध Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,26. Verz. d. Tüb. H. 20. *zu einem Jahr-Opfer gehörig* Lâṭj. 10,5,4. am Ende eines comp. nach einem Zahlwort P. 5, 1,87. 7,3,15. — 2) m. *Astrolog* Pañkat. 156,21. अ° adj. (असंवत्सरक v. l.) Varâh. Bṛh. S. 2,12.

सांवत्सरीय (von सांवत्सर) adj.: सिद्धी Ind. St. 3,459,4.

सांवरण (von संवरण) m. patron. eines Manu ṚV. Anukr. zu 9,101.

सांवरणि m. desgl. Vâlakh. 3,1.

सांवर्गजित (von संवर्गजित्) m. patron. der Gotama (pl.) Lâṭj. 4,7,15. Nid. 5,10.

सांवर्त (von संवर्त) n. N. eines Sâman Pañkav. Br. 14,12,6.7. Ind. St. 3,243,*a*. इन्द्रस्य desgl. 209,*a*.

सांवर्तक (von संवर्तक = संवर्त) adj. *beim Untergang der Welt erscheinend:* Feuer R. ed. Bomb. 3,65,1. Bhâg. P. 1,7,31. 8,10,49. 10,25,2. 11,3,11. Sonne 12,4,8. Dürre u. s. w. Comm. zu 8,24,46. — Vgl. संवर्तक.

सांवहित्र adj. von संवहितर् (= संवोढर्) P. 4,3,120, Vârtt. 4.

सांवादिक (von संवाद) m. *ein Dialectiker* (नैयायिक) Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

सांवाद्य n. nom. abstr. von संवादिन् gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124.

सांवाशिन (von संवाशिन् und dieses von वाश् mit सम्) n. *das Zusammenblöken* (der Kühe und Kälber) Kâtj. Çr. 12,3,12.

सांवासिक adj. = संवासाय प्रभवति gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101.

सांवास्यक n. = संवास *das Zusammenwohnen, Zusammenleben* MBh. 12,4967.

सांवाहिक adj. (f. आ und ई) gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116 und gaṇa गुडादि zu 4,103.

सांवित्तिक (von संवित्ति) adj. *auf einer* (blossen) *Empfindung beruhend* so v. a. *subjectiv* (Gegens. पारमार्थिक) Comm. zu Kap. 1,44. Vgl. सांवृत्तिक.

सांविद्य n. = संविद् *Einverständniss* TS. 6,5,5,1. Pañkav. Br. 9,2,6.

सांवृत्तिक adj. = सांवित्तिक und vielleicht nur fehlerhaft Nîlak. 71.

सांवेशनिक adj. = संवेशनाय प्रभवति gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101.

सांवेश्य n. nom. abstr. von संवेशिन् gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124.

सांवेषिक adj. = संवेषाय प्रभवति gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101.

सांवेद्य (von संवेदिन् und dieses von 2. विद् mit सम्) n. *das Sichzusammenfinden; Vereinigung:* नाव्ययोः Kauç. 18.

सांव्यवहारिक (von संव्यवहार) adj. (f. ई) *im Verkehr üblich, allgemein verständlich:* संज्ञा Comm. zu Lâṭj. 1,5,4 (संव्य° gedr.). zu Âçv. Çr. 1,9,5.

सांशयिक (von संशय) adj. (f. ई) P. 5,1,73. 1) *zweifelhaft* so v. a. *worüber ein Zweifel obwaltet, unsicher* Nir. 7,9. नौ Âpast. 1,32,27. नहि °कं कुर्यात् Spr. (II) 6817, v. l. यत्ते °कं हृदि Mârk. P. 10,44. वरं °कान्निष्कादसांशयिकः कार्षापणः Verz. d. Oxf. H. 216,*a*,41. fg. — 2) *zweifelhaft* so v. a. *zweifelnd, skeptisch* AK. 3,1,5. H. 445, Schol.

सांशयिकत्व n. nom. abstr. zu सांशयिक 1) Verz. d. Oxf. H. 216,*a*,40. Sarvadarçanas. 133,7.

सांशित्य m. patron. von संशित gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

सांस MBh. 6,64 fehlerhaft für मांस, wie die ed. Bomb. liest.

सांसर्गविद्य adj. = संसर्गविद्यामधीते वेद वा Kâç. zu P. 4,2,60.

सांसर्गिक (von संसर्ग) adj. (f. ई) *durch Berührung —, durch Verkehr entstehend, — sich bildend:* दोष Bhâg. P. 5,10,5. धी Kâm. Nîtis. 15,33.

सांसारिक (von संसार) adj. *mit dem Kreislauf des Lebens —, mit dem weltlichen Dasein in Verbindung stehend, darauf beruhend* u. s. w. Çântiç. 1,3. Uttarar. 34,10 (45,12). Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 247. Bhâg. P. 3,31,15. Sarvadarçanas. 49,8.

सांसिद्धिक (von संसिद्धि) adj. (f. ई) *ursprünglich, naturgemäss, natürlich* MBh. 3,1260 (eine von Nîlak. erwähnte Lesart). 11,52. 100. Kap. 3,20. 5,111. Sâṁkhjak. 43. Wilson, Sâṁkhjak. S. 142. Tarkas. 18. Bhâshâp. 38. 89. fg. 153.

सांसिद्ध्य (von संसिद्ध) n. *Vollkommenheit:* सांसिद्ध्यमद्दणोस्तव दर्शनान्नः so v. a. *unsere Augen haben das höchste Ziel erreicht* Bhâg. P. 3,21,13.

सांसृष्टिक (von संसृष्टि) adj. *in unmittelbarer Verbindung stehend, alsbald erfolgend, unmittelbar:* फल Schol. zu H. 162 (v. l. सांदृष्टिक).

सांस्कारिक (von संस्कार) adj. *zum Leichenbegängniss gehörig, — erforderlich:* राज्ञ° (द्रव्य) R. Gorr. 2,83,2.

सांस्थानिक adj. = संस्थाने व्यवहरति P. 4,4,72.

सांस्फीयक adj. von संस्फीय gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

सांस्राविणा n. = वृन्दस्य वृन्दं व्याप्य सम्यक्स्रावः ÇKDr. nach Uṇâdivr. im Saṁkshiptas.

सांहत्य (von संहत) n. *Vereinigung, Verbindung* Kap. 3,22. Comm. zu Prab. 86,18.

सांह्रातिक (von संह्रात) n. (sc. भ, नक्षत्र) in der Nativitätslehre Bez. *des 16ten* Nakshatra *nach dem* Nakshatra, *in welchem der Mond bei der Geburt eines Kindes stand,* ÇKDr. Suppl. unter षण्णाडीचक्र.

सांहार MBh. 5,3540 fehlerhaft für संहार, wie die ed. Bomb. liest (ausserdem hier संभृतः st. संवृतः).

सांहित adj. (f. ई) *der* Saṁhitâ *eigen, auf ihr beruhend* u. s. w. RV. Prât. 14,1. TS. Prât. 9,17. 20,3. Comm. zu 14,5. P. 4,3,67, Schol. उपनिषद् Ind. St. 1,75. 2,208. 3,386. Verz. d. B. H. No. 152. ग्र° TS. Prât. 4,6. Comm. zu 7. 14,5.

सांहितिक = संहितामधीते वेद वा gaṇa उक्थादि zu P. 4,2,60. 1) adj. = सांहित Comm. zu RV. Prât. 3,4. zu AV. Prât. 4,107. 114 (an den beiden letzten Stellen fälschlich संहि°). — 2) m. *Verfasser einer astrologischen* Saṁhitâ Ganit. Kâlam. 30. Gol. Tripraçnav. 11. Verz. d. Cambr. H. 43.

साक n. = 4. शाक 1) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,43.

साकंयुज् adj. *verbunden* RV. 10,106,3.

साकंवृत् adj. *mit einander rollend:* Räder Pañkav. Br. 20,13,2. 25,1,6.

साकंवृध् adj. *zusammen gross werdend* RV. 7,93,2. 9,68,3.

साकंगर्भ adj. *zugleich trächtig* Kauç. 116.

साकंज adj. *zugleich geboren* RV. 1,164,15. Çat. Br. 3,4,1,21.

साकम् (von 2. स) adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. = सह u. s. w. AK. 3,5,4. H. 1527. Halâj. 5,91. 1) *mit einander, auf einmal, zugleich, gleichzeitig* RV. 1,37,2. 52,1. साकं जज्ञिरे स्वधया दिवो नरः 64,4. 80,9. साकं गावः सुवते पच्यते यवः 135,8. 2,24,4. साकमेकेन कर्मणा 3,12,6. 4,19,5. 26,7. त्री साकं सरांसि पिबत् 5,29,7. 7,99,5. साकं वदन्ति बहवो मनीषिणः 9,72,2. TS. 5,7,4,4. Ait. Br. 7,18. AV. 1,10,2. Weber, Gjot. 26. Kathâs. 62,55. Bhâg. P. 3,20,51. 25,35. — 2) *in Gemeinschaft mit, nebst;* mit instr. RV. 1,47,7. साकं देवैर्यज्ञियासो भविष्यथ 161,2. साकं देवेभिरवदन्नृतानि 179,2. साकं जातः क्रतुना साकमोजसा ववक्षिथ 2,22. 3. 6,66,2. मदेन 9,7,7. 10,97,13. AV. 1,11,6. 5,28,8. 6,129,1. VS. 27, 21. साकं सूर्यस्योद्यता TS. 1,8,4,1. Pañkav. Br. 8,8,4. Âçv. Grhj. 2,9,5. संपद्यास्ते परैः साकं विपदि स्वजनैस्तु Spr. (II) 6879. ग्रहं जनन्या गुरुभिश्च साकम् — ग्रवसं चिराय Kathâs. 4,136. 10,49. 14,8. 17,105. 18,80. 379. 20,90. 27,193. Ind. St. 8,307. 311. Râǵa-Tar. 2,19. Bhâg. P. 3,13, 6. 32,10. साकं त्वचा कारुहस्य Varâh. Brh. S. 68,87. तनयो पीवराङ्येन साकम् Kathâs. 24,232. Varâh. Brh. S. 77,2. Râǵa-Tar. 4,193. दुर्विद्यपर्षदा साकं निर्विशेषं सभाजितैः (बुधैः) 1,356. साकं कुरङ्गदृशा मधुपानलीलां कर्तुं सुहृद्भिरपि वैरिणि ते प्रवृत्ते Kâvjapr. (II) 103,6. युद्धं साकमिन्द्रेयर्कर्तैः Varâh. Brh. S. 18,8. स्त्रीभिः साकं विग्रहः 89,11.

साकमश्व 1) m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Çaunahçepa Ind. St. 3,243,a. — 2) n. N. eines Sâman (nach RV. 6,16,16) Ait. Br. 3,49. Pañkav. Br. 8,8,4. 11,11,6. Lâtj. 3,6,24. 6,8,12. Ind. St. 3,243, a. Davon °त्व n. nom. abstr. Ait. Br. 3,49.

साकमुक्त् adj. *gleichzeitig träufelnd, — spritzend:* गण der Marut RV. 7,58,1. साकमुक्षो मर्जयन्त स्वसारः 9,93,1.

साकमेध (साकम् + एध) m. 1) pl. Bez. *des dritten* Parvan *der* Kâturmâsja. Fällt Vaiçvadeva auf den Phâlguna-Vollmond, Varuṇapraghâsa auf den Âshâḍha, so tritt Sâkamedha mit dem Vollmond oder dem 14ten Tage des Kârttika ein. Comm. zu TBr. 1,195. zu TS. 2,50. Weber, Nax. 2,331. TBr. 1,4,9,5. 10,7. 6,8,1. TS. 3,2, 2,3. Çat. Br. 2,5,4,10. 5,2,4,7. Âçv. Çr. 2,18,1. Kâtj. Çr. 5,6,1. 24, 4,31. Lâtj. 5,1,11. 8,8,46. Maçaka 4,3. fgg. in Verz. d. B. H. 72. — 2) N. *eines dreitägigen* Soma-*Opfers* Çâṅkh. Çr. 14,8,1.

साकंप्रस्थायीय (von साकम् + प्रस्था) adj. याग *eine best. Ceremonie* TS. 2,5,4,3. °प्रस्थाय्य Çâṅkh. Çr. 3,8,2. 10,7.

साकण्डप्रड s. साकुण्डप्रड.

साकर्णकायन adj. von सकर्णक gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

साकर्णक्य adj. desgl. gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80.

साकलायन adj. von सकल gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

साकल्पक Kathâs. 117,89 fehlerhaft für साकल्यक (von 2. स + ग्राकल्य) adj. *krank, unwohl.*

साकल्य (von सकल) n. *Ganzheit, Vollständigkeit, Totalität* P. 2,1,6. 3,4,29. Vop. 6,58, Anf. 7,85. AK. 3,3,2. 3,4,14,150. 22(28),8. 3,5,3. Çaṁk. zu Brh. Âr. Up. S. 145. Nalod. 3,19. Sarvadarçanas. 96,7. न चास्य रक्तं पश्यामि पार्श्वतो न च पृष्ठतः। एक एवाभियाति त्वां पश्य साकल्यमात्मनः so v. a. *sieh, wie Alles in der einen Person vereinigt ist,* MBh. 8,4033 (साफल्यमा° ed. Bomb.). °ल्येन *vollständig, ganz* M. 12, 25. °वचन *vollständiges Durchlesen* H. 839. Halâj. 2,246.

साकल्यक s. साकल्पक.

साकाङ्क्ष (2. स + ग्राकाङ्क्षा) adj. 1) *ein Verlangen habend, — empfindend* Verz. d. Oxf. H. 85,b,50. °म् adv. *mit Begehren:* परस्य युवतीं भार्यां साकाङ्क्षं वीक्षते न कः Spr. (II) 3492. — 2) *eine Ergänzung verlangend, in Correlation stehend* P. 3,2,114. 8,1,35. Schol. zu 2,96. 104. Sâh. D. 9,15. 217,11. Kusum. 57,11.

साकाङ्क्षता f. nom. abstr. zu साकाङ्क्ष 2) Sâh. D. 576. Comm. zu TS. Prât. 14,15. मिथःसा° वाचः H. 67.

साकाङ्क्षत्व n. desgl. Kâtj. Çr. 4,2,2. 4,18. 6,2,16. Schol. zu P. 8,2,104.

साकाप्रातायन (!) m. patron., pl. Saṁsk. K. 183,b,9.

साकार (2. स + ग्रा°) adj. (f. ग्रा) 1) *Form —, Gestalt habend, leibhaftig:* साकारमनृतं विद्धि निराकारं तु निश्चलम् Ashtâv. 1,17. Kathâs. 30,6. 103,47 (सकारा gedr.). 112,102. °ज्ञानवाद *die Theorie, dass die Anschauungen aus Bildern bestehen, die aber unabhängig sind von der Aussenwelt* (die Theorie der Jogâkâra) Sarvadarçanas. 26,20. fg.; vgl. 24,11. °सिद्धि Titel eines Abschnittes in einem Werke oder des Werkes selbst 101,15. — 2) *eine schöne Form habend, von schönem Aeussern* Spr. (II) 6983. Mârk. P. 69,31. °म् adv. *schön, anmuthig* Hariv. 8422. — Vgl. निराकार.

साकारता (von साकार) f. *Leibhaftigkeit:* प्रज्ञापुण्यपरीपाक इव °ता

गत: Kathâs. 94,97.

साकुरुण्ड m. *eine best. Pflanze* Rágan. (6,246) im ÇKDr. साकरुण्ड unter वस्त्रभूषणा. — Vgl. कुरण्ड.

साकूत s. u. आकूत (auch in den Nachträgen). °हसित Git. 2,21. Kathâs. 38,28.

साकेत 1) n. Bez. Ajodhjâ's Trik. 2,1,12. H. 975. Pat. in Ind. St. 5,151. fgg. °मिथिले AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93 (56). R. Gorr. 2,38,34. Ragh. 5,31. 13,79. 14,13. 18,35. Varâh. Bṛh. S. 14,4. — 2) m. pl. *die Bewohner von* Ajodhjâ Verz. d. Oxf. H. 217,b,22.

साकेतक adj. von साकेत gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

साकेतन n. = साकेत 1) Vjutp. 102. Wassiljew 50. Târan. 67. 293.

साकोटक Pańkar. 1,6,16 fehlerhaft für शाखोटक.

साक्तव (von सक्तु) *ein aus Gerste bereitetes Getränk* (मन्थ) H. an. 2, 219. Med. th. 11.

साक्तुक 1) adj. = सक्तुनि साधु: gaṇa गुडादि zu P. 4,4,103. = सक्तवे प्रभवति gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101. — 2) m. = सक्तुक H. 1198, Schol.

साक्तुसैन्धव adj. = सक्तुसिन्धुषु भव: P. 7,3,19, Schol.

साक्ष्, साक्षति (= आप्नोति) Nir. 11,21 zur Erkl. von प्रसाक्षते (von 1. सक्ष्).

साक्षत s. u. अक्षत 2). साक्षतम् Dhûrtas. 66,4 wohl fehlerhaft für सततम्.

साक्षर (2. स + अ°) adj. *beredt;* davon °ता f. nom. abstr.: किं मण्डनं साक्षरता मुखस्य Spr. (II) 1778.

साक्षात् (abl. von 2. स + अक्ष *Auge*) adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. = प्रत्यक्ष und तुल्य (सदृश) AK. 3,4,22 (28),5. H. an. 7,26. Med. avj. 33. Halâj. 5,88. 1) *mit Augen, mit eigenen Augen:* साक्षाद्द्रष्टर् P. 5,2, 91. साक्षाद्दृष्टि Sarvadarçanas. 80,8. साक्षाद्दृष्टो ऽसि Kumâras. 6,22. दर्शनसुखमनुभवत: साक्षादिव तन्मयेन हृदयेन Çâk. 148. Çiç. 3,9. साक्षात्स्वप्ने च दर्शनम् Sâh. D. 77,19. Kathâs. 33,189. 35,83. 36,119. 42,160. Bhâg. P. 6,2,30. Sarvadarçanas. 26,14. Verz. d. Oxf. H. 128,b,35. fg. — 2) (*vor Augen*) *offenbar, in Wirklichkeit, geradezu, recht eigentlich* AV. 12,5,12. TBr. 1,2,1,6. 3,6,1. 6,6,2. 8,2,1. एते हि साक्षादन्नं पद्रूषा: 3,2,6. 4,10,7. साक्षादेव दीक्षायामागतायां दीक्षते Ait. Br. 4,26. TS. 1,6,7,4. 2,1,5,5. 9,3. 3,12,2. साक्षादेव देवानामास्ये जुहोति 5,6,3. Çat. Br. 2,1,1,6. 13,2,5,2. 3,5,3. साक्षादपरोक्षाद्ब्रह्म 14,6,4,1. एतच्चतुर्विधं प्राहु: साक्षाद्धर्मस्य लक्षणम् M. 2,12. 237. Mâlatîm. 6,13. Spr. (II) 6184. Kathâs. 24,214. 37,21. 40,82. Prab. 48,10. 52,14. LA. (III) 92, 12. — 3) *in Wirklichkeit so v. a. in eigener Person, leibhaftig:* कृष्णात्साक्षात्कथयत: स्वयम् Bhag. 18,75. किं त्वं साक्षाद्धनुर्वेदो रामो वा — अथ साक्षाद्धरिस्त्वप: साक्षाद्वा विष्णुरच्युत: MBh. 1,7101. 7635. 2,2110. 3,1771. साक्षाद्देवानपाह्वाय वृतो य: स पुरा मया 2964. 11914. 16895. तदैव न स्पृक्षयति साक्षादपि शतक्रतो: 14,563. R. 1,2,30. 14,35. 19,6. 26. साक्षाच्चण्डालतां गत: *zu einem leibhaftigen* K. *geworden* 59,1. 73,2. R. Gorr. 1,28,5. 2,30,29. 3,71,14. 73,21. 4,58,23. 5,47,25. Megh. 72. Çâk. 6. 143. Mâlav. 68. Spr. (II) 6276. Kathâs. 7,14. 42,57. 118. 49, 245. ज्ञानं साक्षाद्भगवतोदितम् Bhâg. P. 1,5,30. 7,6. 9,18. 17,15. 3,8,2. 11,41. 4,24,28. 30,32. 38. 5,9,21. 7,14,2. 8,5,24. Pańkat. 46,6. पद्भवतोक्तं तन्मया साक्षादेवानुभूतम् 197,12. साक्षादिव मनु: स्वयम् MBh. 3,2075. 2131. R. 1,23,6 (vgl. 10). 2,46,24. 4,33,35. अद्धेव साक्षात् Ragh. 2,16. निम्नसत्वतरो: साक्षात्पक्वामिव फलश्रियम् Kathâs. 18,368. साक्षाद्भावाविव शरीरिणौ (dieses unnütz) Mâlav. 10,19. — 4) *unmittelbar, direct* Sâh. D. 7,21. Kull. zu M. 4,80. Sarvadarçanas. 77,10. साक्षात्परंपरया वा Ind. St. 1,13,3. 19,16. Schol. zu Kap. 1,20. साक्षाद्योग im Gegens. zu परंपरासंबन्ध Schol. zu P. 8,1,24. साक्षात्प्रयोजन Sarvadarçanas. 138,22. साक्षाद्व्याप्य 105,19. fg. 106,5. 8. — 5) in Verbindung mit भू *in eigener Person erscheinen* Kathâs. 33,103. — 6) in Verbindung mit कर्, साक्षात्कृत्वा und साक्षात्कृत्य P. 1,4,74. Vop. 15,5. *sich vor Augen führen, zu Gesicht bekommen, schauen:* साक्षात्कृतधर्माण ऋषयो बभूवु: Nir. 1,20. आप्त: खलु साक्षात्कृतधर्मा Muir, ST. 3,210. आराधय शंकरम् । साक्षात्कृत्य च तम् Kathâs. 10,96. Pańkar. 1,13,24. Sâh. D. 207,3. Verz. d. Oxf. H. 177,a, N. 1. Ind. St. 1,20,13. Bhaṭṭ. 5,71. Vedântas. (Allah.) No. 142. Kusum. 45,5. Schol. zu Çâk. 142 bei Monier Williams.

साक्षात्कर adj. (Alles) *vor Augen führend, zur Anschauung bringend* Verz. d. Oxf. H. 88,a,19.

साक्षात्करण n. *das Schauen:* संस्कार° ebend. 230,a,26.

साक्षात्कर्तर् nom. ag. *der* (Alles) *schaut* Verz. d. Oxf. H. 251,a,27.

साक्षात्कार m. 1) *das zu-Gesicht-Bekommen, Schauen, Wahrnehmung* Çaunaka bei Müller, SL. 237,7. Verz. d. Oxf. H. 128,b,35. श्रोत्रेण शब्दसाक्षात्कारे Tarkas. 26. Nîlak. 26. 63. 242. Kull. zu M. 4,258. Schol. zu Kap. 1,57. 59. fg. 108. Weber, Râmat. Up. S. 349. Vedântas. (Allah.) No. 113. Ind. St. 1,19,13. fg. Sarvadarçanas. 80,1. 5. 103,17. 20. Bhâshâp. 84. Kusum. 3,4. — 2) *das Gewahrwerden, Erfahren so v. a. Lohn* (= फल Comm.): भूमिदानस्य Bhâg. P. 5,24,19.

साक्षात्कारता f. nom. abstr. zu साक्षात्कार 1) Sâh. D. 55.

साक्षात्कारवन्त् (von साक्षात्कार) adj. am Ende eines comp. *eine Anschauung von — besitzend* Sarvadarçanas. 119,2.

साक्षात्कारिन् adj. *schauend* Nîlak. 29. Schol. zu Kap. 1,60. Sarvadarçanas. 29,3. 6. Kusum. 20,6. 46,18.

साक्षात्कृति f. = साक्षात्कार 1) Sarvadarçanas. 114,2.

साक्षात्क्रिया f. dass.: ब्रह्म° Lot. de la b. l. 821.

साक्षात्पुरुषोत्तमवाक्य n. Titel einer Schrift Hall 146.

साक्षि m. = साक्षिन् in लोक° R. 7,23,2,6.

साक्षिक am Ende eines adj. comp. (f. आ) von साक्षिन् *Zeuge:* सुखमात्मसाक्षिकम् Maitrjup. 6,24. भुक्तिरसाक्षिका Spr. (II) 7441. असाक्षिकहत *ohne Zeugen geschlagen* Jâǵn. 2,212. ससाक्षिकम् adv. *vor Zeugen* 63. अग्निसाक्षिकम् adv. *coram igne* MBh. 1,7345. Suçr. 1,7,5. Mâlav. 70. — Vgl. अ°, अग्नि°, लोक°, वह्नि°

साक्षिता (von साक्षिन्) f. *das Zuschauer —, Zeugesein* Nîlak. 54. Kusum. 19,21. तस्य साक्षितां ययु: *sie wurden dessen Zeugen* Ragh. 19,42. स्वकुलक्षय° Kathâs. 22,212. vor Gericht M. 8,80.

साक्षित्व n. dass. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,133. Kap. 1,149 (अ°). 162. Sâmkhjak. 19. Weber, Râmat. Up. 343. vor Gericht Suçr. 2,146,3.

साक्षिन् (von 2. स + अक्ष *Auge;* vgl. साक्षात्) m. 1) *Zuschauer, Zeuge* (auch vor Gericht) P. 5,2,91. H. 882. mit gen. oder loc. P. 2,3,39. Vop. 5,29. M. 8,48. 45. 55. 57. 60 u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 86,a,3. 4. 263,a,17. MBh. 3,2984. 13,349. साक्षी लोकस्य पावक: R.

6,103,5. आत्मैव ह्यात्मनः साक्षी कृतस्याप्यकृतस्य च Spr. (II) 923. 922. त्रयः परार्थे क्लिश्यन्ति साक्षिणः प्रतिभूः कुलम् 2637. 4235. Kathâs. 4,74. 20,15. Bhâg. P. 4,30,26. Pańkat. 1,7,42. साक्षिप्रश्न M. 1,115. Kâm. Nîtis. 14,46. तपः° Kumâras. 5,60. अन्योऽन्य° Kathâs. 32,67. आत्म° Bhâg. P. 1,5,7. पुरुषबुद्धि° 4,3,21. 13,28. 5,18,38. साक्षिणी f.: सुखदुःखयोः Râǵa-Tar. 4,70. वियोग° Spr. (II) 1983. शील° Kathâs. 16,113. In der Philosophie *das den Objecten unabhängig gegenüberstehende Subject* Nir. 14,10. Ind. St. 1,301. 9,132. fg. 146. Bâlab. 1. Ashṭâv. 1,2.11. चिद्रूपोऽसि सदा साक्षी 15,4. am Ende eines adj. comp.: तच्च प्रत्यक्तं पुनर्द्विविधं जीवसाक्षीश्वरसाक्षि च Nîlak. 223. — 2) N. pr. eines Mannes Samsk. K. 184,b,2. pl. 185,b,5 (wohl साक्षिणो zu lesen). — Vgl. कूट°, जगत्°, दुः°, भूत°, मिथ्या° लोक°, विश्व°, सत्य°, सर्व°.

साक्षिप्तम् adv.: वेषं साक्षिप्तमाधाय रक्तेनैकेन वाससा MBh. 1,7719. वेषं शृङ्गारमाधाय साक्षिप्तं आक्षिप्तं आक्षेपो मनोविकल्यं तेन सह यथा स्यात्तथा सूक्ष्मैकवाससो धारित्वादिविक्रावयवत्वेन जनं व्याकुलयन्तीत्यर्थः Nîlak. es ist wohl सा क्षिप्तम् zu lesen.

साक्षिभूत adj. *Zeuge seiend* Bhâg. P. 8,16,34. Pańkat. 1,3,80. Vgl. साक्षीभूत.

साक्षिमन्त् (von साक्षिन्) adj. *einen Zeugen habend, vor Zeugen geschehen* Jâǵń. 2,94.

साक्षीक m. N. pr. eines Mannes Samsk. K. 186,a,8.

साक्षीकर् (साक्षिन् + 1. कर्) *zum Zeugen anrufen:* अग्निं °कृत्य Kathâs. 16,84.

साक्षीभूत R. 3,51,34 wohl fehlerhaft für साक्षिभूत.

साक्षेप adj. und °म् adv. s. u. आक्षेप 6) (auch in den Nachträgen). adv. *vorwurfsvoll* auch Kathâs. 23,7. 24,30. Râǵa-Tar. 3,87. adj. *eine Einwendung —, eine Einschränkung enthaltend* Kâvjâd. 2,186. Verz. d. Oxf. H. 208,b,20.

साक्ष्य (von साक्षिन्) 1) adj. gaṇa दिशादि zu P. 4,3,54. Accent eines darauf ausgehenden comp. gaṇa वर्ग्यादि zu P. 6,2,131. क्षेत्रज्ञ° so v. a. *sichtbar für* Bhâg. P. 5,11,7. — 2) n. *das Zeugesein, Zeugniss, Aussage vor Gericht:* साक्ष्यं सिध्यति M. 8,74. वितथ 118. साक्ष्यमर्हन्ति 62. साक्ष्यं पृच्छेदृतम् 87. अब्रुवन्साक्ष्यमृणादिषु 107. Jâǵń. 2,76. पः साक्ष्यमनृतं वदेत् M. 8,93. 119. Jâǵń. 2,74. साक्ष्यं कर् *Zeugniss ablegen für* (gen.) M. 8,68. fg. Kathâs. 23,21. वि-धा 124,233. दा Spr. (II) 3280. नी M. 8,197. बालवृद्धातुराणां च साक्ष्येषु वदतां मृषा 71. सत्यं साक्ष्ये ब्रुवन् 81. साक्ष्येऽनृतं वदन् 82. 97. 11,88. Bhâg. P. 5,26,28. साक्ष्ये अधि-कर् (so ed. Bomb.) MBh. 5,1225. मम साक्ष्ये नियुक्ताः Hariv. 7800. साक्ष्ये दृष्टः Jâǵń. 2,15. देवसाक्ष्ये, मनुष्यसाक्ष्ये so v. a. *vor Göttern —, vor Menschen als Zeugen* Nidânas. 3,8 in Ind. St. 10,83. तमेव चाधाय विवाहसाक्ष्ये Ragh. 7,17. महातपःसाक्ष्य इव स्थिताः क्षपाः Kumâras. 5,25. — Vgl. कौट°.

साखि s. शाखि.

साखिदत्तेय adj. von सखिदत्त gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80.

साखेय adj. von सखि P. 4,2,80.

साख्य (von सखि) n. *Vereinigung von Genossen, Partei:* अस्मभ्यं त्वाष्ट्रमरन्धयः साख्यस्य त्रिताय *dem* Trita *unserer Partei* ṚV. 2,11,19. °मरण *Untergang der ganzen* (gegnerischen) *Partei* Kâtj. Çr. 25,14,19.

साख्य = सख्य *Freundschaft* Dhanańǵaja im ÇKDr. Wilson, Sel. Works 1,163 (wohl nur fehlerhaft).

सागर (von 1. सगर) 1) m. a) *das Meer* Çânt. 1,2 (oxyt.). AK. 1,2,3,1. H. 1073. Halâj. 3,30. nach der Legende das von den Söhnen Sagara's ausgehöhlte Becken, welches Bhagîratha mit dem Wasser der Gaṅgâ füllte, R. 1,5,2. R. Gorr. 1,45,37. VP. 379. Bhâg. P. 9,8,4. vgl. u. 1. सगर 2). M. 6,90. Kûlikop. in Ind. St. 9,20. सरसामस्मि सागरः sagt Kṛshṇa Bhag. 10,24. R. 2,23,29. Suçr. 1,264,8. Ashṭâv. 3,3. Varâh. Bṛh. S. 5,42. 12,2. Naish. 22,43. दुस्तर Ragh. 1,2. सागराम्भस् MBh. 1,1137. Spr. (II) 6995. सागरं सुमहद्दृष्ट्वा (vgl. u. महत्) R. 6,34,14. °बन्धन Verz. d. Oxf. H. 143,b, No. 295. °लङ्घनमल्ल 344,a,13. °धीरचेतस् Ragh. 18,3. सागरस्य फेनः so v. a. समुद्रफेन Suçr. 2,324,4. 347,8. du. Bhâg. P. 8,10,15. pl. M. 1,24. Hariv. 266. R. 1,65,12. Varâh. Bṛh. S. 48,60. चत्वारः MBh. 6,105. Râǵa-Tar. 3,126. सप्त R. 3,77,25. सप्तसागरदान (*sieben Urnen mit siebenfachem Inhalt den sieben Meeren entsprechend;* vgl. unter समुद्र Sp. 727, Z. 20) Verz. d. Oxf. H. 43,a,18. fg. 35,b,10. Am Ende eines adj. comp. (f. आ) Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,76. MBh. 3,13433. 7,3900. 9,1914. Ragh. 1,30. 11,86. 18,3. Mârk. P. 121,2. Weber, Kṛshṇaǵ. 297. Pańkat. 1,6,34. — b) *das Meer* als Bild der unübersehbaren Ausdehnung, der Unergründlichkeit und Gefährlichkeit: पङ्क° Mârk. P. 43,18. संसार° Ashṭâv. 17,9. Weber, Kṛshṇaǵ. 295. चिन्ता° R. 1,9,44. शोक° 2,77,13. R. Gorr. 2,37,22. 6,95,34. Weber, Kṛshṇaǵ. 265. अनिष्ट° Spr. (II) 5808. पारं गतः सकलदर्शनसागराणाम् Sarvadarçanas. 1,3. विस्मृति° *das Meer der Vergessenheit* Râǵa-Tar. 1,83. दैत्य° so v. a. *eine unübersehbare Anzahl von* D. Hariv. 10626. 13101. गुण° *ein Meer von Vorzügen* als Beiw. einer Person MBh. 3,16762. R. Gorr. 2,14,19. 33,12. Çuk. in LA. (III) 32,16. सत्त्व° Kathâs. 58,115. संगीतागम° Dhûrtas. 68,15. — c) Bez. *der Zahl vier* Gaṇit. Bhagaṇâdh. 5. — d) Bez. *einer best. hohen Zahl,* = 10 Padma Brahmâṇḍa-P. im ÇKDr. H. 127. — e) *eine Gazellenart* Çabdak. im ÇKDr. — f) pl. *die Söhne* Sagara's MBh. 3,8861. R. 1,41,7. R. Gorr. 1,43,12. 2,21,32. Verz. d. B. H. No. 452. Verz. d. Oxf. H. 10,a,11. — g) N. pr. verschiedener Personen Verz. d. Oxf. H. 135,b, No. 255. Râǵa-Tar. 7,135. Târan. 3.267. Lalit. ed. Calc. 201,10. ein Nâgarâǵa 249,13. 268,7. 337,2. Lot. de la b. l. 3.160. Vjutp. 41.85. der 3te Arhant der vergangenen Utsarpiṇî H. 50. — h) N. eines der zehn auf Schüler Çaṁkarâkârja's zurückgeführten Bettelorden, dessen Mitglieder das Wort सागर ihrem Namen beifügen, Verz. d. Oxf. H. 227,b,16. Wilson, Sel. Works 1,202. — i) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,b,36. — k) (abgekürzter) Titel eines Werkes ebend. 292,b,31. fg.; vgl. अद्भुत°, तत्त्व°, दान°, स्मृति°. — 2) adj. (f. ई) *marinus:* तनु Hariv. 3005. — 3) n. N. pr. einer Stadt Wassiljew 52. 205. — Vgl. क्षीर°, पुष्कर°, पूर्व°, बुद्धि°, ब्रह्म°, रत्न°, श्रुति°.

सागरक 1) m. *Meeresanwohner* als N. eines Volkes MBh. 2,1874. — 2) f. °रिका ein Frauenname Ratnâv. 12,9 u. s. w.

सागरग adj. (f. आ) *sich in's Meer ergiessend,* f. *ein solcher Fluss,* insbes. *die* Gaṅgâ MBh. 3,10216. 10982. 5,7361. R. 2,52,8. सागरगासुत *der Sohn der* Gaṅgâ, metron. Bhîshma's MBh. 1,4128. 4441. 6,4938.

सागरगम adj. (f. आ) dass. MBh. 13,6769 (subst. f.). — Vgl. सागरंगम.

सागरगामिन् adj. (f. °नी) dass. Trik. 1,2,29. R. Gorr. 2,49,3. Ragh. 6,52. Râǵa-Tar. 5,93. रामसागरगामिनी रामायणमहानदी R. Einl.

सागरंगम adj. (f. आ) dass. MBh. 3,2436. Hariv. 3642. R. 1,26,4. 2,49,10. 52,3. 83,23. 4,13,5.

सागरत्व n. nom. abstr. von सागर Meer Hariv. 793.

सागरदत्त m. N. pr. eines Çâkja Schiefner, Lebensb. 266 (36). eines Kaufmanns Pańkat. 127,8. Vet. in LA. (III) 18,17. eines Fürsten der Gandharva Kathâs. 106,9.

सागरनन्दिन् m. N. pr. eines Dichters Uǵǵval. zu Unâdis. 4,121.

सागरनेमी f. *die Erde (meerumfelgt)* H. 938.

सागरपरिपृच्छा f. Titel einer Schrift Wassiljew 327.

सागरपर्यन्त adj. (f. आ) *meerumgrenzt:* die Erde MBh. 1,2472. 4,624. 14,818. R. 5,37,18.

सागरपाल m. N. pr. eines Nâgarâǵa Târan. 209.

सागरपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 52,319. fgg.

सागरमति (?) m. N. pr. eines Mannes Vie de Hiouen-thsang 222.

सागरमुद्रा f. *eine best. Meditation* Vjutp. 23.

सागरमेखल adj. (f. आ) *meerumgürtet,* f. *die Erde* H. 938. सप्त° adj. Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,77.

सागरमेघ m. N. pr. eines Mannes Târan. 219. fg.

सागरलिपि f. *eine best. Art zu schreiben* Lalit. ed. Calc. 144,6.

सागरवरधरबुद्धिविक्रीडिताभिज्ञ m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 131.

सागरवर्मन् m. N. pr. eines Fürsten Journ. of the Am. Or. S. 7,35.

सागरवासिन् adj. *am Meere wohnend, Meeresanwohner* MBh. 2,1099.

सागरवीर m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 52,320. fgg.

सागरव्यूहगर्भ m. N. pr. eines Bodhisattva Daçabhûm. 2.

सागरसूनु m. *der Sohn des Meeres* so v. a. *der Mond* Z.d.d.m.G. 27,70.

सागरानूपक adj. = सागरवासिन् MBh. 3,1989.

1. सागरान्त (सागर + अन्त) m. *Meeresküste* R. 4,37,29. 47,12.

2. सागरान्त (wie eben) adj. (f. आ) *meerumgrenzt:* die Erde MBh. 1,2690. Spr. (II) 5344. R. 2,99,9. 100,25 (108,24 Gorr.). R. Gorr. 1,5,1. Varâh. Brh. S. 88,18.

सागरान्तर्गत adj. *im Meere lebend:* पार्थिवानि च भूतानि °तानि च R. 5,5,5.

सागराम्बर (सागर + अ°) adj. (f. आ) *meerumkleidet,* f. *die Erde* H. 938. R. 2,98,7. Ragh. 3,9. Râǵa-Tar. 3,363.

सागरालय (सागर + आ°) adj. *im Meere hausend:* भुजगाः R. 5,5,29. m. ein N. Varuṇa's Çabdam. im ÇKDr.

सागरावर्त (सागर + आ°) m. *Meeresbucht* MBh. 3,632. सागरस्य आ समन्तादर्ता वर्तनं यस्मिन् सागरद्वीपे इत्यर्थः Nilak.

सागरिक von सागर in चातुः°.

सागरेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,b,33.

सागरोत्थ (सागर + उत्थ) adj. *aus dem Meere gewonnen;* n. *Seesalz* Râǵan. 6,103.

सागरोदक (सागर + उ°) n. *Seewasser,* wohl N. pr. eines geheiligten Badeplatzes MBh. 13,1696.

सागरोपम (सागर + उपमा) *eine best. grosse Zahl* (bei den Ǵaina) Wilson, Sel. Works 1,309. Ind. St. 10,282.

सागस् (2. स + आ°) adj. *eines Vergehens schuldig* Spr. (II) 1634. Z. d. d. m. G. 27,43. Râǵa-Tar. 1,139. 3,249. 4,57.

साग्नि (2. स + अग्नि) 1) adj. a) *mit dem Feuer* Kâtj. Çr. 15,6,14. Kauç. 47. fg. — b) *ein Feuer unterhaltend:* Manen Mârk. P. 52,30. Bhâg. P. 4,1,62. — 3) adv. = अग्निग्रन्थपर्यन्तम् P. 2,1,6, Schol. Vop. 6,61.

साग्निक adj. 1) *nebst* Agni: लोकपालाः MBh. 3,2127. — 2) = अग्निसाक्षिक *vor dem Feuer als Zeugen geschlossen:* सख्य R. 7,33,18.

साग्निचित्य (2. स + अग्निचित्या) adj. *mit dem* Agnikajana *verbunden:* क्रतु Âçv. Çr. 4,1,21. 8,27. सोमयागक्रिया 10,10. Kâtj. Çr. 7,2,3. 22,10,33. Lâtj. 8,11,5.

साग्र (2. स + 1. अग्र) adj. (f. आ) 1) *mit der Spitze* Çat. Br. 7,4,2,13. Kâtj. Çr. 7,2,34. — 2) = समग्र *ganz, voll, woran nichts fehlt:* शत Ind. St. 5,194. R. Gorr. 1,65,31. 3,4,26. 4,58,34. 61,20. 7,23,9. Mârk. P. 110,30. Bhâg. P. 3,20,15. fernere Belege unter 1. अग्र 6), wo das Wort ungenau als *mit einem Ueberschuss versehen* (vgl. साधिक) gefasst worden ist.

साग्रह (2. स + आ°) adj. *auf Etwas bestehend, hartnäckig* Daçak. 4,5.

सांकथिक adj. = संकथायां साधुः gaṇa कथादि zu P. 4,4,102.

सांकरिक (von संकर) adj. *aus einer Vermischung der Kasten hervorgegangen, in einer unebenbürtigen Ehe erzeugt* MBh. 13,513.

सांकर्य (wie eben) n. *Vermischung, Vermengung* Sâh. D. 123. 140. = शाबल्य Comm. zu Bhâg. P. 10,20,34. °खण्डन n. Titel einer Schrift Hall 191. °वाद = ज्ञाति° desgl. 46.

सांकल adj. von संकल P. 4,2,75.

सांकल्पिक (von संकल्प) adj. *auf einer Willensbestimmung beruhend, daraus hervorgegangen* Kap. 5,111. Comm. zu TS. Prât. 23,6.

सांकाशिन (von संकाशिन् und dieses von काश् mit सम्) n. *allgemeines Sichtbarsein;* instr. so v. a. *geradezu* Kâtj. Çr. 16,7,4. = प्रगुणम् Comm.

सांकाश्य (von संकाश) P. 4,2,80. 1) m. N. pr. eines Mannes MBh. 2,321. — 2) f. आ N. pr. einer Stadt R. 1,70,3. gewöhnlich n. (oxyt. und parox. Çânt. 3,16) 71,16. R. Gorr. 1,72,3. Burnouf, Intr. 170. 398. fehlerhaft संकाश्य VP. 4,5,12 (संकाश्याधिपति). Hiouen-thsang 1, 236. 2,343. 349. fg. Târan. 290. Schiefner, Lebensb. 263 (43).

सांकाश्यक adj. (f. °श्यिका P. 7,3,46, Schol.) *aus* Sâmkâçja *stammend, ein Bewohner von S.* Schol. zu P. 4,2,121. 3,91. Ind. St. 13,380.

सांकुचित adj. *aus* Samkukita *stammend* gaṇa तक्षशिलादि zu P. 4,3,93.

सांकुची f. = संकोचमत्स्य Çabdar. im ÇKDr. शां° und शंकोच° gedr.

सांकूटिन (von संकूटिन् und dieses von कूट् mit सम्) n. Mahâbh. lith. Ausg. 4,26,a. Schol. zu P. 3,3,44. 5,4,15. 6,4,164.

सांकृत adj. *dem* Samkṛti *eigen, von ihm stammend:* °गोत्रज Verz. d. B. H. 13,34.

सांकृति m. patron. von Samkṛti MBh. 2,321. 3,16674. 7,2356. 12, 8596. 8900. pl. Saṁsk. K. 184,a,7.

सांकृती f. zu सांकृत्य. सांकृतीपुत्र m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,9,4,31.

सांकृत्य m. patron. von संकृति gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. Âçv. Çr. 12,12,6. Verz. d. B. H. 56,5. Kâraka in Verz. d. Cambr. H. 22,11. Bhâvapr. in Verz. d. Oxf. H. 310,a,27. MBh. 12,1013. 8591. 13,6250. Wilson, Sel. Works 2,202. Grammatiker TS. Prât. 8,21. 10,21. 16,16. pl. Hariv. 1467.

सांकृत्यायन m. patron. von सांकृत्य Kâraka 1,12. f. ई N. pr. einer Pravrâǵikâ Kathâs. 14,71.

सांकेतिक (von संकेत) adj. *auf Verabredung beruhend, verabredet, unter einander abgemacht* Sâh. D. 329,18 = Z. d. d. m. G. 27,94.

सांकेत्य (wie eben) n. *Uebereinkommen, Verabredung* Bhâg. P. 5,14, 29. 6,2,14. insbes. *mit einem Geliebten* 11,8,31.

सांक्रामिक adj. = संक्रामे साधुः gaṇa गुडादि zu P. 4,4,103. *übergehend auf Andere:* सर्वे गुणाः Spr. (II) 2562.

सांक्षेपिक (von संक्षेप) adj. *in Kürze ausgedrückt, kurz gefasst* Kull. zu M. 7,180. 12,34.

सांख्य (von संख्या) 1) a) *ein Mann, der das pro und contra genau erwägt* oder *ein Anhänger der aufzählenden philosophischen Methode* d. h. *der* Sâm̃khja-*Lehre* (Gegens. योगिन्, योग) H. 862. Kûlikop. in Ind. St. 9,16 (wir lesen सांख्या अ°). त्वं गतिः सर्वसांख्यानां योगिनां त्वं परायणम् MBh. 3,167. 12741. 12,1642. 7889. 8685. 11038. प्रत्यक्षहेतवो योगाः सांख्याः शास्त्रविनिश्चयाः 11043. सांख्यानां कपिलो ह्यसि 13,916. 1040. 1079. Hariv. 14922. fg. Bhag. 3,3. 5,5. सांख्यैः संख्यातसंख्येयैः सहासीनं पुनर्वसुम् Kâraka 1,13. Weber, Râmat. Up. 335. Verz. d. Oxf. H. 113,b,46. Ind. St. 1,13,9. 23,20. Çatr. 2,383. Sarvadarçanas. 85. 3. 131,19. 147,11. Kusum. 13,5. Vishṇu MBh. 13,901. Çiva 12. 10388. °मुख्य ebend. °शास्त्र 13,1079. Sarvadarçanas. 147,13. °दर्शन 153,22. — b) N. pr. eines Mannes Kâraka 1,1 (nach dem Comm. Beiw. von Gautama). Bhâvapr. (= Kâraka) in Verz. d. Oxf. H. 310, a,25. °योगी (so ed. Bomb.) MBh. 13,7123. — 2) n. *die auf der genauen Erwägung des pro und contra beruhende Lehre* oder *die aufzählende philosophische Methode* d. h. *die auf* Kapila *zurückgeführte* Sâm̃khja-*Lehre* (Gegens. योग) Trik. 3,2,13. Nir. 14,6. Çvetâçv. Up. 6,13. °योगविभागज्ञ MBh. 2,141. परम 7,8857. योगं यो वेद चात्मनः । यः सांख्यमात्मनो वेद 8,1439. 12,11038. 11041. 13,470. 1542. 7075. Bhag. 2,39. 5,4. 5. 13,24. 18,13. Prab. 86,10. Bhâg. P. 1,3,10. 2,1,6. 3,3,19. 7,30. 25,31. 10,47,34 (= आत्मानात्मविवेक Comm.). pl. 3,29,2. सांख्यात्मन् MBh. 12,1642. °ज्ञान 1,3132. °योगप्रवर्तिन् 12,10388. °प्रणेतर् Pańkar. 4,3,124. सांख्याचार्याः Bhâg. P. 3,24,17. 33,35. Tattvas. 22. Sarvadarçanas. 150,9. Vgl. Hall in der Einl. zu Sâm̃khjapr. — Titel von Werken, die über diese Lehre handeln und das Wort am Anf. eines comp. enthalten: °कारिका Gild. Bibl. 409. 412. fg. °कारिकाभाष्य Hall 5. °कौमुदी 5. 8. Notices of Skt Mss. 266. °क्रमदीपिका Hall 5. °चन्द्रिका 7. Verz. d. Oxf. H. 237,b, No. 569. °तत्त्वकौमुदी No. 570. fgg. Notices of Skt Mss. 266. Verz. d. Tüb. H. 20. Hall 5. °तत्त्वप्रदीप 7. °तत्त्वविभाकर 8. Verz. d. B. H. No. 638. °तत्त्वविलास Hall 6. °तरंग 2. °प्रवचन und °प्रवचनभाष्य herausg. von Hall in der Bibl. ind. Sarvadarçanas. 154,2. °वृत्ति Hall 8. °वृत्तिप्रकाश 6. °वृत्तिसार 1. 3. °सार Verz. d. Oxf. H. 232,a, No. 562. °सारविवेक Hall 7. °सिद्धान्त Verz. d. Oxf. H. 113,b,46. fg. °सूत्र Hall 1. °सूत्रप्रक्षेपिका 3. °सूत्रविवरण ebend. °सूत्रवृत्ति Verz. d. Oxf. H. 238,a, No. 574. °सूत्रवृत्तिसार Verz. d. B. H. No. 636. सांख्यार्थतत्त्वप्रदीपिका Hall 7. सांख्यार्थसंख्यायिक 6. सांख्यालंकार 3.

सांख्यमय adj. (f. ई) *aus der* Sâm̃khja-*Lehre bestehend:* नौ Bhâg. P. 9,8,13. Gauḍap. zu Sâm̃khjak. 1.

सांख्ययोग 1) m. *ein Anhänger des* Sâm̃khja *und des* Joga als N. pr. eines Ṛshi MBh. 13,7123. nach der ed. Bomb., die °योगी liest, zwei Namen. — 2) n. *das* Sâm̃khja *und der* Joga MBh. 12,13629.

सांख्ययोगवत् adj. *mit dem* Sâm̃khja *und* Joga *vertraut* MBh. 18,185.

सांख्यायन (patron. von सांख्य) m. N. pr. eines Lehrers Âçv. Gṛhj. 3. 4,4, v. l. Taitt. Âr. 10,35. Verz. d. B. H. 59, N. 92,8. Verz. d. Oxf. H. 251,b,30. 271,a,11. Kull. zu M. 2,122. 3,254. 4,53. Bhâg. P. 3,8,7. 8. °गृह्य Verz. d. Cambr. H. 68. °ब्राह्मण, °सूत्र Ind. St. 1,471. pl. *seine Schule* 3,253. daneben die Form शाङ्खायन. — Vgl. महा°.

साङ्ग (2. स + 3. अङ्ग) adj. 1) *mit seinen Gliedern* AV. 18,4,64. Çat. Br. 12,8,3,31. — 2) *mit einem Körper versehen* Kathâs. 34,40. 42. 89,12. — 3) *mit allen seinen Theilen, — Anhängen* Kâtj. Çr. 1,7,28. सामन् Ind. St. 9,86. वेदाः 76. 107. Weber, Râmat. Up. 350. आयुर्वेद Verz. d. Oxf. H. 310,a,10. प्रवचन H. 78. नारकाः 23. so v. a. *vollständig* Sâh. D. 670. — 4) *beendigt, abgeschlossen:* रात्रसमध्यवास Uttarar. 123,3 (166,2). — Vgl. auch unter 3. अङ्ग 5).

सांगतिक (von संगति) gaṇa विनयादि zu P. 5,4,34. adj. *auf's Gerathewohl* (vgl. संगति 3) *erscheinend, — sich einstellend* M. 3,103.

सांगत्य (von संगत) n. *das Zusammenkommen —, Verkehr mit* (सह) Spr. (II) 1183. 2859, v. l. (संगत्य).

सांगम m. = संगम Bharata zu AK. 3,3,29 nach ÇKDr.

सांगमन m. patron. des Agni Anaçnant (in der सभा) Çat. Br. 2,3, 2,1. 3. Schol. zu Kâtj. Çr. 420,9.

सांगमिर्श adj. angeblich Bez. einer Art von सिकता TBr. 3,10,1,4.

साङ्गरवस् m. N. pr. eines Priesters MBh. 1,2046. die richtige Lesart शार्ङ्गरव hat die ed. Bomb.

साङ्गलतण n. st. छागलतण Weber, Pratiǵńâs. 105.

साङ्गुष्ठ (2. स + अ°) 1) adj. *sammt dem Daumen* Âçv. Gṛhj. 1,7,5. Ind. St. 5,331. 369. — 2) f. आ *Abrus precatorius Lin.* Ratnam. 33. शा° ÇKDr. und Wilson nach ders. Aut.

सांग्रहण (von संग्रहण) adj. (f. ई) *auf Besitzergreifung bezüglich:* इष्टि TBr. 3,8,1,1. TS. 2,3,9,2. Notices of Skt Mss. 2,232. fg.

सांग्रहसूत्रिक adj. = संग्रहसूत्रमधीते वेद वा P. 4,2,60, Schol.

सांग्रहिक adj. = संग्रहे साधुः gaṇa कथादि zu P. 4,4,102. = संग्रहमधीते वेद वा gaṇa उक्थादि zu P. 4,2,60.

सांग्राम adj. von संग्राम gaṇa व्युष्टादि zu P. 5,1,97. — MBh. 3,15867 fehlerhaft für संग्राम, wie die ed. Bomb. liest.

सांग्रामजित्य (von संग्रामजित्) n. *Sieg im Kampfe* AV. 5,20,11.

सांग्रामिक (von संग्राम) adj. (f. ई) gaṇa गुडादि zu P. 4,4,103. संतापादि zu 5,1,101. *auf Kampf bezüglich* Kauç. 14. fg. सांग्रामिकं ततः सर्वं सज्जं चक्रुः MBh. 1,513. 7210. 7216. 5,101. 2715. 5200. सर्वसांग्रामिको-

पेत Bhâg. P. 8,10,17. °विधिज्ञ Hariv. 6192. चरित MBh. 7,9642. मल्ल 2989. पद्मसमाम्नाये सांग्रामिके च Uttarar. 88,19 (114,6). वार्ता Spr. (II) 6577. रथ *Kriegswagen* MBh. 13,2782. Hariv. 4989. R. 3,67,17. 70,9. 72,19. 6,18,53. Mahâvîrak. 108,19. Prab. 78,18. आभरण Hariv. 13081. °परिच्छद 14208. अलंकरण Pańkat. ed. orn. 57,12. मृत्यु *Tod in der Schlacht* MBh. 8,4889. Davon nom. abstr. °त्व n. Daçak. 190,19. Hier und da fehlerhaft संग्रामिक.

सांघटिकं adj. = संघटमधीते वेद वा v. l. im gaṇa उक्थादि zu P. 4,2,60.

सांघट्टिकं adj. = संघट्टमधीते वेद वा gaṇa उक्थादि zu P. 4,2,60.

सांघाटिका f. 1) *Paar*. — 2) *Kupplerin*. — 3) *Trapa bispinosa Roxb.* Hâr. 242. — Vgl. संघाटिका.

सांघातं adj. = संघाते दीयते oder कार्यम् gaṇa व्युष्टादि zu P. 5,1,97.

सांघातिक 1) adj. = संघाते साधुः gaṇa गुडादि zu P. 4,4,103. = संघाताय प्रभवति gaṇa संतापादि zu 5,1,101. *zu einer Gruppe gehörig* Çāńkh. Çr. 13,24,18. — 2) n. (sc. भ u. s. w.) in der Nativitätslehre *das 16te* Nakshatra *nach dem* Ǵanmarksha Ǵjotist. im ÇKDr. unter समुदयं.

सांघात्य n. = संक्रात्य, संवातक, संघात्य Daçar. 2,49. 51.

साच् adj. = 2. सच् in अपत्य°, अपत्न°, द्रोण°, धाम°, नृ°, रयि°, राति°.

साचार (2. स + आ°) adj. *wohlgesittet* Spr. (II) 7200.

1. साचिं adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. *quer*, *schräg* AK. 3,5,6. H. 1515 (subst.). 1534. साचीव (सचीऽइव Padap., nach unserer Vermuthung साचींव) विश्वा भुवना न्यृञ्जते ṚV. 10,142,2. साचीव (= तिर्यगिव Comm.) वयः पत्नी कृत्वा पतीयः पतति Pańkav. Br. 5,1,12. *seitwärts*, *von der Seite her*: अभिसृत्य Kir. 10,57.

2. साचिं (von 1. सच्) adj. *begleitend*: einen Fürsten Çat. Br. 3,4,1,8. अमध्यंदिन° Ait. Br. 6,30. — Vgl. केस°.

साचिन् (wie eben) adj. s. सव्य°.

साचिवाटिका f. *eine weiss blühende* Punarnavâ Ratnam. im ÇKDr.

साचिव्य (von सचिव) n. *das Amt eines Begleiters*, *Hilfe*, *Beistand* R. 6,106,16. Bhâg. P. 10,71,2. अत्र मे भगवन्साचिव्यं कर्तुमर्हसि MBh. 14,58. चन्द्रश्च साचिव्यमिवास्य कुर्वन् R. 5,11,1. 20,1. 50,7. Kâvjâd. 2, 146. रामसाचिव्यमागतः *hat* Râma's *Beistand in Anspruch genommen* R. 6,4,30. वीरसाचिव्यसापेक्ष Kathâs. 75,35. कार्यकारणभावादितर्कमूलकानुमानसाचिव्येन *mit Hilfe von* Kusum. 37,9. 10. Insbes. *das Amt eines fürstlichen Beistandes*, *Ministeramt* MBh. 12,4099. 4129. Spr. (II) 229. 299. 5626. Varâh. Bṛh. 18 (16), 2. इत्याज्ञतेषु पुत्रस्य साचिव्ये तेषु भूभृता Kathâs. 34,117. °पदवी Pańkat. 13,4. 58,10.

साचिव्याक्षेप (साचिव्य + आ°) m. in der Rhetorik *eine Erklärung*, *dass man mit Etwas nicht einverstanden sei trotz des Beistandes*, *den zu leisten man sich bereit erklärt*, Kâvjâd. 2,146. Beispiel Spr. (II) 2078.

साचीकर् (1. साचि + 1. कर्) *zur Seite wenden*: °करोत्याननम् Mâlav. 73. °कृतानन MBh. 2,2369. Ragh. 6,14. Kathâs. 39,83. Râǵa-Tar. 4,20. °कृतदृशा मुखेन Kathâs. 17,128. °कृता चारुतरेण तस्थौ मुखेन Kumâras. 3,68. °कृतम् adv. *seitwärts* (Jmd anblicken) MBh. 3,592.

साचीगुण N. pr. eines Ortes Ait. Br. 8,23 (Bhâg. P. 9,20,26. = प्रकृष्टगुणवान्देशः Comm.).

साचीविंद adv. = क्षिप्रम् Naigh. 2,15.

साचेय (von 2. साचि) adj. *gehörig* —, *passend zu*: उदरसाचेयं वा अन्नाद्यम् Çāńkh. Br. 11,8. = 2. स + आचेय (von चि mit आ) = उदरपूरक Comm.

साँच्य (von 1. सच्) adj. *dem man beispringen* —, *den man werth halten muss*: आ साच्यं कुपयं वर्धनं पितुः ṚV. 1,140,3. = समवेतव्य Sâj.

साज (2. स + 1. अज) adj. *nebst* Pûrvabhadrapadâ Varâh. Bṛh. S. 10,17.

साजात्य (von सजाति) n. *Gleichartigkeit* Sâh. D. 14,20. Bhâshâp. 166.

सांचारिक (von संचार) adj. *beweglich*: पत्त्राणि MBh. 1,5003.

साञ्ज m. N. pr. eines Autors; s. u. नन्द्यावर्त 2).

साञ्जन (2. स + अ°) 1) adj. *mit Schlacken* —, *mit Unreinem behaftet*, *nicht ganz lauter*: (पशुः *Geschöpf*) द्विविधः साञ्जनो निरञ्जनश्चेति। तत्र साञ्जनः शरीरेन्द्रियसंबन्धी निरञ्जनस्तु तद्रहितः Sarvadarçanas. 77,6. fgg. — 2) m. = अञ्जन *Eidechse* Çabdak. im ÇKDr.

साञ्जलि (2. स + अ°) adj. = कृताञ्जलि *die beiden Hände hohl an einander legend* R. 7,10,28. 23,27.

साँजीवीपुँत्र m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 10,6,5,9. 14,9,4,32.

साँज्ञायनि m. metron. von संज्ञा gaṇa तिकादि zu P. 4,1,154.

साट्, साटयति Dhâtup. 35,84,r (प्रकाशने).

साठल m. N. pr. Verz. d. Oxf. H. 201,b, No. 481.

साडखान m. N. pr. eines *Chans* Verz. d. B. H. 173,7.

साडि m. patron. von सड P. 8,3,56, Schol.

साढ partic. praet. pass. von 1. सह्; vgl. अषाढ.

साँढ्र (von 1. सह्) nom. ag. P. 6,3,113. *Ueberwinder*: उग्रः पृतनासु साळ्हा ṚV. 7,56,23. — Vgl. सोढ्र.

साढ्वै infin. von 1. सह् P. 6,3,113. सपत्नान् Schol.

साढ्वा absol. von 1. सह् P. 6,3,113. शत्रून् Schol.

साण्ड (2. स + अण्ड oder आण्ड) adj. *unverschnitten*: ein Stier Kâtj. Çr. 15,1,5. 22,3,40. Lâtj. 9,4,21. Pâr. Gṛhj. 3,8.

सात् 1) eine Sautra-Wurzel P. 3,1,138. Vop. 26,35. — 2) n. = ब्रह्मन् ÇRDr. und Wilson ohne Angabe einer Aut.

सात 1) adj. s. u. 1. सन् und vgl. सत°. — 2) m. N. pr. eines Jaksha Kathâs. 6,97. 105. — 3) n. = शात = सुख Bharata zu AK. 1,1, 4,3 nach ÇKDr.

सातत्य (von सतत) n. *Beständigkeit*, *Ununterbrochenheit* MBh. 3,602. वेदना° Suçr. 1,300,14. क्रिया° P. 6,1,144. gaṇa मयूरव्यंसकादि zu 2, 1,72. Schol. zu 3,3,135. AK. 3,3,1. instr. *beständig*, *dauernd*, *ununterbrochen* MBh. 12,3507. Karaka 3,8. Suçr. 1,167,1. Mârk. P. 18,31. 130,14. Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 282.

सातय adj. P. 3,1,138. Vop. 26,35.

सातला f. = सप्तला und auch daraus entstanden AK. 2,4,5,9. H. an. 3,4. 691. Med. k. 43 (शातला). Ratnam. 184. Râǵan. 4,198.

सातवाह m. = सातवाहन Râǵa-Tar. 6,367.

सातवाहन m. N. pr. eines Fürsten, = हाल H. 712. Kathâs. 6,1. सातेन यस्माद्व्यूढो ऽभूत्तस्मात्तं सातवाहनम्। नाम्ना चकार 105. fgg. 7,18. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 54. शात° Verz. d. Oxf. H. 217,b,32. — Vgl. सालवाहन, शालिवाहन.

सातसङ्का f. N. pr. eines Gebietes Kshitiç. 23,11.

सातर्दृन् adj. *Erworbenes vernichtend, Gewinn vereitelnd* AV. 3,15,5.

1. साति (von सा = सन्) 1) f. P. 3,3,97. 6,4,42. 45. Schol. zu 3,3, 174. Vop. 26,44. AK. 3,6,1,9. *Gewinnung, Erwerb, Besitz; das Beutemachen, Gewinnen des Preises:* तुतुर्यात्सातये धियः RV. 1,143,6. क्षेत्रस्य 112,22. 169,2. सूर्यस्य 2,19,4. 6,20,5. 7,30,2. स्वश्च नः सातये धाः 3,31,19. 56,6. अन्नस्य 6,10,3. वाजस्य 6. तोकस्य 2,30,5. रायः 8,23,29. वस्वः 7,83,6. वि पथः सातये सितम् 8,5,9. रथं प्राव सातये 1,102,3. सातिं रथीय सातिमर्वति 111,3. 5. 8,45,9. वि सातये तन्वं मामृजीत 7,95,3. सातये कृतम् 10,143,5. 6,19,2. 56,5. = दान AK. 3,4,14,70. H. an. 2,205. Med. t. 69. — 2) m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Aushṭrâkshi Ind. St. 4,372. — Vgl. अर्क°, अर्ण°, क्षेत्र°, गोषाति, तोक°, द्युम्न°, धन°, नृषाति, मेध°, वाज°, शूर°, स्वर्षाति.

2. साति (von 3. सा) f. Vop. 26,185. AK. 3,6,1,9. *Beschluss, Ende* 3, 3,39. 3,4,14,70. H. an. 2,205. Med. t. 69. *heftiger Schmerz* Bhar. zu AK. nach ÇKDr.

3. साति *ein best. Metrum* Ind. St. 8,283.

सातिरेक (2.स + अति°) adj. *übermässig, überaus heftig:* मद Ragh. 19,12.

सातिलक s. सातीलक.

सातिशय (2. स + अति°) adj. *vorzüglich, ausgezeichnet* M. 9,114. Hariv. 8410. Kathâs. 22,76. 73,328.

सातिसार (2. स + अति°) adj. *am Durchfall leidend* AK. 2,6,2,10. H. 460. Halâj. 2,451.

सातीन m. = सतीन *eine Erbsenart* H. 1170, Schol. Halâj. 2,427.

सातीलक m. dass. Râjamukuṭa zu AK. 2,9,16 nach ÇKDr. fehlerhaft सातिलक Wilson in der 2ten Aufl. nach ders. Aut.

सातु m. vielleicht so v. a. *receptaculum:* न यस्य सातुर्जनितोरवारि *dessen Behälter (Aufenthaltsort) nicht gehindert werden konnte* (ihn) *zu gebären* RV. 4,6,7.

सातोबार्हत adj. von सतोबृहती Lâṭj. 10,6,6. 10. 16. 7,8. 8,1.

सात्कार्य n. *Wirkung* beim Schol. zu Kap. 1,115 entweder fehlerhaft für सत्कार्य oder nom. abstr. von सत्कर.

सात्त्र (von सत्त्र) adj. *zu einer Feier gehörig* u. s. w.: सात्त्राह्णीनिक Âçv. Çr. 11,2,11.

सात्त्रिक (wie eben) adj. dass.: अग्नि Kauç. 18. 22. Çâṅkh. Br. 25,12. 14. Weber, Pratiǵñâs. 103. Ind. St. 3,382 (v. l. सावित्रिक; vgl. 393.).

सात्त्व (von सत्त्व) adj. *zur Qualität* सत्त्व *in Beziehung stehend* u. s. w. Mârk. P. 40,7. 42,4.

सात्त्वकि m. patron. von सत्त्वक gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

सात्त्विक (von सत्त्व) 1) adj. (f. ई) *a) charaktervoll:* Personen M. 3,263. MBh. 5,1729. 13,4895. Varâh. Bṛh. S. 2, S. 3, Z. 5 v. u. Kathâs. 35, 39. — *b) zur Qualität* सत्त्व *in Beziehung stehend, von ihr vorzugsweise beherrscht* u. s. w. Maitrjup. 5,2. M. 12,31. 40. 48. fgg. MBh. 12,7097. Bhag. 7,12. 14,16. Suçr. 1,192,4. 312,18. 335,15. Kap. 2,18. Sâṁkhjak. 23. 25. Spr. (II) 2741. Varâh. Bṛh. S. 69,8. Verz. d. Oxf. H. 14,a, No. 1. 36,b,10. 80,a,25. 81,a,45. 82,b,17. Mârk. P. 45,37. Bhâg. P. 3,29,10. Tattvas. 19. Vedântas. (Allah.) No. 46. Sarvadarçanas. 148,6. Wilson, Sel. Works 1,12. fg. 252. — *c)* in der Rhetorik und Dramatik so v. a. *äusserlich in entsprechender Weise hervortretend* Sâh. D. 164. 208. 274. 22,13. 37,19. Verz. d. Oxf. H. 200,a,2. 213,a,1 v. u. AK. 1,1,7, 16. H. 283. 295. 307. Mâlatîm. 16,3. — 2) m. ein N. Brahman's H. 211. — 3) f. ई ein N. der Durgâ Çabdar. im ÇKDr.

सात्म (2. स + आत्मन्) adj. *nebst der eigenen Person* Bhâg. P. 10,14,17.

सात्मक (wie eben) adj. *mit Bewusstsein verbunden:* दुःखात्तो द्विविधः । अनात्मकः सात्मकश्चेति तत्रानात्मकः सर्वदुःखानामत्यन्तोच्छेदरूपः सात्मकस्तु दृक्क्रियाशक्तिलक्षणमैश्वर्यम् Sarvadarçanas. 76,2. fgg.

सात्मता (von सात्मन्) f. *Wesensgemeinschaft, Wesenseinheit:* गच्छति ब्रह्मणः °ताम् Çat. Br. 11,5,6,9. MBh. 1,3645. नीता इन्द्रेण °ताम् Bhâg. P. 6,18,18. अच्युतसात्मतां नीतौ 7,1,46. गच्छत्यक्षरसात्मताम् MBh. 12,2328.

सात्मत्व (wie eben) n. *Beseeltheit* AV. 9,6,38. TS. 3,1,2,2. TBr. 1,1,6,4.

सात्मन् (2. स + आ°) adj. *beseelt, nebst der Seele* Çat. Br. 12,1,2,3. TS. 5,3,5,2. 6,3. 5,8,3. 6,6,3. TBr. 1,2,1,7. 3,8,20,5.

सात्मीकर् (सात्म्य + 1. कर्) *sich an Etwas* (acc.) *gewöhnen:* निद्रा °कृता Suçr. 1,330,18.

सात्मीभू (सात्म्य + 1. भू) *zur Gewohnheit, — zuträglich werden* Suçr. 2,179,7.

सात्म्य (von 2. स + आत्मन्) 1) adj. *was einer Person passt, zuträglich, gesund für* Suçr. 1,130,9. सर्वप्राणभृतां सात्म्यं क्षीरमित्युच्यते 175, 3. 193,2. 2,493,5. Karaka 3,1. ऋतु° *zu der bestimmten Zeit zuträglich* 1,6. देश° 3,1. °सेविन् 4,3. अ°: Speise Suçr. 1,48,17. 2,63,15. 428,1. 509,5. °चारिन् *von ungesunden Stoffen* oder *an ungesunden Orten lebend* 1,207,11. — 2) n. *a) das Zuträglich-, Gesundsein für:* जाति° Suçr. 1,72,20. आजन्म° Vâgbh. 1,10,7. शरीर° Karaka 1,26. — *b) gewohnte Lebensweise, Angewöhnung* Karaka 3,8. Suçr. 1,124,9. 2,400, 20. 428,3. °तस् *in Folge von Gewöhnung* (vgl. अभ्यासतस् 76,3) 1,75, 21. °ज *aus einer richtigen Lebensweise* (der Eltern) *entspringend:* गर्भ Karaka 4,3. Am Ende eines adj. comp.: क्षीर° *an Milch gewöhnt* Suçr. 2,161,6. मांस° 64,4. स्नेह° 177,18. शीत° 315,11. अतिलवण° *zu sehr an Salzgenuss gewöhnt* Karaka 3,1. यवान्न° 8,9. वमन° Suçr. 2,184, 17. — *c) Wesensgemeinschaft, Wesenseinheit:* इन्द्रेण प्रापिताः सात्म्यम् Bhâg. P. 6,18,19. सात्म्यं हरेर्ययुः 7,10,39. fg. — Vgl. बाल°.

सात्य (von सत्य) 1) adj. *dessen Natur die Wahrheit ist* gaṇa कृशादि zu P. 4,4,62. Çat. Br. 14,5,5,12. — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,243,a.

सात्यक m. = सात्यकि MBh. 5,653. 7,1441. Hariv. 7534 (°कि die neuere Ausg.). am Ende eines adj. comp. 7460 (सत्य° zu schreiben).

सात्यकामि m. patron. von सत्यकाम TS. 2,6,2,3. सात्यंकामि (!) gaṇa पैलादि zu P. 2,4,59.

सात्यकायन m. patron. von सात्यक oder सात्यकि; pl. Saṁsk. K. 184,a,8.

सात्यकि (von सत्यक) patron. gaṇa पैलादि zu P. 2,4,59. des Jujudhâna Trik. 1,1,35. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,b,16. Bhag. 1,17. MBh. 1,534. 2433. 2714. 6998. 7916. 4,2357. Hariv. 1935. 5085. 7457. 7488. fgg. 7525. 8030. 14464. fgg. VP. 435. Weber, Kṛshṇaǵ. 289. Bhâg. P. 1,10,18. 9,24,13.

सात्यकिन् m. = सात्यकि MBh. 16,247 (des Metrums wegen).

सात्यंकामि s. सात्यकामि.

सात्यंकार्य m. patron. von सत्यंकार gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151.

सात्यदूत (von सत्य-दूत) adj. *den zuverlässigen Boten gehörig;* so heissen *gewisse Opferspenden an* Sarasvatî *und andere Götter* Comm. zu TS. 2,194,11. Dagegen ist सात्यदूतानां हवींषि ebend. 188,3. 187, 6. 193,4 wohl irrig für सत्य°.

सात्यमुग्र oder °ग्र्य m. pl. *die Schule des* Sâtjamugri Ind. St. 3,273.

सात्यमुग्रि m. patron. von सत्यमुग्र P. 4,1,81. Ind. St. 13,448. Verz. d. B. H. 55,34 (रात्य°). No. 324 (शाड्य°). fem. °ग्री und °ग्र्या P. 4,1,81.

सात्यमुग्र्य s. u. सात्यमुग्र und सात्यमुग्रि.

सात्यमुनि m. patron. Saṁsk. K. 186,*a*,7. vielleicht fehlerhaft für सात्यमुग्रि.

सात्ययज्ञै (von सत्ययज्ञ) m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 3,1,1,4.

सौत्ययज्ञि (wie eben) m. patron. des Somaçushma Çat. Br. 11,6, 2,1. 3. 13,4,2,4. 5,3,9.

सात्यरथि m. patron. von सत्यरथ VP. 4,5,12.

सात्यवत (von सत्यवती) m. metron. Vjâsa's Trik. 2,7,20.

सात्यवतेय m. desgl. Halâj. 2,258.

सात्यहव्यै (von सत्यहव्य) m. N. pr. eines Vâsishṭha TS. 6,6,2,2. Ind. St. 3,474. Ait. Br. 8,23. Verz. d. Oxf. H. 267,*a*,27.

सात्राजितै (von सत्राजित्) patron. 1) m. des Çatânîka Ait. Br. 8,21. Çat. Br. 13,5,4,19. 21. — 2) f. ई der Satjabhâmâ MBh. 3,14652. 16, 145. Hariv. 6702. 7027. 7046.

सात्रासाहै (von सत्रासाह्) gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. 1) adj. *allüberwältigend*, Bez. einer Schlange AV. 5,13,6. AV. Prât. 3,23. — 2) m. patron. des Çoṇa Çat. Br. 13,5,4,16. 18.

सौत्रासाहक adj. von सात्रासाह (देश) gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

सात्वत 1) adj. (f. ई) gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86 (proparox.). *a*) *den* Satvant oder Sâtvata *eigen, den* Sâtvata (Kṛshṇa) *betreffend* u. s. w.: विधि MBh. 12,12714. 12719. °ज्ञान 13237. गुण Bhar. Nâṭjaç. 20, 37. श्रुति Bhâg. P. 1,4,7. °संहिता 7,6. वृत्ति Bez. *eines best. Stils, Charakters, genre im Drama* Bhar. Nâṭjaç. 20,12. 37. Daçar. 2,49. 52. 56. fg. Sâh. D. 410. 416. Verz. d. Oxf. H. 208,*a*, No. 489. H. 285. — *b*) oxyt. *das Wort* सत्वत् *enthaltend* gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61. — 2) m. *a*) oxyt. *ein Fürst der* Satvant gaṇa पर्श्वादि zu P. 5,3,117. 4,1,177, Vârtt. 2. Bez. Kṛshṇa's (Trik. 1,1,32) und Anderer MBh. 1,7896. 7991. 5,2565. 7,3608. 9,787. 12,12968. 13237. 14,1526. Bhâg. P. 3,21, 17. = बलदेव H. 224. Halâj. 1,28. pl. Bez. eines Stammes (zu dem auch Kṛshṇa gehört), = सत्वत् gaṇa प्रज्ञादि zu P. 5,4,38 (सत्वत् fehlerhaft). = दशार्ह (ungenau, da dieses häufig daneben erscheint) Trik. 2,1,10. — MBh. 1,7965. VP. 4,12,16. Bhâg. P. 1,14,25. 3,1,29. 9,9,49. 11,27,1. °पुंगव 1,9,32. सात्वतर्षभ 14,32. 5,25,4. 10,58,42. 11, 27,1. °पति 10,69,13. °यूथप 76,23. — *b*) *ein Anhänger* Kṛshṇa's Pâdmottarakh. 99 im ÇKDr. — *c*) Bez. *einer Mischlingskaste, der Nachkommenschaft eines ausgestossenen* Vaiçja M. 10,23. — *d*) N. pr. eines Sohnes des Âju Bhâg. P. 9,24,6. 7. des Aṁçu ÇKDr. nach dem Kûrma-P. — 2) f. °ती *eine Fürstin der* Satvant MBh. 1,8028. Mutter Çiçupâla's ÇKDr. und Wilson.

सात्वतीय m. *ein Anhänger* Sâtvata's d. i. Kṛshṇa's Bhâg. P. 5,25,1.

सात्वत् m. pl. N. pr. eines Stammes, = सत्वत्, सात्वत; nur im gen. pl. Hariv. 1997 (सत्वताम् die ältere Ausg.). 5038. Bhâg. P. 1,1,12. 2, 14. 14,29. 2,4,14. अन्धकवृष्णि° 20. 3,1,34. सर्व° 4,30,34. 8,5,13. 9,5, 15. Pañkar. 4,3,130.

सादै (von 1. सद्) m. gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140. 1) *das Sitzen auf dem Ross, das Reiten* ṚV. 1,162,17; vgl. साद्य. — 2) *das Einsinken:* चक्राणां सादभङ्गे Varâh. Bṛh. S. 46,60. — 3) *Ermattung, Erschlaffung, Nachlass:* गात्राणाम् Suçr. 1,51,10. अङ्ग° 90,12. 269,1. Hâr. 268. शरीर° Ragh. 3,2. कर° (*Hand* und *Strahl*) Spr. (II) 1539, v. l. ऊरु° Çiç. 9,77. अग्नि° Suçr. 1,53,8. 219,12. 242,18. *Schwund:* अपत° der Berge Vikr. 44. गतिविभ्रम° Ragh. 8,57. जीवित° Nalod. 3,24. — 4) *Verzweiflung, Kleinmuth* H. 312. Nalod. 2,26. — Hariv. 13166 in der neueren Ausg. fehlerhaft für साह; सादोपसाद° Padma-P. 8,19 fehlerhaft für साङ्गोपाङ्ग°. Vgl. अ° (zu setzen *nicht reitend*), अनल°, अश्व°, गो°, गोषादी, पुष्कर°, मूत्रौक°, शकुनि°, सर्व°.

सादैद्योनि adj. *seine Stätte besitzend* ṚV. 5,43,12.

सौदन (vom caus. von 1. सद् und metrische Dehnung für सदन) 1) adj. *zu Grunde richtend, vernichtend:* चित्राङ्ग° (so lesen wir; demnach wäre चित्राङ्ग als N. Arǵuna's zu streichen) als N. Arǵuna's H. ç. 137. — 2) f. ई *eine best. Pflanze,* = कटुकी Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. *a*) *das Hinsetzen, Hinstellen* (von Gefässen u. s. w.) Kâtj. Çr. 1,3,12. 9,14,10. 12. 4,16. 22. 19,2,14. der Ishṭakâ (sammt dem Begleitspruch) Çat. Br. 7,1,2,16. 2,1,12. 8,1,1,6. 10,2,4,8. — *b*) *das Einsinken* (eines Wagens) Varâh. Bṛh. S. 46,9. — *c*) = सदन *Sitz, Ort; Behausung* Bhar. zu AK. 2,2,4 nach ÇKDr. यम° (s. auch bes.) MBh. 1,7671. 2,2531. 3, 12160. 12,7742. R. 6,68,11. Bhâg. P. 3,30,24. 27. vedische Belege s. u. सदन 1) *a*). — *d*) *Schüssel* (= पात्र Comm.) Bhâg. P. 4,7,25.

सादनस्पृैश् (सदन° Padap.) adj. *die Heimath berührend* d. h. *in die Wohnung gebracht:* वसु ṚV. 9,72,8.

सादन्यै (von सादन, सदन्य Padap.; vgl. VS. Prât. 3,128 am Ende) adj. *häuslich* ṚV. 1,91,20.

सादमय (von साद) adj. *aus Verzweiflung* u. s. w. *hervorgegangen* Nalod. 3,24.

सादयितव्य (vom caus. von 1. सद्) adj. *zu Grunde zu richten, zu vernichten:* नैव सादयितव्यौ (रामलक्ष्मणौ) ते मनसापि कथं च न R. 4,14,26. तेजांसि, तपांसि 1,66,4.

सादर (2. स + आ°) adj. (f. आ) *alle Rücksichten beobachtend, grosse Theilnahme an den Tag legend, die gehörige Aufmerksamkeit Jmd* oder *einer Sache schenkend* Kathâs. 10,81. 12,88. 21,102. 25,164. 43,213 (स सा° zu trennen). 257. 45,365. Mârk. P. 69,14. Bhâg. P. 4,4,7. in comp. mit der Ergänzung: धर्मैक° *nur bedacht auf* Kathâs. 27,107. श्रीकृष्णलीलाललितरसकथासादरौ नैव कर्णौ Spr. (II) 5567. सादरम् adv. R. 2,101,2. 112,26. Kathâs. 13,146. 14,49. 23,94. 30,23. 43,229. 45,366 (सादरं zu lesen). Hit. 63,17. Râǵa-Tar. 3,115. Bhâg. P. 3,13,10. 4,4,8. 6,9,45. 8,12,3. 9,5,19. Pañkar. 1,2,10. 22. 4,44. fg. सादरपूर्वकम् dass. 2,5,59. — Vgl. auch unter आदर (auch in den Nachträgen).

सादस adj. *im* Sadas *befindlich* Lâtj. 2,3,18.

सादसत्तै adj. *die Worte* सत् *und* असत् *enthaltend* gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61.

1. सौदि (von 1. सद्) Uṇâdis. 4,124. m. *Reiter:* कयान् — ससादीन् MBh. 8,3810. 4589 (ससादीन् zu schreiben). उष्ट्र° P. 6,2,40. गो° 41 (im Sûtra könnte übrigens auch सादिन् gemeint sein). = सारथि Uǵǵval. = योद्धर् Uṇâdik. im ÇKDr. = अवसन्न und वायु Uṇâdivr. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr.

2. सादि (2. स + आदि) adj. *einen Anfang habend* Comm. zu Gaim. 1, 27. Nîlak. 119. 191. Davon nom. abstr. °त्व n. ebend. Comm. zu Gaim. 1,28.

सादिन् (von 1. सद्) adj. 1) *reitend*, m. *Reiter* (insbes. *zu Pferde*) AK. 2,8,2,28. 3,4,18,109. fg. H. 761. an. 2,290. Med. n. 152. Halâj. 2,235. AV. 11,10,24. MBh. 1,5451. 2,1900. 3,12589. 4,1045. 16,210. Hariv. 4989. 5076. R. 2,97,20 (106,19 Gorr.). 5,83,2. Çiç. 12,22. 31. Spr. (II) 3517. Râǵa-Tar. 5,451. Bhâg. P. 10,71,14. अश्व° Ragh. 7,44. Kathâs. 42,7. तुरंग° Ragh. 7,34. हस्ति° MBh. 4,1031. सादिन् = हस्ति° H. 762. H. an. Med. = सारथि, रथिन्, रथारोह् AK. 3,4,18,109. fg. H. 760, Schol. H. an. Med. — 2) *zu Schanden machend:* वृत्त° R. 2,34,37. — द्रविणसादिन् zur Erkl. von द्रविणस् Nir. 8,2. धीसादिनी zur Erkl. von धिषणा 3.

सादृश adj. = सदृश Çâṅkh. Çr. 4,21,2.

सादृशीय adj. von सदृश gaṇa कृशाश्वादि zu P. 4,2,80.

सादृश्य (von सदृश) n. *Aehnlichkeit, Gleichheit* Nir. 1,3. Hariv. 15792. R. 4,12,42. Mṛkkh. 153,8. Megh. 83. 102. Kumâras. 5,35. 7,16. Ragh. 1,40. 8,91. 15,67. सति पुनर्नामधेयसादृश्यानि Çâk. 105,8. Çâk. Ch. 63, 6. Kir. 5,26. Spr. (II) 7467. Kathâs. 119,94. AK. 3,4,25,164 (wohl भेदसादृश्ये zu lesen). Râǵa-Tar. 3,117. Sâh. D. 18. Bhâg. P. 7,15,61. Tarkas. 48. Bhâshâp. 78. Schol. zu P. 1,1,50. zu TS. Prât. 1,3. 13,16. zu Naish. 22,43 (अ°). Sarvadarçanas. 68,18. 177,9. Verz. d. Oxf. H. 211,b,9. °वाद Titel einer Abhandlung 244,b, No. 609.

सादृय्य MBh. 6,3900 Druckfehler für सौदर्य (सोदर्य).

साद्गुण्य (von 2. सद्गुण) n. *Vorzüglichkeit* Âçv. Gṛhj. Pariç. 2,7.

साद्भुत (2. स + अ°) adj. *erstaunt, verwundert* Kathâs. 56,177. 124,87.

साद्य (von सादिन्) adj. *zum Reiten tauglich*, m. *Reitpferd* Âçv. Çr. 9, 9,14. Daher wird वह्य ebend. *zum Fahren tauglich, Wagenpferd* bedeuten.

साद्यःक्र (von सद्यःक्री) adj. *mit Soma, der am selben Tage gekauft ist, begangen;* so heissen fünf (auch sechs) Ekâha Comm. zu Pañkav. Br. 16,12,1. — Shaḍv. Br. 4,3. Kâtj. Çr. 12,1,2. 22,2,9. 3,24. 26. Lâṭj. 1,3,21. 8,3,1. 3. Çâṅkh. Çr. 14,40,7. Maçaka 3,5. 6 in Verz. d. B. H. 72. Häufig साद्यस्क्र geschrieben, welches nach gaṇa कस्कादि zu P. 8,3,48 allein berechtigt ist. Fehlerhaft साद्यस्क Âçv. Çr. 9, 7,13. षट्साद्यस्काः सर्ववेदेषु दृष्टाः MBh. 3,10663. यज्ञ 14864. 12,8908. 13,4934 (सद्यस्क ed. Calc.); vgl. सद्यस्कार.

साद्यस्क adj. 1) (von सद्यस्) *alsbald erfolgend* Spr. (II) 2236. — 2) ungenaue Schreibart für साद्यस्क्र.

साद्यस्क्र s. साद्यःक्र.

साद्योज adj. von सद्योज gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75.

1. साध्, सीध्यति (संसिद्धौ) Dhâtup. 26,71. साध्नोति (संसिद्धौ) 27,16. zu belegen nur साधति, °ते. Erhält keinen Bindevocal इ Kâr. 4 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. Vgl. सिध्. 1) *gerade aus zum Ziel kommen; seinen Zweck erreichen:* वि रोदसी पथ्या याति साधन् RV. 6,66,7. अनु देवान्त्रथिरो यासि साधन् *recta* 3,1,17. यो वांमृताय कर्मणाय ददाश स साधति 6,70,3. यस्मै त्वमायजसे स साधति 1,94,2. med.: साधन्तां नो धियः 6,53,4. 8,19,10. 9,71,3. 1,141,1. *zu Stande kommen:* साध्यति घटः Durgâdâsa im ÇKDr. — 2) *gerade lenken, schlichten, in Ordnung bringen; zum Ziel führen:* धियम् RV. 1,2,7. 10,74,3. med. 8,40,9. — अक्तुनाक्तूं वपुनानि साधत् 2,19,3. 3,38,9. 4,56,7. 1,96,1. विदथानि 3,1,18. 4,16,3. अतेन 3,5,3. 7,34,8. सनिं गोर्वश्वमानाय साध 3,1,23. साधा दिवः 4,3,8. *zu Stande bringen:* साध्नोति साध्यति घटं कुलालः Durgâdâsa im ÇKDr. — 3) *sich fügen; gehorchen:* वि पर्वतो जिहीत साधत द्यौः RV. 5,45,3. स तैल्पस्य दुर्गासु साधन् 4,1,9.

— caus. साधयति, °ते (des Metrums wegen), असीषधत्, सीषधत्. 1) *gerade —, eben machen, schlichten:* सुक्षायं साधया पथः RV. 9,9,8. गर्भमाधेहि साधय *zurechtmachen* Çâṅkh. Gṛhj. 1,19. — 2) *richtig leiten, zum Ziel bringen:* मतिम् RV. 2,24,1. धियम् 3,8. 7,66,3. मन्म 6,56. 5. गन्तेर्षणं सातये सीषधो गणाम् 5. — 3) *zur Ordnung bringen, Jmd sich dienstbar machen, in seine Gewalt bringen, für sich zu gewinnen suchen:* इमा नु कं भुवना सीषधाम RV. 10,157,1. नहि साम्ना न दानेन न भेदेन च पाण्डवाः । शक्याः साधयितुम् MBh. 1,7435. 2,647. 6,5048 (med.). 5049. Kâm. Nîtis. 9,76. पापान्दण्डेन 12,39. 17,44. 46. 49. fg. Varâh. Jogajâtrâ 1,11 in Ind. St. 10,165. Spr. 4928, v. l. 7020, v. l. (साधितुम् = साधयितुम्). Kathâs. 107,71. 121,7. Pañkat. 156,19. fg. 211,12. Hit. 59, 21. Bhâg. P. 5,24,16. Bhaṭṭ. 7,31. साधयेद्देहमात्मनः M. 2,248. Jâǵn. 1,50. R. 5,15,56. Pañkat. III, 170. तत्रैव योगी — प्राणं नयति साधितम् Mârk. P. 39,18. यथा हि साधितः सिंहो मृगान्हन्ति न मानवान् so v. a. *abgerichtet* 19. *eine Gottheit, einen Geist sich dienstbar machen; citiren* Kathâs. 10,10. 28,163. 73,25. fg. *einem Schuldner zu Leibe rücken, ihn zur Bezahlung zwingen* Jâǵn. 2,40. साधितः = दापितः AK. 3,1,40. H. 446. — 4) *zurechtbringen, heilen* Suçr. 1,35,4. 68,19. व्याधिम् 123,10. 2,47, 14. — 5) *ausführen, fertig machen, zu Stande —, zu Wege bringen, zubereiten* Kâtj. Çr. 25,7,15. Çâṅkh. Çr. 5,19,2. Bhâg. P. 11,27,21. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,163. रत्नसा साध्यते मोक्षः MBh. 12,7742. साधयामासम् (!) 13,4945. वार्ता प्रजा Kâm. Nîtis. 13,27. Sâṁkhjak. 37. कमलोन्मेषम् Kumâras. 2,33. Ragh. 17,38. Spr. (II) 5910. Kathâs. 13,56. तात्कालिकमुत्तमम् 35,82. Râǵa-Tar. 5,62. Bhâg. P. 8,13,30. Sâh. D. 68, 11. Pañkat. 43,20. 191,10. कार्यम् M. 7,173. 9,297. MBh. 1,7514. Hariv. 3978. Spr. (II) 772. 1681. 6950. Vop. 26,20. कर्म MBh. 3,12256. 13,4946. Spr. (II) 1684. 3215, v. l. Daçak. 89,5. कृत्यम् R. 5,9,34. Pañkat. 201,8. परार्थम्, स्वार्थम् Kâm. Nîtis. 5,30. त्वदर्थम् Ragh. 5,25. अर्थम् Kathâs. 30,124. इष्टिम् MBh. 2,647. हव्यम् 13,1536 (med.). धर्मम् R. 3, 14,20. तपः Mârk. P. 121,3. नैष्कर्म्यम् *sich der Unthätigkeit hingeben* Bhâg. P. 4,23,27. मद्यम् so v. a. *sich des Trinkens enthalten* MBh. 13,2930. Hariv. 1213 (साध्य absol.). मन्त्रम् so v. a. *hersagen, beten* Kathâs. 15, 48. वाक्यम् *ausführen* MBh. 5,117. *zubereiten* (Speisen) Karaka 3,7. Suçr. 2,161,15. 364,6. R. Gorr. 2,21,20. Kathâs. 9,10. 20,202. 39,9. 41,17. 56,405. Kull. zu M. 3,271. — 6) *zu Wege bringen* so v. a. *verschaffen, herbeischaffen, zu Theil werden lassen:* पर्जन्यः पर्वते वर्षन्कि नु साधयते फलम् Spr. (II) 3991. अर्थान् Varâh. Bṛh. S. 88,29 (med.). तवापि क्षेमेन साधयामो (so ist zu lesen) वयं सुतम् Kathâs. 13,65. 114.

साधयामो ऽस्य मेदिनीम् 15,18. 26. 21,66. 32,131. 44,100. 109,14. 22. 24. 46,190. Bhâg. P. 1,8,5. 7,3,10. 8,5,10. 8,37. 10,2. 9,1,20 (med.). 10,53,18 (साधितुम्). कं ते कामं मनसा साधयामि MBh. 14,272. ये साधयन्ति सच्चिणो निज्ञवाञ्छितम् Verz. d. Oxf. H. 106, a, 39. Kathâs. 13,89. 17,100. 25,68. 26,196. Bhâg. P. 6,7,37. Sarvadarçanas. 33, 12. — 7) *Etwas für sich zu Wege bringen, erlangen, gewinnen, theilhaftig werden:* अर्थान् Çat. Br. 11,5,3,1 (med.). तत्पदम् M. 6,75. न साधयेत्समुद्रगो ऽप्यर्णो कणाम् Varâh. Brh. S. 104,63. साधयेच्छितमात्मनः MBh. 1,1370. मनोरथान् Verz. d. Oxf. H. 106,a,16. विद्याधरत्वम् Kathâs. 26,201. बद्धमूलताम् 34,197. 38,151. 40,21. 35. 46,118.157. 107, 72. 113,76. Râga-Tar. 3,466. Daçak. 76,5. आत्मोत्कर्षम् Hit. 91,19. आधिक्यम् (so v. l.) 92,2. Vet. in LA. (III) 3,11. ohne obj. *zu seinem Ziel gelangen, seines Wunsches theilhaftig werden* MBh. 3,1441. — 8) *eintreiben* (Geld): अर्थम् M. 8,49. fg. 176. Jâgñ. 2,16. 40. 42. शुल्कम् Mrkkh. 107,6. — 9) *ausmitteln, durch Berechnung finden:* यथा राश्युदयाः साधितास्तथा होरादयो ऽपि साध्याः Ganit. Spashtâdh. 60, Comm. *darthun, beweisen* Nilak. 259. मेघोदये वृष्टिः साध्यते Tattvas. 48. Muir, ST. 2,190. Schol. zu Kap. 1,43. Sarvadarçanas. 8,13. 30,17. 72,10. 129,12. साधितं मया — वैरं भवता सह Pańkat. 237,4. — 10) *machen zu, reddere:* इदं वपुस्तपःक्षमं साधयितुं य इच्छति Çâk. 17. यः साधितो वृत्तिकरः पतिर्नः Bhâg. P. 4,17,10. साधय — आत्मानं सुप्रजम् 13,32. 9,6,42 (med.). मे । गर्भे त्वं साधयात्मानम् so v. a. *bringe es dahin, dass du in meinen Mutterleib gelangst* 4,8,13. — 11) *aufbrechen, sich auf den Weg machen:* साधयामस्तावत् MBh. 1,789. 3,16689. साध्यतां तत्र गम्यताम् 13,1405. साधयिष्यामि तत्र यास्यामि 1406. R. 2,34,34. Çâk. 7,19. 70, 21. 101,13. Vikr. 60,13. Mâlatim. 126,5. Spr. (II) 978. Râga-Tar. 1, 145. im Drama प्रायेण एवत्तकः साधिर्गमैः स्थाने प्रयुज्यते Sâh. D. 430.— Vgl. साधय्. — desid. vom caus. *zu beweisen beabsichtigen:* किमिदं पौरुषेयत्वं सिसाधयिषितम् Sarvadarçanas. 129,4. सिषा° Sâh. D. 122,5. Kusum. 2,8. — Vgl. सिषाधयिषा.

— अनु vgl. अनुसाधिन् in सर्वार्थानु°.

— उप caus. 1) *in seine Gewalt bringen* Pańkat. III,249. — 2) *zubereiten* Bhâg. P. 11,27,20. Speisen Suçr. 1,230,2. 2,59,18. Mârk. P. 29, 46. 34,48.

— परि caus. 1) *sich dienstbar machen, in seine Gewalt bringen, bezwingen* Hariv. 4032 (nach der Lesart der neueren Ausg.). Kâm. Nitis. 17,37. — 2) *zubereiten:* Speisen Pańkar. 3,9,1. — 3) *eintreiben:* अर्थम् M. 8,187. — Vgl. परिसाधन.

— प्र caus. 1) *zurechtbringen, gehorsam machen, in seine Gewalt bringen:* तावस्मै प्रजाः प्रासाधयताम् TS. 2,2,1,1. सर्वाणि भूतानि दण्डेनैव M. 7, 103. Kâm. Nitis. 9,71. Kathâs. 17,132. — 2) *Etwas in Ordnung bringen, zurechtmachen* AV. 1,24,4. राष्ट्रम् Kâm. Nitis. 6,3. Ragh. 19,3. Kathâs. 52,373. संहिताम् Verz. d. Oxf. H. 55,b,19. मनुम् *einen Zauberspruch* Pańkar. 3,9,19. तीरेण सद्वैकध्यं प्रसाध्य Suçr. 2,419,11. अप्रसाधित 1, 171,13. *schmücken, putzen* Mrkkh. 96,15. Çâk. 49,21. Kathâs. 50,134. 94,49. 95,67 (सुप्रसाधित). 117,130. 124,116. Daçak. 61,2. AK. 2,6,3, 2. — 3) *zu Stande bringen, vollbringen:* कृत्यानि Spr. (II) 1702. 3249. 3660. Sâh. D. 293. मनोरथम् R. 3,25,23. योगक्षेमम् Kathâs. 34,200. — 4) *erwerben, gewinnen:* अर्थमेकम् Spr. (II) 3262. 3514. — 5) *ausmitteln, durch Berechnung finden* Ganit. Pâtâdh. 16. Golâdhj. Bhuvanak. 60. *beweisen* Nilak. 256. — Vgl. प्रसाधक fgg. — desid. *ausführen wollen:* धियंधियं सीषधाति प्र पूषा Ṛv. 6,49,8.

— संप्र caus. s. संप्रसाध्य.

— सम् caus. 1) *bezwingen, in seine Gewalt bekommen* MBh. 8,4034. Hariv. 4032 (प्रसाध्यताम् st. संसा° die neuere Ausg.). शोको मां संसाधयति वेगेन यथा कूलं नदीरयः R. 2,64,69. — 2) *ausrichten, vollbringen:* सर्वानर्थान् M. 2,100. Varâh. Brh. S. 75,6 (med.). संसाधयिष्यथान्योऽन्यं संग्रामम् (so ed. Bomb.) MBh. 7,8389. मद्यं संसाध्य (so ed. Bomb.) so v. a. *sich des Trinkens enthaltend* 13,6549. केचिदग्निमथोत्पाद्य संसाध्य च so v. a. *Speisen bereitend* 1,2841. — 3) *verschaffen* Kathâs. 45,15. अभिलाषं ते 72,142. — 4) *erlangen, erhalten:* मयादिष्टा विद्याः Kathâs. 46, 35. Bhâg. P. 11,23,30. ohne obj. *das Gewünschte erlangen, sein Ziel erreichen* MBh. 3,1478. — 5) *eintreiben* (Geld) M. 8,50. 213. — 6) *Jmd entlassen:* अतिथिम् Âpast. 2,9,1. सर्वकामैः — रामः संसाध्यताम् R. 2, 36,9. *befördern zu* (dat.): संसाधयिष्यथान्योऽन्यं स्वर्गाय (संग्रामम् ed. Bomb.) MBh. 7,8389. — Vgl. संसाधक fgg.

2. साध् (1. साध्) adj. in यज्ञसाध्.

साँध (von 1. साध्) m. *Ausführung:* मन्मभिः Ṛv. 10,35,9.

साधक (vom caus. von 1. साध्) 1) adj. (f. साधिका) a) *zu Wege bringend, bewirkend:* कार्यस्यैतस्य R. 4,45,14. Sâh. D. 739. अपवर्गस्य Spr. (II) 3046. धर्मार्थकाममोक्षाणां वार्त्तायाश्चैव Muir, ST. 1,32. Verz. d. Oxf. H. 216,b,25. in comp. mit seiner Ergänzung: अन्य° Ṛv. Prât. 11,34. संभारान्यज्ञसाधकान् R. 1,11,3. नक्षत्र° MBh. 13,1151. संकल्प° Hariv. 1361 (°साधकं zu lesen). सर्वेष्ट° Verz. d. Oxf. H. 99,b,40. कार्य° MBh. 3,11306. Spr. (II) 648. 4425, v. l. 7401. Mârk. P. 8,63. Bhâg. P. 8,19, 30. अर्थ° MBh. 1,4785. R. 5,1,16. 6,70,36. Suçr. 1,107,20. Bhâg. P. 10,46,18. नानार्थ° Kâm. Nitis. 17,60. सर्वसस्यार्थ° Varâh. Brh. S. 22,8. धर्म° MBh. 14,1321. धर्मार्थ° Sarvadarçanas. 77,16. fg. Verz. d. Oxf. H. 40, b,38. Trik. 3,3,353. डम्भ° MBh. 5,2474. Ohne Object *Verrichter* Weber, Râmat. Up. 291. 307. साधका (!) als Beiw. der Durgâ ÇKDr. nach dem Devî-P. साधक *eine Wirkung hervorbringend, wirksam* P. 1,4,23, Vârtt. उपायाः MBh. 8,355. हेतु Spr. (II) 1685. 6722. दण्ड एवात्र साधकः R. 5,81,43. Kumâras. 3,12. Schol. zu Kap. 1,58. superl. °तम P. 1,4,42. AK. 3,4,23,57. Schol. zu Kap. 1,88. °तमत्व n. nom. abstr. Kap. 2,39. Çank. zu Brh. Âr. Up. S. 98. — b) *einrichtend, heilend:* भग्नस्य Suçr. 2, 31,11. — c) *Nutzen bringend, zweckentsprechend, zweckmässig* MBh. 3, 1873. सर्ग (neben असाधक) VP. 1,5,7. 11. 14. fg. 17. Mârk. P. 47,18 (दृष्टासा° zu schreiben). 21. 24. fg. 27. Bhâg. P. 11,20,22. °ता f. nom. abstr. Kull. zu M. 3,183. — d) *Verehrer* (einer Gottheit) Mâlatim. 74, 6. Verz. d. Oxf. H. 81,b, No. 137. 99,b,30. 100,a,35. fg. 256,b,27. Çank. zu Khând. Up. S. 47. Pańkar. 2,3,97. 5,22. Sarvadarçanas. 83,22. — e) *Zauberkraft besitzend:* °वर्ति so v. a. *Zauberdocht* Pańkat. 241,2. यस्त्वेवापरि साधकः Râga-Tar. 3,270. 268 (wohl तवास्म्युपरि zu lesen). *Zauberer (der eine Gottheit u. s. w. herbeicitirt)* Vjutp. 105. Kâlakakra 5,87. Kathâs. 22,9. 73,286. 303. fg. 92,51. — f) Bez. eines im Herzen wohnenden Feuers (अग्नि, resp. पित्त), *welches die Willensbestimmungen*

giebt, Suçr. 1,78,9. Çārṅg. Saṁh. 1,5,10. — *g) beweisend* Schol. zu Kap. 1,43. zu Gaim. 1,3.17. Kusum. 23,14. 39,12. Sarvadarçanas. 12,6. 18, 9. °त्व n. nom. abstr. 17,14. 130,16. fg. 149,11. असाधक 114,6. °त्व n. nom. abstr. 45,6. Schol. zu Kap. 1,6. — 2) f. साधिका *tiefer Schlaf* H. 313. — Vgl. अर्थ°, उत्तर°, मन्त्र°, लोक°, सर्वार्थ°, स्वार्थ°.

साँधदिष्टि adj. *wirksame Opfer, Gebete habend* ṚV. 3,3,6.

साँधन (vom caus. von 1. साध्) 1) adj. (f. आ und ई) *a) richtig leitend, zum Ziel führend:* यज्ञस्य ṚV. 1.44,11. 3,27,2. 8. 8,6,3. 23,9. विदथस्य 3,3,3. मतीनाम् 10,26,4. अयं दक्षाय साधनः सुतः 9,105,3. 62,9. — *b) zu Wege bringend, hervorbringend, bewirkend:* शब्दरूपस्य MBh. 3,14195. देवदानवयक्षाणां मानवानां च 7,2864. Mārk. P. 99,27. संकल्प° Hariv. 1361 (nach der Lesart der neueren Ausg.). सत्य° so v. a. *wahrmachend* 12044. विक्रम° R. 3,33,15. तत्साधनं कर्म Muir, ST. 1,140. शतसङ्ख्यं शिष्याणां ध्यानसाधनम् so v. a. *obliegend* Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,9. ohne Object *wirkend:* प्रदीपवत्साधना वृत्तिः Gaudap. zu Sāṁkhjak. 13. *vermögend:* देवाः Nir. 12,41. ein Mann R. 5,88,4. देवाश्च मुनयश्चैव लिङ्गिनः साधनाश्च ये। भगवन्निति ते वाच्याः Bharata beim Schol. zu Çāk. 52,3. — *c) verschaffend:* लोकद्वयसाधनी Spr. (II) 5468. — *d) herbeirufend, citirend* (einen Geist): वेतालसाधनं मन्त्रम् Kathās. 75,16. 121, 10. — *e) bezeichnend, ausdrückend:* भाव°, कर्म° Kaij. zu P. 1,3,11 bei Gold. Mān. 48. — 2) m. संज्ञायाम् gaṇa नन्द्यादि zu P. 3,1,134. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Bhauvana, Liedverfassers von ṚV. 10,157. — 3) f. आ nom. act. in मन्त्र° = °साधन Kathās. 49,167. — 4) n. *a) das in-seine-Gewalt-Bringen, Bewältigen, Besiegen:* प्रतिकाय° (= प्रतिपक्षवध Comm.) Kir. 14,17. रिपु° Pañkat. 59,10. *das sich-zu-Willen-Machen, Citiren* (einer Gottheit, eines Geistes, eines Zaubers) MBh. 3,14352 (?). वेताल° Kathās. 26,235. 28,163. 55,208. 73,261. शाकिनी° Pañkat. 241,2. विद्याखड्गमालादि° Kathās. 24,17. विमान° 44,36. Verz. d. Oxf. H. 88,*a*,16. fgg. 93,*a*,5. *b*,32. — *b) das Ausführen, zu-Wege-Bringen, Vollführen* Nir. 12,40. उपायाश्चास्य साधने MBh. 14,595. साधनोपायाः Kām. Nītis. 11,56. कर्मणः R. 5,65,7. दण्डस्य Kām. Nītis. 13,44. अर्थ° Suçr. 1,12,20. Spr. (II) 1685. Ragh. 4,16. कार्य° R. 4,42,9. Spr. (II) 7603. कर्म° Suçr. 1,123,8. साध्य° Spr. (II) 5285. धर्मादि° 1518. धर्माधर्म° Windischmann, Sancara 97. अभिप्रार्थितमनोरथ° Suçr. 1,78,10. आज्ञा° Kathās. 107,134. *das Bereiten:* अमृत° 41,19. अन्नसाधनैः Mārk. P. 19,3. 21,75. विषोपविष° Verz. d. B. H. No. 967. — *c) Heilung:* अर्शसां साधनोपायः Suçr. 2,46,11. MBh. 3,14508. fg. — *d) das Herbeischaffen:* ओषधि° Kathās. 46,196. fg. द्रव्य° Bhāg. P. 10, 75,4. — *e) das Erlangen, Gewinnen:* अर्थस्य Bhāg. P. 11,23,17. मन्त्रवर्ययोः Pañkar. 3,7,1. कोटि° Spr. (II) 5700. परलोक° 2270. — *f) das Eintreiben* (einer Schuld): अर्थस्य Daçak. 61,13. अर्थ° 69,18. — *g) Mittel, Werkzeug, Requisit* (die Ergänzung im gen. oder im comp. vorangehend) M. 12,99. R. 1,66,23. 5,72,3. Ragh. 4,36. 8,44. सर्वं हि साधनमिदं कुसुमायुधस्य Ṛt. 6,33. Spr. (II) 6887. Kathās. 57,146. Madhus. in Ind. St. 1,20,4. Vedāntas. (Allah.) No. 9. Bhāg. P. 3,28 in der Unterschr. 8,11,9. Comm. zu TS. Prāt. 22,3. 9. 10. Wilson, Sel. Works 1,164 (bei den Gaina, *duties* Wilson). तपस्तेषां हि साधनम् M. 11, 237. MBh. 14,731. धर्मस्त्वस्याः सुसाधनम् Hariv. 2898. धर्मार्थमोक्षाणां शरीरं साधनम् Çārṅg. Saṁh. 1,5,32. शरीरं धर्मसाधनम् Kām. Nītis. 6,4. Kap. 1,7. Ragh. 1,19. 82. 5,9. 10,2. 13,50. Kumāras. 5,33. 52. 64. Spr. (II) 822. 3735. 4538. Z. d. d. m. G. 27,38. Kathās. 15,59. Sāh. D. 2,13. Pañkar. 3,7,1. Vedāntas. (Allah.) No. 6. 7. Comm. zu Naish. 22,49. 53. am Ende eines adj. comp. (f. आ) Kumāras. 5,22. क्लीन° Spr. (II) 500. अ° 772. MBh. 5,1766. स° ebend. त्रिसाधना शक्तिः Ragh. 3,13. — *h) Streitmittel, Streitkräfte* Hariv. 5136. Uttarar. 30,2 (39,12). दृष्टारिविजये राजन्साधनं सुमकृत्तव Sāh. D. 212,19. कृश° adj. Hariv. 5261. संभृत° adj. Rāga-Tar. 4,377. स° adj. Kām. Nītis. 4,77. अश्व° adj. Ragh. 4,62. 71. गज° 40. Kathās. 38,4. *ein Mittel eine Gottheit* u. s. w. *zu citiren:* विश्वभर्तुः, वज्रिणः Kālakakra 4,1. — *i) Correctionsmittel* euphem. für *Prügel, Knüttel* Comm. zu TBr. 3,577,17. — *k) Genussmittel, Bequemlichkeiten* R. Gorr. 2,33,20. — *l) Zeugungsglied* Trik. H. an. Med. (s. weiter unten). auf diese Bed. wird angespielt Sāh. D. 213,1. — *m*) in der Gramm. α) *Nominalbegriff* (im Gegens. zur *Thätigkeit*), insbes. als *Subject* oder *Instrumental* Schol. zu P. 3,1,24. Pat. in Siddh. K. zu P. 8,3,74. Vārtt. 2 zu P. 2,1,33. Vārtt. 5 zu 5,3,55. das *Object* ist gemeint P. 8,1,44, Schol. — β) = विकरण *ein zwischen Wurzel und Personalendung tretendes stammbildendes Suffix* P. 8,4,30, Vārtt. 1. — *n) Berechnung, Ausmittelung durch Berechnung* Gaṇit. Pātādh. 1. *das Beweisen, Darthun* Sāh. D. 447. 711. Sarvadarçanas. 129,20. *Beweismittel, Beweis* 5,6. 8. 7,11. fg. 8,12. 17,16. 74,7. Jaim. 2,7. Kap. 1, 139. Tarkas. 45. Kull. zu M. 8,56. — *o) Erfolg, Ergebniss:* वैर° Pañkat. 81,24. 86,24. — Die Lexicographen geben für साधन n. folgende Bedd. an: आराधन AK. 3,4,18,128. मारण, मृतसंस्कार, गति, द्रव्य, अर्थदापन, निवर्तन, उपकरण, अनुव्रज्या 122. शेफ Trik. 2,6,23. व्याप्य 3, 2,1. 11. सिद्ध, मेढ्र 3,267. सिद्धि, सैन्य, उपाय, अनुगम, मेढ्र, निवृत्ति, कारक, वध, दापन, मृतसंस्कार, प्रमाण, गमन, धन H. an. 3,433. fg. मृतसंस्कार, सैन्य, सिद्धौषधि, गति, निर्वर्तन, उपाय, मेढ्र, दापन, अनुगम, धन Med. n. 153. fg. उपकरण, करण, द्रविण, लिङ्ग, यातना, सेनाङ्ग, संसिद्धि Halāj. 5,80. मैत्र, उधस् (sic) Dharaṇi im ÇKDr. मोक्षण, ज्ञव Aǵaja ebend. — Vgl. अर्थ°, गय°, जीव°, दक्ष°, नय°, पशु°, भार°, भूत°, मन्त्र° (auch Kathās. 22,9. 49,168. °साधना 167), मन्म°, मूल°, मोक्ष°, यज्ञ°, शब्द°, सर्व°, सर्वमण्डल°, सर्वलिङ्ग°, सर्वार्थ°, स्वार्थ°.

साधनक am Ende eines adj. comp. von साधन *Mittel:* पशु° (क्रतु) Çaṁk. zu Bṛh. Ār. Up. S. 60.

साधनक्रिया f. *die Thätigkeit des Ausführens* u. s. w. Siddh. K. zu P. 2,3,27. Schol. zu 5,2,80.

साधनता (von साधन) f. *das Mittel-Sein:* सर्वकर्मानुष्ठान° Sarvadarçanas. 114,22. 147,9. Bhāshāp. 147. बहु° nom. abstr. von बहुसाधन adj. *viele Mittel besitzend* Spr. (II) 4226.

साधनत्व (wie eben) n. 1) *Wirksamkeit* Sāh. D. 32,5. — 2) *das Mittel-Sein:* धर्मकामयोः Kull. zu M. 2,224. ब्रह्मज्ञानं प्रति Sarvadarçanas. 56, 20. मोक्ष° 57,3. Bhāshāp. 146. — 3) *das Beweis-Sein* Kull. zu M. 8,56.

साधनपञ्चक n. Titel einer dem Çaṁkarākārja zugeschriebenen Sammlung von fünf Strophen Haeb. Anth. S. 485. fg. Notices of Skt Mss. 2,90.

साधनभाग s. मन्त्र°.

साधनमालातन्त्र n. Titel eines Werkes (handschriftlich in der Pariser Bibl.).

साधनवत् (von साधन) adj. *mit Beweismitteln versehen* SARVADARÇANAS. 114,3.

साधनसागर m. Titel einer Schrift TÂRAN. 330.

साधनीभू (साधन + 1. भू) *zum Mittel werden, als Mittel dienen:* °भूत Comm. zu GAIM. 1,4. KUSUM. 36,4.

साधनीय (vom caus. von 1. साध्) adj. = साध्य H. an. 2,388. MED. j. 51. 1) *auszuführen, zu Wege zu bringen:* कर्माणि MBH. 3,11307. वस्तूनि RAGH. 17,67. *zu bilden* (von Worten) UGGVAL. zu UNÂDIS. 3,131. — 2) *zu erlangen:* विद्या KATHÂS. 38,54. — 3) *zu beweisen* MUIR, ST. 2,190. Schol. zu KAP. 1,103. Davon °त्व n. nom. abstr. SARVADARÇANAS. 30,12.

साधन्त UNÂDIS. 3,128. m. = भिक्षु UGGVAL.

साधमित्रिक adj. (f. आ und ई) von सधमित्र (v. l. साध°) gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116.

साधय्, °यति 1) caus. von 1. साध्; s. das. — 2) denom. von साधु (बाढ) VOP. 21,16.

साधयितर् (vom caus. von 1. साध्) nom. ag. *der fertig bringt* NIR. 6,33.

साधयितव्य (wie eben) adj. *auszuführen, zu Wege zu bringen* HIT. 40,19.

साधर्म्य (von 2. सधर्म) n. SIDDH. K. zu P. 6,3,84. *Gleichartigkeit, Uebereinstimmung* (Gegens. वैधर्म्य) ÇÂÑKH. ÇR. 13,14,5. मम साधर्म्यमागताः BHAG. 14,2. SUÇR. 1,29,16. 149,17. 311,11. RAGH. 17,78. VIKR. 65,12. KAN. 1,1,4. 2,2,25. KAP. 1,129. Schol. zu 125. NJÂJAS. 1,58. fg. 5,1,1. SÂÑKHJAK. 27. GAUḌAP. zu 10 (am Ende). MÂRK. P. 46,4. Verz. d. Oxf. H. 47,b,15. 240,a,1 v. u. SÂH. D. 11,13. 300,12. ÇAÑK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 21. fg. BHÂSHÂP. 12. 28. SARVADARÇANAS. 81,3. 113,17. 114,10. 148,6. 152,5. 6. KUSUM. 30,16. Comm. zu TS. PRÂT. 1,1.

साधव n. nom. abstr. von साधु gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

साधस् (von 1. साध्) n. *Richtigstellung:* अग्निं तैत्राय सार्धसे *wir rufen Agni zur Regelung der Feldmark* ṚV. 8,60,12. Hiernach ist क्षेत्रसाधस् *der Feldscheider*, z. B. ṚV. 3,8,7 heissen die Jûpa *die Schiedsmänner des Besitzes* unter den Göttern, weil sie je für besondere Gottheiten bestimmt sind.

साधार (2. स + आ°) adj. *eine Stütze habend* NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,140. PAÑKAR. 1,8,18. बह्व° KATHÂS. 101,246.

साधारण (im Padap. ohne Avagraha) P. 5,4,36, Vârtt. 6. 1) adj. (f. आ, häufiger ई) a) *gemeinsam zugehörig, gemeinschaftlich, gemeinsam, gemein* (die Ergänzung im gen., dat., instr. oder im comp. vorangehend) AK. 3,2,31. H. 1472. ṚV. 4,32,13. मानुषाणाम् 7,63,1. विश्वस्मै स्वर्दृशे 9,48,4. पितैव तत्पुत्रेण साधारणं कुरुते TS. 2,6,1,6. कथा पुत्रस्य केवलं कथा साधारणं पितुः 7. AIT. BR. 7,1. ÇAT. BR. 14,4,2,1. 2. KÂTJ. ÇR. 4,1,22. ÇÂÑKH. ÇR. 1,1,4. 13,4,8. NAIGH. 1,4. NIR. 2,13. 15. 21. 11,18. 12,26. M. 9,96. MBH. 1,4251. 2,1802. 3,11299. 14,1279. KUMÂRAS. 1,43. RAGH. 16,5. ÇÂK. 38,15. VIKR. 34. Spr. (II) 2846. 6381. AK. 2,4,1,3. H. 23. WEBER, RÂMAT. UP. 292. SÂH. D. 40. BHÂG. P. 2,8,18. 10,46. MADHUS. in Ind. St. 1,16,20. NÎLAK. 39. BHÂSHÂP. 71. fg. Verz. d. Oxf. H. 40,a,11. 162,a,16. 18. 163,b, No. 359. 215,b,12. 16. 24. 241,b,11. 242,a, No. 593. fgg. 265,b,33. 268,b,11. 272,a,10. 335,a, No. 787. SARVADARÇANAS. 34,5. 113,15. KUSUM. 18,2. Comm. zu TS. PRÂT. 14,5. 18,7. अनन्य° *keinem Andern gehörig:* दास MÂLAV. 68. *bei keinem Andern sich findend:* शोभा 63,19. °स्त्री *Allen gemein* SÂH. D. 96. H. 532. साधारणस्यापलापी so v. a. *Gemeingut* JÂGN. 2,236. तान्स सर्वान् (ग्रामान्) — विप्रैः समं साधारणं व्यधात् KATHÂS. 18,127. अ° *besonder, speciell* NÎLAK. 46. TARKAS. 15. 21. fg. 41. Verz. d. Oxf. H. 241,b,12. 242,a, No. 593. fgg. 263,a,15. 268,b,11. BHÂSHÂP. 71. fg. SARVADARÇANAS. 113,15. *nicht allgemein* so v. a. *einzig in seiner Art, ganz ungewöhnlich* KATHÂS. 45,368. RÂGA-TAR. 3,314. DAÇAK. 66,9. HIT. 15,22. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 7. — b) *gleich* AK. 2,10,37. H. 1461. mit instr.: येन साधारणी वृत्तिः स शत्रुर्नेतरो जनः Spr. (II) 3681. in comp. mit der Ergänzung: मृत्युसाधारणे रणे HARIV. 5603. वृत्तपाल° SUÇR. 1,26,20. वात° 203,6. KUMÂRAS. 2,42. MÂLAV. 52. विद्या बन्धुसाधारणी: KATHÂS. 25,260. *sich gleich verhaltend:* सर्वत्र DHÛRTAS. 85,10. — c) *an zwei entgegengesetzten Eigenschaften Theil habend, die Mitte haltend, gemässigt:* देश *weder trocken noch feucht* SUÇR. 1,130,10. 15. fgg. 136,11. ÇÂRÑG. SAṀH. 1,1,39. SUÇR. 2,27,2. बन्ध *weder zu fest noch zu locker* 6. काल *nicht zu kühl und nicht zu heiss* 46,19. 184,20. 187,3. 355,4. KÂM. NÎTIS. 15,12. WEBER, Nax. 2,383. VARÂH. BṚH. S. 33,19. — 2) m. Bez. *des 44ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* VARÂH. BṚH. S. 8,43. fg. Verz. d. Oxf. H. 332,a,4. — 3) f. ई *Schlüssel* H. 1003. — 4) n. *gemeinsame Sache, Bündniss:* सुग्रीव° *mit* Spr. (II) 4169. — Vgl. पुण्य°, सर्व°.

साधारणता f. nom. abstr. zu साधारण 1) a): °तां नी *zum Gemeingut machen* RÂGA-TAR. 3,134.

साधारणत्व n. nom. abstr. zu साधारण 1) c) SUÇR. 1,172,6.

साधारणीकर् (साधारण + 1. कर्) 1) *zum Gemeingut machen:* °कृत R. 1,45,35 (46,25 GORR.). — 2) *gleich machen:* मृत्युसाधारणीकृत MBH. 7,1378.

साधारणीभू (साधारण + 1. भू) *gleich werden:* यथा °भूतं नामास्य धनदस्य च RAGH. 17,80.

साधारण्य (von साधारण) n. 1) *Allgemeinheit, Gemeinsamkeit* ÇÂṆḌ. 24. Z. d. d. m. G. 9, XXXIX. SÂH. D. 41. fg. SARVADARÇANAS. 20,7. शरीरादीनां सर्वात्मसाधारण्यात् KUSUM. 9,14. °ण्येन instr. adv. *gemeinsam, alle mit einander:* परां साधारण्येव मरुतो मिमिक्षुः ṚV. 1,167,4. — 2) *Gleichheit:* कीटानुविद्धरत्नादिसाधारण्येन *nach der Analogie von* SÂH. D. 3,21.

साधिक (2. स + अ°) adj. (f. आ) *mit einem Ueberschuss versehen, und etwas darüber:* एकसप्तति MÂRK. P. 46,34. 36. 53,3. 5. 73,12. BHÂG. P. 3,11,23. 5,21,10. — Vgl. साग्र.

साधिन् (von 1. साध्) adj. *zu Wege bringend:* दैवप्रत्यय° HARIV. 11730. — Vgl. दुः°, भार°.

साधिमन् m. nom. abstr. von साधु gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

साधिवास (2. स + 3. अधि°) adj. *wohlriechend* MBH. 7,2920.

साधिष्ठ (superl. von साधु; nach den Grammatikern von बाढ) adj. P. 5,3,63. VOP. 7,56. AK. 3,2,62. = दृढतम und न्याय्य (न्याय gedr.) H. an. 3,178. = अतिदृढ und आर्य (oder अत्यार्य) MED. th. 17. *der geradeste, kürzeste; der förderndste:* पथिभिः ṚV. 1,58,1. 7,64,3. क्रतु 5,35,1. VÂLAKH. 5,7. neutr. *das Allerrichtigste:* आचार्याद्धैव विद्या विदिता सा-

धिष्ठं प्रापयति Khând. Up. 4,9,3.

साँधीयंस् (compar. von साधु; nach den Grammatikern von बाढ) adj. P. 5,3,63. Vop. 7,56. = साधु und बाढ AK. 3,4,30,237. = अतिशोभन und अतिबाढ H. an. 3,758. fg. = अतिसाधु und अतिबाढ Med. s. 65. 1) *richtiger* Hârîta bei Kull. zu M. 5,66. Kusum. 62,6. — 2) *angenehmer* Sâh. D. 2,9. — 3) *überaus fest:* संधा Daçak. 85,20. — 4) adv. *beschleunigter, eifriger:* इच्छति Ait. Br. 3,9.

साधुँ (von 1. साध्) Unâdis. 1,1. 1) adj. (f. साध्वीँ, nach den Grammatikern auch साधु). *a) gerade zum Ziel führend, richtig; schlicht:* अतिं इव साधुना पथा R̥V. 10,14,10. 2,27,6. 5,12,6. ऋतु, साधु VS. 37,10. विधुरो न साधुः AV. 16,6,11. वर्त्मन् Bhâg. P. 4,8,37. *richtig treffend:* इषवः R̥V. 2,24,8. 8,66,11. वज्र Shadv. Br. 3,3. *geschlichtet* so v. a. *nicht verworren* (Fäden) Kauç. 107. — *b) sich fügend, willfährig, gefällig; gewogen:* उभावर्धौ भवतः साधू अस्मै R̥V. 2,27,15. 3,18,1. दत्त 4,10, 2. अर्वता *gehorsam* 1,155,1. अश्वासः 6,16,43. 7,37,4. R. Gorr. 2,16,22. — *c) zum Ziel kommend* so v. a. *wirksam:* स्तोम R̥V. 1,138,4. विप्रमध्येषु साधुम् 5,1,7. मन्त्र Spr. (II) 775. — *d) fertig, bereit:* Soma R̥V. 3, 48,1. देववीति 10,53,3. असंस्थितं पितृयज्ञस्य साधु (= समाप्तम् Sâj.) Ait. Br. 3,37. — *e) geordnet, sicher, friedlich:* क्षेम R̥V. 1,67,2. 8,19,8. 73, 9. — *f) gut, vortrefflich, schön* AK. 3,2,1. 3,4,18,104. H. 1445. an. 2, 254. Med. dh. 23. Halâj. 4,4. असाधुँ (P. 6,2,160) *schlecht, böse.* स न साधुना कर्मणा भूयान्नो एवासाधुना कनीयान् Çat. Br. 14,7,2,24. 3,6,4,7. 11,1,5,7. Kaush. Up. 3,8. साधु (Gegens. विगर्हित) कर्म Spr. (II) 5295. न किंचिद्वचनं राजन्नब्रवीत्साध्वसाधु वा MBh. 1,4313. Spr. (II) 6990. यज्ञसमृद्धि R. 1,50,2. लक्षण Kâm. Nîtis. 7,59. सुखयोगनिद्रा 15,44. श्रुतिः साध्वी (zugleich *ein braves Weib*) LA. (III) 87,9. लेखक Spr. (II) 4977, v. l. साधुफल und साधुतरफल adj. Çâk. 108,15, v. l. साधु तस्येह जीवितम् Spr. (II) 5398. सत्पुरुषव्रत 6019. सौगतधर्म Prab. 48,14. यद्यत्साधु न चित्रे स्यात्क्रियते तत्तदन्यथा Çâk. 141. घट Kathâs. 30,135. Râga-Tar. 3,464. Spr. (II) 1960 (compar. °तर). so v. a. *richtig* Varâh. Br̥h. S. 1, 3. Comm. zu TS. Prât. 2,7. 18. 13,13. अ° *falsch* 1,69. 16,12. साधु कर् *Etwas gut machen, verbessern* Spr. (II) 4070 (= R. ed. Schl. 2,106,14). Bhâg. P. 1,10,30. *gut für Etwas* oder *gegen Jemand,* mit loc. P. 2,3,43. 36, Vârtt. 2 (auch असाधु). तत्र P. 4,4,98. fgg. अत्र AK. 2,7,33. रणे 2,8, 2,45. H. 793. उपकारिषु, अपकारिषु Spr. (II) 1281. mit loc. oder gen. Vop. 5,29. प्रियश्च नः साधुतमश्च कृष्णः MBh. 5,808. mit dat. Vop. 7,15. mit प्रति P. 2,3,43. mit अनु, अभि, परि oder प्रति Schol. zu P. 1,4,90. fg. Siddh. K. zu 2,3,43. आर्त° *gut gegen* Ragh. 2,28. — *g) gut, edel* von Menschen, m. *Biedermann, Ehrenmann, ein vortrefflicher Mann* AK. 2,7, 2. 3,4,14,86. H. 379. H. an. Med. Halâj. 2,217. Çat. Br. 2,6,2,8. R̥V. Prât. 11,36. M. 2,6. 11. 80. 109. 4,206. 252 (°तम). 7,168 u. s. w. MBh. 3,1735. R. 1,1,16. 4,10. 2,35,23. 64,42. 82,18. 90,20. °संमत 93,23. °विगर्हित 106,15. Suçr. 2,395,8. Ragh. 16,5. Spr. (II) 773. 3755. 4313. 4981. 5581. 5717. 6650. 6987. fg. 6992. fg. 6995. fg. 7243. 7511. Varâh. Br̥h. S. 15,6. 15. 45,15. 86,45. 106,3. Kathâs. 22,217. 228. 29,154. 58,102. Râga-Tar. 4,30. Bhâg. P. 1,6,23. 3,3,16. Pańkat. 13,6. साधवः क्षीणदोषास्तु सच्छब्दः साधुवाचकः VP. 3,11,3. साधो voc. R. 2,36,12. Megh. 78. Ragh. 2,62. Spr. (II) 2404. 3694. 4460. Râga-Tar. 1,231. Bhâg. P. 3,4,12. साधो इति तपस्वी च प्रशान्तश्चोच्यते बुधैः Sâh. D. 172,6. साधो Râga-Tar. 3,178 fehlerhaft für साधो. Gegensatz पाप Çat. Br. 14, 7,2,6. M. 8,311. Bhag. 6,9. असत् Spr. (II) 7463. खल 5499. 6099. दुर्जन 3092. 3466. 6991. दुष्ट 6994. Vet. in LA. (III) 1,19. दुष्कृत् Bhag. 4,8. नीच Spr. (II) 2089. 2583. चौर Verz. d. Oxf. H. 154,b, N. 1. Pańkat. 97, 6. शठ Spr. (II) 2322. असाधु Çat. Br. 2,6,2,8. M. 3,182. 11,19. Spr. (II) 773. 2345. 5133. 6988. 6996. 7511. Kir. 14,12. 21 (Gegens. सत्). fem. साध्वी als adj. *treu, brav;* als subst. *eine biedere, treue Frau* AK. 2,6,1, 6. H. 528. Halâj. 2,340. M. 5,66. 6,162. 165. 9,29. 95. MBh. 1,6135. 3,2521. 2676. R. 2,39,24. 74,25. R. Gorr. 2,10,24. 6,33,19. Megh. 86. Ragh. 15,82. Çâk. 188. Spr. (II) 693. 1743. 1955. 4020. 4248. 4948. 5723, v. l. 6194, 6266. Varâh. Br̥h. S. 13,6 (अरुन्धती). 103,1. 104,3. Br̥h. 24(22),3. Kathâs. 13,120. 123. 36,30. 36. Râga-Tar. 1,322. Bhâg. P. 3,14,23. 17,2. साध्वीस्त्रीणाम् Spr. (II) 6997. — 2) m. *a) Ehrenmann* s. u. 1) *g).* — *b) ein Heiliger,* Muni H. 76. H. an. *ein* Arhant (bei den Gaina) H. an. Çramaṇa, Sâdhu und Çrâvaka Wilson, Sel. Works 1,303. *ein in die Zukunft sehender Mann* Çâk. 71,11. Mâlav. 69,14; vgl. ed. Bomb. 161. — *c) Wucherer* Trik. 3,3,224. H. an. Med. — *d) Juwelier* Spr. (II) 4874. Hit. 63,7. 65,9. 12. 111,1. II,106. — 3) f. *a)* साध्वी *eine biedere Frau* s. u. 1) *g).* — *b) eine Heilige* Wilson, Sel. Works 1,303. 2,74. — *c) eine dem Ingwer ähnliche Wurzel* (मेदा) Râgan. 5, 24. — 4) n. *a) das Gerade, Ehrliche, Rechte, Gutes* (असाधु *Falsches, Böses*) R̥V. 2,27,3 (Gegens. वृजिन). Çat. Br. 11,2,7,33. 14,8,13,2. किमहं साधु नाकरवम् किमहं पापमकरवम् Taitt. Up. 2,9. साध्वसाधुनी Çat. Br. 14,7,2,27. R. 2,67,31. काले समाचरन्साधु Spr. (II) 6699. तस्यां त्वं साधु नाचरः Ragh. 1,76. Bhâg. P. 3,25,21. 10,32,22. न चोवाच स मेधावी तमथो साध्वसाधु वा so v. a. *ein gutes oder ein böses Wort* MBh. 1, 1963. Hariv. 1352. अतो ऽर्हसि क्षन्तुमसाधु साधु वा Spr. (II) 1963 (= Kir. 1,4). न ते साधु भविष्यति *es wird dir nichts Gutes widerfahren, es wird dir übel ergehen* MBh. 1,3286. 5585. यत्कृत्वा साधु मे भूयात् Bhâg. P. 9, 4,39. एतत्ते सर्वं साधु भविष्यति Mârk. P. 125,64. नैतत्ते साधु R. Gorr. 1, 60,3. an den beiden letzten Stellen könnte das Wort auch als adj. gefasst werden. साधु मन् *für etwas Gutes halten, gutheissen, billigen* R. 2,63,28. 105,11 (अनु-मन्). 4,21,34. Bhâg. P. 1,19,4. 5,5,4. 7,5,3. fgg. 8,19,31. अमनुत साध्विति 4,29,4. in dieser Verbindung auch adj.: स्वयंवरं साधुममंस्त Ragh. 7,13. Fernere Belege s. u. मन् 2). — *b) Güte, Milde, Wohlwollen:* साधु क्षमा दमः शौचम् u. s. w. नित्यानि वनचारिणाम् MBh. 12,162 (साध्विति क्षमादिकमेव श्रेष्ठमित्यर्थः Nîlak.). (सूर्यः) इदं सर्वमभिगोपायति साधुना त्वदसाधुना त्वत् Çat. Br. 2,6,3,8. असाधुं साधुना जयेत् Spr. (II) 49. 2345. 2572. 5357. — 5) adv. *a) geradeaus, regelmässig, richtig:* ऋतस्य पन्थामन्वेति साधु R̥V. 1,124,3. 5,80,4. AV. 18,4,3. एकं क्रतुमभि वि यन्ति साधु 6,9,5. यज्ञं नय 15,16. यथं ऋतवं ऋतुभिर्यन्ति साधु 10,18,5. Gegensatz मिथ्या Vop. 23,54. — *b) überhaupt gut, wohl, recht, gehörig* R̥V. 2,3,6. AV. 11,1,9. Çat. Br. 1,1,2,7. °संस्कृतं 4,10. अलंकृत Khând. Up. 8,8,2. साधु ते यजमान देवता TS. 2,5,9,5. Âçv. Çr. 1, 2,1. R̥V. Prât. 14,28. नेता चेत्साधु पश्यति M. 7,25. MBh. 4,1583. Daçak. 65,1. साधयं प्रश्न उद्दिष्टः MBh. 1,4528. R. 2,44,3. चिन्तय 3,49,20. Suçr. 2,354,10. संपन्नो वार्त्तया साधु (so Comm.) Kâm. Nîtis. 2,14. 4,2.

5,44. 8,1. 9,76. 17,15. 18,53. 19,16. Megh. 17 (von मूर्ध्नि zu trennen). Kumâras. 5,50. Çâk. 4,11. 99,13. 92. Spr. (II) 1603. 6985 (*schön* in ironischem Sinne). Kathâs. 18,209. 32,20. Pañkat. 9,8. Hit. 116,18. Bhâg. P. 1,2,5. 2,3,25. 3,3,17. 14,4. 4,2,7. 5,10,2. 7,7,32. 10,42,3. Vop. 23, 32. वर्त् *gut verfahren gegen* (loc.) Spr. (II) 5668. कर् *richtig —, fertig —, gut machen:* साधु (so) कृणवत्समवसे हवामहे R.V. 8,32,10. Çat. Br. 1,8,3,10. 5,4,4,5. 11,2,3,53. 14,8,13,2. Ait. Br. 5,26. स्वप् *schön — süss schlafen* Kâm. Nîtis. 7,57. आस् *sich wohlbefinden* Bhâg. P. 3,1,30. कौशाम्ब्यां साधु वत्स्यति *glücklich* 9,22,39. साधु (auch wiederholt) als Ausruf so v. a. *gut! schön! bravo!* यत्साधु वदेयुः Çat. Br. 1,8,3,10. 5, 4,4,5. MBh. 3,2219. 5,5442. R. 1,4,14. 11,10. R. Gorr. 1,3,55. 2,88, 22. 7,32,28. Vikr. 6,6. कृत्ति न तथा वाचो यथा साधु विपश्चिताम् Spr. (II) 4667. Kathâs. 7,95. 18,313. 47,7. साधुसाधिति वा वचः Râǵa-Tar. 3,260. 5,17. Bhâg. P. 4,7,6. Hit. 16,11. — c) *gut* so v. a. *sehr, in hohem Grade:* दैवं साधु विवर्धते Spr. (II) 5100. विराजते Kâm. Nîtis. 8,87. परितुष्ट Bhâg. P. 2,7,19. 3,2,4. दुर्वृत्तः साधु निर्दहेत् R. 2,100,26. Spr. (II) 1072. 4533 (vielleicht mit साधुसिका: zu verbinden). °शुक्ल (°रक्त ed. Bomb.) *ganz weiss* MBh. 4,1261. °सिद्ध *ganz fertig* Suçr. 1,163,7. गते साधुसमलसूपे Çâk. 190, v. l. — d) *gut* so v. a. *abgemacht, genug:* साधलं मा व्यनीनशः so v. a. *stehe davon ab!* MBh. 4,426. mit instr.: साधु मातुल गीतेन Spr. (II) 6986; vgl. अलम्. — e) *wohlan*, in Verbindung α) mit einem imperat.: दमयन्त्याः पणः साधु वर्ततां यदि मन्यसे MBh. 3,2299. दमयन्त्या वचः साधु निबोध 2895. यथा कालात्ययो न स्यात्तथा साधु विधीयताम् R. 1,2,8. महर्षिशब्दं लभतां साधयम् 63,17. साधु मा शुचः 2,21,47. 27,22. 42,33. 50,24. 51,2. 64,59. साधु सैन्याः प्रतिष्ठन्तां विचिन्वन्तु च काननम् 93,19. 106,13. R. Gorr. 2,18,47. 3,15,9. 61,30. 4,14,7. 19,35. साधु तदभिगच्छाव वनम् 51,40. 5,23,4. 89,56. 7, 29,11. Çâk. 11. साधु तावडुपारम MBh. 1,6035. R. 2,96,5. — β) mit einer 1ten Person praes.: पश्चिमं साधु संदेशमिच्छामि श्रोतुमात्मनः R. 2,72,35. साधु यामि Ragh. 11,91. तस्मात्साधु निष्क्रम्यमुम् Kathâs. 18, 332. साधु तावच्चराम्यहम् R. 2,34,33. — f) *wohl, sicherlich:* यदि जीवामि साधेनं पश्येयं सह सीतया R. 2,59,26. रिपुरपि गच्छति साधु (so trennen wir) मित्रताम् Kâm. Nîtis. 3,38. अरिभूमिं साधु गच्छेज्जयाय 15, 60. काले साधु तदिदं प्रज्ञा Spr. (II) 5125. Çâk. 11,19, v. l. — Vgl. महा°, सर्व°.

साधुकर्मन् adj. *der Alles gut —, richtig macht* R.V. 10,81,7.

साधुकार m. *der Ausruf* साधु (*gut!*), *Beifallsruf:* तस्य तद्वचनं श्रुत्वा साधुकारो महानभूत् R. 7,60,15. 97,21. — Vgl. साधुवाद.

साधुकारिन् adj. P. 3,2,78, Vârtt. 1. *richtig verfahrend, geschickt* Çat. Br. 14,7,2,7. MBh. 4,890. Suçr. 2,55,6. — Vgl. तत्साधु°.

साधुकृत् adj. dass. Çat. Br. 13,4,3,3.

साधुकृत adj. *richtig —, gut vollbracht:* °सर्वार्थ adj. Bhâg. P. 1,15,46. 6,18,19 würden wir lieber किं तत्साधु कृतं हि तैः trennen.

साधुकृत्य 1) n. a) *Gutmachung, Vergeltung* Bhâg. P. 10,32,22. — b) *Vortheil:* अवेक्षित° adj. Kâm. Nîtis. 9,73. — 2) f. आ *richtiges Verfahren, gute Handlungsweise* VS. S. 59. TS. 3,11,8,3. Çat. Br. 4,6,8, 13. 11,2,3,33. 13,8,1,1. Kâtj. Çr. 12,2,8.

साधुचरण adj. *die Begehungen richtig vollführend* oder *rechtschaffen* Lâtj. 1,1,6.

साधुचरित्र n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,283.

साधुजन m. *ein guter Mann, Ehrenmann* Kumâras. 5,73. Spr. (II) 2738. अ° Dhûrtas. 81,3.

साधुजात adj. *schön:* बाहु MBh. 3,15134. लता R. 5,11,21. — Vgl. सुजात.

साधुता (von साधु) f. 1) *Richtigkeit:* einer grammatischen Form Verz. d. Oxf. H. 170,b,32. — 2) *Biederkeit, Ehrenhaftigkeit* Kâm. Nîtis. 4,34. Spr. (II) 3295. 6747. Daçak. 73,17. Kull. zu M. 3,149.

साधुत्व (wie eben) n. Vop. 7,24. 1) *das Richtigsein, Richtigkeit* Lâtj. 10,5,6. Comm. zu TS. Prât. 1,53. — 2) *Vorzüglichkeit, Vortrefflichkeit:* वाचाम् Uttarar. 2,20 (4,10). *Biederkeit, Ehrenhaftigkeit:* उपकारिषु यः साधुः साधुत्वे तस्य को गुणः Spr. (II) 1281. स्त्रीणाम् Uttarar. 2,20 (4, 10). साधुसाधुत्व *das Gut- oder Schlechtsein* Varâh. Bṛh. S. 69,5. असाधुत्व n. *Unehrenhaftigkeit* Spr. (II) 6721.

साधुदर्शिन् adj. *eine richtige Einsicht habend:* अ° Çâk. 9,12.

साधुदायिन् adj. P. 3,2,78, Vârtt. 1, Schol.

साधुदेविन् adj. *mit Erfolg —, glücklich spielend* AV. 4,38,1.

साधुधी f. *Schwiegermutter* Hâr. 201.

साधुपुत्र m. N. pr. eines Mannes Târan. 247.

साधुपुष्प n. *die Blüthe von Hibiscus mutabilis* Çabdam. im ÇKDr.

साधुभाव m. *Gutmüthigkeit* MBh. 1,6112.

साधुमती (von साधु) f. 1) N. einer der zehn Erden bei den Buddhisten Vjâḍi beim Schol. zu H. 233. — 2) N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 105.

साधुमात्रा f. *das richtige Maass* (Gegens. *Uebermaass*): °मात्रया *mit Maass, nicht zu viel und nicht zu wenig* Kâm. Nîtis. 14,65.

साधुया (von साधु) adv. VS. Prât. 5,20. AV. Prât. 4,30. P. 7,1,39. Schol. 1) *geradeswegs, dem Ziele zu:* कृत्तिा वहन्ति R.V. 10,33,5. यज्ञं प्र णयत 66,12. ऋतस्य पन्थामन्वेमि 13. 1,46,11. *schlicht* AV. 10,4,21. — 2) *richtig, in Ordnung, gut:* सूर्यस्ते लोकं कृणोतु साधुया *zurecht* VS. 23,43. तेभिः कल्पस्व साधुया R.V. 1,170,2. अग्निर्नो यज्ञमुप वेतु सा° 5,11, 4. योनिमा सीद सा° VS. 14,1. 17,73 (wofür साधया TBr. 3,7,3,10). द्यौस्ते नक्षत्रैः सह रूपं कृणोतु सा° TS. 5,2,12,2.

साधुरत्नसूरि m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 379,a, No. 390.

साधुवस् (von साधु) adj. *richtig* R.V. Prât. 11,33.

साधुवन्दन n. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,283.

साधुवाद m. 1) *der Ausruf* साधु (*gut!*), *Beifallsruf, Beifallsbezeugung* MBh. 1,5437. 5,4641. 7,3728. 8,2856. 10,109. Spr. (II) 499. 6968. Kathâs. 20,220. 25,125. 43,126. Râǵa-Tar. 3,182. 184. Bhâg. P. 1,12,18. 3,1,4. 4,5,25. 21,44. Pañkat. 71,5. °वादं दा *Beifall bezeugen* Kathâs. 51,207. 55,51. 65,211. 99,20. °प्रद 50,44. अ° *Bezeugung des Missfallens* Bhâg. P. 3,16,5. 8,22,3. — 2) *der Name eines Ehrenmannes, ein guter Ruf* Bhâg. P. 5,19,3. 8,22,8. — 3) *ein richtiger Ausspruch* Bhâg. P. 6,5,44. 9,8,12.

साधुवादिन् adj. *Beifall rufend* Hariv. 10157 (S. 791). fehlerhaft für °वाहिन् (so ed. Bomb.) MBh. 7,7786.

साधुवाहिन् adj. *gut ziehend* (den Wagen): Rosse AK. 2,8,2,12. H. 1235. MBh. 6,1844. 7,7786 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Stier 3,1409.

साधुवृक्ष m. *Nauclea Cadamba* (कदम्ब) *Roxb.* Çabdak. im ÇKDr. *Crataeva Roxburghii R. Br.* Râgan. 9,43.

साधुवृत्त 1) adj. (f. आ) *a) schön rund:* भुज R. Gorr. 2,47,18 (50,27 Schl.). 5,18,5. — *b) einen guten Lebenswandel führend, wohlgesittet* MBh. 3,2446. 13,5776. R. 2,29,13. 4,31,7. 5,76,21. Verz. d. Oxf. H. 269,*a*,36. अ° M. 9,80. — *a) b)* Spr. (II) 3886. — 2) n. *das Verfahren eines Ehrenmannes:* न वानरः स्थास्यति साधुवृत्ते R. 4,31,2.

साधुवृत्तता f. nom. abstr. zu साधुवृत्त 1) *b)* Kathâs. 29,91.

साधुवृत्ति adj. = साधुवृत्त 1) *a) b)* Spr. 3886, v. l.

साधुवृत्तिता f. = साधुवृत्तता MBh. 14,1048.

साधुशब्द m. *der Ausruf* साधु *(gut!), Beifallsruf* MBh. 1,5480. °शब्दान्प्रयुञ्जते Verz. d. Oxf. H. 216,*b*,36.

साधुशील adj. *einen guten Charakter habend;* davon °त्व n. nom. abstr. Spr. (II) 2557.

साधुसमाचार m. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,282. °चारि gedr.

साधृत n. = मयूरसमूह, पण्यवीथी und आतपत्र Agajapâla im ÇKDr.

1. साध्य (vom caus. von 1. साध्) 1) adj. = साधनीय H. an. 2,388. Med. j. 61. *a) sich dienstbar zu machen, für sich zu gewinnen, in seine Gewalt zu bringen, gefügig:* Personen Suçr. 1,123,19. Kathâs. 107,69. Spr. (II) 1309. Çiç. 5,49. सुख° Spr. (II) 441. सु° Pańkat. 1,8,33. अयत्न° Spr. (II) 5526. उपाय° MBh. 1,7419. मार्दव° 5,67. भेद° R. 5,37,30. Kumâras. 3,15. Spr. (II) 2229. 3017. 4635. Varâh. Brh. 17,9 (zu lesen सामिक°). Kathâs. 12,36. Pańkat. 2,1,8. सर्व° Mârk. P. 121,17. अ° Spr. (II) 774. 6758. सर्वोपायैः Râga-Tar. 1,255. सामादेः Kathâs. 11,16. दारुसाध्या कृता रिपुगुहा *zu bemeistern durch* Pańkat. 194,19. so v. a. *herbeizuçitiren, herbeizuzaubern* Vjutp. 105. 109. — *b) in Ordnung zu bringen, gut zu machen* Kâm. Nîtis. 13,72 (auch अ°). *heilbar:* eine Krankheit, Leiden Suçr. 1,30,21. 87,6. 127,7. नार° 35,3. शस्त्र° 89,1. 193,15. अ° *nicht heilbar* 87,7. 131,4. 278,12. Kâç. zu P. 5,2,92. MBh. 4,395. Kathâs. 71,122. दुःखानि Spr. (II) 5287. भिषजाम् Ragh. 8,92. चन्दनाम्भसां देहोष्माणः Spr. (II) 663. वाग्विषं साधुमल्लाणाम् 775. औषधासाध्य Kathâs. 15,15. — *c) zu vervollkommnen:* विद्याश्रतम: Spr. (II) 6103. — *d) auszuführen, zu vollführen, zu Wege zu bringen, zu erreichen* (als Ziel); = फल Trik. 3,3,322. — M. 11,238. Jâgń. 2,196. Kâm. Nîtis. 4,8. Ragh. 17,38. Weber, Râmat. Up. 307. Spr. (II) 1036. 3648. 5285. 6241. वृत्तं भ्रमेण, ज्ञलेन समभूः Ârjabh. 2,13. Kathâs. 21,77. 113,77. Mârk. P. 18,23. 20,35. Çamk. zu Brh. Âr. Up. S. 12. Sâh. D. 10,16. Hit. Pr. 1. Pańkat. 43,20. Sarvadarçanas. 159,4. Comm. zu Kâtj. Çr. 22,8. 122,12. तपसा Spr. (II) 5265. बुद्धेः 1497. एकान्त° Mâlav. 63. सुख° Spr. (II) 1936. अयत्न° Daçak. 78,16. दण्डकाष्ठ° MBh. 14,1722. कर्म° Kan. 1,1,11. Spr. (II) 1682. साम° 7011. बुद्धि° Kathâs. 12,37. सोम° (याग) Schol. zu P. 4,3,68. Muir, ST. 4,219,9. Sarvadarçanas. 3,5. अ° Jâgń. 2,196. Hariv. 15783. Spr. (II) 6352. Kathâs. 30,124. 38,69. Mârk. P. 20,34. fg. व्यवसायिनः Spr. (II) 2150. 3198. Râga-Tar. 4,332. Pańkat. 24,6. 53,14. साध्य *zu bilden* (grammatisch) Vop. 6,8. — *e) was noch in Erfüllung gehen soll:* निमित्तैः साध्यसिद्धेः R. 5,28,16. — *f) auszumitteln, zu erschliessen* Varâh. Brh. S. 68,103. *durch Berechnung zu finden* Ganit. Kâlam. 32. Adhimâs. 4, Comm. Spashtâdh. 60, Comm. Tripraçn. 27. *zu beweisen:* आप्तवागनुमानाभ्याम् Ragh. 10,29. Sâh. D. 711. Sarvadarçanas. 5,7.8. 7,11. 30,11. 119,17. Bhâshâp. 137. fg. °व्यापकत्व Tarkas. 45. साध्याभाव 41. 48. — 2) m. *a)* pl. etwa *die zu Gewinnenden, Bez. einer best. Götterklasse* (neben den Vasu, Rudra u. s. w.) Naigh. 5,6. Nir. 12,40. AK. 1,1,1,5. Trik. 3,3,322. H. ç. 2. 6 (zwölf). H. an. Med. Gatâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*a*,28 (zwölf). यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः Rv. 1,164,50. 10,90,7. मयि देवा उभये साध्याश्चेन्द्रज्येष्ठाः समगच्छन्त AV. 7,79,2. 8,8,12. 9,10,24. 10,10,30. fg. VS. 24,27. 29,11. 30,15. 39,5. TBr. 1,1,9,1. TS. 5,6,13,1. 7,13,1. 6,3,4,8. 5,1. 5,6,1. 7,2,1,1. neben den Âptja Ait. Br. 8,12. 14. 17. 1,16. Çat. Br. 3,7,1,25. 13,4,2,16. Pańkav. Br. 8,3,5. 4,1. Kâth. 23,8. 24,10. 26,4. Âçv. Grhj. 3,4,1. Khând. Up. 3,10,1 (mit Brahman an der Spitze). Mund. Up. 2,1,7. साध्यानां गणः सूक्ष्मः M. 1,22. विराट्सुताः सोमसदः साध्यानां पितरः स्मृताः 3,195. 11,29. gehören zu der द्वितीया सात्त्विकी गतिः 12,49. Bhag. 11,22. MBh. 5,1260. fgg. 12,7540. 10933. fgg. 13,6186. Hariv. 441. 11535. fgg. 11849. 13155. 14171. R. Gorr. 2,25,21. Varâh. Brh. S. 48,55. VP. 264, N. 20. Verz. d. Oxf. H. 46,*b*,1. Bhâg. P. 2,3,4. 3,20,42. fg. 5,1,8. 6,3,14. 6,15. Vishnu ist der 5te unter ihnen R. 6,102,19. ist °श्रेष्ठ Pańkat. 4,3,50. Kinder der Sâdhjâ Hariv. 147. 11535. 11537. 12479. VP. 120. Bhâg. P. 6,6,7. Manu's 15. = ज्ञयाः in einer früheren Geburt Verz. d. Oxf. H. 56,*b*,34. — *b)* N. pr. eines Rshi Ind. St. 3,243,*b*. Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,25. — *c) der Liebesgott* (स्मर) Med. — *d)* N. des 21ten astr. Joga (विष्कम्भादि ÇKDr.) H. an. Med. Koshtâipr. im ÇKDr. — 3) f. आ N. pr. einer Tochter Daksha's, Gattin Dharma's (auch Manu's) und Mutter der Sâdhja Hariv. 146. fg. 11525. 11535. 11540. 12450. 12479. VP. 119. Bhâg. P. 6,6,4. 7. — 4) n. *a) Silber* H. ç. 161. — *b)* N. eines Sâman Ind. St. 3,243,*b*. — Vgl. दुः°, मल्ल°.

2. साध्य (von 1. साध्य 2) *a)* adj. *zu den* Sâdhja *in Beziehung stehend:* गण so v. a. साध्य pl. Bhâg. P. 6,6,7. अस्त्र MBh. 3,12021.

साध्यता (von 1. साध्य) f. 1) *Gewinnbarkeit, Besiegbarkeit:* अ° Spr. (II) 1309 (zugleich Bed. 2). — 2) *Heilbarkeit:* अ° Suçr. 1,82,19. 87,6. 2,198,21.

साध्यत्व (wie eben) n. 1) *Heilbarkeit* Suçr. 1,147,15. अ° 2,199,1. — 2) *die Möglichkeit vervollkommnet zu werden:* सिद्धस्य तस्य साध्यत्वाभावेन Sarvadarçanas. 160,13. fg. — 3) *Ausführbarkeit* Kap. 1,83 (82). 86 (85). वानर° R. 4,20,11. Prab. 8,15. Bhâshâp. 145.

साध्यवत् (wie eben) adj. *das zu Beweisende enthaltend* Bhâshâp. 67. 73. Tarkas. 39. Z. d. d. m. G. 7,302.

साध्यवसाना (2. स + अध्यवसान) f. (sc. लक्षणा) *eine best. elliptische Redefigur* Sâh. D. 13,18. गौणी° Sarvadarçanas. 173,5. शुद्ध° 6.

साध्यवसानिका f. dass. Sâh. D. 17. Sarvadarçanas. 173,12.

साध्यवसाय adj. *elliptisch* Pratâpar. 8,*b*,8. 9,*b*,2.

साध्यसम adj. *dem zu Beweisenden gleich,* m. (sc. हेत्वाभास) *eine petitio principii* Banerjea 146. Sarvadarçanas. 114,7. Njâjas. 1,2,45. 49. eine der 24 Gâti 5,1,1. 4. Sarvadarçanas. 114,10. Davon nom. abstr. °त्व n. Nilak. 37.

साध्यै adv. für साधुया TS. 4,3,4,1. 6,5,3. 5,1,11,4. TBr. 3,7,7,10.

साध्र (von सधि) n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,243,*b.* Pañkav. Br. 15,5,28.

साध्रपासनविधि m. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,282.

साधर्य (साधु + ग्रर्य) adj. (f. ग्रा) *treu anhänglich:* गा: ṚV. 10,68,3.

साधस n. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,117. selten m. 1) *Bestürzung; Angst* AK. 1,1,7,21. H. 301. Halâj. 4,40. MBh. 2,2664 (m.). 3,17320. 4,1291. 7,1638. 8,1720. Hariv. 7508. 8737. °सं गम् R. 1,9,20. Kâm. Nitis. 5, 26. Kumâras. 3,51. Verz. d. Oxf. H. 116,*b*, 4. Çâk. 12,1.21. Vikr. 56. Uttarar. 62,10. fg. (80,10. fg.). Spr. (II) 5585. 5737. Daçar. 4,49 (m.). Kathâs. 21,97. 26,20. 45,260. Mârk. P. 104,33. Râǵa-Tar. 6,207. Bhâg. P. 4,12,21. 6,8,34. Pañkat. 9,13. मुत्कस्येवातिसाधसात् *aus allzugrosser Angst vor* Spr. (II) 4914. मा कृधं बन्धुसाधसम् *versetzt die Angehörigen nicht in Angst* Bhâg. P. 10,29,20. कुसुमस्तेय° *Angst vor* Kumâras. 2, 35. Spr. (II) 6234. am Ende eines adj. comp. (f. ग्रा) R. 1,67,20. R. Gorr. 2,8,32. 4,9,24. 5,23,25. 85,3. Mâlav. 20,9. Kathâs. 22,108. 74, 235. Bhâg. P. 1,11,19. 2,1,15. 9,9. 3,18,21. 4,9,3. 24,52. 5,24,18. 6, 4,40. 9,3,8. स° adj. Vikr. 28,10. 47,11. Brahma-P. in LA. (III) 56,6. Bhâg. P. 3,17,25. 4,7,23. ससाधसम् adv. Mṛkkh. 152,5. Vikr. 28,14. Mâlav. 53,21. Mârk. P. 110,2. — 2) in der Dramatik Bez. eines der sieben Theile in der Bhâṇikâ: *eine falsche Nachricht (panischer Schrecken)* Sâh. D. 556. — Vgl. नि:°.

1. साधाचार (साधु + ग्रा°) m. *der Wandel guter Menschen* oder *guter Wandel* Varâh. Bṛh. S. 46,76.

2. साधाचार (wie eben) adj. *einen guten Wandel führend, sich redlich benehmend* M. 2,193. Spr. (II) 5357.

साधीक am Ende eines adj. comp. von साधी (s. u. साधु) *ein biederes Weib* als Bez. der Arundhatî Varâh. Bṛh. S. 13,4; vgl. 6.

सानग (von सनग) eigentlich *alt;* Personification TS. 4,3,3,1. Kâth. 39,7.

सानत्कुमार (so im Index) adj. von सनत्कुमार. उपपुराण Verz. d. Oxf. H. 80,*a*, 3.

सानत्सुज्ञात adj. Sanatsugâta *betreffend:* पर्वन् MBh. 1,330.

सानन्द (2. स + ग्रा°) 1) adj. (f. ग्रा) *froh:* Personen Kathâs. 14,8. Hit. 38,21. Pañkar. 1,1,7. 6,7. Comm. zu Naish. 22,43. वदन *Gesicht* Spr. (II) 5915. fg. सत्पुत्र° *froh über* Kathâs. 22,158. *voller Freuden:* सद्न Spr. (II) 6998. सानन्दाश्रु *Freudenthränen* Pañkar. 1,6,7. सानन्दम् adv. *froh* Z. d. d. m. G. 27,28. Sâh. D. 70,16. Kathâs. 18,343. Vop. 5,2. Hit. 44,7. — 2) m. N. pr. eines Knaben im Gefolge der Râdhâ Pañkar. 2,4,46. — 3) f. ग्रा eine Form der Lakshmî Pañkar. 2,5,25.

सानन्दनी f. N. pr. eines Flusses Mârk. P. 57,19.

सानन्दूर N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 60,*b*,11.

सानसि (von 1. सन्) Uṇâdis. 4,107. adj. *Gewinn bringend, erwerbend; Beute machend, siegreich:* ग्रर्वन्त् ṚV. 4,15,6. 8,91,12. ग्रत्य 9,85,5. 100,4. 106,2. रथ 10,63,14. Indra 8,21,2. मद 1,175,2. क्रतु 10,140, 4. रयि 5. 1,8,1. ब्रह्मन् 75,2. ग्रवो देवस्य 3,59,6. subst. = हिरण्य Uǵǵval. — Vgl. सानुक.

सानाथ्य (von सनाथ) n. *Beistand, Hilfe:* तत्र देवेन सानाथ्यं मे विधीयताम् Kathâs. 38,119. सानाथ्यं कुरु मे 75,48. 52,12. राज्ञासानाथ्यात् *weil der Fürst keinen Beistand leistete* 93,9.

सानिका f. *Pfeife, Flöte* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. सानेयिका, सानेयी.

सानिन् (von 1. सन्) adj. in Etymologien am Ende eines comp. *gewinnend, verschaffend* Nir. 8,2. 3. 12,36.

सानु Uṇâdis. 1,3. m. n. Trik. 3,5,9. Siddh. K. 248,*b*,13. *Oberfläche, Rücken,* z. B. eines Berges AK. 2,3,5. 3,4,3,27. 15,90. H. 1035. Med. n. 22 (= प्रस्थ und ग्रग्र). Halâj. 2,11. Viçva bei Uǵǵval. यत्सानो: सानुमारुहत् ṚV. 1,10,2. पृथिव्या: 6,48,5. 1,146,2. वलस्य 6,39,2. गिरीणाम् 61,2. ग्रद्रे: 1,117,16. पृश्ने: 6,6,4. दिव: 4,45,1. 6,7,6. नाकस्य 8, 92,2. भूम्या ग्रधि प्रवता यासि सानुना 10,75,2. des Vṛtra 1,32,7. 80, 5. 6. der Rosse 6,75,13. सं सानु मार्ष्टि 2,35,12. वर्षिष्ठ 9,31,5. ग्रव्यय, ग्रव्य beim Soma 9,26,5. 50,2. 70,8. सानो ग्रव्यये 86,3. 92,4. नाभा पृथिव्या ग्रधि सानुषु त्रिषु 2,3,7. In der späteren Sprache nur *Rücken eines Berges* MBh. 1,1183. 3,953. 1663. 1738. 11099. 17303. Hariv. 3925. R. 2,31,27. 33,23. 48,12. 93,8. 9 (102,10. 11 Gorr.). 99,13. fg. R. Gorr. 2,103,6. 7. 3,68,13. 4,44,34. Suçr. 1,32,6. Megh. 2. 79. Kumâras. 1,9. Mâlatîm. 145,10. Spr. (II) 2888. Varâh. Bṛh. S. 46,91. Kathâs. 13,38. 43,215. 107,90. Bhâg. P. 4,6,11. 23,21. 25,13. 7,13,12. ग्रध:सानुगत Kumâras. 1,6. ग्रन्त:° adv. Kir. 5,36. Die Lexicographen kennen noch folgende Bedd.: वन, मार्ग, वात्या, कोविद (बुध) Med. und Viçva a. a. O. पल्लव Viçva und Ǵaṭâdh. im ÇKDr. ग्रर्क Ǵaṭâdh. ebend. — Vgl. ग्रद्रि°, ऊर्ध्व°, पृदाकु°, बुध°, रत्न° und स्नु.

सानुक (von 1. सन्) adj. *beutegierig:* Wolf ṚV. 2,23,7.

सानुकम्प (2. स + ग्रनुकम्पा) adj. (f. ग्रा) *mitleidig* Kathâs. 23,4. रिपुषु भीतेषु 26,246. °म् adv. *mitleidsvoll* Daçak. 63,5.

सानुकूल्य n. = ग्रानुकूल्य *Beistand, Hilfeleistung:* साह्याय्यं संकटे यत्स्यात्सानुकूल्यं परस्य Sâh. D. 492.

सानुक्रोश (2. स + ग्रनु°) adj. (f. ग्रा) *mitleidig* MBh. 3,2735. R. 2,4, 25. 78,15. 6,9,2. Râǵa-Tar. 3,465. Davon °ता f. *Mitleid* R. 2,96,49 (105,48 Gorr.).

सानुग s. u. ग्रनुग 2).

सानुचर (2. स + ग्रनु°) adj. (f. ई) *mit Gefolge* Kauç. 75. Kâtj. Çr. 20, 1,12. 6,19. 8,24.

सानुज (सानु + 1. ज) 1) m. = तुम्बुरु *Koriander* Râǵan. 11,187. — 2) n. *Hibiscus mutabilis Lin.* (oder vielmehr *die Blüthe davon*) Râǵan. 12,150.

सानुताप (2. स + ग्रनु°) adj. (f. ग्रा) *Reue empfindend* Kathâs. 18,100. 224. 20,209. Râǵa-Tar. 6,196.

सानुनय (2. स + ग्रनु°) adj. (f. ग्रा) *freundlich, Freundlichkeit verrathend:* Personen R. 1,47,1. 6,9,1. वचस् 1,60,23. 2,109,36. प्रश्न Halâj. 5,96. °म् adv. Daçak. 77,7.

सानुनासिक (2. स + ग्रनु°) adj. *nasal* Comm. zu TS. Prât. 5,28. 13, 1. 17,5. 22,14. Weber, Pratiǵñâs. 79.

सानुनासिक्य 1) adj. dass. Comm. zu TS. Prât. 21,14. — 2) n. *Nasalität* Comm. zu TS. Prât. 15,2.

सानुनास्यम् adv. *nasal, näselnd:* वद् Ind. St. 4,271.

सानुप्रस्थ (सानु + प्रस्थ) m. N. pr. eines Affen R. 5,1,39. 6,22,2.

सानुप्रास (2. स + ग्रनु°) adj. (f. ग्रा) *mit Alliterationen versehen* Kâvjâd. 1,52; vgl. ग्रुत्यनुप्रास.

सानुबन्ध (2. स + अनु°) adj. (f. आ) 1) *ununterbrochen, fortwährend:* संपद: Ragh. 1,64. कलह Suçr. 1,192,7. — 2) *sammt dem was daran hängt, — dazu gehört:* मांस Suçr. 1,56,15. सानुबन्धा कृता ह्यसि R. 2,7,28. कैकेयीं च वधिष्यामि सानुबन्धां सबान्धवाम् 97,27.

सानुमत् (von सानु) 1) adj. *mit einem* (Berg-) *Rücken versehen:* पर्वता: R. 2,48,9 (45,15 Gorr.). — 2) m. *Berg* Trik. 2,3,1. H. 1027. Halâj. 2,10. Megh. 17. Kumâras. 7,2. Ragh. 2,29. 8,89. Çâk. 99,16. Vikr. 76. Mârk. P. 55,6.12. Râga-Tar. 5,476. — 3) f. °ती N. pr. einer Apsaras Çâk. 77,1.

सानुमान (2. स + अनु°) adj. *Schlussfolgerungen machend* (Gegens. निरनुमान) Tattvas. 10. 33.

सानुराग (2. स + अनु°) adj. (f. आ) *Zuneigung —, Liebe empfindend; verliebt:* Unterthanen Kâm. Nîtis. 4,55. Diener Spr. (II) 467. यौवन 3739. Kathâs. 16,123. *verliebt in* (mit loc. der Person) 52,205. 55,74. Mârk. P. 61,36. 40. 60. 62,15.

सानुरूह adj. *auf einem Bergrücken wachsend, — gelegen:* कानन R. 3,79,44.

सानुवक्रग adj. *nebst dem* अनुवक्र *genannten Laufe* (eines Planeten) Sûrjas. 2,13. Ind. St. 10,206. fg.

सानुशय (2. स + अनु°) adj. *Reue empfindend* Râga-Tar. 1,266. 6,95.

सानुषक् (ohne Avagraha) adv. (= सानुषङ्ग, सातत्य Sâj.): आवो यस्य द्विबर्हसो ऽर्केषु सानुषगसत् RV. 1,176,5.

सानुष्टि m. patron.; pl. Saṁsk. K. 185,*b*,2.

सानुस्वार adj. *mit einem* Anusvâra *versehen* RV. Prât. 18,17. Ind. St. 8,211.

सानूप (2. स + अनूप) adj. *mit wasserreichem, feuchtem Erdreich versehen* Hariv. 15444. Kâm. Nîtis. 4, 54. 61 (an beiden Stellen falschlich सानूप).

सानेयिका f. = सानिका *Pfeife, Flöte* Çabdar. im ÇKDr.

सानेयी f. dass. ebend.

सान्त n. *Freude* H. 1370. — Vgl. 3. शान्त.

सान्तक adj. (f. आ) *nebst* Jama (अन्तक) Râga-Tar. 1,290.

सांततिक (von संतति) adj. *Nachkommenschaft verleihend* Hariv. 7820.

सांतपन (von संतपन) P. 5,4,36, Vârtt. 5. adj. 1) *wärmend, warm,* Beiw. der Marut RV. 7,59,9. AV. 7,77,3. VS. 24,16. TS. 1,8,4,1. TBr. 1,6,6,3. Çat. Br. 2,5,3,3. Kâtj. Çr. 5,6,3. Agni AV. 6,76,2. Çâṅkh. Çr. 4,15,32. — 2) *zur Sonne in Beziehung stehend* (nach Mahîdh.) VS. 17,85. — 3) *den* Marut Sâṁtapana *geweiht:* पशु Çâṅkh. Çr. 14,10,16. — 4) in Verbindung mit कृच्छ्र (oder m. n. mit Ergänzung von कृच्छ्र) *eine best. Kasteiung* AK. 2,7,51. H. 842 (vgl. Schol.). M. 5,20. 11,124. 164. 173. 212. Jâgñ. 3,315. Prâjaçkittend. 8,*b*,8. 9,*a*, 9. Verz. d. Oxf. H. 283,*a*,13. — Vgl. महा°, यति°.

सांतपनायन (wie eben) m. patron.; pl. Saṁsk. K. 184,*b*,4.

सांतपनीय adj. *auf die* Marut Sâṁtapana *bezüglich* Çat. Br. 11, 5,2,4. Kâtj. Çr. 5,6,32.

सान्तर (2. स + अन्तर) adj. (f. आ) 1) *durch einen Zwischenraum getrennt* MBh. 9,420. = विरल Gatâdh. im ÇKDr. — 2) *verschieden* (Gegens. एकरूप) Varâh. Brh. S. 22,3. — 3) *mit etwas Anderem vermischt* Trik. 3,3,199. vielleicht nur fehlerhaft für सान्त्व. — 4) *mit einer Clausel versehen:* वर MBh. 7,452. निग्रह 462 (सान्तरे zu lesen). 465. 469.

सान्तरप्लुत n. *eine best. Art zu springen* MBh. 6,3319. 7,4444. = प्रवनान्तरिता गति: Nîlak.

सान्तराय (2. स + अन्तराय) adj. *durch eine dazwischenliegende Zeit getrennt von* (abl.) Sâh. D. 28,15. Davon °ता f. nom. abstr. 48.

सांतर्देश (2. स + अन्तर्देश) adj. *sammt den Zwischengegenden* AV. 9,5,37.

सान्त:स्थ (2. स + अन्त:स्थ) adj. *mit einem Halbvocal versehen* RV. Prât. 14,5. 23. Ind. St. 4,266.

सांतान adj. *von dem* Saṁtâna *genannten Baume genommen* u. s. w.: °माल्य Hariv. 8241. संतान° die neuere Ausg.

सांतानिक (von संतान) 1) adj. (f. ई) *a) Nachkommenschaft wünschend* M. 11,1. Bhâg. P. 6,14,11. 9,14,9. — *b) vom* Saṁtâna *genannten Baume genommen* u. s. w.: स्रज् Kir. 18,20. — 2) m. pl. Bez. bestimmter Welten MBh. 13,708 nach der Lesart der ed. Bomb. — Vgl. संतानिक.

सांतापिक adj. = संतापाय प्रभवति P. 5,1,101.

सान्त्व्, सान्त्वते = सान्त्वय् MBh. 8,243 (सान्त्वमान).

सान्त्व n. sg. und pl. *gute —, beschwichtigende Worte* (das zuerst empfohlene Mittel um einen Widerspänstigen zu gewinnen; vgl. 3. सामन्) AK. 1,1,5,19. 2,8,1,21. H. 266. an. 2,541. Med. v. 29. Halâj. 1,141. 4,95. MBh. 3,14509. सान्त्वमेव तु बालेषु प्रधानं प्रथमो नय: Hariv. 4220. Spr. (II) 116. 2229. Kathâs. 6,62. °मानार्थदानै: MBh. 1,1925. सान्त्वेन प्रशमय्य M. 8,391. MBh. 1,2337. 5566. Spr. (II) 6370. Kathâs. 10,123. 22,185. व्याज° 62,104. सान्त्वतम् 75,168. कपट° 62,116. बहुभि: सान्त्वै: R. 2,31,6. 35,33. 3,62,33. 6,31,17. गुणा: सान्त्वस्य MBh. 13,5882. सान्त्वं वदन्ति 6649. इत्युक्त्वा बहु सान्त्वादि 14,2296. °वादि: Spr. (II) 2696. तस्मात्सान्त्वं सदा वाच्यम् Spr. (II) 2519. महत्सान्त्वमवर्तयत्, सान्त्वे प्रतिहते MBh. 4,671. महत्सान्त्वं प्रयुज्य 690. 12,3191. त्वयि R. Gorr. 2,6,25. Spr. (II) 6999. कानि सान्त्वानि गोविन्द: सूतपुत्रे प्रयुक्तवान् MBh. 5,4727. सान्त्वं दृष्ट्वा 2,2132. °द: सर्वभूतानाम् 13,2946. वाक्यं °पूर्वम् 1,6008. R. Gorr. 2,93,8. °पूर्वम् adv. MBh. 5,7298. सान्त्वया instr. fem. Bhâg. P. 8, 6,24. als adj. könnte das Wort gefasst werden in der Stelle: सान्त्वं वचनमब्रवीत् R. 6,111,39; vgl. jedoch साम प्रयुञ्जीत प्रियं वच: Kâm. Nîtis. 17,15. Wird hier und da auch शान्त्व (aber nicht in den Bomb. Ausgg.) geschrieben. Wohl verwandt mit 3. सामन्; vielleicht aber auch ursprünglich = शान्त्व. Vgl. अभिशान्त्व (richtiger अभिसान्त्व d. i. अभि + सान्त्व; vgl. सान्त्वय् mit अभि).

सान्त्वन (von सान्त्वय्) n. *das Beschwichtigen durch gute Worte, das Anwenden guter Worte* (das obj. im gen. oder im comp. vorangehend) H. 736. Halâj. 4,64. MBh. 2,1356. 1374. 3,279 und 4,21 in der Unterschr. des Adhj. Hariv. 5752. R. Gorr. 1,4,65. 3,47 in der Unterschr. Suçr. 1,333,16. pl. Spr. (II) 4321. Daçak. 69,18. fem. आ Suçr. 2,442,14. am Ende eines adj. comp.: त्रस्तवास्तव्यकृत° Râga-Tar. 5,345.

सान्त्वय् (von सान्त्व), °यति Dhâtup. 32,33 (सामप्रयोगे). *Jmd* (acc.) *beschwichtigen, beruhigen, besänftigen, durch gute Worte —, durch freundliche Behandlung gewinnen;* act. M. 7,172. 8,79. MBh. 1,5053. 7465. 3,2283. 2335. 2396. 2621. 2771. 2792. 2825. 5,6021. R. 1,9,68 (66

Gorr.). 38,5. 2,96,23. 103,13. 3,63,7. 68,23. Spr. (II) 3524. Mṛkkh. 34,6. Mâlatîm. 146,3. Varâh. Bṛh. S. 44,16. Kathâs. 33,87. 42,13. Râga-Tar. 2,163. Bhâg. P. 4,14,11. Hit. 93,8. Bhaṭṭ. 3,23. 19,24. med.: °येथास् MBh. 4,436. °यस्व R. 4,36,19. 6,105,23. °यान MBh. 6,4910. absol. °यित्वा 1,3294. 3,1871. 3055. R. 1,62,8 (64,7 Gorr.). 2, 28,2. 52,60. Çâk. 102. Bhâg. P. 1,7,17. 4,14,13. °व्य 10,45,24. pass.: सान्त्व्यताम् Hariv. 4854. सान्त्व्यमान MBh. 2,2428. 3,238 (सु°). 4,436. 5, 3472 (so zu lesen). R. 2,30,1. सान्त्वित MBh. 1,175. 2,2131 (सु°). 3,3056. 5,7254. 15,747. R. 2,105,2. 3,47,17. Kâm. Nîtis. 13,33. Râga-Tar. 6, 217. Bhâg. P. 4,14,12.

— अभि dass. act. MBh. 4,383. Spr. (II) 6370. R. 2,32,39. °सान्त्व्य (so ist zu lesen) Mârk. P. 63,62. °सान्त्वित Kâm. Nîtis. 17,34.

— उप dass. act. P. 1,3,47, Schol. °सान्त्व्य MBh. 3,14330. 15997. °सान्त्वित R. 5,72,1. — Vgl. उपसान्त्वन.

— परि dass. act. MBh. 1,2259. 3,1778. 15756. 8,3581. 13,7700 (°सान्त्वय ed. Bomb.). R. Gorr. 1,64,18. 2,30,28. 80,21. Kathâs. 52,82. 74, 320. med. °सान्त्वयस्व MBh. 3,234. absol. °सान्त्व्य MBh. 3,11907. R. 2, 23,42. 87,12. pass. °सान्त्व्यताम् 6,95,45. °सान्त्वित MBh. 3,287. 4,279. R. Gorr. 2,92,24. Bhâg. P. 6,5,24. — Vgl. परिसान्त्वन.

सान्त्वयितर् (von सान्त्वय्) nom. ag. *der da gute Worte giebt, freundlich verfährt* Spr. (II) 5131.

सान्दिल्य s. u. शाण्डिल्य 1) *a*).

सांदीपनि (von संदीपन) m. N. pr. des Lehrers von Kṛshṇa und Balarâma, dessen Sohn von Kṛshṇa nach dem Tode wieder belebt wurde, Hariv. 4906. fgg. 5955. 9044. 9158. 9803. VP. 561. Bhâg. P. 3, 3,2. 10,45,31. 80,39. Pańkar. 3,14,52. 4,3,137.

सांदृष्टिक (von संदृष्टि) adj. *unmittelbar —, alsbald erfolgend:* फल *Lohn* AK. 2,8,1,29. H. 162. Halâj. 1,118. Nach den Erklärern n. (sc. फल).

सान्द्र 1) adj. (f. आ) = घन AK. 3,2,15. Trik. 3,3,378. H. 1447. Med. r. 97. Halâj. 4,32. *a*) *dickflüssig, zäh* (Gegens. तनु, द्रव) Suçr. 1,84,6. 151,5. 173,9. 2,370,3. °कफ 491,18. वस्ति 202,15. अति° 1,33,5. 2,74, 1. — *b*) *dick, dicht* überh.: इभचर्मन् Çiç. 4,64. Wolken Bhâg. P. 10,20, 4. Pańkar. 3,11,3. संसृष्टकसान्द्रमदलेखमिव — करिणः कपोलम् Mṛkkh. 7,25. विलेपन Spr. (II) 2528. अनुलेपन Bhâg. P. 10,42,4. कुङ्कुम 75,15. सुधा Çiç. 4,28. चन्दन Verz. d. Oxf. H. 146,*b*, No. 311. रजस् Ragh. 7,38. केतकीनां परागः Mâlatîm. 127,14. °सिन्दूर Comm. zu Naish. 22,45. तुषार Ṛt. 5,3. हिम Spr. (II) 2788. तुहिन Prab. 13,13. अमृतवर्ष Mâlatîm. 60,13. सान्द्रामृतैः कटाक्षपातैः Vṛttaratnâv. im Journ. asiat. 4me sér. 11,519. Bäume Spr. (II) 6154. Z. d. d. m. G. 27,34. Ṛt. 6,15, v. l. Tropfen Kaurap. 12. Verz. d. Oxf. H. 130,*b*,31. Dunkelheit, Finsterniss Çiç. 9,22 (°तम). Mallin. zu Çiç. 4,67. Râga-Tar. 3,399. Schatten Kâvjâd. 2,209. adv.: काश्मीरद्रवसान्द्रदिग्धवपुस् Spr. (II) 7417. — *c*) *stark, heftig, intensiv:* चन्द्रमसश्चन्द्रिका Spr. (II) 4890. Çiç. 9,15. विमर्द Ṛt. 1, 10. कुतूहल Ragh. 7,11. स्नेह Spr. (II) 2102. आनन्द Kathâs. 14,28. Prab. 1,8. Sâh. D. 63,16. कारुण्य Verz. d. Oxf. H. 9,*a*,9 v. u. आदर Daçak. 77,9. आमोद Dhûrtas. 69,4. adv.: सान्द्रस्निग्ध AK. 3,1,30. H. 476. Megh. 97, v. l. सान्द्रतरम् adv. Çiç. 9,37. — *d*) *dicht besetzt mit, dicht erfüllt —, voll von* (instr. oder im comp. vorangehend) Verz. d. Oxf. H. 17,*a*, No. 63, Çl. 14. सिन्दूर° Naish. 22,45. आनन्द° Prab. 1, 11. 41,2. 98,2. Verz. d. Oxf. H. 28,*b*,27. 187,*b*,5 v. u. — *e*) *weich, zart* Trik. Med. °स्पर्श (मारुत) Mâlav. 39. = स्निग्ध, मनोज्ञ Çabdar. im ÇKDr. — 2) n. *Wald* Trik. Med.

सान्द्रता (von सान्द्र) f. *Dichtigkeit* und zugleich *Heftigkeit, hoher Grad:* गोविन्दस्य मनोरथेन च समं प्राप्तं तमः सान्द्रताम् Gît. 5,17.

सान्द्रपद n. *ein best. Metrum: 4 Mal* —◡◡——◡◡◡◡—— Ind. St. 8,377.

सान्द्रपुष्प m. *Terminalia Bellerica Roxb.* Çabdaç. im ÇKDr.

सान्द्रमणि m. N. pr. eines Mannes Sańsk. K. 184,*b*,2.

सान्द्रमेह m. *eine gewisse Harnruhr* Çârńg. Saṁh. 1,7,43.

सांद्राविण (von संद्राविन् und dieses von 1. द्रु mit सम्) n. P. 3,3,44, Schol.

सान्द्रीकर् (सान्द्र + 1. कर्) *dick —, dicht machen:* उत्थापितः संयति रेणुरश्वैः °कृतः स्यन्दनवंशचक्रैः Ragh. 7,36.

सांधि (von संधि) 1) adj. *am Berührungspunkt gelegen* Comm. zu Megh. 59 bei Schütz. — 2) m. patron. gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112.

सान्धकार (2. स + अ°) adj. *finster* Kâlaćakra 5,131.

सांधिक (von संधा) m. *Branntweinbrenner* Çabdam. im ÇKDr.

सांधिविग्रहिक (von संधि + विग्रह) m. *der über Frieden (Bündnisse) und Krieg entscheidende erste Minister* Spr. (II) 6620. Râga-Tar. 4,137. 503. 710. 6,110. 8,3455. Sâh. D. 7,8. 8,13. Vet. in LA. (III) 16,9. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,540,2. — Vgl. महा° und संधिविग्रहक.

सांधिवेल adj. von संधिवेला P. 4,3,16. f. ई = त्रिसंधि Râgan. 10,122.

सांध्य (von संधि und संध्या) adj. 1) *aus der Vereinigung, Verschmelzung hervorgegangen:* अक्षर Roth, Nirukta S. LXII. — 2) *zur Abenddämmerung in Beziehung stehend, abendlich* gaṇa संधिवेलादि zu P. 4, 3,16. विधि Ragh. 2,23. Kathâs. 70,25. तेजस् Megh. 37. मेघ Ragh. 11, 60. Çâk. 99,16. किरण Çiç. 9,15. Prab. 74,5. मयूख Kir. 5,8. राग Z. d. d. m. G. 27,13. Verz. d. Oxf. H. 108,*a*, N. रजस् Varâh. Bṛh. S. 30,15. नभस् 46,87.

सांध्यकुसुमा f. *eine Malvenart* (vgl. त्रिसंध्यकुसुमा) Râgan. 10,122.

सांनत (von संनति) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,243,*b*.

सांनत्य (wie eben) adj. *auf das Sichneigen bezüglich* Anukr. zu AV. 4,39.

सांनहनिक adj. von संनहन ÇKDr. nach Siddh. K.

सांनाय्य (von 1. नी mit सम्) n. (sc. हविस्) *eine aus süsser und saurer Milch gemischte Spende* (namentlich beim Neumondsopfer üblich) P. 3,1,129 (vgl. Siddh. K. zu d. St.). 5,4,36, Vârtt. 5. Vop. 26,11. AK. 2,7,26. H. 831. Z. d. m. G. G. 9, LIX. Ait. Br. 7,2. 4. TS. 2,5,3,3. 5, 1. 7,5,6,4. TBr. 3,2,3,11. Çat. Br. 1,6,2,6. 2,4,4,8. 20. 11,1,2,2. 2, 6,6. Pańkav. Br. 25,10,3. Kâtj. Çr. 4,2,13. 3,14. 4,6. 25,4,41. Ind. St. 1,73. सांनाय्योर्वी TBr. 3,2,3,1.

सांनाहिक (von संनाह) adj. (f. ई) gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101. 1) *zum Sichrüsten in Beziehung stehend:* भेरी *eine Trommel, die das Zeichen giebt, dass man sich zu rüsten habe,* MBh. 1,7941. — 2) *der eine Rüstung zu tragen vermag, waffenfähig* MBh. 7,2461. Bhâg. P. 9,7,13; vgl. सांनाहुक.

सांनाहुक adj. = सांनाहिक 2) Ait. Br. 7,14.

सांनिध्य n. = संनिधि gaṇa चतुर्वर्णादि zu P. 5,1,124, Vârtt. 1. *das in-der-Nähe-Sein, Anwesenheit, das Gegenwärtigsein* (von Belebtem und Unbelebtem): रुद्राणाम् MBh. 3,1840. 5,3851. नित्यं सांनिध्यमिह ते भवेत् MBh. 13,115. fg. 947. 952. प्रविशन्निव पप्रच्छ सांनिध्यं केशवस्य Hariv. 4361. 7113. R. 5,53,4. R. 7,31,7. Ragh. 7,3. वदनामलेन्दुसांनिध्यतम् Mâlatîm. 48,8. Suçr. 1,153,15. 317,14. 320,10. 2,445,10. Kap. 1, 165. Varâh. Bṛh. S. 5,15. Weber, Râmat. Up. 337. 341. Kathâs. 37,11. 43,204. Mârk. P. 96,34. Râga-Tar. 1,291. 3,175. Wilson, Sel. Works 1,149. Tarkas. 51. Nilak. 215. Bhâg. P. 1,19,34. 4,8,42. 10,79,19. Pańkat. 258,7. Comm. zu TS. Prât. 1,36 u. s. w. सांनिध्यैः प्रतिमागतैः Ragh. 17,36. तत्र भगवान्सांनिध्यं न विमुञ्चति Mârk. P. 110,41. °द् Pańkat. 3,6,1. स्थानेष्वेतेषु सांनिध्यमुपगच्छन्ति देवताः so v. a. *pflegen zu erscheinen, — sich zu zeigen* Varâh. Bṛh. S. 56,3. सांनिध्यं कुरु सागरे so v. a. *zeige dich* MBh. 3,11020 (S. 570). 13,954. धर्मो हि सांनिध्यं कुरुते सताम् Kathâs. 33,46. ग्रनुजीविना सांनिध्यमवश्यं करणीयम् *muss anwesend, gegenwärtig sein* Hit. 53,12. 54,21. यावत्सांनिध्यानुग्रहं भुवि। गत्वा करोमि Kathâs. 12,176. मन्त्रैः प्रभावसांनिध्यं देवानां क्रियते द्विजैः Râga-Tar. 4,122. सर्वप्रकृतिसांनिध्यं कारयित्वा स्ववेश्मनि *in sein Haus berufend* MBh. 15,267. परिकल्पितसांनिध्या (सरस्वती) काले काले च बन्दिषु so v. a. *erscheinend in* Ragh. 4,6. देवब्राह्मणसांनिध्ये *im Beisein von* M. 8,87. MBh. 1,5313. सांनिध्यपक्षे व्रज् so v. a. *an die Stelle von* (gen.) *treten* Kumâras. 7,33. सांनिध्यं या *sich in die Nähe begeben von* (gen.) R. Gorr. 2,85,4. सत्सांनिध्यं व्रजन्ति हि Verz. d. Oxf. H. 16, *a*,19. ग्र° *Abwesenheit* MBh. 3,610. R. 3,55,50. 7,31,13. Çâk. 28,13.

सांनिध्यता (von सांनिध्य) f. *Gegenwärtigkeit* Hariv. 9815.

सांनिपातिक (von संनिपात) adj. P. 5,1,38, Vârtt. 2. 1) *in Eins zusammentreffend, in unmittelbarer Verbindung stehend* Lâṭj. 4,8,16. Gobh. 4,5,9. Kâtj. Çr. 25,5,13. 11,16. 14,3. — 2) *aus dem Zusammentreten der humores entspringend* Suçr. 1,103,9. 132,2. 280,8. 2,288, 18. 454,5. Kumâras. 2,48. Mit. 224,8 (संनि° gedr.). कर्मन् *die Behandlung einer auf diese Weise entstandenen Krankheit* Spr. (II) 4706.

सांनिपातिन् adj. = संनिपातिन् *zusammenfallend, zusammentreffend* Comm. zu Kâtj. Çr. 1066,25. Davon °पातित्व n. nom. abstr. Kâtj. Çr. 7,9,13. 8,3,34. 5,23. 8,10.

सांनिपात्य adj. = संनिपात्य *zu vereinigen, zusammenzubringen* Kâtj. Çr. 1, 3, 5.

सांनिवेशिक adj. = संनिवेशं समवैति P. 4,4,43, Schol.

सांन्यासिक (von संन्यास) adj. *der der Welt entsagt hat*, m. *ein Brahmane im 4ten Lebensstadium* H. 809.

सान्यपुत्र m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,8.

सान्वय (2. स + ग्रन्वय) adj. 1) *nebst Nachkommenschaft, nebst seinem Geschlecht* M. 2,168. 3,205. Spr. (II) 5548. Pańkat. 45,6. — 2) *zur selben Familie gehörig, verwandt* M. 8,198. — 3) *in einer näheren Beziehung zu Jmd stehend* M. 8, 331. — 4) = सकार्य oder कारणसहित (Comm.) Bhâg. P. 3,5,49. — Vgl. निरन्वय.

साप् (von 1. सप्) adj. in ऋत°, केत°.

सापत्न (von सपत्न oder सपत्नी) adj. 1) *von einem Nebenbuhler oder einer Nebenbuhlerin kommend:* शपथ AV. 2,7,2. — 2) *auf Nebenbuhlerschaft, auf angeborener Feindschaft beruhend:* वैर Spr. (II) 6291. — 3) *von einer Nebenfrau stammend* gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. 6,3,35, Vârtt. 3, Schol. भ्रातृ *ein Stiefbruder von Seiten der Mutter* R. 3,53, 30. 54,2. subst. m. dass. MBh. 3,17409. 17411.

सापत्नक (wie eben) n. 1) *Nebenbuhlerschaft unter den Frauen desselben Mannes* (= सपत्नीत्व) MBh. 1,8454. — 2) *Feindschaft:* °कं यत्प्रयुक्तं सुतैस्ते MBh. 8,4228.

सापत्न्य 1) adj. *a*) = सापत्न 2): वैर Spr. (II) 7000. — *b*) = सापत्न 3): भ्रातृ R. Gorr. 2,18,25. Bṛhaspati in Dâjabh. nach ÇKDr. कन्या, पुत्र Kull. zu M. 9,198. — 2) m. = सपत्न *Nebenbuhler, Feind* Ramânâtha zu AK. 2,8,1,10 nach ÇKDr. — 3) n. *a*) *das Verhältniss von Stiefgeschwistern* R. 1,45,16. — *b*) *Nebenbuhlerschaft unter den Frauen desselben Mannes* Çiç. 8,15.

सापत्न्येय adj. (f. ई) = सापत्न 3) Kull. zu M. 9,198.

1. सापत्य (2. स + ग्रपत्य) adj. (f. ग्रा) 1) *Kinder habend* MBh. 3,2777. — 2) *nebst Kindern* Bhâg. P. 6,6,3.

2. सापत्य angeblich = सापत्न d. i. सपत्न्याः पुत्रः P. 6,3,35, Vârtt. 3, Schol.

सापद् (2. स + ग्रापद्) adj. *in Noth —, im Unglück befindlich* Spr. (II) 6765.

सापदेश und सापमान s. u. ग्रपदेश und ग्रपमान (Nachträge).

सापराध (2. स + ग्रप°) adj. (f. ग्रा) *schuldig, der sich Etwas hat zu Schulden kommen lassen* Kathâs. 27,119. Râga-Tar. 4,436. Prab. 17,6. 7. Kull. zu M. 7,9.

सापह्नव (2. स + ग्रप°) adj. (f. ग्रा) 1) *sich verstellend* Kathâs. 13,156. — 2) *versteckt, verhüllt:* उत्प्रेक्षा Sâh. D. 294,1; vgl. ग्रपह्नवोत्प्रेक्षा 296,2.

सापाय (2. स + ग्रपाय) adj. (f. ग्रा) 1) *der mit Widerwärtigkeiten zu kämpfen hat* Daçak. 3,36. — 2) *Gefahr bringend, gefährlich:* पत्तिन् Pańkat. 192,7. भोग Spr. (II) 2001. विभूतयः Râga-Tar. 4,388.

सापाश्रय (2. स + ग्रपा°) n. (sc. वास्तु) Bez. *eines Hauses mit einer offenen Gallerie* (वीथिका) *auf der Hinterseite* Varâh. Bṛh. S. 53,21 (साया° Druckfehler).

सापिण्ड n. = सापिण्ड्य Dattakakandrikâ 74,5. 14.

सापिण्डि m. wohl patron. von सपिण्ड gaṇa रैषुकार्यादि zu P. 4,2, 54. सापिण्डिभक्त adj. *von solchen bewohnt* ebend.; vgl. Sam̃sk. K. 185,*b*,3.

सापिण्ड्य n. *das Verhältniss des* Sapiṇḍa Sam̃sk. K. 49,*a*,6.fgg. Dattakakandrikâ 73,6. 7. 74,4. 8. fg. (vgl. Kull. zu M. 5,60). Verz. d. Oxf. H. 276,*b*,28. °दीपिका und °मीमांसा Titel zweier Schriften 279,*b*,39.

सापेक्ष (2. स + ग्रपेक्षा) adj. 1) *Rücksicht nehmend* R. Gorr. 2,16,40. पाण्डवेषु MBh. 7,463. मातुलं प्रति 8,3933. 12,57. — 2) *Etwas erfordernd, erheischend, voraussetzend* so v. a. *abhängig von* (geht im comp. voran): वीरसाचिव्यसापेक्षं मन्त्रसाधनमस्ति मे Kathâs. 75,35. Sâh. D. 308,15. Verz. d. Oxf. H. 162,*b*, N. 7. 264,*a*,23. Nilak. 37. Sarvadarçanas. 11,5. 19,4. 5. 47,10. 62,3. 79,2. 80,15. 104,4. Kusum. 22,15. Comm. zu TS. Prât. 21,1. Davon nom. abstr. °ता f. zu 4,40. °त्व n. zu 1,1. Sâh. D. 124,2. Muir, ST. 2,190. Nilak. 38. Weber, Râmat. Up. 343. Verz. d. Oxf. H. 264,*a*,25. Sarvadarçanas. 62,13. Schol. zu Gaim. 1,5. Kusum. 4,21. 43,12.

1. सैप्त (von सप्तन्) P. 5,1,61 (वर्ग). adj. *siebenfältig*, n. *Siebenzahl:* रत्नानि त्रिः साप्तानि RV. 1,20,7. सप्त साप्तानि TS. 5,4,7,5. Schol. zu P. 5,1,61. ÇÂÑKH.BR. 14,5. Hierher wohl auch (oxyt.): अस्माभिस्त्रिभिः साप्तेभिर्व्रतम् *dreimal siebenmal* VÂLAKH. 11,5.

2. साप्त (von सप्ति) 1) oxyt. m. wohl N. pr. VÂLAKH. 7,5. — 2) parox. n. vielleicht *Wettrennen* oder *Rennpreis:* अश्याम तत्साप्तम् RV. 2,19,7.

साप्ततन्तव (von सप्ततन्तु) m. pl. N. einer Secte HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 53.

सैप्ततिक (von सप्तति) adj. *siebzig werth* u. s. w. Schol. zu P. 5,1,19. 22. द्वि° zu 7,3,15.

साप्तदश्य (von सप्तदशन्) n. *Siebzehnzahl* ÇÂÑKH. ÇR. 1,4,11. 16,19. TBR. Comm. 1,174,14. AIT. BR. Comm. 1,1.

साप्तपद (von सप्तन् + पद) adj. *auf sieben Schritten beruhend* (vgl. u. सप्तपद): मैत्र (hier und da fälschlich मित्र, auch मैत्र्य) MBH. 3,15439 (सप्त° ed. Calc.). 16769. 8,1991. 13,2702 (सप्त° ed. Calc.). 4850. PAÑKAT. II,47. IV,70. BRAHMA-P. in LA. (III) 57,12.

सैप्तपदीन (wie eben) adj. dass.; n. *Freundschaft* P. 5,2,22. AK. 2,8, 1,12. H. 731. HALÂJ. 4,21. KUMÂRAS. 5,39. PAÑKAT. ed. Bomb. II,42.

साप्तपुरुष (von सप्तन् + पु°) adj. *auf sieben Generationen sich erstreckend:* सापिण्ड्य SÂMSK. K. 49,a,6. 8.

साप्तपौरुष adj. (f. ई) dass. M. 3,146. KULL. zu 5,60. MÂRK. P. 31,5. DATTAKAK. 74,4.

साप्तमिक (von सप्तमी) adj. 1) *zum siebenten Tag gehörig* LÂTJ. 3,6,27. — 2) *zum siebenten Casus gehörig* RV. PRÂT. 1,18 (28).

सैप्तरथवाहनि m. patron. ÇAT. BR. 10,1,4,10.

साप्तरात्रिक (von सप्तरात्र) adj. (f. ई) *siebentägig:* अतिवृष्टि HARIV. 3976. सप्तरात्रिका die neuere Ausg.

साप्तलायनै m. patron. von सप्तल gaṇa नडादि zu P. 4,1,99.

सैप्तलेय adj. von सप्तल gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80.

सैप्ति m. patron. von सप्तन् gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

साप्यै (von सप) m. patron. RV. 10,48,9. PAÑKAV. BR. 25,10.

साप्राप्य (von सप्राप) n. *Gleichartigkeit* LÂTJ. 10,7,7.

साफल्य (von सफल) n. *das von-Nutzen-Sein, das Gewinnbringen:* पश्य साफल्यमात्मनः MBH. 7,3810. निजजनुषः Z. d. d. m. G. 14,576,4. एतद्धि जन्मसाफल्यम् M. 12,93. Spr. (II) 1451. fg. प्रयत्न° KATHÂS. 103, 192. प्रयोग° Comm. zu TS. PRÂT. 14,28. नयनसाफल्यं कर्तुम् MÂLAV. 74, 7. गर्भक्लेशः स्त्रियो मन्ये साफल्यं भजते तदा Spr. (II) 2092. KATHÂS. 67, 87. साफल्यं नी RÂGA-TAR. 3,271. जनुषः साफल्यं लब्धुम् Verz. d. Oxf. H. 160,b,13. एवमाचरतः पुत्र अर्थः साफल्यमर्हति MÂRK. P. 34,12. am Ende eines adj. comp.: संशयितजन्म° MÂLATIM. 72,9.

साबाध (2. स + आ°) adj. *leidend, unwohl, krank:* वपुस् ÇÂK. 57.

साब्दी f. *eine Weintraubenart* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

साब्रह्मचार्य n. nom. abstr. von सब्रह्मचारिन् gaṇa युवादि zu P. 5,1, 130. Vârtt. 1 zu 6,4,144.

साभापतै adj. von सभापति gaṇa अश्वपत्यादि zu P. 4,1,84.

साभिक्राम, साभिताप und साभिनय s. unter अभिक्राम, अभिताप und अभिनय.

साभिप्राय (2. स + अभि°) adj. *eine bestimmte Ansicht habend, wissend woran man ist, mit sich eins* KATHÂS. 32,156. RÂGA-TAR. 4,360. वचांसि *Worte, die eine bestimmte Absicht verrathen,* PAÑKAT. 122,13.

साभिमान (2. स + अभि°) adj. (f. आ) *voller Selbstgefühl, stolz auf* (loc.) KATHÂS. 32,151. RÂGA-TAR. 5,233. 394. °म् adv. R. 1,62,13 (64,13 GORR.). PAÑKAT. 83,17.

साभिलाष (2. स + अभि°) adj. (f. आ) *ein Verlangen empfindend* (insbes. nach dem andern Geschlecht): हृदय ÇÂK. 27. दृष्टि Citat beim Schol. zu ÇÂK. 35. हंसी MÂRK. P. 66,31. मृग्यां मृगः 74,27. तस्यां युवा KATHÂS. 10,50. परद्रव्ये परदारे च मतिः MÂRK. P. 61,79. मानुषाः सुतान्प्रति 81, 39. युष्मत्सुताङ्घ्रियुगदर्शन° KATHÂS. 26,285. °म् adv. ÇÂK. 33,12.

साभ्यसूय s. u. अभ्यसूया.

साभ्यास (2. स + अभ्यास) adj. *reduplicirt* NIR. 3,13.

साभ्रङ्किका f. *ein best. Metrum: 4 Mal 15 Längen* COLEBR. Misc. Ess. 2,161 (X,6).

साभ्रमती f. N. pr. eines Flusses ÇATR. 1,55. Verz. d. Oxf. H. 149,a,17.

1. साम (von 2. सम) n. *Gleichheit* LÂTJ. 6,6,2.

2. सामै = 2. सामन् am Ende eines comp. nach अनु, अव und प्रति P. 5,4,75. VOP. 6,76. — Vgl. auch त्रिसामा und ब्रह्मसाम.

3. साम (2. स + आम) adj. *mit Verdauungsstörung verbunden* KARAKA 1,13.

सैमक 1) adj. = साम अधीते वेद वा gaṇa क्रमादि zu P. 4,2,61. सामिका (v. l. सामिषा) संहिता Verz. d. Oxf. H. 56,a,2. — 2) m. = तर्कुशाण TRIK. 2,10,10. — 3) n. *die ursprüngliche Schuld* (मूलऋण) ÇKDR. nach MIT.

सामकलम् (von 3. सामन् + कल) adv. *in beschwichtigendem Tone* VP. 1,13,15.

सामकारिन् adj. Sâman *machend* SHADV. BR. 1,2.

सामदय s. साम्यप्त.

सामगै und °गै (RV.) adj. Sâman-*Sänger* VOP. 26,46. RV. 2,43,1. 10,107,6. AV. 2,12,4. AIT. BR. 2,22. 37. 3,4. ÇÂÑKH. ÇR. 11,14,1. 18, 2,3. SHADV. BR. 4,3. HARIV. 1082. R. 2,76,18. 4,27,10. WEBER, PRATIGÑÂS. 106. fg. BHÂG. P. 1,4,21. 9,7,21. COLEBR. Misc. Ess. 1,17. Verz. d. Oxf. H. 55,b,5. 26. 56,a,10. 222,b,2. 383,b, No. 466. °वृषोत्सर्गतत्त्व 290,b, No. 698. GILD. Bibl. 482. उदीच्य° VP. 3,6,3. प्राच्य° 4. °गी f. *die Frau eines* Sâman-*Sängers* ÇKDR. und WILSON. Vgl. ज्येष्ठसामग unter ज्येष्ठसामन्.

सामगण m. *die Gesammtheit der* Sâman Ind. St. 3,276 (neutr. fehlerhaft). fg.

सामगर्भ (2. सामन् + गर्भ) m. ein N. Vishṇu's ÇABDAR. im ÇKDR.

सामगान 1) adj. = सामग Verz. d. Oxf. H. 17,a, No. 63, Çl. 14. 75,b, 2. — 2) n. *das Singen von* Sâman KÂTJ. ÇR. 24,6,40. LÂTJ. 4,10,14. 5,4,21. 5,2. °प्रिय als Bein. Çiva's ÇIV.

सामगाय m. Sâman-*Gesang* JÂGÑ. 3,112. सामगानं (sic) साम्नो गानात्मकत्वे ऽपि गायमिति विशेषणमगीतमन्त्रव्युदासार्थम् MIT. 3,32,b,16. fg. Da गायम् als विशेषण bezeichnet wird, so vermuthen wir, dass der MIT. die Lesart साम गेयम् vorgelegen habe.

सामगिर् (3. सामन् + गिर्) adj. *freundliche Worte redend* ÇATR. 14,255.

सामगीत n. Sâman-*Gesang* MBH. 1,2881. vom *Gesumme* der Bienen BHÂG. P. 4,29,54.

सामग्री (von सामग्र्य) f. Siddh. K. 250,*a*,8. *Gesammtheit, Vollständigkeit des Zubehörs, — der Factoren, alles Erforderliche zu* (gen. oder im comp. vorangehend) Spr. (II) 6249. 7228. Kathâs. 15,113. 18,359. 40,53. Râǵa-Tar. 4,467. 699. Çatr. 10,154. Pańkat. 109,10. 250,5. का ते सामग्री so v. a. *was stehen dir für Mittel zu Gebote?* Hit. 98,11.130, 1. Z. d. d. m. G. 14,571,9. Sâh. D. 96,15. fg. 122,1. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12 nach Çl. 48. Kull. zu M. 7,121. Nîlak. 169. Sarvadarçanas. 10,2. 12,10. 29,16. 95,9. 132,4. 5. 13. fgg. 133,22. Bhâshâp. 63. Kusum. 1,13. 26,6. 41,5. Nîlak. zu Hariv. 11192. H. 64, Schol. Comm. zu Taitt. Âr. 2,15. Verz. d. Oxf. H. 145,*a*,28. °वाद m. Titel einer Schrift 245,*a*, No. 612. Hall 43. °विचार m. Titel derselben und auch einer anderen Schrift Hall ebend. — Vgl. ग्रत्यष्टि°, वि°.

सामग्र्य (von समग्र) n. dass. Siddh. K. 250,*a*,7. 8. MBh. 12,11958. बन्धुषु Hariv. 11197. प्राणे R. 2,96,48 (प्राणैः 105,47 Gorr.). ऋतुन्नेत्राम्बुबीजानाम् *das Vorhandensein aller dieser* Suçr. 1,317,15. Kâm. Nîtis. 4,2. Ragh. 16,29. 17,30. Kumâras. 3,28. संभृत° adj. Râǵa-Tar. 4,513

सामज 1) adj. = सामोत्थ (समोत्थ fälschlich H. an.) H. an. 3,150. Med. ǵ. 29. *im* Sâmaveda *vorkommend:* °स्वर Çiç. 12,11. — 2) m. *Elephant* Trik. 2,8,34. H. an. Med. Hâr. 14. Çiç. 12,11. — Vgl. सामयोनि.

सामञ्जस्य (von समञ्जस) n. *Richtigkeit:* ग्रर्थ° Comm. zu R. ed. Bomb. 2,74,14. ग्र° Banerjea 109 aus Comm. zu Vedântas.

सामतत्त्व n. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 308. Verz. d. Oxf. H. 386,*a*, No. 504. Ind. St. 1,48. 471. 3,276. Müller, SL. 143. fg.

सामतस् adv. *von Seiten der* Sâman (*Gesänge*) Çat. Br. 4,1,1,7. 4,1, 11. 5,1,1,10. Âçv. Çr. 1,12,33.

सामतेजस् adj. Sâman-*Glanz habend* AV. 10,5,28.

सामत्व n. nom. abstr. von सामन् *Gesang* Çat. Br. 14,4,1,24. Ait. Br. 3,23. Çańk. zu Khând. Up. S. 65.

सामदर्पण n. Ind. St. 3,276.

1. सामन् (von सा = सन्) n. *Erwerb, Besitz; Reichthum, Ueberfluss:* ऋतस्य सामंन्नणयन्त देवाः R̥V. 1,147,1. VS. 22,2 (vgl. TS. 4,1,2,1). सामन्नु राये निधिमन्न्वन्नम् *im Ueberfluss vorräthig, aufgespeichert ist Speise* R̥V. 10,59,2. घर्मं न सामंन्तपता सुवृक्तिभिः *reichlich* 8,78,7 (vgl. TS. 1, 6,12,2). यः श्रेष्ठतामश्नुते स सामन्भवति *der sitzt in der Fülle* Ait. Br. 3,23. ग्रपां रसेन वरुणो न साम्नेन्द्रं श्रियै जनयंन्नप्सु राजा so v. a. *mit reichlichem Saft der Gewässer* VS. 19,94. स्तुषे पज्राय साम्ने *tüchtiger Vorrath* (demnach sind unter पज्र diese Stellen zu 1) zu stellen) R̥V. 8, 4,17. 6,47. Hierher gehören wohl auch die Stellen: यत्खलु साधु तत्सामेत्याचक्षते यदसाधु तदसामेति Khând. Up. 2,1,1. ग्रथोताप्याहुः साम नो बतेति यत्साधु भवति साधु बतेत्येव तदाहुरसाम नो बतेति यदसाधु भवत्यसाधु बतेत्येव तदाहुः *wir haben vollauf, es geht uns gut* 3.

2. सामन् Uṇâdis. 4,152. n. 1) *gesungenes Lied, Gesang:* technisch *die zu singendem Vortrag eingerichteten vedischen Verse* Benfey, SV. Einl. XIII. fgg. Nir. 7,12. AK. 1,1,5,4. 2,7,16. Trik. 1,1,116. Med. n. 154. R̥V. 1,62,2. ग्रङ्गिरसां सामभिः स्तूयमानाः 107,2. 164,24. गायत्साम 173, 1. 2,23,16. fg. 43,2. 4,5,3. ग्रर्क, सामन्, गायत्री 8,16,9. 29,10. सामं कृण्वन् 9,96,22. सामभिरक्वो ग्रर्चतु 10,36,5. ग्रुद्ध 8,84,7. गीयमान 70,5. बृहत् 87,1. VS. 10,10. 12,4. AV. 7,54,1. 8,9,4.16. 10,8,41. 15,6,3. Çat. Br. 1,4,1,1. 10,5,2,20. TS. 2,5,2,1. 4,12,7. 4,4,2,3. 7,5,23,1. R̥k und Sâman R̥V 5.45,14. 10,85,11. 90,9. VS. 4,1. 9. Ait. Br. 3, 23. Çat. Br. 14,4,1,24. R̥k, Sâman, Jaǵus AV. 10,7,14. 11,7,5. VS. 34,5; vgl. u. ऋच् und यजुस्. Kâtj. Çr. 18,3,1. Âçv. Gr̥hj. 3,3,1. Lâṭj. 1,12,5. 10,8,8. Kauç. 89. 96. R̥V. Prât. 16,8. 17,10. VS. Prât. 1,127. 131 (wohl सामजप° zu lesen). M. 1,23. सामधनावृग्यजुषी नाधीयीत कदा च न 4,123. 11,262. 264. Bhag. 9,17. बृहत्साम (so zu lesen) तथा साम्नाम् ist Kr̥shṇa 10,35. वेदानां च यथा साम Pańkar. 4,1,4. याम्यानि, रौद्राणि MBh. 2,2627. Hariv. 1323. R. 2,76,18. 7,16,34. Sûrjas. 12, 17. Varâh. Br̥h. S. 48,31. Kathâs. 6,58. Râǵa-Tar. 6,10. Bhâg. P. 3, 21,34. सप्तसामोपगीत Ragh. 10,22. (षट्) संहिताः प्राच्यसाम्नाम् Bhâg. P. 9,21,29. प्राच्य° adj. Hariv. 1082. ग्रसामन् adj. (यज्ञ) Çat. Br. 1,4,1,1. Bildung der Sâman-Namen P. 5,2,59. Aufzählung derselben Ind. St. 3,200. fgg. *profaner Gesang:* कुशला (fem.) नृत्यसामसु MBh. 2,2069. नर्तना गायनाश्चैव कुशला नृत्यसामसु (°कर्मसु (die neuere Ausg.) Hariv. 9113. साम्ना durch *Gesang* und zugleich *in Güte* Spr. (II) 3993. vom *Gesumme* der Bienen (vgl. सामगीत): षडङ्घ्रिगणसामसु (so ist zu trennen) लुब्धकर्णाम् Bhâg. P. 4,29,53. etwa *Melodie:* तत्र स्म गाथा गायन्ति साम्ना (= प्रीत्या Nîlak.) परमवल्गुना। गन्धर्वास्तुम्बुरुश्रेष्ठाः कुशला गीतसामसु (*in profanen und heiligen Gesängen*) MBh. 3,1783. त्रिःसामन् und त्रिसामन् als Beiw. der Schlachttrommel MBh. 3,786 (= त्रिस्वरा नीचमन्द्रतारभावेन Nîlak.; als v. l. wird त्रिःसमा erwähnt). 12,3638. — 2) angeblich so v. a. *die Fähigkeit Laute hervorzubringen* Taitt. Âr. in TBr. Comm. 2,411; vgl. Çat. Br. 14.4,1,24. fgg. 8,14,3. Hierher vielleicht: वर्णः स्वरः। मात्रा बलम् साम संतानः Taitt. Up. 1,2,1. *die Einheit zweier Silben* scheint das Wort Nr̥s. Tâp. Up. in Ind. St. 9,81. fgg. zu bezeichnen. — Vgl. ज्येष्ठ°, दुःषामन्, निः°, परि°, बृहत्°, ब्रह्म°, भद्र°, मङ्गल°, महा°, रात्रि°, विश्व°, संधिषामन्, सह°, स्वर° u. s. w.

3. सामन् m. (nur im TBr.) und n. *gute, beschwichtigende Worte, Milde, freundliches Entgegenkommen* (zur Gewinnung eines Gegners); = सान्त्व AK. 2,8,1,20. fg. H. 736. Med. n. 154. Halâj. 4,95. ग्रापो हेन्द्रं वव्रिरे। संज्ञामेवास्मामेत्येतत्सामानं व्याचष्टे TBr. 3,2,5,4. 3,6,1. सामादिभिरुपायैः M. 7,107. 109. सामादिभिरुपक्रमैः 159. Jâǵń. 1,344. उपायाः साम दानं च भेदो दण्डस्तथैव च 345. Kâm. Nîtis. 17,3. 5 (पञ्चविध). 16. 18. Spr. (II) 6385. 7009. 7013. Varâh. Jogajâtrâ 1,11. fg. Bhar. Nâṭjaç. 19,53. Daçar. 1,37. Kathâs. 6,62. 11,62. न सामास्य जगृहुः Râǵa-Tar. 1,367. साम प्रयुञ्जीत प्रियं वचः Kâm. Nîtis. 17,15. प्रयुञ्जीथा रञ्जयन्साम (der Sprecher meint *gute Worte*, der Hörer versteht es als 2. सामन्) Kathâs. 6,54. Spr. (II) 7018. सामप्रयोग Dhâtup. 32,33. Kathâs. 17,5. सामपूर्वं वचः R. Gorr. 1,76,25. सामपूर्वम् adv. 3,51,36. 7,30,2. सामप्रधान adj. *mild, freundlich* Ḱaraka 1,8. साम्ना *in Güte, durch freundliches Entgegenkommen, in freundlicher Weise:* तदुताप्याहुः साम्नैनमुपागादिति साधुनैनमुपागादित्येव तदाहुरसाम्नैनमुपागादित्यसाधुनैनमुपागादित्येव तदाहुः Khând. Up. 2,1,2. M. 8,187. MBh. 5,7042 (लप्स्यते st. लप्यते ed. Bomb.). 14,2306. R. 3,69,23. Spr. (II) 1682. 3993 (zugleich *durch Gesang*). 4239. 5596. 7019. fgg. Varâh. Br̥h. 17,4. Jogajâtrâ 1,11. Daçar. 4,56. Comm. zu Kâtj. Çr. 242,4. शिवेन साम्ना विनयेन चैव R. 3,70,21. साम्ना परमवल्गुना MBh. 1,3294. 13,657. 2313. वल्गुना साम्ना Bhâg. P. 4,28,51. साम्ना श्लक्ष्णेन चारुणा R. 2,24,34.

साम्ना दर्षकालेन Hariv. 3761. सुसाम्ना Spr. (II) 864, v. l. सामभिः Bhâg. P. 4,14,13. 7,5,8. am Anfange eines comp. ohne Flexionszeichen = साम्ना, z. B. सामसाध्येषु कार्येषु Spr. (II) 7011. fg. 7018. Varâh. Brh. 17, 9 (सामैक° zu lesen). — Vgl. प्रतिसाम.

सामन॑ (von सामन्) 1) adj. (f. ग्रा) gaṇa पामादि zu P. 5,2,100. Schol. zu 6,4,135. 167. Vop. 7,21. 1) (zu 1. सामन्) reich, Ueberfluss habend: भूमि R̥V. 3,30,9. — b) (etwa zu 3. सामन्, zugleich Wortspiel mit 2. सामन्) ruhig, stätig: ऋक्सामाभ्यामभिहितौ गावौ ते सामनावितः R̥V. 10, 85,11. — 2) f. ई Koppel (v. l. für दामनी) Sâras. zu AK. 2,9,74 nach ÇKDr.

सामन्त (von समन्त) 1) adj. auf allen Seiten befindlich u. s. w. Kâtj. Çr. 1,7,26. — 2) m. a) Nachbar Kâth. 13,1. M. 8,259. 262. fg. 9,272. Jâgn. 2,150. 233. Spr. (II) 2188. 3379, v. l. Conj. 6040. — b) Vasall M. 7,69. न च सामन्तमिच्छन्ति राजानो बलशालिनम् Hariv. 3068. बलाढ्येषस्य नृपतेर्नास्ति सामन्तजं भयम् 3072. निहतामित्र° adj. 4378. 9594. ग्रपि ते संनताः सर्वे सामन्ता रिपवो ज्ञाताः R. 1,20,12. Kâm. Nîtis. 11, 6. 13, 29. 14,22. 15,51. Ragh. 5,28. 6,33. Vikr. 60. Spr. (II) 4225 (= ग्रमात्य Kull.). 6145. 7025. Mâlatîm. 102, 6. AK. 2,8,1,2. Varâh. Brh. S. 53, 8. Jogajâtrâ 1,4. Kathâs. 5,64. 18,5. 25. 86. 126. 20,44. 23,83. 30,138. 42,83. 90. 92. 105. 45,225. 49,62. 128. 53,28. 65. 72. 74,278. 93,74. 121, 220. 223. 247. 122, 5. Mârk. P. 37,16. S. 656, Z. 7. Râga-Tar. 3,232. 4, 555. 642 (zu lesen ग्रास्त सामन्तत्यक्तपृष्ठः). 5, 223. 249 (zu lesen सामन्तान्). 341. 354. 394. 430. 445. 6,91. Prab. 2,2. 3. Sâh. D. 82. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 505, Çl. 18. मालव° Kathâs. 58, 109. so v. a. मन्त्रिन् (!) Spr. (II) 3291, v. l. — 3) n. Umgebung, Nachbarschaft: °वासिन् M. 8, 258. ग्रदूरसामन्ते स्थितः in der nächsten Nähe Çuk. in LA. (III) 34,18. — Vgl. प्रति°, मक्षा°, शक्यसामन्तता.

सामन्तक n. Nachbarschaft, Umkreis: त्रण° Vjutp. 216.

सामन्तेय m. N. pr. eines Mannes Bhâg. P. ed. Bomb. 9,20,24. मामतेय Burnouf.

1. सामन्य (von 1. सामन्) adj. ग्र° der keinen Vorrath hat, von der Hand in den Mund lebend: ग्रसामन्य इति ह्वि निन्दन्ति Ait. Br. 3,23.

2. सामन्य॑ (von 2. सामन्) adj. zu singen geschickt Schol. zu P. 4,4,98. 6,4,168. सामं कृण्वन्सामन्यो विपश्चित् R̥V. 9,96,22. Bhaṭṭ. 4,9.

सामपुष्पि m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,2.

सामप्रगाथ m. Bez. gewisser von den drei Hotraka zu sprechender Verse Ait. Br. 4,29. 8,2. Çâṅkh. Çr. 7,21,4. 22,3. 10,8,33. 11,3,4. Âçv. Çr. 8,7,10.

सामभृ॑त् adj. Lieder bringend R̥V. 7,33,14.

साममय (von 2. सामन्) adj. aus Sâman bestehend Ait. Br. 1,22. Çat. Br. 4,3,4,5. 10,5,1,5. Kaush. Up. 2, 6. Nr̥s. Tâp. Up. in Ind. St. 9,112. Mârk. P. 78,13. 102,19.

सामय् (von 3. सामन्), °यति (सान्त्वप्रयोगे) Dhâtup. 35,27. ग्रससामत् und ग्रसीषमत् Siddh. K. 151,a,2.3.

सामयाचारि॑क (von समयाचार) adj. auf einen den Satzungen entsprechenden Wandel bezüglich u. s. w. gaṇa विनयादि zu P. 5,4,34. धर्माः Notices of Skt Mss. 2, 144. °सूत्र ebend. Wilson, Sel. Works 2,281. Müller, SL. 99. 101. 134. 206. fgg.

सामयि॑क (von समय) adj. P. 5,1,104. gaṇa विनयादि zu 4,34. 1) auf Uebereinkommen beruhend Kân. 7,2,20. धर्म Jâgn. 2. 186. चारित्र Wilson, Sel. Works 1,312 (सामायिक gedr.). — 2) mit Andern übereinstimmend, Gesinnungsgenosse: स्वसामयिकमध्यग Râga-Tar. 4, 666. — 3) der Zeit entsprechend, rechtzeitig: ग्र° Kir. 2,40. — Mâlav. ed. Bomb. 21, 6 fehlerhaft für सामाजिक oder सामवायिक.

साँमयुगीन adj. von समयुग gaṇa प्रतिजनादि zu P. 4,4,99. — Vgl. सांयुगीन.

सामयोनि 1) adj. aus den Sâman hervorgegangen H. an. 4,203. Med. n. 222. Ragh. 16, 3 (mit Anspielung auf den Elephanten). — 2) m. a) Elephant H. 1217. H. an. Med. सामवेदाद्गजोत्पत्तिर्गजशास्त्रे प्रसिद्धा Schol. zu Ragh. 16,3 in der ed. Calc. — b) ein N. Brahman's H. an. Med.

सामर (2. स + ग्र°) adj. sammt den Unsterblichen (Göttern) R. 3,53, 28. Bhâg. P. 8,7,4.

सामराग m. eine musikalische Weise der Sâman: पञ्चमवत् P. 5,2, 130, Schol.

सामराज 1) m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. B. H. No. 539. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 138, b, No. 273. fg. — 2) n. N. eines Sâman Lâṭj. 3,6,32. 7,1,1.10. Pañkav. Br. 15,3,35. Ind. St. 3,243,b. मक्षा° ebend.

सामराजन् m. N. eines Sâman Pañkav. Br. 15,3,35.

सामराधिप adj. sammt dem Fürsten der Götter d. i. Indra R. 3,53,28.

साँमरेय adj. von समर gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80.

सामर्घ्य (von समर्घ) n. Wohlfeilheit Varâh. Brh. S. 41,12 (सामर्थ्य gedr.).

सामर्थ्य (von समर्थ) n. 1) Angemessenheit, das Geeignetsein; = योग्यता Trik. 3,3,322. Med. j. 111. सभायां वक्ति सामर्थ्यम् so v. a. Angemessenes Spr. (II) 4280, v. l. °योगात् so v. a. je nach den Umständen 524. 3671. 4451. तुल्यसामर्थ्यया वाचा Hariv. 5837. 6355. abl. सामर्थ्यात् so v. a. der Sachlage gemäss, wie es sich von selbst versteht Kâtj. Çr. 1,7,21. वाच्यफलेषु स्वर्गः सा° 10,10.4,3,2.4,22. 17,4,12.18,2,6. Kâm. Nîtis. 12,3. Çaṅk. zu Khând. Up. S. 32. 78. Râga-Tar. 5,457. Sâh. D. 216,14. fg. Comm. zu TS. Prât. 4,11. zu P. 8,1,6. zu Naish. 22,55. °तम् dass. Kâraka 1, 15 श्रुतिसामर्थ्याभ्याम् Kâtj. Çr. 4,15,25. — 2) Berechtigung, das Haben einer hinreichenden Veranlassung zu (loc. oder im comp. vorangehend): शोके नास्ति सामर्थ्यमणवपि Spr. (II) 6533. 3566. नहि मे जीविते किंचित्सामर्थ्यमिह कल्प्यते। ग्रपश्यन्त्याः प्रियं पुत्रम् R. 2, 43, 19 (42, 20 Gorr.). हृतराज्यस्य u. s. w. किं मे जीवितसामर्थ्यम् (= ग्राध्यत्व Nîlak.) MBh. 3, 16121. R. 2,77,17. — 3) Gleichberechtigung: चतुर्णामपि Suçr. 1,150,4. — 4) das dem-Sinne-nach-Verbundensein, Zusammengehörigkeit dem Sinne nach P. 8,3,44. नहि नञो नपुंसकेन सामर्थ्यम् Pat. zu P. 1,1,43. Schol. zu P. 2,1,1 (definirt). पूर्वोत्तरपदयोः zu 35. — 5) das Vermögen, Macht, Kraft, Fähigkeit, Wirksamkeit AK. 3,4,14,69. 26,197. Trik. Med. Vop. 25,17. Bhag. 2,36. R. 4,6,3. 36,14. 5,94,18. Kâm. Nîtis. 11, 13. 17,46. Uttarar. 107,11 (145,8). Spr. (II) 84. Râga-Tar. 3,284. Sâh. D. 17,12. Pañkat. 57,3. ed. orn. 40,12. Vedântas. (Allah.) No. 36. Sarvadarçanas. 12,5. 6. 26,2. °हीन Hit. 113,20. विक्रम° R. 5,36,24. पराक्रम° 30. विज्ञान° Spr. (II) 4209. मन्त्रगण° Sâj. zu R̥V. 3,53,23. प्रकृणा° Comm. zu TS. Prât. 16,19. ग्रन्यसामर्थ्यात् weil ein Anderer es vermag Spr. (II) 3615. सामर्थ्यं कर् sein Möglichstes thun: लिङ्गधारणे MBh. 3,2214. 13,7302. R. 4,40,11. भज् so v. a. sich zusammennehmen

29,25. am Ende eines adj. comp.: अ° MBh. 13,281. तुल्य° Spr. (II) 2384. अदृष्टपर° 6908. कल्पितान्योऽन्य° Kumâras. 6,76. त्तपित° Râǵa-Tar. 5,384. प्रौढ° 476. Die Ergänzung a) im infin. R. 4,54,8. Kathâs. 114,94. Râǵa-Tar. 4,101. 261. — b) im dat.: त्तारणामेव सामर्थ्यं मलनाशाय वाससाम् Spr. (II) 1239. अपत्योत्पादनाय सामर्थ्यमलभमानः Sâj. zu Ṛv. 1,125,1. — c) im loc.: स्वयं राज्ञा विषमस्थः परेषु सामर्थ्यमन्विच्छति MBh. 5,746. त्वत्सेवनार्थे सामर्थ्यं कस्मिन्न मम कर्मणि Râǵa-Tar. 5,308. किमर्थक्रियायोः स्थायिनः सामर्थ्यमस्ति नो वा Sarvadarçanas. 9,22. स्वकार्यकारणे 38,17. fgg. — d) im comp. vorangehend: सर्वसामर्थ्यलिप्सु *Macht über Alle* MBh. 3,11811. भुवः पालनसामर्थ्ययुक्तः Mârk. P. 18,9. हीनदर्शन° adj. Râǵa-Tar. 5,219. — अ° *Unvermögen, Unfähigkeit* Pańkat. 69,3. Sarvadarçanas. 12,5. 26,2. Kusum. 31,9. — 6) सामर्थ्यात् am Ende eines comp. = वशात् *vermöge, in Folge von, gemäss* Kâtj. Çr. 1,1,4. 6,26. 4,1,10. 2,30. 5,1,10. 9,5,1. 12. 31. 18,3,7. 25,4,25. Kaṇ. 3,2,21. Suçr. 1,147,9. 2,1,8. Kâm. Nîtis. 1,36. 16,3. Verz. d. Oxf. H. 48,b,12. 35. Pańkat. 263,7. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 44. 117. zu Khând. Up. S. 39. Comm. zu TS. Prât. 1,61. 5,25. 9,13, v. l. 21. 13,14. 16,13. 19. zu P. 1,1,69. 3,46. 2,2,3. 7,1,36. Sarvadarçanas. 17,4. 98,20. fg. 123,22. — 7) *die wirkende Kraft eines Wortes* so v. a. *seine Bedeutung, Function* Kusum. 34,11. 60,5. — 8) fehlerhaft für सामर्थ्य Varâh. Bṛh. S. 41,12. für सामर्ष Pańkat. 66,9. — Vgl. निः°.

सामर्थ्यवन्त् (von सामर्थ्य) adj. *Etwas vermögend, mächtig* MBh. 2,618.

सामर्ष (2. स + 1. अमर्ष) adj. (f. आ) *ungehalten, empört, entrüstet, aufgebracht* R. 1,63,11. Spr. (II) 4280. 6122. 6240. Kathâs. 38,6 (रिपुं प्रति). 143. 42,74. 74,31. Pańkat. 66,9, v. l. °म् adv. Mṛkkh. 19,17. °ता f. nom. abstr. Ragh. 7,41. Bhaṭṭ. 2,3. — सामर्षविपन्नया (गिरा) Bhâg. P. 4,4,10 ist in सा अमर्ष° aufzulösen.

सामलायन adj. von समल gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

सामलेय desgl. gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80.

सामल्य desgl. gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80.

सामवन्त् (von सामन्) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 74,b,2.3.

सामवर्ण्य (von समवर्ण *gleichfarbig*) n. *Gleichfarbigkeit* Pańkar. 3,9,15.

सामवश adj. *der Ausgleichung des Metrums dienend, dadurch veranlasst* Ṛv. Prât. 1,15 (25). संधि 7,1. 13,12.

सामवाद (3. सामन् + वाद) m. pl. *gute Worte* Spr. (II) 7010.

सामवायिक (von समवाय) 1) adj. P. 4,4,43. *mit etwas Anderem zusammenhängend, inhärent* Schol. zu Kâtj. Çr. 490,3. fgg. — 2) m. a) *Theilnehmer an einer Versammlung, Zuschauer* Mâlav. ed. Bomb. 21, 6, v. l. — b) *Minister* H. 719.

सामविद् adj. *den* Sâmaveda *kennend* H. 819.

सामविधान n. *die Anordnung der* Sâman Schol. zu Lâṭj. 6,1,1. Titel einer Schrift (vollständig °ब्राह्मण) Ind. St. 1,60. 471 (auch °भाष्य). 4, 375. fgg. Müller, SL. 190. 348. fg. Verz. d. B. H. No. 1173. Verz. d. Oxf. H. 378,b, No. 382. herausgegeben von A. C. Burnell, London 1873 (Volume I) und in Calcutta (शाकाब्दाः १७९२).

सामविप्र adj. *des heiligen Gesanges kundig* Ṛv. 5,54,14.

सामवेद m. *der* Veda *der heiligen Gesänge* (die Saṁhitâ desselben herausgegeben von Benfey) H. 249. TBr. 3,12,9,1. Ait. Br. 5,32. Çat. Br. 11, 5,8,3. 12,3,4,9. 14,4,3,12. Çâñkh. Çr. 3,21,5. 16,2,31. सामवेदः स्मृतः पित्र्यस्तस्मात्तस्याशुचिर्ध्वनिः M. 4,124. वेदानां सामवेदोऽस्मि sagt Kṛshṇa Bhag. 10,22. MBh. 13,915. Kathâs. 49,157. VP. 3,4,13. 6,1.7. Verz. d. Oxf. H. 25,a, N. 2 u. s. w. °विद् M. 12,112. °वेदात्तग MBh. 12,13592. °राज् unter den Namen Vishṇu's Pańkar. 4,3,171. °सार desgl. 50. °लक्षण f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 387,a,17. °वेदार्थप्रकाश m. 379, b, No. 396. fg. °रहस्य n. Mack. Coll. 1,9.

सामवेदिक s. सामवैदिक.

सामवेदीय adj. *zum* Sâmaveda *in Beziehung stehend* Colebr. Misc. Ess. 1,80. Weber, Pratiǵnâs. 72. Kenop. in der Unterschr.

सामवैदिक adj. dass. Schol. zu Kâtj. Çr. 25,1,12. °वेदिक Müller, SL. 250.

सामशिरस् adj. *die* Sâman *zum Haupte habend* Kaush. Up. 1,7.

सामश्रवस् m. N. pr. eines Mannes Çat. Br. 14,6,1,3.

सामश्रवस m. patron. von सामश्रवस् Pańkav. Br. 17,4,3.

सामश्राद्ध n. oder vollständig °तत्त्व n. Titel eines Abschnittes im Smṛtitattva Verz. d. Oxf. H. 289,b, No. 693.

सामसंहिता f. *eine Redaction der* Sâman Ind. St. 1,244. Hariv. 1081.

सामसंख्या f. Titel eines Pariçishṭa des Sâmaveda Verz. d. Oxf. H. 377,b,1 v. u.

सामसरस् n. oder °स n. N. eines Sâman Ind. St. 3,210,b. 243,b.

सामसावित्री f. Bez. *einer best.* Sâvitrî Gobh. 3,3,3 in Ind. St. 10,131.

सामसुर m. oder °स n. N. eines Sâman Ind. St. 3,210,b. 243,b.

सामसूक्त n. Bez. bestimmter Sûkta (vgl. सामप्रगाथ) Âçv. Çr. 8,7,11. Çâñkh. Çr. 12,6,5. 18. 8,4.

सामस्त (von समस्त) Pat. zu P. 4,2,104 (lith. Ausg. 4,73,b). सामस्तं नाम शास्त्रम् Kaij. vielleicht *die Lehre von den zusammengesetzten Wörtern.*

सामस्तम्बि m. patron. (wohl von सम-स्तम्ब) Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,33.

सामस्तिक adj. von सामस्त Vârtt. 19 zu P. 4,2,104.

सामस्त्य (von समस्त) n. *Gesammtheit* Schol. zu Kâtj. Çr. 122,14. Pratâpar. 78,b,5. 92,b,9.

सामस्थ्य (von समस्थ) n. *das Sichbefinden in guten, glücklichen Verhältnissen* gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124.

सामाङ्ग (2. सामन् + 3. अङ्ग) n. *Theil eines* Sâman Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,86.

सामाचारिक adj. von समाचार gaṇa विनयादि zu P. 5,4,34.

सामाजिक adj. = समाजं रक्षति P. 4,4,33, Schol. m. *Theilnehmer an einer Versammlung, Zuschauer* AK. 2,7,16. H. 481. 284, Schol. Med. bh. 9. Mâlav. 17,23. Mâlatîm. 4,13. Ratnâv. 2,17. Verz. d. Oxf. H. 139, b,7. 141,b, No. 289, Z. 18. Sâh. D. 26,9. 32,2. 229. Pratâpar. 59,b,1. 3. 60,b,6. Comm. zu Daçar. 4,1. 3. zu Kâvjâd. 1,6.

सामातान (2. सामन् + आतान) m. = सामप्रगाथ Çâñkh. Çr. 15,9,6.

सामात्य (2. स + अमात्य) adj. 1) *nebst den Angehörigen* Âçv. Gṛhj. 2, 3,7. — 2) *nebst den Ministern* MBh. 5,7015. 7508.

सामात्साम्य (von समात्, abl. von 2. सम, + 2. सम) n. *Aufeinanderfolge gleicher Ausgänge und Anfänge* Lâṭj. 6,6,2. Comm. zu 5.

सामानग्रामिक (von समानग्राम) adj. *in demselben Dorfe befindlich* u.

s. w. zu Kâr. 1 zu P. 4,3,60.

सामानाधिकरण्य (von समानाधिकरण) n. *grammatische Congruenz, das Stehen in demselben Casus, das Coordinirtsein, das Sichbeziehen auf dasselbe Subject* (Gegens. वैयधिकरण्य) Spr. (II) 369. Sâh. D. 15,5. 283,7. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 109. 139. Schol. zu P. 2,1,19. 3,2,124. Vedântas. (Allah.) No. 96. fg. Sarvadarçanas. 3,16. 22. 8,6. 46,6. 7. 50, 1. 117,8. 9. Schol. zu Kap. 1,16. Kusum. 14,20. 33,5. fälschlich सामान्य° Wilson, Sâṁkhjak. S. 75.

सौमानिक (von समान) adj. Kâr. 1 zu P. 4,3,60. °सक्त्वि: Ind. St. 10, 313 vielleicht fehlerhaft für सामाजिक°.

सामान्य (von 1. समान) 1) adj. (f. आ) *a) gleich, nicht verschieden* MBh. 14,718. Çâk. 92. — *b) mehreren* oder *allen gemeinsam*, = साधारण AK. 3,2,31. H. 1472. अर्थ Jâǵn. 2,120. द्रव्य 230. MBh. 3,2548. Hariv. 8564. Suçr. 2,331,16. 363,12. मित्र Kâm. Nîtis. 8,51. सामान्याभूद्वयोरपि । जयश्री: Ragh. 12,93. °धात्री 13,62. Kumâras. 7,44. Sâṁkhjak. 11. 29 (auch अ°). या (लक्ष्मी:) न वेश्येव सामान्या Spr. (II) 1749. 4310. Râǵa-Tar. 1, 42. Nîlak. 53. Sâh. D. 69. Bhâshâp. 91. °नायिका (= साधारणास्त्री 96) Sâh. D. 45,17. Vâju-P. bei Muir, ST. 1,31, N. 56. Pańkat. 264,2. निमित्तानि सामान्यानि च जगत: प्रतिपुरुषं पार्थिवे च Varâh. Bṛh. S. 2, S. 7, Z. 8. आहारनिद्राभयमैथुनानि सामान्यमेतत्पशुभिर्नराणाम् Spr. (II) 1077. सामान्यं कृपणस्य धनं परै: 769. Mârk. P. 8,256. अध्रुवा चपला च त्वं (श्री:) सामान्या बहुभि: सह MBh. 13,3861. अनन्यनारीसामान्यो दास: Vikr. 59. अलोकसामान्यगुण adj. Mâlatîm. 6,8. अनन्यसामान्यं सत्त्वम् Kathâs. 25,158. *das Gemeinsame* so v. a. *tertium comparationis* (vgl. सामान्यवचन) P. 2,1,56. — *c) allgemein* so v. a. *nicht nach den Unterarten u. s. w. unterschieden* (Gegens. वैशेषिक) Suçr. 1,96,20. 97,2. 2,1,14. 2,1. 87,13. 134,12. Varâh. Bṛh. S. 17,24. 21,17. 60,22. 86,7. °कविप्रशंसा *der Dichter im Allgemeinen* (nicht der einzelnen Dichter) Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,44. fg. 281,*b*,25. 35. °रोगाधिकार Verz. d. B. H. No. 966. काण्ड *Allgemeines betreffend* AK. am Ende in der Unterschr. सामान्ये so v. a. *in der allgemeinen Grammatik* AV. Prât. 1,2. — *d) von gemeinem, gewöhnlichem Schlage, durch nichts Besonderes ausgezeichnet, wie jeder andere:* Personen Spr. (II) 1460. 2720. 7014. Kathâs. 21,54. 24, 141. 34,211. दिव्यैषा किं न सामान्या 241. 60,2. 63,56. Râǵa-Tar. 5, 197. 6,85. Pańkar. 4,3,200. विष्णुसामान्यदर्शिन् *in* Vishṇu *einen gewöhnlichen Menschen sehend* 186. °देशवत् *wie jedes andere Land* Râǵa-Tar. 1,118. सामन्यतरकौलिका: *ganz gewöhnlichen Schlages* Pańkat. 133,1. अ° *von nicht gewöhnlicher Art, ungewöhnlich, von der Menge unterschieden, absonderlich:* अस्त्र MBh. 1,5308. रूप Kathâs. 39,85. वंश Râǵa Tar. 3,117. गुण 251. स्वामिभक्ति 4,330. आकृति 424. Personen 687. काक Pańkat. 115,7. — 2) n. *a) Gleichheit, Uebereinstimmung* Nir. 12,13. सामान्यमृषिभिर्गत्वा ब्रह्मलोकवासिभि: MBh. 12,8336. सुखदु:- -. (II) 6480, v. l. सर्वतन्त्र° Suçr. 1,3,15. 89,3. Çaṁk. zu Khând. Up. . zu AV. Prât. S. 261 (4,1,9). zu TS. Prât. 1,29. सामान्यतस् *Weise* Bhâg. P. 7,7,38. *nach der Analogie* Kap. 1,104. Sâṁkhjak. *gewicht, ebenmässiger —, normaler Zustand:* गुण° Nîlak. 43. *einheit, Grundbegriff* (Gegens. विशेष, व्यक्ति) AK. 1,1,4,9. 3, 1. 1515. Kaṇ. 1,1,4. 2,3. 8,1,5. Jogas. 1,49. Ǵaim. 1,1,31. Tarkas. 4. 56. Sarvadarçanas. 4,14. 12,20. fg. 13,3. fgg. 36,8. fgg. 105,2. fgg. 107, 3. fgg. 130,2.3. 144,11 (महा°). Bhâshâp. 1.7. Sâh. D. 706. Bhâg. P. 12,4,27. सामान्यस्य भेदको विशेष: प्रकार: Schol. zu P. 5,3,69. सामान्यविशेषयोर्विशेषो बलवान् Schol. zu TS. Prât. 16,19. सामान्ये नपुंसकम् P. 2,4, 30, Vârtt. 2. कृतमिति क्रियासामान्ये करोति: Schol. zu P. 6,2,149. कालसामान्ये *wenn die Zeit nicht weiter unterschieden wird* zu 3,3,142. सामान्यतम् *im Allgemeinen, ohne in's Einzelne zu gehen* Kaṇ. 2,1,16. Suçr. 1,95,2. 127,5. 193,7. 261,3. Comm. zu Bhâg. P. 10,33,30. सामान्यात् dass Comm. zu TS. Prât. 2,9. सामान्येन dass. Kap. 1,139. Verz. d. Oxf. H. 281,*b*,10. Utpala zu Varâh. Bṛh. 19 (17),4. Comm. zu TS. Prât. 14,28. 15,8. Vedântas. (Allah.) No. 79. Schol. zu P. 1,4,21. इत्येतेषां सामान्येन ग्रहणं लइति zu 4,1,1. 8,4,28. °ग्रहण (= सामान्येन ग्र°) zu 3,1,8. 4,77. सामान्योक्त Comm. zu TS. Prât. 5,22. सामान्योक्ति zu 2,23. 10,12. — *d)* als rhet. Figur: *Gleichheit* Pratâpar. 88,*b*,4. यत्र सादृश्याद्विशेषो नोपलक्ष्यते Kuvalaj. 142,*a*. Beispiel: पद्माकरप्रविष्टानां मुखं नोपालक्षि सुभ्रुवाम्. — 4) °म् adv. *a)* am Ende eines comp. *nach Art von, wie:* त्वयाहं तपस्विसामान्यमवेक्षणीया Ragh. 14,67. उद्यानपालसामान्यमृतवस्तमुपासते Kumâras. 2,36. — *b) gemeinschaftlich:* तै: सार्धं चिन्तयेन्नित्यं सामान्यं संधिविग्रहम् M. 7,56. = मन्त्रेष्वगोपनीयम् (als adj.) Kull. — Vgl. त्रि:°, सर्व°.

सामान्यघट Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1403.

सामान्यत्व n. nom. abstr. zu सामान्य 2) *c)* Kusum. 30,12.

सामान्यनिरुक्ति f. *Erklärung des Begriffs* सामान्य Verz. d. Oxf. H. 241,*b*,9. °क्रोड Titel einer Schrift Hall 33. °निरुक्त्यभिनवव्याख्या desgl. 37.

सामान्यलक्षणा f. Bhâshâp. 62. Verz. d. Oxf. H. 242,*a*, No. 593. fgg. °रहस्य Titel einer Schrift 241,*b*,6. 242,*a*,3. 4. Notices of Skt Mss. 290. °ग्रन्थ Verz. d. B. H. 201,*b*,6,

सामान्यवचन adj. 1) *das Gemeinsame ausdrückend* so v. a. *tertium comparationis* P. 2,1,55. — 2) *das Allgemeine —, einen weiteren Begriff ausdrückend* P. 3,4,5 (अभ्यवहृ schliesst पा *trinken* und खाद् *kauen* in sich). 8,1,73 (das Substantiv im Gegens. zu seinem Attribut).

सामान्यवत् (von सामान्य) adj. *Allgemeinheit habend, allgemein;* davon nom. abstr. °वत्त्व n. Sarvadarçanas. 105,6. Kusum. 30,10.

सामान्यशब्द m. *ein Wort von allgemeiner Bedeutung:* °शब्दैश्च विशेषणैश्च MBh. 12,7374. Verz. d. Oxf. H. 210,*b*,5 v. u. °क m. 211,*a*,9 v. u.

सामान्याभाव m. Verz. d. Oxf. H. 241,*b*,1. 242,*a*, No. 593. fgg. °रहस्य n. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 288. °टिप्पनी 294. °ग्रन्थ Verz. d. B. H. 201,*b*,2.

सामायिकँ adj. von समाय v. l. für समय, सामयिक im gaṇa विनयादि zu P. 5,4,34.

सामासिक (von समास) 1) adj. *kurz gefasst, in Kürze dargelegt* M. 7, 180. 10,63. 12,34. Bhâg. P. 6,4,1. — 2) *ein zusammengesetztes Wort:* द्वंद्व: सामासिकस्य ist Kṛshṇa Bhag. 10,33. — 3) सामासिका पङ्क्ति: Verz. d. Cambr. H. 77.

सार्मिँ adv. Nir. 6,23. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. kann mit einem partic. auf त componirt werden P. 2,1,27. 5,4,5. जुगुप्सने (जुगुप्सिते, निन्द्यायाम्) und अर्धे AK. 3,4,22 (28),11. H. an. 7,41. Med. avj. 55. = असं-

पूर्णा Halâj. 4,28. 1) *vor der Zeit, zu früh:* यथा सामि गर्भो ऽवपद्यते TS. 5,5, 1,6. Çat. Br. 1,3,1,20. उत साम्यवान्यात् d. h. *ehe der Vers zu Ende ist* 5,14. स सामि निवर्तेत 2,3,3,14. तस्य सामि रेतः प्रचस्कन्द 1,7,4,3. न साम्युद्वासयेत *voreilig* 2,3,3,4. यदि साम्युत्तिष्ठेत् Pañkav. Br. 9,3,1. — 2) *unvollständig, nur zum Theil, nur halb:* सामि प्राश्नन्ति सामि मार्जयन्ते TS. 1,7,1,4. विलोचने सामि निमील्य Verz. d. Oxf. H. 257,*a*,5. °संस्थित Çat. Br. 9,5,1,25. °चित 1,2,1,18. 5,2,38. °भुक्त Ragh. 19,16. Vâgbh. 1,12,52. °कृत, °पीत Schol. zu P. 2,1,27. 5,4,5. °नीलोत्पलश्याम Verz. d. Oxf. H. 213,*b*,5 v. u. — Vgl. अ°, प्र°.

सामिक 1) adj. von सामन् *Gesang* Lâtj. 7,9,7. — 2) m. *Baum* (!) H. ç. 172. — Vgl. सामक.

सामित (von समिता) adj. *aus Weizenmehl gemacht* Suçr. 1,234,18. *mit W. bestreut* oder *vermengt* 161,16.

सामित्यै (von समिति) adj. *zum Rath u. s. w. gehörig* AV. 8,10,6. सामित्ये 13,1,13 scheint fehlerhaft zu sein.

सामिधेनै 1) adj. *auf Brennholz* (समिध्) *und Anzünden* (समिन्धन) *bezüglich* Çat. Br. 1,4,1,20. 25. — 2) f. ई *a)* (sc. ऋच्) *ein Vers von dieser Bestimmung* P. 3,1,129. 4,3,120, Vârtt. 6. Vop. 26,11. AK. 2,7,21. H. 827. an. 4,203. Med. n. 222 (धाय्यायां zu lesen). VS. 19,20. Ait. Br. 1,1. 25. 3,45. 4,19. TS. 1,6,10,4. 2,5,11,3. 5,1,8,5. TBr. 1,5,9,4. समिन्द्धे सामिधेनीभिर्होता Çat. Br. 1,3,5,1. 7. 10. 4,1,20. Âçv. Çr. 1,2,2. 2,1,26. 19,6. सामिधेन्यो ऽग्धिरे P. 8,2,32, Vârtt., Schol. नवैवोक्ताः सामिधेन्यः पितॄणाम् MBh. 3,10666. Verz. d. Oxf. H. 264,*a*,40. °सादृश्य Weber, Nax. 2,305. °ब्राह्मण Citat bei Durga zu Nir. 9,26. यावत्सामिधेनि वेद *wie viele S.-Verse nach seinem Wissen die Handlung hat* Kâtj. Çr. 3,1,9. °क am Ende eines adj. comp.: सप्तदश° Çâñkh. Br. 1, 1. अ° Kâtj. Çr. 6,10,24. — *b) Brennholz* H. an. Med.

सामिधेन्य adj. मन्त्र = सामिधेनी ऋक् P. 4,3,120, Vârtt. 6.

सामिन् m. Bez. *eines unter einer best. Constellation geborenen Wundermenschen* (महापुरुष) Varâh. Brh. S. 69,31. 39. v. l. साविन्.

सामिष (2. स + आमिष) adj. *mit Fleisch —, mit einer Beute versehen:* कुरर Spr. (II) 7015. fg. *nebst Fleisch:* श्राद्ध M. 4,131. — सामिषा (v. l. सामिका) संहिता Verz. d. Oxf. H. 56,*a*,2.

सामीची f. = वन्दना Hâr. 133.

सामीप्य (von समीप) 1) adj. *benachbart, Nachbar* MBh. 3,16665 (कृतं st. गतं mit der ed. Bomb. zu lesen). — 2) proparox. *Nähe* gaṇa चतुर्वर्णादि zu P. 5,1,124, Vârtt. 1. Vop. 5,30. Halâj. 5,93. Sâmkhjak. 7. Sâh. D. 11,4. 5. Bhâg. P. 3,29,13. Pañkar. 2,7,3. Sarvadarçanas. 79,5. 92,3. Schol. zu Naish. 22,55. örtlich und zeitlich P. 8,1,7. zeitlich: वर्तमानसामीप्ये 3,3,131. der Zahl nach Kull. zu M. 8,210.

सामीर्यै adj. von समीर् gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80.

सामुत्कर्षिकै adj. von समुत्कर्ष gaṇa विनयादि zu P. 5,4,34.

सामुदायिक (von समुदाय) n. (sc. भ, नक्षत्र) in der Nativitätslehre Bez. *des 18ten* Nakshatra *nach dem* Nakshatra, *in welchem der Mond bei der Geburt eines Kindes stand,* ÇKDr. Suppl. unter षषाडीचक्र.

सामुद्ग (von समुद्ग) 1) adj. *hülsenartig.* — 2) m. (sc. संधि) *gewisse schalenförmige Gelenke wie Schulter, Hüftgelenk* Suçr. 1,340,16. 19. — 3) n. *die Arzenei, welche, vor dem Essen und nach demselben eingenommen, die Speise von beiden Seiten umschliesst,* Suçr. 2,555,10.

1. सामुद्र (von 1. समुद्र) 1) adj. *a) zum Meere gehörend, daher stammend, daselbst wohnend, — befindlich* u. s. w. Med. r. 236. Kauç. 19. Wasser Suçr. 1,173,20. Bhâg. P. 12,4,8. Fische Suçr. 1,206,5. 238,9. Spr. (II) 7017. Vögel MBh. 12,6326. Pferde 7,1007. Affen R. 4,38,56. 39,12. Salz Suçr. 1,226,17. द्रव्य Varâh. Brh. S. 87,23. सेतु Bhâg. P. 10,79,15. °बन्धु der Lakshmî so v. a. *der Mond* Kathâs. 110,79. — *b)* Bez. *eines Regenwassers von einer bestimmten Beschaffenheit, das im Monat* Âçvajuǵa *fällt,* Suçr. 1,170,2. 6. Vâgbh. 1,5,4. — 2) m. *a) Seefahrer* Jâǵn. 2,38. — *b) eine Mückenart* (मशक) Suçr. 2,290,20. — *c)* pl. *Meeranwohner,* N. eines best. Volkes R. 2,82,7 (88,7 Gorr.; nach dem Comm. in der ed. Bomb. entweder समुद्रद्वीपवासिनः oder पोतवणिजः) Varâh. Brh. S. 9,15. Mârk. P. 58,13. — *d)* patron. eines Kitrasena MBh. 8,165. — 3) f. ई *eine Tochter des Meergottes* Hariv. 87. Bhâg. P. 4,24,11. VP. 85, N. 11. — 4) n. *a) Seesalz* AK. 2,9,41. H. 941. H. an. °चूर्णैः Hariv. 8442. Suçr. 2,329,7. 454,12. — *b) os Sepiae* (समुद्रफेन) Râǵan. 6,225.

2. सामुद्र (von 2. समुद्र) n. *ein bedeutsames Mal am Körper* H. 565. H. an. 3,617. fg. Med. r. 236. *Chiromantie:* °विद् Varâh. Brh. S. 68,1. °यात्रिकनिमित्तशतैः Jogajâtrâ 1,2. Wird auf den Personennamen Samudra von den indischen Gelehrten zurückgeführt.

1. सामुद्रक (von 1. समुद्र) 1) adj. *maritimus:* नौ, मनुष्य (*das Meer befahrend*) gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127. — 2) f. °द्रिका *eine Blutegelart* Suçr. 1,40,11. — 3) n. *a) Seesalz* Râǵan. 6,102. Suçr. 1,157,8. — *b)* N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,8019.

2. सामुद्रक n. = 2. सामुद्र *Chiromantie* ÇKDr.

सामुद्रनिष्कुट m. pl. *Meeranwohner* oder N. pr. eines Volkes MBh. 6,356. — Vgl. समुद्र°.

सामुद्रस्थलक adj. von समुद्रस्थली gaṇa धूमादि zu P. 4,2,127.

सामुद्रि (von समुद्र) m. patron. Çat. Br. 13,2,2,14.

1. सामुद्रिक (von 1. समुद्र) adj. *das Meer befahrend:* वणिज् MBh. 5, 1225 (nach Nîlak. subst. *Chiromant*). 12,6318. m. *Seefahrer* 13,4276 (vgl. समुद्रयायिन् M. 3,158). 13,4276.

2. सामुद्रिक (von 2. सामुद्र) 1) m. *Chiromant* Hâr. 61. Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,47. — 2) n. *Chiromantie* Verz. d. Oxf. H. 126,*a*,22. 261,*a*,10. °ज्ञ Vaiǵ. bei Wilson, Daçak. S. 61. Verz. d. Oxf. H. 333,*a*,3. सामुद्रिकाचार्य als Beiw. Kâçînâtha's 261,*a*,11.

सामूळ्हक adj. *mit* समूळ्हच्छन्दस् *versehen* Çâñkh. Çr. 16,30,4.

सामूहिकै adj. von समूह gaṇa विनयादि zu P. 5,4,34. Schol. zu 4, 4,43. *zu einem Trupp vereinigt, in Schaaren aufgestellt:* योधगण Kâm. Nîtis. 15,48.

सामृद्ध्य (von समृद्ध) n. *das gut-von-Statten-Gehen:* यज्ञ° R. 1,50,8 (51, 8 Gorr.); vgl. यज्ञसमृद्धि 2.

सामोढ (2. सामन् + ऊढ) adj. *mit dem* Sâman-*Accent versehen* Lâtj. 7,9,7.

सामोद (2. स + आ°) adj. *froh, heiter* Gît. 1 in der Unterschr.

सामोद्भव m. *Elephant* Halâj. 2,59. — Vgl. सामज und सामयोनि.

साम्न adj. (f. ई) *zu den* Sâman (*Gesängen*) *in Beziehung stehend* Ind.

St. 8,231. fg.

सांपद (von संपद्) n. *was zur Ausrüstung, Ausführung gehört, Requisit:* सर्व°, ब्रह्मचारि°, ग्राम° Kauç. 11. 18. 20. fg. 59.

सांपराय (von संपराय) m. 1) *der Uebergang aus dieser Welt in die jenseitige* Kathop. 1,29. 2,6. Âpast. 2,13,7. 24,3. 29,9. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,94. Bâdar. 3,3,27. MBh. 8,2000. 12,7930. Spr. (II) 6580. Bhâg. P. 5,6,6. 14,2 (सांपराय उदा° ed. Bomb.). 8,19,2. — 2) *Noth, Bedrängniss* MBh. 1,1921. 2,2576. 3,12813. 7,4176. 4178. आयुधानाम् *bewirkt durch* 8,1859. — 3) *Kampf* Prab. 83,18. Daçak. 94,3 (nach der Lesart der ed. Calc.). — 4) etwa so v. a. *ein Retter in der Noth:* नासत्यदस्रौ MBh. 1,723. = लयाधिष्ठानभूतौ Nîlak.

सांपरायण (von सांपराय) gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80. m. als patron. des Todes so v. a. *der Hinüberführer in eine andere Welt* Ind. St. 3,459.

सांपरायणक adj. von सांपरायण gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80.

सांपरायिक 1) adj. (f. ई MBh., आ Bhâg. P.) = संपरायाय प्रभवति gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101. *a) auf den Uebergang aus dieser Welt in die jenseitige —, auf das Jenseits bezüglich* MBh. 3,17427. विद्या 12,11758. फल *Lohn im Jenseits* M. 11,30 (= MBh. 12,6056). भयेषु सांपरायिकं निधत्स्व केवलं निधिम् MBh. 12,12109. कुरुष्व सांपरायिकम् so v. a. *bereite dich auf den Tod* 12080. उपकल्पय तत्सर्वं तावद्यत्सांपरायिकम् Bhâg. P. 2,1,14. ज्ञातयो ऽपि सुहृत्स्य चक्रुर्यत्सांपरायिकम् *verrichteten die Todtenceremonien* 7,2,59. 10,23. 9,10,29. 11,31,22. क्रियाः 10,57,28. — *b) zur Zeit der Noth heilsam, aus der Noth helfend:* एतावत्सांपरायिकम् MBh. 12,4788. सचिव *ein Helfer in der Noth* Hariv. 5835 (सांप° die ältere Ausg.). 6353. R. 6,24,17. — *c) zum Kampf in Beziehung stehend, denselben betreffend:* °कल्प M. 7,185. अर्थाः MBh. 2,185. समय *die Stunde des Kampfes* Hariv. 5390 (= परलोकहित Nîlak.). रथ *Kampfwagen* Halâj. 2,291. — *d) zum Kampf bereit:* सामन्त Kâm. Nîtis. 11,6. Ragh. 17,62. — 2) n. *Kampf, Schlacht* AK. 2,8,2,72. H. 798.

सांपातिक adj. von संपात 8) Âçv. Çr. 9,2,5.

सांपेषिक adj. = संपेषाय प्रभवति gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101.

सांप्रत (von संप्रति) 1) adj. *a) zutreffend, richtig* AK. 3,5,11. Trik. 3,3,466. H. 743. an. 7,57. Med. avj. 63. Halâj. 5,94. Lâṭj. 4,3,18. न — इति सांप्रतम् Sarvadarçanas. 110,15. 22. 130,3. अ° (s. auch bes.) *ungebührlich:* कर्मन् Bhâg. P. 9,18,11. असांप्रतम् adv. MBh. 5,3255. Hariv. 299. Spr. (II) 3399. — *b) jetzig, gegenwärtig* Hariv. 364 (सांप्रतं st. सांप्रते die neuere Ausg.). 410. 441 (सांप्रतं st. सांप्रता die neuere Ausg.). 442. 543. Verz. d. Oxf. H. 48,*b*,4. प्रभुं भूतभविष्यस्य सांप्रतस्य च सत्पतिम् 47,*a*, No. 103, Z. 6. °काल Sâṁkhjak. 33. सांप्रताधिप Mârk. P. 79,8. अ° *nicht gegenwärtig, nicht der Gegenwart angehörig:* ब्रह्मन् n. 45,34. सांप्रतम् adv. *jetzt, gegenwärtig* AK. 3,5,23. Trik. (चाधुनार्थे zu lesen). H. 1530. H. an. Med. Halâj. MBh. 14,93. Hariv. 10379. 14475. 14716. R. 1,1,2. 22,9. 2,46,19. 64,52. 93,13. 95,5. 3,73,15. 5,50,2. 6,34,13. 37,9. Ṛt. 1,7. Spr. (II) 4781. 6919. Varâh. Bṛh. S. 3,2. Weber, Ǵjot. 26. Kathâs. 6,33. 7,69. 10,59. 11,50. 18,235. 257. 309. 24,36. 51,32. 53,71. Mârk. P. 61,47. 81,21. 85,46. Râǵa-Tar. 1,52. 165. Prab. 10,6. 7. 20,1. Bhâg. P. 4,3,8. 8,5,50. Pańkar. 1,3,1. Pańkat. 161,18. Vet. in LA. (III) 8,9. Dhûrtas. 79,8. Sarvadarçanas. 154,1. — 2) n. *Gegenwart:* सर्व° *Allgegenwart* Çatr. 5,2. — Vgl. अ°.

सांप्रतिक (wie eben) adj. gaṇa विनयादि zu P. 5,4,34. 1) *zutreffend, richtig* P. 4,3,9. Uttarar. 56,10 (73,3). — 2) *jetzig, gegenwärtig* Kâç. zu P. 8,4,28. Kull. zu M. 7,163.

सांप्रदानिक adj. von संप्रदान gaṇa विनयादि zu P. 5,4,34.

सांप्रदायिक (von संप्रदाय) adj. *auf Ueberlieferung beruhend, traditionell* Comm. zu Sûrjas. 7,13. Verz. d. Oxf. H. 108,*b*,5. अ° Uttarar. 114,14 (155,8). Verz. d. Oxf. H. 241,*b*, No. 591. Kull. zu M. 3,127 *auf die Ueberlieferung sich berufend, derselben folgend* Weber, Râmat. Up. 282.

सांप्रयोगिक adj. = संप्रयोगं नित्यमर्हति gaṇa छेदादि zu P. 5,1,64. *zur Anwendung —, zum Gebrauch in Beziehung stehend* Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,12. 16. 32. 217,*a*,22.

सांप्रश्निक adj. = संप्रश्नं नित्यमर्हति gaṇa छेदादि zu P. 5,1,64.

सांप्रियक (von संप्रिय) adj. etwa *von Leuten, die sich unter einander lieben, bewohnt* gaṇa राजन्यादि zu P. 4,2,53.

साम्ब्, साम्बयति (संबन्धने) Dhâtup. 32,21, v. l. für सम्ब्.

साम्ब gaṇa उञ्छादि (भावगर्हायाम्) zu P. 6,1,160. 1) m. N. pr. gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. *a)* eines Lehrers Ind. St. 4,372 (mit श). बह्वृच MBh. 15,312. — *b)* eines Sohnes des Kṛshṇa von der Ǵâmbavatî, der in den Purâṇa zum Sonnencult und den Maga in Beziehung gesetzt wird. MBh. 1,6997. 7914. 2,129. 3,644. 1994. 7,4194. 13,615. 1028. 16,19. 25. Hariv. 6773. fgg. 7665. 7667. 8057. 8096. 8144. 8401. 8664. 8772. 8777. 8861. 9185. 9592. fgg. 11008. Varâh. Bṛh. S. 58,40. VP. 5,32,2. 35,4. fgg. 37,7. fgg. Bhâg. P. 1,10,29. 11,18. 14,31. 3,1,30. 10,61,11. 90,33. Verz. d. Oxf. H. 31,*b*,10. 21. 24. 33,*a*,26. fgg. 60,*b*,11. 61,*b*,3 v. u. 62,*a*,5. 6. 11. fgg. 16. 67,*a*,5. 70,*b*,19. 77,*b*,18. 134,*a*, No. 248. °मूर्ति (विश्वेश्वर) 243,*b*, No. 605. °पुराण 84,*b*,10. 183,*a*,1. Ind. St. 1,18. 469. — 2) n. so v. a. साम्बपुराण Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,9. 40,*b*,33. 65,*b*,13. 80,*a*,5. — Häufig (aber nicht in den Bomb. Ausgg.) शाम्ब geschrieben. Vgl. त्रैशाम्ब (so auch ed. Bomb.).

सांबन्धिक (von संबन्ध) n. 1) *Verwandtschaft durch Heirath* MBh. 2,1907. — 2) *eine Unterhaltung, wie sie sich für Verwandte durch Heirath ziemt,* °कं कर् MBh. 5,3120.

साम्बपुर n. *die von* Sâmba (dem Sohne Kṛshṇa's) *gegründete Stadt* Verz. d. Oxf. H. 62,*b*,12. °पुरी f. 32,*b*,22. 33,*a*,27. fg.; vgl. पुरं यच्छाम्बसंज्ञितम् 31,*b*, N. 6.

साम्बर्य m. patron., pl. Saṁsk. K. 185,*b*,4. wohl fehlerhaft für सांवर्य (von संवर).

साम्बवती f. N. pr. einer Hetäre Râǵa-Tar. 5,295.

साम्बशिव m. N. pr. eines Gelehrten Verz. d. Oxf. H. 1,*b*,4. 177,*b*,18. 27. 238,*a*, No. 574.

साम्बादित्य m. *eine Form der Sonne* (die von Sâmba, dem Sohne Kṛshṇa's verehrte) Verz. d. Oxf. H. 70,*b*,5. 19. °तीर्थ n. 67,*a*,15.

साम्बि m. patron. von साम्ब gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

साम्बुवासर (?) Kathâs. 70,59.

साम्बेश्वर m. N. eines von Sâmbavatî erbauten Heiligthums Râǵa-

TAR. 5,295 (°श्वरवि° zu lesen).

सांभवी (von संभव) f. *Wahrscheinlichkeit* COLEBR. Misc. Ess. 1,403.

साम्भस् (2.स + 2.अम्भस्) adj. *mit Wasser versehen:* शैलकुञ्ज BHATT. 2,9.

सांभाष्य n. nom. abstr. von संभाषिन् gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124.

सांभूयि m. patron. von संभूयंस् gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

सांमत्य n. nom. abstr. von 2. संमति gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123.

सांमर्द (von संमद्) m. patron. eines Matsja, Fürsten der Wasserthiere, ÇAT. BR. 13,4,3,12. ÂÇV. ÇR. 10,7,8.

सांमनस्य (von संमनस्) n. *Sinnesgleichheit* gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123 (सां°). AV. 3,30,1.

सांमातुर m. patron. (metron.?) von संमातर् P. 4,1,115. VOP. 7,11. nach H. 546 *der Sohn einer tugendhaften Mutter.* Diese Bed. würde सान्मातुर (von सत् + मातर्) haben.

सांमार्जिन (von संमार्जिन् und dieses von 1. मर्ज् mit सम्) n. P. 5,4,15, Schol.

सांमुखी (साम्मुखी gedr.) f. = सायाह्नव्यापिनी तिथिः ÇKDR. mit folgenden Belegen: पञ्चमी सप्तमी चैव दशमी च त्रयोदशी। प्रतिपन्नवमी चैव कर्तव्या साम्मुखी (sic) तिथिः॥ इति पैठीनसिवचनस्य तु। साम्मुख्यं नाम सायाह्नव्यापिनी दृश्यते यदा। इति स्कन्दपुराणेन सायाह्नव्यापितिथेः साम्मुख्यविधानेन (sic) पूर्वादावनवकाशादुपवासपरत्वम्। सायाह्नव्यापित्वमपि मुहूर्तान्यूनत्वेन ज्ञेयमिति तिथ्यादितत्त्वम्।

सांमुख्य (von 2. संमुख) n. 1) *das Zugewandtsein zu Jmd:* वाग्देवतायाः सांमुख्यमाधत्ते so v. a. *er wendet sich an* SÂH. D. 1,4. 17,21. — 2) *Zugeneigtheit zu Jmd* SÂH. D. 264,5. Spr. (II) 7513. RÂGA-TAR. 8,1401. — 3) *das Bedachtsein auf:* राज्य° RÂGA-TAR. 4,491. — Vgl. वैमुख्य.

सांमेघ्य n. = संमेघ *die wolkige Jahreszeit* TS. 7,4,8,2.

सांमोदनिक adj. = संमोदनाय प्रभवति gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101.

साम्य (2. सम) 1) n. nom. abstr. VOP. 7,19. *a) Gleichheit, Uebereinstimmung* AK. 3,5,9. H. 1463. पत्नयोः PAÑKAV. BR. 5,1,12. सर्वसाम्ये यथावयः *bei Gleichheit in allen Stücken geht es dem Alter nach* ÂÇV. ÇR. 12,8,17. VARÂH. BṚH. S. 2, S. 4, Z. 10. 76,1. MÂRK. P. 113,7. NAISH. 22,46. RÂGA-TAR. 3,494. SÂH. D. 6,13. 55,19. BHÂG. P. 2,4,14. 9,11, 20. Comm. zu TS. PRÂT. 2,20. 39. 45. 8,16. SARVADARÇANAS. 61,11. 118, 19. चेतसाम् KÂM. NÎTIS. 11,58. मन्त्रिमनः° 59. रसस्य परब्रह्मणा SARVADARÇANAS. 103,9. 139,10. 22. साम्यं गतेनाशनिना KIR. 17,51. ज्ञातिद्रव्यबलानां च साम्यमेषां मया सह HIT. I,29. बहुसाम्यं समुपैति सत्यवाक्यम् *der Ausspruch* Satja's *stimmt mit dem der Mehrzahl überein* VARÂH. BṚH. 7,9. परमं साम्यमुपैति so v. a. *wird vollkommen eins mit dem Höchsten, geht ganz in ihm auf* MUṆḌ. UP. 3,1,3. तथात्मा साम्यमभ्येति योगिनः परमात्मनि MÂRK. P. 40,41. तत्साम्यमीयुः BHÂG. P. 11,30,3. *das Gleichstehen in Beziehung auf Rang, Stellung, Macht u. s. w.* M. 11, 175. 195. JÂGÑ. 1,96. साम्याद्धि सख्यं भवति वैषम्यान्नोपपद्यते Spr. (II) 3666. MBH. 2,679. fg. VARÂH. BṚH. S. 86,11. BṚH. 8,2. BHÂG. P. 3, 14,26. *Homogeneität von Lauten* VOP. 1,4. अ° *Ungleichheit* MBH. 2, 679. BHÂG. P. 1,18,20. 3,2,21. — *b) Gleichgewicht, ebenmässiger —, normaler Zustand* KÂP. 6,42. गुणानाम् MBH. 6,183. 14,316. दोषधातु° SUÇR. 1,113,10. 128,4. 194,16. धातु° 2,143,19. विकारो धातुवैषम्यं साम्यं प्रकृतिरुच्यते KARAKA 1,9. DAÇAK. 60,9. BHÂG. P. 2,7,40. 3,26, 17. 7,6,21. TRIK. 3,3,164. गुरुत्वं लघुता साम्यम् TS. PRÂT. 24,5. = लय *Tempo* AK. 1,1,7,9. H. 292. HALÂJ. 1,94. °तालविशारद MBH. 2,131 (nach der Lesart der ed. Bomb.). — *c) Gleichheit der Gemüthsstimmung, Gleichmuth:* येषां साम्ये स्थितं मनः BHAG. 5,19. 6,33. साम्ये निविष्टचेतसाम् KUMÂRAS. 5,31. BHÂG. P. 1,12,23. 16,27. 5,4,1. 5, 11. 10,26. सर्वान्प्रति 3,15. तस्य भ्रातृष्वात्मसाम्यम् 4,30,9. न पर्यायोऽस्ति यत्साम्यं त्वयि कुर्युः so v. a. *dass sie dir Gerechtigkeit widerfahren liessen* MBH. 5,2681. साम्यं नी *zur Ruhe bringen, beschwichtigen:* शत्रुम्, अग्निम् Spr. (II) 6368. — *d)* in der Rhetorik unter den Ubhajâlaṁkâra Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,16. — 2) adj. *a) das gewöhnliche Maass habend, die Mitte haltend, normal:* शैघ्र्यमान्द्यसाम्याभिर्गतिभिः BHÂG. P. 5,22,12. — *b) sich gleich bleibend, gegen Alle gleich* BHÂG. P. 8,3,12. — असाम्यः HARIV. 2711 fehlerhaft für अशाम्यः (so die neuere Ausg.), साम्य Spr. (II) 7019 fehlerhaft für साम्ना. — Vgl. वारि°.

साम्यन्त. स देवानां साम्यन्ते (देवानां समन्ते देशे Comm.) तल्पमारुह्योद्गापेत् TBR. 1,2,6,6. अश्वः कृष्ण उपतिष्ठति साम्यन्ताय (साम्यदर्शनाय Comm.) PAÑKAV. BR. 12,13,26. देवतायाः साम्यन्त्याय (समदृष्टित्वाय Comm.) 21,2, 9. In sämmtlichen Stellen ist सामन्त्य *das Voraugensein* zu vermuthen.

साम्यग्राह m. *Tactschläger* R. 2,91,47. शम्या° ed. Bomb.

साम्यता f. = साम्य *Gleichheit:* देवानामेति साम्यताम् M. 12,90. MBH. 12,8803. MÂRK. P. 39,46. गोप्तर्यसति वै नृणां पश्यन्तः पशुसाम्यताम् BHÂG. P. 4,14,1. 29,82. 6,18,65. 11,9,23 (v. l. सात्मता). 27,52.

साम्यावस्था (साम्य + अव°) f. *ein Gleichheitsverhältniss, Gleichgewicht, ein normaler Zustand:* सत्त्वरजस्तमोगुणानाम् SARVADARÇANAS. 147, 17. WILSON, SÂṀKHJAK. S. 52. Comm. zu KAP. 1,62. HALÂJ. 5,78.

साम्युत्थान (सामि + उ°) n. *Abbruch* (einer heiligen Handlung) *vor der Beendigung* KÂTJ. ÇR. 1,6,24. 24,6,15.

1. साम्राज्य (von सम्राज्) m. *der Sohn eines unumschränkten Herrschers* gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151.

2. साम्राज्य (wie eben) 1) n. VS. PRÂT. 4,5. TS. PRÂT. 13,4. *Allherrschaft, Oberherrlichkeit:* नि षसाद वरुणः साम्राज्याय ṚV. 1,25,10. 141, 13. 8,25,8. 17. ÇAT. BR. 11,4,3,3. साम्राज्येन दिव्यस्य जन्मनश्चेतति ṚV. 7,46,2. नदीनाम् AV. 14,1,43. स्वानाम् TS. 3,1,2,1. VS. 4,24. des Bṛhaspati 9,30. des Agni 18,37. TS. 3,1,2,1. 4,5,1. AIT. BR. 7,32. 8,6. 12. 14. 16. अवरं राज्यं परं साम्राज्यम् ÇAT. BR. 5,1,1,13. 14,1,3,22. MBH. 2,498. 12,12713. RAGH. 4,5. KATHÂS. 4,130. 16,112. 23,69. PRAB. 2,14. 3, 10. 97,16. RÂGA-TAR. 3,272. 364. 486. fg. 4,674. 5,2. 151. 6,85. fg. BHÂG. P. 3,1,36. 10,83,41. °सिद्धिप्रद Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,24. °युवराजत्व RÂGA-TAR. 3,102. सत्रात्येषु M. 8,387. Spr. (II) 1222, v. l. (wohl नागेषु सा° zu lesen). विद्याधराणाम् *über* KATHÂS. 43,146. 50,101. सुभग° *über* 14,66. मूर्ख° 61,54. बुद्धेः (subj.) PAÑKAT. 42,14. am Ende eines adj. comp. RÂGA-TAR. 2,146. 5,45. — 2) adj. zu 1): लोक TS. 3,1,2,1.

साम्राज्यसिद्धिदा adj. f. *die in der Oberherrlichkeit bestehende Vollkommenheit verleihend;* subst. N. pr. der Familiengottheit der Uddâlaka Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,24.

साम्राणिकर्दम n. *ein best. Parfum* (जवादि) RÂGAN. 12,72.

साम्राणिज n. *ein best. Fruchtbaum* (oder wahrscheinlicher *dessen Frucht*), = महापारेवत RÂGAN. 11,90.

1. साय n. 1) *Einkehr:* मो ष्वश्च सायं करदारे अस्मत् ṚV. 8,2,20. — 2) *Abend* AK. 1,1,2,3. 3,5,19. Trik. 1,1,103 (masc.). H. 140. an. 2, 388. Med. j. 61. Halâj. 1,109. वरुणास्य सायम् TBr. 1,5,2,3. साये भूते Çat. Br. 7,3,2,18. अस्तं यन्साये ऽग्नावात्मानं जुहोति Çâṅkh. Br. 2,8. सायं संप्रति वर्तते Spr. (II) 6033. °धूर्त *ein Schelm in der Gestalt des Abends* Naish. 22,52. Personificirt als ein Sohn Pushpârṇa's von der Doshâ Bhâg. P. 4,13,13. Dhâtar's von der Kuhû 6,18,3. in beiden Fällen könnte सायम् auch als adv. gefasst werden. सायम् adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. *Abends* AK. 3,5,19. H. 1531. ṚV. 5,77,2. 10,146,4. AV. 3,12,3. 4,11,12. 8.6,10. 11,2,16. न सायमतिथिरपरुध्यः Ait. Br. 5,30. Çat. Br. 2,2,4,17. 3,4,2. 13,1,4,3. Gobh. 3,8,7. Kauç. 87. Kâtj. Çr. 4,13,3. 5,5,6. Âçv. Gṛhj. 3,7,4. M. 2,186. 3,121. 4,62. 6,6. 11,211. MBh. 3,17056. Ragh. 1,48. 90. Spr. (II) 132. 5428. 7022. Vikr. 77,12 (wir lesen mit der v. l. सायं नि°). Varâh. Bṛh. S. 55,9. Kathâs. 4,32. 18,102. 276. 321. Râga-Tar. 6,62. Bhâg. P. 1,10,36. 7,12,2. 5. सायं सायम् *jeden Abend* MBh. 3,2642. — Wer das Wort auf 3. सा zurückführt, muss der einfachen Wurzel die Bedeutung von अव-सा zutheilen, was seine Bedenken hätte. Vgl. अतिसायम्, प्रति°, सु°.

2. साय = सायक *Pfeil* H. an. 2,388 (शरे st. परे zu lesen). Med. j. 61.

सायंयावन् adj. *Abends fahrend*, — *kommend:* देवाः TBr. 2,1,5,10. Çâṅkh. Çr. 2,8,20.

सायंसंध्या f. *Abenddämmerung* ÇKDr. °देवता = सरस्वती Kavikalpalatâ im ÇKDr.

सायंसूर्य m. *Abendsonne:* °समप्रभ MBh. 12,1811. vielleicht schriebe man auch Spr. (II) 462. fg. सायंसूर्योढ *von der Abendsonne gebracht* (ein Gast) besser als ein Wort; das später in derselben Bed. gebrauchte सूर्योढ würde nicht dagegen angeführt werden können.

सायक (von 2. सि) 1) adj. *zum Schleudern bestimmt* Naigh. 2,20. वज्र ṚV. 1,32,3. 84,11. 10,83,1. — 2) m. und n. (ṚV.) *Wurfgeschoss, Pfeil* AK. 3,4,1,2. Trik. 2,8,53. H. 778. an. 3,107. Med. k. 167. Halâj. 2, 311. अर्हन्बिभर्षि सायकानि धन्व ṚV. 2,33,10. 3,53,23. 10,48,4. R. 3, 69,17. 5,33,38. Ragh. 3,53. ed. Calc. 57. Çâk. 11. 36. Gît. 12,19. Pańkat. 120,10. तूणी चाक्षय्यसायकौ MBh. 3,11980. R. 1,1,41. 2,31,30. वाक्सायकाः Spr. (II) 6018. तीक्ष्णासूर्याग्रसायकैः Kathâs. 95,12. कन्यामेकामपश्याम कामस्यास्त्रमसायकम् 4,3. स्मरसायकलक्ष्यता 31. — 3) m. Bez. *der Zahl fünf* (wegen der 5 Pfeile des Liebesgottes) Sâh. D. 264. — 4) m. *Schwert* AK. H. an. H. ç. 142. Med. MBh. 4,1336. — 5) m. N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,25. fg. — 6) f. सायिका *a*) *Dolch* H. ç. 145. — *b*) = क्रमस्थिति Çabdar. im ÇKDr. fehlerhaft für शायिका. — Vgl. असम°, पुष्प°, हरिमन्यु°.

सायकपुङ्ख 1) m. = पुङ्ख 1) Ragh. 2,31. — 2) f. आ *eine best. Pflanze*, = शरपुङ्खा Râǵan. 4,73.

सायकप्रणुत्त adj. *durch Geschosse vertrieben* AV. 9,2,12.

सायकमय (von सायक) adj. *aus Pfeilen bestehend:* जाल MBh. 4,1853. 1999. 7,5433. Hariv. 13295.

सायकायन m. patron. von सायक gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. Çat. Br. 10,3,6,10. 5,2,1. Bṛh. Âr. Up. 4,6,2. Ind. St. 3,471. 8,136. pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 61,4.

सायंकाल (सायम् + काल) m. *Abendzeit, Abend* Tithjâdit. im ÇKDr. Comm. zu Naish. 22,52. zu Prab. 117,18.

सायंकालीन (von सायंकाल) adj. *abendlich* Comm. zu Ragh. 16,47 in der ed. Calc.

सायंगृह adj. = यत्र° Prab. 117,8. MBh. 3,471 ist यत्रसायं° zu verbinden, als adj. zu fassen und auf Kṛshṇa zu beziehen (wegen Muir, ST. 4,215 in der 1ten, 251 in der 2ten Ausg.).

सायंगोष्ठ adj. *Abends in die Hürde getrieben* Ait. Br. 3,18.

सायण, °माधव (auch माधव allein und माधवाचार्य) und सायणाचार्य m. N. pr. des bekannten Commentators vedischer, philosophischer und grammatischer Schriften (des Dhâtupâṭha) Burnell, Vaṁçabr. S. X (vgl. Weber im Lit. Centr. 1873, Sp. 1421. fg.). Verz. d. Oxf. H. 167,*b*, No. 232. 264,*a*,14. Sarvadarçanas. 1.

सायणमाधवीय adj. *von* Sâjaṇamâdhava *verfasst* Sarvadarçanas. 7,5.

सायणीय adj. *von* Sâjaṇa *verfasst*, n. *ein solches Werk* Verz. d. Oxf. H. 279,*b*,40.

सायतन (2. स + आ°) adj. *sammt Stätte* u. s. w. TS. 5,1,2,4.

सायन adj. *mit dem Worte* Ajana *verbunden:* दर्शपूर्णमासौ Çâṅkh. Çr. 1,4,12. सूर्य *the sun's longitude, with precession added* Journ. of the Am. Or. S. 6,439.

सायंतन und सायंतन (von सायम्) adj. (f. ई) *zum Abend in Beziehung stehend, abendlich, vespertinus* P. 4,3,23. °समय Pańkat. 35,14. 229, 10. संध्या Bhâg. P. 3,20,37. सवनकर्मन् Çâk. 75. विधि Ragh. 1,56. भोजन Çârṅg. Saṁh. 1,2,2. °मल्लिका Ragh. 16,47. 50. अम्बुज Verz. d. Oxf. H. 130,*b*,30. अशन Bhâg. P. 10,39,3. सायंतनं श्वस्तनं वा न संगृह्णीत भिक्षितम् *zum Abend bestimmt* 11,8,11. fg.

सायंदुग्ध adj. *Abends gemolken* Ait. Br. 7,4. Çat. Br. 3,2,2,16.

सायंदोह m. *Abendmelkung, Abendmilch* Kâtj. Çr. 25,5,7. 4,2,38. 7,4,3. Lâṭj. 10,15,7. 16,10.

सायम् s. u. 1. साय 2).

सायमाश m. *Abendessen* Kauç. 72. fg. Gobh. 1,3,19. MBh. 12,8013 = 13,4405. — Vgl. प्रातराश.

सायमाहुति f. *Abendopfer* Ait. Br. 5,28. Çat. Br. 4,5,1,16. Kâtj. Çr. 4,12,1. 10,9,20. Lâṭj. 10,11,3. Gobh. 1,1,23.

सायंपोष m. *Abendnahrung* Çâṅkh. Br. 5,5.

सायंप्रातर् adv. *Abends und Morgens* AV. 3,30,7. 19,39,2. TS. 2,5, 6,3. 6,2,2,3. Çat. Br. 10,1,5,4. Ait. Br. 3,40. Kâtj. Çr. 4,6,11. 13,1. 15,30. 25,5,2. Âçv. Gṛhj. 1,22,4. 2,1,14. MBh. 4,534. 13,3021. सायं प्रातश्च, das häufig vorkommt, ist selbstverständlich kein comp.

सायंप्रातराशिन् adj. (nur) *Abends und Morgens essend* Çat. Br. 2,4,2,6.

सायंप्रातर्होम m. *Abend- und Morgenopfer* Gobh. 1,9,11; vgl. Kauç. 73.

सायंप्रातिक adj. von सायंप्रातर् Vârtt. 5 zu P. 6,4,144; vgl. Mahâbh. lith. Ausg. 6,41,*b*.

सायंभव m. *das Abendwerden* AV. 10,2,16.

सायंभोजन n. *Abendessen* Kull. zu M. 3,105.

सायवस m. patron. Çat. Br. 10,6,1,9.

सायसी s. दल°.

सायारम्भ (1. साय + आ°) adj. *Abends beginnend* Schol. zu Kâtj. Çr. 4,15,1.

सायाशन (1. साय + अ°) n. *Abendessen* Schol. zu Kâtj. Çr. 2,1,13.

सायास (2. स + आ°) adj. *mit Mühen —, mit Beschwerden verbunden* (Gegens. निरायास) Kathâs. 20,195. Journ. of the Am. Or. S. 7,44.

सायाह्न (1. साय + अह्न) m. *Abend:* °ह्नात् TBr. 1,5,3,3. °ह्ने P. 6,3,110. Vop. 3,42. M. 11,182. Jâǵń. 3,59. MBh. 1,562. 5889. 3,2373. 2576. 2852. 17029. 9,1608. 1676. 3456. Hariv. 14524. R. Gorr. 2,46,19. 7,111,9. Spr. (II) 3617. Mârk. P. 102,17. Verz. d. Oxf. H. 62,b,1. Pańkar. 3,11,12. fgg. °समये R. 2,57,5. im loc. auch °ह्नि und °ह्नि (von सायाह्न्) P. und Vop. a. a. O.

सायिन् m. *Reiter* Wilson nach Çabdârthak. fehlerhaft für सादिन्.

सायुज्य (von सयुज्) n. *Gemeinschaft, Vereinigung;* insbes. *die nach dem Tode erlangte Gemeinschaft mit einer Gottheit* (gen., loc. oder im comp. vorangehend; häufig in Verbindung mit सलोकता und सार्ष्टिता): पशूनाम् Kâth. 29,1. देवताभिः सायुज्येन देवा असुराणां राष्ट्रमाददत 37,11. Ait. Br. 1,6. देवतानाम् 2 24. 3,44. अग्नेः TBr. 1,4,10,4. वसूनाम् 3,8,18,1. आदित्यानाम् 10,9,11. TS. 5,1,8,5. 7,5,7. Çat. Br. 2,6,4,8. 11,4,4,2. 14,4,1,24. 3,34. Khând. Up. 2,20,2. Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,86. तव सायुज्यमेति MBh. 7,9468. Hariv. 14717. R. 3,71,8. Kathâs. 99,36 (ममैव zu lesen). 119,216. Râǵa-Tar. 1,152. वासुदेवे Bhâg. P. 7,1,13. भवसायुज्यमागताः MBh. 10,296. Kathâs. 99,41. Pańkar. 4,1,45. Verz. d. Oxf. H. 106,a,26. °मुक्ति *die in der Gemeinschaft mit einem Gotte bestehende Seligkeit* 13,b,21; vgl. Wilson, Sel. Works 1,166. सांयुज्य Râǵa-Tar. 3,279 fehlerhaft für सायुज्य. — Vgl. देव°, ब्रह्म°, राज°.

सायुज्यत्व n. dass. Maitrjup. 6,22.

सायोज्य n. dass.: आत्मन् d. i. आत्मनि Maitrjup. 4,1. 4. प्राणैः so v. a. *das am-Leben-Bleiben* Mârk. P. 131,13.

1. सार (von सर्) m. 1) *Lauf, Gang* in °सारिन् und पूर्व°. — 2) = प्रसार *Ausstreckung:* सर्वाङ्गुल्यग्र° Kâlakakra 3,187.

2. सार (सार P. 3,3,17; vgl. 6,1,159) 1) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 249,b,4. am Ende eines adj. comp. f. आ. a) *die inneren festen Bestandtheile eines Körpers:* खदिरस्य *Kernholz* RV. 3,53,19. खदिर°, शाल° P. 3,3,17, Schol. तिन्दुकसारेण निर्मितः पर्यङ्कः Varâh. Bṛh. S. 79,11. अभ्यन्तरगतैः सारैर्यथा तिष्ठन्ति भूरुहाः । अस्थिसारैस्तथा देहाः Suçr. 1,339,18. Çârṅg. Saṃh. 1,5,4. अस्थीनि न विनश्यन्ति साराण्येतानि देहिनाम् Suçr. 1,339,21. साराणि von Früchten neben रस und त्वच् vielleicht *Kerngehäuse* MBh. 3,10064. सार m. = स्थिर P. 3,3,17. = स्थिरांश AK. 3,4,25,173. H. an. 2,466. Med. r. 96. = अतिदृढ Çabdar. im ÇKDr. — b) *Festigkeit, Härte; Stärke, Kraft:* भुजयोः सारमर्पय MBh. 1,6029. 5,1991. Bhâg. P. 5,1,29. °स्थित Suçr. 1,188,3. धरित्रीधरपालम eines Berges Kumâras. 1,17. °गुरुभिः पदन्यासैः desgl. 6,50. Kâma's 3,13. अखिलसारसंभृत Vishṇu als Zwerg Bhâg. P. 8,18,20. यदि वः प्रधने श्रद्धा सारं वा तुल्लका हृदि 6,11,5. अद्धातमहमेतत्ते हृत्सारं महदद्भुतम् 7,3,18. आहारस्य *die nährende Kraft* Suçr. 1,43,5. 247,21. Çârṅg. Saṃh. 1,6,4. सारोहरणादूषित (मांस) Mârk. P. 34,56. सारं (सारा Padap., wohl für सारम्) ऋषभाणाम् *die zeugende Kraft* AV. 4,4,4. वाक्सार *die Kraft der Rede, Beredsamkeit* Varâh.

Bṛh. S. 2, S. 4, Z. 18. fg. am Ende eines adj. comp.: वज्रसमान° ein Mann MBh. 1,7076. महेन्द्रादिसमान° Ragh. 6,54. महाभुजो गिरिशृङ्गसारो R. 6,37,64. भुजे भुजगेन्द्रसमानसारे Ragh. 2,74. नल° *die Härte* (d. i. *Weichheit, Schwäche*) *des Rohrschilfs habend* MBh. 12,11156. उत्पलपत्र° Ragh. 6,42. सर्वातिरिक्त° (आत्मन्) 1,14. वपुः ससारम् Kumâras. 5,19. दृष्ट° Spr. (II) 6212 (गजेन्द्र). Ragh. 11,47 (वीर्यशुल्क). दृष्टिस्तणीकृतजगत्त्रयसत्त्वसारा Uttarar. 111,17 (151,1 = Sâh. D. 38,10). अज्ञात° R. Gorr. 1,39,17. अभेद्य° Râǵa-Tar. 4,298. क्षीण° MBh. 13,281. गृहीत° Bhâg. P. 5,14,19. आत्त° 6,10,29. स्मरतुल्य° 10,21,12. महा° *fest, stark:* Bogen R. 2,100,19. अल्प° *schwach* Spr. (II) 1952. Kâm. Nîtis. 11,8. हृतसारा सुधा *berauschende Kraft* R. 2,61,18. सार m. = स्थामन् Halâj. 5,67. = बल AK. 2,4,12. H. an. Med. — c) *Werth:* सारतम् M. 8,405. Jâǵń. 2,275. (विज्ञातः) राज्ञा हिमवतः सारो राज्ञः सारो हिमाद्रिणा Ragh. 4,79. पुरुषार्थ° Bhâg. P. 3,13,49. महा° adj. *werthvoll, kostbar* R. 3,72,1. 4,33,15. 43,33. अल्प° adj. *von geringem Werth* M. 11,164. गत° adj. *werthlos geworden, nichtig* Spr. (II) 2067. 6122. — d) *Vermögen, Besitz, Reichthum;* neutr. H. 191. H. an. Med. Halâj. 1,80. masc. 5,67. सारापराधौ M. 8,126. 9,262. करं दापयामास सारग्रहणपूर्वकम् Mârk. P. 122,10. सारापहारमहोत्परिहासपुरस्य Râǵa-Tar. 5,160. सारतस् Daçak. 70,13. am Ende eines adj. comp.: नैककोटि° 75,13. सावित्रीमात्र° M. 2,118. गामात्तसाराम् Ragh. 5,26. — e) *Kern so v. a. Hauptsache, Quintessenz, das Beste, Werthvollste, etwas Werthvolles:* एतत्सारम् (कामः) — धर्मार्थावत्र संस्थितौ MBh. 12,6244. सारं ततो ग्राह्यम् Spr. (II) 243. सर्वतः सारमादद्यात् 459. अत्र न किमपि सारमणीयः 554. 777. 1794. 2347. 2954. 5699. 5776. 6605. 6639. fg. 7211. सार इति (besser als रत्नमिति) Vikr. 143, v. l. Kathâs. 28,16. 34,190. 39,212. Sâh. D. 23,17. Mârk. P. 18,43. Vet. in LA. (III) 16,16. Bhâg. P. 1,1,11. 4,18,2. 13. Sarvadarçanas. 158,20. सारात्सारं वदस्व नः Verz. d. Oxf. H. 7,a, No. 42. अपाम् Ragh. 10,10. 53. कृत्स्नस्य जगतः R. 5,12,27. धर्मस्य Kathâs. 33,34. दृष्टः सारस्तपसः (so ist zu lesen) पुरो भवान् 54,62. तत् — सर्ववेदेतिहासानां सारं सारं समुद्धृतम् Bhâg. P. 1,3,41. Pańkar. 1,15,13. सर्वमल्लेषु सारश्च मल्लराजः प्रकीर्तितः 2,3,104. Verz. d. Oxf. H. 252,b, No. 626, Z. 4. कथामेव कथासु सारम् । उद्धृत्य पुष्पेभ्य इव Bhâg. P. 3,5,15. °मार्गणाम् Spr. (II) 4823. सारादानं षट्पदवत् Kap. 4,13. °शून्य Spr. (II) 2919. °संग्रह Kâṅ. 1. °ग्राहिन् R. 3,72,1. °दर्शिन् 5,84,7. सारार्थिन् MBh. 4,1567. समुद्र° 2,1893. कथासारो हि सा (कथा) मता 12,12711. लोक° 14,597. त्रिवर्ग° (धर्म) Kumâras. 5,31. मुक्ता° Ragh. 4,50. Pańkar. 1,4,54. 7,49. 11,13. वेद°, यज्ञ°, साम° 4,3,50. आचार° Râǵa-Tar. 4,344. मन्दिर° Spr. (II) 473. सकलार्थशास्त्र° Pańkat. Pr. 3. जीवलोक° 49,4. समस्तवस्तुसंभार° 157,22. Dhûrtas. 88,1. वस्तुसाराणाम् Bhâg. P. 2,6,4. 10,6,7. am Ende eines adj. comp.: हृत° R. 2,33,18. R. Gorr. 2,36,12. उपात्त° Mâlav. 22,19. आत्त° Bhâg. P. 3,15,23. सार m. = श्रेष्ठ H. an. Halâj. 5,67. — f) *das Vorwaltende, Hauptsache* am Ende eines adj. comp. (vgl. den Gebrauch von पर): तूष्णीं° Ait. Br. 2,31. प्रीति° (काम) MBh. 2,153. R. Gorr. 2,109,61. क्षमा° Hariv. 15624. fg. धर्म° R. 2,33,15. Spr. (II) 3113. Weber, Râmat. Up. 338. Çrut. 20. Spr. (II) 2789. 3738. 4253. 6233. 6985. Git. 5,8. Kathâs. 40,48. VP. 1,9,22. Bhâg. P. 1,19,19. 3,5,45. 6,9,50. 8,16,60.

Kaurap. 5.33. — g) *ein dem Temperamente eines Menschen zu Grunde liegender Hauptbestandtheil des Körpers;* es werden deren acht oder auch nur sieben angenommen: सत्त्व (fehlt bei Varâh.), शुक्र, मज्जन्, अस्थि, मेदस्, मांस, रक्त und शुक्र Suçr. 1,125,11. 126,18. त्वक्सार adj. 127,3. Karaka 3,8. Varâh. Brh. S. 68,1. 96. 69,21. रक्त° adj. 68,97. मांस° adj. 100. Laghuǵ. 2,13. fgg. — h) *Bestandtheil* überh.: पञ्च° adj. (पेय) Suçr. 2,421,5. — i) *das Rechte, Richtige;* neutr. = न्याय्य AK. H. an. Med. नैतत्सारम् Comm. zu TS. Prât. 14,5. तदसारम् zu 1,21. — k) *Nektar:* यत्त्रोत्पत्स्यते सारं तत्पास्यामः R. Gorr. 1,46,19. सारं सुधां चरणयोः Bhâg. P. 7,6,25. am Ende eines adj. comp.: निर्विष्टसारां पितृभिर्हिमांशोरन्त्यां कलाम् Ragh. 14,80. — l) *Seim* Kap. 4,13. Bhâg. P. 1,18,7. — m) *saurer Rahm* Suçr. 2,378,6. दध्ना ससारेण 441,8. सार n. = दध्युत्तर Çabdak. im ÇKDr. — n) *verdickter als Räucherwerk verwandter Pflanzensaft, Harz* Suçr. 1,133,9. 12. 183,15. 2,12,15. 63,1. 73,21. 83,14. fg. 119,3. 175,4. 468,21. Çârṅg. Saṁh. 1,1,42. Vgl. सारिन्. — o) *Dünger* Kṛshis. 8,26. विना सारेण यद्धान्यं वर्धते न फलत्यपि 9,3. — p) *ein Fürst, der einem andern im Kriege zu Hilfe kommt, Bundesgenosse* Varâh. Brh. S. 34,22; vgl. आसार 3) in den Nachträgen. — q) Bez. *des Gürtels bei den* Maga Verz. d. Oxf. H. 33,b,30. — r) m. in der Rhetorik *eine Art Klimax:* उत्तरोत्तरमुत्कर्षो भवेत्सारः परावधिः Kâvjapr. 173,8 (331,15). Sâh. D. 731. Kuvalaj. 113,a. Pratâpar. 103,b,3. Beispiele Spr. (II) 2347. 5776. — Die Lexicographen kennen noch folgende nicht zu belegende Bedd. α) m. = मज्जन् AK. 2,4,1,12. H. 1121. H. an. Med. Halâj. 2,28. 5,67. = अस्थि H. 626 (neutr. v. l.). = त्वचिसार 1153, Schol. = वज्रनार Râǵan. 6,256. = वायु (vgl. शार) Ǵatâdh. im ÇKDr. = रोग Dhar. ebend. = पाशक (vgl. शार) Çabdar. ebend. — β) n. = जल H. an. Med. = नवनीत Râǵan. im ÇKDr. = लोह Bhâvapr. ebend. = विपिन Çabdar. ebend. — 2) f. आ = कृष्णत्रिवृता Çabdar. im ÇKDr. = दूर्वा (vgl. शारी) Çabdak. ebend. — 3) f. ई *der Vogel* Sârikâ und = पाशक (vgl. शारी) Çabdar. im ÇKDr. = सप्तला Râǵan. im ÇKDr. — 4) adj. a) *hart, fest, stark:* °द्रुम Varâh. Brh. S. 43,58. °दारु 54,118. धनुषी R. Gorr. 1,77,14. °पुङ्ख Çâk. 10. °गात्र (°योध ed. Bomb.) MBh. 6,3316. Suçr. 1,151,5. Karaka 3,8. मधुसूदन Hariv. 5794. ये तु गर्भाङ्कुराः सारास्तान्दिव्यान्पर्वतान्विदुः 11446 (die neuere Ausg. hat eine andere Lesart). बल *Kerntruppen* (Gegens. फल्गु) MBh. 2,1031. 5,2205. 2516. fg. 5244. Kâm. Nîtis. 18,58. 19,59. Spr. (II) 5966. Mârk. P. 122,18. — b) *kostbar, werthvoll:* साराभरण Daçak. 84,11. — c) *der vorzüglichste, beste;* = वर AK. 3,4,25,173. Med. सर्ववेदोद्धृतः सारो मन्त्रः Verz. d. Oxf. H. 106,a,32. सूक्त Bhâg. P. 4,22,17. Pankar. 1,5,22. — d) mit einem instr. *voller:* शुक्रेण = शुक्रसार adj. comp. *Samen zum Hauptbestandtheil im Körper habend* Varâh. Brh. S. 69,33. — e) = शार *bunt, scheckig:* मण्डूकः कृष्णः सारः (कृष्णसारः ?) कुहुकः Suçr. 2,290,6. सारः शबलः कृष्णश्वासौ सारश्च कृष्णसारः कृष्णमृगः Mallin. zu Kumâras. 3,36. nicht *schwarz und scheckig*, sondern *in dem das Schwarze vorwaltet.* — सारनिगुह्नं Hariv. 4530 wohl fehlerhaft für साधुनिर्व्यूढं, wie die neuere Ausg. liest. Vgl. अ° (*werthlos, nichtig* auch MBh. 14,597. Kathâs. 36,105. Bhâg. P. 7,5,26), अगुरु° (*das Harz der Aquilaria Agallocha* Suçr. 1,183,15. 2,175,4. Ragh. 6,8), अग्र°, अद्रि°, अन्तः° (*innerer Gehalt* Spr. (II) 350. *inwendig hart, — fest* Varâh. Brh. 3,7), अम्भः, अर्थ°, अश्म°, कं°, कर्क°, काल°, कुसुम°, कृष्ण°, क्षीर°, गन्ध°, गायत्रि°, गिरि°, घन°, चन्दन° (auch R. 2,78,6), चर्म°, तक्र°, तन्तु°, तत्त्व°, तरु°, तीक्ष्ण°, तृण°, त्वक्°, त्वचि°, द्रव्य°, धान्य°, नय°, निः°, नीति°, पिङ्ग°, पिच्छिल°, पीत°, पीलु°, पुण्य°, पुष्करसारी, पुष्प°, प्रपञ्च°, प्रयोग°, प्राण° (*Lebenskraft* Râǵa-Tar. 6,368), बकु°, बिन्दु°, बिम्बि°, भद्र°, भागवत°, भावसारविवेक, भावनासारसंग्रह, भूत°, भूषणसारदर्पण, मज्जा°, मणि°, मद°, मनः°, मल्हा°, मांस°, माध्यसिद्धान्त°, मेघ°, मोच°, यज्ञ°, यथासारम्, युद्ध°, योग°, रक्त°, लघु°, लोकबिन्दु°, वज्र°, वसु°, वाक्य°, वारि°, विवेक°, विश्व°, वेद°, वेष्ट°, वैद्यकसारसंग्रह, वैयाकरणभूषण° (unter वैयाकरणभूषण), व्यवहार°, व्याख्या°, शाल°, शिला°, शुभ°, शैल° (auch Kir. 10,14), श्याम°, श्वेत°, सकलवेदोपनिषत्°, संक्षिप्त° (unter संक्षिप्त), संगीत°, समर°, समुद्र°, सर्व°, सित°, सिद्धान्त°.

सारक 1) adj. a) = *laxativ* Bhâvapr. 5. Râǵan. 21,18. — b) am Ende eines adj. comp. (von 2. सार) *voll von* Kathâs. 73,122. — 2) m. *eine best.* (*abführende*) *Pflanze: Croton Jamalgota Hamilt.* Râǵan. 6,165. — Vgl. तल°, पीत°, विश्व°, वृन्त°, शिति°.

सारकायण adj. von सरक gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

सारकेय desgl. gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80.

सारक्य desgl. gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80.

सारखदिर m. *ein dem* Khadira *verwandter Baum,* = दुष्खदिर Râǵan. 8,31.

सारगन्ध m. *Sandel* (*vorzüglichen Geruch habend*) Çabdak. im ÇKDr.

सारगीता f. Titel einer Schrift Hall 15. Verz. d. B. H. No. 1320.

सारग्रहमञ्जरी f. desgl. Mack. Coll. 1,127.

सारघ (von सरघा) 1) adj. *von der Biene kommend:* मधु Ṛv. 8,4,8. AV. 6,69,2. 9,1,19. VS. 19,91. 95. 38,6. Çat. Br. 3,4,3,14. 14,2,1,20. Bhâg. P. 4,24,64. neutr. *Honig* P. 4,3,117, Schol. Halâj. 2,466. Naish. 9,154. Bhâg. P. 10,15,43. — 2) wohl so v. a. सरघा Ṛv. 10,106,10.

सारङ्ग (सारङ्ग Uṇâdis. 1,121 und Çat. Br.) Vop. 2,13. 1) adj. a) (f. ई) *bunt, scheckig* P. 4,1,40, Schol. = शबल AK. 3,4,3,24. H. an. 3,133. Med. g. 50. fg. (शबले st. शरले zu lesen). Halâj. 4,51. Viçva bei Uǵǵval. कृमि AV. 2,32,2. 5,23,9. TS. 5,6,19,1. 23,1. 7,3,18,1. Ross Çat. Br. 13,5,4,2. Ait. Br. 8,21. Pankav. Br. 21,14,8. Kâtj. Çr. 7,9,21. 22,9,13. Ṛv. Prât. 17,8. Ind. St. 8,273. MBh. 7,952. °शबला हयाः 971. — b) *von der* Sâraṅga *genannten Antilope kommend:* मांस Râǵan. im ÇKDr. — 2) m. a) *ein best. Vogel* gaṇa शकन्ध्वादि zu P. 6,1,94, Vârtt. 2. H. an. Viçva a. a. O. zu den विष्किर gezählt Suçr. 1,201,1. 228,12. zu den प्रतुद Karaka 1,27. *der Vogel* Kâtaka, *Cuculus melanoleucus* AK. 2,5,17. 3,4,3,24. 30,228. H. 1329. H. an. Med. Halâj. 2,93. Viçva a. a. O. Spr. (II) 7069. MBh. 12,6646. R. 2,63,15. 4,29,21. Megh. 21. Z. d. d. m. G. 27,27. मत्त° adj. R. 2,63,17. = कोकिल und मयूर Anekârthak. im ÇKDr. = राजहंस Çabdar. ebend. — b) *Biene* H. an. Viçva a. a. O. Bhâg. P. 1,11,27 (सारं कृष्णं गायन्तीति सारंगा भक्ताः Comm.!). 18,7. 4,30,32. — c) *eine Antilopenart* gaṇa शकन्ध्वादि zu P. 6,1,94, Vârtt. 2. AK. 3,4,3,24. H. 1293. H. an. Med. Halâj. 2,75. Viçva a. a. O. Spr. (II) 6411. Çâk. 5. 32. 5,5. Vikr. 68,9. Kathâs. 8,22. Pankat. 53,20. Bhaṭṭ. 3,26. 6,85. 13,38. am Ende eines adj. comp. f. आ Ragh. 12,24 (*cuculus* St.).

— d) *Elephant* H. an. Med. Viçva a. a. O. — e) = कृत्र, चित्रमृग, वाद्यभेद्, ग्रंशुक Çabdar. im ÇKDr. = कामदेव, धनुस्, केश, स्वर्ण, ग्राभरण, पद्म, शङ्ख, चन्दन, कर्पूर, पुष्प, मेघ, पृथिवी, रात्रि, दीप्ति, सिंह Anekârthak. im ÇKDr. — f) *ein best. Metrum: 4 Mal* ‒‒⏑⏑‒⏑⏑‒‒⏑ ‒‒⏑ Colebr. Misc. Ess. 2,160 (VII, 27; hier सारङ्ग). 159 (I, 8). — g) N. pr. eines Mannes Hall 26. — 3) f. ई *das Weibchen eines best. Vogels* M. 9,23; vgl. शार्ङ्गी und शार्ङ्गिका. — b) *eine Art Geige* Wilson nach Çabdârthak. Wilson, Sel. Works 1,218. °हार Bez. einer Art von Jogin ebend. — c) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑‒‒‒⏑⏑‒ Colebr. Misc. Ess. 2,159 (IV, 5). Daneben die Form सार्ङ्गी. — Welche Bedeutung सारङ्ग als Beiw. Çiva's (= पत्तिविशेष Nilak.) MBh. 13,1226 und लोक° als Beiw. Vishṇu's 7033 hat, ist nicht zu bestimmen. Hier und da शा° geschrieben. Vgl. कृष्ण° (कृष्णसारङ्गी *das Weibchen der schwarzscheckigen Antilope* Kathâs. 59,42), लोहित°, सर्व°.

सारङ्गदेव m. N. pr. eines *Fürsten* Verz. d. Oxf. H. 347,*a*,10.

सारङ्गरङ्गदा f. Titel eines Commentars Verz. d. Oxf. H. 128,*b*, No. 231.

सारङ्गलोचना f. *ein gazellenäugiges Mädchen* Spr. (II) 778. 6985.

सारङ्गाक्षी f. dass. Spr. (II) 6423.

सारङ्गिक adj. *den* Sâraṅga *genannten Gazellen nachstellend*, m. *ein solcher Jäger* P. 4,4,35, Schol.

सारचन्द्रिका f. Titel eines medicinischen Werkes Notices of Skt Mss. 2,58.

सारचिन्तामणि m. Titel einer Compilation ebend. 1,135.

सारण 1) (vom caus. von सर्) adj. (f. ई) *laxativ* Râgan. 5,120. 6,238. — 2) m. a) = ग्रतीसार *Durchfall* H. an. 3,229. Med. ṇ. 83. — b) *Paederia foetida Lin.* (vgl. सरणा) Dhar. im ÇKDr. *Spondias mangifera* Çabdak. ebend. — c) N. pr. α) eines Bruders des Kṛshṇa MBh. 1,7915. 7922. 2,125. 1274. 3,736. Hariv. 1951. 6626. 8057. 8095. 8401. VP. 439. Mârk. P. 1,14,28. 9,24,45. hier und da fälschlich शारण geschrieben. — β) eines Ministers des Râvaṇa H. an. Med. R. 5, 12,10. 6,1,1. 18,19. — 3) f. ग्रा nom. act. vom caus. von सर्. a) *das Ausstrecken:* कराावबद्धसारणा Kathâs. 6,57. — b) *das Erklingenlassen eines Tones:* तस्यां (वल्लक्यां) च सारणां एष दद्त् Kathâs. 49,18. विस्मृतस्वरसारणा adj. 51,8. — c) *eine bestimmte mit dem Quecksilber vorgenommene Operation* Verz. d. Oxf. H. 320,*a*,14.26. Sarvadarçanas. 100,6. — 4) f. ई s. u. सारिणी. — 5) n. a) *Buttermilch (abführend)* H. ç. 99. — b) *ein best. Geruch* Dhar. im ÇKDr. — Vgl. ऋतु°, गन्ध°.

सारणसुन्दर adj. Bez. einer best. Mixtur (रस) Verz. d. B. H. No. 967. सारण wohl in der Bed. von *Durchfall*.

सारणि (von सर्) f. 1) *Bach, Kanal* Uggval. zu Uṇâdis. 2,103. H. 1089. Halâj. 3,63. °णी dass. Uggval. Med. ṇ. 83. सारणीषु परमम्बु शोभते Kandra bei Uggval. — 2) f. ई *Paederia foetida Lin.* Med. Dhanv. 1,114. Râgan. 5,34. — Vgl. सारिणी, प्रसारणी, प्रसारिणी.

सारणिक (von सरणि) m. *Reisender, ein herumziehender Kaufmann:* यदा सारणिकात्राजा पुत्रवत्परिरक्षति MBh. 12,3438. शारणिक v. l. bei Nilak.

सारणिकघ्न m. *Räuber* Çabdârthak. bei Wilson.

सारणिका f. चिन्तामणिः सा° oder तिथि° Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 327,*b*, No. 776.

सारणेश m. N. pr. eines Berges Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,8.

सारण्ड m. = सर्पाण्ड *Schlangenei* Gaṭâdh. im ÇKDr.

सारतण्डुल m. *Reis in ganzen Körnern, leicht gebäht* Kâtj. Çr. 4,1,7.

सारतम (superl. von 2. सार) adj. *der allerbeste;* davon nom. abstr. °त्व n. Glosse zu Çaṅk. zu Khând. Up. S. 12.

सारतर (compar. von 2. सार) n. *der Bessere, Vorzüglichere:* सारात्सारतरम् Verz. d. Oxf. H. 100,*b*, No. 156. 121,*b*, No. 213. adj. (f. ग्रा) Çaṅk. zu Khând. Up. S. 12. — Vgl. सारिष्ठ.

सारतरु m. *Musa sapientum* Dhanaṅgaja im ÇKDr.

सारता (von 2. सार) f. 1) *Festigkeit:* धनुषः R. Gorr. 1,34,10. — 2) *festes Vertrauen:* न च मे सारता तेषु यथा त्वयि R. 5,43,9. — 3) *Werth, Gehalt:* बन्धुस्त्रीभृत्यवर्गस्य बुद्धेः सत्त्वस्य चात्मनः Spr. (II) 4387. 4862. 6653. — 4) *die höchste Stufe, das Non-plus-ultra:* सारतां त्रिषु लोकेषु गमिष्यसि R. 1,24,17 (25,17 Gorr.). दृधत्पामरसारताम् Râga-Tar. 5,400. — 5) *das Hauptbestandtheilsein im Körper zur Bildung des Temperaments* Karaka 3,8. शुक्र° nom. abstr. von शुक्रसार *in dem der Same den Hauptbestandtheil im Körper bildet* Varâh. Bṛh. S. 69,25. — Vgl. ग्र° und सारासारता.

सारत्व (wie eben) n. 1) *Festigkeit:* त्वचः MBh. 1,5020. छन्दसाम् Çâṅkh. Gṛhj. 4,5. — 2) *das Hauptsache-Sein* Sâh. D. 23,18.

सारथि (von सरथ, सरथम्) Uṇâdis. 4,89. m. 1) *Wagenlenker* AK. 2,8, 2,27. 3,4,14,64. H. 760. Halâj. 2,293. यमिष्ठ ṚV. 1,55,7. वोळ्हुर्न रश्मीन्सर्मयंस्त सारथिः 144,3. 2,19,6. 6,20,5. 57,6. 10,102,6. AV. 15, 2,1. ग्रपाम् ṚV. 1,158,6. सव्येष्ठसारथी TBr. 1,7,9,1. Çat. Br. 5,2,4, 9. 4,3,17. AV. 8,8,23. Kathop. 3,3. Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,24. MBh. 3,2289. 2797. 2898. 4,320. R. 2,40,40. Gṛhjas. 1,17. Ragh. 1,78. 3,37. Çâk. 28,14. 18. Spr. (II) 5712. Bhâshâp. 49 (vgl. Verz. d. B. H. No. 634). महेन्द्र° Çâk. 94,20. रथ° MBh. 4,1204. नेत्र° Kauç. 106. वाक्य° *Wortführer* R. 4,31,36. योगयान° Lalit. ed. Calc. 201,8. am Ende eines adj. comp.: स° Kauç. 15. मातलि° Ragh. 3,67. कर्म° (= सहाय Comm.) Bhâg. P. 5,23,3. — 2) N. pr. einer Stadt Lalit. 380. — Vgl. इन्द्र°, कु°, धर्म°, पार्ष्णि°, मधु°, महा°, यज्ञ°, वात°, शक्र°, संसार°, सुसारथि.

सारथित्व n. nom. abstr. zu सारथि 1) Kathâs. 48,85.

सारथ्य n. desgl. gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128. MBh. 1,542. 1092. 3,2296. 2901. 12149. 4,1204. 5,1732. Ragh. 10,41. Bhâg. P. 1,15,4. 16,17. — Vgl. ग्रश्व°.

सारदा (die bessere Schreibart) s. u. शारद.

सारदातिलक n. = शारदातिलक Verz. d. B. H. No. 1288. Notices of Skt Mss. 2,145. fg.

सारदारु n. *festes, hartes Holz* Varâh. Bṛh. S. 54,118.

सारदासुन्दरी Notices of Skt Mss. 2,31 fehlerhaft für सारसुन्दरी.

सारद्रुम m. 1) *ein Baum von festem Holze* Varâh. Bṛh. S. 43,58. — 2) *Acacia Catechu Willd.* Râgan. im ÇKDr.

सारधातर् m. *der beste Schöpfer* u. s. w. oder *der Verleiher von Festigkeit* u. s. w. Hariv. 7433. सारस्य बोधस्य च धाता जनयिता Nilak.

सारधान्य n. *Korn erster Qualität* Varâh. Bṛh. S. 15,24.

सारघटि m. patron. Saṁsk. K. 184,*b*,2.

सारपत्त्र adj. etwa *feste —, harte Blätter habend* gaṇa मनोज्ञादि zu P. 5,1,133. Davon सौारपत्त्रक n. nom abstr. ebend.

सारपद् m. *ein best. zu den Scharrern* (विष्किर) *gezählter Vogel* Káraka 1,27 (v. l. शार° *Buntfuss*). Vâgbh. 1,6,47.

सारपाक m. *eine best. giftige Frucht* Suçr. 2,251,19.

सारपादप m. *ein best. Baum*, = धामनि Ratnam. im ÇKDr.

सारफल्गुता (von 2. सार + फल्गु) f. *der Werth oder Unwerth, die Güte oder Schlechtigkeit, die grosse oder geringe Bedeutung:* मित्राणाम् Spr. (II) 590.

सारफल्गुत्व n. dass.: बीजयोन्योः M. 9,56.

सारबोधिनी f. Titel einer Schrift Hall in der Einl. zu Vâsavad. 54.

सारभट्टारक m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 239,*a*,15.

सारभाण्ड n. *kostbare Waare* Jâgń. 2,247. Pańkat. 8,14 (4,4 ed. orn.). im Prâkrit सारभण्डभूमिघरश्र (°गेहक ed. Tullb. 44,1) *ein unterirdisches Gemach —, ein Keller zur Aufbewahrung solcher Waare* Mâlav. ed. Bomb. 62,1. — Vgl. श्रफल्गु भाण्डम् Çiç. 3,76.

सारभूत (2. सार + भूत) adj. *die Hauptsache seiend, der vorzüglichste, beste;* n. *die Hauptsache, das Beste* Spr. (II) 245. 2572. Varâh. Bṛh. S. 1,11. Mârk. P. 41,18. Pańkat. 13,7. Pańkar. 1,1,17. 61. Verz. d. Oxf. H. 21,*a*,5. 25. Schol. zu Naish. 22,57. कुल° Spr. (II) 5349, v. l.

सारभृत् adj. *das Beste nehmend, — aussuchend, sich darauf verstehend* Bhâg. P. 10,13,2.

सारमञ्जरी f. Titel verschiedener Werke Verz. d. Oxf. H. 283,*b*, No. 662. Verz. d. Tüb. Hdschr. 20. Hall 39. citirt im ÇKDr. unter समानकालीन.

सारमय (von 2. सार) adj. 1) *voller Festigkeit, — Stärke, überaus fest* Bhâg. P. 8,11,35. — 2) *aus der Quintessenz —, aus dem besten Bestandtheil von* (gen.) *gebildet:* श्रयं सारमयस्येन्दोः Verz. d. Oxf. H. 48,*b*,15.

सारमहत् adj. *überaus werthvoll, — kostbar* Daçak. 71,5.

सारमीति m. angeblich ein N. des Veda (mit der Etymologie सारं यथार्थं मीयते ज्ञायते ऽनेन) ÇKDr. nach H.; vgl. 248, wodurch das Missverständniss erklärt wird.

सारमूषिका f. *eine best. Cucurbitacee*, = देवदाली Râǵan. 3,46.

सारमेय m. *der Spross der* Saramâ 1) Bez. *des Hundes* AK. 2,10,22. H. 1279. Halâj. 2,126. Ṛv. 7,55,2. स्तेनं राय सारमेय 3. श्रति द्रव सारमेयौ श्वानौ 10,14,10. MBh. 1,662. 6,381. 11,109. Hariv. 9356. R. 7,18,6. Varâh. Bṛh. S. 88,9. 89,2. 12. Spr. (II) 7024. Kathâs. 75,140. Bhâg. P. 1,14, 12. 4,29,30. Pańkat. 62,22. 110,23. °चिकित्सा Verz. d. Oxf. H. 316,*a*,15. °गणाधिप Beiw. Kubera's Suçr. 2,283,7. सारमेयी f. *Hündin* Çabdar. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Sohnes des Çvaphalka Bhâg. P. 9,24,15.

सारमेयता f. nom. abstr. von सारमेय *Hund* Kathâs. 114,130.

सारमेयमय adj. (f. ई) *aus Hunden bestehend, voller Hunde:* श्रग्रपादातसारमेयमयी (भू) Kathâs. 27,150. Das Suffix gehört auch zu श्रग्र (nicht श्राग्र, wie gedruckt ist) und पादात.

सारमेयादन (सारमेय + श्रदन) n. N. *einer Hölle, in der die Verbrecher von* Jama's *Hunden gefressen werden*, Bhâg. P. 5,26,7; vgl. 27.

सारय्, °यति (दौर्बल्ये) Dhâtup. 35,16.

साररूप (2. सार + रूप) adj. *der beste, vorzüglichste:* श्रमुष्मिञ्जगति मद्दशां साररूपं यदासीत् Khandom. 101. Davon nom. abstr. °ता f. *Hauptsächlichkeit;* instr. *hauptsächlich, vorzugsweise* Sâh. D. 6,21.

सारलहरी f. Titel einer grammatischen Schrift Verz. d. Oxf. H. 212,*a*,1.

सारल्य (von सरल) n. *Geradheit, Schlichtheit, Ehrlichkeit* Spr. (II) 7026. Râǵa-Tar. 6,54.

सारवं adj. *vom Flusse* Sarajû *kommend* P. 6,4,174. AK. 1,2,3,35.

सारवत्ता (von सारवत्) f. *Festigkeit, Härte:* eines Pfeils Ragh. 3,63. *Widerstandsfähigkeit:* राष्ट्रस्य Kâm. Nîtis. 12,7.

सारवत् (von 2. सार) 1) adj. *a) fest, stark, widerstandsfähig:* पर्वताः MBh. 6,320. द्रुमाः R. 4,8,6. सैन्य, बल MBh. 2,2473. 5,5145. Kâm. Nîtis. 18,61. Männer MBh. 6,3330. R. 5,9,2. सर्वलोक Çańk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 283. गिरिराज° *fest wie* MBh. 4,232. — *b) werthvoll, kostbar:* धन MBh. 4,534. भुवः Spr. (II) 4600. भाण्ड Mallin. zu Çiç. 3,76. संसार Z. d. d. m. G. 27,9. — *c) Harz enthaltend:* गण Suçr. 2,468,21. — 2) f. °ती *a) ein best. Metrum: 4 Mal* —⏑⏑—⏑⏑—⏑⏑— Colebr. Misc. Ess. 2,159 (V, 9). — *b) eine best. Meditation* Vjutp. 20.

सारवस्तु n. *eine werthvolle Sache, ein Ding von Belang* Pańkat. ed. orn. 15,18.

सारशून्य adj. *alles Guten baar, ganz werthlos* Spr. (II) 2919.

सारस् = सारस *der indische Kranich:* कृकलासकसारसाम् MBh. 13,736.

1. सारस (von सरस्) 1) adj. (f. ई) *zu einem Teich gehörig* u. s. w.: Wasser Suçr. 1,170,11. 13. 173,10. Mṛkkh. 116,11. Varâh. Bṛh. S. 26,7. Kâvjâd. 3,14. श्रियः Nalod. 2,40. — 2) m. *a) ein best. Wasservogel: Ardea sibirica* AK. 2,5,22. 25. Trik. 2,5,25. 3,3,453. H. 1328. an. 3, 759. fg. Med. s. 44. Halâj. 2,89. = हंस Çabdârnava bei Mallin. zu Çiç. 12,44. — M. 5,12. Jâgń. 1,172. MBh. 1,5898. 3,1535. 17249. हंससारसयुक्तेन विमानेन 13,5178. 16,39. Hariv. 8793. R. 1,36,7. 2,55,31. 95,3. R. Gorr. 2,47,3. 65,14. 3,20,20. पदत्तरं सारसगृधयोर्भवेत् 53,58. Káraka 1,27. Suçr. 1,205,12. Megh. 32. Ṛt. 1,20. Ragh. 1,41. 13,30. Mâlav. 41. Çiç. 6,75. 12,44 (= हंस). Kir. 8,31. Spr. (II) 6246. Varâh. Bṛh. S. 48,9. 73,1. 88,3. Kâvjâd. 3,14. Bhâg. P. 3,10,23. 15,18. 4,9, 64. 8,2,15. Pańkat. 82,6. 158,21. Hit. 120,7. Vet. in LA. (III) 5,8. Verz. d. B. H. No. 897. Verz. d. Oxf. H. 15,*b*,9. 86,*b*,37. 92,*b*,1 v. u. am Ende eines adj. comp. f. श्रा Nalod. 2,10. — *b) der Mond* Trik. H. an. Med. — *c)* N. pr. α) eines Sohnes des Garuḍa MBh. 5,3596. — β) eines Sohnes des Jadu Hariv. 5206. 5231. — γ) eines Buckelichen Mâlav. 60,11. fgg. °क ed. Bomb. — 3) f. ई *das Weibchen der Ardea sibirica* Trik. 3,3,137. H. 1329. Halâj. MBh. 11,532. 682. Mṛkkh. 11,5. Nalod. 2,40. — 4) n. *a) Lotusblüthe* AK. 1,2,3,39. Trik. 3,3,453. H. an. Med. Kaurap. 44. LA. (II) 91,22. — *b)* = सारसन *Gürtel* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. राज°.

2. सारस (2. स + श्रारस von 1. रस् mit श्रा) adj. *schreiend, rufend;* vgl. 2. सारस्य.

सारसंहिता f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 2,10.

सारसक (von सारस) m. N. pr. eines Buckelichen Mâlav. ed. Bomb. 90,1. fgg. सारस ed. Tullb.

सारसंग्रह m. *kurze Zusammenstellung des Besten* Kâm. 1. Titel verschiedener Werke Verz. d. B. H. 290, 2. Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,22. fg.

104,*a*,31. 285,*b*, No. 668. 292,*b*,32. 336,*a*, No. 790. Verz. d. Cambr. H. 68. Notices of Skt Mss. 1, 118. 147. 2,78. 262. Hall 27. चक्रदत्तसर्व° Verz. d. Kop. H. 104,*b*.

सारसन n. *Gürtel* AK. 2,6,2,10. H. 664. an. 4,202. fg. Med. n. 221. Halâj. 2, 405. Kir. 18, 32 (सारशन). *eine Schärpe, die über die Brust weg auf dem Panzer getragen wird*, AK. 2,8,2,31. H. 767. *Brustharnisch* H. an. Med. *Panzer* (wenn man तनुत्राणे st. तनुत्रीणां liest) Med.

सारसमुच्चय m. *die Sammlung des Besten* als Titel von Schriften Notices of Skt Mss. 2,268. Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,23. Ind. St. 2,132. 145. fg.

सारसायन adj. von सरस gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80. v. l. im gaṇa रेषुकार्यादि zu 4,2,54. सारसायनभक्त = सारसायनानां विषयो देशः ebend.

सारसारिन् adj. *Läufe laufend:* Wind und Ross TBr. 3,8,2,1.

सारसिद्धान्तकौमुदी f. Titel einer Schrift Hall 27.

सारसुन्दरी f. Titel eines Commentars zum Amarakoça Colebr. Misc. Ess. 2,56. Wilson, Dict. 1te Aufl. Pref. XXV. Notices of Skt Mss. 2,31. fg. (सारदासुन्दरी fälschlich in der Ueberschr.).

सारसेय adj. von सरस gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80.

1. सारस्य (von 2. सरस) n. *Feuchtigkeit, Wasserreichthum* Nalod. 2,40.

2. सारस्य (von 2. सारस) n. *Geschrei* u. s. w. ebend.

सारस्यायन gaṇa रेषुकार्यादि zu P. 4,2,54. सारस्यायनभक्त adj. = सारस्यायनानां विषयो देशः ebend.

सारस्वत 1) adj. (f. ई) *a) von der* Sarasvatî (Sarasvant), *dem Flusse oder der Göttin der Stimme und Rede, stammend, ihr gehörig, sie betreffend, an ihr vorgehend* u. s. w.: सरस्वती सारस्वतेभिः ṚV. 3, 4, 8. उत्स VS. 13, 35. ग्रह 18,20. वीर्य 19,8. 24,1. चरु Çat. Br. 2, 5, 4,11. 3,9,1,7. 11,5,2,2. 12,8,2,16. TS. 2,4,6,1. 5,4,2. 3,5,1,4. Jâǵń. 2,83. Wasser Çat. Br. 5,3,4,3.23. Megh. 50. सत्त्र Âçv. Çr. 12, 6,1. Kâtj. Çr. 13,4,5. 24,4,27. 6,14. 25,5,25. Lâṭj. 1,4,25. 10,5,10. 15,1. Maçaka 11,8 in Verz. d. B. H. 74. Ind. St. 1,50. तीर्थ MBh. 9, 2365. अवभृथ 3,8375. पर्वन् 1,347. लोक 3,7004. 8044. 9,2244. स्रोतस् Verz. d. Oxf. H. 120,*a*,16. °व्रत 41,*a*,5. °कल्प 94,*a*,4. सारस्वतामृत 210,*b*, No. 497. इष्टि Mârk. P. 72, 25. सूक्त 26. सार Spr. (II) 2954. सारस्वती प्रक्रिया Titel einer Grammatik Verz. d. Oxf. H. 171,*a*, No. 381. सारस्वतोत्सव Tithjâdit. im ÇKDr. शृङ्गार° Gît. 12,29. — *b) zum* Ṛshi Sârasvata *in Beziehung stehend* Ind. St. 3,391. 400. गति MBh. 3,7059. — 2) m. *a)* pl. *die Anwohner der* Sar., N. pr. eines Volkes in Madhjadeça, AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93 (56). Varâh. Bṛh. S. 14,2. 16,22. Mârk. P. 57,51. 58,7. Bhâg. P. 1,10,34. सारस्वता गणाः (vgl. सारस्वत्यो गणाः 12,2232) dass. MBh. 5,2254. Brahmanen von der Sar. Bhâg. P. 10,89,20. Weber, Vaǵras. 256. Hall 120. Colebr. Misc. Ess. 2,179. 188. 213. सारस्वताः = कश्मीराः H. 958. — *b)* N. pr. eines Ṛshi, eines *Sohnes der* Sar. Ind. St. 3,398. fgg. 459. MBh. 3,7058. 8189. 9,2926. fgg. 12,7597. 13675. 13,7115. Hariv. 9571. Verz. d. Oxf. H. 52, *a*, 44. *b*, 5. 74,*b*,2. 80,*a*,11. VP. 9. 272. Bhâg. P. 2,7,45. सारस्वतेन मुनिना दगार्गलं यत्कृतम् Varâh. Bṛh. S. 54,99. — *c)* N. *des zwölften* Kalpa *oder Tages* Brahman's; s. u. कल्प 2) *d*). — *d) ein Stab aus* Bilva-*Holz* H. 815. — 3) f. ई *eine best. Pflanze*, = ज्योतिष्मती Râǵan. 3,70. — 4) n. *a) Beredsamkeit:* श्रुतिपुटी सारस्वतद्रोहिणी Spr. (II) 7382. Verz. d. Oxf. H. 110,*a*,19. — *b)* Titel einer Grammatik, = सारस्वती प्रक्रिया Verz. d. Oxf. H. 172,*b*,21. fg. Colebr. Misc. Ess. 2,15. — Vgl. मत्त°, सिद्ध°.

सारस्वतकोश m. Titel eines *Wörterbuchs* Verz. d. Oxf. H. 183,*a*,2. 3.

सारस्वततन्त्र n. Titel einer Schrift ebend. 104,*a*,32.

सारस्वततीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 65, *b*, 37. fg. 66,*a*,5; vgl. सारस्वते तीर्थे MBh. 9,2365.

सारस्वतपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. B. H. 117,5.

सारस्वतप्रक्रिया f. Titel einer Grammatik, = सारस्वती प्रक्रिया Verz. d. Oxf. H. 173,*a*, No. 384. Hall 159.

सारस्वतविलास m. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,24.

सारस्वतसूत्र n. = सरस्वतीसूत्र Verz. d. B. H. No. 770.

सारस्वताभिधान n. Titel eines *Wörterbuchs* Verz. d. Kop. H. 103,*a*. Notices of Skt Mss. 2,39.

सारस्वतालंकार m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 126,*a*,22. fg.

सारस्वतीय adj. *zum* Sarasvatîsûtra *in Beziehung stehend* Verz. d. Oxf. H. 171,*b*,21.

सारस्वत्य adj. = सारस्वत. गण MBh. 12,2232; vgl. सारस्वता गणाः 5,2254.

सारात्सारसुसंग्रह m. *ein vorzügliches Compendium des Allerbesten*, Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 2,41.

सारामुख m. *eine Reisart* (कृष्णशूक Schol.) Verz. d. Oxf. H. 304,*a*,8.

सारामृत n. Titel einer Grammatik Colebr. Misc. Ess. 2,48.

साराम्भस् n. *ausgepresster Saft:* बीजकसंभव *Citronensaft* Suçr. 2,152,9.

साराल m. *die Sesampflanze* Çabdar. im ÇKDr.

साराव (2. स + आराव) adj. *schreiend, rufend* Kathâs. 33,172.

सारावली f. Titel verschiedener Werke Verz. d. Oxf. H. 104,*a*,32. 279,*b*,40. 292,*b*,33. 329,*a*, No. 780. 338,*a*,27. Verz. d. Cambr. H. 68. Notices of Skt Mss. 1,191. Utpala zu Varâh. Bṛh. 1,19. — Vgl. स्मृति°.

सारासार (2. सार + असार) 1) n. *a) die Stärke und Schwäche:* स्वबले सारासारविचारः क्रियताम् Hit. ed. Johns. 2206; vgl. ed. Schl. 104,7. — *b) die gute oder schlechte Qualität:* भाण्डानाम् M. 9,331. *das Gute und Schlechte* Râǵa-Tar. 6,193. — 2) adj. *stark und schwach:* बल MBh. 12,4208.

सारासारता (von सारासार) f. *die starke und schwache Seite:* दृष्टा मयास्य पिङ्गलकस्य सा° Pańkat. 58,9; vgl. ed. orn. 59,12.

सारि 1) = शारि 1) Kauç. 10. — 2) = शारि 3) Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. पीत°.

सारिक 1) m. *a)* = सारिका *Predigerkrähe* MBh. 13,2835. 5459. शुकसारिकौ (!) LA. (III) 32,12. — *b)* N. pr. eines Muni MBh. 2,108. — 2) f. आ AK. 3,6,1,8. *a) Predigerkrähe* (fast immer in Verbindung mit शुक *Papagei*) Trik. 2,5,22. H. 1336. Hâr. 89. M. 5,12. MBh. 3,11609. 12,5807. 13,5068. 16,38. Hariv. 12684. R. 2,53,22 (24 Gorr.). 5,15, 35. Káraka 1,27. Suçr. 1,201,19 (hier und bei Káraka unter den प्रतुद). Kâm. Nîtis. 7,11. Megh. 83. Spr. (II) 899. 4879. 5513. Varâh. Bṛh. S. 88,30. Kathâs. 77,8. Mârk. P. 15,3. 115,12. Bhâg. P. 4,4, 5. 5,24,9. LA. (III) 16,3. fgg. 32,17. Verz. d. B. H. No. 897. Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,37. 92,*b*,2 v. u. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 35. शुकसारिकम् Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,127. शुकसारिकाप्रलापन unter den 64

Künsten Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,13. fg. In den Bomb. Ausgg. stets mit स geschrieben, obgleich das vedische शारि eher für श sprechen würde. — *b*) so v. a. *eine Vertraute* (weil die *Predigerkrähe* als stete Begleiterin des Papageien erscheint) Hall in der Einl. zu Vâsavad. 38. Die Zusammenstellung mit अभिसारिका 56 ist nicht zu billigen. — *c*) *die Laute der* Kaṇḍâla H. ç. 82. — *d*) N. pr. einer Râkshasî Verz. d. Oxf. H. 77,*a*,1. — Vgl. मदन°, विट्°.

सारिकामुख m. *ein best. giftiges Insect* Suçr. 2,287,19. 287,14. mit श geschr.

सारिकावण (सारिक [sic] + वन) n. gaṇa कोटरादि zu P. 6,3,117; vgl. 8,4,4.

सारिन् 1) adj. *a*) (von सर्) *eilend, sich bewegend:* पयौ रथानां पुरतो हि सा चमूस्तथैव पश्चादतिमात्रसारिणी MBh. 12,1893. *nachgehend, folgend* (in comp. mit der Ergänzung): श्लोक:° Ait. Br. 6,17. रूप° MBh. 14,2122. 2282. अश्व° R. Gorr. 1,41,29. धनंजय° MBh. 14,2516. आराव° 12,3750. आम्नाय° *befolgend, sich richtend nach* 3,2459. in Etymologien: अग्र° Nir. 3,8. स्वयं° 5,4. घृत° 12,36. — *b*) am Ende eines comp. von 2. सार. मूर्धसु त्राणसारिषु so v. a. *mit trefflichen Helmen versehen* Kâm. Nîtis. 13,12. — 2) m. *aus verdicktem Safte gewonnenes Räucherwerk:* निर्यासाः सारिणश्चैव कृत्रिमाश्चैव ते त्रयः MBh. 13,4715. अगुरुः सारिणां श्रेष्ठः 4717. = काष्ठाग्निसंयोगान्निःसरत्तः Nîlak. Vgl. 2. सार 1) *n*). — 3) f. सारिणी *a*) (von सर्) *Kanal, Graben* Hâr. 125. Vgl. सारणि. — *b*) Bez. vieler Pflanzen, = कार्पासी (Râǵan. 4,191), दुरालभा, कपिलशिंशपा, प्रसारणी, रक्तपुनर्नवा (Râǵan. 5,118) Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. अश्म°, पुष्कर°, पूर्व°, मयूर°, सार°, दलसारिणी, न्यङ्कु°, न्याय°.

सारिफलक m. Halâj. 5,59 = शारि°.

सारिमेजय adj. *nebst* Arimeǵaja (ein Sohn Çvaphalka's) MBh. 1, 6999. Wilson in VP. 435 macht शारिमेजय zu einem Sohne Çvaphalka's; vgl. VP. 4,14,2 und Hall in der 2ten Aufl. von VP. 4,95.

सारिव 1) m. *eine best. zu den* शालि *oder* षष्टिका *gezählte Körnerfrucht* Karaka 1,27. Vâgbh. 1,6,2. — 2) f. आ Bez. *zweier Schlingsträucher: Hemidesmus indicus RBr.* (*Country Sarsaparilla*) Ratnam. 20 und *Ichnocarpus frutescens RBr.* (als Substitut für *Sarsaparilla* gebraucht) AK. 2,4,2,30. 3,4,23,145. Ratnam. 21. — Suçr. 1,137,4. 140, 16. 374,10. 376,16. 377,15. 2,39,19. 62,13. °द्वय 419,1. प्रतानाः सारिवाद्यः Prâjaçkittend. 43,*a*,6. Varâh. Bṛh. S. 54,87. Hier und da mit श geschrieben. — सारिवाः Pańkat. II,102 fehlerhaft für सारसाः; s. Spr. (II) 6246. Vgl. उत्पलशारिवा und चन्दन°.

सारिष्ठ (von 2. सार) adj. *der allerbeste* Çañk. zu Khând. Up. S. 12. davon nom. abstr. °त्व n. Glosse ebend.

सारिसृक्क s. सारिसृक्त.

सारिसृक्त m. N. pr. eines der Verfasser zu Ṛv. 10,142 mit dem patron. Çârṅga. सारिसृक्क v. l.; so auch MBh. 1,8372. 8406. सारिसृक्क ed. Bomb.

सारिसृक्व s. सारिसृक्त.

सारिस्थाखाँ m. N. pr. eines *Chans* Kshitîç. 27,15.

सारी f. s. u. 2. सार 3) und vgl. पुष्कर°, विट्°.

सारु *ein best. Metrum: 4 Mal* —⏑ Colebr. Misc. Ess. 2,158 (II,3).

सारूढ MBh. 6,3535 fehlerhaft für स्वारूढ (so ed. Bomb.).

सारूप Kâm. Nîtis. 4,54. 61 fehlerhaft für सानूप.

सारूपवत्स n. *Milch von einer* सरूपवत्सा Kauç. 16. 19. fg. 39. 46. 50.

सारूप्य (von सरूप) n. 1) *gleiches Aussehen, Aehnlichkeit, Gleichartigkeit, Uebereinstimmung:* सारूप्यमर्जुनस्येव क्लीबरूपं बिभर्ति च MBh. 4, 1264. Mṛkkh. 84,6. Sâh. D. 464. वयसः कर्मणो ऽर्थस्य श्रुतस्याभिजनस्य च। वेषवाग्बुद्धिसारूप्यमाचरन्विचरेदिह ॥ M. 4,18. Mâlatîm. 76,20. Sarvadarçanas. 19,2. 68,20. 131,8. 172,18. Comm. zu TS. Prât. 14,23. सालोक्यसार्ष्टिसामीप्यसारूप्यैकत्वम् *gleiches Aussehen* (mit der Gottheit nach dem Tode) Bhâg. P. 3,29,13. 10,41,42. 55,33. Pańkar. 2,7,3. Verz. d. Oxf. H. 10,*a*, N. 2. Wilson, Sel. Works 1,149. — 2) in der Dramatik *ein auf Verwechselung zweier ähnlich aussehender Personen beruhendes heftiges Auftreten gegen einen Unschuldigen* Sâh. D. 464.

सारूप्यता f. = सारूप्य 1): वर्णसारूप्यतां याति गगणं सागरस्य वै Hariv. 3585.

सारोद्धार m. *Auswahl des Besten*, Titel eines über Musik handelnden Werkes Verz. d. Oxf. H. 201,*a*, No. 479.

सारोपा (2. स + आरोप) f. (sc. लक्षणा) Bez. *einer Art von Ellipse* (*eine Uebertragung enthaltend*) Sâh. D. 17. Pratâpar. 8,*b*,8. 9,*a*,8. Sarvadarçanas. 173,11. Davon °त्व n. nom. abstr. Sâh. D. 13,6. — Vgl. शुद्ध°.

सारोष्टिक m. *ein best. Gift* ÇKDr. fehlerhaft für सौराष्ट्रिक.

सार्कण्डेय m. patron. von सृकण्डु gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. — Vgl. मार्कण्डेय.

सार्गड s. u. अर्गड.

सार्गल (2. स + अर्गल) adj. *mit einem Riegel versehen, verriegelt:* द्वार Hariv. 3397. in übertragener Bed. so v. a. *gehemmt:* ईप्सित Ragh. 1. 79. — Vgl. unter अर्गड.

सार्गाल (von सृगाल) adj. (f. ई) *einem Schakal eigen* u. s. w.: योनि MBh. 12,6711 (°लीं यामहम् mit der ed. Bomb. zu lesen). 13,411. शा° beide Ausgg.

सार्गिक adj. = सर्गाय प्रभवति gaṇa संतापादि zu P. 5,1,101.

सार्ङ्गी f. *ein best. Metrum*, = सारङ्गी Colebr. Misc. Ess. 2,159 (IV,5).

सार्चिस् (2. स + अर्चिस्) adj. *flammend, brennend* MBh. 13,863.

सार्ज m. = सर्जिका *Natron* Ratnam. 304.

सार्जन (?) Pańkar. 3,14,53.

सार्जनाक्ति m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,38. fg.

सार्ञ्जय (von सृञ्जय) m. patron. Ṛv. 6,47,25. des Sahadeva Ait. Br. 7,34. Çat. Br. 2,4,4,4. 12,8,2,3. Çâñkh. Çr. 16,11,11.

सार्थ (2. स + अर्थ) Uṇâdis. 2,5. 1) adj. (f. आ) *a*) *mit einem Auftrag versehen:* सार्थान्प्रेषितानुब्रूयात् Çâñkh. Br. 8,9. — *b*) *erfolgreich:* प्रार्थना Schol. zu Çâk. 17,14. — *c*) *mit Reichthümern versehen, reich* H. an. 2,222. कार्पटिकानां सार्थः Kâçikh. 12,26 (nach Aufrecht). वणिग्गरु Râǵa-Tar. 6,41. — *d*) *bedeutungsvoll:* ईश्वरादिपद Kusum. 53,6. — 2) m. *a*) *eine reisende Handelsgesellschaft, Karavane* H. an. Med. th. 13. MBh. 3,2510 (महा°). 2521. fgg. 2527 (सार्थस्य नेता). 2537. 2546 (°मण्डल). 2552. °हीना R. 2,66,4. सार्थादिव परिभ्रष्टा R. Gorr. 2,68,30. Spr. (II) 5155. सार्थः प्रवसतो मित्रम् 7027. Ragh. 17,64 (pl.). Varâh. Bṛh. S. 86, 11. Kathâs. 7,26. 54,123. 125. 57,72 (स° adj.). 64,21. 26. 102,58 (pl.).

Bhâg. P. 5,5,30. 13,1. 2. 11, 18, 24 (pl.). Pańkat. 8, 21. Sarvadarçanas. 153, 7. 8. वणिक्° Kathâs. 29, 105. 56, 328. Bhâg. P. 5, 14, 1. अज्ञ° 4, 7, 28. नरलोक° 5,14, 38. — b) *Gesellschaft, Trupp, Schaar, Menge* überh. AK. 2,5,41. H. 1412. H. an. Med. Halâj. 4,1. योषिताम् Varâh. Brh. S. 86,49. कार्पटिकानाम् Kâçikh. 12,26 (nach Aufrecht). पथिक° Mrkkh. 82,23. Mâlav. 67,19. सुहृत्° Spr. (II) 4288. कामिजन° Çâk. 32, 6. स्ववधू° Kathâs. 17,19. 121,130. अर्थि° 72,164. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 503, Çl. 11. प्रमथ° 502, Çl. 1. नानापथागतानाथ° Râga-Tar. 2, 58. पार्थिव° Dhûrtas. 66,17. अशेषप्राणिसार्थप Pańkar. 4,3,116. नौ° MBh. 12, 5477. पदार्थ° Sarvadarçanas. 11,2. 3 Spr. (II) 6133 (Conj.). — c) एकसार्थप्रयात *in einer und derselben Gesellschaft aufgebrochen* so v. a. *ein und dasselbe Ziel verfolgend, ein und dasselbe vorhabend* MBh. 1,6930 (एकसार्थं ed. Calc.). 10,207. Râga-Tar. 5,374. — Vgl. भङ्ग°.

सार्थक (von सार्थ) adj. 1) *von Nutzen, Gewinn bringend* Verz. d. Oxf. H. 37, *a*, No. 90. जन्मन् Bhâg. P. 10,41,45. अति° Pańkar. 1,7,6. अ° 2,2,66. — 2) *bedeutungsvoll, einen Sinn habend* RV. Prât. 12,9. Comm. zu TS. Prât. 3,1. 4,11. 8,16. Sâh. D. 69,13. Davon nom. abstr. °त्व n. 260,20. fg.

सार्थधर m. N. pr. eines *Karavanenführers* Kathâs. 56,38.

सार्थपति m. = सार्थवाह 1) Açokâvad. 23.

सार्थपाल m. *Hüter einer Karavane* Mârk. P. 19,25.

सार्थभृत् m. = सार्थवाह 1) Açokâvad. 24.

सार्थय् (von सार्थ), °यति *erfolgreich —, Gewinn bringend machen* Verz. d. Oxf. H. 130, *a*, 11.

सार्थवत् (von सार्थ) adj. *einen bedeutungsvollen, zutreffenden Namen führend* Verz. d. Oxf. H. 153, *a*, 13. — Vgl. यथार्थ.

सार्थवाह m. 1) *Führer einer Karavane, ein ansehnlicher Kaufmann, der einer Handelsgesellschaft vorsteht,* AK. 2,9,78. H. 868. MBh. 3, 2522. 2526 (स्वार्थ° ed. Calc.). 2527. Mrkkh. 14,6. Çâk. 90,18 (Seefahrer). Mâlav. 68,8. Varâh. Brh. S. 4,13. 87,14. Kathâs. 13,188. 22,89. 26,132. 29,179. 54,172. 56,38. 84,4. 86,35. Sâh. D. 554. Açokâvad. 24. Ratnâvadânam. 117. Pańkat. 9,1. 2. द्विज° Mrkkh. 2,3. — 2) bei den Buddhisten N. pr. eines Sohnes des Versuchers (मारपुत्र) Lalit. ed. Calc. 49,5. 380,5. 387,12. Schiefner, Lebensb. 292 (62).

सार्थवाहन m. = सार्थवाह 1) Kathâs. 56,44.

सार्थसंचय (2. स + अर्थ-सं°) adj. *grosse Reichthümer besitzend* Kathâs. 34,211.

सार्थिक (von सार्थ) adj. und subst. *mit einer Karavane reisend, Theilnehmer einer Handelsgesellschaft* MBh. 3,2542. neben वणिज् 12,5808. Bhâg. P. 5,13, 2. Pańkat. 8,20. यदेव कर्म केवलं पुराकृतं शुभाशुभम् । तदेव पुत्र सार्थिकं भवत्यमुत्र गच्छतः ॥ *pflegt den zur andern Welt Gehenden auf der Reise zu begleiten* Spr. (II) 3373.

सार्थीकृ (सार्थ + 1. कर्) *erfolgreich —, Gewinn bringend machen:* सर्वं °कृतं त्वया Verz. d. Oxf. H. 63, *b*, 4.

सार्दागव (patron. von सृदागु) m. N. pr. eines Lehrers Lâty. 7,9,13.

सार्द्र adj. = आर्द्र *feucht, nass* AK. 3,2,55. H. 1492. सार्द्रे चर्मणि भुञ्जीत *auf einem angefeuchteten Felle sitzend speise er* MBh. 13,3751. Naish. 12,73. Kâlakakra 3,22.

सार्ध (2. स + अर्ध) 1) adj. (f. आ) *nebst einem halben:* द्वे शते सार्धे *250* M. 8,138. Mârk. P. 119, 17. Râga-Tar. 1, 51. सार्धं वर्षशतम् *150* 172. Kathâs. 29,171. द्वे सहस्रे सुवर्णास्य सार्धे *2500* Râga-Tar. 6,102. पञ्चत्रिंशतमब्दानां सार्धाम् *35½* 1,196. त्रिंशतं सार्धां (so zu lesen) वर्षाणाम् *30½* 286. दिनद्वयेन सार्धेन *2½* 129. चतुरो मासान्सार्धान् *4½* Varâh. Brh. S. 11,45. 53,26. 54,54. Kull. zu M. 4, 95. सार्धत्र्यङ्गुल Suçr. 1,126,5. सार्धसप्तन् *7½* Comm. zu Sûrjas. 7,13. Bhâg. P. 5,21,10. Schol. zu P. 1,2,32. सार्धमेकांशम् *1½ Theile* M. 9,151. यामिन्या यामः सार्धो (so zu lesen) ऽवशिष्यते Râga-Tar. 3,178. Pańkat. 237,3. Varâh. Brh. S. 54, 6. अर्धपदाः, सार्धाः *ein halbes Fach einnehmend, anderthalb Fächer einnehmend* 53,56. — 2) सार्धम् indecl. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. = सह u. s. w. AK. 3,5,4. H. 1527. Halâj. 5, 91. *a*) adv. *zusammen:* स्त्रियः सार्धं यान्ति Çat. Br. 1,3,1,9. सार्धं जुहोति 2,3,2,14. 6,2,7. 3,6,2,7. 4,2,5. 5,3,4,27. विहारिन् Vjutp. 224. आ-दा *mitnehmen* Weber, Râmat. Up. 299. — *b*) praep. *mit, zugleich mit:* α) mit vorangehendem oder folgendem instr. Lâty. 5,8,5.12. Khând. Up. 8,9,2. M. 1,27. आसीत गुरुणा सार्धम् 2, 204. नाम्नीयाद्भार्यया सार्धम् 4,43. 7,56.59.151. न तत्पुत्रैर्भजेत्सार्धम् 9,209. 11,186. MBh. 1,5568. संगच्छस्व मया सार्धमेकैकैकः 5989. 3,1727. 2303. 2697. R. 1,1,31. fg. 2,33,6. 51,19. प्रेतैर्वा भाषते सार्धम् Suçr. 1,116,1. Varâh. Brh. S. 2,18. 89,10. Çâk. 95. 109,1. Weber, Râmat. Up. 296. Ragh. 4,69. Spr. (II) 336. 7028. LA. (III) 36,17. 51,6. Râga-Tar. 1,60. Bhatt. 6,26. पुत्रेण सार्धं धनवान् P. 2,3,19, Schol. रात्रयः षोडश — चतुर्भिरितरैः सार्धमहोभिः सद्विगर्हितैः M. 3,46. तप्यत्नमृषिभिः सार्धं मातुलम् R. 1, 62, 3. साहं त्वां भ्रातृभिः सार्धं यद्ब्रवीमि *zu dir und deinen Brüdern* MBh. 1,5965. नीता रात्रिः क्षणमिव मया सार्धम् Megh. 87. Spr. (II) 4421. प्रदेशिन्यादिभिः सार्धमङ्गुष्ठे वितते सति H. 595. — β) in comp. mit der Ergänzung: कुत्र गोपाङ्गनासार्धं विजहार जगत्पतिः Verz. d. Oxf. H. 26, *b*, 21. का प्रीतिः गणिकासार्धम् Spr. (II) 1635.

सार्धवार्षिक (von सार्ध + वर्ष) adj. *anderthalb Jahre während:* व्रत Kull. zu M. 11,126.

सार्प adj. *zu den* Sarpa *in Beziehung stehend:* युग Gjot. 24, N. °ऋ n. *das unter den* Sarpa *stehende* Nakshatra Âçleshâ Varâh. Brh. S. 23,8. सार्प n. dass. 8,19. 10,7. 15,30. Maitrjup. 6,14. R. 1,19,8 (18, 15 ed. Bomb.). Sûrjas. 8,19. Weber, Nax. 1,310. सर्पार्धे Weber, Gjot. 28. 34. fg. सार्पी f. dass. H. 111.

सार्पराज्ञ 1) adj. (f. ई) *von der* सर्पराज्ञी *herrührend:* ऋचः Kâtj. Çr. 9,18. 25,13,32. Çâṅkh. Çr. 10,13,26. त्रिक Lâtj. 10,10,1. — 2) f. ई = सर्पराज्ञी, angeblich N. pr. der Verfasserin von RV. 10,189, Çâṅkh. Br. 27,4. Pańkav. Br. 4,9,4.

सार्पाकव m. patron. von सृपाकु gaṇa विदादि zu P. 4,1,104.

सार्पाकवायणी m. patron. von सार्पाकव gaṇa हरितादि zu P. 4,1,100.

सार्पिपणिका adj. f.: पङ्क्ति Verz. d. Cambr. H. 77.

सार्पिष (von सर्पिस्) adj. *mit zerlassener Butter zubereitet* Halâj. 2,167.

सार्पिष्क (wie oben) adj. dass. H. 410.

सार्प्य m. = सार्पी (s. u. सार्प) falsche Lesart H. 111.

सार्व 1) adj. = सर्वेभ्यो हितम् P. 5,1,10. — 2) bei den Gaina *ein* Arhant H. 25.

सार्वसह (von सर्वसह) n. *eine Art Salz* (रोमक) Râgan. 6,108. सार्वसह v. l.

सार्वकर्मिक (von 1. सर्वकर्मन्) adj. *zu allen Handlungen geeignet:* मन्त्र KRIJÂSAMUKKAJA 71. 73. 75. 79. 92.

सार्वकामसमृद्ध m. N. *des 6ten Tages im* Karmamâsa Ind. St. 10, 296. fehlerhaft für सर्व°, wie schon WEBER andeutet.

सार्वकामिक (von 1. सर्वकाम) adj. (f. ई) *allen Wünschen dienend, — entsprechend, alle Wünsche gewährend* ÂÇV. ÇR. 11,2,4. ÇÂÑKH. ÇR. 3, 3,30. 4,10. GṚHJAS. 2,13. NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,109. 112. MBH. 3, 1003. 7,2206. 13,3441. 3927. 18,273. 278. HARIV. 7689. 7837. 7952. 16203. KIR. 18,25. BHÂG. P. 6,19,2. Verz. d. Oxf. H. 51,*a*, N. 1. °कामिका (!) f. 59,*a*,28.

सार्वकाल (von सर्वकाल) adj. *zu allen Zeiten stattfindend:* विवाह ÂÇV. GṚHJ. 1,4,2.

सार्वकालिक (wie eben) adj. (f. ई) *für alle Zeiten geltend, — ausreichend, ewig während* MBH. 1,7648. MÂRK. P. 39,23. 99,5. PAÑKAR. 1, 11,37. KULL. zu M. 2,206.

सौर्वकेश्य adj. *aus* Sarvakeça *stammend* gaṇa शपिडकादि zu P. 4,3,92.

सार्वक्रतुक (von सर्वक्रतु) adj. *zu allen Opfern in Beziehung stehend* Schol. zu LÂṬJ. 3,1,1.

सार्वगण n. *salzhaltiger Boden* RÂǴAN. 6,106. सर्व° v. l.

सार्वगुणिक (von सर्व-गुण) adj. *alle Eigenschaften besitzend:* गन्धमाल्यानुलेपन MBH. 18,279 = HARIV. 16209.

सौर्वचर्मीण adj. = सर्वचर्मीण *ganz aus Leder gemacht* P. 5,2,5.

सौर्वजनिक adj. = सर्वजनाय हितः P. 5,1,9, Vârtt. 7.

सौर्वजनीन adj. = सर्वजने साधुः gaṇa प्रतिजनादि zu P. 4,4,99. — Vgl. सर्वजनीन.

सार्वजन्य adj. *Jedermann eigen, allgemein:* सुभगत्व VARÂH. BṚH. S. 75,8.

सार्वज्ञ n. PAÑKAR. 1,1,50. Verz. d. Oxf. H. 256,*a*,33 wohl nur fehlerhaft für सार्वज्ञ्य.

सार्वज्ञ्य (von सर्वज्ञ) n. *Allwissenheit* SARVADARÇANAS. 28,22. 31,8. KUSUM. 21,8. Verz. d. Oxf. H. 243,*b*,7.

सार्वत्रिक (von सर्वत्र) adj. *überall stattfindend, allenthalben giltig, allgemein* Comm. zu ÂÇV. ÇR. 1,6,1. 5,4,5. 8,6,10. zu KÂTJ. ÇR. 3,3, 12. 25,1,25. 11,19. SÂH. D. 218,21. *von beliebiger Seite kommend:* प्रतिभय Spr. (II) 4602. Davon °त्व n. *allgemeine Giltigkeit, Allgemeinheit* Comm. zu KÂVJÂD. 2,179. अ° KUSUM. 29,21.

सार्वधातुक (von सर्व + धातु) adj. *der ganzen Wurzel* d. i. *dem Verbalthema, wie es in den Special-Formen erscheint, zukommend, daran gefügt werdend* P. 3,4,113. 1,2,4. 6,1,186. 192. 4,87. 110. 7,2,76. 3, 84. 87. 95. 4,21. Vârtt. zu 3,1,78. — Vgl. आर्धधातुक.

सार्वनाम्य (von 2. सर्वनामन्) n. *Allnamigkeit* NIR. 7,4.

सार्वभट्टभौमाचार्य m. N. pr. eines Autors Verz. d. Túb. H. 13. — Vgl. सार्वभौमाचार्य und सार्वभौमभट्टाचार्य.

सार्वभौतिक (von सर्वभूत) adj. *alle Wesen betreffend:* संसार M. 12,51. °बलिविधि KRIJÂSAMUKKAJA 156.

सार्वभौम (von 1. सर्वभूमि) gaṇa अनुशतिकादि zu P. 7,3,20. 1) adj. in Verbindung mit संयोग oder उत्पात so v. a. सर्वभूमेर्निमित्तम् P. 5,1,41. *auf der ganzen Erde bekannt* 43. *über die g. E. verbreitet:* मेघ ÇAT. BR. 12,3,2,6. *über die ganze Erde herrschend,* m. *Weltherrscher, Kaiser* P. 5,1,42. AK. 2,8,1,2. TRIK. 3,3,304. H. 691. an. 4,218. MED. m. 63. HALÂJ. 2,267. AIT. BR. 8,15. MBH. 1,3120. 3591. 3684. 8466. 10516. 5, 3452. 13,7126. HARIV. 1077. R. 2,88,13. BHARATA beim Schol. zu ÇÂK. 22,23. VARÂH. BṚH. S. 11,58. KATHÂS. 6,106. 30,51. 61,204. 68,80 (सर्व° gedr.). 73,370. 118,9. RÂǴA-TAR. 4,126. Z. d. d. m. G. 6,95,4 v. u. BHÂG. P. 1,17,36. 4,13,6. 6,14,10. 13. 8,13,17. 9,6,47. 18,51. Verz. d. Oxf. H. 152,*b*,15. fg. °व्रत 58,*a*,48. °भवन Spr. (II) 7029. °गृह H. an. 3, 417. MED. n. 129. देवता° *ein Kaiser unter den Göttern* KUVALAJ. 105, *b*,4. यति° Verz. d. Oxf. H. 258,*a*,13. — 2) m. N. pr. *a*) eines Sohnes des Ahamjâti MBH. 1,3768. fg. — *b*) eines Sohnes des Sudharman HARIV. 1077. — *c*) eines Sohnes des Vidûratha VP. 457. BHÂG. P. 9, 22,10. — *d*) verschiedener Autoren oder Beinamen derselben Notices of Skt Mss. 2,76. Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,15. °भट्टाचार्य 72,*b*,13. fg. HALL 30; vgl. श्रीसार्वभौमो महाभट्टाचार्यः Verz. d. Oxf. H. 108,*b*, N. गौरीकान्तसार्वभौमभट्टाचार्य HALL 23. रामभद्रसार्वभौमभट्टाचार्य 67. 80. — *e*) des Weltelephanten im Norden, auf dem Kubera sitzt, AK. 1,1,2,5. TRIK. H. 170. H. an. 4,218. MED. m. 63. HÂR. 148. HALÂJ. 1,104. R. 4,44, 43. 5,73,28. 7,31,32. — 3) n. *die Herrschaft über die ganze Erde, Kaiserwürde* BHÂG. P. 6,11,25. 10,16,37. 11,14,14. 27,52. — Vgl. कृष्ण°, सिद्धान्त°.

सार्वमेधिक adj. *zum* सर्वमेध *in Beziehung stehend:* सरस् R. 4,44,52.

सार्वयज्ञिक (von सर्वयज्ञ) adj. *Opfer aller Art betreffend* ÇÂÑKH. ÇR. 1,2,29.

सार्वरोगिक (von सर्वरोग) adj. *Krankheiten aller Art betreffend:* निदान Verz. d. B. H. 278, Çl. 40.

सौर्वलौकिक (von सर्वलोक) adj. (f. ई) *in der ganzen Welt bekannt, allgemein verbreitet* P. 5,1,44. MBH. 6,582. HARIV. 2142. Spr. (II) 1950. MÂLATÎM. 7,5. प्रसिद्धि Verz. d. Oxf. H. 128,*b*,39. *Jedermann gestattet:* स्त्रीणां दर्शनम् R. 6,99,34. *allgemein, gewöhnlich* (Gegens. लोकोत्तर): धर्म KATHÂS. 27,21.

सार्ववर्णिक (von सर्व-वर्ण) adj. 1) *jeglicher Art:* अन्नाद्य M. 3,244. बलि VARÂH. BṚH. S. 48,33. — 2) *allen Kasten gemein* MBH. 12,2275. BHÂG. P. 11,17,20.

सार्ववर्मिक adj. *von* Sarvavarman *verfasst* Verz. d. Oxf. H. 169,*b*, No. 375. — Vgl. शार्व°.

सौर्वविद्य n. nom. abstr. von सर्वविद्य oder vielmehr = सर्वविद्या (so ist wohl zu lesen) gaṇa चतुर्वर्णादि zu P. 5,1,124, Vârtt. 1.

सार्वविभक्तिक (von सर्व + विभक्ति) adj. *die Stelle aller Casus vertretend* WILSON, SÂÑKHJAK. S. 11.

सार्ववेदस = सर्ववेदस 1) adj. *der nach einem Opfer alle seine Habe den Priestern schenkt* M. 11,1 (v. l. सर्व°). — 2) n. *die ganze Habe:* °दक्षिणा (इष्टि) JÂǴN. 3,56.

सौर्ववेद्य n. *alle* Veda *insgesammt* gaṇa ब्राह्मणादि zu P. 5,1,124.

सार्ववैदिक adj. *aller* Veda *kundig* KAUÇ. 67.

सार्वसंसर्गलवण (v. l. सर्व°) n. *salzhaltiger Boden* RÂǴAN. 6,106.

सार्वसह s. सार्वसह.

सार्वसेन (von सर्वसेन) 1) m. N. eines Pañkarâtra ÂÇV. ÇR. 10,2,27.

— 2) f. ई patron. der Sunandâ, der Gattin Bharata's, MBh. 1,3785.

सार्वसेनि (wie eben) m. patron. des Çauk'eja TS. 7,1,10,2. °यज्ञ Weber, Nax. 2,329. pl. N. eines Kriegerstammes gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116.

सार्वसेनीय m. *ein Fürst der* Sârvaseni gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116.

सार्वसेन्य adj. *aus* Sarvasena *stammend* gaṇa शण्डिकादि zu P. 4,3,92.

सार्वायुष (von सर्वायुस्) adj. *volle Lebenskraft habend:* Agni Çat. Br. 8,1,4,6. ein Fürst Ait. Br. 8,15.

सार्षप (von सर्षप) adj. *vom Senf kommend:* तैल, स्नेह *Senföl* Kauç. 30. Jâǵn. 1,283. Sâh. D. 14,7. Suçr. 1,183,1. शाक 218,19.

सार्ष्ट adj. *von gleichem Range, von gleichem Werthe:* यदि सार्ष्टं प्रवृणीरन्मानवैलपैत्रावसेति Âçv. Çr. 12,15,5. स एष प्रथमः सर्वेषामेव सार्ष्टः स्यात् Nidânas. 6,13. — Vgl. सार्ष्टिता.

सार्ष्टि 1) m. a) = सार्ष्ट Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,41; vgl. 60, 6. — b) patron. Âçv. Çr. 12,10,10. — 2) f. = सार्ष्टिता Bhâg. P. 3,29, 13. Pañkar. 2,7,3. Wilson, Sel. Works 1,149.

सार्ष्टिता f. etwa *Gleichheit des Ranges* oder *Werthes:* सायुज्य, सार्ष्टिता, समानलोकता TBr. 3,9,20,2. 12,5,12. 9,8. Pañkav. Br. 25,18,6. Khând. Up. 2,20,2. Taitt. Âr. 10,15. Mahânâr. Up. in Ind. St. 2,94. ब्रह्म° M. 4,232. मत्° Bhâg. P. 11,27,51. — Vgl. सार्ष्ट.

साल m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 7,218. — Vgl. 1. शाल.

सालकि m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 54,b,40.

सालक्तक s. unter अलक्तक.

सालक्षण्य (von सलक्षण) n. *Gleichheit in Merkmalen* Sarvadarçanas. 14,1. 2.

सालङ्कटङ्कटा f. N. pr. einer Râkshasî, einer Tochter der Samdhjâ und Gattin Vidjutkeça's, R. 7,4,23. — Vgl. शालकटङ्कट.

सालंकार (2. स + अ°) adj. (f. आ) *geschmückt* Çrut. 18.

सालचन्द्र m. N. pr. eines Fürsten Târan. 2. 82. fg.

सालज्य n. Bez. von Brahman's Wohnort (संस्थान) Kaush. Up. 1,3. 5.

सालबल (?) N. pr. eines Ortes Târan. 293.

सालम्बन adj. = स्वकीयालम्बनेन सहितम् Verz. d. Oxf. H. 230, a, 39. fgg. Vgl. unter आलम्बन.

सालवन s. भद्र°.

सालवाहन m. v. l. für सातवाहन H. 712, Schol.

सालस adj. = अलस *matt, träge:* मदनविह्वलसालसाङ्गी Kaurap. 1. °दृष्टिपात Rt. 6,30.

सालाकारी f. *ein im Kampfe besiegtes Weib* Çabdârthak. bei Wilson.

सालावृक m. etwa *Hyäne* oder *wilder Hund* RV. 10,73,2. सालावृकाणां हृदयान्येता 95,15. इन्द्रो यतीन्सालावृकेभ्यः प्रादात् Ait. Br. 7,28. TS. 6,2,7,5. Kaush. Up. 3,1 (°केय Comm.). MBh. 1,3211. 3,15674. 6,2638. 7,1320. 10,482. Hariv. 7420. Bhâg. P. 5,8,9. 15. 8,2,21. 9,10. मनुष्य° MBh. 12,4226. f. ई TS. 6,2,4,4 (सला°). Ind. St. 3,458. 466. Comm. zu Taitt. Âr. 4,29. fg. Nach den indischen Lexicographen ist °वृक m. *Hund* AK. 3,4,1,12. H. 1280. an. 4,37. Med. k. 216. Halâj. 2,126. Hâr. 253. *Schakal* AK. H. an. Med. *Affe* AK. H. an. Med. Hâr. Vgl. noch Ind. St. 13,191. In den jüngeren Schriften (mit Ausnahme der Bomb. Ausg. des Bhâg. P.) stets शाला° geschrieben.

सालावृकीय Ind. St. 4,460. 465 wohl nur fehlerhaft für °वृकेय.

सालावृकेय m. *Junges der Hyäne* oder *des wilden Hundes* Pañkav. Br. 8,1,4. 13,4,17. 14,11,28. 18,1,9. 19,4,7. Ind. St. 3,465. fg. Kaush. Up. 3,1 (nach der Lesart des Comm.).

सालेन्द्रराज m. N. pr. eines Mannes Lalit. ed. Calc. 201,12.

सालोक्य (von सलोक) n. = सलोकता *das Innehaben derselben Welt* Bhâg. P. 3,29,13. Pañkar. 2,7,3. Çañk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 113. ऋषीणाम् *mit den* Ṛshi Ind. St. 3,398. कुन्दसाम् 8,120. अलकस्य MBh. 3,11184. इन्द्रस्य 12,3611. Hariv. 7701. भर्तुः Mârk. P. 129,35. पितृभिः सह MBh. 2,2393. चन्द्र°, अग्नि° M. 4,231. स्कन्द° MBh. 3,14648. सालोक्यादिचतुष्टय d. i. सालोक्य, सार्ष्टि (सार्ष्टिता), सामीप्य und सारूप्य Bhâg. P. 9,4,67. Pañkar. 1,8,22.

सालोक्यता f. dass.: स स्कन्दसालोक्यतामियात् MBh. 3,14627.

साल्ह m. N. pr. eines Mannes Târan. 290.

साल्हण adj. *dem* Sâlhaṇi *gehörig:* बल Râǵa-Tar. 8,3217 (man könnte aber auch साल्हणेर्बले vermuthen).

साल्हणि m. patron. von सल्हण Râǵa-Tar. 8,2673. 2683. 2702. 2784. 2869. 2884. 2955. 2975. 2996. 3037. 3184. 3248.

साव (von 1. सु) m. Soma-*Libation* RV. 10,49,7. — Vgl. प्रातः°, सहस्र° und 1. सव.

सावइरिसोले N. pr. eines Districts Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,32,1.

1. सावक (von सु) Pat. zu P. 8,3,65, Vârtt. 5.

2. सावक (2. स + अवका) adj. (f. आ) *mit Blyxa octandra belegt* Lâtj. 3,5,13. Kâtj. Çr. 12,3,11.

सावकाश (2. स + अव°) adj. (f. आ) *zur Anwendung kommend* Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 8,50,a. Davon nom. abstr. °त्व n. Schol. zu P. 7,2,106.

सावग्रह (2. स + अव°) adj. 1) *zerlegt werdend* (ein zusammengesetztes Wort im Padapâṭha) Comm. zu VS. Prât. 1,148. — 2) *das Wasser zurückhaltend, nicht regnend:* अम्भोद Spr. (II) 1755.

सावज्ञ (2. स + अवज्ञा) adj. *Geringachtung an den Tag legend:* अस्त्रेषु बाहुवीर्ये च Kathâs. 27,139. °म् adv. s. unter अवज्ञा.

सावद्य (2. स + अवद्य) adj. *mit einem Makel versehen, tadelhaft* (Gegens. निरवद्य): कर्मन् MBh. 13,6736. ऐश्वर्य Verz. d. Oxf. H. 51,a, N. 1.

सावधान (2. स + अव°) adj. *aufmerksam:* °मनस् Spr. (II) 5802. अतो यूयं तदवलोकने सावधाना भवत Z. d. d. m. G. 14,574,14. °म् adv. Çik. 88,4. किमु सावधानम् Spr. (II) 3767 fehlerhaft für किमुतावधानम्. Vgl. auch unter अवधान.

सावधानीभू (सावधान + 1. भू) *aufpassen:* (तेन) °भूय स्थितम् Verz. d. Oxf. H. 155,b,40. Z. d. d. m. G. 14,571,13.

सावधारण (2. स + अव°) adj. *eine Beschränkung auf das Erwähnte mit Ausschluss alles Anderen enthaltend* Nilak. 37.

सावधि s. u. अवधि 2).

सावन (von 1. सवन) 1) adj. *wonach die drei Libationen am Tage bestimmt werden* so v. a. *der wahren Sonnenzeit entsprechend:* Tag (von einem Sonnenaufgang bis zum andern), Monat (von 30 Tagen), Jahr (von 360 Tagen);

n. (sc. मान) *die wahre Sonnenzeit.* Nid. 5,4. 12. Schol. zu Kâtj. Çr. 4,4, 29. 20,3,5. zu Lâtj. 4,8,3. Sûrjas. 1,12. 36. उदयाद्उदयं भानोः सावनं तत्प्रकीर्तितम्। सावनानि स्युरेतेन यज्ञकालविधिस्तु तैः॥ 14,18. fg. सावनं मानम्, सावनं दिनम् Utpala zu Varâh. Bṛh. S. 2, S. 4, Z. 7 und zu Bṛh. 8,10. Gaṇit. Kâlam. 20 (Comm.). 31. fg. Grahaĺâgh. 11. Golâdhj. Madhjag. 8. 14. Weber, Ǵjot. passim. — 2) m. = यज्ञकर्मान्त, यजमान und प्रचेतस् Med. n. 153.

सावत्तमिश्र m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,10.

सावमर्द s. unter अवमर्द in den Nachträgen.

सावमान (2. स + अव°) adj. *von Geringschätzung begleitet, eine Ger. enthaltend:* °परपिण्ड Spr. (II) 2053.

सावयव (2. स + अव°) adj. *Theile habend, aus Theilen bestehend:* संवत्सर Pâr. Gṛhj. 2,12. Sâṁkhjak. 10. Sarvadarçanas. 101,18. 117,14. 16. रूपक (begreift in sich समस्तवस्तुविषय und एकदेशविवर्तिन्) Pratâpar. 78,*b*,5 (= साङ्ग Sâh. D. 672). Davon nom. abstr. °त्व Sarvadarçanas. 117,16. 119,11. fgg.

सावयवीकर् (सावयव + 1. कर्) *in Theile zerlegen* Pańkar. 3,6,14.

सावयस m. patron. (wohl von सवयस) des Ashâḍha Çat. Br. 1,1,2,7.

1. सावर adj. *sammt der Nachgeburt* (अवरा) Çat. Br. 14,9,4,22.

2. सावर m. 1) *Symplocos racemosa* Comm. zu AK. 2,4,3,13 und Çabdar. nach ÇKDr. Suçr. 2,126,14. 256,15. — 2) = पाप und अपराध Viçva im ÇKDr. — Vgl. शाबर.

सावरक 1) m. = 2. सावर 1) Suçr. 2,357,3. 431,10. — 2) f. °रिका *eine Blutegel-Art* Suçr. 1,40,21. 41,5.

सावरोह (2. स + अव°) adj. *mit Wurzeltrieben —, mit Luftwurzeln versehen:* °द्रुम adj. Hariv. 3644.

सावर्ण (von सवर्ण) 1) m. N. pr. eines Ṛshi VS. LVI,10. MBh. 2,110 (= सावर्णि 293). Bein. eines Manu 13,1339. Hariv. 464. 467. पूर्वजस्य मनोर्भ्रातुः (so die neuere Ausg.) सदृशो ऽयमिति प्रभुः। मनुरेवाभवन्नाम्ना सावर्ण इति चोच्यते 563. 605. 610. Mârk. P. 94,4. 108,24. सावर्णा (vgl. मेरु°) मनवः Hariv. lith. Ausg. 7,43. — 2) Bez. *der auf* Sâvarṇi *zurückgehenden* Saṁhitâ (vgl. सावर्णिका): वालखिल्याः ससावर्णाः Verz. d. Oxf. H. 56,*a*,9. — Vgl. ब्रह्म°, मेरु°.

सावर्णक 1) m. Bez. eines Manu Mârk. P. 108,24. — 2) सावर्णिका Bez. einer Saṁhitâ Verz. d. Oxf. H. 56,*a*,6; vgl. वालखिल्याः ससावर्णाः 9.

सावर्णलक्ष्य n. *Haut, Fell* Çabdar. im ÇKDr.

सावर्णि (patron. von सवर्ण) m. N. pr. eines Ṛshi Ṛv. 10,62,11. Âçv. Çr. 12,10,10. MBh. 2,292 (°गालवौ). 293 (सावर्ण 110). 5,3789. 13,692. R. 4,43,50. gaṇa कार्तकौजपादि (सावर्णिमाण्डूकेयौ) zu P. 6,2, 37. Saṁsk. K. 183,*b*,11. Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,41. 56,*a*,2. Bhâg. P. 12, 7,3. 5. Bez. eines Manu Hariv. 410 (सावर्ण die neuere Ausg.). 452. VP. 266. fg. Mârk. P. 53,8. 80,3. 106,14. Bhâg. P. 6,6,39. 8,13,10. fg. — Vgl. इन्द्र°, दक्ष°, देव°, धर्म°, ब्रह्म°, मेरु° (auch MBh. 2,2573), रुद्र°, क्षेम°.

सावर्णिक 1) adj. (f. ई) *a) zu derselben Kaste gehörig* (vgl. सवर्ण): पुत्राः Mârk. P. 51,30. — *b) zu* Manu Sâvarṇa oder Sâvarṇi *in Beziehung stehend:* अन्तर, मन्वन्तर Hariv. 606. Weber, Kṛshṇaǵ. 232. Mârk. P. 94,1. 4. संज्ञा 78,32. — *b)* N. pr. eines Dorfes: साबर्णिकाभिधं (sic) ग्रामम् Râǵa-Tar. 8,2278. könnte auch सावर्णिका f. (von सावर्णक) sein.

सावर्ण्य 1) adj. *zu* Manu Sâvarṇa oder Sâvarṇi *in Beziehung stehend:* मन्वन्तर Verz. d. Oxf. H. 39,*a*,19. — 2) m. oxyt. patron. von सवर्ण Ṛv. 10,62,9. Ind. St. 9,325. — 3) n. (von सवर्ण) *a) Gleichfarbigkeit* Suçr. 2,68,18. — *b) Homogeneität* (von Lauten) Schol. zu P. 1,1, 69. zu VS. Prât. 1,72.

सावशेष (2. स + अव°) adj. (f. आ) *einen Rest habend* so v. a. *unvollendet, unbeendigt* Spr. (II) 3648. R. 2,77,22 (सावशेषा° mit der ed. Bomb. zu lesen). Çâk. 22,15. Râǵa-Tar. 4,618. °जीवित adj. *noch nicht ganz abgelaufen* Pańkat. 146,23. °बन्धन adj. so v. a. *übrig geblieben* (die Bomb. Ausg. besser बन्धनशेष) 109,17. n. *Rest:* आयुषः सावशेषं मे नूनमस्ति Mârk. P. 62,26.

सावष्टम्भ (2. स + अव°) 1) adj. *Selbstvertrauen zeigend, entschlossen* Spr. (II) 4280. °म् adv. Kathâs. 25,97. — 2) n. (sc. वास्तु) *ein Haus mit einer offenen Gallerie* (वीथिका) *zur Seite* (gleichsam *eine Stütze habend*) Varâh. Bṛh. S. 53,21.

सावहेलम् adv. *geringschätzig, von oben herab:* (तम्) भूपालवत्सावहेलं पश्यन्नन्वग्रहीदिव Râǵa-Tar. 3,116. Vgl. unter अवहेला in den Nachträgen.

साविक adj. von सव Kauç. 67.

सावित्र 1) adj. (f. ई) *a) dem* Savitar *gehörig, — geweiht; von* Sav. *stammend* P. 4,3,78, Schol. VS. 8,7. 18,20. TS. 2,1,6,3. इष्टि Çat. Br. 13,1,3,7. 4,3,6. पुरोडाश 2,5,1,10. पशु 12,3,5,1. सूक्त 13,5,1,11. Kâtj. Çr. 8,1,5. मेरोः शृङ्गम् MBh. 12,10212. अस्त्र 7,6954. Hariv. 6854. 10617. नियम 5658. — *b)* Sâvitra d. i. Karṇa *betreffend:* उपाख्यान MBh. 1, 332. — *c) durch die* Sâvitrî d. i. *den* Savitar-*Vers bewirkt:* जन्मन् Bhâg. P. 4,31,10. — 2) m. *a)* ein Agni, davon handelt TBr. 3,10 (z. B. 3,10,9,3. 6. 10. 11,5). °चिति Ind. St. 3,386. fg. °चयन Notices of Skt Mss. 2,236. — *b)* sc. ग्रह TS. 6,5,7,1. Çat. Br. 4,3,5,23. Âçv. Çr. 5,18,1. — *c)* sc. होम M. 4,150; vgl. MBh. 13,5014. — *d)* (sc. कल्प) N. *des 10ten* Kalpa Verz. d. Oxf. H. 51,*b*,42. — *e) ein Brahmane* (weil er durch die Sâvitrî zum zweiten Mal geboren wird) H. 813. — *f)* = गर्भ Çabdar. im ÇKDr.. — *g) die Sonne* ebend. — *h) ein Sohn* oder *Nachkomme* Savitar's: सावित्रस्य मन्त्रः Ind. St. 3,459. भूमिपालाः Uttarar. 20,13 (27,13). चन्द्रकेतु 99,18 (132,3). patron. Karṇa's MBh. 1,5386. 13,6253 (vgl. 12,8598). ein N. Çiva's H. an. 3,618. Med. r. 236. ein Vasu Med. MBh. 12,7586. 13,7094. R. 7,27,34. ein Marut Hariv. 11545. 13174. 13255. ein Rudra Ǵatâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*a*,38. — कोणे होताशने च सावित्रः Varâh. Bṛh. S. 53,48. 3) f. सावित्री *a)* sc. ऋच् *ein* Savitar-*Vers* (insbes. der bekannte तत्सवितुर्वरेण्यम् Ṛv. 3,62,10) Trik. 2,7,12. Ait. Br. 1,16. Çat. Br. 3, 2,2,10. 11,5,4,6. Âçv. Gṛhj. 1,21,4. 3,5,12. Kauç. 56. Gobh. 3,3,2. Çâṅkh. Gṛhj. 2,5. 9,11. Ind. St. 3,395 (pl.). M. 2,77. 83. 101. 104. 118. 11,191. 194. 225. Jâǵn. 1,24. 3,279. MBh. 2,451. 3,4025. 5,3770. 14, 1216. 1217 (सावित्रि wegen Metrums). Hariv. 3280. 7022. 9429. 10244. 12435. 14078. Kathâs. 105,27 (zweideutig). 29. Bhâg. P. 5,9,5. 6,18,1 (eine Tochter Savitar's von der Pṛçni). 8,18,14. °प्रदानकर्मन् Verz.

d. B. H. 311,3. भारत° MBh. 18,208. — b) *die durch das Hersagen der Sâvitrî erfolgende feierliche Einführung in die Kaste, die zweite Geburt eines Mitgliedes der drei oberen Kasten:* आ षोडशाद्ब्राह्मणस्य सावित्री नातिवर्तते M. 2,38. आचार्यस्त्वस्य यां जातिम् — उत्पादयति सावित्र्या 148. 170. MBh. 3,12484. °पतित M. 2,39. °परिभ्रष्ट 10,20. — c) N. einer Upanishad Ind. St. 3,325. — d) *eine Form der Gâjatrî: 4 Mal* — — — — — — Ind. St. 8,366. — e) *Ringfinger* H. 593. — f) *eine Tochter* Savitar's: Sûrjâ AV. 6,82,2. 14,2,30. Ait. Br. 4,7. Sîtâ TBr. 2,3,10,1. = देवताभेद H. an. MBh. 1,6522. 3,8071. 9994. 16624. fgg. 12,9449 (सा अवित्री nach Nîlak.). Hariv. 7932. Verz. d. Oxf. H. 24,a,29. दुःस्वप्ननाशिनी Ind. St. 3,244,a. als Gattin Brahman's Med. MBh. 13,7635. Kathâs. 47,47. Verz. d. Oxf. H. 18,a,22. fg. 21,b,11. 39,a,4. 149,b,31. als Manifestation der Prakṛti 23,a,27. als Gattin Çiva's H. ç. 53. Med. — g) N. pr. einer Tochter Açvapati's und Gattin Satjavant's Med. MBh. 3,16619. fgg. R. 2,30,6. 3,3,10. Verz. d. Oxf. H. 24,a,32. 42,a,44. Bhâg. P. 4,2,11. — सावित्री (सावित्रः 13,6253) कुण्डले दिव्ये (परित्यज्य जगाम लोकमुत्तमम्) MBh. 12, 8598. eine Tochter Ashṭâvakra's Kathâs. 105,22. fgg. Gattin Dharma's VP. 119, N. 12. Kaçjapa's Verz. d. Oxf. H. 82,b,42. Bhoga's, Fürsten von Dhârâ, 150,b, No. 320. — h) N. pr. eines Flusses Bhâg. P. 5,20,4. als Beiw. der Sarasvatî R. 4,41,57. — 4) n. a) sc. हविस् TS. 5,1,1,1. TBr. 1,3,5,1. Çat. Br. 6,3,1,1. शान्तिहोमांश्च कुर्वीत सावित्राणि (= मन्त्रविशेषान् Nîlak.) MBh. 13,5014; vgl. M. 4,150. — b) *das unter* Savitar *stehende* Nakshatra Hasta MBh. 1,5376. Weber, Nax. 1,310. Varâh. Bṛh. S. 7,12. 11,56. 98,16. — c) N. eines Pariçishṭa des Jagurveda Ind. St. 3,270. — d) Bez. verschiedener Sâman Ind. St. 3,205,a. 215,a. 221,b. ein Aṅga eines Sâman's 9,78. 103. — e) *die durch das Hersagen der Sâvitrî erfolgende feierliche Einführung in die Kaste* Bhâg. P. 3,12,42. = यज्ञोपवीत Çabdar. im ÇKDr. — f) Bez. eines Muhûrta Verz. d. B. H. No. 912. — g) N. pr. eines Waldes Mârk. P. 55,2. — h) Titel eines Werkes (?) Varâh. Bṛh. S. 60,22. — Vgl. सामसावित्री.

सावित्रैवत् adj. *mit* Savitar-*Versen verbunden* TS. 5,3,4,4.

सावित्रि f. = सावित्री (*der* Savitar-*Vers*) MBh. 14,1217.

सावित्रिक Ind. St. 3,382. 393 nach Weber fehlerhaft für सात्त्विक; vgl. Ind. St. 12,351. 355.

सावित्रीक am Ende eines adj. comp. von सावित्री in पतित°.

सावित्रीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,a,37.

सावित्रीपुत्र m. pl. N. pr. eines Kriegerstammes gaṇa दामन्यादि zu P. 5,3,116.

सावित्रीपुत्रीय m. *ein Fürst der* Sâvitrîputra ebend.

सावित्रीव्रत n. *eine best. Begehung der Frauen am 14ten Tage in der dunklen Hälfte des* Ǵjaishṭha (ÇKDr.) Verz. d. Oxf. H. 34,b,30. fg. °व्रतक n. dass. Hariv. 7934; vgl. 7932.

सावित्रीसूत्र n. = यज्ञोपवीत Çabdar. im ÇKDr.

साविन् 1) adj. (von 1. सु) in मन्युषाविन्. — 2) m. Bez. *eines best. Wundermenschen* (महापुरुष); s. unter सामिन्. — 3) f. °नी *Fluss* Bala im Comm. zu Naish. 9,154. सारघसार° Naish. 9,154.

सावेतस m. patron. Âçv. Çr. 12,10,10. Saṁsk. K. 185,b,3. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 32. fälschlich सावेधस und सावेदस Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,11. — Vgl. महा°.

सावेश्य (von सवेश) n. *Nachbarschaft* Pañkav. Br. 20,16,9.

1. साव्य (von 1. सु oder साव) in सकृत्स्व°.

2. साव्य adj. von Savja (ṚV. 1,51) *verfasst* Çâṅkh. Çr. 11,14,25. 27.

साशंस s. unter आशंसा (auch in den Nachträgen).

साशङ्क (2. स + आशङ्का) adj. (f. आ) *von Furcht, Besorgniss* oder *Misstrauen ergriffen* Z. d. d. m. G. 27,15. Pañkat. 47,15. Kathâs. 16,99. स्वगोत्रिन्याम् 64,129. द्वाःस्थसंभ्रम° 20,49. 45,33. °म् adv. Kumâras. 3,23.

साशन (2. स + 2. अशन) adj. साशनानशने n. du. *was isst und nicht isst,* wohl *irdische und himmlische Wesen* ṚV. 10,90,4.

साशयन्दक (?) m. *Eidechse* Çabdârthak. bei Wilson.

साशिक्य N. pr. eines Volkes oder Landes: °नाथ Daçak. 193,11. — — Vgl. शाशिक.

साशिर (2. स + आशिर्) adj. *sammt Beimischung* TS. 6,1,10,2. Çat. Br. 3,3,3,18.

साश्रूक m. = कम्बल (*eine wollene Decke* oder *Wamme;* vgl. सास्ना) Hâr. 156.

साश्चर्य (3. स + आश्चर्य) adj. 1) *erstaunt, verwundert* Kathâs. 18,214. 22,129. 26,84. 43,13. Râǵa-Tar. 4,456. Vet. in LA. (III) 2,9. °कौतुक so v. a. साश्चर्य und सकौतुक Kathâs. 25,271. °म् adv. 29,184. Hit. 17, 5. — 2) *wunderbar:* °चर्य adj. Spr. (II) 3379. Râǵa-Tar. 3,115.

साश्र s. सास्र.

साश्रय (2. स + आ°) adj. *einen Schutz habend* Spr. (II) 2807.

साश्रु (2. स + अश्रु) adj. *mit Thränen versehen* MBh. 5,5996. साश्रुपरिप्लुता R. 3,51,39. 55,23 ist in सा अश्रु° zu zerlegen.

साश्रुधी f. *Schwiegermutter* Trik. 2,6,8.

साश्व (2. स + अश्व) 1) adj. *sammt einem Ross* Kâtj. Çr. 22,2,20. — 2) m. N. pr. eines Fürsten (neben व्यश्व) MBh. 2,328.

साष्ट (2. स + अष्टन्) adj. *nebst acht:* शत *hundertundacht* AK. 3,4,1, 13. H. 658.

साष्टाङ्ग s. unter 1. अष्टाङ्ग. °म् adv. auch Hit. ed. Johns. 1145. 2113. °पातम् adv. Hit. ed. Schl. 54,19. 58,19, v. l. 100,3.

सासकर्णि m. patron. Saṁsk. K. 184,a,6 fehlerhaft für शाशकर्णि (von शशकर्ण).

सासव s. unter 2. आसव.

सासहि (von 1. सह्, Padap. ससहि; vgl. VS. Prât. 3,121) adj. P. 3,2,171, Vârtt. 4. Vop. 26,154 (vom intens. von 1. सह्). 1) *siegreich, überlegen* ṚV. 1,100,3. उत्सवे च प्रसवे च 102,1. 9. 171,6. 2,22,3. 23, 11. 3,16,4. वाजेषु 37,6. पृत्सु 8,50,3. 10,133,4. 145,5. AV. 3,21,3. — 2) *zu tragen im Stande seiend:* महीगौरव° Naish. 10,15. — Vgl. विषासहि.

सासार (2. स + आसार) adj. (f. आ) *regnerisch:* क्षपा R. 2,114,14.

सासु (2. स + असु) adj. *lebend:* देह Bhâg. P. 3,28,38.

सासूय (2. स + असूया) adj. (f. आ) *ungehalten, unwillig* Râǵa-Tar. 1, 71. Kathâs. 17,21. गणकान्प्रति 33,3. °म् adv. Mṛkkh. 19,5. Çâk. 35. 32,5. 69,17. Vikr. 30,14. Râǵa-Tar. 5,202.

सास्थि (2. स + अ°) adj. *Knochen habend*, subst. *ein solches Thier:* °वध Jaḱn. 3,275. Verz. d. Oxf. H. 281,*b*,22.

सास्थिताप्राघ n. *Messing* Trik. 2,9,33.

सास्ना f. Uṇâdis. 3,15. *Wamme, Brustlappen* (beim Rindvieh) AK. 2, 9,63. Trik. 3,3,384. H. 1264. Halâj. 2,111. Pat. in Sarvadarçanas. 141,6. Schol. zu Ait. Br. 7,1. बकुलसास्नागल Pańkar. 3,5,19. चलद्गुरुसास्नम् adv. Çiç. 5,62.

सास्नादिमत् *mit einer Wamme u. s. w. versehen* Sâh. D. 10,3. 5.

सास्नावत् adj. *wammig:* Rind Kaṇ. 2,1,8.

सास्र (2. स + अस्र) adj. (f. आ) *mit Thränen versehen, weinend* Mṛkkh. 95,12. Megh. 100. नयन, दृश्, दृष्टि R. 3,27,6. 29,15. Kathâs. 18,328. 23,71. °म् adv. Ragh. 13,32. Die Bomb. Ausgg. schreiben अस्र, nicht अश्र (wohl aber अश्रु).

सास्वादन (2. स + आ°) n. (sc. स्थान) Bez. der zweiten unter den vierzehn Stufen, die nach dem Glauben der Gaina zur Seligkeit führen, Verz. d. Oxf. H. 397,*a*,9.

साह् s. 2. सह्.

1. साहै (von 1. सह्) adj. = सह gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140. *gewaltig* ṚV. 8,20,20 (सह् Padap.). am Ende eines comp. (साह् und षाह्) *überwindend, widerstehend:* सर्वसपत्न° MBh. 4,1681. 8,4592. अमित्र° 4296. 4306. 4681. अनीक° 7,5839. 12,1506. रिपुवीर्य° 8,4678. — Vgl. अभिमाति°, अमित्र°, मित्र°, व्रात°, शत्रु° (auch MBh. 1,7154), शब्द°, सत्रा°, सपत्न°, सभा°, सर्व°.

2. साह m. = شاه in प्रदीप° und मधुकर°. — Vgl. साहि.

साहकायन adj. von सहक (v. l. für सिंहक) gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

साहंकार (2. स + अहं°) adj. *von Selbstbewusstsein erfüllt* Râǵa-Tar. 5,234. वचस् Kathâs. 60,189.

साहचर adj. *an der Pflanze* सहचर *befindlich* u. s. w.: पुष्प Suçr. 2,151,20.

साहचर्य (von सहचर) n. *das Zusammensein, Zusammenstehen, das Verbundensein* Nir. 2,20. 28. 3,16. 7,8. 11,5. Ragh. 16,87. Kumâras. 3,21. Spr. (II) 7202. Mâlatim. 6,2. AK. Einl. Çaṅk. zu Khând. Up. S. 66. Sâh. D. 17,10. Tarkas. 29. Schol. zu P. 1,3,19. 6,3,26 (am Ende eines adj. comp.). Siddh. K. zu P. 2,2,11. 3,1,56 (mit instr.). Comm. zu TS. Prât. 13,14. 14,15. 16,13. 26.

साहजिक m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1087.

साहञ्ज m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1845. — Vgl. साहञ्जि.

साहञ्जनी f. N. pr. einer von Sâhaṅǵa erbauten Stadt Hariv. 1846.

साहञ्जि m. = साहञ्ज VP. 4,11,3.

साहदेव m. patron. von सहदेव P. 4,1,114, Schol.

सौहदेवक m. *ein Verehrer von* Sahadeva P. 4,3,99, Schol.

साहदेवि m. patron. von सहदेव MBh. 3,10422. 7,4062. Râǵa-Tar. 8,2067 (सह° gedr.).

साहदेव्य m. desgl.: कुमार ṚV. 4,15,7. 8. Ait. Br. 7,34.

साहन्त्य adj. so v. a. सहन्त्य. Soma AV. 6,7,2. Agni TS. 2,2,2,4.

साहय nom. ag. vom caus. von 1. सह् P. 3,1,138. Vop. 26,35.

साहस (von सहस्) 1) adj. *a*) Bez. Agni's beim Pâkajaǵńa Gṛhjas. 1,8. — *b*) *übereilt, unüberlegt:* वचस् Hariv. 15576. मा वादीः साहसम् 15582. — 2) n. Trik. 3,5,7. Siddh. K. 249,*b*,7. auch m. Vaiǵ. beim Schol. zu H. 736. *a*) *Gewaltthat, Gewaltthätigkeit* AK. 2,8,2,21. H. 736. an. 3,759. Med. s. 44. M. 7,48. 8,6. 72 (pl.). 332. 345. साहसे वर्तमानः 346. Jaǵń. 2,10. 72. 232. Vop. 23,25. — *b*) *Ueberanstrengung:* साहसानि सेव् Karaka 1,28. 2,6. — *c*) m. n. *Strafe,* insbes. *Geldstrafe* AK. 2, 8,2,21. H. 736. H. an. Med. M. 8,120. 138. 263. 276. 354. 9,240. fg. 279. 281. 286. Jaǵń. 1,66. 365. 2,153. 250. Spr. (II) 1682. — *d*) *Wagniss, eine verwegene* (in gutem und in schlechtem Sinne), *tollkühne, übereilte* oder *unbesonnene Handlung* H. an. R. 2,106,13. 3,33,2. Suçr. 2,164,6. Kâm. Nitis. 14,56. Çiç. 9,59. Spr. (II) 179. 328. 706. 833. 1038 (pl.). 1247. 3048. 3485. 3669. 7204. 7494. 7565. Varâh. Bṛh. S. 69,28. Bṛh. 10,2. 21,9 (oder *Gewaltthat*). Kathâs. 21,97. 25,103. 178. °घन adj. 27,208. 30,75. 42,24. 43,202. 49,52. 61,262. Râǵa-Tar. 4,564. 6,145. Daçak. 75,18. Pańkat. 135,8. Hit. 100,3. 103,3. Vet. in LA. (III) 28,9. को ह्रि नाम भवेनार्थी साहसेन समाचरेत् MBh. 1,7958. साहसम् अनु-स्था Mṛkkh. 59,1. अङ्गी-कृ Kathâs. 25,225. तन् 32,87. अध्यव-सा Daçak. 143,6. 7. अव-लम्ब् Z. d. d. m. G. 14,571,17. कृ MBh. 1,7792. 3,17259. 4,664. 13,1898. R. Gorr. 2,59,20. Spr. (II) 6221. 6886. Kathâs. 10,57. 18,324. 26,238. 34,187. 36,30. 42,174. 52,163. Pańkat. 135,6. कथं कुर्युः सत्पोल्लङ्घनसाहसम् Kathâs. 110,38. am Ende eines adj. comp. (f. आ) Suçr. 1,192, 6. Mâlatim. 75,12. Kathâs. 27,202. दुःसह° sind die Weiber 77,47. प्रिय° desgl. 18,323. Spr. (II) 7197. प्रियसाहसत्व 2604. अति° MBh. 3,1632. 4,2166. Mṛkkh. 64,24. Varâh. Bṛh. 21,8. — *e*) = द्वेष H. an.

साहसवत् (von साहस) adj. *verwegen, tollkühn* Varâh. Bṛh. 13,7.

साहसाङ्क (साहस + अङ्क) m. N. pr. verschiedener Personen Verz. d. B. H. No. 587. Verz. d. Oxf. H. 119,*a*,6. 7. 124,*b*,18. fg. 183,*a*,3. 187,*b*,18 v. u. 188,*a*,20. 25. 27. 189,*b*,13. Hall 161. in der Einl. zu Vâsavad. 18. Z. d. d. m. G. 27,77. = विक्रमादित्य Gaṭâdh. im ÇKDr.

साहसाङ्कीय adj. *des* Sâhasâṅka: °संमति Verz. d. Oxf. H. 135,*b*, No. 255.

साहसिक 1) adj. (f. ई) = सहसा वर्तते P. 4,4,27. *a*) *gewaltthätig verfahrend, der sich Gewaltthaten zu Schulden kommen lässt* AK. 3,4,28,219. M. 8,344. 347. 386. MBh. 13,2092. — *b*) *über seine Kräfte sich anstrengend* Karaka 2,6. — *c*) *verwegen* (in gutem und schlechtem Sinne), *tollkühn, unbesonnen zu Werke gehend:* पश्चात्कार्यं यदा काले त्वविचार्य करोति यः । स साहसिकः Utpala zu Varâh. Bṛh. 13,7. R. 4,22,4. Kâm. Nitis. 17,33. Mâlatim. 9,4. 5. 64,4. Spr. (II) 665. 1964. 2896. 3331. 4533. Varâh. Bṛh. S. 101,13. Bṛh. 18,3. Kathâs. 18,325. 25,220. 33,195. 64,60. 112,156. Sâh. D. 11,1. Râǵa-Tar. 8,558. Z. d. d. m. G. 27,79. केचित्तु साहसिकास्त्रिलोचनमिति पेठुः Mallin. zu Kumâras. 3,44. अति° Pańkat. 241,3. महा° Sarvadarçanas. 26,14. असम° Vet. in LA. (III) 4,4. अ° Çiç. 9,59. — 2) m. N. pr. eines Kochs Kathâs. 20,198. fgg. — Vgl. महा° (vgl. auch 1) *b*) am Ende).

साहसिकता (von साहसिक) f. *Verwegenheit, Tollkühnheit* Kathâs. 37, 170. Verz. d. Oxf. H. 253,*a*,13. — Vgl. महा°.

साहसिक्य (von साहसिक) n. *Gewaltthätigkeit* P. 1,3,32.

साहसिन् (von साहस) adj. 1) = साहसिक 1) *a*) Nârada im Vjavahârat. nach ÇKDr. Jaǵń. 2,71. — 2) = साहसिक 1) *b*) Spr. (II) 3669.

7365. Kathâs. 61,261. Râǵa-Tar. 6,50. महा° Bhâg. P. 5,24,30.

साहस्रँ (von सहस्र) 1) adj. (f. ई und आ) *a) tausend zählend, tausendfältig, überaus zahlreich, milliarius* P. 5,1,27. 2,103. वृषभ AV. 9,4,1. पोष 2. पुष्टि Kâth. 20,6. 8. माया VS. 13,44. रायः 17,71. साहस्रं शतधारमुत्सम् 13,49. 15,65. लक्ष्मी TS. 2,1,5,2. 7,1,6,7. प्रातरनुवाक Çâṅkh. Çr. 6,6,38. Praǵâpati TS. 5,2,8,3. 4,2,4. Hotar, *der tausend Verse hat*, Çat. Br. 4,5,8,12. इष्टकाः Çat. Br. 10,4,4,4. नाराचाः MBh. 4,1330. यूथ Spr. (II) 1432. बलिनो ये सहस्रेण साहस्रास्ते सहस्रिणः AK. 2,8,2, 30. H. 764. दम *eine Strafe von tausend* Paṇa M. 8,383. शतगुण, साहस्र 2,85. सप्तदशैव साहस्रं पुराणम् *aus 17000* Çloka *bestehend* Verz. d. Oxf. H. 80,*a*,1. °वत्सर Bhâg. P. 9,22,47. 8,7,14. am Ende eines comp.: द्विषा°, त्रिषा° TS. 5,6,8,2. 3. TS. Prât. 6,13. द्विसा° Mârk. P. 54,11. नव° Verz. d. Oxf. H. 65,*a*,36. दश° MBh. 3,12184. Mârk. P. 60,1. अनीकैर्दशसाहस्रैः कोटिभिः R. 4,39,16. अनीकैर्दशसाहस्रैः कोटीनाम् 26. द्वादश° Mârk. P. 46,31. अष्टादश° Verz. d. Oxf. H. 40,*b*,31. 65,*a*,39. चतुर्विंशति° MBh. 1,101. R. Gorr. 1,4,147. त्रिणव° Bhâg. P. 9,20,32. त्रिंशत्° R. Gorr. 2,100,44. षष्टि° 1,42,11. अशीति° 5,38,23. तेषामशीतिसाहस्राः 56,118. चतुरशीति° Mârk. P. 54,15. अष्टाशीति° Jâǵn. 3,186. द्विशतोत्तर° Verz. d. Oxf. H. 28,*b*, N. 2. अष्टशत° MBh. 4,238. अनेकशत° R. 5,2,1. शतसाहस्रसंख्येषु 1,20,18. 4,39,34. शतसाहस्रसंमित Verz. d. Oxf. H. 54,*a*, No. 104. षोडशसाहस्रसंख्याताः Pańkar. 3,15,12. ग्रन्थाष्टादश° 2,7,28. Verz. d. Oxf. H. 45,*a*,32. नवयोजन° (so zu schreiben) Mârk. P. 54,27. R. 7,23,4,1. 3. Bhâg. P. 5,16,29. 9,11,18. साशीतिः पणसाहस्रो दण्डः Jâǵn. 1,365. — *b) tausend* (als Dakshiṇâ) *verschaffend* Çat. Br. 10,6,1,2. एकाहाः Schol. zu Pańkav. Br. 16,8,1. दशपेय Âçv. Çr. 9,4,7. बहुसाहस्री (इष्टि) R. 1,12, 9. — 2) n. = सहस्राणां समूहः gaṇa भिक्षादि zu P. 4,2,38. AK. 3,3, 43. H. 1415. *ein Tausend:* साहस्रमपुष्यत् (Comm. ergänzt धनम्) TBr. 2,3,2,1. त्रीणि साहस्राणि Çâṅkh. Br. 11,8. एतावन्ति च दासानां साहस्राणि (सह° ed. Bomb.) MBh. 2,2071. वर्षाणि साहस्रम् Bhâg. P. 6,13, 15. साहस्रेण *zu Tausenden* gaṇa प्रकृत्यादि zu P. 2,3,18, Vârtt. त्रिरीट° Bhâg. P. 3,8,6. 30. 11,22. 20,15. 8,13,37. नागानां दशसाहस्रम् R. 7,19,12. Verz. d. Oxf. H. 65,*a*,31. युवतीनां त्रिसाहस्रम् Bhâg. P. 10,58,50. द्व्यष्टसाहस्रं स्त्रियः 69,2. षोडशसाहस्रं महिष्यश्च शताधिकम् 90,29. बहुयोजनसाहस्रम् R. 7,34,30. 35,29. Bhâg. P. 4,9,22. 12,13. महासाहस्रप्रमर्दनी Sâdhanamâlâ 119. am Ende eines adj. comp. (f. आ): आनूढरथसाहस्रा (so ist wohl zu lesen) Hariv. 15828. — Vgl. अध्यर्ध°, त्रि°, दश°, द्वादश°, द्वि°, बहु° (auch R. 2,32,37. 100,30. 3, 39,31. 4,40,2. 5,12,40. 7,68,4), विंशति°, शत°, षोडश°, सूक्ति°.

साहस्रक 1) adj. (f. °स्रिका) *tausend zählend:* कुलरत्नमालिका so v. a. *tausend* Çloka *enthaltend* Verz. d. Oxf. H. 238,*b*,37. चतुः° 56,*a*,4. अष्टा° Burnouf, Intr. 51. — 2) n. *a) ein Tausend:* नाम्नः Pańkar. 4,8,7. त्रिवल्ल्यादिसाहस्रकैः Verz. d. Oxf. H. 148,*a*, No. 318. — *b)* N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,7029. — Vgl. शत°.

साहस्रँवत् adj. *tausend* (Wort und Begriff) *enthaltend* TS. 5,4,2,4.

साहस्रवेधिन् m. = सहस्रवेधिन् *Sauerampfer* Kâlakakra 5,225.

साहस्रशस् adj. *tausendweise:* दक्षिणाः Âçv. Çr. 10,1,14.

साहस्रानीक m. N. pr. eines Fürsten Vjutp. 94. — Vgl. सहस्रानीक.

साहस्रि m. wohl patron. Râǵa-Tar. 8,558.

साहस्रिक adj. *der tausendste:* भाग Varâh. Bṛh. S. 80,13. — Vgl. दश°, शत° (zu verbessern: *aus hunderttausend bestehend*).

साहाय (von सहाय) n. *Beistand, Hilfe:* श्रुतिसाहायरहितमनुमानं न — साधयेदर्थम् Sarvadarçanas. 72,9. wohl fehlerhaft für साहाय्य.

साँहायक n. dass. Kâç. und Siddh. K. zu P. 5,1,132. Ragh. 17,5. Kathâs. 9,13. 38,54. 73,270. Râǵa-Tar. 1,59. 82. 263. 4,477. 5,307. °कं कर् Kathâs. 16,68. 38,134. 45,409. 70,73.

साहाय्य n. dass. Kâç. und Siddh. K. zu P. 5,1,132. MBh. 6,1619. Hariv. 8035. Kathâs. 16,8. 17,80. 24,190. 27,193. 46,24. fg. 48,16. Sâh. D. 471. 492. (धर्मः) तस्योपयाति साहाय्यम् Spr. (II) 5324. साहाय्यं कर् MBh. 1,494. 6034. 6117. 3,2134. 2253. 2284. R. 3,44,15. 75,35. 47. 4,3,18. 43,3. 5,7,2. 11. Brahma-P. in LA. (III) 52,9. Kathâs. 18, 311. 37,32. 52,159. 72,151. 73,275. 75,36. कल्पय् R. 3,63,16. सम्-धा Spr. (II) 6954. भज् Kathâs. 35,52. साहाय्ये स्था MBh. 1,6025. मित्र° R. 6,82,44. राज्य° Kathâs. 49,29. वेतालाह्वान° 73,277. सिद्धि° 109, 11. तत्र नो गतिसाहाय्यं भवान्वै दातुमर्हति R. 4,62,4.

साहाय्यक n. dass. Kathâs. 17,18. 55,208. vielleicht nur fehlerhaft für साहायक.

साहि m. = 2. साह = شاه in चन्द्र°, प्रेम°, भूपाल°, मधुकर°, राम°, संग्राम°, सिंह°.

साहिड m. N. pr. eines Volkes Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,32.

साहिती f. = साहित्य *Dichtkunst* Verz. d. Oxf. H. 146,*b*,5.

साहित्य (von सहित) n. 1) *das Verbundensein, Zusammensein, Verbindung:* स्त्रीभिः u. s. w. एकार्थचर्या साहित्यं संसर्गं च विवर्जयेत् Kâm. Nîtis. 5,32. Kap. 1,136. Comm. zu 112. Dâjabh. 35,14. Kull. zu M. 3, 211. 5,20. Comm. zu Kâtj. Çr. 88,1. 91,19. Schol. zu P. 1,4,85. so v. a. *das Zusammenstimmen, Uebereinstimmung* Prab. 87,1. साहित्येन *zusammen, vereint* Sâh. D. 335,2. Comm. zu Kâtj. Çr. 90,14. — 2) *rhetorische Composition, Dichtkunst* Spr. (II) 7037. Sâh. D. 8,11. Verz. d. Oxf. H. 122,*a*,35. 139,*a*,14. 196,*b*,21. साहित्याचार्य Verz. d. B. H. No. 643 am Anf.

साहित्यदर्पण m Titel eines über *die Dichtkunst* handelnden Werkes von Viçvanâthakaviráǵa Sâh. D. 8,14. Z. d. d. m. G. 26,737.

साहित्यमीमांसा f. Titel eines über denselben Gegenstand handelnden Werkes Verz. d. Oxf. H. 210,*a*, No. 495.

साहित्यरत्नाकर m. desgl. Mack. Coll. 1,114.

साहित्यसर्वस्व n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 208,*a*,9.

साहित्यसुधा f. *der Nektar der Dichtkunst* Verz. d. Oxf. H. 139,*a*,13. fg. Titel eines Commentars, = काव्यसुधा Verz. d. B. H. No. 825.

साहित्यसुधासमुद्र m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 317,*b*,17. 318,*a*,28. fg.

साहिदेव m. N. pr. eines *Fürsten* Verz. d. Oxf. H. 280,*b*,14.

साहिसुजा m. N. pr. eines *Fürsten* (साहि) Verz. d. B. H. No. 881 am Ende (°ज्ञानिके zu lesen). Ind. St. 2,245.

साहुडियाण m. Bein. Çûlapâṇi's Verz. d. Oxf. H. 283,*a*,19.

साहुल (?) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 57,23.

साहूँ (2. स + अहू) adj. *mit dem Tage* oder *mit einem Tage zusam-*

mengehend, — abschliessend, tägig (Gegens. अह्रीन): Sonne und Agnishṭoma Ait. Br. 3,44. Gop. Br. 4,10. TS. 6,2,5,1. Pañkav. Br. 18, 11,10. साह्नातिरात्रौ *mit dem Tag beendet und über einen Tag hinausreichend* AV. 11,7,12.

साह्निक m. N. pr. eines Autors Verz. d. Tüb. H. 13.

साह्य n. 1) nom. abstr. zu 2. सह् in नृषाह्य und पृतना°. — 2) *Beistand, Hilfe;* mit कर् oder दा *Beistand —, Hilfe leisten* MBh. 1,3163. 3194. 5,140. 3249. 5343. R. 7,84,17. fg. साह्याय कल्प्य 6,37,21. 7,104, 10. पद्मसाह्यकर् R. ed. Schl. 1,59,3. in den folgenden Stellen haben die älteren Ausgaben सह्य MBh. 1,8195. 3,16011. 16014. 5,514. 516. 5371. 6,1622. 3987. 7,476. 9,3519. fg. 12,13324. Hariv. 2500. 3057. = मेलन, सङ्गिल Dhar. im ÇKDr. In dieser Bed. entweder nom. abstr. von 1. सह् oder Zusammenziehung von साहाय्य.

साह्लाद (2. स + आ°) adj. *heiter, froh:* वचन Spr. (II) 7036.

साह्व (2. स + आह्वा) adj. (f. आ) am Ende eines comp. *benannt:* श्रीमुखभावसाह्वा Varâh. Bṛh. S. 8,31. — Vgl. इषु°, रथाङ्ग°, विश्व°, वृष°.

साह्वन् s. u. विश्वसाह्.

साह्वय (2. स + आह्वय) 1) adj. am Ende eines comp. *benannt:* पुरीं चेदीनां शुक्तिसाह्वयाम् MBh. 14,2467. क्रिम° so v. a. क्रैमत्त Suçr. 1,22, 5. Vgl. काल°, गज° (auch Bhâg. P. 1,4,6), गण्ड°, चामर°, जैत°, नाग°, मित्र°, वन°, वारण°, वृष°. — 2) m. = समाह्वय *ein Thierkampf mit Wetten* Çabdar. im ÇKDr.

साह्य m. N. pr. eines Dorfes Râǵa-Tar. 8,1247.

1. सि, सिनोति und सिनुते Dhâtup. 27,2. सिनाति und सिनीते 31,5 (बन्धने). zu belegen सिनाति, सिनात्, असिनात्, सिषेत्, (आ) सिषाय. *binden, umschlingen:* यौ सेतृभिररज्जुभिः सिनीथः RV. 7,84,2. मा नः सेतुः सिषेदयम् 8,56,8. भोगैरसिनात् TS. 2,1,4,5. 5,4,5,4. मेखलया AV. 6,133,3. 3,6,5. 4,16,6 (die Hdschrr. शिनत् und Anderes). पाशेन Pâr. Gṛhj. 3,7. ते उभे नानार्थे पुरुषं सिनीतः Kathop. 2,1. inf. सेतवे AV. 5, 6,3 (RV. v. l.). partic. 1) सित *gebunden* P. 8,2,44, Vârtt. 4. AK. 3,2, 44. 3,4,14,83. H. 438. an. 2,206. Med. t. 70. RV. 1,112,5. पदि 4,12, 6. मृत्युपाशैः AV. 8,8,10. पाशैः Spr. (II) 2971. MBh. 5,2551. 12,566. धर्मपाश° 5,4679. R. Gorr. 2,39,41. सत्यपाश° 35,29. स्नेहवीर्य° MBh. 5,5888. स्नेह° Bhâg. P. 7,6,11. *verbunden mit, begleitet von:* (समीराः) सिताः परागैः Prab. 80,1. स्मारस्मारसितैः कृत्यैः Râǵa-Tar. 1,90. Vgl. 1. असित (auch Bhâg. P. 4,20,30). — 2) सिन wohl so v. a. *stecken geblieben:* सिनो ग्रासः स्वयमेव P. 8,2,44, Vârtt. 4. Vop. 26,94. — Vgl. 3. सा.

— अति, partic. अतिषित *unterbunden:* ऊधस् RV. 10,73,9.

— आ *herumschlingen:* सुपर्ण इत्था नखमा सिषाय RV. 10,28,10.

— उद् *fesseln, fangen:* यस्त्वायान्तं मुक्षीजयेव पदिमुत्सिनाति RV. 1, 125,2. partic. उत्सित AV. 6,112,2. 3.

— प्र vgl. प्रसयन und प्रसिति 5) 6).

— 2. सि *schleudern.* — Vgl. सायक und 1. सेना.

— प्र, partic. प्रसित *dahinschiessend;* यामनि प्रसितस्य वेः RV. 4,27, 4. प्रवासो न प्रसितासः परिप्रुषः 10,77,5. — Vgl. प्रसिति 1) 2) 3) 4).

3. सि, सिनोति vgl. असिन्व, असिन्वत्.

4. सि indecl. gaṇa चादि zu P. 1,4,57.

सिंह 1) m. Uṇâdis. 5,62. Siddh. K. zu P. 6,3,109. Çânt. 2,17. a) *Löwe* AK. 2,5,1. Trik. 2,5,1. 3,3,462. H. 1283. an. 2,604. Med. h. 11. Halâj. 2,59. 5,70. सिंहा इव नानदति die Marut RV. 1,64,8. 10,67,9. 1,95,5. 174,3. नानद् 3,2,11. 9,4. 26,5. सिंहस्य स्तनथोः 5,83,3. 74,4. 9,89,3. 10,28,10. भीम 4,16,14. 9,97,28. VS. 14,9. AV. 4,36,6. 5,20, 1. 2. 21,6. 8,7,15. Kâth. 12,10 in Ind. St. 3,464. Çat. Br. 5,5,4,10. °लोमन् 18. 12,7,1,8. 2,8. 9,1,6. Kauç. 13. Kâtj. Çr. 19,2,22. TS. 5, 5,21,1. wird zu den गुहाशय gerechnet Suçr. 1,202,9. Râǵan. 19,1. zu der मध्यमा तामसी गतिः M. 12,43. — MBh. 3,2402. स प्रविश्याश्रमं पुण्यं सिंहगोष्ठं वृको यथा 15618. 12,4285. R. 3,53,46. Ragh. 2,27. सिंहवत्पराक्रमेत् Spr. (II) 4378. अपमाने त्रयो यान्ति सिंहाः सत्पुरुषा गजाः 2638. 7224. der Donner erschreckt ihn 5563. सिंहव्याघ्रभुजंगानामन्येषां पापकर्मणाम् । मनोरथा न सिध्यन्ति तेन जीवन्ति मानवाः ॥ 7039. सिंहादेकं शिक्षेत् 7041. प्रभूतं कार्यमल्पं वा यो नरः कर्तुमिच्छति । सर्वारम्भेण तत्कुर्यात्सिंहादेकं प्रकीर्तितम् ॥ 4261. स्थानस्थितः कापुरुषो ऽपि सिंहः 7525. auch ein junger *Löwe* flösst Achtung ein 7043. begattet sich nur ein Mal im Jahr 7044. tödtet Pâṇini 7045. besiegt den Elephanten 7038. 7040. 7504. dem Schakal gegenüber 7042. — Varâh. Bṛh. S. 43, 57. 48,13. Kathâs. 70,101. Râǵa-Tar. 4,450. °दंपती Pañkat. 218,21. सिंहान्योन्यकृपः Verz. d. Oxf. H. 123,a,46. mit dem Âtman identificirt Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,104. 144. 158. 162. अद्भुत° Vishṇu Bhâg. P. 7,10,9. am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 7,28. — b) *der Löwe im Thierkreise* Trik. 3,3,462. H. 116, Schol. H. an. Med. Verz. d. Oxf. H. 184,b, No. 419. 339,b,33. Varâh. Bṛh. S. 5,39. 40,3. 41,4. Laghuǵ. 1,12. 22. Mârk. P. 58,76. — c) am Ende eines comp. so v. a. *der Beste unter* gaṇa व्याघ्रादि zu P. 2,1,56. AK. 3,2,9. Trik. H. 1440. H. an. Med. das vorangehende Wort hat den Acut auf der ersten Silbe P. 6,2,72. भरत° MBh. 1,4631. यदु° Hariv. 8382. राघव° R. 1,3,24. नृप° 3,42,18. भूपाल° Ragh. 2,33. पुरुष° R. 2,76,7. Spr. (II) 1255. Râǵa-Tar. 1,318. मुनि° R. Einl. कपि° MBh. 4,752. R. 4,18,18. 47,2. तृण° P. 6,2,72, Schol. नागपुर° so v. a. *Fürst, Beherrscher von* N. MBh. 1, 4462. die Bed. *Fürst, König* hat das Wort auch am Anfange mehrerer compp. (z. B. सिंहद्वार, सिंहासन). — d) *eine best. Tempelform* Varâh. Bṛh. S. 56,18. सिंहः सिंहाक्रान्तो द्वादशकोणो ऽष्टहस्तविस्तीर्णः 28. *ein zum Aufbau eines Hauses besonders zugerichteter Platz;* s. u. गज 4). — e) *eine best. Pflanze* Suçr. 2,67,16. = रक्तशिग्रु Râǵan. 7,32. — f) N. pr. verschiedener Personen P. 5,3,81, Schol. ein Sohn Kṛshṇa's Bhâg. P. 10,61,15. ein Fürst der Vidjâdhara Kathâs. 106,37. ein Kaufmann Burnouf, Intr. 223. Hiouen-thsang 2,132. — Lot. de la b. l. 2. Schiefner, Lebensb. 268 (38). Wassiljew 52. fg. 208. Târan. 3. 58. 146. 158. 299. 306. fg. Râǵa-Tar. 8,959. 1008. 1047. °भूभृत् 2008. °महीपति 2021. °नृप Verz. d. Oxf. H. 280,b,14. — 2) f. आ = नाडी Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. ई a) *Löwin:* सिंह्यं चित्ये त्वेन जघान RV. 7,18,17. VS. 5,10. TS. 1,2,12,2. 6,2,7,1. विज्ञम्भन्ती Ait. Br. 6,35. Çat. Br. 3,5,1,21. सिंहे सिंहीव विक्रान्तमदं राममनुव्रता R. 3,53,46. Kathâs. 6,102. 23,49. 70,101. Pañkat. 218,21. सांवत्सरीया als Verfasserin eines Mantra Ind. St. 3,459. — b) Bez. verschiedener Pflanzen: *Gendarussa vulgaris Nees.* AK. 2,4,2,21. Trik. H. an. Med. *Solanum melongena* AK. 2,4,4,2. Trik. H. an. Med Ratnam. 12. Mad. 1,67. *Solanum Jacquini* H. an. Ratnam. 7. *Hemionitis*

cordifolia Roxb. 11. *Phaseolus trilobus* MAD. 1,90. RÂǴAN. im ÇKDR. — PÂR. GṚHJ. 1,13 (*Solanum Jacquini* nach Comm.). SUÇR. 2, 417, 20. — c) = सिंहिका N. pr. der Mutter Râhu's H. an. — Vgl. अमर°, ग्राम°, तृण°, धृति°, नर°, नृ°, पक्षि°, पुरुष°, बाल°, बुद्ध°, भ्रातृ°, मदन°, मनोहर°, महा° (*ein grosser Löwe* auch MBH. 3,2193), महेन्द्र°, माधव°, मान°, राज° (in Bed. 1) auch MBH. 4,285. 12,725. R. 1,62,21. fg. 3,42, 20. RÂǴA-TAR. 4,450), राम°, रुद्र°, विक्रम°, विजय°, विश्व°, विष्णु°, विहारि°, शक्ति°, शाक्य°, शिव°, शूर°, शृङ्गार°, शोभा°, संग्राम°, सबल°, सभा°, हेम्मत°, मातृसिंही, श्वेत°, सित°, सैंह.

सिंहक gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80. 1) m. Hypokoristikon von सिंह und सिंहाजिन Schol. zu P. 5,3,81. fg. — 2) n. *gelbes Messing* (vgl. सिंहल) RÂǴAN. 13,28. — Vgl. सैंहकायन.

सिंहकर्ण N. pr. gaṇa तक्षशिलादि zu P. 4,3,93. — Vgl. सैंहकर्ण.

सिंहकेतु m. N. pr. eines Mannes LALIT. ed. Calc. 202,7. eines Bodhisattva 2,10.

सिंहकेलि m. ein N. des Mañǵuçrî TRIK. 1,1,22.

सिंहकेसर m. 1) *Mimusops Elengi Lin.* (बकुल) TRIK. 2,4,18. — 2) *eine Art Confect* H. ç. 97. Verz. d. Oxf. H. 155,b,43. — Auch °केशर geschrieben.

सिंहकेसरिन् m. N. pr. eines Fürsten BURNOUF, Intr. 224. °केशरिन् gedr.

सिंहकोश m. N. pr. eines Fürsten (der vollständige Name vielleicht शासन°) TÂRAN. 44.

सिंहगिरि m. N. pr. eines Lehrers HALL 165.

सिंहगिरीश्वराचार्य m. desgl. WILSON, Sel. Works 1,201.

सिंहगुप्त m. N. pr. eines Fürsten KATHÂS. 6,155. fgg. des Vaters von Vâgbhaṭa (v. l. संघगुप्त) Verz. d. Kop. H. 103,b. Verz. d. Oxf. H. 303,a, N. 1.

सिंहग्रीव adj. *löwennackig* MBH. 2,2053.

सिंहघोष m. N. pr. verschiedener Männer DAÇAK. 92,9. fgg. 123,1. fgg. eines Buddha Lot. de la b. l. 113.

सिंहचन्द्र 1) m. N. pr. verschiedener Männer MBH. 7,7009. Vie de HIOUEN-THSANG 261. TÂRAN. 2. 146. WASSILJEW 52. fg. — 2) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers Lot. de la b. l. 231.

सिंहजटि m. N. pr. eines Fürsten TÂRAN. 262.

सिंहतल m. *die beiden hohl aneinander gelegten Hände* RÂMÂÇRAMA zu AK. nach ÇKDR. H. 596. — Vgl. संहतल.

सिंहता f. nom. abstr. von सिंह *Löwe* MBH. 12,4287. KATHÂS. 65,103.

सिंहताल m. = सिंहतल H. 596, v. l. सिंहतालाख्य m. Schol.

सिंहतुण्ड m. 1) *ein best. Fisch* M. 5,16. — 2) *eine best. Pflanze*, = सेहुण्ड (सीहुण्ड) RÂǴAN. im ÇKDR.

सिंहतुण्डक m. = सिंहतुण्ड 1) JÂǴÑ. 1,177.

सिंहत्व n. nom. abstr. von सिंह *Löwe* MBH. 12,4299. RAGH. 2,38. KATHÂS. 10,42. SARVADARÇANAS. 44,15.

सिंहदंष्ट्र 1) adj. *löwenzähnig* R. 3,55,4. — 2) m. a) Bez. *einer Art von Pfeilen* R. 6,20,27. — b) N. pr. eines Asura KATHÂS. 46,38. eines Fürsten der Çabara 56,22.

सिंहदत्त m. N. pr. eines Asura KATHÂS. 47,16. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,a,17.

सिंहदेव m. N. pr. eines *Fürsten* RÂǴA-TAR. 8,1239. 1351. 1440. 3110. 3418.

सिंहद्वार् f. *Palastthor* KATHÂS. 78,112.

सिंहद्वार n. dass. H. 993. KATHÂS. 43,175. 53,3. 12. 98. 55,37. 78,15. 19. RÂǴA-TAR. 6,244.

सिंहद्वीप m. N. pr. einer *Insel* TÂRAN. 85.

सिंहध्वज m. N. pr. eines Buddha Lot. de la b. l. 113.

सिंहध्वनि m. *Löwengebrüll* so v. a. *ein herausforderndes Geschrei* KUMÂRAS. 1,57.

सिंहनाद m. 1) = क्ष्वेडा AK. 2,8,2,75. H. 1404. HALÂJ. 4,100. a) *Löwengebrüll* R. GORR. 2,111,39. HARIV. 12726. KATHÂS. 27,154. PAÑKAT. 57,14 (ed. orn. 48,13). — b) *Schlachtgeschrei, ein zum Kampf herausforderndes Geschrei, Ausruf des gesteigerten Selbstvertrauens* BHAG. 1, 12. MBH. 5,2869. 6,5144. 13,1019. HARIV. 4111. R. 3,31,42. 4,31,28. 5,1,1. 9,22. 39,9. 6,72,39. 84,1. PRAB. 85,3. BHÂG. P. 6,10,22. 8,10, 13. °रव MBH. 7,466. R. 7,7,44. अम्बुद° MṚKKH. 85,22. श्रूयतां ममैष सिंहनादः so v. a. *ein Wort, das ich mit Selbstvertrauen ausspreche und auf das man sich verlassen kann*, PAÑKAT. 5,4. Bez. *des Vortrags der buddhistischen Lehre* Lot. de la b. l. 401. BURNOUF, Intr. 431. — 2) *ein best. Vogel* (nach Utpala) VARÂH. BṚH. S. 86,20. — 3) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑–⏑–⏑⏑⏑⏑–⏑⏑–– COLEBR. Misc. Ess. 2,161 (VIII,7). — 4) N. pr. a) eines Asura KATHÂS. 47,29. — b) eines Çâkja LIA. 2, Anh. II. SCHIEFNER, Lebensb. 233 (3). — c) eines Fürsten von Malaja MUDRÂR. 18,16. — d) eines Feldherrn HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 52. — e) eines buddhistischen Heiligen (vielleicht eine Form des Lokeçvara) VAǴRÂSANASÂDHANAMÂLÂ 9. DHÂRAṆÎSAÑGRAHA 51. TÂRAN. 151. °साधन Titel eines Werkes ebend.

सिंहनादक 1) m. *Löwengebrüll* HÂR. 194. — 2) f. °दिका *Alhagi Maurorum Tournef.* ÇABDAK. im ÇKDR.

सिंहनादनादिन् m. N. pr. eines Bodhisattva BURNOUF in Lot. de la b. l. 301. VJUTP. 22.

सिंहनादिन् m. N. pr. eines Mâraputra LALIT. ed. Calc. 395,16.

सिंहपराक्रम m. ein Personenname KATHÂS. 23,32. 98,25.

सिंहपरिपृच्छा f. Titel eines buddhistischen Sûtra VJUTP. 42. Index des KANDSHUR 81.

सिंहपर्णिका f. *Phaseolus trilobus* RATNAM. 53.

सिंहपर्णी f. *Gendarussa vulgaris Nees.* oder *Adhadota Vasika Nees.* GAṬÂDH. im ÇKDR. MAD. 1,37. RÂǴAN. 4,48.

सिंहपुच्छिका f. *eine best. Pflanze*, = चित्रपर्णिका RATNAM. im ÇKDR. RÂǴAN. 4,37.

सिंहपुच्छी f. *eine best. Pflanze*, = क्रोष्टुविन्ना u. s. w. AK. 2,4,3, 11. *Glycine debilis* RATNAM. 52.

सिंहपुर n. N. pr. einer *Stadt* MBH. 2,1028. BÂLABH. 2,2,20 (nach BENFEY). RÂǴA-TAR. 8,2444. HIOUEN-THSANG 1,162. fgg. 2,320. 393. Vie de HIOUEN-THSANG 89. 261. Z. f. d. K. d. M. 2,52.

सिंहपुरक m. *ein Bewohner von* Siṁhapura VARÂH. BṚH. S. 5,42.

सिंहपुष्पी f. *Hemionitis cordifolia Roxb.* RÂǴAN. im ÇKDR.

सिंहप्रतीक adj. *das Ansehen eines Löwen habend* AV. 4,22,7.

सिंहप्रदीप m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 341,b, N.

सिंहबल m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 58,108.

सिंहभट m. N. pr. eines Asura Kathâs. 47,20.

सिंहभद्र m. N. pr. eines Lehrers Wassiljew 221. Târan. 200 u. s. w.

सिंहमति m. N. pr. eines Mâraputra Lalit. ed. Calc. 395,8.

सिंहमाया f. *ein best. Blendwerk* Hariv. 9378.

सिंहमुख 1) adj. *ein Löwengesicht habend.* — 2) m. N. pr. *a*) eines Wesens im Gefolge Çiva's Hariv. 14851. — *b*) eines Gelehrten Târan. 219. — 3) f. ई *Glycine debilis* Mad. 1,89. *Gendarussa vulgaris Nees.* Râǵan. 4,47.

सिंहयाना f. ein N. der Pârvatî (*mit Löwen fahrend*) H. 203.

सिंहरथ 1) adj. (f. आ) *mit Löwen fahrend*, Beiw. und N. der Durgâ Hariv. 10246. Trik. 1,1,51. — 2) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,82.

सिंहरव m. 1) *Löwengebrüll* Spr. (II) 3866. — 2) *Schlachtgeschrei, ein zum Kampf herausforderndes Geschrei* MBh. 3,11333. — Vgl. सिंहनाद.

सिंहरश्मि (?) m. N. pr. eines Mannes Vie de Hiouen-thsang 218. 261.

सिंहराज् m. = सिंहराज (Grammatiker) Pischel, De gramm. pr. 40.

सिंहराज m. N. pr. eines *Fürsten* Râǵa-Tar. 6,176. 304. eines Prâkrit-Grammatikers Pischel, De gramm. pr. 39. fgg.

सिंहरोत्सिका f. N. pr. eines Dorfes Râǵa-Tar. 3,462.

सिंहर्षभ (सिंह + ऋषभ) m. *ein edler Löwe* R. Gorr. 1,49,3.

सिंहल 1) m. *a*) pl. *die Bewohner von Ceylon* AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93 (56). MBh. 1,6684. 2,1271. 1894. 3,1989. 7,798. Varâh. Bṛh. S. 14,15. Ǵyotistattva im ÇKDr. Kathâs. 56,62. fg. 67,53. Râǵa-Tar. 1,295. Mârk. P. 58,27. sg. *die Insel Ceylon* Bhâg. P. 5,19,30 (neben लङ्का). सिंहलादीन्द्वीपान् Râǵa-Tar. 3,356. द्वीपे सिंहले Çatr. 10,112. सिंहलपति Kathâs. 81,32. सिंहलाधिप Varâh. Bṛh. S. 11,60. सिंहलाकर adj. *auf Ceylon gefunden werdend* 81,2. सिंहलांशुक Râǵa-Tar. 1,294. — Burnouf, Intr. 223. Hiouen-thsang 1,218. 2,124. fgg. Vie de Hiouen-thsang 183. 194. Târan. 44. 221. Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,32. 339,*b*,46. — *b*) N. pr. eines Mannes Burnouf, Intr. 223. fg. Hiouen-thsang 2,132. Vie de Hiouen-thsang 198. — 2) f. आ *die Insel Ceylon;* s. °स्थान. — 3) n. *a*) *Zinn* H. 1042. *gelbes Messing* (रीति) Râǵan. im ÇKDr. सिंहलक unsere Hdschrr. 13,28. — *b*) *Zimmet* oder *Cassia-Rinde* (त्वच) Râǵan. im ÇKDr. सैंहल unsere Hdschrr. 6,172. — Vgl. सैंहल.

सिंहलक adj. *zu Ceylon in Beziehung stehend, ceylonisch:* आकार Varâh. Bṛh. S. 81,2. द्वीप so v. a. *Ceylon* Verz. d. Oxf. H. 137,*a*, N. 2.

सिंहलद्वीप m. *die Insel Ceylon* Kathâs. 72,319. 81,52. Hit. 63,10. 120,6. Târan. 45. 83. fg. 151. 156. 263. Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,3. Burnouf, Intr. 224.

सिंहलम्ब N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,42.

सिंहलस्था f. *eine Art Pfeffer*, = सैंहली Râǵan. 6,18.

सिंहलास्थान m. *ein der Weinpalme ähnlicher Baum* Çabdam. im ÇKDr.

सिंहलील m. *quidam coeundi modus* Ratim. im ÇKDr.

सिंहवक्त्र 1) m. N. pr. eines Râkshasa (*Löwengesicht*) R. 6,84,12. — 2) n. *a*) *Löwengesicht* Verz. d. Oxf. H. 202,*b*,6. — *b*) N. pr. einer Stadt Târan. 130 (Conj. für °वक्क).

सिंहवत्स m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 89.

सिंहवर्मन् m. ein Personenname Kathâs. 19,58. 62,2. Daçak. 52,9.

सिंहवाह adj. *auf einem Löwen reitend* Bhâg. P. 8,11,14.

सिंहवाहन adj. (f. आ) dass.; f. ein N. der Durgâ H. 203, Schol.

सिंहवाहिन् adj. dass.: Durgâ Devî-P. 45 nach ÇKDr.

सिंहविक्रम m. 1) *Pferd* H. ç. 177. — 2) N. pr. eines Fürsten der Vidjâdhara Kathâs. 59,117. = चन्द्रगुप्त LIA. 2,404. N. pr. eines Diebes in Simhaladvîpa Kathâs. 72,319.

सिंहविक्रान्त 1) m. *Pferd* Hâr. 52. Çabdam. im ÇKDr. — 2) n. *a*) *Löwengang:* °गामिन् Vjutp. 10. — *b*) *ein best. Metrum* Colebr. Misc. Ess. 2,164,*b*.

सिंहविक्रीडित (–⏑–––⏑–) 1) n. *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑ –⏑––⏑––⏑–––⏑– Ind. St. 8,398. — 2) m. *a*) *eine best. Meditation* Vjutp. 16. — *b*) N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 22.

सिंहविजृम्भिता f. *eine best. Meditation* Vjutp. 17.

सिंहविन्ना f. *Glycine debilis* Râǵan. im ÇKDr.

सिंहविष्टर m. n. wohl = सिंहासन *Thron* Râǵa-Tar. 3,412.

सिंहव्याघ्र *der Löwe und der Tiger*, ein philosophischer terminus Verz. d. Oxf. H. 241,*a*, No. 590. 242,*a*, No. 593. fgg. Verz. d. B. H. 201, *a*,5. °टिप्पणी Notices of Skt Mss. 1,295. °लक्षण 287. fgg.

सिंहश्री f. ein Frauenname Kathâs. 23,49.

सिंहसंहनन adj. *von kräftigem und edlem Körperbau* AK. 3,1,12. H. 355.

सिंहसाहि m. N. pr. eines *Fürsten* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,13, Çl. 51.

सिंहसेन m. N. pr. eines Mannes MBh. 7,650. des Vaters des 14ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 37.

सिंहस्कन्ध adj. *löwenartige Schultern habend* MBh. 1,5943. R. 2,87, 3. R. Gorr. 2,108,24.

सिंहस्वामिन् (श्री°) m. N. eines dem Simharâǵa zu Ehren errichteten Heiligthums Râǵa-Tar. 6,304.

सिंहहनु 1) adj. *Kinnbacken eines Löwen habend* Vjutp. 9. — 2) m. N. pr. eines Çâkja, des Grossvaters von Çâkjamuni, Lalit. ed. Calc. 176,12. Schiefner, Lebensb. 233(3). LIA. 2, Anh. II. Vjutp. 22.

सिंहाक्ष m. N. pr. eines Fürsten (*Löwenauge*) Kathâs. 66,29.

सिंहाचल m. N. pr. eines *Berges* (अचल): °माहात्म्य Mack. Coll. 1,89.

सिंहाचार्य m. N. pr. eines Astronomen Kern in der Vorrede zu seiner Ausg. von Varâh. Bṛh. S. 53; vgl. Weber, Ǵyot. 10.

सिंहाजिन (सिंह + अजिन) m. ein Personenname Schol. zu P. 5,3, 82 und zu Kâr. 3 zu P. 4,3,60.

सिंहाण n. = शिंहाण *Rotz* Hâr. 194. °क m. dass. H. ç. 105 (°नक). Suçr. 1,84,10. न क्रियासु श्लेष्मसिंहाणकं (v. l. सिङ्घा°) मुञ्चेत् Karaka 1, 8. 2,2. °प्रस्रवण 7. Schol. zu Kâtj. Çr. 20,3,13. — Vgl. सिङ्घाण.

सिंहाय (von सिंह), °यते *sich wie ein Löwe gebärden* Spr. (II) 4136. 7042.

सिंहार्क (सिंह + अर्क) m. *die im Löwen stehende Sonne* Weber, Kṛshnaǵ. 226.

सिंहावलोक m. *ein best. Metrum: 4 Mal 16 Moren* Colebr. Misc. Ess. 2,157 (III,31).

सिंहावलोकित n. *des Löwen Art und Weise zu blicken:* मृगबाल°

adj. Bhâg. P. 3,2,28. instr. °नेन und °न्यायेन *so, dass man bald vorwärts, bald rückwärts schaut*, d. i. *bald weiter greift, bald auf etwas Abgemachtes wieder zurückkommt* Comm. zu TS. Prât. 2,51. 4,4. 13,3. 15. zu Çâṅkh. Br. 13,6. 9. 16,1. Nîlak. zu MBh. 3,14176.

सिंहावलोकित n. dass.: पुनरुक्तमतिक्रान्तं यत्र सिंहावलोकितम् Gṛhjas. 2,102. °न्यायेन Ind. St. 8,329.

1. सिंहासन (सिंह + 2. आ) n. 1) *Löwensitz* so v. a. *Thron* AK. 2,8, 1,31. H. 717. Halâj. 2,268. MBh. 2,2053. 5,5006. R. 1,4,26. Ragh. 4, 4. 18,39. Mâlav. 11. Râga-Tar. 1,80. 3,331. 4,470. 5,347. Pańkat. 157,24. Hit. 77,22. Vet. in LA. (III) 1,13. Ind. St. 10,313. Hiouen-thsang 1,67. 193. 250. सिंहासनस्य भङ्गः, °रथा R. 5,89,13. °स्थ MBh. 5,5012. Weber, Râmat. Up. 300. Pańkat. 159,10. fg. °गत R. Gorr. 2,35,2. 4, 23,7. सिंहासनार्धभाज् Ragh. 17,7. रत्न° Kathâs. 18,44. रत्नमिश्रित° Weber, Râmat. Up. 323. नागफणोत्क्षिप्तसिंहासननिषेदुषी Ragh. 15,83. Als Titel von Erzählungen: °द्वात्रिंशति Gild. Bibl. 368 (°ती gedr.). °द्वात्रिंशतिका Verz. d. Cambr. H. 9. 11. °द्वात्रिंशत्कथा Notices of Skt Mss. 1,70. °द्वात्रिंशत्पुत्रिकावार्त्ता Verz. d. Oxf. H. 152, *a*, No. 326. — 2) Bez. *einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,23.

2. सिंहासन (wie eben) m. *quidam coeundi modus* Ratim. im ÇKDr.

सिंहासनत्रय n. Bez. *eines best. astrologischen Diagramms* (चक्र) Gjotistattva im ÇKDr.

सिंहास्य (सिंह + आस्य *Gesicht*) 1) m. *a*) *ein best. Fisch* Weber, Vagrasûki 256; vgl. सिंहतुण्ड. — *b*) *Gendarussa vulgaris Nees.* AK. 2, 4,2,22. *Bauhinia variegata* Ratnam. 157. — *c*) Bez. *einer best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,31. 202,*a*,11. *b*,6. — 2) f. आ *Gendarussa vulgaris Nees.* oder *Adhadota Vasika* (वासक) *Nees.* Mad. 1,37.

सिंहिका (von सिंही) f. 1) *Gendarussa vulgaris* Râgan. 4,47. = बृहती 23. — 2) N. pr. einer Tochter Daksha's, Gattin Kaçjapa's (auch Tochter Kaçjapa's und Gattin Viprakitti's) und Mutter vieler Asura, insbes. des Râhu, MBh. 1,2520. 2539. Hariv. 213. 9498. VP. 122, N. 19. 124. 148. Bhâg. P. 6,6,35. 18,12. °तनयः MBh. 3,12926. °सूनु d. i. Râhu Çabdar. im ÇKDr. Spr. (II) 5820. °तनय desgl. Z. d. d. m. G. 27,70. — 3) eine Form der Dâkshâjaṇî Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,23. fg. — 4) N. pr. einer Râkshasî R. 1,3,27. 4,31,38. 5,8,1. 56,62. — Vgl. सैंहिकेय.

सिंहिकेय m. Hariv. 12867 (in der neueren Ausg.) und Ind. St. 2,261 (schon von Weber beanstandet) fehlerhaft für सैंहिकेय.

सिंहिनी (von सिंह) f. N. pr. einer buddhistischen Gottheit Wilson, Sel. Works 2,22. 33.

सिंहिय und सिंहिल m. Hypokoristika von सिंह P. 5,3,81, Schol.

सिंहीकृ (सिंह + 1. कृ) *in einen Löwen verwandeln* MBh. 2, 1426. 3,10643. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,154.

सिंहीभू (सिंह + 1. भू) *in einen Löwen verwandelt werden* Kathâs. 22,142. 96,39.

सिंहीलता f. = सिंही *die Eierpflanze* Bhâvapr. im ÇKDr.

सिंहेन्द्र (सिंह + इन्द्र) m. *ein mächtiger Löwe* Pańkar. 1,7,27.

सिंहोद्धता f. *ein best. Metrum: 4 Mal* — — ◡ — ◡ ◡ ◡ — ◡ ◡ — ◡ — — Ind. St. 8,387.

सिंहोन्नता f. dass. Colebr. Misc. Ess. 2,161 (IX,4). Ind. St. 8,387.

सिकता f. 1) *Gries, Kies, Sand;* meist pl. Trik. 3,5,2. Siddh. K. 248, *a*,5. Kâç. zu P. 1,2,53. AK. 3,4,24,76. H. 1089. an. 3,313. Med. t. 171. Halâj. 3,48. Râgan. 13,141. AV. 7,110,2. 11,3,12. शर्कराः सिकता अश्मानः 7,21. VS. 18,13. TS. 5,2,3,2. 6,1. TBr. 1,1,3,1. सिकताभिरनुकिरति Çat. Br. 3,5,1,36. 6,1,1,13. द्वे सिकते शुक्ला च कृष्णा च 7,3,1,38. 43. 5,2,59. 10,6,4,1. Kâtj. Çr. 17,3,13. 18. 26,2,10. Kauç. 26. 35. 69. MBh. 2,2624. 2635. 7,370. 2215. R. Gorr. 1,79,38. Suçr. 1,134,18. 167,11. Kâm. Nîtis. 14,20. 19,11. Spr. (II) 2412. 5837. Pańkat. II,62 (सिकता रे° mit der ed. Bomb. zu lesen). Kathâs. 40,16. 19. Mârk. P. 15,71. सिकता सशर्करा Varâh. Bṛh. S. 54,15. 60,7. बहुत्वं प्रायिकम् एका च सिकता (*Sandkorn*) तैलदाने असमर्थेति अर्थवत्सूत्रे भाष्यप्रयोगात् Siddh. K. 248, *a*, 6. 7. सिकतोत्तर *kiesig* Âçv. Gṛhj. 2,8,6. °सेतु Spr. (II) 6515, v. l. Kathâs. 40,12. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 3,8397. R. 5,16,25. Çâk. 56. Vikr. 79. Varâh. Bṛh. S. 54,13. 44. Kathâs. 56,20. *Sandboden* P. 5,2,105. H. an. (सैकते zu lesen). Med. सिकता Prab. 101,15 fehlerhaft für सिकतिल. — 2) *Gries als Krankheit* H. an. Suçr. 1,120,11. — 3) pl. Bez. eines Ṛshi-Geschlechts MBh. 7,8728. 12,774. 6143. Hariv. 11533. सिकता निवावरी ऋषिगणाः angebliche Verfasser von ṚV. 9,86,11—20; vgl. ऋषिगणाः सिकता निवावरीरङ्गिरसः (!) Ind. St. 3,244, *a*. — Vgl. सैकत.

सिकतात्व n. nom. abstr. von सिकता *Sand* Ragh. 15,22.

सिकतामय (von सिकता) adj. *griesig, sandig* AK. 1,2,3,9.

सिकतामेह m. *eine Harnkrankheit: sandiger Niederschlag im Harn* Wise 360. Suçr. 1,263,12. Çârṅg. Saṁh. 1,7,43.

सिकतामेहिन् adj. *an der eben genannten Krankheit leidend* Suçr. 2,78,1.

सिकतावत् (von सिकता) adj. *griesig, sandig* P. 5,2,105. AK. 2,1, 11. AV. 1,17,4.

सिकतावर्त्मन् *eine best. Krankheit des Augenliedes* Çârṅg. Saṁh. 1,7,87.

सिकतासिन्धु N. pr. einer Oertlichkeit Râga-Tar. 4,279.

सिकतिन s. सिकतिल.

सिकतिल (von सिकता) adj. *kiesig, sandig* P. 5,2,105. AK. 2,1,11. Med. t. 171. नदीतीर Spr. (II) 5939. कनकसिकतिलस्थली Prab. 101, 15 nach der richtigen Lesart (सिकता im Text, सिकतिन der eine Schol.; ऽत्र gehört nicht zum Verse).

सिकत्य (wie eben) adj. dass. VS. 16,43.

सिक्त s. u. सिच्. Davon °ता f. *das Begossenwordensein:* तोरिवार्कतापेन नैशाम्बुलवसिक्तता (अन्तर्धीयते) Râga-Tar. 3,266.

सिक्ता f. = सिकता Râgan. 13,141.

सिक्ति (von 1. सिच्) f. *das Giessen, Ausgiessen* ṚV. 10,100,11. रेतसः Ait. Br. 2,38.

सिक्थ Uṇâdis. 2,7. 1) *der Satz von gekochter Reisbrühe:* तण्डुलानां सुसिद्धानां चतुर्दशगुणे जले । यः सिक्थैर्विरहितो मण्ड इत्यभिधीयते ॥ Bhâvapr. im ÇKDr. unter मण्ड. Suçr. 1,229,14. °क्लेद 170,6. 2,119,1. am Ende eines adj. comp. (f. आ) 230,1. 1,229,15. — 2) m. *ein Mundvoll gekochten Reises, in eine Kugelform geknetet*, Trik. 3,3,201. H. an. 2, 222. Med. th. 14. Viçva bei Uggval. zu Uṇâdis. 2,7. Kâçikh. 81,38 (nach

Aufrecht). भक्त° dass. Halâj. 5,43. °द्वय Kathâs. 108,77. प्राग्भुक्तसिक्थे (neutr. du.) 80. — 3) n. *Wachs* Trik. H. an. Med. Viçva a. a. O. Râǵan. 13,77. Verz. d. Oxf. H. 105,*b*,25. Kâlaćakra 2,144. 3,22. — 4) n. *vierzig Perlen im Gewicht von einem* Dharaṇa Varâh. Bṛh. S. 81, 17 (vgl. v. l.). — 5) n. *Indigo* H. an. Viçva a. a. O.

सिक्थक 1) = सिक्थ 1) am Ende eines adj. comp.: अ° Mad. 11,9. घनसिक्थिका 8. — 2) भक्त° = सिक्थ 2) AK. 3,4,2,5. — 3) n. *Wachs* AK. 2,9,108. H. 1214. Halâj. 2,400. Râǵan. 13,77. Bala im Comm. zu Naish. 3,123. Suçr. 2,153,1. Varâh. Bṛh. S. 26,8. — Vgl. मधु°.

सिद्य m. *Krystall* Çabdârthak. bei Wilson.

सिगृडी und सिग्रुडी f. *eine best. Pflanze* Râǵan. 4,167. — Vgl. शिमृडी.

सिङ्गापिदि m. N. pr. eines Dichters Z. d. d. m. G. 27,95.

सिङ्गभट्ट m. N. pr. eines Autors; davon °भट्टीय *ein von ihm verfasstes Werk* Verz. d. Oxf. H. 279,*b*,41.

सिङ्गणदेव m. N. pr. eines *Fürsten* Verz. d. Oxf. H. 199,*b*, No. 471.

सिङ्घाण m. = शिङ्घाण *Rost:* लोह° Schol. zu Kâtj. Çr. 16,3,19.

सिङ्घाणक m. = शिङ्घाणक *Rotz* Schol. zu Kâtj. Çr. 20,3,13.

सिच्, सिञ्चति, °ते Dhâtup. 28,140 (क्षरणे). P. 7,1,59. Vop. 13,1. सिषेच, सिषेचे, in der älteren Sprache सिसिचतुस्, सिसिचे; aor. असिचत्, med. असिचत und असिक्त P. 3,1,53. fg. Vop. 8,91. 13,1. सेक्ष्यति, सेक्ता vgl. Kâr. 2 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10). pass. सिच्यते, (अभि) षेचि; सेक्तुम्; सिक्त्वा und सिच्य (episch). 1) *ausgiessen, begiessen; einschenken* (eine Flüssigkeit): उत्सम् Ṛv. 1,85,11. 2,16,7. अवतम् 8,61,10. कुम्भान् 1,116,7. मधु AV. 6,22,2. 132,1. सेक्तेव कोशं सिसिचे पिबध्यै Ṛv. 3,32, 15. सिन्धुर्ह वां रसया सिञ्चदश्वान् 4,43,6. 10,21,3. Vâlakh. 1,6. VS. 20,28. घर्मे पयः Çâṅkh. Br. 5,10,10. सर्पिर्वोदकं वा Khând. Up. 4,15,1. असिञ्चन्नुदकम् R. Gorr. 2,111,31. अम्भांसि हेमकुम्भेन मूर्ध्नि Bhaṭṭ. 19, 23. वाचि सत्यम् Spr. (II) 2376. अमृतमिव ते सिञ्चतु वचः Z. d. d. m. G. 27,28. अपि सिञ्चेः कृशानौ त्वं दर्पम् Bhaṭṭ. 8,92. सिषिचुस् R. 2,103,25. सुरायां सिच्यमानायाम् AV. 6,69,1. पूर्णात्पूर्णेन सिच्यते 10,8,29. वारिधाराः सखीभिर्वदनेषु सिक्ताः Ragh. 16,66. सिञ्चंस्तोयेन कौरवम् MBh. 8,80. वृत्तं पयसा Spr. (II) 980. Megh. 27. Mârk. P. 16,9. बाष्पैर्वसुंधराम् Râǵa-Tar. 4,361. ज्ञलैर्ग्रामान् so v. a. *mit Wasser versehen* 5,110. सिञ्चन्त्यः पुंसः *mit Wasser bespritzend* Bhâg. P. 4,6,25. 7,2,32. 9,18,8. सिषेच R. 4,22,24. सिषिचुस् MBh. 1,8153. 7,307. 1181. 1184 (शरैः). R. 2,103,5. Mârk. P. 66,27. Bhâg. P. 1,10,4. 11,30. सिषिचे MBh. 1,5422. R. 5,20, 1. असिचन् Kathâs. 26,57. सिक्त्वा MBh. 7,1177. Kathâs. 49,21. Vet. in LA. (III) 15,1. सिच्य Hariv. 7770. सिच्यमान इव द्रुमः M. 9,255. Spr. (II) 5099. सिक्ता राजमार्गाः MBh. 3,3015. R. Gorr. 1,78,6. 3,70,10. 76,32. 4,44,85 (सुषिक्त). Kâm. Nîtis. 19,60. Megh. 104. Ragh. 1,70. 3,3. 12,5. Çâk. 84, v. l. (अ°). Spr. (II) 2488. 5176. 6691. Varâh. Bṛh. S. 54,112. 55,26. 59,2. 69,16. Kathâs. 27,121. 34,14. Râǵa-Tar. 5,376. Bhâg. P. 1,11,15. 4,7,41. (सपत्न्यस्ते) अवमानावसेकेन त्वया सिक्ताः Hariv. 7025. सिक्तसंमृष्ट gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31. MBh. 5,7524 (सिक्तं संमृष्टशोभितम् ed. Calc.). Bhaṭṭ. 5,90. अस्य मूर्ध्नि (st. मूर्धानं) रक्तौघधारया। सिञ्चन्त्यौ Pańćar. 3,15,9. ohne Object: शरदि मेघानां सिञ्चतामपि गर्जताम् Spr. (II) 5141. — 2) namentlich den Samen *ausgiessen* Ṛv. 6,70, 2. 7,33,13. AV. 11,5,13. उत्तानायां स्त्रियां पुमान्रेतः सिञ्चति Kâṭh. 20, 6. Muṇḍ. Up. 2,1,5. स्वप्ने रेतः सिक्त्वा M. 2,181. 11,170. 173. रेतः सिषिचतुः कुम्भे Bhâg. P. 6,18,5. स्त्रियां सिञ्चति Ait. Up. 4,1. यदा वै स्त्रियै च पुंसश्च संतप्यते ऽथ रेतः सिच्यते Çat. Br. 3,5,3,16. रेतः सिक्तम् Ait. Br. 3,33. Çat. Br. 1,7,2,14. 11,4,2,7. — 3) *giessen* (Erz u. s. w.): व्रज्रम् AV. 11,10,12. Ait. Br. 4,1. TS. 2,4,12,2. 5,2,2. युवोः सिक्ता विषुरूपाणि सव्रता Ṛv. 6,70,3.

— caus. सेचयति *begiessen:* Bäume Spr. (II) 1171. Varâh. Bṛh. S. 55, 15. सेचित 21. राजमार्गेषु चन्दनोदकसेचितम् (so die neuere Ausg.) so v. a. राजमार्गाः °सेचिताः Hariv. 6282.

— desid. सिसिक्षति P. 8,3,61, Schol. Vop. 19,17.

— अन्वति *darüber hingiessen:* über eine Fussspur TBr. 1,4,2,6.

— व्यति, partic. °षिक्त häufig fehlerhaft für °षक्त. Ausser den unter सञ्ज् mit व्यति erwähnten Stellen (st. MBh. 10,7329 ist 13,7329 zu lesen) auch Hariv. 11799 nach der Lesart der neueren Ausg. st. व्यतिरिक्त der älteren; nach Nîlak. auch hier = मिश्रित.

— अनु *giessen in, auf* loc.): रेतः स्त्रियामनु षिच्यते AV. 6,11,2. कर्ते Lâṭj. 8,8,3. Çat. Br. 3,8,2,7. Kâtj. Çr. 6,6,4. घृतानुषिक्त *begossen mit* TS. 5,2,2,4.

— अप *giessen auf* (loc.) Sarvadarçanas. 25,15 wohl fehlerhaft für अव oder उप.

— अभि, °षिञ्चति, अभ्यषिञ्चत् VS. Prât. 3,63. P. 8,3,63. 65. 1) *hingiessen, begiessen, besprengen* Ṛv. 1,121,6. मह्यान्तं कोशमुदचाभि षिञ्च AV. 4,15,16. 6,57,2. 122,5. 136,3. 10,9,27. स्थाणुमुदकेन Çat. Br. 9,5, 2,14. अग्निं घृतेन 2,2,2,19. 4,2,16. 23. 5,2,2,12. Ait. Br. 3,36. यं दीनयत्यद्भिरभिषिञ्चन्ति 1,3. Gobh. 2,1,7. 3,4,7. Âçv. Gṛhj. 1,11,10. Jâǵn. 1,280. भल्लपूतेन जलेन Itih. bei Sâj. zu Ṛv. 1,125,1. शरीराणि जलैः MBh. 3,9938. तं ते ऽभिषिषिचुर्बाणैर्मेघा गिरिमिवाम्बुभिः 7,1842. 4593 (med.). R. 1,38,14 (med.). शितशरशतैः, धारापातैः Megh. 49. Kathâs. 6. 114. Bhâg. P. 9,10,46. Pańćat. 50,9. 10. Bhaṭṭ. 6,21. 15,3 (अभ्यषिचंस्तोयैः zu lesen). अमृताभिषिक्ता Kaurap. 29. अन्नेनाभिषिक्ताः (= संक्लिन्नाः, संतर्पिताः Comm.) Maitrjup. 6,12. *hingiessen, sprengen:* अभ्यषिचताम्भः, अभ्यषिञ्च वारीणि पितृभ्यः Bhaṭṭ. 6,23. *besprengen* und zugleich *weihen* Kathâs. 14,66. 113,87. Râǵa-Tar. 5,476. med. *sich baden:* सवनेष्वभिषिञ्चते (so ed. Bomb.) MBh. 12,8894. pass. dass.: मध्येऽग्नस्य त्रिस्थाने यो नरस्त्वभिषिच्यते 13,1702. — 2) *begiessen* (mit Wasser) *zum Zeichen der Weihe, weihen* AV. 3,22,6. 4,8,5. 16,1,9. 19,31,12. साम्राज्येन VS. 9,30. 10,1. TS. 3,1,2,11. TBr. 2,7,6,2. श्रिया 3,10,9,13. सौत्रामण्या Çat. Br. 12,8,3,1. तत्रेण 25. Ait. Br. 8,5. 7. 12. Çat. Br. 5. 2,2,18. fg. पृथी वैन्यो मनुष्याणां प्रथमो ऽभिषिषिचे *wurde geweiht* 3,5, 4. येनैनमेतदभिषिञ्चति तस्याभिषिक्तस्य केशान्प्रथमान्प्राप्नोति 5,3,1. इदं ते राज्यमभिषिक्तो ऽस्मि 9,3,2,11. स्थापत्याय Pańćav. Br. 17,11,6. — MBh. 3,16912. 4,1139. 5,60. विचित्रवीर्यं राजानम् 5947. fg. R. 1,38,30. रामं युवराजानम् 2,2,19. 35,29. 44,15. 67,33. 72,27. R. Gorr. 2,3,20 (अभिषेद्ये zu lesen). 22. 61,6. 3,53,7. 4,25,34. fg. Ragh. 17,13. 19,1. Varâh. Bṛh. S. 48,50. 54. fg. Kathâs. 20,111. Mârk. P. 25,8. Verz. d. Oxf. H. 268,*b*,3. Râǵa-Tar. 5,413. 462. Bhâg. P. 1,15,38. 4,14,2. 5,9,16. 15,8. 9,4,31. आर्यपाण्डुके acc. du. R. 2,115,24 (127,16. fg. Gorr.). राज्ये MBh. 1,3531. 5178. 14,72 (med.). R. 1,43,11. 71,14. R. Gorr. 2,5,21. Kathâs.

7,103. 20,215. Râǵa-Tar. 5,287. Bhaṭṭ. 3,2 (med.). राज्येषु R. Gorr. 1, 73,13. लङ्काराज्ये R. Gorr. 1,4,101. अटवीराज्ये Hit. 41,1. 112,15. साम्राज्ये Prab. 3,10. पौवराज्ये R. 2,52,32. Kathâs. 30,57. Râǵa-Tar. 5,22. सैनापत्ये MBh. 1,529. 3,14424. Vikr. 161. Kathâs. 123,68. सर्वश्वापदप्रभुत्वे Pańkat. 63,17. लङ्कायाम् so v. a. लङ्काराज्ये R. 1,1,79. सांकाश्ये 71,19 (अभ्यषिञ्चम् mit der ed. Bomb. zu lesen). सप्तसु द्वीपेषु Mârk. P. 53,16. पतत्रीणामिन्द्रत्वेन (Nilak. zerlegt इन्द्रत्वेनाभ्यषिञ्चत in इन्द्रत्वे नाभ्य° und erklärt ना durch नरः = हिरण्यगर्भः!) MBh. 1,1470. राज्येन R. 5, 89,16. 25 (लङ्कायाम्). सैनापत्येन देवानाम् MBh. 3,7036. 8,359. med. *sich weihen, sich weihen lassen:* अभिषिञ्चस्व MBh. 3,14414. देवानां सैनापत्ये (so ed. Bomb.) 14423. मङ्गलैः R. 2,23,30. राज्येन 101,9. एतद्दत्तकराज्ये च देवदेवो वृषध्वजः । पुराभिषिषिचे (!; die neuere Ausg. hat eine ganz andere Lesart) Hariv. 7822. st. °षिञ्चस्व fehlerhaft °षिच्यस्व Hariv. 4004 (°ञ्चस्व die neuere Ausg.). R. Gorr. 2,20,34 (°ञ्चस्व Schl.). राज्ये 119,33. राज्येन 110,7 (°ञ्चस्व Schl.). sogar in act. Bed. diese Form: अभिषिच्यस्व लङ्कायाम् — विभीषणम् 5,92,2. — Vgl. अभिषेक fgg. und मूर्धाभिषिक्त (auch R. 2,26,13). — caus. 1) *begiessen:* तोयधाराभिषेचित Hariv. 6227. Pańkar. 3,9,15 (अभिषेचयतात्). 14,18. — 2) *weihen* Hariv. 2336. R. 2,22,12 (med.). 3,53,4. 13. 6,2,20. Râǵa-Tar. 5,286. विजयाय MBh. 1,1989. राज्ये Hariv. 12502. R. Gorr. 2,74,63 (आत्मानम् med.). 106,15. 4,8,53. Râǵa-Tar. 1,70. 5,303. महाराज्ये MBh. 5,5946. यौवराज्ये 1,3118. 3,16912. Hariv. 12501. R. Gorr. 2,6,7. 9,33. Kâm. Nîtis. 7,6. कौसलपत्ये R. 7,59,2,39. प्राच्यां दिशि Hariv. 12509. लङ्कायाम् R. 6, 4,29. यौवराज्येन 2,9,2 (med.). °षेचितुम् (oder zum simpl.) Hariv. 6112. R. Gorr. 2,45,24. आत्मानम् *sich weihen lassen* R. 2,53,27 (med.). 79, 5. 102,3. उर्व्याम् 72,53 (med.). med. allein dass.: शन्तनुः कनीयानभिषेचयां चक्रे Nir. 2,10. act. in derselben Bed. R. 2,82,6. — desid. अभिषिषिक्षति Schol. zu P. 8,3,64. 112 und zu 8,3,64, Vârtt. 3. — intens. अभिसेसिच्यते P. 8,3,112, Schol.

— अन्वभि med. *sich von Jmd* (acc.) *weihen lassen* MBh. 12,2803.

— समभि 1) *begiessen, benetzen:* ता (नद्यः) मां समभिषिञ्चन्तु Hariv. 9518. — 2) *weihen* Kathâs. 50,208.

— अव 1) *begiessen, hingiessen auf* (acc., loc.): बर्हिः Kâtj. Çr. 4,4, 13. 18,4,2. शिरसी उदकुम्भेन Âçv. Gṛhj. 1,7,20. चात्वाले Kâtj. Çr. 6, 6,13. पार्श्वदेशे Kauç. 44. 7. गोमूत्रेण 41. 88. Gobh. 2,2,16. °सिक्त *begossen, besprengt* MBh. 1,4953. 7730. 4,1639. 7,4594. 13,291. Hariv. 8440. R. 2,64,26 (66,25 Gorr.). 5,20,18. 49,12. Sarvadarçanas. 25,11. अवसिक्तेव (अवातिक्तेव! die neuere Ausg.) रोषेण Hariv. 7064. अवसिञ्चित (st. dessen अवसेचित 6,4434) dass. MBh. 7,7319. — 2) *ausgiessen:* अपामञ्जलिम् Gobh. 3,4,9. पीतशेषम् 10,19. — अवसिक्त Hariv. 4301 (in der neueren Ausg.) und R. 5,52,5 fehlerhaft für अवसक्त. Vgl. अवसेक fgg. und मूर्धावसिक्त. — caus. *begiessen, besprengen* MBh. 6,4434. 13,5056. Varâh. Bṛh. S. 53,20.

— आ 1) *eingiessen, einschenken, einfüllen* ṚV. 3,48,2. आसिञ्चन्तीरवनयः समुद्रम् 5,85,6. आ तू षिञ्च कण्वमन्तम् *giesse voll* d. h. *gieb reichlich zu trinken* 8,2,22. 9,7. 17,5. आ तु हि षिञ्च सोमं वीराय 32,24. 61,13. Vâlakh. 5,3. रसमोषधीषु AV. 4,27,2. घर्मे पयः 7,73,6. धन्वन्युदकम् 6,100,2. मुखे Çat. Br. 3,5,2,3. रेतः 14,9,4,20. सर्पिः 2,1,4,5. Âçv. Gṛhj. 1,20,4. Çâṅkh. Gṛhj. 4,3. Kâtj. Çr. 6,2,17. 8,13. 7,3,18. शीतास्वप्सूष्णाः Pâr. Gṛhj. 2,1. med.: आ व इन्द्रं क्रिविं यथा सिञ्च इन्दुभिः ṚV. 1,33,1. आ सिञ्चस्व जठरे मध्व ऊर्मिम् *giess dir ein* 3,47,1 आसेचम् absol. Kâtj. Çr. 9,4,16. partic. आसिक्त AV. 4,7,1. 12,3,24. Çat. Br. 12,1,2,23. यथोदकं शुद्धे शुद्धमासिक्तम् Kaṭhop. 4,15. — 2) *begiessen, besprengen:* ब्रह्माण्डं तरङ्गैः Spr. (II) 914. नेत्रोदैर्दूद्दितुः शिवाः Bhâg. P. 3,22,25. 4,28,47. 5,20,19. 7,5,21. 9,9,11. 11,26. 10,5,14. 60,23. Pańkar. 3,14,36. अमृतेन श्रुतिम् Kathâs. 47,112. — Vgl. आसिच्, आसेचन. — caus. *eingiessen, zugiessen:* Wasser Kauç. 68. 136. Âçv. Gṛhj. 2,8,15. 9,5. तप्तमासेचयेत्तैलं वक्त्रे श्रोत्रे च पार्थिवः (eine caus. Bed. anzunehmen ist nicht unerlässlich) M. 8,272. med. *sich aufgiessen lassen* Âçv. Çr. 1,8,2.

— अन्वा s. अन्वासेचन.

— अभ्या *begiessen:* बलिशेषमद्भिः Gobh. 1,4,19. Suçr. 1,164,10.

— अवा *eingiessen:* कंसे रसम् Gobh. 1,4,6.

— अभिपर्या *umgiessen:* स्रुचि Ait. Br. 7,5.

— व्या (*vertheilend*) *giessen* Âçv. Çr. 3,10,25.

— समा *zusammengiessen, — schütten* Kâtj. Çr. 5,5,25. 8,8,33. Kauç. 17. Çat. Br. 9,2,1,1. Kâtj. Çr. 18,3,5. 7. समासिञ्चतु ein damit anfangender heiliger Spruch Jâǵń. 3,282. (ते माम्) समासिञ्चन्ति शास्तारः तौद्रं मधिव मक्षिकाः so v. a. *die giessen* (Weisheit) *in mich wie Bienen Honig* (in die Waben) MBh. 12,4585 = 13,2171. — Vgl. समासेचन.

— अभिसमा dass.: शान्त्युदकमुष्णोदकं चैकधा Kauç. 53.

— उद् 1) *aufgiessen, auffüllen; überfüllen:* उद्वा सिञ्चध्वमुप वा पृणध्वम् ṚV. 7,16,11. 10,105,10. VS. 20,28. तद्वैक उत्सिच्य चर्द्धयन्ति Çat. Br. 12, 4,2,9. 1,1,1,18. Çâṅkh. Çr. 2,9,21. तीरोत्सिक्त, मधूत्सिक्त Kauç. 48. 82. अनुत्सिक्त Çat. Br. 3,2,2,19. Kâtj. Çr. 7,4,29. — 2) pass. *überlaufen* (von Flüssigkeiten beim Kochen): उत्सिच्यमाने पयसि Bhâg. P. 10,9,5. in übertragener Bed. so v. a. *übermüthig werden:* न चास्योत्सिषिचे मनः Ragh. 17,43. उत्सिक्त *überlaufend, überschwänglich:* वित्त Râǵa-Tar. 6,150. मद् Bhâg. P. 3,17,29. भक्ति 10,84,26. धनुस् wohl so v. a. *zu bersten im Begriff stehend* Hariv. 1876. शेफस् *strotzend, gespannt* Karaka 5,7. am Ende eines comp. *überfliessend von, sich nicht zu halten wissend vor, übermüthig gemacht durch:* वीर्यबलोत्सिक्त MBh. 1, 2491. R. 3,29,20. वीर्योत्सिक्त 1,21,13. 5,78,8. 6,103,7. मद° Varâh. Bṛh. S. 16,39. पितामहवरोत्सिक्त R. 4,10,4. Râǵa-Tar. 5,127. Bhâg. P. 3,17,22. 5,9,18. ohne Ergänzung *überkochend, sich überhebend, übermüthig* MBh. 1,5545 (उत्सक्त ed. Bomb., = उत्कर्षेण सर्वत्र व्याप्तः Nilak.). 7,6050. Hariv. 2153. 4308. R. 5,9,56. Kathâs. 18,86. Râǵa-Tar. 3, 282. Bhâg. P. 4,14,5. 6,10,13. 8,10,24. °मनस् adj. (= उपप्लुतमनस्, मत्त, उन्मत्त u. s. w. Kull.) M. 8,71. — Vgl. उत्सिक्त, उत्सेक.

— अभ्युद् = उद् 1): व्रतम् Çat. Br. 3,4,2,14. 14,3,1,24. अद्भिः Çâṅkh. Gṛhj. 3,8.

— उपोद् dass.: व्रतम् Çat. Br. 3,2,2,19.

— प्रोद्, partic. प्रोत्सिक्त *sich stark überhebend, gar zu übermüthig* Sâh. D. 130,2.

— समुद्, partic. समुत्सिक्त *überfliessend von, übermüthig gemacht durch:* बलदर्प° MBh. 1,843. R. 4,45,4. 6.

— उप *begiessen, aufgiessen* ṚV. 1,57,5. शुलाषेषां AV. 6,57,2. यः क्षीरमुपसिच्योपकुर्वीत 9,6,40. Çat. Br. 14,9,3,22. मूलेषु Kâtj. Çr. 2, 7,20. 6,3,13. 19,3,18. उदकेन 25,2,9. मद्यान्मूत्र उपसिञ्चति पादौ Kauç. 17. 49. 62. 64. व्यञ्जनैरुपसिक्तं P. 4,4,26. — Vgl. उपसेक्तर् fg.

— नि, °षिञ्चति, न्यषिञ्चत्, निषिषेच Vop. 8,45. 13,1. 1) *nieder —, eingiessen, aufgiessen:* अपः ṚV. 5,83,6. 8. तीव्रं सुतं पञ्चदशं नि षिञ्चम् 10,27,2. Çat. Br. 1,7,4,4. 14,9,3,15. Kâtj. Çr. 4,1,19. 5,4,12. उदपात्रम् 6,10,4. कुशेषु Çâṅkh. Çr. 4,4,7. नस्तो दक्षिणतः *in das rechte Nasenloch* Gṛhj. 1,19. fg. मातरि रेतः Kaush. Up. 1,2. उरसि क्षारम् R. Gorr. 2,63,3. अमृतं त्वचि Ragh. 3,26. आस्ये वह्निना द्रवमाणां कालायसम् Bhâg. P. 5,26,29. कस्माद्दोहं सा धस्तमयं कुम्भे निषिञ्चसि MBh. 13, 4816. यस्य त्वया — तैलं न्यषिच्यत मुखे कुशसूचिविद्धे Çâk. 89. निषिक्त ṚV. 1,71,8. पुष्करे मधु 8,61,11. Suçr. 1,264,16. Mṛkkh. 76,14. रेतस् Kumâras. 2,57. — 2) *begiessen:* पलाशान् Spr. (II) 1591. Vikr. 23. स्तनद्वयं बाष्पबिन्दुभिः Bhâg. P. 6,14,52. निषिक्त Ṛt. 2,12. — निषिक्त Varâh. Bṛh. S. 2,5 nach Kern fehlerhaft für निषक्त. — Vgl. निषिक्तपा, निषेक fgg. — caus. *begiessen:* पलाशान् R. 2,63,9. *einweichen, netzen* Suçr. 2,355,21. — intens. निसेसिच्यते P. 8,3,112, Schol.

— संनि *eingiessen:* यः श्रोत्रयोरमृतं संनिषिञ्चेत् (so ed. Bomb.) MBh. 1,3246.

— निस्, निष्षिञ्चति P. 8,3,65, Vârtt. 1. *ab —, weggiessen:* निष्षिच्यैतद्दुष्टमदुष्टमभिपर्यासिच्य Ait. Br. 7,5. निःषिक्तमस्मात्पापकम् Nir. 6,1.

— परा *weggiessen, wegschütten; überh. wegwerfen, beseitigen:* मा नो गर्भमारे अस्मत्परा सिच ṚV. 9,81,3. परा तत्सिच्यते राष्ट्रम् AV. 5,19,6. TS. 2,5,5,1. विषूचीनं रेतः परासिञ्चति 5,2,6,3. पूर्णपात्रम् Çat. Br. 1, 5,3,15. 12,4,3,9. 9,3,6. माहं प्रजां परासिचम् Âçv. Çr. 1,11,8. 6,12,11. मा परासेचि मत्पयः Kâtj. Çr. 25,5,28. Lâṭj. 2,1,7. अपरासिक्त (रेतस्) Çat. Br. 7,3,1,11. परासिक्तं विपुलं स्वं बलौघम् *bei Seite geschoben, unschädlich gemacht* MBh. 5,1830. 858.

— परि, °षिञ्चति, पर्यषिञ्चत् VS. Prât. 3,45.62. P. 8,3,63.65. 1) *umgiessen* (in ein anderes Gefäss), *einschenken:* अयं वां परि षिच्यते सोमः ṚV. 1,49,2. घर्मः 8,9,4. 9,11,8. 17,4. 78,2. 107,1. AV. 10,8,29. VS. 20, 28. परिषिक्त ṚV. 1,108,4. 2,18,6. 4,1,19. मधूनि 1,177,3. 4,35,9. 6, 68,1. — 2) *umhergiessen, übergiessen:* अव्यो वारेषु ṚV. 9,63,10. TS. 5,4,4,1. 2. TBr. 2,1,11,1. Çat. Br. 2,6,3,11. पयसा 12,8,3,8. 14,3,1, 25. वेदिम् Kâtj. Çr. 5,9,14. 26,4,5. Çâṅkh. Çr. 4,15,11. Lâṭj. 1,6,7.8. पिण्डान् Gobh. 4,3,26. Âçv. Gṛhj. 1,22,21. गुल्फान् Kauç. 39. 86. 88. MBh. 1,4247. Hariv. 11758. वृथा यथाग्निः परिषिच्यमानः R. Gorr. 2, 64,20. 83,38. Suçr. 1,101,13. Spr. (II) 2229. Bhâg. P. 10,75,16. ओदनम् P. 8,1,5, Schol. °सिञ्चित्वा (!) Saddh. P. 4,16,a. परिषिक्त Lâṭj. 5, 2, 9. — Vgl. परिषेक fgg. — caus. *benetzen, besprengen; einweichen* Suçr. 1,42,18. 47,18. 2,342,10. शीताभिरद्भिरष्टीलामिमां च परिषिञ्चय (warum nicht °षेचय?) MBh. 1,4500. — desid. परिषिषिक्षति P. 8,3, 64, Schol.

— प्र 1) *ausgiessen, vergiessen:* Samen Çat. Br. 2,1,1,5. 2,4,15. Âçv. Çr. 2,16,19. Lâṭj. 4,12,17. स्कम्भस्तद्ये प्रासिञ्चद्भूरिरयं लोके अन्तरा AV. 10,7,28. अग्रायां घर्मम् TS. 5,4,3,3. Gobh. 1,3,2. 13. Kauç. 40. 122. सकृत्प्रसिञ्चत्युदकम् Jâǵn. 3,5. उदपानाय कुम्भाय प्रासिञ्चत्क्षतशोणितम् MBh. 5,2999. यत्तोयं तस्मिन्नेव (तोये) प्रसिच्यते 12,10742. कथं नु (wohl न zu lesen) भिद्येत न च स्रवेत न च प्रसिच्येदिति रक्षितव्यम् *ausfliessen* 3,14767. दोषः प्रसिच्यते *ergiesst sich* Suçr. 2,8,6. प्रसिक्त *ausgegossen* Çâk. 152. संजीवनौषधिरसो नु हृदि प्रसिक्तः Uttarar. 44, 4 (58,4). — 2) *begiessen:* वह्निं वारिभिः Hariv. 12227. आज्यप्रसिक्तो ह्वि यथा हुताशः MBh. 8,4231. उदकमानीय त्रिः प्रसिच्योदपात्रम् *füllend* Kaush. Up. 2,7. इत्येभिर्देवृभिस्तस्य त्रिभिश्चित्तं प्रसिच्यते *wird begossen so v. a. erquickt* MBh. 12,839. — Vgl. प्रसेक. — caus. *eingiessen:* पितृपात्रेषु प्रेतपात्रं प्रसेचयेत् Jâǵn. 1,252. पात्रत्रये प्रेतपात्रमर्घ्यं च प्रसेचयेत् Mârk. P. 30,16.

— संप्र pass. *sich ergiessen:* स कृष्णेनाभिपतता तेनाभितो यमुनाह्रदः। संप्राषिच्यत (zu lesen °सिच्यत; संप्राशिर्यत die neuere Ausg., womit °शीर्यत gemeint ist) वेगेन भिद्यमान इवाम्बुदः॥ Hariv. 3654. मांसादेव क्षतात्तिप्रं शोणितं संप्रसिच्यते Suçr. 1,327,5.

— प्रति 1) °षिञ्चति *zugiessen, beimischen* TBr. 2,1,3,2. Âçv. Çr. 2, 3,5. Kauç. 68. — 2) °सिञ्चति *eine Begiessung —, eine Bespritzung erwiedern* Bhâg. P. 10,90,9. — वृत्तं वृत्तं प्रति सिञ्चति *er begiesst einen Baum nach dem andern* P. 1,4,90, Schol. gehört zum simpl. — Vgl. प्रतिषिच्य, प्रतिषेक.

— वि *vergiessen* TBr. Comm. 3,557,6 v. u. विषिक्त *vergossen:* Samen Çat. Br. 11,5,4,16. — व्यषिच्यत MBh. 13,1952 fehlerhaft für अभ्यषिच्यत, wie die ed. Bomb. liest. — intens. विसेसिच्यते Vop. 8, 45. 20,4.

— अनुवि *nachgiessen nach* (acc.) AV. 8,10,33.

— सम् 1) *zusammengiessen, begiessen* ṚV. 10,17,13. AV. 2,26,4. सं मा सिञ्चतु प्रजया 7,33,1. Suçr. 2,344,1. संसिक्त *begossen, besprengt* MBh. 1,6785. 6,1772. 9,914. 11,514. 12,6330. R. 1,5,8. 2,80,14. R. Gorr. 2,87,17. Kâm. Nîtis. 16,26. Spr. (II) 5788. Kathâs. 7,7. 33,85. 44,74. 107,43. Râǵa-Tar. 4,329. Bhâg. P. 10,5,6. 41,22. Pañkar. 3,8, 11. — 2) *giessen so v. a. bilden:* सर्वं संसिच्य मर्त्यम् AV. 11,8,13. — Vgl. संसिच्, संसेक.

2. सिच् f. 1) *Saum, Zipfel eines Gewandes* Halâj. 2,396. पितुर्न पुत्रः सिचमा रभेत ṚV. 3,53,2. माता पुत्रं यथा सिचाभ्येनं भूम ऊर्णुहि 10,18, 11. AV. 14,2,51. सिचि बध्नीते Çat. Br. 3,2,1,18. सिच्यवगूहयति Kauç. 32. उत्तर° 58.88. Pâr. Gṛhj. 3,15. = वस्त्र H. 666. — 2) du. *die beiden Ränder so v. a. Horizont:* उभे सिचौ यतते भीम ऋञ्जन् ṚV. 1,95,7. — 3) *die äussersten Reihen —, Flügel einer Heeresaufstellung:* राज्ञेव युध्वा नयसि त्वमित्सिचौ ṚV. 10,75,4. अमित्राणाममूः सिचः AV. 11,9,18. 10,20.

3. सिच् ungenaue Schreibart für शिच् *Netz* Bhâg. P. 6,12,8 (सिच् ed. Bomb.).

सिचय m. *Gewand, Tuch* Trik. 2,6,33. H. 666. Halâj. 2,393. Vikr. 7. Râǵa-Tar. 1,1. Wilson, Sâṅkhjak. S. 174. चीन° (vgl. चीनांशुक) Pañkar. 3,5,28.

सिजि gaṇa यवादि zu P. 8,2,9. davon °मत् adj. ebend.

सिञ्चता f. *langer Pfeffer* Çabdâr. bei Wilson, सिञ्चिता ÇKDr. nach derselben Autorität.

सिञ्जाश्वत्थ n. copulative Zusammensetzung gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31. सिञ्जास्थ v. l. सिञ्जा vielleicht = सिञ्चता.

सिञ्जित s. u. शिञ्ज्. नूपुरसिञ्जितानि Kumâras. 1,34.

सिट्, सेटति (अनादरे) Dhâtup. 9,18. — Vgl. शिट्, सुट्.

सिण्डाकी f. = शिण्डाकी Suçr. 1,224,16. 233,5.

1. **सित** (von 3. सा) partic. *beendigt* AK. 3,2,48. H. an. 2,206. Med. t. 70.

2. **सित** partic. *gebunden* s. u. 1. सि.

3. **सित॑** (aus 2. असित, wie सुर aus असुर) Uṇâdis. 3,89. 1) adj. (f. आ) *a) weiss, hellfarbig, hell* Nir. 9,26. AK. 1,1,4,22. 3,4,14,83. H. 1392. an. 2,206. Med. t. 70. Halâj. 4,47. वर्णैर्नीलपीतसितारुणैः R. 2,94,20. Ind. St. 2,258. 278. 8,273. Suçr. 1,296,7. Varâh. Bṛh. S. 3,19. 42. 12,5. 24,35. 53,96. Rinder, Pferde M. 11,130. MBh. 3,11898. R. 5,11,7. 12,34. Kathâs. 22,182. Bhâg. P. 3,2,29. Bart, Haupthaar MBh. 1,3471. 5330. Bhâg. P. 2,7,26. Zähne 3,13,27. 32. Augen Halâj. 2,283. Blüthen Varâh. Bṛh. S. 15,1. AK. 2,4,2,51. 3,28. Senf Pañkat. 158,3 (ed. orn. 57,12). Reis Spr. (II) 2635. Pañkar. 3,9,1. किसलय (= शुद्ध Comm.) Bhâg. P. 5,3,6. °तरसानुकन्दर MBh. 3,1663. सितोच्चशैलोत्तमशृङ्ग R. Gorr. 2,12,38. Gewand, Tuch Spr. (II) 2426. 4102. Vikr. 53. अङ्गराग Kumâras. 7,32. Gesicht bei Kindern Spr. (II) 7423. कोपस्तिमितसिताधर (*bleich*) Râga-Tar. 3,293. 5,324. Sonnenschein Ragh. 3,70. Kathâs. 18,403. Bhâg. P. 1,10,17. 11,28. 8,10,13. चामरव्यजन MBh. 2,37. Ragh. 9,66. गृहं सुधया सितम् R. 4,33,21. Ṛt. 1,9. Kathâs. 27,136. भूति° (गिरि) *weiss wie* oder *durch Asche* 50,173. 123,211. गाङ्गमम्बु Spr. (II) 2101. तिल Suçr. 1,198,18. इन्दोर्भाभिर्भानोः सितं भवत्यर्धम् *hell* Varâh. Bṛh. S. 4,1. 11,17. 19. सुरान्सितमुकुटरत्नान् 12,1. ज्योत्स्ना° (eine Nacht) Kathâs. 123,211. °च्छाया Ragh. ed. Calc. 4,5. रात्र्यः Spr. (II) 1700. आतप Râga-Tar. 2,167. °सप्तमी *der 7te Tag in der lichten Hälfte des Monats* Bhâg. P. 7,14,22. Râga-Tar. 5,327. पौष 6,187. पक्ष 311. अकृन् 312. — *b) rein, lauter:* °कर्मन् adj. MBh. 1,3641. — 2) m. *a) die lichte Hälfte eines Monats* Varâh. Bṛh. S. 21,9. माघसितेतरे 10. — *b) der Planet Venus* Çabdar. im ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 4,22. 9,11. 27. 34. 38. 42. 45 (सिताह्वयः). 17,24. fg. 27. 27,42. Ind. St. 2,279. 283. fgg. — *c) Zucker:* सितशैलमुस्ताः Varâh. Bṛh. S. 77,11. — *d) Saccharum Sara Roxb.* (शर) Nânârthadhvanim. im ÇKDr. *Pfeil* Wilson. — *e) Bauhinia candida* Ratnam. 158. — *f)* N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2571. — 3) f. आ *a) Zucker* AK. 2,9,43. Trik. 3,3,192. H. 403. H. an. Med. Suçr. 1,377,18. °युक्तेन सर्पिषा 2,327,1. 341,19. 410,20. 449,2. क्षीरं ससितम् 149,5. Varâh. Bṛh. S. 76,6. Spr. (II) 7044 (Conj.). Pañkar. 3,9,1. Vgl. त्रि°. — *b) Mondlicht* Râgan. im ÇKDr. — *c) Branntwein* Râgan. ebend. — *d)* Bez. verschiedener Pflanzen, = पर्वतत्रातापराजिता Ratnam. im ÇKDr. = श्वेतकण्टकारी Râgan. 4,33. = वाकुची 63. = विदारी, श्वेतदूर्वा, कुटुम्बिनी, पिङ्गा (?), त्रायमाणा, तेजनी Râgan. im ÇKDr. — Suçr. 1,133,19. 2,276,15. — *e)* Bez. einer der 8 Devî bei den Buddhisten Kâlakakra 4,18. — 4) n. *a) Silber* H. 1043, Schol. Râgan. im ÇKDr. — *b) Sandel* Ratnam. 137. — *c) Rettig* Râgan. 7,14. — *d) Kümmel* Ratnam. 100.

4. **सित** *geschärft, scharf* fehlerhaft für शित (s. u. 2. शा) Arg. 7,7 (°सित MBh. 3,12109). MBh. 7,1078 (शित ed. Bomb.). Spr. (II) 3162.

सितर्क adj. von सित gaṇa ऋश्यादि zu P. 4,2,80.

सितकण्टा und **सितकण्टारिका** f. = श्वेतकण्टकारी Râgan. 4,33.

सितकण्ठ m. *eine Hühnerart (weisshalsig)* = दात्यूह Çabdar. im ÇKDr.

सितकमल n. *eine weisse Lotusblüthe;* davon adj. °मय Kâlakakra 2,156.

सितकर m. 1) *der Mond (weissstrahlig)* Râga-Tar. 3,416. — 2) *Kampher* (wie alle Worte für *Mond*) Râgan. im ÇKDr.

सितकर्णिक m. *Gendarussa vulgaris* Suçr. 2,472,3.

सितकर्णी f. dass. Râgan. im ÇKDr.

सितकाच m. *Bergkrystall* H. 1243.

1. **सितकुञ्जर** m. *ein weisser Elephant* Çabdârthak. bei Wilson.

2. **सितकुञ्जर** 1) adj. *einen weissen Elephanten habend, auf einem solchen reitend.* — 2) m. ein N. Indra's Çabdârthak. bei Wilson.

सितकुम्भी f. *weisse Bignonia* Râgan. 10,51.

सितकेश 1) adj. *weisses Haupthaar habend.* — 2) m. N. pr. eines Dânava Hariv. 12933.

सितक्षार n. *eine Art Borax* Râgan. 6,245.

सितक्षुद्रा f. = सितकण्टारिका Râgan. 4,33.

सितगुञ्जा f. = श्वेतगुञ्जा Râgan. im ÇKDr.

सितचिह्न m. v. l. für सिताङ्क Hâr. 190 nach ÇKDr.

सितच्छत्र n. *ein weisser Sonnenschirm* Bhûripr. im ÇKDr.

सितच्छत्रा f. *Anethum Sowa Roxb. (weisse Blätter habend)* AK. 2,4,5,17.

सितच्छत्रित (von सितच्छत्र) adj. *in einen weissen Sonnenschirm verwandelt, einen solchen darstellend:* कीर्तिमण्डल Naish. 1,1.

सितच्छद 1) adj. *weisse Flügel* oder *Blätter habend.* — 2) m. *Gans* H. 1325. — 3) f. आ *weisses* Dûrvâ-*Gras* Râgan. 8,112.

सितता f. = सिताखण्ड Râgan. 14,104.

सितदर्भ m. *weisses* Kuça-*Gras* Râgan. im ÇKDr.

सितदीधिति m. *der Mond (weissstrahlig)* ÇKDr. und Wilson.

सितदीप्य m. *weisser Kümmel* Râgan. im ÇKDr.

सितदूर्वा f. *weisses* Dûrvâ-*Gras* Ratnam. im ÇKDr.

सितद्रु m. = क्षीरमोरट (vielleicht eine *Clematis*) Ratnam. 237.

सितद्रुम m. vielleicht *eine Birkenart* Hariv. 12410.

सितधातु m. *Kreide* Râgan. 13,134.

1. **सितपक्ष** m. *die lichte Hälfte eines Monats* Varâh. Bṛh. S. 21,8. 12. 60,20.

2. **सितपक्ष** m. *Gans (weisse Flügel habend)* Çabdar. im ÇKDr.

सितपट adj. *ein weisses Gewand tragend;* m. N. pr. eines Autors (Conjectur) Weber, Ind. Streifen 1,212. 220.

सितपद्म n. *eine weisse Lotusblüthe* Bhâg. P. 3,21,9.

सितपाटलिका f. *weisse Bignonia* Râgan. 10,51.

सितपीत adj. *weiss und gelb* Weber, Kṛshṇaǵ. 270.

सितपुङ्खा f. = श्वेतशरपुष्पा Râgan. 4,74.

सितपुष्प 1) m. *a)* Bez. verschiedener Pflanzen: = तगर Çabdar. im ÇKDr. = श्वेतरोहित und काश Râgan. ebend. = शिरीष Râgan. 9,58. — 2) f. आ *Jasminum Zambac* Çabdar. im ÇKDr. *Sida cordifolia* Râgan. 4,103. — Suçr. 2,285,15. — 3) f. ई = श्वेतापराजिता Râgan. im ÇKDr. — 4) n. *Cyperus rotundus* Gaṭâdh. im ÇKDr. auch शित° geschrieben ebend.

सितपुष्पिक *eine Art Aussatz* Vjutp. 220.

सितप्रभ (3. सित + प्रभा) adj. (f. आ) *weiss:* सभा MBh. 2,383.

सितमणि m. *Krystall;* davon °मय adj. *krystallen* Megh. 67.

सितमरिच n. *weisser Pfeffer* Rāgan. 6,34.

सितमाष m. *Dolichos Catjang* Hār. 182.

सितमेघ m. *eine weisse Wolke* R. 2,91,33 (100,31 Gorr.).

सितरक्त adj. (f. आ) *weiss und roth* Nṛs. Tāp. Up. in Ind. St. 9,12.

सितरञ्जन adj. *gelb* H. 1394.

सितरश्मि m. *der Mond (weissstrahlig)* ÇKDr. und Wilson.

सितलता f. = अमृतस्रवा Rāgan. 3,129.

सितवर्षाभू f. *Boerhavia procumbens Roxb.* Rāgan. im ÇKDr.

सितवल्लीज n. *weisser Pfeffer* Rāgan. im ÇKDr. unter सितमरिच.

सितवारण m. *ein weisser Elephant* Bhāg. P. 8,4,23.

सितशर्करा f. *weisser Zucker* Sāh. D. 2,8. 9. सु° Pañkar. 3,11,8.

सितशायका s. सितसायका.

सितशिंशपा f. = श्वेतशिंशपा Rāgan. 9,134.

सितशिम्बिक m. *eine Weizenart* H. 1174.

सितशिव n. *Steinsalz* AK. 2,9,42. Varianten: शितशिव, सितसिव, शीतशिव Comm. zu AK. nach ÇKDr.

सितशूक m. *Gerste* AK. 2,9,15 (nach ÇKDr. eine von Bharata erwähnte v. l.). Trik. 2,9,4 (शित°). Rāgan. 16,33. — Vgl. शीतशूक.

सितशूरण m. *eine Arum-Art,* = वनशूरण Rāgan. im ÇKDr. °सूरण Rāgan. 7,65.

सितसप्ति 1) adj. *mit weissen Pferden fahrend.* — 2) m. Bein. Arguna's Kir. 13,19.

सितसर्षप m. *weisser Senf (— Senfkorn)* Rāgan. im ÇKDr. Varāh. Bṛh. S. 80,12.

सितसायका f. = श्वेतशरपुष्पा Rāgan. im ÇKDr. °शायका gedr.

सितसार m. *Achyranthes triandra Roxb.* Ratnam. 233. °क Rāgan. im ÇKDr.

सितसिंही f. = श्वेतकण्टकारी Rāgan. 4,33.

सितसिन्धु f. *die* Gaṅgā Çabdar. im ÇKDr.; vgl. Spr. (II) 2101.

सितसिव s. सितशिव.

सितसूरण s. °शूरण.

सितहूण m. pl. *die weissen Hunnen* Varāh. Bṛh. S. 11,61; vgl. श्वेतहूण 16,38.

सितांशु m. 1) *der Mond (weissstrahlig)* H. 105, Schol. Spr. (II) 1039. 2655. Naish. 1,12. — 2) *Kampfer* (wie alle Wörter für *Mond*): °तैल Rāgan. im ÇKDr.

सिताखण्ड m. *Zucker in Stücken* Rāgan. 14,104.

सिताढ्य (3. सित + आढ्या) 1) n. *weisser Pfeffer* Rāgan. 6,34. — 2) f. आ = श्वेतदूर्वा Rāgan. 8,111.

सिताग्र m. *Dorn* Hār. 91 fehlerhaft für शिताग्र *eine scharfe Spitze habend.*

सिताङ्क m. *ein best. Fisch,* = वालुकागड Hār. 190.

सिताङ्ग (3. सित + 3. अङ्ग) m. 1) *eine best. Pflanze,* = श्वेतरोहित Rāgan. im ÇKDr. — 2) ein N. Çiva's H. ç. 43 (मिताङ्ग die Hdschr.).

सिताजाजी (3. सित + अ°) f. *weisser Kümmel* Rāgan. im ÇKDr.

सितात्रय und °त्रिक n. = त्रिसिता Rāgan. 22.

सितादि (सिता *Zucker* + आदि *Anfang*) m. *Melasse* Rāgan. im ÇKDr.

सितानन (3. सित + आनन) 1) adj. *ein weisses Gesicht habend.* — 2) m. *a)* ein N. Garuḍa's Çabdārthak. im ÇKDr. — *b)* N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Hariv. 14852.

सितापाक m. *geläuterter Zucker* Bhāvapr. 5.

सितापाङ्ग (3. सित + अ°) m. *Pfau* Trik. 2,5,26. Hār. 90.

सिताब्ज (3. सित + अब्ज) n. *eine weisse Lotusblüthe* Rāgan. 10,182.

सिताभ 1) m. = सिताभ्र *Kampher* Rāyam. zu AK. 2,6,3,32 nach ÇKDr. — 2) etwa *Zucker* Pañkar. 3,10,22. vielleicht सिताभेन zu lesen. — 3) f. आ *eine best. Pflanze* (तक्रा) Rāgan. 4,163.

सिताभिकण्टभी f. v. l. für सितालिकण्टभी; s. ÇKDr. unter श्वेतकिणिही.

सिताभ्र (3. सित + अभ्र) m. 1) *eine weisse Wolke* MBh. 3,1719. 13, 836 (शिताभ्र ed. Calc.). — 2) *Kampher* AK. 2,6,3,32. H. 643. Hār. 104 (neutr.). °शकल Spr. (II) 7527 (hiernach die Uebersetzung zu verbessern). — Vgl. सितमेघ.

सिताभ्रक n. *Kampher* Ratnam. im ÇKDr.

सितामोघा (सित + अ°) f. *weisse Bignonia* Rāgan. 10,51.

सिताम्बर (3. सित + अ°) 1) adj. (f. आ) *weiss gekleidet:* शरद्वधू Z. d. d. m. G. 27,72. — 2) m. Bez. *bestimmter* Gaina-*Mönche* (vgl. श्वेताम्बर, श्वेतवासस्) Halāj. 2,189.

सिताम्बुज (3. सित + अ°) n. *eine weisse Lotusblüthe* Halāj. 3, 58. Ratnam. 146.

सिताम्भोज (3. सित + अ°) n. dass. AK. 1,2,3,40. H. 1162.

सितार्जक (3. सित + अ°) m. *weisses Basilienkraut* Rāgan. 10,161.

सितालक 1) m. = श्वेतमन्दारक Rāgan. im ÇKDr. fehlerhaft für सितालर्क. — 2) f. °लिका *eine best. Muschelart, die Wendeltreppe* Hār. 111.

सितालता f. *weisses* Dûrvâ-*Gras* Ratnam. 180.

सितालर्क m. *weisse Calotropis* Rāgan. 10,33.

सितालिकण्टभी f. *eine best. Pflanze,* = श्वेतकिणिही Rāgan. im ÇKDr.

सितावर 1) m. *eine best. Gemüsepflanze* (vulgo सुसुनी) Bhāvapr. im ÇKDr. das Synonym श्वेतावर spricht für die Form सितावर; dagegen सूच्याह्व, सूचीपत्रक, सूचीदल für शितावर. — 2) f. ई *Vernonia anthelminthica* Rāgan. im ÇKDr.

सिताश्व (3. सित + अश्व) 1) adj. *mit Schimmeln fahrend.* — 2) m. *a)* Bein. Arguna's MBh. 3,11898. — *b) der Mond* H. 104, Schol. — Vgl. 2. श्वेताश्व.

सितासित (3. सित + 2. असित) 1) adj. *a) weiss und schwarz:* रश्मयः Maitrjup. 6,30 (= Jāgñ. 3,166). व्योम्नि बलाहकाः MBh. 7,5442. Mārk. P. 109,65. Bhāg. P. 4,27,14. °रोग wohl *Krankheit des Weissen und Schwarzen im Auge* Verz. d. B. H. No. 934. — *b) gut und schlimm:* कर्मफलानि Maitrjup. 2,7. — 2) m. *a)* ein N. Baladeva's H. 224. — *b)* du. *die Planeten Venus und Saturn* Gjotist. im ÇKDr.

सिताह्वय (3. सित + आ°) m. 1) *der Planet Venus* Varāh. Bṛh. S. 9, 45. — 2) Bez. zweier Pflanzen: = श्वेतशिग्रु Rāgan. 7,30. = श्वेतरोहित Rāgan. im ÇKDr.

सिति adj. = शिति *weiss; schwarz* Ramān. zu AK. 3,4,14,85 nach ÇKDr.

सितिमन् (von 3. सित) m. *Weisse* Çiç. 1,25.

सितीकृ (3. सित + 1. कृ) *weiss —, licht machen* Sāh. D. 305,7.

सितेक्षु m. = श्वेतेक्षु Rāgan. 14,78.

सितेतर (3. सित + इतर) 1) adj. a) *schwarz* (*dunkelfarbig*) H. 17. Kumâras. 1,38. Varâh. Laghuǵ. 1,6. H. 1326. Halâj. 2,97. — b) *weiss und schwarz* Bhâg. P. 10,41,41. — 2) m. Bez. zweier Pflanzen: = श्यामशालि und कुलत्थ Râǵan. im ÇKDr.

सितेतरगति m. *Feuer* Halâj. 1,62.

सितेतरसरोज n. *eine blaue Lotusblüthe* Çiç. 9,65.

सितोत्पल (3. सित + उ°) n. *eine weisse Lotusblüthe* Hâr. 179 (शितो° gedr.). Varâh. Bṛh. S. 12,4. 9. 13,1. Spr. (II) 6897. Vet. in LA. (III) 5,4.

सितोदर (3. सित + उ°) m. ein N. Kubera's (*weissbauchig*) H. 189.

सितोद्भव (3. सित + उ°) n. *weisser Sandel* Ratnam. 140.

सितोपल (3. सित + उ°) 1) m. a) *Kreide* Trik. 2,3,6. — b) *Krystall* Râǵan. 4,153. — 2) f. श्रा *Zucker* H. 402. Ratnam. 307. Suçr. 1,162, 14. 2,449,20. 504,9. 496,20. 504,8 (शितो° an den beiden letzten Stellen). Pańkar. 3,13,12. auch °पल 8,12. स° adj. 13,6.

सिद्ध s. u. 1. und 2. सिध्.

सिद्धक (von सिद्ध) 1) m. *Vitex Negundo Lin.* und *Vatica robusta* Râǵan. im ÇKDr. — Suçr. 2,258,16. — 2) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑⏑ ⏑–⏑–⏑⏑⏑– +⏑⏑–⏑⏑–⏑–⏑– Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XVI,2).

सिद्धकज्जल n. *Zauberkraft besitzender Lampenruss* Schol. zu Kâtjâd. 2,151.

सिद्धकल्प (?) m. Bez. einer best. *Weltperiode* Vie de Hiouen-thsang 165.

सिद्धकाम adj. *dessen Wünsche in Erfüllung gegangen sind* R. 4,44,105.

सिद्धकामेश्वरी f. *eine der fünf Formen der* Kâmâkhjâ Kâlikâ-P. 61 im ÇKDr.

सिद्धकार्य adj. *der seinen Zweck erreicht hat* Kathâs. 121,184.

सिद्धकेरल n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 102,a, No. 158.

सिद्धक्षेत्र n. *ein von* Siddha's *bewohntes Gebiet, ein Land der Glückseligen;* auch N. pr. bestimmter *heiliger Gebiete* MBh. 3,8240. Kathâs. 18,234. 348. 66,2. 107,73. 80 (°पर्वत). Mârk. P. 109,58. Râǵa-Tar. 3, 378. Pańkar. 2,6,4. Verz. d. Oxf. H. 20,b,43. 21,a,32. 53,a,6. 79,a, 30. क्षेत्रं सिद्धसमाख्यम् 149,b,10. fg. — Vgl. सिद्धिक्षेत्र.

सिद्धखण्ड Titel eines *Abschnittes* im Rasaratnâkara Verz. d. B. H. No. 963.

सिद्धगङ्गा f. *die* Gaṅgâ *der Glückseligen*, ein N. der Mandâkinî Gaṭâdh. im ÇKDr.; vgl. R. 2,95,9.

सिद्धगति f. in eig. und übertr. Bed. (प्रतिकृतौ) gaṇa देवपथादि zu P. 5,3,100.

सिद्धगुरु m. N. pr. eines Autors Sarvadarçanas. 82,9.

सिद्धग्रह m. *der Dämon der Glückseligen*, Bez. *eines best. Tobsucht erzeugenden Dämons:* श्रवमन्यति यः सिद्धान्क्रुद्धाश्चापि शपन्ति यम्। उन्माद्यति स तु क्षिप्रं ज्ञेयः सिद्धग्रहस्तु सः॥ MBh. 3,14502.

सिद्धजन m. *die Glückseligen* (s. सिद्ध) R. 2,95,9.

सिद्धजल n. *das Wasser der Glückseligen*, Bez. *des sauren Reisschleims* Hâr. 115. — Vgl. सिद्धसलिल.

सिद्धतापस m. *ein mit übernatürlichem Wissen und Vermögen ausgestatteter Büsser* Daçak. 21,1 v. u. fem. ई Kathâs. 42,26. 43,192. 198. 65,239.

सिद्धत्व (von सिद्ध) n. 1) *richtiges Auskommen, das Sichergeben, Sichherausstellen in genügender Weise* AV. Prât. 4,6. Sâṁhiták. 4. Vârtt. zu P. 4,1,130. Nîlak. 52. Sâh. D. 36,2. — 2) *das Bewiesensein* Sarvadarçanas. 9,14. 51,16. — 3) *das Bekanntsein* Bhâg. P. 7,6,19. — 4) *Vollkommenheit, ein vollkommener Zustand* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,162 (daneben श्र°). — 5) *die Stellung eines* Siddha, *eines Glückseligen* R. 3,65,5. Pańkar. 1,8,23.

सिद्धदर्शन n. *das Schauen der Glückseligen* (obj.) Verz. d. Oxf. H. 230,b,45.

सिद्धदेव m. ein N. Çiva's Çabdar. im ÇKDr.

सिद्धद्रव्य n. *ein mit Zauberkraft versehener Gegenstand* Verz. d. B. H. No. 905.

सिद्धधातु m. *Quecksilber* Trik. 2,9,34.

सिद्धधामन् n. *die Stätte der Glückseligen*, = सिद्धक्षेत्र Kathâs. 18,351.

सिद्धनागार्जुन m. N. pr. eines Autors Verz. d. B. H. No. 904. davon adj. °नीय *von ihm verfasst* Notices of Skt Mss. 1,137.

सिद्धनाथ m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 110,a,26. Aufrecht scheint das Wort als Appellativum zu fassen.

सिद्धपति m. Bein. Mudgaragomin's Târan. 64.

सिद्धपथ m. *die Bahn der Glückseligen* so v. a. *der Luftraum* Bhâg. P. 6,10,25.

सिद्धपद n. N. pr. einer heiligen Oertlichkeit Bhâg. P. 3,33,31.

सिद्धपात्र m. N. pr. 1) eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2568. — 2) eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 346,11.

सिद्धपाद m. N. pr. eines Joga-Lehrers Wilson, Sel. Works 1,214. Hall 16. Verz. d. Oxf. H. 233,b,1 v. u. Varianten: प्रुद्धपाद und श्रीपाद.

सिद्धपीठ m. *eine Stätte der Glückseligen* ÇKDr. nach einem Tantra.

सिद्धपुर n. *die Stadt der Glückseligen*, N. pr. einer in den äussersten Norden verlegten mythischen Stadt Golâdhj. Bhuvanak. 17. 27. Comm. zu 30. 44. Ârjabh. 3,13. Reinaud, Mém. sur l'Inde 341. Verz. d. B. H. No. 1240. Verz. d. Oxf. H. 39,b,25. verkehrt ist die Auflösung सिद्धात्पुरात् Golâdhj. Bhuvanak. 26.

सिद्धपुष्प m. *wohlriechender Oleander, Nerium odorum Ait.* Râǵan. 10,11.

सिद्धप्रयोजन 1) m. *weisser Senf* Râǵan. im ÇKDr.; vgl. सिद्धसाधन. — 2) f. श्रा *Kresse, Lepidium sativum* Dravjar. in Nigh. Pr.

सिद्धबुद्ध m. N. pr. eines Joga-Lehrers Verz. d. Oxf. H. 233,b,2 v. u. Hall 16. प्रुद्धबुद्धि v. l.

सिद्धभूमि f. *Zauberland* Pańkat. 242,5.

सिद्धमत n. *die Ansicht der Glückseligen* Verz. d. Oxf. H. 251,a,41.

सिद्धमनोरम m. Bez. *des zweiten Tages im* Karmamâsa Ind. St. 10,296.

सिद्धमन्त्र m. 1) *Zauberspruch* v. l. in Vet. in LA. (III) 14,14. 22. Spr. (II) 7046. Gît. 10,12. — 2) Titel eines von Keçavabhaṭṭa verfassten Nighaṇṭu Nigh. Pr. Einl.

सिद्धमातृका f. 1) Bez. *eines best. Alphabets* (سدّ ماترك) Reinaud, Mém. sur l'Inde 297. — 2) N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,a,36.

सिद्धमानस adj. *befriedigten Herzens* R. Gorr. 1,67,19.

सिद्धमोदक m. *eine Art Zucker* (तवराजोद्भवखण्ड) Râǵan. im ÇKDr.

सिद्धयात्रिक s. सिद्धियात्रिक.

सिद्धयामल n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,23. सिद्धि° v. l.

सिद्धयोग m. *ein richtiges, wirksames Mittel* Kathâs. 20,190 (vielleicht सिद्धियोग zu lesen). Verz. d. B. H. No. 966. °संग्रह m. Titel einer Schrift No. 904. Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,47. fg. als neutr. (!) in der Bed. *Zaubermittel* Verz. d. B. H. No. 904.

सिद्धयोगिनी f. 1) *Zauberin, Fee, Hexe* Kathâs. 37,161. 192. — 2) ein N. der Manasâ Verz. d. Oxf. H. 24,*b*,38.

सिद्धयोगेश्वर n. (sc. तन्त्र) Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 97,*a*, No. 151.

सिद्धरङ्गकल्प m. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,89.

सिद्धरत्न adj. *im Besitz eines Zauberjuwels seiend* Kathâs. 108,197. 109,15. 79. 92.

1. सिद्धरस m. *Quecksilber* Med. s. 65. Aǵajapâla im ÇKDr.

2. सिद्धरस adj. = रससिद्ध *der durch Quecksilber bei Lebzeiten ein* Siddha *wird, nicht mehr den Gesetzen der Materie unterworfen ist* Aǵajapâla im ÇKDr. = धातुप्रभृति Med. s. 65.

सिद्धरसायन adj. *der im Besitz eines Lebenselixirs ist* Kathâs. 41,11.

सिद्धराज m. N. pr. eines *Fürsten* Râǵa-Tar. 7,263. Journ. of the Am. Or. S. 7,39. fg.

सिद्धरुद्रेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*b*,1.

सिद्धरूप n. *das Richtige* Kap. 1,99. Comm. zu TS. Prât. 8,19.

सिद्धल N. pr. eines Dorfes Z. f. d. K. d. M. 3,165.

सिद्धलक्ष adj. *das Ziel treffend:* बाण Kathâs. 112,56.

सिद्धलक्ष्मण m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 332,6.

सिद्धलक्ष्मी f. wohl *eine Form der* Lakshmî: °मत Verz. d. Oxf. H. 98,*a*, N. 3.

सिद्धलोक m. *die Welt der Glückseligen* Bhâg. P. 4,29,80.

सिद्धवट 1) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 60,*b*,13. — 2) f. ई N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,39 (Erklärung des Namens in N. 9). 19,*a*,34.

सिद्धवत् (von सिद्ध) adv. *als ausgemacht, als bewiesen;* °कर् *für feststehend —, für ausgemacht —, für bewiesen halten:* °कृत्य absol. Sarvadarçanas. 116,13. 132,2. Comm. zu TS. Prât. 14,28.

सिद्धवन n. *der Hain der Glückseligen*, N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,25. सिद्धपुर v. l.

सिद्धवर्ति f. *Zauberdocht* Pańkat. 241,6. 242,13, 17. सिद्धि° ed. Bomb.

सिद्धवस्ति m. *ein stärkendes* (öliges u. s. w.) *Klystier* Suçr. 2,198,4. 228,1. 229,2. 6.

सिद्धवस्तु *ein Syllabar* Hiouen-thsang 1,72. fg.

सिद्धवास m. *Wohnsitz der Glückseligen*, N. pr. einer Oertlichkeit Kathâs. 36,114.

सिद्धविद्या f. 1) *die Lehre der Glückseligen* Pańkar. 1,10,4. — 2) *eine Form der* Mahâvidjâ Tantrasâra im ÇKDr. °दीपिका f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 1,141.

सिद्धवीर्य m. N. pr. eines Muni Mârk. P. 74,38.

सिद्धसंबन्ध adj. *dessen Verwandtschaft bekannt ist;* s. u. सिद्धार्थ 1) *c*).

सिद्धसलिल n. *das Wasser der Glückseligen*, Bez. *des sauren Reisschleims* Trik. 2,9,10. — Vgl. सिद्धजल.

सिद्धसाधन 1) m. *weisser Senf* Râǵan. im ÇKDr.; vgl. सिद्धप्रयोजन. — 2) n. *a*) *das Beweisen von schon Bewiesenem* Ǵagadîça im ÇKDr. — — *b*) wohl *das Citiren eines Glückseligen* Verz. d. Oxf. H. 88,*a*,21.

सिद्धसाधित adj. भिषज् *ein Arzt, der ohne eigene Studien die Kunst von einem Andern in der Praxis erlernt hat*, Karaka 1,11.

सिद्धसाध्यक adj. Bez. *eines best. Zauberspruches* Tantras. im ÇKDr.

सिद्धसारस्वत Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,24. °दीपिका f. desgl. 110,*a*,2 v. u.

सिद्धसिद्ध adj. *überaus wirksam*, Bez. *eines best. Zauberspruches* Tantrasâra im ÇKDr.

सिद्धसिद्धान्तपद्धति f. Titel einer Schrift Hall 15.

सिद्धसिन्धु f. *der Fluss der Glückseligen*, Bez. *der* Gaṅgâ Trik. 1,2, 31. — Vgl. सिद्धापगा.

सिद्धसुसिद्ध adj. Bez. *eines best. Zauberspruches* Tantrasâra im ÇKDr.

सिद्धसेन m. 1) ein N. Kârttikeja's Trik. 1,1,56. Çabdar. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Astronomen Varâh. Bṛh. 7,7. Verz. d. B. H. No. 865. °दिवाकर Verz. d. Oxf. H. 152,*a*, No. 326. 170,*b*,1 v. u. Hall 166. °दिवाकृत् ebend. °वाक्यकार Sarvadarçanas. 26,12.

सिद्धसेवित adj. *von den Glückseligen verehrt* als Bein. Baṭukabhairava's ÇKDr.

सिद्धसोपान n. *die Leiter zu den Glückseligen* als Titel einer Schrift Hall 18.

सिद्धस्थल n. = सिद्धस्थान Pańkar. 1,6,26.

सिद्धस्थान n. *ein Ort der Glückseligen* Trik. 3,3,337.

सिद्धहेमकुमार m. N. pr. eines Fürsten H. 1535, Schol.

सिद्धहेमन् n. *gereinigtes Gold* Verz. d. Oxf. H. 170,*b*, No. 380.

सिद्धागम (सिद्ध + आ°) m. Titel einer Schrift Hall 198.

सिद्धाङ्गना (सिद्ध + अ°) f. *Fee, Hexe* Kathâs. 28,190.

सिद्धाचल (सिद्ध + अचल) m. *der Berg der Glückseligen:* °पूजा Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,283.

सिद्धाज्ञ (सिद्ध + आज्ञा) adj. *dessen Befehle vollführt werden* Varâh. Bṛh. S. 43,9.

सिद्धाञ्जन (सिद्ध + अ° oder आ°) n. *Zaubersalbe* Kathâs. 48,86. Daçak. 30,17.

1. सिद्धादेश (सिद्ध + आ°) m. *eines Wahrsagers Vorhersagung* R. Gorr. 2,29,10. Mṛkkh. 105,19. hierher oder zu 2. सिद्धादेश 66,24. 98,8. Vgl. सिद्धानामयमादेशः Spr. (II) 6758.

2. सिद्धादेश adj. *dessen Vorhersagung sich erfüllt*, m. *Wahrsager* Mṛkkh. 35,22. Mâlav. ed. Bomb. 104,10. Ratnâv. 95,6.

सिद्धान्त (सिद्ध + अन्त) m. 1) *das letzte Ziel, Vorhaben:* सम° adj. *gleiche Ziele verfolgend* Âçv. Çr. 12,8,15. — 2) *ein endgiltiger, feststehender, begründeter Satz, Lehre, Doctrin* (राद्धान्त, कृतान्त, समय, तन्त्र) AK. 1,1,4,13. 3,4,14,67. 24,151. 25,187. Trik. 1,1,115. H. 242. Halâj. 1,10. 5,83. fg. प्रामाणिकत्वेनाभ्युपगतो ऽर्थः सिद्धान्तः Sarvadarçanas. 113,18. यः परीक्षकैर्बहुविधं परीक्ष्य हेतुभिश्च साधयित्वा स्थाप्यते निर्णयः स सिद्धान्तः Karaka 3,8. तन्त्राधिकरणाभ्युपगमसंस्थितिः सिद्धान्तः Njâjas. 1,26. er ist vierfach: सर्वतन्त्र°, प्रतितन्त्र°, अधिकरण°, अभ्युपगम° 27. fgg. Karaka a. a. O. Ind. St. 2,295. MBh. 1,2887. Kap. 1,21. Sâṅkhjak. 71.

NÎLAK. 49. 180. Einl. zu Ǵaim. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 10. Comm. zu Vâsavad. S. 18. Spr. (II) 5231. Pańḱar. 4,2,16. Sâh. D. 31,10. Kull. zu M. 8,209. Verz. d. Oxf. H. 17,a,2. 23,b, N. 5. 86,b,47. 160,b,7. 227, a, No. 557. Sarvadarçanas. 46,1. पारमेश्वर Prab. 57,14. वेदान्त° 54,10. स्वशास्त्र° Suçr. 1,50,16. शालाक्य° 2,370,14. बुद्ध° LA. (III) 90,1. दिगम्बर° Prab. 46,5. प्रभाकरगुरूणाम् Sarvadarçanas. 135,2. भट्टाचार्याणाम् 134,22. रसेश्वर° 98,21. fg. व्यवहार°, स्व° Comm. zu Kap. 1,106. अ° Suçr. 1,149,14. — 3) im System der Karmamîmâṁsâ *Conclusion und Refutation des erhobenen Einwandes* (das 4te Glied im Adhikaraṇa) Sarvadarçanas. 122,21. 124,6. — 4) *ein astronomisches Lehrbuch* Varâh. Bṛh. S. 2, S. 4, Z. 2. Gaṇitâdhj. Kâlam. 6. Verz. d. B. H. No. 862. 939. Weber, Ǵjot. 98. Journ. of the Am. Or. S. 6, 418. fgg. Kern in der Vorrede zu Varâh. Bṛh. S. 24. fg. — 5) Bez. einer Klasse von Werken bei den Buddhisten Wassiljew 60. 260. bei den Ǵaina Wilson, Sel. Works 1,280. fg. Titel eines best. Ǵaina-Werkes Sarvadarçanas. 41,4. bei den Tântrika steht dem Ansehen nach सिद्धान्त neutr. zwischen वाम und कौल Verz. d. Oxf. H. 91,a,18. — Vgl. अप°, कन्दर्प°, कार्त्तिक°, ज्ञात°, ज्योतिः°, न्याय°, ब्रह्म°, ब्रह्मस्फुट°, भक्ति°, महा°, महादेव°, माघ°, वसिष्ठ°, वाक्य°, वैयाकरण°, व्यास°, शास्त्र°, शिव°, सिद्ध°, सोम° u. s. w.

सिद्धान्तकल्पतरु m. Titel einer philosophischen Schrift Colebr. Misc. Ess. 1,337.

सिद्धान्तकौमुदी f. Titel einer Grammatik Gild. Bibl. 379. fg. — Vgl. मध्य°, सार°.

सिद्धान्तगर्भ m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 276,a,22.

सिद्धान्तगीता f. desgl. Notices of Skt Mss. 1,170.

सिद्धान्तचन्द्रिका f. Titel verschiedener Schriften Mack. Coll. 1,17. Verz. d. Oxf. H. 173,a, No. 386. fg. Verz. d. Pet. H. No. 92. Hall. 110. 173. °टीका 110.

सिद्धान्तचन्द्रोदय m. Titel eines Commentars zum Tarkasaṁgraha Hall 70. fg. Notices of Skt Mss. 2,250.

सिद्धान्तचिन्तामणि m. Titel eines Werkes Ind. St. 2,246.

सिद्धान्तचूडामणि m. desgl. Verz. d. Cambr. H. 43. 54.

सिद्धान्ततत्त्व n. Titel eines philosophischen Werkes Hall 76. °बिन्दु desgl. 108. °बिन्दुसंदीपन desgl. ebend. °सर्वस्व n. desgl. 77. °विवेक m. Titel eines astr. Werkes Colebr. Misc. Ess. 2,453. Verz. d. Cambr. H. 56.

सिद्धान्तदीप m. Titel eines philosophischen Werkes Notices of Skt Mss. 1,298.

सिद्धान्तदीपिक (!) n. desgl. Verz. d. B. H. No. 609.

सिद्धान्तदीपिका f. desgl. Hall. 99.

सिद्धान्तपञ्चानन m. N. pr. eines Gelehrten Notices of Skt Mss. 1,165.

सिद्धान्तपद्धति f. Titel eines philosophischen Werkes Verz. d. B. H. No. 649.

सिद्धान्तबिन्दु m. = सिद्धान्ततत्त्वबिन्दु Verz. d. B. H. No. 626. Hall 108. °व्याख्या 109.

सिद्धान्तभेदलवसंग्रह m. = सिद्धान्तलेश Verz. d. B. H. No. 632.

सिद्धान्तमञ्जरी f. Titel eines philosophischen Werkes, = न्याय° Verz. d. B. H. No. 699.

सिद्धान्तमणिमञ्जरी f. Titel eines astrologischen Werkes Notices of Skt Mss. 1,173.

सिद्धान्तमुक्तावली f. Titel verschiedener Schriften Gild. Bibl. 415. Verz. d. B. H. No. 693. fgg. Hall 73. 99. 146. °प्रकाश m. 74. Notices of Skt Mss. 2,273.

सिद्धान्तय् (von सिद्धान्त), °यति *feststellen, begründen, in's Klare bringen* Comm. zu Kap. 1,3. सिद्धान्तित Kull. zu M. 1,8.

सिद्धान्तरत्न n. Titel einer Schrift, = दशश्लोकी Hall. 114.

सिद्धान्तरहस्य n. Titel verschiedener Werke Verz. d. B. H. No. 845. Verz. d. Oxf. H. 226,b, No. 555. Verz. d. Cambr. H. 46. 57. Ind. St. 2, 252, N. 2. Wilson, Sel. Works 1,131.

सिद्धान्तलक्षणागदीशी f. Titel einer Schrift; s. unter संयोगिन्.

सिद्धान्तलक्षणक्रोड m. desgl. Hall 33. 37.

सिद्धान्तलघुखमाणिक Titel eines astr. Werkes Verz. d. Cambr. H. 45.

सिद्धान्तलेश m. Titel einer Schrift, = शास्त्रसिद्धान्तलेशसंग्रह Hall 153. °संग्रह Verz. d. B. H. No. 632. °टीका Notices of Skt Mss. 1,35.

सिद्धान्तवागीश m. N. pr. zweier Gelehrten Verz. d. Oxf. H. 106,b, N. 1. 261,a,17. fg. — Vgl. भवानन्द°.

सिद्धान्तवेला f. Titel einer Schrift Hall 171.

सिद्धान्तशिक्षा f. desgl. Weber, Pratiǵńâs. 73.

सिद्धान्तशिरोमणि m. Titel eines von Bhâskara verfassten astronomischen Lehrbuchs Golâdhj. Praçnâdhj. 58. Gild. Bibl. 505. fgg. Verz. d. B. H. No. 828. 842. fgg. 1166. Verz. d. Oxf. H. 110,b,20. 279,b,41. 338,a,24. 341,a,42. Verz. d. Cambr. H. 43. Ind. St. 1,467 (°प्रकाश). Hall 120.

सिद्धान्तशेखर m. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1025. Verz. d. Oxf. H. 104,a,32. 279,b,42. 285,a,35. 341,a,42. Verz. d. Cambr. H. 43. Hall 18. — Vgl. शैव°.

सिद्धान्तसंहितासारसमुच्चय m. desgl. Colebr. Misc. Ess. 2,451. Hall 120.

सिद्धान्तसंग्रह m. desgl. Hall 27. Notices of Skt Mss. 1,194. मितान्तरायाः Verz. d. Oxf. H. 263,b, No. 635.

सिद्धान्तसंदर्भ m. Titel eines astr. Werkes Verz. d. Oxf. H. 292,b,38.

सिद्धान्तसार Titel verschiedener Werke Verz. d. Pet. H. No. 23. Wilson, Sel. Works 1,167. °कौस्तुभ Verz. d. Cambr. H. 74. fg.

सिद्धान्तसार्वभौम Titel eines Werkes Colebr. Misc. Ess. 2,324 u. s. w.

सिद्धान्तसुन्दर desgl. Colebr. Misc. Ess. 2,326. fg. 451. Verz. d. B. H. No. 833. Verz. d. Cambr. H. 43. Hall 120.

सिद्धान्तसूक्तिमञ्जरी f. desgl. Notices of Skt Mss. 2,3. Hall. 153. °प्रकाश 154.

सिद्धान्तित s. u. सिद्धान्तय्.

सिद्धान्तिन् (von सिद्धान्त) m. = मीमांसक Bhûriprajoga im ÇKDr.

सिद्धापगा (सिद्ध + आ°) f. *der Fluss der Glückseligen, die* Gaṅgâ H. 1082.

सिद्धाम्बा (सिद्ध + अ°) f. *eine Form der* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 109,a,27.

सिद्धायिका f. N. pr. einer Göttin, die die Befehle des 24ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî ausführt, H. 46.

सिद्धारि (सिद्ध + अरि) m. Bez. *eines best. Zauberspruches* ÇKDr. nach dem Tantrasâra.

सिद्धार्थ (सिद्ध + अर्थ) 1) adj. (f. आ) a) *der seinen Zweck erreicht hat* MBh. 5,7546. Hariv. 10003. R. 1,6,7. 42,4. 2,40,25 (39,31 Gorr.). 51,18 (48,18 Gorr.). 72,37 (74,41 Gorr.). 86,18 (94,18 Gorr.). 88,16. 103,10. R. Gorr. 2,58,10. 109,60. 3,24,10. 4,40,70. Spr. (II) 2692. 3639. Çâk. 27,9. Kathâs. 57,100. 99,9. 108,17. Bhâg. P. 9,4,32. सु° MBh. 3,3006. अ° R. 3,55,20. Bhâg. P. 4,9,28. — b) *zum Ziele führend, wirksam:* उपाय Hariv. 3145. ओषधी R. 2,25,36. — c) *dessen Absicht, Vorhaben bekannt ist:* सिद्धार्थं सिद्धसंबन्धं श्रोतुं श्रोता प्रवर्तते। ग्रन्थादौ तेन वक्तव्यः संबन्धः सप्रयोजनः ॥ इति व्याकरणटीका ÇKDr. — 2) m. a) *weisser Senf (Senfkorn)* AK. 2,9,18. Trik. 3,3,200. H. 1180. an. 3,324. Med. th. 25. Halâj. 2,426. Suçr. 1,71,17. 2,231,3. Varâh. Bṛh. S. 44,5. Kathâs. 32,183. Bhâg. P. 4,9,58. 5,17,21. 25,2. Bhaṭṭ. 14,91. गौर° Kumâras. 7,7. सित° Pańkat. 158,3. — b) = वटवृक्ष Râǵan. 11,121. — c) Bez. *des 53ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8,48. fg. — d) N. pr. eines Pâṇava Kathâs. 47,25. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2566. eines Fürsten 1,2696. eines Rathgebers des Daçaratha R. 1,7,3. 2,36,18. 68,5 (70,5 Gorr.). 7,59,2,26. weltlicher N. Çâkjamuni's Trik. (lies वृद्धे st. बृद्धे). H. an. Med. Halâj. 1,85. Lalit. ed. Calc. 279,4. Burnouf, Intr. 70, N. Lot. de la b. l. 388. 607. Wassiljew 9. 10. N. pr. eines Versuchers (मारपुत्र) Lalit. ed. Calc. 393,7. des Vaters von Mahâvîra (dem 24ten Arhant der gegenwärtigen Avasarpiṇî) H. 38. H. an. Colebr. Misc. Ess. 2, 318. Wilson, Sel. Works 1,292. fg. — Kathâs. 44,25. 121. — 3) f. आ N. pr. der Mutter des 4ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 39. — 4) n. (sc. वास्तु) *ein Gebäude mit zwei Hallen, einer im Westen und einer im Süden,* Varâh. Bṛh. S. 53,39. fg. — Vgl. सर्वार्थसिद्ध.

सिद्धार्थक (von सिद्धार्थ) 1) m. a) *weisser Senf (Senfkorn)* Suçr. 1,145,5. 199,15. 370,14. °तैल 15. 374,11. 2,70,15. 346,11. 393,7. 431,9. Karaka 8,7 (neutr.). Varâh. Bṛh. S. 48,35. Mârk. P. 31,51. 35,10. सित° Pańkat. ed. orn. 57,12. Verz. d. B. H. No. 991. — b) N. pr. zweier Beamter Mudrâr. 152,2. 3. — 2) n. Bez. *einer best. Fettsalbe* Suçr. 2,540,9.

सिद्धार्थमति m. N. pr. eines Bodhisattva Lalit. ed. Calc. 2,11.

सिद्धार्थिन् m. = सिद्धार्थ *das 53te Jahr im 60jährigen Jupitercyclus* Verz. d. Oxf. H. 332,a,6.

सिद्धाश्रम m. *die Einsiedelei* (आश्रम) *der Glückseligen*, N. pr. einer best. *Einsiedelei* R. Gorr. 1,4,20. 32,2 (31,3 Schl.). Ragh. 6,46. Verz. d. Oxf. H. 9,b,10. 23. 27,a,41. 77,b,36 (neutr. mit Ergänzung von तीर्थ). Çuk. in LA. (III) 33,1. °पद R. Gorr. 1,32,18.

1. सिद्धासन (सिद्ध + 1. आ°) n. *eine best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 234,a,21. 236,a,No. 567. 257,a,6.

2. सिद्धासन (wie eben) m. ein N. Skanda's H. ç. 62.

सिद्धि (von 2. सिध्) f. 1) *das Gelangen an's Ziel, Treffen:* चरस्थिरेषु लक्षेषु (लक्ष्येषु) बाणसिद्धिः Kâm. Nîtis. 14,25. 27. — 2) sg. und pl. *das Zustandekommen, Gerathen, Gelingen, glücklicher Erfolg* (einer Sache); = निष्पत्ति H. an. 2,255. Med. dh. 25. सर्वकर्मणाम Bhag. 18,13. Mârk. P. 118,15. स्वार्थस्य Spr. (II) 1310. 2564. Râǵa-Tar. 2,97. वाञ्छितार्थस्य Varâh. Bṛh. S. 68,92. कार्यं नः सिद्धिप्रायं यथेप्सितम् Kathâs. 33,84. सिद्धिं गम् M. 2,97. तथैतत्सिद्धिमेतु मे Mârk. P. 61,79. नावस्तुनो वस्तुसिद्धिः Kap. 1,79. साध्य° Spr. (II) 6241. कर्म° Maitrjup. 4,3. R. 1,57,13. Varâh. Bṛh. S. 71,9. क्रिया° Spr. (II) 5712. 6145. कार्य° R. 5,35,40. 59,10. Varâh. Bṛh. S. 89,1. यात्रा° 87,6. यज्ञ° M. 1,23. 11,12. R. 2,32,41. धर्म° M. 7,10. Spr. (II) 1494. 3106. तपः° Ragh. 1,94. अर्थ° M. 7,215. R. 2,50,4. Varâh. Bṛh. S. 50,24. 51,10. 68,91. 71,6. 85,4. 86,52. Vop. 5,4. Bhâg. P. 4,21,32. स्वार्थ° Spr. (II) 6320. LA. (III) 86,9. कार्यार्थ° M. 7,167. योगक्षेमार्थ° Jâǵn. 1,100. प्रार्थना° Ragh. 1,42. वाञ्छा° Râǵa-Tar. 3,344. वाञ्छित° Vikr. 28. अभिप्रेत° Çâk. 110,7. मनोरथ° Hit. 21,13. अभीष्ट° Vedântas. (Allah.) No. 2. प्रार्थितार्थ° Çâk. 41,11. fg. अभिमतार्थ° Prab. 61,11. एकान्तफल° Spr. (II) 1814. विषयसुख° 4143. 4633. मन्त्र° 6370. विविधघटना° Râǵa-Tar. 2,93. अभिज्ञान° Kathâs. 3,71. प्रतिज्ञा° 124,12. Râǵa-Tar. 3,49. Sarvadarçanas. 59,10. 64,13. 80,3. आधेः स्वीकारणात्सिद्धिः so v. a. *Gültigwerdung* Jâǵn. 2,60. — 3) *das in-Ordnung-Kommen:* विनायकः कर्मविघ्नसिद्ध्यर्थं विनियोजितः so v. a. *Beseitigung* Jâǵn. 1,270. व्यापत्सिद्धि, वस्तिव्यापत्सिद्धि Verz. d. B. H. No. 933. = अन्तर्धि Med. — 4) *das Zutheilwerden:* स्वर्गादिः, लिप्स्य° Vop. 25,6. त्रैवर्गिकी Bhâg. P. 3,4,16. ब्रह्म° 25,19. — — 5) *glücklicher Ausgang einer Krankheit, Heilung:* भिषक्° *durch einen Arzt* Jâǵn. 1,266. — 6) *das in-Ordnung-Kommen —, Eingehen ausstehender Gelder:* अधमर्णार्थ° M. 8,47. — 7) *persönlicher Erfolg, Erreichung eines erwünschten Ziels; Glück* M. 6,42. 7,1. 10,62. R. 1,57,19. परा 5,13,20. सोपसर्गा 18,13. 65,9. Kâm. Nîtis. 5,10. Ragh. 1,72 (pl.). 87. Spr. (II) 415. 1714. 2847. 4904, v. l. 6771. 7048. fg. Kathâs. 6,150. 37,42. °विघ्नाः Râǵa-Tar. 2,153. Bhâg. P. 3,2,19. 4,11. 5,20,6. Pańkat. III,76. 256,23. Hit. Pr. 1. Çuk. in LA. (III) 36,8. सिद्ध्यसिद्ध्योः समो भूत्वा Bhag. 2,48. 4,22. सिद्धये Mâlav. 45,9. Bhâg. P. 4,24,62. Kathâs. 18,341. सिद्धौ 316. सिद्धिं शंसन्ति मृगाः R. 3,78,11. 4,42,14. सिद्धिं दृष्ट्वा सुविपुलाम् Varâh. Bṛh. S. 48,79. अव-आप् 87. R. 1,62,20. Brahma-P. in LA. (III) 48,17. प्र-आप् Râǵa-Tar. 4,716. भज् R. 7,26,21. गम् 4,57,3. Spr. (II) 4061. अनु-गा Bhâg. P. 9,6,32. नि-गम् (-यम् fehlerhaft) M. 12,11. Spr. (II) 1117. उप-इ Bhâg. P. 1,15,51. समुप-इ Spr. (II) 1707. समा-सद् Râǵa-Tar. 4,392. = मोक्ष *Befreiung von allen Banden der Welt, Erlösung* H. 74. H. an. — 8) in der Philosophie *Vollkommenheit der Person* und *Machterlangung des Geistes über die Natur, in Folge derer man Wunder zu vollbringen in Stand gesetzt wird,* Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,34 (vielleicht सिद्धिमृत्वा zu lesen). Sâṁkhjak. 46. fg. 49. 51. Jogas. 2,43. Tattvas. 41. fg. (acht). Sarvadarçanas. 96,12. 154,11. 170,6. fgg. 179,2. fgg. Verz. d. Oxf. H. 50,b,12. 88,b,15. fgg. 33. VP. 45. Mârk. P. 56,23. Bhâg. P. 4,18,19. 6,11,25. 8,22,6. 11,15,3. fgg. (achtzehn). Pańkar. 1,4,17. — 9) *Zaubermacht* überh. (öfters in comp. mit dem Gegenstande, der die eigentliche Zauberkraft enthält) Kathâs. 18,375. 20,53. 102. fgg. 25,104. 206. 39,161. 49,164. 167. fgg. 65,52. fg. 73,298. fg. 336. Râǵa-Tar. 3,268. 465. 467. Pańkat. 241,3. Verz. d. Oxf. H. 92,b,1 v. u. 93,a,1. 11. 94,b,27. 99,a,9. fgg. Wassiljew 191. fgg. 196. Târan. 74 u. s. w. am Ende eines adj. comp. °क Kathâs. 124,14.

सिद्धि = योग (von Wilson und im ÇKDr. in der astr. Bed. gefasst) H. an. Med. = पादुका (vgl. गुटिकापादुका° Verz. d. Oxf. H. 99, a, 9. fg. Târan. 101) Med. — 10) *Wirkungskraft, Leistungsfähigkeit:* यथा काकयवाः प्रोक्ता यथारण्यभवास्तिलाः । नाममात्रा न सिद्धौ (v. l. सिद्धौ) हि धनहीनास्तथा नराः ॥ Spr. (II) 5091. सिद्धिर्भूषयते विद्याम् (fasst man विद्या als *Zauberspruch*, so bedeutet सिद्धि *Zaubermacht;* vgl. 3754) 2167. 2119. सामसिद्धिं न वेत्सि Pańkat. 91,17. — 11) *das Klarwerden, Verständlichwerden:* शब्दस्य Bhâg. P. 3,6,17. — 12) *das Sichergeben* (durch Berechnung u. s. w.), *das sich-als-richtig-Herausstellen, das Folgen, Bewiesensein* Ganit. Bhagrahaj. 9. Golâdhj. Golab. 24. RV. Prât. 11, 34. fg. Kaush. Up. 3,3. Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,162. Kap. 1,89. 103. fg. Sâmkhjak. 4. Nilak. 64. Vedântas. (Allah.) No. 4. Sarvadarçanas. 25, 20. fg. 26,2. 28,14. 29,20. 30,2. 62,19. fg. 72,20. fg. 112,19. 125,18. Bhâshâp. 15. 74. fgg. Comm. zu TS. Prât. 2,20. 25. 47. 4,11. 23. 52. 5,22. 8,13. 18. 13,4. 14,17. 16,2. 12. 21,5. वापीकूपतडागानां गृहस्योपवनस्य च । सामन्तप्रत्ययात्सिद्धिः Spr. (II) 6040. — 13) in der Rhetorik *das Hervorheben verschiedener, sonst nur getrennt erscheinender Vorzüge, an einer und derselben Person,* Sâh. D. 454. 434. — 14) etwa *Kunstwerk:* ग्रामं स्तुत्यं चैत्यादिसिद्धिभिः Râga-Tar. 3,381. — 15) *eine best. Heilpflanze,* = ऋद्धि, वृद्धि AK. 2,4,2,31. Med. Râgan. 5,28. — 16) *der Erfolg* personificirt als göttliches Wesen MBh. 1,2794. Varâh. Brh. S. 48, 56. Verz. d. Oxf. H. 78, b, 32. fg. (°पराजय). unter den sieben Müttern (s. u. 1. मातर्) H. 201, Schol. (ब्राह्मणीसिद्धी zu lesen). unter den Namen der Durgâ Kathâs. 53,171. Devi-P. 45 im ÇKDr. eine Tochter Daksha's und Gattin Dharma's VP. 54. Mârk. P. 50,21. 28. N. pr. einer Freundin der Danu Kathâs. 50,112. der Gattin Bhaga's und Mutter Mahiman's Bhâg. P. 6,18,2. — Vgl. अति°, अर्थ° (als N. pr. eines Sohnes des Pushja oder Pushpa Hariv. 828), ध्रुव°, प्रबोध°, ब्रह्म°, मनोरथ°, मन्त्र°, महा° (*eine grosse Vollkommenheit* Bhâg. P. 5,20,40), रस°, रूप°, व्यवहार°, शंकर°, शब्द°, सकल°, संग्राम°, सर्वार्थ°, सत्त्व°.

सिद्धिकर् 1) adj. (f. ई) *Gelingen —, Glück bringend* Spr. (II) 4119, v. l. (°करी wäre richtig). 6549. Varâh. Brh. S. 98,9. 99,3. — 2) f. ई N. pr. einer *Zauberin* Kathâs. 13,91.

सिद्धिकारक adj. *eine Wirkung ausübend, Etwas bewirkend* Spr. (II) 4821.

सिद्धिकारिन् adj. *ausführend:* कार्यस्य Sâh. D. 88.

सिद्धिक्षेत्र n. *das Gebiet des glücklichen Erfolges, — des Glücks:* तपसाम् Çâk. 99,18. als N. pr. eines heiligen *Gebiets* Hariv. 1556. eines Berges Çatr. 1,352. — Vgl. सिद्धक्षेत्र.

सिद्धिचामुण्डातीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77, a, 20.

सिद्धिज्ञान n. *sicheres Wissen* Sarvadarçanas. 76,8. 9.

सिद्धिद् 1) adj. (f. आ) *Gelingen gebend, Glück bringend* Bhâg. P. 3,33, 32. Verz. d. Oxf. H. 23, a, 20 (neben अ°). Çiva Çiv. ein best. Tag Tithjâdit. im ÇKDr. अर्थ° Kathâs. 32,137. — 2) m. a) *Putranjiva* (पुत्रंजीव) *Roxburghii Wall.* Râgan. 5, 28. — b) = बटुकभैरव ÇKDr.

सिद्धिदातर् nom. ag. dass.; °दात्री *eine Form der* Durgâ Verz. d. Oxf. H. 110, b, No. 174.

सिद्धिबीज n. etwa *der Same —, die Quelle der Zaubermacht* Pańkar. 1,8,24.

सिद्धिभूमि f. *das Land des glücklichen Erfolges, der Glückseligkeit* Bhâg. P. 3,33,1.

सिद्धिभैरव n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 108, b, No. 169. °तन्त्र 109, a, 20. fg.

सिद्धिमत् (von सिद्धि) adj. 1) *Erfolg habend, glücklich von Statten gehend* Ragh. 11,55. — 2) *mit Vollkommenheit versehen, ein vollkommener Mann* R. Gorr. 1,67,20. स्वाधीनकुशलाः सिद्धिमन्तः Çâk. 64,23. — 3) *mit Zaubermacht versehen, Z. besitzend* Kathâs. 6,163. 108,204.

सिद्धिमन्त्र m. *Zauberspruch* Verz. d. Oxf. H. 88, a, 1 v. u.

सिद्धिमन्वन्तर् n. N. einer Oertlichkeit Journ. of the Am. Or. S. 7,41.

सिद्धिमार्ग m. *der zum Zauberlande führende Weg* Pańkat. ed. Bomb. 5,54,15. सिद्धभूमिमार्ग ed. Koseg. 242, 5.

सिद्धियात्रिक (so ed. Bomb.) m. *Glücksjäger* Pańkat. 240,16 (सिद्ध°).

सिद्धियोग m. 1) *Anwendung von Zaubermacht, — Zaubermitteln* Kathâs. 18,274. 20,190 (सिद्धयोग wohl fehlerhaft). — 2) *eine best. Constellation* Verz. d. Cambr. H. 64. शुक्रे नन्दा बुधे भद्रा शनौ रिक्ता कुजे जया । गुरौ पूर्णा च संयुक्ता सिद्धियोगः प्रकीर्तितः ॥ Gjotishsâgara im ÇKDr.

सिद्धियोगिनी f. Bez. *einer Art von Feen* ÇKDr. nach dem Tantrasâra und Vahni-P.

सिद्धिराज् m. N. pr. eines Berges Çatr. 1,354.

सिद्धिली f. *eine kleine Ameisenart* Çabdârthak. bei Wilson.

सिद्धिवर्ति (so ed. Bomb.) f. *Zauberdocht* Pańkat. 241,6 (सिद्ध°).

सिद्धिवाद m. MBh. 13,6525. fg. = ज्ञानगोष्ठी nach Nilak.

सिद्धिविनायक m. *eine Form des* Gaṇeça: °पूजनविधि Verz. d. B. H. 136, b (161). °व्रत Verz. d. Oxf. H. 284, b, 24.

सिद्धिसाधन n. *ein Mittel zur Glückseligkeit, Vollkommenheit* oder *Zaubermacht* Pańkar. 1,8,23.

सिद्धिसोपान n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 108, a, 37. fg.

सिद्धिस्थान n. *ein Ort der Glückseligkeit* Devi-P., Kuṇḍapr. nach ÇKDr. N. pr. einer best. Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 289, a, 4. Çuk. in LA. (III) 34,11.

सिद्धीश्वर् (सिद्धि + ई°) 1) m. *Herr der Zaubermächte,* ein N. Çiva's Kathâs. 114,75. 119,143. fg. — 2) n. N. pr. eines dem Çiva geheiligten Gebiets Kathâs. 114,140. 115,110. 113. 122.

सिद्धेश (सिद्ध + ईश) m. *Herr der Glückseligen* Bhâg. P. 1,3,10. 6,15,15.

सिद्धेश्वर् (सिद्ध + ई°) 1) m. a) *Herr der Glückseligen* Bhâg. P. 2,2, 26. 3,21,34. — b) N. pr. eines Autors Verz. d. B. H. No. 1032. — c) N. pr. eines Berges LIA. 1,159. — 2) f. ई *Herrin der Glückseligen* Verz. d. Oxf. H. 23, a, 19. Vârâha-P. und Muṇḍamâlâtantra im ÇKDr.

सिद्धेश्वरतन्त्र n. Titel eines Tantra Verz. der Oxf. H. 95, b, 25. 106, b, No. 162.

सिद्धेश्वरतीर्थ n. N. pr. verschiedener Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, b, 44. 67, a, 1. 16. 27. fg. 77, b, 25.

सिद्धैश्वर्य (सिद्ध + ऐ°) n. *Herrschaft über die Glückseligen* Pańkar. 1,8,24.

सिद्धोदक (सिद्ध + उ°) n. N. pr. eines Tîrtha Kathâs. 119,81.

सिद्धौघ (सिद्ध + ओघ) adj. Bez. *einer Klasse von Autoren* (गुरु) *mystischer Gebete bei den* Tântrika Verz. d. Oxf. H. 101, b, 4. 7. 12. 18.

सिद्धौषध (सिद्ध + औ°) n. *Zauberkraut* Garga beim Schol. zu Vâsav. 104. Verz. d. Oxf. H. 215,a, No. 514. 261,a,10.

सिद्धौषधिक n. *eine Zusammenstellung von fünf Heilmitteln:* तैलकन्द्, सुधा°, क्रोड°, रुदन्तिका und सर्पनेत्रा Râǵan. 22.

1. सिध्, सेधति Naigh. 2,14 (गतिकर्मन्). Dhâtup. 3,10 (गत्याम्). 11 (शास्त्रे माङ्गल्ये च). असेधीत् Vop. 8,46. असेधिष्टाम्, असैत्सीत् 47. असैद्धाम् 48. partic. सिद्ध. *scheuchen, treiben; vertreiben:* द्वेषः R.V. 1,34,11. 157,4. रक्षांसि 79,12. 8,49,20. 6,44,9. ते सेधन्ति पथो वृकम् 1,105,11. अमीवाः 8,35,16. 9,71,8. 10,76,4. Kauç. 97. वाचा सिद्धाः Thiere Pańkav. Br. 10,3,13. अपि स्तुह्यपि सेधास्मांस्तथ्यमुक्तम् so v. a. *du magst uns loben oder strafen* Bhatt. 8,92.

— desid. vom caus. सिषेधयिषति P. 8,3,61, Schol.

— intens. सेषिध्यते ebend.

— अनु intens. *der Bahn entlang treiben, herleiten:* उतो स मह्यमिन्दुभिः षड्युक्ताँ अनुसेषिधत् R.V. 1,23,15.

— अप *wegtreiben, verjagen:* रक्षसः R.V. 1,35,10. 6,47,21. दूराद्वीयो अप सेध शत्रून् 29. दस्यून् 5,31,7. 8,18,10. 68,9. 10,25,7. दुरिता 9,82,2. AV. 8,2,7. यमदूतान् 11. तं वृत्ता अप सेधन्ति छाया नो मोप गा इति 5,19,9. संवत्सरं यवाहारस्तत्पापमपसेधति M. 11,198. *abwehren, abhalten von* (abl.): पृष्ठतः परान्वीरान् MBh. 6,541. नागं प्रभिन्नं गिरिकूटकल्पमुपत्यकां (so ed. Bomb.) हैमवतीं चरन्तम्। दण्डीव यूथादपसेधसि (so ed. Bomb., ed. Calc. und Draup. 5,5 °सेधसे) त्वम् 3,15643. भीमसेनादपासेधत्सूतपुत्रम् 7,5805. 7397 (nach der Lesart der ed. Bomb.).

— अभि, °षेधति P. 8,3,65, Schol. °सेधति (गतौ) गाः 113, Schol. partic. °षिद्ध *hergetrieben:* वाचाभिषिद्ध उपावर्तते Ait. Br. 4,1. — desid. vom caus. °षिषेधयिषति P. 8,3,64, Schol.

— अव *abwehren, abhalten von* (abl.) MBh. 7,7397 (अप° ed. Bomb.).

— आ, partic. आसिद्ध *verhaftet* Mit. 2,3,a,4.5. — caus. *verhaften lassen* ebend. 3. — Vgl. आसेद्धर् fg.

— व्या, partic. °सिद्ध *verboten, untersagt* Jâǵń. 2,261. — Vgl. व्यासेध.

— उद् *bei Seite treiben:* पशून् Pańkav. Br. 15,9,11. 19,7,4. — Vgl. उत्सेध.

— समुद् s. समुत्सेध.

— उप *abwehren, abhalten von* (abl.): वार्द्धक्षत्रिरुपासेधत्प्रवणादिव कुञ्जरः MBh. 7,1748. es ist wohl °क्षत्रिरुपासेधत् — कुञ्जरम् zu lesen; vgl. 7397.

— नि, °षेधति, न्यषेधत् Vop. 8,45. 1) *vertreiben* R.V. 10,166,3. मातृग्रो देवान् AV. 3,15,5. भूतगणान्न्यषेधीत् Bhatt. 1,15. *Jmd abwehren, abhalten, von Etwas* (abl.) *abzubringen suchen, es Jmd* (acc.) *verbieten:* स न निषेधेद्यावत्कामं शंसेत्येवं ब्रूयात् Ait. Br. 6,33. किमर्थं धर्मपालस्य किंकरान्नो निषेधथ Bhâg. P. 6,1,36. 17,12. निषेधतु Hariv. 946. 15964 (निषेधन्निदम् st. निषिद्धन्निदम् zu lesen; खण्डयन् निनदन् ब्रुवन् गर्जितशब्देनैव तेषां निषेधं चकार Nîlak.). Kathâs. 31,41. न्यषेधत् Bhâg. P. 10,9,4. न्यषेधन् 7,10,61. निषिषेध Râǵa-Tar. 6,196. निषिषिधुः MBh. 1,279. निषिध्य Ragh. 5,18. Kathâs. 16,19. 22,217. Râǵa-Tar. 3,93.281. 4,447. निषेद्धुम् R. Gorr. 2,21,16. Ragh. 14,43. निषिध्यते Çâk. 101,19. fg. निषिध्यमान MBh. 5,3457. Bhâg. P. 3,15,31. 4,2,19. न्यषिध्यत Râǵa-Tar. 4,601. न्यषेधि Ragh. 2,4. *Etwas abwehren:* न्यषेधत्पावकाक्षेणा तत् (अस्त्रम्) Bhatt. 17,87. निषिद्ध *abgewehrt, abgehalten, dem man Etwas untersagt hat:* क्षत्रं वै विशो निषेद्धा निषिद्धा असन् Çat. Br. 2,5,2,27. शत्रु Ragh. 18,1. रामेण बद्धभिः साल्वैः R. 2,31,6. मात्रा तपसः Kumâras. 1,26. Ragh. 13,32. M. 8,361. Çâk. 105,18, v. l. Bhâg. P. 7,8,49. Pańkat. 227,23. 243,7. विधि° so v. a. *der Vorschrift gehorchend* Pańkar. 4,2,23. अ° Çâk. Ch. 140,7. निषिद्धवत् *abgewehrt habend* Kathâs. 10,191. — 2) *Etwas verwehren, verbieten, untersagen, sich gegen Etwas erklären, Einspruch erheben;* mit acc. der Sache: कस्मादस्य (sc. शासनम्) निषेधथ Bhâg. P. 6,1,33. Comm. zu TS. Prât. 2,29. अनिषेधन् Kathâs. 121,82. न्यषेधत् Bhâg. P. 7,8,46. निषिषेध Kathâs. 19,85. 20,191. 111,6. निषेधिष्यति Kull. zu M. 4,218. निषिध्य Râǵa-Tar. 3,79. निषेद्धुम् Comm. zu TS. Prât. 9,13. निषिध्यते Sarvadarçanas. 110,8. Comm. zu TS. Prât. 1,4.14.59. 2,25 u. s. w. न्यषिध्यत Kathâs. 20,185. न्यषेधि 1,49. निषिद्ध *verwehrt, verboten, untersagt* H. 859. Jâǵń. 3,229. Ragh. 3,42. Çâk. Ch. 118,5. Spr. (II) 3158. Kathâs. 24,32.34. 26,75. Râǵa-Tar. 5,56. Verz. d. Oxf. H. 85,b,23. fg. 277,a,18 v. u. 281,b,40. Bhâg. P. 6,18,45. Sarvadarçanas. 81,10. Vedântas. (Allah.) No. 6.7. Comm. zu TS. Prât. 1,60. 5,24. 10,24. Schol. zu P. 1,1,59. 4,4,71. Vop. 26,220. अ° Bhâg. P. 7,15,66. Kull. zu M. 4,218. mit infin.: षडक्षरी महाविद्या — निषिद्धा हरिणा पूर्वं वक्तुमेव हि Pańkar. 2,3,76. — Vgl. निषिद्धि, निषेद्धर् fgg. — caus. 1) *Jmd wehren, Jmd zurückhalten* Spr. (II) 2985. चन्द्रस्त्वामत्र क्रुद्ध आगच्छन्तं निषेधयति (so ist zu lesen) Pańkat. 160,24. fg. Bhâg. P. 6,1,32. — 2) *Etwas verwehren, verbieten, untersagen* Pańkat. 212,9. Kull. zu M. 11,14. *negiren* Wilson, Sâṁkhjak. S. 7.

— निस् *verscheuchen:* निष्क्रव्यादं सेध VS. 1,17. Çâńkh. Çr. 16,18,20. fg. Hierher पुरुनिःषिध् *Vieles abwehrend.*

— परा s. परासेध in den Nachträgen.

— परि, °षेधति Schol. zu P. 8,3,65. पर्यषेधत् zu 63. aber °सेधति गाः (weil गतौ) zu 113. द्विषो घ्नन्परिसेधतः (= आगच्छतः, सर्वतो गच्छतः Comm.) Bhatt. 9,88. — desid. °षिषेधयिषति P. 8,3,64, Schol.

— प्र *vorwärts treiben:* ताभ्यां युक्त्वा प्रासेधत्स उदजयत् Pańkav. Br. 14,3,13. गावौ युक्तौ मो षु प्र सेधीर्मुहुरिन्ममन्धि *fahre nicht zu* R.V. 10,27,20. med.: धनुष्केणानिपुणा व्रात्याः प्रसेधमाना यन्ति Lâtj. 8,6,8.

— प्रति 1) *Jmd vertreiben, abwehren, abhalten, von Etwas* (abl.) *abzubringen suchen, Etwas Jmd* (acc.) *verbieten:* रक्षांसि R.V. 8,23,13. MBh. 12,6581. प्रतिषेधत्सु चाधर्मात् M. 2,206. पापकात् MBh. 10,182. शिष्यमकार्यात् P. 8,3,113, Schol. प्रत्यषेधत् MBh. 4,162. 7,2383. 12,119. Bhâg. P. 4,4,30. 27,15. 7,1,36. 8,8,40. 21,45. med.: प्रत्यषेधन्त MBh. 5,3456. प्रत्यषेधत Bhâg. P. 4,19,29. 9,7,16. °षिषिधे MBh. 8,1738. °षिध्य 3,310. 12,6392 (°सिध्य ed. Calc.). Bhâg. P. 6,10,21. °षेद्धुम् MBh. 3,16734. R. 2,27,21 (24 Gorr.). °षिध्यताम् 4,31,38. °षिद्ध *abgewehrt, abgehalten, dem man Etwas untersagt hat* M. 8,361. 9,84. MBh. 1,715. 7,4607. R. Gorr. 2,16,35. 23,11. 4,8,47. 16,14. 5,63,7. Ragh. 12,26. Çâk. 105,18. — 2) *Etwas zurückhalten, unterdrücken:* °षिध्य मायाम् Bhâg. P. 4,7,26. *Etwas verwehren, verbieten, untersagen, verneinen* Nir. 1,2. विसर्जयति यद्येक एकश्च प्रतिषेधति Varâh. Bṛh. S. 86,54. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 39. प्रत्यषेधीः (am Anfange mit der

ed. Bomb. तं zu lesen) MBh. 14,249. यज्ञं प्रतिषेत्स्यति 1,1634. 2065. °षिध्य R. Gorr. 2,82,4. Daçak. 191,2. °षेद्धुम् Sarvadarçanas. 105,13. Comm. zu TS. Prât. 8,8. pass. Nir. 2,14. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 39. zu Khând. Up. S. 61. Daçak. 82,10. Sarvadarçanas. 38,21. Comm. zu TS. Prât. 14,33, v. l. (°ते zu lesen). °षिद्ध *unterlassen* R. Gorr. 2, 125,16. Çâk. 182. *verwehrt, untersagt, verboten, verneint* Kâtj. Çr. 1,6, 8. 25,5,11. अनादिष्टे प्रतिषिद्धे वा Lâtj. 10,3,8. Kauç. 32. 73. 86. Nir. 2,14. M. 8,399. Jâǵn. 2,260. MBh. 4,111. Hariv. 4723. R. 3,13,25. Suçr. 1,35,20. Ragh. 8,23. 9,74. Çâk. 78,15. Varâh. Bṛh. S. 79,5. Mârk. P. 15,41. Bhâg. P. 1,3,33. 3,32,16. 5,26,3. Kâç. zu P. 4,4,71. Schol. zu 6,3,42. Sarvadarçanas. 115,14. 168,14. Comm. zu TS. Prât. 1,4. *verneint* so v. a. *mit einer Negation versehen* AV. Prât. 4,56. P. 8,1,44. gaṇa ग्राह्यादि zu 3,1,134. °षिद्धवत् *der Etwas verwehrt* —, *untersagt hat* Râǵa-Tar. 1,114. — Vgl. प्रतिषेद्धर् fgg. — caus. 1) *abwehren, abhalten, abweisen:* अमात्यान् Âçv. Gṛhj. 4,8,33. नक्तोताम् — शपन्तीं प्रत्यषेधयत् MBh. 1,1594. 2,1787. 4,468 (प्रत्यषे° mit der ed. Bomb. zu lesen). Hariv. 946. 14247. R. 2,96,42 (105,41 Gorr.). 4,9, 63. अस्त्राणि MBh. 5,7171. मृत्युश्च प्रतिषेधितः R. 5,78,14. — 2) *Etwas verwehren, untersagen, verbieten:* मार्गं वातस्य Hariv. 10443. विधावप्रतिषेधिते MBh. 12,350. Comm. zu TS. Prât. 13,3. *negiren* Sarvadarçanas. 8,19.

— विप्रति, partic. °षिद्ध 1) *verwehrt, untersagt* Kâtj. Çr. 4,3,19. MBh. 5,4489. — 2) *entgegengesetzt, widersprechend* Nir. 1,15. P. 2,4, 13. Uttarar. 108,3 (146,7). Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 38. अजो (abl.) त्वुज् विप्रतिषिद्धम् so v. a. विप्रतिषेधात् Vârtt. 2 zu P. 4,2,39. पूर्व° (vgl. पूर्वविप्रतिषेध unter विप्रतिषेध 2) Vârtt. 2 zu P. 2,4,12. 1 zu 85. 2 zu 4,2,39. 1 zu 5,1,2.

— संप्रति *Jmd abhalten:* तथैव सुहृदं प्राज्ञं कुर्वाणं कर्म पापकम्। प्राज्ञाः संप्रतिषेधन्ति यथाशक्ति पुनः पुनः ॥ MBh. 10,184.

— वि, गङ्गां विसेधति (गतौ) P. 8,3,113, Schol. Vop. 8,45.

2. सिध् (vgl. साध्), सिध्यति Dhâtup. 26,83 (संराद्धौ). सिषेध, असैत्सीत्, सेत्स्यति (vgl. Kâr. 4. 8 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10). med. nur des Metrums wegen. 1) *zum Ziel kommen, treffen:* इषवः सिध्यन्ति लक्ष्ये चले Çâk. 38. — 2) *frommen, fruchten, Erfolg haben; gelingen, in Erfüllung gehen, zu Stande kommen:* नास्मै विद्युन्न तन्यतुः सिषेध *nicht half ihm Donner und Blitz* ṚV. 1,32,13. यस्मादृते न सिध्यति यज्ञः 18,7. नहि प्रज्ञापेता धीः का च न सिध्येत् Kaush. Up. 3,7. कृतः पुरुषकारश्च सो ऽपि दैवेन सिध्यति Spr. (II) 1852. दैवं हि मानुषोपेतं भृशं सिध्यति 2972. 5124. 5161. उपायाः साम u. s. w. सम्यक्प्रयुक्ताः सिध्येयुः Jâǵn. 1,345. यदि युद्धानि वचनैः सिध्येयुः (सिद्धेयुः ed. Calc., योत्स्यन्ते die neuere Ausg.) Hariv. 10745. सेत्स्यते स च कार्यार्थः 3125. 3979. R. 5,1,91. तथास्य सर्वार्थाः सिध्यन्ति Spr. (II) 5134. Daçak. 89,12. उद्यमेन हि सिध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः Spr. (II) 1249. 3215. 7508. Kathâs. 18,243. Bhaṭṭ. 12, 14. क्रिया साध्येष्वपि न सिध्यति Suçr. 1,127,20. कुशलान्याशु सिध्यन्ति नेतराणि कृतानि यत् Bhâg. P. 1,18,7. विच्छिद्यन्ते समारम्भाः सिध्यन्ते चापि दैवतः Spr. (II) 6062. पराक्रमाः R. 2,25,19. विक्रमाः 5,80,9. मनोरथाः 2,25,37. Spr. (II) 1248. इच्छा Kathâs. 6,157. वाञ्छा 9,21. ईप्सितम् 22,170. समीहितम् 37,29. मानसः संकल्पः MBh. 5,2339 (med.). Bhâg. P. 8,24,60. प्रतिज्ञा Kathâs. 38,41. यत्ने कृते यदि न सिध्यति को ऽत्र दोषः Spr. (II) 1255. 3514. Varâh. Bṛh. S. 98,7. 104,61. Kathâs. 15,24. 61, 34. 67,52. यदि वचनमात्राद्देवाधिपत्यं सिध्यति Hit. 84,7. Verz. d. Oxf. H. 68,*a*,3 v. u. (सेत्स्यति st. सेप्स्यति zu lesen). 236,*b*,9. Râǵa-Tar. 4, 564. Sarvadarçanas. 15,9. 97,12. 126,7. 147,2. Lalit. ed. Calc. 271,15. 16 (सिध्यताम् ohne Noth st. सिध्यतु). so v. a. *entstehen:* सिध्यन्ति जीवन्त्युत वर्धमानाः। लोका यतः Bhâg. P. 8,5,33. — 3) *giltig sein:* समक्षदर्शनात्साक्ष्यं श्रवणाच्चैव सिध्यति M. 8,74. व्यवहार: 163. Jâǵn. 2,32. (वृद्धिः *Zins*) कृतानुसारादधिका व्यतिरिक्ता न सिध्यति M. 8,152. — 4) *Jmd* (gen.) *zu Theil werden* Prab. 61,14. — 5) *in Ordnung kommen, geheilt werden:* काकणं नैव सिध्यति *ist unheilbar* Karaka 8,5. ये ये यक्ष्मा न सिध्यन्ति Suçr. 2,536,8. येनैष मे कर्शितो ऽतिरिंसयात्मा। सिध्येत Bhâg. P. 3,23,11. — 6) *sich aus Etwas ergeben, folgen, sich als richtig erweisen, bewiesen sein:* तेन सिध्यति माणवः Kâr. zu P. 4,1,161. Pat. (unzählige Male). तदस्मान्न सिध्यति Pańkat. 59,9. Comm. zu TS. Prât. 2,25. 8,8. 16. 9,7. 13,14. 16,18. zu Ǵaim. 1,9. Sarvadarçanas. 28,16. 126,9 (मा सैत्सीत्). 137,6. — 7) *sich in Jmdes Willen fügen, nachgeben:* एवं कलिङ्गसेनासौ तव — सेत्स्यति Kathâs. 30,17. अपि वीर्योत्कटः शत्रुर्यतो भेदेन सिध्यति 434. 3435 (oder zu 8). — 8) *sein Ziel erreichen, Erfolg haben* (von Personen): सिध्यन्ति कर्मसु महत्स्वपि यन्नियोज्याः Spr. (II) 7050. 3435 (oder zu 7). अनर्थाः संशयावस्थाः सिध्यन्ते मुक्तसंशयाः MBh. 3,1244. *das höchste Ziel erreichen, vollkommen —, glückselig werden* 29. 8203. R. 7,36,45. Çatr. 1,285. Bhâg. P. 4,12,49. 5,18,10. 6,14,4. — partic. सिद्ध 1) adj. *a) getroffen:* सिद्धलक्षेण बाणेन Kathâs. 112,56. — *b) erfolgt, gelungen, zu Stande gekommen, erreicht, vollbracht;* = निष्पन्न AK. 3,2,50. Trik. 3,3,224 (निष्पन्दन?). H. 1487. an. 2,255. Med. dh. 24. कार्य Spr. (II) 3216. सामसिद्धानि कार्याणि 7012. 7018. साहससिद्धकार्य Varâh. Bṛh. S. 69,28. सत्कर्मन् (सत्कर्म स° zu schreiben) Râǵa-Tar. 5,115. अर्थ Daçak. 89,9. Bhâg. P. 2,2,3. आरम्भ Megh. 72. मनोरथाः Prab. 18,4. प्रयोजन Pańkat. 44,10. समीहित Hit. 44,7. स्वायुधैकसिद्धे मृगयारसे Kathâs. 21,16. निमित्तैः साध्यसिद्धैः *die noch in Erfüllung gehen sollten und die schon in Erfüllung gegangen waren* R. 5, 28,16. — *c) eingegangen* (von Geldern): अर्थ Spr. (II) 4500. — *d) verfertigt:* भ्रमसिद्धो दृक्सिद्तज्ञः शङ्कुः Golâdhj. Jantrâdhj. 9. *zubereitet, fertig gemacht, gekocht* u. s. w. Trik. 2,7,11. H. 412. M. 3,84. 121. MBh. 13,2769. Hariv. 8441. R. 1,65,5. 3,52,51. Suçr. 2,66,14. Pańkat. 116, 22. Bhâg. P. 4,13,36. अर्घ° Mârk. P. 51,33. सु° Spr. (II) 4216. अनल° MBh. 3,2943. उखा° H. 411. मृगालविन्ना° Suçr. 2,38,7. बस्ताण्ड° 155, 1. — *e) giltig:* अ° P. 6,1,86. 4,22. 8,2,1. — *f) zu Theil geworden:* तपःप्रभावसिद्धाभिर्विशेषप्रतिपत्तिभिः Ragh. 15,12. नैसर्गिकी सुरभिणः कुसुमस्य सिद्धा मूर्ध्नि स्थितिः so v. a. *eigenthümlich, eigen* Uttar. 7,1 (10, 8 = Mâlatîm. 160,5). अविक्रित° so v. a. *unerkünstelt, natürlich* 113, 16 (154,3). अकरुणत्वम् u. s. w. प्रकृतिसिद्धं हि दुरात्मनाम् *von Natur eigen* Spr. (II) 3. 6147. स्वभाव° 5690. निसर्ग° 5857. ज्ञाति° Kathâs. 39,108. सिद्ध = नित्य Trik. 3,3,224. H. an. Bei Pat. in der Einl. zu Mahâbh. (1,12,*a* lith. Ausg.) ist सिद्ध = नित्य so v. a. *unvergänglich, unveränderlich;* so sage man सिद्धा द्यौः, सिद्धा पृथिवी, सिद्धमाकाशम्. — *g) in Ordnung gekommen, geheilt:* eine Person Spr. (II) 356. — *h) aus Etwas sich*

ergebend, — folgend, feststehend, sich als richtig erweisend, erwiesen, bewiesen: साचिप्रत्ययसिद्धानि कार्याणि M. 8,178. Spr. (II) 4051. SÂMKHJAK. 6. 14. 18. fg. TARKAS. 40. 43. 59. BHÂSHÂP. 20. SARVADARÇANAS. 8,9. 12,14. 16,8. 17,10. PAT. (unzählige Male). SIDDH. K. zu P. 2,2,11. Schol. zu 1,1, 62. 3,61. zu TS. PRÂT. 1,11. 14. 4,3. 5,26. 8,21. प्रत्यच° SÂH. D. 2,2. स्वभाव° *selbstverständlich* KÂÇ. zu P. 1,2,53. — *i) feststehend* so v. a. *bekannt;* = प्रसिद्ध H. an. ÇABDAR. im ÇKDR. ÂÇV. ÇR. 9,1,2. विष्टारपङ्क्ति Ind. St. 8,97. fgg. बृहती 244. 417. 424. 10,407. आत्मैव सिद्धो ऽद्वितीयः 9,162. RÂGA-TAR. 1,190. प्राक्° 4,141. सिद्धतर *bekannter, berühmter* R. 1,32,25 (33,24 GORR.). in comp. mit einem im loc. gedachten Worte, das seinen Ton bewahrt, P. 2,1,41. 6,2,32. 3,19. सांकाश्य° Schol. लोक° HARIV. 3734. BHÂG. P. 10,18,16. SARVADARÇANAS. 3,14. — *k) wirksam, Zauberkraft besitzend:* leblose Gegenstände Spr. (II) 7046. VET. in LA. (III) 3,15. RÂGA-TAR. 1,110. Vgl. सिद्धकज्जल u. s. w. — *l) zu Willen seiend, zu Jmdes* (gen.) *Verfügung stehend* (insbes. von Geistern und andern Zaubermitteln): सिद्धा यस्य सरस्वती भगवती Z. d. d. m. G. 27,77. यक्षिणी KATHÂS. 10,178. वेताल 18,177. पिशाच 28,169. 49,184. 109,104. PANKAT. 250,12. °साधन Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,21. सिद्धानि चास्य रत्नानि विद्याश्च KATHÂS. 46,188. 109,19. 21. — *m) der sein Ziel erreicht hat* BHÂG. P. 10,22,27. *der das höchste Ziel erreicht hat, zur Vollkommenheit gelangt —, Meister geworden in Etwas* (geht im comp. voran) VARÂH. BṚH. 21(19),2. मन्त्र° MBH. 1,6310. कर्म° 6356. तपः° 7668. R. 1,47,11. BHÂG. P. 7,3,17. अनर्थाय *Meister im Unheilstiften* KATHÂS. 28,185. — *n) vollkommen geworden* so v. a. *in den Besitz übernatürlicher Kräfte gelangt, den Naturgesetzen nicht mehr unterworfen;* = मुक्त H. an. सिद्धो ऽस्यात्र महातपाः R. 1,31,3. R. GORR. 1,36,12. 2,98,7. 3,6,22. Çiva MBH. 14,196. Spr. (II) 2784. KATHÂS. 5, 135. 121,79. BHÂG. P. 3,23,8. 6,12,19. संकल्प° MBH. 5,7490. अन्नौषधितपोमन्त्रयोग° BHÂG. P. 4,6,9. नित्य°, योग° COLEBR. Misc. Ess. 1,381. असिद्धस्य हता विद्या *verloren ist der Zauberspruch für den, der nicht die Zaubermacht besitzt,* Spr. (II) 3754 (hier anders gefasst). subst. *Seher, Wahrsager, Zauberer* HÂR. 161. सिद्धानामयमादेशः Spr. (II) 6758. RATNÂV. 103,16. KATHÂS. 44,88. RÂGA-TAR. 3,468. PANKAT. 242,21. सुवर्ण° 243,1. fgg. — 2) m. *a) ein Vollendeter, Glückseliger,* Bez. einer Klasse von Halbgöttern (wie Kapila, Vjâsa, Vasishṭha, Viçvâmitra, Bharadvâga), denen übernatürliche Kräfte, insbes. das Fliegen durch den Luftraum, beigeschrieben werden, AK. 1,1,1,6. H. an. MED. (व्यासादि und भेदो देवयोनेः als zwei Bedd.). HALÂJ. 1,87. ÂÇV. GṚHJ. 3,4,1. MBH. 1,2570. 3,1748. 1765. 1786. 1830. 12,6788. 13,1777. BHAG. 10,26. 11,21. fg. 36. R. 1,51,23. 2,70,30. 95,13. 112,2. R. GORR. 2,34,22. 101,23. MEGH. 22. 46. 56. RAGH. 3,57. KUMÂRAS. 1,6. SÛRJAS. 12,28. VARÂH. BṚH. S. 13,8. 48,25. 55. 74,19. Spr. (II) 7047. KATHÂS. 20,179. 32,30. RÂGA-TAR. 1,285. 2,165. 3,267. 272. 450. 5,66. VP. 227. MÂRK. P. 63,25. BHÂG. P. 3,4,9. 20,44. 33,32. 4,15,7. 18,19. 31,2. 9, 3,13. BRAHMA-P. in LA. (III) 49,18. SARVADARÇANAS. 99,5. PANKAR. 1,1, 1. 4,1,5. °योषित् BHÂG. P. 4,6,11. सिद्धाङ्गना MEGH. 14. सिद्धा f. R. 3, 2,7. 77,8. — *b)* bei den Gaina Bez. eines Gina und daher *der Zahl vierundzwanzig* GAṆIT. PRATJABDAÇ. 22. SPASHṬÂDH. 4. TRIPR. 62. — *c)* Bez. *einer best. Constellation* MED. KOSHṬHÎPR. im ÇKDR. — *d)* N. pr. α) pl. eines Volkes MBH. 6,364 (VP. 192). — β) eines Devagandharva MBH. 1,2554. — γ) eines Râgarshi MBH. 2,320. eines Fürsten RÂGA-TAR. 1,276. eines Bruders des Gagga 4,519. eines Brahmanen TÂRAN. 4. 24. — *e)* = व्यवहार (wohl adj. in der Bed. *giltig*) ÇABDAR. im ÇKDR. = कृष्णधुस्तूर und गुड RÂGAN. im ÇKDR. — 3) f. आ. *a)* adj. am Ende von Hetärennamen SÂH. D. 426. — *b) eine best. Pflanze,* = ऋद्धि RÂGAN. 5,28. — *c) eine Art Fee* (योगिनी) GÂTAKADÎPIKÂ im ÇKDR. — *d) eine Vollendete, Glückselige;* s. u. 2) *a)* am Ende. — 4) n. *a) Zaubermacht, übernatürliche Kraft:* यदुक्त्वा पठनात्सिद्धाः सिद्धानि प्राप्नुवन्ति च PANKAR. 1,5,11. अणिमा u. s. w. वाक्सिद्धं सिद्धं सप्तदश स्मृतम् 2,8,4. — *b) Kochsalz* (सैन्धवलवण) RÂGAN. 6,90. शुद्ध v. l. — *c)* सिद्धं पुरम् ungenau für सिद्धपुरम् d. i. सिद्धानां पुरम् GOLÂDHJ. BHUVANAK. 26. eben so सिद्धे नारायणक्षेत्रे für नारायणस्य सिद्धक्षेत्रे PANKAR. 1,2,3. — Vgl. अर्थसिद्ध, मनोरथ°, मन्त्र°, यथा°, रस°, श्वेत°, सर्वार्थ°, सह°, स्व°.

— caus. 1) सेधयति (पारलौकिके) P. 6,1,49. *Jmdes Wissen an den Tag legen:* तपस्तापसं सेधयति, स्वान्येवैनं कर्माणि सेधयन्ति = ज्ञानमस्य प्रकाशयति (°न्ति) PAT. eher *glückselig machen.* — 2) साधयति P. 6,1, 49; s. u. 1. साध्.

— अनु partic. °सिद्ध *allmählich zu Stande gekommen:* तपसा क्रमानुसिद्धेन BHÂG. P. 4,23,8.

— अभि 1) *gelingen, zu Stande kommen:* अर्थो ऽभिसिध्यति MBH. 12, 7427. — 2) *erlangen, erreichen, gewinnen;* mit acc. KHÂND. UP. 7,4,3.

— प्र 1) *gelingen, erfolgen, zu Stande kommen* M. 11,237. शरीरयात्रापि च ते न प्रसिध्येदकर्मणः BHAG. 3,8. न ब्राह्मणः साधयते हव्यं दैवात्प्रसिध्यति MBH. 13,1536. प्रसिध्यता समागमेन Spr. (II) 272. अर्थः 3618. VARÂH. BṚH. S. 104,61. यत्कर्म स्वयमेव प्रसिध्यति VOP. 24,8. तासामायाचितम् — त्वत्प्रसादात्प्रसिध्यताम् (am Ende eines Çloka!) R. GORR. 2, 1,40. — 2) *sich ergeben, seine Erklärung finden:* सर्वं वेदात्प्रसिध्यति M. 12,97. fg. तथैकवृत्तिता तयोः स्वरश्च मे प्रसिध्यति KÂR. zu P. 3,1, 122. — partic. प्रसिद्ध 1) *zu Stande gekommen, vollbracht:* अप्रसिद्धं कर्म KUMÂRAS. 3,19. — 2) *in Ordnung gekommen, — gebracht, geordnet;* = भूषित AK. 3,4,17,107. H. an. 3,346. MED. sh. 34. Haare KUMÂRAS. 5, 9. 7,16. नेपथ्य 36. — 3) *bekannt* AK. H. an. MED. HÂR. 224. प्रसिद्धमेवाध्वर्युर्दक्षिणेन प्रपद्यते TS. 6,5,3,4. NIR. 6,16. °भास् zur Erklärung von भास्कदीक 4 (vgl. 21). JÂGN. 2,201. MAITRJUP. 6,10. KAṆ. 3,1,1. ÇRUT. 38. 44. ÇÂK. 69,8, v. l. Spr. (II) 224. 544. 1406. 6110. 6138. 7295. 7522. KATHÂS. 6,49. 33,90. 39,29. PRAB. 51,5. ÇAMK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 50. 267. zu KHÂND. UP. S. 17. DHÛRTAS. 75,1. BHÂG. P. 6,4,30. PANKAT. 127,22. Schol. zu P. 1,1,9. 5,2,26. 6,3,26. 8,4,67. zu TS. PRÂT. 1,21. 2,47. 13,14. fg. 19.3. SÂJ. zu ṚV. 1,11,5. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,505, Çl. 17. 543,11. SARVADARÇANAS. 9,2. 20,21. 93,4 (so v. a. *in der gangbaren Bedeutung*). 178,11. स्वभाव° SUÇR. 1,117,15. लोक° KÂM. NÎTIS. 11,49. अङ्गपुर° DAÇAK. 82,3. PRAB. 23,11. अति° MBH. 9, 1396. AK. 3,4,28,220. सु° SÂH. D. 2,1. Davon nom. abstr. प्रसिद्धत्व n. SARVADARÇANAS. 135,7. 140,6. — Vgl. प्रसिद्धि.

— संप्र, partic. °सिद्ध *zubereitet:* घृतं पिबेत्क्षीतकसंप्रसिद्धम् SUÇR. 2,108,19.

— सम् 1) *gelingen, zu Stande kommen:* यस्यारब्धं सर्वमेव संसिध्यति PAÑKAT. 201,7. — 2) *das höchste Ziel erreichen, glückselig werden:* अप्येनैव तु संसिध्येद्ब्राह्मणः M. 2,87. BHÂG. P. 11,18,25. संसिध्यस्व MBH. 3,12025. — partic. संसिद्ध 1) *zu Stande gekommen, in Erfüllung gegangen:* कर्मन् R. GORR. 1,32,11. कार्य 3,44,22. संसिद्धार्थ adj. 2,25,38. इष्ट Verz. d. Oxf. H. 256,*a*,31. दैवं स्वभावसंसिद्धम् R. GORR. 2,19,17. — 2) *zu Theil geworden, erreicht, erlangt:* फल Spr. (II) 2846. वार्त्ता *Lebensunterhalt* VP. 1,6,32 = MÂRK. P. 49,75. — 3) *zurechtgemacht, bereitet:* पर्वतात्तरसंसिद्धे बक्कुपादपसंवृते। धातुसंरञ्जितशिले समे HARIV. 11860. काञ्चन *Gold gemacht* KATHÂS. 35,83. *zubereitet* (von Speisen): फलनिर्यूह॰ R. 2,91,66 (100,64 GORR.). लवणोदक॰ HALÂJ. 2,167. उखा॰ 168. — 4) *hergestellt, geheilt:* औषध॰ KATHÂS. 40,69. ॰नृप MBH. 1,3241. — 5) *bereit zu* (dat.): प्रेतभावाय R. 4,21,32. — 6) *fest entschlossen* R. ed. Bomb. 2,40,8. — 7) *befriedigt, zufriedengestellt* R. 2,92,30. R. GORR. 1,61,4. — 8) *geschickt, erfahren:* महायुद्धेषु MBH. 4,1183. — 9) *der das höchste Ziel erreicht hat, der Vollkommenheit erlangt hat, glückselig* MBH. 5,2982. 6,645. 13,3842. R. GORR. 2,70,16. BRAHMA-P. in LA. (III) 48,18. BHÂG. P. 1,19,36. 6,4,43. 16,50. योग॰ BHAG. 4,38. अनेकजन्म॰ 6,45. तपश्चरण॰ R. 1,51,25 (52,24 GORR.). ज्ञानविज्ञान॰ BHÂG. P. 11,19,3. — Vgl. संसिद्धि, सांसिद्ध्य.

1. सिध्म॑ (von 2. सिध्) adj. *geradeaus (auf's Ziel) gehend:* अभि सिध्मो अजिगादस्य शत्रून् RV. 1,33,13.

2. सिध्म॑ 1) adj. *weissgetüpfelt,* nach Andern *aussätzig:* वशा: TS. 5,6,14,1. VS. 24,10. — 2) n. SIDDH. K. 249,*a*,13. *eine der 18 Arten des grossen Aussatzes* (महाकुष्ठ) nach KARAKA 2,5. 8,5. *lepra vulgaris* nach WISE, Comm. 260. Hist. of MED. 2,119. BHÂVAPR. 7. = सिध्मन् H. 467. Auch masc. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 15,3,39.

सिध्मन् n. *eine Art des kleinen Aussatzes* (क्षुद्रकुष्ठ) SUÇR. 1,268,4. 269,7. 14. 326,4. ÇÂRÑG. SAMH. 1,5,7. 7,64. AK. 2,6,2,4. H. 467. HALÂJ. 2,447. 451. सिध्मापस्मारिणो: MBH. 12,11268 (सिध्याप॰ ed. Calc.) hierher oder zu सिध्म; सिध्मा = कासश्वास: Glosse in der ed. Bomb.

सिध्मपुष्पिका f. desgl. VIGAJARAKSHITA im ÇKDR.

सिध्मल॑ (von सिध्म) 1) adj. *aussätzig* P. 5,2,97. AK. 2,6,2,12. TRIK. 3,3,409. H. 461. an. 3,691. MED. l. 144. HALÂJ. 2,451. VS. 30,17. TBR. 3,4,1,14. — 2) f. आ AK. 3,6,1,10. *getrockneter und zerriebener Fisch* TRIK. H. an. MED. *eine Art Aussatz* COLEBR. zu AK.

सिध्मवत् (wie eben) adj. *aussätzig* P. 5,2,97.

सि॑ध्य (von 2. सिध्) m. Bez. eines best. Nakshatra P. 3,1,116. सिध्यन्त्यर्था अस्मिन्निति सिध्य: Schol. = पुष्य, तिष्य VOP. 26,20. AK. 1,1,2,23. H. 111. — सिध्यापस्मारिणो: MBH. 12,11268 fehlerhaft für सिध्माप॰, wie die ed. Bomb. liest.

सिध्र॑ (wie eben) UṆÂDIS. 2,13. adj. *dem Ziele zueilend:* दीर्घो न सिध्रमा कृणोत्यध्वा RV. 1,173,11. *zum Ziele kommend, erfolgreich, wirksam:* यज्ञ 142,8. 2,41,20. स्तोम 5,13,2. धियः 10,7,4. छाया 5,44,6. = साधु und वृत्तज्ञाति UǴǴVAL.

सिध्रक m. *ein best. Baum:* ॰मुसल KÂTJ. ÇR. 20,1,40. im comp. vor वन wird der Endvocal verlängert und das न von वन in ण verwandelt nach gaṇa कोटरादि zu P. 6,3,117 und P. 8,4,4. सिध्रकारणा (lies ॰वणा) n. als N. eines der vier Götterhaine TRIK. 1,1,65. Aus diesem comp. ist das fem. ॰का AK. 3,6,1,8 geschlossen worden.

सि॑न (von सा = सन्) n. *Bedarf, Proviant, Vorrath;* = अन्न NAIGH. 2,7. 4,2. NIR. 5,5. 11,11. यो वृत्राय सिनमत्राभरिष्यत् RV. 2,30,2. येनं स्मा सिनं भरथः सखिभ्यः 3,62,1. dazu तत्सिन *das erwerben wollend,* — *bedürfend,* d. h. *Besteller:* अस्मा इदु स्तोमं सं हिनोमि रथं न तष्टेव तत्सिनाय RV. 1,61,4. — Nach UṆÂDIS. 3,2 सिनं, das nach UǴǴVAL. = काण sein soll; nach ÇKDR. ohne Angabe einer best. Autorität = सित *weiss,* f. सिनी ebend. nach VJÂḌI. m. *Careya arborea Roxb.* oder *Salvadora persica Lin.* H. 1142. n. = शरीर UṆÂDIVR. im SAMKSHIPTAS. nach ÇKDR. सिनी = सिनीवाली KÂÇIKH. 14,33 (nach AUFRECHT). Vgl. auch unter 1. सि.

सि॑नवत् (von सिन) adj. *den Bedarf* oder *Vorrath bildend; genügend* oder *reichlich:* सुमङ्गलं सिनंवदस्तु सातम् RV. 10,102,11.

सिनीपति m. N. pr. eines Kriegers HARIV. 5021 (शि॰ die ältere Ausg.).

सिनीवाक m. N. pr. eines Mannes MBH. 2,109 nach der Lesart der ed. Bomb., सिली॰ ed. Calc.

सिनीवाली॑ f. 1) N. einer Göttin, welche fruchtbar macht und die Geburt erleichtert; *die Genie des ersten Neumondstages* und *dieser Tag selbst* NAIGH. 5,5. NIR. 11,31. AK. 1,1,3,9. H. 151. MED. l. 165. HALÂJ. 1,112. RV. 2,32,7. 8. 10,184,2. AV. 2,26,2. 6,11,3. 9,4,14. 14,2,15. 19,31,10. VS. 11,55. fg. प्र सिनीवाली जनयति TBR. 1,7,2,1. TS. 3,4,9,1. 6. 2,4,6,2. 5,5,12,1. 6,18,1. AIT. BR. 3,47. या पूर्वामावास्या सा सिनीवाली योत्तरा सा कुहूः 7,11. ÇAT. BR. 9,5,1,38. KÂTH. 35,2. ÇÂÑKH. ÇR. 1,15,3. Ind. St. 1,39. WEBER, ǴJOT. 59. 101. MBH. 3,14451. 8,1486. VARÂH. BRH. S. 48,57. WEBER, KRSHṆAG. 250. SAMSK. K. 59,*a*,8. VP. 2,8,80. BHÂG. P. 4,12,48. 8,16,26. Tochter des Añgiras MBH. 3,14126. VP. 1,10,8. MÂRK. P. 52,51. BHÂG. P. 4,1,34. Gattin Dhâtar's und Mutter Darça's 6,18,3. unter den Namen der Durgâ TRIK. 1,1,51. H. ç. 50. MED. HARIV. 9533. सिनीवालीकुहूशान्ति f. heisst *eine Ceremonie zur Abwendung böser Folgen des Geborenseins an ihrem Tage* SAMSK. K. 64,*a*. — 2) N. pr. eines Flusses MÂRK. P. 57,24. BHÂG. P. 5,20,10. — Das Wort wird fehlerhaft auch शि॰ und सिनीबाली geschrieben; Versuche zur Deutung desselben s. Ind. St. 5,230. fgg.

सिन्दुक m. = सिन्दुवार AK. 2,4,2,48. f. आ DHANV. 4,40.

सिन्दुवार m. *Vitex Negundo* (निर्गुण्डी) *Lin.* AK. 2,4,2,49. H. 1147. HALÂJ. 2,45. RÂǴAN. 4,154. SUÇR. 1,223,17. 2,471,17. VARÂH. BRH. S. 29,9. 54,101. neutr. *die Beere* KUMÂRAS. 3,53. ॰सदृशास्तण्डुलान् PAÑKAT. 105,3. — Vgl. नील॰ und सिन्धुवार.

सिन्दुवारक m. = सिन्दुवार DHANV. 4,40. R. 5,74,3.

सि॑न्दूर UṆÂDIS. 1,69. 1) m. *a) ein best. Baum* H. an. 3,618. fg. MED. r. 237. VIÇVAPR. bei UǴǴVAL. — *b)* N. pr. Verz. d. Oxf. H. 79,*a*,14. 19. — 2) f. ई = रक्तचेलिका, रोचनी (रोचना) und धातकी H. an. MED. VIÇVAPR. a. a. O. = सिन्दूरपुष्पी RÂǴAN. 10,73. — 3) n. AK. 3,6,2,31. *a) Mennig* AK. 2,9,105. TRIK. 2,9,33. H. 1061. H. an. MED. (रक्तचू॰ st. रत्नचू॰ zu lesen). HÂR. 44. VIÇVAPR. a. a. O. RÂǴAN. 13,52. RT. 1,24. Z. d. d. m. G. 27,34. GIT. 4,23. 11,34. KATHÂS. 12,169. 18,122. 19,68. 23,78. 24,1. 35,112. 44,1. 149. 54,77. 57,1. 72,7. NAISH. 22,45. RÂǴA-TAR. 1,453. KAURAP.

16. Prab. 81,9. 85,6. Paṅkar. 1,4,58. 11,13. 35. 14,61. 2,4,40. fg. Verz. d. Oxf. H. 103,*a*,24. 121,*b*, No. 214. Wilson, Sel. Works 2,300. — *b*) = राजलेख Viçvapr. a. a. O. = राजलेखितदलिपा Dharaṇi (nach Aufrecht). = रक्तशासन (schwerlich *Mennig*, wie unter dem Worte angegeben worden ist; vielleicht fehlerhaft für राजशासन) Hâr. 175.

सिन्दूरकारणा n. *Blei* H. 1041.

1. सिन्दूरतिलक m. n. *ein mit Mennig aufgetragenes Stirnzeichen;* am Ende eines adj. comp. f. ञ्रा Kathâs. 20,50.

2. सिन्दूरतिलक 1) adj. *ein Zeichen von Mennig auf der Stirn habend.* — 2) m. *Elephant.* — 3) f. ञ्रा *Weib* H. an. 6,3. Med. k. 236.

सिन्दूरपुष्पी f. *eine best. Pflanze* (vermuthlich *eine Lilienart*) Râǵan. 10,73.

सिन्दूरप्रकार m. Titel einer Schrift: °टीका Wilson, Sel. Works 1,282.

सिन्ध vgl. कु°.

सिन्धु Uṇâdis. 1,12. 1) *Fluss, Strom* (in der älteren Sprache meist m., in der späteren f.) Naigh. 1,13. Nir. 9,26. AK. 3,4,18,103. Trik. 1,2,30. H. 1080. an. 2,256. Med. dh. 25. Halâj. 3,43. 5,52. त्वं वृताँ ञ्ररिणा इन्द्र सिन्धून् Ṛv. 4,19,5. 22,8. स नः सिन्धुमिव नावयाति पर्ष 1,97,8. तस्मा ञ्रापो घृतमर्षन्ति सिन्धवः 125,5. 2,11,9. 25,3. 5. 3,53,9. 5,51,7. समुद्रे न सिन्धवो यादमानाः 6,19,5. 7,35,8. वि सिन्धुरिव पप्रथे 10,62,9. AV. 3,13,1. 4,24,2. 10,4,19. 13,3,50. रत्नधा Ṛv. 4,34,8. भात्वक्षस् 1,143,3. गभीर 3,32,16. पिन्वमान 6,52,4. मातृतमा 3,33,3 (vgl. 10,35,2). पतिः सिन्धूनामसि रेवतीनाम् 10,180,1. Die *sieben Flüsse*, sowohl unbestimmt als auch von *den arischen Siebenströmen* gebraucht Ṛv. 1,35,8. 32,12. 2,12,3. 12. 4,28,1. Vâlakh. 6,4. Ṛv. 8,58,12. 9,66,6. AV. 4,6,2. 6,3,1. 61,3. ञ्रार्यात्सप्त सिन्धुषु Ṛv. 8,24,27. यावच्च सप्त सिन्धवो वितस्थिरे VS. 38,26. TS. 3,2,6,1. — Muṇḍ. Up. 2,1,9. MBh. 7,356. R. 1,1,17. Megh. 47. Kumâras. 3,6. Ragh. 4,35. 13,9. Çâk. 117. Spr. (II) 1643. 1716. 2470. 4757. AK. 1,2,3,2. Râǵa-Tar. 3,360. 4,49. 181. 5,112. — 2) m. *Fluth* überh. (auch am Himmel; vgl. समुद्र): पुवमेतं चक्रथुः सिन्धुषु प्लवम् Ṛv. 1,182,5. सिन्धुं दिव्यस्कभायत् 164,25. 2,15,6. सिन्धुर्ह वां रसया सिञ्चदश्वान् 4,43,6. *die Ströme vom Himmel* 8,32,25. 41,2. — AV. 6,1,2. des Soma u. s. w. Ṛv. 9,2,4. 12,3. 14,1. 15,5. 21,3. 86,8. 96,14. vom *Wasser, das der Elephant aus seinem Rüssel spritzt* (वमथु), Med. vom *Brunstsaft des Elephanten* H. an. vom *Nass der Lippen:* मुखसिन्धुसिक्त zu Kumâras. 3,26. — 3) m. *Meerfluth, Meer* AK. 1,2,3,1. 3,4,18,103. Trik. 1,2,8. H. 1073. H. an. Med. Halâj. 5,52. ञ्रव सिन्धुं वरुणो द्यौरिव स्थात् Ṛv. 7,86,6. समुद्रः सिन्धू रजो ञ्रन्तरिक्षम् 10,66,1. ञ्रदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः 1,94,16. Stellen wie ञ्रापो न सिन्धुमभि यत्समक्षरन् 10,43,7. 1,83,1. 5,11,5 sind nach der Anschauung der alten Zeit eher zu der folgenden Bedeutung zu ziehen. Man vergleiche हिमवतः प्र स्रवन्ति सिन्धौ समह संगमः AV. 6,24,1. — Spr. (II) 1095. Râǵa-Tar. 6,317. Bhâg. P. 3,11,30. 4,9,14. 8,7,16. 12,45. 20,24 (sieben). 9,10,13. 47 (vier). भव° *das Meer des weltlichen Daseins* 1,6,35. 3,21,14. 4,23,39. ज्ञान° *ein Meer von Wissen* (शंकर) Paṅkar. 1,2,7. दया° *ein Meer von Barmherzigkeit* 2,2,74. कृपा° 7,9. — 4) f. (m. nach den Lexicographen) *der Indus* AK. 3,4,18,103. H. an. Med. Ṛv. 10,75,1. fgg. सुवेत्रा सिन्धुरद्रिः 1,122,6. 4,54,6. 55,3. सिन्धावधि क्षियतः 1,126,1. 5,53,9. सरस्वती 7,95,1. येन सिन्धुं मही रपो रथाँ इव प्रचोदयः 8,12,3. 25,14. 20,25. 26,18. 10,64,9. यथा सिन्धुर्नदीनां साम्राज्यं सुषुवे वृषा AV. 14,1,43. यस्यां समुद्र उत सिन्धुरापः 12,1,3. VS. 8,59. MBh. 1,3730. 3,14229. 6,243. 321 (VP. 180). 8,2055. Hariv. 9514. 12826. R. 1,44,15. 4,43,13. 7,100,11. Ragh. 4,67. Varâh. Bṛh. S. 5,66. 80. Mârk. P. 57,16. Râǵa-Tar. 4,391. 534. 5,215. 6,305. Bhâg. P. 5,19,18. 6,5,3. Paṅkat. 79,15. Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,26. °षष्ठीनां नदीनामन्तरालीयाः स्त्रियः (vgl. पञ्चानां °षष्ठानां नदीनां ये ऽन्तराश्रिताः MBh. 8,2030) 217,*b*,23. fg. उपसिन्धुगान्धाराः Râǵa-Tar. 1,66. der Name wird auch von andern Flüssen gebraucht MBh. 6,329 (VP. 183). Varâh. Bṛh. S. 16,10 (in Avanti). Megh. 30. Mârk. P. 57,19. — 5) m. *das am Indus belegene Land und dessen Bewohner* (pl.) AK. H. an. Med. राजा सिन्धूनाम् MBh. 3,15576. सौवीरान्सह सिन्धुभिः 15621. Bhâg. P. 5,12,6. °पुलिन्दकाः MBh. 6,348 (VP. 186). Varâh. Bṛh. S. 4,23. 14,19. 18,6. लाटसिन्धुविषयप्रभृतीन् 69,11. सिन्धौ Varâh. Jogajâtrâ 3,19. देशं °नामकम् Ragh. 15,87. °भर्तर् Mârk. P. 132,47. *der Fürst dieses Landes* (?) Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,36. 38. 79,*a*,6. fgg. 10. 12. — 6) m. Bez. Vishṇu's (wohl *der Fluthende*): ञ्रुधि स्वयावन्सिन्धो पूर्वचित्तये Ṛv. 8,25,12. MBh. 12,1508. Vgl. सोम°. — 7) m. = सिन्दुवार Çabdak. im ÇKDr. — 8) m. *eine Art Borax* (श्वेतटङ्कण) Râǵan. im ÇKDr. nach 6,244 ist सिन्धुतीरसंभव n. gemeint. — 9) m. Bez. *eines best. musikalischen* Râga Saṁgîtasindhu im ÇKDr. — 10) m. N. pr. eines Fürsten der Gandharva R. 4,41,61. eines Schlangendämons Vjutp. 86. verschiedener Männer Râǵa-Tar. 6,264. 269. Colebr. Misc. Ess. 2,298. — Vgl. द्यु°, नि°, पान°, भक्तिरसामृत°, मर्यादा°, विवेक°, सक्तु°, सिकता°, सित°, सिद्ध°, सुधा°, सोम°, सैन्धव.

सिन्धुक 1) adj. *am Indus geboren, von daher stammend* u. s. w. P. 4,3,32. VP. 472, N. 39. — 2) m. = सिन्दुवार *Vitex Negundo* Çabdak. im ÇKDr. Varâh. Bṛh. S. 59,6.

सिन्धुकन्या f. *Meerestochter*, Bez. der Lakshmî Paṅkar. 1,12,56. 2,2,84. 3,61. क्षीरोद° 6,15.

सिन्धुकफ m. = समुद्रकफ u. s. w. *os Sepiae* Çabdar. im ÇKDr.

सिन्धुकर n. *eine Art Borax* (श्वेतटङ्कण) Râǵan. im ÇKDr. nach 6,244 ist लोहशुद्धिकर n. gemeint.

सिन्धुक्षित् m. N. pr. eines Râǵarshi Paṅkav. Br. 12,12,6. mit dem patron. Praijamedha Verfasser von Ṛv. 10,75.

सिन्धुखेल m. *das am Indus belegene Land* Çabdar. im ÇKDr.

सिन्धुगञ्ज m. N. *einer von* Sindhu *errichteten Schatzkammer* Râǵa-Tar. 6,266.

सिन्धुज 1) adj. *am Indus geboren, daher stammend:* Pferde MBh. 3,2784. — 2) f. ञ्रा ein N. der Lakshmî (*die Meergeborene*) Ǵaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*b*,23. — 3) n. *Steinsalz* AK. 2,9,42. Suçr. 2,206,11.

सिन्धुजन्मन् 1) m. *der Mond* (*der Meergeborene*) Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — 2) n. *Steinsalz* Ratnam. 85.

सिन्धुडा f. N. pr. einer der Gattinnen des Râga Mâlava Saṁgîtadâm. im CKDr.

सिन्धुतस् adv. *aus der* Sindhu u. s. w. AV. 4,10,4. 7,45,1.

सिन्धुतीरसंभव n. *eine Art Borax* Râǵan. 6,244.

सिन्धुदत्त m. N. pr. eines Mannes Daçak. 195,14.

सिन्धुदेश m. *das Indus-Gebiet* Verz. d. Oxf. H. 186,*a*,4. 352,*b*,21.

सिन्धुद्वीप m. N. pr. eines Fürsten MBh. 9,2285. 2294. 14,2843. ein Sohn Ambarisha's Hariv. 813. fg. VP. 379. Verfasser von R̥V. 10,9. ein Sohn Gahnu's MBh. 13,203. Nâbha's Bhâg. P. 9,9,16.

सिन्धुनद m. *der Indus* Varâh. Bṛh. S. 16,16. 21. ein Fluss im Süden Verz. d. Oxf. H. 318,*a*,21. fg. ein best. Land 339,*a*,44. fg.

सिन्धुनन्दन m. *der Mond* (*ein Sohn des Meeres*) Trik. 1,1,87.

सिन्धुनाथ m. *Meer* (*Herr der Flüsse*) Çiç. 14,68.

सिन्धुपति m. 1) *Fluthbeherrscher:* Mitra-Varuṇa R̥V. 7,64,2. — 2) *Fürst der* Sindhu-*Anwohner* MBh. 3,15825.

सिँन्धुपत्नी adj. f. *die* Sindhu *zur Herrin habend* AV. 6,24,3.

सिन्धुपथ m. in eig. und übertragener Bed. gaṇa देवपथादि zu P. 5,3,100.

सिन्धुपर्णी f. *Gmelina arborea* Râgan. 9,35.

सिन्धुपारज adj. *am Indus geboren, daher stammend:* Pferde Halâj. 2,284.

सिन्धुपुत्र m. 1) *der Mond* (*Sohn des Meeres*) ÇKDr. und Wilson. — 2) *eine Art Ebenholz* (मर्कटेन्दु) Çabdak. im ÇKDr.

सिन्धुपुष्प m. *Muschel* (*Blüthe des Meeres*) Çabdak. im ÇKDr.

सिन्धुप्रसूत n. = सैन्धव *Steinsalz* Suçr. 2,326,11. 359,20.

सिन्धुमथ्य adj. *bei der Quirlung des Meeres entstanden:* अमृत Bhâg. P. 8,12,47.

सिन्धुमथ्य N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,4.

सिन्धुमन्थज n. *Steinsalz* (सैन्धव) Ratnam. im ÇKDr. fehlt in unserer Hdschr.; vgl. सिन्धुजन्मन्.

1. सिँन्धुमातर् f. *Mutter der Ströme:* Sarasvatî R̥V. 7,36,6.

2. सिँन्धुमातर् adj. *die Fluth zur Mutter habend:* die Açvin R̥V. 1,46,2. Soma 9,61,7. ग्रावाणः 10,78,6.

सिन्धुमित्र m. N. pr. eines Mannes gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116. — Vgl. सैन्धुमित्रिक.

सिन्धुर m. *Elephant* Trik. 2,8,33. H. 1217. Hâr. 14. Halâj. 2,59. Râga-Tar. 1,300.

सिन्धुरद्वेषिन् m. *Löwe* (*der Feind des Elephanten*) Çabdârthak. bei Wilson.

सिन्धुराज m. 1) *der Flüsse Fürst* so v. a. *das Meer* Maitrjup. 6,16. R. 5,74,37. 93,19. Ragh. 6,61. Spr. (II) 2882. — 2) *ein Fürst der* Sindhu-*Anwohner* MBh. 7,3945. Hariv. 6408. Kathâs. 19,108. 122,4. Prab. 73,14. — 3) N. pr. eines Muni R. 3,39,25.

सिँन्धुराज्ञी adj. f. *die* Sindhu *zur Königin habend* AV. 6,24,3.

सिन्धुराव m. Pańkar. 1,6,17 fehlerhaft für सिन्धुवार *Vitex Negundo.*

सिन्धुल m. N. pr. des Vaters von Bhoga, Fürsten von Dhârâ, Verz. d. Oxf. H. 150,*b*, No. 320.

सिन्धुलवण n. *Steinsalz* Ratnam. 85.

सिन्धुवक्त्र N. pr. einer Oertlichkeit; vgl. सैन्धुवक्त्रक.

सिन्धुवार m. 1) = सिन्दुवार *Vitex Negundo* Trik. 3,3,121. Çabdar. im ÇKDr. MBh. 3,11588. 17286. R. 3,79,34. Suçr. 2,276,19. 279,11. Pańkar. 1,6,17 (°राव gedr.). — 2) *ein Pferd aus dem Induslande* Trik. 2,8,43.

सिन्धुवारक m. = सिन्धुवार Çabdar. im ÇKDr. Suçr. 2,277,11.

सिन्धुवारित m. desgl. Çabdar. im ÇKDr.

सिन्धुवासिनी f. N. pr. der Familiengottheit der Mâṇṭi (*die am Indus Wohnende*) Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,11.

सिँन्धुवाहस् adj. = नदीनां प्रवाहयिता nach Sâj.; etwa *die Fluth durchfahrend:* die Açvin R̥V. 5,75,2.

सिन्धुवीर्य m. N. pr. eines Fürsten der Madra Mârk. P. 132,46.

सिन्धुवृष m. ein N. Vishṇu's H. ç. 70.

सिन्धुवेषण m. *Gmelina arborea Roxb.* Çabdak. im ÇKDr.

सिन्धुशयन m. ein N. Vishṇu's (*der auf dem Meere Ruhende*) Çabdârthak. bei Wilson.

सिन्धुषामन् n. N. eines Sâman Lâṭj. 1,6,31. Ind. St. 3,244,*a*.

सिन्धुषेण (सिन्धु + सेना) m. N. pr. eines Fürsten *der Indus-Anwohner* Mudrâr. 18,17.

सिन्धुसंगम m. *Flussmündung, Gemünde* AK. 1,2,3,34. H. ç. 167. Râga-Tar. 4,248.

सिन्धुसागर *das zwischen den Indusmündungen und dem Meere gelegene Land* Reinaud, Mém. sur l'Inde 278. LIA. 1,101, N. 2.

सिन्धुसूनु m. *Sohn des Meeres,* patron. Gâlamdhara's Verz. d. Oxf. H. 346,*a*,15.

सिन्धुसृँत्य n. *das Fliessen in Strömen:* अपां सिन्धुसृत्याय जाताः AV. 10,2,11.

सिन्धुसौवीर m. pl. N. pr. *eines im Indus-Gebiet wohnenden Volkes* AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93 (56). MBh. 6,361 (VP. 191). 8,2070. R. 1,12,23 (25 Gorr.). 4,43,11. बाल्हीकसिन्धुसौवीरसौराष्ट्रिकास्ते द्विपयसापि लवणमश्नन्ति Karaka 3,1. Varâh. Bṛh. S. 10,6. 14,17. Mârk. P. 57,36. 58,30. °पति Bhâg. P. 5,10,1. auch Bez. des Landes: °वासिनः MBh. 5,588. sg. so v. a. °पति Varâh. Bṛh. S. 14,33. — Vgl. सिन्धु und सौवीर.

सिन्धुसौवीरक m. pl. = सिन्धुसौवीर Varâh. Bṛh. S. 9,19.

सिन्धूत्तम (सिन्धु + उ°) n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,5021. 13,7650 (°त्तमं तपो° ed. Bomb.).

सिन्धूत्थ (सिन्धु + उत्थ) 1) m. *der Mond* H. ç. 11. — 2) n. = सैन्धव *Steinsalz* H. an. 3,510. Halâj. 2,459. Ratnam. 85. Suçr. 2,209,4. 223,10. 325,10. 492,15.

सिन्धूद्भव (सिन्धु + उ°) n. *Steinsalz* Ratnam. 83. Suçr. 1,161,10.19.

सिन्धूपल (सिन्धु + उ°) n. dass. Hâr. 55.

सिन्व्, सिन्वति v. l. für निन्व् Dhâtup. 15,81.

सिपाहृण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,27.

सिपिल m. N. pr. eines Mannes Schiefner, Lebensb. 264 (44).

सिपुन m. *eine best. Pflanze* Kauç. 8.

सिप्र 1) m. *a*) *Schweiss* Trik. 1,1,128. H. an. 2,468. Med. r. 98. Hâr. 154. — *b*) *der Mond* Trik. 1,1,85. — 2) f. आ *a*) N. pr. eines bei Uggajinî vorbeifliessenden Flusses H. an. Med. Hariv. 9509. Megh. 32. Ragh. 6,35. Varâh. Bṛh. S. 16,9. Kathâs. 24,92. 107. 37,4. VP. 185, N. 80. Mârk. P. 57,20. 24. Pańkat. 240,11. Kâlikâ-P. 23 im ÇKDr. — *b*) *a woman's zone* und *a female buffalo* Wilson ohne Angabe einer

Aut. — 3) n. N. pr. eines Sees, aus dem die Siprâ entspringt, Kâlikâ-P. 23. 41 im ÇKDr. — Hier und da mit शि geschrieben.

सिपिन्ना f. N. pr. eines Dorfes Râǵa-Tar. 8,685.

सिभ्, सेभति (हिंसार्थ) Dhâtup. 11,41, v. l. — Vgl. सिम्भ्.

सिम् indecl. gaṇa चादि zu P. 1,4,57.

1. सिम॑ pron. Uṇâdis. 1,143 (सि॑म). Çânt. 4,10. fg. (soll auch tonlos sein). gaṇa सर्वादि zu P. 1,1,27. Vop. 3,9. *jeder, all* Nir. 4,11. उच्छुक्रमत्कर्मद्गते सिमस्मात् Ṛv. 1,95,7. अमितक्रतुः सिमः 102,6. रात्री वासस्तनुते सिमस्मै 115,4. तमित्पृच्छन्ति न सिमो वि पृच्छति 145,2. सिम उदर्यो ऽवसृष्टा अदन्ति 10,28,11. Angeblich so v. a. श्रेष्ठ. सिम इति वै श्रेष्ठमाचक्षत इति वाजसनेयकम् Sâj. zu Ṛv. 8,4,1.

2. सि॑म so v. a. शिम. अश्वस्य वाजिनस्त्वचि सिमाः शम्यन्तु शम्यन्तीः VS. 23,37. 42, wo das fem. शम्यन्तीः irrig in den Text gekommen zu sein scheint; vgl. TS. 5,2,12,1. nach Mahîdh. = सीमा so v. a. रेखा.

सिमसिमाय् (onomatop.), °यते *brodeln, brutzeln* Mârk. P. 12,37 (°यन्ते zu lesen). Vâsavadatt. 242,1. auch सिमिसिमायते so v. a. *prickeln* Kathâs. 89,90.

1. सि॑मा (von 1. सिम) adv. etwa *allenthalben:* सिमा पुत्र नृषूतो असि Ṛv. 8,4,1.

2. सिमा f. pl. *das aus den* Mahânamnî-*Versen gebildete* Sâman Ait. Br. 5,17. Pańkav. Br. 13,3,3. 5,3. 6,5. 9,3. 4. Schol. zu 13,4,1. सिमानां निषेधः N. eines Sâman Lâṭj. 7,4,1. 12. Ind. St. 3,244,*a*.

सिमिसिमाय् s. u. सिमसिमाय्.

सिम्ब m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1004. 1041. 1045. 1047.

सिम्बितिका f. *eine best. Hülsenfrucht* Suçr. 1,209,4. 21. — Vgl. शिम्बि, शिम्बिका.

सिम्भ्, सिम्भति (हिंसार्थ) Dhâtup. 11,41, v. l.

सिम्भुक m. N. *eines mythischen Vogels* Pańkat. 191,24.

सि॑रा (von सर्) f. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,13. 1) *Rinnsal:* त्वं वृत्रमाशयानं सिरासु महो वज्रेण सिष्वपः Ṛv. 1,121,11. — 2) *eine der drei Gattungen von Gefässen des menschlichen Körpers, welche Flüssigkeiten führen, Ader* Wise 60. AK. 2,6,2,16. H. 631. an. 2,468. Med. r. 92. Halâj. 3,12. deren 700 angenommen Garbhopan. in Ind. St. 2,71. Jâǵń. 3,100. Suçr. 1,353,20. fgg. धमानाद्धमन्यः स्रवणात्स्रोतांसि सरणात्सिराः Karaka 1,30. Jâǵń. 3,81. 101. °जालानि MBh. 3,14222. 12,7779. Suçr. 2,236,4. MBh. 12,7781. fgg. Hariv. 6895. 14532. R. 5,32,11. Suçr. 1,47,8. 84,7. 267, 13. सिराध्मान, °मूल, °शोफ 97,5. 118,3. वातवाहिन्यः u. s. w. 354,8. व्याप्नुवन्त्यभितो देहं नाभितः प्रसृताः सिराः 357,13. विद्धा 359,21. 363,1. 4. Varâh. Bṛh. S. 61,5. 68,2. 7. 59. 71. °नद्ध Kathâs. 12,52. 97,22. Mârk. P. 37,40. Verz. d. Oxf. H. 311,*a*,4 v. u. जलवाहिन्यः im Auge Vâgbh. 8,10,1. am Ende eines adj. comp.: व्यध्यसिर Suçr. 1,358,13. 359,1. पादाकृतसिर MBh. 2,903. *Wasserader:* पुंसां यथाङ्गेषु सिरास्तथैव क्षितावपि Varâh. Bṛh. S. 54,1. fgg. 124. *aderartig sich kreuzende Linien* 53,65. — 3) = अम्बुवाहिनी H. an. — Das Wort wird häufig und namentlich in der Bomb. Ausg. des MBh. mit शि geschrieben. Vgl. दत्तशिरा, पत्त्र°, विसिर, सप्त°.

सिरापत्त्र m. *Ficus religiosa* Çabdak. in Verz. d. Oxf. H. 195,*b*,6 v. u. = हिन्ताल Râǵan. 9,92.

सिराप्रकर्ष m. = सिराकर्ष Suçr. 2,315,4.

सिराबीज n. gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31.

सिरामूल n. *Nabel* H. ç. 126; vgl. Suçr. 1,357,13.

सिरामोक्ष m. *Aderlass* Suçr. 2,321,10.

सिराल (von सिरा) 1) adj. (f. आ) *mit vielen* oder *starken Adern versehen* Varâh. Bṛh. S. 68,8. 28. 70,17. 22. Kâçikh. 37,14 (nach Benfey). Daçak. 154,2. Bhaṭṭ. 2,30. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes VP. 193, N. 38. — 3) f. आ *eine best. Pflanze,* = ऋषभी H. an. 3,453. Med. bh. 12. — 4) n. *die Frucht von Averrhoa Carambola Lin.* Çabdak. im ÇKDr.

सिरालक m. *eine best. Pflanze,* = अस्थिभङ्ग Çabdak. im ÇKDr.

सिरालु adj. = सिराल Varâh. Bṛh. 17,11 wohl fehlerhaft.

सिरावृत्त n. *Blei* Râǵan. 13,25.

सिरावेध m. *Aderlass* Verz. d. B. H. 280,6. Râghavap. 12,25.

सिराव्यध m. dass. Suçr. 1,357,16. 362,16. 2,43,17. Verz. d. Oxf. H. 305,*a*,17.

सिराव्यधन n. dass. Suçr. 1,45,11.

सिराहर्ष m. *eine gesteigerte Form von* सिरोत्पात Wise 294. Suçr. 2, 326,16. 328,4.

सिरिन्ध्र richtige Lesart für सिरिध्र im gaṇa कुलालादि zu P. 4,3. 118. — Vgl. सैरिन्ध्र.

सि॑री f. etwa *Weberin:* सिरीस्तन्त्रं तन्वते अप्रजज्ञयः Ṛv. 10,71,9.

सिरोत्पात (सिरा + उ°) m. *eine best. Krankheit des Weissen im Auge* Wise 293. Suçr. 2,315,3. 326,16. Vâgbh. 8,10,20. Çârṅg. Saṃh. 1,7,89.

सिल्, सिलति (उञ्छे) = शिल् Dhâtup. 28,70.

सिलक m. N. pr. v. l. für शिलक Ind. St. 1,193. 255.

सिला॑ची f. *eine best. heilkräftige Pflanze* AV. 5,5,1. 8.

सिला॑ञ्जाला f. wohl *eine best. Pflanze* AV. 6,16,3.

सि॑लिकमध्यम adj. Beiw. der Sonnenrosse (nach Nir. 4,13 so v. a. संसृतमध्यम [= निरुदर Durga] oder शीर्षमध्यम) Ṛv. 1,163,10.

सिलीवाक m. N. pr. eines Mannes MBh. 2,109. सिनी° ed. Bomb.

सिह्लकी f. = शह्लकी *Weihrauchbaum* Bharata zu AK. 2,4,4,12 nach ÇKDr.

सिह्लन m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,183.

सिह्लराज m. desgl. Râǵa-Tar. 7,1267.

सिल्ह m. *Olibanum* H. 648. सिह्ल v. l. und AK. 2,6,3,30. Trik. 2,6,37.

सिल्हक (सिह्लक geschr.) 1) m. dass. AK. 3,4,1,9. Trik. 3,3,26. H. an. 3,718. Ratnam. 42. Râǵan. 12,105. — 2) f. ई *Weihrauchbaum* (vgl. शह्लकी) Çabdar. im ÇKDr.

सिल्हभूमिका (सिह्ल° geschr.) f. *Weihrauchbaum* Çabdar. im ÇKDr.

सिल्हसार n. *Olibanum* Râǵan. 12,105. सिह्ल° geschr.

सिव् s. सीव्.

सिवत m. pl. N. pr. eines Volkes VP. 193, N. 138.

सिवर m. *Elephant* Gaṭâdh. im ÇKDr.

सिषंग्रामयिषु s. सिसंग्रामयिषु.

सिषाधयिषा (vom desid. des caus. von 1. साध्) f. *die Absicht zu beweisen* Bhâshâp. 69.

सिषाधयिषु (wie eben) adj. 1) *zu Wege zu bringen beabsichtigend, Etwas* (acc.) *im Auge habend:* अर्थम् Âpast. 2,12,17. वैरम् Bhâg. P. 9.

16,10. — 2) *zu beweisen beabsichtigend* Comm. zu Gaim. 1,6 (सिसा°).

सिषासंतु (vom desid. von सा = सन्) adj. *zu gewinnen begierig:* रयीणाम् Ṛv. 9,47,5.

सिषासंनि adj. dass. Ṛv. 10,53,11.

सिषासुं adj. *zu empfangen* oder *zu gewinnen begierig; zu geben bereit* Ṛv. 1,102,6. सिषासवो वा एते यद्दीक्षिताः Ait. Br. 6,7. AV. 6,21,3.

सिषेवयिषु (vom desid. des caus. von सेव्) adj. *zu verehren beabsichtigend:* विरिञ्चिहरिगिरिशान् Verz. d. Oxf. H. 200,*a*,3. 2 v. u.

सिष्णासु (vom desid. von स्ना) adj. *zu baden beabsichtigend* MBh. 8, 4924 nach der Lesart der ed. Bomb., सिस्नासु ed. Calc.

सिष्णु (vom desid. von 1. सन्) adj. *zu geben bereit* Ṛv. 8,19,31.

सिसंग्रामयिषु (vom desid. von संग्रामय्) adj. *zu kämpfen beabsichtigend* Bhaṭṭ. 3,47. सिषं° Wilson.

सिसाधयिषु s. सिषाधयिषु.

सिसृक्षा (vom desid. von 3. सर्ज्) f. *die Absicht zu schaffen* M. 1,75. Hariv. 534. Bhâg. P. 2,9,5. 19. विश्वस्यास्य 3,5,28. लोक° 1,3,1. 2,7, 5. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 43.

सिसृक्षु (wie eben) adj. 1) *auszustossen —, auszuschütten beabsichtigend:* क्रोधविषम् MBh. 8,4245. — 2) *zu schaffen —, hervorzubringen beabsichtigend:* प्रजाः M. 1,34. MBh. 1,3133. 3,11875. 10,769. 13,7393. Hariv. 35. R. 7,59, 2,46. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 143. VP. 1,6,3. Mârk. P. 48,4. 101,9. Bhâg. P. 4,24,72. 7,1,10. 10,59,29.

सिस्नासु s. सिष्णासु.

सिहुण्ड m. *Euphorbia antiquorum* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. सीहुण्ड.

सिह्ल und सिह्लक s. u. सिल्ह und सिल्हक.

1. सी. Eine solche Wurzel in der Bed. *eine gerade Linie ziehen, gerade richten* kann aus सीता, सीमन्, सीमन्त, सीर, सेना *Schlachtreihe* vermuthet werden.

2. सी s. गृध्रसी.

सीकं, सीकते = शीक् Dhâtup. 4,1, v. l.

सीक्ष् s. desid. von 1. सक्.

सीखा f. N. pr. eines Dorfes Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 512,1 v. u.

सीचापूं f. *ein best. Vogel* VS. 24,25.

सीतवन m. N. pr. eines Wallfahrtsortes MBh. 3,6029 (nach der Lesart der ed. Bomb., शीतवन ed. Calc.). सीतावन Verz. d. Oxf. H. 46,*b*, N. 3. शीतवन N. einer Leichenstätte in Kâçmîra Wassiljew 40. Târan. 13. 228.

सीता (von 1. सी) f. Uggval. zu Uṇâdis. 3,90 (शीतां). 1) *Furche* AK. 2,9, 14. Trik. 3,3,191. H. 891. an. 2,207. Med. t. 71. Halâj. 2,421. Ṛv. 4,57,6. 7. AV. 11,3,12. VS. 12,70. सीताः कृषति TS. 5,2,5,4. अनुसीतम् (TS. Prât. 6,12) *in jede Furche* 5. 6,2,5. चतुःसीत 4,11,1. सकृत्सीत Âçv. Gṛhj. 2,8,9. — Çat. Br. 7,2,2,3. 5. 13. 15. 13,8,2,6. Gobh. 2,1,3. 4, 9,23. Kâtj. Çr. 21,4,1. Kauç. 20. 106. °गोयज्ञ Pâr. Gṛhj. 2,17. °लोष्ठ (vgl. MBh. 13,2135) Gobh. 4,9,23. Çâṅkh. Gṛhj. 4,17. MBh. 7,3944. fg. Hariv. 3281. R. 3,4,17. Kumâras. 5,61. °द्रव्य *Pflug, Ackerwerkzeug* M. 9,293. — 2) personificirt als सीता सावित्री TBr. 2,3,10,1. इन्द्रपत्नी Pâr. Gṛhj. 2,17. 13. als Gattin Râma's und Tochter Ganaka's, die beim Pflügen eines Ackers aus einer *Furche* sich erhob; wird mit Lakshmî identificirt, wie Râma mit Vishṇu. Trik. 2,8,4. 3,3,191. H. 703. H. an. Med. R. 1,1,27. 66,14. 3,4,17. Hariv. 2331. fgg. VP. 384. 390. Bhâg. P. 9,13,18. Wilson, Sel. Works 1,38 u. s. w. °स्तव Weber, Râmat. Up. 363. °रामविहारकाव्य Notices of Skt Mss. 1,17. 42. eine Form der Dâkshâjaṇî Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,15. — 3) Titel einer Upanishad Ind. St. 3,326,1. — 4) N. pr. eines Flusses (häufig शीता geschrieben, aber nicht in den Bomb. Ausgg.) LIA. 1,843. 846. MBh. 3,11063. 12907. 6,243. 432. 12,3090. Hariv. 9510. 12829. R. 1,44, 15. 4,44,80. Golâdhj. Bhuvanak. 38. VP. 2,2,32. Mârk. P. 59,7. Bhâg. P. 5,17,6. = व्योमगङ्गा Trik. 3,3,191. = गङ्गाभेद H. an. = स्वर्गगङ्गा Med. — 5) N. pr. einer Dichterin Verz. d. Oxf. H. 150,*b*,6 v. u. 151, *a*,17. — Vgl. कृष्णसीत.

सीताकुण्ड N. pr. *einer der* Sîtâ *geweihten und mit Wasser gefüllten kleinen Höhlung im Erdboden* Wilson, Sel. Works 2,169.

सीतापति m. *der Gatte der* Sîtâ d. i. Râma Çabdar. im ÇKDr. Weber, Râmat. Up. 362. Verz. d. Oxf. H. 28,*b*,27.

1. सीतायज्ञ m. *ein der Furche geltendes Opfer* Pâr. Gṛhj. 2,13. Gobh. 4,4,24.

2. सीतायज्ञ adj. *der Furche opfernd:* कर्षकाः Hariv. 3816.

सीतावन s. सीतवन.

सीतावल्लभ m. *der Geliebte der* Sîtâ d. i. Râma Weber, Râmat. Up. 313.

सीतीलक m. = सतीलक Râjam. zu AK. 2,9,16 nach ÇKDr.

सैंत्य (von सीता) 1) adj. *gepflügt* P. 4,4,91. AK. 2,9,8. H. 968. — 2) n. *Getraide* H. 1168. Halâj. 2,419. Vjutp. 198. — Vgl. त्रि°, द्वि°.

सीद् s. 1. सद्.

सीद s. कु°.

सीदन्तीय (von सीदन्तम्, dem Anfange von Ṛv. 8,21,5) n. प्रजापतेः N. eines Sâman Ind. St. 3,224,*b*.

सीद्य (von 1. सद्) n. *Trägheit* Bhûripr. im ÇKDr.

सीधुं Uṇâdis. 4,28 (शीधु). m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. AK. 3, 6,4,34. Trik. 3,5,9. Siddh. K. 248,*b*,13. 251,*a*,13 (m. f.!). *Branntwein aus dem Saft des Zuckerrohrs, Rum* AK. 2,10,42. Trik. 3,3,47. H. 904. Halâj. 2,174. इक्षोः पक्वरसैः सिद्धः सीधुः पक्वरसश्च सः । आमैस्तैरेव यः सीधुः स च शीतरसः स्मृतः ॥ Bhâvapr. 5 (vgl. Madanav. 8,74). MBh. 4, 195. 8,1842. R. 5,14,47. 53. Suçr. 1,70,10. 189,17. 20. 190,13. 191,5. 2,551,10. सीधुरवधमति Karaka 1,27. 8,4. Çiç. 9,87. Kathâs. 20,230. 21,6. °गन्धिललनावक्त्र Prab. 19,12. विशद Spr. (II) 7263. पुराण Ragh. 16,52. Flüsse, die *Rum* führen, Bhâg. P. 7,4,17. °प adj. (f. ई) P. 3,2, 8, Vârtt. °पान MBh. 3,1827. Ṛt. 6,33. Trik. 3,3,47. वदनैः ससीधुभिः Ṛt. 2,18. uneig. so v. a. *Nektar:* अधर° Gît. 10,2. 12. Bhâg. P. 10,31, 8. वदनावादसीधुपीयूष 3,21,17. मुकुन्दाचरिताग्र्य° 4,22,24. Wird häufig (aber nie in den Bomb. Ausgg.) शीधु geschrieben.

सीधुगन्ध m. *Mimusops Elengi Lin.* Trik. 2,4,18. Râgan. 10,64. Çabdar. im ÇKDr.

सीधुपुष्प 1) m. dass. und *Nauclea Cadamba* (कदम्ब). — 2) f. ई *Grislea tomentosa Roxb.* Râgan. im ÇKDr.

सीधुरस m. *Mangifera indica Lin.* Râgan. 11,10.

सीधुसंज्ञ m. *Mimusops Elengi Lin.* Râǵan. 10,64.

सीध n. *After* Çabdârthak. bei Wilson.

सीप m. *ein best. Opfergefäss* Vikâranirṇaja im ÇKDr.

सीपाल wohl = शीपाल gaṇa काशादि zu P. 4,2,80. Davon adj. सिपालिल ebend.

सीबला f. *eine best. auf dem* Himavant *wachsende Pflanze* TBr. 2,5,8,4.5.

सीम् enklitische Partikel gaṇa चादि zu P. 1,4,57. meist nach Pronomina und Präpositionen mit kaum hervortretender Bedeutung, etwa wie — περ, — *cumque*. Nach Nir. 1,7 verallgemeinernd oder expletiv. Nach यद् ṚV. 1,37,6. 9. 179,3. 3,30,14 u. s. w. परि यद्व्रेणा सीमपर्यच्छत् 1,61,11. यम् 36,1. 4,13,3. 38,3. यान् 8,40,8. तम् 6,1,1. अभि 3,54,6. 4,38,8. आ 3,7,3. नि 38,3. 8,89,7. निस् 5,31,9. परि 1,95,2. 3,56,4. प्र 2,28,4. प्रति 7,78,2. सम् 3,2,10. न 3,59,7. मा 69,8. nach विश्वतस् am Versende 1,33,9. 116,20. 5,47,2. विश्वस्मात् 4,2,6. पूर्व्यम् 3,23,3. selten nach Verbis 1,117,19. 2,36,1. 3,1,6. Fehlt bereits im AV.

सीमक am Ende eines adj. comp. von सीमन् *Grenze:* गणनागुणा° Pańkar. 4,8,98. स° *nebst der Mark* Pat.; s. u. ग्राम in den Nachträgen.

सीमतस् (von सीमन्) adv. *vom Scheitel her:* वि सीमतः सुरुचो वेन आवः VS. 13,3. Nir. 1,7, wo auch die Bed. सर्वतस् versucht wird.

सीमन् (von 1. सी) Uṇâdis. 4,150 (सीमन्). f. P. 4,1,11. Schol. Vop. 4,28. 1) m. *Haarscheide, Scheitel:* याः सीमानं विरुजन्ति मूर्धानं प्रत्यर्षणीः AV. 9,8,13. Çat. Br. 7,4,1,14. Ait. Br. 5,7. सीमानमभिनत् Pańkav. Br. 13,4,1. 15,5,20. स एतमेव सीमानं विदार्य Ait. Up. 3,12. — 2) f. *Grenze* (auch in übertr. Bed.) AK. 2,2,19. H. 962. Med. n. 155. Halâj. 2,104 (neutr.!). सीम्नि M. 8,254. fg. 259. सीम्नो विवादे Jâǵn. 2,150. सीमानं नी 151. Çiç. 3,57. Uttarar. 33,1 (43,6). Bhâg. P. 5,16,11. व्योम्नः सीम्नि Z. d. d. m. G. 27,85. ग्रामाणामुपशल्यसीमनि 56. तीरसीमनि Kathâs. 24,92. गगणसीम्नि Prab. 79,8. वञ्जुलसीमनि Gît. 11,2. Râǵa-Tar. 3,412. Sâh. D. 7,9. श्रोणी° Dhûrtas. 66,9. अ° adj. *unbegrenzt* Spr. (II) 1229. unbestimmt ob सीमन् oder सीमा Trik. 3,3,272. M. 8,149. 247. Spr. (II) 7053. fg. Bhâg. P. 5,1,41. Bhaṭṭ. 1,6. अ° adj. im comp. Gît. 10,1. — 3) f. *Markung eines Dorfes* Med. अप्रतीभायां सीम्नो निवर्तेत Âpast. 2,9,1. सीम्नि प्रज्ञातमपि शोषमुपैति सस्यम् Varâh. Bṛh. S. 19,8. Hierher oder zu सीमा Trik. 3,3,272. कृष्यन्ता प्रथिता सीमा Hariv. 3812. नास्ति ग्रामः कुतः सीमा Spr. (II) 7575. — 4) f. *Höhepunkt, das Non-plus-ultra:* तपः°, सकलगुणा°, कला°, जननसुख°, भियः, सुकृतकुल°, सुधा°, श्रुतिमुखर° Spr. (II) 2495. मक्षीभुजाम् Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 9. Ueberall nom., so dass auch सीमा möglich wäre. — 5) f. *Hodensack* (wegen der *Naht* desselben) Med. सीम्नि पुष्कलको हतः Pat. zu P. 2,3,36. — 6) *eine best. hohe Zahl* Mél. asiat. 4,637. — Vgl. निः°, लोकसीमातिवर्तिन्, स°, सीमा, सीमन्त.

सीमन्त m. Vop. 2,13. AK. 3,6,2,19. 1) *Scheitel* AV. Prât. 3,43. P. 6,1,94, Vârtt. 3 (vgl. gaṇa शकन्ध्वादि). H. 571. Halâj. 2,374. Vaiǵ. bei Mallin. zu Çiç. 8,69 (m. und n.). त्रिनतो बभ्रु त्वं सीमन्तमन्वञ्चमनु पातय AV. 6,134,3. यत्सीमन्तं कङ्कतस्ते लिलेख TBr. 2,7,17,3. °न्तं व्यूहति Âçv. Gṛhj. 1,14,4. उन्नयति Gobh. 2,7,5. विचृतति Kauç. 79. अनुबध्नती Çiç. 8,69. येन दानवनारीणां सीमन्तोद्धरणं कृतम् Hariv. 2712. ग्रथितसीमन्ताः केशाः 4097. Jâǵn. 1,282. Megh. 66. Prab. 81,9. °पुञ्जिताञ्जलि Râǵa-Tar. 3,19. °विधि Verz. d. B. H. No. 1036. (यान्तमाकाशे नागम्) सीमन्तमिव कुर्वाणां नभसः MBh. 1,1804. 7,7451. 8221. मध्येन चास्य (भाण्डीरस्य) कालिन्दी सीमन्तमिव कुर्वती Hariv. 3501. सेतुः सीमन्त इव सागरे R. 5,95,42. 41. — 2) so v. a. सीमन्तोन्नयन Jâǵn. 1,11. Verz. d. B. H. 258,17. — 3) *Scheidelinie am Körper*, deren vierzehn angenommen werden und den Fugen der Knochen (अस्थिसंघात) entsprechen, Suçr. 1,338,21. 351,6. 357,11. Verz. d. Oxf. H. 311,*a*,2 v. u. — 4) *Grenze:* लोकस्य °करी मर्यादा MBh. 12,2698. — 5) N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 74,*b*,30. eines Dichters 150,*b*, No. 320. — Hariv. 3812 fehlerhaft für सीमान्त.

सीमन्तक (von सीमन्त) 1) adj. f. °न्तिका *mit einem Scheitel versehen* (zum Zeichen der Schwangerschaft): नारी Gṛhjas. 2,4. — 2) m. N. pr. eines Fürsten in einer der 7 Höllen der Gaina H. 1362. — 3) n. *Mennig* (der *Scheitel* wird damit gefärbt) Râǵan. im ÇKDr.

सीमन्तय् (wie eben), °यति *scheiteln* so v. a. *mit einer geraden Linie durchschneiden:* बलैः सीमन्तयञ्जलम् — प्रोत्ततार स वारिधिम् Râǵa-Tar. 3,71. तन्मध्यमार्गतो वारि सेतुसीमन्तितं व्यधात् 345. रथाङ्गसीमन्तितसान्द्रकर्दम Kir. 4,18. Kathâs. 21,1. सीमन्तित = सीमन्तो ऽस्य संजातः gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36.

सीमन्तवत् (wie eben) adj. *gescheitelt, von einer geraden Linie durchschnitten* Mallin. zu Kir. 4,18.

सीमन्तिन् (wie eben) 1) adj. *gescheitelt:* Haare Suçr. 1,115,9. eine Schwangere Schol. zu Çâṅkh. Gṛhj. 1,22. — 2) f. °न्नी *a) Weib* AK. 2,6,1,2. H. 504. Halâj. 2,326. MBh. 3,15613 (मुख्यायां mit der ed. Bomb. zu lesen). 17060. 5,2315. 2890. 3221. 9,3562. Hariv. 7105. 7133. R. 2,53,21 (23 Gorr.). Megh. 98. Çrut. 23. Spr. (II) 2324. 2605. 3746. Râǵa-Tar. 4,170. Bhaṭṭ. 5,22. — *b)* N. pr. eines Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 74,*a*,39.

सीमन्तोन्नयन (सीमन्त + उ°) n. *das Ziehen des Scheitels* (an einer Schwangeren) Trik. 2,6,12. Âçv. Gṛhj. 1,14,1. Pâr. Gṛhj. 7,15. Çâṅkh. Gṛhj. 1,22. 5,7. Saṁsk. K. 52,*b*. Verz. d. B. H. No. 321. 1020. fg. 1031. 1035. 1037. Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,1. 85,*a*,16. 398,*a*, No. 144. Verz. d. Cambr. H. 68.

सीमंधरस्वामिन् m. N. pr. eines Mannes (*die Schranken beobachtend*) Çatr. 1,163.

सीमलिङ्ग m. *Grenzzeichen* M. 8,254. — Vgl. सीमालिङ्ग.

सीमा f. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,150. P. 4,1,13, Schol. Vop. 4,3. 1) = सीमन् 1) in सुसीम. — 2) = सीमन् 2) AK. 2,2,19. Trik. 3,3,120. H. 962. an. 2,341. Med. m. 35. Halâj. 2,104. Nir. 1,7. M. 8,251. सीमां प्रति समुत्पन्ने विवादे 245. °विवाद 6. Verz. d. Oxf. H. 263,*a*,19. °वादविनिर्णय M. 8,253. °विनिर्णय 258. 266. °ज्ञान 249. अविषह्या 265. सीमां नी 252. Jâǵn. 2,152. नि-बन्ध् M. 8,255. Jâǵn. 2,228. Ragh. 16,2. °प्रान्त Kathâs. 54,214. सुपरोक्षितरक्षितान्तसीमा (मृगाटवी) Kâm. Nîtis. 7,36. उदधिश्यामसीमां धरित्रीम् Çâk. 48. मुनिकृतां सीमामिमामुल्कतः *Grenze, Schranken* Golâdhj. Khedjak. 9. Nalod. 3,28. विप्रधर्माक्तिसीमां मर्यादाम् MBh. 1,3251. — 3) = सीमन् 3) H. an. Med. °गता वन्यमृगाः Varâh. Bṛh. S. 91,1. सीमामतीत्य चेद्रात्रौ वासः प्रवसनं स्मृतम् Comm. zu

Kâtj. Çr. 397, 3. समस्या Hariv. 3576. सुसस्या 4016. सुसीमा मही R. Gorr. 2,35,48. ग्रामान्सुकृष्टसीमान् 46,5. 109,22. — 4) = सीमन् 5) Med. — Vgl. सुसीम.

सीमाकृषाण adj. *an der Grenze einer Mark pflügend* Jâgn. 2,150.

सीमागिरि m. *ein die Grenze bildender Berg* Bhâg. P. 5,20,15.

सीमातिक्रमणोत्सव m. *ein in der Ueberschreitung der Mark bestehendes Fest* (am 10ten Tage in der lichten Hälfte des Âçvina) Verz. d. Oxf. H. 356,*b*, No. 846.

सीमाधिप m. *Grenzwächter, Markgraf* Pañkat. 46,20.

1. सीमान्त (सीमन् oder सीमा + अन्त) m. 1) *Grenze* Comm. zu AV. Prât. 3,43. Bṛhaspati bei Kull. zu M. 8,251. Kâm. Nîtis. 9,76. 16,12. Kathâs. 30,107. 53,20. 103,1. 173. आसीमान्तम् 56,306. Jâgn. 1,113. अकार्याणां स (धर्मः) सीमान्तकरः स्मृतः *Schranken* MBh. 12,3379. °मार्ग Pañkar. 4,8,99. — 2) *Markung eines Dorfes* Varâh. Bṛh. S. 95,32. ग्रामान्विकृष्टसीमान्तान् R. 2,49,3. — Vgl. सीमन्त.

2. सीमान्त (wie eben) adj. (f. आ) *durch eine Mark begrenzt:* कृष्यन्ता प्रथिता सीमा सीमान्ते (so die neuere Ausg.) श्रूयते वनम् Hariv. 3812.

सीमान्तर (सीमन् oder सीमा + अ°) n. = 1. सीमान्त 2) MBh. 4,1554. Rt. 3,16. 4,8.

सीमापहारिन् (सीमन् oder सीमा + अप°) adj. *der Grenzzeichen fortnimmt* Pañkar. 1,6,47.

सीमापाल m. *Grenzwächter, Markgraf* Mârk. P. S. 656, Z. 6.

सीमालिङ्ग n. = सीमलिङ्ग *Grenzzeichen* M. 8,249. Kull. zu 246.

सीमावृक्ष m. *ein als Grenzzeichen dienender Baum* M. 8,246. in übertr. Bed. so v. a. *nach dem sich Alle richten:* सीमावृक्षे निपतिते कुरूणां समितिंजये (भीष्मे) MBh. 6,5698.

सीमासंधि m. *der Ort, an dem zwei Marken zusammenstossen,* M. 8, 248. 261.

सीमासेतु m. *Grenzzeichen* M. 8,262.

सीमिक (auf स्यम् zurückgeführt) Uṇâdis. 2,43. 1) m. *ein best. Baum* Uģģval. ausserdem *Ameisenhaufe* und *ein best. kleines Insect* Uṇâdivr. im ÇKDr. — 2) f. आ *Ameise* Nir. 3,20.

सीमीक im ÇKDr. nach Siddh. fehlerhaft für सीमिक.

सीर (von 1. सि) Uṇâdis. 2,25. m. Siddh. K. 250,*b*,6. 1) m. und n. (dieses in der älteren Sprache) *Pflug* AK. 2,9,14. Trik. 3,3,378. H. 890. an. 2,468. fg. Med. r. 99. Halâj. 2,420. युनक्त सीरा वि युगा तनुध्वम् RV. 10,101,3. 4. षड्योग AV. 8,9,16. द्वादशगव TS. 1,8,7,1. TBr. 1,7,1,2. शुनावत् 2,5,8,12. VS. 18,7. Çat. Br. 2,6,3,2. 7,2,2,2. 13,8,2,5. Kâṭh. 15,2. Kâtj. Çr. 5,11,12. 17,2,8. 22,2,27. Çâñkh. Gṛhj. 4,13. Kauç. 37. 83. 94. 120. °योग 27. MBh. 5,5249. Bhâg. P. 9,13,18. सीराकर्षणं कृ R. 3,4,7. सीरोत्कषण Megh. 16. °क्रान्तभूतल Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 5. सीराङ्ग als Erklärung von कूट AK. 3,4. 9,39. Hier und da शीर geschrieben. — 2) m. angeblich *die Sonne* Nir. 9, 40. Trik. H. an. Med. — 3) m. *Calotropis gigantea* (wie alle Wörter für *Sonne*) ÇKDr. — Vgl. परि°, प्रतिसीरा, शुनासीर, सैरिक, सैर्य.

सीरक gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80. m. *Delphinus gangeticus* Çabdam. im ÇKDr. — Vgl. सैरकायण.

सीरज N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,8.

सीरदेव m. N. pr. eines Grammatikers Verz. d. Oxf. H. 162,*b*,29. Colebr. Misc. Ess. 2,42 (शीर°).

सीरध्वज adj. *einen Pflug im Banner führend;* m. Bein. Ganaka's Uttarar. 76,11 (98,8. 9). Mahâvîrać. 5,9. ein Sohn Hrasvaroman's VP. 4,5,12. Bhâg. P. 9,13,18.

सीरपति m. *Herr des Pflugs* AV. 6,30,1. Pâr. Gṛhj. 3,1.

सीरपाणि adj. *einen Pflug in der Hand habend;* m. Bein. Balarâma's AK. 1,1,1,19.

सीरभृत् adj. *einen Pflug tragend;* m. Bein. Balarâma's MBh. 9,3359.

सीरवाह adj. *den Pflug ziehend* TS. 5,6,21,1.

सीरवाहक m. *Pflüger* Vivâdac. 48,9.

सीरा (von सर्) f. *Strom* Naigh. 1,13. स्रवन्तीः RV. 1,174,9. परिष्ठिता अतृणात्सीरा इन्द्रः स्रवितवे पृथिव्या 4,19,8. 10,49,9. पतत्रिणीः 97,9.

सीरिन् (von सीर) 1) adj. subst. *pflügend, Pflüger* Vivâdac. 48,9. — 2) Bein. Balarâma's (Çesha's) AK. 3,4,26,197. Trik. 3,3,440. Halâj. 1. 28. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*b*,41. Hariv. 6309. — Vgl. अर्ध°.

सीर्य s. परि°.

सीलन्ध m. *ein best. Fisch* Bhâvapr. im ÇKDr.

सीलमावत् adj. Beiw. von युवति RV. 10,75,8. v. l. des Çâñkh. Gṛhj. 3,3 st. सूनृतावती des AV. 3,12,2.

सीह्लन m. v. l. für शिल्हन Verz. d. B. H. No. 584.

सीव् (सिव्), सीव्यति (तन्तुसंताने) Dhâtup. 26,2. P. 8,2,77. Vop. 11,1. असेवीत् P. 8,2,28, Schol. Vop. 11,1. सिषेव P. 8,3,59, Schol. partic. स्यूत. *nähen:* सीव्यत्वपः सूच्या RV. 2,32,4. Nir. 11,31. सीव्यन् partic. RV. 2,17,4. वर्म सीव्यध्वम् 10,101,8. वर्मेव स्यूतं परि पासि 1,31,15. TBr. 3,10,11,7. राका पुरुषस्य सेवनी सीव्यति येषा शिश्ने ऽधि Ait. Br. 3,7. Kâṭh. 25,8. Kâtj. Çr. 7,3,20. 15,5,11. सीव्येत्सूक्ष्मेण सूत्रेण Suçr. 1,93,18. स हि स्नेहात्मकस्तन्तुरन्तर्मर्माणि सीव्यति Uttarar. 97,14 (128, 5). त्वदग्रसूच्या सचिवेन कामिनोर्मनोभवः सीव्यति दुर्यशःपटौ Naish. 1,80. स्यूत AK. 3,2,50. H. 1487. Med. t. 73. fg. Spr. (II) 4787. Prab. 116,8 (स्फूत Druckfehler). Râga-Tar. 7,1652. मत्स्यो ऽम्भसीव स्यूतास्यः MBh. 3,11495. चिन्तासंततितन्तुजालनिबिडस्यूतेव लग्ना प्रिया Mâlatîm. 77,4. — Vgl. सूत्र, स्यूत, स्यूति, स्यूमन्.

— caus. सीवयति dass. Lalit. ed. Calc. 334,1.

— अनु, partic. अनुस्यूत 1) *verwebt in:* सर्वानु° so v. a. *mit Allem verknüpft* Bhâg. P. 3,27,11. सर्वानुस्यूतत्व n. Vedântas. (Allah.) No. 62. — 2) *anhaltend:* हसित H. 298.

— अभि *umnähen:* चर्मणा Çâñkh. Çr. 17,3,5. 5,9.

— आ *zusammennähen:* विशीर्णजीर्णवसनैरास्यूतकन्थाधरः Spr. (II) 4585.

— उद् *einnähen:* हरिणचर्मणि Kauç. 16. 26. — Vgl. पुनरुत्स्यूत.

— नि, °षीव्यति, न्यषीव्यत् P. 8,3,70. fg. Vop. 8,45. न्यषेवीत् und न्यसेवीत् 11,1. partic. निःष्यूत *eingenäht* so v. a. *gestickt* Çat. Br. 5,3. 5,20. 6,7,1,6. 7. Kâtj. Çr. 16,5,1. — caus. aor. न्यसीषिवत् P. 8,3. 116, Schol.

— परि, °षीव्यति, पर्यषीव्यत् P. 8,3,70. fg. *umnähen, umschlingen* Kâtj. Çr. 8,4,21. Vgl. परिषीवण. — caus. aor. पर्यसीषिवत् P. 8,3,116, Schol. Vop. 8,45. 18,1 (पर्यसीसि° fehlerhaft).

— प्र *zunähen:* त्स्यूतन्या Çat. Br. 3,6,1,25. — Vgl. प्रसेव fg. und प्रासेव.

— प्रति *annähen:* पादम् Kâṭh. 23,3. — Vgl. प्रतिषीव्य.

— वि, °षीव्यति, व्यषीव्यत् P. 8,3,70. fg. *an verschiedenen Stellen annähen, durchnähen:* तार्प्याणि Kâṭh. 12,4. तिर्यञ्चं पुरस्तादंशं विषीव्यति 25,8. नवधा शिरो विष्यूतम् TS. 6,2,1,4. 9,4. सीमा मर्यादा विषीव्यति देशाविति Nir. 1,7.

— सम् *zusammennähen:* मूर्धानम् AV. 10,2,26. — partic. संस्यूत *durchstochen:* गभस्तिभिरिवार्कस्य संस्यूतो जलदो महान् MBh. 6,2857. 4569. 7,1187. 5599. *zusammengenäht* so v. a. *untrennbar verbunden:* संस्यूतान्वाजिभिः सार्धं धनुर्भिश्च तथापरान्। पदातीन्सादिसंघांश्च 6449. 9043. रथांश्च नागांस्तुरगान्पदातीन्संस्यूतदेहान् 8,676. 725. 979.

सीवक (von सीव्) nom. ag. *Näher,* f. सीविका Kâlakâkra 3,131.

सीवन (wie eben) 1) n. *das Nähen* Vop. 26,172. AK. 3,3,5. Trik. 3,3,271. H. 912. Suçr. 2,8,2. वर्मादि° Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,22. सूची लोहं सीवनसाधनम् Schol. zu Vâsavad. 20. Vgl. सेवन. — 2) f. ई *frenulum praeputii* H. 611. Verz. d. Oxf. H. 102,*b*,17 (सीवन्याः verbessert Aufrecht für सीमन्याः).

सीव्य (wie eben) adj. *zu nähen* Suçr. 1,14,20. 29,8. 93,7.

सीस VS. Prât. 3,80. 1) n. *Blei* (wird auch als Geld gebraucht) H. 1040. Râǵan. 13,24. AV. 1,16,2.4. 12,2,1.19. fg. 53. VS. 18,13. TBr. 3,12,6,5. *Bleigewicht* des Webers VS. 19,80. — Çat. Br. 5,1,2,14. 4,1,9. 12,7,1,7. 2,10. Kâtj. Çr. 14,1,14. 15,5,2. 9,28. 19,1,18. Kauç. 8. 16. 34. 51. 71. °चूर्ण 34. Ḱhând. Up. 4,17,7. ज्ञेयं त्रपुमलं सीसं सीसस्यापि मलं मलम् MBh. 5,1526. Kaṇ. 2,1,7. Suçr. 1,142,17. 228,4. क्षारेण त्रपुसीसयोः (विशुद्धिः) Mârk. P. 35,17. — 2) adj. (f. आ) *bleiern* VS. 23,37. Kâtj. Çr. 20,7,2. — Vgl. सैस.

सीसक n. 1) *Blei* AK. 2,9,106. H. ç. 158. Halâj. 2,17. M. 5,114. Jâǵn. 1,190. 3,38 (masc.). 273. R. 1,38,20 (39,19 Gorr.). Suçr. 1,99,5. Varâh. Bṛh. S. 57,8. — 2) = स्थूल Trik. 2,8,56.

सीसताण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,7. *b*,44.

सीसपत्त्र n. *Blei* Trik. 3,3,61. H. an. 2,35. Halâj. 2,17. °क n. H. 1040. an. 2,419.

सीसर m. N. *eines gespenstischen Hundes* (बालग्रह): यस्ते सरमा माता सीसरः पिता Pâr. Gṛhj. 1,16.

सीह् s. सुगन्धि°.

सीहुण्ड m. *Euphorbia antiquorum* AK. 2,4,3,24. — Vgl. सिहुण्ड und सिंहतुण्ड.

1. सु, सुनोति Dhâtup. 27,1 (अभिषवे, संधाक्लेदपीडामन्थे Vop.). सुनोत RV. 7,32,8. सुनोतन 5,34,1. सुनुत 10,14,13. सुनवत् und सुन्वत् 27,22. सुन्वन्त् partic.; med. सुन्वे 3. sg. 7,29,1. 9,88,1. सुन्विरे, सुनुध्वम्, सुनवै 8,80,1. सुवान partic.; सुषाव, सुषुम, सुषुविव (Vop. 12, Anf.), सुषुवंस्, सुषुवुषस् 10,94,14. सुषाणा med. 4,29,2. 10,148,1. passivisch 9,6,8. सोत, सोतन, सुषति 3. pl. (wohl praes.) 2,16,5. असावीत्, असोष्ट und असावीत् P. 7,2,72. Vop. 11,1. 12, Anf. सोष्यति und सविष्यति 8,46. 12, Anf. सोष्यन्त् Kâtj. Çr. 16,6,10. (अभि) सविष्यन्त् Çat. Br. 9,5,1,66. infin. सोतवे (s. auch सोतु) RV. 1,28,1. pass. सूयते, असावि; partic. सुत. *auspressen, keltern* (den Soma): सुनु सोमम् RV. 1,28,6. 101,9. 137,1. यं ते सुषाव (अद्रिः) 7,22,1. अन्धः 4,16,1. 5,30,6. 7,21,1. अथा सुनुध्वं सवनं मदाय 4,35,4. हवं यजमानस्य सुन्वतः 6,60,15. AV. 6,6,1. 54,3. सोता हि सोममद्रिभिः 8,1,17. असाव्यंशुः 9,62,4. सोमं उ षुवाणः सोतृभिः 107,8. ग्रावभिः Çat. Br. 12,8,2,14. पयसा 15. Kâtj. Çr. 9,6,23. सोष्यत्यसोष्ट (zugleich zu 4. सु) Ḱhând. Up. 3,17,5. शश्वत्सूयमानात्सूर्यः Maitrjup. 6,7. सुषाव च बहून्सोमान्सोमसंस्थास्ततान च MBh. 1,4695. सर्वे सुन्वन्तः P. 3,2,132, Schol. सुरां सुनोति so v. a. *braut* ebend. — असुन्वन् Ait. Br. 4,17 fehlerhaft für असन्वन्: s. u. 1. सन्. — सुत partic.: सुतो अश्वैः RV. 8,2,2. 2,11,11. 4,18,3. अंशु 25,3. सोम 41,3. 6,40,1. सुतास इन्दवः 8,6,21. सुते अध्वरे 10,94,14. Çat. Br. 12,8,1,5. पिबस्व सोमं सुतमद्य तं मया MBh. 14,277. सुते सोमसहस्रे 1,8042. सुतम् Spr. (II) 2694 wohl fehlerhaft für कृतम्. masc. sg. und pl. *der Saft* d. h. Soma Naigh. 2,7. सुषाणः पवते सुतः RV. 9,6,8. परीतो षिञ्चता सुतम् 107,1.2. 1,135,1. 2,15,1. 4,32,11. प्रातः सुतमपिबः 35,7. मधुमन्तः 7,90,1. 10,27,2. TS. 7,3,11,3. Çâṅkh. Çr. 7,10,13. AV. 4,29,2. Çat. Br. 14,5,1,3. °तेजस् 10,6,1,8. = सोमयाग Bhâg. P. 7,15,48. neutr. Ḱhând. Up. 5,12,1. — Vgl. 1. सव, 1. सवन, असुत, अद्रिषुत, जम्भसुत, सुषुत.

— अधि dass.: अधि सुतानो नक्षत्यैर्भिरिन्दुः RV. 9,91,2. — Vgl. अधिषवण.

— अभि, °षुणोति, अभ्यषुणोत् P. 8,3,63. 65. °सोष्यति, अभ्यसोष्यत् 117. 1) *kelternd verarbeiten, pressen, mit Steinen ausschlagen* u. s. w. Çat. Br. 1,1,4,7. 2,2,2,1. 4,4,15. 3,3,2,6. 4,5,10,2. अभिषुण्वन्त आसते Ait. Br. 4,14. 3,15. 7,17. प्लावनाणि 30. राजानम् 32. ऋजीषम् TS. 6,1,6,4. 3,2,2,1. हविर्धाने चर्मन्नधि ग्रावभिरभिषुत्य 6,2,11,4. घ्नन्ति वा एतत्सोमं यदभिषुण्वन्ति 4,4,4. 5,1. स यद्यभिषूयमाणः किंचिदापद्यते Çat. Br. 12,6,1,21. Kâtj. Çr. 9,5,1. 10,3,12. अभिषुत्य R. 1,13,5, v. l. अभिषूय (so ed. Bomb.) सोमम् MBh. 14,2624. सोमे वृथाभिषूयमाणे 13,372. *mit Flüssigkeit ansetzen und ausdrücken:* यानि चैवाभिषूयन्ते पुष्पमूलफलैः शुभैः M. 5,10. क्षीरेणाभिषुत्य (v. l. अभिप्लुत्य) Suçr. 1,317,12. किण्वपिष्टम् 2,73,17. partic. अभिषुत Çat. Br. 2,4,4,16. 4,1,1,15. 6,1,9. 14,3,2,30. Kâtj. Çr. 9,1,9. Lâṭj. 1,9,20. — 2) *bespritzen:* अभिसोष्यन्तं रक्षो रक्षांसि Bhaṭṭ. 9,90. — caus. °षावयति P. 8,3,65, Vârtt. 3, Schol. — Vgl. अभिषव fg., °षुत, °षोतर्, °सुसूस्.

— आ *keltern* u. s. w.: आ सोता परि षिञ्चत RV. 9,108,7. यो अस्मै तीव्रान्सोमाँ आसुनोति 10,42,5. Çat. Br. 12,7,3,6. 12. तस्मात्तव सुतं प्रसुतमासुतं कुले दृश्यते Ḱhând. Up. 5,12,1. — Vgl. 2. आसव, आसाव, आसाव्य (Bhaṭṭ. 6,64). 2. आसुति.

— उद् *aufregen:* उत्सुनोषीक्षमाणानां कन्दुकक्रीडया मनः Bhâg. P. 3,20,35. Der Bedeutung nach eher zu 2. सु (wie auch उत्सव).

— नि desid. vgl. निसुसूस्.

— निस्, निःषुणोति P. 8,3,65, Vârtt. 1, Schol.

— परि, °षुणोति, पर्यषुणोत्, °सोष्यति, पर्यसोष्यत् Schol. zu P. 8,3,63. 65. 117. in Stellen wie RV. 9,10,4. 87,7 ist die Präposition zum Verbum finitum zu ziehen.

— प्र *fortkeltern;* partic. *fortgesetzt gepresst,* der Soma *einer nicht bloss einmaligen, sondern andauernden Kelterung:* पूर्णमासे वै देवानां सुतस्तेषामेतमर्धमासं प्रसुतः TS. 2,5,5,4. अहरहः सुतः प्रसुतो भवति Çat. Br. 14,5,1,3. 4,1,2,6. संवत्सरम् Paṅkav. Br. 25,5,1. 2. 18,5. Kâtj.

Çr. 6,6,27. 8,16. 7,1,26. Lâṭj. 3,3,29. 7,8. तस्मात्तत्र सुतं प्रसुतमासुतं कुले दृश्यते Khând. Up. 5,12,1. medial: द्वादशाहे प्रसुतो भूत्वा Ait. Br. 4,24. — Vgl. 1. प्रसव, प्रसुत्. — caus. *fortgesetzt keltern lassen:* प्रसावयेत् Nidânas. 5,11,3 bei Weber, Nax. 2,284.

— वि, व्यषावीत्; विसोष्यति und विसविष्यति Vop. 8,45. 12, Anf. *zerkeltern:* सुषाणासो व्यद्रिभिः R̥V. 9,101,11.

— सम् *gleichzeitig* (Soma) *keltern:* यौ द्वौ संसुनुतः TBr. 1,4,6,1. संसुत TS. 7,5,5,1. Kâṭh. 34,4. Pañkav. Br. 9,4,1. — Vgl. संसव, संसुतसोम.

— अभिसम् *gleichzeitig keltern für* (acc.): एकं वा एतावन्द्रमभि संसुनुतः TBr. 1,4,6,1.

2. सु (सू), सवति (प्रसवैश्वर्ययोः) Dhâtup. 22,43. सुवति 28,115 (प्रेरणे, Vop. तुदे). सुवतात्; med. (in den Brâhmaṇa): सुवते 3. pl. Çat. Br. 5,3,3,13. सुवाते 14. सुवते TS. 5,6,3,1. सुवै, सुवावहै P. 7,3,88, Schol.; später (auch Çat. Br.; s. u. प्र) सौति Dhâtup. 24,32 (प्रसवैश्वर्ययोः). साविषत् (ved. P. 3,1,34, Vârtt., Schol.), असावीत् P. 7,3,96, Schol. Vop. 13,1. सावीस्; सुषुवे AV. pass.: सूयते, सूये; partic. सुत Çat. Br. 9,3,4,5. 4,2, 14. सूत (= ईरित, प्रेरित H. an. 2,208. Med. t. 72. fg.) in नृषूत; s. auch unter परि und प्र. (*in Bewegung setzen*), *veranlassen, zum Vorschein bringen; bescheeren, schicken* (von Savitar's Wirkung); *aufstellen, bestimmen, weihen für Etwas; Ermächtigung geben zu Etwas;* med. *sich weihen* u. s. w. *lassen:* सविता सुवाति R̥V. 7,40,1. श्रेष्ठं सवं सविता साविषन्नः 1,164,26. AV. 6,1,3. देवेभ्यो हि प्रथमं यज्ञियेभ्यो ऽमृतत्वं सुवसि भागमुत्तमम् R̥V. 4,54,2. fgg. 5,42,3. 82,4. वाममस्मभ्यं सावीः 6,71,6. यदद्य सूर उदिते सुवति सविता भगः 7,66,4. AV. 7,14,3. 14,1,33. 19,8,4. यथा सिन्धुर्नदीनां साम्राज्यं सुषुवे 14,1,43. सुषुवाणो *in der Weihe begriffen, geweiht* TS. 2,1,9,1 (P. 3,2,106, Schol., wo सुषुवाणम् zu lesen ist). 5,6,3,4. 7,5,15,2. TBr. 1,8,1,1. Çat. Br. 5,4,2,23. 4,8. 5,2,1. Pañkav. Br. 18, 9,1. 10,1. pass.: यो वै सोमेन सूयते (= निष्पद्यते Comm.) TBr. 2,7,5, 1. सूयते ह वा अस्य क्षत्रम् Ait. Br. 8,5. Çat. Br. 5,3,1,3. 3,11. 15. 9,3, 4,6. अग्निसवेन सुतो भवति 9. सर्वं वस्तत्सुतम् *zu all diesem seid ihr ermächtigt* 13,4,2,17. सूयते वा एष यो ऽग्निं चिनुते TS. 5,6,3,1. यस्माद्देवेमे चन्द्रनक्षत्रग्रहसंवत्सरादयः सूयन्ते (= अभिषूयन्ते आप्यायन्ते Comm.) so v. a. *in Thätigkeit gesetzt werden* Maitrjup. 6,16. मा न सावीर्महास्त्राणि so v. a. *schleudere* Bhaṭṭ. 9,50. — प्रजापतेः सुतं रयिष्ठम् N. eines Sâman Ind. St. 3,225,a. — Vgl. 2. सव, 2. सवन, 1. सवितर्, सवीमन्.

— अनु *nach Andern antreiben* u. s. w.: यथानु Çat. Br. 5,5,4,19. अनुषु (vgl. unter निस्) Taitt. Âr. 2,6,4 falsch; vgl. AV. 6,121,4. 117,3.

— अप *wegschicken, vertreiben* R̥V. 10,37,4. अपामीवां सविता साविषत् 100,8. यत्तत्रैनो अप तत्सुवामि AV. 6,119,3. VS. 35,11.

— अभि, °षुवति, अभ्यषुवत् P. 8,3,63. 65. *weihen für* (acc.): ओषधीः Çat. Br. 5,2,2,9. *begaben mit:* पाप्मनैवैनमभिषुवति Kâṭh. 13,2. — desid. °सुसूषति P. 8,3,64, Vârtt. 1, Schol.

— आ *zutheilen, zusenden, schicken:* von Savitar R̥V. 1,110,3. अस्मभ्यमा सुव सर्वतातिम् 3,54,11. 56,6. सौभगम् 4,54,6. 5,82,5. दाशुषे वामम् 6,71,4. वसूनि 7,45,3. 10,35,7. वयः 100,3. AV. 2,29,2. 7,14,3. 4,24,5. Çat. Br. 13,4,2,9. med. R̥V. 7,38,2. Pañkav. Br. 21,10,15. आ सुवोर्जम् (अग्ने) R̥V. 9,66,19. (इन्द्रः) आ सावीषद्दर्शसानाय शरुम् *sende* so v. a. *werfe auf* 10,99,7. *herbeischaffen, hercitiren:* आ ते प्राणं सुवामसि AV. 7,53,6. — Vgl. 1. आसव, आसवितर् und 1. आसुति.

— उद् *aufwärts gehen heissen:* ऊर्धामिव वरुणमेनिमुत्सुवति Kâṭh. 19,5.

— नि, partic. °षुत *hineingegeben, eingeworfen:* चमसे ऽष्टातयानि निषुतानि भवन्ति Ait. Br. 8,5.

— निस् *fortscheuchen, fortgehen heissen:* दुःष्वप्न्यं दुरितं निः षास्मत् (सुव) AV. 6,121,1. 7,83,4. 19,57,2. 1,81,1. 2. निरितस्तत्सुवन्तु R̥V. 7,50,3.

— परा *wegscheuchen* u. s. w.: परा कृष्णा सावीः R̥V. 2,28,9. दुरितानि परा सुव 5,82,5. 10,137,4. AV. 6,127,3. 7,53,6. 19,39,10. VS. 16,5. TS. 1,3,14,4.

— परि, °षुवति, पर्यषुवत् P. 8,3,63. 65. partic. *geheissen, (heraus) getrieben* (vom Grase): देवानां परिषूतमसि वर्षवृद्धमसि TS. 1,1,2,1. TBr. 3,2,2,4. इति (*bei Gelegenheit dieses Spruches*) दर्भान्परिषौति Âpast. in TS. Comm. 1,53,3 v. u. so v. a. *zusammenraffen.* — Vgl. परिषूति.

— प्र *in Bewegung bringen, erregen, zur Thätigkeit rufen* (namentlich von Savitar gesagt); *heissen, veranlassen; Jmd Etwas verstatten, überlassen:* निवेशयं च प्रसुवं च भूम R̥V. 7,45,1. 77,1. 4,53,3. 5,82,9. प्रासावीद्देवः सविता जगत्पृथक् 1,157,1. अर्थमित्यै 124,1. भद्रं द्विपदे 5, 81,2. मतिम् 9,21,7. प्र वां ग्रावाणः सविता सुवतु 10,175,1. AV. 1,10, 2. सौभाग्याय 18,2. यज्ञम् TBr. 3,1,1,9. दानम् VS. 18,33. जीवातवे 67. Çat. Br. 1,7,4,8. अध्वर्युम् 5,2,1. 8,2,20. 2,5,2,30. ओमिति ब्रह्मा प्रसौति Taitt. Up. 1,8. औक्ष्यं प्रासुवत् Maitrjup. 2,6. सनिम् TS. 2,1,6,3. अन्नम् Çat. Br. 9,3,4,1. बह्वन्नं प्रसुवीरन् *zur Verfügung stellen* Âçv. Çr. 2,18,8. पुरुषान् Çat. Br. 13,6,2,9. यमु द्विष्मस्तमु ते प्र सुवामसि *hingeben* AV. 12,2,3. यानं प्रसौति *überlassen* (zum Todtschlagen) TBr. 3, 8,4,1. प्रसुह्नि (v. l. °सूह्नि, in paralleler Stelle °सुव) Kâtj. Çr. 9,14, 19. so v. a. *schleudere* Comm. zu Bhaṭṭ. 9,50. — partic. प्रसूत *angetrieben, gesandt, geheissen; verstattet, dem es verstattet ist* R̥V. 1,113, 1. अर्थस्यापस्तवयेह प्रसूताः 3,30,9. दूत 54,19. जनाः सूर्येण प्रसूताः 7,63, 4. पृष्ठे निनद्धो जयति प्रसूतः *entsandt* (Pfeil) 6,75,5. 11. प्रसूतो भक्षमकरम् 10,167,4. AV. 6,63,1. 19,51,2. सवितृ° Ait. Br. 1,7. 2,38. 7,22. Çat. Br. 1,1,2,17. 5,1,1,4. TS. 2,5,2,6. 5,3,4,4. — Âçv. Gṛhj. 1,15, 1. वरुण° Kauç. 3. अ° *keine Erlaubniss habend* Çâñkh. Çr. 14,7,2. *nicht gestattet, nicht erlaubt* Çat. Br. 4,1,4,3. — AV. 3,1,4 ist (vgl. R̥V. 3,30,6) zu verstehen प्र सू ते. — Vgl. 2. प्रसव, 1. प्रसवितर्, 1. प्रसूति, इन्द्रप्रसूत, बृहस्पति°, ब्रह्म°, वाज°, वरुण°.

— अधिप्र *wegschicken von* (abl.): प्रजापतिरिन्द्रं वज्रादधि प्रसुवति Kâṭh. 14,7.

— अभिप्र *hintreiben zu:* यदेनामभिप्रसुवति नद्यः Nir. 9,26. °सूत *veranlasst, geheissen* 11,12.

— प्रतिप्र, partic. °सूत *wieder verstattet* Schol. zu Kâtj. Çr. 6,6,23.

— वि, °षुवति, व्यषावीत् Vop. 8,45. 13,1.

3. सु adj. in द्रावसु vielleicht auf 2. सु zurückzuführen.

4. सु (सू), सूते Dhâtup. 24,21 (प्राणिगर्भविमोचने). P. 6,1,186. Vop. 9, 39. सुवे 1. sg. R̥V. 10,125,7. सुवै Vop. 9,40. सुवाते, सुवते 3 pl., सुवानै; असूत, सूते; später auch सूयते Dhâtup. 26,23 (प्राणिप्रसवे). सवति und सौति s. u. प्र. सुषुवे, सुषाव, ससूव (P. 7,4,74) R̥V. 4,18,10. 10,86,23. AV. 10,1,23. असविष्ट und असोष्ट (Khând. Up. 3,17,5) Vop. 8,40. 46.

11,5. सविता und सोता P. 7,2,44. सोष्यते und सोष्यति (Khând. Up. 3, 17,5); सूँष्यन्ती und सोष्यँन्ती Çat. Br. 14,9,4,22. सूँतवे R̥V. 10,184,3. AV. 1,11,2. सँवितवे 6,17,1. सूत्वाँ Kâç. zu P. 7,2,44. TS. 2,1,5,4. partic. सूत, सुत (s. besonders; nur wegen सुत und सुषुति ist die Annahme von सु mit kurzem उ gerechtfertigt) und सून (P. 8,2,45. Vop. 26,88. fg.). *zeugen, gebären* R̥V. 1,135,8. 164,17. 168,9. नारी नर्यं सुसाव 7, 20,5. सूष्यंन्ती 5,78,5. असूंत पूर्वो वृषभः *wurde geboren* 3,38,5. यदीं सुवाते उषसा 5,1,1. 2,2. स्तरीर्यत्सूते 10,31,10. सुवाना पुत्रान् AV. 2,36, 3. *brüten* (von Vögeln) R̥V. 1,164,22. pass. wohl hierher: असावन्यो असुर सूयत द्यौः 10,132,4. — In der späteren Sprache meist in der Bed. *gebären:* आयुष्मन्तं सुतं सूते M. 3,263. 9,9. 10,39. Spr. (II) 1748. Varâh. Br̥h. S. 51,41. सुवाते R. 1,23,14. असूत Ragh. 3,13. 15,13. Kumâras. 1,20. Kathâs. 23,64. 28,66. 42,70. Prab. 11,10. Bhâg. P. 3,1, 30. 17,18. 26,19. 4,1,34.38. 13,15. 24,8. 9,20,17. 24,47. सूयते Kûlikop. in Ind. St. 9,12. असूयत MBh. 1,2599. Bhâg. P. 4,1,39. 51. सुषुवे MBh. 1, 2539. 5908. 3,8844. 16638. R. 2,90,11. 92,21. R. Gorr. 2,99,14. 5,36, 57. Ragh. 5,36. 7,54. Mârk. P. 104,8. Râga-Tar. 1,74. Bhâg. P. 3,23, 48. 4,13,18. 6,18,11. 9,11,11. Pańkat. 238,6 (सुषूवे gedr.). सुषुविरे Kathâs. 39,18. सुषाव MBh. 1,4765. R. Gorr. 1,39,16. Mârk. P. 104,6. सुषुवुस् 49,9. सोष्यते Kathâs. 21,35. 34,43. सूत्वा Bhâg. P. 5,2,19. सूय MBh. 3,10004. pass.: कौसल्ययासावि सुखेन रामः प्राक् Bhaṭṭ. 1,14. *erzeugen:* सूते M. 10,32. 34. सुषुवे (subj. Mann und Weib) Çâk. 186. pass.: अक्रूरः सुषुवे तस्मात् Hariv. 1916. *erzeugen* uneig.: प्रकृतिः सूयते सचराचरम् Bhag. 9,10. फलं सूते पादपः Kathâs. 27,99. असूत सद्यः कुसुमान्यशोकः Kumâras. 3,26. खनिभिः सुषुवे रत्नं तैत्रैः सस्यं वनैर्गजान् (भूः) Ragh. 17,66. पयः सूते ऽद्य मेदिनी, रत्नं वैडूर्यभूः Râga-Tar. 4,300. सूष्यन्त् Bhâg. P. 3,8,13. धूमात् — पयः सूते घनस्योद्गमः Spr. (II) 3162. धर्मं सूयन्ति प्रजाः MBh. 3,11298. — partic. सूत mit act. Bed. = प्रसूत H. an. 2,208. Med. t. 72. fg. सूता *gekalbt habend* M. 8,242. वन्ये सत्त्वे सूते *wenn ein wildes Thier Junge geworfen hat* Varâh. Br̥h. S. 91,3. — Vgl. सवित्री.

— निस् vgl. निःषूति.

— प्र 1) *gebären:* प्रसूते स्म सुतम् Kathâs. 39,19. 56,287. Mârk. P. 51,114. प्रासूत R. 7,35,21. Kathâs. 17,65. कन्या प्रसूयते MBh. 3,13057. 4,71. Shaḍv. Br. 5,11. Suçr. 1,367,18. Spr. (II) 1403. Varâh. Br̥h. 5,8. 11. 16. Pańkar. 1,8,34. गौर्या प्रतिवर्षं प्रसूयते Schol. zu P. 5,2,12. प्रसूयन्ते मिथुनान्येव ताः Mârk. P. 49,10. प्रसवन्ति MBh. 1,6077. प्रसवन्ती M. 4,44. प्रसुषुवे Bhâg. P. 3,17,2. प्रासोष्ट Râga-Tar. 3,106. 4,39. Bhaṭṭ. 1,14. प्रसविष्यसि R. 7,9,24. Mârk. P. 51,113. 77,6. Bhâg. P. 3,21,29. प्रसोष्यन्ती 11,1,15. प्रसूय Çâk. 94. 95, v. l. Kathâs. 14,38. Prab. 11,10. प्रसोतुम् Bhaṭṭ. 1,13. *erzeugen:* प्रसूयते M. 10,27. 30. fg. अनेन प्रसविष्यध्वम् *Nachkommenschaft haben* Bhag. 3,10. *erzeugen* in uneig. Bed.: (बुद्धिः) प्रसूते हि फलं श्रीमदरणीव हुताशनम् Kâm. Nîtis. 13,2. Spr. (II) 7062. धूमं प्रसौति (अग्निः) Râga-Tar. 5,125. अष्टमासधृतं गर्भम् — द्यौः प्रसूयते R. 4,27,3. प्रसूयते संगतिः श्रियम् Prab. 86,18. (द्रुमाः) शयनानि प्रसूयन्ते चित्रास्तरणवन्ति R. 4,44,99. Mârk. P. 49,30. 59,19. दीपः कज्जलं प्रसूयते Spr. (II) 2816. तरवः प्रासूयन्त *trugen Früchte* Bhâg. P. 4,19, 8. यथा प्रसूयमानस्तु फली दद्यात्फलं बहु MBh. 14,498. (शास्त्रविटपी) फलं प्रसूय Spr. (II) 5426. — 2) *geboren werden, entspringen, entstehen:* कारावरो निषादात्तु चर्मकारः प्रसूयते M. 10,36. तिर्यग्योनौ प्रसूयते MBh. 3,12500. अस्यामेव प्रसूयध्वम् 1,2502. 2504. एतस्माच्च जगत्सर्वं प्रसूयेत जनार्दनात् Hariv. 11053. प्रसूयतस् 2. du. MBh. 13,2565. प्रसूयामस् Hariv. 173 = VP. 1,15,128. सर्वेणा खलु मर्तव्यं मर्त्यलोके प्रसूयता Spr. (II) 6949. सिन्धोः प्रसूय कमला Râga-Tar. 6,317. प्र केशाः सुवते TBr. 2,7, 17,1. शब्दः u. s. w. वेदादेव प्रसूयन्ते M. 12,98, v. l. — 3) partic. प्रसूत *a*) mit act. Bed. f. आ *geboren habend, niedergekommen* (die Ergänzung im acc.; hier und da statt des verbi finiti) AK. 2,6,1,16. Med. t. 124. Halâj. 118. 285. 345. AV. 12,1,62. Jâǵń. 2,145. Suçr. 2,180,8. देवसदृशान्पुत्रान् Hariv. 4625. R. 7,66,3. Uttarar. 38,7 (52,1). Weber, Kr̥shṇaǵ. 249. 282. fg. 289. Kathâs. 21,117. 29,137 (शतपदी). Mârk. P. 51,101. Schol. zu P. 2,1,65. Pańkat. 218,21. Hit. 72,14. अ° Spr. (II) 2055. प्रत्यग्र° Schol. zu Kâtj. Çr. 24,6,8. जननी प्रसूततनया *deren Tochter niedergekommen ist* Spr. (II) 6033. प्रसूतमात्रा *eben niedergekommen* Kathâs. 28,67. — *b*) *geboren, erzeugt, entsprungen, entstanden* H. an. 3,273. Med. mit gen. oder loc. (auch abl.) P. 2,3,39. Vop. 5,29. Çvetâçv. Up. 5,2. Kaush. Up. 1,2. तस्याम् M. 3,19. ततः MBh. 1,35. मम कायात् R. 2,74,21. तदन्वये Ragh. 1,12. नीचकुले Spr. (II) 6475. यस्य तस्य 5369. Mârk. P. 104,8. R. 1,16,26. Çâk. 178, v. l. Spr. (II) 1431. Varâh. Br̥h. S. 48,11. Br̥h. 23,14. Mârk. P. 76,17. Weber, Kr̥shṇaǵ. 266. 284. एतद्देश° M. 2,20. कालनेमि° Çâk. Ch. 144,4. Kathâs. 50, 139. Bhâg. P. 6,6,24. 9,6,3. कुल° R. 2,82,31 (Pferde). Spr. (II) 5970. Bhâg. P. 9,3,21. नन्दकुल° Pańkat. 45,2. वेद° Prab. 86,19. विन्ध्यपाद° (नदी) Mârk. P. 57,25. Bhâg. P. 9,9,14. Pańkar. 1,7,40. कल्पवृक्ष° (मधु) Megh. 67. मत्प्रसूतं भयम् MBh. 3,2844. मत्प्रसूतेन तेजसा 11970. भीष्म° (दुःख) 5,7029. धर्मविशेष° Kaṇ. 1,1,4. सरलद्रुमाणां स्रुतक्षीरतया प्रसूतो गन्धः Kumâras. 1,9. प्रसूतं तर्हि सौख्यं नः Z. f. d. K. d. M. 2,426. — *c*) n. als Synonym von अव्यक्त Tattvas. 5. — 4) partic. प्रसून *a*) = प्रसूत H. an. 3,388. = जात Med. n. 87. — *b*) n. *Blüthe, Frucht;* s. u. प्रसून. In der Bed. *Blüthe* auch Spr. (II) 7411, v. l. Uttarar. 98,6 (129, 12). Mâlatîm. 57,13. Bhâg. P. 3,18,8 (*engendré* Burnouf). Pańkar. 1,7, 50. — Vgl. 3. प्रसव, प्रसवन, 2. प्रसवितर्, 2. प्रसविन्, प्रसूत, 2. प्रसूति, प्रसून, देवप्रसूत (hierher oder zu 2. सु).

— अनुप्र, partic. °सूत *darauf entstanden:* सृष्टिस्तथैवेयमनुप्रसूता MBh. 13,7361.

— अभिप्र, partic. °सूत *erzeugt, geboren:* मातुः पितुः कर्मणाभिप्रसूतः संवर्धते विधिवद्भोजनेन MBh. 5,964.

— संप्र 1) *erzeugen:* °सूते MBh. 13,2582. °सूयते M. 10,33. — °सूयते MBh. 13,5850 fehlerhaft für °णूयते, wie die ed. Bomb. liest. — 2) *geboren werden:* तदाहं संप्रसूयामि गृहेषु शुभकर्मणाम् MBh. 3,12978. — 3) partic. °सूत *erzeugt, geboren:* बह्वीः प्रजाः पुरुषात् Muṇḍ. Up. 2,1,5. शर्मिष्ठया MBh. 5,5044. ब्रह्मास्यतस्, बाहुभ्याम् 12,11814. 13,4426. गुणविपुलेषु कुलेषु R. 4,41,79. माया गुणसंप्रसूता Bhâg. P. 11,10,13. — Vgl. संप्रसूति.

— वि *gebären:* सुमत्यपि गर्भं तुम्बं व्यसूयत R. Gorr. 1,40,17.

— सम् dass.: शारद्वतस्य (so die neuere Ausg.) दायादमहल्या समसूयत Hariv. 1784. *erzeugen* in uneig. Bed.: दत्तं श्रेयांसि संसूते (Conj.) Spr.

(II) 4252.

5. सु, सँवति v. l. für स्रु (गतौ) Dhâtup. 22,42. Vop. 8,95. असावीत्, सुषविथ, सुषुविव, सविता und सोता 96.

6. सु adv. gaṇa चादि zu P. 1,4,57. Vop. 1,8. über die euphonischen Veränderungen des Wortes (षु, षू), über die Dehnung eines vorangehenden Vocals und über den Wandel eines nachfolgenden न in ण handeln VS. Prât. 4,183. TS. Prât. 3,7. 14. P. 6,3,134. 8,3,107. 4,27. *wohl, gut:* überhaupt verstärkend oder versichernd: *gewiss, leichtlich, völlig* u. s. w. wie *wohl* in älteren deutschen Liedern. Die indischen Lexicographen geben dem Worte folgende Bedeutungen: पूजन (पूजा) AK. 3,5,5. Med. avj. 79. निर्भर AK. 3,5,2. H. 1535, Schol. Med. भृश, अनुमति, कृच्छ्र, समृद्धि Med. अनायास Bhar. zu AK. nach ÇKDr. 1) selbständig; nie am Versanfang; im AV. selten und meist in Verbindung mit उ. उ षु ṚV. 1,26,5. 4,6,2. 20,4. विद्मो ष्वस्य मातरम् AV. 1,2,1. 6,84,3. मो षु ṚV. 2,18,3. 3,55,2. AV. 5,11,7. मा सु VS. 11,68. उत सु ṚV. 8,2,42. इत्सु 4,22,10. आ सु 8,34,12. प्र सु 1,136,1. 8,6,32. वि षू 2,28,7. 8,32,19. नि षु 5,13. अधि षू 8,24,7. पर्यू षू 9,110,1. अस्मात्सु 1,9,6. 17,7. अस्मभ्यं सु 3,30,21. अस्माकं सु 31,14. अस्माभिः सु 8,70,8. त्वं सु VS. 4,14. अस्मे सु 4,32,14. स सु 12,1. इमं सु 2,35,2. इदं सु AV. 14,2,8. यं स्वश्वं दधाने ṚV. 2,14,5. सकृत्सु 16,8. 8,1,14. नमः सु ते VS. 12, 63. वस्वी षु ते ṚV. 7,20,10. जीवातवे सु 10,59,5. नि मीमृशे पुरु इन्द्रः सु सर्वाः ṚV. 7,26,3. सु कम् am Ende 1,191,6. 3,53,2. नास्माल्लोकात्स्वेतव्यमिव *nicht wohl* TS. 6,1,1,1. बोधा सु ṚV. 7,22,3. उषस्व सू 3,24, 2. मन्दस्वा सु 8,6,39. पिबा सु 17,4. AV. 6,32,1. अरं सु गच्छ 19,24, 5. न वै सु विदुरिव मनुष्या नक्षत्रम् Kâṭh. 8,3 bei Weber, Nax. 2,296. सु वेद Kenop. 9. सूर्मी ज्वलन्तीं स्वाश्लिष्येत् M. 11,103. सु विराजते स्म MBh. 4,2089. स्वनुवास्यति 8,1321. सु शक्यते R. 2,33,4. सु समीद्यताम् Spr. (II) 1402. सु संदधीत 1961, v. l. सु शोभते 4157. स्वनुष्ठीयताम् 6275. स्वशिक्षयत् Râǵa-Tar. 4,51. — MBh. 3,14392 und 7,8603 hat die ed. Bomb. तु und हि st. सु. Vor einem absol. MBh. 7,5783 (सो ऽभिद्रुत्य st. स्वभिद्रुत्य ed. Bomb.). विचित्त्य Mṛkkh. 103,16. बद्धा 176,1. चित्त्य und विचार्य Spr. (II) 7100. स्नात्वा Weber, Kṛshṇaǵ. 291. — 2) am Anfange eines comp. vor Adjectiven und Substantiven (über solche compp. handelt P. 1,4,94. 2,1,6. 5,4,69. 6,2,117. fgg. 145. 172. fgg. 195. 7,1,68. 8,1,67. fg. Vârtt. 4 zu 1,4,60. Vârtt. 1 der Saunâga zu 2,2,18. Vop. 6,88). स्वलंकृत *schön geschmückt* MBh. 3,2114. सुरक्षित *wohl gehütet* 2144. सुप्रीत *hocherfreut* R. 1,1,76. सूच्छ्रितध्वज 2,43,10. सुसंरब्धतर 6,31,44. सुसाध्य *gut zu handhaben* Pańkat. 1,8,33. सुमनोहर *überaus reizend* MBh. 1,5976. सुदारुण R. 1,8,12. सुसूक्ष्म Varâh. Bṛh. S. 11,44. सुनिखिलम् *ganz vollständig* Hariv. 7034. सुप्राकृत *ganz gemein* R. Gorr. 2,11,24. सुसित *schön weiss* Pańkat. 3,11,8. सुसुगन्ध *sehr wohlriechend* Varâh. Bṛh. S. 48,32. सुदुष्कर *sehr schwer zu vollbringen* MBh. 1,6118. सुनिस्त्रिंश *ein schönes Schwert* MBh. 6,5639. सुभक्ष्य *eine prächtige Speise* Spr. (II) 7113. सुसहाय *einen guten Gefährten habend* M. 7,31. सुललाट *eine schöne Stirn habend* R. 1,1,12. सुकर (s. d.) *leicht auszuführen*, सुलभ (s. d.) *leicht zu erlangen*, सुसंतोष (s. d.) *leicht zu befriedigen*. — सु verhält sich wohl zum demonstrativen स wie कु zum interrogativen क. Vgl. सुतराम्.

सुऊति॑ f. *gute Hilfe:* सुऊतयो व ऊतयः ṚV. 8,47,1.

सुकक्ष m. N. pr. eines Âṅgirasa, Liedverfassers von ṚV. 8,81. fg. ṚV. Anukr. Ind. St. 3,244,*a*.

सुकङ्कवत् m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 55,4. वैकङ्क VP. 2,2,25.

सुकण्टका f. *Aloe indica Royle* Râǵan. im ÇKDr.

सुकण्ठ 1) adj. (f. ई) *eine schöne Stimme habend:* गन्धर्वी Bhâg. P. 10, 84,46. — 2) m. N. pr. eines *Sängers* Verz. d. Oxf. H. 141,*b*. 40.

सुकण्डु m. = कण्डु *Jucken, Krätze* Çabdar. im ÇKDr.

सुकथा f. *eine schöne Geschichte* Kathâs. 124,251.

सुकन्द m. *die Wurzel von Scirpus Kysoor* (कशेरु) *Roxb.* Râǵan. 8,145.

सुकन्दक m. 1) *Zwiebel* AK. 2,4,5,13. = मुखालु Râǵan. 7,67. = वाराहीकन्द 86. — 2) pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,360 (VP. 191).

सुकन्दिन् m. = शूरण Râǵan. 7,62.

सुकन्यक adj. *eine hübsche Tochter habend* Vop. 7,23. — Vgl. सुकन्याक.

सुकन्या॑ f. N. pr. einer Tochter Çarjâta's (Çarjâti's) und Gattin Ḱjavana's Çat. Br. 4,1,5,6. 10,13. MBh. 1,939. 3,10321. fgg. 17035. 5,3970. Hariv. 643. VP. 354. Bhâg. P. 9,3,2. fgg. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 50. Mutter Maṅkaṇaka's (Vater Mâtariçvan) MBh. 9,2245.

सुकन्याक adj. = सुकन्यक Vop. 7,23.

सुकपर्द॑ adj. (f. आ) *schönes Haargewinde habend* VS. 11,56.

सुकपोल adj. (f. आ) *schönwangig* Bhâg. P. 4,25,22. सुकपोलास्य *ein Gesicht mit schönen Wangen habend* 24,46.

सुकमल n. *eine schöne Lotusblüthe* Kâlakakra 2,122.

सुक॑र adj. (f. आ) P. 3,3,126. Vop. 26,197. 1) *leicht ausführbar* ṚV. 8,69,6. P. 5,1,93. M. 7,55. R. 2,52,90 (nach dem Comm. अ°). 57, 20. परोपदेशे पाण्डित्यं सर्वेषां सुकरं नृणाम् Spr. (II) 3987. 4971, v. l. 7055. Sâh. D. 740. Daçak. 68,11. Hit. 113,16. अ° MBh. 8,99. R. Gorr. 2,15,36. 4,21,8. Spr. (II) 4354. mit einem infin. *leicht zu* 90. Kathâs. 22,38. Sarvadarçanas. 82,1. — 2) *leicht zu behandeln, fügsam, fromm:* eine Kuh AK. 2,9,71. H. 1271. — 3) *mit Leichtigkeit Etwas ausführend, — zu Wege bringend* Vop. 24,8. — Vgl. सौकारीय, सौकर्य und दुष्कर.

सुकरत्व n. nom. abstr. zu सुकर 1) Sarvadarçanas. 119,16. Nîlak. 114.

1. सुकर्ण m. *ein schönes Ohr* Bhâg. P. 8,12,20.

2. सुकर्ण 1) adj. *schönohrig.* — 2) m. N. pr. eines Râkshasa R. 6. 18,12. — 3) f. ई *die Coloquinthen-Gurke* Râǵan. im ÇKDr.

सुकर्णक 1) m. *ein best. Knollengewächs* (हस्तिकन्द) Râǵan. 7,80. — 2) f. सुकर्णिका *Salvinia cucullata Roxb.* Çabdar. im ÇKDr.

1. सुकर्मन् n. *ein gutes Werk* Pańkat. 1,6,42.

2. सुक॑र्मन् 1) adj. P. 6,2,117. *a) kunstfertig, geschickt;* subst. *Künstler* ṚV. 4,2,17. 33,9. Nir. 8,13. भिषजौ VS. 20,75. die Finger ṚV. 9,70,4. 8. 99,7. = देवशिल्पिन् *der Künstler der Götter* H. an. 3. 435. Med. n. 224. — *b) tugendhaft* H. an. Râǵa-Tar. 1,190. 5,113. — 2) m. *a)* Bez. eines astr. Joga (der 7te im विष्कम्भादि ÇKDr.) H. an. Med. Koshṭhipr. im ÇKDr. — *b)* N. pr. α) eines Fürsten MBh. 2,122. eines Sohnes des Çvaphalka Bhâg. P. 9,24,15. — β) eines Lehrers VP. 3,6,1. 2. Verz. d. Oxf. H. 55,*a*, 39. fg. 44. Bhâg. P. 12,6,76. Colebr. Misc. Ess. 1,17. — γ) pl. einer Klasse von Göttern unter dem

12ten Manu VP. 3,2,33. unter dem 13ten 36. Mârk. P. 94,28. Bhâg. P. 8,13,32.

सुकल (wohl 6. सु + कला) 1) adj. *der von seinem Vermögen den richtigen Gebrauch macht, der da spendet und geniesst* AK. 3,1,8. H. 387. — 2) m. N. pr. eines Mannes: सुकलोपाख्यान Verz. d. Oxf. H. 13,*a*, 2. 3.

सुकलित MBh. 7,1447 fehlerhaft für सुकलिल.

सुकलिल adj. *gut besetzt, vollzählig:* युद्ध MBh. 7,1447 nach der Lesart der ed. Bomb., सुकलित ed. Calc.

सुकल्प adj. 1) parox. *leicht zu machen, — einzurichten* AV. 12,2,5. — 2) *einer Sache vollkommen gewachsen, überaus geschickt* Bhâg. P. 10,14,7. 11,20,17. *vollkommen gesund* (सुकल्प?): देह 28,41.

सुकल्पित adj. *gut ausgerüstet:* Elephant MBh. 7,1216. Wagen 1813.

सुकवि m. *ein guter Dichter* Çrut. 38. Varâh. Brh. 19 (17), 6. Kathâs. 51,227. Spr. (II) 5934. Râga-Tar. 5,204. °हृदयानन्दिनी f. Titel eines Commentars zum Vṛttaratnâkara Notices of Skt Mss. 1,84.

सुकविता f. nom. abstr. von सुकवि Spr. (II) 2016.

सुकष्ट adj. *sehr schlimm:* ग्रयथु Suçr. 1,308,16.

सुकाण्ड m. *Momordica Charantia Lin.* (कारवेल्ल) Râgan. im ÇKDr. nicht in unseren Hdschrr.

सुकाण्डिका (so ÇKDr., सुकाण्डका die Hdschrr.) f. dass. Râgan. 3,112.

सुकाण्डिन् m. *Biene* Râgan. im ÇKDr.

सुकान्ति m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 77, *b*, 10.

सुकामव्रत n. *eine best. Begehung* Verz. d. B. H. 142,17 v. u. काम्यव्रत st. dessen Verz. d. Oxf. H. 58,*a*,44.

सुकामा f. *eine best. Pflanze,* = त्रायमाणा Râgan. 5,55. सुकाम्या v. l.

सुकाल m. pl. Bez. bestimmter Manen (पितर्:) Hariv. 985.

सुकालिन् m. pl. desgl. M. 3,197. fg. Mârk. P. 96,23. VP. 321, N. 1.

सुकालुका f. = डोडी Râgan. im ÇKDr. fehlerhaft für सुवालुका.

सुकाशन adj. *schön scheinend, — schillernd* Nir. 12,8.

सुकाष्ठक f. *eine* Devadâru-*Art* (देवकाष्ठ) Râgan. 12,29.

सुकाष्ठा f. *eine best. Pflanze,* = कट्वी Râgan. 3,127. = काष्ठकदली 11,40.

सुकिंशुक adj. Beiw. des Wagens der Sûrjâ, nach Nir. 12,8 so v. a. सुकाशन oder so v. a. *mit schönen* (rothen) *Blüthen versehen* (सुपुष्पित Durga) RV. 10,85,20.

1. सुकीर्ति f. *würdiges Lob, — Preis* RV. 1,60,3. सुकीर्तिं भिक्षे वरुणस्य भूरेः 2,28,1. 5,10,4. 8,26,19. तवेदु ताः सुकीर्तयो ऽसन्नुत प्रशस्तयः 45,33.

2. सुकीर्ति 1) adj. *a) wohl —, leicht zu preisen:* ग्रसुय्यो नो वरुणः सुकीर्तिः RV. 1,186,3. — *b) ruhmreich:* Çiva Çiv. — 2) m. N. pr. eines Kâkshîvata, Liedverfassers von RV. 10,131. Daher auch Bez. *dieses Liedes* Ait. Br. 5,15. 6,29. Çâṅkh. Br. 30,5.

सुकुचा adj. f. *einen schönen Busen habend* MBh. 3,2465.

सुकुट्ट m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,590 nach der Lesart der ed. Bomb., मुकुट्ट ed. Calc.

सुकुत्य m. pl. desgl. MBh. 6,347 (VP. 185). कुशल्य ed. Bomb.

सुकुण्ठी f. s. u. मुकुण्टी.

सुकुण्डल m. N. pr. eines der Söhne des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2733.

सुकुन्दक m. = मुकन्दक *Zwiebel* Çabdar. im ÇKDr.

सुकुन्दन m. *eine best. Pflanze,* = बर्बर Râgan. im ÇKDr. सुकन्दन ebend. unter वर्वर, सुस्कन्दन unsere Hdschrr.

सुकुमल Pañkat. 159,25 fehlerhaft für सुकोमल, wie die ed. Bomb. liest.

सुकुमार 1) adj. (f. ई) *zart* AK. 3,2,27. H. 1387. an. 4,284. Med. r. 302. Hâr. 124. Personen, insbes. Frauen MBh. 1,5838. 5907 (compar.). 5949. 3,2339. 4,61. 75. 5,6029. R. 2,38,4. 58,7. 61,4. 77,14. 87. 3. 103,37. R. Gorr. 2,34,14. Kathâs. 85,37 (compar.). Bhâg. P. 4,23.19. Çiva Çiv. Körper und Körpertheile Vjutp. 11. MBh. 1,5975. 3,2147. 2394. 2505. R. 1,9,39. 47. 4,52,24. Mṛkkh. 153,24. Bhâg. P. 1,19,26. 5,5,31 (ग्रति°). Blatt Spr. (II) 6872. वचस् R. 2,64,30. ग्रनिष्ठुराक्षरप्रायं सुकुमारमिहेष्यते Kâvjâd. 1,69. सुकुमाराक्षरप्राय Pratâpar. 68,*a*,6. गायन्ति सुकुमाराणि मनोज्ञानि R. 1,9,48 (47 Gorr.). °बुद्धि Sâh. D. 2,5.6. परमसुकुमारो ऽयं शोणितावसेचनोपायो ऽभिहितो ब्रह्मौकसः Suçr. 1,39,15.fg. प्रकृतेः सुकुमारतरं न किंचिदस्ति *zarter, fein fühlender* Sâṁkhjak. 61. st. °ज्ञाति Hariv. 8460 liest die neuere Ausg. ऽथ कुमार°. — 2) m. *a)* Bez. verschiedener Pflanzen: = पुण्ड्रेक्षु H. an. Med. = ग्रशोक Râgan. 10,60. = तव 16,66. = श्यामाक 85. = प्रियङ्गु 89. = वनचम्पक Râgan. im ÇKDr. — *b)* N. pr. α) eines Schlangendämons MBh. 1,2150. — β) eines Daitja Çabdârthak. bei Wilson. — γ) eines Fürsten MBh. 1. 6990. 2,1069. Sohnes des Ânarta (Suvibhu, Vibhu) und Vaters des Dhṛshṭaketu Hariv. 1595. 1751. fg. VP. 409 nebst N. 15. Sohnes des Dhṛshṭaketu Bhâg. P. 9,17,9. — δ) wohl eines Varsha MBh. 6,426 wie Mârk. P. 53,21. fg.; hier zugleich N. pr. eines Sohnes des Bhavja, der diesem Varsha vorsteht. — 3) f. ग्रा Bez. verschiedener Pflanzen: = नवमालिका Râgan. 10,94. = त्रिसंधि 123. = कदली 11,36. स्पृक्का 12,135. = जाती und मालती Râgan. im ÇKDr. — 4) f. ई *a)* = मालती Râgan. 10,75 (v. l. ग्रा). = नवमालिका Râgan. im ÇKDr. — *b)* N. pr. eines Flusses MBh. 6,432. — Vgl. सौकुमारक, सौकुमार्य.

सुकुमारक (von सुकुमार) 1) adj. *zart*, m. *ein zarter Jüngling* Hariv. 2067. Pañkar. 1,2,9. — 2) m. *eine Art Zuckerrohr* (पुण्ड्रक) Râgan. 14. 76. 80. — 3) n. *ein best. Theil des Ohres:* कर्णश्रोतः सुकुमारकं च नयनप्रबन्धसमम् Varâh. Brh. S. 58,7.

सुकुमारता (wie eben) f. *Zartheit:* der Rede Kâvjâd. 1,68. Pratâpar. 67,*a*,7. Verz. d. Oxf. H. 214,*a*,16.

सुकुमारत्व (wie eben) n. *Zartheit:* वपुषः Kathâs. 73,146.

सुकुमारवन n. N. pr. eines *Waldes* Bhâg. P. 9,1,25.

सुकुमारीक adj. *eine hübsche Tochter habend* P. 6,2,173, Schol.

सुकुरीर adj. (f. ग्रा) *einen schönen Kopfschmuck habend* VS. 11,56.

1. सुकुल n. *ein edles Geschlecht:* °ज Spr. (II) 6117, v. l. °जन्मन् 7057.

2. सुकुल adj. *aus edlem Geschlechte stammend* Spr. (II) 2743. 7056 7058. 7223.

सुकुलता f. nom. abstr. von 2. सुकुल Spr. (II) 6587.

सुकुलीन adj. = 2. सुकुल = कुलीन Spr. (II) 6054.

सुकुसुमा f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2642.

सुकूर्कुर m. N. eines den Kindern nachstellenden Dämons Pâr. Gṛhj. 1,16. — Vgl. कूर्कुर.

सुकृत् adj. P. 3,2,89. 1) *Gutes thuend, — erweisend; rechtschaf-*

fen, gut, fromm TRIK. 3,1,12. पुरूरवस् ṚV. 1,31,4. यजमान 92, 3. °तो दुरोणम् 117,2. 183,1. 4,13,1. 1,125,3. 147,3. इन्द्राय विष्णुः सुकृते सुकृत्तरः 156,5. 8,46,37. superl. 9,83,4. हव्या देवेषु द्रविणं सुकृत्सु 7,9,1. वयं देवेषु सुकृतः स्याम 5,4,8. 7,79,3. 10,122,3. AV. 3,28,5. 4,24,1. देव 5,27,3. 6,124,1. VS. 8,43. 27,13. सुकृतो सुकृतानि ṚV. 7,35,4. 9,73,1. 10,17,7. सुकृतं दैव्यं जनम् 63,9. TBR. 3,1,1,6. 2,4. Spr. (II) 3728. RAGH. 11,50. 88. RÂGA-TAR. 1,94. 4,215. 5,119. *Die Guten, Frommen* in ausgezeichnetem Sinne sind *die hingeschiedenen Väter, welche im Jenseits in der Welt der Guten* (सुकृतामु लोके) *den Lohn ihrer Werke geniessen;* vgl. यत्रासते सुकृतः ṚV. 10,17,4. AV. 3,28,5. 6. — ṚV. 10,16,4. AV. 7,79,2. 80,4. 9,5,1. 5. 8. 9. 11,1,17. fg. 35. 12,3,9. 18,3,20. 71. 4,1. 11. 14. 44. 19,56,5. गच्छेम सुकृतो वयम् TS. 3,5,4,1. 5,4,1,3. सुकृद्भिः सलोकः ÇAT. BR. 13,2,3,12. ÇÂÑKH. BR. 5,10. KÂTJ. ÇR. 2,2,8. — 2) = सुकर्मन् *geschickt, Künstler:* Tvashṭar ṚV. 3,54,12. Ṛbhu 60,3. 7,35,12. — Vgl. वि°.

1. सुकृत 1) n. a) *eine gute That, ein gutes Werk, Rechtschaffenheit, Tugend; Verdienst der guten Werke* AK. 1,1,4,2. 3,4,20,222. H. 1379. an. 3,313. MED. t. 172. HALÂJ. 1,125. ṚV. 3,60,4. सुकृतो सुकृतानि 7,35,4. Weg *der Tugend* 10,71,6. Welt *der Tugend* so v. a. *der Guten* (der ältere Ausdruck सुकृतामु लोकः) 85,24. AV. 2,10,7. 4,11,4. 6. 14,6. 6,119,1. 120,1. 121,1. 2. 7,83,4. 9,5,19 u. s. w. TS. 1,1,10,2. 3,5,4,1. TBR. 3,3,6,11. 10,2. VS. 15,50. KAṬHOP. 3,1. MUṆḌ. UP. 1,2,1 (स्वकृतस्य in der Bibl. ind., सुकृतस्य bei POLEY). सुकृतस्य योनौ etwa *Stätte der Frömmigkeit = heilige Stätte* ṚV. 10,61,6. सादयो यज्ञं सुकृतस्य योनौ 3,29,8. इमं पशुं ते बध्नामि सुकृतस्य (Comm. कर्मणः, nämlich ज्योतिष्टोमस्य) मध्ये TS. 3,1,4,1. रातिः सुकृतस्य *Lohn der Tugend* ṚV. 10,95,17. ÇAT. BR. 1,6,1,19. पुरुषस्य सुकृतं त्रिपातः 2,3,3,11. 4,1,4,5. 5,1,17. SHAḌV. BR. 1,6. एतैः सुकृतैरनु गच्छेम यज्ञम् AV. 11,1,36. सं ते वृञ्जे सुकृतम् TS. 7,3,11,2. TBR. 1,2,6,7. KHÂND. UP. 8,4,1. °दुष्कृते KAUSH. UP. 1,4. M. 3,37 (°कृत्). 100. 6,79. 7,95. 8,256. JÂGÑ. 2,75. BHAG. 5,15. HARIV. 1224. सत्येन सुकृतेन च ते शपे R. 2,34,47. R. GORR. 2,18,54. 35,50. 5,34,7. 1,19,5. 35,32. यदि नः सुकृतं किंचित् 2,14,6. 38,44. 4,41,69. 5,9,16. 51,18. MEGH. 17. RAGH. 14,16. 18,21. KUMÂRAS. 6,47. ÇÂK. 88. Spr. (II) 1355. 1776. 1857. 3389. 3906. 4594. 5443. 6580. 7060. 7508. Z. d. d. m. G. 27,37. fg. KATHÂS. 17,133. 27,99. 37,190. 42,110. 46,215. MÂRK. P. 14,72. RÂGA-TAR. 1,215. 305. 351. 3,384. 4,59. 123. 700. 5,24. 6,299. PAÑKAT. 213,21 (जन्मसुकृतं zu schreiben). SARVADARÇANAS. 116,1. 121,8. BHÂG. P. 5,19,8. अकृत° adj. 8,13. 17. क्षीण° adj. 3,32,21. *eine gute That in Bezug auf Jmd, Wohlthat, Dienst, Gefallen:* यद्यस्ति ते किंचिन्मयापि सुकृतं कृतम् R. 2,59,23. 111,29. 3,53,6. स कस्य सुकृतं स्मरेत् 4,55,5. Spr. (II) 1366. कृत्वा सुकृतं राज्ञो दुष्करम् 5006. 6256. 7256. — b) geradezu für सुकृतस्य लोकः *Welt der Tugend, Himmel:* इमां नारीं सुकृते दधात AV. 14,1,59. सं पत्नी पत्या सुकृतेन गच्छताम् *die Gattin werde mit dem Gatten im Himmel vereinigt* TBR. 3,7,5,11. संनह्ये सुकृताय (अमृताय AV.) कम् TS. 1,1,10,1. — 2) adj. *richtig gemacht:* सुकृता तच्छमितारः कृण्वन्तु (vgl. शमितारो यदत्र सुकृतं कृणवथ AIT. BR. 2,7) ṚV. 1,162,10. scheint unrichtig betont zu sein und eigentlich zum Folgenden zu gehören. — Nach P. 4,1,52, Vârtt. ist सुकृत ein adj. comp. (f. आ). — Vgl. वि° und सुजात zur Verschiedenheit der Betonung der zwei सुकृत.

2. सुकृत 1) adj. VS. PRÂT. 2,45. *wohl —, richtig gemacht, — zubereitet; wohl gebildet, geschmückt, gut eingerichtet* H. an. 3,313. MED. t. 172. Weg ṚV. 1,35,11. Gewänder 5,29,15. Bogen 8,66,11. अङ्कुश 10,44,9. Donnerkeil 1,85,9. पाणी 4,21,9. Sindhu 10,75,9. Sonne 7,62,1. Indra 6,19,1. 41,2. Indra's Stärke 10,100,6. Soma 1,134,2. 9,74,3. योनि 70,7. 10,34,11. यज्ञ 15,13. AV. 17,1,27. यूप 12,3,33. गर्भ VS. 19,94. सक्तवः GOBH. 3,7,6. कर्म पुरूणि *gut ausgeführt* ṚV. 3,32,8. 34,6. ता अब्रुवन्सुकृतं बतेति *so ist es recht* AIT. UP. 2,3. अकः सु लोकं सुकृतं पृथिव्याम् im Sinne von सुकृतस्य लोकः VS. 11,22. AIT. BR. 8,15. ब्रह्मलोक MUṆḌ. UP. 1,2,6. नाकस्य पृष्ठे सुकृते 10. — वर्णक MBH. 4,635. तडाग 13,2983. शय्या R. 2,53,34. सभा 56,32. MBH. 2,1774. पादुके R. GORR. 2,124,13. निकेताः 4,33,10. 5,14,43. 16,35. 19,12. 72,9. 95,42. 7,54,18. 55,6. अहो एतज्जगत्स्रष्टः सुकृतं बत ते कृतम् BHÂG. P. 3,20,51. प्रारम्भ *gut ausgeführt* Spr. (II) 7122. कर्मन् 7281. BHÂG. P. 8,23,31. सुकृताधिकार adj. ÇIÇ. 20,80. सुकृतान्यपि कर्माणि राजभिः सगरादिभिः so v. a. *obgleich die Thaten, welche die Fürsten* Sagara *und Andere vollbrachten, gute Thaten waren* Spr. (II) 7059. in der Regel ist सुकृतं कर्म so v. a. सुकृत n. *ein gutes Werk* BHAG. 14,16. HARIV. 1064. R. 2,96,33. R. GORR. 1,19,7. 3,61,39. 6,71,8. Spr. (II) 5019. सुव्याहृतानि सूक्तानि सुकृतानि 7137. त्वद्गतो सुकृता मतिः so v. a. *es ist ein richtiger Beschluss gefasst worden* R. 2,45,26. मम तत्सुकृतं त्वया so v. a. *damit hast du gut an mir gehandelt* 4,15,12. किमत्र सुकृतं भवेत् so v. a. *was thäte man hier am besten?* 5,77,5. MÂRK. P. 71,1. किं कृते सुकृतं भवेत् dass. 99,19. सुकृतं ते ऽस्तु so v. a. *mögest du es wieder gut machen* R. 2,57,28. सो ऽनर्थः सुकृतो भवेत् *wieder gut gemacht* 5,90,16. R. SCHL. 2,64,2. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Pṛthu HARIV. 1064; vgl. 2. सुकृति.

3. सुकृत angeblich = स्वकृत in der Stelle: असद्वा इदमग्र आसीत् ततो वै सदजायत। तदात्मानं स्वयमकुरुत। तस्मात्तत्सुकृतमुच्यत इति। यद्वै तत्सुकृतम्। रसो वै सः TAITT. UP. 2,7; vgl. Ind. St. 9,74.

1. सुकृतकर्मन् n. *ein gutes —, verdienstliches Werk* Spr. (II) 4222. 7360. भोगभूमिः सुकृतकर्मणाम् KATHÂS. 24,72. PRAB. 100,13. °कर्मकारिन् VJUTP. 33.

2. सुकृतकर्मन् adj. *guten Werken obliegend, tugendhaft* MBH. 13,4696. R. 1,62,11. 4,44,105.

सुकृतद्वादशी f. Bez. *eines best. zwölften Tages:* °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,b,17.

सुकृतव्रत n. *eine best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 284,b,10. fg.

सुकृतात्मन् (6. सु + कृतात्मन्) adj. *dessen Geist schön gebildet, — geläutert ist:* महर्षयः R. 3,77,33.

1. सुकृति f. *eine gute* d. i. *richtige Handlungsweise* Spr. (II) 7061, v. l.

2. सुकृति 1) adj. *der Gutes thut, rechtschaffen, tugendhaft* Verz. d. Oxf. H. 21,a,16. — 2) m. N. pr. a) eines Sohnes des Manu Svârokisha HARIV. 419. — b) eines der 7 Weisen im 10ten Manvantara HARIV. 472. BHÂG. P. 8,13,22. — c) eines Sohnes des Pṛthu VP. 4,19,12; vgl. 2. सुकृत 2).

सुकृतित्व n. nom. abstr. zu सुकृतिन् 1) *a)* Hariv. 7421.

सुकृतिन् (von 1. सुकृत) 1) adj. *a) guten Werken obliegend, tugendhaft* Bhag. 7,16. MBh. 3,1731. Hariv. 6806. 9116. R. Gorr. 1,15,24. 2,118, 20. 3,2,27. Spr. (II) 203. 2743. 5736 (M.). 6039. 6818. 7263. Kathâs. 16,117. 22,55. 255. 45,146. Râga-Tar. 1,107. 347. 3,290. 320. 4,362. Prab. 70,3. Bhâg. P. 9,10,23. — *b) dem es wohlergeht, glücklich* (vgl. पुण्यवत्) AK. 3,1,3. H. 489. Spr. (II) 640. Kathâs. 40,38. — *c) klug, gebildet* Verz. d. Oxf. H. 37, *a*, No. 90. Spr. (II) 2215. 2939. *klug* und zugleich *tugendhaft* 2343. — 2) m. N. pr. eines der sieben Weisen unter dem 10ten Manu (vgl. सुकृति) Mârk. P. 94,14.

1. सुकृत्य n. 1) *ein gutes Werk, das man zu vollbringen hat, Pflicht:* किं वावशिष्टं युवयोः सुकृत्यम् Bhâg. P. 10,46,33. °प्रकाश m. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 2,136. — *b) eine gute* d. i. *richtige Handlungsweise* Spr. (II) 7061.

2. सुकृत्य 1) adj. *seinen Pflichten obliegend:* पितरः TBr. 3,1,1,6. richtig wäre vermuthlich सुकृत्या instr.; vgl. R̥V. 3,60,3. — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. — Vgl. सौकृत्यायन.

सुकृत्या f. *Kunstfertigkeit; gutes —, richtiges Thun, Tugend;* Beides gilt von den R̥bhu R̥V. 1,20,8. विष्ट्वी शमीभिः सुकृतः सुकृत्यया 3, 60,3. 4,35,2. 7. auch von den Aṅgiras 7,83,4. im Opfer 9,47,1. 48, 1. 10,94,2. नक्षत्त इन्द्रमवसे सुकृत्यया Vâlakh. 6,2.

सुकृत्वन् adj. *geschickt* (als Opferer) oder *rechtthuend* R̥V. 8,13,7. 46,27.

सुकृष्ट adj. *wohlgepflügt* Ait. Br. 3,38. Spr. (II) 5608.

सुकृष्ण adj. *überaus schwarz:* विहगः कोकिलः R. 2,52,2.

सुकेत adj. *gute Absichten hegend, wohlgesinnt:* Savitar TS. 1,1,10, 2. als N. eines Âditja: केतः सकेतः सुकेतस्ते नं आदित्या आज्यं विंयन्तु 5,2,3; vgl. Pâr. Gr̥hj. 3,4.

सुकेतन m. N. pr. eines Sohnes des Sunîtha Bhâg. P. 9,17,8.

सुकेतु 1) adj. *sehr hell:* Morgenröthe R̥V. 3,7,10. — 2) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,6989. Hariv. 5502. Sohnes des Kitraketu MBh. 8, 2630. des Sagara Hariv. 790. des Nandivardhana R. 1,71,5. 6 (73, 4. 5 Gorr.). VP. 409. Bhâg. P. 9,13,14. des Ketumant Hariv. 1593. VP. 409, N. 14. des Sunîtha ebend. N. pr. eines Fürsten der Jaksha und Vaters der Tâḍakâ R. 1,27,4. fgg. (28,4. fgg. Gorr.). Ragh. 11,14.

सुकेश 1) adj. (f. ई) *schönes Haupthaar habend* MBh. 3,2465. 15601. R. 3,23,16. 52,35. 5,17,25. — 2) m. N. pr. eines Râkshasa, eines Sohnes des Vidjutkeça, R. 7,4,32. — 3) f. ई N. pr. *a)* einer Apsaras Halâj. 1,88. Verz. d. Oxf. H. 184, *a*, 27. MBh. 13,1425. — *b)* einer Tochter Ketuvîrja's Mârk. P. 132,46.

सुकेशन् m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Bhâradvâga Praçnop. 1,1.

सुकेशान्त adj. (f. आ) *schöngelockt* MBh. 1,4745. 3,2197. 13,6748.

सुकेशि und °न् 1) m. N. pr. eines Râkshasa, = सुकेश Verz. d. Oxf. H. 46, *a*, 18. 20. 27. — 2) f. °नी *eine best. Pflanze,* = शङ्खिनी Ratnâk. in Nigh. Pr.

सुकेशीभार्य adj. *der eine Schönhaarige zur Gattin hat* Vop. 6,14.

सुकेसर 1) m. *Citrus medica Lin., Citrone* Râgan. 11,149. — 2) n. N. *zweier Metra* Colebr. Misc. Ess. 2,161 (IX,14). Ind. St. 8,390: 392. — Auch °केशर geschrieben.

सुकोमल adj. *sehr weich, — zart:* °भूमि Pańkat. ed. Bomb. 3,62,9. पद्म Spr. (II) 2988. °वचन Çuk. in LA. (III) 38,4.

सुकोली f. = क्षीरकाकोली Ratnam. 309.

सुकोशक m. = कोशाम्र Râgan. im ÇKDr. fehlt in unseren Hdschrr.

सुकोशा f. = कोशातकी Râgan. 7,169.

सुक्रतु 1) adj. P. 6,2,118. *einsichtig, weise; klug, geschickt:* Götter R̥V. 1,25,10. 12. 2,31,3. 7,2,2. 3,9. 9,2. 61,2. 8,1,18. 33, 5. सुदक्षो दक्षैः क्रतुनासि सुक्रतुः (अग्ने) 10,91,3. 122,6. त्वं सोम क्रतुभिः सुक्रतुर्भूस्त्वं दक्षैः सुदक्षो विश्ववेदाः 1,91,2. 9,2,3. 102,3. 10,25,8. Priester und dgl.: पुरोहित 1,128,4. स सुक्रतुर्ऋतचिदस्तु होता 7,85,4. 1,12,1. 3,3,7. 4,4,11. 8,19,3. यश्चिकेत स सुक्रतुर्देवत्रा स ब्रवीतु नः 5, 65,1. — 2) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,229. eines Enkels des Ganaka, Fürsten von Videha, 13,2466.

सुक्रतूय् (von सुक्रतु), °यते *seine Weisheit zeigen:* वर्तिर्यज्ञं परियन्त्सुक्रतूयसे R̥V. 10,122,6.

सुक्रतूया (von सुक्रतूय्) f. *Einsicht, Erleuchtung:* आविर्भव सुक्रतूया विवस्वते (अग्ने) R̥V. 1,31,3. वि यो ममे रजसी सुक्रतूयया 160,4.

सुक्रुद्ध adj. *sehr aufgebracht* Çat. Br. 2,4,1,14. R. 3,51,19.

सुक्लेश adj. *mit grossen Leiden verbunden:* विरह Kathâs. 51,201.

सुक्वाण m. *schöner Klang:* वीणाया: Colebr. und Lois. zu AK. 1,1,6,3.

सुक्षत adj. *sehr versehrt* AV. 7,76,4. — H. ç. 1 wohl fehlerhaft für सुक्षेम.

सुक्षत्र 1) adj. *wohl herrschend:* Götter R̥V. 1,19,5. 5,32,5. 38,1. 6, 49,1. 51,4. 10. 7,64,1. 89,1. VS. 21,22. राजन् R̥V. 3,59,4. रयि *Macht verleihend* 1,116,19. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Niramitra VP. 4,23,3; vgl. सुनक्षत्र.

सुक्षत्रिय m. *ein guter* Kshatrija Râga-Tar. 1,64.

सुक्षय adj. *wohl untergebracht:* अवं वेति सुक्षयं सुते मधु R̥V. 10,23,4.

सुक्षिति f. *gute Wohnung, sicherer Schutz; Sicherheit; Zuflucht:* सुक्षितिं जनाय R̥V. 2,35,15. 19,8. इषमूर्जं सुक्षितिं विश्वमाभाः 10, 20,10. अग्ने येनं सुक्षितये तरेम 7,56,24. उत क्षियन्ति सुक्षितिम् 74, 6. भवे चित्सुक्षितिं दधे 1,40,8. भरेषुजां सुक्षितिम् 91,21. 5,6,8. 6,2. 11. 7,64,4. तुभ्यं ता विश्वाः सुक्षितयः पृथक् (येमिरे) *die Feuerstätten* 8. 43,18. 29. VS. 37,10. यज्ञ ईशे सस्यानामुत सुक्षितीनाम् TBr. 2,5,5,1. TS. 3,4,7,2. Çat. Br. 14,1,2,24.

सुक्षुब्ध adj. *sehr aufgeregt:* ब्राह्मण Pańkar. 1,2,69.

1. सुक्षेत्र n. *eine schöne Flur, ein guter Acker* Vjutp. 126. सुक्षेत्राकृण्वन्नयन्त सिन्धून् R̥V. 4,33,7. M. 10,69. R. 4,6,20. Spr. (II) 1736. 7062.

2. सुक्षेत्र 1) adj. (f. आ) *a) eine schöne Flur —, einen schönen Wohnplatz darbietend:* सिन्धु R̥V. 1,122,6. सुराणामपि Hariv. 6543. *mit schönen Aeckern versehen* R. 1,34,10. — *b) einem guten Mutterleibe entsprossen* Suçr. 1,124,17. — 2) m. N. pr. eines der Söhne des 10ten Manu Mârk. P. 94,15. — 3) n. (sc. वास्तु) *ein Haus mit drei Hallen (nach S., W. und N.):* प्राक्शालया वियुक्तं सुक्षेत्रं वृद्धिदं वास्तु Varâh. Br̥h. S. 53,37.

सुक्षेत्रिया f. *Begehren nach schönem Felde;* instr. eben so R̥V. 1,97, 2; vgl. P. 7,1,39, Vârtt. 3.

सुक्षेम n. *gute Sicherheit im Lande, sehr friedliche Zeiten:* °कृत् Va-

RÂH. BṚH. S. 10,2. Vgl. H. ç. 1, wo vielleicht सुक्तेम st. सुक्त zu lesen ist.

सुक्षेमन् n. unter den Bezeichnungen für *Wasser* NAIGH. 1,12.

सुक्षोभ्य adj. *leicht aufzuregen:* अभ्रापगाः, स्त्रियः Spr. (II) 7383.

सुक्ष्म adj. (f. आ) VS. 1,27 *aus guter Erde* (क्ष्मा) *bestehend* nach MAHÎDH. An सुखा liesse sich denken, weniger an सूक्ष्म, da dieses erst spät vorkommt.

सुख (6. सु + 2. ख) ÇÂNT. 1,6. 1) adj. (f. आ) *a)* in der alten Sprache nur vom Wagen, *der gut gebohrte Naben* (ख *Loch der Nabe*) *hat*, also so v. a. *leicht laufend* (vgl. εὔτροχος bei HOMER) ṚV. 1,20,3. 49,2. 120,11. स्थिरं रथं सुखमिन्द्राधि तिष्ठ 3,35,4. 41,9. 5,5,3. 60,2. 63,5. अश्वो वोळ्हा सुखं रथमिच्छति 9,112,4. 10,75,9. सुखो रथ इव वर्तताम् AV. 5,14,5. 13. 8,1,6. 13,1,24. Einschiebung nach VÂLAKH. 10. superl. ṚV. 1,13,4. 16,2. — *b) angenehm, lind, behaglich:* (भेषजम्) सुखं (सुगं TS. und sonst) मेषाय मेष्यै VS. 3,59. चित्रा शिवा स्वातिः सुखो मे अस्तु AV. 19,7,3. Sitz, Lager ÇAT. BR. 11,5,7,4. MBH. 3,10036. R. 2,42,15. 51,2 (48,2 GORR.). 55,15. 86,3. Spr. (II) 4772, v. l. स्थान MBH. 13,1888 (wir lesen सुखं). पुरी R. 2,51,16 (48,16 GORR.). निवास 54,31. Wind 44,9. RAGH. 3,14. MÂRK. P. 59,20. स्पर्श Spr. (II) 3420. सुखां पृष्ट्वा च शर्वरीम् MBH. 12,1916. R. 2,89,8 (97,13 GORR.). दिवसाः 3,22,10. प्रदोषाः ṚT. 6,2. अतिसुखे काले R. 2,63,19. ईहा धनस्य न सुखा Spr. (II) 1156. एते मम सुखाः सौम्या मृगाः सर्वे प्रदक्षिणाः R. 3,78,12. किं स्यात्सुखतरं ततः 30,16 (14 SCHL.). पालने न च ते (अर्थाः) सुखाः so v. a. *leicht zu hüten* Spr. (II) 2630. श्रेयांसि लब्धुमसुखानि विनान्तरायैः KIR. 5,49. in comp. mit seinem subst.: सुखालेप SUÇR. 2,346,10. °योगनिद्रा KÂM. NÎTIS. 15,44. सुखानिल adj. (काल) R. 3,79,3. °शीतोष्णमारुता (रात्रि) MBH. 5,6007. Am Ende eines comp.; voran geht α) was die angenehme Empfindung u. s. w. hat P. 2,1,36. das vorangehende Wort bewahrt seinen Accent 6,2,15. fg. नखपद° MEGH. 36. श्रुति° R. 1,20,24 (21,23 GORR.). RAGH. 9,45. BHÂG. P. 7,9,25. कर्ण° R. 2,103,13. 5,11,9. श्रोत्र° R. SCHL. 2,91,28. RAGH. 7,16. VARÂH. BṚH. S. 77,34. श्रोत्राशय° R. 1,4,30. मनःकर्ण° R. GORR. 2,5,14. — β) was die angenehme Empfindung u. s. w. erzeugt: रथेन — अनुद्घातसुखेन RAGH. 2,72. अम्बुभिरयाचितसुखैः Spr. (II) 1637. सुहृत्समागमसुखा दिवसाः KATHÂS. 22,158. स्पर्शगन्ध° (मत्स्य; es ist mit MATSJOP. 24 °सुखश्च zu lesen) MBH. 3,12770. — *c)* = सुखिन् *sich behaglich —, wohl fühlend:* द्रक्ष्यामि त्वां सुखं (könnte auch adv. sein) वत्स सुस्थितं राजवर्त्मनि R. 2,25,39. सुखा (सुखं adv.?) धर्मं चरिष्यन्ति मुनयः 3,35,113. — 2) m. *a)* (sc. दण्ड) Bez. *einer best. Truppenaufstellung* KÂM. NÎTIS. 19,45. — *b)* N. pr. eines Mannes gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. — 3) f. आ TRIK. 3,5,20. *a)* im Sâm̃khja *fromme Bemühung zum Zweck künftiger Seligkeit, Frömmigkeit* TATTVAS. 31. — *b)* Bez. *der Stadt* Varuṇa's H. an. 2,28. MED. kh. 8. — 4) n. AK. 3,6,2,23. TRIK. *a) Wohlbefinden, Wohlbehagen, Lust, angenehme Empfindung, Genuss, Freude* AK. 1,1,4,3. 3,4,2,24. H. 1370. H. an. MED. HALÂJ. 1,123. 5,61. mit dat. der Person (आशिषि) P. 2,3,73. सुखं च मे शयनं च मे (vgl. jedoch सुखे शयने ÇAT. BR. 11,5,7,4) VS. 18,6. °नामानि NAIGH. 3,6. NIR. 8,9. °दुःखे KAUSH. UP. 2,15. द्वंद्वैः सुखदुःखादिभिः M. 1,26. अनन्त 4,149. अक्षय्य 229. अत्यन्त 5,46. शाश्वत 6,80. अनुत्तम 2,9. 8,343. JOGAS. 2,42. सुखं चेदिच्छता M. 3,79. सुखस्य नित्यं दातेह 5,153. येन वेदयते सर्वं सुखं दुःखं च जन्मसु 12,13. स्वर्गे सुखमश्नुते 20. सुखमाप्नुहि MBH. 3,15635. 12,4294. मातुर्नो न भवेत्सुखम् R. 2,31,17. 34,44. सुखानि लब्धुम् 51,9. 72,6. 86,10. SUÇR. 1,130,8. 153,5. 2,411,19. सुखमन्वभूत् RAGH. 1,21. शरीरयोगजैः सुखैः 3,26. अनेन स्पृष्टस्य गात्रेषु सुखं मम ÇÂK. 178. वनादन्यत्कुतः सुखम् Spr. (II) 169. षड्जीवलोकस्य सुखानि 600. 1013. सप्त 7225. नालं सुखाय सुहृदः, सुखेभ्यः 3651. 3680. 4241. 4604. सर्वमात्मवशं सुखम् 5272. 6087. 6136. 7063. fgg. 7072. fgg. 7079. fgg. सुखे वर्तमानः 7091. सुखधनैर्वियुतः VARÂH. BṚH. S. 12,15. सुखयशोऽर्थवृद्धिकर 48,82. 53,66. सुखैषैकान्ततत्परः KATHÂS. 11,2. सुखाय कर्माणि करोति लोकः BHÂG. P. 3,5,2. ÇUK. in LA. (III) 33,16. सुखमेव पुरुषार्थः SARVADARÇANAS. 2,13. 20,14. 41,3. सर्वेषामनुकूलवेदनीयं सुखम् TARKAS. 53. मनसः R. 2,28,3. रथचर्याकृत, वनवासकृत 52,47. विषयाणाम् 1,9,3. काव्यस्य *Freude an* 4,8. °संयोग M. 6,64. सुखास्वाद Spr. (II) 7090. सुखादर RÂGA-TAR. 4,387. °लव VARÂH. BṚH. S. 74,3. सुखार्द्र MBH. 3,2675. °पर VARÂH. BṚH. 24 (22),13. °परिहीन BṚH. S. 68,26. सुखान्वित 17. सुखदुःखसमन्वित M. 1,49. मनोभव° VARÂH. BṚH. S. 75,1. वन्य° PAÑKAT. 216,10. मनः° BHÂG. P. 9,18,51. लोकान्तर° RAGH. 1,69. दर्शन° ÇÂK. 148. राज्य° VARÂH. BṚH. S. 77,4. am Ende eines adj. comp. (f. आ): अनिर्देश्य° VIKR. 59. तुल्य° RÂGA-TAR. 4,691 (zu lesen °सुखानि°). लब्धनिद्रा° MEGH. 95. विघ्नितसमागम° Spr. (II) 3310. सुखं कर् *wohlthun, frommen:* सुखं करोत्यौषधपानम् P. 5,4,63, Schol. — *b)* personificirt ist das *Wohlbehagen* u. s. w. ein Kind Dharma's von der Siddhi VP. 55. MÂRK. P. 50,28. — *c) Himmel* H. an. MED. — *d)* Bez. *des 4ten astrologischen Hauses* VARÂH. BṚH. 2,15. 4,10. 5,17. LAGHUǴ. 2,16. Verz. d. B. H. No. 878. Verz. d. Oxf. H. 330,*a*,36. 331,*a*,14. fg. — 5) adverbial in der Bed. *behaglich, angenehm, mit Behagen, mit Lust, zum Behagen; ohne Mühe und Anstrengung, leicht.* *a)* सुखम् acc. Einfluss auf den Ton eines verbi finiti gaṇa काष्ठादि zu P. 8,1,68. प्रिया जाया पतिं सुखं शिवमुपस्पृशत्या विस्रसः AIT. BR. 8,20. परिपस्पृशिरे चैनं पीनैरुरसिजैः सुखम् R. 1,9,38. (अनिलः) ववौ सुखं शिवः 2,91,24. स्वपिति ÇAT. BR. 11,5,7,1. M. 1,54. SUÇR. 2,383,16. Spr. (II) 7078. KATHÂS. 18,115. वि-श्रम् 49,235. शी KATHOP. 1,11. Spr. (II) 25. 3083. 5731. 6521. 6892. 7417. समुद्-स्था 25. प्रति-बुध्, चर् 6892. जीव् 2296, v. l. 5473. 7069. fgg. HARIV. 7209. SARVADARÇANAS. 1,16. आस् R. 2,52,97. Spr. (II) 614. 1241. VIKR. 65,17. स्था Spr. (II) 1956. KATHÂS. 32,145. एध् M. 7,113. MBH. 1,5591. Spr. (II) 225. 1387. वस् M. 6,95. MBH. 3,1737. 2332. 2711. 3024. R. 2,54,21. Spr. (II) 6304. नि-वस् R. 2,27,12. HIT. 38,8. 80,14. BHÂG. P. 8,24,18. प्र-वस् R. 2,36,8. गत्वा 54,8. आगमिष्यामि MBH. 3,1816. स्नातुम् Spr. (II) 4983. सुखं परेषां व्यसनेषु कथ्यते 2404. भज मां सुखम् KATHÂS. 19,37. सुखं तपश्चरिष्यामः R. 1,61,3. सुखं संतारितौ मया 2,86,21. सुखं योजनपञ्चाशत्क्रमेयम् 5,1,45. (मम) निश्चैरेरधभिर्विशतः सुखम् RÂGA-TAR. 6,46. सुखमर्थः समासेन महानप्युपलभ्यते *ohne Mühe, leicht* Verz. d. Oxf. H. 50,*a*,12. सुखं बन्धात्प्रमुच्यते BHAG. 5,3. सुखमाराध्यः, सुखतरमाराध्यते Spr. (II) 105. सुखम् — न पुनः *leichter — als* 5824. mit einem infin. *leicht zu:* (सः) भविष्यति सुखं हन्तुम् MBH. 5,220. कर्तुम् BHAG. 9,2. रथं चिच्छेद कदलीसुखम् *so leicht wie eine* Kadalî RAGH. 12,96. अधिक° *überaus angenehm:* नीत्वा दिनम् KATHÂS. 45,331. — *b)* सुखेन instr. P. 8,1,13. SIDDH. K. 37,*a*,1. कच्चित्सुखेन रजनी व्युष्टा ते MBH. 12,1939.

जागर्ति Spr. (II) 7388. निवसति Hit. ed. Johns. 1685. वसतः स्म Pańkat. 53,17. तस्य सरसः समीपं जगाम Hit. 27,1. कालं नयमाना Pańkat. 60,25. वर्षाणि पञ्च पञ्च च — व्यतिचक्रमुः R. 1,63,9. R. Gorr. 2,25,37. Pańkat. 261, 14. सुखेन गच्छेच्च मृतो ऽपि सद्गतिम् R. Gorr. 1,4,149. 5,7,4. कुर्वन्त्राज्यम् Kathâs. 40,71. तत्फलं लभते नारी सु° Spr. (II) 1663. 4626. Varâh. Brh. S. 49,6. सिद्धि 86,55. Pańkar. 4,2,22. Kathâs. 11,25. Râga-Tar. 4,146. Pańkat. 48,2. 52,23. ददाति so v. a. gern P. 8,1,13, Schol. — c) सुखात् abl.: चतुर्वर्गप्राप्तिः सुखादेव जायते *ohne Mühe, leicht, schnell* Sâh. D. 2,5. — d) am Anf. eines comp. ohne Flexionszeichen: Accent eines solchen comp. P. 6,2,170. gaṇa काष्ठादि zu 8,1,67. °शीतल Verz. d. Oxf. H. 46,a,39. fg. सुखास्तीर्णोपधानक 40. — Vgl. अ°, अन्तः°, ग्राम°, ग्राम्य°, निः°, पत्°, पुनः°, मनः° (n. *Herzenslust* Bhâg. P. 9,18, 51), महा°, मुख°, यथा°, राज°, वि°, वीर°, सौख, सौखिक, सौखीय, सौख्य.

सुखंसुण m. Bez. von Çiva's *Waffe* (खट्वाङ्ग) H. 200. — Vgl. सुखंघुण.

सुखकर adj. 1) *Wohlbehagen —, Lust —, Freude bewirkend* Nir. 12, 9. Verz. d. Oxf. H. 161,a, No. 355. Kâlakakra 1,112. 4,173. — 2) = सुकर *leicht zu vollbringen, — bewerkstelligen* Durgâd. zu Vop. nach ÇKDr. धर्मः सताम् R. 5,86,12.

सुखकृत् adj. = सुखकर 1): सर्व° Spr. (II) 2700.

सुखक्रिया f. *das Bewirken von Wohlbehagen* u. s. w. Dhâtup. 35,75.

सुखगन्ध adj. (f. आ) = सुगन्ध *wohlriechend* R. 3,55,45.

सुखगम adj. = सुगम *leicht zu betreten, gangbar:* पन्थाः MBh. 13,4640.

सुखगम्य adj. dass.: अटवी Kâm. Nitis. 7,36.

सुखग्राह्य adj. 1) *leicht zu packen, — erhaschen* Kathâs. 61,33. — 2) *leicht zu fassen, — begreifen* Kumâras. 7,90.

सुखघात्य adj. *leicht zu tödten* Pańkat. 194,6.

सुखंकर 1) adj. (f. ई) = सुखकर 1). — 2) f. ई *eine best. Pflanze,* = जीवन्ती Râgan. im ÇKDr.

सुखंघुण m. = सुखंसुण Trik. 1,1,48.

सुखचर m. N. pr. eines Dorfes ÇKDr.

सुखचार m. *ein rasches Pferd* Çabdam. im ÇKDr.

सुखच्छाय adj. *angenehmen Schatten gewährend:* द्रुम R. 3,16,6.

सुखच्छेद्य adj. *leicht zu vernichten:* ein Feind Spr. (II) 5859. 7092, v. l. Kâm. Nitis. 8,51. सुखोच्छेद्य v. l.

सुखजात 1) adj. Accent P. 6,2,171. 4,1,52, Vârtt. 4. *sich behaglich fühlend* Bhaṭṭ. 5,38. — 2) n. *irgend etwas Angenehmes:* ज्ञनय रद्खण्डनं येन वा भवति सुखजातम् Gît. 10,3.

सुखतस् (von सुख) adv. *behaglich:* शेते R. 3,28,13.

सुखता (wie eben) f. *Behaglichkeit, Annehmlichkeit:* स्वप्नस्य R. 5,31,38.

सुखत्व n. nom. abstr. von सुख *Wohlbehagen, Lust:* को न प्रहृष्येद्दुःखेन सुखत्वपरिवर्तिना Kathâs. 22,252. स्रक्चन्दनवनितादौ सुखत्वारोपः Sarvadarçanas. 167,1.

सुखद 1) adj. (f. आ) *Wohlbehagen —, Lust —, Freude gewährend:* आदित्याः, दैत्याः R. 2,25,14. (प्राणात्यागे मित्रदर्शनम्) द्वाभ्यां सुखदं पश्चाज्जीवतो ऽपि मृतस्य च Spr. (II) 4308. 1297. गङ्गा Gaṅgâprâṇâmamantra im ÇKDr. विष्णु unter dessen 1000 Namen ÇKDr. भृङ्गारे सुखदा Pańkar. 1, 14,69. मनसः Varâh. Brh. S. 104,28. श्रुति° 64. बकुसत्त्वसंघ° Spr. (II) 2309. — 2) m. a) Bez. einer Klasse von Manen Verz. d. Oxf. H. 40,a, 2 (v. l. स्वस्वध). गण Mârk. P. 96,47. — b) *ein best. Tact* (ताल) Saṁgîtadâm. im ÇKDr. — 3) f. आ a) *eine best. Pflanze,* = शमी Râgan. 8, 34. — b) *eine* Apsaras Çabdar. im ÇKDr. — c) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2646. — 4) n. Bez. von Vishṇu's Stätte Çabdârthak. bei Wilson.

सुखदायक adj. = सुखद 1) Pańkar. 1,14,46.

सुखदुःखमय (von सुख + दुःख) adj. (f. ई) *aus Freud und Leid bestehend:* दशा Kathâs. 117,140. *Freude und Leid empfindend* 113,83.

सुखदुःखिन् (wie eben) adj. *Freude und Leid empfindend* Bhâg. P. 10,60,38.

सुखदृश्य adj. *gern gesehen, lieblich anzusehen* Pańkar. 1,3,74. 4,3. 2, 3,22. शोभा सुसुखदृश्येषु (so ist zu schreiben) 1,1,78.

सुखदेव m. N. pr. eines Mannes Târan. 170. fg.

सुखदोह्या adj. f. *sich leicht melken lassend* H. 1268. °दोह्यासौरभेयी H. an. 3,314. — Vgl. सुखसंदोह्या.

सुखधन m. N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 43,73. fgg.

सुखन n. nom. act. von सुखय् Dhâtup. 28,38.

सुखनाथ m. N. pr. einer in Mathurâ verehrten Gottheit Verz. d. Oxf. H. 148,b,40.

सुखनिविष्ट adj. *behaglich —, bequem sitzend* Pańkar. 3,5,6.

सुखपर adj. *dem es hauptsächlich um Freuden zu thun ist, genusssüchtig* Çâk. 162, v. l. Varâh. Brh. 24(22),13.

सुखपेय adj. *behaglich —, ohne Mühe zu trinken* Spr. (II) 6762.

सुखप्रकाशमुनि m. N. pr. eines Mannes Hall. 155. 206.

सुखप्रणाद adj. *angenehm klingend:* क्ष्वेषितं कृपाणाम् MBh. 6,137.

सुखप्रद adj. *Wohlbehagen —, Lust bewirkend* Mârk. P. 106,58.

सुखप्रबोधक adj. (f. °धिका) *leicht verständlich* Verz. d. Oxf. H. 170. b, No. 380.

सुखप्रवेप adj. *leicht erzitternd:* तरु R. 2,96,3 (105,3 Gorr.).

सुखप्रश्न m. *eine Erkundigung nach dem Wohlbefinden Jmdes:* °प्रश्नमुदाहरेत् MBh. 12,7050. °दा 4261. °द 4260.

सुखप्रसव m. *eine glückliche Niederkunft:* °मन्त्र Verz. d. Oxf. H. 94,a,15.

सुखप्रसवन n. dass. Weber, Kṛshṇag. 266.

सुखप्रसुप्त adj. *behaglich —, süss schlafend* Ṛt. 1,9. — Vgl. सुखसंसुप्त und सुखसुप्त.

सुखप्राप्तधन adj. *ohne Mühe zu Geld gekommen* Sâh. D. 111.

सुखप्राप्य adj. *leicht zu erlangen, — gewinnen:* ein Mädchen Kathâs. 33,168.

सुखप्लव adj. *wo man behaglich baden kann* R. 2,91,71. सुखाप्लव ed. Bomb.

सुखबद्ध adj. *lieblich, reizend:* सुखबद्धमसंबद्धं तथा श्लेष प्रभाषते R. 2,96,14.

सुखबन्धन adj. *an der Lust —, an den Freuden der Welt hängend* Kâm. Nitis. 7,6.

सुखबुद्धि f. *leichtes Verständniss:* बालानां °बुद्धये Verz. d. Oxf. H. 197,b, No. 462.

सुखबोध m. dass.: बालानां °बोधाय Verz. d. Oxf. H. 161,a, No. 354. °बोधार्थम् 132,a, No. 240. °कृत् Çatr. 1,15. °रूप adj. *leicht verständ-*

lich, — erkennbar Spr. (II) 4479.

सुखबोधन n. dass. Verz. d. Oxf. H. 133,*b*,11 (so zu lesen st. सुषबो°). °दीपिका Titel eines Commentars Hall 91.

सुखभञ्ज m. *eine Moringa-Art* (श्वेतमरिच) Dhanv. 4,23.

सुखभागिन् adj. *zu Freuden berechtigt, auf Freuden angewiesen, in glücklichen Verhältnissen lebend, glücklich* R. 2,88,14. Spr. (II) 7195.

सुखभाज् adj. dass. Vop. 26,64. Spr. (II) 5942. Varâh. Brh. S. 47,5. 68,25. 60. 81. 106.

सुखभुज् adj. *Freuden geniessend, glücklich* Varâh. Brh. S. 68,100.

सुखभू adj. zur Erklärung von शंभू Nir. 5,3. von मयोभू 9,27.

सुखभेद्य adj. *leicht zerbrechlich, — zu trennen, zur Untreue geneigt:* मृद्घट, दुर्जन Spr. (II) 4971. रिपु 5859, v. l.

सुखभोग्य adj. *leicht zu geniessen, worüber man ohne Weiteres verfügen kann:* धन Kathâs. 24,153.

सुखभोजन n. *eine wohlschmeckende Speise* Med. ç. 29.

सुखमद adj. *angenehm berauschend* Káraka 1,27.

सुखमय (von सुख) adj. (f. ई, des Metrums wegen auch आ) *voller Freuden:* दिश: Spr. (II) 26. 3192. Bhâg. P. 11,14,13. Sarvadarçanas. 121,7. 8.

सुखमानिन् adj. *an Freuden glaubend, Freuden voraussetzend:* दुःखे so v. a. *Leiden für Freuden haltend* Bhâg. P. 3,10,24.

सुखमालिका ? Pańkat. 236,16.

सुखमुख m. N. pr. eines Jaksha Târan. 309.

सुखमेधस् s. u. 2. एधस्.

सुखमोदा f. *Weihrauchbaum (angenehm riechend)* Râgan. 11,197.

सुखय् (von सुख), °यति Dhâtup. 35,75 (सुखक्रियायाम्). *Wohlbehagen bewirken, erquicken, erfreuen* (mit acc.): न तथा सुखयत्यग्निर्न प्रावारा न कम्बलाः । शीतवातार्दितं लोकं यथा तव मरीचयः ॥ MBh. 3,181. Megh. 86. Çâk. Ch. 49,9. Vikr. 61. Spr. (II) 1039. 2215. Mâlatîm. 150,19. Gît. 2,20. 4,18. 9,9. Kathâs. 87,15. Bhâg. P. 5,8,17. 6,13,11. Kull. zu M. 7,45. Verz. d. Oxf. H. 161,*b*,32. सुखित gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36 (auf सुख zurückgeführt). *Wohlbehagen empfindend, froh, glücklich* R. 1,17,18 (7 Gorr.). 2,42,31. 58,4. R. Gorr. 2,109,6. Varâh. Brh. S. 100,1. Brh. 12,14. 20,8. Spr. (II) 1627. 5595. 5715. Kathâs. 11,43. 33,10. परव्यसन° Vikr. 59,1. निधानप्राप्ति° Kathâs. 23,50. 24,198. 54,98. Râga-Tar. 4, 666. सुखितम् adv. *froh, glücklich:* सुखितमास्व (d. i. आस्स्व) ततः शरदां शतम् Sâh. D. 12,14.

सुखयितर् (von सुखय्) nom. ag. *Erfreuer, Beglücker:* सताम् Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 34.

सुखयु adj. als Umschreibung von शंयु Nir. 4,21.

सुखरथ adj. *der einen leicht laufenden Wagen hat* RV. 5,30,1.

सुखराज m. N. pr. zweier Männer Râga-Tar. 5,206. 213. 222. 8,1308.

सुखरात्रि f. gaṇa सुस्नातादि zu P. 4,4,1, Vârtt. 3. *eine behagliche Nacht;* nach ÇKDr. Bez. *einer durch Lampen erhellten Neumondsnacht.* Verz. d. Oxf. H. 87,*a*,41. °रात्रिका dass. ÇKDr. Verz. d. Cambr. H. 64 (आश्विने मासि). — Vgl. सौखरात्रिक.

सुखलक्ष्य adj. *leicht zu erkennen* Hariv. 5828 (= सौम्य Nilak.). man hätte eher दुःखलक्ष्य erwartet.

सुखलेखन n. Titel einer Schrift, die Einem *das Schreiben erleichtern soll,* Notices of Skt Mss. 2,29.

सुखवत् (von सुख) adv. *einer Freude u. s. w. gleich:* कुर्वन्दुःखप्रतीकारं सुखवन्मन्यते गृही *hält dieses für eine Annehmlichkeit* Bhâg. P. 3, 30, 10.

सुखवत्ता (von सुखवत्) f. *Behaglichkeit, Annehmlichkeit:* देशस्य R. ed. Bomb. 1,28,19. सुखवर्ता ed. Schl.

सुखवत् (von सुख) adj. *voller Freuden, — Genüsse;* f. °वती N. der von Buddha Amitâbha bewohnten Welt Burnouf, Intr. 100. fg. 222. 594. Lot. de la b. l. 251. 267. Wassiljew 156. 178. 203. Târan. 93. 269. 313. Schiefner, Lebensb. 310 (80). °व्यूह m. Titel eines Sûtra Burnouf, Intr. 99. — Vgl. सुखावती.

सुखवर्चक m. *Natron* AK. 2,9,109. H. 945.

सुखवर्चस् m. desgl. Râgan. im ÇKDr.

सुखवर्ता R. 1,30,7 fehlerhaft für सुखवत्ता.

सुखवर्मन् m. N. pr. zweier Männer Râga-Tar. 4,707. 713. 5,129. 250.

सुखवह adj. *bequem zu tragen* MBh. 2,716.

1. सुखवास m. *ein behaglicher Aufenthalt:* उषिला सुखवासम् R. 1, 17,17 (6 Gorr.).

2. सुखवास adj. *der an einem Orte behaglich gelebt hat* R. 1, 17, 20 (9 Gorr.).

3. सुखवास adj. *wohlriechend;* m. *Wassermelone* Ratnam. im ÇKDr.

सुखवासन m. schlechte Lesart für मुखवासन Çabdar. im ÇKDr.

सुखवी Med. v. 55 fehlerhaft für सुषवी.

सुखवीज्य adj. *leicht zu befächeln:* °ज्ये सुतल्पे Pańkar. 1,6,39. vielleicht fehlerhaft für सुखशीते (v. l. सुशीते च).

सुखशयन n. *behagliches Ruhen, — Schlafen* gaṇa सुस्नातादि zu P. 4,4,1, Vârtt. 3. — Vgl. सौखशायनिक.

सुखशया f. N. pr. einer Zauberin Kathâs. 37,109. fgg.

सुखशय्या f. 1) *ein behagliches —, bequemes Lager* Vet. in LA. (III) 9,1. — 2) *ein behagliches Ruhen, — Schlafen* R. Gorr. 2,97,10.

सुखशायिन् adj. *behaglich —, süss ruhend, — schlafend* Verz. d. Oxf. H. 268,*a*,33. fgg.

सुखशीत adj. *angenehm kühl:* मारुत R. 3,78,13.

सुखशीतल adj. dass.: शयन Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,39. fg.

सुखश्रव adj. *angenehm zu hören* Ragh. 3,19.

सुखश्रव्य adj. dass.; davon nom. abstr. °ता Hariv. 11084.

सुखसंवृद्ध adj. *in Freuden —, im Glück aufgewachsen* R. 2,61,3.

सुखसंवेश adj. *angenehm —, süss schlafend* MBh. 12,8463.

सुखसंसुप्त adj. dass. R. 2,51,10. — Vgl. सुखप्रसुप्त, सुखसुप्त.

सुखसंस्थ adj. *sich behaglich fühlend* Pańkat. 94,2.

सुखसंस्पर्श adj. (f. आ) *angenehm bei der Berührung, — für das Gefühl* Vjutp. 166. Wind MBh. 4,933. R. 3,79,6. पाणि 2,112,19. सभा MBh. 2,357. सर्वर्तु° (भूमि) 12,3822. — Vgl. सुखस्पर्श.

सुखसंचार adj. (f. आ) *wo man sich mit Behagen ergeht, wohin man sich gern begiebt, einladend* Hariv. 3499 (nach der Lesart der neueren Ausg.). 3648. Spr. (II) 2080 (अ°). Davon nom. abstr. °ता f. Sâh. D. 308,13. °त्व n. 16.

सुखसंचारिन् Hariv. 3499 schlechte Lesart für °संचार.

सुखसंडुह्या adj. f. *leicht zu melken* Bharata zu AK. 2,9,72 nach ÇKDr.

सुखसंदोह्या adj. f. dass. AK. 2,9,72. Med. t. 172.

सुखसंबोध्य adj. *leicht aufzuklären, — zur Vernunft zu bringen* Kathâs. 40,25.

सुखसलिल n. *behagliches* d. i. *lauwarmes Wasser:* °निषेक Ṛt. 1,28. — Vgl. सुखाम्बु und सुखोदक.

सुखसागर N. pr. eines Dorfes Kshitîç. 39,12. fg. 15; vgl. Wilson, Sel. Works 1,157. 171.

सुखसाध्य adj. 1) *leicht in seine Gewalt zu bringen, mit dem man leicht fertig wird:* द्विषां सैन्यम् Spr. (II) 441. — 2) *leicht zu heilen:* °तमो गदः Suçr. 1,131,3. — 3) *leicht zu Wege zu bringen* Çaṁk. zu Khând. Up. S. 8. °भैत्त so v. a. *leicht zu erlangen* Spr. (II) 1956.

सुखसुख n. instr. °सुखेन *ganz gern* P. 8,1,13. ददाति Schol.

सुखसुप्त adj. *angenehm —, süss schlafend* MBh. 1,5959. 6003. Râǵa-Tar. 3,174. 4,83. — Vgl. सुखप्रसुप्त und सुखसंसुप्त.

सुखसुप्ति f. *ein angenehmer —, süsser Schlaf:* °प्रबोधित als Beiw. Çiva's Çiv. °का H. ç. 88. — Vgl. सौखसुप्तिक.

सुखसेचक m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2156. besser मुख° ed. Bomb.

सुखसेव्य adj. *leicht zu besuchen, dem man sich leicht nahen kann:* कैलासशिखर Pańkar. 3,1,3. Davon nom. abstr. °त्व n.: राज्ञः, क्षेमते भास्वतः Râǵa Tar. 6,298.

सुखस्थ adj. *in angenehmen Verhältnissen sich befindend, sich wohl fühlend, glücklich* Spr. (II) 692. Kathâs. 44,172.

सुखस्पर्श adj. (f. श्रा) = सुखसंस्पर्श. Wind R. 1,24,4. R. Gorr. 1,66, 11. 3,78,28. Ragh. 1,38. Mârk. P. 61,32. बाह्वोरन्तरम् MBh. 3,2862. पाणि R. 2,72,31 (74,32 Gorr.). 104,17. R. Gorr. 2,95,8. ein Weib Prab. 57,6. Gürtel Kull. zu M. 2,42. Bäume R. 4,44,94. अश्व 7,54,8. पद° Megh. 61.

सुखस्वाप m. *ein angenehmer —, süsser Schlaf* Kathâs. 45,123.

सुखहस्त adj. *eine zarte, weiche Hand habend:* श्मश्रुवर्धक R. 6,112,16.

सुखाकर (सुख + 1. कर), °करोति *Jmd erfreuen, beglücken* P. 5,4, 63. Vop. 7,91.

सुखागत (सुख + श्रा°) n. *Willkommen:* स्वागतं ते हरिश्रेष्ठ सुखागतमरिंदम R. 6,85,4. Pańkat. III,164.

सुखाज्ञात adj. als Beiw. Çiva's MBh. 13,1242. सुखरूपेण श्राज्ञातः वृत्तिविलये सति श्राविर्भूतः Nîlak.

सुखादि (6. सु + खादि) adj. *schöne Spangen tragend:* die Marut RV. 1,87,6.

सुखादित (6. सु + खा°) adj. *wohl zerkaut* VS. 11,78.

सुखाधार (सुख + श्रा°) m. *die Stätte der Freuden,* Bez. *des Himmels* Çabdar. im ÇKDr.

सुखानन्द (सुख + श्रा°) m. bei den Çâkta N. pr. eines Autors mystischer Gebete Verz. d. Oxf. H. 101,b,2.

सुखाप (सुख + श्राप von श्राप्) adj. *leicht zu gewinnen:* नायं सुखापो भगवान्देहिनां गोपिकासुतः Bhâg. P. 10,9,21.

सुखाप्लव (सुख + श्रा°) adj. *wo man sich behaglich baden kann* R. ed. Bomb. 2,91,79. सुखप्लव Schl.

सुखाभियोज्य adj. *leicht anzugreifen* Spr. (II) 6802.

सुखाभ्युदयिक (von सुख + श्रभ्युदय) adj. *Freuden bringend* M. 12,88.

सुखाम्बु (सुख + श्र°) n. *laues Wasser* Suçr. 2,33,4. 442,5. 444,12. — Vgl. सुखसलिल, सुखोदक.

सुखाय् (von सुख), °यते *Wohlbehagen —, Lust empfinden, selig sein* P. 3,1,18. 7,4,25. Vop. 21,10. Verz. d. Oxf. H. 222,b,37. Bhaṭṭ. 5,74. श्रसुखायिषत किल मे गात्राणि Daçak. 130,2.

सुखायत und सुखायन adj. *gut gezogen* (Pferd) Çabdam. im ÇKDr.

सुखाराध्य (सुख + श्रा°) adj. *leicht zu gewinnen:* eine Gottheit Bhâg. P. 3,19,36.

सुखारोह्या (सुख + श्रा°) adj. *leicht zu ersteigen:* सोपान MBh. 2,1281.

सुखार्थ (सुख + श्रर्थ°) m. *eine Sache des Wohlbehagens, — der Lust:* श्रप्रयत्नः सुखार्थेषु M. 6,26. सुखार्थाय *der Annehmlichkeit wegen, zur Erleichterung* Spr. (II) 6374.

सुखार्थिन् (सुख + श्र°) adj. *dem es um Wohlbehagen, um Freuden zu thun ist* M. 6,49. Spr. (II) 6798. 7088. fg.

सुखालुका f. *eine best. Pflanze,* = डोडी Râǵan. im ÇKDr. unter dem letzten Worte, सुकालुका in der alphabetischen Reihenfolge; die richtige Form ist सुवालुका.

सुखावगम (सुख + श्र°) m. *leichtes Verständniss* Comm. zu Jogas. 2,49.

सुखावतीदेव (Conj. von Aufrecht) bei den Çâkta m. pl. Bez. einer Klasse von Autoren mystischer Gebete Verz. d. Oxf. H. 101,b,5.

सुखावत् 1) adj. = सुखवत्. वर्ति Bez. *einer best. Pille* Ćakradatta 417. — 2) f. °वती a) = सुखवती; सुखावतीश्वर m. N. pr. eines Buddha (wohl Amitâbha's) Trik. 1,1,15. °व्यूह = सुखवतीव्यूह Verz. d. Oxf. H. 403,a, No. 3. — b) N. pr. einer Gattin des Sûrjaprabha Kathâs. 46,24.

सुखावबोध (सुख + श्र°) m. *leichtes Verständniss* Çaṁk. zu Khând. Up. S. 80.

सुखावल (von सुख) m. N. pr. eines Sohnes des Nṛkakshus VP. 4,21, 3. — Vgl. सुखीनल und सुखीवल und VP. (2te Aufl.) 4,165.

सुखावह (सुख + श्रा°) adj. (f. श्रा) *Wohlbehagen —, Freuden bringend* Hariv. 3514. R. 2,57,14. Spr. (II) 2327. 2614. 6939. Varâh. Bṛh. S. 68,87. Pańkar. 1,1,39. Pańkat. 211,14. श्रोतृश्रुति° R. 1,4,5. सर्वकाल° Bhâg. P. 3,23,14. परिणाम° Pańkar. 1,2,15. 4,7. श्र° MBh. 1,4732.

सुखावृत (सुख + श्रा°) adj. *erfüllt von Behagen, — Lust:* श्रनीहायाः (von सुख abhängig) Bhâg. P. 7,7,42.

1. सुखाश (सुख + श्राश) m. 1) *eine wohlschmeckende Speise* H. an. 3, 728. Med. ç. 29. — 2) *Cucumis sativus Lin.* Trik. 2,4,36. H. an. Med. Hâr. 181.

2. सुखाश (wie eben) adj. *Wohlschmeckendes geniessend;* m. ein N. Varuṇa's H. an. 3,728. Med. ç. 29.

सुखाशक m. *Cucumis sativus Lin.* Çabdam. im ÇKDr.

सुखाशा (सुख + श्रा°) f. *Erwartung von Freuden* Spr. (II) 3062 (Conj.)

सुखाश्रय (सुख + श्रा°) adj. *mit Wohlbehagen verbunden, W. bewirkend:* नाटक Sâh. D. 189,7.

सुखासिका (सुख + श्रा°) f. *Wohlbefinden* Râǵa-Tar. 4,14.

सुखासीन (सुख + श्रा°) adj. *behaglich —, bequem sitzend* R. 1,51,3.

2,53,34. Spr. (II) 7254. Bhâg. P. 6,14,15. Hit. 29,12. — Vgl. सुखोपविष्ट.

सुखासुख (सुख + अ°) n. sg. *Freuden und Leiden* M. 12,19.

सुखिता (von सुखिन्) f. *Wohlbehagen, das Gefühl der Lust:* गात्रे Çâk. 178, v. l.

सुखित्व (wie eben) n. dass. Vedântas. (Allah.) No. 38.

सुखिन् (von सुख) adj. P. 5,2,131. 1) *Wohlbehagen empfindend, sich wohl befindend, wohl gedeihend, froh, glücklich* Suçr. 2,411,12. 425,15. Bhag. 1,37. 5,23. MBh. 3,1792. 3057. R. 1,23,3. 2,53,11. 68,2. 4,40, 71. Kap. 4,11. fg. Megh. 3. Çâk. 61,17. Spr. (II) 252. 2123. 2455. 5595. 6171. 6467. 6751. 7032. 7150. Varâh. Bṛh. S. 68,7. 10 (Gegens. निःस्व). 21. 59. Bṛh. 4,10 (गर्भ). 13,1. Kathâs. 14,90. 21,3. 27,58. 28,162. 44,188 (vom Vorhergehenden zu trennen). Râǵa-Tar. 1,155. Mârk. P. 15,59. Prab. 68,10. Bhâg. P. 6,13,3. Sarvadarçanas. 120,22. Pańkat. 262,10. Hit. 21,4. 44,7. 78,3. 133,12. सुखिस्वभाव *ein frohes, glückliches Naturell* 106,16. अत्यन्त° MBh. 13,1042. निकाम° Çiç. 4,54. एकान्त° Kathâs. 1,47. Verz. d. Oxf. H. 33,a,17. निर्भरनिद्रा° Hit. 85,7. 8. अ° R. 3,79,43. Spr. (II) 6171. — 2) *behaglich, Behagen bereitend:* मनोवतीनवाश्लेषसुखिनीमनयन्निशाम् Kathâs. 44,331.

सुखी adj. Decl. Vop. 3,61.

सुखीनल m. N. pr. eines Sohnes des Suḱakshus Bhâg. P. 9,22,40. — Vgl. सुखावल und सुखीवल.

सुखीललिता (!) f. N. pr. einer Jungfrau Târan. 277.

सुखीवल m. = सुखावल, सुखीनल VP. 462 (vgl. Verz. d. Cambr. H. 6,5). Verz. d. Oxf. H. 40,b,15.

सुखेतर (सुख + इ°) n. pl. *Freuden und Leiden* Çvetâçv. Up. 1,1.

सुखेष्ठ (सुखे loc. + स्थ) adj. *in Freuden lebend:* Çiva Çiv.

सुखैधित (सुख + ए°) adj. *in glücklichen Verhältnissen aufgewachsen, — gelebt habend* MBh. 5,1198. 14,2361.

सुखोच्छेद्य (सुख + उ°) adj. *leicht abzureissen, — auszurotten, — zu vernichten:* शिरीष, संसार Spr. (II) 6459. ein Feind 5859, v. l. 7092. Kâm. Nîtis. 8,51 nach der Lesart des Comm.

सुखोत्सव (सुख + उ°) m. *Gatte (ein Fest der Lust)* Trik. 2,6,10.

सुखोदक (सुख + उ°) n. *laues Wasser* Ratnam. im ÇKDr. °प्रतप्त Suçr. 2,331,18. — Vgl. सुखसलिल, सुखाम्बु.

सुखोदय (सुख + उ°) 1) adj. (f. आ) *Wohlbehagen —, Lust im Gefolge habend, Freuden —, Glück verheissend:* दुःख Spr. (II) 7075. अविश्वास 6952. काल MBh. 1,6047. बुद्धि 7439. नवस्येन्दोर्बिम्बम् Z. d. d. m. G. 27,50. सु° (देश) R. Gorr. 1,31,20. अ° M. 4,70. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Medhâtithi, n. N. pr. des von ihm beherrschten Varsha Mârk. P. 53,28. fg.

सुखोदर्क (सुख + उ°) adj. (f. आ) = सुखोदय M. 9,25. MBh. 3,11585. 16899. R. 2,48,15. 92,29 (101,32 Gorr.). 3,62,16. अ° M. 4,176. 11, 10. 12,18. Bhâg. P. 5,14,15.

सुखोद्य (सुख + उद्य) adj. *leicht auszusprechen* M. 2,33.

सुखोपगम्य (सुख + उ°) adj. *leicht zugänglich:* eine Person Kâm. Nîtis. 15,49. *leicht zu erreichen:* उद्यान Mṛkkh. 113,4.

सुखोपविष्ट (सुख + उ°) adj. *behaglich —, bequem sitzend* MBh. 3, 2693. Hariv. 4569. R. 1,52,6. 5,11,18. Varâh. Bṛh. S. 85,8. Hit. 8,15.

1. सुखोपाय (सुख + उ°) m. *ein leichtes Mittel* Comm. zu Bhâg. P. 11, 29,2. instr. *mit Leichtigkeit, ohne Mühe* Pańkat. 211,10. 19.

2. सुखोपाय (wie eben) adj. (f. आ) *leicht zu erlangen:* वृत्ति Spr. (II) 5664 (Conj.).

सुखोर्षिक m. = सर्जिका *Natron* Râǵan. im ÇKDr.

सुखोषित (सुख + उ°) adj. *der die Nacht gut zugebracht hat, einen behaglichen Aufenthalt gehabt habend* MBh. 3,3003. 10866. R. 2,92,5 (रजनीम्). सु° 6. wohl fehlerhaft für सुखोचित *an Freuden gewöhnt* Hariv. 4833.

सुखोष्ण (सुख + उष्ण) adj. *lauwarm* Suçr. 2,27,9. 34,7. 21. 66,14. 346,14. गोमय 294,4.

सुखोष्य (सुख + उष्य von 5. वस्) adj. *wo man sich behaglich aufhalten kann:* वन Hariv. 3514.

सुख्य् (von सुख), सुख्यति = सुखय् gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27.

1. सुगँ, सुगा (6. सु + 1. गँ, गा) P. 3,2,48, Vârtt. 3 (सुग अधिकरणे). 1) adj. *a) leicht gangbar, wegsam:* ein Pfad Ṛv. 1,35,11. 41,4. 8,31,13. 2,27,6. कृणोति विश्वा सुपथा सुगानि 6,64,1. सुगान्पथः कृणुहि देवयानान् 10,51,5. AV. 14,2,8. TBr. 3,1,2,10. fg. Lâṭj. 4,1,5. भूगृह *leicht zugänglich* Kathâs. 39,51. — *b) leicht zu erreichen* Ṛv. 1,165,8. भेषज TS. 1,8,6,2. द्विष्ठमस्य कृधी सुगम् 6,51,13. 10,63,7. न सुगं दुष्कृते भुवम् so v. a. *ich will es dem Uebelthäter nicht leicht machen* 86,5. अगम्यं मन्यते सुगम् Spr. (II) 41. — 2) n. *a) Wegsamkeit, guter Pfad; glücklicher —, leichter Fortgang* (Gegens. दुर्ग) Ṛv. 1,42,7. 43,6. सदमित्रः सुगं कृधि 106,5. 5,54,6. दुष्कृते मा सुगं भूत् 7,104,7. 8,47,11. पिपर्तु नो अति द्वेषांस्यर्यमा सुगेभिः 2,27,7. सुगेभिर्यात्यध्वनः 8,27,17. 10,85,32. सुगेषूत दुर्गेषु पथिकृत् 6,21,12. पृत्स्व१स्मभ्यं महि वरिवः सुगं कः 44,18. VS. 8,18 (vgl. AV. 7,97,4). — *b) faeces* Çabdak. im ÇKDr.

2. सुग (6. सु + 2. ग) adj. *schön singend* Bhâg. P. 10,12,34.

सुगण künstliches adj. von गणय् mit सम् Schol. zu P. 3,2,75. 8,3, 32. zu AV. Prât. 3,27. Vop. 2,36.

सुगण (6. सु + गण) 1) m. N. pr. eines Râǵaputra Kathâs. 47,87. 89. — 2) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's (neben गणा) MBh. 9,2645.

सुगणक (6. सु + ग°) m. *ein guter Astronom:* °ज्ञानाधिराज (ज्ञानधिराज gedr.) N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 132,a, No. 240.

सुगत (6. सु + गत) 1) adj. als Erkl. von सुवित Nir. 4,17. *a) einen guten Gang habend, gut laufend:* Zugstiere Varâh. Bṛh. S. 61,12. — *b) dem es gut ergangen ist, der es sich hat wohl gehen lassen* Spr. (II) 7389. — 2) m. *a) ein* Buddha (vgl. तथागत) AK. 1,1,1,8. 3,4,1,6. H. 232. Halâj. 1,85. Burnouf, Intr. 77. 626. Müller, SL. 102. Lalit. ed. Calc. 140,8. 208,12. 293,2. 400,7. Spr. (II) 6727. Kathâs. 29,40. Prab. 49,8. Râǵa-Tar. 4,260. Pańkar. 4,8,81 (neben बुद्ध). Wilson, Sel. Works 2,6. 37. Inschr. bei Colebr. Misc. Ess. 2,251. सुगतायतन Kathâs. 13, 88. °शासन 72,95. °बिम्ब Râǵa-Tar. 4,259. °प्रतिमारीति 6,172. — *b)* = सौगत *ein Buddhist* Verz. d. Oxf. H. 253,b,7.

सुगतचेतना f. N. pr. eines Frauenzimmers Lot. de la b. l. 231.

सुगतमित्र m. N. pr. eines Mannes Vie de Hiouen-thsang 94.

सुगतावदान n. N. eines buddhistischen Sûtra Lot. de la b. l. 333.

1. सुगति (6. सु + गति) f. *Wohlfahrt, Wohlergehen, ein glückliches Loos, Seligkeit:* पश्याम्यहं भिक्षवो दिव्येन चक्षुषा लोकानां सुगतिं दुर्गतिं च Prab. 49,8. 9. सुगतिं गम् MBh. 1,615. 5,2448. Mârk. P. 95,7. इ Hariv. 11275. व्रज् 8197. प्र-आप् MBh. 3,10511. Hariv. 4870. °प्रद Pañkar. 4,3,44. नरकारिपुरवतु स निखिलसुगतिः so v. a. *sichere Zuflucht* Khandom. 73.

2. सुगति (wie eben) 1) adj. *einen guten Stand habend, eine günstige Stelle einnehmend:* ein Planet Varâh. Bṛh. S. 9,45. — 2) m. N. pr. ein Arhant der vergangenen Utsarpiṇî ÇKDr. angeblich nach H.; wohl fehlerhaft für सुमति. Sohn Gaja's Bhâg. P. 5,15,12. ein Autor ÇKDr. mit folgendem Belege: सुगतिसोपानप्रभृतयो ऽप्येवमिति स्मार्तलिखनम्.

सुगन्व (6. सु + ग°) adj. *leicht gangbar* Lâṭj. 4,1,5.

1. सुगन्ध (6. सु + ग°) m. *Wohlgeruch* R. 3,16,6. 5,13,9. *ein wohlriechender Stoff, Parfum* Jâǵn. 1,287. Varâh. Bṛh. 18,1. Vet. in LA. (III) 8,22. °युक्ति unter den 64 Künsten (vgl. गन्धयुक्ति in den Nachträgen) Comm. zu Bhâg. P. 10,45,36. स° adj. Varâh. Bṛh. S. 60,10. अ° *ein übler Geruch* (der Comm. zerlegt das Wort in असु = श्वास + गन्ध) Bhâg. P. 6,13,13.

2. सुगन्ध (wie eben) 1) adj. (f. आ) *wohlriechend* MBh. 1,7315. 5,2. Hariv. 8447 (तथारनालांश्च बहुप्रकारान् die neuere Ausg.). 8714. 16116. R. 1,9,6. R. Gorr. 2,100,21. 4,44,96. 48,10. 50,35. 6,37,36. Suçr. 1, 113,12. Spr. (II) 7093. 7144. Varâh. Bṛh. S. 48,17. 88,40. Mârk. P. 59, 20. 121,14. Bhâg. P. 5,16,19. 10,41,49. Pañkar. 1,10,42. Verz. d. Oxf. H. 46,a,39. 148,a, No. 318, Z. 3. सु° MBh. 3,1739. Varâh. Bṛh. S. 48, 32. 60,10, v. l. अ° R. 1,6,8 (16 Gorr.). — 2) m. a) *Schwefel* Râǵan. 13,73. — b) Bez. verschiedener Pflanzen: = चणक Râǵan. 16,46. = भूस्तृण 8,122. = तुम्बुरु 11,188. = रक्तशिग्रु Râǵan. 7,31. *Majoran* Ratnam. 106. — c) N. pr. eines Berges Golâdhj. Bhuvanak. 32. — 3) f. आ a) Bez. verschiedener Pflanzen: = रास्ना AK. 2,4,4,2. = शटी Çabdar. im ÇKDr. = नवमालिका Râǵan. 10,94 (auch Ratnam. 177). = माधवी 109. = स्पृक्का 12,134. = यूथी 10,99. = गङ्गापत्री 166. = शल्लकी 11,196. = शताह्वा 4, 12. = नाकुली 7,93 (auch Ratnam. 49). = शरणा 6,62. = मातुलुङ्गी Ratnam. 67. = अनन्तमूल 26. = रुद्रजटा Râǵan. 3,67. = वन्ध्याकर्कोटकी, शतपुष्पा und स्वर्णयूथिका Râǵan. im ÇKDr. = तुलसी Ratnam. im ÇKDr. Karaka 1,27. Suçr. 1,59,11. — b) N. pr. α) eines heiligen Badeplatzes MBh. 3,7088. — β) einer Apsaras Vjâḍi beim Schol. zu H. 183. MBh. 1,4819. Hariv. 12473. 14164 (पुण्डरीका सु° die neuere Ausg.). — γ) einer Form der Dâkshâjaṇî Verz. d. Oxf. H. 39,b,11. — δ) eines Frauenzimmers Râǵa-Tar. 5,156.220.227.242.248.255.469. — 4) f. ई N. pr. einer Dienerin des Vasudeva VP. 439, N. 2. — 5) n. a) Bez. verschiedener Pflanzen: = नीलोत्पल Râǵan. 10,202. = शवादि 12,73. = पत्राङ्ग (v. l. सुरङ्ग) 19. = तुरुष्कीरक Ratnam. 101. = कत्तृण 257. = गन्धतृण Ratnam. im ÇKDr. = ग्रन्थिपर्ण Bhâvapr. ebend. = चन्दन Râǵan. ebend. — b) N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 3,8014. — Vgl. त्वक्°, वचि°, नाग°, मङ्ग°, सौगन्धिक, सौगन्ध्य.

सुगन्धक 1) m. a) *Schwefel* Ratnam. 288. — b) *eine zu den* शालि *gerechnete Körnerfrucht* Suçr. 1,73,5. 195,6. *eine best. Gemüsepflanze* 138,16. 217,4. *Orangenbaum* Trik. 2,4,12. *Momordica mixta Roxb.* H. 1190. = धारणीकन्द Râǵan. 7,91. = रक्ततुलसी Ratnam. im ÇKDr. — 2) f. सुगन्धिका *eine best. Pflanze,* vielleicht = शताह्वा Suçr. 2,101,5. 103,2. 285,12. — 3) n. = मुरपर्णी Râǵan. 10,175.

सुगन्धतैलनिर्यास n. = शवादि Râǵan. im ÇKDr.

सुगन्धपत्त्रा f. = जटा Râǵan. 3,67. = रुद्रजटा Râǵan. im ÇKDr.

सुगन्धभूतृण n. = गन्धतृण Râǵan. im ÇKDr.

सुगन्धमूला f. = लवली Dhanv. 5,19. = स्थलपद्मिनी Râǵan. 5,79. = रास्ना Râǵan. im ÇKDr.

सुगन्धाढ्य (1. सुगन्ध + आढ्य) 1) adj. *überaus wohlriechend* R. 3,16,6. — 2) f. आ = मल्लिका Râǵan. 10,85.

सुगन्धादित्य m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 5,268. 280. 283.

सुगन्धामलक m. *eine best. Arzenei:* सर्वौषधिसमायुक्ताः शुष्कास्त्वामलकत्वचः। यदा तदायं योगः स्यात्सुगन्धामलकाभिधः॥ Râǵan. im ÇKDr.

सुगन्धार m. MBh. 13,1242 unter den Beinn. Çiva's. शोभनो गन्धारदेशोद्भवः Nîlak.

सुगन्धि 1) adj. oxyt. und parox. ṚV., oxyt. nach P. = सुगन्ध *wohlriechend* P. 5,4,135. Vop. 6,87. AK. 1,1,4,20. H. 1391. ṚV. 7,59,12. 8,19,24. MBh. 3,1739. 2938. 11999. Hariv. 8792. 12100. 16116 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R. 1,9,5. 39. 2,57,4. R. Gorr. 2,8,48. 3,79,6. 6,37,35. 7,31,29. Karaka 1,8. 27. Suçr. 1,113,7. 171,10. 200, 15. 2,552,5. Kâm. Nîtis. 15,10. Ṛt. 6,2. Ragh. 4,45. Kumâras. 3,56. Spr. (II) 1418. 1735. 2503. Varâh. Bṛh. S. 44,23. 67,7. 79,26. 104,61. Kathâs. 16,28. Verz. d. Oxf. H. 103,b,24. Bhâg. P. 5,16,18 (neben सुरभि). Pañkar. 1,7,38.62. Kaurap. 42. अति° Suçr. 1,184,3. सु° MBh. 7,2920. R. 1,9,15. 7,75,3. Varâh. Bṛh. S. 54,122. — 2) m. Bez. verschiedener Pflanzen: = सहकार Çabdak. im ÇKDr. = भद्रमुस्ता Râǵan. 6,141. = कशेरु 8,145. = वनबर्बरिका 10,164. — 3) n. Bez. verschiedener *wohlriechender* Stoffe und Pflanzen: = एलवालुक AK. 2,4,4,9. Ratnam. 126. = मुस्ता, कशेरु, गन्धतृण, धान्यक und पिप्पलीमूल Râǵan. im ÇKDr. *eine Art Sandel* Râǵan. 12,23. Weber, Kṛshṇaǵ. 278. — Vgl. मङ्ग°.

सुगन्धिक 1) m. a) *eine best. Körnerfrucht* (vgl. सुगन्धक) H. 1169. Vâgbh. 1,6,1. — b) = तुरुष्क *ostindischer Weihrauch* Râǵan. 12,105. — c) *Schwefel* Râjam. zu AK. 2,9,103 nach ÇKDr. — d) *Löwe* H. ç. 183. — 2) n. *die weisse Wasserlilie* Çabdar. im ÇKDr. = गौरसुवर्ण Râǵan. 7,152. = उशीर 12,160. = पुष्करमूल und मुरपर्णी Râǵan. im ÇKDr.

सुगन्धिकुसुम 1) m. = पीतकरवीर Râǵan. 10,16. — 2) f. आ = पृक्का Gaṭâdh. im ÇKDr.

सुगन्धिता (von सुगन्धि) f. *das Wohlriechendsein, Wohlgeruch* Halâj. 1,77. Çiç. 3,54. Varâh. Bṛh. S. 77,34.

सुगन्धितेजन Çânt. 3,11 (auch mit dem Acut auf der ersten oder zweiten Silbe) n. *ein best. wohlriechendes Gras* (रोहीत, रोहिणपुष्प Schol.) TS. 6,2,8,4. Ait. Br. 1,28. Çat. Br. 3,5,2,17. Âçv. Çr. 11,6,3. Pañkav. Br. 24,13,5. Kâtj. Çr. 5,4,17. 24,3,12. masc. (vgl. Comm. zu Çânt. 3,11) Kâth. 25,6.

सुगन्धित्रिफला f. *Muskatnuss, Betelnuss und Gewürznelke* Râǵan. 22,5.

सुगन्धिन् 1) adj. = सुगन्धि *wohlriechend* MBh. 1,2792. 3,12041. 13, 959. R. 3,76,22. 4,59,12. 7,26,22. — 2) f. °नी *eine best. Pflanze,* = आरामशीतला Râǵan. im ÇKDr. = केतकी Dhanv. 4,133.

सुगन्धिमूल 1) n. *Rettig* Râǵan. 12,162. — 2) f. श्रा = रास्ना Dhanv. 1,105. Râǵan. 6,82. = शटी 229.

सुगन्धिमूषिका f. *Moschusratte* Râǵan. 19.

सुगन्धिसीह m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 6,319. 7,24. 27. 45.

सुगन्धेश m. N. eines von Sugandhâ errichteten Heiligthums Râǵa-Tar. 5,157.

सुगन्मन् (6. सु + ग°) adj. Vop. 26,68.

सुगभस्ति adj. *schönarmig:* Tvashṭar ṚV. 6,49,9. die Soma Pressenden 9,72,2. 5,43,4.

सुगम 1) adj. (f. श्रा) *a) leicht gangbar:* श्रति° (मार्ग) Kathâs. 19,64. श्रसुगमे ऽध्वनि Bhâg. P. 5,14,1. — *b) leicht zugänglich:* गुहा Kathâs. 46,206. शैलौ सुकृतिसुगमौ Spr. (II) 6039. — *c) leicht zu finden, sich von selbst ergebend, selbstverständlich, leicht zu verstehen:* संशयः सुगमस्तत्र निर्णयस्तत्र डुर्गमः MBh. 13,7535. Bhâg. P. 10,84,36. Comm. zu Golâdhj. Bhuvanak. 36. zu Gaṇit. Spashṭâdh. 71. Vop. 9,55 und oft bei den Commentt. — 2) m. N. pr. eines Dânava Kathâs. 47,22.

सुगमन adj. *leicht zugänglich* Nir. 6,2.

सुगम्भीर adj. (f. श्रा) *sehr tief:* नदी MBh. 12,4973.

सुगम्य adj. *leicht zu passiren:* परिखा Pańkar. 1,7,57.

सुगर (6. सु + गर) n. *Mennig* Râǵan. 13,58.

सुगला (6. सु + गल) f. N. pr. eines Frauenzimmers Râǵa-Tar. 7,686. 813. 831.

1. सुगव m. *ein kräftiger Stier* MBh. 12,3047.

2. सुगव adj. *schöne —, viele Rinder besitzend* ṚV. 1,116,25.

सुगवि m. N. pr. eines Sohnes des Prasuçruta VP. 4,4,47. सुसंधि Wilson.

सुगव्य n. *Besitz guter —, vieler Rinder* ṚV. 1,162,22. 8,12,33.

सुगहन adj. *überaus dicht:* वृति AK. 2,7,18. H. 824.

सुगातु fehlerhaft AV. 6,1,3; wohl zu ändern: उभे सुती सु गातवे.

सुगातुया f. instr. *aus Verlangen nach guten Wohnsitzen* ṚV. 1,97,2. st. dessen fehlerhaft सुगात्रिया P. 7,1,39, Vârtt. 3, Schol.; vgl. Mahâbh. lith. Ausg. 7,66,*b*.

सुगात्र adj. (f. ई) *schöngliedrig, einen schönen Körper habend* Kathâs. 30,62. 32,194.

सुगात्रिया s. सुगातुया.

सुगाध adj. *wohl furtbar, durchwatbar* ṚV. 7,97,8.

सुगार्हपत्य m. (Agni als) *guter Hausherr:* °त्यो वितपन्नरातिम् AV. 12,2,45. TBr. 1,2,1,20. °त्याः (°त्यः zu vermuthen) समिधो दिदीहि ṚV. 5,4,2.

सुगीत n. *schöner Gesang* Bhâg. P. 4,15,19.

सुगीति f. *ein Metrum von 32 + 27 Moren* Colebr. Misc. Ess. 2,154.

सुगु adj. P. 6,1,182, Schol. *gute —, viele Rinder habend* ṚV. 1,125,2. AV. 14,2,43. TBr. 2,4,2,4.

सुगुणिन् adj. *grosse Vorzüge besitzend* Spr. (II) 2375.

सुगुप्त 1) adj. *wohl bewacht* Çat. Br. 1,1,2,23. भवन R. 5,13,7. *wohl versteckt:* दम्भ Spr. (II) 7112, v. l. °तरं सरः Pańkat. 256,6. सुगुप्तम् adv.: रक्ष्यमाणो रासभः Spr. (II) 7094. ममावेदनीयम् *ganz im Geheimen* Pańkat. 231,17. — 2) f. श्रा *Mucuna pruritus Hook.* Ratnam. 17.

सुगुप्तीकर् (सुगुप्त + 1. कर्) *wohl verwahren:* °कृत Pańkat. 208,21.

सुगुरु adj. *sehr schwer:* एनस् M. 11,256.

सुगूढ adj. *gut versteckt, — verwahrt, — geborgen* MBh. 3,13158. Spr. (II) 6490. °म् adv. *ganz im Geheimen* Daçak. 94,8.

सुगृह 1) adj. *ein gutes Haus habend* AV. 14,2,43. — 2) m. *Sylvia sutoria* (ein Singvogel) Trik. 2,5,29. H. 1341. — 3) f. ई N. *eines zu den* प्रतुद *gezählten Vogels* Suçr. 1,201,20.

सुगृहपति m. *ein guter Hausherr:* Agni VS. 2,27.

सुगृहिन् adj. *ein gutes Haus habend, gut gebettet:* ein Vogel Spr. (II) 1286.

सुगृहीत adj. 1) *woran man sich festhält:* °मलिनपक्ष Spr. (II) 7095. — 2) *zum Heil in den Mund genommen, durch blosses Aussprechen schon Glück bringend:* यः प्रातः स्मर्यते शुभकाम्यया ॥ स सुगृहीतनामा (so ÇKDr. und Wilson st. स्वगृहीत° der Ausg.) स्यात् Trik. 2,7,27. fg. सुगृहीताभिध Râǵa-Tar. 4,362. सुगृहीताभिधः (so hat Ball. gelesen) पूज्यः शिष्याद्यैर्विनिगद्यते Sâh. D. 172,7.

सुगेवृध् (सुगे loc. von सुग) adj. *am guten Fortgang sich freuend* ṚV. 8,18,2.

सुगो f. *eine schöne Kuh* P. 5,4,69, Schol.

1. सुगोपा m. *ein guter Beschützer* ṚV. 1,120,7. 2,23,5. 5,44,2. 6,51,11. 10,108,7.

2. सुगोपा adj. *gut behütet:* धेनवः ṚV. 3,45,3. 5,38,5. superl. °तम VS. Prât. 5,3. TS. Prât. 3,5. ṚV. 1,86,1.

सुगोप्य adj. *sehr geheim zu halten* Pańkar. 1,4,105.

सुगौतम m. = गौतम als Bez. Çâkjamuni's Lalit. ed. Calc. 428,16.

सुग्म्य (ohne Avagraha von 6. सु + ग्मा) adj. *rüstig fortschreitend:* रथेष्ठाः ṚV. 1,173,4. 8,22,15. *zunehmend:* रयि 1,48,13. = सुख Naigh. 3,6.

सुग्रथित adj. *fest geflochten, gut verknüpft* ṚV. 1,121,10.

सुग्रन्थि 1) m. *ein best. Parfum,* = चोरक Râǵan. 12,145. — 2) n. = पिप्पलीमूल Râǵan. 6,23.

सुग्रह adj. (f. श्रा) 1) *einen guten Griff habend:* धनुस् MBh. 4,1326. पत्त्र Suçr. 1,24,5. — 2) *leicht zu erlangen, — haben:* श्रग्राघास Kathâs. 18,124. — 3) *leicht zu verstehen, — einzusehen* Sâh. D. 121,17.

सुग्रहणा n. *Hochachtung:* पितृमातृपादाम्बुजसुग्रहणापर Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,542.

सुग्रीव 1) adj. *schönnackig.* — 2) m. *a)* N. pr. *α)* eines Rosses des Kṛshṇa Trik. 1,1,34. Med. v. 54. MBh. 2,35. 4,1413. 7,2812. Hariv. 9720. Bhâg. P. 10,53,5. 70,14. 89,49. — *β)* eines Affen, Bruders des Bâlin und Sohnes des Sonnengottes, Trik. 2,8,7. H. 705. Med. MBh. 3,11194. 4,752. Hariv. 2336. 10410. R. 1,1,58. 68. 16,11. 3,75,58. fgg. 78,18. 4,2,17. 6,4,48. 5,2. Ragh. 12,58. Weber, Râmat. Up. 298. fgg. 361. Râǵa-Tar. 8,3077. सुग्रीवाग्रज m. Bez. Bâlin's H. 704, Schol. सुग्रीवेश Bez. Râma's Çabdar. im ÇKDr. Am Ende eines adj. comp. (f. श्रा): निः° R. 6,19,53. — *γ)* eines göttlichen Wesens Varâh. Bṛh. S. 53,44. — *δ)* des Vaters des 9ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 37. — *b)* Wilson giebt nach Çabdârthak. noch folgende Bedeutungen an: Çiva; Indra; *a goose; a hero; a piece of water; the name of a mountain; a sort of weapon; the countenance*

of a friend; a serpent of Pâtâla. — 3) f. आ s. u. 4) *b*). — 4) f. ई N. pr. *a*) einer Tochter Daksha's, Gattin Kaçjapa's und Mutter der Pferde, Kameele und Esel Hariv. 222. fgg. VP. 1,21,15. fgg. Gâruḍa-P. 6 im ÇKDr. — *b*) einer Apsaras Hariv. 14164. सुग्रीवा die neuere Ausg.

सुग्ल (6. सु + ग्ल von ग्ला) adj. P. 3,1,136, Schol.

सुघट adj. *leicht zu Stande zu bringen;* davon nom. abstr. °त्व n. Kusum. 44,7. — Vgl. दुर्घट.

सुघोर adj. (f. आ) *sehr schaurig, — grausig* MBh. 3,1607. 13,547. R. 5,6,4. Bhâg. P. 10,89,51. n. *etwas sehr Schauriges* MBh. 5,7247.

सुघोष 1) adj. *wohlklingend* R. Gorr. 2,82,2. Mallin. zu Kir. 5,27. — 2) m. *a*) Bez. *der Muschel* Nakula's Bhag. 1,16. MBh. 6,2116. — *b*) N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,18. — *c*) N. pr. eines Agrahâra Kathâs. 73,200. °ग्राम Verz. d. Oxf. H. 155,*a*,46. fg. *b*,36. — Vgl. नन्दिमुख°.

सुघोषवत् adj. *einen schönen Klang habend:* eine Muschel MBh. 2,65.

सुघ्न॑ m. *leichtes Erschlagen* R̥V. 8,59,11.

सुचक्र॑ 1) adj. *mit guten Rädern versehen:* रथ AV. 4,12,6. MBh. 2,2063; vgl. 14,2316. — 2) m. *a*) *ein guter Wagen* R̥V. 6,37,3. 10,85,20. — *b*) N. pr. α) eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2561. — β) eines Sohnes des Vatsaprî von der Sunandâ Mârk. P. 118,1.

सुच॑त्तस् adj. *wohl sehend, scharfsichtig* R̥V. 10,37,7. Âçv. Gr̥hj. 3,6,7.

सुचतु oder °सु N. pr. eines Flusses R. 1,44,15 (43,13 ed. Bomb.). LIA. 1,843. fgg.

सुचतुस् 1) adj. *schönäugig:* Çiva Çiv. — 2) m. *Ficus glomerata* Gaṭâdh. im ÇKDr.

सुचतुर॑ adj. P. 5,4,77. Vop. 6,29. *sehr gewandt, — geschickt* (nicht von चतुर्, wie die Grammatiker sagen) Kâm. Nîtis. 1,3.

सुचन्द्र 1) m. *eine best. Meditation* Vjutp. 16. — 2) N. pr. *a*) eines Devagandharva MBh. 1,2555. 4814. — *b*) eines Sohnes der Simhikâ MBh. 1,2539. — *c*) eines Sohnes des Hemakandra und Vaters des Dhûmrâçva R. 1,47,14 (48,15. fg. Gorr.). VP. 354. — *d*) eines von Râma erschlagenen Fürsten Verz. d. Oxf. H. 26,*a*,39. 41. eines andern Fürsten Kâlakakra 1,1. — *e*) eines Bodhisattva Vjutp. 23. — *f*) einer Ficus indica R. 3,39,38.

1. सु॑चरित 1) adj. *gut ausgeführt:* °व्रत adj. M. 11,116. सुचरितार्थपदैर्वचोभिः Kumâras. 4,45. — 2) n. sg. und pl. *gutes Benehmen, guter Wandel, ein gutes Werk* VS. 4,28. TBr. 3,3,7,10. Taitt. Up. 1,11,2. Megh. 31. Spr. (II) 4363. 6336. Çâk. 138. काय°, वाक्°, मनः° Vjutp. 53.

2. सुचरित 1) adj. (f. आ) *einen guten Wandel führend, gesittet* M. 9,261. fem. = सती, साध्वी Halâj. 2,340. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 137,*a*,20.

सुचरित्र adj. (f. आ) = 2. सुचरित 1) AK. 2,6,1,6. H. 528.

सुचर्मन् 1) adj. *eine schöne Haut (Rinde) habend* P. 4,1,12, Schol. — 2) m. *eine Birke mit glatter Rinde, Betula Bhojpatra* (भूर्जपत्त्र) *Wall.* Râǵan. 9,116.

सुचारा f. N. pr. einer Tochter Çvaphalka's Bhâg. P. 9,24,16. सुचीरा ed. Bomb.

सुचारु 1) adj. *sehr lieblich, — schön:* °रूप adj. MBh. 5,7514. सुचार्वङ्गी Mârk. P. 18,39. °दशना ÇKDr. nach dem Kâlikâ-P. °चक्रचरणा Hariv. 2454. — 2) m. N. pr. *a*) eines Sohnes des Kr̥shṇa von der Rukmiṇî MBh. 13,621. Hariv. 6698. 11069 (?). VP. 578. Bhâg. P. 10,61,8. — *b*) eines Sohnes des Vishvaksena und Adoptivsohnes des Gaṇḍûsha Hariv. 1939. fg. — *c*) eines Sohnes des Pratiratha Hariv. 9205. — *d*) eines Sohnes des Bâhu VP. 440.

सुचारुता (von सुचारु) f. *Schönheit* Utpala zu Varâh. Br̥h. 21,10.

सुचित्त adj. (f. आ) *wohlgesinnt* MBh. 3,1820 nach der Lesart der ed. Bomb. (vgl. Indral. 5,4), स्वचित्ता ed. Calc.

सुचित्र॑ 1) adj. (f. आ) *a*) *ausgezeichnet* AV. 7,15,1. — *b*) *von der mannichfaltigsten Art* Hariv. 4532 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R. 1,9,5. — 2) m. N. pr. *a*) eines Schlangendämons MBh. 1,2159. — *b*) eines Fürsten MBh. 1,6990. Verz. d. B. H. 116 (58. fg.). — 3) f. आ *eine Gurkenart* (चिर्भिटा) Râǵan. 7,208.

सुचित्रक m. 1) *Eisvogel.* — 2) *eine Schlangenart* (चित्रसर्प) Çabdar. im ÇKDr. — 3) N. pr. eines Asura Vjutp. 88.

सुचित्रबीजा f. *Embelia Ribes* (विडङ्ग) Râǵan. 6,50.

सुचिन्तितचिन्तिन् adj. *ganz richtig denkend* Vjutp. 33.

सुचिन्तितार्थ m. N. pr. eines Mâraputra Lalit. ed. Calc. 396,11.

सुचिर adj. *überaus lang* (von der Zeit): काल R. 1,52,11. 2,49,10. 5,56,51. °श्रम Bhâg. P. 3,13,4. सुचिरम् adv. *sehr lange* MBh. 3,3001. Spr. (II) 2204. 3701. 7096. fg. 7242. Varâh. Br̥h. S. 54,118. 63,3. Bhâg. P. 2,10,19. सुचिरेण dass. R. 6,10,28. सुचिरात् *nach sehr langer Zeit* Kathâs. 45,133. 103,137. 222. सुचिर am Anf. eines comp. als adv. सुचिरोषित R. 2,32,17. सुचिरार्पित Spr. (II) 2489. सुचिरोत्सुक Kathâs. 103,134.

सुचिरायुस् adj. *sehr lange lebend;* m. *ein Gott* Çabdar. im ÇKDr.

सुचीरा f. N. pr. einer Tochter Çvaphalka's Bhâg. P. ed. Bomb. 9. 24,17. सुचारा bei Burnouf.

सुचीर्णधन m. N. pr. eines Fürsten der Kumbhâṇḍa Vjutp. 89.

सुचुक्रिका f. *Tamarindus indica* Râǵan. 11,165.

सुचुटी f. *Zange* Med. k. 219.

सुचेतन॑ adj. *bemerkenswerth, ausgezeichnet* AV. 20,135,10.

सुचे॑तस् 1) adj. *verständig* R̥V. 4,36,2. क्रतु 7,3,10. 60,6. Çiç. 20,81. *einsichtsvoll* oder *wohlgesinnt* Râǵa-Tar. 1,22. — 2) m. N. pr. *a*) eines Sohnes des Gr̥tsamada MBh. 13,2000. entweder dieses oder das folgende सुतेजस् fehlerhaft. — *b*) eines Sohnes des Praketas Hariv. 1841.

सुचेतीकर् (von सुचेतस् + 1. कर्) *wohlgesinnt machen, für sich gewinnen, Jmdes Vertrauen gewinnen:* °कृतपौरभृत्य Bhaṭṭ. 3,2.

सुचेतु॑ nur instr. *mit huldvoller Aufmerksamkeit, gnädig:* आ नः सुचेतुना रयिं धेहि जीवसे R̥V. 1,79,9. 127,11. 159,5. 166,6. 5,51,11. ता बाह्वा सुचेतुना प्र यन्तमस्मा अर्चते 64,2. 65,3. So wohl auch 9,81,3 st. सु चेतुना.

सुचेतु॑न adj. so v. a. सुचेतन, wenn die Lesart richtig ist. आ रयिमा सुचेतुनम् (वृणीमहे) R̥V. 9,65,30.

सुचेलक m. *ein schönes Gewand* AK. 2,6,3,17.

सुचेष्टरूप m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,19.

सुच्छत्री f. N. pr. eines Flusses, = शतद्रु Çabdar. im ÇKDr.

सुच्छद adj. *schöne Blätter habend* R. 5,16,37.

सुच्छर्दिस् adj. *ein gutes Obdach bietend:* सुम्न ṚV. 7,66,13.

सुच्छाय 1) adj. *schönen Schatten gewährend* und *prächtig* Kâvjâd. 2, 210. — 2) f. आ N. pr. der Gattin Çlishṭi's Hariv. 68. VP. 98.

सुजघन adj. *ein schönes Hintertheil habend* Hariv. 14160 nach der Lesart der neueren Ausg. so v. a. *einen schönen Schluss habend:* व्रत TS. 6,2,5,2. Bez. einer Cerimonie TBr. Comm. 3,813,16.

सुजन m. *ein guter, wohlwollender Mensch* R. 5,30,6. Spr. (II) 2318. 4971. 6174. 7098. fg. Varâh. Bṛh. S. 104,48. 106,2. 3. Kathâs. 55,13. Râǵa-Tar. 1,375. 4,31. Bhâg. P. 5,8,13. 13,25. स्वभावसुजनो जनः so v. a. *gutmüthig, wohlwollend* Spr. (II) 3926. mit einem fem. verbunden: गणिकाः Kathâs. 12,92. Oefters werden सुजन und स्वजन verwechselt, z. B. Spr. (II) 3. Kâm. Nîtis. 3,13. fg. — Vgl. सौजन्य.

सुजनता (von सुजन) f. *Gutmüthigkeit, Leutseligkeit* Spr. (II) 773. 1487. 7230. Sâh. D. 12,13. mit स्वजनता verwechselt Spr. (II) 4594.

सुजनत्व (wie eben) n. dass. Çâk. Ch. 56,2.

सुजनंमन्य adj. *sich für einen guten Menschen haltend* Verz. d. Oxf. H. 252,b,4 v. u.

सुजनाकर (सुजन + आ°) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,315.

सुजनिमन् adj. *Edles zeugend, — schaffend:* Âditja ṚV. 7,62,4. Tvashṭar 10,2,7. 18,6.

सुजन्तु m. N. pr. eines Sohnes des Ǵahnu VP. 4,7,3. सुमन्तु Wilson.

1. सुजन्मन् n. *eine Glück bringende Geburt* Weber, Kṛshṇaǵ. 306. सुजन्मादिव्रत Nax. 2,281, N., Z. 3 v. u.

2. सुजन्मन् adj. 1) = सुजनिमन्. Himmel und Erde ṚV. 1,160,1. AV. 5,1,1. — 2) *von edler Herkunft* oder *dessen Geburt Segen bringt* Ragh. 3,15. Spr. (II) 3151. 6777. Kathâs. 30,45. 112,172.

सुजम्भ adj. *mit gutem Gebiss versehen:* Agni ṚV. 8,49,13.

सुजम्भन् adj. dass. P. 5,4,125.

1. सुजय m. 1) *ein grosser Sieg, — Triumph* Bhâg. P. 5,1,10. — 2) N. pr. eines Mannes (neben जय) Târan. 4. 18. fgg.

2. सुजय adj. *leicht zu besiegen:* बलममरैः MBh. 7,67.

सुजल 1) adj. (f. आ) *mit gutem Wasser versehen:* तीर्थ R. 1,2,7. नदी Spr. (II) 2477. सिरा Varâh. Bṛh. S. 54,11. — 2) n. *eine Lotusblüthe* Râǵan. im ÇKDr.

सुजल्प m. *eine schöne Unterhaltung:* यत्रार्जवात्समगाम्भीर्यं सदैन्यं सहचापलम् । सोत्कण्ठं च हरिः स्पष्टः स सुजल्पो निगद्यते ॥ Uǵǵvalanîlamaṇi im ÇKDr.

1. सुजात 1) adj. *wohl geboren* d. i. *gut geartet, wohlgebildet; ächt,* γενναῖος: गर्भे सुजातम् ṚV. 1,65,4. (भ्रातरः) अनु जायन्तां बह्वः सुजातम् (अग्निम्) AV. 2,13,5. 4,23,4. VS. 11,53. तन्वः ṚV. 1,72,3. नर्य 10,95, 10. शिप्र 5,4. (अजीजनन्) सुजातं मातृषु प्रियम् 3,23,3. 10,79,7. स नूतनो नक्षो ऽस्मत्सुजातः 99,7. यज्ञ AV. 7,20,5. सुजाता ज्योतिषा सह VS. 11,40. In den Stellen ṚV. 5,53,12. 56,9 erwartet man eher सुजात. In der späteren Sprache *wohlgeformt, schön:* Personen, Körper und Theile des Körpers (insbes. *Brüste*) MBh. 3,583. 2669. 4,392. R. 2,39,17. 5,21,16. 20. 28,15. 17. 6,35,18. 36,114. Ragh. 8,37. Bhâg. P. 1,19,26. 4,24,45. 26,25. 10,60,23. Pańkar. 3,5,12. 11,3. Blätter, Blüthen, Wurzeln, Früchte MBh. 6,2600. 13,4555. R. 4,37,32. Kumâras. 7,20. Ragh. 3,8. तमाल 13,49. भक्ति so v. a. *ächt, aufrichtig* Bhâg. P. 6,3,32. in der Bed. *wohl geboren* so v. a. *in Wirklichkeit geboren, nicht unnütz geboren* Spr. (II) 6680, v. l. (besser स जातः). — 2) m. N. pr. a) verschiedener Personen: ein Sohn Dhṛtarâshṭra's MBh. 9,1405. 1418. Bharata's VP. 4,11,5. — Burnouf, Intr. 260. Schiefner, Lebensb. 232 (2). — b) eines Stiers Lalit. 356. — 3) f. आ a) *eine Lehmart aus* सुराष्ट्र (तुवरी) Râǵan. 13,65. — b) N. pr. verschiedener Personen: eine Tochter Uddâlaka's und Gattin Kahoḍa's MBh. 3,10605. fgg. — Mârk. P. 75, 45. Lalit. ed. Calc. 331,19. fgg. — 4) n. *ein schönes Geborensein* so v. a. *ein Geborensein unter einem glücklichen Gestirn:* धन्यः कुन्तीसुतो राजा सुजातं चास्य धीमतः MBh. 7,445. सुजातं पश्य मे 8,1828. R. 5,13, 70. — Vgl. सनत्°, साधुजात und सुकृत zur Verschiedenheit der Betonung der zwei सुजात.

2. सुजात adj. *von guter Abkunft, edel,* εὐγενής: यत्रा नरः समासते सुजाताः ṚV. 7,1,4. वीराः 15. सूर्यः 2,2,11. 5,6,2. 8,20,8. (मरुतः) सुजातासो जनुषा 5,57,5. 59,6. 1,166,12. 88,3. die Açvin 118,10. Agni 2,1,15. 6,2. 3,15,1 u. s. w. Âditja 6,51,3. 7,64,1. 8,25,2. Ushas 1, 123,3. 5,79,1. कुमारमुभयतः सुजातम् Çâṅkh. Gṛhj. 1,16. — ṚV. 7,56, 21 hätte man सुजात erwartet.

सुजातता (von 2. सुजात) f. *edle Art* ṚV. 10,172,4.

सुजातवक्त्र m. N. pr. eines Lehrers Âçv. Gṛhj. 3,4,4.

सुजामि adj. *reich an Geschwistern* oder *Verwandten:* इमे जीवा अविधवाः सुजामयः Kauç. 72.

सुजिह्व 1) adj. *schönzüngig; einen schönen Ruf —, eine schöne Stimme habend:* होतारौ ṚV. 1,13,8. Agni 14,7. 142,4. 10,110,2. die Marut 1, 166,11. Savitar 3,54,11. 7,45,4. — 2) m. *Feuer* Vaiǵ. bei Mallin. zu Çiç. 2,107.

सुजीर्ण adj. *wohlverdaut:* अन्न Spr. (II) 7100.

सुजीव adj. n. *leicht zu leben* oder n. *ein leichtes Leben* (Gegens. दुर्जीव): सुजीवं नित्यशस्तस्य यः परैरुपजीव्यते Spr. (II) 7101.

सुजीवन्ती f. *eine best. Pflanze,* = स्वर्णजीवन्ती Râǵan. im ÇKDr.

सुजीवित n. *ein schönes Leben:* अद्य मे सफलं जन्म जीवितं च सुजीवितम् R. Gorr. 1,21,20.

सुजुष्ट adj. *beliebt* ṚV. 6,61,10.

सुजूर्णि adj. *glühend:* पता सुजूर्णी रातिनी घृताची ṚV. 4,6,3. या सुजूर्णिः श्रेणिः सुम्नआपिः 10,95,6.

सुज्जक m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,1313.

सुज्जि m. desgl. ebend. 8,1048. 1062. 1090. 1138. u. s. w.

1. सुज्ञान n. 1) *leichtes Verständniss* Kaṭhop. 2,9. — 2) *gute Kenntnisse* Kâm. Nîtis. 5,75. — 3) N. verschiedener Sâman Pańkav. Br. 11, 10,14. Lâṭj. 4,6,14. 7,10,7. Ind. St. 3,244,a. इन्द्रस्य 209,a.

2. सुज्ञान adj. *gute Kenntnisse besitzend* Kâm. Nîtis. 5,75 nach der Lesart des Comm.

सुज्येष्ठ m. N. pr. des Sohnes des Agnimitra VP. 471. Bhâg. P. 12,1,15.

सुज्यैष्ठ्य adj. *ein gutes Erstgeburtsrecht besitzend, — ausübend:* पुत्र AV. 14,2,24.

सुज्योतिस् adj. *schön schimmernd:* Götter ṚV. 3,20,1. 6,50,2. अक्तवः 10,89,15. VS. 37,21.

सुट्ट, सुट्टयति (अनादरे, Vop. तौचछ्ये) Dhâtup. 32,26. — Vgl. सिट्, शिट्.

सुडीनक n. Bez. *eines best. Fluges* MBh. 8,1900.

सुणाक्सफ N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,3 v. u.

सुत् (von 1. सु) adj. am Ende eines comp. *auspressend, kelternd;* s. तीव्र°, मधुषुत्, सोमसुत्. = स्तोतर् Naigh. 3,16.

1. सुत adj. *gekeltert;* m. Soma-*Saft* s. unter 1. सु.

2. सुत adj. *angetrieben* u. s. w. s. unter 2. सु.

3. सुत (von 4. सु) 1) m. *a) Sohn* AK. 2,6,1,27. 3,4,14,63. H. 542. an. 2,207. Med. t. 71. Halâj. 2,342. M. 1,62. 2,28. 208. 3,16. fg. 38. 41. 174 u. s. w. MBh. 3,2072. R. 1,1,20. Suçr. 1,322,14. Ragh. 3,4. 5,6. Varâh. Bṛh. S. 7,5. 11. 16,42. 51,40. Spr. (II) 2991. 4848. Bhâg. P. 3,1,7. Vet. in LA. (III) 23,14. Çuk. ebend. 32,9. सुतौ du. auch für *Sohn und Tochter* MBh. 1,6150. fg. 3,2946. दारसुतम् *Frau und Kinder* Jâǵn. 2,175. निष्पतिसुता adj. H. 530. — *b) Fürst* AK. 3,4,14,63. H. an. Med. — *c)* Bez. *des 5ten astrologischen Hauses* Varâh. Bṛh. S. 104, 21. Bṛh. 9,4. 11,7. Laghuǵ. 1,15. °भाव Verz. d. B. H. No. 878. Verz. d. Oxf. H. 330,*a*,40. fgg. 331,*a*,17. — *d)* N. pr. eines Sohnes des 10ten Manu Hariv. 474. — 2) f. आ *a) Tochter* AK. 2,6,1,27. fg. H. 542. Med. M. 3,28. 9,127. MBh. 1,6153. 3,2110. 2273. 5,5950. Ragh. 1,81. 3,23. Git. 12,27. Kathâs. 18,163. 25,197. Dhûrtas. 77,1. Çuk. in LA. (III) 32,10. Pańkat. 2,4,52. am Ende eines adj. comp. (f. आ) Kathâs. 25, 198. — *b) Alhagi Maurorum Tournef.* Çabdac. im ÇKDr. — Vgl. गिरि°, जह्नु°, जीव°, धर्म°, बह्व°. बुध°, भू°, भूप°, भूमि°, भृगु°, मरुत्°, मर्कौ°, मृत्यु°, राज°, रोहिणी°, श्वि°, शक्र°, शशाङ्क°, शुक्र°, शैल°, सुत°.

सुतकीर्ति (1. सुत + कीर्ति) f. *Erwähnung des (fertigen)* Soma Ait. Br. 3,15.

सुतंगम (सुतम् acc. + गम) m. N. pr. P. 4,2,80. Schol. zu P. 3,2,47. — Vgl. सौतंगमि.

सुतजीवक m. *ein best. Baum,* = पुत्रंजीव Râǵan. im ÇKDr.

सुतंजय (सुतम् acc. + जय) m. N. pr. eines Mannes MBh. 8,1078.

सुतत्व n. nom. abstr. von सुत *Sohn.* सुतत्वेन तमग्रहीत् *nahm ihn an Sohnes Statt an* Kathâs. 73,321.

सुतदा f. (*Söhne gebend*) Bez. eines best. göttlich verehrten Wesens Pańkar. 3,7,36.

सुतनय adj. (f. आ) *schöne Kinder habend* Varâh. Bṛh. S. 52,6. Weber, Kṛshnaǵ. 287.

सुतनु 1) adj. *überaus schlank:* सुतनु voc. fem. Çâk. 183. fg. Spr. (II) 7102. 7551. सुतनु f. = नारी Râǵan. im ÇKDr. — 2) m. N. pr. *a)* eines Gandharva R. 2,91,44. — *b)* eines Sohnes des Ugrasena Hariv. 2028. — *c)* eines Affen R. 6,2,24. — 3) f. सुतनु N. pr. einer Tochter Âhuka's und Gattin Akrûra's MBh. 2,597. einer Beischläferin von Vasudeva Hariv. 1949. 9201. 9202 (सुतनू). einer Tochter Ugrasena's 2029. VP. 4,14,5.

सुतनुज adj. (f. आ) *schöne Kinder habend* Weber, Kṛshnaǵ. 287.

सुतनुता (von सुतनु) f. *grosse Schmächtigkeit:* वपुषि Dhûrtas. 72,10.

सुतन्तु 1) adj. etwa *schöne Nachkommenschaft habend:* Vishṇu MBh. 13,7033. Çiva Çiv. — 2) m. N. pr. eines Dânava Kathâs. 47,22.

सुतन्त्रि adj. *von schönem Saitenspiel begleitet:* गीत Ṛt. 1,3.

सुतप (= सुतपस्) m. pl. N. pr. einer Klasse von Göttern unter dem 8ten Manu VP. 3,2,15. Mârk. P. 80,5. Çabdârṇ. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,188.

सुतपस् 1) adj. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,226 (proparox.). *a) wärmend:* Himmel und Erde AV. 4,26,3. — *b) strengen Kasteiungen obliegend* Kathâs. 112,141. — 2) m. *a) die Sonne* ÇKDr. nach Siddh. K. — *b) ein* Muni ÇKDr. und Wilson. — *c)* N. pr. α) pl. einer Klasse von Göttern unter dem 8ten Manu (vgl. सुतप) Bhâg. P. 8,13,12. — β) verschiedener Ṛshi unter verschiedenen Manu Hariv. 481. 487. Mârk. P. 94,25. 30. verschiedener Söhne verschiedener Manu's Hariv. 428. 489. eines Sohnes des Vasishṭha VP. 83. Mârk. P. 52,26. des Nirvṛtikakshus 74,27. des Parâçara Verz. d. Oxf. H. 12,*a*,25. des Phena (Hema) Hariv. 1682. VP. 444. Bhâg. P. 9,23,4. des Antariksha 12,12. des Pariplava Verz. d. Oxf. H. 40,*b*,16. — 25,*a*,20. 26.

सुतपस्विन् adj. *überaus fromm* Weber, Kṛshnaǵ. 274.

सुतपा adj. *den Saft* (Soma) *trinkend* Ṛv. 1,155,2. 4,25,7. 6,23,6. 24,1. 68,10. 10,100,1.

सुतपादिका f. *eine Mimosa,* = हंसपादी Râǵan. 5,111. v. l. °पादुका.

सुतपावन् adj. = सुतपा Ṛv. 1,5,5. 6,24,9. 8,2,7.

सुतपेय n. Soma-*Trank* Ṛv. 4,44,3.

सुतप्त 1) adj. *a) sehr heiss* Çat. Br. 1,2,1,13. — *b) stark geglüht:* हेममये कोशे सुतप्ते so v. a. सुतप्तहेममये कोशे MBh. 4,1339. — *c) gut gebüsst:* तपस् *eine gut ausgeführte Kasteiung* M. 11,239. MBh. 12,13566. Spr. (II) 7281. — 2) f. आ (*die brennende*) *Mucuna pruritus* Ratnam. 17.

सुतमिस्रा f. *dichte Finsterniss* Çat. Br. 4,1,2,13 (°आ).

सुतंभर (सुतम् acc. von 1. सुत + भर) 1) adj. *den* Soma *entführend, — an sich nehmend* Ṛv. 5,44,13. (तं रसम्) सुतं भराय (सुतंभराय *zu vermuthen*) सं सृज 9,6,6. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Âtreja, Verfassers von Ṛv. 5,11—14.

सुतर adj. (f. आ) 1) *leicht zu überschreiten:* अपः Ṛv. 6,60,11. MBh. 7,508. — 2) *leicht hinzubringen:* Nacht Ṛv. 10,127,6. — 3) अ° *nicht leicht zu überschreiten* und *nicht leicht zu erforschen* Kir. 5,18.

सुतरणि adj. *leicht zu überschreiten:* Fluss Ṛv. 4,19,6.

सुतराम् (von 6. सु) adv. *noch mehr, in noch höherem Grade; gar sehr, in hohem Grade* MBh. 3,15553. 6,699. Megh. 108. Ragh. 2,52. 7,18. 14,9. 18,24. Kumâras. 1,24. Çâk. 65,17. Z. d. d. m. G. 27,10. Spr. (II) 1283. 1605. 1736. 5555. 6191. Çiç. 9,55. 67. Varâh. Bṛh. S. 12,1. 75,10. Vâgbh. 1,12,3. Kaurap. 34. Kathâs. 5,126. 15,3. 149. 16,44. 18,309. 19,51. 23, 76. 33,9. 34,251. 39,23. 48,137. 50,70. 56,403. 61,21. 106,100. Mârk. P. 62,3. 107,7. Bhâg. P. 3,3,21. 5,8,2. 7,11,10. 8,10,14. 9,4,43. 11,26. Çańk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 239. Verz. d. Oxf. H. 116,*b*,41. Pańkat. 163, 8. Sarvadarçanas. 1,9. 110,16. Kull. zu M. 3,179. 7,38. Comm. zu TS. Prât. 2,25. मय्यप्यास्था न ते चेत्त्वयि मम सुतराम् *wenn du dir Nichts aus mir machst, so mache ich mir noch weniger aus dir* (hiernach die Uebersetzung zu ändern) Spr. (II) 606. सुतरां न *noch viel weniger* Sarvadarçanas. 47,10. नाहं सुतरां पश्यामि *ich sehe nicht ganz gut* Pańkat. 199,24.

सुतर्कारी (6. सु + त°) f. *ein best. Cucurbitacee,* = देवदाली Râǵan. 3,

47 und im ÇKDr. wohl fehlerhaft für च तर्कारी (so auch Nigh. Pr.).

सुतर्दन (6. सु + त°) m. *der indische Kuckuck* Trik. 2,5,19.

सुतर्मन् adj. *gut übersetzend:* Schiff Ṛv. 8,42,3.

सुतल (6. सु + तल) 1) m. = अट्टालिकाबन्ध H. an. 3,692. Med. l. 145. — 2) m. (zu belegen nur n.) N. *einer best. Unterwelt* H. an. Med. Âruṇikop. in Ind. St. 2,178. VP. 204. Bhâg. P. 2,1,27. 5,40. 5,24,7. 18. 8, 13,14. 22,32. 10,85,34. Verz. d. B. H. No. 1280. Verz. d. Oxf. H. 13, *a*,39. 42,*b*,30. 74,*a*,46. Pańkar. 2,2,45. Vedântas. (Allah.) No. 70. सुतलालय Bhâg. P. 8,23,9.

सुतल्प n. *ein schönes Lager* Pańkar. 1,6,39.

1. सुतवत् (von 1. सुत) adj. *das Wort* सुत *enthaltend* Ait. Br. 6,9.11. — Vgl. सुतावत्.

2. सुतवत् (von 3. सुत) adj. *reich an Söhnen* Varâh. Bṛh. S. 68,42.

सुतवस्करा f. *eine Mutter von sieben Söhnen* (3. सुत) Trik. 2,6,4.

सुतश्रेणी (3. सुत + श्रे°) f. *Salvinia cucullata Roxb.* AK. 2,4,2,6. — Vgl. प्रत्यक्श्रेणी.

सुतष्ट adj. *wohl ausgearbeitet, künstlich gemacht:* Wagen Ṛv. 7,34,1. मन्त्र 2,35,2.

सुतसुत (3. सुत + 3. सुत) m. *Enkel* Mârk. P. 129,7.

सुतसोम 1) adj. *der den Soma bereitet, fertig hat, eine Libation bringt* Ṛv. 1,2,2. 44,8. 142,1. 2,12,6. 8,32,12. 5,37,2. यो मे कृणी सुतसोमः पृणाति 10,28,2. *wobei der Soma bereit ist:* अध्वर 8,55,1. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Bhîmasena von der Draupadî MBh. 1,2451. 3827. 8039. 8042. 3,11913 (°मात्रे zu lesen). 7,979. 1087. VP. 4,20,11 (श्रुतसोम Wilson). — 3) f. आ N. pr. einer Gattin Kṛshṇa's Hariv. 9196. श्रुतसोमा die neuere Ausg.

सुतसोमवत् (von सुतसोम) adj. *unter denen solche sind, die den Soma bereitet haben:* नरः Ṛv. 10,69,11.

सुतसोमावदान n. Gâtakamâlâ 81.

सुतात्मज (3. सुत oder सुता + आ°) m. *Enkel*, f. आ *Enkelin* AK. 2,6,1,29.

सुतान (6. सु + तान) adj. *wohl klingend* Pańkar. 1,11,2.

सुतापति m. *Tochtermann* Schol. zu Kâtj. Çr. 423,3.

सुताभाव m. nom. abstr. von सुता *Tochter* Kathâs. 1,14 (सुताभावे zu schreiben).

सुतार (6. सु + तार, तारा) 1) adj. (f. आ) *a) sehr hell* R. 6,73,32. Varâh. Bṛh. S. 8,18. शङ्ख Kathâs. 86,74. — *b) sehr laut* Spr. (II) 127. — *c)* im Sâṁkhja Bez. einer der 9 Arten von तुष्टि Tattvas. 39. einer der 8 Arten von Siddhi 41. neutr. Gauḍap. zu Sâṁkhjak. 51. — *d) mit einem schönen Augenstern versehen:* लोचन Bhâg. P. 4,25,31. — 2) m. *a) ein best. Parfum* (vgl. तार 16) 19) Suçr. 2,259,6. — *b)* N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,19. Wilson, Sel. Works 1,211. — 3) f. आ N. pr. *a)* einer Tochter Çvaphalka's VP. 4,14,2. — *b)* einer Apsaras Kâlakakra 4,31.

सुतारका (6. सु + ता°) f. N. pr. einer Göttin, die die Befehle des 9ten Arhant's ausführt, H. 44.

सुतार्णव (3. सुत + अ°) m. Titel eines Werkes Verz. d. B. H. 290,2.

सुतार्थिन् adj. *sich einen Sohn wünschend* M. 3,262.

सुताल (6. सु + ताल) m. *ein best. Tact:* पाणिताले: सुतालैश्च (पाणितालसु° ed. Bomb.) शम्पाताले: समैस्तथा MBh. 13,1398.

सुतावत् (von 1. सुत; सुतऽवत् Padap.) adj. VS. Prât. 3,96. *der Soma bereitet hat* Ṛv. 1,3,5. 84,9. 3,25,4. 8,17,3. 4. 26,23. 86,4. Vâlakh. 3,6.

सुतासुतिन् (von 1. सुत + असुत) adj. *der Gekeltertes* (Soma) *und nicht Gekeltertes* (Milch u. s. w.) *hat* TBr. 2,6,15,1.

सुति s. कुरु° und पृत्सुति.

सुतिक्त 1) adj. *sehr bitter.* — 2) m. *eine best. Arzeneipflanze*, = पर्पट Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. आ *eine best. Cucurbitacee*, = कोशातकी Râǵan. im ÇKDr.

सुतिक्तक 1) adj. *sehr bitter.* — 2) m. Bez. zweier Pflanzen: = पारिभद्र Gaṭâdh. im ÇKDr. = भूनिम्ब Çabdar. ebend.

सुतिन् (von 3. सुत) adj. *einen Sohn* (oder *Söhne*) *habend* Spr. (II) 2144.

सुतिन्तिडा f. = तिन्तिडी *Tamarindus indica* Râǵan. 11,165. °डी Dhanv. 5,18.

सुती (von सुतीय्) adj. Vop. 3,61.

सुतीक्ष्ण 1) adj. *überaus scharf* (eig. und übertr.): दंष्ट्राः सुतीक्ष्णाग्राः MBh. 1,5935. *Pfeil* Hariv. 13419. R. 4,21,6. Ṛt. 6,27. वाक्य MBh. 1, 7660. R. 5,28,1. — 2) m. *a)* Bez. zweier Pflanzen: = शोभाञ्जन und श्वेतशिग्रु Râǵan. im ÇKDr. — *b)* N. pr. eines Muni, Bruders des Agastja, R. 1,1,40 (43 Gorr.). 3,9,31. 16,11. Ragh. 13,41. Bhaṭṭ. 4,5.

सुतीक्ष्णक m. *ein best. Baum*, = मुष्कक Râǵan. 11,212.

सुतीभू (3. सुत + 1. भू) *zum Sohne werden:* °भूत Kathâs. 73,56.

सुतीय् (von 3. सुत), °यति *Jmd* (acc.) *wie einen Sohn behandeln* Sâh. D. 271,20.

1. सुतीर्थ n. 1) *eine gute Strasse:* कर्न्न इन्द्रः सुतीर्थाभयं च Ṛv. 4,29, 3. 8,47,11. — 2) *ein sehr heiliger Badeplatz* Spr. (II) 3270. — 3) *ein Gegenstand hoher Verehrung:* उपलब्धसुतीर्थकृति Bhâg. P. 3,16,6. — 4) *ein guter Lehrer* Çikshâ in Ind. St. 4,268. Mâlav. 11,16 (तीर्थ ed. Bomb.).

2. सुतीर्थ 1) adj. (f. आ) *b) gut zum Ziele führend:* (धीः) सुतीर्था (सुपारा TS.) नो असद्वशे VS. 4,11. — *a) leicht zugänglich:* Flüsse und andere Gewässer MBh. 2,375. Hariv. 3189. R. 2,56,33. 91,71. 103,24 (111,30 Gorr.). R. Gorr. 2,87,15. 98,5. Çiva MBh. 14,195 nach der Lesart der ed. Bomb. — 2) m. N. pr. eines Fürsten (v. l. सुनीथ) VP. 462, N. 10.

सुतीर्थक n. *ein sehr heiliger Badeplatz* oder N. pr. MBh. 3,6024. 6026.

सुतीर्थराज् m. N. pr. eines Berges Çatr. 1,352.

सुतुक (6. सु + तुक und dieses von तुक् = तक्) adj. (f. आ) *rasch laufend, flüchtig;* überh. *behend* Naigh. 4,1. Nir. 4,18. अग्निः सुतुकः सुतुकेभिरश्वैः Ṛv. 10,3,6. मर्तो यो अस्मै सुतुको ददाश 1,149,5. आर्पयच्छिदस्मै सुतुका अवेषन् 178,2. वृत्रा करः सुतुका so v. a. *brachtest zum Fliehen* 6, 22,10. 7,18,9. 10,42,3.

सुतुकन adj. zur Erklärung von सुतुक Nir. 4,18.

सुतुङ्ग m. 1) *der höchste Stand eines Planeten* Satkṛtjamuktâvalî im ÇKDr. — 2) *Kokosnussbaum* Hâr. 100. Râǵan. 11,47. — 3) N. pr. einer Oertlichkeit MBh. 7,2851. सतुङ्ग ed. Bomb.

सुतुम् (6. सु + तुम्) adj. *schön tönend* Vop. 3,151.

सुतूलिका und सुतूली f. *eine schöne Matratze* Weber, Râmat. Up.

321. 323.

सुतृप् adj. *leicht zu sättigen:* अ° *unersättlich:* वृक Bhâg. P. 4,29,53. 7,15,10. 10,1,67. 38,42. 60,37. 11,21,28. der Comm. zerlegt das Wort in असु (= प्राण) + तृप्.

सुतृष्ण (?) N. pr. eines Reichs Hiouen-thsang 1,17. fgg.

सुतेकर (सुते loc. von 1. सुत + कर) adj. *beim* Soma *thätig* (1. कर) oder *beim* Soma *recitirend* (2. कर) RV. 10,71,9.

सुतेगृभ् (सुते + गृभ्) adj. *in den* Soma *greifend* (um zu schöpfen) RV. 5,44,5.

सुतेजन (6. सु + ते°) m. 1) *Alhagi Maurorum Tournef.* Bhâvapr. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Kriegers MBh. 7,7009.

सुतेजस् 1) adj. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,226 (proparox.). *a) schneidig:* क्षुर AV. 8,2,17. — *b) schön glänzend* Khând. Up. 5,12,1. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Gṛtsamada MBh. 13,2000. entweder dieses oder das vorangehende सुचेतस् fehlerhaft. — *b)* des 10ten Arhant's der vergangenen Utsarpiṇî H. 51.

सुतेजा f. *eine best. Pflanze,* = आदित्यभक्ता Râǵan. 4,182. सुतेजस् m. ÇKDr. Dieses wäre möglich, wenn eine unregelmässige Contraction im Texte angenommen würde.

सुतेजित adj. *stark geschärft, sehr scharf:* Pfeile MBh. 5,7169. 6,3183.

सुतेमनस् (सुते loc. von 1. सुत + मनस्) m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Çâṇḍiljâjana Ind. St. 4,372. fg.

सुतेरण (सुते + रण) adj. *beim* Soma *sich ergötzend* RV. 10,104,7.

सुतैल adj. *gutes Oel gebend;* f. आ ein N. der महाज्योतिष्मती Râǵan. 3,71.

सुतोय adj. (f. आ) *schönes Wasser habend:* Fluss Varâh. Bṛh. S. 16,12.

सुतोष adj. *leicht zufrieden zu stellen* R. 3,19,11.

सुत्य (von 1. सु) 1) adj. in Verbindung mit अहन् oder n. mit Ergänzung von अहन् *Kelterungstag,* Soma-*Tag* Kâtj. Çr. 6,4,3. 14,1,23. fg. Âçv. Çr. 7,1,3. Lâtj. 1,3,1. 17. 20. Çâṅkh. Çr. 5,10,13. MBh. 5,4802 nach einer von Nîlak. erwähnten Lesart. सुत्याह्ने (so nach Aufrecht) Verz. d. Oxf. H. 7,*b*,9 v. u. — 2) f. सुत्या P. 3,3,99. Vop. 26,186. *die feierliche Kelterung des* Soma: स्वस्ति ते सोम सुत्यामशीय VS. 5,7. TS. 2,5,5,5. Ait. Br. 6,34. Âçv. Çr. 6,11,15. सुत्यार्थ 12,4,15. Çat. Br. 3,1,3,28. 2,2,7. 3,4,19. सोम° 12,8,2,12. Kâtj. Çr. 4,6,15. 7,5,9. Lâtj. 1,4,23. 5,5,1. °मास 10,10,6. — Verz. d. Oxf. H. 47,*b*,10. — Vgl. अद्य°, श्वः°, सद्यः°.

सुत्यज adj. *leicht loslassend, — entfliehend:* Agni RV. 8,49,16.

सुत्रात adj. *wohlbeschützt* Çat. Br. 5,5,4,12. 12,7,1,14.

सुत्रात्र adj. 1) *wohl schützend* RV 5,70,3. 6,51,11. — 2) *wohl beschützt:* रयि RV. 6,68,7.

सुत्रामन् adj. *wohl beschützend* RV. 10,63,10. AV. 18,3,61. Beiw. und Bein. Indra's AK. 1,1,1,38 (सू° nicht der Text, sondern Rudra zu AK. nach ÇKDr.). H. 172. Halâj. 1,53. RV. 6,47,12. fg. 10,131,6. VS. 10,31. fg. 19,85. 20,33. 35. TS. 2,2,8,4. Çat. Br. 5,5,4,1. Kâtj. Çr. 15,10,6. Âçv. Çr. 3,9,3. सुत्रामाणमिति (RV. 10,63,10) पठन् Verz. d. Oxf. H. 268,*a*,26. सुत्रामश्री adj. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 26,14. pl. Bez. einer Klasse von Göttern unter dem 13ten Manu VP. 3,2,36. Bhâg. P. 8,13,32. — Vgl. सूत्रामन्, सौत्रामणी.

सुत्वक्क (von 6. सु + त्वच्) adj. *eine schöne Haut habend:* आनन Suçr. 2,137,20.

सुत्वन् (von 1. सु) 1) adj. (f. सुत्वरी P. 4,1,7) P. 3,2,103. Vop. 26,69. Soma *kelternd* AK. 2,7,10. RV. 10,99,11. AV. 20,128,1. — 2) m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Kairiçi Ait. Br. 8,28. — Vgl. पाक°, सोम°, सौत्वन.

सुदंशित adj. *überaus dicht:* Pfeile MBh. 5,7184. सुसंशित ed. Bomb.

सुदंष्ट्र 1) adj. *schöne Spitzzähne habend:* Kṛshṇa MBh. 5,3384. — 2) m. N. pr. *a)* eines Sohnes des Kṛshṇa Hariv. 8058. 9182. — *b)* eines Sohnes des Çambara Hariv. 9254. — *c)* eines Adoptivsohnes des Asamańǵas Hariv. 2039. — *d)* eines Râkshasa R. 6,35,15.

सुदंसस् adj. *herrliche Thaten verrichtend:* Indra RV. 1,62,7. 9. 3,32, 8. die Marut und Andere 1,85,1. 159,1. 2,2,3. 6,70,6. 8,10,3. 10,66, 4. सुदंससा श्रवसा या विभासि (उषः) 1,92,8. 3,61,4. ते सूनवः स्वपसः सुदंससः 1,159,3.

सुदक्ष 1) adj. *sehr geschickt, — klug, — tüchtig;* meist von Göttern: त्वं दक्षैः सुदक्षः RV. 1,91,2. 10,91,3. वीर 3,4,9. 6,19,8. होता 2,9,1. Soma 9,87,2. 105,4. 108,10. अन्धस् 4,16,1. 8,81,4. Mitra-Varuṇa 7,66,2. Indra 1,101,9. 10,47,4. die Açvin 3,58,7. Agni 3,23,2. 5, 11,1. 7,1,6. 2,3. 8,19,13. Savitar 6,71,1. TS. 1,2,3,1. — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. — Vgl. सौदक्ष, सौदक्षेय.

सुदक्षिण 1) adj. *a) sehr geschickt* MBh. 8,109. — *b) überaus liebenswürdig, — zuvorkommend* MBh. 13,99. — *c) der eine treffliche Rechte hat:* Indra RV. 7,32,3. 8,33,5. — 2) m. N. pr. *a)* eines Fürsten der Kâmboǵa MBh. 1,6995. 2,1912. 5,590. काम्बोजाः ससुदक्षिणाः 6,662. — *b)* des Sohnes eines Pauṇḍraka Bhâg. P. 10,66,27. fgg. — 3) f. आ N. pr. der Gattin Dilîpa's Ragh. 1,31. 2,64. 3,67.

सुदग्धिका f. *eine best. Pflanze,* = दुग्धा Râǵan. 7,41.

सुदण्ड (6. सु + दण्ड) m. *eine Calmus-Art,* = वेत्र Râǵan. 5,94.

सुदण्डिका f. *eine best. Pflanze,* = गोरक्षी Râǵan. 5,94.

सुदत्त (6. सु + दत्त) Kârikâ zu P. 7,4,47. gaṇa संकलादि zu P. 4,2, 75. 1) m. N. pr. *a)* eines Sohnes des Çatadhanvan Hariv. 2037. सुदान्त die neuere Ausg. — *b)* eines reichen und *freigebigen* Mannes, bekannter unter dem Beinamen Anâthapiṇḍada, Burnouf, Intr. 24. Schiefner, Lebensb. 258 (28). — 2) f. आ N. pr. einer Gattin Kṛshṇa's Hariv. 9179. 9187. — Vgl. सौदत्त.

सुदत्र adj. *gute Gaben gebend* Naigh. 4,3. Nir. 6,14. ये रत्नधा वसुविद्यः सुदत्राः RV. 1,164,49. Agni 7,8,3. Tvashṭar 34,22. VS. 2,24. Indra SV. I, 4,2,3,7.

1. सुदन्त् m. *ein schöner Zahn:* सुदता so v. a. *durch schöne Zähne* Bhâg. P. 3,23,33.

2. सुदन्त् adj. *schöne Zähne habend* P. 5,4,141. f. °दती MBh. 1,3891. 3,15585. Ragh. 6,37. Çrut. 36. Gît. 10,3. Kathâs. 39,83. Kaurap. 19. Mârk. P. 123,20. Bhâg. P. 4,15,5. 25,22. 26,23. 7,4,11.

सुदन्त 1) adj. *mit schönen Zähnen versehen:* वक्त्र R. 5,32,48. — MBh. 8,1765 fehlerhaft für सुदान्त (so ed. Bomb.) — 2) m. *a) Schauspieler* ÇKDr. und Wilson. — *b)* N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,

123. — 3) f. ई N. pr. des Weibchens eines Weltelephanten ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — Vgl. सौदत्तेय.

सुदम्भ adj. *leicht zu bewältigen* zur Erklärung von दभ्र NIR. 3,20.

सुदयित adj. *sehr geliebt, — am Herzen liegend:* अस्त्र MBH. 5,7258.

सुदरिद्र adj. *sehr arm* HARIV. 1264.

सुदर्भा f. *eine best. Pflanze,* = इक्षुदर्भा RÂGAN. 8,127.

सुदर्श adj. = सुदर्शन VOP. 26,199. 1) *leicht zu erblicken, sich den Augen Anderer nicht entziehend:* सर्वभूतानाम् MBH. 1,1944. R. 2,54,23. hierher oder zu 2) compar. ṚV. 1,127,5. — 2) *lieblich anzusehen, ein angenehmes Aussehen habend* MBH. 12,2005. = प्रसन्नवक्त्र NILAK.

सुदर्शन 1) adj. (f. आ) = सुदर्श VOP. 26,199. a) *leicht zu erblicken, — schauen:* यतिभिः VOP. 5,26. — b) *lieblich anzusehen, ein angenehmes Aussehen habend, schön, prächtig:* पूर्णचन्द्र° (मुख) MBH. 11,638. 13,103. 120. पर्णशाला R. 2,56,17. तूणा 4,2,14. चन्द्र VIKR. 38,11. BHÂG. P. 4,24,51. 10,38,14. — 2) m. a) *Geier* H. ç. 194. ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — b) N. pr. α) verschiedener Personen: eines Fürsten von Mâlava MBH. 2,123. 7,7011. 9400. eines Sohnes des Feuergottes und der Sudarçanâ 13,120. eines Sohnes des Çaṅkhaṇa R. 1,70,39 (72,28 GORR.). 2,110,31. des Khanitra R. GORR. 2,119,28. des Arthasiddhi HARIV. 828. des Dhruvasaṁdhi RAGH. 18,34. VP. 387. BHÂG. P. 9,11,5. Verz. d. Oxf. H. 81,b,7. des Dadhîki 64,a,17. des Agamîḍha HARIV. 1799. des Bharata BHÂG. P. 5,7,3. eines Schwiegersohnes des Pratîka 9,2,18. N. pr. eines Fürsten von Uggajinî Verz. d. Oxf. H. 152,b,20. von Pâṭaliputra HIT. 4,6. N. pr. eines Muni BHÂG. P. 1,9,7. eines Vidjâdhara 10,34,12. 11,16,29. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,a,17. eines Spielers KATHÂS. 52,292. fgg. eines Autors Ind. St. 1,469. सुदर्शनाचार्य HALL 92. 180. Bei den Buddhisten N. pr. eines Buddha LALIT. ed. Calc. 5,15. eines Patriarchen WASSILJEW 35. 45. 58. 74. TÂRAN. 42. 45. 58. fg. SCHIEFNER, Lebensb. 310 (80). eines Fürsten der Nâga LALIT. 380. eines Kakravartin VJUTP. 92. pl. einer Klasse von Göttern 82. BURNOUF, Intr. 202. 615. fg. LALIT. ed. Calc. 171,7. Bei den Gaina N. pr. des 5ten unter den 9 weissen Bala H. 698. des Vaters des 18ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî 38. — β) eines Gambû-Baumes MBH. 6,273. = मेरुजम्बुद्रुम (woraus ÇKDR. und WILSON zwei Bedd. machen) MED. n. 223.; vgl. 3) e) δ). — γ) eines Berges VJUTP. 102. TAITT. ÂR. 1,31,2. R. 4,44,23. — δ) eines Dvîpa MBH. 6,188. 191. — 3) f. आ a) *eine Nacht in der lichten Hälfte eines Monats* TBR. 3,10,1,1. — b) *Befehl* (आज्ञा) H. an. MED. — c) *Cocculus tomentosus* RATNAM. 227. = ओषधिभेद H. an. MED. — d) *eine Art Branntwein* H. an. — e) N. pr. α) einer Tochter Durjodhana's von der Narmadâ MBH. 13,103. einer Princessin PAÑKAT. ed. orn. 53,19. 55,22. 25. — β) der Stadt Indra's GAṬÂDH. in Verz. d. Oxf. H. 191,a,37. — γ) eines Lotusteiches R. 2,52,96. 4,40,47. — δ) eines Gambû-Baumes MBH. 13,4862. R. 4,44,56. = मेरुजम्बू H. an.; vgl. 2) b) β). — 4) f. ई N. pr. der Stadt Indra's H. an. — 5) n. a) (sc. चूर्ण) *ein best. aus vielen Species gemischtes Pulver* ÇÂRÑG. SAṀH. 2,6,12. — b) N. pr. α) der Stadt Indra's MED. H. ç. 34. — β) eines Tîrtha BHÂG. P. 10,78,19. — 6) m. (nach den Lexicographen) und n. Vishṇu's *Discus (die Sonnenscheibe)* AK. 1,1,1,23. H. 222. H. an. MED. HALÂJ. 1,26 (neutr.). GAṬÂDH. in Verz. d. Oxf. H. 190,b,17. NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,109. fgg. MBH. 1,1178. 6,2599. HARIV. 2745. 5562. KATHÂS. 50,56. BHÂG. P. 1,8,13. 4,15,16. 5,24,3. 28. 8,4,19. 6,7. 20,30. 9,4,51. 5,12. 11,27,27. PAÑKAR. 1,1,80. 2,83. 2,2,73. 4,3,168. SARVADARÇANAS. 64,17. 65,1. 4. Verz. d. Oxf. H. 64,b,9. °चक्र 100,a,12. PAÑKAT. 47,5. सुदर्शनास्त्र BHÂG. P. 3,19,22. — Vgl. महा°, लघु°, सौदर्शनिका fgg.

सुदर्शनभाष्य n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 279,b,42.

सुदर्शनविजय m. Titel eines Schauspiels MACK. Coll. 1,111.

सुदर्शनसंहिता f. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 107,a, No. 163. fg.

सुदर्शनीय adj. *leicht zu schauen* MBH. 9,2544.

सुदर्शिनी f. = सुदर्शन 3) e) γ) R. GORR. 2,52,34.

सुदल (6. सु + दल) 1) m. N. zweier Pflanzen: = क्षीरमोरट RATNAM. im ÇKDR. = मुचुकुन्द RÂGAN. 10,105. — 2) f. आ desgl.: = तरणी (तरुणी ÇKDR.) RÂGAN. 10,128. = शालिपर्णी (शालपर्णी ÇKDR.) 4,17.

सुदशन adj. (f. आ) *schöne Zähne habend* MÂRK. P. 21,18. BRAHMA-P. in LA. 50,19.

सुदा adj. *viel —, gern gebend* ṚV. 8,67,4.

सुदातु adj. *leicht theilbar:* सौभगा सुदात्वपरिह्वृता ṚV. 8,67,8.

सुदान n. *eine schöne —, reichliche Spende* SPR. (II) 2765. fg.

सुदानु adj. *reichlich triefend,* theils eigentlich von den Marut, Indra u. s. w., theils so v. a. *strotzend* oder *mit vollen Händen austheilend* (z. B. von Opferern, Göttern). Am häufigsten von den Âditja und Marut gesagt. सेदग्ने अस्तु सुभगः सुदानुर्यस्त्वा पिप्रीषति ṚV. 4,4,7. स इत्सुदानुः स्ववाँ ऋतावा यो वां दाशति 6,68,5. 7,96,4 (vgl AV. 14,2,72). देवयवः 8,92,7. सुदानवः पृणाति तं नरः 9,74,4. सुदानवः । विश्वे जुषन्त कामिनः 6,16,8. Agni 3,26,1. 29,7. 6,2,4. Indra 6,38,1. 66,5. die Âditja 1,141,9. 5,67,4. 6,67,2. 7,61,3. 66,5. die Marut 1,15,2. 23,9. 39,10. 40,1. आ यं नरः सुदानवो दिवः कोशमचुच्यवुः 5,53,6 u. s. w. AV. 4,15,2. 7. 9. 6,30,1. die Açvin 1,180,6. 184,4. 3,58,7. Götter überh. ṚV. 6,51,15. 10,65,11. 66,12. सा नः सुदानुर्मृळयन्ती देवी गम्याः 5,41,18. AV. 7,20,4. 18,3,61.

सुदान्त 1) adj. *wohl gezähmt:* Rosse MBH. 8,1765 nach der Lesart der ed. Bomb. — 2) m. a) *ein* Pratjekabuddha TRIK. 1,1,13. — b) N. pr. eines Sohnes des Çatadhanvan HARIV. 2037 nach der Lesart der neueren Ausg. (सुदत्त die ältere).

सुदान्तसेन m. N. pr. eines Arztes Verz. d. Oxf. H. 316,b,25.

सुदाम (= सुदामन्) 1) m. a) pl. N. pr. eines Volkes R. GORR. 2,70,18, v. l. für सुदास; in den andern Ausgaben st. dessen सुदामन् als N. pr. eines Berges. — b) N. pr. eines Hirten im Gefolge Kṛshṇa's PAÑKAR. 3,7,27. — 2) f. आ a) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBH. 9,2623 (besser दामा ed. Bomb.). 2628. — b) N. pr. eines Flusses R. 2,71,1.

सुदामन् 1) adj. P. 3,2,74, Schol. *gern —, reichlich gebend* VOP. 26,68. ṚV. 6,20,7. — 2) m. a) *Wolke* H. an. 3,435. MED. n. 226. — b) *Meer* ÇABDAR. im ÇKDR. — c) N. pr. gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123 (eines Mannes). α) pl. eines Volkes MBH. 6,362 (VP. 192). — β) eines Für-

sten von Daçârṇa MBh. 3,2707. — γ) eines Gandharva R. 6,92,70. Mârk. P. 109,55. — δ) eines Hirten im Gefolge Kṛshṇa's Verz. d. Oxf. H. 24, *a*, N. 1. 25, *a*, 4. Wilson, Sel. Works 1,175. — ε) eines armen Brahmanen, den Kṛshṇa reich machte, Brahmavaiv.-P., Kṛshṇaǵanmakh. 112 nach ÇKDr. — ζ) eines Kranzwinders (vgl. 4. दामन्) Bhâg. P. 10,41,43. — η) eines Fürsten Kull. zu M. 8,110. fehlerhaft für सुदास्. — ϑ) des Elephanten Indra's Trik. 1,1,62. — ι) eines Berges H. an. Med. (nicht *Berg* überh., wie ÇKDr. und Wilson angeben). MBh. 2,1020 (könnte auch N. pr. eines Fürsten sein). R. 2,68,18. Schol. zu P. 4,3,112. fg. — κ) eines Flusses Pańkav. Br. 22,18,1. — Vgl. सौदामनी.

सुदामन 1) m. N. pr. eines Rathgebers des Ǵanaka R. 1,70,10. — 2) n. *eine best. mythische Waffe* R. 1,29,19. सुदारुणा ed. Bomb.

सुदामिनी f. N. pr. der Gattin Çamîka's Bhâg. P. 9,24,43.

1. सुदाय m. *Hochzeitsgeschenk* H. 520.

2. सुदाय adj. *ein schönes Hochzeitsgeschenk gebend:* °संबन्धिभ्यो लब्धं सौदायिकम् Dâjabh. 124,2 v. u.

1. सुदारु n. *gutes Holz* Spr. (II) 4626.

2. सुदारु 1) adj. *gutes Holz liefernd.* — 2) m. N. pr. eines Berges, = पारियात्रिक H. 1031.

सुदारुण adj. (f. आ) *sehr streng, — heftig, überaus schrecklich:* तपस् MBh. 5,7359. उत्पाताः 16,54. युद्ध Mârk. P. 104,13. अनावृष्टि R. 1,8,12. अस्त्र R. ed. Bomb. 1,27,19 (oder n. als N. einer best. mythischen Waffe). n. *etwas Schreckliches* Hariv. 5892.

सुदारुमूल m. *Alhagi Maurorum Tournef.* Râǵan. 4,44.

सुदावन् adj. P. 3,2,74, Schol. *gern —, reichlich gebend* ṚV. 1,76,3.

सुदास् (सुऽदास् Padap.) 1) adj. *ein treuer Verehrer* (der Götter) ṚV. 1,47,6. कस्मै सस्रुः सुदासे अन्वापयः 5,53,2. रातहव्याय दाशुषे सुदासे 7,19,6. 20,2. 53,3. 60,8. — 2) m. N. pr. eines berühmten Fürsten der Tṛtsu, Sohnes des Divodâsa mit dem patron. Paiǵavana Nir. 2,24. ṚV. 1,63,7. 112,19. विश्वामित्रो यदवहत्सुदासम् 3,53,9. अश्वं राये प्र मुञ्चता सुदासः 11. 7,18,5. fgg. 25,3. 32,10. 33,3. 64,3. 83,1. fgg. Ait. Br. 7,34. Çâṅkh. Çr. 16,11,1. 4. Gobh. 1,9,10. M. 7,41, wo mit mehreren Hdschrr. सुदाः पैजवनश्चैव zu lesen ist. — Die gangbare Etymologie ist nach Nir. 2,24 = कल्याणदान; nach unserer Ansicht könnte दास् = दाश् sein.

सुदास m. N. pr. 1) pl. eines Volkes R. Gorr. 2,70,18. v. l. सुदाम und सुदामन्. — 2) eines Fürsten: सुदासस्य तीर्थम् Bhâg. P. 3,1,22. eines Grosssohnes des Ṛtuparṇa Hariv. 816. eines Sohnes des Sarvakâma VP. 4,4,19. Bhâg. P. 9,9,18. des Ḱjavana 22,1. VP. 4,19,18. des Bṛhadratha Bhâg. P. 9,22,41. Vaters von Mitrasaha Verz. d. Oxf. H. 10,*a*,11. Ueber die wahrscheinliche Identität von सुदास und सुदास् s. Muir, ST. 1,119. fgg. — Vgl. सौदास.

सुदास्तर compar. zu सुदास् 1): अर्यो दिवो नपाता सुदास्तराय ṚV. 1,184,1. भूरिं चिदर्यः सुदास्तराय *reichlich* (gebet) *dem der getreuer ist als der Unfromme* 185,9.

सुदिति adj. in einer Formel (mit Anklang an अदिति): सुदितिरस्यादित्येभ्यस्त्वादित्यां जिन्व Vait. 22.

सुदिन 1) adj. (f. आ) *hell, klar* (nur von Tag und Morgen); übertragen *heiter, ungetrübt* ṚV. 7,11,2. अह्ना यदिन्द्र सुदिना व्युच्छान् 30,3. रेवदुच्छन्तु सुदिना उषासः 1,124,9. 7,90,4. उभे अहनी सुदिने विवस्वतः 10,39,12. — 2) n. *a) klarer Himmel, serenum, ein klarer Tag; gute Zeit* Naigh. 3,6 (= सुख). सूरिभ्यः सुदिना व्युच्छान् ṚV. 7,18,21. सुदिनेषह्नाम् 4,37,1. सूषाश्च मे सुदिनं च मे VS. 18,6. अशस्तिमेषि सुदिने बाधमानः AV. 17,1,17. सुदुघा पृश्निः सुदिना (acc.) मरुद्भ्यः 5,60,5. MBh. 3,812. 12,3705 (pl.). चित्रं सुदिनं तदभूद्दिनम् Kathâs. 110,84. Spr. (II) 2566 (pl.). Râǵa-Tar. 3,247. Brahmavaiv.-P., Çrîkṛshṇaǵanmakh. 43 nach ÇKDr. — *b)* N. pr. eines Tîrtha (neben अहस्) MBh. 3,6070. — दिन hat in diesem comp. wohl die Bed. *licht;* दिन kommt im ṚV. sonst nur noch in मध्यंदिन vor. — Vgl. दुर्दिन.

सुदिनता f. nom. abstr. von सुदिन *ein klarer Tag:* दुर्दिनं सुदिनतां याति Spr. (II) 1067.

सुदिनत्व (wie eben) n. *serenitas*, übertr. *Glückszeit:* अह्नाम् ṚV. 2,21,6. 3,8,5. 23,4. 7,88,4. 10,70,1.

सुदिनाय् (wie eben), °यते *sich aufklären, heiter werden* P. 3,1,17, Vârtt. 2.

सुदिनाह (सुदिन + अह = अहन् *Tag*) n. *ein heiterer Tag* P. 2,4,29, Vârtt. 2. Schol. zu P. 5,4,90. AK. 3,6,3,29.

सुदिव् adj. *schön leuchtend:* Agni ṚV. 10,3,5.

सुदिव n. *ein schöner Tag* AV. 19,8,3. nach P. 5,4,120 ein adj. comp. = शोभनं दिवास्य Schol.

सुदिवस n. *ein schöner, heiterer Tag* Spr. (II) 2054. 5889.

सुदिवातण्डि (6. सु-दिवा + त°) m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 12,8900.

सुदिह् adj. *wohl geglättet, blank, scharf:* Zähne Vait. 10; vgl. अभिदिग्ध AV. 5,18,8, das wohl ebenso zu fassen ist.

1. सुदीति f. *schönes —, helles Flammen:* सुदीती दिदीहि ṚV. 7,1,21. instr. pl. 5,8,4. 25,2. 64,5. 6,48,3.

2. सुदीति 1) adj. *flammend, glänzend:* Agni ṚV. 3,2,13. 17,4. 27,10. नर्यः 5,46,6. कवयः 1,159,4. 8,20,2. 86,12. — 2) m. N. pr. eines Mannes ṚV. 8,60,14. mit dem patron. Âṅgirasa Liedverfasser von ṚV. 8,60 ṚV. Anukr. — 8,60,14 und 86,12 könnte सुधीति gestanden haben.

सुदीदिति adj. = 2. सुदीति. Agni ṚV. 3,9,1. 8,19,4.

सुदीर्घ 1) adj. *sehr lang* (im Raum und in der Zeit): परिघार्गल Kathâs. 18,286. सुदीर्घेणापि कालेन Vjavahârat. im ÇKDr. °काले Spr. (II) 7100. — 2) f. आ *eine Gurkenart* (चीनाकर्कटी) Râǵan. im ÇKDr. सुदीर्घराजीवफला in unseren Hdschrr.

सुदीर्घघर्मा (von सु° + घर्म) f. *eine best. Pflanze,* = असनपर्णी Çabdak. im ÇKDr.

सुदीर्घफलिका (von सु° + फल) f. *eine Art Solanum* Ratnam. im ÇKDr.

सुदीर्घराजीवफला f. *eine Gurkenart* Râǵan. 7,216; vgl. सुदीर्घा und राजिफला.

सुदुःख 1) adj. (f. आ) *sehr beschwerlich:* मार्ग R. 2,28,10. प्रव्रज्या MBh. 5,6029. *überaus schwierig:* पुरुषज्ञान Spr. (II) 7103. mit infin.: सुदुःखा खलु कार्याणां गतिर्विज्ञातुमन्ततः MBh. 4,884. — 2) n. *ein grosses Leid,* pl. Spr. (II) 4766. — 3) °म् adv. *unter Beschwerden, sehr unbehaglich:* अवसं त्वयि सु° MBh. 3,2842. *sehr schmerzvoll:* मात्रा सहाभ्यर्दसि मां (मा

ed. Bomb., das der Comm. als adv. fasst, indem er कुरु ergänzt und सुदुःख als subst. erklärt) R. 2,21,55. तेन त्वामपि शप्स्ये ऽहं सुदुःखमतिदारुणाम् 64,51.

सुदुःखित adj. *sehr betrübt, — unglücklich:* Personen MBh. 3,2412. 5,6045. Mârk. P. 15,59. Bhâg. P. 3,5,3.

सुदुकूल adj. *aus sehr feinem Zeuge bereitet:* °मेखल Rt. 1,4.

सुदुघ adj. (f. आ) *gut milchend* (eine Kuh), überh. *nährend, viel gewährend;* f. आ *eine gute Milchkuh* R̥V. 1,4,1. 164,26. 186,4. 2,35,7. 6,35,4. 7,18,1. 9,77,1. इषं दुहन्सुदुघाम् 10,122,6. 5,60,5. AV. 7,105,1. 12,4,35. VS. 19,56. Morgen und Nacht R̥V. 2,3,6. Gewässer 7,36,6. 43,4. 10,43,9. — Vgl. सुदुह्.

सुदुराधर्ष adj. *ganz unerträglich:* यदा वः (so die neuere Ausg.) सुदुराधर्षं दानवेभ्यो भयं भवेत् Hariv. 2787.

सुदुरासद adj. *dem sehr schwer beizukommen ist* R. 6,6,20.

सुदुरुक्ति f. *sehr harte Worte* Bhâg. P. 4,8,14.

सुदुर्गम adj. *sehr schwer zugänglich:* शैलपृष्ठ MBh. 3,14311.

सुदुर्जय 1) adj. *sehr schwer zu besiegen, — bewältigen:* सर्वास्त्रविदुषो देवैरपि सुदुर्जयाः MBh. 3,1943. 5,7420. 6,3901. R. 6,75,51. क्रोधः सुदुर्जयः शत्रुः Spr. (II) 7511. मूत्रदोषाः Suçr. 2,328,10. अस्त्र R. 1,56,8. *sehr schwer zu ersiegen, — erlangen:* विष्णुपद Bhâg. P. 4,12,25. — 2) m. *a)* Bez. *einer best. Truppenaufstellung* Kâm. Nîtis. 19,45. — *b)* N. pr. α) eines Sohnes des Suvîra MBh. 13,95. — β) eines Brahmanen Târan. 132. — 3) f. आ N. einer der 10 Erden bei den Buddhisten Vjâḍi beim Schol. zu H. 233.

सुदुर्ज्ञेय adj. *sehr schwer zu erkennen, — kennen zu lernen* MBh. 12,9673.

सुदुर्दर्श adj. = सुदुर्दृश Comm. zu R. 7,33,5.

सुदुर्दृश adj. *sehr schwer zu sehen* Mârk. P. 104,34. *sehr schwer anzublicken* R. 7,33,5.

सुदुर्बल adj. *überaus schwach* Spr. (II) 7104.

सुदुर्बुद्धि adj. *sehr einfältig, — thöricht:* Person MBh. 3,2312.

सुदुर्भग adj. (f. आ) *sehr unglücklich* Bhâg. P. 6,19,25.

सुदुर्भिद adj. *sehr schwer zu sprengen* MBh. 7,3110.

सुदुर्मति adj. *sehr thöricht* oder — *übel gesinnt* MBh. 6,1991.

सुदुर्मनस् adj. *sehr kleinmüthig, — betrübt* MBh. 15,386. Kathâs. 86,69.

सुदुर्लभ adj. *sehr schwer zu erreichen, — erlangen* MBh. 12,3615. R. 3,53,46. Z. d. d. m. G. 27,88. Brahmavaiv.-P., Çrîkṛshṇagânmakh. 97 nach ÇKDr. Pańkar. 1,15,23. Vop. S. 176. mit infin. *schwer zu* MBh. 3,1728. fg.

सुदुर्वह adj. *sehr schwer zu tragen* MBh. 13,1918. राज्य R. 6,112,7.

सुदुर्विद adj. *sehr schwer zu wissen:* धर्मप्रश्न MBh. 3,13628.

सुदुश्चर adj. 1) *sehr schwer zu betreten, ganz unzugänglich:* सुदुश्चरो गिरिश्चायं पत्तिनामपि R. 2,97,11. — 2) *sehr schwer auszuführen:* तपस् M. 1,34. Sûrjas. 1,3.

सुदुष्कर adj. (f. आ) *sehr schwer zu machen, — vollbringen* MBh. 1,6118. 12,9673. Bhâg. P. 4,8,69. इमां चेदापदं घोरां तराम्यद्य सुदुष्कराम् (सुदुस्तराम्?) *sehr schwer zu ertragen* MBh. 10,262.

सुदुष्कृत n. *eine sehr grosse Uebelthat, — Sünde:* प्राप्नुवन्ति सुदुष्कृतम् MBh. 13,502. प्राप्नुवन्तीह दु° ed. Bomb.

सुदुष्ट adj. *sehr schlimm —, böse:* वाक्य R. 3,53,61.

सुदुष्प्रसाध्य adj. *mit dem sehr schwer fertig zu werden ist:* Feind Spr. (II) 1843.

सुदुष्प्रेक्ष्य adj. *sehr schwer zu sehen, — zu Gesicht zu bekommen* MBh. 13,983.

सुदुस्तर adj. *sehr schwer zu überschreiten, — passiren, — überwinden:* पङ्क Hit. I,4. भवार्णव Bhâg. P. 10,2,31. योगचर्या 11,29,1. तपस् Verz. d. B. H. 233,6.

सुदुस्तार adj. (f. आ) dass. MBh. 6,2337.

सुदुस्त्यज adj. *sehr schwer aufzugeben, dem man sehr schwer entsagt* MBh. 5,7203. Bhâg. P. 11,29,46.

सुदुःसह adj. *sehr schwer zu ertragen, ganz unüberwindlich* Ragh. 3,37. Spr. (II) 347.

सुदुःस्पर्श adj. *sehr unangenehm für das Gefühl:* वायु Bhâg. P. 3,17,5.

सुदुह् adj. (f. आ) *sich willig melken lassend:* Kuh Spr. (II) 4616. — Vgl. सुदुघ.

सुदूर adj. *sehr weit, — entfernt* AK. 3,2,18. दूरात्सुदूरे *in der allerweitesten Ferne* Muṇḍ. Up. 3,1,7. सुदूरम् adv.: गत्वा R. 2,52,96. नीत्वा Daçak. 65,14. सुदूरपराहतत्व so v. a. *in sehr hohem Grade, vollständig* Avajavagranthagâḍâdhârî im ÇKDr.

सुदृढ adj. *sehr fest* Çabdar. im ÇKDr. AV. 10,2,3. पाश Bhâg. P. 11,29,39. °स्मृति Kâm. Nîtis. 18,37. *gut verschlossen:* Gemach Weber, Kṛshṇâg. 266.

सुदृढत्वचा f. *Gmelina arborea* Râgan. 9,35.

सुदृश् 1) adj. (im Veda f. ई) *a) scharfsichtig:* स्पशः R̥V. 9,73,7. Agni (hierher oder zu *b*) 3,17,4. 6,15,10. दर्शनात्तस्य सुदृशो विद्यानां पारदृश्वनः Kâm. Nîtis. 1,7. — *b) schön aussehend, ansehnlich:* पृष्टि R̥V. 4,16,15. श्रिये सुदृशो वपुरस्य सर्गाः 23,6. 5,44,2. तवं श्रिया सुदृशो देव देवाः 5,3,4. सूर्यस्य श्रिया सुदृशी हिरण्यैः 1,122,2. — *c) schönäugig:* आस्य Bhâg. P. 10,30,23. gewöhnlich subst. f. *ein schönäugiges Mädchen* Spr. (II) 785. Z. d. d. m. G. 27,13. Kathâs. 7,78. 25,264. 44,185. 47,107. 109,139. Verz. d. Oxf. H. 137,*b*, No. 267. Pańkar. 3,12,8. गोप° 13,18. LA. (III) 89,10. — 2) m. pl. Bez. einer Klasse von Göttern bei den Buddhisten Lalit. ed. Calc. 171,7. Burnouf, Intr. 202. 615.

सुदृशीक adj. gaṇa क्रत्वादि zu P. 6,2,118. *schön anzusehen, — aussehend* R̥V. 4,16,4. Agni 5,4,2. अश्व 7,77,5. Soma 9,86,45.

सुदृशीकरूप adj. *schönfarbig:* Feuer R̥V. 4,5,15.

सुदृशीकसंदृश् adj. *einen prächtigen Anblick gewährend:* Ushas R̥V. 7,77,2.

सुदृश्य adj. 1) *leicht zu erblicken, sich den Augen nicht entziehend* MBh. 12,13325. — 2) *schön anzusehen, hübsch:* सुन्दरमुख Pańkar. 1,14,82.

सुदृष्ट 1) adj. *gehörig angesehen:* सर्वाः सुदृष्टाः कुरुत शान्ताम् *seht euch alle die Çântâ gehörig an* R. 1,17,23. तेजसा च सुदृष्टो त्वं न करिष्यति कश्च न MBh. 1,7734. सुदृष्टः क्रियतां लोकः *sieh dir die Welt noch einmal gehörig an* ruft man einem dem Tode Verfallenen zu MBh. 7,1269. 1847. eben so सुदृष्टं कुरु जीवलोकम् R. 7,68,20. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,358 nach der Lesart der ed. Bomb. सुदेष्ट ed. Calc.

सुदृष्टि m. *Geier* (*gute Augen habend*) Dhanv. 6,95.

सुदेष्ठा m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,354. सुदेष्ण ed. Bomb.

1. सुदेव m. *ein rechter, wirklicher, guter Gott* Nir. 3,27. Varuṇa Ṛv. 8, 58,12. 10,95,14 (vgl. Çat. Br. 11,5,1,18). AV. 20,136,12. Çat. Br. 7,5,2,52.

2. सुदेव 1) adj. *a) die rechten Götter habend, von einem guten Gotte behütet:* सुदेवः सुवीरः स मर्त्यः । यं त्रायध्वे Ṛv. 5,53,15. wessen Bote Agni ist, den nennt man सु° 1,74,5. 84,18. दाशुषे 8,5,6. Vâlakh. 7,4. पितरः TS. 3,2,8,3. — *b) für die rechten Götter bestimmt:* बर्हिस् VS. 21,48. TBr. 3,6,13,1 (oder zu *a*). — 2) m. N. pr. verschiedener Personen: Kâçjapa Taitt. Âr. 2,18. ein Brahmane MBh. 3,2660. Heerführer des Ambarîsha 12,3617. 3622. Sohn des Harjaçva und Fürst von Kâçi 13,1952. Fürst von Vidarbha R. 7,78,3. Sohn des Akrûra Hariv. 2087. des Pauṇḍra Vâsudeva 6587. 6626. des Kaṅku 758. VP. 4, 3,15. des Kampa Bhâg. P. 9,8,1. des Devaka 24,21. VP. 4,14,5. des Vishṇu Bhâg. P. 4,1,7. N. pr. eines Autors Verz. d. Tüb. H. 13. — Mârk. P. 114,26. 123,16. — 3) f. आ N. pr. verschiedener Frauen: Gattin Ariha's, eine Âṅgejî, MBh. 1,3777. Gattin Vikuṇṭhana's, eine Dâçârhî, 3789. — Hariv. 2026 (सन्देवा die ältere Ausg.). 9194.

सुदेवन n. *leidenschaftliches Würfelspiel* MBh. 3,2588.

सुदेवि (metrisch für सुदेवी) f. N. pr. der Gattin Nâbhi's und Mutter Ṛshabha's Bhâg. P. 2,7,10.

सुदेव्य n. *die Schaar der rechten, — guten Götter:* इयं नं उस्रा प्रथमा सुदेव्यम् (व्युच्छतु) Ṛv. 10,35,4. याभिः सुदासं ऊहथुः सुदेव्यम् 1,112,19.

सुदेश m. *ein guter, passender Ort* Weber, Kṛshṇag. 270,1.

सुदेष्ट m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,358 (VP. 190). सुदष्ट ed. Bomb.

सुदेष्ण (6. सु + देष्ण) 1) m. N. pr. *a)* pl. eines Volkes MBh. 6,354 nach der Lesart der ed. Bomb. सुदेष्ठा ed. Calc. — *b)* eines Sohnes des Kṛshṇa Hariv. 6697. VP. 578. Bhâg. P. 10,61,8. eines Adoptivsohnes des Asamaṅgas Hariv. Langl. 1,169. सुदंष्ट्र die gedruckten Texte. — 2) f. आ N. pr. *a)* der Gemahlin des Königs Bali MBh. 1,4211. Hariv. 1690. — *b)* der Gemahlin des Königs Virâṭa MBh. 4,80. 252. fgg. 374. fgg.

सुदेष्णु f. N. pr. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,16 (wohl विराटभार्या zu lesen; also = सुदेष्णा).

सुदेह m. *ein schöner Körper* Bhâg. P. 9,14,35.

सुदोघ adj. (f. आ) *gut milchend* so v. a. *spendend:* रोदसी Ṛv. 3,15,6.

सुदोह adj. *sich willig melken lassend:* °गो Trik. 3,3,192.

सुदोहन adj. (f. आ) dass.: सुदोहनामकृणोद्ब्रह्मणो गाम् ved. Citat beim Schol. zu P. 3,3,130. zur Erklärung von सुदुघ Nir. 11,43.

सुद्यु (6. सु + द्यु = दिव्) m. N. pr. eines Sohnes des Kârupada Bhâg. P. 9,20,3.

सुद्युत् adj. *schön leuchtend:* Agni Ṛv. 1,140,1. 143,3. 8,23,4.

सुद्युम्न 1) adj. (f. आ) *glänzend:* घृताची Ṛv. 3,19,2. — 2) m. N. pr. eines Fürsten Maitrjup. 1,4. Ind. St. 1,199. MBh. 2,327. 12,667. fgg. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 41. Sohn eines Manu MBh. 13,6263. 6831. Hariv. 72. 636. fgg. VP. 98. 350. Mârk. P. 111,12. 15. Bhâg. P. 8,5,7. 9,1,22. Verz. d. Oxf. H. 39,*a*,26. 80,*a*,37. ein Sohn Abhajada's Bhâg. P. 4,19,1.

सुद्योत्मन् (द्यो° von 1. द्युत्) adj. *glänzend:* Agni Ṛv. 1,141,12.

सुद्रविणस् adj. *reich an Gut, treffliche Habe besitzend:* Aditi Ṛv. 1, 94,15. Agni 10,61,21. TBr. 3,5,9,1.

सुद्रु m. *starkes Holz, ein tüchtiger Balken:* (आ नमे) नेमिं तष्टेव सुद्र्वम् Ṛv. 7,32,20. नि सुद्र्वं दधतो वक्षणासु 10,28,8.

सुद्विज adj. (f. आ) *mit schönen Zähnen versehen* MBh. 3,2465. Bhâg. P. 3,20,30. 4,21,15. 24,46.

सुधन 1) adj. *reich:* ग्राम Ṛv. 5,34,8. — 2) m. N. pr. verschiedener Männer Wilson, Sel. Works 2,24. Schiefner, Lebensb. 319(89). Târan. 308. Çuk. in LA. (III) 37,2. — Vgl. सौधन्य.

सुधनुस् m. N. pr. eines Sohnes des Kuru Hariv. 1801. VP. 455. Bhâg. P. 9,22,4. 5. — Wassiljew 40. fg. Târan. 2. 12. fg. 18 (सुधनु und सुधानु). 46. N. pr. eines Vorfahren Çâkjamuni's LIA. 2, Anh. II.

सुधन्वन् 1) adj. *einen guten Bogen führend* H. an. 3,435. Med. n. 225. Ṛv. 5,42,11. 57,2. VS. 16,36. Pâr. Gṛhj. 2,17. R. Gorr. 2,109,9. Bhâg. P. 3,21,37. — 2) m. *a)* ein N. Vishṇu's H. ç. 73. — *b)* ein N. Tvashṭar's oder Viçvakarman's H. an. Med. Vater der Ṛbhu; s. सौधन्वन. — *c)* Bez. *einer best. Mischlingskaste: der Sohn eines ausgestossenen* Vaiçja M. 10,23. — *d)* N. pr. verschiedener Personen: Âṅgirasa Çat. Br. 14,6,3,1. MBh. 2,2315. fgg. 5,1188. fgg. 13,1764. 4148. ein Sohn Vairâǵa's und Hüter des Ostens Hariv. 273. fg. ein von Mândhâtar besiegter Fürst MBh. 7,2281. ein Sohn des Sambhûta Hariv. 715. des Ahînagu 825. fg. des Abhajada 1657. des Kuru 1801. fg. Fürst von Sâṁkâçja R. 1,71,16. fgg. (73,15. fgg. Gorr.). ein Sohn des Çâçvata VP. 4,5,12. des Satjadhṛta 19,19. — Verz. d. Oxf. H. 254,*a*,7. fgg. 258,*a*,15. fgg. Verz. d. B. H. 114 (29).

सुधय् (von 2. सुधा), °यति *erquicken* Bhâg. P. 5,8,22. स्वधयति ed. Bomb.

सुधर m. N. pr. eines Arhant Târan. 309.

1. सुधर्म m. *das gute Recht, Gerechtigkeit:* सुधर्मः स्थापितः पथि R. 7. 6,40. सुधर्मस्याविरोधेन Mârk. P. 109,8.

2. सुधर्म 1) adj. *Gerechtigkeit übend, wo Gerechtigkeit geübt wird.* — 2) m. N. pr. *a)* eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 11,*a*,26. — *b)* eines Mahâbrahman Lot. de la b. l. 105. — *c)* pl. einer Gruppe von Kiṁnara Lot. de la b. l. 3. — 3) f. आ *a)* N. pr. der Gattin Mâtali's MBh. 5,3519. 3521. — *b)* N. der Versammlungshalle der Götter AK. 1,1,1 44. H. 178. MBh. 2,84. Hariv. 6565. 6569. 15350. 15538. 15542. R. 2, 56,32. 81,10 (82,9 Gorr.). Ragh. 17,27. Kathâs. 106,163. Bhâg. P. 1. 14,34. 38. 10,50,55. 68,35. 70,17. 11,30,4. Pańkar. 1,4,66. VP. 5,21, 14. 38,7. Lot. de la b. l. 219. — 3) f. ई = सुधर्मा *b)* Comm. zu AK. nach ÇKDr. — Vgl. सौधर्म.

सुधर्मन् 1) adj. P. 6,2,117, Schol. Vop. 6,28. *a) wohl stützend, — wahrend* in einer Formel VS. 38,14. — *b) Gerechtigkeit übend:* Kṛshṇa Hariv. 6569. क्षत्रिय Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,151 (als N. pr. von Aufrecht gefasst). — 2) m. *a)* N. pr. eines zu den Viçve Devâḥ gezählten Wesens Hariv. 11536. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 74,*b*,31. der Daçârṇa MBh. 2,123. 1063. eines Sohnes des Dṛḍhanemi Hariv. 1076. fg. des Kitraka 1921. pl. Götterklassen unter verschiedenen Manu VP. 268. fg. Mârk. P. 94,5. 23. 28. sg. bei den Ǵaina N. pr. eines Gaṇâdhipa H. 32. Colebr. Misc. Ess. 2,216. 316.

fg. Ind. St. 3,127. Wilson, Sel. Works 1,299. fg. 304. 336. — b) = देवसभा und कुटुम्बिन् Uṇâdik. im ÇKDr.

सुधर्मिन् adj. = सुधर्मन् 1) b) Daçak. 10,7 fehlerhaft für सुधर्मन्, wie die ed. Calc. liest.

सुधर्मिष्ठ adj. (f. आ) *seinen Pflichten genau nachkommend* u. s. w.: प्रजाः MBh. 3,13217.

सुधर्ष und सुधर्षण adj. *dem man leicht Etwas anthun kann* Vop. 26,199.

1. सुधा (6. सु + 2. धा) f. *Wohlbefinden, Behagen*: सुधायां मा धेहि परमे व्योमन् AV. 17,1,6. सुधायां ह वै वाजी सुहितो दधाति Ait. Br. 3, 39. 47. fg. *Himmel* nach Sâj.; vgl. सुधायम् TS. 5,5,10,7.

2. सुधा (6. सु + धा = 3. धा) f. 1) *der Trank der Götter, Nektar* AK. 1,1,1,44. 3,4,18,104. H. 89. an. 2,256. Med. dh. 26. Halâj. 1,133. सुधां क्षीरनिधिं मथ्नाति Siddh. K. zu P. 1,4,51. MBh. 1,8322. 3,13158. 13161. Hariv. 373. R. 2,61,13. 5,3,68. चान्द्रमसी Ragh. 2,39. Speise der Schlangen Spr. (II) 5148. Suçr. 1,159,4. त्वदधरसीधुसुधा Gît. 10, 12. Spr. (II) 1537. 2817. 3239. 4005. 4680. 4881. 5897. 5934. 6330. 6413. 7599. Kathâs. 12,139. 29,58. 42,224. Mârk. P. 81,54. Kaurap. 46. वाणी °स्पर्धिनी Sâh. D. 41,14. Prab. 60,8. Bhâg. P. 5,2,12. 8,5,10. Pañkar. 1,7,9. Pañkat. ed. orn. 54,24. सुधासार (d. i. सुधा + आसार) Kathâs. 26,32. 38,125. 100,42. °वर्ष 44,21. °सेक 121,238. °पूर Pañkat. 46, 16. °ह्रद Kathâs. 26,69. सूक्तिं कर्णसुधाम् Spr. (II) 7154. कृष्णाङ्घ्रि° Bhâg. P. 3,2,4. वाक्° Kathâs. 22,123. 33,215. शम° Spr. (II) 4585. Râǵa-Tar. 4,381. सदाचार° 3,47. स्मित° Kaurap. 17. Bhâg. P. 3,16,11. — 2) *Milch* Varâh. Brh. S. 54,112. Pañkar. 1, 8, 5 (pl.). 3, 9,3. — 3) *Kalk, stucco* AK. 3,4,18,104. H. an. Med. Hâr. 135. Dhanv. 2,10. 32, 13 (°शर्कराः). (गृहम्) सुधया सितम् R. 4,33,21. °मृत्तिकलेपन MBh. 5, 7477. °पङ्कविलेपन Hariv. 6281. ससुधाकुट्टिमतल R. 2,80,13 (87,16 Gorr.). °तल इव श्रीमान्प्रासादश्चन्द्ररश्मिभिः (अति विराजते) Kâm. Nîtis. 3,14. Suçr. 2,110,12. सान्द्र° Çiç. 4,28. °द्रवानुलेप Mrkkh. 92,6. °भित्ति Daçak. 92,6. सुधावदात MBh. 5,1794. 13,764. R. 4,33,10. °शशाङ्कधवल Varâh. Brh. S. 28,15. °धवलित Halâj. 2,139. Weber, Krshnaǵ. 278. °शुभ्र Spr. (II) 7106. °क्षालित Çiç. 12,62. °धौत Kathâs. 11,31. स्वच्छकान्तिसुधासिक्ताम् — कन्दर्पराजधानीम् 34,14. यशःसुधया शुद्धं व्याधाद्ब्रह्माण्डमण्डलम् Râǵa-Tar. 1,108. am Ende eines adj. comp.: कालान्तरश्यामसुधेषु हर्म्येषु Ragh. 16,18. — 4) *Backstein* H. an. Med.; vgl. सुधामय 2). — 5) Bez. verschiedener Pflanzen: *Euphorbia antiquorum* (oder *eine andere Species*) AK. H. an. Med. Ratnam. 228. Suçr. 1,139, 19. °पयस् 160,18. 163,21. 2,25,17. 62,15. *Sanseviera Roxburghiana Schult.* H. an. Med. *Glycine debilis* Râǵan. 4,18. *Myrobalane* (धात्री) Nânârthadhvanim. im ÇKDr. — 6) *Wasser; Saft* Nânârthadhvanim. im ÇKDr. *Honig* Çabdak. ebend. — 7) *Blitz* Nânârthadhvanim. ebend. — 8) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑–––––––⏑⏑⏑⏑⏑⏑–, ––⏑⏑⏑– Colebr. Misc. Ess. 2,162 (XIII,3). Ind. St. 8,398. fg. — 9) ein N. der Gaṅgâ H. an. Med. — 10) N. pr. der Gemahlin eines Rudra Bhâg. P. 3,12,13. — Vgl. भक्ति°, लघुन्याय°, वाक्य°, व्याख्या°, शक्र°, सौध.

सुधांशु (2. सुधा + अंशु) m. 1) *der Mond* (*dessen Strahlen Nektar sind*) AK. 1,1,2,15. H. 105, Schol. Spr. (II) 1538. 5288. 6039. 7105. Kathâs. 101,128. 115,139. Mârk. P. 107,9. Râǵa-Tar. 4,394. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,502, Çl. 5. यशः° 506, Çl. 20. — 2) *Kampfer* (wie alle Wörter für *Mond*): °तैल *Kampferoel* Râǵan. im ÇKDr.

सुधांशुरत्न n. *Perle* Râǵan. 13,155.

सुधाकण्ठ m. *der indische Kuckuck* (*Nektar in der Kehle habend*) H. ç. 189.

सुधाकर (2. सुधा + आकर) m. 1) *der Mond* (*die Fundgrube des Nektars*) Çabdar. im ÇKDr. Spr. (II) 5913. Verz. d. Oxf. H. 121,b,12 v. u. 141,b, No. 289, Z. 16. 187,b, No. 428, Z. 9. — 2) N. pr. a) eines Grammatikers Siddh. K. zu P. 1,2,6. Colebr. Misc. Ess. 2,48. Verz. d. Oxf. H. 162,b,29. fg. — b) eines Verfassers von Gebeten bei den Tântrika Verz. d. Oxf. H. 101,a,34. — Vgl. प्रबोध°, बोध°.

सुधाकार (2. सुधा + कार) m. *Tüncher* R. 2,80,3. 83,14 (90,13 Gorr.).

सुधाकिर् oder °र adj. *Nektar träufelnd* Sâh. D. 263,9.

सुधाङ्ग (2. सुधा + 3. अङ्ग) m. *der Mond* (*dessen Körper Nektar ist*) Trik. 1,1,85. Hâr. 13.

सुधाजीविन् (2. सुधा + जी°) m. *Tüncher* Trik. 2,10,2.

सुधात adj. = सुधौत (Comm.) *gut gereinigt* Çvetâçv. Up. 2,14.

सुधातर् nom. ag. P. 4,1,97. *guter Ordner* u. s. w. Pañkav. Br. 21, 10,16. Kâtj. Çr. 23,3,1. — Vgl. सौधातकि.

सुधातु adj. 1) *wohlgelegen*: उरुक्षयाय चक्रिरे सुधातु RV. 7,60,1. — 2) etwa *wohlgegründet* so v. a. *wohlhabend*: यज्ञपति VS. 1,12.

सुधातुदक्षिण adj. etwa *derjenige, bei welchem der Opferlohn die richtige Stätte findet* d. h. *wohl angebracht ist* (*der edles Metall als Opferlohn erhält* Comm.): ब्राह्मण VS. 7,46. Kâth. 28,4. Kauç. 67.

सुधादीधिति m. *der Mond* (vgl. सुधांशु) Golâdhj. Tripr. 13.

सुधाद्रव (2. सुधा + द्रव) m. *Tünche* Mrkkh. 92,6. Hiervon denom. सुधाद्रवति *weiss wie Tünche erscheinen* Dhûrtas. 67,15.

सुधाधार (2. सुधा + आ°) m. *der Mond* (*Behälter des Nektars*) Çabdar. im ÇKDr.

सुधाधारा (2. सुधा + 1. धारा) f. *Nektarstrom* LA. (III) 89,4. Gildemeister zerlegt das Wort fälschlich in सुधा + आधार.

सुधानन्दसूरि m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 399,b,1 v. u.

सुधानिधि (2. सुधा + नि°) m. 1) *der Mond* Çabdar. im ÇKDr. — 2) Titel eines astr. Werkes Ind. St. 2,252. तान्त्रिक° ebend. — Vgl. योग°, राधारस°, शिवतत्त्व°.

सुधापाणि adj. *Nektar in der Hand haltend*, m. Bein. Dhanvantari's Çabdârthak. bei Wilson.

सुधाभुज् adj. *Nektar geniessend*, m. *ein Gott* H. 88.

सुधाभृति m. 1) *der Mond*. — 2) *Opfer* Med. t. 227. — सुधासूति eine Hdschr. nach ÇKDr.

सुधामन् (6. सु + धा°) m. N. pr. 1) eines Rshi Hariv. 435. 14153. R. 7,23,1,78. VP. 82, N. 3. 153. 226. Mârk. P. 75,73. Verz. d. Oxf. H. 52,a,39. b,29. Bhâg. P. 5,20,21. — 2) pl. einer Klasse von Göttern unter dem 10ten Manu VP. 3,2,24. — 3) eines Berges VP. 180, N. 3 (सुधाम die ältere, सुधामन् die neuere Ausg.).

सुधामय (von 2. सुधा) adj. (f. ई) 1) *aus Nektar bestehend, Nektar enthaltend*: der Mond und seine Strahlen Z. d. d. m. G. 27,88. Kathâs. 34,165. 101,70. 104,114. वदन Gît. 1,48. सौभाग्यसुधामयी ein Weib

Râǵa-Tar. 4,22. — 2) (aus Backsteinen aufgeführt und) *getüncht:* प्रासाद *Palast eines Fürsten* Çabdar. im ÇKDr.

सुधामित्र (2. सुधा + मित्र) m. N. pr. eines Mannes gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116. — Vgl. सौधामित्रिक.

सुधामुखी f. N. pr. einer Apsaras (*Nektar im Munde habend*) Pańḱar. 1,10,88.

सुधामोदक (2. सुधा + मो°) m. *eine Art Zucker* (तवराज) Râǵan. 14,106.

सुधाय m. = 1. सुधा TS. 5,5,10,7.

सुधायुक (wohl 6. सु + धा°) m. N. pr. eines Mannes; pl. *seine Nachkommen* gaṇa उपकादि zu P. 2,4,69.

सुधायोनि m. f. *die Heimath des Nektars* als Beiw. des Mondes Mârk. P. 56, 2.

सुधारे adj. *in schönem Strahl fliessend* ṚV. 7,36,6. 9,96,24. Soma 109,7.

सुधारश्मि (2. सुधा + र°) m. *Mondstrahl* Gît. 7,40.

सुधारस m. 1) *Nektarsaft* MBh. 13,5291. Kathâs. 21,146. 45,130. Râǵa-Tar. 2,60. 4,212. — 2) *Milch* Pańḱar. 3,6,19.

सुधारसमय (von सुधारस) adj. (f. ई) *aus Nektar bestehend, Nektar enthaltend:* वक्त्र Ḱaurap. 41. शब्दरत्नावली Verz. d. Oxf. H. 193,*a*,13.

सुधावत् (von 2. सुधा) m. N. pr. eines Mannes gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. — Vgl. सौधावति.

सुधावर्षिन् adj. *Nektar regnend;* m. N. pr. eines Buddha Trik. 1,1,15.

सुधावास (2. सुधा + आवास oder 2. वास) 1) m. (*die Stätte des Nektars*) m. als Beiw. des Mondes Weber, Kṛshṇaǵ. 296, N. 7; vgl. das Citat aus Tithjâditattva im ÇKDr. — 2) f. आ *eine Gurkenart,* = त्रपुषी Râǵan. im ÇKDr.

सुधासंग्रह m. Titel eines medicinischen Werkes: राजसिंह° Verz. d. Cambr. H. 24.

सुधासव (2. सुधा + आ°) m. *ein best. kosmetisches Mittel* Bhâg. P. 10,48,5.

सुधासित (2. सुधा + 3. सित) adj. *weiss getüncht* Çâk. 179, v. l. Davon nom. abstr. °ता *die Weisse der Tünche* Kathâs. 1,16.

सुधासिन्धु m. *das Nektarmeer* Ânandal. 8. Spr. (II) 845.

सुधासू m. = अमृतसू *der Mond* H. 104, Schol.

सुधासूति m. 1) *der Mond* Çabdar. im ÇKDr. Râǵa-Tar. 1,279. — 2) *Opfer.* — 3) *Lotus* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. सुधाभृति.

सुधास्रवा f. 1) *Zäpfchen im Halse* Trik. 2,6,31. H. 585. auch सुधास्रवा geschrieben. — 2) *eine best. Pflanze,* = रुदन्ती, अमृतस्रवा Râǵan. 5,58.

सुधाहर m. *Nektar-Entwender,* Bein. Garuḍa's Trik. 1,1,43. Çabdar. im ÇKDr.

सुधाहर्तर् m. desgl. Kathâs. 110,126.

सुधाहृत् m. desgl. H. 231.

सुधि s. 2. सुधी.

1. सुधित (6. सु + 1. धित) adj. P. 7,4,45. 1) *wohlgeordnet, gut eingerichtet; behaglich, bequem:* बर्हिस् ṚV. 7,7,3. अध्वर 4,2,10. प्रयांसि *bereit, aufgetragen* 1,135,4. 6,15,15. 8,49,4. 10,53,2. 70,8. सुधितो दम आ 7,42,4. ओकसि स्वे 4,50,8 (सुहित Ait. Br. 8,26). आ सधस्थे Agni 3,23,1. गर्भ 29,2. 10,27,16. 6,15,2. *wohl befestigt:* स्वरु 4,6,3. 1,167,3. *wohlgesetzt:* मन्त्र 7,32,13. मन्मन् 1,140,11. — आयूंषि 2,27,10. लोक TBr. 3,12,3,4. — 2) *gut aufgenommen, wohlgepflegt;* auch wohl *gut gestimmt, zugethan:* मित्र ṚV. 4,6,7. 5,3,2. 6,15,2. 8,23,8. 10,115,7. सुप्रीते सुधिते Morgen und Nacht VS. 28,14. — 3) *festgesetzt, bestimmt, beabsichtigt:* अर्थं चिदस्य सुधितं यदेतव आवर्तयन्ति दावने ṚV. 8,58,17. परि विश्वानि सुधिताग्नेरश्याम मन्मभिः 3,11,8. — Verdorben zu sein scheint: रिणाति पश्वः सुधितेव बर्हणा 1,166,6, wo स्वधितीव (für स्वधितिरिव) nach 5,7,8 zu vermuthen ist. Eine ähnliche Aenderung scheint वध्रीवर्नेव सुधितेभिरत्कैः 6,33,3 darzubieten, wo अत्क unverständlich ist.

2. सुधित (von 2. सुधा) adj. *nektarähnlich:* °हासनिरीक्षणा Bhâg. P. 10,33,22.

सुधिति = स्वधिति Râjam. zu AK. nach ÇKDr.

1. सुधी f. *ein guter Verstand, Klugheit* Vop. 3,82. Spr. (II) 5817.

2. सुधी adj. comp. Declination P. 6,4,85. fg. Vop. 3,58. fg. सुधि n. 95. सुध्युपास्यः (ohne Nominativzeichen!) P. 1,1,58, Schol. 1) adj. *a*) *von guten —, frommen Gedanken erfüllt* ṚV. 1,51,14. 4,2,14. एतो न्वद्य सुध्यो भवाम 5,45,5. 6,1,7. यदी वाजाय सुध्यो वहन्ति (etwa *gutwillig,* aber eher सुधुरो) 4,21,8. — *b*) *klug, verständig;* subst. *ein kluger Mann* AK. 2,7,4. H. 341. Halâj. 2,178. R. Gorr. 2,1,23. 6,11,46. Kâm. Nîtis. 4,80. Spr. (II) 1297. 1568. 1636. 3848. 4096. 4825. 4833. 4934. 4985. 6452. 6602. 6925. 7115. Gaṇit. Adhimâs. 2. Golâdhj. Ḱhedjak. 8. 11. Kathâs. 39,103. 40,24. 52,286. Râǵa-Tar. 1,177. 4,392. 697. 5,22. Bhâg. P. 1,12,32. 4,7,12. 20,3. 5,19,4. 6,3,26. 7,9,49. Pańḱar. 2,5,12. Hit. ed. Johns. 1180. Bhaṭṭ. 12,6. — 2) m. pl. N. pr. einer Klasse von Göttern im 4ten Manvantara VP. 3,1,16. Mârk. 74,57.

सुधीर adj. *sehr beherzt:* रणे Spr. (II) 3270, v. l.

सुधीवन् (6. सु + धीवन्) adj. P. 3,2,74, Schol.

सुधुर adj. *gut unter dem Joch* (des Streitwagens) *gehend, ein gutes Wagenpferd:* शकेम रायः सुधुरो यमं ते *deine Rosse des Reichthums bei uns anzuhalten* ṚV. 1,73,10. 3,43,4. हरी युक्ता सुधुरा 5,27,2. 43,5. रोहितं सुधुरं कश्यप्राम् 8,3,22.

सुधुर adj. dass.: अत्यो न वाजी सुधुरो जिहानः ṚV. 3,38,1.

सुधूपक m. *das Harz der Pinus longifolia* Râǵan. 12,158.

सुधूम्य m. *ein best. Parfum,* = स्वादु Râǵan. im ÇKDr.

सुधूम्रवर्णा (6. सु-धूम्र + वर्णा) f. Bez. *einer der 7 Zungen des Feuers* (*dunkelroth*) Muṇḍ. Up. 1,2,4. — Vgl. सधूमवर्णा und सधूम्रवर्णा.

सुधृत् (6. सु + धृत्) m. N. pr. eines Sohnes des Mahâvîrja Bhâg. P. 9,13,15. — Vgl. सुधृति.

सुधृत adj. *sehr anhaltend:* स दृंषि सुधृतस्तपन् AV. 13,2,12.

सुधृति (6. सु + धृ°) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Mahâvîra (Mahâvîrja) R. 1,71,7. 8 (73,6. 7 Gorr.). Bhâg. P. 9,13,15. des Râǵjavardhana 2,29. VP. 353. — Vgl. सौधृतेय.

सुधृष्टम (superl. von सु-धृष् von धर्ष्) adj. *sehr muthig:* Narâçaṁsa ṚV. 1,18,19. रोदसी 160,2. die etymologische Bed. scheint nicht zu passen.

सुधोदय (2. सुधा + उ°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 274, *a*, No. 649.

सुधोद्भव (2. सुधा + उ°) 1) m. ein N. Dhanvantari's Trik. 2,7,21;

vgl. सुधापाणि. = 2) f. श्रा *Terminalia Chebula Willd.* Trik. 2,4,15.

सुधौत adj. *gut gereinigt* Suçr. 1,163,12.

1. सुर्नक्षत्र n. *ein gutes Sternbild* AV. 19,7,3.

2. सुनक्षत्र 1) adj. *unter einem guten Sternbilde geboren* u. s. w. — 2) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Marudeva, VP. 463. Bhâg. P. 9,12,11. des Niramitra 22,45. — 3) f. श्रा *a)* Bez. *der zweiten Nacht im* Karmamâsa Ind. St. 10,296. — *b)* N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2627.

सुनति m. N. pr. eines Daitja Hariv. 12696. सुमति die neuere Ausg.

सुनन्द (6. सु + नन्द) 1) m. *a) ein Palast von bestimmter Form* Juktikalpataru im ÇKDr. सुन्दर v. l. — *b)* N. pr. verschiedener Personen: °भरतसंवाद Verz. d. Oxf. H. 13,*a*,17. fg. eines Sâtvata in der Umgebung Krshna's Bhâg. P. 1,14,32. 2,9,14. 4,7,25. 12,22. 19,5. 7,8,39. 8,20,31. 21,16. 10,89,57. eines buddhistischen Çrâvaka Lot. de la b. l. 2. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 4,16. 6,20. — 2) f. श्रा *a) Aristolochia indica* Ratnam. 227. — *b) ein best. gelbes Pigment* H. an. 3,340. Med. d. 43. — *c) Weib* H. an. Viçva im ÇKDr. — *d)* Bein. der Umâ Med. — *e)* N. pr. α) verschiedener Personen: eine Schwester Subâhu's, Fürsten der Kedi, MBh. 3,2604. fgg. 2661. eine Kaikejî und Gattin Sârvabhauma's 1,3769. eine Kâçejî Sârvasenî und Gattin Bharata's 3785. eine Çaibjâ und Gattin Pratîpa's 3797. eine Gattin Krshna's Hariv. 8988 (सुत्रात्ती die neuere Ausg.). Pańkar. 3,15,10. ein anderer N. der Mudâvatî Mârk. P. 116,64. 118,1. eine Thürhüterin Ragh. 6,20. 37. eine Freundin der Umâ Çabdam. im ÇKDr. Mutter Bâhu's und Balin's H. an. — β) eines Flusses Bhâg. P. 8,1,8. — 3) n. N. pr. einer von Tvashtar verfertigten Keule Mârk. P. 116, 18. 63. der Keule Balabhadra's Çabdam. im ÇKDr. — Vgl. सौनन्द.

सुनन्दन (6. सु + न°) 1) m. N. pr. verschiedener Personen: ein Sohn Krshna's Bhâg. P. 10,90,34. Purîshabhîru's 12,1,23. ein Bruder Bhûnandana's Kathâs. 73,94. — 2) f. ई N. pr. eines Flusses H. ç. 166. — 3) n. Bez. *des 12ten* Muhûrta Verz. d. B. H. No. 912.

सुनन्दिनी (6. सु + न°) f. 1) *eine best. Pflanze,* = आरामशीतला Râgan. 10,177. — 2) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑—⏑—, ⏑⏑⏑—⏑—⏑— Colebr. Misc. Ess. 2,161 (VIII, 5).

सुनफा f. = συναφή *eine best. Constellation, wenn nämlich einer der Planeten* (mit Ausnahme der Sonne) *in der zweiten Stelle steht, während der Mond sich in der ersten befindet,* Varâh. Brh. 13,3. fgg. Laghuǵ. 9,1. Verz. d. Oxf. H. 330,*b*,43. fgg.

1. सुनय m. *kluges Benehmen, Klugheit* H. an. 3,314. MBh. 1,129. R. 5,85,13. Kâm. Nîtis. 13,95. 15,32. Spr. (II) 4355.

2. सुनय 1) adj. *sich klug benehmend.* — 2) m. N. pr. *a)* pl. eines Volkes MBh. 6,371 (VP. 193). — *b)* eines Sohnes des Rta VP. 390. — *c)* eines Sohnes des Pariplava VP. 462. Bhâg. P. 9,22,41. — *d)* eines Bruders des Khanitra Mârk. P. 118,23. 25.

सुनयकश्री m. N. pr. eines Mannes Târan. 261.

सुनयन 1) adj. (f. श्रा) *schönäugig, f. ein schönäugiges Mädchen* (= नारी Râǵan. im ÇKDr.) Ragh. 9,52. Çrut. 26. Vikr. 68,7. 8. Prab. 7,5. — 2) *Antilope* Çabdak. im ÇKDr.

सुनयश्री und °मित्र m. N. pr. zweier Männer Târan. 261.

सुनस 1) adj. *mit einer schönen Nase versehen* MBh. 1,723. R. 6,8,1. वदन, वक्त्र, मुख MBh. 3,15688. Bhâg. P. 3,8,27. 10,46,19. शिरस् MBh. 3,16487. 4,1047. 6,3908. 7,1368. — 2) f. श्रा N. pr. eines Flusses MBh. 6,338 (VP. 184).

सुनह m. N. pr. eines Sohnes des Ǵahnu Hariv. 1423. सुमह die neuere Ausg.

सुनाकृत m. *Curcuma Zerumbet Roxb.* Çabdak. bei Wilson. सुनाकृत ÇKDr. nach ders. Aut.

सुनाग m. N. pr.; s. सौनाग.

सुनाथ adj. *eine gute Zuflucht bildend* AV. 12,3,27.

सुनादक (6. सु + ना°) m. *Muschel* Râǵan. 13,124.

सुनाभ 1) adj. *mit einer schönen Nabe versehen:* चक्र MBh. 3,178. 6. 2596. 10,625. Verz. d. Oxf. H. 11,*b*, 17 v. u. धनुस् *mit einem schönen Mitteltheil —, mit einer schönen Griffstelle versehen* R. 1,33,12. — 2) m. *a) ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch* R. Gorr. 1,31, 7. — *b)* N. pr. α) verschiedener Personen: ein Rathgeber des Varuna MBh. 2,380. ein Sohn des Dhrtarâshtra 1,4544. 6,3899. ein Bruder des Vagranâbha Hariv. 8761. 8908. — β) eines Berges MBh. 2, 413. = हिरण्यनाभ, मैनाक Trik. 2,3,2. H. 1028. R. 5,7,36. 39. 55,12. — 3) wohl n. = चक्र *Rad, Discus* Bhâg. P. 3,3,6. 13,31. 19,5. 9,5,6.

सुनाभक m. = सुनाभ 2) *a)* R. 1,30,5.

सुनाँभि adj. *mit guter Nabe versehen* AV. 4,12,6.

सुनाभ्य adj. Verz. d. Oxf. H. 49,*b*,34 wohl nur fehlerhaft für सुनाभ; vgl. 11,*b*,17 v. u.

सुनामद्वादशी f. Bez. *eines best. zwölften Tages* Vahni-P. im ÇKDr.

सुनाँमन् 1) adj. *einen guten Namen führend* AV. 8,6,4. — 2) m. N. pr. verschiedener Personen gana बाह्वादि zu P. 4,1,96. शुभ्रादि zu 123. ein Sohn des Suketu MBh. 1,6989. des Ugrasena 2,598. 7,388. Hariv. 2028. 4778. 9098. VP. 436. Bhâg. P. 9,24,23. des Vainateja MBh. 5,3587. ein Wesen im Gefolge Skanda's 9,2561. ein Daitja Hariv. 12696. सुमनस् die neuere Ausg. — 3) f. सुनाम्नी N. pr. einer Tochter Devaka's und Gattin Vasudeva's Hariv. 1948. 2027. — Vgl. सौनामि, सौनामेय.

सुनायक m. *ein guter Führer* u. s. w., f. सुनायिका P. 7,3,46, Vârtt., Schol.

सुनार m. 1) *Hundemilch* (शुनीस्तन्य). — 2) *Schlangenei.* — 3) *Sperling* H. an. 3,620. Med. r. 238. — Statt सुनारफणाकारो Ind. St. 8,165 ist nach Kern पुना रेफलकारौ zu lesen.

सुनालक (von 6. सु + नाल) m. *Agati grandiflora* Çabdak. im ÇKDr.

सुनास adj. (f. श्रा) *eine schöne Nase habend* Bhâg. P. 3,20,30. 4,8,45. 21,15. 25,22. सुनासाक्षिभ्रुवाणि मुखानि MBh. 3,2197.

सुनासिक 1) adj. dass. Bhâg. P. 4,24,46. — 2) f. सुनासिका *Leea hirta Banks* (काकनासा) Râǵan. im ÇKDr.

सुनासीर s. शुनासीर. pl. (ed. Bomb. शु°) Bez. *bestimmter Götter* Bhâg. P. 4,7,7.

सुनिक m. N. pr. eines Ministers des Ripumǵaja VP. 466 (vgl. Verz. d. Cambr. H. 7,10). der gedr. Text. शुनक.

सुनिकृष्ट adj. *sehr niedrig, — gemein:* योनि MBh. 1,3067.

सुनिखात adj. *tief gegraben* Vjutp. 163.

सुनिखिलम् adv. *vollständig:* तच्च श्रुत्वा सु° Hariv. 7034.

सुनितम्बिनी s. u. नितम्बिन् 1).

सुनिद्र adj. *gut schlafend* Spr. (II) 4427.

सुनिद्रा f. *ein guter Schlaf:* °जननी नृणाम् Pańkar. 2,8,8.

सुनिधि॑ m. *eine gute Stätte:* सुनिर्मथा निर्मथितः सुनिधा निहितः कविः R̥V. 3,29,12. nach Sâj. instr.

सुनिनद adj. *wohlklingend* Kir. 5,27.

सुनिभृतम् adv. *ganz im Geheimen* Hit. 21,8. 73,16.

सुनिमय adj. etwa *leicht zu vertauschen* P. 6,1,50, Vârtt., Schol.

सुनियत adj. *der sich gut zügelt:* वाचा so v. a. *die Rede unterdrückend* MBh. 3,16695.

सुनिर॑ज adj. *leicht auszutreiben* R̥V. 1,10,7.

सुनिरूपित s. u. रूपय् mit नि.

सुनिरूहण n. *ein gutes Ausleerungsmittel* Çârṅg. Saṁh. 3,6,8.

सुनिर्णिक्त s. u. निज् mit निस्.

सुनिर्मथ m. *richtige Ausreibung* (des Feuers) R̥V. 3,29,12.

सुनिर्मल adj. *überaus rein* Açokâvad. 20.

सुनिर्मित m. N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 49,4. 68,1. 378,6.

सुनिर्यास adj. *gutes Harz gebend;* f. आ *eine best. Pflanze,* = झिङ्गिनी Bhâvapr. im ÇKDr.

सुनिशित adj. *gut gewetzt, — geschärft* MBh. 5,7155. 6,3342.

1. सुनिश्चय m. *ein fester Entschluss* R. 7,19,3.

2. सुनिश्चय adj. (f. आ) *vollkommene Gewissheit über Etwas habend* Kathâs. 21,127.

सुनिश्चल adj. *ganz unbeweglich* Açokâvad. 25.

सुनिश्चित 1) adj. *fest entschlossen, — beschlossen, — stehend* H. 1491. Halâj. 2,247. स्थितं मनः शत्रुवधे सुनिश्चितम् R. 3,28,10. सुनिश्चितां मतिं कृत्वा यष्टव्ये R. Schl. 1,8,3. °म् adv. *ganz sicher* Spr. (II) 6192. — 2) m. *ein* Buddha Trik. 1,1,10. H. ç. 80 (मुनि° die Hdschr.).

सुनिश्चितपुर n. N. pr. einer *Stadt* Râǵa-Tar. 4,183.

सुनिषण्ण m. und n. (nämlich शाक) = सुनिषण्णक Trik. 2,4,33. H. an. 4,255. Med. n. 129. r. 266. Suçr. 2,471,17.

सुनिषण्णक m. und n. (nämlich शाक) *Marsilea quadrifolia* (ein als Gemüse gebrauchter Wasserfarn) AK. 2,4,5,14. Râǵan. 4,50. Karaka 1,27. Suçr. 1,72,3. 73,9. 157,21. 221,3. 11. 2,342,20 (n.). Vâgbh. 1,6, 73. Kakradatta 75.

सुनिष्क॑ adj. *mit schöner Kette* oder *schönen Ringen geziert* R̥V. 4, 36,4. 7,56,11.

सुनिष्टप्त adj. *stark erwärmt, ganz flüssig gemacht:* घृत Hariv. 8440. *ganz gar gemacht:* तं मृगं सुमृतं कृत्वा सुनिष्टप्तं च R. Gorr. 2,56,25.

सुनिष्ठित s. u. स्था mit नि.

सुनिष्ठुर adj. *sehr rauh, — hart:* वाक्य MBh. 7,7477.

सुनिस्त्रिंश (6. सु + नि°) m. *ein schönes Schwert* MBh. 6,5639.

सुनीत 1) adj. *a) gut geführt, — geleitet* (eig. und übertr.): चमूः । बलमुख्यैः सुनीता MBh. 2,197. अर्थ Spr. (II) 2979. कर्मन् 5557. नया: 6868. — *b) gut gebahnt:* शिवः पन्थाः सुनीतो ऽत्र मया पूर्वतरं वृतः MBh. 2,1423. = सुनीतिसहित Nilak. — *c) von guter Führung, — gutem Benehmen:* पापं हन्ति पुनीतानां (so beide Ausgg.) पद्माप्नोति सो ऽजरम् MBh. 12,11074. पुनीतानां नहि ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह विद्यत इति स्मृतेर्ज्ञानेन पवित्राणां सांख्यानामित्यर्थः Nilak. — 2) m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Subala, VP. 4,23,3. — 3) n. *gutes —, kluges Benehmen, Klugheit* (Gegens. अपनीत) MBh. 6,585. Spr. (II) 398. 7073. R. 3,46,11.

1. सुनीति॑ und सु॑नीति f. 1) *gute Führung, richtige Leitung:* सुनीतिभिर्नयसि त्रायसे जनम् R̥V. 2,23,4. 10,63,13. TBr. 1,4,8,6 (instr.). R̥V. 6,45, 1. 8,49,11. — 2) *kluges Benehmen, Klugheit* H. an. 3,314. Med. t. 173. Mâlav. 10,14. Kathâs. 19,57. Daçak. 86,6. 7.

2. सुनीति॑ und सु॑नीति 1) adj. *gut führend* R̥V. 10,78,2. 6,47,7. Kauç. 135. Çiva Çiv. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Vidûratha Mârk. P. 116,10. — 3) f. N. pr. einer Gattin Uttânapâda's und Mutter Dhruva's Trik. 1,1,96. H. an. 3,314. Med. t. 173. Bhâg. P. 4,8,8. 15.

सुनीथ॑ P. 6,2,144, Schol. 1) adj. *a) gute Leitung gewährend:* Âditja R̥V. 3,8,8. 5,67,4. दृढाग्रुषे 2,8,2. Sonne 1,35,7. 10. 62,13. 6,51,11. 10,47,2. — *b) gute Führung geniessend:* सुनीथो घा स मर्त्यो यं मरुतः पान्ति R̥V. 8,46,4. — *c) sich gut betragend,* = धर्मशील Uǵǵval. zu Unâdis. 2,2. — 2) m. *a) ein Brahmane* Unâdivr. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr. — *b)* N. pr. verschiedener Personen R̥V. 5,79,2. MBh. 1,2188 (schützt vor Schlangen). 2,297. Hariv. 1750 (verdorben). Kâpaṭava Ind. St. 4, 372. ein Sohn Kr̥shṇa's Hariv. 9186. = Çiçupâla 5888. fg. MBh. 1,7019. 7051. 2,1410. ein Sohn Saṁnati's (Saṁtati's) Hariv. 1592. VP. 462. Bhâg. P. 9,17,8. Susheṇa's 22,40. VP. 409. Verz. d. Oxf. H. 40,*b*,13. Subala's (vgl. सुनीत) Bhâg. P. 9,22,47. ein Dânava Kathâs. 45,48. — 3) f. आ N. pr. einer Tochter Mr̥tju's (*des Todesgottes*), Gattin Aṅga's und Mutter Veṇa's, MBh. 12,2214. Hariv. 293. VP. 99. Bhâg. P. 4,13,18. 24. 14,2. st. dessen सुनीथकन्या Hariv. 74.

सुनील 1) adj. *dunkelblau.* — 2) m. *Granatbaum* Râǵan. 11,76. — 2) f. आ *gemeiner Flachs* Râǵan. 16,74. = चणिका 8,147. *Clitoria ternatea* Lin. und = जरतीतृणा (?) Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. *die Wurzel von Andropogon muricatus* ebend.

सुनीलक m. 1) *Eclipta prostrata Roxb.* (mit den Blättern färbt man *tief dunkelblau*) Râǵan. 4,140. *ein der Terminalia tomentosa ähnlicher Baum* 9,140. — 2) *Sapphir* Râǵan. 13,183.

सुनु adj. n. zum m. f. सुनौ *mit einem schönen Schiffe versehen* Vop. 3,96.

सुनृप m. *ein guter Fürst* Kâlakâkra 1,41.

सुनेतृ (6. सु + ने°) m. Bez. eines der 16 R̥tviǵ Hariv. 11363. sonst उन्नेतृ.

सुनेत्र gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. 1) adj. *einen guten Führer habend* oder *schönäugig.* — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Dhr̥tarâshṭra MBh. 1,3749. des Vainateja 5,3587. des 13ten Manu Hariv. 489. Mârk. P. 94,31. des Suvrata VP. 465, N. 13. N. pr. eines Mâraputra Lalit. ed. Calc. 390,5. eines Kakravâka Hariv. 1217. — 3) f. आ Bez. einer der neun Tushṭi im Sâṁkhja Tattvas. 39. — Vgl. सौनेत्र.

सुनेत्राधिपति m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 89.

सुनौ॑ f. *ein gutes Schiff* VS. 21,7. — Vgl. सुनु.

सुन्द m. unter den Namen Vishṇu's MBh. 13,7034. N. pr. eines

Asura 1,7621. fgg. Hariv. 218. R. 1,26,26. 27,7 (28,7 Gorr.). R. Gorr. 1, 23,24. 3,48,19. Spr. (II) 3661. 5511. Kathâs. 15,135. VP. 147, N. 1. eines Affen R. ed. Bomb. 6,41,3. — Vgl. उप°, देव°, नि°.

सुन्दर 1) adj. (f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. आ verdächtig) *schön* AK. 3,2,1. 3,4,24,163. H. 1445. Med. r. 239. Halâj. 4,4. Personen Spr. (II) 7107. Râga-Tar. 5,76. Pańkar. 1,3,27. fem. MBh. 3,2085. 15583 (अति°). R. 7,5,34. Vishṇu MBh. 13,7034. °त्रिविक्रम Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,4,1. 12, Çl. 48. सुन्दर voc. Kathâs. 13,107. 18,219. Bhâg. P. 9,14,20. सर्वाङ्गसुन्दरी Kathâs. 28,73. 32,103. सर्वाङ्गसुन्दरा (!) Z. d. d. m. G. 14,569,19. °सर्वाङ्ग Pańkat. 184,14. भ्रू Bhâg. P. 4,24,46. 5,18,16. भुज 25,7. मुख 7,4,11. अधर (सुन्दरतर) 3,15,44. भृङ्गीसंगीत° (वासवेश्मन्) Kathâs. 22,103. निराडम्बर° (विज्ञयेश्वर) Râga-Tar. 2,125. स्वभावसुन्दरं वस्तु Spr. (II) 7297. हास Bhâg. P. 1,11,10. गिर् Spr. (II) 6452. ध्वनि° Pańkar. 1,7,3. अमन्दरसस्यन्दसुन्दरेयं (°रीयं?) राजतरंगिणी Râga-Tar. 1,24. अमृतास्वाद° (वासर) Kathâs. 34,130. जाति so v. a. *edel* Spr. (II) 2199. स्वाचारैः कति सुन्दराः 6110. न त्वया सुन्दरं कृतम् so v. a. *gut, recht* Pańkat. 130,4. 164,11. यदि मम मृत्युर्भविष्यति तदपि सुन्दरतरमेव 47,18. 88,15. तदसुन्दरम् *nicht gut, — richtig* Kull. zu M. 4,222. — 2) m. *a)* = तिलक *Clerodendron phlomoides* (nach Watson) Râgan. 10,43. vulgo सुँदरी Sukhabodha im ÇKDr. — *b) ein Palast von bestimmter Form;* s. u. सुनन्द 1) *a).* — *c) der Liebesgott* Çabdârthak. bei Wilson. — *d)* N. pr. verschiedener Personen Burnouf, Intr. 433. ein Fürst LIA. 2,25. ein Sohn Pravillasena's VP. 4,24,12. ein Autor Verz. d. Oxf. H. 137,*b*, No. 269. 385,*b*, No. 492. Haeb. Anth. 236. Notices of Skt Mss. 1,250. ein Schlangendämon Vjutp. 86. — 3) f. ई *ein schönes Weib* und *Weib* überh. AK. 2,6,1,4. H. 505. an. 3,619. Med. Halâj. 2,326. Spr. (II) 1425. 1584. Varâh. Bṛh. S. 103,13. Râga-Tar. 1,254. वर° Kaurap. 22. सुन्दरि voc. R. 3,52,29. Çâk. 38,18. 39,20. 107,9. Mâlav. 41,14. Spr. (II) 1516. Çuk. in LA. (III) 36,19. अन्तःपुर° Ragh. 16,59. Sâh. D. 33,20. मत्तासुर° Kathâs. 29,34. त्रैलोक्य° (voc.) 30,64. खचर° 109,152. नृप° Râga-Tar. 6,138. विद्याधर° Kumâras. 1,7. सकलवैरिवृन्द° Verz. d. Oxf. H. 139,*b*,4. पिक° *Kuckucksweibchen* Z. d. d. m. G. 27,76. — *b) eine best. Pflanze* H. an. Med. (तनु fehlerhaft für तरु). *Solanum indicum* Râgan. 4,136. *Gelbwurz* Çabdak. im ÇKDr. — *c) ein best. Metrum* Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XVIII,3). — *d) eine best. Gottheit,* = त्रिपुरसुन्दरी Tantrasâra im ÇKDr. °भवन Râga-Tar. 5,100. Verz. d. Oxf. H. 94,*b*,25. 99,*b*,35. als Verfasserin mystischer Gebete bei den Tântrika 101,*b*,6. N. pr. einer Fee (योगिनी) Tantrasâra im ÇKDr. — *e)* N. pr. verschiedener Frauenzimmer Kathâs. 10,144. 45,336. 49,205. 57,75. Lalit. ed. Calc. 331,18. eine Tochter Çvaphalka's Hariv. 1918. 2085. Vaiçvânara's VP. 147, N. 7. Gattin Mâljavant's R. 7,5,34. — 4) n. Bez. *des 5ten Buches im* Râmâjaṇa R. Gorr. 1,4,75. 93. im Adhjâtmarâmâjaṇa Verz. d. Oxf. H. 29,*b*,17. — Vgl. दिक्°, पुण्य°, रति°, राम°, रुद्र°, लोक° (in der ersten Bed. auch MBh. 3,15585), व्रज°, शिव°, सर्वाङ्ग°, सार°, सारण°, सिद्धान्त°, सुर°, सुरलोक°, सौन्दर्य.

सुन्दरक (von सुन्दर) 1) adj. *recht schön.* — 2) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 20,117. Daçak. 67,14. — 3) °रिका *a)* N. pr. eines Frauenzimmers Schiefner, Lebensb. 265 (35). — *b)* °तीर्थ N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,8035. °ह्रद desgl. 13,1707. — Vgl. ग्रीष्म°, करिसुन्दरिका.

सुन्दरजामातृमुनि m. N. pr. eines Autors Hall 112.

सुन्दरता (von सुन्दर) f. *Schönheit:* रूपे Spr. (II) 3129. सर्वाङ्ग° Kaurap. 20.

सुन्दरदेव m. N. pr. zweier Autoren Hall 17. 200. Verz. d. B. H. No. 648. Notices of Skt Mss. 1,102. 113.

सुन्दरनन्द m. N. pr. eines Mannes Vjutp. 32. Lalit. ed. Calc. 164,16. fgg. 175,14. fgg. Hiouen-thsang 1,313. — Vgl. सुन्दरानन्द.

सुन्दरपाण्ड्यदेव m. N. pr. eines *Fürsten* Z. d. d. m. G. 27,101. सुन्दरवीरपाण्ड्य v. l.; vgl. LIA. 2,25. 110.

सुन्दरपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 51,15. 52,4. °माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 30,*a*,16. Mack. Coll. 1,89.

सुन्दरंमन्य adj. *sich für schön haltend* Daçak. 85,12.

सुन्दरवंश m. pl. N. pr. eines Volkstammes MBh. 5,2731.

सुन्दरवती (von सुन्दर) f. N. pr. eines Flusses LIA. 1,103.

सुन्दरवर्ण m. N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 4,16.

सुन्दरवीरपाण्ड्य s. सुन्दरपाण्ड्यदेव.

सुन्दरशुक्ल m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 384,*a*, No. 473.

सुन्दरसेन m. N. pr. eines Prinzen Kathâs. 101,46.

सुन्दररुचि m. N. pr. eines Fürsten Târan. 263.

सुन्दरानन्द m. N. pr. zweier Personen Colebr. Misc. Ess. 2,57. Schiefner, Lebensb. 236(6). — Vgl. सुन्दरनन्द.

सुन्दरारण्य n. N. pr. eines *Waldes:* °माहात्म्य Verz. d. Oxf. H. 30,*a*,16. Mack. Coll. 1,89.

सुन्दरीतापनी f. Titel einer Upanishad Ind. St. 1,250. 252. 471. Weber, Râmat. Up. 271. °तापिनी Verz. d. Oxf. H. 390,*b*, No. 35.

सुन्दरीदेवी f. N. pr. einer *Fürstin* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,11, Çl. 42.

सुन्दरीशक्तिदान n. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 1,272. °स्तोत्र 221.

सुन्देश्वर m. *eine Form* Çiva's Mack. Coll. 1,89. 91. LIA. 2,24. fg. 110.

सुन्न m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 7,895. 952.

सुन्वत् m. (nom. सुन्वान्) N. pr. eines Sohnes des Sumantu Bhâg. P. 12,6,75. सुन्वान Verz. d. Oxf. H. 55,*a*,38.

सुन्वान s. सुन्वत्.

सुपक्व 1) adj. *vollständig gar, ganz reif* (eig. und übertr.) AV. 5,29,6. Suçr. 1,161,9. Spr. (II) 5943. Pańkar. 1,6,37. Bhâg. P. 1,8,40. योग 3,15,7. — 2) m. *eine Mango-Art* Çabdak. im ÇKDr.

सुपक्ष adj. *schöngeflügelt* AV. 13,2,2.

सुपक्ष्मन् *mit schönen Augenwimpern versehen* Varâh. Bṛh. S. 12,10.

सुपङ्क m. n. *guter Lehm* Spr. (II) 6588.

सुपतन adj. *gut fliegend* zur Erklärung von सुपर्ण Nir. 3,12. 4,3.

सुपति m. *ein guter Gatte* Hariv. 4833.

1. सुपत्त्र n. *schönes Blatt,* Bez. *des Blattes der Laurus Cassia* Çabdak. im ÇKDr.

2. सुपत्त्र 1) adj. *schöne Flügel* oder *Blätter habend.* — 1) m. *a) ein best. mythischer Vogel* Mârk. P. 1,21. — *b) eine Schilfart* (पञ्चिवाह) Râgan.

8,136. angeblich *Helianthus annuus* 4,176. — 3) f. आ *Asparagus racemosus* Râǵan. 4,119. *Glycine debilis* 19. *Prosopis spicigera* 8,34 = कृद्रजटा 3,67. *Beta bengalensis* Râǵan. im ÇKDr. — 4) f. ई = गङ्गापत्त्री Râǵan. 10,166.

सुपत्त्रक 1) m. *Moringa pterygospermum* Râǵan. 7,26. — 2) f. सुपत्त्रिका *Glycine debilis* Râǵan. 4,17. = जतुका *eine best. Schlingpflanze* 3,114.

सुपत्त्रित adj. *schön mit Federn besteckt:* बाण Hariv. 16314. so ist wohl auch MBh. 8,4246 st. सुपन्त्रित zu lesen.

सुप॑त्नी (von 6. सु + पति) adj. f. *einen guten Gatten —, Herrn habend:* रोदसी R̥V. 6,3,7. अ॒प॒मं॑कृ॒णो॑ड्व॒षसः॑ सुपत्नी॑: 44,23. नारी॑रवि॒ध॒वाः सु॒पत्नी॑: 10,18,7. AV. 11,1,14. VS. 20,40. TS. 1,1,10,1. 3,5,6,1. Indrâṇî TBr. 2,4,2,7.

सुपथ् u. s. w. = सुपथ gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80. nom. सुपन्थास् AK. 2,1,16. H. 984. Spr. (II) 7434. — Vgl. सौपन्थ्य.

सुप॑थ 1) n. (in der späteren Sprache m.) *guter Pfad, gangbare Strasse* Çabdar. im ÇKDr. R̥V. 1,25,12. 42,7. नय॑ सु॒पथा॑ रा॒ये अ॒स्मान् 189,1. 6,64,1. सु॒गोत ते॑ सु॒पथा॒ पर्व॑तेषु 4. 8,86,13. 10,44,2. Nir. 12,42. *der Weg des Rechten:* विषयाकृष्यमाणा हि तिष्ठन्ति सुपथे कथम् Kathâs. 20,192. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 154,*a*,17. fg.

सुपथित्तर compar. zu सुपथिन् P. 8,2,17, Schol.

सुपथ्य॑ 1) adj. *leicht gangbar; sehr zugänglich.* — 2) f. आ = श्वेतचिल्ली *eine Spinatart* Râǵan. 7,127. — 3) n. *ein gangbarer Pfad* VS. 18,11.

सुप॑द् adj. nom. सुपाद्, f. सुपदी P. 5,4,140. gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139. Vop. 3,145. fg. 6,31. *schön —, schnellfüssig:* Saramâ R̥V. 3,31,6.

सुपद n. 1) *ein schönes Wort* MBh. 3,16798. — 2) *das Wort* सु VS. Prât. 4,21. 186. 188.

सुपद्म 1) m. Titel einer Grammatik Verz. d. Oxf. H. 176,*b*, No. 401. 192,*a*, 25. Verz. d. Kop. H. 102,*a*. Colebr. Misc. Ess. 2,47. 56. °धातुपाठ, °परिशिष्ट, °मकरन्द 47. — 2) f. आ *eine best. Wurzel,* = वचा Çabdârthak. im ÇKDr.

सुपप्तनि॑ f. *guter —, rascher Flug:* सु॒प॒प्त॒नी पे॑तथुः क्षोद॑सो म॒हः R̥V. 1,185,5. nach R̥V. Prât. 7,15 Dehnung von °नि; ist wohl als instr. zu fassen.

सुप॑यस् adj. P. 6,2,117, Schol. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,222 (सु॑° Aufrecht).

सुपरमतुरिता f. N. pr. einer Gottheit Kâlakakra 4,32.

सुपराक्रम adj. *überaus mächtig, — gewaltig* Hit. 4,14. सपराक्रम MBh. 1,5996.

सुपरि gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80. Bildung eines Hypokoristikons von einem mit सुपरि beginnenden Namen P. 5,3,84. — Vgl. सौपर्य.

सुपरिक m. Hypokoristikon von सुपरिदत्त u. s. w. P. 5,3,84, Schol.

सुपरिदत्त m. ein Mannsname P. 5,3,84, Schol.

सुपरिपूजित adj. *hoch geehrt* Vjutp. 165.

सुपरिपूर्ण adj. *sehr voll* Vjutp. 12.

सुपरिभाष adj. (f. आ) etwa *mit schönen Erläuterungen, Nutzanwendungen versehen:* कथा: Verz. d. Oxf. H. 47,*a*,11 v. u.

सु॑परिय und सुपरि॑ल m. Hypokoristika von सुपरिदत्त u. s. w. P. 5, 3,84, Schol.

सु॑परिविष्ट (विष्) adj. *wohl zugerüstet* VS. 6,13.

सुपरिव्राज् m. *ein anständiger Mönch* Varâh. Bṛh. S. 51,20.

सुपरिशुद्ध adj. *sehr rein* Vjutp. 26.

सुपरिश्रान्त adj. *sehr ermüdet* MBh. 3,2535.

सुपरीक्षण n. *genaue Prüfung, — Untersuchung* Kâm. Nîtis. 4,2.

सुपरीक्षित adj. *genau geprüft, — untersucht* M. 7,60. 217. Kâm. Nîtis. 7,36. Spr. (II) 405.

सुपरुष adj. *überaus rauh:* वायु Varâh. Bṛh. S. 27,3.

सुप॑र्ण 1) adj. (f. ई) *a) schön geflügelt:* यु॒ज्ञान इ॑न्दो ह॒रितः॑ सु॒प॒र्ण्यः॑ (oder *Adlerweibchen*) R̥V. 9,86,37. उ॒षसः॑ 10,88,19. = रात्रयः Nir. 7,31. — *b) schöne Blätter habend.* — 2) m. *a) ein best. grosser Vogel, Raubvogel: Adler, Geier* (nach H. an. und Med. = स्वर्णचूड); später (schon bei Manu) *ein mythischer Vogel;* wird mit Garuḍa, dem Vehikel Vishṇu's, identificirt (Garuḍa ist aber auch König der Suparṇa). AK. 1,1,1, 25. H. 231. an. 3,231. fg. (सुपर्णः st. सुवर्णः zu lesen). Med. ṇ. 85. Halâj. 1,30. Ǵaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*b*,22. हं॒साः सु॑प॒र्णाः श॒कु॒ना वयां॑सि AV. 12,1,51. मा त्वा॑ श्ये॒न उद्व॑धी॒न्मा सु॑प॒र्णः R̥V. 2,42,2. 1,164, 20. bringt zu den Menschen den Soma 4,26,4. 8,89,8. 9,48,3. 85,11. 86,24. श्ये॒नस्य॑ पु॒त्रः 10,144,4. Ait. Br. 4,20. 6,14. सु॒प॒र्णं व॑स्ते *kleidet sich als Vogel* R̥V. 6,75,11. Nir. 9,19. वयः॑ सु° R̥V. 10,73,11. AV. 1, 24,1. 2,27,2. 30,3. 4,6,3. 20,3. VS. 12,4. 17,72. महत्त् 24,25. 34. 37. Çat. Br. 6,1,2,35. 14,6,2,2. TS. 7,5,8,5. Çâṅkh. Br. 18,4. यक्षरक्षःपिशाचांश्च गन्धर्वाप्सरसो ऽसुरान्। नागान्सर्पान्सुपर्णांश्च पितॄणां च पृथग्गणान् ॥ M. 1,37. 3,196. 12,46. MBh. 3,11646. सुपर्णानां पक्षिणां पन्नगाशिनाम् 5,3586. 7,2572. 12,1315. 13,1373. 16,62. Hariv. 225. 11850. R. 1,39,14. 2,25,31. R. Gorr. 2,25,27. 117,9. 3,33,20. 35,91. 39,15. 29. 43,20. 44,18. 4,18,23. 5,22,29. Ragh. 10,62. VP. 149. Mârk. P. 22,50. Bhâg. P. 3,1,39. 3,3 (so v. a. *wie ein zweiter* Garuḍa). 5,40. 21,22. 28,24. 4,1,24. 18,24. 5,24,6. 8,4,19. 5,29. 18,9. 10,17,1. 11, 11,6. so heissen die Açvin R̥V. 4,43,3. MBh. 1,722. Bildlich insbesondere α) *die Sonne als Vogel* Naigh. 5,4. Nir. 10,45. R̥V. 1,35,7. दिव्य 164,46. 5,47,3. अरुण 10,30,2. 55,6. 114,4. 123,6. 149,3. AV. 7, 41,2. du. *Sonne und Mond* R̥V. 10,114,3. — β) *der Mond* R̥V. 1,105, 1. 164,52. 9,71,9. daher auch = सोम 86,1. 97,33. 10,114,5. — γ) *Wolken* R̥V. 1,164,47. — Drei Suparṇa (vgl. त्रि°) AV. 5,28,8. 18, 4,4. — Nach den Commentatoren so v. a. रश्मि Naigh. 1,5. Nir. 4,3. 7,24. so v. a. अश्व (weil auch *Sonne*) Naigh. 1,14. — *b*) Bez. *einer best. Truppenaufstellung* MBh. 7,795. fg. — *c*) personificirt als angeblicher R̥shi TS. 4,3,2,2. Kâṭh. 39,7. MBh. 12,13566. fgg. Verfasser von Vâlakh. 11. mit dem patron. Târkshjaputra Verfasser von R̥V. 10,144. unter den Devagandharva MBh. 1,2550. 2555. ein Asura 2672. — *d*) N. pr. eines Berges Bhâg. P. 5,20,4. — *e*) = n. *ein best. Abschnitt vedischer Verse:* यः सुपर्णो यजुर्नाम छन्दोगात्रस्त्रिवृच्छिराः MBh. 12,1632. — *f*) *Cassia fistula Lin.* H. an. Med. — 3) f. आ *a) die Mutter* Garuḍa's H. an. Med. Bhâg. P. 6,6,22. nach Sâj. die Mutter von Prâǵâpatja Âruṇi Suparṇeja Ind. St. 2,95. — *b) Lotuspflanze, Lotusteich* H. an. Med. — 4) f. ई *a)* unbestimmte Personification neben Kadrû TS. 6,1,6,1. Çat. Br. 3,2,4,1. 6,2,2. fgg. Kâṭh. 23,10. = गरुडी MBh. 3,14303. fgg. — *b*) N. einer Zunge des Agni Gṛhjâs. 1,22. — *c*) *eine*

best. Schlingpflanze, = पलाशी Râǵan. 3,133. = रेणुका (vgl. सुपर्णिका) 6,114 (v. l. सपर्णी). — 4) n. *ein best. Abschnitt vedischer Verse* (103 an Zahl) Çâṅkh. Çr. 9,20,14. सु° Ind. St. 3,276. N. eines Sâman 244,*a*. — Vgl. त्रि°, मह्रा°, सौपर्ण, सौपर्णेय.

सुपर्णक 1) m. *Alstonia scholaris* Gaṭâdh. im ÇKDr. Râǵan. 12,35. *Cassia fistula Lin.* Ratnam. 21 falsch für सुवर्णक. — 2) f. सुपर्णिका *Glycine debilis* Râǵan. 4,17. = स्वर्णजीवन्ती 3,30. = पलाशी, रेणुका und वाकुची Râǵan. im ÇKDr.

सुपर्णकुमार m. pl. *eine best. Klasse von Göttern* bei den Ǵaina H. 90.

सुपर्णकेतु m. Bein. Vishṇu's oder Kṛshṇa's Halâj. 1,22. MBh. 3,12330. Bhâg. P. 3,33,37.

सुपर्णचित् adj. *als* Suparṇa *geschichtet* VS. 27,45. Çat. Br. 5,7,2,8.

सुपर्णचित्य adj. dass. Verz. d. B. H. No. 259.

सुपर्णयातु m. *best. Dämonen der Gattung* Jâtu ṚV. 7,104,22.

सुपर्णराज m. Bez. Garuḍa's R. 5,3,63.

सुपर्णसद् adj. *auf dem* Suparṇa *sitzend* TS. 4,4,3,1.

सुपर्णसुवन adj. *wo die Adler nisten*: गिरि AV. 5,4,2.

सुपर्णाख्य (सुपर्ण + आख्या) m. *Mesua Roxburghii* Trik. 2,4,20.

सुपर्णाध्याय m. Titel eines Werkes Verz. d. B. H. No. 95. fgg.

सुपर्णिन् (!) m. = सुपर्ण = गरुड Burnouf, Intr. 330.

सुपर्णीतनय m. metron. Garuḍa's Halâj. 1,30.

सुपर्णेय m. metron. von Suparṇâ (nach Sâj.) Ind. St. 2,95. — Vgl. सौपर्णेय.

सुपर्यवसित adj. *glücklich zu Ende geführt* Spr. (II) 3691. MBh. 12,2078. सुपर्यवसितार्थ *vollkommen vertraut mit Etwas* 7887.

सुपर्याप्त adj. *recht geräumig*: गृह M. 7,76.

सुपर्याशीर्दत्त m. ein Mannsname P. 5,3,84, Vârtt. 1, Schol.

सुपर्वण adj. = सुपर्वन् *hoch gefeiert* MBh. 13,1233. Nîlak. fasst सुपर्वणः als gen.

सुपर्वत m. N. pr. eines Sâdhja Hariv. 11537.

सुपर्वन् P. 6,4,144, Vârtt. 1. 1) adj. P. 4,1,12, Schol. *a) mit schönen Knoten versehen*: Pfeil R. 5,23,19. — *b) hochgefeiert, berühmt* Kâm. Nîtis. 1,4. Journ. of Am. Or. S. 6,518 (*of good progeny* Hall). 7,12, Çl. 47 (*deity* Hall). — 2) m. *a) Rohr, Bambusrohr* Trik. 3,3,272. H. an. 3,436. Med. n. 225. Hâr. 108. — *b) Pfeil*. — *c) Rauch* Trik. H. an. Med. — *d) eine Gottheit* AK. 1,1,1,2. Trik. H. 88. H. an. Med. Halâj. 1,4. — *e)* = पर्वन् H. an. Med. — *f)* N. pr. eines zu den Viçve Devâḥ gezählten Wesens Hariv. 11543. eines Sohnes des 10ten Manu Mârk. P. 94,16. Antariksha's VP. 463, N. 14. — Vgl. सौपर्व.

सुपर्वा f. = श्वेतदूर्वा Râǵan. 8,112.

सुपलायित n. *ein Fliehen zu rechter Zeit* Spr. (II) 7121.

सुपलाश adj. *schön belaubt* ṚV. 10,43,4. 135,1. Nir. 12,29.

सुपवि adj. *mit guter Radfelge versehen*: Wagen AV. 4,12,6.

सुपवित्र n. *ein best. Metrum*: *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑, ⏑⏑⏑⏑– – Colebr. Misc. Ess. 2,161 (IX, 9).

सुपाकक adj. f. सुपाकिका P. 7,3,46, Vârtt., Schol.

सुपाकिनी f. *eine der* शटी *verwandte Pflanze* (गन्धपत्त्रा) Râǵan. 6,233.

सुपाक्य n. *eine Salzart* Râǵan. 6,98.

सुपाञ्चालक adj. Schol. zu P. 7,3,12 und zu 1,1,72, Vârtt. 11. Vop. 7,2. 18.

सुपाणि adj. *schönhändig*: Mitra-Varuṇa ṚV. 1,71,9. 3,56,7. die Açvin 1,109,4. Savitar 3,33,6. 7,45,4. VS. 11,63. *eine geschickte Hand habend*: Tvashṭar ṚV. 3,54,12. 7,34,20.

सुपात्र 1) m. N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 52. — 2) n. *a) ein schönes Gefäss* Pańkat. 3,7,30. — *b) eine* (insbes. zum Empfang einer Gabe) *sehr würdige Person* Spr. (II) 2751. 3841. 4256. 5793. 6002. 7189. Praçnottaram. 29 in Monatsberr. d. K. Pr. Ak. d. Ww. 1868, S. 111. Bhâg. P. 7,14,41.

सुपान adj. *bequem —, leicht zu trinken* P. 3,3,128, Schol. Vop. 26,198.

सुपानान्न n. sg. *schöne Getränke und Speisen* Varâh. Bṛh. S. 52,6.

सुपामन् m. N. pr. eines Mannes gaṇa तिकादि zu P. 4,1,154.

सुपार adj. (f. आ) 1) *leicht zu überschreiten*: Flüsse ṚV. 3,33,9. 7,18,5. — 2) *leicht zu ertragen*: गोभिर्मिमितुं दधिरे सुपारम् ṚV. 3,50,3. — 3) *leicht vorübergehend*: Regen ṚV. 1,152,7. — 4) *glücklich hinüberbringend, zum Erfolg führend*: भवा सुपारो अतिपारयो नः ṚV. 6,47,7. सुपारः सुत्वतः सखा 1,4,10. 8,13,2. 3,39,8. धी TS. 1,2,3,1 (सुतीर्था VS.). — 5) Bez. einer der neun Arten von Tushṭi im Sâṁkhja Tattvas. 39.

सुपारक्षत्र adj. *der sein Gebiet leicht bemeistert*: Varuṇa ṚV. 7,87,6.

सुपारग m. unter den 34 Ǵâtaka Çâkjamuni's Vjâḍi beim Schol. zu H. 233. Ǵâtakamâlâ 34. zerlegt sich in 6. सु + पारग.

सुपारण adj. *leicht zu lesen, — studiren* Hariv. 12107.

1. सुपार्श्व m. n. *eine schöne Seite, — Rippengegend*: कट्यौ सुपार्श्वे MBh. 2,907.

2. सुपार्श्व 1) adj. (f. आ) *schöne Seiten, — Seitentheile habend*: धनुस् MBh. 4,1326. गदा 5,2041. — 2) m. *a) Ficus infectoria* Râǵan. 11,125. Dhanv. 5,43. — *b)* N. pr. α) verschiedener Männer Hariv. 9204. ein Fürst MBh. 1,2665. 5,77. ein Sohn des Rukmaratha Hariv. 1079. des Çrutâju VP. 390. des Dṛḍhanemi 453. Bhâg. P. 9,21,27. fg. N. pr. des 7ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 27. — β) eines Râkshasa R. 6,69,14. 7,5,39. 6,93,58 (ed. Bomb.). — γ) eines mythischen Vogels, Sohnes des Sampâti, R. 4,61,34. 50. — δ) eines Berges MBh. 2,1081. Golâdhj. Bhuvanak. 32. VP. 168. Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,9. Mârk. P. 54,20. fg. 56,16. Bhâg. P. 5,16,12. 23. Pańkar. 1,10,47.

सुपार्श्वक m. 1) *Ficus infectoria* AK. 2,4,2,23. — 2) N. pr. *a)* eines Sohnes des Ḱitraka Hariv. 1920. 2088. — *b)* eines Sohnes des Çrutâju Bhâg. P. 9,13,23. — *c)* des 3ten Arhant's in der zukünftigen Utsarpiṇî H. 53.

सुपावन् adj. *gut sich läuternd*: Soma TS. 7,5,20,1.

सुपाश adj. *etwa eine schöne Schlinge führend*: Gaṇeça Verz. d. Oxf. H. 132,*b*,4 v. u.

सुपाशी f. *eine tüchtige Schlinge* AV. 3,11,8.

सुपिङ्गल gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. f. आ Bez. zweier Pflanzen: = ज्योतिष्मती Râǵan. 3,70. = जीवन्ती 26. — Vgl. सौपिङ्गल.

सुपित्र्य adj. *das Väterliche wohl bewahrend* ṚV. 10,115,6.

सुपिप्पल adj. (f. आ) *gute Frucht (Beeren) tragend*: Kräuter ṚV. 7,101,5. AV. 3,17,5. VS. 6,2. 11,38. 48. 21,56. 28,20. TS. 7,5,20,1.

TBr. 2,7,16,4.

सुपिँश् adj. etwa *schmuck:* पिशा इव सुपिशः RV. 1,64,8.

सुपिष्ट m. N. pr. eines Mannes gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112. pl. *seine Nachkommen* gaṇa उपकादि zu 2,4,69. — Vgl. सौपिष्ट fg.

सुपिस् adj. *gut gehend;* Declination P. 8,3,59, Schol. Vop. 3,151.

सुपीडन n. *starkes Drücken* Çabdârthak. bei Wilson.

सुपीत 1) m. N. des 5ten Muhûrta Ind. St. 10,296. — 2) n. *a) Möhre, gelbe Rübe, Daucus Carota* Râǵan. 7,24. — *b) gelber Sandel* Ratnam. 141.

सुपीन adj. *hübsch feist, — dick:* कपोलौ R. 3,52,29.

सुपीवन् adj. P. 3,2,74, Schol. Vop. 26,69.

सुपीवँस् adj. *feist* RV. 10,94,11.

सुपुँ oder सुपूँ adj. *gut läuternd:* पवित्रेण सुप्वा VS. 1,3. सुपुना AV. 12,2,11.

सुपुंसी adj. f. *einen guten Mann habend* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,177.

सुपुङ्ख adj. s. u. पुङ्ख 1). Auch MBh. 8,4246.

सुपुट m. Bez. zweier Knollengewächse: = कोलकन्द Râǵan. 7,83. = विष्णुकन्द 89.

1. सुपुत्र m. *ein guter Sohn* Spr. (II) 1418. 4370. 6428.

2. सुपुत्रँ 1) adj. (f. आ) *treffliche —, viele Kinder habend:* Aditi RV. 3,4,11. TBr. 3,7,5,10. RV. 10,85,25. AV. 14,2,43. MBh. 3,1871. Weber, Krshṇaǵ. 291. — 2) n. *die Frucht der Flacourtia cataphracta, welche zehn Körner enthält,* Ausn. 77.

सुपुत्रिका f. *eine best. Pflanze,* = जतुका Râǵan. 3,114.

सुपुर n. *eine schöne Burg* Hariv. 8669 nach der Lesart der neueren Ausg., स्वपुर die ältere Ausg.

सुपुरुहूति adj. *unter vielen schönen Namen angerufen* Bhâg. P. 6,9,30.

सुपुष्कर 1) m. *Kugelamaranth* Râǵan. 10,130. — 2) f. आ *Hibiscus mutabilis Lin.* Râǵan. 5,79.

सुपुष्कल adj. *sehr reichlich:* भक्ष्यभोज्यैः MBh. 1,7714. ज्ञान Bhâg. P. 11,9,31. 29,26.

सुपुष्ट adj. *wohlgenährt:* शिम्रुगोयुग Pańkat. 182,13.

सुपुष्टिँ f. *gutes Gedeihen* AV. 19,7,4.

1. सुपुष्प n. 1) *schöne Blüthe, Bez. der Gewürznelke* Râǵan. im ÇKDr. — 2) *die Menses der Frauen* Tantrasâra im ÇKDr.

2. सुपुष्प 1) adj. *schöne Blüthen habend.* — 2) m. Bez. verschiedener Pflanzen: *Pterospermum suberifolium* Râǵan. 10,105. *Kugelamaranth,* = हरिद्रु und शिरीष Râǵan. im ÇKDr. = रक्तपुष्पक Çabdak. im ÇKDr. — 3) f. आ *Anis* Râǵan. 4,15. = द्रोणपुष्पी (wohl *Phlomis ceylanica Roxb.*) 5,138 *Clitoria ternatea* (v. l. ई) 3,76. — 4) f. ई *Andropogon aciculatus* Râǵan. 3,120. *Clitoria ternatea* (v. l. आ) 3,76. = श्वेतापराजिता, क्षीर्णपत्नी, मिश्रेया (*Anis*) und द्रोणपुष्पी Râǵan. im ÇKDr. = कदली Çabdak. ebend. — 5) n. *Curcuma longa* Râǵan. 9,125. *Hibiscus mutabilis* 12,150. *Tabernaemontana coronaria* 4,170. = तूल 9,97.

सुपुष्पक 1) m. = शिरीष Râǵan. 9,58. — 2) f. सुपुष्पिका *Argyreia speciosa* oder *argentea* Râǵan. 3,106. *Bignonia suaveolens* Râǵan. im ÇKDr. रक्तपुष्पिका unsere Hdschrr. 10,59.

सुपुष्पित adj. *mit schönen Blüthen versehen:* वन MBh. 1,4867. 13, 4862. R. 3,55,45. Spr. (II) 7108. *mit schönen Blumen geschmückt:* Person MBh. 3,15595.

सुपुष्य m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,18.

सुपूजित adj. *hoch geehrt, in hohen Ehren stehend* Spr. (II) 2444. MBh. 5,7538. 16,62. R. 1,48,14. R. Gorr. 1,17,1. 6. Verz. d. Oxf. H. 30,*a*, No. 75, Z. 9. *mit grosser Sorgfalt behandelt* so v. a. *gut gereinigt:* कलश Varâh. Brh. S. 24,7.

सुँपूत gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. adj. *wohl geklärt:* घृत RV. 4,57, 2. 5,12,1. 7,4,1. ऊर्मि 10,30,3. — Vgl. सौपूत.

सुपूर 1) adj. (fg. आ) *leicht zu füllen:* कुनादिका, मूषिकाञ्जलि Spr. (II) 7109. — 2) m. = सुपूरक *Citrone* Râǵan. im ÇKDr.

सुपूरक m. 1) *Citrone* (vgl. बीजपूर) Râǵan. 11,149. — 2) *Agati grandiflorum* Ratnam. 76.

सुँपूर्ण adj. *ganz voll:* Schlauch RV. 6,48,18. पिबा सुपूर्णमुदरम् 8,2,1. 8. VS. 3,49. Âçv. Çr. 1,11,6. R. 1,53,4. Varâh. Brh. S. 24,27. कुण्डलाभ्यां सुपूर्णाभ्यां कर्णाभ्याम् so v. a. *mit Ringen schön geschmückt* MBh. 4,189.

सुपूर्वाह्णे loc. *zeitig am Vormittag* Ait. Br. 1,23. Âçv. Çr. 4,8,12. Kâtj. Çr. 8,2,37.

सुपृँत् adj. *speisereich:* नक्षत्त इन्द्रं शारदः सुपृक्तः RV. 7,37,7.

1. सुपेश m. *schönes Gewebe:* ऊर्णाभिः °कृत् Bhâg. P. 11,7,34.

2. सुपेश adj. = सुपेशस्. लीलावतारोः पुरुषस्य Bhâg. P. 2,6,45.

सुपेशस् adj. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,222. *reich an Schmuck, schön verziert; schön, zierlich:* रयि RV. 1,48,13. Wagen 47,2. 49,2. Rosse 8,57,16. Haus 5, 30,13. Weib 10,27,12. 114,3. TBr. 3,1,2,4. वर्ण RV. 2,34,13. नक्तोषासा 1, 13,7. 188,6. Himmel und Erde 6,70,1. देवीः 9,5,8. die Açvin VS. 20,74. तुर Âçv. Grhj. 1,17,16. सुमतयः RV. 2,32,5. मख 7,32,13. वाच् Çâṅkh. Çr. 7,10,15. RV. 5,57,4. 9,79,5. 81,1. रत्नानां पद्मरागो ऽस्मि पद्मकोशः सुपेशसाम् Bhâg. P. 11,16,30. Männer 2,9,11.

सुपोँष adj. *gedeihlich:* सुपोषः पोषैः VS. 3,37. TBr. 3,6,2,2.

सुप्त s. u. स्वप् und vgl. सौप्तिक.

सुप्तक (von सुप्त) n. *Schlaf:* अलीकसुप्तकं कर् so v. a. *sich schlafend stellen* Kathâs. 68,9. व्याजसुप्तकं कर् dass. 70,33. अर्धसुप्तिका adj. f. *halb schlafend* Weber, Krshṇaǵ. 273.

सुप्तघातक adj. *einen Schlafenden tödtend,* = दशेर Trik. 3,1,10.

सुप्तघ्न 1) adj. dass. — 2) m. N. pr. eines Râkshasa R. Gorr. 1,4, 107. 5,80,1. 6,18,14. 69,11. 7,5,36.

सुप्तच्युत adj. *im Schlafe herabgefallen* Kathâs. 15,92.

सुप्तजन m. *Mitternacht* (*da die Leute schlafen*) Kâtja beim Schol. zu H. 145. Gaṭâdh. im ÇKDr.

सुप्तज्ञान n. *Traum* Trik. 3,3,270. Gaṭâdh. im ÇKDr. — Vgl. सुप्तविज्ञान.

सुप्तता (von सुप्त) f. *das Eingeschlafensein —, Taubsein eines Körpertheils* Suçr. 1,98,14. 2,281,15.

सुप्तत्व (wie eben) n. dass. Suçr. 1,253,15.

सुप्तप्रबुद्ध adj. *aus dem Schlaf erwacht* Kathâs. 3,22. 14,21. 50,104. 73,355.

सुप्तप्रलपितँ n. *das Sprechen im Schlafe* P. 6,2,149, Schol.

सुप्तमालिन् m. Bez. *des 25ten* Kalpa; s. u. कल्प 2) *d*).

सुप्तवाक्य n. *das im Schlafe Gesprochene* Spr. (II) 6490.

सुप्तविग्रह् adj. etwa *den Schlaf zum Leibe habend* so v. a. *als Schlaf erscheinend:* Kṛshṇa Pańkar. 4,8,83.

सुप्तविज्ञान n. = सुप्तज्ञान Gaṭâdh. im ÇKDr.

सुप्तस्थ adj. *im Schlafe befindlich, schlafend* Kathâs. 73,6.

सुप्ताङ्गता (von सुप्त + अङ्ग) f. *Taubheit der Glieder* Suçr. 2,402,7.

सुप्ति (von स्वप्) f. 1) *Schlaf,* insbes. *tiefer* H. an. 2,207. Med. t. 72. Bhâg. P. 4,29,71. Bâlab. 10. Çaṅk. zu Vedântas. 3,2,7. *Schläfrigkeit:* सुप्तिर्निद्रासमुद्रेकः Pratâpar. 53,b,6. — 2) *das Eingeschlafensein —, Taubheit eines Körpertheils* Suçr. 1,251,12. 2,34,1. — 3) = विश्रम्भ Med. es ist wohl *Sorglosigkeit* gemeint. — Vgl. सम° und सुषुप्ति.

सुप्तोत्थित (सुप्त + उ°) adj. *aus dem Schlaf erwacht* Çâk. 46,5. Kaurap. 1. Kathâs. 2,25. 11,56. Mârk. P. 47,3. Râǵa-Tar. 2,106.

सुप्रकाश adj. (f. आ) *schön hell:* गुहा Kathâs. 46,207. *schön sichtbar, deutlich zu sehen* M. 8,245.

सुप्रकीर्णेन्द्रिय adj. *der seinen Samen reichlich vergossen hat, im Uebermaass den Weibern gehuldigt hat* Varâh. Bṛh. 21,10.

1. सुप्रकेतँ adj. 1) *sehr wahrnehmbar, auffallend:* द्युभिः ṚV. 10,3,3. *merklich, notabilis:* मन्मन् 36,5. die Marut 1,171,6. — 2) *aufmerksam* (vgl. 2. सुप्रकेत) ṚV. 4,50,2.

2. सुप्रँकेत adj. *wohl bedacht, — merkend:* स सुप्रकेतो अभ्यंक्रमीदिषः ṚV. 9,108,2.

सुप्रख्य N. pr. eines Mannes; s. सौप्रख्य.

सुप्रगमन adj. *wohl zugänglich* Nir. 4,18.

सुप्रगुप्त adj. *wohl verborgen, sehr geheim* Spr. (II) 7112, v. l.

सुप्रँचेतस् adj. *verständig* ṚV. 1,159,4.

सुप्रच्छन्न adj. *wohl verborgen:* चौर्य Daçak. 77,4.

सुप्रजँ adj. (f. आ) = सुप्रजस् ṚV. 4,50,6 (nom. pl. °जास्). MBh. 3, 14184. R. Gorr. 2,72,18. 5,33,10. 36,61. Spr. (II) 3552, v. l. Bhâg. P. 4,13,32. 6,9,23. 14,40. °तम 4,23,33.

सुप्रजँस् adj. P. 5,4,122. Vop. 6,26. *kinderreich, gute Kinder habend* ṚV. 9,114,1. AV. 3,10,5. 4,11,3. 14,1,49. 2,22. fg. 74. 18,4,63. सुप्रजाः प्रजाभिः VS. 3,37. 7,18. TS. 1,1,10,1. 3,2,4,5. Kauç. 77. MBh. 13,275. 14,1950. R. 1,25,2. कैकेयी सुप्रजास्त्वया so v. a. *hat an dir einen guten Sohn* 2,70,17. 97,8. R. Gorr. 2,13,11. 106,7. 109,27 (कैकेयी सु° zu schreiben). 3,8,10. 5,65,6. Ragh. 8,32. 18,28. Bhâg. P. 7,10,21.

सुप्रजस्त्व n. nom. abstr. von सुप्रजस् Bhâg. P. 5,4,4. 6,5,23. 9,1,20. — Vgl. सुप्रजास्त्व.

सुप्रजात adj. *reich an Nachkommenschaft* Hariv. 5254. प्रजावत् die neuere Ausg.

सुप्रजावँनि adj. *Kinderreichthum gewährend, — verschaffend* VS. 5, 12. TS. 1,3,1,2.

सुप्रजाँवत् adj. *mit Kindern verbunden:* इषम् ṚV. 1,111,2.

सुप्रजास्त्वँ n. *Kinderreichthum* ṚV. 10,62,3. VS. 3,63. TS. 1,1,10,3. 2,6,9,7. 3,2,5,1. 8,5. — Vgl. सुप्रजस्त्व und सौप्रजास्त्व.

सुप्रज्ञ adj. (f. आ) *sehr verständig, — klug* (von Personen) Spr. (II) 7111. Kathâs. 13,136.

सुप्रज्ञान adj. *leicht zu erkennen, — zu finden* Kâth. 29,7.

1. सुप्रँणीति f. *sichere Führung* ṚV. 5,42,18. Çâṅkh. Çr. 18,15,5.

2. सुप्रँणीति adj. *richtig leitend, sicher führend:* सुप्रणीतिश्चिकितुषो न शासुः ṚV. 1,73,1. Agni 3,1,16. 15,4. त्वमग्ने वाघते सुप्रणीतिः 4,2, 13. Götter 8,27,12. 10,124,6. Väter 15,11. Aditi 63,10. AV. 5,11,5. 7,20,4. 19,4,4. Kauç. 135.

सुप्रतर adj. (f. आ) *leicht zu passiren:* नद्यः Ragh. 4,31.

सुप्रतर्क m. *richtiges Urtheil, richtiger Verstand* MBh. 5,3062.

सुप्रतार adj. (f. आ) *gut hinüberführend:* नौ R. 2,52,5.

सुप्रतिकर adj. *leicht zu vergelten* Spr. (II) 5307.

सुँप्रतिगृहीत adj. *wohl ergriffen* Çat. Br. 1,1,4,23.

सुप्रतिचँक्ष adj. *schön anzuschauen:* Agni ṚV. 7,1,2.

सुप्रतिच्छन्नम् adv. *ganz im Geheimen* MBh. 1,4894.

सुप्रतिच्छिन्न adj. *gut vertheilt* Vjutp. 196.

सुप्रतिज्ञ m. N. pr. eines Dânava Kathâs. 47,20.

सुप्रतिभा f. *Branntwein* Râǵan. 14,137.

सुप्रतिम m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,228.

सुप्रतिवर्मन् m. N. pr. eines Mannes Pańkat. ed. orn. 58,14. 17.

सुप्रतिश्रय adj. *ein gutes Obdach habend* R. 2,92,6.

सुप्रतिष्ठ 1) adj. (f. आ) *schöne Füsse habend* MBh. 3,2466. = सुजघना Nilak. — 2) m. a) Bez. *einer best. Truppenaufstellung* Kâm. Nitis. 19,44. — b) Bez. *des zweiten Monats* Ind. St. 10,298. — c) *eine best. Meditation* Vjutp. 23. — 3) f. आ a) *sicherer Grund, feste Stellung* Çvetâçv. Up. 1,7. — b) *ein Metrum von 4 × 5 Silben* Colebr. Misc. Ess. 2,158. Ind. St. 8,113. 283. Khandom. V. — c) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2647.

सुप्रतिष्ठानँ adj. *sicher —, fest stehend* VS. 8,8.

सुँप्रतिष्ठित 1) adj. a) dass. AV. 12,1,63. Wagen MBh. 2,2063. Bäume Spr. (II) 4762. — b) *gehörig aufgerichtet:* अश्मापि याति देवत्वं महद्भिः सुप्रतिष्ठितः Spr. (II) 1782. — 2) m. a) *Ficus glomerata* Râǵan. 11,129. — b) N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 346,10. — 3) n. N. pr. einer Stadt in Pratishṭhâna Kathâs. 1,65. 6,8. 112,89.

सुप्रतिष्ठितचारित्र m. N. pr. eines Bodhisattva Lot. de la b. l. 182.

सुप्रँतीक 1) adj. (f. आ) gaṇa क्रत्वादि zu P. 6,2,118. a) *wohl aussehend, ansehnlich, schön* H. an. 4,39. Med. k. 220. अश्रीरं चित्कृणुथा सुप्रतीकम् ṚV. 6,28,6. Ushas 1,92,6. 5,5,6. Agni 1,94,7. 143,3. 3, 29,5. AV. 5,27,1. VS. 11,22. 27,11. Himmel und Erde 1,185,6. Savitar's Arme 6,71,5. Wasser AV. 10,5,24. Elephanten MBh. 7,2380. Vishṇu Bhâg. P. 5,3,2. — b) *ehrlich* Bhâg. P. 10,8,31. — 2) m. a) ein N. des Liebesgottes und Çiva's (auch Çiv.) Çabdârthak. bei Wilson. — b) N. pr. α) verschiedener Personen: ein Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 17,b, No. 63, Çl. 2. 18,b,14. jüngerer Bruder des Vibhâvasu MBh. 1, 1354. fgg. ein Fürst 228. Verz. d. Oxf. H. 57,b,34. ein Sohn Bhânuratha's VP. 4,22,3 (सुप्रतीप fälschlich Wilson in der 1ten Aufl.). Pratîtâçva's VP. in Verz. d. Cambr. H. 6. Pratîkâçva's Bhâg. P. 9,12,11. N. pr. eines Heerführers Kathâs. 9,14. eines Jaksha 1,59. — β) eines mythischen Elephanten (des Weltelephanten im Nordosten nach den Lexicographen) AK. 1,1,2,5. H. 170. H. an. Med. Hâr. 148. Halâj. 1,104. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,25 (im Südosten). MBh. 1,531. 5,

3561. 6,475. RAGH. 5,75.

सुप्रतीकिनी f. N. pr. des Weibchens des Weltelephanten Supratika MED. m. 58.

सुप्रतीत 1) adj. *wohlbekannt* SÂH. D. 1,13. fg. — 2) m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Âulundja Ind. St. 4,372.

सुप्रतुर् adj. (nom. °तूम्) *siegreich* ṚV. 8,23,29.

सुप्रतूर्ति adj. gaṇa ऋत्वादि zu P. 6,2,118. dass.: इळा ṚV. 1,40,4. Himmel und Erde 185,7. Agni 3,9,1. TS. 1,6,3,2. Mitra-Varuṇa TBR. 2,8,4,6.

सुप्रत्यञ्च् adj. (f. °तीची) *wohl rückwärts gewandt* VS. 4,19.

सुप्रत्यवसित adj. P. 6,2,195, Schol.

सुप्रदि adj. *freigebig* AV. 20,128,9.

सुप्रदर्श adj. (f. ञ्रा) *einen schönen Anblick gewährend:* भूमि MBH. 13,2971.

सुप्रदोहा adj. f. *sich willig melken lassend* MBH. 3,12723.

सुप्रधृष्य adj. *dem man leicht Etwas anhaben kann, dem Angriff sehr ausgesetzt* MBH. 12,13214.

सुप्रपञ्चहीन adj. *aller Mannichfaltigkeit baar* NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,140.

1. सुप्रपाण n. *gute Tränke* ṚV. 5,83,8. शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबन्तीः 6,28,7.

2. सुप्रपाण adj. *wo sich gut trinken lässt:* वेशन्त AV. 20,128,9. तीर्थ ṚV. 10,40,13.

सुप्रबुद्ध 1) adj. *schön erleuchtet:* ein Buddha VJUTP. 63. — 2) m. N. pr. eines Fürsten der Çâkja LALIT. ed. Calc. 31,20. SCHIEFNER, Lebensb. 233 (3).

सुप्रभ 1) adj. (f. ञ्रा) *wohl aussehend, schmuck, hübsch:* Frauen HARIV. 5255. fg. पद्मकिञ्जल्क° *wie* MBH. 1,981. Kuh 3,12723. Elephant 6, 2866. Gesicht R. 3,30,8. Wange 52,28. प्रसून 8,5. Schmucksachen 5, 22,21. Haus 7,61,15. गन्धमाल्यैः *vorzüglich* MBH. 3,1818. — 2) m. N. pr. eines Dânava HARIV. 14285. eines Devaputraka KATHÂS. 53,117. des 4ten der 9 weissen Bala bei den Gaina H. 698. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 58,*a*,20. — 3) f. ञ्रा *a*) *Vernonia anthelminthica* RÂGAN. 4,63. — *b*) N. *einer der sieben Zungen des Feuers* HALÂJ. 1,68. TANTRASÂRA im ÇKDR. — *c*) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBH. 9,2628. der Gattin Ashṭâvakra's 13,1392. einer Fürstin MÂRK. P. 114,24. einer Tochter Svarbhânu's und Gattin Namuki's BHÂG. P. 6,6,31. einer Gattin Daçaratha's und Mutter Çatrughna's ÇATR. 9,96. der Mörderin von Mahâsena HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 53. — *d*) N. pr. einer der sieben Sarasvatî MBH. 9,2189.

सुप्रभदेव m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 118,*b*, No. 94; vgl. ÇIÇ. 20,80, wo सुप्रभवदेव gegen das Metrum verstösst.

सुप्रभपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 155,*a*,37.

सुप्रभात 1) adj. (f. ञ्रा) *vom Morgenroth schön erhellt:* निशा R. 1,20, 19. 36,1. R. GORR. 2,11,17. — 2) f. ञ्रा N. pr. eines Flusses BHÂG. P. 5, 20,4. — 3) n. *a*) *ein schöner Morgenanbruch:* रात्रिर्गमिष्यति भविष्यति सुप्रभातम् Spr. (II) 5777. — *b*) *Morgengebet* VÂMANA-P. 14 im ÇKDR.

सुप्रमधु m. N. pr. eines Brahmanen TÂRAN. 5. 72.

सुप्रमय adj. P. 6,1,50, Vârtt., Schol.

सुप्रयस् adj. *sich gütlich thuend* ṚV. 2,2,1. 4,1. 4,41,3. 6,11,4. VS. 27,15.

सुप्रया adj. *angenehm zu betreten* NIR. 5,28. बर्हिस् ṚV. 7,39,2; vgl. 6,63,3.

सुप्रयावन् adj. *gut fahrend:* यदीं गणा भजते सुप्रयावभिः (Rosse) ṚV. 5,44,12.

सुप्रयुक्त adj. 1) *gut geschleudert, — abgeschossen:* °शर H. 772. — 2) *richtig hergesagt:* शब्द SÂH. D. 1,18. — 3) *wohl angelegt:* दम्भ Spr. (II) 7112.

सुप्रयोग 1) adj. *a*) *gut geschleudert, — abgeschossen:* विशिख AK. 2, 8,2,36. — *b*) *leicht aufzuführen:* नाटक SÂH. D. 189,7. — 2) f. ञ्रा N. pr. eines Flusses MBH. 3,14232. 6,328 (VP. 182. fg.). MÂRK. P. 57,26.

सुप्रलम्भ adj. P. 7,1,67, Schol.

सुप्रलाप m. *Beredsamkeit* AK. 1,1,5,17. H. 276.

सुप्रवाचन adj. *preiswürdig, was man gern preist:* उक्थ्य ṚV. 1,105, 12. पितरः 106,3. वीर्य 2,13,11. 4,36,3. छर्दिस् 10,35,12.

सुप्रवृक्ण adj. *wohl zerlegt* zur Erklärung von ऊर्द NIR. 3,9.

सुप्रवृक्ति f. zur Erklärung von सुवृक्ति NIR. 2,24.

सुप्रवृद्ध m. N. pr. eines Sauvîraka MBH. 3,15597.

सुप्रवेश adj. (f. ञ्रा) *einen schönen Eingang habend:* सभा MBH. 2,1774.

सुप्रव्रजित adj. *wohl umherwandernd* VJUTP. 33.

सुप्रशस्त adj. *sehr gelobt, vortrefflich* AV. 5,11,11. *sehr bekannt, — berühmt* PAÑKAR. 1,2,2.

सुप्रश्न m. wohl so v. a. सुखप्रश्न *eine Erkundigung nach dem Wohlbefinden* MBH. 12,8407.

सुप्रसन्न 1) adj. *ganz klar:* गङ्गा MBH. 13,1844. *ganz heiter, — froh* AÇOKÂVAD. 4. आस्य Spr. (II) 2544. 3972. मनस् SUÇR. 1,285,21. *sehr gnädig, — hold* MÂRK. P. 105,7. — 2) m. ein N. Kubera's H. ç. 39. ÇABDAM. im ÇKDR.

सुप्रसन्नक m. *eine best. Pflanze,* = वनबर्बरिका RÂGAN. 10,164.

सुप्रसरा s. सुप्रसारा.

सुप्रसाद 1) adj. *leicht zu besänftigen, versöhnlich* M. 3,213 (= प्रसन्नमुख KULL.). MBH. 12,2077. R. 4,38,20. — 2) m. *a*) ein N. Çiva's TRIK. 1,1,46. H. ç. 40. — *b*) N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBH. 5,2573. eines Asura HARIV. 12942. — 3) f. ञ्रा N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBH. 9,2631.

सुप्रसारा f. *Paederia foetida* (प्रसारिणी) RÂGAN. 5,34. सुप्रसरा ÇKDR. nach ders. Aut. und NIGH. PR.

सुप्रसिद्ध adj. *wohlbekannt* SÂH. D. 2,1. KSHITÎÇ. 1,2.

सुप्रसू adj. *leicht —, gut gebärend:* Kuh ÇÂÑKH. GṚHJ. 1,19.

सुप्रहार m. N. pr. eines Fischers KATHÂS. 112,114. fgg.

सुप्राकार m. *ein schöner Wall* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 6, Çl. 15.

सुप्राकृत adj. (f. ञ्रा) *ganz gemein:* Personen R. 2,22,19. R. GORR. 2,11,24.

सुप्राञ्च् adj. *wohl vorwärts gewandt* ṚV. 1,162,2. VS. 4,19.

सुप्रात (von 6. सु + प्रातर्) 1) adj. P. 5,4,120. *eines ganz frühen* oder *schönen Morgens:* अर्क BHATT. 8,2. — 2) n. *ein schöner Morgen;* s. u. मङ्गलपाठक.

सुप्रातर् adv. so v. a. *ein schöner Morgen* AV. 19,8,3.

सुप्राप adj. *leicht zu erlangen*, — *haben*: सौम्यो ऽयं वर्तते मासः प्यवसेन्धनः MBh. 5,4828. R. 3,12,13.

सुप्राप्य adj. dass. Kathâs. 61,79. तथापि किमसुप्राप्यं नामास्त्यत्र जगत्त्रये 117,74.

सुप्रायणा adj. *gut* —, *angenehm zu beschreiten* Naigh. 4,1. Nir. 4,18. Thore R̥V. 2,3,5. 5,5,5. 10,110,5. बर्हिः सुप्रायणतमम् 6,63,3; vgl. सुप्रया.

सुप्रावर्ग adj. *sich sehr hervorthuend* R̥V. 8,22,18. प्रावर्ग st. प्रवर्ग mit Dehnung des अ vor व, wie auch sonst.

सुप्रावी adj. *sehr aufmerksam*, — *dienstfertig*, — *eifrig*: दूत R̥V. 1, 60,1. मर्त्य 83,1. 2,26,1. प्रियः सुप्रावीः प्रियो अस्य सोमी 4,25,5. 6. सुप्राव्ये (सुप्राव्याइ AV. 4,30,6; vgl. AV. Prât. 4,11) यजमानाय 10,125,2.

सुप्राव्य adj. dass. R̥V. 1,34,4. 2,13,9.

सुप्रिय 1) adj. (f. आ) *sehr lieb*, — *angenehm* AV. 7,38,2. Spr. (II) 7450. Pańkar. 2,4,10. सुप्रियात्मन् (अनिल) R. 2,91,24. — 2) m. *a*) *Pyrrhichius* Colebr. Misc. Ess. 2,151. — *b*) N. pr. eines Gandharva Burnouf, Intr. 78. 132, N. 1. Schiefner, Lebensb. 292 (62). — 3) f. आ N. pr. *a*) einer Apsaras MBh. 1,2559. 4819. Hariv. 12473. — *b*) eines Bauermädchens Lalit. ed. Calc. 331,17.

सुप्रीत adj. *wohl zufrieden mit* (loc.), *sehr erfreut* R̥V. 5,21,2. 6,15,2. 8,23,13. VS. 7,15. 8,26. 28,14. Çat. Br. 4,2,5,18. MBh. 1,5133. R. 1,1,76. *sehr lieb* Pańkar. 1,7,32.

सुप्रीतिकर m. N. pr. eines Fürsten der Kiṁnara Vjutp. 89.

सुप्रैतु adj. *wohl gangbar*: Pfad R̥V. 1,190,6.

सुप्रौढ adj. *ganz erwachsen*, f. आ *eine mannbare Jungfrau* Spr. (II) 4441 (Conj.).

सुप्सन् m. N. pr. eines Mannes Çat. Br. 2,4,4,4. 12,8,2,3.

सुप्सरस् adj. etwa *gern schmausend*, *lecker*: (वायो) त्वं हि सुप्सरस्तमं नृषदनेषु हूमहे R̥V. 1,26,24.

सुफल 1) adj. *a*) *schönfrüchtig*, *fruchtbar* R̥V. 4,57,6. सस्यानि Mârk. P. 120,16. — *b*) *mit einer schönen Klinge versehen*: निस्त्रिंश MBh. 4, 1364. — 2) m. Bez. verschiedener Pflanzen: *Feronia elephantum Corr.* Çabdak. in Verz. d. Oxf. H. 195,*b*, 4 v. u. *Citrone* Ratnam. 66. *Pterospermum acerifolium* Râgan. 9,42. *Granatbaum* 11,74. *Zizyphus Jujuba* 140. *Phaseolus Mungo* (मुद्ग) Lin. 16,37. — 3) f. आ Bez. verschiedener Pflanzen: *eine Art Kürbis oder Gurke* (कर्कोटिका) Râgan. 7,158. *Gmelina arborea* 9,37. *Weinstock mit röthlichen Trauben* 11,104. *Coloquinthen-Gurke*, *Benincasa cerifera Sav.* und *Musa sapientum* Râgan. im ÇKDr.

सुफलीकृत adj. *von Hülsen wohl gereinigt* Çat. Br. 11,1,4,2. Gobh. 4,2,8. Kauç. 2.

सुफाल m. *eine gute Pflugschar* AV. 13,17,5 (R̥V. v. l.).

सुफालिक्ट N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,18. सुफालीक्ट desgl. *a*,46. सुफाक्लिल desgl. 2.

सुफुल्ल adj. *schön blühend*, *mit schönen Blüthen versehen*: सरांसि R. 2,68,14.

1. सुफेन n. *schöner Schaum* so v. a. *os Sepiae* (s. समुद्रफेन) Râgan. 2,235.

2. सुफेन adj. (f. आ) *schönschaumig* TS. 2,4,7,2.

सुबद्ध adj. 1) *fest gebunden* R̥V. 10,85,25. — 2) *fest geschlossen*, — *geballt*: मुष्टि Hariv. 3779.

सुबन्ध m. *Sesam* Çabdak. im ÇKDr.

सुबन्धन n. *ein festes Band*: °विमोचन Çiva MBh. 13,1214.

सुबन्धु 1) adj. *nahe verbunden*, *verwandt*; m. *ein guter Freund* R̥V. 1,126,5. 162,7. 3,1,3. पूषा सुबन्धुर्दिव आ पृथिव्याः 6,58,4. 10,61,26. AV. 14,1,17. Spr. (II) 4786. so wohl auch R̥V. 10,59,8. 60,7. 10 (nach dem Comm. N. pr.). — 2) m. N. pr. eines R̥shi Ind. St. 3,459. Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,32. mit dem patron. Gaupâjana oder Laupâjana R̥V. Anukr. N. pr. des Verfassers der Vâsavadattâ Z. d. d. m. G. 27. 77. Verz. d. Tüb. H. 13. Verz. d. Oxf. H. 150,*b*, No. 320. eines Kaufmanns 154,*a*,16. eines Brahmanen Kathâs. 5,115. fgg.

सुबभ्रु adj. *dunkelbraun*: Kr̥shṇa MBh. 12,1511.

सुबर्हिस् adj. *der eine gute Opferstreu hat* R̥V. 1,74,5. 8,20,25. VS. 21,15. 28,27.

सुबल 1) adj. R. 2,63,31 fehlerhaft für सुबाल, wie die ed. Bomb. liest. — 2) m. N. pr. *a*) eines Fürsten der Gândhâra, Vaters des Çakuni und der Gattin des Dhr̥tarâshṭra, MBh. 1,2439. 4371. 5635. 2,1265. 15,25. Hariv. 4970. Bhâg. P. 1,13,28. — *b*) eines Sohnes des Manu Bhautja Mârk. P. 100,33. — *c*) eines Sohnes des Sumati VP. 4,23. 3. Bhâg. P. 9,22,47. — *d*) eines mythischen Vogels (सुपर्ण), Sohnes des Vainateja, MBh. 5,3588. — *e*) st. इक्ष्वाकुराज्ञः सुबलस्य MBh. 3,15596 liest die ed. Bomb. इ° सुभवस्य. — Vgl. सौबल.

सुबहु adj. *sehr viel*, — *zahlreich*: धन R. Gorr. 1,17,4. दिवसाः MBh. 5,7142. M. 10,29. Varâh. Br̥h. S. 24,33. Kathâs. 18,356. 373. प्रेतासु तु सुबह्वीषु (तासु ब° die neuere Ausg.) Hariv. 8702. adv. *vielfach*, *sehr oft*: कोपिताः Bhâg. P. 11,1,2.

सुबहुशस् adv. *vielfach*, *sehr oft*: उपालब्धः MBh. 3,16832. Mârk. P. 10,13.

सुबहुश्रुत adj. *überaus gelehrt* R. 1,12,8 (7 Gorr.).

सुबाल 1) adj. *überaus unerfahren*, — *thöricht* R. ed. Bomb. 2,63,33. सुबल Schol. 31. — 2) m. *ein Gott* (*schöner Knabe*) H. ç. 3 (सुवाल die Hdschr.). — 3) n. Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325. Notices of Skt Mss. 1,33.

सुबालक m. N. pr. des Verfassers eines Kâmaçâstra Verz. d. Oxf. H. 40,*a*, N. 2.

सुबालाग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Verz. d. Oxf. H. 155,*b*, 9.

सुबाहु 1) adj. P. 6,2,119, Schol. *schönarmig* R̥V. 2,32,7. 8,17,8. 10, 86,8. VS. 11,63. — 2) m. N. pr. *a*) verschiedener Männer: Fürsten MBh. 1,2660. 2696. 3,10864. 5,77. 13,5668 (enthält sich des Fleischgenusses). Kathâs. 56,328. 58,5. Lalit. ed. Calc. 23,21. Wassiljew 40. 46. Târan. 2. 10. fg. von Kâçi MBh. 2,1080. der Kedi 3,2531. von Videhâ Schiefner, Lebensb. 235 (5). ein Sohn Dhr̥tarâshṭra's MBh. 1,2729. 4542. 5461. 6,4349. Matinâra's Hariv. 1716. Kitraka's 1921. 2089. Kr̥shṇa's Bhâg. P. 10,61,14. Çatrughna's R. 7,108,10. fg. VP. 385. 386, N. 17. Verz. d. Oxf. H. 13,*b*,14. fgg. Bhâg. P. 9,11,13. Pratibâhu's 10,90,38. Kuvalajâçva's Mârk. P. 26,4. Bruder Alarka's 37, 7. ein Bodhisattva Wassiljew 191. ein Bhikshu Lalit. ed. Calc. 2,10. Sohn eines Hausbesitzers in Vârâṇasî Vjutp. 33. Schiefner, Lebensb. 248 (18). — *b*) eines Schlangendämons MBh. 1,1559. 5,3632. Vjutp. 85. — *c*)

eines Wesens im Gefolge Skanda's MBH. 9,2575. — *d*) eines Dânava HARIV. 12943. 12959. KATHÂS. 47,12. 115,57. — *e*) eines Râkshasa HARIV. 2328. R. 1,22,18. R. GORR. 1,23,24. 33,10. RAGH. 11,29. °शत्रु = राम UTTARAR. 80,2 (103,2). — *f*) eines Affen R. 4,33,13. 6,82,20. — 3) f. N. pr. einer Apsaras VJÂḌI beim Schol. zu H. 183. MBH. 1,2558. 4819. HARIV. 12472.

सुबाङ्कपरिपृच्छा f. Titel einer Schrift WASSILJEW 190. KRIJÂSAMUKKAJA 159. Index des KANDJUR 11, No. 70.

1. सुबीज n. *guter Same* M. 10,69.

2. सुबीज 1) adj. *schönen Samen habend.* — 2) m. *Mohn* RÂGAN. 4,166.

1. सुबुद्धि f. *guter Verstand* Spr. (II) 4827.

2. सुबुद्धि 1) adj. *verständig, klug* Spr. (II) 1558. 6453. KATHÂS. 40,32. PANKAR. 1,3,14. श्रीसुबुद्धिमिश्रमहेश्वर Verz. d. Oxf. H. 208,*a*, 8. — 2) m. N. pr. *a*) eines Mâraputra LALIT. ed. Calc. 389,6. — *b*) zweier Fürsten KSHITIÇ. 7,14 (°राय). 10,16. 12,7 (°राय). — *c*) einer Krähe HIT. 17,22.

सुबुद्धिचन्द्र m. N. pr. eines Mannes KATHINÂVADÂNA 11.

सुबुँध adj. (f. आ) *wachsam* AV. 14,2,31. 75.

1. सुबोध m. *richtiges Verständniss:* आत्म° BHÂG. P. 11,29,39.

2. सुबोध 1) adj. (f. आ) *leicht zu erkennen:* देहोष्मभिः सुबोधं ते सखि कामातुरं मनः Spr. (II) 663. *leicht verständlich* PANKAT. ed. orn. 38,20. KULL. zu M. 4,199. Verz. d. Oxf. H. 63,*a*,14. °म् adv. *auf leicht verständliche Weise* BHÂG. P. 5,12,3. — 2) f. आ häufiger Titel von Werken, namentlich von Commentaren (टीका), Verz. d. B. H. No. 869. Verz. d. Oxf. H. 118,*b*, No. 198. 125,*b*, No. 218. 174,*b*, No. 395. fg. Notices of Skt Mss. 1,223.

सुबोधन adj. (f. ई) *leicht verständlich;* f. °नी als Titel von Commentaren Verz. d. Oxf. H. 3,*b*, No. 25. 128,*a*, No. 230. 352,*b*, No. 835. Verz. d. Tüb. H. 20 (auch सुबोधिनी).

सुबोधिन् adj. *das Verständniss erleichternd;* f. °नी als Titel von Werken, insbesondere Commentaren, COLEBR. Misc. Ess. 1,334. 337. 2,46. WILSON, Sel. Works 1,131. Ind. St. 1,60. Verz. d. B. H. No. 395. 690. 938. Verz. d. Oxf. H. 2,*b*,2. 262,*b*, No. 633. 365,*a*, No. 73. Verz. d. Tüb. H. 20. HALL 91. 94. 101. 118. 123. Notices of Skt Mss. 1,81. 100. VṚDDHAKÂN. Einl.

सुब्रह्मणीय adj. *auf den* Subrahmanja *bezüglich* u. s. w. Schol. zu LÂṬJ. 1,2,17. 5,1.

सुब्रह्मण्यँ 1) adj. *den Brahmanen sehr hold:* Vishṇu PANKAR. 4,3,78. Çiva ÇIV. Kârttikeja (vgl. ब्रह्मण्य) Verz. d. Oxf. H. 234,*a*,4. — 2) m. N. *eines der drei Gehilfen des* Udgâtar ÇAT. BR. 3,3,4,9. PANKAV. BR. 25, 4,6. 18,4. ÂÇV. ÇR. 4,1,6. LÂṬJ. 1,1,13. 9,2,3. MBH. 5,4790. — 3) f. आ *eine von diesem Priester zu sprechende Einladung zum* Soma *an die Götter, beginnend mit den Worten* इन्द्रागच्छ हरिव आगच्छ. °णयामाह्वयति AIT. BR. 6,3. SHAḌV. BR. 1,1. TBR. 3,8,1,2. ÂÇV. GṚHJ. 8,13, 18. 12,4,19. ÇÂNKH. BR. 27,6. P. 1,2,37. der Priester selbst heisst nach seiner Rolle °णया, z. B. अजः सुब्रह्मणयायै so v. a. *ein Bock für den* S. ÂÇV. ÇR. 9,4,11 (vgl. AIT. BR. 6,3). ÇAT. BR. 4,3,4,22. PANKAV. BR. 18, 9,19. AIT. BR. 7,1. KÂTJ. ÇR. 8,2,14. 39. — 4) n. *a*) = 3): सुब्रह्मण्यं प्रयुङ्क्ते HARIV. 13221. ब्रह्मण्यं सु प्र° die neuere Ausg. — *b*) N. pr. einer Oertlichkeit im Süden Verz. d. Oxf. H. 102,*a*, No. 158. 248,*b*,2. WILSON, Sel. Works 1,140. 149. °क्षेत्र MACK. Coll. 1,90.

1. सुब्रह्मन् 1) m. *a*) *ein guter Brahmane* (Gegens. अ°): सुब्रह्मा ब्रह्मणः पुत्रः ÇÂNKH. ÇR. 12,21,2. — *b*) N. pr. eines Devaputra LALIT. ed. Calc. 70,11. 460,11. Purohita genannt 49,6. — 2) n. *ein gutes* Brahman: वाग्वै ब्रह्म च सुब्रह्म चेति AIT. BR. 6,3. SHAḌV. BR. 1,1. 2.

2. सुब्रँह्मन् adj. *gute Gebete* u. s. w. *habend* oder *einen guten* Brahman *habend:* यज्ञ ṚV. 7,16,2. 10,47,3.

सुब्रह्मवासुदेव m. Kṛshṇa *als* Brahman TITHJÂDIT. im ÇKDR.

सुभ्, सुभ्नाति etwa *ersticken:* तद्दन्तांसि रात्रिभिरसुभ्नन् तान्सुब्धान्मृतानभिव्यौच्छत् TS. 2,4,1,1. सुम्भन् KÂṬH. 10,7. — सोभति und सुम्भति v. l. für शोभति, शुम्भति DHÂTUP. 11,42. Vgl. सेभ्य.

सुभक्ति f. *grosse Hingebung, — Liebe* AÇOKÂVADÂNA 21.

सुभक्ष्य n. *eine prächtige Speise* Spr. (II) 7113.

सुभँग 1) adj. (f. आ) gaṇa कडारादि zu P. 6,2,118. in Ableitungen werden die Vocale beider Wörter gesteigert P. 7,3,19. ein fem. bewahrt davor in einem adj. comp. seinen fem. Charakter gaṇa प्रियादि zu P. 6, 3,34. VOP. 6,13. *a*) *glücklich; im Wohlsein* oder *Genuss befindlich; geliebt, beliebt* (insbes. beim Gatten) H. 547. देवानां सुम्ने सुभगः स एधते ṚV. 2, 25,5. कृविष्कृणोष सुभगो यथासंसि 26,2. 27,15. 28,2. 1,86,7. स्तोतृ 3, 18,5. 4,4,7. जोतिं क्षितीः सुभगो नाम पुष्यन् 5,37,4. 7,30,3. 8,19,14. सुपुत्रा सुभगा 10,85,25. गृहाः AV. 7,60,6. सुभगां पत्ये कृणोतु 14,1,49. कल्याणी रूपसंपन्ना दुर्भगा शक्र दृश्यते। अलक्षणा विरूपा च सुभगा दृश्यते ऽपरा ॥ MBH. 12,8121. R. 2,43,3 (42,3 GORR.). सुभगातनय 3,40,15. सुभगासुत AK. 2,6,1,24. R. GORR. 2,7,4. Spr. (II) 3687. 6947 (Conj.). VARÂH. BṚH. S. 68,27. 36. 42. 98. 75,1. 4. 101,1. 5. 14. BṚH. 12,14 (= सर्वजनवल्लभ Comm.). °साम्राज्य KATHÂS. 14,66. 19,107 (आशा als Weib). 30,7. 58,3. क्रतु °पताकाम् DAÇAK. 68,2. 6. BHÂG. P. 6,19,25. SARVADARÇANAS. 64,20 (aus ÇÂKALJASAṀHITÂPARIÇISHṬA). अ° MEGH. 30. — *b*) *beglückend, erfreuend; lieblich, liebenswürdig; reizend, schön* H. 448. HALÂJ. 2,212. Agni ṚV. 1,36,6. 3,1,4. Ushas 1,48,7. 2,31,5. Sarasvatî 1,89,3. 181,4. 185,7. 2,32,4. 3,33,7. 4,57,6. Marut 5,60,6. Sûrja 7, 63,1. Sindhu 10,75,8. राजन् 8,4,19. Indrâṇî 10,86,11. Pflanzen 145, 2. नारी AV. 2,36,2. देवी 6,38,1. VS. 29,5. TBR. 3,1,1,9. ÇÂNKH. GṚHJ. 1,12. रायः ṚV. 5,42,8. रात्रि 10,140,5. — Männer und Frauen MBH. 1,6398. R. 5,31,49. SUÇR. 1,333,20. VIKR. 123. Spr. (II) 800. 4915. 6332. 6512. GÎT. 5,19. KATHÂS. 12,81. 26,177. 28,13 (अति°). 44,138 (अति°). 52,223. 56,100. BHÂG. P. 8,8,33. 22,13. DHÛRTAS. 92,14. सुभगे häufige Anrede an Frauen oder weiblich personificirte Dinge: अन्यमिच्छस्व सुभगे पतिं मत् ṚV. 10,10,10. 12. 108,5. AV. 5,5, 6. 6,30,3. 7,79,1. 19,49,3. TS. 7,4,19,1. KAUÇ. 106. M. 2,129. MBH. 3, 1853 (शुभगे ed. Calc.). 15599. R. 2,52,79 (19 GORR., beide शुभगे). R. GORR. 2,30,38. Spr. (II) 3882. BRAHMA-P. in LA. (III) 53,9. PANKAT. 45,1. 225,25. 262,12. जघनाभोगसुभगे ÇRUT. 40. सुभग in der Anrede an Männer Spr. (II) 978. KATHÂS. 26,53. 273. SÂH. D. 55,13. PANKAT. 262,8. BHÂG. P. 5,2,1. — *reizend, schön* vom Körper und seinen Theilen GÎT. 7,19. स्मितसुभगमुख (शुभग gedr.) DHÛRTAS. 66,6. BHÂG. P. 5,5,31. 8,20.

18,16. 25,7. 9,24,64. किसलय 5,24,10. चित्रकूट R. 2,99,10. कृच्छ्रवाकृत 3,22,5. नवाम्बुद Ragh. 11,80. प्रियगात्रभस्मन् Kumâras. 4,34. न ग्रीष्मस्यैवं सुभगमपराद्धं युवतिषु Çâk. 57. °सलिलावगाह adj. 3. प्रवात° (उद्देश) 32,16. तीरोपान्तस्तनित° (पयस्) Megh. 25. 77. Vikr. 26 (°सुभगं besser als °सुलभं). वृद्धि R. 3,28,9. दिवसाः 22,10. ललितललनाभोग° (काल) Spr. (II) 127. 1920. स्वभावमहिमन् 1010. प्रकृतिसुभगाः स्वैरालापाः 4218. एकाधारे सकलसुभगं दुर्लभं हि त्रिलोके 7607. सुभगाखेटभूमित्व Kathâs. 15,120. 23,92. प्रगीतभृङ्ग° 35,6. श्रोघसुभगा गङ्गा 49,23. Râga-Tar. 3,43. 226. 360. 4,27. Prab. 11,17. नयन° *reizend für die Augen* Verz. d. Oxf. H. 145,*b*, No. 306, Z. 5. Megh. 9. श्रवण° *für die Ohren* 11. Mâlav. 39. स्खलितसुभगम् adv. Megh. 29. 43. सुभगम् als v. l. für सुतराम् Çâk. 65,17 *schön* so v. a. *sehr, in hohem Grade.* — *c*) *sich zu Etwas wohl eignend:* चरणोपराग° (लाक्षारस) Çâk. 80, v. l. — 2) m. *a*) ein N. Çiva's H. ç. 41. Çiv. — *b*) *Borax* Râgan. 6,241. — *c*) Bez. verschiedener Pflanzen: = चम्पक, रक्ताम्लान und श्रशोक Râgan. im ÇKDr. — *d*) N. pr. eines Sohnes des Subala, Fürsten der Gândhâra, MBh. 7,6944 nach der Lesart der ed. Bomb. — 3) f. श्रा *a*) loc. pl. wohl so v. a. *in Lust, in Fröhlichkeit:* एता (रात्रीः) श्राहृणिकीतारः सुभगासूपयन्ति Pañkav. Br. 23,1,5. Comm. ergänzt प्रजासु oder नदीषु. — *b*) Bez. *eines fünfjährigen Mädchens, das bei der Feier der* Durgâ *diese Göttin vertritt,* Annadâkalpa im ÇKDr. unter कुमारी. — *c*) Bez. verschiedener Pflanzen: = सुवर्णकदली *eine Musa* Râgan. 11,44. *rother Amaranth* 10,132. *Glycine debilis* 4,18. = दूर्वा (नीलदूर्वा ÇKDr.) 8,109. *Basilienkraut* 10,151. = प्रियङ्गु 12,45. = कस्तूरी 47. = कैवर्ती und हरिद्रा Râgan. im ÇKDr. = वनमल्ली Dhanv. 5,79. Çabdar. im ÇKDr. — *d*) N. pr. α) einer Tochter der Prâdhâ MBh. 1,2554. Hariv. 12471. — β) einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2636. einer Fee Târan. 84. 227. — 4) n. *Erdharz* Râgan. 12,42. — Vgl. गर्भ°, सैभग u. s. w.

सुभगंकरण P. 3,2,56. Vop. 26,62. 1) adj. (f. ई) *glücklich machend, beglückend* AV. 6,139,1. °करणं किंचिच्चण्डालतरुणी ऽभवत् *was* (ein Weib) *glücklich machen konnte, etwas Bezauberndes* Râga-Tar. 6,78. — 2) n. *das Bezaubern, Fürsichgewinnen* (eines Weibes) Verz. d. Oxf. H. 216,*a*,10.

सुभगता (von सुभग) f. *Beliebtheit, Eheglück* Varâh. Brh. 24,(22),1.

सुभगत्वं (wie eben) n. *Glück, Wohlsein* RV. 2,21,6. Pâr. Grhj. 1,18. *Beliebtheit:* सार्वजन्य Varâh. Brh. S. 75,8. दाक्षिण्यमेकं °हेतुः 5. भवति सुभगत्वमधिकं विस्तारितपरगुणस्य सुजनस्य Spr. (II) 4552 (hiernach die Uebersetzung zu ändern). °कर Pañkar. 3,3,5.

सुभगमानिन् adj. *sich für beliebt haltend* R. 2,92,25. Daçak. 85,12.

सुभगंभविष्णु adj. etwa *beliebt werdend* P. 3,2,57. Vop. 26,63. श्रसुभगंभविष्णु P. 6,2,160.

सुभगंभावुक adj. dass. P. 3,2,57. Vop. 26,63.

सुभगंमन्य adj. *sich für beliebt —, für einen glücklichen Liebhaber haltend;* davon nom. abstr. °भाव Megh. 92 (vgl. Praef. VIII).

सुभगय् (von सुभग), °यति *verschönern, zieren* Bhâg. P. 3,15,39.

सुभगसेन m. N. pr. eines Fürsten, von Schlegel aus Σοφαγασῆνος geschlossen, Ind. Bibl. 1,248.

सुभगानन्दनाथ m. N. pr. eines Autors Verz. d. B. H. No. 1336.

सुभगोदय m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 108,*a*,7 v. u.

सुभङ्ग m. *Kokosnussbaum* Gatâdh. im ÇKDr.

सुभट 1) m. *a*) = भट *Söldling, Soldat* H. 1404. Spr. (II) 2523, v. l. 3611, v. l. 3939, v. l. Kathâs. 48,4. Râga-Tar. 4,703. Hit. ed. Johns. 2216. Vet. in LA. (III) 23,20. — *b*) N. pr. verschiedener Männer Kathâs. 44. 43. 58,5. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 139,*a*, No. 276. — 3) f. श्रा N. pr. einer Fürstin Râga-Tar. 7,180. °मठ ebend.

सुभटवर्मन् m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,26, Çl. 14.

सुभँद्र 1) adj. (f. श्रा) *prächtig, herrlich:* सुभद्रमर्यं भोजनं बिभर्षि RV. 8,1,34. संविद् 10,10,4. महोदधि MBh. 1,8420 (समुद्र v. l. bei Nilak.). °श्रवस् adj. Bhâg. P. 2,4,15. fg. कथा 3,13,47. भगवतो रूपम् 4,8,52. मुख 11,26,20. — सुभद्रमुस्त Rt. 1,17 werthlose v. l. für सभद्रमुस्त. — 2) m. *a*) *Azadirachta indica Juss.* (निम्ब) Aush. 78. — *b*) ein N. Vishnu's H. ç. 64. Çabdam. im ÇKDr. — *c*) wohl Bein. Sanatkumâra's Pañkar. 1,3,83. 4,13. fgg. 15,22. — *d*) N. pr. α) eines Sohnes des Vasudeva Bhâg. P. 9,24,46. — β) eines Sohnes des Krshna Bhâg. P. 10,61,17. — γ) eines Sohnes des Idhmagihva Bhâg. P. 5,20,2. 3. — δ) des letzten von Çâkjamuni zum Buddhismus bekehrten Mannes Burnouf, Intr. 78. 173. Lot. de la b. l. 335. Schiefner, Lebensb. 292(62). Hiouen-thsang 1,337. — ε) eines Berges Pañkar. 1,10,40. — 3) f. श्रा *a*) Bez. verschiedener Pflanzen: *Ichnocarpus frutescens* Ratnam. 27. *Curcuma Zedoaria* Râgan. 6,230. *Prosopis spicigera* 8,33, *Gmelina arborea* 9,35. = श्यामालता Çabdam. im ÇKDr. = घृतमण्डा Çabdak. ebend. — *b*) *eine Form der* Dâkshâjanî Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,25. — *c*) N. pr. α) einer jüngeren Schwester Krshna's und Gattin Arguna's MBh. 1,2273. fg. 2449. 3830. 7919. fgg. 7,1533. 2501. Hariv. 1954. 7708. Weber, Krshnag. 288. Bhâg. P. 1,10,9. 13,:. 9,22,32. 24,54. P. 4,2,56, Schol. °पूर्वज Bez. Krshna's Pañkar. 4,1,31. °हरण Hariv. 8396. — β) einer der vielen Gattinnen Durgama's Mârk. P. 75,45. — γ) einer Tochter Balin's und Gattin Avikshita's Mârk. P. 123,16. — δ) einer Enkelin Rukmin's und Gattin Aniruddha's VP. 4,15,21. — ε) einer Tochter des Asura Sumâja Kathâs. 45,333. — ζ) einer mythischen Kuh MBh. 5,3610. — 4) n. *a*) *Heil* (vgl. भद्र): सुभद्रं ते Bhâg. P. 4,12,23. — *b*) N. pr. α) eines Kâtvara MBh. 8,2031. — β) eines von Subhadra beherrschten Varsha im Plakshadvîpa Bhâg. P. 5,20,3. — Vgl. सैभद्र.

सुभद्रक 1) m. *a*) *Götterwagen* Çabdar. im ÇKDr. — *b*) *Aegle Marmelos Corr.* (बिल्व) Çabdak. im ÇKDr. — 2) f. सुँभद्रिका *a*) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑–⏑–⏑– Ind. St. 8,377. — *b*) *Freudenmädchen* VS. 23,18. — *c*) N. pr. = सुभद्रा Krshna's jüngere Schwester Pañkar. 3,7,32. — 3) n. *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑–⏑–, ⏑⏑⏑⏑–⏑–⏑– Colebr. Misc. Ess. 2,161 (X,7).

सुभद्राणी f. *eine best. Pflanze,* = त्रायमाणा Ratnam. 118.

सुभद्रेश m. *der Herr* (*Gatte*) *der* Subhadrâ, Bez. Arguna's Trik. 2,8,17. H. 709.

सुभयंकर adj. *grosse Furcht erregend, grosse Gefahr bringend* MBh. 4,160.

सुभयानक adj. *grosses Grausen erregend:* रक्षांसि MBh. 16,59.

सुभँर adj. (f. श्रा) 1) *massig, dicht; gedrungen, reichlich:* (बर्हिः) स्तीर्णा राये सुभरम् RV. 2,3,4. छर्दिस् 10,35,12. भन्दना: 9,86,41. असश्चत: 1,112,2.20. वीर 2,3,9. — 2) *leicht zu tragen, — zu handhaben* Çat. Br. 1,4,5,1.

सुभत्र 1) adj. VS. 7,3 nach Mahîdh. = उत्तमत्रन्मन्; सुभवस् v. l. TS. 1,4,2,1. — 2) m. N. pr. eines Fürsten der Ikshvâku MBh. 3,15596 nach der Lesart der ed. Bomb.

सुभवस् s. u. सुभव 1).

सुभसँद् adj. καλλίπυγος; compar. सुभसत्तरा RV. 10,86,6.

सुभागँ adj. (f. श्रा) *vermöglich, reich* RV. 1,167,7. 10,78,8.

सुभाग्य adj. *vom Glück besonders begünstigt:* सो ऽहं सुभाग्यो बन्धूनां सुहृदां च so v. a. *die Angehörigen und Freunde können mich beneiden* R. 4,7,4.

सुभाञ्जन m. = शोभाञ्जन Bharata im Dvirûpak. nach ÇKDr.

सुभानु 1) adj. *schön leuchtend:* die Sonne Kauç. 135. शस्त्रैर्यन्त्रैः कवचैः केतुभिश्च सुभानुभिर्मुखवर्णैश्च यूनाम् MBh. 12,3764; vgl. 6,137. — 2) m. *a)* Bez. *des 17ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8,35. Verz. d. Oxf. H. 331,*b*,4 v. u. — *b)* N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,10.

सुभावित adj. *wohl eingeweicht* Suçr. 1,163,11.

सुभावित्व n. *das Gutseinmüssen:* कर्म° Açokâvadâna 8.

सुभाषण m. N. pr. eines Sohnes des Jujudhan Bhâg. P. 9,13,25.

1. सुभाषित 1) adj. (f. श्रा) *schön gesprochen:* वाच् so v. a. *eine freundliche Rede, freundliche Worte* Spr. (II) 510. 5019. — 2) n. *ein schönes Wort, ein schöner Ausspruch* Med. t. 227. R. 4,29,28. 7,56,19. Kâm. Nîtis. 11,51. Spr. (II) 1865. 2595. 3135. 4186. 4488. 4776. 6127. ग्राह्यं बालादपि सुभाषितम् 6228 (M.). 6655. 7115. fg. 7194 (M.). Z. d. d. m. G. 27,29. Kathâs. 55,180. Verz. d. Oxf. H. 47,*a*,15 v. u. 123,*a*,46. Pañkat. 31,4. 207,14. °भाषिन् Vjutp. 33. °रत्नसंदोह m. Titel einer Schrift Colebr. Misc. Ess. 2,53. 462. सुभाषितार्णव m. desgl. Spr. (II) Th. 1, S. XV.

2. सुभाषित 1) adj. (f. श्रा) *schöne Reden führend, beredt* MBh. 3,2275. Çrut. (Br.) 36. — 2) m. *ein* Buddha Trik. 1,1,11. Med. t. 227. Avadânakalpalatâ 20.

सुभाषितगवेषिन् m. N. pr. eines Fürsten Avadânakalpalatâ 12.

सुभाषितमय (von 1. सुभाषित) adj. *in schönen Aussprüchen bestehend:* द्रव्य Spr. (II) 7114.

सुभाषिन् adj. 1) *freundliche Worte redend* MBh. 13,7610. — 2) *freundlich gesprochen:* स्वरेण सुभाषिणा *in freundlichem Tone* Hariv. 12237.

सुभाँस् adj. *schön leuchtend:* Feuer RV. 8,23,20.

सुभास m. N. pr. 1) eines Sohnes des Sudhanvan VP. 4,5,12. — 2) eines Dânava Kathâs. 47,24.

सुभिक्ष 1) adj. (f. श्रा) *vollauf zu essend habend, mit Nahrungsmitteln reichlich versehen* (von Personen und Gegenden) Khând. Up. 1,10,5. MBh. 1,6416. R. 2,92,6 (101,6 Gorr.). Lalit. ed. Calc. 22,19. 23,5. 20. 82,9. 257,16. *reichliche Lebensmittel verschaffend* Varâh. Bṛh. S. 33,10. — 2) f. श्रा *Grislea tomentosa* AK. 2,4,4,12. Râgan. 6,216. — 3) n. *Ueberfluss an Lebensmitteln, gute Zeiten* MBh. 3,13101. Hariv. 11197. R. 7,99,12. Spr. (II) 6059. 7117. 7547. Varâh. Bṛh. S. 4,9. 11. 27. 5, 21. 83. 8,13. 9,8. 11,38. क्षेमसुभिक्षम् 5,53. 55. °कर 9,10. 11,50. 18,3. °कारिन् 4,20. °कृत् 5,79. °द 89. सुभिक्षावह 4,18. fg. 11,14. महा° (pl.) Râga-Tar. 5,116. सु° R. 6,109,3. — सुभिक्षाणि Pañkat. IV,82 schlechte Lesart für सुभद्राणि; vgl. Spr. (II) 7113.

सुँभिषज् adj. *gut heilend;* superl. °षक्तम AV. Prât. 4,46. AV. 2,9. 5. 6,24,2.

सुभीत adj. *eine grosse Scheu habend vor* (gen.) Spr. (II) 7118.

सुभीम 1) adj. *überaus furchtbar.* — 2) m. N. pr. eines der Deva Jagñamush MBh. 3,14166. — 3) f. श्रा N. pr. einer der Gemahlinnen Kṛshṇa's, einer Mâdrî, Hariv. 8984. 9180.

सुभीरक m. *Butea frondosa* ÇKDr. und Wilson nach Hâr. 107. सुभीरव die gedr. Ausg.

सुभीरुक n. *Silber* H. ç. 160.

सुभुक्तँ adj. P. 6,2,145, Schol.

सुभुज adj. *schöne Arme habend* Ragh. 6,55.

सुभूँ adj. Declination Siddh. K. 233,*a*,12. Vop. 3,65. 82. *von guter Art* oder *Natur; kräftig, gewaltig:* Marut RV. 5,55,3. अत्यो इव सुभ्वश्चारवः स्थन 59,3. 87,3. Rudra 6,66,3. Rosse 7,67,8. Soma 9,79,5. पर्वतासः 4,17,2. 6,52,1. वयः 5,41,13. Speise 2,35,7. 1,52,1.4 (vgl. AV. 4,8,7). in Formeln AV. 13,4,52. Çâñkh. Çr. 17,13,10. Âçv. Çr. 10,4,5. Lâṭj. 2,11,6. 3,11,4.

सुभूतँ gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. 1) n. *Wohlsein, Wohlstand* (Gegens. दुर्भूत) AV. 1,31,3. 4. 5,40,2. 12,1,55. TBr. 1,2,6,7. 3,7,6,20. 11,1,1. Çat. Br. 1,8,3,15. Çâñkh. Çr. 2,8,15. °कृत् 7. — 2) f. श्रा Bez. *der nach Norden gerichteten Seite des Gehäuses der Weltseele* Khând. Up. 3,15,2. — Vgl. सौभूत.

1. सुँभूति f. *Wohlsein, Wohlstand* AV. 3,14,1. 19,45,6.

2. सुँभूति 1) wohl adj. TS. 3,4,3,2. 4,4,12,5. — 2) m. N. pr. eines Lexicographen Verz. d. Oxf. H. 183,*a*,3. Uǵǵval. zu Uṇâdis. Einl. 3. zu 1,28. 2,111. eines Brahmanen, Sohnes des Vasubhûti, Kathâs. 73, 208. eines buddhistischen Lehrers Lal. t. ed. Calc. 1,18. Burnouf, Intr. 465. fgg. Lot. de la b. l. 2. 91. Schiefner, Lebensb. 267 (37). Hiouen-thsang 1,240. Vie de Hiouen-thsang 189. Wassiljew 154. Târan. 90. °पाल 226. °चन्द्र Colebr. Misc. Ess. 2,49. 54. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,10. 85. 3,42. 4,1. 12. 52. 200. 5,70. Kathinâvadâna 16.

सुभूतिक m. *Aegle Marmelos Corr.* Râgan. im ÇKDr.

सुभूम m. N. pr. des 8ten Kakravartin in Bhârata H. 693; vgl. Comm.

1. सुभूमि f. *ein guter Platz* Gobh. 1,4,5. Weber, Kṛshṇaǵ. 266.

2. सुभूमि m. N. pr. eines Sohnes des Ugrasena VP. 436. स्वभूमि der gedr. Text. — Vgl. सुभूमिप und सुभूषण.

सुभूमिक n. *ein guter Platz*, N. pr. einer Oertlichkeit an der Sarasvatî MBh. 9,2121. f. श्रा 2126.

सुभूमिप m. N. pr. eines Sohnes des Ugrasena Hariv. 2028 nach der Lesart der neueren Ausg. — Vgl. 2. सुभूमि und सुभूषण.

सुँभूयस् adv. *weit mehr* Çat. Br. 4,5,2,12.

सुभूषण 1) adj. (f. श्रा) *schön geschmückt* Kâm. Nîtis. 7,49. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Ugrasena Hariv. 2028. — Vgl. 2. सुभूमि und सुभूमिप.

सुँभृत adj. *wohl gehalten, gepflegt, gehütet:* बृहस्पतिं यः सुभृतं बिभर्ति RV. 4,50,7. Agni 2,1,12. पुत्र 8,19,27. 9,97,24. रायः 10,147,4.

170,2. AV. 6,39,1. 13,1,1. गर्भ VS. 8,26. SV. I, 1,2,3,7 v. l. für सुधित des RV. Kathop. 4,8. *wohl besoldet* Varâh. Brh. S. 2, S. 7, Z. 11.

सुभृशम् adv. *gar sehr, in sehr hohem Grade* Çabdar. im ÇKDr. प्रार्थयन्ति MBh. 1,774. 14,220. Bhâg. P. 4,28,4.

सुभेषज n. 1) *ein gutes —, wirksames Heilmittel* AV. 2,3,1. TS. 1,8, 6,1. — 2) *Sammlung von Heilsprüchen*, Bez. eines vedischen Buches (vielleicht ist der AV. gemeint) RV. Prât. 16,54 (55). — Vgl. सैभेषज.

सुभोग्य adj. *leicht zu geniessen:* श्री Spr. (II) 45.

सुभोज adj. *gut essend* MBh. 12,8463.

सुभोजन n. *gutes Essen* MBh. 4,263.

सुभोजस् adj. *freigebig* AV. 4,26,1. SV. Naig. 4,8.

सुभ्र MBh. 8,1765 fehlerhaft für शुभ्र (so ed. Bomb.).

सुभ्राज् m. (nom. सुभ्राड्) N. pr. eines Sohnes des Devabhrâǵ und Nachkommen des Sonnengottes MBh. 1,43. fg.

सुभ्राज m. dass. MBh. 9,2533.

सुभ्रातर् m. *ein guter Bruder* gaṇa युवादि zu P. 5,1,130. — Vgl. सौभ्रात्र.

1. सुभ्रु, सुभ्रू f. *schöne Brauen:* सुभ्रुवा Bhâg. P. 3,23,23. सुभ्रु im comp. Spr. (II) 2489.

2. सुभ्रु, सुभ्रू 1) adj. *schönbrauig*, f. *ein schönbrauiges Mädchen* Gâtâdh. im ÇKDr. Declin. Vop. 3,76. 82. सुभ्रुवम् acc. m. Bhâg. P. 4,8,45. सुभ्रूम् nom. f. MBh. 1,6399. Spr. (II) 1633. Mârk. P. 21,28. Daçak. 106, 6. Bhâg. P. 9,1,35. Dhûrtas. 90,15. सुभ्रुस् nom. f. Mârk. P. 71,19. 123,1. सुभ्रु voc. f. MBh. 1,3267. 4,420. 13,2314. 6748. Çrut. 41. Kumâras. 5,43. Spr. (II) 241. Bhâg. P. 4,3,20. 25,27. 26,23. 9,19,12. Brahma-P. in LA. (III) 53,10. Çuk. ebend. 36,19. Bhatt. in Siddh. K. 18,a,4. सुभ्रून् voc. f. Siddh. K. 18,a,4. Bhâg. P. 10,42,12. 62,15. सुभ्रूम् acc. f. MBh. 1,7723 (सुभ्रुम् Sund. 4,12. 23). Mârk. P. 21,17. सुभ्रुवा instr. f. Râǵa-Tar. 6,141. सुभ्रुवस् gen. f. 4,430. Spr. (II) 6701. Sâh. D. 40,7. सुभ्रुवाम् gen. pl. f. Spr. (II) 6782. व्रज° Khandom. 47. सुभ्रु nom. acc. n. R. 6,8,1. 95,24 (सुभ्रु सु° zu schreiben). Bhâg. P. 4,25,31. सुभ्रुणा instr. n. 3,8,27. सुभ्रूनन adj. Bhâg. P. 1,19,26. — 2) f. सुभ्रू N. pr. einer der Mutter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2626.

सुभ्रुनासाक्षिकेशान्त adj. *dessen Brauen, Nase, Augen und Locken schön sind* MBh. 1,5975.

सुभ्वन् liest Sâj. st. ऋभ्वन् RV. 4,38,6. so v. a. *wohlaussehend* (von 6. सु + 1. भू).

सुम 1) m. = चन्द्र und नभस् Uṇâdivr. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr. — 2) n. = कुसुम *Blume, Blüthe* Bharata zu AK. 2,4,1,17 nach ÇKDr. H. 1124. Spr. (II) 2921. Çatr. 14,222.

सुमख 1) adj. *lustig, munter, freudig:* Marut RV. 1,64,1. 85,4. ते रुक्मासः सुमखा अग्नयो यथा 5,87,7. 4,3,7. Indra 1,165,11. 2,18,4. Agni 4,3,14. सहस् 10,50,1. Çâṅkh. Çr. 7,10,10. — 2) n. *Lust, Freudenfest:* °स्य सूरिः RV. 1,181,4. आपश्चाच्छा सुमखाय वोचम् 5,41,14.

सुमखस्यमान partic. *festfeiernd, freudig* TS. 3,2,8,5.

सुमगध m. pl. und °म् adv. Ind. St. 13,373.375. f. ई f. Titel eines buddh. Sûtra Wassiljew 176. — Vgl. सुमागध.

सुमङ्गल gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. 1) adj. (f. ई; nach P. 4,1,30 ved. सुमङ्गली, später आ). a) *Glück bringend:* Vogel RV. 2,42,2. Soma 9,80,3. 10,102,11. दृती AV. 6,140,3. 8,5,1. 16. वासस् 14,1,30. VS. 16. 6. 20,4. Kauç. 50. °नामन् Çat. Br. 5,4,4,14. सुमङ्गलीरियं वधूः (vgl. P. 5,2,109, Vârtt. 2, Schol.) RV. 10,85,33. 1,113,12. AV. 3,10,2. 14,1,60. 2,25. fg. Kauç. 24. 39. 76. आशीर्वादाः MBh. 3,2764. Bhâg. P. 2,6,35. कथा लोकसुमङ्गलाः 8,2. — b) *einen guten Wandel führend* (= सदाचार Comm.) Bhâg. P. 2,4,17. — 2) m. N. pr. eines Lehrers Ind. St. 4,333. Hall 69. — 3) f. आ a) *eine best. Arzeneipflanze*, = वायसोली Ratnam. im ÇKDr. — b) ein Frauenname Kathâs. 124,175. — c) N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2630. — d) N. pr. eines Flusses in Kâmâkhjâ Kâlikâ-P. 81 im ÇKDr. — 4) f. ई संज्ञायाम् gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. — 5) n. *ein Glück bringender Gegenstand:* ब्राह्मणैः ससुमङ्गलैः Bhâg. P. 1,11,19. — Vgl. सौमङ्गल, सौमङ्गल्य.

सुमङ्गा f. N. pr. eines Flusses VP. 184, N. 74 (angeblich im MBh.).

सुमज्जानि (सुमत् + जा°) adj. *sammt Frau:* Vishṇu RV. 1,156,2.

सुमणि 1) adj. *mit Kleinoden geziert* AV. 20,128,7. — 2) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's (neben मणि) MBh. 9,2534.

सुमण्डल m. N. pr. eines Fürsten MBh. 2,997.

सुमत् adj. *zusammen, zugleich:* Nacht und Morgen सीदतां बर्हिरा सुमत् RV. 1,142,7. उप प्रागात्सुमन्मे ऽधायि मन्म देवानामाशाः *hin ging er — mitgegeben wurde ihm mein Gebet — in das Land der Götter* 162, 7. सुमद्यूथं (vielleicht सुमद्यूथं) न 5,2,4. mit instr. *mit:* जाया पतिं वहति वग्नुना सुमत् 10,32,3. Nach Naigh. 4,3. Nir. 6,22 so v. a. स्वयम्. Wir halten es für eine andere Aussprache von स्मत्; so ist z. B. RV. 7,3,8 statt स्मत्सूरीन् wohl zu sprechen सुमत्सूरीन्. Vgl. सुमज्जानि, सुमत्क्षर u. s. w.

सुमत m. N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. — Vgl. सौमतायन.

1. सुमति f. gen. pl. सुमतीनाम् und सुमतीनाम् Siddh. K. 233,a,16. 1) *Wohlgesinntheit, Huld, Gnade; Gunsterweisung* RV. 1,24,9. °तिं भिक्षे 73,6. 171,1. 7,6,6. °तौ स्याम 1,98,1. 3,1,15. 4,50,11. 10,11,7. धीति, सु° 5,25,3. 6,15,9. 8,22,4. प्र ते मक्षो सुमतिं वेविदाम 7,24,6. 10,89,17. AV. 2,36,1. 7,17,2. mit obj. gen.: विघृतः RV. 5,65,4. mit gen. der Sache: सुमतिं रासि वस्वः 3,4,1. 57,6. 7,39,2. वाजवती 1,31. 18. भद्रा 3,30,7. भूरिदावरी 8,2,21. स्वादिष्ठा 75,4. नवीयसी 7,59,4. 8,92,9. 10,160,5. pl. 2,16,8. 7,18,20. 8,26,9. 10,47,7. तेषु मा (wenn nicht मे zu lesen ist) सुमतिं कृधि *mach mich zu einem Gegenstand der Gunst* AV. 17,1,7. *Wohlwollen* Spr. (II) 4601, v. l. — 2) *Andacht, Gebet:* अच्छा गिरः सुमतिं गन्तम् RV. 1,151,7. 166,6. 7,18,4. अर्चामि ते °तिम् 4,4,8. 23,2. प्र सुमतिं कृणुध्वम् 7,31,10. °तिभिः प्र स्तुवीमहि 8. 22,6. 9,74,1. 10,40,12. AV. 4,23,2. — 3) *Wohlgefallen* so v. a. *wohlthuende Empfindung:* आपो न मक्षू सुमतिर्भवा नः RV. 3,88,7. ऊर्जं च तत्र सुमतिं च पिन्वत AV. 6,22,2. — 4) *ein richtiger Sinn für Etwas* (loc.): न ते ऽस्ति सुमतिर्धर्मे R. 4,16,27. — Vgl. दैव°.

2. सुमति 1) adj. *klug, verständig* Spr. (II) 3116. 7119. Z. d. d. m. G. 27,17. Pańkar. 3,7,27 (समुति° gedr.). Bhâg. P. 10,60,38. Pańkat. 25. 13. Daçak. 2,8 (mit der ed. Calc. सुमतिर्लो° zu lesen). Verz. d. Oxf. H. 148,a,4 v. u. *vollkommen vertraut mit* (gen.): विद्यानां कलानां च सर्वासाम् Kathâs. 44,23. — 2) m. N. pr. a) eines Daitja MBh. 2,365. Ha-

riv. 12696 nach der Lesart der neueren Ausg., सुनति die ältere. — b) verschiedener Männer: ein Ṛshi MBh. 13,1761. Verz. d. Oxf. H. 264,a,5. unter Manu Sâvarṇa Hariv. 465. ein Sohn Bhṛgu's Ind. St. 1,235. eines Bhârgava Mârk. P. 10,8. fgg. ein Âtreja Verz. d. Oxf. H. 55,b,40. ein Schüler Sûta's VP. 283. ein Fürst Verz. d. Oxf. H. 10,b,8. ein Sohn Bharata's VP. 164. Mârk. P. 53,41. Bhâg. P. 5, 7,3. 15,1. Somadatta's 9,2,36. R. 1,47,17. 20. Supârçva's Hariv. 1079. fg. VP. 453. Bhâg. P. 9,21,28. Ǵanameǵaja's VP. 354. Dṛḍhasena's 465. Bhâg. P. 9,22,47. Nṛga's 2,17. Ṛteju's 20,6. 7. Vidûratha's Mârk. P. 116,10. N. pr. des 5ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 26. des 13ten Arhant's der vergangenen Utsarpiṇî 52. — Mâlav. 67,16. Kathâs. 120,14. Daçak. 9,20. Pańkat. 4,16 (1,19 ed. orn.). Lalit. ed. Calc. 202,5. Lot. de la b. l. 12. — 3) °ति und °ती N. pr. einer Frau Sagara's R. 1,39,4. 14 (40,14. 17 Gorr.). VP. 377. Bhâg. P. 9,8,8. einer Tochter Kratu's VP. 83, N. 7. der Frau des Vishṇujaças und Mutter Kalkin's Kalki-P. 2 im ÇKDr. einer Fee Târan. 277.

सुमतिंजय m. ein N. Vishṇu's H. ç. 69. ohne Zweifel fehlerhaft für समितिंजय.

सुमतित्सरु adj. von unbekannter Bed., Beiw. des Pfluges TS. 4,2,5, 6. die v. l. सोमपित्सरु VS. 12,71. Kâṭh. 16,12 und सोमसत्सरु AV. 3, 17,3 zeigt, dass man das Wort nicht mehr verstand.

सुमतिभद्र m. N. pr. eines Mannes Sâdhanamâlât. 190.

सुमतिमेरुगणि m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 186,a,4. 5.

सुमतिरत्नार्य m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 400,a,1.

सुमतिरेणु m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 89.

सुमतिशील m. N. pr. eines Lehrers Târan. 211.

सुमतिसुत Suçr. 2,66,19 wohl fehlerhaft für समति°.

सुमतीकृत s. u. मतीकर्.

सुमतीवृध् adj. VP. Prât. 3,96. des Gebets sich freuend VS. 22,12.

सुमत्क्षर (सु° + क्षर्) adj. träufelnd, vollsaftig VS. 21,43.

सुमदंशु (सुमत् + अंशु) adj. etwa sammt Zügel RV. 1,100,16.

सुमदन m. Mangifera indica Lin. (आम्र) Râǵan. 11,11.

सुमदात्मजा f. eine Apsaras Trik. 1,1,64.

सुमद्गण (सुमत् + गण) adj. sammt der Schaar RV. 2,36,3.

सुमद्गु (सुमत् + गु) adj. sammt Gespann AV. 5,1,7. unsichere Stelle.

सुमद्र m. pl. und °म् adv. (= मद्राणां समृद्धिः) Ind. St. 13,373. 385. P. 2,1,6, Schol. Vop. 6,61.

सुमद्रथ (सुमत् + रथ) adj. sammt Wagen RV. 3,3,9. Vâlakh. 8,5. आ ते कर्तो गृभ्णो सुमद्रथा RV. 8,45,39.

सुमधुर 1) adj. a) überaus süss. — b) überaus lieblich, — zart: गीतध्वनि MBh. 13,2839. वचस् R. 1,9,32. = साल्व H. 266. überaus lieblich singend: कूंसाः MBh. 13,2839. °म् adv.: कूजन् Brahma-P. in LA. (III) 52, 3. — 2) m. eine best. Gemüsepflanze, = जीवशाक Râǵan. 7,50.

सुमध्य adj. (f. आ) 1) schön in der Mitte so v. a. mit schönem Füllsel versehen: मांसानि R. ed. Bomb. 2,91,52. सुमेध्य ed. Schl. — 2) eine schöne Taille habend: ein Weib Hariv. 14161 (die neuere Ausg. überall pl.). Mârk. P. 22,5. Brahma-P. in LA. (III) 50,5.

1. सुमध्यम adj. sehr mittelmässig Kâm. Nîtis. 16,20.

2. सुमध्यम adj. (f. आ) = सुमध्य 2): ein Weib MBh. 1,5968. 3,2081. 2099. 5,6093. R. 1,23,14. 3,49,43. 52,43. 49. 79,16. Çrut. 31. Ragh. 11,54. Brahma-P. in LA. (III) 53,10. 57,18. Bhâg. P. 3,24,14. 4,30,16. 6,18,34.

सुमन 1) adj. lieblich, hübsch Çabdar. im ÇKDr. — 2) m. a) Weizen AK. 2,9,18. H. 1174. — b) Stechapfel Çabdam. im ÇKDr. — c) N. pr. eines mythischen Wesens MBh. 2,303. einer der vier Bodhivṛkshadevatâ Lalit. ed. Calc. 347,8. eines Schlangendämons Schiefner, Lebensb. 256 (26). — 3) f. आ a) Jasminum grandiflorum AK. 2,4,2,53 (könnte auch सुमनस् sein). Çabdar. im ÇKDr. Râǵan. 10,75. Rosa glandulifera oder Chrysanthemum indicum 80. — Suçr. 2,97,21. 112,5. 122, 11. 347,5. 419,12 (= जाती Comm.; सुमनस् der gedr. Text). वेश्याः श्मशानसुमना (wohl Blume überh.) इव वर्जनीयाः Spr. (II) 1458. — b) N. pr. einer Kaikejî MBh. 13,5859. fgg. Gattin Dama's Mârk. P. 134,8. 10. 59. fg. 135,5. 6. Verz. d. Oxf. H. 12,b,43. fgg.

सुमनःपत्त्र n. Muskatblüthe Suçr. 2,66,1.

सुमनःपत्त्रिका f. dass. Dhanv. 3,21. Râǵan. 12,78.

सुमनःफल 1) m. Feronia elephantum Corr. Çabdaḱ. in Verz. d. Oxf. H. 195,b,4 v. u. — 2) n. Muskatnuss Râǵan. 12,80.

सुमनक Blume Pańkar. 3,8,10.

सुमनस् 1) adj. a) wohlgesinnt, günstig, hold RV. 1,91,4. 2,32,5. 3,4,1. शश्वत्तमं सुमना अस्य पाहि 35,6. 54,22. 4,3,15. 10,32,8. 85,44. 100,4. 141,1. वाश्रेव वत्सं सुमना दुहाना 149,4. जायाः पुत्राः सुमनसो भवन्तु AV. 3,4,3. 12,5. ओषधयः Gobh. 2,6,6. VS. 15,1. Kaṭhop. 1,10. — b) wohlthuend: अति तृष्टं ववक्षिथाथैव सुमना असि RV. 3,9,3. 18,1. सदा ते सुमनसः स्याम dir angenehm 7,4,4. — c) wohlgemuth, heiter, fröhlich, behaglich: क्रीळन्तस्त्वा सुमनसः सपेम RV. 4,4,9. 6,52,5. 7,1,9. 78,5. कदा मृळीकं सुमना अभि ख्यम् 86,2. 10,37,7. AV. 3,4,7. 6,99,3. 7,60,1. 12,2,49. राया वयं सुमनसः स्याम 14,2,36. VS. 3,41. Lâṭj. 3,3,1. गृह्याः Âçv. Çr. 2,5,17. MBh. 1,1943. 6097. 3,984. 1203. 15,574. Hariv. 9072. Ḱaraka 1,8. Çârṅg. Saṁh. 1,1,39. Spr. (II) 4990. Varâh. Bṛh. S. 48,48. Mârk. P. 134,59. Brahma-P. in LA. (III) 53,20. Verz. d. Oxf. H. 32,a, 43. — d) klug, verständig Trik. 3,3,452. H. an. 3,760. Med. s. 66. Vaiǵ. bei Mallin. zu Çiç. 16,24 (देवबुद्धयोः nach Stenzler zu lesen). R. 1,7, 6 (12 Gorr.). Spr. (II) 3800. 5580. Verz. d. Oxf. H. 160,b,8. 263,b, No. 636. fg. pl. Kluge und zugleich Blumen Spr. (II) 118. Çiç. 16,24. Kathâs. 73,21. — 2) m. a) ein Gott AK. 1,1,1,2. Trik. H. 88. H. an. (देव st. दैव zu lesen). Med. Halâj. 1,4. Vaiǵ. — b) Bez. verschiedener Pflanzen: Guilandina Bonduc Çabdam. im ÇKDr. Azadirachta indica Juss. Râǵan. im ÇKDr. eine Art Karańǵa (मर्कटकरञ्ज) Râǵan. 9,67. Weizen 16,30. — Suçr. 1,132,12. 134,11. 146,4. 157,15. — c) pl. Bez. einer Klasse von Göttern unter dem 12ten Manu VP. 268. Mârk. P. 94,23. — d) N. pr. eines Dânava MBh. 2,365. Hariv. 12696 nach der Lesart der neueren Ausg., सुनामन् die ältere. — e) N. pr. verschiedener Männer Hariv. 1265. MBh. 2,120. 322. Kathâs. 56,236. 59,22. ein Sohn Ûru's von der Âgnejî Hariv. 73. VP. 98. ein Sohn Ulmuka's Bhâg. P. 4,13,17. Harjaçva's VP. 371 (besser वसुमनस् der gedr. Text 4,3,13). — Daçak. 3,8. 9,20. — 3) f. a) pl. Blumen AK. 2,4,1,17. Trik. H. 1125. H. an. Med. Halâj. 2,

31. Vaiç. (zu lesen nach Stenzler सुमना: पुष्पमालत्योः). Çâṅkh. Gṛhj. 1, 8. 4,15. Pâr. Gṛhj. 2,6. M. 2,182. सुमनसः (nach Nîlak. gen. sg. in der Bed. *Gott*) शेषाः प्रतिगृह्य MBh. 3,16644. मनो ह्लादयते यस्माच्छ्रियं चापि ददाति च । तस्मात्सुमनसः प्रोक्ताः 13,4696. fgg. 14,2394. 15,432. R. 2,24,26. 43,14 (42,16 Gorr.). 100,31 (108,33 Gorr.). R. Gorr. 2,25, 18. 3,76,13. 6,97,19. Çiç. 7,2. 8,10. Spr. (II) 93. 6037. Bhâg. P. 3,15, 19. 24,8. 4,29,53. 5,2,6. 6,18,56. im comp.: शमीसुमनोमालिन् Âçv. Gṛhj. 4,6,4. R. 5,11,20. Suçr. 1,103,12. 243,19. Çâk. 48,20. Spr. (II) 1782. Varâh. Bṛh. S. 48,35. Râǵa-Tar. 4,245. Verz. d. Oxf. H. 103,*b*, 25. Bhâg. P. 4,15,7. 29,54. 5,2,9. 8,7,12. सुमनोगन्धमाहात्म्य Verz. d. B. H. 142,10 v. u. du. P. 2,4,78, Schol. pl. (oder im comp.) *Blumen und zugleich Kluge* Spr. (II) 118. Çiç. 16,24. Kathâs. 73,21. — *b*) *Jasminum grandiflorum* AK. 2,4,2,53 (oder सुमना). Trik. H. an. Med. Vaiç. — *c*) N. pr. verschiedener Frauen Kathâs. 123,219. fgg. Gattin Madhu's und Mutter Vîravrata's Bhâg. P. 5,15,13. — 4) n. *Blume* Bharata zu AK. nach ÇKDr. विना गन्धं च सुमनः Çatr. 10,185. — Vgl. सौमनस, सौमनस्य.

सुमनस्य् (von सुमनस्), nur partic. °स्यमान 1) *günstig, hold* ṚV. 6,74, 4. 7,33,14. 10,51,5.7. AV. 1,35,1. 2,35,5 u. s. w. VS. 15,2. — 2) *fröhlich, wohlgemuth, nach Herzenslust* ṚV. 6,75,8. AV. 7,43,1. 14,2,17. 31. 39. VS. 12,57. TBr. 3,7,5,3. क्षेत्रास्तृप्यन्तु सु° Lâṭj. 2,9,1. Âçv. Gṛhj. 1, 7,6. Pâr. Gṛhj. 1,6,3.

सुमनामुख adj. (f. ई) *heiteren Antlitzes* Çâṅkh. Gṛhj. 3,12. 14.

सुमनाय् (von सुमनस्), °यते *wohlgemuth —, heiter werden* gaṇa भृशादि zu P. 3,1,12.

सुमनायन m. patron. Saṁsk. K. 184,*b*,11 wohl fehlerhaft für सौम°.

सुमनास्य m. N. pr. eines Schlangendämons Hariv. 9503. — Vgl. समानास und सुमनोमुख.

सुमनीकृ (सुमनस् + 1. कृ), °करोति *erfreuen* Bhaṭṭ. 3,2.

सुमनोकस (सुमनस् + ओकस्) *Götterbehausung, Götterwelt:* °सं जगाम Hariv. 7455. सुमनौ° die neuere Ausg.

सुमनोज्ञघोष m. N. pr. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,19.

सुमनोत्तरा f. N. pr. eines Frauenzimmers und Titel der über sie handelnden Erzählung P. 4,3,87, Vârtt., Schol.

सुमनोमत्तक m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 6,339. 347. nach Troyer zwei Namen.

सुमनोमुख m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 5,2628. — Vgl. सुमनास्य.

सुमनोरजस् n. *Blüthenstaub* AK. 2,4,2,17.

सुमनोलता f. *eine blühende Schlingpflanze* Spr. (II) 378.

सुमनोहर adj. (f. आ) *überaus reizend, — lieblich:* Vogel MBh. 1,1106. रूप 5976. वेश्मन् 3,1834. गङ्गोर्मय: 13,1839. गीतमीतीर Brahma-P. in LA. (III) 49,7. Pañkar. 1,8,1. शास्त्र Pañkat. Pr. 3.

सुमनौकस s. सुमनोकस.

सुमन्तु 1) adj. *leicht kenntlich, wohlbekannt:* नामन् ṚV. 10,12,6. 64,1. — 2) m. N. pr. eines Lehrers (Schülers Vjâsa's und Verfassers eines Dharmaçâstra) Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. 6,6. Ind. St. 1, 233. fg. 4,57. MBh. 1,2418. 2,106. 12,1592 (अश्मकसुमन्तुना). 12337. Hariv. 7999. VP. 276. 282. Verz. d. B. H. 92,4. No. 1017. 1028. 1166. Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,8. 19,*a*,19 (pl.). 30,*b*,32. 53,*a*,32. 54,*b*,3. 6. 55,*a*,38. *b*,28. 62,*a*,22. 266,*b*,3. 21. 271,*a*,12. 279,*b*,43. 356,*a*,34. Bhâg. P. 1, 4,22. 12,6,53. 75. Kull. zu M. 5,66. 11,141. °सूत्र citirt unter महाध्निक. N. pr. eines Fürsten Weber, Kṛshṇaǵ. 251. eines Sohnes des Ǵahnu VP. 399. सुतनु der gedr. Text. — Vgl. सौमत्त.

सुमन्तुनामन् adj. *einen wohlbekannten Namen führend* ṚV. 6,18,18.

सुमन्त्र 1) adj. *einen guten Rath habend, gute Pläne machend* Spr. (II) 6558. — 2) m. N. pr. verschiedener Männer: ein Lehrer mit den patronn. Bâbhrava Gautama Ind. St. 4,373. ein Rathgeber und Wagenlenker Daçaratha's R. 1,7,3. 8,4. 2,34,10. 53,2. R. Gorr. 2,39, 15. 89,3. 7,59,2,26. Weber, Râmat. Up. 302. Ragh. 13,59. 14,47. ein Rathgeber Harivara's Kathâs. 52,264. ein Sohn Antariksha's VP. 463, N. 14. ein älterer Bruder Kalki's Kalki-P. im ÇKDr. — Daçak. 3,9. 9,20.

सुमन्त्रक m. = सुमन्त्र N. pr. eines älteren Bruders des Kalki Kalki-P. im ÇKDr.

सुमन्त्रित adj. *gut geratschlagt;* impers.: मया न मन्त्रकुशलैर्वृद्धैः सह सुमन्त्रितम् R. 2,59,20. सुमन्त्रितं कृ *gut rathschlagen* Spr. (II) 7121. *gut berathen:* कर्मन् 5537. प्रारम्भ 7122.

सुमन्त्रिन् adj. *einen guten Minister habend* Spr. (II) 2875. — 5606 *ein guter Minister*, aber offenbar schlechte Lesart.

सुमन्दबुद्धि adj. *von sehr geringem Verstande* MBh. 5,7297.

सुमन्दभाज् adj. *sehr unglücklich* MBh. 1,5903.

सुमन्दा f. Bez. einer Çakti Pañkar. 3,2,6.

सुमन्द्र adj. *sehr gedämpft, — leise* Âçv. Çr. 2,15,11. 4,8,21.

1. सुमन्मन् n. pl. *gute Wünsche:* आ नो यज्ञं यांह्नि सुमन्मभिः ṚV. 8,90,9.

2. सुमन्मन् adj. *gute Andacht verrichtend, gute Wünsche aussprechend:* कारु ṚV. 7,68,9. 3,2,12.

सुमन्यु m. N. pr. eines Devagandharva MBh. 1,4814 (भुमन्यु ed. Bomb.). eines freigebigen Mannes 13,6266 nach der Lesart der ed. Bomb., भुमन्यु ed. Calc.

सुमर 1) adj. n. impers. *leicht zu sterben* oder n. *ein leichter Tod:* यथा न मन्ये दुर्जीवं तथा न सुमरं ध्रुवम् R. Gorr. 2,57,20. — 2) m. *Wind* H. ç. 171.

सुमरीचिका f. Bez. *einer der neun Arten von* Tushṭi *im* Sâṁkhja Tattvas. 39.

सुमल्लिक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,362 (VP. 192 सुमल्लि, सुमल्लिक in der neueren Ausg.).

सुमह m. N. pr. eines Sohnes des Ǵahnu Hariv. 1423 nach der Lesart der neueren Ausg., सुनह die ältere.

सुमहत् adj. *sehr gross, valde magnus* (im Raume, in der Zeit, der Zahl, der Menge, dem Grade nach): शरण Nir. 5,22. सुमहदुद्यानम् (über diese neutrale Form s. u. महत्) MBh. 3,16236. काय, वपुस् R. 3,50,26. 55,1. सागरं सुमहत् 6,34,14. नारायणसरस्तीर्थ Bhâg. P. 6,5,3. अन्ववाय Hariv. 2014. अपत्यलाभ (zu अपत्य gehörig, also *überaus zahlreich*) R. 1,39,7. जन 6,101,33. शास्त्राणि Spr. (II) 7123. भोज्यानि Varâh. Bṛh. S. 46,81. बल Nir. 11,9. वध R. 2,21,32. आश्चर्य MBh. 3,2985. वीर्य R. 1,

3,9. तेजस् Spr. (II) 2690. दुःख M. 4,167. MBh. 5,6047. तपस् R. 1,57, 8. Brahma-P. in LA. (III) 49,13. पीडा Varâh. Brh. S. 3,26. भय 46,35. 44. विमर्द R. 6,18,1. महानाद 5. शब्द, स्वन MBh. 1,5831. 3,3013. कार्य 2110. 2273. R. 1,64,1. Kathâs. 18,81. कर्मन् Ragh. 12,55. वाक्य R. 1,60, 25. केतस् erhaben R̥V. 7,8,2. सुमहा am Anf. eines comp.: °शाल R. 1, 5,12. सुमहोत्सव Weber, Krshnaǵ. 307.

सुमहस् adj. herrlich: Agni R̥V. 4,11,2. 10,7,7. Sûrja 6,50,2. Âditja 8,18,8. überall voc.

सुमहाकपि m. N. pr. eines Dämons Hariv. 9562.

सुमहातपस् adj. sehr strenge Askese übend, überaus fromm MBh. 5, 6044. Hariv. 383.

सुमहात्मन् adj. von sehr edler Natur, überaus hochherzig: शक्र MBh. 3,208.

सुमहात्यय adj. sehr grosse Leiden verursachend, überaus verderblich: युद्ध MBh. 5,7250.

सुमहाबल adj. (f. आ) überaus mächtig MBh. 5,7447. Hariv. 16312. überaus wirksam: ओषधी MBh. 2,1862.

सुमहाबाहु adj. überaus lange Arme habend MBh. 5,7273.

सुमहामनस् adj. überaus hohen Sinnes MBh. 3,2764.

सुमहारथ m. ein sehr grosser Kriegsheld MBh. 7,8635.

सुमहासत्त्व adj. von überaus edlem Wesen Hariv. 221.

सुमागध 1) m. N. pr. eines Mannes R. 7,43,2. — 2) f. आ N. pr. einer Tochter Anâthapiṇḍika's Burnouf, Intr. 312. 399. 566. Schiefner, Lebensb. 283 (53). सुमगधा Index des Kandjur 52. — 3) f. ई N. pr. eines Flusses in Magadha R. 1, 34,9 (35,8 Gorr.).

सुमागधक s. Ind. St. 13,384.

1. सुमातृ f. eine gute oder schöne Mutter; s. सौमात्र.

2. सुमातृ adj. eine schöne Mutter habend R̥V. 10,78,6.

3. सुमातृ nom. ag. ein guter Messer (metitor); s. सौमात्र.

सुमानिका f. Bez. zweier Metra: 1) 4 Mal ⏑–⏑–⏑– Colebr. Misc. Ess. 2,159 (II,5). — 2) 4 Mal –⏑–⏑–⏑–⏑ ebend. (III,6).

सुमानिता f. Selbstbewusstsein, Stolz MBh. 9,68.

सुमाय 1) adj. guter Anschläge voll Nir. 11,13. Marut R̥V. 1,88,1. 167,2. — 2) m. N. pr. eines Fürsten der Asura Kathâs. 45,224. 332. 46,38. eines Vidjâdhara 48,121. — 3) f. आ N. pr. einer Tochter Maja's Kathâs. 45,340.

सुमायक m. N. pr. eines Vidjâdhara, = सुमाय Kathâs. 48,136.

सुमारुत n. etwa das gute Volk der Winde R̥V. 10,77,1. 2.

सुमार्त्स्न adj. sehr fein Çat. Br. 6,1,3,4.

सुमाल m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1029. चोल ed. Bomb.

सुमालती f. ein best. Metrum: 4 Mal ⏑–⏑⏑–⏑ Colebr. Misc. Ess. 2,159 (I,10).

सुमालि und °न् m. N. pr. eines Râkshasa Hariv. 385. R. 7,5, 6. Bhâg. P. 6,10,21. 8,10,56. Verz. d. Oxf. H. 26,a,11. eines Affen R. 6, 82,19. eines Sohnes des Brahmanen Vedamâli Verz. d. Oxf. H. 11,a,8.

सुमाल्य m. N. pr. eines Sohnes des Nanda VP. 468. Bhâg. P. 12,1,10.

सुमाल्यक m. N. pr. eines Berges Golâdhj. Bhuvanak. 30.

सुमार्ष adj. P. 5,2,172, Schol. °क desgl. 174, Schol.

1. सुमित adj. wohl gemessen R̥V. 10,29,6.

2. सुमित adj. fest gegründet: स्थूणा R̥V. 5,45,2.

सुमिति f. gute Befestigung: eines Pfostens R̥V. 3,8,3.

सुमित्र 1) adj. (f. आ) ein guter Freund R̥V. 1,91,12. 10,105,11. TS. 1,4,45,2. सुमित्रः सन्क्रूरमकः Pańkav. Br. 13,6,10. 9. सुमित्र voc. Bhâg. P. 3,19,32. — 2) m. N. pr. a) eines Unholds MBh. 3,14167. — b) verschiedener Männer: ein R̥shi und Liedverfasser mit dem patron. Vâdhrjaçva R̥V. 10,69,3. 5. pl. 1. 7. 8. Kautsa, Liedverfasser von 10, 105. — MBh. 2,105. ein Fürst der Sauvîra MBh. 1,2699. 5537. 2,120. 1069. 12,4629. fgg. von Mithilâ Lalit. ed. Calc. 24,13. Schiefner, Lebensb. 235 (5). von Magadha und Vater des Arhant Suvrata H. 38. Çatr. 10,322. Wagenlenker Abhimanju's MBh. 7,1537. Sohn Gada's Hariv. 9193. Çjâma's 1943 (nach der Lesart der neueren Ausg.). Çamika's (Samîka's) Bhâg. P. 9,24,43. Kr̥shṇa's 10,61,11. Pańkar. 2, 4,46 (?). Vr̥shṇi's VP. 424. Bhâg. P. 9,24,11. Agnimitra's Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. Suratha's, mit ihm erlischt das Geschlecht Ikshvâku's VP. 464. Bhâg. P. 9,12,15. — Daçak. 3,10. 9,20. — 3) f. आ N. pr. a) einer Jakshiṇî Kathâs. 108,48. — b) einer Gattin Daçaratha's, Mutter Lakshmaṇa's und Çatrughna's, R. 1,19,7. 2,31, 11. 40,3. 64,72. Ragh. 10,56. 14,51. der Mutter Mârkaṇḍeja's Verz. d. Oxf. H. 82,b,31. Ǵajadeva's 142,a,4. 5. — Vgl. सौमित्र fg.

सुमित्रभू m. N. pr. des 2ten Ćakravartin in Bhârata, = सगर H. 692.

सुमित्र्य adj. wohlbefreundet R̥V. 10,65,3. VS. 6,22.

सुमीढ (सुमीळ्ह) m. N. pr. eines Mannes R̥V. 6,63,9. eines Sohnes des Suhotra MBh. 1,3720.

सुमीन m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,50.

1. सुमुख n. 1) ein schöner Mund Spr. (II) 7124. — 2) ein heiteres Gesicht, instr. so v. a. wohlgemuth Kâm. Nîtis. 15,6.

2. सुमुख 1) adj. (f. आ und ई, in übertragener Bed. aber nur आ) P. 4,1, 54. Vop. 4,17. a) schön von Gesicht Çabdar. im ÇKDr. R. Gorr. 1,1, 14. 3,23,15. Kathâs. 42,223. Bhâg. P. 4,21,15. स्वभावहास° 5,5,31. häufig f. ई auch als subst. Kumâras. 1,26. Çâk. 181. Spr. (II) 6455. Gît. 5,19 (सुमुखि सु° zu trennen). Kathâs. 26,154. 43,116. 72,80. 84, 13. Z. d. d. m. G. 14,574,19. Bhâg. P. 8,6,4. — b) ein heiteres Gesicht zeigend, guter Dinge, froh MBh. 5,3672. 8,4676. राजप्रवेश° R. 1,77,7. Mâlatîm. 150,18. — c) geneigt, gewillt zu Etwas; in comp. mit प्रसाद Hariv. 9856. 10845. 10850. Ragh. 4,13. Mâlav. 95. Mârk. P. 8,64. 248. 19,13. 64,17. 105,8 (zu lesen प्रसादसु°). Brahma-P. in LA. (III) 54,18. Bhâg. P. 2,7,23. 3,15,39. 4,24,25. 7,10,24; vgl. प्रसादसंमुख Pańkat. 25,21. — d) günstig, hold: मारुत R. 6,92,67. — e) gelehrt H. an. 3,115. — f) mit einer schönen Spitze versehen: Pfeil MBh. 3,16522. 6,5178. Hariv. 13419. — g) mit einem schönen Eingang versehen: सुमुखा शाला Siddh. K. zu P. 4,1,54. Vop. 4,17. — 2) m. a) eine best. Gemüsepflanze Med. kh. 13. Çabdar. im ÇKDr. Ocimum basilicum pilosum Râǵan. 10,161. ein wildes Ocimum 165. eine dritte Art (बर्बर) 173. Dhanv. 4,29. — Ćaraka 1,27. Suçr. 1,138,16. 157,10. 217,3. 218,11. Vâgbh. 1,1,107. 109. — b) ein best. in Schaaren lebender Vogel Ćaraka 1,27. v. l. सुमु-

खा. — c) Bein. Gaṇeça's Çabdar. im ÇKDr. — d) N. pr. α) eines Sohnes des Garuḍa Trik. 3,3,53. H. an. Med. MBh. 5,3587. 3597. 6,208. des Droṇa (ein mythischer Vogel) Mârk. P. 1,21. — β) eines Schlangendämons H. an. Med. MBh. 1,1559. 5,3639. fgg. 3672. Hariv. 229. — γ) eines Asura Hariv. 12936 nach der Lesart der neueren Ausg. — δ) pl. einer Klasse von Göttern Burnouf, Intr. 616. — ε) eines Ṛshi MBh. 2,145. R. 7,1,3. Verz. d. Oxf. H. 52,a,29. eines Fürsten Verz. d. Cambr. H. 1. der durch schlechtes Benehmen zu Grunde ging M. 7,41. — ζ) eines Affen R. 6,4,8. — 3) f. ई a) *Spiegel* Çabdârthak. bei Wilson. — b) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑–,⏑⏑–⏑⏑– Colebr. Misc. Ess. 2,160 (VI,12). Ind. St. 8,376. — c) N. pr. einer Apsaras Vjâḍi beim Schol. zu H. 183. MBh. 13,1425. Hariv. 12472. — 4) n. *eine durch Fingernägel hervorgebrachte Verletzung von bestimmtem Aussehn* Çabdar. im ÇKDr.

सुमुखसू m. *der Vater* Sumukha's d. i. Garuḍa Trik. 1,1,43.

सुमुखीकार् (सुमुख + 1. कार्) *mit einer schönen Spitze versehen:* °कृत ein Pfeil MBh. 8,4668.

सुमुण्डीक m. N. pr. eines Asura Kathâs. 45,49. 53. 375. 50,49.

सुमुष्टि m. *Hoya viridiflora R. Br.* Râǵan. 4,185.

1. सुमुहूर्त m. n. *eine glückliche Stunde:* °र्ते Kathâs. 121,181. Daçak. 9,17.

2. सुमुहूर्त adj. *zu einer glücklichen Stunde Statt findend:* युद्ध MBh. 3,1608.

सुमूर्त्य eine verdächtige Lesart für मौर्य VP. 470, N. 26.

सुमूल 1) adj. *eine schöne Wurzel habend.* — 2) m. *Moringa pterygosperma Gaertn.* Râǵan. 7,30. — 3) f. आ *Glycine debilis* Râǵan. 4,18. *Hemionitis cordifolia Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

सुमूलक n. *Daucus Carota Lin., Möhre* Râǵan. 7,24.

सुमृग n. *gutes Wild* so v. a. *gute Jagd* AV. 19,8,3.

सुमृडीक (सुमृळीक) 1) adj. *erbarmungsvoll, mitleidig; gnädig* ṚV. 1,35,10. 91,11. 118,1. 4,1,20. 3,3. 6,47,12. 8,56,1. 10. VS. 4,11. 22,20. AV. 7,68,3. — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 18,a,15. 19,b,36. — 3) n. *Erbarmen:* सुमृळीके ग्रस्य सुमतौ स्याम AV. 7,20,3; vgl. ṚV. 8,48,12.

सुमृत्यु m. *ein schöner —, leichter Tod* Pańkar. 1,3,11.

सुमृष्ट adj. 1) *schön rein:* °मणिकुण्डल MBh. 1,3295. 4,541. R. 1,13, 19. 5,16,39. Bhâg. P. 8,8,33. — 2) *überaus lecker, — wohlschmeckend* Spr. (II) 4961. Pańkat. 113,8.

सुमेक (मेक von 1. मि) adj. *wohlgegründet, fest:* Pfosten ṚV. 4,6,3. Pfad 10,92,15. *feststehend, unerschütterlich in Ordnung, Folge* u. s. w.: Himmel und Erde ṚV. 1,146,3. 3,6,10. 15,5. 57,4. 4,42,3. 56,3. 6,66, 6. 7,56,17. 87,3. Tag und Nacht 1,113,3. Jahr Çat. Br. 1,7,2,26. Meer TS. 4,4,2,2.

सुमेखल m. *Saccharum Munja* (मुञ्ज) *Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

सुमेघ m. N. pr. eines Berges (*schön bewölkt*) R. 4,43,40.

1. सुमेध adj. (f. आ) *saftig, kräftig:* गव्यूति ṚV. 3,3,6.

2. सुमेध adj. wohl so v. a. सुमेधस्; im Wortspiel ṚV. 10,132,7.

सुमेधस् 1) adj. P. 5,4,122. Vop. 6,27. *eine gute —, richtige Einsicht habend, verständig, weise* H. an. 3,760. Med. s. 66. °धाम् acc. ṚV. 10, 47,6. 125,5. — 1,185,10. होतार् 2,3,9. 10,45,7. ब्रह्मन् AV. 9,1,6. देवाँ अच्छा दीद्यानः सुमेधाः ṚV. 3,15,5. 38,1. जिह्वा *Ruf* 3,57,5. स्वादोरभक्षि वयसः सुमेधाः *mit Verstand* 8,48,1. 6,67,8. 7,91,3. 10,62,1. Soma 9, 92,3. 93,3. Bṛhaspati 10,65,10. AV. 5,11,11. 7,60,1. 61,1. 2. VS. 3,41. Çat. Br. 14,9,4,5. Taitt. Up. 1,10,1. Kâm. Nîtis. 15,50. Kathâs. 27,149. 40,25. 103,144. Çatr. 1,285. Bhâg. P. 9,4,3. — 2) m. N. pr. a) einer Klasse von Göttern unter dem 5ten Manu VP. 1,3,21. Mârk. P. 75,71. — b) eines Ṛshi Ind. St. 3,244,b. Verz. d. Oxf. H. 52,a,44. unter Manu Kâkshusha 76,54. eines Sohnes des Vedamitra 74,b,1. — 3) f. *Cardiospermum Halicacabum* H. an. Med.

सुमेध्य adj. *überaus rein* (in rituellem Sinne): मांसानि R. 2,91,50. सुमध्य ed. Bomb.

सुमेरु 1) m. a) N. pr. eines Berges, = मेरु (bei den Buddhisten unterschieden) AK. 1,1,1,45. H. 1032. Halâj. 1,136. R. 3,61,8. 75,74. 7,35, 19. Kumâras. 6,72. Ragh. 5,30. Spr. (II) 82. 2271 (Conj.). 4036. Vâju-P. bei Muir, ST. 1,30. Ind. St. 10,267. fg. Verz. d. B. H. No. 1240. Lalit. ed. Calc. 175,3. Lot. de la b. l. 216. Wassiljew 158. 187. Târan. 75. 207. Vie de Hiouen-thsang 14. 76. — LIA. 1,50. — b) N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 45,7. 8. 46,32. — c) ein N. Çiva's Çabdârthak. bei Wilson. — 2) adj. *best, excellent* ebend.

सुमेरुजा f. N. pr. eines Flusses (*auf dem* Sumeru *entspringend*) Mârk. P. 57,23.

सुमेरुवत्स m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 89.

सुम्न (म्ना = मन्) n. 1) *Wohlwollen, Gunst, Huld, Güte;* pl. *Gunsterweisungen:* der Götter ṚV. 2,25,5. 8,19,4. 20,16. यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नम् 1,107,1. 169,1. आ ते पितर्मरुतां सुम्नमेतु 2,33,1 (vgl. Vârtt. zu P. 2,1,2). अग्निं सुम्नाय दधिरे पुरः *um Gunst zu erweisen* 3,2,5. 32,13. 4,30,19. 5,53,1. 75,6. सुम्नेभिरिदा अस्तमा मदेम 6,52,14. 53,9. 8,13,3. आ नः सुम्नेषु यामय 3.2. 10,132,1. गोमत् Vâlakh. 1,9. TS. 5,4,6,6. — 2) (*Ausdruck der Zuneigung*) *Andacht, Gebet* u. s. w. ṚV. 1,41,8. 106,4. मरुतः सुम्नमर्चन् 3,14,4. 6,68,3. 10,93,2. — 3) (*angenehme Empfindung*) *Frohsinn, Behagen; Befriedigung, Frieden* ṚV. 1,114,9. इषमूर्जं सुक्षितिं सुम्नमश्युः 2,19,8. 23,8. उकथ्य 4,53,2. यत्तं सुम्नम् 5,67,2. 6,63,11. सुचक्रदिषम 7,66,12. यो वां सुम्नाय तुष्टवत् *zu eurer Zufriedenheit* 8,8,16. अच्छा नः सुम्ने नेषि 10,12. 27,10. 9,98,5. देवभक्त 10,45,9. — 4) N. eines Sâman Ind. St. 3,244,b. — adj. Gebrauch ist möglich, aber nicht nothwendig anzunehmen in den Stellen VS. 2,19 (v. l. TS.). ṚV. 5, 73,6. 6,26,7. das Wort fehlt ganz im AV. — Vgl. अतिसुम्ना, बृहत्सुम्न, सुसुम्णा.

सुम्नआपि (सुम्ने + आ°) adj. etwa *in Gunst nahe* ṚV. 10,95,6

सुम्नय् und सुम्नाय् (ṚV. Prât. 7,5. 9. TS. Prât. 3,2. P. 7,4,38), partic. सुम्नयत् und सुम्नायत् *wohlwollend, günstig:* सुम्नायन्निद्विशो अस्माकमा चर ṚV. 1,114,3. मनस् 2,32,2. 5,49,1. *frohlockend* 1,138,1. 8,7,11.

सुम्नया (von सुम्नय्) f. gleichlautender instr. (VS. Prât. 5,20. AV. Prât. 4,30) als adv. *andächtig, gläubig:* देवेषु ṚV. 10,101,4. *wohlwollend* AV. 7,55,1.

सुम्नापि voc. f. AV. 19,47,4 wohl fehlerhaft.

सुम्नयु und सुम्नायु (von सुम्नय्, सुम्नाय्) adj. Schol. zu P. 3,2,170. 7,4,35.

1) *andächtig, gläubig:* प्र भरस्व सुम्नयुर्गिरः RV. 1,79,10. 2,30,11. 3,27,1. 5,8,7. 6,1,7. 2,3. AV. 7,11,1. — 2) *günstig:* वृषणा: RV. 7,71,3. — सुम्नयो AV. 3,17,1 kann nicht richtig sein; °या RV.

सुम्नहूँ adj. *Gunst herbeirufend:* यज्ञ VS. 17,62. TS. 5,4,6,6.

सुम्नाय् und सुम्नायु s. u. सुम्नय् und सुम्नायु.

सुम्नावँत् (von सुम्न) adj. (f. वरी) *Gunst —, Befriedigung bringend:* Ushas RV. 1,113,12. Naigh. 1,8.

सुम्निन् (wie eben) adj. TS. Prât. 4,12. *günstig, hold* TS. 1,1,13,3. 3,12,1.

सुम्पलुएठ m. *Curcuma Zerumbet Roxb.* Çabdak. im ÇKDr.

सुम्भ् s. unter सुभ्.

सुम्भ m. pl. N. pr. eines Volkes R. 4,40,25. sg. N. pr. eines Landes Çabdar. im ÇKDr.

सुम्मुनि m. N. pr. eines Fürsten Râǵa-Tar. 4,515.

सुयँज् 1) adj. *gut* (die Götter) *ehrend, — opfernd* RV. 5,8,3. VS. 28,9. — 2) f. *ein gutes —, richtiges Opfer* VS. 5,4. TS. 3,1,4.1. TBr. 1,2.1,11. Çat. Br. 1,4,2,17.

सुयज्ञुस् m. N. pr. eines Sohnes des Bhumanju MBh. 1,3714.

1. सुयज्ञ m. *ein schönes Opfer* R. 7,83,6.

2. सुयज्ञँ gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80. 1) adj. *auf Opfer* u. s. w. *sich wohl verstehend:* Agni RV. 3,17,1. कवि 51,7. 5,45,4. *dessen Opfer wohl gelingen:* Indra 2,21,4. — 2) m. N. pr. verschiedener Männer: ein Lehrer Âçv. Gṛhj. 3,4,4. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. 6,1. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92,7. 8. Bein. Utkala's, eines Sohnes des Dhruva, Verz. d. Oxf. H. 25,*a*,20. 27. fg. ein Sohn Ruḱi's von der Âkûti, eine Incarnation Vishṇu's, Bhâg. P. 2,7,2. Paṅḱar. 2,4,9 (?). ein Sohn Vasishṭha's und Rathgeber Daçaratha's R. 1,11,6 (9 Gorr.). 2,31,37 (32 Gorr.). 32,1. fgg. ein Sohn Antara's (अन्तरस्य st. अनन्तरं die neuere Ausg.) Hariv. 1974. ein Fürst der Uçînara Bhâg. P. 7,2,28. — 3) f. आ N. pr. der Gattin Mahâbhauma's, einer Prâsenaǵitî, MBh. 1,3773. — Vgl. सौयज्ञक.

सुँयत adj. *wohl gezügelt:* Ross RV. 7,22,1. *gut geknebelt* AV. 6,111,1.

सुयतात्मवत् m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 13,1761.

सुयँन्तु adj. *wohl lenkend:* Zügel RV. 5,44,4.

सुयन्त्रित und °न्त्र s. u. यन्त्रय्. सुयन्त्रित (Pfeil) MBh. 8,4246 wohl fehlerhaft für सुयन्त्रित.

सुयभ्य s. यभ्य.

सुयँम 1) adj. *a) dem Zügel folgend, lenksam:* Ross RV. 1,180,1. 3,61,2. 5,55,1. 9. 96,15. TBr. 3,1,2,10. Sarasvatî RV. 9,81,4. — *b) leicht in Ordnung zu halten, — zu behandeln, geregelt* VS. 2,7. तन्त्र 27,4 (vgl. AV. 7,82,3). गार्हपत्य *gutes Hausregiment* RV. 5,28,3. 85,23. राय: 2,24,15. 27,17. AV. 14,2,17. fg. शं नः सत्यस्य सुयमस्य शंसः RV. 7,35,2. — 2) m. pl. Bez. einer Klasse von Göttern Bhâg. P. 2,7,2.

सुयँवस (im RV. सू° RV. Prât. 9,2) 1) adj. (f. आ) *weidereich:* पन्थाः RV. 1,190,6. अपः 2,27,13. — 2) m. N. pr. eines Mannes; vgl. सौयवसि. — 3) n. *eine gute Weide* RV. 1,42,8. 6,28,7. 7,18,4. TS. 1,7,5,2. Bhâg. P. 10,21,18 (सू°). सुयवसे यजेत Çat. Br. 11,7,1,1 nach dem Schol. zu Kâtj. Çr. 6,1,1 so v. a. *zu einer Zeit wo die Weide gut ist.*

सुयवसाँद् (सू°) adj. *auf guter Weide gehend* RV. 1,164,10. 10,106,10.

सुयवसिँन् (सू°) adj. *gute Weide habend* RV. 7,99,3.

सुयवस्युँ (सू°) adj. *gute Weide verlangend:* गावः RV. 6,27,7.

सुयँशस् 1) adj. P. 6,2,117, Schol. *hochberühmt:* Personen Bhâg. P. 3,15,25. 4,1,15. 23,34. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Açokavardhana VP. 470. Bhâg. P. 12,1,13. — 3) f. N. pr. einer Gemahlin Divodâsa's Hariv. 1564. der Mutter des 14ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 40.

सुयष्टव्य m. N. pr. eines Sohnes des Manu Raivata Mârk. P. 75,75.

सुयाति m. N. pr. eines Sohnes des Nahusha Hariv. 1600.

सुयामँ 1) adj. *gut bindend, — zügelnd:* रश्मयः RV. 3,7,9. — 2) m. pl. Bez. einer Klasse von Göttern Vjutp. 83. MBh. 13,1371. sg. N. pr. eines Devaputra Lalit. ed. Calc. 49,4. 67,13. 15. 299,8. 415,15. 469,4.

सुयामन् m. eine Personification: Ḱâkshusha AV. 16,7,7.

सुयामुन m. 1) *Palast* (प्रासाद) H. an. 4,203. fg. Med. n. 224. — 2) ein N. Vishṇu's Trik. 1,1,32. H. ç. 75 (सुयामन fälschlich). H. an. Med. — 3) N. pr. eines Fürsten, = वत्स H. an. Med. — 4) N. pr. eines Berges H. an. Hariv. 4589. — 5) Bez. einer best. Wolke Med.

सुयाँशु adj. *madens in coitu:* °तर RV. 10,86,6.

सुयुक्त 1) adj. *sehr gesammelt, — aufmerksam* Maitrjup. 4,4. — 2) *sehr günstig:* मुहूर्त R. 5,72,20.

सुयुक्ति f. *ein gutes Argument* Verz. d. Oxf. H. 244,*b*,No. 609.

सुयुँज् 1) adj. P. 7,1,71, Schol. Vop. 3,134. *a) wohlgeschirrt, gut im Geschirr gehend:* Wagen RV. 1,113,14. 117,15. 4,14,3. Rosse 1,121,12. 3,30,11. 7,78,4. AV. 5,26,3. — 2) *wohlgesetzt:* काम RV. 4,23,5. Zähne AV. 6,140,3 (vielleicht richtiger सयुजौ). — 2) adv. *gut im Geschirr:* सुयुग्वहन्ति प्रति वामृतेन RV. 3,58,2.

सुयुद्ध n. *ein rechter —, energischer Kampf:* सुयुद्धं समा-चर् M. 7,176. कर् Spr. (II) 7121. 7281. *ein ehrlicher Kampf* MBh. 7,8640. Hariv. 7335.

सुयोधन m. N. pr. des ältesten Sohnes von Dhṛtarâshṭra, = दुर्योधन Trik. 2,8,13. MBh. 1,6040. 3,1481. 5,136. 9,1701. Spr. (II) 7438. Verz. d. B. H. No. 325. Bhâg. P. 3,1,14. eines Sohnes des Kakutstha VP. 361, N. 13. — नाना° adj. MBh. 6,3326 schlechte Lesart für °योधध्वज (so ed. Bomb.).

सुय्य 1) m. N. pr. eines Mannes, eines Pflegekindes der Suǵǵâ, Râǵa-Tar. 5,72. 78. 91. 98. 6,133. — 2) f. आ N. pr. der Pflegemutter des Suǵǵa ebend. 5,120. °कुण्डल N. pr. eines nach ihr benannten Dorfes ebend. °सेतु eines nach ihr benannten *Dammes* ebend.

सुर्, सुरति (ऐश्वर्यदीप्त्योः) Dhâtup. 28,50. न्यषोरीत् P. 7,2,2, Schol. —, सुरयति (आलेपे) Dhâtup. 35,11, v. l.

सुँर (aus असुर) Uṇâdis. 2,24 (es könnte auch सुरा gemeint sein) m. 1) *ein Gott* AK. 1,1,1,2. H. 88. H. ç. 3. an. 2,469. Med. r. 99. Halâj. 1,4. 119. Maitrjup. 1,4. 6,35 (S. 187). Jogatattvop. in Ind. St. 2,49. MBh. 1,1109. 3,2116. Hariv. 2451. 2514. सुराप्रतिग्रहाद्देवाः सुरा इत्यभिविश्रुताः R. 1,45,38 (46,28 Gorr.). °गणाः 60,16. 63,1. Ragh. 3,56. ad Çâk. 193. Vikr. 48. Spr. (II) 7193. Varâh. Bṛh. S. 12,1. 43,3. Paṅḱat. III,69. Kathâs. 23,76. Brahma-P. in LA. (III) 52,10. Bhâg. P. 1,12,6. Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,37. Dhûrtas. 85,11. सुराणां हन्ता N. *eines*

best. Feuers, eines Sohnes des Tapas, MBh. 3,14168. — 2) Bez. *der Zahl dreiunddreissig* Ganit. Kakshâdhj. 5. — 3) *ein Gelehrter*. — 4) *die Sonne* Çabdârthak. bei Wilson. — 5) MBh. 13,4108 fehlerhaft für स्वर (so ed. Bomb.). — Vgl. भू°, मही°.

सुरऋषि m. = सुरर्षि Bhâg. P. 6,16,45. 7,1,14.

सुरक (von सुरा) adj. = सुराप्रकार, सुरावर्ण von einer Schlange gaṇa स्थूलादि zu P. 5,4,3 und Siddh. K. zu d. St.

सुरकरिन् m. *Götterelephant* Kir. 5,26. सुरकरीन्द्रदर्पापहा Beiw. der Gaṅgâ Kalki-P. 34 im ÇKDr.

सुरकामिनी f. *ein Götterweib, eine* Apsaras: °जना: Kumâras. 4,20.

सुरकारु m. *der Künstler der Götter* d. i. Viçvakarman ÇKDr.

सुरकार्मुक n. *Götterbogen* so v. a. *Regenbogen* Vikr. 137.

सुरकार्य n. *eine Angelegenheit* —, *ein Auftrag der Götter* R. 1,49,2. R. Gorr. 1,66,1.

सुरकाष्ठ n. = देवकाष्ठ Suçr. 2,325,9.

सुरकुल n. *Gotteshaus, Tempel* Kathâs. 12,80.

सुरकृत् m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,256 nach der Lesart der ed. Bomb., सूरकृत् ed. Calc.

सुरकृत 1) adj. *von den Göttern gemacht, — bewirkt* Kathâs. 23,76. — 2) f. आ *Cocculus cordifolius DC.* Râǵan. im ÇKDr.

सुरकेतु m. *der Götter —, Indra's Banner* Varâh. Bṛh. S. 43,41. — Vgl. शक्रकेतु.

सुरक्त adj. 1) *schön roth:* °चीवरावृत Açokâvad. 27. 34. — 2) *sehr lieblich, — reizend:* वाणी R. 2,71,24.

सुरक्तक 1) m. *eine best. Pflanze*, = कोशाम्र Râǵan. 11,14. — 2) n. *eine Art Röthel* ebend. 13,62.

सुरक्ष m. N. pr. 1) eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 52,*b*,31. — 2) eines Berges Mârk. P. 55,9.

सुरक्षित 1) adj. *wohl behütet, — bewacht* Pâr. Gṛhj. 3,3. सुरक्षितं देवहतं विनश्यति Spr. (II) 567. धनानि 7142. वेश्मन्, गृह MBh. 3,2144. 2155. Pańkat. 45,13. शीलनिधि MBh. 3,2992. मल Spr. (II) 4704. राज्य Râǵa-Tar. 2,159. Personen M. 9,12. Jâǵn. 1,78. Spr. (II) 5125, v. l. Kathâs. 30,113. — 2) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 39,27. fgg. 224.

सुरखण्डनिका f. *eine Art Laute* Çabdar. im ÇKDr. सुरमण्डलिका v. l.

सुरगज m. *Götterelephant* Megh. 52. Ragh. 5,75. 10,87. Kir. 5,47.

सुरगण m. 1) *die Schaar der Götter*, sg. Pańkar. 3,7,20. pl. R. 1,60, 16. Varâh. Bṛh. S. 48,60. — 2) N. pr. eines Dorfes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 46.

सुरगण्ड m. Bez. *einer Art von Beulen* Bhûriprajoga im ÇKDr.

सुरगति f. *das Loos als Gottheit geboren zu werden* Wilson, Sel. Works 1,309.

सुरगायक m. *ein Sänger der Götter, ein* Gandharva Bhâg. P. 3,22,23.

सुरगिरि m. *der Götterberg*, Bez. des Meru Bhâg. P. 5,1,30.

सुरगुरु m. *der Lehrer der Götter* d. i. Bṛhaspati Varâh. Bṛh. S. 48, 2. Spr. (II) 5551. Kathâs. 115,72. als *Planet Jupiter* Trik. 1,1,91. Varâh. Bṛh. S. 98,18. 103,4. Laghuǵ. 2,11. Kâlakakra 5,134.

सुरगुरुदिवस m. *Donnerstag* Varâh. Bṛh. S. 104,62.

सुरगृह m. *Gotteshaus, Tempel* Râǵa-Tar. 5,168. 6,142. 307. 8,581.

सुरग्रामणी f. *der Anführer der Götter*, Bez. Indra's Trik. 1,1,57.

सुरघु m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 193,12. fg.

सुरङ्ग 1) adj. *schön gefärbt*. — 2) m. *Orangenbaum* Râǵan. 11,174. Verz. d. Oxf. H. 72,*a*,24 (neben नारङ्ग). °धूली Spr. (II) 5924. — 2) f. आ *eine best. Pflanze*, = कैवर्तिका Râǵan. 3,108. — 3) f. ई Bez. zweier Pflanzen: = काकनासा Râǵan. 3,95. = रक्तशोभाञ्जन Ratnam. 230. — 4) n. *Mennig* Râǵan. 13,58. — Vgl. सुरुङ्ग.

सुरङ्गद n. *Caesalpina Sappan* Râǵan. im ÇKDr.

सुरङ्गधातु m. *Röthel* Râǵan. im ÇKDr.

सुरङ्गयुज् s. सुरुङ्गयुज्.

सुरङ्गिका f. *Sanseviera Roxburghiana Schult.* Râǵan. im ÇKDr.

सुरचाप m. n. *Götterbogen* d. i. *Regenbogen* Varâh. Bṛh. S. 3,27. 5, 59. 95. 21,16. 24,15. 30,2. 35,8. 47,20. Kir. 5,12.

सुरजःफल (सुरजस् + फल) m. *Artocarpus integrifolia Lin.* (पनस) Bhûriprajoga im ÇKDr.

सुरजनी (6. सु + र°) f. *Nacht* Çabdak. im ÇKDr.

सुरजस् adj. *mit schönem Blüthenstaub* u. s. w. *versehen* gaṇa भृशादि zu P. 3,1,12.

सुरजा f. N. pr. einer Apsaras MBh. 1,2558.

सुरजाय् (von सुरजस्), °यते *schönen Blüthenstaub ansetzen* gaṇa भृशादि zu P. 3,1,12.

सुरज्येष्ठ m. *der oberste Gott*, Bez. Brahman's AK. 1,1,1,11. H. 213. Halâj. 1,6. Verz. d. Oxf. H. 31,*a*,18.

सुरञ्जन m. *Betelnussbaum* Trik. 2,4,40.

सुरण (6. सु + रण) 1) adj. *fröhlich, munter* Nir. 11,50. Agni RV. 3, 3,9. न नि मिषति सुरणो दिवे दिवे 29,14. 10,104,8. 69,1. — 2) n. *Lust, Fröhlichkeit:* सुरणं गृहे ते RV. 3,53,6. सुरणानि बिभ्रती 5,56,8.

सुरत (6. सु + रत) 1) adj. (vgl. सूरत) *a) sich vergnügend, im Spiel begriffen*, = क्रीडायुक्त Uǵǵval. zu Uṇâdis. 5,14. — *b) mitleidig* Med. n. 2. Sâras. zu AK. nach ÇKDr. — 2) m. N. pr. eines Bettlers Schiefner, Lebensb. 261 (31). — 3) f. आ N. pr. einer Apsaras MBh. 1,2558. Brahma-P. in LA. 51,11; vgl. सुरथा. — 4) n. *a) grosse Freude:* सुरतं ते ऽस्तु MBh. 13,152. — *b) Liebesgenuss, Beischlaf* Trik. 2,7,31. H. 536. Med. t. 171. Halâj. 2,414. 5,29. Suçr. 1,192,5. Pańkat. 221,17. °वाररात्रिषु Ragh. 19,18. °प्रदीपा: Kumâras. 1,10. °विशेष Kir. 5,23. °भेदा: Verz. d. B. H. 173 (III). °वर्णन Verz. d. Oxf. H. 116,*b*,1. °निवृत्ति 123, *a*,47. °ग्लानि Megh. 32. अङ्गग्लानिं °जनिताम् 71. °विधि Varâh. Bṛh. S. 98,10. °सौख्य Vet. in LA. (III) 10,4. तया सह नानाप्रकारै: °संभोगं विधाय 9,1. 2. °व्यापारजातश्रम Spr. (II) 1992. सुरतोपचारकुशल Varâh. Bṛh. 17,3. सुरतोत्सुका Bhâg. P. 3,23,44. °प्रसङ्गिन् Rt. 6,1. सिषेवे °क्रीडामुमया सह शंकर: Kathâs. 20,72. °केलि Verz. d. Oxf. H. 123, *a*, 46. fg. सुरतोत्सव Spr. (II) 2111. 2653. Kathâs. 45,318. Râǵa-Tar. 5,281. am Ende eines adj. comp. (f. आ): विचित्रसुरता Sâh. D. 100. वर° Spr. (II) 5737.

सुरतताली f. 1) *ein auf dem Kopfe getragener Kranz*. — 2) *Liebesbotin* H. an. 5,47. Med. l. 170.

सुरतप्रभा f. ein Frauenname Kathâs. 69,16.

सुरतप्रिय 1) adj. *den Liebesgenuss mögend* Varâh. Bṛh. 17,6. — 2) f.

N. pr. eines Frauenzimmers Dhûrtas. 73,10.

सुरतमञ्जरी f. N. pr. einer Tochter des Vidjâdhara Matañgadeva Kathâs. 112,9. fgg. 80. 109. 171. fgg. nach ihr ist der 16te Lambaka im Buche benannt 1,9.

1. सुरतरंगिणी (सुर + त°) f. *der Götterfluss* d. i. *die* Gañgâ Spr. (II) 4902.

2. सुरतरङ्गिणी (सुरत + र°) adj. f. *am Liebesgenuss Vergnügen findend* ebend.

सुरतरु m. *Götterbaum* Halâj. 1,135. Pañkar. 3,14,41. = कल्पतरु Bhâg. P. 7,9,27. 10,72,6.

सुरता (von सुर *Gott*) f. 1) nom. abstr. Med. t. 171. MBh. 5,3535. — 2) nom. coll. Gatâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*a*,22.

सुरतानसिंह m. N. pr. eines *Fürsten* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 5.

सुरतुङ्ग (सुर + तुङ्ग) m. = सुरपुंनाग Râgan. 10,35.

सुरतोषक m. Bez. *des Juwels* Kaustubha (*die Götter erfreuend*) Çabdar. im ÇKDr.

सुरत्न adj. (f. °त्ना) *Kleinode besitzend, — bringend, schätzereich:* Savitar Ṛv. 7,45,1. 67,6. नारी 10,18,7. 70,9. 78,8.

सुरत्व (von सुर) n. *die Würde eines Gottes* Spr. (II) 2220. Mârk. P. 96,30.

1. सुरथ m. *ein schöner Wagen* MBh. 3,15672.

2. सुरथ 1) adj. P. 6,2,119, Schol. *einen guten Wagen habend, ein guter Wagenkämpfer* Ṛv. 1,22,2. 4,2,4. 4,8. 5,57,2. 10,75,8. TBr. 3,7,4,3. त्वं विश्वस्य सुरथस्य बोधि Ṛv. 3,14,7. *einen guten Wagen* oder *guten Führer habend:* Rosse 2,18,5. 7,36,4. 8,57,16. 63,14. रयि *in guten Wagen bestehend* 8,5,10. — 2) m. N. pr. verschiedener Fürsten MBh. 1,2697. R. 7,19,5. Mârk. P. 113,11. fgg. Verz. d. Oxf. H. 13,*b*,26. fg. Vater Koṭikâsja's MBh. 3,15593. Sohn Drupada's 7,6910. Gajadratha's 14,2276. 2288. Sudeva's R. 7,78,4. Ganamegaja's Hariv. 1815. fg. Adhiratha's Verz. d. Oxf. H. 25,*b*,2. 3. Gahnu's VP. 457. Bhâg. P. 9,22,9. Kuṇḍaka's VP. 464. Raṇaka's Bhâg. P. 9,12,14. Kaitra's ÇKDr. nach dem Brahmavaiv. P. — 3) f. °था N. pr. *a*) einer Apsaras Hariv. 14164; vgl. सुरता. — *b*) eines Flusses Mârk. P. 57, 21. — 4) n. N. pr. eines Varsha in Kuçadvîpa Mârk. P. 53,25; vgl. सुरथाकार.

सुरथदेव m. N. pr. eines Boten Kathâs. 101,94.

सुरथाकार n. N. pr. eines Varsha MBh. 6,454; vgl. सुरथ 4).

सुरदारु n. = देवदारु *Pinus Deodora Roxb.* Ratnam. 72. Râgan. 12, 27. Suçr. 1,377,12. 378,4. 2,209,5. 415,14. Varâh. Bṛh. S. 59,5. 79,2. Bhâg. P. 8,2,12.

सुरदीर्घिका f. *die* Gañgâ *der Götter*, = मन्दाकिनी AK. 1,1,2,44.

सुरदुन्दुभि m. *Basilienkraut* Râgan. 10,151.

सुरदेवता f. *eine Göttin* MBh. 4,2305.

सुरद्रु *Götterbaum* Khandom. 83.

सुरद्रुम m. *Götterbaum*, = कल्पवृक्ष Naish. 12,79. Bhâg. P. 10,38,22. *eine Rohrart, Arundo bengalensis Retz.* Râgan. 8,106. — °सूनकल्पितोत्तंस Pañkar. 3,5,8.

सुरद्विप m. *Götterelephant* Ragh. 3,55. 16,3.

सुरद्विष् (nom. °द्विट्) m. *ein Feind der Götter, ein Dämon*, Asura (auch Râkshasa); pl. AK. 1,1,1,7. MBh. 3,12246. Ragh. 9,21. 10,15. 12,50. 86. Verz. d. Oxf. H. 116,*b*,32. Spr. (II) 1389. Bhâg. P. 1,3,24. 8,33. 13,46. 8,7,39. 8,9,10. fg. *der Dämon* so v. a. Râhu Ragh. 2,39. Varâh. Bṛh. S. 97,2.

सुरधनुस् n. *Götterbogen* so v. a. *Regenbogen* Gatâdh. im ÇKDr. Vikr. 70. Kir. 7,16. Varâh. Bṛh. S. 47,23.

सुरधामन् n. *Götterstätte* Verz. d. Oxf. H. 258,*a*,25.

सुरधूप m. *der Götter Räucherwerk* d. i. *das Harz der Shorea robusta* Râgan. 12,117.

सुरध्वज m. = सुरकेतु; s. u. वैडाल in den Nachträgen und vgl. सुराध्वज.

सुरनदी f. *Götterfluss*, Beiw. und Bein. der Gañgâ Bhûriprajoga im ÇKDr. MBh. 6,3643. R. 1,36,22. Spr. (II) 2493.

सुरनन्दा f. N. pr. eines Flusses Çabdar. im ÇKDr.

सुरनायक m. *Führer der Götter*, Bez. Indra's Râga-Tar. 1,108. als Verfasser von Gebeten bei den Tântrika Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,9.

सुरनाल m. *eine Rohrart, Arundo bengalensis Retz.* Râgan. 8,106.

सुरनिम्नगा f. *Götterfluss*, Bez. der Gañgâ AK. 1,2,3,30. Kathâs. 52,342.

सुरनिर्गन्ध n. *das Blatt der Laurus Cassia* Râgan. im ÇKDr. fehlerhaft für सुरभिगन्ध.

सुरनिलय m. *der Götter Wohnstätte*, Bez. *des* Meru Varâh. Bṛh. S. 24,2.

सुरन्धक N. pr. einer Oertlichkeit Pañkar. 1,10,45.

सुरन्ध्र desgl. ebend.

सुरपति m. *der Götter Herr*, Bez. Indra's AK. 1,1,1,38. Halâj. 1, 52. MBh. 7,3862. R. 1,28,27. 48,25. 64,3. R. Gorr. 1,66,4. 3,75,29. 5,8,16. ad Çâk. 193. Spr. (II) 1894. 2220. Varâh. Bṛh. S. 32,7. 16. 86. 75. Kaurap. 38. Prab. 8,2. 35,8. Bhâg. P. 7,7,8. 8,11,32. Kshitîs. 26. 6. Çiva's R. 1,37,17.

सुरपतिगुरु m. Indra's *Lehrer*, Bez. Bṛhaspati's, *des Planeten Jupiter* Varâh. Bṛh. S. 5,62. Bṛh. 11,5.

सुरपतिचाप n. Indra's *Bogen* d. i. *Regenbogen* Varâh. Bṛh. S. 30,8. 33,29.

सुरपतित्व (von सुरपति) n. *Herrschaft über die Götter:* सकल° Spr. (II) 2220.

सुरपतिधनुस् n. = सुरपतिचाप Megh. 73. Mâlatîm. 150,20 (सरपति° gedruckt).

सुरपथ m. *der Pfad der Götter*, Bez. *des Luftraums* H. 163.

सुरपर्ण 1) n. = देवपर्ण *ein best. heilkräftiges Kraut* Râgan. 10,175. — 2) f. ई *eine best. Schlingpflanze*, = पलाशी Râgan. 3,133.

सुरपर्णिका f. *Rottleria tinctoria Roxb.* H. 1134. Halâj. 2,53. *Elaeocarpus Ganitrus Roxb.* Râgan. 10,35.

सुरपर्वत m. *Götterberg*, Bez. des Meru Halâj. 1,135.

सुरपादप m. *Götterbaum* Bhâg. P. 8,4,17.

सुरपाल m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 324,*b*, No. 768.

सुरपुंनाग m. *Elaeocarpus Ganitrus Roxb.* Râgan. 10,35.

सुरपुर n. *die Stadt der Götter*, Amarâvatî Kathâs. 10,34. °पुरी f. dass. Trik. 1,1,60.

सुरपुरोधस् m. *der Hauspriester der Götter*, Bez. Bṛhaspati's Kâm. Nîtis. 2,4.

सुरपुष्प n. *Götterblume, eine himmlische Blume:* °वृष्टि Kathâs. 23,92.

सुरप्रतिष्ठा f. *die Aufstellung eines Götterbildes* Râǵa-Tar. 6,173.

सुरप्रवीर m. N. *eines best. Feuers*, eines Sohnes des Tapas, MBh. 3,14168.

सुरप्रिय 1) adj. *den Göttern lieb.* — 2) m. *a) ein best. Wasservogel* Hariv. 12670 nach der Lesart der neueren Ausg., सरःप्रिय die ältere. — *b) eine best. Pflanze,* = अगस्त्यपुष्पवृक्ष Râǵan. im ÇKDr. *ein Elaeocarpus* Çabdârthak. bei Wilson. — *c)* Bein. Indra's und Bṛhaspati's Çabdârthak. bei Wilson. — *d)* N. pr. eines Berges Çatr. 1,354. — 3) f. आ *a) eine Geliebte der Götter, eine* Apsaras Bhâg. P. 8,15,19. — *b)* Bez. zweier Pflanzen: = जाती und स्वर्णरम्भा Râǵan. im ÇKDr.

सुरभय् (von सुरभि), °यति *wohlriechend machen* Spr. (II) 1509. 7099. सुरभित Megh. 53. Z. d. d. m. G. 27,82. यशःसुरभिता नीतिलतिका Verz. d. Oxf. H. 264,*a*,11. uneig.: कीर्त्याभितः सुरभितः (= ख्यात Comm.) Daçak. 2,3.

सुरभवन n. *Gotteshaus, Tempel* Varâh. Bṛh. S. 79,4.

सुरभाव m. *die Würde eines Gottes* Spr. (II) 2220.

सुरभि (im Padap. ohne Avagraha) VS. Prât. 5,37. 1) adj. (f. इ, in der späteren Sprache auch ई) *a) wohlriechend, duftig* AK. 1,1,4,20. Trik. 3,1,19. H. 1390. an. 3,460. fg. Med. bh. 22. fg. मुख RV. 4,39,6. य ईमाङ्कः सुरभिर्निर्हरेति 1,162,13. हव्य 10,15,12. सुरभा उ लोके so v. a. *auf der Streu* 5,1,6. 10,70,4. योनि 107,9. 7,1,18. Soma 9,97, 19. Agni 10,53,3. Araṇjânî 146,6. AV. 6,124,3. Kräuter 11,4,6. 12, 1,23. 59. 14,2,44. गन्ध 19,38,1. Shaḍv. Br. 2,3. Çat. Br. 13,4,4,7. 14,1,2,12. Âçv. Çr. 3,13,11. TBr. 3,9,2,5. M. 3,209. 227. MBh. 1,5057. 3,2194. R. 2,93,12. R. Gorr. 2,103,14. 3,58,23. 79,3. 5,14,24. 76,23. Suçr. 1,191,18. 215,8. Kâm. Nîtis. 7,49. Megh. 16. 21. 23. 33. 104. 106. Ragh. 3,3. 12,102. 15,8. Vikr. 105. Çâk. 3. 55. 66. Spr. (II) 1509. 4347. 7106. Varâh. Bṛh. S. 12,16. 15,3. 16,28. Râǵa-Tar. 2,122. Prab. 7,6. Weber, Kṛshṇaǵ. 290. Bhâg. P. 5,2,11. 5,33. 16,18. 8,21,6. Pańkar. 3, 8,12 (°तर compar.). Tarkas. 14. uneig.: यशोभिः Ragh. 2,3; vgl. unter सुरभय्. — *b)* überh. *lieblich, angenehm* H. an. Med. स्रक् RV. 6,29,3. 10,123,7. अधं स्याम सुरभयो गृहेषु AV. 18,3,17. आज्यं वै देवानां सुरभि Ait. Br. 1,3. — *c)* = श्रेष्ठ Halâj. 5,14. = विख्यात Dhar. im ÇKDr. so v. a. *in gutem Rufe stehend* (und zugleich *Frühling*) Spr. (II) 2017. — *d)* = धीर Dharaṇî im ÇKDr. — 2) m. *a)* Bez. verschiedener *wohlriechender* Pflanzen und Stoffe: = चम्पक H. an. Med. Râǵan. 10,59. = कदम्ब 9,101. = वकुल 10,64. = मुद्गर 79. = बर्बर 12,23. = गन्धशालि 16,51. = शमी, कणगुग्गुलु und गन्धतृण Râǵan. im ÇKDr. = गन्धपाल Çabdar. ebend. *Muskatnuss* H. an. Med. *das Harz der Shorea robusta* Râǵan. 12,117. — Suçr. 2,38,11. 18. — *b) Frühling* AK. 1,1, 1,18. Trik. 3,3,291. H. 156. H. an. Med. Hâr. 132. Spr. (II) 1920. 2017. 6489. Kir. 10,30. Bez. *des Monats* Ḱaitra H. an. — 3) f. इ und ई *a)* Bez. verschiedener *wohlriechender* Pflanzen: = शल्लकी AK. 2,4,4,11. H. an. Med. Ratnam. 195. Râǵan. 11,196. = मुरा Med. Râǵan. 12,139. = रुद्रजटा 3,67. = शमी 8,33. = नवमालिका 10,94. = तुलसी 151. = पाची 168. — *b)* = सुरा Med. v. l. für मुरा nach ÇKDr. — *c)* = मातृभेद, °भिद् H. an. Med. N. pr. einer mythischen Kuh, der Mutter des Rindes (erscheint auch als Tochter Daksha's, Gattin Kaçjapa's und Mutter der Rudra) MBh. 1,2625. 2631. 3927. 2,457. 3,328. fgg. 14486. 5,3602. fgg. 12,6432. fgg. 13,3906. fgg. Hariv. 164. 170. 233. 3149. 11527. 11533. fg. 12447. R. 2,74,12. 15 (76,17. 19. fg. Gorr.). सुरभः सुताः so v. a. *das Rindvieh* 91,53. 3,20,23. 28. 7,23,21. 24. Ragh. 1,75. 81. Kathâs. 28,191. 110,52. LA. (III) 89,16. Verz. d. Oxf. H. 24,*b*,43. VP. 76. 122. Mârk. P. 21,32. 41. 58. Bhâg. P. 6,6,25. fg. Pańkar. 1,1. 69. — *d) Kuh* überh. AK. 3,4,22,139. H. 1265. H. an. Med. Halâj. 2. 113. सुरभीमांस Spr. (II) 4064. — *e) die Erde* Dharaṇî im ÇKDr. — 4) n. *a) ein wohlriechender Stoff, Parfum* Gobh. 4,3,17. 4,8. Çâṅkh. Gṛhj. 1,11. सर्व° Çat. Br. 3,2,2,15. 12,8,3,16. Kâtj. Çr. 7,4,24. 19,4,14. Kauç. 76. 82. fg. 85. देव° Pańkav. Br. 24,13,5. Lâṭj. 10,4,10. Ḱhând. Up. 1,2,2. R. Gorr. 1,9,8. — *b) Gold* H. an. Med. — *c) Schwefel* Çabdar. im ÇKDr. Med. (गन्धोपल = गन्धाश्मन् st. गन्धोत्पल zu lesen). — Vgl. सौरभ u. s. w.

सुरभिकन्दर m. N. pr. eines Berges Vikr. 65,17. fg.

सुरभिका (von सुरभि) f. *eine best. Pflanze,* = सुवर्णकदली Râǵan. 11,44.

1. सुरभिगन्ध m. *Wohlgeruch:* मह्रा° Bhâg. P. 5,20,24.

2. सुरभिगन्ध 1) adj. *wohlriechend.* — 2) f. आ *Jasminum grandiflorum* Râǵan. 10,75. — 3) n. *das Blatt der Laurus Cassia* ebend. 6,176. सुरभी° die Hdschrr.

सुरभिगन्धि adj. *wohlriechend* P. 5,4,135. Vop. 6,87. R. Gorr. 2,76. 19. Spr. (II) 2660. °न् R. 2,74,14. 4,51,5.

सुरभिचूर्ण n. *Pulver aus Wohlgerüchen* Kauç. 26. 58. 76. 82.

सुरभितनय m. *ein Sohn der* Surabhi so v. a. *Stier* Varâh. Bṛh. S. 41,3. f. का so v. a. *Kuh* Megh. 46. — Vgl. सुरभिपुत्र, सुरभीगोत्र, °सुत.

सुरभिता (von सुरभि) f. *Wohlgeruch* Verz. d. Oxf. H. 145,*a*,6.

सुरभित्रिफला f. = सुगन्धत्रिफला Râǵan. im ÇKDr.

सुरभित्वच् f. *Kardamomen* (एला) Râǵan. 6,85.

सुरभिदत्ता f. N. pr. einer Apsaras Kathâs. 27,60. 73. 34,220.

सुरभिदारु m. *eine Pinus-Art,* = सरल Râǵan. im ÇKDr.

सुरभिन् (von सुरभि) adj. *mit Wohlgerüchen eingerieben, parfümirt* Kauç. 67. 140. compar. सुरभित्तर *schönduftend:* Soma RV. 9,107,2.

सुरभिपत्त्र 1) m. *eine Art Ocimum* (मरुव) Râǵan. 10,157. — 2) f. आ = जम्बू Râǵan. 11,24. auch = राजजम्बू Râǵan. im ÇKDr.

सुरभिपुत्र m. = सुरभितनय Varâh. Bṛh. S. 46,56.

सुरभिबाण adj. *wohlriechende Pfeile* (d. i. Blumen) *führend;* m. ein N. *des Liebesgottes* Çabdârthak. bei Wilson.

सुरभिमत् (von सुरभि) adj. 1) *mit Wohlgerüchen versehen:* Agni Ait. Br. 7,9. TS. 2,2,2,3. *wohlriechend* Bhâg. P. 11,27,43. — 2) *das Wort* सुरभि *enthaltend:* ऋच् TBr. 3,9,7,5. Çat. Br. 13,2,9,9. 5,2,9.

सुरभिमारुत adj. *mit wohlriechenden Winden versehen;* n. N. pr. eines Waldes Kathâs. 69,109.

सुरभिमास m. *der Monat* Ḱaitra ad Çâk. 135.

सुरभिवत्स m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 52,71.

सुरभिवल्कल n. = गुडत्वच् Çabdar. im ÇKDr.

सुरभिष्टम (von सुरभिस्, nom. von सुरभि) adj. superl. *duftendst, lieblichst* RV. 1,186,7.

सुरभिसमय m. *Frühlingszeit* Sâh. D. 21,1.

सुरभिस्रवा f. *Weihrauchbaum* Râǵan. 11,196.

सुरभीकर् (सुरभि + 1. कर्), °करोति *wohlriechend machen, mit Wohlgeruch erfüllen* Kumâras. 1,9. Bhâg. P. 5,2,11. °कृत Hariv. 1125. Ṛt. 2,22. 4,11. Verz. d. Oxf. H. 17,b,3 v. u. 130,b,6. Pańkar. 1,6,39. 7,4.37. Çatr. 1,41. uneig.: विवेचकतया तस्य श्लाघया °कृताः । लक्ष्मीविलासाः क्ष्माभर्तुः Râǵa-Tar. 3,259.

सुरभीगन्ध s. u. सुरभिगन्ध.

सुरभीगोत्र n. *das Geschlecht der* Surabhi *so v. a. Rinder, Kühe* MBh. 13,715. — Vgl. सुरभितनय u. s. w.

सुरभीपट्टन n. N. pr. einer *Stadt* MBh. 2,1171.

सुरभीरसा f. *Weihrauchbaum* Mathureça zu AK. 2,4,4,11 nach ÇKDr. — Vgl. सुरभी und सुरसा.

सुरभीसुत m. *ein Sohn der* Surabhi, pl. *so v. a. das Rindvieh* R. Gorr. 2,100,52.

सुरभूरुह् m. *Götterbaum*, Bez. *der Pinus Deodora Roxb.* Bhâvapr. im ÇKDr.

सुरभूषण n. *Götterschmuck*, Bez. *eines Perlenschmucks aus 1008 Schnüren und 4* Hasta *lang* Varâh. Bṛh. S. 81,31.

सुरभ्यास्य (सुरभि + आस्य) adj. *einen wohlriechenden Mund habend;* davon nom. abstr. °त्व n. Çâṅkh. Çr. 1,12,5.

सुरमणीय adj. *überaus ergötzlich, — anmuthig, — schön* zur Erkl. von सुरण Nir. 11,50.

सुरमण्डलिका s. u. सुरखण्डलिका.

सुरमण्य adj. = सुरमणीय Hariv. 6371.

सुरमन्दिर n. *Gotteshaus, Tempel* Spr. (II) 7126. Kathâs. 7,69. Râǵa-Tar. 5,29.

सुरमृत्तिका f. *eine best. Lehmart* (तुवरी) Râǵan. 13,64.

सुरमेदा f. *eine best. Wurzel,* = महामेदा Râǵan. 5,26.

सुरम्य 1) adj. = सुरमणीय R. 2,54,41. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit Pańkar. 1,10,45, v. l.

सुरयान n. *Götterwagen* H. 89, Schol.

सुरयुवति f. *Göttermädchen so v. a. eine* Apsaras Megh. 62. Çâk. 41. 48. Varâh. Bṛh. S. 24,1.

सुरयोषित् f. *Götterweib, eine* Apsaras Kathâs. 121,110. Bhâg. P. 8,2,9.

सुरराज् m. *Götterfürst*, Bez. Indra's MBh. 6,2101. Bhâg. P. 10,74,51.

सुरराज m. dass. MBh. 3,11910. R. 2,74,16. 18. 5,25,7. Râǵa-Tar. 5, 157. Bhâg. P. 5,10,18.

सुरराजगुरु m. *der Lehrer* Indra's d. i. Bṛhaspati, *der Planet Jupiter* Varâh. Bṛh. S. 19,15.

सुरराजन् m. = सुरराज् R. 2,74,14.

सुरराजवृक्ष m. Indra's *Baum*, Bez. des Pârigâta Ragh. 16,79.

सुररिपु m. *ein Feind der Götter* Varâh. Bṛh. S. 12,1.

सुरर्षभ (सुर + ऋषभ) m. *der Beste unter den Göttern*, Bez. Indra's H. 173. Çiva's Bhâg. P. 8,12,30.

सुरर्षि (सुर + ऋषि) m. = देवर्षि *ein göttlicher —, ein unter den Göttern weilender* Ṛshi AK. 1,1,1,43. MBh. 1,223 (Nârada). R. 1,59, 13. 6,110,56. Verz. d. Oxf. H. 78,b,39. Bhâg. P. 4,24,63 (*die Götter und* Ṛshi nach dem Comm.). 31,5. 5,1,22. 7,1,12. 9,28. 9,14,16. — Vgl. सुरऋषि.

सुरलता f. *eine best. Pflanze,* = महाज्योतिष्मती Râǵan. 3,71.

सुरला f. N. pr. eines Flusses H. ç. 166. Çabdak. im ÇKDr. = पुरंदरा Hâr. 151.

सुरलासिका f. *Flöte* Çabdar. im ÇKDr.

सुरलोक m. *die Götterwelt, der Himmel* AK. 1,1,1,1. R. 1,36,22. R. Gorr. 2,110,23. Spr. (II) 2282. Bhâg. P. 7,10,12. 8,8,6. °राज्य n. *die Herrschaft über d. G.* Spr. (II) 5302.

सुरलोकसुन्दरी f. *eine Schöne der Götterwelt, eine* Apsaras Vikr. 21.

सुरवधू f. *ein Götterweib, eine* Apsaras Ragh. 9,20. Kathâs. 121, 120. Verz. d. Oxf. H. 64,b,6 v. u.

सुरवन n. *Götterhain* Bhâg. P. 3,23,40.

सुरवर m. *der Beste unter den Göttern:* °नगर *so v. a.* Indra's *Stadt* Spr. (II) 5229. °वनिता *ein Götterweib, eine* Apsaras Bhâg. P. 5,2,2.

सुरवर्चस् m. N. eines best. Feuers, eines Sohnes des Tapas MBh. 3,14168.

सुरवर्त्मन् n. *der Pfad der Götter* d. i. *der Luftraum* AK. 1,1,2,1. Med. kh. 20.

सुरवल्लभा f. *weisses* Dûrvâ-*Gras* Râǵan. 8,112.

सुरवल्ली f. *Basilienkraut* Râǵan. im ÇKDr.

सुरवाहिनी f. *der Götterfluss* d. i. *die himmlische* Gaṅgâ Kathâs. 116,74.

सुरवीथी f. *die Strasse der Götter*, Bez. *der Bahn der* Nakshatra MBh. 3,1767.

सुरवेला f. N. pr. eines Flusses H. ç. 166.

सुरवेश्मन् n. 1) *die Behausung der Götter, der Himmel* Z. d. d. m. G. 27,39. — 2) *Gotteshaus, Tempel* Spr. (II) 6042. Râǵa-Tar. 6,140.

सुरवैरिन् m. *ein Feind der Götter, ein* Asura Çabdar. im ÇKDr.

सुरशत्रु m. dass. Halâj. 1,5. °हन् Beiw. Çiva's Çiv.

सुरशाखिन् m. *Götterbaum so v. a.* कल्पवृक्ष Gaṭâdh. im ÇKDr. Spr. (II) 493. Kâvjâd. 3,180.

सुरश्मि 1) adj. *schönstrahlig:* Soma Ṛv. 10,36,8. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi Ind. St. 3,465, N. 3. eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5,15.

सुरश्रेष्ठ 1) m. *der Beste unter den Göttern*, Beiw. Vishṇu's R. 1,45, 25. Çiva's 24. Indra's 46,15. Brahma-P. in LA. (III) 50,11. Dharma's Hariv. 11526. Gaṇeça's Pańkar. 1,7,85. fg. — 2) f. आ *eine best. Pflanze,* = ब्राह्मी Râǵan. 5,61.

सुरस (6. सु + रस) 1) adj. (f. आ) a) *wohlschmeckend* H. an. 3,761. Med. s. 45. आपः R. 5,73,59. Varâh. Bṛh. S. 54,73. 103. 122. — b) *reizend:* प्रौढवसुरसा ein Weib Kathâs. 47,110. — 2) m. a) *Vitex Negundo Lin.* Çabdar. im ÇKDr. *Andropogon Schoenanthus Lin.* Râǵan. 8,124. Vgl. 4). — b) *das Harz der Gossampinus Rumphii Sch. et Endl.* Râǵan. 8,12. — c) N. pr. α) eines Schlangendämons MBh. 5,3632. — β) eines Berges Mârk. P. 55,9. — 3) f. आ a) Bez. verschiedener Pflanzen: = रास्ना AK. 2,4,4,2. Med. Râǵan. 6,82. = मिश्रेया 4,15. Çabdak. im ÇKDr. = पर्णास H. an. = महाशतावरी Râǵan. 4,122. = शेफा-

लिका 157. = ब्राह्मी 5,63. Ratnam. 243. = कपित्थपर्णी 112 = तुलसी 109. Dhanv. 4,26. = ग्रन्थाक 88. Vgl. 4). — b) *ein best. Metrum: 4 Mal* ‒‒‒‒‒‒‒, ◡◡◡◡◡◡‒, ‒◡◡◡‒ Colebr. Misc. Ess. 2, 163 (XIV,9). — c) Bein. der Durgâ ÇKDr. und Wilson. — d) N. pr. α) einer Tochter Daksha's, Gattin Kaçjapa's und Mutter der Schlangen, Med. MBh. 1,°625. 2633. fg. 2,456. 5,3620. Hariv. 169. 3282. 11521. 11552. 12448. R. 3,20,23. 29. 5,6,2. fgg. 56,30. 6,108,18. Varâh. Bṛh. S. 48,57. VP. 122. Bhâg. P. 6,6,25. — β) einer Apsaras Vjâḍi beim Schol. zu H. 183. MBh. 1,4819. Hariv. 12473. — γ) einer Tochter Raudrâçva's Hariv. 1661. — δ) eines Flusses VP. 176. Bhâg. P. 5,19,18. — 4) m. f. wohl *Basilienkraut* im Suçr., das Geschlecht wechselt auch bei den Comm. m. 1,218,10. 2,453,4. f. आ 1,138,16. 145,7. 146,6. 157,10. 217,4. 2,15,6. 25,9. 114,5. 459,11. in der Hauptstelle 1,138,16 liest Kakrapâṇidatta °रसः und erklärt सुरभिमल्लिका. f. ई ebend. 17 nach Kakr. = कपित्थपत्त्रिका und nach Andern *weisser* Sinduvâra; so auch Dhanv. 4,41. m. auch Karaka 1,27. Vâgbh. 1,6,107. 109. °लेप erhöht den Glanz des Goldes Spr. (II) 6968. — 5) n. a) *Herz* H. 623. — b) *Basilienkraut* Med. (m. n. und m. f. in einigen Hdschrr. nach ÇKDr.). = गन्धतृणा Râgan. 10,151. — c) *Cassia-Rinde* Râgan. 6,172. — d) *Myrrhe* Râgan. 6,116. — Vgl. इन्द्र°, चन्द्र°, श्वेत°, सौरस und सौरसेय.

सुरसख m. *der Freund der Götter*, Beiw. Indra's Çâk. 162.

सुरसद्मन् n. 1) *der Götter Sitz, Himmel* Halâj. 1,3. — 2) *Gotteshaus, Tempel* Kathâs. 25,228. 93,83. Râga-Tar. 5,158.

सुरसंभवा f. *eine best. Pflanze*, = आदित्यभक्ता Râgan. 4,182.

सुरसरित् f. *der Götterfluss* d. i. *die* Gaṅgâ Halâj. 3,51. Ragh. 2,75. Spr. (II) 3328. Prab. 80,1. 10.

सुरसर्षपक m. = देवसर्षप Râgan. im ÇKDr.

सुरससंग्रह m. Titel eines medicinischen Werkes Mack. Coll. 1,160.

सुरसाग्रज n. wohl = सुरसाग्रणी Suçr. 2,294,3.

सुरसाग्रणी (सुरस + अ°) m. *weisses Basilienkraut* Nigh. Pr.

सुरसाच्छद wohl so v. a. तुलसीपत्त्र Suçr. 2,276,18.

सुरसाष्ट (सुरस + अष्टन्) m. ein Collectivname für folgende sechs (!) Pflanzen: निर्गुण्डी, तुलसी, ब्राह्मी, बृहती, कण्टकारिका und पुनर्नवा Çabdak. im ÇKDr.

सुरसिन्धु f. = सुरसरित् Kathâs. 18,62.

सुरसुत m. *Göttersohn, Götterkind* MBh. 3,2946. R. Gorr. 1,79,7. f. आ 1,55. R. Schl. 2,96,17.

सुरसुन्दर 1) adj. (f. ई) *schön unter den Göttern, eine göttliche Schönheit;* m. Bhâg. 4,8,45. f. *die Schöne eines Gottes, ein Weib der Götter, eine* Apsaras 5,17,13. Çâk. 164. Kir. 5,28. Kathâs. 28,55. Bez. der Durgâ ÇKDr. und Wilson. — 2) f. ई N. pr. a) *einer Fee* ÇKDr. — b) eines Frauenzimmers Vet. in LA. (III) 16,1.

सुरसेना f. 1) *das Heer der Götter:* °गणपति R. 1,38,30. — 2) N. pr. eines Frauenzimmers Daçak. 118,4.

सुरस्कन्ध m. pl. Bez. einer Klasse von Asura Lot. de la b. l. 3.

सुरस्त्री f. *das Weib eines Gottes* oder *eine* Apsaras H. 183, Schol. Vikr. 3. Varâh. Bṛh. S. 48,26. Kathâs. 31,35. 52,361. 110,117. Bhâg. P. 4,6,25. 7,8,35. 9,6,42.

सुरस्त्रीश m. *der Herr der* Apsaras, Bez. Indra's H. 173, Schol.

सुरस्थान n. *Gotteshaus, Tempel* Spr. (II) 2574.

सुरहस् n. *ein ganz einsamer Ort:* °सि Pańkar. 1,10,38. °हःस्थान dass. 6,13.

सुरा (von 1. सु; vgl. सोम) f. Nir. 1,11. Uṇâdis. 2,24 (wohl dieses gemeint, nicht सुर). am Ende eines comp. auch सुर n. P. 2,4,25. AK. 3, 6,6,40. 1) *ein geistiges Getränk;* vorzugsweise *Branntwein*, namentlich *Kornbranntwein; Liqueur* AK. 2,10,39. 3,4,13,54. H. 903. an. 2,469. Med. r. 99. Halâj. 2,174. शतं कुम्भान्सुरायाः ṚV. 1,116,7. 8,2,12. 7, 86,6. भेद्या जिंग्युरत्तःपेयं सुरायाः 10,107,9. 131,4. AV. 6,69,1. 10,6,5. 14,1,35. fg. 15,9,1. VS. 19,5. 7. 14. 33. 84. Ait. Br. 8,5. 8. 20. Çat. Br. 1,6,2,4. °ग्रहै 5,1,2,10. Verz. d. Oxf. H. 80,b,4. Bhâg. P. 11,5,11. Çat. Br. 5,1,2,14. 5,28. 12,7,1,7. मदाय सोमो मदाय सुरा 3,12. °मदै ebend. सुराङ्गति 5,5,4,21. Âçv. Çr. 3,9,3. Gṛhj. 2,5,5. Kauç. 11. fg. 66. 92. Nir. 1,4. Khând. Up. 5,10,9. M. 11,90. सुरा वै मलमन्नानाम् 93. 150. गौडी पैष्टी च माध्वी च विज्ञेया त्रिविधा सुरा 94 = Gṛhjas. 2,26. शालिषष्टिकपिष्टादिकृतं मद्यं सुरा मतम् Madan. 8,58; vgl. Schol. zu Kâtj. Çr. 19,1,20. नलिनी नारिकेरस्य सुरा तालस्य तालकी (तालती gedr.) Trik. 2,10,16. — MBh. 1,3238. 4,435. 14,2682. °प्रिया Hariv. 10247. पीतमण्डा R. 2,36,12. कृतसारा 61,18. 91,15 (100,13 Gorr.). 50. R. Gorr. 2,34,27. 80,4. 5,25,51. Suçr. 1,189,4. 10. 237,16. 2,73, 15. 326,12. श्वेता *aus Melonen u. s. w. bereitet* (nach Comm.) 1,189,6. 2,440,5 (so v. a. पैष्टी सुरा Comm.). पिबति सुरां नृकपालेन Spr. (II) 1546. 2993. न पानेन सुरां जयेत् 3504. Varâh. Bṛh. S. 48,28. 54,114. Kathâs. 11,5. Prab. 59,10. Mârk. P. 51,35. Bhâg. P. 1,8,52. यद्वाणाभन्तो विक्लितः सुरायाः 11,5,13. Verz. d. Oxf. H. 91,b,5. °कुम्भ Pańkar. 1,2,28. °घट R. 2,52,83. 55,20. °भाजन M. 11,747. Personificirt als Tochter Varuṇa's (vgl. वारुणी), die bei der Quirlung des Milchmeeres zum Vorschein kam, MBh. 1,1146. 2616. Hariv. 3286. 10247. R. 1,45,38 (46,28 Gorr.). — 2) unter den Bezz. für *Wasser* Naigh. 1,12. — 3) *ein Trinkgeschirr für berauschende Getränke* H. an. Med. — Vgl. इन्द्र°, मुख°, यव°, स°.

सुराकर (सुरा + आ°) m. 1) *Kokosnusspalme* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) *Branntweinbrennerei* Baudh. im Çuddhit. nach ÇKDr.

सुराकर्मन् n. *eine Cerimonie mit* Surâ Lâṭj. 5,4,11.

सुराकारै m. *Branntweinbrenner* VS. 30,11.

सुरागार (सुरा + अ° oder आ°) n. *Schenke* Mârk. P. 51,35.

सुरागृह n. dass. Trik. 3,3,82.

सुराङ्गना (सुर + अ°) f. *das Weib eines Gottes, ein Weib der Götter, eine* Apsaras N. 12,89. Ragh. 6,27. 7,48. 8,78. 13,42. Vikr. 19. Spr. (II) 2344. Kir. 8,45. Z. d. d. m. G. 27,92. Kathâs. 23,79. 32,117. 45, 186. Khandom. 83. Prab. 62,10. Bhâg. P. 10,27,24.

सुराचार्य (सुर + आ°) m. *der Lehrer der Götter*, ein N. Bṛhaspati's AK. 1,1,2,25. H. 118.

सुराजक m. = भृङ्गराज Çabdam. im ÇKDr.

1. सुराजन् m. *ein guter Fürst* Schol. zu P. 5,4,69. 2,2,18, Vârtt. Vop. 6,88. — Vgl. सौराज्य.

2. सुराजन् 1) adj. *einen guten Fürsten habend:* देश AK. 2,1,13. — 2) f. सुराज्ञी N. pr. eines Dorfes P. 4,1,29, Schol.

सुराजि m. N. pr. eines Mannes R. 7,43,2.

सुराजीव (सुर + आ°) m. *Lebensunterhalt der Götter*, unter den Beinn. Vishṇu's Pañkar. 4,3,120.

सुराजीविन् (सुरा + जी°) adj. *von Branntwein lebend;* m. *Branntweinbrenner* oder *Schenkwirth* H. 901. Jâgń. 1,164.

सुराज्ञी s. u. 2. सुराजन्.

सुराणायनीय m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,274.

सुरात्नि adj. *gute Gaben bringend:* वहूंय: ṚV. 5,79,4. Götter 9,81,4. 10,65,4. 78,3.

सुरादृति m. *Branntweinschlauch* Pańkav. Br. 14,11,26.

सुराधम (सुर + अ°) adj. *der Niedrigste —, Schlechteste unter den Göttern* Bhâg. P. 3,18,3.

सुराधर (सुरा + धर) m. N. pr. eines Asura Kathâs. 47,15.

सुराधस् 1) adj. *a) Wohlthaten erweisend, freigebig* ṚV. 3,33,12 (pl. °धास्). 4,2,4. 5,4. दाता मघानि मघवा सुराधा: 17,8. 8,14,12. 46,24. 54,12. 57,6. 10,143,4. Vâlakh. 1,1. 2,1. VS. 20,11. Âçv. Çr. 2,10,6. — *b) Gaben empfangend, wohlhabend* ṚV. 1,23,6. 3,53,13. — 2) m. N. pr. eines Mannes (nach Comm.) ṚV. 1,100,17. mit dem patron. Vârshâgira ṚV. Anukr. Añgirasa Ind. St. 3,244,*b*.

सुराधान (सुरा + 2. धान) adj. (f. ई) Surâ *enthaltend:* कुम्भी VS. 19,16.

सुराधिप (सुर + अ°) m. *der Fürst der Götter*, Bein. Indra's MBh. 3,11938. R. 1,63,27. R. Gorr. 1,66,2. Kathâs. 53,121. LA. (III) 92,6. Bhâg. P. 10,18,28.

सुराधीश (सुर + अ°) m. *ein Fürst der Götter*, pl. Bhâg. P. 10,63,9. sg. Bein. Indra's Naish. 22,49.

सुराध्यक्ष (सुर + अ°) m. *Leiter der Götter*, Beiw. Brahman's Hariv. 8874. Kṛshṇa's 10403. Çiva's Çiv.

सुराध्वज (सु° + ध्वज) m. *die Fahne —, das Aushängeschild eines Schenkwirths* M. 9,237. MBh. 5,5420 (vgl. u. बैडाल in den Nachträgen).

सुरानक (सुर + आ°) m. *eine Trommel der Götter* Bhâg. P. 7,8,36.

सुरानन्द (सुर + आ°) m. N. pr. eines Lehrers der Haṭhavidjâ Verz. d. Oxf. H. 233,*b*,1 v. u.

सुरान्त (सुर + अन्त) m. N. pr. eines Râkshasa Bhâg. P. 9,10,18.

सुराप adj. *Branntwein trinkend, -trinker* Çâñkh. Çr. 15,15,14. Kauç. 11. M. 9,235. 11,49. 149. 249. 12,56. Jâgń. 3,207. MBh. 5,270 (वक्त्र). 12,5969. R. 2,91,50 (100,49 Gorr.). Spr. (II) 2198. Weber, Kṛshṇag. 224. Mârk. P. 14,91. Bhâg. P. 6,2,9. f. आ und ई P. 3,2,8, Vârtt. आ Bhâg. P. 6,2,27. ई M. 5,90. Jâgń. 1,73. 3,6.

सुरापगा (सुर + आ°) f. *Götterfluss*, Bez. der Gañgâ Ǵaṭâdh. im ÇKDr. Kir. 5,40. Kathâs. 73,97. am Ende eines adj. comp. Sâh. D. 128,13.

1. सुरापाण (°पान) n. Surâ-*Genuss* Çat. Br. 1,6,3,2. 4. °पान TS. 2,5,1,1. Nir. 6,27. M. 9,237. 11,56. 92. 98. MBh. 1,3248. fg. 7724. 13,4639. Spr. (II) 4492. Ind. St. 2,14. Weber, Râmat. Up. 355. Mârk. P. 17,33. 115,5. Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,40. 281,*b*,11.

2. सुरापाण (°पान) 1) adj. Surâ *trinkend* Spr. (II) 4778 (°पान). — 2) °पाणा m. pl. Bein. der Prâkja P. 8,4,9, Schol.

सुरापान s. सुरापाण.

सुरापीत adj. (f. आ und ई) *der* Surâ *getrunken hat* P. 4,1,53, Schol.

सुरापीथ 1) m. = 1. सुरापाण Ait. Br. 8,8. — 2) adj. = 2. सुरापाण Bhâg. P. 6,9,1. 5.

सुराबलि m. *eine* Surâ-*Darbringung empfangend* TBr. 1,7,6,5.

सुराब्धि m. *das Branntweinmeer* Mârk. P. 54,7.

सुराभाग m. = सुरामण्ड Çabdak. im ÇKDr.

सुराम (6. सु + राम) adj. VP. Prât. 5,37 (ohne Avagraha) *ergezzend:* Soma ṚV. 10,131,4. 5.

सुरामण्ड m. *die schmackhafte obere Schicht vom Branntwein* AK. 2,10,43.

सुरामन् adj. = सुराम. Soma VS. 21,42.

सुरामय (von सुरा) adj. *aus* Surâ *bestehend* Mahîdh. zu VS. 20,76.

सुरामुख 1) adj. Surâ *im Munde habend.* — 2) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1553.

सुरामेह (सुरा + मेह) m. *eine best. Harnruhr* Çârñg. Saṁh. 1,7,43.

सुरामेहिन् adj. *an dieser Krankheit leidend* Suçr. 2,77,21.

सुरायुध (सुर + आ°) n. *ein Geschoss der Götter* Kumâras. 2,20.

सुरारि (सुर + अरि) m. 1) *ein Feind der Götter, ein* Asura (auch Râkshasa) H. 238. R. 4,43,33. Mṛkkh. 174,1. Ragh. 14,20. Kumâras. 3,9. Spr. (II) 7127. Kathâs. 45,378. Mârk. P. 18,54. fg. °हन्तर् Beiw. Vishṇu's Tithjâdit. im ÇKDr. — 2) N. pr. *a)* eines Fürsten MBh. 5. 78. — *b)* eines Krankheitsdämons Hariv. 9561.

सुरारिघ्न m. N. pr. eines Krankheitsdämons Hariv. 9560.

सुरार्दन (सुर + अ°) m. *Peiniger der Götter* so v. a. *ein* Asura Mârk. P. 18,44.

सुरार्ह (सुर + अर्ह) 1) adj. *der Götter würdig.* — 2) n. *a) gelber Sandel* Râgan. 12,25. — *b) Gold* Çabdârthak. bei Wilson.

सुरार्हक m. *eine best. Pflanze*, = बर्बर Râgan. 10,173.

सुराल m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,13.

सुरालय (सुर + आ°) m. 1) *Götterwohnung:* रैवतं च गिरिश्रेष्ठं कुरु देव सुरालयम् Hariv. 6370. *der Himmel* H. 87. R. 4,42,2. Ragh. 16,34. Kathâs. 52,361. Mârk. P. 61,54. Bez. des Sumeru AK. 1,1,1,45. — 2) *Gotteshaus, Tempel* Jâgń. 2,228. Káraka 1,8. Varâh. Bṛh. S. 9,42. 59,2. 96,4. Kathâs. 27,152. 189. 121,181. Bhâg. P. 7,15,49. 10,69,6. — 3) *Wind* H. ç. 170, wenn सु° st. सु° gelesen wird.

सुराव (6. सु + राव) m. N. pr. eines Rosses MBh. 3,8631.

सुरावनि (सुर + अ°) f. *der Erdboden* — so v. a. *die Mutter der Götter*, Bein. der Aditi Mârk. P. 105,15.

सुरावत् (von सुरा) adj. *mit* Surâ *versehen* ṚV. 1,191,10. यज्ञ VS. 19, 32. Çat. Br. 12,8,1,2.

सुरावली f. Titel einer Schrift Verz. d. Tüb. H. 20.

सुरावारि m. *Branntweinmeer* H. 1075.

सुरावास (सुर + आ°) m. *Aufenthaltsort der Götter*, N. eines Tempels Râga-Tar. 1,36.

सुरावृत adj. *von Branntwein umgeben*, m. Bez. *der Sonne* H. ç. 8.

सुराश्रू (सु°+श्रू) adj. *von Branntwein übermüthig*, pl. °श्रस् ṚV. 8,21,14.

सुराश्रय (सुर + आ॰) m. *Stätte der Götter*, Beiw. des Meru Sûrjas. 12,41. Kathâs. 110,13.

सुराष्ट्र 1) adj. (f. आ) *gute Herrschaft habend* u. s. w.: आर्यः TS. 2,4,8,2. — 2) m. sg. N. pr. eines Landes, eines Theiles des heutigen Guzerat; m. pl. Bez. des Volkes und des Landes Hiouen-thsang 2,165. 405. m. pl. MBh. 3,8344. 8,2098. 14,2477. Hariv. 12837. R. 4,43,5. Mahâbh. ed. Ball. 62. Varâh. Brh. S. 5,79. Mârk. P. 57,52. sg.: ॰ष्ट्रे R. Gorr. 1,12,23. ॰ष्ट्रे विषये Varâh. Jogaj. 3,19 in Ind. St. 10,175. ॰ष्ट्रम् acc. Bhâg. P. 3,1,24. im comp.: सुराष्ट्रावन्तयः MBh. 4,12. Varâh. Brh. S. 4,22. 10,6. 14,19. 69,10. ॰सौवीरकपोर्यद्नरम् R. 3,53,56. कुन्तिसुराष्ट्राः, चिन्तिसुराष्ट्राः gaṇa कार्तकौजपादि zu P. 6,2,37. Z. f. d. K. d. M. 4,171. सुराष्ट्राधिपति MBh. 2,1165. ॰विषय Hariv. 5162. ॰ब्रह्म m. *ein Brahmane aus* S. P. 5,4,104, Schol. सुराष्ट्रा f. wohl N. der Hauptstadt AV. Pariç. in Ind. St. 10,317. Çatr. 2,6. 10,140. — 3) m. N. pr. eines Rathgebers des Daçaratha Weber, Râmat. Up. 302. 305. Agastjasaṁh. im Tithjâdit. nach ÇKDr. — Vgl. सौराष्ट्र u. s. w.

सुराष्ट्रज 1) adj (f. आ) *aus* Surâshṭra *stammend* Mârk. P. 75,45. — 2) m. *a*) *eine best. schwarze Bohne* Râǵan. 16,38. — *b*) *ein best. Gift* Çabdaḱ. im ÇKDr. — 3) f. आ *eine best. Thonerde* (तुवरी), wohl *Alaun* Râǵan. 13,64. Suçr. 1,132,17. 2,9,10. 102,15. 449,18. — 4) n. dass. AK. 2,4,4,19.

सुराष्ट्रोद्भवा f. *Alaun* Suçr. 2,152,19.

सुरासमुद्र m. *das Branntweinmeer* Trik. 2,1,5.

सुरासव (सुरा + आ॰) m. n. *ein durch Maischen unreifer Fruchtkörner gewonnener Branntwein* Ḱaraka 1,27. Suçr. 1,190,6. यवपिष्टकृतं मद्यं प्रोक्तो यवसुरासवः Madan. 8,67. यद्यक्कोषधाम्बुभ्यां सिद्धं मद्यं सुरासवः Bhâvapr. 5. M. 11,95 (n.). गौड MBh. 8,2050. 13,4737. Hariv. 8419. Bhâg. P. 4,2,29. 18,16. nach den Comm. Surâ *und* Âsava.

सुरासुर m. pl. *Götter und* Asura MBh. 13,556. Hariv. 2666. R. 1,60,23. 3,51,6. Weber, Krshnaǵ. 282. ॰सैन्यमेलन Verz. d. Oxf. H. 116,*b*,29. sg.: सुरासुरस्य ज्ञगतः MBh. 9,2236. ॰कन्यकाः Kathâs. 24,34. ॰गुरु Bez. Çiva's MBh. 13,589. Kaçjapa's Çâk. 168. ससुरासुरमानुष adj. Weber, Krshnaǵ. 279.

सुरासुरमय adj. *durch die Götter und* Asura *bewirkt* Verz. d. Oxf. H. 57,*a*, No. 105, Çl. 7 (wir lesen ॰मये).

सुरासुराचार्य m. N. pr. eines *Lehrers* Wilson, Sel. Works 1,201.

सुरासोमौ m. du. Surâ *und* Soma VS. 21,59. ॰विक्रयिन् Kâtj. Çr. 19,1,18. sg. Soma *in Gestalt von* Surâ Çâṅkh. Çr. 14,13,4. 15,15,5.

सुरास्पद (सुर + आ॰) n. *Tempel, Heiligthum eines Gottes* Râǵa-Tar. 4,36. 701. 710.

सुराह्व (सुर + आह्वा) 1) m. *Pinus Deodora* (देवदारु) *Roxb.* (dieses sonst n.) Çabdar. im ÇKDr. = दारुद्रु Râǵan. 9,125. मरुवक Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. आ *eine best. Pflanze*, = रुद्रजटा Râǵan. 3,67.

सुराह्वय (सुर + आ॰) 1) m. *eine Art Ocimum* (मरुव) Râǵan. 10,156. — 2) n. *Pinus Deodora Roxb.* Râǵan. 12,29.

सुरि adj. s. सुरे.

सुरिस s. इन्द्र॰.

सुरीक m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,20.

सुरुक्म adj. (f. आ) *schön geschmückt* Nir. 8,11. Ushas und die Nacht RV. 1,188,6. 10,110,6. VS. 20,41.

सुरुङ्ग 1) m. *Moringa pterygosperma Gaertn.* Çabdam im ÇKDr. — 2) f. आ AK. 3,6,1,8. (= σύριγξ nach Benfey) *ein unterirdischer Gang, Mine, Bresche* Trik. 2,10,9. 3,3,225. H. 985 (सुरङ्गा). an. 2,285. Halâj. 4,86. Gaṭâdh. im ÇKDr. MBh. 1,379. 2252. 5830 (सुरङ्गा ed. Bomb.). Mudrâr. 42,12. 15 (सुरङ्गा an beiden Stellen). Kathâs. 29,94. 40,61. fg. 64,54. 58. 59 (am Ende eines adj. comp.). 71,31. Daçak. 26,6. 89,1. 93,16. 126,6. 7. 127,4.

सुरुङ्गयुज् m. = सुरुङ्गाहि Çabdar. im ÇKDr. सुर॰ geschr.

सुरुङ्गाहि (सुरुङ्गा + अहि) m. *ein Dieb, der durch einen unterirdischen Gang u. s. w. in ein Haus einbricht*, Trik. 2,10,8 (॰हिरधचौरे zu lesen mit ÇKDr.).

1. सुरुच् f. *Glanz, Helle* RV. 3,15,6. भरद्वाजेषु सुरुचो रुरुच्याः 6,35,4. AV. 4,1,1.

2. सुरुच् 1) adj. VS. Prât. 5,31. *strahlend, hell* RV. 1,112,1. 3,2,5. चन्द्रमिव सुरुचं ह्वार आ दधुः 2,2,4. AV. 4,1,2. RV. 1,190,1. 3,7,5. 4,2,17. 5,33,10. Bhâg. P. 2,9,11. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Garuḍa MBh. 5,3588.

1. सुरुचि f. *Wohlgefallen, grosses Behagen an* (loc.) Spr. (II) 4521, v. l.

2. सुरुचि 1) adj. *strahlend, hell* u. s. w. — 2) m. N. pr. eines Fürsten der Gandharva Hariv. 388. eines Jaksha (nach dem Comm.) Bhâg. P. 12,11,39. — 3) f. N. pr. einer Gattin Dhruva's und Mutter Uttama's Mârk. P. 69,3. Bhâg. P. 4,8,8. fgg. 36. Verz. d. Oxf. H. 69,*b*,7.

सुरुचिर adj. (f. आ) *überaus strahlend, — hell, — prächtig, — schön.* राजसभा MBh. 5,1794. सरस् 13,536. 547. शयन R. 2,72,19. वचस् 1,63. 2 (65,2 Gorr.). Notices of Skt Mss. 1,172,21.

सुरुन्दला f. N. pr. eines Flusses H. ç. 166.

सुरुण्ड m. pl. N. pr. einer Dynastie Bhâg. P. in VP. 475, N. 64. गुरुण्ड die gedr. Ausg. 12,1,28. — Vgl. मुरुण्ड.

सुरूप 1) adj. (f. आ) *wohl aussehend, schön* RV. 8,4,9. TS. 7,3,18,1. Çâṅkh. Br. 16,3. Çr. 8,16,21. पशवः Ḱhând. Up. 2,15,2. Personen, insbes. Weiber R. 3,53,10. 69,27. 5,10,19. Çrut. 27. Spr. (II) 3822. 6512. 7128. fg. Varâh. Brh. S. 58,40. 68,99. Kathâs. 5,51. fg. 27,183. 32,148. 42,139. 123,163. Mârk. P. 100,36. Paṅḱar. 1,3,74. स्तनौ R. 5,2,18. रूप Spr. (II) 5793. ॰रूपाणि रत्नांसि MBh. 3,10071. सुरूपस्तु बुधे रम्ये प्राप्तरूपाभिरूपवत् H. an. 3,446. = विद्वस् u. s. w. Gaṭâdh. im ÇKDr. — 2) m. N. pr. *a*) eines Asura Hariv. 12697. — *b*) pl. einer Klasse von Göttern unter Manu Tâmasa VP. 262. Mârk. P. 74,57. — 3) f. आ *a*) Bez. verschiedener Pflanzen: *Glycine debilis* Râǵan. 4,18. = भार्गी 6,152. = मल्लिका 10,87. *Bignonia suaveolens* Schol. zu Çânt. 1,2. — *b*) N. pr. α) einer Apsaras Hariv. 12472. — β) der Tochter eines Schlangendämons Kathâs. 123,81. — γ) einer mythischen Kuh MBh. 5,3609. — 4) n. *a*) *eine best. Pflanze*, = तूल Râǵan. 9,97. — *b*) N. eines Sâman Paṅḱav. Br. 14,11,10. 15,3,8. Lâtj. 3,6,25. Ind. St. 3,244,*b*. सुरूपाद्य n. und सुरूपोत्तर n. desgl. ebend.

सुरूपक adj. = सुरूप Trik. 3,3,318.

सुरूपकृत्नु adj. *Schönes bildend* RV. 1,4,1.

सुरूपता (von सुरूप) f. *schönes Aussehen, Schönheit* Hariv. 7868. Kâm. Nîtis. 17,52. Spr. (II) 5772. 6587. Mârk. P. 69,34.

सुरूपवर्षवर्णा adj. *schönregenfarbig* TS. 1,6,3,1. 7,1,1.

सुरूहक m. *ein eselfarbiges Pferd* H. 1240.

सुरेकपास् adj. *reich* RV. 6,16,26.

सुरेखा f. *eine hübsche Linie* Varâh. Bṛh. S. 70,11. Kathâs. 98,26.

सुरेज्य (सुर + इ°) 1) m. *der Lehrer der Götter* d. i. Bṛhaspati Weber, Ǵyot. 24. Varâh. Bṛh. S. 8,23. als *Planet Jupiter* 27. 69,5. Bṛh. 2, 11. Laghuǵ. 2,6. — 2) f. आ Bez. zweier Pflanzen: = ब्राह्मी Râǵan. 5, 62. = तुलसी 10,151.

सुरेणु 1) m. = हेमरेणु. त्रसरेणु Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,38. — 2) f. N. pr. *a*) eines Flusses, einer der 7 Sarasvatî, MBh. 9,2189. — *b*) einer Tochter Tvashṭar's und Gattin Vivasvant's Hariv. 546; vgl. सरण्यू.

सुरेणुपुष्पध्वज m. N. pr. eines Fürsten der Kiṁnara Vjutp. 89.

सुरेतर (सुर + इ°) m. *ein* Asura Bhâg. P. 2,7,26. 3,16,26. 7,9,26.

सुरेतस् adj. *samenreich, zeugungskräftig:* पितरा RV. 1,159,2. वृषभ 160,3. VS. 21,38. RV. 3,1,16. द्यौः 10,45,8. 1,121,5. Tvashṭar VS. 28,9. 32. TS. 1,2,5,2. Çâñkh. Çr. 8,19,5.

सुरेतोधा adj. *gute Zeugungskraft gebend:* Tvashṭar Pañkav. Br. 21, 10,22. Kâtj. Çr. 23,3,1.

सुरेन्द्र (सुर + इन्द्र) m. 1) *ein Götterfürst, ein oberster Gott* M. 7,5 (deren 8). Ragh. 3,11. Spr. (II) 5975. Bhâg. P. 8,7,31. 10,34. Bez. Indra's Râǵa-Tar. 1,92. — 2) N. pr. eines Fürsten, Sohnes des Khagendra, Râǵa-Tar. 1,91. fg. eines Lehrers Hall 113. — 3) = सुरेन्द्रकन्द Nigh. Pr.

सुरेन्द्रक m. = सुरेन्द्रकन्द Nigh. Pr.

सुरेन्द्रकन्द m. *eine best. Knolle* (Arum) Nigh. Pr. Suçr. 1,225,17.

सुरेन्द्रगोप m. = इन्द्रगोप *Coccinelle* Suçr. 1,95,3. 2,295,6.

सुरेन्द्रचाप n. Indra's *Bogen* d. i. *Regenbogen* Z. d. d. m. G. 27,90.

सुरेन्द्रजित् m. Indra's *Besieger,* Bez. Garuḍa's Halâj. 1,30.

सुरेन्द्रता (von सुरेन्द्र) f. *die Würde eines obersten Gottes, die Herrschaft über die Götter* Kathâs. 110,17.

सुरेन्द्रलोक m. Indra's *Welt* Bhag. 9,20.

सुरेन्द्रवती (von सुरेन्द्र) f. N. pr. einer Fürstin Râǵa-Tar. 5,225.

1. सुरेभ (सुर + इभ) m. *ein Elephant der Götter,* Indra's *E.* Kathâs. 36,13.

2. सुरेभ (vielleicht 6. सु + रेभ) n. *Zinn* Trik. 2,9,34.

सुरेवट m. *Areca triandra Roxb.* Trik. 2,4,41.

सुरेश (सुर + ईश) 1) m. *a*) *ein Götterfürst, ein oberster Gott* Bhâg. P. 3,11,24. 6,17,32. 9,4,54. Bez. eines best. *Gottes* MBh. 13,4360. Agni's 2,1147. eines best. Agni, eines Sohnes des Tapas, 3,14168 nach der Lesart der ed. Bomb. (सुवेश ed. Calc.). Indra's H. 173, Schol. Varâh. Bṛh. S. 43,55. Kathâs. 56,269. Bhâg. P. 6,11,19. Vishṇu's oder Kṛshṇa's Verz. d. Oxf. H. 57, *a*, No. 105, Z. 8. Çiva's Çiv. — *b*) N. pr. einer Oertlichkeit: सुरेशस्य निकटे Pañkar. 1,10,40. — 2) f. ई Bez. der Durgâ Spr. (II) 4801.

सुरेशलोक m. Indra's *Welt* Bhâg. P. 5,19,24.

सुरेश्वर (सुर + ई°) 1) m. *a*) *ein Götterfürst, ein oberster Gott* R. 3, 9,6. 5,47,4. Bhâg. P. 4,15,9. 9,18,13. Bez. Brahman' R. 1,14,5 (4 Gorr.). Çiva's 4,34,29. Indra's 1,64,2. Ragh. 3,64. Çâk. Ch. 146,14. Bhâg. P. 6,9,4. 8,13,22. eines Rudra Gatâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190, *a*,36. MBh. 12,7585. VP. 121, N. 17. — *b*) N. pr. verschiedener Männer Burnouf, Intr. 533. Weber, Râmat. Up. 284. 349. Verz. d. B. H. No. 627. Verz. d. Oxf. H. 251,*b*,24. 255,*a*,11. 256,*a*, 23 und N. 4. 257,*a*, 29. fg. *b*,3. 24. 279,*b*,44. 390,*b*, No. 37. fgg. 392,*a*, No. 68. fg. Wilson, Sel. Works 1,202. सुरेश्वराचार्य Colebr. Misc. Ess. 1,62. Verz. d. Pet. H. No. 99. Verz. d. B. H. No. 616. Verz. d. Oxf. H. 72,*b*,14. 226,*a*, No. 554. Hall 18. 90. 110. 139. 154. 159. °पण्डित Notices of Skt Mss. 2, 32. — 2) f. ई Bez. der Durgâ Verz. d. Oxf. H. 102,*b*,7. सुरेश्वर्यद्रिषु Kathâs. 51,48. Râǵa-Tar. 5,40. fg. der Lakshmî Verz. d. Oxf. H. 132, *b*, No. 242. der Râdhâ 24,*b*,48. Pañkar. 2,4,18. 24. der himmlischen Gañgâ Çabdar. im ÇKDr.

सुरेश्वरधनुस् n. Indra's *Bogen* d. i. *Regenbogen* Spr. (II) 997.

सुरेश्वरप्रभ m. N. pr. eines Fürsten Burnouf, Intr. 535.

सुरेश्वरीक्षेत्र n. N. pr. *eines der* Durgâ *geheiligten Gebietes* Râǵa-Tar. 5,37. 6,147.

सुरेष्ट (सुर + 1. इष्ट) 1) adj. *den Göttern erwünscht, — genehm.* — 2) m. Bez. verschiedener Pflanzen: = वसुक Râǵan. 5,123. = नमेरु 10, 35. = शिवमल्ली und शाल Râǵan. im ÇKDr. — 3) f. आ *eine best. Pflanze,* = ब्राह्मी Râǵan. im ÇKDr.

सुरेष्टक (von सुरेष्ट) m. *das Harz der Vatica robusta* Râǵan. 9,81.

सुरै (6. सु + रै) adj. (n. सुरि) *wohlhabend, reich* Vop. 3,82. 96.

सुरोचन 1) adj. zur Erklärung von सुरुक्म Nir. 8,11. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Jaǵńabâhu und n. N. des von ihm beherrschten Varsha Bhâg. P. 5,20,9. — 3) f. आ N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2647.

सुरोचिस् m. N. pr. eines Sohnes des Vasishṭha Bhâg. P. 4,1,41.

1. सुरोत्तम (सुर + उ°) m. 1) *ein oberster Gott, Götterfürst* MBh. 3, 2187. Hariv. 171. 2519. Bez. Vishṇu's oder Kṛshṇa's 6371. H. ç. 72. der Sonne ÇKDr. und Wilson. — 2) सुरोत्तमाचार्य N. pr. eines *Lehrers* Verz. d. Tüb. H. 13.

2. सुरोत्तम (सुरा + उ°) wohl n. *die oberste Schicht von* Surâ Gobh. 2,1,7 in Ind. St. 5,305.

सुरोत्तर (सुर + उ°) m. *Sandel* Çabdak. im ÇKDr.

सुरोद (सुरा + उद) adj. *statt Wassers* Surâ *habend,* m. *ein solches Meer* Gatâdh. im ÇKDr. Bhâg. P. 5,1,34. 20,7. 13. Pañkar. 2,2,80.

सुरोदक adj. dass. AV. 4,34,6.

सुरोध m. N. pr. eines Sohnes des Taṁsu Hariv. 1720. die neuere Ausg. liest aber besser: तंसोः सुतो वै st. तंसोः सुरोधो; eine dritte Lesart haben wir VP. 448, N. 13.

सुरोधस् m. N. pr. eines Mannes, pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,17.

सुरोमन् 1) adj. *schönes Haar am Körper habend.* — 2) m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2151.

सुरोषण m. N. pr. eines Kriegers auf Seiten der Götter Kathâs. 48,17.

सुरोह m. N. pr. eines Fürsten von Kîna Kathâs. 44,46. 172. 183.

सुरोह्तिका f. N. pr. eines Frauenzimmers gaṇa शिवादि zu P. 4,1, 112. — Vgl. सौरोह्तिक.

सुरोह्वितिका f. desgl. ebend. — Vgl. सैरोह्वितिक.

सुरौकस् (सुर + ओ°) m. *Gotteshaus, Tempel* RÂGA-TAR. 3,483.

सुल् in प्र सुंलामि v. l. TS. 7,4,19,4 und TBR. 3,7,9,5 für प्र तिंलामि VS. 23,24. wohl falsch; nach dem Comm. = प्रवेशयामि.

सुल gaṇa बलादि zu P. 5,2,136.

सुलइणाक wohl *Salonichi* Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,42.

सुलक्कन m. N. pr. eines Mannes RÂGA-TAR. 6,342.

सुलक्षण 1) adj. (f. आ) *mit Glück verheissenden Zeichen versehen:* Personen R. 3,49,57. KATHÂS. 15,68. 26,201. 29,10. 164. 91,16. आकृति 49,211. — 2) f. आ N. pr. *a)* einer Gattin Kṛshṇa's PAÑKAR. 3,7,31. 15,10. — *b)* einer Freundin der Umâ ÇABDAM. im ÇKDR. — *c)* der Gattin Kaṇḍaghosha's DAÇAK. 120,11. fg. — Vgl. सौलक्षण्य.

सुलक्षणत्व n. nom. abstr. von सुलक्षण 1) KATHÂS. 37,11.

सुलक्षित adj. *gut —, genau untersucht* M. 8,403.

सुलक्ष्मसंपराय m. bei den Gaina s. WILSON, Sel. Works 1,312.

सुलतान m. *Sultan* Verz. d. B. H. 167,14.

सुलभ 1) adj. P. 7,1,68. (f. आ) *a) leicht zu erlangen, — finden, — anzutreffen, — haben; häufig, wohlfeil:* तस्याहं सुलभः BHAG. 8,14. परेण R. 4,29,26. फल 5,86,8. अपवाद एव सुलभो द्रष्टुर्गुणो दूरतः MṚKKH. 137, 16. विपद् MEGH. 99, v. l. ÇÂK. 34. मुग्धे दर्पणतले सुलभावकाशा (छाया) 191. Spr. (II) 3106. 4615. 6039. 6717. 7130. fgg. VARÂH. BṚH. S. 78,4. KATHÂS. 22,239. 25,10. 63. 50,158. RÂGA-TAR. 3,360. MÂRK. P. 19,35. BHÂG. P. 4,20,16. 8,20,9. Verz. d. Oxf. H. 57,*a*, No. 105, Z. 24 (स्तुलभा gedr.). आत्मचित्ता° RAGH. 14,20. गुणवत्सुलभं नृपम् so v. a. *zugänglich für* RÂGA-TAR. 3,129. सर्व° SARVADARÇANAS. 90,16. अ° ÇÂK. 83, 23. VIKR. 19,2. HIT. 37,14. BHÂG. P. 5,3,17. — *b) gewöhnlich bei* so v. a. *passend, angemessen, entsprechend, eigen, am Platze seiend;* in comp. mit der Ergänzung: पतिसंयोगसुलभं वयः R. 3,4,20. त्रिनेत्रवत्तःसुलभं चिताभस्मरजः KUMÂRAS. 5,69. प्रच्छायसुलभनिद्रा दिवसाः ÇÂK. 3. चरणोपभोगसुलभो लाक्षारसः 80. Spr. (II) 4021. 6353. अज्ञान° WEBER, RÂMAT. UP. 362. मनुष्यत्वसुलभाच्चापलात् KATHÂS. 7,11. 45,209. 59,165. 104,109. PRAB. 7,11. RÂGA-TAR. 1,64. 215. 241. 3,75. 507. 4,236. 369. 5,385. — *c)* VIKR. 26 schlechte Lesart für सुभग. — 2) m. N. pr. eines Mannes SCHIEFNER, Lebensb. 234(4). — 3) f. आ *a)* Bez. verschiedener *gemeiner* Pflanzen: = तुलसी DHANV. 4,26. = धूम्रपत्त्रा RÂGAN. 5,32. = वार्षिका 10,87. *Glycine debilis Lin.* RÂGAN. im ÇKDR. — *b)* N. pr. einer Lehrerin ÂÇV. GṚHJ. 3,4,4. ÇÂṄKH. GṚHJ. 4,10. AV. PARIÇ. in Verz. d. B. H. 92,6. einer Bettlerin MBH. 12,11854. fgg. — Vgl. सौलभ u. s. w.

सुलभत्व (von सुलभ) n. *häufiges Vorkommen, Häufigkeit; Wohlfeilheit:* द्रव्याणाम् VARÂH. BṚH. S. 29,1. तद्विधानामसुलभत्वात् *Seltenheit* MÂLAV. 7,17.

सुलभीभू (सुलभ + 1. भू) *häufig —, gemein werden;* davon °भाव m. nom. act.: यदि न सुलभीभावमभजः *wenn du* (eine Pflanze) *nicht so gemein wärest* Z. d. d. m. G. 7,49.

सुलभेतर (सुलभ + इ°) adj. *nicht leicht zu haben:* °संप्रयोगा (कान्ता) MÂLAV. 78.

सुललाट adj. (f. आ) *eine schöne Stirn habend* R. 1,1,12.

सुललित adj. (f. आ) *überaus anmuthig, — lieblich, — schön:* Personen MBH. 13,5901. KUMÂRAS. 2,64. Ind. St. 8,354. BHÂG. P. 5,17,13. वपुस् VARÂH. BṚH. 21,10. Zähne Ind. St. 8,419. मुखरिकामृत BHÂG. P. 5,25,7. स्त्रीमुखपङ्कज Spr. (II) 6204. लता 4368. तिलक DHÛRTAS. 70,2. मांस HIT. 17,16. Gesang ṚT. 1,28. Gang 3,17. BHÂG. P. 5,2,5. 18,16. 10,39,17. दाक्षिण्य Spr. (II) 4813, v. l. °विस्तर s. u. ललितविस्तर.

सुलवण adj. (f. आ) *wohl gesalzen* SUÇR. 2,526,8.

सुलवत् adj. von सुल gaṇa बलादि zu P. 5,2,136.

सुलाभ adj. = सुलभ P. 7,1,68.

सुलाभिका adj. f. *leicht zu gewinnen, entgegenkommend* ṚV. 10,86,7.

सुलाभिन् m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

सुलिखित adj. *wohl verzeichnet* SUÇR. 1,93,7.

सुलिन् adj. von सुल gaṇa बलादि zu P. 5,2,136.

सुलू adj. *gut schneidend,* Declin. VOP. 3,65.

सुलेक m. angeblich N. eines Âditja TS. 1,5,2,3.

सुलेख adj. *mit Glück verheissenden Linien versehen:* अङ्गुलि VARÂH. BṚH. S. 51,8.

सुलोचन 1) adj. (f. आ) *schönäugig* MBH. 3,2147. 15688. 13,7034. RÂGA-TAR. 4,37. 469. — 2) m. N. pr. *a)* eines Daitja HARIV. 14285 nach der Lesart der neueren Ausg. — *b)* eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBH. 1,2729. 4542. 6,2837. 2846. — *c)* eines Buddha LALIT. ed. Calc. 5,13. *d)* des Vaters einer Rukmiṇî Verz. d. Oxf. H. 155,*a*,22. — 3) f. आ N. pr. *a)* einer Apsaras VJÂḌI beim Schol. zu H. 183. HARIV. 14164. *b)* einer Jakshiṇî KATHÂS. 49,172. fgg. — *c)* verschiedener menschlicher Frauen KATHÂS. 28,73. fgg. 44,45. 167. fgg. 107,138. DAÇAK. 118, 4. der Gattin des Fürsten Mâdhava PÂDMA-P., KRIJÂJ. 5 im ÇKDR.

सुलोम 1) adj. (f. आ) *schöne Haare am Körper habend, aus sch. H. a. K. bestehend* R. 3,49,33. — 2) f. आ Bez. zweier Pflanzen: = ताम्रवल्ली RÂGAN. 3,110. = मांसरोहिणी 12,155.

सुलोमधि m. N. pr. eines Fürsten BHÂG. P. in VP. 473, N. 62. सलोमधि (dieses der Name oder adj. *nebst* Lomadhi) die gedr. Ausg. 12,1,25.

सुलोमन् adj. = सुलोम P. 6,2,177.

सुलोमशा f. *eine best. Pflanze,* = काकजङ्घा DHANV. 4,14. RÂGAN. im ÇKDR.

सुलोहक *gelbes Messing,* m. DHANV. 6,5. n. H. 1048.

सुलोहित adj. *ganz roth* RÂGAN. 6,81. f. आ Bez. *einer der sieben Zungen* Agni's (vgl. लोहिता) ÇABDAM. im ÇKDR. MUṆḌ. UP. 1,2,4. MÂRK. P. 99,55.

सुलोहिन् m. N. pr. eines Mannes gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

सुल्हण m. N. pr. eines Scholiasten Ind. St. 8,341. 350. 402. fg.

सुल्हणविहार m. N. eines *Klosters* RÂGA-TAR. 8,3419.

सुल्हण m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 110,*b*,21.

सुल्हारी f. N. pr. einer Oertlichkeit RÂGA-TAR. 8,1532.

सुवंश m. N. pr. eines Sohnes des Vasudeva BHÂG. P. 9,24,50.

सुवंशघोष adj. *einen schönen Flötenton habend* HARIV. 8450. die neuere Ausg. सवंशघोषम्, welches NÎLAK. als adv. fasst.

सुवंशेतु m. *eine Art Zuckerrohr,* = श्वेतेतु RÂGAN. 14,78.

1. सुवक्त्र n. *ein schöner Mund* ÇIKSHÂ in Ind. St. 4,268.

सुवक्त्र 1) adj. *einen schönen Mund habend:* Çiva MBH. 14,195. —

2) m. *a) eine best. Pflanze,* = सुमुख Dhanv. 4,29. — *b)* N. pr. α) eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2575. — β) eines Sohnes des Dantavaktra Hariv. 6581.

सुवक्षस् 1) adj. *eine schöne Brust habend* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,226. — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

1. सुवचन n. *Beredsamkeit* AK. 1,1,5,17. H. 276. Spr. (II) 2792.

2. सुवचन adj. *schön redend;* f. ई N. einer Göttin ÇKDr.

सुवचस् adj. *beredt* Gaṭâdh. im ÇKDr.

सुवचस्या f. *ein schöner Spruch* ṚV. 10,116,9.

सुवज्र adj. *mit einer guten Keule —, Donnerkeil versehen:* Indra ṚV. 1,100,18. 4,17,4. 8. 7,93,4.

सुवदन 1) adj. *ein schönes Gesicht habend,* f. आ *eine Schöne* Ṛt. 6,20. Ragh. 9,33. Vikr. 29. Mâlav. 65. Spr. (II) 2495. Varâh. Bṛh. S. 104,6 (mit Anspielung auf das Metrum gleiches Namens). Weber, Kṛshṇaǵ. 287. Prab. 60,5. Dhûrtas. 79,17. — 2) m. *eine best. Pflanze,* = सुमुख Dhanv. 4,29. — 3) f. आ *ein best. Metrum: 4 Mal* — — — — ⏑ — — —, ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ —, — — ⏑ ⏑ ⏑ — Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XV,1). Ind. St. 8, 399. Khandom. 108.

सुवन ved. Uṇâdis. 2,80. 1) m. *die Sonne* Uǵǵval. *Feuer* Uṇâdik. im ÇKDr. *der Mond* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) n. (von 4. सु) in पुं° und सुपर्ण°.

सुवर्पस् ved. Pat. zu P. 6,2,106. f. *Hermaphrodit* Râǵan. im ÇKDr.

सुवर् s. स्वर्.

सुवरत्र adj. *mit guten Riemen versehen* ṚV. 10,101,6.

सुवरूथ adj. *mit einem guten Schutz versehen:* Wagen R. 6,31,10.

सुवर्ग s. स्वर्ग.

सुवर्गेय Çvetâçv. Up. 2,2 st. स्वर्ग्य der VS. 11,2.

सुवर्चक 1) m. *a) Natron* Gaṭâdh. im ÇKDr. — *b)* N. pr. eines Mannes, = वर्च Nîlak. zu MBh. 3,14164. — 2) f. सुवर्चिका *a) Natron* H. 945. Suçr. 1,33,9. 157,9. 2,63,4. 102,17. 275,17. — *b) eine best. Pflanze,* = ब्रह्मुका Râǵan. im ÇKDr. सुवह्लिका und ब्रह्मुका unsere Hdschrr. — Vgl. त्रि° (त्रिषुवर्चक ed. Bomb.).

सुवर्चना f. Mârk. P. 52,9 fehlerhaft für सुवर्चला.

सुवर्चल gaṇa कृशाश्वादि zu P. 4,2,80. 1) m. N. pr. einer Gegend Wilson. — 2) f. आ *a) Raute, Ruta graveolens* (eine Gemüsepflanze) Râǵan. 5,61. MBh. 12,9814. 13,6062. Karaka 1,27. Suçr. 1,132,12. 134,8. 157,12. 221,3. 222,11. 2,24,19. = आदित्यभक्ता Râǵan. 4,182. Dhanv. 4,63. *Flachs* Ratnam. 321. = सूर्यमुखीपुष्प ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut. — *b)* N. pr. α) der Gattin des Sonnengottes Trik. 1,1,101. MBh. 13,6731. R. 2,30,30. 5,25,26. Çiva's in seiner Manifestation als Sonne VP. 59. Mârk. P. 52,9 (सुवर्चना gedr.). — β) der Gattin Parameshṭhin's und Mutter Pratîha's Bhâg. P. 5,15, 3. — γ) der Gattin Pratîha's Bhâg. P. 5,15,4. — Vgl. ब्रह्म°, सौवर्चल, सौवर्चलीय.

सुवर्चस् 1) adj. *voll Lebenskraft, feurig, blühend* ṚV. 1,95,1. संगच्छस्व तन्वा सुवर्चाः 10,14,8. 85,44. अनमीवः सु° AV. 2,29,6. 7. 13,1,22. 14,1,47. 18,2,10. TS. 3,2,8,2. 5,7,4,3. TBr. 3,1,1,12. Âçv. Gṛhj. 3, 6,7. आयुष्मतः सुवर्चसः Kauç. 89. आकृतयः सूर्यस्य Muṇḍ. Up. 1,2,6. Personen MBh. 3,2078. 2080. 7,916. 1179. Hariv. 11273. R. Gorr. 1, 46,24. Bhâg. P. 2,9,11. गावः R. Gorr. 1,74,29. — 2) m. N. pr. *a)* eines Sohnes des Garuḍa MBh. 5,3587. — *b)* eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2548. — *c)* eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2737. 4549. 6983. 6989. 7,1899. 8,4263. — *d)* eines Sohnes des 10ten Manu Hariv. 475. des 12ten 485. — *e)* eines Sohnes des Khanînetra MBh. 14,72. — *f)* eines Brahmanen MBh. 3,16867. eines Bruders des Bhûti Mârk. P. 99,11. 13. 28.

सुवर्चस adj. = सुवर्चस्. शतं सुतानाम् MBh. 3,16786. Çiva 13,1161. सुवर्चसौषधी Mârk. P. 51,10. द्रविणा *glänzend* Taitt. Up. 1,1,10.

सुवर्चसिन् 1) adj. dass.: Çiva MBh. 13,1181. — 2) m. *Natron* oder *Alkali* Râǵan. im ÇKDr.

सुवर्ण 1) adj. (f. आ) *a) schönfarbig, schön aussehend,* insbes. *von schimmernder Farbe, goldig* (Gegens. दुर्वर्ण) ṚV. 10,68,3. Wasser AV. 1,33,1. स्तोकाः 12,3,28. 13,1,22. 3,16. TBr. 3,7,6,1. दर्भ Kâṭh. 31,14. Shaḍv. Br. 4,7. ṚV. Prât. 17,9. Ind. St. 8,273. दासी MBh. 3,14695. 13,3427. Çrut. 22. मार्जार MBh. 5,5437. Besonders von der Farbe des Goldes: सुवर्णं हिरण्यम् TBr. 1,4,7,4. 8,9,1. 2,2,4,5. 3,3,4,5. 8,2,4. Çat. Br. 12,7,1,7. 13,1,1,3. 2,3,2. MBh. 3,2262. R. 1,74,5. हिरण्यं च सुवर्णं च 2,76,15. nach dem Comm. zu R. soll सुवर्ण *Gold* und हिरण्य *Silber* bedeuten. — *b) golden:* सुवर्णरजताभ्यां कुशीभ्याम् TBr. 1,5,10,1. 7. Çat. Br. 10,4,5,2. 12,8,3,11. Khând. Up. 1,6,6. 3,19,1. भूषणानि R. Gorr. 2,99,34. — *c) zu einer guten Kaste gehörig* MBh. 13,2607. — 2) n. *Gold* AK. 2,9,94. H. 1043. an. 3,231. Med. ṇ. 84. fg. Halâj. 2, 18. Ratnam. 87. Râǵan. 13,8. AV. 15,1,2. सर्वं सुवर्णं (?) हरितम् TBr. 3,12,6,6. Çat. Br. 11,4,1,8. Pâr. Gṛhj. 1,16. Kâtj. Çr. 20,7,2. M. 8, 131. 321. 11,250. °चौर 49. °स्तेय 98. fg. 101. MBh. 13,3936. fgg. °रुजतैः R. 2,32,14. Suçr. 1,142,17. 227,19. °चूर्ण 369,4. दुर्जनकृताशतं काव्यसुवर्णं विशुद्धिमायाति Spr. (II) 2858. 4074. Varâh. Bṛh. S. 41,7. 42,6. Weber, Râmat. Up. 356. Bhâg. P. 5,16,21. Pańkat. 191,25. °मणिकुल्या Râǵa-Tar. 1,97. °मुष्टि Lalit. ed. Calc. 202,4. °भस्मन् Verz. d. B. H. No. 994. °दान Verz. d. Oxf. H. 87,a,36. fg. सुवर्णाङ्कुश *aus Gold* R. 1,53,17. 2,81,2. Ragh. 3,64. Hit. 10,9. 11,5. °रूपकशत Râǵa-Tar. 6,45. zu den werthvollen Gaben gehören: °धेनु Verz. d. Oxf. H. 35,a,33. °मेदिनी 45,a,24. °वृषभ 26. fg. — 3) m. (seltener n.) *als Gewicht ein* Karsha *Gold* AK. 2,9,87. Tr. 3,3,141. H. 884. H. an. Med. M. 8,134. fg. Jâǵn. 1,362. Colebr. Alg. 2. Suçr. 2,175,13. Çârṅg. Saṁh. 1,1,17. Weber, Ǵyot. 83. Verz. d. Oxf. H. 307,b,4. Prâjaçkittend. 7, a,8. M. 8,213. 220. 361. शतं शतसहस्राणि सुवर्णस्य MBh. 3,483. Râǵa-Tar. 6,102. साष्टे शते सुवर्णानाम् AK. 3,4,1,13. Mṛkkh. 34,13. 18. Verz. d. Oxf. H. 151,a,10. Pańkat. 134,3. fgg. Hit. 98,11, v. l. द्विसुवर्णधनम् P. 6,2,55, Schol. अध्यर्ध°, द्वि° adj. 5,1,29, Vârtt., Schol. Vet. in LA. (III) 23,18. 28,4. टङ्कसहस्रसुवर्ण 24,4 schwerlich richtig (सुवर्ण wohl zu streichen). Burnouf, Intr. 238. Hiouen-thsang 2,29. — 4) n. *Geld, Reichthum* H. an. — 5) Bez. verschiedener Pflanzen: = सुवर्णालु (सुवर्णानु Med.) und कृष्णागुरु, n. H. an. m. Med. n. = हरिचन्दन Med. = नागकेसर Râǵan. 6,179. = गौरसुवर्ण 7,152. m. = कणगुग्गुलु (vgl. सुवर्णकणा) Râǵan. im ÇKDr. *Stechapfel* ÇKDr. nach AK. (vgl. 2,4,2,58).

— 6) n. *eine Art Röthel* (स्वर्णगैरिक) Ratnam. im ÇKDr. — 7) n. *richtige Aussprache der Laute* Çat. Br. 14,4,1,28. °विद् 11,4,1,8. — 8) *eine Art Opfer*, n. H. an. m. Med. — 9) m. *ein best.* Daṇḍaka-*Metrum* Ind. St. 8,408. — 10) f. आ Bez. verschiedener Pflanzen: = हरिद्रा Rāǵan. 6,198. = वात्यालक Çabdak. im ÇKDr. = स्वर्णक्षीरी Rāǵan. 5,53. — 11) f. ई *eine best. Pflanze*, = आखुकर्णी Rāǵan. im ÇKDr. richtig सुकर्णी unsere Hdschrr. — 12) N. pr. *a*) m. α) eines Devagandharva MBh. 1,4814. — β) pl. einer Klasse von Göttern unter dem 12ten Manu Mārk. P. 94,23. — γ) eines Büssers MBh. 13,4678. fgg. — δ) eines Rathgebers des Fürsten Daçaratha R. Gorr. 2,82,11. — ε) eines Sohnes des Antariksha VP. 463. — ζ) eines Fürsten der Kâçmîra Rāǵa-Tar. 1,97. — *b*) f. आ einer Tochter Ikshvâku's und Gattin Suhotra's MBh. 1, 3787. — *c*) n. α) eines Tîrtha MBh. 3,7096. — β) einer Erde: सवर्णाम्ब्यं जगत् MBh. 5,3551. — Nach gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Trik. 3,5,10 und Siddh. K. 249,*a*,5 ist सुवर्ण m. n. Vgl. सौवर्ण u. s. w. und स्वर्ण.

सुवर्णक gaṇa पद्मादि zu P. 4,2,80. 1) m. *Cathartocarpus* (*Cassia*) *fistula* AK. 2,4,2,4. Ratnam. 21. Bhāvapr. 5. — 2) n. *Gold*: लभेद्बहु सुवर्णकम् MBh. 3,5021. 13,5384. am Ende eines adj. comp.: बहु° *wobei viel Gold gespendet wird* R. 1,1,91 (98 Gorr.). 7,99,8. — 3) am Ende eines adj. comp. *ein* Karsha *Gold*: निष्कं (so lesen wir st. निष्क der ed. Bomb.) पञ्चसुवर्णकम् MBh. 18,306. — 4) n. *gelbes Messing* H. 1047. *Blei* 1041. — 5) *eine best. Pflanze* Wise 147. सुवर्णक्षीरी st. dessen Suçr. — Vgl. बहु° und सौवर्णकायन.

सुवर्णकण oder °गुग्गुलु m. *eine Art* गुग्गुलु Rāǵan. 12,111.

सुवर्णकदली f. *eine Art Musa* Rāǵa. 11,44.

सुवर्णकर्तृ m. *Goldschmied* M. 4,215. MBh. 14,90.

सुवर्णकार m. dass. Halāj. 2,433. M. 4,218. R. 2,83,13. Varāh. Bṛh. S. 87,30. Bṛh. 19,2.

सुवर्णकेतकी f. *eine best Pflanze* oder *eine* Ketakî *von Gold* Rāǵa-Tar. 4,151.

सुवर्णकेश m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 87.

सुवर्णक्षीरी f. *eine best. Pflanze* Suçr. 1,144,17. 2,35,9. सुवर्णक Wise 147. — Vgl. स्वर्णक्षीरी.

सुवर्णगणित n. *Berechnung des Gewichts und des Gehaltes von Gold* Colebr. Alg. 46.

सुवर्णगर्भ m. N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 21.

सुवर्णगिरि m. N. pr. eines *Berges* Hiouen-thsang 2,380.

सुवर्णगैरिक n. *eine Art Röthel* oder *Ocker* Ratnam. 283. Rāǵan. 13,62.

सुवर्णगोत्र n. N. pr. eines Reichs Hiouen-thsang 1,232. 2,331. Z. d. K. d. M. 2,28.

सुवर्णचक्र n. *ein goldenes Rad*, °वर्तिन् m. *ein Fürst, der ein solches Rad in Bewegung setzt* (vgl. चक्रवर्तिन्), Hiouen-thsang 1, LXXIII. 38. 2,48. Vie de Hiouen-thsang 70.

सुवर्णचम्पक m. *ein goldgelb blühender* Kampaka Schol. zu Kaurap. 1.

सुवर्णचूड m. N. pr. eines Sohnes des Garuḍa MBh. 5,3594. — Vgl. स्वर्णचूड.

सुवर्णचूल m. *ein best. Vogel* Kathās. 65,71; vgl. स्वर्णशिख 48.

सुवर्णजीविक m. *Goldhändler*, Bez. *einer Mischlingskaste: der Sohn eines* Kâṁsjakâra *und einer* Mâṇikî (माणिक *Juwelier*) ÇKDr. unter सुवर्णवणिज्.

सुवर्णज्योतिस् adj. *Goldglanz habend* Nṛs. Tāp. Up. in Ind. St. 9,96.

सुवर्णता f. in बहु° nom. abstr. von बहुसुवर्ण *viel Gold enthaltend* Rāǵa-Tar. 4,247.

सुवर्णताल m. *eine Weinpalme von Gold* MBh. 14,2329.

सुवर्णद्वीप m. n. *Goldinsel* d. i. wohl *Sumatra* Reinaud, Mém. sur l'Inde 39. Kathās. 54,100. 56,62. 123,110. Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,1. Tāran. 161. 263. — Vgl. स्वर्णद्वीप.

सुवर्णनकुली f. *eine best. Pflanze*, = महाज्योतिष्मती Rāǵan. 3,71.

सुवर्णनाभ m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 215,*b*,16. 217,*b*, 7. — Vgl. सौवर्णनाभ.

सुवर्णपत adj. *goldgeflügelt* Taitt. Âr. 10,1,6.

सुवर्णपत्त्र 1) adj. dass. — 2) m. *ein best. Vogel* MBh. 5,1912.

सुवर्णपद्म n. *eine goldfarbige Lotusblüthe* Suçr. 2,162,19.

सुवर्णपार्श्व N. pr. einer Oertlichkeit Rāǵa-Tar. 4,672.

सुवर्णपालिका f. *eine Art Geschirr aus Gold* R. 1,73,20.

सुवर्णपुर n. N. pr. einer mysthischen *Stadt* Z. d. d. m. G. 7,584. 14,569.

सुवर्णपुष्प 1) adj. (f. आ) *Gold zu Blüthen habend*: पृथिवी Spr. (II) 7133. — 2) m. *Kugelamaranth* Rāǵan. 10,130. n. *die Blüthe* Varāh. Bṛh. S. 29,10. — 3) f. आ (v. l. ई) *eine best. Pflanze* Varāh. Bṛh. S. 44,9.

सुवर्णप्रभा f. N. pr. der Gattin des Nâga Kâlika Lalit. ed. Calc. 335,7. 8.

सुवर्णप्रभास m. 1) N pr. eines Jaksha Schiefner, Lebensb. 248 (18). — 2) Titel eines buddh. Werkes Burnouf, Intr. 7. 9. 68. fg. 528. fg. Wassiljew 153.

सुवर्णप्रसर n. *die wohlriechende Rinde von Feronia elephantum* ÇKDr. nach dem Vaidjaka.

सुवर्णफला f. *eine Art Musa* (सुवर्णकदली) Ratnam. 132.

सुवर्णबलज s. सौवर्णबलज und °बालज.

सुवर्णबिन्दु 1) m. ein N. Vishṇu's H. 217. — 2) N. eines best. Heiligthums Hariv. 9522. Mālatīm. 145,6. 166,15.

सुवर्णभुजेन्द्र m. N. pr. eines Fürsten Burnouf, Intr. 531.

सुवर्णभू f. *das Goldland*, Bez. eines nach NW. verlegten *Landes*, Varāh. Bṛh. S. 14,31.

सुवर्णभूमि f. = सुवर्णद्वीप Kathās. 52,318.

सुवर्णमय (von सुवर्ण) adj. (f. ई) *aus Gold gemacht*, — *bestehend* Weber, Kṛshṇaǵ. 278. Pańkat. 192,16. 235,23. 241,23.

सुवर्णमाक्षिक n. *eine best. mineralische Substanz von hellgelber Farbe*, etwa *Schwefelkies* (*the common pyritic iron ore*) Molesw.

सुवर्णमालिका f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,23. fg.

सुवर्णमाष m. *ein best. Gewicht*, = 5 Kṛshṇala Prājaçkittend. 7,*a*,8.

सुवर्णमाषक m. desgl., = 12 Dhânjamâsha Suçr. 2,175,13.

सुवर्णमुखरी f. N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 84,*a*,8. 257,*b*,35.

सुवर्णमोचा f. *eine Art Musa*, = सुवर्णकदली Ratnam. 132.

सुवर्णयूथिका f. = सुवर्णयूथी Nigh. Pr.

सुवर्णयूथी f. *eine Jasminart* Bhâvapr. im ÇKDr.

सुवर्णरत्नाकरछत्रकूट m. N. pr. eines zukünftigen Buddha Burnouf, Intr. 536. °छत्रकेतु 533.

सुवर्णरम्भा f. *eine Art Musa,* = सुवर्णकदली Ratnam. 132.

सुवर्णरूप्यक m. n. N. pr. einer *Inselgruppe* (गणद्वीप) R. 4,40,33.

सुवर्णरेख m. N. pr. eines Autors Uģģval. zu Uṇâdis. 3,136.

सुवर्णरेखा f. N. pr. eines Flusses LIA. 1,85.

सुवर्णरेतस् adj. *dessen Same Gold ist:* Çiva MBh. 13,1154.

सुवर्णरेतस m. N. pr. eines Mannes, pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,13. — Vgl. सौवर्णरेतस.

सुवर्णरोमन् 1) adj. *goldfarbiges Haar am Körper (Wolle) habend.* — 2) m. *a) Widder* Pańkat. 35,1. — *b)* N. pr. eines Sohnes des Mahâroman VP. 4,5,12.

सुवर्णलता f. *eine best. Pflanze,* = ज्योतिष्मती Dhanv. 1,104.

सुवर्णवणिज् m. *Goldhändler*, Bez. *einer Mischlingskaste: der Sohn eines* Ambashṭha *und einer* Vaiçjâ ÇKDr.

सुवर्णवत्ता nom. abstr. von सुवर्णवत् Çaṅk. in Bṛh. Âr. Up. S. 117.

सुवर्णवत् (von सुवर्ण) 1) adj. *Gold enthaltend* und *mit einer richtigen Aussprache der Laute versehen.* — 2) f. °वती N. pr. *a)* verschiedener *Gold führender* Flüsse LIA. 1,84. 103. 105. — *b)* einer Stadt in Dakshiṇâpatha Hit. 45,5.

सुवर्णवर्ण 1) adj. *goldfarbig*, unter den 1000 Namen und Beiwörtern Vishṇu's ÇKDr. — 2) f. आ *eine best. Pflanze,* = हरिद्रा Çabdak. im ÇKDr.

सुवर्णशिरस् adj. *einen Kopf von Gold habend:* स्वर्भानु MBh. 5,3812.

सुवर्णशिलेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,13. fg.

सुवर्णष्ठीवि = सुवर्णष्ठीविन् MBh. 7,2157.

सुवर्णष्ठीविन् adj. *Gold spuckend;* m. N. pr. eines Sohnes des Sṛńgaja MBh. 7,2163. 12,1045. 1088. fgg.

सुवर्णसँ adj. von सुवर्ण gaṇa तृणादि zu P. 4,2,80.

सुवर्णसानुर् N. pr. eines Dorfes Râģa-Tar. 8,1136.

सुवर्णसिद्ध m. *Goldzauberer* Pańkat. 243,1. 2.

सुवर्णसूत्र n. *eine goldene Schnur, — Kette* Hariv. 7837.

सुवर्णाख्य (सुवर्ण + आख्या) 1) adj. Suvarṇa *genannt* MBh. 3,7096. 5,3551. — 2) m. *Mesua Roxburghii Wight.* Ratnam. 132.

सुवर्णाभ (सुवर्ण + आभा) m. 1) *eine Art Diamant,* = राजावर्त Ratnâkara in Nigh. Pr. — 2) N. pr. eines Sohnes des Çańkhapada MBh. 12,13584.

सुवर्णार m. *Bauhinia variegata* Nigh. Pr. — Vgl. काञ्चनार.

सुवर्णालु m. *eine best. Pflanze* Trik. 3,3,181. H. an. 3,231. Med. n. 4. 84 (सुवर्णानु gedr.). t. 145. h. 21.

सुवर्णाह्वा (सुवर्ण + आ°) f. *gelber Jasmin* Râģan. 10,99.

सुवर्णीभू (सुवर्ण + 1. भू) *zu Gold werden:* °बभूव Kathâs. 35,86. °भूत Pańkat. 192,2.

सुवर्णीय adj. von सुवर्ण gaṇa उत्करादि zu P. 4,2,90.

सुवर्ण्यँ adj. = सुवर्णमर्हति gaṇa दण्डादि zu P. 5,1,66.

सुवर्तुल m. 1) *Wassermelone.* — 2) *Gardenia enneandra Koen.* Nigh. Pr.

1. सुवर्त्मन् n. *der richtige Weg* Pańkar. 2,4,18.

2. सुवर्त्मन् adj. *einen richtigen Stand habend* Suçr. 1,58,9.

सुवर्धयितर् nom. ag. zur Erklärung von सुवृध् Nir. 3,11.

1. सुवर्मन् n. *eine gute Rüstung* AV. 19,30,1.

2. सुवर्मन् 1) adj. *gut gerüstet, — gepanzert.* — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Dhṛtarashṭra MBh. 1,2732. 4545. 8,1079.

1. सुवर्ष 1) m. *ein guter Regen* R. 4,6,20. — 2) आ f. pl. *eine gute Regenzeit* Çâńkh. Gṛhj. 4,18.

2. सुवर्ष 1) adj. *gut regnend* Çâńkh. Gṛhj. 4,18. — 2) m. N. pr. eines Lehrers und (pl.) seiner Schule Wassiljew 231. Târan. 4.273. °क pl. 271. — 3) f. आ *Jasminum Sambac* Ratnâkara in Nigh. Pr.

सुवल्ग् adj. *schön hüpfend* u. s. w. Declin. Vop. 3,165.

सुवल्लरी f. *eine best. Pflanze,* = पुत्रदा Râģan. 3,131.

सुवल्लि f. *Vernonia anthelminthica* AK. 2,4,3,14. सुवल्ली Bhar. zu AK. nach ÇKDr. letzteres auch = कटुी Râģan. 3,127.

सुवल्लिका f. *Vernonia anthelminthica* Râģan. 4,63. = जतुका 3,116.

सुवल्लिज n. *Koralle* Nigh. Pr.

सुवस् adj. Declin. Vop. 3,156.

1. सुवसन (6. सु + 1. व°) n. *eine schöne Kleidung* Ṛv. 6,51,4. वस्त्रा सुवसनानि so v. a. *schön kleidende Kleidungen* 9,97,50.

2. सुवसन (wie eben) adj. (f. आ) *schön gekleidet* Khând. Up. 8,8,2. MBh. 1,6973. Z. d. d. m. G. 14,571,6.

3. सुवसन (6. सु + 2. व°) n. N. pr. einer Oertlichkeit Pańkar. 1,10,44, v. l.

सुवसन्त m. 1) *ein guter Frühling* Çâńkh. Gṛhj. 4,18. — 2) *das Fest des Liebesgottes am Vollmondstage im Monat* Kaitra Trik. 1,1,109.

सुवसन्तक m. = सुवसन्त 2) Med. k. 233. Hâr. 119. Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,40. fg.

सुवसु (?) f. N. pr. einer Apsaras Vjâḍi beim Schol. zu H. 183.

सुवस्ति Çatr. 14,233 wohl fehlerhaft für सुवस्त्रा (सुवस्ति passt auch nicht in's Metrum).

सुवस्त्र adj. (f. सा) *schön gekleidet* MBh. 13,3427 (nach der Lesart der ed. Bomb., सुवर्ण ed. Calc.). Kathâs. 32,223.

सुवह 1) adj. = सम्यग्वह H. an. 3,770. = सुखवाह्य Med. h. 25. fg. — 2) m. Bez. *eines best. Windes* Golâdhj. Bhuvanak. 1. — 3) f. आ *a) Laute* Med. — *b)* Bez. verschiedener Pflanzen: = शेफालिका AK. 2,4,2,51. H. an. Med. Râģan. 4,157. = रास्ना AK. 2,4,4,3. H. an. Med. Ratnam. 49. = गोधापदी AK. 2,4,4,7. H. an. Med. Ratnam. 247. = शल्लकी AK. 2,4,4,11. H. an. Med. Râģan. 11,196. = एलापर्णी AK. 2,4,5,5. H. an. Med. = एला Ratnam. 117. = त्रिवृत् 18. Çabdak. im ÇKDr. = मुसली Râģan. 7,117. = गन्धनाकुली 7,94. Dhanv. 4,74. = रुद्रजटा Râģan. 3,67. = हंसपदी 5,110. = नीलसिन्धुवार Râģan. im ÇKDr. — Suçr. 2,25,15. 499,2. — Vgl. सौवह.

सुवँह्नि adj. *gutes Gespann habend:* रथ AV. 13,2,7.

सुवँह्मन् adj. *gut fahrend, ein guter Fuhrmann* Ṛv. 6,22,7.

सुवाक्य adj. *wohl redend, eine schöne Rede führend* Spr. (II) 4306. MBh. 12,8463.

सुवाँच् 1) adj. *a)* dass. (Gegens. दुर्वाच्) Trik. 3,3,320. Ṛv. 1,103,5. केतारा 10,110,7. 8,85,1. मदाः AV. 2,5,2. सुवाग्देव दुर्या आ वद TS. 1, 2,13,1. 6,2,9,1. उषसः Ṛv. 3,7,10. — *b) erwähnenswerth:* भाग Ṛv. 3, 1,19. — 2) m. N. pr. *a)* eines Brahmanen MBh. 3,987. — *b)* eines Soh-

nes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,4548.

सुवाँचस् adj. = सुवाक्य. होतारा ṚV. 1,188,7.

सुवाजिन् adj. *mit schönen Federn versehen:* Pfeil Hariv. 15944.

सुवाजिवापु m. N. pr. eines Autors Ind. St. 1,467.

सुवाता (?) f. N. pr. einer Apsaras Vjâḍi beim Schol. zu H. 183.

सुवात्र, वार्क्तं सुवात्रम् N. eines Sâman Ind. St. 3,234,*a*.

सुवामा f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,336 (VP. 183).

सुवार्त्ता f. N. pr. einer Gattin Kṛshṇa's Hariv. 8988 nach der Lesart der neueren Ausg.; सुनन्दा die ältere.

सुवालुका f. *eine best. Pflanze,* = दोडी Râǵan. 4,187.

सुवास *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑–⏑⏑ Colebr. Misc. Ess. 2, 159 (II,6).

सुवासकुमार m. N. pr. eines Sohnes des Kaçjapa Kathâs. 45,409. 46,30. 44. 172. °क 131.

सुवासन m. pl. N. einer Klasse von Göttern unter dem 10ten Manu Bhâg. P. 8,13,22.

सुवाँसस् adj. *schön gekleidet, geputzt:* Weib ṚV. 1,124,7. 3,8,4. 10, 71,4. 75,8. 107,9. TBr. 3,10,8,4. अग्नीतं सुवाससं दिदृतते Çat. Br. 3, 1,2,16. 13,4,1,15. Pâr. Gṛhj. 3,4. Hariv. 11850. Bhâg. P. 4,12,20. 15, 13. 7,13,41. 8,8,7. Kühe MBh. 9,2003. Bhâg. P. 9,4,33. eine Stadt 11, 28 (सुवाससम् mit der ed. Bomb. zu lesen). *mit schönen Federn versehen:* Pfeile MBh. 5,706.

सुवासित adj. *wohlriechend gemacht, wohlriechend* Hariv. 4533. Ṛt. 1,3. Pañkar. 1,6,37. 2,4,39.

सुवासिनी f. *ein halb erwachsenes, noch im Hause des Vaters weilendes verheirathetes oder unverheirathetes Frauenzimmer* AK. 2,6,1,9. H. 512. an. 3,160. Halâj. 2,328. M. 3,114. Jâǵñ. 1,105, v. l. Die richtigere Form ist स्ववासिनी.

सुवाँस्तु f. N. pr. eines Flusses Nir. 4,15. सुवास्त्वा अधि तुग्वनि ṚV. 8,19,37. P. 4,2,77. MBh. 6,333 (VP. 183). zugleich Bez. *der Anwohner* Varâh. Bṛh. S. 32,19. Nach Arrian Ind. 4,11 ist Soastos ein Nebenfluss des Kophen, heut zu Tage Suwad. — Vgl. सौवास्तव.

सुवास्तुक m. N. pr. eines Fürsten MBh. 5,76.

सुवाह्र m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2568.

सुवाह्न m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,44.

सुविक्रम 1) adj. (f. आ) *a) einen schönen Gang habend* R. 1,1,12. — *b) überaus muthig, — energisch* MBh. 7,8224. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Vatsaprî Mârk. P. 118,2.

सुविक्रान्त 1) adj. *muthig:* प्रारम्भ Spr. (II) 7122. — 2) n. *muthiges Auftreten* Spr. (II) 7121.

सुविक्रान्तविक्रमपापरिपृच्छा f. Titel eines Buches Wassiljew 147.

सुविक्रान्तविक्रमिन् m. N. pr. eines Mannes Lot. de la b. l. 2.

सुविग्रह 1) adj. *einen schönen Körper habend, schön gebaut* Kâm. Nîtis. 4,15. besser स्ववग्रह der Comm. — 2) m. ein Botenname Kathâs. 102,130. 124,28.

सुविचक्षण adj. *sehr einsichtig, — klug, — erfahren* Kâm. Nîtis. 10,11. Spr. (II) 7100.

सुविचार 1) adj. *gut überlegend.* — 2) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 155,*b*,7. 8.

सुविज्ञानँ adj. *leicht unterscheidbar* ṚV. 7,104,12.

सुविज्ञेय adj. *leicht erkennbar* Kaṭhop. 1,21. Weber, Râmat. Up. 354.

सुवितँ (6. सु + इत; vgl. स्वित) VS. Prât. 5,45. 1) adj. *a) gangbar* ṚV. 4, 55,4. — *b) glücklich fahrend:* सुविता दिवं गा: ṚV. 10,56,3. — 2) n. *a) guter Fortgang, glückliche Fahrt* (Gegens. दुरित) Naigh. 4,1. Nir. 4,17. वि नं: पथ: सुवितायं चियन्तु ṚV. 1,90,4. 5,80,3. सप्त स्वसांर: सुविताय सूर्यं वहन्ति 7,66,15. 9,41,2. des Wagens 10,40,1. — *b) Wohlergehen, angenehme Verhältnisse, Glück;* auch pl.: सुम्ना, सुविता, सौभंगा ṚV. 1,38,3. 141,12. रोदंस्यो: 168,1. 3,2,13. 54,3. 7,1,24. 79,3. नव्य 91,2. भूरि 100,2. प्र या: पूर्वस्मै सुवितायं वोचत 8,27,10. विश्वान्या भंर सुवितानिं 8,82,29. 10,148,1. सुविता कल्पयावहै *lassen wir es uns wohl sein* 86,21. AV. 6,55,2. अग्निर्नो देव: सुंविते दंधातु TBr. 3,1,1,1. 2. 2,3.

सुवितत adj. *wohl ausgebreitet:* जाल MBh. 13,2656.

सुवितल m. *eine Form* Vishṇu's Wilson, Sel. Works 1,141.

1. सुवित्तँ n. *eine reichliche Habe* TBr. 1,2,1,3.

2. सुवित्त adj. *reich:* दानशतै: सुवित्तै: Spr. (II) 3270.

सुवित्ति m. N. pr. eines göttlichen Wesens Verz. d. Oxf. H. 56,*b*,30.

सुविद् 1) adj. *gut vertraut, ein genauer Kenner.* — 2) f. *ein vorzügliches Weib* Râmâçraja zu AK. nach ÇKDr. — Vgl. विश्व°.

सुविद m. 1) = सौविद Râjam. zu AK. 2,8,1,8 nach ÇKDr. — 2) *Fürst, König* Bhar. ebend. nach AK. — 3) = तिलकवृत्त Nigh. Pr.

सुविदत् (nom. eben so) m. *Fürst, König* zur Erklärung von सौविदल्ल Râjam. zu AK. nach ÇKDr.

सुविदँत्र Uṇâdis. 3,108 (proparox). 1) adj. *wohl Acht habend, wohlwollend, günstig* (Gegens. दुर्विदत्र) Naigh. 4,3. Nir. 6,14 (= कल्याणविद्य). König ṚV. 2,1,8. 9,6. die Väter 10,14,10. 15,3. 8. AV. 13, 2,44. 18,3,19. — 2) n. *Gunst, Beweis von Wohlwollen:* बृहस्पतें: सुविदत्राणि राध्या ṚV. 2,24,10. विश्वं सुभूतं सुंविदत्रं नो अस्तु AV. 1,31,4. = धन Nir. 7,9. = कुटुम्बक Uǵǵval.

सुविदत्रिँय adj. = सुविदत्र. die Väter ṚV. 10,17,3. Nir. 7,9.

सुविदल्ल 1) n. *Gynaeceum.* — 2) f. आ *eine verheirathete Frau* Râjam. zu AK. nach ÇKDr. — Ein zur Erklärung von सौविदल्ल gebildetes und gedeutetes Wort.

सुँविदित adj. *wohl bekannt, — erkannt* Çat. Br. 10,6,1,10. Ait. Br. 2,39. तत्सर्वं मे सुविदितम् MBh. 4,70. त्रयं सुविदितं कार्यम् M. 12,105.

सुविदीर्ण n. etwa *ein ordentliches Gemetzel* Spr. (II) 7121, v. l.

सुविद्ध adj. *richtig geschlagen:* eine Ader Suçr. 1,359,19.

सुविद्या f. *gutes Wissen* Spr. (II) 1904.

सुविद्युत् m. N. pr. eines Asura Verz. d. Oxf. H. 57,*b*,41.

सुँविद्वस् adj. *wohl kundig* ṚV. 8,24,23.

सुविध adj. *von guter Art:* शील Spr. (II) 2751.

सुविधान adj. *gut vollbracht* H. an. 3,313.

सुविधि m. 1) *eine gute, angemessene Weise:* सुविधिना दिनम् । नीला Kathâs. 46,53. — 2) N. pr. des 9ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 27. 29. Verz. d. Oxf. H. 186,*b*,15.

सुविनीत adj. *wohlgezogen, gut dressirt:* Pferde Kâm. Nîtis. 7,36. *bescheiden, sittsam* Pañkar. 1,8,33. f. आ *eine wohlgezogene —, fügsame*

Kuh Çabdar. im ÇKDr.

सुविपुल adj. (f. श्रा) *sehr gross, — bedeutend* u. s. w.: श्रोजस् R. 1,7,5. शब्द् Hariv. 13221. सिद्धि Varâh. Brh. S. 48,79.

सुविप्र adj. *wohl unterrichtet* (als Theolog) R̥V. 1,162,5.

सुविभक्त adj. 1) *gut vertheilt* so v. a. *durchaus regelmässig, — proportionirt:* सुविभक्तानवद्याङ्गी MBh. 1,6524. Vjutp. 11. द्वाराणि MBh. 15,186. R. 1,5,8. 10. — 2) *schön verziert, — geschmückt:* वस्त्रथ Hariv. 9268. R. 3,61,7.

सुविभात adj. *schön an's Tageslicht gekommen, — klar geworden* Nr̥s. Tâp. Up. in Ind. St. 9,132. 147. 149. 160. 164. fg.

सुविभीषण adj. *in grosse Furcht versetzend* R. 3,55,25.

सुविभु m. N. pr. eines Sohnes des Vibhu Hariv. 1595. VP. 409.

सुविक्लिय adj. P. 6,1,50, Vârtt., Schol.

सुविविक्त adj. 1) *ganz abgesondert, — einsam:* श्ररण्य MBh. 12,7002. — 2) *gut entschieden, — beantwortet:* प्रश्न Bhâg. P. 11,29,25.

सुविवृत् oder °वृत adj. *leicht sich öffnend:* व्रज R̥V. 1,10,7.

सुविशाल 1) adj. *sehr umfänglich* u. s. w. — 2) m. N. pr. eines Asura Kathâs. 47,13. — 3) f. श्रा N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2646.

सुविशुद्ध 1) adj. *ganz rein, — lauter:* मनस् MBh. 10,255. Spr. (II) 4033. — 2) m. N. pr. einer Welt Lot. de la b. l. 124.

सुविश्रस्त adj. *voller Vertrauen, ganz unbesorgt* Pańkat. 34,25.

सुविषण्ण adj. *ganz bestürzt, — verzagt:* °चेतस् R. 3,50,28.

सुविष्टम्भिन् adj. *wohl stützend:* Çiva Çiv.

सुविष्णु m. N. pr. eines Mannes Târan. 5. 72.

1. सुविस्तर m. *grosse Ausführlichkeit,* abl. *ganz ausführlich* Pańkar. 4,2,6.

2. सुविस्तर adj. (f. श्रा) 1) *sehr umfänglich, — ausgedehnt, — gross:* खड्ग MBh. 12,6187. पदपङ्क्ति Kathâs. 18,354. — 2) *sehr ausführlich:* सृष्टिरुक्ता सुविस्तरा (besser wäre °रम्) Verz. d. Oxf. H. 83,*a*,10. °म् adv. Pańkar. 2,7,50. Hit. 73,15. — 3) *überaus intensiv, — mächtig, — stark, — innig:* समायोग MBh. 12,4974. विभूति Spr. (II) 4093. °म् adv. *auf das heftigste:* विललाप MBh. 3,17291. Hariv. 4839. R. 3,66,7.

सुविस्तीर्णम् adv. *sehr ausführlich* Verz. d. Oxf. H. 25,*b*,19.

सुविस्पष्ट adj. *ganz offenbar, deutlich zu erkennen* Nr̥s. Tâp. Up. in Ind. St. 9,163.

सुविस्मित adj. *überaus erstaunt* Brahma-P. in LA. (III) 49,17. °मनस् Pańkat. 41,21. fg.

सुविहित adj. 1) *gut vollbracht, — ausgeführt* Med. t. 172. सर्वकामैः सुविहितैः MBh. 3,3024. — 2) *wohl ausgestattet mit* (instr.): सर्वकामैः MBh. 3,2711. 12,1092. श्रन्नपानैः R. 1,13,16. ohne Ergänzung 69,2. R. Gorr. 1,7,4.

सुविह्वल adj. (f. श्रा) *sehr erschöpft, — mitgenommen, — verwirrt* MBh. 9,616. Kathâs. 4,38.

सुवीर 1) adj. (f. श्रा) P. 6,2,120 (adj. comp.). *a) männlich, heldenhaft, kriegerisch;* m. *Held:* विप्र R̥V. 7,56,5. Agni 1,31,10. 2,29,9. AV. 11, 1,2. Indra R̥V. 6,17,13. नृभिः सुवीरं उच्यसे *Männer nennen dich den Helden* 45,6. die Açvin 8,26,7. Soma 9,23,7. प्र ते श्रग्नयो ऽग्निभ्यो वरं निः सुवीरासः शोशुचन्त 7,1,4. 24. 1,125,1. 2,27,13. Wagen 6,47,26. ब्रह्मन् 3,8,2. इळा 1,40,4. ऊति 8,19,30. Himmel 4,17,4. सहस् 5,44,6 श्रमृतत्व 10,52,5. युष्मदैति सदश्वः सुवीरः 5,58,4. वर्ण 2,3,5. 5,53,15. 6,50,9. 8,19,7. 48,14. AV. 8,5,2. 12,2,49. 13,1,12. VS. 7,13. Skanda MBh. 3,14637. Çiva Çiv. वानराः R. 4,37,23. — *b) männerreich, heldenreich; aus Männern bestehend, tüchtige Männer habend:* रयि R̥V. 4,33,2. 10. 7,1,5. 37.6. इषः 3,53,1. 7,24,6. राधस् 5,37,7. स्वग्नयस्त्वा वयम् । सुवीरस्त्वमस्मयुः 7,15,8. सुवीरं एधते 8,73,9. बर्हिस् *Helden beherbergend* 2,3,4. द्वारः VS. 20,40. यज्ञ 19,32. सुवीरो वीरैः 3.37. सर्ववीराः सुवीरा श्ररिष्टवीराः AV. 3,12,1. 10,5. राष्ट्र 19,5 (proparox.) प्रजा TS. 5,7,2,1. गृहाः Çâńkh. Grhj. 3,5. — 2) m. *a) Judendorn* (बदर) Râgan. 11,140. = एकवीर 8,17. — *b)* N. pr. α) pl. eines Volkes im westlichen Indien MBh. 3,15724. Hariv. 1681. Varâh. Brh. S. 5,79. sg. Bez. des Landes R. 4,43,8. — β) verschiedener Fürsten MBh 1. 2696. ein Sohn Djutimant's 13,93. Kshemja's Hariv. 1084. VP. 453. Bhâg. P. 9,21,29. Çibi's Hariv. 1680 (von ihm stammen die Suvîra 1681). VP. 444. Bhâg. P. 9,23,3. Devaçravas' 24,40. — Mârk. P. 132, 45. — 3) n. *schwarzes Schwefelantimon* Ratnam. 279. — Vgl. सौवीर.

सुवीरक 1) m. *eine best. Pflanze,* = एकवीर Râgan 8,17. — 2) n. *schwarzes Schwefelantimon* Çabdak. im ÇKDr. MBh. 8,1853 (= काञ्जिक Nilak.; vgl. सुवीराम्ल).

सुवीरज n. *schwarzes Schwefelantimon* Râgan. 13,89.

सुवीरता f. *das Gedeihen tüchtiger Männer* AV. 6,29,3. TS. 3,2,5,2

सुवीराम्ल n. *saurer Reisschleim* H. 416.

1. सुवीर्य n. 1) *Mannhaftigkeit, Manneskraft, Heldenhaftigkeit,* pl. *Heldenthaten:* (स त्वं नः) यक्षि देवान्सुवीर्या R̥V. 1,36,6. श्रनु यद्वां सुवीर्याय चर्षणयो मदन्ति 184,5. श्रर्वता वा सुवीर्यं ब्रह्मणा वा चितयेमा जनाँ श्रति 2,2,10. 4,8,6. 5,6,10. 6,10,5. 8,53,9. 9,8,2. 3,10,3. द्युमत् 10,8. श्रजर 6,8,6. प्रजावत् 8,23,27. R. 7,36,43. — 2) *Reichthum an tüchtigen Männern; Vereinigung Tapferer, Heldenschaar* R̥V. 2,1,5. श्रा देवेषु यतत श्रा सुवीर्ये 3,16,4. 8,4,6. 3,26,3. सुवीर्यस्य पतयः 4,51,10. 8,12,33. श्रश्वावद्गोमद्यवमत् 9,69,8. TBr. 3,1,2,8. — In mehreren Stellen, wo das Wort neben रयि, रै, रत्न adjectivisch (vgl. P. 6,2,120) gebraucht scheint, z. B. 1,129,7. 3,26,3. 7,4,6. 16,12 ist man doch nirgends wirklich zu dieser Fassung genöthigt. AV. 7,97,6 steht es falsch for सुवीरः; vgl. TS. 6,6,2,2.

2. सुवीर्य 1) adj. *sehr wirksam:* श्रौषध Spr. (II) 6449. — 2) f. श्रा Bez. verschiedener Pflanzen: = वनकार्पासी Çabdar. im ÇKDr. = महाशतावरी (vgl. महावीर्या, शत°, महस्) Râgan. 4,123. = नाडीहिङ्गु 6,77. — 3) n. *die Beere vom Judendorn* Gatâdh. im ÇKDr.

1. सुवृक्ति (6. सु + वृक्ति von श्रर्च्; vgl. सुवित) f. *treffliches Lob, schöner Preis, Hymnus* Nir. 2,24. R̥V. 1,62,1. 3,3,9. 62,12. ये दधन्ति सुवृक्तिं स्तोमं रुद्राय 5,41,2. 7,8,3. 24,2. 31,11. 70,7. इन्द्रं सुवृक्तिभिर्रयामहे 94,4. स्तोमाः सुवृक्तयो गिरः 8,8,22. 10,30,1. °भिर्हवामहे 41,4. 64,4. श्रग्निं महामवोचाम सुवृक्तिम् 80,7. instr. °क्ति nur am Ende einer Zeile R̥V. 1,61,2. 4. 16. 184,5. 186,9. 5,41,10.

2. सुवृक्ति (wie eben) adj. 1) *trefflich lobsingend:* पुरो वो मन्द्रं दिव्यं सुवृक्तिमग्निं दधिधम् R̥V. 6,10,1. 2,4,1. — 2) etwa *Lob habend* so v. a.

löblich, gepriesen (vgl. सुशस्ति): Indra ṚV. 10,74,5. 104,7. श्येन TS. 2,4,7,1.

सुवृत्त m. *ein schöner Baum* Spr. (II) 1418.

सुवृजन adj. (f. आ) *in schönen Ortschaften wohnend:* विशः ṚV. 10,15,2.

सुवृत् adj. *sich gut drehend* d. h. *gut laufend*, εὔτροχος: Wagen ṚV. 1,47,7. 4,36,2. सुवृद्रथो वर्तते यन्नभि क्षाम् 1,183,2. 10,70,3. 85,20. TBr. 3,1,1,9.

सुवृत्त 1) adj. (f. आ) a) *schön rund:* बाहू MBh. 1,5970. Varâh. Bṛh. S. 70,2. Pańkar. 3,12,3. अति° Spr. (II) 4961. — b) (adj. comp.) *von gutem Betragen, wohl gesittet* (insbes. von Frauen) MBh. 1,724. R. 2,29,19. 103,13. 3,65,8. 5,11,9. 6,103,6. Ragh. 8,76. Spr. (II) 2442. Varâh. Bṛh. S. 104,7 (mit Anspielung auf das Metrum). Verz. d. Oxf. H. 52,b,18. Kathâs. 27,56. 88. 37,97. अति° 29,72. — a) b) Spr. (II) 165. 654. 3886, v. l. 7134. 7140. Kathâs. 29,9. — c) *in einem schönen Metrum verfasst* (adj. comp.) und zugleich *schön rund* Z. d. d. m. G. 27,90. — 2) m. *eine best. runde Knolle, Arum* Râǵan. 7,62. — 3) f. आ a) *eine Traubenart* (mit *runden* Beeren) Râǵan. 11,106. = शतपत्त्री (mit *runden* Blüthen) 10,80. — b) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑ — — — — — ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ — — ⏑ — ⏑ — ⏑ — — Ind. St. 8,398. fg. — c) N. pr. einer Apsaras Hariv. 12472. — 4) n. a) *Wohlergehen* Bhâg. P. 10,39,3. — b) *gutes Betragen, guter Lebenswandel* R. 3,1,11. Spr. (II) 4547. 7091. सुवृत्ताच्छन्नहृदया Kathâs. 21,98.

सुवृत्तता f. nom. abstr. zu सुवृत्त 1) a) b) Spr. (II) 835.

सुवृत्ति f. *eine gute Lebensweise, gutes Betragen* MBh. 1,4597.

सुवृध् adj. *fröhlich, freudig* Nir. 3,11. त्वया वयं सुवृधा वस्वा ददीमहि ṚV. 2,23,9. 5,32,4. मर्या इव सुवृधो वावृधुर्नरः 59,5. 9,68,6. अपः 10,30,10. ये सुवृधो यज्ञमाययुः 63,5.

सुवृध adj. *gut heranwachsend, gedeihlich* AV. 2,13,5.

सुवृश्च् (6. सु + वृश्च् von व्रश्च्) adj. Declin. Vop. 3,148.

सुवृषभ m. *ein guter Stier* TBr. 2,4,7,2.

सुवृष्ट n. *ein guter, tüchtiger Regen* TBr. 3,2,8,2. पर्जन्यः सुवृष्टं वृष्ट्वा 11,10,3. TS. 1,6,10,5.

सुवृष्टि f. dass. Khând. Up. 7,10,1. Varâh. Bṛh. S. 5,70. 82. 9,31. 24,22. 29. 25,3. 34,14.

सुवेग 1) adj. *sehr rasch laufend* Kâm. Nîtis. 7,36. — 2) f. आ *Cardiospermum Halicacabum* Râǵan. 3,72.

सुवेगिन् adj. *sehr schnell fliegend:* Pfeil Hariv. 13419.

सुवेण 1) m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 56,332. am Ende eines adj. comp. f. आ 336. — 2) f. आ N. pr. eines Flusses MBh. 3,12909. Hariv. 12826 nach der Lesart der neueren Ausg.; vgl. वेणा.

1. सुवेद adj. *gute theologische Kenntnisse besitzend:* ब्राह्मण MBh. 3,13437.

2. सुवेद adj. *leicht zu erwerben, — finden:* Agni ṚV. 4,7,6. सुवेदा नो वसू करत् 6,48,15. 7,32,25. 8,4,16.

सुवेदन adj. (f. आ) dass.: गाम् ṚV. 10,112,8. P. 3,3,130, Schol.

सुवेदस् m. N. pr. eines Ṛshi mit dem patron. Çairîshi, Liedverfassers von ṚV. 10,147, ṚV. Anukr. Çairîsha Ind. St. 3,245,a.

सुवेन adj. (f. ई) *sehnsüchtig, verlangend* ṚV. 10,56,3.

सुवेम adj. (f. आ) etwa *an einem schönen Webstuhl sitzend* MBh. 1.723. 806.

सुवेल 1) adj. = प्रणत und शान्त H. an. 3,692. Med. l. 145. — 2) m. N. pr. eines Berges H. an. Med. = त्रिकूट H. 1030. — R. Gorr. 1,4. 103. 106. 5,8,26. 6,5,22. 6,33. 13,36. 14,1. fgg. 108,14. 7,5,23. Pańkar. 1,10,47.

सुवेश oft fehlerhaft für सुवेष.

1. सुवेष m. *eine schöne Tracht, ein schöner Anzug:* °धर Varâh. Bṛh. S. 43,23.

2. सुवेष 1) adj. (f. आ) *schön gekleidet, — aufgeputzt:* Personen MBh. 1,8009. R. 2,83,17 (90,31 Gorr.). Spr. (II) 7135. Git. 2,3. Varâh. Bṛh. S. 43,25. Kathâs. 98,38. Pańkar. 1,14,77. 3,9,11. Med. n. 210. Pferde u. s. w. Kâm. Nîtis. 7,36 nach der Lesart des Comm. ein Lager Git. 12,2. — 2) m. a) *eine Art Zuckerrohr* Râǵan. im ÇKDr. — b) N. pr. eines Feuers, eines Sohnes des Tapas, MBh. 3,14168. सुरेश st. सुवेश ed. Bomb.

सुवेषता f. nom. abstr. von 2. सुवेष 1): रामस्य R. 3,6,13 (सुवेशता gedr.).

सुवेषवत् (von 1. सुवेष) adj. = 2. सुवेष 1) Kâm. Nîtis. 5,17 nach der Lesart des Comm.

सुव्यक्त adj. *überaus hell, — klar:* °लोचन R. 6,95,24. *ganz deutlich, — vernehmlich* Sâh. D. 508. °म् adv. *ganz offenbar* so v. a. *sicherlich* MBh. 3,15674. R. 3,62,5. 11.

सुव्यवस्थित adj. *fest stehend:* ब्रह्मन् n. Çikshâ in Ind. St. 4,268.

सुव्यस्त adj. *stark auseinandergeworfen, — zerstreut:* सैन्य Spr. (II) 2822.

सुव्याहृत n. *ein schöner Ausspruch* Spr. (II) 7136. fg. R. 7,83,19.

सुव्रत 1) adj. (f. आ) a) *recht gebietend, — herrschend:* सूर्यः ṚV. 1,125,7. 190,6. Âditja 6,49,1. VS. 21,5. König ṚV. 9,20,5. 57,3. — b) *gute Gewohnheiten habend, seine Pflichten gewissenhaft erfüllend* (von Männern und Frauen); = सद्व्रत H. an. 3,313. fg. = शोभनव्रत Med. t. 172. — MBh. 1,8455. 4,1228. 8,1486. 14,2714. R. 1,6,12 (10 Gorr.). 35,7. 2,24,26. 91,22. R. Gorr. 1,4,3. Varâh. Bṛh. S. 15,2. Mârk. P. 75,14. 106,35. Spr. (II) 1943, v. l. Bhâg. P. 6,18,2. 8,22,30. 9,1,29. 10,71,15. Pańkar. 1,8,33. so v. a. ब्रह्मचारिन् Ǵaim. 1,108. Häufig als Anrede MBh. 3,12752. 5,7492. R. 1,9,34 (35 Gorr.). 13,55. 53,19. 2,52,8. 7,26,50. Spr. (II) 4605. Weber, Kṛshnaǵ. 290. Bhâg. P. 4,9,19. 13,2. 7,4,44. 8,16,15. Pańkar. 1,13,18. 4,2,11. Lalit. ed. Calc. 209,1. — c) *gutmüthig, fromm:* Ross MBh. 4,1276. Stier 3,12724. Kuh AK. 2,9,72. Trik. 3,3,192. H. 1268. H. an. Med. MBh. 13,3517. 3598. 4427. — 2) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2544. verschiedener Männer Mârk. P. 116,13. Verz. d. Oxf. H. 5,b,34. 12,b,46. ein Prağâpati R. 3,20,7. ein Sohn des Manu Raukja Mârk. P. 94,31. des Nâbhâga R. 2,110,34. des Uçînara Hariv. 1677. des Kshemja (Kshema) VP. 465. Bhâg. P. 9,22,46. des Prijavrata Wilson, Sel. Works 2,193. ein Gelehrter Colebr. Misc. Ess. 1,108. ein Historiker Râǵa-Tar. 1,11. fg. ein Arhant bei den Ǵaina H. an. der 20te der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 29. Verz. d. Oxf. H. 186,b,16. Çatr. 9,3. der 11te der zukünftigen Utsarpiṇî H. 54. — 3) f. आ N. pr. einer Apsaras Vjâḍi

beim Schol. zu H. 183. der Mutter des 15ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî H. 40. — Vgl. मुनि° und सौव्रत्य.

सुशंस adj. *Gutes anwünschend, Glück wünschend, segnend* (Gegens. दुःशंस): सुशंसो बोधि गृणते RV. 1,44,6. प्र सुशंसा मतिभिस्तारिषीमहि 2,23,10. अग्निः सुशंसः सुहवः पितेव 6,52,6. ऋत्विजं सुशंसो यश्च दक्षते 7,16,6. Varuṇa 35,6.

सुशंसिन् adj. *Gutes sprechend* AV. 6,6,2.

सुशक adj. (f. आ) *leicht ausführbar:* अभूदु वः सुशका देवयज्या RV. 10,30,15.

सुशकुन n. *ein gutes Omen* Weber, Nax. 2,280.

सुशक्त adj. *wohl im Stande seiend, — fähig* P. 5,4,121, v. l.

1. सुशक्ति f. *leichte Möglichkeit:* सुशक्तिरित्तुभ्यं मावते देष्णम् *es ist dir eine leichte Sache mir zu geben* RV. 7,32,21.

2. सुशक्ति 1) adj. *wohl im Stande seiend, — fähig* P. 5,4,121, v. l. — 2) m. N. pr. eines Mannes Târan. 303. 307.

सुशब्दता f. = सौशब्द्य Pratâpar. 67,*a*,8.

सुशम m. N. pr. eines Mannes Siddh. K. zu P. 2,4,20. — Vgl. सौशमि.

सुशमि adv. *fleissig, sorgfältig:* गन्ता नो यज्ञं यज्ञियाः सुशमि RV. 5,87,9. स इदं देवेभ्यो हविः शमीष्व सुशमि शमीष्व VS. 1,15. TS. 1,1,5,2. TBr. 3,6,6,4.

सुशमी dass.: एते शमीभिः सुशमी अभूवन् RV. 10,28,12. सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी वसूनाम् 7,16,2.

सुशर adj. *leicht zerreissend* Nir. 12,8.

सुशरण adj. *gern* oder *guten Schutz —, Zuflucht gebend* RV. 5,42,13. 7,34,22. MBh. 13,1173 (eine von Nîlak. erwähnte v. l. für सुसरण).

सुशरण्य adj. dass.: Çiva Çiv.

सुशरीर adj. *einen schönen Körper habend, wohlgebildet* Varâh. Bṛh. S. 68,98.

1. सुशर्मन् n. *eine gute Zuflucht* AV. 19,7,5.

2. सुशर्मन् 1) adj. P. 3,2,75, Schol. Vop. 26,69. = सुशरण RV. 1,93,7. सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्याम् 3,15,1. 5,8,2. 6,51,11. 8,18,4. Aditi 10,63,10. 77,2. VS. 8,8. — 2) m. N. pr. gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. pl. einer Klasse von Göttern: सुशर्माणः पुनर्दश H. ç. 5. unter dem 13ten Manu Mârk. P. 94,28. sg. eines Asura Kathâs. 47,18. eines Sohnes eines Manu Hariv. 479 (सु° die ältere Ausg.). Mârk. P. 94,21. eines Fürsten Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,151 (oxyt.). MBh. 1,6989. 5,83. 6,3577. 3580. 8,1079. der Trigarta 4,971. Bhâg. P. 10,82,25. — Kathâs. 7,60. 78. 80. N. pr. eines Vaiçâli Mârk. P. 70,3. eines Kâṇva VP. 471. Bhâg. P. 12,1,20. eines Çâm̃çapâjana Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,42. सुशर्मणा प्रोक्तं काठकं सौशर्मणाम् Kaij. zu P. 4,3,101. सुशर्मा नाम दुर्मेधाः सीमा पापात्मनामभूत्। अनाम्नायविदां वंशे विप्राणां क्रूरकर्मणाम्॥ Pâdmottarakh. 80 im ÇKDr. — Vgl. सौशर्मण.

सुशल्य m. *Mimosa Catechu* (ein *dorniger* Baum) Râǵan. 8,21.

सुशवी s. सुषवी.

सुशस्त adj. *gut recitirt*, superl. Ait. Br. 3,44.

1. सुशस्ति f. *eine schöne Recitation, ein guter Spruch* RV. 1,20,7. 3,26,6. नव्यसी 8,5,24. 23,6. 10,140,3. VS. 11,41. सुशस्ती als instr. am Ende eines Pâda (vgl. 1. सुवृक्ति) RV. 1,186,1. 6,67,3.

2. सुशस्ति adj. *preiswürdig* (vgl. 2. सुवृक्ति): Berge RV. 5,46,6. Indra 10,104,10.

सुशाक 1) m. Bez. verschiedener *Gemüsepflanzen:* = चञ्चु Râǵan. 4,146. = भिण्डा (so ÇKDr., भेण्डी die Hdschr.) 4,159. = तण्डुलीय 5,72. — 2) n. *frischer Ingwer* Râǵan. im ÇKDr. (सच्छाकम् unsere Hdschr.); vgl. सुशाकक.

सुशाकक n. *frischer Ingwer* Râǵan. 6,29. — Vgl. सुशाक 2).

सुशान्त 1) adj. *ganz beruhigt, gelöscht* Kauç. 71. *ganz ruhig* vom Wasser MBh. 3,2511. — 2) f. आ N. pr. der Gattin Çaçidhvaǵa's Kalki-P. 22 im ÇKDr.

1. सुशान्ति f. *vollkommene Ruhe, — Friede* Mârk. P. 73,9.

2. सुशान्ति m. N. pr. 1) des Indra unter dem 3ten Manu VP. 261. Mârk. P. 73,7. 9. — 2) eines Sohnes des Aǵamîḍha Hariv. 1707. — 3) eines Sohnes des Çânti VP. 453 (सु° in der älteren Ausg.). Bhâg. P. 9,21,31.

सुशारद m. N. pr. eines Lehrers mit dem patron. Çâlaṅkâjana Ind. St. 4,372.

सुशासित adj. *wohlgezogen:* स्त्री Spr. (II) 7100.

सुशिक्षित s. u. 1. शिक्ष् simpl. und caus.

सुशिख 1) adj. *a) einen schönen Haarbusch* u. s. w. *habend.* — *b) hell flammend:* दीप Spr. (II) 2447. — 2) m. *Feuer* Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — 3) f. आ vielleicht *Celosia cristata, Hahnenkamm* Râǵan. 5,48.

सुशिखा f. *ein schöner Haarbusch:* °समूह Bhâg. P. 3,20,36.

सुशिथिलीकृत adj. *stark gelockert, — vermindert:* °प्रयत्न adj. Mudrâr. 42,13.

सुशिप्र adj. *schönwangig*, auch wohl *schöne Kinnbergen tragend* Naigh. 4,3. Nir. 6,17. Indra RV. 1,9,3. 101,10. 2,12,6. 3,30,3. 10,96,3. Rudra 2,33,5. Agni 5,22,4. die Ṛbhu 7,37,1.

सुशिम्बिका f. *eine best. Pflanze mit schwertartiger Schote* (असिशिम्बी) Râǵan. 7,178.

सुशिरस् adj. *ein schönes Haupt habend* R. 1,1,12. Hariv. 7422.

सुशिल्प adj. (f. आ) *schön geziert, bunt:* Nacht und Morgen RV. 9,5,6. 10,70,6. VS. 28,29. 29,6.

सुशिश्वि adj. *gut heranwachsend* (im Mutterleibe) RV. 1,65,4.

सुशिष्टि (von 2. शिष्) f. *gute Hilfe* RV. 1,173,10.

सुशीघ्रम् adv. *sehr rasch:* धावन् Spr. (II) 7138.

सुशीत 1) adj. *ganz abgekühlt, — kalt, recht kühl* Suçr. 2,101,1. 3. Varâh. Bṛh. S. 53,23. Kathâs. 45,189. Pańkat. 1,6,39. — 2) m. *ein best. Baum*, = ह्रस्वप्लक्ष Râǵan. 11,126. — 3) f. आ *eine best. Blume*, = शतपत्री Râǵan. 10,80. — 4) n. *gelber Sandel* Çabdak. im ÇKDr.

सुशीतल 1) adj. *schön —, recht kühl* MBh. 3,2535. Kaurap. 2. Spr. (II) 451. 2215. — 2) n. *weisser Sandel* Ratnam. 140. = कत्तृण 257.

सुशीम adj. 1) *worauf sich gut liegen* oder *sitzen lässt;* zur Erklärung von सुषद् Çat. Br. 6,4,4,3. यदङ्गैः सुशीमं वा दुःशीमं वा स्पृशति Çâṅkh. Br. 2,7. — 2) fehlerhaft für सुषीम und सुसीम.

सुशीमकाम adj. (f. आ) *sehr verliebt* (= तीव्रमन्मथा Comm. zu Daçak.) Daçak. 106,6. 7. — (?) Kauç. 77.

1. सुशील n. *eine gute Gemüthsart* MBh. 3,16900. Pańkat. 1,1,78.

2. सुशील 1) adj. (f. आ) *von guter Gemüthsart* MBH. 12,8463. Spr. (II) 3270. 5273 (mit einer unbekannten Nebenbedeutung). BHÂG. P. 6,1, 17. 7,12,6. PAÑKAR. 1,13,18. 14,106. 2,3,11. eine Kuh JÂGÑ. 1,204. — 2) m. N. pr. *a)* eines Sohnes eines Kauṇḍinja HIT. 123,17. — *b)* eines Fürsten Z. d. d. m. G. 14,576,5. von Kola PÂDMOTTARAKH. 54 nach ÇKDR. — 3) f. आ N. pr. *a)* einer Gattin Kṛshṇa's HARIV. 6702. PÂDMOTTARAKH. 68 im ÇKDR. PAÑKAR. 3,7,31. 15,11. — *b)* eines Wesens im Gefolge der Râdhâ PAÑKAR. 2,4,44. — *c)* der Gattin Jama's ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — *d)* einer Tochter Harisvâmin's Verz. d. Oxf. H. 70, *a*,8. — Vgl. सौशील्य.

सुशीलवत् adj. = 2. सुशील 1) MṚKKH. 174,7.

सुशीलिन् adj. desgl. MÂRK. P. 20,24.

सुशीविका f. = वाराहीकन्द ÇABDAK. im ÇKDR.

सुशुक्वन् adj. *schön strahlend* ṚV. 5,87,3.

सुशुक्वनि adj. dass. VS. 11,41. शु° ṚV.; vgl. auch TS. 4,1,4,1.

सुशुभ adj. 1) *sehr schmuck, — hübsch:* Arm R. 5,28,15. — 2) *viel Glück bringend, — verheissend:* अहन् KATHÂS. 49,35. — 3) *überaus gut, — edel:* कर्मन् R. 2,105,31.

सुशृङ्ग adj. *schön gehörnt* TBR. 2,4,3,2.

सुशृत adj. *wohl gekocht* AV. 7,72,3 (सुश्रात ṚV.). ÇAT. BR. 11,4,4,7. 14,1,2,21. KAUÇ. 14. MBH. 12,7054. R. GORR. 2,56,25. BHÂG. P. 10,9,7. PAÑKAR. 3,8,12.

सुशेरु m. nach dem Comm. *Sand* oder *Gries von einer best. Art* TBR. 3,10,1,4.

सुशेव adj. (f. आ) *sehr hold, zugethan, zärtlich; sehr lieb:* Freund ṚV. 1,187,3. 2,1,9. Sohn 5,42,2. 7,4,8. पितेव सूनवे सुशेवः 8,48,4. Mutter 10,18,10. Weib पत्ये AV. 14,2,26. गृणाते ṚV. 3,59,5. Savitar 10,85, 24. Agni 3,29,5. 5,15,1. 7,7,3. नराम् 10,45,12. 5,30,6. 41,5. 6,50,1. 8,68,7. AV. 2,2,2. दत्त 4,25,5. 5,6,5. 6,1,2. 13,1,17. 14,2,17. 18,2,31. VS. 4,12. 12,71. TS. 7,1,3,3. *lieblich, beglückend:* Pfad AIT. BR. 7,13.

सुशेवस् adj. dass. AV. 14,1,19. 58. ṚV. v. l.

सुशेव्य adj. *zärtlich geliebt:* Kind ṚV. 5,43,14.

सुशोक adj. *schön strahlend:* Agni ṚV. 1,70,1.

सुशोण adj. *dunkelroth:* रोषसुशोणदृष्टि BHÂG. P. 2,7,24.

सुशोभन 1) adj. (f. आ) *sehr schmuck, — schön, — prächtig:* कन्या KATHÂS. 24,31. युवन् Verz. d. Oxf. H. 103,*a*,23. सूतिकागृह WEBER, KṚSHṆAG. 269. Bäume PAÑKAR. 1,6,17. सुशोभनमिदं देवदत्तस्य LALIT. ed. Calc. 164, 20. — 2) f. आ N. pr. *a)* einer Gattin Marutta's MÂRK. P. 132,47. — *b)* einer Tochter eines Froschkönigs MBH. 3,13174.

सुशोषित adj. *gut getrocknet* VARÂH. BṚH. S. 76,7.

सुश्चन्द्र (6. सु + श्चन्द्र) adj. VS. PRÂT. 3,53. P. 6,1,151, Schol. *schön schimmernd:* वर्ण ṚV. 2,34,13. Agni 4,2,19. 1,74,6. 5,6,5. 9.

सुश्रप adj. *leicht zu kochen*, compar. ÇAT. BR. 5,5,4,1.

सुश्रम m. N. pr. eines Sohnes des Dharma VP. (2te Aufl.) 4,175. सुश्रम der gedr. Text.

सुश्रव 1) adj. *hörenswerth* PAÑKAR. 1,2,68. — 2) f. आ N. pr. einer Vaidarbhî, Gattin Gajatsena's, MBH. 1,3770.

सुश्रवस् 1) adj. *a) berühmt:* जन ṚV. 1,49,2. 91,21. wohl auch AV. 11, 4,19. — BHÂG. P. 4,17,6. 20,26. — *b) gut —, gern hörend:* उपांशृणोः सुश्रवा वै श्रुतो ऽसि TBR. 1,2,1,6. 1,3,11 (vgl. TS. 3,5,3,2). KÂTH. 30, 10. ÂÇV. GṚHJ. 1,22,21. superl. *sehr gern erhörend:* Freund ṚV. 1,91, 17. 3,45,5. शृणुष्व सुश्रवस्तमः 1,131,7. 8,13,2. 20,20. 45,8. — 2) m. N. pr. eines Mannes ṚV. 1,53,9 (nach SÂJ.). Kaushja ÇAT. BR. 10,5,5,1. PAÑKAV. BR. 14,6,8. Vârshagaṇja Ind. St. 4,372. N. pr. eines Pragâpati VP. 50. N. 2. eines Nâga RÂGA-TAR. 1,203. 217. 263. — Vgl. सौश्रवस.

सुश्रवस्या f. *Bereitwilligkeit zum Erhören* ṚV. 1,178,4.

सुश्रात adj. = सुशृत *wohl gekocht* ṚV. 10,179,3.

सुश्रान्त adj. *sehr ermüdet* Spr. (II) 694, v. l. PAÑKAT. 134,18.

सुश्री adj. Declin. VOP. 3,58. *prächtig, prunkend; reich:* Agni ṚV. 3,3,5. सुश्रियो दामन्वतः सुरातयः 5,79,4. 8,8,17. इन्द्रवः 9,7,1. रयि 43,4.

सुश्रीक 1) adj. (f. आ) *prächtig, schön, hübsch:* पुरी HARIV. 10982. ein Mann SÂH. D. 64. Verz. d. Oxf. H. 103,*a*,22. — 2) f. आ *Weihrauchbaum* RÂGAN. 11,197.

सुश्रुण adj. *gute Erhörung findend:* वनं ये सुश्रुणं सुश्रुतो धुः ṚV. 10,74,1.

सुश्रुत् 1) adj. *gut hörend:* Ohr ṚV. 2,39,6. AV. 16,2,8. ṚV. 10,74,1. AV. 8,2,8. nom. सुश्रुक् TBR. 3,7,13,2. — 2) m. N. pr. eines Mannes PAT. zu P. 1,1,3. 7,2,117 (Ind. St. 13,429). Vgl. सौश्रुत.

सुश्रुत 1) adj. *a) berühmt* ṚV. 3,36,1. — *b) gern —, mit Vergnügen gehört:* वाच्यं गोष्ठे तु सुश्रुतम् M. 3,254. सुश्रुतं श्रुतवानहम् Verz. d. Oxf. H. 18,*a*,4. — 2) m. N. pr. *a)* des Verfassers des bekannten medicinischen Lehrbuchs, eines Sohnes des Viçvâmitra, MBH. 13,254. SUÇR. 1,1,6. 3,3. 74,5. 195,5. 2,17,8. 561,5. Verz. d. Oxf. H. 311,*a*, 4. fgg. ein Çrutarshi TRIK. 2,7,16. — *b)* eines Sohnes des Subhâsa VP. 4,5,12. — *c)* eines Sohnes eines Padmodbhava DAÇAK. 3,10. 9, 20. — Vgl. प्र°, वृद्ध°, सौश्रुत.

सुश्रुति f. *ein gutes Gehör* AV. 16,2,5.

सुश्रम m. N. pr. eines Sohnes des Dharma VP. 4,23,3. Vgl. सुश्रम.

सुश्रोणा f. N. pr. eines Flusses HARIV. 12827 nach der Lesart der neueren Ausg., सुस्रोतस् die ältere.

सुश्रोणि 1) adj. (f. ई) καλλίπυγος s. u. श्रोणि 1). — 2) f. (ई) N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,14.

सुश्रोतु adj. *gern erhörend* ṚV. 1,122,6.

सुश्लक्ष्ण adj. s. u. श्लक्ष्ण.

सुश्लिष्ट s. u. 2. श्लिष् partic.

सुश्लोक adj. (f. आ) 1) *wohl tönend, — redend* u. s. w. VS. 20,4. TS. 1,7,10,6. Vogel KÂTH. 25,7. कीर्ति BHÂG. P. 11,1,7. — 2) *berühmt:* Personen BHÂG. P. 3,5,7. 6,37. पराक्रमाः 10,87,13.

सुश्लोक्य n. *eine wohltönende Rede* ÂÇV. GṚHJ. 1,17,12. fg. ÇÂÑKH. GṚHJ. 2,3.

सुश्व adj. = शोभनं श्वो ऽस्य *dem ein schöner Morgen bevorsteht* P. 5,4,120.

सुषंसद् adj. *eine gute Gesellschaft habend, — liebend* ṚV. 1,112,7. सुसंसद् Mitra 7,9,3. Soma 9,68,8.

सुषखि adj. *gut befreundet, ein guter Freund* ṚV. 1,173,9. 8,48,9. 10,31,1. 91,1.

सुषण (6. सु + सन) adj. *leicht zu erwerben* ṚV. 1,42,6.

सुषणनि adj. dass.: वसु RV. 7,12,3.

सुषदु (6. सु + 2. सदु) adj. *die Begattung leicht —, gern ausübend:* मृग AV. 2,36,4. 3,22,6.

सुषद adj. (f. आ) *wo es sich bequem sitzt, — wohnt:* गोष्ठ AV. 3,14,1 (oder zu सुषदु). VS. 1,27. सुषदा योनौ 2,20. 37,12. TS. 7,1,2,3. Wagen, Einschiebung nach Vâlakh. 10,3. *angenehm zu reiten:* Ross VS. 11,44.

सुषद्मन् m. N. pr. eines Mannes; vgl. सौषद्मन.

सुषंधि gaṇa सुषामादि zu P. 8,3,98. m. N. pr. eines Sohnes des Mândhâtar R. 1,70,25 (72,23 Gorr.). 110,14 (119,14 Gorr.). des Prasuçruta VP. 387 (सुगवि der gedr. Text). Nur an einer Stelle (R. Gorr. 1,70,25) सुष°, sonst सुस°.

1. सुषम (6. सु + समा) n. *ein gutes Jahr* Çat. Br. 3,2,2,30.

2. सुषम (6. सु + 2. सम) P. 8,3,88. 1) adj. *a) prächtig, schön* AK. 3,2,1. H. 1444. an. 3,475. Med. m. 57. Halâj. 4,4. संगीत Pańkar. 1,11,2. — *b)* = सम H. an. Med.; s. सुसम. — *c) leicht verständlich* H. 256, Schol. — 2) f. आ *a) Pracht, Schönheit* AK. 1,1,2,19. H. 1512. H. an. Med. Halâj. 2,410. भ्रुवौ विनीले रेजाते सुषमासुन्दरे विभोः Pârçvanâthak. 4,51. 5,19 (nach Aufrecht). am Ende eines adj. comp.: कुरुवककुसुमं चपलासुषमम् Gît. 7,23. आत्ततत्सुषम (so ist zu lesen) Kuvalaj. 127,*a*. — *b) eine best. Pflanze:* स्फुटसुषमामकरन्द Khandom. 51. — *c) ein best. Metrum: 4 Mal* — — ◡◡ — — — — ◡◡ — Colebr. Misc. Ess. 2, 159 (V,10). — *d)* bei den Ǵaina Bez. *zweier Speichen im Zeitenrade: der 2ten in einer* Avasarpiṇî und *der 5ten in einer* Utsarpiṇî H. 129. 131. H. an. Ind. St. 10,286. — 3) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. — 4) सुषमम् adv. gaṇa तिष्ठद्गुप्रभृति zu P. 2,1,17. — Vgl. दुःषम.

सुषमदुःषमा f. bei den Ǵaina Bez. *zweier Speichen im Zeitenrade: der 3ten in einer* Avasarpiṇî und *der 4ten in einer* Utsarpiṇî H. 130. fg.

सुषमिद्ध s. सुसमिद्ध.

1. सुषमिध् f. *gutes Brennholz* RV. 5,8,7. 7,17,1. TBr. 3,6,2,1.

2. सुषमिध् adj. *gute Brände habend:* Agni Ait. Br. 2,34. सुस° Çâńkh. Çr. 7,9,2.

सुषवी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. Bez. verschiedener Pflanzen: *Momordica Charantia Lin.* (कारवेल्ल) AK. 2,4,5,20. H. an. 3,715. Med. v. 55. = तुद्रकारवेल्ल Râǵan. im ÇKDr. *zwei Arten von Kümmel;* = जीरक und कृष्णजीरक H. an. Med. Râǵan. 6,65. Bhâvapr. 5. — Suçr. 2, 38,8. 40,14. — Varianten: सुशवी und सुसवी.

सुषव्य adj. *eine gute Linke* (सव्य) *habend:* Indra RV. 8,33,5.

सुषह adj. *leicht zu überwältigen:* कारन्सुषाह्वा (सुऽसह्वा Padap.) विथुरं न शवः RV. 1,186,2. अमित्रान्सुषहान्कृधि 6,46,6. 9,29,3. 94,5. 10,38,3.

1. सुषा adj. *leicht erwerbend, — verschaffend* RV. 8,67,5.

2. सुषा f. *schwarzer Kümmel* oder *Fenchel* (vgl. सुषवी) Aush. 101. Karaka 1,27. शुषा v. l.

सुषाढ adj. unter den Beiww. Çiva's (neben आषाढ) MBh. 13,1234.

1. सुषामन् n. *ein schöner Gesang* (2. सामन्) RV. 8,49,18.

2. सुषामन् m. P. 8,3,98. N. pr. eines Mannes RV. 8,25,22. eben so scheint वरो — सुषामन् Name zu sein 23,28. 24,28. 26,2. सुसामन् P. 6, 4,170, Schol. धनंजयानामृषभः सुसामा सामगो ऽभवत् MBh. 2,1238. — Vgl. सौषाम.

3. सुषामन् (6. सु + 3. सामन्) adj. *friedfertig:* ब्राह्मण P. 8,3,98, Schol. f. सुषाम्णी (so ist zu lesen) Bhaṭṭ. 9,85.

सुषारथि m. TS. Prât. 6,13. *ein trefflicher Wagenlenker* RV. 6,75,6. VS. 34,6.

सुषाह्व s. सुषह.

सुषि P. 5,2,107. m. *Höhlung eines Rohrs* Kâth. 19,1. Vgl. शुषि 2); die Schreibung सुषि auch bei Bharata zu AK. nach ÇKDr. und beim Schol. zu H. 1363. — Vgl. देव°.

सुषिक्त adj. *gut begossen, — besprengt* R. 4,44,85. सुषिक्तं किं तवात्र (nicht पूजायाम्) P. 1,4,94, Schol. (verschieden von सुसिक्त).

सुषित Pańkar. 3,12,4 = सुसित.

सुषिर Uṇâdis. 1,52 (शु°). 1) adj. (f. आ) P. 5,2,107. *hohl* AK. 1,2,2,2. H. an. 3,613. fg. Med. r. 230. fg. सूर्मी RV. 8,58,12. Çat. Br. 8,7,2,3. Rohr 6,3,1,26. 31. fg. 2,5. TS. 5,1,1,4. Kâtj. Çr. 16,2,5. Baum Shaḍv. Br. 4,4. Mund RV. Prât. 14,2. Zahn Suçr. 2,128,17. स्नायु 1,341,13. 16. 87,15. नाडीयन्त्र Vâgbh. 1,25,11. 22. MBh. 12,9513. Ind. St. 2,66. 9,33. 10,314. Varâh. Bṛh. S. 53,88. 54,49. 68,111. 79,29. 33. Kathâs. 29,145. 70,96. 71,160. Râǵa-Tar. 1,128. 4,317. Verz. d. Oxf. H. 51,*b*, 32. — 2) m. *a) Rohr, Bambusrohr* Râǵan. 7,36. — *b) Feuer* H. an. Med. (m. n.!). Viçva im ÇKDr. — *c) Maus* Med. — 3) f. आ *a) eine best. wohlriechende Pflanze* (नटी) AK. 2,4,4,17. Râǵan. 12,163. — *b) Fluss* Dhar. im ÇKDr. beruht auf einer Verwechselung von नटी mit नदी. — 4) n. *a) Höhlung* AK. 1,2,2,1. Trik. 3,3,375. H. 1363. H. an. Med. (n. in der Bed. von विवर, m. n. in der von गर्त). Halâj. 3,2. Ind. St. 1,450. 2,93. Golâdhj. Jantrâdh. 20. 24. 52. स्तम्भ° Kâm. Nîtis. 17,51. अस्थि° Mârk. P. 11,11. नाभेः 43,30. °विवर einer Schlange Z. d. d. m. G. 27,21. — *b) ein Blasinstrument* AK. 1,1,7,4. Trik. H. 287. H. an. Med. Hariv. 8688. — *c) der Luftraum* Uǵǵval. — *d) Gewürznelke* Râǵan. 12,85. — Häufig शुषिर geschrieben. Vgl. सौषिर, सौषिर्य.

सुषिरता (von सुषिर) f. *das Hohlsein* Râǵa-Tar. 1,110.

सुषिरत्व (wie eben) n. dass. Çańk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 20.

सुषिलीका f. *ein best. Vogel* (nach Mahîdh.) VS. 24,36.

सुषीम 1) adj. *a) kalt* AK. 1,1,2,20. H. 1385. an. 3,475. Med. m. 37. wohl richtiger सुशीम. — *b) lieblich, hübsch* H. an. Med. — 2) m. *a) eine Schlangenart* Med. P. 2,1,62, Schol. — *b) der Mondstein* Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — Auch सुशीम geschr.; vgl. सुसीम.

सुषुत adj. *gut gekeltert* (सुत), — *bereitet:* Soma RV. 3,36,7. 50,2. 7,29,1. 9,85,1.

सुषुति f. *eine gute Geburt* oder *Zeugung* (सुति = सूति) RV. 10,39,7. — Vgl. सुषूति.

सुषुप्त 1) adj. *tief schlafend* Çat. Br. 14,5,1,21. Kâm. Nîtis. 12,38. Weber, Kṛshṇaǵ. 287. Bhâg. P. 6,16,53. Vedântas. (Allah.) No. 145. — 2) n. *tiefer Schlaf* Mâṇḍ. Up. 5. Weber, Râmat. Up. 338. Ind. St. 1, 301. 9,125. fg. 131. Çańk. zu Brahmas. 3,2,10. Bhâg. P. 11,13,27.

सुषुप्ति f. *tiefer Schlaf* Kap. 1,149. Ind. St. 1,386. 450. 2,55. Nîlak.

14. 33. WEBER, RÂMAT. UP. 342. PRAB. 17,15. SARVADARÇANAS. 163,8. BHÂG. P. 7,7,25. 10,47,32. PAÑKAR. 3,9,6. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 27.

सुषुप्सा (vom desid. von स्वप्) f. *das Verlangen zu schlafen, Schläfrigkeit* MBH. 13,4051.

सुषुप्सु (wie eben) adj. *zu schlafen verlangend, schläfrig* SUÇR. 1,323, 9. ÇIÇ. 12,52. BHÂG. P. 3,13,30. BHAṬṬ. 8,101.

सुषुमॅत् (सुसुमत् Padap.) adj. etwa *treibend, stürmisch* (von 2. सु); nach SÂJ. = सोमवत् oder शोभनप्रसव. रेह्नि दृत्नाय सुषुमाँ ग्रंदर्शि RV. 10,3,1.

सुषुम्णाँ und °म्नँ (so stets RV.) 1) adj. *sehr gnädig, huldvoll* RV. 5,75, 2. 6,49,10. 50,3. 10,104,5. 132,2. VS. 18,40. 38,28. — 2) m. *ein best. Sonnenstrahl* (vgl. VS. 18,40) COLEBR. Misc. Ess. 1,154. VP. 236, N. 3. — 3) f. ग्रा a) *die Kopfader, Carotis* MAITRJUP. 6,21. Ind. St. 1,448. 450. 2,48. 58. 171. fgg. 9,34. 36. WEBER, RÂMAT. UP. 336 (सुसुम्ना). Verz. d. Oxf. H. 104,b,33. 41. 107,b, No. 167. 235,a,6. 18. 236,a,2 v. u. b,4. 6. BHÂG. P. 2,2,24. PAÑKAR. 2,8,9. 14. RÂGA-TAR. 8,2334. WEBER, GJOT. 83. — In der späteren Sprache ist सुषुम्णा, सुषुम्णा die einzig richtige Schreibart. Vgl. सौषुम्णा.

1. सुषूँ adj. entweder so v. a. सुषुत oder *sehr erregend, — treibend* (2. सु); superl. सुषूँतम VS. PRÂT. 5,3. यज्ञ VS. 6,30; vgl. ÇAT. BR. 3,9, 4,5, wo es mit सुसुतम umschrieben wird.

2. सुषूँ adj. *leicht —, gut gebärend:* Mutter RV. 5,7,8.

सुँषूत adj. *wohl gezeugt* RV. 2,10,3. vielleicht सुषूस्तम् zu lesen.

सुषूति f. P. 8,3,88. — Vgl. सुषुति.

सुषूँम adj. (f. ग्रा) *leicht —, gut gebärend* RV. 2,32,7.

सुषूय्, सुषूयते *gern haben, mögen:* शिरः शीतं सुषूयते KÂRAKA 1,17. न च स्पर्शमुष्णं वा सुषूयते (v. l. सुसूयते) 18. — Vgl. ग्रसूय्, welches man vielleicht in ग्र-सूय् zerlegte und dazu im Gegensatz सु-सूय् bildete.

सुषेँक्र adj. *gut fliessend, — laufend:* Brunnen RV. 10,101,5.

सुषेचनँ adj. dass. RV. 10,101,6.

सुषेँण (6. सु + सेना) 1) adj. *ein gutes Wurfgeschoss habend:* Vishṇu-Kṛshṇa TRIK. 3,3,142. H. ç. 69. H. an 3,230. MED. ṇ. 84. MBH. 12, 1511. 13,7007. Indra VARÂH. BṚH. S. 43, 55. — 2) m. a) *Carissa Carandas* (करमर्द) *Lin.* AK. TRIK. H. an. MED. *Calamus Rotang Willd.* RÂGAN. 9,110. — b) N. pr. α) eines Gandharva VS. 15,19. BHÂG. P. 12,11,39. — β) eines Schlangendämons MBH. 1,2157. BHÂG. P. 5,24, 29. — γ) eines Vidjâdhara KATHÂS. 50,164. — δ) eines Affen, Arztes des Sugrîva, TRIK. H. an. MED. MBH. 3,16270. 16468. R. 1,16,16 (Sohn Varuṇa's). 4,21,14. 31,29. 39,17. 43,2 (Vater der Târâ). 5,73, 29. 6,3,45. 6,22 (Sohn Dhanvantari's). 22,2. WEBER, RÂMAT. UP. 306. — ε) verschiedener Männer: ein Fürst MBH. 1,6996. 3,11080 (S. 572). 7,1614. der Çûrasena RAGH. 6,45. auf dem Berge Kitrakûṭa KATHÂS. 28,51. fgg. ein Sohn des 2ten Manu BHÂG. P. 8,1,19. Parîkshit's MBH. 1,3744. Dhṛtarâshṭra's 2732. 4546. Viçvagarbha's HARIV. 5252. Vasudeva's VP. 439. BHÂG. P. 9,24,53. Kṛshṇa's HARIV. 6698. 9182. VP. 578. BHÂG. P. 1,14,31. Çambara's HARIV. 9252. Vṛshṇimant's (Vṛshṭimant's) VP. 462. Verz. d. Oxf. H. 40,b,12. fg. BHÂG. P. 9,22,40. Karmasena's KATHÂS. 103,145. fgg. eines Arztes des Prabhâkaravardhana HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 52. — 3) f. ग्रा N. pr. einer Prinzessin KATHÂS. 111,25. — 4) f. ई *Ipomoea Turpethum R. Br.* RÂGAN. 6,168.

सुषेणकविराज m. N. pr. eines Grammatikers COLEBR. Misc. Ess. 2,45.

सुषेणिका f. *eine der* Sushenî *verwandte Pflanze* AK. 2,4,2,27.

सुषेध (6. सु + सेध) adj. gaṇa सुषामादि zu P. 8,3,98.

सुषोँम 1) adj. *guten Saft enthaltend.* — 2) m. und f. (ग्रा) Bez. *eines best.* Soma-*Gefässes* RV. 8,7,29. 53,11. — 3) f. ग्रा N. pr. eines Flusses NIR. 9,26. RV. 10,75,5. BHÂG. P. 5,19,18.

सुष्कत्त m. N. pr. eines Sohnes des Dharmanetra HARIV. 1721 nach der Lesart der neueren Ausg., सुष्मत्त die ältere.

सुष्टँरीमन् adj. VS. PRÂT. 3,128. TS. PRÂT. 3,10. *eine gute Streu bildend* VS. 29,4. TBR. 3,6,2,1.

सुष्टुँ adj. *hoch gelobt:* Indra RV. 10,104,5.

सुँष्टुत (सुस्तुत P. 6,2,144, Schol.) adj. 1) *wohl —, hoch gepriesen* RV. 1,137,3. 166,7. 4,24,2. 8,6,12. 89,11. — 2) *richtig ausgesprochen:* वाणी RV. 6,63,6. LÂṬJ. 2,1,6.

सुष्टुतिँ f. *schöner Preis, hohes Lob* RV. 1,7,7. 17,9. 2,16,1. शाको सुष्टुती (P. 7,1,39, Schol.) ऋचे 32,4. °तिमीरयामि 33,8. नव्यसी 3,62, 7. सुवृत्तया 4,43,1. यज्ञं गिरो ग्रारितुः सुष्टुतिं च 5,43,10. विप्रस्य 6,16,6. 8,1,16. गायत्रवर्तनि 38,6. 85,12. 10,91,12. मह्नी 188,2. VS. 22,12. AV. 6,35,1. 7,29,2.

सुष्टुँभ् 1) adj. etwa *einen gellen Schrei ausstossend, gellend:* स सुष्टुभा स ऋक्वता गणेन वलं रुरोज RV. 4,50,5. ग्रभिस्वर्तारो ग्रर्कं न सुष्टुभः (Marutaḥ) 10,78,4. ÇÂÑKH. ÇR. 8,23,2. — 2) vielleicht f. so v. a. *geller Ruf:* स सुष्टुभा स स्तुभा (ग्रद्रिं दरयः) RV. 1,62,4. सुष्टुभो वां वृषण्वा रथे वाणीच्याहिता 5,75,4.

सुष्ठानँ adj. *fest stehend:* कृधि सुष्ठाने रोदसी RV. 9,97,27.

सुष्ठाँमन् adj. *ein festes Gestell habend:* Wagen RV. 10,44,2.

सुष्ठित R. 1,13,36 s. सुस्थित, wie die ed. Bomb. liest.

सुष्ठुँ (vgl. दुष्ठु der Grammatiker) UṆÂDIS. 1,26. adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. उद्गात्रादि zu 5,1,129. सुषामादि zu 8,3,98 (hier fehlerhaft सुष्ठु; vgl. UGGVAL. zu UṆÂDIS. 1,26). *gut, schön, wie es sich gehört* AK. 3,5,19. TRIK. 3,3,464. MED. avj. 17. RV. 8,22,18. सुष्ठु खल्विदमुच्यते VIKR. 60,6. HIT. 73,21. PAÑKAT. 176,11. सुष्ठुक्तम् KATHÂS. 49,54. मित BHÂG. P. 4,22,17 (nach dem Comm. als adj. = गम्भीरार्थ mit सूक्त zu verbinden). सुष्ठ्वलंकृता 24,11. विदाम सुष्ठु 10,69,17. शब्दः सुष्ठु प्रयुक्तः SARVADARÇANAS. 139,5. सुष्ठु वासुष्ठु यत्कृतम् Verz. d. Oxf. H. 141, a,26. so v. a. *gar sehr* AK. 3,5,2. TRIK. H. 1535. MED. सुष्ठु मे प्रियं संपादितं प्रियया PRAB. 42,9. KATHÂS. 114,131. — Vgl. सौष्ठव.

सुष्ठुवँह् adj. *gut fahrend:* Rosse RV. 10,107,11.

सुष्म n. v. l. für शुल्ब *Schnur, Strang* SVÂMIN zu AK. 2,10,27 nach ÇKDR.

सुष्मत्त m. N. pr. eines Sohnes des Dharmanetra HARIV. 1721. सुष्कत्त die neuere Ausg.

सुष्वय् etwa *laufen, rinnen* (verwandt mit 2. सु): ग्रा सुष्वयन्ती यजते नि योनौ RV. 10,110,6. AV. 5,27,8. NIR. 8,11. याः सुष्वयन्त सुदुघाः सुधाराः Flüsse RV. 7,63,5. Nach den Comm. von स्मि, स्वप् oder 3. इ mit सु.

सुँषि (von 1. सु) adj. Soma *kelternd, — darbringend* RV. 1,61,15. 4,24,2. 25,6. 7. 6,23,2. 3. 9. 9,21,2. प्रयन्तासि सुष्वितराय वेदः 7,19,1.

— Vgl. अ°.

सुसंयत adj. *gut im Zaum gehalten, — gezügelt:* Rosse MBh. 3,12110. प्राणाः Bhāg. P. 10,68,4. हस्तौ च पादौ च मनश्चैव Prab. 26,1. *der sich gut im Zaum hält, — beherrscht* M. 2,193, v. l. Kathās. 49,234. Mārk. P. 34,115. Brahma-P. im ÇKDr. Pańkar. 1,7,94.

सुसंयुक्त adj. 1) pl. *innig mit einander verbunden* Hariv. lith. Ausg. 21,37. so v. a. *in richtigem Zahlenverhältniss zu einander stehend* R. 2,70,22. — 2) *reichlich ausgestattet mit* (instr.): लाघवेन R. 6,18,47.

सुसंयुत adj. *wohl verbunden mit* (geht im comp. voran) Brahma-P. in LA. (III) 49,14.

सुसंरब्ध adj. 1) *sich fest haltend* Ṛv. 10,72,6. — 2) *sehr aufgebracht, — erzürnt* MBh. 3,3032. 5,7182. 6,1724. R. 3,26,11. 4,8,38. Spr. (II) 7141. Pańkat. 238,24. °तर R. 6,31,44.

सुसंवीत adj. 1) *gut gekleidet* MBh. 14,1994. — 2) *gut geharnischt* MBh. 4,993. 5,7127. — 3) *reichlich versehen mit* (geht im comp. voran): महारस° (सलिल) R. 3,62,37.

सुसंवृत adj. 1) *gut verhüllt, vollkommen gekleidet* M. 2,193. MBh. 1, 4934. 4940. *eingehüllt in* (instr.): पर्वतं शरस्तम्बैः सुसंवृतम् 3,14309. — 2) *umgürtet:* मेखलेन R. 5,24,26. — 3) *reichlich umgeben, begleitet von* (instr.): नृभिः Bhāg. P. 10,71,15. — 4) *wohl versteckt, unerkannt* MBh. 4,140. *sehr geheim gehalten:* मन्त्र R. ed. Bomb. 2,100,16. — 5) *sehr auf seiner Hut seiend* Mārk. P. 32,22. स्व° M. 7,104 wohl fehlerhaft.

सुसंवृद्ध adj. *wohl gediehen, dem es gut ergeht* MBh. 13,3086.

सुसंशास् adj. *freundlich zurechtweisend* AV. 18,3,16.

सुसंशित adj. *gut geschärft, sehr scharf* Ṛv. 5,19,5. AV. 6,105,2. MBh. 5,7184 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 8,4246.

सुसंसद् s. सुषंसद्.

सुसंसृष्ट MBh. 13,5876. 6460 fehlerhaft für सुसंमृष्ट.

सुसंस्कृत 1) adj. *a) gut ausgearbeitet, geschmückt:* Zügel Ṛv. 1,38,12. Arme 8,66,11. — *b) gut zugerichtet:* यज्ञ R. 5,89,19. Speisen AK. 2, 9,45. Trik. 2,9,12. H. 411. Lalit. ed. Calc. 262,5. — *c) gut in Ordnung gehalten:* उपस्कार Spr. (II) 6756. गृह R. 3,61,7. — *d) gut Sanskrit* Suçr. 1,13,6. — 2) n. *ein heiliger Brauch* oder *ein richtig zugerichteter Spruch:* (जटाम्) जुहावाग्नौ सुसंस्कृतैः MBh. 3,10760. = स्वरवर्णादिसंस्कारयुक्तैर्मन्त्रैः Nīlak.

सुसंस्थित adj. *schön geformt* (vgl. संस्था): भ्रुवौ, कपोलौ R. 3,52,28.

सुसंहत adj. *schön verbunden, — zusammenhaltend:* सह सर्वैः सुसंहताः MBh. 4,981.

सुसंहृष्ट adj. *hoch erfreut* MBh. 3,10870.

सुसक्थ und सुसक्थि adj. *schöne Schenkel habend* P. 5,4,121. Vop. 6,25.

सुसंकाश adj. (f. आ) *von schönem Ansehen:* Weib Ṛv. 1,123,11.

सुसंकुल m. N. pr. eines Fürsten MBh. 2,1020.

सुसंक्रुद्ध adj. *sehr erzürnt* MBh. 6,3345. 7,2146. R. Gorr. 1,56,6.

सुसंगता f. ein Frauenname Ratnāv. 37,10 u. s. w.

सुसंगृहीत adj. 1) *gut im Zaum gehalten, — gelenkt, — regiert:* °राष्ट्र adj. M. 7,113. — 2) *gut aufgenommen:* eine Person MBh. 12,3942.

सुसंग्रह m. *ein schönes Compendium* Verz. d. Oxf. H. 315,*a*, No. 748, Z. 9. Vgl. सारात्सार°. — MBh. 7,3862 fehlerhaft für ससंग्रह, wie die ed. Bomb. liest.

सुसंचित adj. 1) *sorgfältig gesammelt:* धनानि Spr. (II) 7142. °तं (adv.) संचित्य *sorgfältig gesammelt habend* Âçv. Gṛhj. 4,5,7. — 2) *reichlich ausgestattet mit* (geht im comp. voran): रत्नपट्ट° (सैन्य) MBh. 6,3327.

सुसत्कृत adj. 1) *schön zurechtgemacht, — geschmückt:* गामर्घ्यं स सुसत्कृतम् MBh. 5,7504. — 2) *sehr gastfreundlich aufgenommen, hoch geehrt* R. 1,8,19. 53,7. 2,107,1. — 3) *dem die letzte Ehre in gehöriger Weise erwiesen worden ist* R. Gorr. 2,74,30.

सुसत्त्र n. *ein wohl ausgestattetes Verpflegungshaus, — Hospiz* Kathās. 38,119.

सुसत्त्व adj. *von grosser Entschlossenheit, überaus beherzt* Kathās. 18, 140. 189. 313. 334. 66,109.

सुसत्या f. N. pr. der Gattin Ǵanaka's Kālikā-P. 37 im ÇKDr.

सुसनि adj. *freigebig;* s. सुसनिता.

सुसनितर् nom. ag. *ein freigebiger Spender* Ṛv. 3,18,5. 8,46,20.

सुसनिता (von सुसनि) f. *Freigebigkeit* Ṛv. 10,36,9.

सुसंतुष्ट adj. *sehr befriedigt* MBh. 3,14006. Spr. (II) 7109, v. l.

सुसंतोष adj. *leicht zu befriedigen* Spr. (II) 7109.

सुसंत्रस्त adj. *sehr erschrocken* R. 3,55,29.

सुसंदृश् adj. VS. Prât. 3,80. *schön anzuschauen* Ṛv. 1,82,3. 143,3. 5,57,4. भानु 7,9,4. 10,3. 79,1. राज्ञानो न चित्राः सुसंदृशः 10,78,1. die Sonne 158,5.

सुसंध adj. = सत्यसंध *seinem Versprechen getreu, sein Wort haltend* Kâm. Nîtis. 9,62.

सुसंधि s. सुषंधि.

सुसंनत adj. *wohlgezielt* AV. 3,25,2. 3.

सुसभेय adj. TS. Prât. 6,12. *im Rath und in der Gesellschaft gewandt* TS. 7,1,8,1.

सुसम adj. (f. आ) 1) *ganz eben, — glatt:* मार्ग Verz. d. Oxf. H. 31,*a*, 18. जिह्वा Varâh. Bṛh. S. 68,53. — 2) *besser als mittelmässig* Varâh. Bṛh. S. 20,9.

सुसमाप्त adj. अ° *unvollkommen* Nir. 6,9. 28.

सुसमाहित adj. 1) *wohl beladen:* Wagen Çat. Br. 14,7,1,42. — 2) *seine ganze Aufmerksamkeit auf einen Punkt richtend* M. 3,228. 7,219. MBh. 3,2077. Hariv. 992. 11058.

सुसमिद्ध adj. VS. Prât. 3,80. *wohl entflammt* Ṛv. 1,13,1 (सुष° SV.). 5,5,1. Çânkh. Br. 13,5,3. Gṛhj. 3,11. Kauç. 79. Kâtj. Çr. 25,14,9.

सुसमिध् s. 2. सुषमिध्.

सुसमुब्ध adj. *fest geknebelt* Ṛv. 1,158,5.

सुसमृद्ध adj. 1) *ganz vollkommen* AV. 9,6,40. Çat. Br. 4,1,5,10. — 2) *sehr reichlich, in sehr grosser Menge vorhanden:* °तेजस् adj. R. 2, 104,26. — 3) *sehr reich, — wohlhabend* M. 3,125.

सुसंपद् f. *Vollauf* Trik. 3,2,3.

सुसंपिष्ट adj. *ganz zertrümmert* Ṛv. 4,30,11.

सुसंपूर्ण adj. *reichlich angefüllt mit* (geht im comp. voran) MBh. 7,8533.

सुसंप्रस्थित m. N. pr. eines Mannes Lot. de la b. l. 2. Vjutp. 22.

सुसंप्रीत adj. *sehr erfreut* Bhaṭṭ. 17,28.

सुसंबद्ध adj. *fest verbunden:* कपोतपौ Spr. (II) 5106.

सुसंभव m. N. pr. eines Fürsten Burnouf, Intr. 533.

सुसंभृत् adj. *wohl zusammenfassend* TS. 1,1,2,2.

सुसंमत adj. *hoch in Ehren stehend* MBh. 5,7383.

सुसंमृष्ट adj. *gut geputzt* ṚV. 3,43,6. Platz, Wohnung MBh. 5,3058. 13,5876 (ed. Calc. सुसंसृष्ट). 6460 (beide Ausgg. सुसंसृष्ट). 6792. R. 2,96, 32. R. Gorr. 2,99,3. 5,16,39. 17,2.

1. सुसरण n. *leichtes Fortkommen:* दुर्गे चिद्रा सुसरणम् ṚV. 8,27,28.

2. सुसरण adj. *leicht zugänglich* (= सुप्राप Nīlak.): Çiva MBh. 13, 1173. सुशरण v. l.

सुसर्तु f. N. pr. eines Flusses ṚV. 10,75,6.

सुसर्व adj. *ganz vollständig* Çat. Br. 4,1,5,10.

सुसलिल adj. (f. आ) *gutes Wasser habend* R. 3,76,6.

सुसव AV. 3,20,6 Druckfehler für सुहव.

सुसवी s. सुषवी.

सुसस्य adj. VS. Prât. 3,80. TS. Prât. 6,12. *gut in Aehren schiessend:* कृषि VS. 4,10.

1. सुसह (6. सु + 1. सह) indecl. *gutes Zusammensein* ṚV. 10,191,4.

2. सुसह (6. सु + 2. सह) adj. *leicht zu ertragen* oder *Alles leicht ertragend:* Çiva MBh. 13,1166. = सौम्य Nīlak.

सुसहाय adj. *einen guten Gehilfen habend* M. 7,31. Spr. (II) 1254.

सुसाधन adj. *leicht zu beweisen;* davon °त्व n. nom. abstr. Sarvadarçanas. 119,12.

सुसाधित adj. 1) *gut in Ordnung gehalten, — erzogen:* स्त्री Spr. (II) 7100, v. l. — 2) *gut bereitet:* Speisen Lalit. ed. Calc. 262,4.

सुसाध्य adj. *leicht in Ordnung zu halten, — lenken, gefügig:* Weib Pańkar. 1,8,33.

सुसामन् s. 2. सुषामन्.

सुसायं n. *ein guter Abend* AV. 19,8,3. °म् adv. *am frühen Abend* Kâtj. Çr. 8,2,27.

सुसायक (?) Weber, Râmat. Up. 356, Çl. 20.

1. सुसार m. *der rothe* Khadira Râǵan. 8,26.

2. सुसार MBh. 7,672 fehlerhaft für ससार.

सुसारवत् n. *Krystall* Trik. 2,9,29.

सुसार्थवाह m. N. pr. eines Mannes Lot. de la b. l. 2. 303. Vjutp. 22.

सुसावित्र n. *gutes Wirken des* Savitar Pańkav. Br. 21,10,15. Kâtj. Çr. 23,3,1.

सुसिकता f. *Zucker* Râǵan. 14,99.

सुसिक्त adj. in der Bed. unterschieden von सुषिक्त P. 1,4,94, Schol.

सुसित adj. *sehr weiss, schneeweiss* Kathâs. 29,53. Pańkar. 3,7,31. 9,11. 11 8. 12,4 (सुषित).

सुसिद्ध adj. 1) *gar gekocht* s. u. सिक्थ 1). *fertig* Suçr. 1,164,11. — 2) *sehr wirksam, eine grosse Zauberkraft besitzend:* अगदा: Spr. (II) 4216 (oder *gut, — richtig zubereitet*). औषध 7046, v. l.

सुसिद्धार्थ adj. *der sein Ziel vollkommen erreicht hat* MBh. 3,3006.

सुसीम adj. (f. आ) *schön gescheitelt:* Weib Âçv. Gṛhj. 1,13,7. Gobh. 2,8,4. Pâr. Gṛhj. 1,11. Kauç. 24. 39. 76. Kaush. Up. 2,8. 10. hier und da सुशीमे (voc. f.) und सुसीमं st. सुसीमे geschrieben. Wenn die Lesart richtig sein sollte, ist auch AV. 3,17,3 hierher zu ziehen: *gute Furchen machend* (vom Pfluge); doch lesen VS. 12,71 und TS. 4, 2, 5, 6 सुशेव. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Bindusâra Burnouf, Intr. 359. Târan. 287. — 3) f. आ N. pr. der Mutter Padmaprabha's, des 6ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî, H. 39. — Vgl. सुषीम.

सुसुख adj. (f. आ) zur Erklärung von सुशेव Nir. 3,3. von सूमय 6,33. 1) *sehr angenehm, — behaglich:* सभा Hariv. 12661. °म् adv.: उवास तत्र सु° R. 1,10,36. 24,22. R. Gorr. 1,51,16. 4,20,13. Spr. (II) 244, v. l. सुसुख am Anf. eines comp. als adv.: सुसुखोषित R. 2,92,6. °दृश्येषु (so ist zu schreiben) *unter den Dingen, die man sehr gern sieht,* Pańkar. 1,1,78. — 2) *sich sehr behaglich fühlend* R. 3,15,23.

सुसुखिन् adj. = सुसुख 2) R. Gorr. 1,71,25.

सुसुखोदय adj. *grosses Wohlbehagen im Gefolge habend, — bewirkend:* देश R. Gorr. 1,31,20.

सुसुगन्ध adj. *überaus wohlriechend* MBh. 3,1739. Varâh. Bṛh. S. 48, 32. 60,10, v. l.

सुसुगन्धि adj. dass. MBh. 7,2920. R. 1,9,15. 7,75,3. Varâh. Bṛh. S. 54,122.

सुसुतम adj. zur Erklärung von सुषूतम Çat. Br. 3,9,4,5.

सुसुन्दर adj. *überaus hübsch* Açokâvad. 23.

सुसुरप्रिया f. *Jasmin* (*den Göttern überaus lieb*) Râǵan. 10,75.

सुसूक्ष्म 1) adj. (f. आ) *a) überaus fein, — klein, — unbedeutend:* Stoff, Gewand MBh. 1,5975. Kâlikâ-P. im ÇKDr. (unter सूक्ष्म). °तार Varâh. Bṛh. S. 11,44. रन्ध्र Spr. (II) 7143. Feuer 5100. शोक 6350. R. 2,60,8. — *b) überaus fein* vom Verstande MBh. 12,2222. — *c) sehr schwer zu fassen, — zu ergründen* Muṇḍ. Up. 1,1,6. सुसूक्ष्मार्थं शास्त्रम् R. 2,75,26 (79,8 Gorr.). — 2) m. oder n. *Atom* Verz. d. Oxf. H. 50,*b*,31.

सुसूक्ष्मपत्त्रा f. = अश्वमांसी *eine Narde* Dhanv. 3,32. — Vgl. सूक्ष्मपत्त्रा.

सुसूत्र adj. wohl doppelsinnig Verz. d. Oxf. H. 120,*b*,3.

सुसूयु s. सुषूयु.

सुसेन hier und da fehlerhaft für सुषेण.

सुसेवित adj. *wohl bedient:* नृपति Spr. (II) 7100.

सुसेव्य adj. *wohl einzuschlagen:* मार्ग Bhâg. P. 3,33,10.

सुसैन्धवी f. *eine schöne Stute aus dem Induslande* Kathâs. 121, 278.

सुसौभग n. *eheliches Glück* Bhâg. P. 6,19,23.

सुस्कन्दन m. *eine best. Pflanze,* = बर्बर Râǵan. 10,173. — Vgl. सुकुन्दन.

सुस्कन्ध adj. *einen schönen Stamm habend* Varâh. Bṛh. S. 55,6.

सुस्कन्धमार m. eines der vier *Versucher* (मार) bei den Buddhisten Vjâḍi beim Schol. zu H. 235.

सुस्तना und °नी adj. f. *schöne Brüste habend* P. 4,1,54, Schol. Vop. 4,17.

सुस्तम्भ m. *ein guter Pfeiler* Spr. (II) 351.

सुस्त्री f. *ein braves —, treues Weib* Spr. (II) 2795. Kathâs. 39,2. 166. 104,109. — Vgl. सौस्त्र.

सुस्थ adj. (f. आ) *dem es wohlgeht, gesund, sich behaglich fühlend, wohl auf, guter Dinge* M. 1,53. 4,142. 8,216. fg. MBh. 2,269. Hariv. 684. Suçr. 2,548,8. Sâṅkhjak. 65. R. 3,66,13. 4,13,9. 5,79,16. 6,23,31. 98, 7. Uttarar. ed. Cow. 16,13. Spr. (II) 2982, v. l. 4528, v. l. 4706. 5437. Khandom. 27. Sâh. D. 132,17. Verz. d. Oxf. H. 128,*b*,14. Mârk. P. 22, 27 (das Versmaass verlangt स्वस्थ). Pańkar. 2,2,73. Hit. 128,15. ° चित्त

adj. MBh. 9,343. °मानस adj. R. Gorr. 2,22,6. °वृत्त Suçr. 2,302,12. Kâm. Nîtis. 5,48. असुस्थशरीर adj. Çâk. Ch. 43,10. fg. सुस्थतर R. 6,36, 98. सुस्थ इन्दौ Jâgn. 1,80 giebt Stenzler durch *wenn der Mond glücklich steht* wieder; es ist aber wohl *der gesunde* d. i. *volle Mond* gemeint. Sehr häufig bietet die v. l. स्वस्थ.

सुस्थता (von सुस्थ) f. *ein Gefühl des Wohlbehagens, Gesundheit* Çabdak. im ÇKDr. सुस्थतामिता R. 6,26,23.

सुस्थय् (wie eben), °यति *Jmd zum Wohlbehagen bringen, — gesund machen* Bhatt. 3,33.

सुस्थल m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,590. vielleicht ist auch im gaṇa भर्गादि zu P. 4,1,178 सुस्थल st. सुस्थाल zu lesen.

सुस्थान n. *ein guter —, schöner Ort* Kathâs. 121,181. zugleich als musikalischer terminus Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 37.

सुस्थाल s. सुस्थल.

सुस्थित 1) adj. a) *eine feste Stellung einnehmend:* ब्रह्मन् R. Gorr. 2, 66,20. — b) *auf dem richtigen Wege befindlich, unschuldig:* यन्मां द्वि-षसि दोषेण वेदात्मानं च सुस्थितम् Hariv. 3080. — c) *dem es wohlgeht, sich behaglich fühlend, guter Dinge* R. 2,25,39. Mâlatim. 86,11. Kathâs. 27,19. 58,52. 124,51. Spr. (II) 3701. 3968. 7612. पुत्रं शय्यायां सुस्थितं विधाय Pańkat. 238,16. चेतस् R. 1,13,36 (सुष्ठित Schl.). अन्तरात्मन् 2, 73,23. Spr. (II) 4756. अ° 2821, v. l. — 2) m. N. pr. eines Daçapûrvin Wilson, Sel. Works 1,336. fg. — 3) n. (sc. वास्तु) *ein Haus, das nach allen vier Seiten eine Gallerie* (वीथिका) *hat*, Varâh. Bṛh. S. 53,21. — Vgl. सौस्थित्य.

सुस्थितत्व n. nom. abstr. zu सुस्थित 1) c); = निर्वृति Trik. 3,3,161.

सुस्थितंमन्य adj. *sich behaglich fühlend* Spr. (II) 6877, v. l.

सुस्थिति f. 1) *ein schöner Standort* Ragh. 8,36. — 2) *ein Gefühl des Wohlbehagens* Med. t. 120.

सुस्थिर 1) adj. (f. आ) *fest stehend, von langem Bestand, sehr dauerhaft:* देह Spr. (II) 20. ज्ञान Bhâg. P. 11,9,31. — 2) f. आ *eine best. Arterie* (oder *Ader*) Pańkar. 2,8,10. 14.

सुस्थिरंमन्य adj. *auf festen Füssen zu stehen meinend* Spr. (II) 6877.

सुस्थिरवर्मन् m. N. pr. eines Sohnes des Sthiravarman Hall in der Einl. zu Vâsavad. 52

सुस्थेय adj. n. impers. *leicht zu stehen* oder n. *ein leichtes Stehen:* सुस्थेयं क्षुरधारासु निशितासु — धारणासु तु योगस्य दुःस्थेयमकृतात्मभिः MBh. 12,11090.

सुस्ना m. *Lathyrus sativus* Râgan. im ÇKDr.

सुस्नात adj. *der durch ein Bad ganz rein geworden ist* Spr. (II) 7144. Bhâg. P. 4,27,2. insbes. nach Vollziehung eines Opfers Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. सौस्नातिक.

सुस्निग्ध adj. *schön glatt, — weich* Pańkar. 1,7,31. 3,5,7. कान्ति, छद Varâh. Bṛh. S. 51,2.

सुस्नुष adj. (f. आ) *eine gute Schwiegertochter habend* RV. 10,86,13.

सुस्पर्श adj. *angenehm bei der Berührung, sehr weich, — zart* Bhâg. P. 3,33,16. 11,7,60.

सुस्पष्टम् adv. *ganz offenbar* Râga-Tar. 7,954.

सुस्मित adj. (f. आ) *anmuthig lachend* H. 507.

सुस्रज् adj. *schöne Gewinde tragend* AV. 20,128,15. Çat. Br. 13,5,4,18.

सुस्रस adj. *leicht abfallend* AV. 7,76,1.

सुस्रोतस् adj. Ujjval. zu Uṇâdis. 4,222. m. oder f. N. pr. eines Flusses Hariv. 12827. सुश्रोणा die neuere Ausg.

सुस्वध m. pl. Bez. *bestimmter Manen* Hariv. 993; vgl. Verz. d. Oxf. H. 40,a,2.

सुस्वधा f. *Wohlergehen:* सुस्वधास्त्विति तान् (d. i. zu den Manen) वदेत् Mârk. P. 31,57.

सुस्वनम् adv. *laut:* रुद् R. Gorr. 2,57,31. प्र-क्रुश् 7,37,5,33.

सुस्वप्न m. *ein schöner Traum* Râga-Tar. 4,497. °दर्शनैः 5,473.

1. सुस्वर m. *ein richtiger Ton, — Accent* Çikshâ in Ind. St. 4,268. 270.

2. सुस्वर 1) adj. (f. आ) a) *eine schöne Stimme habend* MBh. 1,7056. R. 3, 23,16. *wohlklingend:* वीणा Kathâs. 106,25. पक्षिणां वाचः Varâh. Bṛh. S. 22,6. अन्तर Bhâg. P. 5,2,6. °म् adv.: गायति Spr. (II) 5367. — b) *laut:* वाच् Hariv. 5116. °म् adv.: प्राक्रुशत् MBh. 2,1814. प्ररुरोद 3,2947. 5, 6049. 7,2071. R. 1,46,19 (47,19 Gorr.). 2,29,26. 30,25. Mârk. P. 52,3. Bhâg. P. 4,28,47. 6,14,52. 9,10,25. 10,39,31. 44,44. — 2) m. a) *Muschel* Râgan. 13,125. — b) N. pr. eines Sohnes des Garuḍa MBh. 5,3599. — Vgl. सौस्वर्य.

सुस्वृक् adj. RV. 5,44,5 nach Sâj. = शोभनगमन oder शोभनस्तुतिक. — Vgl. स्वृक्.

सुस्वाद adj. (f. आ) *wohlschmeckend:* सागर Spr. (II) 5241. नद्यः Râga-Tar. 4,233.

सुस्वाप m. *tiefer Schlaf* H. ç. 88.

सुस्विन्न adj. *gut gedämpft:* शालि Karaka 1,15. Suçr. 1,230,3. चरु Schol. zu Kâtj. Çr. 338,6.

सुस्सल m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 7,1185. 1361. 1511 u. s. w. — Vgl. सौस्सल.

सुह्, सुह्यति Dhâtup. 26,21 (चक्यर्थे, शक्तौ, तृप्ति).

सुहणमुख N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,36.

सुहत adj. *gründlich zerschlagen, — erschlagen* Shadv. Br. 3,1. शास्त्रैर्हता नहि हता रिपवो भवन्ति प्रज्ञाहतास्तु रिपवः सुहता भवन्ति Spr. (II) 6437.

सुहन adj. *leicht zu schlagen, — erschlagen:* वृत्रा RV. 4,22,9. 7,25, 5. दस्यु 10,105,7. SV. Naig. 4,11.

सुहनु adj. *schöne Kinnladen habend;* m. N. pr. eines Asura MBh. 2,365.

सुहन्तु adv. *leichten Schlages:* त्वं वृत्राणि रन्धया सुहन्तु RV. 7,30,2. त्वं नि दस्युं चुमुरिं धुनिं चास्वापयो दभीतये सुहन्तु 19,4.

सुहय s. मखा°.

सुहर m. N. pr. eines Asura MBh. 1,2660. अहर ed. Bomb.

सुहल und °लि adj. P. 5,4,121.

सुहव 1) adj. (f. आ) a) *der sich leicht rufen lässt, gern hört:* तमिह इन्द्रं सुहवं हुवेम RV. 4,16,16. 7,93,1. पितेव चारुः सुहवः 3,49,3. 5, 46,7. हवे हवे सु° 6,47,11. 7,40,4. AV. 7,10,1. 20,4. VS. 19,61. — b) *schön anrufend:* सुहवेभिर्ऋक्वभिः शृणोतु RV. 10,64,4. स्तोम AV. 17, 1,11. प्राण Ait. Br. 2,21. — 2) n. *gelungene —, günstige Anrufung:* शं नो देवानां सुहवानि सन्तु RV. 7,35,3. AV. 19,7,2. 8,3. 7,48,1 (RV. v. l.). 11,1,26.

सुहविस् 1) adj. *der eine gute Opfergabe bereit hat* ṚV. 4,2,4. — 2) m. N. pr. eines Âṅgirasa Paṅkav. Br. 14,3,25. eines Sohnes des Bhumanju MBh. 1,3714. — Vgl. सौहविष.

सुहवीतुनामन् adj. *dessen Name* d. h. *Person sich leicht rufen lässt* ṚV. 9,85,6.

1. सुहव्य adj. (f. आ) *zur Anrufung geeignet:* सुष्टुति ṚV. 4,43,1.

2. सुहव्य adj. (सुहव्य nach gaṇa क्रत्वादि zu P. 6,2,118) *dessen Opfer gelingt* ṚV. 1,74,5.

सुहस्त 1) adj. *a) schönhändig* ṚV. 3,57,2. 5,42,12. 43,2. TS. 3,10, 8,4. — *b) geschickt mit der Hand:* गोदुह् ṚV. 1,164,26. Ṛbhu 4,33, 8. 35,3. 9. 7,35,12. Çâṅkh. Çr. 8,20,3. ṚV. 5,43,4. 9,97,37. 10,30,2. — 2) m. N. pr. *a)* eines Soma-Wächters VS. 4,27. — *b)* eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2737. 4549. 7,6938.

सुहस्तिन् m. N. pr. eines Daçapûrvin H. 34. Wilson, Sel. Works 1,336. fg.

सुहस्त्य 1) adj. *geschickt mit der Hand:* अध्वर्यु ṚV. 10,41,3. 1,64,1. आ धावत सुहस्त्यः (°स्त्याः) 9,46,4. 107,21 ist wohl सुहस्त्याः zu betonen. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi mit dem metron. Ghausheja, Liedverfassers von ṚV. 10,41, ṚV. Anukr.

सुहार्द् adj. 1) *der ein gutes Innere* d. h. *einen guten Magen u. s. w. hat:* Indra ṚV. 8,2,5. — 2) *gutherzig; vertraut, befreundet* (Gegens. दुर्हार्द्); nom. सुहार्द् AV. 2,7,5. यत्रे सुहार्दः सुकृतो मदन्ति 3,28,5. 6. 6, 120,3. 19,32,6. — Vgl. सुहृद्, सौहार्द, सौहार्द्य.

सुहास adj. (f. आ) *anmuthig lachend* Khandom. 112.

सुहासिन् adj. dass. uneig.: पुष्प° (तरु) Varâh. Bṛh. S. 51,2.

सुहिंस् adj. Declin. Vop. 3,153.

सुहित (हित = धित von 1. धा) 1) adj. = विहित Viçva im ÇKDr. *a) sehr passend, — angenehm:* खेभ्यः *den Sinnen* Nir. 3,13. 5,26. — *b) sehr heilsam, — erspriesslich:* वचस् R. Gorr. 1,10,1. — *c)* (*sich behaglich fühlend*) *vollkommen befriedigt* (insbes. durch den Genuss von Speise und Trank), *ganz satt, voll* H. 426. Viçva im ÇKDr. न सत्रा सुहित इव स्यात् Çat. Br. 1,6,3,31. पाययतैनत्सुहितं कुरुत 8, 3,9. 2,1,4,4. पशोः सुहितस्योत्तरः कुक्षिरुन्नततरो भवति 7,5,1,38. सुहितः सुखे शयने शयानः 11,5,3,4. Çâṅkh. Br. 10,1. Ait. Br. 3,39.47. गृहेषु सुहितो वसति 8,26. Lâṭj. 5,1,12. Kâtj. Çr. 2,1,10 (अ°). P. 2,2, 11. Varâh. Bṛh. S. 51,29. मत्स्यादनेन पुष्टः सुहितश्च Paṅkat. ed. orn. 41,5. Bei dieser Bed. könnte man auch an 1. धि denken. — 2) f. आ Bez. *einer der Zungen des Feuers* Gaṭâdh. im ÇKDr. — 3) n. *Sättigung, Fülle:* सुहिते मा धाः TS. 1,5,10,1. — Vgl. सौहित्य.

सुहिरण्य adj. P. 6,2,119, Schol. *schönen Goldschmuck tragend, — besitzend* ṚV. 1,125,2. 4,4,10. VS. 29,6.

सुहिरण्यव adj. dass. AV. 20,128,7. Çâṅkh. Çr. in Ind. St. 5,386.

सुहुत 1) adj. (f. आ) *a) richtig geopfert:* हविस् ṚV. 8,49,14. होत्रा VS. 7,15. AV. 6,71,1. 10,9,26. TS. 7,3,13,1. Kâtj. Çr. 25,9,6. मख R. ed. Bomb. 1,20,28. सुयज्ञ 7,83,6. — *b) dem richtig geopfert worden ist:* अग्रयः Bhâg. P. 8,18,31. Paṅkat. 182,17. — 2) n. *ein richtiges Opfer* Çat. Br. 14,9,4,24. Âçv. Çr. 2,2,15. Gṛhj. 1,10,23. °कृत् Çr. 2,2,15. °हुत् Gṛhj. 1,10,23.

सुहुताद् adj. *ein richtiges Opfer essend* ṚV. 9,71,4.

सुहू 1) adj. *gut —, schön rufend:* Zunge VS. 1,30. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Ugrasena Bhâg. P. 9,24,23.

सुहूति adj. v. l. AV. 7,4,1 für स्वभूति der VS. 27,33.

सुहृत्ता (von सुहृद्) f. *Freundschaft* R. 2,21,51. 5,90,6. Râǵa-Tar. 1,114.

सुहृत्त्व (wie eben) n. dass. R. 6,36,95. Kathâs. 10,20.

सुहृद् 1) m. *a) Freund*, auch *ein politischer Freund, Alliirter* (auch von Planeten) P. 5,4,150. AK. 2,8,1,12. 17. H. 714. 730. Halâj. 2,273. Lâṭj. 3,3,3. 9,8,6. Kauç. 27. 50. 53. 62. M. 7,32. 9,294. MBh. 3,1810. 2263. R. 2,39,35. Suçr. 1,111,18. 112,18. 118,20. Kâm. Nîtis. 1,16. Megh. 39. 77. 98. Ṛt. 1,27. Çâk. Ch. 141,4. Spr. (II) 844. 1131. 1345. 2608 (सुहृदो जनाः *befreundete Männer*). 4065. 4258. 7145. fgg. 7341. Varâh. Bṛh. S. 2,24. 9,39. 17,4. 19,18. Bṛh. 2,16. 19. 19,4. Laghuǵ. 2, 10. fg. Kathâs. 18,341. Bhâg. P. 3,23,6. 25,21. 5,10,9. 26. प्रिय° Vikr. 11,13. Hit. 14,21. सुहृज्जन R. 2,31,28. 82,30. सुहृन्मित्रम् cop. comp. Spr. (II) 6551. सुहृत्प्राप्ति Sâṁkhjak. 51. सुहृद्भेद Hit. 4,3. सुहृद्वध M. 11,56. 88. अ°, स° adj. compp. Spr. (II) 784. सुहृत्तम MBh. 1,7491. Spr. (II) 772, v. l. Bhâg. P. 1,9,20. 3,15,31. 4,30,21. 5,2,12. 7,2,34. 10,38, 20. 22. — *b)* Bez. *des 4ten astrologischen Hauses* Varâh. Bṛh. 11,6. Laghuǵ. 1,15. — 2) f. *Freundin* Gobh. 2,10,40. Kauç. 76. दुर्लभा च सुहृन्नारी Spr. (II) 2876, v. l. — Vgl. अ°, किं°, मधु°, वि°, सुहार्द्, सौहृद.

सुहृद m. = सुहृद् *Freund* oder = सुहृदय *gutherzig:* Çiva MBh. 13,1214.

सुहृदय adj. *gutherzig* AK. 3,1,3. अग्निर्वै देवानां सुहृदयतमः Ait. Br. 7,16. Kâṭh. 11,6. schlechte v. l. für सहृदय Spr. (II) 2999. — Vgl. सौहृदय.

सुहेमन्त m. *ein guter Winter* Çâṅkh. Gṛhj. 4,18. Pâr. Gṛhj. 8,2.

सुहोतृ und सुहोतृ m. 1) *ein guter Opferer* ṚV. 7,67,3. TS. 7,1, 8,1. ṚV. 8,92,12. — 2) N. pr. eines Sohnes des Bhumanju MBh. 1, 3714. des Vitatha Hariv. 1732. — Nach dem Schol. zu P. 5,4,158 adj. comp.

सुहोत्र m. 1) N. pr. verschiedener Personen: Bhâradvâǵa, Liedverfasser von ṚV. 6,31. fg. Bârhaspatja Ind. St. 3,244,*b*. aus Atri's Geschlecht Mârk. P. 118,24. — MBh. 3,987. Verz. d. Oxf. H. 52,*a*,28. ein Lehrer Wilson, Sel. Works 1,211. ein Fürst MBh. 1,224. 7,2184. fgg. 12,917. fgg. ein Kaurava 3,13249. ein Sohn Sahadeva's 1,3832. VP. 460. Bhâg. P. 9,22,30. Bhumanju's MBh. 1,3714. Bṛhatkshatra's Hariv. 1053. VP. 451. Kâṅkanaprabha's Hariv. 1416. VP. 398, N. 3. Kâṅkana's 398. Vitatha's Hariv. 1732. Sudhanvan's 1802. Sudhanus' VP. 455. Bhâg. P. 9,22,5. Kshatravṛddha's 17,2. VP. 406. N. pr. eines Daitja MBh. 12,8263. eines Affen R. 4,41,3. — 2) pl. Bez. *der Verehrer einer best. Form des Feuers* Verz. d. Oxf. H. 248,*b*,10. — Vgl. सौहोत्र, सौहोत्रि.

सुह्म m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 1,4221. 4453. 2,1029 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 1090. 1099. 8,236. Hariv. 4968. 12832. Ragh. 4,35. Varâh. Bṛh. S. 5,37 (°जनाः). 14,5. 16,1. P. 4,2,81, Schol. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. Daçak. 96,7. 142,4. H. an. 2,131. Med. dh. 3 (an den beiden letzten Stellen शुह्म geschr.). Zurückgeführt wird der Name des Volkes auf सुह्म einen Sohn des Dîrghatamas und der

Sudeshṇâ, der Gemahlin Bali's, MBh. 1,4219. 4221. VP. 444. Bhâg. P. 9,23,4. auf einen Sohn Kâṅkaneshudhi's = Bali in einer früheren Geburt Hariv. 1684. — Vgl. प्र° und सौह्म.

सुह्मक am Ende eines adj. comp. = सुह्म Hariv. 1692.

सुह्मनगर n. *die Stadt der* Suhma P. 6,2,89, Schol. — Vgl. सौह्मनगर.

सुह्वान zur Erklärung von सुह्व Nir. 11,31. 33.

1. सू (*in Bewegung setzen*) *veranlassen* u. s. w. s. 2. सु.

2. सू (= 1. सू) adj. in 1. सुषू. असुसू Kir. 15,5 so v. a. असून्प्रेरयति = बाण nach Mallin.

3. सू *zeugen, gebären* s. 4. सु.

4. सू (= 3. सू) m. *Erzeuger* RV. 1,146,5. VS. 18,7. f. *Gebärerin* RV. 1,32,9. zu vermuthen in der Stelle भर्तेव गर्भं स्वमिच्छवो धुः (स्वाम् zu sprechen सुवाम्) 5,58,7. In der späteren Sprache nur am Ende eines comp. in der Bed. *Vater, Mutter* oder *erzeugend* in übertr. Bed. P. 3,2,61. H. 5. कृतवीर्यसू m. *Vater des* Bhâg. P. 9,23,22. इन्द्रजित्सू Bhaṭṭ. 9,3. वेनसुवम् *die Mutter des* Bhâg. P. 4,13,47. व्यास° Trik. 3,3,222. बहुरत्न° adj. f. *erzeugend, hervorbringend* Ragh. 8,28. स्वर्णधातुसुवं गिरिम् Râǵa-Tar. 4,594. 604. — Vgl. अ°, अम्भः°, कर्ण°, काम°, कालिन्दी°, कुमार°, जीव°, दस्र°, देव°, धर्म°, नव°, पुत्र°, पूर्व°, बहु°, बिल्व°, बीज°, ब्रह्म°, भीष्म°, यम°, रत्न°, रुद्र°, विश्व°, वीर°, शत°, सकृत्सू, सत्त°, सत्तपुत्र°, सुधा°, सुमुख° und 2. सुषू.

सूक m. 1) *Wind.* — 2) *Pfeil.* — 3) *Lotusblüthe* H. an. 2,21. Med. k. 38. — 4) N. pr. eines Sohnes des Hrada Hariv. 217 nach der Lesart der neueren Ausg., मूक die ältere. — Vgl. देवसूकक्षेत्र in den Nachträgen.

सूकर 1) m. *a) Schwein, Eber* AK. 2,5,2. 10,23. Trik. 2,5,5. 3,3,96. H. 1281. 1287. Halâj. 2,71. 5,46. Râǵan. 19,29. RV. 7,55,4. AV. 2,27, 2. 5,14,1. 12,1,48. VS. 24,40. Khând. Up. 5,10,7. M. 3,241. 8,239. 298. 11,156. 12,55. Jâǵn. 3,207. MBh. 2,1882. 3,16039. Suçr. 1,74,14. Spr. (II) 1111. 4922. Varâh. Bṛh. S. 9,40. 33,28. 51,34. 55,20. Kathâs. 26,171. 61,101. Bhâg. P. 3,10,20. 11,36. 13,21. 33. 19,16. 31. 37. 8,10,11. Pańkar. 1,2,40. 2,2,68. Verz. d. Oxf. H. 92,*b*,7 v. u. Pańkat. 120,12. Hit. 34,20. दंष्ट्रा सूकरस्य wohl *eine best. Pflanze* Suçr. 2,120,16. Am Ende eines adj. comp. f. आ P. 4,1,14, Schol. Vielleicht in सू-कर *den Laut* sû *hervorbringend* zu zerlegen. Wird in dieser wie in den folgenden Bedd. und compp. häufig शूकर (hier und da auch in den Bomb. Ausgg.) geschrieben. — *b) eine Hirschart* Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — *c) Töpfer* Çabdar. im ÇKDr. — *d)* Bez. *einer best. Hölle* VP. 207. fg.; vgl. सूकरमुख. — 2) f. ई *a) Sau* Schol. zu P. 4,1,14. 63. Jâǵn. 3,256. R. 5,17,31. Spr. (II) 1111. Kathâs. 53,118. fg. अरण्य° 59,158. — *b) ein best. Vogel* Varâh. Bṛh. S. 86,37. — *c) Batatas edulis* Râǵan. 7,85. *Mimosa pudica* Çabdam. und Çabdar. im ÇKDr. — *d)* N. pr. einer Gottheit Kâlakakra 1,119. 3,151. 4,26. 5,15. — Vgl. यज्ञ°, वनशूकरी, सौकरीय.

सूकरक (von सूकर) 1) m. *eine Reisart* Varâh. Bṛh. S. 29,2. — 2) f. सूकरिका *ein best. Vogel* Varâh. Bṛh. S. 88,9. — 3) n. = सूकरनयन Varâh. Bṛh. S. 79,36.

सूकरकन्द m. *Batatas edulis* Râǵan. 7,86.

सूकरक्षेत्र n. N. pr. *eines heiligen Gebiets:* °माहात्म्य Verz. d. B. H. 144,8.

सूकरता f. nom. abstr. von सूकर *Schwein, Eber* M. 3,190.

सूकरदंष्ट्र und °क m. *eine gewisse schmerzhafte Entzündung und Röthung der Haut, mit Fieber verbunden,* Bhâvapr. 7.

सूकरनयन n. *Eberauge* als Bez. *eines Loches von best. Form im Zimmerholze* Varâh. Bṛh. S. 79,32. सूकरनयनं विषमं विवर्णमध्यर्धपर्वदीर्घं च (छिद्रम्) 34.

सूकरपदी gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139.

सूकरपादिका f. *eine best. Pflanze,* = कोलशिम्बी Râǵan. im ÇKDr.

सूकरपादी f. *eine best. Pflanze* Varâh. Bṛh. S. 54,48.

सूकरप्रेयसी f. *die Geliebte des Ebers* als Bez. *der Sau* und *der Erde* (die Vishṇu als *Eber* aus den Wassern zog) Kathâs. 124,221. 223.

सूकरमुख n. *Eberschnauze* als N. *einer Hölle* Bhâg. P. 5,26,7. 16; vgl. सूकर 1) *d*).

सूकरसद्मन् m. N. pr. eines Mannes P. 6,4,144, Vârtt. 1. — Vgl. सौकरसद्म.

सूकराक्रान्ता f. = वराहाक्रान्ता Çabdak. im ÇKDr.

सूकराक्षिता (von सूकर + अक्षि) f. *eine Deformität des Auges, welche durch eine Operation entstehen kann* (सूकरस्याधोदृष्टित्वम् Comm.) Suçr. 2,346,5.

सूकरास्या (सूकर + आस्य) f. N. pr. einer Gottheit Kâlakakra 3,134. 4.39.

सूकरिक *eine best. Pflanze* Varâh. Bṛh. S. 54,88.

सूकरिकावदान n. Titel einer *Legende* Burnouf, Intr. 39.

सूकरेष्ट (सूकर + 1. इष्ट) 1) adj. *den Schweinen lieb.* — 2) m. *die Wurzel von Scirpus Kysoor* (कशेरु) *Roxb.* Râǵan. im ÇKDr.

सूक्त (6. सु + उक्त) 1) adj. *wohl —, schön gesprochen, — recitirt:* सूक्तेन वचसा नवेन RV. 2,18,3. 1,36,1. 5,44,4. 9,90,6. AV. 20,127,4. VS. 18,5. सूक्तं सुशर्मणा वाक्यम् MBh. 4,984. 5,2663. Hariv. 8616. Verz. d. Oxf. H. 47,*a*,11 v. u. Bhâg. P. 4,1,26. 12,10,34. — 2) f. आ *Predigerkrähe* (*schön sprechend*, also adj. comp.) Trik. 2,5,22. — 3) n. *a) eine schöne Recitation, ein guter Spruch, ein schönes, — gutes Wort* RV. 2,6,2. सूक्तेभिर्गृणीमसि 1,42,20. 171,1. 7,29,3. इदं सूक्तं मरुतो जुषन्त 58,6. कारुर्वरते सूक्तैः 68,9. 8,44,2. 9,9,8. 10,61,26. VS. 21,61. ऋचां सूक्तं व्याचक्षाणाः Çat. Br. 13,4,3,3. 1,9,1,1 (parox.). आक्रुश्यो-ऽन्यसूक्तानि MBh. 8,2037. Hariv. 1398. Mṛkkh. 63,9. Ragh. 15,97. Spr. (II) 1548, v. l. 5072. 6330. 7137. सूक्तैस्तुष्टाव तं देवम् Kathâs. 55,179. 180 (= सुभाषित). Râǵa-Tar. 3,186. Prab. 20,11. Bhâg. P. 1,5,22. 3,7,15. 25,36. 4,22,17. 5,19,28. 9,14,33. सत्कवि° Pańkat. 266,5. ed. orn. 32,9. — *b)* in der technischen Sprache *der Hauptbestandtheil des* Çastra; bei den Comm. *das metrische* Veda-*Lied* Çâṅkh. Br. 14,1. 15,3. Ait. Br. 2,33. 3,11. सूक्तानि शस्यन्ते 4,21. 6,8. TS. 5,4,3,5. 7,1. 5,4. Çat. Br. 13,5,1,18. Lâṭj. 1,8,14. Kauç. 7. 8. 16. Âçv. Çr. 9,1,15. Gṛhj. 3,8,21. बह्वूनि दशतयीषु सूक्तानि Nir. 11,16. 4,6. RV. Prât. 15,14. fg. 17,20. 18,30. fg. सूक्तं वाब्द्दैवतं जपेत् M. 11,132. पौरुष 251. 260. Weber, Kṛshṇaǵ. 303. Vop. 6,75. Bhâg. P. 9,4,4. रवि° *Hymne an die Sonne* Mârk. P. 109,53. — Vgl. पुरुष°, बहु°, मत्स्य°, महा°, यम°, रात्रि°, राम°, रुद्र°, लक्ष्मी°, वामन°, विष्णु°, शान्ति°, साम°.

सूक्तभाज् adj. *ein Lied besitzend* d. h. *in einem Liede angerufen* Nir. 2,13. 7,13. 10,42. Bṛhadd. in Ind. St. 1,113.

सूक्तवाक n. (m. nach P. 2,4,29, Vârtt. 1) *das Aussprechen eines*

Spruches oder *Liedes, Recitation* ṚV. 10,88,7. 8. VS. 19,29. 21,61. TS. 2,6,9,5. TBr. 3,3,9,11. Çat. Br. 1,8,3,10. 18. 9,1,4. °कं कोता प्रतिपद्यते 2,5,2,42. Âçv. Çr. 1,9,1. 3,4,11. 5,3,11. 6,11,4. Weber, Nax. 2,317. 319. Bhâg. P. 5,21,17. — Vgl. सकृ°.

सूक्तवाक्य n. *ein guter —, schöner Spruch, ein gutes Wort* Bhâg. P. 5,1,10. 8,8,14. 11,26,16.

सूक्तवाँच् adj. *einen Spruch sprechend* u. s. w.: वरुणो ṚV. 5,49,5. TS. 3,3,2,2. Âçv. Çr. 1,9,1. Çat. Br. 1,9,1,4.

सूक्तानुक्रमणी f. *das Verzeichniss der* Sûkta (*Hymnen*) Bṛhadd. in Ind. St. 1,102.

सूक्ति (6. सु + उक्ति) f. *ein schöner Ausspruch, ein schönes Wort* Kâṭh. 34,5 in Ind. St. 3,477. उवाच परया सूक्त्या R. 2,109,1. Spr. (II) 1420. 1548. कवि° 1583. 2752. 3363. 7154. Verz. d. Oxf. H. 110,*a*,24. 120,*a*, 22. °रत्नाकर m. *eine Fundgrube für Perlen von schönen Aussprüchen* Sâh. D. 8,12. als Titel eines Werkes Verz. d. B. H. No. 721. fgg. °सहस्र n. desgl. Z. d. d. m. G. 27,100 (°साहस्र Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,42). — Vgl. अग्र्य°, सिद्धान्त°, कृव्य°.

सूक्तोक्ति (सूक्त + उ°) f. = सूक्तवाक VS. 8,25.

सूक्तोच्य (सूक्त + उ°) adj. *im* Sûkta *zu sprechen* TBr. 3,5,10,1. Âçv. Çr. 1,9,1.

सूक्ष्म Uṇâdis. 4,176. 1) adj. (f. आ) *a*) *fein, schmal, dünn, klein* AK. 3,2,11. H. 1427. an. 2,341. Med. m. 36. Halâj. 4,3. Faden Jâǵn. 2,179. Suçr. 1,93,15. Pańkar. 1,7,35. 2,4,25. Stoff, Gewand MBh. 2,1892. Hariv. 3595. R. 1,9,16. 2,37,7. 39,6. 3,52,9. Çârṅg. Saṃh. 1,4,18. Pańkar. 1,3,26. Haare MBh. 4,244. R. 3,49,3. 6,23,11. Bhâg. P. 4,21, 17. °वक्रकेशवाल (वाजिन्) Varâh. Bṛh. S. 66,1. सूक्ष्माणि पञ्च दशनाङ्गुलिपर्वकेशाः साकं त्वचा कररुहाश्च 68,87. 36. सूक्ष्मा सूक्ष्मेषु सत्तसु MBh. 5,3939. सूक्ष्मास्यपद्विक्रम Varâh. Bṛh. S. 86,9. Linie 68,49. Pfad Suçr. 1,184,18. Spr. (II) 6039. कार्यसिद्धिपथ Mâlav. 64. रजस् M. 8,132. पिष्टक Spr. (II) 394. Sand R. 1,2,7. अञ्जनचूर्ण R. Gorr. 1,36,16. Tropfen R. Schl. 2,74,14. Spr. (II) 2980. Çâk. 18. fg. बीजाङ्कुर Spr. (II) 5125. तन्तु 7156. स्पन्दन 7158. AK. 2,4,4,13. °तारक Varâh. Bṛh. S. 11,47. 20. कला Suçr. 1,18,20. न तस्य सूक्ष्ममप्यस्ति यद्गात्रे u. s. w. *die kleinste Stelle* MBh. 1,7694. मकृर्षयः etwa so v. a. *daumengross* 7,8728. *fein* von einem Tone AK. 1,1,2,2. H. 1410. गम्भीरसूक्ष्मया गिरा Pańkat. ed. orn. 53,8. सूक्ष्मतममानुनासिक्यम् (v. l. सूक्ष्मतरम्) so v. a. *kaum hörbar* Comm. zu TS. Prât. 17,3. अर्थ *das Kleinste, Unbedeutendste* Spr. (II) 275. एनस् M. 11,252. दोष R. 2,101,18. गुणाः प्रारम्भसूक्ष्माः प्रथिमानमापुः Ragh. 18,48. वर्ग Suçr. 2,275,13. प्रसङ्गाः Spr. (II) 7157. सूक्ष्मकार्यार्थदर्शिन् Ragh. 4,13. कलौ सूक्ष्मतरो धर्मः *sehr gering* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,176. im Gegens. zu दीर्घ so v. a. *kurz:* प्राणायाम Jogas. 2,50. — *b*) *fein* vom Verstande und seiner Thätigkeit: बुद्धि Kaṭhop. 3,12. R. 1,7,9. 5,76,15 (परम°). Kâm. Nîtis. 13,1. 2. धी 17,29. मति Vâsavad. 2,2. निश्चय MBh. 5,316. विनिश्चय R. 4,21,14. सूक्ष्मो विवादो विप्राणां स्थूलौ क्षात्रौ जयाजयौ MBh. 8,637. ज्ञान 13,1079. लोकस्य तर्कस्थानानि Kathâs. 24,103. वस्तुविचारणा Prab. 20,12. Suçr. 1,13,20. *fein* so v. a. *genau, präcis* Colebr. Alg. 87. — *c*) *fein* so v. a. *aller Wahrnehmung sich entziehend, unfassbar; nur der Idee nach vorhanden; atomartig:* सूक्ष्मार्थन्यायपुक्त MBh. 1,18. ये (अर्थाः) वा स्थूला ये च सूक्ष्मातिसूक्ष्माः Mârk. P. 23,46. प्रधानपुरुषात्तर Sâṃkhjak. 37. धर्म MBh. 2,1340. 3,13629. Spr. (II) 3263. 7155. धर्मस्य गतिः 5439. MBh. 3,13702. आत्मनो गतिः Bhâg. P. 6,16,61. कर्मन् R. 4,21,6. विधिचेष्टित Kâm. Nîtis. 12,28. अभ्युपाय Spr. (II) 4845. द्रव्यसूक्ष्मविपाक Bhâg. P. 7,15,50. वाच् Weber, Râmat. Up. 336. पुरुष Maitrjup. 2,5. Tattvas. 17. Ind. St. 1,385. 9,24. 164. रूपाणि Çvetâçv. Up. 5,12. Ind. St. 1,23,18. fg. M. 1,7. 16. fgg. 22. Jogas. 2,10. Varâh. Bṛh. S. 43,4. 75,4 (अति°). Verz. d. Oxf. H. 50,*b*, 36. fg. 51,*a*, N. 1. सूक्ष्माख्येश्वर Weber, Râmat. Up. 319. Bhâg. P. 3,26, 4. 4,24,35. 5,11,7. 16,3. 26,39. 8,4,20. 10,78,10 (°तर). Sarvadarçanas. 29,11. 54,19. 21. 55,10. 57,10. 76,11. देह 87,3. Bhâg. P. 8,19,10. शरीर Colebr. Misc. Ess. 1,245. 372. 418. Verz. d. Oxf. H. 226,*a*, 2 v. u. Bhâg. P. 2,10,34 (°तम). Weber, Nax. 2,314. °भूत Sarvadarçanas. 149, 4. 164, 17. — 2) m. (nach den Lexicographen) und n. *Atom, Urstoff; ein unfassbares Ding* H. an. Med. पञ्चतन्मात्राणां सूक्ष्माभिधानाम् Sarvadarçanas. 148,6. Sâṃkhjak. 39. fg. Jogas. 1,44. fg. सप्त (= महत्, अहंकार und पञ्च तन्मात्राणि Nîlak.) MBh. 13,1018. Mârk. P. 40,24. fg. Verz. d. Oxf. H. 230,*b*, 27. अर्थ° Bhâg. P. 3,8,13. = अध्यात्मन्, n. AK. 3,4,28,146. H. an. Med. m. Uṇâdik. im ÇKDr. unter सूक्ष्म. — 3) *eine best. rhetorische Figur* Verz. d. Oxf. H. 208,*b*,4. — 4) = कतक, n. H. an. m. Çabdar. im ÇKDr. n. = कैतव Med. m. = कतक Uṇâdik. im ÇKDr. (unter सूक्ष्म). *feiner Betrug* ist ursprünglich wohl überall gemeint. — 5) Bez. *des Lautes* ई Weber, Râmat. Up. 317. fgg. (am Ende eines adj. comp. f. आ). — 6) m. N. pr. eines Dânava MBh. 1,2533. 2654. Hariv. 201. — 7) f. आ Bez. verschiedener Pflanzen: = यूथिका Çabdać. im ÇKDr. = करुणी Râǵan. 10,107. = क्षुद्रैला und वालुका Râǵan. im ÇKDr. — 8) सूक्ष्मम् adv. *fein* so v. a. *scharf* (hinsehen) Uttarar. 114,4 (154, 10). — Vgl. काशिक°, भूत° (auch Bhâg. P. 2,2,30. 3,5,31. 8,11. 21,20. 27,14. 4,24,34), मक्ा°, सर्व°, सु°, सौक्ष्म्य.

सूक्ष्मकृशफला m. = मध्यमजम्बुवृत्त Ratnam. im ÇKDr.

सूक्ष्मघण्टिका f. *die kleine* Ghaṇṭikâ Râǵan. 4,69.

सूक्ष्मचक्र n. *ein best. Diagramm* Verz. d. Oxf. H. 88,*a*,35.

सूक्ष्मजातक n. Titel eines Werkes des Varâhamihira, = स्वल्पजातक Verz. d. Oxf. H. 329,*a*, No. 780.

सूक्ष्मटिक्क m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,524. — Vgl. बृहट्टिक्क.

सूक्ष्मतण्डुल 1) m. *Mohn* Râǵan. 4,166. — 2) f. आ *langer Pfeffer* Râǵan. im ÇKDr. तीक्ष्णतण्डुला unsere Hdschr. 6,12.

सूक्ष्मता f. nom. abstr. zu सूक्ष्म 1) *c*): परमात्मनः M. 6,65. Verz. d. B. H. No. 614.

सूक्ष्मतुण्ड m. *ein best. beissendes Insect* Suçr. 2,258,5.

सूक्ष्मत्व n. = सूक्ष्मता Ind. St. 9,125. 133. Bhag. 13,15. धर्मस्य MBh. 1,7262.

सूक्ष्मदर्शिता (von °दर्शिन्) f. *Scharfsichtigkeit* (des Geistes) Mâlav. 21,17.

सूक्ष्मदर्शिन् adj. *scharfsichtig* (vom Geist) H. 344. Halâj. 2,218. Kaṭhop. 3,12. MBh. 13,611. 3057.

सूक्ष्मदल 1) m. *Senf* Râǵan. 9,157. — 2) f. आ *Alhagi Maurorum Tournef.* Râǵan. 4,54.

सूक्ष्मदारु n. *eine dünne Planke, Brett* Trik. 2,4,4.

सूक्ष्मदृष्टि f. *ein scharfer Blick:* °दृष्ट्या वीक्षते चक्षुः Pańkat. 62,12.

सूक्ष्मनाभ m. ein N. Vishṇu's H. ç. 71.

सूक्ष्मपत्त्र 1) m. Bez. verschiedener Pflanzen: = कुकुरुन्द, कुकुरबन्ध, कुकुरद्रु (vgl. कुक्कुरद्रु) Dhanv. 4,69. Nigh. Pr. *eine Art Fenchel* oder *Kümmel* (वनजीर) Râǵan. 6,67. = सुरपर्ण 10,175. *rother Reis* und *eine Art Zuckerrohr* (रक्तेक्षु) 14,86. = देवसर्षप, लघुबदर und वनबर्बरी Râǵan. im ÇKDr. = वावल (?) Çabdaḱ. im ÇKDr. — 2) f. आ *Asparagus racemosus* Râǵan. 4,119. = वृद्धदारु 3,106. — 3) f. ई = अश्वमांसी Râǵan. 12,103. — 4) n. *Koriander* Râǵan. 6,37.

सूक्ष्मपत्त्रक 1) m. = वनबर्बरिका Râǵan. 10,164. — 2) f. °पत्त्रिका = शताह्वा Râǵan. 4,12. = शतावरी, लघुब्राह्मी, क्षुद्रोपादकी, दुरालभा und आकाशमांसी Râǵan. im ÇKDr.

सूक्ष्मपर्णा f. = शणपुष्पी Râǵan. 4,69. = डोडी 187. = जीर्णफञ्जी Râǵan. im ÇKDr.

सूक्ष्मपर्णी f. *eine best. Pflanze,* = रामदूती Çabdaḱ. im ÇKDr.

सूक्ष्मपिप्पली f. = वनपिप्पली Râǵan. 6,20.

सूक्ष्मपुष्पी f. = यवतिक्ता Râǵan. 3,65.

सूक्ष्मफल 1) m. = भूकर्बुदार Râǵan. 11,208. — 2) f. आ = भूम्यामलकी Ratnam. 55.

सूक्ष्मबदरी f. = भूबदरी Râǵan. 11,145.

सूक्ष्मबीज m. *Mohn* Râǵan. 4,166.

सूक्ष्ममक्षिका f. *Mücke* Râǵan. 19,132.

सूक्ष्ममूला f. = जयन्ती Râǵan. 4,133.

सूक्ष्मलोभक n. (sc. स्थान) Bez. *der 10ten unter den 14 Stufen, die nach dem Glauben der* Ǵaina *zur Erlösung führen,* Verz. d. Oxf. H. 397,*a*,13.

सूक्ष्मवल्ली f. = ताम्रवल्ली Râǵan. 3,110. = जतुका (जतुका ÇKDr.) 115. = कारवल्ली 7,179.

सूक्ष्मशर्करा f. *feiner Sand* Râǵan. 13,141.

सूक्ष्मशाक m. = वर्वूर Râǵan. 8,40.

सूक्ष्मशाख m. = जालवर्वूर Râǵan. im ÇKDr.

सूक्ष्मशालि m. *eine Reisart* Râǵan. 16,20.

सूक्ष्मशिरस्क adj. *kleinköpfig*, Spitzname eines Buddhisten Verz. d. Oxf. H. 250,*a*,32.

सूक्ष्मषट्चरण m. *ein best. Insect,* = पक्ष्मयूक Râǵan. im ÇKDr.

सूक्ष्माक्ष (सूक्ष्म + अक्ष) adj. *scharfsichtig* (Geist); davon nom. abstr. °ता (सूक्ष्मेक्षिता vielleicht richtiger) Râǵa-Tar. 1,352.

सूक्ष्मेक्षिका f. *Scharfsichtigkeit* Râǵa-Tar. 6,67. wohl fehlerhaft für सूक्ष्मेक्षिता nom. abstr. von सूक्ष्म + ईक्षिन्.

सूक्ष्मैला (सूक्ष्म + एला) f. *kleine Kardamomen* (auch *die Pflanze*) Ratnam. 117. Varâh. Bṛh. S. 27,4. 77,12.

सूक्ष्म्य Varâh. Bṛh. 8,16 wohl nur fehlerhaft für सूक्ष्म.

सूखर m. pl. N. einer Çiva'itischen Secte Wilson, Sel. Works 1,32.236.

सूच् s. सूचय्.

सूचँ Uṇâdis. 4,93 (eher सूची gemeint). gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. m. = दर्भाङ्कुर Uǵǵval.

सूचक (von सूचय्) 1) adj. (f. सूचिका) *a) Etwas andeutend, verrathend, zu wissen thuend* H. an. 3,108. fg. Med. k. 168. die Ergänzung im gen. Râǵa-Tar. 4,263. im comp. vorangehend: माहात्म्यबल° (भुजनिःस्वन) MBh. 1,5373. Mârk. P. 40,30. Kathâs. 1,37. 21,5. 23,54. 25,71. 53,59. 74,142. Sâh. D. 284. Râǵa-Tar. 1,336. 3,77. Bhâg. P. 1,16,14. 4,23,28. Vop. 26,219. Verz. d. Oxf. H. 145,*b*,6. Kull. zu M. 7,63. Schol. zu P. 5,1,38. zu Çâk. 15. zu TS. Prât. 1,7. zu Bhaṭṭ. 1,27. *hinweisend auf* (acc.) Hariv. 15094 (die Lesart steht nicht fest). — *b) angeberisch, verrätherisch:* वाक्य Karaka 1,7. — 2) m. *a) Angeber, delator* AK. 3,1,47. 3,4,18,130. Trik. 3,3,47. H. 380. H. an. Med. Vârtt. zu P. 3,2,13. M. 4,71. 11,50. Jâǵń. 3,211. MBh. 13,1634 (परेषाम्). R. Gorr. 1,6,15. Karaka 1,7. Varâh. Bṛh. S. 16,19. 69,35. — *b) Schauspieldirector* (als *Ankündiger* des zu spielenden Stückes) H. 330. — *c) Hund* Trik. H. ç. 180. H. an. Med. *Katze* und *Krähe* (vgl. Z. d. d. m. G. 27,96, Çl. 236) Med. — *d)* = बुद्ध, सिद्ध und पिशाच Çabdar. im ÇKDr. — *e) Nadel* (vgl. सूचि) Med. Schol. zu Kâtj. Çr. 696,6. — *f) eine Reisart,* = सूक्ष्मशालि Râǵan. 16,20. — *g) Geländer, Brustwehr* Vjutp. 132. — Vgl. तोय°, नक्षत्र° (auch VP. 2,6,18), भ°, विष°, सोचक्य.

सूचन 1) adj. (f. ई) *verkündend;* s. शुभसूचनी. — 2) f. आ und n. *Andeutung, das Zuwissenthun:* अङ्गानां सूचनाखिला Sâh. D. 312. सूत्र = सूचनाकारिग्रन्थ H. an. 2,469. = शास्त्रादिसूचनाग्रन्थ Med. r. 99. हस्ताद्यैरर्थसूचना AK. 3,4,8,35. n. Suçr. 1,9,1. Sâh. D. 123,22. 124,1. सूत्रं सूचनकृत् H. 254. in comp. mit seiner Ergänzung R. 5,28 in der Unterschr. Kathâs. 15,148. 102,149. Verz. d. Oxf. H. 14,*b*,32. unbestimmt ob f. oder n. Kull. zu M. 2,151. Schol. zu Kap. 1,133. n. = गन्धन AK. 3,4,18,117. Trik. 3,2,20. Halâj. 5,84. Siddh. K. zu P. 1,2,15 (hier *Angeberei;* vgl. Vop. 23,19. 25). f. dass. und = अभिनय H. an. Med. = दृश् H. an. = दुष्ट (दृष्टि ÇKDr. nach ders. Aut. und nach Viçva) Med. — 3) f. आ *das Durchstechen* H. an. Med. — 4) f. ई *kurze Inhaltsangabe* H. 258.

सूचनीय (wie eben) adj. *anzudeuten* Sâh. D. 137,11.

सूचय् (vgl. सूचि 8), °यति Dhâtup. 35,21 (पैशुन्ये). *andeuten, verrathen, ankündigen, kenntlich machen:* यच्चैवमस्यात्मनो महिमानं सूचयसि Maitrjup. 3,1. तव त्रीणि प्रमाणानि धैर्यमाकृतिः। सूचयन्ति परं तेज भस्म च्छन्नमिवानलम्॥ R. 4,9,105. Mṛkkh. 15,2. सारङ्गास्ते सूचयिष्यन्ति मार्गम् Megh. 21. Spr. (II) 3538. 4756. 5444. 6032. Varâh. Bṛh. S. 95,45 (med.). Kathâs. 18,25. 46,147. 49,181. 108,7. 109,94 (सूचयन्त इ° zu lesen). Bhâg. P. 5,8,20. 10,68,54. Verz. d. Oxf. H. 160,*b*, N. 265,*b*,29. 269,*b*,39. Schol. zu TS. Prât. 14,5. zu Kap. 1,126. अदृप्ता यः शपन्तमसूसुचत् Bhâg. P. 4,5,20. pass.: गत्युत्कम्पादलकपतितैर्यत्र मन्दारपुष्पैः u. s. w. नैशो मार्गः सवितुरुदये सूच्यते Megh. 68. मन्त्रो न सूच्यते Ragh. 17,50. प्रस्निग्धाः क्वचिदिङ्गुदीफलभिदः (*als solche*) सूच्यन्त एवोपलाः Çâk. 14. Vikr. 6. तेजसा लक्षणैश्चैष महाराजेति सूच्यते Kathâs. 58,17. 101,290. Bhâg. P. 7,4,36. असूचि Nalod. 2,6. in der Bühnensprache *Etwas andeuten, darstellen, dem Zuschauer zu verstehen geben:* दक्षिणाक्षिस्पन्दम् Mṛkkh. 97,14. 111,1. निमित्तम् Çâk. 8,17. 63,11. 101,14. Vikr. 7,4. कोकिलरवम् Çâk. 52,11. भयम् 75,2, v. l. partic. सूचित (auf सूच zurückgeführt gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36) *angedeutet, verrathen, kenntlich gemacht durch* (instr. oder im comp. vorangehend): पन्थानं नक्षत्रगणसूचितम् MBh. 1,5876. भूमिष्ठो (*dadurch dass er auf dem Erdboden stand*) नैषधश्चैव निमेषेण च सूचितः 3,2216. पिशुनानेन सूचिता 2702. 2706. 4,1405. 13,4050. Hariv. 2064. R. 2,96,42 (105,41 Gorr.). 6,101,28. Kumâras.

4,14. 6,26. Ragh. 3,13. 5,43. Çâk. Ch. 31,17. Mâlav. 29. 80. Kir. 5,12. Spr. (II) 3807. 5440. Z. d. d. m. G. 27,96. Kathâs. 35,95. 43,244. 44, 19. 46,142. 69,149. 75,80. 113. 93,8.15. 104,206. Râǵa-Tar. 3,230. 4,389. Bhâg. P. 1,18,20. 5,16,2. 8,9,24. 10,16,17. Verz. d. Oxf. H. 51, b, 37. 99, a, No. 153. 265, b, 38. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6, 543,9. Sâj. zu Ṛv. 1,6,5. Schol. zu Ǵaim. 1,1,2. zu Naish. 22,43. सूचितवान् st. des verbi finiti Verz. d. Oxf. H. 265, b, 27. — intens. सोसूच्यते Pat. zu P. 3,1,22. Vop. 20,1.3.

— अभि dass.: अमन्यत नलं प्राप्तं कर्मचेष्टाभिसूचितम् MBh. 3,2939.

— उप dass.: शरीरलिङ्गैरुपसूचितो ऽयं मूर्धाभिषिक्तस्त्विति मे मनोगतम् MBh. 4,220. — Vgl. उपसूचक in den Nachträgen.

— प्र dass.: नार्थं राजा प्रसूचयेत् MBh. 12,4384.

— सम् dass.: संयोगो हि वियोगस्य संसूचयति संभवम् Spr. (II) 6625. Varâh. Bṛh. S. 46,2. Mârk. P. 30,25. Kathâs. 30,83. संसूच्य Spr. (II) 1938. संसूच्यते Ṛt. 4,12. partic. संसूचित Bhâg. P. 1,5,32. 2,2,12. Verz. d. Oxf. H. 129, a, 7. Pañkat. 158,7. — Vgl. संसूचक fgg.

सूचयितव्य (von सूचय्) adj. *ausfindig zu machen:* इतो गतेति कथं मया खलु तत्रभवती सूचयितव्या Vikr. 57,5.

सूचि॑ und सू॑ची f. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,93. 138. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. AK. 3,6,1,8. 1) *Nadel* Nir. 11,31. Trik. 3,3,79. H. 911. an. 2,61. Med. k. 12. Viçva beim Schol. zu Vâsavad. 21. Ṛv. 2,32,4. VS. 23,33. TBr. 3,9,6,4. Ait. Br. 3,18. Çat. Br. 13,2,10,2.3. Kâtj. Çr. 20,7,1. Suçr. 1,26, 8. 252,8. 370,19. MBh. 3,1378. यावद्धि सूच्यास्तीक्ष्णाया विध्येदग्रेण मारिष। तावदप्यपरित्याज्यं भूमेर्नः पाण्डवान्प्रति ॥ MBh. 5,2312. 4258. Spr. (II) 311. 6811. 7159. Varâh. Bṛh. S. 21,15. सूचीभेद्य (doppelsinnig) मणीनाम् Vâsavad. 20,2. यस्य वज्रमणेर्भेदे भिद्यन्ते लोहसूचयः Bâlarâm. bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,138. त्राणे तुल्येव (so ed. Bomb.) सूचिना (nicht fem.!) R. 2,75,16. सूच्या स्पृशसि लोचने 3,53,50. सूच्याग्रयं कर्म Varâh. Bṛh. 27 (25),7. सूचीवानकर्माणि (सूचीकर्मन् Comm. zu Bhâg. P. 10,45,36) unter den 64 Künsten Verz. d. Oxf. H. 217, a, 8. गीतानि श्रुतिसूचयः für einen von der Geliebten Getrennten Kathâs. 104,75. °भेद्य *so dicht, dass man eine Nadel durchstechen kann,* von einer Finsterniss Megh. 38. Hit. 98,22. असूचीसंचार *so dicht, dass eine Nadel nicht hindurchgehen kann:* तमस् Spr. (II) 785. ङ्गनाः Râǵa-Tar. 8,980. तपनीय° zum Auftragen von Salben Pañkar. 3,13,20. *chirurgische Nadel* Suçr. 1,26,15. 17. 54,17. 94,2. 2,103,7. *Magnetnadel* Kaṇ. 5,1,15. — b) *Nadel* so v. a. *ein spitzer Gegenstand* überh. Trik. Ratnak. im ÇKDr. मृणाल° Mṛkkh. 91,2. कुश° Ragh. 13,43. Çâk. 89. शूल° Bhâg. P. 4,5, 10. श्वावित् so v. a. *Stachel* Halâj. 2,78. Karaka 8,16. केतकैः°भिन्नैः (vgl. सूचिपुष्प = केतक) so v. a. *Staubfäden* Megh. 24. Ṛt. 2,24. कः करं प्रसारयेत्पन्नगरत्नसूचये Kumâras. 5,23. पञ्चसूचि adj. P. 1,2,50, Schol. — 3) *eine best. Heeresaufstellung* M. 7,187. 191. MBh. 7,2674. 3113. Kâm. Nîtis. 18, 48. 19,40. 44. — 4) *ein kleiner Thürriegel* H. 1005. — 5) *the triangle formed by the produced flanks of the tetragon; the section of a cone or pyramid* Colebr. Alg. 303. — 6) *corrected diameter of the earth* (nach Burgess) Sûrjas. 4,5. — 7) *Gesticulation* H. an. Med. Viçva a. a. O. *eine Art Tanz* Trik. *quidam coeundi modus* H. an. Viçva a. a. O. — 8) *Inhaltsverzeichniss:* °पत्त्र häufig in indischen Ausgaben; vgl. सूचय्. — 9) = दृष्टि ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut. — 10) N. pr. Verz. d. B. H. 190. — Hier und da fehlerhaft शू° geschrieben. शूचीजटिललालसान् MBh. 7,3383 fehlerhaft für अशुचीन् जटिलाननान्, wie die ed. Bomb. liest (hiernach ist das in den Nachträgen unter जटिल Gesagte zu verbessern). — Vgl. आस्तवज्र°, कर्ण°, ख°, चक्षु°, जल°, दल°, पत्त्र°, मक्ता°, वज्र°, सौचिक.

सूचिक (von सूचि) 1) m. gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128. = सौचिक *Schneider* Çabdar. im ÇKDr. Vjutp. 96. Varâh. Bṛh. S. 10,9. — 2) f. आ a) *Nadel* und *Elephantenrüssel* (vgl. °धर) ÇKDr. und Wilson. — b) *Pandanus odoratissimus* Dhanv. 4,133. — c) N. pr. Verz. d. B. H. 190 (शुचिका die Hdschr.; daneben aber सूची). einer Apsaras (vgl. शुचिका) Vjâḍi beim Schol. zu H. 183.

सूचिकाधर m. *Elephant* H. ç. 174. Çabdam. im ÇKDr.

सूचिकाभरण m. (sc. रस) *eine best. Mixtur* Verz. d. B. H. No. 963.

सूचिकामुख m. *Muschel* Hâr. 110.

सूचिकुलाय् (von सूचि + कुल), °यते *wie lauter Nadeln erscheinen:* माला Spr. (II) 2246.

सूचिगृह्नक n. *Nadelbüchse* Vjutp. 196. 208.

1. सूचित s. u. सूचय्.

2. सूचित (6. सु + उचित) adj. *sehr geeignet, — passend* Nalod. 2,6.

सूचिता f. nom. abstr. von सूचि *Nadel* ebend.

सूचिन् (von सूचय्) m. *Angeber, delator* MBh. 5,1227. 13,4278. VP. 2, 6,21. = दुष्टसाक्षिन् H. ç. 153.

सूचिपत्त्रक (so ÇKDr., °पत्त्रिक unsere Hdschrr.) m. *Marsilea quadrifolia* Râǵan. 4,50.

सूचिपुष्प m. *Pandanus odoratissimus* Ǵatâdh. im ÇKDr. — Vgl. सूची°.

सूचिमल्लिका f. = नवमालिका Râǵan. 10,93.

सूचिरोमन् m. *Schwein, Eber* Hâr. 82. — Vgl. सूची°.

सूचिवदन m. 1) *Viverra ichneumon.* — 2) *Mücke* Râǵan. im ÇKDr.

सूचिवक्त्र (von सूचि) m. ein N. Garuḍa's Çabdar. im ÇKDr.

सूचिशालि m. = सूक्ष्मशालि Râǵan. 16,20.

सूचिसूत्र n. *ein Faden zum Nähen* H. 911. सूची° v. l.

सू॑चीक (von सूची) m. *ein stechendes Insect* Ṛv. 1,191,7.

सूचीकपिश adj. Bez. *einer Art von verbotenen Pfeilen* MBh. 7,8639.

सूचीखात *a pyramid or cone* Colebr. Alg. 97.

सूचीदल m. *Marsilea quadrifolia* Râǵan. 4,51.

सूचीपङ्क्ति Verz. d. Cambr. H. 77.

सूचीपत्त्र 1) m. *eine Art Zuckerrohr* Suçr. 1,187,4. °क desgl. 186,15. — 2) f. आ = गण्डदूर्वा Râǵan. 8,116.

सूचीपदी f. gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139.

सूचीपद्म *eine best. Truppenaufstellung* MBh. 7,3110 (शू° ed. Calc.).

सूचीपाश m. *Nadelöhr* Suçr. 2,316,3.

सूचीपुष्प = सूचिपुष्प Hâr. 92. Ratnam. 251.

1. सूचीमुख n. 1) *Nadelspitze* Suçr. 1,259,2. Sâh. D. 249,4. °मुखाग्र n. dass.: तमसि सूचीमुखाग्रसंभेद्ये Spr. (II) 4084. — 2) *eine best. Hölle* Bhâg. P. 5,26,7. 36.

2. सू॑चीमुख 1) adj. (f. ई) a) *einen Mund* (*Schnabel* u. s. w.) *so spitz wie eine Nadel habend* AV. 11,10,3. Verz. d. Oxf. H. 340, b, 15 (सुची° gedr.). चाटका Pañkat. I,437 (vgl. Hit. Comm. S. 134). — b) *spitz wie*

eine Nadel, wie eine Nadel spitz zulaufend: अनीक MBH. 6,699. 12, 3729. व्यूह 6,3395. 3411. योनि so v. a. *zu eng* KARAKA 1,19. ÇÂRÑG. SAMH. 1,7,102; vgl. सूचीवक्त्र. — 2) m. *a) eine Art* Kuça-*Gras* RÂGAN. 8,93. — *b) Mücke* oder *ein anderes stechendes Insect* SUÇR. 2,288,9. — *c) Vogel* oder *ein best. Vogel:* दुष्टास्ते पूयनिर्यासभुजः सूचीमुखास्तु ते । जायन्ते गिरिवर्ष्माणः MÂRK. P. 14,54. *ein best. Vogel* oder N. pr. eines Vogels KATHÂS. 60,208.fgg. PANKAT. 93,4. Spr. (II) 3578. — *d) eine best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 202,*a*,7. — 3) n. *a) Diamant* H. 1065. — *b) eine Art Pfeil* oder *eine andere spitze Waffe* ÇÂRÑG. PADDH. 80,64 (nach AUFRECHT, HALÂJ. Ind. unter आराग्र).

सूचीरोमन् m. = सूचिरोमन् TRIK. 2,5,5.

सूचीवक्त्र 1) adj. (f. आ) *spitz wie eine Nadel:* योनि so v. a. *zu eng* BHÂVAPR. 7. SUÇR. 2,396,15. 397,14; vgl. unter सूचीमुख 1) *b*). — 2) m. N. pr. *a*) eines Wesens im Gefolge Skanda's MBH. 9,2574. — *b*) eines Asura HARIV. 12942.

सूचीसूत्र s. सूचिसूत्र.

सूच्छ्रित (6. सु + उ°) adj. *schön aufgerichtet:* °ध्वज R. 2,43,10.

सूच्य (von सूचय्) adj. *anzudeuten, was angedeutet wird* SÂH. D. 305. HALÂJ. 1,94.

1. सूच्यग्र (सूचि + अग्र) n. *Nadelspitze:* °विद्ध PANKAT. 62,9. रूपं च ते न पश्यामि सूच्यग्रमपि निन्दितम् MBH. 1,3410. सूच्यग्रेणापि यद्भूमेरपि भिद्येत (so ed. Bomb.) — तन्मात्रमपि चेन्मह्यं न ददाति पुरा 9,1305. सूच्यग्रं नात्यजः पूर्वम् *so viel Land als eine Nadelspitze einnimmt* 1807. सूच्यग्रभेद्यमपि भूमितलं न तेषाम् Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,548,2.9.

2. सूच्यग्र 1) adj. *spitz wie eine Nadel.* — 2) m. *Dorn* AK. 3,4,1,18.

सूच्यग्रस्थूलक m. *Saccharum cylindricum Roxb.* RATNAM. 311.

सूच्यास्य (सूचि + आ°) 1) adj. *ein Spitzmaul* u. s. w. *habend* und *spitz wie eine Nadel.* — 2) m. *a) Ratze* H. 1300. — *b) Mücke* RÂGAN. 19,132. — *c) eine best. Stellung der Hand* (oder *Hände*) Verz. d. Oxf. H. 86, *a*,28. 202,*a*,7. 33.

सूच्याह्व (सूचि + आह्वा) m. *eine best. Gemüsepflanze,* = सितावर RÂGAN. im ÇKDR.

1. सूत partic. *veranlasst, angetrieben, gesandt* u. s. w. s. u. 2. सु und vgl. नृषूत.

2. सूत 1) adj. *geboren habend* s. u. 4. सु und vgl. सुषूत. सूता *Tochter* PANKAT. 181,5 fehlerhaft für सुता. — 2) *Quecksilber* AK. 2,9,100. TRIK. 3,3,189. H. 1050. H. an. 2,208. MED. t. 72. RÂGAN. 13,112. ÇÂRÑG. SAMH. 3,11,94. 12,51. 13,93. SARVADARÇANAS. 99,13. KÂLAKAKRA 1,154. 4,224. भस्मसूतकरण Verz. d. B. H. No. 995. — Vgl. बद्ध°.

3. सूत m. 1) *Wagenlenker, Stallmeister* (ein Fürstendiener, der in den älteren Schriften häufig neben ग्रामणी genannt wird); im Epos auch *eine Art Herold eines Fürsten* (neben मागध und बन्दिन्); *der Herold* κατ' ἐξοχήν ist Lomaharshana. Im System ist der Sûta der Sohn eines Brahmanen von einer Kshatrijâ. AK. 2,8,2,27. 2,10,3. 3, 4,12,64. TRIK. 3,3,189. H. 760. 794. 898 (als Sohn eines Kshatrija und einer Brahmanin). an. 2,208. MED. t. 72. HALÂJ. 2,280. 294. AV. 3,5,7. VS. 16,18. 30,6. TBR. 1,7,3,4. 2,7,18,4. ÇAT. BR. 5,3,1,5. 4,4, 17. 13,4,2,5. 7,1,43. KÂTH. 28,3. PANKAV. BR. 19,1,4. KÂTJ. ÇR. 15,7, 12. 20,1,15. सूतग्रामणीनाम्, °ग्रामण्याम् P. 7,1,56, Schol. M. 10,11. 17. 26. 47. JÂGÑ. 1,93. MBH. 1,1026. 6940. 3,731. 2265. 2627. 2749. 5,7211 (स° adj.). ब्रह्मक्षत्रस्य विहिताः सूता वै परिचारकाः । न क्षत्रियो वै सूतानां प्रणयाच्च कथं च न ॥ 8,1372. 12,2233. fg. HARIV. 78. 325. 327. 1709. R. 1,1,28. 19,13. 2,32,17. 34,1. fgg. 93,15. 111,12. R. GORR. 2,11,20. fgg. 12,36. 26,14. 67,4. RAGH. 3,42. ÇÂK. 5,1. fgg. VIKR. 5,4. fgg. VARÂH. BRH. S. 10,10. 87,20. VP. 102. fg. 276. 283. MÂRK. P. 68,26. BHÂG. P. 1,11,21. 4,15,20. 9,15,31. Verz. d. Oxf. H. 12,*a*,1. fgg. 47,*b*,3. 56, *a*, N. 1. °कर्मन् MBH. 3,731. अश्व° 4,315. — 2) *Zimmermann, Wagner* AK. 3,4,14,64. H. an. MED. — 3) N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBH. 13,256. — 4) सूत MÂRK. P. 35,35 fehlerhaft für सृत, PANKAT. 176,3 für? — Vgl. वि°, सौत, सौति, सौत्य.

1. सूतक (von 2. सूत) 1) n. *a) Geburt* TRIK. 3,3,47. H. an. 3,108. MED. k. 169. PÂR. GRHJ. 3,10. राज्ञो राक्षोश्च (vgl. राजसूतक) M. 4,110. 5,58. 62. MBH. 1,3047. 4803. 3,17294. 5,3194. 4644. 13,6230. MÂRK. P. 32, 23. 35,48. WEBER, KRSHNAG. 300. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 423,11. 14. KULL. zu M. 5,79. सूतकान्न *die durch die Geburt eines Kindes* (im Hause verunreinigte) *Speise* AIT. BR. 7,9. PÂR. GRHJ. 2,8. ÇÂÑKH. GRHJ. 4,7. 6,1. KAUÇ. 141. Verz. d. Oxf. H. 281,*b*,46. सूतकान्नाद्य M. 4,112. — *b) die durch die Geburt eines Kindes bewirkte Unreinheit der Eltern* JÂGÑ. 3,18. fg. सूतकान्ते नामकर्म विधेयम् WEBER, KRSHNAG. 299, N. 2. इत्ती सप्रसवेति सूतकम् DHÛRTAS. 76,7. मृता मोहमयी माता जातो बोधमयः सुतः । उभयोः सूतकं जातम् *Verunreinigung* überh. Spr. (II) 4946. — *c) Hemmniss* (प्रतिबन्धक): व्रतयज्ञविवाहेषु श्राद्धे होमे ऽर्चने जपे । आरब्धे सूतकं न स्यादनारब्धे तु सूतकम् ॥ TITHJÂDIT. im ÇKDR. — 2) m. n. *Quecksilber* TRIK. 2,9, 34. 3,3,47. H. an. 3,108. MED. k. 169. HÂR. 155. KÂLAKAKRA 5,204. मृत° m. SARVADARÇANAS. 99,16. etwa *Calcination (des Quecksilbers):* यथा लोहे तथा देहे कर्तव्यः सूतकः 100,15. — 3) f. सूतका = सूतिका VÂRTT. 11 zu P. 7,3,45. VOP. 4,7. — 4) f. सूतिका *Wöchnerin* ebend. AV. 8,6,19. ÇÂÑKH. GRHJ. 2,12. 4,7. 11. M. 5,85. SUÇR. 1,255,14. 370,5. Spr. (II) 1299. VARÂH. BRH. S. 51,20. MÂRK. P. 35,28. 34. Verz. d. Oxf. H. 294,*b*,16. Verz. d. B. H. No. 269. 858. WEBER, KRSHNAG. 266. नव° 287. °गद ÇÂRÑG. SAMH. 1,7,107. सूतिकाग्नि ÇÂÑKH. GRHJ. 1,25. PÂR. GRHJ. 1,16. MBH. 3,14207. सूतिकान्न M. 4,212. सूतिकानां गवाम् *vor Kurzem gekalbt habend* MBH. 12,1317. JÂGÑ. 2,163 (ohne गो). — Vgl. मृत°, राजसूतक°, श्राद्ध°, उपसूतिका.

2. सूतक (wohl von 3. सूत) m. N. pr. eines Mannes PRAVARÂDHJ. in Verz. d. B. H. 60,31.

सूतकागृह n. = सूतिकागृह BHARATA zu AK. nach ÇKDR.

सूतज m. *Sohn eines Wagenlenkers* MBH. 3,7411. *der Sohn (Adoptivsohn) des* Sûta Adhiratha, Bez. Karna's HARIV. 1709.

सूततनय m. Bez. Karna's H. 711.

सूतता f. nom. abstr. zu 3. सूत 1) HARIV. 4058.

सूतत्व n. desgl. MBH. 3,2901.

सूतदुहितर् f. = सूतपुत्री P. 6,3,70, Vârtt. 10.

सूतनन्दन m. *Sohn eines Wagenlenkers,* Bez. des Ugraçravas MBH. 1,2.

सूतपुत्र 1) m. *a) Sohn eines* Sûta so v. a. *Wagenlenker* MBH. 3,2885. — *b*) Bez. α) Karna's (vgl. सूतज) BHAG. 11,26. MBH. 8,1374. — β) Ki-

kaka's (sg. und pl.) MBh. 4,503. 829. — 2) f. ई = सूतदुहितर् P. 6,3,70, Vârtt. 10.

सूतपुत्रक m. = सूतपुत्र 1) b) α) Trik. 2,8,19.

सूतराज् m. *Quecksilber* Râǵan. 13,110.

सूतवशा f. *eine Kuh, die nach dem ersten Kalbe nicht mehr trächtig wird*, TS. 2,1,5,4. 6,1,3,6. TBr. 2,7,4,1. Kâṭh. 37,5.

सूतसंहिता f. Titel eines Abschnittes im Skandapurâṇa Mack. Coll. 1,53. Verz. d. Oxf. H. 84,b,33. Verz. d. B. H. No. 1403. Hall 17. 123. °तात्पर्यदीपिका ebend.

सूतसव m. N. eines Ekâha Çâñkh. Çr. 14,22,1.

1. सूति (von सीव्) f. = स्यूति Çabdârthak. bei Wilson.

2. सूति (von 1. सु nach dem Comm. zu VP.) f. *die Kelterung des* Soma *oder der Ort, wo der* Soma *gekeltert wird*, VP. 1,13,51. Verz. d. Oxf. H. 12,a,16; vgl. 47,b,10. ein zur Erklärung von 3. सूत gebildetes Wort.

3. सूति (von 4. सु = सू) 1) f. am Ende eines adj. comp. H. 6. a) *Geburt, Entstehung* TBr. 3,3,6,3. वसिष्ठस्य MBh. 5,3773. 3837 (मूर्ति ed. Bomb.). Varâh. Bṛh. S. 46,53. Bṛh. 4,22. 5,9. Bhâg. P. 1,16,1. प्रजा° 12,2,23. जगत्सूतिस्थितिसंयमकारणाम् Mârk. P. 1,13. जगत्सूतिकर 101,10. — b) *Niederkunft:* °काल Hariv. 9693. Kathâs. 64,5. *das Fruchttragen eines Ackers* Spr. (II) 1313. — c) *Geburtsstätte, Ursache der Entstehung:* तपसां सूतिरसूतिरापदाम् Kir. 2,56. जगत्सूतिं परं ब्रह्मरूपिणाम् Sâh. D. 109,17. धर्मादीनाम् Bhâg. P. 4,7,40. — d) *Nachkommenschaft:* तत्सूतिसंभवैर्नरेश्वरैः Mârk. P. 73,11. तेषां तासां च 104,10. 121,35. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,256. भूति ed. Bomb. — Vgl. दुःसूति, वङ्कसूति, मृत्यु°, रत्न°, सुधा°.

सूतिक gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128; vgl. सौतिक्य. — सूतिका s. u. 1. सूतक.

सूतिकागार n. *Wochenstube* Trik. 3,3,90. Gaṭâdh. im ÇKDr. Hariv. 9233. Suçr. 1,367,18. Weber, Kṛshṇaǵ. 266. fg. Verz. d. Oxf. H. 23,a, N. 2.

सूतिकागृह n. dass. AK. 2,2,8. H. 997. MBh. 3,14490. Hariv. 9210. Suçr. 1,317,6. Mârk. P. 51,105. 76,15. Weber, Kṛshṇaǵ. 248 u. s. w. Bhâg. P. 10,3,48. Verz. d. Oxf. H. 26,b,19. Utpala zu Varâh. Bṛh. 5,18. fgg.

सूतिकागेह n. dass. Weber, Kṛshṇaǵ. 267.

सूतिकाभवन n. dass. Halâj. 2,344.

सूतिकावास m. dass. Weber, Kṛshṇaǵ. 268.

सूतिकाषष्ठी f. *der sechste Tag einer Wöchnerin*, personificirt als Göttin ÇKDr.; vgl. unter षष्ठ 3) c).

सूतिगृह n. *Wochenstube* Çabdar. im ÇKDr. Bhâg. P. 10,85,20. — Vgl. सूतीगृह.

सूतिमती (von 3. सूति) adj. f. *Kinder gebärend* Mârk. P. 68,32.

सूतिमारुत m. *Geburtswehe* als *ein besonderer Wind* gedacht Jâǵn. 3,83. Bhâg. P. 3,31,22. — Vgl. सूतिवात.

सूतिमास् m. *der Monat der Niederkunft, der letzte Monat der Schwangerschaft* H. 541.

सूतिमास m. dass. AK. 2,6,1,39. Halâj. 2,344.

सूतिवात m. = सूतिमारुत Bhâg. P. 3,31,10.

सूतीगृह n. = सूतिगृह Çabdar. im ÇKDr. Bhâg. P. 10,4,3.

सूतीवृत्ति f. Titel eines Commentars zu den Uṇâdisûtra Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,140. v. l. सतीवृत्ति.

सूतु (von 4. सु = सू) f. *Schwangerschaft, Tracht* AV. 1,11,1. अनु सूतुं सवितवे 6,17,1. मा त्वा प्रजाभि भून्मोत सूतुः 7,35,3. एतस्यै सूतुमपि ग्रस्ति या वेहद्भवति TS. 2,1,5,3. सूतोः परिबाधते Kâṭh. 13,4. सूतवे infin. s. u. 4. सु.

सूत्कार m. *der Laut* सूत् ÇKDr. und Wilson.

सूत्त adj. so v. a. सुदत्त (vgl. आत्त, नीत्त u. s. w.) Schol. zu P. 7,4,47. 8,4,65.

सूत्थान (6. सु + उ°) adj. *sich gehörig anstrengend, sehr thätig* AK. 2,10,19. H. 384. Kâm. Nîtis. 1,19.

सूत्पर n. *das Brennen geistiger Getränke* Çabdak. im ÇKDr.

सूत्पलावती (von 6. सु + उत्पल) f. N. pr. eines Flusses Mârk. P. 57,27.

सूत्य 1) n. = सुत्य MBh. 5,4802. सुत्य und सूप v. l. — 2) f. आ a) = सुत्या AK. 2,7,46. Verz. d. Oxf. H. 47,b,10 (v. l. सुत्या). — b) oxyt. f. zu 3. सूत gaṇa क्रौड्यादि zu P. 4,1,80.

सूत्र (von सीव्) Uṇâdis. 4,162. n. Siddh. K. 249,b,2.3. m. n. (nur dieses zu belegen) gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) *Garn, Faden, Schnur* AK. 2,10,28. Trik. 3,3,379. H. 913. an. 2,469. Med. r. 99. Hâr. 169. AV. 3,9,3. 18,8,37. Çat. Br. 3,2,4,14. 7,3,2,13. उक्थानि मणिरिव सूत्र ओतानि 12,3,4,2. 7,2,10. 14,6,2,2. Kâtj. Çr. 4,1,16. Gobh. 1,2,1. Nir. 4,6. Khând. Up. 6,8,2. Maitrjup. 6,35 (त्रि° adj.). M. 8,326. Jâǵn. 2,246. आत्तिसूत्रा मणयः MBh. 3,3094. छिन्नसूत्रैर्हारैः Megh. 68. °बद्धानिव द्विजान् MBh. 4,329. जालं नवसूत्रकृतम् 13,2656. मालेव ग्रथिता सूत्रे R. 5,13,60. Suçr. 1,93,15. fg. 369,1. Sûrjas. 13,21. fg. अयं पटः मणौ वज्रसमुत्कीर्णे सूत्रस्येवास्ति मे गतिः Ragh. 1,4. सूत्रेण विनैव हाराः 6,28. 7,10. 16,65. Varâh. Bṛh. S. 48,37. 104,1. Mârk. P. 51,36. Naish. 22,53. °संचारिबाहुभ्याम् Hit. 65,13. Kusum. 23,7. Bhâg. P. 5,17,23. 26,32. 36. Halâj. 2,394. Sarvadarçanas. 69,6. सूक्ष्म° Pañkat. 1,7,35. 2,4,25. शण° Kâtj. Çr. 16,5,1. Kauç. 16. 32. 40. 43. 85. सुवर्ण° R. 6,84,25. Kumâras. 7,50. हेम° Vikr. 140. कनक° Spr. (II) 1305. Pañkat. 52,22. 53,1. Hit. 68,12. वडिशो ऽयं त्वया ग्रस्तः कालसूत्रेण लम्बितः MBh. 3,11495. अन्योऽन्यभुजसूत्रैस्ताः स्त्रीमाला ग्रथिता यथा R. 5,13,59. °प्रत्याशाघनसूत्रबद्धमनस् Spr. (II) 2036. तत्स्नेहसूत्रग्रथित (vgl. v. l.) Prab. 93,15. एवं सूत्रशतैस्तैस्तैर्जिह्वाजालानि तन्वते Kathâs. 24,199. — 2) *Messschnur:* °हस्तास्ततो मानं चक्रुः Hariv. 6504. चरेण प्रचरेद्राजा सूत्रेणोर्वर्विगर्धरे Kâm. Nîtis. 12,33. सूक्ष्मं सूत्रप्रचारेण पश्येद्दै विधिचेष्टितम् 28. सूत्रे प्रसार्यमाणे Varâh. Bṛh. S. 53,108. °च्छेदे 110. Râǵa-Tar. 4,65. तथैव कर्मसूत्रेण फलं धाता ददाति च Spr. (II) 1807. सूत्रपातं कर् oder चर् *abmessen, gegen einander halten* Kathâs. 14,30. 24,93. — 3) *die von den drei oberen Kasten über der Schulter getragene Schnur* Âruṇikop. in Ind. St. 2,179. M. 2,174. Bhâg. P. 5,10,17. 12,2,3. — 4) *Gürtel:* वासःससूत्रम् Bhâg. P. 8,12,23. — 5) *Faser:* सूत्रं मृणालादिव राजहंसी (कर्षति) Vikr. 19. मृणाल° Kumâras. 1,40. 3,49. Çâk. 145. — 6) *Linie* MBh. 12,10983. नवगुणसूत्रविभक्त Varâh. Bṛh. S. 53,71. भ्रमसमेन सूत्रेण 58,7. सूत्रं नयेत् Golâdhj. Grahaṇav. 14. सूत्राणि वलनरूपाणि d. i. *welche das* व° *darstellen* 46. समानसूत्रनिपाते (vgl. समसूत्रग) so v. a. *bei den Gegenfüsslern* Bhâg. P. 5,21,9. — 7) *Riss, Plan:* सूत्रं वेतालपातितम् Râǵa-Tar. 3,349. वेतालसूत्रपातस्थानगृहान् 6,191. 4,56.

मत्सूत्रपातनं दृष्ट्वा 3,348. — 8) *das Durchlaufende, Alles Zusammenhaltende, — Regelnde:* त्वमेव दक्षेण सूत्रेण ससर्जिथाध्वरम् Bhâg. P. 4,6,44. 11,24,6. 28,16. Hierher vielleicht die Bed. व्यवस्था H. an. Med. und कारण Trik. — 9) *kurzgefasste Regel, Lehrsatz; ein in solchen Regeln abgefasstes Lehrbuch*, Bez. vieler Schriften, namentlich ritualen und grammatischen Inhalts Trik. H. 254. H. an. Med. स्वल्पाक्षरमसंदिग्धं सारवद्विश्वतोमुखम्। अस्तोभमनवद्यं च सूत्रं सूत्रविदो विदुः॥ Durgâd. im ÇKDr. Çat. Br. 14,5,4,10. 7,3,11. Âçv. Gṛhj. 3,4,3. Maitrjup. 6,32. P. 4,2,60. 65. 5,1,58. कच्चित्सूत्राणि सर्वाणि गृह्णासि — हस्तिसूत्राश्वसूत्राणि रथसूत्राणि च प्रभो MBh. 2,255. धनुर्वेदस्य सूत्रं वै यन्त्रसूत्रं च नागरम् 256. R. Gorr. 1,13,21. 7,36,45. Varâh. Bṛh. S. 15,1. Kâç. zu P. 1,2,25. Schol. zu 1,62. zu Kâtj. Çr. 16,9. zu AV. Prât. 3,96. 4,101. zu TS. Prât. 1,1 u. s. w. Sarvadarçanas. 21,1. fgg. 22,5. 34,17. मूल° Kâṇ. 3 bei Weber. भारत° so v. a. *kurze Darstellung des* Mahâbhârata MBh. 1, Adhj. 61 in der Unterschrift. Bei den Buddhisten, Pâçupata u. s. w. so v. a. *Textbuch* (im Gegens. zu den erklärenden und erörternden Werken) Burnouf, Intr. 35. fgg. 51. 70. fgg. Wassiljew 5 u. s. w. Bei den Gaina bildet सूत्र einen Theil des Dṛshṭivâda H. 246. Wilson, Sel. Works 1,285. °संदर्भ Sarvadarçanas. 37,6. — Vgl. अन्त° (auch Kumâras. 3,46), ऊर्णा°, कटि° (auch Bhâg. P. 5,16,22), कण्ठ°, कल्प°, काल°, दीर्घ°, धर्म°, नट°, नष्टाग्नि°, निर्वाण°, पशु°, पुष्प°, प्रमाण°, प्राण°, ब्रह्म°, भक्ति°, भिक्षु°, मणि°, मध्य°, मल्ल°, मान°, मैत्र°, यज्ञ°, रथ°, वि°, विष्णु°, वीत°, वेद°, व्यास°, शाण°, शारीरक°, शिव°, श्रौत°, संहिता°, समसूत्रग, सावित्री°, सुवर्ण°, सूचि°, सूची°, हस्त°, सौत्र.

सूत्रक 1) n. = सूत्र 1) Varâh. Bṛh. S. 26,6. Kathâs. 37,110. fg. 153. 71,55. 276. — 2) f. सूत्रिका *Nudel* (nach Bühler) Pañkat. 245,22. — Vgl. वृद्धसूत्रक, उरःसूत्रिका.

सूत्रकण्ठ 1) adj. *eine Schnur u. s. w. um den Hals habend.* — 2) m. *a) ein Brahmane* Trik. 3,3,109. fg. H. 812. an. 4,70. Med. th. 21. Hâr. 257. — *b) Taube* Trik. H. an. Med. — *c) Bachstelze* H. an. Med.

सूत्रकर्तर् m. *Verfasser eines Lehrbuchs* MBh. 13,692. 1107.

सूत्रकर्मन् n. *Baukunst:* °कर्मविशारद R. 2,80,1 (87,1 Gorr.). °कर्मकृत् *Baumeister* 83,12.

सूत्रकार m. P. 3,2,23. 1) *Spinner;* s. पट्ट°. — 2) *Zimmermann* R. Gorr. 2,90,16. — 3) *Verfasser eines Lehrbuchs* MBh. 13,1386. Karaka 4,6. Ragh. 6,27. Weber, Gjot. 17. 59. 94. 111. Ind. St. 1,47. Schol. zu P. 8,3,5. Sarvadarçanas. 77,21. fg. 78,17. 112,7. Comm. zu TS. und TBr. unzählige Male.

सूत्रकृत् m. = सूत्रकार 3) Trik. 3,5,25. Comm. zu TS. Prât. 1,15.

सूत्रकृत n. Titel des 2ten der zwölf heiligen Schriften (Añga) der Gaina H. 243. सूत्रकृताङ्ग Wilson, Sel. Works 1,284.

सूत्रकोण m. *eine Art Trommel* H. ç. 83. Hâr. 211. °क m. dass. Trik. 1,1,120.

सूत्रक्रीडा f. *Fadenspiel* unter den 64 Künsten Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,8.

सूत्रगण्डिका f. *ein best. Werkzeug des Webers*, = एषणी Çabdam. im ÇKDr.

सूत्रग्रन्थ m. *Lehrbuch* Schol. zu Kâtj. Çr. 2,6,5.

सूत्रग्रह adj. = यः सूत्रं गृह्णाति धारयति च; dagegen सूत्रग्राह = यः सूत्रं गृह्णाति न तु धारयति P. 3,2,9, Vârtt. 2.

सूत्रजाल n. *Garnnetz* MBh. 12,7427.

सूत्रण n. nom. act. von सूत्रय् zur Erklärung von सूत्रस्थान Suçr. 1, 9,1. *kurze Darlegung des ganzen Sachverhalts* Comm.

सूत्रतन्तु m. 1) = सूत्र *Faden* Hâr. 169. Gobh. 4,3,24. Çâñkh. Gṛhj. 4,15. — 2) = उत्साह *Ausdauer, Energie* Hâr. 166.

सूत्रतर्कुटी f. = तर्कुटी Gaṭâdh. im ÇKDr.

सूत्रदरिद्र adj. *fadenarm* so v. a. *abgetragen, durchsichtig;* davon °ता f. nom. abstr.: अयं पटः सूत्रदरिद्रतां गतः Mṛkkh. 33,14.

सूत्रदीपिका f. Titel eines Werkes Ind. St. 1,471.

सूत्रधर 1) adj. *a) eine Schnur tragend:* रक्त° MBh. 13,894. — *b) Kenner der* Sûtra Vjutp. 124. — 2) m. = सूत्रधार ÇKDr.

सूत्रधार m. 1) *Zimmermann, Baumeister, Architect* H. an. 4,284. Med. r. 303 (पारिपात्रप्रभेद?). MBh. 1,2029. Varâh. Bṛh. S. 43,12. Verz. d. Oxf. H. 21,*b*, N. 3. 155,*b*,19. 21. Hit. 49,12. Schol. zu Kâtj. Çr. 6, 1,5. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,408, Çl. 36. fg. — 2) *Schauspieldirector* H. 330. H. an. Med. Bhar. Nâṭjaç. 34,99. Sâh. D. 287. Verz. d. Oxf. H. 135, *a*, 6 v. u. Çâk. 3,6. fgg. Vikr. 3,6. fgg. Mâlav. 3. 5. fgg. Uttarar. 1,7. fgg. Mâlatîm. 2,1. fgg. Mudrâr. 1,13. fgg. Ratnâv. 2,9. fgg. Prabodhak. 2,1. fgg. Dhûrtas. 66,12. fgg. सुरतताण्डवसूत्रधारी f. so v. a. *Hauptperson* Kaurap. 7. — 3) ein N. Indra's Med.

सूत्रधृक् m. 1) = सूत्रधार 1); s. विश्व°. — 2) = सूत्रधार 2) Sâh. D. 292.

सूत्रनड m. N. pr. eines Mannes; in Ableitungen werden beide Wörter gesteigert nach gaṇa अनुशतिकादि zu P. 7,3,20. — Vgl. सौत्रनाडि.

सूत्रपत्त्रकर n. *Zinn* Râgan. 13,23.

सूत्रपत्त्रिणी f. *Messing* Râgan. 13,31.

सूत्रपदी adj. f. *fadenfeine Füsse habend* gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139.

सूत्रपिटक m. n. *der Korb* d. i. *die Sammlung der buddhistischen* Sûtra Burnouf, Intr. 35. 448. Hiouen-thsang 1,277. 2,36. Vie de Hiouen-thsang 95. 137.

सूत्रपुष्प m. *die Baumwollenstaude* Trik. 2,4,23.

सूत्रभाष्य n. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,141.

सूत्रभिद् m. *Schneider* Çabdar. im ÇKDr.

सूत्रभृत् m. = सूत्रधार *Schauspieldirector* Daçar. 2,62. 3,19.

सूत्रमध्यभू m. *das Harz der Shorea robusta* Çabdak. im ÇKDr.

सूत्रमल्लप्रकाशक Titel einer Schrift Ind. St. 3,270.

सूत्रमय (von सूत्र) adj. (f. ई) *aus Fäden bestehend* Nir. 5,22.

सूत्रय् (wie eben), °यति Dhâtup. 35,54 (वेष्टने, विमोचने, अवमोचने, ग्रन्थे). auch °ते P. 3,1,26, Vârtt. 1 (= सूत्रं करोति). 1) *aneinanderreihen, zusammenfügen, veranstalten:* देवाः संगीतकमसूत्रयन् Çatr. 14. 21. 55. धात्रा न किं सूत्रितम् Spr. (II) 2682. Kathâs. 100,30. — 2) *Etwas in die Form eines* Sûtra *bringen, als* Sûtra *darstellen, in einem* Sûtra *lehren* Verz. d. Oxf. H. 265, *a*, 31. जैमिनिरपि इदमपि धर्मलक्षणमसूत्रयत्। चोदनालक्षणोऽर्थो धर्म इति Kull. zu M. 2,1. 8,210. तथा च सूत्र्यते हि भगवता पिङ्गलेन Müller, SL. 244. शौनकेन सूत्रितम् 314. धर्मेषु सूत्रितम् MBh. 12,9671 (st. dessen सूक्ष्मताम् 9727). सूत्रिता ब्रह्मविद्या आत्मेत्येवोपासीतेति Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 195. 235. LA. (III) 89,11. Schol. zu Kap. 1,70. Verz. d. Oxf. H. 2,*a*,18. 264,*a*,22. Wilson.

Sâṁkhjak. S. 107. असूत्रित Comm. zu TS. Prât. 24, 6, v. l. तत्प्रभावमसूत्रयत् so v. a. *verfasste ein* Sûtra *über* Çatr. 14,70.

— intens. सोसूत्र्यते Pat. zu P. 3,1,22. Vop. 20,1. 3.

— आ *bewerkstelligen, ausführen, componere* Varâh. Bṛh. S. 58,53. Daçak. 1,61. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 36. Râga-Tar. 5,482.

सूत्रपत्त्र n. 1) *Garnnetz* Maitrjup. 6,26. — 2) *Weberstuhl* Çabdam. im ÇKDr.; vgl. आवापन.

सूत्रला (von सूत्र) f. *Spindel* Hâr. 213.

सूत्रवाप m. *das Weben* AK. 3,4,25,187.

सूत्रविक्रयिन् m. *Garnhändler* R. Gorr. 2,90,22.

सूत्रवीणा f. *eine Art Laute* Hâr. 211.

सूत्रवेष्टन n. *Weberschiff* AK. 3,3,24. H. 913.

सूत्रसमुच्चय m. Titel einer Schrift Wassiljew 208.

सूत्रस्थान n. heisst in medicinischen Büchern (des Karaka, Suçruta und Anderer) *der erste allgemeine Theil* (auch श्लोकस्थान genannt) *über Arzt, Krankheit, Heilmittel, Speisen* u. s. w. Karaka 1,30. सूचनात्सूत्रणाच्चैव संधानाचार्थसंततेः । — सूत्रस्थानं प्रचक्षते Suçr. 1,9,2. 6,1. 8,3.

सूत्रात्मन् (सूत्र + आ°) adj. *fadenartig* d. i. *wie ein Faden durch Alles hindurchgehend* Vedântas. (Allah.) No. 62. Sâj. zu ṚV. II, 248,19. 249,1.

सूत्रान्त (gebildet nach der Analogie von वेदान्त, सिद्धान्त) m. Bez. *der buddhistischen* Sûtra *oder der darin enthaltenen Lehren* Burnouf, Intr. 6. °वाद् Wassiljew 232. — Vgl. सौत्रान्तिक.

सूत्रामन् m. = सुत्रामन् ein N. Indra's AK. 1,1,1,38 (nach ÇKDr.). H. 172, Schol. Varnav. bei Uģģval. zu Uṇâdis. 4,144. Râga-Tar. 1,100.

सूत्रालंकार (सूत्र + अ°) m. Titel eines Werkes Târan. 123 u. s. w. Hiouen-thsang 1,269. Vie de Hiouen-thsang 115. 214. °टीका und °भाष्य ebend.

सूत्राली (सूत्र + आ°) f. *Halsband* Hâr. 174.

सूत्रिक in adj. Ableitungen von compp. auf सूत्र; s. सांग्रह°.

सूत्रिन् (von सूत्र) 1) adj. *mit Schnüren versehen* Kâlakakra 3,106. — 2) m. *a*) = सूत्रधार *Schauspieldirector* Daçar. 2,64. — *b*) *Krähe* Trik. 2,5,19. — Vgl. ब्रह्म°.

सूत्रैी f. wohl *Geburtsglied* (von सू = 4. सु): der Kuh AV. 9,7,14.

सूत्रीय in adj. Ableitungen von compp. auf सूत्र; z. B. योगया° *die* Sûtra *der Praxis betreffend* Suçr. 1,28,19.

1. सूद्, सूदते (vgl. 2. स्वद्) Dhâtup. 2,24 (लपाने, v. l. तरणे, auch निवासे d. i. निरासे). der einfache Stamm nur im Veda vorhanden in den reduplicirten Formen सुषूदति, सुषूदम्, सुषूदथ, सुषूदत (AV. 1,26,4), सुषूदिम; sonst nur सूदयति Dhâtup. 33,43 (लपाने, तरणे, आस्रवणे, आस्रुतिकृत्योर्निरासे; st. dieses auch निवासे fehlerhaft). auch med. 1) *richtig leiten, im Gang erhalten:* यावाये मर्तान्सुषूदः ṚV. 1,73,8. (देवाँ अच्छा) अग्निर्हव्या सुषूदति 105,14. 5,5,2. 7,1,20. 10,70,2. ऋषिं वा यं राजानं वा सुषूदथ 5,54,7. तं वा वचोभिर्गावो न हव्या सुषूदिम 1,187,11. 4,4,15. 39,1. 40,1. AV. 6, 51,2 (ṚV. v. l.). — 2) *zurecht bringen, einrichten:* सर्वा ता ते ब्रह्मणा सूदयामि ṚV. 1,162,17. विलिष्टम् VS. 23,41. AV. 1,18,3. — 3) *zurecht —, fertig machen, zu Stande bringen; gut unterbringen:* हविः ṚV. 3, 4,10. 7,16,9. असूदयत्सुकृते गर्भमद्रिः 3,31,7. अग्निः शर्धं जनयत्सूदयच्च 1, 71,8. 72,3. यं कृपा सूदयन्त इत् । मित्रं न जने सुधितम् 8,23,8. — 4) *zur Ordnung bringen* so v. a. *den Garaus machen, tödten, vernichten* (Lebendes, aber auch Unbelebtes): सूदयन्विविधान्मृगान् MBh. 1,2833. ये (असुराः) मे शिष्यानागतान्सूदयन्ति 3233. 3,11483. 11505. 4,694. 731 1995. 14,846. 849. R. 4,9,20. 5,38,44. 41,39 (रथान्). 56,124. fg. 128. 58,16 (लङ्काम्). 7,29,1. Bhâg. P. 8,11,42. 22,34. 9,15,30. Pańkat. 48. 3. med.: सूदयसे R. 6,95,38. सूदयधम् Bhâg. P. 7,2,10. सूदयान MBh. 6. 2534. partic. सूदित 1991. 7,434 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 11. 784 (रथ). R. 1,41,8. R. Gorr. 1,77,27. 3,31,29. 4,14,10. Spr. (II) 6398. Verz. d. Oxf. H. 59,b,25. Bhâg. P. 10,63,48.

— अभि caus. = सूद् 4) R. 1,27,19.

— नि caus. निषू° (so die Bomb. Ausgg.) dass. MBh. 1,1339. 4,720. 7,1451. निषूदयित्वा Hariv. 6824. निषूदित MBh. 3,8796. R. 1,27,20 (28, 20 Gorr.). 55,4. 5 (56, 4. 5 Gorr.). 5,56,119. Prab. 88,9. शूलायाम् so v. a. *hingerichtet* Kathâs. 60,62. 18,139. — Vgl. निसूदक (lies निषू°) fg.

— विनि caus. dass.: °षूदित (so ed. Bomb.) MBh. 3,8814. 9,33.

— संनि caus. dass.: °षूदित (so ed. Bomb.) MBh. 3,8742.

— प्र caus. 1) = सूद् 3): हविः ṚV. 2,3,10. — 2) = सूद् 4): आरम्भान्द्विषतां प्राज्ञः सर्वार्थांश्च प्रसूदयेत् MBh. 12,4400.

2. सूद् (= 1. सूद्) adj. s. हव्य°.

सूद m. gaṇa वृषादि zu P. 6,1,203. Accent eines auf सूद ausgehenden comp. 2,129. 1) *Wasserbehälter, Brunnen* Naigh. 3,23 (= कूप). अपीपयन्त धेनवो न सूदाः ṚV. 7,36,3. मधः सूदं पवस्व वस्व उत्सम् 9, 97,44. — 2) *Schlamm eines vertrockneten Pfuhls* Çabdârthak. bei Wilson. च्यवानः सूदैरमिमीत वेदिम् ṚV. 10,61,2. TBr. 1,1,3,5. 2,1,3. Çat. Br. 8,7,3,21. Kâth. 21,3. Ind. St. 2,40. in der Bed. *Sumpf* vielleicht Râga-Tar. 1,157. 167. — 3) *Koch* (von स्वद् wie 4) AK. 2,9,28. Trik. 2,9,6 3,3,213. H. 722. an. 2,237. Med. d. 16. Halâj. 2,276. MBh. 1,5231. 6723. 3,1007. 8452. 4,232. 237. 7,2356. 12,8390 (°जनाः). 13,614. R. 3,28,7. 5,24,8. Suçr. 1,240,19. Kap. 3,63. Spr. (II) 5919 (काल°). 6345. Kathâs. 39,9. 15. 49,37. 39. Râga-Tar. 7,1635. Bhâg. P. 9,9,21. Vielleicht hierher सूदी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. — 4) *eine Art Brühe,* = व्यञ्जन AK. 3,4,16,93. Trik. 3,3,213. H. 397. H. an. Med. = सूप Viçva im ÇKDr. °व्यञ्जनकर्तारः Kâm. Nîtis. 12,45. हृद्यसूदेन भुभुजा Râga-Tar. 6,44. hierher oder zu 3) °स्यन्दनविद्याभ्याम् Kathâs. 56,338. — 5) = सारथ्य, अपराध, पाप und लोध्र Agajapâla im ÇKDr. — Vgl. देव°.

सूदक (von 1. सूद्) adj. *den Garaus machend* u. s. w.

सूदकर्मन् n. *Kochkunst* MBh. 1,4997. 4,558. Kathâs. 49,44.

सूदता f. nom. abstr. von सूद *Koch* MBh. 4,238.

सूदत्व n. desgl. Kathâs. 56,354.

सूददोहस् adj. *wie Brunnen Milch strömen lassend:* पृश्नयः ṚV. 8,58, 3. f. (sc. ऋच्) heisst der eben citirte Vers Çat. Br. 7,1,2,16. 3,1,24. 8, 7,3,21. Çâńkh. Çr. 18,21,1.

सूदन (von 1. सूद्) 1) adj. *a*) *richtig führend:* अश्व ṚV. 4,39,5. — *b*) *den Garaus machend, vernichtend* Pańkar. 3,2,2. in comp. mit seinem Object: दानव° MBh. 1,1177. अरिगण° 5381. 5430. 2,1214. 3,2525. 8666. 16996. 4,160. 5,445. 16,52. R. 1,1,56. 52,8. 53,1. 2,110,15. 3,30,46. 32,9. 33,23. Kathâs. 27,81. 120,11. Bhâg. P. 9,15,31. Trik. 1,1,33.

कोष्ठ° Suçr. 2,386,10. विष° 1,227,20, 228,6. f. ञ्चा Hariv. 13163. ई Kathâs. 37, 46. Çatr. 1, 166. — 2) n. *das Garausmachen, Vernichten* Halâj. 2,322. ततः स सूदनं चक्रे वानराणाम् R. 6,77,7. असुर° Hariv. 9402. — Vgl. अरिष्ट°, असुर°, कुष्ठ°, पाप°, बल°, मधु°, वल° (auch MBh. 13,3903), कृव्य°.

सूदयित्नु (zu सूद) adj. *quellend:* आपः RV. 10,64,9.

सूदर (6.सु+उदर) adj. *einen schönen Bauch habend* P. 6,2,107, Vârtt.

सूदशाला f. *Küche* H. 998. Kathâs. 56,395.

सूदशास्त्र n. *Kochlehre, Kochbuch;* s. u. सूदाध्यक्ष.

सूदाध्यक्ष (सूद + अ°) m. *Oberkoch* H. 722. Halâj. 2,276. अनाहार्यः शुचिर्दक्षश्चिकित्सितविदां वरः । सूदशास्त्रविशेषज्ञः सूदाध्यक्षः प्रशस्यते ॥ Mâtsja-P. 189 (202,22 nach Aufrecht) nach ÇKDr.

सूदितर् nom. ag. von 1. सूद् P. 3,2,153.

सूदिन् (von सूद) adj. etwa *quellend, überlaufend:* आकृतीः श्रीणाति सूदि कुर्यादत्तर्णामपात्रम् Kâth. 27,2.

सूद्गातर् m. *ein guter* Udgâtar TS. 7,1,8,1.

सूद्य (von सूद) adj. (f. ञ्चा) *einem Pfuhl angehörig* VS. 22,25. TS. 7,4,13,1.

सून 1) adj. (von सू = 4. सु) *erzeugt, geboren* P. 8,2,45, Schol. Vop. 26,88. fg. m. *Sohn* Pańkat. 198,2 (fehlerhaft für सुत). f. ञ्चा *Tochter* H. an. 2,291. Med. n. 24. — 2) f. ञ्चा Unâdis. 3,13. *a)* (wie सूत्र von सीव्) *geflochtener Korb, — Schüssel* u. s. w.: मांसं सूनयाभृतम् RV. 1,161,10. 162, 13. 10,86,18. नास्य तता सूनानामित्यग्रतः AV. 5,17,14. पालाशी Çâńkh. Çr. 17,3,2. 3. Gobh. 4,2,9. कुश° Âçv. Grhj. 4,8,22. 27. — *b) Schlachtbank, Schlachthaus, Schlächterei* H. 930. H. an. Med. Halâj. 2,440. °चक्रध्वजवताम् (das Suffix gehört zu jedem der drei Worte) M. 4,84. दशसूनासमं चक्रम् 85 (MBh. 13,5927). fg. °स्थ 11,155. MBh. 3,13710. पञ्च सूना गृहस्थस्य चुल्ली पेषण्युपस्करः । कण्डनी चोदकुम्भश्च so v. a. *diese fünf Gegenstände können den Tod eines lebenden Wesens bewirken* M. 3,68. 71. द्यूतं पानं स्त्रियः सूना so v. a. *das Tödten eines lebenden Wesens* Bhâg. P. 1,17,38. एकादशेन्द्रियचमूः पञ्चसूनाविनोदकृत् (das Fröhnen der *fünf* Sinne wird mit der *Lust am Schlachten* verglichen) 4,29,20. सूनायामपि so v. a. *sogar wenn Einem das Messer an der Kehle steht, sogar im äussersten Nothfalle* 5,9,18. — *c) Zäpfchen im Halse* AK. 3,4,18,115. H. an. Med. Hâr. 129. — *d) Tochter* s. u. 1). — 3) n. = प्रसून *a) Blüthe* Trik. 3,3,270. H. 1125. H. an. Med. सुरद्रुम° Pańkat. 3,5,8. — *b) Frucht* Trik. Med. — Vgl. इक्षुसून, सौनिक.

सूनर adj. (f. ई) *froh, freudig, wonnig:* Jüngling RV. 8,29,1. Weib 1, 48,5. Ushas Naigh. 1,18. RV. 1,48,8. 10. 4,52,1. 7,81,1. Idâ TS. 1, 6,3,1. *froh* so v. a. *erfreulich:* वसु RV. 1,40,4. 5,34,7. In der Stelle वसुः इवे नद्वसः सूनरो नृभिः (अग्निः) 10,115,7 fälschlich für सूनरा. — Vgl. सूनृत.

सूनाक (?) Weber, Gjot. 78

सूनावत् s. u. सून 2) *b*).

सूनिक (von सूना) m. = सौनिक *Metzger, Fleischverkäufer* Varâh. Brh. S. 51,5. सौनिक v. l.

सूनिन् (wie eben) m. dass. Jâgn. 1,141.

सूनु Unâdis. 3,35. 1) m. *a)* (von 1. सु) = सवितर् *die Sonne* Trik. 3, 3,274. H. an. 2,291. Med. n. 25. Viçva bei Uggval. = प्रेरयितर् Sâj. zu RV. 1,103,4. — *b)* (von 2. सु) = सोतर् *Kelterer des* Soma nach Sâj. und Durga RV. 3,1,12. möglich auch 1,62,9. 103,4 (= प्रेरयितर् Sâj.). — *c)* (von 4. सु) *Sohn* Naigh. 2,2. AK. 2,6,1,27. Trik. H. 542. H. an. Med. Halâj. 2,342. Viçva a. a. O. loc. सूनवि RV. 8,57,15. — 1,26,3. ज्येष्ठं माता सूनवे भागमाधात् 2,38,5. अच्छा सूनुर्न पितरा विवक्मि 7,67,1. अमृतस्य 6,52,9. वनस्पतीनाम् 8,23,25. अद्रेः 10,20,7. शवसः, सहसः u. s. w. s. u. d. Ww. नित्य 1,166,2. कृष्य 5,42,2. तनय 3, 1,23. 10,39,14. VS. 14,3. AV. 6,1,2. 7,2,2. 12,3,23. Agni heisst सूनो st. शवसः सूनो RV. 6,4,4. — R. 1,3,31. Ragh. 1,93. 3,18. 54. Vikr. 145. Spr. (II) 7160. Râga-Tar. 6,130. Collectiv *Nachkommenschaft:* रुद्रस्य सूनुम् RV. 6,66,11. 4,37,4. — *d) ein jüngerer Bruder* Trik. H. an. Med. Viçva a. a. O. — *e)* N. pr. eines Rshi mit dem patron. Ârbhava, Liedverfassers von RV. 10,176. mit dem patron. Kâçjapa Ind. St. 3,244,*b*. — 2) f. *Tochter* AK. 2,6,1,27. fg. H. 542. आपो नारा इति प्रोक्ता आपो वै नरसूनवः M. 1,10. — Vgl. ब्रह्म°, भृगु°, मर्त्य°, राज°, वायु°, सागर°, सौनव्य.

सूनुता (von सूनु) f. *Sohnschaft:* तं दृष्ट्वा युवनाश्वस्य जठरे सूनुतां गतम् MBh. 7,2274.

सूनुमत् (wie eben) adj. *Söhne habend* RV. 3,24,5.

सूनृत (zu सूनर) 1) adj. (f. ञ्चा) *a) fröhlich, wonnig:* Ushas RV. 1, 124,10. 123,5. 4,55,9. 8,9,17. Indra 8,46,20. etwa auch प्रणीति 6, 48,2 (acc. pl. n. wäre möglich). यज्ञ Ait. Br. 1,30. — *b) freundlich, freundlich wahr* (indem das Wort als aus 6. सु + ऋत zusammengesetzt gedacht wird); von Reden AK. 1,1,5,19. Trik. 3,3,192. H. 264. an. 3,314. fg. Med. t. 173. Halâj. 1,141. Jâgń. 1,109. MBh. 13, 349. Spr. (II) 824. 2589. 2732. 6019. 7161. Ragh. 1,93. Çâk. 13,1. Uttarar. 101,9 (135,4). Bhâg. P. 1,19,31. 8,19,2. सामाख्यं सूनृतं सत्यं प्रियं स्तोत्रं च कीर्त्यते Kâm. Nîtis. 17,16. भाषते सूनृतं स्निग्धम् Sâh. D. 60,11. — 2) f. ञ्चा *a) Freude, Wonne; Frohlocken, Jubel, Jubellied* RV. 1,30,5. इषे अवसे सूनृतायै 121,14. 123,6. ऊर्ध्वा ते अनु सूनृता मनस्तिष्ठतु जानती *der Jubel steige auf zu dir, wohin er den Weg kennt,* 134, 1. 135,7. सूनृतानाम्, गिराम् 3,31,18. 21. वसूनि, सू° 10,111,10. ऊर्जा स्वधा सू° AV. 8,10,11. 11,7,13. 12,5,6. सो अस्मै सूनृतां दुहे 10,6,13. नेत्री सूनृतानाम् RV. 1,92,7. 3,61,2. 7,76,7. 79,5. वायोरिव सूनृतानामुदर्के 1,113,18. प्र ये बन्धुं सूनृताभिस्तिरन्ते *freudig* 7,69,9. कौलितरस्य सूनृताः 8,13,8. 19,22. नर्किरस्य शचीनां नियन्ता सूनृतानाम् 32,15. 10, 61,21. 104,5. TS. 1,6,11,2. 3. TBr. 3,7,6,11. Pâr. Grhj. 3,4. — *b) Freundlichkeit, freundliche (wahre) Worte* Kâthop. 1,8. स त्वमप्येनमाराध्य सूनृताभिः पुनः पुनः MBh. 3,16990. उभयोरन्तरं वेद सूनृतानृतयोरपि (kann auch n. sein) *Wahrheit und Lüge* 5,5667. Bhâg. P. 10,49,27. अहिंसासूनृतास्तेयब्रह्माकिंचनताः (oder n.) यमाः H. 81. am Ende eines adj. comp.: अवितथ° (eine Person) Ragh. 8,91. Bhâg. P. 1,18,28. स्वर्दृशोन ससूनृतेन 3,16,23. वाक्यं धर्मयुक्तं ससूनृतम् 8,19,1. — *c)* personificirt: देवी RV. 1,40,3. 141,2. वैश्वानरो AV. 6,62,2 (VS. und TBr. v. l.). Bhâg. P. 8,13,30. als Gattin Dharma's 1,25. als Tochter Dharma's und Gattin Uttânapâda's Hariv. 61. VP. 86, N. 1. als Apsaras Vjâdi beim Schol. zu H. 183. — 3) n. *a)* = सूनृता *a*): त्रिगुत रायः सूनृता (सूनृता Padap.) मघानि RV. 7,57,6. 8,45,12. AV. 19,7,2. = कुशल, मङ्गल

Trik. H. ç. 1. H. an. Med. — *b*) bei den Gaina eine der 5 Tugenden, welche zum richtigen Lebenswandel gehören: *freundliche Aufrichtigkeit* Sarvadarçanas. 32,22. 33,3. 15. Hierher könnten auch mehrere der unter 2) *b*) aufgeführten Stellen gezogen werden. — Vgl. असू°.

सूनृतावन् adj. (f. °वरी) = सूनृतावत्. Ushas ṚV. 4,52,4.

सूनृतावत् (von सूनृत) adj. *froh, wonnig, jubelnd* ṚV. 1,82,1. 7,74,2. इदं राष्ट्रं प्र विश सूनृतावत् (= प्रीतियुक्त Comm. zu TBr.) AV. 13,1,1. सूनृतावन्तः सुभगा इरावन्तो हसामुदाः 7,60,6. शाला 3,12,2. द्युमद्वद दुन्दुभे सूनृतावत् 5,20,6. कशा ṚV. 1,22,3. पुरूणीथे जरते सूनृतावान् 59,7. Ushas 92,14. 7,81,6. Naigh. 1,8. राधस् ṚV. 8,86,6.

सून्नीय adj. für सून्नेय (6. सु + उ°) *gut auszuschöpfen* TS. 6,2,4,1.

सून्मद und सून्माद adj. schlechte Form für सोन्माद Bharata und Ramânâtha zu AK. 3,1,23 nach ÇKDr.

सूप Uṇâdis. 3,26. m. 1) *Brühe, Suppe, dünnes Mus,* namentlich *aus geschrotenen Hülsenfrüchten mit Zuthat von Wurzeln und Salz bereitet* Trik. 3,3,213. H. 397. an. 2,237. Med. p. 13. Viçva bei Uggval. दाली सलिले सिद्धा लवणार्द्रकहिङ्गुभिः संयुक्ता सूपनाम्नी स्यात् Bhâvapr. 5. Karaka 2,6. Suçr. 2,64,2. यूषसूपविकल्पाः 167,4. शाकसूपान्नमांसानि 247,12. 1,230,3. P. 6,2,128. 7,3,69, Vârtt., Schol. M. 3,226. MBh. 4, 29. 239. Hariv. 8190. R. 1,53,3. 2,91,66. न स जानाति शास्त्रार्थं दर्वी सूपरसानिव Spr. (II) 5378. MBh. 10,178. Bhâg. P. 10,24,26. मूलकसूप P. 6,2,128, Schol. मुद्गसूप 135, Schol. Karaka 1,7. माष° 27. Suçr. 1, 74,16. 2,156,13. Vâgbh. 1,7,33. Varâh. Bṛh. S. 76,8. सूपोदन Karaka 1,15. Suçr. 1,240,21. — 2) *Koch* Trik. H. 723. H. an. Med. Viçva a. a. O. Vielleicht hierher सूपी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. — 3) = भाण्ड und शायक (d. i. सायक) Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. सौपिक.

सूपकर्तर् m. *Bereiter von Brühen, Koch* MBh. 4,36.

सूपकार m. dass. AK. 2,9,27. H. 723. an. 2,237. Halâj. 2,276. MBh. 4,559. Spr. (II) 4111. Kathâs. 8,24. 20,198. 49,41. Pañkat. 253,15. Schol. zu Kap. 1,106. शूद्रपाकोपजीवी यः सूपकार इति स्मृतः Brahmavaiv. P., Prakṛtikh. 27 im ÇKDr. °शास्त्र Ind. St. 1,22,8.

सूपकृत् m. dass. Kathâs. 20,195. 200. 49,42. 56,405.

सूपगन्धि adj. *nur mit ganz wenig Brühe versehen* P. 5,4,136, Schol.

सूपचर (6. सु + उ°) adj. 1) *leicht zugänglich, gefällig:* पिता पुत्राय Çat. Br. 2,3,4,30. — 2) *leicht zu haben,* superl. °तम Citat beim Schol. zu Kâtj. Çr. 190,16.

सूपचरणा (6. सु + उ°) adj. (f. आ) *leicht zu begehen* TS. 2,6,9,6. Çat. Br. 1,9,1,8.

सूपचार (6. सु + उ°) adj. *leicht zu behandeln, — zufrieden zu stellen* MBh. 12,7995.

सूपत् (सूपद्) indecl. gaṇa चादि zu P. 1,4,57. — Vgl. कूपत्.

सूपतीर्थ (6. सु + उ°) adj. (f. आ) *mit einem guten Steg zum Wasser versehen:* नदी MBh. 3,11353. 5,5176. 11,804.

सूपदंश (6. सु + उ°) m. *schönes Gewürz, — Zukost* R. 2,61,5.

सूपद्वार (6. सु + उ°) adj. *mit schönen Aussenthoren versehen* R. Gorr. 2,99,3.

सूपधूपन n. *Asa foetida (die Brühe würzend)* Trik. 2,9,11. Râgan. 6, 75; vgl. Bhâvapr. unter सूप 1).

सूपपर्णी f. = मुद्गपर्णी Râgan. 3,53. Ratnam. im ÇKDr.

सूपवञ्चन (6. सु + उ°) adj. (f. आ) *zu dem man leicht —, gern hinwankt* ṚV. 10,18,11.

सूपविष्ट adj. = सुखोपविष्ट *bequem sitzend* Bhâg. P. 8,12,3.

सूपश्रेष्ठ m. *Phaseolus Mungo* (मुद्ग) *Lin.* Râgan. 16,37.

सूपसंस्कृत (6. सु + उ°) adj. *wohl zubereitet:* यूष Karaka 8,6.

सूपसदन (6. सु + उ°) adj. P. 3,3,129, Schol. *bei dem es sich gut sitzt:* अग्नि TS. 7,5,20,1.

सूपसर्पणा (6. सु + उ°) adj. (f. आ) *zu dem man sich leicht —, gern begiebt* AV. 18,3,50. सूपवञ्चन ṚV.

सूपस्कर (6. सु + उ°) adj. *mit schöner Ausrüstung versehen:* रथ MBh. 4,1016. 5,4446. 7101; vgl. सुचक्रोपस्कर 2,2063. 14,2316 (स° beide Ausgg.).

सूपस्था (6. सु + उ°) adj. (f. आ) *einen guten Schooss bildend:* संमिश्लो अरुषो भव सूपस्थाभिर्न धेनुभिः (die *Milch* ist gemeint, mit welcher der Soma *sich mischt*) ṚV. 9,61,21. वनस्पति VS. 21,60. Çâñkh. Çr. 6,1,32.

सूपस्थान (6. सु + उ°) adj. *dem man sich gern naht:* Himmel TS. 7,5,20,1.

सूपाङ्ग (सूप + 3. अङ्ग) n. *Asa foetida* Râgan. 6,74; vgl. सूपधूपन.

सूपाय (6. सु + उ°) adj. *ein sicher zum Ziel führendes Mittel* Spr. (II) 4009.

सूपायन (6. सु + उ°) adj. (f. आ) *leicht zugänglich:* पिता सूनवे ṚV. 1,1,9. 10,18,11.

सूपावसान (6. सु + उ°) adj. (f. आ) *gute Rast darbietend* TS. 2,6,9,6.

सूपिक = सूप *Brühe* Vjutp. 197.

सूपीय adj. = सूप्य gaṇa अपूपादि zu P. 5,1,4.

सूपेशाण (सूपे loc. von सूप + शाण) m. P. 6,2,64, Schol.

सूप्य (von सूप) 1) adj. *zu Brühen —, zu Suppen geeignet* gaṇa अपूपादि zu P. 5,1,4. °शाक Karaka 1,27. °धान्य 8,6. Vâgbh. 1,6,26. — 2) n. *Suppenspeise:* मुद्गः सूप्योत्तमो मतः Karaka 1,27. Vâgbh. 1,6,95.

सूभर्व (6. सु + भर्व von भर्) adj. *wohlgenährt:* Stier ṚV. 10,94,3. 102,5.

सूम Uṇâdis. 1,144. n. *Milch* und *Luftraum* (m. in dieser Bed. nach Uggval.) Med. m. 36. *Wasser* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. सुम्न.

सूमय (सुऽमय Padap.) adj. *von guter Arbeit:* Bogen ṚV. 8,66,11. = सुसुख Nir. 6,33.

सूय (von 2. सु) n. *Kelterung des* Soma MBh. 5,4802 nach der Lesart der ed. Bomb. — Vgl. राज°.

सूयवस, सूयवसाद्, सूयवसिन् und सूयवस्य s. u. सु°.

सूर Uṇâdis. 2,24. gaṇa पचादि zu P. 3,1,134 (oxyt., f. ई). संकाशादि zu 4,2,80. m. 1) (von 1. सु) *Antreiber* (nach Sâj.) ṚV. 1,121,7. — 2) (von 2. सु) *der aus der Presse rinnende* (Soma): सूरं चित्सस्रुषीरिषः ṚV. 1,86,5. सूरा अण्वं वि तन्वते 9,10,5. 9. सूरो अण्वं वि याति 91,3. क्रिन्वन्ति सूरमुस्रयः 65,1. 67,9. 66,18. AV. 18,4,58 (सोम ṚV.). — 3) (von स्वर्) *die Sonne* (vgl. सूर्य) P. 5,4,36, Vârtt. 8. Kâç. zu P. 5,4, 30. AK. 1,1,2,29. H. 96. Halâj. 1,35. ṚV. 1,121,6. 141,13. सूरादश्वं निरतष्ट 163,2. सूरश्चिदश्वान्युयुजान ईयते 4,45,6. 5,79,9. 6,2,6. 3,3. 7, 45,2. 9,111,2. उगाम सूरो अश्वेनो विमेध्यम् 10,179,2. सूर उदिते 3,15, 2. 6,51,2. विश्वचक्षस् 1,50,2. चित्र 7,3,6. विश्वदर्शत 9,66,22. Vâlakh.

8,5. AV. 6,61,1. Vgl. 2. शूर. — 4) = सूरि *Gelehrter* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — 5) N. pr. *a)* des Vaters von Kunthu, dem 17ten Arhant der gegenwärtigen Avasarpiṇî, H. 38. — *b)* eines Verfassers von Gebeten bei den Tântrika Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,28. — Vgl. अलंकार°, आदि°, उत्सूर, सौर्य.

सूरकन्द m. = शूरण 2) RÂǴAN. 7,62.

सूरकृत् m. N. pr. eines Sohnes der Viçvâmitra MBH. 13,256. सुरकृत् ed. Bomb.

सूरचक्षस् adj. *hell wie die Sonne:* Indra's Rosse RV. 1,16,1. die Marut 89,7. die Ṛbhu 110,4. 7,66,10.

सूरत adj. दमे UṆÂDIS. 5,14. = उपशान्त und कृपालु UǴǴVAL. *mitleidig* AK. 3,1,15. H. 369. f. आ *eine fromme Kuh* HALÂJ. 2,115. — Vgl. सुरत.

सूरतकल्पतरु m. Titel eines Commentars HALL 202.

सूरतसिंह m. N. pr. eines Fürsten HALL 202.

सूरभट्ट m. N. pr. eines Mannes HALL 176.

सूरमस m. pl. N. pr. eines Volkes P. 4,1,170. — Vgl. सौरमस.

सूरवत् adj. *das Wort* सूर *enthaltend* PAṄKAV. BR. 13,8,2.

सूरशर्मन् m. N. pr. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,20. — Vgl. शूर°.

सूरसूत m. *der Wagenlenker der Sonne, die Morgenröthe* AK. 1,1,2, 33. H. 102.

सूरसेन m. pl. N. pr. eines Volkes, = शूरसेन AV. PARIÇ. in Ind. St. 10,319.

सूरासनदेश m. N. pr. eines Landes Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,13. wohl fehlerhaft für शूरसेन°.

सूरि UṆÂDIS. 4,64. m. 1) (von 1. सु) *a)* (eig. *Antreiber*) *Veranstalter, Auftraggeber, derjenige, welcher Priester u. s. w. zu einer ihm zugute kommenden heiligen Handlung veranlasst und dieselben belohnt,* so v. a. das spätere यजमान *Herr des Opfers* (gewöhnlich ein Reicher oder Vornehmer). ये सूरयो दधिरे पुरो नः RV. 6,25,7. 1,54,11. 73,5. 5,10,3. 6. 42,4. 7,19,7. 32,15. ते स्याम देव सूरिभिः सह 66,9. 13. सूरिषु ये नो राधांसि मघवानो अरासत 5,79,6. सूरि, गृणात् 86,6. सूरि, जरितर् 7,3,8. neben जरत् 67,10. स्तोतर् 2,1,16. 2,12. विप्र 1,22,20. — सुव्रत 125, 7. मघवन् 2,6,4. AV. 3,19,3. मंहिष्ठ RV. 8,46,24. सुजात 2,2,11. 5,6,2. namentlich genannt z. B. 5,27,4. 33,8. सुमखस्य 1,181,4. = ईरयितर् NIR. 12,3. यं सूरिरर्थी पृच्छमान एति RV. 7,1,23. अवैः सूरिभ्यो अमृतम् 81,6. ब्रह्माणि सूरिषु प्रशस्ता *gebilligt von* 84,3. सूरयो वीरैः पृतनासु सह्युः 90,6. 92,4. — *b) Herr, Gebieter* überh., *Anführer* (auch von Göttern): इन्द्र सूरीन्कृणुहि स्मा नो अर्धम् RV. 6,44,18. 47,19. विश्वे देवास उत सूरयो मम 10,66,11. सूरिं चिद्ये अनुमदन्ति वाजैः 1,173,7. 186,3. त्वष्टा गन्तु स्मत्सूरिभिः 6. die Âditja 8,18,4. 83,7. देवाः स्तवन्ते मनुष्याय सूरयः 10,65,4. AV. 2,11,4. f. *Herrin* etwa AV. 13,1,22. — *c) ein Weiser, grosser Gelehrter, Meister im Fache* AK. 2,7,5. H. 341. HALÂJ. 2, 177. SUÇR. 1,248,9. RAGH. 1,4. MÂLAV. 77. Spr. (II) 979. 1420, v. l. 2273. VARÂH. BṚH. 25 (23),21. GOLÂDJ. KHEDJAK. 19. RÂǴA-TAR. 1,14. 3, 132. 4,549. BHÂG. P. 1,1,1. 10,23. 2,10,44. 3,13,4. 4,12,25. 20,12. 5,11, 1. 6,17,13. 11,3,43. TATTVAS. 4. SARVADARÇANAS. 8,22. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,508, Çl. 35. WILSON, Sel. Works 1,337. — *d) der Weise unter den Göttern* d. i. Bṛhaspati, *der Planet Jupiter* VARÂH. BṚH. 2,1. 5. 3,6. 22,2. Ind. St. 2,261. — 2) (von 2. सु) *Kelterer* —, *Opferer des* Soma: वि श्लोक एतु पथ्येव सूरेः RV. 10,13,1. 61,18. ग्रावाणः 78, 6. Von den unter 1) angeführten Stellen liessen sich einzelne auch hierher ziehen. — 3) *eine best. Gemüsepflanze* VÂGBH. 1,6,107. — 4) nach SÂJ. = सरणि *Bahn:* आर्दस्य ते कृष्णासो दक्षि सूरयः RV. 1,141,8. — 5) = यादव und सूर्य UṆÂDIK. im ÇKDR. — Vgl. अज°, गोविन्द°, देव°, नारायण°, माणिक्य°, रुद्र°, वृद्धवाद°, शान्त°, शान्ति°, साधुरत्न°, सुधानन्द°, सूर्य°.

सूरिन् m. = सूरि 1) *c)* ÇABDAR. im ÇKDR.

सूरी f. gaṇa पचादि zu P. 3,1,134. 1) विश्वस्य या जायमानस्य वेद शिरःशिरः प्रति सूरी वि चष्टे (निर्ऋतिः) TS. 4,2,5,4. etwa f. zu सूरि 1)*b)*. — 2) f. zu सूरि 1) *c)* VARNADEÇANÂ bei UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4,64. — 3) (f. zu सूर 3) oder zu सूर्य) *eine Gemahlin des Sonnengottes* (aber keine Göttin) P. 4,1,48, Vârtt. 2, Schol. (= कुन्ती). — 4) = राजसर्षप RATNAM. im ÇKDR.

सूर्क्ष्, सूर्क्षति DHÂTUP. 17,15 (अनादरे, आदरे). सूर्क्ष्य्, सूर्क्ष्यति 15,2 (ईर्ष्यार्थे). *sich kümmern um* (acc.): असूर्क्ष्यत् KÂṬH. 10,6. मा सूर्क्ष्यत 34,17. नर्तून्सूर्क्षेत् (सूर्क्षेत् WEST. nach seiner Aut.) NJÂJAMÂLÂV. 248, Z. 4 v. u. सूर्क्षेत् ÂPAST. 2,28,9. Es wird wohl überall einfach क्ष, nicht क्ष्य zu schreiben sein.

सूर्क्षण (von सूर्क्ष्) n. = अनादर (vielmehr आदर) ÇABDAR. im ÇKDR.

सूर्क्ष्य (wie eben) 1) adj. *worum man sich kümmern —, worauf man Rücksicht nehmen muss* TBR. 1,2,2,1. KÂṬH. 8,15. 9,3. — 2) m. *Phaseolus radiatus Roxb.* ÇABDAR. im ÇKDR.

सूर्जन m. N. pr. eines Fürsten Notices of Skt Mss. 1,42.

सूर्त ved. partic. von सर्, = सृत P. 8,2,61.

सूर्पाक्ष m. N. pr. eines Râkshasa R. 5,12,11 wohl fehlerhaft für शूर्पाक्ष oder सूर्पाक्ष.

सूर्मी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. und सूर्मि 1) *Röhre* (zur Wasserleitung; vgl. σωλήν) NIR. 5,27. सूर्म्यं सुषिराम् RV. 8,58,12. शुष्का ÇAT. BR. 8,7,2,3. — 2) *ein röhrenartiges Gefäss als Leuchter dienend* (für Oel oder Talg): प्रेद्धो अग्ने दीदिहि पुरो नो ऽजस्रया सूर्म्या *mit unverlöschlicher Leuchte* RV. 7,1,3. कर्णकावती *mit Oehr und Handgriff versehen* TS. 1,5,7,6. 5,4,7,3. KÂṬH. 21,9. — 3) *eine (hohle) metallene Säule* (durch deren Glühendmachung Verbrecher, insbes. Ehebrecher, zum Tode befördert werden) AK. 2,10,35. TRIK. 3,3,141. H. 1464. HALÂJ. 1,131. ज्वलितां सूर्मिं परिष्वज्य ÂPAST. 1,25,2. गुरुतल्पगामी तु सुषिरां सूर्मिं प्रविश्योभयत आदीप्याभिदहेदात्मानम् 28,15. सूर्मीं ज्वलन्तीं स्वाश्लिष्येत् M. 11,103. सूर्म्या लोहमय्या पुरुषमालिङ्गयन्ति स्त्रियं च पुरुषरूपया सूर्म्या BHÂG. P. 5,26,20. — Vgl. तप्तसूर्मि.

सूर्म्य 1) adj. etwa *in Röhren —, in Kanälen befindlich* TS. 4,5,9,2. सूर्व्य VS. — 2) f. आ N. pr. der Gattin Anuhrâda's BHÂG. P. 6,18,15.

सूर्य (von स्वर्) P. 3,1,114. VOP. 26,20. 1) m. *a)* = सूर *die Sonne* (auch persönlich gedacht) NAIGH. 5,6. NIR. 12,14. KÂÇ. zu P. 5,4,30. AK. 1,1,2,29. H. 95. MED. j. 62. HALÂJ. 1,35. 5,53. आ सूर्यो बृहतस्तिष्ठदज्रान् RV. 4, 1,17. उत्सूर्यो ज्योतिषा देव एति 4,13,1. fgg. 7,60,1. fgg. 63,1. fgg. इन्द्रः सूर्यमरोचयत् 8,3,6. वि रश्मिभिः ससृजे सूर्यो गाः 7,36,1. 81,2. (उषसः)

अजीजनत्सूर्यम् 78,3. इंद्रंतपथो वरुणः सूर्याय 87,1. दिवि सूर्यमदधात् 5, 85,2. 5. 1,125,6. भ्राजंते सूर्या इव 8,34,17. अहन्सूर्यं इवाजनि sagt Indra 6,10. VS. 8,9. एकाकी चरति 23,10. Çat. Br. 2,1,2,19. 3,4,33. ज्योतिषां श्रेष्ठः: TS. 3,1,4,2. sieben *Sonnen* AV. 13,3,10. Kâth. 37, 9. Taitt. Âr. 1,7,1. fgg. VS. 632; vgl. ṚV. 9,114,3. sieben Rosse der *Sonne* ṚV. 7,66,15. Hariv. 2472. sieben Strahlen ṚV. 8,61,16. चरणा 3,5,5. चक्र 4,17,14. 28,2. चत्तस् 7,98,6. चतुस् 5,40,8. साति (vgl. स्वर्षाति) 2,19,4. heisst Sohn des Himmels 10,37,1. Ushas ist Tochter der *Sonne* 4,43,2. 5,79,8. TBr. 2,6,4,2. Weib derselben ṚV. 7,75,5. उरुचक्षस् 35,8. अजर 5,27,6. सप्ताश्व 45,9. शुक्र 6,4,3. वृत्रहन् 8,82,4. दर्शत 9,101,12. आग्नेय Çat. Br. 1,6,3,24. ज्योतिष्मन्त् Kâtj. Çr. 25,3,21. शश्वत्सूयमानात्सूर्यः Maitrjup. 6,7. अस्माकं बोध्यविता महाधने तनूष्वप्सु सूर्ये *im Sonnenschein, — gluth* ṚV. 6,46,4. स्पर्धन्ते धियः सूर्ये न विशः 9, 94,1. प्रेतंशं सूर्ये पस्पृधानं सौवश्व्ये सुष्विमावदिन्द्रः (nach Sâj. *mit* Sûrja) 1,61,15. Indra, Agni, Sûrja Çat. Br. 4,5,4,1. TS. 6,6,8,3. Agni, Vâju, Sûrja 3,5,4,1. Çat. Br. 11,2,3,11. — Weber, Gjot. 106. 110. M. 1,65. 2,219. fgg. 3,280. 4,52. 11,219. MBh. 3,1749. 2827. Hariv. 12148. R. 1,1,6. 7,17. 63,2. 5,25,26. Megh. 39. Spr. (II) 7162. Varâh. Bṛh. S. 5,7. 10. 24,30. 30,1. Weber, Kṛshnag. 264. Verz. d. B. H. No. 947. Bhâg. P. 4,5,3. Vet. in LA. (III) 1,12. Lalit. ed. Calc. 43,18. 136, 2. Lot. de la b. l. 2. Wilson, Sel. Works 1,20. सूर्यस्य भ्राजाभ्राजम् N. eines Sâman Ind. St. 3,245,*a*. pl. personif. Kathâs. 115,58. सूर्यापाय Megh. 78. °प्रभवो वंशः Ragh. 1,2. °चार Verz. d. Oxf. H. 330,*a*,12. °दर्शनचारफलानि 329,*b*,7 v. u. °कवच 26,*a*,37. 94,*a*,35. Verz. d. Tüb. H. 20. °पूजा Verz. d. Oxf. H. 45,*a*,22. 85,*a*,41. °प्रयोग 94,*b*,20. fg. °मन्त्राः 93, *b*,6. 7. सूर्यादिमन्त्रनिरूपण 100,*a*,11. °स्तव 85,*a*,40. fg. am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 1,2269. unter den Namen Çiva's 12,10860. unter den Âditja Weber, Râmat. Up. 304. 313. — *b*) Bez. *der Zahl zwölf* Weber, Gjot. 101. — *c*) *Calotropis gigantea* (wie alle Worte für *Sonne*) Med. — *d*) N. pr. eines Dânava Vahni-P. im ÇKDr. eines Sohnes des Bali Çabdârthak. bei Wilson; verschiedener Männer Râga-Tar. 8,347. 651. Vie de Hiouen-thsang 189. Verz. d. B. H. No. 53. = सूर्यदास No. 832. Verz. d. Oxf. H. 132,*a*, No. 240. दैवज्ञ° Verz. d. B. H. No. 539. दैवज्ञपण्डित Notices of Skt Mss. 1,42. Haeb. Anth. S. 468. — 2) f. आ *a*) *die Sonne* weiblich personificirt Naigh. 5,6. Nir. 12,7. als Gattin des Sûrja bestimmt P. 4,1,48, Vârtt. 2. Trik. 1,1,101. Med. wird von Savitar dem Soma gegeben ṚV. 10,85,9. fgg. Hochzeit derselben AV. 14,1,24. Tochter des Pragâpati, jedoch mit dem Beiw. Sâvitrî Ait. Br. 4,7. सावित्री AV. 6,82,2. 9,4,14. वहतुं सूर्यायाः ṚV. 1,184,3. येन पती भवथः सूर्यायाः (sonst Gatten der Tochter der Sonne) 4,43,6. 5,73,5. 8,22,1. S. erhält den Pûshan 6,58,4. — 1,167,5. 6,63, 6. °विवाह Kauç. 79. — *b*) = वाच् Naigh. 1,6. *das* Sûrjâ-*Lied* (ṚV. 10,85) Çâṅkh. Gṛhj. 1,14,12; vgl. सूर्याविद्. — *c*) *eine Neuvermählte* Çabdar. im ÇKDr. Bhâg. P. 4,24,12. 10,1,29. 61,40. — *d*) *ein best. Kraut* (ओषधि) Med. = इन्द्रवारुणी Râgan. 3,57. — 3) adj. *solar:* मास Weber, Gjot. 88. 112. — Vgl. नाना°, प्रतिसूर्यम्, बालसूर्य, यम°, वज्र°, वि°, शालि°, सार्य°, सौर.

सूर्यक (von सूर्य) 1) adj. *sonnenähnlich* v. l. bei Nilak. zu Hariv. 15094. — 2) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8,686. eines Fürsten VP. 466, N. 5.

सूर्यकर m. *Sonnenstrahl* Pańkat. 37,20.

सूर्यकान्त m. AK. 3,6,2,16. 1) *ein best. stark funkelnder Edelstein* H. 1067. Halâj. 2,21. Râgan. 13,207. MBh. 12,7909. Ragh. 11,21. Spr. (II) 6403. — 2) *eine best. Blume* Çabdak. im ÇKDr. unter सूर्यमणि; vgl. सूर्यकान्ति. — 3) N. pr. eines Berges Mârk. P. 59,22. — Vgl. चन्द्रकान्त.

सूर्यकान्ति f. *eine best. Blume* Çabdak. im ÇKDr.

सूर्यकेतु 1) adj. *die Sonne zum Feldzeichen habend* oder *sonnenhell:* देवसेनाः AV. 5,21,12. — 2) m. N. pr. eines Fürsten Çṛṅgabherjavadâna 2.

सूर्यकाल m. *Tag* (im Gegens. zur *Nacht*) Çabdak. im ÇKDr.

सूर्यकालानल n. (sc. चक्र) Bez. *eines best. Diagramms* Svarodaja im ÇKDr.

सूर्यक्रान्त m. *ein best. Tact* Saṅgîtaratnâkara im ÇKDr. Suppl. unter रथक्रान्त.

सूर्यक्षय m. *die Behausung der Sonne* Bṛhadd. in Ind. St. 1,119.

सूर्यगङ्गातीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,20.

सूर्यगर्भ m. 1) N. pr. eines Mannes Lot. de la b. l. 2. Schiefner, Lebensb. 255 (55). Daçabh. 2. Vjutp. 21. — 2) Titel eines Sûtra Wassiljew 168.

सूर्यगुप्त (?) m. N. pr. eines Mannes Wassiljew 207.

सूर्यग्रह m. *Sonnenfinsterniss* Tithjâdit. im ÇKDr.

सूर्यग्रहण n. dass. Varâh. Bṛh. S. 97,2. Sûrjas. 5 in der Unterschr. Verz. d. B. H. No. 841. 845. Verz. d. Oxf. H. 326,*a*,5. Verz. d. Cambr. H. 28 u. s. w. °पर्वणि Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,32,10.

सूर्यचक्षुस् m. N. pr. eines Râkshasa R. 6,69,13.

सूर्यचन्द्र m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 44,129.

सूर्यज 1) m. *Sohn der Sonne*, Bez. *a*) *des Planeten Saturn* Varâh. Bṛh. S. 9,38. 104,44. Bṛh. 23 (21), 6. — *b*) *des Affen* Sugrîva Gaṭâdh. im ÇKDr. — 2) f. आ *Tochter der Sonne*, Bez. der Jamunâ H. 1083.

सूर्यतनय 1) m. *Sohn der Sonne:* Manu Mârk. P. 81,1. *der Planet Saturn* Varâh. Bṛh. S. 103,9. — 2) f. आ *Tochter der Sonne*, Bez. der Jamunâ AK. 1,2,3,31.

सूर्यतपस् m. N. pr. eines Muni Kathâs. 25,14.

सूर्यतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,6018.

सूर्यतेजस् adj. *die Kraft —, den Glanz der Sonne habend* AV. 10,5,27.

सूर्यत्वच् adj. *eine Haut —, einen Ueberzug so glänzend wie die Sonne habend:* Wagen der Açvin ṚV. 1,47,9. 8,8,2. die Marut 7,59,11. Apâlâ 8,80,7. AV. 2,2,2. Indra's Gattin TBr. 2,4,2,7.

सूर्यत्वचस् adj. dass. VS. 10,4. Pańkav. Br. 9,2,14. Wagen VS. 33,33. die Marut AV. 1,26,3.

सूर्यदत्त m. N. pr. eines Mannes MBh. 4,1014. 1057. 5,2237. eines Sohnes des Lakshmîdhara Verz. d. B. H. No. 166.

सूर्यदास m. N. pr. verschiedener Männer Colebr. Misc. Ess. 2,421. fg. 428. 451. Verz. d. B. H. No. 133. 914. Verz. d. Oxf. H. 132,*a*, No. 240. 341,*b*, N. 358,*a*, No. 853. Verz. d. Tüb. H. 13. Hall 119.

सूर्यदेव m. *der Sonnengott* Kâlaćakra 4,96. Hiouen-thsang 2,67. Vie de Hiouen-thsang 94.

सूर्यदेवत्य adj. *die Sonne zur Gottheit habend:* सोमाः Kâṭh. 24,9.

सूर्यध्वज m. N. pr. eines Mannes MBh. 1,6990.

सूर्यध्वजपताकिन् adj. *die Sonne auf der Standarte und der Fahne habend:* Çiva MBh. 12,10360.

सूर्यनक्षत्र n. *das* Nakshatra, *in welchem die Sonne sich zu einer gegebenen Zeit befindet*, Ind. St. 10,300. °योग *die Conjunction der Sonne mit einem* Nakshatra 309. सूर्यनक्षत्रे *unter einem sonnigen* (d. h. *strahlenden* nach Sâj.) Nakshatra Çat. Br. 2,1,2,19.

सूर्यनन्दन m. *Sohn der Sonne*, Bez. *des Planeten Saturn* Ind. St. 2,261.

सूर्यनाभ m. N. pr. eines Dânava Hariv. 16254.

सूर्यनारायण m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 196,*a*, No. 455.

सूर्यनेत्र m. N. pr. eines Sohnes des Garuḍa MBh. 5,3598.

सूर्यपण्डित m. N. pr. eines *Gelehrten*, = सूर्यदास, सूर्यसूरि Hall 119.

सूर्यपति m. *der Sonnengott* Wilson, Sel. Works 1,266.

सूर्यपत्त्र m. = आदित्यपत्त्र Râgan. 4,176.

सूर्यपत्नी adj. f. *die Sonne zum Gatten habend* AV. 8,9,12.

सूर्यपर्णी f. *eine best. Pflanze* MBh. 12,9814. Vâgbh. 1,6,170.

सूर्यपर्वन् n. *Sonnenknotenpunkt* so v. a. *der Moment des Eintritts der Sonne in ein neues Zeichen* Verz. d. B. H. No. 842. Pankar. 1,1,42. 2,3,96.

सूर्यपाद m. *Sonnenstrahl* Hariv. 3520. 12002.

सूर्यपुत्र 1) m. *Sohn der Sonne:* die Açvin MBh. 13,7309. Bez. *a) des Planeten Saturn* MBh. 6,81. Varâh. Bṛh. S. 104,42. Bṛh. 2,2. Spr. (II) 5230, v. l. — *b)* Jama's Tithjâdit. im ÇKDr. — *c)* Varuṇa's Çabdârthak. bei Wilson. — 2) f. ई *Tochter der Sonne*, Bez. *a)* der Jamunâ MBh. im ÇKDr. — *b) des Blitzes* Çabdârthak. bei Wilson.

सूर्यपुर n. N. pr. einer *Stadt* Râga-Tar. 8,3229. Verz. d. Oxf. H. 155, *b*,4. 186,*a*, No. 423.

सूर्यपुराण n. Titel eines Purâṇa Verz. d. B. H. 135,*a*(nach 50). No. 1127.

सूर्यपूजाविधि m. Titel einer Schrift über *die Verehrung der Sonne* Mack. Coll. 1,34. Verz. d. B. H. No. 1261. so heisst ein Abschnitt im Liṅgapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 45,*a*,22.

सूर्यप्रकाश m. Titel eines Commentars Colebr. Misc. Ess. 2,451. Verz. d. B. H. No. 832.

सूर्यप्रज्ञप्ति f. Titel eines astronomischen Werkes (in Mâgadhî) Ind. St. 10,254. fgg.

सूर्यप्रतिष्ठा f. *die Aufstellung eines Bildes der Sonne:* °माहात्म्य Verz. d. B. H. 143,2.

सूर्यप्रदीप m. *eine best. Meditation* Vjutp. 18.

सूर्यप्रभ 1) adj. *den Glanz der Sonne habend.* — 2) m. N. pr. *a)* des Palastes der Lakshmaṇâ (einer Gattin Kṛshṇa's) Hariv. 8984. — *b)* verschiedener Fürsten Verz. d. Oxf. H. 153,*a*,1. Kathâs. 44,11. fgg. 45, 375. 46,56. fgg. 93,3. fgg. nach einem Fürsten dieses Namens ist der 8te Lambaka im Kathâs. benannt, vgl. 1,6. N. pr. eines Bodhisattva Vjutp. 22. eines Schlangendämons 87.

सूर्यप्रभता f. nom. abstr. zu सूर्यप्रभ 2) *b)* Kathâs. 45,368.

सूर्यप्रभातेजस् *eine best. Meditation* Vjutp. 23.

सूर्यप्रभीय adj. *zu* Sûrjaprabha *gehörig, — sich haltend:* वीराः Kathâs. 48,19.

सूर्यबिम्ब m. n. 1) *die Sonnenscheibe* Varâh. Bṛh. S. 3,12. — 2) N. pr. eines geheiligten Ortes Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,35.

सूर्यभक्त 1) adj. *ein Verehrer der Sonne* H. an. 4,130. Med. t. 228. Verz. d. Oxf. H. 248,*b*,35. — 2) m. *Pentapetes phoenicea* H. an. Med. — 3) f. आ *eine best. Pflanze* H. an. 3,356.

सूर्यभक्तक m. = सूर्यभक्त 2) Çabdam. im ÇKDr.

सूर्यभागा f. N. pr. eines Flusses LIA. 1,43. fg.

सूर्यभानु m. N. pr. 1) eines Jaksha R. 7,14,25. — 2) eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,4, Çl. 4.

सूर्यभास् m. N. pr. eines Mannes MBh. 7,1900.

सूर्यभ्राज् adj. *strahlend wie die Sonne* Kâth. 25,5.

सूर्यमणि m. 1) = सूर्यकान्त 1) H. 1067. — 2) = सूर्यकान्त 2) Çabdak. im ÇKDr.

सूर्यमण्डल 1) m. N. pr. eines Gandharva R. Gorr. 2,100,45. — 2) n. *die Sonnenscheibe* Taitt. Âr. 1,7,3.6. Maitrjup. 6,30 (= Jâgn. 3, 167). Bhâg. P. 5,7,12. 7,10,57.

सूर्यमती f. N. pr. einer Fürstin Râga-Tar. 7,152. 179. °मठ 8,3422.

सूर्यमल्ल m. N. pr. eines Fürsten Çatr. 2,13.

सूर्यमाल adj. *sonnenbekränzt:* Çiva MBh. 12,10360.

सूर्यमास m. *Sonnenmonat* Ind. St. 9,463.

सूर्यरथ m. *der Sonnenwagen* R. 2,83,2. Bhâg. P. 5,20,30.

1. सूर्यरश्मि m. *Sonnenstrahl* M. 5,133.

2. सूर्यरश्मि adj. *sonnenstrahlig* RV. 10,139,1. VS. 15,15. 17,58. 18,40.

सूर्यराज्य n. *der Sonne Herrschaft* Maitrjup. 6,36.

सूर्यर्क्ष (सूर्य + ऋक्ष) n. = सूर्यनक्षत्र *das* Nakshatra, *in welchem die Sonne sich zu einer gegebenen Zeit befindet*, Weber, Gjot. 76. 85.

सूर्यर्च् (सूर्य + ऋच्) f. *eine Hymne an die Sonne* Bhâg. P. 5,7,12.

सूर्यलता f. = आदित्यभक्ता Râgan. 4,182. = सूर्यपत्त्र Nigh. Pr.

सूर्यलोक m. *die Welt der Sonne* Journ. of the Am. Or. S. 7,45,4. Verz. d. B. H. 146,*a* (9). Kâçikh. im ÇKDr.

सूर्यवंश m. *das auf den Sonnengott zurückgehende Königsgeschlecht* LIA. 1,496. Anh. IV. Verz. d. Oxf. H. 12,*b*,15. 13,*a*,39. fg. *b*,36. 44,*b*, 30. 352,*b*,2. Kshitiç. 1,2. Wassiljew 55. Vjutp. 2.

सूर्यवंश्य adj. *zu diesem Geschlecht gehörig* Ragh. 7,68. 16,10.

सूर्यवक्त्र m. (sc. रस) Bez. *einer best. Mixtur* Verz. d. B. H. No. 997.

सूर्यवन n. N. pr. eines *dem Sonnengotte geweihten Waldes* Verz. d. Oxf. H. 46,*b*, N. 3. Çatr. 2,598.

सूर्यवत् (von सूर्य) 1) adj. *sonnig:* लोक AV. 9,5,18. TBr. 3,7,6,14. Agni Kâtj. Çr. 25,3,19. Indra TBr. 2,7,15,6. — 2) f. °वती N. pr. einer Fürstin Hall in der Einl. zu Vâsavad. 22.

सूर्यवर m. (sc. रस) Bez. *einer best. Mixtur* Verz. d. B. H. No. 998.

सूर्यवर्चस् 1) adj. *herrlich —, leuchtend wie die Sonne* VS. 10,4. Jâgn. 3,119. R. 2,91,44. Bhâg. P. 4,22,1. 9,3,16. — 2) m. N. pr. eines Devagandharva MBh. 1,2550. 4811. Hariv. 14157. Bhâg. P. 12,11,44. — 3) वसुरोचिषः सूर्यवर्चसः साम N. eines Sâman Ind. St. 3,233,*b*. — Vgl. सौर्यवर्चस.

सूर्यवर्ण adj. (f. आ) *sonnenfarbig* AV. 5,5,6.

सूर्यवर्मन् m. N. pr. eines Fürsten der Trigarta MBh. 14,2149. eines Dâmara Râga-Tar. 7,358.

सूर्यवल्ली f. *Gynandropsis pentaphylla Dec.* Ratnam. 239. Suçr. 1,

183,8. 2,174,15. Varâh. Bṛh. S. 55,22.

सूर्यवार m. *Sonntag* Pańkat. 256,7.

सूर्यविकासिन् adj. *mit dem Erscheinen der Sonne sich öffnend, — aufblühend* H. 1163, Schol.

सूर्यविघ्न adj. *Zerstörer der Sonne*, unter den Namen Vishṇu's Pańkar. 4,3,120.

सूर्यवेश्मन् n. *die Behausung der Sonne* Ind. St. 1,119.

सूर्यव्रत n. Bez. 1) *einer best. Begehung* Verz. d. B. H. No. 1212. fg. — 2) *eines best. Diagramms* ebend. No. 920.

सूर्यशतक n. *hundert* (Strophen zu Ehren) *der Sonne*, Titel eines Gedichts Haeb. Anth. 197. fgg. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 8. Burnouf, Intr. 542.

सूर्यशोभा f. *eine best. Blume* Çabdaḱ. und Çabdar. im ÇKDr. unter दिव्यवस्त्र und वेशदान.

सूर्यश्वित् s. सूर्यश्वित्.

सूर्यश्री m. N. pr. eines zu den Viçve Devâḥ gezählten Wesens MBh. 13,4358.

सूर्यश्वित् adj. *sonnenhell* Ṛv. 10,94,5. °श्वित् v. l. des AV. 6,49,3.

सूर्यसंक्रम m. *der Eintritt der Sonne in ein neues Zeichen* Jâǵn. 1,217.

सूर्यसंक्रान्ति f. dass. Verz. d. B. H. No. 862.

सूर्यसंज्ञ n. *Saffran* Trik. 2,6,35.

सूर्यसदृश adj. *sonnengleich*, m. Bein. Lîlâvagra's Târan. 215.

सूर्यसम adj. dass.: ज्योतिस् VS. 23,47.

सूर्यसामन् n. N. eines Sâman Ind. St. 3,243,*a*.

सूर्यसारथि m. *der Wagenlenker der Sonne, die Morgenröthe* Çabdar. im ÇKDr.

सूर्यसावर्णि m. Bein. eines Manu; davon °क *ihm gehörig, unter ihm stehend:* मन्वन्तर Mârk. P. 100,37.

सूर्यसावित्र m. N. pr. eines zu den Viçve Devâḥ gezählten Wesens MBh. 13,4359.

सूर्यसिद्धान्त m. Titel eines dem *Sonnengotte* zugeschriebenen *astronomischen Lehrbuchs* (herausg. in der Bibl. indica) Varâh. Bṛh. S. 17,1. °टीका Verz. d. Oxf. H. 333,*a*,34. °मञ्जरी Verz. d. Cambr. H. 47. °रहस्य 46. °वासनाभाष्य 41. 44. °प्रकाश Mack. Coll. 1,119. °व्याख्यान 118. °व्याख्या 119. LIA. 2,1137, N. — Vgl. बृहत्°.

सूर्यसुत m. *Sohn der Sonne*, Bez. 1) *des Planeten Saturn* Varâh. Bṛh. S. 28,19. 103,4. 104,4. Bṛh. 2,6. Laghuǵ. 2,19. — 2) des Affen Sugrîva Kâm. Nîtis. 8,61.

सूर्यसूत m. *der Wagenlenker der Sonne* Bhâg. P. 6,6,22.

सूर्यसूरि m. N pr. eines Astronomen, = सूर्यदास Colebr. Misc. Ess. 2,451. 454. Hall 119. fg.

सूर्यसेन m. N. pr. zweier Männer Verz. d. B. H. No. 962. 1170. Notices of Skt Mss. 151.

सूर्यस्तुत् m. N. eines Ekâha Çat. Br. 13,7,1,5. Kâtj. Çr. 21,2,4. 24,7,16. Âçv. Çr. 9,8,5.

सूर्यस्तुति f. *Preis der Sonne*, Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 358, *a*, No. 853.

सूर्यस्तोत्र n. dass. Verz. d. Oxf. H. 31,*b*,23. Titel einer Schrift 134,*a*, No. 248.

सूर्याकर m. N. pr. 1) pl. eines Volkes R. Gorr. IV, S. 526. — 2) eines Mannes Verz. d. B. H. 312, N. 2.

सूर्याक्ष 1) adj. *sonnenäugig*; vgl. चन्द्र° unter den Beinamen Vishṇu's Hariv. 14189. — 2) m. N. pr. *a*) eines Fürsten MBh. 1,2693. Hariv. 5016. 5496. — *b*) eines Affen R. 4,33,13. — Vgl. सूर्याक्ष.

सूर्याग्नी m. nom. du. Sûrja *und* Agni TS. 5,7,12,1.

सूर्याचन्द्रमसा und °सौ m. nom. du. *Sonne und Mond* Ṛv. 1,102,2. 5,51,15. 10,190,3. Çat. Br. 14,6,8,9. Ḱhând. Up. 7,12,1. Weber, Nax. 2,293. Ǵjot. 28. 30. Ind. St. 9,112. MBh. 1,2534 (zwei Dânava). 2535. 3645. 5,306. 8,946. 1480. R. 3,36,17. Vikr. 101. Spr. (II) 4527. Verz. d. Oxf. H. 48,*b*,3. 11.

सूर्याणी (von सूर्य) f. *die Gattin des Sonnengottes* Vop. 4,24.

सूर्यातप (सूर्य + आ°) m. *Sonnengluth* Megh. 104. Ṛt. 1,10. 19.

सूर्यात्मज (सूर्य + आ°) m. *Sohn der Sonne*, Bez. *des Planeten Saturn* Varâh. Bṛh. S. 10,21. 103,8. Bṛh. 25 (23), 5.

सूर्यादिपञ्चायतनप्रतिष्ठापद्धति f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 2,125. — Vgl. सूर्यप्रतिष्ठा.

सूर्याद्रि (सूर्य + अ°) m. N. pr. eines *Berges* Mârk. P. 58,26. — Vgl. सूर्याद्रि.

सूर्यानन (सूर्य + आ°) m. N. pr. eines Mannes Lalit. ed. Calc. 202, 5.

सूर्यापीड (सूर्य + आ°) m. N. pr. eines Sohnes des Pârikshita Hariv. 11065.

सूर्यामासा m. nom. du. *Sonne und Mond* Ṛv. 8,83,2. 10,64,3.

सूर्यार्घ्य n. *eine Ehrengabe an die Sonne:* °दानपद्धति f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 1,14. fg.

सूर्यालोक (सूर्य + आ°) m. *Sonnenschein* Râǵan. im ÇKDr.

सूर्यावर्त (सूर्य + आ°) 1) m. *a*) *Scindapsus officinalis* Ratnam. 77. = ज्ञामातृ Trik. 3,3,157. = वराहकालिन् Hâr. 94. — Suçr. 2,376,5. 380, 8. Çârṅg. Saṁh. 1,7,85. 2,1,16. — *b*) *eine best. Meditation* Lot. de la b. l. 254. — *c*) N. pr. eines runden Wasserbassins (कुण्ड) Çatr. 2,598. 600. — 2) f. आ = आदित्यभक्ता Râǵan. im ÇKDr.

सूर्यावसु adj. *die* Sûrjâ *als Gut besitzend:* die Açvin Ṛv. 7,68,3.

सूर्याविद् adj. *die* Sûrjâ d. i. *ihr Lied* Ṛv. 10,85 *kennend* Âçv. Gṛhj. 1,8,12.

सूर्याश्मन् (सूर्य + अ°) m. = सूर्यकान्त 1) H. 1067.

सूर्याश्व (सूर्य + अश्व) m. *Sonnenross* Trik. 2,8,42.

सूर्यासूक्त n. *das* Sûrjâ-*Lied* (Ṛv. 10,85) Ind. St. 5,178.

सूर्यास्तंगमन (सूर्य + अ°) n. *Sonnenuntergang* Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,48.

सूर्यास्तमय (सूर्य + अ°) m. dass.: °काल Tithjâdit. im ÇKDr. Davon adj. °वत् in Verbindung mit काल *die Zeit des S.* Kuvalaj. 193, *a*, Schol.

सूर्याह्व (सूर्य + आह्वा) 1) m. *Calotropis gigantea* (अर्क) Râǵan. 10, 27. — 2) n. *Kupfer* Trik. 2,9,32.

सूर्येन्दुसंगम m. *Conjunction des Mondes mit der Sonne, Neumondsnacht* AK. 1,1,2,8. H. 150.

सूर्योढ (सूर्य + ऊढ) adj. *von der* (untergehenden) *Sonne herbeigeführt:* अतिथि *ein Gast, der zur Zeit des Sonnenuntergangs eintrifft*, H. 500. Spr. (II) 462. fg. VP. bei Kull. zu M. 3,105 (im ÇKDr. fälschlich durch

अस्तगतसूर्य erklärt). Mârk. P. 29,40. Pańkat. 35,16 (ed. orn. 31,19). — Vgl. सायंसूर्य.

सूर्योदय (सूर्य + उ°) m. *Sonnenaufgang* Vjutp. 189. MBh. 3,2769. Varâh. Bṛh. S. 45,10. 89,2. सूर्योदयास्तौ *Sonnenauf- und -untergang* 46,93. सूर्योदयास्तकालयोः Verz. d. Oxf. H. 282,*b*,3. °गिरि MBh. 2,1864. °संकल्पनाटक n. Titel eines Schauspiels Ind. St. 1,466. °निबन्ध m. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 279,*b*,44.

सूर्योदयन n. dass. Kauç. 7.

सूर्योद्यान (सूर्य + उ°) n. = सूर्यवन Çatr. 2,599.

सूर्योपनिषद् f. Titel einer Upanishad Ind. St. 2,53.

सूर्व्य (6. सु + ऊ°) adj. *in schönen Becken befindlich* u. s. w. VS. 16,45.

सूलिक s. शूलिक 2) *b*).

सूवन् (von 4. सु, सू) adj. (f. °वरी) *gebärend*; s. बहु°.

सूष्, सूषति v. l. für शूष् (प्रसवे) Dhâtup. 17,28.

सूषणा f. *Geburtsglied* oder *Gebärerin* AV. 1,11,3.

सूषस् (6. सु + उषस्) adj. P. 6,2,117.

सूषा f. wohl *eine Gebärende* AV. 1,11,3. die Stelle ist verstümmelt.

सृक Uṇâdis. 3,41. m. 1) etwa *Lanze*, = वज्र Naigh. 2,20. = बाण Viçva bei Uǵǵval. — ṚV. 1,32,12. सृकं संशायं पविमिन्द्र तिग्मम् 10,180,2. — 2) *Wind*. — 3) *Lotus* Viçva a. a. O. — Vgl. सृग und स्रक्ति.

सृकण्डु 1) m. N. pr. eines Mannes gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123. Vgl. सार्कण्डेय und मृकण्डु. — 2) f. = कण्डू *Jucken, Krätze* Çabdar. im ÇKDr.

सृकायिन् (von सृक) adj. *eine Lanze tragend* VS. 16,21.

सृकाल m. = सृगाल *Schakal* Çabdak. im ÇKDr.

सृकाविन् adj. = सृकायिन् Ind. St. 2,28.

सृकाहस्त adj. *eine Lanze in der Hand habend* VS. 16,61.

सृक्क, सृक्कणी, सृक्कन् und सृक्कि s. सृक्व u. s. w.

सृक्कार् *den Laut* सृक् *von sich geben* Vop. 7,88.

सृक्व 1) *Mundwinkel*: सृक्वास्य Suçr. 1,303,4. सृक्व n. Bharata zu AK. nach ÇKDr. — 2) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 3,458.

सृक्वणी f. = सृक्वन् Bhar. (kennt auch die Form सृक्कणी) zu AK. nach ÇKDr. °प्रान्त P. (nach Aufrecht). जिह्वया सृक्वणी लिहन् Kathâs. 94,119. सृक्वन्यौ (sic) Suçr. 2,533,3.

सृक्वन् m. *Mundwinkel* ṚV. 1,164,28. Nir. 11,42. in der späteren Sprache n. Halâj. 2,365. आसृक्वोत्थितपादाभ्याम् Kathâs. 18,89. gewöhnlich du. सृक्वणी AK. 2,6,2,42. H. 581. लेलिह्न् u. s. w. Jâǵń. 2,13, v. l. MBh. 3,10397. 10653. 11500. 11502. 4,692. 5,2047. 5594. Varâh. Bṛh. S. 89,17, v. l. Pańkat. 55,7. 85,3. gewöhnlich सृक्कणी (edd. Bomb. सृक्किणी) geschrieben. — Vgl. वृष°.

सृक्वि n. dass. Bhar. (kennt auch die Form सृक्कि) zu AK. सृक्विणी du. Varâh. Bṛh. S. 89,17. Bhâg. P. 10,66,33. सृक्किणी Jâǵń. 2,13. MBh. ed. Bomb. 3,10397. 10653. 11500. 11502. 4,692. 5,2047. 5594. 6,2840. 3707 (in beiden Ausgg.). Hariv. 14582. Varâh. Bṛh. S. 89,17, v. l. Bhâg. P. 10,16,25. सृक्विभ्याम् 12,21.

सृक्विणी f. dass. Râǵan. 18,27. °णी विलिह्न् MBh. 6,2840 (सृक्किणी ed. Bomb.). सृक्विणी परिलिह्न् Pańkat. 262,20.

सृग m. *Wurfspiess* AK. 2,8,2,59. H. 785. — Vgl. सृक.

सृगाल 1) m. *a*) *Schakal* AK. 2,5,5. Trik. 2,5,7. H. 1289. an. 3,688. Med. l. 140. Halâj. 2,74. Çat. Br. 12,5,2,5. M. 5,164. 9,30. 11,199. MBh. 1,5568. 3,15687. 7,1979. 13,410. fgg. R. 3,53,56. 4,16,33. Suçr. 1,24,7. 108,1. 202,9. Spr. (II) 4524. Varâh. Bṛh. S. 53,108. 68,4. 88,3. 90,1. Bṛh. 27 (25), 24. Râǵa-Tar. 6,181. Verz. d. B. H. No. 897. Bhâg. P. 2,7,42. 3,10,22. 5,14,3. Pańkat. 136,2. 220,10. Hit. 17,15. — *b*) *ein best. Baum* (nach Nîlak.): °वाटी Hariv. 7964. davon adj. °वाटीय 7989. — *c*) N. pr. α) eines Vâsudeva, Beherrschers von Karavîrapura, Hariv. 5322. 5639. 5653. fgg. Verz. d. Oxf. H. 27,*a*,39. — β) eines Daitja H. an. Med. — 2) f. ई *a*) *Schakalweibchen* H. an. 2,337. Med. m. 30. Kathâs. 68,17. 23. Râǵa-Tar. 6,184. Pańkat. 136,2. 220, 9. — *b*) *panischer Schreck, allgemeine Flucht*; = विद्रव Trik. 2,8,59. = विप्लव H. ç. 151. = उपप्लव H. an. 3,688. = डमर Med. l. 140. — *c*) Bez. *zweier Pflanzen*: = कोकिलाक्ष Râǵan. 4,195. = विदारी Râǵan. im ÇKDr. — Gewöhnlich शृगाल geschrieben, die Bomb. Ausgg. schwanken. — Vgl. सार्गाल.

सृगालकण्टक m. *ein best. Strauch* Çabdak. im ÇKDr.

सृगालकोलि m. *eine Art Judendorn* (कोलि) Ratnam. im ÇKDr.

सृगालगर्त N. pr. einer Oertlichkeit; davon adj. °गर्तीय P. 4,2,137, Schol.

सृगालघण्टी f. = कोकिलाक्ष Râǵan. 4,195.

सृगालजम्बू f. 1) *Wassermelone*, = गोडिम्ब (गोडुम्ब ÇKDr.). — 2) *Brustbeere* (*die Beere von einer Art Judendorn*) H. an. 5,35. Med. b. 17.

सृगालवदन m. N. pr. eines Asura Hariv. 14291 nach der Lesart der neueren Ausg., कालवदन die ältere.

सृगालवाटी und °वाटीय s. u. सृगाल 1) *b*).

सृगालविन्ना f. *Hemionitis cordifolia Roxb.* Râǵan. 4,37. Ratnam. 11. Suçr. 2,38,7. 461,6. 524,16.

सृगालवृन्ता f. dass. Mad. in Nigh. Pr.

सृगालास्थिमय (von सृगाल + अस्थि) adj. *aus Schakalknochen gemacht* Verz. d. Oxf. H. 93,*b*, N.

सृगालिका (von सृगाली) f. 1) *Schakalweibchen* Med. k. 217. Kathâs. 68,19. Pańkat. 226,20. 24. Utpala zu Varâh. Bṛh. S. 16,37. *Fuchs* Trik. 2,5,7. — 2) *panischer Schreck, allgemeine Flucht* Hâr. 99. Med. — 3) *eine best. Pflanze*, = विदारी Râǵan. 7,99. — 4) N. pr. eines Frauenzimmers Daçak. 83,14. fgg.

सृगालिनी f. = सृगाली *Schakalweibchen* MBh. 3,14274.

सृङ्का f. etwa *Weg* Kathop. 1,16. 2,3.

सृज् (von 3. सर्ज्) adj. 1) *entlassend, schleudernd, entsendend, von sich gebend*; in comp. mit seinem obj.: शरधारा° MBh. 7,5604. करकासृजो ऽम्बुदाः Varâh. Bṛh. S. 9,42. सुधासार° (d. i. सुधा + आसार) Kathâs. 100,42. बृहत्सूक्ष्मप्रमाण° 54,17. — 2) *erschaffend, erzeugend, hervorbringend*: दत्तात्प्रजानां सृजा Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,506, Çl. 22. in comp. mit seinem obj. H. 5. मायाशत° MBh. 7,541. 4103. 7875. राजप्रजा° *aus Fürsten Unterthanen machend* Râǵa-Tar. 3,364. — 3) fehlerhaft für सृत् Spr. (II) 4338. — Vgl. प्रजा°, ब्रह्म°, भूति°, विश्व°.

सृजन n. Verz. d. Oxf. H. 48,*a*,6 fehlerhaft für सर्जन *das Schaffen, Hervorbringen*, wie schon das Versmaass zeigt.

सृजय m. VS. 24,23 nach Mah. *ein best. Vogel*; °यी f. v. l. TS. 5,5,

14,1 angeblich so v. a. नीलमक्षिका oder शुक्लसर्प oder नीलमक्षिष.

सृञ्जवान m. N. pr. eines Sohnes des Djutimant VP. (2te Aufl.) 1, 152, N. सृञ्जावण in der 1ten Aufl. 82, N.

सृञ्जावण s. सृञ्जवान.

सृज्जिकाक्षार m. = सर्जिकाक्षार Ramân. zu AK. 2,9,109 nach ÇKDr. (hier fehlerhaft सृञ्ज° gedr.).

सृज्य (von 3. सर्ज्) adj. *zu schaffen, hervorzubringen* Bhâg. P. 2,5,17. 3,11,15. 10,56,27. 11,19,16. 12,6,31. Sarvadarçanas. 121,8.

सृञ्जय 1) m. N. pr. eines Geschlechts oder Stammes, pl. AV. 5,19,1. Kâṭh. 12,3. TS. 6,6,2,2. 3. Çat. Br. 2,4,4,4. 5. 12,9,3,1. MBh. 1,5476. 3,1352. Bhâg. P. 1,7,13. 2,7,35. 9,24,62. °नामकान्त्राह्मणान् Verz. d. Oxf. H. 267,*a*,28. sg. ṚV. 4,15,4. स सृञ्जयाय तुर्वशं परादात् 6,27,7. N. pr. verschiedener Männer MBh. 1,223. 2,326. 3,15597. 5,6059. 6080. 7,2138. 12,906. fgg. Hariv. 212. 1514. 1670. 1778. 1970. R. 1,47,15 (48,16. fg. Gorr.). VP. 354. 436. 444. 454. Bhâg. P. 8,1,23. 9,23,1. 24, 28. 41. 10,82,23. Verz. d. Oxf. H. 22, *b*, 18. — 2) f. ई N. pr. zweier Gattinnen des Bhaǵamâna Hariv. 2001. fgg. सृञ्जरी die ältere Ausg. — Vgl. घट°, पुति°, सार्ञ्जय.

सृञ्जरी s. सृञ्जय 2).

सृण m. f. Trik. 3,5,10.

सृणि und सृणि Uṇâdis. 4,49. 104. Naigh. 4,2. m. f. Trik. 3,5,16. 1) *Sichel:* नेदीय इत्सृण्यः पक्वमेयात् ṚV. 10,101,3 (Nir. 5,28). 106,6 (Nir. 13,5). यदा वा अन्नं पच्यते ऽथ तत्सृण्योपचरन्ति Çat. Br. 7,2,2,5. जुह्वभिः सृण्या *mit den Zungen (Flammen) als mit einer Sichel* ṚV. 1,58,4. — 2) *ein Haken zum Antreiben des Elephanten* AK. 2,8,2,9. Trik. 3,3, 339. H. 1230. Hâr. 204. Halâj. 2,69. Spr. (II) 4189. सिताग्र Çiç. 5,5. अ° adj. *ungezügelt* von Personen Bhâg. P. 4,4,17. — 3) m. *der Mond* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,104. — 4) m. *Feind* Çabdam. im ÇKDr.

सृणिक 1) m. = सृणि 2) Râǵa-Tar. 8,812. — 2) f. आ f. *Speichel* AK. 2,6,2,18. सृणीका Uṇâdis. 4,23. H. 633.

सृण्य (von सृणि) adj. 1) nach Sâj. *mit einer Sichel versehen:* सृण्यो न जेता ṚV. 4,20,5. — 2) अ° (असृण्य Burnouf) *nicht zu zügeln, nicht im Zaum zu halten:* Person Bhâg. P. 3,17,22.

सृत् (von सर्) adj. *rasch laufend* u. s. w.: आजि° *einen Wettlauf anstellend* Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 130. — Vgl. अदार°, आदार°, वाज°.

1. सृत partic. von सर्; s. das.

2. सृत Hariv. 8447 fehlerhaft für प्सृत.

सृतजव adj. *dessen Behendigkeit, Schnellkraft abhanden gekommen ist:* Esel Ait. Br. 4,9. Blei Çat. Br. 5,4,1,10.

सृतंजय m. N. pr. eines Sohnes des Karmaǵit Bhâg. P. 9,22,46.

सृति (von सर्) f. 1) *Weg* AK. 2,1,15. H. 983. an. 2,208. Med. t. 74. VS. 19,47 (स्रुति ṚV.). मृगः सृतिं यति धावादजुष्टाम् AV. 10,3,6. Çat. Br. 12,8,1,21. 14,9,1,4. 6,11,3. Bhag. 8,27. MBh. 5,3774. Bhâg. P. 2,2, 32. 6,20. 5,26,3. गच्छन्खसृत्या so v. a. *durch den Luftraum* Verz. d. Oxf. H. 255, *b*, 24. — 2) *Gang, Wanderung* H. an. Med. insbes. *der Seele nach dem Tode:* योनिकोटिसहस्रेषु सृतीश्चास्यान्तरात्मनः M. 6,63. Bhâg. P. 10,60,43. 11,23,43. — 3) *das Gehen an Etwas* so v. a. *Erschaffen, Hervorbringen* Bhâg. P. 3,2,13. — Vgl. का°, कु°.

सृत्य (wie eben) n. *das Laufen, Fliessen;* s. सिन्धु°.

सृत्वन् (wie eben) Uṇâdis. 4,113. 1) adj. (f. सृत्वरी) *eilend, behend:* अत्यो न सृत्वा सनये धनानाम् ṚV. 9,96,20. वडवा Kâṭh. 12,11. प्र सृत्वरीणामति सिन्धुरोजसा Flüsse ṚV. 10,75,1. — 2) m. = प्रजापति Uǵǵval. = विसर्प und वृद्धि Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr. (hier als सृत्वा f. bezeichnet!). — 3) f. सृत्वरी *Mutter* ebend. — Vgl. वाठ°.

सृत्वर adj. (f. ई) = सृत्वन् P. 3,2,163. Vop. 26,157.

सृदर m. *Schlange* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 5,41.

सृदाकु Uṇâdis. 3,78. m. *Feuer* Trik. 1,1,66. Med. k. 169. *Waldbrand* H. an. 3,109. *der Donnerkeil; Wind; eine Eidechsenart* (प्रतिसूर्य, °क, welches Wilson hier durch *Sonnenscheibe* wiedergiebt) H. an. Med. *Fluss* (f. nach ÇKDr.) Uǵǵval. — Vgl. पृदाकु.

सृदागु m. N. pr. eines Mannes; s. सार्दागव.

सृध् AV. 2,6,5 schlechte Schreibung für स्रिध्.

सृप (von सर्प्) m. 1) *der Mond* (?) H. ç. 10; vgl. सृप्र. — 2) N. pr. eines Asura Hariv. 14291.

सृपाकु m. N. pr. eines Mannes gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. — Vgl. सार्पाकव.

सृपाट m. und °टी f. gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. AK. 3,6,5,38. f. = परिमाणभेद Bhar., = रक्तधारा Govardhana zu AK. nach ÇKDr.

सृपाटिका f. *Schnabel* H. 1317.

सृप्र (von सर्प्) Uṇâdis. 2,13. 1) adj. *schlüpfrig, fettig; glatt* (vgl. सर्पिस्) Naigh. 4,3. Nir. 6,17. करस्ना ṚV. 3,18,5. ऊर्व 4,50,2. °प्रव्हारिन् zur Erklärung von तृपलप्रभर्मन् = क्षिप्र° Nir. 5,12. — 2) m. *der Mond* Uǵǵval.; vgl. सृप.

सृप्रकरस्न adj. *glatte Arme habend* Nir. 6,17. Indra ṚV. 8,32,10.

सृप्रदानु adj. *fettig thauend, Fett träufelnd* ṚV. 1,96,3. 8,25,5.

सृप्रभोजस् adj. *fette Speisen habend:* Arjaman ṚV. 6,48,14.

सृप्रवन्धुर adj. *einen glatten, — blanken Sitz* oder *Kasten habend:* Wagen der Açvin ṚV. 1,181,3.

सृबिन्द m. N. pr. eines von Indra erschlagenen Dämons ṚV. 8,32,2.

सृमर P. 3,2,160. Vop. 26,150. m. 1) *ein nicht näher zu bestimmendes Thier, das an feuchten Orten lebt* (= गवय oder चमर nach den Comm.; unrichtig, weil diese daneben genannt werden), AK. 2,5,11. VS. 24,39. TS. 5,5,16,1. MBh. 1,2626. 3,8703. 7,1320. 2382. Hariv. 3843. 4597. R. 2,29,3. 103,41. 3,20,24. 49,24. 4,59,15. 7,6,49. Karaka 1,27. Suçr. 1,204,10. 205,4. 323,14. Vâgbh. 1,6,52. — 2) N. pr. eines Asura Hariv. 2289 nach der Lesart der neueren Ausg.; vgl. सृमल.

सृमल m. N. pr. eines Asura Hariv. 14291 nach der Lesart der neueren Ausg., समल die ältere; vgl. सृमर 2).

सृष्टमारुत adj. *Winde abtreibend* Suçr. 1,235,4.

सृष्टमूत्रपुरीष adj. *Ausleerung befördernd* Suçr. 1,202,20. 223,10.

सृष्टविण्मूत्र adj. dass. Suçr. 1,177,6. 183,10. Vâgbh. 1,6,116.

सृष्टि (von 3. सर्ज्) 1) f. *a) Schöpfung* (abstr. und concr.) AK. 3,4,2, 23. H. an. 2,101. Med. t. 30. fg. AV. 3,28,1. 13,1,25. प्रजानाम् TS. 5, 1,9,2. Çat. Br. 11,2,1,3 (oxyt.). 14,1,2,26. 4,2,10. सृष्टिं ससर्ज चैवेमाम् M. 1,25. सृष्टिं विकुरुते 75. इत्येषा सृष्टिरादितः 78. Jâǵn. 3,203. सृष्टिं ललितां विधातुः सुदतीम् Ragh. 6,37. Çâk. 1. Vikr. 8,18. Megh.

80. Spr. (II) 2239. 7495. रागविरागयोर्योगः सृष्टिः Kap. 2,9. 11. 3,63. Weber, Râmat. Up. 289. Mârk. P. 103,2. Bhâg. P. 3,12,3. 4,1,17. 6, 15,2. 7,10,26 (pl.). Pańkar. 3,15,19. 21. 23. Verz. d. Oxf. H. 12,b,12. 44,b,12. 23. Sarvadarçanas. 52,13. 60,6. 10. 84,5. 152,17. fgg. इन्द्रिय° 149,6. स्त्रीरत्न° Çâk. 42. जगत्सृष्टि Bhâg. P. 4,22,55. अर्थ°, शब्द° Weber, Râmat. Up. 335. fg. रथादि° *Hervorbringung* Nîlak. 168. आ सृष्टेः so v. a. *vom Anfang der Welt an* Spr. (II) 1472. Kathâs. 20,130. यां यामुपयामि सृष्टिम् so v. a. *als was ich auch wiedergeboren werde* Bhâg. P. 1,19,16. सृष्टिं कृ so v. a. *zeuge Kinder* Pańkar. 1,10,5. — b) *angeborenes Wesen, Natur* H. an. Med. स्वभाव एष हि स्त्रीणां सृष्टिषु R. 3,19,6. Spr. (II) 7328, v. l. — c) *Spenden* M. 3,255. — d) Bez. *best.* Ishṭakâ Çat. Br. 8,4,3,1. TS. 5,3,4,7. Kâtj. Çr. 17,10,17. — e) *Gmelina arborea Roxb.* Râǵan. 9,36. — f) = निर्गुणा Çabdar. im im ÇKDr. *the absence of properties* und *the existence of properties or qualities* Wilson nach ders. Aut. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Ugrasena Bhâg. P. 9,24,23. — 3) AK. 3,4,9,41 fehlerhaft für सृष्ट. — Vgl. रुद्र°, विश्व°.

सृष्टिकृत् adj. *Schöpfer:* देव Bez. Brahman's MBh. 1,1204.

सृष्टिखण्ड m. n. Titel des 1ten *Abschnitts* im Padmapurâṇa Verz. d. Oxf. H 11,b, No. 50. fgg. Notices of Skt Mss. 2,1.

सृष्टिदा f. *eine best. Arzeneipflanze,* = ऋद्धि Râǵan. 5,29.

सृष्टिधर m. N. pr. eines Autors Colebr. Misc. Ess. 2,41.

सृष्टिपत्तन n. Bez. *einer best. Zauberkraft* Pańkar. 2,8,3.

सृष्टिप्रदा f. *eine best. Pflanze,* = पुत्रदा Râǵan. 4,161.

सृष्टिमत् (von सृष्टि) adj. *die Schöpfung besorgend:* देव MBh. 5,4300.

से f. ein N. der Gattin Kâma's Trik. 1,1,40.

सेक्, सेकते Dhâtup. 4,7 (गत्यर्थ). Das स geht nicht in ष über Vop. 8,43.

सेक (von 1. सिच्) m. 1) *Guss, Erguss* (z. B. des Samens): गोर्न सेके ṚV. 1,181,8. पिता दुहितुः सेकमृञ्जन् 3,31,1. Nir. 3,5. ṚV. 4,16,3. क्रिविर्न सेक आ गमत् 8,76,1. रेतसः M. 11,120. — 2) *Begiessung, Besprengung* H. 837. M. 5,124. Jâǵń. 1,188. Ragh. 1,51. 19,10. Spr. (II) 387. दग्धानामभितसेदकैः 3116. मनःप्रसादपयसा निष्पन्नसेकक्रियः (दानमल्लोरुहः) 6710. वनस्पतेः Varâh. Bṛh. S. 55,18. Râǵa-Tar. 5,111. Mârk. P. 35,16. Bhâg. P. 11,11,39. Verz. d. Oxf. H. 103,a,10. in der Heilkunde so v. a. *Tropf-* oder *Spritzbad, Waschung* (gewöhnlicher परिषेक): शीत Suçr. 1,37,19. 2,11,19. 138,9. Çârṅg. Saṁh. 3,13,1. 2. 4. 5. — 3) am Ende eines comp. *Erguss von* und *Begiessung —, Besprengung mit:* रेतःसेकः स्वयोनीषु M. 11,58. नवजलकणा° Ṛt. 2,26. साञ्जनवाष्प° Ragh. 6,55. हिम° 8,45. मदवारि° 16,30. वृष्टि° 17,16. Çâk. 152, v. l. मदजल° Kir. 5,26. अमृत° Spr. (II) 5991. Varâh. Bṛh. S. 55, 16. Kathâs. 29,172. अयं त्वमृतसेको ऽस्य त्वन्मत्वो राज्यशाखिनः 33,163. 117,53. 121,238. कनककलश° *Guss* oder *Begiessung aus* Spr. (II) 433. — 4) pl. N. pr. eines Volkes, neben अपर° MBh. 2,1113. — Vgl. मुषेक.

सेकंधर m. N. pr. = اسكندر Verz. d. Oxf. H. 166, N. °पुरी 166,5. 6.

सेकपात्र n. *ein Geschirr zum Ausschöpfen von Wasser* AK. 1,2,3,13. Trik. 3,3,139. H. 878. Med. d. 34.

सेकभाजन n. dass. H. an. 3,186. नौकायाः Med. n. 156.

सेकिम (von सेक) 1) adj. etwa *gegossen:* असि P. 4,4,20, Vârtt. 2, Schol. — 2) n. *Rettig* H. 1190.

सेक्तर् (von 1. सिच्) nom. ag. *der Ausgiessende,* = सेचक H. an. 3, 110. Med. k. 170. सेक्तेव कोशं सिसिचे पिबध्यै ṚV. 3,32,15. बीज° Kull. zu M. 9,51. गवाम् so v. a. *Beschäler* zu 150. = भर्तर् *Gatte* H. 516. — Vgl. पिण्ड°.

सेक्तव्य (wie eben) adj. *zu begiessen:* सलिलैः Hariv. 7874. Varâh. Bṛh. S. 55,9.

सेक्त्र (wie eben) n. *ein Gefäss zum Ausschöpfen* oder *Begiessen* P. 3,2,182.

सेगव m. pl. *Krebsbrut* Spr. (II) 2191. MBh. 6,5632 (mit der ed. Bomb. zu lesen माघमां सेवगा इव).

सेङ्ग m. = शृङ्गिवर (nach Aufrecht) N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 280,b,1.

सेचक (von 1. सिच्) 1) adj. = सेक्तर्. — 2) m. *Wolke* H. an. 3,110. Med. k. 170. — Vgl. मुख° (मुख°).

सेचन (wie eben) 1) n. a) *das Ausgiessen, Ergiessung;* = क्षरण (so mit ÇKDr. zu lesen) Med. n. 156. उदकरुधिर° Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 21. — b) *das Begiessen, Besprengen* H. 837. Med. आत्मनः सेचनमकरोत् MBh. 12,13220. Mṛkkh. 47,9. दध्यादिभिः Weber, Kṛshnaǵ. 304. Verz. d. Oxf. H. 105,b,1. Suçr. 2,32,17 (medic. wie सेक). वृक्ष° Çâk. 9. 11. 16,20. अङ्घ्रि° Mârk. P. 31,13. उदक° *mit Wasser* Mṛkkh. 47,5. मुखासव° Z. d. d. m. G. 27,75. — c) *das Giessen* (von Metallen) Verz. d. B. H. No. 969. — d) *ein Geschirr zum Ausschöpfen von Wasser* AK. 1,2,3,13. H. 878. Med. — 2) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. — Vgl. अम्बुसेचनी, तूलसेचन, नौ°, मुषेचन.

सेचनक n. = सेचन 1) b) Çârṅg. Saṁh. 3,13,7 (medic. wie सेक).

सेचनघट m. *Giesskanne* Çâk. 8,23.

सेट *ein best. Gewicht* Colebr. Alg. 3.

सेटु m. *Wassermelone* Trik. 2,4,37 (सेड gedr.). Hâr. 126. Gaṭâdh. im ÇKDr.

सेतकी f. gaṇa नद्यादि zu P. 4,2,97. — Vgl. सैतकेय.

सेतर् (von 1. सि, nom. ag. *Fesseler* (vgl. सेतु 1): यौ सेतृभिररज्जुभिः सिनीथः ṚV. 7,84,2.

सेतव्य (wie eben) adj. *zu binden* Nir. 11,31, v. l.

सेतिकर्तव्यताक (von 2. स + इतिकर्तव्यता) adj. *sammt den Obliegenheiten* Madhus. in Ind. St. 1,14,17.

सेतिका f. = अयोध्या Bhûtaçuddhitantra im ÇKDr. — Vgl. साकेत.

सेतु (von 1. सि) Uṇâdis. 1,70. 1) adj. *bindend, fesselnd;* m. *Fesseler:* ता भूरिपाशावनृतस्य सेतू ṚV. 7,65,3. मा नः सेतुः सिषेदयम् 8,56,8. पाशिन् 9,73,4. — 2) m. Siddh. K. 248,b,13. a) *Band, Fessel:* तिष्ठन्तीरनृतस्य सेतौ ṚV. 10,67,4. — b) (*Verbindung*) *Damm, Brücke* AK. 2,1,14. Trik. 2,1,18. H. 965. an. 2,209. Med. t. 74. Hâr. 129. Halâj. 3,49. सुवितस्य ṚV. 9,41,2. त्वं नस्तन्तुरुत सेतुरग्ने त्वं पन्था भवसि देवयानः TBr. 2,4,2,6. तं सेतुं कृत्वा तरति Ait. Br. 3,35. TS. 3,2,2,1. 6,1,4, 9. zum Himmel 5,3,3. 7,5,8,5. Kâth. 28,4. Çat. Br. 13,2,10,1. 14,7, 2,24. Kathop. 3,2. Khând. Up. 8,4,1. 2. Çvetâçv. Up. 6,19. Jâǵń. 2,151. 156. भागीरथ्यां सेतुं वालुकाभिश्चकार MBh. 3,10722. fg. बन्धिष्ये सेतुना गङ्गाम् 10727. 16310. 8,732. अधार्या सेतुना गङ्गा 13,2161. R. 1,1,78

(83 Gorr.). (त्वया) धार्यते साधुवृत्तेन सेतुनेव (*das dammartige Ufer*) महोदधिः 5,76,21. Kâm. Nîtis. 5,78. Ragh. 13,2. 16,2. Varâh. Bṛh. S. 16, 17. 19,12. °पृथ्वी Kathâs. 69,26. Râǵa-Tar. 1,157. 3,344. fg. 354. 5, 120. सैकत MBh. 12,6480. Spr. (II) 2945. सिकता° 6515, v. l. Kathâs. 40,12. वालुका° Hariv. 8089. वालुक° Spr. (II) 6515. केदार° *der Damm, nach dessen Durchstechung das Wasser zwischen die Beete des Feldes einströmt:* नद्यभिन्ने केदारसेतौ पत्वलप्रसेको ऽस्ति Káraka 3,3. सेतुं बन्ध् R. 5,71,13. 15. 94,20. 6,2,16. Ragh. 12,70. Spr. (II) 7548. Kathâs. 40,18. Râǵa-Tar. 1,156. 5,103. Bhâg. P. 9,10,4. 15. सेतोर्बन्धः Spr. (II) 6471. सैन्यैर्बद्धद्विरदसेतुभिः Ragh. 4,38. भिन्न MBh. 3,891. R. 2,105, 3 (117,8 Gorr.). 6,112,7. Kumâras. 7,53. अम्भसा भिद्यते सेतुः Spr. (II) 541. सेतुर्द्विविधो ज्ञेयः खेयो बन्ध्यस्तथैव च Mit. 244,14. — c) *die Adamsbrücke* (vgl. नल°, राम°) oder Bez. *einer der Inseln dieser grossen Gruppe* Bhâg. P. 7,14,31. LA. (III) 92,9. Verz. d. Oxf. H. 258,a,17. vollständiger सामुद्र Bhâg. P. 10,79,15. सेतुं गत्वा समुद्रस्य गङ्गासागरसंगमे Spr. (II) 7165. — d) *Grenzzeichen:* सुप्रकाशेषु सेतुषु M. 8,245. 263. — e) *Damm* in übertr. Bed. so v. a. *Schranken:* तैस्तु पूर्वमयं सेतुः शतधा विदलीकृतः MBh. 10,193. दुष्येयुः सर्ववर्णाश्च भिद्येरन्सर्वसेतवः Spr. (II) 2897. Bhâg. P. 3,21,54. भिन्न° adj. 1,18,35. 4,2,13. आत्मकृतसेतुपरीप्सा 3,9,19. सेतुं विधारणं पुंसाम् 4,2,30. त्वयैव लोके ऽवसिताश्च सेतवः 6,44. स्वेषु सेतुषु स्थापिता 21,21. परिभूत° adj. 7,8,48. सतां सेतुविधानम् Verz. d. Oxf. H. 21,a,22. धर्मस्य सेतुं बध्नामि MBh. 14,1578. धर्मेण धर्मः (N. pr.) परिपाति सेतुम् Bhâg. P. 3,1,36. यत्कृतसेतुपाल 14,28. सेतुं सत्यस्य भेत्स्यामि R. 2,109,17 (118,17 Gorr.). समयसेतुरक्षा Bhâg. P. 5, 4,5. सेतुर्यो लोकसेतूनाम् Hariv. 2174. 3155. जगत्सेतु Pańkar. 4,3,40. — f) *eine Brücke zum Verständniss eines Textes* (vgl. *Eselsbrücke*), *Commentar* Verz. d. Oxf. H. 134,b, No. 250. 198,a, No. 466. 261,a,28. Verz. d. B. H. No. 465. — g) Bez. *bestimmter heiliger Silben, die vor einer mystischen Formel ausgesprochen werden,* Verz. d. Oxf. H. 102,b,37. = प्रणव (*die Silbe* ओम्): मन्त्राणां प्रणवः सेतुस्तत्सेतुः प्रणवः स्मृतः। स्रवत्यनोंकृतं पूर्वं परस्ताच्च विदीर्यते ॥ Kâlikâ-P. 55 im ÇKDr. Vgl. unter ओम्. — h) *Crataeva Roxburghii R. Br.* AK. 2,4,2,5. Med. — i) N. pr. eines Sohnes des Druhju und Bruders des Babru Hariv. 1837. eines Sohnes des Babhru VP. 443. Bhâg. P. 9,23,14. — Vgl. धर्म° (in der 1ten Bed. auch MBh. 13,2477. 4594. 14,970. Pańkar. 4. 3,40. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,28, Çl. 3), नल° (auch R. 1,3,32). मथुरा°, महा°, राम°, विवादार्णव°, शैल°, सीमा°.

सेतुक m. = सेतु *Crataeva Roxburghii R. Br.* Çabdar. im ÇKDr.

सेतुकर m. *Errichter von Dämmen, Brückenbauer* Varâh. Bṛh. S. 15,18.

सेतुकर्मन् n. *Erbauung einer Brücke* R. 5,94,15. Verz. d. Oxf. H. 344,b,20. fg.

सेतुखण्ड m. n. Titel eines *Abschnitts* im Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 84,b,34.

सेतुप्रद m. ein N. Kṛshṇa's Pańkar. 4,7,6.

सेतुबन्ध m. 1) *Errichtung eines Dammes, — einer Brücke:* गतोदके सेतुबन्धो यादृक्तादृगयतिस्तव MBh. 6,2008. 7,3065. R. Gorr. 2,8,52. Spr. (II) 3767. अश्मभिस्तोये Râǵa-Tar. 5,114. R. 5,72,2. 6,1,4. Kathâs. 19,5. Verz. d. Oxf. H. 29,b,6. 139,a,3 v. u. 143,a,5. 344,b,21. — 2) *Damm, Brücke:* सेतुबन्धमकारयत्। दशयोजनविस्तारमायतं शतयोजनम्॥ MBh. 3,16312. Râǵa-Tar. 5,92. पाषाण° 91. गज° Ragh. 16,33. Varâh. Bṛh. S. 28,5. — c) *die Adamsbrücke* (vgl. सेतु 2) c) Gaṭâdh. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 64,a,9. 148,b,39. — d) Titel eines Gedichts in Prâkrit Verz. d. B. H. No. 1355. Verz. d. Oxf. H. 204,a,6.

सेतुबन्धन n. 1) = सेतुबन्ध 1) Kṛshis. 6,6. MBh. 3,282 in der Unterschr. des Adhj. R. 5,95,43. 6,1,3. — 2) = सेतुबन्ध 2): नल° adj. Kumâras. 4,6. *Damm* in übertr. Bed.: अस्माभिर्भिद्यमानं मर्यादासेतुबन्धनम् Hariv. 7261.

सेतुभेत्तर् m. *Durchstecher eines Dammes* MBh. 13,1638.

सेतुभेद m. *Durchbruch eines Dammes* Spr. (II) 6797.

सेतुभेदिन् m. *Croton polyandrum Roxb.* oder *Croton Tiglium Lin.* Çabdak. im ÇKDr.

सेतुमङ्गलतन्त्र n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 104,a,33.

सेतुमाहात्म्य n. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,90.

सेतुवृक्ष m. *Crataeva Roxburghii R. Br.* Çabdam. und Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. श्वेतवृक्ष.

सेतुशैल m. *ein die Grenze bildender Berg* Bhâg. P. 5,20,4.

सेतुषामन् n. स्वर्ग्यं सेतुषाम N. eines Sâman Ind. St. 3,246,b.

सेतुसरणि f. Titel des in's Sanskrit übersetzten Setubandha Verz. d. B. H. No. 535.

सेत्र (von 1. सि) n. nom. instr. P. 3,2,182. *Fessel* ÇKDr. nach Siddh. K.

सेदि (von 1. सद्) P. 3,2,171, Vârtt. 2. f. *Entkräftung, Verkommenheit* VS. 12,105. यत्रे सेदिर्न विद्यते im Himmel 20,26. AV. 2,14,3. 4, 11,10. 8,8,9. 18. 12,5,24. अव सेदिं तृष्णां क्षुधं जहि Kauç. 70.

सेडुक m. N. pr. eines Fürsten MBh. 3,13262. fgg.

सेध (von 1. सिध्) 1) adj. (f. आ) *treibend, scheuchend;* s. गोषेधा. — 2) m. = निषेध *Verbot:* निवृत्ता विधिषेधतः Bhâg. P. 2,1,7. — Vgl. दुःषेध.

सेधन (von 2. सिध्) adj. P. 3,1,116, Schol.

सेधा f. *Igel* oder *Stachelschwein* Jâǵn. 1,177. °शलाका Schol. zu Kâtj. Çr. 5,2,15.

सेन (?) n. *Leib, Körper* H. ç. 116. — Am Ende eines comp. s. unter सेना.

सेनक m. N. pr. 1) eines Grammatikers P. 5,4,112. — 2) eines Sohnes des Çambara Hariv. 9253 nach der Lesart der neueren Ausg. — Vgl. राम°.

सेनकुल n. *die Familie der* Sena d. i. *der Fürsten, deren Namen auf* sena (von सेना) *ausgeht,* Z. d. d. m. G. 27,24.

सेनजित् (für सेना°) 1) adj. *Heere besiegend* VS. 15,19. 17,83. — 2) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 5,76. 12,744. fgg. 6464. fgg. ein Sohn Kṛshṇa's Hariv. 9188. Viçvaǵit's 1057. VP. 452. Bṛhatkarman's 465. Kṛçâçva's Bhâg. P. 9,6,25. Viçada's 21,23. — 3) f. N. pr. einer Apsaras (nach dem Comm.) Bhâg. P. 12,11,40.

सेनट m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 7,483.

सेनय् (von सेना *Heer*) s. अभिषेणय्. desid. अभिषिषेणयिषति auch P. 8,3,64, Schol. परिषेणय्, °यति wohl *mit einem Heere umzingeln* 65, Schol. परिषिषेणयिषति 64, Schol.

सेनस्कन्ध (für सेना°) m. N. pr. eines Sohnes des Çambara Hariv. 9253.

सेनहन् (für सेना°) m. desgl. ebend. 9252. सेनाहन् die neuere Ausg.

सेना f. Uṇâdis. 3,10 (vgl. Uǵǵval. zu 2). 1) (von 2. सि) a) *Wurfgeschoss, Wurfspiess:* सृष्टा Ṛv. 1,66,7. 143,5. 7,3,4. 1,186,9. अन्यं ते अस्मान्नि वपन्तु सेनाः 2,33,11. अबलाः 5,30,9. 8,64,7. 10,23,1. सुहिता AV. 11,10,4. 8,8,7. — b) N. von Indra's Gattin, *sein Geschoss als seine Braut gedacht* (vgl. शचीपति und इन्द्र°) TS. 2,2,8,1. Ait. Br. 3,22. auch wohl Kaush. Up. 4,7. — 2) (von 1. सी) a) *Schlachtreihe, geordnete Heerschaar,* AK. 2,8,2,46. H. 745. Halâj. 2,302. 5,4. Ṛv. 1,33,6. समन्यवो यत्समरन्त सेनाः 7,25,1. कर्षति अस्य सेना 9,96,1. 10,103,1. 4. 7. 142,4. 156,2. सेनां मोहयतु AV. 3,1,1. महतीं यन्तु सेनया 19,6. 4,19,2. 5,21,9. 31,7. 6,66,1. 67,1. 93,1. ये सेनाभिर्युधमायन्त्यस्मान् 66,1. अमित्राणाम् 8,8,1. 5. 11,2,31. 10,25. Ait. Br. 3,22. 8,10. fg. Çâñkh. Br. 28,6. TBr. 3,7,5,1. Çat. Br. 5,3,1,1. 8,6,1,16. 14,5,1,6. Âçv. Gṛhj. 4,8,22. 29. Kauç. 14. M. 4,121. MBh. 3,3063. R. 4,28,30. Ragh. 1,19. 37. Weber, Râmat. Up. 288. Râǵa-Tar. 5,140 (vom folgenden zu trennen). सेनानां नेतारः Varâh. Bṛh. S. 15,16. 44,20. °प्रवाद 2, S. 6, Z. 6. सेनायां समवेता ये AK. 2,8,2,29. सेनयाभिनिर्याणम् Halâj. 2,306. °प्रस्थान Prab. 78,9. °निर्याण Verz. d. Oxf. H. 345,b,34. fg. °प्रयाण 116,b,25. 344,b,7. °संस्तम्भन 105,b,39. °स्तम्भन Verz. d. B. H. No. 904. दैत्य° MBh. 3,15710. गन्धर्व° Vikr. 11,16. चौर° Kathâs. 10,187. am Ende solcher compp. auch neutr. P. 2,4,25. AK. 3,6,6,40. युक्तसेन adj. Suçr. 1,122,3. — b) *eine kleine Heeresabtheilung, bestehend aus 3 Elephanten, 3 Wagen, 9 Reitern und 15 Fusssoldaten,* H. 748. — 3) am Ende von Personennamen P. 4,1,152. fg. Wassiljew 268. eine best. Dynastie (vgl. सेनकुल) 50. 55. Târan. 201. 262. am Ende von Hetärennamen Sâh. D. 426. — 4) N. pr. der Mutter Çambhava's, des 3ten Arhant's der gegenwärtigen Avasarpiṇî, H. 39. — Vgl. अभि° (°षेण), अयुद्ध°, आशु°, इन्द्र°, ऋषि°, कृष्टि°, चित्र°, जयत्°, देव°, धृष्णु°, ध्रुव°, नन्दि°, नृ°, पुण्य°, पृथु°, प्र°, प्रचण्ड°, प्रति°, प्रवर°, बल°, बल्लाल°, बिन्दु°, बुद्ध°, बृहत्°, भद्र°, भरणि°, भरत°, भानु°, भीम°, भूमि°, भूरि°, भोग°, मदन°, मधु°, मल्ल°, माधव°, मित्र°, मुक्ता°, मृत्यु°, यज्ञ°, रति°, रत्न°, राज्य°, रुद्र°, रूप°, रोहिणि°, लक्ष्मी°, वज्र°, वसु°, विक्रम°, विजय°, विश्व°, विषक्°, विहित°, वीर°, वृद्ध°, वृष°, व्याघ्र°, शक्ति°, शंकर°, शतभिषक्°, शान्त°, शूर°, श्री°, श्रीधर°, श्रुत°, श्रेष्ठ°, समुद्र°, सर्व°, सिंह°, सिद्ध°, सिन्धु°, सु°, सुन्दर°, सुर°, सूर्य°, हरि°, क्षेमन्त°, सैन्य.

सेनाकक्ष m. *die Flanke eines Heeres* und zugleich *ein Heer als dürres Gestrüpp* (vgl. मम सैनमयं कक्षं प्रधक्ष्यति 3,8287) MBh. 8,2679. — Vgl. सैन्यकक्ष.

सेनाकर्मन् n. *Führung eines Heers* MBh. 5,5721.

सेनाग्नि m. Agni *des Heeres* Kauç. 60. Schol. zu Pâr. Gṛhj. 1,10.

सेनाग्र (सेना + अग्र) n. *Spitze des Heeres* R. 3,29,32. 4,28,31. °ग *an der Spitze des Heeres gehend, Heerführer* R. Schl. 1,1,73. 5,41,4. 43,7. 56,125. 7,35,6.

सेनाङ्ग (सेना + 3. अङ्ग) n. *Alles was einen Bestandtheil des Heeres bildet, zum Heere gehört* AK. 2,8,2,1. H. 751. Halâj. 5,80. Ragh. 15,9. Varâh. Bṛh. S. 11,42. 95,11. *Heeresabtheilung:* °पति Kâm. Nîtis. 19,32.

सेनाचर P. 3,2,17. m. *Krieger, Soldat* MBh. 1,5084. Râǵa-Tar. 4,303.

सेनाजीव (सेना + आ°) m. dass. MBh. 3,15112. 15114.

सेनाजीविन् (सेना + जी°) m. dass. Spr. (II) 2216. MBh. 5,1401.

सेनाजू adj. *pfeilgeschwind:* Wagen Ṛv. 1,116,1.

सेनाधिनाथ (सेना + अ°) m. N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 11.

सेनाधिप (सेना + अ°) m. *Heerführer* Varâh. Bṛh. S. 104,61. Râǵa-Tar. 5,330.

सेनाधिपति (सेना + अ°) m. dass. Vjutp. 107. Verz. d. Oxf. H. 250,b,32.

सेनाध्यक्ष (सेना + अ°) m. dass. Hariv. 1094. Spr. (II) 6841. Mârk. P. 656,3 v. u.

सेनानी P. 3,2,61, Schol. Declination 7,3,116. 6,4,82, Vârtt. 3. 1) *Schaarenführer, Herzog, Feldherr* AK. 2,8,2,30. H. 725. an. 3,437. Med. n. 156. Ṛv. 7,20,5. 9,96,1. यो वः सेनानीर्महतो गणस्य 10,34,12. 84,2. VS. 15,15. 16,17. TS. 1,8,9,1. TBr. 1,7,3,4. Çat. Br. 5,3,1,1. 8,6,1,21. Kâtj. Çr. 15,3,3. MBh. 4,378. 529. सेनानीनामहं स्कन्दः sagt Kṛshṇa Bhag. 10,24. स्कन्दो ऽहं सर्वसेनान्याम् Bhâg. P. 11,16,22. Ragh. 2,37. Kumâras. 2,51. Mâlav. 70,12. Spr. (II) 3308, v. l. Varâh. Bṛh. S. 69,20. Kathâs. 20,60. 97. fg. 109,53. Râǵa-Tar. 4,139. शबर° 3,33. असुर° Bhâg. P. 7,10,54. उग्र° Kṛshṇa MBh. 12,1507. — 2) ein N. Skanda's, des *Heerführers* der Götter, AK. 1,1,1,35. H. 208. H. an. Med. MBh. 5,5720. Kir. 15,7. Kathâs. 49,239. 114,115. — 3) N. pr. a) eines Rudra Hariv. 11532. VP. 121, N. 17. — b) eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,4548. — c) eines Sohnes des Çambara Hariv. 9252.

सेनापति m. 1) *Heerführer* Med. t. 228. Vjutp. 95. Ait. Br. 8,23. °बलाध्यक्षौ M. 7,189. MBh. 2,885. 4,376. Hariv. 8402. R. 1,38,1. 2,91,39. R. Gorr. 1,1,78. Kâm. Nîtis. 16,11. Bhar. Nâṭjaç. 34,69. Çâk. 23,1. fgg. Spr. (II) 1836. Varâh. Bṛh. S. 3,21. 15,26. 34,10. 35,7. 49,3. 53,5. 14. 17. 73,4. Kathâs. 18,264. 72,5. Prab. 78,9. Verz. d. Oxf. H. 344,a,43. सर्व° *Oberfeldherr* MBh. 5,5326. — 2) ein N. Skanda's, des *Heerführers* der Götter, Med. — 3) N. pr. eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1,2732. — Vgl. अधि°.

सेनापतित्व n. nom. abstr. von सेनापति 1) MBh. 13,4180. Verz. d. Oxf. H. 116,b,17.

सेनापतिपति m. *Oberfeldherr* MBh. 5,5328. 5712.

सेनापत्य n. *Feldherrnamt* MBh. 3,14423. fg. 13,4213. Kumâras. 2,61. Kathâs. 25,276. 34,114. 123,68. — Vgl. die richtigere Form सैनापत्य, wie MBh. ed. Bomb. überall hat.

सेनापुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 66,b,17.

सेनाप्रणेतर् m. *Heerführer* MBh. 5,176. 5326.

सेनाबिन्दु m. N. pr. eines Fürsten MBh. 1,2656. 6989. 2,1019. 1022. 5,76. 7,916.

सेनाभिगोप्तर् (सेना + अ°) m. *Hüter des Heeres, Bez. eines best. Amtes:* पुरोहितामात्यकुमारकुल्याः °गोप्तार इमे प्रधानाः Kâm. Nîtis. 15,20.

सेनामुख n. 1) *Spitze des Heeres* TBr. 3,8,23,1. Çat. Br. 13,2,2,2. — 2) *eine kleine Heeresabtheilung, bestehend aus 3 Elephanten, 3 Wagen, 9 Reitern und 15 Fusssoldaten,* MBh. 1,290. 5,5270. AK. 2,8,2,49. *aus 9 Elephanten, 9 Wagen, 27 Reitern und 45 Fusssoldaten* H. 748. — 3) *ein zu einem Stadtthor führender verdeckter Gang* Çabdârthak. bei Wilson.

सेनामुखी f. N. pr. einer Göttin Râǵa-Tar. 3,461.

सेनारक्त m. pl. *Feldwache* AK. 2,8,2,29. H. 763.

सेनावास m. *Lager, castra* Varâh. Bṛh. S. 48,17.

सेनावाह m. *Heerführer* MBh. 4,503. 509.

सेनास्थान n. *Lager, castra* Trik. Ind. zu 2,8,2.

सेनाव्यूह m. *Aufstellung eines Heeres, Schlachtordnung* Verz. d. Cambr. H. 7,12. fg.

सेनाहन् s. सेनहन्.

सेनि s. तीर्थ°.

सेनीय adj. am Ende eines comp.: युक्त° adj. von युक्तसेन *von einem Fürsten handelnd, der an der Spitze eines Heeres (im Felde) steht,* Suçr. 1,122,2.

सेन्द्र (2. स + इन्द्र) adj. *mit Indra verbunden, sammt I.*: देवाः TS. 7,3,11,3. 2,5,4,1. 8,5. अग्नि 5,4,1,1. 6,1,10,2. Ait. Br. 3,15. Çat. Br. 1,4,1,33. यज्ञ 2,5,2,18. Pańkav. Br. 15,5,24. MBh. 13,4180. R. 3,51, 6. Spr. (II) 7166. Davon nom. abstr. °ता f. Ait. Br. 6,17. Çat. Br. 13, 2,2,9. °त्व n. TS. 2,5,3,6.

सेन्द्रगण (2. स + इ°) adj. *sammt* Indra's *Schaaren* MBh. 5,7110.

सेन्द्रिय (2. स + इ°) adj. 1) *mit Vermögen —, männlichem Vermögen* u. s. w. *ausgestattet.* — 2) *sammt den Sinnesorganen* M. 1,55.

सेन्द्रियत्व n. nom. abstr. zu सेन्द्रिय 1) Ait. Br. 1,4. 17.

सेन्य (von सेना) 1) adj. *durch Speerwurf veranlasst:* वध AV. 1,20, 2. 6,99,2. — 2) m. *Speerwerfer, Kriegsmann* RV. 1,81,2. 7,30,2. AV. 18,1,40 (RV. v. l.). — Vgl. सैन्य.

सेमन्ती f. *Rosa glandulifera* Nârasiṁha-P. 52 nach ÇKDr. — Vgl. सुमना.

सेय n. von सा = सन् in शत°.

सेयन m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,257 nach der Lesart der ed. Bomb., सयन ed. Calc.

सेर (2. स + इरा) adj. zur Erklärung von सीर Çat. Br. 7,2,2,2.

सेराह m. *ein milchweisses Pferd, Schimmel* H. 1238.

सेहु (von 1. सि) adj. *bindend, fesselnd* P. 3,2,159. Vop. 26,149.

सेर्ष्य (2. स + ईर्ष्या) adj. (f. आ) *neidisch, eifersüchtig* Prab. 17,6. Kathâs. 13,75. 17,126. सपत्नी° *auf* 42,202. °म् adv. 6,145. Bhâg. P. 4, 4,13. 8,10. Pańkat. 27,10.

सेल्, सेलति v. l. für शेल् Dhâtup. 15,36.

सेल *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Mél. asiat. 4,640. — Vgl. सेलु.

सेलग m. *Räuber, Wegelagerer* Ait. Br. 7,1. 8,11. Çat. Br. 13,4,2, 10. Âçv. Çr. 10,7,6. — Vgl. सैलग.

सेलु 1) *eine best. hohe Zahl* (bei den Buddhisten) Mél. asiat. 4,639. Vgl. सेल. — 2) = शेलु Suçr. 1,237,21.

सेल्यपुर n. N. pr. einer *Stadt* Râǵa-Tar. 8,201. 203.

सेल्हार N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,a,3.

सेव्, सेवति und सेवते (सेवने) Dhâtup. 14,30. सिषेवे, असेविष्ट Vop. 8, 118. सेविष्यते, सेवितुम्; सेवित्वा P. 1,2,18, Schol.; act. nur hier und da des Metrums wegen. Der Gegensatz von सेव् ist त्यज्. 1) mit loc. *sich aufhalten bei:* अग्नः स्रोतः स्थाणौ सेवते Çat. Br. 3,6,2,4. 5. — 2) mit acc. *sich aufhalten —, verweilen bei, besuchen, bewohnen, zum Aufenthaltsort erwählen, sich begeben zu, auf:* चतुष्पथम् M. 4,131. तस्या जलम् MBh. 13,1845. Megh. 50. Spr. (II) 4978. तस्यैकं काञ्चनं शृङ्गं सेवते यद्दिवाकरः । अपरं राजतं शृङ्गं सेवते यन्निशाकरः ॥ R. 4,41,41. 3,22,8. तीरनलिनीं कारण्डवः सेवते Vikr. 41. श्मशानम् Spr. (II) 608. गात्रच्छायां मदान्धनागस्य 2213. तम् (वटम्) अध्वगजनः सर्वात्मना सेवते Spr. (II) 1603. सेवन्ते यदि सरीसृपास्तृणाग्राणि Varâh. Bṛh. S. 28,13. राजद्वारमहर्निशं खड्गपाणिः सेवते Hit. 98,18. तं यान्तं दन्दमुर्गृध्राः क्रव्यादश्च सिषेविरे *gingen ihm nach, umschwärmten ihn* Bhaṭṭ. 14,97. सेव्यन्तां मध्यभावेन राजवह्निगुरुस्त्रियः so v. a. *man bleibe in einiger Entfernung von ihnen, komme ihnen nicht zu nahe* Spr. (II) 176, v. l. सेव्यमान (der Ort, Platz) *den man inne hat* R. 2,33,24. सेवित *besucht, bewohnt, eingenommen* (ein Ort) AK. 3,4,16,96. Bhâg. P. 1,13,8. असेवितेश्वरद्वार Spr. (II) 788. सरो देवगणैः सेवितम् Çok. in LA. (III) 33,3. देवगन्धर्व° MBh. 1,1104. 5950. 3,1756. 1758. 2402. शार्दूलमृग° 2488. 5,7095. 7351. R. 1,51,23. 2,27,11. 54,27. 68,15. 95,3. 104,2. R. Gorr. 1,34, 22. 37,8. अगस्त्यसेवितामाशाम् 3,22,8. 66,2. 78,3. Spr. (II) 5949. Bhâg. P. 1, 6, 12. 3, 33, 32. 4,10,5. पदव्यो ऽवधूतसेविताः 4,4,21. — 3) mit acc. *bei Jmd verweilen* so v. a. *Jmd Dienste leisten, aufwarten, seine Achtung, — Unterthänigkeit* u. s. w. *bezeigen, es mit Jmd halten:* वृद्धान् M. 7,38. Bhag. 14,26. MBh. 3,27 (act.). Hariv. 1337. 13206. fg. (act.). R. Gorr. 1,60,3. 79,16. Kâm. Nîtis. 3,14. 11,25. 15,46. Megh. 9. Kumâras. 7,42. Ragh. 9,19. Çâk. 132. Spr. (II) 606. 1301. 1511. 2397. 2851. 3036. 5457. 5608. 5826. 6175 (act.). 6789. 7104. 7133. Kathâs. 6, 1. 18,128. 20,178. 49,8. 179. 223. Râǵa-Tar. 3,134. 150. 200. 4,144. 6,152. Weber, Kṛshṇaǵ. 287. शिशुं सिषेव पात्रश्च स्वयं च श्वेतचामरैः Pańkar. 1,4,65. प्रतिदिनं तत्पादुका सेव्यताम् Spr. (II) 6673. सेव्यमानो ऽपि हि स्नेहैः *gepflegt* (ein Kind) Kathâs. 14,41. किमद्धा सेवसे रत्नै रेवं मामीदृशैः so v. a. *bedenken* 38,52. Auch von Unbelebtem, das aber als belebt gedacht wird: तौ सरांसि रसवद्भिरम्बुभिः कूजितैः श्रुतिसुखैः पतत्रिणः । वायवः सुरभिपुष्परेणुभिश्छायया च जलदाः सिषेविरे ॥ Ragh. 11, 11. — 4) mit acc. *der Liebe pflegen* (von beiden Geschlechtern): जघन्याम् M. 8,365. उत्तमाम् 366. न सेवन्ते रजस्वलाम् MBh. 13,7337. Hariv. 8759. Kathâs. 12,92. Pańkat. 45,10. आलिङ्गनचुम्बनादिभिस्त्रिस्तनीं सेवितुमुपचक्रमे 263,5. त्वं च जारो मनोलौल्यात्पुष्पताम्बूलसदृशः कदाचित्सेव्यसे Hit. 87,1. Dhûrtas. 77,4. — 5) mit acc. *anblasen, anwehen* vom Winde, der gleichsam als *dienstbarer* Geist gedacht wird: मलयं दर्दुरं चैव सेवित्वा चन्दनानिलः । सुगन्धः प्रववौ R. Gorr. 2,100,21. राघवं युक्तशीतोष्णः सेविष्यति सुखो ऽनिलः R. Schl. 2,44,9. Ragh. 1,38. 2,13. 4,73. तासां वदननिश्वासः सिषेवे रावणं तदा R. 5,14,24. माधवे मासि वायुसेविते 13,60. शीतलानिलसेविते वृन्दावने Pańkar. 4,6,9. मुखमारुतेन चक्षुः सेवते Çâk. Ch. 63,7. — 6) mit acc. *sich einer Sache hingeben, obliegen, pflegen, üben, fröhnen, geniessen, gebrauchen, häufig gebrauchen:* स्थिरं मनः कृणुते सेवते पुरा RV. 10,117,2. भेषजम् AV. 5,30, 4. Suçr. 1,150,5. 2,408,2. धर्मम्, अधर्मम् M. 2,1. 12,21. नियमान्, यमान् 2,175. 4,204. दीक्षाः, श्रुतीः 6,29. fg. मोक्षम् 35. द्यूतम् 9,227. अभ्युपायान् 11,210. निवृत्तं कर्म 12,90. अध्यात्मयोगनिद्राम् MBh. 1,1218 (act.). धर्मकामार्थान् 8052. कामं प्रकामं सेव त्वं मया सह विलासिनि 4,

401. Hariv. 7269 (act.). R. 2,109,20. R. Gorr. 1,80,15. 2,46,17. मधूनि 5,34,10. वादित्रनृत्यादि 7,20,13. Mṛkkh. 121,7. Kâm. Nîtis. 15,44. Kumâras. 5,38. Ragh. 17,49. Spr. (II) 252. 1092. सुखम् 1190. 1246. 2527 (act.). 3131. 3744. 3779. त्वङ्मांसास्थिमयं वपुर्मृगदृशाम् 3838. 4045. 5088. 5271. 7080 (act.). 7172. Kathâs. 11,3. 17,91. 101. सुरतक्रीडाम् 20,72 चन्द्रोदयम् 230. संगीतकम् 21,4. 22,11. 27,166. 36,67. 50,159. 56,292. तया सार्कं रतं सेवितवानहम् 63,59. 85,9. 94,60. 117,128. Mârk. P. 49, 9. Râga-Tar. 1,37. 354. 3,113. 5,65. Bhâg. P. 1,17,41. 3,3,19. 4,8,58. 9,6,48. 19,18 (act.). Sarvadarçanas. 32,12. 173,22. 178,8. — 7) mit acc. *sich befinden an, angetroffen werden bei* (von Unbelebtem): मलेन तस्याङ्गमिदं कथमार्यस्य सेव्यते R. 2,100,33 (108,31 Gorr.). Hariv. 7075. (यम्) सिषेविरे गुणास्तुल्यं दिव्योद्यानमिवर्तवः Râga-Tar. 4,47. सेव्यमानमविरतं चन्द्रकान्त्याङ्गलग्नया Kathâs. 3,62. पम्पाकाननसेवित so v. a. *versehen mit* R. 4,3,5. hierher könnte allenfalls शरा मन्युसेविताः MBh. 3,1949 gezogen werden, aber die ed. Bomb. liest besser मन्युनेरिताः. — Vgl. सुसेवित.

— caus. *Jmd dienen, seine Achtung bezeigen:* पृष्ठतः सेवयेदर्कं जठरेण हुताशनम्। स्वामिनं सर्वभावेन परलोकममायया॥ Spr. (II) 4188. *pflegen, hegen:* म्लानान् (Pflanzen und Fürsten) 1171, v. l.

— desid. vom caus. s. सिषेवयिषु.

— अति *zu häufig geniessen* Suçr. 1,31,16. 2,145,10.

— व्यति pass. *reichlich versehen sein mit:* सर्वास्तु सेना व्यतिसेव्यमानाः पदातिभिः पावकतैलहस्तैः। प्रकाश्यमाना ददृशुर्निशायां यथान्तरिते जलदास्तडिद्भिः॥ MBh. 7,7297 nach der Lesart der ed. Bomb. Man könnte व्यतिसीव्यमानाः *durchzogen, durchwebt* vermuthen; vgl. संस्यूत unter सीव् mit सम्.

— अनु 1) = simpl. 2): = बहुनिम्ने दरी R. 4,26,6. — 2) = simpl. 3) Kathâs. 71,155. Bhâg. P. 7,9,42 (act.). — Vgl. अनुसेविन्.

— अभि s. °सेवन.

— आ 1) = simpl. 2) R. 3,52,39. तीर्थम् Bhâg. P. 3,1,22. Kâvjâd. 3, 109. — 2) = simpl. 3) Bhâg. P. 4,30,6. — 3) = simpl. 4): अकामाम् MBh. 3,16564 (act.). Kâvjâd. 3,109. — 4) = simpl. 6) P. 3,4,56. मधुरं रसम् Suçr. 1,155,13. Megh. 67. धनानि, वस्त्राणि, अलंकारान्, भोजनम् R. Gorr. 2,8,58. द्यूतम् Mṛkkh. 35,6. वायुम् Kumâras. 1,15. Vikr. 67,3. Mâlav. 8,5. पानम् Kathâs. 28,121. 33,13. चन्दनम् Ṛt. 6,12. अवरा वृत्तीः Râga-Tar. 5,203. षड्वर्गम् Bhâg. P. 9,19,24. सुलभङ्कर्जनदुष्प्रवादम् so v. a. *sich aussetzen* Kathâs. 24,228. आसेवन्निममध्यायम् so v. a. *lesend, studirend* MBh. 1,254. — Vgl. आसेवन fg.

— प्रत्या Nir. 8,15 zur Erklärung vom caus. von जुष् mit प्रति.

— समा = simpl. 6): मैथुनम् M. 11,174. धर्मम् Spr. (II) 5817.

— उप 1) = simpl. 2) R. 2,56,7. 71,8. Kâm. Nîtis. 16,22. Spr. (II) 4603. — 2) = simpl. 3) M. 4,133. 7,175. MBh. 3,11290. 13771. 13,510. Spr. (II) 1005. fg. R. Gorr. 1,80,2 (act.). 5. पादौ 2,99,25. Gît. 11,22. Kâm. Nîtis. 1,67. Spr. (II) 3454. 3456. 3457, v. l. Kathâs. 10,35. 50, 192. — 3) = simpl. 4): नारीम् Suçr. 1,290,16. पुरुषम् 2,396,3. — 4) = simpl. 5): शीतो वायुस्तमुपसेवते MBh. 2,390. — 5) = simpl. 6) Khând. Up. 2,22,1. विषयान् Bhag. 15,9. संधिम्, विग्रहम् MBh. 2,159. 5,822. वृत्तिमन्याम् 12,6726. सर्गं मूत्रपुरीषयोः (so v. a. *vollbringen*) 13, 7567. पानम् R. 5,14,35. Suçr. 1,155,17. सुखम् Spr. (II) 5088. 7077. स्त्रीसंभोगम् Mârk. P. 18,31. कृतविषयोपसेवमान so v. a. *ausbeutend* Kâm. Nîtis. 15,61. — 6) = simpl. 7): चन्दनेन महार्हेण यस्याङ्गमुपसेवितम् R. ed. Bomb. 6,99,35. — Vgl. उपसेवक fgg.

— अभ्युप *verehren:* सायं प्रातश्च संध्यां यो ब्राह्मणो ऽभ्युपसेवते MBh. 3,13432.

— समुप *sich einer Sache hingeben:* निद्राम् R. 1,35,23.

— नि, °षेवते, न्यषेवत, निषिषेवे P. 8,3,63. fg. 70. Vop. 8,45. 118. 1) mit loc. *a) wohnen bleiben:* इहैकैकेन नि षेवते AV. 11,8,33. — *b) Umgang haben mit:* यदास्वमानुषीषु मानुषो निषेवे ṚV. 10,95,8. — 2) mit acc. *a)* = simpl. 2) R. 1,31,21. Hariv. 3643. Çâk. 102. Spr. II) 2744. Râga-Tar. 1,30. Bhâg. P. 4,4,15. 7,14,33. गतायुरपि यां (वसुधां) गात्रैर्मा विहाय निषेवसे *haftest an* R. 4,22,11. मार्गम् *einen Weg einschlagen* Hariv. 4188 (act.). R. 3,57,11. भवत्पार्श्वम् Verz. d. Oxf. H. 61, *b*, 1 v. u. निषेवित *bewohnt, besucht, besetzt* Hariv. 15879 (निसे° die ältere Ausg.). R. Gorr. 2,47,3. मृगव्याल° MBh. 3,2355. 2427. 2498. 2528. 2534. 2566. पितृ° 16896. 12,4256. R. 2,26,28. 50,11. 54,28. 74,27. 92,11. 99,11. 5,13,15 (zu lesen °पनिषे°). Spr. (II) 503. 3112. Pańkat. 31,1. Bhaṭṭ. 8,3. — *b)* = simpl. 3) M. 6,88. कार्याण्यारभमाणं हि पुरुषं श्रीर्निषेवते 9,300. Spr. (II) 5997. MBh. 13,3865 (act.). Kumâras. 2,34. Spr. (II) 503. 4888. 7089. Râga-Tar. 3,165. 4,135. Bhâg. P. 4,4, 15. 21,38. 6,7,4. पादपद्मम् Spr. (II) 5432. व्याली घोरविषेव त्वं मयाबुद्ध्या निषेविता so v. a. *sich nähern* R. Gorr. 2,34,9. — *c)* = simpl. 4) M. 5,163. R. 2,75,37. Varâh. Bṛh. S. 104,21. Spr. (II) 7112. Pańkat. 45, 9. — *d)* = simpl. 5) MBh. 2,94. 8,2854. — *e)* = simpl. 6): सदाचारम् M. 4,155. दानधर्मम् 227. द्यूतम् 9,228. विषयान् 12,73. कर्म 81. MBh. 1, 6124. स्वप्नम् 3,11877. 13798. वारि पम्पायाः 16100. 4,509. R. Gorr. 2, 35,47. 3,61,40. 7,78,16. Suçr. 1,69,20. 130,8. 254,6. 2,373,16. Kâm. Nîtis. 1,49. 63. 18,38. Kumâras. 1,6. 5,76. Çiç. 4,66. 9,68 (निषेवितम् zu lesen). Weber, Râmat. Up. 329. द्वावनर्थौ *geniessen* so v. a. *theilhaftig werden* Spr. (II) 723. कर्मणा मनसा वाचा यदभीक्ष्णं निषेवते *üben, treiben* 1560. 3779. 4095. 4597. 5308. 5397. 5600, v. l. Varâh. Bṛh. S. 76,6. 77,4. 78,21. Kathâs. 27,18. Râga-Tar. 3,257 (न्यषेवत zu lesen). Mârk. P. 15,5. Bhâg. P. 3,29,15. 32,15. 5,12,13. 11,28,43. Çuk. in LA. (III) 34,22. न चाति ते (मृगाः) निषेव्यन्ते so v. a. *aber man übertreibt nicht die Jagd auf sie* Kathâs. 27,148. — *f)* = simpl. 7): न्यग्रोधापरतालस्य प्रलम्बोत्तरं प्रति। निषेवमाणां (so der Comm. in der ed. Bomb.) ते जग्मुर्नदीं मध्येन मालिनीम्॥ so v. a. *befindlich, gelegen, fliessend* R. 2,68,12. — निषेवितम् Kâm. Nîtis. 18,42 fehlerhaft für निषेविणाम्. Vgl. निषेव fgg. — caus. *sich begeben —, fahren in:* रौरवादीनि Spr. (II) 3912.

— उपनि *sich einer Sache hingeben, nachgehen, obliegen:* अतिकष्टानि सर्वाणि MBh. 14,462.

— परिनि etwa *vollauf haben:* °षेवेत MBh. 13,3087. °षिच्येत (= घनैरभिषिच्येत Nîlak.) ed. Bomb.

— संनि *besuchen, bewohnen:* गन्धर्वैरप्सरोभिश्च सततं संनिषेवितम् (गिरिवरम्) MBh. 12,13733. — Vgl. संनिषेव्य.

— परि, °षेवते, पर्यषेवत, °षिषेवे P. 8,3,63. fg. 70. Vop. 8,45. 118.

die Texte haben स (auch ed. Bomb.) und ष. 1) *besuchen, aufsuchen:* श्रोनिकेतमलिभिः परिषेव्यमानम् (so Burnouf, °से° ed. Bomb.) Bhâg. P. 3,28,30. — 2) *Jmd mit Auszeichnung behandeln, ehren* Spr. (II) 11. 3295. Bhâg. P. 2,9,14. Pańkar. 1,8,12. — 3) *einer Sache nachgehen:* यो ध्रुवाणि परित्यज्य अध्रुवं परिषेवते Spr. (II) 5600. *häufig —, gern geniessen* 11.

— प्रति, °सेवते Vop. 8,118.

— वि, °षेवते, व्यषेवत, °षिषेव P. 8,3,63. fg. 70. Vop. 8,45. 118.

— सम् 1) *zusammensein mit* zur Erklärung von सच् Nir. 5,9. 9,33. 12,41. — 2) = simpl. 2) Spr. (II) 4840. Pańkar. 3,5,28. — 3) = simpl. 3) MBh. 12,3942. Kir. 18,24. Spr. (II) 3491. 6770. Verz. d. Oxf. H. 193,a,1. 8. Bhâg. P. 10,72,6. 11,26,31. Pańkar. 1,3,79. आगच्छन्त्यो वेश्म बम्भारवेण (v. l. हम्भा°) संसेवन्त्यो गाः (d. i. गावः) so v. a. *begrüssen* Varâh. Bṛh. S. 92,3. — 4) = simpl. 4) Spr. (II) 2877. 6332. — 5) = simpl. 5) R. Gorr. 2,64,11. — 6) = simpl. 6): प्रवृत्तं कर्म M. 12,90. द्वादशवार्षिकं मखम् MBh. 13,6549. कामम् Varâh. Bṛh. S. 104,33. Wind 27,8. शयनानि महार्हाणि R. Gorr. 2,62,13. — संसेवित in comp. mit श्रेण्यादि gaṇa कृतादि zu P. 2,1,59. — Vgl. संसेवन fgg.

सेव 1) nom. ag. (von सीव् oder सेव्) gaṇa पचादि zu P. 3,1,134. — 2) n. = सेवि *Brustbeere* Râǵan. im ÇKDr.

1. सेवक (von सीव्) m. *Sack* H. an. 3,110 (प्रसेवे zu lesen). Med. k. 170.

2. सेवक (von सेव्) nom. ag. (f. सेवका gaṇa क्षिपकादि zu P. 7,3,45, Vârtt. 6). 1) *bewohnend:* श्मशानगृह° MBh. 12,13148. — 2) m. *Diener, Dienstmann* AK. 2,8,1,9. Trik. 3,2,5. H. 496. an. 3,110. Med. k. 170. Halâj. 2,273. R. Gorr. 2,32,21. Spr. (II) 1078. 1301. 2431 (नित्य°). 3383 (सेवकोत्तम). 3662. 4217. 4290. 4568. 4619. 5462. 6469. 7167. fgg. 7340. fg. Varâh. Bṛh. S. 5,34. 15,26. 101,6 (नृप°). Kathâs. 27,157. 38,7. Râǵa-Tar. 3,140. 167. 4,207. 5,51 (देव से° zu trennen, wie schon Benfey bemerkt). 197. Bhâg. P. 7,6,10. 10,5. Pańkat. 217,25. Hit. 41, 22. 51,15. 110,17. Z. d. d. m. G. 14,571,22. आपत्सेवक *ein Diener im Unglück* Spr. (II) 803. — 3) *ehrend, Verehrer* Weber, Râmat. Up. 320. वृद्ध° Jâǵn. 1,308. Bhâg. P. 4,16,16. मन्त्रिप्रवर° Hariv. 6193. सत्° Bhâg. P. 5,15,7. 10,60,35. श्रीकृष्ण° Pańkar. 1,2,23. — 4) *einer Sache obliegend:* किंशुक° *pflegend* Spr. (II) 679. युद्धैक° Kathâs. 35, 33. — Vgl. कुल°, द्विज°, राज°, राम°.

सेवकालु (सेवक + आलु) m. *eine best. Pflanze,* = निशाभङ्गा Çabdak. im ÇKDr.

· सेवती f. *Rosa glandulifera* Bhâvapr. im ÇKDr. (Nachträge).

1. सेवन (von सीव्) 1) n. = सीवन *das Nähen* Vop. 26,172. AK. 3, 3,5. Trik. 3,3,271. H. 912. an. 3,437. Med. n. 157 (an den zwei letzten Stellen zu lesen सीवनोपास्त्योः). Suçr. 1,26,18. Vop. in Dhâtup. 14,12. — 2) f. ई a) *Nähnadel* H. 911. — b) *Nath, Verbindungsstelle am menschlichen Leibe* (fünf am Kopf, je eine an Zunge und penis oder Hodensack) Bhâvapr. in Verz. d. Oxf. H. 311,a,2 v. u. Suçr. 1,35,1. 86,14. 262,3. 337,12. 338,17. Ait. Br. 3,37. Çâṅkh. Br. 28,9. — Vgl. तुन्न°.

2. सेवन (von सेव्) n. 1) *das Aufsuchen, Besuchen, Hingehen zu:* गङ्गा तरति सेवनात् Spr. (II) 4754. राज्ञां सभासेवनम् 4025. अग्निसेवनैः 6030. विविक्तनेम° Bhâg. P. 3,28,3. श्मशान° Pańkat. 241,1. — 2) *das Bedienen, Aufwarten, Dienst;* = उपास्ति (auch zu 3) Trik. 3,3,271. H. an. 3,437. Med. n. 157. तपः शूद्रस्य सेवनम् Spr. (II) 4506. Râǵa-Tar. 5, 388. Bhâg. P. 1,16,17. नित्य° Mârk. P. 14,83. सेवनं कर् Kâm. Nîtis. 5,14. in comp. mit dem Object: शूद्र° M. 11,69. नीच° Bhâg. P. 7,11, 20. Râǵa-Tar. 5,308. — 3) *das Ehren, Verehrung* P. 1,3,32. द्विजानां वैष्णवानां च Pańkar. 2,7,37. काष्ठपाषाणधातूनां कृत्वा भावेन सेवनम् Spr. (II) 1714. Râǵa-Tar. 1,123. in comp. mit dem Object: गुरु° Ragh. 18, 29. तत्पादाम्बुज° Spr. (II) 1620. 7315. Varâh. Bṛh. S. 74,19. Râǵa-Tar. 5,388. Dhûrtas. 76,5. Bhâg. P. 4,19,6. 7,5,23. Pańkar. 1,2,18. 8,27. Auch f. आ Verz. d. Oxf. H. 258,a,27. — 4) *geschlechtlicher Verkehr mit* (geht im comp. voran): वृषली° M. 11,178. — 5) *das Obliegen, Ausüben; Gebrauch, häufiger Genuss:* निन्दितस्य Spr. (II) 6242. धर्मस्यासेवनेन M. 12,52. धर्म° Spr. (II) 1055. शास्त्र° R. 3,13,27. यज्ञ° Mâlav. 71,11. शयनासन° Varâh. Bṛh. S. 79,5. व्यायामानिल° Suçr. 1,176,12. मारुतायास° 316,9. काम° Çuk. in LA. (III) 34,2. अपथ्य° Pańkat. 217, 23. कृषिसेवनादि *Ackerbau u. s. w.* oder *Ackerbau, Dienst u. s. w.* Spr. (II) 4654. इन्द्रिय° *Sinnengenuss* Pańkar. 1,1,53. — Vgl. दुन्दुभिषेवण.

सेवनिन् (von सेवन) m. *Pflüger* (nach Nîlak., der fälschlich auf Med. n. 157 verweist) Hariv. 5609.

सेवनीय (von सेव्) adj. 1) *aufzusuchen:* वन Spr. (II) 1771. — 2) *zu ehren, dem zu huldigen ist* Hariv. 2853. सत्सेवनीयः पूरुवंशः Bhâg. P. 3,8,1. सुन्दरीणां यौवनम् Spr. (II) 1771.

सेवा (wie eben) f. 1) *Besuch* Spr. (II) 2919. तीर्थ° 2754. 3286. — 2) *Dienst* AK. 2,9,2. 3,4,29,226. H. 496. M. 4,6. 10,116. Jâǵn. 3,42. Vikr. 42. Spr. (II) 7169. fg. 7173. Kathâs. 18,12. Râǵa-Tar. 3,138. 166. 250. 5,197. 8,14. °धर्म Spr. (II) 4987. Pańkat. 13,5. 7. सेवाभिरत Varâh. Bṛh. S. 15,5. °ज्ञ Bṛh. 17,1. खलेषु Spr. (II) 5794. 7238. कृपणस्य 1630. 3795. सेवां कर् Vet. in LA. (III) 23,15. mit gen. der Person Kathâs. 24,115. Hit. 48,1. वनस्पति° (subj.) Çâk. 50,17. पति° (obj.) M. 2,67. विप्र° 10, 123. स्वामि° Spr. (II) 1055. 3795. 4840. 7402. — 3) *Verehrung, unterwürfiges —, rücksichtsvolles Benehmen* Bhag. 4,34. नारायणस्य Sarvadarçanas. 64,12. तस्य सेवां न लब्धवान् Râǵa-Tar. 5,154. प्रथमज्ञे ऽद्भुतनृपसेवः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,507, Çl. 26. पितुः (obj.) Spr. (II) 3479. पञ्चशरस्य Kumâras. 7,92. गुरु° M. 12,83. वृद्ध° Kâm. Nîtis. 4,6. Spr. (II) 1155. Kathâs. 27,136. Râǵa-Tar. 2,71. 5,264. Hit. 127,11. पाद° (am Ende eines adj. comp.) Ragh. 16,53. = चाटूक्ति, आलोक Hâr. 149. — 4) *geschlechtlicher Verkehr mit:* स्त्री° Spr. (II) 1029. 4638. परदार° 2993. — 5) *das Obliegen, Sichhingeben, Ausübung; Gebrauch, Genuss* (insbes. *häufiger*): पुनःपुनः Nir. 6,27. M. 2,96 (अ°). Ragh. 9,69. योग° (obj.) Ind. St. 2,50, N. 2. Bhag. 6,20. पर्याय° Kumâras. 2,36. Kathâs. 27,148. मूर्धजरागसेवां कुर्यात् Varâh. Bṛh. S. 77,1. Râǵa-Tar. 5,280. तडागमृत° Bhâg. P. 4,16,1. शीत° Suçr. 1,335,5. — Vgl. पर°, राज°, वार°.

सेवाकौमुदी f. Titel einer Schrift Hall 151.

सेवाजन m. *Diener, Dienstmann* Varâh. Bṛh. S. 15,30.

सेवाञ्जलि (सेवा + अ°) m. *der im Zusammenlegen der Handfläche bestehende Gruss eines Dieners:* शिरसि पैर्बद्धो न सेवाञ्जलिः Spr. (II) 6411.

सेवाफल n. oder °स्तोत्र n. Titel einer Schrift Hall 149. °स्तोत्रवि-

वृत्ति ebend. °फलोक्तिविवृति 150.

सेवाभृत् adj. *Ehre erzeigend, ehrend:* गुरु° R. 2,64,43.

सेवालिन् (शे°) adj. von सेवाल (शै°) gaṇa सुवास्त्वादि zu P. 4,2,77.

सेवावृत्ति f. *ein Lebensunterhalt durch Dienst* H. 866.

सेवासी adv. in Verbindung mit कर् u. s. w. v. l. im gaṇa ऊर्यादि zu P. 1,4,61.

सेवि n. *Brustbeere* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. सेव und सेवित.

सेविका f. *eine Art Nudeln aus Weizenmehl, in Milch und Zucker gekocht* (vulgo सेवई), Bhâvapr. 5. °मोदक ebend.

सेवित 1) adj. s. u. सेव्. — 2) n. = सेवि Râǵan. im ÇKDr.

सेवितर् (von सेव्) nom. ag. 1) *Diener* Mâlav. 70. — 2) *der da ehrt, Verehrer:* वृद्ध° MBh. 3,15947. — 3) *der da obliegt, sich hingiebt einer Sache:* धर्म° MBh. 1,1948. सुख° Ghaṭ. 3.

1. सेवितव्य (von सीव्) adj. *zu nähen* Nir. 11,31.

2. सेवितव्य (von सेव्) adj. zur Erklärung von स्योन Nir. 8,9. 1) *zu besuchen, als Wohnstätte zu erwählen:* अमानुषैर्मही Hariv. 5638. — 2) *dem man obliegen muss, auszuüben, zu pflegen:* कर्माणि Taitt. Up. 1, 11,3. धर्म M. 6,91. Spr. (II) 3263. महावृत 7171. केशा: Mṛkkh. 16,25.

सेविता (von सेविन्) f. am Ende eines comp. *das Dienen:* हीन° (obj.) Mârk. P. 123,12.

सेवित्व (wie eben) n. am Ende eines comp. 1) *das Aufsuchen, Sichhinbegeben zu:* विविक्तदेश° Bhag. 13,10. Mârk. P. 51,45. — 2) *das Ehren, ehrfurchtsvolles Benehmen gegen:* वृद्ध° Kâm. Nîtis. 8,7.

सेविन् (von सेव्) adj. 1) *aufsuchend, bewohnend, sich aufhaltend in:* विविक्त° Bhag. 18,52. शारदोत्पल° (श्री) MBh. 4,256. वन° R. 3,64,19. तडाग° 4, 13,10. कमल° (भ्रमर) Vikr. 64,1. Mârk. P. 49,15. Ghaṭ. 7. — 2) *dienend, Diener:* माधव° Mâlav. 67,15. Kir. 5,14. Varâh. Bṛh. S. 69,33. — 3) *ehrend, verehrend, ehrfurchtsvoll sich benehmend:* वृद्ध° M. 7,38. MBh. 3,15706. Ragh. 6,41. मुकुन्द° Bhâg. P. 1,5,19. *sich zu Jmd haltend:* अरि° M. 7,158. 186. 9,232. R. 5,88,2. Kâm. Nîtis. 15, 56. असत्° Spr. (II) 5655. — 4) *geschlechtlich beiwohnend:* निजदार° Spr. (II) 1745. — 5) *einer Sache obliegend, übend; gebrauchend, geniessend:* युद्धगान्धर्व° MBh. 2,143. कार्य° 12,6276. अत्यन्तसुख° R. 2,98, 23. दीर्घरहस्यालाप° Kathâs. 27,159. रक्तचन्दन° R. 2,33,9. उष्णतोय° Suçr. 1,165,13. — Vgl. तीर्थ°, राज°, सह°.

सेव्य (wie eben) 1) adj. *a) zu besuchen, besuchenswerth für* (gen.), *einen passenden Aufenthaltsort abgebend* Hariv. 4327. Spr. (II) 4811. 4902. Kathâs. 50,173. Pańkat. 31,1 (अ°). पद्धतिं साधुसेव्याम् *einzuschlagen* Râǵa-Tar. 4,30. अग्निरापः स्त्रियो मूर्खाः सर्पाः राजकुलानि च। नित्यं यत्नेन सेव्यानि so v. a. *diesen soll man stets mit Vorsicht nahekommen* Spr. (II) 64. सेव्या मध्यभावेन राजवह्निगुरुस्त्रियः 176. — *b) würdig, dass man* (gen.) *ihm diene, dem man dienen muss* oder *kann, Herr* (im Gegens. zu *Diener*) R. Gorr. 2,39,10. Vikr. 39. Mâlav. 70. Spr. (II) 841 (अ°). 2997. 5187 (अ°). 7168. Kathâs. 52,137. Râǵa-Tar. 3,143. 145. 203. सेव्यसेवकयोः Hit. 51,15. = सेवार्ह (auch zu 3) H. an. 2,389. Med. j. 63. — *c) zu ehren, — verehren, mit Ehrerbietung zu behandeln* Jâǵń. 1,78. MBh. 7,2881. R. Gorr. 2,24,17. Spr. (II) 1044. 3568. 6909. Varâh. Bṛh. S. 74,19. सत्° Bhâg. P. 1,19,32. यो यं प्रति सेव्यः तस्मादिनः। यथा भृत्यादाज्ञा Sarvadarçanas. 63,20. — *d) mit dem oder der man der Liebe pflegen soll* oder *darf* Spr. (II) 4902. — *e) dem man sich hingeben —, obliegen soll* oder *darf, zu gebrauchen, — geniessen:* स्थानं वीरासनम् R. Gorr. 2,28,25. अर्° (तनुत्र) MBh. 4,1010. ज्ञलौकसः Suçr. 2,343,8. सितांशोः कराः Spr. (II) 1039. सदागम 1768. प्रार्थना 4343. सुख 7065. 7080, v. l. पुराण so v. a. *zu studiren* Verz. d. Oxf. H. 12,*b*,11. — 2) m. *Ficus religiosa Lin.* Râǵan. 11,115. *Barringtonia acutangula Gaertn.* Çabdar. im ÇKDr. — 3) f. आ *Schmarotzerpflanze* Çabdar. im ÇKDr. — 4) n. *a) die Wurzel von Andropogon muricatus* AK. 2,4,5,30. Med. Suçr. 2,461,13. vielleicht ist auch H. an. सेव्यमुशीरे st. सेव्यः सुशीले zu lesen. — *b) Wasser* H. ç. 163. — Vgl. दुः°, सु°, सुख°.

सेव्यता f. nom. abstr. 1) zu सेव्य 1) *c)* Spr. (II) 3072. 3947. सखीविश्रम्भ° Mâlatim. 46,10. — 2) zu सेव्य 1) *e)* Ṛt. 1,2. 5,2.

सेव्यत्व n. nom. abstr. 1) zu सेव्य 1) *b)* Râǵa-Tar. 3,193. — 2) zu सेव्य 1) *c)* Sarvadarçanas. 63,20. — Vgl. सुख° unter सुखसेव्य.

सेश्वर (2. स + ई°) adj. *einen Gott habend:* °सांख्य *die theistische* Sâm̃khja-*Lehre* Sarvadarçanas. 154,1.

सेषु (1. स + इषु) adj. *mit einem Pfeil versehen:* °धन्वन् Çâńkh. Çr. 14,72,3.

सेषुक adj. (f. आ) dass. Kâtj. Çr. 15,3,32. 6,35.

सैङ्क m. 1) *ein best. trockener Stoff:* सैङ्कोररसतरा: AV. 7,76,1. — 2) *ein best. Organ im Leibe:* सैङ्कश्च प्लीहा च Kâṭh. 34,12.

सैङ्कण्ड m. *eine Art Euphorbia* ÇKDr. unter वज्र, वज्रवृत्त, सिंहतुण्ड und सीङ्कण्ड. f. आ = स्नुही Râǵan. 8,50.

सैंह (von सिंह) adj. (f. ई) *leoninus:* घत्र MBh. 4,2148. वपुस् Hariv. 2148. माया 9378. 9382. वृत्ति Spr. (II) 5996. द्युति 6139. दृश् Varâh. Bṛh. S. 67,2. आसन Verz. d. Oxf. H. 11,*a*, N. 1.

सैंहकर्ण adj. *aus* Sim̃hakarṇa *stammend* gaṇa तक्षशिलादि zu P. 4,3,93.

सैंहकायन adj. von सिंहक gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

सैंहल 1) adj. *zu Ceylon* (सिंहल) *in Beziehung stehend, ceylonesisch:* तट *die Küste von C.* Çatr. 10,97. — 2) f. ई *eine Art Pfeffer* Râǵan. 6, 17. — 3) n. *Laurus Cassia* Râǵan. 6,172.

सैंहाद्रिक (von सिंह + अद्रि) m. N. pr. einer Völkerschaft LIA. 2,956.

सैंहिक m. = सैंहिकेय Çabdar. im ÇKDr.

सैंहिकेय adj. *von der* Sim̃hikâ *stammend:* गण Hariv. 12867. m. *ein Kind der* S., pl. 214. sg. metron. Râhu's AK. 1,1,2,28. H. 121. Halâj. 1,49. Spr. (II) 1389. 2807. 3175. Varâh. Bṛh. S. 5,3. 103,3. Bhâg. P. 5,24,1.

सैक (2. स + एक) adj. *nebst eins* Ind. St. 8,439. Weber, Ǵjot. 93.

सैकत (von सिकता) 1) adj. (f. ई) *sandig, aus Sand bestehend, — gemacht* P. 5,2,104. fg. gaṇa शर्करादि zu 3,107. AK. 2,1,11. Çat. Br. 6, 1,3,4. सेतु MBh. 12,6480. Spr. (II) 2945. Bhâg. P. 10,22,2. 11,27,12. — सैकत von सिकत nach gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75. — 2) m. pl. Bez. eines Ṛshi-Geschlechts (vgl. सिकता) MBh. 12,8903. — 3) n. (am Ende eines adj. comp. f. आ) *Sandbank, angeschwemmter Sand am Ufer eines Flusses* AK. 1,2,3,9. H. 1078. Halâj. 3,48. MBh. 7,8711. Kumâras. 1, 29. 7,15. Ragh. 5,8. 75. 10,70. 13,17. 62. 16,21. 19,40. Çâk. 144. Çiç. 4,8. Prab. 44,7. *Sandboden* Spr. (II) 337.

सैकतिक 1) adj. = भ्रान्तिजीविन् H. an. 4,40. = संदेहजीविन् Med. k. 221. — 2) m. = क्षपणक und संन्यस्त. — 3) n. = मातृयात्रा und मङ्गलसूत्र (°क) H. an. Med.

सैकतिन् (von सैकत) adj. mit Sandbänken oder sandigem Ufer versehen Rt. 2,9. Çâk. 144, v. l.

सैकतेष्ट (सैकत + 1. इष्ट) n. frischer Ingwer Râǵan. 6,27.

सैकयत gaṇa क्रौड्यादि zu P. 4,1,80. सैकयतविध = सैकयतानां विषयो देशः gaṇa भौरिक्यादि zu 2,54.

सैकयत्यी f. zu सैकयत gaṇa क्रौड्यादि zu P. 4,1,80.

सैक्य (von सेक) adj. mit Begiessung zusammenhängend, davon abhängig Varâh. Bṛh. S. 41,6. 7.

सैक्षव (2. स + क्ष°) adj. gezuckert Bhâvapr. 5.

सैत m. N. pr. eines königlichen Geschlechts Târan. 80.

सैतकेय adj. von सेतकी gaṇa नद्यादि zu P. 4,2,97.

सैतव (von सेतु) 1) adj. aus einem Damm —, aus einer Brücke bestehend: सैतवेन पथा Ind. St. 8,340. — 2) m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,5,5,21. 7,3,27. Ind. St. 8,169. 340. 345. 387. fgg. Müller, SL. 148.

सैतवाहिनी f. N. pr. eines Flusses, = बाहुदा AK. 1,2,3,32. H. 1086.

सैद्धान्तिक (von सिद्धान्त) adj. = तात्त्विक H. 483.

सैध्रक adj. aus dem Holze des Sidhraka gemacht: मुसल TBr. 3,8,4,1.

सैध्रकावत adj. von सिध्रकावत् oder °वती (dieses von सिध्रक) P. 4, 2,72, Schol.

सैनक n. (संज्ञायाम्) von सेना gaṇa कुलालादि zu P. 4,3,118.

सैनानीक (von सेना + अनीक) adj. was zur Vorhut gehört Çâṅkh. Br. 5,5.

सैनान्य (von सेनानी) n. Feldherrnschaft Ait. Br. 8,16.

सैनापत्य (von सेनापति) n. dass. Schol. zu P. 4,1,85. 5,1,128. M. 12, 100 (= Bhâg. P. 4,22,45). MBh. 1,529. 5,5717. 7,174. 13,4217. Hariv. 11644. Vikr. 161. Kathâs. 20,95. — Vgl. सेनापत्य.

सैनिक (von सेना) 1) adj. zu einem Heere gehörig P. 4,4,45. जन MBh. 7,8877. m. (am Ende eines adj. comp. f. आ) Soldat, gew. pl. Truppen AK. 2,8,2,29. H. 763. Med. k. 171. MBh. 1,7760 (सैनिकाश्च mit der ed. Bomb. zu lesen). 7665. 3,797. 15751. 7,8576. 13,7192. R. 2,91,60. 104,27. R. Gorr. 1,76,17. 7,21,11. Ragh. 3,57. 61. Çâk. 24,8. Spr. (II) 675. 2030. 3815. Kathâs. 12,22. 43,104. 56,336. Râǵa-Tar. 1,256. 5, 258. 430. Bhâg. P. 3,17,25. Sâh. D. 82. Hit. 102,12. nach den Lexicographen auch = सेनारक्ष, सैन्यरक्ष. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Çambara Hariv. 9252.

सैन्धव (von सिन्धु) 1) adj. (f. ई) a) zum Meere in Beziehung stehend: बिन्दवः Tropfen aus dem Meere Verz. d. Oxf. H. 129,a,10. vom Meere stammend, daselbst wohnend: श्रावकाः Târan. 221. 230. 241. 255. 274. 303. — b) zum Indus gehörig, vom Indus und Indusland kommend u. s. w. P. 4,3,33. 93. gaṇa कच्छादि zu 2,133. H. an. 3,715. Med. v. 55. गुग्गुलु AV. 19,38,2. Wasser TS. 7,4,13,1. Pferde (auch m. mit Ergänzung eines Wortes für Pferd) AK. 2,8,2,12. Trik. 3,3,423. H. 1234. H. an. Med. Halâj. 2,284. Râǵan. 19. Çat. Br. 11,5,5,12. 14,9,3,13. MBh. 3,15672. 7,276. 3898. Bhâg. P. 9,1,23. 10,69,35. P. 1,3,35, Schol. — 2) m. a) pl. die Anwohner des Indus (vgl. सिन्धु) AV. Pariç. in Ind. St. 10,317. MBh. 3,1991. 14,2221. Varâh. Bṛh. S. 5,71. VP. 2,3,17. Verz. d. Oxf. H. 217,b,24. wohl sg. Bez. des Landes 338,b,25. fg. Bez. eines Geschlechts 352,b,3. — b) ein Fürst der Anwohner des Indus MBh. 1,7001. 2,1267. 3,15850. 4,526. 6,1723. 14,2229. Mudrâr. 18,17. Varâh. Jogajâtrâ 3,18. Bhâg. P. 1,15,16. — c) ein Pferd aus dem Induslande s. u. 1,b). — d) N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55,b,37. — e) pl. N. einer auf Saindhavâjana zurückgehenden Schule VP. 3,6,12. — 3) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Siddh. K. 251,b,1. Steinsalz, das sich im Induslande in grossen Lagern findet, AK. 2,9,42. Trik. H. 941. H. an. Med. Halâj. 2,459. Ratnam. 85. Râǵan. 6,90. °घन Çat. Br. 14,7,3,13. °खिल्य 5,4,12. Maitrjup. 6,35 (m.). Suçr. 1,134,10. 148, 14. 226,15. °चूर्ण 42,10. °सर्पिस् 368,21. 2,330,7. Varâh. Bṛh. S. 16,25. 51,32 (so v. a. etwas Salziges). Verz. d. Oxf. H. 103,b,2. 235,b,3. 237,a,14. °शिलाशकल Ragh. 5,73. Accent eines darauf auslautenden comp. P. 6,2,72. शुक्ल° Steinsalz an Weisse, weiss wie St. Schol. — 4) f. ई N. einer Râgiṇî Wilson angeblich nach Halâj. — 5) n. ein von Musik begleiteter Gesang in Prâkrit eines von seiner Geliebten im Stich gelassenen Liebhabers Sâh. D. 504. 508. — Vgl. सुसैन्धवी.

सैन्धवक adj. zu den Anwohnern des Indus gehörig, ihnen eigen gaṇa कच्छादि zu P. 4,2,134. नृप, राजन् ein Fürst der Anwohner des I. MBh. 3,15757. 6,1724. 7,2574.

सैन्धवायन (von सैन्धव) m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 13,250. VP. 3, 6,12. Verz. d. Oxf. H. 55,b,37. Bhâg. P. 12,7,3. pl. sein Geschlecht Hariv. 1465. 1772.

सैन्धवायनि m. patron. von सैन्धव gaṇa तिकादि zu P. 4,1,154.

सैन्धवारण्य n. N. pr. eines Waldes (अरण्य) MBh. 3,8368. Verz. d. Oxf. H. 76,b, N. 2.

सैन्धी f. Branntwein aus Palmsaft Râǵan. 14,141.

सैन्धुक्षित (von सिन्धुक्षित्) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,245,a. Pańḱav. Br. 12,12,5. 15,3,11.

सैन्धुमित्रिक adj. (f. आ und ई) von सिन्धुमित्र gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116.

सैन्धुवक्त्रक adj. von सिन्धुवक्त्र P. 4,2,126, Schol.

सैन्य (von सेना) 1) adj. von einem Heere kommend: रजस् MBh. 4,1042. 1066. 6,1663. मूत्र, शकृत् Hariv. 6444. — 2) m. a) Soldat P. 4,4,45. H. an. 2,389 (n.!). Med. j. 63 (adj.). pl. Truppen AK. 2,8,2,29. H. 763. R. 2,91,56. 93,19. 23 (102,25 Gorr.). 7,21,44. — b) Heer: स वानरमहासैन्यः MBh. 3,16281. Râǵa-Tar. 8,808. — 3) n. a) = सेना Heer gaṇa चतुर्वर्णादि zu P. 5,1,124, Vârtt. 1. AK. 2,8,2,46. 3,4,26,197. H. 745. H. an. Med. Halâj. 2,302. 5,36. sg. Bhag. 1,7. MBh. 3,15691. 16275. 16283. fg. 16286. R. 1,55,5. 2,91,10. 92,30. Ragh. 3,40. Spr. (II) 509. 542. 5773. 6145. Varâh. Bṛh. S. 43,7. 44,28. Kathâs. 18,87. 19,82. 43,105. Prab. 68,3. pl.: देवसैन्यानि MBh. 3,14379. Spr. (II) 2945. Hit. 102,12. pl. unbestimmt ob m. (zu 2) a) oder n. MBh. 3,15717. Kumâras. 2,52. Ragh. 4, 38. 12,67. Spr. (II) 7436. सैन्यानां विद्रवः Varâh. Bṛh. S. 34,13. Kathâs. 43,105. Râǵa-Tar. 5,216. im comp.: सर्वसैन्यविसर्जन R. 1,3,37. दैत्यसैन्यगणाः 38,29. °जीवन Verz. d. Oxf. H. 13,b,33. °स्तम्भ 98,a,3. 343, b,1 v. u. सैन्योपवेशन 345,b,5. 6. °क्षोभ Meuterei unter den Truppen Varâh. Bṛh. S. 34,20. 38,7. °घातकर 30,3. °निवेशभूमि 2, S. 6, Z. 7. ससै-

न्यबलवाहनाः Spr. (II) 1983. स° adj. (f. आ) R. 5,92,7. Ragh. 12,14. Kathâs. 18,73. Râǵa-Tar. 2,119. 5,323. — b) *Lager, castra:* सैन्यग्रामपुरेषु Varâh. Bṛh. S. 46,19. 86,11. 90,4. सैन्ये पुरे वा 11, 95,46.

सैन्यकक्ष m. = सेनाकक्ष *die Flanke eines Heeres* und zugleich *ein Heer als dürres Gestrüpp* R. 6,36,108.

सैन्यनायक m. *Heerführer* Kathâs. 47,31.

सैन्यपति m. dass. Varâh. Bṛh. S. 49,5.

सैन्यपाल m. dass. R. 6,33,2.

सैन्यपृष्ठ n. *der Nachtrab eines Heeres* H. 747. °भाग m. dass. Halâj. 5,6.

सैन्यमय (von सैन्य) adj. (f. ई) *aus Truppen bestehend:* मम सैन्यमयं कक्षं (vgl. सेनाकक्ष und सैन्यकक्ष) प्रधक्ष्यति MBh. 3,8287. भूमि Kathâs. 121,280.

सैन्यकृत्तर् m. N. pr. eines Sohnes des Çambara Hariv. 9252.

सैमन्तिक (von सीमन्त *Scheitel*) n. *Mennig* Çabdârthak. bei Wilson.

सैर n. 1) *eine Art Branntwein* Prâjaçkittend. 67,b,9. — 2) = सीराणां (= प्रतिसीराणां) समूहः Nîlak. zu MBh. 3,2586 zur Erklärung von सैरन्ध्री. — Vgl. सैरावत्.

सैरकायणि adj. von सीरक gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

सैरन्ध्र (so die Bomb. Ausgg.) 1) m. *Kammerdiener;* f. ई *Kammerzofe* AK. 2,6,1,18. H. 521. an. 3,620. Med. r. 239. Halâj. 2,337. Verz. d. Oxf. H. 187,b,1. fgg. MBh. 3,2586. 2606. 4,77. fg. 246. fg. Spr. (II) 3798. Bhâg. P. 10,42,3. als *best. Mischlingskaste*, m. M. 10,32. f. H. an. Med. MBh. 13,2581. nach H. an. und Med. f. ई auch = मल्लिका. — 2) f. ई Bein. der Draupadî, die am Hofe des Fürsten Virâṭa als *Kammerzofe* diente, H. 710. Dharaṇî im ÇKDr. Verz. d. B. H. 113,4. — Häufig सैरि° geschrieben.

सैरावत् adj. nach Sâj. von सैर (2. स + इरा = अन्न) *Proviant und andere Ausrüstung eines Schiffes:* यथा सैरावतीं नावं पारकामाः समारोहेयुः Ait. Br. 6,21. Dafür steht स इरावती 7,13 (auch Çâṅkh. Çr. 15, 17,10) gegen das Metrum.

सैरि m. 1) *der Monat* Kârttika H. ç. 23. — 2) pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,11, v. l.

सैरिक 1) adj. von सीर P. 4,3,124. 4,81. AK. 2,9,64. — 2) m. a) *Himmel* H. ç. 1; vgl. सैरिभ. — b) शैरिक N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 55,b,10.

सैरिन्ध m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,29. Varianten: मैरित्य, सैरिंध्र, सैरिन्ध्र, सैरिन्ध्य, सौरिन्ध्र, शौरिस; vielleicht ist सैरिन्ध्र die richtige Lesart; vgl. auch सैसिरिध्र.

सैरिन्ध्र gaṇa कुलालादि zu P. 4,3,118. — Vgl. सैरन्ध्र.

सैरिन्ध्रक adj. von सिरिन्ध्र und सैरिन्ध्र gaṇa कुलालादि zu P. 4,3,118.

सैरिभ m. 1) *Büffel* AK. 2,5,4. H. 1282. Hâr. 80. Halâj. 2,72. f. ई *Büffelkuh* H. an. 3,740. Med. sh. 42. — 2) *Himmel* Trik. 1,1,4; vgl. सैरिक.

सैरिष्ठ m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 58,50.

सैरीय (vielleicht von सीर) m. *Barleria cristata* (ein schön blühender Strauch) Ratnam. 169. Çabdar. im ÇKDr. Suçr. 2,152,6. °क m. dass. AK. 2,4,2,55.

सैरेय m. dass. Dhanv. 1,109. Çabdam. und Bhar. zu AK. nach ÇKDr. °क m. dass. Dhanv. 1,109. Râǵan. im ÇKDr. Suçr. 2,32,2. 40,14. 96, 4. 288,8. n. *die Blüthe:* नीलसैरेयकाणि Mallin. zu Kir. 4,28.

सैर्य (von सीर) gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80. m. *ein best. Gras* und — *Insect* ṚV. 1,191,3. *eine best. Pflanze*, vulgo कटसेलो Aush. 67.

सैलग (von सेलग) m. *Raubgeselle* VS. 30,18.

सैलि m. pl. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,11, v. l.

सैवालिन (शै°) adj. von सेवालिन् (शै°) gaṇa सुवास्त्वादि zu P. 4,2,77.

सैस (von सीस) adj. *bleiern, von Blei* gaṇa रजतादि zu P. 4,3,154. °क dass. M. 11,133.

सैसिकत m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,365. सैसिरिध्र ed. Bomb.

सैसिरिध्र s. u. सैसिकत und vgl. सैरिन्ध.

सैह्रेय adj. von सीह्र gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80.

सो f. (nom. सौस्) ein N. der Pârvatî Trik. 1,1,52.

सोक्थक adj. *mit* Uktha Çat. Br. 13,5,4,9.

सोक्थ्य adj. *mit* Ukthja Paṅkav. Br. 27,7,1. 8,1.

सोच्छ्रय s. u. उच्छ्रय 1) am Ende.

सोच्छ्वास (2. स + उ°) 1) adj. a) *den Athem ausstossend:* तस्य निष्पीड्यमानस्य भुजान्तरगतस्य च । सोच्छ्वासमभवद्वक्त्रम् R. 4,10,20. — b) *Spielraum habend:* ein loser Verband Suçr. 1,66,13. — 2) °म् adv. *aufathmend* (nach einem Schrecken) Çâk. 111,7. Prab. 66,5. Paṅkat. ed. Bomb. 1,24,2.

सोच्छ्वासत्व (von सोच्छ्वास) n. Pratâpar. 19,a,7.

सोटा f. P. 3,1,17, Vârtt. 1. Davon सोटाय्, °यते denom. ebend.

सोठल m. N. pr. des Vaters von Çârṅgadeva Verz. d. Oxf. H. 199, b, No. 471.

सोढ 1) adj. s. u. 1. सह्. — 2) n. so v. a. *Milch* in अवि°.

सोढर् (von 1. सह्) nom. ag. Schol. zu P. 6,3,112. 8,2,31. *der Jmd oder einer Sache zu widerstehen vermag* Bhaṭṭ. 9,31. सोढा को ऽस्य (भूतस्य) भविष्यति R. Gorr. 1,38,9. शस्त्रनिपातानामग्निस्पर्शस्य च MBh. 7,1200. = मर्षण H. an. 2,132. = तितिक्षासंयुक्त Med. ḍh. 5. = शक्त (सक्त fehlerhaft H. an.) H. an. Med.

सोढव्य (wie eben) adj. Schol. zu P. 6,3,112. 8,2,31. 1) *zu ertragen:* अग्नयः Z. d. d. m. G. 27,91. — 2) *ruhig hinzunehmen, nachzusehen, zu verzeihen:* ब्राह्मणचापल्य Hariv. 7489. अपराध Bhâg. P. 10,16,52. प्रक्रमभङ्ग Comm. zu Kâvjâd. 2,183. impers.: यवीयसः कथं नाम सोढव्यं स्यान्मुने मया Hariv. 8215.

सोढाय्, °यते denom. von सोढ gaṇa सुखादि zu P. 3,1,18.

सोढिन् adj. von सोढ gaṇa सुखादि zu P. 5,2,131.

सोतर् und सोतर् (von 1. सु) nom. ag. *Kelterer des* Soma, *Presser* ṚV. 1,28,8. 4,29,2. 7,22,1. 9,16,1. सोतृभिर्मृज्यमानः 30,2. पूयते 86,12. 10,76,2. ग्रावन् 4,3,3. 7,92,2. Vâlakh. 1,5.

सोतु (wie eben) m. Soma-*Kelterung, Libation:* वेदिमाङ्कृतिं सोतुं चक्रिरे ṚV. 8,19,18. भुरन्तु नो यशसः सोत्वन्धसः (instr.) 10,76,6. 86,1. — Infin. s. u. 1. सु.

सोत्क (2. स + उत्का) adj. (f. आ) *voller Sehnsucht, — Verlangen* Ṛt. 3,15. Kathâs. 21,62. 29,22. 199. 31,5. 27. 38,78. 42,1. 51,144. 185. शक्तियशः° *nach* 61,1. 62,4. चिरदर्शनसोत्कया दृष्ट्वा 26,271. °स्थित adv. 25,269.

सोत्कण्ठ (2. स + उत्कण्ठा) adj. (f. आ) *voller Sehnsucht, wehmüthig* Gatâdh. im ÇKDr. Kathâs. 18,19. 31,45. °शिव Verz. d. Oxf. H. 129,

b,16. सोत्कण्ठेवाम्बुधिं प्रति *sich sehnend nach* (ein Fluss) Râǵa-Tar. 5,93. भाविविश्लेष° *wehmüthig gestimmt über* Kathâs. 38,77. °म् adv. Spr. (II) 4648. 7199. Kir. 5,51.

सोत्कर्ष (2. स + उ°) adj. *vorzüglich, ausgezeichnet:* वस्तु Spr. (II) 7014.

सोत्प्रास s. u. उत्प्रास. = चटु, चाटु Çabdar. im ÇKDr.

सोत्व (von 1. सु) adj. *zu keltern* R̥V. 10,160,2.

सोत्सव (2. स + उ°) adj. *ein Fest feiernd* so v. a. *hoch erfreut* Kathâs. 26,92. 43,240.

सोत्साह (2. स + उ°) adj. *voller Willenskraft, — Entschlossenheit, — Muth* Spr. (II) 1222, v. l. Râǵa-Tar. 5,473. Hit. 35,22. घनाः so v. a. *drohende Wolken* Z. d. d. m. G. 27,86. °म् adv. *mit Energie, mit Nachdruck:* ग्राह (hierher ziehen wir das adv.; सोच्छ्वासम् ed. Bomb.) Pańkat. 24,5. वणिगालोक्य निजे हृदि सो° परिचितग्रहीतारम् so v. a. *lebhaft* Spr. (II) 3957, v. l.

सोत्साहता (von सोत्साह) f. *an den Tag gelegte Willenskraft, — guter Muth:* प्रायः क्रियासु महतामपि दुष्करासु सोत्साहता (so ist zu lesen) कथयति प्रकृतेर्विशेषम् Kathâs. 25,296.

सोत्सुक (2. स + उ°) adj. (f. आ) *voller Sehnsucht, — Verlangen* Kathâs. 49,95. मनस् R̥t. 1,6. Auge Kathâs. 18,15. 45,143. सुतजन्मनि 21,139. स्वं देशं प्रति 67,99. वत्सेश° 30,69. तत्संदर्शन° 45,243. 18,215. उद्वाह° 66,135.

सोत्सेधम् (von 2. स + उत्सेध) adv. *in einem Ruck:* (शरवारणाम्) सोत्सेधमपतद्भुवि (वेगेन न्यपतद्भुवि ed. Bomb.) MBh. 6,2709. सोत्सेधमपतच्छिरः 8,4813. शिरः कर्णस्य सोत्सेधमिषुः सो ऽप्यहरद्द्रुतम् 4814. रुणद्धि मृदु सोत्सेधं (= उच्छ्रायवत् Comm. in der ed. Bomb.) तीरमम्बुरयो यथा R. 2,63,43.

सोदक (2. स + उ°) adj. (f. आ) 1) *mit Wasser versehen, W. enthaltend* TS. 1,7,5,2. 3. Gefäss Kâtj. Çr. 4,10,34. M. 4,36. Fluss Lâtj. 10,17,1. पाणि Çâṅkh. Gr̥hj. 1,7. Âçv. Gr̥hj. 2,8,5. देश R. 3,19,12. — 2) = समानोदक Mârk. P. 50,91.

सोदधिल (2. स + उदधि-ल = लघु) adj. *aus vier Kürzen bestehend* Ind. St. 8,295.

सोदय (2. स + उ°) adj. *nebst Zinsen* Jâǵn. 2,67. 146.

सोदयन adj. (f. आ) *nebst* Udajana Kathâs. 10,208.

सोदर (2. स + उ°) adj. *demselben Mutterleibe entsprossen:* भ्रातर् *ein leiblicher Bruder* M. 8,299. MBh. 3,16914. Spr. (II) 7181. m. dass. (auch *Bruder* überh.) H. 551. Halâj. 2,353. Jâǵn. 2,138. MBh. 3,16045. 6,3900 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Spr. (II) 5320. Kathâs. 103, 195. Râǵa-Tar. 4,246. 5,42. Prab. 82,12. Bhâg. P. 8,5,3. f. ई *eine leibliche Schwester* Mâlav. 9,3. In übertragener Bed. so v. a. *gleichsam ein Bruder, der nächste Verwandte* Râǵa-Tar. 1,123. fg. 128. 2,169. विष्टभूरिव सोदरः Bhâg. P. 3,31,10. स्मेरेन्दीवरदामसोदरवपुस्तस्याः Sâh. D. 41,15. नर्मैकसोदरं हि नवं वयः *das jugendliche Alter hat ja nur einen Bruder, den Scherz* so v. a. *denkt nur an Scherz* Kathâs. 12, 56. — Vgl. अमृत°, कालिन्दी°, भृङ्ग°, सहोदर und सोदर्य.

सोदरीय = सोदर्य MBh. 3,10228. 10262. 12,10024.

सोदर्क (2. स + उ°) 1) adj. *a)* etwa *mit einem Thurme —, mit einer Warte versehen:* भवन MBh. 2,1299. — *b) mit demselben Refrain versehen* Çâṅkh. Br. 22,3. Pańkav. Br. 13,7,9. 8,1. — 2) n. *Schlussrefrain* Çâṅkh. Br. 20,4. 21,4.

सोदर्य adj. (f. आ) und subst. = सोदर P. 4,4,109. 6,3,88. Vop. 6,98. AK. 2,6,1,34. H. 551. Halâj. 2,353. अङ्गज Bhâg. P. 5,9,1. भ्रातर् M. 9,212. स्वसर् MBh. 1,1925. m. MBh. 6,3900 (सोदर्य्याः gedr., सोदराः ed. Bomb.). Kâm. Nîtis. 8,61. Ragh. 15,26. Mâlav. 68,11. Spr. (II) 1403. 3370. Kathâs. 25,254. °स्नेह Çak. 53,10. °मूर्तिरमृतस्य Kathâs. 43, 248. सोदर्या Mâlav. 9,3, v. l. am Ende eines adj. comp. f. अवज्ञासोदर्य (so ed. Calc. st. °सौदर्य) दारिद्र्यम् so v. a. *Armuth und Verachtung sind Geschwister, gehen Hand in Hand* Daçak. 75,18. 76,1. — Vgl. सौदर्य.

सोदर्यवत् (von सोदर्य) adj. *nebst Bruder* MBh. 2,937.

सोद्धरण s. u. उद्धरण 6) in den Nachträgen.

सोद्यम (2. स + उ°) adj. *gerüstet, kampfbereit* Kathâs. 46,35.

सोद्योग (2. स + उ°) adj. *strebsam:* नर Spr. (II) 3727. प्राणप्रयाणसोद्योगरोग so v. a. *eine das Leben stark bedrohende Krankheit* Râǵa-Tar. 5,123.

सोद्वेग s. u. 1. उद्वेग 1) am Ende. °म् adv. auch Çak. 105,12.

सोध m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,349 (VP. 187). गोध ed. Bomb

सोनह m. *Lauch, Knoblauch* Çabdar. im ÇKDr.

सोनिदेवी f. N. pr. einer Frau Hall 206.

सोन्माद s. u. उन्माद.

सोपकरण und सोपकार (°क) s. u. उपकरण und उपकार.

सोपक्रम (2. स + उ°) adj. *wozu man Etwas thut, unterstützt* (Gegens. निरुपक्रम): कर्मन् Verz. d. Oxf. H. 230,*b*,3. fgg.

सोपचय (2. स + उ°) adj. *mit Vortheil verbunden, Gewinn bringend* Kathâs. 43,72.

सोपचार (2. स + उ°) adj. *höflich:* वचस् Spr. (II) 4781. °म् adv.: उक्तः MBh. 1,826. R. 5,90,5.

सोपद्रव s. u. उपद्रव.

सोपध (2. स + उपधा) adj. 1) *betrügerisch, unehrlich:* Personen und Handlungen Hariv. 11189. MBh. 10,44. 52. यश्च सोपधं ददाति Hârîta im ÇKDr. — 2) *nebst dem vorangehenden Laute* VS. Prât. 3,45.

सोपपत्तिक (von 2. स + उपपत्ति) adj. *mit Angabe der Entstehung versehen, begründet* TBr. Comm. 1,126,11.

सोपपद (2. स + उ°) adj. *mit einem begleitenden Worte versehen* Kull. zu M. 2,125.

सोपप्लव s. u. उपप्लव.

सोपम (2. स + 2. उपमा) adj. (f. आ) 1) *ein Gleichniss enthaltend, Aehnliches betreffend:* वाच् MBh. 5,3451. — 2) *eben so verfahrend gegen* (loc.) *wie gegen* (instr.): विद्वान्सर्वेषु भूतेषु आत्मना सोपमो भवेत् Spr. (II) 6118.

सोपवास adj. s. u. उपवास. Auch Weber, Kr̥shṇaǵ. 222.

सोपसर्ग s. u. उपसर्ग 2). *mit einer Präposition versehen* R̥V. Prât. 16,37.

सोपहास adj. (f. आ) *spöttisch, spottend* Halâj. 1,49. Kathâs. 31,42. °म् adv. 49,54. Fernere Belege s. u. उपहास.

सोपाक m. *eine best. Mischlingskaste: der Sohn eines* Kaṇḍâla *von einer* Pulkasî (Pukkasî) M. 10,38. — Vgl. पाण्डु° und सौपाक.

सोपाख्य adj. *mit Qualification versehen, von dem sich Etwas aussagen lässt* (Gegens. निरुपाख्य) Comm. zu Kaṇ. 1,2,1 (S. 48, Z. 2).

सोपादान (2. स + उ°) adj. *mit Materialien versehen:* ननु सोपादानस्तन्नादिः प्रासादादीन्सृजति Nilak. 180.

सोपाधि (2. स + उ°) adv. *bedingungsweise:* दत्त Vivâdaḱ. im ÇKDr.

सोपाधिक adj. *eine weitere Bedingung einschliessend, limitirt* Tarkas. 45. Davon nom. abstr. °त्व n. 46. Comm. zu TS. Prât. 2,23.

सोपान n. Siddh. K. 249,a,8. n. *Treppe, Leiter* AK. 2,2,17. H. 1013. Halâj. 2,146. Hariv. 8966. R. 3,61,12. 5,9,53. 13,11. 38,26. Kumâras. 1,39. Vikr. 39,4. Varâh. Bṛh. S. 28.15. Pańkar. 1,4,57. 7,56. स्वर्गस्य सोपानम् *eine Leiter zum Himmel* ist सत्यम् Spr. (II) 1372. Varâha-P. 209 (nach Aufrecht). ग्राव: MBh. 13,2700. तमा Hariv. 15627. °भूतं स्वर्गस्य 5337. कूरायतन° Râǵa-Tar. 2,124. स्वर्ग° Hariv. 14521. विष्णुलोकैक° Pańkar. 4,3,175. श्रीकृष्णचरणाम्भोजप्राप्ति° Verz. d. Oxf. H. 26,b,13. सोपानाली Spr. (II) 6039. °परंपरा Ragh. 3,69. °पथ 6,3. तीरसोपानपथ 16,56. °मार्ग 15. Megh. 74. Çâk. 94,2. सगरतनयस्वर्गसोपानपङ्क्ति Megh. 51. °पद्धति Râǵa-Tar. 3,347. °कूप *ein Brunnen mit einer Treppe* 6,18. 23. 26. 30. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 1,6964. 2,89. 1281. 7,9122. 14,1728. R. 3,61,17. 5,16,35. Kathâs. 26,283. 28, 54. Bhâg. P. 4,6,31. 9,64. 7,4,9. °त्व n. nom. abstr. Megh. 61. — Vgl. मणि°, सिद्ध°, सिद्धि°.

सोपानत्क (von 2. स + उपानह्) adj. *beschuht* Gobh. 1,2,27. M. 3, 238. Ḱaraka 1,8.

सोपालम्भ s. u. उपालम्भ. adv. °म् Kathâs. 26,128.

सोपाश्रय (2. स + उ°) adj. *einen Anschluss habend:* °निषदन Bez. *einer best. Art zu sitzen bei den* Jogin Sarvadarçanas. 174,6.

सोभ n. = गन्धर्वनगर Ind. St. 2,38, N. — Vgl. सौभ.

सोभय (2. स + उ°) adj. *Beides umfassend* Weber, Râmat. Up. 288.

सोभरि m. N. pr. eines Liedverfassers mit dem patron. Kâṇva (auch Âṅgirasa Ind. St. 3,245,a) ṚV. 8,5,26. 19,2. 20,19. 22,2. pl. 19,32. 20,8. Daneben die Form सोभरी: कुवे पितेव सोभरी 22,15. सोभर्या उप सुष्टुतिम् 92,14. AV. 18,3,15. सोभरि als Sohn Kitragupta's Verz. d. Oxf. H. 341,b, No. 799. — Vgl. सौभर fgg.

सोभरीयु adj. *die* Sobhari *aufsuchend* ṚV. 8,20,2.

सोम (von 1. सु) Uṇâdis. 1,139. ग्रामादि zu Çânt. 2,15. 1) m. a) *Saft,* Soma (eig. und als göttliches Wesen personificirt); *die* Soma-*Pflanze* (dafür gilt *Sarcostemma acidum R. Br.*, welche einen milden säuerlichen Milchsaft enthält, aber in südlicheren Strecken wächst als die Sitze des Veda-Volkes. Roxb. Fl. ind. 2,31. Voigt, Hort. Calc. 542. Wahrscheinlich hat mit den Wohnsitzen auch die Pflanze gewechselt). Naigh. 5,5. Nir. 11,2. H. an. 2,431. fg. Med. m. 36. fg. Das ganze 9te Maṇḍala des ṚV. ist dem Soma gewidmet. सुत ṚV. 3,35,5. सुषुत 4, 20,4. तीव्र 5,27,5. 4,28,1. fgg. शुक्र 7,64,5. मधुमत् 4,45,5. बभ्रुधूत 5, 30,11. गोसखि 37,4. अभिमिश्लतम 6,29,4. ऋजीषिन् 42,2. मद्य 68,10. चारु 7,29,1. दध्याशिर् 32,4. शुचि 90,2. अतिरात्र 103,7. अंशुमत् AV. 8,1,2. बभ्रु 5,7,5. Çat. Br. 1,6,3,3. यन्मा सोमासो ममदन् ṚV. 4,42,6. सोमस्य जठरं पृणेथाम् 6,69,7. अपाम सोममम्ता अभूम 8,48,3. Çat. Br. 5, 1,2,10. wächst auf Bergen: दिवि सूर्यमदधात्सोममद्रौ ṚV. 5,85,2. AV. 3,3,3. राजन् als *Fürst der Pflanzen* ṚV. 1,91,8. 6,75,18. 8,48,7. 8. 10,97,22. 109,2. Ait. Br. 1,12. 27. 4,7. सोमं नमस्य राजानं यो जज्ञे वीरुधां पतिः ṚV. 9,114,2. TS. 6,1,9,1. AV. 2,10,2. 36,5. 5,24,11. 6, 15,3. 8,7,20. 12,3,31. VS. 6,26. 9,23. 40. 10,30. 12,98. Çat. Br. 1,6, 3,3. 11,4,3,3. — M. 3,257. 10,88. 11,7. 8. सुषाव स बहून्सोमान् MBh. 1,4695. सुते °सक्षत्रे 8042. अध्वरग 3,15687. चतुर्विधात्मकं सोमं ये पिबन्ति 10,295. 13,7308. 7311. fgg. 14,275. 277. Bhâg. P. 3,13,37. 9,3,24. नष्टसोममिवाध्वरम् R. 2,61,18. क्रतवश्च यथासोमाः Spr. (II) 5988. पशुसोमानाम् *Thier- und* Soma-*Opfer* M. 11,27. Prab. 107,3. Bhâg. P. 6,18, 1. सोमार्ते MBh. 1,6803. सप्त सोमाः Verz. d. Oxf. H. 30,b,11. वीरुधं सोमम् MBh. 9,2097. Suçr. 1,133,15. 24 angebliche Arten der Pflanze aufgezählt 2,164,11. fgg. °निर्दलन H. an. 3,428. — b) *der Mond* (vgl. इन्दु), *der Mondgott* AK. 1,1,2,16. H. 105. H. an. Med. Halâj. 1,42. ṚV. 1,65,10. 91,1. fgg. 163,3. 10,85,1. fgg. 107,2. ममत्तु त्वा दिव्यः सोम इन्द्र ममत्तु यः सूयते पार्थिवेषु 116,3. AV. 7,38,3. 4,10,6. 6,21,2. VS. 10,17. पितृमत् 2,29. Çat. Br. 1,6,4,5. 2,6,1,4. 10,4,2,1. सोमो वै चन्द्रमाः TBr. 1,4,10,7. Çâṅkh. Br. 3,1. 7,10. Shaḍv. Br. 3,12. Âçv. Gṛhj. 4,9,2. M. 3,85. 4,52. 5,96. 7,7. राजन् 9,129. MBh. 1,1145. 8042. तरुणा 5,3804. 7131. 7,979. 2343. 12,7541. 13,7298. fg. Hariv. 7152. कनखलं सोमो वै यत्र चोत्थितः 9521. °वह्निप्रियदर्शनः R. 1,1,18. 2,25,10. 91,20. (वैः) तपो चाप्यायितः सोमः (so ist zu lesen) Spr. (II) 5582. Suçr. 1,17,2. 19,12. 135,16. 176,11. Varâh. Bṛh. S. 5,26. 8,23. 43,52. 53, 45. 97,1. Brahma-P. in LA. (III) 58,6. Bhâg. P. 5,20,11. fg. (आप्रीणायत्) कलाभिरमृतार्द्राभिः सोमः सुरपितृनिव Râǵa-Tar. 7,519. °च्छाया Verz. d. Oxf. H. 51,a,28. सत्यात्सोमः प्रभवति R. Gorr. 2,61,12. सोमः शौचं ददौ स्त्रीणाम् Spr. (II) 7176. स्त्रियः पूर्वं सुरैर्भुक्ताः सोमगन्धर्ववह्निभिः 7193. ओषधीनां पतिः सोमः MBh. 14,1178. विप्राणां सोमो राजा 1179. द्विजानां वीरुधां चैव नक्षत्रग्रहयोस्तथा। यज्ञानां तपसां चैव सोमं राज्ये ऽभ्यषेचयत्॥ Hariv. 258. 1330. 11802. 12491. VP. 153. वनस्पति Bhâg. P. 8,18,15. Sohn Atri's MBh. 7,6028 (und Vater Budha's). Hariv. 1309. fgg. 1663. VP. 83. 392. fg. Mârk. P. 52,22. Bhâg. P. 4,1,15. 9,14,2. unter den Söhnen मारीचस्य काश्यपस्य प्रजापतेः Mârk. P. 80,8. heirathet 27 Töchter Daksha's MBh. 1,2580. 9,2013. fgg. Hariv. 104. 144. 11524. 11837. Bhâg. P. 8,4,22. Vater des Varḱas Hariv. 12843. Liedverfasser Ind. St. 3,245,a. Verfasser eines Gesetzbuchs Ind. St. 1, 234. verschiedene Legenden über ihn Hariv. 1311. fgg. 2475. fgg. 2583. fgg. VP. 392. fg. Bhâg. P. 6,4,6. fgg. 9,14,1. fgg. Verz. d. Oxf. H. 40, a,31. unter den 8 Vasu H. an. Med. Ǵaṭâdh. in Verz. d Oxf. H. 190,a, 34. MBh. 1,2582. 13,7094. Hariv. 152. 11524. 11539. VP. 120. Weber, Râmat. Up. 307. 312. = Vishṇu H. ç. 65. Hariv. 2382. = Çiva 7581. Kathâs. 35,101. = Jama und Kubera H. an. Med. सोमरुद्रौ (°रुद्रौ) P. 6,2,142. ṚV. 6,74,1. fgg. TS. 2,2,10,5. सोमयमौ M. 3,211. इन्द्रासोमा ṚV. 7,35,1. 104,1. — c) = सोमवार *Montag* Weber, Kṛshṇaǵ. 222. Inschr. in Journ. of the Am. Or. 7,32,4. 33,6. — d) *Kampfer* (wie alle Wörter für *Mond*) H. an. Med. — e) *Wind* diess. — f) *Wasser* diess. — g) *Nektar* Çabdârthak. bei Wilson. — h) N. pr. α) verschiedener Männer: ein Lehrer Ind. St. 8,389. ein Fürst Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. ein Muni mit dem patron. Çushmâjaṇa VP. 3,3,17. Âmushjâ-

jaṇa Verz. d. Oxf. H. 80,*a*,15 (Hall in der 2ten Ausg. des VP. führt noch andere Varianten an und vermuthet सोमशुष्मायणा). ein Sohn Mudgala's 200,*a*, No. 475. — Verz. d. B. H. No. 969. Kshitîç. 5,9.— β) eines Affen H. an. Med. — γ) eines Berges Çabdârthak. bei Wilson; vgl. सोमगिरि. — 2) f. श्रा *a) die* Soma-*Pflanze* Râǵan. 3,87. — *b)* N. pr. α) einer Apsaras MBh. 1,4817. R. ed. Bomb. 2,91,17 (भीमा Schl.). — β) eines Flusses Mârk. P. 56,16. — 3) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. — 4) n. *a) Reisschleim.* — *b) Himmel* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. अग्नीषोम, नृ°, प्रति°, प्राक्°, बृहत्°, भद्र°, मक्षा°, यज्ञ°, रुद्र°, वि°, वीर°, शान्ति°, श्रुत°, संसुत°, सक्°, सुषोम, सुत°, सौम्य.

सोमक (von सोम) 1) m. *a)* N. pr. eines Fürsten mit dem patron. Sâhadevja (Sâhadevi) ṚV. 4,15,9. Ait. Br. 7,34. MBh. 2,319. 3,10422. 10470. fgg. 6,316. 13,3689. 5665. Hariv. 1792. fg. 5015. 5496. VP. 455. Bhâg. P. 9,22,1. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 41. Ṛshi von VS. 11, 25. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,14. N. pr. eines Bharaṭaka Verz. d. Oxf. H. 155,*a*,29. — *b)* pl. *die Nachkommen des* Somaka MBh. 1,183. 4796. 6975. 5,90. 662. 5943. 6,2. fgg. Hariv. 1794. VP. 455, N. 53. — *c)* N. pr. eines Landes: सोमकेश्वर Kathâs. 49,68. *der Fürst dieses Landes* 84. नागशूरसुतो नाम्ना सोमशूरो ऽस्मि सोमकः (vielleicht adj. *aus* S. *stammend*) 72,191. — 2) f. सोमिका N. pr. einer Predigerkrähe Kathâs. 77,8. — Vgl. सौमकि.

सोमकत्व n. nom. abstr. zu सोमक 1) *b)* Hariv. 1795.

सोमकन्या f. *eine Tochter* Soma's: °निवासाः MBh. 13,5279.

सोमकर्मन् n. *die* Soma-*Bereitung* Nir. 5,12.

सोमकलश m. Soma-*Topf* Hariv. 13224 (°कलस; die neuere Ausg. hat eine ganz andere Lesart).

सोमकल्प m. N. *des 21ten* Kalpa; s. u. कल्प 2) *d)*.

सोमकवि m. N. pr. eines *Dichters* Z. d. d. m. G. 27,96.

सोमकान्त m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 78, *a*, No. 133. 79,*a*,30. fgg.

सोमकाम adj. *nach* Soma *begierig:* Indra ṚV. 1,104,9. 8,50,2. AV. 20,34,17.

सोमकीर्ति m. N. pr. eines Sohnes des Dhṛtarâshṭra MBh. 1, 2734. 4547.

सोमकुल्या f. N. pr. eines Flusses Mârk. P. 57,28.

सोमकेश्वर m. *ein Fürst von* Somaka Kathâs. 49, 68. Ṛshabha Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,8. 276,*b*,18.

सोमक्रतु m. Soma-*Opfer;* vgl. सौमक्रतव.

सोमक्रयण 1) adj. (f. ई) *als Kaufpreis für die* Soma-*Pflanze dienend* VS. 4,27. TS. 6,1,10,5. Çat. Br. 3,3,3,11. त्रिवत्सः साण्डः Pańkav. Br. 16,3,9. eine Kuh VS. 8,54. Ait. Br. 1,27. TS. 3,1,3,1. — 2) n. *das Kaufen des* Soma TS. 6,1,9,2.

सोमक्षीरा f. = सोमवल्ली Râǵan. 3,87.

सोमगर्भ m. ein N. Vishṇu's Trik. 1,1,30.

सोमगिरि m. N. pr. 1) eines *Berges* MBh. 13,7659. R. 4,44,117. 122. Vgl. सौम्यगिरि. — 2) eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 128,*a*, No. 230, Z. 7. *b*, 25.

सोमगोपा m. Soma-*Hüter:* Agni ṚV. 10,45,5. 12.

सोमग्रह m. 1) *ein Becher* Soma Çat. Br. 5,1,2,10. 4,6,5,5. TS. 3, 5,9,3. — 2) *Mondfinsterniss* Varâh. Bṛh. S. 5,97.

सोमग्रहण n. *Mondfinsterniss* Verz. d. B. H. No. 836. 905.

सोमघृत n. *eine best. Heilsalbe* Kakrad. 448.

सोमचक्षस् adj. *wie* Soma *aussehend* TS. 2,2,12,4.

सोमचमस m. Soma-*Becher* Pańkav. Br. 18,2,10. Lâṭj. 8,9,15. Kâtj. Çr. 22,8,21.

सोमज 1) m. *der Sohn des Mondes, der Planet Mercur* AK. 3,4,8,36. Ind. St. 2,261. — 2) n. *Milch* H. 404.

सोमजम्भन् adj. P. 5,4,125.

सोमजा adj. Soma-*geboren* AV. 4,3,7.

सोमजामि adj. *mit* Soma *verwandt* ṚV. 10,92,10.

सोमजुष्ट adj. *an* Soma *sich freuend* AV. 2,36,2.

सोमतीर्थ n. N. pr. eines Wallfahrtsortes, = प्रभास Trik. 2,1,7 (vgl. MBh. 9,2009. fg.; nach Hariv. 9521 könnte man an कनखल denken). MBh. 3,5089. 6084. 7056. Çâk. 7,16. Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,22. 19,*b*,12. 60,*a*,29. 36. 66,*a*,5. *b*,39. 67,*a*,25. *b*,23. fg.

सोमत्व n. nom. abstr. von सोम *Mond* Mârk. P. 57,15.

सोमदत्त m. N. pr. v. l. für सोमरत्त Ind. St. 3,473,2.

सोमदत्त 1) m. N. pr. verschiedener Fürsten MBh. 1,4911. 6944. 2, 2476. 6,2108. 7,800. 6035. Hariv. 1791. 1821. R. 1,47,16 (48,18 Gorr.). VP. 354. Bhâg. P. 9,2,35. 22,18. Verz. d. Oxf. H. 60,*a*, N. 3. Kathâs. 30,80. Daçak. 23. fgg. verschiedener Brahmanen Kathâs. 2,30. 7,108. 20,8. 33,37. eines Kaufmanns Çuk. in LA. (III) 32, 9. — 2) f. श्रा ein Frauenname Verz. d. Oxf. H. 153,*a*,9. 10. — Vgl. सौमदत्ति.

सोमदत्ति MBh. 1,536 fehlerhaft für सौ° (so ed. Bomb.).

सोमदर्शन m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 87.

सोमदा f. N. pr. 1) einer Gandharvî R. 1,34,39 (35,37 Gorr.). — 2) einer Brahmanin Kathâs. 37,150. fgg.

सोमदेव 1) m. *a) der Mondgott* R. 1,45,39. — *b)* N. pr. verschiedener Männer Kathâs. 114,90. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,27, 17. °भट्ट Verfasser des Kathâsaritsâgara (herausgegeben von H. Brockhaus). — 2) f. ई N. pr. einer Gattin des Kâmapâla Daçak. 118,4.

सोमदेवत adj. Soma *zur Gottheit habend* Çat. Br. 14,6,9,24.

सोमदेवत्य adj. dass. Âçv. Gṛhj. 4,7,11.

सोमदैवत adj. dass. AK. 3,4,24,163. नक्षत्र = मृगशिरस् MBh. 13,3258.

सोमधान adj. Soma *enthaltend, — fassend:* कुक्षयः ṚV. 3,36,8. AV. 7,111,1. कलश ṚV. 6,69,2. 6. 9,97,33. 70,9. 108,16.

सोमधारा f. *die Milchstrasse* Trik. 1,1,97.

सोमधेय m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1084.

सोमन् (von 1. सु) m. *Kelterer, Bereiter des* Soma Naigh. 4,3. Nir. 6, 10. ṚV. 1,18,1. nach Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,150 सोमन् = चन्द्र und यज्ञद्रव्य.

सोमनन्दीश्वर n. N. pr. eines Liṅga Verz. d. Oxf. H. 70,*b*,42.

सोमनाथ 1) m. N. pr. verschiedener Gelehrter Colebr. Misc. Ess. 1, 299. Verz. d. Oxf. H. 150,*b*, No. 320. 364,*b*, No. 68. Hall 208. °भट्ट 176. — 2) n. N. eines berühmten Heiligthums (Liṅga) in Guzerat Colebr. Misc. Ess. 2,90. Wilson, Sel. Works 1,220. fgg. 2,64. Reinaud, Mém. sur l'Inde 268. LIA. 1,106. Wassiljew 73. Vop. 5,35. Verz. d. B. H.

No. 1242. Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,5. 84,*a*,5. °तीर्थ 66,*b*,1. 2. °पट्टन 348, *b*,2. °प्रशस्ति f. Titel einer Schrift 125,*a*,41. fg.

सोमनेत्र adj. Soma *zum Führer habend* P. 5,4,116, Vârtt. 3, Schol. VS. 9,36.

सोमपा 1) adj. Soma *trinkend*, *zum* Soma-*Trunk zugelassen* AK. 2, 7,8. 3,4,22,141. H. 818. AV. 2,12,3. 35,3. 5,25,9. Ait. Br. 2,18. TBr. 2,2,11,3. Kâth. 13,6. Çat. Br. 5,4,5,4. M. 11,149. Bhag. 9,20. MBh. 1,4615. 3,2450. गणा देवानामूष्मपाः सोमपाश्च 13,1371. 6495. 7306. fg. 14,288. Varâh. Brh. S. 16,7. Râga-Tar. 5,392. Bhâg. P. 4,7,56. 6,18, 66. °सत्तमाः MBh. 14,2624. °पा f. Durgâ Hariv. 10248. अ° Ait. Br. 2,18. Kâth. 13,6. 26,9. Lâtj. 2,12,17. M. 11,12. स° adj. R. Gorr. 2, 109,59. — 2) m. N. pr. *a*) eines zu den Viçve Devâḥ gezählten Wesens MBh. 13,4359. — *b*) eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2572. — *c*) eines Asura Hariv. 12943. — *d*) pl. eines Rshi-Geschlechts MBh. 12,6143. सोमव ed. Bomb. — *e*) pl. einer Klasse von Manen M. 3,197. fg. MBh. 2,463. Hariv. 940. 997. Mârk. P. 96,40. 42. Verz. d. Oxf. H. 40,*a*,4. — *f*) pl. eines Volkes Varâh. Brh. S. 5,70. — Vgl. सोमपा.

सोमपति m. *Herr des* Soma: Indra RV. 1,76,3. 3,32,1. 8,21,3. *Herr des Mondes:* Krshna Weber, Krshnaǵ. 298; vgl. सोमस्य पतिः 299.

सोमपत्त्र n. *Saccharum cylindricum* Çabdaḱ. im ÇKDr.

सोमपत्नी f. *Gattin des* Soma MBh. 1,2580.

सोमपद् 1) m. pl. N. pr. bestimmter Welten Hariv. 953. — 2) n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,8097.

सोमपरिबाध् adj. *den* Soma *beseitigend*, Soma-*Verächter* RV. 1,43,8.

सोमपर्वन् n. etwa Soma-*Festzeit* RV. 1,9,1.

सोमपा adj. = सोमप Vop. 26,69. RV. 1,4,2. 10,3. 21,3. 2,12,13. 3, 39,7. 41,5. 4,32,14. 8,2,4. 17,3. MBh. 12,10435. fg. Bhâg. P. 3,32,3. वामप्यसोमपोः 9,3,12. 24. °पातम RV. 1,8,7. 21,1. 6,42,2. मद् 8,12,1. सोमपा m. = ब्राह्मण Halâj. 2,236.

सोमपात्र n. Soma-*Gefäss* Kâtj. Çr. 8,7,5. 8.

1. सोमपान n. *das Trinken von* Soma Spr. (II) 5842. Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,19.

2. सोमपान adj. Soma-*Trinker* TS. 2,5,1,1. 6,5,9,2. Çat. Br. 1,6,3,2.

सोमपायिन् adj. dass. AV. 18,3,64. MBh. 13,7322.

सोमपाल m. 1) Soma-*Wächter* Ait. Br. 3,26. — 2) N. pr. verschiedener Männer Râga-Tar. 7,1350. 8,326. 291. 521. 623. 626. 766. 887 u. s. w.

सोमपावन् adj. Soma-*Trinker* RV. 1,30,11. 55,7. 5,40,4. 7,31,1. 32,8.

सोमपित्सरु adj. Beiw. des Pfluges VS. 12,71 vermuthlich verdorben; vgl. die v. l. AV. 3,17,3. TS. 4,2,5,6.

सोमपीति f. Soma-*Trunk*, immer dat. RV. 1,2,3. 8,10. 14,1. 6. 21, 3. 8,1,14 u. s. w. AV. 17,1,10.

सोमपीतिन् adj. = सोमपीथिन् AK. 2,7,8. MBh. 1,445.

सोमपीथ 1) m. Soma-*Trunk* RV. 1,51,7. 10,15,8. AV. 10,3,21. VS. 8,5. 19,60. Kâth. 11,10. 12,10. TS. 2,1,5,5. TBr. 1,2,1,6. 3,10,2. Ait. Br. 1,8. 2,22. 3,30. Çat. Br. 3,6,2,19. 12,7,2,8. अ° *daran nicht betheiligt* Çâṅkh. Çr. 14,62,2. स° *gleicherweise mit* (instr.) *daran betheiligt* Ait. Br. 3,20. — 2) adj. Soma *trinkend* Bhâg. P. 5,26,29. 6,9,1. 5. उरु° 5,15,10.

सोमपीथिन् adj. *am* Soma-*Trunk Theil habend* H. 818. TBr. 3,7,5, 10. MBh. 3,10315. 13,4896 nach der Lesart der ed. Bomb. Uttarar. 4, 15 (7,6). Varâh. Brh. S. 15,3. अ° Kâtj. Çr. 7,1,5.

1. सोमपुत्र 1) m. *ein Sohn des* Soma: अधर् Ind. St. 3,459. Budha d. i. *der Planet Mercur* Jaǵn. 1,295. Mârk. P. 123, 8. — 2) f. ई *eine Tochter* Soma's MBh. 5,3533.

2. सोमपुत्र adj. Soma *zum Sohn habend*, f. आ *Mutter des* S. AV. 3,10,13.

सोमपुर n. 1) Soma's *Stadt* MBh. 5,4021. — 2) N. pr. eines buddh. Tempels Wassiljew 54. °पुरी Târan. 209. fg. 230.

सोमपुरुष m. *Diener des* Soma Âçv. Grhj. 1,2,5.

सोमपुरोगव adj. *den* Soma *zum Führer habend* VS. 23,14. Çat. Br. 13,2,3,10.

सोमपृष्ठ adj. (f. आ) Soma *auf dem Rücken tragend:* Berge AV. 3, 21,10. Agni nach Sâj. = सोमघृतपृष्ठ oder (zu TS.) *dem die von* Soma *begleiteten* Prshthja Stotra *geweiht sind* RV. 8,43,11. 10,91,14. AV. 13,1,12. इडा 7,27,1. अद्रयः RV. 8,52,2 (= सोमस्प्रष्टृ Sâj.).

सोमपेय n. Soma-*Trunk* RV. 1,45,9. 120,11. 2,18,4. 3,25,4. 43,1.

सोमप्रतीक s. u. प्रतीक.

सोमप्रभ 1) adj. *den Glanz des Mondes habend.* — 2) m. ein Mannsname Kathâs. 36,113. 59,61. — 3) f. आ ein Frauenname Kathâs. 17,71. 28,100. 29,16. 31,57. 34,149. 65,75. 79,7. 114,22. Verz. d. Oxf. H. 152,*b*,21. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 10.

सोमप्रयोग m. Titel einer Schrift Ind. St. 1,60. Verz. d. Oxf. H. 384, *a*, No. 471.

सोमप्रवाक m. *Herold des* Soma-*Opfers* Pañkav. Br. 16,13,10. Çâṅkh. Çr. 14,40,21. Lâtj. 1,1,9. 12. Âçv. Grhj. 1,23,21. TBr. Comm. 3,565,7.

सोमबन्धु m. *eine bei Nacht sich öffnende Lotusblüthe* (*den Mond zum Freunde habend*) Çabdar. im ÇKDr.

सोमभक्ष m. *Genuss des* Soma Nir. 11,2.

सोमभव m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 352,*a*,4.

सोमभू m. bei den Ǵaina N. pr. des 4ten schwarzen Vâsudeva H. 695.

सोमभूपाल m. N. pr. eines *Fürsten* Colebr. Misc. Ess. 2,274.

सोमभूभुज् m. desgl. Verz. d. B. H. No. 590.

सोमभृत् adj. Soma *bringend:* श्येन VS. 5,1. 6,32.

सोमभोजन m. N. pr. eines Sohnes des Garuḍa (Soma *geniessend*) MBh. 5,3597.

सोममद् adj. (nom. pl. °मादस्) *von* Soma *trunken* RV. 7,21,2.

सोममद m. Soma-*Rausch* Çat. Br. 12,7,3,12. 8,1,2.

सोममय (von सोम) adj. (f. ई) *aus* Soma *bereitet*, — *bestehend* gaṇa शरादि zu P. 4,3,144. zur Erklärung von सोम्य Nir. 10,37. P. 4,4,138.

सोममित्र m. ein Mannsname gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116. — Vgl. सौममित्रिक.

सोमयज्ञ m. Soma-*Opfer* Z. d. d. m. G. 7,527. MBh. 13,5279.

सोमयशस् m. N. pr. eines Fürsten Çatr. 10,303.

सोमयाग m. Soma-*Opfer* Brahmavaiv.-P., Krshnaǵanmakh. 60 im ÇKDr. Çaṅk. zu Khând. Up. S. 21.

सोमयाजिन् adj. Soma *opfernd*, *der ein* Soma-*Opfer dargebracht*

hat H. 817. TS. 2,5,5,1. TBr. 2,2,11,3. Çat. Br. 10,1,5,4. Verz. d. Oxf. H. 219,7. 8. सप्त° 142,*a*,5 v. u. — Vgl. माधव°.

सोमयाज्या f. *die zum* Soma-*Becher gesprochene* Jâǵjâ Çâñkh. Çr. 7,3,4.

सोमयोग m. Soma-*Verbindung* AV. 10,5,4.

सोमयोनि n. *weisser Sandel* Ratnam. 140.

सोमरक्ष 1) adj. *den* Soma *bewachend*, Soma-*Wächter* Çat. Br. 3,6,2,9. 9,3,18. — 2) m. N. pr. eines Mannes Ind. St. 3,472.

सोमरक्षि adj. = सोमरक्ष Kâth. 34,3. Pañkav. Br. 9,5,4.

सोमरभस् adj. *durch* Soma *wüthend*, compar. ṚV. 10,76,5.

सोमराज m. Soma *der Fürst, der Mond* Ind. St. 3,459. Bhâg. P. 4,22,56. 10,84,47.

सोमराजक m. pl. N. pr. eines Geschlechts Âçv. Çr. 12,11,1. °कि unsere Hdschrr. — Vgl. सौमराज्य.

सोमराजन् 1) adj. (f. °ज्ञी) *den* Soma *zum König habend* Ait. Br. 1,14. Çat. Br. 2,5,4,4. 5,4,2,3. ब्राह्मणाः TBr. 1,7,4,2. MBh. 13,2110. 7408. ओषधयः ṚV. 10,97,18. AV. 8,1,17. — 2) m. N. pr. eines Muni Verz. d. Oxf. H. 55,*b*,23.

सोमराजसुत m. *Sohn des Mondes, der Planet Mercur* Bhâg. P. 9,1,35.

सोमराजी f. 1) *Mondstreifen:* °समा ते यशःश्रीः Khandom. 11. — 2) *Vernonia anthelminthica* AK. 2,4,3,14 (nach den Erklärern auch °राजिन् m.). Râǵan. 4,63. Kakrad. 349. Varâh. Bṛh. S. 44,10. °फल Suçr. 2,277,11. — 3) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑ – – – ⏑ – – Colebr. Misc. Ess. 2,159 (I,9). Ind. St. 8,366. Khandom. 11.

सोमराज्य 1) n. *die Herrschaft* Soma's Maitrjup. 6,36. — 2) m. fehlerhaft für सौमराज्य Verz. d. B. H. 25,22. Müller, SL. 381.

सोमरात m. N. pr. eines Mannes Çâk. 61,11.

सोमराष्ट्र n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 64,*a*,5.

सोमरूप adj. Soma-*gestaltig* Çat. Br. 12,7,2,12. 3,5. 8,2,15. Davon nom. abstr. °ता 21.

सोमरोग m. *eine in neueren medicinischen Büchern beschriebene Harnruhr, welche zur Schwindsucht führt* (daher der Name), Mâdhava, Nid. 113. fg. Çârṅg. Saṁh. 1,7,44. Wise 363. Verz. d. Oxf. H. 316,*b*,14.

सोमलता f. *Ruta graveolens* Râǵan. 5,62 = सोमवल्ली Bhâvapr. im ÇKDr. — Trik. 3,3,429.

सोमलतिका f. *Cocculus cordifolius DC.* Râǵan. 3,1.

सोमलदेवी f. N. pr. einer *Fürstin* Râǵa-Tar. 8,1925.

सोमलोक m. *die Welt des Mondgottes* Praçnop. 5,4. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,90. Verz. d. B. H. 146,*a* (14).

सोमव m. pl. N. pr. eines Ṛshi-Geschlechts MBh. 12,6143 nach der Lesart der ed. Bomb. wohl nur fehlerhaft für सोमप der ed. Calc.

1. सोमवंश m. *das auf den Mondgott zurückgeführte Königsgeschlecht* Hariv. 102. Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,25. 44,*b*,30. 352,*b*,2. Çatr. 10,318.

2. सोमवंश adj. = °वंशीय; m. Bez. Judhishṭhira's Dhar. im ÇKDr.

सोमवंशीय adj. *zum Mondgeschlecht gehörig* MBh. 3,11169.

सोमवंश्य adj. dass. Ragh. 6,8. Çatr. 10,304.

सोमवतीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,32,4.

सोमवत् (von सोम) adj. (f. °मावती VS. Prât. 3,116. P. 6,3,131 [मल्ले]. aber auch °मवती) Soma *enthaltend:* Kraut ṚV. 10,97,7. Çat. Br. 12,8,2,15. चमस Kâtj. Çr. 10,4,10. *von* Soma *begleitet* u. s. w.: वचस्या ṚV. 10,113,8. Götter TS. 7,3,11,3. Väter Çat. Br. 2,6,1,4. 7. 27. 5,5,4,28. Âçv. Çr. 2,19,21. अध्वर् AK. 2,7,7. *unter dem Monde stehend:* दिश् so v. a. *Norden* R. 1,41,21.

सोमवर्चस् 1) adj. Soma-*herrlich* AV. 14,1,32. — 2) m. N. pr. eines zu den Viçve Devâḥ gerechneten Wesens MBh. 13,4358. eines Gandharva Hariv. 14157. — Vgl. सूर्यवर्चस्.

सोमवल्क m. *Acacia arabica Willd.* AK. 2,4,2,31. 3,4,1,9. H. an. 4,41. Med. k. 222. Ratnam. 186. = कट्फल AK. 3,4,1,9. H. an. Med. Ratnam. 221. Râǵan. 9,20. *eine Art* करञ्ज, रीठा° 73. घृत° Bhâvapr. 5. — Karaka 9,1. Suçr. 1,133,17 (f. आ). 2,81,8.

सोमवल्लरी f. *Ruta graveolens* AK. 2,4,5,3. Râǵan. 5,128.

सोमवल्लिका f. *Vernonia anthelminthica* AK. 2,4,3,14. *Ruta graveolens* Bhar. nach ÇKDr.

सोमवल्ली f. *Cocculus cordifolius DC.* AK. 2,4,3,1. *die* Soma-*Pflanze* Râǵan. 3,87. *Vernonia anthelminthica* 4,63. Çabdar. im ÇKDr. = पातालगरुडी Râǵan. 3,90. = सुदर्शना Râǵan. im ÇKDr. — Varâh. Bṛh. S. 54,108. Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,4.

सोमवामिन् s. u. वामिन्.

सोमवार m. *Montag* Journ. of the Am. Or. S. 6,177. Verz. d. B. H. No. 1214. fg.

सोमवासर m. n. dass. Weber, Kṛshṇaǵ. 229.

सोमवाह m. N. pr. eines Mannes Âçv. Çr. 12,15,3. pl. *sein Geschlecht* Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 61,8.

सोमविक्रयिन् adj. Soma-*Verkäufer* Ait. Br. 1,12. TS. 1,2,7,1. 6. 1,9,1. 10,4. Çat. Br. 3,3,3,1. 7. 12,7,2,12. M. 3,158 (MBh. 5,1227. 13,4276). 180 (MBh. 13,4282). MBh. 13,1585. Mârk. P. 31,27.

सोमवीथी f. *Mondbahn* MBh. 13,4896. यत्रोपयाति कृ° सोमपीथी ed. Bomb.

सोमवृक्ष m. = कट्फल Ratnam. 221. *Acacia arabica Willd.* Râǵan. im ÇKDr. — R. 3.17,8. Suçr. 2,77,17.

सोमवृद्ध adj. *durch* Soma *aufgeheitert* ṚV. 3,39,7.

सोमवेश m. N. pr. eines Muni R. Gorr. 2,73,4. wohl °वेष zu schreiben.

सोमव्रत n. 1) *eine best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,23. — 2) N. eines Sâman Ind. St. 3,245,*a*.

सोमशकला f. *eine Gurkenart* (शशाण्डुली) Râǵan. im ÇKDr. fehlerhaft für लोमशफला, wie unsere Hdschrr. 7,218 lesen.

सोमशंभु m. N. pr. eines Autors Sarvadarçanas. 86,11. Verz. d. Oxf. H. 341,*a*,42. fg. °शम्भु Verz. d. B. H. No. 1110.

सोमशर्मन् m. N. pr. verschiedener Männer: Sohn Çâliçûka's VP. 470. Bhâg. P. 12,1,13. — Weber, Nax. 2,319. Muir, ST. 3,201. Verz. d. Oxf. H. 46,*b*,37. 53,*b*,22. 59,*b*,27. Kathâs. 6,8. 124,104. Pañkat. 252,19.

सोमशित adj. *durch* Soma *geschärft:* वज्र ṚV. 7,104,19. ऋष्टयः 10,108,8.

सोमशुष्म m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Sâtjajaǵni Çat.

Br. 11,6,2,1. 3. Mahîdh. zu VS. 2,18. °शुष्मन् Ait. Br. 8,21.

सोमशूर m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 72,191. fgg.

सोमशेखराख्यनिबन्ध m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292,*b*,34.

सोमश्रवस् m. N. pr. eines Sohnes des Çrutaçravas MBh. 1,674. eines Kaufmanns Verz. d. Oxf. H. 46,*b*,37.

सोमश्रेष्ठ adj. *den* Soma *zum Ersten habend* AV. 11,6,15.

सोमसंस्था s. u. संस्थ 4) *g*).

सोमसखि adj. Soma *zum Genossen habend* VS. 4,20.

सोमसंज्ञ n. *Kampfer* Ratnam. im ÇKDr.

सोमसत्सह् s. u. सुमतित्सह्.

सोमसद् m. pl. Bez. der Manen der Sâdhja M. 3,195.

सोमसलिल n. Soma-*Wasser* Jâgn. 3,307.

सोमसव m. Soma-*Kelterung* TBr. Comm. 2,759,6. fgg.

सोमसवन adj. *woraus* Soma *gekeltert wird:* अश्वत्थ Khând. Up. 8,5,3.

सोमसामन् n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,245,*b*.

सोमसार m. *Acacia arabica Willd.* Râgan. 8,24.

सोमसिद्धान्त m. 1) Titel verschiedener astr. Werke (vgl. सूर्यसिद्धान्त) Colebr. Misc. Ess. 2,377. 382. Verz. d. B. H. 840. 939 (287,4 v. u.). Verz. d. Cambr. H. 30. fg. 43. 50. — 2) N. pr. eines Buddha Gatâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*b*,6. — 3) Personification eines Çiva'itischen Siddhânta; tritt als Kâpâlika auf Prab. 53,3. 5. उमया सह वर्तमानः सोमो महेश्वरः । तत्सिद्धान्तः Comm.

सोमसिन्धु m. ein N. Vishṇu's Trik. 1,1,31. H. 218.

सोमसुत् adj. Soma *pressend* P. 3,2,90. RV. 4,24,8. 7,68,4. 93,5. 8,46,26. ग्रावाणः TBr. 2,7,16,4. Âçv. Çr. 2,1,5. MBh. 2,291. Ragh. 18,26.

सोमसुत 1) m. *ein Sohn des Mondgottes:* Budha Mârk. P. 123,11. Bhâg. P. 5,22,13. so v. a. *ein Nachkomme des M.* Çatr. 10,304. — 2) f. आ Bez. des Flusses Narmadâ Râgan. im ÇKDr.

सोमसुति f. Soma-*Kelterung* RV. 7,93,6.

सोमसुत्या f. dass. Çat. Br. 12,8,2,12. 14. 19. fg.

सोमसुत्वन् adj. = सोमसुत् RV. 1,113,18.

सोमसुन्दर m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 379,*a*, No. 390.

सोमसूक्त n. *eine an* Soma *gerichtete Hymne* Verz. d. Oxf. H. 18,*b*, 28. 398,*a*, No. 144.

सोमसूत्मन् m. N. pr. des Rshi von VS. 2,18. सोमशुष्म Mahîdh.

सोमसूत्र n. Bez. *eines Abzugsgrabens an einem* Liñga ÇKDr. nach dem Tantrasâra. — °पञ्चविधान n. Titel einer Schrift Ind. St. 1,471.

सोमसेन m. N. pr. eines Sohnes des Çambara Hariv. 9252. eines Fürsten von Kampakapura Verz. d. Oxf. H. 154,*b*,21.

सोमस्वामिन् m. N. pr eines Mannes Kathâs. 37,98.

सोमहुति m. N. pr. Ind. St. 3,245,*b* fehlerhaft für सोमाहुति.

सोमांशक (सोम + अं°) m. *ein Theil des Mondes* R. 7,59,2,15.

सोमांशु (सोम + अंशु) m. 1) Soma-*Gelenk*, — *Schoss* VS. 19,13. Çat. Br. 4,1,1,9. 12,7,2,13. 8,2,3. Kauç. 16. 24. Kaush. Up. 1,5 (*Mondstrahlen* Comm.). — 2) *Glied des* Soma-*Opfers* (deren zehn) Çâñkh. Br. 13,4.

सोमाकर (सोम + आ°) m. N. pr. eines Commentators des Gjotisha, Weber, Gjot. 3. fgg.

सोमाख्य (सोम + आख्या) n. *eine rothe Lotusblüthe* Ratnam. im ÇKDr.

सोमाङ्ग (सोम + 3. अङ्ग) n. *Glied des* Soma-*Opfers* Kâtj. Çr. 10,9, 22. 16,1,1.

सोमातिपवित (सोम + अ°) adj. *durch* Soma *purgirt* Pañkav. Br. 18. 5,3. Lâtj. 8,10,7. fgg.

सोमातिपूत adj. dass. Çat. Br. 5,5,4,11. 13. 12,7,3,9. Kâtj. Çr. 15. 10,21. 19,1,2. Vait. 30.

सोमात्मक (von सोम + आत्मन्) adj. (f. °त्मिका) *die Natur des Mondes habend* Ind. St. 1,406, N.

सोमाद् (सोम + 2. अद्) adj. Soma *essend* RV. 10,94,9.

सोमाधार (सोम + आ°) m. pl. Bez. bestimmter Manen Mârk. P. 97,10.

सोमाधि v. l. für सोमापि VP. 465, N. 1.

सोमानन्द (सोम + आ°) m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 7,1647. °आचार्य Verz. d. Oxf. H. 324,*a*,35. °नाथ Sarvadarçanas. 93,5.

सोमाप entweder adj. = सोमप oder m. N. pr. eines Mannes Ait. Br. 7,34. — Vgl. सौमाप.

सोमापि m. N. pr. des Sohnes von Sahadeva VP. 465. Bhâg. P. 9,22,9. — Vgl. सोमक.

सोमापूषणौ und °णा m. du. Soma *und* Pûshan RV. 2,40,1. TS. 2,4,4,3.

सोमापौष्ण adj. *dem* Soma *und* Pûshan *gehörig* TS. 1,8,8,1. 2,1,4,3. 4,4,3. — Vgl. सौमा°.

सोमाभा (सोम + आ°) f. = चन्द्रावली Bhaktirasâmṛtasindhu im ÇKDr.

सोमाम्बुपौ m. du. *der* Soma- *und der Wassertrinker*, Bez. zweier göttlicher Wesen Mârk. P. 51,61.

सोमारुद्र 1) m. du. oxyt. Soma *und* Rudra Çat. Br. 5,3,2,2. 3. — 2) n. (sc. सूक्त) *eine Hymne an* S. *und* R. Verz. d. Oxf. H. 398,*a*, No. 144; vgl. सोमारौद्र.

सोमारौद्र adj. *dem* Soma *und* Rudra *gehörig* TS. 2,2,10,1. चरु Verz. d. Oxf. H. 264,*a*,39. n. (sc. सूक्त) Bez. von RV. 6,74 M. 11,254. — Vgl. सौमा°.

सोमार्चिस् (सोम + अ°) m. N. pr. eines Götterpalastes R. 4,43,60.

सोमार्धधारिन् adj. *einen Halbmond tragend*, m. Bez. Çiva's Verz. d. Oxf. H. 219,*a*, No. 520.

सोमार्ह (सोम + अर्ह) adj. *Ansprüche auf* Soma *habend:* अश्विनौ MBh. 3,10398.

सोमाल (von सोम) adj. *weich, zart* H. 1387. Hâr. 124.

सोमावती s. सोमवत्.

सोमाश्रम (सोम + आ°) m. N. pr. eines Wallfahrtortes MBh. 3,8135.

सोमाश्रयायण n. desgl. MBh. 1,6438. सोमाश्रयश्चन्द्रधरो रुद्रः । तस्य स्थानं सोमाश्रयायणम् Nîlak.

सोमाष्टमी (सोम + अ°) f. Bez. *eines best. 8ten Tages* Weber, Kṛshnag. 243. °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,3. 4.

सोमासन्दी (सोम + आ°) f. *ein Schemel für den* Soma Kâtj. Çr. 13, 3,7. 19,4,7.

सोमाह (सोम + अहन्) m. *Montag* ÇKDr. nach einem Gjotisha.

सोमाहुत (सोम + आ°) adj. *mit* Soma *beopfert* RV. 1,94,14.

1. सोमाहुति (सोम + आ°) f. *Soma-Opfer* Ait. Br. 2,14. Çat. Br. 1,

6,4,10. 7,2,10. 6,6,3,7. Bhâg. P. 9,3,26.

2. सोमाकृति (wie eben) m. N. pr. eines Liedverfassers mit dem patron. Bhârgava RV. Anukr. fälschlich सोमकृति Ind. St. 3,245,*a*.

सोमाख्या (सोम + आ°) f. *die* Soma-*Pflanze* Râgan. 3,86.

सोमिन् (von सोम) 1) adj. *a) derjenige welcher* Soma *bereit hat* RV. 1,22,4. 4,25,5. 7,32,12. 10,57,1. अप्रोणाः सोमिनो वृधम् 171,1. — *b)* so v. a. Soma-*begeistert* RV. 7,103,8. der Stein 8,34,2. 10,94,1. — 2) f. °नी (संज्ञायाम्) P. 5,2,137, Schol.

सोमिल m. N. pr. 1) eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 124,*a*,18. 125,*a*,21. so und सौमिल Z. d. d. m. G. 27,77. fg. 96. — 2) eines Asura Kathâs. 47,13.

सोमिलक m. N. pr. eines Webers Pańkat. 132,23.

सोमीय in Ableitungen von compp. auf सोम, s. z. B. अग्नीषोमीय.

सोमेज्या (सोम + इ°) f. Soma-*Opfer* Kâtj. Çr. 18,6,33. 25,6,7.

सोमेन्द्र adj. *dem* Soma *und* Indra *gehörig* TS. 2,3,2,6. 7.

सोमेश्वर (सोम + ई°) 1) m. *a)* ein N. Krshṇa's Weber, Krshnag. 298. fg. pl. Bez. best. Götter Râga-Tar. 7,1647. — *b)* N. pr. verschiedener Männer: ein mythischer Fürst Sarvadarçanas. 99,2. — Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,21. fg. 135,*b*, No. 255. 199,*b*, No. 471. 219,*a*, No. 523. 247,*b*,10. 279,*b*,45 (भट्ट°). 295,*a*, No. 713. 378,*a*, No. 376. 380,*a*,5. Hall 198. °भट्ट 24. 170. 183. °देवदि (!) Colebr. Misc. Ess. 2,272. — — 2) n. N. eines Liṅga in Kâçî Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,21. 64,*a*,29. — — Vgl. भट्ट°.

सोमोत्पत्ति f. *die Entstehung des* Soma (*der Pflanze und des Mondes*) Verz. d. B. H. 142,25. Verz. d. Oxf. H. 398,*b*,1. °परिशिष्ट Ind. St. 1,59.

सोमोद्भव (सोम + उ°) 1) adj. *a) den Mond erzeugend:* Krshṇa Weber, Krshnag. 299. — *b) vom Monde erzeugt.* — 2) f. आ ein Name des Flusses Narmadâ AK. 1,2,3,31. Ragh. 5,59.

सोम्य (von सोम) adj. Nir. 10,37. P. 6,4,137. fg. 1) *der sich mit dem* Soma *zu thun macht*, Soma-*Opferer* RV. 1,31,16. मर्डिता सोम्यानाम् 4,17,17. die Bhrgu 10,14,6. 8,32,5. 10,53,7. 3,30,1. Âçv. Çr. 6,11,16 (सौम्य die Ausg.). — 2) *aus* Soma *bestehend*, S. *enthaltend* u. s. w.: मधु RV. 1,14,10. 19,9. 2,36,4. 4,26,5 u. s. w. अन्धस् 10,94,8. 3,48,1. सरांसि 5,29,8. सदस् 1,182,8. AV. 9,3,19. मद RV. 6,37,2. — 3) Soma *liebend, durch* S. *begeistert:* वचस् RV. 3,33,5. Indra 51,11. 4,25,2. 8,82,8. — 4) *mit* Soma *verbunden, ihm angehörig* u. s. w.: die Väter RV. 6,75,10. 10,15,1. 5. 16,8. AV. 2,12,5. VS. 19,37. Gobh. 4,3,4. Gandharva AV. 4,34,3. — 5) ungenaue Schreibart für सौम्य MBh. 13,7638 (ed. Bomb. सौम्य). in der Anrede des Lehrers an den Schüler Brh. Âr. Up. 3,2,13 (सौम्य Çat. Br. 14,6,2,13). Khând. Up. 4,4,4. fgg.

सोम्यता Mârk. P. 39,63 ungenau für सौ°.

सोराष्ट्रिक n. *ein best. Gift* ungenau für सौ° Bharata zu AK. 1,2,1,11 nach Wilson.

सोर्मि (2. स + ऊर्मि) adj. *Wellen habend, — schlagend:* वारि Kathâs. 40,16. °क dass. Vjutp. 163 (सौ° geschr.).

सोलङ्क m. N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,7.

सोल्लास (2. स + उ°) adj. *ausgelassen vor Freude* Kathâs. 43,136.

सोल्लुण्ठ adj. s. u. उल्लुण्ठा und füge Halâj. 1,149 hinzu.

सोल्लुण्ठन adj. *ironisch* Gaṭâdh. im ÇKDr.

सोष (2. स + ऊष) adj. *mit salziger Erde vermischt* Jâǵn. 1,186.

सोष्णीष (2. स + उ°) 1) adj. *mit einer Kopfbinde versehen* MBh. 3,16158. — 2) n. (sc. वास्तु) Bez. *eines Hauses mit einer Gallerie an der Vorderseite:* पश्चाग्रतो भवति सा (वीथिका) सोष्णीषं नाम तद्वास्तु Varâh. Brh. S. 53,20.

सोष्मता (von सोष्मन्) f. 1) *Hitze* Mârk. P. 51,37. — 2) *Aspiration* RV. Prât. 13,5.

सोष्मन् (2. स + ऊ°) adj. 1) *heiss, warm:* ग्रीष्म Z. d. d. m. G. 27,53. शरत्काल Kathâs. 55,33. निःश्वसित Kumâras. 5,46. मनस् Spr. (II) 2571. — 2) *aspirirt*, m. *eine Aspirata* RV. Prât. 1,3. 6,1. 10. 13,2. 5. 14,6. 24. VS. Prât. 1,54. AV. Prât. 1,10. 94. Kâç. zu P. 1,1,50.

सोष्मवत् m. = सोष्मन् 2) RV. Prât. 11,13.

सोष्मस्नानगृह m. *eine Stube mit warmen Bädern, Badstube* Râga-Tar. 1,40.

सोष्यन्ती f. *eine Gebärende* s. u. 4. सु. °कर्मन् Verz. d. B. H. No. 1031. °होम m. *ein Opfer für eine Gebärende* Gobh. 2,7,13.

सोह्लञ्जि m. N. pr. eines Sohnes des Kunti Bhâg. P. 9,23,22.

सोह्लग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Verz. d. Oxf. H. 155,*b*,12.

सोह्लाइच m. N. pr. eines Diebes Verz. d. Oxf. H. 153,*b*,36.

सौकन्य adj. Sukanjâ *betreffend:* आख्यान MBh. 1,445. n. mit Ergänzung von आख्यान Bhâg. P. 12,12,23.

सौकर (von सूकर) 1) adj. (f. ई) *aprinus* Karaka 1,5. वपुस् Kir. 12,54. Bhâg. P. 1,3,7. 7,1,40. रूप 3,13,20. 40. Mârk. P. 21,4. मूर्ति Kathâs. 93,4 (zu lesen saukaryâ 'udyatayâ). *zu* Vishṇu *als Eber in Beziehung stehend* Weber, Râmat. Up. 314. — 2) n. N. pr. eines Wallfahrtsortes, an dem Vishṇu *als Eber* verehrt wird, Verz. d. B. H. 142,6 v. u. Verz. d. Oxf. H. 60,*a*,28. 153,*b*,18.

सौकरक n. = सौकर 2) Verz. d. Oxf. H. 60,*a*,28.

सौकरसद्म adj. von सूकरसद्मन् P. 6,4,144, Vârtt. 1.

सौकरायण m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,7,3,27. VS. p. LXVI.

सौकरिक (von सूकर) 1) m. *Eberjäger* Çabdârthak. bei Wilson (*Jäger überh.*). Vjutp. 96. R. Gorr. 2,90,17. Varâh. Brh. S. 15,22. 16,33. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,16.

सौकरेय adj. von सुकर und सूकर gaṇa कृशाश्वादि zu P. 4,2,80.

1. सौकर्य (von सुकर) n. *leichte Ausführbarkeit, Erleichterung:* क्रिया° Suçr. 1,24,17. 2,56,2. Vâsavad. 12. Sâh. D. 727. Kathâs. 29,150. नानाकथाजालस्मृतिसौकर्यसिद्धये 1,12. अर्थ° 101,265. Çaṁk. zu Brh. Âr. Up. S. 276. zu Kaṭhop. 3,1. fälschlich °कार्य Kuvalaj. 141,*b*. Verz. d. Oxf. H. 93,*a*, No. 149, Z. 13. 176,*b*, No. 401, Z. 9.

2. सौकर्य n. nom. abstr. von सूकर *Eber* Viçva im ÇKDr. Vâsavad. 12.

सौकार्य s. u. 1. सौकर्य.

सौकुमारक n. nom. abstr. von सुकुमार gaṇa मनोज्ञादि zu P. 5,1,133

सौकुमार्य n. desgl. *Zartheit* MBh. 3,10987. 4,385. 5,7010. Hariv. 11149. R. 3,6,13. 52,36. त्वक्° Suçr. 1,48,13. °कर 180,2. 11. Spr. (II) 806 (गति°). 936. 2131. 2936. Mâlatîm. 57,11. Kathâs. 16,28. 29,155. Daçak. 94,11. Bhâg. P. 3,31,6. सुकुमारान्तरप्रायं सौकुमार्यं प्रतीयते Pra-

TÂPAR. 68,*a*,6. Comm. zu KÂTJÂD. 1,69. = अपारूष्य SÂH. D. 619. Verz. d. Oxf. H. 207,*a*,28. Am Ende eines adj. comp. (f. आ) MṚKKH. 9,18. KUMÂRAS. 1,41. 3,49. RAGH. 6,36. 18,44. KATHÂS. 82,46. als adj. in der Bed. von सुकुमार in der Stelle राज्ञा तस्याः परं दृष्ट्वा सौकुमार्यं वपुस्तदा MBH. 12,11864.

सौकृति m. patron.; pl. SAṀSK. K. 184,*a*,1.

सौकृत्य (von सुकृत) n. *das Wohlthun; Guthandeln* ṚV. 10,136,4.

सौकृत्यायन m. patron. von सुकृत्य gaṇa नडादि zu P. 4,1,99.

सौक्ति m. patron. SAṀSK. K. 184,*b*,2.

सौक्तिक adj. von सूक्त *Hymne* Ind. St. 3,272.

सौक्ष्म öfters fehlerhaft für सौक्ष्म्य.

सौक्ष्मक (von सूक्ष्म) m. *ein kleines Insect* oder dergl. Ind. St. 1,40.

सौक्ष्म्य (wie eben) n. *Feinheit* (eig. und übertr.) MAITRJUP. 2,7. JÂGN. 3,76. SUÇR. 1,44,15. 128,19. 191,20. 247,14. 324,18. 2,46,1. आकाशस्य BHAG. 13,32. KAPILA 1,110. SÂṀKHJAK. 8. NÎLAK. 40. MÂRK. P. 56,25. कालस्य BHÂG. P. 3,11,3. धर्म° MBH. 2,2243. प्रसंख्याय च सौक्ष्म्येण गुणादीयान् 5,2360. ज्ञानं ज्ञेयेषु भिन्नेषु यदा भेदेन वर्तते। यत्राधिवासिनी बुद्धिस्तत्सौक्ष्म्यमिति वर्तते ॥ 12,11933. बुद्धि° 40,20.22. अन्तःसोज्ज्वलरूपत्वं शब्दानां सौक्ष्म्यमुच्यते *Zartheit* PRATÂPAR. 69,*b*,4.

सौक्ष्म्यत्व n. dass. MAITRJUP. 6,14.

सौखे m. patron. von सुख gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112.

सौखयानिक (von सुख + यान) m. *ein Barde, der* (einem Fürsten) *einen glücklichen Marsch wünscht,* H. 794, Schol.

सौखरात्रिक (von सुखरात्रि) adj. *der sich erkundigt, ob die Nacht angenehm gewesen sei,* gaṇa सुस्नातादि zu P. 4,4,1, Vârtt. 3.

सौखवती f. WILSON, Sel. Works 2,24. 29 fehlerhaft für सुखावती.

सौखशय्यिक m. = सौखशायिक H. 794, Schol.

सौखशायनिक (von सुखशयन) adj. *der sich erkundigt, ob der Schlaf angenehm gewesen sei,* gaṇa सुस्नातादि zu P. 4,4,1, Vârtt. 3. SIDDH. K. 83,*b*,1 (falschlich °शायिनिक). RAGH. 10,14.

सौखशायिक adj. dass.; m. Bez. *eines best. Fürstendieners* R. GORR. 2,12,36. — Vgl. सौख्यशायिक.

सौखसुप्तिक (von सुखसुप्ति) m. dass. H. 794.

सौखिक adj. = सुखेन जीवति gaṇa वेतनादि zu P. 4,4,12. *auf Wohlbehagen u. s. w. bedacht* MBH. 12,557.

सौखीय adj. von सुख gaṇa कृशाश्वादि zu P. 4,2,80.

सौख्य n. = सुख gaṇa चतुर्वर्णादि zu P. 5,1,124, Vârtt. 1. *Wohlbefinden, Wohlbehagen, Lust, angenehme Empfindung, Genuss, Freude* H. 1370. M. 4,232. MBH. 4,207. 9,3152. HARIV. 5701 (pl.). R. 3,22,30. Spr. (II) 226. 1606. 1929. 2473. 3095. 3166. 3268. 3320. 3703. 4555. 5804. 6314. 6494. 7187. 7503. VARÂH. BṚH. S. 11,8. KATHÂS. 19,101. 42,150. 45,318. 49,216. RÂGA-TAR. 6,167. PRAB. 48,14. PAÑKAT. 3,15 (= 1,10 ed. orn.). दातारं सर्वसौख्यानाम् MÂRK. P. 22,36. महा° 23,45. नृपति° KATHÂS. 3,29. 43,268. BHÂG. P. 5,11,3 (गृहमेधिसौ° zu schreiben). शम° Spr. (II) 2603. 2847. स्वर्ग° 4076. 7057. KATHÂS. 103,239. RÂGA-TAR. 3, 279 (pl.). BHÂG. P. 5,5,1. VET. in LA. (III) 10,4. am Ende eines adj. comp. (f. आ): महा° Ind. St. 10,312. KATHÂS. 56,99. पृष्टरात्रि° 71,290. — Vgl. तीर्थ°, वि°, विवाद°.

सौख्यदायक m. *Phaseolus Mungo Lin.* (मुद्ग) RÂGAN. 10,79.

सौख्यशायिक m. MBH. 14,2039 wohl nur fehlerhaft für सौख°.

सौगत (von सुगत) adj. (f. ई) *buddhistisch:* नय KATHÂS. 72,98. गति SARVADARÇANAS. 27,19. von Personen, m. *ein Buddhist* H. 335. 861. COLEBR. Misc. Ess. 1,390. WILSON, Sel. Works 1,5. 22. ÇIÇ. 2,28. KATHÂS. 27,15. 120,50. PRAB. 48,6. 87,18. Verz. d. Oxf. H. 71,*a*,14. fg. 242,*b*, No. 599. 250,*a*,31. fg. 254,*a*,5. 11. *b*,2. 6. SARVADARÇANAS. 131, 20. 149,16. Ind. St. 1,13,21. fg. KUSUM. 3,15. परम° KATHÂS. 27,12. सौगताह्निक MED. n. 217.

सौगतिक m. *a Bauddha mendicant; the mendicant Brahman; doubt, unbelief, scepticism* WILSON nach ÇABDÂRTHAK. *an atheist, an unbeliever* ohne Angabe einer Aut.

सौगन्ध (von 1. सुगन्ध) 1) m. *eine best. Mischlingskaste (Händler mit Wohlgerüchen)* MBH. 13,2584. — 2) n. *ein best. wohlriechendes Gras,* = कत्तृण ÇABDAR. im ÇKDR.

सौगन्धक n. *eine blaue Wasserrose* DHANV. 4,121.

सौगन्धिक (von 1. सुगन्ध) 1) adj. *wohlriechend:* पुष्पाणि MBH. 3,1757. 11391. माल्य R. 1,9,15 (17 GORR.). — 2) m. *a) ein Händler mit Wohlgerüchen* H. an. 4,41. MED. k. 222. — *b) ein Schwächling, der durch den Geruch der Geschlechtstheile zur Begattung gereizt werden muss,* SUÇR. 1,318,10. — *c)* Bez. *best. Eingeweidewürmer* KÂRAKA 3,7. — *d) Schwefel* AK. 2,9,103. H. 1058. H. an. (hier n.). MED. RÂGAN. 13,72. PAÑKAV. BR. 24,13,4. सौगन्धिककुरुविन्दस्फटिकेभ्यः पद्मरागसंभूतिः VARÂH. BṚH. S. 82,1. — *e)* N. pr. eines Berges Verz. d. Oxf. H. 76,*b*,10. — 3) n. *a) die weisse Wasserlilie* AK. 1,2,3,35. H. 1165. H. an. MED. HALÂJ. 3,59. MBH. 1,453. पद्म° adj. 3,2533. 11072. 12041. 4,1013. 2292. HARIV. 9001. R. 3,79,26. 44. SUÇR. 1,141,21. 2,474,2. VARÂH. BṚH. S. 29,10. BHÂG. P. 8,15,18. 9,6,45. 10,38,17. *eine blaue Wasserrose* RÂGAN. 10,202. — *b) ein best. wohlriechendes Gras,* = कत्तृण AK. 2,4,5, 32. H. 1191. H. an. MED. — *c) eine Art Ocimum* (गर्दभपुष्प, खर° nach dem Comm.) SUÇR. 1,41,10. — *d) Rubin* H. an. MED. VARÂH. BṚH. S. 80,5. — *e)* N. pr. eines Waldes BHÂG. P. 4,6,23. 28. — Vgl. रक्त°.

सौगन्धिकवन n. 1) *ein Wald* d. i. *eine dichte Gruppe von weissen Wasserlilien* MBH. 2,390. — 2) N. pr. eines Wallfahrtsortes MBH. 3, 7082. 11286. 5,3832. Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,3.

सौगन्धिकवत् (von सौगन्धिक) adj. *mit weissen Wasserlilien versehen:* पद्म° (das Suffix gehört zu beiden Wörtern) MBH. 3,11418. हैम° 2,88.

सौगन्धिकाहरण (सौगन्धिक + आ°) n. *das Herbeiholen von weissen Wasserlilien* in den Unterschrr. von MBH. 3,151. fgg. Titel eines Schauspiels SÂH. D. 192,12.

सौगन्ध्य (von 2. सुगन्ध) n. *das Wohlriechendsein, Wohlgeruch* MBH. 1,2409. SUÇR. 1,218,4. 2,46,1. Spr. (II) 2153. 4336. KATHÂS. 95,60. BHÂG. P. 4,9,12. 5,5,33. 7,15,70. PAÑKAR. 1,6,39. 7,5. — Vgl. त्रि°.

सौचक्य n. nom. abstr. von सूचक gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128.

सौचि m. = सौचिक ÇABDAR. im ÇKDR.

सौचिक (von सूचि *Nadel*) m. *Schneider* AK. 2,10,6. H. 910. HALÂJ. 2, 435. KULL. zu M. 4,214. कैवर्तस्य च कन्यायां शौण्डिकाद्देव सौचिकः PARÂÇARAPADDHATI im ÇKDR. unter वरूड und शौचिक.

सौचिक्य n. nom. abstr. von सूचिक gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128.

सौचित्ति (wohl von सुचित्त) m. patron. des Satjadhṛti MBh. 5,7649. 6,4151. 7,986. man könnte auch सौचित्रि (von सुचित्र, der MBh. 1,6990 neben सत्यधृति erscheint) vermuthen.

सौचीक m. patron. eines Agni ṚV. Anukr.

सौजन्य (von सुजन) n. *Gutmüthigkeit, Leutseligkeit, Wohlwollen* Mṛkkh. 130,22. Spr. (II) 1044. 1705. 3037. 5881. 7178. Uttarar. 46,4 (60,4). Mâlatîm. 66,2. 140,10. Râga-Tar. 4,224. 5,192. fg. Verz. d. Oxf. H. 209,*a*,19. 261,*a*,5. Utpala am Schluss seines Comm. zu Varâh. Bṛh. — Vgl. सुजनता.

सौजन्यवत् (von सौजन्य) adj. *leutselig, wohlwollend* Spr. (II) 6587.

सौजात (von सुजात) m. patron. Ait. Br. 7,22.

सौजामि (von सुजामि m. N. pr. eines Mannes Âçv. Gṛhj. 3,4,4.

सौडल m. desgl. Hall 25.

सौत adj. von सूत gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75.

सौतंगमि adj. von सुतंगम P. 4,2,80. f. ई 1,65, Vârtt., Schol.

सौतंगमीय adj. von सौतंगमि P. 4,2,112, Schol.

सौति m. patron. von सूत (= लोमहर्षण) MBh. 1,1. 1103. 3,721. fgg. Bhâg. P. 3,20,1. Verz. d. Oxf. H. 20,*a*,8 v. u.

सौतिक्य n. nom. abstr. von सूतिक gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128.

1. सौत्य (von सुत्य und सुत्या) adj. *aus Kelterungstagen bestehend:* Monat Âçv. Çr. 12,4,11. 5,10. Jahr Kâtj. Çr. 24,5,14. Lâṭj. 1,5,14. 8,8,1. *der Kelterung des* Soma *gewidmet:* सौत्ये ऽहनि *an einem Kelterungstage* Hariv. 325. VP. 1,13,51. Bhâg. P. 8,21,26. 10,74,17.

2. सौत्य (von सूत) 1) adj. *zum Wagenlenker in Beziehung stehend:* कर्मन् = सौत्य 2) Bhâg. P. 5,21,16. — 2) n. *das Amt eines Wagenlenkers* Bhâg. P. 1,15,17. Nalod. 4,9.

सौत्र (von सूत्र) 1) adj. *einem* oder *dem* Sûtra (*grammatische Regel*) *eigen* Pat. zu 4,2,64. Siddh. K. zu 6,3,41. धातु *eine Wurzel, die nur in einem* Sûtra (einer Etymologie wegen) *erwähnt wird*, Schol. zu P. 3,1,82. — 2) m. *ein Brahmane* ÇKDr. angeblich nach H.

सौत्रनाडि m. patron. von सूत्रनड P. 1,1,72, Vârtt. 1, Schol.; vgl. gaṇa अनुशतिकादि zu P. 7,3,20.

सौत्रान्तिक m. *ein Anhänger des* Sûtrânta, Bez. *einer buddhistischen Schule* Verz. d. Oxf. H. 259,*b*,7. Sarvadarçanas. 9,2. 22,6. fgg. 23,4. 24,10. Ind. St. 1,13,20. Colebr. Misc. Ess. 1 391. fgg. Burnouf, Intr. 123. 445. fgg. LIA. 2,459. Z. f. d. K. d. M. 4,492. fg. Köppen 1,151. fgg. Wassiljew 34 u. s. w. Hiouen-thsang 1,154. 3,214. Vie de Hiouen-thsang 89. 104. 106. 274. Târan. 56 u. s. w.

सौत्रामण (von सुत्रामन्) 1) m. N. eines Ekâha Çâṅkh. Çr. 14,8,14. 12,1. — 2) f. ई *eine best. Cerimonie*, davon genannt, *dass* Indra Sutrâman *dabei Verehrung empfängt; die sechste der* हविर्यज्ञसंस्था Lâṭj. 5,4,10. fgg. Ind. St. 10,349. AV. 3,3,2. तदेतत्सर्वमाप्नोति यज्ञे सौत्रामणी सुते VS. 19,31. TS. 5,6,3,4. न सोमो न सुरा यत्सौत्रामणी TBr. 1,8,5,4. Çat. Br. 5,5,4,12. 12,7,1,14. 3,4. 8,1,2. Kâtj. Çr. 4,5,14. Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,8. 266,*b*,38. fg. Bhâg. P. 10,23,8.

सौत्रामणि 1) = सौत्रामणी MBh. 9,2890. 13,5381. — 2) Titel eines Werkes Hall 192.

सौत्रामणिक adj. *bei der* Sautrâmaṇî *befindlich:* यूप Çat. Br. 12,9,3,16.

सौत्रिक (von सूत्र) 1) m. *Weber* Prâjaçkittend. 23,*a*,4. — 2) n. *Gewebe:* कार्पास° Jâgñ. 2,179. — Vgl. आविक°.

सौत्वन m. patron. von सुत्वन् Schol. zu P. 6,4,167. 170.

सौदन्त adj. von सुदन्त gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75.

सौदन्तेय m. patron. von सुदन्त gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

सौदत्त adj. von सुदत्त gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75.

सौदत्ति (von सुदत्त) m. patron.; pl. Pañkav. Br. 14,3,13.

सौदत्तेय m. desgl. gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

सौदर्य (von सोदर oder सोदर्य) 1) adj. *geschwisterlich:* °स्नेह Çâk. 53,10, v.l. — 2) n. *geschwisterliches Verhältniss* Bhâg. P. 4,4,8. — Daçak. 75,18. 76,1 fehlerhaft für सोदर्य.

सौदर्शन (von सुदर्शन) m. N. pr. eines Dorfes der Bâhîka unter den Uçînara; davon adj. सौदर्शनिक (f. आ und ई) und सौदर्शनीय Schol. zu P. 4,2,118.

सौदामनी f. = सुदामाद्रिणैकदिक् P. 4,3,112, Schol. 1) *Blitz* AK. 1,1,2,11. H. 1105. an. 4,205. Med. n. 226. Halâj. 1,60. MBh. 1,6557. 3,10088. 14,269. Hariv. 8346. R. 3,58,19. 21. 6,80,24. Mṛkkh. 15,1. Ṛt. 3,12. Megh. 38. Spr. (II) 785. 4633. Kathâs. 116,33. Daçak. 91,10. Verz. d. Oxf. H. 260,*b*,1 v. u. häufig ist die Verbindung विद्युत्सौदामनी यथा am Ende eines Çloka, z. B. MBh. 3,2083. 8561. R. ed. Bomb. 3,52,14. 7,32,56. Bhâg. P. 1,6,28. 8,8,8. 10,49,27. nach H. an. und Med. auch *eine bes. Art von Blitz.* — 2) N. pr. *a*) verschiedener Personen Mâlatîm. 144,2. fgg. eine Jakshiṇî Kathâs. 73,27. 31. eine Tochter des Gandharva Hâhâ 45,350. eine Apsaras H. an. Med. — *b*) einer Gegend Âgaja im ÇKDr. — *c*) Titel eines Commentars zum Meghadûta Megh. ed. St. v. — Häufig (aber nur ganz ausnahmsweise in den Bomb. Ausgg.) ungenau सौदामिनी geschrieben.

सौदामिनी f. s. सौदामनी.

सौदामेय m. patron. von सुदामन् gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123; vgl. 6,4,144.

सौदाम्नी f. = सौदामनी *Blitz* Trik. 1,1,84.

सौदायिक (von 1. सुदाय) adj. *als Hochzeitsgeschenk erhalten:* धन Dâjabh. 123,14. fgg. Verz. d. Oxf. H. 273,*b*,26.

सौदास (von सुदास् und सुदास) m. patron., insbes. des Kalmâshapâda Verz. d. B. H. No. 325. MBh. 1,4736. 6774. 3,13817. 12,1792. 13,326. 3732. fgg. 14,1654. fgg. Hariv. 816. R. 2,110,29. 7,65,10. fgg. VP. 4,4,19. fgg. 19,18. Bhâg. P. 9,9,19. fgg. Verz. d. Oxf. H. 49,*b*,25. Râga-Tar. 4,625. pl. TS. 7,4,7,1. Çâṅkh. Br. 4,8. Vgl. Muir, ST. 1, 113. fgg.

सौदासि m. desgl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,35, wo wohl आदित्यवर्णा सौदासी उभौ zu lesen ist.

सौदेव (von सुदेव) m. patron. des Divodâsa MBh. 13,1954.

सौद्युम्नि (von सुद्युम्न) m. patron. des Bharata Dauḥshanti Çat. Br. 13,5,4,12. des Juvanâçva MBh. 3,10432.

सौध (von 2. सुधा) 1) adj. *a*) *mit stucco versehen:* °प्राकारसंवृत R. 2,80,19 (87,22 Gorr.). = सौधसदृश *palastähnlich* Comm. in der ed. Bomb.

— *b) von der Euphorbia antiquorum kommend:* पयस् Suçr. 1,167,21. °रस (?) Pańkar. 3,8,13. — 2) m. *Kalkspath* Râǵan. 13,136. — 3) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. *ein mit stucco überzogenes Haus, das Haus eines vornehmen Mannes, Palast* AK. 2,2,9. H. 992. Halâj. 2,139. MBh. 1,7575. 3,14004. Hariv. 6547. Ragh. 7,5. 13,40. 19,2. Mâlav. 33 (n.). Çiç. 1,25. 12, 52. Spr. (II) 5776 (n.). Kathâs. 18,10. 27,11. Râǵa-Tar. 1,298. 2,119. 3,359. सौधाग्र 1,246. Kathâs. 23,78. °मूर्धन् Prab. 26,8. °शिखर 79,12. °मौलि Verz. d. Oxf. H. 130,*b*,35. सौधोत्सङ्ग Megh. 28. Spr. (II) 7263. Pańkat. 128,8. °तल Ragh. 8,92. — 4) n. *Silber* Râǵan. im ÇKDr. शोध und शौध्य unsere Hdschrr. 13,15.

सौधकार m. *ein Arbeiter in stucco* MBh. 1,5004.

सौधन्य adj. *von* Sudhana *herrührend* Verz. d. Oxf. H. 266,*b*,23.

सौधन्वन m. *Sohn des* Sudhanvan, pl. die Ṛbhu ṚV. 1,110,2. 4. 161,2. 3,60,1. 3. 5. 4,35,1. 8. AV. 6,47,3. TS. 3,1,9,2.

सौधर्म gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41 (f. ई). nach dem Schol. zu H. 93 adj. von सुधर्मा = देवसभा. m. N. eines Himmels bei den Ǵaina Wilson, Sel. Works 1,291. 320. °जाः (= सौधर्मे कल्पे जाताः Comm.) Bez. einer Klasse von Göttern bei den Ǵaina H. 93.

सौधर्मेन्द्र m. N. pr. eines Ǵaina-Heiligen Çatr. 1,59. 224. 269.

सौधर्म्य (von 2. सुधर्म oder सुधर्मन्) n. *Rechtlichkeit* Mahân. 303.

सौधातकि m. patron. von सुधातर् P. 4,1,97. gaṇa क्रौड्यादि zu 80. Vop. 7,1. 5.

सौधातक्या f. zu सौधातकि gaṇa क्रौड्यादि zu P. 4,1,80.

सौधामित्रिक adj. (f. आ und ई) von सुधामित्र gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116.

सौधार m. *one of the fourteen parts of a drama* Wilson nach Çabdârthak.

सौधाल m. *a temple of* Çiva, *or in the form of* Îçâna Wilson nach Çabdârthak.

सौधालय (सौध + आ°) m. = सौध 3) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 36.

सौधावति m. patron. von सुधावत् gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

सौधृतेय m. patron. von सुधृति Bhâg. P. 9,2,29.

सौधोतकि wohl fehlerhaft für सौधातकि Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,3 v. u.

सौन (von सूना) 1) m. *Schlächter:* °धर्म्य MBh. 5,715. °पाला इवावयः Bhâg. P. 10,38,41. — 2) n. *frisch geschlachtetes Fleisch* M. 5,13. Jâǵń. 1,175.

सौनन्द (von सुनन्द, °न्दा) 1) n. N. pr. einer mythischen Keule Hariv. 5035. 5562. Mârk. P. 116,23. 54. 64. des Baladeva H. 225. — 2) f. आ N. pr. der Gattin des Vatsaprî Mârk. P. 116,8.

सौनन्दिन् adj. *mit der Keule* Saunanda *bewaffnet;* m. ein N. Baladeva's Trik. 1,1,36. Ǵatâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*b*,41.

सौनव्य m. patron. von सूनु gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105.

सौनव्यायनी f. zu सौनव्य gaṇa लोहितादि zu P. 4,1,18.

सौनहोत्रि m. patron. Hariv. 1534 ungenaue Schreibart für शौ°.

सौनाग (von सुनाग) m. pl. N. pr. einer grammatischen Schule Pat. zu P. 2,2,18. 3,2,56. 4,1,74. 87. 3,155. 6,1,95. 3,44. Kâç. zu P. 7,2,17.

सौनामि m. patron. von सुनामन् gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96; vgl. 6,4,144.

सौनिक (von सूना) m. *Schlächter* Halâj. 2,440. M. 4,86. R. 2,48,25. Varâh. Bṛh. S. 51,5, v. l. Kathâs. 71,73. fgg. Râǵa-Tar. 3,6. Bhâg. P. 5,26,31. 10,57,6. 77,22.

सौनेत्र adj. von सुनेत्र gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75.

सौन्दर्य (von सुन्दर) n. 1) *Schönheit, Anmuth, Pracht* Kumâras. 1,48. 5,41. Mâlatîm. 155,17. Spr. (II) 1592. 5468. 6279. Kathâs. 4,7. 27,73. 28,3. ज्ञरा °हारिणी 40,44. 43,175. 45,254. 50,133. 56,329. Râǵa-Tar. 5,148 (am Ende eines adj. comp.). Kaurap. 30. Bhâg. P. 4,22,61. Prab. 70,11. Verz. d. Oxf. H. 199,*a*,12. Schol. zu Kap. 1,1. सुरायाः Prab. 60, 4. *eine best. rhetorische Figur* Verz. d. Oxf. H. 206, *b*, No. 487. — 2) *edles Benehmen, Edelmuth:* भ्रातृयुक्त R. 4,21,4. सौहार्द ed. Bomb.

सौन्दर्यलहरी f. = आनन्द° Verz. d. Oxf. H. 108,*a*, No. 168. Wilson, Sel. Works 1,200 (fälschlich सौन्दर्या°). °स्तोत्र Verz. d. B. H. No. 1340. °व्याख्या Mack. Coll. 1,106.

सौप adj. *über die Casusendungen* (सुप्) *handelnd:* ग्रन्थ P. 4,3,66, Schol.

सौपथि m. patron. von सुपथ Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,32.

सौपथ्य adj. zu सुपथ् gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80.

सौपर्ण (von सुपर्ण) 1) adj. (f. ई) *dem Falken u. s. w. gehörig, — ähnlich, von ihm kommend, ihn betreffend u. s. w.:* चक्षुस् *Falkenauge* AV. 16,2,5. TBr. 2,5,8,4. व्रूप MBh. 6,4045. अस्त्र 8,2592. Ragh. 16,80. माया Hariv. 9391. श्रोत्रस् Uttarar. 100,4 (132,9). पर्वन् *handelnd über* MBh. 1, Adhj. 20. fgg. Ait. Br. 3,25 (सौपर्णय v. l.). छन्दांसि Kâth. 23,10. पुराण Bhâg. P. 12,13,8. — 2) f. ई *eine best. Schlingpflanze,* = पातालगरुडी Râǵan. 3,90. — 3) n. *a) Smaragd. — b) trockner Ingwer* Râǵan. 6,26. — *c)* (sc. सूक्त) *das* Suparna *Lied* (nach Âçv. Gṛhj. 3,12,14 mit den Worten प्रधारयन्तु [wohl प्र धारा यन्तु] मधुनो घृतस्य beginnend) Ait. Br. 6,25. 8,10. Pańkav. Br. 14,3,9. 9,20. fg. Lâṭj. 6, 11, 4. N. eines Sâman Ind. St. 3,245, *b*. — Vgl. अति°, ऐड°, त्रि°, विलम्ब°, स्वार°.

सौपर्णव्रत n. *eine best. asketische Begehung* Çâṅkh. Gṛhj. 2,10.

सौपर्णीकाद्रव adj. *von* Suparṇî *und* Kadrû *handelnd* Çat. Br. 3, 2,4,1. 6,2,7.

सौपर्णेय m. metron. von सुपर्णा oder °र्णी Schol. zu P. 4,1,113. 120. TS. 6,1,6,1. Bez. Garuḍa's H. 231. f. ई P. 4,1,15, Schol.

सौपर्णय 1) adj. = सौपर्ण Ait. Br. 3,25, v. l. — 2) n. *die Natur des Falken u. s. w.;* davon °वत् adj. *Falkennatur besitzend:* चक्षुस् Suçr. 2,159,18.

सौपर्य adj. von सुपरि gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80.

सौपर्व adj. von सुपर्वन् P. 6,4,144, Vârtt. 1.

सौपस्तम्बि m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,34.

सौपाक m. *eine best. Mischlingskaste* MBh. 13,2589 (सौपाकश्च° mit der ed. Bomb. zu lesen). पाण्डु° 2588. — Vgl. सोपाक.

सौपातव m. patron.; pl. Saṁsk. K. 183,*b*,11.

सौपामायनि m. patron. von सुपामन् gaṇa तिकादि zu P. 4,1,154; vgl. 6,4,144.

सौपिर्क (von सूप) adj. *mit Brühe übergossen* P. 4,4,26, Schol.

सौपिङ्गल adj. von सुपिङ्गल gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75.

सौपिष्ट m. patron. von सुपिष्ट gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112.

सौपिष्टि m. desgl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55,29.

सौपुष्पि m. patron. von सुपुष्प ebend. 59,2.

सौपूत adj. von सुपूत gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75.

सौप्तिक (von सुप्त) adj. *während des Schlafes erfolgend:* नरेन्द्रसौप्तिकवधे Mṛkkh. 46,24. n. *ein Ueberfall während des Schlafes, ein nächtlicher U.* Trik. 2,8,59. H. 801. Halâj. 2,297. MBh. 10,140. 175. 202. 299. 543. 16,82. R. 6,8,28. न शक्यं सौप्तिकं कर्तुं रामस्य 9,9. Kâm. Nîtis. 18,64. fg. सौप्तिकं पर्व oder सौप्तिकपर्वन् heisst das 10te Buch im Mahâbhârata MBh. 1,347.

सौप्राख्य m. patron. von सुप्राख्य; davon adj. सौप्राख्यीय P. 2,4,54, Vârtt. 1, Schol.

सौप्रजास्त्व n. = सुप्रजास्त्व *Besitz guter, — zahlreicher Nachkommen* AV. 2,29,3.

सौबल (von सुबल) 1) m. patron. Ait. Br. 6,24. des Çakuni Trik. 3,3,266 (सौवल gedr.). MBh. 1,206. 2238. 2440. 5655. 5920. 2,2015. 3,1797. 4,646. 1150. 2286. 6,2468. 8,3916. 15,329. Bhâg. P. 3,1,14. 3,13. f. ई *die Tochter* Subala's 1,13,29. MBh. 1,4504. — 2) adj. (f. ई) *dem* Saubala d. i. Çakuni *gehörig:* बल, सेना MBh. 6,2460. 2485.

सौबलक 1) m. = सौबल 1) MBh. 3,1948. — 2) adj. = सौबल 2): शूराः MBh. 6,2469.

सौबलेय m. = सौबल 1) MBh. 3,14. 6,2471. 8,3916. f. ई 1,4496. 9,3561. 15,45.

सौबल्य m. pl. N. pr. einer Völkerschaft MBh. 6,347. सौशल्य ed. Bomb.

सौभ n. N. pr. einer mythischen, in der Luft schwebenden Stadt, die von einem Fürsten der Çâlva (Hariçkandra) beherrscht wird; m. (selten) = °पति u. s. w. Trik. 2,1,19. Hâr. 122. MBh. 3,491. 615. सौभस्य वधः 636. fgg. 857. 7,395. द्रुमिलो नाम तेजस्वी सौभस्य पतिः Hariv. 4576. शाल्वश्च विनिहतः संख्ये सौभश्च विनिपातितः (zu lesen सौभं च विनिपातितम्; vgl. MBh. 3,491). 9795. Bhâg. P. 10,76,7. 22. 77,9. 14. 37. 78,13. °द्वार् MBh. 5,1886. °द्वार 4405. °निवासिनः 12,12959. °पति 1,4133. 3,808. 491. 5,6076. 6143. 9138. Bhâg. P. 10,76,17. सौभाधिपति MBh. 3,12590. °राज 5,7018. °राज् Bhâg. P. 10,77,10. °वध MBh. 1,428. °प्रमाथ Hariv. 8395. — Vgl. सोभ.

सौभग (von सुभग) 1) n. nom. abstr. gaṇa उद्गात्रादि zu P. 5,1,129 (vedisch). a) *Glück, Wohlfahrt, Genuss;* pl. *Glücksgüter, Genüsse:* पुरो विश्वाः सौभगा संजिगीवान् Ṛv. 3,15,4. ये ते सुवासः सौभगमानुवन्ति 4, 54,6. 5,28,3. 6,5,2. 13,1. वसूनि, सौ° 8,67,8. अरिष्ट 1,112,25. प्रजावत् 5,82,4. भूरि 7,21,8. महत् AV. 4,8,7 u. s. w. बृहत् 14,2,30. Ṛv. 8,11,10. 10,36,13. 116,2. पत्या सौभगमस्त्वस्यै AV. 2,36,1. इदं राष्ट्रं पिपृहि सौभगाय 7,35,1. VS. 14,2. MBh. 1,724 (in einer Hymne). — b) *Lieblichkeit, Schönheit, Anmuth* (am Ende eines adj. comp. f. आ) Bhâg. P. 1,11,8. 14,21. 16,25. 33. 2,6,4. 3,2,12. 23,39. 4,18,17. 24,49. 5, 19,7. 6,19,24. 10,3,9. 29,40. 48. 11,16,40. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Bṛhakkhloka Bhâg. P. 6,18,7. — Vgl. विश्व°, सु°.

सौभगत्व n. = सौभग 1) a) Ṛv. 1,34,5. 94,16. गृभ्णामि ते सौभगत्वाय हस्तम् 10,85,36.

सौभद्र 1) adj. Subhadrâ *betreffend:* संग्राम Schol. zu P. 4,2,56. ग्रन्थ zu 3,87. — 2) m. metron. Abhimanju's Bhag. 1,6. 18. MBh. 1,489. 1947. 2449. 8025. 6,711. 2363. Hariv. 1828. — 3) n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 1,7841.

सौभद्रेय m. 1) = सौभद्र 2) ÇKDr. und Wilson. — 2) *Terminalia Bellerica Roxb.* Çabdak. im ÇKDr.

सौभर 1) adj. (f. ई) *dem* Sobhari *gehörig* Ṛv. Prât. 17,31. — 2) m. patron. Çat. Br. 14,5,5,22. 7,3,28. VS. p. LXVI. धीरः पुत्रो वर्चस्य सौभरः MBh. 3,14164. — 3) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,245,b. Pañkav. Br. 8,8,9. 12,12,7. Lâṭj. 8,1,8. 12.

सौभरायण m. patron. von सौभर Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,14.

सौभरि (von सोभरि) m. N. pr. eines Ṛshi VS. p. LIV. Verz. d. B. H. 55,21 (सौनरि die Hdschr.). 113,2 v. u. Verz. d. Oxf. H. 341,b, No. 799. VP. 363. fgg. Bhâg. P. 2,7,45. 9,6,39. 10,17,9. 10. 12,6,56. 12,23.

सौभव m. N. pr. eines Grammatikers Ind. St. 5,159.

सौभागिनेय (von सुभगा) f. *der Sohn einer in glücklicher Ehe lebenden Mutter* gaṇa कल्याण्यादि zu P. 4,1,126. 7,3,19. Vop. 7,2. 7. AK. 2, 6,1,24. H. 547.

सौभाग्य (von सुभग) 1) n. P. 7,3,19. Vop. 7,19. = सुभगत्व Med. j. 112. a) *Wohlfahrt;* insbes. *das Beliebtsein bei den Menschen, Popularität, eheliches Glück:* सौभाग्यमस्यै दत्त्वायाथास्तं वि परेतन Ṛv. 10,85,33. VS. 20,9. AV. 14,1,42. Kauç. 76. Jâǵn. 1,264. MBh. 3,15962. 4,404. 13,353. Hariv. 7011. 7028. fg. 7104. 9037. R. 2,53,15 (17 Gorr.). R. Gorr. 2,6,12. 4,29,24. Mṛkkh. 130,23. Megh. 30. Kumâras. 5,2. 49. Z. d. d. m. G. 27,71. Spr. (II) 112. 1259. 4994. 5097. 6136. 6518. 7030. Varâh. Bṛh. S. 48,86. 52,2. 6. 68,6. 77,35. 81,30. 103,13. 104,61. Bṛh. 8,15. 21,4. Kathâs. 29,91. 47,115. Râǵa-Tar. 3,126. 4,3. 22. 683. 5, 230. 282. 6,164. Sâh. D. 145. Verz. d. Oxf. H. 68,a, No. 119, Z. 9. fg. 105,b,17. 129,a,29. 200,a,14. Pañkar. 3,11,11. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,6, Çl. 18. अ° Spr. (II) 2290. पश्य नाकपृष्ठगतस्य सौभाग्यमात्मयशसः *sieh, was dein Ruhm für einen glücklichen Erfolg gehabt hat,* Çâk. 98,9. — b) *das Reizendsein, Schönheit* (von Personen und Sachen) MBh. 3,2081 (सौभाग्येन च mit der ed. Bomb. zu lesen). रूप° 13,306. R. Gorr. 1,25,14. 3,22,13. Suçr. 1,126,20. 127,4. गीताध्ययन° 192,5. प्रजा° 317,1. Ṛt. 6,3. Kumâras. 1,3. 2,53. Ragh. 18,18. Uttarar. 114, 10 (155, 4). Spr. (II) 5793. 5817. 5998. Kathâs. 12,89. Sâh. D. 513. — c) Titel einer Upanishad Ind. St. 3,325. — d) *Mennig* Râǵan. 13,53. Kâlakakra 5,202. 209. auch *Borax* Râǵan. im ÇKDr. सुभाग m. unsere Hdschrr. 6,241. — e) *eine best. Pflanze* Sârakaumudî im ÇKDr. unter °चिन्तामणि, welches s. v. aber nicht vorkommt. — f) Bez. eines astr. Joga (des 4ten im विष्कम्भादि nach ÇKDr.) Med. Koshṭhîpr. im ÇKDr. — 2) adj. *Wohlfahrt* u. s. w. *verschaffend:* आख्यान R. 7,111,4.

सौभाग्यकाण्ड n. Titel eines *Abschnitts* im AV. Verz. d. Oxf. H. 108, a, No. 168.

सौभाग्यचिन्तामणि m. s. u. सौभाग्य 1) e).

सौभाग्यतृतीया f. Bez. *des 3ten Tages in der lichten Hälfte des* Bhâdra ÇKDr. in den Nachträgen.

सौभाग्यव्रत n. *eine best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 58,a,41.

सौभाग्यशयनव्रत n. desgl. ebend. 41,a,1. 284,b,1.

सौभाग्यसुन्दरीतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha ebend. 66,b,16.

सौभाग्याष्टकतृतीयाव्रत n. *eine best. Begehung* ebend. 34,a,29. सौभाग्याष्टकव्रततृतीयाव्रत Verz. d. B. H. 134,b nach ders. Aut.

सौभाञ्जन m. = शोभाञ्जन Bharata zu AK. 2,4,2,11 nach ÇKDr.

सौभिक (wohl von सौभ) m. *Zauberer, Gaukler* Hâr. 151.

सौभिक्ष (von सुभिक्षा) in क्षेम° adj. *Sicherheit und Ueberfluss an Lebensmitteln bringend* Varâh. Bṛh. S. 37,1.

सौभूत adj. von सुभूत gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75.

सौभेय m. *ein Bewohner von* Saubha Bhâg. P. 10,77,4.

सौभेषज adj. *aus den* Subheshaǵa *bestehend:* छन्दस् Gop. Br. 5,23.

सौभ्रव n. N. eines Sâman, v. l. für सौभर Ind. St. 3,245,b.

सौभ्रात्र (von सुभ्रातर्) n. *ein gutes brüderliches Verhältniss* gaṇa युवादि zu P. 5,1,130. भ्रातृभिस्ते ऽस्तु सौभ्रात्रम् MBh. 2,2449. कच्चित्कुरूणां सौभ्रात्रमव्युच्छिन्नं भविष्यति 3,355. 5,97. 2738. 5059. 13,556. सौभ्रात्रं पाण्डवैः कृत्वा 3,15132. 14,1545. Hariv. 7713. R. 1,1,25. R. Gorr. 2,7,25. 6,104,40. 7,11,13. 13,12. Ragh. 10,82. 16,1. Râǵa-Tar. 8,1470. °स्नेह Pańkat. ed. orn. 22,1.

सौमकि m. patron. von सोमक MBh. 1,5192. 7198. 2,126. 5,4779. 7,3049.

सौमक्रतव (von सोमक्रतु) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,245,b.

सौमङ्गल adj. von सुमङ्गल gaṇa संकलादि zu P. 4,2,75.

सौमङ्गल्य (von सुमङ्गल) n. 1) *Wohlfahrt, Wohlergehen:* °गिरो विप्राः Bhâg. P. 10,5,5. — 2) *ein Glück bringender Gegenstand, Amulet* u. s. w. Bhâg. P. 9,11,4. = आभरणादिक Comm.

सौमतायन gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80. m. patron. von सुमत gaṇa नडादि zu 1,99.

सौमतायनक adj. von सौमतायन gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80.

सौमदत्ति m. patron. von सोमदत्त Bhag. 1,8. MBh. 1,536 (सो° ed. Calc.). 2,1713. 5,791. 4171. 6,1704. 5187. 7,1116. 11,686. Verz. d. Oxf. H. 55,b,42.

सौमदायन m. patron. von सुमद; pl. Saṁsk. K. 184,b,3. vielleicht ist aber auch सौमतायन gemeint.

सौमनस (von सुमनस्) 1) m. a) *das Wohlgemuthsein, frohe Stimmung* VS. 3,42. 18,8. AV. 3,30,7. — b) Bez. *des achten Tages im* Karmamâsa Ind. St. 10,296. — c) N. pr. α) des Weltelephanten im Westen R. 1,41,20 (42,19 Gorr.). — β) eines Berges Hariv. 12382. R. 4,40,59. 2) f. आ a) = जातीपत्त्री Râǵan. im ÇKDr. सौमनसायनी unsere Hdschrr. — b) N. pr. eines Flusses R. 4,41,63. — 3) f. ई Bez. *der fünften Nacht im* Karmamâsa Ind. St. 10,296. — 4) n. a) *Wohlgesinntheit, Wohlwollen, Gunst* ṚV. 3,1,21. यज्ञो मन्हे सौमनसाय देवान् 1,76,2. 5,42,11. भद्र 6,47,13. 10,14,6. — b) *das Wohlgemuthsein, frohe Stimmung* ṚV. 1,92,6. एन्द्राग्नी सौमनसाय यातम् 108,4. 6,44,16. 9,97,28. Vâlakh. 11,7. AV. 13,1,19. 14,1,42. 19,55,3. 4. — c) *Muskatnuss* H. ç. 130; vgl. सौमनसायनी. — d) N. pr. eines Berggipfels R. ed. Bomb. 4,40,57.

सौमनसायन (von सुमनस्) 1) m. patron. gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. — 2) f. ई *Muskatblüthe* Râǵan. 12,78.

सौमनस्य (wie eben) 1) adj. *Frohsinn —, gute Laune verschaffend* Bhâg. P. 4,12,44. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Jaǵńabâhu Bhâg. P. 5,20,9. — 3) n. a) *Frohsinn, gute Laune* Jogas. 2,41. Suçr. 1,243, 10. 372,11. 2,136,3. Ragh. 17,40. Kathâs. 50,113. 56,237. Bhâg. P. 11,26,18. Lalit. ed. Calc. 147,14. 279,3. Saddh. P. 4,14,a. — b) *richtiges Verständniss* Mallin. zu Çiç. 19,38 (°सौमनस्यं zu lesen). — c) *Blumenstrauss* Bhâg. P. 3,8,24. 10,41,29. — d) N. pr. des von Saumanasja beherrschten Varsha in Plakshadvîpa Bhâg. P. 5,20,9.

सौमनस्यवत् (von सौमनस्य) adj. *froh, guter Laune* Ragh. 15,14.

सौमनस्यायनी (wie eben) f. *eine Knospe von Jasminum grandiflorum* Trik. 2,4,24.

सौमना (von सुमनस्) f. *Blüthe* Suçr. 2,69,1. könnte auch masc. sein.

सौमनायन s. सुमनायन.

सौमन्त adj. *von* Sumantu *gelehrt* Mit. III, 71,a,3 v. u.

सौमन्त्रिण (von सुमन्त्रिन्) n. *das Versehensein mit einem guten Minister* Spr. (II) 542, v. l. (so vermuthen wir st. सौमन्त्रण).

सौमपौष n. N. eines Sâman Ind. St. 3,245,b.

सौमपौषिन् m. N. pr. eines Ṛshi ebend.

सौममित्रिक adj. (f. आ und ई) gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116.

सौमराज्य m. patron. von सोमराजक Âçv. Çr. 12,11,1.

सौमशुष्मायण s. u. सोम 1) h) α).

सौमात्र m. metron. von 1. सुमातर् und patron. von 3. सुमातर् P. 4,1, 115, Schol.

सौमाप m. patron. von सोमाप Çat. Br. 13,5,2,2.

सौमापौष्ण adj. = सोमापौष्ण VS. 24,1. Çat. Br. 13,2,2,6. पशु Pańkav. Br. 23,16,4. Kâtj. Çr. 5,1,12. Vgl. gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61, wo aber nicht bemerkt wird, dass auch das zweite Wort Vṛddhi annehme.

सौमायन (von सोम) gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80. m. patron. Budha's Pańkav. Br. 24,18,6.

सौमायनक adj. von सौमायन gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80.

सौमारौद्र adj. = सोमारौद्र Kâṭh. 11,5 in Ind. St. 3,464. Çat. Br. 5, 3,2,1. Kâtj. Çr. 15,3,36.

सौमिक adj. (f. ई) *zum* Soma —, *zum* Soma-*Opfer gehörig* Âçv. Çr. 2, 15,3. Çâṅkh. Çr. 14,10,22. Kâtj. Çr. 15,9,33. मख M. 4,26. वेदि TS. Comm. 1,409,5. f. ई = दीक्षणीयेष्टिः H. 823. — Vgl. प्राक्°.

सौमित्र (von सुमित्र und °त्रा) 1) m. metron. Lakshmaṇa's Çabdar. im ÇKDr. Z. d. d. m. G. 27,83. — 2) n. a) *Freundschaft:* °वर्धन Kâṭh. 36,15. 37,9. — b) N. verschiedener Sâman (*das des* Sumitra) Ind. St. 3,245,b. Pańkav. Br. 13,6,8. 14,9,13. Lâṭj. 6,11,4.

सौमित्रि gaṇa गहादि zu P. 4,2,138. m. metron. von सुमित्रा gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96. Bez. Lakshmaṇa's Trik. 2,8,5. H. 704. MBh. 3,16071. Hariv. 3084. fgg. R. 1,2,36. 19,8 (du. Bez. Lakshmaṇa's und Çatrughna's). 45,4. 2,31,6. R. Gorr. 2,18,45. 3,49,11 u. s. w. Ragh. 12,14. 13,32. Weber, Râmat. Up. 337. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,507, Çl. 26. — N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 55,b,11.

सौमित्रीय adj. von सौमित्रि gaṇa गहादि zu P. 4,2,138.

सौमिल m. N. pr. eines Dichters Hall in der Einl. zu Vâsavad. 15. 29. सौमिल्ल Mâlav. 3,12. — Vgl. सोमिल 1).

सौमिलिक *ein best. Stoff* Vjutp. 212.

सौमिवि m. patron.; pl. Sâmsk. K. 186,*a*,10. wohl fehlerhaft.

सौमिश्रि m. patron. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,24. vielleicht fehlerhaft für सौमित्रि.

सौमी 1) adj. f. zu सौम्य; s. das. — 2) f. *Mondschein* MBh. 15,665.

सौमुख्य (von सुमुख) n. *Frohsinn, Heiterkeit* R. 6,89,14.

सौमुचि m. patron.; pl. Sâmsk. K. 186,*a*,9.

सौमेध (von सुमेध oder °स्) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,246,*a*. Pañkav. Br. 9,2,20. Lâtj. 6,11,2. 7,1,1.

सौमेधिक (wie eben) m. = सिद्ध Hâr. 161.

सौमेन्द्र adj. *dem* Soma *und* Indra *gehörig* P. 7,3,22. Kâth. 11,1.

सौमेरव 1) adj. (f. ई) *dem* Sumeru *gehörig:* निकुञ्जशोभा Çiç. 4,31. — — 2) n. *a) die Umgegend des* Sumeru Vaig. bei Mallin. zu Çiç. 4,31. — *b) Gold* Râgan. 13,10.

सौमेरुक n. *Gold* Râgan. im ÇKDr. ohne Zweifel verlesen für सौमेरव.

सौम्य 1) adj. (f. आ und सौमी) P. 4,2,30. *a) dem* Soma *gehörig, ihm geweiht, von ihm handelnd, damit verbunden, dessen Eigenschaften habend* AK. 3,4,24,163. H. an. 2,389. Med. j. 64. TBr. 1,8,1,2. 2,2,2, 4. 3,11,9,1. तृच Ait. Br. 1,13. 7,9. याज्या 3,32. सूतवशा TBr. 2,7,1,1. Çat. Br. 7,3,1,45. Kräuter 2,1,27. चरु 2,5,1,9. आपः Ait. Br. 1,7. आर्ति TS. 6,4,4,4. VS. 19,23. सौम्यो वै देवतया पुरुषः TS. 2,1,4,3. 6, 1,1,3. अध्वर Çat. Br. 1,2,5,9. सौमीष्टिः Schol. zu P. 6,4,151. हविस्, ऋच् zu 4,2,30. तेजस् Hariv. 4358. अस्त्र MBh. 3,11900. 6,5801. 7,9466. 9, 2654. मन्त्र 10,304. Varâh. Brh. S. 24,8. चरु 46,36. 5,20. गावः MBh. 13, 3675. Mârk. P. 32,34. पुरी Bhâg. P. 5,21,7. 11. Verz. d. Oxf. H. 104, *b*,34. 266,*b*,35. — *b)* आग्नेय *heiss trocken* und सौम्य *kühl wässrig* bezeichnen in der Naturlehre einen alle Stoffe durchdringenden Gegensatz, der schon in der alten Literatur seine Wurzel hat: vgl. Ait. Br. 3,22. यच्छुष्कं तदाग्नेयं यदार्द्रं तत्सौम्यम् Çat. Br. 1,6,3,23. 3,2,2,10. Suçr. 1,4,3. 31,12. 43,12. 135,14. fgg. 154,3. 180,9. der Vindhja ist आग्नेय, der Himavant सौम्य Çârñg. Samh. 1,1,38. Hariv. 2181. Verz. d. Oxf. H. 105,*a*,12. 14. — *c) nördlich:* दिश् Hariv. 14106. Verz. d. Oxf. 17,*b*, No. 63, Çl. 1. Varâh. Brh. S. 9,9. 11,21. 24,24. 54,30. 60,1. 95,23. सौम्येन 87,27. सौम्यैशान्यो: 11,17. — *d) (wie der Mond) durch ein mildes Wesen wohlthuend auf die Sinne oder das Gemüth einwirkend, ansprechend;* = सुन्दर, मनोज्ञ AK. H. 1445. H. an. Med. Halâj. 4,4. Personen: सोमभूतस्तु सौम्यानामग्निभूतो ऽग्निवर्चसाम् (so die neuere Ausg.) Hariv. 2175. MBh. 2,145. R. 1,72,24. R. Gorr. 1,1,19. 4,17,22. 39,5. 7,37,2. Ragh. 12,36. Spr. (II) 6457 (Conj.). Kathâs. 51,13. शीलतः Mârk. P. 69,31. Bhâg. P. 4,21,15. Pañkar. 3,11,18. 15,7. वपुस् Bhâg. 11,30. fg. वक्त्र, अधर, रूप u. s. w. MBh. 13,889. fg. R. 3,55,3. Varâh. Brh. S. 68,54. Kathâs. 98,38. 123,24. Mârk. P. 34,77. 109,73. दृष्टि Ind. St. 8,320. चतुस् R. 7,87,23. Çâk. 156. Rede MBh. 13,289. R. 1, 72,14. 3,20,2. 5,63,24. प्रहसित 27,26. व्यालमृगाः MBh. 1,2865. गो 13,7638 (सौम्य ed. Calc.). R. 4,37,28. 6,6,23. गिरि Hariv. 12413. तीर्थ R. 1,2,7. विषय 9,61. आश्रम 63,9. नदी 2,91,31. अनिल Pañkat. 169,6. मृदुसौम्यशीलिन् R. 5,89,33. °नाम्नी M. 3,10. Prab. 4,10. Bhâg. P. 4, 22,55. परमं सौम्यमित्युक्तम् MBh. 12,1056. अ° VP. 1,7,13. अदृष्टिः स्यात्सौम्ये ऽक्षिणा AK. 1,1,2,37. H. 576. Halâj 4,87. °स्वर AK. 3,1, 37. H. 349. °वाच् Mârk. P. 99,2. — *e)* सौम्य in der Anrede so v. a. *mein Lieber, mein Theurer* (auch höher Stehende so angeredet) Çat. Br. 14,6,1,3. 2,13. Khând. Up. 4,4,4. fgg. Mund. Up. 2,2,3. M. 2,125. 11, 195. MBh. 3,15584. 16633. R. 1,58,18. 62,5. 65,19. 2,23,42. 31,34 35,19. 46,11. 52,3. 53,14. 56,15. 4,39,3 (vom Folgenden zu trennen). 4. Megh. 50. 84. 98. 112. Ragh. 14,44. 59. Spr. (II) 6837. 7272 (vom Folgenden zu trennen). LA. (III) 88,7. Daçak. 67,11. Bhâg. P. 1,1,8. 18,11. 3,1,30. 7,6,30. Sâh. D. 172,10. — *f) Glück bringend, — verheissend faustus;* von Planeten u. s. w.; = अनुग्र H. an. Med. — Varâh. Brh. S. 3,8. 28,1. 40,2. 9. 13. 41,12. 47,17. 58,49. 60,20. 86,16. Jogajâtrâ 1,15. Mârk. P. 100,45. मृगाः R. Gorr. 1,76,14. 3,78,12. Vögel Çârñg. Samh. 1,3,8. 9. चन्द्रमाश्च सनक्षत्रः सौम्यं (adv.) चरति योगतः Hariv. 2881. अ° R. 1,74,10 (76,12 Gorr.). wie मृदु Bez. der Nakshatra Mrgaçiras, Kitrâ, Anurâdhâ und Revatî Varâh. Brh. S. 33,19. — 2) m. *a)* pl. *die Leute des* Soma Çâñkh. Grhj. 2,14. — *b)* pl. *eine best. Klasse von Manen* M. 3,199. VP. 239. Bhâg. P. 4,1,62. — *c)* patron.: Budha's RV. Anukr. VS. LIV. als *Planet Mercur* AK. 1,1,2,27. H. 117. H. an. Med. Halâj. 1,46. Varâh. Brh. S. 5,60. 7,19. 9,43. 17,23.26. 96,15. Brh. 1,6. Laghuģ. 2,1.2.11. Kâlakakra 1,43. — *d) Anhänger, Verehrer* Bhâg. P. 2,4,24. *ein Brahmane* Çabdam. im ÇKDr. — *e) Ficus glomerata* Râgan. 11,130. — *f)* N. pr. eines Dvîpa in Bhârata Çabdam. im ÇKDr. VP. 2,3,7. Mârk. P. 57,6. neutr. Golâdhj. Bhuvanak. 41. — *g)* Bez. *des 43ten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Brh. S. 8,43. Verz. d. Oxf. H. 332,*a*,3. m. oder n. *das Jahr* Mrgaçiras, *das 2te Jahr im 12jährigen Umlauf des Jupiters*, Varâh. Brh. S. 8,4. *des 7ten* Juga Weber, Ģjot. 24. — *h) eine best. Busse* (auch n.) Jâģñ. 3,322. Verz. d. Oxf. H. 266,*a*,16. 283,*a*,13. Garuda-P. 105 im ÇKDr. — 3) f. आ *a)* Bez. verschiedener Pflanzen: = गुञ्जा Râgan. 3,101. = शालिपर्णी 4,17. *eine der* Somavallî *nächst verwandte Pflanze* 3,89. = महाज्योतिष्मती 72. *Ruta graveolens* 5,61. *eine Art Süssholz* 6,149. *Curcuma Zedoaria* 6,230. = मल्लिका 10,82. — *b) Perle* Râgan. 13,154. — *c) das* Nakshatra Mrgaçiras: सौम्येन्द्री (d. i. सौम्य इन्द्री) प्रत्युपस्थिते Hariv. 4358. Mârk. P. 58,10. Bez. *von fünf im Haupte des* Mrgaçiras *stehenden Sternen* H. an. — *d) ein best.* Ârjâ-*Metrum* Colebr. Misc. Ess. 2,155 (4,1). Ind. St. 8, 319. fg. — *e)* N. pr. einer Gottheit Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,27. — 4) n. *a) Milde* MBh. 1,3682. Spr. (II) 6368. — *b) das unter dem Monde stehende* Nakshatra Mrgaçiras Maitrjup. 6,14. Hariv. 7915 (*Mittwoch* nach Nîlak.). Sûrjas. 8,16. Varâh. Brh. S. 5,70. 9,26. 11,55. Mârk. P. 33,9. सौम्यर्त्त H. an. 2,42. = *c)* Bez. *des linken Auges* H. 576. — *d)* Bez. *der Mitte der Hand* H. ç. 152. — *e)* Bez. *des 15ten* Muhûrta Verz. d. B. H. No. 912. — *f) Silber* H. ç. 161.

सौम्यगन्धा f. *eine best. Blume*, = शतपत्त्री Râgan. 10,80. °गन्धी ÇKDr. nach ders. Aut.

सौम्यगिरि m. N. pr. eines *Berges* Hariv. 12413; vgl. सोमगिरि 1).

सौम्यगोल m. *die nördliche Hemisphäre* Ganit. Tripraçn. 31. Golâdhj. Tripraçn. 3.

सौम्यज्ञामातृ m. N. pr. eines Mannes Hall 112.

सौम्यता f. nom. abstr. 1) zu सौम्य 1) b): अपां स्नेहसौम्यता MBh. 12, 9134. — 2) zu सौम्य 1) d) *Milde:* einer Person MBh. 3, 1823. R. 1, 3, 9 (4 Gorr.). 7, 59, 2, 15. सोमस्य MBh. 13, 4637. स्वर° Mârk. P. 39, 63 (°सौम्यता gedr.).

सौम्यत्व (von सौम्य) n. *Milde:* einer Person Bhag. 17, 16. R. Gorr. 2, 16, 14. विमुच्य रोषं रिपुनिग्रहे तदा शशीव सौम्यत्वमुपागमच्छनैः 6, 95, 65. 7, 37, 7.

सौम्यदर्शन 1) adj. *einen wohlthätigen Eindruck auf die Augen machend* M. 2, 47. R. 2, 41, 15. 3, 52, 51. — 2) f. आ N. pr. einer Fürstin Kathâs. 120, 13.

सौम्यधातु m. *der somische Grundstoff* d. i. *Phlegma* (कफ) Suçr. 2, 154, 7.

सौयज्ञक adj. von सुयज्ञ gaṇa अरीहणादि zu P. 4, 2, 80.

सौयवस n. 1) (von सुयवस) *eine grasreiche Zeit* Çâṅkh. Br. 11, 5. — 2) (wohl von सौयवसि) N. eines Sâman Ind. St. 3, 246, a.

सौयवसि m. patron. von सुयवस Ait. Br. 7, 15. fg. Çâṅkh. Çr. 15, 19, 29.

सौयामि m. patron. Çâṅkh. Gṛhj. 4, 10. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 92, 11. v. l. für सौज्ञामि des Âçv.

सौयामुन m. patron. von सुयामुन; pl. Saṁsk. K. 186, a, 9.

1. सौर (von सुरा) adj. *aus Branntwein bestehend* u. s. w. Kâtj. Çr. 14, 2, 4. 3, 20. 19, 2, 6. Vait. 30.

2. सौर (von सूर्य) 1) adj. (f. ई) *zur Sonne* oder *zum Sonnengott in Beziehung stehend, ihm gehörend, daher kommend* u. s. w., *solaris:* अग्नि Maitrjup. 6, 2. द्वार 30. वाच् Bṛhadd. in Ind. St. 1, 119. धामन् Jâǵn. 3, 122. तेजस् MBh. 12, 12569. Z. d. d. m. G. 27, 34. प्रभा Kathâs. 34, 101. Bhâg. P. 9, 15, 40. मातरः MBh. 9, 2656. वपुस् Hariv. 15591. रथ Bhâg. P. 5, 21, 12. Verz. d. Oxf. H. 48, b, 12. नाडी Ragh. 10, 59. ख Pañkat. III, 187. अस्त्र R. Gorr. 1, 30, 16 (शौर Schl. 29, 18). वंश 22, 2. गण Bhâg. P. 12, 11, 27. दिक्कूट Verz. d. Oxf. H. 73, b, 3. स्पर्शाः 104, 34. मास, दिवस, मान (auch n. mit Ergänzung dieses Wortes) u. s. w. Weber, Ǵjot. 24. 55. 92. fg. 107. Nax. 2, 281. 358. Sûrjas. 1, 13. 14, 3. Varâh. Bṛh. S. 2, S. 4, Z. 4. 7. Golâdhj. Madhjag. 10. fgg. 17. Gaṇit. Kâlam. 19, Comm. मन्त्राः M. 5, 86. Verz. d. Oxf. H. 279, b, 46. धर्माः 30, b, 17. सूक्त 398, a, No. 144. वेद MBh. 3, 10812. पुराण, उपपुराण Verz. d. Oxf. H. 8, a, 9. 65, b, 6. 13. 80, a, 6. 279, b, 45. Ind. St. 1, 18, 19. Burnouf, Bhâg. P. I, lxxxiii. संहिता Verz. d. Oxf. H. 8, a, 11. गणित Verz. d. B. H. No. 939. सिद्धान्त Varâh. Bṛh. S. 2, S. 4, Z. 1. Verz. d. Cambr. H. 43. — 2) m. a) *Verehrer —, Anbeter der Sonne* MBh. 7, 2926. Verz. d. Oxf. H. 16, a, N. 1. 248, b, 10. 258, b, 11. Prab. 86, 6. Colebr. Misc. Ess. 1, 196. 199. Wilson, Sel. Works 1, 19. 28. 33. 266. — b) *der Sohn der Sonne, der Planet Saturn* H. 120, Schol. Varâh. Bṛh. S. 5, 68. 10, 4. 17, 14. 19. 69, 2. 103, 7. 104, 45. Bṛh. 2, 5. Laghuǵ. 2, 2. 11. als Verfasser von Gebeten bei den Tântrika Verz. d. Oxf. H. 101, a, 28. — c) N. des 20ten Kalpa; s. u. कल्प 2) d). — d) *Koriander* Dhanv. 2, 22. Bhâvapr. 5. — 3) f. ई a) patron. der Tapatî, der Mutter Kuru's, MBh. 1, 3738; st. dessen वैवस्वती 3791. — b) *eine best. Pflanze,* = आदित्यभक्ता Râǵan. 4, 182. — 4) n. a) *eine Sammlung von Gebeten an die Sonne* Verz. d. Oxf. H. 298, b, No. 276. Titel eines best. Werkes (wohl so v. a. सौरं पुराणम्) Comm. zu Kap. 1, 19. बृहत्सौरम् N. eines Sâman Ind. St. 3, 238, b. — Vgl. सौर्य.

सौरक n. N. pr. einer von Surendra gegründeten Stadt Râǵa-Tar. 1, 93.

सौरज m. = सौर *Koriander* Râǵan. im ÇKDr. सौरभ unsere Hdschrr.

सौरण adj. von सूरण = शूरण *Amorphophallus campanulatus* Çârṅg. Saṁh. 2, 1, 33.

सौरत (von सुरत) adj. *zum Liebesgenuss in Beziehung stehend,* n. *Liebesgenuss* Bhâg. P. 5, 17, 12. 10, 33, 26. 55, 10. 60, 58. 11, 6, 18.

सौरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67, a, 14.

सौरत्य (von सुरत) n. *Hochgenuss:* मद्यालालिसौरत्यसमन्वागत Vjutp. 34.

सौरथ MBh. 3, 13300 und सौरथेय (nach Nîlak. metron. von सुरथा) 13297 wohl fehlerhaft für सौरभ und सौरभेय *Stier.*

सौरध्री f. *ein best. Saiteninstrument* H. 286, Schol.

सौरनक्त n. *eine best. Begehung* Nâras. P. 64 im ÇKDr.

सौरपत m. *ein Verehrer der Sonne* Wilson, Sel. Works 1, 32. 265. fg. an den beiden letzten Stellen °पात; man hätte सौर्यपत oder °पत्य erwartet.

सौरपि (?) m. patron.; pl. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56, 38.

सौरभ (von सुरभि) 1) adj. a) *wohlriechend* Bhâg. P. 4, 25, 48. 29, 11. 8, 2, 8. Bhâshâp. 102 (auch अ°). — b) *von der* Surabhi *stammend:* गावः सौरभाः Hariv. 11555. fehlerhaft für सौरसाः, wie die neuere Ausg. liest. — 2) m. a) *Koriander* Dhanv. 2, 22. Râǵan. 11, 187. बीजं सौरभम् Suçr. 2, 371, 2. — b) *eine Art von* वेसवार (wohl mit *Koriander* gewürzt) Madan. 11, 116. — 3) f. ई *Kuh* MBh. 1, 6120. 5, 3609. Hariv. 3409. 9236. R. 5, 56, 72. — 4) n. a) *das Wohlriechendsein, Wohlgeruch* Gît. 1, 29. 3, 15. Naish. 2, 92. Spr. (II) 6644 (Conj. für सौ°). 6684. 7291. Z. d. d. m. G. 27, 96. Sâh. D. 270, 19. Kathâs. 16, 28. 73, 162. 124, 22. Bhâg. P. 9, 4, 19. Pañkar. 3, 5, 1. Khandom. 52. Kusum. 40, 9. am Ende eines adj. comp. (f. आ) Spr. (II) 2559. Kathâs. 34, 146. 59, 4. 74, 233. 82, 34. Bhâg. P. 10, 33, 12. अति° AK. 2, 4, 2, 14. — b) *Saffran* Trik. 2, 6, 36. — c) *Myrrhe* Râǵan. im ÇKDr. स्तैभिक unsere Hdschrr. — d) N. eines Sâman Lâṭj. 7, 2, 1. — e) Titel eines Commentars (könnte auch m. sein) Hall 83. — Vgl. कुल°, पिष्ट°, पुष्प°, मञ्जु°, वि°, वेदान्त° (unter वेदान्त am Ende), सम°.

सौरभक n. *ein best. Metrum* Colebr. Misc. Ess. 2, 165 (VII, 1). Ind. St. 8, 354.

सौरभेय (von सुरभि) metron. 1) m. Bez. *des Stiers* AK. 2, 9, 60. H. 1257. Halâj. 2, 108. VS. 35, 13. MBh. 13, 842. Bhâg. P. 1, 17, 9. personificirt: गोधर्मं सौरभेयाच्च सो ऽधीत्य निखिलम् MBh. 1, 4195. pl. *das Rindvieh* 8, 4416. 12, 10261. वयं त्वामनुयास्यामः सौरभेया इवार्षभम् so v. a. *die Rindviehheerde* 5, 5292. 7, 163. — 2) f. ई a) Bez. *der Kuh* AK. 2, 9, 66. H. 1265. Halâj. 2, 113. MBh. 13, 1370. 3713. Ragh. 2, 3. Sarvadarçanas. 105, 5. Bhâg. P. 3, 18, 22. — b) N. pr. einer Apsaras MBh. 1, 7885. 2, 396. Hariv. 12690. — 3) wohl n. Titel eines Werkes Sarvadarçanas. 89, 22.

सौरभेयक m. = सौरभेय *Stier* Râǵan. 19, 25.

सौरभ्य (von सुरभि) 1) m. ein N. Kubera's Çabdar. im ÇKDr. — 2) n. *das Wohlriechendsein, Wohlgeruch* Med. j. 112. Halâj. 1, 77. 5, 27. Suçr. 1, 223, 18. Ragh. 5, 69. Spr. (II) 4083 (am Ende eines adj. comp.). 7359. fg. Z. d. d. m. G. 27, 47. Dhûrtas. 92, 8. Bhâg. P. 3, 26, 45. Verz.

d. B. H. No. 1006. uneig.: सत्कीर्तिशब्द° Açokâvad. 36. nach Med. auch = मनोज्ञत्व und गुणगौरव, nach Trik. 3,3,221 = चारु und तापिन्.

सौरमसं m. *ein Fürst der* Sûramasa P. 4,1,170

सौरस (von सुरस und सुरसा) m. 1) *gesalzene Fleischbrühe* Madan. 11, 118. — 2) *best. Maden, welche das Haar zerstören*, Karaka 3,7. Çârṅg. Saṁh. 1,7,10. — 3) metron. (f. श्रा) Hariv. 11555 nach der Lesart der neueren Ausg. Bhâg. P. 6,6,28. — 4) N. pr. eines von Surendra erbauten buddhistischen Klosters Râǵa-Tar. 1,94.

सौरसंहिता f. Titel eines Abschnittes im Skandapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 84,b,34.

सौरसिद्धान्त s. u. सौर 1).

सौरसेन m. pl. = शूरसेन Verz. d. Oxf. H. 217,a,24. fg.

सौरसेय adj. von सुरस gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80. m. metron. Skanda's Çabdam. im ÇKDr.

सौरसैन्धव adj. von सुरसिन्धु (*die* Gaṅgâ) ÇKDr. und Wilson.

सौरस्य n. nom. abstr. von सुरस; als Erklärung von सौशाम्य (!) Nilak. zu MBh. 14,1550.

सौराकि m. patron. des Viprağana Kâth. 27,5 in Ind. St. 3,477.

सौराज्य (von सुराजन्) n. *gute Herrschaft, gutes Regiment* P. 8,2,14. Ragh. 5,60. 15,29. 16,10. Kathâs. 54,98. 55,26. 93,26. 103,239. Râǵa-Tar. 4,421. 6,45.

सौराज्यवत् (von सौराज्य) adj. *einer guten Herrschaft sich erfreuend:* पुरी Çatr. 14,2.

सौराव m. *gesalzene Fleischbrühe* Madan. 11,118. Suçr. 1,231,15.

सौराष्ट्र 1) adj. *von* Surâshṭra *kommend u. s. w.*: Perlen Varâh. Bṛh. S. 81,4. — 2) m. pl. a) *die Bewohner von* Surâshṭra AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 93 (56). Varâh. Bṛh. S. 5,68. 9,19. 16,17. 31. Râǵa-Tar. 3,328. VP. 2,3,16. Mârk. P. 58,32. Bhâg. P. 12,1,36. Daçak. 158,3. Ind. St. 10,75. fg. °देश Kathâs. 47,106. Kshitîç. 41,2. Verz. d. Oxf. H. 352,b, 14. Verz. d. B. H. No. 1242. °मण्डल 1245 (so zu lesen). Çatr. 14,125. °नगर Verz. d. Oxf. H. 16,b,8. विषयेषु °मुखेषु 258, b, 6. मध्यदेशः ससौराष्ट्रः Kathâs. 120,76. — Târan. 62. 163. 265. Verz. d. Oxf. H. 338,b,26. 339,b,15. 340,a,12. — b) *das Harz der Boswellia thurifera* Râǵan. 1, 120. — 3) f. ई *alaunhaltiger Thon* H. 1055. Ratnam. 291. Râǵan. 13,64. Suçr. 2,114,14. 544,17. — 4) n. a) *Messing* Çabdârthak. bei Wilson. — b) *ein best. Metrum* Colebr. Misc. Ess. 2,156 (III, 37).

सौराष्ट्रक 1) adj. (f. °ष्ट्रिका) = सौराष्ट्र Varâh. Bṛh. S. 80,6. 81,2. नारी Çiksha in Prâtiçâs. 92 (सौराष्ट्रिका die Hdschr.). 108. — 2) m. pl. = सौराष्ट्र 2) a) Varâh. Bṛh. S. 32,11. Verz. d. Oxf. H. 217,b,25. — 3) n. *Messing* Halâj. 2,15. *eine Mischung von Kupfer, Messing, Zinn, Blei und Eisen* H. 1050.

सौराष्ट्रिक 1) adj. = सौराष्ट्र Varâh. Bṛh. S. 80,6, v. l. लोकाः Çatr. 5, 254. — 2) m. a) pl. = सौराष्ट्र 2) a) Karaka 3,1. — b) *ein best. Gift* AK. 1,2,1,11. H. 1196. Halâj. 3,24. neutr. Çabdar. im ÇKDr. Bhâvapr. 5. — 3) n. *Messing* Râǵan. 13,32.

सौराष्ट्रेय adj. = सौराष्ट्र. पार्थिवाः R. 1,12,25.

सौरि m. 1) (von सूर्य) *Sohn der Sonne, der Planet Saturn* AK. 1,1, 2,27. H. 120. Halâj. 1,48. Varâh. Bṛh. S. 104,47. Bṛh. 1,6. 24,10. Laghuǵ. 1,8. Hier und da fälschlich शौरि geschrieben. — 2) N. pr. einer Völkerschaft im Dekkhan Varâh. Bṛh. S. 14,11 (सैरि und सैलि v. l.). N. pr. einer Oertlichkeit Târan. 248. — 3) patron. eines Mannes Saṁsk. K. 185,b,2. — 4) = असनवृत Râǵan. 9,138 (शौरि v. l.). = आदित्यभक्ता (richtig सौरी) Râǵan. im ÇKDr.

1. सौरिक (von सुरा) adj. *zu Branntwein in Beziehung stehend*: Schulden M. 8,159.

2. सौरिक (von स्वर्) m. = स्वर्ग Çabdar. im ÇKDr.

सौरिन्ध m. N. pr. eines Volkes Varâh. Bṛh. S. 14,29, v. l. für सैरिन्ध u. s. w. f. ई *eine daher stammende Frau* Mârk. P. 132,47.

सौरिरत्न n. *Sapphir* Râǵan. 13,183.

सौरीय (von सूर्य) adj. Pat. zu P. 6,4,149. Vop. 4,12. 7,22. m. *ein best. Baum, dessen Harz giftig ist*, Suçr. 2,252,2.

सौरेय und °क m. = शुक्लकिण्टी Bhâvapr. im ÇKDr.

सौरोह्किकें m. metron. von सुरोह्किका gaṇa शिवादि zu P. 4,1,112.

सौरोह्तिकें m. metron. von सुरोह्तिका ebend.

सौर्य 1) adj. a) (von सूर्य) *der Sonne gehörig, darauf bezüglich u. s. w., solaris:* छन्दांसि Ait. Br. 4,9. Çat. Br. 2,6,3,8. 4,6,2,3. 11,5,2,6. Pañkav. Br. 18,9,8. Âçv. Gṛhj. 2,3,13. 4,12 (f. श्रा). 4,6,18. Kâtj. Çr. 6,3, 29. Ind. St. 3,276. 393. fg. गावः MBh. 13,3675 (f. श्रा). श्रस्त्र R. 1,29, 15. Weber, Nax. 2,286. Ǵjot. 40. fg. 78. Varâh. Bṛh. S. 24,12. f. सौरी (vgl. auch unter सौर) P. 6,4,149. Vop. 4,12. VS. 24,33. TS. 2,1, 8,1. 6,6,1,1. Çat. Br. 4,3,4,8. Çâṅkh. Çr. 14,9,7. — b) von सूर gaṇa संकाशादि zu P. 4,2,80. — 2) m. patron. von सूर्य *Sonne* Çaṁk. zu Praçnop. 1,1. Liedverfasser von VS. 23,30. — 3) n. N. pr. a) zweier Kuppen des Himâlaja Pat. zu P. 1,1,57. 6,4,148. — b) einer Stadt Kaij. zu P. 8,2,106.

सौर्यचान्द्रमस adj. (f. ई) *der Sonne und dem Monde geweiht:* इष्टि Âçv. Çr. 9,8,1.

सौर्यप्रभ adj. *dem* Sûrjaprabha *gehörig:* बल Kathâs. 47,93.

सौर्यभगवत् m. N. pr. eines Grammatikers Pat. zu P. 8,2,106.

सौर्ययामं adj. *der Sonne und dem* Jama *gehörig* VS. 24,1.

सौर्यवर्चसं m. patron. von सूर्यवर्चस् AV. 8,10,27.

सौर्यवैश्वानर adj. (f. ई) *der Sonne und dem* Vaiçvânara *gewidmet:* निविद् Nir. 7,23.

सौर्यायणि m. patron. von सौर्य Çaṁk. zu Praçnop. 1,1.

सौर्यायणिन् m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Gârgja Praçnop. 1,1. 4,1.

सौर्यिन् (von सौर्य 3) a) m. ein N. des Himâlaja Pat. zu P. 1,1,57.

सौर्योदयिक adj. von सूर्योदय Vjutp. 178.

सौर्वल Suçr. 1,376,7 Druckfehler für सौवर्चल.

सौलक्षण्य (von सुलक्षण) n. *der Besitz Glück verheissender Zeichen* Kathâs. 91,13.

सौलभ adj. von Sulabha *verfasst:* ब्राह्मणानि P. 4,3,105, Vârtt. 1, Schol. Ind. St. 13,343. 429.

सौलभायन (nach Aufrecht's Vermuthung) adj. desgl.: धर्माः Verz. d. Oxf. H. 266,b,23.

सौलभ्य n. nom. abstr. von सुलभ *leicht zu finden* u. s. w. Comm. zu

Prab. 76, Çl. 19. Kuvalaj. 76, *a*.

सौलाभ pl. zum sg. सौलाभ्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111.

सौलाभ्य m. patron. von सुलाभिन् gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105; vgl. 6,4,144.

सौलोह pl. zum sg. सौलोह्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111.

सौलोह्य m. patron. von सुलोहिन् gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105; vgl. 6,4,144.

सौव adj. von स्व und स्वर् Vop. 7,4. 18. 1) adj. (von स्वर्) *himmlisch* VS. 13,57. TS. 4,3,2,2. — 2) n. *Verordnung, Befehl* Çabdar. bei Wilson.

सौवत्सेय m. patron. von सुवत्सस् gaṇa शुभ्रादि zu P. 4,1,123.

सौवग्रामिक adj. von स्वग्राम Vop. 7,4. 18.

सौवर (von स्वर्) adj. gaṇa द्वारादि zu P. 7,3,4. Vop. 7,4. 18. *im Tone bestehend* Çat. Br. 14,5,5,10. *über den Ton handelnd:* ग्रन्थ Kielhorn, Çânt. S. 54 am Ende.

सौवर्चनस m. patron. TS. 1,7,2,1.

सौवर्चल (von सुवर्चल) n. *ein künstliches Salz, das durch Kochung von Soda mit den Früchten der Emblica officinalis* (आमलक) *erzeugt wird, Sochal Salt* Ainslie 2,41. AK. 2,9,43. H. 943. Med. l. 166. Hâr. 155. Halâj. 2,462 (m.). Dhanv. 2,15. Ratnam. 299. Râǵan. 6,94. Bhâvapr. 3. Kauç. 36. Hariv. 8440. 8444. R. 5,14,43. Suçr. 1,157,8. 226,21. 2,43,4. 135,6. 431,2. 459,11. 514,17. nach AK. 2,9,110 und Med. auch *Natron*. — Vgl. काच°.

सौवर्चलीय adj. von सुवर्चल gaṇa कृशाश्वादि zu P. 4,2,80.

सौवर्ण 1) adj. *a*) proparox. (f. ई und आ) *von Gold, golden* gaṇa उत्सादि zu P. 4,1,86. Löffel Âçv. Çr. 9,4,9. मणि Kâtj. Çr. 20,5,16. Nadel 7,11. Spiegel Lâṭj. 9,2,14. Gefäss Kauç. 126. Kâtj. Çr. 20,5,2. रुक्म 19,4,11. TBr. Comm. 3,567,14. शतवल Çâṅkh. Çr. 14,32,10. Jâǵń. 1,182. MBh. 4,1326. 7,2344 (f. आ). 2361 (निष्कान्सौवर्णान् ed. Bomb.). 12,1010 (f. ई ed. Calc., आ ed. Bomb.). 13,3789. 14,1757. R. 1,38,21 (39,20 Gorr.). 2,72,2. 3,40,26. 44,16. 73,15. 4,51,8. 6,3,38. 97,14. Suçr. 1,170,9. 171,9. 240,11. चूर्ण 378,12. Spr. (II) 7226. Varâh. Bṛh. S. 60,4. Weber, Kṛshnaǵ. 278. Kathâs. 6,48. 18,319. 25,207. Râǵa-Tar. 1,249. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 23. Mârk. P. 104,18. 130,12. Bhâg. P. 5,16,7. दीनार Kathâs. 93,34. 42. Pańkat. 174,22. — *b*) oxyt. *das Wort* सुवर्ण *enthaltend* gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61. — 2) m. *a*) *ein* Karsha *Gold:* सहस्रकोटि° adj. MBh. 4,1325. — *b*) *ein goldener Ohrring* H. 656, Schol. — 3) n. *Gold:* निष्कं सौवर्णस्य (निष्कान्सौवर्णान् ed. Bomb.) MBh. 7,2361. — Vgl. सर्व°.

सौवर्णकायन adj. von सुवर्णक gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

सौवर्णनाभ m. pl. *die Schule des* Suvarṇanâbha Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,8.

सौवर्णबलज und °बालज adj. von सुवर्णबलज P. 7,3,25, Schol.

सौवर्णभेदिनी f. = प्रियङ्गु Çabdam. im ÇKDr.

सौवर्णरेतस m. patron. von सुवर्णरेतस Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,13.

सौवर्णिक am Ende eines adj. comp. nach einem Zahlwort *so und so viel* Suvarṇa *schwer* oder *werth* P. 7,3,17, Schol. चतुः° (निष्क) M. 8, 137. Schol. zu Kâtj. Çr. 20,1,9. — Vgl. अध्यर्ध°, द्वि°.

सौवर्णिका f. *ein best. giftiges Insect* Suçr. 2,296,16.

सौवर्ण्य n. *das Goldensein* und *richtige Aussprache der Laute* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 125; vgl. सुवर्णवत्ता. — adj. Suçr. 2,353,7 fehlerhaft für सौवर्ण.

सौवश्व m. patron. von स्वश्व P. 7,3,3, Schol. Ind. St. 13,429. °भार्य adj. = सौवश्वी भार्या यस्य Vop. 6,14.

सौवश्वि m. desgl. Vop. 7,1. 4.

सौवश्व्य (von स्वश्व) n. *Wettrennen:* सौवश्व्यं यो वनवत्स्वश्वः ṚV. 6, 33,1. प्रैतशं सूर्ये पस्पृधानं सौवश्व्ये सुष्विमावत् 1,61,15.

सौवस्तिक (von स्वस्ति) Vop. 7,4. 18. m. *Hauspriester eines Fürsten (seinen Segen gebend)* H. 721. Halâj. 2,271.

सौवात adj. von स्वाति P. 4,2,104, Vârtt. 15, Schol.

सौवादुमृदव n. nom. abstr. von स्वादु-मृदु P. 7,3,4, Schol. Vop. 7,4. 18.

सौवाध्यायिक adj. von स्वाध्याय Vop. 7,4. 18.

सौवास्तव adj. (f. ई) von सुवास्तु P. 4,2,77.

सौविद m. *Haremswächter* AK. 2,8,1,8. H. 727. Halâj. 2,272.

सौविदल्ल m. dass. AK. 2,8,1,8. H. 727. Halâj. 2,272. 5,28. Kathâs. 39,28. 55,2 (nicht Nom. pr.). खड्गः हमासौविदल्लाः Sâh. D. 281,1. °त्व n. nom. abstr. 2.

सौविदल्लक m. dass. Çabdar. im ÇKDr.

सौविष्टकृत adj. (f. ई) *für den* Agni Svishṭakṛt *bestimmt, von ihm handelnd* u. s. w.: अवदान Âçv. Gṛhj. 1,10,18. 22,17. आकृति 2,4,15. 3,5,10. Gobh. 1,4,4. Kâtj. Çr. 6,8,20. Kauç. 4. 45. 73. Âçv. Çr. 2,1,21. Çâṅkh. Gṛhj. 1,18,10 in Ind. St. 5,340.

सौविष्टि m. patron. (wohl von स्विष्ट); pl. Saṁsk. K. 184, *a*, 1 (सो° gedr.).

सौवीर (von सुवीर) 1) m. pl. N. pr. eines Volkes, sg. *ein Fürst dieses Volkes* H. 960. Med. r. 240. P. 4,1,148. MBh. 1,5534. 2,1569. 3,15599. fgg. 15621. 15742. 12,5250. Hariv. 4970. 9151. Kâm. Nîtis. 7,53. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. Varâh. Bṛh. S. 16,21. VP. 2,3,17. सौवीराभीरयोः in collect. Bed. Bhâg. P. 1,10,35. 3,1,24. 5,12,6. 10,71,21. 11,21,8. Reinaud, Mém. sur l'Inde 117. Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,29. 339,*b*,1. f. ई *eine Fürstin der* Sauvîra MBh. 1,3697. Mârk. P. 132, 45. पारिसौवीरम् Ind. St. 13,373. — 2) n. *a*) *saurer Gersten-, Reis-,* oder *Weizenschleim* AK. 2,9,39. Trik. 3,3,378. H. 416. an. 3,621. Med. Halâj. 2,163. Bhâvapr. 5. Suçr. 2,224,20. 392,20. Sarvadarçanas. 118, 12. — *b*) *die Frucht vom Judendorn* AK. 2,4,2,17. Trik. H. an. Med. Dhanv. 5,51. Suçr. 1,209,4. 20. Vâgbh. 1,6,121. — *c*) *Spiessglanz* AK. 2,9,101. Trik. H. 1051. H. an. Med. Ratnam. 279. Râǵan. 13,89. — Vgl. सिन्धु°.

सौवीरक 1) m. *a*) = सौवीर 1) MBh. 3,15596. Varâh. Bṛh. S. 4,23. सुराष्ट्रसौवीरकयोर्यदन्तरम् R. 3,53,56. — *b*) *Zizyphus Jujuba* Râǵan. 11, 139. — 2) f. °वीरिका dass. Madan. 6,27. — 3) n. = सौवीर 2) *a*) Râǵan. 15,90. MBh. 3,16040. Karaka 1,27. dessen Bereitung Suçr. 1, 164,7. — 80,7. 157,6. 2,60,1. 62,2. 339,10. 459,6.

सौवीरपाण (सौ° + पान) m. pl. Bez. der Bâlhika (Sauvîra-*Trinker*) P. 8,4,9, Schol.

सौवीरभक्त adj. *von* Sauvîra *bewohnt* gaṇa ऐषुकार्यादि zu P. 4,2,54.

सौवीरसार n. *Spiessglanz* Râǵan. 13,99.

सौवीराञ्जन n. *eine Salbe von Spiessglanz* Ratnam. 279. Schol. zu Kâtj. Çr. 7,2,34.

सौवीराम्ल n. = सौवीर 2) *a)* Râǵan. 15,90.

सौवीरायण (von सौवीर) gaṇa रेषुकार्यादि zu P. 4,2,54. °णभक्त *von ihnen bewohnt* ebend.

सौवीर्य m. *ein Fürst der* Sauvîra Ind. St. 13,373. f. आ ebend.

सौव्रत्य (von सुव्रत) n. *Treue, Gehorsam* VS. 39,9.

सौशब्द्य (von सु-शब्द) n. *richtige Bildung grammatischer Formen:* सुपां तिङां च व्युत्पत्तिः सौशब्द्यम् Pratâpar. 68, *b*.

सौशमि m. patron. von सुशम. सौशमीनां कन्या = सौशमिकन्थ n. Siddh. K. zu P. 2,4,20. Schol. zu 6,2,124.

सौशर्मक adj. von सुशर्मन् gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80.

सौशर्मण adj. *von* Suçarman *verkündet:* काठक Kaij. zu P. 4,3,101.

सौशर्मि m. patron. von सुशर्मन् gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

सौशल्य m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,347 nach der Lesart der ed. Bomb., सौबल्य ed. Calc.

सौशाम्य n. *Friede, Versöhnung:* कृतो यत्नो मया पूर्वं सौशाम्ये कौरवान्प्रति MBh. 14,1550. = सौरस्य (!) Nilak.; vgl. शाम्य.

सौशिल्य Pańkar. 1,14,108 fehlerhaft für सौशील्य.

सौशील्य (von सुशील) n. *Güte des Charakters, eine gute Gemüthsart* R. 7,36,43. Spr. (II) 1819. 3986. Verz. d. Oxf. H. 256,*a*,33. Bhâg. P. 3,5,1. Pańkar. 1,14,108 (सौशिल्य gedr.). 113.

सौश्रव m. patron.: शालङ्कायनसौश्रवाः Hariv. 1771. — Vgl. सौश्रवस.

1. सौश्रवस (von सुश्रवस्) 1) adj. *einen guten Ruf habend:* एवं मां सुश्रवः सौश्रवसं कुरु Âçv. Gṛhj. 1,22,21. — 2) m. patron. des Upagu Pańkav. Br. 14,6,8. काण्वाः सौश्रवसाः Kâth. 13,12 in Ind. St. 3,474. — 3) n. *a) das Tönen des Preises, — Lobes:* पृक्षं रयिं सौश्रवसाय ṚV. 6,68,8. 10,36,7. आ तं भज सौश्रवसेष्विन्द्र उक्थ उक्थ आ भज 45,10. — *b)* N. eines Sâman Ind. St. 3,246,*a*. Lâtj. 7,1,1. 4.

2. सौश्रवस (von 6. सु + 2. श्रवस्) n. *Wettlauf,* überh. *Wettkampf:* तं त्वयाजिं सौश्रवसं जयेम ṚV. 7,98,4. अर्वन्ता त्वष्टेर्दं सौश्रवसाय जिन्वति 1,162,3. भद्र 6,1,12. 74,2. सुवीर 13,5.

सौश्रुत 1) adj. *von* Suçruta *verfasst* Verz. d. B. H. No. 923. — 2) m. patron. von सुश्रुत Ind. St. 13,429. 462. pl. Hariv. 1465 (vielleicht von सुश्रुत). °पार्थवाः gaṇa कार्तकौजपादि zu P. 6,2,37. भार्या° *ein unter dem Pantoffel seiner Frau stehender* S. P. 6,2,69, Schol. — Vgl. कुतप°.

सौषद्मन m. patron. von सुषद्मन् Ait. Br. 7,27.

सौषाम (von सुषामन्) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,246,*a*. — Vgl. सौसाम.

सौषिर (von सुषिर) m. *eine best. scorbutähnliche Krankheit* (eig. *Hohlheit* sc. der Zähne) Suçr. 1,93,4. 303,9. 21. Çârṅg. Saṁh. 1,7,76. — Vgl. महासौषिर.

सौषिर्य (wie eben) n. *Hohlheit* Vâgbh. 1,9,10.

सौषुम्ण (von सुषुम्णा) m. Bez. *eines best. Sonnenstrahls* Mârk. P. 105, 11 (सौसुम्न gedr.).

सौष्ठव (von सुष्ठु) n. gaṇa उद्गात्रादि zu P. 5,1,129. am Ende eines adj. comp. f. आ. = अवष्टम्भ Halâj. 4,74. *Tüchtigkeit, Vortrefflichkeit, Vorzüglichkeit, Frische* (im Epos öfters neben लाघव) MBh. 1,5224 (pl.). 5274. 5342. 5368. 5523. 8033. 5,244. Karaka 3,8. स्थिरसौष्ठवाकृति Kathâs. 53,196. मदोद्रिक्तस्फुरत्सौष्ठवाः (गोमायवः) Z. d. d. m. G. 27,56. वीत° adj. (पृतना, शालिभू) Râǵa-Tar. 4,295. Bhâg. P. 3,15,42. अङ्गसौष्ठवम् Sâh. D. 222. रूप° Hariv. 2164. अङ्गप्रत्यङ्ग° R. 5,19,31. Bhar. Nâtjaç. 34,80. 82. Mâlav. 14,9. 17,8. 20,3. Mâlatîm. 11,8. Kathâs. 87,8. मुख° Suçr. 2,137,12. वाक्° 1,13,10. इन्द्रिय° Spr. (II) 4330. स्वर° Çvetâçv. Up. 2,13. आत्म° Z. d. d. m. G. 27,61. उत्थान° Kâm. Nîtis. 12,14. शयनाशनसौष्ठवैः Kathâs. 16,28. अखिलसर्ग° Bhâg. P. 10, 39,21. eines Buches Ind. St. 5,159. — 2) *a part of a drama* Wilson nach Çabdârthak.

सौष्मिकि m. patron.; pl. Saṁsk. K. 184,*a*,8.

सौसाम m. patron. von सुसामन् P. 6,4,170, Schol.

सौसायन gaṇa अरीहणादि zu P. 4,2,80. Davon सौसायनक adj. ebend.

सौसुक N. pr. einer Oertlichkeit Pat. zu P. 4,2,141. Davon adj. सौसुकीय ebend.

सौसुम्न s. सौषुम्ण.

सौसुराद m. *eine Art von Made, welche Krankheiten des Haars bewirkt.* Karaka 3,7. Çârṅg. Saṁh. 1,7,10.

सौस्त्रै n. nom. abstr. von सुस्त्री gaṇa युवादि zu P. 5,1,130.

सौस्थित्य (von सुस्थित) n. *günstiger Stand* (von Planeten), *günstige Lage* (einer Person) Varâh. Bṛh. S. 104,60.

सौस्थ्य (von सुस्थ) n. *Wohlbefinden* H. an. 3,272 (सौस्थ gedr.).

सौस्नातिक (von सुस्नात) adj. *sich nach dem guten Erfolg eines Bades erkundigend* P. 4,4,1, Vârtt. 3. Ragh. 6,61.

सौस्वर्य (von सुस्वर) n. *Wohlklang:* साम: Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 116. मत्तभ्रमर° Bhâg. 4,24,22.

सौस्सल adj. *dem* Sussala *gehörig:* योधाः Râǵa-Tar. 8,198. बल 465.

सौहविष (von सुहविस्) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,246,*a*. Pańkav. Br. 14,5,24. 15,11,10. Lâtj. 6,12,6.

सौहार्द (von सुहार्द oder सुहृद्) n. *Zuneigung, Freundschaft* gaṇa युवादि zu P. 5,1,130 (vgl. 7,3,19). Vop. 7,19. H. 731. Halâj. 4,21. Çâṅkh. Çr. 15,25,4. MBh. 3,3054. R. 2,21,44. सौहार्दं दर्शितं राजंस्त्वया दशरथस्य हि 3,57,15. 5,36,55. R. 6,106,14. Megh. 113. °निधि Ragh. 14,15. Çâk. 13,10. fg. तव तस्याम् Çâk. Ch. 83,5. Mâlav. 31,18. Mâlatîm. 2,18. Spr. (II) 367. 3210. 7179. 7290. सौहार्दं तस्य चाक्रिरे *schlossen Freundschaft mit ihm* Kathâs. 10,21. 22,132. 101,113. Bhâg. P. 4,30,8. Hit. 65,21, v. l. am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 1,3893.

सौहार्द्य n. dass. P. 6,3,51, Schol. TS. 4,4,8,1. Ait. Br. 7,17.

सौहित्य (von सुहित) n. gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128. 1) *das Sattsein, Sättigung, Befriedigung* AK. 2,9,56. H. 426. Hâr. 141. Halâj. 2, 171. Çâṅkh. Çr. 3,8,11. Schol. zu Lâtj. 5,1,11. MBh. 12,8927. 13,5077. °दान 3,1409. सौहित्यं गम् Pańkat. ed. orn. 41,25. सौहित्योपयुक्त Karaka 1,5. सौहित्यासक्तता Suçr. 2,451,8. गुड° 56,15. अलघूलवोघसौहित्यनिःसरतर (श्रोतक) Çiç. 5,62. अस्तुत्यकृत्यसौहित्यं स्वप्ने ऽपि न समापयौ Râǵa-Tar. 4,625. अर्ध° *das Nichtsattessen* Suçr. 1,244,18. Vâgbh. 1,8,2. अति° *Uebersättigung* M. 4,62. Karaka 1,21. — 2) *Liebenswürdigkeit, Freundlichkeit* Sâh. D. 198. Tattvas. 19.

सौहृद (von सुहृद्) 1) adj. *vom Freunde kommend:* वचस् R. 3,75,61. हार्द 4,4,15. — 2) m. *a) Freund* Spr. (II) 7180. — *b)* pl. N. pr. eines Volkes MBH. 6,367 (VP. 192). — 3) n. *Zuneigung, Freundschaft* H. 730. HALÂJ. 4,21. MBH. 3,2358. R. 2,115,17. 3,4,19. 4,31,7 (तच्च सौ° zu lesen). ÇÂK. 120. तत्सौहृदं यत्क्रियते परस्मिन् Spr. (II) 2483. 5715. 6723. 7181. Z. d. d. m. G. 27,96. KATHÂS. 46,33. BHÂG. P. 1,9,20. 3,23, 2. 4,30,8. अधिक R. GORR. 2,48,24. कैतव Spr. (II) 4598. °बद्धो ऽस्मि वृत्रस्य R. 7,85,4. °युक्त Spr. (II) 7150, v. l. गोपेषु HARIV. 5739. यद्यस्ति मयि सौहृदम् R. 6,106,11. सर्वसत्त्वेषु Spr. (II) 247. 5927. BHÂG. P. 4,30, 9. 7,5,36. सौहृदं दर्शितम् R. 4,15,12. सौहृदं कर् (सह) HIT. 24,12, v. l. सौहृदं सख्युर्कृतस्यापि समाचरन् BHÂG. P. 8,11,13. सौहृदं वि-भिद् R. 4,34,34. भ्रातृ° zu MBH. 1,5944. R. 2,51,21. 115,6. सुश्लिष्टभ्रातृ° R. GORR. 2,91,6. 4,9,23. भूत° BHÂG. P. 11,18,43. am Ende eines adj. comp. (f. आ) 3,3,21. बद्ध° (mit loc. oder सह) HARIV. 1122. KATHÂS. 38, 159. BHÂG. P. 1,14,33. 4,20,12. स्थिर° R. 4,38,19. अस्थिर° VARÂH. BṚH. S. 15,13. दृढ° 101,11. VIKR. 10. Spr. (II) 1224. PAÑKAT. 239,13. अदृढ° R. GORR. 2,68,6. चल° VARÂH. BṚH. S. 15,21. अनन्य° BHÂG. P. 2,2,18. विगतस्नेह° MBH. 1,7727. गत° 3,2776. BHÂG. P. 4,28,7. त्यक्त° Spr. (II) 7198. अ° n. *Feindschaft* MBH. 15,895.

सौहृदय्य n. nom. abstr. von सुहृदय gaṇa युवादि zu P. 5,1,130.

सौहृदय्य n. desgl. P. 6,3,51, Schol.

सौहृद्य n. = सौहृद *Zuneigung, Freundschaft:* सौहृद्ये स्थिताः MBH. 15,893. पर्यवस्थिताः 895 (सौहृदे ed. Bomb.). Spr. (II) 6378. सुहृद्भिरपि सौहृद्यं शठे शाठ्यं समाचरेत् 7026. सौहृद्यं कर् (सह) HIT. 24,12. यथा सौहृद्यमेव तयोः कारितं मया 65,21.

सौहोत्र (von सुहोत्र) m. patron. des Âgamîḍha und Purumîḍha ṚV. ANUKR.

सौहोत्रि (wie eben) m. patron. des Gahnu HARIV. 1416.

सौह्म m. *ein Fürst der* Suhma P. 4,1,170, Schol.

सौह्मनागर adj. von सुह्मनगर P. 7,3,24, Schol.

सौह्य Ind. St. 3,276 wohl fehlerhaft.

स्कन्द्, स्कन्दति DHÂTUP. 23,10 (गतिशोषणयोः). चस्कन्द, अस्कान्त्सीत्, अस्कान्, स्कान्, स्कन्; °स्कन्त्स्यति (vgl. KÂR. 3 aus SIDDH. K. zu P. 7, 2,10); °स्कन्दितुम्; स्कन्त्वा P. 6,4,31. VOP. 26,203. des Metrums wegen auch med. स्कन्दते; in den Bedd. आप्लवे, उद्धृतौ, उत्प्लुत्य गमने VOP. in DHÂTUP. 2,8 als v. l. von स्कुन्द्. 1) intrans. *schnellen, springen, spritzen; verschüttet —, herausgeschleudert werden, hinausfallen:* Tropfen ṚV. 10,17,11. VS. 7,26. दिवं मा स्कान् TBR. 3,2,9,5 (vgl. VS. 1,26). योनेर्गर्भः TS. 6,2,5,5. यद्वा स्कन्दादाऽध्यस्य 1,6,2,2. 2,6,1,7. 3,1,8,3. 5,7,6, 3. TBR. 1,4,2,3. ÇAT. BR. 1,1,4,3. 3,2,16. विप्रुषः 4,2,5,1. 5,3,7. न स्कन्दते — ब्राह्मणस्य मुखे हुतम् (vgl. अस्कन्नम् — विप्राग्नौ हुतम् JÂGÑ. 1,315) Spr. (II) 3493. (गङ्गा) शंभोर्मूर्ध्नि स्कन्त्वा BHAṬṬ. 22,11. Samen NIR. 5,13. ÇAT. BR. 12,4,1,7. 14,9,4,5. KÂTJ. ÇR. 25,11,21. MBH. 1, 5105. 6331. 9,2219 (चस्कन्दे). HARIV. 1958 (न चस्कन्दे ऽथ पौरुषम् mit der neueren Ausg. zu lesen). BHÂG. P. 8,12,32. चिराच्चीर्णं चस्कन्द तप ऐश्वरम् so v. a. *wurde zu Nichte* 5,6,3. — partic. स्कन्नं = पतित u. s. w. AK. 3,2,53. H. 1491. — ṚV. 7,33,11. 10,181,3. ÇAT. BR. 12,4,1,7. ÂÇV. ÇR. 3,11,11. 13,15. °भाग KÂTH. 25,7. KAUÇ. 6. Samen JÂGÑ. 3, 278. MBH. 1,2380. 2434. 3,14315. BHÂG. P. 8,12,35. सुरेन्द्रेण स्कन्नम् sc. रेतः R. 7,37,1,35. यदण्डमध्ये स्कन्नं तु द्रवमासीत् HARIV. 12333. 12336. स्कन्नं गर्भपरिस्रवे R. 1,38,26. fg. शस्त्रं स्कन्नमिवोदके Spr. (II) 4367. स्कन्न und अस्कन्न *verschüttet, nicht verschüttet* (beim Opfer) MBH. 12,2318. स्कन्न *dem es fehlgeschlagen ist* HARIV. 3957. — 2) *bespringen (zur Begattung):* अस्कान्वृषभो युवा गाः TBR. 3,7,10,3. ÇAT. BR. 13,3,8,1. — Vgl. अस्कन्न.

— caus. स्कन्दयति 1) *verschütten, vergiessen* AIT. BR. 5,27. न रेतः स्कन्दयेत्क्वचित् M. 2,180. मोघं स्कन्दितमार्षभम् 9,50. — 2) *überspringen* so v. a. *versäumen, unterlassen:* दर्शमस्कन्दयन् M. 6,9. अस्कन्दितकालबलिहोमानुष्ठायिनः MBH. 12,7002. अस्कन्दितव्रत adj. BHÂG. P. 1, 6,32. — 3) etwa *hüpfen lassen* R. GORR. 1,39,26 zur Erklärung von स्कन्द. — 4) *gerinnen machen, verdichten:* उदकं शीतं स्कन्दयत्यपि (= अत्यर्थम्) शोणितम् SUÇR. 1,37,16. med. 47,7. 9; vgl. स्कन्दन und स्कन्दयति (समाहृतौ) DHÂTUP. 35,84, t.

— intens. चनीस्कद्यते, चनीस्कन्दीति P. 7,4,84. VOP. 20,7. *hüpfen* (von Fröschen): कनिष्कन् ṚV. 7,103,4.

— अति 1) *bespringen, insilire* ṚV. 5,52,3. — 2) *überspringen:* अतिष्कदे (infin.) ṚV. 8,56,19. अनतिस्कन्दन्पर्जन्यो वर्षति *nicht überspringend* so v. a. *gleichmässig* TBR. 3,3,6,4. — 3) *heraus —, hinabfallen:* अतिष्कदस् infin. ṚV. 10,108,2.

— अधि (nach AV. PRÂT. 2,104 geht स nicht in ष über) *bespringen* (zur Begattung): पिता यत्स्वां दुहितरमधिष्कन् ṚV. 10,61,7. AV. 5, 25,8. 10,10,16. गौरधिष्कन्ना (!) TS. 2,2,8,2.

— अनु *der Reihe nach hineinspringen;* absol.: गेहानुस्कन्दम्, गेहं गेहमनुस्कन्दम्, गेहमनुस्कन्दमनुस्कन्दम् P. 3,4,56, Schol.

— अभि (nach AV. PRÂT. 2,104 geht स nicht in ष über) *besteigen:* वन्दनेव वृक्षम् AV. 7,115,2. अभिस्कन्दम् 5,14,11 ist wohl als absol. zu fassen.

— प्रत्यभि s. प्रत्यभिस्कन्दन.

— अव 1) *herabspritzen:* (रेतः) अवस्कन्नं (so zu lesen; अथ स्कन्नं die neuere Ausg.) शरस्तम्बे HARIV. 1786. *herabspringen:* रथादवस्कन्द्य BHÂG. P. 10,38,26. — 2) *herbeispringen:* अरणयात् SHAḌV. BR. 1,1. ANUPADAS. 8,3. — 3) *Jmd* (acc.) *überfallen, anfallen* MÂLAV. 8,18. KATHÂS. 123,3. RÂGA-TAR. 8,2842. eine Stadt R. 5,80,20. 27. ÇIÇ. 1,51. uneig.: स्नेहावस्कन्नहृदया मोहमुपागमत् *überwältigt* R. 6,95,41. — Vgl. अवस्कन्द fgg.

— अभ्यव 1) *hinab-, hinaus-, hineinspringen:* अद्वारेणाभ्यवस्कन्द्य निर्जगाम बहिः MBH. 4,810. प्राविशद्द्रौणिः पार्थानां शिबिरं महत्। अद्वारेणाभ्यवस्कन्द्य 10,327. fg. — 2) *auf Jmd* (acc.) *stossen* MBH. 4,1549. — Vgl. अभ्यवस्कन्द fg.

— पर्यव s. पर्यवस्कन्द.

— प्रत्यव s. प्रत्यवस्कन्दन.

— समव caus. *Jmd* (acc.) *überfallen* M. 7,196. — Vgl. समवस्कन्द.

— आ 1) *hüpfen:* absol. आस्कन्दम् VS. 23,54. शश आस्कन्दमर्षति 55. — 2) *sich hängen an* (acc.): वेदाङ्गानि वेदमास्कन्दन्ति DURGA zu NIR. Einl. — 3) *Jmd* (acc.) *überfallen, anfallen* MÂLATIM. 151,9. KATHÂS. 72, 165. 102,49. BHAṬṬ. 17,11. 82. einen Ort KATHÂS. 51,99. — caus. partic.

आस्कन्दित *heimgesucht, behaftet mit:* अप्रामाण्यशङ्कास्कन्दिताः (प्रत्ययाः) Nîlak. 86. — Vgl. आस्कन्द् fgg.

— समा *Jmd* (acc.) *überfallen, anfallen:* शत्रून्समास्कन्त्स्यति को रणे Bhaṭṭ. 16,10. ततस्तं वैष्णवी माया समास्कन्दति मोहिनी Mârk. P. 11, 19. — समास्कन्न *angefügt an:* स्कन्धो वृत्तस्य समास्कन्नो भवति Nir. 6, 17. *bestreut* (= विप्रकीर्ण Durga) 3,10.

— उद् *davonspringen:* अध्ये दूरमुत्कन्द P. 8,4,61, Vârtt. 1, Schol. wird auch auf कन्द् zurückgeführt.

— परि, das स der Wurzel kann in ष übergehen P. 8,3,74 (vgl. Siddh. K. zu d. St.). Vop. 8,98. *umherhüpfen:* मेघनादः परिष्कन्दन्परिस्कन्दन्नमरिम् (अबध्नात्) Bhaṭṭ. 9,75. — partic. परिस्कन्न *vergossen:* रेतः MBh. 1,2381. — Vgl. परिष्कण्ण fgg. — intens. *umherhüpfen:* पिङ्गा परि चनिष्कदत् RV. 8,58,9.

— प्र 1) *hervorspringen, — spritzen, hinausfallen:* Tropfen, Thränen, Staub u. s. w. Çat. Br. 4,2,1,11. 9,1,1,6. अन्तरिक्षात्प्र स्कन्दन्ति ये प्रूर्णात् TBr. 3,2,5,11. प्रस्कद्य TS. 2,6,10,2. 6,5,6,5. Samen Çat. Br. 1,7,4, 3. MBh. 1,2380. 3,10002. *hinausspringen:* शालायाः Kauç. 25. *aufspringen:* प्रस्कन्दन्निव संभ्रमात् MBh. 1,134. *herabspringen:* रथात्प्रस्कन्द्य 3,15587. 15725. 15730. 16456. 4,1004. 1071. 5,1804. 6,4313. 4856. 10, 480. 13,7435. पादपात् R. 5,35,33. *hineinspringen, sich verfangen in* (acc.): प्रचस्कन्द विनाशाय पाशं मृग इवात्मनः R. Schl. 2,11,4. partic. प्रस्कन्न = पतित H. 806. Halâj. 2,324. *verschüttet, verspritzt* Bhâg. P. 8,7,46. Samen MBh. 13,4009. R. Gorr. 1,39,17. °विवेकविज्ञान (adj.) so v. a. *verloren gegangen, zu Nichte geworden* Bhâg. P. 5,14,28. — 2) *überfallen, anfallen, angreifen:* प्रस्कन्द्य सेनाम् MBh. 9,966. प्रस्कन्न mit transit. Bed.: पाण्डुवाहिनीम् 976. — 3) *ausspritzen, verspritzen:* अपः Pañkav. Br. 14,5,15. प्रस्कन्द्य Çat. Br. 4,5,10,7. प्राणं वा एते प्रस्कन्दन्ति ये दिवा रत्या संयुज्यन्ते Praçnop. 1,13. — Vgl. प्रस्कन्दन fgg. — caus. 1) *in Fluss bringen:* शोणितोदां रथावर्तां नदीं प्रस्कन्दयिष्यामि MBh. 4,1971 (*transsilire* West). Hariv. 13945. — 2) *hinschütten, hingiessen* (von einer Speise, die man geniesst, als Opfergabe) MBh. 13,5011.

— अभिप्र *hineinspringen in* (acc.): गर्तम् Çâṅkh. Br. 26,1.

— वि, der Anlaut kann in ष übergehen P. 8,3,73. Vop. 8,98. nom. ag. विष्कन्तृ und विस्क° (अ°) *hinundher hüpfend, unstät* Bhaṭṭ. 9,74.

— सम् *abtropfeln, abspringen:* आपः Çat. Br. 9,1,2,21.

स्कन्द (von स्कन्द्) m. 1) *das Verschüttet-, Verspritztwerden:* अंस्कन्दाय Çat. Br. 13,1,2,1. TS. 1,5,8,5. रेतसः 5,6,8,4. घ्राण° so v. a. *das Schnäuzen der Nase* (*Grunzen* in den Nachträgen) Râǵa-Tar. 5,417. — 2) *das Zunichtewerden:* अप्रभस्कन्दाय Gît. 7,42. — 3) *Quecksilber* (wegen seiner *Beweglichkeit*) Râǵan. 13,112. — 4) *der Ueberfaller* personif. als *Heerführer der Götter* und als *Haupt der Kinder-befallenden Krankheitsdämonen;* gilt als der ewig jung bleibende (vgl. कुमार, सनत्कुमार) Sohn Çiva's (auch eines Rudra) oder Agni's, der von den Kṛttikâ (daher auch कार्त्तिकेय genannt) auferzogen wurde. AK. 1,1,1,35. H. 208. Halâj. 1,19. Pat. zu P. 5,3,99. Khând. Up. 7,26,2. Çatar. in Ind. St. 2,44. AV. Anukr. zu 4,31. Bhag. 10,24. MBh. 1,8265. 3,14337. fg. 7,7837. Hariv. 44. 158. 7219. R. 2,25,10. Megh. 44. Ragh. 2,36. 7,1. Varâh. Bṛh. S. 43,45. 52. 46,11. 48,26. 58,41. LA. (III) 88,5. 92,12. Kathâs. 7,9. VP. 59. Mârk. P. 52,11. Weber, Kṛshnaǵ. 247. 252. 268. 310. Râǵa-Tar. 6,137. Verz. d. Oxf. H. 25,*b*,22. 27,*a*,36. 42,*a*,14. 46, *a*,45. 69,*b*,20. 73,*a*, No. 125. 269,*a*,31 (als Sprecher im Skandapurâṇa; vgl. 42). Bhâg. P. 6,6,14 (fehlerhaft स्कन्ध bei Burn.). Wilson, Sel. Works 2,22. Lalit. ed. Calc. 137,6. स्कन्दोत्पत्ति MBh. 3, Adhj. 222. fgg. Verz. d. B. H. No. 485. Etymologie des Namens MBh. 3,14315. 13, 4099. R. 1,38,27 (39,27 Gorr.). als *Krankheitsdämon* (vgl. °ग्रह) MBh. 3,14387. fgg. Suçr. 2,385,2. 394,9. 15. Çârṅg. Saṁh. 1,7,109. Verz. d. Oxf. H. 307,*b*,25. °विशाखौ gaṇa दधिपयआदि zu P. 2,2,14. neutr. ungenau für स्कान्द (sc. पुराण) Mârk. P. S. 659, Çl. 3. Verz. d. Oxf. H. 8,*a*,3; vgl. स्कन्दाख्यम् (so ist zu lesen) 80,*a*,2. — 5) N. pr. eines Mannes gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98. pl. Saṁsk. K. 186,*a*,11. — Ind. St. 3, 280 ist स्कान्द wohl die richtigere Lesart. — 6) *Körper* Trik. 2,6,19. — 7) *Fürst* Gaṭâdh. im ÇKDr. — 8) *Flussufer* und *Gelehrter* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. तृण°, नील°, मधु°, रुद्र°, शिव°, स्कान्द fgg. und स्कन्ध.

स्कन्दकग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Râǵa-Tar. 5,174. Troyer nimmt स्कन्दक in der Bed. von *Soldat* (so auch Benfey) und verbindet ग्राम mit dem folgenden कायस्थ.

स्कन्दगुप्त m. N. pr. eines Fürsten Journ. of the Am. Or. S. 6,530. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 52. LIA. 2,400. 753. 940. 963. — Vgl. कुमारगुप्त.

स्कन्दगुरु m. Skanda's *Vater* d. i. Çiva Çiv.

स्कन्दग्रह m. *der Dämon* Skanda überh. und *ein best. Krankheitsdämon* MBh. 3,14497. Hariv. 9562. Suçr. 2,385,6. 7.

स्कन्दजननी f. Skanda's *Mutter* d. i. Pârvatî Kathâs. 3,16.

स्कन्दजित् adj. Skanda's *Besieger*, unter den Namen Vishṇu's Pañkar. 4,3,87.

स्कन्दता f. nom. abstr. zu स्कन्द 4) MBh. 3,14315. 13,4099.

स्कन्ददास m. N. pr. eines Kaufmanns Kathâs. 18,292.

स्कन्दन (von स्कन्द्) n. *das Verschüttetwerden* u. s. w., überh. *Missrathen:* आकृत्याः Âçv. Çr. 3,11,23. Kâtj. Çr. 25,2,10. 6,6.10. ताम्बील° Vait. 12. TBr. Comm. 3,533,1. — 2) *das Stopfen des Blutes* Suçr. 1. 47,6. — 3) *Entleerung des Unterleibes* Trik. 2,6,16.

स्कन्दपुत्र m. *ein Sohn* Skanda's, hochtrabende Bez. *eines Diebes* Mṛkkh. 47,6.

स्कन्दपुर n. N. pr. einer *Stadt* Râǵa-Tar. 1,342.

स्कन्दपुराण n. Titel eines Purâṇa Wilson, VP. XLV. Verz. d. Oxf. H. 68,*a*, No. 119. fgg. 95,*b*,25. 102,*a*,3. 104,*a*,33. 163,*a*,10. 269,*a*,26. 42. *b*,7. 271,*a*,13. 356,*a*,34. Weber, Kṛshnaǵ. 221. fgg. Verz. d. Tüb. H. 15. Davon adj. °पुराणीय Notices of Skt Mss. 2,117. — Vgl. स्कान्द.

स्कन्दभट्ट m. N. pr. eines Mannes LIA. 3,511.

स्कन्दमातृ f. Skanda's *Mutter* d. i. Durgâ H. ç. 53. Verz. d. Oxf. H. 110,*b*, No. 174.

स्कन्दयाग m. Titel eines Pariçishṭa zum AV. Verz. d. B. H. 90(22).

स्कन्दराज m. *der König* Skanda MBh. 12,12327. स्कन्ध° ed. Calc.

स्कन्दविशाख m. du. Skanda *und* Viçâkha; sg. unter den Namen Çiva's MBh. 13,907 (स्कन्ध° ed. Calc.). — Vgl. स्कान्दविशाख.

स्कन्दषष्ठी f. Bez. *des 6ten Tages in der lichten Hälfte des* Kârttika Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,41. Weber, Kṛshṇag. 231.

स्कन्दस्वामिन् m. N. pr. eines Commentators des Naighaṇṭuka Roth, Jâska's Nir. l. स्कन्ध° Rosen zu ṚV. 1,2,3.

स्कन्दांशक (स्कन्द + अं°) m. *Quecksilber* Râǵan. 13,112; vgl. स्कन्द 3).

स्कन्दाग्नि m. Trik. 1,1,68 fehlerhaft für स्कन्धाग्नि.

स्कन्दापस्मार (स्कन्द + अ°) m. *ein best. Krankheitsdämon* MBh. 3, 14479. Suçr. 2,386,12. 14. 387,5. 394,7.

स्कन्दापस्मारिन् adj. *von diesem Krankheitsdämon befallen* Suçr. 2,387,3.

स्कन्दिन् (von स्कन्द्) adj. 1) *fliessen —, hervorströmen lassend:* सुधास्यन्द° Spr. (II) 5934 (Conj. für °स्यन्दास्कन्दिन्). — 2) अ° *nicht gerinnend* Suçr. 1,45,2. fgg.

स्कन्दिलाचार्य m. N. pr. eines *Lehrers* Verz. d. Oxf. H. 152,*a*, N. 3.

स्कन्देश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66,*b*,22.

स्कन्दोपनिषद् f. Titel einer Upanishad Ind. St. 1,302.

स्कन्द्य adj. = स्कन्द इव gaṇa शाखादि zu P. 5,3,103. am Ende eines comp. von स्कन्द *Sprung:* अगर्त° Çâṅkh. Br. 11,4.

स्कन्ध्, चस्कन्धे Hariv. 1958 fehlerhaft für चस्कन्दे (so die neuere Ausg., die ausserdem richtig पौरुषं liest). स्कन्धयति (समाहृतौ) Dhâtup. 35,84,t, v. l. für स्कन्दयति.

स्कन्ध 1) m. Siddh. K. 250,*a*,4. am Ende eines adj. comp. f. आ. *a) Schulter* (an Menschen und Thieren) Nir. 6,17. AK. 2,6,2,29. Trik. 3,3,224. H. 588. 1224. an. 2,253. Med. dh. 22. Halâj. 2,62. pl. AV. 6, 135,1. 9,7,3. 10,2,4. 9,20. 12,5,67. VS. 25,6. TS. 7,3,16,1. sg.: विचल 5,7,18,1. °मात्र Kâtj. Çr. 26,2,8. असित° Kauç. 40. — MBh. 1, 5930. 3,16488. Hariv. 3720. Suçr. 1,124,10. 208,2. 350,13. Mâlatim. 84,17. Spr. (II) 7595. Varâh. Bṛh. S. 51, 42. 52, 4. 53, 111. स्कन्धमुद्रहति गोपतितुल्यम् Bṛh. 26,5. Kathâs. 49,130. Verz. d. Oxf. H. 103,*a*, 30. 202,*b*, 13. Vet. in LA. (III) 13,15. Bhâg. P. 5,23,6. वाह्यमानमयःखण्डं स्कन्धं नैवापकृन्तति Spr. (II) 6053. चीरमेकं सा स्वस्मिन्स्कन्धे समासृजत् R. Gorr. 2,37,12. उदकुम्भं स्कन्धे कृत्वा Pâr. Gṛhj. 1,8. Pańkat. 144, 23. 169,10. स्कन्धेनादाय मुसलम् M. 8,315. स्कन्धे परशुमादाय R. Gorr. 1,76,20. स्कन्धैः समादाय कुमारान्विद्रुताः Hariv. 11200. मृतकं स्कन्धे धृत्वा Vet. in LA. (III) 4,11. 12,15. भारं स्कन्धेन स आधत्ते Bhâg. P. 4, 29,33. आरुरोह च तस्यैव स्कन्धे Kathâs. 18,156. तस्य स्कन्ध उपाविशत् 49,134. स्कन्धेनापि वहेच्छत्रून् Spr. (II) 1706. 6013. 7182. कुम्भः स्कन्धगः Varâh. Bṛh. 26,30. द्विजस्कन्धाधिरूढा अग्नयः R. 2,45,21. Sarvadarçanas. 153,11. अन्धेन पङ्गुः स्कन्धमारोपितः 9. 10. स्कन्धासक्तसमित्कुशैः Ragh. ed. Calc. 1,50. अवरोप्य गिरिं स्कन्धात् Bhâg. P. 8,6, 39. गज° R. 1,19,19. Suçr. 1,98,9. Spr. (II) 728. Râǵa-Tar. 4,263. वृष° Spr. (II) 7047. असंजातकिण° 2135. विषाणोल्लिखित° 2326. ऋषभ° adj. MBh. 1,8035. वृषभ° adj. 3,17130. R. 3,74,26. eines Pferdes Ragh. 4, 67. Varâh. Bṛh. S. 93,3. सुपर्ण° Bhâg. P. 4,30,5. eines Blutegels Suçr. 1,42,6. — *b) der Theil des Baumstammes, an den sich die Aeste ansetzen, Baumstamm* überh. AK. 2,4,1,10. H. 1119. H. an. Med. Halâj. 2,27. Çâṅkh. Gṛhj. 1,20. MBh. 2,826. 3,11032. Hariv. 3707. 12380. R. 2,96,13 (105,12 Gorr.). 97,19. R. Gorr. 2,43,24. 3,78,22. 79,7. 4,18,23. Kâm. Nîtis. 16,37. 39. Megh. 54. Ragh. 4,57. Çâk. 32. 167. Spr. (II) 1129. 1326. Varâh. Bṛh. S. 55,5. 7. Kathâs. 17,106. 25,181. Bhâg. P. 5,16,25. 8,5,49. Pańkar. 1,7,13. Pańkat. III, 149. 134,5. Daçak. 201,1. Sarvadarçanas. 25,10. — *c) Abtheilung, Theil:* eines Heeres MBh. 5,7630. चतुःस्कन्धेव चमूः Ragh. 4,30. = व्यूह H. an. eines Berges MBh. 2,619. त्रयो धर्मस्कन्धाः यज्ञो ऽध्ययनं दानमिति Khând. Up. 2,23,1. sieben *Striche, Regionen* oder *Bahnen* (vgl. मार्ग und स्कन्धः = पन्थाः Çabdar. im ÇKDr.) der Winde MBh. 3,14569. fg. Hariv. 2479. 2620. 6827; vgl. den Comm. zu R. 6, 82,63 bei Gorr. X, 303,76. *Abtheilung eines Lehrbuchs, einer Doctrin:* कटुक°, तिक्त° Karaka 3,8. ज्योतिःशास्त्रं °त्रयाधिष्ठितम् Varâh. Bṛh. S. 1, 9. Bṛh. 27, 6. Verz. d. B. H. No. 862. 939. Verz. d. Cambr. H. 37. Muir, ST. 2,170. zwölf des Bhâg. P. Pańkar. 2,7,28. — Verz. d. Oxf. H. 79,*b*, No. 136. 189,*b*,21. Burnouf, Intr. 462. °समन्वित, प्रतिस्कन्धं भिन्नः Pratâpar. 19,*b*,3. — *d) Menge, die ganze Menge, Gesammtheit, Complex* AK. 3,4,18,103. H. an. Med. पद्मयोगो ऽपि निपातेन येषां (मृत्मयोनीनां भूतानां) स्यात्स्कन्धपर्ययः MBh. 12,449. von Menschen, Elephanten, Pferden Kâç. zu P. 4,2,51. H. 1413. Halâj. 5,25. धन° Saddh. P. 4,11,*a*. पुण्य° Bhâg. P. 11,23,10. शील°, उपादान° Burnouf, Intr. 513. die fünf Skandha bei den Buddhisten sind रूप°, विज्ञान°, वेदना°, संज्ञा° und संस्कार° H. 233, Schol. H. an. Burnouf, Intr. 475, N. 1. 491. 511. fgg. Wassiljew 94 u. s. w. Sarvadarçanas. 20,10. fgg. 22,8. 23,21. Çiç. 2,28. पञ्चस्कन्धकृतिन् Verz. d. Oxf. H. 264,*a*,2. — *e)* bei den Gaina = पिण्ड *Körper* im weitesten Sinne: अणुकादयः स्कन्धाः Sarvadarçanas. 36,3. fgg. 38,19. = काय H. an. Med. — *f) ein best.* Ârjâ-*Metrum* Med. Colebr. Misc. Ess. 2,154,*a*; vgl. स्कन्धक. — *g)* bildliche Bez. eines *Fürsten* (*der Stamm des Ganzen*) H. an. Med.; vgl. Kâm. Nîtis. 16,37. 39 und स्कन्धावार. — *h)* = संपराय und भद्रादि Med. *a heron; an engagement, an agreement; a wise old man; a learned man, a teacher; match or equality in the humps of a pair of draft oxen* Wilson nach Çabdârthak. — *i)* N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1, 2160 (nach der Lesart der ed. Bomb.). eines Mannes gaṇa शौनकादि zu P. 4,3, 106. eines Dichters Z. d. d. m. G. 27,77. — *k)* öfters fehlerhaft für स्कन्द, z. B. MBh. 13,907 (ed. Bomb. स्कन्द). Kathâs. 53,173. Bhâg. P. 6, 6,14 (ed. Bomb. स्कन्द). Pańkar. 4,3,140. — 2) f. आ *Zweig; eine kriechende Pflanze* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. अंहि°, कपि°, करीर°, काल°, गुरु°, जय°, तुरंग°, धर्म°, धीर°, नर°, नील°, पीत°, पृथु°, प्रति°, मणि°, महा°, राज°, वात°, वायु°, विष्कन्ध, वृष° (auch R. 3,55,4. Ragh. 1,13. 12,34), शिव°, सं°, सिंह° (auch MBh. 3,10880. R. 2,59,26 = 24 Gorr. 3,62,4. Varâh. Bṛh. S. 61,12), सु°, सुर° und स्कन्धस्.

स्कन्धक n. *ein best.* Ârjâ-*Metrum* Varâh. Bṛh. S. 104,54. Kâvjâd. 1,37. Ind. St. 8,295.

स्कन्धचाप m. *Schulterjoch* Hâr. 163.

स्कन्धज adj. *aus dem Stamm hervorschiessend:* शल्लकीमुखाः H. 1200.

स्कन्धतरु m. *Kokosnussbaum* Râǵan. 11,48.

स्कन्धदेश m. 1) *Schultergegend, Schulter* AK. 2,8,2,7. Halâj. 2,112. MBh. 3,2218. Çâk. 18. — 2) *die Gegend des Stammes* Kathâs. 17,108.

स्कन्धपाद m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 57,23. vielleicht fehlerhaft für स्कन्द°.

स्कन्धप्रदेश m. = स्कन्धदेश *Schultergegend*, *Schulter* AK. 2,9,63.

स्कन्धफल m. *Kokosnussbaum* Hâr. 100. Râgan. im ÇKDr. *Ficus glomerata* Çabdak. ebend. *Aegle Marmelos Corr.* H. an. 4,299. Med. l. 165.

स्कन्धबन्धना f. *Anethum Panmorium Roxb.* Çabdak. im ÇKDr.

स्कन्धमय adj. von स्कन्ध *Stamm:* बुद्धि° *die Intelligenz zum Stamme habend* MBh. 14,954.

स्कन्धमल्लक m. *Reiher* H. 1334.

स्कन्धराज MBh. 12,12327 fehlerhaft für स्कन्द°.

स्कन्धरुह् m. *Ficus indica* Râgan. 11,118.

स्कन्धवत् (von स्कन्ध) adj. *einen Stamm* —, *einen starken Stamm* oder *viele Stämme* (wie der न्यग्रोध) *habend* MBh. 12,4932. Hariv. 12676. R. 5,17,35. Mârk. P. 38,8.

स्कन्धवाह् m. *ein zum Tragen von Lasten abgerichteter Stier* Hâr. 79. °क m. dass. H. 1258. Halâj. 2,111.

स्कन्धविशाख MBh. 13,907 fehlerhaft für स्कन्द°.

स्कन्धशाखा f. *Ast* AK. 2,4,1,11. H. 1119. Halâj. 2,27. pl. *Stamm und Aeste* Bhâg. P. 8,5,49.

स्कन्धशिरस् n. *Schulterblatt* Spr. (II) 1524.

स्कन्धशृङ्ग m. *Büffel* Çabdârthak. bei Wilson.

स्कॅन्धस् n. 1) *Schulter* Unâdis. 4,206. — 2) *Verästung*, *Krone eines Baumes:* वृक्षस्य स्कन्धः परित इव शाखाः AV. 10,7,38. स्कन्धांसि कुलिशेना विवृक्णा RV. 1,32,5. TS. 7,3,20,1.

स्कन्धस्वामिन् s. स्कन्द°.

स्कन्धाग्नि (स्कन्ध + अ°) m. *ein Feuer von Stammholz* d. i. *von dickem Holze* Hâr. 200. स्कन्दाग्नि Trik. 1,1,68.

स्कन्धाक्ष (स्कन्ध + अक्ष) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's (*Augen auf den Schultern habend*) MBh. 9,2562.

स्कन्धानल m. = स्कन्धाग्नि Gatâdh. im ÇKDr.

स्कन्धावार (स्कन्ध + आ°) m. *das königliche Hauptquartier im Felde* (*Hut des Stammes* d. i. *des Fürsten*) Trik. 2,8,2. H. 746. 973. Halâj. 2,131. MBh. 1,6950. 5,196. 5159. 5311. R. 6,108,21. Kâm. Nîtis. 16, 28. 33. आवृतस्तु यतः स्कन्धः स्कन्धावारस्ततः स्मृतः 39. 18, 60. Suçr. 1,123,1. Kathâs. 102,105. Hit. 107,21. Inschr. in Journ. of the R. A. S. 1,268 (der neuen Serie). स्कन्धावारं निवेशयेत् Kâm. Nîtis. 16,1. Prab. 82,2. स्कन्धावारस्य निवेशः Varâh. Bṛh. S. 95,45. °निवेश, °निवेशन MBh. 9,1659. R. 3,2,3. 6,17,15. °वारं नि-बन्ध् Râga-Tar. 1,60. nach den Lexicographen auch *Heer*.

स्कन्धिक m. = स्कन्धवाह् H. 1258. Halâj. 2,111.

स्कन्धिन् (von स्कन्ध) 1) adj. *mit einem* (starken) *Stamme versehen*, *stämmig:* वनस्पति MBh. 12,5805. — 2) m. *Baum* H. ç. 172. — Vgl. महा°.

स्कन्धिल m. N. pr. eines Mannes Hiouen-thsang 1,184.

स्कन्धेमुख adj. *das Gesicht* oder *den Mund auf den Schultern habend:* Wesen im Gefolge Skanda's MBh. 9,2591.

स्कन्धोग्रीव (स्कन्धस् + ग्रीवा) adj. (f. ई) Bez. *einer best. Form der* Bṛhatî (8 + 12 + 8 + 8) RV. Prât. 16,32 (33). Ind. St. 8,91. 94 fgg. 130. 147. 243. fg. °ग्रीवा fehlerhaft Colebr. Misc. Ess. 2,152.

स्कन्धोपनेय (स्कन्ध + उ°) m. (sc. संधि) Bez. *eines best. Friedensbundes* Kâm. Nîtis. 9,4. Spr. (II) 3958.

स्कॅन्ध्य adj. = स्कन्ध इव gaṇa शाखादि zu P. 5,3,103 (oxyt.). *zur Schulter gehörig* u. s. w. AV. 6,25,3. मणिका Ait. Br. 7,1.

स्कन्न partic. s. u. स्कन्द्. Davon °त्व n. *das Sichstopfen*, *Dickwerden des Bluts* Suçr. 1,45,14. Vâgbh. 1,22,18.

स्कभ्, स्कम्भ्, स्कॅम्भते (प्रतिबन्धे) Dhâtup. 10,27. स्कभ्नाति (रोधने, स्तम्भे) 31,8. स्कभ्नाति P. 3,1,82. Vop. 16,1. स्कभित, स्कभुवॅन्तम् (andere Rec. स्कभ्नॅन्तम्) VS. चस्कम्भ, चास्कॅम्भ, स्कम्भॅथुस्, स्कम्भुस्, चस्कभानॅ (तस्तभान RV.) AV. 4,2,3. स्कभितॅ RV. 10,65,7. = स्तभ् *befestigen*, *stützen*, *stemmen:* पृथिवीं स्कम्भुरोजसा RV. 10,65,4. चास्कम्भ चित्कम्भॅनेन स्कभीयान् 111,5. अर्धनः VS. 9,13. TS. 1,7,8,1. चस्कम्भ पञ्चपृष्ठम् Bhâg. P. 2,7,40. स्कभ् verschwindet aus dem Gebrauch, während स्तभ् bleibt.

— caus. स्कभायति P. 3,1,84, Vârtt., Schol. 1) *befestigen*, *stützen* RV. 1,154,1. रोदसी 4,1,4. रजांसि VS. 8,59. partic. स्कभितॅ P. 7,2,34. RV. 1,34,2. 10,149,2. — 2) *hemmen*, *Einhalt thun:* निर्ऋतिम् RV. 10,76,4.

— अप s. अपस्कम्भ.

— अभि, caus. अभि स्कभायत् P. 3,1,84, Vârtt., Schol.

— आ *feststellen in* oder *bei* (loc.) RV. 10,6,3.

— उप *durch Stützen aufrecht halten:* उप द्यां स्कम्भथुः स्कम्भॅनेन RV. 6,72,2.

— नि s. निष्कम्भ fg.

— प्रति *sich entgegenstemmen:* प्रतिष्कभे infin. RV. 1,39,2.

— वि, der Anlaut geht stets in ष über P. 8,3,77. Vop. 8,98. 16,1. partic. विष्कब्ध P. 7,2,34, Schol. 1) *befestigen* RV. 3,31,12. रोदसी VS. 5,16. ein Geschoss *figere:* वज्राय विष्कभे (infin.) RV. 8,89,12. — 2) *sich losmachen*, *entfliehen:* विष्कम्भितुम् Bhatt. 9,76. — caus. 1) *befestigen:* रोदसी वितरं वि ष्कभायत् RV. 5,29,4. 6,44,24. धिषणे 10, 44,8. AV. 4,1,4. partic. विष्कॅभित P. 7,2,34, Schol. RV. 6,70,1. — 2) *Jmd zurückdrängen*, *abweisen:* partic. विष्कम्भित Pańkat. 29,6 (25,13 ed. orn.). 56,9. 10 (47,8 ed. orn.).

स्कॅभीयस् (von स्कभ्) adj. compar. *kräftig stützend* RV. 10,111,5.

स्कम्भॅ (wie eben) m. 1) = स्तम्भ *Stütze*, *Strebepfeiler* RV. 1,34,2. दिवः स्कम्भः समृतः पाति नाकम् 4,13,5. 8,41,10. 9,74,2. 86,46. 10,5, 6. 44,4. AV. 10,7,2. 4. fgg. 8,2. Kûlikop. in Ind. St. 9,15. fg. — 2) N. pr. eines Mannes gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98. — Vgl. स्काम्भायन.

स्कम्भॅदेष्ण adj. *dessen Gabe feststeht:* die Marut RV. 1,166,7.

स्कॅम्भन (von स्कम्भ्) n. *Stütze*, *Pfeiler:* अज्ञर RV. 1,160,4. 3,31,12. 6,47,5. 72,2. TS. 1,2,8,2. mit Verlust des Anlauts RV. 10,111,5. RV. Prât. 4,7. f. स्कम्भॅनी dass. VS. 1,19.

स्कम्भसर्जॅन n. *Durchlass an einem Pfeiler* d. h. *die in dieselben eingelassenen Spriesse* TS. 1,2,8,2. f. ई dass. VS. 4,36.

स्काम्भिपाय (!) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. (in Verz. d. B. H. 58,5. wohl fehlerhaft für स्काम्भायन्य.

स्कान्द 1) adj. *von* Skanda *herrührend* u. s. w.: वचस् Sarvadarçanas. 72,2. पुराण oder n. mit Ergänzung dieses Wortes 13. VP. XLV, N. 70. 284. Weber, Kṛshnag. 221. fgg. Râmat. Up. 332. Ind. St. 1,18,9. Verz. d. B. H. 127, N. 1. Verz. d. Oxf. H. 59,*a*,39. 65,*a*,43. 108,*a*, No. 168. 113,*b*,48. 126,*a*,23. 249,*a*,19. 252,*a*,12. 279,*b*,46. 284,*b*,23. —

2) adj. *von* Skandasvâmin *herrührend:* °भाष्य Müller, SL. 240. — 3) m. fehlerhaft für स्कन्द (so ed. Bomb.) MBh. 13,2013.

स्कान्दप्रभासखण्ड n. Titel eines *Abschnitts* in einem best. Buche Verz. d. Oxf. H. 287,*b*, No. 679.

स्कान्दविशाख adj. von स्कन्दविशाख P. 7,3,21, Schol.

स्कान्दायन m. pl. zum sg. स्कान्दायन्य gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98.

स्कान्दायन्य m. patron. von स्कन्द ebend.

स्कान्धिन् m. pl. *die Schüler des* Skandha gaṇa शौनकादि zu P. 4,3,106.

स्काम्भायन m. pl. zum sg. स्काम्भायन्य gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,4 v. u.

स्काम्भायन्य m. patron. von स्कम्भ gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,98.

स्कु, स्कुनोति (आवरणे, आप्रवणे, आप्लवने, अप्रकरणे, उद्धृतौ) Dhâtup. 31,6. auch स्कुनाति P. 3,1,82. Vop. 16,1. (आ) स्कुनोति AV. (आ) स्कौति Çat. Br. *bedecken, überschütten:* (रामम्) अस्कुनाच्चेषुवृष्टिभिः Bhaṭṭ. 17,82.

— intens. चोष्कूयते *an sich raffen* Naigh. 4,3. Nir. 6,22 (चोष्कूयमाण = ददत्). वामम् Ṛv. 1,33,3. वसु 8,6,41. विशो मनुष्यान् *an sich ziehen* (zum Schutz u. s. w.) 6,47,16.

— अव s. अवस्कव.

— आ *raffen, abtheilen, trennen:* अङ्गारमास्कौति (= विभजति Comm., entspricht dem आहृत्य Kâtj. Çr. 2,4,27) Çat. Br. 1,2,1,5. ये गोः कर्णावास्कुनोति *zerren an* (um daran eine Marke zu machen) AV. 12,4,6.

— निस् absol.: आक्रंतीरसुरा निष्काव्यमादन् *zerreissend, sich darum reissend* TS. 6,2,1,5.

— प्रति *in Erwiederung bedecken, — überschütten:* प्रत्यस्कुनोद्दशग्रीवं शरैः Bhaṭṭ. 18,73. — Vgl. अप्रतिष्कुत (eig. *nicht weggedrängt*).

स्कुन्द्, स्कुन्दते (आप्रवणे, आप्लवने; आप्रवण = उत्प्लवन, उत्प्लुत्यगमन, उद्धरण) Dhâtup. 2,8. — Vgl. प्रस्कुन्द.

स्कुभ्, स्कुभ्नाति (रोधने, स्तम्भे) Dhâtup. 31,8. auch स्कुभ्नोति P. 3,1,82. Vop. 16,1. etwa *abtrennen:* स्कुब्ध्वा (so ist vielleicht st. स्कुष्ट्वा, स्कुप्त्वा zu lesen) Âpast. 1,31,24.

— वि, °ष्कभ्नाति und °ष्कभ्नोति Vop. 16,1.

स्कुधोयु s. अ°.

स्कोटिका f. *eine Art Bachstelze* Trik. 2,5,30.

स्खद्, स्खदते (स्खदने, विदारे) Dhâtup. 19,6. mit अप, अव und परि caus. स्खदयति und स्खादयति 19,72. Vop. 18,24.

स्खदन (von स्खद्) n. = विद्रावण, विदार, स्थैर्य, पाटन, क्लेशोत्पादन, हिंसा Durgâd. bei Westergaard unter स्खद् und im ÇKDr.

स्खदा f. gaṇa गवादि zu P. 5,1,2.

स्खद्य adj. von स्खदा ebend.

स्खल्, स्खलति (संचलने, auch संचये) Dhâtup. 15,37. Nir. 3,10. चस्खाल; hier und da auch med. *straucheln und dadurch in's Schwanken gerathen, taumeln, stolpern, stecken —, hängen bleiben:* बभ्रमुश्चस्खलुश्चान्ये पेतुर्मम्लुस्तथापरे MBh. 7,4568. 8,4666. शरीरेषस्खलन् 11,440. विषपीत इव स्खलन् Hariv. 4840. R. Gorr. 2,84,1. मत्तीव इव स्खलन् 5. Hariv. 10535. 10536 (med.). ते कृता कृपस्तात नास्खलन्नापि विव्यथुः R. 6,91,15. Vâgbh. 1,7,12. Kathâs. 49,89. 123,205. Bhâg. P. 6,14,49. स्खलति चरणौ भूमौ Mṛkkh. 143,25. न चस्खाल रथः Kathâs. 18,70. नौः समुद्रे ऽस्खलत्प्रवालाङ्कुरकोटिषु Çatr. 10,79. समुद्रं स्खलतं कन्दरेषु MBh. 3,8803. सरितः स्फुरद्गिरिगुहाग्रावस्खलद्वीचयः Spr. (II) 3780. Prab. 43,5. Kaurap. 28. स्खलदुत्तरीय Mâlatîm. 73,2. स्खलद्वलय Spr. (II) 1456, v. l. Verz. d. Oxf. H. 139,*a*,8. 9. *stocken* von der Rede: स्खलद्वाक्य Jâgn. 2,14. स्खलद्भिरन्तरपदैः Ragh. 9,76. 18,42. Uttarar. 74,8 (95,12 = Mâlatîm. 162,10). Spr. (II) 1938. 5585. Kathâs. 23,88 (पदानि *Schritte* und *Worte*). Bhâg. P. 3,8,6. LA. 17,6. न दुर्गेष्वपि चस्खाल यस्याज्ञा *blieb nicht stecken, drang durch* Kathâs. 114,21. स्वरक्षास्खलता Bhâg. P. 2,7,40. यस्याग्निहोत्रं स्खलते Ait. Br. 7,5. *straucheln* so v. a. *irren, fehlgehen, fehlgreifen* Karaka 3,7. Vâgbh. 1,12,68. Spr. (II) 4774. 5727. Râga-Tar. 1,361. स्खलति न प्रायेण येषां मनः Spr. (II) 5815. यस्य बुद्धिर्न स्खलति Sarvadarçanas. 108,9. Für die Bed. संचय *sammeln* wird von Durgâd. nach ÇKDr. folgendes Beispiel angeführt (d. i. erfunden): स्खलति पुष्पं मालिकः — partic. स्खलित 1) adj. *a) strauchelnd, stolpernd, taumelnd, unsicher* (Gang) MBh. 12,2858. Hariv. 8383. निपेतुस्तुरगास्तस्य जवनैः स्खलिता भृशम् R. 3,29,2. Kathâs. 49,90. Bhâg. P. 6,2,15. 12,12,46. याति स्खलितम् (adv.) Vikr. 115. मदस्खलितगामिन्यः MBh. 1,8070. °विक्रान्त Hariv. 3669. आयाति स्खलितैः पादैः Spr. (II) 988. Kusum. 24,6. गति Çiç. 9,78. °गति adj. Varâh. Bṛh. S. 94,12. Pańkat. 90,21. अस्खलितप्रयाण adj. Spr. (II) 5467. कनकदण्डो ऽङ्के वितानस्खलितो ऽपतत् *schwankend* Râga-Tar. 4,652. अशकुनेन स्खलितः so v. a. *stutzend* Çiç. 9,83. — *b) stockend, stecken —, hängen geblieben, aufgehalten, gehemmt:* वाहन *Schiff* Verz. d. Oxf. H. 151,*a*,6. वलीषु तस्याः स्खलिताः प्रथमोदबिन्दवः Kumâras. 5,24. Prab. 79,11. विषमशिलातलस्खलिताम्बु (so ist zu lesen) Pańkat. 188,10. वलय Mâlatîm. 148,15. चङ्क्रमस्खलितम् Bhâg. P. 9,20,33. *stockend* von Reden, Worten Kumâras. 5,56. Uttarar. 54,12 (70,6). Spr. (II) 1512. 6571. Kathâs. 64,73. Bhâg. P. 3,4,14. कण्ठेषु स्खलितं पुंस्कोकिलानां रुतम् Çâk. 131. अस्खलितोपचारा *gehemmt, unterbrochen, gestört* Ragh. 5,20. स्खलितवीर्य 11,83. उपक्रमैरस्खलितैः 18,14. Spr. (II) 1601. वेग 3310. भूतार्थवर्णने सर्वप्रकारास्खलिते Râga-Tar. 1,10. सर्वत्रास्खलितादेशः Bhâg. P. 4,21,12. 5,18,34. Prab. 87,14. व्रत Varâh. Bṛh. S. 16,33. प्रियश्रवस्यस्खलिता मतिर्मम Bhâg. P. 1,5,27. स्खलित im Gegens. zu उल्बण so v. a. *woran Etwas fehlt, mangelhaft, zu wenig* Çâńkh. Br. in Ind. St. 2,305. — *c) fehl gegangen, sich irrend:* गोत्रेषु *in den Namen* Çâk. 132. लेख्ये so v. a. *Nichts darin leistend, Pfuscher* Varâh. Bṛh. 18,17. — 2) n. *a) das Straucheln, Taumeln, Stolpern:* पदान्तरे स्खलितं निरूप्य Çâk. 45,2. मदस्खलितं निरूप्य Prab. 61,9. चक्रे च स्खलितम् Kathâs. 64,68. eines Mädchens und eines Flusses Megh. 29. यावदस्खलितं तावत्सुखं याति समे पथि। स्खलिते च समुत्पन्ने विषमं च पदे पदे॥ Spr. (II) 5481. *das Straucheln* so v. a. *Fehlgehen, Versehen, Missgriff:* न तेषां स्खलितं किंचिदासीच्चापकृतं तथा MBh. 14,2622. R. 1,13,10 (5 Gorr.). तन्न्याय्यात्पथः शश्वद्यत्नैः स्खलितमात्मनः Kathâs. 113,14. तमस्व स्खलितं मम 42,12. वेधसः स्खलितत्रयम् Spr. (II) 171. 4517. गोत्रेषु *in den Namen* Çâk. 132, v. l. गोत्र° Kumâras. 4,8 (pl.). Kathâs. 14,66. भावस्खलितानि Vikr. 89. प्रमाद° Çâk. 153. Spr. (II) 6878. beim Lesen Siddh. K. zu P. 4,4,63. = चलित (छलित H.) und भेष H. an. 3,308.

Med. t. 165. — b) *Betrug, List, Kriegslist* AK. 2,8,2,77. H. 804. — partic. स्खलितवत् *fehl gegangen:* चारित्रतः Spr. (II) 1590.

— caus. स्खलयति (nur dieses zu belegen) und स्खालयति Dhâtup. 19,69. *stocken machen:* वचनानि स्खलयन्पदे पदे (वाक्पतिमदः) Kumâras. 4,12. *Jmd zurückhalten, abwehren* (vom Thürsteher) Bhâg. P. 3,15,30.

— अप s. अपस्खल.

— परि *taumeln* Kathâs. 87,48. °स्खलित n. *das Taumeln:* मध्येनदि च सा चक्रे परिस्खलितमात्मनः 72,344.

— प्र *straucheln, taumeln, stolpern* MBh. 3,9957 (ein betrunkenes Weib und ein Fluss). 12145. 13,7434. Vâgbh. 1,7,15. Spr. (II) 1032. Kathâs. 64,72. Pańkat. 36,16 (32,21 ed. orn.). Bhâg. P. 10,4,3. रथवाजिनः Hariv. 9298. R. 6,75,35. रथाः Bhatt. 14,98. प्रस्खलद्भिः पदैर्ययौ Kathâs. 18,223. 40,3. प्रस्खलद्गति adj. 71,191. प्रस्खलित *strauchelnd, taumelnd* MBh. 8,707. प्रस्खलितान्तर *unterwegs* 700. *fehl gegangen* in übertr. Bed. Kâm. Nîtis. 17,47. — Vgl. प्रस्खलन.

— प्रति, अप्रतिस्खलित zur Erklärung von अप्रतिष्कुत Nir. 6,16.

— वि, partic. °स्खलित *stockend:* विस्खलिताक्षर Kathâs. 13,18. *fehl gegangen, sich geirrt habend:* गोत्र° *im Namen* Ragh. 19,24.

— सम्, partic. संस्खलित n. *das Fehlgehen, Versehen, Missgriff;* pl. Nâgân. 42,4.

स्खल (von स्खल्) m. *das Straucheln:* गतौ Prasańgâbh. 10,b. — Fehlerhaft für स्थल Kull. zu M. 7,101.

स्खलन (wie eben) n. 1) *das Straucheln, Schwanken, unsicherer Gang* AK. 1,1,2,36. H. 1522. Suçr. 2,142,17. Kâm. Nîtis. 7,25. 14,61. Bhâg. P. 5,3,12. — 2) *das Stocken:* वाक्° gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3.1.27. *das Anstossen —, Hängenbleiben an Etwas* Uttarar. 33,18 (44,13). वस्त्रान्तर° so v. a. *Verschiebung* Kaurap. 13. *das Darüberfahren* (mit der Hand) Çiç. 9,52. — 3) *das Hineinfallen in:* व्युदकस्रोतः° Bhâg. P. 5,14,13. *das Herausfallen:* रेतः° *Ergiessung des Samens* Prâjaçkittend. 17,b,9. Kull. zu M. 5,63. *das Herausfallen aus* so v. a. *das Kommen um:* राज्यात्स्खलनम् MBh. 1,2987. — 4) *das Fehlgehen, Sichirren:* गोत्र° *im Namen* Spr. (II) 4137. Sâh. D. 219 (गात्र° Druckfehler in der neueren Ausg.).

स्खुड्, स्खुँडति (संवरणे) v. l. für स्थुड् Dhâtup. 28,94.

स्तक्, स्तँकति (प्रतीघाते) Dhâtup. 19,20.

स्तन्, स्तँनति (शब्दे) Dhâtup. 13,18. (अभि) स्तन, (निः) स्तनिहि, तस्तान, अस्तानीत्, स्तन् ṚV. 10,92,8. *donnern, dröhnen; brüllen, brausen:* सिंह इव अस्तानीत् die Trommel AV. 5,20,2. स्तनतां कूजतां चैव मनुष्यगजवाजिनाम् MBh. 8,4138. स्तनतस्तस्य (असुरस्य) R. 4,9,19. तस्तनुः नताः Bhatt. 14,30. (मेघाः) स्तनतः स्तनयित्नुभिः Bhâg. P. 10,25, 9. यस्य विस्फारनिर्घोषैः स्तनति (wohl स्तनन्ति zu lesen, sonst als trans. zu fassen) दिशो दश R. 7,28,45. — Vgl. 3. तन्.

— caus. स्तनँयति Dhâtup. 19,81. 35,7 (देवशब्दे). dass.: अभ्रा: ṚV. 1, 79,2. 5,83,7. AV. 4,15,6. 5,20,7. 9,1,24. 13,4,41. स्तनयति *es donnert* Çat. Br. 10,6,4,1. Khând. Up. 2,3,1. 7,11,1. partic. स्तनँयत् ṚV. 1,58, 2. उत्स 64,6. 140,5. 4,17,12. 5,42,14. यत्पर्जन्यः स्तनयन्हन्ति दुष्कृतः 83,2. 6,44,12. विद्युत् 9,87,8. व्रज 10,40,8. 45,4. 67,5. *der brausende* Soma 9,19,3. 72,6. 86,9. Wind 10,168,1. AV. 1,12,1. 8,7,21. Meer Bhâg. P. 3,13,29. *knatternd* vom Feuer Ait. Br. 3,4.

— अभि *donnern* AV. 6,126,2. — Vgl. अभिष्टन. — caus. dass. TS. 1, 6,11,4. — intens.: सिंह इवाभि संस्तनीहि (Trommel) AV. 5,20,1.

— निस् (oft scheinbar नि), Wandel des Anlauts in ष्ट VS. Prât. 3, 68. *losdonnern, aufbrüllen; laut stöhnen:* Trommel ṚV. 6,47,30. निष्टनन्ति च मातङ्गाः MBh. 5,4844. सदा निष्टनसे उदन्वन् Bhâg. P. 10,90,17. छित्त्वा सो ऽमून्मुहुरवनिष्टनित्वा 1,3618. partic. निष्टनत् 3,14060. 16360. 7,785. 3165. 6438. 8,975. 12,3606 (nach der Lesart der ed. Bomb.). R. 2,77,8. 6,68,28. 75,66. 76,44. 7,32,62. — Vgl. निष्टानक, इष्टनि.

— अभिनिस् *erdröhnen:* अभिनिःस्तनति मृदङ्गः P. 8,3,86, Schol. — Vgl. अनिनिष्टान.

— विनिस् (scheinbar विनि) *laut stöhnen* Káraka 8,17.

— प्र caus. *hervordonnern:* दिवः शुष्मोः ṚV. 4,10,4. अभ्रादिव वृष्टयः 10,75, 3.

— वि *laut stöhnen:* वितस्तान Bhatt. 14,60.

स्तँन m. Trik. 3,5,4. m. (nur dieses zu belegen) und n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) *die weibliche Brust, Zitze* (bei Menschen und Thieren) AK. 2,6,2,28. 3,4,25,165. H. 603. Halâj. 2,371. शशय ṚV. 1,164, 19. 169,4. स्तनाविव पिप्यतम् 2,39,6. पीपिवंसम् 7,96,6. AV. 8,10,13. सहस्रधारावक्षितौ 9,1,7. 10,2,4. 10,7. 20. 12,4,18. Ait. Br. 1,25. 4,1. वत्सः स्तनं प्रेप्सति TS. 5,4,3,1. 6,2,5,1. 2. Çat. Br. 2,2,1,1. 3,1,3.5. 14,8,12,1. य एष स्तन इवावलम्बते Taitt. Up. 1,6,1. Shadv. Br. in Ind. St. 1,41. Kauç. 32. °प्रतिधान Gobh. 2,7,17. वत्सा मातृणां स्तनान्पिबन्ति MBh. 1,712. स्तनौ तस्या ववल्गतुः 3,1824. 8,1560. fg. 11,11021 (चतुरः स्तनान् mit der ed. Bomb. zu lesen). R. 2,43,16. Suçr. 1,48,14. 321,18. 372,1. 3. Megh. 18. 68. 80. Ṛt. 1,4. 7. Ragh. 2,36. 3,8. 12, 22. °युग Çâk. 18. विधवास्त्रीस्तनौ Spr. (II) 1265. 2935. 4458. °कलशयुग 5733. °क्षीणा नारी 6010. गर्भाद्वृत्पतिते जन्तौ मातुः प्रस्रवतः स्तनौ 6255. 7184. fgg. Varâh. Bṛh. S. 11,41. 65,3. 70,21. 78,3. 105,11. Mârk. P. 44,13. Bhâg. P. 5,2,6. पिबन्तं स्तनतः क्षीरम् Weber, Kṛshnaǵ. 278. पाययन्ति स्तनं कृमिम् ebend. °तट Spr. (II) 1601. 7183. °मण्डल Halâj. 2,387. Dhûrtas. 80,15. °वेपथु Çâk. 29. auch *Brustwarze des Mannes* Suçr. 1,105,9. 124,10. Weber, Râmat. Up. 292. Varâh. Bṛh. S. 51,8. 53,51. स्तनयोः षोडश चान्तरम् 58,24. 68,88. Bhâg. P. 2,1,32. 3,28,25. Am Ende eines adj. comp., Accent P. 6,2,163. fg. ये वै गोः कनीयःस्तनाः पशवो ये भूयःस्तनाः Çat. Br. 6,5,2,19. उरः काठिन्यमुक्तस्तनम् Çâk. 58. अर्धपीत° (सिंहशिशु) 173. f. आ und ई P. 4,1,54. Vop. 4,17. आ TS. 5,1, 6,4. Çat. Br. 6,5,2,18. fg. Kumâras. 3,39 (v. l. ई). ई 4,34. Kathâs. 34, 231. 108,69. Bhâg. P. 3,23,36. संहत° R. 3,52,35. ऊर्ध्व° Suçr. 1,371, 18. लम्ब° ebend. Kathâs. 20,109. घन° Spr. (II) 644. प्रस्नुत° Râǵa-Tar. 5,76. कुम्भ° Bhâg. P. 8,9,17. — 2) *ein* (*zitzenähnlicher*) *Zapfen an einem Gefäss* Çat. Br. 6,5,2,16. — Vgl. अजागल° (अजगला°), गल°, गले°, गो°, त्रि°, द्वि°.

स्तनकुण्ड n. sg. und pl. N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 3,8130.

स्तनग्रह m. *das Nehmen der Brust* (durch das Kind) Kauç. 10.

स्तनचूचुक n. *Brustwarze* Suçr. 1,349,17.

स्तनँथ (von स्तन्) m. *Gebrüll:* des Löwen ṚV. 5,83,3.

स्तनँथु m. dass. AV. 5,21,6. 8,7,15.

स्तनदात्री nom. ag. *die Brust reichend, säugend* Pańkar. 1,10,8.

स्तनद्वेषिन् adj. *die Brust verschmähend* Suçr. 2,384,15.

स्तनन (von स्तन्) n. *der hohle Ton des trockenen Hustens* Karaka 8,16. *Donner; Laut* überh. und = कुन्थन, कुन्थित H. an. 3,428. Med. n. 145.

स्तनंधम adj. Vop. 26,54.

स्तनंधय adj. (f. ई; nach Bhar. zu AK. auch आ) *an der Brust saugend, Säugling* P. 3,2,29. Vop. 26,54. AK. 2,6,1,41. H. 338. Ragh. 14,78. Mālatīm. 164,11 (zu lesen mit Benfey दृष्टस्तनयः स्त°). Spr. (II) 3813. Mārk. P. 35,14. Daçak. 186,4.

स्तनप adj. (f. आ) dass. AK. 2,6,1,41. H. 338, Schol.

स्तनपातर् nom. ag. dass.: पूतना° Pańkar. 3,14,15.

स्तनपान n. *das Saugen an der Mutterbrust* Spr. (II) 6482. 7447. Daçak. 186,5. °बाल्यव्रतस्थिताः so v. a. *Säuglingsalter* Varāh. Bṛh. S. 96,17. यावद्गोस्तनपानाच्च यावच्छायोपसेवनात्। द्वन्द्वः कर्मणा वृत्तिमाप्नुवन्ति MBh. 3,1205.

स्तनपायिका f. *ein Mädchen, das noch an der Brust saugt*, ÇKDr.

स्तनपायिन् adj. = स्तनप, स्तनंधय Weber, Kṛshṇaǵ. 274. 289.

स्तनपोषिक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,376 nach der Lesart der ed. Bomb., °योषिक ed. Calc. und VP. 196.

स्तनबाल m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,371. तनबाल mit der v. l. स्तन° VP. 193.

स्तनभर m. *ein starker Busen* Trik. 3,2,3.

स्तनभव m. *quidam coeundi modus* Smaradīpikā im ÇKDr.

स्तनमध्य n. *der Raum zwischen den Brüsten* Vikr. 7. — Vgl. स्तनान्तर.

स्तनमुख m. (!) *Brustwarze* H. 603.

स्तनमूल n. *der untere Theil der weiblichen Brust* Suçr. 1,349,16.

स्तनयदम (स्तनयत् + 2. अम) adj. *mit Donner hinstürmend*: die Marut RV. 5,54,3.

स्तनयित्नु (vom caus. von स्तन्) m. Uṇādis. 3,29. P. 6,4,55, Schol. Vop. 26,166. sg. und pl. *Donner* H. an. 4,202. Med. n. 219. RV. 5,83,6. AV. 1,13,1. 4,15,11. 7,11,1. स्तनयित्नुस्ते वाक्प्रजापते 9,1,10. 20. 2,15. 11,4,2. 3. 7,20. VS. 25,2. 36,21. TS. 5,7,12,1. Çat. Br. 11,6,3,9. 14,5,5,10. 8,2,4. Kaush. Up. 4,2. MBh. 2,301. 3,12087. 4,1498. Suçr. 1,7,17. 17,3. Uttarar. 41,8 (55,8). 94,6 (122,12). Bhāg. P. 1,14,15. 2,6,14. 3,19,19. 4,5,10. 8,20,30. 10,25,9. Kāvjād. 3,136. pl. personificirt als Kinder Vidjota's (*des Blitzes*) Bhāg. P. 6,6,5. *Gewitterwolke*: रिक्ताः Spr. (II) 4331. Bhāg. P. 8,10,48. *Wolke* überh. AK. 1,1,2,8. H. 164. H. an. Med. Halāj. 1,58. *Blitz* Çabdar. im ÇKDr. *Tod* und *Krankheit* H. an. — Vgl. तनयित्नु.

स्तनयित्नुमत् (von स्तनयित्नु) adj. *von Donner begleitet*: Wind MBh. 6,731 (ed. Calc. fehlerhaft °वत्). 7,9029.

स्तनयोषिक s. स्तनपोषिक.

स्तनरोग m. *die Krankheiten der weiblichen Brust* Verz. d. B. H. No. 963.

स्तनरोहित m. (v. l. n.) *ein best. Theil der weiblichen Brust* Suçr. 1,349,17.

स्तनवृन्त n. *Brustwarze* H. 603.

स्तनशिखा f. dass. ebend.

स्तनस्यु (von स्तन) adj. *die Brust suchend, Säugling* AV. 12,3,37.

स्तनाग्र (स्तन + अग्र) n. *Brustwarze* Rāǵan. im ÇKDr.

स्तनान्तर (स्तन + अ°) n. 1) *der Raum zwischen den Brüsten, die Mitte der Brust* (bei Frauen und Männern) H. 603. R. 3,34,26. 58,36. 5,13,52. 68,2. 6. 7. Suçr. 1,65,20. 124,11. Ragh. 10,63. Çāk. 145. — 2) *a mark on the breast, indicative of future widowhood* Wilson nach Çabdārthak.

स्तनाभुज् (स्तन + 4. भुज्) adj. *die Brust (Euter) geniessend*: धेनवः स्तनाभुजो अशिश्वीः *lactente orbae* RV. 1,120,8.

स्तनाभोग (स्तन + आ°) m. *ein voller Busen* Trik. 3,2,3. Prab. 81,15.

स्तनित (von स्तन्) 1) adj. *donnernd*: अनभ्रे च महाघोरः स्तनितः श्रूयते स्वनः MBh. 6,67. खरातिस्तनिता मेघाः R. 6,11,27. — 2) n. a) *Donner* AK. 1,1,2,10. H. 1406. an. 4,202. Med. n. 219. Kauç. 98. M. 4,103. 106. Jāǵń. 1,149. R. 2,97,8. Mṛkkh. 83,21. Spr. (II) 2353. Megh. 22. 25. 29. 38. 95. fg. Varāh. Bṛh. S. 5,93. 21,22. 36. 28,12. am Ende eines adj. comp. (f. आ) MBh. 7,322. 6675. — b) *lautes Gestön*: आर्त° Hariv. 5601. vom *Laute einer schwingenden Bogensehne* Bhāg. P. 5,1,29. *Händegeklatsch* Çabdārthak. bei Wilson. — Vgl. मेघ° (auch R. 3,74,15. 5,12,32).

स्तनितकुमार m. pl. bei den Ǵaina Bez. *einer der zehn zu den* Bhuvanādhîça *gezählten Klassen von Göttern* H. 90.

स्तनितफल m. *Asteracantha longifolia Nees.* Rāǵan. 11,219.

स्तनुतर् TS. Prāt. 8,8.

स्तनून vgl. तनून.

स्तनोत्तरीय (स्तन + उ°) n. *Busentuch* Ragh. 16,17. Spr. (II) 6199.

स्तन्य (von स्तन) n. (m. Bhāg. P. 9,6,31) *die in der weiblichen Brust enthaltene Milch* H. 404. Halāj. 2,119. MBh. 8,4237. Suçr. 1,48,14. 176,6. 285,16. 369,9. 12. 2,323,2. 324,6. 10. °त्याग 1,49,14. °कार 198,6. °वर्धन 155,10. °नाश 372,20. Njājas. 3,1,22. Ragh. 2,69. आ स्तन्यपानात् Spr. (II) 1608. जननी° 1620. 2067. स्तन्यत्यागमात्रके वयसि Uttarar. 26,10 (34,16). Mārk. P. 44,7. Kathās. 21,43. तदालोकस्नुतस्तन्यैः 110,109. Bhāg. P. 4,8,18. 6,11,26. Pańkat. 238,7. अजा° H. an. 3,620. Med. r. 238.

स्तन्यप adj. = स्तनप *Muttermilch trinkend, Säugling* Suçr. 1,373,20.

स्तबक (vgl. स्तम्ब, स्तम्बक, स्तिभि) Uṇādis. 4,96 (zu lesen ॰म्बस्तबकौ). m. Siddh. K. 248,b,16. m. n. Trik. 3,5,13. am Ende eines adj. comp. f. आ. *Büschel*, insbes. *Blüthenbüschel* AK. 2,4,1,16. 3,4,6,31. H. 1126. Halāj. 2,33. अशोकैः स्तबकैश्छन्नम् MBh. 1,2378. 5,7154. सपुष्पस्तबका लता Spr. (II) 2787. R. 2,96,26. R. Gorr. 2,56,32. 59,7. स्तनौ °संनिभौ 5,21,20. Megh. 73. Ragh. 13,32. Kumāras. 3,39. Vikr. 125. 141. Spr. (II) 1845. Z. d. d. m. G. 27,94. Kathās. 34,231. 35,11. Bhāg. P. 4,1,18. 5,17,13. 24,10. 10,3,3. 12,4. 12,8,21. Khandom. 130. प्रचुरपचेलिमफलव्रीहि° Kull. zu M. 4,172. von den *Schwanzfedern* eines Pfaues Bhāg. P. 10,35,6. so v. a. *Quaste, Troddel* Hariv. 3753. 3970. *Blüthenbüschel* als Bez. der Abschnitte in Werken, welche im Titel लता, लतिका, मञ्जरी, पारिजात und dgl. enthalten, Verz. d. B. H. No. 542. 627. Verz. d. Oxf. H. 198,b, No. 468. 211,a, No. 498. 242,b, No. 599. 275,a, No. 651. fg. Wird in den Bomb. Ausgg. stets mit व geschrieben. — Vgl. कुसुमस्तवक.

स्तबकफल m. *eine best. Pflanze*, = तेजःफल Rāǵan. 11,216.

स्तबकित (von स्तबक) adj. gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. *mit Blü-*

thenbüscheln u. s. w. *versehen* Dhûrtas. 66,8. निमग्नकङ्कपत्राङ्कितैः क्रोडैः स्तबकितेव (अटवी) Kathâs. 42,5. अभिनवकुसुमस्तबकिततरु *mit frischen Blüthenbüscheln besetzt* Vikr. 119. नारीदृङ्गीरत्नस्तबकितो नरनाथमार्गः Râga-Tar. 5,480. स्फुरन्नानारत्नस्तबकिततनु Khandom. 104. Ueberall स्तवकित geschrieben.

स्तब्ध s. u. स्तभ्.

स्तब्धकर्ण m. *Steifohr*, N. pr. einer Gazelle Hariv. 1210. eines Löwen Hit. 60,6. fgg.

स्तब्धता (von स्तब्ध) f. 1) *Steifheit:* des Gliedes Karaka 7,2. — 2) *Aufgeblasenheit, ein anspruchvolles Wesen* (= औद्धत्य Nilak.) MBh. 5, 1536. Kâm. Nîtis. 13,62. अ° 4,39. — 1) 2) Spr. (II) 2166.

स्तब्धत्व (wie eben) n. = स्तम्भ Halâj. 5,48. 1) *Steifheit:* des Nabels Çârṅg. Saṁh. 3,4,24. — 2) *Aufgeblasenheit, ein anspruchvolles Wesen:* अ° Spr. (II) 3870. — 1) 2) Kathâs. 92,11.

स्तब्धपादता f. *Lähmung der Beine* Suçr. 1,348,15.

स्तब्धमेढ्र adj. *dessen Glied steif ist* Suçr. 1,118,17. davon nom. abstr. °ता f. 291,2. 366,6.

स्तब्धरोमन् m. *Schwein* (*steifhaarig, steifborstig*) AK. 2,5,2. H. 1288.

स्तब्धसक्थिता f. *Lähmung der Schenkel* Suçr. 1,348,18.

स्तब्धसंभार (!) m. *ein* Râkshasa H. ç. 37.

स्तब्धीकर् (स्तब्ध + 1. कर्) *steif machen:* पादान्स्तब्धीकृत्य Hit. 23,8.

स्तब्धीभाव (von स्तब्धीभू) m. *Unbeweglichkeit* Bâlab. 30. *Lähmung, Hemmung* Vedântas. (Allah.) No. 138.

स्तब्धीभू (स्तब्ध + 1. भू) *gelähmt —, gehemmt werden;* s. स्तब्धीभाव.

स्तभ्, स्तम्भ् (= स्कभ्), स्तँम्भते (प्रतिबन्धे) Dhâtup. 10,26. स्तभ्नाँति (रोधने, स्तम्भे) 31,7. स्तभानँ imper. स्तभ्नाँति P. 3,1,82. Vop. 16,1. तस्तँम्भ, तस्तँम्भत् R̥V. 1,121,3. तस्तम्भे, तस्तम्भिरे, तस्तभानँ; अस्तभत् und अस्तम्भीत् P. 3,1,58. Vop. 8,38. (उद्) अस्ताम्भीत्; स्तब्धाँ. 1) *feststellen, stützen* (namentlich den Himmel) R̥V. 1,67,5. 121,2. 3. 2, 12,2. अवंशसः 17,5. 8,42,1. 78,5. मह्ना दिवं न तस्तभुः Vâlakh. 7,2. R̥V. 10,89,4. 121,6. AV. 9,5,15. Çat. Br. 6,5,2,15. (द्याम्) अव्यथयन्ती स्तभीताम् TS. 4,4,2,3. आदित्यम् Pañkav. Br. 25,10,11 in Ind. St. 8, 42. — 2) *stützen* so v. a. *anstossen an, reichen bis* (acc.): सो ऽवर्धत दिवं स्तब्धा MBh. 5,278. अपश्याम दिवं स्तब्धा गच्छन्तं तं महाद्युतिम् 7,8882. दिवं स्तम्भन् (महाशैलाः) Hariv. 13433. स तु शब्दो दिवं स्तब्धा प्रतिशब्दमजीजनत् MBh. 3,12091. 14,1899. दिवं स्तब्धेव (so mit der ed. Bomb. zu lesen) निःस्वनः 7,1358. — 3) *anhalten, hemmen, festbannen* R̥V. 2,11,5. सिन्धुम् 3,53,9. Geschosse Hariv. 7501 (तस्तम्भे). Bhaṭṭ. 17,45. सामर्थ्यं चापि सो ऽस्तम्भीद्विक्रमं चास्य नास्तभन् 15,31. कृतेन येन मन्त्रज्ञो स्तम्भते वाञ्छिताधिकम् (वाञ्छिता° gedr.) Verz. d. Oxf. H. 99,b,37. — 4) med. *unbeweglich —, steif werden:* गात्रं तस्तम्भे Bhaṭṭ. 14,55. पृथिवी पर्वता मेघा मूर्तिमन्तश्च ये ऽपरे। सर्वं तद्वारुणं ज्ञेयमापस्तस्तम्भिरे यतः॥ *erstarren, zu einem festen Körper werden* MBh. 12, 6807. आपस्तस्तम्भिरे (so ed. Bomb.) चास्य समुद्रमभियास्यतः 1035 = 2244 = Hariv. 322 = VP. 1,13,49. — partic. 1) स्तभितँ ved. P. 7,2,34. *festgestellt, gestützt* R̥V. 10,121,5. AV. 13,1,7. — 2) स्तब्ध a) *anstossend an, reichend bis* (loc.): वृक्ष इव स्तब्धो दिवि Çvetâçv. Up. 3,9. शृङ्गं (पारियात्रस्य) दिवि स्तब्धम् R. 4,43,27. — b) *steif, starr, gelähmt, unbeweglich* Suçr. 1,115,3. लोचन 7.253,12. °हनु 254,10. योनि 2,397, 20. संधि 183,12. 149,14. शेफस् Karaka 7,1. अङ्ग Daçak. 73,5. °लोचन MBh. 3,2214. Bhâg. P. 10,36,3. °नयन MBh. 13,2309. °दृष्टि Pañkat. ed. orn. 57,21. स्तब्धाक्ष Hariv. 3716. °कर्णशिरोधर MBh. 7,731. °श्रोत्र Râga-Tar. 4,451. स्तब्धोर्ध्वकर्ण Bhâg. P. 7,8,21. °बाहु Kathâs. 20,96. Berg Pañkat. 190,17. स्तब्धा भयात् Bhaṭṭ. 15,32. R. ed. Bomb. 6,46, 4. Kathâs. 123,37. समुद्रः स्तब्धतोयः: *dessen Wasser zu einem festen Körper geworden ist* Hariv. 9757. स्तब्धोदः 9765. स्तब्धम् adv. *unbeweglich:* आस् Mr̥kkh. 34,2. अस्तब्ध *beweglich, rührig:* Vogel R. 3,79, 22. — c) *aufgeblasen, anspruchvoll* Khând. Up. 6,1,2. Bhag. 16,17. 18, 28. MBh. 13,5891 (धनैश्वर्याधिकाः: mit der ed. Bomb. zu lesen). Hariv. 5921. Spr. (II) 639. 790. fg. 5860, v. l. 7187. 7581. Varâh. Br̥h. 20,1. 21,10 (*saumselig* Comm.). यत्प्रणामति (loc.) स्तब्धासि Gît. 9,10. Mârk. P. 14,77. Bhâg. P. 3,32,39. 4,2,10 (= उचितक्रियाशून्य Comm.). 3,17. 14,4. 17,27. 29,49. 5,10,14. 6,17,14. 7,8,6. 8,20,15. 22,24. 11,5,6. °मति adj. 8,4,10. 22,11. — b) c) Spr. (II) 161. 1446.

— caus. 1) स्तभायँति a) *feststellen, stützen:* दिवो रजः R̥V. 1,62,5. 164,25. अवंशे 2,15,2. 10,3,2. — b) *anhalten, hemmen, festbannen:* पणिम् R̥V. 6,44,2. — 2) स्तम्भयति, अतस्तम्भत् P. 8,3,116, Schol. Vop. 18,1. partic. स्तम्भित. a) *befestigen:* स्तम्भितस्येव रुद्रेण त्रिपुरस्य विक्रायसि Hariv. 3938. *stützen, vor einem Fall bewahren, aufrichten, befestigen* (in übertr. Bed.): सीदन्तं सारथिं रणे MBh. 3,827. Bhâg. P. 9, 7,5. सेनाम् R. 5,1,14. आत्मनात्मानम् Bhâg. P. 6,1,62. अतिनिष्कम्पस्तम्भितान्तःकरणा Uttarar. 58,6 (76,1). — b) *steif —, unbeweglich machen, lähmen:* die Zunge Suçr. 1,155,8. 254,5. 305,20. दम्भस्तम्भितकंधर Kathâs. 24,110. स्तम्भिता देवताः सर्वाश्चित्रपुत्तलिका इव Pañkar. 1,12,12. *erstarren machen, in einen festen Körper verwandeln:* Wasser MBh. 1,207. 5,2395. 9,1621 (med.). Hariv. 9733. R. 5,94,8. 17 (med.). Megh. 61. Râga-Tar. 3,71. — c) *anhalten, hemmen, festbannen* (durch Zauber): तस्य प्रहरतो बाहुम् MBh. 3,10387. Bhâg. P. 9,3,25. स रथः स्तम्भितस्तस्थौ MBh. 7,3878. तदस्त्रमस्त्रेण रणे स्तम्भयामास तस्य 7267. (मणिः) शत्रोः स्तम्भयते शस्त्रमुत्तमम् Kathâs. 71,135. Bhaṭṭ. 15,87. ein Heer MBh. 8,2767. Uttarar. 109,14 (148,10). Mâlatîm. 140,4. Râga-Tar. 4,248. आपतन्तम् MBh. 13,7316. न चेलुः स्तम्भितोपमाः Hariv. 3913. 8076. 12266. 12555. fg. 13285. R. 1,75,17 (77,20 Gorr.). R. Gorr. 2, 59,10. Uttarar. 117,8 (159,3). Varâh. Br̥h. S. 12, Anf. 6. Kathâs. 44, 58. Pañkar. 1,14,6. Çatr. 14,248. अग्निम्, वायुम्, आदित्यम् u. s. w. Nr̥s. Tâp. Up. in Ind. St. 9,118. Verz. d. Oxf. H. 90,a,21. 24. 100,a,23. Pañkar. 1,12,13. प्रभावस्तम्भितच्छाय (वनस्पति) Ragh. 12,21. दिव्यक्रियाम् so v. a. *ein Gottesurtheil durch Zauber glücklich bestehen* Râga-Tar. 4,94. *hemmen* so v. a. *unterdrücken:* Thränen, das Weinen Ragh. 12,12. Çik. 81. das Lachen Kathâs. 15,52. अस्तम्भितत्व n. *das Nichtgehemmtsein, das Bestehen in ungehinderter Weise;* s. सर्वलोकभयास्तम्भितत्वविधंसनकर.

— अनु, partic. अनुष्टब्ध *aufgerichtet* in einer Etymologie Çâṅkh. Br. 24,4.

— अप s. अपस्तम्भ.

— अभि, अभिष्टभ्नोति, °ष्टभ्नाति, अभ्यष्टभ्नात्, अभितष्टम्भ Schol. zu P.

8,3,63. fg. 67. fg.

— अव (व), °ष्टभ्नोति, अवाष्टभ्नोत्, °तष्टम्भ P. 8,3,63. fg. 67. fg. 1) *stützen, aufrecht erhalten:* अवष्टभ्य Praçnop. 2,2. — 2) *sich stützen auf* P. 8,3,68. दण्डमवष्टभ्य Âçv. Çr. 3,1,20. Hariv. 8515. R. 3,34,33. 72,2. 4,18,24. 6,79,40. 7,16,13. 98,2. Bhâg. P. 4,12,20. absol. *sich stützend auf* so v. a. *mit Hilfe von:* प्रकृतिं स्वामवष्टभ्य (so zu lesen) विसृजामि पुनः पुनः Bhag. 9,8. R. 5,78,11. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9, 141. Bhâg. P. 2,5,5. so v. a. *wegen:* वृद्धां भार्यामवष्टभ्य त्वं मां न बहु मन्यसे R. 3,24,16. — 3) *versperren:* रथमार्गमवष्टभ्य R. 3,56,7. — 4) *ergreifen, packen,* insbes. *gefangen nehmen:* यं माता हस्तयोः पादयोः पिता। अवष्टभाति सुदृढम् Kathâs. 94,79. अवष्टब्धुम् 43,107. fg. अवष्टभ्य R. 5,25,52. Mahâvîraé. 74,5. Kathâs. 9,84. 10,169. 11,10. 18,246. 23, 7. 27,160. 51,104. 65,168 92,19. 112,163. 114,111. 124,234. 236. वष्टभ्य 18,30. 22,71. 72,403. 101,330. 124,164. pass. अवाष्टम्भि Râǵa-Tar. 6,250. — partic. अवष्टब्ध 1) *fest stehend* R. 3,74,24. — 2) *gestützt auf* (acc.) AK. 3,4,12,106. fg. H. an. 4,148. Med. dh. 40 (चावल° zu lesen): बाहुच्छायामवष्टब्धो यस्य लोकः R. 5,31,50. — 3) *ergriffen, gepackt, gefangen genommen* H. an. Med. Varâh. Bṛh. S. 9,15. तुरिका करेण Kathâs. 71,44. पाण्यवष्टब्धपार्श्व 82,40. eine Schlange 9,77. — 20,17. 123,265. — 4) *vor Jmd stehend* P. 8,3,68, Schol. AK. H. an. Med. R. 5,56,129. Bhaṭṭ. 9,72. *nahe bevorstehend* P. 5,2,13. सर्गे अवष्टब्धे Viṣṇu-P. bei Muir, ST. 1,28, N. 46 (*suspended* Muir). — 5) *steif, starr:* शीतेन P. 8,3,68, Schol. (wohl अवस्तब्ध zu lesen). Davon nom. abstr. °त्व n. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 282. — Vgl. अवष्टम्भ fg. — caus. aor. अवातस्तम्भत् P. 8,3,116, Schol.

— पर्यव *umzingeln:* पर्यवष्टभ्य निघ्नन्ति माम् Uttarar. 94,12 (122,18. = निकटीभूय सामर्थ्यमूरीकृत्य वा Glosse). पर्यवष्टभ्यतामेतत्कटालायतनम् Mâlatîm. 86,4. पर्यवष्टब्धाः स्मः 8.

— समव 1) *aufrichten* (in übertragener Bed.): तमहं समवष्टभ्य पुनरात्मानमाह्वये MBh. 5,7157. — 2) *sich stützen auf:* मुसलं समवष्टभ्य तस्थौ MBh. 16,100. त्वद्बलं समवष्टभ्य मया दग्धाः so v. a. *mit Hilfe von* R. 7,27,9.

— उद्, beim Zusammenstoss der Consonanten fallt das स der Wurzel ab nach VS. Prât. 4,95. AV. Prât. 2,18. P. 8,4,61. Vop. 3,170. gesprochen werden drei त VS. Prât. 6,29. *in der Höhe befestigen, aufrichten, aufstellen:* नाकम् RV. 7,99,2. द्याम् 6,47,5. 10,55,1. उत्ते स्तभ्नामि पृथिवीं त्वत्परि 18,13. VS. 5,27. 17,72. उदस्ताम्प्सीत् TBr. 3,7,10,1. Pańkav. Br. 8,8,13. partic. उत्तभित ved. P. 7,2,34. AV. Prât. 4,62. RV. 10,85,1. उत्तभितेन्द्रकेतु Bhâg. P. 10,54,56. उत्तभितकर्णपुट 21,13. उत्तब्ध Çat. Br. 14,4,1,25. उत्तब्धवान् st. des verbi finiti *machte hochmüthig:* भार्या मम Kathâs. 32,152. — caus. उत्तम्भयति *aufheben:* मूर्ध्नि चोत्तम्भितैर्घटैः (so die neuere Ausg.) Hariv. 3527. मूलम् Bhâg. P. 5,25,3. किंचिदुत्तम्भितसुन्दरभ्रूमण्डल 18,16. उत्तम्भितश्रुतिपुटी Pańkar. 3,5,20. *aufrichten* so v. a. *erregen, reizen:* मदमुत्तम्भयितुम् Kir. 2,48. रतिपतिम् Bhâg. P. 10,29,46. वायुम् 12,8,20. घटनोत्तम्भित *angeregt zu* (हृदय) Uttarar. 46,3 (60,3). *in die Höhe bringen* so v. a. *zu Ehren bringen:* उत्तम्भ्य (उत्तभ्य beide Ausgg.) भूपताम् Râǵa-Tar. 4,711. — Vgl. उत्तम्भ fgg.

— प्रत्युद् *stützen, spriessen* Ait. Br. 5,16. — Vgl. प्रत्युत्तब्धि fg.

— उप *aufrichten, unterstützen, obenhalten* TBr. 3,7,10,1. हविर्धानम् Çat. Br. 3,5,3,21. 14,1,1,7. उत्तम्भनेन Kâtj. Çr. 7,9,25. 8,4,9 (eig. 6). सत्त्वतमसी स्वयमक्रियतया स्वकार्यप्रवृत्तिं प्रत्यवसीदन्तौ (प्रति gehört zum vorhergehenden acc.) रजसोपस्तभ्येते (gedr. उपष्टभ्येते; man könnte auch उपस्तम्भ्येते caus. pass. lesen) Wilson, Sâṅkhjak. S. 55. — partic. उपस्तब्ध *gestützt, aufrecht erhalten:* आहारेण Karaka 4,6. — caus. 1) उप स्तभायति dass.: उपं स्तभायदुपमिन्न रोधः RV. 4,5,1. धूमम् *in die Höhe treiben gegen* 6,2. उप नमो नमसि स्तभायन् 21,5. — 2) उपस्तम्भयति *aufrichten, unterstützen;* s. u. simpl. — partic. उपस्तम्भित *steif, starr* (durch Kälte) Suçr. 1,20,13. *aufgetrieben:* अन्नोपस्तम्भिते कोष्ठे 2, 219,13. — Vgl. उपस्तम्भ fgg.

— समुप vgl. समुपस्तम्भ.

— नि, partic. निस्तब्ध P. 8,3,114. अ° *ungehemmt:* धनधानि Bhaṭṭ. 9,89.

— परा *zurückhalten* Çat. Br. 11,4,2,12.

— परि, °ष्टभ्नोति, °ष्टभ्नाति P. 8,3,67, Schol. — caus. aor. पर्यतस्तम्भत् 116, Schol.

— प्र, partic. प्रस्तब्ध *fest, steif, starr* Çat. Br. 14,9,2,9. Suçr. 2, 384,15 (प्रस्ताङ्ग v. l.). °गात्र 458,8. — Vgl. प्रस्तम्भ.

— प्रति *entgegenstemmen:* धनुः Pańkav. Br. 7,5,6. med. *sich entgegenstemmen:* प्रतितस्तम्भिरे (पतितं स्त° die neuere Ausg.) Hariv. 13251. — partic. प्रतिस्तब्ध P. 8,3,114. 1) *wogegen gestemmt wird* MBh. 5, 2700. — 2) *gehemmt:* अप्रतिस्तब्धविक्रान्त Bhaṭṭ. 9,89. — 3) *verstopft:* गल Suçr. 1,288,17 (v. l. für प्रदिग्ध). 2,376,11. — Vgl. प्रतिष्टम्भ.

— वि, °ष्टभ्नोति, व्यष्टभ्नोत्, वितष्टम्भ P. 8,3,63. fg. 67. Vop. 8,45. 16,1. 1) *feststellen:* ज्मो अन्तान् RV. 4,50,1. रजांसि 1,164,6. रोदसी 6,8, 3. 8,83,11. AV. 13,1,25. Kâth. 25,6. Pańkav. Br. 12,3,10. 10,7. *befestigen; kräftigen, aufrichten* in übertragener Bed.: विष्टभ्यात्मानमात्मना MBh. 5,7159. Bhâg. P. 1,13,34. चित्तम् 11,29,36. *feststellen* so v. a. *sicher stellen, über allen Zweifel erheben:* विष्टम्भित्वा (= निश्चित्य Nilak.) MBh. 12,5429. — 2) *steif machen:* गात्राणि R. 6,2,21 ऊरू Mârk. P. 39,29. *erstarren machen:* विष्टभ्यापः स्वमायया MBh. 9,1680. — 3) *anhalten, zum Stehen bringen:* विमानानि MBh. 3,2133. ब्रह्मास्त्रम् Bhaṭṭ. 17,19. *hemmen, unterdrücken:* धृतिम् Bhâg. P. 9,14,17. 3,15,15. — 4) *stemmen, andrücken:* मुखं विष्टभ्य चोरसा Jáǵń. 3,198. विष्टभ्य पादाववतिष्ठते श्रीः Spr. (II) 178. — 5) *sich stemmen —, sich lehnen an:* त्रिदण्डम् MBh. 13,4507. द्वारम् R. 7,23,1,13. Bhaṭṭ. 9,72. — 6) *steif machen* so v. a. *durch und durch erfüllen, hineinfahren in* (acc.): विष्टभ्य बाणैर्घोरगाधं वरुणालयम् R. 5,34,3. गुरुपत्न्याः कलेवरम् MBh. 13,2304. अपिबत्तेजसा वारि विष्टभ्य (अङ्गिराः) 7255. ज्वालाङ्गुलीभिर्भगवान्विष्टभ्य स हुताशनः। श्वेताभ्रमिव प्रासादं ज्वलन्नभ्यवहृत्वान् ॥ R. 5,52,15. विष्टभ्याहमिदं कृत्स्नमेकांशेन स्थितो जगत् Bhag. 10,42 (*stabilito hoc universo* Schl.). ततः शीलमलंकारो लोकान्विष्टभ्य तिष्ठति MBh. 5,3182. 1,3757. 6694. — 7) von Speisen *sich stopfen, im Magen liegen bleiben* (statt verdaut zu werden): यद्धपयुक्तं चिराद्विपच्यते विष्टभ्नाति वा Suçr. 1,171,4. 199,11. 2,178,19. — partic. 1) विष्टभित *festgestellt* AV. 10, 8,2. 11,2,23. — 2) विष्टब्ध a) dass. Çat. Br. 3,4,1,3. 7,3,3. *fest verbunden:* सप्ताङ्गस्येह राज्यस्य विष्टब्धस्य त्रिदण्डवत् M. 9,296.

daher त्रिविष्टब्ध n. so v. a. त्रिदण्ड MBh. 12, 553. 567. 11898. त्रिविष्टब्धक n. dass. Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 1, 48, a. 2, 314, a. 3, 79, a. — b) *steif, starr:* °चरण MBh. 7,731. °गात्र Hariv. 10475. त्रिष्टब्धात्त Suçr. 1, 254, 10. — c) *angehalten, zurückgehalten, gehemmt:* eine Person MBh. 13, 2312. Wagen R. 7, 16, 4. शीतवातविष्टब्धाग्नि Suçr. 1,20, 8. विगुणानिलविष्टब्धं निम्नरूपाम् 2,219, 16. — d) *gestemmt, gestützt:* तान्समालिङ्ग्य बाहुभ्यां विष्टब्धाः केचिदुत्थिताः R. 7, 28, 40. मध्यमाङ्गुल्याङ्गुष्ठविष्टब्धया Suçr. 1, 27, 6. — e) *vollgestopft* Pankav. Br. 12, 4, 20. — f) *stockend, im Magen unverdaut liegen geblieben* Suçr. 2, 518, 3. Çârñg. Saṁh. 1, 7, 6. विष्टब्धाजीर्ण n. *eine Art von Indigestion, Stockung, Verstopfung* Wise 328. — caus. 1) वि स्तभायति *feststellen* ṚV. 6, 17, 7. — 2) विष्टम्भयति, aor. व्यतस्तम्भत् P. 8, 3, 116. Vop. 8, 45. 18, 1. a) *anhalten, zum Stehen bringen, aufhalten, abhalten* MBh. 3,10314. 7,1867. 5906 (med.). 12,5828. 11059. 13, 7214 (med.). R. 7, 16, 3. Bhaṭṭ. 9, 89. आक्रो स्वित्प्रसवो ममापचारैर्विष्टम्भितो वीरुधाम् *gehemmt* Çâk. 106. — b) *durch und durch erfüllen:* (शरवर्षैः) विष्टम्भिता दिशः सर्वाः Hariv. 9710. — c) *durch Verstopfung bewirken:* विष्टम्भयन्तो ऽलसकं च्यावयन्तो विषूचिकाम् Verz. d. Oxf. H. 304, a, 22. — Vgl. विष्टब्धि fgg.

— अनुवि s. अनुविष्टम्भ.

— सम् 1) *befestigen* Kauç. 24. fgg. 76. in übertr. Bed. *kräftigen, aufrichten, ermuntern* MBh. 4, 2107. Kâm. Nîtis. 8, 45. भीतं बलम् Râga-Tar. 6, 245. संस्तभ्यात्मानमात्मना Bhag. 3, 43. MBh. 3, 12153 (संस्तब्धा Arg. 8, 23). R. 2, 22, 25. Bhâg. P. 4, 18, 1. MBh. 3, 17306. Kathâs. 38, 96. R. Gorr. 2, 11, 12. सिंहम् (so v. a. आत्मानम्) Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9, 144. मनः MBh. 8, 84. Bhâg. P. 4, 7, 12. धृत्या संस्तभ्य वाग्बलम् R. Gorr. 2, 66, 10. med. संस्तम्भस्व so v. a. वीळयस्व *sei fest* Nir. 9, 12. संस्तभ्य *sich fassend, — zusammennehmend* MBh. 9, 3245. 13, 34. R. 2, 14, 13. — 2) *fest machen* so v. a. *erstarren machen:* संस्तभ्यापः MBh. 1, 554. 9, 1717. — 3) *anhalten, hemmen, festbannen* Kathâs. 20, 173. Pankat. 190, 15. durch Zaubermittel Kathâs. 44, 59. 45, 70. 46, 200. 48, 128. *unterdrücken:* शोकं धैर्येण R. 2, 63, 47. कृच्छ्रेण शुचः (*Thränen*) Bhâg. P. 1, 15, 3. — partic. संस्तब्ध *starr, unbeweglich* Hariv. 4657. — — caus. 1) *kräftigen, stärken, ermuntern* MBh. 1, 6477 (संस्तम्भयित्वा). मनः 15, 998. संस्तम्भयात्मानमात्मना R. Gorr. 2, 53, 38. 81, 31. 6, 72, 26. Kâm. Nîtis. 13, 38. Bhâg. P. 12, 6, 19. संस्तम्भयत (संस्तभयत ed. Calc.) *fasset Muth* MBh. 7, 1961. — 2) *fest —, starr machen:* संस्तम्भ्याम्भः Râga-Tar. 1, 111. तस्य संस्तम्भिता ह्यापः समुद्रमभियास्यतः (so ed. Bomb.) MBh. 7, 2402. — 3) *anhalten, hemmen, festbannen:* संस्तम्भितभुज MBh. 7, 9578. संस्तम्भितो ऽभूद्य देवराजस्तेनेरितः स्थाणुरिवावतस्थे 1, 7291. 3, 10313. 6, 5549. 14, 268. Hariv. 2515. तस्य वाक्यम् 4449. *hemmen, unterdrücken:* शोकम् R. Gorr. 2, 114, 24. Kumâras. 3, 34. वृत्तिमिन्द्रियाणाम् 73. नयनजं वारि Spr. (II) 2488. प्रसवं वीरुधाम् Çâk. 106, v. l. — Vgl. संस्तम्भ fgg.

— अभिसम् *festmachen* Kauç. 53. *kräftigen, aufrichten:* मनसः कर्मचेष्टाभिरभिसंस्तभ्य वाग्बलम् R. 2, 64, 11.

— परिसम् *kräftigen, stärken, ermuntern:* परिसंस्तभ्य मानसम् Mârk. P. 23, 11.

— प्रतिसम् caus. dass.: प्रतिसंस्तम्भयात्मानं मा च शोके मनः कृथाः R. Gorr. 2, 19, 21.

स्तभ m. *Ziegenbock* H. 1275. Halâj. 2, 122. Çabdam. im ÇKDr. — Vgl. स्तुभ, तुभ.

स्तभूय्, partic. act. und med. *sich stemmend, — spreizend, nicht vom Platz gehend* ṚV. 3, 7, 4. अपः स्तभूयमान आशयत् 8, 6, 16. नि पस्त्यासु स्तभूयन्त्सीदत् 10, 46, 6.

स्तम्, स्तमति (अवैक्लव्ये, अवैकल्ये, वैक्लव्ये) Dhâtup. 19, 83. — Vgl. 1. सम्.

स्तम्बं (vgl. स्तबक, स्तिभि) Uṇâdis. 4, 96. m. Siddh. K. 250, a, 3. 1) *Busch, Büschel*, namentlich *Gras; Schopf* AK. 2, 4, 1, 9. 2, 9, 21. 3, 4, 19, 133. 22, 144. H. 1120. 1182. H. an. 2, 306. Med. b. 8. AV. 8, 6, 14. TBr. 3, 2, 2, 4. 3, 2, 4. Kâtj. Çr. 17, 4, 1. 22, 3, 4. Kauç. 29. 31. 86. °शाखा Maitrjup. 4, 3. स्तम्बस्तोयमिव ह्रदात् (ह्रते) Bhâg. P. 4, 22, 30. R. 5, 21, 17. दर्भ° TS. 5, 6, 4, 1. TBr. 2, 7, 12, 3. Ait. Br. 5, 23. Çat. Br. 7, 2, 2, 1. Âçv. Çr. 3, 14, 16. वीरण° MBh. 1, 1816. 1818. 1835. R. 2, 80, 8 (87, 10 Gorr.). इषीका° Hariv. 1350. मुस्ता° Ragh. 15, 19. वेणु° Bhâg. P. 11, 1, 4. आत्तफलप्रसूतिः स्तम्बेन नीवार इवावशिष्टः Ragh. 5, 15. काङ्क्षितफला स्तम्बशेषेव शालिभूः Râga-Tar. 4, 295. ब्रह्मादिस्तम्बपर्यन्तम् *Alles was zwischen* Brahman *und dem Grase liegt* MBh. 13, 1090. Sâṁkhjak. 54. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 156 (स्तम्भ fehlerhaft). Bhâg. P. 12, 6, 67. Sarvadarçanas. 60, 8. आब्रह्मस्तम्बपर्यन्तम् Pankar. 2, 1, 21. आब्रह्मतृणस्तम्बादीनाम् Bhâg. P. 5, 14, 29. Bildlich: कुल° MBh. 1, 1836. ब्रह्म° Mahâvîrak. 51, 4. 86, 21. — 2) *der Pfosten, an den ein Elephant gebunden wird*, H. an. — 3) *Berg* Çabdârthak. bei Wilson. — 4) N. pr. verschiedener Männer Hariv. 417. 9194. 14150. VP. 2te Aufl. 3, 4 (v. l. für स्तम्भ). Mârk. P. 67, 4. — n. nach Çabdârthak. bei Wilson *a post, a pillar in general; stupidity, insensibility;* vgl. स्तम्भ. fehlerhaft für स्तम्भ Çrut. 44. — Vgl. कुश° (auch Âçv. Gṛhj. 1, 22, 21. genauer Kuça-*Büschel*), राज°, वन°, शर°.

स्तम्बक m. = स्तम्ब 1): वीरण° MBh. 1, 1035. 1819.

स्तम्बकरि P. 3, 2, 24. m. *Reis* oder *Getraide* überh. (*Büschel bildend*) Vop. 26, 48. AK. 2, 9, 21. H. 1168. Halâj. 2, 424. Çabdar. im ÇKDr.

स्तम्बकरिता (von स्तम्बकरि) f. *das Bilden von Büscheln:* न शालेः स्तम्बकरिता वप्तुर्गुणमपेक्षते Spr. (II) 2300.

स्तम्बकितं adj. von स्तम्बक v. l. für स्तबकित gaṇa तारकादि zu P. 5, 2, 36.

स्तम्बघनं m. *ein Werkzeug zum Hauen des Grases* u. s. w. P. 3, 3, 83 (vgl. 6, 2, 144). AK. 3, 3, 35.

स्तम्बघात m. *das Hauen von Gras* u. s. w. P. 3, 3, 83, Schol.

स्तम्बघ्नं m. = स्तम्बघन P. 3, 3, 83 (vgl. 6, 2, 144). AK. 3, 3, 35.

स्तम्बजं adj. etwa *schopfig, buschig* AV. 8, 6, 5.

स्तम्बपुर f. N. pr. = तामलिप्त H. 979.

स्तम्बमित्र m. N. pr. eines Sohnes der Ǵaritâ MBh. 1, 8373. 8407. — Vgl. स्तम्भमित्र.

स्तम्बयजुस् n. eigentlich *Spruch über den Grasbusch* (beim *Wegschleudern* करण desselben), daher auch *der Büschel und die Handlung selbst* TBr. Comm. 2, 730, 20. TS. 1, 6, 9, 4. 2, 6, 4, 1. Çat. Br. 2, 6,

1,12. Kâtj. Çr. 2,6,14. स्फ्येन स्तम्बयजुर्हरति Kâth. 25,11. Lâtj. 4,11, 2. 5,1,1. 7,9.

स्तम्बवती (von स्तम्ब) f. N. pr. eines Frauenzimmers Hariv. 9195.

स्तम्बवन m. N. pr. eines Mannes Hariv. 9194.

स्तम्बशस् (von स्तम्ब) adv. *büschelweise:* स्तम्बशो वा ओषधयः । तासां जरत्कक्षे पशवो न रमन्ते TBr. 3,3,2,4.

स्तम्बहनन n. und °हननी f. = स्तम्बघन Sâras. zu AK. 3,3,35 nach ÇKDr.

स्तम्बि s. ब्रह्म°.

स्तम्बिन् (von स्तम्ब) adj. *buschig:* Kräuter AV. 8,7,4.

स्तम्बेरम P. 3,2,13. 6,3,14, Schol. m. *Elephant (an Grasbüscheln sich erfreuend)* AK. 2,8,2,3. H. 1217. Halâj. 2,59. Ragh. 5,72. Çiç. 5, 34. Daçak. 56,6. Prab. 2,7. Bhaṭṭ. 6,92.

स्तम्भ् s. स्तभ्.

स्तम्भ (von स्तम्भ्) m. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Pfosten, Pfeiler, Säule* AK. 3,4,12,53. 22,137. H. 1014. Med. bh. 10. Halâj. 2, 66. 5,48. Kâth. 30,9. 31,1. शाला° Kâtj. Çr. 7,1,36. 8,3,7. Pâr. Gṛhj. 3,4. 14. MBh. 1,1753. 2,433. 1982. 3,1779. 2193. 4,796. 13,2076. त्वय्येव जगतः स्तम्भे शाश्वती जगती स्थिता Hariv. 3771. शैल° 3953. काञ्चन° 6729. R. 3,61,7. 4,41,67. 5,10,9. 72,15. 6,15,25. स्तम्भो भूत्वा तिष्ठामि Mṛkkh. 50,12. 92,4. Ragh. 1,41. 16,17. Çiç. 5,48. बद्धः स्तम्भे Spr. (II) 5789. विना स्तम्भं यथा गेहम् 6141. Varâh. Bṛh. S. 46,74. 53, 27. fgg. (verschiedene Arten von *Säulen*). 76. 112. 97,6. Kathâs. 26, 44. 29,59. 34,145. 37,8. 45,136. Râga-Tar. 5,107. 6,96. Bhâg. P. 3,23, 13. 7,8,13. 15. 18. Pańkar. 1,7,56. Hit. 64,7. देवताप्रतिमा° Kâm. Nîtis. 17,51. कूर्म्य° Râga-Tar. 4,23. मेढी° Bhâg. P. 5,23,2. त्रैलोक्यनगरारम्भमूल° Z. d. d. m. G. 27,52. ध्वज° Ragh. 7,59. कीर्ति° *Ruhmessäule* 15,103. अनल° *Feuersäule* Liṅga-P. bei Muir, ST. 4,326,11. fg. भुज° *der Arm als Säule* Râga-Tar. 2,63. दोः° 3,98. Verz. d. Oxf. H. 181,*b*,6. *Baumstamm* Pańkat. 10,7. Hit. 49,11. शाल° MBh. 1,3066. 2,825. 5, 5856. कदली° Spr. (II) 4823. Megh. 94. Weber, Kṛshṇag. 270. Bhâg. P. 4,9,54. 21,3. रम्भा° Spr. (II) 6468, v. l. (vgl. Sâh. D. 155,12). Çrut. (Br.) 44 (wir trennen रम्भास्तम्भोरु कान्ते). Pańkar. 1,7,34. — 2) *Befestigung, Kräftigung, Unterstützung:* बीज° so v. a. *Samenvermehrung* Verz. d. Oxf. H. 319,*b*, No. 758. चित्तस्तम्भं कर् so v. a. *sich zusammennehmen* Spr. (II) 2047. — 3) *Erstarrung, Festwerdung:* स्तम्भं नीयते ऽम्भो मयाम्बुधेः Râga-Tar. 3,69. *Unbeweglichkeit* Kir. 12,29. *Erstarrung des Körpers* oder *der Glieder, Lähmung* (momentane vor Schreck u. s. w. oder anhaltende); = जडीभाव AK. 3,4,22,137. = जाड्य H. 305. = जडत्व Med. = स्तब्धत्व Halâj. 5,48. स्तम्भश्चेष्टाप्रतीघातो भयहर्षामयादिभिः Sâh. D. 167. 166. 171. 230. 237. Pratâpar. 48,*b*,6. 50, *b*,3. Suçr. 1,251,17. 2,37,15. 38,1. उपैति स्तम्भमधिकम् Mârk. P. 68, 29. स्तम्भमभ्येति गात्रम् Mâlatîm. 21,7. देह° 80,7. ऊरु° (s. auch bes.) Kâth. 36,8. MBh. 5,2757. 10,400. 12,10107. Hariv. 13502. ग्रीवा° Suçr. 2,253,1. — 4) *Hemmung; Bannung* (durch Zaubermittel): अनिल° Suçr. 2,140,16. संततेः Ragh. 1,74. बाष्प° Uttarar. 34,3 (45,5). शक्ति° Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 223. Verz. d. Oxf. H. 230,*a*,44. वह्नि°, जल° Pańkar. 2,3,78. सर्व° 97. मनः°, ह्रदः 4,57. 8,18 (wohl ह्रदां st. मृदां zu lesen). Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,35 (*Bannspruch*). 98,*a*,6. विवादसैन्य° 3. शस्त्र° 322,*b*,27. Verz. d. B. H. No. 905. — 5) *Vollstopfung, Anfüllung:* न शराः स्तम्भहेतवः *die Pfeile sind nicht dazu da um* (den Köcher) *vollzustopfen* R. 2,23,31 (20,36 Gorr.). स्तम्भः कस्यचित्काष्ठादेरधःपतनप्रतिषेधः Comm. in der ed. Bomb. — 6) *Aufgeblasenheit, anspruchvolles Wesen* (vgl. स्तब्ध) MBh. 12,5943. 8034. 13,1008. 4990 (zu lesen द्वेषः स्तम्भो ऽभि° mit der ed. Bomb.). 14,998. R. 5,85,9. Spr. (II) 1976. 5883. Kâm. Nîtis. 4,18. 29. 5,13. Bhâg. P. 7,4,32. 8,22, 26. fg. 9,6,47. 10,25,6. 27,13. 17. 11,25,3. — 7) N. pr. eines Mannes gaṇa कुञ्जादि zu P. 4,1,99. शौनकादि zu 3,106. eines Ṛshi VP. 260. ऊर्जस्वलः st. ऊर्जः स्तम्बः die gedr. Ausg., ऊर्जस्तम्म Bhâg. P., स्तम्ब eine von Hall erwähnte v. l. — 8) fehlerhaft für स्तम्ब in ब्रह्मादिस्तम्भपर्यन्तेषु Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 156. — Vgl. अग्नि°, अनन्त°, उरः°, ऊरु°, ऊर्ज°, कस्तम्भी, जय°, जल°, दिविष्टम्भ, द्वार°, धनुः°, निः°, निरङ्क°, नेत्र°, पाद°, बन्ध°, मणि°, मन्या°, रण°, वाक्°, शिला°, सु°, स्मर°, स्ताम्भायन, स्ताम्भिन्.

स्तम्भक (vom caus. von स्तम्भ्) 1) adj. *a) hemmend, bannend* R. 1,30, 9 (31,12 Gorr.). — *b) stopfend* Çârṅg. Saṁh. 1,4,17. — 2) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Kathâs. 24,7. — 3) f. ई N. pr. einer Gottheit Kâlakakra 3,132. 4,58. 79. 89. — Vgl. शालि° (wohl fehlerhaft für °स्तम्बक).

स्तम्भकर 1) adj. etwa *hemmend* in पुण्य°. — 2) m. *a fence, a railing, etc.* Wilson nach Çabdârthak.

स्तम्भकिन् m. *ein best. mit Leder bezogenes musikalisches Instrument* Wilson nach Çabdârthak.

स्तम्भता (von स्तम्भ) f. *Lähmung:* अङ्गे Sâh. D. 64,14. warum nicht स्तब्धता?

स्तम्भतीर्थ n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 126,*b*, No. 220. 345,*b*,40. 351,*a*, No. 829. 356,*b*,15. °नगर 393,*a*, No. 84. °बिन्दर 404,*b*, No. 38.

स्तम्भन (vom caus. von स्तम्भ्) 1) adj. *a) hemmend, zurückhaltend; stopfend:* चमू° MBh. 13,1186. वसूनाम् R. 7,23,4,43. अस्त्र R. Gorr. 1, 30,14. Suçr. 1,31,15. 85,10. 156,15. 246,16. — 2) m. Bez. eines der fünf Pfeile des Liebesgottes Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*b*,39. — 3) f. ई etwa *Hemmschuh* Hariv. 3536 nach der Lesart der neueren Ausg. — 4) n. *a) das Befestigen, Kräftigen:* स्वचित्त° Spr. (II) 3949. वीर्य° Pańkar. 1,11,30. बीज° Verz. d. Oxf. H. 319,*b*, No. 758. — *b) das Starrwerden* Suçr. 2,312,18. — *c) das Hemmen, Lähmen, Festbannen* (auch *ein dazu dienender Spruch*): शत्रूणाम् MBh. 15,227. Verz. d. Oxf. H. 90,*a*,19. 97,*b*,10. 26. 30. fg. 98,*a*,3 u. s. w. 100,*a*,40. Verz. d. B. H. No. 904. fgg. Suçr. 1,252,3. — *d) ein Mittel des Stopfens* Çârṅg. Saṁh. 1,4,12. जलं स्तम्भनानां श्रेष्ठम् Karaka 1,25. — Vgl. अग्नि°.

स्तम्भनीय 1) adj. *zu hemmen, zum Stehen zu bringen:* अस्तम्भनीयो युधि MBh. 5,670. — 2) etwa *Hemmschuh* Hariv. 3536.

स्तम्भमित्र m. N. pr. = स्तम्बमित्र Ind. St. 3,458.

स्तम्भितरम्भ n. Titel eines Troṭaka Sâh. D. 201,12.

स्तम्भिन् 1) adj. *a) hemmend, festbannend:* शत्रूणां स्तम्भिनीं वगुलामुखीम् (so lesen wir) Verz. d. Oxf. H. 99,*b*,30. — *b) aufgeblasen, an-*

spruchvoll MBh. 13,6505. 6699. — 2) f. °नी Bez. einer der fünf Dhâraṇâ (s. u. धारणा 3) *c*): *die hemmende, die der Erde* Verz. d. Oxf. H. 237,*a*,6.

स्तम्भीभू (स्तम्भ + 1. भू) *zum Pfosten werden* Spr. (II) 961.

1. स्तर्, स्तृणाति (आच्छादने) Dhâtup. 27,6. स्तृणुते; स्तृणाति Naigh. 2,19 (वधकर्मन्) und स्तृणोति Dhâtup. 31,14 (आच्छादने). स्तृणाति; स्तरति, स्तरते; तस्तार, तिस्तिरे, तस्त्रिरे, तिस्तिराणो RV. 1,108,4. अस्तर्, स्तर्, अस्तृषि Ait. Br. 3,15. अस्तरिष्ट und अस्तृत Vop. 12,2. 3. स्तृषीय; स्तरिषीष्ट und स्तृषीष्ट Vop. 12,2. 3. स्तरीतवे AV. 2,27,3. स्तर्तवे, स्तर्तवै (Ait. Br.); स्तीर्त्वा und स्तृत्वा, °स्तीर्य; अस्तारि; über den Bindevocal s. P. 7,2,38. fgg. der Anlaut geht nie in ष über Vop. 8,43. 1) *streuen, hinstreuen*, namentlich die Opferstreu (in dieser Bed. in der älteren Sprache स्तृणाति, स्तृणीते): तिस्तिरे बर्हिः RV. 3,41,2. स्तृणीत बर्हिरासदे 5,26,8. 7,43,2. 8,45,1. AV. 12,3,32. VS. 2,2. दर्भमुष्टिम् Gobh. 4,2,15. Çat. Br. 14,9,4,11. प्रस्तरम् Kâtj. Çr. 2,8,10. 7,7,12. विषः *ausstreuen* RV. 8,52,7. अस्तृणात् (oder आ°) R. Gorr. 2,120,15. *bestreuen, bedecken*: वेदिम् Kâtj. Çr. 2,7,22. यत्र वेदीं पुण्डरीकैः स्तृणोति MBh. 13,4896. उत्तमाङ्गैर्नृसिंहानां नृसिंहास्तस्तरुर्महीम् 8,443. शिरोभिर्मह्लीं तस्तार Ragh. 4,63. 7,55. Kathâs. 27,155. Râga-Tar. 1, 102. — 2) (स्तृणोति, स्तृणुते) *hinwerfen, niederwerfen* (einen Feind u. s. w.) RV. 1,129,4. मा नः स्तरभिमातये 8,3,2. पणिं गोषु स्तरामहे 64,7. वधैः AV. 10,5,42. 15. 2,27,3. प्रत्यगेनमभिचारः स्तृणुते TBr. 1,7,1,5. Çat. Br. 1,2,5,22. 2,2,2,14. Ait. Br. 2,1. 35. 3,15. fg. 4,1. 7, 28. 8,28. Kâtj. Çr. 22,11,36. तुस्तूर्षमाणो न हैनं स्तृणवीयाताम् Kaush. Up. 2,13. — partic. 1) स्तीर्ण *gestreut, hingestreut* RV. 2,3,4. AV. 12, 3,33 u. s. w. — बकुशः स्तीर्णो (व्रते) R. 1,21,5 fehlerhaft für बकुशस्तीर्णोः बकुशश्शीर्णो ed. Bomb. — 2) स्तृत *a*) *bestreut*: मुक्तावमणिस्तृता (वेदी) MBh. 7,2350. — *b*) *hingeworfen, niedergeworfen* Kâth. 28,8. — Vgl. अस्तृत (in Verbindung mit हिरण्य auch Kaush. Up. 2,11).

— caus. aor. अतस्तरत् P. 7,4,95. Vop. 18,2. *bestreuen, bedecken*: भूमिं सैन्यैर्हतैः Bhatt. 15,48.

— desid. तुस्तूर्षते *niederwerfen wollen* Çat. Br. 2,2,2,14. Pańkav. Br. 12,3,5. Kaush. Up. 2,13.

— अनु s. अनुस्तरण.

— अभि *überstreuen; überziehen, bedecken*: वेदिम् TBr. 3,7,5,13. वायुः सिराः Suçr. 1,347,17.

— अव *streuen, bestreuen; bedecken*: बर्हिः TS. 6,2,10,4. 11,3. VS. 5,25. Çat. Br. 3,5,4,20. द्विषच्छिरोभिः पृथिवीमवतस्तार MBh. 7,1568. शरासनज्यातलवारणध्वनिः — अवतस्तरे दिशः so v. a. *erfüllte* Kir. 14,29. partic. अवस्तीर्ण *bestreut, bedeckt*: दर्भावस्तीर्ण Kauç. 21. 86. वायुरन्नैरवस्तीर्णः Suçr. Utt. 50 (fehlt in der Ausg.). — Vgl. अवस्तरण, अवस्तार.

— समव dass.: शरैः पुरुषवरं समवास्तृणोत् MBh. 8,1214. partic. °स्तीर्ण *überzogen, bedeckt, erfüllt*: रजसा तमसा चैव °चेतसः 13,7560. °स्तृत dass.: अम्भसा 3,12543. पतत्रिभिस्तरितं भूमिश्च सर्वतः 6,2021.

— आ *hinstreuen, ausbreiten, auseinanderlegen*: कृष्णाजिनम् Çat. Br. 3,3,4,1. 5,2,1,24. वसनम् Lâtj. 2,6,4. बर्हिः Âçv. Gṛhj. 4,2,15. वशाचर्म Kâtj. Çr. 13,3,13. 15,5,1. दर्भान् Lâtj. 3,10,5. दर्भेषु कशिपु Kauç. 24. कुशान् Jâgń. 1,285. दर्भास्तरणाम् MBh. 3,15142. आस्तर R. 2,111, 13. आस्तरत् (oder अस्तरत्) 15. चर्म — आस्तरेत् Varâh. Bṛh. S. 48,43 (aus Garga). R. 4,7,13. 5,60,11. Bhâg. P. 3,22,31. 8,24,40. *bestreuen, bedecken*: आसन्दीं चर्मणा Kâtj. Çr. 14,5,18. R. Gorr. 2,11,4. लोमभिः Kauç. 60. 69. कुशैः MBh. 2,1155. R. 2,53,4. Varâh. Bṛh. S. 60,7. Bhâg. P. 4,29,49. — partic. 1) आस्तीर्ण *hingestreut, ausgebreitet* Kâtj. Çr. 16,3,5. अजिन Ragh. 4,65. 14,81. 10,8. शयन Kathâs. 18,115. 25,88. 51,186. Verz. d. Oxf. H. 46,*a*,40. *bestreut, bedeckt*: वसुधा शिरोभिः MBh. 4,1050. कथया R. 5,13,14. कुशास्तीर्ण 6,108,22. फलकास्तीर्ण Suçr. 1,341,18. Daçak. 59,14. अनास्तीर्णा खट्वा Pańkat. ed. orn. 50,4. —2) आस्तृत *hingestreut, ausgebreitet* VS. 13,16. *bestreut, bedeckt, belegt*: पर्यङ्के राङ्कवास्तृते R. Gorr. 2,13,6. नवपर्णतृणास्तृत 30,14. 7,37,11. Varâh. Bṛh. S. 24,7. मेघास्तृते व्योम्नि Mârk. P. 16,26. Bhâg. P. 4,10,19. 24,10. अनास्तृता शय्या VP. 3,11,108. *ausgebreitet* so v. a. *ausgedehnt, breit*: आस्तृतायाममार्ग Bhâg. P. 10,12,22. — Vgl. आस्तर fgg. und स्वास्तीर्ण. — caus. *ausbreiten*: स्वस्तरम् Gobh. 3,9,11. 4,2,17. *bestreuen*: विमितं दर्भैः Kauç. 83.

— उपा *ausbreiten*: चत्वार्येतानि चर्माणि तस्यां वेद्यामुपास्तरेत् Varâh. Bṛh. S. 48,45 (aus Garga).

— प्रा, partic. °स्तृत *bestreut, bedeckt* Bhâg. P. 8,10,38.

— प्रत्या s. प्रत्यास्तार.

— समा *bestreuen*: दर्भैः R. 1,73,22. ज्वलन्तमग्निं समास्तरन्नद्रीभिः so v. a. *überschütten* MBh. 1,1495.

— उप 1) *Jmd Etwas überdecken*: अश्वाय वासः RV. 1,162,16. Çat. Br. 13,2,8,1. Çâńkh. Çr. 16,12,19. — 2) *Etwas umlegen, bedecken, umkleiden mit* (instr.): क्रिमिर्न घर्मम् RV. 8,62,3. Feuer mit Gräsern TBr. 3,7,4,18. कुशैः Çâńkh. Çr. 17,6,5. यच्छ्रीरैरुपस्तीर्णा सभा MBh. 6,577. मनुष्या इन्वा उपस्तीर्णमिच्छन्ति *etwas gut Belegtes* oder *Bedecktes* TS. 1,6,1,3. अनुपस्तीर्णशायिन् *auf unbelegtem Boden, auf der blossen Erde* MBh. 12,6574. उपस्तीर्णा सभा *belegt* nämlich mit dem zum Würfelspiel erforderlichen Tuche oder dgl. 2,2033. — 3) *hinstreuen, hinlegen als Decke* u. s. w., *ausbreiten, unterbreiten* RV. 6,44,6 (उपस्तृणीषणि infin.). चर्म AV. 14,2,22. Çat. Br. 1,1,4,5. 5,2,1,21. कशिपु 13,4,3,1. दर्भाणां महदुपस्तीर्य *eine dichte Lage* Âçv. Gṛhj. 3,2,2. उपस्तिरे (dat. infin.) सूर्याय *im Sonnenschein auszubreiten* RV. 5,85,1. 2,31,5. 4,33, 1. 9,71,1. Technisch im Ritual *das Opferschmalz aufgiessen, so dass es einen Ueberzug bildet*: आज्यस्योपस्तृणाति Ait. Br. 2,14. आज्यभागानुपस्तृणान् TS. 2,6,3,1. TBr. 2,1,3,5. स्रुचि Gṛhjas. 2,10. Kauç. 4. 5. 61. Çat. Br. 2, 5,2,37. auch ohne Beisatz von आज्य 2,4,2,18. 4,5,2,8. उपस्तीर्णे पात्रे निधाय Kâtj. Çr. 2,8,14. Gobh. 1,8,3. ähnlich अपाम् 3,8,13. — Vgl. उपस्तरण, उपस्तिर् (vgl. oben die Berichtigungen).

— नि *niederwerfen*: न्यर्बुदमस्तः RV. 2,11,20. — Vgl. अनिष्टृत (auch RV. 8,33,9, wo Padap. nach Müller und Aufrecht अनिऽ, nach mehreren von uns verglichenen Hdschrr. अनिःऽ hat. अनिःऽस्तृतः Padap. zu AV. 7,82,3; vgl. AV. Prât. 2,86. — TS. 4,1,2,2).

— निस् *abbröckeln*: व्याहृतयो वेदेभ्यो निःस्तृताः पुरा Gṛhjas. 2,17.

— परि, °स्तरितवै P. 6,2,51, Schol. *rings bestreuen, umlegen*: das Feuer mit Gras Çat. Br. 1,1,1,22. 7,2,28. 2,6,1,15. Bṛh. Âr. Up. 6,3,1. Kaush. Up. 2,3. Kâtj. Çr. 2,3,6. 4,1,4. 21,4,26. MBh. 1,6975. Bhâg. P.

8,18,19. वेदिम् AV. 7,99,1 (AV. Prât. 2,205). Gobh. 1,7,9. Kauç. 2. 22. 25. जगत्परिस्तमांसि परिस्तरिरे bedecken Çiç. 9,18. LA. (III) 92, 15 (zugleich *ausbreiten*). *herumlegen, ausbreiten:* बर्हिः Âçv. Grhj. 2, 5,2. Kauç. 53. 116. मृगस्य त्वचम् R. 3,49,9. कम्बलान्परिस्तरन्: Bhatt. 14,11. — partic. °स्तीर्ण *rings bestreut, umlegt:* कुश° (Feuer) R. 4, 25,28. अस्थिकेश° MBh. 11,431. °स्तृत dass. Jâǵn. 1,227. Bhâg. P. 5, 16,28. — Vgl. परिस्तर u. s. w.

— प्र *hinstreuen, ausbreiten:* ein Fell Çat. Br. 12,5,2,7. Kauç. 1. 87. पद्मम् Hariv. 9988. गिरः प्रतस्तार *ausschütten* so v. a. *sprechen* Naish. 12,87. प्रस्तृणातीरोधधीः *sich auseinanderlegend, — ausbreitend* AV. 8,7,4. — partic. प्रस्तीर्ण *hingestreut, ausgebreitet* Çat. Br. 1,5,2,12. जिह्वाग्र *flach* AV. Prât. 1,24. — Vgl. प्रस्तर u. s. w.

— अनुप्र *hinstreuen:* फलीकरणान् Kauç. 48.

— अभिप्र *ausstreuen* Çat. Br. 3,9,2,13. 15. 24.

— उपप्र med. *sich hinstrecken auf:* इयं मह्यां प्र स्तृणीते मनीषोप ब्र्हिरच्छ् RV. 6,67,2.

— वि *ausstreuen, ausbreiten:* बर्हिः RV. 3, 4, 5. 7,17,1. विस्तृत्य पक्षौ *die Flügel ausbreitend* R. 5,3,60. *verbreiten:* विस्तृणीहि यशो भुवि Bhâg. P. 3,24,15. विस्तीर्यते यशो लोके M. 7,33. Pańkat. 71,19. *sich weitläufig auslassen über* (acc.): विस्तीर्यैतन्महज्ज्ञानमृषिः संक्षिप्य चाब्रवीत् MBh. 1,51. बुद्धिं विस्तीर्य Z. d. d. m. G. 6,94. तस्यानुचरितमुत्तरस्माद्विस्तरिष्यते (pass.) Bhâg. P. 5,24,27. कथं सदस्यैर्वचनं विस्तरेयुः so v. a. *Worte wechseln, sich unterreden mit* MBh. 3,16042. — partic. 1) विस्तीर्ण *a) bestreut:* कुशैः R. 2,100,18. Çâk. 83, v. l. *besetzt mit* Kathâs. 72,37. — *b) ausgebreitet, entfaltet:* जाल Hit. 9,14. ein Heer Kathâs. 46,45. fg. परितश्छायाः Çâk. 75, v. l. — *c) breit, umfangreich* H. 1430. Halâj. 4,14. Kauç. 90. MBh. 3,1819. 1826. 2511. 5,7136. Hariv. 2902. 10612. R. 1,1,70. 5,7. 45,7 (सु°). 2,75,15. R. Gorr. 2, 125,15. 3,38,18. 4,2,15. 5,13,14. 6,92,62. Suçr. 1,126,10. 2,358,14. Varâh. Brh. S. 49,2. 4. 53,65. 56,12. fgg. 58,4. fgg. 67,7. 68,21. 85. Kathâs. 12,15. 43,221. Râǵa-Tar. 4,163. 594. Mârk. P. 54,15. Bhâg. P. 3,19,15. 4,24,20. Pańkat. 51,20. 245,25. Hit. 79,13 (सु°). सदस् so v. a. *zahlreich* MBh. 1,9. चमू, बल R. 2,113,20. 3,42,19. विद्युत्: 5,86, 4. गुणाः 84,4. श्री *ein grosses Vermögen* Kathâs. 54,210. ऐश्वर्यं सुविस्तीर्णं *weit ausgebreitet* Spr. (II) 1489. कुल R. Gorr. 2,23,7. यशस् MBh. 1,3542. व्यवसाय Spr. (II) 6240. °विषयत्व Çańk. zu Brh. Âr. Up. S. 284. प्रासादाभोगविस्तीर्णः स्तुतिशब्दः *weithin erschallend* R. 2,65,3. कथा *ausführlich* MBh. 12,12711. दूर्घविस्तीर्णया वाचा R. 4,63,7. 11. ग्रन्थाः Râǵa-Tar. 1,11. Sarvadarçanas. 56,10. सुविस्तीर्णम् *recht ausführlich* Verz. d. Oxf. H. 25,*b*,19. — 2) विस्तृत *a) überzogen, bedeckt mit:* वृत्तःशाद्वल° Râǵa-Tar. 6,120. *versehen mit* Bhâg. P. 4,29,74. — *b) ausgebreitet, ausgestreckt* AK. 3,2,35. पाणी विस्तृताङ्गुली 2,6,2,35. सेनायाः विस्तृतायाः समन्ततः R. Gorr. 2,91,2. चकार रूपं प्लवनाय विस्तृतम् 5,2,46. आकाशमिव विस्तृतम् Bhâg. P. 4,24,60. ततो बालेन तेनास्यं सहसा विस्तृतं (विवृतं ed. Bomb.) कृतम् *weit geöffnet* MBh. 3, 12905. Dhûrtas. 67,9. प्राग्ज्ञातविस्तृतनिज्ञाधमकर्मवृत्ति so v. a. *entfaltet* Spr. (II) 1241. सर्गमविस्तृतम् Bhâg. P. 3,12,49. — *c) breit, umfangreich:* द्वियोजनायता वापी विस्तृता चापि योजनम् MBh. 3,12762. त्रिंशद्योजनविस्तृता पुरी R. 3,53,38. Suçr. 1,125,15. Varâh. Brh. S. 58,5. 73,3. Mârk. P. 54,16. Bhâg. P. 3,11,39. 8,2,2. Nalod. 3,14. नाद *weithin schallend* Hariv. 14375. विस्तृतम् *ausführlich* Çatr. 1,288. Bhâg. P. 10, 1,12. — Vgl. विष्टर, विष्टार, विष्टिर्, विस्तर, विस्तार, विस्तृत, बहुविस्तीर्ण. — caus. विस्तारयति *ausbreiten:* बलम् M. 7,188. संहतान्योधयेदल्पान्कामं विस्तारयेद्बहून् 191 = MBh. 6,698 (fehlerhaft विस्तरयेत् ed. Calc.). बडिशम् Spr. (II) 6237. (रेणुः) विस्तारितः कुञ्जरकर्णतालैः Ragh. 7,36. चितानलम् Kathâs. 18,147. Pańkat. 171,3. वंशं तीयाम् Hariv. 4376. *verbreiten:* वेदम् MBh. 12,12355. परगुणान् Spr. (II) 4552. यशः Mârk. P. 21,92. *entfalten:* लक्ष्मीम् Spr. (II) 1162. *sich ausführlich auslassen über* (acc.) Kull. zu M. 10,31. वद् विस्तार्य *ausführlich* Verz. d. Oxf. H. 26,*b*,14.

— अतिवि, partic. °स्तीर्ण *überaus umfangreich, — intensiv:* शोभा, कान्ति Sâh. D. 52,8. 10.

— अनुवि, partic. °स्तृत *breit, umfangreich:* दृशनत्वानु° (शरीर) R. 6,92,62.

— प्रवि s. प्रविस्तर fg.

— सम् 1) (*nebeneinander*) *hinstreuen, ausbreiten:* कृष्णाजिनं च पुष्करपर्णं च TS. 5,1,4,3. Çat. Br. 1,9,2,24. कुशान् 14,1,3,1. अजिनानि MBh. 1,7163. तृणानि R. Gorr. 2,85,26. *bestreuen, bedecken:* नवैस्तृणैरगारम् Kaush. Up. 2,15. Suçr. 1,6,15. रत्नैः सभाम् MBh. 2,1774. तेषां शरीरैः संतस्तार भूमिम् 7,1560. शय्यां दर्भैः 2776. मानवैः संस्तरन्महीम् 3395. — 2) *ausbreiten* so v. a. *einebnen:* आयतनम् Kauç. 16. आदेवनम् 41. — partic. 1) संस्तीर्ण *hingestreut* Kauç. 2. Çâk. 83. *bestreut, bedeckt, belegt:* पुष्पितैः किंशुकैः पर्वतः MBh. 6,4600. तेन भाण्डेन राजनिवेशनम् R. 2,78,18. दिव्यास्तरण° MBh. 3,1819. अजिनोत्तर° R. 2,88,4 (96,5 Gorr.). — 2) संस्तृत *bestreut:* पुष्पसंस्तर° MBh. 1,2863. तृण° R. Gorr. 2,96,2. — Vgl. संस्तर fg., संस्तार, संस्तिर्.

— अभिसम्, partic. अभिसंस्तीर्ण *bestreut, bedeckt mit* (instr.) MBh. 12,7613.

— परिसम् *an verschiedenen Orten anlegen* (Feuer): अधीत्य वेदान्परिसंस्तीर्य चाग्नीनिष्ट्वा यज्ञैः पालयित्वा प्रजाश्च MBh. 5,1558.

2. स्तर् (= 1. स्तर्) 1) *Stern* (*ausgestreut* am Himmel), im Veda nur im instr. pl. erhalten Naigh. 3,29. Nir. 3,20. RV. 1,68,5. 166,11. 2,2,5. द्यावो न स्तृभिश्चितयन्त खादिनः 34,2. 4,7,3. स्तृभिरन्या पिपिशे सूरो अन्या 6,49,3. 12. स्तृणाम् (soll nom. pl. sein!) Weber, Gjot. 52. स्तृणाम् 89. 93 (v. l. स्त्रीणाम्). im comp. स्त्रि (wohl स्तृ zu lesen) ebend. und 110. Vgl. 2. तर्. — 2) *Blässe* (am Rind) RV. 1,87,1; vgl. 1. उस्र.

3. स्तर्, स्तृणोति (प्रीतिपालनयोः, प्राणने) Dhâtup. 27,13, v. l. für स्पर्.

स्तर (von 1. स्तर्) s. स्वस्तर.

स्तरण (wie eben) n. *das Ausbreiten, Hinstreuen:* वेद° Âçv. Çr. 3,6, 23 (vgl. 1,11,9). der Opferstreu Kâtj. Çr. 1,7,10. 2,6,38. 5,6,14. वेदेः 8,6,29. Kauç. 137. *das Bekleiden der Wand* (nach Comm.) Âçv. Çr. 2,3,3.

स्तरिमन् (wie eben) Uṅâdis. 4,147. m. *Lager, Bett* Uǵǵval.

स्तरी Uṅâdis. 3,158. f. (nom. स्तरीस्) 1) *die Unfruchtbare, Nichtträchtige*, namentlich *Kuh, Stärke:* स्तर्यं गाम् RV. 1,116,22. 117,20. 7,23,4. 68,8. स्तरीर्न्न् वृद्धवंति सूतं उ त्वत् 101,3. स्तरीर्यत्सूतं 10,31, 10. Vâlakh. 3,7. RV. 1,122,2. न स्तरीं रात्रिं वसति *keine unfrucht-*

bare Nacht bringt er zu TS. 1,5,8,4 (Wortspiel zu Vâlakh. 3,7). सहस्रस्तरी *tausend St. habend* ṚV. 10,69,7. वाचं स्तरीकरोति Kâṭh. 13, 6. — 2) *Rauch* Trik. 1,1,61. H. 1104.

स्तरीमन् (von 1. स्तर् *ausstreuen*), loc. °मणि als infin.: बर्हिषः स्तरीमणि ṚV. 10,35,9. स्तरीमन् m. = स्तरिमन् Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,147. — Vgl. सुष्टरीमन्.

स्तर्द्, स्तृणत्ति (गतौ) Dhâtup. 17,9. — Vgl. तर्द्.

स्तर्य (von 1. स्तर्) adj. P. 3,1,123. *niederzustrecken* Çat. Br. 2,2,2,10. अ° ebend.

स्तर्ह्, स्तृंहति (हिंसार्थ) Dhâtup. 28,58. *zermalmen:* स्तृहती गां नाचक्षीत *wenn eine Kuh Etwas zertritt, soll er sie nicht verrathen,* Âpast. 1,31,9. — Vgl. तर्ह्.

स्तव (von 1. स्तु) m. Schol. zu P. 3,3,27. 57. gaṇa उञ्छादि zu P. 6,1,160 (oxyt.). *Lob, Verherrlichung, Loblied* AK. 1,1,5,12. Trik. 1,1, 117. H. 269. Halâj. 1,145. ṚV. 9,55,2. Hariv. 4937. रुद्रस्य 10691. 10697. आर्ष R. 6,102,34. बलं स्तवः स्तावकानाम् Spr. (II) 4391. परगुणस्य 7332 (Conj.). चक्रुः स्तवम् Mârk. P. 18,24. किमाश्रयो मे स्तव एष योज्यताम् Bhâg. P. 4,15,22. 7,1,22. (भारतम्) तुष्टुवुः स्तवैः R. 2,81,1. वेदोक्तैः स्वकृतैश्चैव स्तवैः Hariv. 7417. MBh. 3,13498. Mârk. P. 84,29. Weber, Râmat. Up. 363. Bhâg. P. 12,13,1. Wilson, Sel. Works 1,176. देवता° MBh. 13,7662. R. 5,10,14. Bhâg. P. 4,7,11. 16 in der Unterschr. Verz. d. Oxf. H. 85,a,41. पर° R. 2,26,25 (28 Gorr.). आत्म° 3, 35,22. स्वगुणा° Z. d. d. m. G. 27,22. मिथ्या° Râǵa-Tar. 3,153. neutr.: स्तवमिदम् (wohl nur fehlerhaft für इमम्) Hariv. 10260. 10280. — Vgl. ब्रह्मतर्क°, संकेत°, सरस्वती°.

1. स्तवक (wie eben) m. = स्तुति Viçva im ÇKDr.

2. स्तवक und स्तवकित schlechte Schreibart für स्तबक, स्तबकित.

स्तवकर्णिन् (?) m. ein anderer N. des Bhavatrâta Burnouf, Intr. 238. soll *qui a des pendants d'oreilles de laque* (!) bedeuten.

स्तवथ (von 1. स्तु) m. *Lob* ṚV. 7,1,8.

स्तवदण्डक Titel eines Werkes Târan. 177. श्रीवत्साङ्क° desgl. ebend.

स्तवन (von 1. स्तु) n. *das Loben, Lob, Verherrlichung* Lâṭj. 10,9,3. Bhâg. P. 1,16,17. Pañkar. 1,1,19. 11,20.14,90. Verz. d. Oxf. H. 89,b, 4. Verz. d. B. H. No. 421. pl. *Lobgesänge* Brahmavaiv. P. 2,83. Bhâg. P. 8,21,7. — Vgl. चम्पक°.

स्तवनीय (wie eben) adj. *zu loben, lobenswerth* Vop. 26,25.

स्तवमाला f. Titel eines Werkes Verz. d. Tüb. H. 20. Wilson, Sel. Works 1,168.

स्तवरक m. *a fence, a railing, etc.* Wilson nach Çabdârthak. ohne Zweifel fehlerhaft für स्तम्भकर्.

स्तवराज m. *ein Fürst unter den Loblieden, Hauptloblied* Weber, Râmat. Up. 363. Verz. d. Oxf. H. 5,a, No. 35. 22,b,16. 36,a, No. 78. गणेश° ebend. — Vgl. भीष्म°.

स्तवान् (überall स्तावान् zu sprechen) fassen wir als nom. sg. zu स्तवस् (= तवस् von स्तु = तु; vgl. स्वतवान् zu स्वतवस्, स्ववान् zu सुअवस्). *gewaltig,* Bez. Indra's: मुक्षमुषसः सूर्येणा स्तवान् ṚV. 2,20,5. आ देवो रिणाञ्चत्याय स्तवान् 19,5. न नमते शर्धते स्तवान् 6,24,8.

स्तवामृतलहरी f. Titel eines Werkes Wilson, Sel. Works 1,168.

स्तवावलि (स्तव + आ°) f. desgl. Verz. d. Oxf. H. 212,a,1. °ली im Index. — Vgl. बकु°.

स्तवेय्य m. = इन्द्र Uṇâdik. im ÇKDr. — Vgl. स्तुवेय्य.

स्तव्य (von 1. स्तु) adj. *zu loben, zu verherrlichen, des Lobes* u. s. w. *werth* MBh. 13,7022. Hariv. 7417. 9416. 10239. Mârk. P. 97,24. 104, 37. Verz. d. Oxf. H. 142,a, No. 290. अ° MBh. 2,1543.

स्ता, स्तायति (वेष्टने) Dhâtup. 22,25, v. l. partic. स्तायत् *verstohlen* AV. 4,16,1. 7,108,1. — Vgl. स्ताय स्तेन, स्तेय.

स्तामन् m. nach dem Zusammenhange etwa *Weg:* मा मे सख्युः स्तामानमपि ष्ठात AV. 5,13,5.

स्तामु adj. = स्तोतर् Naigh. 3,16. वृष स्तोमो अचिक्रदद्वृषा त उत स्तामुर्मघवन्नक्रपिष्ट ṚV. 7,20,9. wohl *brüllend, donnernd* (स्ता = स्तन्).

स्ताम्भायन m. patron. von स्तम्भ gaṇa नडादि zu P. 4,1,99.

स्ताम्भिन् m. pl. *die Schüler des* Stambha gaṇa शौनकादि zu P. 4,3,106.

स्तायु (von स्ता) m. = तायु *Dieb* VS. 16,21.

स्ताव 1) adj. (von 3. स्तु) in घृतस्ताव (so die Hdschrr.) *von Schmalz triefend* AV. 12,2,17. — 2) m. = स्तव *Lob, Verherrlichung* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12, Çl. 47. — 3) f. स्तावा (von 1. स्तु nach Mahîdh.) N. einer angeblichen Apsaras VS. 18,42 (zwischen ऊर्ज् und इष्टि). — Vgl. विष्टाव.

स्तावक (von 1. स्तु) adj. *lobend, verherrlichend:* सूक्त Sâj. in der Einl. zu ṚV. 1,105. m. *Lobredner, Lobsänger:* बलं स्तवः स्तावकानाम् Spr. (II) 4391. Bhâg. P. 4,15,21. 24. Sarvadarçanas. 64,3. °त्व n. nom. abstr. zum adj. Kull. zu M. 2,6.

स्ताव्य (wie eben) ved. adj. *zu loben* P. 3,1,123.

स्ति m. pl. *Abhängige, Gesinde, Clientel* und dgl.: उप नो वाजान्मिमीह्युप स्तीन् ṚV. 7,19,11. उत त्रायस्व गृणत उत स्तीन् 10,184,4. Vgl. çti im Zend.

स्तिघ्, स्तिघ्नुते (आस्कन्दने) Dhâtup. 27,18.

स्तिप्, स्तेपते (क्षरणार्थ) Dhâtup. 10,3. — Vgl. स्तेप्.

स्तिपा adj. *die Hörigen* u. s. w. *schützend* Naigh. 4,3. Nir. 6,17. स्तिपा तनूपा त्रीरितृणाम् ṚV. 7,66,3. स नः स्तिपा उत भवा तनूपाः 10,69,4.

स्तिभि Uṇâdis. 4,121. m. 1) *Rispe, Büschel* (vgl. स्तबक, स्तम्ब): न्यग्रोध° Kâtj. Çr. 10,9,30. — 2) *Meer:* Uǵǵval.; vgl. H. ç. 166.

स्तिभिनी f. = स्तिभि 1): न्यग्रोध° Citat beim Schol. zu Kâtj. Çr. 10, 9,30. स्तिभिन्यो ऽङ्कुराः फलानि च ebend.

स्तिम्, स्तिम्यति (आर्द्रीभावे) Dhâtup. 26,17. zu belegen nur partic. स्तिमित. 1) *schwerfällig, träge; unthätig, still, unbeweglich* Trik. 3,3, 190. H. an. 3,312. Med. t. 170. Karaka 3,8. स्तिमितं स्तब्धमुदरमाध्मातम् 4,8. गुद 8,12. हृदयं मन्यते स्त्यानमुदरं स्तिमितं गुरु 8,13. Suçr. 1,151,8. कोष्ठ 173,6.284,19. आनद्धः स्तिमितैर्दोषैः 2,407,10. वेग Utt. 39 (fehlt in der Ausg.). °प्रवाहा सरित् Ragh. 13,48. °जव 79. रथेनानुद्धातस्तिमितगतिना Çâk. 192. संचार Spr. (II) 7188. शब्दरहितं स्तिमितं च यातम् Varâh. Bṛh. S. 68,115. स्तिमिता दृष्टरोमाणा आसन्सर्वे सभासदः MBh. 5,3448. 7,487. 13,7692. Hariv. 2912. 5005 (निःशब्द° an beiden Stellen). R. Gorr. 2,59,9. Ragh. 2,22. Kumâras. 7,87. Kathâs. 19, 112. Augen Megh. 37. 60. 96. Ragh. 1,73. 3,17. 11,45. Kumâras. 3,47.

7,22. Kir. 6,47. Khandom. 158. आस्य Kathâs. 46,76. Wasser, Meer MBh. 16,141. Hariv. 5006 (निःशब्द°). Ragh. 12,36. Mâlatîm. 50,13. Kathâs. 52,330. 101,186 (निःशब्द°). Bhâg. P. 10,35,7. 11,8,5. आकाश MBh. 12,6812. वायु Comm. zu Gaim. 1,14. किरण Verz. d. Oxf. H. 108, b,1. Lampen Ragh. 16,4. 19,42. Râga-Tar. 2,44. वलय Spr. (II) 6044. Nacht MBh. 3,2537 (निःशब्द°). Hariv. 4130. 15230 (°मूका an beiden Stellen). हृदय Mâlatîm. 12,2. मनस् Kumâras. 2,59. Sâh. D. 83,5. Bhâg. P. 11,26,23. स्तिमितैकदृशेन्द्रिय 10,13,56. अन्तरात्मन् Verz. d. B. H. 194(36). समाधि Kir. 10,62. स्तिमितम् adv.: स्तिमितं गन्तुमारेभे तदा गोदावरी नदी R. 3,52,12 (46,8 ed. Bomb.). स्तिमितस्थित Kathâs. 112, 67. Mâlatîm. 16,5. Râga-Tar. 5,481. n. *Stille, Unbeweglichkeit:* सागर° MBh. 5,5704. स्तिमितत्व n. dass. Mâlatîm. 47,2. — 2) *nass* AK. 3,2, 55. Trik. H. 1492. H. an. Med. स्तिमितवस्त्रमिवाङ्गलग्नम् Kaurap. 21. — Vgl. तिम्, स्तिया, स्तीम, स्त्या.

स्तिमितय् (von स्तिमित), °यति *unbeweglich machen:* कुरङ्गीवाङ्गानि Kâvjapr. 144,10.

स्तिया (von स्त्या) f. *träges —, stehendes Wasser* Naigh. 4,3. Nir. 6, 17. वृषा सिन्धूनां वृषभः स्तियानाम् Ṛv. 6,44,21. 7,5,2.

स्तीम्, स्तीम्यति = स्तिम् Dhâtup. 26,17.

स्तीमँ (von स्त्या) adj. (f. आ) *träge, schleichend:* अप्सु स्तीमासु वृद्धासु AV. 11,8,34. — Vgl. विष्टीमिन्, welches vielleicht *sich verdichtend* heisst.

स्तीर्ण 1) adj. s. u. 1. स्तर्. — 2) m. N. pr. einer Gruppe von Kobolden im Gefolge Çiva's Revâmâh. 29 in Journ. of the Am. Or. S. 6,523.

स्तीर्णबर्हिस् adj. *derjenige dessen Opferstreu gebreitet ist* Ṛv. 5,37, 2. Opfer 10,21,1. VS. 15,49.

स्तीर्वि Uṇâdis. 4,54. m. = अध्वर्यु Uggval. ausserdem = नभस्, रुधिर, तृणजाति, पयस् und शत्रु Uṇâdivr. im Saṅkshiptas. nach ÇKDr.

1. स्तु, स्तौति Naigh. 3,14. Dhâtup. 24,34. Formen aus der älteren Sprache; act.: स्तुमसि, स्तुत, स्तुवन्, स्तुवन्तु, स्तुयुम् Lâṭj. 1,11,27. स्तोत 2. pl. Ṛv. 8,1,1. स्तवा 1. sg. 2,11,6. स्तवाम, स्तवथ, स्तवत्, स्तोत् 7,42,6. स्तोषत्, स्तोषम् 1,187,1. स्तोषाम, स्तोषाणि 10,88,3. अतुष्टवम् 3,53,12. तुष्टवत् 8,8,16. तुष्टाव, तुष्टुवुस्, तुष्टुवांसस्, स्तविष्यति, स्तोष्यति, स्तोष्यन्. med.: स्तवे 3. sg. 1,92,7. स्तवते 3. sg. 2,24,1. स्तुते 3. sg. Brâhm. स्तुवते, स्तवानं, स्तवान (mit passiver Bed. Ṛv. 1,12,11. 31,8. 7,36,5), स्तवमान, स्तुवीत, स्तुवीमहि, स्तुवीरन्, स्तुषे 1. sg. und 3. sg. 1,122,7. अस्तोषि 1. अस्तोष्ट 77,5. अस्तोषत 82,2. तुष्टुविरे, तुष्टुवानं 7,51,3. स्तविष्यते, स्तविष्यमाण, स्तोष्यामहे, स्तोष्यमाण; स्तोतवे, स्तुत्वा, स्तवध्यै 7,37,1.8. pass.: स्तूयते, स्तूयमान, अस्तावि; partic. स्तुत (ष्टुत P. 8,3,105). *loben, preisen, lobsingen, lobend aussprechen:* अस्तोव्यग्निरर्कैः Ṛv. 1,141,13. स्तुषे वामश्विना बृहत् 46,1. स्तोत्रियाः Çat. Br. 14,6,1,12. तमु स्तुष इन्द्रं तं गृणीषे Ṛv. 2,20,4. गृणाना जमदग्निवत्स्तुवाना च वसिष्ठवत् 7,96,3. स्तुवन्तमिन्द्रवितां सख्य आप 4,51,7. सुते सोमे स्तुमसि शंसदुक्था 6,23,5. 29,4. 62,5. अस्तावि मन्म Vâlakh. 4,9. Ṛv. 7,18,18. वयं ते तं इन्द्र ये च देव स्तवन्त 30,4. स्तुवते रासि वाजान् 95,6. अपि ष्टुतः सविता देवो अस्तु 38,3. AV. 5,11,11. Ait. Br. 3,42. विश्वामित्रः पुत्रांस्तुष्टाव 7,18. AV. 4,23,7. 13,2,2. कामं स्तुवोदकं भिंदेयम् 1,2,2. Im Ritual *vom Vortrag des Sâman-Sängers* (mit loc. des Textes, aus welchem das Sâman gebildet ist): ऋग्भिः शंसन्ति यजुर्भिर्यजन्ति सामभिः स्तुवन्ति Nir. 13,7. Ait. Br. 3,1. आग्नेयीषु सामगाः स्तुवते 4. ग्रहाय गृहीताय स्तुवते ऽथ शंसति Çat. Br. 8,1,3,3. 3,2,4,6. 4,2,3,12. 5,3,4. 6,6,6. सर्पराज्ञ्या ऋग्नु 9,17. 8,1,3,4. न वै ब्रह्मा प्रचरति न स्तुते न शंसति 5,5,5,16. Kâtj. Çr. 20,5,5. Çâṅkh. Çr. 12,9,8. 18,2,3. नवर्चे 4. 23,9. स्तोत्रे स्तुते 14,32,14. वैरूपेण Lâṭj. 3,5,3. मानसेन 8,1. शाक्वरीभिः 10,2,11. Khând. Up. 1,3,8. 10. 12. — स्तुतँ n. *Lob* Ṛv. 7,56,15. so v. a. स्तोत्र, स्तुतशस्त्राणि Çat. Br. 10,3,5,2. Ait. Br. 2,38. 3,39. TS. 3,2,2,1. 2. 7,3,12,1. Âçv. Çr. 6,10,27. Khând. Up. 3,17,3. — Aus der klassischen Sprache haben wir folgende Formen zu verzeichnen (Bed. *loben, preisen*): स्तौति P. 7,3,95. Vop. 9,53. Mṛkkh. 113,11. 16. स्तौषि Spr. (II) 7580. स्तौमि Bhâg. P. 7,13,42. Pańkar. 1,1,7. स्तवीति P. 7,3,95. Vop. 9,53. स्तवीमि Çatr. 13,1. स्तुमस् Spr. (II) 2926. स्तुवन्ति Bhag. 11,21. MBh. 3,13499. 13,1271. 1276. R. Gorr. 2,26,14. Pańkar. 1,1,7. स्तुन्वन्ति Bhâg. P. 12,3,1 (Praçnop. 2,4 vielleicht nur Druckfehler). स्तुहि MBh. 1,721. 2,1526. Bhaṭṭ. 8,92. स्तुध 7,86. स्तुवन्तु Spr. (II) 3723. अस्तुवत् MBh. 4,178. Mârk. P. 106,50. अस्तौत् Bhâg. P. 3,8,33. 9,8,20. Pańkat. 175,24. अस्तुवन् MBh. 13,875. R. 1,56,20. स्तुवन् MBh. 3,13498. R. 2,26,12. 65,3. Spr. (II) 3366. तुष्टाव MBh. 1, 2096. R. 1,31,10. Mârk. P. 23,29. Weber, Râmat. Up. 350. Bhâg. P. 1, 9,31. तुष्टव, तुष्टुम P. 7,2,13. Vop. 8,57. 9,53. तुष्टुवुस् R. 1,14,46. 45, 42. तुष्टुवद्भिस् Varâh. Bṛh. S. 43,60. स्तविता und स्तोता Vop. 8,79. 9, 53. अस्तावीत् P. 7,2,72. Vop. 8,96. 9,53. अस्तौषीत् Hariv. 7109. Bhâg. P. 6,4,22. अस्तोषम् MBh. 3,16896. अस्ताविषुस् Bhaṭṭ. 15,70. स्तूयात् P. 7,4,25, Schol. अस्तोष्यत् Bhaṭṭ. 21,3. med.: स्तुवे Spr. (II) 2926, v. l. स्तुवीत Bhâg. P. 3,31,11. स्तुध्वम्, अस्तुध्वम् P. 8,3,78, Schol. अस्तोष्ट P. 7,2,72, Schol. Vop. 9,53. स्तोष्यते 25,30. स्तोष्ये Hariv. 10235. 10672. Mârk. P. 23,30. स्तोतुम् Hariv. 6297. R. Gorr. 2,11,21. Bhâg. P. 4,15,20. स्तुत्वा 3,9,26. 6,19,15. 8,16,42. Brahma-P. in LA. (III) 53, 20. pass.: स्तूयसे (so ed. Bomb.) MBh. 4,192. स्तूयमान 1,7655. 3,1766. 5,7106. 7339. 12,10363. 13,1271. 1276. R. 5,3,3. Râga-Tar. 4,50. तुष्टुवे, स्तविता und स्तोता, अस्तावि, अस्ताविषाताम् und अस्तोषाताम्, स्ताविष्यते und स्तोष्यते, अस्ताविष्यत und अस्तोष्यत, स्ताविषीष्ट und स्तोषीष्ट Vop. 24,2. 3. स्तुत AK. 3,2,59. MBh. 12,10363. Trik. 1,1,1. Weber, Râmat. Up. 350. प्रवृत्तानुलोममारुतस्तुतमङ्गल *als Lob hergesagt* Kâm. Nîtis. 16,32; vgl. अरिष्टुत, ऋषि° (°ष्टुत MBh. 13,1013 ed. Calc., °स्तुत ed. Bomb.), इ°, पुरु°, यथास्तुतम्, सुष्टुत. — स्तुतवत् = स्तुत Hariv. 6299.

— caus. स्तवयति *loben, preisen* Bhâg. P. 4,15,23. स्तावयते *loben lassen* 24.

— desid. तुष्टूषति P. 8,3,61. Schol. zu 1,2,9. 6,4,16. Vop. 19,17. *zu loben —, zu preisen beabsichtigen:* तुष्टूषित Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 130.

— intens. तोष्टूयते Schol. zu P. 7,4,25.

— अति *mehr (über die Zahl) besingen* Pańkav. Br. 9,3,7. fgg. Lâṭj. 2,1,6.

— अनु VS. Prât. 3,70. *beloben, laudibus prosequi* Ṛv. 5,73,4. तमस्य महिमानमनु ष्टुवन्ति पूर्वथा 8,3,8. 18,6. — Vgl. अनुष्टुति.

— अभि, °ष्टौति, अभ्यष्टौत् u. s. w. P. 8,3,63. 65. Vop. 8,45. 9,53. auch अभ्यस्तौत् Kâç. zu P. 8,3,119. *Lob richten an* (acc.), *preisen:* इ-

न्द्रम् R̥V. 1,54,2. 8,89,3. विप्रैरभिष्टुतः 9,3,6. 27,1. 67,19. fg. AV. 8,7, 11. 9,2,1. Im Ritual speciell vom Hotar: ग्राह्णाः Ait. Br. 6,1.2. Çat. Br. 13,5,2,16. 6,2,12. Çâñkh. Çr. 5,9,29. 7,15,2. Kauç. 127. Khând. Up. 1,3,9. — °ष्टोषि MBh. 1,7393. °ष्टुवन् 3. pl. ohne Augm. 3,8776. °ष्टुवन्त् Hariv. 13206. R. Gorr. 2,12,36. Bhâg. P. 8,7,12. 10,83,5. °तुष्टाव MBh. 1,2095. 8351. R. 1,62,25. °तुष्टुवुस् MBh. 7,669. Hariv. 4121. med.: °ष्टुवते 3. sg. MBh. 12,7715 (ग्रभी° ed. Calc.). °ष्टुवान Bhâg. P. 6,12,34. — °ष्टूय 4,18,1. 6,19,14. 10,2,42. 14,41. Mârk. P. 22,12. °ष्टूयमान Pañkat. 172,14. fg. °ष्टुत AK. 3,2,59. MBh. 3,5016. 12,10787. 13,1376. R. 1,60,32 (62,33 Gorr.). 5,3,12. 89,19. VP. 1,4,10. Mârk. P. 99,61. Bhâg. P. 2,9,9. 3,18,8. 21,34. 33,35. 4,1,57. 30,43. ग्रोंकाराभिष्टुतं सोमसलिलम् so v. a. *geweiht* Jâǵń. 3,307. — Vgl. ग्रभिष्टव.

— समभि dass.: °तुष्टुवे MBh. 12,13120. °ष्टुत्य R. 1,14,26. °ष्टुत Bhâg. P. 10,16,54.

— ग्रा s. ग्रास्ताव.

— उप *preisen, besingen:* सवितारम् R̥V. 1,22,6. 5,42,7. 15. 6,55,4. 7,2,2. 8,75,2. VS. 21,46. उप त्वा नमसा स्तुमः AV. 3,15,7. TBr. 3,2, 3,7. श्लोकैरुपस्तौति Schol. zu P. 3,1,25. Vop. 21,17. °स्तूयमान Bhâg. P. 3,13,45. °स्तुत R̥V. 1,181,7. 2,32,1. 5,76,2. 10,60,1. Im Ritual vom Hotar Çat. Br. 1,4,2,1. 5,2,3. 6,3,3,14. 25. — Vgl. उपष्टुत्, उपस्तुत् fgg.

— नि, °ष्टौति, न्यष्टौत् und न्यस्तौत् P. 8,3,70. fg. Vop. 8,45. 9,53. — निष्टवन् MBh. 12,3606 fehlerhaft für निष्टनन् (so ed. Bomb.).

— परि, °ष्टौति, पर्यष्टौत् und पर्यस्तौत् P. 8,3,70. fg. *loben, preisen:* °स्तुवन्त् (!) Kâm. Nîtis. 11,64. °ष्टुत *besungen* Çâñkh. Çr. 9,25,1. Pańkar. 1,8,13. — Vgl. °ष्टवनीय, °ष्टुति.

— प्र 1) *preisen:* प्र स्तोषदुप गासिषत् R̥V. 8,70,5. 10,67,3. प्र तद्विष्णुः स्तवते वीर्येण 1,154,2. यज्ञैः 159,1. 6,20,10. 5,33,6. सुमतिभिः 8, 22,6. 35,11. VS. 21,46. Çat. Br. 10,4,1,9. स्तोमम् Kauç. 107. तथा ब्रुवाणं भरतं प्रतुष्टुवुः R. 2,106,33 (113,26 Gorr.). उमापतिरिति प्रस्तूयते Prab. 87,4. Im Ritual vom *Gesang* überh. wie von dem des Prastotar im Bes. (vgl. प्रस्ताव): प्रस्तोता साम प्रस्तौति Çat. Br. 14,4,1,30. Pańkav. Br. 6,4,14. 7,7,1. 15,10,7. Lâṭj. 2,6,11. 9,11. 10,17. 7,6,13. Khând. Up. 1,10,9. — 2) *zur Sprache bringen, zu reden kommen auf:* युष्मांश्च धर्मज्ञानरतान्पक्षिणः सर्वे सर्वदा ममाग्रे प्रस्तुवन्ति Hit. 19,2. तमर्थं सैव प्रस्तोष्यति Prab. 105,11. सर्ववृत्तान्तं °स्तुत्य Hit. 100,16. Çańk. zu Br̥h. Âr. Up. S. 175. 251. Sâj. bei Muir, ST. 4,12. संप्रति मित्रलाभः प्रस्तूयते Hit. 8,19. Bhâg. P. 5,12,13. नारकाः पञ्चमे प्रस्तोष्यन्ते H. 23. विस्तरभयान्न प्रस्तूयते Sarvadarçanas. 38,12. 88,14. 114,18. 135, 12. fgg. — 3) überh. *an Etwas gehen, sich an Etwas machen:* प्रस्तूयतां विवादः Mâlav. 13,21. Uttarar. 120,4 (162,10). Mâlatîm. 76,13. Spr. (II) 1633. Dhûrtas. 80,16. Bhaṭṭ. 2,28. fg. 8,103. प्रस्तावीर्मा न विक्रमम् so v. a. *bethätige* 9,49. — 4) *voranschicken, an die Spitze stellen:* ग्रथशब्दस्य शास्त्रेण प्रस्तूयमानस्य Sarvadarçanas. 158,14. — partic. प्रस्तुत 1) *gepriesen* TS. 5,4,10,2. TBr. 3,10,1,2. Çat. Br. 4,6,9,17. Maitrjup. 6,5. — 2) *zur Sprache gebracht, in Rede stehend, worum es sich handelt* MBh. 12,5012 (प्रश्रित ed. Bomb.). Hariv. 4702 (प्रसृत die neuere Ausg.). R. 5,41,7. Mr̥ćch. 89,11. Ragh. 5,19. Mâlatîm. 16,15. Kathâs. 30,136. 45,30. 292. 56,270. Schol. zu Kâtj. Çr. 277,7. 14. fg. Sâh. D. 131,5. 287. 527. Pratâpar. 86,*a*,9. 92,*b*,3. 96,*b*,7. Prab. 18,10. Çańk. zu Khând. Up. S. 39. Hit. 87,21. 101,18. Bhâg. P. 10,47, 43. Comm. zu 5,6,6 (Gegens. प्रासङ्गिक). Sarvadarçanas. 159,20. fg. ग्र° Kull. zu M. 1,5. 7,42. Kâvjâd. 2,342. किमप्रस्तुतं ब्रवीषि Pańkat. 30,2. 36,23. यथाप्रस्तुतम् Mâlatîm. 146,3. प्रस्तुतत्व n. Kull. zu M. 2,30. — 3) *woran man gegangen ist, begonnen* R. 7,22,8. Mâlav. 49. Spr. (II) 991. 4014. Z. d. d. m. G. 27,11. Hit. 120,21. Kusum. 64,18. — 4) mit einem infin. *der sich an Etwas gemacht hat:* ग्रागन्तुं प्रस्तुतश्चाहमेतदर्थं तवान्तिकम् Kathâs. 108,162. Râǵa-Tar. 3,261. Vgl. संप्र. — 5) wohl fehlerhaft für प्रस्नुत in निरन्तरप्रस्तुतदानवारिभिः Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,11, Çl. 43. — caus. *zur Sprache bringen, anregen:* ग्रथापृच्छदृषिस्तत्र कश्चित्प्रस्ताव्यपन्कथाः MBh. 1,6. प्रस्तावित Mâlatîm. 47,1. — Vgl. प्रस्तव, प्रस्ताव, प्रस्तावना, प्रस्ताव्य, प्रस्तुत fg., प्रस्तोतर् und ग्रप्रस्तुतप्रशंसा unter प्रशंसा.

— ग्रभिप्र im Ritual *mit einem* Stoma *besingen* TBr. 1,5,10,2.

— संप्र, partic. °स्तुत *der sich an Etwas gemacht hat:* भोक्तुम् Râǵa-Tar. 4,229. — Vgl. oben प्रस्तुत 4).

— प्रति s. प्रतिष्टुति fg.

— वि, °ष्टौति, व्यष्टौत् und व्यस्तौत् P. 8,3,70. fg. *Loblieder singen:* सूतमागधसंघाश्च व्यस्तुवंस्तत्र (°संघश्चाप्यस्तु° ed. Bomb.) सुस्वराः MBh. 1,7056. विष्टुत *vielfach besungen* TBr. 3,10,1,2. — Vgl. विष्टुति.

— सम् 1) *besingen zusammen mit* (instr.) Nir. 7,6. यूपान् *alle zusammen* Âçv. Çr. 3,1,10. — 2) *preisen, verherrlichen, beloben* überh.: संस्तौषि MBh. 2,1525. Pańkar. 4,6,16. संस्तुवन्ति Bhâg. P. 5,21,17. संस्तुवन्त् Kathâs. 49,29. 53,73. Bhâg. P. 6,4,35. 8,3,31. 9,5,12. 14,42. 11,4,19 (संस्तुन्वत्; vgl. स्तुन्वन्ति). Vop. 5,26. संस्तूय MBh. 13,4653. Mârk. P. 72,29. Bhâg. P. 1,4,1. संस्तुत्य 10,32,15. Pańkat. 236,15. संस्तोतुम् MBh. 2,1438. संस्तूयसे, °ते, संस्तूयमान Spr. (II) 6923. Bhâg. P. 4,30,36. MBh. 3,1678. 1764. 5,560. 7,2938. R. 5,3,1. 2. Ragh. 13,6. 15,27. VP. 1,4,25. Bhâg. P. 4,12,1. — partic. संस्तुत 1) *zusammen besungen, — gepriesen* TS. 1,7,4,3. TBr. 3,10,1,2. Nir. 12,2. — 2) *gepriesen, verherrlicht, gelobt* überh. Hariv. 10018. fg. R. Gorr. 1,4,147 (ऋषि°). Varâh. Br̥h. S. 43,5. Mârk. P. 103,13. Bhâg. P. 6,16,49. — 3) *zu einem* Stotra *zusammengerechnet*, überh. *zusammengezählt* TS. 7,4,10,2. 11,1. TBr. 1,2,2,2. ग्रग्निष्टोमस्य संस्तुतस्य नवतिशतं स्तोत्रियाः *alles zusammengenommen* Ait. Br. 3,41. Pańkav. Br. 13,4,3. 13, 23. 19,1,4. संस्तुतानाचष्टे तृणानि वोद्गृह्णाति यथासंस्तुतम् *sie nennt die Gesammtzahl oder nimmt so viele Grashalme als die Zahl beträgt* Kâtj. Çr. 5,5,7. 8. — 4) *auf gleicher Stufe stehend mit* (instr. oder im comp. vorangehend): श्वविड्वराहोष्ट्रखरैः संस्तुतः पुरुषः पशुः Bhâg. P. 2,3,19. वायस° (so ist zu lesen) Kathâs. 61,85. Bhâg. P. 5,26,18. मेने ऽतिदुर्लभं पुंसां सर्वं तत्स्वप्नसंस्तुतम् 9,4,16. — 5) *vertraut, bekannt* (von Personen und Sachen) Uttarar. 58,7 (76,2). Çiç. 3,31. Varâh. Br̥h. 5,19. Spr. (II) 1044. 2204. 3372. Râǵa-Tar. 3,226 (mit gen.). Bhâg. P. 9,11, 5. ग्र° *unbekannt, fremd:* गच्छति पुरः शरीरं धावति पश्चादसंस्तुतं चेतः Çâk. 33. Kir. 3,2. Spr. (II) 1066, v. l. — Vgl. संस्तव fgg., संस्ताव, संस्तुत fg.

— अभिसम् *preisen, verherrlichen, beloben:* °स्तुवन् MBH. 13,3695. °स्तुत 3,12709. BHÂG. P. 10,83,36.

— परिसम् dass.: °स्तूयमान MBH. 1,2122.

2. स्तु (= 1. स्तु) adj. in सुष्टु.

3. स्तु *tröpfeln (zusammenrinnen), conglobari:* स्तुत (v. l. स्नुत) *tröpfelnd* H. 1496. — Vgl. स्ताव 1), स्तुका und स्तोक.

4. स्तु = स्तुका in पृथुष्टु.

स्तुका (vgl. 3. स्तु) f. *Zotte, Flaus, Flocke von Wolle oder Haaren;* namentlich *die krausen Stirnhaare des Stiers; Zopf* NIR. 11,32. स्तुकेव वीता धन्व ṚV. 9,97,17 (vgl. TAITT. ÂR. 3,11,30). आ क्रिन्दिम स्तुकामिव AV. 7,74,2. KAUÇ. 27. 32. वृष्णः ÇAT. BR. 3,5,2,18. °सर्ग (मेखला) सृष्टा भवति 2,2,13. KÂTH. 25,6. सर्हस्रस्तुका adj. AV. 7,46,3. Ausnahmsweise auch m. केश° KAUÇ. 42. Die Erklärung durch जघन NIR. 11,32 und sonst ist aus ṚV. 10,86,8 abgeleitet. — Vgl. ऊर्णा°, बल्बज°, पृथुष्टुक, विषित°.

स्तुकाविन् (von स्तुका) adj. *zottig* ṚV. 8,63,13.

स्तुकी f. v. l. für स्रुकी BHÂG. P. 4,24,11. = स्तोकघृतधारा Comm.

स्तुच्, स्तोचते (प्रसादे) DHÂTUP. 6,15.

स्तुत् (von 1. स्तु) f. *Lob, Lobgesang* ṚV. 1,169,4. 6,63,8. स्तुतश्च यास्त्वा वर्धन्ति 8,2,29. 43,17. यथास्तुत् KÂTJ. ÇR. 22,5,3. — Vgl. अग्नि° (°ष्टुत्), इन्द्र°, इष°, ग्राव°, छन्दः°, देव°, विश्वदेव°, वैश्वदेव°, सूर्य°.

स्तुत s. u. 1. und 3. स्तु.

स्तुतस्तोम adj. *dessen Lob gesungen ist* VS. 8,12.

स्तुतस्वामिक्षेत्र n. N. pr. *eines heiligen Gebietes* Verz. d. Oxf. H. 60,b,4.

स्तुति (von 1. स्तु) f. 1) *Lob, Lobgesang, Verherrlichung, Lobeserhebung, Hervorhebung der guten Seiten einer Person* oder *einer Sache* P. 3,3,95, Vârtt. 1 (parox.). AK. 1,1,5,12. 3,4,12,50. H. 269. HALÂJ. 1, 145. 5,74. ऋषीणाम् ṚV. 1,84,2. 6,34,1. उक्तिः 10,31,5. NIR. 7,3. ÇAT. BR. 7,5,2,39. GOBH. 3,5,15. कौत्सायनी MAITRJUP. 5,1. स्तुतयश्चेन्द्रसंयुक्ताः MBH. 3,12000. मङ्गलैः स्तुतिभिश्चापि 1,7655. °मङ्गलैः HARIV. 5964. R. 1,10,36. 62,26 (रक्षस्य°). 2,25,24. R. GORR. 2,96,9. RAGH. 4, 6. 10,31. 34. UTTARAR. 102,2 (136,6). Spr. (II) 4853. 5547. संतुष्यत्युत्तमः स्तुत्या 6793. VARÂH. BṚH. S. 12,13. 48,32. KATHÂS. 21,32. RÂGA-TAR. 3,503. 4,144. 5,352. PRAB. 80,3. BHÂG. P. 3,7,20. स्तुतये न तत्ते *das gereicht dir nicht zum Lobe* 8,7,32. 16,42. गुण° HIT. 27,7. NAIJAS. 2, 1,63. विधेः फलवादलक्षणा या प्रशंसा सा स्तुतिः Comm. KULL. zu M. 1, 100. fg. 110. मांसभक्षणा° 5,30. 6,10. °शील adj. R. 2,65,2. °शब्द 8. °पद Spr. (II) 6522. °भूमि AK. 3,3,34. °स्तोम BHÂG. P. 3,12,37. °विपर्यास RÂGA-TAR. 4,683. स्तुतिं कृ MÂRK. P. 100,3. कुर्वन्स्तुतीरात्मनः Spr. (II) 6253. स्तुतिं गातुम् KATHÂS. 52,195. ब्रू BHÂG. P. 3,5,25. °वचन Spr. (II) 6898. als m. declinirt: तुष्टस्य स्तुतिना (स्तुतिभिः die neuere Ausg.) किं ते HARIV. 6298. — 2) Bez. der Durgâ DEVÎ-P. 45 im ÇKDR. Vishṇu's MBH. 13,7022. — 3) N. pr. der Gattin Pratihartar's BHÂG. P. 5,15,4. — Vgl. अप्रस्तुत°, दुष्टुति, निः°, पुनः°, पूर्व्य°, राम°, वीतराग°, वेद°, शिव°, सध°, सहस्र°, सुष्टुति, सूर्य°.

स्तुतिगीतक n. *Lobgesang:* वैष्णव *auf* Vishṇu KATHÂS. 106,12. केशव° 18.

स्तुतिपाठक m. *Lobsänger* AK. 2,8,2,65. PAÑKAR. 1,10,92.

स्तुतिब्राह्मण Titel einer Schrift oder N. pr. eines Mannes BURNOUF, Intr. 138, N. 2.

स्तुतिमत् (von स्तुति) adj. *Lobgesänge besitzend, — kennend* HARIV. 14902.

स्तुतिव्रत m. = स्तुतिपाठक TRIK. 2,8,56. H. 795. GAṬÂDH. im ÇKDR.

स्तुतिशस्त्र (ed. Bomb.) und °शास्त्र (ed. Calc.) MBH. 2,452 wohl nur fehlerhaft für स्तुतशस्त्र (s. u. 1. स्तु).

स्तुत्य (von 1. स्तु) adj. *zu loben, zu preisen, lobenswerth* P. 3,1,109. VOP. 26,17. fg. 25. MBH. 8,1373. 12,10363. 13,1115. R. GORR. 2,26, 27. fg. RAGH. 4,6. 10,15. 17,73. ÇÂK. 98,3. Spr. (II) 4238. KATHÂS. 71, 69. RÂGA-TAR. 3,381. 4,50. SÂH. D. 264,17. Verz. d. Oxf. H. 57,b,2. PAÑKAR. 4,3,46. BHAṬṬ. 6,55. SARVADARÇANAS. 64,2. अ° R. GORR. 2,11, 21. RÂGA-TAR. 4,625. — Vgl. सध°.

स्तुत्यव्रत m. N. pr. eines Sohnes des Hiraṇjaretas und des nach ihm benannten Varsha BHÂG. P. 5,20,15.

स्तुनक m. *Bock* ÇABDAR. im ÇKDR. — Vgl. स्तुभ.

स्तुप m. *Schopf* VS. 2,2. 25,2. ÇAT. BR. 1,3,3,5. 3,5,2,4. — Vgl. विषित°, स्तुका und स्तूप.

1. स्तुभ्, स्तोभति (अर्चतिकर्मन्) NAIGH. 3,14. NIR. 7,12. स्तोभते (स्तम्भे) DHÂTUP. 10,34. स्तुभ्नाति (रोधने, निष्कोषणे) 31,7. auch स्तुभ्नोति P. 3, 1,82. VOP. 16,1. Zu belegen nur स्तोभति, (प्र)स्तुभान und स्तुब्ध. *einen Laut ausstossen, juchzen, trällern* und dgl.; gewöhnlich von *dem Einfügen verschiedener Singinterjectionen in das* Sâman (vgl. स्तोभ) VÂLAKH. 6,1. पदाय पदाय स्तोभेत् LÂṬJ. 1,6,1. 2,9,19. 3,9,7. 7,7,2. SHAḌV. BR. 3,1.

— caus. *jauchzen* ṚV. 1,88,6. गोपीभिः स्तोभितो ऽनृत्यद्भगवान् *bejauchzt* BHÂG. P. 10,11,7.

— अनु *nachträllern* NIR. 7,12. daher अनुष्टुभ् nach *dem der* Gâjatrî *nachgeschlagenen vierten* Pâda; ähnlich त्रिष्टुभ् von *den drei überschüssigen Silben.* Vgl. auch अनुष्टोभन.

— अभि, °ष्टोभति, अभ्यष्टोभत् P. 8,3,63. 65. *hinzuträllern* LÂṬJ. 1, 12,11. न्यत्तरम् 7,11,6. 8.

— व्यव *sondern durch dergleichen Rufe* LÂṬJ. 7,6,25. NIDÂNAS. 6,7.

— आ *zujauchzen* ÇÂÑKH. ÇR. 18,15,5.

— परि, °ष्टोभति u. s. w. P. 8,3,63. 65. *umjauchzen* u. s. w. ṚV. 1, 80,9. मुतं परि ष्टोभन्ति नो गिरः 8,81,19. 9,64,28. PAÑKAV. BR. 8,9,12. 12,1,2. 4,27. — Vgl. परिष्टुभ्, °ष्टोभ.

— प्र *durch einen Zuruf antreiben:* वाजी न सर्गेषु प्रस्तुभानः ṚV. 4, 3,12. — caus. *Jmd zujauchzen:* त्वं वासुदेवो भगवानवतीर्णो जगत्पतिः। इति प्रस्तोभितो बालैर्मेन आत्मानमच्युतम् ॥ BHÂG. P. 10,66,2. *durch Rufe verhöhnen, verspotten* 22,22. — Vgl. प्रस्तोभ.

— प्रति *mit einem Schrei antworten, entgegenjauchzen* u. s. w. ṚV. 1,88,6. प्रति ष्टोभन्ति सिन्धवः 168,8. स्तोमासस्त्वा प्रति ष्टोभन्त्यृक्वभिः 5,84,2.

— वि, °ष्टोभते, व्यष्टोभिष्ट VOP. 8,45. 108.

— सम् in संस्तुभ् f. *Gejauchze* VS. 15,5. Vgl. auch संस्तोभ.

2. स्तुभ् (= 1. स्तुभ्) f. *jauchzender Ruf* ṚV. 1,62,4. सं यं स्तुभो ऽवनयो न यन्ति 190,7. अनेहसः स्तुभ इन्द्रो दुवस्यति 3,51,3. सोमं मनीषा

अभ्यनूषत स्तुभः 9,68,8. 86,17. 96,18. ÇĀṄKH. BR. 8,3. अर्क° ÇR. 8,23, 2. 3. सष्टुभ् adj. TS. PRĀT. 6,13. छन्दस् TS. 4,3,12,2. — Nach NAIGH. 3, 16 = स्तोतर्. — Vgl. अग्निष्टुभ्, ऋत°, घर्म°, छन्दः°, त्रिष्टुभ्, वृष°, सुष्टुभ्.

स्तुभ m. 1) N. eines Agni MBH. 3,14190. — 2) *Bock* AK. 2,9,76. nach ÇKDR. Lesart BHARATA's; vgl. तुभ, स्तभ.

स्तुभ्वन् (von 1. स्तुभ्) adj. *jauchzend:* ऋषि ṚV. 1,66,4.

स्तुम्प् s. unter तुप् mit प्र.

स्तुवेय्य (= इन्द्र UǴǴVAL.) UṆĀDIS. 3,98 und स्तुषेय्य bei WILSON und im ÇKDR. nach UṆ. in SIDDH. K. fehlerhaft für स्तुषेय्य. — Vgl. स्तवेय्य.

स्तुषेय्य (von 1. स्तु) adj. *zu loben* ṚV. 10,120,6.

स्तू s. आयतस्तू.

स्तूणाकर्णा HARIV. 9558. 10474 fehlerhaft für स्थूणा° (so die neuere Ausg.).

स्तूप्, स्तूप्यति DHĀTUP. 26,127 und स्तूपयति 32,133 in der Bed. समुच्छ्राय (wegen स्तूप).

स्तूप UṆĀDIS. 3,25 (oxyt.; das Sûtra verdächtig). m. AK. 3,6,2,19. 1) = स्तुप *Schopf*, sowohl der *Haarbusch* als der *obere Theil des Kopfes* NIR. 10,33. उपं स्पृश दिव्यं सानु स्तूपैः ṚV. 7,2,1. भृङ्गे तीक्ष्णीयसी स्तूपात् PAṄKAV. BR. 13,4,4. विष्णोः TS. 3,3,6,5 (स्तुप VS.). अबुध्ने राजा वरुणो वनस्योर्ध्वं स्तूपं ददते so v. a. *er fasst die Wolke am Schopfe* ṚV. 1,24,7. — 2) bei den Buddhisten und Ǵaina *Tope, ein* (ursprünglich) *kuppelförmiges Grabdenkmal mit Reliquien* KÖPPEN 1,533. fgg. BURNOUF, Intr. 265. 348. fgg. 372. 425. Lot. de la b. l. 93. 145. 206. 246. 423. 672. fg. RĀǴA-TAR. 1,102. 3,10. 13. 4,188. 211 (स्तुप TR.). ÇATR. 14,294. KĀLAḰAKRA 3,114. °भेदन VJUTP. 66. HIOUEN-TSANG 1, 34. 107. 417. fg. = कूल H. an. 2,481. MED. l. 10. — Vgl. अरूष°, द्रोण°, निवर्तन°, महा°, हिरण्य°, स्तौपिक.

स्तृणा (von 1. स्तर्) in भूस्तृणा. Vgl. तृणा, welches aus स्तृणा entstanden sein kann.

स्तृणीषन् s. u. 1. स्तर् mit उप.

स्तृति (von 1. स्तर्) f. 1) *Streuung, Bestreuung, Bedeckung* VOP. 9, 39. 12, 2. — 2) *Niederstreckung* TS. 2,2,2,3. 6,5,5. 5,1,6,4. 4,7,4. KĀṬH. 28,8.

स्तृत्य (wie eben) adj. *niederzustrecken* AIT. BR. 2,1. 35.

स्तेग m. von unbekannter Bed., = रश्मिसंघात्यादित्यः (also von स्त्या) SĀJ. स्तेगो न क्षामत्येति पृथ्वीम् ṚV. 10,31,9. schwerlich dieselbe Bed. in स्तेगान्दंष्ट्राभ्याम् VS. 25,1. nach dem Comm. zu TS. *ein best. Insect* (गोकर्णाग).

स्तेन (von स्ता) m. Noten zu gaṇa पचादि zu P. 3,1,134. m. und n. (! = स्तेय BHAR. zu AK. nach ÇKDR.) gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. m. *Dieb, Räuber* AK. 2,10,25. H. 381. HĀR. 128. HALĀJ. 2,183. ṚV. 2,23, 16. स्तेनो यो दिप्सति नः 28,10. 42,3. 5,3,11. नेत्वा स्तेनं यथा रिपुं तपाति सूरो अर्चिषा 79,9. 6,51,13. स्तेनं राय 7,55,3. 104,10. स्तेन इव व्रजमक्रमुः 10,97,10. 127,6. AV. 4,3,4. 5. 36,7. 19,47,6. fgg. 49,7. 50,5. VS. 1,1. 11,77. 12,62. TS. 2,5,1,6. AIT. BR. 5,30. ÇAT. BR. 14,7,1,22. हिरण्यस्य ḰHĀND. UP. 5,10,9. KAUÇ. 57. M. 3,150. 4,210. 7,83. 8, 301. fg. 314. 317. 334. 340. 343. 386. 9,92. 257. 263. 312. 11,100. 12, 57. 59. Spr. (II) 1132. 5488. 5620. 5659. 6442. VARĀH. BṚH. S. 53,61. BṚH. 19,1. BHĀG. P. 6,2,9. आधि° M. 8,144. अ° ÇAT. BR. 14,7,1,22. स्तेनमस्तेनमानिनम् M. 8,197. — Vgl. स्तैन्य.

स्तेनय् (von स्तेन), °यति (चौर्ये) DHĀTUP. 35,43. *stehlen, rauben:* द्रव्याणि M. 8,333. वाचम् *am Worte einen Diebstahl begehen* so v. a. *dasselbe fälschlich gebrauchen* Spr. (II) 6027 (M.).

स्तेनहृदय adj. *ein eingefleischter Dieb* VS. 30,13.

स्तेप्, स्तेपते (क्षरणार्थ) DHĀTUP. 10,4. Vgl. स्तिप्. स्तेपयति (तेपे) VOP. in DHĀTUP. 32,132.

स्तेम m. = तेम = समुन्दन *das Feuchtsein* oder *Feuchtwerden* AK. 3,3,29. — Vgl. स्तिम्.

स्तेय (von स्ता) n. *Diebstahl* P. 5,1,125 (auf स्तेन zurückgeführt). AK. 2,10,26. H. 383. HALĀJ. 2,184. AV. 11,8,20. 14,1,57. NIR. 6,27. KAUSH. UP. 3,1. M. 8,6. 72. 213. 314. 332. 337. 9,237. 11,65. 102. 161. 169. JĀǴN. 3,234. Spr. (II) 4492. 6442. VARĀH. BṚH. S. 15,4. BHĀG. P. 5,26,19. °प्रायश्चित्त PRĀJAÇḰITTEND. 33,*a*,9. Verz. d. Oxf. H. 87,*b*,22. fg. रुक्म° u. s. w. M. 11,57. 66. 70. 98. 101. JĀǴN. 3,230. KUMĀRAS. 2,35. WEBER, RĀMAT. UP. 355. स्तेयं कर् ḰHĀND. UP. 6,16,1. द्रव्याणामल्पसाराणाम् M. 11,164. MBH. 12,675. VIKR. 139. अ° M. 6,92. 8,339. 10, 63. JĀǴN. 3,66. Spr. (II) 7465. VEDĀNTAS. (Allah.) No. 128. H. 81. स्तेयं स्वाहृतं so v. a. *Gestohlenes* BHĀG. P. 10,8,29. — Vgl. ब्रह्म°.

स्तेयकृत् adj. *Diebstahl begehend* ṚV. 7,104,10. सुवर्ण° M. 11,99. सर्व° Spr. (II) 6027.

स्तेयपाल s. स्तेयिपाल.

स्तेयिन् (von स्तेय) m. 1) *Dieb, Räuber* M. 9,235. MBH. 14,1442. WEBER, RĀMAT. UP. 359. सुवर्ण° SUMANTU in PRĀJAÇḰITTAV. nach ÇKDR. MĀRK. P. 14,91. — 2) *Maus* MADANAV. 12,42. — 3) Bez. *des Goldschmieds* ÇABDĀRTHAK. bei WILSON.

स्तेयिफल m. *eine best. Pflanze*, = तेजःफल RĀǴAN. 11,17. स्तेयी° Hdschrr., स्तेय° ÇKDR. unter तेजःफल.

स्तैन n. = स्तैन्य BHAR. zu AK. nach ÇKDR.

स्तैन्य (von स्तेन) n. *Diebstahl, Raub* P. 5,1,125, Schol. AK. 2,10,26. H. 383, Schol. Spr. (II) 4311. MBH. 3,15865. 14,1034. हैयंगवीन° BHĀG. P. 10,26,7. बिसस्तैन्यं कर् MBH. 13,4514. fgg. — m. angeblich = स्तेन ÇABDAR. im ÇKDR.

स्तैमित्य (von स्तिमित) n. = जडता RĀǴAN. im ÇKDR. *Lahmheit, Bewegungslosigkeit, Unthätigkeit:* स्तैमित्यादशीघ्रप्रारम्भलोभविकाराः ḰARAKA 3,8. 8,1. SUÇR. 2,451,14. UTT. 39 (fehlt in der Ausg.). VĀGBH. 1,7, 60. Spr. (II) 6887.

स्तोक (von 3. स्तु) 1) m. *a*) *Tropfen* NIR. 2,1 (von श्चुत् abgeleitet). ÇABDĀRTHAK. bei WILSON. मेदसो घृतस्य ṚV. 3,21,1. 4. 10,95,16. बकुल AV. 4,38,6. अपाम् 6,124,1. 12,3,28. VS. 20,46. आज्यस्य 21,40. स्तोकाः श्चोतन्ति AIT. BR. 2,12. अवापश्चन्त TBR. 2,1,1,1. वर्षन्ति ÇAT. BR. 12,3,2,5. उद° (vgl. P. 2,1,65) 1,7,1,18. 3,6,3,8. 8,2,21. मधु° 1,6,3, 5. यो वै स्तोकः स्कन्दति स द्रप्सः 4,2,5,2. ग्रहात्स्तोकमासिच्य KĀTJ. ÇR. 25,12,11. ĀÇV. ÇR. 3,1,22. अपां स्तोकाः MĀRK. P. 49,58. आज्य° BHĀG. P. 9,6,48. अग्नि° so v. a. *Funken* (vgl. कण) P. 2,1,65, Schol. — *b*) Bez. *des Vogels* Ḱâtaka (vgl. स्तोकक) H. an. 2,21. MED. k. 38. — 2) adj. (f. आ) *ganz wenig, — unbedeutend* AK. 3,2,11. H. 1426. H. an.

Med. Halâj. 4,3. 5,96. अग्नि MBh. 12,4389. वारि R. 2,64,65. 3,25,5. Râǵa-Tar. 2,164. भक्त Kathâs. 54,171. Verz. d. Oxf. H. 57,*a*, No. 105, Z. 6. Spr. (II) 1615. न्यग्रोधस्य बीजम् 3841. स्तोकं मक्का धनम् 5267. दान 7189. °तिलराशि Pańkat. 121,11. आकल्पचना Sâh. D. 138. स्तबकमकिमन् Z. d. d. m. G. 27,94. स्तोकं ह्रि कृतमिन्द्रेण वज्रेणात्र विदारणम् R. 4,54,14. स्तोकानि दिनानि Spr. (II) 4634. Kathâs. 6,19. 70, 82. Pańkat. 31,5 (27,14 ed. orn.). भूयांसो वायसाः सन्ति स्तोकाश्च भाषिपत्तिणः Spr. (II) 3907. स्तोकायुस् adj. Bhâg. P. 2,7,36. स्तोकावशेषप्राण Râǵa-Tar. 3,410. भुक्ति *von kurzer Dauer* Ǵâǵn. 2,27. अस्तोकविस्मय Mâlatîm. 161,2. n. *ein Weniges:* तन्ममापि स्तोकं प्रयच्छ Pańkat. 263, 25. स्तोकेनोन्नतिमायाति Spr. (II) 842. 5429. 7190. स्तोकम् adv. *ein wenig:* नत्वा Spr. (II) 3555. अन्तर्विशन्ति 7248. गत्वा Kathâs. 10,127. Çâk. 8,9. 98,8. Pańkat. 170,6. यावदग्रे किंचित्स्तोकं मार्गं याति 245,13. वियति बहुतरं स्तोकमुर्व्यां प्रयाति *mehr in der Luft als auf der Erde* Çâk. 7. स्तोकनिर्मुक्त ad 19. स्तोकोन्मिषत्तेत्रम् Spr. (II) 2685. °नम्रा Megh. 80. °पाण्डुर Halâj. 4,52. Bhâg. P. 10,22,31. *allmählich* Spr. (II) 6436. स्तोकेन und स्तोकात् (dieses bildet mit dem folg. Worte ein comp.) vor einem partic. auf त so v. a. *kaum, mit genauer Noth* P. 2,1,39. 3,33. 6,3,2 (vgl. Siddh. K. zu P. 6,2,49). — Vgl. अ°.

स्तोकक (von स्तोक) 1) m. Bez. *des* Kâtaka, *des um einen Regentropfen bittenden Vogels*, AK. 2,5,17. H. 1329. M. 12,67. MBh. 3,12546. 12,389. 13869. R. 3,35,28. 6,81,9. विनेदुर्बर्हिणास्तत्र स्तोककाल्पकृताः (st. स्तोककाश्च °) Hariv. 3910. die neuere Ausg. liest स्तोककल्पकृताः, welches Nîlak. durch अत्यल्पशब्दाः erklärt. — 2) *ein best. Gift*, = वत्सनाभ Râǵan. 6,225.

स्तोकशस् (wie eben) adv. P. 5,4,42, Schol. Vop. 7,68. *tropfenweise:* स्तोकशो वृष्टिर्विभक्तोपचरति Ait. Br. 2,12. ददाति *zu einem Bischen* P., Schol.

स्तोकीय und स्तोक्य adj. (f. आ) *auf Tropfen bezüglich*, so heissen sowohl *die Schmalzspenden* (आहुति) als *Sprüche* und *Verse* (VS. 22,6. TS. 7,1,14,1. ṚV. 1,75. 3,21), *welche bei fallenden Tropfen angewandt werden:* पद्मग्नानाति स्तोकेभ्यो ऽनुब्रूहीति मैत्रावरुणः स्तोकीया अन्वाह Baudh. bei Sâj. zu Ait. Br. 2,12. Mahîdh. zu VS. 22,6. Comm. zu TBr. 3,583. Âçv. Çr. 3,4,1. Çat. Br. 13,1,3,1. 2. Çâṅkh. Br. 10,5. TBr. 3, 8,6,1. 2. Çâṅkh. Çr. 10,12,15. 15,1,24.

स्तोतृ (von 1. स्तु) nom. ag. *Lobsänger, Anbeter; Gläubiger, Anhänger* ṚV. 1,11,3. 38,4. 3,18,5. 6,34,3. विश्वा सौभगा स्तोतृभ्यो गृणते च सन्तु 7,3,10. 32,18. 55,3. 86,4. रेवाँ इद्रेवतः स्तोता स्यात् 8,2,13. स्तोता स्यां तव शर्मणि 44,18. 6,45,27. AV. 6,2,1. 19,48,4. neben मघवन् und सूरि ṚV. 1,124,10. 2,1,16. 5,64,4. 7,7,7. Nir. 7,2. neben स्तव्य, स्तव्यप्रिय, स्तोत्र und स्तुति als Beiw. Vishṇu's MBh. 13,7022. अ° *der Niemanden lobt* 1,3314. Kumâras. 6,83.

स्तोतव्य (wie eben) adj. *zu loben, zu preisen* Vop. 26,25. Nir. 7,2. Maitrjup. 6,34. MBh. 13,1268. 4350. fg. Hariv. 7110. 10417. Spr. (II) 7580. Varâh. Bṛh. S. 26,2. Verz. d. Oxf. H. 131,*a*, No. 237, Z. 10.

स्तोत्र (wie eben) n. P. 3,2,182 (parox.). 1) *Lobgesang, Preis, Lob* AK. 1,1,5,12. H. 269. Halâj. 1,145. ṚV. 1,30,5. स्तोत्रमस्य न तन्दते 138,1. 3,33,14. 5,55,9. इन्द्रस्य स्तोत्रं मतिभिरवाचि 6,34,5. 9,72,9. 105,1. AV. 5,11,8. 9. MBh. 1,812. 8426. 3,165. 4,1255. दुर्गा° 6,794. Hariv. 329. 10231. Râǵa-Tar. 3,62. Mârk. P. 85,39. 97,2. Weber, Kṛshṇaǵ. 301. fgg. Brahma-P. in LA. (III) 52,19. Bhâg. P. 3,9,38. 40. 4,7,19. 15,23. 25,2. 6,8,27. 19,9. 8,3,31. Pańkar. 1,3,88. 4,22. 9,9. 4,1,16. Verz. d. B. H. No. 496. 1274. Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,36. fgg. कुर्याच्चतुर्विधं स्तोत्रं पक्षयोरुभयोरपि Kâm. Nîtis. 12,11. सत्यं प्रियं च 17,16. Burnouf, Intr. 542. 557. स्वविक्रमकथा° Râǵa-Tar. 5,351. अन्यथा° Ǵâǵn. 2,204. मिथ्या° Spr. (II) 7596. इमं स्तोत्रम् Hariv. 15022 wohl nur fehlerhaft für इदं स्तो°. — 2) im Ritual *die in singender Recitation vorgetragenen, den* Çastra *parallelen Abschnitte*. Auf die Schöpfung des Soma folgt dieser Gesang des Udgâtar und seiner Genossen, dann das Çastra durch den Hotar und Opferung des Tranks. Der Agnishṭoma z. B. zählt an den drei Savana zwölf Stotra mit 190 Versen (स्तोत्रिया). Nach Ait. Br. 3,23 und Sâj. zu d. St. besteht ein Stotra aus fünf Gliedern: हिंकार (des Udgâtar), प्रस्ताव (des Prastotar), उद्गीथ (des Udgâtar), प्रतिहार (des Pratihartar) und निधन (sämmtlicher). Ueber Einzelnes vgl. Sâj. zu Ait. Br. 3,41. Schol. zu Çâṅkh. Br. 16,9. TS. Comm. 3,16. TBr. Comm. 1,99. Ind. St. 10,353. fg. — Çat. Br. 4,1,1,7. यद्वाव स्तोत्रं तच्छस्त्रं यासु ह्येव स्तुवते ता एवानुशंसति 8,1,3,4. ऋचा वै स्तोत्राय गृह्यते यजुषा शस्त्राय Kâṭh. 29,2. ग्रहं वा गृहीत्वा चमसं वोन्नीय स्तोत्रमुपाकुर्यात् TS. 3,1,2,4. Çâṅkh. Br. 17,7. Ait. Br. 2,37. 3,46. 4,12. निविदा स्तोत्रमतिशस्तं भवति 3,11. Kâtj. Çr. 9,14,4. 12,4,16. °प्रसव Çâṅkh. Çr. 8,15,4. स्तोत्रमग्रे शस्त्रात् Âçv. Çr. 5,10,1. Lâṭj. 1,11,23. 2,7,4. 11,1. स्तोत्रवत्प्रस्तावाः 4,10,7. यद्देवत्यासु स्तुवते सा स्तोत्रदेवता 6,9,4. Schol. zu 1. MBh. 14,742. — Vgl. आलमन्दार°, धनद°, नित्य°, पर°, प्रिय°, भक्तामर°, मरुत्°, राम°, लक्ष्मी°, वाक्यसिद्धान्त°, शिवपञ्चान्तर°, श्रीगुरुसहस्रनाम°, श्रीहरि°, सप्तबुद्ध°, सरस्वती°, सूर्य°.

स्तोत्रभाष्य n. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,43.

स्तोत्रय् (von स्तोत्र), °यति *durch einen Lobgesang verherrlichen* Verz. d. Oxf. H. 127,*a*, No. 227.

स्तोत्ररत्न n. Titel einer Schrift Hall 203.

स्तोत्रवत् (von स्तोत्र) adj. *von* Stotra *begleitet* Kâṭh. 28,10. Çâṅkh. Çr. 7,10,1.

स्तोत्रिय und °त्रीय adj. *zu einem* Stotra *gehörig*. 1) m. (nämlich तृच, resp. प्रगाथ) *der erste des* Bahishpavamâna Ait. Br. 3,4. 14. आत्मा वै स्तोत्रियः प्रजानुरूपः 23. fg. 6,5. 14. 17 (vgl. VS. 19,24). Çâṅkh. Br. 15,4. 5. 19,10. Âçv. Çr. 5,10,13. 15,13. स्तुते होता स्तोत्रियमनुद्रवेत् 6,10,17. षडह° 7,2,2. तेषां यस्मिन्स्तुवीरन्स स्तोत्रियो यस्मिञ्छ्रः सो ऽनुरूपः 5. 6. एक° 7. 10,8. Pańkav. Br. 11,6,6. 14,1,7. Çâṅkh. Çr. 12,5,4. 6,9. — 2) f. आ (sc. ऋच्) *ein* Stotra-*Vers* Çat. Br. 4,4,4,1. 12,2, 3,3. 14,6,1,12. Ait. Br. 3,41. Pańkav. Br. 19,3,3. Lâṭj. 3,8,1. 4,4,7. Schol. zu Kâtj. Çr. 24,7,20. — Vgl. ग्राव°, श्वः°.

स्तोभ (von स्तुभ्) m. *die in den Text des* Sâman-*Vortrags eingeschalteten Singinterjectionen, Träller* u. s. w. (z. B. हुम्, हो, ओहा, हाउ, इडस्, इडाहायि u. s. w.) H. an. 2,314. Beispiele beim Schol. zu Pańkav. Br. 5,2,7. 7,5,11. 7,1. 10,6,4. 11,11,13. 13,5,21. 6,13. — Shaḍv. Br. 3,1. Pańkav. Br. 8,3,7. स्तोभानर Nid. 3,12. देवतायै सोपायं

स्तोभमाह्वरेन्न पादाय Lâṭj. 1,6,28. 2,9,12. 5,4,18. 6,10,25. 7,2,3. 6,5. 16. Khând. Up. 1,13,3. MBh. 12,7268. 7340. 13,625. 4108 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Bhâg. P. 6,8,27 (wohl स्तोत्रस्तोभच्छ° zu lesen). *Geträll* überh. Bhâg. P. 6,2,14. अ° adj. so v. a. *ohne unnütze Einschiebungen, kurz und bündig;* s. u. सूत्र 9). Nach H. an. auch = स्तम्भन und हेलन. — Vgl. उभय°, चतुरिडस्पद°, दश°, नव°.

स्तोभच्छला f. Titel eines Abschnitts in der Sâmavedakkhalâ Verz. d. Oxf. H. 387,*a*,23.

स्तोभन adj. (f. ई) etwa *einen* Stobha *bildend:* त्रिवृदग्रस्य स्तोभनी Cit. in Nir. 7,12. — °संहार s. स्तोभानुसंहार.

स्तोभपद N. eines Tractats über den Stobha, Burnell in Trübner's Record 1870, S. 651.

स्तोभप्रकृति f. Titel eines zum Sâmaveda gehörigen Abschnittes Verz. d. Oxf. H. 378,*a*, No. 377. 393.*b*, No. 91.

स्तोभवत् adj. *mit* Stobha *versehen* Sâmagâna Tüb. Hdschr.

स्तोभानुसंहार m. Titel eines Pariçishṭa zum SV. Verz. d. Oxf. H. 378,*a*,5. स्तोभनसंहार Ind. St. 1,60.

स्तोम (von 1. स्तु) Uṇâdis. 1,139. °ष्टोम AV. Prât. 2,96. P. 8,3,105. m. 1) *Lobgesang, Lobgedicht, Preis* Çabdârthak. bei Wilson. Ṛv. 1,114, 9. प्रेद्वग्निर्वावृधे स्तोमेभिः 3,5,2. स्तोमो अश्विनावजीगः 58,1. स्तोमंमतन्न् 5,2,11. अग्नेः स्तोमं मनामहे 13,2. 6,10,2. स्तोमं यज्ञं च (अर्च गाय च) 16, 22. अमन्द 1,126,1. हविष्मत् 4,41,1. शस्यमान 4,15. मतीनाम् 32,15. स्तोम, उक्थ 6,24,7. ब्रह्म, गिरः, स्तोमः 38,3. जीजनम् 7,15,4. अधायि 24,5. अयामि 64,5. स्तोमो अचिक्रदद्वृषा ते 20,9. प्रति त्वा स्तोमैरीळते वसिष्ठाः 76,6. 86,8. AV. 6,35,3. सुहव 17,1,11. Âçv. Gṛhj. 1,23,15. Kathop. 2,11 (wohl स्तोमं म° zu lesen). Bhâg. P. 3,11,34. — 2) im Ritual *die Grundformen der singenden Recitation*, deren gewöhnlich sieben gezählt werden nach der Verszahl (9. 15. 17. 21. 27. 33. 34). Daneben bestehen zahlreiche andere. In diesen Formen setzt sich das Stotra zusammen. Ind. St. 9,229. 276. 10,355. Nach dem Schol. zu Lâṭj. 6, 1,1 bewegt sich der Stoma in den fünf Theilen: प्रस्ताव, उद्गीथ, प्रतिहार, उपद्रव und निधन; vgl. unter स्तोत्र. Die einzelnen Namen VS. 9,33. fg. 10,10. fgg. Çat. Br. 8,4,1,10. fgg. 3,2. 9,5,2,8. 12,2,2,8. अन्यदन्यच्छन्दो ऽन्ये ऽन्ये हि स्तोमाः क्रियन्ते 13,3,2,2. एकविंशो वै स्तोमानां प्रतिष्ठा 5,1,7. TS. 3,1,2,4. Khând. Up. 1,3,10. Lâṭj. 2,11,1. 6, 1,5. 2,4. fgg. °योग 1,3,14. 2,1,1. °विकार 10,5,2. स्तोमान्वय Drâhj. 9,13,1. Ait. Br. 4,12. एवो हे न स्तोममतिशंसेत् 6,8. 23. स्तोमातिशंसन Çâṅkh. Çr. 15,11,8. Âçv. Çr. 9,1,12. Kâtj. Çr. 25,13,4. अपरिमित° 38. Çâṅkh. Çr. 9,21,7. यथास्तोमं प्रातःसवनम् 12,8,11. 14,19,2. ऋषि° 63,1. क्रतु° 75,1. मास° 76,1. नक्षत्र° 78,1. मुहूर्त° 80,1. निमेष° 81,1. °कॢप्ति Schol. zu Pañkav. Br. 4,1,7. 15,7,1. Vârtt. 6 zu P. 5,1,58. = यज्ञ u. s. w. H. 820. Halâj. 2,259. — 3) elliptisch für Stoma-*Tag* TS. 7,2,4,2. Pañkav. Br. 4,1,7. 10,2,2. 19,9,3. 9,5. — 4) Bez. *gewisser* Ishṭakâ (vgl. स्तोमभाग) Çat. Br. 8,4,1,3. fgg. °चिति 4,12. — 5) *Menge* AK. 2,5,39. H. 1411. Halâj. 4,2. स्तोमैः काञ्चनैरिव निर्मिता: R. 4,29,16. शर° Prasannar. 145,14. कुसुम° 146,5. Râga-Tar. 4,245. तूल° Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,6, Çl. 14. तमाल° Kuvalaj. 127,*b* (152,*b*). धूम° 29.*b* (39,*b*). तमः° Spr. (II) 2817. Z. d. d. m. G. 27,38. Prab. 97,1. Kâçikh. 74,30 (nach Aufrecht). धान्त° Rasatar. 3,11 (desgl.). स्तुति° Bhâg. P. 3,12,37. ऋषीणाम् Uttarar. 23,8 (31,7). पथिकस्तोमः (so ist zu lesen) Spr. (II) 1753. दन्तावल° Khandom. 129. — n. nach Çabdârthak. bei Wilson: *the head; wealth; grain, corn; a stick or staff bound with iron;* adj. nach ders. Aut.: *crooked, bent.* — Vgl. अग्निष्टोम, अत्यग्नि°, आयु°, ऋषि°, गो°, ज्योति°, त्रि°, परि°, पितृ°, पुनः°, पृष्ठ्य°, बृहस्पति°, भूमि°, मरुत्°, महा°, मास°, मुहूर्त°, यथा°, यम°, विषुवत्°, वैश्य°, व्रात्य°, शुक्र°, सर्व°, सह°, स्तुत°.

स्तोमतष्ट adj. *zu einem Loblied gestaltet, gedichtet:* मति Ṛv. 3,39,1. 43,2. (पितरः) क्षेत्रविदः स्तोमतष्टासो (etwa °तष्टारो) अर्कैः 10,15,9.

स्तोमपृष्ठ adj. (f. आ) nach Mahîdh. Stoma *und* Pṛshṭha *habend* VS. 14,4. TS. 3,7,2,7 (स्तोमैः साध्यस्तोत्रः Comm.). Âçv. Çr. 1,12,37.

स्तोमभाग 1) m. *gewisse zum* Soma-*Opfer gehörige Sprüche, neunundzwanzig an der Zahl* (रश्मिरसि TS. 4,4,1. fgg. VS. 15,6. fgg.), *welche beim Legen der fünften Schicht* Ishṭakâ *dienen.* Ind. St. 13,261. जप Ait. Br. 5, 33. °भागैः °भागान्प्रतिपुङ्क्ते *mit den Sprüchen die Ziegel* Kâṭh. 34,17. 18. 37,17. TS. 3,5,2,1. Lâṭj. 5,11,1. 2. 15. एकान्नविंशतिस्तोमभागैः स्तोमभागिकीः (चिन्वति) Vait. 29. — 2) f. आ *die betreffenden Ziegel* Çat. Br. 8,5,3,1. 4,2. 6,1,2. 2,5. TS. 5,3,5,5. अत्यन्तस्तोमभागम् *unmittelbar an die* St. Çat. Br. 8,6,1,4. बर्हिः° 2,15. Kâtj. Çr. 17,7,16. 11,9.

स्तोमभागिक adj. (f. ई) *zu den* Stomabhâga-*Sprüchen gehörig* Vait. 29 (s. u. स्तोमभाग 1).

स्तोममय adj. *aus* Stoma *bestehend* Çat. Br. 10,4,2,26.

स्तोमय् (von स्तोम), °यति *loben, preisen* Dhâtup. 35,69.

स्तोमवर्धन adj. *Loblieder steigernd,* vielleicht *sich freuend an L.* Ṛv. 8,14,11.

स्तोमवाहस् adj. 1) *Lob darbringend* Ṛv. 1,5,1. 4,32,12. 8,4,2. 88,1. — 2) *dargebrachtes Lob empfangend:* श्रोता हवं गृणतः स्तोमवाहाः Ṛv. 6,23,4.

स्तोमायन n. Bez. *gewisser Opferthiere* Çat. Br. 4,6,2,3. Kâtj. Çr. 9, 8,7. 12,6,12. Schol. zu 8,8,6. 29. 21,2,4.

स्तोमीय adj. am Ende eines comp. *auf einen* Stoma *bezüglich:* अदाभ्य° Çat. Br. 8,4,4,3. घृत° Çâṅkh. Çr. 15,1,32. अग्र्य° 16,22,5.

स्तोम्य adj. 1) *eines Lobgesangs würdig* Ṛv. 1,22,8. 124,13. स स्तोम्यः स हव्यः (Indra) 8,16,8. 24,19. 10,96,6. — 2) *auf einen* Stoma *bezüglich* u. s. w. Pañkav. Br. 15,7,2.

स्तोन adj. von unbekannter Bed., nach Sâj. so v. a. स्तेन. न ये स्तौना अयासो मह्ना Ṛv. 6,66,2. vielleicht so v. a. *schwerfällig.*

स्तौपिक (von स्तूप) n. = बौद्धद्रव्य Trik. 3,2,8.

स्तौभ (von स्तोभ) adj. (f. ई) *trällernd, juchzend:* स्तौभीं वाचं विसृजेत् Lâṭj. 1,6,2.

स्तौभक n. *Myrrhe* Râgan. 6,116.

स्तौभिक adj. *in* Stobha *sich bewegend:* वचन Lâṭj. 7,5,7. प्रथमानुगानं स्तौभिकमितराणि ऋतु गीतानि SV. Gâna (Tüb. Hdschr.). Vgl. Weber in Monatsberr. d. K. Pr. Ak. d. Ww. 1868, S. 273. fg.

स्तौल adj. oder f. आ von unbekannter Bed., nach Sâj. = स्थूल. समवाहस्तौलाभिर्धौतरीभिरुरुष्या पायुरभवत्सखिभ्यः Ṛv. 6,44,7.

स्त्या, स्त्यायति (शब्दसंघातयोः, शब्दसंघाते) Dhâtup. 22,14 (auch ष्ट्या,

ष्ट्यायति). = अपत्रपणाकर्मन् Nir. 3,21. = संह्ननकर्मन् Durga zu Nir. 6,17. davon स्तूप abgeleitet Nir. 10,33. स्तुक 11,32. *gerinnen, hart werden; sich verdichten, intensiver werden* (vgl. मूर्छ्): स्त्यायते ॰गन्धः Uttarar. 34,1 (45,3).

— नि VS. Prât. 3,68 (nach dem Comm. निस्). *sich verdichtend ansetzen, sich bilden, concrescere:* यत्ते क्रूरं यदास्थितं तत्त आ प्यायतां नि ष्ट्यायताम् VS. 6,15. 38,18. उत स निष्ट्यायं सह्व वसति TS. 6,2,4,1.

— प्र, partic. प्रस्तीत und प्रस्तीम P. 6,1,23. 8,2,54. Vop. 26,100.

— सम्, partic. संस्त्यान P. 6,1,23, Schol. Vop. 26,100. *geronnen, festgeworden* Nir. 3,19. 4,24. — Vgl. संस्त्याय.

स्त्यान (von स्त्या) 1) adj. *geronnen* H. 1494. Halâj. 2,121. घृत Suçr. 1,97,18. शोणित 2,57,2. Sâh. D. 146,5. शोफ Karaka .,18. *erstarrt:* ह्नदय 8,13. = स्निग्ध H. an. 2,290. Med. n. 23. — 2) n. *a) das Gerinnen, Verdichtung;* = घनत्व H. an. Med. — *b) Intensität:* दधति स्त्यानमम्बूकृतानि Uttarar. 33,20 (45,2). — *c) Apathie* Lot. de la b. l. 443. Lalit. ed. Calc. 159,2. Jogas. 1,30. = अकर्मण्यता चित्तस्य Comm. = आलस्य H. an. Med. Hâr. 137. — *d) Echo (verstärkter Laut)* H. an. Med.

स्त्यापन (wie eben) n. *Verdichtung, Anhäufung* Nir. 6,17.

स्त्येन Uṇâdis. 2,46. m. = स्तेन *Dieb, Räuber* Uǵǵval. = अमृत Uṇâdik. im ÇKDr.

स्त्यैन m. = स्तेन *Dieb, Räuber* Colebr. und Lois. zu AK. 2,10,25.

स्त्रि *Stern* s. u. 2. स्तृ.

स्त्रितरा f. = स्त्रीतरा Vop. 7,49.

स्त्रियंमन्य adj. = स्त्रीमन्य *für ein Weib geltend* P. 6,3,68, Schol.

स्त्री f. Uṇâdis. 4,165. Declin. P. 6,4,79. fg. Vop. 3,20. fgg. 81. fg. 1) *Weib, ein weibliches Individuum, Gattin* (Gegens. पुंस्) AK. 2,6,1,2. Trik. 2,6,1. H. 503. Halâj. 2,326. Ṛv. 1,164,16. 4,30,8. 5,61,6. 7,55,8. 104,24. स्त्रीभिर्यो वृषणं पृतन्यात् 10,27,10. 34,11. स्त्रिया अशास्यं मनः 8,33,17. 19. न मत्स्त्री सुभसत्तरा 10,86,6. AV. 1,8,1. गन्धर्वः सचते स्त्रियम् 4,37,11. 5,14,6. 17,8. 6,11,1. 2. 7,90,3. 12,1,25. Ait. Br. 1,27. 3,22. पतयः स्त्रियै प्रतिष्ठा Çat. Br. 2,6,2,14. 14,7,1,14. 21. स्त्रियः पुंसो ऽनुवर्त्मानो भावुकाः 13,2,2,4. न वै स्त्रियं घ्नन्ति 11,4,3,2. TS. 6,5,8,2. 7,4,19,1. Ait. Up. 4,1,1. M. 2,129. स्त्रियम् 3,10. 15. 48. स्त्रीम् 5,167. 12,67. MBh. 13,518. Spr. (II) 7544. स्त्रियास् M. 2,138. 202. 3,49. स्त्रियस् Spr. (II) 3221, v. l. स्त्रिया M. 4,205. 5,154. स्त्रियाम् loc. sg. 3,62. — 2,33. 66. fg. 123. 3,48. MBh. 1,6154. 3,2776. R. 1,6,18. Suçr. 1,120,13. 176,16. 181,5. 321,1. Megh. 29. 32. 71. Ṛt. 1,4. Çâk. 125. fg. Spr. (II) 3292. 3484. 6496. 7191. fgg. Varâh. Bṛh. S. 5,31. 79. 46,52. नृप॰ AK. 2,6,1,5. H. 520. भ्रातृमातृ॰ Trik. 3,3,253. विबुध॰ Çâk. 171. अमर॰ Kir. 10,15. पान्थ॰ Spr. (II) 937. निषाद॰ *eine Frau aus der Kaste der* Nishâda M. 10,39. वणिक्॰ Trik. 3,3,461. — 2) *Weibchen der Thiere* Çat. Br. 4,5,2,10. शाखामृग॰ MBh. 3,15613. गजस्य H. 1218. — 3) in der Gramm. *ein Femininum, das weibliche Geschlecht* Nir. 3,21. Çat. Br. 10,1,1,8. 5,1,3. Kâṭh. 23,4. Çânt. 1,3. 5. 2,2. 20. P. 1,2,48. 66. 4,1,3. 120. 176. 6,3,34. Varâh. Bṛh. S. 51,36. — 4) *ein best. Metrum: 4 Mal* — — Colebr. Misc. Ess. 2,158 (V, 2). — Vgl. कुल॰ (auch MBh. 3,16619. Daçak. 79,1), दुः॰, पण्य॰, पण्य॰, प्रति॰, व्रज॰, सु॰, सुर॰, स्त्रैण.

स्त्रीक (von स्त्री) am Ende eines adj. comp.: स॰ (s. auch bes.) *nebst Weib* Çâk. 61,7. Kathâs. 13,168. Pańkar. 1,4,68. अ॰ *unbeweibt* Bhaṭṭ. 4,29. नित्योच्छिष्टस्त्रीकं गृहम् Varâh. Bṛh. S. 46,79. हृत॰ Mṛkkh. 131,22.

स्त्रीकरण n. *coitus* Med. j. 17.

स्त्रीकाम adj. 1) *nach Weibern lüstern* Ait. Br. 1,27. TS. 6,1,6,5. Nir. 5,16. Bhâg. P. 4,2,23. 9,18,36. — 2) *weibliche Nachkommenschaft wünschend* Âçv. Gṛhj. 1,7,4.

स्त्रीकार्य n. *Beschäftigung mit Frauen, das Hüten derselben* u. s. w. M. 10,47.

स्त्रीकुमार n. sg. *Weiber und Kinder* gaṇa गवाश्वप्रभृतीनि zu P. 2,4,11. कार्तकौजपादि zu 6,2,37.

स्त्रीकृत adj. (f. आ) *von Weibern gemacht* AV. 10,1,3.

स्त्रीकोश m. *Dolch* H. ç. 145.

स्त्रीक्षीर n. *Frauenmilch* M. 5,9.

स्त्रीक्षेत्र n. *ein weibliches* d. i. *gerades* (*2tes, 4tes* u. s. w.) *Zodiakalbild* oder *astrologisches Haus* Varâh. Laghuǵ. 2,4. — Vgl. पुरुषक्षेत्र.

स्त्रीग adj. *zu Weibern gehend* d. i. *mit ihnen geschlechtlichen Verkehr habend:* अन्य॰ M. 8,386.

स्त्रीगमन n. *das Besuchen der Weiber, geschlechtlicher Verkehr mit ihnen* Pâr. Gṛhj. 2,4. R. 3,13,6. Davon ॰गमनीय adj. *damit in Verbindung stehend, darauf beruhend:* गुरु॰ (पाप) M. 11,102.

स्त्रीगवी f. *Kuh* P. 3,3,71, Schol. Trik. 2,9,16. — Vgl. पुंगव.

स्त्रीग्रह m. *ein weiblicher Planet* d. i. *ein gerader* (*2ter, 4ter* u. s. w.) Ind. St. 2,258.

स्त्रीघातक adj. *ein Weib —, seine Frau mordend* Vet. in LA. (III) 16,22. fg.

स्त्रीघोष m. *Tagesanbruch* Çabdârthak. bei Wilson.

स्त्रीघ्न adj. = स्त्रीघातक M. 9,232. Verz. d. Oxf. H. 25,*a*,23. fg. Pańkar. 1,6,45.

स्त्रीचञ्चल adj. *Weibern nachlaufend* Varâh. Bṛh. S. 68,9.

स्त्रीचित्तहारिन् 1) adj. *der Weiber Herz hinreissend.* — 2) m. *Moringa pterygosperma Gaertn.* Trik. 2,4,10.

स्त्रीचिह्न n. *vulva* H. 610.

स्त्रीचौर m. *Weiberentführer, — verführer* Trik. 2,10,8.

स्त्रीजन m. 1) *das Weibervolk* R. 2,34,16. Mâlav. 51,7. Râǵa-Tar. 1,73. 4,173. — 2) *ein Femininum* (gramm.): वृक्षाः पुरुषनामानस्ते सर्वे स्त्रीजना भवन् R. 7,87,13.

स्त्रीजन्मन् n. *die Geburt eines Mädchens* Varâh. Bṛh. S. 53,72. 75,1. Bṛh. 4,11.

स्त्रीजातक n. *die Nativität eines Mädchens* Varâh. Bṛh. 24 und Laghuǵ. 11 in den Unterschrr. Verz. d. B. H. No. 878.

स्त्रीजित adj. *in der Gewalt eines Weibes stehend, von ihm beherrscht* Trik. 3,3,10. M. 4,217. MBh. 12,1320. R. Gorr. 2,10,8. fgg. 18,5. 23,19. Spr. (II) 3945. 6117. Varâh. Bṛh. S. 69,38. 101,13. Bṛh. 17,7. Râǵa-Tar. 1,358. Bhâg. P. 4,8,67. 27,18. 10,47,17. Pańkar. 1,10,24. स्त्रीजितस्पर्शमात्रेण सर्वं पुण्यं प्रणश्यति Brahmavaiv. P. im ÇKDr. अ॰ Spr. (II) 3392.

स्त्रीतरा f. compar. von स्त्री Vop. 7,49.

स्त्रीतानुकरोग m. Verz. d. Oxf. H. 316,*b*,13. fg. vielleicht fehlerhaft für स्त्रीतालुक॰.

स्त्रीत्व (von स्त्री) n. 1) *das Weibsein, Weibheit* MBH. 5,7427. 7492. 13, 537. R. 5,23,25. 36,3. 6,101,16. 7,37,1,26. Spr. (II) 7207. Verz. d. Oxf. H. 82,*b*,27. MÂRK. P. 50,11. fg. 111,13. BHÂG. P. 1,10,30. 3,31,41. 7, 7,16. 9,1,36. — 2) *genus femininum* (gramm.) AK. 1,1,2,1. H. 542. Verz. d. Oxf. H. 186,*b*,22.

स्त्रीदेवत adj. (f. आ) *an eine weibliche Gottheit gerichtet:* मन्त्राः पुंदेवता ज्ञेया विद्याः स्त्रीदेवताः पुनः Verz. d. Oxf. H. 105,*a*,8. — Vgl. स्त्रीमन्त्र.

स्त्रीदेहार्ध m. *dessen eine Körperhälfte ein Weib ist*, Bez. Çiva's H. ç. 44. — Vgl. अर्धनारीश.

स्त्रीद्विष् adj. *Weiberfeind* VARÂH. BṚH. S. 15,8.

स्त्रीद्वेषिन् adj. dass. VARÂH. BṚH. 17,5.

स्त्रीधन n. 1) *das persönliche Vermögen der Frau* HALÂJ. 5,42. M. 3,52. 9,194. JÂǴN. 2,143. — 2) *Weib und Vermögen:* °लोलुपं जगत् Spr. (II) 1107.

स्त्रीधर्म m. 1) *Frauenrecht, die für Frauen geltenden gesetzlichen Bestimmungen* Verz. d. Oxf. H. 85,*b*,33. 277,*b*,5. M. 1,114. स्त्रीपुंधर्म 8, 7. — 2) *Eigenthümlichkeit der Weiber* PAŃKAR. 1,14,74. बर्हिणां चैव विरुतं खगानां च विकूजितम्। अभीदणमभिशृणवन्ती स्त्रीधर्मं सा व्यरोचयत् (स्त्रीधर्ममभिरो° die neuere Ausg.) ‖ so v. a. *wurde geil* HARIV. 4583. — 3) *die Regeln des Weibes* H. 536.

स्त्रीधर्मिणी adj. f. *die Regeln habend* AK. 2,6,1,20. H. 535. MBH. 2,2685. RÂǴA-TAR. 6,270.

स्त्रीधव m. *Mann* ǴAṬÂDH. im ÇKDR.

स्त्रीध्वज m. *Elephant* H. 1218, Schol.

स्त्रीनामन् adj. *einen Frauennamen führend* MBH. 5,7553.

स्त्रीनिर्जित adj. = स्त्रीजित VARÂH. BṚH. S. 68,6. BṚH. 17,4. BHÂG. P. 7,12,6.

स्त्रीपर adj. *den Weibern nachlaufend* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

स्त्रीपर्वतदेश m. N. pr. einer *Oertlichkeit* Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,18.

स्त्रीपर्वन् n. *das Buch* (der Klagen) *der Frauen*, Titel des 11ten Buches im MBH.

स्त्रीपुंस m. 1) du. *a) Mann und Weib* P. 5,4,77. VOP. 6,8. H. 538. HALÂJ. 4,15. M. 1,115. 9,25. 101. fgg. JÂǴN. 3,72. MBH. 13,528. DAÇAK. 65,6. 7. im comp.: पोटा स्त्रीपुंसलक्षणा (so ist zu schreiben) AK. 2, 6,1,15. HÂR. 130. स° adj. (f. आ) HARIV. 3513. R. 2,46,4. 71,38 (73,29 GORR.). — *b) Femininum und Masculinum* (gramm.) TRIK. 3,3,293. 5, 16 (स्त्रीपुंसयोः zu lesen). — 2) sg. *Mann und Weib zugleich* MBH. 13, 891. 901.

स्त्रीपुमंस् m. 1) du. *Mann und Weib* ÇAT. BR. 14,4,2,4. LÂṬJ. 1,3,19. ÇÂṄKH. ÇR. 17,6,2. NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,86. — 2) sg. *Mann und Weib zugleich* MBH. 5,7393. 7550.

स्त्रीपुर n. *Gynaeceum* MBH. 4,2293.

स्त्रीपुष्प n. *Menstrualblut* KÂLAĆAKRA 2,125.

स्त्रीपूर्वक adj. *früher Weib gewesen* MBH. 5,7553 (°पूर्विक ed. Calc.).

स्त्रीपूर्विन् adj. dass. MBH. 5,7547.

स्त्रीप्रज्ञा adj. f. *den einem Weibe zukommenden Verstand habend* ÇAT. BR. 14,7,2,1.

स्त्रीप्रत्यय m. *ein Feminina bildendes Suffix* Schol. zu P. 1,2,48. fg. Verz. d. Oxf. H. 162,*a*,11. 164,*a*, No. 360. fg. 166,*a*,6. 171,*b*,15. 350,*b*,16.

स्त्रीप्रधान adj. *dem das Weib über Alles geht, ganz in der Gewalt des Weibes stehend* R. GORR. 2,112,7. 4,34,32.

स्त्रीप्रसू adj. f. *Töchter gebärend* JÂǴN. 1,73.

स्त्रीप्रिय 1) adj. *den Weibern lieb.* — 2) m. *Mangifera indica* TRIK. 2,4,9.

स्त्रीबन्ध m. *coitus* TRIK. 3,3,121.

स्त्रीभव n. = स्त्रीत्व 1) Spr. (II) 2255 (brauchte nicht geändert zu werden). 4834.

स्त्रैंभाग adj. *Weibern nachgehend:* Gandharva AV. 8,6,19.

स्त्रीभाव m. *der Zustand einer Frau:* °भावं लम्भय् oder उप-नी so v. a. *entjungfern* HARIV. 9929. 10065. 9955.

स्त्रीमत् (von स्त्री) adj. *beweibt* BHAṬṬ. 4,29.

स्त्रीमन्त्र m. *eine weibliche* d. i. *mit* स्वाहा *endigende Zauberformel* SARVADARÇANAS. 170,4. — Vgl. स्त्रीदेवत.

स्त्रीमय (von स्त्री) adj. (f. ई) *femineus:* बुद्धि MÂRK. P. 125,41. माया BHÂG. P. 3,31,38.

स्त्रीमानिन् m. N. pr. eines Sohnes des Manu Bhautja MÂRK. P. 100,32.

स्त्रीमुखमधुदोहद (v. l. °दोहल) m. *Mimusops Elengi* RÂǴAN. 10,64. °मुखप m. RÂǴAN. im ÇKDR. °मुखमधु n. ebend. unter वकुल.

स्त्रीमन्य adj. = स्त्रियंमन्य P. 6,3,68, Schol.

स्त्रीय् (von स्त्री), °यति *nach einem Weibe verlangen* Spr. (II) 5800.

स्त्रीरजस् n. *die monatliche Reinigung* TRIK. 3,3,294.

स्त्रीरञ्जन n. *Betelpfeffer* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

स्त्रीरत्न n. *eine Perle von Weib;* s. u. रत्न 1) *b*). Bez. der Lakshmî ÇÂK. 42.

स्त्रीराज Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,32. 340,*a*,15 fehlerhaft für स्त्रीराज्य.

स्त्रीराज्य n. *das Reich der Amazonen* (im hohen Norden) LIA. 1,851. fg. MBH. 3,1991 (m. pl. ed. Calc.). 12,114. VARÂH. BṚH. S. 14,22. 16,6. Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,25. Verz. d. B. H. 114 (XXXII). RÂǴA-TAR. 4,173. fg. 185. 586. fg. 665. — Vgl. स्त्रैराजक.

स्त्रीराशि m. *ein weibliches* d. i. *gerades* (*2tes, 4tes* u. s. w.) *Zodiakalbild* oder *astrologisches Haus* Ind. St. 2,258.

स्त्रीरोग m. *Frauenkrankheit* Verz. d. B. H. No. 958. 975. 1008. Verz. d. Oxf. H. 357,*b*,1.

स्त्रीलक्षण n. sg. *die Merkmale, Eigenthümlichkeiten eines Weibes* MBH. 5,7533. Verz. d. Oxf. H. 30,*b*,22. 31,*a*,29. fg. 85,*a*,23. *b*,45. fg. VARÂH. BṚH. S. 2, S. 7, Z. 5. 78,18. Titel des 70ten Adhjâja.

1. स्त्रीलिङ्ग n. 1) *die weiblichen Geschlechtstheile* MBH. 5,7491. 13, 828. — 2) *das weibliche Geschlecht* (gramm.) VOP. 4,1.

2. स्त्रीलिङ्ग adj. *die Merkmale eines Weibes habend* MBH. 9,3304. *weiblich* (gramm.) KAUÇ. 60. Cit. beim Schol. zu KÂTJ. ÇR. 5,3,6. Verz. d. B. H. No. 737. Verz. d. Oxf. H. 174,*b*,1 v. u. 175,*a*,2. Comm. zu TS. PRÂT. 2,7.

स्त्रीलोक m. pl. N. pr. einer Gegend R. GORR. IV, 526.

स्त्रीलोल adj. *lüstern nach Weibern* VARÂH. BṚH. 17,3. 18,10. 24,11.

स्त्रीवध m. *ein an einem Weibe verübter Mord* WEBER, KṚSHṆAǴ. 224.

स्त्रीवश adj. *von Weibern* oder *einem Weibe beherrscht* Spr. (II) 4066.

स्त्रीवश्य adj. dass. R. GORR. 2,34,17. 4,34,27. Davon nom. abstr.

°ता f. Hariv. 7266.

स्त्रीवाक्य m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 58,39.

स्त्रीविजित adj. = स्त्रीजित Varâh. Brh. 18,15.

स्त्रीवित्त n. *von einer Frau kommendes Vermögen* Spr. (II) 7477.

स्त्रीषंसार्द m. *Weibergesellschaft* TS. 2,5,1,5.

स्त्रीषख m. *Weiberfreund* VS. 30,6.

स्त्रीसभ n. *Weibergesellschaft* P. 6,2,98, Schol. Çabdârthak. bei Wilson.

स्त्रीसरूपिन् adj. *das Aussehen eines Weibes habend* MBh. 5,7553 nach der Lesart der ed. Bomb., °स्वरूपिन् ed. Calc.

स्त्रीसुख n. *die vom Weibe kommende Lust* so v. a. *Beischlaf* Bhâg. P. 9,9,38.

स्त्रीसेवा f. *Frauenhuldigung, geschlechtlicher Verkehr mit Fr.* Spr. (II) 1029. 4638.

1. स्त्रीस्वभाव m. *die Natur des Weibes* MBh. 3,2776. Pańkat. 1,14,74.

2. स्त्रीस्वभाव m. *Eunuch* Çabdam. im ÇKDr.

स्त्रीस्वरूपिन् adj. = स्त्रीसरूपिन् MBh. 5,7553.

स्त्रीहत्या f. *ein an einem Weibe verübter Mord* Kathâs. 32,144.

स्त्रीहुत n. *Opfer eines Weibes* Kauç. 73.

स्त्रैण (von स्त्री) 1) adj. P. 4,1,87. Vop. 7,12. (f. ई Pat. zu P. 4,1,15) *muliebris:* न वै स्त्रैणानि सख्यानि सन्ति RV. 10,95,15. Çat. Br. 11,5, 1,9. Milch Jâgn. 1,170. गर्भ AK. 3,4,22,48. लघिमन् Bhatt. 3,7. चापल 21,7. स्त्रीषु स्त्रैणेषु च Bhâg. P. 11,26,22. 24. *den Weibern ergeben, in ihrer Gewalt stehend* Trik. 3,3,234. Spr. (II) 2193. Bhâg. P. 1,11,40. 4,8,65. 9,10,8. 19,1. 9. 10,10,19. 11,8,31. — 2) n. *a) das Weibsvolk, die Weiber:* स्वर्गे लोके बहु स्त्रैणमेषाम् AV. 4,34,2. 8,6,4. R. 5,13,23. Spr. (II) 844. Çâk. 67,23. am Ende eines adj. comp. Uttarar. 88,15 (114,2). — *b) das Weibsein, Weibheit, weibliche Natur* Uttarar. 78,1 (100,8). Bhâg. P. 4,4,3.

स्त्रैषूय n. AV. Prât. 2,88. 4,83. *Geburt eines Mädchens* AV. 6,11,3.

स्त्रैराजक m. pl. *die Bewohner von* Strirâgja Verz. d. Oxf. H. 217,b,27.

स्त्र्यध्यक्ष m. *ein Aufseher über die fürstlichen Weiber* R. 2,16,3 (13, 3 Gorr.).

स्त्र्यनुज adj. *nach einem weiblichen Kinde geboren* d. i. *auf eine Schwester folgend* P. 3,2,100, Schol.

स्त्र्याजीव m. *ein durch Weiber gewonnener Lebensunterhalt* (*Prostitution der Frau* u. s. w.) M. 11,63.

स्थ und ष्ठ (von 1. स्था) adj. (f. आ) am Ende eines comp. P. 3,2,4. 77. 6,2,20. gaṇa कृशादि zu P. 4,4,62. 1) *stehend, sitzend, wohnend, weilend, befindlich:* विदेश° Âçv. Grhj. 1,12,2. M. 5,75. देशान्तर° 78. एकासन° Çâńkh. Grhj. 4,8. शय्यासन° M. 2,109. शयन° 4,74. इरिण° 120. युग्य° 8,294. द्विरद° MBh. 2,819. शाला° Elephanten 3,2857. प्रासाद° 2894. शाखा°, पञ्जर° R. 2,65,5. रामगिर्याश्रम° Megh. 99. Ragh. 12,15. Çâk. 49,7. 59,1. Spr. (II) 1377. प्रवास° 5974. मञ्जूषा° Kathâs. 4,63. अंस° 18,394. सिंह° 22,127. रोध° Râga-Tar. 4,249. परवेश्म° AK. 2,6,1,18. Brahma-P. in LA. (III) 51,11. Bhâg. P. 3,23,26. 4,1, 24. भूतल° Pańkat. 106,6. Çuk. in LA. (III) 32,13. पारियात्र° so v. a. *Bewohner von* Varâh. Brh. S. 6,10. मानुष° *unter den Menschen weilend* Hariv. 1380. केकय° *bei* R. 2,102,5. अपः सुराभाजनस्थाः M. 11,147. पात्री° Çâńkh. Çr. 5,8,2. आदित्यं वारिस्थम् so v. a. *im Wasser sich abspiegelnd* M. 4,37. नानापद° (उदात्त) RV. Prât. 20,3. ललाट° Hariv. 12718. 12782. कदलीवनमध्यस्थो वह्निः Spr. (II) 7492. कूपकौ नितम्बस्थौ AK. 2,6,2,26. स्वाङ्गं प्राणिस्थम् Kâç. zu P. 4,1,54. भानौ नभस्तलस्थे Varâh. Brh. S. 3,30. कुम्भस्यातपस्थस्य 4,1. पुनर्वसुस्थे सिते (*Venus*) 9,27. 30. 10,4. 103,5. नक्षत्र° (केतु) so v. a. *sich zeigend* 11,4. स्वकृस्त° (सुवर्णकङ्कण) Hit. 11,5. — हृद° R. 2,21,23. 82,14. तत्र° MBh. 3,2683. R. 2,57,2. R. Gorr. 2,28,32. 4,53,24. 63,27. Kathâs. 7,33. 26,103. क्व° R. Gorr. 2,58,4. गिरिकन्दरमूर्धस्थ (wohl zu verbinden) 4,10,27. — 2) (in einem best. Alter, Lage, Verhältniss, Zustand) *sich befindend:* दशमी° M. 2,138. यौवन° MBh. 3,16641. Spr. (II) 5686. राज्य° (s. auch bes.) R. 2,58,19. 3,49,27. यौवराज्य° R. Schl. 2,35,32. 58,19. प्रेतभाव° 73,3. अशोक° 5,33,1. प्रीति° Kathâs. 75,2. द्वेष° Git. 9,10. — 3) *bei Etwas seiend, beschäftigt mit, obliegend, ergeben:* स्वकर्म° M. 10,1. विकर्म° 4,30. 9,214. 11,192. पाषण्ड° 9,225. यज्ञ° Jâgn. 1,59. याग° 3,251. सवन° 252. योग° Bhag. 2,48. वैतान° MBh. 13,3515. नियोग° R. 2,52,43. पापकर्म° 1,32,20. स्वयंवर° Ragh. 5,76. मौन° Kathâs. 11, 69. समाधि° Pańkat. 162,23. Hit. Johns. 2464. उद्यम° Spr. (II) 1767. ध्यान° Pańkat. 1,7,83. स्वधर्म° Bhâg. P. 1,17,16. किं° Râga-Tar. 4, 646. कीर्तनस्थो मृदङ्गः Spr. (II) 5567. — Vgl. अग्नि°, अग्रः°, आवरे°, एक° (auch Bhâg. P. 6,4,32), गर्भ°, गह्वरे°, गिरि°, गृह°, गो°, घर्म्ये°, जन°, जल°, तट°, त्रि°, दिवि°, दूर°, द्वार°, द्वि°, धन°, धर्म°, नरक°, परमे°, पशु°, पार्श्व°, पिण्ड°, पूर्व°, पृथिवि°, प्रस्तरे°, बन्धन°, बर्हिः°, बल°, बुद्धि°, भय°, भुवि°, भू°, भूत°, भूमि°, मध्य°, मध्यम°, मनः°, मह°, रथ°, राज्य°, रूप°, लिङ्ग°, वन°, वयः°, विन्ध्य°, विश्व°, विषम°, वीर°, वृत्त°, वृत्ति°, व्रत°, शं°, शक्ति°, शैलेन्द्र°, सत्त्व°, सध°, सम°, समीप°, समुद्रे°, सव्ये°, सह°, सु°, सुख°, सुखे°, सुप्त°, स्थल°, हर्म्ये°, हृदि° und 2. स्था.

स्थकर wohl = स्थगर Kauç. 35.

स्थग्, स्थगति Dhâtup. 19,28 (संवरणे). caus. स्थगयति *verhüllen, verbergen:* पुरः पूर्वामेव स्थगयति दिशं तमःसंघातः Ratnâv. 60,6. Çiç. 4,24. स्थगयसि पुनरोष्ठं पाणिना दन्तदष्टम् Spr. (II) 3413. Mâlatim. 7,8. 149, 15 = Uttarar. 60,6 (78,2). Naish. 4,56. Varâh. Brh. S. 5,6. 11. 38,4. Kathâs. 62,128. 107,78. 118,194. Sâh. D. 224,9. Kuvalaj. 192,b. so v. a. *verschwinden machen:* ग्रामग्रीष्मं स्थगयतु वार्मुचामनेका: Bâlar. 131,6. — partic. स्थगित 1) *verhüllt, verborgen* H. 1476. Halâj. 4,58. Çiç. 9,21. Kir. 14,31. 18,4. Spr. (II) 6642. Varâh. Brh. S. 3,35. 22,1. 24,16. Kathâs. 95,57. 102,83. Râga-Tar. 5,415. Sâh. D. 293,7. Khandom. 107. Bhatt. 12,69. Kull. zu M. 8,203 bei Lois. अति° Verz. d. Oxf. H. 214, b, No. 511. — 2) *verschlossen:* द्वार् Mârk. P. 69,27. — 3) *gehemmt, unterbrochen:* °गिर् Bhâg. P. 10,90,18.

स्थग (von स्थग्) *verschlagen, verschmitzt, betrügerisch* Trik. 3,1,14. Çabdar. im ÇKDr.

स्थगन (wie eben) n. *das Verhüllen, Verbergen* H. 1477. Spr. (II) 4582. Sâh. D. 15,11.

स्थगर *ein best. wohlriechender Stoff:* °रं पिनष्टि Gobh. 4,2,20. — Vgl. स्थागर, स्थकर und तगर.

स्थगिका (wie eben) f. 1) *ein best. Verband, wie er an Fingern und penis angelegt wird: Däumling* Suçr. 1,65,17. 66,1. 2,112,16. Wise

172. — 2) *the office of the betel-bearer* v. l. zu Pańkat. 63,23 nach Benfey; eher *Betelbüchse* (vgl. स्थगी). — 3) *a courtesan* Benfey nach einer Hdschr. der Çuk.; sehr verdächtig. — Nicht zu bestimmen Med. r. 189; vgl. वएठर् 5).

स्थगी (wie eben) f. *Betelbüchse* H. 718.

स्थगु m. n. *Buckel* Hariv. 4494. fg. nach der Lesart der neueren Ausg. (स्थुडु die ältere Ausg. und auch bei Nilak. erwähnt). R. ed. Bomb. 2,9,46. — Vgl. स्थपुट.

स्थुडु m. s. u. स्थगु.

स्थण्डिल 1) n. *eine geebnete Bodenfläche* (für Oblationen und dgl.) AK. 2,7,17. H. 810. 824. Halâj. 4,77. इषुमात्रावरं सर्वतः स्थण्डिलमुपलिप्य Âçv. Gṛhj. 1,3,1. Çâṅkh. Br. 6,14. Lâṭj. 3,2,11. 8,5,5. 9,8,4. Kâtj. Çr. 22,11,9. Gobh. 1,5,15. 4,8,9. Kauç. 133. Khând. Up. 5,2,8 (स्थण्डिल्य fehlerhaft). Gṛhjas. 2,21. अबीजकमपि क्षेत्रं केवलं स्थण्डिलं भवेत् Spr. (II) 56 (M.). MBh. 3,1615. 7,2775. 13,351. 2941. 6550. fg. Hariv. 2206. R. 2,25,7. 88,8. 103,44. 111,13. समे देशे चतुर्हस्तं चतुरस्रं स्थण्डिलमुपलिप्य गोमयेन Suçr. 1,6,14. निषेदुषी स्थण्डिल एव केवले so v. a. *auf dem blossen Erdboden* Kumâras. 5,12. Varâh. Bṛh. S. 24,7. 60,7. Râǵa-Tar. 6,87. Weber, Kṛshṇaǵ. 249. 296. 298. fg. Bhâg. P. 3,16,28. Pańkar. 3,6,2. सस्थण्डिलक adj. Pat.; s. u. ग्राम 1) in den Nachträgen. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 101,b,22. — Vgl. स्थाण्डिल.

स्थण्डिलशय्या f. *das Liegen —, Schlafen auf geebnetem, blossem Boden* (als Kasteiung) MBh. 3,13455.

स्थण्डिलशायिन् adj. *auf geebnetem, blossem Boden liegend, — schlafend* (auch als Kasteiung) P. 3,2,80, Schol. AK. 2,7,43. H. 810. R. 3,10,4. 5,22,26. Bhaṭṭ. 3,41.

स्थण्डिलसंवेशन n. = स्थण्डिलशय्या Bhâg. P. 5,9,11.

स्थण्डिलसितक n. = वेदि Hâr. 192.

स्थण्डिलेयु (von स्थण्डिल) m. N. pr. eines Sohnes des Raudrâçva MBh. 1,3700. Hariv. 1659. VP. 447. Bhâg. P. 9,20,4.

स्थण्डिलेशय 1) adj. = स्थण्डिलशायिन् Çabdar. im ÇKDr. Jâǵn. 3,52. Brahma-P. in LA. (III) 49,15. Bhâg. P. 4,23,6. 9,10,34. 11,18,3. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 18,b,8. 19,a,20.

स्थण्डिलेशयन n. = स्थण्डिलशय्या MBh. 13,6501. 6515.

स्थण्डिल्य Khând. Up. 5,2,8 fehlerhaft für स्थण्डिल.

स्थपणी s. स्थपनी.

स्थपति (स्थ + पति) m. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,59. 1) *Statthalter, Oberbeamter, Oberhaupt eines Bezirks:* राजन्, स्थ° AV. 2,32,4. VS. 16,19. सूत, स्थ° Çat. Br. 5,4,4,17. fg. 12,8,1,17. 9,2,1. Pańkav. Br. 17,11,6. 24,18,2. Kâtj. Çr. 1,1,12. 22,5,28. 11,11. Lâṭj. 8,7,11. R. 2,50,18. 52,4. 84,12. Verz. d. B. H. No. 226. स्थपतीष्टि Mîmâṅsâd. 6,8,20. एतया निषादस्थपतिं याजयेत् Comm. जगत्त्रयस्य *Herr, Gebieter* (zugleich *Baumeister* nach Mallin.) Çiç. 1,34. = अधीश H. an. 3,309. = अधिपति und सचिव Vaiǵ. bei Mallin. zu Çiç. 1,34. — 2) *Baumeister* AK. 3,4,14,63. Trik. 3,3,190. H. 917. Med. t. 166. Vaiǵ. MBh. 1,2029. 2177. 12,3243. 13,5073. 14,2520. Hariv. 6505. R. 2,80,2 (87,2 Gorr.). R. Gorr. 2,90,19. Varâh. Bṛh. S. 53,99. 105. 110. 56,30. 60,18. Râǵa-Tar. 3,351. Pańkat. 10,4. Sarvadarçanas. 30,18. वास्तुविधानज्ञो लघुहस्तो जितश्रमः। दीर्घदर्शी च शूरश्च स्थपतिः परिकीर्तितः॥ Mâtsja-P. im ÇKDr. und bei Aufrecht, Uṇâdis. S. 264. — 3) *Veranstalter eines Opfers an* Bṛhaspati AK. 2,7,8. Trik. H. 818. H. an. Med. Halâj. 2,263. — 4) ein N. Bṛhaspati's H. an. Vaiǵ. — 5) ein N. Kubera's Aǵajapâla im ÇKDr. — 6) *Kämmerer, Aufseher eines fürstlichen Gynaeceums* (vgl. स्थापत्य) Trik. H. an. Med. — Als adj. nach Med. = अमत्तम (so die gedr. Ausg., सत्तम ÇKDr. und Wilson). — Vgl. पुष्कर° (welches nach Nilak. = ब्रह्माण्डस्य स्वामी sein soll) und स्थापत्य.

स्थपनी (v. l. स्थपणी) f. *die Stelle zwischen den Brauen* Suçr. 1,345, 13. 15. 346,11. 351,5. 357,9.

स्थपुट gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. 1) adj. (f. आ) *höckerig* (vgl. स्थगु, स्थुडु) Trik. 3,1,2.-H. 1468. Hâr. 124. Halâj. 4,68. ग्रीवा निर्मांसा चिपिटा दीर्घा स्थपुटा न शुभप्रदा Kâçikh. 37,89 (nach Aufrecht). — 2) n. *Höcker* Med. k. 185. °गतं काव्यम् Mâlatîm. 78,18.

स्थपुटित (von स्थपुट) adj. gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. *höckerig geworden.*

स्थपुटीकर् (स्थपुट + 1. कर्) *höckerig machen:* °कृत H. an. 4,11. मह्लाकञ्कानिलः प्राप्तः पर्वतान्दोलनक्षमः। मखमण्डभूस्तेन क्षपातः °कृता Kâçikh. 88,99 (nach Aufrecht).

स्थर् = स्थ in सव्यष्ठर् und सव्ये°.

स्थल्, स्थलति Dhâtup. 20,6 (स्थाने, स्थितौ).

स्थल gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140 (oxyt.). 1) m. a) *Abschnitt, Kapitel* Verz. d. B. H. No. 595. — b) N. pr. eines Sohnes des Bala Bhâg. P. 9,12,2. — 2) f. आ *Erdaufschüttung* P. 4,1,42, Schol. स्थलयोदकं परिगृह्णाति TS. 1,6,10,5. — 3) f. ई P. 4,1,42. Vop. 4,26. = स्थल n. AK. 2,1,5. H. 940. Halâj. 2,3. Accent eines darauf ausgehenden N. pr. P. 6,2,129. a) *Anhöhe, hochgelegene Ebene* Lâṭj. 10,19,1. MBh. 3,6068. R. 3,21,5. Spr. (II) 82. पर्वतस्य R. 3,19,23. Kathâs. 75,59. Prab. 101,9. मलय° Ragh. 6,64. 12,24. Spr. (II) 1070. Kathâs. 114,19. गगनात्सो ऽधस्तात्प्रविलोकयन्। स्थलीपरिमितां पृथ्वीं समुद्रान्परिखालघून् 52,7. उत्तटा इव नद्योरयाः स्थलीम् (चिच्छिदुः) Ragh. 11,58. कनकसिकतिलस्थलीः (adj.) अवन्तीः Prab. 101,15. तीर° Ragh. 16,64. नभः° Râǵa-Tar. 5,94. विन्ध्यायः° Verz. d. Oxf. H. 129,a,16. त्रैलोक्यमौलि° Gît. 5,20. von *gewölbten* Körpertheilen (vgl. तट): जघन° Çiç. 9,45. Spr. (II) 7247. Z. d. d. m. G. 27,30. Verz. d. Oxf. H. 139,a,5. v. u. नितम्ब° Spr. (II) 5896. Dhûrtas. 80,15. उपस्थ° Spr. (II) 6642. गण्ड° (s. auch bes.) Pańkar. 3,5,9. Daçak. 91,4. — b) *Erdboden* überh.: नवाम्भःपृषताभिवृष्टा Ragh. 7,66. 12,30. Kumâras. 4,4. °शायिन् Spr. (II) 5437. *Fussboden* Bhâg. P. 3,23,17. 4,25,15 (am Ende eines adj. comp.). 7,4,11. Pańkar. 3,15,4. — c) *Platz, Ort, Stelle* Ragh. 13,23. पुष्पकवंश° Ṛt. 1,25. वनान्त° Spr. (II) 5717. अरण्य° Prab. 85,10. त्रिजगतामुत्पत्तिनाश° Verz. d. Oxf. H. 108,b, N. 2. — 4) n. = स्थली AK. H. Halâj. a) *Erhebung, Anhöhe, trockenes Land* (im Gegensatz zur *feuchten Niederung*); *Land* (im Gegensatz zum *Wasser*), *Festland* H. 1355. Halâj. 3,41. वर्षे स्थलम् TS. 3,4,8,7. Kâtj. Çr. 24,6,34. Lâṭj. 1,1,19. समे, अनूपे, वनगुल्मावृते, स्थले M. 7,192. 8,247. Jâǵn. 2,151. समुद्रोर्मिवेगेन स्थले न्यस्तः MBh. 1,6744. निम्न, स्थल 7,3389. 12,4632. 5480. fg. मत्स्या अ-

भूवुर्व्यापन्नाः स्थलसंस्पर्शनेन 13,2662. R. 5,94,9. Suçr. 1,23,1. 130,18. Kâm. Nitis. 12,5. 15,6. 12. Spr. (II) 545. 570. 3658. 4392. गिरेः स्थलानि 4963. न च नैर्गच्छति स्थले 5186. °गामिन् Varâh. Brh. S. 28,4. °संभवौषधि 41,2. उत्तरां द्विपस्य तोयात्स्थलम् 91,14. 95,59. Kathâs. 29,60. Bhâg. P. 2,6,14. 10,40. 5,26,28. 10,75,37. Pańkar. 1,14,8. Hit. 39,10. 42,13. ed. Johns. 2347. 2349. Verz. d. Oxf. H. 23,*b*, N. 2. P. 1,3,67, Schol. von *gewölbten* Körpertheilen: उरः° Ragh. 5,52. 13,73. Spr. (II) 3142. 7417. Varâh. Brh. S. 44,21. 53,52. 58,32. Prab. 81,16. Bhâg. P. 2,1, 28. 5,5,31. वक्षः° Spr. (II) 6818. Kathâs. 73,307. VP. 1,6,6. Bhâg. P. 2,7,25. 3,8,28. 7,8,22. Pańkar. 1,3,75. 77. 5,15. 2,4,5. जघन° Spr. (II) 7002. Kathâs. 47,108. अंस° 83,39. गण्ड° (s. auch bes.) Bhâg. P. 5,25, 4. Pańkar. 1,3,77. 12,23. कुम्भ° Bhâg. P. 6,11,10. — *b) Erdboden:* विदलन्ति स्म कुद्दालैः स्थलानि च समन्ततः R. Gorr. 2,87,10. स्थलारूढ M. 7,91. Ragh. 11,14. Spr. (II) 7219. कोमल° Pańkar. 1,10,50. Pańkat. 246,6. नाकाशे नावनिस्थले Hariv. 5864. अथ देवाः संप्रयाताः समैर्वर्त्मभिरस्थलैः MBh. 2,2517. *Fussboden:* हर्म्य° so v. a. *das flache Dach eines Palastes* Megh. 67. MBh. 15,191. Bhâg. P. 9,11,32. 10,50,53. Pańkar. 1,10,46. — *c) Platz, Ort, Stelle* MBh. 1,4996. Varâh. Brh. S. 24,6. परस्थले Kathâs. 45,271. Pańkat. 118,23. 161,15. वेदि° R. 2,56, 29 (vgl. प्रत्यक्स्थली वेदी 3,77,23). तपसः *Stätte für* Pańkar. 1,2,51. तपः° 6,53. कोपाग्नीनाम् 14,6. 28. — *d) Fall:* तथाविधस्थले *in einem derartigen Falle* Sâh. D. 18,11. 24,4. 106,14. Sarvadarçanas. 7,14. स्वप्रस्थले Nilak. 168. Schol. zu Kap. 1,57. Kusum. 34,15. 36,7. Comm. zu TS. Prât. 1,61. 4,11. 23. 11,4. 19,4. 20,2. — *e)* N. pr. (?) einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,26. — Vgl. अद्रि°, अद्रिकृत°, अवि°, आनक°, उत्°, ऋतु°, कण्टक°, कुश°, कुष्ठल, केलि°, क्रतु°, गण्ड°, घृत°, तपः°, त्रि°, दाण्डायन° (unter दाण्डायन), धर्म°, नभः°, नाग°, परिष्ठल, पुञ्जिक°, प्र°, प्रसव°, ब्रह्म°, मद°, मद्रुक°, मध्य°, मरु°, मरुा°, मान°, माल्हक°, माहिष°, मुनि°, मूल°, मूषिक°, यक्ष°, यज्ञ°, राज°, लोक°, वध°, वन°, वसु°, वारण°, विष्ठल, वृक°, व्यास°, शमिष्ठल, शुभ°, श्री°, सम°, समाधि°, समुद्र°, सलिलस्थलचर, सिद्ध°, सु°, स्थाल.

स्थलकन्द m. = अग्राम्यकन्द (?) Ratnam. im ÇKDr.

स्थलकमल n. *die Blüthe von Hibiscus mutabilis* Dhanv. 3,54. Bhâvapr. im ÇKDr. Git. 10,7. — Vgl. स्थलपद्म.

स्थलकमलिनी f. *Hibiscus mutabilis* Megh. 90.

स्थलकाली f. N. pr. eines Wesens im Gefolge der Durgâ Wilson, Sel. Works 2,38.

स्थलकुमुद m. *Nerium odorum* Râgan. 10,11.

स्थलग adj. *auf dem Festlande lebend:* जलस्थलगैः सत्त्वैः Bhâg. P. 8, 10,12. स्थलखाम्बुगाः H. 22.

स्थलचर adj. dass. (neben जलचर und अन्तरीक्षचर) R. Gorr. 1,13,29. Hit. Johns. 1925. स्थलसलिलचराणां व्यत्ययः Varâh. Brh. S. 95,58.

स्थलज 1) adj. *auf dem Festlande —, trockenem Boden wachsend, — lebend* M. 1,44. 6,13. जलजानि च पुष्पाणि माल्यानि स्थलजान्यपि R. 2,59, 11. 4,25,24. जलजान्यपि सत्त्वानि स्थलजान्यपि R. Gorr. 2,59,10. Ârjabh. 4,7. Reis Suçr. 1,196,10. स्थलाम्बुजाः Varâh. Brh. 3,5. 6. so v. a. जाङ्गल Karaka 1,27. शुल्क so v. a. *Landsteuer* (im Gegens. zu *Wassersteuer*) Jâgn. 2,263. — 2) f. आ *Süssholz* Râgan. 6,149.

स्थलतर (von स्थल) n. *ein höher gelegener Platz* Lâtj. 1,1,17.

स्थलता f. nom. abstr. von स्थल *Festland* Spr. (II) 545. Pańkat. 84, 20. शुष्क° 79,13.

स्थलनलिनी f. *Hibiscus mutabilis;* am Ende eines adj. comp. °क Bhâg. P. 5,8,22.

स्थलनीरज n. *die Blüthe von Hibiscus mutabilis* Pańkar. 3,12,4.

स्थलपथ m. Schol. zu P. 5,4,74. gaṇa देवपथादि zu 3,100 (प्रतिकृतौ संज्ञायाम्). *Landweg, — strasse* (im Gegens. zu *Wasserweg*): °पथेन *zu Lande* (eine Stadt erreichen) Kathâs. 101,115. वारिस्थलपथान्विता भूः Kâm. Nitis. 4,52. स्थलजलपथवाणिज्यादि (स्थल° gedr.) Kull. zu M. 7, 101. वणिक्पथो द्विविधः स्थलपथो जलपथश्च so v. a. *Handel zu Lande* Comm. zu Kâm. Nitis. 5,78. — Vgl. स्थालपथ, °पथिक.

स्थलपद्म 1) m. *Arum indicum* Ratnam. im ÇKDr. — 2) n. *die Blüthe von Hibiscus mutabilis* Trik. 2,4,34. Pańkar. 1,7,26. 10,51. Bhatt. 2,3. — Vgl. स्थलकमल.

स्थलपद्मिनी f. *Hibiscus mutabilis* Râgan. 5,79.

स्थलपिण्डा f. *eine Dattelart* Râgan. 11,61.

स्थलमञ्जरी f. *Achyranthes aspera* Ratnam. im ÇKDr.

स्थलरुहा f. *Hibiscus mutabilis* Râgan. 5,80.

स्थलवर्त्मन् n. = स्थलपथ *Landweg:* °वर्त्मना *zu Lande* Ragh. 4,60.

स्थलविहंग m. *Landvogel* Bhâg. P. 5,2,4. °गम ed. Bomb.

स्थलशृङ्गाट m. *Tribulus lanuginosus* oder *ein ähnliches Gewächs* H. 1156. Halâj. 2,46. Ratnam. im ÇKDr. °क m. dass. Râgan. 4,42.

स्थलसीमन् m. = स्थण्डिल m. (!) Bhûriprajoga im ÇKDr. *a boundary, a land-mark* Wilson.

स्थलस्थ adj. *auf trockenem Lande stehend:* स्थलस्थं तमृषिं कृत्वा MBh. 1,6749. R. 4,13,10. Bhâg. P. 3,27,12.

स्थलारविन्द (स्थल + अ°) n. *die Blüthe von Hibiscus mutabilis* Kumâras. 1,33.

स्थलीदेवता f. *Localgottheit* Megh. 105. = वनदेवता ein Schol.

स्थलीभूत adj. *hoch gelegen:* देश Hariv. 3706.

स्थलीय (von स्थल), °यति *für Festland halten:* ईश्वरमपाम् Spr. (II) 3899.

स्थलीय adj. von स्थल *Fall* am Ende eines comp.; s. उद्देश्यविधेयबोधस्थलीयविचार in den Nachträgen.

स्थलेजात 1) adj. *auf dem Festlande, auf trockenem Lande gewachsen (wachsend):* पद्मिनी so v. a. *Hibiscus mutabilis* R. 4,48,10. — 2) n. *Süssholz* Ratnam. 57.

स्थलेयु (von स्थल) m. N. pr. eines Sohnes des Raudrâçva Hariv. 1660. VP. 447.

स्थलेरुहा f. Bez. zweier Pflanzen: = दग्धा Râgan. 9,127. = गृहकुमारी Râgan. im ÇKDr.

स्थलेशय N. *eine Amphibie, die zur Nacht an's Land kommt,* Râgan. im ÇKDr.

स्थलौकस् (स्थल + ओ°) m. *ein auf dem Festlande lebendes Thier:* नभःस्थलजलौकसः Bhâg. P. 6,4,19.

स्थवि Unâdis. 4,56. m. *Weber* Uggval. = जङ्गम und स्वर्ग Unâdivr. im Samkshiptas. nach ÇKDr.

स्थविमन् (von स्थू) n. *das dicke Theil, die Breite:* स्थ°, मध्य, अणिमन् Çat. Br. 3,8,3,18. °मतस् *an der breiten Seite* TS. 6,3,9,2. TBr. 3,3,11,2. अवद्यति Çat. Br. 6,4,1,1. Kâth. 31,12. m.: यथाकायं स्थविमा Kâtj. Çr. 6,1,35.

स्थविर (wie eben) Uṇâdis. 1,54 (oxyt.). 1) adj. (f. आ und ई in der älteren Sprache, in der späteren nur आ). *a) breit, dick, derb, massig:* Stier ṚV. 4,18,10. AV. 9,4,3. Rosse ṚV. 7,24,4, 67,4. (इन्द्रस्य) उग्रस्य यूनः स्थविरस्य 3,46,1. 1,171,5. 10,103,5. Vishṇu 7,100,3. MBh. 13,6955. Hariv. 14119. Kühe so v. a. Milch ṚV. 9,86,4. penis TBr. 2,4,12,7. *dicht:* व्रज (so zu lesen st. वज्र) ṚV. 4,20,6. उल्ब 10,51,1. übertr.: वाज 6,1,11. 18,12. 32,1. 37,5. 7,93,2. वृष्ण्य 1,54,8. गिर् 181,7. तेजस् Çâṅkh. Gṛhj. 2,2. — *b) (vollwüchsig), alt* (AK. 2,6,1,42. H. 339. Halâj. 2,348), (wie πρεσβύτερος) *angesehen, gravis* TBr. 3,10,11,3. Nir. 6,30. Âçv. Çr. 10, 7,2. Çat. Br. 2,2,2,20. 7,2,1,15. 13,4,1,6. Kâth. 11,2. Gâtukarṇja Çâṅkh. Br. 26,5. Gotama Lâṭj. 2,9,20. Çâkalja ṚV. Prât. 2,44. Kauṇḍinja TS. Prât. 17,4. रोमकायण Bṛhadd. in Ind. St. 1,105. — Çâṅkh. Gṛhj. 2,14. 3,4. ऊर्ध्वं प्राणा ह्युत्क्रामन्ति यूनः स्थविर आयति M. 2,120. 8,70. 163. 394. Jâǵń. 2,150. P. 4,1,165 (°तर). MBh. 1,1971. 2,1343. 1996. 2279. 3,2184. युवस्थविरबाला: 2522. 10630. 5,125. 13,17. 1516. Hariv. 5004. R. 5,31,17. Suçr. 2,142,17. Ragh. 19,57. Spr. (II) 3275. 4919. 7453. Varâh. Bṛh. S. 5,41. Kathâs. 16,11. 25,14. 113,24. Daçak. 93,6. Bhâg. P. 1,11,24. 9,7,18. 12,3,42. Baum MBh. 13,281. स्थविरायुस् *ein hohes Alter erreichend* Hariv. 3021. स्थविरे (v. l. स्थाविरे) काले Spr. (II) 4067, v. l. Bei den Buddhisten Bez. *der ältesten, ehrwürdigsten* Bhikshu (vgl. Uǵǵval.), die dem Çâkjamuni am nächsten stehen, Burnouf, Intr. 288. 297. 565. Hiouen-thsang 1,158. 177. 430. 2,311. 3,36. Wassiljew 38 u. s. w. Târan. 4 u. s. w. — *c)* = अचल Uṇâdik. im ÇKDr. fehlerhaft für स्थावर. — 2) m. ein N. Brahman's H. 211. — 3) f. आ *eine best. Pflanze,* = महाश्रावणी Râǵan. im ÇKDr. — 4) n. *Erdharz* (das auch पलित heisst) Râǵan. 12,141. — Vgl. स्थाविर.

स्थविष्ठ superl. zu स्थूर, स्थूल *dick, grob, dicht* P. 6,4,156. Vop. 7,56. AK. 3,2,61. स्थ°, मध्यम, अणिष्ठ TS. 2,5,5,2. Kâth. 25,7. (रेतः) मध्यं स्त्रियै प्राप्य स्थविष्ठं भवति Ait. Br. 6,9. Çâṅkh. Br. 28,9. Çat. Br. 8,2,4,19. Kâtj. Çr. 15,3,42. धातु Khând. Up. 6,5,1. fgg. Maitrjup. 2,6. तनू 6,6. (नारायणम्) अणीयसामणीयांसं स्थविष्ठं च स्थवीयसाम् MBh. 12,1612. 13,6955. Hariv. 14119. Bhâg. P. 2,1,24. 38. 4,9,13. 5,26,38. 11,12,17. 12,2,22. 9,11. Pañkar. 4,8,67.

स्थवीयस् compar. zu स्थूर, स्थूल *dick, grob, dicht* P. 6,4,156. Vop. 7,56. Çat. Br. 5,3,2,7. Ait. Br. 1,21. Pañkav. Br. 16,2,6. Shaḍv. Br. 3,3. Lâṭj. 1,10,1. MBh. 12,1612. 13,1376. Bhâg. P. 2,1,24. 2,14. 4,24,39. Pañkar. 4,8,67.

स्थशस् (von स्थ) adv. *je nach der Stelle:* स्थशो जन्मानि सविता व्याकः ṚV. 2,38,8.

1. स्था, तिष्ठति Dhâtup. 22,30 (गतिनिवृत्तौ). P. 7,3,78. Vop. 8,70. तस्थौ, तस्थिवंस्; अस्थात् P. 2,4,77. Vop. 8,25. स्थात्, स्थाति, अस्थुस्, स्थुस्, स्थेषम्, स्थेषुस् AV. 16,4,7. स्थास्यति; स्थेयात् P. 6,4,67. Vop. 8,85. स्थेयाम; med.: तिष्ठे, तिष्ठमान; तस्थाने; अस्थित P. 1,2,17. Vop. 10,11. अस्थिरन्; अस्थिषत Çat. Br. 3,7,2,9. 9,1,2. absol. स्थायम् Bhaṭṭ. 5,51. pass. स्थीयते P. 6,4,66. partic. स्थित s. bes. Ueber den Uebergang von स्थ in ष्ठ s. AV. Prât. 2,92. fg. 1) *stehen, stillstehen, stehen bleiben, dastehen:* न मेथेते न तस्थतुः ṚV. 1,113,3. 10,10,8. यदूर्ध्वस्तिष्ठाः (अग्ने) 3,8, 1. 5,1,2. अस्थुरु चित्रा उषसः पुरस्तात् 4,51,2. आगाव्वतीरघ्या अर्वागतिष्ठन् 5,45,10. 47,5. नीचीनाः स्थुः 1,24,7. तिष्ठाद्गोः AV. 6,44,1. 77, 1. 9,1,24. यदेजति पतति यच्च तिष्ठति 10,8,11. अश्वाय तिष्ठते so v. a. *im Stall stehend* 3,15,8. तिष्ठन्वीर्यवत्तरः Çat. Br. 6,7,2,1. 12,2,4,8. TS. 5,1,8,6. पूर्वां संध्यां जपंस्तिष्ठेत् — पश्चिमां तु समासीनः M. 2,101. fgg. 192. 195. fgg. प्रपदैः 6,22. तिष्ठ त्वं स्थावर इव MBh. 3,2613. शैली स्थास्यसि R. 1,64,12. अत्राहं स्थास्ये स्थाणुरिवाचलः Mârk. P. 15,57. तिष्ठतु सर्वदाशाद्य गङ्गामन्वाश्रिता नदीम् R. 2,84,7. तस्थतुः समन्ततः खरम् 3,29,31. चलत्येकेन पादेन तिष्ठत्येकेन बुद्धिमान् Spr. (II) 2264. प्रविश गेहं मा बहिस्तिष्ठ 2468. अग्रे स्थित्वा Pañkat. 72,6. एषा मदीया कन्यका तिष्ठति 189,25. Hit. 22,8. निमेषमात्रमपि हि वयो गच्छन्न तिष्ठति Spr. (II) 3732. कृतान्तस्येव तिष्ठतः so v. a. *vor Einem stehend* R. 2,21,9. *stehen bleiben, Halt machen* M. 11,111. MBh. 1,2167 (med.; ख st. स mit der ed. Bomb. zu lesen). R. 2,52,96. R. Gorr. 1,9,10. Kathâs. 4,12. वसिष्ठस्याग्रतः स्थित्वा R. 1,54,7. Çâk. 12,7. 13. 41,8. 57,3. 70, 11. जानुभ्यां स्थित्वा *sich auf die Knie stellend* Vikr. 63,6. mit loc. *stehen auf, in an:* रथेषु ṚV. 5,53,2. MBh. 5,7218. अन्तरिते ṚV. 5,85,5. 10,72,6. अधरेषु 6,63,4. VS. 2,8. पृथिव्याम् AV. 9,3,17. 12,1,27. MBh. 3,2205. द्वारि 2265. R. 7,68,3 (med.). नौकासु R. Schl. 1,9,7. गङ्गानूपेऽत्र तिष्ठत 2,84,6. तिष्ठत्येकत्वमधिपतिर्ज्योतिषां व्योममध्ये *stillstehen* Vikr. 20. तस्य संदर्शने तस्थुः *stellten sich so, dass er sie sehen konnte,* R. 1,9,13. 5,23,32. अग्रे mit gen. so v. a. *vor Jmdes Augen treten* Ragh. 2,56. — 2) mit acc. *stehen —, sich stellen auf, besteigen:* रथम् ṚV. 6, 18,9. हरी (wobei ebenfalls der Wagen verstanden ist) 1,174,4. *sich begeben nach:* तस्थतुः प्राचीं दिशम् R. 3,77,2. — 3) *vor dem Feinde stehen, Jmd* (gen.) *Stand halten* MBh. 3,1973 (med.). 7,682. Hariv. 5861. 11031 (S. 790. med.). 11472. R. 1,22,19. 3,27,18. 4,9,73. 5,22,20. 47, 18. 71,9. Çâk. 94,1. Spr. (II) 4428. 4710. Varâh. Bṛh. S. 43,2. Mârk. P. 85,72. fg. स्थास्यिष्यते येन रणे Bhaṭṭ. 1,22. नास्य शक्तः पुरः स्थातुं कृतान्तस्य यथा जनाः Bhâg. P. 8,15,29. — 4) *treu ausharren, — zur Seite stehen:* उत्सवे व्यसने चैव दुर्भिक्षे शत्रुसंकटे। राजद्वारे श्मशाने च यस्तिष्ठति स बान्धवः Spr. (II) 1221. तिष्ठते हि सुहृद्यत्र न बन्धुस्तत्र तिष्ठति 2879. 3254. नामुत्र हि सहायार्थं पिता माता च तिष्ठतः । न पुत्रदारं न ज्ञातिर्धर्मस्तिष्ठति केवलः ॥ 3607. न स्त्रियस्तिष्ठन्ति भर्तृषु 3357. 5223. मर्यादायाममर्यादाः स्त्रियस्तिष्ठन्ति भर्तृषु 256. — 5) *bei Etwas* (loc.) *verharren, nicht abgehen von;* med.: यन्नः पिता संजानीते तस्मिंस्तिष्ठामहे Ait. Br. 7,18. — 6) *sich zu Jmd* (dat.) *halten, sich für Jmd erklären:* एको हि रुद्रो न द्वितीयाय तस्थुः so v. a. *einen zweiten erkennt man nicht an* Çvetâçv. Up. 3,2. med. P. 1,3,23. 4,34. Vop. 5,15. तुभ्यं तिष्ठामहे वयम् Bhaṭṭ. 8,12. अर्काय पत्ये खलु तिष्ठमानाः (अम्बुजिन्यः) Naish. 7,57. Vop. 23,8. तिष्ठते (= स्वहृदयं व्यनक्ति) राधा विकर्मस्वेभ्यः Saṁkshiptas. im ÇKDr. unter राधा. act. in Verbindung mit अभि Vop. 5,7. — 7) *bestehen* (Gegens. *vergehen, zu Grunde gehen*): ग्रन्थिस्ते मा स्थात् TS. 1,1,2,2. येनैष भूतैस्तिष्ठते ह्यन्तरात्मा Muṇḍ. Up. 2,1,9. यावदेकानुदिष्टस्य गन्धो लेपश्च तिष्ठति M. 4,111. यानुपाश्रित्य तिष्ठन्ति

लोका देवाश्च सर्वदा 9,316. नह्येष स्थास्यति चिरं गत एव नराधमः MBh. 5,472. यावत्स्थास्यन्ति गिरयः सरितश्च महीतले R. 1,2,39. 44,46. 60, 28. तिष्ठेल्लोको विना भूमिं सस्यं वा सलिलं विना। न तु रामं विना देहे तिष्ठेयुरसवो मम ॥ R. Gorr. 2,9,44. Sâmkhjak. 41. न के ऽपि स्थातारः सुरगिरिपयोधिप्रभृतयः Spr. (II) 525. अरक्षितं तिष्ठति 567. 3902. 1983. कथं नु शाखास्तिष्ठेरंश्छिन्नमूले वनस्पतौ 2312. यशांसि लोके 2765. 3236. कथं कर्म विना दैवं स्थास्यति 5149. 5482. 7555. Kathâs. 28,117 (wohl अदर्शने zu lesen). 34,103. 40,41. Pańkat. 31,18. 216,12. Comm. zu Gaim. 1, 18. zu Kap. 1,58. zu TS. Prât. 21,7. केवलमेको गङ्गदत्तस्तिष्ठति so v. a. *ist am Leben* Pańkat. 213,7. 8. — 8) *bleiben, verweilen:* तिष्ठा सु कं मा परा गाः ṚV. 3,53,3. इह 10,19,3. AV. 8,1,9. 10,1,26. Gobh. 3,2,26. गृहाश्रमे M. 6,1. काममा मरणात्तिष्ठेद्गृहे कन्यर्तुमत्यपि 9,89. 12,102. गच्छ वा तिष्ठ वा MBh. 1,5961. 6027. मात्र स्थाः 4,491. R. 2,40,32. 64,35. 87,23. 3,74,27. 75,2. Megh. 3.19. Çâk. 70,21. 71,10. 136. Spr. (II) 2083. 2436. 4781. Kathâs. 13, 46. 82. 16,35. 18,167. 190. 205. 221. 231. 288. 39,233. Mârk. P. 77,16. 125, 47. Râga-Tar. 6,201. 326. Bhâg. P. 4,27,22. 7,3,7. Z. d. d. m. G. 14,572,13. Pańkat. 69,13. 134,3. Hit. ed. Johns. 2094. Vet. in LA. (III) 17,14. 18, 9. क्षणमासने स्थित्वा 2,5. उच्छेषणं तु तत्तिष्ठेद्यावत् u. s. w. M. 3,265. न स तिष्ठेच्चिरं राज्ये पुष्करे सलिलं यथा R. 3,46,16. यथास्तं गत आदित्ये न तिष्ठन्तीह रश्मयः 6,70,49. अपक्वे तु घटे नीरं चालन्यां सूक्ष्मपिष्टकम्। स्त्रीणां च हृदये वार्ता न तिष्ठति कदापि हि ॥ Spr. (II) 394. med. MBh. 2,732. R. 4,12,36. pass. impers. Spr. (II) 3328. Hit. 21,4. pass. = simpl.: तथापि सूनृता सौम्य हृदि न स्थीयते चले। पुत्रानुरागविषमे विद्युत्सौदामनी यथा ॥ Bhâg. P. 10,49,27. *verweilen* so v. a. *warten:* न च शक्यं मया तात स्थातुं क्षणमपि R. 2,34,48. Vikr. 88,17. Mâlav. 12,3. Râga-Tar. 5,464. दिनानि कतिचिद्गङ्गे स्थीयताम् Brahma-P. in LA. (III) 54,20. किमद्यापि स्थीयते so v. a. *zögern, sich bedenken* Çâk. 23,11, v. l. स्थित्वा मासं दद्यात् so v. a. *nach einem Monat* Varâh. Bṛh. S. 42,11. क्षणं स्थित्वा Çuk. in LA. (III) 36,6. स्थित्वा हरिष्यति मुखस्य तवैव लक्ष्मीम् so v. a. *nach einiger Zeit* Spr. (II) 3910. — 9) *bei Etwas bleiben, einer Handlung dauernd obliegen, in einem Zustande* oder *Verhältniss verharren;* die Ergänzung *a*) ein im nom. stehendes adj., insbes. partic.: ते ऽपक्रम्य प्रतिवावदतो ऽतिष्ठन् *widersprachen fortwährend* Ait. Br. 2,3. ये पाशास्तिष्ठन्ति विषिताः AV. 4,16,6. गृहाः पूर्णा वामेन तिष्ठन्तः 7,60,2. 8,10,8. 10,10,16. 2,34,2. Âçv. Gṛhj. 1,18,7. 4,7,16. Kâtj. Çr. 25,5,28. पेपीयमानो मोदमानस्तिष्ठति Khând. Up. 6,11,1. प्रत्यङ्जनांस्तिष्ठति (so liest Çvetâçv. Up. 3,2) VS. 32,4. प्रनष्टमधिगतं द्रव्यं तिष्ठेद्युक्तैरधिष्ठितम् M. 8,34. बुभुक्षितस्त्र्यहं स्थित्वा धान्यमब्राह्मणाद्धरेत् Jâgń. 3,43. श्रुतिविप्रतिपन्ना ते यदा स्थास्यति निश्चला (बुद्धिः) Bhag. 2,53. नहि कश्चित्क्षणमपि जातु तिष्ठत्यकर्मकृत् 3,5. विस्मितः MBh. 3,2620. शोकप्लुतः 3001. उदीचीं दीपयन्दिशम् 11852. अनुच्छ्वसन्नभुञ्जानः R. 1,64, प्रमाणेव 37,21 (med.). वृक्षमुपाश्रितः 50,35. 51,20. 86,20. R. Gorr. 2. Sâmkhjak. 67. Ragh. 1,73. करिष्यमाणः सशरं शरासनम् 3,52. पणे Çâk. 11,3. साध्वसाद्वचना 12,21. 30. Spr. (II) 1524. 1002. 4528. मार्गामृगं तिष्ठेत् 5992. Kathâs. 2,32. 62. 4,54. 5,91. 7,53 (wir lesen स्ता, welches wir zum Folgenden ziehen). 15,8. 18,95. 128. 153. 167. 130. 29,23. 39,67. 244. 40,43. Râga-Tar. 4,77. 6,156. 194. Mârk. P. 17, Brahma-P. in LA. (III) 54,16. Bhâg. P. 3,4,31. Pańkat. 34,25. 127,23.

ed. orn. 5,4. Hit. 19,1. सर्पस्तु व्यापादितस्तिष्ठति *liegt todt da* Hit. ed. Johns. 2726. Pańkat. 10,7. med.: तिष्ठध्वं संधितेषवः MBh. 1,5278. उपवासपरो दीर्घकालमतिष्ठत 8117. अमात्यः स चिरं तिष्ठते प्रियः 121. pass. impers.: नृपप्रभुभिः स्वस्थैः कथं स्थीयते Prab. 20,12. — *b*) ein absol.: सर्वमावृत्य Çvetâçv. Up. 3,16. MBh. 1,1105. 3,11844. विस्मित्य रूपसंपदा 2132. रुदत्यौ तां परिष्वज्य मुहूर्तमिव तस्थतुः 2705. 4,596. 3, 11056 (S. 571). परिवार्य धनेश्वरम् 11775. 5,7298. धर्ममाश्रित्य R. 2,21, 41. 28,20. 93,14. R. Gorr. 2,12,2. Çâk. 40,21. मौनं विधाय Kathâs. 12, 158. 13,152. Râga-Tar. 6,64. Bhâg. P. 3,17,17. Hit. 23,8. med. MBh. 13,2291. pass. impers. Prab. 49,14. — *c*) ein instr.: मौनेन Pańkat. 93, 10. आहारपरित्यागेन Hit. ed. Johns. 2407. स्वगृहनिर्विशेषेण Hit. Schl. 38,21. नररूपेण Spr. (II) 4446. — *d*) ein adv.: अन्यथा *sich anders verhalten* R. 4,43,65. तूष्णीम् Spr. (II) 4480. सलज्जम् *verlegen dastehen* Çâk. 38,4. सविस्मयम् Hit. 14,22. निर्विशेषं यदा स्वामी समं भृत्येषु तिष्ठति Spr. (II) 3769, v. l. सुखम् *sich wohl —, glücklich fühlen* Spr. 2390, v. l. Kathâs. 19,49. 32,145. 44,97. — 10) *dasein, vorhanden sein, sich vorfinden* M. 8,158. नेह तिष्ठति कैकेयी R. 2,57,29. यान्यस्माभिर्गृहीतानि तानि तिष्ठन्ति 4,5,10. दयिता यत्र तिष्ठति तद्गृहम् Spr. (II) 6247. विभवे भोजने दाने तिष्ठन्ति प्रियवादिनः 6168. भाजने यो य आहारश्चिन्त्यते स स तिष्ठति Kathâs. 3,50. 43,58. तस्य क्रूरस्य समन्ताच्छशकबिलान्यसंख्यानि — तिष्ठन्ति Pańkat. 159,25. किंचिदेतन्मृतसत्त्वं तिष्ठति 244,1. दक्षघातस्य पुत्री पद्मावती नाम विद्यते। तयोक्तं तिष्ठति Vet. in LA. (III) 7,8. अयं च वीर संदेहस्तिष्ठतीह ममाग्रतः R. 5,53,7. स मा तिष्ठतु Schol. zu Kâvjâd. 2,159. स्वेषु तिष्ठत्सु M. 5,104. 9,130. MBh. 1,5989. 3,2164. 13,2532. R. 2,106,22. R. Gorr. 2,34,7. 3,40,3. 7,63,2. Spr. (II) 1335. कार्ये ऽयापसि तिष्ठति 5832. mit einem loc. AV. 6,127,2. यावान्पक्षिगणाः कश्चिद्दंष्ट्रिणाश्च महाबलाः। तिष्ठन्तीह महारण्ये R. 3,35,49. Vet. in LA. (III) 14,19. तदेतद्धनुस्तिष्ठत्यद्यापि कुले ऽस्माकम् R. Gorr. 1,68,13. नो गृहे 69,8. 2,31,26. यदार्णवं त्वयि तिष्ठेन्निम्ने वृष्टमिवोदकम् 124,16. उत्तरश्च चतुर्वर्गो नामहात्मसु तिष्ठति Spr. (II) 1092. त्रयाणामपि चैतेषां गुणानां त्रिषु तिष्ठताम् M. 12,34. — 11) *sich befinden, sein:* तव पार्श्वतः R. 1,64,6. तव समीपतः R. Gorr. 1,66,6 (med.). यत्परार्थघटनायतैर्विना स्थीयते Spr. (II) 6410. तत्र Kathâs. 2,34. शूले Mṛkkh. 176,2. प्रव्रज्यासु M. 5,89. गर्भवासे Spr. (II) 1851. मनुजेन्द्राणां मूर्ध्नि MBh. 3,2073. Spr. (II) 1845, v. l. धर्म्ये वर्त्मनि M. 9,1. भर्तृपुत्रगते पथि R. 2,52,53. मर्यादासु Spr. (II) 1839. धुरि Ragh. 1,91. मधु जिह्वाग्रे, हृदये हालाहलम् Spr. (II) 2852. आपदि M. 3,14. हृदयेषु, हृदये R. 2,45,25 (med.). Spr. (II) 6076. मानसे 5569 (स्थितवतो). संशये R. 3,41,3. शोके महति 75,18. तद्दुःखे Mârk. P. 63,59. बले Spr. (II) 4810. राज्ये so v. a. *regieren* MBh. 1,3168. साधुवृत्ते so v. a. *obliegen* R. 4,31,2. स्वधर्मे Spr. (II) 4065. सत्ये R. Gorr. 2,11,2. पापेषु कर्मसु Spr. (II) 4233. स्वकर्मणि Kathâs. 19,20. कार्येषु बन्धूनाम् Bhatt. 19,16. अस्य प्रिये MBh. 3,303. विप्रिये R. 2,21,10. तपसि 64,23. तपस्यनशने Kathâs. 27,123. तेषां शासने so v. a. *gehorchen, folgen* M. 7,37. R. 1,52,8 (53,8 Gorr.). Çâk. 88,16. Vikr. 155. Spr. (II) 7148. नृपतेर्निदेशे Mâlav. 89. वचने तव R. 2,24,15. ईश्वरस्य वशे MBh. 3,1138. Spr. (II) 4454. — 12) *sich bei Jmd befinden, bei Jmd angetroffen werden, zu Jmdes Verfügung stehen, Jmd gehören, esse alicui;* mit gen. und loc. der Person: माया मे तिष्ठते तीव्रा पान्नगी नाम Hariv. 9387.

उद्यमः साहसं धैर्यं बलं बुद्धिः पराक्रमः । षडेते यस्य तिष्ठन्ति Spr. (II) 1247. 2756. तस्य च द्वे डुहितरौ यौवनस्थे तिष्ठतः Pańkat. 183,25. Pańkat. ed. orn. 4,8. यत्र ग्रावयोर्भित्तिशेषाकारः प्रचुरस्तिष्ठति Hit. 50,21. निक्षेपो मे ऽश्वहृदयं त्वयि तिष्ठतु (so ed. Bomb.) MBh. 3,2836. 12275. इदं चैव हृदयज्ञानं त्वदीयं मयि तिष्ठति 3025. R. 1,66,5. — 13) *geheftet —, gerichtet sein auf* (loc.): मनस्तिष्ठति कान्तासु चित्रासु वनराजिषु Hariv. 3841. त्वयि नस्तिष्ठते प्रीतिः Bhaṭṭ. 8,12. — 14) *ruhen —, beruhen auf, gegründet —, beschlossen sein in* (loc.): यस्मिन्विश्वानि भुवनानि तस्थुः ṚV. 7,101,4. 1,164,36. VS. 31,19. AV. 6,138,4. धर्मे तिष्ठन्ति भूतानि धर्मो राजनि तिष्ठति Spr. (II) 3130. med. P. 1,3,23. त्वयि तिष्ठते विवादः Vop. 23,8. मयि स्थित्वा so v. a. *sich auf mich verlassend* Comm. zu Bhaṭṭ. 8,9. — 15) *Jmd still halten zu Etwas, sich fügen in, dienen zu;* mit einfachem oder doppeltem dat.: एवैव तस्थुः सवितः सवाय ते ṚV. 4,54,5. अस्मा आपस्तस्थुः 8,85,1. 9,62,27. न संदृशे तिष्ठति रूपमस्य Çvetâçv. Up. 4,20 = Kaṭhop. 6,9 = MBh. 5,1747 (hier सादृश्ये und दर्शने [ed. Bomb.] st. संदृशे). med.: अतिष्ठन्तास्मै ज्यैष्ठ्याय TBr. 1,3,2,2. देवेभ्यः पशवो ऽन्नाद्यायालम्भायातिष्ठन्त Ait. Br. 2,3. 4,25. 6,5 (तस्थानानि zu lesen; vgl. Ind. St. 9,295). 7,18. श्रियै Çat. Br. 3,4,2,2. 9,1,2. सर्वं वा इदमिन्द्राय तस्थानमास 4,14. fg. 12,2,2,8. 5,1,1. fgg. अश्वानां परिपाणाय तस्थिषे AV. 4,9,2. — 16) *erstehen aus* (abl. oder gen.): ज्योतिस्तमसो वयुनावदस्थात् ṚV. 4,51,1. एतस्य वै सौम्यैषो ऽणिम्न एवं महान्यग्रोधस्तिष्ठति Khând. Up. 6,12,2. — 17) *abstehen von Etwas, sich eines Bessern besinnen:* यदि ते तु न तिष्ठेयुरुपायैः प्रथमैस्त्रिभिः M. 7,108. अपीदानीं मम सुतास्तिष्ठेरन्मन्दचेतसः MBh. 3,1946. — 18) *dahingestellt —, unberücksichtigt —, unerörtert bleiben, nicht von Belang sein;* nur im imperat.: तिष्ठतु अग्न्‍ः so v. a. *darauf kommt es zunächst nicht an, davon will ich vorläufig absehen* Mṛćkh. 24,18. Ragh. 11,77. Kumâras. 6,24. अभिमुखहतस्य तिष्ठतु तावज्जयो ऽथ वा स्वर्गः Spr. (II) 499. 1043. लोकः प्रुनस्तिष्ठतु तावदन्यः Z. d. d. m. G. 27,82. Brahma P. in LA. (III) 51,4. यज्जनाख्ययं तत्तिष्ठतु Pańkat. 19,17 (ed. orn. 16,12). इति तिष्ठतु तावत् Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 161. 174. — 19) partic. तस्थिवंस् P. 6,2,67, Schol. a) *stehend* ṚV. 1,108,1 (auf dem Wagen). गात्रे तस्थिवांसं केसरिणाम् Ragh. 2,29. *was steht, — sich nicht bewegt* (Gegens. जगत्) ṚV. 7,32,22. 66,15. 101,6. जगतस्तस्थुषां श्रेष्ठः MBh. 2,1214. Hariv. 9649. Bhâg. P. 3,10,18. 13,41. 4,22,37. 23,2. 7,3,29. — b) *sich befindend in* (loc.): अग्निं पदे परमे तस्थिवांसम् ṚV. 1,72,4. बले महति so v. a. *im Besitz seiend* Hariv. 3064. — c) *beschäftigt mit* (loc.), *obliegend:* तस्थुपशार्चने राज्ञो भृत्यान् Râǵa-Tar. 3,370. विपत्तभावे Ragh. 3,62. पितुः शासने so v. a. *dem Vater gehorchend, — folgend* 11,65. *verharrend in* (instr.): प्राणायामेन MBh. 3,165. — d) *der inne gehalten hat:* रह्यतामिति चोक्त्वा वै तथास्त्विति च तस्थिवान् so v. a. *schwieg er* Hariv. 10219. — e) *ausharrend, beharrlich:* स कृत्वा सर्वकार्याणि प्रतस्थे तस्थुषां (= स्थितिमतां Nîlak.) वरः MBh. 2,32. — f) *bereit zu* (dat.): प्रतियुद्धाय Hariv. 3667.

— caus. स्थापयति, अतिष्ठिपत् P. 7,4,5. Vop. 18,9. 1) *stillstehen machen, anhalten* Kauç. 106. रथम् Çâk. 6,16. 8,10. 100,19. Vikr. 10,19. so v. a. *hemmen, unterdrücken:* रेतः प्रजातिम् Çat. Br. 7,3,2,14. पाप्मानम् 13,8,4,6. — 2) *Jmd festhalten, nicht fortlassen* Kathâs. 14,10. 37,108. Hit. 121,14. स च दत्त्वा धनं भूरि स्वीकृत्य स्थापितो मया so v. a. *ich habe ihn ganz für mich gewonnen* Kathâs. 13,8. बद्ध्वा *Jmd gefangen halten* 28,145. Râǵa-Tar. 2,4 (wo wir बद्ध्वैत्य° lesen). तं संयम्य स्थापयामास निगडैर्दृढम् Kathâs. 37,40. — 3) *wegstellen, bei Seite stellen:* रथम् MBh. 3,2870. Kathâs. 20,164. नारसिंहं वपुस्त्यक्त्वा स्थापयित्वा च तद्वपुः Hariv. 12897. अद्यो न स्थापितं किंचित्त्वया गुणान्तराकृते *bei Seite gelegt, zurückgelegt, aufbewahrt* Kathâs. 39,14. इह केनापि दत्तानि प्राप्य पञ्च फलानि सः । नुत्तामस्त्रीणि मे प्रादाद्वे चास्थापयदात्मने ॥ 70,32. स्थापयित्वा so v. a. *mit Ausnahme von* Lot. de la b. l. 394. — 4) *stellen, hinstellen, setzen —, legen —, thun auf, in* (loc.): स्थाग्नि AV. 6,77,1. 7,96,1. Çat. Br. 3,5,3,19. उत्सङ्गे मातुः कुमारकम् Çâṅkh. Gṛhj. 5,7. Kâtj. Çr. 7,9,33. 15,6,13. प्राङ्मुखं वरासनम् R. 4,25,30. अमात्यमुख्यमासने M. 7,141. सिंहासने ऽच्युतम् MBh. 5,5006. सेनयोरुभयोर्मध्ये रथम् Bhag. 1,21. उरसि मणिम् MBh. 14,2390 (med.). 2391. पयो नवे भाण्डे 2888. Hariv. 7904. 8419 (med.). पार्श्वे रत्नावलीम् Mṛćkh. 74,20. कोषपेटके मणिम् Vikr. 78,7. तस्माद्धृतं च वह्निं च नैकत्र स्थापयेद्बुधः Spr. (II) 2217. Varâh. Bṛh. S. 55,23 (स्थाप्यं Druckfehler für स्थाप्य). Kathâs. 10,108. 13,154. 22,195. 24,166. 28,166. 60,28. 94,36. व्रह्माद्या देवतास्तत्र Weber, Kṛshṇaǵ. 272. 276. 278. 284. 296. Verz. d. Oxf. H. 62,b,9. fgg. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 23. Bhâg. P. 4,4,25. Hit. ed. Johns. 2417. गा निगूढे कस्मिंश्चित्पर्वते Sâj. zu ṚV. 3,31,5. हृदि so v. a. *dem Herzen einprägen* Pańkat. 13,7. ब्राह्मणस्य गृहे तत्र कस्यचित्स्थापितो द्विजः so v. a. *einquartirt* Kathâs. 33,134. 65,169. गुल्मान् *hinstellen, aufstellen* M. 7,190. वधकान्देवीगर्भगृहान्तरे Kathâs. 3,39. रत्नकाङ्क्षयतो निशि कोशान्तः 43,32. — 5) *Jmd einsetzen* in eine Würde, ein Amt (loc.) M. 7,202. R. Gorr. 2,87,18. 4,23,7. Spr. (II) 3024. राज्ये MBh. 3,234 (med.). 13,4215. R. Gorr. 1,3,36. 2,6,22 (स्थापयता zu lesen). 3,54,19. 4,54,20. Bhâg. P. 3,3,16. यौवराज्ये MBh. 13,1975. स्थापत्ये R. Gorr. 1,12,6. मन्त्रित्वे Kathâs. 5,124. मध्यस्थाने Dhûrtas. 92,3. रक्षार्थम् so v. a. *als Hüter* Kathâs. 24,7. — 6) *Jmd versetzen —, führen —, bringen in, auf* (loc.): पथि *auf den rechten Weg* Jâǵn. 1,360. युधि Kâm. Nîtis. 19,22. प्रकृतौ Ragh. 8,75. वशे M. 7,44. MBh. 1,683. R. 3,47,8. 9. 4,32,19. 7,20,19. Kâm. Nîtis. 8,83. Bhâg. P. 9,19,23. स्वे निदेशे (v. l. नियोगे) Mâlav. 49. संशये R. 7,9,11. 12,2. समये Mârk. P. 51,111. चलतः स्वधर्मेषु 69,61. R. Gorr. 1,1,99. नये so v. a. *einweihen in einen Plan* Kathâs. 20,195. इत्येवं स्थापयेन्मनः *man richte den Geist darauf* d. i. *man vergegenwärtige sich dieses* Spr. (II) 1998. statt des loc. ausnahmsweise auch acc.: सरितां च पतिः सत्यां मर्यादां स्थापितः पुरः R. Gorr. 2,11,5. दुःखम् (vielleicht दुःखे st. दुःखं zu lesen) Kathâs. 52,28. — 7) *übergeben:* ज्येष्ठे राज्यतन्त्राणि R. 2,8,24. मध्यस्थस्थापितं धनम् *einem Unbetheiligten* Jâǵn. 2,44. भर्त्रा स्थापितं धनम् Kathâs. 4,65. भर्तृस्थापित *vom Gatten* 44. तस्य हस्ते त्वदीया सा गृहिणी स्थापिता मया 10,163. 16,22. स्थापित = न्यस्त H. an. 3,312. Med. t. 170. — 8) *errichten, erbauen:* eine Stadt MBh. 1,3787. Verz. d. Oxf. H. 62,b,11. चैत्यान्यायतनानि च R. 2,56,29. निवेशान् 80,17 (87,21 Gorr.). वेदीम् R. Gorr. 1,33,7. — 9) *Bestand geben, befestigen, dauerhaft machen, begründen* MBh. 13,4161. Spr. (II) 5149. Ḱaraka 3,8. संधीन् Suçr. 2,28,3. वयः 196,7. वंशम् R. 1,1,92. 6,104,6. Bhâg. P. 9,22,17. राज्यम्

R. 2,112,13. जगत् Bhâg. P. 2,10,42. धर्मम् Spr. (II) 1514. fg. Vop. 5, 15. *Jmd befestigen* so v. a. *unterstützen:* मां चैव धृतराष्ट्रं च पूर्वमेव (so ed. Bomb.) — चित्रकार इवालेख्यं कृत्वा स्थापितवानसि (zugleich *befestigen* in eig. Sinne) MBh. 5,5024. fg. — 10) *feststellen, festsetzen, bestimmen:* वृद्धिम् M. 8,157. 261. अर्घम् Jâgn. 2,251. यथा च वः (so ed. Bomb.) स्युः पतयो ऽनुकूलास्तथा वृत्तिमात्मनः स्थापयध्वम् MBh. 5,901. वध्रं तथा स्थापयतां (med.) वधाय 14,270. संस्थाम् R. Gorr. 1,62,26. अवधिम् Megh. 85. लग्नदिवसम् Kathâs. 73,36. समयम् Râga-Tar. 4,617. अमारमर्यादां कषपत्तिणाम् 5,119. गोत्रदेवत्वम् Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,3. अस्माकं तथागतज्ञानकोशे दायाद्यम् (so ist zu lesen) Saddh. P. 4,28,*a*. *eine Bestimmung in Betreff Jmdes* (acc.) *treffen:* वीर्यशुल्केति मे कन्या स्थापितेयम् R. 1,66,15. so v. a. *einführen:* वेदरहस्यम् MBh. 1,62. वर्त्म श्रौतम् LA. (III) 87,12. इज्याध्ययनमचतुष्टयं स्थापयेत् Burnouf, Intr. 49. स्थापित = निश्चित H. an. 3,312. Med. t. 170. — 11) *eine Behauptung —, Thesis aufstellen* Comm. zu Njâjas. 5,1,21. *setzen* im Gegens. zu *negiren* Sâh. D. 730. 329,5. — 12) *machen zu*, mit zwei acc.: ताः सर्वाः पुत्रिकाः स्थापयामास नष्टपुत्रः MBh. 1,2576. लङ्कायामीश्वरं भवन्तं स्थापयिष्यति R. 5,89,28. त्रिरुन्नतं स्थाप्य समं शरीरम् Çvetâçv. Up. 2, 8. ज्ञाणमभिमुखं स्थापय मुखम् Z. d. d. m. G. 27,28. तेन मध्यमशक्तीनि मित्राणि स्थापितानि Ragh. 17,58. सुरक्षितम् *gut verwahren, — hüten* Kathâs. 30,113. 45,127. रक्षितं मातुलुङ्गम् 53,64. छन्नां वासवदत्ताम् *verstecken* 15,21. 45,361. 61,270. प्रच्छन्नम् 15,99. सज्जाम् *Jmd bereit sein heissen* 12,46. चतुरो नियतान्वर्णास्त्वं स्थापय Matsja-P. bei Muir, ST. 1,55, N. 49. परिशेषं न नामापि स्थापयिष्यति *nicht einmal den Namen wird er übrig lassen* Bhatt. 8,91. — Vgl. स्थापन u. s. w.

— desid. तिष्ठासति Schol. zu P. 1,2,9. 7,4,61. 79. 8,3,61. Vop. 19, 17. *verharren wollen:* बाल्येन Çat. Br. 14,6,4,1.

— intens. तेष्ठीयते P. 6,4,66. Vop. 20,4.

— अति *überstehen:* मूलम् TBr. 3,2,9,10. *sich erheben über; Meister sein;* mit acc.: जनान् RV. 1,64,13. 10,60,3. भूमिम् 90,1. अतिष्ठाय वर्चसाध्यन्यान् AV. 19,33,5. Çat. Br. 4,5,3,2. समानान् 10,6,1,9. 13,5,1, 12. 7,1,14.

— व्यति scheinbar MBh. 13,5785. fg., wo mit der ed. Bomb. व्यधिष्ठाः st. व्यतिष्ठाः zu lesen ist.

— अधि, Uebergang von स्थ in ष्ठ P. 8,3,63. fg. nebst Vârtt. mit acc. P. 1,4,46. 1) *stehen —, sich stellen —, sich setzen auf, besteigen;* mit loc. und acc.: रथे RV. 1,139,4. 164,2. अन्तरिक्षे 2,30,3. 1,125,5. 6,45,31. 9,85,12. विश्वस्य मूर्धन् VS. 18,55. TBr. 1,1,3,6. रथम् RV. 1, 49,2. 164,3. 35,6. das Ross (so v. a. Wagen) 51,11. 163,2. हरी 6,20, 9. केशवन्ता 10,105,5. सानु 9,86,8. 10,81,4. ग्राम् 9,85,9. सिन्धुम् 10, 123,4. AV. 10,10,13. 12,1,11. VS. 6,2. अधितिष्ठेन्न केशान् M. 4,78. 132. MBh. 13,4977. शिरः पादेन चास्याहमधिष्ठास्यामि भूतले 2,2541. स्यन्दनम् R. 2,46,28 (44,28 Gorr.). रथो ऽध्यष्ठीयत रामेण Bhatt. 17,98. शाखिनः (acc.) केचिदध्यष्ठुः 15,31. आसनम् M. 8,24. R. Gorr. 1,72,7. Ragh. 6,73 (°तष्ठौ). Kathâs. 49,136. Bhâg. P. 6,16,3. शय्याम् VP. 3,11,108. मामधिष्ठाय *auf mir sitzend* R. 5,36,3. एकेन हि पदा कृत्स्नां पृथिवीं सो ऽध्यतिष्ठत *stund er auf der ganzen Erde, hatte er d. g. E. unter sich* 1,32,14 (31,19 Schl.). *stehen* überh.: अध्यतिष्ठदङ्गुष्ठेन शतं समाः MBh. 13,1917. — 2) *seinen Aufenthalt haben in, bewohnen, sich befinden —, stecken in:* कस्मिन्नङ्गे तपो अस्याधि तिष्ठति AV. 10,7,1. पातालम् Ragh. 1,80. कुटीरम् Spr. (II) 2776. माधिष्ठा निर्जनं वनम् Bhatt. 8,79. अधिष्ठाय दाव्यं काष्ठमिवानलः Râga-Tar. 6,64. वितस्तिम् Bhâg. P. 2,6,15. श्रीजयदेवभणितमधितिष्ठतु कण्ठतटीमविरतम् Gît. 11,9. पुरुष उपरिष्टात्पशून् Çat. Br. 13,3,6,4. — 3) *sich* (siegreich) *erheben, bemeistern, höher stehen als, den Vorrang haben über* (acc.): ता इन्द्रो वध्रेणाधि तिष्ठतु AV. 2,14,4. सर्वम् 10,8,1. 13,2,31. Âçv. Grhj. 1,24,8. यत्किं च दिशश्च चन्द्रमाश्चाधितिष्ठति Khând. Up. 5,19,2. Çvetâçv. Up. 1,3. 4,11. शत्रुम् Spr. (II) 1702. Bhatt. 9,72. 16,40. उत्थानवीरः पुरुषो वाग्वीरानधितिष्ठति Spr. (II) 1199. केन द्रौपदि वृत्तेन पाण्डवानधितिष्ठसि MBh. 3,14652. 13,2167. स्वज्ञात्यानधितिष्ठामि नक्षत्राणीव चन्द्रमाः 2173. कीर्तिं प्रच्छाद्य तेषां वै कुरुराजो ऽधितिष्ठति 17,99. सर्वाः सपत्नीः Hariv. 7848. *als Führer vorangehen, anführen:* महाराजदशरथस्य दारान्वसिष्ठः Uttarar. 71,2 (91,8). *lenken, regieren:* ऐरावणम् Hariv. 8873. MBh. 13,1876. Auch mit gen.: जह्नूनामधितस्थिरे देवे गाथिनाः Çânkh. Çr. 15, 27,5 (Ait. Br. v. l.). — 4) *vorstehen, beherrschen, verwalten:* एतान्ग्रामानेतान्ग्रामानधितिष्ठस्व Praçnop. 3,4. महीमिमां कृत्स्नाम् R. 2,1,25 (22 Gorr., wo fälschlich अधितिष्ठन् तम् st. अधितिष्ठन्तम् gedruckt ist). प्राचीमिन्द्रः Kathâs. 18,60. पुरम् 124,68. Bhâg. P. 8,15,33. जम्बुद्वीपम् Hit. ed. Johns. 2702. स्वाराज्यम् Spr. (II) 9. साम्राज्यम् Prab. 97,16. राज्यम् Kathâs. 41,55 (°तष्ठौ zu lesen). *besitzen:* अतीन्द्रमपि माहात्म्यं राज्ञस्तस्याधितिष्ठतः Râga-Tar. 4,322. *in den Besitz gelangen von:* पारमेष्ठ्यं पदम् Bhâg. P. 4,8,20. धिष्ण्याग्र्यम् 12,29. — 5) *sich gründen auf* (loc.): रायस्पोषे अधि यज्ञो अस्थात् VS. 17,54. TS. 2,1,5,2. — 6) *Gebrauch machen von, anwenden:* यदपराधिनोरप्यनपराधयोरिव नौ कृते (so lesen wir) प्रसादमधिष्ठितवान् so v. a. *an den Tag legen* Mâlatîm. 140,10. fg. absol. °ष्ठाय so v. a. *mit Anwendung von, mittels* Bhag. 4, 6. श्रोत्रं चक्षुः स्पर्शनं च रसनं घ्राणमेव च। अधिष्ठाय मनश्चायं विषयानुपसेवते 15,9. MBh. 1,3614. Bhâg. P. 4,29,5. Sarvadarçanas. 154,14. fg. Burnouf, Intr. 79, N. 2. — 7) bei den Buddhisten *weihen* (*bénir*) Burnouf a. a. O. — 8) partic. अधिष्ठित und धिष्ठित *a*) in act. Bed. α) *stehend:* देवमार्गे MBh. 1,3572. पुरस्ताद्धिष्ठितः शर्वो ममासीत् 13,997. fg. पादाङ्गुष्ठाग्र° 1,7627. 5,7349. सर्पकण्ठाग्र° 13,867. *steckend, stecken geblieben:* दृष्ट्वान्तरधिष्ठितम् M. 5,141. अन्तराधिष्ठिताः शराः MBh. 5,7193. *stehend* so v. a. *sich befindend:* एष भारः सत्त्ववतां नयः शिरसि धिष्ठितः 2,1962. ज्ञानं ज्ञेयं ज्ञानगम्यं हृदि सर्वस्य धिष्ठितम् Bhag. 13,17. Bhâg. P. 1,9,42. कीर्त्यते च पदं विष्णोर्धर्मोष्ण्या यत्र धिष्ठिताः *ihren Sitz habend* Verz. d. Oxf. H. 48,*b*,11. mit einem acc. *wohnend, seinen Sitz habend in, auf* Vop. 5,2. 26,129. अदितेर्गर्भम् Bhâg. P. 8,17,24. यानि पदानि 3,1,17. महत्सत्त्वम् (सिंहः) Spr. (II) 4264, v. l. Bhâg. P. 3,10,5. 7. — β) *über Andern stehend, obenan stehend, den Vorrang habend* Spr. (II) 42. (नदीम्) सर्वप्राणभृतां तत्र जननीमिव धिष्ठिताम् MBh. 1,2867. 13,567. R. Gorr. 1,38,5. Kâm. Nîtis. 13,2. *vorstehend* (einem Amte u. s. w.), *vorgesetzt:* धर्माधिकरणाधिष्ठितपुरुषैः Pańkat. 97,1. मारीचतपसि Bhâg. P. 8,17,18. — γ) *beruhend auf* (loc.): (नमायाम्) ब्रह्म च सत्यं च यज्ञा लोकाश्च धिष्ठिताः MBh. 3,1105. R. 1,34,34. — δ) mit einem absol. *verharrend* in einer Lage u. s. w.: प्रेक्ष्य *erblickend dastehend* so v. a.

betrachtend MBH. 1,3406. 2,11. चक्रमुद्यम्य *mit erhobenem Discus dastehend* 1,8325. उत्तीर्य HARIV. 3695. (ककुदम्) स्कन्धमापूर्य धिष्ठितम् MBH. 13,835. — *b*) mit pass. Bed. α) *bewohnt, besetzt von* (instr. oder im comp. vorangehend): (पुरम्) रत्नद्रुममयैश्चित्रैः सुस्वरैश्च पतत्रिभिः। पौलोमैः कालकञ्जैश्च MBH. 3,12198. मेरुः श्रीवैश्रवणाशंकरैः R. 1,1,32 (34 GORR.). KÂM. NÎTIS. 4,60. कुमारभृत्याकुशलैर्गर्भवेश्म RAGH. ed. Calc. 3,12. KATHÂS. 18,318. 32,59. 43,140. MÂRK. P. 100,6. HIT. 56,20. स्यन्दनाः सूतमुख्यैः R. 2,93,15 (102,17 GORR.). नावो दाशैः 89,17 (97,22 GORR.). BHÂG. P. 4,8,79. गन्त्रधिष्ठिताधन् SIDDH. K. zu P. 2,3,12. रावणाधिष्ठितं द्वारम् *besetzt* so v. a. *vertheidigt* R. 6,16,28. अन्तर्वीरं पुरुषे प्रकृत्यैर्गतः *in dem — stecken* KATHÂS. 12,5. वेतालाधिष्ठितः शवः 18,81. 88. लोकेशाधिष्ठितो राजा M. 5,97. MÂRK. P. 62,2. 4. PAÑKAT. ed. orn. 57,10. — β) *in Besitz genommen, erfüllt von:* निद्रया PAÑKAT. 30,5. रागाधिष्ठितमोऽहम् Spr. (II) 1259. महत्तरेण तमसा KATHÂS. 25,134. कामाधिष्ठितचेतम् adj. HIT. 28,2. राजप्रसादाधिष्ठित so v. a. *in voller Gunst beim Fürsten stehend* PAÑKAT. 29,7. — γ) *verwaltet, versehen:* प्रनष्टाधिगतं द्रव्यं तिष्ठेयुक्तैरधिष्ठितम् M. 8,34. राज्य MBH. 3,22. HARIV. 6487. Spr. (II) 90. KATHÂS. 21,63. अधिकार DAÇAK. 85,13. व्यवहार MBH. 15,196. fg. (अनुष्ठित 197 ed. Bomb.). आर्यारुन्धतीव सिष्ठाधिष्ठिते रघुकुलगृहे *dem — vorstehen* UTTARAR. ed. Cow. 38,13. — δ) *geleitet, geführt, angeführt* (eig. und übertr.) ÇVETÂÇV. UP. 1,1. गुल्म M. 7,114. स्त्रियो वृद्धैरार्तैः MBH. 15,188. KÂM. NÎTIS. 19,16. MṚKKH. 175,12. UTTARAR. 2,6 (3,7). 29,5. KATHÂS. 23,82. 50,147. PRAB. 19,11. RÂGA-TAR. 3,2. TATTVAS. 26. समर्थाधिष्ठित (अश्व) R. 1,11,13 (19 GORR.). स्वधिष्ठित Elephant KÂM. NÎTIS. 15,11. 16,10. स्वामिनाधिष्ठितः श्वा Spr. (II) 4136. — Vgl. दुरधिष्ठित. — caus. *stellen auf, Etwas* (acc.) *betreten lassen* KÂTJ. ÇR. 4,9,14. 16,2,17. KAUÇ. 34.

— समधि 1) *leiten, lenken:* आत्मा प्रयत्नेनार्थेभ्यो मनः समधितिष्ठति *leitet ab von* KÂM. NÎTIS. 1,26. — 2) *verwalten, versehen:* कच्चित्स्वपरराष्ट्रेषु बहवो ऽधिकृतास्तव। अर्थान्समधितिष्ठन्ति MBH. 2,199. — partic. °ष्ठित 1) *stehend auf, in* (acc.): विमानम् MBH. 13,2076. — 2) *obenan stehend:* सर्वेषामपि देवानां तेजस्सु PAÑKAR. 2,3,57. — 3) *geritten:* महानागा रात्तसैः MBH. 6,2867.

— अनु 1) *nach Jmd stehen bleiben* d. i. *wenn Jmd stehen bleibt* (तिष्ठति oder तिष्ठन्तम्) *gleichfalls stehen bleiben;* mit loc. M. 11,111. BHÂG. P. 4,25,59. mit acc. Spr. (II) 4544. 6409. MÂRK. P. 18,24. — 2) *Jmd* (acc.) *nachgehen, folgen:* (दात्यूहकः) स्वकान्तामनुतिष्ठति R. 3,79,12. — 3) *folgen* so v. a. *gehorchen;* mit acc.: नारायणे पतिं भार्या यथावदनुतिष्ठति Spr. (II) 3643. mit dat.: पर्वतासो ऽनु व्रताय तस्थुः ṚV. 3,30,5. — 4) *befolgen, sich richten nach, nachahmen:* परे चेहानुतिष्ठन्ति पूर्वेषां पूर्वजैः कृतम् BHÂG. P. 2,8,25. यद्वृत्तम् 3,12,31. — 5) *sich stellen zu, sich anschliessen, sich beigesellen, im Gefolge sein; hilfreich zur Seite stehen:* ऊर्ध्वा ते अनु सूनृता मनस्तिष्ठतु ṚV. 1,134,1. Wagen 2,31,3. 1,183,2. प्राणो मानु तिष्ठतु *bleibe* AV. 11,4,24. ऊतयः ṚV. 1,52,4. यज्ञम् *auf die Seite unseres Opfers* 4,20,2. अनु गा इव तस्थिम *sich* .. *ten an, streben nach* 9,112,3. AV. 11,10,27. रात्रिम् 19,48,5. भुवना 17,1,16. अनु त्वा स्थास्ये प्रहर ÇAT. BR. 5,5,5,2. TS. 2,4,12,7. 6,5,12. — 6) *einer Sache nachgehen, — sich hingeben, — obliegen, Etwas betreiben, ausrichten, ausführen;* mit acc.: किमनुतिष्ठति ÇÂK. 101,6. MÂRK. P. 61,44. 16,4. धर्मम् M. 2,9. 5,2. 6,94. 10,130. MBH. 3,1282. BHÂG. P. 4,24,53. PAÑKAT. 53,25. अधर्मम् Spr. (II) 3101. त्रिवर्गम् R. 1,6,5. अर्थम् Spr. (II) 1644. DAÇAK. 64,8. 84,6. कर्म ÇÂK. 80,4. Spr. (II) 6275. कार्यम् 7306. ÇÂK. CH. 41,1. 120,6. कृत्यम् ÇÂK. BÖHTL. 30,5. कारिम्, क्रियाम् BHATT. 7,75. व्रतम् BHÂG. P. 8,17,1. विवाहदीक्षाविधिम् KUMÂRAS. 7,1. नियोगम् MBH. 1,749 (med.). ÇÂK. 61,1. मम मतम् BHAG. 3,31. अभिप्रेतं तव R. 4,40,6. तस्य वचः RÂGA-TAR. 1,79. मद्रुक्तम् DAÇAK. 73,2. यस्य शैलाधिपत्यम् KUMÂRAS. 1,17. मङ्गलानि DAÇAK. 75,8. संगीतकम् 77,9 (ed. Calc. richtig अनुष्ठा°). यथाभ्यर्थितम् ÇÂK. 103,19. यथोक्तम् 108,5. VIKR. 24,7. DAÇAK. 77,4. तथा PAÑKAT. 4,13. 192,10. द्वाराणि मार्गाणावरुद्धजन्मनाम् so v. a. *eröffnen* BHÂG. P. 3,20,1. प्रमादम् Spr. (II) 4724. दण्डम् so v. a. *Strafe verhängen* KULL. zu M. 8,290. विण्मूत्रं नानुतिष्ठेत न कृष्टे न च गोव्रजे so v. a. *sich entleeren* MÂRK. P. 34,22. अस्य वधोपायम् so v. a. *sinnen auf* PAÑKAT. 81,8. 9. — 7) *verbleiben* KATHOP. 5,1 (अनुष्ठाय = ध्यात्वा ÇAṀK.). सह तेनर्षिणा — शतद्वयं किंचिदूनं वर्षाणामन्वतिष्ठत BRAHMA-P. in LA. (III) 55,6. — 8) *sich setzen auf:* अनुष्ठास्यति रामस्य सीता प्रकृतमासनम् R. 2,37,22. — 9) *beherrschen, regieren:* सौवीरान्धर्मेण MBH. 3,15621. — 10) अनुतिष्ठन्ति KHÂND. UP. 3,19,3 wohl fehlerhaft für अनूत्ति°. — 11) partic. अनुष्ठित *a*) mit act. Bed. α) *befolgend, sich richtend nach, nachahmend;* mit acc.: सतां वृत्तम् M. 10,127. — β) *obliegend,* mit acc.: त्रिवर्गम् MBH. 13,2029. युक्तधर्मम् Spr. (II) 4417. — *b*) mit pass. Bed. α) *begleitet, unterstützt:* विष्ण्वनुस्थित (sic) TS. 2,4,12,3. — β) *dem man obgelegen hat, betrieben, geübt, ausgerichtet, ausgeführt* ṚV. 10,61,5. ÇÂṄKH. GṚHJ. 2,10. अनुकल्पः सद्भिः M. 3,147. धर्म 10,97. R. 5,86,10. Spr. (II) 6583. BHÂG. P. 1,2,8. कार्य RAGH. 12,103. Spr. (II) 7602. जातकर्मादिक्रिया ad ÇÂK. 191. यज्ञो यथाशास्त्रम् R. 1,12,3. भिषग्भिराप्तैर्गर्भभर्म RAGH. 3,12. संबन्धाः सदनुष्ठिताः KUMÂRAS. 6,29. मत R. 1,3,4. संदेश ÇÂK. 70,3. निर्देश 97,2. नियोग ÇÂK. CH. 106,9. आज्ञा KATHÂS. 41,25. महद्धर्मव्यतिकर BHÂG. P. 4,19,31. पौरोभाग्य ÇÂK. 89,5 (134,3 CH.). — 84,20. MÂLAV. 45,9. Spr. (II) 2609. PAÑKAT. 43,15. साधु युद्धेष्वनुष्ठितम् MÂRK. P. 109,20. तथानुष्ठिते PAÑKAT. 37,22. 38,9. 42,1. 43,13. तथानुष्ठिते सति HIT. 43,17. — γ) *begonnen, angefangen:* न युक्तं हि त्यक्तुं कार्यमनुष्ठितम् R. 4,61,59. — Vgl. अनुष्ठा fgg., अनुष्ठेय (स्वार्थ DAÇAK. 66,7), दुरनुष्ठित fg. — desid. *obzuliegen wünschen:* कुलस्त्रीवृत्तमेवानुतिष्ठासति DAÇAK. 79,1. 2. Vgl. अनुतिष्ठासु.

— समनु, partic. °ष्ठित *verbunden —, ausgerüstet mit:* विद्यातपोभ्याम् ÂÇV. ÇR. 9,3,20. — Vgl. समनुष्ठेय.

— अन्तर् *Jmd* (acc.) *den Weg vertreten, aufhalten:* वैश्वानरो नो अन्तस्तिष्ठति दुरितानि विश्वा ṚV. 6,53,2. रोगम् 1,2,4. 10,37,1.

— अप *sich fern halten, abtrünnig werden* ṚV. 8,20,1. अप त्या अस्थुरनिरा अमीवाः 48,11. अवपानात् 10,106,2. वृत्रात् 124,8. 9,19,6. — Vgl. अपष्ठ fgg. und अपाष्ठ.

— अपि *Jmd* (acc.) *in den Weg treten:* मा मे सख्युः स्तामानमपि ष्ठात (man könnte स्तामन् vermuthen) AV. 5,13,5. देवो ऽप्यतिष्ठत्स्यन्दमानाः 3,13,4. — partic. अपिष्ठितं (sic) ṚV. 1,145,4.

— अभि, °ष्ठास्यति, °तष्ठौ, अभ्यष्ठात् Schol. zu P. 8,3,63. fgg. 1) *tre-*

ten —, den Fuss setzen auf (acc.): तपुषिम् ṚV. 1,42,4. अधः सपत्ना मे पदोरिमे सर्वे अभिष्ठिताः 10,166,2. मन्युं पार्ष्ण्या AV. 6,42,3. 5,8,9. 19,46,5. पदा शिरः ÇAT. BR. 5,4,1,9. 3,8,1,15. 9,1,2,42. TS. 5,4,2,5. °ष्ठित *unter die Füsse getreten* ṚV. 10,166,2. वरुणस्य पाशः VS. 8,23. Schlange AV. 5,14,10. *worauf man getreten ist, — steht* ÇAT. BR. 2,1,1,2. — 2) *sich erheben über, — auf:* रजांसि ṚV. 1,149,4. 3,14,4. — 3) *treten gegen, zu Etwas hin:* अपरां दिशम् KAUÇ. 77. PAÑKAV. BR. 16,11,15. — 4) *stehen bleiben:* विनतो ऽग्रे ऽभ्यतिष्ठत MBH. 12,4475. — 5) *sich aufhalten, sich befinden:* ते (Missethäter) राष्ट्रे ऽभितिष्ठन्तो बाधन्ते भद्रिकाः प्रजाः MBH. 12,3316. — 6) *widerstehen, bemeistern:* पृत्सुतीः ṚV. 1,110,7. प्रतिजन्यानि 4,50,7. 6,20,1. 21,7. पूरूं पृतनासु 7,8,4. 8,21,12. पृतनाः AV. 10,5,36. रुशद्भिर्वर्णैरभि राममस्थात् ṚV. 10,3,3. 69,12. 174,2. VS. 6,16. 11,20.

— समभि *besteigen:* einen Elephanten MBH. 8,809 (समभ्य° mit der ed. Bomb. zu lesen).

— अव med. P. 1,3,22. VOP. 23,8. 1) *sich fern halten, — entfernen:* माव स्थात परावतः ṚV. 5,53,8. *getrennt sein von, entbehren:* मा रायो अव स्थाम 2,27,17. — 2) *sich hinab —, hinein begeben; hinabsteigen:* समुद्रम् ṚV. 5,44,9. सिन्धुम् 7,87,6. गोमतीम् 8,24,30. 85,13. fg. ÇAT. BR. 5,4,3,22. — 3) *dastehen, sich hinstellen; stillstehen, Halt machen:* प्राची अध्वरे ऽव तस्थतुः सुमेके ṚV. 3,6,10. med. ÂÇV. GṚHJ. 1,20,2. 3,12,2. गां दृष्ट्वावतिष्ठेथाः LÂṬJ. 3,10,15. 2,7,20. GOBH. 2,6,3. यदा पञ्चावतिष्ठन्ते ज्ञानानि मनसा सह KAṬHOP. 6,10 = MAITRJUP. 6,30. न च शक्नोम्यवस्थातुं भ्रमतीव च मे मनः BHAG. 1,30. 14,23 (act.). यदि मे लेखनी क्षणम्। लिखतो नावतिष्ठेत MBH. 1,78. 1269. 3,10769. 15009. 8,4027. HARIV. 9353 (अवतस्थिवान्). 13709. R. 3,74,9 (act.). 5,73,22. 7,21,38. चित्रार्पितारम्भ इवावतस्थे RAGH. 2,31. KUMÂRAS. 3,42. ÇIÇ. 9,83. Blut SUÇR. 1,46,3. Wasser Spr. (II) 6143. चेतः KATHÂS. 71,243. BHÂG. P. 3,2,14 (act.). 5,26,14 (act.). PAÑKAT. ed. orn. 19,23. HIT. 47,22. ed. JOHNS. 1183. DAÇAK. 95,10 (अवास्थायि). — 4) *bleiben, verbleiben* MṚKKH. 132,7. Spr. (II) 4724 (act.). KATHÂS. 25,152. 31,49. PRAB. 13,14. PAÑKAT. 77,19. fg. HIT. 26,17. 41,1. ed. JOHNS. 1959. BHAṬṬ. 8,11. चक्षुषोर्विषये R. 5,24,17. राज्ये Spr. (II) 5015. विनये MBH. 3,1946. प्रमाणे R. ed. Bomb. 2,37,22 (act. am Ende des Çloka ohne Noth). मते न्यायवादिनाम् Spr. (II) 4530. जीवितस्थाने (so zu schreiben) हृदयम् R. 3,51,2. शासने गुरूणाम् BHAṬṬ. 3,14. in einer best. Thätigkeit oder Zustande *verharren;* die Ergänzung *a*) ein adj.: यदा विनियतं चित्तमात्मन्येवावतिष्ठते BHAG. 6,18. निर्वीर्यं मनः HARIV. 8727 (act.). असन् Spr. (II) 4729. मत्तं जपन्तः KATHÂS. 37,63. BHÂG. P. 6,11,12. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 140. 149. — *b*) ein absol.: परिवार्य MBH. 1,5770. त्रैलोक्यं भस्मीकृत्य (so ed. Bomb.) 3,187. विष्टभ्य पादौ Spr. (II) 178. R. 3,76,37. — *c*) ein instr.: धैर्येण परमेण MBH. 1,5080. पुरुषवेषेण KATHÂS. 29,178. तेन तेनात्मना ÇAṂK. bei WINDISCHMANN, Sancara 142. धारणया BHÂG. P. 2,2,12. स्वरूपेण 3,28,44. अश्रुपूर्णेन निःश्वासेन PAÑKAT. 50,13 (°स्थीयते impers.). SARVADARÇANAS. 48,17. प्रकृत्या Comm. zu TS. PRÂT. 9,16. — 5) *bestehen* BHÂG. P. 3,22,20. व्यञ्जनं केवलमवस्थातुं न शक्नोति Comm. zu TS. PRÂT. 21,1. 2. — 6) *sich befinden, — aufhalten, dasein, anwesend sein:* उष्ट्रैः सहैकत्र JÂGÑ. 1,272. तत्रावतस्थिरे MBH. 1,4826. 3,11853. 12303. fg. प्रायेणैवंविधे देशे तस्करा अवतिष्ठन्ते KULL. zu M. 9,266. चन्दनकल्काश्च समुद्गेष्ववतिष्ठतः R. 2,91,68. R. ed. Bomb. 2,45,25. H. 202, Schol. — 7) *anheimfallen;* med. mit dat.: न मृत्यवे ऽव तस्थे ṚV. 10,48,5. — 8) *eingehen in* (loc.): ब्रह्मणि M. 6,81. — 9) *gelangen zu* (acc.): ज्योतिर्यस्याः खं दिवं गां च नित्यं पुरा दिशो विदिशश्चावतस्थे MBH. 13,1845. स्वभावम् *zurückkehren zu* PRAB. 4,11. — 10) *festsetzen, beschliessen* (?): किमन्यदवस्थीयते ÇÂK. 23,11. — 11) partic. अवस्थित *a*) *dastehend, seinen Stand habend, postirt, befindlich:* अनस् ÂÇV. ÇR. 4,4,4. प्रेतवत् MAITRJUP. 2,7. BHAG. 1,11. 22. 11,32. अविदूरतः R. 2,33,27. R. GORR. 1,43,7. 3,35,1. अवस्थितैः समीपस्थैः 50,15. यथाभागमवस्थिते किरीटे RAGH. 6,19. KATHÂS. 18,73. RÂGA-TAR. 3,509. BHÂG. P. 3,13,21. 4,20,21. 9,18,23. PAÑKAT. 127,17. स्वेषु धिष्ण्येषु MBH. 3,1751. द्वारि 2268. 4,267. Spr. (II) 2605. VARÂH. BṚH. S. 9,4. 43. 47,7. दारुणि वह्निः MÂRK. P. 23,33. KATHÂS. 12,130. 21,2. 24,183. RÂGA-TAR. 6,213. BHÂG. P. 1,8,18. 2,9,24. 3,19,24. 7,14,2. HIT. ed. JOHNS. 2427. NALOD. 2,58 (व्यस्थित). पीठे देवस्य तिक्तशाकम् RÂGA-TAR. 5,49. दीर्घकालम् *lange Zeit gelegen habend* (Pfand) M. 8,145. सर्वमात्मन्यवस्थितम् *enthalten in* 12,119. BHAG. 9,4. 15,11. आर्षेयत्वप्रसिद्धिः कल्पसूत्रेषु KUMÂRILA bei GOLD. MÂN. 66,*b*. अनवस्थित *nicht daseiend* R. 4,30,14. *nicht bleiben könnend* RAGH. 19,31. एकस्मिन्प्रदेशे सहावस्थितता *das Zusammensein* SARVADARÇANAS. 142,16. — *b*) *verbleibend —, verharrend* in einer best. Thätigkeit oder Zustande; die Ergänzung α) ein partic.: ध्यास्वनैः पश्यन्दिशः R. 3,30,19. 34. 42,32. कुर्वस्तदङ्के KATHÂS. 5,43. — β) ein instr.: चतुर्मण्डलावस्थानेन PAÑKAT. ed. orn. 5,7. सर्वस्यात्मतया SARVADARÇANAS. 52,18. 21. 162,3. प्रलाग्रावस्थितः so v. a. प्रलाग्रेणाव° *erscheinend als* VARÂH. BṚH. S. 11,51. MÂRK. P. 37,35. BHÂG. P. 3,11,2. — *c*) *verbleibend in* (loc.) so v. a. *befolgend:* अनुशासने स्वे BHÂG. P. 3,1,45. मन्त्रवाक्येषु BHAṬṬ. 15,14. — *d*) *begriffen in, obliegend, bedacht auf;* mit loc.: प्रयासे MBH. 2,1228. स्वे स्वे कर्मणि M. 8,42. 10,74. चारित्रेषु R. 6,88,14 (अनवस्थित). भूतानां पालने BHÂG. P. 4,17,18. die Ergänzung im comp. vorangehend: ज्ञानावस्थितचेतस् BHAG. 4,23. नानाकथाप्रसङ्गावस्थित HIT. 27,14. — *e*) *Jmd* (acc.) *obliegend:* मयि सृष्टिर्हि लोकानां रक्षा युष्मास्ववस्थिता KUMÂRAS. 2,28. — *f*) *bereit zu* (dat.): युद्धाय PAÑKAT. 91,6. 7. — *g*) *feststehend, beständig, keinem Wandel unterworfen* KAṬHOP. 2,22. वाक्य R. 5,56,56. एषा तस्य स्थिरा बुद्धिर्मृत्युभावादवस्थिता *in Bezug auf* 6,10,32. पितुरस्याः समीपनयनम् so v. a. *fest beschlossen* ÇÂK. 71,14. °निश्चय adj. KATHÂS. 24,229. अनवस्थित *unbeständig* P. 2,1,42, Schol. R. 5,51,10. °चित्त 83,5. Spr. (II) 330. दयितासु नृणां प्रेम KUMÂRAS. 4,28. UTTARAR. 33,10 (47,4). BHÂG. P. 2,6,39. अवस्थित von Personen so v. a. *standhaft, zuverlässig* M. 7,60. *eine feste Stellung einnehmend* VIKR. 160. अनवस्थिता *wankelmüthig, untreu* M. 11,138. R. 7,30,37. — *h*) *gelungen:* अनवस्थितं कार्यम् *misslungen* R. 5,51,9. — *i*) *beschaffen, sich verhaltend:* एवमवस्थिते *unter diesen Verhältnissen* PAÑKAT. 180,20. तेन मदीयं यथावस्थितं चित्तं ज्ञातम् 196,18. ते प्रोचुर्यथावस्थितं नापितवृत्तान्तम् 237,19. — *k*) mit acc. α) *stehend bei:* स एष साक्षादिव मामवस्थितः HARIV. 14728. वानरवाहिन्याः सव्यं पार्श्वमवस्थितः *zur linken Seite* R. 5,73,26. — β) *hingegeben, sich hingebend:* असंभाव्यमानृशंस्यम् MBH. 13,272. परं दर्पम् R. 5,58,13. — Vgl. अवस्थ fgg. — caus. 1) *auseinanderhalten, trennen:* यद्नेनाचलेन लोको ऽलोकश्चान्तर्वर्तिनावस्था-

ष्यते Bhâg. P. 5,20,36. — 2) *stehen machen, anhalten:* रथम् MBh. 3,2819. ein fliehendes Heer 7,3922 (द्रवमाणां mit der ed. Bomb. zu lesen). *stehen —, nicht weitergehen —, zurücklassen, nicht mit sich nehmen:* ein Heer MBh. 1,2875. 3,687. Hariv. 6667. R. 2,90,1. 3 (99,1. 6 Gorr.). Ragh. 13,66 (mit पश्चात्). तामवस्थाप्य ययौ सोमप्रभा ततः Kathâs. 31,51. 32,24. 39,92. 45,66. तं च वक्त्रमवस्थाप्य राजानमगादन्तिकं पितुः 11,62. Vikr. 35,3. — 3) *hinstellen:* वेद्यन्ते Lâṭj. 3,10,7. Âçv. Gṛhj. 1,11,2. Pâr. Gṛhj. 2,2. Kauç. 55. Weber, Kṛshṇaǵ. 284. H. 202, Schol. *hinlegen, thun in, auf* R. 2,111,15 (उपस्थाप्य ed. Bomb.). भिक्षापात्रं नागदन्तके Hit. 27,12. वायुं नाभ्यां कोष्ठेषु Bhâg. P. 4,23,14. मनसि पूरुषम् 8,32. नित्ये महत्यात्मानम् *eingehen lassen in* MBh. 3,12502. — 4) *einsetzen, errichten:* द्वैराज्यम् Mâlav. 69,17. — 5) *fest machen, Festigkeit verleihen:* तदवस्थाप्यतां बुद्धिरलं विक्लवया R. 5,35,36. so v. a. *ermuntern, trösten:* मदनपराधीनं जनम् Bâlar. 120,8. — 6) *begründen* (eine Behauptung) Comm. zu Njâjas. 4,2,49. — Vgl. अवस्थापन in den Nachträgen.

— अन्वव *nach Jmd herabsteigen* Çat. Br. 5,4,2,22. fg.

— अभ्यव, partic. °स्थित *widerstehend*, mit acc.: अस्त्रं मुक्तः परिवर्तमानम् Bhâg. P. 5,24,3.

— पर्यव med. 1) *sich befestigen, — kräftigen:* प्रसन्नचेतसो ह्याशु बुद्धिः पर्यवतिष्ठते Bhag. 2,65. — 2) *erfüllen, durchdringen;* mit acc. MBh. 12,9129. — partic. °स्थित 1) *stehend, postirt:* रथाग्ने MBh. 8,4354. *enthalten in* (loc.) Hariv. 10799. fgg. — 2) *begriffen in, obliegend, hingegeben;* mit loc.: पौरुषे MBh. 1,4029. 4,1528. सौहृदे (so ed. Bomb.) 15,895. कारुण्ये R. 7,88,10. — 3) *wohlgemuth, guter Dinge* MBh. 6,2366. R. 2,31,14. 6,75,56. fg. 7,99,15. Vishṇu MBh. 13,7048. °चेतना Hariv. 10089. — Vgl. पर्यवस्था fgg. — caus. *ermuntern* MBh. 4,2026. पर्यवस्थापयात्मानं मा विषादे मनः कृथाः 8,251. 3070. 12,6521. R. 6,21,29. 95,42.

— प्रत्यव med. 1) *wiederkehren, sich wieder einstellen* Bhâg. P. 3,27,20 (mit unnützem पुनर्). — 2) *dagegen aufstehen, einwenden, eine Einwendung erheben* Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,20. 249,*a*,25. 250,*b*,19. 251,*a*,5. Comm. zu Kap. 1,34. 43. zu Njâjas. 5,1,2. 14. — 3) *wiedererlangen:* प्रत्यवास्थित चोरितम् Bhaṭṭ. 15,33. — partic. °स्थित *in einem best. Zustande* (instr.) *sich befindend:* धैर्येण MBh. 1,7702. — Vgl. प्रत्यवस्था fgg. — caus. *in die ursprüngliche Lage bringen:* °स्थापयत्यात्मानम् *kommt wieder zu sich* Vikr. 8,1.

— व्यव med. 1) *sich trennen, — abtheilen:* संयोगात् Çâṅkh. Çr. 1,1,5. 3,8. — 2) *stehen bleiben, Halt machen:* व्यवतिष्ठत सा सेना R. 2,83,21. *bleiben, verweilen:* व्यवातिष्ठत नैकस्मिन्देशे 4,1,4. राक्षसानां सहस्रेषु न कश्चिद्व्यवतिष्ठत 6,70,48. तत्तज्ज्ञानं (उदकं) तरति न व्यवतिष्ठते Kull. zu M. 2,99. — 3) *sich rüsten zu* (dat.): युद्धाय R. 4,9,74. — 4) *Stand halten* so v. a. *logisch haltbar sein, sich bewähren:* सत्त्वं क्षणिकत्वपक्ष एव व्यवस्थास्यति (act.!) Sarvadarçanas. 12,14. न क्वचिदपि पक्षे व्यवतिष्ठते 15,4. MBh. 12,2968. — 5) *dastehen —, erscheinen* ⁻ˀ˓ (nom.): साक्षिमात्रः Nir. 14,10. नटवत् Sâṁkhjak. 42. — 6) partic. °स्थित *a) geordnet stehend* Bhag. 1,20. — *b) stehend:* द्वाभ्यामधर्मः पादाभ्यां त्रिभिर्धर्मो व्यवस्थितः Hariv. 11310. *eine Stelle einnehmend, postirt, stehend —, befindlich auf, bei u. s. w.:* रथमध्ये MBh. 5,7129. मातृमध्ये R. Gorr. 2,38,38. अदूरे Spr. (II) 5265. नदीतीरे Brahma-P. in LA. (III) 52,13. Varâh. Bṛh. S. 86,29. दिशि यस्यां शकुनः 35. अग्रम° 61. अग्रतः Bhâg. P. 3,19,7. अग्रे *er stellte sich* Pańkat. 57,9. 229,21. वटतले 9,23. वयमेव नृपतिव्यवस्थिता मध्यस्थाः *auf Seiten des Fürsten stehend* Dhûrtas. 92,4. पारमहंस्य आश्रमे *befindlich in* Bhâg. P. 2,4,13. वृत्तबाह्ये Varâh. Bṛh. S. 104,58. रश्मिशतमूर्ध्वमेव व्यवस्थितम् Maitrjup. 6,30 = Jâǵn. 3,168. Mârk. P. 54,25. परं ज्योतिस्तमःपारे Kumâras. 2,58. अधोभागव्यवस्थितं किंचित्पुरम् *gelegen* Pańkat. 76,23. किं ते हृदि व्यवस्थितम् MBh. 13,2715. *enthalten in:* तस्यां (जात्यां) सर्वे शब्दा व्यवस्थिताः Sarvadarçanas. 144,7. von einem Worte so v. a. *in der Bedeutung von* (loc.) *stehend, — gebraucht werdend* Verz. d. Oxf. H. 167,*b*,14. — *c) gewartet —, verweilt habend* MBh. 5,7050. — *d) beruhend auf* (loc.), *abhängig von:* विद्यासु लोकः Kâm. Nîtis. 2,6. निष्पत्तिः कर्मणो दैवे पौरुषे च Spr. (II) 1003. 2981. 5285. Mâlatîm. 70,7. क्षत्रियस्योरसि क्षत्रं पृष्ठे ब्रह्म Z. d. d. m. G. 27,89. — *e) entschlossen zu* (loc.): रणे MBh. 5,7124. 7145. युद्धे R. 4,24,1. — *f) beharrend in, haltend an:* महर्षियाते पथि R. 2,60,22. 5,14,67. ब्रह्मचर्ये Spr. (II) 4948. सत्यधर्मे Jâǵn. 2,110. MBh. 5,5431. वचने R. 2,23,42. मन्निदेशे 95,16 (104,16 Gorr.). गुरुवाक्ये 3,51,35. मित्रभावे Varâh. Bṛh. 9,39. अस्त्रेष्वेव so v. a. *sich nur um die Waffen kümmernd* MBh. 3,12052. auch in comp. mit der Ergänzung: क्षत्रधर्म° R. 3,57,14. 5,31,17. देशकाल° so v. a. (contractlich) *gebunden in Bezug auf Ort und Zeit* M. 8,156. — *g) feststehend, festgesetzt:* इति धर्मो व्यवस्थितः M. 3,265. 9,117. 120. 179. 10,68. Spr. (II) 3685. तच्च मे सुव्यवस्थितम् R. 5,14,60. सुव्यवस्थितमन्त्र adj. 81,5. इति मे। वचनीयमिदं व्यवस्थितम् so v. a. *sicher bevorstehend* Kumâras. 4,21. लग्नं षण्मासान्ते व्यवस्थितम् Kathâs. 32,10. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 145. Mârk. P. 16,1. 2. Sarvadarçanas. 106,1. 2. *beständig, nicht wechselnd* Suçr. 1,73,21. 147,3. अव्यवस्थितचित्त *unbeständig* Spr. (II) 1988. °विषयाः क्षत्रधर्माः *genau bestimmt, limitirt* Uttarar. 101,13 (135,8). व्यवस्थितः पृथिव्यां गन्धः so v. a. *ausschliesslich eigen* Kaṇ. 2,2,2. विकल्प, विभाषा *genau bestimmt für jeden einzelnen Fall* (Gegens. ऐच्छिक) Dâjabh. 109,9. Schol. zu Kâtj. Çr. 173,8. 252,4. 700,14. zu AV. Prât. 4,27. Kull. zu M. 4,47. Schol. zu P. 3,1,11. 8,2,31. Siddh. K. zu 1,2,56. 6,3,116. Ind. St. 8,222. — *h) daseiend, vorhanden, sich vorfindend:* इन्द्रियस्येन्द्रियस्यार्थे रागद्वेषौ Bhag. 3,34. मयि नाथे व्यवस्थिते R. 3,27,5. स हि — एको व्यवस्थितः पन्थाः 4,61,40. जगत्कृत्स्नमिति श्रुतिस्मृतिवादाः शतशो व्यवस्थिताः Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 277. भोक्तृभोग्यनियामकभेदेन व्यवस्थितास्त्रयः पदार्थाः Sarvadarçanas. 46,1. 2. — *i) dastehend —, erscheinend als;* die Ergänzung α) ein nom.: यो ऽसौ चतुर्दशर्क्षेषु शिशुमारो व्यवस्थितः Verz. d. Oxf. H. 41,*a*,N. 2. (त्वम्) नभस्यात्मा व्यवस्थितः Mârk. P. 99,39. यावान्कश्चिद्व्यवस्थितः Kâm. Nîtis. 12,37. कूर्मरूपी Mârk. P. 58,14. ईषद्धासा 87,2. युगान्ते सर्वभूतानि ग्रसन्निव MBh. 13,942. Hariv. 5052. 7383. R. 2,40,49. R. Gorr. 2,102,27. 3,36,54. 74,23. 5,56,75. 7,34,25. मनोर्वंशे बीजभूतौ VP. 4,24,46. — β) ein absol.: सोममभ्येत्य यक्षाः सर्वे R. 2,41,10. तां चिन्तां व्यवधूय 5,14,34. — γ) ein instr.: येन रूपेण जीवाद्यर्थो व्यवस्थितः Sarvadarçanas. 31,15. fg. येन स्वभावेन 22. fg. आत्मना Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 139. सर्वत्राधारत्वेन 293. die im

instr. zu denkende Ergänzung im comp. vorangehend: कपित्वरूप° R. 5,41, 14. प्रज्ञासत्त्व° MBh. 13,4893. — δ) ein adv.: एवम् Mârk. P. 76,32. 113,18. Râǵa-Tar. 4,365. इत्थम् Bhâg. P. 2,2,19. नवधा Varâh. Bṛh. S. 14,1. चतुर्धा Mârk. P. 47,28. त्रिधा Müller, SL. 170. — Vgl. व्यवस्था fgg., °स्थिति, सुव्यवस्थित. — caus. 1) *hinstellen:* कलशान् Varâh. Bṛh. S. 48,37. *richten auf:* मनो हृदि Kumâras. 3,50. विलोचनानि 7,75. — 2) *einsetzen:* नकुलं बालरक्षार्थम् Hit. ed. Johns. 2721. — 3) *zum Stehen bringen:* वाहिनीम् MBh. 8,3071. *aufhalten* so v. a. *nicht zu Fall kommen lassen:* निरास्थितिम्, पतच्युतां शिलाम् Râǵa-Tar. 1,365. दण्ड इमं लोकम् MBh. 12,4444. — 4) *herstellen, in den natürlichen Zustand wieder versetzen:* वाचम् Kumâras. 3,63. Ragh. 14,53. — 5) *feststellen, bestimmen* Daçak. 68,3. Verz. d. Oxf. H. 208,*a*,1. Comm. zu TS. Prât. 21,2. सीमाम् Kull. zu M. 8,261. पदार्थषट्कं कणभक्षेण व्यावस्थापि Sarvadarçanas. 104,6. *als logisch haltbar darthun* 9,19. — Vgl. व्यवस्थापक, °स्थापन fgg.

— समव, partic. °स्थित 1) *stehend* so v. a. *sich nicht rührend, unbeweglich* MBh. 6,2366 (nach der Lesart der ed. Bomb.). R. 3,34,11. 6,87,8. Vikr. 4. Bhâg. P. 3,19,11. — 2) *stehend* so v. a. *seine Stelle habend:* यत्र (शृङ्गे) आसीत्समवस्थितः R. 4,1,5. नीचारिभांशे ग्रहः Varâh. Bṛh. 8,7. Mârk. P. 54,32. mit gen. *vor Jmd stehend* Bhâg. P. 6,11,14. — 3) *gerüstet —, bereit zu* (dat.): युद्धाय MBh. 3,633. ह्रासाय Hariv. 13740. — Vgl. समवस्था fg. — caus. 1) *zum Stehen bringen, anhalten:* रथम् MBh. 3,887. — 2) *befestigen:* (मया कुलम्) समवस्थापितं युष्मासु कुलतन्तुषु MBh. 1,4365.

— आ 1) *stehen auf, besteigen; sich einstellen bei, sich befinden:* चक्रे ṚV. 1,164,13. 5,56,8. पृषतीषु रथेषु 60,2. 6,66,6. 9,96,7. mit acc.: Wagen 1,35,1. 183,3. 2,12,8. 23,3. आ त्वा गिरो रथीरिवास्थुः 8,84,1. Rosse (so v. a. Wagen mit Rossen) 1,177,2. AV. 13,2,28. नावम् ṚV. 1,116,5. उपस्थम् 2,35,9. योनिम् 3,5,7. पथः 2,24,7. विदथानि 3,14,1. 38,4. आ रोदसी चित्रमस्थात् 61,6. अश्वान् 4,1,17. धन्वातिष्ठन्नोषधीः 33,7. 9,84,1. धामानि दिव्यानि 10,13,1. वातान् 136,3. AV. 2,13,4. भुवनानि 7,110,2. 13,2,33. Çat. Br. 5,1,5,15. उपानहौ Âçv. Gṛhj. 3,8, 19. Çâṅkh. Çr. 8,21,6. — रथम्, स्यन्दनम् MBh. 1,3677 (med.). 3,11776 (med.). 16654. 4,1027. 5,7101. R. 2,46,30 (44,25 Gorr.). 59,6. 83,1 (90,1 Gorr.). Bhâg. P. 3,21,36. गजं रथं वा MBh. 3,15650. शिबिकाम् R. 2,92,35. 5,27,11. नावम् 2,52,74 (12 Gorr.). पुरम् (eine fliegende Stadt) MBh. 3,12220. *sich begeben zu, nach, betreten:* उद्भ्रान्तं स्थानम् MBh. 3,15734. अपराजितां वास्थाय व्रजेद्दिशम् M. 6,31. 11,104. R. 1, 60,21. R. Gorr. 1,58,2. पदम् Kumâras. 6,72. Bhâg. P. 4,12,25. fg. वैखानसं मार्गम् R. 2,52,65. कापथम् 108,7. परब्रह्मात्मनास्थीयताम् Spr. (II). 1402. पादयोर्मूलमास्थाय *sich festsetzend in* Suçr. 1,253,16. — 2) *befolgen, sich richten nach:* पितुर्वचनम् R. 1,41,12. तवानुशासनम् Bhâg. P. 1,17,37. — 3) *gelangen zu, theilhaftig werden:* पिण्डस्थैर्यम् Sarvadarçanas. 99,20. — 4) *antreten, sich anschicken zu, sich machen an, greifen zu, einschlagen* (ein Verfahren), *sich hingeben; anwenden:* शीघ्रानास्थाय वाजिनः so v. a. *mittels rascher Pferde* (nicht *zu Pferde sitzend*) R. 2,71,13. महास्त्रम् MBh. 3,11964. विषमग्निं जलं रज्जुमास्थास्ये 2163. R. 2,29,20. स्वरूपं दिव्यम् MBh. 3,11977. पत्युर्मे रूपम् Hariv. 4619. राक्षसीं तनुम् R. 1,40,7. 6,1,6. आचार्यमूर्तिम् Sarvadarçanas. 88, 8. तस्य वेषम् Hariv. 8600. कृषिगोरक्षम् M. 10,82. मायाम् MBh. 3,765. 12221. Hariv. 9267. R. 4,4,6. पितुर्भगिन्याम् — मातृवद्वृत्तिमातिष्ठेत् so v. a. *beobachten* M. 2,133. वैश्यवृत्तिम् 10,101. सद्वृत्तम् 128. वायोर्गतिम् Hariv. 10444. परमं तपः Maitrjup. 1,2. MBh. 3,8514. 8580 (med.). R. 1,65,4 (med.). R. Gorr. 1,44,10 (med.). कौमारं व्रतम् MBh. 4,192. 5,7356. नियमम् R. 1,21,4 (med.). Bhâg. P. 2,9,39. 7,12,17. विधिम् M. 11,86. MBh. 1,4627 (med.). एतद्विधानम् M. 7,226. 8,244. यानम् *einen Marsch unternehmen* 7,181. स्वयंवरम् MBh. 3,2767. योगम् *Mittel* 2639. 7,8704. Kathâs. 45,119. den Joga Bhâg. P. 2,6,34. उपायान् 4,18,4. कौर्मं संकोचम् Spr. (II) 1957. प्रयत्नम् M. 7,68. यत्नम् 8,302. 9,16. 252. 333. MBh. 3,17045 (med.). R. Gorr. 1,69,13. Spr. (II) 1113. 7298. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 189. दयाम् Spr. (II) 2711. अविश्वासम् 695. संतोषं परम् 6798. ज्ञानं परम् MBh. 3,2793. संश्रमं परम् R. 1,63,27. मतिं सुदृढाम् Spr. (II) 398. कां बुद्धिमास्थाय so v. a. *in welchem Gedanken? in welcher Voraussetzung?* MBh. 5,7054. R. 3,75,26. — 5) med. *beitreten* so v. a. *anerkennen, für wahr halten* P. 1,3,22, Vârtt. Vop. 23,8. नित्यं शब्दमातिष्ठते Schol. zu P. und Vop. स्थापितमास्थाय, यद्यात्मा कश्चिन्नास्थीयेत स्थायी Sarvadarçanas. 24,19. fg. इत्यास्थियत 41,2. प्रस्थानान्तरमास्थित 61,14. 97,12. 130,4. — 6) mit loc. *halten zu Jmd* MBh. 3,2304. *halten —, einen Werth legen auf Etwas* Spr. (II) 6479. — 7) *stehen:* पारे तस्य समुद्रस्य गदापाणिर्विभीषणः । परेषां प्रतिघातार्थमातिष्ठत्सह बान्धवैः ॥ R. 5,95,45. vielleicht fehlerhaft für अतिष्ठत्. — 8) partic. आस्थित *a*) in act. Bed. α) *stehend —, sitzend auf* (acc.): रथम् MBh. 3,2868. 11905. 11909. 12030. 5,7124. 7232. Bhâg. P. 1,8,8. 16,12. Ragh. 1,36. द्विपम् Kâm. Nîtis. 15,51. आसनम् 11,18. Bhâg. P. 2,9,16. नौयानवरम् R. 1,9,65 (63 Gorr.). कूर्माग्रम् Kathâs. 30,1. *sich aufhaltend, — befindend an, in:* नदीं दिव्याम् MBh. 13,713. नृपतेः पार्श्वम् 3,16646. आदर्शतलम् R. Gorr. 2,2,23. *betreten habend:* इमं विग्रहमार्गम् Kâm. Nîtis. 10,41. *eingegangen in:* स्वर्गम् R. 2,64,17. मामेवानुत्तमां गतिम् sagt Kṛshṇa Bhag. 7,18. महान्विघ्नः प्रवृत्तो ऽयं दक्षिणामास्थितो दिशम् *heimgesucht habend* R. 1,61,2. — β) *gelangt zu:* ऐश्वर्यम् Spr. (II) 3012, v. l. संसिद्धिम् Bhag. 3,20. *gerathen in:* कामस्य वशम् R. 2,49,4. — γ) *der Etwas angetreten —, zu Etwas gegriffen —, an Etwas sich gemacht —, zu Etwas sich angeschickt hat:* राक्षसं रूपम् R. 3,50,26. किम् Spr. (II) 1998. तपः MBh. 3,11945. व्रतं मौनम् Bhâg. P. 3,24,42. चित्तमौनम् Vikr. 130. नियमम् M. 9,75. MBh. 3,16623. 5,5434. नैत्यकं विधिम् M. 2,104. 5,36. ध्यानम् R. 1,2,30. अपयानम् Çiç. 9,84. सत्त्वम् MBh. 12,4257. यत्नम् Spr. (II) 4375. पितुरानृण्यम् R. ed. Bomb. 1,76,2. धर्मम् R. Schl. 2,45,11. वैरम् MBh. 1,1155. एकत्वम् Bhag. 6,31. सांख्यम्, योगम् 3,4. Bhâg. P. 3,3,19. 23,12. पुण्ये विलयमास्थिते LA. (III) 90,19. die Ergänzung im comp. vorangehend: स्तोत्रमन्त्रास्थिता 32,19. — δ) *was* (schadigend) *zugestossen ist*, n. *Schaden* (am Körper): तेनं ते मृड्म आस्थितम् AV. 4,17,8. 6,14,1. यत्ते क्रूरं यदास्थितम् so v. a. *was wund und krank ist* (bevorstehend Mahîdh.) VS. 6,15. — ε) *dastehend:* वह्नीं गृहीत्वा गजभीत आस्थितः Bhâg. P. 5,13,18. *sich befindend, lebend:* यथासुखम् Hit. 44,6. — ζ) *anerkennend, als wahr annehmend* Sarvadarçanas. 22,11. — *b*) mit pass. Bed.; = आक्रान्त Halâj. 4,96. α) *worauf man steht*

oder *sitzt, eingenommen:* विष्टर Ragh. 15,79. दानवास्थितः शैलः R. 4,12,5. 5,12,39. *betreten* P. 2,3,12, Vârtt. 2. Bhâg. P. 3,31,32 (wenn man आस्थिते liest). अगणितागुरुशैकैः प्रथमास्थितं वनम् Ragh. 9,53. पद्व्यो ऽस्मदास्थिताः Bhâg. P. 4,4,21. अनास्थितं ते पितृभिः पदम् 12,26. — β) *angetreten, wozu man gegriffen —, woran man sich gemacht hat:* तपम् MBh. 1,7641. महाक्रतु R. 1,40,12. पितुरानृण्यम् 76,2. — γ) *geleitet auf* (loc.): असद्भिः पथि Bhâg. P. 3,31,32. — Vgl. आस्था fgg., आस्थापिका, आस्थेय. — caus. act. med. 1) *betreten —, besteigen lassen:* Wagen Kauç. 15. अश्ममण्डलम् 54. 76. — 2) *bleiben machen, festhalten:* प्राणान् Kauç. 44. Ṛv. 10,56,6. 102,10. 120,7. आस्थापयन्त युवतिं युवानः 167,6. — 3) *herbeischaffen* R. 3,16,23. — 4) *infigere:* तस्मिन्वज्रम् Ait. Br. 3,6. *thun in:* कनकाम्बुजं कलशे Kathâs. 25,232. Bhâg. P. 2,2,10. — 5) *Jmd einsetzen, beauftragen mit* (dat.): आत्मजमखिलधरामण्डलस्थितिगुप्तये Bhâg. P. 5,1,22. — 6) *Jmd* (gen.) *Etwas anthun:* मा स्वधितिस्तन्व॑ आ तिष्ठिपत्ते *thue dir nicht Schaden an* Ṛv. 1,162,20; vgl. आस्थित a) δ) oben. — 7) *stopfen* (wie Ruhr), *stärken:* प्रमेहिणाम् Suçr. 2,77,12. 86,3. — 8) *einleiten, einführen:* स्थापकः काव्यमास्थापयेत् Sâh. D. 283. — 9) आस्थापित *neben einander gestellt, zusammengerückt;* n. Bez. *eines* Saṁdhi (vgl. 1. धा mit अभिनि 2) AV. Prât. 1,48. 4,125. Ṛv. Prât. 4,1. — Vgl. आस्थापन.

— अन्वा (*nach einander*) *betreten, besteigen, erreichen:* स्वरा तिष्ठतानु VS. 8,19. Çat. Br. 5,1,5,7. Pañkav. Br. 16,11,5. Nir. 6,6.

— अपा *sich entfernen nach:* अरण्यम् Ait. Br. 7,14. v. l. उपा Çâñkh. Çr.

— उदा *wieder erstehen:* आ पर्जन्यस्य वृष्ट्योदस्थामामृता वयम् AV. 3,31,11. — partic. °स्थित (s. auch bes.) nach Kull. zu M. 7,154 = प्रव्रज्यारूढपतित *ein gefallener Bettelmönch* (als Späher verwandt).

— उपा 1) *sich begeben in:* अरण्यम् Çâñkh. Çr. 15,18,32. v. l. अपा. — 2) *geschlechtlichen Umgang pflegen mit* (acc.): उपातिष्ठस्व माम् (sagt ein Mann) MBh. 3,10754. — 3) *an Etwas gehen, obliegen:* संध्यामुपास्थाय R. 2,32,3. — 4) partic. °स्थित a) *stehend auf:* रथे Çat. Br. 5,1,5,28. — b) *der sich an Etwas gemacht hat:* मौनव्रतम् R. 1,65,7.

— समुपा 1) *herantreten* Hariv. 9724 (समुत्थाय die neuere Ausg.). °स्थित (ed. Bomb. समुपस्थित) *herangekommen* MBh. 3,2278. तं देशम् *an diesen Ort gekommen* R. 4,56,1. — 2) *an Etwas gehen, obliegen:* तं धर्मम् MBh. 1,7452.

— प्रा Praçnop. 2,4. 3,1. 5 fehlerhaft für प्र.

— प्रत्या *Stand halten* AV. 5,5,3.

— व्या caus. (*nach verschiedenen Seiten*) *wegschicken:* दिशः TBr. 1,7,3,1.

— अनुव्या caus. dass.: दिशः TBr. 1,8,3,1.

— समा 1) *besteigen:* रथम् Hariv. 9722. *sich begeben zu:* स्ववारम् R. 2,80,5. — 2) *stehen bleiben, Halt machen* Hariv. 6362. — 3) *erlangen, erhalten:* गोभ्यो वृत्तिम् MBh. 12,6941. — 4) *antreten, sich anschicken zu, sich machen an, greifen zu, anwenden:* अश्मवर्षम् MBh. 3,11967. मम रूपम् so v. a. *annehmen* R. Gorr. 1,49,26. Mârk. P. 20,44. गोपानां भाषाम् MBh. 4,280. यानम् so v. a. *sich auf den Marsch machen* Kâm. Nîtis. 15,47. आत्मपौरुषम् R. 4,6,5. तपो महत् 1,56,24 (तपोबलम् 57,27 Gorr.). दैवं व्रतम् MBh. 3,8481. धर्ममेतम् R. Gorr. 2,61,18. R. Schl. 2,73,9. जिनधर्मम् Verz. d. Oxf. H. 40,a, N. 3. इन्द्रियाणां जये योगम् M. 7,44. वृत्तिम् 4,2. R. 2,72,49. क्रूरां मतिम् MBh. 1,7663. एतन्मतं समातिष्ठ so v. a. *ausführen* Bhâg. P. 2,9,36. — 5) partic. °स्थित a) *stehend —, sitzend auf:* रथम् R. 2,46,33. एकरथे MBh. 3,15652. शालस्कन्ध° R. 2,96,13. — b) *verharrend in:* सत्ये दमे चैव धर्मेषु च R. Gorr. 1,67,21. — c) *der Etwas angetreten —, zu Etwas gegriffen —, an Etwas sich gemacht —, zu Etwas sich angeschickt hat:* भीमरूपम् R. 5,50,18. कर्मैतत् MBh. 1,1143. तपो घोरम् 5,7392. R. 1,59,17. परं यत्नम् MBh. 3,2823. — caus. 1) *Halt machen heissen:* बलं सर्वम् R. Gorr. 2,99,1. — 2) *besorgen:* योगं बलानाम् R. Gorr. 2,89,11.

— उद्, der Anlaut der Wurzel fällt aus VS. Prât. 6,29 (उत्थ zu sprechen). AV. Prât. 2,18. P. 8,4,61. Vop. 3,170. ohne Avagraha VS. Prât. 5,38. AV. Prât. 4,62. 1) *aufstehen* (auch vom Schlafe und Tode), *aufspringen, sich aufmachen:* उत्संहायास्थात् Ṛv. 2,38,4. 1,33,14. 40,1. 2,15,7. उदग्ने तिष्ठ प्रत्या तनुष्व 4,4,4. 7,33,1. 8,65,10. AV. 4,12,6. इतः 14,2,19. Savitar Ṛv. 2,38,1. 6,71,4. 7,38,2. die Morgenröthe 77,2. देवसेनाः सेनयोत्तस्थिवांसः AV. 6,93,1. उत्थाय बृहती भव VS. 11,64. Çat. Br. 14,5,1,15. — उत्तिष्ठेत्प्रथमं चास्य चरमं चैव संविशेत् M. 2,194. 4,93. 7,37. 145. 225. उत्थायासनं हित्वा MBh. 1,7722. 3,543. 2552. उत्तिष्ठ किं शेषे 15195. 15199. 16471. 16848. 5,6042. 7190. R. 1,2,27. 2,42,18. 56,4. 71,30. 72,24. Ragh. 2,61. Çâk. 16,12, v. l. 18,15. Vikr. 31,18. Çiç. 9,39. Spr. (II) 1190. fg. 1205. 1477. Kathâs. 18,155. fg. 369. 26,68. 30,103. fg. Bhâg. P. 4,4,31. 24,78. 9,16,8. Pañkat. 64,4. Hit. 23,8. Daçak. 66,1. मेदिन्याः R. 2,42,17. आसनात् Vop 23,9. Çâk. 28,8. Bhâg. P. 1,11,32. Bhaṭṭ. 15,17. शयनात् Pañkat. 44,24. Vet. in LA. (III) 20,7. उत्तस्थुषः शिशिरपल्वलपङ्कमध्याद्रुतवराहकुलस्य Ragh. 9,59. शय्याया उत्थायं oder शय्योत्थायं धावति P. 3,4,52, Schol. med. MBh. 3,17419. Bhâg. P. 1,6,19. 8,5,15. चित्तं ब्रह्मसुखस्पृष्टं नैवोत्तिष्ठेत *wiedererwachen* 7,15,35. — मूत्रं नोत्तिष्ठता कार्यम् *aufrecht stehend* MBh. 13,5015. — *aufgehen* (von Sonne und Mond) MBh. 4,1068 (med.). R. 1,35,17 (med.). 3,36,17. Râga-Tar. 6,63. *sich erheben, aufziehen;* von Wolken am Himmel MBh. 3,12879. von Brüsten Spr. (II) 1203. von Wellen Kathâs. 25,43. *hervorbrechen,* von Räubern Kathâs. 13,39. — 2) von einer Opferhandlung u. s. w. *aufstehen* so v. a. *beendigen, schliessen* Ait. Br. 4,17. उदचं गत्वोत्तिष्ठन्ति Çat. Br. 4,6,8,2. सत्त्रात् Pañkav. Br. 15,12,3. Lâṭy. 8,2,18. अनशनात् Pañkat. 208,24. — 3) *sich erheben, aufsteigen, zum Vorschein kommen, erscheinen* (namentlich Licht, Glanz); *entstehen, ausschlagen, auswachsen* (von Pflanzen) Ṛv. 6,64,1. शोचिः 7,16,3. Stimme u. s. w.: वाचः 5,76,1. 10,103,9. मा घोषा उत्थुः AV. 7,52,2. शुष्मासः Ṛv. 9,53,1. AV. 11,3,5. आकूतिभिरग्निः Çat. Br. 10,6,2,8. ततं उडुम्बर उदतिष्ठत् TBr. 1,1,3,10. आर्द्रश्चनाद्वृत्ताणां भूयांस उत्तिष्ठन्ति TS. 2,5,1,4. 3,5,7,3. अतो हि सर्वाणि नामान्युत्तिष्ठन्ति Çat. Br. 14,4,4,1. — धन्वन्तरिस्ततो देवो वपुष्मानुदतिष्ठत *kam* (aus dem Meere) *hervor* MBh. 1,1149. यत्र ते छन्दस्तत्रोत्थास्यति वाजिनः 13,214. Naish. 22,44. यावत्तयोत्तस्थे (impers. तया log. Subj. = सुरङ्गया) दैवात्स्वाद्वासवेश्मनः (der abl. im Sinne des loc.; vgl. 10,52) Kathâs. 29,94. उत्थातुकामभ्रङ्गी 37,74. नास्मात्पतितोत्थीयते (impers.) ऽम्भसः Râga-Tar. 4,568. यत्तैलमुत्तिष्ठेत् *sich bildet* Suçr. 2,36,

2. 43,12. यदुत्तिष्ठति शक्रकेतौ *sich zeigt* Varâh. Bṛh. S. 43,37. यासौ वर्षसहस्रान्ते मूर्तिरुत्तिष्ठते मम MBh. 7,1282. महानादः सभ्यानामुदतिष्ठत 2,2275. उत्थाय हृदि लीयन्ते दरिद्राणां मनोरथाः Spr. (II) 1203. अनर्थाः, अर्थाः 4478. अनर्थपरंपरा Râǵa-Tar. 5,262. हृतनाक्रन्दौ समं तत्रोदतिष्ठताम् Kathâs. 16,15. अङ्गपीडा Mârk. P. 69,11. — 4) *einkommen, eingehen* (von Geldern): ग्रामाच्छतमुत्तिष्ठति P. 1,3,24, Vârtt., Schol. Vop. 23,9. यदुत्तिष्ठति वर्णेभ्यो नृपाणां क्षयि तत्फलम् Çâk. 46. — 5) *sich zu einer That erheben, mit Energie an Etwas gehen;* med. अनूर्ध्वकर्मणि P. 1,3,24. ईहायाम् Vârtt. Vop. 23,9. क्षुद्रं हृदयदौर्बल्यं त्यक्त्वोत्तिष्ठ Bhag. 2, 3. तस्मादुत्तिष्ठ युद्धाय कृतनिश्चयः 37. उत्तिष्ठध्वं नरव्याघ्राः सज्जीभवत माचिरम् MBh. 3,14940. R. Gorr. 2,20,22 (infin.). 4,61,59 (med.). मुक्तावुत्तिष्ठते P., Schol. Vop. 23,9. कार्याय Spr. (II) 3976. मित्रार्थे Bhaṭṭ. 8, 12. 20,18. उत्तिष्ठमान *an Macht zunehmend* Spr. (II) 1192. — 6) partic. उत्थित a) *aufgestanden* MBh. 5,7232. R. 5,3,6. Ragh. 2,61. 3,61. Çiç. 9,72. जीवन् Kathâs. 72,394. Bhâg. P. 3,28,37. 6,16,53. Pańkat. 38,7. Vedântas. (Allah.) No. 89. मृतोत्थिता Kumâras. 7,4. स्वस्थोत्थित Kathâs. 22,248. शयनात् Megh. 109. धर्मासनात् Çâk. 60,17. fg. *aufgestanden* so v. a. *gesund geworden* Hariv. 9521 (vgl. MBh. 12,13220. fg.). वेदिप्रान्तात्क्षिपा: *aufgesprungen* ad Çâk. 78. *aufrecht stehend* AV. 9,7,19. MBh. 1, 764. 771. आशीविष Bhâg. P. 3,18,24. महोदधि *hoch angeschwollen* R. 2,41,12. *aufgerichtet, hoch dastehend* MBh. 3,2438. Ragh. 12, 12,49. Fahne Varâh. Bṛh. S. 43,67. मेघ MBh. 12,4279. ग्रासकोत्थितपाद Kathâs. 18,89. *emporragend aus:* तोयोत्थित (पुलिन) AK. 1,2,3,9. — b) *herausgewachsen:* दर्भः पृथिव्याः AV. 6,43,2. पृथिव्या अधि TBr. 1,2, 1,5. *herausgekommen:* सलिले। आत्मानं मज्जयन्विपाशः पुनरुत्थितः MBh. 13,192. स्नानोत्थित Kathâs. 24,95. वनदेवताकरतलैरापर्वभागोत्थितैः *heraussteckend* Çâk. 80. स्वदेशात् *aufgebrochen von, weggegangen aus* Râǵa-Tar. 3,370. *hervorgegangen, entstanden* ṚV. 10,149,2. अद्भ्यो ऽग्निर्ब्रह्मतः क्षत्रमश्मतो लोहम् M. 9,321. Spr. (II) 6093. Bhâg. P. 4,16,11. एषो ऽग्निरुत्थितः काष्ठः MBh. 3,2547. राज्ञो हृदये ऽग्निः Ragh. 4,2. हुताशनस्य पूर्वोत्थित इव धूमः 7,40. वाजिभी रजांसि 6,33. Çâk. 8, v. l. Varâh. Bṛh. S. 103,13. दिवि सूर्यसहस्रस्य भवेद्युगपदुत्थिता। यदि भाः सदृशी Bhag. 11, 12. तन्त्रीकण्ठोत्थिताः स्वराः AK. 1,1,7,1. वचस् Ragh. 2,61. व्यसने चोत्थिते रिपोः *zum Vorschein gekommen, sich zeigend* M. 7,183. महोत्पाताः R. 3,29,16. Varâh. Bṛh. S. 3,20. 36,3. 4. 53,34. 68,44. महती बुद्धिः R. 4,61,22. वेगः क्रोधहर्षयोः Spr. (II) 6822. परिसंवत्सरोत्थित (विकार) Suçr. 1,31,1. पित्तोत्थित (रोग) 174,10. द्रोह Bhâg. P. 1,8,51. सर्वाङ्गोत्थितवेदन 3,31,7. मन्यु 4,25,8. उपसर्गाः 11,28,38. im comp. an der unrechten Stelle stehend: सोत्कृष्टनिनदोत्थित (so ed. Bomb.) st. उत्थितसो° MBh. 4,355. ईषत्पक्षोत्थित st. ईषदुत्थितपक्ष Hariv. 1131. रोमाञ्चोत्थितगात्र st. उत्थितरो° 10536; vgl उद्यत unter यम् mit उद् 1). उत्थित = उत्पन्न AK. 3,4,14,87. H. an. 3,251. fg. Med. t. 98. — c) *eingekommen* (von Geldern u. s. w.): सर्वभूम्युत्थितफल Spr. (II) 4600. — d) = प्रोद्यत AK. H. an. Med. *zu einer That bereit, mit Energie sich einer Sache hingebend:* सदोत्थितः कर्मसु चैव दक्षः MBh. 1,3232. Kâm. Nîtis. 8,49. सततोत्थित 1,17. Spr. (II) 3131. लघूत्थित *schnell bei der Hand seiend* Kâm. Nîtis. 18,66. धर्मकार्येषु चोत्थिताः MBh. 13,1660. कर्मणि (so ist zu lesen) R. 5,33,30. आहवे 3,32,1. दमे सत्ये धर्मे च सततोत्थितः Spr. (II) 4503. हिंसायाम् 4604. युद्धाय Pańkat. ed. orn. 57, 10. — e) *hoch —, oben an stehend* ṚV. Prât. 18,3. उत्थिता इव पूज्यन्ते जनाः (Gegens. शत्रुवत्पतिताः) Spr. (II) 1206. = वृद्धिमत् AK. H. an. Med. — f) n. अन्नं नो अस्तु चरितमुत्थितं च *Gang und Stand* AV. 3,15, 4. — Vgl. उत्थ fgg., उत्थायिन् fgg., मध्यूत्थित, सुप्तोत्थित. — caus. 1) *aufstehen heissen, auf die Beine bringen, aufjagen:* eine Kuh AV. 7,96,2. 10,1,29. उत्थापय सीदतो बुध्न 12,3,30. Ait. Br. 5,27. TBr. 2,2,8,7. यज्ञुषा Çat. Br. 12,4,1,9. 13,5,2,9. Kauç. 39. 80. पतितम् MBh. 5,7254. 14,2022. R. 2,57,26. 72,23. 77,9. R. Gorr. 1,79,29. Ragh. 14,59. Mâlav. 39,17. Kathâs. 18,164. Prab. 117,14. Daçak. 74,4. तल्पात् Râǵa-Tar. 5,61. *wecken, auferwecken* MBh. 1,1887. 3245. 3297. 3,16849. Megh. 96. Kathâs. 72,392. 96,42. Bhâg. P. 3,2,31. 10,51,34. 12,6,70. Vet. in LA. (III) 26,2. Verz. d. Oxf. H. 49, a, 38. *aufstellen, aufrichten:* न्यग्रोधशुङ्गान् Gobh. 2,6,6. पात्रम् Kauç. 6. 42. 52. ein Banner R. 2,77, 9. Varâh. Bṛh. S. 43,58. 59 (उत्थापयीत). einen Gegenstand von der Erde *aufheben* Spr. (II) 3261. Hit. 42,14. — 2) *errichten* so v. a. *erbauen:* ग्रामान् MBh. 12,2630. — 3) *herausholen:* aus einem Sumpfe Hit. 12,4. *austreiben* Ait. Br. 7,27. 29. *entsenden* Kathâs. 43,277. उदानं नाभिचक्रतः *heraus — oder hinaufdrängen* Bhâg. P. 4,4,25. — 4) *erregen, hervorbringen:* रेणुम् Ragh. 7,36. वननां ṚV. 9,86,10. मागाद्युत्थापितं वस्तु Sâh. D. 420. Verz. d. Oxf. H. 55, a, 23. — 5) *beleben:* प्राणो हीदं सर्वमुत्थापयति Çat. Br. 14,8,14,1. Kaush. Up. 3,3. *ermuntern* Hariv. 8341. R. 4,24,40. Kathâs. 111,59. *anstacheln, aufhetzen* Kâm. Nîtis. 5,40. Spr. (II) 2770. Râǵa-Tar. 1,136. 5,438. — Vgl. उत्थापन उत्थाप्य. — desid. 1) *aufstehen wollen:* ein Kind Çat. Br. 11,1,6,5. — 2) *eine heilige Handlung abzubrechen gedenken, vor der Vollendung derselben weggehen wollen* Njâjamâlâv. 280,3.

— अध्युद् *sich aufmachen von:* देशेभ्यः Pańkav. Br. 25,6,5.

— अनूद् *aufstehen nach, sich erheben hinter* u. s. w.: अमुतो अनु VS. 4,28. TS. 6,2,5,5. Ait. Br. 1,22. होतारमनूत्थाय ब्रजेत् Âçv. Çr. 4,10, 7. सुप्तोत्थितां प्रातरनूदतिष्ठत् Ragh. 2,24. Schol. zu Kâtj. Çr. 13,1,10. अनूत्थिता प्रियया *gefolgt von* Mâlav. 81. तं जायमानं घोषा उलूलवो ऽनूदतिष्ठन्त्सर्वाणि (ऽनु° gedr.) च भूतानि सर्वे च कामाः Khând. Up. 3,19,3.

— अभ्युद् 1) *sich aufmachen gegen, kommen zu* (acc.) AV. 15,8,2. Çat. Br. 1,6,2,37. 4,6,9,11. लोकान् 11,1,6,5. पूर्णात्पूर्णम् Pańkav. Br. 15,12,3. *sich erheben zu:* द्याम् Uttarar. 64,16 (83,5). *sich erheben um Jmd zu begrüssen, Jmd* (acc.) *entgegen gehen* Çâk. 37,22. Mâlav. 46,2. 81. — 2) *aufstehen so v. a. sich auflehnen, — widersetzen* Mârk. P. 122,11. — 3) *gehen —, sich machen an:* आतिथ्यकर्म MBh. 8,634. — 4) *abstehen von* (abl.) Çaṁk. zu Khând. Up. S. 52. — 5) partic. अभ्युत्थित a) *aufgestanden, der sich erhoben hat* Daçak. 69,10. Pańkat. 249, 10. ein Berg (aus dem Meere) R. 5,7,22. *der sich erhoben hat um Jmd zu begrüssen, Jmd* (acc.) *entgegen gehend* Hariv. 9842. 12206. Bhâg. P. 4,12,21. *aufgegangen* (vom Monde) Hariv. 4336. R. 5,11,1. 19,35. — b) *hoch stehend, sich auszeichnend durch:* आभिर्विद्याभिर्विश्या Verz. d. Oxf. H. 217, a, 23. — c) *erschienen, sich zeigend* Ragh. 1,53. Varâh. Bṛh. S. 34,21. 79,23. Vâju-P. bei Muir, ST. 1,30, N. 53. — d) *gegangen an, sich anschickend zu:* अर्थम् *zu einem Geschäft* Nir. 9,4. भोक्तुम् MBh. 12,

4130. ohne Ergänzung Bhâg. P. 3,26,62. so v. a. *gerüstet, bereit:* नित्यमभ्युत्थितात्मना Hariv. 4245. — e) *angefallen, angegriffen:* यक्ष्मा रोहिणी R. Gorr. 2,125,3. — Vgl. अभ्युत्थान fgg.

— समभ्युद् *aufgehen* (von einem Gestirn): प्रतिकूलश्च गगणे समभ्युत्तिष्ठते बुधः Hariv. 1356.

— उपोद् *sich aufmachen zu* TBr. 1,4,9,1. *vor Jmd aufstehen, entgegentreten, sich Jmd nähern:* अग्निरुपोत्तिष्ठन्नब्रवीत् Ait. Br. 3,49. उत्तरतः 5,14. 8,9. तस्यां उपोत्थाय कर्णमा जपेत् TS. 7,1,6,8. 5,15,1. Âçv. Çr. 1,10,4. 3,3,19. Çat. Br. 1,1,4,13. 2,4,8. 2,4,2,9. 14,6,8,2. Kauç. 3. 70. उपोत्थित VS. Prât. 6,29. *herbeigeschafft:* क्रयार्य VS. 8,55.

— पर्युद् 1) *sich erheben von:* उत्तिष्ठन्वोचे परि बर्हिषो नॄन् Rv. 7, 33,1. — 2) *Jmd* (acc.) *erscheinen:* अग्निः Pańkav. Br. 8,8,22. — Vgl. पर्युत्थान.

— प्रोद् 1) *aufspringen:* प्रोत्थाय प्रययौ रणात् Kathâs. 50,16. Mṛkkh. 84,22. — 2) partic. प्रोत्थित *hervorgebrochen:* °कन्दलीदल Ṛt. 2,5. *hervorgegangen aus:* अम्बुधिप्रोत्थितश्री Prab. 81,14. fg.

— प्रत्युद् *aufstehen vor* (acc.), *entgegengehen:* श्रेयांसम् Ait. Br. 2,20. Çat. Br. 3,9,3,23. गाः Kauç. 21. M. 2,119. 130. MBh. 1,4917. 3,4023. 10773. 5,1194. 7,2823. 13,2311. 15,737. R. 1,72,14. 7,1,13. Bhâg. P. 1,4,33. 13,36. 6,7,13. 10,8,2. partic. प्रत्युत्थित mit act. Bed. R. 6,82, 143. mit acc. MBh. 13,1413. स्वासनेभ्यः Bhâg. P. 1,19,28. — Vgl. प्रत्युत्थान fgg.

— व्युद् 1) *sich nach verschiedenen Seiten erheben:* उदस्य शोचिरस्थाद्दीदियुषो व्यजरम् Rv. 8,23,4. — 2) *sich abwenden von* (abl.), *aufgeben:* पुत्रैषणायाः Çat. Br. 14,6,4,1. 7,2,26. पशुभावात् Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 234. — 3) *von seiner Pflicht lassen, sich vergessen* MBh. 13,1511 (med.). R. 6,16,2. — 4) partic. व्युत्थित a) *stark in den Meinungen auseinander gehend:* इदं श्रेय इदं श्रेय इत्येवं व्युत्थितो जनः MBh. 14,1362. — b) *stark erregt:* व्युत्थितेन्द्रिय Hariv. 4620. °चित्त Sarvadarçanas. 154,7. — c) *pflichtvergessen* Hariv. 3121. 9639. R. 5,84,9 (mit und ohne धर्मात्). 6,89,8. Mârk. P. 122,12. — Vgl. व्युत्थातव्य, व्युत्थान (die 2te Bed. zu streichen, da die Stellen zu 1) gehören). — caus. 1) *in Frage stellen, uneins sein über* (acc.): धर्मम् MBh. 14,1361. — 2) *Jmd abspenstig machen* MBh. 1,7404. — 3) *Jmd beseitigen, absetzen:* (सः) एकाकिमिन्द्रं व्युत्थाप्य देवैः राज्ये ऽभ्यषिच्यत Kathâs. 121, 192. इमं (so lesen wir, d. i. पतिं) व्युत्थाप्य याता (यातेति zerlegen wir in याता इति, nicht in यात इति) so v. a. *treulos verlassen* 29,89.

— समुद् 1) *aufstehen* (auch vom Schlafe), *sich erheben* Çat. Br. 14,9,1,3. Kaush. Up. 2,14. 4,19. Spr. (II) 25. MBh. 5,6059. 7046. 13,2751. Hariv. 9724 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R. 2,104,16. 3,77,8. 4,49,21. Varâh. Bṛh. S. 78,8. Kathâs. 22,139. 52,116. Mârk. P. 123,29. Pańkat. 35,11. 37,22. 48,6. 215,20. Hit. 29,12. द्विजोत्सङ्गात् R. Gorr. 1,18,25. आसनेभ्यः 2,4,24. *auferstehen* MBh. 1,968. 3,16574. R. 6,105,5. Kathâs. 22,249. Mârk. P. 16,85. *aufstehen nach einer Krankheit, sich erholen* Karaka 1,10. *sich erheben,* von Wolken MBh. 3,12882. Kathâs. 12,110. 25,41. — 2) *herauskommen —, hervorgehen —, entspringen —, entstehen aus* (abl.), *zum Vorschein kommen, sich zeigen* Çat. Br. 14, 5, 4, 12. 7, 3, 13. Khând. Up. 8,2,1. fgg. 3,4. 12,2. 3. MBh. 3,16626. 13, 215. ज्ञाह्नवीतटात्। तस्मादेव (im Sinne des loc.; vgl. 29,94) समुत्तस्थौ यस्मात्पूर्वमवातरत्॥ Kathâs. 10,52. षष्टिः पुत्रसहस्राणि MBh. 3,8851. Hariv. 12487. eine Krankheit Çâṅkh. Gṛhj. 5,6. दोषाः R. 5,87,18. — 3) *sich zu einer That erheben, an's Werk gehen, sich rüsten:* तस्मिन्कर्मणि MBh. 1,1118. तद्विजेतुं गोधनम् 4,1158. Varâh. Bṛh. S. 74,3. — 4) partic. समुत्थित a) *aufgestanden, sich erhoben habend* MBh. 4,563. R. 2, 83,1. R. Gorr. 2,58,1. पोगतल्पात् Bhâg. P. 2,10,13. *hoch emporragend:* ein Berg R. Gorr. 2,103,23. 5,7,21. *hochgehend:* Wellen MBh. 3,12080. 13,1839. *aufgezogen:* Wolken Varâh. Bṛh. S. 30,25. *aufgestiegen:* Staub Bhâg. P. 4,14,38. — b) *herausgekommen —, hervorgegangen aus* (abl.), *zum Vorschein gekommen, erschienen:* रुद्रात् MBh. 1,155. Kathâs. 26, 91. अधराग्रेः शिखा R. 2,114,5. अङ्कुरः पर्वणः H. 1119. पालिसमुत्थितश्मश्रु Hâr. 130. पत्त्रौ *gewachsen* R. 4, 63, 8. नादः कूपात् Pańkat. 57,15. — — Çvetâçv. Up. 2, 12. R. 2,43,20. Bhâg. P. 3,26,38. परिवेष Varâh. Bṛh. S. 34, 18. उत्पाताः R. 3, 30, 3. यतश्चैव समुत्थितं दुःखम् MBh. 1, 6118. भय Hariv. 6447. भयं मत्तः समुत्थितम् R. 5,22,3. त्वयि कामः 24,3. निश्चय 6,10,32. पापबुद्धि 2,21,5. धनं दण्डसमुत्थितम् so v. a. *Strafgelder* M. 9,323. — c) *der sich zu Etwas erhoben hat, gerüstet:* समुत्थाने R. 3,49,51. निर्मथितुम् Bhâg. P. 8,7,9. ohne Ergänzung 4,4,10. R. 5,17, 34. — Vgl. समुत्थ fgg. und समुत्थेय. — caus. *Jmd aufstehen heissen, aufrichten, aufheben* MBh. 1,6588. 8,1443. R. 2,42,10. 5,91,20. Bhâg. P. 4,9,46. *auferwecken* R. 1,1,85. — Vgl. समुत्थाप्य.

— उप, °स्थेयम् ved. Schol. zu P. 3,1,86. 4,117 (°स्थेयाम् fehlerhaft). med. मन्त्रकरणे, als intrans. und देवपूजासंगतकरणमित्रकरणपथिषु, act. med. लिप्सायाम् P. 1, 3, 25. fg. nebst Vârtt. Vop. 23, 10. fgg. 1) *stehen bei, sich stellen neben* (loc. acc.): उपास्थाद्वाजी धुरि रासभस्य Rv. 1,162,21. 2,3,10. चित्रेभिरभ्रैरुप तिष्ठथो रवम् 5,63,3. 10,117,8. AV. 2,1,4. Gobh. 3,10,4. अग्नौ Kâtj. Çr. 12,6,1. उपस्थायं चरति यत्समारत *auf was er trifft, daran hält er sich und läuft weiter,* Rv. 1,145,4. — उपस्थाय भास्करम् *sich gegen die Sonne stellend* M. 2,48. उपतिष्ठति तिष्ठन्तम् (das Schicksal) *steht an seiner Seite, wenn er steht,* Spr. (II) 7139. निमन्त्रितान्हि पितर उपतिष्ठन्ति तान्द्विजान् M. 3,189. तमश्वमुपतिष्ठन्ती R. 1,13,38. सर्वाः स्वानालयान्यान्तु एका मामुपतिष्ठतु *bleibe bei mir* MBh. 13,1454. उपतस्थुः कुलप्राप्त्या यादवा यदुनन्दनम् *waren in seinem Gefolge* Hariv. 6494. तं परिवार्योपतस्थिरे *umstanden ihn* MBh. 1,8057. 3,11778. — 2) *sich* (bittend, verehrend) *stellen vor, Jmd angehen;* überh. *sich nähern:* इमा उ त्वा गिरो देवपत्नीरुप स्थुः Rv. 7,18, 3. 23,3. 2,5,6. मातरम् 3,48,3. 4,41,8. दिवम् 1,68,1. राजानम् 6,8,4. धीभिः 8,90,16. 91,13. 10,95,17. अग्निम् (med.) Çat. Br. 1,9,2,18. 22. 7,2,1,18. आदित्यम् (med.) Ait. Br. 7,20. Kaush. Up. 2,7. 8. यो गां विकृन्तन्तं भिक्षमाणा उपतिष्ठति VS. 30,18. उप श्रेष्ठा न आशिषो देवयोर्धामन्नस्थिरन् (धर्मे TS.) AV. 4,25,6. गणान् (med.) Âçv. Gṛhj. 2,10,8. यत्रोपतिष्ठन्ते (आपः) *wohin sie kommen* Çat. Br. 1,1,1,17. — *zu Jmd sich begeben, sich Jmd nähern:* स राजानमुपातिष्ठत् MBh. 3,2635. न त्वेनमुपतिष्ठन्ति कृतपुत्रं तदग्रयः 10773. 12046. 13165. 13332. 13,5795. R. 1,29,23. R. Gorr. 2,67,14. शक्रमुपस्थाय Ragh. 1,75. med. MBh. 1, 1120. 2336. 4939. 5946. 2,1689. 3,1014. 2296. 2871. 8693. 12808. 15425. 16509. 4,560. R. 2,50,17 (47,8 Gorr.). R. Gorr. 1,31,15. 2,54,37. 3,

52,8. LA. (III) 86,7. Bhaṭṭ. 5,68. 6,42. 9,95. सत्त्वमुपतिष्ठते साधुः Vop. 23,11. pass.: उपास्थायिषि (so mit der ed. Calc. zu lesen) Daçak. 117,6. भिक्षुर्धार्मिकमुपतिष्ठति (oder °ते) *mit einer Bitte angehen* Vop. 23,12. pass.: उपास्थायि नृपो भट्टैः Bhaṭṭ. 15,51. *sich an einen Ort begeben:* गृहाणि MBh. 1,5774 (act.). 3,1834 (med.). सभाम् Spr. (II) 3136 (med.). *gelangen zu* R. 3,77,5 (act.). अग्नौ प्रास्ताहुतिः सम्यगादित्यमुपतिष्ठते M. 3,76. संपदः परमुपतिष्ठन्ति Çâk. 91,13. पाषाणो देवत्वमुपतिष्ठते *wird zu einer Gottheit* Spr. (II) 7564. गङ्गा यमुनामुपतिष्ठते *sich vereinigen mit* P. 1,3,25, Vârtt. 1, Schol. पन्थाः स्रुघ्नमुपतिष्ठते *der Weg geht —, führt nach* Sr. ebend. und Vop. 23,1. ohne obj. *herankommen, sich einstellen;* med. Pańkat. 55,3. Bhaṭṭ. 8,14. mit infin. *sich irgendwohin begeben um zu* R. 1,25,4 (26,4 Gorr.). — *Jmd zu Diensten sein, — aufwarten:* पतिमुपतिष्ठते नारी Vop. 23,11. R. Gorr. 2,100,40. 5,14,37. Kumâras. 2,64. Kathâs. 22,10. Bhâg. P. 10,60,6. °स्थातुम् R. 5,14,36. act. MBh. 2,102. 395. 3,943. 1801. 2640. 2643. 3043. 11816. 13498. 14856. 4,28. 5,359. R. 1,16,28. 2,8,10. 65,7. 91,18. 5,26,30. Kâm. Nîtis. 7,45. *seine Verehrung bezeigen* (einem Gotte): विष्णुमुपतिष्ठते भक्तः Vop. 23,11. आदित्यम् P. 1,3,25, Vârtt. 1, Schol. MBh. 1,4405. R. 2,95,7. 4,43,47. Bhâg. P. 4,1,24. 5,2,19. 8,16,20. 22. 12,6,66 (सूपतस्थे). Sarvadarçanas. 77,22. fg. Bhaṭṭ. 1,3. act. MBh. 3,11847. R. 3,12,3. Bhâg. P. 6,9,19. pass. Ragh. 10,64. mit einem beigefügten instr. *Jmd aufwarten —, seine Verehrung bezeigen mit, durch* med.: वादित्रनृत्याभ्याम् MBh. 1,7718. नियमेन परेण 3,17036. वाग्भिरर्घ्याभिः Kumâras. 2,3. Ragh. 4,6. रत्नोपहारैः 18,21. नवेन त्रोटकेन Vikr. 3,8 (vgl. Çâk. 3,12). ऐन्द्र्या गार्हपत्यम् P. 1,3,25, Schol. गायत्र्यार्कम् Vop. 23,10. सूर्यं मन्त्रैः Bhaṭṭ. 8,13. विधिः किल परे लोके विधानेनोपतिष्ठते so v. a. *sorgt für Einen* R. 4,56,4. act.: पाद्यार्घ्याभ्याम् MBh. 3,12605. आसनपाद्यादिभिः Prab. 22,6. 7. संभृतैस्तीर्थवारिभिः Ragh. 17,10. मधुपर्केण प्रतिमाम् Varâh. Bṛh. S. 46,16. पतिं यौवनेन P. 1,3,25, Vârtt. 1, Schol. कन्यकया Daçak. 77,1. पूजया MBh. 3,17027. स्तवैः Verz. d. Oxf. H. 255, *a*, 30. Bhâg. P. 3,13, 32. 4,1,54. 5,3,4. — 3) *unterstehen, sich einstellen bei, in* (loc. acc.); *sich befinden, zur Hand sein, zur Verfügung stehen:* शर्मन् Ṛv. 7,6,6. शरणा 6,47,8. वृत्तम् 7,95,5. 1,135,8. 3,22,3. गृहम् 1,124,11. 126,3. 8,27,20. छायाम् VS. 2,8. उप मा मतिरस्थित Ṛv. 10,119,4. तमः 127,7. पशवः AV. 9,7,26. 16,4,7. TS. 5,4,2,4. AV. 17,1,8. ममैष राय उप तिष्ठतामिह 18,2,37. यज्ञम् 7,27,1. — वेदास्तं सधनुर्वेदा दिव्यान्यस्त्राणि चेश्वरम्। उपतस्थुः *stellten sich bei ihm ein, — zu seiner Verfügung* MBh. 3,10455. 11985. रत्नानि चैव राजर्षिं स्वयमेवोपतस्थिरे 10458. उपस्थास्यति नौः काचिद्विशाला त्वाम् Bhâg. P. 8,24,33. दिव्यास्त्वामुपभोगाः — उपस्थास्यन्ति *zu Theil werden* MBh. 3,16576. mit gen. der Person; act. MBh. 5,7260. R. 2,103,27. 5,34,10. Çâk. 91,13. Kathâs. 43,130. med. R. 2,79,15. Pańkat. 259,16. ohne Person: नादत्तमुपतिष्ठति Spr. (II) 1207. 1208 (med. v. l.). 4068. पुण्याश्च गन्धाः शब्दाश्च तस्याम् (सभायाम्) — दिव्यानि चैव माल्यानि उपतिष्ठन्ति नित्यशः *sind anzutreffen* MBh. 2,350. भोजनकाल उपतिष्ठते P. 1,3,26, Schol. कृत्यकाल उपस्थास्ये MBh. 3,11671. नाराजके जनपदे नराः संवदतोपतिष्ठन्ते वनेषूपवनेषु च Spr. (II) 3624. ज्ञानमुपतिष्ठते Vop. 23,13. संयोगादिसूत्रम् Comm. zu TS. Prât. 21,5. यः काले नोपतिष्ठति Spr. (II) 7549. आपत्सु Kâm. Nîtis. 5, 47. तत्रेक इति षष्ठ्यन्तं पदमुपतिष्ठते *da sein* so v. a. *zu ergänzen sein* Schol. zu P. 1,1,3. 2,28. 8,1,1. — 4) *aufstehen gegen* (acc.): अस्थुर्जनानामुप मामरातयः Ṛv. 7,83,3. — 5) *sich unterstellen, — fügen:* यस्य व्रतमुपतिष्ठन्त आपः Einschiebung nach Ṛv. 7,96. व्रते AV. — 6) *stehen bleiben:* विष्टभ्य पादावुपतिष्ठते श्रीः schlechte v. l. für अवतिष्ठते Spr. (II) 178. — 7) *sich rüsten, sich aufmachen:* उपतिष्ठ सखे Daçak. 75, 11. गमनायोपतस्थिरे Hariv. 4418. — 8) *für sich gewinnen, zum Freunde machen;* med. P. 1,3,25, Vârtt. 1, Schol. — 9) partic. उपस्थित *a*) mit act. Bed. = उपसन्न H. 1494. Halâj. 4,65. α) *herangetreten, gekommen, genaht, erschienen;* von Personen Âçv. Gṛhj. 1,24,2. Gobh. 3,10,14. भिक्षुको भोजनार्थम् M. 3,243. Jâǵń. 2,62. MBh. 3,1836. 2135. 13,5796. Hariv. 8341 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R. 2,43,10. 50,20. 64,20. R. Gorr. 1,69,28. Suçr. 1,13,2. Ragh. 1,45. 87. 2,39. 6,68. 15,15. Çâk. 76. 90,1. Spr. (II) 1297. Kathâs. 5,55. 19,116. 32,26. Hit. 21,12. 29,12. युद्धाय Pańkat. ed. orn. 57,23. mit infin. Ragh. 8,75. अस्य कृष्णसारस्यान्तरे तपस्विन उपस्थिताः Çâk. 6,14. mit acc. der Person P. 3,4,72, Schol. MBh. 3,2447. 2900. R. 2,58,2. ad Çâk. 62. mit gen. der Person Çat. Br. 2,3,2,5. गङ्गाम् Hariv. 9631. समुद्रम् 9636. गृहे M. 3,103. यज्ञकर्मणि *anwesend —, zugegen bei* 120. अम्बरस्यान्ते संध्याभ्रः शारदः *aufgezogen, erschienen* R. 3,42,35. पवन *der sich erhoben hat* Spr. (II) 2243. काल *gekommen* MBh. 1,6184. R. 2,51, 18. R. Gorr. 1,45,56. 3,42,31. Bhâg. P. 1,14,8. रात्रि R. 2,46,13. 66, 23. अह्नः शिवम् R. Gorr. 2,12,20. अनिमित्त Kathâs. 32,47. अप्रिय Bhâg. P. 1,13,12. तदद्यैतदुपस्थितम् *eingetroffen* R. 2,53,19. 39,4. *gekommen* so v. a. *bevorstehend* M. 3,187. MBh. 3,2281. R. 3,46,21. Ragh. 3,1. Spr. (II) 1205. 6262. 7483. Varâh. Bṛh. S. 24,36. Prab. 19,6. Bhâg. P. 1,7,20. Pańkat. 194,5. Hit. ed. Johns. 1874. 1886. 2409. विपदुत्पत्तिमताम् Ragh. 8,82. चिन्तितोपस्थिताग्रेयखड्ग *erschienen sobald er daran gedacht hatte* Kathâs. 18,116. 146. ध्यातोपस्थित 302. भक्ष्यं भोज्यं च पेयं च लेह्यं चैतदुपस्थितम् *steht bereit, — zur Verfügung* R. 2,50,25. 52,7. Kumâras. 5,22. Spr. (II) 1296. Bhâg. P. 9,21,4. अस्य *zu seiner Verfügung* Kathâs. 2,79. *zugefallen, zu Theil geworden* Ragh. 8,2. Çâk. 91,16. मम *mir* R. 3,74,26. शोको भरतस्य R. Schl. 2,85,16. Mârk. P. 39,65. mit acc. R. Gorr. 2,3,43. Mâlav. 91. *andringend:* युक्त Suçr. 2, 149,1. — β) *liegend auf:* परतल्पम् Spr. (II) 5731, v. l. — γ) *gerichtet auf:* यादृशोऽयं मम क्रोधो यथा च त्वामुपस्थितः R. 5,23,28. अर्थे बुद्धिः 4,16,27. — δ) अनुपस्थित *unvollständig* (अपरिसमाप्त Comm.) Çat. Br. 2,3,4,18. — *b*) mit pass. Bed.: गुरुर्भवता so v. a. *aufgesucht* P. 3,4,72, Schol. MBh. 3,2745. लक्ष्म्या Ragh. 14,24. महर्षिभिर्गङ्गा Spr. (II) 4603. ये चैव पुरुषाः स्त्रीभिर्गीतवाद्यैरुपस्थिताः *welchen Weiber mit Gesang und Musik aufwarten* 5524. आवासाः सर्वकामैः *ausgestattet mit* R. 1,12,12. — Vgl. उपस्थ u. s. w. und उपस्थित. — caus. 1) *sich stellen heissen neben, gegen:* एनमग्निमुपस्थापयां चकार Ait. Br. 7,17. gegen die Sonne Âçv. Çr. 8,14,6. zum Weibe *liegen lassen* Kauç. 79. समीपे Kâtj. Çr. 7,9,25. Çâṅkh. Çr. 15,23,6. — 2) *herbeiholen, herbeischaffen* MBh. 13,1483. 2741. R. 1,26,2 (27,2 Gorr.). 2,3, 18. R. ed. Bomb. 2,111,15 (120,15 Gorr.). R. Gorr. 3,28,22. 4,38,27. 29. 6,99,6. 7,22,3. Çâk. 28,18. fg. Uttarar. 16,6 (22,8). Kathâs. 43,

63. Bhâg. P. 4,12,27. — 3) gramm. *mit nachfolgendem* इति *versehen* R̥V. Prât. 13,10. — उपास्थापिषि Daçak. 117, 6 fehlerhaft für उपास्थायिषि (so ed. Calc.). — Vgl. उपस्थापन fg.

— अनूप med. *nach einander sich stellen zu*, *kommen zu* (acc.) Çat. Br. 10,5,4,5. तं प्रजाश्च पशवश्चानूपतिष्ठन्ते Ait. Br. 3,7. अनु मोपतिष्ठध्वम् *tretet an meine Seite* 20.

— अभ्युप act. *verehren:* सूर्यर्चा भगवन्तम् Bhâg. P. 5,7,12. — partic. °स्थित 1) *gekommen:* लग्नकाल Kathâs. 71,166. *über* (acc.): इदं तद्ब्रह्मणो घोरं वाक्यं मामभ्युपस्थितम् so v. a. *hat sich an mir bewahrheitet* R. ed. Bomb. 6,60,6. — 2) *begleitet von:* सुग्रीवेण so v. a. *zusammen seiend mit* S. MBh. 3,16132. — caus. *herbeiholen*, *herbeischaffen* R. 4,38,28.

— पर्युप 1) *um Jmd herum sein*, *umstehen:* गुरुं पर्युपातिष्ठत् MBh. 13, 2337. बन्दिनः पार्थिवम् R. Gorr. 2,67,3. बन्दिनः पार्थिवनिवेशनम् R. Schl. 2,65,1. कौसल्यामाशीर्भिः 32,15. — 2) med. *sich anreihen* Comm. zu Kâtj. Çr. 86,9. — partic. °स्थित 1) *umstehend:* ब्राह्मणम् MBh. 5, 1918. R. 4,39,30. — 2) *gekommen*, *bevorstehend:* प्रथमेयं निशा वनवासस्य R. Gorr. 2,44,2. युगान्त MBh. 3,13027. 12,10447. संग्राम 8,1673. अतिक्रान्तसुखाः कालाः पर्युपस्थितदारुणाः 1,4969. Spr. (II) 4477, v. l. सुखं वा यदि वासुखं भूतानां पर्युपस्थितम् 7063. — 3) *entfahren*, — *entschlüpft:* वाक्यं प्रमादात् R. 2,60,15. — 4) *obliegend:* कामवृत्तानां निग्रहे R. 4,17,36. — Vgl. पर्युपस्थान. — caus. *anreihen* Comm. zu Kâtj. Çr. 86,8. 9. Vgl. पर्युपस्थापक in den Nachträgen.

— प्रत्युप med. 1) *sich gegenüberstellen* Çat. Br. 3,3,4,21. 9,2,16. 11,4,3,6. TS. 5,3,8,2. — 2) *Jmd aufwarten* MBh. 4,80. — partic. °स्थित *herangetreten*, *gekommen*, *genaht* MBh. 5,3955. प्रमुखे Hariv. 10734. R. 4,15,19. Bhâg. P. 4,28,11. 10,77,25. mit acc. der Person R. Gorr. 2,92,3. *losgegangen auf* MBh. 6,3823. 7,4335. योत्स्ये चापि बलिभिररिभिः प्रत्युपस्थितैः *feindlich gegenüberstehend* 4,969. तस्मिन्प्रमुदिते रङ्गे कथंचित्प्रत्युपस्थिते so v. a. *versammelt* 1,5364. *anwesend*, *beiwohnend:* तस्यां धर्मदेशनायाम् Saddh. P. 4,4,b. *eingetreten*, *gekommen* (auch so v. a. *bevorstehend*) von Unbelebtem: ग्लान्य 23,a. अभ MBh. 3,1013. युद्धं पाण्डवैः 3,1920. काममोहाभिभूतस्य विघ्नो ऽयम् R. 1,63,12. तस्मात्प्रज्ञामृतमिदं चिरान्मां प्रत्युपस्थितम् MBh. 12,278. काल 4,660. Spr. (II) 4244. Bhâg. P. 1,9,29. विनाश Spr. (II) 4477, v. l. मृत्यु MBh. 5,5096. तमस् Bhâg. P. 9,14,27. स्मृत्युपस्थित *in's Gedächtniss gekommen*, *eingefallen* Uttarar. 115,16. fg. (156,14. fg.). *stehend* —, *sich befindend in* (loc.): सौम्येन्द्रौ (d. i. सौम्य इ°) °स्थिते Hariv. 4358. *erscheinend in:* विद्युतः शुभाशाप्रत्युपस्थिताः Varâh. Bṛh. S. 22,5. *vorliegend:* अभक्ष्य, अभोज्य Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 75. विषय 286. *andringend:* मूत्र Suçr. 2,525,4. — caus. *vorführen* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 132.

— समुप 1) *stehen bei*, *in Jmdes Nähe sein* (zum Dienste bereit) R. Gorr. 1,18,12. माम् 6,7,7 (med.). यं (वृत्तं) सीता समुपास्थित (so ist zu lesen) *sich lehnen an* 5,38,18. *hinzutreten zu Jmd* (acc.) MBh. 2,2432. 1,282. — 2) *Jmd* (acc.) *zu Theil werden:* तद्रूपमनघं न ज्ञाने भोक्तारं कमिक् समुपस्थास्यति भुवि Spr. (II) 271. — 3) partic. °स्थित *a*) *herangekommen*, *genaht* Bhag. 1,28. MBh. 3,2278 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 5,7552. R. 2,58,3. R. Gorr. 2,83,2. 4,38,27. Mârk. P. 29,27. त्वाम् MBh. 5,5992. Hariv. 1375. R. 2,32,21. Prab. 111,13. सागरम् R. Gorr. 1,4,96. — *b*) *sitzend auf* (loc.) R. 5,56,73. *liegend* 13,39. एवं तयोर्व्रजतोर्योजनमात्रेणायतः काचिन्नदी समुपस्थिता so v. a. *sie stiessen auf* Pañkat. 226,10. — *c*) *entstanden:* नह्नानाद् Hariv. 8476. — *d*) *eingetreten*, *gekommen* von Leblosem: कालः प्रयमाम् Bhâg. P. 4,8,32. कृत्य R. 4,43,3. उत्पात Hariv. 9301. साधस MBh. 4,1291. विवाह 3,5969. यौवन R. 1,48,3 (49,4 Gorr.). कर्मणो विपाकः 2,64,57. कल्याण 3,78, 5. मनसो ज्वरः Ragh. 8,83. दास्य Spr. (II) 2598, v. l. विनाश 4477. 6815. व्यसन 6954. विक्रम so v. a. *an der Zeit* —, *am Platze seiend* 4998. इति समुपस्थिते *da solches bevorsteht* Pañkat. ed. orn. 57,4. *gekommen über* (acc.): त्वां कश्मलमिदम् Bhag. 2,2. ब्रह्मशापो माम् R. Gorr. 2,66,57. तं शरत् Ragh. 4,14. *Jmd* (gen.) *zugefallen*, *zu Theil geworden:* ein lieber Verwandter R. Gorr. 2,38,33. अतेनं सुमहत्तव 6,17. 4,56,4. Spr. (II) 1383. Hit. 35, 5. अस्थाने वैरकारणं तच्च ते समुपस्थितम् so v. a. *beschlossen worden* R. 3,13,7. — *e*) *gegangen an* so v. a. *bereit zu:* युद्धाय MBh. 6. 793. 7,9290. 14,1801. प्रजाविसर्गे Bhâg. P. 2,9,18. — caus. *aufstellen* Suçr. 1,240,5.

— नि, न्यष्ठात्, नितष्ठौ Vop. 8,45. 87. partic. निष्ठित 1) *stehend* —, *befindlich an*, *auf* (loc.) R. 5,12,32. सत्पथे 7,10,5. निगमवर्त्मनि Bhâg. P. 2,7,37. — 2) *erfahren in* (loc.): सर्वास्त्रेषु MBh. 1,5273. वेदे 13,469 (सु°). R. 1,1,15. 12,6 (11,6 Gorr.). 20. 5,32,9. Kâm. Nîtis. 12,2. साधु° *sehr erfahren* Hariv. 9114. könnte auch निःष्ठित sein. — Vgl. निष्ठ und unter निस्. निष्ठित = निष्ठ्यूत *bespuckt* Bhâg. P. 11,22,58. — caus. *infigere:* तस्यामर्थम् (so v. a. *penem*) Çat. Br. 14,9,4,8. fgg.

— परिनि, partic. °ष्ठित 1) *befindlich in* (loc.): पुराणे Hariv. 281 (परिकीर्तित die neuere Ausg.). नैर्गुण्ये Bhâg. P. 2,1,9. — 2) *überaus erfahren in* (loc.): नागपृष्ठे ऽश्वपृष्ठे च MBh. 1,2811. नीत्याम् (so ed. Bomb.) 3,10019. धर्मशास्त्रेषु 5,4732. 13,5643. R. 1,4,4. 9,8 (5 Gorr.). 4,21,14. 31,31. 7,44,20 (wohl बुद्धौ st. बुद्ध्या zu lesen). ध्यान° MBh. 11,113. ज्ञान° 14,1343. R. Gorr. 1,3,51. अ° *ganz unerfahren:* रणेषु Hariv. 3672. कर्मसु Suçr. 1,12,10. — अपरिनिष्ठिता Hariv. 3262 fehlerhaft für अपरिवेष्टिता (so die neuere Ausg.). Vgl. परिनिस्. — caus. *Jmd* (gen.) *Etwas gründlich lehren* Uttarar. ed. Cow. 35,10.

— निस् 1) *hervorwachsen*, *sich erheben:* नक्रा इव सरसो निरतिष्ठन् R̥V. 8,1,33. — 2) etwa *Gewissheit erlangen* (*Ehrerbietung an den Tag legen* Çaṁk.) Khând. Up. 7,20. fg. — 3) *zu Stande bringen*, *bereiten:* यथा मधु मधुकृतो निस्तिष्ठन्ति Khând. Up. 6,9,1. — 4) partic. निष्ठित *a*) *hervorgewachsen:* वृक्षो निष्ठितो मध्ये अर्णसः R̥V. 1,182,7. — *b*) *fertig*, *vollendet* Çat. Br. 10,3,5,16. पात्नेजन 13,5,2,2. 14,1,2,17. कर्मन् Lâtj. 4,3,13. प्रातराश Gobh. 1,3,19. Pat. zu P. 7,3,78. सभा MBh. 2,95. R. 2,56,17. 5,12,39. सु° 1,12,10. 2,91,15 (सुनिष्ठिताम् mit der ed. Bomb. zu lesen). — Vgl. निष्ठ fgg. und नि. — caus. 1) *austreiben:* सूयवसे पशून्निष्ठापयति Kauç. 24. — 2) *herstellen*, *fertig machen:* हविर्धानम् Kâtj. Çr. 8,4,21. 6,14.

— परिनिस्, partic. परिनिष्ठित *ganz fertig*, — *vollendet:* कार्य MBh. 12,2279.

— परि, °तष्ठौ, °ष्ठास्यति Schol. zu P. 8,3,64. fg. 1) *umstehen*, *im Wege stehen; hemmen, hindern:* अपां नपातं परि तस्थुरापः R̥V. 2,35,3. सिंहं न क्रुद्धं परि ष्ठुः 5,15,3. मा वः परि ष्ठात्सरयुः 53,9. 1,32,8. द्वेषः

167,9. 3,15,6. 36,9. 4,30,12. AV. 5,7,1. अहं पूर्वमहं पूर्वमिति समन्तात्परितस्थुः so v. a. *drängten sich an ihn heran* PAṄKAT. 51,19. — 2) *übrig —, am Leben bleiben:* के वीराः पर्यतिष्ठन्त MBH. 8,285. — 3) partic. *a)* परिस्थित *verharrend in* (loc.): नियमे R. GORR. 2,103,27. — *b)* परिष्ठित mit pass. Bed. zu 1) ṚV. 2,11,2. 4,19,8. 6,17,12. अपः परिष्ठिता अहिना 7,21,3. — Vgl. परिष्ठा. — caus. 1) *rings umstellen:* ग्राममिवाचितम् AV. 4,7,5. — 2) *in der Nähe hinstellen, — bleiben heissen* KATHÂS. 16,94 (परिस्थाप्य).

— प्र med. P. 1,3,22. VOP. 23,8. 1) *sich erheben, sich aufstellen, aufgestellt sein* (namentlich vor den Göttern, dem Altar u. s. w.): प्र ते सुतासो अस्थिरन् ṚV. 1,135,1. 7,68,2. प्र ते अध्वर्युरस्थात् 6,41,2. 1,40, 7. सोता 7,92,2. प्र वो ऽच्छा जुजुषाणासो अस्थुः 4,34,3. जुह्वोत प्र च तिष्ठत 10,14,4. 1,140,8. VS. 2,13. ब्रह्मन्प्रस्थास्यामः TS. 2,6,9,1. 2. mit acc. der Person, *vor welche man tritt:* अनया त्वा प्र तिष्ठानि 4,4,1. 3. ÇAT. BR. 1,7,4,19. ÇÂṄKH. ÇR. 7,6,7. — 2) *auf sein* so v. a. *im wachen Zustande sich befinden:* सम्यग्युक्त्वा (so ed. Bomb.) स आत्मानमात्मन्येव प्रतिष्ठते । विनिवृत्तशराङ्गुखः (so ed. Bomb.) सुखं स्वपिति चापि सः ॥ MBH. 14,561. — 3) *aufbrechen, sich aufmachen, davongehen;* med. ÂÇV. GṚHJ. 2,10,5. MBH. 1,761. 4903. 6436. 2,32. 3,2307. 9961. 5,4283 (प्रातिष्ठत mit der ed. Bomb. zu lesen). R. 2,52,87. 75,14. 3,50,28. RAGH. 1,89. 2,71. ÇÂK. 52,1. KATHÂS. 13,25. 18,101. अम्बुधिवर्त्मना 293. 39, 183. DAÇAK. 78,4. PAṄKAT. ed. orn. 19,13. BHAṬṬ. 3,12. 8,11. तस्माद्देशात् R. 2,54,1. KATHÂS. 18,384. 25,5. पन्थानं यत्र रामनिवेशनम् R. 2, 32,31. वनम् MBH. 3,2401. R. 2,30,10 (प्रस्थातुम्). RAGH. 12,104. ÇÂK. 112,19. BHAṬṬ. 6,43. 7,102. आश्रमाय 1,24. भर्तृ प्रति KATHÂS. 18,253. PRAB. 77,18. काननाभिमुखम् PAṄKAT. 63,3. अरिनाशाय RAGH. 12,67. विजयाय ÇÂK. 95,11. PRAB. 75,17. तं द्रष्टुम् BHAṬṬ. 20,18. *sich begeben in, auf* (loc.): वनेषु Spr. (II) 3624, v. l. सनातने वर्त्मनि साधुसेविते 1107. चक्षुःश्रोत्रे मुखनासिकाभ्यां प्राणः PRAÇNOP. 3,5 (प्रातिं° fehlerhaft für प्रति°). act.: प्रतस्थुः MBH. 1,6437. प्रातिष्ठत् 3,2357. गजसाह्वयम् 1,5034. दिशमुत्तराम् BHÂG. P. 1,6,10. मागधं प्रति MBH. 2,788. 3,10867. आकाशे *sich begeben in* so v. a. *sich bewegen —, aufhalten in* R. 3,69,15. — 4) partic. °स्थित *a) aufgestellt,* (als Opfer) *bereit stehend:* हविस् ṚV. 1,93,7. सोम 23,1. 7,98,2. 10,116,2. AIT. BR. 6,10. ÇAT. BR. 3,8,2,27. ÇÂṄKH. BR. 13,6. ÇR. 10,5,20. 7,7. — *b) sich erhebend:* शोचींषि ṚV. 3, 4,4. *hervorstehend:* शाखा AV. 10,7,21. — *c) eingesetzt* (in ein Amt): त्वं राजा सर्वथा लङ्कायां प्रास्थितस्तदा । भविष्यसि R. 5,89,29. — *d) aufgebrochen, der sich aufgemacht hat* MBH. 1,7654. 3,2728. 2896. 13,330. HARIV. 9616. R. 1,61,1. RAGH. 1,89. ÇÂK. 16,11. 39,8. 41,5. 44,11. 54, 15. 58,1. VIKR. 6,6. 12,10. Spr. (II) 6471. PAṄKAT. 34,19. 36,1. 69,14. वनम् MBH. 1,5580. R. 2,26,24. MEGH. 28. KATHÂS. 25,28. BHÂG. P. 3, 25,5. 7,7,2. PAṄKAT. 95,23. स्वनगराय ÇÂK. 84,11. पार्थस्य भवनं प्रति MBH. 3,1821. क्व 2730. इतः *hierher* VIKR. 37,17. समिदाहरणाय ÇÂK. 7, 9. तपोवनात्स्वनगरगमनाय ÇÂK. CH. 126,12. युद्धाय PAṄKAT. 48,7. दूर° *weithin gezogen* (हंसाः) Spr. (II) 1999. विमार्ग° *der sich begeben hat auf* ÇÂK. 105. नाकपृष्ठ° (यशस्) *gelangt bis* 98,9, v. l. impers.: पितृभ्यां प्रस्थिते BHÂG. P. 3,23,1. n. *Aufbruch* Spr. (II) 4646. — Vgl. प्रष्ठ, प्रस्थ, प्रस्थान, प्रस्थायिन्, प्रस्थावन् fg., प्रास्थित fgg. — caus. 1) *wegstellen* AV. 4,7,4. — 2) *Jmd* (z. B. Boten) *entsenden, fortschicken, entlassen, verbannen* MBH. 1,6174. 3,2654. 2716. 3060. R. 2,75,12. fg. 82,19. 7, 65,1. RAGH. 7,29. ÇÂK. 30,10. KATHÂS. 123,117. HIT. 42,6. 130,10. BHAṬṬ. 3,4. 23. दिशः सर्वाः MBH. 3,2727. R. 1,1,69 (74 GORR.). 4,41,1. BHAṬṬ. 7,51. द्रुपदस्य निवेशनम् MBH. 5,7429. गृहान् 14,2677. HARIV. 9753. वनम् R. 2,9,2 (8,6 GORR.). 3,54,19. 55,42. RAGH. 5,40. 16,27. HIT. 17,3. 133,7. भवत्सकाशम् 40,22. राजहंससमीपम् 133,7, v. l. स्वां प्रति राजधानीम् RAGH. 2,70. वैतहव्यानां वधाय MBH. 13,1976. वनवासाय R. GORR. 2,75,27. धर्मअङ्गयोराहरणाय PRAB. 64,13. नैषधान्वेषणे MBH. 3,2889. बोधार्थं कुम्भकर्णस्य BHAṬṬ. 15,1. *zum Laufen antreiben:* अधःप्रस्थापिताश्च (सप्तरश्मि) KUMÂRAS. 6,7. त्रस्नुमश्वाम्, सरस्वतीम् RÂGA-TAR. 5,415. प्रस्थापित = प्रेषित H. 1492. — Vgl. प्रस्थापन fg. — desid. *aufbrechen —, sich aufmachen wollen* BHAṬṬ. 14,73.

— अतिप्र *sich erheben über, einen Vorsprung haben:* प्र नू स मर्तः शवसा जनाँ अति तस्थौ ṚV. 1,64,13. 8,49,16.

— अनुप्र *nach Jmd aufbrechen, — sich aufmachen* ÇÂK. 70,10. mit acc. der Person: ततः कौतूहलादहमपि तावनुप्रस्थितः (oder तावनु प्र°) PAṄKAT. 163,5. — caus. *nachsenden, folgen lassen:* अनुप्रस्थापितात्मन् BHÂG. P. 10,39,36.

— अभिप्र 1) *sich aufmachen zu, ausgehen nach, auf:* रयिम् ṚV. 2,15, 5. अभि प्र स्थाताहेव यज्ञम् 7,34,5. AV. 4,1,3. med.: तत्र R. GORR. 2, 56,4. तपस्विनं द्रष्टुम् 3,16,41. नाड्यो हृदयात्पुरीततमभिप्रतिष्ठन्ते *ziehen sich hin zu* ÇAT. BR. 14,5,1,21. — 2) *den Vorrang gewinnen* ṚV. 1,74, 8. ये विश्वा भुवनाभि प्रतस्थुः 10,63,15. — 3) partic. °स्थित *aufgebrochen, der sich aufgemacht hat* MBH. 1,747. HARIV. 2050 (अपि st. अभि die neuere Ausg.). R. 5,53,2. PAṄKAT. 165,4. ed. orn. 4,7. — caus. *hinaustreiben* (die Kühe auf die Weide) KHÂND. UP. 4,4,5.

— प्रत्यभिप्र med. *aufbrechen —, sich aufmachen nach:* तं देशम् MBH. 1,683.

— प्रतिप्र s. प्रतिप्रस्थातर् fg.

— विप्र med. 1) *nach verschiedenen Richtungen sich erheben, auseinandergehen, sich verbreiten* ÇÂṄKH. GṚHJ. 6,6. PÂR. GṚHJ. 2,11. तस्माद्वारतवंशस्य विप्रतस्थे महद्यशः MBH. 1,3709. यथाग्नेर्ज्वलतः सर्वा दिशो विस्फुलिङ्गा विप्रतिष्ठेरन्नेवमेवैतस्मादात्मनः सर्वाः प्राणा यथायतनं विप्रतिष्ठन्ते MAITRJUP. 4,20. 3,3. — 2) *aufbrechen, sich aufmachen* MBH. 1,6594. 3,15218. act. 1,8140. partic. °स्थित HARIV. 3488.

— संप्र med. 1) *gemeinsam* (vor den Altar) *sich stellen* ÇÂṄKH. BR. 4, 9. — 2) *aufbrechen, sich aufmachen* MBH. 2,1198. HARIV. 10457. R. 2, 56,2. 80,5 (87,3 GORR.). 4,45,1. यथा वयांसि वासो वृक्षं संप्रतिष्ठन्ते । एवं ह वै तत्सर्वं पर आत्मनि संप्रतिष्ठते *sich begeben* PRAÇNOP. 4,7. स्वगृहम् MBH. 1,5634. दिवम् 8306. मिथिलाम् 3,13705. act. 1,4644. — 3) partic. °स्थित *aufgebrochen, der sich aufgemacht hat* MBH. 1,7035. 3,8540. 4,1035. R. 2,56,5. R. GORR. 2,13,19. 5,13,10. RAGH. 5,32. BHÂG. P. 3, 21,35. वनम् R. 2,26,1. 38,13 (37,20 GORR.). 59,5. R. GORR. 2,17,38. 25,15. दिवम् 5,13,13. द्वारकायाम् BHÂG. P. 1,14,1. वायसानां संप्रस्थितानां च गमिष्यतां च MBH. 6,135. नाव: *sich in Bewegung gesetzt habend* R. GORR. 2,97,22. — caus. *Jmd entsenden, entlassen* HARIV. 7415. दिशः सर्वा विचारकान् R. 4,45,18.

— प्रति 1) *stehen, dastehen:* प्रति श्रोणा स्थात् RV. 2,15,7. पद्याम् AV. 5,30,13. ध्रुवा 3,12,2. ऊर्ध्वः 4,12,6. 14,9. प्रति तिष्ठ शरीरे: *bleibe* 2,34,5. 6,123,4. अस्मिँल्लोके TBr. 1,1,4,7. यत्राङ्कतिः प्रत्यतिष्ठत् TS. 3,5,7,3. Kräuter 5,1,3,1. 2,3,6. 5,5. 6,3,3,5. सुवर्गेषु लोकेषु TBr. 1, 2,2,1. गृहेषु Çat. Br. 1,9,3,18. Gobh. 4,10,2. सत्सु *sich befinden unter so v. a. verkehren mit* R. Gorr. 2,79,11. — 2) *stillstehen,* von *untergehenden* Gestirnen MBh. 3,11850. 17330. fg. तत्रैव प्रतितिष्ठति पुनरत्रोदयति च 11855. 14,781. यावत्सूर्य उदेति स्म यावच्च प्रतितिष्ठति Bhâg. P. 9,6,37. *aufhören:* यतः प्रवर्तते तत्त्वं यत्र च प्रतितिष्ठति MBh. 14,612. उद्गात्कथकैाथुमं प्रत्यष्ठात्कठकालापम् P. 2,4,3, Schol. — 3) *gegründet sein —, beruhen auf, in, Bestand haben; festen Fuss fassen, gedeihen:* ओषधीषु RV. 10,16,3. AV. 8,9,19. VS. 20,10. TS. 1,6,11,1. TBr. 2,1,2,8. Ait. Br. 1,5. 11. 4,25. राष्ट्रे Kauç. 98. Khând. Up. 4,16, 5. Kenop. 34. Taitt. Up. 3,6. संतानश्चैव पिण्डश्च प्रतिष्ठास्यत्यसंशयम् MBh. 1,6190. अनास्तिक्यं प्रतितिष्ठत लोके ऽस्मिन् 7759. यथा पुत्रस्तव लोके प्रतितिष्ठत साधु 3,224. इदं हि चरितं लोके प्रतिष्ठास्यति शाश्वतम् R. 2,60,21. Spr. (II) 3715. 6559. — 4) *Jmd* (acc.) *widerstehen:* परान्युधि MBh. 7,1072. कथमस्मद्विधैः शक्यं प्रतिष्ठातुं रणाजिरे Hariv. 5896. — 5) *sich verbreiten über* (acc.): एवं राजकुलादित्तं पृथिवीं प्रतितिष्ठति Spr. (II) 5166. — 6) partic. °ष्ठित a) *stehend:* एकपाद° *auf einem Fusse* R. 1,63,23. वेद्यामस्याम् 73,15. पीठ° Râga-Tar. 3,239. *der seinen Platz eingenommen hat* (auf dem Wagen) MBh. 3,1731. जलधेरुपकण्ठप्रतिष्ठितं नगरम् *gelegen* Kathâs. 25,35. Pańkat. ed. orn. 3,8. *seinen Sitz habend —, sich befindend —, enthalten in* (loc.): योनौ रेतः Çat. Br. 1, 9,2,11. Taitt. Up. 3,6. उरसि शब्दः Lâṭj. 6,10,18. M. 11,265. Bhag. 3, 15. MBh. 1,4003. 2,1393. fg. Hariv. 10802. Spr. (II) 530. 1319, v. l. (सु°). 6299. Varâh. Bṛh. S. 53,69. Verz. d. Oxf. H. 65,a,16. Weber, Râmat. Up. 344. Burnouf, Intr. 46. अस्या देव्या मनस्तस्मिंस्तस्य चास्यां प्रतिष्ठितम् so v. a. *gerichtet auf* R. 5,19,18. *verharrend in:* सत्यधर्मे R. 1, 35,11. पितुर्वचने 2,106,31. *stehend* in einem Amte (loc.): देवानामाधिपत्ये MBh. 13,287. — b) *stillstehend* so v. a. *sein Ende erreichend:* कूलं तूत्तर आरब्धो लङ्काकूले प्रतिष्ठितः R. 5,95,41. अ° so v. a. *unbegrenzt* Bhâg. P. 3,10,11. — c) *feststehend, seinen Halt habend an, beruhend auf, in:* Pflanzen TS. 6,3,3,5. शयन (सु°) MBh. 4,697. एकादश सहस्राणि योजनानां समुच्छ्रितम्। अधो भूमेः सहस्रेषु तावत्स्वेव प्रतिष्ठितम् (पर्वतम्) so v. a. *wurzelnd* 1,1114. स्कम्भे AV. 10,7,30. विशि राष्ट्रं VS. 20,9. 34,5. AV. 10,7,1. 22. प्राणे सर्वम् 11,4,15. 17,1,19. यस्ते लोकाः AV. Prât. 4,105. नाभावराः Spr. (II) 579. राज्ये Ragh. 4,2. प्रकृतिषु 8, 10. नारी पुत्रपौत्रप्रतिष्ठिता Spr. (II) 724. प्रज्ञा Bhag. 2,58. धर्मे MBh. 1, 6177. क्रियाः Bhâg. P. 3,20,51. *feststehend* so v. a. *begründet, bewiesen* M. 8,164. पाणिग्रहणिका मन्त्राः कन्यास्वेव *festgesetzt —, geltend für* 226. त्वयि वंशः *beruhend auf* MBh. 3,16836. धर्मे सत्यम् R. 2,21,40. सत्ये लोकः 109,10. 3,61,28. Kâm. Nîtis. 12,33. Spr. (II) 7465. Varâh. Bṛh. S. 48,52. Mârk. P. 29,6. वर्णपाद° 8. प्रतिष्ठितमात्रेण तव सुहृदा *der festen Fuss gefasst hat* Mṛkkh. 175,3. वसुधा *feststehend* so v. a. *von Feinden nicht beunruhigt* Hariv. 5753. तस्मात्त्वं प्रतिष्ठितो ऽसि प्रजया च पशुभिश्च so v. a. *gedeihend* Khând. Up. 5,17,1. सु° *dem es gut ergeht* R. Gorr. 2, 101,6. अ° *nicht feststehend* u. s. w. TBr. 1,8,10,1. Ait. Br. 1,1. Çat. Br. 1,1,1,18. 6,1,18. 2,1,2,26. 3,1,2,10. 7,4,1,12 u. s. w. — d) *erfahren in:* सूतत्वे MBh. 3,2901. — e) *übergegangen auf* (loc.): किलकिलाशब्दः) मुहूर्तमन्तरीते ऽभूत्ततो भूमौ प्रतिष्ठितः Hariv. 6813. नाकपृष्ठ- (यशस्) Çâk. 98,9, v. l. — f) °सु° *ein schönes Gestell* d. i. *Füsse habend* (vgl. प्रतिष्ठा): ein Weib R. 5,18,25. — g) *unternommen:* तन्मया युक्तमेतत्स्वार्थाय प्रतिष्ठितम् Pańkat. 86,20. besser अनुष्ठित ed. Bomb. — Vgl. प्रतिष्ठ fg., °ष्ठातर्, °ष्ठान, °ष्ठि fg., सुप्रतिष्ठित. — caus. 1) *hinstellen, hinsetzen, einbringen in:* योनौ रेतः Çat. Br. 1,9,2,11. 3, 7,2,6. प्रतिष्ठायाम् Ait. Br. 2,6. चमसम् 8,17. शिलाम् Âçv. Gṛhj. 2,9,3. अश्मानम् 1,7,3. अग्निम् 3,1. Weber, Kṛshṇaǵ. 309. 290. यदि भूमौ Çâṅkh. Çr. 17,16,5. प्रचौ देशे स्थिरमासनम् Bhag. 6,11. Bhâg. P. 3,28,8. दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्याम् Saddh. P. 4,3,b. *aufstellen* (ein Götterbild) Kathâs. 25,128 (सुप्रतिष्ठापित). 73,326. Râǵa-Tar. 1,343. 4,6. 5,38. Verz. d. Oxf. H. 32,a,8. — 2) *hinführen —, bringen auf:* त्वां समे पथि MBh. 5,6049. — 3) *einsetzen in:* पुत्रं राज्ये MBh. 7,2301. 13,563. Hariv. 14339. R. 4,35,18. 55,8. Daçak. 93,16. — 4) *Jmd Etwas vorsetzen, darbringen, übergeben:* अन्वष्टक्यं पितृभ्यः Âçv. Gṛhj. 2,5,10. ज्ञाननिष्ठेषु काव्यानि M. 3,135. पात्रे धनम् Spr. (II) 5002. पर्यङ्के त्वयि R. 2,32,9. तस्मिन्नाजशब्दम् Ragh. 18,2. — 5) *Bestand geben, stützen auf:* पशून् TS. 3,4,9,2. प्रजाः TBr. 1,6,8,1. Maitrjup. 2,3. 4. 6,21. कुलम् MBh. 13,5079. Hariv. 12401. द्विपदि चतुष्पदः TBr. 2,1,3,9. यज्ञे यज्ञम् 6,6,2,3. Ait. 3,50. Çat. Br. 11,2,2,1. — 6) *entgegenhalten:* वदनम् R. 5,56,24. — Vgl. प्रतिष्ठापन fgg. (प्रतिष्ठापयम् auch Pańkav. Br. 13,4,11).

— अनुप्रति *bestehen —, festen Fuss fassen —, gedeihen nach* (acc.): ओषधीः प्रतितिष्ठन्तीः पशवो ऽनु प्रति तिष्ठन्ति TS. 5,1,3,1. 2,3,6. Khând. Up. 4,16,5. — desid. *festen Fussen fassen —, gedeihen wollen nach:* प्रतितिष्ठन्तं त्वानुप्रतितिष्ठासम् Gobh. 4,6,10.

— संप्रति *sich wenden an* (loc.): येषु °तिष्ठेयुः कुरवः पीडिताः परैः MBh. 5,2302. — partic. °ष्ठित 1) *bestehend, vorhanden* Verz. d. Oxf. H. 40,b,30. — 2) *feststehend, begründet:* वंश Hariv. 11520. *seinen Halt findend in, beruhend auf* (loc.) Praçnop. 4,1. Çvetâçv. Up. 1,1. दैवे पुरुषकारे च लोको ऽयम् MBh. 1,4778. 8359. — Vgl. संप्रतिष्ठा. — caus. 1) *einsperren, einschliessen:* die Kühe MBh. 4,1506. *concentriren in* (loc.): आत्मनि सर्वेन्द्रियाणि Khând. Up. 8,15. — 2) *fest machen, Bestand geben* MBh. 7,2247. मदर्चनाम् so v. a. *einführen* Bhâg. P. 11,27,50.

— वि med. P. 1,3,22. Vop. 23,8. 1) *auseinanderstehen, — sich bewegen; sich verbreiten, — zerstreuen in, über* (acc.): यथालोकं वि तिष्ठध्वम् AV. 11,9,26. RV. 1,58,4. 65,8 (act.). वि यदस्थाद्यजतो वातचोदितः Feuer 141,7. 2,4,7. 38,5. 8,49,14. शोचन्तो अस्य तन्वो व्यस्थिरन् 9, 83,2. द्रप्साः 80,8. भानवो अन्तरिक्षा व्यस्थुः 7,75,3. 8,7,8. संवरणात् 7,3, 2. 91,3. वितु 104,18. 9,110,9. ये भूयांसो दिशो रुद्रा वितस्थिरे VS. 16, 63. 34,32. यावत्सप्त सिन्धवो वितस्थिरे 38,26. AV. 9,15,19. — 2) *sich trennen, — entfernen —, getrennt werden von* (instr.): प्रजया पशुभिः TBr. 2,1,5,10. TS. 2,5,7,5. पराञ्चः पशवो वितिष्ठन्ते 5,2,5,4. उपस्थेयात् AV. 14,2,25. — 3) *stehen:* पृथिवी RV. 1,72,9. एकपादेन MBh. 13,1913. तोरणेषु u. s. w. R. 5,52,6. *stehen bleiben* MBh. 1,2171. R. 2,83,21. *Stand halten, nicht weichen:* संयुगे MBh. 6,4736. न तस्य युद्धे व्यतिष्ठत Hariv.

9829. *am Orte verbleiben* MBh. 13,1455. R. 4,16,44. Kathâs. 60,132. *dabeistehen* MBh. 13,3715 (act.). *dastehen:* निश्चेष्टो मुहूर्तम् 1,6559. व्यूढानीकाः 3,14965. विलपन्तः R. 2,50,6 (act. ed. Bomb.). वेलामिव समासाद्य MBh. 1,8260. पाण्डुपुत्रमवच्छाद्य व्यतिष्ठन्ताम्बरे शराः 8,945. 9,1681. R. Gorr. 2,33,28. 4,13,28 (act.). 6,81,11. Çiç. 4,4. नातिकम्पम् adv. Ragh. 15,67. न्यपेषु so v. a. *obliegen* Hariv. 7635 (व्यतिष्ठन् st. व्यतिष्ठन् die neuere Ausg.) — 4) partic. विष्ठित *a) auseinanderstehend:* शृङ्गाणि विष्ठिता पुरुत्रा ṚV. 1,163,11. *verbreitet:* यावद्ब्रह्म विष्ठितम् ṚV. 10,114,8. यः पशूनां रक्षिता विष्ठितानाम् *zerstreut* TBr. 2,8,1,4. AV. 7,115,4. — *b) stehend, was steht* im Gegens. zu जगत् ṚV. 6,47,29. 10,25,6.* AV. 6,17,4. पादाङ्गुष्ठाग्र° *stehend auf* Sund. 1,9 (°धिष्ठित MBh. 1,7627). MBh. 13,759. R. Gorr. 1,65,29. विमानाग्रेषु Hariv. 9258 (धिष्ठित die neuere Ausg.). प्रासादोपरि 10061 (धि° die neuere Ausg.). आकाशे R. 2,74,15. 5,95,31. शैलाग्रे 7,16,35. पतता चैव नागाना विष्ठितानां चाम्बरे MBh. 1,2053. वृक्षस्कन्धेषु पक्षिणः R. Gorr. 2,43,34 (45,31 Schl.). अभ्याश° (रथ) 3,9,5. वने *befindlich* N. (Bopp) 12,29 (प्रस्थित MBh. 3,2429). *dastehend* Hariv. 8988. R. Gorr. 2,17,2. 3,35,10*. 7,25,3 (यज्ञ personificirt, = प्रवृत्त Comm.). हृदयेन गतो रामं शरीरेण तु विष्ठितः 5,36,76. पारिप्लवगताश्चापि देवतास्तत्र विष्ठिताः R. Schl. 1,44,20 (45,13 Gorr.). भूतोपहतचित्तेव 2,58,30. उपागताः R. Gorr. 2,11,31. देवैः परिवृतः सर्वैः 3,35,106. 52,11. विश्वामित्रं परिवार्य समन्ततः। विष्ठिताः R. Schl. 1,36,10. गिरेर्द्वारं महदावृत्य 4,61,39. आवामासाद्य विष्ठितौ R. ed. Bomb. 4,9,11. 7,1,7. सु° *schön dastehend* R. Gorr. 5,12,31. — Vgl. 1. विष्ठा. — caus. *ausbreiten* ṚV. 1,56,5.

— अनुवि *sich verbreiten über:* भुवनानि ṚV. 10,125,7. पृथिवीम् 97,19. AV. 3,9,6. 6,90,2. ṚV. 1,80,8. रजांसि 187,4. धन्वान्वा मृगयसो वि तस्थुः 2,38,7. देवानां विष्ठाम् Kâtj. Çr. 2,8,14. — caus.: तं गोभिरनुविष्ठाप्य समभरन् *nach einander aufnehmen lassend* Çat. Br. 1,6,4,6.

— अभिवि med. *sich verbreiten bis zu, über:* अभि त्रयांसि पार्थिवा ṚV. 5,8,7. अभि त्वा पाजो रक्षसो वि तस्थे 6,21,7.

— उपवि med. *da und dort sich befinden* Çat. Br. 7,4,1,14.

— सम् med. P. 1,3,22. Vop. 23,8. 1) *sich sammeln, bleiben bei:* इन्द्रे सं तिष्ठ Soma ṚV. 9,96,12. यत्रा स्रुचः समस्थिरन् 10,118,2. घृतं पदे Çat. Br. 1,8,1,7. VS. 2,19. Himmel und Erde संतस्थाने *sich zusammen haltend* ṚV. 10,31,7. *still stehen, verweilen, bleiben an einem Orte* MBh. 3,15716 (act.). 13,510. 18,61. क्षणं न संतिष्ठति जीवलोकः क्षयोदयाभ्यां परिवर्तमानः Hariv. 11224. R. Gorr. 2,116,36. 7,19,10 (act.). Mṛkkh. 83,8, v. l. 114,6. Spr. (II) 2570. Mârk. P. 135,8. Saddh. P. 4,13,b (act.). *sich befinden:* स शत्रूणामुपरि च संतिष्ठति MBh. 13,3311. छन्नं संतिष्ठते वैरं गूढो ऽग्निरिव दारुषु Spr. (II) 1864. *dastehen:* प्रसह्य तरसा सर्वे संतस्थुः कालमोहिताः MBh. 12,7620. Kâm. Nîtis. 16,15 (act.). मूकवत् Spr. (II) 2095. Pańkat. ed. orn. 8,5. वाक्ये so v. a. *gehorchen* Spr. (II) 2780. — 2) *zusammentreffen* (feindlich), συνίστημι: जनाः संतस्थानाः संमीके ṚV. 10,42,4. वृत्रेण यत्समस्थिथाः 113,3. — 3) im Ritual: *zum Stillstand kommen* so v. a. *sich abschliessen, fertig werden, vollen Bestand gewinnen:* एतदन्ता इष्टयः संतिष्ठन्ते TBr. 1,5,9,3. यज्ञः Çat. Br. 1,5,2,23. 9,2,25. सुब्रह्मण्या Ait. Br. 6,3. सवनानि संतिष्ठमानानि यन्ति 17. Çat. Br. 11,2,3,9. यज्ञपुच्छम् 5,5,11. 3,4. स्तोकीयासु 13,1,2,2. द्वादशाहेः Çâńkh. Br. 10,21,18. 18,24,24. Âçv. Çr. 12,7,10. आ संस्थातोर्वेद्यां सीदन्ति P. 3,4,16, Schol. सद्यः संतिष्ठते यज्ञस्तथा शौचम् M. 5,98. क्रतुः MBh. 1,2030. Verz. d. Oxf. H. 267,b,1 v. u. Bhâg. P. 12,6,27. सद्भावयति सर्वार्थाः संतिष्ठन्तीह सर्वशः *zu Stande kommen, gelingen* MBh. 3,16606. — 4) *zu Ende* so v. a. *zu Grunde gehen:* वंशः Verz. d. Oxf. H. 40,b,24 (act.). नाङ्गस्य वंशः संस्थातुमर्हति Bhâg. P. 4,14,42. विश्वम् 3,22,20. कार्यम् *zu Schanden werden* Bhaṭṭ. 8,11. *sterben* MBh. 6,5669 (संस्थाता ed. Bomb.). Daçak. 62,14. — 5) *werden zu, die Form annehmen von* (nom.) Lalit. ed. Calc. 401,8. 10. — 6) partic. संस्थित *a) stehend* (Gegensatz *liegend, sitzend*) Jâǵn. 1,131. *der Jmd gestanden hat* (im Kampfe): एको बहूनां युद्धाय गतानामिव केसरी। यत्संस्थितः Mârk. P. 125,34. *stehend* so v. a. *seinen Platz habend auf, in* (loc. oder im comp. vorangehend), *liegend —, sitzend —, gelegen —, befindlich auf, ruhend in* Jâǵn. 3,7. MBh. 3,14540. 6,3603. Hariv. 9266. 15072. R. 2,100,4. R. Gorr. 2,14,1. 66,69. 4,17,11. 41,56. 7,25,44. Ṛt. 3,3. Ragh. 6,6. 11,66. 19,28. Spr. (II) 2161. 2937. 5807. 6490. 6781. 6818. Varâh. Bṛh. S. 3,33. 11,21. 53,83. 105. 54,33. 58,37. 86,17. 24. 104,16. Kathâs. 18,152 (शवस्योपरि). Muir, ST. 1,22, N. 35, Çl. 14. Mârk. P. 1,42. 8,49. 23,31. fg. 114,32. Brahma-P. in LA. (III) 52,11. Bhâg. P. 8,1,16. Pańkar. 1,4,62 (गजेन्द्रोपरि). Pańkat. 60,24. 261,11. H. 1270. *verweilend, bleibend:* अचिर° (केतु) Varâh. Bṛh. S. 11,8. चिर° *lange gelegen* (Speise) Jâǵn. 1,169. तथैव *in demselben Zustande verbleibend* Ragh. 8,40. *dauernd, nicht vergehend:* °यौवन MBh. 6,272. *dastehend, daliegend:* देवविमानान्यभियातानि MBh. 3,1763. Hariv. 10593. R. Gorr. 2,42,9. अतिबहु भुक्त्वान्नं संस्थितो मुह्यतः Varâh. Bṛh. S. 51,29. निरिच्छे संस्थिते रत्ने यथा लोहः प्रवर्तते Comm. zu Kap. 1,97. तत्समावृत्य संस्थितम् Mârk. P. 102,9. नवधा *neunfach erscheinend* 58,5. मसीरूपेण Spr. (II) 2683. so v. a. *bevorstehend:* विवाद Hariv. 7333 (nach der Lesart der neueren Ausg.) प्राणत्याग Spr. (II) 40. अ° *nicht zusammenstehend, zerstreut:* बल Spr. (II) 2821. Kâm. Nîtis. 18,52. *unstät:* चेतस् Çâk. 33, v. l. — *b) sich in einer Lage (Verhältniss, Zustande) befindend:* कामिवशे Varâh. Bṛh. S. 24,31. बले महति Hariv. 5209. विवादे 7333. धैर्य° R. 6,99,54. नियोग° Spr. (II) 7053. वार्त्तायाम् so v. a. *obliegend* R. Gorr. 2,109,24. जपे (so ist wohl zu lesen) 6,82,84. व्यसन° Spr. (II) 861. — *c) beruhend auf:* धर्मार्थावत्र (कामे) संस्थितौ MBh. 12,6244. *gerichtet auf:* चित्तं सर्वावयवसंस्थितम् Bhâg. P. 3,28,20. बुद्धिमेकान्तसंस्थिताम् 7,8,2. *sich beziehend auf, betreffend:* कलत्रेषु कृत्यम् Kâm. Nîtis. 17,62. गाथा गृहस्थाश्रमसंस्थिताः Mârk. P. 29,44. — *d) erfahren in, vertraut mit:* युधि MBh. 4,2102. आनृशंस्ये तदात्वे च तथायत्याम् R. 5,90,1. — *e) aufgebrochen, der sich aufgemacht hat:* लङ्काभिमुख° R. 5,5,10. रुद्रलोकाय Verz. d. Oxf. H. 52,b,19. 53,b,2; vgl. प्रस्थित. — *f) abgeschlossen, beendet, fertig* Ait. Br. 1,11. 2,31. यज्ञ Çat. Br. 1,9,2,1. 5,2,21. यज्ञियं कर्म 13,8,1,17. इष्टि 4,2,6. 1,1,1,3. सवन 4,3,5,2. सामि° 9,5,1,28. अहनि Kâtj. Çr. 25,9,15. पर्वणि Çâńkh. Çr. 14,10,17. Âçv. Çr. 1,13,7. 6,13,8. °होम Kauç. 3. 6. 47. गोष्टोम Lâṭj. 2,16,1. कर्मन् Çâk. 32,11. — *g) zu Nichte geworden:* विश्व Bhâg. P. 3,10,12. *gestorben* AK. 2,8,2,85. H. 373. Halâj. 3,7. Âçv. Gṛhj. 4,1,6. Çr. 6,10,1. M. 3,247. 5,58. 78. 80. 9,190. 192. MBh. 1,3033. 3,9915. 6,5669 (besser संस्थाता

ed. Bomb.). R. Gorr. 2,66,56. Ragh. 12,55. Spr. (II) 5359. 6644. Bhâg. P. 1,9,13. 3,18,5. 9,9,1. तैः संस्थिते impers. 12,1,30. — h) *gestaltet, die Gestalt von* — (geht im comp. voran) *habend:* वराह° MBh. 3,11952. 11954. 6,188. Hariv. 2723. 12751. 12754. 12844. R. Gorr. 2,103,22. 5,10,4. Varâh. Bṛh. S. 68,71. Mârk. P. 54,16. 57,58. Ind. St. 10,280. सु° *schön geformt* R. 3,52,28. दुः° *schlecht geformt,* — *gebaut* 2,8,40. — i) *besucht:* संस्थाने बहुसंस्थिते M. 8,371. — k) n. α) *das Verhalten:* वर्णानामाश्रमाणां च Verz. d. Oxf. H. 48,*b*,30. — β) *Form, Gestalt* MBh. 5,5894 nach der Lesart der ed. Bomb. — l) संस्थिता MBh. 6,93 fehlerhaft für संप्रति (so ed. Bomb.). — 7) संस्थितवत् *zusammen lebend:* सुखेन संस्थितवन्तौ Pańkat. 96,13. स्थितवन्तौ ed. Bomb. — Vgl. संस्थ, संस्थान, संस्थावन्, संस्थिति, असंस्थित, वि°, वेद°. — caus. 1) *auf die Beine bringen, aufrichten:* gestürzte Pferde MBh. 4,1445. einen gestürzten Fürsten 13,3182. so v. a. *ermuthigen* R. 6,21,38. आत्मानम् so v. a. *sich fassen* Vikr. 29,15. हृदयम् dass. Pańkat. ed. orn. 37,22. — 2) *hinstellen auf, an, bringen auf, in:* आत्रस्कान् Kauç. 47. पथिषस्मान् MBh. 5,3430. सीतां समतमग्रे: R. 1,73,23. लक्ष्मणास्य शिरः क्रोडे 6,82,10. Mṛkkh. 97,5. Kathâs. 7,80. 30,107. 61,195. Mârk. P. 39,58. Bhâg. P. 7,15,31. Pańkat. 174,21. 192,7. 235,24. Hit. ed. Johns. 1240. 1439. *hinzuthun, hinzurechnen:* पण्यस्योपरि व्ययं पण्यसमुद्भवम् Jâgń. 2,253. — 3) *erbauen:* पुरीम् Hariv. 6513. — 4) *aufspeichern:* Waaren Varâh. Bṛh. S. 42,12. — 5) *Bestand geben, Dauer verleihen, erhalten* Bhâg. P. 3,5,5. 7,4. 13,41. 4,17,34. *begründen:* राजवंशान् R. 7,51,23. *festsetzen:* धर्मान्युद्धानाम् MBh. 6,27. Hariv. 9162. संविदम् Kathâs. 49,102. *einführen:* पुण्याचारप्रवर्तनम्। आर्यदेशात् (so ist wohl zu lesen) Râǵa-Tar. 1,314. fg. — 6) *stocken machen:* प्राणान् Ait. Br. 2,28. रेतः 6,3. — 7) *abschliessen, beenden, fertig machen* (namentlich eine heilige Handlung): यज्ञम् Ait. Br. 2,31. MBh. 14,2649. अग्निष्टोमम् Ait. Br. 3,44. TS. 5,1,8,3. 5,1,1. 6,4,5,1. 6,6,1. स्वाहाकारेण यज्ञम् Çat. Br. 1,5,2,22. fg. 2,3,1,13. 2,18. आरण्ये: TBr. 3,9,1,2. Kauç. 120. 137. — 8) *abthun, tödten:* पुरुष मा संतिष्ठिपः Çat. Br. 13,6,2,13. Çâṅkh. Çr. 9,27,5. MBh. 1,4610. Bhâg. P. 3,18,4. 12. — 9) *Jmd das Letzte erweisen* d. h. *verbrennen:* स्वैरग्निभिर्यजमानं संस्थापयन्ति Çâṅkh. Br. 5,20. — Vgl. संस्थापक, संस्थापन fg. — desid. vom caus. संस्थापयिषति (ohne Redupl.) *beenden wollen:* अहः Çâṅkh. Br. 25,20.

— अनुसम् 1) *entlang gehen, verfolgen:* यं (पन्थानं) पूर्वे चानुसंतस्थुः Bhâg. P. 4,2,31. — 2) med. *nach* — *zum Abschluss kommen:* यज्ञः Çat. Br. 1,9,2,25. 2,22. कर्म 3,7,2,6. 4,4,2,8. Ait. Br. 8,9. — 3) partic. °स्थित a) *sich an Jmd* (acc.) *schliessend:* अत्यन्तदुःखिता विप्रो वयं त्वामनुसंस्थिताः Hariv. 15593. — b) *nach Jmd* (acc.) *gestorben:* प्रमदामनुसंस्थितः (oder अनु सं°) शुचा नृपतिः Ragh. 8,71. — caus. *ermuthigen* R. 6,21,41.

— अभिसम् 1) *sich Jmd anschliessen:* तं विराटो ऽभिसंस्थाता (ऽनुसंयाता ed. Bomb.) MBh. 5,2243. — 2) *stillstehen bei, enden:* गायत्रीमभि प्रातःसवनं संतिष्ठते Çâṅkh. Çr. 14,33,7. — 3) partic. °स्थित a) *dastehend* MBh. 6,5739. पापबुद्ध्या so v. a. *Böses im Schilde führend* 12,4965. — b) *besorgt um, bedacht auf:* जीवितार्थे MBh. 4,553. — caus. *stehen bleiben* —, *enden lassen bei* (acc.) Khând. Up. 1,8,5.

— उपसम्, partic. °स्थित *Halt gemacht habend, stehen geblieben:* निवासाय Hariv. 9700.

— परिसम्, partic. °स्थित pl. *herumstehend* MBh. 1,4827. परितः स्थिताः ed. Bomb.

— प्रतिसम् s. प्रतिसंस्थान.

— विसम् s. विसंस्थित und unter संचर् 2) *a*).

2. स्था (= 1. स्था) adj. (nom. m. n. स्थास्) *stehend* Nir. 5,3. P. 3,2,77. स्था जगच्च ṚV. 1,80,14. 2,27,4. 10,88,4. शकुनं तामणि स्थाम् 9,85,11. शर्मणि स्थाः 10,35,9. अक्स्था, अन्तरे° Pańkat. Br. 16,8,4. श्रेष्ठस्थाः n. 7,8,2. भूमनेष्ठाः (falsche Bildung) Çâṅkh. Çr. 5,9,10. — Am Ende eines comp. (स्था und ष्ठा) häufig nach einem loc.; vgl. अग्रि°, अङ्के°, अपाके°, आस°, अन्त°, अन्तु°, गर्ते°, गिरि°, नरे°, पथि°, पर्ये°, पर्वते°, पशु°, बर्हिः°, भुवने°, मंहने°, मध्यम°, मध्यमे°, रथे°, रयि°, रोचने°, वन्दने°, शं°, सव्य°, सव्ये°. Vgl. स्थ.

स्थाग m. 1) *Leichnam* Trik. 2,8,61. — 2) N. pr. eines Dämons im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210.

स्थागरं adj. *aus dem* स्थगर *genannten wohlriechenden Stoffe gemacht:* अलंकार TBr. 2,3,10,2.

स्थागल wohl = स्थगर gaṇa किसरादि zu P. 4,4,153. Davon adj. स्थौगलिक (f. ई) *mit* Sthâgala *handelnd* ebend.

स्थाणवीय (von स्थाणु) adj. *dem Çiva gehörig:* धनुस् Bâlar. 15, 12.

स्थाणुं (von 1. स्था) Uṇâdis. 3,37. 1) adj. *stehend* d. i. *unbeweglich;* n. *das Unbewegliche* Dharaṇi im ÇKDr. Çabdârthak. bei Wilson. जंगमं सर्वं चरं स्थाणु M. 3,201. यदिदं स्थाणु जङ्गमम् MBh. 14,1487. Mârk. P. 48,38. लोकान्स्थाणुजङ्गमान् Hariv. 944. neben सरीसृप Bhâg. P. 5,18,27. स्थाणुभ्यो कृमिवाङ्क्रेष्ठः Hariv. 3984. die Seele Bhag. 2,24. लोकान्स्थाणुजङ्गमान् MBh. 1,1524. 6622. — 2) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Trik. 3,5,9. *Stumpf, Stock eines Baumes, Pflock;* m. n. AK. 2,4,1,8. m. (nur dieses zu belegen) Trik. 3,3,142. H. 1122. an. 2,156. Med. ṇ. 132 (m. in der Bed. कील, m. n. in der Bed. ध्रुव). Halâj. 5,11. स्थाणुं पर्यग्रेष्ठामपं दुर्मतिं कृतम् ṚV. 10,40,13. AV. 10,4,1. 14,2,48. fg. शुष्कं 19,49,10. Khând. Up. 5,2,3. अग्निहोत्रस्य वै स्थाणुरस्ति तं य ऋच्छेद्यजमानस्थाणुमृच्छेत् *das A. hat einen Stumpf* (d. h. *Stein des Anstosses*), *wer sich daran stösst* u. s. w. TBr. 2,1,4,3. TS. 6,1,2,4. यः स्थाणुं कृन्तति 7,3,1,1. Ait. Br. 3,14. Çâṅkh. Br. 26,4. नैष स्थाणोरपराधो यदेनमन्धो न पश्यति Nir. 1,16. भारद्वार 18. Çat. Br. 2,6,2,17. 3,6,2,4. 9,5,2,13. 14,9,2,15. Kâtj. Çr. 5,10,21. 14,3,12. Kauç. 49. स्थाणुमन्ये ऽनुसंयन्ति Kathop. 5,7. Ind. St. 4,330. °च्छेद M. 9,44. R. 2,80,6 (स्थाणून् zu lesen). स्थाणवादिभ्यो यथा विना छाया Sâṁkhjak. 41. Kâm. Nîtis. 14,21. 32. 16,18. 19,11. आलानिक Ragh. 14,38. Spr. (II) 7356. Varâh. Bṛh. S. 94,13. किं स्विन्नरो वा स्थाणुर्वा Bhâshâp. 128. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 69. als Bild des *Unbeweglichen:* स्थाणुरिव तिष्ठमानाः Maitrjup. 2,6. MBh. 1,7291. R. 1,63,24 (65,29 Gorr.). Çâk. 170. Spr. (II) 437. Bhâg. P. 1,13,53. °भूत MBh. 5,7347. — 3) m. *ein best. Theil des Pfluges* (fünf Vitasta lang) Kṛshis. 9,6. 7. — 4) m. n. *ein best. Geschoss* Nilak. zu AK. nach ÇKDr. — 5) m. *ein best. Parfum,* = जीवक Çabdak. im ÇKDr. — 6) m. *a nest of white ants* Wilson nach einem Comm. zu AK. — 7) m. ein N. Çiva's (der bei seinen Bussübungen wie ein

Baumstumpf unbeweglich dasteht; anders MBh.) AK. 1,1,1,30. 3,4,18, 51. Trik. 1,1,4. 3,3,142. H. 195. H. an. Med. Hâr. 8. Halâj. 1,12. MBh. 1,2565. 7702. 2,72. 3,1518. 7,2046. 9625. 13,7512. 14,194. Hariv. 10587. R. 1,14,5. 25,11. 3,53,60. Ragh. 11,13. Kumâras. 3,17. Vikr. 1. Râǵa-Tar. 4,1. — 8) m. N. pr. *a*) eines der 11 Rudra MBh. 1,2567. 4826. Hariv. 14170. Weber, Râmat. Up. 304. 313. — *b*) eines Praǵâpati R. 3,20,8. — *c*) eines Schlangendämons Weber, Râmat. Up. 314. — 9) n. Bez. *einer best. Art zu sitzen* Verz. d. Oxf. H. 11,*a*, N. 1 (स्थाणु zu lesen). — Vgl. सभा°.

स्थाणुकर्णी f. *eine grosse* इन्द्रवारुणी Ratnâk. in Nigh. Pr.

स्थाणुजाति f. scheinbar Hariv. 233, da mit der neueren Ausg. zu lesen ist वृत्तलतावल्लीस्तृणजातीश्च.

स्थाणुतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 9,2361. Verz. d. Oxf. H. 46,*b*,22.

स्थाणुदिश् f. Çiva's *Weltgegend* d. i. *Nordost* Varâh. Brh. S. 24,24. 33.

स्थाणुमती (von स्थाणु) f. gaṇa मध्वादि zu P. 4,2,86. N. pr. eines Flusses R. 2,71,16 (73,13 Gorr.).

स्थाणुवट N. pr. eines Wallfahrtsortes MBh. 3,7049.

स्थाण्डिल (von स्थण्डिल) adj. 1) *auf dem blossen Erdboden schlafend* (als Kasteiung) P. 4,2,15. AK. 2,7,44. H. 810. — 2) *von einem* Sthaṇḍila *erhoben* (als Abgabe) gaṇa शुण्डिकादि zu P. 4,3,76.

स्थाण्वीश्वर (स्थाणु + ई°) N. pr. einer Stadt, = स्थानेश्वर Hall in der Einl. zu Vâsavad. 51. m. N. pr. eines Liñga des Çiva Vâmana-P. 42 im ÇKDr.

स्थातर् (von 1. स्था) 1) oxyt. n. = स्था *das Stehende, Unbewegliche* (Gegens. जगत्); gen. ṚV. 1,159,3. 2,31,5. जगतः स्थातुरुभयस्य यो वशी 4,53,6. 6,50,7. 7,60,2. 10,63,8. गर्भश्च स्थातां (स्थात्राम्) गर्भश्चरथाम् 1,70,3. als masc. erscheint das Wort in परूंशं स्थातृ (vielleicht स्थात् zu lesen) चरथं च पाहि 72,6. verdorben ist die Stelle जगतः स्थातर्जगदा कृणुधम् 6,49,6. — 2) parox. nom. ag. *Lenker* (von Ross und Wagen): रथस्य कृपा: ṚV. 3,45,2. 10,59,1. voc. 1,33,5. 181,3. 6,41,3. 8,24,17. 33,12. 46,1. स्थातारो हि प्रसितौ संदृशि स्थन *in geradem Strich sieht man euch* (das Gespann) *lenken* 5,87,6. bildlich: अत्र नः प्रथमं स्थाता महेन्द्रो वै प्रजापतिः so v. a. *ist unsere Autorität* MBh. 3,12691. — Vgl. पुरः°.

स्थातव्य (wie eben) n. partic. fut. pass. impers. *zu stehen, — verweilen, — bleiben* Megh. 35. अधर्मैः सह Spr. (II) 3498. fgg. निशि — अस्मद्गृहे 6033. Kathâs. 12,39. 43,51. आ तत्समाप्तेरस्माभिस्तत्र 121,124. Pañkat. 221,11. Hit. ed. Johns. 2341. 2429. *zu stehen* so v. a. *nicht zu weichen* MBh. 3,822. 7,717. कथं तेषां मया रणे *wie vermag ich ihnen Stand zu halten?* R. 1,22,14. *zu verbleiben in* so v. a. *nicht zu weichen von:* ...त्ये MBh. 1,6057. निदेशे मया तुभ्यम् 3,12765. त्वया पितुर्नियोगे R. 2,21, 48. R. Gorr. 2,35,26. *in einem best. Zustande* u. s. w. *zu verharren:* भवता मौनव्रतेन Pañkat. 76,20. त्वया सज्जीकृतक्रमेण 216,3.

स्थातुर n. *das Stehende, Unbewegliche:* स्थातुश्चरथमक्तून्व्यूर्णोत् ṚV. 1,68,1. स्थातुश्चरथं भयते पतत्रिणः 58,5. 70,7 (wo auch चरथं zu lesen ist).

स्थात्र (von 1. स्था) n. *Standort, Stelle:* स्थात्रे (nach Sâj. dat. von स्थातर्) रेजते विकृतानि रूपशः ṚV. 1,164,15. — Vgl. भूरि°.

स्थान (wie eben) m. n. Siddh. K. 249,*a*,9. 1) n. = स्थिति AK. 3,4, 18,120. H. an. 2,289. Med. n. 23. Halâj. 5,51. = अवकाश AK. H. an. Med. = पद, आस्पद H. 988. = गृह u. s. w. 991. Halâj. 2,136. = सादृश्य H. an. Med. = संनिवेश H. an. = अयन Halâj. 4,77. *a*) *das Stehen:* स्थानासनाभ्याम् M. 6,22. 59. 11,224. प्रस्थितायां प्रतिष्ठेथाः स्थितायां स्थानमाचरेः Ragh. ed. Calc. 1,90. रश्मिणां ख्यातशस्त्राणां स्थानं पश्चाद्विधीयते MBh. 4,110. द्वारि, अवस्करे 3,14676. यूपस्य Ait. Br. 2,3. — *b*) *das Bleiben, Verweilen, Aufenthalt:* तवास्मिन्यमुनातोये नैव स्थानं दृढाम्यहम्। गच्छार्णवजलम् Hariv. 3690. चिराय सविधे प्रियस्य Sâh. D. 59,8. *das Liegen* einer Waare so v. a. *Aufbewahrung* M. 8,401. — *c*) *das Standhalten, Nichtweichen:* स्थाने युद्धे च M. 7,190. — *d*) *das Bestehen, Fortdauer:* जगत्स्थाननिरोधसंभवाः Bhâg. P. 1,5,20. 2,5,12. 7,39. 10,1. 3,26,46. 4,30,23. 5,18,5. 7,7,24. नहि मे जीवितस्थाने (so zu lesen) हृदयं चावतिष्ठते R. 3,51,2. so v. a. *status quo* (*weder Ab- noch Zunahme*) AK. 2,8,1,19. Med. Spr. (II) 5015. MBh. 12,2664. Suçr. 1, 153,10. अ° *Unbeständigkeit, Vergänglichkeit:* शब्दस्य Gaim. 1,7. — *e*) *das Sichbefinden in, auf:* आपदि Kâm. Nîtis. 13,28. जाति°, वयः° 19,7. स्रोतआपत्तिमार्ग°, स्रोतआपत्तिफल° Burnouf, Intr. 291. — *f*) *das Bestehen als* (instr.): विरञ्चेनात्मना Bhâg. P. 1,15,48. — *g*) *Zustand:* जागर्यादीनि जीवस्थानानि Bhâg. P. 6,16,54. °त्रय 61. Ind. St. 2,61. am Ende eines adj. comp.: जागरित°, स्वप्न°, सुषुप्त° *sich in dem Zustande des Wachens* u. s. w. *befindend* Mâṇḍ. Up. 3. fgg. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,125. 133. Weber, Râmat. Up. 338. — *h*) *vollkommene Ruhe:* इन्द्रियम्। वशीकृत्य ततः कुर्याच्चित्तस्थानं शुभाश्रयम्॥ Sarvadarçanas. 178, 1. 2. — *i*) *Stellung des Körpers:* beim Schiessen AK. 2,8,2,53. H. 777. स्थानं वीरासनम् R. Gorr. 2,28,25. — *k*) *Stellung, Rang, Würde:* स्थानादपसराणां सुराणाम् Maitrjup. 1,4. स गच्छत्युत्तमं स्थानं न चेह जायते पुनः M. 2,249. 3,93. राज्ञो माहात्मिकम् 5,94. ऐन्द्र 8,344. 7,125. गुरुस्थाने न मां नियोक्तुं त्वमिहार्हसि MBh. 3,1858. 12,4294. पातयित्वा रामं स्थानात् R. 2,43,5. 106,22 (बालः स्था° zu schreiben und demnach der Artikel बालस्थान zu streichen). स्थानाच्च्यावयेदपि वज्रिणम् 64,22. स्थानमस्मि महत्प्राप्तः 47. 3,15,13. Kâm. Nîtis. 5,5. 10,3. 6. Spr. (II) 4738. 5149. स्थानाद्यवरोप्यते 5674. 6336. स्थानात्परिभ्रष्टः 6497. 7502. स्थानं प्रधानं न बलं प्रधानं स्थानस्थितः कापुरुषो ऽपि सिंहः 7525. °त्यागो नरपतीनाम् Varâh. Brh. S. 4,15. °प्राप्ति 104,5. स्थानं प्राप्नोति 7. Kathâs. 24,25 (zugleich Bed. *u*). Dhûrtas. 92,3. Bhâg. P. 3,19,29. 5,19,23. P. 4,1,165, Schol. रिपुस्थानेषु वर्तन्तः *die Stellung eines Feindes einnehmend* Spr. (II) 4113. उच्चैः° adj. M. 7,121. — *l*) *Gestalt, Form, Aussehen* (vgl. संस्थान): des Mondes Varâh. Brh. S. 4,12. — *m*) *Standort, Wohnstätte, Ort, Stelle, Platz:* इदं हि वां प्रदिवि स्थानमोकः ṚV. 5,76,4. 7, 70,1. यानि स्थानानि दधाथे दिवो यह्वीष्वोषधीषु विक्षु 3. Vâlakh. 11,6. VS. 2,8. परम Çat. Br. 2,6,4,9. 11,1,6,16. 14,5,4,1. इदं च परलोकस्थानं च 7,1,9. Praçnop. 3,12. Çvetâçv. Up. 5,11. ऐन्द्र M. 5,93. स्वायंभुव MBh. 13,1809. राजा कृत्वा पुरे स्थानं ब्राह्मणान्न्यस्य तत्र तु Jâǵn. 2, 185. MBh. 5,7523. इह स्थाने R. 1,47,13. स्थितः स्थान एकस्मिन् 63,24 (65,29 Gorr.). R. Gorr. 2,59,10. 3,35,65 (37,10. 60,30). Suçr. 1,21, 18. 169,11. Megh. 14. Çâk. 28. 102. 41,11. Vikr. 3,9. 71,11. 43. Spr. (II) 2100. 2107, v. l. 5958. 6033. स्थानमुत्सृज्य गच्छन्ति सिंहाः सत्पुरुषा

गता: 7224. Varâh. Bṛh. S. 4,4. 11,6. 45,16. 48,77. 51,1. 2. 53,109. 55,12. 86,62. स्थाने राजगृहं नाम Kathâs. 3,7. 18,130. स्थानाख्यये गृहम् 40,31. Râǵa-Tar. 1,116 (स्थानम् zu lesen). 2,57. 5,90. 297. 6,183. Bhâg. P. 1,4,3. 17,37. 40. 3,12,11. 13,14. 22,31. 5,13,12. Dhûrtas. 76, 4. 89,4. Sarvadarçanas. 13,9. 12. fg. Pańkat. 37,8. 47,18. 64,8. 85,22. Hit. 25,19. Vet. in LA. (III) 2,2. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,512,1 v. u. स्थाने स्थाने *an verschiedenen Orten, hier und da* Spr. (II) 4368. Râǵa-Tar. 2,131. 4,48. 306. स्थाने स्थानेषु (vgl. स्थानस्थानेषु Kathâs. 26,174) dass. Varâh. Bṛh. S. 27,5. ब्रह्मणः MBh. 1,2297. 5,7353. कुबेरस्य AK. 1,1,1,66. मुनीनाम् Halâj. 2,143. हिमवतः Spr. (II) 2053. 7047. नाट्यस्य H. 282. वधस्य 930. स्थानत्रयं यतीनाम् (*Pausen*) Pańkat. V,44. आद्योपलब्धये AK. 3,4,23,212. am Ende eines comp.; Accent P. 6,2,151. गोस्थानं Schol. अश्व°, गज° Jâǵn. 1,278. अविवेकिजन° Spr. (II) 7492. सैन्य° MBh. 7,464. आश्रम° R. 2,54,25. 3,76,23. मायापुरी° Kathâs. 124,153. धन° MBh. 5,3686. द्वार° 7,1495. वृत्तैक° R. 2,45,31. कूर्च° Kâtj. Çr. 4,14,28. इध्म° 5,6,6. सिरा° Varâh. Bṛh. S. 34,124. चित्रक° Hariv. 7074. मुद्रा° Çâk. 67,19. शिरःस्थाने पादौ कृतौ R. 1,46,17 (47,15 Gorr.). दग्धास्थि° 2,77,8. दोह° Kâtj. Çr. 25,6,3. आघात° Varâh. Bṛh. S. 48,81. विनोद° Çâk. 80,22. 81,22. 86,17. चरण° Kathâs. 26,29. प्रसव° Pańkat. 75,25. *Stelle am Körper:* मूर्ध्नि स्थाने Maitrjup. 6,23. दश स्थानानि दण्डस्य M. 8,124. Suçr. 1,82,3. 125,8. 2,189,9. Mârk. P. 18,47. fg. Bhâg. P. 2,2,13. — *n) Statt, Stelle*; loc. *anstatt* Ait. Br. 7,4. अनुष्टुभाम् Çâṅkh. Çr. 10,12,8. पर्वणाम् Âçv. Çr. 9,2,2. 3,13,14. Kâtj. Çr. 10,7,8. 14,5,25. सायंदोहस्थाने पुरोडाशः 25,5,7. Lâtj. 1,4,3. 5,4,6. Âçv. Gṛhj. 3,6,1. Nir. 12,7. Ṛv. Prât. 14,15. 17. P. 1,1,50. 7,3,46. Ragh. 12,58. Schol. zu P. 1,1,45. Vop. 4,8. मामात्मस्थाने बद्ध्वा Pańkat. 37,21. तस्मादद्य कुलीरकं व्यञ्जनस्थाने करोमि 52,1. विश्वासस्थाने चतुरः शशकानत्र धृत्वा 55,22. 83,19. त्वां भक्तस्थाने स्थितम् 131,3. विलोचनस्थानगत *die Stelle der Augen vertretend* Çiç. 4,4. am Ende eines adj. comp. P. 5,4,10. पितृ° *die Stelle des Vaters vertretend*, = पितृतुल्य Schol. भ्राता भ्रातृस्थानो वा Âçv. Gṛhj. 1,7,8. इयङुवङ्स्थानौ यू *i und û, an deren Stelle ij und uv treten*, P. 1,4,4. Vop. 3,20. स्थाने = साम्ये, सादृश्ये und = कारणे (करणे Med.) H. an. 7,32. Med. avj. 46. — *o) Stelle für* so v. a. *Behälter:* अपाम् M. 1,13. जल° MBh. 1,5888. पाणिपादशलाकाश्च तासां स्थानचतुष्टयम् Jâǵn. 3,85. पुराणन्यायमीमांसाधर्मशास्त्राङ्गमिश्रिताः । वेदाः स्थानानि विद्यानां धर्मस्य च चतुर्दश ॥ 1,3. — *p) Feld, Fach* Varâh. Bṛh. S. 48,24. 53,54. — *q) ein rechter, passender Ort* Spr. (II) 6953. 7222. 7225. स्थाने *am rechten Orte* 5001. स्थान एव हि युज्यन्ते भृत्याश्चाभरणानि च 7221. अस्थाने *am unrechten Orte* Pańkav. Br. 10,10. R. Gorr. 2,20,6. Kathâs. 121,178 (Gegens. सुस्थाने 181). अस्थाने (so zu lesen). भूषणादीनां विन्यासः Sâh. D. 143. अस्थानोपगतयमुना Megh. 52. अस्थानवर्षिन् Daçak. 102,15. स्थाने verallgemeinert so v. a. *zu rechter Zeit, mit Recht* gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. = युक्त AK. 3,5,11. H. an. 7,32. Med. avj. 46. = सत्य Çabdar. im ÇKDr. — Bhag. 11,36. रोषः प्रयुक्तः MBh. 1,6845. 4,2339. R. 3,67,12. Ragh. 5,16. 7,13. Kumâras. 6,67. 7,65. Çâk. 37,4. 63,7, v. l. Vikr. 8,16. Mâlav. 49. Spr. (II) 4625. Bhâg. P. 3,21,51. अस्थाने R. 2,23,6. 3,13,7. 4,20,10. Mârk. P. 74,18. Pańkat. 10,10. अस्थानकुपित R. 4, 32,6. अस्थानहास Sâh. D. 188. — *r) Ort* so v. a. *Gebiet eines Gottes* nach der Eintheilung in प्रथम, मध्यम, उत्तम *Erde, Luft, Himmel* Nir. 7,8. fgg. मध्य° und इह° 23. — *s) ein fester Ort, Burg* Spr. (II) 2677. 2844, v. l. — *t) Ort* so v. a. *Organ eines Lautes* Çâṅkh. Çr. 1,2,4. 5. Ṛv. Prât. 1,20. 21. 23 (10. 11. 13). 6,8. 13,2. 14,2. 7 (तालु° adj.). 18. AV. Prât. 1,41. TS. Prât. 2,31. 33. 44. 46 (कण्ठ° adj.). 49 (नासिका° adj.). VS. Prât. 1,10. उरःकण्ठभ्रूमध्यानि 30. 43. 62. 90. Sarvadarçanas. 128,22. 139,17. अष्टस्थानसमीरित Hariv. 16161. अष्टौ स्थानानि वर्णानामुरः कण्ठः शिरस्तथा । जिह्वामूलं च दन्ताश्च नासिकोष्ठौ च तालु च ॥ Çikshâ 13 in Ind. St. 4,107. Weber, Pratiǵnâs. 107. वर्णचतुःस्थान Râmat. Up. 362. एकस्थानत्व Vop. 1,4. *Organ* überh.: द्रव्योपलब्धि° so v. a. *Auge* Bhâg. P. 3,31,45. — *u) Lage —, Stufe der Stimme* (leiser oder lauter, höher oder tiefer): यदूर्ध्वं हृदयनाभेः कपोलफलकादधः । प्राणसंचारणस्थानं स्थानमित्यभिधीयते ॥ उरः कण्ठः शिरश्चेति तत्पुनस्त्रिविधं भवेत् । मन्द्रं मध्यं च तारं च Çâṇḍilja beim Schol. zu R. ed. Bomb. 1,4,10. प्रथम° Kâtj. Çr. 3,1,3. 9,6,17. मध्यम° Âçv. Çr. 4,15,10. प्रैषादिरागुरः स्थाने 3,8,7. मन्द्र, मध्यम, उत्तम Ṛv. Prât. 13,17. 15,3. मन्द्रमध्यमतार TS. Prât. 22,11. 23,2. sieben 4,11. प्रमाणे ऽथ लये (so ed. Bomb.) स्थाने MBh. 2,132. °मूर्छनकोविद R. ed. Bomb. 1,4,10. °करणान्वित 7,71,15. 93,13. पञ्चम° Râǵa-Tar. 5,362. Kathâs. 24,25 (zugleich in der Bed. k). वीणा च्युता स्थानात् so v. a. *verstimmt* 34,159. सु° (doppelsinnig) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 37. — *v) ein eintretender oder eingetretener Fall* M. 7,56. 8,8. 119. Jâǵn. 2,226. परिभव° Pańkat. 82,12. — *w) das am-Platz-Sein, Gelegenheit —, Veranlassung zu* (im gen. oder im comp. vorangehend) Kâtj. Çr. 3,3,6. 22,7,1. 2. 24,4,24. Lâtj. 9,12,8. संतापस्यास्य ते स्थानं नाहं पश्यामि R. 5,71,3. त्रिविधस्य दुःखस्य Mârk. P. 37,30. दण्डस्य Bhâg. P. 6,1,39. 43. क्रोध° MBh. 3,14677. अमर्ष° 7,7092. दर्प° 9,2229. अप्रीति° (so ed. Bomb.) 14,131. कोप° 15,821. शोक° Spr. (II) 2163. 6525. भय° ebend. R. Gorr. 2,7,2. 3,59,19. प्रमाद° Uttarar. 37,13 fg. (51,5). अनुशय° Mâlatîm. 140,5. लाभ° Kathâs. 32,138. अश्राद्धेयवाक्य° Pańkat. ed. orn. 59,9. concret *der Gegenstand, der zu Etwas Veranlassung giebt* oder *geben kann:* श्वेतं पदं शिरोरुहाणां स्थानं परं परिभवस्य Spr. (II) 6599. आयास° MBh. 12,2112 (nach der Lesart der ed. Bomb.). अपि सूक्ष्माणि लोकस्य तर्कस्थानानि चिन्तयन् Kathâs. 24,103. विभीषिका° Pańkat. 160,21. नाहं कोपस्थानम् Çuk. in LA. (III) 34,15. तत्काव्यस्यार्पणस्थानमेकः श्रीसातवाहनः so v. a. *ist allein würdig, dass man ihm dieses Gedicht anvertraut*, Kathâs. 8,10. मान्य° *ein achtungswerther Gegenstand* Spr. (II) 6072. — *x) Abtheilung einer Disciplin*, z. B. der Medicin bei Karaka, Suçruta u. s. w.: सूत्र° oder श्लोक°, निदान°, शारीर° u. s. w. आयुर्वेदस्याष्टौ Ind. St. 1,21,1. ऋग्वेदस्याष्टौ 3,251,1. fgg. = ग्रन्थसंधि Trik. 3,2,25. — *y) ein astrologisches Haus, Unterabtheilung eines astr. H.* Varâh. Bṛh. S. 40,9. 44,11. fg. 103,8. Bṛh. 11,15. 23,1. Verz. d. Oxf. H. 330,*a*,27. 31. 34. 36. 40. 44. *b*,3. 8. 30. 32. 34,37. — 2) m. N. pr. eines Fürsten der Gandharva R. 4,41,61. — 3) तत्स्थान Ait. Br. 6,5 nach Sâj. = तत्सदृश; Weber in Ind. St. 9,293 vermuthet तस्थान. — Vgl. कर्म°, गोष्ठान und गोस्थान, जन°, जन्म°, तुरंग°, तूष्णीं°, धन° (auch Bez. *des zweiten astrologischen Hauses* Verz. d. Oxf. H. 330,

a, 34), धर्माधिकरण°, नृत्य°, परि°, पाक°, पीठ°, पुराय°, प्रति°, प्रथम°, फल°, बन्धन°, ब्रह्म°, भय°, भर्तृ°, भाण°, भोक्तृस्थान, भूत°, भोग°, मद°, मधुष्ठान und मधुस्थान, मध्य°, मन्त्र°, मूल°, यथा°, रण°, रश्मि°, लोक्य°, वक्त्र°, वध°, वध्य°, वयः°, वर्ण°, वि°, विराट्°, विश्राम°, विस्वर°, विहार°, वीर°, व्यवहार°, व्याधि°, शयन°, शिरः°, शिल्पस्थानविद्या, शुल्क°, स°, संकेत°, सत्त्र°, समान°, सर्वनाम°, सह°, सहेक°, सिद्धि°, सुर°, सुष्ठान und सुस्थान, सूत्र°, स्व°, हृदय°.

स्थानक (von स्थान) 1) m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1247. — 2) n. a) *Stellung des Körpers* (beim Schiessen u. s. w.) Mallin. zu Kumâras. 3,70. Râǵa-Tar. 7,1719. Bez. *einer best. Stellung* Vikr. 64,21. — b) *Stellung, Rang, Würde* MBh. 13,1852. — c) *Ort, Platz:* स्थानकस्थानकेषु Pańkat. ed. orn. 49,20. *Stadt* Çabdârthak. bei Wilson. — d) *eine Vertiefung um die Wurzel eines Baumes, in welche das für den Baum bestimmte Wasser gegossen wird*, H. 1095. Halâj. 2,29. — e) Bez. *best. Abtheilungen im* Kâṭhaka Ind. St. 1,69. 3,285. 454. — f) *a bubble or a bead on spirits or wine* Wilson nach Çabdârthak.; vgl. स्थासक. — Vgl. पताका° (auch Sâh. D. 510).

स्थानचञ्चला f. *eine Art Ocimum* (वर्वरी) Çabdak. im ÇKDr.

स्थानचिन्तक m. *Quartiermeister* Pańkat. 156,22.

स्थानच्युत adj. *um seinen Platz gekommen, von seinem Platz entfernt:* स्थानस्थितस्य पद्मस्य मित्रौ वरुणभास्करौ । स्थानच्युतस्य तस्यैव क्लेदशोषणकारकौ ॥ Gâruḍa-P. 115 im ÇKDr.

स्थानत्याग m. *das Verlassen seines Wohnorts* Spr. (II) 7381.

स्थानत्व n. nom. abstr. am Ende eines comp.: एक° nom. abstr. von एकस्थान adj. *demselben Organ angehörig* Vop. 1,4. Comm. zu TS. Prât. 1,33.

स्थानदातर् nom. ag. *Jmd* (gen.) *seinen Platz anweisend*; f. °दात्री Pańkar. 2,3,58.

स्थानदोष adj. in der Auguralkunde *Unglück verheissend wegen des Standortes* Varâh. Bṛh. S. 86,63.

स्थानपर्त adj. von स्थानपति gaṇa अश्वपत्यादि zu P. 4,1,84.

स्थानपति m. *Herr des Ortes* ebend.

स्थानपाल m. *Hüter eines Ortes* Jâǵń. 2,173. Râǵa-Tar. 8,813. *Hüter einer Region:* मरुतां सप्त सप्तानां स्थानपाला: R. 1,47,3; vgl. unter स्कन्ध 1) c).

स्थानप्रच्युत adj. = स्थानच्युत. करेणव इवारण्ये °यूथपा: R. 2,65,20.

स्थानभङ्ग m. *Ruin —, Fall eines Ortes* Pańkat. 47,9. 12.

स्थानभ्रंश m. *Verlust seiner Stellung* Varâh. Bṛh. S. 104,26. *Verlust seines Standorts* Spr. (II) 6115.

स्थानभ्रष्ट adj. *seiner Stellung verlustig gegangen, von seinem Platz entfernt* Varâh. Bṛh. S. 104,25. दन्ता: केशा नखा नरा: Spr. (II) 7223.

स्थानमृग m. Bez. *grosser Fische, des Krebses, der Schildkröte, des Krokodils und des* Makara (weil sie angeblich *an demselben Platze bleiben*) Râǵan. in Nigh. Pr.

स्थानयोग m. pl. *die respectiven Standorte* (von Waaren) oder *Mittel zur Aufbewahrung* M. 9,332.

स्थानयोगिन् adj. = स्थानेयोग Comm. zu VS. Prât. 1,136.

स्थानविद् adj. *ortskundig* Kathâs. 12,153.

स्थानविभाग m. *Vertheilung —, Anweisung der Plätze* Bṛhadd. in Ind. St. 1,114. Ueber die Bed. des Wortes bei den Mathematikern s. Colebr. Alg. 6. 10.

स्थानस्थ adj. *auf seinem Platze stehend, sich nicht bewegend* Varâh. Bṛh. S. 89,12. *zu Hause sitzend* (= स्वस्थानस्थ Trik. 3,1,5. H. 477) Halâj. 2,213.

स्थानस्थान n. pl. *dieser und jener Ort:* °स्थानेषु न्यधात् so v. a. *in allen Ecken und Winkeln* (des Hauses) Kathâs. 26,74; vgl. स्थाने स्थानेषु Varâh. Bṛh. S. 27,5.

स्थानस्थित adj. *an seinem Platze stehend* Spr. (II) 7525 und unter स्थानच्युत.

स्थानाङ्ग (स्थान + 3. अङ्ग) n. Titel des 3ten der 12 heiligen Bücher der Gaina H. 243. Wilson, Sel. Works 1,284. 286.

स्थानाध्यक्ष (स्थान + अ°) m. *Gouverneur eines Platzes* H. 724.

स्थानापत्ति (स्थान + आ°) f. *das an die Stelle Treten* Kâtj. Çr. 4,3,19. Comm. 323,14.

स्थानापन्न adj. *an die Stelle getreten, substituirt* Schol. zu Kâtj. Çr. 323,13. 18. fg.

स्थानासनविहारवत् (von स्थान + आसन + विहार) adj. *im Besitz der Wohnstätte, des Sitzes und des Erholungsplatzes seiend* M. 2,248.

स्थानास्थानज्ञानबल n. *die Macht des Wissens dessen, was sich schickt und was sich nicht schickt*, Burnouf in Lot. de la b. l. 783.

स्थानिक (von स्थान) 1) adj. *an die Stelle von —* (gen. oder im comp. vorangehend) *getreten* Schol. zu P. 7,3,47. 6,1,186. 8,3,58. — 2) m. *Gouverneur eines Platzes* H. 724.

स्थानिन् (wie eben) adj. 1) *eine hohe Stellung einnehmend:* पातित्यं स्थानिनामपि Verz. d. Oxf. H. 14,a, N. 1. 231,b,37. 43 (als gen. zu fassen). — 2) *am Platz —, an der Reihe seiend, hergehörig* Schol. zu Kâtj. Çr. 323,17. देवता Âçv. Çr. 3,13,19. अ° 20. *was ursprünglich dagestanden hat*, m. *das Primitive* im Gegensatz zu आदेश *Substitut* Schol. zu P. 3,1,44. 6,1,102. 7,2,80. — 3) *was ursprünglich dagestanden hat oder dastehen musste, aber nicht dasteht; zu ergänzen* (= अप्रयुज्यमान Comm.) P. 1,4,105. 2,3,14.

स्थानिवत् (von स्थानिन्) adv. *wie das Primitive:* स्थानिवदादेश: d. i. *für das Substitut gelten dieselben Regeln wie für das Primitive* P. 1,1,56. Vop. 2,5. Pat. zu P. 6,4,93. Davon nom. abstr. 1) स्थानिवत्त्व n. Schol. zu P. 1,1,56. — 2) स्थानिवद्भाव m. Pat. zu P. 6,4,93. Kâç. zu P. 1,1,56.

स्थानीय (von स्थान) 1) adj. am Ende eines comp. a) *seinen Stand habend —, sich befindend in:* कण्ठ° Vedântas. (Allah.) No. 54. — b) *die Stelle von — vertretend* P. 5,4,10. पितृ° Schol. पति° Âçv. Gṛhj. 4,2,18. कपाल° Schol. zu Kâtj. Çr. 4,11,8. Verz. d. Oxf. H. 216,b,1 v. u. Çaṁk. zu Kaṭhop. 5,1. zu Bṛh. Âr. Up. S. 233. 301. Daçak. 39, 12. fg. Kull. zu M. 1,21. — 2) n. *Stadt* AK. 2,2,1. H. 972. Halâj. 2, 130; vgl. Vâćaspati beim Schol. zu H. 972.

स्थानेयोग adj. (f. आ) *in der Beziehung von „anstatt (स्थाने)“ stehend:* षष्ठी d. i. *der Genitiv bezeichnet dasjenige, an dessen Stelle Etwas tritt*, VS. Prât. 1,136. P. 1,1,49.

स्थानेयोगिन् adj. dass.; davon nom. abstr. °योगित्व n. Schol. zu P. 1,1,

47. — Vgl. स्थानयोगिन्.

स्थानेश्वर (स्थान + ई°) 1) m. *Gouverneur eines Ortes* Râǵa-Tar. 6, 283. — 2) n. N. pr. einer Stadt und des Bereichs derselben (Thanesar) Hiouen-thsang 1,211. fgg. 2,339. fg. Verz. d. Oxf. H. 39,b,2. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 51. Nach Lassen (LIA. 1,123) soll स्थानेश्वर im MBh. N. pr. eines Wallfahrtsortes sein.

स्थापक (vom caus. von 1. स्था) nom. ag. 1) *Aufsteller eines Götterbildes* Varâh. Bṛh. S. 60,14. 18. Verz. d. Oxf. H. 43,a, N. 1. — 2) *Begründer:* सिद्धान्त° Verz. d. Oxf. H. 160,b,7. — 3) Bez. *einer best. im Vorspiel eines Dramas auftretenden Person, die das Drama einleitet* (verschieden vom Sûtradhâra), Sâh. D. 283. = सूत्रधार H. 330, Schol. — Vgl. स्थिति°.

स्थापत्य 1) m. = स्थपति *Haremswächter* AK. 2,8,1,8. Trik. 3,3,234. H. 727. Halâj. 2,272. — 2) n. a) *das Amt eines Oberhauptes eines Bezirks, — Statthalters* Pańkav. Br. 17,11,6. 7. — b) *Baukunst, Architectur* R. 1,12,6. Bhâg. P. 3,12,38.

स्थापन (vom caus. von 1. स्था) 1) adj. a) *Dauer verleihend, erhaltend;* s. वयः°. — b) *festsetzend, bestimmend:* व्यञ्जनव्यापार° Sâh. D. 124,15. — 2) f. आ a) *das Feststehenheissen, Haltgeben* als eine Eigenschaft der Erde MBh. 12,9133. — b) *eine feste Bestimmung, festgesetzte Ordnung:* स्थापना वै सुमहती त्वया देव प्रवर्तिता MBh. 12,10168. — c) *Begründung,* insbes. *das dialectische Beweisen der Richtigkeit einer These* MBh. 1,2887 (könnte auch n. sein). Ḱaraka 3,8. Njâjas. 1,2,44. Comm. zu 5,1,1. 20. Sarvadarçanas. 114,4. — 3) f. ई *Clypea hernandifolia W. et A.* (ein Schlingstrauch) AK. 2,4,3,3. Med. n. 152. — 4) n. a) *das Aufrichten, Aufstellen:* eines Götterbildes Varâh. Bṛh. S. 60,21. Verz. d. Oxf. H. 85,b,3 (लिङ्ग°). 277,a,19 v. u. 332,b, No. 783. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,12, Çl. 46. *das Stellen, Hinstellen:* प्रवात° Suçr. 1,171,20. कलश° Verz. d. B. H. No. 1121. सान्द्रसिन्दूरशिरः° *das Legen auf den Kopf* Comm. zu Naish. 22,45. = निवेशन H. an. 3,433. = रोपण Med. — b) *das Feststellen, Versetzen in einen unbeweglichen Zustand:* eines Menschen in einem Zweikampf Bhâg. P. 10,44,5. शङ्कुपद्मव्योम° so v. a. *das Aufhängen* Verz. d. Oxf. H. 322,b,13. *das Befestigen, Dauerhaftmachen:* der Gliedmaasse Suçr. 2,28,3. जगतः Verz. d. Oxf. H. 48,a,1. स्थापनं चक्रिरे तत्र चातुर्वर्ण्यस्य संमतम् R. 7,74,14. वयसः Suçr. 1,167,8. वयः°, आयुः° 2,198,5. स्वधर्मस्थापनं नृणाम् Mârk. P. 27,30. — c) *Mittel zur Befestigung:* गर्भ° Ḱaraka 4,8. = आस्थापन *Stärkungsmittel* Suçr. 2,228,13. — d) *das Aufbewahren:* बीज° Kṛshis. 11,14. धान्य° 18,8. 12. Verz. d. Oxf. H. 86,b,27. — e) *das Begründen, das dialektische Beweisen der Richtigkeit einer These:* स्वपक्ष° Madhus. in Ind. St. 1,19,1 v. u. = समाधि H. an. Viçva im ÇKDr. — f) *das Feststellen* so v. a. *Bestimmen, Angeben:* काव्यस्यार्थस्य Sâh. D. 129, 15. *das Statuiren* (Gegensatz प्रतिषेध, निषेध) 683. 685. — g) Bez. *eines best. Processes, der mit dem Quecksilber vorgenommen wird,* Sarvadarçanas. 100,4. उत्थान st. dessen Verz. d. Oxf. H. 320,a,9. — h) = पुंसवन H. an. Med. (hier falschlich पुंसिवने).

स्थापनीय (wie eben) adj. 1) *an einem Orte zu halten:* देवी कालं कंचन भूगृहे Kathâs. 39,43. सुता तव। अदृश्या *so dass sie Niemand sieht* 61,269. मार्जारस्ते *du musst dir eine Katze halten* d. i. *anlegen* 65,160. — 2) *mit einem Stärkungsmittel zu behandeln* Suçr. 2,198,20.

स्थापयितर् (wie eben) nom. ag. *Befestiger, Begründer:* चतुर्णां वंशानां स्थापयित्री सुता मम MBh. 5,3927.

स्थापयितव्य (wie eben) adj. 1) *an einem Orte zu halten:* अजोक्षा चन्दनं वीणा u. s. w. गृहे MBh. 5,1543. — 2) *fest —, in Zucht zu halten:* पित्रा स्थापयितव्या हि वयमुत्पथमास्थिताः MBh. 5,3429.

स्थापितर् nom. ag. = स्थापयितर् *der da fest hält:* (प्रजानाम्) स्वेषु सेतुषु स्थापिता पृथक् Bhâg. P. 4,21,21.

स्थापिन् nom. ag. vielleicht = स्थापक *Aufsteller eines Götterbildes* Pańkar. 1,6,46.

स्थाप्य 1) adj. = स्थापनीय. a) *aufzustellen, aufzurichten:* प्रतिमा Varâh. Bṛh. S. 59,7. *hinzustellen:* चर्मण्यानडुहे भद्रासनम् Jâǵn. 1,279. जलमेकाहमाकाशे क्षीरं च मृन्मये 3,17. सादिनामन्तरे पादातम् MBh. 12,3672. त्वया तहनन्दने Hariv. 7655. भर्ता नृपमते (so zu schreiben) पदे R. 2, 52,31. दैत्येन्द्रः श्वेतशैलगुहान्तरे *einzusperren* Kathâs. 118,93. पुरस्याभ्यन्तरे तस्य मनः स्थाप्यं न बाह्यतः MBh. 14,565. छागा वेश्मनि *im Hause zu halten* (d. i. *als Hausvieh zu halten*) Varâh. Bṛh. S. 65,1. — b) *festzuhalten in, anzuhalten zu:* राज्ञा वर्णाः स्वकर्मसु Mârk. P. 28,36. धर्मे प्रजाः 125,56. — c) *zu versetzen in* (acc.): दुःखम् Kathâs. 52,27. दुःस्थितिम् (so ist wohl zu lesen) 40,108. — d) *fest —, im Zaum zu halten:* दस्युजीविनः MBh. 12,2431. — 2) vielleicht *Götterbild* (*was aufgerichtet wird*): °स्वक्कारिन् Pańkar. 1,6,47.

1. स्थामन् (von 1. स्था) n. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,144. 1) *Standort* AV. 1,32,2. वृत इव स्थाम्नि 4,7,5. 6,77,1. 7,96,1. (वशा) यदा स्थाम जिघांसति (जिहासति) 12,4,29. — 2) *Kraft, Macht* AK. 2,8,2,70. H. 796. Halâj. 4,38. 5,67. 82. नारायणस्थाममत् *die Kraft des N. habend* Lalit. ed. Calc. 364,11. — Vgl. पाक°, महा°, यथास्थाम, सुस्थामन्.

2. स्थामन् n. *Gewieher:* अश्वस्येवास्य यत्स्थाम नदतः प्रदिशो गतम्। अश्वत्थामैव बालो ऽयं तस्मान्नाम्ना भविष्यति॥ MBh. 1,5116.

स्थाय (von 1. स्था) m. *Behälter;* s. जल°.

स्थायिक adj. unter denjenigen Personen genannt, die कक्षास्थानेषु anzustellen sind, Bhar. Nâṭjaç. 34,52.

स्थायिता (von स्थायिन्) f. *Dauer:* भावस्य Sâh. D. 22,17. 23,2. 75,4. 231.

स्थायित्व (wie eben) n. dass. Sarvadarçanas. 12,1. 14,18. 24,19. 50, 16. भावस्य Pratâpar. 48,a,7. अ° *Unbeständigkeit* Suçr. 1,53,21.

स्थायिन् (von 1. स्था) adj. gaṇa याज्यादि zu P. 3,1,134. Vop. 26,29. 1) *stehend, an einem Orte sich befindend:* गिरि° Nir. 1,20. पुरः° Spr. (II) 2904. स्थिर° Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,32. संवत्सरस्थायिनौ यक्षौ *still stehend* MBh. 6,94. कतिपयदिन° (हंस) *verweilend* Megh. 24. *sich am Orte befindend, anwesend:* पारिषदाः Wilson, Sâṁkhjak. S. 171. *am Orte wohnend* (Gegens. आगन्तु) Kathâs. 61,112. fgg. मांस° *am Fleisch befindlich* Suçr. 1,61,5. *in einem Zustande —, in einer Lage befindlich:* कण्ठगतप्राणसंभ्रम° Spr. (II) 6574. यातना° Mârk. P. 15,47. — 2) *ständig, bleibend, dauernd* Âçv. Çr. 8,5,16. MBh. 12,10089. गन्ध, कीर्त्ति Spr. (II) 2242. 5442. Suçr. 1,306,11. 2,539,8. Varâh. Bṛh. S. 57,4. Prab. 49,10. Sarvadarçanas. 9,17. 22. 10,8. 12,4. 24,20. भाव Daçar. 3,28. 64. 4,1. 32. 34. fg. Sâh. D. 33. 168. 208. 245. Verz. d. Oxf. H. 213,a, No. 506. H. 295. 304. 327.

Halâj. 1,91. Çiç. 2,87. कतिपयदिवस° Spr. (II) 993. चिर° 7423. कल्पान्त° 6427. कल्पान्तर° Z. d. d. m. G. 27,85. जन्मपर्यन्त° Schol. zu Kap. 1,33. ग्र° *unbeständig, nicht von Dauer* Spr. (II) 2304. 3886. Râga-Tar. 6,146. — 3) *ausharrend, geduldig* oder *gesetzt:* ein Fürst Çiç. 2,87. eine Frau Bhar. Nâṭjaç. 34,15. 28. — 4) *die Form von* — (geht im comp. voran) *habend:* धनुः° (इन्दु) Varâh. Brh. S. 47,16. — Vgl. मूल°, राज्य°, वीर°.

स्थायीभू (von स्थायिन् + 1. भू) *Bestand gewinnen* Spr. (II) 5905.

स्थायुक (von 1. स्था) 1) adj. (f. ग्रा) P. 3,2,154. Vop. 26,146. *ständig, dauernd:* श्री Pañkav. Br. 4,8,12. 15,12,3. उद्गातुर्वाक् 7,7,16. Bhaṭṭ. 2,22. *bleibend, verweilend:* ग्रतीते वर्षुके काले प्रमत्तः स्थायुको गृहे 7,18. — 2) m. *Vorsteher eines Dorfes* AK. 2,8,1,7. H. 726.

स्थारश्मन् (स्थाःऽर° Padap.) adj. etwa *Zügel-lenkend:* die Marut ṚV. 5,87,5. = स्थिररश्मि Sâj. — Vgl. स्थातर्.

स्थाल (nach Andern स्थाल) Uṇâdis. 1,115. = स्थल gaṇa ज्वलादि zu P. 3,1,140. 1) n. AK. 3,6,3,32. a) *Schale, Gefäss, Topf* H. 1026. an. 2,515. Med. l. 55. Halâj. 2,172. हिरण्य° Lâṭj. 8,11,24. कंस° 25. Kauç. 53. राजत° Spr. (II) 7235. — b) *Zahnhöhle* Jâǵń. 3,85; vgl. Mit. III, 30, a, 1 v. u. und स्थालक. — 2) f. ई a) (gewöhnlich *irdener*) *Topf, Kochtopf, Kessel* AK. 2,9,31. H. 1019. H. an. Med. Halâj. 2,159. AV. 8,6,17. VS. 19,27. 86. TBr. 2,1,3,1. Ait. Br. 1,11. परा स्थालीरस्यन्ति TS. 6,5,10,3. Çat. Br. 3,2,3,21. 4,2,2,1. ग्रभिन्ना 6,6,4,8. 11,3,2,1. °ग्रह Kâtj. Çr. 9,6,25. स्थाल्याः स्रुवेणादाय Âçv. Çr. 1,11,10. चरु° 2,6,5. 6. वायव्याः, सोमग्रहणीः, ग्रादित्य°, उक्थ्य°, ग्राग्रयण°, ध्रुव° TBr. 1,4,1,4. 5. Çat. Br. 4,2,2,16. °द्रुण Adbh. Br. in Ind. St. 1,39. MBh. 3,10295. 13977. 7,2159. 2367. 12,1019. 13,4422. 15,727. Hariv. 1404. क्षीरं स्थालीगतम् Suçr. 1,149,11. 164,9. 2,74,18. वैडूर्यमयी Spr. (II) 7226. नहि भिक्षुकाः सन्तीति स्थाल्यो नाधिश्रीयन्ते Sarvadarçanas. 2,20. fg. (= Verz. d. Oxf. H. 216,b,18. fg.). Bhâg. P. 5,10,23. 9,14,42. fgg. Pañkat. 262,16. Schol. zu P. 1,4,45. 54. Lalit. ed. Calc. 334,15. °पिधान Mârk. P. 50,89. °पुरीष Bhâg. P. 5,9,12. °द्रान Verz. d. Oxf. H. 35,a,42. — b) *Bignonia suaveolens* (vgl. काच°) H. an. Med. — Vgl. काच°, चरु°, महा°, सु°.

स्थालक (von स्थाल) n. *Stützknochen:* der Ribben Jâǵń. 3,89.

स्थालपथ (von स्थलपथ) adj. *zu Lande eingeführt* in Verbindung mit मधुक und मरिच P. 5,1,77, Vârtt. 3.

स्थालपथिक (wie eben) adj. *zu Lande eingeführt, — reisend* P. 5,1,77, Vârtt. 1.

स्थालिन् (von स्थाल oder स्थाली) adj. *einen Topf besitzend* Pat. zu P. 8,2,83. कर° *die Hände als Topf gebrauchend* MBh. 13,1243.

स्थालीद्रुम m. (*der Baum, dessen Blatt als Schale gebraucht wird*) = vulgo नांदरुखी, das nach Molesworth *Ficus Benjamina* ist, Ratnâk. in Nigh. Pr. Nach Roxb. 3,541 wird das Blatt der *Ficus indica* so gebraucht.

स्थालीपर्णी f. Nigh. Pr. fehlerhaft für शालिपर्णी.

स्थालीपाक (nach Çânt. 4,4 auch paroxyt. und proparoxyt.) 1) m. *Topfspeise* d. h. *ein Gericht von Gerste oder Reis in Milch gekocht* (häufig als *Opfergabe*) Çat. Br. 14,9,4,18. Kâtj. Çr. 6,10,36. Gobh. 3,7,20. 8,4. कृसर° 2,7,9. Âçv. Çr. 2,6,10. तिलमिश्र 8,14,3. Grhj. 1,10,1. 11,11. 2,1,4. 2,2. 4. 4,7. 14. 9,9. 4,7,27. 8,21. Kauç. 17. 19. fg. 45. 54. 73. fg. Grhjas. 2,10. MBh. 3,14682. Varâh. Brh. S. 46,16. 59. Schol. zu P. 8,4,64 und 6,3,35, Vârtt. 3. — 2) adj. = °पाकीय. मन्त्राः Verz. d. Oxf. H. 398,a,5 v. u.

स्थालीपाकीय adj. *dazu gehörig:* Gerste oder Reis Gobh. 1,5,21.

स्थालीपुलाक m. *taubes Korn im Kochtopf* als sprüchwörtliche Redensart Malamâsat. im ÇKDr.

स्थालीबिल n. *die Höhlung eines Kochtopfes* P. 5,1,70. davon adj. °बिलीय und °बिल्य *dahin gehörig* d. i. *zum Kochen geeignet* ebend. तण्डुलाः Schol.

स्थालीवृक्ष m. = स्थालीद्रुम Nigh. Pr.

स्थावर (von 1. स्था) 1) adj. (f. ग्रा) P. 3,2,175. Vop. 26,156. a) *stehend, am Orte verweilend, unbeweglich* AK. 3,2,23. H. 1454. Wasser TS. 6,4,2,3. 7,4,13,1. Çat. Br. 4,4,5,10. Kâṭh. 29,3. Nir. 2,15. विप्र् (Gegens. ग्रपक्रामिन्) Çat. Br. 5,3,4,14. °जङ्गमानि Çâñkh. Grhj. 4,9. गुल्मैः °जङ्गमैः M. 9,266. Kumâras. 6,58. 73. *unbewegliches Gut* Jâǵń. 2,176. Dâjabh. 124. fgg. Insbes. von der *Pflanzenwelt* Ait. Up. 5,3. लोकस्य स्थावरस्य चरस्य च Çvetâçv. Up. 3,18. Kûlikop. in Ind. St. 9,19. fg. M. 1,40. fg. 46. 5,28. 7,15. 11,240. 12,42. MBh. 1,7642. 7691. 2,12773. 12,261. 13,1713. R. 2,35,5. ग्रकर्मणो हि जीवन्ति स्थावरा नेतरे जनाः Spr. (II) 1555. 2320. 2381. 6071. 6911. Suçr. 1,4,3. mit den vier Arten वनस्पति, वृक्ष, वीरुध्, ग्रोषधि 15. स्थावरोत्पत्ति 111,5. Ragh. 2,44. Varâh. Brh. S. 15,19. 34,12. 14. 99,8. Weber, Râmat. Up. 351. Verz. d. Oxf. H. 82,b,15. Mârk. P. 8,146. Bhâg. P. 5,11,14. 6,10,8. 7,6,20. Çañk. zu Brh. Âr. Up. S. 10. fg. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 8, Çl. 28. Sarvadarçanas. 33,2. 35,9. fgg. विष *vegetabilisches Gift* H. 1199. Verz. d. Oxf. H. 314,b,12. Verz. d. B. H. No. 963. Suçr. 2. 251,9. fgg. स्नेहाः 1,184,7. 2,174,9. Çârñg. Saṁh. 3,1,2. तिष्ठ त्वं स्थावर इव *wie ein Baum* MBh. 3,2613. संपेदे निश्चेष्टः स्थावराकृतिः Kathâs. 73,128. — b) *fest, beständig, keinem Wandel unterworfen:* स्थान R. 7,30,34. तपस् Hariv. 11220. स्थावरात्मवत् 3959. — 2) m. *Berg* Trik. 2,3,1. Çabdar. im ÇKDr. Bhag. 10,25. Kumâras. 6,67. °राज Bez. des Himâlaja 3,52. — 3) f. ग्रा N. pr. einer Göttin (महापृथिवीदेवता) Lalit. ed. Calc. 403,13. 20. — 4) n. a) *Bogensehne* Trik. 2,8,50. — b) *Bestand* Spr. (II) 812. स्थिरत्व v. l.; man könnte स्थाविर vermuthen.

स्थावरक (von स्थावर) m. N. pr. eines Dieners Mṛkkh. 96,17. 125,12.

स्थावरकल्प (so nach den Corrigg. st. स्थितकल्प zu lesen) m. N. einer *Weltperiode* Vie de Hiouen-thsang 165.

स्थावरता (von स्थावर) f. *der Zustand einer Pflanze* M. 12,9.

स्थावरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha oder *ein* Tîrtha *mit stehendem Wasser* Verz. d. Oxf. H. 13,a,9.

स्थावरत्व (von स्थावर) n. *Unbeweglichkeit* MBh. 14,654.

स्थावरादि (स्थावर + ग्रा°) n. *ein best. vegetabilisches Gift,* = वत्सनाभ Râǵan. im ÇKDr.

स्थाविर (von स्थविर) 1) n. *vorgerücktes Alter* gaṇa युवादि zu P. 5,1,130. AK. 2,6,1,40. H. 340. Lâṭj. 8,6,4. Spr. (II) 4067. MBh. 3,13351. Verz. d. Oxf. H. 216,a,21. Nîlak. 122. — 2) adj. *senilis:* काल oder भाव Spr. (II) 4067, v. l. — Burnouf, Intr. 447 fehlerhaft für स्थविर.

स्थाविर्य n. = स्थाविर 1) MBh. 12,9507. 11971. Suçr. 2,446,8.

स्थासक 1) m. *Blase auf Wasser* u. s. w. H. 1077. an. 3,108. Med. k. 168. Hâr. 165. — 2) *das Einsalben des Körpers mit wohlriechenden Stoffen*, m. AK. 2,6,3,23. H. 649. H. an. Med. neutr. Halâj. 2,385. unbestimmt ob m. oder n. Trik. 3,3,75.

स्थासु n. *bodily strength or capability* Wilson nach Çabdârthak. wohl nur verlesen für स्थामन् (nom. स्थाम).

स्थास्नु (von 1. स्था) adj. P. 3,2,139. Vop. 26,144. 1) *unbeweglich* (Gegens. चरिष्णु) Lâṭj. 1,11,1. M. 1,56. Varâh. Bṛh. S. 88,32. Bhâg. P. 2, 6,41. Vgl. unter संस्थानचारिन् und संस्थास्नुचारिन्. — 2) *dauernd, anhaltend* AK. 3,2,22. H. 1453. यशस् Kir. 2,19. व्यापद् Spr. (II) 6253. परस्तात्कल्पवासिनाम् Bhâg. P. 4,9,20. — 3) *ausharrend, geduldig:* अ° *ungeduldig* Kathâs. 36,55.

स्थिक m. *Hinterbacke* Çabdar. im ÇKDr.

स्थित (partic. von 1. स्था) P. 7,4,40. Vop. 26,119. 1) adj. a) *stehend, stehen geblieben* (Gegens. *gehend, sitzend, liegend*) Trik. 3,3,192. H. 492. an. 2,206. Med. t. 69. Halâj. 2,231. M. 2,196. 8,2. 10. 4,47. MBh. 3,2427. Ragh. 1,89. 2, 6. Spr. (II) 913. Çâk. 45. 136, v. l. Kathâs. 18, 97. Bhâg. P. 3,28,37. परस्परस्थितौ *sich* (feindlich) *gegenüberstehend* Ragh. 11,82. °लिङ्ग adj. *ein stehendes Glied habend* MBh. 7,9625. स्थिर° st. dessen 13,7512. — b) *stehend* so v. a. *Stand haltend, nicht weichend:* युद्धे Hariv. 10584. Spr. (II) 3461. — c) *an einem Orte stehend, — verweilend, — befindlich* (von Belebtem und Unbelebtem): स्थाणौ रथः Kâtj. Çr. 14,3,12. विषये M. 5,82. स्वे पथि 10,101. R. 2,94,26. Kir. 5,49. M. 12,14. MBh. 1,2402. 3,1722. 2131. 2311. R. 4,21,17. Ragh. 6,11. Spr. (II) 1439. 3902. 5313. 5569. 6443. 7047. Çâk. 61,13. Varâh. Bṛh. S. 3,37. 4,28. 13,5. 24,18. 44,13. 51,7. Kathâs. 18,239. 281. 285. 33, 139. 37,60. Râga-Tar. 3,227. fg. Bhâg. P. 4,4,25. Hit. 20,11. LA. (III) 16,3. मनसि R. Gorr. 2,51,6. Spr. (II) 2906. प्रमुखे Hariv. 10216. पार्श्वे R. 1,2,5. अन्तिके Spr. (II) 5811. °संनिकृष्टे Çâk. 23,23. इह Kathâs. 13, 138. 18,219. 355. तत्र M. 7,146. R. 2,87,24. कृत्स्नं तत्रैव दिवसम् 59, 7. यत्र Spr. (II) 7227. Kathâs. 13,180. अग्रे Râga-Tar. 4,319. अग्रतस् MBh. 1,6006. 5,7006. R. 1,4,9. Kathâs. 12,127. अधस् Z. d. d. m. G. 27,30. Mârk. P. 18,25. उपरि Hariv. 9640. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 238. Kathâs. 18,394. Verz. d. Oxf. H. 31,b, N. 3. LA. (III) 19,5. 34,12. पुरस् ad Çâk. 135 (zeitlich so v. a. *bevorstehend*). Kathâs. 29,156. 32,5. Râga-Tar. 6,356. पुरतस् Çâk. Ch. 60,2. पुरस्तात् Kâtj. Çr. 4,8,26. बहिस् Pañkat. 226,22. Râga-Tar. 6,43. अन्तर् 57. अभ्यर्कबिम्बम् Çâk. 170. अनित्यम् *nicht beständig —, nur kurze Zeit verweilend* M. 3,102. in comp. mit der Ergänzung: मध्यभाण्ड° (आपः) M. 11,147. अनन्तर° (so ed. Bomb.) R. 2,87,5. Megh. 7. Ragh. 3,57. Spr. (II) 792. 1193. 2846. 7490. 7525. Varâh. Bṛh. S. 27,1. 68,89. Kathâs. 3,47. 18,141. वृष° so v. a. *reitend auf* Bhâg. P. 9,18,9. मधूच्छिष्ट° *in Wachs stehend* so v. a. *mit Wachs bestrichen* MBh. 3,17132. तट° (vgl. तटस्थ) so v. a. *gleichgiltig, Nichts besagend:* आलाप Uttarar. 115,10 (156,8). चिर° *lange gelegen* (Speise) M. 5,25. अचिर° 10,90. — d) *in einer Lage —, in einem Verhältniss —, in einem Zustande sich befindend;* die Ergänzung α) ein loc.: विषमे R. 2,74,19. राज्ये 99,8. सुखे Spr. (II) 3257, v. l. वित्ते 4341, v. l. श्लाघ्ये गृहिणीपदे Çâk. 94. शाश्वते ब्रह्मणि 14,12. आपदि H. 477 पुंसि so v. a. *männlichen Geschlechts seiend* Trik. 2,1,1. स्त्रीलिङ्गे Vop. 4,1. — β) ein instr.: प्रकृत्या Spr. (II) 3330. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 292. — γ) ein ablat.: दैवं पुरुषकारश्च स्थितावन्योऽन्यसंश्रयात् Spr. (II) 2975. — δ) im comp. vorangehend: प्रकृति° Varâh. Bṛh. S. 16, 40. आत्मरूप° 26,8. प्रवास° Kathâs. 3,33. 34,13. सुरत° 21,23. 36,90. हृत्य° 61,226. — ε) ein in demselben Casus stehendes Nomen: स्थितास्मि तावत्कन्यैव Kathâs. 24,201. तान्समीक्ष्य ततः सर्वान्निर्विशेषाकृतीन्स्थितान् MBh. 3,2201. विनयावनता 2467. विप्रा धर्मपराः Hariv. 11306. R. 1,63,13. स्थितं मनः शत्रुवधे मुनिश्चितम् 3,28,10. विस्मितं कुमारसैन्यं सपदि स्थितं च तत् Ragh. 3,40. Kumâras. 5,82. विलोकयन् Çâk. 9,4. 33,4. 66,13. 131. 174. Spr. (II) 6320. Varâh. Bṛh. S. 9,5. 58. Kathâs. 28,162. 29,157. तवैतच्च विदितं प्रागपि स्थितम् 33,10. 44,116. स चास्य पुत्रो मुषितुं सार्थं क्वापि गतः स्थितः 73,209. वृत्ते लम्बमानं स्थितम् 75,45. Râga-Tar. 5,182. Bhâg. P. 1,2,19. Pañkat. 46,24. यत्र आवयोर्भक्षितशेषाहारः प्रचुरस्तिष्ठति Hit. 50,20. fg. 73,17, v. l. — ζ) ein absol.: व्याप्येमान्स्थितो भावान्महान्सर्वानशेषतः M. 12,24. विष्टभ्याहमिदं कृत्स्नमेकांशेन स्थितो जगत् Bhag. 10,42. Hariv. 14733. R. 3,10,7 (°पीडिताम् zu lesen). 56,7. 74,19. Megh. 59. Ragh. 1,14. Çâk. 1. 21,1. 55,1. 77,10. 78,8. Vikr. 1. 15,5. Kathâs. 7,70. 43,54. Pañkat. ed. orn. 50,5. Hit. 9,15. 22,1. LA. (III) 10,7. 14,18. 20,4. 88,15. Bhaṭṭ. 1,6. — η) ein adv.: तेषु (यवनेषु) सम्यक्शास्त्रमिदं स्थितम् Varâh. Bṛh. S. 2, 15. कथमियन्तं कालं मया विरहिता स्थितासि Vikr. 72,6. तथा Çâk. Ch. 123,10. Hit. 23,9. एवं स्थितम् Mâlav. 14,20. Kathâs. 32,4. इति vor Vop. 8,14. धिङ्मां यः — एवमेवाधुना स्थितः Râga-Tar. 3,183. Pañkat. 87,19. एवं स्थिते 149,13. Daçak. 62,8. 79,7. बहुधा Ṛt. 6,10. द्वादशधा Çâk. 186. तूष्णीम् Hit. 14,19. अवनताननम् Râga-Tar. 3,286. — e) *begriffen in, beschäftigt mit, sich befleissigend, bedacht auf, obliegend, hingegeben:* सर्वपापेषु M. 8,380. प्रतिकूलेषु 9,275. साहाय्ये MBh. 1,6025. भोजनाच्छादने चैषाम् 3,14736. धनार्जने Kathâs. 26,129. राजवृत्ते Hariv. 11306. स्वकर्मसु MBh. 3,15640. अर्थकृत्येषु Spr. (II) 3706. स्वधर्मे 4859. अधर्मे 6713. लौल्ये 3092. तपसि R. 1,57,18. 65,26. Kathâs. 20,61. LA. (III) 49,22. Bhâg. P. 4,1,17. शीले सत्ये श्रुते R. 2,39,24. R. Gorr. 2,120,24. तस्याः प्रिये R. Schl. 2,96,28. श्रेयसि 5,90,36. प्रशम° Ragh. 8,15. तपः° Kathâs. 19,6. शौच° Râga-Tar. 5,406. — f) *verbleibend in* so v. a. *sich richtend nach, nachkommend, befolgend:* व्यवहारविधौ M. 8,45. शासने भ्रातुः MBh. 2,1970. निदेशे 3,959. Ragh. 14,44. वचने H. 432. वैखानसमते M. 6,21. R. 1,68,12. समये Hariv. 14375. Kathâs. 18,142. — g) *im Amte stehend* Spr. (II) 803. 7054. — h) *zu Jmd* (loc.) *stehend, es mit Jmd haltend* Hariv. 9129. — i) *dauernd* Ṛv. Prât. 13,3 (auch अ°). *fest bestehend, keinen Wandel erfahrend:* °संविद् adj. Kathâs. 16,96. 20, 207. 32,10. 63,159. °संकेत adj. 46,37. मन्त्र so v. a. *nicht verrathen werdend* Spr. (II) 6603, v. l. — k) *feststehend* so v. a. *allgemein angenommen, — geltend* Çat. Br. 8,7,2,9. तस्मादेतत्स्थितम् Çâñkh. Br. bei Weber, Nax. 2,347. या ह्येषा गह्वरी माया निद्रेति जगति स्थिता Hariv. 2845. शाश्वतो ऽयं सदा धर्मः स्थितो ऽस्मासु R. 2,102,2. इति स्थितमाक्षिपति Çaṁk. zu Khând. Up. S. 22. इति स्थितम् Kâr. 10 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. Sarvadarçanas. 60,19. 93,22 (स्थितः fehlerhaft). 146,1. 2. 159,19. पितुः समीपगमनम् *feststehend* so v. a. *beschlossen* Çâk. Ch. 108,

2. — l) *fest überzeugt:* आत्मनः प्रतिरूपो ऽसौ लब्धः पतिरिति स्थिते (nom. du. f.) MBH. 1,4140. Spr. (II) 868. *fest entschlossen:* अनतिक्रमणीयं मे सुहृद्वाक्यमिति स्थितो ऽस्मि ÇÂK. 22,12. fg. त्वां विज्ञेतुम् MBH. 5,7140. रामप्रव्राजने R. 2,35,18. रणोवधे VOP. 5,3. *bereit zu* (dat.): दानाय JÂGÑ. 2,54. देहविमुक्तये KUMÂRAS. 4,39. = सत्प्रतिज्ञ TRIK. = सप्रतिज्ञ H. an. = प्रतिज्ञातवत् MED. — m) *dastehend, daseiend, vorhanden, anwesend, gegenwärtig:* को ज्ञातु परभार्यां हि नारीं व्यालीमिव स्थिताम् । वासयेतस्वगृहे MBH. 5,7071. निवेद्यतां नैषधाय सर्वाः प्रकृतयः स्थिताः 3,2266. न चिन्तयति नः स्थितान् HARIV. 10215. स्थितो ऽस्मि *da stehe ich, da bin ich* R. GORR. 1,56,3. RÂGA-TAR. 4,22. नौ *so v. a. bereit stehend* R. 2,12,69. स्थितं स्थितं हन्ति गर्भम् *jeden vorhandenen* SUÇR. 2, 297,3. श्रुतौ तस्करता स्थिता RAGH. 1,27. अर्धरात्रः *ist da, ist gekommen* R. GORR. 1,36,14. zwischen अनागत und अतिक्रान्त WEBER, NAX. 1, 312. सन्नात्या (so zu trennen) स्थितयान्यया M. 9,87. एतानि शिल्पानि मयि स्थितानि *finden sich bei mir vor so v. a. ich kenne sie* MBH. 4,292. अयज्ञे स्थिते M. 3,171. MBH. 1,5968. R. 2,23,36. 102,2. R. GORR. 2, 20,41. 3,21,7. 53,59. 4,38,18. KATHÂS. 5,4. 15,131. 17,20. 21,117. 31, 81. 34,51. 234. लव्यस्थिते 42,159. स्थितास्वप्युत्तराख्यासु प्राक्प्राचीं यान्ति किं नृपाः 18,57. अतिमध्यंदिने स्थिते M. 4,140. 11,218. — n) *Jmd gehörend:* राज्यं तव R. 2,21,14. — o) *gerichtet auf:* गगनतल° दृष्टिनिपात) VARÂH. BRH. S. 28,8. वृत्तिनिरोधे यत्नः SARVADARÇANAS. 168,21. — p) *stehend bei so v. a. beruhend auf, abhängig von* (loc.): यस्यां लोकाः प्रसूतिश्च स्थिता नित्यमथो सुखम् MBH. 1,6139. आशा मे त्वयि स्थिता R. 6,77,4. सिद्धिस्तु दैवे स्थिता Spr. (II) 4649. — q) mit dat. *zu Etwas dienend, — führend:* पीडनं धर्मनाशाय पापायापशमे स्थितम् Spr. (II) 4204. — r) *übrig geblieben* KUMÂRAS. 4,27. HIT. 98,16, v. l. — s) *der von Etwas abgestanden ist, — abgelassen hat* Spr. (II) 6986. PAÑKAT. 249,17. — t) *nicht von* इति *begleitet* (im Padapâṭha) RV. PRÂT. 10,9. स्थितास्थित *mit und ohne* इति ebend. und 11,15. 31. 15,11. VS. PRÂT. 1,147. 4, 187. uberh. *allein —, gesondert stehend:* स्थिते पदे so v. a. *im Padapâṭha* TS. PRÂT. 20,2; vgl. यथायुक्ताय्यथास्थितात्पदपाठात् Comm. zu 5,2. — 2) n. a) *das Stillstehen, Stehenbleiben* Spr. (II) 4646. *Art und Weise des Stehens* R. 4,12,41. — b) *das Verharren auf dem rechten Wege* R. 2,39,24. — Vgl. दुः°, पतित°, मध्य°, यथा°, सह°, संक्लिष्ट°, सु°.

स्थितता (von स्थित) f. *das Sichbefinden an einem Orte* BRH. ÂR. UP. 4,1,7. स्थितिता ÇAT. BR.

स्थितधी adj. *festen Geistes* BHAG. 2,56 (defin.).

स्थितपाठ्य n. *in Prâkrit und in stehender Stellung gesprochene Worte eines von Liebe gequälten Weibes* SÂH. D. 504. 506.

स्थितप्रकरण n. Ind. St. 1,468 wohl nur fehlerhaft für स्थितिप्रकरण.

स्थितप्रज्ञ adj. *von fester Erkenntniss* BHAG. 2,55 (defin.).

स्थितप्रेमन् adj. *treu an Jmd hängend* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — Vgl. स्थिरप्रेमन्.

स्थितबुद्धिदत्त m. N. pr. eines Buddha LALIT. ed. Calc. 5,15. fg.

स्थितवत् (von स्थित) adj. *die Wurzel* स्था *enthaltend* ÇAT. BR. 6,8,2,14.

स्थिति (von 1. स्था) f. = स्थान AK. 3,4,28,120. H. an. 2,206. MED. t. 70. HALÂJ. 5,51. = आस्या, आसना AK. 3,3,21. H. 1498. = अवस्था दशा H. 1377. = अवस्थान MED. = व्यवस्था HALÂJ. = मर्यादा AK. 2,8, 2,26. TRIK. 3,3,191. H. 744. MED. = सीमन् H. an. MED. = काष्ठा AK. 3,4,20,43. = निवेश, रचना H. 1499. 1) *das Stehen, Stillstehen:* स्थितिमाचरेः *bleibe stehen* RAGH. 1,89. क्षणं ऽभवद्वाहनपोतसे मे दिनान्ते भ्राम्यतः स्थितिः *ich machte Halt* RÂGA-TAR. 6,46. *das Aufrechtstehen* SUÇR. 2,148,3. — 2) *das Bleiben —, Verweilen —, Sichbefinden an einem Orte, Aufenthalt* MÂLATIM. 152,20. एतेषां स्वगृहे स्थितये ददौ KATHÂS. 13,146. मठं च विदधे स्थित्यै दैशिकानां हिमन्मनाम् RÂGA-TAR. 6,304. 4,605. KATHÂS. 20,22. 78,25. HIT. ed. JOHNS. 1794. SARVADARÇANAS. 36, 9. चिरम् RÂGA-TAR. 3,105. अयोग्य° adj. (देश) Z. d. d. m. G. 27,83. पयोधरभर° *das Verbleiben am Orte so v. a. das Nichtherunterfallen* Spr. (II) 3756. उच्चैः पयोदानाम् 2209. गां च त्वं चास्य R. GORR. 2, 39,46. mit einem loc.: रणोगृहे UTTARAR. 3,3 (5,1). नार्या भर्तृगृहे Spr. (II) 4430. सन्मुक्तिमार्गे 5046. गर्भे 5960, v. l. पापे ऽङ्गारे 7228. KATHÂS. 59,84. ÇUK. in LA. (III) 33,14. H. 59. गुरौ प्राणान्तिकी KÂM. NÎTIS. 2, 22. मूर्ध्नि UTTARAR. 7,2 (10,9 = MÂLATIM. 160,6). गृहे मृतानियतिः MÂRK. P. 50,90. तव काष्ठे कवचस्य PAÑKAR. 1,4,34. अन्यत्पर्शानामविकृतानां परान्ते Comm. zu TS. PRÂT. 14,28. असंभाव्यामिथितिं तत्र महावम्भोजिनीमिव KATHÂS. 25,186. in comp. mit dem im loc. gedachten Worte: चित्त° KAP. 1,59. भव° Spr. (II) 4315. स्वगृह° KATHÂS. 4,26. 19,79. RÂGA-TAR. 4,507. AK. 2,7,35. SARVADARÇANAS. 50,12. स्थितिं कृ *Halt machen, seinen Wohnsitz aufschlagen* KATHÂS. 12,126. 15,31. 29,106. RÂGA-TAR. 3,287. तुङ्गानामुपरि तितिभृताम् Z. d. d. m. G. 27,62. तदभ्यर्णकृत RÂGA-TAR. 1,221. 238. गर्भस्थितिं कृ KATHÂS. 19,43. स्थितिं ग्रह् 26,202. 43,57. 51,71. भज् KATHÂS. 24,174 गर्भस्थितम्. RÂGA-TAR. 1,58 नि-धा 3,530. — 3) *Niederlage, Aufbewahrung:* लिखित° RÂGA-TAR. 3,385. साक्षिरहिता भर्तृधनस्थितिः *eine ohne Zeugen geschehene Ueberlieferung des Geldes des Gatten* KATHÂS. 4,45. — 4) *Standort* ÇAT. BR. 14,6,20,18. बलस्य स्वामिनश्चैव M. 7,167. सेनायाः स्थितिः = शिबिर H. 746. der Fische Spr. (II) 2478. सलिल° AK. 3,4,20,132. — 5) *Rang, Stellung, Würde* M. 11,237. कुल° JAGÑ. 1,342 (*Verhältniss* St.). ब्राह्मी BHAG. 2,72. च्युतः पुनर्विन्दति चात्मनः स्थितिम् HARIV. 11273. धैर्यात्कदाचित्स्थितिमाप्नुयात् Spr. (II) 2636. RÂGA-TAR. 1,365. 367. — 6) *das Sichbefinden in einem Zustande, — Verhältnisse:* राज्य° *das Herrschen, Herrschaft, Regierung* Spr. (II) 6919. RÂGA-TAR. 1,361. PAÑKAT. 251,9. — 7) *das Obliegen, Hingegebensein, Bedachtsein auf* (loc.): यज्ञे तपसि दाने च BHAG. 17,27. सत्ये MBH. 1,4165. प्रियहिते 6166. धर्मे 3,2228. R. GORR. 2,18,47. — 8) *das Feststehen, Unbeweglichkeit:* eines Berges RAGH. 12,31. इमां स्थितये बिभर्ति BHÂG. P. 5,25,13. — 9) *Beharrlichkeit, Stetigkeit* BHAG. 6,33. SARVADARÇANAS. 169,1. 178,13. — 10) *Bestand, Fortbestand* ÇVETÂÇV. UP. 6,16. शरीर° RAGH. 5,9. कुलस्य KUMÂRAS. 1,18. VIKR. 153. अमीषां प्राणिनां कतिपयनिमेषस्थितिजुषाम् Spr. (II) 525. सतत° (pl.) 1317. प्राणानुबन्ध° 1637 प्राणानाम् 1985. चेष्टानाम् 5888. जगत्° KATHÂS. 41,18. स्थितिः प्राप्ता ततः प्रभृति RÂGA-TAR. 4,141. अव्यय° adj. (प्रासाद) 5,37. धर्मस्य कुरुते स्थितिम् VP. bei MUIR, ST. 4,217. करोति °पालनम् MÂRK. P. 19,36. °प्रद 99,28. °कर्तृ 100, 7. मण्डल° BHÂG. P. 5,1,22. ÇAÑK. zu BRH. ÂR. UP. S. 280. zu KHÂND. UP. S. 35. SARVADARÇANAS. 35,5. ब्रह्मा त्वं सृष्टिकालेषु स्थितौ विष्णुरसि प्रभो। संहारे रुद्रनामासि HARIV. 14935. स्थित्युत्पत्तिविनाशानाम् R. 6,

102,29. Suçr. 1,194,16. 249,12. Sâṅkhjak. 69. Ragh. 2,44. Spr. (II) 1889. Varâh. Bṛh. 1,1. Kathâs. 35,99. Weber, Râmat. Up. 337. 341. Kṛshṇag. 294. Mârk. P. 103,2. Bhâg. P. 1,2,23. 2,5,18. 8,10. 10,4. 3, 5,16. 22. 42. 7,28. 9,14. 16. 4,1,16. 56. 9,15. 11,16. 29,79. 5,17,21. 18,38. 20,39. 6,3,12. 7,9,31. 8,5,22. Pañkar. 3,15,23. Sarvadarçanas. 60,6. 10. 84,5. — 11) *Dauer:* मन्वन्तर° Mârk. P. 100,45. 101,1. मनूनाम् S. 658, Z. 15. नातीव स्वल्पा, नातीव दीर्घा Râǵa-Tar. 3,152. einer Eklipse Sûrjas. 4,15. Golâdhj. Grahanav. 7. fgg. Ganit. Kandragr. 13, 15. 18. fg. *Lebensdauer* Mârk. P. 59,22. — 12) *das Bestehende* so v. a. *Welt* Bhâg. P. 2,6,18. — 13) *das Dasein, Vorkommen, Angetroffenwerden* MBh. 6,391. Sâh. D. 534. 543. 756. Sarvadarçanas. 9,16. — 14) *Verfahren, Benehmen:* स्थितिरियं दुर्जनानाम् Hit. 23,1. 129,17. Kathâs. 64,102. व्यवहार° M. 8,7. — 15) *Zustand:* जीवस्य Prab. 56,5. राजकुलस्य Prab. 100,1. Bhâg. P. 3,4,19. गृहं विधुरस्थिति Kathâs. 2,48. पृथक्° Vikr. 102. निर्व्यापार° AK. 3,4,18,50. *Lage* (eines Menschen): यथा भार्या तथा स्थितिः Spr. (II) 2449. कुटिलभ्रूपरतल्लवधू° Kathâs. 29,74. Râǵa-Tar. 6,146. सर्वेषामपि जन्तूनामेवेयं स्थितिः *in dieser Lage befinden sich alle Wesen, so verhält es sich mit a. W.* Pañkat. 124,4. — 16) *Bestimmung, Vorschrift, Regel* Çat. Br. 4,6,5,4. 6,1,2,25. 13, 4,2,4. Çâṅkh. Br. 11,7. 12,7. Ṛv. Prât. 2,44. Nir. 8,22. M. 2,224. 3, 120. 4,38. 5,80. 98. 129. 8,162. 200. 265. 9,189. 283. 10,55. 78. 11, 146. 12,94. Spr. (II) 3685. Jâǵń. 2,21. 126. Weber, Ǵjot. 52. 61. Citat im Comm. zu AV. Prât. 1,10. व्यवहारे M. 8,199. स्थितिरेषा हि भैमानां कृता (so die neuere Ausg.) कृष्णेन Hariv. 8310. स्थितिर्नास्त्येव मात्रायाः Çârṅg. Saṁh. 1,1,28. *Verordnung* Kathâs. 13,168. राज्ञा प्रवर्तिताः स्थितयः Râǵa-Tar. 4,53. *Brauch:* अनादिर्देशे तत्रेदृशी स्थितिः Kathâs. 65,23. *Einrichtung, Institution:* यौधिष्ठिरी Râǵa-Tar. 1,120. — 17) *feste Ansicht, Ueberzeugung:* श्येनः कपोतानत्तीति स्थितिरेषा सनातनी MBh. 3,10581. Jâǵń. 3,153. एकैव दण्डनीतिस्तु विद्येत्यौशनसी स्थितिः Kâm. Nitis. 2,5. — 18) *das Bestehen —, Etwas-Geben auf* (loc.): वयसि Spr. (II) 3668, v. l. — 19) *das Verbleiben auf dem Pfade des Gesetzes, der Tugend* MBh. 1,436. 3,2410. R. Gorr. 1,49,6. Ragh. 1,25. Spr. (II) 2478. 7009, v. l. — 20) *die sittlichen Schranken:* भृत्यं भक्तं स्थितं स्थित्याम् R. 2,52,53 (51,21 Gorr.). Spr. (II) 1858. °ज्ञ Kumâras. 1,18. स्थितिं भिन्दन् Bhaṭṭ. 7,68. °भिद् Ragh. 11,65. स्थितेरभेत्ता 3,27. अभिन्न° adj. Çâk. 107. स्थित्यतिक्रान्ति Kir. 11,54. अनपोढ° adj. Ragh. 12,31. — 21) *Form, Gestalt* Mârk. P. 57,4. — 22) *die einfache Stellung eines Wortes ohne* इति Ṛv. Prât. 11,15. — 23) fehlerhaft für स्थल (so ed. Bomb.) MBh. 12,6188. — Vgl. नियम°, बल°, यथा°, राज्य°, लोक°, वंश°, सम्यक्°, सु°.

स्थितिता (von स्थिति) f. *Begründung, Stand* Çat. Br. 14,6,10,18. Am Ende eines comp. s. धर्म°.

स्थितिदेश m. *Standort* Spr. (II) 337.

स्थितिप्रकरण n. *das Kapitel über den Bestand,* Titel eines Abschnitts im Vâsishṭharâmâjaṇa Verz. d. Oxf. H. 354,a,8.

स्थितिमत् (von स्थिति) adj. 1) *fest stehend, nicht wankend* Kumâras. 6,30 (zugleich in übertr. Bed.). — 2) *von Dauer:* अन्वय Ragh. 3,27. — 3) *innerhalb der Schranken verbleibend:* Meer und Person Vikr. 160. Spr. (II) 7229. *die sittlichen Schranken beobachtend, tugendhaft* M. 9, 74. Kâm. Nitis. 3,29. Kumâras. 6,30 (zugleich *fest stehend*).

स्थितिस्थापक m. (sc. संस्कार) *Elasticität (den Stand wieder herstellend)* Tarkas. 54. Bhâshâp. 95. 156. Colebr. Misc. Ess. 1,286 (°स्थावक gedr.).

स्थिन् adj. = स्थ in त्रिष्ठिन् und परमेष्ठिन्.

स्थिर्, स्थिरति *fest stehen* Nir. 9,11. aus स्थिर gebildet.

स्थिर (von 1. स्था) Uṇâdis. 1,54. 1) adj. (f. आ) *a) hart, fest, straff:* अन्न Ṛv. 4,7,10. Bhag. 17,8. अङ्ग Ṛv. 1,89,8. आयुध 39,2. धन्वन् 8,20, 12. रथ 1,38,12. 3,35,4. स्थिरा चिन्नमयिष्णवः 8,20,1. रुजति स्थिराणि 10,89,6. स्थिरमा तनुष्व 120,4. 1,37,9. 127,3. 6,24,8. 8,14,19. 45,41. भू *harter —, fester Boden* Kâm. Nitis. 19,10. 13. °लिङ्ग (st. dessen स्थित° 7,9625) MBh. 13,7512. °भ्रक्र *verhärtet* Suçr. 2,154,14. स्थिराघातम् *festgestampft* Gobh. 4,7,5. किनाटं स्नाव तत्स्थिरम् *fest* so v. a. *nicht leicht zerreissend* Çat. Br. 14,6,9,32. नीलसूक्ष्मस्थिरालका Mârk. P. 21,18. °बन्धन H. 84. जाल Spr. (II) 2478. प्राणाः Uttarar. 22,10 (30,2). Die Redensart अव स्थिरा तनुहि यातुजूनाम् *brich den Widerstand* Ṛv. 4,4,5. शर्धताम् 8,19,20. 10,134,2 (vgl. 116,6). अव स्थिरा मघवद्भ्यस्तनुष्व entweder *brich den Widerstand* (der Feinde) *für* oder *sei nachgiebig gegen* 2,33,4. अल्पं दर्पबलं दैत्य स्थिरमक्रोधजं बलम् so v. a. *widerstandsfähig* Hariv. 2729. — *b) fest* so v. a. *unbeweglich* AK. 3,6,1, 5. H. an. 2,467. Med. r. 98. Çat. Br. 8,2,1,14. स्थिरो भव ममाग्रतः R. 3,35,16. Çâk. 94,9, v. l. द्रुम R. 1,16,23. स्थाणु 63,24 (65,29 Gorr.). Berg Spr. (II). 503. प्रदीप Kumâras. 2,38. °बालार्क adj. (उदयाचल) Kathâs. 9,64. चरस्थिरेषु सत्त्वेषु Kâm. Nitis. 14,25. Varâh. Bṛh. S. 46,5. 62. 96,1. fgg. 99,6. °जङ्गमानाम् Bhâg. P. 1,17,34. 3,31,16. 32,12. 4, 28,29. 31,15. 6,16,43. 7,8,8. 11,7,42. स्थिरं सुखं चासनम् 2,2,15. 4,28, 45 (सु°). 7,15,31. Sarvadarçanas. 174,5. in der Nativitätslehre Bez. best. Häuser und Theile derselben Varâh. Bṛh. S. 60,20. 98,18. Bṛh. 5,13. 25. 8,8. Laghuǵ. 1,7. स्थिरतरदम् Spr. (II) 4560. अ° Çat. Br. 8, 2,1,14. दृष्टि R. 3,73,20. स्थिरस्थायिन् *fest stehend* Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,32. विक्रम *ein fester, nicht schwankender Schritt* Varâh. Bṛh. S. 86,8. अस्थिर = चल H. 1455. — *c) fest* so v. a. *keinem Wandel —, keinen Schwankungen unterworfen, dauerhaft, anhaltend, ausdauernd, bleibend:* वृषन् Indra Ṛv. 3,30,2. 2,41,10. 8,33,9. 81,28. AV. 6,65,3. कर्माणि Ṛv. 1,101,4. 167,7. 10,61,20. गावौ 3,53,17. AV. 10,4,11. शवस् Ṛv. 5,52,2. 7,56,7. Çat. Br. 9,1,2,5. Kauç. 4. स्थिरेन्द्रिय Suçr. 1, 124,16. देह Sarvadarçanas. 98,8. मर्यादा R. 4,4,13. Râǵa-Tar. 5,119. हृदये तत्स्थिरं मम R. 3,3,7. तमस् Git. 11,10. जलमुचः Mâlatîm. 175, 6. स्थिति Bhag. 6,33. संगर MBh. 3,1811. प्रतिज्ञा R. 2,109,25. °प्रतिज्ञत्व 106,32. प्रसाद Hariv. 1007. आरम्भ M. 7,209. Spr. (II) 269. 3842. प्रीति R. 2,75,19 (79,2 Gorr.). सख्य 83,8. अनुराग 3,3,4. धर्मपौरुष 31,49. सौहृद 4,38,19. Varâh. Bṛh. S. 15,13. H. 476. भावस्थिराणि जननान्तरसौहृदानि Çâk. 99. °संस्कारता Mṛkkh. 139,14. उद्यम Kâm. Nitis. 10,41. उपदेश Kumâras. 1,30. निश्चय 5,5. गणपदप्राप्ति Megh. 56. प्रतिबन्ध Çâk. 23,13. भक्ति Vikr. 1. कार्य Kap. 1,34. कर्मन् Spr. (II) 797. मैत्री 3678. भोग 4629. 6495. मन्त्र (so v. a. *geheim bleibend*) 6603. विभव 7160. स्थिरापायः कायः 7231. शैली 7232. श्री, लक्ष्मी 172. 963.

6281. RAGH. 11,19. KATHÂS. 4,114. 19,14. 37,142. PAÑKAT. 203,5. संपद्विपदोः Spr. (II) 2040. द्युति VARÂH. BṚH. S. 104,14. असुस्थिरादर adj. *beständig um sein Leben besorgt* RÂGA-TAR. 1,360. 3,77. SARVADARÇANAS. 24,5. 56,15. मति Verz. d. Oxf. H. 193,a,6. प्रज्ञा R. 2,1,18. BHÂG. P. 8, 21,28. बुद्धि MBH. 3,16686. R. GORR. 2,21,23. RÂGA-TAR. 3,144. धी RAGH. 8,22. VARÂH. BṚH. S. 17,5. हृदय Spr. (II) 7230. मनस् ṚV. 5,30,4. HARIV. 8597. PAÑKAT. 107,11. BHÂG. P. 3,25,44. चेतस् Verz. d. Oxf. H. 78,b,2. चित्त R. 1,63,47. 4,54,7 (अस्थिर). BHÂG. P. 3,28,9. आत्मन् KAP. 1,33. स्थिरात्मन् adj. *standhaft* KÂM. NÎTIS. 9,67. Spr. (II) 6813. परिक्रामपुरे चक्रे स्थिरां गुर्वीं स (so zu trennen) पत्निगाम् so v. a. *setzte für immer fest* RÂGA-TAR. 4,242. Verz. d. Oxf. H. 19,a,5. कुरु त्वं हृदयं स्थिरम् so v. a. *stähle dein Herz, fasse Muth* R. GORR. 2,26,29. कुरुष्व मनः स्थिरम् dass. Spr. (II) 5249. अ° *von keinem Bestand* Spr. (II) 796. fg. जीवित KATHÂS. 24,138. = असंकसुक AK. 3,1,43. H. 437. *fest* von Personen so v. a. *standhaft, keinen Wandel der Gesinnung oder der Stimmung in sich aufkommen lassend, zuverlässig* und auch *gutes Muths;* = विश्रब्ध HALÂJ. 2,215. — MAITRJUP. 2,4. JÂGÑ. 1,311. MBH. 5,7433. 7443. HARIV. 12090. R. 2,21,19 (अ°). 3,68,39. KÂM. NÎTIS. 4,20. KUMÂRAS. 5,47. ÇÂK. CH. 143,3. MÂLAV. 47,11. Spr. (II) 503. 655, v. l. 2375. 5859 (अ°). VARÂH. BṚH. S. 68,109. 69,14. 101,2. BṚH. 17,2. KATHÂS. 4, 113. 37,42. so v. a. *fest entschlossen:* स्थिरो ऽहमाहवे योद्धुम् MBH. 5, 7318. — d) *feststehend* so v. a. *sicher, keinem Zweifel unterworfen:* अपुंस्त्वमप्यस्य निशम्य च स्थिरं कुमारीपुरमुत्ससर्ज तम् (so ed. Bomb.) MBH. 4,309. वचस् KATHÂS. 18,137. रमणीयं वनं यत्र पुष्पमूलफलं स्थिरम् so v. a. *mit Sicherheit anzutreffen* R. 3,21,2. अ° *zweifelhaft, nicht glaubwürdig:* वाच् M. 8,71. वर्धन्ते पाण्डवा नित्यं वयं त्वस्थिरवृद्धयः MBH. 2. 1965. — स्थिरतर = स्थाणु, स्थेयंस् AK. 3,2,22. — 2) m. a) *Baum* TRIK. 2,4,2. ÇABDAR. im ÇKDR. — b) *Grislea tomentosa Roxb.* BHÂVAPR. im ÇKDR. — c) *Berg* ÇABDAR. im ÇKDR. — d) *Stier* RÂGAN. 19,23. — e) *ein Gott* ÇABDAR. im ÇKDR. — f) *der Planet Saturn* H. ç. 14. MED. — g) ein N. Vishṇu's H. ç. 73. Kârttikeja's ÇABDAR. im ÇKDR. — h) *ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch* R. GORR. 1,31, 8. — i) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑— Ind. St. 8,331. — k) *die letzte Befreiung der Seele* H. an. MED. — l) neben अति° N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBH. 9,2550. — 3) f. आ a) *die Erde* AK. 2,1,2. TRIK. 3,3,377. H. 937. H. an. MED. HALÂJ. 2,1. — b) *Desmodium gangeticum Dec.* AK. 2,4,4,3. TRIK. H. an. MED. RATNAM. 9. SUÇR. 2,101, 10. 223,7. 256,10. 280,5. 341,8. 417,21. 448,3. du. 284,21. *Salmalia* (शाल्मलि) *malabarica Sch. und E.* ÇABDAR. im ÇKDR. = काकोली GAṬÂDH. ebend. — c) Bez. *des Buchstabens* व WEBER, RÂMAT. UP. 318. — Vgl. गविष्ठिर°, ज्ञातृ°, युधि°, सु°, स्थेमन्, स्थेयंस्, स्थेष्ठ und स्थैर्य.

स्थिरक (von स्थिर) m. N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1, 99. mit dem patron. Gârgja Ind. St. 4,373. — Vgl. पौत्वा° und स्थैरकायण.

स्थिरकर्मन् adj. *ausdauernd in seinen Unternehmungen* RAGH. 8,22.

स्थिरकुसुम m. *Mimusops Elengi* RÂGAN. 10,64.

स्थिरगन्ध 1) adj. *nachhaltig riechend.* — 2) m. *Michelia Champaca* (चम्पक) RÂGAN. 10,60. — 3) f. आ *Bignonia suaveolens* RÂGAN. 10,50. auch *Pandanus odoratissimus* RÂGAN. im ÇKDR.

स्थिरचक्र m. ein N. Mañguçrî's TRIK. 1,1,21.

स्थिरच्छद m. *eine Art Birke,* = भूर्जपत्त्र RATNAM. im ÇKDR.

स्थिरच्छाय m. *ein Baum, der beständigen Schatten giebt,* TRIK. 2,4, 3. *Baum* überh. ÇABDAM. im ÇKDR.

स्थिरजिह्व m. *Fisch (steifzüngig)* H. 1344.

स्थिरजीवित adj. *ein zähes Leben habend;* f. आ *Salmalia* (शाल्मलि) *malabarica Sch. et E.* ÇABDAM. im ÇKDR.

स्थिरजीविन् adj. dass.; m. N. pr. einer Krähe PAÑKAT. 155,4.

स्थिरता (von स्थिर) f. 1) *Härte:* मृदूनाम् SUÇR. 1,117,17. 239,8. 2, 166,9. — 2) *Bestand, Beständigkeit, Dauerhaftigkeit:* कमलायाः Spr. (II) 5902. स्वाचार° 6387. संपदाम् 6702. 6768. भङ्गुरे ऽस्मिन्भवे कस्य स्थिरता KATHÂS. 111,58. SÂH. D. 63,20. स्थिरतामुपगतन् 243. नौ PAÑKAT. 97, 14. *Standhaftigkeit, Fassung:* स्थिरतामुपेत्य *sich fassend* MBH. 3,14748. चापं कुरु स्थिरतया चिरतानुबन्धम् ÇÂK. 90.

स्थिरत्व (wie eben) n. 1) *Härte, Verhärtung* SUÇR. 1,270,13. दोष° 288,13. अ° 117,16. — 2) *das Feststehen, Unbeweglichkeit:* गिरिः स्थिरत्वे (zugleich *Standhaftigkeit*) MṚKKH. 50,20. — 3) *Bestand, Beständigkeit:* अर्थाः स्त्रियश्च — नैवात्मभावमुपयान्ति न च स्थिरत्वम् Spr. (II) 3131. *Standhaftigkeit* MBH. 1,5342. SUÇR. 1,130,1. VARÂH. BṚH. S. 69,8. अ° *Unbeständigkeit:* einer Person MAITRJUP. 3,5. स्त्रीबुद्धेः M. 8,77.

स्थिरदंष्ट्र m. 1) *Schlange.* — 2) Vishṇu *als Eber* MED. r. 302. — 3) *Laut* (ध्वनि) AGAJA im ÇKDR.

स्थिरधन्वन् adj. *einen festen Bogen führend:* Rudra ṚV. 7,46,1.

स्थिरधामन् adj. *zu einem kräftigen Geschlecht gehörig:* गेह AV. 10,4,11.

स्थिरपत्त्र m. *Phoenix paludosa* RÂGAN. 9,92.

स्थिरपालीत्रलल m. N. pr. eines Mannes TÂRAN. 249.

स्थिरपीत adj. etwa *kräftigen Schutz geniessend* NIR. 1,20: उत त्वं सख्ये स्थिरपीतमाहुः ṚV. 10,71,5.

स्थिरपुष्प m. *Michelia Champaca* (चम्पक) RÂGAN. 10,60. *Clerodendron phlomoides* 42. *Mimusops Elengi* RÂGAN. im ÇKDR.; vgl. स्थिरकुसुम.

स्थिरपुष्पिन् m. *Clerodendron phlomoides* RÂGAN. im ÇKDR.

स्थिरप्रेमन् adj. *treu anhänglich* HALÂJ. 2,213. — Vgl. स्थितप्रेमन्.

स्थिरफला f. *Benincasa cerifera Sav.* ÇKDR. ohne Angabe einer best. Aut.

स्थिरबुद्धि 1) adj. *festen Sinnes, beständig, standhaft:* न नारी स्थिरबुद्धिः स्यात् Spr. (II) 7368. पार्थिव RÂGA-TAR. 3,144. — 2) m. N. pr. eines Asura KATHÂS. 45,383.

स्थिरबुद्धिक m. N. pr. eines Dânava KATHÂS. 47,27.

1. स्थिरमति f. *ein fester Sinn, Standhaftigkeit* KOSHṬHIPR. im ÇKDR.

2. स्थिरमति 1) adj. *festen Sinnes, standhaft* Verz. d. Oxf. H. 193,a, 6. — 2) m. N. pr. eines Bhikshu HIOUEN-THSANG 2,46. 164. WASSILJEW 59 u. s. w. TÂRAN. 55 u. s. w. SCHIEFNER, Lebensb. 310 (80).

स्थिरमद 1) adj. a) *nachhaltig berauschend* SUÇR. 1,190,7. — b) *nachhaltig berauscht,* — *aufgeregt.* — 2) m. *Pfau* H. ç. 187.

स्थिरमाया f. Bez. *eines best. Zaubers* Verz. d. Oxf. H. 90,a,20.

स्थिरयोनि m. *ein Baum, der beständigen Schatten giebt,* BHÛRIPR. im ÇKDR.

1. स्थिरयौवन n. *unvergängliche Jugend* Mârk. P. 60,3.

2. स्थिरयौवन 1) adj. (f. आ) *von unvergänglicher Jugend, immer jung bleibend* Hariv. 6977. Vikr. 109. Mârk. P. 49,21. 110,4. 11. सु° Pankar. 1,10,26. 89. — 2) m. *ein* Vidjâdhara Trik. 1,1,64.

स्थिररङ्गा f. *die Indigopflanze* (*deren Farbe fest haftet*) Râgan. 4,84.

स्थिररागा f. *eine Art Curcuma* (*deren Farbe fest haftet*), = दारुहरिद्रा Râgan. 6,202.

स्थिरवर्मन् m. N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 52. — Vgl. सु°.

स्थिरवाच् adj. *auf dessen Wort man sich verlassen kann* Bhar. Nâtjaç. 34,100.

स्थिरवाजिन् adj. *bei dem die Rosse stillstehen* MBh. 3,1731.

स्थिरसाधनक m. *Vitex Negundo* (निर्गुण्डी) *Lin.* Râgan. 4,153. — Vgl. अर्थसिद्धक.

स्थिरसार m. *Tectona grandis* Râgan. 9,130.

स्थिराङ्घ्रिप (स्थिर + अं°) m. *Phoenix paludosa* Râgan. im ÇKDr. स्थिराङ्घ्रिप unsere Hdschrr. 9,92.

स्थिराय् (von स्थिर), °यते *unbeweglich werden:* यस्य स्मरणमात्रेण पवनो ऽपि स्थिरायते (so zu lesen) Verz. d. Oxf. H. 90,*a*,19. fg.

स्थिरायुस् (स्थिर + आ°) 1) adj. *lange lebend.* — 2) m. *Salmalia malabarica Sch. et E.* AK. 2,4,2,27.

स्थिरीकर् (स्थिर + 1. कर्), °करोति 1) *befestigen, fest stellen:* सिंहासनम् Pankat. 157,24. *zum Stehen bringen:* ein Pferd 258,20. — 2) *befestigen so v. a. Bestand —, Dauer verleihen:* विद्युतं कः °कुर्यात् Kathâs. 63,46. आधिपत्यम् Prab. 4,13. व्यवसायम् R. 4,26,14. *bekräftigen, bestätigen:* भाषां लेख्यादिना Kull. zu M. 8,164. बहुशाखास्थिरीकृत Mârk. P. 23,42. *stark machen, stählen:* चेतः Spr. (II) 4649. *Jmd befestigen, ermuthigen;* mit acc. 2404. Pankat. 129,22. mit gen.: जिज्ञासेयं प्रयुक्ता मे स्थिरीकर्तुं तव (könnte auch mit जिज्ञासा verbunden werden) MBh. 13,1515.

स्थिरीकार adj. *fest machend:* दन्तानाम् Suçr. 1,212,4.

स्थिरीकरण n. 1) *das Härten:* रस° Verz. d. Oxf. H. 321,*a*,2 v. u. सत्त्व° *b*,3. — 2) *das Festmachen, Fixiren:* चित्तस्य विषयान्तरपरिहारेण स्थिरीकरणम् = चित्तस्य धारणा Verz. d. Oxf. H. 229,*b*, No. 561. 236,*b*, N. 4. Sarvadarçanas. 177,20. *Befestigung, das Verleihen von Bestand:* प्राप्तराज्यस्याभिषेकमङ्गलैः Sâh. D. 163,3. *das Bekräftigen, Bestätigen:* भाषार्थ° Kull. zu M. 8,55. — Vgl. मनः°.

स्थिरीकर्तव्य adj. *zu ermuthigen* Çâk. 53,23.

स्थिरीभू (स्थिर + 1. भू), °भवति 1) *steif werden:* गात्राणि R. 3,78,9. °भूत *hart —, fest geworden* Suçr. 1,265,10. 305,6. — 2) *zunehmen,* अ° *abnehmen:* श्रोत्रः Suçr. 1,323,20. — 3) *Muth fassen, gutes Muths werden* MBh. 7,3764. 15,1019. R. 2,26,27. Çuk. in LA. (III) 36,20.

स्थिवि m. etwa *Scheffel:* निर्गा ऊपे यवमिव स्थिविभ्यः RV. 10,68,3.

स्थिविमन्त् adj. *mit Scheffeln versehen* RV. 10,27,15.

स्थु s. डुष्टु und सुष्टु.

स्थुड्, स्थुडति (संवरणे) Dhâtup. 28,94.

स्थुरिका f. s. u. छुरिका 2).

स्थुरिन् m. = स्थौरिन् Râjam. zu AK. 2,8,2,14 nach ÇKDr.

स्थुल n. *Zelt* H. 681. Halâj. 2,296. Çiç. 12,4.

स्थू als Wurzel anzunehmen für स्थविमन्, स्थविर, स्थूणा, स्थूर und स्थूल.

स्थूणा (von स्थू) 1) m. N. pr. *a*) eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,250. — *b*) eines Jaksha (vgl. स्थूणाकर्ण) MBh. 1,2453. 5,7477. 7479. 7544. — 2) f. स्थूणा Unâdis. 3,15 (oxyt.). *a*) *Pfosten, Pfeiler, Säule* AK. 3,4,13,53. 22,137. Trik. 3,3,141. H. 1014. H. an. 2,156. Halâj. 5,48. ध्रुवा RV. 8,17,14. एतां स्थूणां पितरो धारयन्तु 10,18,13. स्थूणेव जनाँ उपमिद्ययन्थ 1,59,1. सुमिता 5,45,2. 62,7. स्थूणामधि रोह वंश *Hauptbalken* AV. 3,12,6. 14,1,63. Nir. 1,12. Suçr. 1,77,4. Çat. Br. 14,1,3,7. 3,1,22. 5,2,2. Kâtj. Çr. 8,4,7. 9. गां स्थूणायां बद्धा 26,5,3. द्वार्य *Thürpfosten* Âçv. Çr. 4,15,4. Çânkh. Çr. 17,5,5. प्रेङ्ख° 10,14. °गर्त Grhj. 3,2. Âçv. Grhj. 2,8,15. °विरोहण Çânkh. Grhj. 5,8. Kauç. 11. 24. 31. 38. 74. तस्थौ स्थूणेव निश्चला MBh. 1,3008. °सहस्रैः 2,1773. 4,1765. Verz. d. Oxf. H. 156,*a*,13. Bhâg. P. 10,25,10. Pankat. 37,6. इन्द्रार्था Sâh. D. 13,16. स्थूणावशेषं गृहम् 65,7. am Ende eines adj. comp. Bhâg. P. 11,8,32. दृढ° Haus Spr. (II) 5098. अस्थि° Körper M. 6,76. त्रि° *von drei Pfeilern* (den humores) *getragen* MBh. 5,1070. Suçr. 1, 77,5. Varâh. Laghuj. 2,16. सहस्र° *von tausend Pfeilern getragen:* सदस् RV. 2,41,5. सत्र 5,62,6. स° *sammt dem Pfeiler* Çat. Br. 14,5,2,1. °छिन्नवल्मीक *sammt dem Baumstumpf* Kâm. Nîtis. 19,9. छिन्न° von einem Stiere wohl so v. a. *mit zerschlagenen Beinen* MBh. 12,9468. Nach Siddh. K. 247,*b*,13 auch n. — *b*) = सूर्मी 3) AK. 2,10,35. Trik. H. 1464. H. an. Halâj. 1,131. — *c*) *eine best. Krankheit* H. an. — Vgl. अय°, गृह°, स्थौणिक.

स्थूणाकर्ण m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 3,986 nach der Lesart der ed. Bomb., स्थूलकर्ण ed. Calc.

स्थूणाकर्ण 1) m. N. pr. eines Jaksha MBh. 5,7476. 7482. — 2) m. *ein best. Krankheitsdämon* Hariv. 9558. — 3) m. Bez. *einer best. Truppenaufstellung* Kâm. Nîtis. 19,44. — 4) m. (sc. बाण) und n. (sc. अस्त्र) Bez. *eines best. Geschosses* MBh. 3,11967. 14995 (स्थूला° fälschlich ed. Calc.). 5,1913. 4786. 7,8222. 8226. Hariv. 10474. 13217. — Hier und da fälschlich स्थूणा° geschrieben.

स्थूणापक्ष m. Bez. *einer best. Truppenaufstellung* Kâm. Nîtis. 19,46.

स्थूणापदी adj. f. *pfostenfüssig* gaṇa कुम्भपद्यादि zu P. 5,4,139.

स्थूणाभार m. *Balkenlast* gaṇa वंशादि zu P. 5,1,50. स्थूणभार v. l. — Vgl. स्थौणाभारिक.

स्थूणाराज m. *Hauptpfosten* Çat. Br. 3,1,1,11. 5,1,1. Çânkh. Grhj. 2,3. Pâr. Grhj. 3,4.

स्थूणीय und स्थूण्य adjj. von स्थूणा gaṇa अपूपादि zu P. 5,1,4.

स्थूम m. = दीप्ति und चन्द्र ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut.

स्थूर (von स्थू) Unâdis. 5,4 (parox.). 1) adj. = स्थूल (vgl. स्थवीयंस्, स्थविष्ठ) *dicht, dick, breit; nachhaltig, solid:* गभस्ति RV. 6,29,2. स्थूरं न कश्चिद्भरन्तः *etwas Schweres* 8,21,1. अन्वस्य स्थूरं ददृशे पुरस्तात् *etwas Dickes* 1,34. स्थूरस्य रायो बृहतो य ईशे 4,21,4. रत्न 6,19,10. राधस् 8,4,19. 24,29. Vâlakh. 6,8. रयि RV. 10,156,3. — 2) m. *a*) du. *Knöchel* (nach Mahidh.) VS. 25,3. *Hinterbacken* (nach dems.) 6; vgl. TS. 5,7,13,1 nebst Comm. und स्थूरगुदा 13,1. — *b*) *Mensch* Ugjval. *Stier* Unâdivr.

im Saṁkshiptas. nach ÇKDr. — 3) f. ग्रा N. pr. eines Frauenzimmers gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. — Vgl. स्थौर्य.

स्थूरयूप m. N. pr. eines Mannes: °वत् RV. 8,23,24.

स्थूरि adj. einspännig (an einem Wagen für zwei Thiere): नाह्नि स्थूर्यु तथा यातमस्ति einspännig ist kein ordentliches Fahren RV. 10,131,3. wenn für 12 Feuer nur 11 Jûpa da sind, so ist das यथा स्थूरिणा यायात् TBr. 3,8,21,3. Ait. Br. 5,30. Çat. Br. 13,3,3,9. स्थूरि यवाचितम् ein einspänniger Wagen mit Gerste beladen TBr. 1,8,2,4. Pañkav. Br. 16,13,12. 18,9,7. — Vgl. ग्र°.

स्थूरिका s. u. क्षुरिका 2).

स्थूरिन् m. = स्थौरिन् H. 1263, Schol. Halâj. 2,111.

स्थूल (= स्थूर) 1) adj. (f. ग्रा) Gegens. सूक्ष्म, कृश, ग्रल्प. a) grob, dick, gross, feist, massiv; = पीन, पीवर् AK. 3,2,10. H. 448. an. 2,516. Med. l. 55. Halâj. 2,187. = दृढ AK. 3,4,12,47. — AV. 11,8,28. यदस्या ग्रंहुभेद्याः कृधु स्थूलमुपातसत् penis (vgl. RV. 8,1,34) VS. 23,28. यूप Shaḍv. Br. 4,4. Çat. Br. 14,6,9,8 (ग्र°). Ind. St. 2,262. Suçr. 1,151,5. 198, 24. Kumâras. 2,11. Varâh. Bṛh. S. 4,20. 47,17. Bâlab. 2. Pañkar. 1,1,71. नल MBh. 7,1390. 8,693. vom Körper und seinen verschiedenen Theilen Suçr. 1,256,11. Megh. 14. Spr. (II) 6642. Varâh. Bṛh. S. 47,8. 61, 3. 5. 14. 64, 2. 67, 3. 68, 7. 17 (ग्रति°). 67. 99. 69, 33. 70, 21. Pañkar. 1, 14, 57. Z. d. d. m. G. 27, 30 (स्थूलस्थूल). त्वच् (die sonst मांसधरा heisst) Çârṅg. Saṁh. 1, 5, 7. verschiedene lebende Wesen R. 3, 76, 8. 5, 10, 17 (ग्रति°). Varâh. Bṛh. S. 45, 2. H. 1299. Suçr. 1, 52, 14 (ग्रति°). 53, 17. 129, 21. Spr. (II) 1739 (auch ग्र°). 7380 (°तर v. l.). Mârk. P. 43, 6. स्थूलो ज्ञानातीति स्थूलदेहस्य: Comm. zu TS. Prât. 6,9. Sarvadarçanas. 3,22. Vedântas. (Allah.) No. 82. °तरवटवृतस्कन्ध Pañkat. 134,5. गिरिशिखरस्थूलानि फलानि Bhâg. P. 5,16,17. Kathâs. 53, 61. Colebr. Alg. 316. Steine, Steinmassen R. 4,44,115. AK. 2,3,6. H. 1036. Halâj. 2,18. Râǵa-Tar. 1,265. गदा MBh. 5,2041. स्थाल, कपाल Spr. (II) 7233. मञ्जूषा Kathâs. 4,48. यव Suçr. 1, 25, 21 (ग्रति°). Edelsteine, Perlen, Tropfen R. 3,32,4. Megh. 47. 105. Ragh. 6,28. 15,99. Varâh. Bṛh. S. 81,3. 4. Kathâs. 36,82. Prab. 81,16. योगतारका Sûrjas. 8,19. Zeug Spr. (II) 7233. Varâh. Bṛh. 2,12. Râǵa-Tar. 5,460. Pañkat. 133,1. Haare Varâh. Bṛh. S. 68,82. Laghuǵ. 2,19. Spr. (II) 7234. सिन्दूरतिलक dick Kathâs. 20,50. — b) grob in übertr. Bed.: एनस् M. 11,252. व्यसन Spr. (II) 6308. सूक्ष्मो विवादो विप्राणां स्थूलौ तात्रौ जयाजयौ MBh. 8,637. वर्ण Farbe (Gegens. स्वल्प) Hariv. 7014. प्रमाद Sarvadarçanas. 120,7. स्थूलेच्छ so v. a. unbescheidene Wünsche habend Spr. (II) 2839. °बुद्धिमत् MBh. 12,11344. °मति adj. Varâh. Bṛh. S. 69, 34 (nach einer Hdschr. des Comm. dumm, nach einer anderen klug). ग्रभिप्राय Pañkat. 168,25. स्थूल = जड dumm AK. 3, 4, 26, 206. H. an. = निष्प्रज्ञ Med. ein dummer Mensch Spr. (II) 7248. grob so v. a. nicht präcis, praeter propter bestimmt Colebr. Alg. 70. 87. Gaṇit. Spashṭâdh. 71. यथास्थूलम् im Groben, im Grossen (Etwas beschreiben) MBh. 13, 6524. Suçr. 1,89,4. — स्थूलातिस्थूलमात्रायाम् Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,31. — c) in der Philosophie grob so v. a. materiell, für die Sinne wahrnehmbar (Gegens. सूक्ष्म atomartig); n. der grobe, wahrnehmbare Körper Mâṇḍ. Up. 3. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,125. fg. 133. 138. Kap. 1,62. fg. 3,7. °दर्शिन् MBh. 12,11965. Weber, Râmat. Up. 338. 342. Verz. d. Oxf. H. 225,a,2 v. u. 226,a, No. 534. 229,a,18 v. u. 231,b,2. 5. Verz. d. B. H. No. 1365. Sarvadarçanas. 52,12. fg. 164,14. Bhâg. P. 2,1,23. 10,33. 4, 12,17. 5,11,7. 16,3. 26,39. fg. 7,3,33. 11,3,17. Vedântas. (Allah.) No. 27. — 2) m. a) Artocarpus integrifolia Lin. (पनस) Râǵan. 11,32. — b) N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210. wohl fehlerhaft für स्थूण. — 3) n. = कूट H. an. — 4) m. n. gaṇa ग्रर्धर्चादि zu P. 2,4,31. — 5) f. ग्रा Scindapsus officinalis Schott. Çabdak. im ÇKDr. Cucumis utilissimus Roxb. Râǵan. 7,204. grosse Kardamomen Ratnam. 117; vgl. स्थूलैला. — 6) दृढस्थूल R. Gorr. 2,114,5 fehlerhaft für °स्थूण; vgl. Spr. (II) 5098. स्थूलनिम्नानि R. 6,89,18 fehlerhaft für स्थल°. — Vgl. ग्रति°, स्थविष्ठ und स्थवीयंस्.

स्थूलक (von स्थूल) 1) adj. proparox. P. 5,4,3. oxyt. gaṇa ऋश्यादि zu P. 4,2,80. — 2) m. = सूच्यग्र° Ratnam. im ÇKDr. — Vgl. स्थौलक.

स्थूलकङ्गु m. eine Getraide-Art, = वरक Râǵan. 16,88.

स्थूलकणा f. eine Art Kümmel Râǵan. 6,64.

स्थूलकण्टक m. eine best. Pflanze, = जालबर्बूर Râǵan. 8,39.

स्थूलकण्टकिका f. Salmalia (शाल्मलि) malabarica Sch. et E. Çabdak. im ÇKDr.

स्थूलकण्टा f. die Eierpflanze Râǵan. im ÇKDr.

स्थूलकन्द 1) adj. grossknollig Suçr. 1,226,1. — 2) m. Bez. verschiedener Knollengewächse: Schalotte Râǵan. 7,51. = मुखालु 67. = हस्तिकन्द 80. = शूरण Arum Râǵan. im ÇKDr. स्थूलकन्दक unsere Hdschrr.

स्थूलकन्दक m. = शूरण Arum Râǵan. 7,62.

स्थूलकर्ण m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 3,986. स्थूणाकर्ण ed. Bomb.

स्थूलकाष्ठदहु (nom. °धक्) m. ein Feuer von dickem Holze Gaṭâdh. im ÇKDr. so ist auch zu lesen Trik. 1,1,68 st. स्तूणाकाष्ठ°.

स्थूलकाष्ठाग्नि m. dass. Hâr. 200.

स्थूलकेश m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 1,942. fgg. Kathâs. 14,77. fgg.

स्थूलतेड m. Pfeil Trik. 2,8,52.

स्थूलंकरण adj. (f. ई) dick u. s. w. machend P. 3,2,56. Vop. 26,62.

स्थूलचञ्चु m. eine best. Gemüsepflanze Râǵan. 4,148.

स्थूलचाप m. fehlerhaft für तूलचाप Çabdar. im ÇKDr.

स्थूलचूड adj. mit starken Haarbüscheln versehen: किराताः R. 4,40,30.

स्थूलजङ्घा f. N. einer der neun Samidh Gṛhjas. 1,27.

स्थूलजिह्व adj. dickzüngig; m. N. pr. eines Bhûta Hariv. 14851.

स्थूलजीरक m. eine Art Kümmel Râǵan. 6,64.

स्थूलतण्डुल m. eine Reisart, = महाशालि Râǵan. 16,18.

स्थूलता (von स्थूल) f. grosser Umfang: त्रिके Spr. (II) 1670 (zugleich Dummheit). कण्ठस्य als Erklärung von उरुता खस्य Comm. zu TS. Prât. 22,10.

स्थूलताल m. Phoenix paludosa Râǵan. 9,92.

स्थूलत्व n. nom. abstr. zu स्थूल 1) c) Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,125. 133. Verz. d. Oxf. H. 231,b,4. Sarvadarçanas. 149,3.

स्थूलत्वचा f. Gmelina arborea Râǵan. 9,37.

स्थूलदण्ड m. ein best. Rohr Râǵan. 8,6.

स्थूलदत्त m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 30,94. fgg.

स्थूलदर्भ m. Saccharum Munja (मुञ्ज) Roxb. Râǵan. im ÇKDr.

स्थूलदला f. *Aloe perfoliata Lin.* Rāǵan. im ÇKDr.

स्थूलनाल m. *ein best. Rohr* Rāǵan. 8,6.

स्थूलनास m. *Eber (dickschnauzig)* H. 1288.

स्थूलनासिक P. 5,4,118. m. dass. Trik. 2,5,5. Hār. 82.

स्थूलनील m. *ein best. Vogel,* = लम्बकर्ण, रणप्रिय u. s. w. Rāǵan. 19,56.

स्थूलपट्ट m. *Baumwolle* Çabdar. im ÇKDr.

स्थूलपट्टाक m. *grober Stoff (Zeug)* Çabdar. im ÇKDr.

स्थूलपाद m. *Elephant* Çabdam. im ÇKDr.

स्थूलपिण्ड m. N. pr. eines Mannes; s. स्थौलपिण्डि.

स्थूलपुष्प 1) m. *eine best. Pflanze,* = बक Ratnam. 76. — 2) f. आ *eine auf Bergen wachsende* Aparāǵitā Ratnam. im ÇKDr. = कण्टु Rāǵan. 5,142. — 3) f. ई *eine best. Pflanze,* = यवतिक्ता Rāǵan. im ÇKDr. सूक्ष्मपुष्पी unsere Hdschrr. 3,65.

स्थूलपूलास n. gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31.

स्थूलपृषत 1) adj. *aus grossen Tropfen bestehend:* वर्ष R. 3,32,4. — 2) f. स्थूलपृषती *eine grossgefleckte Kuh* VS. 24,2.

स्थूलफल 1) m. *Salmalia malabarica Sch. et E.* Rāǵan. 8,8. — 2) f. आ = शणपुष्पी Rāǵan. 4,67.

स्थूलबाहु 1) m. ein Personenname Kathās. 69,18. 100,56. — 2) f. ऊ (संज्ञायाम्) P. 4,1,67, Schol.

स्थूलभ adj. so v. a. स्थूल 1) *a)* AV. 6,72,2.

स्थूलभद्र m. N. pr. eines der 6 Çrutakevalin bei den Ǵaina H. 34.

स्थूलभाव m. nom. abstr. zu स्थूल 1) *c)* Çārṅg. Saṁh. 1,5,39.

स्थूलभुज m. N. pr. eines Vidjādhara Kathās. 52,70. fgg.

स्थूलमरिच n. = कक्कोल Rāǵan. 12,82.

स्थूलमुख adj. P. 6,2,168.

स्थूलमूल n. *eine Art Rettig,* = चाणक्यमूल Rāǵan. 7,17.

स्थूलंभविष्णु adj. *Anlage zum Dickwerden u. s. w. habend* P. 3,2,57. Vop. 26,63.

स्थूलंभावुक adj. dass. ebend.

स्थूलय् (von स्थूल), °यते (परिबृंहणे) Dhātup. 35,50.

स्थूललक्ष adj. *freigebig* Rājam. zu AK. 3,1,6 nach ÇKDr. H. 385. Halāj. 2,210. Jaǵn. 1,308. Indr. 4,11. Matsja-P. 206,29 und Vātsj. K. 6,5,3 nach Aufrecht. °लक्ष्य dass. AK. 3,1,6. Jaǵn. 1,308, v. l. MBh. 3,1810. 12,2005. könnte auch heissen *hohe Ziele verfolgend.* — Vgl. स्थौललक्ष्य.

स्थूललक्षिता f. *Freigebigkeit* Kām. Nītis. 8,7. könnte auch heissen *das Verfolgen hoher Ziele.*

स्थूललक्ष्य s. u. स्थूललक्ष.

स्थूललक्ष्यता f. = स्थूललक्षिता Kām. Nītis. 4,8.

स्थूलवर्त्मकृत् m. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* Çabdaç. im ÇKDr.

स्थूलवल्कल m. *roth blühender* Lodhra Ǵaṭādh. im KDr.

स्थूलवालुका f. N. pr. eines Flusses *(groben Sand habend)* MBh. 6,323. 13,4888.

स्थूलवृत्तफल m. = स्निग्धपिण्डीतक Rāǵan. im ÇKDr.

स्थूलवैदेही f. *Scindapsus officinalis Schott.* Rāǵan. 6,15.

स्थूलशर m. *eine Art Rohr* Rāǵan. 8,83.

स्थूलशाकिनी f. *eine best. Gemüsepflanze,* = राजशाकिनी Rāǵan. 7,134.

स्थूलशाट m. *grober Stoff (Zeug)* H. 672. °क m. dass. AK. 2,6,3,17. Trik. 2,6,34.

स्थूलशाटि m. schlechte Lesart für °शाट H. 672.

स्थूलशालि m. *eine grosse Reisart* (महाशालि) Rāǵan. 16,18.

स्थूलशिम्बी f. *eine best. Pflanze,* = असिशिम्बी Rāǵan. 7,178.

स्थूलशिरस् adj. *Dickkopf,* m. N. pr. P. 6,1,62, Schol. eines Ṛshi MBh. 2,106. 3,10699. 12,13221. 13,1762. Hariv. 9572. eines Rākshasa Kathās. 2,18. eines Jaksha 56,95. fgg. — Vgl. स्थौलशीर्ष.

स्थूलशीर्षिका f. *eine Ameisenart mit grossem Kopfe* H. 1207.

स्थूलशूरण n. *grosses Arum* Suçr. 1,225,19 (°सूरण).

स्थूलषट्पद m. *eine Wespenart* Bhāvapr. im ÇKDr.

स्थूलसायक m. *eine Art Rohr* (शर) Rāǵan. 8,83.

स्थूलस्कन्ध m. *Artocarpus Lacucha* (लकुच) *Roxb.* Rāǵan. 9,160.

स्थूलहस्त m. *Elephantenrüssel* Trik. 2,8,37 (n.!). Megh. 14.

स्थूलांशा (स्थूल + 1. अंश) f. *eine Art Curcuma,* = गन्धपत्त्रा Rāǵan. 6,232.

स्थूलाकर्ण MBh. 3,14995 fehlerhaft für स्थूणा° (so ed. Bomb.).

स्थूलाक्ष adj. *grossäugig;* m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 13,1764. eines Rākshasa R. 3,29,32. 32,23.

स्थूलाङ्ग (स्थूल + 3. अङ्ग) m. *eine Reisart,* = स्थूलशालि Rāǵan. 16,18.

स्थूलान्त्र (स्थूल + आन्त्र) n. *Mastdarm* Jaǵn. 3,95 *(die grosse Höhle* St.). Suçr. 1,349,9.

स्थूलाम्र (स्थूल + आम्र) m. *eine grosse Mangoart* Rāǵan. 11,17.

स्थूलाष्ठीव m. N. pr. s. स्थौलाष्ठीवि.

स्थूलास्य 1) adj. *grossmäulig.* — 2) m. *Schlange* Çabdaç. im ÇKDr.

स्थूलिन् m. *Kameel* Çabdārthak. bei Wilson.

स्थूलीकरण (von स्थूल + 1. कर्) n. *das Bewirken von Erectionen* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,1. 2. Verz. d. B. H. No. 1006.

स्थूलैरण्ड m. *eine Art Ricinus* (एरण्ड) Rāǵan. 8,60.

स्थूलैला f. *grosse Kardamomen* (एला) Dhanv. 2,24. Rāǵan. 6,85.

स्थूलोच्चय (स्थूल + उ°) m. 1) *ein grosser Felsblock* H. an. 4,231. fg. Med. j. 130. — 2) Bez. *des mittleren Ganges eines Elephanten* AK. 3,4,24,150. H. an. Med. Halāj. 2,67. Çiç. 12,16. — 3) *Ausschlag im Gesicht* H. an. Med. — 4) *Höhlung in einem Elephantenzahn* Çabdam. im ÇKDr. — 5) *Unvollständigkeit* AK. H. an. Med. *Vollständigkeit* Ratnaprakāça bei Mallin. zu Çiç. 12,62. *Haufe, Masse* (wohl °पुञ्जेषु: st. °यु° zu lesen) ebend.

स्थेमन् (nom. abstr. zu स्थिर) m. 1) *Festigkeit:* स्थेम्ने बलायाविच्छेदाय Ait. Br. 1,13. 16. Çat. Br. 6,5,1,1. 4. 3,8. TS. 5,1,5,5. Kāṭh. 19,5. — 2) *Stillstand, Ruhe:* यत्कस्यामपि भानुमान्न ककुभि स्थेमानमालम्बते Naish. 12,81. — 3) *Bestand, Dauer:* प्रेम° Verz. d. Oxf. H. 253,*a*,3.

स्थेय (von 1. स्था) 1) partic. fut. pass. n. impers. *a) stehen zu bleiben:* अप्राप्ते योजनशते नान्तरा (so ist zu schreiben) स्थेयम् R. 5,7,54. *zu stehen, Stand zu halten:* आजौ Bhāg. P. 3,18,11. — *b) zu verweilen, zu bleiben:* बलिनः संनिकर्षे तु न स्थेयं पण्डितेन वै Hariv. 5278. R. 3,8,23. इह मया स्थेयं कियच्चिरम् Kathās. 115,81. Mārk. P. 106,7. मुहूर्तमपि न स्थेयमत्र नः Bhāg. P. 11,30,5. — *c) zu verharren in, obzuliegen:* शासने ऽस्य प्रिये चैव स्थेयं मत्प्रियकाङ्क्षिभिः MBh. 12,1470. R. Gorr. 2,24,2.

4,38,23. मया वशे तव Mârk. P. 62,31. — d) *sich zu verhalten, — benehmen;* die Ergänzung α) ein adj. im instr.: न स्थेयमवलिप्तेन तत्र दृष्टा सता त्वया Râǵa-Tar. 4,66. — β) ein absol.: भवद्भिः सावधानीभूय स्थेयम् Z. d. d. m. G. 14,572,15. — γ) ein adv.: विपद्युच्चैः स्थेयम् Spr. (II) 4354. कथम् Hariv. 14328. इत्थम् Râǵa-Tar. 6,34. — 2) adj. in Verbindung mit आपस् *in einem Topf aufgestellt* Çâṅkh. Gṛhj. 1,13. fg. Pâr. Gṛhj. in Ind. St. 5,323. — 3) m. a) *Richter, Schiedsrichter* Trik. 3.3,322. H. 882 (Zeuge). H. ç. 140. an. 2,388. Med. j. 62. Halâj. 2, 274. P. 1,3,23. Hit. IV, 1. Râǵa-Tar. 3,139. 6,13. 25. 28. fg. — b) *Hauspriester* Trik. H. an. Med. — Vgl. दुः°, मध्यम°, सु°.

स्थेयस् (compar. zu स्थिर) adj. P. 6,4,157. Vop. 7,56. AK. 3,2,22. H. 1453. 1) *sehr hart, — fest:* स्थेयानस्थेयसो नापंहरते TS. 5,2,6,2. — 2) *sehr beständig, — anhaltend:* सरस्वती Râǵa-Tar. 1,7. उत्साह Sâh. D. 207. *sehr standhaft* 66.

स्थेयीकर् (स्थेय + 1. कर्) *zum Schiedsrichter erwählen:* °कृत Kathâs. 62,173.

स्थेष्ठ adj. superl. zu स्थिर P. 6,4,157. Vop. 7,56. H. 1453.

स्थैरकायण m. patron. von स्थिरक gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. des Mitravarka's Ind. St. 4,372 (°कायन).

स्थैर्य (von स्थिर) n. 1) *Festigkeit, Härte:* अङ्गानाम् Jâǵn. 3,80. उदरस्य MBh. 1,4492. Suçr. 1,18,10. 151,6. दोष° 2,358,7. °कृत् 1,48,7. Vâgbh. 1,6,16. °कर Suçr. 1,182,4. व्यायामः स्थैर्यकराणाम् (श्रेष्ठतमम्) Karaka 1,25. Verz. d. Oxf. H. 230,b,44. — 2) *das Feststehen, Unbeweglichkeit* Dhâtup. 3,13. fg. Vop. 8,106, Anf. Z. d. d. m. G. 27,26. Prab. 5,2. Bhâg. P. 10,85,7. 11,16,33. आसन° Sarvadarçanas. 174,12. स्थाने स्थैर्यमवाप्नोति *festes Verbleiben in seiner Stellung* Kâm. Nîtis. 5,5. मनसः *festes Gerichtetsein des Geistes auf einen Punkt* Verz. d. Oxf. H. 91,a,9. अ° *Unsicherheit* Râǵa-Tar. 4,81. Sarvadarçanas. 163,15. — 3) *Bestand, Dauerhaftigkeit* Spr. (II) 5934. शरीर° Kathâs. 94,135. Sarvadarçanas. 97,11. fg. 99,20. प्रीति° Râǵa-Tar. 1,375 (pl.). Sâh. D. 243. Schol. zu Kap. 1,33. अ° *Unbestand, Vergänglichkeit* Spr. (II) 855. 6279. — 4) *Standhaftigkeit, Ausdauer* Bhag. 13,7. MBh. 3,17381. Hariv. 7598. R. 2,106,32. 4,55,2. 5,83,4. Kâm. Nîtis. 4,29. 37. 13,31. 19,7. Spr. (II) 3482, v. l. 4012. 7049. 7236. Râǵa-Tar. 3,157. 6,242. 344. Bhâg. P. 1,16,29. 36. 3,28,5. मनः° dass. Spr. (II) 7436. — 2) 4): स्थैर्ये च हिमवानिव MBh. 6,502. R. Gorr. 1,1,20 (18 Schl.). 2,1,21. 6, 102,26. — 5) *festes Hängen an, dauerndes Gefallen an* (loc.): कथं तस्याः स्थैर्यं स्यात्त्वयि Kathâs. 52,282. सा तस्मिन्नाशि — नदीव सागरे स्थैर्यं बबन्ध 362. न कर्यचित्क्वे स्थैर्यमालम्बते Pańkat. 225,23. योगमक्षोत्सवे Spr. (II) 1956. मन्नस्तस्य मन्त्रीभर्तुः — वास्तव्यबन्धचिन्तायां स्थैर्यमाययौ Râǵa-Tar. 4,623.

स्थैर्यवत्त्व (von स्थैर्यवत्) n. *das Feststehen, Unbeweglichkeit:* विषयाक्रान्ते स्थैर्यवत्त्वं न चेतसि *festes Gerichtetsein auf einen Punkt* Mârk. P. 38,18.

स्थैर्यवत् (von स्थैर्य) adj. *fest stehend:* द्रुम Kâvjâd. 2,210.

स्थैर्यविचारण n. Titel einer Schrift Hall 161. ders. in der Einl. zu Vâsavad. 18.

स्थोरिन् m. = स्थौरिन् Bharata, Dvirûpak. nach ÇKDr.

स्थौणाभारिक adj. von स्थूणाभार gaṇa वंशादि zu P. 5,1,50. स्थौणाभ° v. l.

स्थौणिक (von स्थूणा) adj. *Pfeiler —, Balken schleppend* ebend.

स्थौणेय (wie eben) n. = स्थौणेयक AK. 2,4,4,20. Suçr. 2,285,20.

स्थौणेयक n. *eine best. wohlriechende Pflanze* Râǵan. 12,137. Dhanv. 3,43. Ratnam. 124. *Carotte, Möhre* Dravj. in Nigh. Pr. — Suçr. 1,139, 9. 2,275,17.

स्थौर m. pl. zum sg. स्थौर्य gaṇa कण्वादि zu P. 4,2,111.

स्थौरिन् m. *Lastpferd, Lastochs* AK. 2,8,2,14. H. 1263.

स्थौर्य 1) m. metron. von स्थूरा gaṇa गर्गादि zu P. 4,1,105. — 2) n. und v. l. स्थौल्य Comm. zu TS. Prât. 24,5. wohl Beides fehlerhaft für साम्य.

स्थौलक adj. von स्थूल gaṇa ऋश्यादि zu P. 4,2,80.

स्थौलपिण्डि (von स्थूलपिण्ड) m. patron.; pl. Saṁsk. K. 183,b,11.

स्थौललक्ष्य (von स्थूललक्ष) n. *Freigebigkeit* M. 7,211.

स्थौलशीर्ष adj. von स्थूलशिरस् P. 6,1,62, Schol.

स्थौलाष्ठीवि (von स्थूलाष्ठीव) m. N. pr. eines Grammatikers Nir. 7, 14. 10,1.

स्थौल्य (von स्थूल) n. = बल AK. 3,4,26,197. 1) *Dicke, Dickleibigkeit* (Gegens. कार्श्य) Suçr. 1,52,11. 156,6. 185,17. Verz. d. B. H. No. 963. 967. Verz. d. Oxf. H. 357,a, No. 849. fg. Bhâg. P. 5,10,1. Sarvadarçanas. 4,1. अति° Suçr. 1,52,13. 90,18. — 2) *ausserordentliche Grösse, — Länge:* कालस्य Bhâg. P. 3,11,3. — Vgl. स्थौर्य.

स्न (von 1. स्ना) adj. in नदीष्ण.

स्नपन (vom caus. von 1. स्ना) 1) adj. (f. ई) *zum Bade dienend:* Wasser AV. 14,1,39. — 2) *das Baden, Schwemmen:* eines Rosses Çat. Br. 5,1,4,5. स्नपनं तस्य (eines Besessenen) कर्तव्यम् Jâǵn. 1,276. Hariv. 6010. Kathâs. 21, 50. स्नपनं युवतिभिः कार्येनात्मनः Bhâg. P. 7,12,8. विष्णोः *des Bildes von V.* 8,16,50. 10,59,45. mit Ergänzung von आत्मनः Mârk. P. 51,13. स्वच्छाम्भः° Çiç. 8,70. नीरादि° Weber, Kṛshṇag. 288. आङ्गपङ्कजस्त्रः° Bhâg. P. 10,32,43. अवभृथ° (sc. आत्मनः) 75,8. सप्तमी° Verz. d. Oxf. H. 41,a,6. °सप्तमी Verz. d. B. H. 135,a (48). — Vgl. स्नापन.

स्नव (von स्नु) m. = स्रव *das Triefen* AK. 3,3,9.

स्नस्, स्नंस्यति (अदने, अदर्शने, निरसने) Dhâtup. 26,5. — caus. स्नसयति und स्ना° 19,65, v. l. — Vgl. स्नुस्.

स्नसा f. *Band, Sehne* Trik. 2,6,18. H. 631. Halâj. 3,12. — Vgl. दल°, स्नायु, स्नावन्, वस्नसा.

1. स्ना, स्नाति (शौचे) Dhâtup. 24,44. स्नायति (शौचार्थे Durga) Nir. 7,12. स्नात्वी ved. absol. P. 7,1,49. *sich baden, ein Reinigungsbad nehmen* (insbes. nach Abschluss der Lehrzeit, eines Gelübdes u. s. w.): तीर्थेषु RV. 1,104,3. अप्सु TS. 6,1,1,2. 2,5,1,6. ऊर्ध्वेव स्नाती दृशये नो अस्थात् *wie eine Badende d. i. unverhüllt* RV. 5,80,5. Çat. Br. 3,1,2,10. यत्रोदकं भवति तत्स्नाति 13,8,4,5. 11,3,3,2. 7. न नग्नः स्नायात् Âçv. Gṛhj. 3,9,6. 8,9. Kâtj. Çr. 7,2,15. सर्वतीर्थेषु स्नाति MBh. 3,6032. Prab. 43, 10. Bhâg. P. 4,28,19. स्नामि Kathâs. 56,188. स्नाहि 4,50. Râǵa-Tar. 3,369. Bhaṭṭ. 20,11. स्नायात् M. 4,82. 201. 6,6. Varâh. Bṛh. S. 78,21. वेदमधीत्य स्नायादिति स्मृतिः Sarvadarçanas. 124,1. Mârk. P. 35,32. सस्नौ P. 7,4,61, Schol. चन्दनसंयुक्तैः पानीयैः MBh. 7,2919. 15,

947. अवभृथम् Bhâg. P. 4,7,56. सस्नुस् 3,33,7. Bhaṭṭ. 3,38. अस्नासीत् 15,6. स्नास्यसि Bhâg. P. 1,7,16. स्नास्यन् M. 2,245. med.: स्नायते MBh. 13,2987. जलपांसुभिर्विहंगाः Varâh. Bṛh. S. 28,13. स्नायीत MBh. 3,7072. Mârk. P. 34,34. 35,28. 32. भस्मना त्रिषवणम् so v. a. sich einschmieren Sarvadarçanas. 77,20. स्नायमान MBh. 7,2598. स्नास्ये 13,2762. अस्नायि pass. impers. Râǵa-Tar. 3,286. स्नातुम् R. 1,63,4. Spr. (II) 4983. Kathâs. 20,172. 39,110. स्नात्वा M. 2,176. 181. 3,4. 283. 5,87. 103. 144. 6,69. 11,186. 201. 204. MBh. 1,5573. 5900. 3,5001. R. 1,2,10. 2,56, 25. 64,32. 71,7. गाङ्गैः पयोभिः Spr. (II) 7238. Weber, Kṛshṇaǵ. 269. कृष्णतैलैर्नद्यादौ 270. 274. 289. 291 (सु°). विमले 308. fg. Pańkar. 1,3, 49. Pańkat. 34,21. 97,18. — partic. स्नात 1) gebadet, gewaschen (insbes. nach Abschluss der Lehrzeit, beim Eintritt in den Stand eines Haushalters; vgl. स्नातक) AV. 11,5,26. मलादिव VS. 20,20. Kauç. 41. 67. 80. 140. Âçv. Gṛhj. 2,2,2. 4,7,1. Pâr. Gṛhj. 2,7. Çâṅkh. Gṛhj. 4,10. Jâǵń. 1,117. ऋतौ त्वं चैव माता च स्नाते पुंसवनाय वै MBh. 3,11059 (S. 571). अवभृथेषु 7,2926. नोदकक्लिन्नगात्रस्तु स्नात इत्यभिधीयते। स स्नातो यो दमस्नातः सबाह्याभ्यन्तरः शुचिः ॥ 13,5357. कृच्छ्रादिव R. 2,63,16. 4, 25,6. विषयैरुदकैः Kâm. Nîtis. 7,10. 45. Çâk. 108. Varâh. Bṛh. S. 46, 15. 48,72. 98,13 (°मात्र). पांसुजलैः Vögel 95,16. तुरग 44,15. प्रतिमा सुवर्णरत्नाम्बुभिः 60,10. 14. Kathâs. 18,367. Râǵa-Tar. 2,137. पुष्कतिलैः Weber, Kṛshṇaǵ. 278. Bhâg. P. 3,23,31. 10,20,49. Daçak. 75, 4. Hit. 10,8. वेदव्रतैः so v. a. वेदव्रतस्नात Mahâvîrak. 77,2. मया स्नातं ह्यत्र Vop. 5,28. स्नातोपवृत्तैस्तुरगैः MBh. 5,7164. स्नातानुलिप्त P. 2,1, 49, Schol. Suçr. 1,113,6. Râǵa-Tar. 3,241. Daçak. 65,16. Hit. 42,1. सु° Spr. (II) 7144. Râǵa-Tar. 3,490. अ° Bhâg. P. 4,28,19. पद्° Kauç. 64. शिरः° (s. auch bes.) Hariv. 1289. R. 5,3,29. 6,99,6. Mârk. P. 34,36. ऋतुस्नाता R. 2,75,36. Ragh. 1,76. Râǵa-Tar. 5,391. Schol. zu Kâtj. Çr. 4,1,22. सन्मङ्गल° Ragh. 4,41. अवभृथ° M. 11,82. — 2) der sich in Etwas vertieft hat, erfahren (vgl. निष्णात) R. Gorr. 1,11,6. परावरे ब्रह्मणि Bhâg. P. 1,5,7. विषये वाचाम् 4,13. धर्म° 4,24,13. — स्नात R. 2, 65,8 schlechte Lesart für स्नान (so ed. Bomb.). Vgl. मृतस्नात, विद्या°, विद्याव्रत° (R. 2,1,14. विद्यावेदव्रत° MBh. 13,4294. R. 6,72,62. वेदव्रत° MBh. 7,2926), व्रत°, शिरः°, सु°.

— caus. स्नपयति und स्नापयति (nur dieses bei Präpp.) Dhâtup. 19, 68. Vop. 18,23. baden, waschen, schwemmen. 1) स्नप°: मृतम् AV. 5,19, 14. गोमूत्रेण Kâtj. Çr. 25,11,16. Çat. Br. 5,1,2,5. Hariv. 9509. 9513. कुचाग्रैरश्रुभिः R. 2,29,22 (26 Gorr.). 5,25,55. 6,94,11. 95,44. Mṛkkh. 172,12. Kir. 5,44. 47. Megh. 44. Kumâras. 7,10. पवनं सलिलैः Spr. (II) 6335. Z. d. d. m. G. 27,68. Uttarar. 53,10 (69,1). Mâlatîm. 60,11. Kathâs. 11,49. 14,49. 39,111. 56,188. पयसि Gît. 1,10. स्मितस्नपिताधरा 12,1. Râǵa-Tar. 2,125. wegwaschen AV. 10,1,9. eintunken in (loc.) Bhâvapr.; s. u. कुण्डलिन् 3) b). — 2) स्ना°: अश्वम् Çâṅkh. Çr. 16,18,10. MBh. 3,14024. 12,12199. 13,1488. 15,947. Hariv. 7793. 9462. R. 1,26, 19 (27,18 Gorr.). 38,26. 2,91,51 (100,50 Gorr.). 6,106,3. Suçr. 1,369, 6. हस्त्यश्वं स्नापयीत यः Varâh. Bṛh. S. 48,87. Râǵa-Tar. 2,117. 3,372. Daçak. 92,1 v. u. स्नानेन Bhâg. P. 3,23,28. 5,6,18. 9,10,40. 10,6,20.

— desid. सिष्णासति; vgl. सिष्णासु.

— अप s. अपस्नात.

— अभि s. अभिष्णात.

— अव, partic. °स्नात das Wasser, in dem sich Jmd gebadet, gewaschen hat: अन्यस्य चाप्यवस्नातं दूरतः परिवर्जयेत् MBh. 13,5014. — caus. °स्नापयति abwaschen Kauç. 26.

— आ s. आस्नान.

— उद् aus dem Wasser steigen, heraustreten: त उत्स्नाय रयिमभि प्र तस्थुः Ṛv. 2,15,5. तीर्थेनोत्स्नायुः Çat. Br. 12,2,1,5. मृत उत्स्नाति macht sich heraus aus dem Feuer (Comm.) TBr. 3,7,5,3. — partic. उत्स्नात P. 8,4,61, Schol. in einer Etymologie Nir. 7,12. aus der Gâjatrî herausgetreten (mit drei Silben) nach Durga.

— नि sich vertiefen in (loc.): शब्दब्रह्मणि निष्णातो न निष्णायात्परे यदि Bhâg. P. 11,11,18. — partic. °ष्णात 1) erfahren, kundig P. 8,3,89. H. 342. Halâj. 2,180. Jâǵń. 1,321. शब्दब्रह्मणि Maitrjup. 6,22 (= MBh. 12,8541). सर्वास्त्रेषु MBh. 1,3988. 2,175. सर्वत्र 3,10020. सर्वासु विद्यासु Hariv. 674. R. Gorr. 1,80,28. कर्मसु Suçr. 1,12,12. Mârk. P. 129,15. रज्ज्वुवर्तने P. 8,3,89, Schol. Bhâg. P. 2,4,10. 3,22,34. 4,24,9. 5,24,24. 11,11,18. यजुःषाम् 1,4,21. लोकवृत्तान्त° Çâk. 65,17. fg. कुटिलनय° Mâlatîm. 37,3. अति° Daçak. 78,7. धर्मं प्रति निष्णाततम् (so ist zu lesen) Kull. zu M. 10,85. — 2) worüber man sich geeinigt hat Jâǵń. 2,84. Mâlatîm. 174,13. — Nach dem Schol. zu P. 8,3,89 soll in nicht übertragener Bed. निस्नात zu schreiben sein. Vgl. निष्ण.

— प्र in's Wasser treten: तीर्थेन Çat. Br. 12,2,1,1. fgg. Pańkav. Br. 9,4,13. समुद्रम् 14,5,17. Kâth. 33,5 (vgl. TS. 7,5,3,2). प्रस्नातोरिवोस्राः Ṛv. 8,64,8. — Vgl. प्रस्न, प्रस्नातृ, प्रस्नेय. — caus. sich baden in (acc.): द्विर्यं पञ्च स्वयशसं प्रस्नापयन्त्यूर्मिणम् Ṛv. 9,98,6. प्रस्नपितां मृतवत्साम् gebadet AV. 10,1,10.

— प्रति, partic. °ष्णात in Verbindung mit सूत्र P. 8,3,90. gereinigt (शुद्ध) Comm.; sonst °स्नात ebend.

— वि zur Etymologie von विष = उदक Nir. 12,26.

— सम् zur Etymologie von सक्नि = संस्नात Nir. 5,1. — caus. baden, waschen; mit kurzem Wurzelvocal Bhâg. P. 8,2,25. mit langem Verz. d. Oxf. H. 10,a, N. 2. Çatr. 14,188.

2. स्ना, ष्णा (= 1. स्ना) adj. am Ende eines comp. gebadet, getaucht; vgl. उदधि°, घृत°, सुस्ना.

3. स्ना, स्नायति (वेष्टने) Dhâtup. 22,25. umwinden, bekleiden: पाञ्चाल्याः पद्मपत्त्राक्ष्याः (so ist zu lesen st. पद्मपात्रा°) स्नायन्त्या जघनं घनम् Citat aus dem MBh. bei Sâj. nach Westergaard.

स्नात्ता f. gaṇa मालादि zu P. 6,2,88. °प्रस्थ ebend.

स्नातक (von स्नात) gaṇa यावादि zu P. 5,4,29. adj. subst. der das Bad genommen hat, welches die Lehrzeit abschliesst, AK. 2,7,42. H. 808. Halâj. 2,239; vgl. Âçv. Gṛhj. 3,9,4. — Çat. Br. 12,1,1,10. Gobh. 3,5,12. 4,9,1. Pâr. Gṛhj. 2,7. Âçv. Gṛhj. 3,9,6. Kauç. 13. Ind. St. 2, 75. 9,14. M. 1,113. 2,138. fg. 3,119. 4,13. 33. fg. 128. 130. 5,1. 6,1. 10,1.3. 11,2. Jâǵń. 1,110. MBh. 1,159. 5184. 2,789. 4,543. 7,2918. 13,3093. 4671. Ragh. 7,25. 17,17. Mârk. P. 34,91. Dhûrtas. 71,1. Verz. d. Oxf. H. 163,a, N. 1. 268,b,26. Hit. 123,19. °राज्ञानौ gaṇa राजदन्तादि zu P. 2,2,31. स्नातकद्रुत adj. 6,2,1, Schol. त्रयः स्नातका भवन्ति विद्यास्नातको व्रतस्नातको विद्याव्रतस्नातकश्च Hârîta bei Kull. zu M. 3,2.4,

31. — Vgl. विद्या°, विद्याव्रत°, व्रत°.

1. स्नातकव्रत n. *die Verpflichtungen eines* Snâtaka (meist auf Beobachtung eines gewissen Decorums gerichtet; vgl. Âçv. Gṛhj. 3,9,5. 6) Kauç. 42. Âpast. 1,30,6. M. 4,259. 11,203.

2. स्नातकव्रत adj. *den Verpflichtungen eines* Snâtaka *nachkommend* MBh. 2,840.

स्नातकव्रतिन् adj. dass. MBh. 2,820.

स्नातर् (von 1. स्ना) nom. ag. s. अ°.

स्नातवस्य s. u. वस्य.

स्नातव्य partic. fut. pass. von 1. स्ना; impers. als n.: स्नातव्यं मानसे तीर्थे *man soll sich baden* MBh. 13,5351. Kathâs. 108,144.

स्नातव्रत adj. = स्नातकव्रत R. 5,23,15.

स्नातव्रतिन् in तीर्थ° Pankar. 1,10,80 wohl fehlerhaft für °स्नानव्रतिन्; v. l. तीर्थस्नायी व्रती.

स्नात्व (von 1. स्ना) adj. *zum Baden geschickt, — einladend* Nir. 1,9. ह्रद RV. 10,71,7. उदक Çat. Br. 13,4,3,17.

स्नात्वाकालक (स्नात्वा absol. von 1. स्ना + काल *Zeit*) adj. gaṇa मयूरव्यंसकादि zu P. 2,1,72; vgl. zu 6,2,2.

स्नान (von 1. स्ना) n. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *das Baden, Bad, Waschung* AK. 2,6,3,23. Trik. 2,6,33. H. 638. an. 3,289. Med. n. 24. Halâj. 2,253. Kâtj. Çr. 25,11,17. Gobh. 3,1,12. Âçv. Gṛhj. 3,9,4. Kauç. 68. 92. M. 1,111. 5,66. 85. 144. 7,220. R. 2,65,8 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Suçr. 1,297,16. Megh. 88. सुशीतलजलैः Spr. (II) 2215. 4674. 4873. सचैल 5431. 7239. Varâh. Bṛh. S. 2, S. 3, Z. 3 v. u. 43,56. 46,15. 48,86. 55,8. Weber, Kṛshṇag. 255. 290. Kathâs. 18,320. Pankat. 100,6. 7. Hit. 10,21. LA. (III) 5,16. 49,14. 54,7. Verz. d. Oxf. H. 14,b,26. 30,b,43. 35,a,3. 85,a,35. 47. b,29. 267,b,8. स्नानं कर् M. 4,152. Spr. (II) 5430. आ-चर् 3501. M. 4,45. 11,174. 254. गोमूत्रेण 109. समा-चर् 4,203. नि-सेव् Varâh. Bṛh. S. 78,21. प्र-कल्प् Kathâs. 18,366. °तीर्थ Spr. (II) 1640. °मल्ल Verz. d. Oxf. H. 85,b,29. Weber, Kṛshṇag. 295. °क्रीडा Spr. (II) 6184. स्नानोत्तीर्ण Çâk. 50,23. स्नानोत्थित Kathâs. 24,95. त्रिषवण° Ind. St. 1,23,3. तीर्थ° Kathâs. 34,12. fg. Pankar. 1,2,39. नदी° Kathâs. 49,85. पांसु° Spr. (II) 2288. भस्म° Sarvadarçanas. 77,19. जल°, दया°, तपः°, ज्ञान° Spr. (II) 2362. जनकतनया° Megh. 1. कृत्स्न° Spr. (II) 667. रुद्र° (so v. a. °स्नपन) Verz. d. Oxf. H. 35,a,3. देवता° 43,a,5. 6. कृतमलस्नाना *Wegwaschung* Bhâg. P. 3,23,36. — 2) *Mittel zum Waschen, wohlriechendes Wasser* u. s. w. H. an. Med. R. 2,91,67 (100,68 Gorr.). Megh. 34. Ṛt. 1,4. Spr. (II) 1910 (nicht *Bad*). Varâh. Bṛh. S. 77,28. Vet. in LA. (III) 8,21. Bhâg. P. 3,23,28. — Vgl. त्रिः°, दुः°, पुष्प°, पुष्य° (Varâh. Bṛh. S. 48,36. 78,22), प्रातः°, मङ्गल°, मल°, व्रत°, शिरः° (*das Parfümiren des Kopfes* Mârk. P. 34,35. Bhâg. P. 3,23,31).

स्नानकलश m. *Waschkrug* Râǵa-Tar. 3,371.

स्नानकुम्भ m. dass. Râǵa-Tar. 2,126.

स्नानगृह n. *Badehaus, Badstube* MBh. 7,2917. Hariv. 4488. — Vgl. सौम्य°.

स्नानतृण n. Kuça-*Gras* Çabdam. im ÇKDr.

स्नानदीपिका f. Titel eines Commentars zum Snânasûtra Verz. d. Oxf. H. 379,a, No. 388.

स्नानद्रोणी f. *Badewanne* Râǵa-Tar. 5,46.

स्नानपद्धति f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 1,93. — Vgl. स्नानसूत्रपद्धति.

स्नानवस्त्र n. *Badehemd* Spr. (II) 4903.

स्नानवासस् n. dass. Verz. d. Oxf. H. 103,b,21.

स्नानविधि m. *Bestimmungen über das Baden* Verz. d. Oxf. H. 12,b,21. 41,a,29. 93,a, 4 v. u. 286,a, No. 670. Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,283. eines Pariçishṭa zum SV. Ind. St. 1,59. Verz. d. Oxf. H. 383,b, No. 466. Notices of Skt Mss. 1,93. देवभाष्यस्नानविधिपद्धति Verz. d. B. H. No. 1100.

स्नानवेश्मन् n. *Badehaus, Badstube* Kathâs. 39,100.

स्नानशाटी f. *Badehose* MBh. 13,1485. Mṛkkh. 49,11. Verz. d. Oxf. H. 85,a,40 (°शाठी gedr.).

स्नानशाला f. *Badehaus, Badstube* MBh. 13,1487. 2765.

स्नानसूत्र n. Titel einer Schrift des Kâtjâjana Verz. d. B. H. No. 1098. Verz. d. Oxf. H. 379,a, No. 388. 387,a,14. °पद्धति 13.

स्नानाम्बु (स्नान + अ°) m. *Wasser zum Baden, Waschwasser* Kathâs. 18,363.

स्नानिन् (von स्नान) adj. *sich badend, im Bade befindlich:* जाह्नव्याम् Çatr. 10,934.

स्नानीय (wie eben) adj. *zum Baden geeignet, zum Waschen* u. s. w. *dienend;* n. *wohlriechendes Wasser* u. s. w. AK. 3,4,3,22. H. an. 2,289. Med. n. 24. Kauç. 46. MBh. 13,2766. Ragh. 16,21. Verz. d. B. H. No. 1006. Durgotsavapaddhati im ÇKDr. चूर्ण P. 3,3,113, Schol. °वस्त्र *Badehemd* Mâlav. 87.

स्नानोदक (स्नान + उ°) n. = स्नानाम्बु Kathâs. 18,358.

स्नानोपकरण (स्नान + उ°) n. *Badegeräth* Pankat. 100,8.

स्नापक (vom caus. von 1. स्ना) nom. ag. *Bader* Karaka 1,15. R. 2,83,13 (90,14 Gorr.). R. Gorr. 2,32,21. 67,6. °स्नापकं *Bader des* gaṇa याजकादि zu P. 2,2,9 und 6,2,151.

स्नापन (wie eben) n. *das Baden, Waschen* M. 2,209. 211. R. 2,111,10. Hariv. 6010 (nach der Lesart der neueren Ausg.). einer Zauberformel Sarvadarçanas. 170,6. — Vgl. स्नपन.

स्नायिन् (von 1. स्ना) adj. *sich badend, — abwaschend* Kathâs. 33,30. सकृत्° M. 11,214. नित्य° Hit. 19,1. तीर्थ° Bhâg. P. 10,78,39. Pankar. 1,10,80, v. l. तिल° s. u. षट्तिलिन्. प्रातः° (s. auch bes.) Kathâs. 107,81. त्रिषवण° Jâǵn. 3,48. 326. MBh. 13,5231. Verz. d. Oxf. H. 269,b,2. त्रिकालस्नायिता f. nom. abstr. Kâm. Nîtis. 2,22.

स्नायु Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,1 (oxyt.). f. n. 1) *Band im menschlichen und thierischen Körper,* deren es vier Arten giebt, Suçr. 1,341,12. fg. Nir. 14,5. AK. 2,6,2,17. H. 619. 631. Halâj. 3,12. TBr. 1,5,9,7 (n.). neunhundert Nir. 14,7. Garbhop. in Ind. St. 2,71. Jâǵn. 3,100. Suçr. 1,337,16. 24,12. 84,9. °विद्ध 95,7. °जाल 97,6. °प्रतान 254,9. 13. 338,10. 341,4. Çârṅg. Saṃh. 1,5,12. M. 6,76. 8,234. Jâǵn. 3,81. MBh. 7,3672. 12,6840. Spr. (II) 7322. Varâh. Bṛh. 2,11. शुष्केण स्नायुना गवाम् Kathâs. 26,169. Verz. d. Oxf. H. 311,a,4 v. u. Pankat. 182,17. °निर्मिताः पाशा Hit. 21,21. स्नाय्वस्थिविशेषे स्वदेहे Râǵa-Tar. 2,24. 3,408. °सार adj. Va

RÂH. LAGHUǴ. 2,19. °शोष adj. KATHÂS. 29,137. °रोग Verz. d. B. H. No. 958. — 2) *Bogensehne* PAÑKAT. 121,1. °पाश desgl. 120,23. °बन्ध desgl. HIT. 35,12. — Vgl. चोर°, तस्कर°, मह्ना°, स्नसा, स्नावन्.

स्नायुक (von स्नायु) m. (sc. कृमि) *ein best. parasitischer Wurm* ÇÂRṄG. SAṀH. 1,7,10. Verz. d. B. H. No. 963. Verz. d. Oxf. H. 316,b,10. fg.

स्नायुमय (wie eben) adj. (f. ई) *aus Sehnen gemacht:* पाश MBH. 12,4936. PAÑKAT. 144,14.

स्नायुमर्मन् n. *Verbindungsstelle der Bänder* SUÇR. 1,345,18.

स्नाय्वर्मन् n. *fleischige Anschwellung des Weissen im Auge* SUÇR. 2, 310,9. 18. ÇÂRṄG. SAṀH. 1,7,89.

स्नाव m. = स्नावन् 1) ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

स्नावक von स्नावन् am Ende eines adj. comp.: अस्नावक *sehnenlos* TS. 7,5,12,2.

स्नावन् UṆÂDIS. 4,112. n. 1) *Band, Sehne* (später wird dafür स्नायु gebraucht) H. ç. 128. AV. 2, 33, 6. 11,8,11. fg. 12,5,69. VS. 39,10. स्नावसंतताः प्रजा जायन्ते TBR. 3,2,2,7. TS. 5,3,9,1. 7,4,21,1. 5,12,2. ÇAT. BR. 14,6,9,32. KÂTH. 31,1. AIT. BR. 3,26. स्नावरज्जू KAUÇ. 15. NIR. 2, 5. TAITT. UP. 1,7. oxyt. ÇAT. BR. 10,1,1,4. 4,1,17. — 2) *Bogensehne* AV. 7,50,9. — = रसिक UǴǴVAL.

स्नावन्य (von स्नावन्) du. Bez. *bestimmter Körpertheile des Rosses* TS. 5,7,22,1.

स्नाविर (wie eben) adj. *sehnig;* s. अ°.

स्निग्ध (partic. von 1. स्निह्) 1) adj. *a) klebrig, geschmeidig, glitschig, glatt; weich, sanft, milde* überh. (Gegens. रूक्ष *rauh*) AK. 2,9,46. H. 13. MED. dh. 24. HALÂJ. 4,98 (अ° = परुष). unter den verschiedenen स्पर्श MBH. 12,6856. 14,1416. SUÇR. 1,152,19. 153,2. 5. 8. 246,18. स्निग्धं रूक्षं वाश्रित्य द्रव्यमग्निर्दहति 36,18. 151,8. 2, 550,7. सर्पिषा 1, 37, 21. स्निग्धाञ्जन HARIV. 3752 (दग्धाञ्जन die neuere Ausg.). ÇIÇ. 12, 62. °भिन्नाञ्जन MEGH. 60. सेक SUÇR. 2,349,1. पुटपाक 12. Blut 1,45,4. Milch 175,2. 12. Samen 315,7. रूपरसस्पर्शवत्य आपो द्रवाः स्निग्धाः KAṆ. 2,1, 2. Fleisch MBH. 1,5935. SUÇR. 1, 202,11. 204,14. 206,19. भोजन, अन्न u. s. w. VS. PRÂT. 1,25. SUÇR. 1,231,13. 241,21. Spr. (II) 7394. KATHÂS. 14,49. MÂRK. P. 39,54. Haut KARAKA 1,13. VARÂH. BṚH. S. 68,98. जिह्वा Spr. (II) 3207. वपुस् (अति°) R. 3,49,36. Haare MEGH. 18. VARÂH. BṚH. S. 68,81. BHÂG. P. 2,2,11. 3,8,33. PAÑKAR. 3,5,7 (सु°). Zähne R. 3,52,27. ein See PAÑKAR. 1,6,14 (सु°). Bäume, Zweige, Rinde, Blätter MEGH. 1. VARÂH. BṚH. S. 54,49. 92. 59,4. KATHÂS. 25,13. BHATT. 2, 24. Boden SUÇR. 1,134,19. VARÂH. BṚH. S. 48,17. 53,88. 54,91. RÂǴA-TAR. 3, 359. वल्मीक VARÂH. BṚH. S. 54, 37. Wolken 21, 15. 21. 22, 8. R. 2, 63,15 (65,14 GORR.). *sanft, mild* von Licht- und Farbenerscheinungen R. 1, 1,13 (14 GORR.). 5, 49, 23. KÂM. NÎTIS. 7, 17. VIKR. 70. MEGH. 38, v. l. 74. RAGH. 1,83. VARÂH. BṚH. S. 3,25. 7,20. 10,1. 11,8. 17. fg. 29. 16,40. 17,10. fg. 28,3. 30,8. 43,31. fg. 47,17. 27. 82,3. Auge und Blick SUÇR. 2,349,12. MEGH. 16. स्निग्धं (adv.) वीक्षितम् ÇÂK. 35. Spr. (II) 537. 5799. 5900. Geruch MBH. 12,6848. 14,1409. Laute und Reden 3,2457. R. 2,96,7. SUÇR. 1,126,20. MEGH. 65. 97. RAGH. 1,36. 17,11. Spr. (II) 3592. 7240. 7394. VARÂH. BṚH. S. 43,19. 68,73. 93,7. RÂǴA-TAR. 5,365. H. 68 (अति°). पृच्छति स्निग्धम् R. 1,68,4 (70,6 GORR.). हास BHÂG. P. 3,20,30. — *b) Oel —, Fett enthaltend, ölig* SUÇR. 1,195,10. 20. 2,36,1. Spr. (II) 7242. स्निग्धोष्णा वस्तयः Verz. d. Oxf. H. 304,b,9. — *c) mit fetten Stoffen, — Arzeneien behandelt* KARAKA 1,13. अति° ebend. und SUÇR. 2,192,7. — *d) hängend an* (loc.): इन्द्रियार्थेषु Spr. (II) 7087. — *e) anhänglich, zugethan, befreundet* AK. 2,7,57. 2,8,1,12. 3,1,14. H. 378. 730. MED. HALÂJ. 2,273. M. 7,32. 120. R. 2,31,10. R. GORR. 1,12,24 (अति°). 74,20. SUÇR. 1,15,4. 124,4. 126,19. ad MEGH. 86. ÇÂK. 24,21. 150. Spr. (II) 3898. 4129. 4510. 4580. 5900. 6964. 7160. 7241. fg. 7265. VARÂH. BṚH. S. 95,50. KATHÂS. 16,110. BHÂG. P. 1,1,8. TATTVAS. 41. प्रीतिस्निग्धेन चेतसा R. GORR. 1,12,15. — सान्द्र° = मेदुर AK. 3, 1, 30. H. 476. — 2) m. *Pinus longifolia* RÂǴAN. 12,38. *rother Ricinus* RÂǴAN. 8,58. — 3) f. आ *eine dem Ingwer ähnliche Wurzel* (मेदा) RÂǴAN. 5,24. *marrow* (d. i. मेदस्) WILSON nach ders. Aut. — 4) n. *Wachs* RÂǴAN. im ÇKDR. — Vgl. स्नैग्ध्य.

स्निग्धकन्दा f. = कन्दली ÇABDÂRṆAVA bei MALLIN. zu ÇIÇ. 6,30.

स्निग्धतण्डुल m. *eine Reisart,* = षष्टिशालि RÂǴAN. 16,11.

स्निग्धता (von स्निग्ध) f. 1) *Sanftheit:* स्वरस्य Comm. zu TS. PRÂT. 22,10. — 2) *Fettigkeit, Oeligkeit* und zugleich *Anhänglichkeit, das Zugethansein* (= प्रियत्व ÇABDAR. im ÇKDR. = स्नेह RÂǴAN. ebend.) Spr. (II) 1101.

स्निग्धत्व (wie eben) n. 1) *das Hängen an* (loc.): इन्द्रियार्थेषु Spr. (II) 7087, v. l. — 2) *Anhänglichkeit, das Zugethansein* AV. PARIÇ. in Ind. St. 10,318, wo vielleicht तस्य यो st. यस्य स zu lesen ist.

स्निग्धदल m. = गुच्छकरञ्ज RÂǴAN. 9,70.

स्निग्धदारु m. *Pinus Deodora* (देवदारु) RÂǴAN. 12,27. 30. *Pinus longifolia* 38. eine dritte Art heisst अस्निग्धदारुक.

स्निग्धपत्त्र m. und f. (आ) *Judendorn* ǴAṬÂDH. im ÇKDR. *Beta bengalensis* RÂǴAN. 7,131. m. = घृतकरञ्ज 9,63.

स्निग्धपत्त्रक m. Bez. *eines Grases,* = गर्जर RÂǴAN. 8,132.

स्निग्धपिण्डीतक m. *eine Varietät des* Madana RÂǴAN. 8,70.

स्निग्धफला f. = नाकुली (unter andern *Ichneumonpflanze*) RÂǴAN. im ÇKDR.

स्निट्, स्नेटयति (गतौ) ÇÂKAṬ. in DHÂTUP. 32,37. (स्नेहे) VOP. ebend. 36.

1. स्निह्, स्नेहति (वधकर्मन्; vgl. caus.) NAIGH. 2,19. स्निह्यति (प्रीतौ) DHÂTUP. 26,91. स्नेहिता, स्नेग्धा und स्नेढा P. 7,2,45. 8,2,33. 1) *geschmeidig —, fett —, feucht werden:* नरः स्निह्यति भुक्त्वा रसं द्रवः सफाणितम् *die Wirkung des* स्नेह *empfinden* KARAKA 1,13. मध्यकोष्ठश्चतुर्भिर्दिवसैः स्निह्यति BHÂVAPR. 5. — 2) *sich heften auf* (loc.): ततश्चास्यां स्वयं तस्य चक्षुः स्निह्यदसंशयम् KATHÂS. 11,11. *sich hingezogen fühlen. Zuneigung empfinden zu* (loc. und gen.): किं नु खलु बाले ऽस्मिन्नौरस इव पुत्रे स्निह्यति मे मनः ÇÂK. 102,6. दृष्टि प्रायो गुणिभ्यो ऽपि न च स्निह्यति कस्यचित् Spr. (II) 3032. नन्दन्तु सर्वभूतानि स्निह्यन्तु विजनेष्वपि MÂRK. P. 118,12. मनः स्निह्यत् KATHÂS. 22,65. auch med.: यदि स्निह्यते भवान् MBH. 7,445. MÂRK. P. 76,13. यो मे ऽद्य स्निह्यते 118,19. स्निह्यमानेन चेतसा 115,13.

— caus. स्नेहयति 1) *besalben, fett —, geschmeidig machen* (स्नेहने) DHÂTUP. 32,36. NIR. 7,14. आज्यस्थाल्या बिले Schol. zu KÂTJ. ÇR. 5,1, 29. क्षीरसिद्धो बकस्नेहः स्नेहयति नरम् KARAKA 1,13. स्नेहित ebend. —

2) *geschmeidig* so v. a. *unterwürfig machen:* अस्वापयन्निगुतः स्नेहयच्च RV. 9,97,54. = वधकर्मन् Naigh. 2,19.

— अभि, partic. °स्निग्ध *zugethan:* अमित्रो ऽनभिस्निग्धः R. Gorr. 2, 18,7. — Vgl. अभिस्नेह.

— उप *geschmeidig —, feucht werden:* केदार इव कुल्याभिरुपस्निह्यते Suçr. 1,354,1. — Vgl. उपस्निहिति fg. — caus. *zugethan machen, für sich gewinnen:* भूतानामात्तराणि तन्त्राणि Uttarar. 26,11. fg. (34,17. fg.).

— प्र, partic. °स्निग्ध *überaus glitschig:* इङ्गुदीफलभिद उपलाः Çâk. 14. *überaus sanft, — zart:* केका Ragh. 16,64.

— सम् caus. *mit Fett* (स्नेह) *behandeln* Çârṅg. Saṁh. 3,4,25.

2. स्निह् (= 1. स्निह्) adj. nom. स्निग् und स्निड् P. 8,2,33, Schol. Vop. 3,101.

स्नीहन् (von 1. स्निह्) m. oder स्नीहा f. *Feuchtigkeit der Nase* Çat. Br. 12,7,1,3.

स्नीहिति (wie eben) f. etwa *conglobatio, Rotte:* यः स्नीहितीषु पूर्व्यः संजग्मानासु कृष्टिषु । अरक्षद्दाशुषे गयम् RV. 1,74,2. hierher auch अप स्नेहितीर्धत्त (स्नीहितिम् SV.) 8,85,13. = वधकारिणी und सर्वस्य हिंसित्री Sâj.

1. स्नु, स्नौति (प्रस्रवणे) Dhâtup. 24,29. erhält den Bindevocal इ Kâr. 1 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. Vop. 8,60. 69. अस्नावीत् 9,11. pass. refl. स्नुते, अस्नोष्ट (und अस्नाविष्ट Vop.), स्नोष्यते, अस्नोषीष्ट P. 3,1,89. 7,2, 36 nebst Vârtt. Vop. 24,12. *Flüssigkeit,* insbes. *Muttermilch entlassen:* मातरौ स्नुवत्यौ Bhâg. P. 10,8,23. partic. स्नुत = स्रुत AK. 3,2,42. *fliessend* von der Mutterbrust: स्नेहस्नुतपयोधरा Bhâg. P. 1,11,30. 5,15,8. 10,9,3. 20,26. 21,13. — Vgl. स्नु.

— desid. vom caus. सिस्नावयिषति und सुस्ना° Vop. 19,15.

— प्र *Flüssigkeit entlassen, triefen:* प्रास्मा इमे लोकाः स्नुवन्ति (= प्रस्रावयन्ति Comm.) TS. 2,1,4,8. इन्द्रः प्रस्नौतु 3,5,5,2. तस्याः प्रस्नौति स्म च नासिका Kathâs. 13,126. प्रस्नुते (प्रास्नोष्ट) गौः स्वयमेव P. 3,1,89, Schol. °स्नोष्यते, प्रास्नोषीष्ट, °स्नविता, °स्नवितुम् 7,2,36, Schol. partic. प्रस्नुत *Muttermilch entlassend:* मातरः MBh. 9,2461. R. Gorr. 1,39,28. ता गावः प्रस्नुता वत्सैः शोणितं प्रक्षरन्ति MBh. 6,88. ऊधस्, स्तन Z. d. d. m. G. 27,70. Râga-Tar. 5,76. Bhâg. P. 10,7,35. — Vgl. प्रस्नाविन्. — desid. प्रसुस्नूषिष्यते P. 7,2,36, Vârtt. 2, Schol.

— अवप्र, partic. °स्नुत (oder °स्रुत) *beschissen* (von einem Vogel) Kâtj. Çr. 25,11,32.

2. स्नु (= 1. स्नु) adj. *triefend* in 1. घृतस्नु.

3. स्नु n. (auch m. nach den Lexicogrr.) = सानु P. 6,1,63, Vârtt. 1. Vop. 3, 39. 95. AK. 2,3,5. H. 1035. *Oberfläche, Fläche; Höhe:* श्येनो जभार बृहतो अधि ष्णोः RV. 4,27,4. दिवः पृथिव्या अधि स्नुषु VS. 17,14. sonst nur instr.: गिरीणां स्नुभिः RV. 8,46,18. परि ष्णुना धन्व 9,97,19. अधि ष्णुना बृहता वर्तमानम् 4,28,2. दिवः 8,7,7. अधि ष्णुना धन्व 9,97,16. यद्दिवो वक्षथ उत्तरादधि ष्णुभिः 5,60,7. 87,4. अधि यदेषां स्नुभिर्यव 7, 88,3. अर्वीनाम् 9,107,8. — Vgl. 2. घृतस्नु, भूमि°.

4. स्नु = स्नायु, स्नुतस् = स्नायुतस् Bhâg. P. 3,12,45.

स्नुक्छद (2. स्नुह् + छद *Blatt*) m. *Lipeocercis serrata Trin.* Ratnam. 62.

स्नुषा f. Uṇâdis. 3,66. 1) *Schnur (des Sohnes Weib)* Nir. 12,9. AK. 2, 6,1,9. 3,4,18,104. Trik. 2,6,3. H. 514. Halâj. 2,349. AV. 8,6,24. स्नुषा श्वशुरस्य प्रशिष्टिमुपासताम् TBr. 2,4,6,12. Ait. Br. 3,22. Kâth. 12, 12. M. 9,57. 62. fg. Jâgń. 3,232. MBh. 1,3873. fgg. 5906. 3,2443. 2497. 16046. 4,2325. 13,3288. R. 1,18,20. 34,53. 2,88,7. 104,22. R. Gorr. 1,68,25. 3,56,6. Ragh. 8,14. 15,72. Spr. (II) 540. 1027. Uttarar. 11,6 (15,8). Kathâs. 17,76. Prab. 89,16. Bhâg. P. 3,1,7. 9,23,36. श्वश्रूस्नुषे Kathâs. 39,245. 98,54. सस्नुषा adj. Bhâg. P. 1,14,27. Vgl. प्र°, सु°. — 2) = स्नुही Çabdak. im ÇKDr.

स्नुषात्व n. nom. abstr. von स्नुषा 1): गुणलेखां स्नुषात्वेन स्वीचक्रे *nahm zur Schnur* Râga-Tar. 8,462.

स्नुषाश्वशुरीया f. (sc. इष्टि) heisst *eine Opferhandlung, welche die Gegner botmässig machen soll, wie die Schnur dem Schwäher unterthan ist.* Âçv. Çr. 2,11,7. 8.

स्नुस्, स्नुस्यति (अदने, अदर्शने, आदाने) Dhâtup. 26,5.

1. स्नुह्, स्नुह्यति (उद्गिरणे) Dhâtup. 26,90. स्नोहिता, स्नोग्धा und स्नोढा P. 7,2,45. 8,2,33.

2. स्नुह् (= 1. स्नुह्), nom. स्नुग् und स्नुड् P. 8,2,33, Schol. Vop. 3,101. f. = स्नुही AK. 2,4,3,24. Suçr. 1,144,17. 2,69,1.

स्नुहा f. = स्नुही Bharata zu AK. 2,4,3,24 nach ÇKDr. स्नुहि f. desgl. H. 1140. Halâj. 2,42.

स्नुही f. *Euphorbia antiquorum, Wolfsmilch* AK. 2,4,3,24. 3,4,18, 104. Trik. 3,3,338. Râgan. 8,50. Suçr. 1,32,16. 2,365,12. °क्षीर 1,133, 1. 168,9. 2,13,19. 36,14. 49,10. 134,9. 252,4. — Vgl. त्रिधार°, धारा°.

स्नेय (partic. fut. pass. von 1. स्ना) n. impers. *sich zu baden, — waschen* Kâth. 22,13.

स्नेह (von 1. स्निह्) m. n. (dieses nicht zu belegen) gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. Vaiç. bei Mallin. zu Çiç. 10,49. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Klebrigkeit, Adhäsion:* पृथिव्यब्गुणाभूयिष्ठः स्नेहः Suçr. 1,152, 21. 154,15. Tarkas. 3. चूर्णादिपिण्डीभावहेतुर्गुणः स्नेहो जलमात्रवृत्तिः 18. अब्धातुः स्नेहं रसं च जनयति Sarvadarçanas. 21,5. 106,18. Bhâshâp. 4. 86. *Glätte* (auch in übertr. Bed.) Jâgń. 3,77. Varâh. Bṛh. S. 68,1. स्नेहः पञ्चसु लक्ष्यो वाग्जिह्वादन्तनेत्रनखसंस्थः 101. 69,5. पद्म° adj. R. 5,32,14. *sanfter Glanz* Varâh. Bṛh. S. 30,2. 72,2. अ° adj. Çat. Br. 14,6,8,8. — 2) *klebriger und geschmeidiger Stoff: Oel, Fett* Trik. 3,3,462. H. 417. an. 2,605. Med. h. 12. Çâṅkh. Br. 17,5. Nir. 6,19. Maitrjup. 6,36. M. 5,24. fg. फलसंभव 6,13. 12,120. Jâgń. 1,169. 2,245. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,94. MBh. 1,5934. 13,3173. R. 2,64,68. 5,49,12. स्नेहाक्त Suçr. 2,233,18. स्नेहाभ्यक्त 1,118,11. 230,4. 5. 7. 286,4. °सात्म्य 2,177, 18. 1,230,1. स्थावर *vegetabilisches Fett* (darunter das Sesamöl das beste) 184,7. 2,174,10. जङ्गम *thierisches* (am besten Rindsschmalz) 9. Karaka 1,13. स्नेहसारो ऽयं पुरुषः प्राणाश्च स्नेहभूयिष्ठाः स्नेहसाध्याश्च भवन्ति Suçr. 2,174,5. 1,159,12. Megh. 93. Spr. (II) 4945. Varâh. Bṛh. S. 7,4. 16,20. 41,8. 46,27. 48. 85. 83,1. Bṛh. 5,18. Mârk. P. 35,1. Râga-Tar. 1,260. उद्धृत° adj. M. 4,62. अस्थि सस्नेहम् 5,87. अ° adj. Jâgń. 1,169 (Mârk. P. 35,2). Ragh. 4,75. In der Medicin: *Fettmittel,* angewandt als Trank, Salbe, Klystier u. s. w.; davon handeln Karaka 1,13. Suçr. 2, 174,4. fgg. सर्वे स्नेहा वातमुपघ्नन्ति 175,6. कषाय° 7. °पाक 176,11. °पान 177,1. जनस्य स्नेहनं स्नेहैरतिस्निग्धस्य जनपाम् 180,21. 235,20. °व्यापद् 1,179,3. °द्विष्, °नित्य Karaka 1,13. Çârṅg. Saṁh. 2,9,1. 3,1,1.

Verz. d. Oxf. H. 304,*b*,20. 28. 311,*b*,19. — 3) *Anhänglichkeit, Zuneigung, Liebe zu* (loc., gen. oder im comp. vorangehend), *freundschaftliches Verhältniss mit* (सह) AK. 1,1,7,27. Trik. H. 1377. H. an. Med. Halâj. 4,21. 5,29. Maitrjup. 3,5. MBh. 1,5895. 5944. 6138. 3,16768. °बद्ध 12,4263. °वासं वर्द्धयेत् 14,1286. R. 1,1,25. 28,30. 2,21,38. 26,31. 29,2. 50,27. 89,7. 90,9. 3,51,10. Kâm. Nitis. 17,8. Megh. 12. 111 (pl.). Ragh. 1,70. Çâk. 53,10. 58,4. 81. 84. 92. Spr. (II) 259. 1686 (pl.). 1929. 2540. दर्शने स्पर्शने वापि श्रवणे भाषणे ऽपि वा। यत्र द्रवत्यन्तरङ्गं स स्नेह इति कथ्यते ॥ 2718. न चापत्यसमः स्नेहः 3690. 4883. 5298. fg. (Gegens. क्रोध). 5401. 6630. 7244. 7246. 7268. Varâh. Bṛh. S. 78,3. अत्यन्तविरुद्धानाम् 97,12. Bṛh. 8,17. Kathâs. 11,18. 14,41 (pl.). 15,23. 18,197. 225. 247. 249. 44,64. वैरस्नेहयोः Râǵa-Tar. 4,108. विस्मयस्नेहयोः 577. Dhûrtas. 76,4. Bhâg. P. 1,6,6. 2,1,31. Pańkat. I,1. Hit. 17,14. 33,12. Vet. in LA. (III) 9,17. तया सह °वचनानि वदति 20,2. Sarvadarçanas. 6,17. 18,19. कस्तेन सह तव स्नेहः Pańkat. 207,5. Hit. 20,19. 24,1. ed. Johns. 1469. °च्छेद Spr. (II) 7242. बद्ध° adj. Kathâs. 3,17. विगतस्नेहसौहृद adj. MBh. 1,7727. स° adj. 12,5186. मयि मनः संभृतस्नेहम् Megh. 92. mit abl.: तस्मात्स्नेहं न लिप्सेत मित्रेभ्यो धनसंचयात् Spr. (II) 6158. रज्जु° *das Hängen des Herzens am Leibgurt* 5660. °बन्ध 2998. कटुक° adj. (स्निग्धा) *Bitteres mögend* 7412. — 2) 3) Ragh. 12,1. Çiç. 10, 49. Spr. (II) 4334. 7245. Kathâs. 18,370. Râǵa-Tar. 6,272. — 4) pl. Bez. der Vaiçja in Kuçadvipa VP. 2,4,39. — Vgl. अस्थि°, द्विज°, निः°, प्रति°, फल°, मस्तक°, मांस°, वृत्त°, स°, स्नैहिक.

स्नेहक (vom caus. von 1. स्निह्) adj. *Zuneigung bewirkend, versöhnend:* पयोर्धातृपुत्रयोः Mârk. P. 118,33.

स्नेहकर्तर् nom. ag. *Zuneigung —, Liebe an den Tag legend* Pańkar. 1,10,8. °कर्त्री ebend.

स्नेहकुम्भ m. *ein Topf mit Oel, — Fett* Suçr. 2,160,4.

स्नेहघट m. dass. Suçr. 2,36,11.

स्नेहन् Uṇâdis. 1,158. m. *eine best. Krankheit* Uǵǵval. *ein Anhänger, Freund; Mond* Uṇ. in Siddh. K. — Vgl. स्नेहु.

स्नेहन (von 1. स्निह् simpl. und caus.) 1) adj. (f. ई) *a) klebrig —, fettig machend, die Eigenschaften eines Fettmittels besitzend und äussernd* Suçr. 1,180,9. मांसं वृष्यं स्नेहनम् 230,6. पुटपाक 2,349,11. धूम 233,3. 7. 15. 234,3. वर्ति Bhâvapr. 5. मध्यमा मात्रा स्नेहनी ज्ञेया Çârṅg. Saṁh. 3,1,10. नस्य 8,2. Vâgbh. 1,10,13. — *b) Zuneigung empfindend,* neben अ° als Beiw. Çiva's MBh. 13,1203. — 2) n. nom. act. *a)* als Bed. von मिद् und स्निह् Dhâtup. 18,3. 26,133. 32,8. 36. — *b) das Klebrig —, Fettmachen; das Behandeln mit Fett* oder *fetthaltigen Stoffen* (vgl. स्नेह; Gegens. रूक्षण) Káraka 1,13. संधिस्नेहनकृत् Suçr. 1,48; 6. 2,180,21. सद्यः° 179,11. 17. 20. सद्यःस्नेहनकारिन् Çârṅg. Saṁh. 3,1,20.

स्नेहनीय adj. *als Fettmittel dienend:* मात्रा Suçr. 2,178,11. Káraka 1,13.

स्नेहपात्र n. 1) *Oelgefäss, Oelschlauch* AK. 2,9,33. — 2) *ein Gegenstand der Zuneigung, — der Liebe* Pańkar. 1,1,72.

स्नेहपीत adj. *der einen Fetttrank zu sich genommen hat* Suçr. 1,173, 7. 2,178,3. 344,13.

स्नेहप्रिय m. *Lampe (Oel mögend)* H. 687.

स्नेहबीज m. *Buchanania latifolia* Roxb. Râǵan. im ÇKDr.

स्नेहभू m. = श्लेष्मन् *Phlegma* H. 462.

स्नेहमय (von स्नेह) adj. (f. ई) *voller Zuneigung, — Liebe* Kathâs. 18, 78. चक्षुस् Khandom. 139. *in Zuneigung bestehend, Liebe heissend* Mṛkkh. 109,18. Spr. (II) 1312.

स्नेहयितव्य adj. *mit Fettmitteln* (स्नेह) *zu behandeln* Káraka 1,13.

स्नेहरङ्ग m. *Sesam* Çabdar. im ÇKDr.

स्नेहरेकभू m. *der Mond* H. ç. 12.

स्नेहल (von स्नेह) adj. gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97. *voller Zuneigung:* स्नेहलौ मिथः Çatr. 7,2.

स्नेहलवण n. Bez. *einer best. Mixtur,* deren Recept Suçr. 2,36,15.

स्नेहवत् (von स्नेह) 1) adj. gaṇa रसादि zu P. 5,2,95. *a) ölig, fettig* Schol. zu Çâk. 14. — *b) voller Zuneigung, — Liebe:* Personen Mârk. P. 23,77. 69,7. Hit. ed. Johns. 1839. Nilak. zu MBh. 13,1203. अ° Spr. (II) 2853, v. l. — 2) f. °वती *eine dem Ingwer ähnliche Wurzel* (मेदा) Râǵan. 5,23.

स्नेहवस्ति m. *ein öliges Klystier* Suçr. 2,198,7. 14. 498,6. Bhâvapr. 5.

स्नेहविद्ध n. *Pinus Deodora* (देवदारु) Roxb. Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

स्नेहसंस्कृत adj. *mit Fett zubereitet* Suçr. 1,230,4.

स्नेहाश (स्नेह + आश) m. *Lampe (von Oel sich nährend)* Trik. 2,6, 42. Hâr. 24.

स्नेहिति s. u. स्नीहिति.

स्नेहिन् (von स्नेह) 1) adj. *gern habend, mögend, ein Freund von:* मधुपेतान्नाद्यगुति° Verz. d. Oxf. H. 148,*a*, No. 318, Z. 4. m. = वयस्य *Freund* Trik. 2,8,25. — 2) m. *Mahler* Çabdârthak. bei Wilson.

स्नेहु Uṇâdis. 1,11. m. *eine best. Krankheit* Uǵǵval. — Vgl. स्नेहन्.

स्नेह्य adj. *mit Fett* (स्नेह) *zu behandeln* Káraka 1,13.

स्नैग्ध्य (von स्निग्ध) n. *Glätte, Geschmeidigkeit* Suçr. 1,117,20.

स्नैहिक (von स्नेह) adj. *fettig, ölig;* z. B. ein Klystier Suçr. 2,198,2. 351,17. 378,9.

स्पन्द्, स्पन्दते (किंचिच्चलने) Dhâtup. 2,13. पस्पन्दे, अस्पन्दिष्ट. *zucken; ausschlagen* (von Thieren): यस्याग्निहोत्री स्पन्देत Âçv. Çr. 3,11,7. Ait. Br. 5,27. उभयतोदन्तः Shaḍv. Br. 3,7. von den *zuckenden Bewegungen* des Kindes im Mutterleibe Jâǵń. 3,78. Káraka 4,4. गर्भो मन्दं स्पन्दते Suçr. 1,377,7. 2,451,20. Pâr. Gṛhj. 1,14. स्पन्दते मे दृढं बाहुः R. 3, 74,11. Çâk. 172. दक्षिणो भुजः Mṛkkh. 105,12. स्पन्दते नयनं सव्यं बाहुश्च हृदयं च मे R. 3,66,4. 5,27,17. सव्यं चक्षुः Mṛkkh. 144,14. Bhaṭṭ. 14, 83. 15,27. दक्षिणं चक्षुः Kathâs. 117,141. तृणादपि भयोद्विग्नः स्पन्दमानस्त्वसिष्यसि R. 4,54,18. Schol. zu Kap. 1,125. तासामुच्छ्वासवातेन माल्यं वस्त्रं च गात्रतः। नात्यर्थं स्पन्दते R. 5,13,63. auch act.: स्पन्दन्ति (स्प° ed. Bomb.) चाप्यनिष्टानि MBh. 7,2480. किंचित्स्पन्दत्पद Khandom. 117. त्रिदशा वरुणाश्चैव न शेकुः स्पन्दितुं भयात् *sich von der Stelle bewegen* Hariv. 13898. *aufzucken* so v. a. *in's Leben treten:* यदुदीरितो ऽसुः संस्पन्दते तमनु वाङ्मनइन्द्रियाणि। स्पन्दन्ति वै तनुभृताम् Bhâg. P. 12,8,40. — partic. स्पन्दित 1) adj. *zuckend:* स्पन्दिताधर Sâh. D. 228. — 2) n. *das Zucken:* अयं मां स्पन्दितैर्बाहुराश्वासयति दक्षिणः Vikr. 50. चित्त° *das Zucken* d. i. *Thätigkeit* (= चेष्टित Schol. 1.) *des Geistes* Prab. 16,16. — Häufig mit स्पन्द् verwechselt, so z. B. ṚV. 4,3,10 bei Müller und Aufrecht, MBh. 1,3990 (ed. Calc.). 3,2541. R. 7,31,17.

— caus. *zucken machen:* ततः स्पन्दयते ऽङ्गानि स गर्भश्चेतनान्वितः MBh. 14,504. अस्पन्दयन्पाणिम् *nicht von der Stelle bewegend* Âçv. Çr. 4,4,2 (अस्य° gedr.). चित्तस्पन्दित *durch den Geist in Bewegung gesetzt, — hervorgerufen* (= जनित Schol. 2.) Prab. 16,16.

— desid. पिस्पन्दिषते P. 7,4,61, Schol.

— intens. s. पनिष्पद.

— आ *zucken:* आस्पन्दतेतराणां (vielleicht nur fehlerhaft für अस्प°) चास्य बाहुश्चैवाप्यदक्षिणः R. 6,29,10. — Vgl. आस्पन्दन.

— उप caus. s. स्यन्द् mit उप caus.

— नि s. 1. निस्पन्द und vgl. स्यन्द् mit नि.

— अभिनि MBh. 12,3881 fehlerhaft für °स्यन्द् (so ed. Bomb.).

— परि act. *zusammenfahren* MBh. 12,4361. R. 2,14,12. — Vgl. परिस्पन्द fg.

— प्र med. *zucken* Suçr. 1,279,8. प्रस्पन्दमानपरुषेतरतार Ragh. 5,68 (प्रस्य° beide Ausgg.). वामं प्रास्पन्दतैकं नयनम् R. 5,28,13. *zusammenfahren* 15. MBh. 3,10565 (प्रस्य° ed. Calc.). 7,9176 (प्रस्यन्दमान ed. Calc.). प्रास्पन्दच्छ्यने (प्रास्य° ed. Bomb.) कोश्ये वृष्ट्या सस्यमिव स्रुतम् 13,3495. — Vgl. प्रस्पन्दन.

— वि med. *zusammenfahren* MBh. 3,445. 4,761. 11,473. अविस्पन्दित (अविस्य° gedr.) *nicht zuckend* Kumâras. 3,47. °स्पन्दमान Hariv. 358 (neuere Ausg.) fehlerhaft für °स्यन्दमान.

— सम् med. *aufzucken* so v. a. *in's Leben treten* Bhâg. P. 12,8,40.

स्पन्द (von स्पन्द्) m. 1) *das Zucken:* दक्षिणाक्षि° Mṛkkh. 97,14. पक्ष्म° Spr. (II) 2003. कर° (*Hand* und *Strahl*) 1539. दक्षिणबाहु° Schol. zu Çâk. 15. वामेतरभुज° Adbhutasâra ebend. तृणस्पन्दे ऽपि शङ्कितम् Râga-Tar. 8,466. मृदुस्पन्दम् adv. Gît. 3,16. *Bewegung* überh.: क्रिया स्पन्दः, ज्ञानस्य स्पन्दानात्मकत्वात् Kusum. 45,4. 54,4. Bhâshâp. 158. मनो मन्दस्पन्दम् (so zu lesen) Spr. (II) 5256. अ° adj. *unbeweglich* Uttarar. 96,10 (125,13). Râǵa-Tar. 5,364. *unwandelbar:* प्रणव Bhâg. P. 7,4,41. — 2) Titel einer Schrift Hall 197. °कारिका, °निर्णय, °निलय ebend. °विवृति 198. °सूत्र 196. fg. स्पन्दार्थसूत्रावली 198. °शास्त्र Verz. d. Oxf. H. 239,*a*,18. — Vgl. निष्पन्द, 2. निस्पन्द, तैलस्पन्दा, नील°, श्वेत°, स्पर्श°.

स्पन्दन (wie eben) 1) adj. (f. आ) *ausschlagend:* गो AV. 8,6,17 (स्य° fehlerhaft). — 2) m. *ein best. Baum* gaṇa पलाशादि zu P. 4,3,141. Halâj. 5,26. zur Anfertigung von Betten, Stühlen u. s. w. angewandt Varâh. Bṛh. S. 59,6. 79,2.17. fg. Vgl. स्यन्दन. — 3) n. *das Zucken:* अक्षि° Âçv. Gṛhj. 3,6,7. वामाक्षि° Mṛkkh. 111,1. Mâlatîm. 5, 2. 3. दक्षिणाक्षि° Schol. zu P. 5,1,38. दक्षिणबाहु° Schol. zu Bhaṭṭ. 1,27. सर्वशरीर° Suçr. 1,313,3. Varâh. Bṛh. S. 2, S. 6, Z. 5. Suçr. 2,37,15. Verz. d. Oxf. H. 86, *b*, 35. Sarvadarçanas. 78,8. 9. 11. von den *zuckenden Bewegungen* des Kindes im Mutterleibe Jâǵn. 1,11. गर्भस्पन्दन Suçr. 1, 49,15. 279,4. *Bewegung* überh. 301,1. Kathâs. 43,14 (स्य° gedr.). सतत° adj. *stets zuckend* Karaka 5,3. अ° adj. Suçr. 2,47,3. वल्गु° adj. (स्तन) Bhâg. P. 5,2,6. — ṚV. 3,53,19 ist स्यन्द्रे st. स्पन्द्रे (so Müller und Aufrecht) zu lesen. Vgl. स्पान्दन.

स्पन्दिन् (wie eben) adj. *zuckend:* नयन Megh. 93. जिह्वा Râǵa-Tar. 5,1.

स्पन्दोलिका f. *das Sichschaukeln* (= दोलालम्बन Comm.) Bhâg. P. 10,18,15. — Vgl. स्यन्दोलिका.

स्पन्द्या fehlerhaft für स्यन्द्या.

1. स्पर्, स्पृणोति Dhâtup. 27,13 (प्रीतिपालनयोः; st. पालन auch चलन = जीवन; daher प्राणने bei Vop.), स्पृणुते, पस्पार, स्परत्, अस्पर्, अस्पृत 3. sg. अस्पार्षम्; inf. स्परसे. *losmachen, befreien, retten; an sich ziehen, für sich gewinnen* (vgl. *spernere*): अन्यैरेनान्कन्याइ नामभिः स्परत् ṚV. 1,161,5. अत्रिमस्पः 5,15,5. अवत्सारस्य स्पृणवाम रण्वभिः शविष्ठं वाजम् 44,10. मक्षू नो नः स्परसे नु 8,20,8. उतालब्धं स्पृणुहि यातुधानात् 10,87.7. 161,2. TBr. 1,1,10,4. 5. आत्मानम् 3,3,4. 2,3,7,1. TS. 2,2,10,5. 5,6,5,3. अग्निम् 9,3. यावानेव पुरुषस्तं स्पृणोति 10,3.7, 2,9,3. इमाँल्लोकान्स्वरसामभिरस्पृणवन् Ait. Br. 4,19. Çat. Br. 1,1,2,13. वज्रेण स्पृणुते तं स्पृत्वा स्वीकरोति 3,3,1,3. 5,3,1,24. मृत्योः 8,4,2,2. सूर्याच्चक्षुः 11,8,1,6. 13,4,1,1. इतमस्पृत सदनमस्पृत TS. 1,1,9,3. 6,5, 5,3. Çat. Br. 3,4,4,4. Kâth. 23,10 in Ind. St. 3,464. Taitt. Up. 1,4,1. 7. 2,9. partic.: दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृताः TS. 5,3,1,2. VS. 14,24. fg. तेषामासः स्पृतः स्वर्गो लोक आसीत् Pañkav. Br. 12,11,10. Bei den Commentatoren sehr mannichfaltige Umschreibungen: पालयति, रक्षति, प्रीणयति, बलयति, उत्पादयति, हिंसितवत्, बाधितवत् (vgl. 2. स्पर्) u. s. w. Vgl. स्पृत.

— अप *abwendig machen, es Jmd entleiden:* यं न तृप्रा अपस्पृणवते सुहार्दम् ṚV. 8,2,5. अत्रय आदित्यं तमसो ऽपस्पृणवत *losmachen* Çâṅkh. Br. 24,3.

— अव *losmachen, befreien:* अव स्पृधि पितरं योधि विद्वान् ṚV. 5,3,9. शर्धतो ऽभिशस्तेः 6,42,4. 8,53,14. 10,39,6. निदः 9,70,10. — Vgl. अवस्पर्तर्.

— आ *an sich bringen:* लोकान् Çat. Br. 3,3,2,3. 4.

— निस् *befreien:* अंहसस्तमसः ṚV. 7,71,5.

— वि *auseinanderreissen, trennen:* संयतं न वि ष्परद्व्यात्तं न सं यमत् AV. 6,56,1. 10,4,8. Vgl. Vendidâd ed. West. 2,31. fg. Hierher wohl auch विऽश्पला.

2. स्पर्, स्पृणाति v. l. für शर् (हिंसायाम्) Dhâtup. 31,18.

स्पर n. so v. a. पर und परःसामन् *best.* Sâman-*Tage* und *die betreffenden Sprüche und Opfer* TBr. 1,2,1,3. Kâth. 33,6. वायोः स्परम् (v. l. परम् und स्वरम्) N. eines Sâman Ind. St. 3,235, *a*.

स्परण (von 1. स्पर्) adj. (f. ई) *rettend, befreiend;* vielleicht zugleich Bez. *einer best. Pflanze* AV. 5,5,3. आत्म° TS. 6,5,5,2. TBr. 2,3,7,1.

स्परितर् (von 2. स्पर्) nom. ag. *Schmerzbereiter* (von bösen Menschen, Krankheiten u. s. w.) Çabdârthak. bei Wilson.

स्परिश m. = स्पर्श ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut.

स्पर्ध्, स्पर्धते Dhâtup. 2,2 (संघर्षे, संकर्षे). अस्पृधन्, स्पृधाने (ṚV. 3,31, 4), पस्पृधे, पस्पृधाने, अपस्पृधेथाम् (ṚV. 6,69,8. P. 6,1,36), स्पर्धितुम् (AV. 19,22,1): des Metrums wegen auch act. स्पर्धन्ति, पस्पर्ध u. s. w. *sich den Vorrang streitig machen, wetteifern, wettlaufen; sich bewerben um* (loc.); *streiten um:* अयज्वानो यज्वभिः ṚV. 1,33,5. सूर्ये 61,15. सूर्यस्य साता 2,19,4. देवहूये 7,85,2. स्वर्गे लोके Ait. Br. 6,34. पुरोधायाम् TS. 2,1,2,9. तेजे वा सजातेषु वा 2,1,2. आत्मरूपयोः 6,1,6,1. मिथः ṚV. 1,119,3. गिरः 7,18,3. वर्चसी 104,12. 93,5. Ait. Br. 2,20. TS. 3,1,7,3. 5,4,11,3. VS. 17,47. गिरयो नाप उग्रा अस्पृधन् ṚV. 6,66,11. वातस्वनसः श्येना अस्पृधन् 7,56,3. Çat. Br. 1,1,2,8. 14,4,2,30. Götter und Asura 1,2, 4,8. 14,4,1,1 u. s. w. — एकवस्तुनि Bhâg. P. 8,9,6. परस्परम् MBh. 7,4312.

मया 3,744 (act.). 10516. 12119. 16973. 4,1751. 5,5301. 8,2311 (act.). 14,106. 15,667 (act.). Hariv. 9714. R. Gorr. 1,60,15. Spr. (II) 4746. Kathâs. 53,187. पाल्यमाना मही तेन — पस्पर्ध त्रिदशावासवासिभिः Mârk. P. 130,9. °लक्ष्म्या स्पर्धयेच्छया वनमालया Bhâg. P. 4,30,7. अस्पर्धिष्ट Bhaṭṭ. 15,65. स्पर्धेत न च तद्गुणैः Spr. (II) 6282. नैव केसरिशिशुस्त्वगडम्बरैः (so ist zu lesen) स्पर्धते (sc. mit dem Elephanten) Z. d. d. m. G. 27,10. सह शक्रेण MBh. 2,485. 5,170 (act.). 10,625 (act.). Spr. (II) 5755. 7371. mit acc. MBh. 1,205. 4986. fg. 4991. राजसूयं क्रतुश्रेष्ठं स्पर्धत्येष महाक्रतुः 3,15292. 5,5110. हंसारावैः u. s. w. पस्पर्ध गङ्गा गन्धर्वान्पुलिनैश्च शिलोच्चयान् 13,1816. 2345 (act.). 14,1822. हेषितैर्वायुम् Hariv. 4282. न त्वां स्पर्धते रूपसंपदा Kathâs. 30,68. ohne Ergänzung: स्पर्धमान Bhâg. P. 5,4,3. स्पर्धन्ति 6,16,35. स्पर्धत् 4,19,11. 10,83,31. — partic. स्पर्धित 1) mit act. Bed.: अस्पर्धितमनस् MBh. 14,1272. — 2) mit pass. Bed.: रावणः स्पर्धितो मया R. 4,62,7. — Vgl. स्पर्द्धे, स्पूर्धू.

— intens. अपास्पाः P. 8,3,14, Schol.

— अधि med. wetteifern —, streiten um: अधि यदस्मिन्वाजिनीव शुभः स्पर्धन्ते धियः सूर्ये न विशः ṚV. 9,94,1. इन्द्रे 6,34,1.

— परि s. परिस्पर्धिन् fg.

— प्र med. sich den Vorrang streitig machen, wetteifern mit: कृत्स्नेन Hariv. 6593. mit acc. der Person: सर्वासु विद्यासु तपोविधाने प्रस्पर्धते ऽयं हि गुरुं सुराणाम् R. 7,36,46.

— प्रति dass.: प्रतिस्पर्धेते सृक्किण्यौ सव्यासव्ये नगोदरे Bhâg. P. 10,12,21. — Vgl. प्रतिस्पर्धा fg.

— वि dass.: तयोर्विस्पर्धतोरेवम् MBh. 13,2363. med.: यया सह 1,1088. 5,5845. उत्तरैः कुरुभिः सार्धम् 1,4346. mit acc.: चन्द्रं विस्पर्धमानेन मुखेन R. Gorr. 2,8,49. — Vgl. विष्पर्धस्, विस्पर्धा fg.

— सम् med. dass.: संस्पर्धन्त परस्परम् MBh. 14,94. — Vgl. संस्पर्धा fg.

स्पर्धनीय (von स्पर्ध्) adj. worum man sich bewirbt, erstrebenswerth: °जव als Erklärung von पिजवन Nir. 2,24.

स्पर्धस् (wie eben) vgl. विष्पर्धस्.

स्पर्धा (wie eben) f. Wettlauf Nir. 9,39. Streit um den Vorrang, Wetteifer; = संहर्ष, संघर्षण H. 1515. Med. dh. 21. Hâr. 208. Halâj. 4,101. = साम्य und क्रमसमुन्नति Med. als Bed. von ह्वा und आ-ह्वा Dhâtup. 23,39. P. 1,3,31. Vop. 23,24. — Kâm. Nîtis. 17,47. Râǵa-Tar. 3,249. Sâh. D. 90. स्पर्धया im Wetteifer, um die Wette MBh. 1,1221. 7007. 4,764. R. 1,37,5 (38,7 Gorr.). 40,4 (41,4 Gorr.). Râǵa-Tar. 1,290. Halâj. 4,99. बलीयसा Spr. (II) 316. भूपतिरात्मनः स्पर्धा चक्रमे न स कस्यचित्। आत्मनस्तु बुधैः स्पर्धा शुद्धधीर्बह्वमन्यत ॥ Râǵa-Tar. 4,489. 5,285. स्पर्धया गुणविस्तरैः R. 7,101,12. विहृतं कुर्वाणाः स्पर्धया सह मयूरैः Spr. (II) 975. वसिष्ठस्पर्धया im Streit um den Vorrang mit R. Gorr. 1,58,3. देवदुन्दुभिनिर्ह्रादस्पर्धयेव Kathâs. 34,111. 38,1. 72,279. Spr. (II) 2113. Râǵa-Tar. 1,123. 127. 3,11. लक्ष्मीलवस्पर्धया so v. a. aus Verlangen nach Spr. (II) 2391, v. l. स्पर्धा वि-धा wetteifern: असमैः Râǵa-Tar. 3,284. कर् dass.: स्पर्धां तपःकृतां तीव्रां चक्रतुस्तौ MBh. 9,2366. Pańkar. 4,3,2. °सौभाग्यकृतस्पर्धैः परस्परम् Râǵa-Tar. 6,164. पारिजातकुसुमस्पर्धाकारी मञ्जरी Verz. d. Oxf. H. 213,b, No. 507. — Vgl. सस°.

स्पर्धिन् (wie eben) adj. um den Vorrang streitend, wetteifernd MBh. 5,4614. 7,3345. 14,96 (अति°). Hariv. 9133. R. 1,45,16 (46,16 Gorr.). अन्योऽन्यस्पर्धिनौ MBh. 1,3189. 3,16448. 7,149. दिनकरहय° Megh. ed. St. V. तवाधरस्पर्धिषु विद्रुमेषु Ragh. 13,13. 16,62. Spr. (II) 7186. Z. d. d. m. G. 27,78. Varâh. Bṛh. S. 19,14. Kathâs. 25,211. 54,51. Râǵa-Tar. 4,10. Sâh. D. 41,14. Pańkat. ed. orn. 3,5. Verz. d. Oxf. H. 187,b, No. 428, Z. 10. शृङ्गारोत्तरसत्प्रमेयवचनैराचार्यगोवर्धनस्पर्धी कविः Gît. 1,4.

स्पर्ध्य (wie eben) adj. (worum man streiten könnte) begehrenswerth, kostbar: आस्तरण MBh. 1,1875. 7943. 2,2031. 3,16925. R. Gorr. 1,3,68. 2,82,10. अजिन MBh. 5,3380.

स्पर्श्, स्पृशति (संस्पर्शने) Dhâtup. 28,128. पस्पर्श, पस्पर्शतुः; अस्पृक्षत् अस्प्राक्षीत् und अस्पार्क्षीत् P. 3,1,44, Vârtt. Siddh. K. 130,a,8. Vop. 8,76. fg. 13,4. स्प्रक्ष्यति (vgl. Kâr. 5 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10), स्प्रष्टुम्, स्पृष्ट्वा. Hier und da auch med. des Metrums wegen. Der Anlaut geht nie in ष über AV. Prât. 2,102. P. 8,3,110. 1) berühren (acc.), rühren an (loc.), streicheln: दिवि ṚV. 1,36,3. दिवः सानु 10,70,5. 6,8,2. व्याममग्रेणास्पृक्षः VS. 6,2. 28,18. 20. उशतीरुशन्तं स्पृशन्ति ṚV. 1,62,11. यत्रास्पृक्षत्तन्वः AV. 6,124,2. TBr. 1,5,2,2. स्वर्गं लोकम् Çat. Br. 12,2,2,11. 14,7,1,29. ते ह्येतन्नेदिष्ठं पस्पर्शुः Kanop. 27. fg. अन्योऽन्यं स्पृशतः Schol. zu P. 3,1,87, Vârtt. 3. न स्पृशेच्चैतत् (शिरः) M. 4,82. fg. 143. fg. 5,85. 87. 103. स्पृशन्ति बिन्दवो पादौ ये 142. 7,219. 8,358. 11,148. MBh. 3,1730. 2215. यावदस्थि मनुष्यस्य गङ्गायाः स्पृशते जलम् 8236. 12047. मा स्पृश्यात् 15688. 4,278 (mit der ed. Bomb. स्प्रक्ष्यसि st. प्रक्ष्यसि zu lesen). 5,3556 (स्पृश्य absol.). 6,5658. 13,7618. Hariv. 14777. R. 1,34,53. 2,64,28. 59. 3,46,12. 53,47. 4,16,34. 5,51,17. Suçr. 1,30,6 (einen Kranken). Çâk. 22. 147. रजःकणैः स्पृशद्भिर्गात्रम् Ragh. 1,85. 2,32. Spr. (II) 1810. अस्पृशन्निव वित्तानि 1892. 2056 (med.). 3816. 6810. 7247. स्पृशन्ति शरवत्तीक्ष्णाः स्तोकमन्तर्विशन्ति च 7248. स्पृशन्नपि गजो हन्ति 7249. Varâh. Bṛh. S. 43,16. 44,20. 50,6. 10. 51,34. 70,16. ein Weib Kathâs. 34,9. Verz. d. Oxf. H. 59,b,1 v. u. (med.). मामकाङ्गानि मा स्प्राक्षीः R. 6,42,6 (41,7 Gorr.). Mṛkkh. 131,5. Mârk. P. 24,38. 61,61. Bhâg. P. 1,15,16 (नो प° दुरात्मना zu schreiben). 10,83,24 (पस्पृशे med.). वातेन स्पृश्यमाना MBh. 2,2346. Kumâras. 7,31. अन्योऽन्यं हस्तं स्पृशतः Vikr. 11,14. स्पृशेयं तेन सत्येन पादावेतौ MBh. 3,2981. मार्जारो भूमिं स्पृष्ट्वा कर्णौ स्पृशति bei einer Betheuerung Hit. 19,20. 122,5. पाणिना, करेण, हस्तेन M. 4,142. MBh. 3,1778. 5,7006. 11,196. पाणीन्पाणिभिः R. 1,73,32. 2,42,11. 33. 52,12. 3,72,29. Kumâras. 3,22. Spr. (II) 3282. Kathâs. 36,40. Mârk. P. 74,17 (med.). पादेनान्नम् M. 3,229. न चापि राघवादन्यं पादेनापि नरं स्पृशे R. 3,51,29. 41. चरणेनापि वामेन न स्पृशेयं कदा च न (रावणम्) 5,26,27. मुखेन, उरसा Lâṭy. 3,12,8. वक्त्रेण दक्षिणमात्मपार्श्वम् ein Pferd Varâh. Bṛh. S. 93,13. शिरोभिश्चरणौ Hariv. 14083. दन्तैः Hit. 21,21. सूच्या लोचने R. 3,53,50. कम्बुना बालं कपोले Bhâg. P. 4,9,4. सर्वगात्रेषु तम् MBh. 15,134. प्रियं करे Bhâg. P. 2,9,18. करे ohne acc. 10,84,60. पादयोः 4,20,18. अङ्गेषु पाणिना Râǵa-Tar. 3,410. partic. स्पृष्ट berührt: उरसास्पृष्टम् adv. Kâty. Çr. 17,4,10. M. 2,62. 4,207. 8,358. R. 1,9,39. शरैः 5,26,40. Megh. 106. Ragh. 1,42. Çâk. 58. 178. Spr. (II) 5173. Râǵa-Tar. 3,369. Prab. 11,10. Bhâg. P. 1,15,10. 6,11,16. 7,1,42. कर्पूरः पावकस्पृष्टः Spr. (II) 7291. चरणस्पृष्टा भुजंगाः LA. (III) 89,22. करण ṚV. Prât. 13,3. स्पृष्टं स्पर्शानां करणम् AV. Prât. 1,29. ईष-

त्स्पृष्टमन्तःस्थानाम् 30. 33; vgl. P. 1,1,9, Schol. auch von den Lauten selbst: अचो ऽस्पृष्टा यणस्त्वीषन्नेमस्पृष्टाः शलः स्मृताः। शेषाः स्पृष्टा हलः प्रोक्ताः Çikshâ 30 in Ind. St. 4,118. स्पृष्टता, अ°, ईषत्°, अर्ध° Comm. zu VS. Prât. 1,72. Vgl. दुःस्पृष्ट und दुःस्पृष्टः स रेफो ऽतिस्पृश्यते Comm. zu Ṛv. Prât. 14,8. — 2) अपः, उदकम्, जलम् u. s. w. *bestimmte Theile des Körpers mit Wasser in Berührung bringen, eine Waschung vornehmen, sich den Mund spühlen* u. s. w. Çâṅkh. Gṛhj. 1,10. Âçv. Çr. 1,7,3. M. 5,76. 99. MBh. 3,10106. R. 1,24,11 (25,11 Gorr.). 31,31. 44,25. 2,52,20. 56,4. 111,23. 4,44,77. Mârk. P. 61,74. Bhâg. P. 4,4, 24. 5,20,23. ausnahmsweise mit instr. des Wassers und acc. der *berührten* Theile: खानि चैव स्पृशेदद्भिः M. 2,60. — 3) *durch Berührung einen Eindruck empfangen, fühlen:* शृणोति, पश्यति, जिघ्रति, रसयते, स्पृशते Praçnop. 4,2. स्पृशति Maitrjup. 6,7. श्रुत्वा, स्पृष्ट्वा, दृष्ट्वा, भुक्त्वा, घ्रात्वा M. 2,98. श्रुतं दृष्टं स्पृष्टम् Spr. (II) 6562. — 4) *berühren* in astr. Sinne: (रोहिणीम्) स्पृशन्नुदग्याति यदा शशाङ्कः Varâh. Bṛh. S. 24,29. भुजंगमं स्पृशेत् 47,12. 11,62. केतुभिराधूमिते ऽथ वा स्पृष्टे नक्षत्रे 53. von einer gedachten Linie (सूत्र) Golâdhj. Madhjam. 24. — 5) *berühren* so v. a. *reichen —, dringen bis zu:* तनुवा दिवम् Bhâg. P. 4,5,3. Daçak. 60,5. शब्दो दिवमिवास्पृशत् MBh. 1,1174. गाण्डीवस्य निर्घोषः — अस्पृशद्दिवम् 7,1334. R. 2,89,16 (97,21 Gorr.). Çâk. 47. Bhâg. P. 10,46,46. 75,10. स्तोमो यो वां हृदि पस्पर्शत् Ṛv. 4,41,1. ग्राहृतिभिर्हृदि स्पृशन् Bhâg. P. 1,10,30. दुरुक्तैर्मर्म पस्पृशुः 3,4,1. अननुभूतो ऽर्थो न मनः स्प्रष्टुमर्हति 4,29,65. यदि ते कर्णमस्पृशम् so v. a. *zu Ohren kommen* 10,64, 10. नार्थकामौ धर्मस्य शततमीमपि कलां स्पृशतः *erreichen, gleich kommen* Daçak. 64,18. fg. न स्पृशन्ति कवयो गिरापि यत् *mit Worten erreichen* so v. a. *zu schildern vermögen* Spr. (II) 5306. Vgl. दिविस्पृशन्त्. — 6) *berühren* so v. a. *in unmittelbare Beziehung treten:* पौरुषं ज्योतिर्विषयान्स्पृशत् Sarvadarçanas. 37,8. कर्मसु श्रोत्रस्पर्शिष्वस्पृष्टवस्तुषु Bhâg. P. 4,29,47. अद्यापि मानुषो भावः स्पृशते (!) त्वाम् so v. a. *am Herzen liegen* MBh. 17,106. — 7) *Jmd* (acc.) *berühren mit* (instr.) so v. a. *versehen mit:* इमान्स्पृंश मन्मभिः शूर वाजान् so v. a. *erfülle mit Muth* Ṛv. 4,3,15. — 8) *treffen, zu Theil werden* (insbes. von Uebeln): तं न कश्च न पाप्मा स्पृशति Khând. Up. 8,6,3. स्पृशेदेनस्तथा च माम् MBh. 1, 4892. Spr. (II) 6062. दोषः MBh. 3,16735. जरा, रोगाः, वैवर्ण्यम् 13,7446. fg. (स्प्रक्ष्यन्ति mit der ed. Bomb. st. स्र° zu lesen). भयम् R. Gorr. 2,36, 10. यावत्तु कन्यामृतवः स्पृशन्ति Vishṇu in Dâjabh. 272,3 v. u. भावाः Kumâras. 6,95. तुल्यो दण्डः Spr. (II) 758 (med.). आपदः 1037. शोकः 4467. व्याधिः 6885, तापः Varâh. Bṛh. S. 5,74. अनयः 9,13. 31. दारिद्र्यम् Kathâs. 55,23. पातकम् Bhâg. P. 4,14,11. अधर्मः 6,2,2 (med.). 9,4,39. ब्रह्मशापः 13. अभ्युदयाः Ratnâv. 4,7. pass.: तैर्दोषैर्नृपः स्पृश्यते Mṛkkh. 137,15. अभिलाषेण पस्पृशे Râga-Tar. 4,19. अनुशयाग्निना 316. सारासारविचारेण 6,193. तयरोगेण 289. मदेन Daçak. 83,10. असत्यवाददोषेण 90, 1. 2. स्पृष्ट *getroffen, behaftet mit:* बालवधेन MBh. 13,331. देवस्य मायया Bhâg. P. 3,2,10. 4,6,48. fg. 30,33. कालेन 3,15,3. शङ्का° Megh. 70. अनघ° Ragh. 10,20. ब्रह्मसुख° Bhâg. P. 7,15,35. वैदग्ध्यविमुग्धताव्यतिकरस्पृष्टं विधानं विधेः Spr. (II) 6211. किंचिद्भावगभीरवक्रिमलवस्पृष्टं मनाग्भाषते Sâh. D. 40,11. अस्पृष्टपुरुषान्तर (शब्द) so v. a. *keinem Andern zukommend* Kumâras. 6,75. कलिना so v. a. *besessen, bezaubert* MBh. 3,2361. रामया Bhâg. P. 4,28,59. — 9) *anrühren* so v. a. *sich aneignen:* न कर्मणि नियुक्तः सन्धनं किंचिदपि (so ed. Bomb.) स्पृशेत् MBh. 4,131. — 10) *erreichen, theilhaftig werden, an sich erfahren:* परमं श्रियः पदम् Kâm. Nîtis. 4,79. Spr. (II) 6139. महात्तमनयम् MBh. 3,318. वेपथुम् 9,1202. अभूतपूर्वं शोकम् R. 7,98,4. महोन्नताम् Ragh. 3,32. मणिर्नाहेर्दोषान्स्पृशति न च सर्पो मणिगुणान् Spr. (II) 773. लाभालाभौ, मरणम्, जीवितम् 7068. तारुण्यम् 7260. उद्योगम् Kathâs. 16,72. स्पृष्टमैथुना M. 8,205. स्पृष्टाकृतिः (स्पष्टाकृतिः ed. Calc.) पत्त्ररथेन्द्रकेतोः Ragh. 18,29. अस्पृष्टमद Spr. (II) 517. अस्पृष्टरजस्तमस्क, स्पृष्टमाय Bhâg. P. 6,3,15. स्पर्शः स्पृष्टपूर्वः *ein Gefühl, das man früher empfunden hat,* MBh. 4,744. — 11) im Sinne des caus. *zukommen lassen:* अस्पृशत् — द्विजेभ्यो ऽयुतं गवाम् Weber, Kṛshṇaǵ. 303. अस्पर्शद्गवायुतम् (अस्पर्शत् st. अस्पृशत्) Bhâg. P. 10,79,18. — स्पृशेत् im Comm. zu TS. Prât. 2,36 schlechte Lesart für स्पर्शयेत्; स्पृष्ट्वा R. Gorr. 2,123,17 fehlerhaft für पृष्ट्वा.

— caus. स्पर्शयति (med. अकृपासंश्लेषणयोः v. l. für स्पश्, स्पाशयते Vop. in Dhâtup. 33,7) 1) *berühren lassen* (mit doppeltem acc.), *in unmittelbare Berührung bringen mit* (loc. instr.): पुत्रदारस्य वाप्येनं शिरांसि स्पर्शयेत्पृथक् M. 8,114. R. 2,64,27 (66,26 Gorr.). सुवर्णमग्निम् P. 8,3,102, Schol. जिह्वामध्यान्ताभ्यां चोत्तराञ्जम्भ्यान्स्पर्शयति TS. Prât. 2,17. येन स्पर्शयति तत्करणम् 34. हनूमूले (loc.) जिह्वामूलेन कवर्गे स्पर्शयति 35. शवर्गे कार्ये जिह्वामध्येन वर्णं तालौ स्पर्शयेत् Comm. zu 36, v. l. वकारे कार्ये ऽधरोष्ठान्ताभ्यामुत्तरदन्ताग्रैः सह स्पर्शयेत् zu 43. यज्ञं देवेषु पिस्पृशः Ṛv. 6,15,18. स पिस्पृशति तन्वि श्रुतस्य विपः *er bespickt mit Geschossen den Leib* 49,12. अंशैष्ठ रूपैस्तन्वं स्पर्शयस्व *überzieh dich mit* 10,112,3. — 2) *durch Berührung einen Eindruck empfangen, fühlen* (vgl. simpl. 3): शृणोति पश्यति जिघ्रति रसयति चैव स्पर्शयति Maitrjup. 6,7. — 3) *Jmd Etwas zukommen lassen, schenken, hingeben:* ब्राह्मणाय गाम् M. 11,135. MBh. 13,2961 (med.). 3180. Hariv. 14266. R. 7,53,9. 15. Ragh. 2,49. मातापितृविहीनो यस्त्यक्तो वा स्यादकारणात्। आत्मानं स्पर्शयेद्यस्मै स्वयंदत्तस्तु स स्मृतः॥ M. 9,177. आत्मानं स्पर्शयाम्यद्य पाणिं गृह्णीष्व मे spricht ein Weib zu einem Manne MBh. 13, 1502. पत्न्यर्थं स्पर्शिता R. 7,30,27.

— अधि (*oberflächlich*) *berühren:* वेद्यन्तम् Çat. Br. 11,2,7,33. — caus. *reichen lassen bis zu:* पन्थां वाधिस्पर्शयेत्कर्तं वा TS. 6,2,6,1.

— अनु 1) *berühren, reichen an* Ṛv. 4,4,2. — 2) *berühren mit* so v. a. *erfüllen mit:* तेनैव मे दृशमनुस्पृशतात् Bhâg. P. 3,9,22.

— अप scheinbar MBh. 1,764, da st. अपो ऽपस्पृश्य mit der ed. Bomb. अप उप° zu lesen ist. Vgl. अनपस्पृश्.

— अभि 1) *berühren:* कथमस्मद्विधा नारी जितेन्द्रियमभिस्पृशेत् MBh. 1,2931. — 2) *treffen, heimsuchen:* निद्रा तु वैष्णवीं पाप्मानमुपदिशन्ति। सा स्वभावत एव सर्वप्राणिनो ऽभिस्पृशति Suçr. 1,329,11. fg.

— आ *leicht berühren:* शिरसास्पृश्य (= ईषत्स्पृष्ट्वा Comm.) पादयोः Bhâg. P. 10,44,50. partic. आस्पृष्ट 1,6,9 (nach dem Comm.). Çat. Br. 9,3,4,15.

— उद् *hinaufreichen zu* (acc.): नोद्दिव दिवमस्पृशन् AV. 5,19,1.

— उप 1) *berühren, hinreichen bis zu:* दिव्यं सानु Ṛv. 7,2,1. 10,125, 7. अर्चिषा यातुधानान् 10,87,2. हस्ताभ्याम् 137,7. AV. 1,33,4. वासो नः स्योनमुप स्पृशात् 14,2,51. जाया पतिं सुखं शिवमुपस्पृशति *berührt zärt-*

lich, liebkost Ait. Br. 8,20. पुत्राः पितरम् Çat. Br. 12,5,2,8. जानुशिरसा बर्हिः Âçv. Çr. 1,4,8. 4,4,6. भूमिम् 5,20,6. Gṛhj. 1,11,2. Çat. Br. 1,7, 1,3. 8,3,19. मुखमुपस्पृशते 9,3,7. 3,5,3,23. अपि पृष्ठत उपस्पृष्टो मनसा जानाति 14,4,3,9. Kâtj. Çr. 6,4,12. दन्तैर्दन्तान् MBh. 1,5981. 3,15991. 9,3587. भूमिम् 5,7230. पितुः पादौ R. 1,69,17. स्वजटाकलापैश्चरणोपधानम् Bhâg. P. 3,8,5. मलयं दर्दुरं चैव — अनिलः। उपस्पृश्य ववौ R. 2,91, 24. — 2) अपः, जलम् u. s. w., auch mit Auslassung dieser Wörter *Wasser berühren* so v. a. *die Hand in ein Wassergefäss eintauchen* (Schol. zu Kâtj. Çr. 166, 9) als symbolische Reinigungshandlung, oder *den Mund mit Wasser ausspülen* oder auch *eine Waschung vornehmen, sich baden* Çat. Br. 1,1,1,1. 21. 7,4,9. 3,6,3,17. Âçv. Çr. 2,3,16. Gṛhj. 4,5,10. 6,4. Kauç. 7. 68. Çâṅkh. Çr. 1,10,3. 14,23. Gobh. 3, 2,8. 9. — वारि, उदकम् u. s. w. MBh. 3,6050. R. 1,3,2. 2,25,1. 4,10, 28. Ragh. 5,59. Bhâg. P. 1,4,15. 4,2,17. 5,19,17 (अपः — आत्मना). महागङ्गाम् MBh. 13,1708. कोटितीर्थम् 3,4091. 5087. 8130. Bhâg. P. 6,4, 21. ohne acc. M. 2,53. 5,62. fg. Jâǵn. 3,30. MBh. 1,2949. 3,2256. 14, 1268. सूपस्पृष्टा (= सम्यक्संमार्ज्य Nilak.) Hariv. 8838. R. 4,9,84. 10,24. 7,106,15. Kathâs. 123,172. Bhâg. P. 4,11,1. Pańkat. 188,15. Bhaṭṭ. 2, 11. ब्राह्मेण तीर्थेन M. 2,58. Jâǵn. 1,18. न नग्न उपस्पृशेत् *bade* Ḱaraka 1,8. नोपस्पृश्य ते एव वाससी बिभृयात् ebend. स्रवन्त्याम् M. 11,132. अप्सु MBh. 3,10003. Hariv. 15858. महाश्रमे MBh. 13,1704. fgg. 1709. 1712. 1719. fg. 1730. Ragh. 18,30. उभौ कालौ MBh. 1,4623. त्रिषवणम् M. 6,24. 11,123. 216. R. 2,95,17 (104,18 Gorr.). auch mit instr. des Wassers und acc. der *berührten* Theile M. 4,143. auch mit Auslassung des instr.: खान्याचान्त उपस्पृशेत् M. 5,138. des acc.: उद्धृताभिरद्भिः MBh. 14,1287. partic. उपस्पृष्ट vom Wasser M. 3,208. Bhâg. P. 1,1,15. impers.: मयोत्थितेनोपस्पृष्टम् MBh. 1,771. सतानां तु समुद्राणामेषां (d. i. महात्मनां) तीर्थेषु — उपस्पृष्टम् R. 3,78,4. उपस्पृष्ट = आचान्त (Comm.) Bhâg. P. 1,6,15. — 3) *anrühren* so v. a. *sich aneignen:* न कर्माणि नियुक्तः सन्धनं किंचिदुपस्पृशेत् (अपि स्पृशेत् ed. Bomb.) MBh. 4,131. — Vgl. उपस्पर्श fg. und उपस्पृश्. — caus. zu 2): अपः Çat. Br. 3,2,2,17.

— पर्युप = उप-स्पर्श् 2): गाङ्गेयं (sc. जलम्) पर्युपस्पृश्य (वार्युप° ed. Bomb.) MBh. 3,165.

— प्रत्युप dass.: अपः Gobh. 1,2,31. — Vgl. प्रत्युपस्पर्शन.

— समुप *berühren:* पर्वतेन्द्रं सुनाभं पाणिना R. 5,55,12. खान्यद्भिः Jâǵn. 1,20. Wasser MBh. 3,8022. *baden* 10530.

— नि (schmeichelnd) *berühren:* नि स्पृश धिया तन्वि श्रुतस्य Ṛv. 8, 85,11. भूया अन्तरा हृद्यस्य निस्पृशे (infin.) 10,91,13. — Vgl. निस्पृश्.

— परि *vielfach berühren, streicheln:* पाणिभ्याम् MBh. 15,130. चरणौ R. Gorr. 2,9,47. खड्गम् 20,5. गात्राणि 66,31. कान्ताः 5,11,12. परिपस्पृशिरे चैनं पीनैर्हारस्तनैर्मुहुः 1,9,36. 46 (38. 47 Schl.). — partic. °स्पृष्ट *ringsum behaftet mit:* रुधिरेणाङ्गम् MBh. 12,84.

— सम् 1) *berühren, in Berührung bringen;* act. med. AV. 12,2,31. अद्भिरात्मानम् 3,30. रोहितेन तन्वम् 13,1,34. 14,1,40. समस्पृशन्त तन्वस्तनूभिः 14,2,32. पृथिव्याः संस्पृशस्पाहि VS. 37,11. 13. प्रियेण धाम्ना संस्पृशेथ Çat. Br. 3,9,4,20. 1,9,3,7. दण्डेन Âçv. Çr. 3,1,18. इन्द्रियाण्यद्भिः Gobh. 1,2,10. M. 2,53. गात्राणि Kâtj. Çr. 9,12,4. उरसा Çâṅkh. Çr. 17,16,1. आत्मानम् Kâtj. Çr. 5,9,30. इन्द्रियैरिन्द्रियाणि Kaush. Up. 2,15. संस्पृशन्तः स्वकान्बाहून् im Aerger MBh. 1,4094. अग्निम् 3,2935. श्याम् 8,316 (med. संस्पृशान,. R. 2,64,60. R. Gorr. 2,79,5. 3,9,3. 5,3, 40. 55,28. पादौ 2,123,2. Ragh. 11,89. Spr. (II) 6597. Varâh. Bṛh. S. 59,9. तरवः संस्पृशन्तः परस्परम् 55,13. Râǵa-Tar. 4,22. Bhâg. P. 10,70, 10. अङ्गैः M. 3,178. गात्रैः R. 5,37,3. पाणिना R. Schl. 1,67,14. R. Gorr. 2,95,8. Ragh. 11,31. करं करेण संस्पृश्य Hit. 1,49 (निष्पिष्य MBh. 1, 5922). दन्तैर्दन्तान् Mârk. P. 39,30. करे गोविन्दम् Hariv. 9080. मूर्ध्नि पाणिभ्याम् MBh. 3,12054. रश्मिभिः R. 2,44,10. partic. संस्पृष्ट TS. 5,4,1, 4. Çat. Br. 4,1,2,24. 7,1,1,29. 8,1,3,10. M. 4,208. 5,143. Jâǵn. 3,30. तृणाग्रेण Spr. (II) 3595. Varâh. Bṛh. S. 53,106. पवनैः Râǵa-Tar. 2,124. 6,192. मद्यैर्मूत्रैः u. s. w. M. 5,123. Pańkat. 262,22. सुरा° M. 11,150. अर्चिभिः Mârk. P. 99,68. 116,24. संध्यक्षराणि °वर्णानि *sich unmittelbar berührend, mit einander verbunden* AV. Prât. 1,40. संस्पृष्टरेफमृवर्णम् *mit* र् *verbunden* 37. अर्धमात्रया। रेफो भवति संस्पृष्टो यथाङ्गुल्या नखं तथा Comm. zu 37. — 2) सलिलम्, अपः *bestimmte Theile des Körpers mit Wasser in Berührung bringen, eine Waschung vornehmen* u. s. w. MBh. 3,42. 15142. तीर्थम् Bhâg. P. 5,18,11. mit Ergänzung des acc. R. Gorr. 1,47,7. 7,77,16. — 3) *berühren* in astr. Sinne: सप्त मुनीन् Varâh. Bṛh. S. 11,34. 24,29. 33,12. 47,12. — 4) *berühren* so v. a. *reichen —, dringen bis, zu:* धनुर्ज्यातलशब्दश्च संस्पृश्य गगनं महान् MBh. 1,5460. 6,3092. हृदि Bhâg. P. 3,15,39. दिव्यसंभोगमसंस्पृष्टं मनोरथैः *unerreicht* Kathâs. 17,131. — 5) *berühren* so v. a. *in unmittelbare Beziehung treten:* नेत्रस्य रूपं श्रोत्रस्य ध्वनिं संस्पृशतः Spr. (II) 3816. — 6) *treffen, über Einen kommen, sich Jmdes bemächtigen:* न मां संस्पृशते मदः R. 5,81,24. प्राणिनं सर्वमापदः Spr. (II) 1057, v. l. मृत्युः प्रजाः 1473. हृदयं संस्पृष्टमुत्कण्ठया Çâk. 81. पवनेन *heimgesucht von* (= वातरोगिन् Comm.) Varâh. Bṛh. 23,13. अन्यज्ञानासंस्पृष्टं केवलम् so v. a. *nicht verunreinigt* Sarvadarçanas. 32,13. — 7) *herausnehmen aus* (abl.): संस्पृशन्नः शरांस्तीक्ष्णांस्तूणात् MBh. 8,788. — Vgl. संस्पर्श fgg. — caus. *in Berührung bringen* Ait. Br. 7,2. TS. 2,6,6,2. 6,4,3,4. TBr. 3,3,7,9. Çat. Br. 3, 7,1,11. स्रुचौ 4,7. Kâtj. Çr. 9,3,12. उरः Çâṅkh. Çr. 7,4,6.

— अनुसम् caus. *nach Etwas in Berührung bringen* Çat. Br. 1,8,3,2.

— अभिसम् 1) *mit Wasser in Berührung kommen, baden:* तत्र MBh. 3,8080. — 2) *treffen, über Einen kommen, sich Jmds bemächtigen:* तान्रागो नामाभिसंस्पृशेत् MBh. 12,2140.

— परिसम् *vielfach berühren, streicheln:* अर्जुनं पाणिना MBh. 3,1457. पादौ कराभ्याम् R. Gorr. 2,66,39.

स्पर्श (von स्पर्श्) 1) adj. *berührend, rührend, dringend in:* मनः° Bhâg. P. 3,21,10. = स्पर्शक H. an. 2,555. Med. ç. 14. — 2) m. (n. Bhâg. P. 3,5,32) P. 3,3,16. am Ende eines adj. comp. f. आ. *a) Berührung* H. an. Med. कृत्ति स्पर्शेनावरवर्णजः M. 3,241. मक्षिकाः u. s. w. स्पर्शे मेध्यानि 5,133. Megh. 89. Spr. (II) 3418. 6992. तं पतिं स्पर्शं उप्यवर्जयत् Kathâs. 27,186. °क्षम Çâk. 27. भूषणावाससाम् M. 8,357. Spr. (II) 3420. 6522. सुतस्य Vikr. 149. पाद° M. 3,230. भस्मपङ्करजः° Jâǵn. 2,213. Megh. 101. सुत° Ragh. 3,26. 14,2. 12,65. Çâk. 103,19. 125. शस्त्र° Spr. (II) 7175. Varâh. Bṛh. S. 51,30. Mârk. P. 69,9. Kathâs. 4,63. Verz. d. Oxf. H. 283,a,1. fgg. Râǵa-Tar. 3,411. 4,535. Bhâg. P. 1,8,5. 11,23. Hit. 40,3. am Ende eines adj. comp. R. Gorr. 2,47,2. Megh. 61. Spr. (II) 6597.

Kathâs. 71,304. Râga-Tar. 4,22. — b) *Berührung* in astr. Sinne Varâh. Brh. S. 11, 6. insbes. *Anfang einer Eklipse* Ganit. Kandragr. 20. Golâdhj. Grahanav. 1. — c) *Berührung, Contact* in übertr. Bed.: बाह्यस्पर्शाः Bhag. 5,21. मात्रास्पर्शाः 2,14. Bhâg. P. 1,6,35. विविधविषयरस° Prab. 2,10. गुण° Bhâg. P. 6,18,74. °ज्ञ 4,9,3. — d) *eine durch Berührung wahrgenommene Eigenschaft der Dinge; Gefühl* AK. 1,1,4,16. H. 1384. सर्वेषां स्पर्शानां त्वगेकायनम् Çat. Br. 14,5,4,11. त्वचा स्पर्शान्विद्यते 6,2,9. वायुः स्पर्शगुणः M. 1,76. 12,98. वायव्यस्तु गुणः स्पर्शः स्पर्शश्च बहुधा स्मृतः । उष्णः शीतः u. s. w. MBh. 12,6855. fgg. 14,1415. fgg. Kan. 2,1,9. Njâjas. 1,1,14. Suçr. 1,335,13. °दोष 171,1. Tarkas. 14. Tattvas. 12. Verz. d. Oxf. H. 225,*a*, No. 549. Bhâg. P. 3,5,32. Sarvadarçanas. 19,22. 87,12. 149,4. Bhâshâp. 3. Vedântas. (Allah.) No. 69. Burnouf, Intr. 487. 500. स्पर्शान् — त्वगधिगच्छति MBh. 14,663. वेदये न च संयुक्तान् शब्दस्पर्शरसानहम् R. 2,64,67. ईदृशस्तु त्वया स्पर्शः स्पृष्टपूर्वो न कश्चिचित् MBh. 4,744. स्पर्शं वेत्सि 745. स्पर्शतः सुखः R. 3,22, 20. स्पर्शं रूपयित्वा Çâk. 32,15, v. l. Vikr. 47,13. Mâlav. 29,13. स्पर्शानुकूल Spr. (II) 6403. वज्र° *das bei der Berührung des Donnerkeils empfundene Gefühl* R. 1,40,18. शिरःशूल° *Gefühl von Kopfschmerz* Daçak. 78,6. ईर्ष्या° *Gefühl der Eifersucht* Kathâs. 17,151. am Ende eines adj. comp.: दिव्यगन्धरस° R. 5,17,11. अतिशिशिर° Spr. (II) 543. खर° Bhâg. P. 1,14, 16. शीत° Sarvadarçanas. 6,1. इन्द्राशनिसम° MBh. 5, 7271. R. 2,30,12. — e) *ein angenehmes Gefühl* Spr. (II) 2131 (so v. a. *Zartheit der Haut*). — f) *ein krankhaftes Gefühl, Krankheit* Vârtt. zu P. 3,3,16. AK. 3,3,14. Trik. 3,3,433. H. an. Med. — g) *Gefühlssinn:* मृदुशीतोष्णाः स्पर्शग्राह्याः Suçr. 1,153,4. Tarkas. 48. अन्तः° adj. Bhâg. P. 3,10,18. — h) *Gabe, Geschenk* Trik. H. an. Med. — i) *quidam coeundi modus* Çabdar. im ÇKDr. — k) *Wind* ÇKDr. und Wilson ohne Angabe einer best. Aut. — l) in der Gramm. *eine Muta* H. an. RV. Prât. 1,2 (12). 8 (13). 20 (30). 4,1. 6,5. VS. Prât. 1,49. 90. 105. 4,11. 94. 99. 117. 162. 8,20. AV. Prât. 1,6. 29. 44 u. s. w. TS. Prât. 1,7. 10. 2,44 u. s. w. °रेफसंधि RV. Prât. 4,30. स्पर्शोष्मसंधि 33. °वर्ग 5,21. Âçv. Çr. 1,2,16. Khând. Up. 2,22,3. Bhâg. P. 2,9,6. 3,12,46. 12,6,43. Verz. d. Oxf. H. 104,*b*,34. 86. — m) fehlerhaft für स्पश MBh. 1,5792. Med. ç. 15. — 3) f. आ von unbekannter Bed. in der Stelle: कीर्तिमाशां दिशं (दिशां die neuere Ausg.) स्पर्शां नमस्यामि सरस्वतीम् Hariv. 10243. *ein untreues Weib* Çabdârthak. im ÇKDr. — Vgl. अतल°, उदक°, दुः°, मृदु°, वेद°, शुक्ति°, सु°, सुख°.

स्पर्शक nom. ag. von स्पर्श् H. an. 2,555. Med. ç. 14.

स्पर्शता f. in अभूतल° nom. abstr. von अभूतलस्पर्श adj. *den Erdboden nicht berührend* Çâk. 169.

स्पर्शत्व n. nom. abstr. zu स्पर्श 2) d) Bhâg. P. 3,26,36.

स्पर्शद्वेष m. *Empfindlichkeit gegen Berührung* Suçr. 1,252,8.

स्पर्शन (von स्पर्श्) 1) m. *Wind* AK. 1,1,1,57. Trik. 3,3,270. H. 1107. an. 3,429. Med. n. 147. Halâj. 1,75. — 2) n. a) *das Berühren, Berührung* Trik. H. an. Med. Nir. 5,3. Çvetâçv. Up. 5,11. TS. Prât. 2,33. Jâgn. 2,213. Suçr. 1,305,2. Ind. St. 5,312. Ragh. 2,50. Spr. (II) 2717. fg. प्रक्षालनाद्धि पङ्कस्य श्रेयो नस्पर्शनं नृणाम् 3117 (vgl. Comm. zu TS. Prât. 4,23. 14,4). 3255. Varâh. Brh. S. 51,25. 27. 30. 33. Mârk. P. 69, 9. Bhâg. P. 1,10,12. 4,23,19. fg. 5,17,20. 7,10,21. 10,12,38. Pañkat. 163,5. — f) *das Fühlen, Gefühl, Gefühlssinn* H. 1384. H. an. M. 12, 120. Bhag. 15,9. MBh. 12,12885. 14,610. Njâjas. 3,1,1. Bhâg. P. 3,26, 47. Sarvadarçanas. 21,6. 35,17. 102,8. 10. Wilson, Sel. Works 1,314. — c) *das Schenken, Spenden* AK. 2,7,29. Trik. H. 386. H. an. Med. Halâj. 2,264. — Vgl. गगण° und स्पार्शन.

स्पर्शनीय (wie oben) adj. 1) *zu berühren:* न मे शरीरं त्वया स्पर्शनीयम् Pañkat. 186,13. — 2) *was gefühlt wird* MBh. 12,13758.

स्पर्शनेन्द्रिय (स्पर्शन + इ°) n. *Gefühlssinn* Suçr. 1,30,11. — Vgl. स्पर्शेन्द्रिय.

स्पर्शमणि m. *der Stein der Weisen:* °प्रभव n. *Gold* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. स्पर्शोपल.

स्पर्शयज्ञ m. *ein in der blossen Berührung der zu opfernden Dinge bestehendes Opfer* MBh. 14,2864.

स्पर्शयितव्य (vom caus. von स्पर्श्) adj. *was gefühlt wird, fühlbar* Praçnop. 4,8.

स्पर्शयोगशास्त्र n. Titel eines *Lehrbuchs* Hall 18.

स्पर्शरसिक adj. *für Berührung Sinn habend* so v. a. *sinnlich, lüstern, geil* Spr. (II) 6854.

स्पर्शलज्जा f. *Mimosa pudica* Râgan. 5,104.

स्पर्शवज्रा f. N. pr. einer Göttin Kâlakakra 3,131. 145. 4,20. 77. 5,14.

स्पर्शवत् (von स्पर्श) adj. gana रसादि zu P. 5,2,95. 1) *die durch Berührung wahrgenommene Eigenschaft besitzend, tastbar:* वायु Kan. 2, 1,4. 25. Tarkas. 9. Bhâshâp. 25. Bhâg. P. 2,5,28. स्पर्शशब्दवत् d. i. स्पर्शवत् und शब्दवत् 27. रूपस्पर्शवत् d. i. रूपवत् und स्प° Kan. 2,1,3. रूपरस° 2. रूपरसगन्ध° 1. उष्ण° *heiss anzufühlen* Tarkas. 8. — 2) *angenehm anzufühlen* MBh. 1,7360. पुत्रः स्पर्शवतां वरः Spr. (II) 4512. Kumâras. 1,56. स्पर्शरूपवत् d. i. स्पर्शवत् und रूपवत् MBh. 3,12067.

स्पर्शशुद्धा f. *Asparagus racemosus* Çabdak. im ÇKDr.

स्पर्शसंकोचिन् m. *ein best. Knollengewächs*, = रामालु Dhanv. 4,88.

स्पर्शसंचारिन् adj. *durch Berührung übergehend, ansteckend:* eine Krankheit Râga-Tar. 4,524.

स्पर्शस्यन्द m. *Frosch* Çabdârthak. bei Wilson; in der 1ten Aufl. und im ÇKDr. fälschlich °स्पन्द.

स्पर्शहानि f. 1) *Gefühllosigkeit* Suçr. 1,270,8. — 2) *rothe erbsenähnliche Pusteln* (eine zu den शूकदोष gezählte Krankheit) Suçr. 1,298,7. 299,5. 2,124,10. Çârng. Samh. 1,7,63.

स्पर्शाज्ञ (स्पर्श + अज्ञ) adj. *empfindungslos, taub, eingeschlafen* (von Körpertheilen); davon nom. abstr. °ता H. an. 2,207. Med. t. 72. p. 12.

स्पर्शानन्दा (स्पर्श + आनन्द) f. *eine* Apsaras Trik. 1,1,64.

स्पर्शाशन (स्पर्श + 2. अशन) adj. *dessen Essen in* (blosser) *Berührung besteht, von der* (blossen) *Berührung lebend;* m. pl. Bez. einer Klasse von Göttern MBh. 13,1372.

स्पर्शासहत्व (स्पर्श + अ°) n. *Empfindlichkeit gegen Berührung* Suçr. 1,300,10.

स्पर्शासहिष्णुता f. dass. Suçr. 1,301,2.

स्पर्शिक adj. = स्पर्शवत् 1): वायु Pat. zu P. 5,2,95.

स्पर्शितर् (von स्पर्श्) nom. ag. *der da fühlt* MBh. 12,13758.

स्पर्शिन् (wie eben) adj. *berührend:* प्रेत° ÇÂÑKH. GRHJ. 4,7.11. PÂR. GRHJ. 3,10. नाम्यूरुजघन° MBH. 11,693. पुच्छं मक्षीतलस्पर्शि *berührend* so v. a. *reichend bis* RÂGA-TAR. 4,180. आकाश° PAÑKAR. 1,4,58. श्रोत्र° *in's Ohr dringend* BHÂG. P. 4,29,47.

स्पर्शेन्द्रिय (स्पर्श + इ°) n. *Gefühlssinn* SUÇR. 1,313,3. — Vgl. स्पर्शनेन्द्रिय.

स्पर्शोपल (स्पर्श + उ°) m. = स्पर्शमणि *der Stein der Weisen:* अद्रास्पर्शोपलं तस्मै स्पर्शाल्लोकस्य क्षेमकृत् ÇATR. 10,150.

स्पर्ष्, स्पर्षते (स्नेहने) DHÂTUP. 16,12, v. l. für पर्ष्.

स्पर्ष्टर् m. = स्प्रष्टर् BHARATA zu AK. 3,3,14 nach ÇKDR.

स्पर्ह्, स्पृहयति (ईप्सायाम्) DHÂTUP. 35,19. hier und da auch med. Der Anlaut geht nie in ष über nach P. 8,3,110. 1) *eifern um, eifrig begehren nach;* mit dat. P. 1,4,36. VOP. 5,15. न स्वप्नाय स्पृहयन्ति RV. 8,2, 18. तस्मा अस्पृहयं पुनः 10,135,2. ÇAT. BR. 2,2,3,5. नाविद्यायै न राज्याय R. 2,95,17 (med.). R. GORR. 2,104,18. 6,95,23. Spr. (II) 1658. 3955. 5936. PRAB. 60,8. *nach Jmd* Spr. (II) 151. 4694. ÇÂK. 103,4. BHAṬṬ. 8, 75. mit gen. der Sache MBH. 14,536 (med.). 14,1293. R. GORR. 1,9,39. 3,53,39. mit gen. der Person MBH. 3,11077 (S. 572). mit acc. der Sache SIDDH. K. zu P. 1,4,36. R. 2,112,3 (med. = 122,3 GORR.). HARIV. 9941. 11128 (द्वापरसंविद्धं युगान्तं die neuere Ausg.). Spr. (II) 7228. 7251. KATHÂS. 96,15. BHÂG. P. 3,25,34. 37. 5,6,16. 8,16,37. 10,35,7. 73,14 (med.). mit acc. der Person Spr. (II) 6947. ohne Ergänzung MBH. 15, 826 (दिवानिशम् st. दिवाकरम् mit der ed. Bomb. zu lesen). BHÂG. P. 10, 62,17. — 2) *Neid empfinden, Jmd beneiden;* mit dat. der Person MBH. 3,12582. 5,605. 13,374 (med.). 376. RAGH. 16,42. KATHÂS. 31,63. mit gen. MBH. 1,5317. 3,12319. 5,2574. 7,582. 14,563. HARIV. 8761. Spr. (II) 5611. 5689. mit acc. HARIV. 1223. ohne Ergänzung 8760. MBH. 2, 2571. — Vgl. स्पर्ध्, स्पार्ह und स्पृह् fgg.

— सम् *eifrig begehren nach,* mit acc. der Sache BHÂG. P. 3,2,19.

1. स्पश् *sehen, erblicken* s. u. 1. पश्. स्पशति, °ते (बाधनस्पर्शनयोः; st. स्पर्शन auch ग्रन्थन) DHÂTUP. 21,22. — partic. स्पष्ट = स्पाशित P. 7,2, 27. VOP. 26,114. 1) *ersichtlich, deutlich, offenbar, klar vor Augen liegend* AK. 3,2,31. H. 1467. HALÂJ. 4,67. रथ° *durch Wagen (-Spuren* Comm.) *kenntlich* TS. 2,5,6,7. तृणोदक PAÑKAV. BR. 11,5,20. NIR. 5,13. स्पष्टाष्टदंष्ट्र MBH. 3,392. SUÇR. 1,282,1. RAGH. ed. Calc. 18,30. स्पष्टार्थ Spr. (II) 2916. 5728. VARÂH. BṚH. S. 1,2. 11,16. 47,9. GAṆIT. TRIPRAÇN. 31, Comm. KANDRAGR. 19, Comm. PRAB. 1,12. RÂGA-TAR. 1,24. 3,339. 4,668. Ind. St. 1,19,17. fg. इति भाष्ये स्पष्टम् Schol. zu P. 1,2,32. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 90. SARVADARÇANAS. 25,2. 32,9. 95,2. 122,13. 126,21. PAÑKAT. 262, 24. HIT. ed. JOHNS. 1560. स्पष्टतरं वचः MBH. 2,1407. वाचि सुस्पष्टो विप्रः KATHÂS. 18,133. विनिद्रो ऽनुभवः 81,61. RÂGA-TAR. 6,315. अस्पष्ट SUÇR. 1,97,12. BHÂG. P. 4,15,22. 23,34. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 31. Schol. zu ÇÂK. 36. zu P. 4,2,123. zu TS. PRÂT. 17,8. अतिस्पष्ट ebend. स्पष्टम् adv. RÂGA-TAR. 6,52. 330. — 2) *gerade:* °अङ्ग VARÂH. BṚH. S. 61, 10. स्पष्टेन हस्तिहृदेन यथा KATHÂS. 75,118. न स्पष्टमुद्वीक्षते so v. a. *gerade in's Gesicht* Spr. (II) 1043. स्पष्टं पृष्टः ÇUK. in LA. (III) 34,20. — 3) bei den Mathematikern *genau, correct, wirklich* (Gegens. मध्यम) SÛRJAS. 2,58. GAṆIT. GRAHAKKH. 13. fgg. GOLÂDHJ. KHEDJAK. 16. GRAHAṆAV. 40. स्पष्टाधिकार Journ. of the Am. Or. S. 6,190. Verz. d. B. H. No. 842. Verz. d. Cambr. H. 31. 46. — Vgl. सुस्पष्टम् und स्फुट.

— caus. स्पाशयति *bemerklich machen* u. s. w. s. u. 1. पश्. med. (ग्रहणसंश्लेषणयोः) DHÂTUP. 33,7. — partic. स्पाशित = स्पष्ट P. 7,2,27. VOP. 26,114.

— प्रति s. प्रतिस्पश fg.

— वि partic. °स्पष्ट s. bes. Nachgetragen könnte werden adj. R. 3, 61,46. adv. 5,51,9. 82,2. MBH. 3,1855 (विष्पष्टम् fehlerhaft ed. Calc.). सु° adj. NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,163. — Vgl. विष्पश्.

— सम्, partic. *berühmt, bekannt:* अथ ह वै गार्ग्यो बालाकिरनूचानः संस्पष्ट आस KAUSH. UP. 4,1.

2. स्पश् (= 1. स्पश्) m. *Späher, Aufseher, Wächter:* प्रति स्पशो वि सृज RV. 4,4,3. अव ह्वि ख्यताधि कूलादिव स्पशः 8,47,11. 50,15. देवानाम् 10,10,8. दिवः AV. 4,16,4. des Varuṇa RV. 1,25,13. अदब्ध 6, 67,5. 7,61,3. 87,3. भूर्णि 9,73,4. सुदृश् 7. स्पशं विश्वस्य जगतः die Sonne 4,13,3. विश्वा इड्भा स्पर्केति सूर्यः 10,35,8. 1,33,8. 5,59,1. VS. 33,60.

स्पश (von 1. स्पश्) m. 1) dass. AK. 2,8,1,13. 3,4,28,216. H. 734. an. 2,555. MED. ç. 15 (स्पर्शः gedr.). HALÂJ. 2,210. SHAḌV. BR. in Ind. St. 1,38. (अग्निः) जगतः स्पशः (so st. स्पृशः zu lesen) M. 8,116. MBH. 1, 5792 (स्पर्शः ed. Calc.). स्पशाध्यक्ष PAÑKAT. 156,21. — 2) *Kampf, Krieg* AK. 3,4,28,216. H. an. MED. HALÂJ. 5,32.

स्पष्ट s. u. 1. स्पश्.

स्पष्टय् (von स्पष्ट), °यति 1) *klar —, deutlich machen* Schol. zu ÂÇV. ÇR. 1,12,34. zu KAP. 1,141. KULL. zu M. 1,20. — 2) *gerade machen:* einen Buckelichen KATHÂS. 62,234.

स्पष्टीकर् (स्पष्ट + 1. कर्) 1) *klar —, deutlich machen* SÂJ. bei BURNOUF, BHÂG. P. I, XVII. Verz. d. Oxf. H. 162,b, N. 4. v. l. im Comm. zu TS. 13,15. — 2) bei den Mathematikern *corrigiren, rectificiren* (durch Berechnung) GAṆIT. SPASHṬÂDH. 39, Comm.

स्पष्टीकरण (von स्पष्टीकर्) n. *das Corrigiren, Rectificiren* GAṆIT. SPASHṬÂDH. 34, Comm.

स्पष्टीकृति f. dass. GOLÂDHJ. GOLASVAR. 3. KHEDJAK. 23.

स्पष्टेतर (स्पष्ट + इ°) adj. *undeutlich, unklar* HALÂJ. 5,56.

स्पान्दन und स्पान्दनं adj. *vom Baume* Spandana *herrührend, daraus gemacht* gaṇa पलाशादि zu P. 4,3,141.

स्पार्शन (von स्पर्शन) adj. *durch das Gefühl wahrgenommen werdend, tastbar* P. 4,2,92, Schol.

स्पार्ह (von स्पर्ह्) adj. *begehrenswerth, reizend; appetitlich:* रेक्णस् RV. 1,31,14. वसु 123,6. 2,23,9. युवन् 4,1,12. Soma 47,1. वर्ण 2,1,12. 4,1,6. 7. 7,15,15. 56,21. 58,3. 72,1. 81,3. 84,3. 8,24,8. 45,40. 9,102, 5. इषः 10,2,6. नियुतः 26,1. मधु 49,10. गाः 68,3. स्पार्हा वसानः 1,135. 2. कामाः सुरस्पार्हाः BHÂG. P. 1,12,6. — Vgl. पुरु°.

स्पार्हराधस् adj. *begehrenswerthe Geschenke habend* RV. 4,16,16.

स्पार्हवीर adj. *in trefflichen Männern bestehend:* रयि RV. 5,54,14. नियुतः etwa *treffliche Führer habend* 7,91,5.

स्पाशन n. nom. act. vom caus. von 1. स्पश् in einer Etymologie NIR. 5,3.

स्पिञ्ज् s. उप°.

स्पूर्ध् Nebenform zu स्पर्ध्; infin. स्पूर्धसे *zur wetteifernden Bewerbung*

RV. 5,64,4.

— प्र *sich in Streit einlassen:* प्र यद्वां मित्रावरुणा स्पूर्धन्प्रिया धाम युवधिता मिनन्ति RV. 6,67,9.

स्पृक्का f. *Trigonella corniculata* AK. 2,4,4,21. Râǵan. 12,134. *Mimosa pudica* 5,103. — Suçr. 1,139,10. Varâh. Brh. S. 77,5.13.24. — Vgl. पृक्का.

स्पृत् (von स्पर्) 1) adj. *sich befreiend von; an sich ziehend, für sich gewinnend;* s. किल्बिष°, धन°, लोक°. — 2) f. Bez. *gewisser* Ishṭakâ Çat. Br. 8,4,2,1. Ind. St. 13,260.

स्पृति (wie eben) f. so v. a. स्पर Çat. Br. 11,8,4,6. Kâtj. Çr. 25,6,11.

स्पृध् (von स्पर्ध्) 1) f. *Nebenbuhler, Gegner* Naigh. 2,17. जयेम सं युधि स्पृधः RV. 1,8,3. स्पृधां तरुतारम् 119,10. 174,5.10. 179,3. 2,11,19. 5,44,7. विश्वा इत्स्पृधो व्यस्यथ 55,6. 8,14,13. 81,32. 88,5. 9,7,5. 20,1. 10,18,9. 100,12. 113,4. masc. Bhâg. P. 3,18,19. 11,23,21. adj.: इतरेतरस्पृधः *mit einander wetteifernd* 10,73,12. स्वरिक्थ° *Verlangen tragend nach* 1,10,1. एकपति° 4,20,27. पद्मकोश° *wetteifernd mit* 3,23,33. — 2) f. *Kampf* (auch in einzelnen der unter 1) angeführten Stellen möglich) RV. 7,82,9.

स्पृध्य s. मिथ°.

स्पृश् (von स्पर्श्) 1) adj. am Ende eines comp. P. 3,2,58. Declination Vop. 3,134.149. a) *berührend:* वेदि° Kâtj. Çr. 1,8,28. 17,11,18. 18,5,6. 26,7,14. शव° M. 5,64. क्षिति° (so v. a. *Mensch*) Ragh. 8,80. मातृवर्गचरण° 11,7. बाहु° Spr. (II) 7248. Bhâg. P. 10,37,7. — b) *berührend* so v. a. *reichend bis:* गगन° Ragh. 3,43. भू° Varâh. Brh. S. 61,12.18. — c) *erreichend* so v. a. *theilhaftig, an sich erfahrend, zeigend, verrathend:* प्रणय° Mâlatim. 76,4. मद° Kathâs. 10,24. 110,130. विद्युल्लाख्या° (so zu verbinden) Verz. d. Oxf. H. 200,*a*,8 v. u. ग्लानालुलीलायित° Râǵa-Tar. 1,208. भय° 4,133. पतत्क्रेङ्काराम° 164. 5,343. ऐकात्म्यस्पृशो (so mit der ed. Calc. zu lesen) हिताः 475. विप्लव° 8,915. — 2) f. = स्पृक्का Dhanv. 3,38. — Vgl. अतल°, उपरि°, क्षत°, क्रतु°, घृत°, त्रिदिन°, दिव°, दिवि°, नभः°, भुवि°, भू°, भूमि°, मल°, मर्म°, रजः°, रथ°, विश्व°, हृदय°, हृदि°.

स्पृश 1) (wie eben) a) adj. *berührend, reichend bis:* स्वर्गद्वार° MBh. 2,1147. — b) m. *Berührung* in दुः°. — c) f. आ *eine best. Pflanze,* = भुजंगघातिनी Çabdak. im ÇKDr. स्पृक्का u. d. letzten Worte. — d) f. ई *Solanum Jacquini Willd.* AK. 2,4,2,12. — 2) M. 8,116 fehlerhaft für स्पश. — Vgl. हृदि°.

स्पृशि (von स्पर्श्) adj. Hariv. 7433 nach Nilak. = विषयस्पृश्.

स्पृश्य (wie eben) 1) adj. a) *zu berühren* Spr. (II) 2999. Kull. zu M. 5,77. अ° *nicht berührt werden dürfend* Hariv. 14770. 14772. Spr. (II) 1822. Râǵa-Tar. 5,401. Verz. d. Oxf. H. 87,*b*,26. 282,*b*,45. 283,*a*,7.8. Bhâg. P. 10,18,14 (= अस्पृश्यत्व nach dem Comm.). 11,17,33. अस्पृश्यत्व n. Kull. zu M. 5,62. — b) *fühlbar, tastbar* MBh. 12,12885. 14,620. अ° 610. शब्दस्यास्पृश्यत्वम् Comm. zu Gaim. 1,22. — c) *anzurühren, anzugreifen, für sich in Gebrauch zu nehmen:* त्वदीया न मया स्पृश्या त्वयि जीवति संपदः Râǵa-Tar. 3,319. — d) Râǵa-Tar. 4,76 vielleicht fehlerhaft für स्पृह्यां *beneidenswerth.* — 2) f. आ (sc. समिध्) Bez. *eines der Brennhölzer* Schol. zu Kâtj. Çr. 682,1. 684,7.

स्पृष्टव्य Hit. 64,2 fehlerhaft für स्प्रष्टव्य (so ed. Johns.).

स्पृष्टास्पृष्टि adv. *so dass man sich gegenseitig berührt:* तीर्थे विवाहे यात्रायां संग्रामे देशविप्लवे । नगरग्रामदाहे च स्पृष्टास्पृष्टि न दुष्यति ॥ so v. a. *das Dichtaneinander* Brhaspati im Ratnâkara nach ÇKDr. Zur Bildung des Wortes vgl. P. 5,4,127.

स्पृष्टि (von स्पर्श्) f. *Berührung* AK. 3,3,9. Çat. Br. 14,7,1,29. शव° Çaṁk. zu Brh. Âr. Up. S. 93.

स्पृष्टिका f. dass.: अस्मच्छरीरस्पृष्टिकया (als Zeichen der Betheuerung) शापितो ऽसि Mrkkh. 55,21.

स्पृह् (von स्पर्ह्) s. पुरु°.

स्पृहण (wie eben) n. *das Begehren nach:* परस्व° MBh. 2,1939.

स्पृहणीय (wie eben) adj. 1) *begehrenswerth, woran Jmd* (gen.) oder *man Gefallen findet, reizend;* = स्पार्ह Nir. 3,11. रूप MBh. 1,3573. कर्मन् Hariv. 4126. चन्द्रमस् Rt. 1,1. वीर्य Kumâras. 3,20. Spr. (II) 4299. जनस्य Râǵa-Tar. 3,28. 4,700. सत्स्पृहणीयशील Bhâg. P. 3,1,14. 15,39. 25,25. वाच् 35. *an dem Jmd* (gen. instr.) oder *man seine Freude hat, zu dem man sich hingezogen fühlt* Hariv. 4383. Ragh. 7,14. Spr. (II) 2153. 7250. Verz. d. Oxf. H. 61,*b*,5 v. u. Kathâs. 56,252. — 2) *beneidenswerth, der beneidet wird von* (gen.) Hariv. 7105. R. Gorr. 2,29,17. Kathâs. 52,267. Pańkat. 137,16.

स्पृहणीयता f. nom. abstr. zu स्पृहणीय 1): संबन्ध° Uttarar. 118,1 (160,3). व्रजति नृपः स्पृहणीयतां पराम् Kâm. Nîtis. 4,80.

स्पृहणीयत्व n. dass.: स्पृहणीयत्वं तत्त्विषः कस्य नागमन् Spr. (II) 1231.

स्पृहयद्वर्ण (स्पृहयत्, partic. von स्पर्ह्, + वर्ण) adj. *in Aussehen —, Farbe wetteifernd* d. h. *wechselnd* RV. 2,10,5.

स्पृहयाय्य (von स्पर्ह्) Uṅâdis. 3,96. P. 6,4,55, Schol. Vop. 26,164. adj. *was man wetteifernd erstreben muss, begehrenswerth:* वसु RV. 6,7,3. रयि 15,12. 7,4,9. 8,86,15. = स्पृहयालु und नतत्र Uǵǵval.

स्पृहयालु (wie eben) adj. P. 3,2,158. 6,4,55. Vop. 26,148. *begehrend nach, seine Lust habend an:* भोगेभ्यः Spr. (II) 4787. Râǵa-Tar. 3,315. तपोवनेषु Ragh. 14,45. गम्भीरार्थेषु काव्येषु Spr. (II) 2086. mit infin. Verz. d. Oxf. H. 10,*b*,N. 5. ohne Ergänzung *begehrlich* oder *eifersüchtig, neidisch* MBh. 5,1638. 1718.

स्पृहयालुता (von स्पृहयालु) f. *das Begehren nach:* तृणाली° Spr. (II) 1443.

स्पृहा (von स्पर्ह्) f. Vop. 26,192. 1) *das Verlangen, Begehren nach Etwas, Wohlgefallen an* AK. 1,1,2,27. 3,4,2,30. 12,54. 27,105. H. 430. Halâj. 4,25. स्पृहा मे जायते ऽत्यर्थम् R. 3,49,8. स्पृहां समुत्पाद्य Spr. (II) 2201. आयुष्मती 4463. यदा मे गलिता स्पृहा Ashṭâv. 14,2. स्पृहा जीवति यावद्धे 16,7. 17,9. नर्मालाप्सया Râǵa-Tar. 1,132. 3,58. Bhâg. P. 3,9,6. 5,18,14. 19,21. Sarvadarçanas. 65,10. mit dat.: राज्याय R. 4,9,7. mit gen. MBh. 2,543. 3,1549. mit loc.: कर्मफले Bhag. 4,14. गमने वसुदेवगृहे Hariv. 4464. वक्तव्ये R. 3,35,27. जीविते Ashṭâv. 2,22. विमुच्य तेषु स्पृहाम् Spr. (II) 1716. विलासेषु 1948. AK. 1,1,2,24. पुत्रे वात्मनि वा Kathâs. 53,149. Bhâg. P. 2,1,15. 5,1,3. 6,11,5. Pańkar. 1,1,82. राजपुत्रीं प्रति Kathâs. 72,292. in comp. mit der Ergänzung: स्वर्ग° MBh. 3,1549. वनवास° R. Gorr. 2,29,9. 4,9,73. Ragh. 8,34. Spr. (II) 1373. 4021. Kathâs. 10,216. Râǵa-Tar. 3,399. 5,133. स्पृहां कर् ver-

langen —, *begehren nach:* मूलफलभोगेषु MBh. 12,4277. Mârk. P. 15, 75. Bhâg. P. 3,30,12. 8,8,3. 9,14,10. चक्रे सुन्दरकस्पृहाम् Kathâs. 20, 119. धनस्पृहां (so zu lesen) न कुर्वन्ति Pańkat. 131,19. बन्ध् dass.: शममुधाभोगैकबद्धस्पृहः Spr. (II) 4585. 2027. अस्पृहा Verz. d. Oxf. H. 30,b, 13. am Ende eines adj. comp. (f. आ): गत° Kâm. Nîtis. 9,63. Spr. (II) 2796. Bhâg. P. 7,10,19. राज्यप्राप्ति: R. Gorr. 2,1,10. सुखेषु विगतस्पृहः Bhag. 2,56. Bhâg. P. 3,15,12. वीत° Kir. 3,12. छिन्न° Bhâg. P. 5,13, 16. 9,16,3. स° Maitrjup. 3,2. 6,30. जये Kir. 14,36. mit infin. Râga-Tar. 4,380. सस्पृहम् adv. Mṛkkh. 22,21. Çâk. 11,19. Vikr. 13,18. Pańkar. 3,6,7. अस्पृह M. 6,96. संपूर्णस्पृहता Sâh. D. 198. — 2) *Neid.* चकार रममाणो च चक्रवाकयुगे स्पृहाम् Mârk. P. 62,10. दैवैश्चैव कृतस्पृहः Kathâs. 54,49. सस्पृहम् Ragh. 13,31. Râga-Tar. 2,170. — 3) *eine best. Pflanze;* s. u. स्पृश 1) c). — Vgl. निःस्पृह.

स्पृहावत् (von स्पृहा) adj. *verlangend* —, *begehrend nach, Wohlgefallen findend an:* वस्तुषु Ragh. 3,5. Mârk. P. 65,7.

स्पृह्य (von स्पर्ह्) 1) adj. *begehrenswerth, beneidenswerth;* s. u. स्पृश्य श्य 1) d). — 2) m. *Citronenbaum* Çabdak. im ÇKDr.

स्प्रष्टर् (von स्पर्श्) nom. ag. 1) *der da berührt, fühlt* Çat. Br. 14,7,1, 29. Praçnop. 4,9. Maitrjup. 6,11. MBh. 14,619. — 2) *Anfall, Krankheit* AK. 3,3,14.

स्प्रष्टव्य (wie eben) adj. *zu berühren* M. 2,72. R. 4,41,60. Hit. ed. Johns. 1343.

स्फञ्ज m. fehlerhaft für स्फूर्ज; s. नर्मस्फूर्ज in den Nachträgen und vgl. Hall in der Einl. zu Daçar. 22.

स्फट्, स्फटति (विसरणे) Dhâtup. 9,44, v. l. (शीर्णो) Kavikalpadruma im ÇKDr. — caus. स्फाटयति (हिंसायाम्) Dhâtup. 32,90, v. l. स्फाटित (v. l. स्फुटित) *gesprungen, gespalten* Suçr. 1,301,1. *zerrissen:* ein Gewand Hit. 49,11. Varâh. Bṛh. 2,12. अस्फाटित s. u. पट 2) in den Nachträgen.

स्फट 1) m. und स्फटा f. = फट, फटा *die sogenannte Haube der Schlangen* AK. 1,2,1,9. H. 1315, Schol. — 2) f. ई *Alaun* Râgan. 13,121.

स्फटिक (von स्फट्) 1) m. *Bergkrystall* Montgomery Martin, Eastern India 1,243. Hiouen-thsang 1,482. 2,179. AK. 3,4,1,4. Halâj. 2,21. Râgan. 13,204. Çvetâçv. Up. 2,11. Jâgń. 1,296. चित्रस्फटिकसोपाना MBh. 2,89. 14,1728. अर्कस्फटिकशुभ्र 5,3576. Hariv. 13158. R. 2,30,24. Suçr. 1,28,5. 228,5 (unter den edlen Steinen). °पात्र 240,16. 303,6. 315,7. 2,328,13 (v. l. स्फा°). 336,16. Megh. 52. 63. 77. Ragh. 10,19. 13,69. Spr. (II) 4705. Varâh. Bṛh. S. 4,30. 8,53. 12,5. 20. 54,110. 64, 1. 68,89. काचस्फटिकखण्डाः Kathâs. 24,178. 50,191. स्फटिकापाण्डुरत्विष् 109,42. Verz. d. Oxf. H. 238,b,7. 250,a,16. Pańkar. 1,7,2. स्फटिकात्ममालिका Kumâras. 5,63. शुद्धस्फटिकमाला Pańkar. 1,4,5. 7,83. °हर्म्य Kumâras. 6,42. °भित्ति Kir. 5,31. °कुड्य Bhâg. P. 3,15,21. 33,17. 4,9,62. °लौहित्य (vgl. लौहितीकः स्फटिकः P. 5,3,110, Schol.) Schol. zu Kap. 1,59. °मणि Prab. 15,5. 26,5. स्फटिकाश्मन् Çabdar. bei Wilson; गोक्षीर° (vgl. क्षीर°) Amṛtan. Up. in Ind. St. 9,37. drei Arten Vâkaspati beim Schol. zu H. 1068. — 2) f. आ *Alaun* Bhâvapr. im ÇKDr. *Kampfer* Râgan. 12,61. — Vgl. क्षीर°, ख°, तैल°, पिङ्ग°, पीत°; विश्र° und स्फाटिक.

स्फटिकमय (von स्फटिक) adj. (f. ई) *krystallen* Kathâs. 50,191.

स्फटिकयशस् m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 59,10. 66,190.

स्फटिकाचल (स्फटिक + अ°) m. *der Berg* Kailâsa H. 1028.

स्फटिकात्मन् m. = स्फटिक Çadar. im ÇKDr. fehlerhaft für स्फटिकाश्मन् (so Wilson nach derselben Aut.).

स्फटिकाद्रिभिद् m. *Kampfer* Çabdârthak. bei Wilson.

स्फटिकारि f. *Alaun* Ratnâv. im ÇKDr. °कारी, °कारिका ÇKDr. nach Bhaishagjaratnâv.

स्फण्ट्, स्फण्टति (विसरणे) Dhâtup. 9,44, v. l. स्फण्टयति und स्फण्ड्, स्फण्डयति (परिहासे) 32,4, v. l.

स्फर्, स्फरति (स्फुरणे, Vop. स्फूर्तौ चले) Dhâtup. 28,95. — caus. स्फारयति = स्फोरयति P. 6,1,54. Vop. 18,17. *auseinanderziehen, weit öffnen:* कार्मुकं स्फारयामास *er spannte den Bogen* R. 5,44,4. स्फारित *weit geöffnet, aufgerissen:* Augen Mâlatîm. 60,12. Spr. (II) 2915. Z. d. d. m. G. 27,27. Dhûrtas. 66,8. *weithin verbreitet:* तेजस् Spr. (II) 1419.

— नि oder निस् s. निष्फार in den Nachträgen.

— परि caus. °स्फारयति *verbreiten* Vjutp. 52.

— वि caus. विस्फारयति *auseinanderziehen, weit öffnen:* einen Bogen (so v. a. *spannen*) MBh. 1,6442. 4,1656. 1852 (विस्फार्य mit der ed. Bomb. zu lesen). 1861. 1918. 2022 (विस्फा° mit der ed. Bomb. zu lesen). 6,1957 (विस्फार्य st. विस्फुर्य mit der ed. Bomb. zu lesen). 2011. 2663 (विस्फा° mit der ed. Bomb. zu lesen). 7,4589. 13,4619. Hariv. 2509. 6892. 11062 (S. 791). 13294. 13345. R. 3,30,28. 34,29. 42,32. 68,48. 5,39,17. 40,4. 6,20,15. 36,70. 79,9. 7,22,19. 28,45. विकृष्टविस्फारितचापमण्डल (= निर्घोषित Mallin.) Kir. 14,31. 17,24. Bhatt. 14,17. *weit aufreissen* (die Augen): क्रोधविस्फारितेक्षण MBh. 3,404. 7,654. 7493. R. 1,54,19. 2,22,1. 5,55,35. 93,15. 7,28,12. विस्फारितसर्वाङ्ग *auseinandergerissen* MBh. 7,4126 nach der Lesart der ed. Bomb. (विस्फुटित ed. Calc.). विस्फारित n. *das Schnellen:* गाण्डीवविस्फारितशब्द MBh. 5,762. धनुर्विस्फारितस्वन R. 3,41,25. — Vgl. विस्फार.

स्फर m. *Schild, scutum* H. 783 (v. l. स्फुट). auch °क m. Schol. H. an. 2,467.

स्फरण (von स्फर्) n. = स्फुरण AK. 3,3,10. H. 1523.

स्फल्, स्फलति (चले, स्फूर्तौ) Vop. 28,96, v. l.

— आ caus. °स्फालयति 1) *anprallen lassen an, schlagen* —, *patschen auf:* गजेन गजमास्फाल्य रथेन रथयोधिनम् Hariv. 6223. भूमिम् Karaka 2,8. आस्फालितं प्रमदाकराग्रैरम्भः Ragh. 16,13. पयोराशेरोघः प्रलयपवनास्फालितः Uttarar. 94,17 (123,4). जलनिधेरास्फालितो वीचिभिः — मलयाचलः Nâgân. 8. शिलायाम् *schleudern gegen* Pańkat. 93,17. लाङ्गूलम् *mit dem Schweife schlagend* Kathâs. 60,102. धनुः Uttarar. 111,10 (150, 8). — 2) *zerreissen:* वासांसि Bhâg. P. 10,67,15. — Vgl. आस्फाल fg.

— समुद् s. समुत्फाल.

— वि s. विस्फाल.

— सम् caus. *patschen auf* oder *zerschellen:* वृषाणौ Taitt. Âr. 1,26, 3. — Vgl. संस्फाल.

स्फा s. स्फाय्.

स्फाक (von स्फाय्) s. पोव°.

स्फाटक 1) m. *Wassertropfen* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) n. =

स्फटिक *Bergkrystall* v. l. in Çabdar. nach ÇKDr..

स्फाटि s. विश्व°.

स्फाटिक (von स्फटिक) 1) adj. (f. आ und ई) *krystallen* MBh. 1,2346. 2366. 2,75. 1664. 1667. 3,11698. 13,5316. Hariv. 12098 (f. आ). R. 3, 61,6. 4,50,29. 5,9,17. 6,106,24. Suçr. 2,324,17. Spr. (II) 2132. Kathâs. 21,10. 50,188. 86,119. °लिङ्ग Verz. d. Oxf. H. 85,*a*,45. fg. अक्षमाला Pañkar. 3,15,58. Çatr. 8,34. — 2) f. ई (v. l. स्फाटकी) *Alaun* Râǵan. 13,121. — 3) n. *a*) = स्फटिक *Bergkrystall* Çabdar. im ÇKDr. MBh. 2,1982 (?). 3,14221. R. 5,10,10. 13,11. 16,25. — *b*) *eine Sandelart* Âçv. Gṛhj. Pariç. 2,3.

स्फाटिकोपल m. = स्फटिक *Bergkrystall* Trik. 2,9,28.

स्फाटीक n. dass. Çabdar. im ÇKDr.

स्फाणि s. विश्व°.

स्फाति (von स्फाय्) f. = वृद्धि AK. 3,3,9. H. 1502. *Fettmachung, Mastung; Aufzucht:* des Viehs ṚV. 1,188,9. TS. 1,1,4,2. AV. 2,25,3. 3,24,3. 9,6,33. 19,31,1. 8. 9. धान्यस्य 2,26,3. °करण Kauç. 21. सर्वस्फातियुतो गिरिः *das Gedeihen* Çatr. 1,31. — Vgl. गय°.

स्फातिंकरण n. N. eines Sâman (*Gedeihen bewirkend*) Ind. St. 3,246,*a*.

स्फातिमत् (von स्फाति) adj. *gedeihlich, feist* AV. 3,24,6.

स्फान (von स्फाय्) s. गय°.

स्फाय्, स्फायते (वृद्धौ) Dhâtup. 14,16. अस्फायिष्ट und अस्फाष्ट Vop. 8, 16. 115. partic. स्फात und स्फीत (s. bes.) 26,115. *feist werden, zunehmen* überh.: पस्फाये (P. 6,1,22, Schol.) शस्त्रलाघवम् Bhaṭṭ. 14,109.

— caus. स्फावयति P. 7,3,41. Vop. 18,11. *mästen; verstärken, vermehren* überh.: स्वं प्रभावम् Bhaṭṭ. 12,76. शक्तीः 17,43. अपिस्फवद्बन्धूनां विक्रमम् 4,33. 15,99. Vgl. स्फावयितर्.

— आ *wachsen, zunehmen:* आस्फायतास्य (अस्फा°?) वीरत्वम् Bhaṭṭ. 17,50.

— सम्, partic. संस्फान TS. Prât. 11,16. *feist werdend, sich mästend* AV. 6,79,1; vgl. TS. 3,3,8,2. — Vgl. संस्फाय.

स्फार (von स्फर्) Uṇâdis. 2,13. 1) adj. (f. आ) *ausgedehnt, weit, gross* H. 1430. an. 2,467. Med. r. 97. Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,13. स्थली Verz. d. Oxf. H. 353,*a*,3. पयोधय: Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,504, Çl 13. स्फारस्फारैरपाङ्गविलोकितैः Sâh. D. 42,16. °फुल्ल *voll aufgeblüht* Mâlatîm. 81,14. °ज्योत्स्ना Spr. (II) 7254. रत्न Kathâs. 103, 208. पुष्प Verz. d. Oxf. H. 130,*a*,15. नीस्फार *dicht* Râǵa-Tar. 3,168. *heftig, stark:* आरव Z. d. d. m. G. 27,57. उत्कण्ठा 45. संस्कार Kathâs. 7, 19. — 2) m. = स्फोरण Vop. 26,174. *Prall, Patsch* (vgl. स्फल्): मो (जडधीर्भृत्यः) ऽज्ञानन्नपि तस्याङ्गे ज्ञानामीत्यभिमानतः । स्फारं ददौ मौर्ख्यबलात्प्रभोस्त्वचमपाटयत् ॥ Kathâs. 62,170. — 3) *eine Blase im Golde* oder *in einem Schilde* u. s. w.; m. H. an. Med. n. Viçva a. a. O. — Als n. ohne Angabe der Bed. auch Siddh. K. 249,*b*,1.

स्फारण n. = स्फारण, स्फुरण Ramân. zu AK. 3,3,10 nach ÇKDr. — Vgl. समस्तस्फारणमुखदर्शन.

स्फारीभू (स्फार + 1. भू), °भवति *sich ausbreiten, — vermehren* Mṛkkh. 49,6. सौरभम् Spr. (II) 6644. आपदः 2780. 7347.

स्फार्णि (fehlerhaft) s. विश्व°.

स्फाल m. = स्फोलन Vop. 26,174.

स्फालन (vom caus. von स्फल्) n. *das Aufschlagen:* हस्त° *das Schlagen auf Etwas mit der Hand* Kull. zu M. 8,25.

स्फावयितर् (vom caus. von स्फाय्) nom. ag. *Mäster:* गवाम् Ait. Br. 1,13.

स्फिकस्राव (स्फिज् + स्राव) m. *eine best. Krankheit* Varâh. Bṛh. S. 69,23.

स्फिगी f. = स्फिज् ṚV. 3,32,11. 8,4,8. Çat. Br. 12,7,1,7.

स्फिग्घातक (स्फिज् + घा°) m. *ein best. Baum*, = कट्फल Çabdar. im ÇKDr.

स्फिच् s. स्फिज्.

स्फिज् gaṇa कर्णादि zu P. 4,2,80. v. l. im gaṇa चेतनादि zu 4,12. f. Siddh. K. 248,*a*,8. *Hinterbacken, Hüfte* H. 609. Halâj. 2,358. Çâṅkh. Gṛhj. 3,11. Jâǵn. 3,97. Varâh. Bṛh. S. 70,20. चारु° adj. Káraka 3,3. स्फिच् AK. 2, 6,2,26 (nach dem Schol. zu Kâtj. Çr. 6,7,6 स्फिचौ). स्फिचं वास्यावकर्तयेत् M. 8,281. MBh. 2,712. 3,10475. कर्षति स्फिचौ 8,1853. Suçr. 1,321.6 (Hdschr. स्फिज्). Mârk. P. 11,8. unbestimmt ob स्फिच् oder स्फिज् MBh. 1,5929. 7,7897. Hariv. 2231. 12364. R. 5,5,26. Suçr. 1,49,2. 66,15. 86,12. 269,12. 2,92,11. Mâlatîm. 78,16. Varâh. Bṛh. S. 51,8. 43. 52,8. 53,53. 61,10. 68,17. — Vgl. बृहत्°, स्फैज्ञायनि, स्फैज्ञिक.

स्फिञ्ज in नर्म° Daçak. 2,44. 47 wohl nur fehlerhaft für °स्फूर्ज; vgl. स्फञ्ज.

स्फिट्, स्फेटयति (स्नेहने, वृत्याम्) Dhâtup. 32,36, v. l. (अनादरे) 37, v. l. (हिंसायाम्) 90, v. l. — Vgl. संस्फेट.

स्फिट्ट्, स्फिट्टयति (हिंसायाम्) Dhâtup. 32,90.

स्फिर (von स्फाय्) Uṇâdis. 1,54. adj. P. 6,4,157. Vop. 7,56 *feist:* उदर ṚV. 8,1,23. *reichlich, viel* AK. 3,2,13. H. 1426. — Vgl. अति°, स्फेमन्, स्फेयंस्, स्फेष्ठ.

स्फीत (partic. von स्फाय्) P. 6,1,22. Vop. 26,115. adj. *in gedeihlichem Zustande befindlich, wohlhabend, reich, blühend:* Gegend, Land, Reich, Haus MBh. 1,2357. 3,16223. 4,159. 13,3148. Hariv. 1089. 8916. R. 1, 1,5. 26,17. 2,49,12. 52,58. 82,4. 3,61,7. 27. 4,43,5. 5,16,7. Varâh. Bṛh. S. 5,46. Kathâs. 18,58. 54,98. Bhâg. P. 1,6,11. कुल Jâǵn. 1,54. R. 4,28,18. Bhâg. P. 3,4,29. कपटकिद्रुमा: Spr. (II) 1736. शास्त्राणि P. 1, 3,38, Schol. *dem es wohlergeht* Kâm. Nitis. 10,27. 18,18. Varâh. Bṛh. S. 5,46. 69,32. Kathâs. 27,12. Spr. (II) 2936. अम्भोधर *voll, regenschwanger* Mṛkkh. 85,4. धूम्या *dicht* Mâlatîm. 75,21. *reichlich, im Ueberfluss vorhanden:* श्री R. Gorr. 2,1,14. 5,75,15. 6,98,41. Râǵa-Tar. 1, 239. शीलनिधि MBh. 3,2992. स्फीतमध्यपरिपेलवं फलम् Varâh. Bṛh. S. 94,8. Kathâs. 18,277. Râǵa-Tar. 1,201. आलोक Sarvadarçanas. 63,8. चयन (wir lesen स्फीतं st. स्फीतः) Pañkar. 1,3,60. परिबर्ह Daçak. 61,2. उत्सवा: MBh. 2,810. गुणा: 7,1489. R. 4,27,13. Spr. (II) 7324. यशस् MBh. 1,3757. 3,10278. Bhâg. P. 3,22,13. 4,21,7. प्रभं कर्म Spr. (II) 6495. *reichlich gesegnet mit, voll von* (instr. oder im comp. vorangehend): आगमैर्बहुभिः MBh. 13,6288. रत्न° Prab. 85,13. हाला° Râǵa-Tar. 4, 192. मधु° Kathâs. 71,197. अलुप्तधर्मचरण° 78,7. रस° Vet. in LA. (III) 1,9.

स्फीतता (von स्फीत) f. *ein gedeihlicher Zustand, das Wohlergehen* Kâm. Nitis. 8,11. P. 1,3,38, Schol.

स्फीति (von स्फाय्) f. dass. Râǵa-Tar. 3,22.

स्फीतीकर् (स्फीत + 1. कर्) *vermehren, verstärken:* येन °कृतो नादः R.. 2,65,26.

स्फुजिध्वज m. N. pr. eines Astronomen Utpala zu Varâh. Bṛh. 7,9. 12,1.

स्फुट्, स्फुटति (विकसने) Dhâtup. 28,80. स्फोटति (विसरणे, विशरणे) 9,44. °ते (विकसने) 8,7. zu belegen nur स्फुटति und स्फोटति (selten); पुस्फोट, अस्फोटीत्, स्फुटिष्यति. 1) *platzen* (mit einem Geräusch), *aufspringen, reissen, sich spalten:* यदि पुरोडाशः स्फुटेद्वोत्पतेत वा Âçv. Çr. 3,14,13. वंशः Kauç. 93. 135. Çat. Br. 8,1,4,9 (स्फोटत्). पृथिवी, दैवतप्रतिमाः Shaḍv. Br. in Ind. St. 1,40. fg. अस्फुटन्मुकुटं राज्ञः MBh. 1,6592. शतधा मूर्धा ते स्फुटिष्यति MBh. 1,3023. 14,154. R. 4,46,13. Kathâs. 75, 188. 79,46. 94,128. (तस्याः) कराभ्यां राजपुत्रस्य ततस्तच्चतुरस्फुटत् Hariv. 1154. रुचकानि Suçr. 1,302,4. स्फुटति सकलदेहे कीकसग्रन्थिसंधिः Dhûrtas. 95,13. स्फुटत्कपालनेत्रास्थि° Mârk. P. 12,36. 21,86. Prab. 116,2 (°स्फुटदुत्कटास्थि zu lesen). नेदानीं हृदयं चेन्मे स्फुटिष्यति सहस्रधा R. Gorr. 2,81,4. 6,95,40 (स्फोटति). Uttarar. 60,3 (77,15). Spr. (II) 7252. Kathâs. 5,100. 10,63. 21,94. 34,19. 41,57. 86,166. 106,99. हृदये स्फुटित्वा मरिष्यसि Vet. in LA. (III) 12,9. 10. स्फुटतीदं चेतः Gît. 7,30. मनो मे न यत्पुस्फोट सहस्रधा Bhaṭṭ. 14,56. स्फुटेयुरपि पर्वताः MBh. 10,222. 8,2797. Verz. d. Oxf. H. 257,*a*,16. येनाण्डकटाहमस्फुटत् Bhâg. P. 7,8,16. Pańkar. 4,3,67. प्राणो ऽस्फोटीदङ्गदोरसि Bhaṭṭ. 15,77. रविमण्डलम् 17,9. — 2) *aufspringen* so v. a. *aufblühen:* स्फुटति कुसुमनिकरे Gît. 5,2. Spr. (II) 1411. Kâvjâd. 3,167. Bhâg. P. 10,13,5. — 3) *auseinanderstieben:* तुरंगाः पुस्फुटुर्भीताः Bhaṭṭ. 14,6. 10,8. — 4) *knacken:* तस्य चेदङ्गुलय आयम्यमाना न स्फुटेयुः Ḱaraka 5,3. *knistern* vom Feuer Vâgbh. 1,7,13. Ṛt. 1,25. — 5) *hervorbrechen, plötzlich erscheinen:* स्फुटत्यर्थो यस्मात्स स्फोटः Verz. d. Oxf. H. 177,*b*,N. 2. — 6) *vergehen, sich legen* (von einer Krankheit): गुल्मः स्वयमस्फुटत् Kathâs. 15,16. भयाच्छोकाभिघाताद्वा रोगो राज्ञः कदाचन। स्फुटेदयम् 17,38. पुस्फोट हृदयव्याधिः 42. — 7) partic. स्फुटित *a) geplatzt, gesprungen, aufgerissen, rissig:* मांसपिण्ड Hariv. 1130. हृदयं सहस्रधा R. 4,19,15. 5,15,28. Mṛḱḱh. 51,21. Kathâs. 2,43. 86,165. °करचरण Suçr. 1,333,1. 182,7. 253,18. 301,1 (v. l. स्फाटित). 12. खड्ग Hariv. 15892 (स्फुरित die neuere Ausg.). Varâh. Bṛh. S. 50,4. 4,29. पट 49,7. 71,2. करतल 68,41. ओष्ठ 52. स्फुटिताग्राः Haare 82. 57. 61,14. Kâm. Nîtis. 15,10. Z. d. d. m. G. 27,65. Râǵa-Tar. 3,181. Pańḱat. 104,15. अस्फुटिता शय्या VP. 3,11,107. सुधाद्रवानुलेप Mṛḱḱh. 92,6. माल्यानां स्फुटिताग्रत्वम् Vâgbh. 1,7,10. Körner Bhâvapr. 5. — *b) aufgerissen* so v. a. *weit geöffnet:* नासिका Suçr. 1,115, 5. स्फुटिताक्ष MBh. 1,8215. Pańḱat. 98,1. °नयन 254,24. *aufgeblüht* H. 1128. Megh. 32.

— caus. स्फोटयति (स्फुटय् s. bes.) 1) *sprengen, spalten* (भेदने) Dhâtup. 33,48. तलघोषेण पर्वतान् MBh. 5,5778. कराग्रेण पञ्जरम् Hariv. 10268. कपालं काष्ठेन Kathâs. 25,103. उपलान् Râǵa-Tar. 6,248. उदरम् Pańḱat. 87,7. 42,10. अर्धस्फोटित (स्तम्भ) Pańḱat. ed. orn. 6,3. 7. काष्ठकूटचञ्च्वा स्फोटितनयनः *ausgestochen* Pańḱat. 81,21. fg. — 2) *schütteln, rasch hinundher bewegen:* भुजान् Hariv. 2445. 16020. लाङ्गूलम् R. 6,2,19. अङ्गुलीः Suçr. 2,245,3. जिह्वाम् Varâh. Bṛh. S. 51,32. अङ्गम् Sâh. D. 59,20. परस्परम् Hariv. 14853. Hierher oder zu आ caus.: तथैवास्फोटयंस्तलान् MBh. 10,467. विक्रोश्यास्फोटयद्वाहू Hariv. 3684. — 3) *wegschieben:* मञ्जूषा स्फोटितार्गला Kathâs. 4,80. — 4) *knistern:* उल्काः MBh. 9,3137. स्फोटित (oder आ°) n. *Geknister* Varâh. Bṛh. S. 33,23.

— आ caus. आस्फोटयति 1) *spalten, zermalmen:* ततस्तां विक्रान्तं मत्वा क्रोधादाकृष्य स शितौ। आस्फोटयिष्यञ्ज्ञाग्रामं पदे Kathâs. 25,150. 52, 128. 121,28. — 2) *schütteln, rasch hinundher bewegen:* बाहू MBh. 3, 1780. लाङ्गूलम् 11139. गात्राणि Vet. in LA. (III) 25,14. ohne Ergänzung *die Arme schütteln* M. 4,64. MBh. 3,11130. 12379. 6,5654. 7, 8181. 12,9317. R. 5,38,28. 6,15,18. 37,40. Suçr. 2,542,3. Journ. of the Am. Or. S. 7,45,5. Bhâg. P. 10,16,6. 36,8. Bhaṭṭ. 13,28. nach den Erklärern *mit der Hand auf den Arm schlagen:* आस्फोटित n. *das Schütteln:* बाह्वोः Hariv. 4682. सटाह्रास्फोटित (oder स्फोटित) Verz. d. Oxf. H. 257,*a*,14. *das Schütteln der Arme* MBh. 1,2820. 3,11132. 6, 3869. R. 5,38,29. 83,5. 6,17,32. 35,2. 37,43. — Vgl. आस्फोट fgg.

— परि *aufspringen, bersten* Suçr. 1,291,14. fg.

— प्र dass.: नागानां प्रास्फुटन्कुम्भाः MBh. 8,885. हृदयं प्रस्फुटिष्यति R. 6,72,55. Comm. zu Prab. 90,11. शमलगिरिसमूहाः (so zu lesen) Haeb. Anth. 469,2. — caus. प्रस्फोटयति 1) *spalten* Hariv. 13894. Kathâs. 25,273. — 2) *die Arme schütteln* MBh. 4,2100. — Vgl. प्रस्फुट fgg.

— वि *platzen, aufspringen:* हृदयं विस्फुटिष्यति R. 6,39,31. Mârk. P. 12,36. विस्फुटितसर्वाङ्ग MBh. 7,4126. — Vgl. विस्फुट, विस्फोट fgg.

— सम् s. संस्फुट, संस्फोट.

स्फुट (von स्फुट्) 1) adj. (f. आ) *a) offen:* स्रोतस् Suçr. 1,190,19. 2,210, 2. निर्गम Bhâg. P. 3,15,28. *aufgeblüht* AK. 2,4,1,7. H. 1128. an. 2,100. Med. ṭ. 29. MBh. 8,4704. Uttarar. 63,7 (81,5). Ḱhandom. 51. — *b) offen vor Augen liegend, für die Sinne offen, offenbar, deutlich, verständlich, vernehmlich, klar* (häufig °म् adv.) AK. 3,2,31. H. 1467. H. an. Med. Halâj. 4,67. 5,51. कोलाहल R. 6,8,45. ते शस्त्रग्राहका ब्रूयुः प्रयुक्ताः स्म इति स्फुटम् Kâm. Nîtis. 6,12. Megh. 71. Çiç. 9,79. Kir. 11,44. Spr. (II) 1293. 1409. 1445. 3355. 3575. 3786. 5472. 5966. 6574. 6644. 7017. 7253. Bhar. Nâṭjaç. 34,114. Varâh. Bṛh. S. 3,40. 6,13. 9,45. 101,13. Kathâs. 2,68. 7,6. 16,121. 21,148. 30,14. 36,34. 43,31. 188. 44,21. 45,368. 52,143. Mârk. P. 24,26. 70,3. 101,18. Ḱaurap. 12. Daçak. 3. 69. Sâh. D. 3,22. 59,11. 310,11. 54. Prab. 81,12. 101,9. Râǵa-Tar. 3, 173. 4,486. 6,117. 237. Bhâg. P. 3,22,22. 5,3,4. 20,29. Verz. d. Oxf. H. 110,*a*,5 v. u. 173,*b*, No. 389. 256,*a*,25. Pańḱat. 167,15. Sarvadarçanas. 32,11. 117,6. 143,5. fgg. Nalod. 2,41. अ° adj. und adv. °म् AK. 1,1,2,2. 3,1,37. H. 266. 349. H. ç. 91. Kathâs. 64,125. Bhâg. P. 8,12, 22. Sarvadarçanas. 143,5. — *c)* bei den Mathematikern *genau, correct, wirklich* (Gegens. मध्यम, मध्य; vgl. स्पष्ट) Weber, Ǵjot. 88. 98. 100. Sûrjas. 1,60. Varâh. Bṛh. S. 5,25. 12,14. Âbjabh. 3,23. fgg. Comm. zu 21. fgg. Gaṇit. Ḱandragr. 14. 23. Spashṭâdh. 36. 45. Golâdhj. Khedjak. 42. Madhjag. 25. Golabandh. 25. Grahanav. 24. 29. 39. Jantrâdhj. 16. Verz. d. Cambr. H. 41. 47. 49. Colebr. Misc. Ess. 2,325. 395. 406. 456. Z. f. d. K. d. M. 4,310. — *d) ausgedehnt, weit, umfangreich:* = व्याप्त H. an. Med. Kumâras. 1,45. 7,73. स्फुटोज्ज्वलचन्द्रिका Spr. (II) 494. — *e) aussergewöhnlich, absonderlich* Kâvjâd. 1,47 (= विकट Comm.). — *f) weiss* H. an. Aǵaja im ÇKDr. — 2) m. *a)* = स्फट, फट *die sogenannte*

Haube der Schlangen H. 1315; vgl. 3). — *b*) N. pr. eines Mannes gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110. — 3) f. आ = 2) *a*) Spr. (II) 2832, v. l. 3770. — Vgl. परि°, स्फोटायन.

स्फुटता (von स्फुट) f. 1) *Deutlichkeit, das Offenbarsein* Kir. 2,27. Sâh. D. 116,7. स्फुटतां गम् *offenbar werden* Bhaṭṭ. 10,8. — 2) bei den Mathematikern *Genauigkeit, Correctheit, Wirklichkeit:* अ° Golâdhj. Goḷasvar. 3.

स्फुटत्व n. 1) *das Offenstehen* Suçr. 1,319,2. — 2) = स्फुटता 1) Sâh. D. 5,5. Sarvadarçanas. 163,4. अ° Çaṁk. zu Khând. Up. S. 47. — 3) = स्फुटता 2) Gaṇit. Grahakâkhâj. 13, Comm.

स्फुटन (von स्फुट्) n. 1) *das Platzen, Bersten* AK. 3,3,5. H. 1488. Med. d. 43. Ind. St. 1,41. der Haut Vâgbh. 1,11,22. कृत° Çatr. 14,274. — 2) *das Knacken* (der Gelenke) Karaka 1,17.

स्फुटफल m. = तुम्बुरु Râgan. 11,188.

स्फुटबन्धनी f. v. l. für स्फुटवल्कली Ratnam. im ÇKDr.

स्फुटय् (von स्फुट), °यति (विस्फुरणे) Dhâtup. 35, 84, *k. deutlich —, offenbar machen* LA. (III) 89,11. Kull. zu M. 2,127. स्फुट्यते Sarvadarçanas. 141,3.

स्फुटरङ्गिणी f. *Cardiospermum Halicacabum Lin.* Ratnam. 22.

स्फुटवल्कली f. dass. Ratnam. im ÇKDr. und bei Wilson. Spr. (II) 3716 (Conj.). — Vgl. स्फुटबन्धनी.

स्फुटसिद्धान्त m. Titel *eines astronomischen Lehrbuchs* Colebr. Misc. Ess. 2,391. — Vgl. ब्रह्म°.

स्फुटार्थ (स्फुट + अर्थ) m. *der deutliche, offenbare Sinn* Schol. zu Çâk. 41. Titel eines Commentars (wohl adj. comp. *dessen Sinn klar ist*) Burnouf, Intr. 563.

स्फुटि (von स्फुट्) f. 1) *Blasen an den Füssen* Trik. 3,3,105. H. an. 2,101. Med. ṭ. 29. fg. स्फुटी Çabdar. im ÇKDr. — 2) *eine best. Cucurbitacee* Trik. H. an. Med. Hâr. 126. स्फुटी Çabdar. im ÇKDr.

स्फुटिका f. etwa *ein abgesprungenes Stückchen:* कर्पूर° Daçak. 92,5.

स्फुटीकर् (स्फुट + 1. कर्) *deutlich —, klar machen* Comm. zu TS. Prât. 9,8. 13,15. Verz. d. Oxf. H. 141,*b*,2.

स्फुटीकरण (von स्फुटीकर्) n. 1) *das Verdeutlichen, Klarmachen* Verz. d. Oxf. H. 173,*b*,1 v. u. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 289. — 2) bei den Mathematikern *Correction* Sûrjas. 2,14.

स्फुटीभू (स्फुट + 1. भू), °भवति *offenbar —, deutlich —, klar werden* Naish. 12,86. Verz. d. Oxf. H. 222,*a*,9 v. u. Sarvadarçanas. 141,4.

स्फुट्ट्, स्फुट्टयति (अनादरे) Kavikalpadruma im ÇKDr.

स्फुड्, स्फुडति (संवरणे) Dhâtup. 28,97.

स्फुण्ट्, स्फुण्टति (विसरणे) Dhâtup. 9,44. स्फुण्टयति (परिहासे) 32,4, v. l.

स्फुण्ड्, स्फुण्डते (विकसने) Dhâtup. 8,25. स्फुण्डयति (परिहासे) 32,4.

स्फुर्, स्फुरति Naigh. 2,19 (वधकर्मन्). Dhâtup. 28,95 (स्फुरणे, संचलने). 1) *schnellen* (trans.): यो गां पदा स्फुरति *treten* AV. 13,1,56. मर्तं पदा क्षुम्पमिव स्फुरत् ṚV. 1,84,8. यो रौहिणमस्फुरद्वज्रबाहुः 2,12,12. — 2) *schnellen* (intrans.): उपरि स्फुरन्ति Würfel ṚV. 10,34,9. स्फुरता धनुषा MBh. 1,7022. स्फुरद्भिः शरैः Hariv. 13505. स्फुरदतिमुक्तलता Gît. 1, 33. Çiç. 8,64. 9,47. *zucken, zittern:* das Auge Kauç. 58. Mṛkkh. 143,14. Mâlatîm. 5,5. Kathâs. 22,106. स्फुरदोष्ठो MBh. 3,1867. बाहुः 7,1565. R. 3,30,7. बाणनिकृत्तानि शिरांसि 31,21. Suçr. 1,321,6. 2,376,18. Ragh. 12,90. Çâk. 15. Gît. 10,2. Spr. (II) 2223. Kathâs. 49,130. स्फुरदोष्ठक H. 298. स्फुरत्तरंगजिह्वा Râga-Tar. 5,102. Bhâg. P. 1,14,11. स्फुरत्सटाकेसर 7,8,20. Bhaṭṭ. 1,27 (पुस्फोर). ब्रह्मायुधं क्षतं पृथिव्यां कृपणं स्फुरन्तम् *sich windend* R. 3,57,34. 58,1. 4,5,8. अस्फुरन्नपरे रोषात् 5,63, 10. Spr. (II) 4418. Bhâg. P. 2,7,14. 7,8,29. पुस्फुरुर्वृषभाः Bhaṭṭ. 14,6. स्फुरन्मीना (भू) *zappelnd* Râga-Tar. 5,94. med.: स्फुरते नयनं सव्यम् Hariv. 9298. कस्य वा स्फुरते जिह्वा स्तुतौ 14902. स्फुरमाणोष्ठ R. 3,57, 26. 62,32. 5,73,17. pass. impers.: अवामैः पुस्फुरे देहैः Bhaṭṭ. 14,14. — 3) (von einer *zitternden* Lichterscheinung) *blinken, funkeln:* अलातचक्रमिव Maitrjup. 6,24. विद्युत् R. 4,22,22. 27,6. Mṛkkh. 91,21. Z. d. d. m. G. 27, 32. 86. स्फुरत्प्रभामण्डल Ragh. 3,60. 5,51. 14,14. Kumâras. 1,24. स्फुरत्कान्तिखड्गांशु Kâm. Nîtis. 13,14. R. 7,22,35. अग्निः Ṛt. 1,25, v. l. 26. Kumâras. 3,71. Mond Ragh. 7,61. Gold Çrut. 39. स्फुरता रागेण मणेः Vikr. 136. Çiç. 9,25. Gît. 10,6. Spr. (II) 1419. 1445. 2244. प्रदीपः 2303. 2545. 4772. 7106. 7254. Kathâs. 21,85. Nägel 23, 88. 25,238. 37,87. 54,127. 81,17. 109,10. 123,208. Prab. 26,7. Bhâg. P. 1,12,8. 2,2,9. 3,14,49. 17,17. 4,24,48. 28,41. 6,4,38. 16,30. 8,10, 14. 15,9. 20,32. Pañkar. 1,4,56. 3,5,9. 11,19. 4,6,2. Verz. d. Oxf. H. 127,*b*, No. 228. 128,*a*,7. 242, *a*, No. 593. fgg. 332, *b*, 13. Bhaṭṭ. 1,6. 3, 24. — 4) *plötzlich erscheinen, hervorbrechen, zum Vorschein kommen, offenbar werden* (von Körperlichem und Unkörperlichem): माया Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9, 144. यस्मिँल्लोकाः स्फुरन्तीमे जले शकुनयो यथा MBh. 12,1622. स्फुरति प्रमोदे Vikr. 153. Çiç. 9,75. दृष्टिमोषे प्रदोषे स्फुरति Gît. 11,1. Ashṭâv. 3,3. अनन्तरूपेण 18,72. Spr. (II) 415. 776. मुखात्स्फुरन्तीं दंष्ट्राम् 1073. स्फुरद्गन्धः 1098. 1147. 1229. 1358. 1986. 2364. 2705. धर्मतः स्फुरति निर्मलं यशः 3095. 3780. 4282, v. l. 4289. 4463. 4786. 5857. 5914. 6039. 6190. 6193. 6420. 6681, v. l. 6759. Z. d. d. m. G. 27,25. 56. 62. 91. Râga-Tar. 8,272. Prab. 11,16. 21,19. 48,13. 67, 2. 81,5. 117,2. Daçak. 67,1 (मा स्फु° zu schreiben). 94,14. Vet. in LA. (III) 30,6. Verz. d. Oxf. H. 130,*b*,41. 145,*a*,12. Nîlak. 231. Sâh. D. 31, 15. Pratâpar. 12,*a*,4. Sarvadarçanas. 103,4. Kusum. 24,19. — 5) *glänzen* so v. a. *Aufsehen erregen:* Personen Râga-Tar. 6,251. 8,584. 753. गुणाः Kathâs. 74,217. दध्रे नातिस्फुरद्वपुः Mârk. P. 105,27. — 6) partic. स्फुरित *a*) *zuckend, zitternd:* कोपस्फुरिताधर Kumâras. 3,9. Spr. (II) 3350. Varâh. Bṛh. S. 32,5. Kathâs. 71,266. Mârk. P. 74,32. Bhâg. P. 3,1,14. 4,8,15. Pañkat. 64,15. Çiç. 7,56. neutr. *das Zucken, Zittern:* der Lippen Kumâras. 7,18 (pl.). Çâk. Ch. 63,3. शफरी° *das Zappeln* Spr. (II) 4496. — *b*) *blinkend, funkelnd* Hariv. 15700. 15892 (nach der Lesart der neueren Ausg.). रुचि Megh. 15. तडित् 75. Varâh. Bṛh. S. 24,13. Spr. (II) 2401. त्विष् Ragh. 4,75. Mâlav. 47. Mâlatîm. 40,10. Kathâs. 22,6. Bhâg. P. 4,9,2. impers.: खद्योतैः स्फुरितम् Z. d. d. m. G. 27,46. उडुभिः Nalod. 2,50. neutr. *das Blinken, Funkeln:* महाशनि° MBh. 1,1258. Z. d. d. m. G. 27,25. Spr. (II) 6860. शशिनः 7527. — *c*) *plötzlich erschienen, zum Vorschein gekommen* Spr. (II) 5560. Kathâs. 21,8. Sarvadarçanas. 100,22. neutr. *das Erscheinen:* तपाभाङ्गिनि स्फुरिते जन्तूनाम् Râga-Tar. 1,23.

— caus. 1) स्फोरयति = स्फारयति P. 6,1,54. Vop. 18,17. *ausein-*

anderziehen, spannen (vgl. स्फर् caus.): धनुश्चापुस्फुरत् Bhaṭṭ. 15,89. — 2) स्फारयति *erfüllen:* सर्वनगरं दीर्गन्धेन स्फुरयिष्यति (पूरयिष्यति?) Lalit. ed. Calc. 165,8.

— अनु *hinschnellen* ṚV. 6,67,11. — Vgl. अनुस्फुर.

— अप *wegschnellen, sich rasch entziehen:* नार्प स्फुरीः पयसा ṚV. 6, 61,14. — Vgl. अपस्फुर, अनपस्फुर् fgg.

— व्यप med. *zerreissen* (intrans.) Schol. zu Kâtj. Çr. 5,3,34. — Vgl. व्यपस्फुरण.

— अव *wegschleudern* Nir. 5,17.

— नि, der Anlaut kann in ष übergehen nach P. 8,3,76. Vop. 8,98. 13,6.

— निस् desgl. ebend. *wegschleudern:* वृत्रमंस्फुरन्निः ṚV. 2,11,9. 8,3,19.

— परि 1) *zappeln, sich rasch hinundher bewegen:* परिस्फुरन्मीनविघट्टित Kir. 8,45. partic. °स्फुरित *zuckend* (vom Kinde im Mutterleibe) Uttarar. 56,4 (72,10). — 2) *weithin blinken, — funkeln* Bhâg. P. 2,9,11. 3,8,27. 5,25,4. — 3) *erscheinen, hervorbrechen, zum Vorschein kommen* Verz. d. Oxf. H. 146,*b*,5. Kull. zu M. 8,92.

— प्र 1) *wegschnellen, wegstossen:* प्रेतं पादौ प्र स्फुरतम् AV. 1,27,4. Pañkav. Br. 6,9,22. — 2) *schüttern, zucken, erzittern:* यदेमि प्रस्फुरन्निव दृतिर्न ध्मातः ṚV. 7,89,2. धनुः प्रस्फुरतीव MBh. 6,5202. क्रोधेन प्रस्फुरन्निव Hariv. 15206. Karaka 8,8 (von einem Epileptischen). जिह्वा प्रस्फुरतीव Hariv. 15676. प्रास्फुरन्नयनम् MBh. 7,8829. R. 6,75,36. Kathâs. 67,68. प्रस्फुरमाणोष्ठ MBh. 3,1941. 8,4764. Hariv. 13408. R. 2,96,42 (105,41 Gorr.). R. Gorr. 2,30,1. 3,66,20. Mârk. P. 77,28. प्रस्फुरित *zuckend, zitternd:* प्रस्फुरिताधर MBh. 1,5426. 3,11498. 8, 602. Hariv. 7065. Spr. (II) 7283. Kathâs. 20,50. Bhâg. P. 4,18,1. 7,5, 25. Pañkat. 220,1. — 3) *blinken, funkeln* Hariv. 13894 (nach der Lesart der neueren Ausg.). Kathâs. 73,340. Prab. 81,16. Pañkar. 3,8,2. — 4) *erscheinen, auftreten, zum Vorschein kommen, zu Tage treten:* प्रस्फुरत्तिमिरलेभ° Varâh. Bṛh. S. 12,3. संस्थितस्य गुणोत्कर्षः प्रायः प्रस्फुरति स्फुटम् Spr. (II) 6644. Kuvalaj. 2,*b*. किंचित्स्वकोपमिति प्रस्फुरितेन *weil dieses zu Tage getreten ist* Verz. d. Oxf. H. 133,*b*,10. — 5) *glänzen* so v. a. *Aufsehen erregen:* एतेन तु बलेनाशौ प्रास्फुरन्नृपसत्तमः Hariv. 15083.

— प्रति *dagegen stossen, — treten* u. s. w. ṚV. 4,3,14.

— वि, der Anlaut geht in ष über Taitt. Prât. 6,13. kann in ष übergehen P. 8,3,76. Vop. 8,98. 1) *auseinanderschnellen* Nir. 9,40. ṚV. 6,75,4. Çat. Br. 14,1,1,9. *zucken, zittern:* चापमण्डलं विस्फुरत् MBh. 7,1639. चापं विस्फुरतीव मे R. 3,30,5. तत्कबन्धं पपातास्य विस्फुरद्धरणीतले MBh. 1, 1165. विस्फुरद्भूविटप Bhâg. P. 3,2,18. *sich rasch hinundher bewegen, sich winden* MBh. 1,2036. 4873. 6001. 6288. 4,772. 10,356. 361. 752 (ed. Calc. an den letzten drei Stellen mit ष). Hariv. 307. R. Gorr. 1,47,18. 3,25,17. 7,80, 16. Bhâg. P. 10,81,27. Bhaṭṭ. 9,75. विस्फुरित *zuckend, zitternd:* क्रोधविस्फुरितेक्षणा R. Gorr. 1,55,19. विस्फुरिताधर Bhâg. P. 6,5,35. Verz. d. Oxf. H. 116,*b*,39. — 2) *blinken, funkeln:* विस्फुरद्दंष्ट्र MBh. 12,4271. विस्फुरत्काननच्छाय Kathâs. 3,28. 26,283. 73,64. Bhâg. P. 3,15,40. 28, 29. तडित् 4,10,23. विस्फुरितशस्त्र *blinkend* Uttarar. 91,7 (117,10). — 3) *erscheinen, hervorbrechen, zum Vorschein kommen:* मद्गति विस्फुरति Spr. (II) 6067. दिव्यौषधीनां बहवः प्रभेदा वृन्दारकाणामिव विस्फुरन्ति Çârṅg. Saṁh. 1,1,4. — विस्फुर्य MBh. 6,1957 fehlerhaft für विस्फार्य (so ed. Bomb.). विस्फूर्य 3,15639 für विस्फूर्ज्य. Vgl. विष्फुर.

— सम् 1) med. *zusammenstossen:* ऋषभा वा वृषाणो वा Çat. Br. 13, 3,3,7. TBr. 3,8,21,1. — 2) *funkeln* Maitrjup. 6,35.

स्फुर (von स्फुर्) 1) adj. *zitternd, schwingend:* गाण्डीवस्फुरगुणा Spr. (II) 5295. — 2) m. *a) das Zucken* Comm. zu AK. 3,3,10. स° adj. *zuckend* so v. a. *lebend* Bhaṭṭ. 15,100. — *b)* = स्फर *Schild (scutum)* H. 783, v. l. an. 2,263 (vgl. Corrigg.)

स्फुरण (wie eben) 1) adj. *blinkend, funkelnd* Varâh. Bṛh. S. 4,29. 12, 19. — 2) n. nom. act. Dhâtup. 28,95. = स्फरण AK. 3,3,10 (auch f. आ nach dem Comm.). H. 1523. *a) das Zucken:* der Glieder Mârk. P. 51,15. Schol. zu Çâk. 15. Suçr. 1,49,19. 156,17. 251,12. योनेः *pruritus* 321,17. गर्भ° 376,2. 2,351,6. einer Wunde 2,4. — *b) das Blinken, Funkeln:* विद्युद्दाम° Megh. 28. Mâlatîm. 143,5. — *c) das Erscheinen, Zutagetreten, Offenbarwerden* Ashṭâv. 20,5. Sâh. D. 295,11. 13. 320, 11. fg. मल्लार्थ° (so richtig) Verz. d. Oxf. H. 91,*b*,16. द्रव्य° Bhâg. P. 3, 26,29. बुद्धि° Pañkat. 42,6 (ed. orn. 38,2). Sarvadarçanas. 100,18. शब्दस्य Pratâpar. 7,*a*,9. अर्थ° *b*,2. उभय° 5. अलक्ष्य° adj. Ashṭâv. 18, 70. शुद्ध° 71.

स्फुरिका f. s. u. छुरिका 2).

स्फुरित s. u. स्फुर्. davon °त्व n. *das Erscheinen, Vorkommen* Comm. zu TS. Prât. 2,25.

स्फुर्ज् s. स्फूर्ज्.

स्फुल्, स्फुलति Naigh. 2,19 (वधकर्मन्). Dhâtup. 28,96 (संचलने, चलने, संचये, स्फूर्तौ). स्फुलित *erschienen, zu Tage getreten:* कर्णाभ्यर्णास्फुलितपलित Bâlar. 87,15. Vgl. स्फुर्. Nach नि, निस् und वि kann der Anlaut in ष übergehen nach P. 8,3,76. Vop. 8,98. 13,6.

— वि *sich hinundher bewegrn* Bhaṭṭ. 9,76.

स्फुल n. *Zelt* Çabdar. im ÇKDr.

स्फुलन n. = स्फुरण Nîlak. zu AK. 3,3,10 nach ÇKDr.

स्फुलमञ्जरी f. *Achyranthes aspera* Ratnam. 40.

स्फुलिङ्ग (von स्फुल् = स्फुर्) m. f. (आ) und n. Trik. 3,5,22. *Funke* AK. 1,1,1,53. m. H. 1103. Halâj. 1,67. MBh. 5,1862. Vikr. 125. Prab. 36,12. 75,6. स्फुलिङ्गावस्था Çâk. 174. स° *Funken sprühend* MBh. 2, 902. R. 3,34,6. — Vgl. विष्फुलिङ्ग, विस्पुलिङ्गक.

स्फुलिङ्गक m. dass. Jâgń. 3,67. Bhâg. P. 11,29,14.

स्फुलिङ्गाय् (von स्फुलिङ्ग), °यते *Funken gleichen, wie Funken brennen:* मलयज्ञालेपः Spr. (II) 1081. 2246.

स्फुलिङ्गिनी (wie eben) f. Bez. *einer der sieben Zungen des Feuers* Gaṭâdh. im ÇKDr. Muṇḍ. Up. 1,2,4. Mârk. P. 99,57. स्फुलिङ्गिनी Gṛhjas. 1,14.

स्फूर्छ्, स्फूर्छति (विस्मृतौ, विस्तृतौ) Dhâtup. 7,33.

स्फूर्ज् (स्फुर्ज्), स्फूर्जति (वज्रनिष्पेषे, वज्रनिर्घोषे) Dhâtup. 7,61. P. 8,2, 78. der Anlaut geht nicht in ष über nach AV. Prât. 2,102. 1) *brummen, einen dumpfen Ton von sich geben, dröhnen:* eine Trommel Kathâs. 124,8. कपिरस्फूर्जीत् Bhaṭṭ. 15,44. तडित्स्फूर्जित n. *Donner* R. 5,44,4. प्रोद्यज्जलदनिनदस्फूर्जित Spr. (II) 1098. — 2) *hervorbrechen, zu Tage treten, zum Vorschein kommen:* विकटस्फूर्जत्फणा Z. d. d. m. G. 27,

68. स्फूर्जन्तः क्रोधवह्नेः स्फुलिङ्गाः Prab. 36,12. स्फूर्जन्म्यायसक्तस्त्रबाङ्क-निकरैः 86,11. Sâh. D. 178,8. अन्तःस्फूर्जदपारमोह Spr. (II) 2303. 3153. स्फूर्जत्तेजस् Râǵa-Tar. 4,647. Z. d. d. m. G. 27,61. स्फूर्जन्महाशिवाराव Kathâs. 75,44. स्वजनजस्फूर्जदवमान 96,12. विततस्फूर्जदुत्सव 117,1. स्फूर्जदानन्द 102. Râǵa-Tar. 4,471. Verz. d. Oxf. H. 129, *a*, 14. — Bisweilen fehlerhaft स्फु° geschrieben.

— caus. = simpl. 1): अर्चिषा स्फूर्जयन् ṚV. 10,87,11. यत्स्फूर्जयन्वाचमिव वदन्दहति *knatternd, knisternd* Ait. Br. 3,4.

— अभि *brummen* u. s. w.: वाश्यमानाभि स्फूर्जति AV. 12,5,20.

— अव 1) *brummen, grollen, in der Ferne donnern:* अवस्फूर्जन्हेतिः VS. 15,19. 22,26. TS. 2,4,7,2. अवस्फूर्जत्यधीयीतैव Çat. Br. 11,5,6,9. Taitt. Âr. 2,14. Âpast. 1,12,5. *schnauben* MBh. 6,774 (nach der Lesart der ed. Bomb.). von der Nase Suçr. 1,115,6. — 2) *ertönen machen:* अवस्फूर्जन्दिशः सर्वास्तलनेमिस्वनेन MBh. 7,321. Hariv. 13279.

— वि 1) *schnauben:* विस्फूर्जन्नब्रवीत् MBh. 6,774. मुखेन विस्फूर्ज्य (so lesen wir statt विस्फूर्य, welches Nîlak. durch फूत्कारं कृत्वा erklärt) 3,15639. *brummen:* विस्फूर्जच्चण्डकोदण्ड Bhâg. P. 3,21,52. विस्फूर्जित n. *Gebrumm, Getön, das Tosen:* अशनेः MBh. 3,1979. 4,805. 2007. Hariv. 13421. R. 4,5,24. 5,23,19. वज्र° Hariv. 6902. वायोः 12773. MBh. 3,12137. विस्फूर्जितैर्धनुषः Bhâg. P. 2,7,25. — 2) *hervorbrechen, zu Tage treten, zum Vorschein kommen, erscheinen:* विस्फूर्जित n. nom. act.: महोर्मि° Ragh. ed. Calc. 13,12 (= वृद्धि Comm.). संपदाम् Spr. (II) 2401. धर्मस्य 5302. मद° Prab. 13,17. fg. — 3) *sich ausstrecken:* विस्फूर्जितपृष्ठ (= आयामितपृष्ठ Comm.) *ausgestreckt* Suçr. 1,359,8. könnte auch caus. sein. — 4) *erschüttert werden, in Bewegung versetzt werden:* विस्फूर्जितनभस्तल Bhâg. P. 10,20,3. वीर्यशौर्यविस्फूर्जितभ्रू 4,24,56. तत्क्षोभविस्फूर्जितमानस 8,3,16. भ्रूविस्फूर्जित n. *das Verziehen der Brauen* 7,9,23. könnte auch caus. sein. — caus. *brummen lassen:* den Bogen Bhâg. P. 4,10,16. 16,23. 10,50,23. 54,2. 68,9. — Vgl. विस्फूर्जथु fgg. und मेघविस्फूर्जित.

स्फूर्ज (von स्फूर्ज्) m. 1) = स्फूर्जक Suçr. 2,42,5. — 2) N. pr. eines Râkshasa (nach dem Comm.) Bhâg. P. 12,11,42. — Vgl. काक°, नर्म°.

स्फूर्जक (wie eben) m. *Diospyros embryopteris Pers.* AK. 2,4,2,19. Râǵan. 11,78. Ratnam. 209. Çat. Br. 13,8,1,16. Kâtj. Çr. 21,3,20. *Strychnos nux vomica* Dhanv. in Nigh. Pr. Suçr. 2,415,1 nach dem Comm. = वनकुरूएटकाकारः फणिज्झकपर्यायः.

स्फूर्जथु (wie eben) m. 1) *Donner* AK. 1,1,2,11. H. 181. Halâj. 1,57. — 2) *Amaranthus polygonoides Roxb.* Râǵan. 5,72.

स्फूर्जन (wie eben) m. = स्फूर्जक Râǵan. 11,78.

स्फूर्जि s. विश्व°.

स्फूर्ति (von स्फुर्) f. nom. act. Vop. 13,6. *das Erscheinen, Zutagetreten, Offenbarwerden, Manifestation:* विघ्नविघौतविद्या° Windischmann, Sancara 12. Verz. d. Oxf. H. 128,*b*,32. fgg. Kuvalaj. 143,*b* (171,*a*). Spr. (II) 4634, v. l. Râǵa-Tar. 8,3. °मात्र Ashṭâv. 11,8. 15,17. Comm. zu Kâtj. Çr. 12,4,23, wo अस्फूर्तौ zu lesen ist. — H. an. 2,159 fehlerhaft für स्मृति. Vgl. विश्व°.

स्फूर्तिमन्त् (von स्फूर्ति) m. = पाशुपत Trik. 3,1,23.

स्फेमन् m. nom. abstr. zu स्फिर P. 6,4,157.

स्फेयंस् compar. und स्फेष्ठ superl. zu स्फिर P. 6,4,157. Vop. 7,56. AK. 3,2,62 (स्फेष्ठ).

स्फैजायनि adj. von स्फिज् gaṇa कर्णादि zu P. 4,2,80.

स्फैत्रिक adj. desgl. gaṇa वेतनादि zu P. 4,4,12.

स्फैयकृत adj. von स्फयकृत gaṇa द्वारादि zu P. 7,3,4. Vop. 7,4. 18.

स्फोट (von स्फुट्) 1) m. *a) das Platzen, Aufspringen, Bersten:* वेणु° MBh. 3,443. 4,759. हृत्स्फोटेन व्यपद्यत Kathâs. 33,72. 53,152. 73,291. 78,74. 86,162. हृत्स्फोटं प्राप 70,72. °स्फोटम् absol.: हृत्स्फोटं विनष्टा Prab. 90,11. लाजस्फोटं स्फुटन्ति मणयः Bâlar. 121,4. — *b) Blase* (welche *platzt*), *Pustel* Karaka 8,5. Suçr. 1,37,2. 12. 84,5. 269,12. 297,14. 2,2,10. 66,14. 183,17. 249,3. 250,2. 295,18. 383,10. °निवारण Verz. d. B. H. No. 943. दारु° Schol. zu Kâtj. Çr. 18,4,6. — *c)* (*abgesprungenes*) *Stückchen, Schnitzel:* स्फोटास्तु चषकादीनां दालीति परिकीर्तिता Râǵan. 16,103. — *d) Gekrach:* शक्राशनि° MBh. 7,6153. *Geknister* Varâh. Bṛh. S. 46,86. *Gebrause:* वायु° adj. MBh. 3,1718 (= वायुं जनयन् Nîlak.). — *e) das als ein und untheilbar gedachte schöpferische Wort:* जगन्निदानं स्फोटाख्यो निरवयवो नित्यः शब्दो ब्रह्मैव Sarvadarçanas. 140,1. bei Patańgali und Andern *der unvergängliche und unvernehmliche Bestandtheil der Laute und Wörter, der als der wahre Träger der Bedeutung betrachtet wird*, 14. fgg. वर्णानां वाचकत्वानुपपत्तौ यद्बलादर्थप्रतिपत्तिः स स्फोट इति वर्णातिरिक्तो वर्णाभिव्यङ्ग्यो ऽर्थप्रत्यायको नित्यः शब्दः स्फोटः 140,22. fgg. अक्षराणामकारस्त्वं स्फोटस्त्वं वर्णसंश्रयः Hariv. 14958. Bhâg. P. 10,85,9. 12,6,40. Verz. d. Oxf. H. 177,*b*,6 nebst Note 2. वर्ण°, पद°, वाक्य° Note 3. — 2) f. आ *a)* vielleicht *das Schütteln der Arme* (es könnte auch आस्फोटा gemeint sein) Mârk. P. 50,44. — *b)* = स्फुटा, स्फटा, फटा *die sogenannte Haube der Schlangen* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. कपाल°, कर्ण°, दुः°, नर्म°, नागस्फोता, पाद°, मुक्ता°, शब्द°, श्रुति°.

स्फोटक 1) m. = स्फोट 1) *b)* H. 466. Halâj. 2,449. Karaka 10,1. Kâlakakra 2,153. — 2) f. स्फोटिका *a)* dass. Suçr. 2,153,3. — *b) ein best. Vogel* Trik. 2,5,30. फोटिका v. l. nach ÇKDr.

स्फोटकर m. *Semecarpus Anacardium Lin.* Râǵan. 11,67.

स्फोटन (von स्फुट्) 1) adj. *spaltend, zermalmend:* वज्र Hariv. 13997. Çiva MBh. 12,10387. संशय° (vgl. संशयं छिद्) so v. a. *lösend, entfernend* Mârk. P. S. 658, Z. 8 v. u. — 2) m. *der Spalter*, Bez. *des zwischen bestimmten Consonantengruppen hörbaren vocalischen Lautes* AV. Prât. 1,103. 2,38. — 3) f. ई *Bohrer* Bharata im Dvirûpak. nach ÇKDr. — 4) n. *a) das Platzen* Suçr. 1,85,9. — *b) das Spalten, Zerbrechen, Aufreissen, Aufstechen* Bharata zu AK. 3,3,5 nach ÇKDr. नखैः Âpast. 2,20,13. शङ्कु° Suçr. 2,458,5. अण्ड° Pańkat. 81,8. *das Auseinanderrupfen:* तूल° H. 912. in der Grammatik *das Spalten bestimmter Consonantengruppen durch Einfügung eines vocalischen Lautes* VS. Prât. 4,162. — *c) das Schütteln:* बाहु° Sâh. D. 232. *swelling* Ballantyne. — *d) das Knacken:* अङ्गुलि° Açokâvad. 18.

स्फोटबीजक m. *Semecarpus Anacardium Lin.* Râǵan. 11,67.

स्फोटलता f. *eine best. Schlingpflanze*, = कर्णस्फोटा Râǵan. 3,125.

स्फोटहेतुक m. *Semecarpus Anacardium Lin.* Dhanv. (angeblich) in Nigh. Pr.

स्फोटायन m. N. pr. eines Grammatikers P. 6,1,123. Verz. d. Oxf.

H. 178, *a*, 17 (wohl स्फोटायनक्षर्षेमतम् zu lesen). H. 853. Vgl. स्फौटायन und Comm. zu H.

स्फोटिनी f. *Gurke* Dhanv. in Nigh. Pr.

स्फोरण n. = स्फार Vop. 26,174.

स्फोलन n. = स्फाल ebend.

स्फौटायन m. patron. von स्फुट gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

स्फ्यँ m. *Holzspahn* (messerförmig zugeschnitten, armeslang), zu verschiedenem Gebrauch beim Opfer dienend, AV. 11,3,9. TS. 1,6,8,2. 2,1,8,2. 6,6,4,1. °वर्तनि Ait. Br. 8,5. Çat. Br. 1,2,4,2. 3. 5,20. स्फ्यमादाय परिलिखति 3,3,1,5. 5,4,4,20. खादिर 3,6,2,12. Kâtj. Çr. 1,3, 39. 10,7. 2,6,25. Âçv. Gṛhj. 4,3,4. Kauç. 81. M. 5,117. Jâgn. 1,184. MBh. 14,2092. P. 3,3,47, Schol. *Stab, Spiere beim Schiff* Çat. Br. 4,2,5,10.

स्फ्यकृत gaṇa दाशादि zu P. 7,3,4. Vop. 7,4. — Vgl. स्फैयकृत.

स्फ्याग्र adj. *oben zugeschnitten wie der Holzspahn:* Jûpa Âçv. Çr. 9, 7,16 (Ausg. und Hdschrr. स्फ्यग्र). Kâtj. Çr. 22,3,8. Lâtj. 8,5,7.

1. स्म enklitische (VS. Prât. 2,16. also fehlerhaft am Anfange eines Verses Vop. 5,5.) *leicht bekräftigende* Partikel; पादपूरणे AK. 3,5,5. H. an. 7,16. Med. avj. 49. In der älteren Sprache steht das Zeitwort dabei im praes. (आह und वेद gelten auch als solche); bisweilen im perf. (z. B. Ṛv. 6,66,6. 8,75,3) und imperat. (z. B. Ṛv. 7,21,9. AV. 6, 123,2). In eigenen Stellen des AV. selten. Sie steht 1) nach Partikeln ähnlichen Werthes, wie हि (हि ष्मा VS. Prât. 3,128) Ṛv. 1,26,3. 4,3,10. अध 1,101,4. 2,31,2. namentlich nach ह, besonders in den Brâhmaṇa, wie इति ह स्माह u. s. w. Ait. Br. 2,3. 3,6. TS. 5,4,7,5. 6,1,9,2. Çat. Br. 1,6,2,3. 2,2,44. 14,8,1,1. तदु ह स्माह 1,1,1,10. उत Ṛv. 4,38,5. 10,96,10. इति Ait. Br. 8,22. यथा AV. 4,4,3. — 2) nach Präpositionen: अप Ṛv. 1,42,2. 10,95,8. आ 1,51,12. 8,24,6. उद् 10,102,2. प्र 8,49, 10. प्रति 1,12,5. AV. 4,18,4. सम् 12,3,3. — 3) nach der Negation न Ṛv. 10,178,3. मा 27,24. AV. 5,22,11. 12,3,46. — 4) nach relat. und demonstr. Pronomina Ṛv. 2,12,5. 3,62,1. 4,38,4. AV. 10,4,6. Ṛv. 1, 12,8. AV. 1,8,2. 5,22,10. — 5) nach Zeitwörtern Ṛv. 1,37,15. 7,21,9. 10,33,1. 102,6. 136,7. AV. 6,123,2. das vorangehende Verbum betont Ṛv. 6,44,18. Die spätere Wirkung des Wortes ist höchtens Ṛv. 10, 136,7 anzunehmen. In Stellen wie 1,169,5. 10,86,10 liegt nicht in स्म, sondern in पुरा der Ausdruck der Vergangenheit. Hiermit zu vergleichen ist die in den Brâhmaṇa häufige Wendung कामेर्ह स्म वै पुरर्षयः सत्रमासते Çat. Br. 4,6,9,23. सावित्रं ह स्मैतं पूर्वं पशुमालभन्ते 12, 3,5,1. TS. 6,2,10,4. 6,1,2. Weitere Beispiele s. u. पुरा. Dagegen ist स्म wirklicher Ausdruck der Vergangenheit in der Stelle स ह नैमिषीयाणामुद्गाता बभूव स ह स्मैभ्यः कामानागायति Khând. Up. 1,2,13. — 6) ausserdem, z. B. क्षेत्रं स्म Ṛv. 10,86,10. त्रिः स्म 95,5. 102,4. AV. 3,17,7. Ait. Br. 8,22. — In der späteren Sprache sind folgende Verbindungen beliebt: इति स्म MBh. 1,4206. 3,10247. 4,1270. 5,885. R. 1, 9,36. Kâm. Nîtis. 10,40. Ragh. 3,5. Bhâg. P. 1,7,11. 19,17. इति स्म ह MBh. 1,1193. 3,2448. 14,144. यत्र स्म 1,5899. 5941. न स्म 2168. 3, 2340. 2874. 2876. 7,2561. 6021. 6157. R. 2,64,21. मा स्म (s. u. 1. मा 9). कर्हि स्म चित् Bhâg. P. 5,13,10. 14,22. das Verbum steht *a*) im Präsens α) mit Präsensbedeutung: विपरीतमिदं सर्वं प्रतिभाति स्म MBh. 6, 3333. 3,1736. 2126. नासौ धिया संप्रति पश्यति स्म 10247. 8,3346. Ragh. ed. Calc. 9,39. पुण्यं कुर्वन्पुण्यकीर्तिः पुण्यं स्थानं स्म गच्छति Spr. (II) 4095. 6493. LA. (III) 88,17. Bhâg. P. 1,10,27. 3,1,34. 12,47. 24,34. 4,6,45. 5,13,9. — β) in der Bed. der Vergangenheit P. 3,2, 118. fg. Vop. 25,2. AK. 3,5,17. H. an. Med. Halâj. 5,97 (संस्मरणादिषु). im alten Epos wechselt ein solches praes. mit einem praet., aber auch mit einem praes. ohne स्म. N. 7,3. MBh. 1,2476. 5591. 3,1783. 2083. 2152. 2196. 2340. 2516. 2874. 2876. 7,6157. 6249. Hariv. 5805. R. 1, 1,88. 9,36. 41. 74,8. 2,33,6. 47,2. 3. 12. 69,14. 5,7,41. Ragh. 3,5. 9, 47. 10,62. Spr. (II) 6858. Kathâs. 4,18. 38. 77. 12,6. 17,111. 18,149. 383. 38,42. Bhâg. P. 1,19,17. 4,7,24. 18,32. 20,32. 5,9,5. Pañkat. 43, 1. आह स्म Kathâs. 14,47. 18,335. 24,139. 37,201. 40,6. 45,156. स्माह 34,240. mit पुरा P. 3,2,122. — *b*) im imperf.: न स्म स प्रापनद्धक्तौ MBh. 1,2168. 4832. 5,7002. 7,2561. 6021. यच्चेतदशुभं कर्म न स्म मे ऽकथयः प्रभुम् R. 2,64,21. Bhâg. P. 6,13,11. 9,1,40. — *c*) im aor. N. 13,32. Bhâg. P. 4,7,14. — *d*) im perf. MBh. 1,2823. 7012. 8,2709. R. 2,37, 13. 42,30. 6,36,20. Kir. 3,18. Bhâg. P. 1,10,4. 4,14,7. 31,3. 6,14,59. 10,72,30. 74,15. — *e*) im partic. praet. pass. (als verbum fin.): नासौ व्यतिपतौ स्म वार्षिकौ Hariv. 3787. R. 2,68,22. — *f*) im imperat. P. 3,3,165. fg. MBh. 5,877 (आघस्व mit der ed. Bomb. zu lesen). — *g*) im potent. MBh. 5,879. fg. Kâm. Nîtis. 10,40. Bhâg. P. 8,5,15. — *h*) im fut. MBh. 3,2973. Bhâg. P. 12,1,10. — *i*) स्म vom Verbum finitum getrennt: α) durch ein partic. praes.: इति स्म कुरवः सर्वे विमृशन्तः पृथक्पृथक् । न च — शक्नुवन्ति MBh. 4,1270. Bhâg. P. 1,7,14. 5,13,10. 14,22. — β) durch einen absol. MBh. 1,2891. 3,2957. 4,997. 5,880.

2. स्म = स्मस् 1. pl. von 1. अस्, z. B. MBh. 1,7375. 3,1858. 3062. R. 1,63,31. 65,18.

स्मँत् (vgl. सुमत्) adv. *zusammen, zugleich, mit einander* (*sowohl — als auch*); *gleichzeitig* Nir. 11,49. स्मत्सूरिभ्यो गृणते Ṛv. 2,4,9. 1,186,8. 7,3,8. स्मन्मीळ्हुषश्चर्यन्ति ये 8,20,18. वभ्रः क्रन्दति स्मत् *brüllt mit* 1, 100,13. 10,61,8. mit instr. *mit, sammt:* स्मत्सूरिभिस्तव शर्मन्त्स्याम 1, 51,15. 5,41,15. 19. 8,18,4. 26,19.

स्मँत्पुरंधि adj. *ausgerüstet mit guten Gedanken* u. s. w.: स्मत्पुरंधिर्न आ गहि विश्वतोधीर्न ऊतये Ṛv. 8,34,6.

स्मँदभीशु adj. *mit Zügeln versehen* Ṛv. 8,25,24.

स्मँदिभ wohl N. pr. eines Feindes des Kutsa Ṛv. 10,49,4.

स्मँदिष्ट adj. *mit einem Auftrag versehen:* Wächter Ṛv. 7,87,3. Vgl. übrigens स्मद्दिष्टि.

स्मँदूधन् adj. (f. °ध्नी) *mit* (*vollem*) *Euter versehen* Ṛv. 1,73,6.

स्मँद्दिष्टि adj. *geschult, dressirt:* Rosse Ṛv. 6,63,9. 7,18,23. Diener 10,62,10. *eingeübt:* Indra 3,45,5.

स्मँद्रातिषाच् adj. *von Spenden begleitet* Ṛv. 8,28,2.

स्मय (von स्मि) m. 1) *Staunen, Verwunderung* Med. j. 60. MBh. 13, 5802. Spr. (II) 2738, v. l. P. 6,1,57, Schol. — 2) *Selbstgefühl, Hochmuth* H. 317. Med. Ragh. 5,19. Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,37. 45. fg. अल्पवित्त° über Spr. (II) 1725. स्मयोऽक्ति 1857. 4488. Bâlar. 261,11. Bhâg. P. 1,17,24. 4,3,2. 10,60,19. am Ende eines adj. comp. 4,4,10. विगत° 3,16,32. 5, 10,9. गत° 3,7,8. Daçak. 140,8. personificirt ist der *Hochmuth* ein Sohn

Dharma's von der Pushṭi Bhâg. P. 4,1,50. — स्मयम् MBh. 12,7889 und 8198 fehlerhaft für स्वयम् (so ed. Bomb.). — Vgl. अप°, उत्°, 2. वि°.

स्मयन (wie eben) n. *das Lächeln, Lachen:* विवृत° Âçv. Çr. 12,8,5.

स्मृ, स्मरति (चिन्तायाम्) Dhâtup. 22,35. सस्मार, सस्मर्थ P. 7,2,63, Schol. Bhaṭṭ. 9,47. सस्मरतुस् P. 7,4,10, Schol. अस्मार्षीत्, स्मरिष्यति, स्मर्ता P. 7,2,63, Schol. स्मर्यात् 4,29, Schol. स्मर्तुम्, स्मृत्वा, स्मरित्वा MBh. 7,8860. med. (des Metrums wegen) स्मरते u. s. w. pass. स्मर्यते P. 7,4,29, Schol. अस्मरिषाताम् und अस्मृषाताम्, स्मरिषीष्ट und स्मृषीष्ट 2,43, Schol. स्मृत. Der Anlaut geht nicht in ष über AV. Prât. 2,102. 1) *sich erinnern* (sowohl *im Gedächtniss haben* als *in's Gedächtniss rufen, sich vergegenwärtigen, gedenken*), *mit Wehmuth sich erinnern, sich sehnen;* mit gen. und acc. P. 2,3,52. यथा मम स्मरांदसौ AV. 6,130, 3. स्मरतात् 2. Nir. 14,6. Kâtj. Çr. 25,5,15. Lâṭj. 9,2,7. Khând. Up. 7, 13,1. Kaush. Up. 2,4. ज्ञातिं वीर्यकीम् M. 4,148. यो मां स्मरति नित्यशः Bhag. 8,14. MBh. 1,3006. fg. 4239. 6911. स्मरति ते 3,277. 280. 313. 1792. 2415. 2643. 2648. 2864. 2866. 3043. 12281. 16740. स्मर्तासि वचनस्य मे 5,2319. 2322. 7042. 7382. 7498. 7,32. 43. 14,319. fgg. Hariv. 7121. R. 1,57,1. 2,30,16. 60,14. 70,15. 77,12. R. Gorr. 1,79,30. न बन्धूनां स्मरिष्यामि न मातुर्न पितुर्वने 2,30,18. 3,46,17. 54,17. fg. 79, 42. 4,6,6. 49,12. 54,17. 55,5. 5,31,28. 56. Kâm. Nîtis. 5,37. Megh. 83. Ragh. 12,10. Kumâras. 4,8. Çâk. 32,5, v. l. 53,8. 66,18. 82,7. 76. कामं प्रत्यादिष्टां स्मरामि न परिग्रहं मुनेस्तनयाम् 127. Mâlav. 32,17. Kir. 5, 28. Spr. (II) 3080. 3716. 3963. 5240. 5560. 7253. fgg. 7259. Z. d. d. m. G. 27,31. Kathâs. 1,40. 2,34. 4,42. 12,118. 17,62. 18,19. 208. 240. fg. 19,101. 20,62. 29,6. 32,25. 38,56. 41,5. 59,163. 110,89. 91. Mârk. P. 61,55. Râǵa-Tar. 3,251. 450. 6,238. 7,727. Kaurap. 5. Prab. 95,1. Bhâg. P. 1,8,36. 13,7. 2,1,19. 5,26,32. 7,9,14. 9,16,3. 10,65,10. 73, 13. 11,27,42. अभीष्टदेवताम् Pańkat. 55,18. 95,16. LA. (III) 6,2. 35,11. नान्यदृष्टं स्मरत्यन्यः Sarvadarçanas. 84,15. fg. Comm. zu Njâjas. 3,1, 12. मनसा R. 4,3,1. 62,11. Spr. (II) 1569. Citat bei Sâj. in der Einl. zu ṚV. 1,105. चेतसा Spr. (II) 7515. चेतसा कातरेण Megh. 75. हृदि Çuk. in LA. (III) 36,6. 7. med. Maitrjup. 4,2. MBh. 1,74. 2423. 3005. 3, 8246. 8446. 16817. 5,193. 7260. 7,685. 4727. 5369. 12,5084. Hariv. 8522. 11017 (S. 790). 14982. R. 5,66,25. 6,82,134. 7,41,14. Spr. (II) 7374. Bhâg. P. 2,2,14. 3,28,28. स्मारं स्मारम् absol. Spr. (II) 1404. Pańkar. 1,2,9. Verz. d. Oxf. H. 161,*b*,2 v. u. Vop. 26,219. pass.: स्मर्यते स हि वामोरू यो भवेद्धृदयाद्बहिः Prab. 41,9. Daçak. 65,9. Pańkat. 52,7. अस्मर्यमाणकर्तृ so v. a. *vergessen* Sarvadarçanas. 127,17. 19. die vergangene Handlung, *deren man sich erinnert,* steht im fut., wenn kein यद् *dass* dabei steht; im imperf., wenn dieses nicht fehlt, P. 3,2,112. fg. Vop. 25,29. bei zwei Handlungen kann nach यद् auch fut. stehen. Beispiele: स्मरसि कृष्ण काश्मीरेषु वत्स्यामः oder यत्काश्मीरेष्ववसामः, स्मरसि देवदत्त यत्काश्मीरेषु वत्स्यामस्तत्रौदनं भोक्ष्यामहे oder यत्काश्मीरेष्ववसाम तत्रौदनमभुञ्ज्महि P., Schol. स्मरत्यदः — भवान् — हनिष्यति Çiç. 1,68. st. des imperf. das partic. praet. pass. bei यद् Kathâs. 18, 207. — 2) *gedenken* so v. a. *überliefern:* कथेयं स्मर्यते जनैः Râǵa-Tar. 1, 270. 4,549. ननु तत्र व्यासः कर्तेति स्मर्यते Sarvadarçanas. 128,12. कलौ हि पापबाहुल्यं दृश्यते स्मर्यते ऽपि च Verz. d. Oxf. H. 266,*a*,20. तथा च स्मर्यते Weber, Kṛshṇaǵ. 221. mit न *mit Stillschweigen übergehen* Râǵa-Tar. 1,16. 44. — 3) *lehren, behaupten, statuiren* (vgl. 3. इष्) ṚV. Prât. 3,8. 11,11. 14. 32. द्वावपि चानुदात्ताविति स्मरन्ति Kâç. im gaṇa सर्वादि zu P. 1,1,27. Siddh. K. zu P. 5,2,68. निरतिशयं गरिमाणं तेन जनन्याः स्मरन्ति विद्वांसः Spr. (II) 3740. — 4) partic. स्मृत *a) dessen man sich erinnert, an den* oder *woran man denkt* Âçv. Gṛhj. 3,9,1 (oder n. *Erinnerung*). Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9, 95. स्मृतं पापं मया स्वयम् R. 2,64,56. इदानीं मे स्मृतो मह्यागिरिः 4,46, 13. न स्मृतो राघवो येन 55,5. Spr. (II) 6562. 6565, v. l. साधु स्मृतं त्वया Kathâs. 18,209. Kumârila bei Müller, SL. 510. गुणाः स्मृताः स्थ Trik. 1,1,1. °मात्र Pańkat. 48,8. °मात्रागत *gekommen sobald man seiner gedacht hatte* Kathâs. 18,347. 380. किं स्मृतो ऽस्मि *weshalb hast du meiner gedacht? weshalb hast du mich citirt?* 32,26. Kumâras. 4,19. अ° *vergessen* Varâh. Bṛh. S. 51,28. — *b) überliefert, gelehrt* Âçv. Çr. 3,6, 7. Comm. zu VS. Prât. 4,185. एष धर्मः स्त्रिया नित्यो वेदे लोके श्रुतः स्मृतः Spr. (II) 6496. मन्त्रेण कर्म so v. a. *erwähnt* Schol. zu Kâtj. Çr. 49,1 v. u. अ° 50,1. — *c) gelehrt* so v. a. *vorgeschrieben:* त्रिरात्रं तेषणं स्मृतम् M. 4,119. स्नाने मैथुनिनः स्मृतम् 5,144. 6,53. 9,149. न स्मृतम् *nicht gestattet* Jâǵn. 2,52. — *d) erklärt für, geltend als:* नाम्नां स्वरूपभावो हि भोभाव ऋषिभिः स्मृतः M. 2,124. मम तुल्यावुभौ स्मृतौ MBh. 1,6138. R. 2,34,51. एकादशः Khând. Up. 7,26,2. M. 1,20. 27. 78. 96. तत्र धर्मावुभौ स्मृतौ 2,14. 67. 85. 90. ब्रह्मघ्नो ये स्मृता लोकाः 8,89. स्त्रियो रत्या यतः स्मृताः Jâǵn. 1,81. केवलं स्त्री तु सा स्मृता R. 3,23,15. Ragh. 3,49. Çâk. 112. 137. Spr. (II) 1091. 1947. 2741. 3473. 4033. 6980. Varâh. Bṛh. S. 13,11. 46,91. 93. 53,41. 86,16. 93,5. Bhâg. P. 2,10,3. शीकरो ऽम्बुकणाः स्मृताः AK. 1,1,2,13. Trik. 1,1,95. 126. 3,3,391. st. des nom. auch loc.: शिवस्य वृषमण्डप्यां बुधैर्गोपुरिकं स्मृतम् 2,2,9. Med. p. 15. dat.: न कामो हि स्मृतो लाभाय Bhâg. P. 1,2,9. — बीजादेव फलं स्मृतम् *nur aus dem Samen, so heisst es, kommt die Frucht* Spr. (II) 3597. तदनु प्लवः स्मृतः *darauf folgt, so heisst es,* Plava Varâh. Bṛh. S. 8,39. सूर्येन्दुपर्जन्यसमीरणानां योगः स्मृतो वृष्टिविकारकाले 46,46. — *e) erklärt für* so v. a. *genannt, heissend:* तस्माद्योग इति स्मृतः Maitrjup. 6,25. तेनं नारायणः स्मृतः M. 1,10. 47. 9,177. fg. 10,18. MBh. 5,7419. R. 1, 55,3. 4,46,5. Sâṅkhjak. 38. Çrut. 39. कः पातः स्मृतः Goladhj. Golasvar. 3. Citat beim Schol. zu Çâk. 13,12. — Vgl. अस्मृतध्रु unter 2. ध्रु und वेदस्मृता.

— caus. स्मारयति, aor. असस्मरत् P. 7,4,95. Vop. 18,2. *Jmd* (acc.) *erinnern, gedenken lassen* P. 1,3,67, Schol. MBh. 2,2530 (ते gehört zu मर्माणि). 5,859. 13,2385. स्मारये त्वां न शिक्षये R. 3,13,21. 6,90,8. 7, 98,13. Mârk. P. 21,67. भक्तान्हरिः Vop. 23,38. *erinnern —, mahnen an Jmd* oder *Etwas* (acc.) Vikr. 161. Mâlatîm. 8,9. 10. Bhâg. P. 10,47, 51. वाचः MBh. 7,5990. तौ वैरौ R. Gorr. 2,8,26. Kathâs. 26,219. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 18. zu Khând. Up. S. 74. Comm. zu Kâtj. Çr. 85,21. Kull. zu M. 1,27. mit gen. MBh. 12,9521. Bhâg. P. 10,23,44. *Jmd erinnern an,* mit doppeltem acc.: स्मरन्तं त्वामाजमीढं स्मारयिष्याम्यहं पुनः MBh. 2,2484. Hariv. 9401. स्वधर्मं त्वाम् R. Gorr. 2,35,35. Kathâs. 32 123. Râǵa-Tar. 5,193. इदं हि त्वां स्मारयामि नोपदेशं करोमि R. 3,71,14 mit gen. der Person und acc. der Sache: भगवांश्चास्माकं (so zu lesen स्मारयति तथागतज्ञानदायाद्यम् (so zu lesen) Saddh. P. 4,29,*b*. pass. er

innert werden an (acc.): मातलिना शस्त्रमस्मार्यत (Schol. 1 hat अस्मर्यत gelesen) Bhaṭṭ. 17,109. *in's Gedächtniss gerufen werden:* यदा ते स्मार्यते कीर्तिः R. 7,36,34. partic. स्मारित *erinnert an* (acc.): राघवम् MBh. 3,11323. पुरावृत्तम् Hariv. 5413. R. 7,30,53. Uttarar. 116,12 (157,14). Kathâs. 45,346. Râǵa-Tar. 3,186. Bhâg. P. 10,43,22. *in's Gedächtniss gerufen* 3,2,1. 11,2,13. Comm. zu Kâtj. Çr. 49,17. 85,22. Kusum. 33, 3. 4. 35,1. °त्व n. 33,2. Auch स्मरयति Dhâtup. 19,48 (आध्याने, औत्कण्ठ्ये). *erinnern an*, mit acc. Ragh. 9,58. mit gen. Kir. 6,13. *Jmd erinnern an*, mit doppeltem acc. Vikr. 78.

— desid. सुस्मूर्षते P. 1,3,57. 7,1,102, Schol. (fälschlich °ति). Vop. 23,57. *gedenken wollen:* नष्टम् P. 1,3,57, Schol. रामम् Bhaṭṭ. 8,34.

— intens. सास्मर्यते P. 7,4,30, Schol. Vop. 20,4.

— अनु *sich erinnern, gedenken* (mit acc.): कर्णेव शासुरनु हि स्मराथः ṚV. 10,106,9. Çat. Br. 13,8,1,2. Pâr. Gṛhj. 3,10. सतां धर्मम् M. 2,217. 7,87. 93. 8,33. 141. मामनुस्मर Bhag. 8,7. शक्तिर्वधम् MBh. 1,6867. 3, 2385. 2649. 2652. 4,1605. 8,1935. Hariv. 5892. 7919. R. 2,21,7. 35, 32. 49,1 (46,1 Gorr.). 56,19. 77,11. 87,16. R. Gorr. 2,41,14. 88,5. 3, 43,14. 4,5,31. 5,31,16. Kâm. Nîtis. 9,71. स्मृत्वा — पुनरनुस्मृत्य Mṛkkh. 52,10. Çâk. 22,4. 82,20. fg. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 140. Mârk. P. 22,7. Bhâg. P. 1,5,13. 36. 13,34. 2,4,11. 4,12,31. 30,9. 5,26,22. स्वाघम् (so v. a. *beichten*) 10,23,52. 44,10. 45,28. Paṅkar. 3,9,9. Paṅkat. 227,25. 258,25. Mallin. zu Kumâras. 6,30. Saddh. P. 4,10,*a*. med. Bhâg. P. 10,79,34. pass. 4,30,28. partic. °स्मृत 1) impers.: यदेव खलु — अनुस्मृतं देवेन सत्यमूढपूर्वा मया तत्रभवती u. s. w. इति Çâk. 79,14. fgg. — 2) *vorgeschrieben, gelehrt, geltend* ṚV. Prât. 11,16. — Vgl. अनुस्मरण. — caus. अनुस्मारयति *erinnern an* (acc.) Kir. 5,14.

— प्रत्यनु *sich entsinnen:* विष्णोरमीमांस्यभागमात्मानं प्रत्यनुस्मरत् *er entsann sich, dass er sei* R. ed. Bomb. 6,59,110. 120.

— समनु *sich erinnern, gedenken:* स्ववंशधर्मम् Hariv. 8468. 11504. med. Saddh. P. 4,10,*a*.

— अप *das Bewusstsein verlieren* Karaka 2,8. Suçr. 1,121,17. — partic. °स्मृत 1) *der das Bewusstsein verloren hat* Bhâg. P. 10,18,29. — 2) *vergessen* Mâlatîm. 161,2. Bhâg. P. 10,35,3. — Vgl. अपस्मार fg.

— उप *sich erinnern, gedenken* (mit acc.) Çat. Br. 2,3,2,4. Çaṅk. zu Khând. Up. S. 48. मनसा Kenop. 3. Kâtj. Çr. 4,15,32. — Vgl. यथोपस्मारम्.

— विनि, partic. °स्मृत *erwähnt:* सर्वयोग° Paṅkar. 4,3,49.

— प्र 1) *sich erinnern, gedenken:* प्रास्मरन्त हि तद्वचः (प्रास्मरंस्त हि ed. Bomb.) MBh. 6,3918. — 2) *vergessen:* यदिदमपि प्रस्मर्यते Bâlar. 97,6. प्रस्मर्तव्य 119,12. प्रस्मृत *vergessen* H. 1495, Schol.

— प्रति *sich erinnern, gedenken:* प्रति स्मरेथां तुजयद्भिरेवैः ṚV. 7,104, 7. धर्मं प्रतिस्मरन् MBh. 12,5628. 1,431. 13,5763. Hariv. 11277. — Vgl. प्रतिस्मृति. — caus. *Jmd an Etwas erinnern:* यदिदं मन्यसे राजन्नायमस्ति कुतः परः। प्रतिस्मारयितारस्त्वां यमदूता यमक्षये ॥ MBh. 12,5612.

— वि *vergessen*, mit acc. R. 4,9,23. 32,10. 35,4. Megh. 84. Çâk. 54, 5. Spr. (II) 637. 2093. 4249. Kathâs. 16,64. 19,100. 27,63. 28,64. 38, 85. 45,297. 52,394. Râǵa-Tar. 1,371. 2,21. fg. 3,524 (मनसा). 4,30. 5, 309. 404. 6,5. Khandom. 106. Kaurap. 21. Bhâg. P. 2,1,17. 3,2,18. 7, 5,46. 10,47,51. Paṅkar. 1,10,37. — विस्मरती Sâv. 5,6 schlechte Lesart für विस्मृशती (so MBh. 3,16753). — med. MBh. 3,15705. Bhâg. P. 10,47,53. 82,37. act. mit gen. Bhaṭṭ. 17,10. pass. Spr. (II) 2802 (Conj. für विस्मार्यते). 7283. Bhâg. P. 4,9,8. — partic. °स्मृत 1) *der vergessen hat*, mit acc. Ragh. 19,2. Çâk. 71,3. 82,10, v. l. Prab. 14,16. Liṅga-P. bei Muir, ST. 4,325,9 v. u. in comp. mit dem obj.: इन्द्रोपस्थान° R. 4,44,111. Spr. (II) 6508. ohne Ergänzung *der Alles vergessen hat* R. 2,58,30. Bhâg. P. 10,88,35. — 2) *vergessen von* (instr. oder gen.) AK. 3,2,36. H. 1495. R. 4,20,8. 5,35,48. Suçr. 1,110,21. Mṛkkh. 47, 25. Megh. 93. Ragh. 9,69. Çâk. 4,16. fg. 37,4. 87,17. Mâlav. 81. Kathâs. 12,93. 18,208. fg. 22,220. 25,70. 27,36. 30,105. fg. 39,14. Mârk. P. 69,57. Râǵa-Tar. 3,518. Spr. (II) 6878. Bhâg. P. 4,2,23. 12,21. 20, 25. Hit. ed. Johns. 2370. — 3) m. Bein. Bhavabhûti's Trik. 2,7,27. — विस्मृतवत् = विस्मृत 1) Çâk. 82,10. — Vgl. विस्मरण fg., विस्मृति und श्रुतविस्मृत. — caus. विस्मारयति *Etwas* (acc.) *in Vergessenheit bringen* Kull. zu M. 4,114. *Jmd* (acc.) *Etwas* (acc.) *vergessen machen:* स्वर्गं कथं विस्मारयिष्यते (pass.) Vikr. 59. — विस्मार्यते Râǵa-Tar. 5,318 fehlerhaft für विस्मर्यते; vgl. Spr. (II) 2802. — partic. °स्मारित *der veranlasst worden ist Etwas* (acc.) *zu vergessen:* नित्यकृत्यम् Râǵa-Tar. 1,125. *in Vergessenheit gebracht* 2,60. Bhâg. P. 6,9,38. — Vgl. विस्मारक fg.

— सम् *sich erinnern, gedenken;* mit acc. M. 4,149. Bhag. 18,76. MBh. 1,6723. 2,612. 3,2997. 4,196. 7,5780. 9402. 8,4563. 18,17. Hariv. 7042. 9415. R. 2,36,6. 63,3. 69,2 (71,2 Gorr.). 102,9. R. Gorr. 2, 41,12. 122,25 (संस्मृत्य zu lesen). 4,9,97. 46,11. 60,1. 5,37,5. Ragh. 1, 76. Kumâras. 4,17. Spr. (II) 3311. 4026. 7230. Kathâs. 1,60. 16,51. 21, 91. 33,170. 43,165. 186. 58,50. Râǵa-Tar. 3,246. Khandom. 80. Mârk. P. 131,15. Bhâg. P. 1,14,24. 3,25,6. 4,9,24. 6,3,34. 9,4,12. 10,46,27. med. MBh. 8,1877. Mârk. P. 10,20. pass. Râǵa-Tar. 4,115. संस्मर्तव्यस्तदा ते ऽहम् MBh. 3,2631. act. mit gen. Bhaṭṭ. 6,12. — partic. संस्मृत 1) *dessen man sich erinnert hat* Hariv. 7234. संस्मृतोपस्थित Kathâs. 38,71. Mârk. P. 19,26. — 2) *vorgeschrieben* Hariv. 7791. — 3) *genannt, heissend* Sâh. D. 87. — Vgl. संस्मरण fg. und संस्मृति. — caus. संस्मारयति *Jmd* (acc.) *erinnern* MBh. 2,2537. R. 6,92,36. Bhâg. P. 10, 2,37 (संस्मरयन्). *in's Gedächtniss rufen*, mit acc. MBh. 5,4666. कृष्णं व्रजौकसाम् Bhâg. P. 10,47,57. pass. Paṅkar. 3,7,4. — partic. संस्मारित *erinnert* Bhâg. P. 11,2,10. *an* (acc.) 4,3,15. Hariv. 3778. *in's Gedächtniss gerufen* 1301. — Vgl. संस्मारक fg.

— अनुसम् *sich erinnern, gedenken;* mit acc. MBh. 1,6911. 3,2649. 6,3084. mit gen. Spr. (II) 5653.

— अभिसम् dass., mit acc. MBh. 3,15758.

— प्रतिसम् dass.: विष्णोरचिन्त्यं स्वं भागमात्मनः R. 6,36,86.

स्मर (von स्मर्) 1) adj. (f. आ) *sich erinnernd:* जाति° (s. auch bes.) Mârk. P. 74,39. — 2) m. *a*) *Erinnerung, Gedächtniss* Bala beim Schol. zu Naish. 4,52. Khând. Up. 7,13,1. दुः° adj. *dessen man sich ungern erinnert* Uttarar. 116,12 (157,14). — *b*) *Erinnerung so v. a. Sehnsucht, Liebe* AV. 6,130,1. 132,1. देव Kaush. Up. 2,4. *Geschlechtsliebe* H. 307. स्मरार्त Spr. (II) 7258. स्मरातुर Varâh. Bṛh. S. 24,31. स्मराकृष्ट Kathâs. 32,87. °पीडित Paṅkat. 226,1. °दुर्मद Bhâg. P. 1,15,7. स्मरोपकरण Varâh. Bṛh. S. 104,32. °निपुण Bṛh. 20,8. °रुज् Bhâg. P. 2,7,

33. °ज्वर Vet. in LA. (III) 20,18. स्मरावेश Kathâs. 37,205. °व्याजग्रह Bhâg. P. 6,1,63. am Ende eines adj. comp. (f. ञा) Varâh. Bṛh. S. 12, 9. Kathâs. 101,70. Râǵa-Tar. 1,250. — c) *der Liebesgott* AK. 1,1,1,20. H. 227. Halâj. 1,32. Kumâras. 4,8. Çâk. 60. 119. 131. Kathâs. 4,7. 16, 75. 18,213. Râǵa-Tar. 3,525. Hit. 39,20. Dhûrtas. 92,1. Bhâg. P. 3,1, 28. Çatr. 1,3. ein Sohn der Devakî Bhâg. P. 10,85,51. Am Ende eines adj. comp. (f. ञा) Kathâs. 111,37. — d) *Erklärer des* Veda Bala a. a. O. in dieser Bed. und zugleich *Liebesgott* Naish. 4,52. — e) Bez. *des 7ten astrol. Hauses* Varâh. Bṛh. 3,4. 4,4. 5,17 u. s. w.

स्मरकथा f. *Liebesgeplauder* Varâh. Bṛh. S. 76,2. 78,12.

स्मरकारॅ adj. (f. ई) *Liebe weckend* VS. 30,9.

स्मरकूपक m. *die weibliche Scham* (Kâma's *Brünnlein*) Trik. 2,6,22. °कूपिका f. dass. H. 609.

स्मरगुरु m. Kâma's *Lehrer*, Bez. Vishṇu's Çabdârthak. bei Wilson.

स्मरगृह n. *die weibliche Scham* (Kâma's *Gemach*) Ǵaṭâdh. im ÇKDr.

स्मरचन्द्र m. *quidam coeundi modus* Smaradîpikâ Tüb. Hdschr. und im ÇKDr. Subhâsh. 20,45.

स्मरच्छत्त्र n. *Klitoris* Çabdârthak. bei Wilson, *vulva* ÇKDr.

स्मरण (von स्मर्) n. 1) *das Sicherinnern, Gedenken* (das obj. im gen. oder im comp. vorangehend) H. 308. MBh. 13,6103. R. Gorr. 1,4,50. 6,112,106. Kâr. zu P. 1,1,14. Colebr. Misc. Ess. 1,289. Ragh. 10,30. Kumâras. 6,19. Gît. 1,3. Weber, Râmat. Up. 356. Spr. (II) 2912. स्मरणपदवीं ते ऽपि गमिताः 5939. 6225. 6230. 6462. 6790. 6992. 7259. 7506. Varâh. Bṛh. S. 12,13. 78,14. Kathâs. 37,128. Mârk. P. 30,10. Prab. 72,14. Bhâg. P. 1,8,35. 2,4,15. 3,33,6. 5,3,12. Pańkar. 1,7,87. Pańkat. 101,24. 208,14. Schol. zu P. 1,3,46. Vop. 5,13. 9,15. 25,29. Verz. d. Oxf. H. 50,*b*, N. 3. 238,*b*, 27. Schol. zu Kâtj. Çr. 49,18. fg. 86,18. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 6, Çl. 17. Sarvadarçanas. 64,13. 102,10. पितुश्चास्मरणं वधे MBh. 3,10811. Çâk. 119, v. l. चैत्रदृष्टस्य मैत्रेणास्मरणमिव Kusum. 15,11. Sarvadarçanas. 127,20. fgg. — 2) *Gedächtniss:* ञ्नष्टवित्त° adj. Bhâg. P. 9,23,25. सदृशानुभवाद्वस्तुस्मृतिः स्मरणमुच्यते Sâh. D. 668; vgl. स्मृति als Arthâlaṁkâra Verz. d. Oxf. H. 208, *b*, 9. — 3) *das Ueberliefern:* स्याद्यत्सतां स्मरणोचितम् Spr. (II) 3782. इति कात्यायनस्मरणात् Kull. zu M. 3,85. इति कौर्मवाक्ये प्रकृतिपुरुषयोर्गौणयुत्पत्तिस्मरणात् (lies गौणोत्पत्ति°) Comm. zu Kap. 1,70. — Vgl. ज्ञाति° und श्रीस्मरणदर्पण.

स्मरणापत्यतर्पक m. *Schildkröte* Çabdârthak. bei Wilson.

स्मरणीय (von स्मर्) adj. *dessen man sich erinnern muss:* वाचः MBh. 3,1980. Bhâg. P. 10,47,5. स्मरणीयं स्मरं कुर्वन् so v. a. *an* Kâma *erinnernd* Çatr. 1,3.

स्मरता f. und स्मरत्व n. nom. abstr. zu स्मर 1) in ज्ञाति°; s. u. ज्ञातिस्मर. °स्मरता auch Jâǵń. 3,161.

स्मरदशा f. *Zustand —, Stadium der Geschlechtsliebe;* deren werden zehn angenommen: नयनप्रीति *Augenweide*, चित्तासङ्ग *Nachdenklichkeit*, संकल्प *Verlangen*, निद्राच्छेद *Schlaflosigkeit*, तनुता *Abmagerung*, विषयनिवृत्ति *Gleichgiltigkeit gegen die Aussenwelt*, त्रपानाश *Schamlosigkeit*, उन्माद *Geistesverwirrung* und मृत्यु *Tod* Uǵǵvalanîlamaṇi im ÇKDr. Andere Zustände aus dem Kâmaç. beim Schol. zu Hâla 185.

स्मरदहन m. Kâma's *Verbrenner*, ein N. Çiva's Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,8, Çl. 29.

स्मरदायिन् adj. *Geschlechtsliebe weckend* Kir. 6,13.

स्मरदीपन 1) adj. dass. Ragh. 9,31. — 2) m. N. pr. eines angeblichen Verfassers von Gebeten bei den Çâkta Verz. d. Oxf. H. 101,*a*,33 (wohl °द्दीपनः zu lesen).

स्मरदीपिका f. Titel eines über *Erotik* handelnden Buches Verz. d. Tüb. H. 20. Verz. d. Oxf. H. 352,*b*, No. 835.

स्मरध्वज 1) m. a) *ein musikalisches Instrument* H. 286. — b) *penis* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) f. ञा *eine mondhelle Nacht* Çabdârthak. bei Wilson. — 3) n. *vulva* Çabdar. im ÇKDr.

स्मरप्रिया f. Kâma's *Geliebte* d. i. Rati Ǵaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*b*,35.

स्मरमन्दिर n. *die weibliche Scham* (Kâma's *Gemach*) H. 609. Halâj. 2,359. Râǵan. 18.

स्मरलेखनी f. *die Predigerkrähe* Çabdar. im ÇKDr.

स्मरवधूय् (von स्मर + वधू), °यति Kâma's *Weibe gleichen* Kuvalaj. 8,*b*.

स्मरवत् (von स्मर) adj. *verliebt:* °वती *ein verliebtes Weib* H. 507, Schol.

स्मरवल्लभ m. Kâma's *Liebling* d. i. Aniruddha Çabdârthak. bei Wilson.

स्मरवीथिका f. *Hetäre* Râǵan. 18,10.

स्मरवृद्धि m. *eine best. Pflanze, deren Samen für ein Aphrodisiacum gelten*, Râǵan. 4,200. — Vgl. 2. कामवृद्धि 2).

स्मरशत्रु m. Kâma's *Feind* d. i. Çiva Vjutp. 83.

स्मरशासन m. Kâma's *Züchtiger* d. i. Çiva Kumâras. 6,3 (Kâmae dominus St.). Spr. (II) 2425, v. l. Çiv.

स्मरशास्त्र n. *ein Lehrbuch der Erotik* Râǵa-Tar. 1,389.

स्मरसख m. Kâma's *Freund:* मधु Ragh. 9,35. Bez. *des Mondes* Çabdârthak. bei Wilson.

स्मरस्तम्भ m. *penis* Trik. 2,6,24. Çabdar. im ÇKDr.

स्मरस्मर्य m. *Esel* Trik. 2,9,26.

स्मरहर m. ein N. Çiva's AK. 1,1,1,29. Kâvjapr. (1866) 103,14.

स्मरागार n. *die weibliche Scham* (Kâma's *Gemach*) Trik. 2,6,21. Çabdar. im ÇKDr.

स्मराङ्कुश m. 1) *Fingernagel* (Kâma's *Haken*) Çabdar. im ÇKDr. — 2) adj. *geil* Çabdârthak. bei Wilson.

स्मराम्र (स्मर + ञाम्र) m. *eine Mangoart*, = राजाम्र Râǵan. 11,16.

स्मरारि m. Kâma's *Feind* d. i. Çiva Trik. 3,3,416. Spr. (II) 7238. Kathâs. 45,141.

स्मरासव m. Kâma's *berauschender Trank* so v. a. *Speichel* Trik. 2,10,16.

स्मरोद्दीपन adj. *Geschlechtsliebe weckend;* m. Bez. *eines best. Haaröls* Varâh. Bṛh. S. 77,7.

स्मर्तृ (von स्मर्) nom. ag. *der sich erinnert, gedenkt* (das Object im gen. oder im comp. vorangehend): यदा त्वं तेन इत्येव स्मर्ता स्याम् Hariv. 15589. 15591. Bhâg. P. 1,15,18. Kull. zu M. 7,209. fg. Comm. zu Maitrjup. 6,35.

स्मर्तव्य (wie eben) adj. *dessen man sich erinnern —, dessen man gedenken muss:* स्मर्तव्यो ऽस्मि कथान्तरे MBh. 1,3270. 3,11321. 5,2906. Hariv. 10043. R. 7,40,12. Mṛkkh. 110,11. Vikr. 29,16. Spr. (II) 4781.

7259. Z. d. d. m. G. 27, 75. Kathâs. 37, 179. 42, 82. 54, 62. 118, 191. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 292. Bhâg. P. 1, 19, 38. 2, 1, 5. 2, 36. Pañkar. 4, 2, 23. Râǵa-Tar. 3, 522. अ° 7, 1646. *dessen man sich erinnert* Njâjas. 3, 1, 13.

स्मर्य (wie eben) adj. dass. Pañkar. 3, 7, 29. — Vgl. स्मर्°.

स्माय (von स्मि) m. *das Lächeln* Bhâg. P. 10, 61, 4. 11, 6, 18.

स्मार (von स्मर्) m. *Erinnerung an* (geht im comp. voran) MBh. 3, 264. etwa *Sehnsucht, Verlangen* Ind. St. 2, 98. — स्मारम् absol. s. u. स्मर् 1).

स्मारक (vom caus. von स्मर्) adj. *in's Gedächtniss rufend* Comm. zu Kâtj. Çr. 86, 6. 10. 14. धर्म° Ind. St. 10, 131. Davon nom. abstr. °त्व n. Comm. zu Kâtj. Çr. 86, 11. 139, 7. 8.

स्मारण (wie eben) 1) n. *das in's Gedächtniss Rufen* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 18. Sâh. D. 112, 7. Schol. zu Kâtj. Çr. 86, 19. — 2) n. und f. आ *das Nachrechnen, Nachzählen, Controliren:* einer Heerde MBh. 3, 14823. 14836. 14839. 14854. — 3) f. ई *eine best. Pflanze,* = ब्राह्मी Ratnâk. in Nigh. Pr.

स्मारिन् (von स्मर्) adj. *sich erinnernd, gedenkend:* स्वदेश° *Heimweh empfindend* Râǵa-Tar. 4, 411.

स्मार्त (von स्मृति) adj. 1) *das Gedächtniss —, die Besinnung betreffend* MBh. 3, 12415. — 2) *auf Tradition beruhend, altherkömmlich, in den Rechtsbüchern gelehrt, — verordnet* (neben श्रौत): बलित्रय Âçv. Gṛhj. 4, 9, 4. कर्माणि Z. d. d. m. G. 7, 527. धर्मः श्रुत्युक्तः स्मार्त एव च M. 1, 108. Jâǵn. 1, 97. 313. Müller, SL. 99. Ind. St. 1, 83. 102. Bhâg. P. 5, 14, 30. Sarvadarçanas. 57, 14. 59, 16. Schol. zu Kâtj. Çr. 171, 4. 7. 402, 7. 8. 622, 3 v. u. 1055, 6. Schol. zu Kap. 1, 7. H. 510, Schol. °होमपरिशिष्ट Verz. d. Oxf. H. 383, *b*, No. 466. °व्यवस्थार्णव Notices of Skt Mss. 1, 181. 2, 76. — 3) *die Tradition kennend, ein Anhänger derselben* Spr. (II) 1478. Wilson, Sel. Works 1, 120. 129. 195 fg.

स्मार्तिक adj. (f. ई) = स्मार्त 2) Kull. zu M. 3, 127.

स्मार्य (von स्मर्) adj. *dessen man sich erinnern soll, woran man zu denken hat* Kâr. zu P. 3, 2, 139. Vop. 25, 30.

स्मि, स्मयते Dhâtup. 22, 51 (ईषद्धसे). सिष्मिये ved. der Anlaut geht in ष über Vop. 8, 43. 1) *lächeln, verschämt lächeln, erröthen:* श्रिये स्मयते विभाती (उषाः) ṚV. 1, 92, 6. उप स्मयेते तन्वाइँ विद्रे पे 3, 4, 6. Frauen 4, 58, 8. यत्स्मयेत नग्नंभावुका: स्युः *wenn sie erröthet* TS. 6, 1, 3, 8. Kâṭh. 25, 6. सिष्मियाणा Taitt. Âr. 5, 1, 3. द्यौरिव स्मयमानो नभोभिः *erröthend* (im Wetterleuchten) ṚV. 2, 4, 6. 1, 79, 2. In der späteren Sprache *lächeln:* अस्मयत MBh. 3, 950. 13, 5797. Daçak. 64, 1. स्मयमान MBh. 1, 2900. 3, 1871. 2153. 5, 7126. 7365. 7, 1363. Bhâg. P. 3, 23, 49. 4, 8, 51. 22, 17. 5, 10, 9. 7, 10, 1. Bhaṭṭ. 2, 11. अस्मेष्ट 15, 8. स्मेष्यते 16, 14. स्मित्वा Spr. (II) 5898. Kathâs. 35, 81. act. (des Metrums wegen): स्मयति MBh. 3, 951. स्मयामि 952. अस्मयत् 12, 921. स्मयन् 2, 273. 3, 1781. 2878. 3046. 5, 5980. 7124. 7145. 7294. Spr. (II) 7249, v. l. Bhâg. P. 1, 5, 1. 3, 17, 27. 6, 17, 25. 8, 12, 3. 9, 23, 36. 10, 9, 17. — 2) *Hochmuth an den Tag legen* (nach dem Comm.; vgl. स्मय): स्मयन्निव गतस्मयः Bhâg. P. 3, 7, 8. — 3) partic. स्मित *a*) adj. α) *lächelnd:* दर्प° MBh. 13, 2385 (= गर्वित Nilak.). °मुख adj. R. Gorr. 2, 16, 42. Kathâs. 12, 72. 49, 11. — β) *aufgeblüht* Trik. 2, 4, 4. H. 1127. Halâj. 2, 32. Spr. (II) 1411. Çiç. 6, 54. —

b) n. *das Lächeln* AK. 1, 1, 2, 34. H. 296. Halâj. 2, 412. Vaiǵ. beim Schol. zu Bhaṭṭ. 5, 65. MBh. 4, 119. Ragh. 5, 70. Spr. (II) 7260. fg. Varâh. Bṛh. S. 58, 48. 70, 19 (pl.). Kathâs. 16, 46. 61, 13. Râǵa-Tar. 1, 78 (pl.). 3, 293. 4, 302. 5, 324. 365. Brahma-P. in LA. (III) 55, 2. Bhâg. P. 1, 10, 16. 27. 11, 23. 15, 18. 19, 28. 2, 9, 18. 3, 15, 20. 16, 11. 21, 10. अन्तः° Kaurap. 14. °पूर्वम् MBh. 1, 5947. 3, 2153. R. 3, 49, 5. Kâm. Nîtis. 15, 49. Kumâras. 7, 47. °वाच् adj. Kâm. Nîtis. 4, 19. स्मितं कर् MBh. 3, 1814. Mṛkkh. 87, 14. Çâk. 21, 6. 28, 18. Çâk. Ch. 2, 5. Vikr. 13, 4. Prab. 89, 3. am Ende eines adj. comp. (f. आ): कृत° Çâk. 161. Râǵa-Tar. 3, 246. विहित° 236. Kathâs. 122, 72. Bhâg. P. 4, 21, 15. स° *von Lächeln begleitet* Ṛt. 1, 12. कथा Kumâras. 4, 23. Bhâg. P. 1, 10, 31. *lächelnd* Râǵa-Tar. 3, 25. सस्मितम् adv. R. 3, 49, 51. Çâk. 12, 9. 22, 12. 30, 7. 37, 3. Vikr. 28, 12. Râǵa-Tar. 3, 501. fg. 4, 256. Dhûrtas. 93, 4. सविलासस्मितम् Pañkat. 19, 16. — Vgl. शुचिस्मित, सुस्मित.

— caus. स्मापयति P. 6, 1, 57. °ते (अनादरे) Dhâtup. 32, 37, v. l.; vgl. स्मिट्.

— desid. सिस्मयिषते P. 7, 2, 74. Vop. 19, 7.

— intens. सेष्मीयमाण Nir. 8, 11.

— अभि *dazu lächeln:* अभिस्मयन् MBh. 3, 8732.

— अव *erröthend herabscheinen:* अवं स्मयन्त विद्युतः पृथिव्याम् ṚV. 1, 168, 8.

— उद् *auflächeln,* insbes. *im Gefühl des Stolzes:* उत्स्मयन् MBh. 1, 7059. 3, 14969. 7, 1266. 3700. 12, 10258. 13, 474. fg. 5798. Bhâg. P. 1, 16, 34. 3, 2, 6. 10, 9, 17. 26, 25. उत्स्मयित्वा R. ed. Bomb. 1, 1, 65 (उत्स्मायित्वा fehlerhaft Schl. 63). 3, 43, 43. उत्स्मित n. *das Lächeln* Bhâg. P. 3, 15, 42. 8, 9, 18. 11, 6, 49.

— अभ्युद्, nur partic. अभ्युत्स्मयन् *anlächelnd,* mit acc. MBh. 2, 2391. Hariv. 3827. *lächelnd* MBh. 5, 7325. 6, 2571. 7, 725. 5375. 11, 752.

— कु s. कुस्मय्.

— उप *anlächeln:* अप्सरा जारमुपसिष्मियाणा ṚV. 10, 123, 5.

— परि caus. s. परिस्मापन.

— प्र *in Lachen gerathen:* प्रस्मयते Nir. 9, 14. प्रस्मयन् MBh. 7, 4958. Hariv. 16323.

— वि 1) *betroffen —, bestürzt werden, erstaunen über* (instr., loc., abl.): यत्र वै वृत्राय वज्रं प्राहरं तद्व्यस्मये स कृश इवास्मि Çat. Br. 1, 6, 4, 4. 4, 5, 12. विस्मयते MBh. 10, 293. Kathâs. 37, 89. व्यस्मयन्त MBh. 4, 861. 7, 3171. Hariv. 13500. R. 2, 91, 73 (100, 74 Gorr.). 3, 49, 3. विसिस्मिये MBh. 1, 7078. 3, 11271. R. 6, 79, 18. Ragh. 15, 68. Kathâs. 22, 225. 29, 173. 43, 242. 54, 7. 122, 112. Verz. d. Oxf. H. 257, *a*, N. 3. Bhaṭṭ. 14, 37. विसिष्मिये 5, 51. विसिस्मियरे R. 3, 56, 53. विसिस्मिरे Bhâg. P. 9, 8, 18. व्यस्मयिष्टाम् MBh. 13, 5798. act.: विस्मयेत् Hariv. 3975. विस्मयन् MBh. 1, 7214. 2, 1818. 4, 843. विसिस्माय Hariv. 2053. विसिस्मियुस् MBh. 3, 11447. 8, 4508. Hariv. 13448 (विसिस्मयुस् die neuere Ausg.). विसिस्म्युस् Bhâg. P. 4, 24, 23. 10, 84, 1. विस्मयामास MBh. 13, 1356. विस्मित्य 3, 2132. — 2) *stolz sein auf, grossthun mit* (instr.): न विस्मयेत तपसा M. 4, 236. — 3) partic. विस्मित *a*) *betroffen, erstaunt* Bhag. 11, 22. MBh. 1, 6007. fg. 3, 2153. 2186. 2220. 2496. 2583. 2620. 2934. R. 1, 2, 27. 42. 9, 20. 23. 2, 96, 56. 111, 27. 112, 1. 3, 3, 16. 49, 5. Ragh. 2, 33. 62. 3, 40. 5, 51. Çâk. 50, 3. Kathâs. 18, 258. Mârk. P. 23, 2. Râǵa-Tar.

4,432. Dhûrtas. 66,8. Pańkat. 38,23. Hit. ed. Johns. 1144. 1183. 1541. 1817. Çuk. in LA. (III) 34,15. fg. वनदर्शन° R. 2,96,4. Çâk. 160. v. l. Kir. 5,16. Kathâs. 12,124. Râǵa-Tar. 3,41. अति° Maitrjup. 4,1. — b) *worüber man erstaunt, wunderbar:* सुविस्मितं कृत्यम् Bhâg. P. 5,18, 4. सुविस्मिततरं वाक्यम् R. 3,35,32. — c) *stolz, hochmüthig:* अ° Bhâg. P. 6,9,21. — Vgl. 1. विस्मय, विस्मयन fg., विस्मित, विस्मेर und सुविस्मित. — caus. विस्मापयति *in Staunen versetzen,* mit acc. MBh. 8,625. जगत्सर्वम् R. 5,2,40. Ragh. 2,33. Kathâs. 61,256. Râghav. 11,7. Bhâg. P. 9,20,27. विस्मापित 1,15,12. Prab. 81,9. देवान्नृत्येन विस्मापयति (°स्मापयति die neuere Ausg.). Nach P. 1,3,68. 6,1,57 und Vop. 18,18 विस्मापयते, wenn der Agens unmittelbar das Staunen erregt, und विस्मापयति (विस्मापयति Siddh. K. 153,b,4), wenn eine nähere Angabe, wodurch dieses geschieht, im instr. dabeisteht: मुण्डो विस्मापयते (vgl. Bhaṭṭ. 5,58. 8,42. 17,84), रूपेण विस्मापयति. — Vgl. विस्मापक fgg. — desid. vom caus. s. विसिस्मापयिषु.

— अनुवि, partic. °स्मित *erstaunt nach einem Andern* (acc.) R. 3,3,16.

— सम् *verschämt sein, erröthen:* संस्मयमाना युवतिराविर्वक्षांसि कृणुषे ṚV. 1,123,10. TBr. 3,6,2,2. — desid. *verlachen wollen:* संसिस्मयिषमाणो द्विषः Bhaṭṭ. 9,52.

स्मिट्, स्मेटयति (अनादरे, गतौ) Dhâtup. 32,37. (स्निह्) 36, v. l.

स्मील्, स्मीलति = श्मील्, मील् u. s. w. (निमेषणे) Dhâtup. 15,12.

स्मृत् (von स्मृ) adj. s. लोक°, सर्व°.

स्मृति (wie eben) f. Vop. 26,183. 1) *Erinnerung, Gedächtniss* AK. 1, 1,2,29. H. 308. an. 2,209 (= स्मरण und धी). Med. t. 74. Çâṅkh. Gṛhj. 2,10. Taitt. Âr. 10,10,3. Khând. Up. 7,26,2. Ait. Up. 5,2. VS. Prât. 4,179. Kan. 9,2,6. Njâjas. 3,1,13.15. संस्कारमात्रजन्यं ज्ञानं स्मृतिः Tarkas. 19. Sarvadarçanas. 58,14.fgg. 59,14. MBh. 12,10146. °हीन R. 4, 55,7. Suçr. 1,114,6. 126,18. 231,3. Çâk. 181. Spr. (II) 1195. 3800. 7262. Mârk. P. 101,19. Râǵa-Tar. 1,11. Sâh. D. 158. 190. Bhâg. P. 1,6,25. 2,2,1. 4,22. 3,26,30. 4,20,25. Bhâshâp. 47. °शैथिल्य Çâk. 110,15. सर्वमगात्स्मृतिपथम् Spr. (II) 7025. °विषयतां ते ऽपि गमिताः 5939, v. l. प्राक्तल्पविषया Bhâg. P. 1,6,4. संदिग्धा R. 5,18,7. सुदृढ° adj. Kâm. Nîtis. 18,37. कृता Bhâg. P. 4,3,17. न च मामग्रहात्स्मृतिः MBh. 3,12415. प्रादुर्बभूव Hariv. 9216. आविशत् R. 4,59,6. प्रत्यागत° adj. R. Schl. 2,58, 1. अगलित° adj. Spr. (II) 1856. स्मृतिर्मम लुप्यते R. 2,64,63 (66,58 Gorr.). लुप्त° adj. MBh. 14,37. प्रलुप्त° adj. Râǵa-Tar. 4,500. अविलुप्त° adj. 5,5. ग्लपित° adj. 1,334. सर्वेषां स्मृतिमाक्षिप्य MBh. 13,943. शापव्यवहित° Çâk. 71,18. स्मृतिर्लब्धा Bhag. 18,73. लब्ध° adj. Râǵa-Tar. 3,272. Bhâg. P. 3,31,9. नोपलेभे स्मृतिं धीमानभिज्ञातुं तमात्मजम् MBh. 1,3994. Verz. d. Oxf. H. 51,b,35. Çâk. 108,7. स्मृतिमपि न ते यान्ति so v. a. *ihrer wird nicht einmal gedacht* Spr. (II) 4397. स्मृतिमद्यापि गच्छति *lebt noch heute in der Erinnerung* Râǵa-Tar. 1,337. स्मृतावाविर्भूतं तदखिलम् Uttarar. 78,8 (100,15). अस्मिन्कार्ये स्मृतिमजीजनत् *Erinnerung an* Kathâs. 18,218. हरौ स वव्रे ऽचलितां स्मृतिम् Bhâg. P. 4,12,8. ददर्श °मात्रेण तत्तेजो नभसि स्थितम् *durch blosses Gedenken seiner* (Kṛshṇa's) Pańkar. 1,12,12. मुनिसुताप्रणय° *Erinnerung an* Çâk. 135. रामपद° Spr. (II) 6051. Kathâs. 1,12. Râǵa-Tar. 3,250. 431. 5,463. Sâh. D. 668. Bhâg. P. 2,1,6. 8,4,12. Pańkar. 1,11,19. Sarvadarçanas. 75,1. कृत° *an empfangene Wohlthaten* so v. a. *Dankbarkeit* Varâh. Bṛh. S. 78,6. स्मृति als Arthâlaṁkâra Verz. d. Oxf. H. 208,b,9; vgl. स्मरण Sâh. D. 668. — 2) *die Erinnerung* personificirt Hariv. 9498. 14036. als Tochter Daksha's und Gattin des Aṅgiras VP. 1,7,23. fg. 10,7. Mârk. P. 50,22. 52,20. als Tochter Dharma's von der Medhâ Bhâg. P. 4,1,51. — 3) *Verlangen* H. an. दृढीभवति Spr. (II) 4282, v. l. für स्पृहा. — 4) *eine als Autorität geltende Ueberlieferung* (mit Ausnahme der श्रुति, *der vedischen Schriften*), *ein solches Werk, Gesetzbuch, ein Ausspruch in einem solchen Werke* AK. 1,1,5,7. Trik. 3,2,12. 3,189. H. 251. H. an. Med. Lâtj. 6,1,6.13. Çâṅkh. Gṛhj. 2,7. 4,9. 6,6. ṚV. Prât. 11,32. M. 2,6.9. श्रुतिस्तु वेदो विज्ञेयो धर्मशास्त्रं तु वै स्मृतिः 10. 12. 4,155. 6,89. वेदबाह्याः स्मृतयः 12,95. स्मृत्योर्विरोधे Jâǵn. 2,21. पुराणा Hariv. 534. 3285. R. 5,81,15. Ind. St. 1,19. 44. fg. Ragh. 2,2. इत्यादिस्मृतिभ्यः Weber, Râmat. Up. 349. Ǵjot. 111. Verz. d. Oxf. H. 65,a,9.10. 125,a,43. Dhûrtas. 76,13. Pańkat. 164,20. Sarvadarçanas. 56,4. 122,5. 157,19. 158,3. Vedântas. (Allah.) No. 8. Mahîdh. zu VS. 8,36 (Bhagavadgîtâ gemeint). स्मृतीनां वेदमूलत्वम् Schol. zu Kâtj. Çr. 402,8. °विरुद्ध 1055,10. स्मृतिश्च द्विविधा साधारणी वैशेषिकी चेति Verz. d. B. H. No. 327. अष्टादश Z. d. d. m. G. 27,97. Weber, Râmat. Up. 361. Schol. zu Prab. 86,1.2. — 5) Bez. *eines best. Metrums: a. c.* — — ⏑ — — ⏑⏑́ ⏑ — — —, *b. d.* ⏑ — ⏑ — — ⏑⏑ — ⏑ — — Journ. of the Am. Or. S. 6,514. wohl nach Ragh. 2,2 benannt, welcher Vers dieses Metrum hat und das Wort स्मृति enthält. — 6) Bez. *des Buchstabens* ग Weber, Râmat. Up. 317. fg. — Vgl. अ°, अप°, महा°, यथा° (*nach der Erinnerung* oder *der Ueberlieferung gemäss* MBh. 1,2144), वेद°, शब्द°, सम्यक्°.

स्मृतिकारिन् adj. *eine Erinnerung weckend* Çâk. 148.

स्मृतिकालतरंग m. Titel einer Schrift, = कालतरंग Verz. d. Oxf. H. 286, a, N. 1.

स्मृतिकौमुदी f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 275, b, No. 653. 279, b, 47.

स्मृतिकौस्तुभ desgl. Mack. Coll. 1,24. Verz. d. B. H. No. 1033. Verz. d. Oxf. H. 273,a,1. 286,a,9. Hall 183.

स्मृतिचन्द्र m. desgl. Notices of Skt Mss. 1,299.

स्मृतिचन्द्रिका f. desgl. Mack. Coll. 1,24. Verz. d. B. H. No. 1025. 1028. 1170. Verz. d. Oxf. H. 275,a,37. 279,b,48. 293,a,No. 713. Hall 174. 192.

स्मृतितत्त्व n. desgl. Gild. Bibl. 465. fgg.

स्मृतितन्त्र n. *Gesetzbuch* Spr. (II) 979.

स्मृतिदर्पण m. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,23. Verz. d. B. H. No. 1176. Verz. d. Oxf. H. 279,b,49.

स्मृतिपाठक m. *Rechtsgelehrter* Pańkat. 165,2.

स्मृतिभू m. *der Liebesgott* H. 229, Schol.

स्मृतिभ्रंश m. *Verlust des Gedächtnisses* Bhag. 2,63. Verz. d. B. H. 278 (46). Pańkar. 3,14,15.

स्मृतिमञ्जरी f. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 277,a,13. 279,b,1 v. u.

स्मृतिमत् (von स्मृति) adj. *der Erinnerung hat* Çâk. 112,16. पतितो ऽपि भूतले स्मृतिमानभूत् *hatte seine volle Besinnung* MBh. 13,4799. *sich des früheren Lebens erinnernd* Hariv. 1253. *wobei man Jmdes gedenkt:*

ज्ञन्मन् Bhâg. P. 5,19,28. *ein gutes Gedächtniss habend* M. 7,64. Jâgn. 1,309 (*gesetzkundig* St.). Karaka 3,8. MBh. 2,138. 7,2905. R. 1,1,16. 2,1,16. Kâm. Nîtis. 4,15. 12,2. Spr. (II) 1837. 2284.

स्मृतिमहार्णव m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 279,*b*,1 v. u.

स्मृतिमुक्ताफल n. desgl. Mack. Coll. 1,28.

स्मृतिरत्नाकर m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 292,*b*,34.

स्मृतिरत्नावली f. desgl. Verz. d. B. H. No. 1176. Verz. d. Oxf. H. 280,*a*,1.

स्मृतिलोप m. *Verlust der Erinnerung, Vergessenheit* Varâh. Bṛh. S. 53,110. 60,13.

स्मृतिवर्धिनी f. *eine best. Pflanze*, = ब्राह्मी Aush. 60. — Vgl. स्मारणी.

स्मृतिविभ्रम m. *Gedächtnissstörung* Bhag. 2,63. Spr. (II) 6675.

स्मृतिशास्त्र n. *Gesetzbuch* Hariv. 14078.

स्मृतिशेष adj. (f. ग्रा) *wovon nur die Erinnerung übrig geblieben ist* so v. a. *zu Grunde gegangen* Spr. (II) 4224.

स्मृतिसंस्काररहस्य n. Titel einer Schrift Hall 48.

स्मृतिसंस्कारवाद m. desgl. ebend.

स्मृतिसंस्कारविचार m. desgl. Hall 49. Notices of Skt Mss. 1,77.

स्मृतिसंग्रह m. desgl. Mack. Coll. 1,23. Verz. d. B. H. No. 1020. 1176. Verz. d. Oxf. H. 271,*a*,10. 280,*a*,1. 286,*a*,9.

स्मृतिसमुच्चय m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 280,*a*,2. 283,*b*, No. 662.

स्मृतिसागर m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 292,*b*,35. °संग्रह m. 36. °सार m. 35.

स्मृतिसार m. Titel verschiedener Werke Verz. d. Oxf. H. 104,*a*,34. 273,*a*, No. 647. *b*,2 v. u. 278,*b*,3. 280,*a*,2 nebst Note 2. 292,*b*,38. Verz. d. Cambr. H. 68. Notices of Skt Mss. 2,76 °समुच्चय m. Verz. d. B. H. No. 1017. स्मृतिसारावली Verz. d. Oxf. H. 280,*a*,3.

स्मृतिसुधाकर m. Titel eines Werkes Verz. d. B. H. No. 1403.

स्मृतिहर adj. *das Gedächtniss raubend;* f. ग्रा N. pr. einer bösen Fee, einer Tochter Duḥsaha's, Mârk. P. 51,6. = °हारिका 45.

स्मृतो adj. = उ: शंभुः स्मृतो येन सः Siddh. K. zu P. 7,1,90.

स्मृत्यर्थसागर m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 285,*b*, No. 669.

स्मृत्यर्थसार m. desgl. Verz. d. B. H. No. 1170. 1176. 1403. Verz. d. Oxf. H. 274,*a*, No. 649. 275,*a*,37. 279,*b*,29. 280,*a*,3. 4. 286,*a*, No. 670. 292,*b*,35. fg. 294,*b*,31. Hall 174. 177. Prâjaçkittend. 12,*a*,6.

स्मृत्युपस्थान s. u. उपस्थान 1); vgl. auch Wassiljew 248.

स्मेर (von स्मि) adj. (f. ग्रा) P. 3,2,167. Vop. 26,158. 1) *lächelnd* (insbes. vom Antlitz) Hariv. 7079. 8385. Ragh. 18,43. Kumâras. 5,70. Çâk. Ch. 129,13. Spr. (II) 991. स्मेरः स्मेरमुखः Gît. 8,11. Kathâs. 23,94. Râga-Tar. 3,501. Dhûrtas. 83,1. Prab. 75,10. Daçar. 168,6. Sâh. D. 71,12. Pańkar. 1,14,64. Verz. d. Oxf. H. 146,*a*, No. 310. 204,*b*, No. 483, Z. 5. चक्षुस् Kathâs. 104,34. स्मेरं विधाय नयनं विकसितमिव नीलमुत्पलं मयि सा Sâh. D. 275,9. सस्मेरापाङ्गवीक्षणौ: Pańkar. 4,6,6. °भावा दृष्टिः Citat beim Schol. zu Çâk. 35. — 2) *aufgeblüht* H. 1129. इन्दीवर Sâh. D. 41, 15. — 3) am Ende eines comp. so v. a. *voll von:* स्मरस्मेरविलासिनी Spr. (II) 4811. प्रमोदस्मेरवदना Sâh. D. 116. विस्मय° Mâlatim. 16,10. Kathâs. 4,86. Râga-Tar. 3,71. भस्म° 2,170. 7,1489. कोकिलकाकलीकलरवस्मेरो (so ist zu lesen) लतामण्डपः Spr. (II) 1039. Bei den ersten Beispielen ist natürlich auch die Bed. *lächelnd* zulässig. — Vgl. ग्र°.

स्मेरता (von स्मेर) f. *das Lächeln* Sâh. D. 191. वदन° 228.

स्मेरविष्किर m. *Pfau* Çabdârthak. bei Wilson.

1. स्य ved. Pronominalstamm der 3ten Person = स; nur im nom. m. स्यस्, स्य VS. Prât. 3,16. TS. Prât. 5,15. P. 6,1,133 und f. स्या. ग्रयमु ष्य सुमहाँ ग्रवेदि Ṛv. 7,8,2. स्य इन्द्रः 23,3. 38,1. यो हि स्य रथः 69,5. 2,33,7. एष उ स्य पुरुव्रतः 9,3,10. 89,1. एषा स्या 7,75,4. 80,2. 1,178,1. 8,46,33. 26,18. Fehlt im AV.; TBr. 2,1,2,1 fehlerhaft für स. — Vgl. त्य.

2. स्य n. = शूर्प Nir. 6,9. Çâṅkh. Gṛhj. 1,13,15 in Ind. St. 5,332.

स्यगवि m. *ein junger Krebs* Trik. 3,2,16. — Vgl. सेगव.

1. स्यद् (स्यन्द्), स्यन्दते Naigh. 2,14 (गतिकर्मन्). Dhâtup. 18,22 (प्रस्रवणे). सस्यन्दे, सस्यन्दिरे; स्यन्त्स्यति und स्यन्दिष्यते, ग्रस्यन्त्स्यत् und ग्रस्यन्दिष्यत P. 1,3,92. 7,2,59. ved. सिष्यदे, (प्र) सिष्यन्द, सिष्यदुस्, ग्रसिष्यदत्; स्यन्त्वा P. 6,4,31. Vop. 26,203. स्यत्त्वा Çat. Br. 10,3,5,2 nach der Lesart von Sâj. partic. स्यन्न. *laufen* (von Flüssen und Lebendigem), *fahren* (im Wagen): धेनवः स्यन्दमानाः Ṛv. 1,32,2. VS. 22,25. यावदापः सिष्यदुः AV. 9,2,20. 12,2,27. 19,40,2. स्यन्दन्तां कुल्याः Ṛv. 5,83,8. क्रीळन्हरिरत्यः स्यन्दते वृषा Soma 9,80,3. 27,6. 30,4. 49,5. 106,12. स्यन्ना ग्रश्वाः 5,53,7. वहनेन Çat. Br. 2,1,4,4. यत्र वेलां मन्येत तत्स्यन्त्वा 4,1,6. 11,8,4,2. Wasser 3,9,2,1. 4. 14,6,8,9. Ait. Br. 1,7. Âçv. Gṛhj. 2,7,7. Muṇḍ. Up. 2,1,9. ग्रश्वः स्यन्त्वा विधूनुते Çat. Br. 6,3,3,8. 10,3,5,2. मत्स्या उदके स्यन्दन्ते Nir. 6,27. — स्यन्दते (स्पन्दते ed. Calc.) किं त्वियं नाद्य सरिच्छ्रेष्ठा यथा पुरा MBh. 1,3990. नदीभिः स्यन्दमानाभिः (lies स्य°) R. 7,31,17. परस्परालिङ्गितयोस्तयोः स्वेदच्छलादिव। ग्रतिपीडनतः स्नेहः सस्यन्दे चिरसंभृतः ॥ Kathâs. 18,370. स्यन्दमानं मरन्दम् Verz. d. Oxf. H. 130,*b*,16. पयेव पूर्णाद्दधेः स्यन्दन्त्यापो दिशो दश Spr. (II) 5166. स्यन्दत्स्वेदकणा Brahma-P. in LA. (I) 59,5. स्यन्त्वा स्यन्त्वा दिवः (गङ्गा) Bhaṭṭ. 22,11. धात्तं रवेः स्यन्त्स्यति वह्निरिन्दोः so v. a. *hervorgehen* 12, 77. इन्दोः स्यन्दिष्यते वह्निः 16,17. स्यन्न *fliessend* AK. 3,2,42. H. 1496. °स्वेदकणा Bhaṭṭ. 5,83. *fliessen* so v. a. *eine Feuchtigkeit aus sich entlassen:* स्यन्दतामपि (स्य° N. 13,10 bei Bopp) नागानाम् *mit fliessenden Schläfen* MBh. 3,2541. गोभिः स्यन्दन्तीभिः *mit fliessenden Eutern* Hariv. 3388. सततं हि स्यन्दते — भारती गौः MBh. 14,650. fg. तीव्रं स्यन्दिष्यते (impers.) मेघैः Bhaṭṭ. 16,7. ग्रस्यन्दन्निन्दुमणयः 8,66. mit acc. der Feuchtigkeit: स्यन्दन्ति नैव च पयः प्रचुरं स्रवन्त्यः Varâh. Bṛh. S. 19,1. स्यन्दते (so ed. Bomb.) हि दिवा रुक्मं रात्रौ च MBh. 14,1686. स मणिः स्यन्दते रुक्मम् Hariv. 2055. सस्यन्दे शोणितं व्योम Bhaṭṭ. 14,98. सिरामुखैः स्यन्द्यत इव रक्तम् Sâh. D. 89,18. — die v. l. स्रंसते Suçr. 2,397,2 spräche für स्यन्दते st. स्पन्दते. Vgl. सस्यद्.

— caus. स्यन्दयति = स्रावयति *fliessen lassen* P. 1,3,86, Schol. ग्रस्यन्दयन्पार्ष्णिम् Âçv. Çr. 4,4,2 fehlerhaft für ग्रस्पन्दयन्.

— desid. सिस्यन्त्सति und सिस्यन्दिषते P. 1,3,92. 7,2,59.

— intens. s. सनिष्यद्.

— ग्रच्छ *hinfliessen:* ग्रच्छा हि सोमः कलशाँ ग्रसिष्यदत् Ṛv. 9,81,2.

— intens. *hineilen:* वाजमच्छा सनिष्यदत् Ṛv. 9,110,4.

— ग्रति *darüberhin fliessen:* ग्रति वारान्पवमानो ग्रसिष्यदत् Ṛv. 9,60,3.

— ग्रनु, wann der Anlaut in ष übergeht P. 8,3,72. Vop. 8,98. *nach —, entlang laufen:* समानो ग्रध्वा प्रवतामनुष्यदे (infin.) Ṛv. 2,13,2. दीर्घामनु प्रसितिं स्यन्दयध्यै 4,22,7. ग्रनुष्यन्दते oder ग्रनुस्यन्दते जलम्, aber nur ग्रनुस्यन्दते मत्स्यः (als Lebendes) P. 8,3,72, Schol.; vgl. die Erklärer

zu der Stelle. — Vgl. अनुष्यन्द्.

— अभि, wann der Anlaut in ष übergeht P. 8,3,72. Vop. 8,98. *hinlaufen an:* सा वृत्ताँ अभि सिष्यदे AV. 5,5,9. Wasser Âçv. Gṛhj. 4,5,7. चतुर्दिशमभिस्यन्दती (नदी) Bhâg. P. 5,17,5. यथाभिस्यन्दमानं (यथा विस्यन्दमानं die neuere Ausg.) मे त्तीरं सर्वत्र भावयेत् Hariv. 358. अभिष्यन्दते oder अभिस्यन्दते दुग्धम् P. 8,3,72, Schol. अभिष्यन्दमानमेघ *regnend* Uttarar. 12,4 (16,10). स्नेहेन हृदयमभिस्यन्देत् (अभिष्य° die neuere Ausg.) so v. a. *überfliessen* 100,14. fg. (133,9. 10). — Vgl. अभिष्यन्द् fg.

— समभि caus. *hinfliessen machen zu* (acc.): गुदम् Karaka 10,4.

— अव *herabfliessen:* (भद्रा) शृङ्गवतः शृङ्गादवस्यन्दमाना Bhâg. P. 5,17, 8. — Vgl. अवस्पन्दन und अवस्यन्दित (auch Daçak. 3,11. 17. Pratâpar. 23,b,6. Bhar. Nâṭjaç. 18,108. °क 104) in den Nachträgen; richtiger wäre vielleicht अवस्पन्दित.

— अभ्यव *hinfahren zu* Çat. Br. 11,8,4,3.

— आ *herbeilaufen:* Kühe AV. 3,12,3. Çâṅkh. Gṛhj. 3,2. उदकं मुखम् *das Wasser läuft in den Mund* Çr. 16,18,19. — Vgl. आस्यन्दन.

— उपा *herbeifahren zu:* °स्यद्य सत्त्रम् Çâṅkh. Br. 26,5. *hinfliessen zu:* इलावृतमुपस्यन्दति (नदी) Bhâg. P. 5,16,20. उपस्यन्दयति (= व्याप्य वहति Comm.) ed. Bomb.

— नि, wann der Anlaut in ष übergeht P. 8,3,72. Vop. 8,98. *herabfliessen:* निष्यन्दमानेन रुधिरेण MBh. 9,3284. निष्यन्दते oder निस्यन्दते मधु P., Schol., aber nur निस्यन्दते (*tröpfelt eine Flüssigkeit*) हस्ती Vop. 8,121. *hinfliessen in* (loc.): स्वमनसि निस्यन्दमानानवरतमुखेन (निष्यन्दमान ed. Bomb., = अतिशयेन स्रवत् Comm.) Bhâg. P. 6,9,38. — Vgl. निस्यन्द fg.

— अभिनि *hinfliessen zu* (acc.): अभिनिस्यन्दते (अभिनिष्यन्दते ed. Calc.) श्रीर्हि सत्यपि द्विषतो (abl.) जनम् MBh. 12,3881. — Vgl. अभिनिष्यन्द् in den Nachträgen.

— निस्, wann der Anlaut in ष übergeht P. 8,3,72. Vop. 8,98.

— परि, wann der Anlaut in ष übergeht P. 8,3,72. Vop. 8,98. — Vgl. परिष्यन्द fg.

— प्र *laufen, fliessen* ṚV. 9,67,28. 68,1. 78,1. Nir. 2,16. Wasser Âçv. Gṛhj. 2,7,12. 4,1,15. प्रस्यन्दता रुधिरेण MBh. 9,914. रथं युक्त्वा प्रसिष्यन्द *abfahren* Çat. Br. 4,1,5,6. — प्रस्यन्दमान MBh. 3,10565. 7, 9176 (ed. Bomb. प्रस्य° an beiden Stellen). Ragh. 5,68 fehlerhaft für प्रस्पन्दमान; प्रास्यन्दत् MBh. 13,3495 in der ed. Bomb. fehlerhaft für प्रास्पन्दत् (so ed. Calc.). Vgl. प्रस्पन्द fgg. — caus. *fliessen machen, in Fluss bringen:* पञ्च चाश्वसहस्राणि — कृत्वा प्रास्यन्दयत् — नदीं शोणिततारङ्गिणीम् MBh. 8,3899.

— परिप्र *herumfliessen, erfliessen* ṚV. 9,14,1. 101,2.

— वि, wann der Anlaut ष wird P. 8,3,72. Vop. 8,98. *ausfliessen, überfliessen* (aus dem Topfe) VS. 39,5. Taitt. Br. 2,1,3,1. Ait. Br. 5, 26. यस्याग्निहोत्रमधिश्रितं स्कन्दति विष्यन्दते वा 7,5. Çat. Br. 11,6,2,2. Âçv. Çr. 3,10,24. Kâtj. Çr. 25,2,3. Kauç. 132. partic. विष्यण्ण (so zu lesen) TBr. 3,7,3,1. *reichlich fliessen:* विष्यन्दमानरुधिर Bhaṭṭ. 9,74. यथा विस्यन्दमानं (lies विस्य°, यथाभिस्य° ed. Calc.) मे त्तीरं सर्वत्र भावयेत् Hariv. 358 nach der Lesart der neueren Ausg. *ausfliessen:* विष्यन्दते oder विस्यन्दते तैलम् P. 8,3,72, Schol. यथा ह्यामृतमादाय सोमो विस्यन्दते पुनः so v. a. *fliessen lassen* MBh. 13,3719. — अविस्यन्दित Kumâras. 3, 47 fehlerhaft für अविस्पन्दित. Vgl. विष्यन्द् fgg. — caus. *ausgiessen, begiessen* Çat. Br. 12,4,2,5. उदकुम्भम् Kauç. 43. सर्पिषा 62. *zerfliessen machen, auflösen:* लवणं विष्यन्दयति Karaka 1,27.

— अनुवि *überfliessen auf:* पर्णं ग्रगनुविष्यन्दते Çat. Br. 11,7,4,3.

— अभिवि caus. *begiessen* Kauç. 86.

— सम् *zusammenlaufen:* सिराः *Adern, die von der Mutter zum Kinde laufen,* Karaka 4,6. असंस्यन्दमान Kâtj. Çr. 2,5,26. Vgl. संस्यन्दिन्.

— अनुसम् intens. *nachlaufen:* क्रतुं दधिक्रा अनु संसनिष्यदत् (P. 7,4, 65) VS. 9,14 (ṚV. v. l.).

2. स्यद् (= 1. स्यद्) adj. *laufend, fliessend in* रघुष्यद्, कुवन°.

स्यद॑ (von स्यद्) m. 1) *das Fahren* Çat. Br. 12,5,1,5. — 2) *Geschwindigkeit* P. 6,4,28 (गो°, अश्व° Schol.). Vop. 26,174. 8,126 (als Bed. von त्वर्). AK. 1,1,1,59. H. 494. Halâj. 2,288. — Vgl. रघु°.

स्यन्त्र॑ (wie eben) nom. ag. *fahrend* ṚV. 10,22,4.

स्यन्द (wie eben) m. 1) *das Fliessen* AK. 3,4,14,71. स्यन्दात्मक Suçr. 2,311,19. घृत° P. 6,4,28, Schol. अधरमधु° Gît. 12,11. सुधा° Spr. (II) 5934. घनमकरन्द° 433. अमन्दरस° Râga-Tar. 1,24. धातु° 4,329. — 2) *Fluss* (verschiedener Art, *Katarrh* u. s. w.) Suçr. 1,239,14. 2,342,13. *fliessende Augenkrankheit* 305,5. 312,12. — 3) *triefender Schweiss* Bhâg. P. 5,21,9 (स्पन्द ed. Bomb., = स्वेदोद्गम Comm.). — 4) *der Mond* H. ç. 11. — मन्द° (मनस्) Spr. (II) 5236 fehlerhaft für °स्पन्द. — Vgl. पित्त°, मधु°, सरल°.

स्यन्दक (wie eben) 1) m. *Diospyros embryopteris* Râgan. 11,78. wohl richtiger स्पन्दक. — 2) f. स्यन्दिका N. pr. eines Flusses R. 2,49,11.

स्यन्दन॑ (wie eben) Uggval. zu Uṇâdis. 2,78. 1) adj. (f. आ) *a) rasch laufend:* Wagen Kir. 15,16. AV. 8,6,17 fehlerhaft für स्पन्दन. — *b) träufelnd:* अमृत° Kathâs. 103,62. — *c) fliessen machend, auflösend* Suçr. 2,63,7. — 2) m. *a) Fahrzeug, Wagen, Kriegswagen* AK. 2,8,2,19. 22. Trik. 3,3,269. H. 751. an. 3,429. Med. n. 148 (m. n.). Halâj. 2,289. Viçva bei Uggval. ṚV. 3,53,19 (स्पन्दने Müller und Aufrecht; vgl. jedoch Sâj.). M. 7,192 (= Hit. III, 81). Bhag. 1,14. MBh. 3,2291. 4,1075. 6,2778. 2832. 8,857. 9,862. 18,224. Hariv. 4426. R. 2,46,26. 28. 82,25. 93,15. R. Gorr. 2,44,27. 5,12, 21. Spr. (II) 6232. Ragh. 1,36. 40. Çâk. 7. 32. Kir. 15,16. Kathâs. 50,28. fg. 56,338. Prab. 78,14. Bhâg. P. 3,21,36. 4,10,4. 9,4,27. 11,6,39. — *b) Dalbergia ougeinensis Roxb.* AK. 2,4,2,7. Trik. H. an. Med. Viçva a. a. O. Râgan. 9,119. Kauç. 8. MBh. 3,2403. 12,5837. R. 3,21,20. सूक्ष्मो ऽपि भारं नृपते स्यन्दनो वै शक्तो वोढुं न तथान्ये महीजाः Spr. (II) 7158. Suçr. 2,324,7. °द्रुम Çabdar. im ÇKDr. — *c) ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch* R. Gorr. 1,31,9. — *d) Wind* Çabdârthak. bei Wilson. — *e)* N. pr. des 23ten Arhant's der vergangenen Utsarpiṇî H. 53. — 3) f. ई *a)* = स्यन्दिनी *Speichel* Râgan. im ÇKDr. — *b) Harnröhre* ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut. — 4) n. *a) das Fliessen* Trik. H. an. Med. Viçva a. a. O. Nir. 9,26. Kaṇ. 5,2,4. Bhâshâp. 6. 155. Tarkas. 17. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 22. प्राणस्य so v. a. *Circulation* Gauḍap. zu Sâmkhjak. 29. — *b) Wasser* H. an. Med. Viçva a. a. O. — स्यन्दन Kathâs. 43,14 fehlerhaft für स्पन्दन. Vgl. अ°, स्वः°.

स्यन्दनारोह adj. *zu Wagen sitzend, ein Kämpfer zu Wagen* AK. 2,

8,2,28. Halâj. 2,235.

स्यन्दनि m. 1) = स्यन्दन 2) b) Ratnam. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Mannes, pl. Sam̃sk. K. 184,a,10.

स्यन्दनिका (von स्यन्दन) f. *Bach:* पद्तरं °समुद्रयो: R. 3,53,56.

स्यन्दमय in कान्तिसुधा° adj. (f. ई) von कान्तिसुधास्यन्द *das Fliessen von* Kathâs. 51,154.

स्यन्दितीश्च adj. P. 6,2,108, Schol. wohl fehlerhaft für स्य°.

स्यन्दिन् (von स्यन्द्) 1) adj. *fliessend:* तोयैः कोष्ठैः स्यन्दिभिः सारतेश्च Varâh. Brh. S. 26,7. स्वेदबिन्दु Kuvalaj. 146,a (174,a). *Feuchtigkeit entlassend:* चन्द्रमणि Uttarar. 16,16 (23,3). von Kühen, *bei denen die Milch von selbst fliesst,* Prâjaçkittend. 52,b,8. 53,a,3. Gewöhnlich in comp. mit der Flüssigkeit, *die man fliessen lässt:* रुधिरस्यन्दिनी नदी MBh. 6,2336. स्फुटजललव° Megh. 71. अमृत° Spr. (II) 533. 6330. 6757. Git. 3,15. Kathâs. 94,31. Râga-Tar. 1,220. 4,614. Verz. d. Oxf. H. 120,a,12. Daçar. 77,5. Bhâg. P. 6,11,12. — 2) f. स्यन्दिनी *Speichel* AK. 2,6,2,18. H. 633.

स्यन्दोलिका f. *Schaukel* oder *das Schaukeln* (= दोलावलम्ब Nilak.) Hariv. 3737. — Vgl. स्यन्दोलिका (richtiger), आन्दोलक u. s. w.

स्यन्द्या (von स्यन्द्) f. *Durchzug* d. h. *Schnur, Nestel* u. s. w.: लस्पूजन्या स्यन्द्यया प्रसीव्यति Çat. Br. 3,5,2,25. 6,1,25. अपसलवि सृष्टाभिः स्यन्द्याभिः 13,8,1,19. मौञ्जी Çâñkh. Çr. 17,2,10. Ueberall स्यन्द्या geschr.

स्यन्द्र (wie eben) adj. *fahrend, eilend:* प्र स्यन्द्रा याथः RV. 1,180,9. die Marut 5,52,3. 8. 87,3. सद्यो यः स्यन्द्रो विषितो धर्वीयान् 6,12,5. *flüchtig, schnell vorübergehend:* धनं न स्यन्द्रं बहुलं यो अस्मै तीव्रान्सोमाँ आसुनोति 10,42,5.

स्यन्न s. u. स्यद्.

स्यम्, स्यमति (गतौ) Naigh. 2,14. Dhâtup. 19,78 (स्यमति Vop. nach Westergaard). सस्याम, सस्यमुम् und स्येमुस्, सस्यमिथ und सेमिथ P. 6, 4,125, Schol. अस्यमीत् 7,2,5, Schol. स्येमुः und सस्यमुः = शब्दं चक्रुः Bhatt. 14,77. 83. स्यमयति (घाने) Kavikalpadruma im ÇKDr. स्यामयति und °ते (वितर्के) ebend. लोकः पुरुषं स्यामुवेन Durgâd. ebend. — intens. सेसिम्यते P. 6,1,19. Vop. 20,12. — Vgl. सीमिक.

स्यमन n. zur Ableitung von सीमिका Nir. 3,20.

स्यमन्तक m. N. eines von der Sonne dem Satrâgit geschenkten Juwels, das später in den Besitz Krshṇa's gelangte, Trik. 1,1,42. H. 223. Hariv. 2043. fgg. VP. 425. fgg. Bhâg. P. 10,56,1. fgg. Pañkar. 1, 11,27. 4,1,27. Durga zu Nir. 2,2. वेदान्त° Titel einer Schrift Hall 103.

स्यमन्तपञ्चक MBh. 6,7. 7,2725. Bhâg. P. 10,82,2 fehlerhaft für समन्त°, wie die ed. Bomb. des MBh. liest.

स्यमिक m. = स्यमीक Uggval. zu Unâdis. 3,46.

स्यमीक Unâdis. 3,46. 1) m. a) *Ameisenhaufen* H. an. 3,106. Med. k. 166. Vgl. सीमिक, सीमिका. — b) *Baum (ein best. Baum* ÇKDr.) H. an. Med. — c) *Wolke* und *Zeit* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) f. आ *eine best. Pflanze,* = नीलिका H. an. Med.

स्यात् (3. pers. potent. von 1. अस्) *es könnte sein, vielleicht.* Die dialektische Skeptik der Gaina kennt folgende sieben Formeln der Skeptik: स्यादस्ति *vielleicht ist es,* स्यान्नास्ति *vielleicht ist es nicht,* स्यादस्ति च नास्ति च *vielleicht ist es und auch nicht,* स्यादवक्तव्यः *vielleicht lässt es sich nicht in Worten ausdrücken,* स्यादस्ति चावक्तव्यः *vielleicht ist es, lässt sich aber nicht in Worten ausdrücken,* स्यान्नास्ति चावक्तव्यः *vielleicht ist es nicht und lässt sich auch nicht in Worten ausdrücken,* स्यादस्ति च नास्ति चावक्तव्यः *vielleicht ist es und auch nicht und lässt sich auch nicht in Worten ausdrücken* Sarvadarçanas. 41,7. fgg. Diese *spektische Theorie* heisst स्याद्वाद् 42,4. 21. 43,14. Çatr. 1,11. Verz. d. Oxf. H. 238,a,3. *ein Anhänger derselben* स्याद्वादिन् ebend. Sarvadarçanas. 45,7. स्याद्वादवादिन् H. 861. स्याद्वादिन् m. ist auch = अर्हन्त् bei den Gaina 5. स्याद्वादमञ्जरी f. Titel einer Schrift Sarvadarçanas. 42,22.

स्याल m. *der Frau Bruder, Schwager* Nir. 6,9. AK. 1,1,2,14. 2,6,1,32. 3,4,24,148. Trik. 2,6,8. H. 333. 552. Halâj. 5,54. RV. 1,109,2. Bhag. 1,34. MBh. 1,7508. 2,2663. 4,529. 15,13. Hariv. 6429. R. 6,3,3. 7,23, 18. Çâk. 73,1. fgg. Mâlav. 9,6. Kathâs. 4,96. 90,96. 112,7. 213. 113, 1. 123,114. Râga-Tar. 4,216. 410. 682. 5,451. VP. 5,23,1. Sâh. D. 81. Häufig श्याल geschrieben, auch in den Bomb. Ausgg.

स्यालक 1) m. dass. Spr. (II) 1896. Prab. 23,15. — 2) f. स्यालिका *der Frau jüngere Schwester* Trik. 2,6,8. H. 555.

स्युत n. nach ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut. = आह्लाद; vgl. स्युम्न.

स्युम्न n. *happiness, delight* Wilson nach Çabdârthak. — Vgl. स्यूमक. स्युत und स्नु.

स्युवक m. pl. N. pr. eines Volkes VP. 193, N. 138.

स्यू (von सीव्) f. *Schnur, dünnes Band* u. s. w. (*Nadel* Mahîdh.) VS. 5,21. 30; vgl. TS. 1,2,13,3 und Comm.

स्यूत 1) adj. s. u. सीव्. — 2) m. *Sack* AK. 2,9,26. H. 912. Med. t. 73.

स्यूति (von सीव्) f. 1) *das Nähen* AK. 3,3,5. H. 912. Med. t. 73. Vop. 8,134. — 2) *Sack* Çabdârthak. bei Wilson. — 3) = संतति Med.

स्यून Unâdis. 3,9. m. 1) = स्यूत *Sack* Bhar. zu AK. 2,9,26 und Çabdar. im ÇKDr. — 2) *Strahl* und *Sonne* (vgl. Uggval.) ÇKDr. nach Med.; die gedr. Ausg. n. 25 hat fälschlich सून (das, wenn es richtig wäre, 24 stehen müsste).

स्यूम Unâdis. 1,143. m. *Strahl* Uggval. n. dass. und *Wasser* Unâdivr. im Sam̃kshiptas. nach ÇKDr.

स्यूमक n. = सुख Naigh. 3,6. — Vgl. स्युम्न.

स्यूमगभस्ति adj. *dessen Deichsel aus Riemen* (स्यूमन्) *besteht:* Wage der Götter RV. 1,122,5. 7,71,3. Möglich wäre, dass *eine Art von Doppelzügeln* darunter verstanden würde.

स्यूमगृभ् adj. *den Zügel* (mit den Zähnen) *fassend* (von einem unlenksamen Rosse): स्यूमगृभे दुधये ऽर्वते च क्रतुं वृञ्जन्ति RV. 6,36,2.

स्यूमन् (von सीव्) n. 1) *Band, Riemen, Zügel* (vgl. ὑμήν): स्यूमना वाच उदियर्ति वह्निः: *in einem Bande, — Streifen* d. h. *eine verbundene Reihe bildend* RV. 1,113,17. अव स्यूमेव चिन्वती मघोन्युषा याति स्वसरस्य पत्नी *die Hausherrin macht sich auf, das Band* (das die Thür schliesst, ἱμάς, δεσμός bei Homer) *zurückstreifend* 3,61,4. — 2) *Nath* (am Schädel): स्यूमेव मध्ये शीर्ष्णो विज्ञायते Ait. Br. 4,22. यज्ञस्य 3,18.

स्यूमन्यु adj. *auf den Zügel begierig* d. h. *am Zeug zerrend, ungeduldig:* Rosse des Windes RV. 1,174,5.

स्यू॑मरश्मि m. N. pr. eines Mannes ṚV. 1,112,16. Vâlakh. 4,2. Ind. St. 3,465. Bhârgava Verfasser von ṚV. 10,77. fg. MBh. 12,9604. fgg. — Vgl. स्यौमरश्म.

स्यै॑दु (von स्यद्) m. etwa *Schleim* AV. 12,1,30.

स्योत m. = स्यूत *Sack* Bhar. zu AK. 2,9,26 nach ÇKDr.

स्योन॑ Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,9 (= स्यून). 1) adj. (f. आ) *weich, lind, worauf es sich angenehm geht, — sitzt; mild, zart, freundlich* (oft neben शिव) Naigh. 3,6. Nir. 8,13. 9,32. Erde ṚV. 1,22,15. Pfad 10,73,7. AV. 14,1,63. वहतु ṚV. 10,85,20. AV. 14,2,12. Streu ṚV. 10,70,8. 110,4. अरण्य AV. 12,1,11. Wagen 13,2,7. Wind 18,2,21. Wasser 3,11. Gewand 14,1,30. 2,51. Wohnung 3,12,5. योनि 12,2,43. 13,1,17. लोक VS. 12,35. सदन 14,2. स्योना शिवा Kuh AV. 3,28,2. 12,1,59. Weib 14,2,17. fg. 27. 6,140,3. — 1,33,1. 4,27,3. 8,2,22. 12,2,27. 14,2,9. 18,4,84. VS. 1,27. 4,27. 5,4. 20,39. 29,4. TS. 5,7,2,5. Âçv. Gṛhj. 4, 7,15. Kauç. 39. 124. शंभूः प्रजाभ्यस्तनुवे स्योनः TBr. 1,2,1,24. Çat. Br. 9,4,2,6. — 2) n. *weicher Sitz, — Lager; angenehme Lage:* स्योनादा वः प्रतिबुध्यमानाः ṚV. 4,51,10. स्योन आ गृहपतिम् 6,16,42. अक्रा अरातिमविदः स्योनम् AV. 2,10,7 (vgl. TS. 2,5,6,3). 14,1,19. 18,2,29. स्योनं मे सीद 19,61,1. TS. 1,1,10,2. Lâṭy. 3,12,13. TBr. 1,2,1,1. — 3) m. = स्यून *Sack* Bharata zu AK. 2,9,26 nach ÇKDr. *Lichtstrahl; Sonne* ÇKDr. nach Med. (vgl. सून). *happiness, pleasure* Wilson nach Çabdârthak.

स्योनकृ॑त् adj. *einen weichen Sitz u. s. w. bereitend* ṚV. 1,31,15; vgl. पथिकृता स्योनम् = स्योनकृता AV. 18,2,53.

स्योनशी॑ adj. *auf weichem Lager ruhend:* Gast ṚV. 1,73,1. 7,42,4.

स्यौमरश्म (von स्यूमरश्मि) n. इन्द्रस्य N. eines Sâman Ind. St. 3,209,a.

स्रंस्, स्रं॑सते Naigh. 2,14 (गतिकर्मन्). Dhâtup. 18,15 (अवस्रंसने). 10,33, v. l. (für अम्भ् प्रसादे, प्रमादे). अस्रंसिष्ट und अस्रसत् P. 1,3,91. 3,1,55. अस्रंसिषत, अस्र॑त् 3. sg., (अभि) स्रास्; सस्रंसे P. 1,2,5, Schol. सस्रंसः; स्रंसित्वा P. 1,2,23, Schol. pass. impers. स्रस्यते P. 6,4,24, Schol. 1) *abfallen, sich ablösen; zerfallen, in Stücke gehen:* गर्भो अस्रज्जरायुणा सह VS. 8,28. Çat. Br. 4,5,2,5. उखे अस्रंसेताम् TBr. 3,2,3,1. गाण्डीवं स्रंसते हस्तात् Bhag. 1,30. नास्रसत्करिणां ग्रैवम् Ragh. 4,48. Bhaṭṭ. 14,72. 15, 61. 84. *herabfallen* vom Augenlide Suçr. 2,332,2. योनिः स्रंसते (v. l. für स्पन्दते) 397,2. स्रंसते (ध्वंसते die ältere Ausg. 60,3) देहबन्धः *zerfällt, geht auseinander* Uttar. ed. Cow. 77,15. स्रंसन्त इव मज्जानस्तावकानां (so ed. Bomb.) भयात् MBh. 7,3763. स्रंसद्दुकूलाम्बर *schlaff herabhängend* R. 7,34,17. — 2) *erschlaffen, schwinden, vergehen:* स्रंसते मदनव्यथा Spr. (II) 2669. स्रंसमानत्रप Sâh. D. 60,13. — 3) partic. स्रस्त॑ P. 6,4,24, Schol. *abgefallen, herabgefallen* AK. 3,2,53. H. 1491. Blätter R. 2,71, 23. Gewand 5,20,20. 54,15. Megh. 64. अङ्गाद्दुकूलम् Prab. 113,11. मूर्धास्रुक Râǵa-Tar. 1,374. स्रस्तं शरं चापमपि स्वहस्तात् Kumâras. 3,51. मणिबन्धनात्कनकवलयम् Çâk. 61. उरगप्रतिसर Kir. 5,33. पादान्मणिनूपुरम् Kathâs. 25,152. 43,36. Daçak. 87,11. कलशात् *herausgefallen aus* Râǵa-Tar. 3,372. स्रस्तगात्र *schlaff herabhängend* R. Gorr. 2,122,9. स्रस्ताङ्ग 7,69,12. Suçr. 2,403,5. Mṛkkh. 61,21. Kathâs. 96,14. 122,86. स्रस्ताङ्गता Suçr. 1,94,21. 301,2. °पिण्डिकांसपाणिपाद 118,14. °मुष्क 17. स्रस्तांस Çâk. 29. °शरीरसंधि *erschlafft* Mṛkkh. 48,24. *eingefallen* von Augen Suçr. 1,115,7. स्रस्तापान *mit prolapsus ani behaftet* 2,428, 13. Vgl. स्वयंस्रस्त.

— caus. 1) *abfallen machen, ablösen:* शल्यमंसिस्रसन् AV. 7,107,1. वातो ऽपि नास्रंसयदंशुकानि Ragh. 6,75. पृथुजघनात् Spr. (II) 2302. स्रंस्यमाने वसने R. 5,36,37. स्रंसितबन्धन Uttarar. 30,21 (40,12). Kathâs. 13,20. उदरं अंशयित्वा (v. l. अंस°) *den Bauch hängen lassend* AV. 4, 16,7. — 2) *vertreiben, verscheuchen:* दोषान् Suçr. 2,190,7.

— intens. सनीस्रस्यते, सनीस्रंसीति P. 6,4,24. 7,4,84. — Vgl. सनिस्रस, सनीस्रंस.

— अति *hinausfallen* so v. a. *sich entziehen:* अति स्रसेम वृजनं नांहः ṚV. 6,11,6.

— अभि *herabfallen lassen auf:* मा नो ऽभि स्रा मर्त्यं देवहेतिम् AV. 11,2,19.

— अव *herabfallen:* अस्तंभाद्द्यामवस्रसः (abl.) ṚV. 2,17,5. Suçr. 1,277, 14. partic. °स्रस्त 118,1.

— व्यव *auseinander fallen:* विषूची संवत्सरस्य पत्तसी व्यवस्रंसेयाताम् TBr. 1,2,3,1. — Vgl. व्यवस्रंस.

— आ, partic. आस्रस्त *abgefallen:* °वस्त्राभरणा (अस्रस्त° ed. Bomb.) MBh. 4,777.

— परि s. परिस्रसा.

— प्र *herausfallen, herausdringen* (vom Fötus) Suçr. 1,376,3. — Vgl. प्रस्रंस fg.

— वि *auseinanderfallen, sich ablösen* (auch vom *Brechen* der Glieder), *sich lösen:* खर्गलेव विस्रसः पातमस्मान् ṚV. 2,39,4. विस्रसंश्चरित्रात् 8,48,5. प्रजापतिः TBr. 2,3,6,1. यज्ञस्य पर्व Çat. Br. 4, 5,7,6. पर्वाणि विसस्रंसुः 1,6,3,35. व्यस्रंसिषतास्याङ्गानि 14,6,7,6. प्राक्शरीरस्य विस्रसः Kaṭhop. 6,4. लोष्टः Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 88. ग्रन्थिरसि मा विस्रसः *los werden* Çâṅkh. Gṛhj. 3,8. आ विस्रसः *bis zur Gebrechlichkeit* (des Alters) Ait. Br. 8,20. जरसा विस्रसामुं लोकमेति TBr. 3,8,20,5. अस्य विस्रंसमानस्य शरीरस्थस्य देहिनः । देहाद्विमुच्यमानस्य Kaṭhop. 5,4. विशंसिरे (so beide Ausgg.) केशाः कुचाग्रे *fielen herab auf* Hariv. 4097. विस्रंसत्कबरीकलाप Pańkar. 3,5,28. — partic. वि॑स्रस्त *auseinandergefallen, aufgelöst:* सं ते मांसस्य विस्रस्तं रोहतु AV. 4,12,4. पर्वन् Çat. Br. 1,6,3,36. 8,1,2,3. 7,4,1,1. 2,3. Ait. Br. 6,23 (अ°). MBh. 14,274. क्लिन्नविस्रस्तधातुत्व Suçr. 1,248,7. *herabgefallen, abgefallen:* देवता (vom Fussgestell) R. 5,21,1. °स्रग्विभूषणा MBh. 3,12261. अंसात् Ragh. 6,14. °बन्धन Kathâs. 50,52. °वसन 55,119. °कुसुमस्रज् 104,88. °शिरोरुहाम्बर Bhâg. P. 6,14,50. 7,2,32. °मोरुपल्ल 3,33,1. Pańkar. 3,10,17. विस्रस्ताङ्ग so v. a. *erschlafft* MBh. 8,226. °चेतस् (विधस्तचेतन ed. Bomb.) 7,7283. °पोस्न Bhâg. P. 4,26,26. — caus. *zerfallen machen, auflösen* (Knoten u. s. w.) AV. 9,3,2. Çat. Br. 1, 3,3,5. 6. 9,2,21. TS. 5,1,6,1. 6,2,9,4. TBr. 3,3,6,5. देहिनः Suçr. 1, 51,4. इध्मम् *lösen, losbinden* Kâty. Çr. 2,7,19. 21. नीविम् 4,1,15. Kathâs. 94,61. विस्रंसितकेशबन्धन Bhâg. P. 10,9,10. *herabfallen lassen, abwerfen* Mahâvîrak. 73,17. Kumâras. 3,62. वातविस्रंसितांशुक Kathâs. 9,24. *lösen* so v. a. *verrathen:* मन्त्रम् MBh. 12,2042. विस्रंसित = विस्रस्त *herausgefallen:* मुखात् Bhâg. P. 2,7,12. गर्भ 10,2,15. — Vgl. विस्रंस fgg. und विस्रस् fgg.

— अनुवि caus. *lösen:* संनहनम् Çat. Br. 2,6,1,15.

— सम् *befallen, überfallen:* मा नः सं स्रा दिव्येनाग्निना AV. 11,2,26.

स्रंस (von स्रंस्) m. *Bruch* s. अस्थि°, पक्ष°.

स्रंसन (vom caus. von स्रंस्) 1) adj. *auseinanderfallen machend, auflösend* Suçr. 1,222,20. 223,4. — 2) n. *a) das Lösen:* दोरक° Schol. zu Naish. 22,53. — *b) ein auflösendes Mittel, — Kur, Laxirmittel* u. s. w. Karaka 1,13. Suçr. 2,69,7. 323,14. 370,20. 455,20. पक्तव्यं यदि पक्त्वैवाश्लिष्टं कोष्ठे मलादिकम् । नयत्यधः स्रंसनं तत् (wie Cassia fistula) *aperiens* Çârṅg. Saṁh. 1,4,4. — Vgl. शल्य°.

स्रंसिन् 1) adj. *a) auseinanderfallend:* मांस Mâlatîm. 79,3. *herabfallend:* कुचतटे स्रंसि वस्त्रं विधत्ते Spr. (II) 7199. *sich lösend:* बन्ध Çâk. 29. *heraushängend:* Auge Suçr. 2,332,18, v. l. (स्रंसि शुक्रस्राव°). — *b) fallen lassend, abortirend* (vgl. प्रस्रंसिन्): योनि Suçr. 2,396,12. — 2) m. *ein best. Baum,* = पीलु AK. 2,4,2,9.

स्रंसिनीफल m. *ein best. Baum,* = शिरीष Çabdam. im ÇKDr.

स्रक्, स्रंक्ते = स्रम्भ् (विश्वासे) Dhâtup. 18,18, v. l.

स्रक्ति f. *Zacke, Ecke:* अव स्रक्तीर्वेश्यावृश्चदिन्द्रः ṚV. 7,18,17. Khând. Up. 3,15,1. namentlich *die Ecken der* Vedi Çat. Br. 2,6,1,36. 3,5,2,8. Kâṭh. 34,5. Kâtj. Çr. 5,9,17. Kauç. 34. 38. 51. 74. नव° adj. ṚV. 8,65,12. — Vgl. दिक्°, चतुः° und स्रक्व.

स्रक्त्य (von स्रक्ति) adj. *kantig* AV. 2,11,2. — Vgl. स्राक्त्य.

स्रक्व m. *Mundwinkel,* wohl auch so v. a. *Mund, Rachen* ṚV. 7,55,2. 8,61,15. 9,73,1. — Vgl. सृक्व fgg. und स्रक्ति.

स्रगग्र (स्रज् + अग्र) m. = मालामल (Comm.) Weber, Râmat. Up. 318. 320.

स्रग्धर (स्रज् + धर) 1) adj. (f. आ) *einen Kranz tragend, bekränzt* MBh. 3,11605. Varâh. Bṛh. S. 104,5. Khandom. 112. Bhâg. P. 8,7,17. सु° 15,8. सुरभि° MBh. 3,2194. जलनिधिलक्ष्मी° Râghavap. 1,24. — 2) f. *a) ein best. Metrum: 4 Mal* ————◡——, ◡◡◡◡◡◡—, —◡——◡—— Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XVI,1). Çrut. 44. Ind. St. 8,400. fg. Varâh. Bṛh. S. 104,5. Khandom. 112. Râghavap. 1,24. — *b)* N. pr. einer buddhistischen Göttin Burnouf, Intr. 542. °स्तोत्र 537.

स्रग्वत् adj. = स्रग्विन् P. 5,2,121, Schol. Vop. 7,29.

स्रग्विन् (von स्रज्) 1) adj. *bekränzt* P. 5,2,121. Vop. 7,29. M. 2,167. 3,3. 8,256. MBh. 3,11905. 4,302. R. 3,76,38. 77,1. 5,10,20. 39,15. Kâm. Nîtis. 7,49. Ragh. 17,25. Râga-Tar. 2,111. Khandom. 45. Bhâg. P. 7,13,41. 8,8,32. 9,10,48. Pańkar. 4,8,21. अ° R. 1,6,9 (11 Gorr.). — 2) f. स्रग्विणी *a)* N. zweier Metra: α) *4 Mal* —◡——◡——◡——◡— Colebr. Misc. Ess. 2,160 (VII,12). Ind. St. 8,380. Khandom. 45. — β) *4 Mal* —◡———◡— Ind. St. 8,366. — *b)* N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,26. — Vgl. महा°, स्राग्विण.

स्रङ्क्, स्रङ्क्ते (गतौ) Dhâtup. 4,9.

स्रज् (von 3. सर्ज्) 1) adj. (nom. स्रट्) *drehend, windend:* रज्जु° P. 8,2,36, Schol.; vgl. रज्जुसर्ज. — 2) f. (nom. स्रग्) Siddh. K. 247,*b*,12. Vop. 3,134. 163. *a) Gewinde, Kette von Metall, Blumen* u. s. w., *Kranz* P. 3,2,59. Vop. 26,71. AK. 2,6,3,36. H. 651. Halâj. 2,397. 399. ṚV. 4,38,6. 5,53,4. 8,47,15. Vâlakh. 8,3. अधि वृक्षादिव स्रजम् *Blüthenstrauss* AV. 1,14,1. Çat. Br. 5,4,5,13. हिरण्मयी 22. स्रजं कृत्वा प्रत्यमुञ्चत Pańkav. Br. 16,4,1. 18,3,2. करि° Çat. Br. 13,5,4,2. Âçv. Çr. 9,4,9. Pańkav. Br. 18,7,6. Çâṅkh. Çr. 12,14,3. Âçv. Gṛhj. 3,8,1. 16. 18. Kauç. 80. Gobhila 3,4,20. 5,9. स° Çâṅkh. Çr. 12,16,2. — नात्मनोऽपकर्षेत्स्रजम् M. 4,55. न धारयेत्स्रजम् (धृतामन्यैः) 66. दिव्याश्चित्राः MBh. 3,2167. स्कन्धदेशेऽसृजत्तस्य स्रजम् 2218. Suçr. 1,71,8. रक्त° 105,14. रक्तां धारयेच्छिरसि स्रजम् 110,7. स्रजमपि शिरस्यन्धः क्षिप्तां धुनोत्यहिशङ्कया Çâk. 183. Spr. (II) 7263. 7372. Varâh. Bṛh. S. 43,7. 24. 44,15. 24. 46,31. Khandom. 72. Brahma-P. in LA. (III) 54,3. Bhâg. P. 3,17,21. स्रजा कृत इव द्विपः 19,16. 23,15. Vedântas. (Allah.) No. 11. स्रग्दामपूरितशिख MBh. 1,5974. कमल° R. 2,94,24. गले पुष्पस्रजं बद्ध्वा Râga-Tar. 6,127. 3,529. सितपद्मोत्पल° adj. Bhâg. P. 3,21,9. अस्र° 7,9,15. बबन्धास्य कण्ठे भुजलतास्रजम् *die Arme als Kranz* Kathâs. 18,369. निबिडं संयम्य बाह्वोः स्रजा Z. d. d. m. G. 27,81. *Ring* überh.: एकविंशत्या यवैः स्रजं परिकिरति Kauç. 33. — *b) ein best. Metrum: 4 Mal* ◡◡◡◡◡◡, ◡◡◡◡◡◡◡◡— Colebr. Misc. Ess. 2,101 (X,2). Ind. St. 8,390. fg. Khandom. 72. — *c)* Bez. *einer best. Constellation* (दलयोग), *wenn nämlich die* Kendra *von drei günstigen Planeten* (mit Ausnahme des Mondes) *eingenommen sind,* Varâh. Bṛh. 12,2. 11. — Vgl. पुष्कर°, मणि°, मुक्ता°, वन°, वर°, सु°, हरित°, हिरण्य°.

स्रज 1) = स्रज् *Kranz:* कर्णिकारस्रजप्रिय MBh. 12,10427. बन्धुजीवस्रजोपम R. 6,19,68. am Ende eines adj. comp.: पीताम्बर° Hariv. 4514. — 2) m. N. pr. eines zu den Viçve Devâḥ gezählten Wesens MBh. 13,4358. — Vgl. पुण्डरिस्रजा, श्रीस्रज.

स्रजय् (von स्रज्), °यति *Jmd* (acc.) *bekränzen* Vop. 21,14. Bhaṭṭ. 18,34.

स्रजस् = स्रज् *Kranz* am Ende eines adj. comp.: जातरूपस्रजांसि (शिरांसि) Hariv. 13456.

स्रजिन् s. परि° (auch in den Nachträgen).

स्रजिवत् adv. = स्रग्वत् (von स्रज्) *wie bei einem Kranze* Bhâg. P. 6,17,30.

स्रजिष्ठ superl. und स्रजीयंस् compar. zu स्रग्विन् Schol. zu P. 5,3,65. 6,4,163.

स्रज्वा f. = प्रजापति (als f.!), रज्जु und तन्तुपटसंघात Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr.

स्रदू f. = शर्ध *Furz* Çabdârthak. bei Wilson.

स्रधिष्ठ adj. superl. = सुरभिष्ठ = सुरभितम (zur Erklärung von सुरभि) Çat. Br. 6,8,2,3.

स्रम्भ् s. श्रम्भ्.

स्रव (von स्रु) 1) m. P. 3,3,27, Schol. *a)* = स्रवं AK. 3,3,9. am Ende eines comp. *Ausfluss von:* स्नेहस्रवान्प्रस्रवति जिह्वा MBh. 1,5934. विपुलौ स्नपयन्तौ सा स्तनौ नेत्रजलस्रवैः R. 5,25,55. असृक्स्रवोक्षित 42,20. Mârk. P. 14,75. रजत° R. 5,54,18. धातु° 7,14,27. जल° Schol. zu Çâk. 14 (स्रव° geschr.). am Ende eines adj. comp. (f. आ) *strömen lassend, in Strömen ausgiessend:* गैरिकाम्बु° (गिरि) MBh. 7,3373. मधु° (s. auch bes.) 13,1848. रुधिर° 2072 (°स्रवस् ed. Calc.). क्षीर° (गङ्गा) 3511. मद° R. 7,35,37. मधुदुग्धघृत° R. in LA. (III) 59,3. रक्तधारा° Kathâs. 90,154. Bhâg. P. 6,12,26. — *b) Wasserfall* H. 1096. — *c) Urin* H. 633. — *d)* fehlerhaft α) für स्रुव Kathâs. 73,309. — β) für एव Kât. 6 in Z. f. d. K. d. M. 4,375; vgl. Spr. (II) 1340. — 2) f. आ *eine best. Pflanze,* = स्रुवा Râjan. zu AK. 2,4,3,2 nach ÇKDr. = मधुस्रवा und मधु Schol. zu AK. 2,4,5,7. — Vgl. अमृत°, अम्बुधि°, गिरि°, वङ्क°, मधु°, मधुर°, लाला°, सुधा°, सुरभि° und स्राव.

स्रवक (wie eben) nom. ag. Vop. 26,41.

स्रवण (wie eben) n. 1) *das Fliessen* Nir. 5,27. = स्यन्दन Trik. 3,3, 269. H. an. 3,429 (an beiden Orten श्रवण). रुधिरस्रवणैः R. 5,83,12. अश्व° *das Abfliessen des Wassers von einem nass gewordenen Pferde* Kâtj. Çr. 20,2,5. — 2) *zu frühzeitiges Abgehen der Leibesfrucht* Varâh. Brh. 4,9. — 3) *Schweiss* Çabdar. im ÇKDr. — 4) *Urin* Râǵan. 18 (श्र° unsere Hdschrr., स्र° ÇKDr.). — Vgl. स्रुत°.

स्रवन्त् (wie eben) f. *Fluss* ṚV. 1,190,7. 3,46,4. गभीरा 10,108,4. sieben 1,71,7. 7,18,24. 67,8. 10,49,9. AV. 6,86,2.

स्रवथ (wie eben) m. *das Fliessen:* मधूनाम् ṚV. 3,1,7.

स्रवद्गर्भा (स्रवत् partic. von स्रु + गर्भ) adj. f. *eine Fehlgeburt machend*, von einer Kuh AK. 2,9,69. H. 1267. Halâj. 2,115.

स्रवद्रङ्ग m. *Markt* Hâr. 224.

स्रवन्ती (partic. von स्रु) f. 1) *fliessendes Wasser, Fluss* Naigh. 1,13. AK. 1,2,3,29. 3,4,18,114. H. 1080. an. 3,267. Med. t. 164. Halâj. 3,43. neunundneunzig ṚV. 1,32,14 (vgl. 10,104,8). VS. 22,25. sieben Çat. Br. 13,8,4,2. 14,7,1,11. न स्रवन्तीमतिक्रमेत् Gobh. 3,2,15. Pâr. Gṛhj. 1,16. Çâṅkh. Çr. 13,5,22. Gṛhj. 4,14. Shaḍv. Br. 3,1. M. 11,132. 254. MBh. 5,3817. 13,6506. Ragh. 17,64. Spr. (II) 1808. Varâh. Bṛh. S. 19,1. Prab. 87,11. 101,13. नभः° Verz. d. Oxf. H. 117,*a*,9. — 2) *ein best. Kraut* H. an. Med. — 3) = चन्द्रवती H. an. = गुल्मस्थान Med. — Vgl. स्वः°.

स्रवस् (von स्रु) n. = स्रव 1) *a*) am Ende eines adj. comp.: रुधिर° (°स्रव ed. Bomb.) MBh. 13,2072. — Vgl. मधु°.

स्रष्टर् (von 3. सर्ज्) nom. ag. 1) *Entlasser, Entsender:* अपाम् P. 2,2, 16, Schol. वारिधाराणाम् MBh. 7,2864. — 2) *der Etwas in Bewegung setzt, ausgehen lässt, Veranlasser, Urheber* Nir. 14,5. अकाण्डदण्ड° Râǵa-Tar. 4,655. — 3) *Schöpfer:* विश्वस्य Çvetâçv. Up. 5,13. सर्वस्य M. 1,33. रत्नानाम् R. Gorr. 1,22,10. in comp. mit der Ergänzung H. 5. जगत्° (s. auch bes.) Bhâg. P. 3,9,44. प्रादेशिकेश्वर° (विधि) Râǵa-Tar. 4,126. ohne Ergänzung *der Schöpfer der Welt* Ragh. 1,93. Çâk. 1. 186. Vikr. 159. Râǵa-Tar. 4,110. Bhâg. P. 3,10,28. = ब्रह्मन् AK. 1,1,1,12. H. 3. 213. Halâj. 1,6. = शिव 12.

स्रष्टव्य (wie eben) adj. Schol. zu P. 6,1,58. 8,2,36. *zu schöpfen:* भवता प्रजाः Mârk. P. 96,8.

स्रष्टार m. = स्रष्टर् *Schöpfer:* स्रष्टाराय नमः MBh. 13,903.

स्रष्टृत्व n. nom. abstr. von स्रष्टर् *Schöpfer* Mârk. P. 46,20. Verz. d. Oxf. H. 47,*b*,1 v. u. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 268.

स्रस् (von स्रंस्) adj. Declination P. 8,2,72. Vop. 3,106. 153. Vgl. उखा° *aus dem Kochtopf fallend* unter उख 2) *a*) und सुस्रस्.

स्रस्त adj. s. u. स्रंस्. Davon nom. abstr. °ता f. *schlaffes Herabhängen:* वपुषि Ratirahasja bei Mallin. zu Kir. 9,50.

स्रस्तर m. *Streu* H. 682. Çâṅkh. Gṛhj. 4,18. Pâr. Gṛhj. 3,2. Z. d. d. m. G. 27,33. अघस्रस्तरे (अघ स्र°?) न्यक्तमनप्रत्त प्रासीरन् *Sündenlager* Çuddhit. im ÇKDr. स्रस्तरं (also n.) शयनार्थासनादि Kâvjâd. (ed. 1866) 68, N. 101.

स्रस्ति f. nom. act. von स्रंस् P. 3,3,94, Vârtt. 1, Schol.

स्रा, स्रायति (पाके) Dhâtup. 22,22. — Vgl. श्रा.

स्राक् adv. = द्राक् *eiligst, schnell* AK. 3,5,2. H. 1530. Halâj. 4,12.
स्राकसरत्यभिसारिका: H. 1530, Schol.

स्राक्त्यं (von स्रक्ति) adj. *kantig:* मणि AV. 8,5,4. 7. 8. Kauç. 39. — Vgl. स्रक्त्य.

स्राग्विण (von स्रग्विन्) m. patron. Schol. zu P. 6,4,166. n. etwa *ein allgemeines Bekränztsein* zu 164.

स्राण s. अस्र:°.

1. स्रामं adj. *lahm*, хромъ: स्रामं सं रिणीथः ṚV. 1,117,19. AV. 11, 3,45. VS. 30,10. Çat. Br. 11,7,2,4. Khând. Up. 8,9,1. 10,2. — Vgl. अ°.

2. स्रामं m. *Siechthum, Seuche* (auch der Thiere): उत मा स्रामाद्यवयुश्चिन्दंवः ṚV. 8,48,5. TS. 2,1,6,5. vom यक्ष्म 3,5,3. 13,1. 3. Kâth. 20, 3. 13. Çat. Br. 13,3,8,2.

स्राम्य (von 1. स्राम) n. *Lahmheit* Khând. Up. 8,10,2.

स्राव (von स्रु) m. = स्रव Bharata zu AK. 3,3,9 nach ÇKDr. *Fluss* (insbes. *krankhafter*), *Ausfluss:* जलात्स्रावः प्रवर्तते Hariv. 2192. तेषां (फलानां अम्बुः) स्रावात्प्रभवति ख्याता जाम्बूनदीति वै Mârk. P. 54,29. गन्धहस्तिमद° (so ed. Bomb.) MBh. 6,3154. रुधिर° 7,6608. Hariv. 13555. विविधैः शोणितस्रावैः MBh. 9,945. वक्त्रात्तास्रावे Varâh. Bṛh. S. 46,26. Suçr. 1,34,16. 36,2. 69,16. 84,4. 85,4. शोणित° 277,17. Verz. d. Oxf. H. 315,*a*,4 v. u. Verz. d. B. H. No. 958. जलस्राव Suçr. 2,305, 6. कफज° 10. रक्त° 15. पूय° 21. 307,1. 332,18. उदक° *das Abfliessen* Çaṅk. zu Khând. Up. S. 51. am Ende eines adj. comp.: सलिल° *von dem Wasser abfliesst* Bhâg. P. 4,15,14. — Vgl. गर्भ°, नासा°, मोच°, रक्त°, लाला° und स्रव.

स्रावक (vom caus. von स्रु) n. *Pfeffer* Çabdak. im ÇKDr.

स्रावण (wie eben) 1) adj. *fliessen machend* Suçr. 1,247,1. स्वेदासृक्° 250,19. — 2) f. ई *eine best. Pflanze*, = ऋद्धि ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut. — 3) n. *das Fliessenlassen:* स्थाल्यां मेधस्रावणम् Kâtj. Çr. 25,10,6. असृक्° Suçr. 1,358,18. रुधिरस्रावणं कार् *Jmdes Blut vergiessen* Kull. zu M. 4,169.

स्राविन् (von स्रु) adj. *fliessend* (sowohl von einer Feuchtigkeit als von dem Dinge, das Feuchtigkeit entlässt): अम्बु Varâh. Bṛh. S. 53,77. Suçr. 1,45,5. 59,5. 60,7. 304,21. स्राविंतर Çat. Br. 1,4,1,15. in comp. mit der entlassenen Feuchtigkeit: मद° MBh. 6,2858. ततज° Hariv. 5683. सलिल° 10933. Suçr. 1,260,9. 2,2,5. दैत्यगर्भ° so v. a. *eine Fehlgeburt bewirkend* Pańkar. 4,3,67. — Vgl. गर्भ°, लाला°.

स्राव्य (vom caus. von स्रु) adj. *in's Fliessen zu bringen:* विद्रधि Suçr. 1,92,20. रक्त 2,69,8.

1. स्रिध्, स्रेधति *Etwas falsch machen, fehlgehen, irren:* न स्रेधति न व्यंथते ṚV. 5,54,7. मा स्रेधत सोमिनः 7,32,9. न स्रेधन्तं रयिर्नशत् 21. मा यज्ञो अस्य स्रिधद्गतागो: *fehlschlagen* 34,17. Nir. 10,45. — Vgl. अस्रेधत्, wo zu setzen ist *nicht fehlgehend, nicht irrend*.

2. स्रिध् (= 1. स्रिध्) f. *der Irrende, Sichverfehlende; der Verkehrte,* auch wohl *der Falschgläubige* ṚV. 1,36,7. 48,8. 129,11. 3,9,4. 10,7. 7,81,6. 8,18,8. 10. 68,9. 9,27,1. 71,8. 10,25,7. 126,5. अति स्रिधो ऽभ्यर्षति सुष्टुतिम् *vorüber an den Stümpern kommt er zum richtigen Lobgesang* 9,66,22. तिर आपं इव स्रिधः। अर्षन्ति पूतदंक्षसः 8,83,7. अति निहो अति स्रिधो (so zu lesen) ऽत्यचित्तीरति द्विषः AV. 2,6,5; vgl. TS. 4,1, 7,3. — Vgl. अस्रिध्, wo zu lesen ist *nicht fehlgehend, nicht irrend*.

स्रिभ्, स्रेभति und स्रिम्भ्, स्रिम्भति (हिंसार्थौ) Dhâtup. 11,40, v. l.

स्रिम m. Bez. *gewisser nächtlicher gespenstischer Wesen* AV. 8,6,10.

स्रीव् (स्रिव्), स्रीव्यति (गतिशोषणयोः) Dhâtup. 26,3. *missrathen:* यानि पञ्चमास्यानि रेतांसि जायन्ते स्रीव्यन्ति वै तानि Ait. Br. 4,22. partic. स्रूत P. 6,4,20.

— caus. स्रीवयति und स्रेवयति *missrathen machen, vereiteln:* आकूतिम् AV. 6,73,2. *fehlgehen machen:* अदितिं पर्शुभिम् 7,18,8.

स्रीवयम् und स्रोवि s. अस्रीवयम्.

स्रु, स्रवति (गतौ) Naigh. 2,14. Dhâtup. 22,42. सुस्राव, सुस्रोथ, सुस्रुम Vop. 8,57.96. P. 7,2,13. असुस्रुवत् 3,1,48. Vop. 8,86.96. सुस्रोम्, सुस्रोत्, स्रवितवै. स्रवन्ती s. bes. Hier und da des Metrums wegen auch med. 1) *fliessen, strömen, in Fluss —, in Bewegung gerathen, ausfliessen:* अर्णांसि ... सीरा न स्रवन्तीः ṚV. 1,174,9. सम्यक्स्रवन्ति सरितो न धेनाः 4,58,6. 3,12. 19,8. 7,21,3. या आपो दिव्या उत वा स्रवन्ति 49,1. 10,104,8. AV. 7,112,1. Ait. Br. 3,26. Çat. Br. 8,3,3,5. 9,3,1,24. 12,7,1,1. गवां स्तनेषु रुधिरम् Shaḍv. Br. 5,9. रसः Maitrjup. 6,37. सागराभिसमाह्वानाणां निर्याताः MBh. 1,1137. 3,6087. तरुभ्यः स्रवते तेभ्यो विविधं मनसेप्सितम् Hariv. 8256. नहि निम्बात्स्रवेत्तौद्रम् R. 2,35,15. निःस्यन्दाः 94,13 (103,13 Gorr.). स्रवद्वारि Varâh. Bṛh. S. 24,17. Bhâg. P. 8,10,24. Flüsse 3,29,42. 4,29,40. Prab. 87,11. स्रोतसा तेन सुस्राव गङ्गा R. Gorr. 1,45,11. स्रोतांसि गिरिधातुभ्यः R. Schl. 2,63,18. सरसः सरयूः 1,26,9. वार्भिः स्रवद्भिर्निर्विन्ध्यायाः Bhâg. P. 4,1,18. वारि नेत्राभ्यां पुष्कराभ्यामिवोदकम् R. Gorr. 2,30,27. 5,31,3. नयनैः सलिलम् R. Schl. 2,40,34. स्रवन्नेत्रजल MBh. 2,2592. Râga-Tar. 2,162. Blut MBh. 5,7273. 6,4038. Bhâg. P. 9,3,4. बाणान्तरेभ्यः R. 3,35,84. आस्यात् 73,19. गलात् Bhâg. P. 5,9,19. स्रवन्मद R. 2,94,13. Varâh. Bṛh. S. 44,23. रेतः MBh. 1,5081. लाला Spr. (II) 5914. मूत्रम् 7186. पयः स्तनाभ्याम् Bhâg. P. 4,9,50. *fliessen so v. a. Saft —, Milch, Flüssigkeit entlassen, — ausströmen:* Baum Khând. Up. 6,11,1. धाराभिः मेघाः Mârk. 91,7. धेनुः R. 5,67,3. कुञ्जरः MBh. 6,4073. जघनानि — आपीनानीव धेनूनाम् Hariv. 8625. नेत्रम् *thränen* Mârk. P. 43,25. Verz. d. Oxf. H. 51,*b*,21. mit acc. der Flüssigkeit: वृता रुधिराणि Shaḍv. Br. 5,8. नखतुण्डक्षताच्चैव सुस्रुवुः शोणितं बहु MBh. 1,1485. 13,2797. R. 6,20,24. Suçr. 2,332,12. Bhaṭṭ. 15,56. 17,18. नद्यो मैरेयम् R. 2,91,15 (100,13 Gorr.). 5,54,18. प्रस्वेदम् MBh. 7,8104 (सुस्रुवाते). सर्वगात्रेभ्यः स्वेदम् R. Gorr. 2,92,27. गौः पयः MBh. 13,3132. कुञ्जरेण स्रवता मदम्. पर्वतेन तोयं स्रवमाणेन 6,4264. Kathâs. 14,11. नहि मलयचन्दनतरुः परुषप्रकृतः स्रवेत्पूयम् (Conj.) Spr. (II) 401. शकृन्मूत्रम् MBh. 3,11118. अमृतम् Kâm. Nîtis. 17,15. आशयः किंचित् Suçr. 2,18,5. रसान् Hariv. 7010. गन्धान् 7011. सर्वपुष्पमयं गन्धं वराङ्गनाः 8030. पारिजाताः सर्वरत्नानि 7192. (दृशा) सास्रया स्रवतीवास्मिन्सुतस्नेहं महीपतौ Kathâs. 23,71. Bhaṭṭ. 2,13. धाराः पयसः — तस्यास्ये यौवनाश्वस्य पाणिरिन्द्रस्य चास्रवत् *goss aus* MBh. 7,2279. — 2) *fliessen so v. a. rinnen, lecken:* चमसः ṚV. 10,101,8. AV. 12,3,22. छिद्रम् Ait. Br. 3,11. छिद्रेण Pañkav. Br. 8,6,13. कुम्भः Kâtj. Çr. 15,10,18. उखा 25,9,14. Çâṅkh. Gṛhj. 5,8. तैलपात्रमध: Kathâs. 61,190. — 3) *zerrinnen, missrathen:* ein Opfer TS. 5,4,10,2. Çat. Br. 9,5,1,57. Pañkav. Br. 8,6,13. *vergehen, verschwinden, zu Nichte werden:* स्रवन्ति न निवर्तन्ते स्रोतांसि सरितामिव । आयुरादाय मर्त्यानां रात्र्यहानि पुनः पुनः ॥ Spr. (II) 7264. कथं न (so ist zu lesen) भिद्येत न च स्रवेत न च प्रतिच्येदपि (अर्थः) MBh. 3,14767. (ब्रह्म) स्रवत्यनेनाकृतं पूर्वं परस्ताच्च विशीर्यते M. 2,74. स्रवते ब्रह्म तस्यापि भिन्नभाण्डात्पयो यथा Bhâg. P. 4,14,11. ततस्ततः स्रवते बुद्धिरस्य छिद्रोदकुम्भादिव नित्यमम्भः Spr. (II) 2266. ततोऽस्य स्रवति प्रज्ञा दृतेः पादादिवोदकम् 3867. तेजो विद्या तपो यशः Bhâg. P. 7,15,19. चित्रा वाचः 11,14,7. धैर्यं नस्तत्र केतोरमुस्रुवत् Bhaṭṭ. 6,18. रहस्यम् so v. a. *verrathen werden* Daçak. 89,12. — 4) *zur Unzeit abgehen* (von der Leibesfrucht) TBr. 3,7,3,6. MBh. 2,932. Bhâg. P. 5,24,15. — 5) *fliessen aus* (abl.) so v. a. *hervorgehen, seinen Ursprung nehmen:* कालात्स्रवन्ति भूतानि कालाद्वृद्धिं प्रयान्ति च Maitrjup. 6,14. धनाद्धि धर्मः स्रवति शैलादपि नदी यथा Spr. (II) 3573. शरीरात्स्रवते (Conj.) धर्मः पर्वतात्सलिलं यथा 6424. — 6) *eingehen* (von Zinsen): प्रतिमासं स्रवन्ती (स्रवति v. l.) या वृद्धिः सा कालिका मता Nârada in Mit. 63,14. fg. — — स्रवतम् Pañkat. I,346 und स्रवति V,90 fehlerhaft; vgl. Spr. (II) 5842. 2022. — 7) partic. स्रुत *a) fliessend, strömend; geflossen* AK. 3,2,42. H. 1496. रुधिर, रक्त M. 4,122. MBh. 7,1926. Suçr. 1,47,17. Varâh. Bṛh. S. 79,25. जल Mṛkkh. 26,2. नीर Kumâras. 1,9. स्तन्य Kathâs. 110,109. शाखारस Ragh. 8,69. हृदयस्रुतासृज् Çiç. 9,15. — *b) ausgelaufen, leer geworden:* कुम्भ Varâh. Bṛh. S. 24,26. fg. — *c) verronnen:* °दोष Suçr. 2,71,12. गर्भ (der Wolke) Varâh. Bṛh. S. 21,32. — *d)* n. *Fluth:* स्रुतायमत्रिर्दिवमुन्निनाय AV. 13,2,4. — Die Schreibart स्रु (nicht in den Bomb. Ausgg.) erkennen wir nur für die ältere Sprache an; vgl. 2. स्रु. इत्येवं तुमुला वाचः सुस्रुवुः (so beide Ausgg.) प्रेतकेरिताः MBh. 1,5359 führen wir gegen Westergaard auf 1. स्रु zurück, da स्रु nicht vom *Fluss der Rede* gebraucht wird.

— caus. स्रावयति P. 1,3,86. Vop. 22,2. *in Fluss setzen, fliessen machen:* स्यावृतः Kâtj. 29,3. die Nase Suçr. 1,155,5. न गात्रात्स्रावयेदसृक् *er vergiesse kein Blut* M. 4,169. स्नेहम् Suçr. 2,348,10. 352,14. 525,9. durch Scarification 7,21. गोमूत्रेण स्रावितः तारः *flüssig gemacht* Varâh. Bṛh. S. 54,115.

— desid. सुस्रूषति P. 7,4,81, Schol.

— desid. vom caus. सुस्रावयिषति und सि° P. 7,4,81. Vop. 19,15.

— अति, partic. °स्रुत *übergelaufen:* Soma VS. 10,31; vgl. 19,3. — caus. partic. °स्रावित *zu sehr zum Fliessen gebracht durch Scarification* Suçr. 2,332,18.

— समति, partic. °स्रुत (सुमति° gedr.; man könnte übrigens auch सुपरिस्रुत vermuthen) *zerronnen, ganz flüssig geworden* Suçr. 2,66,19.

— अधि *herablaufen:* von den Fingern Çat. Br. 7,5,2,44.

— अभि *herströmen* ṚV. 10,9,4. — Vgl. अभिस्रवन्त in den Nachträgen.

— अव *herabfliessen;* partic. °स्रुत Âçv. Gṛhj. 4,8,28. Vgl. समवस्रव.

— caus. *herabfliessen lassen* Kâtj. Çr. 19,4,14.

— अन्वव caus. dass. TS. 6,2,10,5. TBr. 1,3,8,3. Çat. Br. 12,8,3,17.

— व्यव caus. *zerrinnen lassen:* आयुः Kâth. 28,1.

— आ 1) *fliessen* Çat. Br. 14,6,11,4. अन्त्रु नेत्रयोः Bhâg. P. 1,11,33. आस्रवन्मद 10,59,15. यतः सरयुरास्रवत् *entspringen* 79,9. — 2) *hinzufliessen:* योगप्रणाडिकया कर्मास्रवति स योग आस्रवः Sarvadarçanas. 36,18. fg. Hem. Jogaç. 4,73. — 3) *leck —, schadhaft —, unbrauchbar werden:* तद्वै राष्ट्रमा स्रवति AV. 5,19,8. मा तु आ सुस्रोत् 2,29,7. — Vgl. आस्रव, आस्राव. — caus. 1) *schröpfen* Spr. (II) 1072. — 2) *hinleiten,*

hinführen zu (loc.): श्रास्रवयति (sic) पुरुषं विषयेष्विन्द्रियप्रवृत्तिरास्रवः Sarvadarçanas. 37,7.

— उप *hinströmen zu:* मेदसः कुल्याः VS. 35,20. — Vgl. उपस्रवण.

— नि *hervorfliessen* so v. a. *hervorgehen, entstehen:* तृणान्निस्रवते नीरं नीरान्निस्रवते विषम् zu Spr. (II) 4031. richtiger wäre निःस्रवते. partic. निस्रुत (besser निः°) *abgeflossen* Suçr. 2,65,21. Vgl. निस्रव fgg. — caus. *abfliessen lassen:* जलस्थायं निम्नेषु MBh. 12,4893. निःस्रा° Nilak.

— निस् *zerfliessen, weg —, ausfliessen* Çat. Br. 1,7,4,10. *hervorfliessen, entspringen* Verz. d. Oxf. H. 253,*a*,17. निःस्रुत *abgeflossen* Suçr. 2,69,3. Vgl. निःस्रव fg. — caus. *abfliessen lassen:* वापीम् MBh. 3,13164.

— अनुपरा *leck werden* u. s. w. nach Kâth. 22,2. 23,9.

— परि 1) *ringsum —, herbeifliessen, abträufeln:* इन्द्रायेन्दो परि स्रव RV. 8,80,3 (Naigh. 3,21. Nir. 6,6). 9,56,4. 61,1. 85,1. *reichlich fliessen:* अम्बुदादम्बुनिवहः Mâlatîm. 169,3. नेत्राभ्यां जलम् MBh. 3,2966. R. 2, 30,24. परिस्रवदसृग्धार Kathâs. 22,224. mit acc. *fliessen machen:* वृष्टिं दिवः परि स्रव RV. 9,8,8. 39,2. 55,1. रुधिरम् Hariv. 13875. — 2) *umherschwimmen:* अप्सु Sâj. zu Çat. Br. 11,1,6,2. — 3) *ablaufen, zerrinnen* (bildlich): आयुः परिस्रवति भिन्नघटादिवाम्भः Spr. (II) 6323. — 4) partic. °स्रुत *a) fliessend, strömend* Med. t. 208. नीर R. Gorr. 1,39,28. ततत्र Kathâs. 42,4. — *b) zerronnen, zerflossen:* धारणा: Varâh. Brh. S. 22,2. — *c)* सुपरिस्रुत *wohl durchgeseiht* Suçr. 1,178,5. — caus. *durchseihen* Suçr. 1,32,5.21. 2,36,21.43,10.74,11. — Vgl. परिस्रव, परिस्राव fgg.

— अनुपरि *nachlaufen:* मनस्तत्तु पुनर्ममाबुधस्याराम्मृगसुतमनुपरिसुस्राव (oder अनु परि°) Bhâg. P. 5,8,28.

— प्र *hervorfliessen, ausströmen:* क्रिमवतः AV. 6,24,1. TBr. 3,7,4, 1. Bhâg. P. 5,17,6. वारि नेत्राभ्याम् MBh. 3,2965. शोणितं नस्ततः 4, 2211. Kathâs. 28,158. स्तनाच्चासृक्प्रसुस्रुवे Bhâg. P. 3,19,23. वातमूत्रपुरीषाणि क्रिमयः शुक्रमेव च । भगन्दरात् Suçr. 1,120,8.9. स्वादिष्ठं मधुनो घृताच्च रसवच्चत्प्रस्रवत्यन्तरम् Spr. (II) 7337. *fliessen:* सरस्वती प्रतीच्यभिमुखी MBh. 9,2173. तेषां मधूनां बहुधा धारा प्रस्रवते सदा 11, 142. *fliessen* so v. a. *Saft —, Flüssigkeit entlassen:* अचलः 13,4. प्रस्रवत्सु नदत्सु च । उदरेषु नवाश्राणाम् Hariv. 3663. मातुः स्तनौ Spr. (II) 6255. नागाः सद्यधैव प्रसुस्रुवुः Ragh. 4,23. mit acc. der Flüssigkeit: त्रिधा मदम् (गजाः) MBh. 1,8013. 6,2867. जिह्वा स्नेहस्रवान् 1,5934. शकृन्मूत्रे 5,2975. मूत्रं रुधिरं च 7,731. घना रक्तम् Hariv. 4264. प्रस्रविष्यन्ति तोयानि महीधराः R. 2,48,13. गौरिव प्रस्रवत्यर्थावसम् MBh. 14,649. मनोरथं प्रस्रवतां नाम्नाम् Pańkar. 4,1,6. — partic. प्रस्रुत 1) *hervorgeflossen, entströmt:* सरसः कुमारधारा MBh. 3,8127. क्रिमवत्पार्श्वात्सरित् 9,2207. धातवः Hariv. 8265. निरन्तरप्रस्रुतदानवारिभिः (so lesen wir st. प्रस्तुत) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,11, Çl. 43. — 2) *Saft —, Feuchtigkeit entlassend:* अम्बुद Suçr. 1,22,17. पर्वत (पतित st. प्रस्रुत die neuere Ausg.) Hariv. 10602. ऊधस् Kir. 4,10. Auge Hariv. 5698. Suçr. 1,115,8. अङ्ग 120,4. Elephant MBh. 7,3631. 13,4848. श्रोदन so v. a. *feucht* Suçr. 1,229,19. mit acc.: सर्वगात्रेभ्यः स्वेदम्, क्रिमवान्हिमम् R. 2,85,18. — Vgl. प्रस्रव fgg. und त्रिप्रस्रुत. — caus. med. *pissen* Çat. Br. 4,2,4,7. 18. 14,1,1,33. Pańkav. Br. 8,7,4.

— अभिप्र *ausfliessen* Çat. Br. 1,1,3,5. — caus. med. *pissen gegen* (acc.): die Sonne Çat. Br. 14,1,1,33.

— अवप्र, partic. °स्रुत *bepisst, beschissen:* वायसाव° Kâtj. Çr. 25,11,32.

— संप्र *hervorfliessen, in Fluss kommen:* लोहितोदा महावेगा नद्योघाः संप्रसुस्रुवुः R. 6,19,13. रसः Maitrjup. 5,2. लोकेभ्यो ऽभितप्तेभ्यस्त्रयी विद्या Khând. Up. 2,23,3. °स्रुत *hervorgequollen* Suçr. 1,288,9. — caus. *zusammenlaufen lassen, zusammengiessen:* स्रुचौ TBr. 3,3,9,7.

— वि 1) *ausfliessen:* बहुधा Çat. Br. 12,7,2,13. विस्रवन्मिश्र *was vergossenes Blut an sich hat* 11,2,7,23. *hervorfliessen:* नरनागाश्वदेहेभ्यो विस्रविष्यति शोणितम् MBh. 7,2689. 8,4258. पूतिना विस्रवता 9, 2259. *entlassen* (eine Feuchtigkeit), mit acc.: असृगुल्बणाम् 3,825. 14, 2194. मूत्रम् 10,409. मधूनि R. 6,109,17. — 2) *zerrinnen:* तद्धनं ब्राह्मणस्येह लुभ्यमानस्य विस्रवेत् MBh. 13,4444. — विश्रुता R. 1,34,9 gehört zu 1. श्रु mit वि. Vgl. विस्रव fg. und विस्रुति. — caus. *ablaufen lassen:* जलम् MBh. 12,2634. *wegspülen:* धातून् Karaka 10,6. *Blut ablassen* mit gen. oder acc. der Person Suçr. 1,27,4. 28,12. विस्रावित *ausgespült* 2,485,1. Vgl विस्रावण fg.

— सम् *zusammenlaufen, — fliessen* RV. 9,113,5. यदाकूतात्समसुस्रोद्धृदो वा VS. 18,58. AV. 1,15,3.4. 19,1,1. तस्मिन्नसः समस्रवत् Çat. Br. 4, 4,3,4. TS. 6,5,9,1. पशवः AV. 2,26,2.3. — caus. *zusammenfliessen lassen* Kauç. 6. AV. 1,15,3.4. — Vgl. संस्रव fg. und संस्राव fg.

— अभिसम् *zusammenfliessen in* (acc.) Çat. Br. 7,5,2,11.

स्रुक्क am Ende eines adj. comp. (f. आ) von स्रुच् R. 1,32,10.

स्रुक्कार m. *der Laut* स्रुक् AV. 9,6,22.

स्रुग्दारु n. *Löffelholz,* Bez. der *Flacourtia sapida Roxb.* Ratnam. 205.

स्रुग्मत् (von स्रुच्) wohl N. pr.; vgl. स्रौग्मत.

स्रुग्वत् adj. *mit einer* स्रुच् *versehen* Vop. 21,14. — Vgl. स्रुग्मत्.

स्रुघ्न 1) m. N. pr. einer Stadt im Norden von Hâstinapura Kap. 1, 28. Schol. zu P. 2,1,14. 4,3,25.86. 1,3,25, Vârtt. 1. 8,4,2, Vârtt. 1. Ind. St. 13,377. fg. Varâh. Brh. S. 16,21. Târan. 290. Hiouen-thsang 1,115. fgg. 2,340. fg. Vie de Hiouen-thsang LXVII. 105. 446 (vgl. aber Hall in der Einl. zu Vâsavad. 51). — 2) f. ई *Natron* H. 945. — Vgl. स्रौघ्न.

स्रुघ्निका f. = स्रुघ्नी *Natron* Ratnam. 304 (श्रु°).

स्रुच् Unâdis. 2,62. gaṇa भीमादि zu P. 3,4,74. f. Siddh. K. 247,*b*,12. *ein grosser Opferlöffel* (nach der Vorschrift armslang mit handgrossem Kopf, der von der Rindenseite aus eingeschnitten und mit schnabelartigem Ausguss versehen ist) Kâtj. Çr. 1,3,13. 37. Grhjas. 1,83. Z. d. d. m. G. 9,XLI. LXXX. AK. 2,7,24. H. 828. Halâj. 2,260. Es sind deren drei: जुहू, उपभृत्, ध्रुवा und in dieser Reihenfolge ist auch der Gebrauch von sg., du. und pl. von denselben zu verstehen. RV. 1,84, 18. स्रुचेव घृतं जुह्वाम 110,6. 144,1. 162,17. घृतश्चुत् 5,14,3. 21,2. 6, 11,5. हविष्मती 8,23,22. 49,2. 10,91,15. 118,2.3. AV. 5,27,5. स्रुचाज्यानि जुह्वत: 6,114,3. 9,6,17. 12,4,34. 18,4,2. 19,42,2. Ait. Br. 7,5. VS. 2,1. 18,21.63. TS. 3,5,7,3. मेदसा स्रुचौ प्रोर्णोति 6,3,11,1. Çat. Br. 1,3,1,11. 2,5,2,6. 3,1,4,2. 7,4,1,36. Çâńkh. Br. 3,3. स्रुचां योगः Kâth. 31,13. Âçv. Çr. 2,3,8.15.20. Kâtj. Çr. 3,6,8. स्रुक्स्रुवम् 22.7,17. Çâńkh. Çr. 2,8,16. Lâtj. 3,2,10. M. 5,117. Jâgń. 1,183. MBh. 3,10049. 15686. R. 1,73,21. Varâh. Brh. S. 44,12. Brh. 26 (24), 34. Verz. d. Oxf. H. 286, *a*, No. 670. Bhâg. P. 3,13,35. 4,19,29. स्रुग्भाण्ड MBh. 1,1609. 3,11043.

R. 3,1,24. 6,4. 62,23. Verz. d. Oxf. H. 56,*a*, N. 1. स्रुक्पात्राणि R. Gorr. 2,83,35. घृत° MBh. 4,1639. विकङ्कत° Ragh. 11,25. Häufig fälschlich श्रुच् geschrieben. — Vgl. उद्यत°, यत° und स्रोच.

स्रुचय्, °यति = स्रुग्वन्तमाचष्टे oder करोति Vop. 21,14.

स्रुच्य्, स्रुच्यति denom. von स्रुच् P. 1,4,15, Schol.

स्रुच्य adj. *zur* Sruk *verwandt, — geeignet* gaṇa गवादि zu P. 5,1,2.

स्रुत (von स्रु) adj. am Ende eines comp. *fliessend von, aus sich entlassend* (eine Flüssigkeit): अमृत° Kumâras. 1,46. Çiç. 9,68. Spr. (II) 4338. चक्षुषा प्रणयस्रुता Kathâs. 22,113. — Vgl. मोच°, स° (hier subst. *Fluss*).

स्रुत 1) adj. und n. s. u. स्रु. — 2) f. आ = हिङ्गुपत्त्री Çabdak. im ÇKDr.

स्रुति (von स्रु) f. 1) *Ausfluss* Med. n. 148. रुधिर° R. 6,21,5. असृक्स्रुतिभिः Bhâg. P. 8,10,37. क्षीर° Megh. 106. रस° Varâh. Bṛh. S. 55,14. अमृतलव° Kir. 5,44. मदस्रुति 16,2. लाला° Z. d. d. m. G. 27,79. जल° Râga-Tar. 5,111. हिम° *Schneefall* Ragh. 16,44. तुषार° Kumâras. 1,5. — 2) *Weg, Strasse* RV. 1,42,3. दिवः 46,11. 2,13,12. गवाम् 6,24,4. 8,80,1. पूर्वीर्हि ते स्रुतयः सन्ति यातवे 9,78,2. 10,88,5. अञ्जसीना 32,7. TS. 7,2,1,2. 3,5,3. TBr. 3,12,5,2. Ait. Br. 1,2. 4,17. Çâṅkh. Çr. 7,6,2. *ein um die* Vedi *geführter Strich* (रेखा) 17,12,5.

स्रुत्य (von स्रुति) adj. *zur Strasse gehörig* u. s. w. VS. 16,37.

स्रुव Uṇâdis. 2,61. gaṇa भीमादि zu P. 3,4,74. 1) m. *ein kleinerer Löffel* (einen Aratni *lang*), *mit welchem das Schmalz aus dem Topf* (स्थाली) *in den Opferlöffel übergeschöpft wird.* Beim Gṛhja-Opfer dient er auch zu der Spende Kâtj. Çr. 1,3,13. 38. Gṛhjas. 1,82. Z. d. d. m. G. 9, VIII. AK. 2,7,24. H. 828. an. 2,541. Med. v. 30. auch beim Soma: सोममिव स्रुवेण RV. 1,116,24. स्रुवेण सिञ्च 121,6. AV. 18,4,6. खादिर TS. 3,5,7,1. TBr. 1,5,9,5. Ait. Br. 2,12. Çat. Br. 1,3,1,14. 9,2,1. 16. 2,5,2,6. 5,2,2,4. पालाश, वैकङ्कत 4,15. वारण 13,8,4,8. Kâtj. Çr. 2,7,11. 3,1,12. 6,1,4. स्रुवाकृति 10,9,9. °होम Lâṭj. 10,18,2. Çâṅkh. Gṛhj. 1,9. Kauç. 2. 3. दीर्घदण्ड 15. 40. 47. 81. स्थाल्याः स्रुवेणादाय Âçv. Çr. 1,11,10. 2,3,5. 10. °पूरम् *in vollen Löffeln* 12. °दण्ड 1,12,34. Gṛhj. 4,3,6. Kaush. Up. 2,3. AV. Pariç. in Verz. d. B. H. 91,1. M. 5,117. Jâgn. 1,183. MBh. 1,7669 (स्रव ed. Calc. fehlerhaft). 3,8747. 10049. 10295. 5,1229. 12,1453. 3629. 13,4118. 15,727. R. 1,60,12 (62,12 Gorr.). 73,21. R. Gorr. 2,62,26. 83,33. 6,96,5. 11. fg. Suçr. 1,6,19. Kathâs. 73,307. 309 (°स्रुवं zu lesen). Prab. 107,2. Bhâg. P. 3,13,35. 4,5,19. Häufig fälschlich श्रुव geschrieben. श्रुव m. *Opfer* Gaṭâdh. im ÇKDr. — 2) f. आ *a*) = 1) Med. — *b*) *Sanseviera Roxburghiana Schult.* (मूर्वा) AK. 2,4,3,2. H. an. Med. Bhâvapr. im ÇKDr. — *c*) *Boswellia thurifera* Med. Ratnam. 195.

स्रुवकर्ण adj. *das Zeichen eines Löffels am Ohre habend* P. 6,3,115.

स्रुवतरु m. *Flacourtia sapida Roxb.* Nigh. Pr.

स्रुवावृक्ष m. desgl. AK. 2,4,2,18.

स्रुह् s. वि°.

स्रू, von स्रु (= स्रवति) Uṇâdis. 2,57. Vop. 26,71. von स्रिव् P. 6,4,20. Vop. 26,75 (स्रिव्). f. 1) स्रुवेव यस्य हरिणी विपेततुः RV. 10,96,9. Unter Vergleichung von Zend çrû *plumbum* ist man versucht an *die Bleikugel der Schleuder* zu denken. — 2) = स्रुव Bharata zu AK. 2,7,24. — 3) = स्रव *Ausfluss* H. an. 1,13. Med. r. 2 (स्रु). — 4) *Wasserfall* diess.

स्रेक्, स्रेकते (गतौ) Dhâtup. 4,8.

स्रेकपर्ण adj. *dem Oleanderblatt gleichend* (Comm.): स्रेकपर्णाष्ठीवन्तौ कृणुतात् TBr. 3,6,6,3. Ait. Br. 2,7.

स्रेमन् etwa mit स्रा in स्राम oder mit स्रीव् *verwandt*, in अ° *fehlerlos, vollkommen.*

स्रोत = स्रोतस्, m. Varṇaviveka bei Uggval. zu Uṇâdis. 4,201. n. Bharata zu AK. nach ÇKDr. am Ende eines adj. comp. (f. आ) *Strömung, Strombett* MBh. 3,2668. 7,895. 12,12459. 13,3512. Hier und da fälschlich श्रोत geschrieben. — Vgl. सहस्र° und प्रतिस्रोतम् (in den Nachträgen).

स्रोतआपत्ति f. bei den Buddhisten *das Gerathen in den* (zum Nirvâṇa führenden) *Strom* Burnouf, Intr. 1,291. fgg. fälschlich श्रोत° geschr.

स्रोतआपन्न adj. *in diesen Strom gerathen* ebend. und Lot. de la b. l. 520. 849.

स्रोतईश m. *das Meer* (*Herr der Ströme*) H. 1073.

स्रोतःपति m. dass. Spr. (II) 2032.

स्रोतस् (von स्रु) n. Uṇâdis. 4,201. 1) *Strömung; Strombett; Strom, Fluss* Naigh. 1,12. AK. 1,2,3,11. 3,4,21,235. H. 1080. 1086. an. 2,594. Med. s. 45. Halâj. 3,44. 47. उग्रो यया निरपः स्रोतसासृजत् RV. 1,51,11. धन्वन्स्रोतः कृणुते गातुमूर्मिम् 95,10. निरृणाद्धि स्रोतः Nir. 6,1. स्रोतोऽभिमुख Âçv. Gṛhj. Pariç. 1,9. आपः स्रोतस्सु Çvetâçv. Up. 1,15. 2,8. स्रोतसां भेदकः, स्रोतसामावरणम् M. 3,163. MBh. 1,4208. नद्याः स्रोतोजवेन 5875. 6752. 13,4929. R. 1,44,8. R. Gorr. 1,45,10. fg. 2,6,12. 3,31,11. शीघ्रमपाम् 5,22,12. Megh. 52. Ragh. 1,78. 4,36. Çâk. 50. 85,1. स्रोतसेवोह्यमानस्य प्रतीपतरणं महत् Vikr. 24. Mâlatim. 79,19. Spr. (II) 5122. 6338. 6518. स्रोतोऽन्यत्व Varâh. Bṛh. S. 97,5. Râga-Tar. 3,240. 6,317. स्रोतसामस्मि जाह्नवी sagt Kṛshṇa Bhag. 10,31. स्रोतोभिरिव सागरः (वर्धते) MBh. 12,3473. स्रोतांसि सुस्रुवुर्गिरिधातुभ्यः R. 2,63,18. पयः स्रोतसाम् Megh. 13. 46. Varâh. Bṛh. S. 80,10. सर्वस्रोतांसि गङ्गायाः *Nebenarme* R. 1,38,15. 18. तस्यां (गङ्गायां) विसृज्यमानायां सप्त स्रोतांसि जज्ञिरे 44,14. Spr. (II) 6095. Bhâg. P. 3,33,32. मूल° Râga-Tar. 5,96. दुग्ध° (pl.) Mâlatim. 60,11. Am Ende eines adj. comp.: शीघ्र° R. 2,55,13. 103,25. तीक्ष्ण° 4,41,11. 44,47. शुष्क° 5,21,15. बहु° Kathâs. 110,80. भूरि° Râga-Tar. 5,96. — 2) *Strom* so v. a. *schnelle Bewegung:* कराल° adj. (कालचक्र) Bhâg. P. 3,21,18. *heftiger Andrang:* तृष्णा° Spr. (II) 4310. आस्रवस्य (so ist zu lesen) स्रोतसो द्वारं संवृणोति Sarvadarçanas. 39,14. — 3) *Kanal im menschlichen Leibe;* deren dreizehn (für Athem, Wasser, Speise, Speisesaft, Blut u. s. w.) Karaka 3,5. Bhâvapr. in Verz. d. Oxf. H. 311,*a*,3 v. u. स्रोतोमार्ग Suçr. 2,354,8. अम्बुवाहिन् 488,4. 5. 11. वातमूत्रपुरीषवह 516,9. 529,13. मुष्क° 57,12. °विशोधन 1,218,6. MBh. 12,6876. — 4) *Ausguss, Oeffnung an einem Topf* Suçr. 1,29,11. an einem Rohr 2,233,13. 234,5. — 5) *Oeffnung am menschlichen und thierischen Leibe* (neun an Zahl: Augen, Ohren, Mund, Nasenlöcher, After, Harnweg; beim Weibe ausserdem Brustwarzen und Blutweg) Suçr. 1,337,11. 338,3. 96,18. 2,57,6. 121,14. 236,17. नासास्रोतोगत 239,17. शेफ° (so zu lesen) 1,35,1. — MBh. 1,814. 3,15995. 12,6876. Hem. Jogaç. 4,72. ऊर्ध्वमध्याधरेभ्यो ऽथ स्रोतोभ्यः प्रकृतीः सृजन् Sûryas. 12,26. — 6) *Sinnesorgan* AK. 3,4,21,235. H. 1383. H. an. Med. Halâj. 2,380. पञ्चस्रोतोऽम्बु adj. Çvetâçv. Up. 1,5. निगृह्य सर्वस्रोतांसि R. 7,106,15.

MÂRK. P. 119,18. निरुद्धस्रोतोगणा BHÂG. P. 4,22,39. — 7) etwa *Geschlechtsfolge:* कुले स्रोतसि संकन्ने यस्य स्याद्योनिसंकरः MBH. 13,2606. — Häufig (aber nicht in den Bomb. Ausgg.) श्रोतस् geschrieben. — Vgl. उत्°, ऊर्ध्व°, कर्णश्रोतस् (das hierher gehört), कर्णस्रोतस् (auch HARIV. 2921; könnte an beiden Stellen auch *Ohrloch* bedeuten), गर्ग°, तिर्यक्°, त्रि°, प्रति° (auch JÂGN. 3,249), प्रत्यक्°, प्राक्°, वि°, स°, सप्त°, सरूप°.

स्रोतस am Ende eines comp. = स्रोतस्; s. वरुण°, त्रिस्रोतसी.

स्रोतस्य (von स्रोतस्) 1) adj. P. 4,4,113, Schol. *in Strömen fliessend* AV. 19,2,4. — 2) m. *Dieb* und ein N. Çiva's ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

स्रोतस्वती (wie eben) f. *Fluss* AK. 1,2,3,29.

स्रोतस्विनी (wie eben) f. dass. BHARATA zu AK. 1,2,3,29 nach ÇKDR. H. 1080. HALÂJ. 3,44.

स्रोतोज n. *Spiessglanz, Antimon* SUÇR. 2,326,5. 339,15. 347,8. 349, 18. 360,6.

स्रोतोऽञ्जन n. dass. AK. 2,9,101. H. 1051. RATNAM. 280. RÂGAN. 13,98.

स्रोतोद्भव (स्रोतस् + उद्भव) n. dass. RÂGAN. 13,98.

स्रोतोनदीभव n. dass. ebend.

स्रोतोरन्ध्र n. *Rüsselöffnung* (beim Elephanten) MEGH. 43.

स्रोतोवह् f. *Fluss, Strom* ÇÂK. 50.

स्रोतोवहा f. dass. GAȚÂDH. im ÇKDR. RAGH. 6,52. ÇÂK. 143. fg. VIKR. 67,4.

स्रोत्या (von स्रोतस्) f. *fluthendes Wasser, Welle, Strom;* pl. ṚV. 3, 33,9. 10,104,8. des Meeres AV. 1,32,3. 4,26,4. यत्र यत्ति स्रोत्याः 6, 98,3. नाव्य 8,7,15. 10,1,16. TS. 3,4,5,1. AIT. BR. 3,39. nach P. 4,4, 113 auch perisp.

स्रौग्मत (von स्रुग्मत्) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,246,*a*. LÂȚJ. 7,1,1.

स्रौघ्न adj. (f. ई) adj. *in* Srughna *geboren, sich dort aufhaltend, dorthin führend u. s. w.* Schol. zu P. 4,3,25 und 86. Ind. St. 13,377. fg. स्रौघ्नीभार्य, स्रौघ्नीपाशा, स्रौघ्नीमानिनी, स्रौघ्नीयते Schol. zu P. 6,3,39.

स्रौच (von स्रुच्) adj. *in einem Löffel befindlich* Comm. zu KÂTJ. ÇR. 410, Anm.

स्रौत n. N. eines Sâman Ind. St. 3,246,*a*.

स्रौतिक (von स्रोतस्) n. *Muschel* RÂGAN. 13,130.

स्रौतोवह (von स्रोतोवहा) adj. *fluvialis:* स्रोतस् ÇÂK. 50, v. l.

स्रौव MBH. 5,3779 fehlerhaft für श्रौत (so ed. Bomb.).

स्व, स्वति = स्व इवाचरति. स्वामास VOP. 21,7.

स्वँ Declination gaṇa सर्वादि zu P. 1,1,27. 35. 7,1,16. VOP. 3,9. 12. 37. vor स्वा behält ein Femininum im comp. seinen Charakter 6,13. gaṇa प्रियादि zu P. 6,3,34. 1) adj. (f. आ) स्वँस्मिन् ṚV. 1,132,2. स्वँस्यास् 9,79, 3. *eigen* (*mein, dein sein* u. s. w.; Gegens. अरण, पर) AK. 3,4,23,213. H. 562. an. 1,14. MED. v. 2. प्र स्वां मतिमतिरत् ṚV. 1,33,13. 119,8. वधी वृत्रं स्वेन भामेन 165,8. स्वमोकां अभि वः स्याम 7,56,24. तन्वं तव स्वाम् 6,11,2. सीदं होतः स्व उ लोके 3,29,8. स्वे दम आ 4,2,8. रेजद्भूमिर्भियसा स्वस्य मन्योः 17,2. 7,21,6. नहि स्वमायुश्चिकिते जनेषु 23, 2. न स स्वो दक्षः 86,6. तनू 8,11,10. सखा 59,11. पन्था यस्ते स्वः 10,18, 1. 56,2. वर्ण *die eigene* d. h. *gewöhnliche Farbe* AV. 1,23,2. जन 5,30, 2. 6,43,1. 49,1. 142,1. 7,108,1. गृह 14,2,19. पितरः *unsere* 18,2,29. ÇAT. BR. 1,4,3,17. देवता 13,1,3,3. 14,5,2,20. TS. 2,1,9,1. अन्तःस्था ṚV. PRÂT. 2,8. 4,1,3. 6,1,6. यावत्स्वम् *so weit sie ihm gehören* KÂTJ. ÇR. 4,2,28. — Die Flexion und der Gebrauch des Wortes in der späteren Sprache ergiebt sich aus dem Folgenden. Es wird bezogen: *a*) auf eine 3te Person und zwar α) auf das grammatische Subject: स्वं स्वं चरित्रं शिक्षेरन्पृथिव्यां सर्वमानवाः M. 2,20. प्रकृतिं स्वाम् BHÂG. 4,6. MBH. 3,2111. गताः स्वं स्वं गृहं सुराः 1845. R. 1,1,65. 58,9. सूर्यापाये न खलु कमलं पुष्यति स्वामभिख्याम् MEGH. 78. ÇÂK. 18. 131. स्वयैव प्रभया द्योतते MBH. 3,1746. स्वयोदीरितया (= स्वयमुदीरितया) स्वशक्त्या BHÂG. P. 3,8,12. शरीरात्स्वात् M. 1,8. अम्भसः स्वस्मात् Spr. (II) 7017. स्वस्य नाम्नः M. 2,124. मातुः स्वस्याः RAGH. 12,13. स्वे स्वे ऽन्तरे M. 1,63. 8,42. स्वस्मिन्स्कन्धे R. GORR. 2,37,12. KATHÂS. 25,294. RÂGA-TAR. 1,18. 3,265. 5,48. स्वाः स्वाः प्रजाः M. 1,61. स्वानि कर्माणि 8, 42. 1,30. स्वैः कर्मभिः 4,3. R. 1,6,6. स्वेभ्यः स्वेभ्यस्तु कर्मभ्यः M. 12,70. स्वेषु कर्मसु 4,155. am Anf. eines comp.: दीप्यमानः स्ववपुषा देववद्दिवि मोदते 2,232. 3,45. स्वमांसं परमांसेन यो वर्धयितुमिच्छति 5,52. 9, 298. अरविन्दानामामोदमुपजिघ्रन्तौ स्वनिःश्वासानुकारिणाम् RAGH. 1,43. 2,4. ÇÂK. 8,22. Spr. (II) 6704. KATHÂS. 103,73. HIT. 17,4. LA. (III) 8, 20. 11,18. 36,6. BHÂG. P. 1,8,13. — β) auf das logische Subject (instr.): प्रकल्प्या तस्य तैर्वृत्तिः स्वकुटुम्बात् M. 10,124. पयः पूर्वैः स्वनिःश्वासकवोष्णमुपभुज्यते RAGH. 1,67. राज्ञा स नीतो ऽभूत्स्वमन्दिरम् KATHÂS. 18, 246. 249. BHÂG. P. 3,2,12. — γ) auf einen gen.: स्वे स्वे धर्मे निविष्टानाम् M. 7,35. तेषां स्वं स्वमभिप्रायमुपलभ्य पृथक्पृथक् 57. जीवन्तीनां तु तासां ये तद्धरेयुः स्वबान्धवाः 8,29. तेषां दोषानभिख्याप्य स्वे स्वे कर्मणि तत्त्वतः। कुर्वीत शासनं राजा 9,262. स्वधियो निश्चयो नास्ति यस्य Spr. (II) 7280. स्वशक्त्या कुर्वतः कर्म (nom.) न चेत्सिद्धिं प्रयच्छति 7327. 7340. स्वसुखं नास्ति साध्वीनां तासां भर्तृसुखं सुखम् KATHÂS. 39,53. तस्याः स्वपतिः MÂRK. P. 16,52. अवस्थितानामनुशासने स्वे (d. i. अजस्य) — अजस्य BHÂG. P. 3,1,45. 8,26. स्वपतां निद्रया स्वया *ein Schlaf, über den sie selbst verfügen,* Spr. (II) 908. — δ) auf einen loc.: स्वगृहोद्यानगते ऽपि स्निग्धे पापं विशङ्क्ते Spr. (II) 7268. — ε) auf einen acc.: आर्यत्वरूपमिवानार्यं कर्मभिः स्वैर्विभावयेत् M. 10,57. भ्रातरं स्वपुरं प्रेषयामास MBH. 3, 3055. चातुर्वर्ण्यं च लोके ऽस्मिन्स्वे स्वे धर्मे नियोद्दयति R. 1,1,92. 42,1. RAGH. 2,70. तं स्वोद्दत्तं पृष्टवान्नृपः RÂGA-TAR. 4,278. 414. अथार्जुनं स्वे (nom. pl.) परिवार्य सैनिकाः — अब्रुवन् MBH. 8,708. विद्रूरथं स्वभार्या जघान VARÂH. BRH. S. 78,1. Spr. (II) 3191. — ζ) auf das im comp. vorangehende Wort: सीतास्वहस्तोपहृताग्र्यपूज्ञ RAGH. 14,19. — η) auf ein zu ergänzendes allgemeines Subject: छाया स्वा दासवर्गश्च so v. a. *die Schaar der Diener ist des Mannes Schatten* M. 4,185. भ्राता स्वः Spr. (II) 873. स्वं चेत्कर्मफलं न स्यात् MBH. 13,313. स्वहस्तधृतदण्डमिवातपत्रम् 1493. स्वगृहे पातव्यः 6415. स्वगुणां परदोषं च वक्तुम् 7266. अथ नायिका त्रिविधा स्वान्या साधारणस्त्रीति SÂH. D. 96. — *b*) auf die 2te Person und zwar α) auf das grammatische Subject: पदानि गणयन्गच्छ स्वानि MBH. 3,2618. भ्रातरं स्वं प्रकर्षय R. 6,37,77. त्वमपि स्वं नियोगमशून्यं कुरु ÇÂK. 24,16. 81,4. मावमंस्थाः स्वमात्मानम् Spr. (II) 922. KATHÂS. 24,181. स्वशरीरेण स्वर्गं गच्छ R. 1,60,13. MEGH. 96. Spr. (II) 7328. ÇÂK. 112,18. KATHÂS. 41,37. VET. in LA. (III) 25,22. — β) auf das logische Subject (instr. oder zu ergänzen): बालिशस्त्वं नरश्रेष्ठ गम्यतां स्वपुरम् R. 1,58,5. VIKR. 27,3. — γ) auf einen gen.: त्वमेव स्थानमेतत्ते KATHÂS. 61,120. कल्पं नरकवासस्ते कितवास्ति स्वपातकैः

121,189. — δ) auf einen acc.: येन त्वां स्वाश्रयं प्रापयामि PAÑKAT. 168, 5. — c) auf die 1te Person und zwar α) auf das grammatische Subject: स्वमंशं वितरामि ते MBH. 3,3053. R. 2,79,12. KATHÂS. 18,296. 35,68. स्वेन भर्त्रा सह 43,156. स्वबाहुबलमाश्रित्य हनिष्ये ऽहं वानरान् MBH. 1,5579. गच्छेयं स्वशरीरेण देवतानां परां गतिम् R. 1,57,11. 2,74,19. KATHÂS. 25,193. 71,58. PAÑKAT. 226,14. HIT. 11,5. 18,9. — β) auf den Sprechenden, trotzdem, dass eine 2te imperat. vorangeht: ग्रसिष्ये भक्षयिष्ये ऽहं प्रविश स्वोदरं प्रति R. 5,56,16. एहि गच्छावो वर्धमानपुरं प्रिये। सा हि स्वा राजधानी KATHÂS. 39,162. fg. — γ) auf das logische Subject: मया त्वद्य प्रवेष्टव्या स्वा तनूः KATHÂS. 26,105. स्वशिरो दत्तं मया 41,47. 42,76. सेयं स्वदेहार्पणनिष्क्रयेण न्याय्या मया मोचयितुं भवत्तः RAGH. 2,55. — δ) auf einen gen.: प्रविश स्वोदरं मम R. 5,56,25. स्वं मनस्त्वद्गतं मम KATHÂS. 104,59. विद्यते चावयोरत्र स्वहस्तलिखितं मिथः 24,189. — ε) auf einen acc.: स्वनगराय प्रस्थितं माम् ÇÂK. 84,11. — 2) m. *ein Eigener, Angehöriger;* pl. *die Eigenen, Seinigen, Freunde* (Gegens. अन्य, अरण, अमित्र, पर) P. 1,1,35. VOP. 3,9. AK. 2,6,2,34. 3,4,23,213. TRIK. 3,3,424. H. 561. H. an. MED. पतिं भ्रातरमात्स्वान् AV. 11,9,3. 3,19,3. 7,52,1. 9,2,14. 10,3,8. 18,2,23. श्रेष्ठः स्वानाम् AIT. BR. 1,5. TS. 3,2,2,2. ÇAT. BR. 14,8,4,1. KÂṬH. 11,3. 6. स्वो ऽभिषिञ्चति ÇAT. BR. 5,3,5,12. यो ऽस्य स्वो भवति 4,2,1.11. 1,1,4,5. KAUSH. UP. 4, 20. M. 2,109. स्वः परो ऽपि वा BHÂG. P. 6,16,10. मृतं स्वमिव बान्धवाः (अनुशोचन्ति) MBH. 1,4967. स्वेन RÂGA-TAR. 1,114. नैव स्वे (gegen P. und VOP.) न परे समाजानन्परस्परम् MBH. 6,4162. स्वे स्वान्परे स्वकीयांश्च निजघ्नुः 7,7608. परे ऽपि स्वा (Conj. für स्व) भवन्ति Spr. (II) 2341. स्वैः 1223. स्वेभ्यो नः सुमहद्भयम् R. 4,18,16. स्वानाम् BHÂG. P. 1,8,1. 2,8,5. 3,15, 42. 4,3,19. 24,44. 5,8,17. 9,18,29. स्वेषु परेषु च R. 1,7,10. Spr. (II) 1657. स्वभय *Gefahr von Seiten der Eigenen* VARÂH. BṚH. S. 95,10. Spr. (II) 6190. *ein Mann der eigenen Kaste:* न विप्रं स्वेषु तिष्ठत्सु मृतं शूद्रेण नाययेत् M. 5,104. स्वा *ein Weib der eig. K.* KÂTJ. ÇR. 18,6,28. M. 3,13. 9,85. fg. — 3) *die eigene Person, das Selbst, das Ich* (fungirt wie आत्मन् als pron. reflex.); m. AK. 3,4,23,213. H. an. MED. n. TRIK. स्वं च ब्रह्म च संसारे मुक्तौ तु ब्रह्म केवलम् Spr. (II) 7276. यस्तूर्णनाभ इव तन्तुभिः प्रधानजैः। स्वभावतो देव एकः स्वमावृणोत् ॥ *sich* ÇVETÂÇV. UP. 6,10. लङ्कास्थः स्वं (= स्वीयं देहम् Comm.) धरिष्यसि R. 7,108,25. Spr. (II) 3724. NAISH. 1,31. 6,95. RÂGA-TAR. 3,370. fg. 5,303. Verz. d. Oxf. H. 128, b,22. PRAB. 14,16. ÇATR. 2,21. 14,271. संज्ञानीष्व स्वम् VOP. 5,13. voc. स्व NALOD. 3,30. स्वेन Schol. zu KÂTJ. ÇR. 303,4. यदायुक्त त्मना स्वादधि ष्णुभिर्विष्पर्धसः *von selbst, von sich aus* ṚV. 5,87,4. स्वस्मात् Spr. (II) 5734. स्वस्य 3774. 4719. 5934. 7332. R. 7,37,1,43. RÂGA-TAR. 1,139. 2,23. 3,439. 4,280. 6,207. SÂH. D. 11,4. 15. BHÂG. P. 3,2,12. NÎLAK. 62. ÇATR. 14,342. VEDÂNTAS. (Allah.) No. 81. नास्ति नः स्वे विचारणा R. GORR. 1,74,22. रमतः स्व आत्मनः BHÂG. P. 5,19,5. स्वस्मिन्निव स्वपुत्रे ऽपि प्रेमदर्शनात् VEDÂNTAS. (Allah.) No. 81. परेण स्वस्मिंस्ताडिते सति Schol. zu PRAB. 75, Çl. 18. कटाक्षः प्रस्थं स्वस्मिन्समावेशयति Schol. zu P. 5,1,52. zu BHÂG. P. 12,4,4. सैनिकाः स्वान्यवर्तन्त स्वामिभक्तिपराङ्मुखाः *kümmerten sich* (nur) *um sich* RÂGA-TAR. 4,411. Häufig am Anfange eines comp. (auch in der ältesten Sprache, wie man aus den besonders aufgeführten Wörtern ersehen kann): °स्नेहेन R. 6,89,11. WEBER, RÂMAT. UP. 295. 301. °भरणव्यापारमात्रोद्यताः Spr. (II) 2032. स्वानुभूत्येकमान 2789. °लक्षणं तु यो वेद 4986. 7276. °परप्रतारक 7285. स्वापकर्षं परोत्कर्षं दूतोक्तैर्मन्यते तु कः 7339. °परान्तरम् KATHÂS. 34,198. 102,145. °पोषणपर MÂRK. P. 14,69. °स्मृतिक्षमये RÂGA-TAR. 5,463. BHÂG. P. 9,10,30. 10,38,15. 11,25,2. SÂH. D. 11,2. 57. स्वनिस्तरणाशक्तौ KULL. zu M. 8,350. — 4) n. (nach den Lexicographen auch m.) *das Eigene, Eigenthum, Besitz* AK. TRIK. H. 192. H. an. MED. HALÂJ. 1,80. ध्रुवमस्य यत्स्वम् ṚV. 7,82,6. यद्धेव किं च यजमानस्य स्वम् TS. 1,5,9,1. पुरुषस्य TBR. 1,3,7,4. AV. 6,107,1. तदाहुः स्वस्य गोपनम् 12,4,10. ÇAT. BR. 5,3,1,1. TS. 3,1,2,3. 4. P. 6,2,17. सर्वं स्वं ब्राह्मणस्येदं यत्किंचिज्जगतीगतम् M. 1,100. स्वमेव ब्राह्मणो भुङ्क्ते स्वं वस्ते स्वं ददाति स 101. स्वादान 8,172. परस्य 197. नहि तस्यास्ति किंचित्स्वम् 417. JÂGÑ. 2,175. MBH. 4,1602 (धनम् ed. Bomb.). Spr. (II) 3640. 4849, v. l. 7284. °विनाश VARÂH. BṚH. S. 79,23. °विजय BHÂG. P. 4,23, 4. H. 3. 76. 157. राज°, श्रोत्रिय° M. 8,149. ब्राह्मण° 11,18. 426. देव°, असुर° 20. 26. 12,60. JÂGÑ. 3,212. MBH. 3,15967. MṚKKH. 61,3. Spr. (II) 2945. KATHÂS. 33,154. पर° (s. auch bes.) R. 1,6,11. Spr. (II) 247 (pl.). 7367 (pl.). am Ende eines adj. comp. (f. आ): हृत° VARÂH. BṚH. S. 104, 19. KATHÂS. 22,62. 36,74. 58,23. BHÂG. P. 5,13,7. — 5) n. Bez. *des 2ten astrol. Hauses* (= अर्थ) VARÂH. BṚH. 1,16. 4,4. 5,3. 9,1. LAGHUG. 2,11. — 6) n. (in Algebra) *plus, or affirmative quantity* WILSON. — Vgl. निः°, पर°, प्रतिस्वम्, ब्रह्म°, यथा° (adv. auch TS. PRÂT. 24,4), सर्व° und सैव.

स्वःकाम्य्, °यति *nach dem Himmel* (स्वर्) *verlangen* SIDDH. K. zu P. 3,1,9. VOP. 21,4.

स्वःपथ m. *der Weg zum Himmel* so v. a. *das Sterben:* स्वःपथाय मतिं चक्रे BHÂG. P. 1,15,32.

स्वःपाल m. *Himmelshüter* BHÂG. P. 10,51,16.

स्वःपृष्ठ n. N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,246,*a*. LÂṬJ. 7,10,8.

स्वक = स्व 1) adj. (f. स्वका und स्विका) P. 7,3,47. VOP. 4,7. *eigen* (*mein, dein, sein* u. s. w.) AK. 3,4,7,34. Bezogen *a*) auf eine dritte Person und zwar α) auf das grammatische Subject: स्वकं पितरमाशयेत् M. 3,220. 4,14. 154. 7,171. 185. 8,50. 387. 9,199. 207. 11,187. 12,71. fg. JÂGÑ. 2,44. BHAG. 11,50. MBH. 3,3013. 2232. 2685. 2997. 13580. 4,507. R. 1,8,25. 2,110,35. 3,55,2. 71,8. KÂM. NÎTIS. 10,26. Spr. (II) 4239. 5504. VARÂH. BṚH. S. 19,12. KATHÂS. 9,86. 20,40. 23,46. 25,261. 34, 94 (im comp.). 46,128. 61,33. 66,190 (im comp.). MÂRK. P. 28,34. BHÂG. P. 1,11,1. 12,29. 13,25. PAÑKAR. 3,1,19. H. 856. SADDH. P. 4,11,*b*. — β) im Relativsatze auf das grammatische Subject des vorangehenden Demonstrativ-Satzes: हन्यात्स एनं यो हन्यात्कुलधर्मं स्वकां (स्विकां ed. Bomb.) तनुम् MBH. 6,123. — γ) auf das logische Subject (instr.): यवनैरेष नीयमानः स्वकं क्षयम् BHÂG. P. 4,28,23. Spr. (II) 7049. — δ) auf einen gen.: स्वकां भार्यां गच्छताम् MBH. 7,2762. तस्य मतिर्जाता व्याख्यातुं पितरं स्वकाम् R. 1,9,27. SUÇR. 1,188,1. KATHÂS. 32,175. — ε) auf einen acc.: अञ्जयन्तीं स्वके नेत्रे M. 4,44. 9,273. MBH. 1,1357. 12,1894. पितरं च न पश्यामि केनाद्य भवने स्वके R. GORR. 2,74,14. — ζ) auf ein zu ergänzendes allgemeines Subject: भार्या पुत्रः स्वका तनुः so v. a. *die Gattin und der Sohn ist des Mannes Leib* M. 4,184. — *b*) auf die zweite Person und zwar α) auf das grammatische Subject: स्वकां नारीम् — नाभिरोचयसे नेतुं त्वम् R. 2,29,19. — β) auf einen gen.: मा ते स्वको ऽर्थो नि-

पतेत मोहात् MBh. 4,2126 (2127). R. 5,64,8. — c) auf die erste Person: α) auf das grammatische Subject: स्वकं स्थानं प्रतिपन्नाः स्म Hariv. 12878. रतिं स्वकेषु दारेषु नाधिगच्छामि R. 3,53,33. — β) auf den Sprechenden, trotzdem dass im Satz eine 2te imperat. steht: निवेदयाम ते सर्वं स्वके दाशकुले वस R. 2,84,16. — γ) auf einen gen.: स्वको ऽयं मे बालः स्थितः Kathâs. 51,91. — 2) m. *ein Eigener, Angehöriger; pl. die Eigenen, Seinigen, Freunde:* तुल्यो मित्रपरस्वकेषु Mṛkkh. 137,24. Bhâg. P. 1,8,41. 13,13. 3,18,12. 6,11,22. 8,10,2. 21,18. 12,3,41. अन्यस्वकचक्रतो भयम् H. 61. — 3) n. *das Eigene, Eigenthum:* यत्स्वकेन राजा तुष्येन्न परस्वेषु गृध्येत् MBh. 3,225. 5,616. सर्वं बलवतां स्वकम् 15,842. नाराजके जनपदे स्वकं भवति कस्यचित् Spr. (II) 3641. युवयोर्यन्मदीयं तन्मामकं युवयोः स्वकम् Mârk. P. 23,83.

स्वकम्पन m. *Wind (von selbst sich bewegend)* Çabdar. im ÇKDr.

स्वकम्बला f. N. pr. eines Flusses Mârk. P. 59,19.

स्वकरण n. *das Sichzueignen* (eines Weibes), *Heirathen* P. 1,3,56. — Vgl. स्वीकरण.

स्वकर्मन् n. 1) *die eigene That:* स्वकर्म ख्यापयन् M. 11,99. 122. Hit. 43,2. 44,3. स्वकर्मज *selbstverschuldet:* दुःख R. 2,64,12. — 2) *die Beschäftigung —, Obliegenheit eines Mannes* Çâṅkh. Çr. 7,7,4. M. 1,53. 2,183. 8,206. fg. 418. 9,115. 207. 10,1. 24. 40. 50. 74. 80. Kap. 3,35. स्वकर्मानुष्ठीयताम् Çâk. 80,3.

स्वकामिन् adj. *dem eigenen Wunsche nachgehend, Etwas selbst wünschend* Çat. Br. 10,2,6,7.

स्वकाल m. *die eigene Zeit,* loc. *zu seiner Zeit* Çâṅkh. Çr. 5,11,16. 15,1,29. M. 4,93. Varâh. Bṛh. S. 86,18. 88,2. सर्वं चैतद्भवति विफलं स्वस्वकाले व्यतीते *wenn die zu jedem der Dinge erforderliche Zeit vorbei ist* Spr. (II) 6471.

स्वकीय = स्व 1) adj. (f. आ) *eigen* H. 562. bezogen a) auf eine dritte Person und zwar α) auf das grammatische Subject MBh. 1,7163. Itihâsa bei Sâj. zu Ṛv. 1,125,1. Ragh. 17,64. Spr. (II) 433. 7265. Pañkat. 42,2. 187,12. ed. orn. 5,6. Vet. in LA. (III) 28,13. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,8, Çl. 26. — β) auf einen gen. Sâh. D. 321. Kull. zu M. 5,97. — γ) auf einen acc. Spr. (II) 2813. — δ) auf ein zu ergänzendes allgemeines Subject: मृत्युश्च को वापयशः स्वकीयम् Spr. (II) 4062. Verz. d. Oxf. H. 282,a,12. fg. — b) auf die zweite als Subject stehende Person Pañkat. 44,9. 188,5. — 2) m. pl. *die Eigenen, Seinen, Freunde:* स्वे स्वान्परे स्वकीयांश्च निजघ्नुः MBh. 7,7608.

स्वकीयत्व n. nom. abstr. zu स्वकीय Schol. zu Çâk. 35.

1. स्वकुल n. *das eigene Geschlecht:* मा भूत्स्वकुलसंक्षयः wünscht Jemand von sich Kathâs. 22,42. °ज Spr. (II) 2573.

2. स्वकुल adj. *vom eigenen Geschlecht, seines Geschlechts* Spr. (II) 6645.

स्वकुलक्षय m. *Fisch (sein eigenes Geschlecht vernichtend)* H. 1344.

स्वकुल्य adj. = 2. स्वकुल Spr. (II) 2575.

स्वकुशलमय (von स्व + कुशल) adj. (f. ई) *das eigene Wohlbefinden betreffend:* प्रवृत्ति Megh. 4.

स्वकृत् adj. *das Seinige thuend, seinen Verpflichtungen nachkommend* Bhâg. P. 10,12,34.

स्वकृत 1) adj. a) *selbst vollbracht, — ausgeführt:* कर्मन् MBh. 1,6427. R. Gorr. 2,105,32. 3,45,5. तपस् 5,89,38. अनय MBh. 15,288. दुर्णय Kathâs. 15,50. दोष MBh. 5,6004. *selbsterbaut:* सुरसद्मन् Kathâs. 25,228. पुर Râǵa-Tar. 1,157. 5,39. *selbstverfasst:* ग्रन्थ 6,11. स्तव Hariv. 7417. Ind. St. 5,70. *selbstgeschaffen:* मही Bhâg. P. 8,5,32. *selbstfestgesetzt:* समय 9,22. वृद्धि Jâǵn. 2,38. — b) *von selbst entstanden, natürlich:* इरिण TS. 2,5,1,3. 3,8,4,5. Çat. Br. 5,2,3,2. — 2) n. *eine selbstvollbrachte That:* स्वकृते का नु शान्तिः स्यात् MBh. 13,2. R. 3,75,44. 6,98,29.

1. स्वक्ष adj. *eine schöne Achse habend:* रथ R. 6,86,4. m. *ein Wagen mit schönen Achsen* MBh. 2,1915 (त्वक्षान् st. स्वक्षान् ed. Bomb. = शकटान् Nîlak.).

2. स्वक्ष 1) adj. (f. ई) *schönäugig* MBh. 8,1110. R. 7,5,41. Laghuǵ. 2,14. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,353 (VP. 188).

स्वतन्त्र adj. *selbstständig, frei:* Indra's मनस् Ṛv. 1,54,3. 5,35,4. 48,1. *ein freier Mann* 1,165,5.

स्वगत 1) adj. *an der eigenen Person befindlich, ihr gehörig, eigen:* त्यज °संतापम् (स्वमनसस्तापम् die neuere Ausg.) Hariv. 6342. न स्वगतो यस्य गुणो ऽस्ति देहिनः Spr. (II) 3919. बान्धवः Bhâg. P. 10,84,64. — 2) स्वगतम् adv. = आत्मगतम् *für sich* (Etwas sagen, denken): अश्राव्यं खलु यद्वस्तु तदिह स्वगतं मतम् Sâh. D. 425. Çâk. 12,12. 22,4. Vikr. 30,8. Prab. 22,19. 23,8. 24,5. 34,5. Dhûrtas. 71,8. Pañkat. 27,10. fg. Hit. ed. Johns. 1193. 2192 (चिन्तयति).

स्वगति f. v. l. für खगति *ein best. Metrum: 4 Mal* —⏑⏑—⏑⏑—⏑⏑ —⏑⏑—⏑⏑— Ind. St. 8,393.

स्वगा indecl. Opferformel wie स्वाहा, शंयु u. aa. den Wunsch des Gelingens ausdrückend Comm. zu TS. 1,233,20. zu TBr. 2,389,10 (= स्वगतम्). स्वगेदं देवेभ्यो नमः VS. 18,57. स्वगा त्वा देवेभ्यो अश्वं भक्ष्यामि 22,4. स्वगा दैव्या होतृभ्यः। स्वस्तिर्मानुषेभ्यः TBr. 3,3,8,11. Çat. Br. 1,8,3,21. कर् *diesen Ruf aussprechen* TS. 2,6,10,1. Çat. Br. 1,8,3,11. 9,2,14. °कृत 3,7,1,30. यातयामेव ह्यैतर्ह्यध्वर्युः स्वगाकृतः so v. a. *abgemacht* TS. 6,5,9,3. 3,5,5,3.

स्वगाकर्तर् nom. ag. *der den Ruf* स्वगा *ausspricht* TS. 2,6,10,1.

स्वगाकार m. *der Ruf* स्वगा VS. 18,21. TBr. 2,1,5,2.

स्वगाकृति f. *die Behandlung mit dem Ruf* स्वगा TS. 2,6,8,1. 3,4,1,8. 5,4,6,6. TBr. 2,1,4,8. Kâṭh. 36,7.

स्वगुप्ता f. *Mimosa pudica (durch sich selbst geschützt)* Râǵan. 5,105. *Mucuna pruritus Hook.* (vgl. आत्मगुप्ता) Çabdar. im ÇKDr. — Varâh. Bṛh. S. 44,10 (सुगुप्ता v. l.).

स्वगूर्त adj. *frohlockend:* Ströme Ṛv. 1,140,13. 10,95,7. वृष्ण्यो 4,19,10. विश्वे देवासो नरः स्वगूर्ताः *pochend auf* 6,68,4.

स्वगृह m. *ein best. Vogel (ein eigenes Haus habend),* = कलिकार Gaṭâdh. im ÇKDr.

स्वगृहीत s. u. सुगृहीत 2).

स्वगोचर m. *sich unterthan:* कुर्वीतैनं स्वगोचरम् Spr. (II) 4406.

स्वगोप adj. (f. आ) *sich selbst hütend* Ṛv. 10,31,10.

स्वग्नि adj. *der einen guten* Agni *(Feuer) hat:* प्रियाः स्वग्नयो वयम् Ṛv. 1,26,7. 7,15,8. 8,19,7. 49,6.

स्वग्रह m. N. *eines die Kinder befallenden Dämons* (ग्रह) Çârṅg. Saṁh. 1,7,109.

स्वग्राम m. *das eigene Dorf;* vgl. सौवग्रामिक.

स्वङ्ग्, स्वँङ्गते = ष्वङ्ग् (गतौ) Dhâtup. 5,44, v. l.

स्वङ्ग Vop. 7,3. adj. (parox.) *einen schönen Körper habend, schöngliederig* H. 355. Ṛv. 3,43,4. 10,1,1. fehlerhaft für स्वर्ग R. Gorr. 2,30,11.

स्वङ्गुरि adj. *schönfingerig, geschickte Finger habend:* Sinîvâlî Ṛv. 2,32,7. Savitar 4,54,4. VS. 11,63. Ṛv. 10,86,8.

स्वचर adj. *sich selbst bewegend, eine eigene Bewegung habend* Z. f. d. K. d. M. 4,305.

स्वच्छ 1) adj. (f. आ) a) *schön klar* (अच्छ), — *durchsichtig,* — *hell:* Wasser (Wasserbehälter) und andere Flüssigkeiten R. 2,91,71. Spr. (II) 4728. 4983. 6717. 6789. 7272. Kathâs. 18,101. 21,8. 42,41. Râǵa-Tar. 1,203. 213. 4,212. Bhâg. P. 4,24,20. Pańkar. 1,7,47. Thränen Spr. (II) 7001. स्फटिक Kathâs. 50,191. Bhâg. P. 3,33,17. Rubine Varâh. Bṛh. S. 82,3. Farbe 68,83. प्रतिसूर्यक 37,1. Mondstrahlen R. Gorr. 1,36,17. कान्ति Kathâs. 34,14. Spiegel und Bösewicht (durch Bestreuung von Asche) Spr. (II) 7245. °सिन्दूरभास् Rt. 1,24. तनु Bhâg. P. 8,6,3. भगवतः पद्म् 3,26,21. पुष्प *hellfarbig* Kathâs. 24,97. Pańkar. 1,6,22. आतपत्र Râǵa-Tar. 4,719. übertragen auf Geistiges: वचस् *klar, deutlich* Kathâs. 17,163. चेतस् *rein, lauter* MBh. 9,2345. हृदय Spr. (II) 2819. अन्तरात्मन् 367. वृत्ति 1543. वृत्त Kâm. Nitis. 5,79. स्वभाव Pańkar. 1,14, 91. गुणाः Râǵa-Tar. 4,40. विद्या Nilak. 253. — b) *gesund, geheilt* Çabdar. im ÇKDr. aus स्वस्थ entstanden. — 2) m. a) *Bergkrystall* Râǵan. 13,204. — b) *Judendorn* (बदर) Râǵan. 11,140. — 3) f. आ *weisses* Dûrvâ-*Gras* Râǵan. 8,112. — 4) n. a) *Perle* Râǵan. 13,155. — b) *mit Silber versetztes Gold* Râǵan. 13,139.

स्वच्छक (von स्वच्छ) adj. *schön klar* u. s. w.: कपोली Spr. (II) 5733.

स्वच्छटी f. *Schnippchen* (अङ्गुलिसंदेश) Hâr. 203.

स्वच्छता (von स्वच्छ) f. *vollkommene Klarheit,* — *Durchsichtigkeit:* des Wassers Spr. (II) 6522. Sarvadarçanas. 34,12. Kull. zu M. 6,67. der Luft Spr. (II) 2248. *Lauterkeit des Herzens* 4853.

स्वच्छत्व (wie eben) n. dass. Çaṁk. zu Brahmas. 2,1,34. Bhâg. P. 3,26,22.

स्वच्छन्द 1) m. *eigener —, freier Wille:* स्वच्छन्दो ऽत्र विधीयताम् R. 1,39,11. स्वच्छन्दे न वयं स्थिताः 34,28. स्वच्छन्देन *nach eigenem Gefallen, aus eigenem Antriebe* Kûlikop. in Ind. St. 9,13. Hariv. 7017. R. Gorr. 1,40,11. स्वच्छन्दात् dass. MBh. 9,3347. R. 1,2,34 (33 Gorr.). 3,48,4. स्वच्छन्दतस् dass. MBh. 13,7793. — 2) adj. (f. आ) *seinem eigenen Willen folgend, nach eigenem Gutdünken verfahrend* AK. 3,1,15. 16 (अ°). 3,4,25,194. H. 355. Halâj. 2,224. 5,47. Spr. (II) 3808. Ashṭâv. 18,21. Varâh. Bṛh. 24,5. Kathâs. 33,184. पशस् (als belebt gedacht) Kathâs. 22,253. *vom eigenen Willen abhängig, unbeschränkt:* भ्रमण Spr. (II) 578. 5539. °शक्ति Bhâg. P. 3,24,33. 25,3. 8,6,26. Kusum. 42, 8. — 3) °म् adv. *nach eigenem Gefallen, aus eigenem Antriebe* Jâǵn. 2, 234. Spr. (II) 3808, v. l. 5850. 7170. Ashṭâv. 18,85. Gît. 1,46. Khanḍom. 69. — 4) am Anfange eines comp. = स्वच्छन्देन oder स्वच्छन्दम्. °पथगा गङ्गा R. 1,36,17 (37,18 Gorr.). °मरण R. Gorr. 1,67,11. °चर 35,26. °चारिन् Spr. (II) 57. 4381. Ashṭâv. 14,4. Kathâs. 18,252. fg. स्वच्छन्दाचरण Daçak. 4,31 = Sâh. D. 199. °कारिन् Pańkar. 4,8,78. °वनजातेन शाकेन *von selbst im Walde gewachsen* Spr. (II) 7271. — 5) Titel eines Werkes Hall 197. fg. — Vgl. स्वाच्छन्द्य.

स्वच्छन्दभैरव Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,25. fg.

स्वच्छन्दशाक्तागम (so im Index, °शक्तागम im Text) m. desgl. ebend. 321,*a*, No. 761.

स्वच्छन्दसंग्रह m. desgl. ebend. 108,*a*,6 v. u.

स्वच्छन्दोद्योत m. desgl. Hall 198.

स्वच्छपत्त्र n. *Talk* H. 1051.

स्वच्छमणि m. *Bergkrystall* Râǵan. im ÇKDr.

स्वच्छवालुक n. = विमलोपरस ebend.

स्वञ्ज् (स्वञ्ज्), स्वँजते (परिष्वङ्गे) Dhâtup. 23,7. P. 6,4,25. Vop. 8,102. 106. अस्वङ्क्त Vop. 8,106. सस्वजे und सस्वञ्जे ebend. und Kâç. zu P. 1,2, 6. 8,3,118. erhält keinen Bindevocal Kâr. 2 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. Hier und da auch act. *umschlingen, umarmen:* कन्याः स्वजेथाः MBh. 5,903. 2960. आतपमस्वजत Ragh. 13,70. स्वजमान MBh. 2,2595. स्वजान 5,4228. सस्वजे 3,2999. R. Gorr. 2,2,19. 25,42 (44 Schl.). Bhâg. P. 10,5,21 (षस्वजे gedr.). स्वजिता MBh. 3,14724. Statt गर्भस्य तस्य स्वजति Suçr. 2,93,4 ist mit Bhâvapr. गर्भस्य पाणी सज्जति zu lesen. Wohl verwandt mit सञ्ज्.

— अभि, °ष्वजते Schol. zu P. 8,3,65. अभ्यषजत zu 63. °षस्वजे, °षस्वञ्जे Kâç. zu 118. dass.: °ष्वजेत् MBh. 12,8796. °षस्वजे (°सस्वजे ed. Calc.) 8,1652. — Vgl. अभिष्वङ्ग. — des. °षिष्वङ्क्षते P. 8,3,64, Schol.

— नि, °ष्वजते P. 8,3,70. न्यष्वजत und न्यस्वजत 71. न्यष्वङ्क्त und न्यस्वङ्क्त Vop. 8,106.

— परि, °ष्वजते P. 8,3,65. 70. पर्यष्वजत und पर्यस्वजत 71. *umschlingen, umfangen, umarmen:* वृत्तम् Ṛv. 1,164,20. 182,7. 10,10,13. वना 6,60,10. AV. 1,2,3. सर्वायम् Ṛv. 6,75,3. 8,41,3. 9,12,5. मयः पतिभ्यो जनयः परिष्वजे (infin.) 10,40,10. 43,1. 101,10. 133,2. AV. 6,8,7. 6,133, 5. 14,2,39. 19,1,3. °ष्वजते u. s. w. MBh. 13,2262. Çâk. 56,6. 106,4. Vikr. 11,3. Mârk. P. 76,14. Prab. 66,8. पर्यस्वजेताम् (पर्यष° ed. Bomb.) R. 2,75,9. 103,46 (पर्यस्वजत Schl., पर्यष° ed. Bomb.). पर्यष्वजत 5,2,20. 6,10,20. 82,130 (पर्यस्वजत). °ष्वजान R. Schl. 2,83,10. °षस्वजे MBh. 1,3112. 8000. 3,211. 12567. R. 2,87,7. 103,47. R. Gorr. 1,75,2. 4,12, 20. fg. Kathâs. 100,57. °षस्वजिरे R. 1,9,37 (35 Gorr.). °ष्वजिष्ये MBh. 7,4368. act. °ष्वजति 4,513. Spr. (II) 3078 (ohne alle Noth). Mârk. P. 76,13. °ष्वजेत् R. 3,38,16. °षस्वजुः Bhâg. P. 4,4,7. °ष्वज्य absol. MBh. 2,40. 3,2705. 2946. 3055. 15195. 5,7189. 7280. R. 2,25,38. 30,26. 32, 38. 39,19. 52,32. 3,48,3. Mâlav. 49,21. 72,19. Prab. 12,3. 57,6. °ष्वक्तुम् R. Gorr. 2,35,14. °ष्वक्त MBh. 2,23. 7,718. 4352. 13,2838. Mṛkkh. 91,22. Prab. 16,12. fg. Bhâg. P. 1,10,8. 11,29. महार्हवैदूर्यकिरीटकुण्डलत्विषा परिष्वक्तसहस्रकुन्तलम् 10,3,10. Vgl. परिष्वङ्ग fgg. — desid. परिषिष्वङ्क्षते Schol. zu P. 8,3,64.

— अभिपरि dass.: °ष्वजस्व R. 2,44,10.

— संपरि dass.: °ष्वज तावन्माम् R. Gorr. 2,66,30. °ष्वज्य absol. MBh. 1,3307. 4710. 5,2955. 10,448. 12,9806. 15,135. Hariv. 9074. R. 1,77, 4 (78,4 Gorr.). 2,4,11. 50,21 (47,12 Gorr.). 66,13. R. Gorr. 2,58,15. 4,6,17. 6,19,31. 105,20. 7,72,5. Mârk. P. 72,33. स्त्रीपुमांसौ संपरिष्वक्तौ Çat. Br. 14,4,2,4. प्रियया स्त्रिया °ष्वक्तः 7,2,21. MBh. 1,5063.

— वि, °ष्वजते, व्यष्वजत und व्यस्वजत P. 8,3,70. fg. °षस्वजे und

°षस्वञ्जे Vop. 8,107. dass.: चरणौ काचिदालिङ्ग्य काचित्कण्ठे (wohl कण्ठं) विषस्वजे R. 6,94,9.

— सम् dass. Bhatt. 18,23.

— अभिसम् dass.: पितेव पुत्रानभि सं स्वजस्व AV. 12,3,12.

स्वज (स्व + ज) 1) adj. (f. आ) *eigen, angehörig:* वत्रासो न ये स्वजाः स्वतवसः ṚV. 1,168,2. अनु स्वजां महिषश्चक्षत व्राम् 121,2. बुद्धि so v. a. *im eigenen Kopfe entstanden* R. 2,112,16. — 2) m. a) *Viper* (*vivipara* oder etwa zu स्वज्) AV. 3,27,4. 5,14,10. 6,56,2. 10,4,10. 15. 17. 12,3,58. Ait. Br. 3,26. nach Sâj. angeblich *eine Schlange, die an beiden Enden Köpfe hat.* — b) *Sohn* Trik. 3,3,88. Med. ǵ. 17. — c) *Schweiss* diess. — 3) f. आ *Tochter* Çabdar. im ÇKDr. — 4) n. *Blut* Med. masc. Trik.

स्वजन m. *ein Eigener, Angehöriger, Verwandter* (Gegens. पर, परजन, बाह्य); der sg. häufig auch in collectiver Bed. AK. 2,6,1,34. H. 561. Halâj. 2,354. Kâtj. Çr. 25,4,25. Bhag. 1,28. 45. MBh. 1,3601. 3,2343. 2565. 13,2404. 14,442. R. 2,47,19. 79,4. R. Gorr. 2,53,2. 3. 5,86,21. 89,63. 6,99,28. Ragh. 8,70. 16,86. Kumâras. 4,26. Çâk. 136. Spr. (II) 1143. 2125. 2738. 2876. 5734. fg. 6343. 6532. दुर्जनस्वजनयोः 6672. Varâh. Bṛh. S. 51,25. 69,17. Kathâs. 14,25. 39,166. 48,129. Daçak. 63,11. Bhâg. P. 3,14,25. 4,3,25. 5,5,18. pl. R. Gorr. 2,16,47. Spr. (II) 1585. 6879. 7052. 7273. Varâh. Bṛh. S. 104,39. Kathâs. 21,112. Mârk. P. 51,119. Bhâg. P. 1,14,25. 3,24,31. Pańkat. 98,14. 175,2. Vet. in LA. (III) 27,2. in comp.: सुहृत्स्वजनवाक्यानि MBh. 3,2287. 3058. °प्रिय R. 2,73,22. Ragh. 8,85. Spr. (II) 316. 1630. मित्रस्वजनबन्धूनाम् 4862. 5383. 7225. Varâh. Bṛh. S. 19,18. 80,18. 96,2. Kathâs. 19,22. Bhâg. P. 1,9,36. 4,3,18. 7,15,4. स्वजनजनविद्वेषकरणा Mṛkkh. 8,19. am Ende eines adj. comp. (f. आ) R. Gorr. 1,1,105. 70,12. Daçak. 72,8. Nicht selten werden स्वजन und सुजन mit einander verwechselt.

स्वजनता (von स्वजन) f. nom. abstr.: सर्वो जनः °तामुपयाति तस्य *wird zu seinem Verwandten* Spr. (II) 4594.

स्वजनय् (wie eben), °यति *Jmd zum Angehörigen haben* so v. a. *ähnlich sein,* mit acc. Bâlar. 130,20 (सुजन° gedr.).

स्वजनाय् (wie eben), °यते *zum Angehörigen werden:* धनिनां परो ऽपि स्वजनायते Spr. (II) 1143. 1142.

स्वजन्मन् adj. *selbsterzeugt, leiblich:* शेषस् ṚV. 7,1,12.

स्वजात adj. dass. AK. 2,6,1,28. H. 550. subst. *ein selbsterzeugtes Kind* Spr. (II) 5849.

1. स्वजाति f. *die eigene Art, — Beschaffenheit* Suçr. 1,147,6. *das eigene Geschlecht* Spr. (II) 7162. *die eigene Kaste* M. 8,277. अ° adj. (hierher oder zu 2. स्वजाति) *von anderer Kaste* 9,86.

2. स्वजाति adj. *einer seines Gleichen* Spr. (II) 7113.

स्वजातिद्विष् m. *Hund* (*seines Gleichen anfeindend*) H. ç. 180.

स्वजातीय adj. = 2. स्वजाति M. 11,162. Hariv. 4074 (nach der Lesart der neueren Ausg.). Spr. (II) 2878. 7274. fg. Kathâs. 37,144. 173. Pańkat. 190,21 (स्वजनीय gedr.).

स्वजात्य adj. desgl. MBh. 13,2167. 2173. Spr. (II) 4689. Pańkat. 71,11.

स्वजित adj. *selbsterobert:* दिशो दश Bhâg. P. 7,8,11.

स्वजेन्य adj. = स्वजन्मन्. भूमन् ṚV. 5,7,5.

स्वञ्च् adj. (*sich leicht wendend*) *beweglich, gewandt:* Rosse ṚV. 4,6,9. 7,56,16. स्पशः स्वञ्चः सुदृशो नृचक्षसः 9,73,7. Pûshan 6,58,4. (अग्निम्) सुप्रतीकं स्वञ्चं हव्यवाहम् 7,10,3.

स्वञ्चन adj. zur Erklärung von स्वञ्चस् Nir. 5,7. von स्वर्क 11,14.

स्वञ्चस् adj. = स्वञ्च् Naigh. 4,2. Nir. 5,7. (अग्निः) आ भानुना यतते सूर्यस्याजुह्वानो घृतपृष्ठः स्वञ्चाः ṚV. 5,37,1.

स्वञ्ज Med. g. 17 wohl nur fehlerhaft für सञ्ज.

स्वठ्, स्वाठयति = अण्ठ् (गत्यसंस्कृतसंस्कृतेषु) Kavikalpadruma im ÇKDr.; vgl. Dhâtup. 32,29.

1. स्वतन्त्र n. 1) *Selbstständigkeit, Freiheit, Unabhängigkeit* Spr. (II) 1373. — 2) *das eigene System, die eigene Schule* Suçr. 1,44,10. 123,5. 313,14. — 3) *das eigene Heer* (nach dem Comm.) Suçr. 1,7,17. — 4) bei den Buddhisten Bez. *einer best. Lehre (von der Selbstständigkeit)* Wassiljew 319. fg. 324. fgg. 332. — 5) Titel eines best. Tantra Verz. d. Oxf. H. 88,a,5. 95,b,26. °तन्त्र 27. Notices of Skt Mss. 1,255.

2. स्वतन्त्र 1) adj. (f. आ) *selbstständig, frei, unabhängig, keine Schranken kennend* (Gegens. परतन्त्र) AK. 3,1,15. H. 355. 521. Lâṭj. 8,1,16. 9,7,2. 11. Maitrjup. 2,4. 6,18. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,162. अस्वतन्त्राः स्त्रियः कार्याः Spr. (II) 808 (M.). Jâǵn. 2,16. P. 1,4,54. MBh. 1,4719. 6579. 2,1990. 12,11915. 13,35. 1497. fg. Suçr. 1,106,20. Kâm. Nîtis. 11,27. Kathâs. 19,29. 27,63. 31,53. 45,58. Daçar. 2,20. Nilak. 60. Daçak. 61,10. Bhâg. P. 1,6,7. 3,20,11. 5,18,19. 6,5,19. 8,12,43. Pańkar. 1,13,15. Sarvadarçanas. 30,17. 61,15. fgg. 82,10. °बुद्धि adj. Varâh. Bṛh. S. 69,17. °वृत्ति Halâj. 4,93. पद *ein selbstständiges Wort* Kull. zu M. 6,14. स्वरभक्ति Comm. zu TS. Prât. 21,6. — 2) m. N. pr. eines *Kakravâka* Hariv. 1217. 1234. 1254. — Vgl. स्वातन्त्र्य.

स्वतन्त्रता (von 2. स्वतन्त्र) f. *Selbstständigkeit, Freiheit, Unabhängigkeit* Spr. (II) 4454 (M.). MBh. 13,1498. Kathâs. 45,112. Mârk. P. 125,29. मामकसंदर्भे नास्ति कापि स्व° so v. a. *Originalität* Verz. d. B. H. No. 636. — Vgl. भगवत्°.

स्वतन्त्रय् (wie eben), °यति *in seine Gewalt bringen, sich zu Willen machen:* प्रजाः स्वतन्त्रयां चक्रे Ragh. 17,74.

स्वतन्त्रलेखन n. Titel einer Schrift Hall 151.

स्वतन्त्रसार desgl. Verz. d. Oxf. H. 239,a,18. fg.

स्वतन्त्रिक m. pl. *die Schule des* Svatantra Wassiljew 207. 317. fgg. 326. Târan. 204. wohl स्वा° zu lesen.

स्वतन्त्रिन् adj. = 2. स्वतन्त्र MBh. 12,6562. = स्वशास्त्रानुसारिन् Nilak.

स्वतवस् adj. (°वान् nom., °वद्भ्यस् und °वोभ्यस् TBr. — P. 7,1,83. 8,3,11. 7,4,48, Vârtt.) *selbststark, seiner Stärke sich bewusst,* αὐτάρκης: die Marut ṚV. 1,85,7. 166,2. 168,2. 6,66,9. 7,59,1. Çat. Br. 2,5,1,14. Kâth. 36,1. VS. 17,85. 24,16. Kâtj. Çr. 5,1,16. मनस् ṚV. 1,159,2. 186,10. Indra 6,22,6. भुवस्तस्य स्वतवाँः पायुरग्ने 4,2,6. गिरिर्न य स्वतवाँ ऋष्व इन्द्रः *wuchtig* 20,6. 1,64,7.

स्वतस् (von स्व) adv. 1) statt des adj. स्वस्मात्. स्वतो ऽशात् *vom eigenen Theile* M. 8,408. — 2) *aus sich (aus mir selbst, aus dir selbst u. s. w.), von sich aus, von selbst d. i. ohne Hinzutreten eines Andern* (Gegensatz परतस्, अन्यतस्): स्वतश्च्युतं वह्निमिवाद्भिरम्बुदः (न शक्नोति निर्वापयितुम्) Ragh. 3,58. नन्वहं स्वतः । वदाम्येतत्प्रविश्यातः को ऽपि जल्पतीव माम् Kathâs. 34,56. तथा व्यक्तीकृतं स्वतः 45,273. MBh. 3,

10051. Kap. 2,44. 3,53. गृह्णाति प्रज्ञा: Kâm. Nitis. 13,34. Spr. (II) 2553, v. l. AK. 1,2,2,11. H. 1086. स्याद्राचार्योपि च स्वत: so v. a. *selbst unterrichtend* AK. 2,6,1,14. H. 524. स्वतो मे नास्ति विज्ञानम् Kathâs. 2, 8. प्राणभयं स्वत: so v. a. *naturgemäss* 27,38. बन्धान्स्वतश्च्युतान् *von selbst* 37,49. 43,102. 61,33. 101,29. तद्दुत्तेरपचारं (so lesen wir) त्वं स्वतो वा परतो ऽपि वा so v. a. *hüte dich selbst und Andere vor* 113,97. — Daçak. 61,8. Çañk. zu Brh. Âr. Up. S. 148. Nîlak. 157. Schol. zu Kap. 1,5. Muir, ST. 2,190. Bhâshâp. 135. Bhâg. P. 2,2,6. 6,30. 3,7,3. 5. 39. 4,14,4. 21,39. 5,1,12. 11,11. 18,19. 6,14,21. 7,5,10. 30. 14,7. °प्रमाणत्व Sarvadarçanas. 61,10. °प्रामाण्य 130,5. 132,2. — 3) *vom Eigenen, vom eigenen Vermögen* M. 8,166. — च स्वत: Pañkat. III,96 schlechte Lesart für शाश्वत:; vgl. Spr. (II) 292.

स्वतस्त्व (von स्वतस्) n. *das Sichvonselbstergeben:* प्रमाणा: Sarvadarçanas. 133,10. fg. Verz. d. Oxf. H. 264,b,9.

स्वता (von स्व) f. *das Eigenthum an Etwas:* अक्तो कामी स्वतां पश्यति so v. a. *glaubt, dass Alles ihm gehöre,* — *gelte* Çâk. 35. तदिदानीं राजस्वतामुपपद्यते *fällt dem Fürsten zu* Çâk. Ch. 136,12. आत्त° Ragh. 7,31 nom. abstr. zu आत्तस्व adj. *dem das Eigenthum genommen worden ist.* — Vgl. स्वत्व.

स्वतुल्य adj. *sich gleich:* इन्दुना स्वतुल्य इव निर्मित: Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 4.

स्वतृतीय adj. (f. आ) *wobei das Eigene das dritte ist* Kâty. Çr. 10,1,13.

स्वत्र m. *ein blinder Mann* Çabdârthak. bei Wilson.

स्वत्व (von स्व) n. 1) = स्वता. चौरस्य तु परस्वेषु स्वत्वं न्याय्यं न जातु चित् Kathâs. 89,114. Bhâg. P. 4,28,16. 6,16,8. 7,14,11. 12. 14. Spr. (II) 5488. H. 13. — 2) *das Fürsichselbstsein, Unabhängigkeit* Kâth. 36,1.

1. स्वद् I) स्वदति, °ते (dieses in der Bed. आस्वादने Dhâtup. 2,17. प्रीतिलिङ्गे: Vop.), सस्वदे. Der Anlaut geht in ष über nach Vop. 8,43. 1) act. a) *schmackhaft machen, gut zubereiten, würzen:* घर्मम् RV. 1, 119,2. 3,14,7. 10,70,10. हव्यं मधुना घृतेन 110,10. 7,2,2. VS. 20,45. (सोमम्) स्वदन्ति गाव: पयोभि: RV. 9,62,5. Vâlakh. 2,5. VS. 6,10. — b) übertr. *lieblich —, angenehm machen:* वाचम् VS. 11,7; vgl. 9,1. TBr. 1,3,5,1. — c) (ungenau für med.) *schmecken, angenehm —, zuträglich sein:* ता अस्मभ्यं स्वदन्तु देवीराप: VS. 4,12. — 2) med. a) *schmecken, schmackhaft sein, munden:* स्वदस्वेन्द्राय पीतये RV. 9,74,9. 68,2. 97, 44. VS. 6,7. ओषधय: TBr. 2,1,1,3. देवदत्ताय स्वदते ऽपूप: P. 1,4,33, Schol. उष्णं भुज्यमानं स्वदते Kâraka 3,1. Sarvadarçanas. 179,8. सस्वदे मुखसुरं प्रमदाभ्य: Çiç. 10,23. न वै तेषां स्वदते पथ्यमुक्तम् Spr. (II) 3449. — b) *schmecken* so v. a. *eine angenehme Geschmacksempfindung haben, sich schmecken lassen, kosten von Etwas:* त्वया मर्तास: स्वदन्त आसुतिम् RV. 2,1,14. हव्या 3,54,22. *Gefallen finden an* (loc.): यत्र य: स्वदते विप्र: क्षत्रियो वापि — तत्र तत्र तु तस्यैव सर्वं कृतमदृश्यत MBh. 9,1996. — II) (स्वाद्), स्वादते (आस्वादने, प्रीतिलिङ्गे: Vop.) Dhâtup. 2,27. act. med. *geniessen:* अक्ताणि च तथा शीर्षं स्वादेयम् R. 5,25,46. स्वादितो तो च ते फले Hariv. 1135. स्वादन्ति Spr. (II) 4082. an allen drei Stellen fehlerhaft für खा°, wie die v. l. bietet. Statt ग्रावृषाय स्वाद्धि Çat. Br. 1, 7,2,17 ist ग्रावृषायस्वाद्धि (अद्धि) zu lesen. — 2) partic. स्वात्त *schmackhaft gemacht, gewürzt* VS. 6,10. *gekostet* in अग्निष्वात्त. Vgl. आत्र.

— caus. 1) स्वदयति, सिषदत्, स्वदयन्त. *schmackhaft machen, geniessbar machen, zubereiten, würzen, kochen* RV. 10,110,2. अग्निर्हव्यानि 1, 188,10. अग्निरस्वदयन्न भूम 2,4,7. Vâlakh. 1,5. अन्नम् TBr. 1,6,1,10. ओषधी: 2,1,1,2. TS. 3,3,8,4. 6,4,2,2. *mundgerecht machen* 5,1,10,1. Çat. Br. 1,4,1,16. 7,1,19. 2,6,1,7. 12,7,3,4. partic. स्वदित *schmackhaft bereitet:* हव्य VS. 29,10. स्वदितं पितुं पच TBr. 1,1,3,1. Kâth. 12,5. Çat. Br. 1,4,1,15 (अ°). पृष्ट्वा स्वदितमित्येव तृप्तानाचामयेत्तत: M. 4,251. पित्र्ये स्वदितमित्येव वाच्यं गोष्ठे तु सुश्रुतम् 254. Dieses सुश्रुत hatte uns unter 1. अद् verleitet स्वदित in सु + अदित zu zerlegen. — 2) स्वादयति (आस्वादने, संवरणे, स्वादे छेदे Vop.) Dhâtup. 33,130. *schmecken, kosten, geniessen* Suçr. 2,193,4. माक्षिकम् Hem. Jogaç. 3,36. स्वादयन्त: फलरसम् Bhatt. 7,40.

— desid. vom caus. सिस्वादयिषति P. 8,3,62. Vop. 19,17.

— आ *essen, verzehren:* दुर्बलं बलवन्तो हि मत्स्या मत्स्यं विशेषत: । आस्वदन्ति (besser खादयन्ति Matsjop. 7) MBh. 3,12753. — caus. आस्वादयति *sich's wohlschmecken lassen, kosten, geniessen* überh.: अकिंचन: परिपतन्मुखमास्वादयिष्यसि Spr. (II) 25. आस्वादयतश्चौष्ठौ लिहतो मधुरं रसं ज्ञेयम् Varâh. Brh. S. 51,31. Suçr. 1,243,9 (wir schreiben तथास्वा°). रुधिरम् Pañkat. 35,3. अन्नं पानीयं च 47,24. दर्भाङ्कुरान् 214,22. रसम् Vedântas. (Allah.) No. 141. सामिषं लोप्त्रम् ein Fisch Spr. (II) 2917. आकाशमास्वादयत: कुतो हि कवलग्रह: 713. संयोगम् Megh. 85. med. आस्वादयीत MBh. 14,1281. आस्वाद्य absol.: फलानि R. 1,9,36 (37 Gorr.). 5,25,51. 7,93,7. कषायरसम् Spr. (II) 6314. वेदना: 1074. सरस्वतीम् Bhâg. P. 3,16,13. pass.: आस्वाद्यते फलम् Spr. (II) 5770. काव्यम् 1712. रस: Sâh. D. 34. partic. आस्वादित MBh. 4,239. R. 1,9,36 (38 Gorr.). Ragh. 3,54. Spr. (II) 271. 1073 (Conj. für आखादित). 2062. 3836. चारुविलासिनी 7316. — Vgl. आस्वाद fgg. und निरास्वाद fg.

— समा caus. *kosten, geniessen:* मूलफलं समास्वाद्य R. 5,7,31. Kâm. Nitis. 7,27.

— प्रति caus. dass.: प्रतिखाद्य Comm. zu Kâm. Nitis. 7,27.

— सम् vgl. संसुद्.

2. स्वद्, स्वदति *zurecht bringen* so v. a. *zähmen* (vgl. 1. सूद्): युवं मृगं जागृवांसं स्वदथो वा RV. 8,35,6.

— caus. med. *zahm —, zutraulich machen, an sich locken:* शिशुं न पक्षै: स्वदयन्त गूर्तिभि: RV. 9,105,1.

स्वदन (von 1. स्वद्) n. *das Kosten, Geniessen* H. 423. Halâj. 2,170. fehlerhaft für स्वेदन Verz. d. Oxf. H. 320,a,8.

स्वदयितृ (vom caus. von 1. स्वद्) nom. ag. *schmackhaft machend* TS. 6,4,3,2.

स्वदावत् adj. etwa *Schmecker:* यं ते स्वदावन्त्स्वदन्ति गूर्तय: Vâlakh. 2, 5. ungeschickte Nachbildung von स्वधावत् 1,5.

स्वदृश् adj. *die eigene Person —, die Seele schauend* Bhâg. P. 1,13, 45. 3,14,46. 24,44. 32,36. 4,29,26. 6,16,9. 10,63,38. 86,31. अ° 4,22.

स्वदृष्ट adj. *selbstgesehen* Hariv. 2815. die Bed. passt nicht; die neuere Ausg. liest संदृष्ट.

स्वदेश m. 1) *seine Stelle* Comm. zu TS. Prât. 1,59. — 2) *der eigene Wohnort, Heimath* (Gegens. परदेश, विदेश) M. 8,167. Spr. (II) 3239. 4788. 7118. 7277. Kathâs. 20,166. 34,201. Râga-Tar. 4,411. 605. 620.

5,457. Hit. ed. Johns. 1757. 2450. pl. so v. a. *Bewohner des eigenen Landes, die eigenen Unterthanen* Bhâg. P. 4,14,21.

स्वदोषज adj. (f. आ) *selbstverschuldet:* आपद् Spr. (II) 904.

स्वधय् (von 1. स्वधा), °यति *Jmd beruhigen, besänftigen* (nach Comm.) Bhâg. P. ed. Bomb. 5,8,22. सुधय् ed. Burn.

स्वधर्म m. 1) *das eigene gute Recht:* स्वधर्मं लभ् *Gerechtigkeit erfahren* MBh. 5,7057. — 2) *die eigene Pflicht, — Obliegenheit* Maitrjup. 4, 3. M. 2,8. 150. 3,3. 5,2. 7,15. 8,41. 391. 9,167. 10,98. 119. Jâǵn. 1, 360. MBh. 3,2470. Spr. (II) 4065. 4859. 5955. 7279. Kathâs. 5,3. 18, 392. Daçak. 181,9.

स्वधर्मन् adj. *seinem Brauch getreu bleibend:* स्वधर्मन्देववीतये श्रेष्ठं नो धेहि वार्यम् R̥V. 3,21,2. nach Sâj. loc.

1. स्वधा (ohne Avagraha) f. 1) *Gewohnheit, Sitte, Regel,* ἔθος: अनु स्वधामृभवो जग्मुरेताम् R̥V. 4,33,6. उषो अनु स्वधामव 4,52,6. कया याति स्वधया 13,5. — 2) *gewohnter Ort, Heimath,* ἦθος: परि दैवीरनु स्वधा इन्द्रेण याहि सरथम् R̥V. 9,103,5. परिज्मेव स्वधा गयः *allenthalben hast du Heimath und Haus* 6,2,8. आराडुपं स्वधा (d. i. स्वधाम् आ) गहि *komme aus der Ferne heim* 8,32,6. स्वधा अवस्तात्प्रयतिः परस्तात् *hier die Heimath, dorthin* (zu den Göttern) *die Gabe* 10,129,5. du. *die beiden Heimstätten, Himmel und Erde* Naigh. 3,30. दधाति रत्नं स्वधयोरपीच्यम् R̥V. 9,86,10. — 3) (*gewohnter Zustand*) *Behagen, Wohlbefinden, Vergnügen:* का स्वधामृणावः शस्यमानाः *welches Vergnügen empfandest du?* R̥V. 7,8,3. क्वं स्या वो मरुतः स्वधासीत् 1,165,6. स्वधा, तृप्ति 9,113,10. स्वधा पितृषु सा तवपि AV. 18,2,52. अव्ययंथायै स्वधायै VS. 10,21. 29,2. स्वधा पूर्वेषां भवति Ind. St. 4,374. Vorzugsweise werden gebraucht *a*) स्वधामनु, अनु स्वधाम् *wie gewohnt, nach Behagen, nach Wunsch, ungestört* R̥V. 1,6,4. अतर्न्नापः 33,11. स्वधामनु हि नो बभूर्थ *du kommst uns erwünscht, — eben recht* 165,5. यस्ते अनु स्वधामसत् *der dir recht ist* 3,51,11. 7,56,13. 8,20,7. ववक्षिथ 77,5. 1,88,6. 5,34, 1, wo अनु स्वधाम् अमिता zu verstehen ist. — *b*) स्वधा अनु dass. R̥V. 8,32,19. उच्चरसि 10,37,5. — *c*) स्वधया α) *in gewohnter Art;* β) *mit Vergnügen, behaglich, gern;* γ) *gern* so v. a. *aus eigenem Antrieb, freiwillig, von sich aus.* मदन्ति R̥V. 1,154,4. 108,12. 3,4,7. 5,32,4. 7,47, 3. 10,14,7. ये मध्ये दिवः स्वधया मादयन्ते 15,14. 124,8. इन्द्र पिब स्वधया चित्सुतस्याग्नेर्वा पाहि जिह्वया *selbst, unmittelbar* 3,35,10. यत्स्वधया सुपर्णो कव्यं भरत् 4,26,4. विश्वा अनु स्वधया चेतथस्पथः 45,6. 58,4. जागिरे 1,64,4. 164,38. 3,17,5. रथं स्वधया युज्यमानम् *von selbst* 7,78,4. अचक्रया स्वधया वर्तमानम् 10,27,19. 88,1. आनीदवातं स्वधया तदेकम् 129,2. 15,3. AV. 6,96,3. भूम्यां मनुष्या जीवन्ति स्वधयान्नेन मर्त्याः ῥεῖα ζώοντες 12,1,22. यासि शीभम् 13,2,3. चरन्ति *frei umherstreichen* VS. 2, 30. 8,61. 11,69. AV. 6,96,3. — *d*) स्वधाभिस् dass.: वत्सो मातृर्जनयत स्वधाभिः *von sich aus* R̥V. 1,95,4. अजरामृता चरति स्व° 113,13. 164, 30. पिबतः सोम्यं मधु 8,10,4. अधि तिष्ठथो रथम् 6. तन्वं: पिपिश्रे 5,60, 4. 7,35,3. ये वो भद्रं दूषयन्ति स्वधाभिः *ohne Anlass, muthwillig* 104,9. 1,51,5. 180,6. वर्षिष्ठं रत्नमकृत 3,26,8. 9,92,4. मतीर्जनयत 95,1. यज्ञं जुषस्व 10,15,13. 16,5. 17,8. VS. 1,25. AV. 18,4,36. 19,49,2. TBr. 3, 1,1,6. — Vgl. अनुष्वधम्, सु°.

2. स्वधा (vgl. 2. सुधा) f. 1) *süsser Trank, Labetrank,* namentlich *der von den Manen genossene,* Âpiçali bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4 174. Im Ritual *eine gewöhnliche Schmalzspende,* oft nur *ein Rest des* Havis TBr. Comm. 2,665,19. = उदक Naigh. 1,12. = अन्न Nir. 7,25. स्वधां पीयाय R̥V. 2,35,7. स्वधया पिन्वमानः AV. 4,34,8. स्वधा अधयत् R̥V. 1,144,2. आदित्स्वधामिषिरां पर्यपश्यन् 168,9. 10,157,5. अनु स्वधा यमुप्यते 1,176,2. AV. 2,29,7. अनु स्वधा चिकिता सोमो अग्निः 6,53,1. 97,2. 8,10,11. 23. 18,2,20. सं सोमेन मदस्व सं स्वधाभिः 3,8. 4,39. स्वधामिरा च नो गृहे 19,31,3. स्वधां पितृभ्यो अजरां कृणोमि 12,2,32. स्वाहान्ये स्वधयान्ये मदन्ति Götter und Väter R̥V. 10,14,3. नमो देवेभ्यः स्वधा पितृभ्यः VS. 2,7. 32. स्वधा स्थ तर्पयत मे पितॄन् 34. 19,36. 45. 87. देवा अपश्यञ्चमसं घृतस्यं पूर्णं स्वधाम् TBr. 1,4,9,1. Ait. Br. 2,23. Çat. Br. 2,4,2,2. 10,5,2,20. 11,5,6,4. 12,7,4,9. स्वधा वै पितृणामन्नम् 13,8, 1,4. Praçnop. 2,8. व्यपैति ददतः स्वधा M. 9,142. Jâǵn. 1,102. Bhag. 9, 16. स्वधाभिः पितृन्सेवते MBh. 3,1127. R. 7,23,23. न (ज्ञानन्ति) स्वधां पितरः Spr. (II) 2948. 5148. कथमस्य गृह्णन्ति पितरः स्वधाम् 6416. °संग्रह Ragh. 1,66. अकृत्वा च पितृस्वधाम् MBh. 12,364. — 2) der Ausdruck sinkt zum blossen Ausruf herunter, der an die Stelle der Gabe tritt oder diese begleitet in Formeln wie आ स्वधा अस्तु स्वधा TBr. 1,6,9,5. 3,10,2. नमस्कारो देवानां स्वधा पितृभ्यः (vgl. P. 2,3,16. Vop. 5,16) TS. 6,3,2,5. ओं स्वधा Çat. Br. 2,6,1,14. Kâtj. Çr. 5,9,11. Âçv. Gṛhj. 4,7,30. अस्तु स्वधा 31. Kauç. 45. 84. 88. Gobh. 4,2,24. AV. 3,29,1. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. gaṇa चादि zu 4,57. AK. 3,5,8. H. 1538. °निनयन M. 2,172. स्वधैषामस्तु 3,223. 252. स्वधोच्चारण Mârk. P. 93,5. Bhâg. P. 2,7,38. in Verbindung mit कर् gaṇa ऊर्यादि zu P. 1,4,61. Çat. Br. 11,5,6,2. — 3) personificirt als eine Tochter Daksha's und Gattin der oder bestimmter Manen (auch des Añgiras) Hariv. 997. 6498. VP. 54. Mârk. P. 50,23. 52,9. 31. Bhâg. P. 4,1,62. fg. 6,6,19. Pañkar. 2,5,46. Verz. d. Oxf. H. 23,*b*,4. 24,*b*,21. Zusammenhang mit 1. स्वद् wäre möglich.

3. स्वधा f. = स्वधिति. (धिषणा) मनुना कृता स्वधया वितष्टा *mit dem Messer geschnitzt* TS. 1,1,2,1.

स्वधाकर adj. *den Manen die Speise darbringend* oder — Svadhâ *zurufend* M. 9,127.

स्वधाकार m. *der Ruf* Svadhâ *für die Manen* AV. 12,4,32. 15,14, 7. TS. 6,3,2,5. Çat. Br. 14,8,9,1. Kauç. 1. M. 3,252. Mârk. P. 29,9. Lalit. ed. Calc. 313,6.

स्वधाधिप m. = स्वधापति. Beiw. Agni's Hariv. 13934.

स्वधापति m. *Herr —, Eigenthümer des Labetrankes* R̥V. 6,44,1.

स्वधाप्राण adj. Svadhâ *athmend* AV. 10,10,6.

स्वधाप्रिय m. *schwarzer Sesam* Çabdar. im ÇKDr.

स्वधाभुज् adj. Svadhâ *geniessend,* m. pl. *die Manen* Trik. 1,1,6. Bhûriprajoga in Verz. d. Oxf. H. 192,*a*,6. Ragh. 8,30. Mârk. P. 96,29. 97,13. *ein Gott* H. 88.

स्वधाभोजिन् m. pl. *die Manen* R. 7,23,23.

स्वधामन् m. N. pr. eines Sohnes des Satjasahas und der Sûnṛtâ Bhâg. P. 8,13,30. pl. N. pr. einer Klasse von Göttern unter dem 3ten Manu VP. 3,1,14. Mârk. P. 73,2.

स्वधामय adj. *voller* Svadhâ: स्तन Mârk. P. 29,10.

स्वधामृतमय adj. *aus* Svadhâ *und Nektar bestehend:* श्राद्ध MBh. 1,4964.

स्वधायिन् adj. *dem die* Svadhâ *gehört:* Manen VS. 19,36. स्वधाविन् TBr.

स्वधावन् und f. °वरी s. u. 1. स्वधावत्.

1. स्वधावत् (von 1. स्वधा) adj. (voc. °वन् und °वस्) *an der Gewohnheit —, Sitte haltend, regelmässig, beständig, treu* (am häufigsten von Agni und Indra): ददिर्ह्यस्यां भवति स्वधावान् RV. 1,95,1. 4. 4,5, 2. 12,3. 5,3,2. 5. अदब्धस्य स्वधावतो दूतस्य 8,44,20. अव शिरो भरद्वाजस्य स्वधावान् 2,20,6. 7,20,1. 10,42,9. Ṛbhu 7,37,2. Varuṇa 86, 4. 8. 88,5. AV. 5,11,4. Viçvakarman RV. 10,81,5. AV. 4,1,7. गोप 5,9,8. अनु स्वधाव्ने (vom Stamme °वन्) क्षितयो नमन्त RV. 5,32,10. Rudra 7,46,1. मक्षू उतासि यस्य ते ऽनु स्वधावरी सहः etwa so v. a. *die Heimstätten enthaltend, — bildend* 31,7.

2. स्वधावत् (von 2. स्वधा) 1) adj. *a) Labung enthaltend* AV. 7,41,2 (18,2,10 schlechte v. l.). कुम्भ 18,3,68. fg. Kauç. 88. — *b) das Wort* Svadhâ *enthaltend* Çâṅkh. Çr. 1,4,3. — 2) m. pl. Bez. *einer Klasse von Manen* MBh. 2,341. सुधावत् ed. Bomb.

स्वधाविन् adj. 1) *Labung enthaltend* TS. 4,4,12,5. — 2) *dem die* Svadhâ *gehört* TBr. 2,6,3,2. स्वधायिन् VS.

स्वधाशन m. pl. *die Manen* (Svadhâ *geniessend*) H. 88, Schol.

स्वधिचरणा adj. *worauf es sich gut wandelt* TS. 2,6,9,6. 7,5,20,1.

स्वधित adj. = 1. सुधित *fest, gesund:* प्रियाण्यङ्गानि स्वधिता परूंषि (सुकृता पुरूणि Vaitân. 24) TBr. 3,7,12,1.

1. स्वधिति m. f. *Hackmesser* (des Schlächters), *Beil* (des Zimmermanns), *Messer* überh. AK. 2,8,2,60. H. 786. Halâj. 2,319. RV. 1,162, 9. वङ्क्रीरश्वस्य स्वधितिः समेति 18. 20. दृणोत्रेणेव स्वधितिं सं शिशीतम् 2,39,7. 3,2,10. 8,6. 11. 5,7,8. पूतः 7,3,9. 8,91,19. 10,92,15. ज्ञघान वृत्रं स्वधितिर्वनेव 89,7. लोहितेन स्वधितिना AV. 6,141,2. 9,4, 6. त्वष्टेव रूपं सुकृतं स्वधित्या 12,3,33. 18,2,35. VS. 2,15. TS. 6,3,3,2. Âçv. Gṛhj. 1,17,9. Kauç. 44. सौनिका इव स्वधितिनावदाय Bhâg. P. 5, 26,31. 10,55,5. = वज्र Naigh. 2,20; vgl. TS. 6,3,3,2. Daneben scheint eine gleichbedeutende Form सुधित m. und vielleicht सुधिता f. (vgl. सुधा, सुधित neben स्वधा, स्वधित) bestanden zu haben nach RV. 1, 166,6. 6,33,3, womit das unter 1. सुधित Gesagte seine Berichtigung findet. — Vgl. परश्वध.

2. स्वधिति f. = 2. सुधा vermuthen wir in शुचिः ष्म यस्मा अत्रिवत्प्र स्वधितीव रीयते *welchem der klare Trank (Schmalz) rinnt wie bei* Atri's *Opfern* RV. 5,7,8 (RV. Prât. 4,13).

3. स्वधिति f. *ein best. grosser Baum mit hartem Holze:* श्येनो गृध्राणां स्वधितिर्वनानाम् RV. 9,96,6 (Sâj. *verletzend*, jedoch zu TS. 3,4,11,1 दृढस्वरूपो भास्वान्वृक्षः). न्यस्मै देवी स्वधितिर्जिहीते wie wenn wir sagten *selbst die königliche Eiche bückt sich vor ihm* 5,32,10 (स्वेन धृता द्यौः Sâj.).

स्वधितिहेतिक m. *ein mit einer Axt bewaffneter Krieger* Çabdârthak. bei Wilson.

स्वधितीवत् adj. *aus dem Holze der* Svadhiti *bestehend:* der Wagen der Marut हुक्मो न चित्रः स्वधितीवान्पव्या रथस्य जङ्घनन्त भूमे blank *wie Gold, von Ebenholz ist der Wagen, mit dessen Felgen* u. s. w. RV. 1,88,2.

स्वधिष्ठान adj. *wohl stehend* von einem Wagen so v. a. *gute Räder habend* (Nîlak.) MBh. 5,7101.

स्वधिष्ठित adj. 1) *gern bewohnend, — inne habend:* यानि पदानि Bhâg. P. 3,1,17. — 2) *gut geleitet:* Elephant Kâm. Nîtis. 15,11; vgl. साध्वधिष्ठित 16,10.

स्वधीत n. *gut Erlerntes, gute Studien:* न मन्ये ब्रह्मचर्यं वा स्वधीतं वा फलोदयः R. 2,52,16. 7,6,40. Spr. (II) 7281. Bhâg. P. 4,30,39. 7,5,22.

स्वधीति adj. *gut studirend* MBh. 12,2744.

स्वधुर् 1) adj. *selbstständig* (Comm.) Pañkav. Br. 7,9,12. fg. — 2) n. N. eines Sâman ebend.

स्वधृति f. *eigenes Stillstehen* VS. 8,51. 22,19. Ait. Br. 5,22. Âçv. Çr. 8,13,1.

स्वधेनव adj. *was von eigenen Kühen kommt* RV. 8,32,20.

स्वध्यन्न adj. *wohl zu schauen* TS. 7,5,20,1. Çat. Br. 3,2,4,20.

स्वध्यवसान adj. *wo man sich gern einen Platz wählt* TS. 2,6,9,6.

1. स्वध्वर m. *eine gute heilige Handlung* Bhâg. P. 4,7,41. Bildung von Ableitungen gaṇa स्वागतादि zu P. 7,3,7. Vop. 7,3. — Vgl. स्वाध्वरिक.

2. स्वध्वर 1) adj. *die heilige Handlung wohl verrichtend, derselben entsprechend:* Agni RV. 1,44,8. 127,1. 2,2,8 u. s. w. होतारः 8,19,24. 92, 12. fg. जन 1,45,1. 8,5,33. यज्ञ 1,142,5. 8,40,13. सोम Vâlakh. 2,5. RV. 9,3,8. 86,7. Wagen der Götter 4,46,4. — 2) n. *eine gute heilige Handlung* RV. 3,6,6. 29,12. 5,17,1. देवान्यक्षि स्वध्वरम् 28,5.

स्वध्वर्यु adj. *einen guten* Adhvarju *habend* TS. 7,1,8,1.

1. स्वन्, स्वनति (शब्दे) Dhâtup. 17,79. स्वनते, सस्वान, सस्वनुस् und स्वेनुस्, सस्वनिथ und स्वेनिथ P. 6,4,125. Vop. 8,127. अस्वनीत्, स्वानीत्, स्वनि. *schallen* überh.; *tosen, dröhnen*, auch vom *Ruf verschiedener Thiere:* वार्णा यथा रथ्येव स्वानीत् *wie Wasser in seinem Bett, wie ein Wagenross* RV. 2,4,6. स्वनते शङ्खः MBh. 7,4170. रथाः स्वनन्ति 8823. सस्वनुर्देववाद्यानि R. Gorr. 1,50,20. Mârk. P. 66,26 (°वाद्यानि स° zu schreiben). 116,59. 128,14 (°वाद्यानि स° zu schreiben). शङ्खा भेर्यो मृदङ्गाः (सैन्ये mit der neueren Ausg. zu lesen) Hariv. 15903. Bhaṭṭ. 14, 3. वेणवः स्वनन्त्यनिलोद्धताः AK. 2,4,1,27. H. 1153. मन्द्री स्वनति गम्भीरम् R. Gorr. 2,106,7. ऊर्मयः 5,74,36. स्वनदम्भोधर Ghaṭ. 4. 5. Verwundete MBh. 6,3955. Vögel R. 2,65,5. Stier Kṛshis. 11,4 (med.). स्वेनुर्वानराः Bhaṭṭ. 40,70. *summen* von der Biene Çâk. 22. — partic. स्वनित (स्वान्त s. bes.) P. 7,2,18, Schol. 1) adj. *schallend* u. s. w. AK. 3,2,44. H. an. 3,288. — 2) n. *das Rauschen:* वस्त्रपर्णानाम् AK. 1,1,6, 2. *Donner* H. 1406.

— caus. स्वनयति (auch स्वा° अवतंसने) Dhâtup. 19,62. = simpl.: अस्य शुष्मासः स्वनयन् RV. 10,3,6. आर्तस्वरेण स्वनयन् Bhâg. P. 5,26,16.

— अधि *darüber hin brausen:* अव्यो वारावधि ष्वणि *über die Wolle braust es im Strom hin* RV. 9,66,9.

— अनु *nach —, zurufen:* यदि क्षोशमनु ष्वणि RV. 6,46,14.

— अव 1) *herunter schreien:* अव यच्छ्येनो अस्वनीदध द्योः RV. 4,27, 3. — 2) अवष्वणति, अवाष्वणत्, अवषष्वाण *mit Geräusch verzehren* P. 8, 3,63. fg. 69. *beim Gegessenwerden ein Geräusch bewirken:* मांसम् Vop. 8,

45. 127. — Vgl. अवषाण, अवस्वन्य.

— आ *erschallen:* मृदङ्गा धीरमास्वेनुः Bhaṭṭ. 14,4. — partic. आस्वनित und आस्वान्त (मनस् P., Schol.) P. 7,2,28. Vop. 26,113.

— नि, निस्वनत्यन्नम् = स्वन् mit अव 2) Vop. 8,127. scheinbar auch Mārk. P. 66,26. 128,14, wo aber °वाद्यानि सस्वनुः zu lesen ist. — Vgl. 2. निस्वन, निस्वनित (auch Kaurap. 24), निस्वान; überall richtiger निः°.

— निस् s. निःस्वन.

— परि *klingen*, intens.: गोधा परि सनिष्वणत् ṚV. 8,58,9.

— प्र caus. partic. *tosend:* सिन्धोरिव प्रस्वनितास ऊर्मयः ṚV. 1,44,12. — Vgl. प्रस्वन, प्रस्वान.

— प्रति *zurückschallen:* शब्दः प्रतिसस्वान MBh. 7,3888. — caus. *zurückschallen machen:* स्वगर्जितेन ककुभः प्रतिस्वनयता Bhāg. P. 3,13,24.

— वि 1) *schallen:* विस्वनति मृदङ्गः P. 8,3,69, Schol. वीणा Vop. 8,127. *heulen*, vom Schakal: व्यस्वनत् Çiç. 18,77. — 2) विष्वणति, व्यष्वणत्, विष्वाण = स्वन् mit अव 2) P. 8,3,63. fg. 69. Vop. 8,25. 147. क्रोष्टा डिम्बं व्यष्वणत् *verzehrte mit Geräusch* Çiç. 18,77. — Vgl. विष्वण fg. und विष्वाण.

2. स्वन् (= 1. स्वन्) adj. *schallend u. s. w.* in तुविष्वन्.

स्वन (von 1. स्वन्) m. P. 3,3,62 (parox.). 1) *Schall, das Brausen* Naigh. 1,11. der Winde ṚV. 1,38,10. 143,5. 5,60,3. 9,70,6. des Feuers 1,94,11. 10,3,5. Regens 9,41,3. Wassers 50,1. 10,75,3. *rauschende Wasser* (Comm.) VS. 30,16. TBr. 3,4,2,12. des Donnerkeils 6,27,4. des Ahi 1,52,10. Indra's 10,27,5. In der späteren Sprache von *Lauten* aller Art, unangenehmen und lieblichen, vom *Rollen* und *Krachen* des Donners, vom *Gerassel* des Wagens, von den *Tönen* musikalischer Instrumente, vom *Gemurmel* einer Menschenmenge, vom *Gebrüll* der Thiere und vom *Gesang* und *Gezwitscher* der Vögel AK. 1,1,6,1. H. 1399. Halāj. 5,77. am Ende eines adj. comp. f. आ. ननाद विपुलं स्वनम् MBh. 1,6037. हर्षज 3,3013. 6,2774. R. 1,5,19. कोकिलस्य 64,9. 2,39,40. 56,2. 97,4. 8. 113,24 (124,24 Gorr.). बलवत् R. Gorr. 1,27,5. जन° 2,73,21. 5,83,5. 7,8,10. Suçr. 1,22,17. 107,9. Ragh. 1,39. 12,39. 19,13. Vikr. 60,12. Varāh. Bṛh. S. 12,6. 24,1. 19. 33,4. 5. 23. 46,23. 47,10. 56,6. 69,24. 74,18. 88,21. 31. 47. Kathās. 56,391. Mārk. P. 8,155. Bhāg. P. 2,23,39. 6,8,32. महास्वन m. R. 2,40,29. 3,1,25. adj. MBh. 3,2856. 9,2663. R. 2,40,19. 6,80,32. स° adj. MBh. 1,1183. Varāh. Bṛh. S. 12,8. — 2) N. eines best. Agni MBh. 3,14144. — Vgl. दुः°, 1. नि°, भेरीस्वनमहास्वना, बहु°, महा°, मेघ°, रथ°, वात°, स°, सु°, स्वान.

स्वनचक्र m. *quidam coeundi modus* Ratim. im ÇKDr.

स्वनडुह् adj. *gute Stiere habend;* Declination Vop. vor 3,165.

स्वनद्रथ adj. *dessen Wagen rasselt* ṚV. 8,1,32.

स्वनन्दा f. ein N. der Durgā H. ç. 56.

स्वनय m. N. pr. eines Mannes, eines Sohnes des Bhāvajavja, ṚV. 1,126,3. Sāj. zu 125,1. Çāṅkh. Çr. 16,11,5.

स्वनवत् (von स्वन) adj. 1) *schallend* Maitrjup. 6,5. *laut schallend u. s. w.:* शङ्ख MBh. 4,1443. 8,1734. भूषणानि R. 5,19,11. महौघ 4,17,22. धनुस् Ragh. 9,12. ब्रह्मघोष° (पुरी) R. 1,5,19 (16 Gorr.). दीन° (अयोध्या) R. Gorr. 2,57,4. स्वनवत् adv. *laut:* lachen MBh. 2,1576. 4,669. 1429. 14,2170. — 2) *hochgerühmt* (= प्रख्यात Nilak.): लोकाः MBh. 1,3670.

स्वनस् = स्वन 1) in तुविष्वणस्, वात°.

स्वनामन् adj. *durch sich selbst einen Namen habend, — berühmt* Spr. (II) 7282.

स्वनि m. 1) = स्वन 1) H. 1400. Vgl. तुविष्वणि, मन्द्रिष्वणि. — 2) *Feuer* (?) H. ç. 169.

स्वनिक s. पाणि°.

स्वनिताह्वय m. *eine best. Pflanze*, = तण्डुलीय Rāgan. 5,72.

स्वनिष्ठ adj. *an der eigenen Person sich befindend;* davon nom. abstr. °त्व n. Schol. zu Kap. 1,47.

स्वनीक adj. *schön von Ansehen:* Agni ṚV. 2,1,8. 4,6,6. 7,1,23. सुसंदृक्ते स्वनीक प्रतीकम् 3,6.

स्वनुगुप्त adj. *wohl versteckt:* देशाः MBh. 1,4503.

स्वनुरक्त adj. *treu zugethan:* सुहृज्जने R. 2,40,4.

स्वनुष्ठित adj. *gut ausgeführt, — erfüllt:* धर्म Spr. (II) 6583. R. 5,86,10. Bhāg. P. 1,2,8.

स्वनोत्साह (mit der v. l. शनोत्साह) m. = गण्डक Çabdar. im ÇKDr.

स्वन्त adj. 1) *ein gutes Ende habend, gut auslaufend:* सर्वं स्वन्तं हि भावि तत् Kathās. 42,21. 100,36. Ragh. 11,62. यशस् *Glück bringend* (oder adv. *zu guter Letzt*) MBh. 12,2738. अ° *Unglück bringend:* निशान्त Spr. (II) 1808. — 2) *glücklich:* को नु स्वन्ततरो मया (d. i. मत्तः) MBh. 9,3438. fgg. 3601. fgg. — स्वन्त (Calc. Ausg. शान्त) Rāga-Tar. 3,137 fehlerhaft für स्वान्त (so auch Troyer in den Corrigg. zur Calc. Ausg.).

स्वन्न n. *gute Speise* Bhāg. P. 1,12,14. 4,18,27. 10,82,10.

1. स्वप्, स्वपिति Naigh. 3,22. Dhātup. 24,60. स्वपिति und स्वपिति P. 6,1,188. स्वपन्त् und स्वपन्तः; स्वप्यात्, स्वपन्तु AV. 4,5,6. स्वप्त Taitt. Ār. 1,27,2. सुषुपुस् (vgl. P. 6,1,15. 17. Vop. 8,43. 134). सुषुपिषे ved. P. 3,3,61, Schol. स्वाप्सीस् Āçv. Gṛhj. 1,22,2. erhält keinen Bindevocal Kār. 5 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. 1) *schlafen, einschlafen* ṚV. 5,44,13. 10,164,3. AV. 6,115,2. स्वप्नं सुप्त्वा यदि पश्यसि 10,3,6. VS. 34,55. TS. 6,1,4,6. Çat. Br. 2,2,3,21. 3,2,2,27. 4,1,3,25. सुखम् 11,5,3,1. मा दिवा सुषुप्थाः Pār. Gṛhj. 2,3. — स्वपिति P. 7,2,76. Vop. 9,27. M. 1,52. 54. R. 2,53,6. Spr. (II) 1095. Hit. 27,12. Bhāg. P. 6,2,5. पञ्चालान् *bei den* Pañk. P. 1,4,51, Vārtt. 2, Schol. स्वपिमि R. 2,89,4. स्वपन्ति MBh. 1,5925. R. 5,11,9. Spr. (II) 3388. स्वपिहि P. 6,4,101, Schol. वर्षशतम् so v. a. *einen ewigen Schlaf* Mṛkkh. 50,6. सुखम् Kathās. 18,115. Daçak. 92,4. Pañkat. 123,18. स्वपन्तु MBh. 1,5997. अस्वपीत् P. 7,3,98. अस्वपत् 99. R. 2,87,13. अस्वपन् MBh. 2,2027. तस्मिन्स्वपति M. 1,53. जाग्रतः स्वपतश्च ते R. 2,31,27. स्वपतां (gen. pl.) निद्रया स्वया Spr. (II) 908. Varāh. Bṛh. S. 89,1. नैकः स्वप्याच्छून्यगेहे M. 4,57. तप्ते (sc. शयने) ऽयोमये *sich niederlegen* 11,103. स्वपेत् 4,99. MBh. 3,13984. Varāh. Bṛh. S. 53,124. स्वपेयुस् R. 2,46,22. सुष्वाप (öfters fehlerhaft सुस्वाप) P. 6,1,17. Vop. 8,124. MBh. 3,2338. एकेन पार्श्वेन 13,2749. R. Gorr. 1,47,15. Ragh. 12,50. Rāga-Tar. 6,262. सुषुपिथ P. 6,1,17, Schol. सुषुपुस् R. 5,13,56. 58. (सुसु° gedr.). सुखमस्वाप्सम् Schol. zu Kap. 1,149. मा स्वाप्सीः MBh. 5,4505. स्वप्स्यति u. s. w. R. Gorr. 2,58,5. 3,35,63. Bhāg. P. 7,13,26. med.: स्वपते MBh. 3,15993. Verz. d. Oxf. H. 46,a,38. 41. स्वपन्ते b,1. स्वपे MBh. 14,220. R. 6,88,19. स्वपेत MBh.

13,5002. स्वप्स्ये R. 5,75,7. स्वप्स्यामहे R. Schl. 1,47,19. pass. impers.: सुप्यते 2,28,11. Ragh. 8,63. सुप्यताम् Spr. (II) 7110. अस्वापि Râǵa-Tar. 3,286. स्वप्तुम् MBh. 13,2744 (सप्तुम् ed. Calc.). R. 2,88,3. Spr. (II) 1622. स्वप्तुकाम MBh. 3,15815. सुप्त्वा P. 1,2,8. M. 5,145. — 2) *den ewigen Schlaf schlafen, todt daliegen:* हताः — उर्व्यां सुषुपुः MBh. 4,1674. Bhaṭṭ. 9,68. 14,101. बान्धवा मे स्वपन्ति च 18,11. स्वप्स्यते त्वद्वाणाबलपीडितः MBh. 5,7262. स्वप्स्ये R. Gorr. 2,91,19. — 3) partic. perf. act. सुषुप्वँस् *schlafend* Ṛv. 1,117,5. 161,13. TS. 6,1,4,7. Çat. Br. 1,6,3,41. 10,5,2,12. प्रजाः सुषुपुषीः प्रबुध्यन्ते Kâṭh. 19,12. — 4) partic. perf. pass. सुप्त॑ *a) eingeschlafen, schlafend* H. 443. VS. 33,1. AV. 7,13,2. 108,2. 11,4,25. TS. 5,4,10,5. Çat. Br. 10,5,2,15. 14,7,1,12 (auch अ°). Kauç. 10. Khând. Up. 8,11,1. M. 3,34. 7,92. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,125 (Weber, Râmat. Up. 338). मत्तो° MBh. 1,5903. 5924. 5957. 3,2340. 2351. 2360. 2537. 2592. सुचिरं सुप्तो ऽस्मि 16812. 12,4279. R. 2,39,35. 56,3. 5,75,7. Kâm. Nîtis. 5,45. Mṛkkh. 48,15. 20. fg. Megh. 39. °मीन इव ह्रदः Ragh. 1,73. 2,24. Ṛt. 1,8. Çâk. 108. 134. Vikr. 135. Spr. (II) 675, v. l. 1249. 2688. 4664. 5302. 5933. 7110. Weber, Kṛshṇaǵ. 274. 277. 282. fg. Kathâs. 18,116. 168. 192. 106,56. Râǵa-Tar. 6,262. Pańkat. 44,21. सुप्तो ऽहं किल विललाप P. 3,2,115, Vârtt. 1, Schol. Bhaṭṭ. 3,24. सुप्तस्यैव हि रामस्य निद्रा नैवोपतिष्ठति *der sich zum Schlafen niedergelegt hat* R. 5,34,10. — *b) eingeschlafen* so v. a. *taub, empfindungslos:* °मांस Suçr. 1,36,7. °त्वच् 119,19. — *c) schlafend* von Blumen so v. a. *einen geschlossenen Kelch habend* Megh. 90. Kumâras. 2,2. Ragh. 8,54. — *d) schlafend* so v. a. *ruhend, unthätig, latent:* शक्ति Bhâg. P. 1,10,21. 4,24,62. 8,24,61. सुप्तं कर्म प्रबोधयन् 3,6,3. — *e)* n. *Schlaf* H. 313. Spr. (II) 3264. अलीकसुप्तं चक्रे Kathâs. 77,57. व्याजसुप्तं चक्रे 123,181. °स्थित 52,204. — Vgl. दुःषुप्त, सुख° (auch MBh. 3,16815), सुप्तज्ञान (R. 4,8,37), सुप्तप्रलपित (pl. Kâm. Nîtis. 11,65), सुप्ति, सुप्तोत्थित (auch Ragh. 2,24) und सुषुप्त.

— caus. स्वापयति, सिष्वपत्, सिष्वप् Ṛv. 6,20,13. 26,6. असूषुपत् P. 6,1,18. Vop. 18,5. 1) *einschläfern* Ṛv. 7,55,8. AV. 4,5,7. Pańkav. Br. 12,5,19. — 2) *zum ewigen Schlaf bringen, tödten* Ṛv. 1,121,11. 4,30,21. 3,97,54. सप्तषष्टिं प्लवंगानां कोटीर्बाणैरसूषुपत् Bhaṭṭ. 15,98. कालं कालं स्वपयति (des Metrums wegen) *zur Ruhe bringen* Hariv. 11298.

— desid. सुषुप्सति P. 1,2,8. 8,3,61, Schol. Vop. 19,6. *schlafen wollen* Nir. 14,4 (सुषुप्सन्नङ्गानि zu lesen). — Vgl. सुषुप्सा fg.

— desid. vom caus. सुष्वापयिषति Schol. zu P. 7,4,67 nebst Vârtt. zu 8,3,61. Vop. 8,120. 19,17.

— intens. सोषुप्यते P. 6,1,19. Vop. 20,12. सास्वपीति, सास्वप्ति, सोषुपीति, सोषोप्ति 20.

— अनु *fortschlummern:* य इन्द्र सस्त्यव्रतो ऽनुष्वापम् (absol.) Ṛv. 8,86,3.

— अव, partic. °सुप्त *schlafend* R. 2,56,1. R. Gorr. 2,12,23.

— दुस्, der Anlaut geht in ष über P. 8,3,88. Vop. 8,98. *schlecht schlafen, böse Träume haben:* दुःषुषुप्तुस् 9,27. — Vgl. दुःषुप्त.

— नि 1) *einschlafen* Ṛv. 7,55,2. 3. — 2) so v. a. *den Tod finden* Ṛv. 7,18,14. — caus. 1) *einschläfern* Ṛv. 1,29,3. 7,55,7. AV. 4,5,7. Çat. Br. 2,6,2,17. — 2) so v. a. *tödten* Ṛv. 7,19,4.

— निस्, der Anlaut geht in ष über P. 8,3,88. Vop. 8,98. — Vgl. निःषुप्त.

— प्र *einschlafen* Ait. Br. 8,28. Çat. Br. 14,7,1,10. सुखं दान्तः प्रस्वपिति सुखं च प्रतिबुध्यते MBh. 12,5937. 13,3143 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 3145. *schlafen* Hariv. 2921. प्रस्वपीत MBh. 13,5003. नासुप्ते प्रस्वपेत च *sich schlafen legen* 12,8844. — partic. प्रसुप्त 1) *eingeschlafen, schlafend* M. 1,5. 74. 9,302. MBh. 1,5912. 3,554. सुचिरं त्वं प्रसुप्तो ऽसि *du hast geschlafen* 16813. प्रसुप्तो ऽस्मि *ich schlief ein* 16817. 5,7253. Hariv. 6478. R. 2,65,16. 76,4. 103,4. 3,56,2. 71,15. 4,17,17. Kan. 5,1,13. Suçr. 1,248,6. 330,4. Kâm. Nîtis. 18,52. Ragh. 11,44. नयनाभ्याम् Spr. (II) 3386. Weber, Kṛshṇaǵ. 277. Kathâs. 11,62. 25,239. 18,280. 46,174. Daçak. 91,8. Mârk. P. 69,25. Bhâg. P. 3,26,71. 29,5. 4,13,47. 6,4,47. 16,55. Pańkat. 117,12. 134,6. Hit. 50,2. Vet. in LA. (III) 18,9. 20,2. 26,2. — 2) *eingeschlafen* so v. a. *taub, empfindungslos* (ein Glied) Suçr. 1,305,16. — 3) *schlafend* so v. a. *ruhend, unthätig, latent:* पारलौकिककार्येषु Spr. (II) 1490. वीर्य R. 4,26,16. Jogas. 2,4. लोकतन्त्र Bhâg. P. 3,6,1. वाच् 4,9,6. — Vgl. प्रसुप् fgg., प्रस्वाप und सुखप्रसुप्त. — caus. *einschläfern, schlafen machen* R. 3,63,10 (med.). Bhâg. P. 5,21,9. — Vgl. प्रस्वापन fg.

— अभिप्र, partic. °सुप्त *eingeschlafen, schlafend* MBh. 12,3069.

— संप्र, partic. °सुप्त dass. MBh. 1,955. 10,215. R. 2,46,15 (44,15 Gorr.). von Pflanzen, *die ihre Kelche geschlossen haben,* MBh. 7,487.

— प्रति, partic. °सुप्त dass. MBh. 13,5233.

— वि, wann der Anlaut in ष übergeht P. 8,3,88. Vop. 8,98. विस्वपिति, विसुष्वाप 9,27. partic. विषुप्त P., Schol. *eingeschlummert* Kâṭh. 22,2.

— सम्, partic. संसुप्त *eingeschlafen, schlafend* MBh. 1,5967. 3,2541. 13,2746. 2883. 2885. R. 2,46,19. 21 (44,19. 21 Gorr.). 5,14,11. Kâm. Nîtis. 18,64. Kumâras. 2,42. Spr. (II) 6293. Kathâs. 17,102. 33,193. 43,50. 64,92. 106,68. Bhâg. P. 3,7,13. — Vgl. सुखसंसुप्त.

2. स्वप् adj. *gutes Wasser habend;* Declination Vop. 3,168.

स्वपक्ष m. 1) *die eigene Partei* MBh. 2,171. 15,220. Spr. (II) 6285. 6667, v. l. Mâlav. 12,14. Pańkat. 156,9. *ein Mann von der eigenen Partei, Einer von den Eigenen* (Gegens. विपक्ष) Bhâg. P. 4,11,20. pl. MBh. 2,1090. 5,1. Suçr. 1,104,20. °प्रभवं भयम् AK. 2,8,1,30. °जं भयम् H. 301. — 2) *die eigene Ansicht* Madhus. in Ind. St. 1,19,1 v. u.

स्वपञ्चक adj. etwa *fünfmal mit sich selbst multiplicirt* Weber, Ǵjot. 89. 91.

स्व॑पति m. P. 4,4,104. *der eigene* (*ihr* u. s. w.) *Herr* Ṛv. 10,27,8. 31,4. 44,1. °भ्रान्तिमती *in dem Wahn stehend, dass es ihr Gemahl sei,* Prâjaçkittend. 39,*a*,4. — Vgl. स्वापतेय.

स्वपतित adj. *von selbst gefallen, — abgefallen* Varâh. Bṛh. S. 59,3. Spr. (II) 2846.

1. स्वपत्य॑ (अपत्य von 1. अप्) 1) n. *gutes —, nützliches Werk:* बर्हिर्वा यत्स्वपत्याय वृज्यते Ṛv. 1,83,6. आ ये विश्वा स्वपत्यानि तस्थुः 72,9. ये विभ्वो नरः स्वपत्यानि चक्रुः 4,34,9. 7,91,3. सत्रा विश्वा स्वपत्यानि दधिषे 8,15,10. — 2) adj. *ein gutes Werk ausführend* Ṛv. 3,19,3.

2. स्वपत्य॑ adj. *mit guter Nachkommenschaft versehen:* क्षय Ṛv. 7,1,12. आयुस् 1,116,19. आयु 3,3,7. राये च नः स्वपत्यै (dat. fem.) इषे धाः 1,54,11. 2,2,12. 4,8. 9,5. 3,16,1. 4,2,11. 10,30,12.

स्वपन॑ (von 1. स्वप्) 1) adj. *schläfrig* VS. 30,17. — 2) n. *a) das Schla-*

fen Çabdar. im ÇKDr. Suçr. 1,330,8. Spr. (II) 1622. योगनिद्रया 6524. — *b) das Eingeschlafensein, Taubheit* (der Haut) Suçr. 1,269,1.

स्वपराह्णे loc. *spät am Nachmittag, gegen Abend* Ait. Br. 1,23. Âçv. Çr. 4,8,12.

1. स्वपस् 1) adj. *Gutes wirkend, fleissig, kunstreich, Künstler:* Tvashṭar RV. 1,85,9. Ṛbhu 161,6. 4,33,8. 1,130,6. 159,3. 4,2,19. 17,4. 5,2,11. 29,17. स इत्स्वपा भुवनेष्वास 4,56,3. 5,60,5. 7,88,4. 9,66,21. 10,76,8. 110,8. वह्न् *arbeitsam* VS. 25,3. superl. *sehr kunstreich gearbeitet:* Donnerkeil RV. 1,61,6. — 2) m. N. pr. eines Mannes स्वपस आङ्गिरसस्य साम Ind. St. 3,246,*a*.

2. स्वपस् entstellte Lesart AV. 3,3,1; vgl. RV. 6,11,4.

स्वपस्य् (von 1. स्वपस्), °स्यते *gut arbeiten, thätig sein:* स्वपस्यते मखः RV. 10,11,6. 1,69,2. समानमर्थम् TS. 4,3,11,5.

स्वपस्य adj. *thätig, fleissig:* Indra VS. 24,1. Çat. Br. 13,2,2,9.

स्वपस्या f. *Thätigkeit, Fleiss, Geschicklichkeit;* nur im instr.: इन्द्रं तमह्वे स्वपस्यया धिया *von der Geschäftigkeit im heiligen Dienst* RV. 1, 52,3. 110,8. 161,11. 3,3,11. 10,113,4. स्वपस्या instr. 4,35,9.

स्वपाक (सुअपाक Padap.) adj. = 1. स्वपस् (Sâj.): Agni RV. 4,3,2.

स्वपिण्डा f. = पिण्डखर्जूरी Râgan. im ÇKDr. fehlerhaft für स्थलपिण्डा.

1. स्वपितर् (von 1. स्वप्) nom. ag. *der da schläft* Spr. (II) 3388. die Form ist verdächtig.

2. स्वपितर् m. *der eigene Vater* Spr. (II) 3792. 4004. Kathâs. 21,60. Pańkar. 4,3,202. pl. *die eigenen Manen* MBh. 5,7310.

स्वपिवात (सुअपि° Padap.) adj. Beiw. des Rudra *wohl verstehend, — denkend* RV. 7,46,3. = स्वाप्तवचन (*dessen Worte zuverlässig sind;* nach D. = कस्यचिदप्यनतिक्रमणीयाज्ञः) Nir. 10,7.

स्वपिशि m. N. pr. eines Mannes; vgl. स्वापिशि.

स्वपुर n. 1) *die eigene Stadt.* — 2) N. pr. einer *Vorstadt* von Vagranagara Hariv. 8668. fg. 8671. सुपुर die neuere Ausg. an zwei Stellen.

स्वपुरस् adv. *vor sich:* मनुष्यान्स्वपुरो दृष्ट्वा Hariv. 15996.

स्वपू (स्व + पू etwa = पवन) kann Bez. *eines Werkzeugs* sein, *das Staub aufregt,* wie *Besen* u. dgl.: अभि स्वपूभिर्मिथो वपन्त so v. a. *sie treiben sich gegenseitig den Staub zu* (im Scherz) RV. 7,56,3.

स्वपूर्ण adj. *durch sich selbst vollkommen zufriedengestellt* Bhâg. P. 4,31,22.

स्वपोषम् absol. in Verbindung mit पुष्णाति *an seiner Person gedeihen* P. 3,4,40.

स्वप्तव्य (von 1. स्वप्) n. impers. *dormiendum* Pańkav. Br. 10, 4, 3. MBh. 6,5738. 13,5022.

स्वप्न (wie eben) m. Uṇâdis. 3,10. P. 3,3,91. Vop. 26,180. am Ende eines adj. comp. f. आ. 1) *Schlaf* AK. 1,1,2,36. Trik. 3,3,270. H. an. 2,289. Med. n. 22. RV. 1,120,12. 2,15,9. 7,86,6. 8,2,18. AV. 4,5,7. 6,46,1. 16,5,1. TS. 5,5,10,4. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,126 (n.!). 131. Weber, Râmat. Up. 342. fg. जाग्रत्स्वप्नाभ्याम् M. 1,57. रात्रिः स्वप्नाय 65. fg. स्वप्ने सिद्धा शुक्रम् 2,181. Bhag. 6,17. Ragh. 12,70. Pańkar. 3, 9,6. रात्रिंदिवा °भाक् Spr. (II) 4910. *Schläfrigkeit* Kaurap. 18. *vieles Schlafen* M. 12,33. Spr. (II) 4044. अ° *Schlaflosigkeit* Varâh. Bṛh. S. 93,5. — 2) *Traum* Trik. H. an. Med. स्वप्ने भयं भीरवे मह्यमाह RV. 2, 28,10. 10,162,6. AV. 7,101,1. पाप 16,3,6. VS. 20,16. Çat. Br. 3,2,2, 23. Ait. Up. 1,3,12. स्वप्नो ऽयम् R. 2,88,5. °कल्प 91,73. यत्स्वप्ने लभते वित्तम् 3,76,30. 5,30,14. Suçr. 1,104,14. 109,17. Kaṇ. 9,2,7. Çâk. 137. 149. Vikr. 29. Spr. (II) 3836. 7316. Varâh. Bṛh. S. 48,22. Bṛh. 8,22. स्वप्नमिव स्मरन् Kathâs. 18,241. 21,147. fg. 23,14. fg. 21. 31,12. Râga-Tar. 2,112. स्वप्ने स्वप्नोत्तमः 4,100. Prab. 31,1. Dhûrtas. 92,15. स्वप्ने स्वप्नः Bhâg. P. 4,29,34. Pańkat. 134,6. Vedântas. (Allah.) No. 63. स्वप्नाद्यथोत्थितः Bhâg. P. 11,11,8. स्वप्नवदुत्थितः 7,14,4. स्वप्नं पश्यति Çat. Br. 14,7,2,19. Kâtj. Çr. 25,11,20. Âçv. Gṛhj. 3,6,5. Praçnop. 4,1. Kaush. Up. 4,19. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,125. Weber, Râmat. Up. 338. स्वप्नो मे यदि वा दृष्टः (so ed. Bomb.) MBh. 3,16819. 2497. R. 2, 69,1. 2 (71,1. 2 Gorr.). 5,27,6. Prab. 16,17. °दर्शन Hariv. 11379. R. 2, 69 in der Unterschr. 3,58,5. Kathâs. 31,26. 119,95. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 248. °दृश् Bhâg. P. 11,11,8. °निदर्शन Khând. Up. 5,2,9. Suçr. 1, 8,15. °संदर्शन (pl.) Megh. 105. आलोकित° adj. Kathâs. 32,391. स्वप्ने पितरमद्राक्षम् R. 2,69,8. Megh. 110. Kathâs. 13,121. 23,3. 54,201. स्वप्नान्तरे Verz. d. Oxf. H. 145,*a*,14. स्वप्नान्तरगत *geträumt* Vjutp. 154. °गोचरे Pańkar. 1,12,31. °मनोरथाः R. 3,47,14. 61,35. स्वप्नादेश Kathâs. 2, 3. 57,37. स्वप्नावतार 31,27. °वृत्ति Spr. (II) 5306. °गत R. 3,43,34. °वृत्त Ragh. 12,76. °धीगम्य M. 12,122. °ज्ञ Megh. 88. °लब्ध 95. °रज्जु Schol. zu Kap. 1,20. °फलाफल Verz. d. Oxf. H. 154,*a*,9. स्वप्नाध्याय 86,*b*,45. 346,*b*, No. 808. Hall in der Einl. zu Vâsavad. 30. Gild. Bibl. 213. 602. Verz. d. B. H. 94 (68). No. 902. 1296. °प्रकरण 1025. अ° *nicht träumend* Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,131. — Vgl. अ°, ऊर्ध्व°, दिवा°, दुः°, सु° (auch Pańkar. 1,4,41), स्वाप्न.

स्वप्नकृत् 1) adj. *einschläfernd.* — 2) m. *Marsilea quadrifolia* Çabdać. im ÇKDr.

स्वप्नगृह n. *Schlafgemach* Wilson.

स्वप्नचिन्तामणि m. Titel einer Schrift Hall in der Einl. zu Vâsavad. 31.

स्वप्नज् (von 1. स्वप्) adj. *zum Schlafe geneigt, schläfrig* P. 3,2,172. 7,1,19, Schol. Vop. 26,161. AK. 3,1,33. H. 442. किं स्वित्स्वप्नङ् निमिषति, Antwort: मत्स्यः सुप्तो न निमिषति MBh. 3,10648. fg. Bhaṭṭ. 7, 25. — Vgl. अ°.

स्वप्नज्ञान n. *Erkenntniss in einem Traume* Comm. zu Kaṇ. 9,2,8.

स्वप्नदोष m. *Pollution* ÇKDr. und Wilson.

स्वप्ननंशन m. RV. 10,86,21 nach Nir. 12,28 *Vernichter des Schlafs.*

स्वप्ननिकेतन n. *Schlafgemach* Wilson.

स्वप्नमाणव und °क m. *Traumbube,* Bez. *eines best. Zaubers, der eintreffende Träume bewirkt,* Kathâs. 6,137. 72,103. 107. 112. 152.

स्वप्नमुख f. etwa *Traumerscheinung* AV. 7,100,1. v. l. Kâtj. Çr. 25,11,20.

स्वप्नया adv. P. 7,1,39, Vârtt. 4, Schol. (= स्वप्नेन) *im Traume* AV. 5,7,8. स्वप्नया (स्वप्नयया v. l.) चरति Kaush. Up. 4,15. स्वप्नयया Çat. Br. 14,5,1,19.

स्वप्नविचारिन् adj. *Träume deutend* ÇKDr.

स्वप्नस् (6. सु + अ°) adj. *reich:* Âditja RV. 10,63,3. 78,1.

1. स्वप्नस्थान n. *Schlafgemach* Kathâs. 32,68.

2. स्वप्नस्थान adj. *im Zustande des Schlafes sich befindend, schlafend*

(*träumend*) NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,125.133. WEBER, RÂMAT. UP. 338.

स्वप्नान्त m. *der Zustand des Schlafes, — des Traumes* ÇAT. BR. 14,7, 1,14. 17. 19. KHÂND. UP. 6,8,1. KATHOP. 4,4. — Vgl. बुद्धान्त.

स्वप्नान्तिक n. *Bewusstsein im Traume* KAN. 9,2,8. — °रूप VJUTP. 110.

स्वप्नाभिकरण n. *Einschläferungsmittel* AV. 4,5,7.

स्वप्नाय् (von स्वप्न), °यते 1) *schlafen wollen, schläfrig sein:* °यमान MBH. 7,8381 (°यमानांस्तत्परे mit der ed. Bomb. zu lesen). HARIV. 3940. — 2) *einem Traume gleichen:* स्वप्नायितं नृपसुखम् BHÂG. P. 10,70,28.

स्वप्नालु (wie eben) adj. *schläfrig* SUÇR. 1,323,12.

स्वप्नेदुःष्वप्न्य n. *ein böses Traumgesicht* AV. 16,6,9.

स्वप्नेश्वर m. N. pr. eines Erklärers der Sûtra des Çâṇḍilja und Verfassers der Kaumudîprabhâ HALL 6.

स्वप्न्य (von स्वप्न) n. *Traumgesicht:* पाप AV. 7,101,1. स्वप्न्यया s. u. स्वप्नया. — Vgl. दुःष्वप्न्य.

स्वप्रकाश 1) adj. *durch sich selbst offenbar, — klar* NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,133. 146. 149. 160. 163. fg. WEBER, RÂMAT. UP. 354. Ind. St. 1,23,21. PAÑKAR. 4,3,21. SÂH. D. 23,4. Davon nom. abstr. °त्व n. ebend. 60. — 2) Titel eines Commentars Verz. d. B. H. No. 487. °प्रदीपिका Titel eines Werkes HALL 92. °रहस्य desgl. 48.

स्वप्रतिकर adj. *an sich entsprechend, ein Aequivalent bildend* R. GORR. 2,120,9; vgl. Spr. (II) 5307.

स्वप्रधान adj. *selbstständig, unabhängig* AK. 3,6,8,42. Davon nom abstr. °ता f. *Selbstständigkeit* KÂM. NÎTIS. 8,8.

स्वप्रभुता s. u. प्रभुता.

स्वबीज m. *die Seele* ÇABDAR. im ÇKDR.

स्वाब्दन् (ohne Avagraha) adj. etwa *lechzend* nach dem Zusammenhange: Stier ṚV. 8,33,2. = स्वभूतशब्द SÂJ.

स्वब्रह्मण्या M. 9,126 fehlerhaft für सुब्र°.

स्वभद्रा f. v. l. für सुभद्रा *Gmelina arborea* RÂGAN. 9,35 nach NIGH. PR.

स्वभवस् adj. in einer Formel etwa *in dem Selbst befindlich:* Athem TS. 6,4,5,5.

स्वभाजन n. schlechte v. l. für सभाजन RÂJAM. zu AK. 3,3,7 nach ÇKDR.

स्वभानु adj. *selbstleuchtend:* die Marut ṚV. 1,37,2. 82,2. 5,53,4. 54,1. 6,48,12. 8,20,4. Ushas 6,64,4.

स्वभाव m. *die eigene Art des Seins, inhärentes Wesen, Natur* (vgl. स्वो भावः Spr. (II) 3274) AK. 1,1,7,38. 3,4,3,23. 18,112. 26,203. 27,209. HÂR. 144. HALÂJ. 4,97. 5,71. ÇVETÂÇV. UP. 1,2 (कालः स्व° zu lesen). 5,4. 5. M. 9,16. कृष्णागतैः नेत्रमनःस्वभावैः MBH. 1,7015. BHAG. 8,3. R. 5,94,6. KAP. 1,8. KARAKA 1,7. SUÇR. 1,129,19. 208,20. Spr. (II) 187. 1010. 1471. 3162 (pl.). स्वभावात्स्वस्य रेतसः 3340. 4556. 5204. 6935 (pl.). स्वभावेन करोम्यित्रम् 7299. fg. VARÂH. BṚH. S. 1,7. 68,109. fgg. 80,3. SARVADARÇANAS. 10,17. fgg. 14,16. fgg. 53,1. 6 (pl.). BHÂG. P. 1,17,19. 2,5, 14. 34. 7,49. 10,12. 3,7,29. 8,7,25. °वर्ग Verz. d. B. H. No. 896. BURNOUF, Intr. 441. WASSILJEW 127. प्रवर्तते BHAG. 5,14. न निवर्तते Spr. (II) 2557. अतिरिच्यते 3316. न स्वभावमतिवर्तते 3314. स्वभावं न जहाति 7291. न मुञ्चति 7295. स्वभावे वर्तते लोकः 3182. तिष्ठति R. 5,94,5. स्वभावो दुरतिक्रमः KUSUM. 7,21. स्वचक्र° PAÑKAR. 1,14,91. सुखि° HIT. 106, 16. स्वभावात् *durch sein eigenes Wesen, von Natur, von Haus aus, durch sich selbst, von selbst* R. 3,52,30. KAP. 3,61. Spr. (II) 3191. 4797. 6139. 7298. VARÂH. BṚH. S. 12,7. SARVADARÇANAS. 5,19. 6,2. 7,9. स्वभावतस् dass. M. 2,23. 9,15. 38. KAP. 1,7. Spr. (II) 5282. GOLÂDHJ. BHUVANAK. 5. PAÑKAT. 166,15. स्वभावेन dass. M. 8,78. SÂMKHJAK. 55. Spr. (II) 1319, v. l. 2255. KATHÂS. 33,110. SARVADARÇANAS. 31,22. 32,1. स्वस्वभावेन dass. MṚKKH. 168,16. am Anf. eines comp. in dieser Bed.: °गन्ध so v. a. *der natürliche Geruch* Spr. (II) 2856. °भाव 3296. °सुजन *ein von Natur guter Mensch* 3926. °वीर 7294. °शूर 7295. °विकृतानि VARÂH. BṚH. S. 88,34. °कठिन Spr. (II) 7289. °चपल 7420. °चल 6267. °प्रसिद्ध SUÇR. 1,117,15. °भद्र Çiva ÇIV. °मृदु Spr. (II) 7293. °विनते भ्रुवौ ad ÇÂK. 69, 2. °शुद्ध Verz. d. Oxf. H. 272, *b*, No. 644. BURNOUF, Intr. 633. °संसिद्ध KARAKA 1,30. °सिद्ध Spr. (II) 5690. KÂÇ. zu P. 1,2,53. °सुन्दर Spr. (II) 7297. °ज *von Natur eigen, natürlich, angeboren:* गुणाः R. GORR. 1,25, 19. दोषाः Spr. (II) 328. मित्र 3370, v. l. 7290. SÂH. D. 163. BHÂG. P. 4, 29,41. ऋतु° VARÂH. BṚH. S. 46,96. °ज्ञनित dass. Spr. (II) 1613. सर्वर्तु° VARÂH. BṚH. S. 21,18. 27. °कृत dass. 47,28. ऋतु° 46,83. °प्रभव dass. 90,2. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): सिद्ध° ÂÇV. ÇR. 12,4,17. अनवबुद्ध° SUÇR. 1,195,1. 2. ऋतु° HARIV. 7094. क्रूर° R. GORR. 2,76,3. चल° Spr. (II) 6861. दुष्ट° VARÂH. BṚH. S. 78,16. पाप° R. GORR. 2,76,2. 3, 56,20. मुग्ध° PAÑKAT. 44,19. लोल° R. 4,52,10. वाम° BHÂG. P. 1,7,42. विषम° Spr. (II) 4094. शुद्ध° R. 2,74,9 (76,14 GORR.). सु° MBH. 13,6781. द्वि° SÛRJAS. 14,4. कल्पतरु° BHÂG. P. 8,23,8. विद्या° NÎLAK. 253. Bemerkenswerth ist die euphemistische Redensart: स्वभावमापत्स्यते so v. a. *er wird der Natur den Tribut bezahlen* (स्वभावः प्रवृत्तिरूपरमो मरणमित्येको ऽर्थः Glosse) KARAKA 1,30. — Vgl. विमल°, स्त्री° (*die Natur des Weibes* auch R. 1,28,11. 2,72,46. 3,51,5. 5,23,28), स्वाभाविक.

स्वभावकृपण adj. *von Natur geizig;* m. N. pr. eines Brahmanen PAÑKAT. 252,9.

स्वभावत्व n. nom. abstr. von स्वभाव Comm. zu TS. PRÂT. 13,14.

स्वभावार्थदीपिका f. Titel eines Commentars Verz. d. B. H. No. 488.

स्वभाविकी Verz. d. Oxf. H. 89,*b*,39 wohl fehlerhaft für स्वाभाविकं.

स्वभावोक्ति f. *Schilderung, Beschreibung* PRATÂPAR. 87,*b*,9. KÂVJÂD. 2,8. KUVALAJ. 153,*a*.

स्वभिगूर्त adj. *richtig von Zuruf* (अभिगुर) *begleitet*, neben स्विष्ट TBR. 3,6,2,2.

स्वभिष्टि adj. 1) *hilfreich, günstig, förderlich:* Indra ṚV. 1,51,2. 8, 19,32. मद 6,33,1. ज्योतिस् 7,101,2. — 2) *begünstigt, aufgemuntert:* स्वभिष्टयो नरां न शंसैः ṚV. 1,173,9.

स्वभिष्टिसुम्न adj. *hilfreiche Huld erzeigend:* Indra ṚV. 6,20,8.

स्वभीशु adj. *schön aufgezäumt:* Ross ṚV. 8,57,16. 18.

स्वभू 1) adj. *durch sich selbst seiend* WEBER, RÂMAT. UP. 289. m. Bez. Brahman's AK. 1,1,1,13. MED. bh. 10. BHÂG. P. 3,12,5. Vishṇu's H. 216. MED. — 2) f. *das eigene Land, Heimath* RÂGA-TAR. 8,1830.

स्वभूति adj. *von selbst entstehend:* वायु VS. 27,33.

स्वभूत्योजस् adj. *naturwüchsige Kraft habend* ṚV. 1,52,12.

1. स्वभूमि f. *das eigene Land, Heimath* Spr. (II) 542. Verz. d. Oxf. H. 269,*a*,38. *der eigene so v. a. geeignete Platz* VARÂH. BṚH. S. 86,19.

2. स्वभूमि m. N. pr. eines Sohnes des Ugrasena VP. 4,14,5. — Vgl.

2. सुभूमि.

स्वभ्यक्त adj. *wohl gesalbt* AV. 20,128,7.

स्वभ्यग्र adj. 1) *sehr nahe bevorstehend* MBh. 3,11402. — 2) *sehr rasch* (nach Comm.) Âçv. Çr. 5,20,2.

स्वभ्यस adj. *von selbst erschrocken* AV. 11,9,17.

स्वमत् (von स्व) adj. in अल्प° *geringen Besitz habend* Çatr. 14,109.

स्वमात्र, instr. *nur durch sich selbst* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,4, Çl. 1. *in thy entirety* Hall.

स्वमेक (!) m. n. *Jahr* Tithjâdit. im ÇKDr. — Vgl. सुमेक.

स्वयंवर 1) adj. (f. आ) *selbst wählend:* कन्या *ein Mädchen, das den Gatten sich selbst wählt,* AK. 2,6,1,7. H. 511. M. 9,92. MBh. 1,2259. 3828. 5,5950. Hariv. 8592. Kathâs. 68,13. 121,219. 123,120. Mârk. P. 124,21. स्त्रियः (nom. pl.) Hem. Jogaç. 2,74. भर्तृ° MBh. 1,125. — 2) m. *Selbstwahl, freie Wahl:* °सुहृद् *ein Freund, den man sich selbst wählt,* Kathâs. 22,120. 28,116. 104,217. °सुहृत्त्व 10,20. °सखी 28,104. स्वयंवरागता *aus eigenem Antriebe, von freien Stücken* 117,140. Insbes. *die den Mädchen der Kriegerkaste gestattete freie Wahl des Gatten:* वृणवानाः स्वयंवरम् MBh. 1,4083. राज्ञाहूय नराधिपान् । पित्रा स्वयंवरे दत्ता दुहिता 4414. 3,2111. fg. 2179. 2876. 5,6004. 7117. 7,1045. R. 1,34,20 (35,18 Gorr.). Kathâs. 33,7. Râga-Tar. 1,66. 68. Sâh. D. 127,19. Bhâg. P. 1,10,29. 9,10,6. °स्था 10,68,1. °पति Kathâs. 30,82. 101,46. °वृतः पतिः 106,15.

स्वयंवरण n. *die freie Wahl des Gatten* (obj.): सीता° Sâh. D. 127,18.

स्वयंवरप्रभा f. N. pr. der Gattin des Daitja Trailokjamâlin Kathâs. 118,108.

स्वयंवश adj. *von sich selbst abhängig, frei:* नाहमस्मि °वशः MBh. 1,7796.

स्वयंवह n. (sc. यन्त्र) Bez. *eines best. Instruments* (*von selbst sich bewegend*) Golâdhj. Jantrâdh. 50. fgg.

स्वयंवाद m. *eine eigene Behauptung* Râga-Tar. 6,236 (getrennt gedr.).

स्वयंविक्रीत adj. *selbstverkauft:* °देह Spr. (II) 7340.

स्वयंवृत adj. *selbsterwählt:* पति Vikr. 101.

स्वयंवेदन n. *spontanes Bewusstsein* Sarvadarçanas. 15,16 (getrennt gedr.). — Vgl. स्वसंवेदन.

स्वयंशीर्ण adj. *von selbst abgefallen:* Früchte M. 6,21.

स्वयंशृत adj. *von selbst gereift* Kâth. 15,5.

स्वयंश्रेष्ठ adj. *von Natur der schönste* u. s. w.: Çiva MBh. 13,1155.

स्वयंसमृद्ध adj. *an sich vollständig* Ait. Br. 6,10.

स्वयंसिद्ध adj. *von selbst fertig dastehend:* लोक Hem. Jogaç. 4,105.

स्वयंस्रस् adj. *von selbst fallend* AV. 7,76,2.

स्वयंस्रस्त adj. *von selbst abgefallen:* Horn Kauç. 31.

स्वयंहारकरी f. = स्वयंहारिका Mârk. P. 51,5.

स्वयंहारिका f. N. pr. einer bösen Fee (*auf eigene Hand raubend*), einer Tochter Duhsaha's, Mârk. P. 51,32. 36.

स्वयंहारी f. = स्वयंहारिका Mârk. P. 51,96. fg.

स्वयंहोतर् nom. ag. *ein Opferer auf eigene Hand* Shadv. Br. 4,1; vgl. Gobh. 1,9,8.

स्वयंहोम m. *ein Opfer auf eigene Hand* (*einfaches, nicht förmliches*) Çâṅkh. Çr. 4,5,12. Schol. zu Kâtj. Çr. 422,19.

स्वयंहोमिन् adj. *der ein solches Opfer darbringt* Çâṅkh. Çr. 2,3,23. Kâtj. Çr. 25,6,13.

स्वयंकृत adj. *selbstgemacht, — bereitet* P. 2,1,25, Schol. वेदि, इध्म (ohne genaue Beobachtung der Vorschriften) TBr. 1,7,3,8. लवण M. 6,12. शय्या R. Gorr. 2,28,20. दुःख R. Schl. 2,63,11. श्लोक *selbstverfasst* Kathâs. 7,1. मूर्छना Megh. 84. विग्रह *auf eigene Hand unternommen* M. 7,164. so v. a. *adoptirt* Jâgn. 2,131. — Vgl. स्वकृत.

स्वयंकृतिन् adj. *der Etwas selbst thut, selbst Hand anlegt* Suçr. 1,123,15.

स्वयंक्रान्त adj. *selbstbestiegen:* अभवत् °क्रान्तनृपासना *sie bestieg selbst den Thron* Râga-Tar. 6,332.

स्वयंखात adj. *selbstgegraben* Gobh. 4,7,8.

स्वयंगुणपरित्याग m. *freiwilliges Aufgeben des Fadens* (*der Tugend*) Spr. (II) 7307.

स्वयंगुप्त 1) adj. *durch sich selbst geschützt.* — 2) f. आ *Mucuna pruritus* Çabdar. im ÇKDr. Râgan. 3,28. Suçr. 2,156,9. 338,18. 493,12; vgl. स्वगुप्ता und आत्मगुप्ता.

स्वयंगुरुत्व n. *eigene Schwere* Spr. (II) 5892.

स्वयंग्रह m. *das Ergreifen auf eigene Hand, gewaltsames Ergreifen:* °ग्रहाश्लेष Çiç. 1,50. könnte auch adj. *gewaltsam* sein.

1. स्वयंग्राह m. *gewaltsames Ergreifen:* सुराङ्गना° Z. d. d. m. G. 27, 92. Mâlatim. 155,17.

2. स्वयंग्राह adj. (f. आ) 1) *gewaltsam ergriffen:* (कन्याः) °ग्राहा भविष्यन्ति युगान्ते समुपस्थिते MBh. 3,13045. — 2) *wobei Gewalt angewandt wird, gewaltsam:* अलंकृतो ऽस्मि °प्रणयेन भवता so v. a. *zudringlich* Mṛkkh. 109,24. °ग्राहम् adv. *gewaltsam:* असंप्रदत्तां यो ऽस्माभिः °ग्राहमधर्षयत् Hariv. 11006 (S. 790). °ग्राहनिषक्तबाहु Kumâras. 3,7.

स्वयंग्राह्य adj. *wobei Gewalt angewandt wird, was gegen Jmdes Willen geschieht:* न केचिदीशते °ग्राह्यस्य MBh. 3,13863.

स्वयंचिति f. *Schichtung auf eigene Hand* TS. 5,7,8,2.

स्वयंज adj. (f. आ) *von selbst entsprungen:* Wasser Ṛv. 7,49,2.

स्वयंज्योतिस् adj. *von selbst leuchtend* Çat. Br. 14,7,1,10. Weber, Râmat. Up. 354. Bhâg. P. 4,20,7. 5,11,13. 7,3,26. 8,1,13. 7,29. 10,70.5. Verz. d. Oxf. H. 90,b,13 v. u. (getrennt gedr.).

स्वयत adj. *der eigenen Richtung folgend* Ṛv. 1,166,4.

स्वयंदत्त adj. *selbstgegeben,* Bez. *eines elternlosen oder von den Eltern verlassenen Kindes, das sich selbst als Sohn einem Andern anbietet.* Baudhâjana bei Kull. zu M. 9,158. M. 9,160. 177. Jâgn. 2,131.

स्वयंदान n. *das Hingeben* (einer Tochter) *auf eigene Hand* Kathâs. 67,77.

स्वयंदिन adj. *von selbst abgerissen* TS. 1,8,9,3. TBr. 1,7,3,8.

स्वयंदृश् adj. *von selbst offenbar* (= स्वयंप्रकाश Comm.) Bhâg. P. 4,7,50.

स्वयंनिर्दिष्ट adj. *selbstbezeichnet* Çat. Br. 8,6,1,16. 9,1,1,39. 2,12.

स्वयम् indecl. (eig. ein erstarrter nom. von स्व *die eigene Person;* vgl. अयम्, इयम्, इदम्) gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. *selbst* AK. 3,5,16. Ṛv. 1,122,9. 158,5. 2,35,14. स्वयमत्कं वसानः 4,18,5. 10. 5,44,8. स्वयं वर्धस्व तन्वम् 7,8,5. 56,11. 10,7,6. 27,12. AV. 12,4,27. 14,1,57. Çat. Br. 1,6,3,8. 13,2,3,11. 14,7,1,10. Kathop. 2,5. Taitt. Up. 2,7. स्वयं

पत्न्यपि वा पुत्रः Âçv. Grhj. 1,9,1. — In der späteren Sprache 1) als nom. zu fassen und zu beziehen a) auf das grammatische Subject M. 1,7. 9. 12. 28. fgg. 33. 58. 3,27. 222. 224. 4,74 u. s. w. MBh. 3,2726. Hariv. 9705. R. 1,2,26. 8,18. 9,69. 24,1. 61,19. 72,10. 2,64,21. 104,5. Ragh. 3,20. 45. 12,64. Spr. (II) 1614. 1224. 3455. 4414. 4528. 5089. 6244. 7305. fg. 7308. fgg. Varâh. Brh. S. 9,7. Kathâs. 13,191. 14,33. 18,246. 22,115. Brahma-P. in LA. (II) 57,6. Râga-Tar. 1,35. AK. 2,6,1,14. Bhâg. P. 1,14,27. Pankat. 163,19. Çuk. in LA. (III) 34,2. क्रियमाणं तु यत्कर्म स्वयमेव प्रसिध्यति *selbst d. i. ohne Beihilfe, von selbst* Vop. 24,8. — b) auf das Prädicat: (Nala war) रथिनां धन्विनां श्रेष्ठः साक्षादिव मनुः स्वयम् MBh. 3,2075. 2086. — 2) als instr. zu fassen und zu beziehen a) auf das logische Subject (im instr. oder hinzuzudenken): यज्ञार्थं पशवः सृष्टाः स्वयमेव स्वयंभुवा M. 5,39. होमः कर्तव्यः स्वयमन्वहम् 11,222. R. 1,5,6. शल्यं लक्ष्मणेनाहृतं स्वयम् 2,50,34. स्मृतं पापं मया स्वयम् 64,56. 81,7. 89,17. 4,3,10. 12,18. Ragh. 2,56. Mâlatîm. 70,5. Spr. (II) 484. 4127. 4638. Kathâs. 9,85. 18,214. 327. 37,71. 39,43. 67,77. Sâh. D. 204. — b) auf das grammatische Subject: मां कथं पश्यन्न दूयसे। सिक्तं स्वयमिव (*von dir selbst*) स्नेहाद्वन्ध्याश्रमवृक्षकम् ॥ Ragh. 1,70. — 3) auf einen gen. zu beziehen: यस्यास्तव पतिस्त्यक्ता राजा दशरथः स्वयम् (gehört zu तव) R. 2,35,5. मनसा काङ्क्षितं तस्य ममाप्यागमनं स्वयम् (gehört zu मम) 3,18,13. यस्य नास्ति स्वयं प्रज्ञा Spr. (II) 5379. ज्ञातानां च स्वयं (so v. a. *von selbst*) वने M. 11,144. पतितानामुत्थाने स्वयम् Varâh. Brh. S. 46,28. — 4) auf einen loc.: लग्ने स्थिते वा स्वयमेव सूर्ये Varâh. Brh. S. 96,10. — 5) auf einen acc.: स्वयं च गृहमागतां माम् MBh. 3,1865. — Häufig am Anfange eines comp., insbesondere vor einem partic. praet. pass. P. 2,1,25.

स्वयमगुरुत्व n. *eigene Leichtigkeit* Spr. (II) 5893. — Vgl. स्वयंगुरुत्व.

स्वयमधिगत adj. *selbsterworben:* वित्त Varâh. Brh. 13,5.

स्वयमनुष्ठान n. *eigenes Vollbringen:* धर्मे Spr. (II) 3987.

स्वयमर्जित adj. *selbsterworben, — verschafft, — gewonnen:* द्रव्य M. 9,209. R. 2,53,4.

स्वयमवदीर्ण n. *eine natürliche Erdspalte* Kauç. 39.

स्वयमवपन्न adj. *von selbst abgefallen:* Ast TS. 1,8,9,3.

स्वयमागत adj. *von selbst gekommen:* °तमपि विधिनापक्रियते Pankat. 132,18. fg.

स्वयमातृण्ण adj. *von Natur löcherig:* शर्करा Kauç. 72. Kâtj. Çr. 17,4,15. eine best. Ishṭakâ Ind. St. 13,249. TS. 5,2,8,1. 3,2,1. 7,3. Çat. Br. 8,3,1,7. चिति 6,2,3,1. 3. — Vgl. अभि°.

स्वयमातृण्णवत् adj. dass. Çat. Br. 10,4,5,3.

स्वयमासनढौकन n. *eigenhändiges Herbeischaffen eines Sitzes* Hem. Jogas. 3,124.

स्वयमाहृत adj. *selbstherbeigebracht* M. 6,11. R. 2,28,16.

स्वयमिन्द्रियमोचन n. *freiwilliger Samenerguss, Onanie* Gobh. 3,1,12.

स्वयमीश्वर m. *sein eigener Herr, ein unumschränkter Gebieter* Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,133.

स्वयमीहितलब्ध adj. *durch eigene Anstrengung gewonnen* M. 9,208.

स्वयमुक्ति f. *eigene Aussage* Wilson.

स्वयमुज्ज्वल adj. *von selbst strahlend:* अर्चिस् Varâh. Brh. S. 43,22.

स्वयमुदित adj. *von selbst entstanden* Çat. Br. 5,3,2,6.

स्वयमुद्गीर्ण adj. *von selbst herausgesprungen* (ein Schwert aus der Scheide) Varâh. Brh. S. 50,5.

स्वयमुद्घाटित adj. *von selbst geöffnet, — aufgegangen:* Thür Varâh. Brh. S. 53,79.

स्वयमुपस्थित adj. *von selbst genaht, — gekommen:* भार्या Brahmavaiv. P., Çrîkrshnagânmakh. 62 nach ÇKDr. अप्रिय n. Bhâg. P. 1,13,12.

स्वयमुपेत adj. *von selbst herangetreten* Çat. Br. 3,8,4,6.

स्वयंपतित adj. *von selbst abgefallen:* Frucht Kull. zu M. 6,21.

स्वयंपाठ m. *der natürliche ursprüngliche Text* Comm. zu TS. Prât. 9,21 (आर्षः स्व° die richtige Lesart, d. i. आर्ष = स्व°).

स्वयंपाप adj. etwa *sich selbst ein Leid zufügend:* कृतमनाः स्वयंपापो भवति TS. 2,2,8,3. = आप्त Comm.

स्वयंप्रकाश 1) adj. *von selbst offenbar, sich selbst offenbarend* Bhâg. P. 8,3,16. — 2) m. N. pr. eines Mannes: °तीर्थ Verz. d. B. H. No. 636. °यति Notices of Skt Mss. 2,252. fg. Hall 102. 136. °योगीन्द्र 131. °सरस्वती 139. °प्रकाशानन्दसरस्वती ebend. und 96. Colebr. Misc. Ess. 1,337. 2,42.

स्वयंप्रदीर्ण = स्वयमवदीर्ण Kâtj. Çr. 15,1,10.

स्वयंप्रभ 1) adj. (f. आ) *von selbst leuchtend* MBh. 2,434. 3,15460. 6,295. 13,1443. Hariv. 7190. 13928. R. 5,7,20. 7,110,5. Bhâg. P. 3,16,27. Pankar. 4,3,21. — 2) m. N. pr. des 14ten Arhant's der zukünftigen Utsarpiṇî H. 54. — 3) f. आ N. pr. einer Apsaras MBh. 3,1784. einer Tochter Hemasâvarṇi's R. Gorr. 1,4,71. 4,51,17. 19. Maja's Kathâs. 29,15. fgg.

स्वयंप्रभु Verz. d. Oxf. H. 11,b,18 v. u. fehlerhaft: vgl. 49,b,33.

स्वयंप्रशीर्ण adj. *von selbst abgefallen* Çat. Br. 5,3,2,5. Pâr. Grhj. 2,7.

स्वयंप्रस्तुत adj. *selbstgepriesen* Çat. Br. 4,6,9,17.

स्वयंभग्न adj. *von selbst abgebrochen, — abgefallen* Kâtj. Çr. 15,3,41. पर्णशय्यासु °भग्नासु ungenau so v. a. *aus von selbst abgefallenen Blättern bereitet* R. 2,28,11.

स्वयंभु Vop. 26,168. m. = °भू Bez. Brahman's AK. 1,1,1,11 (nach ÇKDr. °भू). Dvirûpak. im ÇKDr. MBh. 3,16632. R. 1,13,48. 2,30,27. Spr. (II) 6408. Çiva's Pankar. 4,2,9. — Das adj. n. °भु s. unter °भू.

स्वयंभुव 1) adj. = स्वयंभू MBh. 12,12658. 13,1011. R. 6,102,18. — 2) m. als Bez. des 1ten Manu (ÇKDr. und Wilson) fehlerhaft für स्वा°. — 3) f. आ *eine best. Staude,* = धूम्रपत्त्रा Râgan. 5,32.

स्वयंभू Declin. Vop. 3,65. 1) adj. *durch sich selbst entstanden, — seiend, selbstständig* VS. 2,26. 23,63. 40,8. मन्यु RV. 10,83,4. TS. 5,1,9,4. Kathop. 4,1. Weber, Râmat. Up. 354. ein Fürst Ait. Br. 8,19. Wind (vgl. स्वभूति) Suçr. 1,249,9. Çiva Kathâs. 2,15. Çiva und Vishṇu 63,54. = अन्तरिक्ष Naigh. 1,3. von *einem höchsten Wesen* AV. 10,8,44. 19,53,10. ब्रह्म स्वयंभु Citat in Nir. 2,11. Çat. Br. 10,6,5,9. 13,7,1,1. 14,5,5,22. 7,3,28. m. Bez. Brahman's H. 211. Halâj. 1,7. Ind. St. 3,391. 395. 398. 4,374. M. 1,3. 6. 92. 94. 5,39. 8,413. 9,138. MBh. 3,1152. 12191. 13,4377. 4380. Hariv. 37. 12317. 14075. 14081. 14119. R. 1,16,1. 2,110,3. R. Gorr. 2,30,29. 3,36,20. 4,44,120. Suçr. 1,1,17. 6,5. Spr. (II) 7013. Varâh. Brh. S. 43,42. 48,2. Râga-Tar. 1,34. 3,455.

VP. 3,3,11. Mârk. P. 46,17. 107,5. Bhâg. P. 3,8,15. 12,28. 6,1,40. 3, 20. 8,3,3. 9,1,9. als Vjâsa Verz. d. Oxf. H. 80,*a*,10. — 2) m. *ein* Pratjekabuddha Trik. 1,1,13. Bez. Âdibuddha's und *eines* Buddha überh. Burnouf, Intr. 222. Lot. de la b. l. 336. Wilson, Sel. Works 2, 11. 15. 27. 32. Lalit. ed. Calc. 341,1. 362,4. 5. Râga-Tar. 2, 136. *ein* Arhant bei den Gaina H. 24. — Hiervon 3) adj. *zu* Buddha *in Beziehung stehend:* काश्मीरेषु स्वयंभूनि गत्वा तेत्राणि पूजय Kathâs. 51,45. — 4) m. N. pr. des 3ten schwarzen Vâsudeva bei den Gaina H. 695. — 5) m. *die Zeit* Çabdar. im ÇKDr. *der Liebesgott* Çabdârthak. bei Wilson; = माषपर्णी und लिङ्गिनी Râgan. im ÇKDr. — Vgl. स्वायंभुव.

स्वयंभूपुराण n. Titel eines buddhistischen Purâṇa Burnouf, Intr. 581. Lot. de la b. l. 502.

स्वयंभूमातृकातन्त्र n. N. eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,27. fg.

स्वयंभूलिङ्ग n. = ज्योतिर्लिङ्ग (Comm.) Verz. d. Oxf. H. 254,*b*,35. fg.

स्वयंभृत adj. *selbsterhalten, — ernährt* Bhâg. P. 3,30,15.

स्वयंभोज m. N. pr. eines Sohnes des Pratikshatra Hariv. 2035. VP. 4,14,7. des Çini Bhâg. P. 9,24,25.

स्वयंभ्रमि adj. *von selbst rollend* Bhâg. P. 6,5,8.

स्वयंमथित adj. *von selbst gebuttert* TS. 1,8,9,2.

स्वयंमूर्त adj. *von selbst geronnen* TS. 1,8,9,2.

स्वयंमृत adj. *von selbst gestorben* Pañkat. 230,15. Hit. 23,10.

स्वयशस् adj. *durch sich selbst ansehnlich, — Eindruck machend, — imposant, — herrlich, selbstständig:* Agni RV. 1,95,2. 5. Âditja 8, 56,13. Indra 5,48,1. 7,22,5. 37,4. 10,49,11. Sindhu 75,9. Wasser 7,85,3. Soma 9,98,6. पायु 1,95,9. (मरुतः) श्येनासो न स्वयशसः 10,77, 5. Rudra 92,9. 14. मंसीमहि स्वयशसः 1,136,7. तेनो सचध्वं स्वयशसो हि भूतम् AV. 18,3,19. RV. 5,17,2. 10,105,9. compar.: स्वयशस्तर 5,82, 2. रयि 8,49,11. 3,45,5.

स्वयावन् adj. *von selbst* oder *den eigenen Weg gehend:* सिन्धु RV. 8,25,12.

स्वयु (von स्व) adj. *sich selbst überlassen:* Vieh RV. 2,4,7. *frei schaltend:* Indra 3,45,5.

स्वयुक्त adj. *durch sich selbst geordnet:* Marut RV. 1,168,4.

स्वयुक्ति f. 1) *eigenes Gespann:* der Sonne RV. 1,50,9. der Açvin 119,4. — 2) °तस् *natürlicher Weise, selbstverständlich* Kathâs. 21,95. 22,220. 32,28. 42,76. 64,66. 95,65. स्वयुक्त्या dass. 29,98.

स्वयुग्वन् m. *ein Verbündeter:* विश्वा द्वेषांसि तरति स्वयुग्वभिः RV. 9,111,1.

स्वयुज् m. dass. RV. 10,67,8. 78,2. 89,7. इन्द्रं स्वयुग्भिर्मत्स्वेह AV. 2,5,4.

1. स्वयोनि f. *der Mutterleib, die eigene Geburtsstätte, — Heimathsort:* तस्मात्स्वयोनिमापन्नः शैव त्वं हि भविष्यसि MBh. 12,4301. विकृतस्तु कुलीनस्तु स्वयोनिं ग्रसते ऽग्निवत् Kâm. Nîtis. 17,27. Hariv. 13966. Bhâg. P. 1,2,32. अपामग्नेश्च संयोगाद्धेम रूप्यं च निर्बभौ । तस्मात्तयोः स्वयोन्यैव (d. i. अद्भिः oder अग्निना) निर्णेको गुणवत्तरः ॥ M. 5,113. (समुद्रे) प्रविष्टे सहसा स्वयोनिं वरुणालयम् R. 5,95,2. *ein Mutterleib der eigenen Kaste* M. 10,27. fg. — स्वयोनिन्न MBh. 12,4297 fehlerhaft für ञ° (so ed. Bomb.).

2. स्वयोनि 1) adj. (f. auch ई) *a) blutsverwandt* M. 2,134. 206. 11,58. 170. Jâgñ. 3,231. — *b) aus sich selbst entstehend* Hariv. 13931. — 2) n. काश्यपस्य स्वयोनि N. eines Sâman Ind. St. 3,213,*a*.

1. स्वर्, स्वरति Naigh. 3,14 (अर्चतिकर्मन्). Dhâtup. 22,34 (शब्दोपतापयोः). सस्वार, सस्वरतुः P. 7,4,10, Schol. सस्वरिथ und सस्वर्थ Vop. 8,46. 90. अस्वारीत् und अस्वार्षीत् ebend. ved. अस्वार्, अस्वार्ष्टाम्; स्वरिष्यति P. 7,2,70, Vârtt. Kâç. zu 44. स्वरिता und स्वर्ता 7,2,44, Schol. स्वृत्वा Kâç. zu 7,2,44. der Anlaut wird nicht in ष verwandelt AV. Prât. 2,102. 1) *einen Laut von sich geben, erschallen, tönen:* ग्रावाणः RV. 5,54,2. Opfergesang 8,12,32. Wind 5,54,8. ओमिति ह्येष (आदित्यः) स्वरन्नेति (zugleich *leuchtend* von 2. स्वर्) Khând. Up. 1,5,1. — 2) *erschallen lassen,* mit acc.: स्वरन्ति घोषं विततम् RV. 5,54,12. घृतश्चुतं स्वारम् 2,11,7. — 3) *besingen:* स्वरन्ति त्वा सुते नरः RV. 8,33,2. इन्द्रं स्तोमेभिः 3,16. आ यस्ते योनिं घृतवन्तमस्वाः 10,148,5. 1,151,5.

— caus. स्वरयति Dhâtup. 35,11 (आक्षेपे). *mit dem* Svarita-*Ton sprechen* Lâtj. 1,6,3. pass. स्वर्यते RV. Prât. 3,9. AV. Prât. 3,67. Comm. zu 1,93. 3,56. 4,11. TS. Prât. 20,2. 3. Comm. zu 1,41. Pat. zu P. 1, 3,11 (स्वरयिष्यते u. s. w.). — स्वरित s. bes.

— desid. सिस्वरिषति und सुस्वूर्षति P. 7,2,49. Vop. 8,46. 19,8.

— intens. सास्वर्यते P. 7,4,30, Schol.

— अति *den Ton ausklingen lassen* Pañkav. Br. 13,12,11 (अतिमन्द्रम् Comm.). यदा वा ऋचमाप्नोत्योमित्येवातिस्वरति Khând. Up. 1,4,4. अतिस्वार्य m. *der letzte unter den sieben Tönen* TS. Prât. 23,12. Comm. zu 13.

— अनु caus.: सानुस्वारितरागायाः सरस्वत्याः etwa *nachklingend* Hariv. 11873. °रागायाः die neuere Ausg. सानु शिखर उपनिषद्रीत यावत् स्वरितं स्वर्गतिः तत्साधनं कर्म ताभ्यां रागाभिरामा तस्याः Nilak. Vgl. वाचः सानुस्वारक्रियाः 11882. hier hat die neuere Ausg. सानुसाराः und Nilak. erklärt: अनुसाराः (sic) सत्कायाद्यमसाधर्यादयः तत्सहिताः. Vgl. अनुस्वार.

— समनु *nachklingen lassen* Çikshâ 29.

— अभि *mit Tönen begrüssen, singend einfallen, einstimmen:* यत्रा सुपर्णा विदथाभिस्वरन्ति RV. 1,164,21. अभि स्वरन्ति बहवो मनीषिणः 9, 85,3. अभि स्वर धन्वा पूयमानः 97,3. एहि स्तोमाँ अभि स्वराभि गृणाहि 1,10,4. — इह पुंनानो स्वरी अभि स्वर 8,13,27. अभि स्वरन्तु ये तव विप्राः 28. In Stellen wie diese von dem Comm. mit अभिगच्छ erklärt; vgl. Naigh. 2,14. Nir. 3,12. Wir finden jedoch keine andern Belege für eine Wurzel mit dieser Bedeutung. अभ्यु स्वरेण सप्तममक्षः स्वरति संतत्यै *den Ton hinüberleiten* Pañkav. Br. 13,12,13. — Vgl. अभिस्वर् fgg.

— अव *ertönen:* अवं स्वराति गर्गरः RV. 8,58,8. *austönen, die Stimme sinken lassen* Lâtj. 7,11,12.

— उप *einstimmen:* मनसा *in Gedanken mitsingen* Lâtj. 1,8,9.

— नि zweifelhafte Lesart अम्ब निष्वर (= निर्गच्छ Comm.) TS. 1,4, 1,2, wofür निष्पर VS. 6,36.

— निस् *wegsingen:* इन्द्रियम् Kâth. 26,1.

— परि s. परिस्वार.

— प्र *einen gezogenen Ton ausstossen:* स ओ३मिति प्रस्वरति RV. Prât. 15,3. — Vgl. प्रस्वार.

— सम् *zusammentönen, — stimmen; im Chor besingen, anrufen:* सोमं मतो विप्राः समस्वरन् RV. 9,63,21. 73,1. 4. fgg. समु त्वा धीभिरस्वरन् 66,8. 67,9. 45,5. इन्द्रं सोमस्य पीतये 8,86,11. 9,101,11. *mitsin-*

gen (in demselben Tone) LÂṬJ. 6,10,19. संस्वारम् absol. ÇÂṄKH. ÇR. 1,1, 30. Nach P. 1,3,29, Vârtt. 1 und VOP. 13,14 med. संस्वरिषीष्टाम् (= उपतापय Comm.) BHAṬṬ. 9,28.

— अभिसम् *einstimmig besingen, — begrüssen, — einladen:* अभि त्वा पूर्वपीतये स्तोमेभिः । समीचीनासः समस्वरन् ṚV. 8,3,7. गिरा 9,67, 9. मतयः 106,11. इन्दुं जायमानम् 110,8. हरिं हि योनिमभि ये समस्वरन् 10,96,2.

2. स्वर् (vgl. 3. स्वर्), स्वरति *leuchten, scheinen:* राड्रू राजानं स्वरति स्वरन्तम् KAUÇ. 100. ओमिति ह्येष (आदित्यः) स्वरन्नेति (zugleich *den Laut* om *von sich gebend* von 1. स्वर्) KHÂND. UP. 1,5,1. Es fragt sich, ob hierher als partic. mit ungewöhnlicher Betonung सूर्तं (P. 8,2,61. = सृत Schol.) *licht, hell* zu setzen sei. असूर्ते सूर्ते रजसि निषत्ते ṚV. 10, 82,4. st. dessen असूर्ता सूर्ता रजसो विमाने TS. 4,6,2,2. = सुसमीरित NIR. 6,18; vgl. MAHÎDH. zu VS. 17,28. — caus. dass.: स्वरयन्तमर्चिषा AV. 13,2,2.

— प्रत्या s. प्रत्यास्वर.

— प्रति s. प्रतिस्वर.

3. स्वर् ÇÂNT. 4,6. n. सूरा, सूरे und सूरे (ṚV. 4,3,8), सूरस्. Nach den Grammatikern und Lexicographen indecl. P. 1,1,37. VOP. 3,17. Behandlung des Auslautes VS. PRÂT. 1,166. fg. AV. PRÂT. 2,48. TS. PRÂT. 5,10. 8,8. 13. स्वो vor folgendem र् VS. PRÂT. 4,44. P. 6,3,109, Vârtt. 7. In Ableitungen zu सौव० gesteigert gaṇa द्वारादि zu P. 7,3, 4. VOP. 7,4. 1) *die Sonne* NIR. 2,14. मो षु देवा अदः स्वर्रव पादि दिवस्परि ṚV. 1,105,3. 71,2. चित्र 148,1. स्वर्णा दीदेत् 2,2, 8. 8,4. 24,3. 4,3,11. स्वर्णा ज्योतिः 10,3. 16,4. 45. उत्स्वर्गात् 5,45,1. 46,3. येना स्वर्णा ततनाम नॄंरभि 54,15. 80,1. 7,34,19. शुक्र 10,43,9. Tochter *der Sonne* 7,69,4. चक्र 4,16,12. 6,56,3. Wagen 5,31,11. हरितः 1,121,13. 9,64,9. एतश 8,1,11. 9,63,8. — 2) *Sonnenlicht, Sonnenschein.* Um *Sonnenschein* oder *Licht* (und Wasser) kämpfen die Götter für die Menschen, aber auch diese unter sich; also in diesem Fall so v. a. *heiteres, freies Dasein* (vgl. उरु, वरिवस् u. s. w.): स्वश्च नो सातये धाः ṚV. 3,31, 19. स्वः सनिष्यवः 1,131,2. ससवांसः स्वरपश्च देवीः 3,34,8. 6,60,2. 73, 3. इषं स्वश्च धीमहि 7,66,9. 1,168,2. अस्माकेभिर्नृभिरत्रा स्वर्जय 8,15,12. य आदृदिः स्वर्नृभिः 46,8. 9,4,2. 9,9. 76,2. हन्तो वृत्रं जया स्वः 8,78,4. यस्मिँल्लोके स्वर्हितम् 9,113,7. 10,121,5. Indra's *Glanz* 8,3,13. des Sonnenrosses 2,35,6. AV. 2,11,5. 4,23,6. 7,1,2. 8,9,14. 10,8,21. VS. 15,49. सूरो अक्तुषु *bei Tag und Nacht* ṚV. 8,81,31. स्वर्निषत्तः *sub dio* 1,70,8. स्वर्यन्तो *in's Freie tretend* (zum Kampf) 131,3. — 3) *der lichte Raum oben, Himmel* (auch als *Sitz der Seligen und Götter*) AK. 1,1, 1,1. 3,4,22(28),16. TRIK. 3,4,1. H. 1525. MED. avj. 70. HALÂJ. 1,2. महत् ṚV. 3,2,7. बृहत् 10,66,4. 9. पिन्वति स्वः 5,83,4. विभ्राजं ज्योतिषा स्वः 8,87,3. AV. 4,11,6. 14,2. der oberste 3. 6,47,3. 9,5,14. 10,9,1. स्वर्गारोहन्तो अभि नाकमुत्तमम् 11,1,37. 13,1,7. स्वर्गामायुष्मान्भूयासम् 18,2,45. सुवो रोहाव TS. 1,7,9,1. स्वौ रुहाणाः VS. 18,51. ÇAT. BR. 5, 2,1,10. उत्तर VS. 20,21. AIT. BR. 3,39. ÇÂṄKH. ÇR. 1,6,3. स्वरित्यसौ लोकः ÇAT. BR. 8,7,4,6. स्वरिपुः KAUSH. UP. 2,14. *Himmel* der Asura AV. 19,13,1. — स्वराक्रमेते सोमार्को यदा WEBER, GJOT. 26. स्वर्यात्यव्यसनी मतः Spr. (II) 6313. MBH. 14,2840. त्वयि प्रयाते स्वः so v. a. *gestorben* R. 2,76,8. BHÂG. P. 9,4,4. NALOD. 3,1. उपरिष्टाच्च स्वर्लोको यो ऽयं स्वरिति संज्ञितः MBH. 3,15442. भुवः स्वश्च मेरुः GOLÂDHJ. BHUVANAK. 43. स्वर् als gen. ÇIÇ. 3,35. स्वर्यशस् BHÂG. P. 1,10,27. स्वश्चूडामणि 3, 15,39. — 4) in der bekannten Opferformel (s. व्याहृति) भूर्भुवः स्वर् ÇAT. BR. 2,4,1,1. 3,2,2,6. 8,7,4,6. KÂTJ. ÇR. 2,1,19. LÂṬJ. 2,13,1. ÇÂṄKH. ÇR. 14,16,7. ओं भूर्भुवः स्वर्जनदोम् VAITÂN. 1. 2. KAUÇ. 55. 69. fg. 90. TAITT. UP. 1,5,1. Ind. St. 2,7. 9,103. M. 2,76. MBH. 12,10426. भूर्दं भुवर्दं स्वर्दं भूर्भुवःस्वर्दं HARIV. 14116. MÂRK. P. 101,23. BHÂG. P. 2,6,6. Verz. d. Oxf. H. 56,*b*,2. भूर्भुवःस्वर्महर्जनस्तपः सत्यम् die sieben Welten über der Erde VEDÂNTAS. (Allah.) No. 70. — 5) N. eines Ekâha ÇÂṄKH. ÇR. 14,19,1. — 6) = उदक NAIGH. 1,4. — Die regelmässige Aussprache ist सुवर् und so wird auch in TS. und TBR. geschrieben. ÇVETÂÇV. UP. 2,3 (= VS. 11,3). स्वरिति प्रतिष्ठा हि प्रतिष्ठे हि एते अन्तरे ÇAT. BR. 14,8,6,4.

स्वर und स्वर (von 1. स्वर्) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. am Ende eines adj. comp. f. आ; in Ableitungen gesteigert zu सौव० gaṇa द्वारादि zu P. 7,3,4. VOP. 7,4. 1) m. *a) Schall, Ton; Stimme* NAIGH. 1, 11. H. 306. 1399. an. 2,465. MED. r. 95. fg. HALÂJ. 1,138. 5,77. स्वरेणाद्रिं दरयः ṚV. 1,62,4. तीर्थे सिन्धोरधि स्वरे 8,61,7. AV. 11,7,5. AIT. BR. 3,24. ÇAT. BR. 11,4,2,10. fg. 14,4,1,27. PAÑKAV. BR. 11,5,26. वाग्घोषोच्चावचस्वरान् R. 2,81,2. स्वरवर्णेङ्गिताकारैः *Stimme* M. 8,25. शुष्कभिन्नमुखस्वराः JÂGN. 2,267. दारुण MBH. 3,16139. गायतोर्मधुरस्वरम् R. 1,4,28. 34,42. दीन 42,26. 5,23,1. Spr. (II) 2811. 4880. आर्तस्वरं विसृज्य R. GORR. 2,66,27. ताम० 3,58,14. घोर 64,15. गम्भीर SUÇR. 1, 124,12. दीप्तखर० 107,19. 2,507,11. धीर RAGH. 3,43. धीरप्रशान्त० ÇÂK. 27,10. ह्रस्व Spr. (II) 7313. करुण PAÑKAT. 82,17. fg. तार 97,19. प्लावित BHÂG. P. 6,1,29. मत्तहंस० adj. R. 2,49,13. कलहंस० adj. 82,9. बाष्पच्छन्न० adj. R. GORR. 2,58,34. ०हीन 3,73,3. ०मधुरता Spr. (II) 5827. स्वरश्चापि व्यहृष्यत R. 2,36,10. व्यभिद्यत R. GORR. 2,36,10. VARÂH. BṚH. S. 68,1. 85. गर्दभजर्जरक्षामस्वराः स्युः 95. 69,5. मधुरस्वरविहंगमृग० 30,7. 86,15. 19. 88,11. 15. 17. 36. भिन्नैःस्वरैर्दीनार्तपरुषक्षामजर्जरैः 86,36. RÂGA-TAR. 5,373. सगद्गदस्वरम् SÂH. D. 59,4. = नासासमीरण *durch die Nase entlassene Luft* MED. Verz. d. Oxf. H. 337,*b*,15. der प्राण ist स्वर KHÂND. UP. 1,3,2. desgleichen ओम् 4,3. 4. HARIV. 12432. BHÂG. P. 7, 15,53. — *b) Ton* (bei der Recitation u. s. w.), unterschieden nach *seiner Stärke* in den drei Stufen प्रथम मन्द्र नीच नीचैस्तर, मध्यम, उत्तम उच्च उच्चैस्तर oder nach *Höhe* und *Tiefe* in der Tonleiter ÂÇV. ÇR. 5, 12,8. 17,1. व्याख्या० 8,13,6. स्वाध्याय० LÂṬJ. 1,8,9. प्रथम०, द्वितीय० 2,9,12. मन्द्र० 1,11,26. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 254,13. fgg. PRAJOGAR. 3,*b*,1. SUÇR. 1,13,7. उच्चमादौ स्वरं कृत्वा नीचं पश्चात् VARÂH. BṚH. S. 86,63. उच्चैः० adj. (Hund) 89,6. स्वरे स्वरे सप्त यवान्तराणि LÂṬJ. 1,11,27. — *c) Ton* so v. a. *Accent* (उदात्त, अनुदात्त, स्वरित) AK. 1,1,5,5. H. an. MED. HALÂJ. 5,77. ṚV. PRÂT. 3,1. fgg. मन्त्रे स्वरक्रिया KÂTJ. ÇR. 1,8,16. भाषिक० 17. स्वरसंस्कारौ NIR. 2,1. ब्राह्मण०, संहिता० Comm. zu KÂTJ. ÇR. 1,8,17. MBH. 3,16773. 13,4108 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Kâr. 9 aus KÂÇ. zu P. 7,2,10. Schol. zu P. 6,1,158. — *d) ein musikalischer Ton, Note* (deren sieben) AK. 1,1,2,1. H. 1401. H. an. MED. HALÂJ. Ind. St. 1,48 (auch sechs). 2,67. VS. PRÂT. 1,127. HARIV. 4635. 13940. R. 2,91,26. R. GORR. 1,3,45. 7,94,5. MÂLAV. 20. VARÂH. BṚH. S.

86,40. Mârk. P. 23,51. Bhâg. P. 2,1,36. 3,12,47. Verz. d. Oxf. H. 200, *b*,6. Pańkat. V,43. Çuk. in LA. (III) 33,5. — *e*) *Vocal* H. an. Med. Halâj. Ṛv. Prât. 1,11. 21. 14,4. VS. Prât. 1,39. 44. 87. AV. Prât. 1,55. 93. TS. Prât. 1,5. 33 u. s. w. Lâṭj. 6,10,16. Çâṅkh. Çr. 6,1,30. Kâtj. Çr. 19,7,6. Khând. Up. 2,22,3. MBh. 1,309. 3,16139. 14,1192. R. 2, 91,22. Varâh. Bṛh. S. 96,15. Mârk. P. 23,47. Bhâg. P. 3,12,46. Verz. d. Oxf. H. 104,*b*,34. — *f*) Bez. der *Zahl sieben* (nach der Zahl der Noten) Varâh. Bṛh. S. 12,14. स्वरांश *ein Siebentel* Bṛh. 7,9. — 2) f. आ N. der ersten Gemahlin Brahman's Pâdmottarakh. Kârttikam. 156 im ÇKDr. — 3) n. Bez. gewisser Sâman (vgl. स्वरसामन्) Çâṅkh. Br. 24, 5. 8. Lâṭj. 1,6,48. 7,3,11. Schol. zu Pańkav. Br. 4,5,1. Âçv. Çr. 8,5, 11. °पृष्ठ Çâṅkh. Çr. 11,11,3. 12,10. Lâṭj. 4,6,16. वायोः स्वरम् (v. l. स्परम्) Ind. St. 4,235,*a*. — Vgl. अ°, ऋषि°, चतुर्थ°, तृतीय°, द्वितीय°, नि°, प्रति°, प्रथम°, भीष्मस्वरराज, मञ्जु°, मधु°, मधुर°, मनोज्ञ°, मन्द्रा°, मेघ°, वि°, व्याख्या°, शिक्षा°, शुक्र°, स°, सम°, सु°, सौवर.

स्वरकर adj. *Stimme machend* Suçr. 1,180,11.

स्वरक्षय m. *Verlust der Stimme* Karaka 8,20.

स्वरक्षु f. N. pr. eines Flusses Mârk. P. 56,13.

स्वरघ्न m. *eine best. Krankheit der Kehle*, nach Wise vielleicht *Croup*, Suçr. 1,306,15. 308,15. 2,132,14.

स्वरंकृत adj. *wohl hergerichtet:* यज्ञ Ṛv. 1,162,5. — Vgl. स्वलंकृत.

स्वरचिन्ता f. *Betrachtung über die Vocale* als Titel eines Abschnittes in einem grammatischen Werke Sarvadarçanas. 136,15.

स्वरण (von 1. स्वर्) adj. *hellklingend, gut bei Stimme:* सोमानं स्वरणं कृणुहि Ṛv. 1,18,1. = प्रकाशनवन्त् Nir. 6,10. = शब्दयितर् Mahîdh.

स्वरतन्त्रोदय n. Titel eines Werkes Verz. d. Oxf. H. 337,*a*, No. 793; vgl. Notices of Skt Mss. 1,276 und स्वरोदय.

स्वरतन्त्र n. *ein über die magische Kraft der Laute handelndes Lehrbuch* Verz. d. B. H. No. 910.

स्वरता f. nom. abstr. zu स्वर 1) *d*) Verz. d. Oxf. H. 200,*b*,4. 6. — नष्टक्षीणविकलविकृत° nom. abstr. von °विकृतस्वर adj. *dessen Stimme geschwunden u. s. w. ist* Suçr. 1,118,8. 9.

स्वरतिक्रम m. *das Uebersteigen des Himmels* so v. a. *das Gelangen nach* Vaikuṇṭha (Comm.) Bhâg. P. 11,6,10.

स्वरदीप्त adj. in der Auguralkunde *ungünstig von Seiten des Lautes, der Stimme* Varâh. Bṛh. S. 86,63. 90,3.

स्वरपत्तन n. *die Stadt der musikalischen Töne*, Bez. des Sâmaveda Trik. 1,1,116.

स्वरब्रह्मन् n. = शब्दब्रह्मन् *das in Laute gefasste* Brahman d. i. *die heilige Schrift* Bhâg. P. 1,6,33. 6,5,22.

स्वरभक्ति f. *Theilvocal*, so heisst der *einem r* (bez. *l*) *vor folgendem Consonanten nachgeschlagene vocalische Klang* Ṛv. Prât. 1,17. 2,1. न संयोगं स्वरभक्तिर्विहन्ति 6,10. 13. 13,13. 14,25. TS. Prât. 2,19. 21,6. 15. रेफाद्रूष्मणि स्वरपरे स्वरभक्तिरकारस्यार्धं चतुर्थमित्येके । अन्यस्मिन्व्यञ्जने चतुर्थमष्टमं वा AV. Prât. 1,101. fg. VS. Prât. 4,16.

स्वरभङ्ग m. 1) *das Stottern* Çabdârthak. bei Wilson und N. 24 im gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27. — 2) *Heiserkeit* ÇKDr. Hem. Jogaç. 3,52.

स्वरभङ्गिन् m. *ein best. Vogel* Çabdak. im ÇKDr.

स्वरभूत adj. *vocalisch geworden d. i. dessen Halbvocal nebst nachfolgendem Vocal in u* oder *i übergegangen ist* VS. Prât. 4,56.

स्वरभेद m. 1) *Heiserkeit* H. 306. Karaka 8,20. Suçr. 2,186,1. 445,20. 507, 7. fgg. Çârṅg. Saṁh. 1,7,22. Verz. d. Oxf. H. 312,*b*,38. Verz. d. B. H. No. 955. 966. 975. — 2) *Verstellung der Stimme:* °भेदेन *mit verstellter Stimme* Pańkat. 199,20. — 3) *Verrath durch die Stimme:* °भेदभयान्न किंचिद्वचे Pańkat. 37,25 (ed. orn. 34,8). — 4) *Verschiedenheit des Accentes* Kâç. im gaṇa सर्वादि zu P. 1,1,27. — 5) *Verschiedenheit der musikalischen Töne* und zugleich *Heiserkeit, das Versagen der Stimme* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 37.

स्वरभैरव Titel eines Werkes Verz. d. Cambr. H. 69, Çl. 5.

स्वरमञ्जरी f. desgl.: °कार Verz. d. Oxf. H. 164,*a*,6.

स्वरमण्डलिका f. *eine Art Laute* Çabdar. im ÇKDr. सुरखण्डलिका v. l.

स्वरयोग m. *Verbindung der Laute* so v. a. *Stimme:* श्रेष्ठ R. 2,69,20 (nicht richtig unter योग 1) *e*) gestellt). Mṛkkh. 17,6, v. l. — Vgl. स्वरसंयोग.

स्वररत्नकोश m. und स्वररत्नभाण्ड n. Titel zweier *über die musikalischen Töne handelnder Lehrbücher* Ind. St. 1,48.

स्वरलासिका f. *Pfeife, Flöte* Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. सुरलासिका.

स्वरवन्त् (von स्वर्) adj. 1) *klingend, laut:* वाच् Ait. Br. 3,24. — 2) *eine wohlklingende Stimme habend* Çat. Br. 14,4,1,27. — 3) *betont* Çat. Br. 11,4,2,11. अस्वराणि व्यञ्जनानि स्वरवन्तीत्यान्यतरेयः Comm. zu AV. Prât. 3,74.

स्वरविभक्ति f. *Zertheilung eines Vocals* (beim Sâman-Gesang) Pańkav. Br. 10,9,1. 2.

स्वरशास्त्र n. *ein über Laute, Stimme, Accente u. s. w. handelndes Lehrbuch* Weber, Pratiǵńâs. 72. Verz. d. B. H. No. 910. 914.

स्वरस् s. घर्म°.

1. स्वरस n. 1) *der eigene Saft, der aus irgend einem Stoff gewonnene Saft ohne andere Beimischung* Çabdak. und Ratnam. im ÇKDr. अस्रवद्रुधिरं भूरि स्वरसं चन्दनो यथा MBh. 7,4613. पत्त्रप्रपीडनाद्द्रव्यरसः स्वरस उच्यते Karaka 1,4 (Ausg. 442). Suçr. 1,5,1. 160,11. 17. 2,392,5. दुःस्पर्शा° 515,3. गोमय 281,2. Çârṅg. Saṁh. 2,1,2. दूर्वायाः (so zu lesen) Med. n. 53. — 2) *Gefühl für die Seinigen* Spr. (II) 6190. — 3) *das Hängen an der eigenen Person, Selbsterhaltungstrieb* Jogas. 2,9. anders der Comm. — 4) *Analogie:* क्षपाचरः = राक्षसः निशाचरशब्दस्वरसात् ÇKDr. unter क्षपाचर.

2. स्वरस 1) adj. (f. आ) *gefallend, zusagend:* भार्या Kathâs. 49,218. Comm. zu TS. Prât. 5,22. — 2) m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 57, 13. Bhâg. P. 5,20,10.

स्वरसंयोग m. = स्वरयोग *Stimme* Mṛkkh. 17,6. im Prâkrit Mâlav. 67,6. Çâk. 59,3 (hier die *fortlaufenden Töne* eines Gesanges).

स्वरसंक्रम m. *das Steigen und Fallen der Stimme, Modulation* Mṛkkh. 44,13.

स्वरसंदर्भ m. dass. Verz. d. Oxf. H. 199,*b*, No. 472.

स्वरसंपद् f. *Wohllaut der Stimme, eine wohlklingende Stimme* Hariv. 8690. R. Gorr. 1,3,61. 15,11. 2,88,23. 3,16,16. 4,63,7.

स्वरसंपन्न adj. *wohlklingend:* वाच् Çat. Br. 14,4,1,27. *mit einer wohlklingenden Stimme versehen* R. 1,4,3.

स्वरसामन् 1) m. Bez. *der drei Tage vor und nach dem* Vishuvant *des* Gavâmajana, *also die letzten des ersten und die ersten des zweiten Halbjahrs* Schol. zu Pańkav. Br. 4,5,1. Ait. Br. 4,18. fg. Çat. Br. 12,1,2,2. 3,13. 2,1,3. 2,22. 3,10. Âçv. Çr. 8,5,10. 6,25. 7,13. 11,7,4. Pańkav. Br. 23,16,1. 24,14,4. Lâtj. 3,4,20. 4,5,17. Çâṅkh. Çr. 10,9,11. 11,11,1. Maçaka 2,2. fgg. in Verz. d. B. H. 72. — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,246,*b*.

स्वरसार Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 914.

स्वरसिंह m. desgl. Verz. d. Cambr. H. 69.

स्वरसीकृत (स्वरस + कृत) adj. *zu Saft gemacht* Kâraka 8,2.

स्वरहन् m. = स्वरघ्न Çârṅg. Saṁh. 1,7,79.

स्वरांश m. 1) *ein halber* oder *ein viertel Ton* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) *ein Siebentel* (nach den *sieben musikalischen Noten*) Varâh. Bṛh. 7,9.

स्वराज् P. 3,2,61, Schol. 1) adj. *selbst herrschend, unabhängig;* m. *Selbstherr:* Âditja R̥V. 7,66,6. 2,28,1. Agni 1,36,7. Indra 51,15. 61,9. स्वयुरिन्द्र स्वराळसि 3,45,5. 46,1. 49,2. सम्राळन्यः स्वराळन्य उच्यते वाम् 7,82,2. 8,12,14. 50,2. 70,4. TS. 2,3,6,2. Bhâg. P. 2,7,48. 3,26,58. 4,19,17. 6,7,17. 8,10,24. die Marut R̥V. 5,58,1. Parǵanja 7,101,5. Brahman VP. 93. Bhâg. P. 3,18,20. Vishṇu-Kṛshṇa 1,1,1. 2,6,41. MBh. 12,1509. Pańkar. 4,3,45. Manu Svâjambhuva Bhâg. P. 3,12,52. *ein unabhängiger Fürst* Kathâs. 96,3. *sich selbst regierend, — lenkend:* Rosse R̥V. 1,181,2. गोत्र 10,120,8. वृषभाः AV. 9,1,9. Soma (wenn die Lesung richtig ist) R̥V. 8,83,4. Gegens. अन्यराजन् Khând. Up. 7,25,2. In vielen Formeln AV. 17,1,22. VS. 5,24. 13,24. 35. TS. 2,3,6,2. 4,4,8,1. 5,5,4,1. ein Mantha TBr. 2,7,2,2. Wasser Çat. Br. 5,3,4,21. — 2) m. *a*) N. eines Ekâha Çâṅkh. Çr. 14,26,1. — *b*) Bez. *eines best. Sonnenstrahls* VP. 236, N. 3. — 3) f. (sc. ऋच्) N. *eines Metrums mit zwei überschüssigen Silben* R̥V. Prât. 17,2. 4. Ind. St. 8,132. 254. विराट्स्वराजमभ्येति पश्चात् AV. 8,9,9. *von 36 Silben* Çat. Br. 10,5,4,8. *von 34 Silben* Çâṅkh. Br. 17,1. — Vgl. विराट्° und स्वाराज्.

स्वराजन् adj. = स्वराज्. Indra TS. 2,3,6,1. 2. °राज्ञी TBr. 3,11,2,1. ब्राह्मणाः Lâtj. 8,7,4. विशः 9,4,22.

स्वराज्य n. 1) *eine unabhängige Herrschaft* R̥V. 1,80,1. 84,10. 2,8,5. सवितुर्न मिनन्ति स्वराज्यम् 5,82,2. 8,82,11. AV. 10,7,31. — 2) *das eigene Reich* R. 4,7,3. 7,39,6. Kathâs. 11,35. 30,141. — Vgl. स्वाराज्य.

स्वरान्त (स्वर + अन्त) adj. 1) *vocalisch auslautend* VS. Prât. 4,27. 5,28. Verz. d. Oxf. H. 171,*b*,4. 6. 7. — 2) *den* Svarita *auf der letzten Silbe habend* Shaḍv. Br. 3,7.

स्वरापगा f. *der Himmelsfluss* d. i. *die* Gaṅgâ H. 1082.

स्वरार्णव (स्वर + अ°) m. Titel einer Schrift Verz. d. Cambr. H. 69, Çl. 5.

स्वरालु (स्वर + आलु) m. *eine best. aromatische Wurzel,* = वचा Çabdâk. im ÇKDr.

स्वराष्टक (स्वर + अ°) n. Titel einer Schrift: शौनकीय° Verz. d. Oxf. H. 164,*a*,5.

1. स्वराष्ट्र n. *das eigene Reich* Spr. (II) 7312.

2. स्वराष्ट्र m. N. pr. 1) pl. eines Volkes MBh. 6,356 (VP. 189). Vgl. सुराष्ट्र. — 2) eines Fürsten Mârk. P. 74,1.

स्वरि (von 1. स्वर्; सुअरि Padap.) adj. *laut, lärmend:* इन्द्रः स्वरिरमत्रो ववक्षे रणाय R̥V. 1,61,9. — Vgl. स्वर्य.

स्वरित (vom caus. von 1. स्वर् und von स्वर) 1) adj. *a*) *erklingen gemacht:* वेणु Bhâg. P. 10,31,14. — *b*) *betont, accentuirt* Lâtj. 7,8,5. — *c*) *mit dem klingenden Tone* d. h. Svarita *versehen* R̥V. Prât. 1,32. 3,3. 4. 11,27. VS. Prât. 4,47. 59. 130. AV. Prât. 1,16. fg. 3,57. TS. Prât. 18,5. P. 1,3,72. 6,1,185. 8,2,4. 6. 4,66. Çânt. 1,24. 4,6. — 2) m. n. *der sogenannte* Svarita Âçv. Çr. 1,2,9. R̥V. Prât. 3,1. 2. 18. TS. Prât. 1,40. 10,12. 16. 12,9. 14,29. VS. Prât. 1,110. fgg. P. 1,2,31. 37. 3,11. — Vgl. मध्य°, सर्व° und Roth, Einl. zu Nir. LVII. fgg.

स्वरितत्व n. nom. abstr. zu स्वरित 1) *c*) und 2) Comm. zu TS. Prât. 23,17 und in allen Comm.

स्वरितर् (von 1. स्वर्) nom. ag. *Laute erschallen lassend:* (मरुतः) स्वरितार आसभिः R̥V. 1,166,11.

स्वरितवत् adj. *einen* Svarita *enthaltend* VS. Prât. 4,130.

स्वरित्र adj. (f. आ) *mit guten Rudern versehen* R̥V. 10,63,10. MBh. 14,1393.

स्वरी f. zu स्वर्य s. u. स्वर्य 1).

स्वरीयस् n. विश्वोः स्व° N. eines Sâman Ind. St. 3,237,*a*.

स्वरु Uṇâdis. 1,11. m. *das von einem Stamm abgeschnittene lange Holzstück, starker Pfahl; Opferpfosten* (so v. a. यूप); im Ritual *Spahn des* Jûpa AK. 3,4,25,169. H. an. 2,465. Med. r. 94. Z. f. vgl. Spr. 19, 218. fg. R̥V. 1,92,5. यत्स्वरवो स्वधितो रिहमस्ति 162,9. 3,8,6. 9. 10. 4,6,3. मित 51,2. स्वरूणां मितयः 7,35,7. पृथु 8,45,2. AV. 4,24,4. 12,1,13. 18,3,12. त एतं स्वरुमपश्यन्यूपशकलम् Ait. Br. 2,3. TS. 5,5,2,1. 6,3,4,9. TBr. 2,4,2,10. Çat. Br. 3,7,1,24. Kâtj. Çr. 1,7,17. 6,4,12. 9,12. 10,9,13. Schol. zu 6,3,17. Nach den Lexicographen noch *Donnerkeil* AK. 1,1,1,43. H. 180. H. an. Med. Halâj. 1,56. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,*b*,1. *Pfeil* und *Opfer* AK. 3,4,25,169. H. an. Med. *Sonnenschein* (*Sonnenstrahl* ÇKDr.) und *eine Art Scorpion* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. सु°.

1. स्वरुचि f. *eigenes Gefallen, — Wille, — Lust:* स्वरुच्या *nach eigenem Willen* Jâǵn. 2,84. Kull. zu M. 3,222.

2. स्वरुचि adj. *dem eigenen Willen —, der eigenen Lust folgend, sich gehen lassend* H. 355. Halâj. 2,224. Mârk. P. 65,5.

स्वरुस् m. = स्वरु *Donnerkeil* Nilak. zu AK. 1,1,1,43 nach ÇKDr.

स्वरूप 1) n. am Ende eines adj. comp. f. आ. *a*) *die eigene Gestalt, — Form:* °धारिन् MBh. 3,2620. स्वरूपं दिव्यमास्थाय 11977. 5,7537. 12,4270. विष्णु° Vishṇu's *Gestalt* Pańkat. ed. orn. 54,16. Bhâg. P. 1,9,39. व्यवस्थानं °तः 2,8,22. 3,2,15. यज्ञस्वरूपधृक् 4,1,4. °स्थ 23,18. 6,8,31 (pl.). शब्दस्य *Lautform* Schol. zu P. 1,1,68. शब्द° zu 39. 2,2,34. स्वरूपम्, पर्यायाः, विशेषाः *das Wort selbst, die Synonyme, die Unterarten* (*Species*) Siddh. K. zu 4,4,35. am Ende eines adj. comp.: स्त्री° *in weiblicher Gestalt* MBh. 5,7531. अ° *gestaltlos* (Gegens. रूपवत्) Bhâg. P. 2,6,44. — *b*) *die eigene Beschaffenheit, Eigenthümlichkeit, Wesen, Natur, Charakter* AK. 1,1,2,38. 3,4,26,204. Trik. 3,3,145. Halâj. 5,78. नाम्नां स्वरूपभावो हि भोभाव ऋषिभिः स्मृतः so v. a. भोस् *gilt ja gerade dasselbe wie der eigentliche Name* M. 2,124. Jogas. 1,3. 2,23,54. Verz. d. Oxf. H. 231,*b*,2. 21. Spr. (II)

2165. 6420. Varâh. Bṛh. S. 32,16. 47,3. Kathâs. 18,215. 20,103. 24,157. 48,77. 111,87. 120,86. Mârk. P. 34,9. 51,90. 68,3. Sâh. D. 2. Pratâpar. 3,b,6. Bhâg. P. 3,28,37. 7,9,20. Pañkat. 43,12. 137,19. 145,16. 233, 11. ed. orn. 19,4. Hit. 98,13. 113,13. Z. d. d. m. G. 14,572,5. Hem. Jogaç. 4,52. स्वस्वरूप 45. पठ किंचित्कालस्वरूपम् Vet. in LA. (III) 29, 18. Madhus. in Ind. St. 1,14,3. Comm. zu TS. Prât. 21,10. 15. 24,4. Sarvadarçanas. 31,21. 34,8. 17. 47,15. fgg. 60,9. 99,12. 17. 169,13. 174,11. 180,3. °तम् Mârk. P. 73,3. स्वरूपमकृतात्मन् so v. a. *von Natur* 134,8. स्वरूपासिद्ध so v. a. *in sich als falsch sich erweisend* (z. B. der Laut ist eine Eigenschaft, weil man ihn sieht) Tarkas. 43. fg. am Ende eines adj. comp.: पूर्व° RV. Prât. 6,11. ब्रह्म° (so lesen wir) Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,76. अबाह्य° 163. Pañkar. 2,3,51. 4,5. Sarvadarçanas. 174.13. — 3) adj. = बुध und मनोज्ञ (vgl. अभिरूप, प्रांशुरूप und सुरूप) AK. 3,4,19,134. fehlerhaft für सरूप (so Wilson's Ausg.) Sâñkhjak. 8. für सुरूप Vet. in LA. (III) 16,14. — 4) m. N. pr. eines Daitja MBh. 2,366. eines Sohnes der Sunandâ Mârk. P. 118,2. eines Schülers des Kaitanja Wilson, Sel. Works 1,155. — 5) N. pr. einer Oertlichkeit (vgl. स्वारूप) Verz. d. Oxf. H. 338,b,22. — Vgl. नील°, विधिस्वरूपवादार्थ, श्री°.

स्वरूपक am Ende eines adj. comp. = स्वरूप 1) b) Pañkar. 1,2,47.

स्वरूपता f. nom. abstr. 1) zu स्वरूप 1) a) MBh. 15,927. Bhâg. P. 7, 1,27. स्वरूपतया so v. a. *buchstäblich, in Wirklichkeit* Schol. zu Çâk. 51. — 2) स्वरूप 1) b) Sâh. D. 49. — 3) fehlerhaft für सुरूपता Râga-Tar. 3,489.

स्वरूपत्व n. nom. abstr. zu स्वरूप 1) b) Sâh. D. 4,4.

स्वरूपनिरूपण n. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. 180,9 v. u.

स्वरूपनिर्णय m. Titel zweier Schriften Hall 129. fg. °टीका 131.

स्वरूपवत् (von स्वरूप) adj. am Ende eines comp. *die Gestalt von — habend:* स्त्री° MBh. 5,7528.

स्वरूपसंबोधन n. Titel einer Gaina-Schrift Sarvadarçanas. 34,17. fg.

स्वरूपानुसंधानस्तोत्र n. Titel einer Schrift Hall 131.

स्वरूपिन् (von स्वरूप) adj. *seine eigene d. i. natürliche Gestalt habend* MBh. 3,2998. *mit einer Gestalt versehen, leibhaftig* 5,7113. धर्म 14,415. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7, 6, Çl. 18. 11, Çl. 42. am Ende eines comp. *in der Gestalt von — erscheinend:* दैत्य° R. 7,15,31. ब्रह्म° Mârk. P. 47,4. 97,12. Bhâg. P. 5,20,16. Pañkar. 1,14,117. — Vgl. नग° (नागस्वरूपिणी zu streichen), श्री°, स्त्री°.

स्वरूपोत्प्रेक्षा f. Bez. *eines best. Gleichnisses* Sâh. D. 291,17.

स्वरूपोपनिषद् f. N. einer Upanishad Ind. St. 1,471.

स्वरेणु f. N. pr. einer Gemahlin des Sonnengottes Trik. 1,1,101. — Vgl. सुरेणु 2) b) und सरण्यू.

स्वरोचस् s. u. 2. स्वरोचिस् 1).

स्वरोचिष Mârk. P. 61,4 fehlerhaft für स्वा°.

1. स्वरोचिस् n. *eigenes Licht* Bhâg. P. 2,5,11. 3,8,14. 5,24,31. 9,11, 6. st. स्वरोचिभिः Mârk. P. 63,7 wird wohl स्वरोचिर्भिः zu lesen sein.

2. स्वरोचिस् 1) adj. *durch sich selbst leuchtend* RV. 3,38,4 (v. l. स्वरोचस् TBr. 2,7,9,1). 5,87,5. Bhâg. P. 4,24,34. 8,3,13. 9,2,15. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Gandharva Kali und der Apsaras Varûthinî Mârk. P. 63,7. fgg. — Vgl. स्वारोचिष.

स्वरोदय 1) adj. *einen Vocal nach sich habend* RV. Prât. 4,26. 5,5. — 2) n. (m. ÇKDr.) Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,129. Notices of Skt Mss. 1,276. Verz. d. Oxf. H. 337,a, No. 793 (= स्वरतत्त्वोदय). Verz. d. Cambr. H. 69. Hall 18. °विवरण 200.

स्वरोपघात s. u. उपघात 1).

स्वरोपध adj. *einen Vocal vor sich habend* RV. Prât. 6,12. 11,24.

स्वर्क adj. *schön singend:* die Marut RV. 1,88,1. 7,35,9. 38,7. यज्ञमानाः VS. 19,32.

स्वर्ग (सुवर्ग TS. TBr.; vgl. P. 6,4,77, Vârtt.) 1) adj. *zum Licht —, zum Himmel gehend* (1. ग), — *führend; im Himmelslicht befindlich, himmlisch:* ब्रह्मौदनो देवयानः स्वर्गः AV. 11,1,20. कृणवे पन्थां पितृषु यः स्वर्गः 28. 30. 35. 18,4,14. 4,34,8. 9,5,16. SV. I, 5, 1,5,9 (verdorbene Stelle; vgl. स्वर्गमर्वन्तो जयत Çâñkh. Çr. 16,17,7). समुद्र VS. 13,31. यस्ते देवेषु महिमा सुवर्गः TBr. 1, 2, 1,21. संतोषो वै स्वर्गतमः (könnte auch bedeuten *der schönste Himmel*) MBh. 12,616. Namentlich लोक (vgl. स्वर्गलोक) *Lichtwelt, Himmelsraum* AV. 6,120,3. 9,5,26. 7,4. 11,1,7. 12,3,16. fg. 18,4,2. VS. 35,22. pl. AV. 12,3,6. 18,4,4. Kâth. 33,7. Kathop. 6,4 (सर्गेषु लोकेषु gedr.). Kaush. Up. 2,15. — TS. 1,5,9,4. 2,2,5, 4. 5,2,3,4. Çat. Br. 1,6,1,11. 3,8,1,16. 4,2,5,5. 6,3,3,14. एतस्मिन्नाके स्वर्गे लोके देवा असीदन् 8,6,1,1. 14,3,1,28. Ait. Br. 1,5. 8. 2,3. 6. 14. 17. Kathop. 1,12. Taitt. Up. 1,3,4. Spr. (II) 741. Bhâg. P. 1,1,4. sechs Ait. Br. 4,18. sieben 5,10. neun 4,16. TBr. 1,2,2,1. Kâth. 33,4. Thore *des Himmels* TBr. 3,12,2,9. 4,7. Ait. Br. 3,42. Çat. Br. 6,6,2,4. — 2) m. a) *Himmel*, meist als *Aufenthalt der Götter und Seligen, himmlische Freude* AK. 1,1,1,1. H. 87. Halâj. 1,3. 5,60. 68. स्वर्ग उ त्वमपि मादयासे RV. 10,95,18 (einzige Stelle im RV.). स्वर्गो ज्योतिषावृतः AV. 10,2,31. 8,18. 9,5. 12,3,54. स्वर्गं यांति पथिभिर्देवयानैः 2,34,5. 18,4,3. स्वर्गं यतः पितुः 56. 64. drei 12,3,42. — Çat. Br. 12,5,2,8. जीव° 6,1,39. Çâñkh. Çr. 16,17,11. — Kâtj. Çr. 1,10,10. सर्गस्वर्गापवर्गहेतु Maitrjup. 6,30. M. 9,28. 10,122. MBh. 13,307. Vikr. 59. Spr. (II) 3815. 7314. 7317. 7320. स्वर्गे सुखमुपाश्नुते M. 12,20. 8,313. महीयते Spr. (II) 3686. R. 1,1,95. अनन्त M. 3,79. जयिन् Spr. (II) 7318. स्वर्गाः षडेते जगतीतले ऽस्मिन् 3060. हस्तप्राप्तमहं मन्ये स्वर्गं तव R. 1,59,5. स्वर्गादधिकतरं निर्वृत्तिस्थानम् Çâk. 100,17. स्वर्गमध्यहृत् R. 2,64,48. °सोपानपङ्क्ति Megh. 51. इच्छतां स्वर्गम् M. 6,84. न च स्वर्गं स गच्छति 3,18. 4,235. Spr. (II) 4948. 6475. याति 3345. M. 7,89. Vop. 25,6. आयाति Spr. (II) 5736. स्वर्गं प्राप्तः MBh. 3,1736. स्वर्ग एवायं मया प्राप्तः Hit. 33,13. स्वर्गं गम् auch so v. a. *sterben* MBh. 1,6188. R. 1,1,33. आ-स्था desgl. 2,64, 17. आ-पद् desgl. 77,17. प्रेत्य स्वर्गं समश्नुते M. 11,6. जयेत्स्वर्गम् 4,246. नारी लभते स्वर्गमुत्तमम् Spr. (II) 4548. °भाज् Hem. Jogaç. 2,72. स्वर्गं हन्ति M. 11,40. °द Spr. (II) 1478. °प्रद 6638. स्वर्गाच्च्यवते M. 3,140. 8, 103. °च्युत Spr. (II) 7315. स्वर्गाच्च हीयते M. 8,75. परिहीयते 9,254. °कोशस्य वर्धनम् Spr. (II) 4204. स्वर्गैकदेश Hit. ed. Johns. 1677. स्वर्गामृतहार Lalit. ed. Calc. 213,9. वैकुण्ठ Pañkat. ed. orn. 56,21. neutr.: धर्मागतेन त्यागेन स्वर्गमस्ति चेत् MBh. 14,2846. — b) N. eines Ekâha Çâñkh. Çr. 14,37,1. — Vgl. भू°, रुद्र°.

स्वर्गकाम adj. *den Himmel wünschend* Ait. Br. 2,3. Pañkav. Br. 16,3,3. 15,5. Kâth. 19,10. Kâtj. Çr. 4,15,12. Kauç. 83. Ind. St. 2,299. Maitrjup. 6,36.

स्वर्गखण्ड n. Titel des 3ten *Abschnitts* im Padmapurâṇa Verz. d. Oxf. H. 13,a,12.

स्वर्गगति f. *der Gang in die Himmelswelt* Spr. (II) 2451.

स्वर्गगमन n. *das Eingehen in den Himmel, Sterben* R. 3,73,40. Verz. d. Oxf. H. 66,a,23.

स्वर्गगामिन् adj. *in den Himmel kommend* Spr. (II) 6943. Karmalokana im ÇKDr.

स्वर्गङ्गा f. *die* Gaṅgâ *des Himmels* d. i. *die* Mandâkinî Çabdar. im ÇKDr.

स्वर्गजित् adj. *den Himmel gewinnend*, superl. MBh. 12,2865.

स्वर्गत (स्वर् + गत) adj. *im Himmel sich befindend* Bhâg. P. 6,6,34. 10,81,12. so v. a. *gestorben* 9,16,15. MBh. 1,6130. 6196. R. 2,66,4. 82,4. 83,24. 103,7. 105,32. R. Gorr. 1,44,1. 2,68,1. Kathâs. 10,8.

स्वर्गतरंगिणी f. *Himmelsstrom:* कीर्तिः स्वर्गतरंगिणीभिरभितो वैकुण्ठमाप्लावितम् Spr. (II) 1783. Bez. *der* Gaṅgâ Kathâs. 75,60.

स्वर्गतरु m. *ein im Himmel wachsender Baum* Spr. (II) 7498.

स्वर्गति f. *der Eingang in den Himmel* Bhag. 9,20. MBh. 1,263. 12,3674. so v. a. *Tod:* °गतिं प्राप्तः Hariv. 5190. R. 2,103,15. Ragh. 12,15. °गतिं प्रापितो मया Kathâs. 81,100.

स्वर्गद्वार n. 1) *Himmelsthor* RV. Prât. 15,4. Spr. (II) 7316. die Sonne MBh. 3,156. — 2) N. pr. eines geheiligten Badeplatzes MBh. 3,7028. 8005.

स्वर्गधेनु f. *die Himmelskuh*, = कामधेनु Verz. d. Oxf. H. 155,b,33.

स्वर्गपति m. *der Herr des Himmels* d. i. Indra H. 173. Hit. ed. Johns. 1677.

स्वर्गपथ m. *der Weg zum Himmel*, wohl Bez. *einer best. Strasse am Himmel* R. 2,80,14 (सुरपथ ed. Bomb.). 93,18 (= स्वर्गप्रदेश Comm.). — Vgl. स्वर्गमार्ग.

स्वर्गपर्वन् n. Titel des 18ten *Buches* im Mahâbhârata MBh. 1,634. — Vgl. स्वर्गारोहणपर्वन्.

स्वर्गपुरी f. *die Himmelsstadt* d. i. Amarâvatî R. Gorr. 1,46,10. 7,102,9.

स्वर्गमन n. *das Eingehen in den Himmel* so v. a. *Sterben* MBh. 8,4088.

स्वर्गमन्दाकिनी s. u. मन्दाकिनी 1).

स्वर्गमार्ग m. 1) *der Weg zum Himmel* MBh. 3,1735. Bez. *einer best. Strasse am Himmel* R. 5,3,44. Çâk. 98,15. — 2) N. pr. eines geheiligten Badeplatzes MBh. 13,1747. — Vgl. स्वर्गपथ.

स्वर्गयाण m. *der Weg zum Himmel* Ait. Br. 1,2.

स्वर्गयोनि f. *Stätte des Himmels* so v. a. *was zum Himmel führt:* दृश Spr. (II) 6716.

स्वर्गराज्य n. *die Herrschaft über den Himmel, Himmelreich:* °राज्यमिव तद्वस्त्रयुगलमासाद्य Pañkat. 29,19.

1. स्वर्गलोक m. *die Himmelswelt* Âçv. Gṛhj. 4,4,2. MBh. 3,1755. 12,2746 (pl.). R. 1,42,20. 60,16. Mârk. P. 137,8. P. 3,3,7, Schol. — Vgl. 1. स्वर्लोक.

2. स्वर्गलोक adj. *der Himmelswelt angehörig, dort weilend* Çat. Br. 11,4,4,12. Pañkav. Br. 12,11,12. Kathop. 1,13. — Vgl. 2. स्वर्लोक.

स्वर्गलोकेश m. *der Körper (der Herr der Himmelswelt)* Gaṭâdh. im ÇKDr.

स्वर्गवधू f. *eine* Apsaras ÇKDr. angeblich nach H.

स्वर्गवत् (von स्वर्ग) adj. *im Besitz des Himmels seiend* R. 5,7,62.

स्वर्गवास m. *Wohnort im Himmel* Suçr. 1,96,4. Verz. d. Oxf. H. 62,a,2.

स्वर्गसद् m. *ein Bewohner des Himmels, ein Gott, ein Seliger* MBh. 8,447. 15,897.

स्वर्गसरिद्वरा f. *der Himmelsfluss* d. i. *die* Gaṅgâ Râgan. 14,16.

स्वर्गस्त्री f. *ein himmlisches Weib, eine* Apsaras Râga-Tar. 4,580.

स्वर्गस्थ adj. *im Himmel weilend* so v. a. *gestorben* Spr. (II) 5397. R. 2,66,1. 67,5. R. Gorr. 2,122,6.

स्वर्गस्थित adj. *im Himmel weilend* so v. a. *ein Gott, ein Seliger* Spr. (II) 1585. so v. a. *gestorben* 7319.

स्वर्गह्वाय adj. P. 3,2,2, Schol.

स्वर्गापगा f. *der Himmelsfluss*, Bez. *der* Gaṅgâ H. 1082. Verz. d. Oxf. H. 116,b,16.

स्वर्गामिन् adj. *in den Himmel eingehend* so v. a. *sterbend* Kathâs. 29,151. *in den Himmel eingegangen* so v. a. *gestorben* Ragh. 18,35.

स्वर्गारोहण n. *das Ersteigen des Himmels, Himmelfahrt* Weber, Râmat. Up. 328. Verz. d. Oxf. H. 143,b, No. 295. 345,b,39. °पर्वन् Titel des 18ten *Buches* im Mahâbhârata MBh. IV, 432.

स्वर्गारोहणिक adj. *die Himmelfahrt betreffend:* °पर्वन् = स्वर्गपर्वन् MBh. IV, 433. fgg.

स्वर्गार्गल m. n. *der Riegel an der Himmelsthür* Spr. (II) 599.

स्वर्गावास m. *Himmelsbehausung* Hariv. 8347.

स्वर्गिगिरि m. *der Berg der Götter, — der Seligen* d. i. Meru H. 1032.

स्वर्गिन् (von स्वर्ग) adj. *des Himmels theilhaftig*, m. *ein Gott, — Seliger* Trik. 1,1,5. H. 83, Schol. MBh. 3,13431. 8,2188. Hariv. 14794. R. 7,77,11. 15. 110,5. Megh. 31. Kumâras. 2,45. Verz. d. Oxf. H. 116,b,23. Çâk. 193. Bhâg. P. 5,17,11. 8,8,7. 22,33. 10,64,6. 11,20,12. Schol. zu Kap. 1,58. so v. a. *heimgegangen, gestorben* Ragh. 12,17.

स्वर्गिरि m. = स्वर्गगिरि H. 1032.

स्वर्गिवधू f. *ein Weib der Götter, eine* Apsaras H. 183.

स्वर्गिस्त्री f. dass. H. 183, Schol.

स्वर्गीय (von स्वर्ग) adj. *zum Himmel in Beziehung stehend, himmlisch:* वास MBh. 13,6408. रत्नानि Hariv. 7257. युद्धयज्ञ *zum Himmel führend* 13213. कार्य so v. a. *Verbrennung eines Leichnams* R. 6,96,1.

स्वर्गौकस् m. *Himmelsbewohner, ein Gott, ein Seliger* Halâj. 1,4. Hariv. 7262. Kumâras. 1,59. Varâh. Bṛh. S. 60,18.

स्वर्ग्य, सुवर्ग्य (von स्वर्ग) adj. *zum Himmel führend, himmlisch* P. 5,1,111, Vârtt. 2. Schol. zu P. 5,1,39 (parox.). VS. 11,2. TS. 5,3,10,7. 5,4,4. आकृति Ait. Br. 1,16. 6,24. नौ Çat. Br. 2,3,3,15. Pfad 3,9,3, 20. 11,4,4,8. Kâtj. Çr. 4,14,13. ज्ञान so v. a. *die Seligkeit verschaffend* VS. Prât. 8,37. M. 2,57. 4,13. 5,48. Spr. (II) 3455. MBh. 1,2309. Hariv. 7268 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R. 1,44,63. R. Gorr. 1,4,4. 36,9. Suçr. 1,3,15. Bhâg. P. 4,12,44. 6,11,4. 8,4,14. *des Himmels theilhaftig* Mârk. P. 24,7. स्वर्ग्यस्य (स्वर्गस्य?) लोकस्य गमनम् N. eines Sâman Ind. St. 3,246,b. स्वर्ग्यं सेतुषाम desgl. ebend. म्र° Çat. Br. 10,5,5,5. M. 5,104. 8,127. Spr. (II) 1559. Bhag. 2,2. R. 2,82,13. 5,91,12.

स्वर्चनस् adj. *aussehend wie Licht* RV. 9,97,46.

स्वर्चन adj. zur Erklärung von स्वर्क Nir. 11,14.

स्वर्चनस् adj. etwa *angenehm wie das Himmelslicht* oder *dem Himmel gefällig* R̥V. 9,84,5.

स्वर्चि adj. *schön strahlend* R̥V. 2,3,2. zur Erklärung von स्वर्क Nir. 11,14.

स्वर्जि f. = सर्जि *Natron* H. 945. Suçr. 2,516,20. स्वर्जिन् m. Râǵan. 6,252.

स्वर्जिक m. dass. Râǵan. 6,252. f. आ dass. H. 945. Mad. 2,69. Suçr. 1,227,13. 2,453,18. 454,17. Çârṅg. Saṁh. 2,6,11. 3,11,28.

स्वर्जिकाक्षार m. dass. H. 945. Suçr. 1,227,10.

स्वर्जिक्षार m. dass. Râǵan. 6,252. Suçr. 2,496,2.

स्वर्जित् 1) adj. *Licht —, Sonne —, Himmel gewinnend, verschaffend* R̥V. 2,21,1. 9,27,2. 10,167,2. AV. 13,2,30. 17,1,1. यज्ञ VS. 11,8. — 2) m. *a*) *ein best. Opfer* M. 11,74. — *b*) N. pr. eines Mannes mit dem patron. Nâgnaǵita Çat. Br. 8,1,4,10.

स्वर्षा m. *Gewinnung von Licht* u. s. w. R̥V. 1,132,2.

स्वर्ज्योतिस् adj. *im Himmelslicht glänzend* VS. 5,32. बृहतः कौमुदस्य स्वर्ज्योतिर्निधनम् N. eines Sâman Ind. St. 3,226,*b*.

स्वर्ण (aus सुवर्ण) 1) n. *Gold* AK. 2,9,94. 2,6,3,6 (pl.!). Trik. 2,9,31. H. 1043. Halâj. 2,18. Ratnam. 87. Spr. (II) 6140. °भारैर्लभ्यम् 7321. Weber, Râmat. Up. 324. Râǵa-Tar. 4,475. Bhâg. P. 4,25,14. 8,12,8. °स्तेय Verz. d. Oxf. H. 281,*b*,11. Weber, Râmat. Up. 355. °हरण 356. °धुर्यम् *Gold und ein Lastthier* Jâǵn. 1,210. कूट° *verfälschtes Gold* 2,297. — 2) m. n. als *Gewicht ein* Karsha *Gold*: दशस्वर्णस्य कारणात् Mr̥kkh. 34,15. बहुस्वर्णलक्षमूल्य Kathâs. 22,97. 35,25. °शत 33. — 3) *eine Art Röthel* (vgl. °गैरिक): °धाराः R. 7,7,15. — 4) n. Bez. verschiedener Pflanzen: *Stechapfel* ÇKDr. = गौरसुवर्णशाक Râǵan. 7,151. = नागकेसर 6,179 (das Metrum verlangt aber सुवर्ण). — Bhâg. P. 4,6,16. — 5) m. N. eines Agni Hariv. 10467. — Vgl. राज° und सुवर्ण.

स्वर्णक (von स्वर्ण) 1) n. *Gold* Jâǵn. 1,296. — 2) m. *ein best. Baum* Hariv. 3843.

स्वर्णकण m. = सुवर्णकण *eine Art* गुग्गुलु Râǵan. 11,111.

स्वर्णकणिका f. pl. *Goldstaub* Kâlikâ-P. 82 im ÇKDr.

स्वर्णकाय m. ein N. Garuḍa's (*einen goldenen Körper habend*) H. 231.

स्वर्णकार m. = सुवर्णकार *Goldschmied* AK. 2,10,8. Trik. 2,10,3. H. 908. Jâǵn. 1,163. R. Gorr. 2,90,14. Kathâs. 61,30. Verz. d. Oxf. H. 21,*b*, N. 3. Spr. (II) 6140. कुम्भादिस्वर्णकारता d. i. कुम्भादिकारता und स्वर्णकारता Hem. Jogaç. 3,100.

स्वर्णकूट (°कूठ gedr.) N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 77,*b*,40.

स्वर्णकृत् = स्वर्णकार Çabdam. im ÇKDr.

स्वर्णकेतकी f. *Pandanus odoratissimus* Râǵan. 10,70. — Vgl. सुवर्णकेतकी.

स्वर्णक्षीरिणिका f. = स्वर्णक्षीरी Dhanv. 1,90.

स्वर्णक्षीरी f. *eine best. Pflanze*, vulgo पिसोरा, पिसोळा, welche durch ihren Geruch Fliegen (پِسو) vertreibt, Molesw. AK. 2,4,5,3. Râǵan. 5,53. Ratnam. 80. Dhanv. 1,90. — Vgl. सुवर्णक्षीरी.

स्वर्णखण्ड m. n. *ein Stück Gold;* davon denom. °खण्डाय्, °यते *dazu werden*: वर्णमात्रेण रीत्यंशः स्वर्णखण्डायते कथम् 4te Râǵa-Tar. 12.

स्वर्णगणपति m. *eine Form des* Gaṇeça Verz. d. Oxf. H. 249,*a*, N. 4. Wilson, Sel. Works 1,20.

स्वर्णगिरि m. N. pr. eines *Berges* Çatr. 1,34. — Vgl. सुवर्णगिरि.

स्वर्णगैरिक n. = सुवर्ण° *eine Art Röthel* Ratnam. 283. Suçr. 2,339,8.

स्वर्णगौरीव्रत n. *eine best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 284,*b*,9.

स्वर्णग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Colebr. Misc. Ess. 2,179.

स्वर्णग्रीव 1) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's (*goldhalsig*) MBh. 9,2577. — 2) f. आ N. pr. eines auf der Ostseite des Nâṭaka entspringenden Flusses Kâlikâ-P. 82 im ÇKDr.

स्वर्णघर्म Bez. eines best. Anuvâka Bhâg. P. 11,27,31.

स्वर्णचूड m. 1) *der blaue Holzhäher* Med. k. 124. Ǵaṭâdh. im ÇKDr. Verz. d. Oxf. H. 86,*b*,41. auch *Hahn* Wilson ohne Angabe einer Aut. — 2) N. pr. eines Javana Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53.

स्वर्णचूडक m. = स्वर्णचूड 1) H. an. 3,71.

स्वर्णचूल m. wohl dass. Kathâs. 65,78. 81. fg. — Vgl. सुवर्णचूल.

स्वर्णज n. *Zinn* (*aus Gold entstanden*) H. 1042.

स्वर्णजातिका und °जाती f. *eine Jasminart* Ratnâk. in Nigh. Pr.

स्वर्णजीवन्तिका und °जीवा f. *eine Art von* Ǵîvantî (vulgo करणवेल oder करणदोडी d. i. *Hoya viridiflora R. Br.* nach Molesw.) Râǵan. 3,31.

स्वर्णजीरी f. *eine best. Mixtur* Verz. d. B. H. No. 998. wohl fehlerhaft.

स्वर्णद 1) adj. *Gold spendend* Râǵa-Tar. 1,97. — 2) f. आ *Tragia involucrata* Râǵan. 9,50. fehlerhaft °दी ÇKDr. nach ders. Aut.

स्वर्णदामा f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,10.

स्वर्णदी (3. स्वर् + नदी) f. *der Himmelsfluss* d. i. *die* Gaṅgâ Spr. (II) 1443. Pańkar. 1,2,8. 9. 4,70. Kshitîç. 24,16. = मन्दाकिनी AK. 1,1,1,44.

स्वर्णदीधिति m. *Feuer* (*goldstrahlig*) Trik. 1,1,66.

स्वर्णदुग्धा und °दुग्धी f. = स्वर्णक्षीरी Râǵan. 5,53. Dhanv. 1,90.

स्वर्णद्रु m. *Cassia fistula* Râǵan. 9,45.

स्वर्णद्वीप m. n. = सुवर्णद्वीप Kathâs. 36,80. 57,72. Çatr. 14,193 (°द्रीप die Hdschr.).

स्वर्णधातु m. = स्वर्णगैरिक *eine Art Röthel* Râǵan. 13,62.

स्वर्णनाभ m. 1) *Ammonit* (Comm.) MBh. 5,1542; s. शालग्राम. — 2) *ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch* R. 1,30,7; vgl. स्वर्णलाभ.

स्वर्णनिभ n. = स्वर्णगैरिक *eine Art Röthel* Ratnâk. in Nigh. Pr.

स्वर्णपक्ष m. ein N. Garuḍa's (*goldgeflügelt*) Trik. 1,1,43.

स्वर्णपद्मा f. *die himmlische* Gaṅgâ (*goldene Lotusblüthen habend*) Çabdar. im ÇKDr.

स्वर्णपर्णी f. = स्वर्णजीवन्ती Râǵan. 3,30.

स्वर्णपाठक m. *Borax* Çabdam. im ÇKDr.

स्वर्णपारेवत n. *ein best. Fruchtbaum*, = महापारेवत Râǵan. 11,90.

स्वर्णपुष्प 1) m. *Cassia fistula* Râǵan. 9,45. *Michelia Champaka* (चम्पक) 10,58. — 2) f. आ *Methonica superba Lam.* Râǵan. 4,131. — 3) f. ई *Cassia fistula* Halâj. 2,43. Çabdac. im ÇKDr. = स्वर्णली Râǵan. 4,165. = सप्तला 198. *Pandanus odoratissimus* 10,71. in den beiden letzten Bedd. f. आ ÇKDr. nach ders. Aut. — Vgl. सुवर्णपुष्प.

स्वर्णपुष्पिका f. *Jasmin* Mad. 3,92.

स्वर्णप्रस्थ m. N. pr. eines Upadvîpa in Gambudvîpa BHÂG. P. 5, 19,30. VP. 175, N. 3.

स्वर्णफला f. *eine Art Musa* RÂGAN. im ÇKDR. सुवर्णफला (gegen das Metrum) unsere Hdschrr. 11,45.

स्वर्णबिन्दु m. 1) ein N. Vishṇu's TRIK. 1,1,30. — 2) N. pr. eines Tîrtha MBH. 13,1696. °तीर्थ Verz. d. Oxf. H. 67,*b*,5. — Vgl. सुवर्णबिन्दु.

स्वर्णभाज् m. N. einer Sonne Schol. zu VP. 6,3,20; vgl. स्वर्णर 2) *a*).

स्वर्णभूमिका f. *Zimmt* oder *Cassiarinde* RATNÂK. in NIGH. PR.

स्वर्णभूषण n. = स्वर्णगैरिक *eine Art Röthel* ebend.

स्वर्णभृङ्गार m. 1) *ein goldener Wasserkrug* RÂGA-TAR. 4,475. — 2) *eine der Eclipta prostrata verwandte Pflanze* RÂGAN. 4,141.

स्वर्णमण्डन n. = स्वर्णभूषण MAD. in NIGH. PR.

स्वर्णमय (von स्वर्ण) adj. *golden* s. सर्व°.

स्वर्णमहा f. N. pr. eines Flusses KÂLIKÂ-P. 82 im ÇKDR.

स्वर्णमाक्षिक n. = सुवर्ण° *Schwefelkies* (zu den Upadhâtu gerechnet): किंचित्सुवर्णसाहित्यात्स्वर्णमाक्षिकमीरितम् BHÂVAPR. 5; vgl. MADANAV. 4,23. RÂGAN. 13,85.

स्वर्णमातर् f. *eine best. Pflanze*, = महाजम्बू RÂGAN. 11,26.

स्वर्णमूल m. N. pr. eines Berges KATHÂS. 12,133.

स्वर्णयूथी f. *gelber Jasmin* MAD. 3,92. GAṬÂDH. im ÇKDR. BHÂG. P. 8, 2,17. — Vgl. सुवर्णयूथी.

स्वर्णर adj. voc. pl. स्वर्णरस् von den Marut; vielleicht missverständlich (*Männer des Himmels*) st. स्वर्णरास् ṚV. 5,54,10.

स्वर्णर (स्वःऽनर Padap.) 1) adj. *licht, ätherisch:* Agni ṚV. 2,2,1. 6,15,4. 8,19,1. — 2) m. *a*) N. einer Sonne TAITT. ÂR. 1,7,1. 16,1. — *b*) vielleicht N. pr. eines Mannes ṚV. 8,3,12; vgl. übrigens 12,2. — 3) n. *Lichtraum, Aether:* यद्वा प्रस्रवणे दिवो मादयासे स्वर्णरे ṚV. 8,54, 2. सोमेर्या उप सुष्टुतिं मादयस्व स्वर्णरे 92,14. 6,39. 5,18,4. परि व्रजेव बाह्वोर्जगन्वांसा स्वर्णरम् 64,1. स्वर्णरमन्तरिक्षाणि रोचना 10,65,4. Indra kommt स्वर्णरादवसे नः 4,21,1. 8,12,2. 9,70,6.

स्वर्णरम्भा f. *eine best. Pflanze*, = सुरप्रिया RÂGAN. im ÇKDR. unter dem letzten Worte. — Vgl. सुवर्णरम्भा.

स्वर्णरेखा f. 1) *Goldstrich* (auf dem Probirstein) Spr. (II) 7179. — 2) N. pr. einer Vidjâdharî HIT. 63,9. 64,1. II,106.

स्वर्णरेतस् adj. = सुवर्णरेतस् *dessen Same Gold ist:* die Sonne WEBER, RÂMAT. UP. 313.

स्वर्णरोमन् m. N. pr. eines Fürsten, eines Sohnes des Mahâroman, R. 1,71,12. BHÂG. P. 9,13,17. des Kṛtiroman R. GORR. 1,73,11. — Vgl. सुवर्णरोमन् 2) *b*).

स्वर्णलता f. N. zweier Pflanzen, = ज्योतिष्मती RÂGAN. 3,70. = स्वर्णजीवन्ती 31. — Vgl. सुवर्णलता.

स्वर्णलाभ m. = स्वर्णनाभ 2) R. GORR. 1,31,9.

स्वर्णली f. *eine best. Pflanze*, = हेमपुष्पी, स्वर्णपुष्पी, vulgo सोनुली RÂGAN. 4,165. स्वर्णुली ÇKDR. nach ders. Aut.

स्वर्णवज्र n. *eine Art Stahl* ÇKDR. unter वज्र.

स्वर्णवणिज् m. = सुवर्णवणिज् *Goldhändler* (*eine Mischlingskaste*) BRAHMAVAIV. P., ÇRÎKṚSHṆAGANMAKH. 85 nach ÇKDR.

स्वर्णवर्णभाज् f. *Terminalia Chebula* RÂGAN. 11,228.

स्वर्णवर्णा f. *Gelbwurz* RÂGAN. 6,198. MAD. 1,216. — Vgl. सुवर्णवर्णा.

स्वर्णवर्णाभा f. *eine best. Pflanze*, = जीवन्ती MAD. 1,12.

स्वर्णवल्कल m. *Bignonia indica* ÇABDAK. im ÇKDR.

स्वर्णवल्ली f. *eine best. Schlingpflanze*, = रक्तफला RÂGAN. im ÇKDR.

स्वर्णविद्या f. wohl *die Kunst Gold zu machen* Verz. d. Oxf. H. 88,*a*,20.

स्वर्णशिख m. = स्वर्णचूल KATHÂS. 65,48.

स्वर्णशृङ्गिन् m. N. pr. eines Berges MÂRK. P. 55,13.

स्वर्णशेफालिका f. *Cassia fistula* ÇABDAM. im ÇKDR. स्वर्णसे° gedr.

स्वर्णष्ठीविन् m. N. pr. = सुवर्णष्ठीविन् R. GORR. 1,48,17.

स्वर्णसू adj. *Gold erzeugend:* गिरि RÂGA-TAR. 4,604.

स्वर्णस्थ adj. *in Gold gefasst* PAÑKAR. 4,5,38.

स्वर्णाकर (स्वर्ण + आकर) m. *Goldmine* RÂGA-TAR. 4,603.

स्वर्णाङ्ग (स्वर्ण + 3. अङ्ग) m. *Cassia fistula* RÂGAN. im ÇKDR.

स्वर्णारि (स्वर्ण + अरि *Feind*) n. *Blei* H. 1041. *Schwefel* ÇKDR. und WILSON ohne Angabe einer Aut.

स्वर्णाह्वा (स्वर्ण + आह्वा) f. *eine best. Pflanze*, = स्वर्णक्षीरी RÂGAN. 5,53. — Vgl. सुवर्णाह्वा.

स्वर्णीत (स्वर् + नीत) adj. *in den Himmel geführt* PAÑKAR. 4,3,117.

स्वर्णुली s. स्वर्णली.

स्वर्णेतर् (स्वर् + नेतर्) nom. ag. *Beförderer zum Himmel*, unter den Namen für राजन् MBH. 3,12705.

स्वर्त्, स्वर्तयति v. l. für श्वर्त् (गत्याम्) DHÂTUP. 32,79.

स्वर्थ (6. सु + अर्थ) adj. *das richtige Ziel verfolgend* ṚV. 1,95,1. 141,11.

स्वर्द्, स्वर्दते (आस्वादने, संचरणे, प्रीतिलिप्सोः) DHÂTUP. 2,18. — Vgl. स्वद्.

स्वर्दृश् adj. *die Sonne —, das Licht schauend:* विश्वो वो यामन्भयते स्वर्दृक् *jeder Lebende* ṚV. 7,58,2. 83,2. 9,48,4. 76,4. 2,24,4. Götter, *die das himmlische Licht schauen*, 1,44,9. 155,5. 5,26,2. 63,2. 7,32, 22. 37,2. Soma 9,13,9. 65,11.

स्वर्देव m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 53,4.

(स्वर्धामन्) सुव° adj. *im Licht heimisch* TS. 1,3,2,1.

स्वर्धिन् m. *ein guter Parteigenosse* AV. 5,20,7.

स्वर्धुनी f. *der Fluss des Himmels, die* Gañgâ RÂGAN. 14,16. BHÂG. P. 1,1,15. 13,49. 3,8,5. 8,21,4. 9,9,14.

स्वर्नगरी f. *die Himmelsstadt* d. i. Amarâvatî: °कृता *zur H. gemacht* KATHÂS. 54,76.

स्वर्नदी f. = स्वर्णदी RÂGAN. 14,16.

स्वर्पति m. *Herr des Lichts* ṚV. 8,44,18. 86,11. युवं हि स्थः स्वर्पती इन्द्रश्च सोम गोपती 9,19,2. *Herr des Himmels:* Indra BHÂG. P. 3,6,21.

स्वर्भाणु s. स्वर्भानु.

स्वर्भानव 1) m. *eine Art Edelstein*, = गोमेदक RÂGAN. im ÇKDR. — 2) f. ई *eine Tochter des* Svarbhânu (vgl. HARIV. 1475) MBH. 1,3150.

स्वर्भानु (सुव°) m. N. eines die Sonne (und den Mond) verfinsternden Dämons, später = Râhu UGGVAL. zu UṆÂDIS. 3,32. AK. 1,1,2,28. H. 121 (स्वर्भाणु; vgl. jedoch Randglosse). HALÂJ. 1,49. HÂR. 38. यत्वा सूर्य स्वर्भानुस्तमसाविध्यदासुरः ṚV. 5,40,5. 6. 8. 9. ÇAT. BR. 5,3,2,2. TS. 2, 1,2,2. PAÑKAV. BR. 4,5,2. 6,13. 6,6,8. Ind. St. 3,164. fg. MBH. 1,2532. 2648. 3,437. 5,3811. 7239. 6,482. 7,7874. 7938. 13,7292. HARIV. 201.

1475. 2441. 2652. 4263. 9297. R. 3,30,44. Spr. (II) 2585. 3567. Verz. d. Oxf. H. 49,*b*,2 v. u. VP. 147. MÂRK. P. 109,64. BHÂG. P. 5,24,1. 6, 6,31. 10,61,10 (ein Sohn Kṛshṇa's). °सूदन die Sonne MBH. 3,16996.

स्वर्मीळ्ह 1) adj. *wobei es den Kampf um Sonne oder Licht gilt* (vgl. unter स्वर् 2): आजि ṚV. 1,63,6. 130,8. प्रधन 169,2. — 2) n. *Kampf um Licht* ṚV. 1,56,5. 4,16,15. 8,57,5.

स्वर्मीध्र s. WEBER, Nax. 2,349. GJOT. 114.

स्वर्य (von 1. स्वर् und स्वर्) adj. (f. आ, ved. स्वरी) 1) *lärmend, schallend; brüllende* Kühe ṚV. 1,121,4. 10,68,7. *wohlklingend:* घोतमानो स्वर्य (von स्वरी) मनीषाम् 177,2. *lärmend, tosend:* (इन्द्र) स्वरेणाद्रिं स्वर्याइ नवग्वैः (दशग्वैः) 1,62,4. य ईं नज्ञानं स्वर्य सुवज्रम् 4,17,4. *schwirrend:* Donnerkeil 1,32,2. 61,6. Schleuderstein 5,30,8. 61,6. उत्तज्ञतं स्वर्यै पर्वतेभ्यः 7,104,4. — 2) *der Stimme zuträglich* SUÇR. 1,185,13. 190,2. 195,12. 213,10. अ° 210,1.

स्वर्यन्त् VS. 17,68 fehlerhaft für स्वर् यन्तः; vgl. ÇAT. BR. 9,2,3,27. TS. 4,6,5,2.

स्वर्यात adj. *in den Himmel eingegangen* BHÂG. P. 9,9,13. so v. a. *gestorben* ÇAṄKHA in MITÂKSHARÂ 208,10. JÂGN. 2,136. MBH. 1,6804. R. 1, 71,15 (73,14 GORR.). 3,17,31. MÂRK. P. 130,21.

स्वर्याति MBH. 7,2991 fehlerhaft für शर्याति (so ed. Bomb.).

स्वर्यान n. *das Eingehen in den Himmel* so v. a. *Sterben, Tod* Verz. d. Oxf. H. 147,*a*,27.

स्वर्यु (von 3. स्वर्) adj. *nach Licht* u. s. w. *verlangend* ṚV. 3,30,20.

स्वर्लीन N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 44,*a*,6 v. u.

1. स्वर्लोक m. *die Himmelswelt*, auch *eine best. Himmelswelt* (neben भुवर्लोक, भूर्लोक u. s. w.) TRIK. 1,1,4. ÇABDAR. im ÇKDR. Ind. St. 2,178. 9,119. R. 1,44,57 (45,52 GORR.). P. 3,3,6, Schol. Spr. (II) 7332. VP. 2, 7,18. MÂRK. P. 42,11. 46,39. BHÂG. P. 2,5,38. 42. 6,42. 4,12,31. 8,21, 31. PAṄKAR. 2,2,58. — Vgl. 1. स्वर्गलोक.

2. स्वर्लोक adj. *der Himmelswelt theilhaftig, ein Gott, — Seliger;* davon nom. abstr. °ता f. BHÂG. P. 10,10,22. — Vgl. 2. स्वर्गलोक.

स्वर्वधू f. *ein himmlisches Weib, eine* Apsaras H. 183. KATHÂS. 17, 16. 19. 27,69. 52,9. 121,130.

स्वर्वत्, सुवर्वत् (von 3. स्वर्) adj. 1) *licht, himmlisch:* सातिं ṚV. 1, 168,7. दात्रमदितेः 185,3. द्युम्न 6,19,9. 35,2. रायः 22,3. ऊति 1,119,8. ज्योतिस् 6,47,8. 10,36,3. Wasser 1,10,8. 5,2,11. 8,40,10. अप्सु वृजने स्वर्वति 10,63,15. सामन् 1,173,1. 5,34,1. कीरि 6,37,1. Götter 1,59,4. 136,3. 6,50,2. 8,86,1. 10,11,3. TS. 3,4,2,2. — 2) *das Wort* स्वर् *enthaltend:* स्वर्वन्नधिनं सौक्ष्विषम् N. eines Sâman Ind. St. 3,246,*b*. PAṄKAV. BR. 11,10,15. fg. LÂṬJ. 7,7,25.

स्वर्वापी f. *der himmlische Teich* d. i. *die* Gaṅgâ H. 1082.

स्वर्विद्, सुवर्विद् adj. *Licht —, Sonne —, Himmel verschaffend, — gewinnend, — besitzend:* Agni ṚV. 1,96,4. 3,3,5. 10. 26,1. 10,88,1. KAUÇ. 4. Indra ṚV. 1,52,1. 3,51,2. die Açvin 8,8,7. Soma (vgl. 9, 59,4) 8,48,5. 9,8,9. 21,1. 86,3. 94,2. 101,10. अर्क 10,107,4. Wagen der Götter 2,23,3. 6,39,4. 7,67,3. शुष्म 9,106,4. पितरः 97,39. मतयः 10,43,1. ऋषयः TS. 5,7,4,3. रयि *himmlisch* ṚV. 8,13,5. — 5,44,1. VS. 11,31. 17,12. TS. 4,4,12,1.

स्वर्वीथि f. N. pr. der Gattin Vatsara's BHÂG. P. 4,13,12.

स्वर्वेश्या f. *eine himmlische Buhldirne, eine* Apsaras AK. 1,1,1,47. H. 183. Spr. (II) 2203. KHANDOM. 75.

स्वर्वैद्य m. du. *die beiden himmlischen Aerzte, die* Açvin AK. 1,1, 1,46. H. 181. HARIV. 607. °प्रतिम GIT. 4,19.

स्वर्षा (स्वर् + 2. सा) VS. PRÂT. 3,40. AV. PRÂT. 2,49. adj. = स्वर्विद्. आङ्गूष ṚV. 1,61,3. Donnerkeil 100,13. Wagen der Açvin 2, 18,1. Indra 3,34,4. — 1,91,21. 7,97,7. 9,96,18. 10,8,6. 47,5. 120,8.

स्वर्षाति (स्वर् + 1. साति) f. *Gewinnung des Lichts* u. s. w. (vgl. unter स्वर् 2) und ṚV. 3,31,19): स्वर्षाता loc. ṚV. 1,131,6. 4,16,9. देवाः स्वर्षाता वृणात इन्द्रमत्र 6,17,8. स्वर्षाता यद्ध्वयामसि त्वा 33,4. 9, 88,2. 10,99,3.

स्वर्हणा (6. सु + अ°) n. *eine grosse Verehrung* BHÂG. P. 3,16,23.

स्वर्हत् (6. सु + अ°) adj. *überaus ehrwürdig:* स्वर्हत्तम BHÂG. P. 3,15,31.

स्वलक्षण adj. *seine besondern specifischen Merkmale habend, mit nichts Anderem zu vergleichen, etwas für sich Besonderes* SARVADARÇANAS. 9,8. 14,1. fgg. (2 एतेन st. नैतेन zu lesen). — Vgl. स्वालक्षण्य.

स्वलंकृत adj. *schön geschmückt* MBH. 1,6967. 3,2114. 4,2190. 5,5953. 7521. BHÂG. P. 10,46,11. — Vgl. स्वरंकृत.

स्वलदा f. N. pr. einer Tochter Raudrâçva's HARIV. 1661. खलाबला च st. स्वलदा चैव die neuere Ausg.

स्वलिङ्ग adj. *sein grammatisches Geschlecht bewahrend* AK. 2,4,1,19.

स्वलीन m. N. pr. eines Dânava VAHNI-P., GAṄGÂVATARAṆA nach ÇKDR.

स्वल्प (6. सु + अल्प) adj. (f. आ) = तुच्छ AK. 3,4,10. (*sehr*) *klein, von geringem Umfange:* नेत्र WEBER, Nax. 1,310. अस्थि Spr. (II) 7322. VARÂH. BṚH. S. 67,10. 68,21. 62. Werk BṚH. 1,2. H. 258. स्वल्पाङ्गुल्योर्मूलम् *der beiden kleinen Finger* AK. 2,7,50. (*sehr*) *wenig:* अम्भस् SUÇR. 1,206,16. Spr. (II) 3899. 7272. VARÂH. BṚH. S. 8,25. 103,4. फल 95,35. Kinder BṚH. 20,3. Kleider KATHÂS. 21,114. Tage 20,88. MÂRK. P. 93, 13. °गम्भीरविकृत adj. VARÂH. BṚH. S. 86,8. (*sehr*) *kurz* von der Zeit R. 5,95,40. ad Spr. (II) 245. आयुस् VARÂH. BṚH. S. 70,14. RÂGA-TAR. 4, 109. स्थिति 3,152. स्वल्पेन *in kurzer Zeit* M. 2,134. (*sehr*) *gering, unbedeutend:* अर्थ 8,111. धर्म BHAG. 2,40. असत्य Spr. (II) 440. दान 4033. सौख्य 6314. गुणाः 7324. VARÂH. BṚH. S. 82,11. रुचिभङ्ग ad ÇÂK. 19. आपद् KATHÂS. 18,309. आज्ञा RÂGA-TAR. 4,239. बल HIT. 27,18. स्वल्पमप्यपकुर्वन्ति ये पापाः पृथिवीपतेः Spr. (II) 7323. अ° *gross, geräumig:* तल्प 4019. compar. स्वल्पतर *ganz unbedeutend:* कार्य 439. स्वल्पीयंस् *sehr wenig:* द्रव्य M. 11,8.

स्वल्पक adj. (f. स्वल्पिका) *sehr klein* AV. 20,136,3. *sehr schmal:* मध्य Spr. (II) 5733. *sehr wenig, — gering:* अर्थ 3715. कापुरुषः स्वल्पकेनापि तुष्यति 7109. *sehr kurz:* काल MÂRK. P. 23,113.

स्वल्पकेशिन् m. *eine best. Pflanze,* = भूतकेश ÇABDAK. im ÇKDR.

स्वल्पकेसरिन् m. *Bauhinia variegata Lin.* RÂGAN. im ÇKDR. (°केशरिन् gedr.).

स्वल्पजातक n. *das kleine —, kürzere* Gâtaka, Titel eines Werkes des Varâhamihira (auch लघुजातक und सूक्ष्मजातक genannt) UTPALA zu VARÂH. BṚH. 8,3. 19,4 u. s. w.

स्वल्पतम् (von स्वल्प) adv. *ganz nach und nach, — allmählich* Spr.

(II) 3715, v. l.

स्वल्पदृश् adj. *sehr kurzsichtig* (in übertragener Bed.) Râǵa-Tar. 1,271.

स्वल्पपत्त्रक m. *eine best. Pflanze*, = गौरशाक Ratnam. im ÇKDr.

स्वल्पफला f. *Amoora Rohituka* (रोहितक) Râǵan. im ÇKDr. *eine Art* Hapushâ (könnte aber auch adj. sein) Râǵan. 4,115.

स्वल्पशरीर adj. *einen kleinen Körper —, eine Zwerggestalt habend* Halâj. 2,456.

स्वल्पशिलाय् (von स्वल्प + शिला), °यते *zu einem kleinen Felsen werden:* मेरुः °यते Spr. (II) 6014.

स्वल्पीभू (स्वल्प + 1. भू) *gering werden, einschmelzen:* °भूते सुचरितफले Megh. 31.

स्वल्पेच्छ (स्वल्प + इच्छा) adj. *anspruchlos*; davon nom. abstr. °ता f. Kâraka 1,29.

स्ववग्रह (6. सु + अव°) adj. *leicht zurückzuhalten, — im Zaum zu halten, — zu lenken* Kâm. Nîtis. 4,15 (nach der Lesart des Comm.). 28.

स्ववत् (von स्व) adj. P. 5,2,115, Vârtt. 2, Schol. *vermögend, wohlhabend:* यो वा अर्धर्योः स्वं वेद स्ववानेव भवति TS. 3,1,2,3. ein anderes स्ववान् s. u. स्ववस्. — Vgl. स्वमत्.

स्ववर्गीय (von स्व + वर्ग) adj. *zu der eigenen* (Consonanten-) *Gruppe gehörig* VS. Prât. 4,113.

स्ववश adj. (f. आ) *frei über sich verfügend, selbstständig, frei* MBh. 1,5986. 2,2411. 13,40. 14,41. R. 5,68,37. 90,26. Vikr. 37. AK. 2,6,1, 18. Sarvadarçanas. 30,22. — Vgl. स्वावश्य.

स्ववशता (von स्ववश) f. *Selbstständigkeit, Freiheit* Spr. (II) 6587.

स्ववशिनी f. *ein best. Metrum* RV. Prât. 17,4. Ind. St. 8,107.

स्ववश्य adj. *ihm selbst* (d. i. dem Subject des Satzes) *folgsam:* आरुरोह रथं स्ववश्यैर्वाजिभिर्युक्तम् R. 6,19,48.

स्ववस् (6. सु + अवस्) adj. nom. स्ववान् (vgl. स्वतवस्; daher स्व ऽवान् Padap.) P. 7,1,83. स्ववाँ auch vor य VS. Prât. 3,135. स्ववद्भिस् P. 7,4,48, Vârtt. 2 nebst Siddh. K. zu d. St. *guten Schutz habend, — gewährend, hilfreich:* इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ अवोभिः RV. 6,47,12. fg. 10, 47,2. 131,6. सुशर्माणः स्ववसः 6,51,11. 10,92,9. स इत्सुदानुः स्ववाँ ऋतावा 6,68,5. Tvashṭar 3,54,12. Ṛbhu 4,33,8. Agni 5,8,2. 60,1. Savitar 1,35,10. Wagen der Açvin 1,118,1.

स्ववसु adj. *der seine Güter hütet:* अस्माकं शर्म वनवत्स्वावसुः (स्ववसुः Padap.) RV. 5,44,7. Agni AV. 7,50,3, wo übrigens RV. स्ववसम् hat.

स्ववासिन् 1) adj.: ब्रह्मग्नेः स्ववासि N. eines Sâman Ind. St. 3,217,*a*. — 2) f. °नी *ein halb erwachsenes, noch im Hause des Vaters weilendes verheirathetes oder unverheirathetes Frauenzimmer* AK. 2,6,1,9 (nach der Lesart von ÇKDr.). H. 512, Schol. Spr. (II) 4438; vgl. सुवासिनी.

स्वविकत्थन adj. *sich selbst lobend, prahlend* R. 3,4,28.

स्वविग्रह m. *der eigene Leib:* रामदेवो ऽवधीत्पापः स्वयमेव स्वविग्रहम् so v. a. *sich* Râǵa-Tar. 5,240.

स्वविद्युत् adj. *von selbst blitzend:* अग्रयः RV. 5,87,3.

स्वविधि m. instr. °ना *auf seine (ihre) Weise* Bhâg. P. 5,9,16. *auf die geeignete Weise* Varâh. Bṛh. S. 105,8.

स्वविषय m. 1) *das eigene Land, Heimath* MBh. 4,133. को वीरस्य मनस्विनः स्वविषयः को वा विदेशः स्मृतः Spr. (II) 1947. 2521. — 2) *der eigene Bereich, — Wirkungskreis:* ते वागादयो देवाः स्वविषयद्योतनाद्देवाः Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 101.

स्ववृक्ति f. *Aneignung:* अग्निं न स्ववृक्तिभिर्होतारं त्वा वृणीमहे so v. a. *ausschliesslich für uns* RV. 10,21,1.

स्ववृज् adj. *sich aneignend, für sich nehmend:* स्ववृजं हि त्वामहमिन्द्र शुश्रव RV. 10,38,5. — Vgl. स्वावृज्.

स्ववृत्ति f. 1) *der eigene Lebensunterhalt, die eigene Existenz* MBh. 2,1951. बभार चैतान्संजातान्स्ववृत्त्या (so ed. Bomb.) स्नेहविक्लवा so v. a. *auf Kosten, — mit Hintansetzung des eigenen Lebens* 1,8350. Kâm. Nîtis. 13,50 (pl.). — 2) *Selbstständigkeit, Unabhängigkeit:* स्ववृत्तिर्भूषणं पुंसाम् Spr. (II) 2921.

स्ववृष्टि adj. *den Regen für sich behaltend* RV. 1,52,5. 14.

स्वश m. pl. N. pr. eines Volkes Burnouf, Intr. 362. wohl fehlerhaft für खश, wie schon B. vermuthet.

स्वशिरस् Hariv. 7429 fehlerhaft für स्वःशिरस्.

स्वशोचिस् adj. *von selbst strahlend* RV. 6,66,6.

स्वश्चन्द्र (स्व + श्चन्द्र) adj. *von selbst schimmernd* RV. 1,52,9.

स्वश्चूडामणि m. *das Diadem des Himmels* Bhâg. P. 3,15,39.

स्वश्लाघा f. *Selbstlob;* अस्वश्लाघ adj. *kein Selbstlob enthaltend:* अस्वश्लाघान्यनिन्दता aufzulösen in अस्वश्लाघता und अनन्यनिन्दता H. 68.

स्वश्व adj. P. 6,2,119, Schol. *gute Rosse habend, wohlberitten, wohlbespannt* RV. 1,84,6. 125,2. 4,2,4. 4,8. 29,2. 42,5. Wagen 1,117,2. 4,45,7. सौवश्व्यं यो वनवत्स्वश्वः *der mit guten Rossen das Rennen gewinnt* 6,33,1. die Marut 7,56,1. Açvin 68,1. 69,3. Sindhu 10,75,8. — Vgl. सौवश्व fgg.

स्वश्वयु (von स्वश्व) adj. *sich als Renner zu zeigen begierig* RV. 8,45,7.

स्वश्विय s. स्वश्व्य.

स्वश्व्य (von स्वश्व) n. *gute Rosszucht, Besitz trefflicher Rosse; Reitkunst, Fahrkunst* RV. 1,93,2. 162,22. 180,9. 2,1,5. 3,26,3. 55,8. 9,65, 17. 10,113,10. Âçv. Çr. 10,8,4. वर्हस्वा सु स्वश्व्यम् so v. a. *zeige deine Kunst als Rosselenker* RV. 8,26,23. स्वश्विय TS. 3,5,5,3. — Vgl. सौवश्व्य.

स्वःशिरस् adj. *dessen Haupt der Himmel ist* Hariv. 7429 nach der Lesart der neueren Ausg.

स्वष्ट्र adj. *mit gutem Stachel bewaffnet* RV. 10,42,5.

स्वसंपृक्त adj. *mit ihm selbst verbunden* Sâh. D. 11,2.

1. स्वसंविद् f. *die Erkenntniss des eigenen d. i. wahren Wesens* Bhâg. P. 1,13,33.

2. स्वसंविद् adj. *der sich nur selbst erkennt* Bhâg. P. 10,16,46. = अगोचर Comm.

स्वसंवृत adj. *auf seiner Hut seiend* M. 7,104. vielleicht fehlerhaft für सुसंवृत.

स्वसंवेदन n. *eine aus sich selbst geschöpfte Erkenntniss* Hem. Jogaç. 1,4. Wassiljew 295. 310. fg. 323. 332.

स्वसंवेद्य adj. *nur der eigenen Person verständlich* Râǵa-Tar. 5,366. Daçak. 65,9. Pańkar. 4,4,5.

स्वसंहिता f. *das Verbundensein mit sich* so v. a. *das Fürsichstehen, Alleinsein* Ind. St. 4,137.

स्वसदृश adj. (f. आ) *der eigenen Person ähnlich, — entsprechend:* स-

दृशाभ्यां स्वसदृशे (स्व auf सदृशाभ्याम् zu beziehen) सुते त्वं दातुमर्हसि R. Gorr. 1,72,34. पौराणां नृपरक्षानामेतत्स्वसदृशं वचः 2,121,4. स्वसदृशमुवाच 5,68,32. Râga-Tar. 3,438.

स्वसमान adj. dass.: अर्थितेन स्वयं त्रातुं विक्रमादित्यभूभुजा। निर्दिष्टः स्वसमानस्त्वं (स्व auf विक्रमादित्य zu beziehen) शाधि नः पृथिवीमिमाम् Râga-Tar. 3,242.

स्वसमुत्थ adj. 1) *im Selbst entstehend, — entstanden:* यथैधः स्वसमुत्थेन (स्व auf एधः zu beziehen) वह्निना नाशमृच्छति Spr. (II) 5164. — 2) *durch sich selbst entstanden, — seiend* so v. a. *natürlich:* चतुर्णामथ दुर्गाणां स्वसमुत्थानि त्रीणि तु। चतुर्थं कृत्रिमं दुर्गम् Mârk. P. 49,41.

स्वसंभव adj. *aus dem Selbst* (auf das grammatische Subject zu beziehen) *entstanden* Bhâg. P. 3,28,40.

स्वसंभूत adj. *aus sich selbst entstanden* Kathâs. 53,167.

स्वसंमुख adj. *zu sich selbst gekehrt:* क्रोश Verz. d. Oxf. H. 202,b,30.

स्वसृ Unâdis. 2,97. Çânt. 2,9. f. Declination P. 6,4,11. Vop. 3,66. *Schwester* AK. 2,6,1,29. H. 553. 9. Halâj. 2,352. bildlich von *zusammengehörigen (weiblich benannten) Sachen:* Ṛv. 1,62,10. 64,7. 71,1. देवानाम् 2,32,6. आदित्यानाम् 8,90,15. स्वसृभ्यः 6,55,4. 5. 10,108,9. AV. 1,28,4. 3,30,3. VS. 3,57. Çat. Br. 1,7,4,2. 2,6,2,9. Ait. Br. 3,37. sieben Ṛv. 1,191,14. 10,5,5. Vâlakh. 11,4. dreissig (die Tage) TS. 4, 3,11,2. fünf (die Jahreszeiten) ebend. zehn (die Finger) Naigh. 2,5. Ṛv. 3,1,3. 11. 29,13. 4,6,8. 9,1,7. 65,1. 71,5. 91,1. Morgen und Nacht 1,113,3. 124,8. 185,5. 4,52,1. 10,127,3. Gewässer 3,33,9. 4,22,7. 6, 61,9. 9,82,3. Sonnenrosse 1,164,3. 7,66,15. von Thieren Çâṅkh. Çr. 15,17,17. — M. 2,50. 133. MBh. 1,5905. 6201. R. 1,54,9. Spr. (II) 4809. 7341. Kathâs. 39,103. Bhâg. P. 1,14,27. 4,3,10. स्वसृघ्न Weber, Râmat. Up. 356. — Vgl. पितुःष्वसृ, पितृ°, मातुः°, मातृ°, यम°, शमन°, सप्त°, कृत°.

स्वसर (स्व + सर, im Padap. ohne Avagraha) n. 1) *Hürde, Stall;* = गृह Naigh. 3,4. Ṛv. 1,3,8. वत्सं न स्वसरेषु धेनवः 2,2,2. 34,8. 5, 62,2. 8,77,1. SV. I, 5,2,3,2; vgl. AV. 7,22,2. — 2) *gewohnter Ort, Wohnplatz, Wohnung:* इमानि तुभ्यं स्वसराणि येमिरे Ṛv. 3,60,6. °रस्य पत्नी *Hausherrin* 61,4. पतिः Çat. Br. 4,3,5,20. युवो रथः प्रति स्वसरमुप याति पीतये Ṛv. 6,68,10. 8,88,1. 1,34,7. *Nistplatz der Vögel* 2,19, 2. 34,5. — 3) angeblich *Tag* Naigh. 1,9. 4,2. Nir. 5,4.

स्वसर्व n. = सर्वस्व *die ganze Habe* Verz. d. Oxf. H. 128,b,19. 22.

स्वसा f. = स्वसृ *Schwester:* शक्तिं मृत्योर्घोरामिव स्वसाम् MBh. 6, 5380. R. 7,12,2.

स्वसिच् adj. *von selbst ausgiessend* VS. 10,19; vgl. jedoch AV. 12,2,41.

स्वसित (6. सु + अ°) adj. *ganz schwarz:* स्वसितायतलोचना MBh. 1,6524.

स्वसिद्ध adj. 1) *von selbst zu Stande gekommen, — kommend* Bhâg. P. 7,6,25. — 2) *von Natur eigen:* वाक्यैः स्वसिद्धैः क्षुपवर्गणैः किम् Spr. (II) 6738.

स्वसृत् adj. *den eigenen Weg gehend* Ṛv. 1,64,11. 87,4.

स्वसृत्व (von स्वसृ) n. *Schwesterschaft* Ṛv. 10,108,10.

स्वसेतु adj. *seinen eigenen Damm* oder *Brücke bildend:* अपस्तरति स्वसेतुः Ṛv. 10,61,16. त्वामापः परिस्रुतः परि यन्ति स्वसेतवः 8,39,10.

स्वस्तक (6. सु + अ°) adj. *ein gutes Heimwesen habend* AV. 14,1,22. 2,64.

स्वस्तर m. *eine selbstbereitete Streu* (zum Sitzen oder Liegen) Âçv. Gṛhj. 2,3,7. Gobh. 3,9,11. 15. 4,2,17. 4,7. — Vgl. स्वास्तर.

स्वस्ति (6. सु + 2. अस्ति) Unâdis. 4,180. 1) f. instr. स्वस्ति, später auch स्वस्त्या VS. 13,19. *Wohlsein, Glück, Gelingen* Ṛv. 1,35,1. (अह्ने) वरुणानी स्वस्तये 2,32,8. 3,10,8. 4,31,11. आभिर्नहीतिभिरैत्रं स्वस्तौ 2, 38,1. दैवी स्वस्तिः परि णः स्यातम् 3,38,9. Çat. Br. 1,9,1,27. Ṛv. 6, 22,10. 56,6. 57,6. उरुग्धा स्वस्तये 8,31,11. पथ्या 10,59,7. Çat. Br. 3, 2,3,8. 4,5,1,3. AV. 12,2,11. 18,4,30. VS. 11,69. Çat. Br. 1,8,3,21. 6,6,1,1. सं नो नेषि गोभिः सं सूरिभिः सं स्वस्ति Ṛv. 5,42,4. पृणग्राया समिषा सं स्वस्ति 6,20,6. स्वस्तिभिस् als adv. so v. a. *glücklich* 1,189, 2. 5,53,14. 7,1,20. — गच्छेयं स्वस्तिम् R. 4,10,33. आत्मविद्भ्यस्वस्तये स्वस्तिरस्तु मे Bhâg. P. 4,24,33. सकललोकस्वस्तये 5,20,40. 22,3. शान्तिस्वस्तिपरायणा MBh. 1,1334. am Ende eines adj. comp.: कृतस्वस्तिरकिंचना 14,2016. Personificirt als Göttin Ṛv. 4,55,3. °देवी Verz. d. Oxf. H. 23,b,4. als Kalâ Wilson, Sel. Works 1,246. — 2) स्वस्ति adv. (instr.) gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. *wohl, glücklich, mit Erfolg:* पारयो तुर्वशं स्वस्ति Ṛv. 1,174,9. यष्टा देवान्स्वस्ति 2,9,6. तमिदं स्वस्ति कृन्ते 38,9. 3,53,20. रयिं नशते स्वस्ति 5,4,11. AV. 1,30,2. 4,14,5. 13,2,5. VS. 4,33. न कैनं ते स्वस्ति समश्नुवते TBr. 1,2,2,5. स्वस्ति ज्ञनतामियाम् TS. 2,3,4,2. Ait. Br. 2,7. 4,14. स्वस्ति प्रबुध्यामहै Çat. Br. 3,2,2,22. गच्छ MBh. 3,15799. आगमत् 5,711. व्रजत 14,710. स्वस्ति प्राप्नुहि कौन्तेय काम्यकं पुनराश्रमम् 3,11930. स्वस्ति देवि तरामि त्वाम् R. 2,55,19. स्वस्ति (so trennen wir) कृतं कृतं च 109,34. न स्वस्ति यास्यसि Bhâg. P. 3,18,3. कच्चित्स्वस्त्यास्ते 1,14,26. 33. 3,1,32. समासीनः 28,8. चरन्ति 1, 35. — 3) hieraus entspringt ein scheinbares indecl. neutrum, das als nom. und acc. gefasst werden kann. *Wohlergehen, Heil, Glück* AK. 3, 4,32 (28),3. Trik. 3,4,3. H. an. 7,26. Med. avj. 27. Halâj. 5,101. mit dat. (gen.) P. 2,3,16. Vop. 5,16. स्वस्ति न इन्द्रः Ṛv. 1,89,5. स्वस्ति भूमे नो भव AV. 12,1,32 (ähnlich aber auch वेदः स्वस्तिः 7,28,1. TS. 3,2, 4,1). स्वस्ति नो अभयं च नः 11,2,31. ज्योतिरभयं स्वस्ति Ṛv. 6,47,8. कच्चिन्मधुवने स्वस्ति R. 5,63,3. स्यात्स्वस्ति किं कोपपतः Bhâg. P. 4,5, 11. कथं स्यात्स्वस्ति देहिनाम् 14,9. स्वस्ति चास्मासु दैवतः so v. a. *wir sind wohl auf* Mṛkkh. 144,13. स्वस्ति पित्रे नो अस्तु *bene sit* AV. 1,31, 4. स्वस्ति नः पथि स्यात् Çâṅkh. Çr. 6,13,2. Gobh. 3,8,8. स्वस्ति ते ऽस्तु Kathop. 1,9. MBh. 5,7232. R. 1,17,31. 28,13. R. Gorr. 1,4,98. 3,51, 37. 64,4. 7,10,39. Ragh. 5,17. Spr. (II) 7330. Varâh. Bṛh. S. 43,18. Kathâs. 22,33. Bhâg. P. 3,13,9. 5,8,11. 18,9. स्वस्त्यस्तु सर्वभूतेषु Mârk. P. 118,13. अपि स्वस्ति भवेत्तात सर्वेषां भुवि रक्षसाम् R. 3,41,4. स्वस्ति भूतेभ्यः MBh. 3,12238. R. 3,41,7. Mṛkkh. 65,15. 144,22. Çâk. 28,9. 64, 11, v. l. Vikr. 87,19. Varâh. Bṛh. S. 43,17. Bâlar. 160,3. Râga-Tar. 1, 145. 4,77. Bhâg. P. 6,14,17. स्वस्ति केचित्तथावदन् *Glück auf!* R. 1,4, 21. Bhag. 11,21. स्वस्ति स्वस्ति Spr. (II) 1631. am Anfange eines Briefes Prab. 33,4. ब्राह्मणान्स्वस्ति वाचयेत् AV. Pariç. in Ind. St. 9,19. ब्राह्मणान्स्वस्तिवाच्य Gobh. 3,9,4. Çâṅkh. Gṛhj. 1,25. Shaḍv. Br. 5,10. MBh. 15,51. R. 6,31,25. आचार्यं स्व° Çâṅkh. Gṛhj. 2,8. 4,5. द्विजातीन्वाच्य पुण्याहं स्वस्ति चैव MBh. 5,7100. स्वस्तिवाचित (ब्राह्मण) 3, 13313. स्वस्ति पूषा असुरो दधातु नः Ṛv. 5,51,12. 10,7,1. स्वस्ति चास्मा अनग्नत्वं च धेहि 14,11. स्वस्ति सविता नः कृणोतु AV. 6,40,2. 8,2, 11. MBh. 3,2519. R. 2,25,8. 9 (21. fg. Gorr.). Mṛkkh. 114,4. 129,16.

Mârk. P. 128,32. भद्रं वः स्वस्ति प्राप्नुत माचिरम् R. 1,17,4. 44,62. 65, 19. स्वस्त्याप्नुहि R. Gorr. 1,67,11. स्वस्ति गतिमैश्वर्यमाप्नुयात् Bhâg. P. 4,31,31. स्वस्ति पुत्र दिशतु ते R. Gorr. 2,25,23. — Vgl. सौवस्तिक.

स्वस्तिक (von स्वस्ति) 1) m. *eine best. Glück bringende Figur* (abgebildet bei Colebr. Misc. Ess. 2,209 und Burnouf, Lot. de la b. l. 625), überh. *Kreuzfigur* P. 6,3,115. स्वस्तिकार्धविभूषिताः Schlangen Hariv. 3934. 4433. 4440. भास्वत्तं स्वस्तिकेनेन्दुवर्चसा 5185. °विज्ञेया Schiff R. 2,89,12. fg. st. dessen स्वस्तिकचिह्नाङ्का 97,17. fg. Gorr. पद्मस्वस्तिकसंस्थितैः (गृहमेघैः) 5,10,4. Mṛkkh. 47,12. Varâh. Bṛh. S. 33,10. 50,2. 56,15. 68,46. 71. 70,10. 71,5. 88,23. Mârk. P. 23,94. Lalit. ed. Calc. 122, 20. 402,19. Z. f. d. K. d. M. 5,450. H. 47. 1309. auf einem Globus zur Bezeichnung best. Punkte oder Stellen Golâdhj. Golab. 56. Comm. zu Âryabh. 4,23. 30 u. s. w. — 2) m. *eine Schüssel von best. Form* MBh. 4,2188. 7,2930. 12,1449. R. 6,112,37. Pañkar. 2,4,31. *ein Glück bringender Gegenstand* überh. H. an. 3,105. Med. k. 166. — 3) m. *eine best. Stellung der Hände (auf der Brust gekreuzt)* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,33. 202,*a*,18.25. fg. *b*,27 (wohl स्वस्तिको हस्तः st. स्वस्तिकाहस्तः zu lesen). हस्त° dass.: °दान *das Kreuzen der Hände* Bâlar. 75,16. स्वहस्तस्वस्तिकस्तनी so v. a. *mit gekreuzten Händen die Brüste bedeckend* Kathâs. 108,69. स्तनविनिहितहस्तस्वस्तिकाभिर्वधूभिः Mâlatîm. 73,16. बाहु° so v. a. *gekreuzte Arme* (= अंस *Schulter* Nîlak.): °विन्यस्तपीनहस्वशिरोधर MBh. 3,11146. — 4) n. (sc. आसन) *eine best. Art zu sitzen (mit gekreuzten Beinen)* Amṛtanâdop. in Ind. St. 9,30. Mârk. P. 39,28. Pañkar. 3,1,17. Verz. d. Oxf. H. 11,*a*, N. 1. 94, *a*, N. 2. 102,*b*,12. 16. 234,*a*,16. Vedântas. (Allah.) No. 130. Kull. zu M. 6,49. स्वस्तिकासन Sarvadarçanas. 174,5. — 5) *Kreuzverband (an Brust, Brauen, Ohren, Gelenken)* Suçr. 1,65,17. 21. 2,29,6. — 6) m. n. *ein Gebäude in Kreuzform* AK. 2,2,10. H. an. 3,105. Med. k. 166. Halâj. 2,150. Varâh. Bṛh. S. 53,34 (vgl. die Uebersetzung). 36. आयताश्चतुरस्रा वृत्ताश्च स्वस्तिकास्तथा । प्रासादाः Hariv. 8358 (wohl als adj. zu fassen). — 7) m. *ein viereckiger Platz* (चतुष्क) H. an. Med. — 8) m. *eine Art Gebäck mit vier Zipfeln* (Kakrad. zu Suçr. 1,23) Viçva im ÇKDr. Suçr. 1,107,6. 2,535,9. — 9) m. *eine Art Knoblauch* Trik. 2,4, 35. m. n. *eine best. Gemüsepflanze, Marsilea quadrifolia* Râgan. 4,50. Mad. 7,55. — 10) m. *Hahn* H. ç. 191. — 11) m. *ein Wollüstling* Viçva im ÇKDr. — 12) m. N. pr. *a*) eines Schlangendämons MBh. 2,806. — *b*) eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2567. — *c*) eines Dânava Hariv. 12937. — *d*) eines Mannes Lalit. ed. Calc. 357,10. fgg.

स्वस्तिककर्ण adj. *mit der Figur* Svastika *am Ohr gezeichnet* P. 6,3,115.

स्वस्तिकयन्त्र n. *ein gebogenes, hakenförmiges chirurgisches Instrument* Suçr. 1,23,16. 24,6. मसूरकपर्यन्तैः कण्ठे बद्धानि कीलकैः । विद्यात्स्वस्तिकयन्त्राणि मूले ऽङ्कुशनतानि च ॥ Vâgbh. 1,25,6.

स्वस्तिकर m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,37.

स्वस्तिकर्मन् n. *das Heilbringen, Wohlergehenlassen, Segnen, Lohnen:* देवर्षयः सर्वे °कर्मसु तत्पराः R. 3,35,99.

स्वस्तिकार 1) nom. ag. „*Heil*“ *Rufer* R. Gorr. 2,90,25. — 2) nom. act. *a*) *das Heilbringen, Wohlergehenlassen:* °कारे रता MBh. 1,1334. — *b*) *der Ausruf* स्वस्ति *Heil:* °कारं विधाय Kathâs. 4,103. कृत° adj. 25,53.

स्वस्तिकाहस्त s. u. स्वस्तिक 3).

स्वस्तिकीकृ (स्वस्तिक + 1. कृ) *kreuzen:* °कृतौ करौ Verz. d. Oxf. H. 202,*b*,30.

स्वस्तिकृत् adj. *Glück bereitend, Heil bringend:* Çiva Çiv.

स्वस्तिगव्यूति adj. *glückliche Fluren habend:* Pûshan VS. 11,15.

स्वस्तिगा adj. *zum Glück führend:* Weg ṚV. 6,51,16. Ross oder Wagen 8,58,16.

स्वस्तिता (von स्वस्ति) f. *Zustand des Wohlseins* Ait. Br. 4,20.29. 6,15.

स्वस्तिद adj. *Wohlsein gebend:* Çiva Çiv.

स्वस्तिदा adj. dass. ṚV. 10,17,5. 116,2. 152,2.

स्वस्तिदेवी f. s. u. स्वस्ति 1) am Ende.

स्वस्तिपुर n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,7045.

स्वस्तिमत् (von स्वस्ति) 1) adj. *a*) *sich wohlbefindend, wohlbehalten, glücklich* ṚV. 1,90,5. MBh. 2,2582. 3,15032. 4,1135. 5,646. 13,7138. 14,2218. R. 2,25,19. 84,9 (91,11 Gorr.). R. Gorr. 2,24,21. 38,44. Ragh. 2,48. Bhâg. P. 6,10,27. 7,7,50. 9,5,13. 10,7,30. — *b*) *Glück bringend:* शर्म ṚV. 6,46,9. 9,84,1. — *c*) *das Wort* स्वस्ति *enthaltend* Ait. Br. 1,10. Çâñkh. Br. 7,8. — 2) f. °मती N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2630.

स्वस्तिमुख 1) adj. *das Wort „Heil“ im Munde führend, Glück wünschend* Med. kh. 18. — 2) m. *a*) *ein Brahmane* Med. — *b*) *Brief (mit* स्वस्ति *beginnend)* Trik. 2,8,28. Med. Hâr. 54.

स्वस्तिवह् adj. (acc. °वाहम्) *glücklich führend:* Wagen ṚV. 10,101, 7. Nir. 5,26.

स्वस्तिवाच् f. *Segensspruch, Glückwunsch* Spr. (II) 2749.

स्वस्तिवाचक m. dass. Bhâg. P. 8,16,57.

स्वस्तिवाचन 1) n. *a*) *eine an Brahmanen gerichtete Aufforderung ihren Segenswunsch für Unternehmungen u. s. w. auszusprechen;* diese Ceremonie beschrieben z. B. Saṁsk. K. 21. Prajogar. 2,*a*. — Âçv. Gṛhj. Pariç. 1,13. MBh. 3,13313. ब्राह्मणास्य °जीविनः Kathâs. 64,6. Bhâg. P. 10,8, 10. कृतबलिमङ्गल° adj. Suçr. 1,15,6. °मन्त्राः Verz. d. Oxf. H. 398,*a*, No. 144. — *b*) Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 1043. Verz. d. Tüb. H. 21. — 2) adj. = स्वस्तिवाचनं प्रयोजनमस्य gaṇa पुण्याहवाचन zu P. 5,1,111, Vârtt. 3.

स्वस्तिवाच्य 1) adj. *aufzufordern den Segenswunsch für Unternehmungen u. s. w. auszusprechen* Jâgñ. 1,277. — 2) n. = स्वस्तिवाचन 1) *a*): °वाच्यं कुर्यात् Jâgñ. 1,242. — 3) absol. s. u. स्वस्ति 3).

स्वस्तिवाहन adj. = स्वस्तिवह्. Weg AV. 14,2,8.

स्वस्ती (von स्वस्ति) adv. in Verbindung mit अस् so v. a. स्वस्ति Siddh. K. zu P. 7,4,26.

स्वस्त्ययन (स्वस्ति + अयन) 1) n. sg. und pl. *glücklicher Fortgang, Glück, Gelingen; Glückwunsch, Segenswunsch:* तेभिं कृतं स्वस्त्ययनम् AV. 19,9,12. Çat. Br. 3,3,3,16. करोति 13,4,1,14. R. 2,21,45. 61. 55,2. 4, 15,15. Mârk. P. 128,30. चकार देवी रामस्य ततः °क्रियाम् R. Gorr. 2, 25,17. कृत° adj. (f. आ) MBh. 5,7100. 13,629. R. 1,24,2. 6,75,8. Bhâg. P. 4,3,4. 27,2. तं देवाः सर्वेण स्वस्त्ययनेनान्वमत्रयन्त Ait. Br. 3,26. 4, 29. Çâñkh. Br. 3,9. 4,2. इन्द्रं गवा यजते °नाय Çâñkh. Çr. 4,17,1. Kauç.

8. °काम 59. Gobh. 4,5,15. 8,3. °नानि वाचयित्वा Âçv. Grhj. 2,3,13. 4,6, 18. ऊचुः स्वस्त्ययनान्यस्य R. 1,17,24 (13 Gorr.). वाचयीत er lasse sich Glück wünschen, erbitte sich den Segen (mit dem Worte स्वस्ति u. s. w.) Âçv. Grhj. 1,8,14. वाचयामास रामस्य वने स्वस्त्ययनक्रियाम् R. 2,25, 28. प्रास्थानिकं °नं कर्तुम् R. Gorr. 2,25,16. प्रयुज्य Ragh. 2,70. रामस्वस्त्ययनार्थम् R. Gorr. 2,25,20. — M. 5,152. R. 2,24,36. 25,44 (42 Gorr.). Mârk. P. 128,35. — 2) adj. (f. ई) Glück bringend, — verheissend: पावमानीः TBr. 1,4,8,4. Âçv. Grhj. 2,7,12. इष्टि Çr. 2,10,5. अन्न Gobh. 1,4,28. M. 1,106. MBh. 1,3127. 13,5111. Hariv. 12605. R. Gorr. 1,4, 4. Verz. d. Oxf. H. 74,a,13. Bhâg. P. 1,3,40. 15,51. 2,6,35. 4,12,44. 23,24. 5,14,45. 6,2,7. 13,23. 8,1,32. 10,84,37. दृक्° 3,2,13. superl. Çâñkh. Grhj. 1,3.

स्वस्त्यात्रेय (स्वस्ति + आ°) m. 1) N. pr. eines alten Weisen, Liedverfassers von RV. 5,50. fg. — MBh. 1,961. 12,7594. 13,7112. Hariv. 9571. R. Gorr. 2,116,47. Verz. d. Oxf. H. 345,a,31. pl. sein Geschlecht Hariv. 1668. VP. 447, N. 8. — 2) das von ihm verfasste Lied Âçv. Çr. 6,9,6. Grhj. 3,11,2. — 3) Spiegel Lâty. 3,3,6.

स्वस्त्यास्तरण R. ed. Bomb. 2,81,11 nach dem Comm. = स्वस्तिकाकारमण्डलवदास्तरण; wohl nur fehlerhaft für स्पर्ध्यास्तरण.

स्वस्थ adj. (f. आ) 1) in seinem natürlichen Zustande sich befindend, — verharrend; wohl auf, gesund (am Körper oder an der Seele), guter Dinge Maitrjup. 2,7. Bhag. 14,24. Bhâg. P. 2,7,10. 4,11,21. 28,64. 6, 16,31. 8,17,9. 11,18,27. 31,13. M. 1,53, v. l. 8,216. fg., v. l. न स्वस्थानलं प्रति बभूव सा MBh. 3,2104. अङ्गानि 16829. 16856. स्वस्थो भव 4, 1396. 13,24. 14,316. 318. Hariv. 684 (nach der Lesart der neueren Ausg.). 5187. 8024. 8281. R. 2,53,23 (खस्थ gedr.). 69,19. 105,36. 7, 18,17. 22,13. 29,33. 47,8. 106,11. Suçr. 1,3,6. 11,19. 54,7. 107,1. 114,11. 255,10. 2,548,6. Verz. d. Oxf. H. 357,b,7. Kâm. Nîtis. 7,38. 12, 49. Ragh. 4,14. Çâk. 191, v. l. Mâlatîm. 63,12. Uttarar. 12,7 (सुस्थ ed. Cow. 16,13). Spr. (II) 1178. 1323. 2286. 2982. 4040. 4528. 4706, v. l. 4955. 5437, v. l. 5480. Varâh. Brh. S. 8,18. 88,34. Kathâs. 10,197. 18, 210. 22,248. 36,40. 39,192. 51,203. 60,150. 62,123. 63,173. Mârk. P. 22,27 (gegen das Metrum सुस्थ). 39,37. Prab. 14,14. 20,12. Pańkat. 56,2. 106,21. 128,19. °वृत्त adj. (so der Comm., सुस्थ° der Text) natürlich, regelrecht, normal Kâm. Nîtis. 5,48. °क्रिय (कुञ्जर) 15,8. स्वस्थावेश Kathâs. 70,56. यथा जपाकुसुमेन स्फटिकमणी रक्तो ऽस्वस्थो भवति तन्निवृत्तौ च रागशून्यः स्वस्थो भवति Comm. zu Kap. 2,35. तीर so v. a. unverletzt Râǵa-Tar. 1,40. स्थिति so v. a. unbehelligt Bâlar. 196,2. compar. °तर sehr guter Dinge R. 7,25,1. अ° unwohl, krank, sich unbehaglich fühlend M. 7,226. MBh. 3,2108. fg. 16750. °हृदय R. 1,9,42. °चेतन 63,35. 7,28,16. Kâm. Nîtis. 13,60. Çâk. 31,8. 9. 33,11. Kathâs. 24,147. 33,151. 37,221. 60,150. 63,116. Bhâg. P. 8,16,10. नाति° MBh. 3,2110. अस्वस्थः संसारः nicht natürlich, nicht in seinen Fugen Spr. (II) 2334. — 2) im eigenen Ich —, im Subject befindlich: केवलं संविदं स्वस्थां मन्यन्ते Sarvadarçanas. 24,12. — Wechselt oft mit सुस्थ. प्रथितास्वस्थ Râǵa-Tar. 4,31 fehlerhaft für प्रथितास्वास्थ्य.

स्वस्थता (von स्वस्थ) f. das Wohlsein, Gesundsein, Wohlbehagen: जलपानेन स्वस्थतां व्रजन्ति Pańkat. 159,17. Hem. Jogaç. 4,122.

1. स्वस्थान n. der eigene Platz, — Ort, Heimath Kâtj. Çr. 3,5,16. 8,3,5. Gobh. 4,7,16. स्वस्थानान्न विकम्पेत MBh. 4,109. Çâk. 28, v. l. Spr. (II) 4852. 5009. 7223. 7331. Mârk. P. 18,46. Pańkat. 133,5. Hit. 25,16. Trik. 3,1,5.

2. स्वस्थान adj. an seinem Orte befindlich Lâty. 8,9,1. 2. 10,15,2. 5.

स्वस्थित adj. selbstständig Nir. 14,6.

स्वस्थीभू (स्वस्थ + 1. भू) in seinen natürlichen Zustand kommen so v. a. nüchtern werden Prab. 62,6.

स्वस्रीय (von स्वसृ) 1) m. Schwestersohn P. 4,1,143. AK. 2,6,1,32. H. 543. Halâj. 2,352. TS. 2,5,1,1. M. 3,148. Jâǵń. 1,220. 3,4. MBh. 1,2449. 2765. 2,1567. 4,2343. 5,199. 6,1758. 3688. 7,2527. 2530. 7607. 12,1091. 14,1851. 16,150. R. 1,73,4 (75,5 Gorr.). Mârk. P. 31,24. Râǵa-Tar. 4,684. fg. 702. 5,213. Verz. d. Oxf. H. 16,b, N. 4. — 2) f. आ Schwestertochter M. 11,171.

स्वस्वध m. pl. Bez. best. Manen Verz. d. Oxf. H. 49,a,2. सुस्वध im Index.

स्वःसरित् f. der Himmelsfluss d. i. die Gaṅgâ Bhâg. P. 3,4,36.

स्वःसामन् n. N. eines Sâman Ind. St. 3,246,a.

स्वःसिन्धु f. = स्वःसरित् Spr. (II) 127.

स्वःसुन्दरी f. eine himmlische Schöne d. i. eine Apsaras Kathâs. 95,6.

स्वःस्त्री f. dass. R. 7,31,17. Kathâs. 34,220. 77,90. 110,84. 121,236. Bhâg. P. 4,15,7. 9,5,21.

स्वःस्यन्दन m. der himmlische — d. i. Indra's Wagen Bhâg. P. 9,10,21.

स्वःस्रवन्ती f. = स्वःसरित् Verz. d. Oxf. H. 253,a,17.

स्वस्वस्तिका f. Haue, Hacke Pańkat. 122,10. 123,15.

स्वहित 1) adj. a) der eigenen Person frommend R. 5,88,20. Spr. (II) 6922. 7225. — b) der eigenen Person (d. i. dem Subject des Satzes) gewogen: गुरवः Spr. (II) 5014. — 2) n. das eigene Wohl Spr. (II) 6639.

स्वहोतर् m. selbst Hotar AV. 7,37,5; vgl. Âçv. Çr. 4,7,4. Çâñkh. Çr. 5,10,18. Die Stelle scheint verdorben zu sein.

स्वह्न (6. सु + अह्न) m. schöner Tag, N. pr. eines Sohnes des Vishṇu von der Dakshiṇâ Bhâg. P. ed. Bomb. 4,1,7. स्वाह्न Burn.

स्वाकार (स्व + आ°) m. das eigene —, natürliche Wesen Spr. (II) 3219.

स्वाकूति (6. सु + आ°) m. N. eines zu den Ǵaja gezählten göttlichen Wesens Verz. d. Oxf. H. 56,b,30.

स्वाकृति (6. सु + आ°) adj. von schönem Aeussern, schön, hübsch: Personen Spr. (II) 4263. Kathâs. 30,74. 53,89.

स्वाक्त (6. सु + आक्त) n. gute Salbung (der Augen) AV. 7,30,1.

स्वाक्षपाद m. = अक्षपाद Ǵatâdh. im ÇKDr.

स्वाक्षर (स्व + अ°) m. Autographon ÇKDr.

स्वाख्यात adj. selbstverkündet Vjutp. 39. Hem. Jogaç. 4,91. °ता f. nom. abstr. 55.

स्वागत (6. सु + आ°) Bildung von Ableitungen P. 7,3,7. Vop. 7,3. 1) adj. a) willkommen R. ed. Schl. II, 147, Z. 3 v. u. Ind. St. 8,376,1. — b) auf rechtlichem Wege eingegangen, — erworben: धनानि M. 4,226. — 2) m. N. pr. a) eines Buddha Lalit. ed. Calc. 2,2. Lot. de la b. l. 126. — b) eines Kaufmanns Burnouf, Intr. 198. fg. — 3) f. आ ein best. Metrum: 4 Mal —◡—◡◡◡—◡◡—— Colebr. Misc. Ess. 2,160 (VI,9). Çrut. 26. Ind. St. 8,375. fg. Ḱhandom. 35. — 4) n. die Begrüssung „will-

kommen“, *Bewillkommnung* HÂR. 133. Verz. d. Oxf. H. 103, *b*, 23. विप्राणां स्वागतं धर्मः MBH. 13, 6444. स्वागते ऽपि कुशलं न प्रणोति VARÂH. BṚH. S. 104, 19. स्वागतेनाग्रयस्तृप्ताः Spr. (II) 7334. स्वागतं ते ऽस्तु *ich rufe dir „willkommen“ zu* MBH. 3, 2874. R. 1,63,7. 65,18. स्वागतं ते MBH. 3,2985. R. 1,52,2. 2,50,24. 3,75,14. SUÇR. 1,1,14. KUMÂRAS. 2, 18. VIKR. 11,13 (सुहृदे). PRAB. 25,5. BHÂG. P. 4,7,36. 22,12. स्वागतं तु इति प्रोक्ता तैः MBH. 3, 2468. मरूर्षे स्वागतम् R. 1,63,19. MṚKKH. 7,1. ÇÂK. 94,20. तस्मै स्वागतं व्याजहार MEGH. 4. RÂGA-TAR. 1,224. कर् KATHÂS. 7,29. 59,91. वि-धा 43,16. विहित° adj. 26, 212. 63,74. रचित° adj. 43, 79. सस्नेहबहुमानेन स्वागतेनाभ्यनन्दत (तया) 18,214. 24,122. BHÂG. P. 8,18,27. °प्रश्न *Erkundigung nach dem Wohlergehen* ÇUK. in LA. (III) 34,18. सुस्वागतं ते ऽस्तु MBH. 1,3203. R. GORR. 1,76,26. am Ende eines adj. comp.: सुस्वागतां वाचमुदीरयन् R. 5,27,35.

स्वागतिक (von स्वागत) adj. *der Jmd willkommen heisst* P. 7,3,7, Schol.

स्वागतीकर् (स्वागत + 1. कर्) *zum Gruss „willkommen“ machen:* °कृत्य केकाः MEGH. 23.

स्वागम m. = स्वागत 4): °मैः सुस्वरैः MBH. 14,2819.

स्वाग्रयण adj. *einen guten* Âgrajaṇa (Graha) *bildend* VS. 7,20.

स्वाङ्गिक m. *Trommelschläger* ÇABDAR. im ÇKDR.

स्वाङ्ग (स्व + 3. अङ्ग) n. *ein Theil des eigenen Körpers, der eigene Körper d. i. Körpertheil, Körper in eig., nicht übertragener Bed.* VS. PRÂT. 2,31. P. 4,1,53. fg. ÇÂNT. 1,9. 2,6. 3,3. Kâr. zu P. 4,1,54 (definirt; vgl. VOP. 4,17). JOGAS. 2,40. MEGH. 55. RAGH. 6,2. MÂLAV. 7,4. 14, 9.26. Spr. (II) 3710. HEM. JOGAÇ. 1,30. 2,24. BHÂG. P. 3,31,8. 33,29. 6,8,4. 36.

स्वाङ्गि m. patron. von स्वङ्ग gaṇa स्वागतादि zu P. 7,3,7. VOP. 7,3. 4.

1. स्वाचार (6. सु + आ°) m. *guter Wandel, gute Sitten* Spr. (II) 6110 (pl.). °स्थिरता 6587.

2. स्वाचार (wie eben) adj. (f. आ) *wohlgesittet* Spr. (II) 3889.

स्वाच्छन्द्य (von स्वच्छन्द) n. *Freiheit, Unabhängigkeit* TRIK. 3,2,27. HALÂJ. 4,89. ASHṬÂV. 18,92. abl. *freiwillig, aus eigenem Antriebe* M. 3,31.

स्वाजीव (6. सु + आ°) adj. *guten Lebensunterhalt gewährend* nach R. 2,56,13.

स्वाजीव्य adj. dass. M. 7,69. KÂM. NÎTIS. 4,54.

स्वाञ्जल्यक (von स्व + अञ्जलि) n. *das Zusammenlegen seiner Hände so v. a. Bitten, gute Worte* MBH. 8,2119.

स्वाढ्यंकर (6. सु + आ°) adj. *leicht reich zu machen* P. 3,3,127, Schol.

स्वाढ्यंकरण adj. *leicht reich machend* P. 1,1,72, Vârtt. 6, Schol.

स्वाढ्यंभव n. impers. *leicht reich zu werden* P. 3,3,127, Schol.

स्वातत (6. सु + आ°) adj. 1) *wohl gespannt:* स्कम्भ ṚV. 9,74,2. — 2) *wohl gezielt* ṚV. 8,66,6.

स्वातन्त्र n. = स्वातन्त्र्य. instr. ÇAṄK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 103. SARVADARÇANAS. 89,9. vielleicht nur fehlerhaft.

स्वातन्त्र्य (von 2. स्वतन्त्र) n. *freier Wille, Selbstständigkeit, Unabhängigkeit* LÂṬJ. 10,3,5. MAITRJUP. 4,2 (अ°). 6,22. JÂGṄ. 3,62. 190. MBH. 1, 4741. 13,1498. SUÇR. 1,249,10. COLEBR. Misc. Ess. 1,376. Spr. (II) 1373. 4067. 5698. 7169. 7336. ÇÂK. 70,14. KATHÂS. 24,38. 45,80. 86,145. Verz. d. Oxf. H. 85, *b*, 33. MÂRK. P. 33,4. BHÂG. P. 1,6,28. NÎLAK. 39. SARVADARÇANAS. 69,1. 2. 81,14. 82,7. fgg. abl. *eigenmächtig, aus freien Stücken, sponte* KAP. 3,12. Spr. (II) 668. 2253. instr. dass. 1956. 4433. KATHÂS. 40,76. 45,60. Schol. zu P. 1,4,54. SARVADARÇANAS. 4,16. 72,8. KULL. zu M. 2,235.

स्वाति॑ m. f. AK. 3,6,5,38. TRIK. 3,5,16. 1) f. °ति॑ und °ती॑ N. *des 13ten* (oder *15ten*) Nakshatra H. 112. Journ. of the Am. Or. S. 6, 335. AV. 19,7,3. TS. 4,4,10,2. ÇÂṄKH. GṚHJ. 1,26. PÂR. GṚHJ. 1,4. — स्वाति P. 4,3,34. MBH. 5,3835. HARIV. 4257. R. 5,55,2. VARÂH. BṚH. S. 21,29. 102,4. 105,4. °योग 25,5. 6. VP. 226, N. 21. MÂRK. P. 33,12. Schol. zu KÂTJ. ÇR. 21, 3,3. स्वात्याम् MBH. 13,3269. Spr. (II) 6781 (v. l. स्वातौ). स्वातौ VARÂH. BṚH. S. 9,31. 10,10. 15,13. 25,1. 2. स्वातिम् 4. स्वाती MATSJA-P. 251,7 (nach AUFRECHT). °योग MBH. 13, 4261. चित्रास्वात्यन्तरे 6,85. स्वात्याद्य VARÂH. BṚH. S. 9,16. 22. 14,19. 22, 2. pl.: स्वात्यो विशाखा मैत्रं च MÂRK. P. 58,33. — 2) adj. *unter diesem* Nakshatra *geboren* P. 4,3,34. — 3) m. N. pr. eines Sohnes des Ûru von der Âgnejî HARIV. 73 (ख्याति die neuere Ausg.). VP. 98 (ख्याति der gedr. Text 1,13,7). — 4) f. N. pr. einer Gemahlin des Sonnengottes TRIK. 1,1,101. — 5) *Schwert* DHAR. im ÇKDR. — Vgl. उमा°, मेघ°, शिव°, सैवात.

स्वातिंकारी f. N. einer Genie des Ackerbaues PÂR. GṚHJ. 2,13. vielleicht स्फातिं° zu lesen.

स्वात्त s. u. स्वद् und अग्निष्वात्त. °काम MÂRK. P. 657, Z. 5 v. u. fehlerhaft für स्वात्त°.

स्वात्मता f nom. abstr. von स्वात्मन् BHÂG. P. 3,14,27.

स्वात्मन् (स्व + आ°) m. *das eigene Selbst* (als pron. reflex. fungirend) NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,106. fg. 133. 137. 163. R. 2,72,22. 7, 51,16. Spr. (II) 767. 1097. 1721. 2026. 2627, v. l. 3093. 3463. 5579. 7273. KATHÂS. 13,52. 27,127. 74,58. 92,65. RÂGA-TAR. 1,312. 2,25. 5,324. BHÂG. P. 2,2,35. 3,4,3. 16. 18. 8,10. 14,27. 28,36. 6,9,39. 18,74. 7,6, 26. 13,45. 8,3,4. 11,9,24. PAṄKAR. 1,1,53. 3,71. 9,35. 2,2,16. ÇAṄK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 30. SÂH. D. 40. 184,10. यदि शिंशपा वृत्तत्वमतिपतेत् स्वात्मानमपि जह्यात् *sein eigenes Wesen* SARVADARÇANAS. 8,2. 3. Vgl. स्वमात्मानम् MÂRK. P. 48,4. BHÂG. P. 12,11,50.

स्वात्मनिरूपण n. oder °प्रकरण n. Titel einer Schrift HALL 104.

स्वात्मवध m. *Selbstmord* KATHÂS. 5,74.

स्वात्मसंवित्त्युपदेश m. Titel einer Schrift HALL 124.

स्वात्मानन्दप्रकरण n. = स्वात्मनिरूपण HALL 104.

स्वात्माराम 1) adj. *am eigenen Selbst Vergnügen findend, sich mit dem e. S. begnügend* PAṄKAR. 1,2,12. — 2) m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 233, *b*, No. 566. — Vgl. आत्माराम.

स्वात्मीभाव m. v. l. für आत्मीभाव Spr. (II) 1450.

स्वाद (von 1. स्वद्) m. *Geschmack, Wohlgeschmack* TRIK. 3,3,255. 448. अमृतस्वादसदृश HARIV. 1133. 7440. °द Spr. (II) 2219. 4498. KATHÂS. 65, 141. RÂGA-TAR. 1,126. 3,47. PAṄKAT. 253,18. *der Reiz eines Kunstwerks* SÂH. D. 23,21. 39. — Vgl. महा°, सु°.

स्वा॑दन (wie eben) 1) adj. *derjenige, welcher schmackhaft zubereitet, Koch* u. dgl. ṚV. 5,7,6. liesse sich auch als n. fassen. — 2) *das Schmecken so v. a. das Empfinden eines Kunstwerks* SÂH. D. 24,11. fg.

स्वादनीय (wie eben) adj. *wohlschmeckend* MBH. 11,141. अमृत° INDR. 1,27 (अमृता° MBH. 3,1740).

स्वादर् (6. सु + आ°) adj. *rücksichtsvoll* MBh. 12,8463.

स्वादवँ (von स्वादु) n. *Wohlgeschmack*, *Süsse* gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

स्वादस् (von 1. स्वद्) s प्र°.

स्वादित्यँ 1) adj. *dem die* Âditja *hold sind:* °त्या अदितये स्याम Çat. Br. 1,5,1,17 (vgl. Çâñkh. Çr. 1,6,2). — 2) n. *Huld der* Âditja Pañkav. Br. 21,10,19. Kâtj. Çr. 23,3,1.

स्वादिन् (von 1. स्वद्) adj. *kostend, geniessend:* उत्सवासव° Nalod. 3,4.

स्वादिमँन् (von स्वादु) m. *Wohlgeschmack, Süsse* gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122. Schol. zu Kâtj. Çr. 260,7.

स्वादिष्ठ und स्वादीयंस् s. u. स्वादु.

स्वादुँ (von 1. स्वद्) Uṇâdis. 1,1. 1) adj. (f. स्वाद्वी) *wohlschmeckend, gut mundend; süss* (häufig neben मधु) AK. 3,4,16,97. H. an. 2,237. Med. d. 16. Ṛv. 1,84,10. पिप्पल 164, 20. फल 10,146,5. स्वादोः पितो मधोः पितो 1,187,2. रस 6,44,21. TS. 6,6,2,11. Soma Ṛv. 6,47,1. 2. गोर्भिः स्वादुमंकर्म 8,2,3. 28. 17,6. 48,1. 9,85,6. अन्न AV. 5,18,7. येन स्वादु चास्वादु च विजानाति Ait. Br. 5, 22. VS. 19,1. MBh. 2,1861. 3,2535. Hariv. 11143 (pl. *Süsses*). R. 1,4,18. 9,35. 2,80,15. 97,2. 3,63,18. Suçr. 1,173,11. 190,9. Spr. (II) 1391. 1649. 1705. 4047. 6314. 7359. Varâh. Bṛh. S. 45,7. 51,2. 54,9. 14. 34. 67. Golâdhj. Bhuvanak. 23. Kathâs. 20,200. 21,51. 61,40. Râǵa-Tar. 1,203. 217 (vom Folgenden zu trennen). Bhâg. P. 9,4,34. Hit. 35,11. *süss als Geschmack* (रस; gewöhnlich मधुर) R. 1,53,4. Vâgbh. 1,10,2. H. 1388. Uebertragen (= इष्ट, सुन्दर, मनोज्ञ) AK. H. an. Med. वर्चः स्वादोः स्वादीयः Ṛv. 1,114,6. स्वादु सख्यं स्वाद्वी प्रणीतिः 8,57,11. Çâk. 108,15. Spr. (II) 1537. Bhâg. P. 1,1, 19. compar. *a*) स्वादीयंस् Ṛv. 1,114,6. 10,120,3. घृतात्स्वादीयो मधुनश्च 8,24,20. AV. 9,6,39. TS. 3,5,10,1. Spr. (II) 1537. — *b*) स्वादुतर Kathâs. 42,41. — superl. स्वादिष्ठ *süssest, lieblichst, angenehmst:* धारा Ṛv. 9,1,1. संदृष्टि 4,10,5. धीति 1,110,1. मति 136,1. गिर् 3,53,2. सुमति 8,75,4. Çat. Br. 3,9,3,25. Pañkav. Br. 8,4,5. Pâr. Gṛhj. 2, 9. Dhûrtas. 79,16. स्वादिष्ठं मधुनः *süsser als* Spr. (II) 7337. — 2) m. *a*) *Melasse* Trik. 2,9,12. — *b*) *ein best. wohlriechender Stoff* (अगुरुसार) Râǵan. 12,89. — *c*) *eine best. Pflanze*, = जीवक, मधुर u. s. w. Gaṭâdh. im ÇKDr. — 3) f. स्वाद्वी *Weintraube* AK. 2,4,2,26. auch स्वादु f. Bharata nach ÇKDr. — 4) n. Siddh. K. 248,*b*,12. *Wohlgeschmack, Süsse:* °युक्त so v. a. *wohlschmeckend* Megh. 25. कविः करोति काव्यानि स्वादु जानाति पण्डितः so v. a. *Reiz* Spr. (II) 1584. — Maitrjup. 6,10 wohl fehlerhaft für स्वाद.

स्वादुकण्ट m. *Asteracantha longifolia Nees.* Râǵan. 4,42.

स्वादुकण्टक m. *Flacourtia sapida* AK. 2,4,2,17. Râǵan. 9,161. Ratnam. 205. Dhanv. 5,27. *Asteracantha longifolia Nees.* AK. 2,4,3,17.

स्वादुकन्द 1) n. *eine Arum-Art* (मुखालु) Râǵan. 7,67. — 2) f. आ *Batatas paniculata* Râǵan. 7,99.

स्वादुकन्दक m. *eine best. Gemüsepflanze* (केलूट) Mad. 7,79.

स्वादुकार adj. *wohlschmeckende Speisen bereitend; m. eine best. Mischlingskaste* MBh. 13,2584.

स्वादुका (von स्वादु) f. *Tiaridium indicum Lehm.* Râǵan. 5,85.

स्वादुकाम adj. *Wohlschmeckendes —, Süsses mögend* R. 2,32,19. davon nom. abstr. °ता f. Vjutp. 63.

स्वादुक्षद्मन् adj. *wohlschmeckende Speise vorlegend* Ṛv. 1,31,15.

स्वादुखण्ड m. *Melasse* Çabdar. im ÇKDr.

स्वादुगन्ध 1) m. *eine roth blühende Moringa* (रक्तशोभाञ्जन) Ratnam. 230. — 2) f. आ dass. ÇKDr. nach ders. Aut. = भूमिकुष्माण्ड Gaṭâdh. ebend.

स्वादुंकारम् absol. *wohlschmeckend —, süss machend* P. 3,4,26. Schol. zu 2,2,20.

स्वादुता (von स्वादु) f. *Wohlgeschmack, Süsse:* einer Speise MBh. 13, 1493. Spr. (II) 2684. तत्स्वादुतां जानपति 6881. Kathâs. 61,41. 124,139.

स्वादुधन्वन् adj. *einen lieblichen Bogen habend; m. der Liebesgott* Çabdârthak. bei Wilson.

स्वादुपर्णी f. *eine best. Pflanze*, = दुग्धिका Râǵan. im ÇKDr.

स्वादुपाक 1) adj. *was sich süss —, angenehm kocht* d. h. *verdaut* Suçr. 1,185,9. 213,2. °रस 212,20. 220,17. 222,18. davon nom. abstr. °त्व n. 207,2. — 2) f. आ *Solanum indicum L.* Râǵan. 4,136.

स्वादुपाकिन् adj. = स्वादुपाक Suçr. 1,215,2.

स्वादुपिण्डा f. *eine Dattelpalmenart* Râǵan. 11,61.

स्वादुपुष्प 1) m. *eine best. Pflanze*, = कटभी Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. ई *Grislea tomentosa* Râǵan. 6,217.

स्वादुपुष्पिका f. *eine best. Pflanze*, = दुग्धिका Mad. 1,266.

स्वादुफल 1) n. *Brustbeere* Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. आ *Judendorn* Trik. 2,4,11. Çabdar. im ÇKDr.

स्वादुमज्जन् m. *eine auf Bergen wachsende* Pîlu-*Art* Gaṭâdh. im ÇKDr.

स्वादुमांसी f. *eine best. Arzeneipflanze*, = काकोली Râǵan. 3,13.

स्वादुमूल n. *Möhre, Daucus Carota L.* Râǵan. 7,24.

स्वादुमृदु adj. *süss und zart;* s. सौवादुमृदव.

स्वादुरस 1) adj. (f. आ) *angenehm —, süss schmeckend* Suçr. 1,175, 19. 213,5. — 2) f. आ *a*) *ein berauschendes Getränk* H. 902. Halâj. 2, 174. — *b*) *eine best. Arzeneipflanze*, = वायसोली (काकोली) AK. 2,4, 5,9. *Asparagus racemosus* Râǵan. 4,119. — *c*) *die Wurzel von Spondias mangifera* Çabdar. im ÇKDr. — *d*) *Weintraube* Çabdârthak. bei Wilson.

स्वादुराति adj. *angenehme Gaben bringend* Ṛv. 8,57,14.

स्वादुलता f. *Batatas paniculata* Râǵan. 7,100.

स्वादुलुङ्गी f. *eine best. Pflanze*, = मधुकर्कटिका Mad. 6,77.

स्वादुवारि m. (sc. समुद्र) *das Süsswassermeer* H. 1075.

स्वादुशुद्ध n. *Steinsalz* Çabdârthak. bei Wilson.

स्वादुषंसद् (स्वादु + संसद्) adj. *eine erfreuliche Schaar bildend* Ṛv. 6,75,9.

स्वादुंसंमुद् adj. *an Leckerem sich freuend* AV. 7,60,4. 13,1,3.

स्वादूदक (स्वादु + उदक) adj. *süsses Wasser habend:* समुद्र Bhâg. P. 5,20,30.

1. स्वाद्मँन् (von 1. स्वद्) m. *Süssigkeit, Lieblichkeit:* रसानाम् Ṛv. 1,187, 5 (pl.). der Stimme 2,21,6.

2. स्वाद्मँन् (wie eben) n. *Wohlgeschmack; leckerer Bissen* oder *Trank:* पितूनाम् Ṛv. 1,69,3. मधु स्वाद्म दुदुह्रे जेन्या गौः 3,31,11. विश्वं स्वाद्म संभृतमुस्रियायाम् 30,14. स्वाद्मन्भवतु पीतये मधूनि *sie mögen wohl schmecken* 10,29,6.

स्वाद्य (wie eben) adj. *was geschmeckt —, gekostet wird* MBh. 7,9466.

Spr. (II) 2999.

स्वादम्ल 1) adj. *süsssauer.* — 2) m. *Granatbaum* Trik. 2,4,19.

स्वाधिष्ठान (स्व + अ°) n. 1) *der eigene Sitz, — Stätte* Comm. zu VP. 6,4,23. — 2) Bez. *eines best. mystischen Kreises* (चक्र) *am Geschlechtsglied* Verz. d. Oxf. H. 88,*b*,1 v. u. 89,*a*,34. fg. 149,*b*,29. Pańkar. 1,3,70. Ânandal. 9.

स्वाधी (6. सु + आधी) adj. *sinnend, achtsam; sorgsam; verlangend:* स्तवाम त्वा स्वाध्यः ṚV. 1,16,9. 70,4. 71,8. 72,8. 151,1. तवं व्रते सुभगासः स्याम स्वाध्यः 2,28,2. 3,8,4. (अग्ने) ऋतस्य बोध्यृतचित्स्वाधीः 4,3,4. स्तोम 5,14,6. Savitar 82,8. 6,16,7. स्वाधीभिर्ऋक्वभिर्वावशानः 32,2. 8,19,7. 43,30. Soma 48,1. 9,31,1. 101,10. 65,4. विप्रासः 86,24. 10,78,1. इन्धान एनं जरते स्वाधीः 45,1. 61,7. 7,2,5.

स्वाधीन (स्व + अ°) adj. (f. आ) 1) *der nur von sich abhängt, frei, unabhängig* Hariv. 11298. अ° Spr. (II) 564. — 2) *worüber* oder *über wen man selbst verfügen kann, in der Gewalt* oder *im Besitz der eigenen Person stehend* MBh. 5,1422. fg. 6,5806. 12,2640. 2656. R. 2,30,33. °यौवना Dhûrtas. 90,15. Mṛkkh. 18,19. स्वाधीना वचनीयतापि हि वरं बद्धो न सेवाञ्जलिः 46,23. °कुशलाः सिद्धिमन्तः Çâk. 64,23. Spr. (II) 538, v. l. 5572. 6052. 6789. 6808. 7338. Kathâs. 12,193. 22,75. 31,91. 37,94. 54,22. 74,60. 91,34. 103,71. 104,61. 118,121. Hit. ed. Johns. 2588. fg. °पतिका Pratâpar. 5,*b*,2. Verz. d. Oxf. H. 129,*b*,20. °भर्तृका Sâh. D. 112. fg. अ° R. 2,30,33. Spr. (II) 3720. — Vgl. स्वायत्त.

स्वाधीनता (von स्वाधीन) f. *Freiheit, Unabhängigkeit* R. 5,81,24. Spr. (II) 1011.

स्वाध्याय (स्व + अ°) m. Accent im Satze gaṇa गोत्रादि zu P. 8,1,27. 57. in Ableitungen gesteigert zu सैवा° gaṇa द्वारादि zu P. 7,3,4. Vop. 7,4. *das Lesen —, Repetiren für sich, Studium* (des Veda) AK. 2,7,46. Trik. 3,2,28. H. 842. Çat. Br. 3,4,2,6. 4,6,9,6. °यो वै ब्रह्मयज्ञः 11,5,6,3. 7,1. 4. 7. °प्रयोग Âçv. Çr. 8,12,11. 10,8,6. Gṛhj. 1,1,4. 3,1,3. 2,1. 2. 3,1. Kâtj. Çr. 26,7,58. Lâṭj. 1,5,1. 8,9. ṚV. Prât. 15,4. °यमुद्गृत्रास Khând. Up. 1,12,1. °यमधीयानः 8,15. Kaush. Up. 1,1. M. 2,28. 105. 107. 167. 3,75. 81. 134. 4,17. 35. 58. 6,8. 11,1. 59. Jâgń. 1,102. पठेत्स्वाध्यायम् 329. Bhag. 4,28. 16,1. MBh. 1,7673. 12,4257. R. 1,1,1. 2,32,18. 64,42. Spr. (II) 6284. 7566. Varâh. Bṛh. 8,16. Brahma-P. in LA. (III) 54,7. Râga-Tar. 6,9. Prab. 20,13. Bhâg. P. 3,28,4. Sarvadarçanas. 55,17. fgg. 58,10. 122,22. 124,8. fgg. 154,6. 7. 169,12. 16. 173,19. °यज्ञ Spr. (II) 6717. °समय R. 4,27,10. °काल und स्वाध्यायाध्ययनकाल Kâç. zu P. 1,2,36. स्वाध्यायारम्भ Comm. zu TS. Prât. 18,1. °भूमि M. 4,127. अ° adj. *dem Studium des* Veda *nicht obliegend* AK. 2,7,53. Trik. 3,3,162. Hâr. 221. Halâj. 2,250. auch vom *lauten Lesen:* °यं श्रावयेत् M. 3,232. Aus Verbindungen wie diese und aus denen mit अधि-इ und पठ् hat man die Bed. Veda gefolgert H. 249. Halâj. 1,9. — Vgl. निःस्वाध्यायवषट्कार und सैवाध्यायिक.

स्वाध्यायन m. N. pr. eines Mannes, pl. *sein Geschlecht* Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,6.

स्वाध्यायब्राह्मण n. Titel eines Abschnitts im Kâṭhaka Ind. St. 3,386. fg. 391. 395. Müller, SL. 224.

स्वाध्यायवत् (von स्वाध्याय) adj. *dem* Veda-*Studium obliegend* Jâgń. 1,48. 3,48. MBh. 1,1663. 6936. 13,3515. Hariv. 7223.

स्वाध्यायिन् (wie eben) 1) adj. dass. MBh. 3,932. 5,874. 14,1264. नित्य° 5,1557. 13,2036. 6425. davon nom. abstr. नित्यस्वाध्यायिता f. 6458. — 2) m. *ein in einer Stadt handelnder Kaufmann, Krämer* Trik. 2,9,27.

स्वाधरिक adj. von स्वधर gaṇa स्वागतादि zu P. 7,3,7.

स्वान (von 1. स्वन्) 1) adj. *schallend, tönend, rauschend, rasselnd* u. s. w.: अर्वन् ṚV. 1,104,1. Wagen 5,70,5. 9,10,1. — 2) m. *a*) *Schall* u. s. w. P. 3,3,62. AK. 1,1,6,1. H. 1399. Halâj. 1,138. उत स्वानासो दिवि षन्त्वग्नेस्तिग्मायुधाः ṚV. 5,2,10. 25,8. उद्धुं स्वानेभिरीरते 8,7,17. धनुषः AK. 2,8,2,76. वल्लकीगुण° Çiç. 4,57. — *b*) N. pr. eines der sieben Soma-Wächter VS. 4,27. — Vgl. स्वन.

स्वानन्द (स्व + आ°) m. *die Wonne über das eigene Selbst:* °पदप्राप्ति Verz. d. Oxf. H. 78,*b*,27.

स्वानन्दपूर्ण m. N. pr. eines Autors, = आनन्दपूर्ण Hall 204. Verz. d. B. H. No. 613.

स्वानम (6. सु + आ°) adj. (f. आ) *leicht heranzuziehen:* ein Weib Çiç. 4,57.

स्वानि adj. von स्वन gaṇa सुतंगमादि zu P. 4,2,80.

स्वानिन् (von 1. स्वन्) adj. *schallend* ṚV. 3,26,5.

स्वानुभवादर्श m. Titel einer Schrift Hall 103. Notices of Skt Mss. 2,96. fg.

स्वानुभाव (स्व + अ°) m. *Genuss an —, Sinn für Besitz* Kathâs. 3,37. man streiche demnach unter अनुभाव Bedeutung und Stelle.

स्वानुभूतिप्रकाश m. Titel einer Schrift Hall 97. °विवृति ebend.

स्वानुरूप (स्व + अ°) adj. *dem eigenen Selbst entsprechend, — ähnlich:* तस्य च स्वानुरूपौ (स्व auf तस्य zu beziehen) द्वावुत्पन्नौ तनयौ Kathâs. 21,107.

स्वान्त (स्व + अन्त) 1) *das eigene Ende* Bhâg. P. 2,6,35. — 2) *das eigene Gebiet, — Reich:* °प्रकोप Kâm. Nîtis. 12,18. — 3) n. (*das Gebiet des Ich*) *das Herz als Sitz der Gefühle* AK. 1,1,4,9. H. 1369. Med. t. 69. Halâj. 2,379. Gît. 10,10. Spr. (II) 1409. 1956. 4019. 5801. Kaurap. 44. Kathâs. 37,27. Mârk. P. 657,5 v. u. (स्वात्त gedr.). Râga-Tar. 3,137 (शान्त ed. Calc., स्वन्त Tr.). Prab. 1,11. Hem. Jogaç. 4,46. fg. Kuvalaj. 166,*a*. Bhaṭṭ. 6,22. am Ende eines adj. comp. (f. आ) Spr. (II) 6985. Kathâs. 37,27. 69,164. Vedântas. (Allah.) No. 6. nach Einigen = विषयेष्वनाकुलं मनः H. 1369, Schol. — 4) n. = गह्वर *Höhle* Med. — Nach P. 7,2,18 und Vop. 26,111 partic. von स्वन्.

स्वान्तज m. = मनोज *Geschlechtsliebe* Gît. 5,18.

स्वान्तवत् (von स्वान्त) adj. *ein Herz habend* Kathâs. 37,25.

स्वान्तस्थ adj. *im Herzen befindlich* oder स्वान्तःस्थ *im eigenen Innern befindlich* Bhâg. P. 1,13,9.

स्वाप (von स्वप्) m. 1) *Schlaf* AK. 1,1,7,36. Trik. 3,3,280. H. 313. an. 2,301. Med. p. 12. Suçr. 1,316,5. Uttarar. 17,17 (24,7). Kathâs. 32,31. 33,178. 73,359. 105,62. Râga-Tar. 3,507. Kull. zu M. 1,66. Bhâg. P. 7,15,61. स्वापं यातः *eingeschlafen* 10,51,23. — 2) *Traum* Trik. H. an. Med. Prab. 90,14. Bhâg. P. 3,26,30. 6,16,55. — 3) *das Eingeschlafensein —, Taubheit der Glieder* u. s. w. H. an. Med. Suçr. 1,252,3. 253,10. 350,12. — 4) *Unwissenheit* H. an. Med. — Wohl fehlerhaft Râga-Tar. 4,195. Vgl. इन्द्रिय°, दिवा° (*Schlaf am Tage* auch

MBh. 13,6063), सु°, सुख°.

स्वापक (vom caus. von स्वप्) adj. *schlafen machend, einschläfernd* P. 7,4,67, Vârtt. 2, Schol.

स्वापकीय्, °यति = स्वापकमिच्छति ebend. Davon desid. सिषापकीयिषति ebend.

स्वापतेय (von स्वपति) P. 4,4,104. gaṇa स्वागतादि zu 7,3,7. n. *eigener Besitz, Vermögen, Reichthum* AK. 2,9,90. H. 191. Halâj. 1,80. MBh. 1,1781. Çiç. 14,9. Spr. (II) 298. Pârçvanâthak. 1,32 (nach Aufrecht).

स्वापद m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 57,50. vielleicht fehlerhaft für श्वापद.

स्वापन (vom caus. von स्वप्) 1) adj. *schlafen machend, einschläfernd:* Vishṇu MBh. 13,6999. eine mythische Waffe 5,7296. R. 1,56,7 (57,6 Gorr.). — 2) m. *ein Mittel zum Einschläfern* Kauç. 36.

स्वापय् 1) caus. von स्वप्, s. das. — 2) denom. von स्व Vop. 21,16.

स्वापि m. *ein guter Verwandter, Vertrauter* ṚV. 4,41,7. Vâlakh. 5, 5. VS. 9,20. Ait. Br. 3,16.

स्वापिक n. N. pr. einer Feste Râǵa-Tar. 7,597.

स्वापिमत् adj. *das Wort* स्वापि *enthaltend* Ait. Br. 3,16.

स्वापिशि m. patron. von स्वपिश् gaṇa रैवतिकादि zu P. 4,3,131. davon adj. स्वापिशीय ebend.

स्वाप्त (6. सु + आप्त) adj. 1) *sehr reichlich:* °दक्षिणा MBh. 13,3175. — 2) *sehr geschickt, — zuverlässig:* Personen Kâm. Nîtis. 16,7. 8. °वचन zur Erklärung von स्वपिवात Nir. 10,7.

स्वाप्न (von स्वप्न) adj. *somnialis* Bhâg. P. 3,28,38. 4,12,4. 10,77,29. 86,45. 11,13,37.

स्वाप्यय (स्व + अ°) m. *Einkehr in sich selbst*, zur Erklärung von स्वप्न Çat. Br. 10,5,2,14. Bâdar. 1,1,9.

स्वाभाव (स्व + अ°) m. *eigene Nichtexistenz* Nîlak. 14.

स्वाभाविक (von स्वभाव) 1) adj. (f. ई) *dem eigenen Wesen angehörig, — entsprungen, von Natur eigen, ursprünglich, natürlich, angeboren, inhärent* Âpast. 1,30,11. Maitrjup. 5,1. Çvetâçv. Up. 6,8. ऋतुः स्त्रीणाम् 3,46. MBh. 1,267. Ragh. 5,69. 10,80. Kumâras. 6,71. Spr. (II) 5896. 6522. 7290, v. l. Çaṅk. zu Khând. Up. S. 6. 26. zu Bṛh. Âr. Up. S. 11. 51. Windischmann, Sancara 98. Nîlak. 66. 259. Mârk. P. 49,14. 53,31. 56, 23. fg. Bhâg. P. 3,25,32. 5,16,14. 6,1,53. Verz. d. Oxf. H. 89,*b*,39 (wohl स्वाभाविकं zu lesen). H. 508. Pańkat. 66,10. 110,21. Sarvadarçanas. 57,18. 89,9. 96,6. 130,16. fgg. Schol. zu Kap. 1,5. Wilson, Sâṅkhjak. S. 142. Kull. zu M. 1,64. Kusum. 13,19. 21. Siddh. K. zu P. 7,4,71. *angeboren* von Krankheiten Karaka 1,30. 3,1. Suçr. 1,1,9. 4,7. 11. Çârṅg. Saṁh. 1,1,5. स्वाभाविकेतर Sâh. D. 11,16. स्वाभाविकत्व n. nom. abstr. Kusum. 17,20. fg. Nîlak. 66. — 2) m. pl. Bez. einer buddhistischen Schule, die keinen Gott annimmt, sondern *Alles aus sich selbst entstehen lässt*, Burnouf, Intr. 118. 441. fg. Wilson, Sel. Works 2,12. fg. 21. fg. 24. fgg. 363. — 3) adj. von 2): समाधि Gvâlâvalît. 28.

स्वाभाव्य (von स्वभाव) 1) adj. *dem eigenen Wesen entsprungen:* Vishṇu MBh. 13,7005. — 2) n. *Eigenartigkeit, Natürlichkeit* Çâṇḍ. 34. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 19. 137. 222. Kusum. 13,19.

स्वाभिचारिन् adj. Kathâs. 32,55 wohl fehlerhaft für व्यभिचारिन्; vgl. Spr. (II) 3832.

स्वाभील (6. सु + आ°) adj. *gar schrecklich:* निशीथ MBh. 3,388.

स्वाभीष्ट (स्व + अ°) adj. *von der eigenen Person geliebt:* सस्मार कृष्णं स्वाभीष्टम् so v. a. *er gedachte seines geliebten* Kṛ. Pańkar. 1,12,11.

स्वाभू (6. सु + आभू) adj. *richtig —, reichlich vorhanden, bereit; dienstfertig:* रयि ṚV. 9,12,9. 10,122,3. vielleicht auch 5,6,3, falls रयिं st. राये anzunehmen wäre. इन्द्वः 4,50,10. त्वामु ते स्वाभुवः शुम्भन्त्यश्वराधसः 10,21,2. 1,151,2. स्वाभुवो वरुणामभवन् 7,30,4.

स्वामिक am Ende eines adj. comp. von स्वामिन् *Besitzer, Herr, Gebieter:* प्रनष्ट° M. 8,30. अ° MBh. 13,2633. Mârk. P. S. 657, Z. 1. बुद्धि° MBh. 14,988. — Vgl. निः°.

स्वामिकुमार m. = स्वामिन् = कुमार ein N. Skanda's Kathâs. 2, 44. 60. 6,152. 49,239. 55,152.

स्वामिजङ्घिन् m. ein N. Paraçurâma's Çabdam. im ÇKDr.

स्वामिजनक m. *der Vater des Gatten, Schwäher* Hâr. 201.

स्वामिता (von स्वामिन्) f. *das Besitzer —, Gebieter —, Herrsein:* स्वामितां याति भूमेः Varâh. Bṛh. S. 12,17. व्रजति शबरदस्युस्वामिताम् Bṛh. 11,20.

स्वामित्व (wie eben) n. dass. MBh. 13,2633. Verz. d. Oxf. H. 76,*a*,23. Pańkat. 163,14. H. 3.

स्वामिन् (von स्व) P. 5,2,126. Vop. 7,32. fg. 1) m. *a*) *Eigenthümer, Herr, Gebieter* (Gegens. *Untergebener, Unterthan, Diener, Knecht, Gattin*) AK. 2,6,1,32. 8,1,17. 3,1,10. Trik. 3,3,272. H. 359. 714. an. 2, 291. Med. n. 151. Halâj. 2,188. 5,39. Lâṭj. 10,17,17. Kâtj. Çr. 1,6,9. 7,20. 8,31. 12,1,8. M. 7,167. 8,4. 5. 30. fg. 150. 173. 197. 199. 230. 233. 244. 293. 414. 9,294. MBh. 3,2364. R. 1,8,3. 4,25,7. 5,38,39. Spr. (II) 344. 1710. 2013. 2839. 5775. 7150. 7160. 7341. fgg. Çâk. 23,5. 11. Varâh. Bṛh. S. 46,55. 50,8. 61,18. Râǵa-Tar. 4,333. Bhâg. P. 5,14,22. 7, 10,4. 5. Daçak. 61,13. Sâh. D. 431. Hit. 4,5. 40,11. 41,1. ed. Johns. 1412. 1531. Vet. in LA. (III) 18,7. 27,3. Sarvadarçanas. 179,12. mit gen. oder loc. P. 2,3,39. Vop. 5,29. गवाम् oder गोषु P., Schol. सैन्यस्य R. 5,1,69. लोकस्य 6,102,9. अस्माकम् Kathâs. 18,144. Varâh. Bṛh. S. 16,5. पशुषु M. 8,229. 234. भुवि Spr. (II) 5005. स्वामी कृतश्च (so trennen wir) विषये बककचक्रनाम्नि Kathâs. 6,166. in comp. mit der Ergänzung, die ihren Accent behält, P. 6,2,17. गो°, अश्व° Schol. M. 8,231. यान° 290. दिक्° Varâh. Bṛh. S. 35,4. चौर 69,27. क्रोश° Bṛh. 1,19. Kathâs. 25,46. 36,44. सत्त्वधन° Pańkat. 24,17. तन्नगर° Z. d. d. m. G. 14,571, 21. सेनेव सुस्वामिना *ein guter Anführer* Spr. (II) 2617. — *b*) ein N. Kârttikeja's Trik. 1,1,56. 3,3,272. H. 208. H. an. Med. Halâj. 1,19. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,*a*,27. Jâǵn. 1,293. Vishṇu's und Çiva's Çabdar. im ÇKDr. Garuḍa's Çabdârthak. bei Wilson. — *c*) *Standbild eines Gottes*, insbes. Çiva's Râǵa-Tar. 5,23. häufig in dieser Bed. am Ende eines comp. — *d*) N. pr. verschiedener Männer: der 11te Arhant der vergangenen Utsarpiṇî H. 51. = वात्स्यायन Trik. 2,7,23. ein Lexicograph Colebr. Misc. Ess. 2,20. 49. = क्षीरस्वामिन् Verz. d. Oxf. H. 113,*a*,28. 183,*a*,3. — 2) f. °नी *Herrin, Gebieterin* MBh. 4,423. Kathâs. 12,85. गृहे 29,72. प्राणेषु, धनेषु 52,315. युष्मत्° 26,42. 81, 56. — Vgl. अभिमन्यु°, अवन्ति°, कु°, क्षीर°, गो°, गोविन्द°, जगत्°, जय°,

दुर्लभ°, धर्म°, धूर्त°, नरेन्द्र°, पत्ति°, पृथूदक°, प्रभाकर°, ब्रह्म°, भट्ट°, भद्रबाङ्क°, भरत°, भर्तृ°, भव°, भीम°, भूमि°, भोग°, मख°, मात्तिक°, मार्तण्डतिलक°, मुक्त°, यज्ञ°, रण°, रत्न°, राम°, रुद्र°, वज्र°, वामन°, विलास°, विष्णु°, वीर°, शंकर°, शिव°, श्री°, संगम°, समर°, सिंह°, हर°, हरि°.

स्वामिनीस्तोत्र n. *Lob der Gebieterin* d. i. *der* Râdhâ, Titel eines Gedichts Hall 152.

स्वामिन्यष्टक n. desgl. Hall 146.

स्वामिभाव m. = स्वाम्य R. 5,1,69.

स्वामीय् (von स्वामिन्), °यति *für den Herrn halten:* स्वम् *sich* Hem. Jogaç. 3,10.

स्वाम्नाय (6. सु + आ°) adj. *richtig überliefert:* ब्रह्मन् Çikshâ 18 in Ind. St. 4,268.

स्वाम्य (von स्वामिन्) n. *Eigenthumsrecht, Herrschaft, dominium* M. 5,152. 9,93. Jâgn. 2,121. Spr. (II) 4355 (pl.). 5214. 6041. 6155. Varâh. Bṛh. S. 15,30. Kathâs. 18,140. 106,166. 174. Mârk. P. 134,31. Bhâg. P. 7,10,5. 8,22,19. Hit. 84,8. कृत° adj. Mârk. P. 81,8.

स्वाम्युपकारक m. *Pferd (einem Herrn zu Gebote stehend)* Çabdârthak. bei Wilson.

स्वाय् (von स्व), स्वायते = स्व इवाचरति Vop. 21,7.

स्वायत्त (स्वा + आ°) adj. *in der Gewalt der eigenen Person stehend, worüber man selbst verfügen kann* Spr. (II) 4585. 7352. Kathâs. 15,58. 60,158. Daçak. 2,40. Râga-Tar. 4,258. Davon nom. abstr. °त्व n. Kull. zu M. 8,406. — Vgl. स्वाधीन.

स्वायंभुव (von स्वयंभू) Siddh. K. zu P. 6,4,146. 1) adj. *zu dem durch sich selbst entstandenen Wesen —, zu* Brahman *in Beziehung stehend, ihm gehörig:* स्थान MBh. 13,1809. महास्थान 3366. धामन् Kumâras. 2,1. Bhâg. P. 6,16,26. 8,21,2. क्रतु MBh. 13,677. यज्ञ Verz. d. Oxf. H. 7,b, 9 v. u. योग Hariv. 3974. — 2) m. patron. eines Manu Nir. 3,4. M. 1, 61. 63. 102. 6,54. 8,124. 9,158. MBh. 13,873. Hariv. 57. 367. 409. Ganitâdhj. Kâlam. 29. VP. 3,1,6. Mârk. P. 50,13. fg. 53,6. Bhâg. P. 2,7, 2. 3,12,52. Verz. d. B. H. No. 1017. Verz. d. Oxf. H. 39,a,6. Aruṇa's Taitt. Âr. 1,26,1. der Marîki (pl.) 27,2. des Marîki Çâk. 168. Atri's MBh. 13,4329. Nârada's Bhâg. P. 1,6,3. 5,25,8. 10,87,9. — 3) adj. *zu* Manu Svâjambhuva *in Beziehung stehend, von ihm herrührend* u. s. w.: धर्माः MBh. 12,12741. अन्तर, मन्वन्तर 12658. Hariv. 414. VP. 3,1,8. Mârk. P. 50,18 (°भुवे zu lesen). 53,1. 43 (°भुवे zu lesen). Bhâg. P. 1,3, 12. 6,1,3. 4,1. Verz. d. Oxf. H. 48,b,1 v. u. 85,a,2. सर्ग Mârk. P. 53, 43. — 4) f. ई = ब्राह्मी *Ruta graveolens* Râgan. 5,62.

स्वायव m. patron. von स्वायु Pañkav. Br. 8,6,8.

स्वायस (6. सु + आ°) adj. *aus gutem Erz gemacht:* Beil RV. 10,53,9. Messer AV. 10,1,20.

स्वायु (6. सु + आयु) adj. *gute Leute (Unterthanen) habend* oder *den Leuten günstig* VS. 27,5.

स्वायुज् (6. सु + आ°) adj. *sich gut in das Geschirr fügend* RV. 1,92,2.

स्वायुध (6. सु + आ°) adj. *gut bewaffnet:* die Marut RV. 5,87,5. 7, 56,11. Indra 6,17,13. 10,47,2. Soma 9,4,7. 15,8. 31,6. 86,12. 87,2. 96,16. स्वायुधः सोमृद्वान्सोमृ शत्रून् 110,12. Rudra VS. 16,36.

स्वायुस् (6. सु + आ°) n. *gute Lebenskraft, gutes Leben* VS. 4,28.

स्वायोग (स्व + अ°) m. *das Nichtenthaltensein in ihm selbst* Comm. zu TS. Prât. 2,25.

स्वार 1) m. (von 1. स्वर्) a) *Laut:* des schnaubenden Rosses: हरी स्वारमस्वार्ष्टाम् RV. 2,11,7. — b) *Betonung, Accent* RV. Prât. 3,4. Weber, Pratiǵnâs. 77. — c) *der* Svarita-*Accent* TS. Prât. 17,6. 20,8. 23, 20. Comm. zu 17. Ind. St. 4,139. 174. Weber, Pratiǵnâs. 107. — 2) (von स्वर्) adj. *mit* Svara d. i. Svarita *versehen* (स्वरनिधन), *ein Finale im* Sâman-*Gesang*, n. *ein so schliessendes* Sâman VS. 13,55. Pañkav. Br. 7,2,5. 3,24. 9,3,11. 10,12,2. 11,5,26. Lâṭj. 4,6,16. 6,9,6. 7. 11,3. 12,14. स्वारा तराणि (so trennen wir, da आ-तर् nicht zu belegen ist) Âçv. Gṛhj. 2,4,14. स्वारं त्वाष्ट्रीसाम Ind. St. 3,246,b. स्वारे ऽोदणोरन्धम्, °काव n., °कौत्स° n., °सैन्धुक्षित n. und °सौपर्ण n. Namen von Sâman ebend. — Vgl. सर्व°.

स्वारक्ष्य (6. सु + आ°) adj. *leicht zu schützen, — vertheidigen:* देश MBh. 1,2341.

स्वारब्ध (स्व + आ°) adj. *selbstunternommen:* कर्मन् Bhâg. P. 5,19,19.

स्वारम्भक adj. dass.: कर्मन् Bhâg. P. 3,28,38 = 11,13,37.

स्वारसामिक adj. von स्वर्-सामन् Lâṭj. 4,6,16.

स्वाराज् 1) adj. = स्वराज् Prab. 99,14. fg. — 2) m. (स्वर् + राज्) *König des Himmels*, ein N. Indra's AK. 1,1,1,39. Halâj. 1,53.

स्वाराज्य (von स्वराज्) 1) n. *selbstständige Herrschaft, unbeschränktes Regiment* TS. 5,3,2,4. TBr. 1,3,2,2. 2,7,6,1. fgg. 11,2. Ait. Br. 7,32. 8,6.12. Çat. Br. 5,3,4,21. 8,4,1,23. 13,7,1,1. °काम Çâñkh. Çr. 14, 26,1. Khând. Up. 3,6,4. Taitt. Up. 1,6,2. Maitrjup. 6,36. Kaush. Up. 4,20. M. 12,91. Spr. (II) 9. Bhâg. P. 3,2,21. 9,33. 4,9,35. 24,54. 7,15, 45. 10,83,41. Prab. 52,2. Pañkar. 4,3,79. इन्द्रस्य स्वाराज्यम् N. eines Sâman Ind. St. 3,209,a. °सिद्धि f. Titel einer Schrift Hall 103. 204. Von den Commentatoren wie स्वराज् auf mannichfache Weise gedeutet. — 2) adj. *dieses verschaffend:* यज्ञ Pañkav. Br. 19,13,1. 22,18,1.

स्वाराम (स्व + आ°) adj. *am eigenen Selbst sich erfreuend* Bhâg. P. 11,4,9.

स्वारायण m. patron. von स्वर् gaṇa अश्वादि zu P. 4,1,110.

स्वारुह् (स्वरुह् Padap.; vielleicht स्व + आ°) adj. *aus der eigenen Wurzel wachsend, festgewurzelt* TS. 1,6,12,2. 6,2,10,4. यः स्वारुहं वृक्षेत् Kâṭh. 26,3; vgl. TS. 6,3,3,5.

स्वारूढ (6. सु + आ°) adj. *gut geritten:* हया हयसादिभिः MBh. 6, 3535 nach der Lesart der ed. Bomb.

स्वारूपा f. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,37. — Vgl. स्वरूपा.

स्वारोचिष 1) m. (von स्वरोचिस्) patron. des zweiten Manu M. 1,62. MBh. 12,13582. fg. Hariv. 409. Ganitâdhj. Kâlam. 29. VP. 3,1,6. 9. Mârk. P. 53,6. 66,29. Bhâg. P. 8,1,19. Verz. d. Oxf. H. 39,a, N. 1. 85, a,3. — 2) adj. *zu* Manu Svârokisha *in Beziehung stehend:* अन्तर, मन्वन्तर Hariv. 236. 418. VP. 3,1,10. Mârk. P. 61,4 (स्वरो° fälschlich) und in der Unterschr. 81,3. 100,35. Bhâg. P. 4,1,35.

स्वारोचिस् m. = स्वारोचिष Verz. d. Oxf. H. 85,a,3.

स्वार्जित (स्व + अ) adj. *selbsterworben* Spr. (II) 7477. R. 1,43,11. 60,12. 14. 63,2.

1. स्वार्थ (स्व + अर्थ) m. 1) *die eigene Sache, eine persönliche Angelegenheit, persönlicher Vortheil, das von Einem selbst verfolgte Ziel, das der Sache selbst zu Grunde liegende Ziel* Maitrjup. 5,1. °पण्डित MBh. 1, 5568. 3,2175. fg. स्वार्थे प्रयतमाना R. 2,39,7. 23,9. स्वार्थे भवान्प्रभुः R. Gorr. 2,50,8. Kâm. Nîtis. 5,30. Sâṁkhjak. 56. Verz. d. Oxf. H. 231,a,8. 16. Nîlak. 63. 112. Vikr. 94. Spr. (II) 1310. 1460. 1709. 2032. 2401. 3379 (pl). 3954. स्वार्थश्चेन्न मयास्य 4017. 4790, v. l. 4855. 5022. 5581. 5642. 6320. 7353. Kathâs. 22,206. 33,80. 34,195. Hem. Jogaç. 4,53. Râga-Tar. 3,143. 5, 292. 6,282. Prab. 104,18. Daçak. 66,7. Mârk. P. 76,9. 10. 15. Bhâg. P. 6,7, 35. 16,63. 18,24. 7,5,21. 7,46. 55. 11,28,2. Pañkar. 4,3,46. Ind. St. 1,15, 21. Sarvadarçanas. 92,1. 95,5. 121,1. 129,18. Comm. zu AV. Prât. 1,105. स्वार्थेन चेन्द्रियं (सद्भेति) *mit seinem Object* Varâh. Bṛh. S. 75,3. स्वार्थे *für sich:* पाकक्रिया Spr. (II) 7441. स्वार्थम् dass.: प्रार्थना 4343. Kap. 2,1. Nîlak. 62. परान्देवयति Kull. zu M. 3,159. am Ende eines adj. comp.: गत° *nutzlos* Bhâg. P. 1,13,24. अ° dass. 6,10,10. — 2) *die eigene d. i. die ursprüngliche Bedeutung* Sâh. D. 9,8. 11,2. H. an. 2,447. स्वार्थे णिच् so v. a. *das Suffix des Causativum ohne Aenderung der Bedeutung* Comm. zu TS. Prât. 2,17. — Vgl. अप्रकृत°.

2. स्वार्थ (wie eben) adj. (f. आ) *der eigenen Person geltend, egoistisch:* स्वार्था न मे काश्चित्प्रवृत्तयः Kumâras. 6,26. Tarkas. 31. Sarvadarçanas. 120,17. Nîlak. 62. Davon °ता f. nom. abstr. 63.

स्वार्थसाधक adj. *seine eigene Sache fördernd* Spr. (II) 3916. Bhâg. P. 10,64,18. 86,4. *dem eigenen Zwecke dienend* Nir. 1,15.

स्वार्थसाधन n. *das Fördern der eigenen Sache* Spr. (II) 230. Râga-Tar. 3,393.

स्वार्थिक (von 1. स्वार्थ 2) adj. *die ursprüngliche Bedeutung bewahrend, pleonastisch:* ein Suffix Schol. zu P. 3,2,21. 5,3,1. 4,5.

स्वार्मोघ्र s. Weber, Gjot. 114.

स्वालक्षण (6. सु + आ°) adj. *leicht wahrzunehmen* MBh. 5,1825. स्वीयानामपि अलक्षणं नास्ति लक्षणं सम्यगवलोकनं यस्य सः । स्वैरपि दुर्दर्श इत्यर्थः Nîlak.

स्वालक्षण्य (von स्वलक्षण) n. *specifische Unterschiedenheit* M. 9,19. Kap. 2,30. Sâṁkhjak. 29.

स्वालक्ष्य (सु + आ°) adj. *leicht wahrzunehmen, — zu erkennen* Hariv. 6424.

स्वावमानन (स्व + अव°) n. *Selbstverachtung, Verzweiflung an sich selbst, Kleinmuth* H. 321. f. आ dass. Sâh. D. 170.

स्वावश्य (von स्ववश) n. *Selbstbestimmung* Ait. Br. 8,17.

स्वावसु s. स्ववसु.

स्वावृज् (6. सु + आ°, Padap. ohne Avagraha) adj. *leicht anzueignen:* स्वावृग्देवस्यामृतं यदी गोः ṚV. 10,12,3. — Vgl. स्ववृज्.

स्वावेश (6. सु + आ°) adj. (f. आ) *leicht zugänglich, möglich zu begehen* Nir. 11,46. ṚV. 7,54,1. 97,7. 10,63,16. VS. 6,2. 14,3.

स्वाशित (6. सु + आ°) adj. *wohl gesättigt* ṚV. 10,28,1. R. ed. Bomb. 2,84,18 (स्वासिता fälschlich Schl.).

स्वाशिर् (6. सु + आ°) adj. *gut gemischt* (vgl. दुराशिर्): स्वाशिरामर्कः N. verschiedener Sâman Ind. St. 3,246,b. Pañkav. Br. 14,11,8. 9. Âranjagâna Tüb. Hdschr.

स्वाशिषात्मन् (स्व-आशिषा [instr. von आशिस्] + आत्मन्) adj. *nur für die eigenen Wünsche Sinn habend* Spr. (II) 3511.

स्वाशिस् (6. सु + आ°) adj. *schön lobpreisend* ṚV. 10,44,5.

स्वाशु (6. सु + आशु) adj. *sehr schnell* AV. 19,50,2. 20,128,11.

स्वाश्रय (स्व + आ°) adj. *das Selbst (in Rede Stehende) betreffend* P. 3,1,87, Schol.

स्वास् (6. सु + 3. आस्) adj. *einen schönen —, scharfen Mund habend:* Agni ṚV. 10,3,4. *schneidig:* Beil 4,6,8.

स्वासद् (6. सु + आ°) adj. *glücklich beisitzend* AV. 16,4,2.

स्वासद zur Erklärung von स्वासस्थ Çat. Br. 1,3,3,11. 4,11.

स्वासस्थ (6. सु-3. आस + स्थ) adj. 1) *auf gutem Sitz sitzend* ṚV. 10, 13,2. TS. 3,7,3,9. — 2) *einen guten Sitz darbietend:* वेदि VS. 2,2. Streu 28,21. Âçv. Çr. 1,4,7. Çat. Br. 1,3,3,11. Kauç. 2. 3. 137.

स्वासीन (6. सु + आ°) adj. *bequem sitzend* Hariv. 4440.

स्वास्तर (स्व + आ°) m. *eine schöne Streu* R. 2,87,20. fg. 94,23. — Vgl. स्वस्तर.

स्वास्तीर्ण (6. सु + आ°) adj. *gut gebettet, — überzogen:* स्वस्तर Âçv. Gṛhj. 2,3,7. शयन, शय्या, आसन Hariv. 5188. R. Gorr. 2,8,7. 100,33. Suçr. 1,69,7. Varâh. Bṛh. S. 60,14. यान MBh. 3,16911.

स्वास्थ्य (von स्वस्थ) n. *Wohlbefinden, Wohlbehagen* (des Körpers oder der Seele) H. 308. 474. Çabdar. im ÇKDr. MBh. 13,4077. R. Gorr. 2, 16,19. Kâm. Nîtis. 13,44. Ragh. ed. Calc. 4,14. Çâk. 58,5. Spr. (II) 884 (Conj.). 3800. 4532. 6030. Kathâs. 73,388. Mârk. P. 9,22. 120,18. Sâh. D. 99,12. Râga-Tar. 3,411. °वर्त्तोपलम्भाय 7,544. Prab. 97,17. Verz. d. Oxf. H. 93,b, N. Pañkar. 4,3,34. Pañkat. 183,22. ed. orn. 64,16. नैति स्वास्थ्यम् Hem. Jogaç. 2,70. अ° *Unwohlsein* Kathâs. 17,74. 37,214. 63, 103. Râga-Tar. 4,31 (wir lesen प्रथितास्वास्थ्यम्).

स्वाहृत (स्व + आ°) adj. *selbstgeprägt* Râga-Tar. 3,103.

स्वाहा 1) indecl. Çânt. 4,12, Comm. gaṇa चादि zu P. 1,4,57. altes Wunschwort: *glücklich, günstig;* als Zuruf *Heil! Segen!* (vgl. das nachgebildete दुराहा) Naigh. 1,11. Nir. 8,23. AK. 3,5,8 (देवहविर्दाने). H. 1538. पिबेन्द्र स्वाहा ṚV. 2,36,1. स्वाहा देवा मादयन्ताम् 3,4,11. 7,59, 6. 3,32,15. 35,1. 50,1. यथा वः स्वाहाग्नये दाशेम 7,3,7. 8,8,5. 34,10. 52,5. AV. 7,82,2. VS. 4,6. इमं देव यज्ञं स्वाहा वाते धाः 8,21. स्वाहा घर्मो अप्येतु देवान् 61. स्वाहान्ये स्वधयान्ये मदन्ति so v. a. *an dem mit* स्वाहा *Geopferten* ṚV. 10,14,3. — Mârk. P. 95,5. Bhâg. P. 2,7,38. mit dat. P. 2,3,16. Vop. 5,16. स्वाहाग्नये ṚV. 5,5,11. AV. 3,26,1. 6,10,1. तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा 8,1,14. 8,24. VS. 2,2. 6,11. Kâtj. Çr. 4,14,23. 9,8,16. 25,7,38. Kauç. 5. 45. Âçv. Gṛhj. 1,10,13. 2,1,4. 9. Nṛs. Târ. Up. in Ind. St. 9,91. Bhâg. P. 6,19,8. Schliesst Anrufungen wie *Amen* AV. 2,16,1. 4,38,7. 6,48,1. 14,2,52. 19,52,5. VS. 2,9. 3,45. Kâtj. Çr. 2,2,23. 3,6,12. ओं स्वाहा Bhâg. P. 5,18,8. Verz. d. Oxf. H. 97,b,1 nebst Note. स्वाहावसानसमये Varâh. Bṛh. S. 43,32. Mit कर् (gaṇa ऊर्यादि zu P. 1,4,61) *den Ruf* स्वाहा *aussprechen über* (acc.): हव्यम् ṚV. 1,142,12. हवींषि 10,2,2. Çat. Br. 3,8,2,9. अकरत्स्वाहा कुर्यात् 11,5,6,2. °कारम् absol. 9,5,2,44. अस्वाहाकृत्य Kâtj. Çr. 25,10,16. partic. स्वाहाकृत *durch* स्वाहा *den Göttern geweiht, mit* स्वाहा *dargebracht:* हव्य ṚV. 2,3,11. 1,110,1. 142,13. 8,35,24. हविस् 10,110,

11. यज्ञ AV. 7,73,3. VS. 4,13. 6,16. 10,29. Ait. Br. 1,22. 2,13. TS. 2, 6,1,1. 3,1,4,4. 10,2. Çat. Br. 1,5,2,23. 3,8,2,21. स्वा॑° 6,6,3,17. — 2) f. a) personificirt als Tochter Daksha's, Gattin Agni's (des Agni Abhimânin) AK. 2,7,21. Trik. 1,1,71. H. 1100. Halâj. 1, 66. MBh. 1,7351. 3,14295. fgg. 14514. fgg. 5,3967. Hariv. 3288. 7738. R. 5, 25, 25. Ragh. 1,56. Varâh. Brh. S. 48,56. Kathâs. 96,5. VP. 54. 59. Mârk. P. 50,23. 52,27. Verz. d. Oxf. H. 23, b, 3. 24, b, 17. fgg. 39, b, 20. 48, a, 28. Bhâg. P. 4,1,59. Pañkar. 1,10,93. 11,37. 2,5,46. — b) N. pr. einer buddhistischen Gottheit Trik. 1,1,17.

स्वाहाकरण n. = स्वाहाकृति Comm. zu AV. Prât. 4,105.

स्वाहाकार॑ m. der Wunsch und Zuruf स्वाहा, Besprechung mit demselben TBr. 2,1,2,3. Çat. Br. 1,5,2,13. 22. 2,2,1,3. 6,3,2,18. als sog. Gottheit eines Prajâga TS. 2,6,1,1. Çat. Br. 4,1,1,22. Kâtj. Çr. 15, 4,44. 18,5,16. °प्रदाना ह्यग्नेतयः 1,2,7. Kauç. 1. Lâtj. 1,2,6. — MBh. 3,1127. R. 1,53,14 (54,16 Gorr.). 5,12,22. Suçr. 1,7,1. Lalit. ed. Calc. 313,6.

स्वाहाकृत् adj. besprechend —, weihend mit Svâhâ, Opferer Hariv. 1969.

स्वा॑हाकृति f. Besprechung —, Weihung mit स्वाहा RV. 1, 188, 11. विश्वे॑ देवाः स्वाहा॑कृतिं पव॑मानस्या गतम् 9,5,11. Çat. Br. 3,8,2,16. 13,2,11,2. TS. 3,1,5,2. 6,3,9,5 (TS. Prât. 3,7). als sog. Prajâga-Gottheit Naigh. 5,2. Nir. 8,20. VS. 28,34. Ait. Br. 2,13. Çat. Br. 13, 5,2,11. Lâtj. 9,10,8. Âçv. Çr. 10,8,14. Schol. zu Kâtj. Çr. 6,6,21.

स्वाहापति n. der Gatte der Svâhâ d. i. Agni Dhar. im ÇKDr. Hariv. 13935. Bâlar. 236,14.

स्वाहाप्रिय m. desgl. Halâj. 1,62.

स्वाहाभुज् adj. Svâhâ geniessend, — empfangend; m. ein Gott Trik. 1,1,5. H. 88.

स्वाहार (6. सु + आ°) adj. leicht herbeizuschaffen R. 2,31,26. स्वाहार्ह ed. Bomb.

स्वाहार्ह (स्वाहा + अर्ह) adj. der Besprechung —, Weihung mit Svâhâ würdig, opferwürdig R. ed. Bomb. 2,31,26.

स्वाहावन n. N. pr. eines Waldes Pañkar. 1,10,44.

स्वाहावल्लभ m. = स्वाहापति Bâlar. 280,8.

स्वाहाशन (स्वाहा + 2. अ°) m. = स्वाहाभुज् H. 88, Schol.

स्वाहि m. N. pr. eines Sohnes des Vrginîvant Hariv. 1969. fg. VP. 4,12,1.

स्वा॑हुत (6. सु + आ°) adj. dem man wohl —, richtig geopfert hat: Agni RV. 1,44,4. 6. 3,27,5. 7,12,1. 16,2. 8,39,6.

स्वाहेय (von स्वाहा) m. metron. Kârttikeja's MBh. 3,14633.

स्वाङ्ग s. स्वङ्ग.

स्वाह्य adj. dem das Svâhâ gebührt: Götter AV. 9,3,25.

स्विका s. u. स्वक.

स्वि॑ते für सुवित. स्विते मा धाः VS. 5,5.

1. स्विद्, स्वि॑दते (स्नेहनमोचनयोः, auch मोहन st. मोचन) Dhâtup. 18, 4. schwitzen Khând. Up. 6,2,3. स्वि॑द्यति (गात्रप्रक्षरणे) Dhâtup. 26,79. dass. Kâtj. Çr. 25,11,28. Adbh. Br. in Ind. St. 1,41. MBh. 6,60. Kâraka 1,14. Gît. 10,16. 11,10. Bhâg. P. 1,14,19. अस्विद्यन् Bhatt. 15,50. स्विद्यते Jâgñ. 2,13. स्विद्यमान Suçr. 2,184,5. सिषिदा॑नः schwitzend: यस्ते॑ इध्मं ज॒भर॑त्सिषिदानः RV. 4,2,6. 5,42,10. 7,103,8. स्विन्न॑ P. 1,2, 19. 7,2,16. 1) in Schweiss gekommen oder gebracht, mit Schwitzmitteln behandelt: स्विन्नः स्नातो मलादिव VS. 20,20. MBh. 7,773 (खिन्न ed. Bomb.). R. 5,1,27. 7,23,5,71. Kumâras. 7,77. Çâk. 142. Spr. (II) 1315. Kathâs. 18,78. Brahma-P. in LA. (III) 57,20. Suçr. 1,37,15. 2,183,16. 184,6. अति° Kâraka 1,14. — 2) gedämpft, gesotten Hariv. 8446. सु° (s. auch bes.) 8440. अ° Mârk. P. 50,45. द्विः° Brahmavaiv. P. im ÇKDr. unter d. W. — Erhält keinen Bindevocal nach Kâr. 3. 8 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. der Anlaut geht in ष über nach Vop. 8,43.

— caus. स्वेदयति schwitzen lassen, mit Schweiss treibenden Mitteln (स्वेद) behandeln Suçr. 2,56,20. 182,5. 8. 9. स्वेदित (= स्विन्न P. 1,2, 19. Vop. 26,104) von einem Hundeschwanze so v. a. erweicht Spr. (II) 7355.

— desid. vom caus. सिस्वेदयिषति P. 8,3,62. Vop. 19,17.

— अ, partic. अ॑सिषिदान schwitzend RV. 10,106,10.

— उप s. उपस्वेद. caus. schwitzen lassen, mit Schweissmitteln behandeln Suçr. 2,182,8.

— परि caus. dass. Suçr. 2,193,11.

— प्र in Schweiss gerathen: प्रसिष्विदे (so ed. Bomb.) MBh. 7,773. partic. प्रस्विन्न schwitzend 1582. R. 2,26,8. 40,49. 100,35 (108,35 Gorr.). प्रस्वेदित und °वत् P. 1,2,19, Schol. — Vgl. प्रस्वेद fg.

— सम् caus. schwitzen lassen, mit Schweissmitteln behandeln Suçr. 2,336,10. — Vgl. संस्वेद fgg.

2. स्विद् (wohl 6. सु + इद्; vgl. कुविद्) enklitische Partikel VS. Prât. 2,16. wohl, wirklich; etwa, irgend, denn (in Fragen) AK. 3,4,22 (28),3. H. an. 7,15 (श्वित् gedr.). Med. avj. 27. Halâj. 5,94. 1) namentlich nach dem Fragepronomen क und seinen Derivaten; daher auch verallgemeinernd (wie अपि, चन u. s. w.), z. B. कः स्वित् wer wohl und wer immer. कं स्विद्र्भं प्र॑थमं दध्र आपः — क॑ स्विद्र्धं परा॑गात् RV. 1,164,17. कः स्विद्वृक्षो निष्ठितः 1,182, 7. 6,9,2. इन्द्रं क उ स्विदा चके 8,53,8. 64,7. AV. 10,4,18. VS. 23,9. Çat. Br. 14,6,1,1. Pañkav. Br. 8,6,8. किं स्वित् RV. 1,161,10. किं स्विन्नो राजा जगृहे ergriff denn? 10,12,5. किं स्विदेव चकृषे दक्षिणा नीयते irgend Etwas Ait. Br. 5,34. 7,13. Çat. Br. 14,8,12,2. VS. 23, 9. 47. Lâtj. 9,10,11. किमु ष्वित् RV. 4,18,7. किमपि स्वित् 1,164,6. मा गृधः कस्य स्विद्धनम् Îçop. 1 (= Bhâg. P. 8,1,10). nach कतम AV. 10, 7,4. कति RV. 10,86,20. कियत् 4,17,12. क्व 1,161,12. 164,4. 17. 168, 6. क्व स्विदस्याः परमं जगाम 8,89,10. irgend wohin 10,34,10. AV. 10, 2,2. Çat. Br. 3,8,2,25. कर्हि RV. 6,35,2. 3. 10,89,14. कुह 40,2. कथमिव Çat. Br. 4,6,9,1. 11,3,1,5. 12,3,1,1. — किं स्वित्स्वप्नङ् निमिषति, कस्य स्विद्धृदयं नास्ति MBh. 3,10648. 13,295. R. 2,65,11. Çâk. 110. Râga-Tar. 3,177. किमिदं स्वित् Bhâg. P. 1,7,26. 3,16,19. क उ स्वित् 7,37. किं नु स्विदेतत्पतति MBh. 1,3571. किं स्विदद्यैव नृपतिर्न मा प्रत्यभिनन्दति weshalb wohl? R. 2,18,8. अद्रेः शृङ्गं वहति पवनः किं स्वित् führt etwa? Megh. 14. किं ब्राह्मणाः स्विच्छ्रेयांसो दक्षिणाः स्वित् MBh. 5,1188. दक्षिणेनाथ वामेन कतरेण स्वित् 4,1969. कथं स्वित् 1, 3634. 3636. 2,2422. 3,1352. fg. R. 2,21,60. Bhâg. P. 6,1,39. कार्यं स्यात्स्वित् MBh. 3,1088: कथं कर्ता स्यादीश्वरः 12614. — 2) nach andern Wörtern: अस्ति॑ स्विन्नु वीर्य॑१॑ तत्त॑ इन्द्र न स्विदस्ति ist wirklich — oder

ist nicht? ṚV. 6,18,3. तव 1,150,1. त्वम् Çat. Br. 11,6,3,2. 3. तुरीयं स्विज्जनयत् ṚV. 10,67,1. अधः स्विदासीऽदुपरि स्विदासीऽत् 129,5 (P. 8,2,102). अकृत्वाह्ो स्विदेव हरता (d. i. हरतै) इति *soll er Lohn haben ohne irgend Etwas gethan zu haben?* Ait. Br. 5,34. सो (सा उ) स्वित् Çat. Br. 2,2,1,4. नो स्वित् 4,2,1,7. तद्ु Kâṭh. 36,12. मर्त्यः स्विन्मृत्युना वृकणः Çat. Br. 14,6,9,33. न स्विदेते ऽप्युच्छिष्टाः Khând. Up. 1,10,4. — अपि (Fragepartikel) स्वित् Bhâg. P. 1,8,37. 14,43. 3,1,34. fg. 13,22. 5,8,17. 10,21. 10,70,35. 82,42. उत स्वित् 1,16,21. Pañkat. 41,1. स्विदुत Bhâg. P. 5,19,21. आहो स्वित् (s. auch unter आहो) MBh. 7,443. Bhâg. P. 1,18,31. 3,20,11. 5,26,4. 6,1,39. उताहो स्वित् s. u. 2. उत 3). कैश्चिन्निर्वासितो मा स्विन्मदीयैरिति शङ्कितः *doch nicht etwa* Râǵa-Tar. 3,288. द्यौः स्वित्पतति किं भूमिर्दीर्यते पर्वतो नु किम् MBh. 3,10974. त्वमा स्विच्छ्रेयसी तात उताहो तेन्नः 1031. नु — स्विद् Kir. 8,35. स्विद् — नु ebend. स्विद् — उत 12,15. स्विद् — वा 13,8. 16,18. स्विद् — किमु 14,60.

स्विध्मँ adj. *aus gutem —, brennbarem Holze bestehend* ṚV. 1,121,7. *blank* Sâj.

स्विन् (von स्व) adj. *sein nennend, in Besitz habend* in शत° und श्रोत्र°.

स्विन्न s. u. 1. स्विद्. Davon °ता f. *das Gesottensein* (einer Speise): अ° Kâm. Nîtis. 7,17.

स्विषुँ adj. *gute Pfeile habend* ṚV. 5,42,11.

1. स्विष्ट (6. सु + 1. इष्ट) adj. *sehr geliebt:* Personen R. Gorr. 1,15,14. 55,4. 2,120,19.

2. स्विष्ट (6. सु + 2. इष्ट) adj. 1) *richtig geopfert, wohl dargebracht;* n. *ein richtiges Opfer* (Gegens. दुरिष्ट): यज्ञ ṚV. 1,162,5. होत्रा VS. 7,15. सर्वं स्विष्टं सुहुतं करोतु Âçv. Gṛhj. 1,10,23. VS. 2,19. 28,22. TS. 2,6,8,3. 6,6,7,3. TBr. 1,2,5,3. Ait. Br. 3,38. Çat. Br. 4,5,1,6. MBh. 3,14150. 14193. 7,2463. Kathâs. 50,52. Bhâg. P. 1,5,22. 4,19,32. 5,19,28. 8,18,30. — 2) *durch Opfer richtig verehrt, hochgeehrt* überh. VS. 21,58. Bhâg. P. 4,7,41. 14,22. 20,1. 10,75,8.

स्विष्टकृँत् adj. 1) *richtiges Opfer zu Stande bringend* VS. 2,9. देवाः MBh. 5,1614. Bein. Agni's als *des die Opferhandlung glücklich abschliessenden Gottes* Ind. St. 10,332. VS. 21,47. 58. 28,22. TS. 1,6,2,4. 2,6,6,5. °कृद्भाजन Ait. Br. 1,22. 2,10. °कृद्भाग 3,5. Kauç. 25. Çat. Br. 1,6,1,14. 7,3,10. 2,4,3,9. Âçv. Çr. 1,6,3. 6,13,7. Gṛhj. 1,10,23. 12,1. Çâñkh. Çr. 14,10,5. M. 3,86. MBh. 3,14150. 14193. 12,1510. Bhâg. P. 11,27,41. superl. °कृत्तम MBh. 2,1138. — 2) *dem* Svishṭakṛt *gegeben, — gehörig* u. s. w.: हविस् Ait. Br. 1,10. Âçv. Çr. 3,5,5. Gṛhj. 2,8. Kâtj. Çr. 1,6,4. 9,9. 3,4,6. 5,5,11. स यागः स्विष्टकृत् 9,10. 11,24. पाकयज्ञानेकस्विष्टकृतः कुर्यात् *mit einer gemeinsamen Schlussgabe an* Sv. *versehen* Âçv. Gṛhj. 1,3,10. Kauç. 6. — Vgl. सौविष्टकृत.

स्विष्टकृत adj. *mit dem* Svisṭhakṛt *abgeschlossen:* होम Gṛhjas. 2,81. 85.

1. स्विष्टि f. *Gelingen des Opfers, ein gelungenes Opfer* (Gegens. दुरिष्टि) AV. 2,35,1. 6,47,3. TS. 3,1,9,2. VS. 27,18. Kâṭh. 32,4. Kauç. 5.

2. स्विष्टि adj. *richtig opfernd* MBh. 12,2744.

स्वीकर् (स्व + 1. कर्) act. med. 1) *Etwas* (acc.) *sich aneignen, in den Besitz von Etwas gelangen:* स्व्यकुर्वत Çat. Br. 1,5,2,5. 3,2,1,23. स्वी ह वै तमर्ध कुरुते 1,5,4,5. 4,2,1,6. Spr. (II) 4952, v. l. देयं यः स्वीकरोति स हारी P. 6,2,65, Schol. Kathâs. 10,188. 18,42. 19,40. 45. 22,195. 39,89. 42,88. 53,42. मत्तः 56,297. 57,15. 59,138. 69,154. 118,105. Râǵa-Tar. 3,114. 5,169. Daçak. 70,9. Bhâg. P. 9,4,6. कं स्वीकृता न विषयाः परिपीडयन्ति Spr. (II) 2874. — 2) *Jmd zu sich nehmen, aufnehmen* (insbes. ein Weib) R. 4,55,4. देवकुले ताम् Kathâs. 15,76. 18,79. 22,187. 25,261. 31,58. 32,87. 58,77. 77,21. 91,17. 36. भार्यार्थे 98,33. स्नुषात्वेन Râǵa-Tar. 8,462. — 3) *Jmd für sich gewinnen, in seine Gewalt bekommen* Kathâs. 5,40. 11,24. 13,8. 19,78. 20,2. 49,116. 51,63. 60,39. 65,35. fg. 108,25. Râǵa-Tar. 4,493. 5,436. 6,224. 354. Daçak. 61,13. हृदयम् Kathâs. 32,108. 45,236. स्वात्मम् 37,27. मनः Bhâg. P. 5,6,5. — 4) med. *Etwas annehmen, zugestehen* Hit. ed. Johns. 2831. Sarvadarçanas. 8,17. 34,3. 71,11. 132,2. 155,18. Kull. zu 6,58. Comm. zu Kap. 1,21. 50. zu TS. Prât. 1,19. 4,52. 13,14. Bhâg. P. 4,28,17. Kusum. 22,4. Schol. zu Çâk. 47. मया हि गौः पालनीया सा यदा स्वीकृता भवेत् Mârk. P. 114,10. स्वीकृत = अङ्गीकृत H. 1488, Schol. — caus. *Jmd veranlassen Etwas in Besitz zu nehmen, Jmd Etwas schenken;* mit doppeltem acc. Kull. zu M. 11,4. Râǵa-Tar. 2,160. गोपाग्रहारान्कृतिना येन स्वीकारिता द्विजाः 1,343. 7,596.

स्वीकरण n. 1) *das Sichaneignen, Annehmen einer Sache, in-den-Besitz-Gelangen von Etwas* Nir. 14,12. Jâǵn. 2,60. Râǵa-Tar. 4,253. वेद° Kull. zu M. 2,2. — 2) *das zur-Ehe-Nehmen* (eines Weibes): अत्रभवत्याः Çâk. 66,17. भुवः Ragh. 12,16. — 3) *das Annehmen, Zugestehen* Mârk. P. 114,9. Bhâg. P. 5,11,10.

स्वीकर्तर् nom. adj. *der Jmd gewinnt, gewinnen will* Râǵa-Tar. 3,150.

स्वीकर्तव्य adj. 1) *aufzunehmen, heranzuziehen:* अभ्यर्च्यः स नरेन्द्रेण स्वीकर्तव्यो जयैषिणा Varâh. Bṛh. S. 2,21. — 2) *anzunehmen, zuzugestehen* Comm. zu TS. Prât. 1,25 (°कर्तव्यं zu lesen). 4,23. 11,3. Sarvadarçanas. 152,9.

स्वीकार m. 1) *Aneignung, Inbesitznahme* Siddh. K. zu P. 1,4,77. पाणिग्रहणविशिष्ट° Schol. zu 3,56. Bhâg. P. 12,2,4. — 2) *Aufnahme* (einer Person) Kathâs. 31,89. 66,87. Verz. d. Oxf. H. 95,a,8. 9. — 3) *Annahme, Zugeständniss* Nîlak. 47. 60. Sarvadarçanas. 50,14. 70,11. 118,12. Schol. zu P. 8,4,64. Kull. zu M. 6,58. Schol. zu Kap. 1,82. zu TS. Prât. 1,21. 4,23. 10,12. 14,5.

स्वीकार्य adj. 1) *in dessen Besitz man gelangen muss* Râǵa-Tar. 3,1. — 2) *aufzunehmen, heranzuziehen* Kathâs. 60,42. — 3) *zu gewinnen, in seine Gewalt zu bekommen:* eine Person Kathâs. 11,30. 32,174. — 4) *anzunehmen, zuzugestehen* P. 3,1,124, Vârtt. 3, Schol. Kusum. 9,21. fg. 12,3. 14,2. 5.

स्वीकृति m. *Aneignung, Inbesitznahme* Trik. 3,3,125.

स्वीय (von स्व *die eigene Person*) adj. (f. आ) *eigen;* m. pl. *die Eigenen, Angehörigen* Spr. (II) 2561. 3927. 3987, v. l. 6395. 7354. 7483. Golâdhj. Tripraçn. 31. Mârk. P. 27,16. Bhâg. P. 3,20,50. 24,30. 4,24,52. 7,2,60. 6,16. 9,18,10. 10,70,11. 87,11. Pañkat. 130,20. Verz. d. Oxf. H. 18,a,20. 128,b,30. Çatr. 10,89. Muir, ST. 4,150, N. 138. Müller, SL. 337. Sarvadarçanas. 38,16. 55,7. 56,8. f. स्वीया *eine Frau, die man im wahren Sinne des Wortes „sein“ nennen kann,* Sâh. D. 97.

स्वीपीकर् (स्वीप + 1. कर्) *sich aneignen, in Besitz nehmen* Spr. (II) 4952, v. l.

स्वूर्क् (स्वु°), स्वूर्कति = स्फूर्क् Dhâtup. 7,34.

स्वृत (6. सु + ऋत) zur Erklärung von स्वर् Nir. 2,14.

स्वृतीक n. angeblich so v. a. उदक Naigh. 1,12.

स्वृद्ध (6. सु + ऋद्ध) adj. *in sehr blühendem Zustande sich befindend, sehr gesegnet, — reich:* जनपदाः Bhâg. P. 1,8,40. 11,1. 8,15,11. श्री 36.

स्वेक्, स्वेकते v. l. für स्रेक् Dhâtup. 4,8.

स्वेक zur Erklärung von सुमेक Çat. Br. 1,7,2,26.

स्वेच्छम् (von स्व + इच्छा) adv. *nach eigenem Wunsche, — Belieben, nach Herzenslust, aus freiem Antrieb, willig* Spr. (II) 483 (Kathâs.). Kathâs. 4,14. 116. 13,133. 16,41. 20,177. 24,189. 228. 32,150. 33,185. 34,24. 56,49. 72,187. Khandom. 114.

स्वेच्छा (स्व + इ°) f. *eigener Wunsch, — Wille, freier Wille* H. 356. Vop. 21,1. Spr. (II) 6826. स्वेच्छानुसारेण Râga-Tar. 5,102. स्वेच्छाधीन Pañkar. 2,8,11. स्वेच्छया *nach eigenem Wunsche, — Belieben, nach Herzenslust, aus freiem Antriebe* (vgl. स्वयेच्छया M. 9,175. Spr. (II) 4736) Spr. (II) 1078. 3662. 3798. Varâh. Brh. S. 94,13. Kathâs. 25,48. 33,184. 60,35. Mârk. P. 123,21. Râga-Tar. 2,100. Prab. 106,16. Pañkat. 87,10. fg. Hit. 17,15. 38,13. 64,1. 91,14. 130,4. Sarvadarçanas. 76,14. 154,14. स्वेच्छातस् dass. Kathâs. 69,91. Hit. 69,19. स्वेच्छा am Anfange eines comp. in ders. Bed.: °दान Spr. (II) 1335. °लभ्य 4368. °परिवर्तित Varâh. Brh. S. 77,14. °विहारिन् Kathâs. 35,74. °चार 34,7. °चारिन् 68,37. Spr. (II) 6947. Sarvadarçanas. 79,19. °निर्मित 83,12. °वृत्ति Çuk. in LA. (III) 33,8. स्वेच्छावतार Bhâg. P. 4,8,57. 8,5,46. स्वेच्छाकारविहारं कुर्वाणाः Hit. 38,8. 21. 47,12. 40,18. Verz. d. Oxf. H. 28,a, No. 71.

स्वेच्छामय (von स्वेच्छा) adj. *mit Willensfreiheit ausgestattet* Verz. d. Oxf. H. 23,a,10. 24,b,47. fg. Bhâg. P. 10,14,2. Pañkar. 1,1,6. 3,45. 8,11. 12,26. 2,1,2. 3,25.

स्वेच्छामृत्यु adj. *den Tod in seiner Gewalt habend;* m. Bein. Bhîshma's Trik. 2,8,12. Pañkar. 2,5,53.

स्वेतव्य (6. सु + इ° adj.) n. impers. *leicht zu gehen:* अस्माल्लोकात् TS. 6,1,1,1.

स्वेद (von 1. स्विद्) m. 1) *Schweiss* AK. 1,1,2,33. Trik. 1,1,128. 3,3,213. H. 305. an. 2,238. Med. d. 17. Hâr. 154. RV. 1,86,8. स्वेदं पथिषु जुह्वति 5,7,5. 58,7. 10,106,10. TS. 7,2,10,4. Kâth. 34,12. °जनन Kauç. 47. M. 5,135. MBh. 3,2215. 16748. R. 2,85,18. °नुद् 91,24. Suçr. 1,48,9. 13. 49,11. 116,10. 118,4. °नाश Çârñg. Saṁh. 1,7,70. °स्नात 71. Rt. 1,7. गण्ड° Megh. 27. अङ्गुलि° Vikr. 27,2. गात्र° Spr. (II) 2811. 4880. 7199. Varâh. Brh. S. 46,8. 78,6. 17. 93,5. 97,6. Kathâs. 18,370. Bhâg. P. 5,16,26. Vet. in LA. (III) 13,19. वपुर्जलोद्गमः स्वेदो रतिघर्मश्रमादिभिः Sâh. D. 167 = Pratâpar. 51,a,1. pl. *Schweisstropfen* RV. 10,134,5. Verz. d. Oxf. H. 51,b,26. am Ende eines adj. comp. (f. आ) Siddh. K. zu P. 4,1,54. Vop. 4,17. स° *schwitzend* MBh. 4,466. Kathâs. 111,4. Râga-Tar. 5,343. — 2) in der Medicin *Schweissmittel, Schweisskur.* Karaka handelt darüber 1,14 und zählt dreizehn Arten auf: पिण्ड°, नाडी°, प्रस्तर°, सेताक°, अश्मघन°, कर्षू° u. s. w. Suçruta begreift dieselben unter vier Arten: ताप°, ऊष्म°, उपनाह°, द्रव° *Schwitzen durch Hitze, Dampf, warme Umschläge und Warmbad* 2,181,8. fgg.; vgl. Çârñg. Saṁh. 3,2,1. Vâgbh. in Verz. d. Oxf. H. 304,b,22. fgg. Suçr. 1,97,20. 2,56,20. 366,7. Verz. d. B. H. No. 958. Verz. d. Oxf. H. 357,b,4. — 3) *Gluth, Wärme* Trik. 3,3,213. H. an. Med. — Nach Çabdârthak. bei Wilson auch adj. *schwitzend.* Vgl. घर्म°, पुष्प°, शिला°.

स्वेदचूषक m. *ein kühler Wind* Çabdârthak. bei Wilson.

स्वेदज adj. *aus Schweiss, feuchter Hitze entstanden* (Ungeziefer aller Art) AK. 3,1,51. H. 1356. Ait. Up. 5,3. दंशमशकं यूकामक्षिकमत्कुणम् M. 1,45. MBh. 14,1136. 2543. Suçr. 1,4,4. 19. fg. Vedântas. (Allah.) No. 71. Bhâg. P. 3,7,27. पर्यङ्के °दूषिते *besudelt durch Ungeziefer* 31,26.

स्वेदजल n. *Schweisstropfen* Mârk. P. 112,7. am Ende eines adj. comp. f. आ Brahma-P. in LA. (III) 57,19.

स्वेदन (von 1. स्विद् simpl. und caus.) 1) adj. a) *zu Schweiss geneigt* Suçr. 1,333,9. अ° *nicht schwitzend:* चरणौ Varâh. Brh. S. 68,2. 70,2. करौ 68,33. — b) *Schweiss treibend:* °द्रव्य Karaka 1,14. Suçr. 1,205,6. — 2) f. ई *eine eiserne Pfanne* AK. 2,9,30. — 3) n. a) *das Schwitzen* Trik. 3,3,213. H. an. 2,238. Med. d. 17. — b) *Erzeugung von Schweiss, Schwitzkur:* प्रस्तर° Karaka 1,14. Çârñg. Saṁh. 3,2,19. Suçr. 2,5,17. 182,2. स्वेदनाभ्यञ्जनोपायैः अपुच्छमिव नामितम् Spr. (II) 2851. — c) *eine best. mit dem Quecksilber vorgenommene Operation* Sarvadarçanas. 100,4. st. dessen fehlerhaft स्वदन Verz. d. Oxf. H. 320,a,8. — Vgl. पाद°.

स्वेदनत्व (von स्वेदन) n. *Geneigtheit zu Schweiss* Suçr. 1,270,8.

स्वेदनिका f. = स्वेदनी *eine eiserne Pfanne* H. 921. Halâj. 2,158.

स्वेदमलोज्झित adj. *frei von Schweiss und Schmutz:* देहो जिनानाम् H. 57. °देह m. = जिन ÇKDr. und Wilson angeblich nach ders. Aut.

स्वैदाञ्जि (स्वेद + अ°) adj. *von Schweiss schlüpfrig* d. h. *triefend* RV. 10,67,6.

स्वेदाम्बु (स्वेद + अम्बु) n. = स्वेदजल Kathâs. 9,1.

स्वैदायन (स्वेद + अ°) n. *Weg des Schweisses, Schweisspore* Çat. Br. 12,3,2,5. Jâgñ. 3,103.

स्वेदिन् (von 1. स्विद् oder स्वेद) adj. *schwitzend:* अस्वेदिनौ राजपुत्रस्य हस्तौ MBh. 8,4050.

स्वेदुहव्य (स्वऽइदु° Padap.) adj. vielleicht *den Schweiss* (स्वेदु = स्वेद) *als Opfergabe bringend* d. h. *sich abmühend:* इन्दुर्येभिराष्ट स्वेदुहव्यैः (= स्वभूतसमृद्धहविष्क Sâj.) RV. 1,121,6. अर्चद्वृषा वृषभिः स्वेदुहव्यैः (= स्वायत्तेद्धहविष्क, स्वयंप्राप्तेन्धकं हव्यं येषाम् Sâj.) 173,2. — Vgl. 5,7,8.

स्वेद्य (vom caus. von 1. स्विद्) adj. *mit Schwitzmitteln zu behandeln* Spr. (II) 2229.

स्वेष्ट (स्व + 1. इष्ट) adj. *der eigenen Person lieb, Einem am Nächsten stehend:* °देवता Kathâs. 72,354. Vet. in LA. (III) 36,6; vgl. अभीष्टदेवता Pañkat. 55,18.

स्वैतु (स्व + एतु) adj. etwa *den eigenen Gang gehend:* स्वैतवो ये वसवो न वीराः RV. 5,41,9. = शोभनगमन Sâj. Das Metrum zeigt, dass die Stelle verdorben ist.

स्वैदायन (von स्वेद) m. patron. eines Çaunaka Çat. Br. 11,4,1,2. 3. Gop. Br. 3,6.

स्वैर (स्व + ईर् von ईर्) adj. = स्वच्छन्द (स्वतन्त्र) und मन्द AK. 3,4, 25,194. H. an. 2,470. Med. r. 100 (स्वैरः st. स्वरः zu lesen). Halâj. 5, 47. Zu belegen 1) स्वैरम् adv. P. 6,1,89, Vârtt. 4. Vop. 2,10. *aus eigenem Antriebe, nach eigenem Belieben, von selbst, ungehemmt, frei, ohne Weiteres, gerade heraus* (sprechen, fragen): लघुः स्वैरं गमिष्यसि MBh. 3,8449. संहृष्टो नगरं स्वैरमागतः 4,2212. गच्छ 13,4456. ब्रूहि 14, 1639. तिष्ठ स्वैरमिह (तिष्ठस्व त्वमिह die neuere Ausg.) so v. a. *ruhig* Hariv. 4610. यदत्र नः त्वमं कृष्ण तत्स्वैरं संविधीयताम् 5270. R. 4,9,69. Mṛkkh. 142,22. सार्थाः स्वैरं स्वकीयेषु चेरुर्वेश्मस्विवाद्रिषु Ragh. 17,64. सीतायाः शिरः स्वैरमुन्नमय्य Uttarar. 22,2 (29,6). Gît. 8,11. स्वैरं (*von selbst*) दविष्ठान्यहो — यान्ति घटनां कार्याणि निर्यत्नतः Spr. (II) 543. 1622. 2247. 2687. स्वैरमास्यताम् Kâvjâd. 2,296. Kathâs. 4,40. 5,38. 7, 98. 10,148. 13,21. 24. 139. 15,109. 16,12. 17,114. 119. 18,346. 20, 206. 22,99. 183. 23,40. 24,112. 25,157. 239. 26,186. 27,153. 181. 191. 28,143. 29,30. 30,131. 32,26. 168. 33,81. 96. 206. 34,6. 25. 35,40. 37, 105. 152. 39,54. 40,76. 41,41. 45,247. 307. 315. 344. 46,60. 174. 51, 66. 53,27. 36. 55,74. 56,138. 364. 58,13. 59,104. 132. 60,64. 138. 216. 61,257. 63,166. 64,45. 119. 66,70. 69,48. 57. 71,130. 72,352. 75,112. 162. 76,25. 89,99. 103,223. 106,111. 123,183. Râga-Tar. 5,411. 6,313. Sâh. D. 115,8. 153,19. Bhâg. P. 1,1,18. 4,26,26. 5,4,4. 9,18. 17,13. 24,16. 8,12,38. 17,9. 10,33,35. 34,25. 42,23. = विश्रब्धम् Schol. zu Çâk. 9,18. = सविश्रम्भम् Comm. zu Kâvjâd. 2,296. = नीचैस् H. an. 7,51. Med. avj. 81. — 2) स्वैरेण dass. R. 7,59,2,29. Bhâg. P. 5,14,31. — 3) स्वैरेषु *in Fällen, wo man sich frei gehen lassen kann; bei gleichgültigen Sachen* नाहं मृषा ब्रवीम्येव स्वैरेष्वपि कुतः शपन् MBh. 1,1726. 1921. 2086. 2343. 4499. 3,1918. 2865. 13573. 16845. 12,1740. 13,2684. 14,1671. 2027. 17,66. R. Gorr. 2,15,30. — 4) am Anfange eines comp. in der Bed. von स्वैरम्. °विहारिन् *nach eigenem Belieben* Jâgn. 1,328. Râga-Tar. 4,339. स्वैरमुक्ताः शराः so v. a. *auf's Gerathewohl* MBh. 3,1949. °ज्ञातगति *von selbst, ohne Weiteres* Bhâg. P. 1,13,26. °संगता Kathâs. 60,4. अव्याहतस्वैरगतिः Ragh. 2,5. स्वैराचार adj. *zwanglosen Benehmens* MBh. 3,13053. स्वैरालापाः Spr. (II) 4218. °कथा: 3956. 6761. Bhâg. P. 10,47,43. स्वैराकार *nach Belieben* Spr. (II) 7356. स्वैरोद्यानश्रम Kathâs. 39,171. °साहस 27,202. °प्रचार Pańkat. 31,3 (ed. orn. 27,12). स्वैरावतार Bhâg. P. 10,69,17. °संयुग 36,25. °मुद्रम् wohl fehlerhaft für स्वैरि° Spr. (II) 785, v. l. — Vgl. यथास्वैरम्.

स्वैरकम् (von स्वैरम्) adv. *gerade heraus, ohne Umschweife* Mṛkkh. 165,3.

स्वैरगति adj. *frei einhergehend* (Gegens. बद्ध) Çâk. 108.

स्वैरचारिन् adj. *sich frei bewegend* eig. und übertragen so v. a. *nach freiem Willen verfahrend, seinem Willen fröhnend, frei* MBh. 5,3833. Hariv. 4946. R. 1,34,29 (35,27 Gorr.). 3,52,27. 5,12,3. Bhâg. P. 6,1,67.

स्वैरता f. = स्वैरिता Râjam. zu AK. 3,3,2 nach ÇKDr. Vet. in LA. (III) 19,18.

स्वैरवर्तिन् adj. *sich frei benehmend, nach seinem Willen verfahrend* Bhâg. P. 10,74,35.

स्वैरवृत्त adj. (f. आ) dass. MBh. 3,2974. R. 3,37,2. 4,17,34.

1. स्वैरवृत्ति f. *Freiheit, Ungebundenheit* (als Tadel) H. an. 3,420.

2. स्वैरवृत्ति adj. *sich frei benehmend, ungebunden* (als Tadel) Spr. (II) 5689. 7198.

स्वैरस्थ adj. *ruhig —, unbesorgt dastehend* Kathâs. 21,25.

स्वैरिता (von स्वैरिन्) f. *Freiheit, Ungebundenheit* AK. 3,3,2 (स्वरता ed. Lois.). H. 356.

स्वैरिन् (स्व + ईरिन् von ईर्) adj. P. 6,1,89, Vârtt. 4. *frei, unabhängig* AK. 3,1,15. H. 355. MBh. 13,6526. fg. Spr. (II) 7231. Wassiljew 320. *in geschlechtlicher Beziehung sich frei benehmend* Khând. Up. 5,11,5. in dieser Bed. insbes. vom Weibe ebend. AK. 2,6,1,11. H. 529. Halâj. 2,341. Nârada in Mit. zu Jâgn. 2,51 (52). Jâgn. 1,67. MBh. 1, 4672. 4834. 2,1142. 12,3394. 13,5795. Hariv. 6271. Spr. (II) 1810. 2800. Râga-Tar. 3,496. Bhâg. P. 5,24,16. 6,1,65. 5,14. 8,9,10. 10,47,48. Pańkat. 129,1. LA. (III) 19,20. 20,12. 35,17. fg. Sarvadarçanas. 153,16.

स्वैरिन्धी f. = सैरिन्ध्री Çabdar. im ÇKDr.

स्वैर्ष (स्व + ऋष) s. u. 2. ऋष.

स्वोचित (स्व + उ°) adj. *dem Selbst angemessen, — entsprechend* Spr. (II) 6238. Kathâs. 9,20. 20,56. 21,138. 25,295. 29,49. 32,147. Râga-Tar. 2,84.

स्वौजस् (6. सु + ओ°) adj. *sehr kräftig:* Indra RV. 6,22,6. 7,20,3. 10,29,8.

स्वोत्थ (स्व + उत्थ) adj. *im Selbst entstanden, angeboren* Çaṅk. zu Khând. Up. S. 29.

स्वोत्थित (स्व + उ°) adj. *im Selbst entstanden, selbstverschuldet:* दोष Kathâs. 32,36.

स्वोदरपूरक adj. (nur) *seinen Bauch füllend, nur an's Essen denkend* H. 427.

स्वोपार्जित (स्व + उ°) adj. *selbsterworben* Dâjat. im ÇKDr.

स्वोरस m. *Trester* Çabdak. im ÇKDr.

स्वौजस् (स्व + ओ°) m. N. pr. eines Rathgebers des Vainja Verz. d. Oxf. H. 264,a,6.

स्वौपश (6. सु + औ° = ओ°) adj. (f. आ) *mit schöner Locke* oder dgl. *versehen:* Sinîvâlî VS. 11,56.

ह

1. ह enklitische Partikel VS. Prât. 2,16. gaṇa चादि zu P. 1,4,57. leicht hervorhebend und versichernd. पादपूरणे AK. 3,5,5. Med. avj. 84. क्षियायाम् (vgl. P. 8,1,60), कुत्सायाम्, नियोगे, विनिग्रहे, संबोधने Med. mit imperf. und perf. P. 3,2,116 nebst Vârtt. zu 122. dabei die orthotonirten Formen des pron. pers. P. 8,1,24. Vop. 3,143. Einfluss auf die Betonung des verbi finiti 8,1,58. häufig in relativen Sätzen: यद्ध यान्ति मरुतः सं ह ब्रुवते ṚV. 1,37,13. 63,1. 103,4. 3,32,10. परा ह यत् 1,39,3. 9,88,1. यो ह 1,63,1. 151,7. nach कद् 38,1. 8,56,5. कम् 1,39,1. क उग्रा के ह शृण्विरे 8,66,1. 10,40,1. कथम् AV. 7,76,5. युवम् ṚV. 1,157, 5. 6. यूयम् 7,37,2. त्वे 18,1. त्वम् 19,2. 8,64,3. त्वया 21,11. अयम् 7,68,4. 86, 3. AV. 7,38,5. तस्य 4,20,3. 6,21,1. 13,1,55. Ait. Br. 3,44. Çat. Br. 14,4,1, 26. fgg. ते ह स्म Ait. Br. 4,26. 6,1. nach praepp. ṚV. 1,57,2. 8,9,18. 10, 31,9. Ait. Br. 2,2. Kauç. 127. अध s. u. d. W. आदिद्ध ṚV. 10,23,3. एवम् AV. 12,4,22. ततस् 31. एवा 34. शश्वत् Ait. Br. 3,48. क्षिप्रं हैव 8,24. उ ṚV. 1,157,6. उपो 7,93,3. TBr. 2,3,10,2. Ait. Br. 2,22. Çat. Br. 11,5,1,8. अथ 14,4,1,4. fgg. अथो AV. 6,21,3. 12,4,39. न ह वै Ait. Br. 8,24. इति Çâṅkh. Çr. 15,7,6. Gṛhj. 4,12. Gobh. 1,9,2. इति तं होवाच Maitrjup. 3,1. अग्निर्ह दाति रोमा पृथिव्याः ṚV. 1,65,8. 10,80,3. यमो ह जातो यमो जनित्वम् 1,66,8. 116,3. 117,24. 152,1. वसिष्ठं ह वरुणो नाव्याधात् 7,88,4. AV. 2,27,3. 3,10,1. 4,34,4. 8,9,5.18. Çat. Br. 1, 1,1,5.7.16.21. 2,5. तस्य हैतस्य साम्नो यः स्वं वेद। भवति हास्य स्वम् 14,4,1,27. Belege aus der späteren Sprache: इति होवाच M. 2,151. Bhâg. P. 5,1,10. 2,6. 24,23. इति होच्यते R. 2,63,6. इति ह am Ende eines Verses Spr. (II) 1454. MBh. 3,2189. इति स्म ह 2448. इति ह वाव Bhâg. P. 5,1,23. अथ ह 7. आ हैव स नखाग्रेभ्यः परमं तप्यते तपः M. 2, 167. अद्य ह Bhâg. P. 1,18,18. यमामनन्ति स्म ह 3,1,34. यदि ह 16,23. ये वा उ ह 5,1,31. यद्ध ह वाव 3,15. पद्म ह यत् 10,82,38. सा ह Kaurap. 44. तद्ध ह Bhâg. P. 8,12,36. तस्मिन्नु ह वै 5,1,27. 2,19. तस्यामु ह वाव 1,24. तत्र ह 26,15. तत्र ह वै 1,9. तस्य ह यः 5,33. कथमु ह 7,9,34. तावत्कृत्वो ह M. 5,38. न ह 9,270. मा हैव Saddh. P. 4,10,b.13,a. प्रपत्स्येते ह Bhâg. P. 3,19,29. 4,21,41. überaus häufig am Ende eines Verses: nach einer 3. sg. perf. (⏑–⏑) MBh. 1,526. 582. 1875. 5587. 5896. 6000. 7644. 3,1751. 2156. 2164. 2279. fg. 2388. 2513. 2642. 2724. 2807. 2829. 2947. 2995. 5,7394. 7397. 7410. 7505. R. 1,1,25. 29. 40. 53. 84. 9,51. 51,22. 52,2. 19. 54,23. 59,7. 61,6. 11. 62,2. 4. 8. 21. 63,14. 2,64,28. R. Gorr. 2,9,35. 3,48,13. 52,22. 53. 4,11,7. 51,21. 5,36,25. Bhâg. P. 1,16,1. 2, 10,49. 3,14,30. 20,28. 4,20,18. 8,4,9. 9,2,5. 20,33. 10,77,33. अनुशास्ति ह MBh. 3,2449. 5,6054. वरयस्व ह 3,2140. अभिप्रपद्य ह 1,1182. 3,2507. नलस्य ह 2773. वानरेण ह R. 1,1,57. 60. Bhâg. P. 3,4,4. 4, 20,2. नलश्च ह MBh. 3,3005. M. 9,28. स्वपुरमेव ह MBh. 3,3028. चैव ह 5,7111. तत्र तत्र ह 8,3007. Als Beispiel in der Bed. क्षियायाम् (*Verstoss gegen die Sitte*) führt der Schol. zu P. 8,1,60 an: स्वयं ह रथेन याती३ उपाध्यायं पदातिं गमयति. — Vgl. इतिहास.

2. ह (von 1. हन्) adj. (f. आ) am Ende eines comp. *tödtend, Tödter; vernichtend, zerstörend* P. 3,2,49 (आशिषि). Vop. 26,33. — Vgl. अराति°, आखुविष°, कृमि°, मल°, विष°, वृत्र°, व्रण°, शत्रु°, श्लेष्म°, सत्रा°, सप्त°, सहस्र°.

3. ह (von हा *verlassen, meiden*) 1) adj. *verlassend, meidend* in अनोक° und वापी°. — 2) f. आ *das Verlassen, Meiden* Çabdârthak. bei Wilson.

4. ह 1) m. = शिव, सलिल, शून्य, धारण, मङ्गल, गगन, नकुलीश, रक्त und नाक Med. h. 1. = पापहरण und चन्द्र Çabdar. im ÇKDr. = सकोपवारण und शुष्क Ekâksharak. im ÇKDr. *dying; fear; knowledge* Wilson nach ders. Aut. Vishṇu; *war, battle; horripilation; a horse; pride; a physician; cause, motive.* — 2) f. आ *coition; a lute.* — 3) n. *God, the supreme soul; pleasure, delight; calling, calling to; a weapon; the sparkling of gem; the sound of a lute.* — 4) m. f. (आ) und n. *laughter.* — 5) adj. *mad, drunk* Wilson nach Çabdârthak. — 6) indecl. (!) = अहम् (!) Ind. St. 2,86, N. 3.

हंसे Uṇâdis. 3,62. Kâr. aus Siddh. K. zu P. 6,3,109. 1) m. a) *Gans* (ein Zugvogel), *Gänserich;* auch wohl *Schwan* und *andere verwandte Wasservögel* AK. 2,5,23. 25. 3,4,20,228. Trik. 2,5,31. 3,3,454. H. 1325. an. 2,594. fg. Med. s. 11. Halâj. 2,96. 98. Viçva bei Uǵǵval. ṚV. 1,65,5. in Reihen fliegend 163,10. 3,8,9. 2,34,5. 4,40,5. 5, 78,1. 8,35,8. 9,97,8. 10,124,9. ihr Schnattern 3,53,10. 9,32,3. 10,

67,3. AV. 8,7,24. 11,2,24. 12,1,51. TS. 5,5,21,1. als Gespann der Açvin RV. 4,45,4. als ein in der Nacht waches Thier (vgl. den Kranich) AV. 6,12,1. von der Sonne (vgl. *b*) gesagt 10,8,17. fg. (vgl. Taitt. Âr. 2,15,8). 11,4,21. 13,3,14. हिरण्मय TBr. 3,10,9,11. सोमंमद्भ्यो व्यपिबच्छन्दसा हंसः (wie später Milch und Wasser) शुचिषत् VS. 19, 74. °मुख Kâtj. Çr. 1,3,37. Khând. Up. 4,7,1. 2 (= *Sonne* Çaṁk.). Çikshâ in Ind. St. 4,108. °वारणगामिनी M. 3,10. 5,12. 11,135. 12,62. MBh. 3,2090. fgg. 2416. मत्त° R. 2,112,15. 5,55,2. Suçr. 1,205,12. 19. 334, 4. Mṛkkh. 120,17. Megh. 24. 58. 74. Ṛt. 1,5. Ragh. 17,25. Vikr. 95. धृतिं न लभते हंसो ऽपि कूपोदके Spr. (II) 1613. 1787. हंसा यथा मानसं स्मरन्ति 3716. न शोभते सभामध्ये हंसमध्ये बको यथा 4800. 5078. येन शुक्लीकृता हंसाः 5537. 7357. fgg. Varâh. Bṛh. S. 12,4. 8. 33,10. 44,24. 48,9. 68,115. 81,3. Kathâs. 69,131. LA. (III) 5,3. 49,9. Bhâg. P. 1,5, 10. 3,10,23. 15,38. 5,13,17. 11,4,17. °जातीय Pańkat. 76,7. 8. Verz. d. Oxf. H. 93,*a*,1. 123,*a*,50. 281,*b*,37. हंसो हि क्षीरमादत्ते तन्मिश्रा वर्जयत्यपः Çâk. 155. Kap. 4,23. Spr. (II) 544. Brahman's Gespann 4771. Bhâg. P. 4,1,24. हंसो भूत्वाथ सौवर्णस्त्वजो नित्यः प्रजापतिः । स वै पर्येति लोकांस्त्रीन् MBh. 12,10993. fgg. हंसा धार्तराष्ट्रा देवलोकनिवासिनः Hariv. 8585. fgg. Çâkjamuni als *Gans* Vjâḍi beim Schol. zu H. 233. am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 7,510. 4086. 9,442. Ragh. 16,56. — *b*) Bez. *der Sonne* (vgl. unter *a*) AK. 1,1,2,32. 3,4,30,228. Trik. 3, 3,454. H. 96. H. an. Med. Halâj. 1,37. Viçva a. a. O. MBh. 3,191. — *c*) (*die wie die Gans reine und wandernde*) *Seele*, auch *die Weltseele* (du. *die individuelle und die Weltseele*) Çvetâçv. Up. 1,6. 3,18. 6,15. हिरण्यवर्णः शकुनो हृद्यादित्ये प्रतिष्ठितः । मद्गुर्हंसस्तेजोवृषः Maitrjup. 6, 34. 35 (= Kûlikop. in Ind. St. 9,10). Ind. St. 2,63. 9,14. Bhâg. P. 4, 24,7. 28,61. 64. 29,80. 5,5,10. 7,13. 6,16,47 (परम°). 11,17,10. Verz. d. Oxf. H. 149,*b*,22. 150,*a*,5. mit Nârâjaṇa, Vishṇu, Kṛshṇa identificirt Trik. H. an. Med. Viçva a. a. O. MBh. 1,2431. 12,12864. 13, 6970. Hariv. 11389. 14114. Pańkar. 4,3,26. 8,88. = विराज् Liṅga-P. bei Muir, ST. 4,326. = Çiva Anekârthak. im ÇKDr. = Kâma Wilson ohne Angabe einer Aut. — *d*) *ein best. Wind im Körper* H. an. Med. Viçva a. a. O. Ind. St. 1,385. — *e*) Bez. *einer Art von Asketen* H. an. Med. MBh. 13,6478. Hariv. 15469. 15472. Verz. d. Oxf. H. 269, *a*, 12. fgg. 42. fgg. Weber, Râmat. Up. 362. Bhâg. P. 3,12,43. 7,9,18. 11,17,9. 29,3. — *f*) Bez. *eines unter bestimmten Constellationen geborenen Wundermenschen* (महापुरुष) Varâh. Bṛh. S. 69,2. 7. 24. 26. 35. — *g*) pl. Bez. *der Brahmanen in* Plakshadvîpa Bhâg. P. 5,20,4. — *h*) *ein genügsamer Fürst* Trik. H. an. Med. Viçva a. a. O. — *i*) *Pferd* Naigh. 1,14 (wohl weil die *Gans* das *Reitthier* der Açvin ist). H. ç. 177. *ein best. Pferd* H. an. Med. Viçva a. a. O. des Mondgottes Vjâḍi beim Schol. zu H. 104. — *k*) Bez. *eines vorzüglichen Zugochsen* Varâh. Bṛh. S. 61,17. *Büffel* schlechte v. l. H. 1283; vgl. हंसकालीतनय. — *l*) Bez. *einer best. Tempelform* Varâh. Bṛh. S. 56,18. हंसो हंसाकारः 26. — *m*) *Neid, Missgunst* H. an. Med. — *n*) *ein best. Zauberspruch* diess. Verz. d. Oxf. H. 236,*b*,16. — *o*) = श्रेष्ठ und अग्रतः स्थितः H. an. — *p*) Bez. zweier Metra: α) *4 Mal* —⏑⏑⏑— Colebr. Misc. Ess. 2,158 (V,1). — β) *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑—⏑⏑—, ⏑⏑—⏑—⏑—— ebend. 162 (X,18). — *q*) mystische Bez. *des Buchstabens* ह् Verz. d. Oxf. H. 97,*a*, No. 151. — *r*) N. pr. α) eines Devagandharva Hariv. 14159. eines Dânava 9141. eines Sohnes des Brahman Bhâg. P. 4,8,1. des Vasudeva 9, 24,50. der Arishṭâ MBh. 1,2718. Kâd. in Z. d. d. m. G. 7,584. des Kitragupta Verz. d. Oxf. H. 341,*b*, No. 799. des Brahmadatta und Heerführers des Ǵarâsaṁdha MBh. 2,576. 601. fgg. Hariv. 15404. des Arthapati Hall in der Einl. zu Vâsavad. 12. — Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,20. Verz. d. Oxf. H. 259,*a*, No. 713. Hall 165. — β) eines Berges VP. 169. Bhâg. P. 5,16,27. *Berg* überh. Çabdar. im ÇKDr. — 2) f. ई *a*) *eine weibliche Gans* Vop. 4,15. H. 1327. Mṛkkh. 120,17. Kathâs. 43,155. 69,131. fg. Khandom. 114. — *b*) Bez. verschiedener Metra: α) *4 Mal* ————, ⏑⏑⏑⏑⏑— Çrut. 18. Colebr. Misc. Ess. 2,159 (V,12; hier fehlerhaft). — β) *a. c.* ——⏑—⏑⏑⏑⏑——; *b. d.* ⏑—⏑⏑⏑⏑⏑⏑——— Journ. of the Am. Or. S. 6,514. — γ) *4 Mal* —————————, ⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑⏑— Colebr. Misc. Ess. 2,163 (XVII,3). Khandom. 114. — *c*) N. pr. einer Tochter Bhagîratha's und Gattin Kautsa's MBh. 13,6270. einer Sängerin Râǵa-Tar. 5,359. 386. — Vgl. एक°, पर°, परम°, भक्ति°, महा°, रक्त°, राज°.

हंसक (von हंस) gaṇa यवादि zu P. 4,2,80. 1) m. *a*) *eine arme Gans* Spr. (II) 6035. *Gans* überh. Bhâg. P. 10,12,8. *Flamingo* Çabdak. im ÇKDr. — *b*) *ein best. Tact* Saṁgîtadâm. im ÇKDr. — *c*) N. pr. eines Mannes gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. = हंस ein Sohn Brahmadatta's und Heerführer des Ǵarâsaṁdha Hariv. 16072. — 2) m. (AK. und Hâr.) und n. (H. und Halâj.) *Fussring* AK. 2,6,2,11. H. 666. Hâr. 173. Halâj. 2,406. °भूषण Çiç. 7,23. — 3) f. हंसिका Uṇâdis. 4,153. *a*) *eine weibliche Gans* Çabdar. im ÇKDr. Uǵǵval. Kathâs. 69,154. Nalod. 2, 40. — *b*) N. pr. einer mythischen Kuh MBh. 5,3609. — Vgl. हांसकायन.

हंसकवती (von हंसक) f. N. pr. v. l. im gaṇa अजिरादि zu P. 6,3,119.

हंसकाकीय (von हंस + काक) adj. *die Gans und die Krähe betreffend:* आख्यान MBh. 1,543.

हंसकान्ता f. *eine weibliche Gans* Halâj. 2,96.

हंसकायन m. pl. N pr. einer Völkerschaft MBh. 2,1870. — Vgl. हांसकायन.

हंसकालीतनय m. *Büffel* H. 1283 (v. l. हंस und काली°).

हंसकीलक m. *quidam coeundi modus* Smaradîpikâ im ÇKDr. हंसनीलक Subhâsh. 21.

हंसकूट m. 1) *der Buckel des indischen Ochsen* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) N. pr. eines Berges MBh. 1,4639. Hariv. 8993.

हंसक्रीड N. pr. einer Oertlichkeit Tîran. 135.

हंसग adj. *auf einer Gans reitend;* m. ein N. Brahman's H. 212.

हंसगद्गदा f. *ein lieblich redendes Weib* Trik. 2,6,3.

हंसगामिनी adj. f. *den Gang einer Gans habend, gravitätisch einherschreitend* M. 3,10.

हंसगुह्य n. *das Mysterium der Weltseele*, Bez. eines best. Lobliedes Bhâg. P. 6,4,22.

हंसचूड m. N. pr. eines Jaksha MBh. 2,398.

हंसज m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2570.

हंसजिह्व m. N. pr. eines Mannes; pl. *sein Geschlecht* Saṁsk. K. 185,*b*,4.5.

हंसता f. nom. abstr. von हंस *Gans* Kathâs. 114,133.

हंसतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,31. fg. 71,*b*,8. 73,*b*,12.

हंसतूल *Gänseflaum* Daçak. 90,8.

हंसत्व n. nom. abstr. von हंस *Gans* Kathâs. 43,193. Liñga-P. bei Muir, ST. 4,326,14.

हंसदाहन n. *Agallochum* Çabdak. im ÇKDr.

हंसदूत m. *die Gans als Bote*, Titel eines Gedichts von Rûpagosvâmin Haeb. Anth. 374. fgg. Ind. St. 1,473. Verz. d. Oxf. H. 175,*a*,37.

हंसद्वीप m. n. N. pr. einer *Insel* Kathâs. 73,329. 372. 101,61.

हंसध्वज m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. B. H. 114, 3.

हंसनादिन् adj. *wie eine Gans redend;* f. °नी Bez. *einer best. Art von Frauen:* गजेन्द्रगमना तन्वी कोकिलानां रुतान्विता । नितम्बगुर्विणी या सा कथ्यते हंसनादिनी ॥ Çabdam. im ÇKDr.

हंसनादोपनिषद् f. Titel einer Upanishad Ind. St. 1,385. fgg.

हंसनाभ m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 55,12.

हंसनीलक s. हंसकीलक.

हंसपक्ष m. Bez. *einer best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,29. 202,*a*,9. 10. 46.

हंसपथ m. *Gänseweg* in eig. und übertr. Bed. gaṇa देवपथादि zu P. 5,3,100. pl. N. pr. einer Völkerschaft MBh. 7,798 nach der Lesart der ed. Bomb. (°पद ed. Calc.); vgl. हंसमार्ग.

1. हंसपद n. 1) *Gänsefuss* (als Marke) Z. d. d. m. G. 9,670. Monatsberr. d. K. Pr. Ak. d. Ww. 1873, S. 711. — 2) *ein best. Gewicht,* = कर्ष Çârñg. Saṃh. 1,1,17.

2. हंसपद 1) m. pl. N. pr. einer Völkerschaft MBh. 7,798. °पथ ed. Bomb. — 2) f. आ Bez. *einer* Svarabhakti Comm. zu TS. Prât. 21,15. Weber, Pratiǵñâs. 108. °पादा v. l.

हंसपदिका f. N. pr. der ersten Gemahlin Dushjanta's Çâk. 59,15. — Vgl. हंसवती.

हंसपदी f. 1) *eine Mimosenart* Ratnam. 247. 250. Dhanv. 4,86. Mad. 1,249. *Cissus pedata Lam.* Râǵan. im ÇKDr. — Karaka 8,21. — 2) *ein best. Metrum: 4 Mal* — — — — — — ⏑⏑ — Colebr. Misc. Ess. 2,159 (III,10).

हंसपरमेश्वर Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,28.

हंसपाद 1) n. *Zinnober* H. 1061. Halâj. 2,466. — 2) f. आ schlechte v. l. für °पदा Comm. zu TS. Prât. 21,15. — 2) f. ई *a) eine Mimosenart* Râǵan. 5,113. Ratnam. 250. Dhanv. 4,86. Karaka 3,8. Suçr. 1,137, 6. 2,172,10. — *b)* N. pr. einer Apsaras Vjâḍi beim Schol. zu H. 183.

हंसपादिका f. = हंसपादी *a)* Râǵan. 5,109.

हंसपाल m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,505, Çl. 17.

हंसपुर n. N. pr. einer *Stadt* Reinaud, Mém. sur l'Inde 98.

हंसप्रपतन n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,8229.

हंसबीज n. *Gänseei* Râǵan. im ÇKDr.

हंसमण्डूरक n. Bez. *einer best. Mixtur* Verz. d. B. H. No. 997.

हंसमार्ग m. pl. N. pr. einer Völkerschaft MBh. 6,377 (हन्यमान ed. Bomb.). Mârk. P. 57,41. 56.

हंसमाला f. 1) *eine Reihe von* (fliegenden) *Gänsen* Kumâras. 1,30. — 2) *eine Gansart mit dunkelgrauen Flügeln* (कादम्ब) Çabdak. im ÇKDr. — 3) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑ — — ⏑ — — Colebr. Misc. Ess. 2, 159 (II,3). Ind. St. 8,366.

हंसमाषा f. = माषपर्णी *Glycine debilis Lin.* Râǵan. 3,19.

हंसमाहेश्वर Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 95,*b*,28. fg.

हंसमीन n. desgl. Hall 132.

1. हंसयान n. *eine Gans als Vehikel* oder *ein von Gänsen gezogener Wagen* Kathâs. 115,101. Bhâg. P. 5,1,9.

2. हंसयान adj. (f. आ) *auf einer Gans reitend:* सरस्वती Verz. d. Oxf. H. 157,*b*, No. 339.

हंसरथ 1) adj. *Gänse zum Gespann habend.* — 2) m. *a)* ein N. Brahman's Trik. 1,1,25. — *b)* N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,282. 353. 445.

हंसराज m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 6,350.

हंसरुत n. 1) *Gänsegeschnatter* Suçr. 1,107,11. — 2) *ein best. Metrum: 4 Mal* — — — ⏑⏑⏑⏑ — — Colebr. Misc. Ess. 2,159 (III,4). Ind. St. 8,367. fgg.

हंसलोमश n. *Eisenvitriol* Râǵan. 3,80.

हंसलोहक n. = पित्तल ÇKDr. angeblich nach H.

हंसवक्त्र m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2577.

हंसवत् 1) adj. *das Wort* हंस *enthaltend* Ait. Br. 4,20. — 2) f. °वती gaṇa अजिरादि zu P. 6,3,119. Schol. zu 6,1,220. *a) Cissus pedata Lam.* Gaṭâdh. im ÇKDr. — *b)* N. pr. α) der ersten Gemahlin Dushjanta's Çâk. Ch. 94,4. 5 (vgl. हंसपदिका). der Mörderin Vîrasena's Hall in der Einl. zu Vâsavad. 53. — *b)* einer Stadt, = Pegu LIA. 4,355. Târan. 262.

हंसवाह adj. *auf einer Gans reitend:* देवं हंसवाहम् d. i. Brahman Bhâg. P. 7,3,24.

हंसवाहन adj. dass.; m. ein N. Brahman's Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*b*,8. Bhâg. P. 7,3,16.

हंसविवेक m. Titel einer Schrift Hall 141.

हंसवेग m. N. pr. eines Mannes Hall in der Einl. zu Vâsavad. 52.

हंससंघाराम m. N. eines *Klosters* Hiouen-thsang 2,60. Vie de Hiouen-thsang 162.

हंससाचि m. *ein best. Vogel* TS. 5,5,20,1.

हंसाङ्घ्रि (हंस + अङ्घ्रि) 1) m. *Mennig* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) f. ई = हंसपादी *eine Mimosenart* Râǵan. 5,112.

हंसाधिरूढ adj. *auf einer Gans reitend;* f. आ Bez. der Sarasvatî Tantrasâra im ÇKDr.

हंसाभिख्य (हंस + अभिख्या) n. *Silber* H. 1043.

हंसाय् (von हंस), °यते *eine Gans darstellen* P. 3,1,11, Schol. °यते चारुगतेन कान्ता Spr. (II) 2248. °यितुम् Verz. d. Oxf. H. 120,*b*,11.

हंसारूढ (हंस + आ°) adj. *auf einer Gans reitend:* Brahman und Sarasvatî ÇKDr. Varuṇa Varâh. Bṛh. S. 58,57.

हंसावती f. N. pr. eines Frauenzimmers Daçak. 118,4. — Vgl. हंसवती.

हंसावली (हंस + आ°) f. 1) *eine Reihe von* (fliegenden) *Gänsen* Kathâs. 71,70. — 2) N. pr. verschiedener Frauenzimmer Kathâs. 71,74.

fgg. 74,215. 93,33.

हंसास्य (हंस + आस्य) m. Bez. *einer best. Stellung der Hand* Verz. d. Oxf. H. 86,*a*,26. 202,*a*,3. 44.

हंसाह्वया (हंस + आह्वय) f. = हंसपादी *eine Mimosenart* Suçr. 2,110,1.

हंसिन् (von हंस) adj. etwa *die Weltseele in sich enthaltend:* Kṛshṇa Pañkar. 4,8,88.

हंसिर m. *eine Mausart* Suçr. 2,278,1. हसिर Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,18.

हंसीय adj. von हंस gaṇa गहादि zu P. 4,2,138.

हंसेश्वरतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*b*,16.

हंसोदक (हंस + उ°) n. Bez. *eines auf best. Weise behandelten Flusswassers* Râgan. 14,47.

हंसोपनिषद् f. Titel einer Upanishad Colebr. Misc. Ess. 1,97. Verz. d. Oxf. H. 394,*b*,24. Notices of Skt Mss. 1,25. °दीपिका 90. — Vgl. परम°.

हंहो interj. *des Anrufens* H. 1537. Halâj. 5,97. Sâh. D. 171,2 v. u. MBh. 12,9604. Mṛkkh. 144,22. Spr. (II) 1442. Vikr. 61,12. 69,3. 70,15. Kathâs. 110,69. Kâçikh. 13,82 (nach Aufrecht). Kaurap. 22. Prab. 27,11. Pañkat. 192,12.

हक्क 1) m. *das Herbeirufen eines Elephanten* Gaṭâdh. im ÇKDr. — 2) f. आ *Eule* Varâh. Bṛh. S. 88,4.

हक्कार m. *das Anrufen* H. ç. 81. Çabdârthak. bei Wilson.

हचि s. सुन्दर°. °पुर n. N. pr. einer *Stadt* Târan. 198.

हडदेश m. N. pr. einer *Oertlichkeit* Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,15.

हडाज्ञ desgl. ebend. 340,*a*,14. हडाज्ञि 339,*a*,13.

हञ्जा s. कर°.

हञ्जि (onomatop.) m. *das Niesen* Gaṭâdh. im ÇKDr.

हञ्जिका f. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* Bhâvapr. im ÇKDr.

हञ्जे indecl. *Anruf einer Dienerin* u. s. w. im Drama AK. 1,1,7,15. H. 334. Daçar. 2,65. Sâh. D. 172,13. häufig im Prâkrit.

हट्, हंटति (दीप्तौ) Dhâtup. 9,25.

हट Suçr. 1,170,19 und Râga-Tar. 1,303 fehlerhaft für हठ; हटक R. 1,14,25 fehlerhaft für हाटक.

हटपर्णी n. Çabdar. im ÇKDr. fehlerhaft für हठपर्णी.

हट्ट 1) m. AK. 3,6,2,18. *Markt* Trik. 2,1,20. 3,3,312. H. 1002. Hâr. 70. Pañkat. 262,15. Vet. in LA. (III) 10,13. Vop. 26,16. — 2) f. ई *Marktflecken* Hâr. 164. — Vgl. कमला°, वसु°, श्री°, हेरम्ब°.

हट्टक s. वसु° unter वसुहट्ट.

हट्टचन्द्र m. N. pr. eines Commentators des Amarakoça Uǵǵval. Einl. 3. zu 1,19. 42. 4,101. 158. 5,3. Verz. d. Cambr. H. 14. — Vgl. हड्डुचन्द्र.

हट्टचौरक m. *Marktdieb* Çabdar. im ÇKDr.

हट्टविलासिनी f. *ein best. Parfum* AK. 2,4,4,18. Trik. 3,3,273.

हट्टाध्यक्ष m. *Marktaufseher* H. 725.

हठ्, हंठति (प्लुतिशङ्कुबन्धयोः, बलात्कारे, कीलबन्धे बलात्कृतौ प्लुतौ, शठत्व st. शङ्कुत्व) Dhâtup. 9,50.

हठ 1) m. *a) Gewalt* AK. 2,8,2,77. 3,5,10. Trik. 3,3,110. H. 804. 1539. an. 2,110. Med. ṭh. 10. Halâj. 4,74. हठेन *mit Gewalt, gewaltsam:* वानरान्वारयामास हठेन मधुरेण च R. 5,61,17. Spr. (II) 6448. यावन्न दूरं ह्रियते हठेन Kathâs. 48,126. Râga-Tar. 1,256. 303 (हटेन gedr.). हठात् dass. Spr. (II) 3650. Kathâs. 4,32. 5,93. 30,9. 34,18. 45,236. 52,53. 78. 249. 64,105. 65,78. नृपं रतिसुखाभिज्ञं तं हठात्ते प्रचक्रतुः Râga-Tar. 5,383. हठवृत्त्या dass. Spr. (II) 7480. हठाश्लेष *eine gewaltsame Umarmung* 3869. हठोन्मूलन Râga-Tar. 2,93. °निर्वासन 155. °प्रविष्टतोयौघ 3,527. — *b) das Bestehen auf seinem Kopfe:* °प्रवृत्त *auf seinem Kopfe bestehend* Kathâs. 39,234. वेधा वह्निकणास्य शक्तिमतुलामाधातुकामो हठात् so v. a. *wenn er darauf besteht erzeugen zu wollen* Spr. (II) 2685. (तम्) हठाद्वव्रे Kathâs. 7,57. कलिङ्गसेना तु हठादुपायाता गृहं मम 33,89. 63,58. हठादर्थितो ऽयम् 36. Pañkat. 138,1. हठात्-कर *auf seinem Kopfe bestehen* Kathâs. 45,148. 62,171. हठागता 33,90. — *c) absolute Nothwendigkeit,* als Ursache alles Seins und Werdens: हठो वा वर्तते लोके कर्मजं वा फलं स्मृतम् MBh. 12,1146. शुद्धं हि दैवमेवेदं हठे नैवास्ति पौरुषम् 6597. सर्वमेव हठेनैके दैवेनैके वदन्त्युत 3,1233. अस्ति सर्वमदृश्यं तु दिष्टं चैव तथा हठः 1235. 1221. यश्च दिष्टपरो लोके यश्चापि हठवादिकः Spr. (II) 5323. 7. °दुर्बुद्धि MBh. 3,1216. शिक्षते हठादकामापि दृष्टिविभ्रमम् *nothgedrungen* Çâk. 23. हठापात दण्ड एव प्रयोद्यते so v. a. *absolut nothwendig geworden, unumgänglich* Kathâs. 102,127. हठापतिता लक्ष्मीः Râga-Tar. 3,322. — *d) eine gesteigerte mit grossen Selbstquälungen verbundene Form des* Joga Verz. d. Oxf. H. 235,*a*,1. °विद्या 233,*b*, No. 566. °योग 89,*b*,1 v. u. 123,*a*,2 v. u. 224,*b*,10. 233,*b*, No. 566. 236,*a*, No. 567. Hall 17. °योगविद्या Verz. d. B. H. No. 647. °योगिन् Wilson, Sel. Works 1,216. Titel von Werken, die über diesen Joga handeln: °योगप्रदीपिका Verz. d. Oxf. H. 70,*a*,28. 72,*b*,14. °तत्त्वकौमुदी Verz. d. B. H. No. 648. °प्रदीपिका 647. Verz. d. Oxf. H. 233,*b*, No. 566. Notices of Skt Mss. 2,173. Hall 15. fgg. °प्रदीप Wilson, Sel. Works 1,209. 214. 216. °दीपिका Verz. d. B. H. No. 648. Notices of Skt Mss. 1,132. 2,173. Hall 17. °रत्नावली und °संकेतचन्द्रिका ebend. — *e) Pistia Stratiotes, eine schwimmende Wasserpflanze* Trik. H. an. 2,110. 3,228. Med. Suçr. 1,170,19 (हट). 2,78,4. 169,6. — 2) f. ई = हठ 1) *e)* Dharaṇi im ÇKDr.

हठपर्णी f. *Blyxa octandra, eine Wasserpflanze* Trik. 1,2,35.

हठशर्मन् m. N. pr. eines Brahmanen Kathâs. 52,35. fgg.

हठालु = हठ 1) *e)* Çabdak., m. nach Wilson, f. nach ÇKDr.

हठिकाकर्णन n. Daçak. 4,1 nach dem Schol. so v. a. शुश्रूषामन्तरा यदाकर्णनम् oder महानादसमुदायसंघातः; हटि° ed. Calc.

हडि m. 1) *Knebel* Çabdam. im ÇKDr. — 2) Bez. *einer best. verachteten Mischlingskaste* Verz. d. Oxf. H. 22,*a*,2. 3 (ऽहरि). 15 (हदि).

हडिक m. = हडि 2) Çabdam. im ÇKDr.

हड्ड n. *Knochen* Schol. zu H. 626. Çabdak. im ÇKDr.

हड्डक m. = हडि 2) Çabdam. im ÇKDr.

हड्डुचन्द्र m. = हट्टचन्द्र Colebr. Misc. Ess. 2,54.

हड्डुज n. *Mark* Çabdak. im ÇKDr.

हड्डि und हड्डिक m. = हडि 2) ÇKDr. nach dem Brahmavaiv. P.

हड्डिप m. dass. ÇKDr. angeblich nach Vop.

हण्डक s. कूल°.

हण्डिकासुत m. *eine Art Topf* Trik. 2,9,7.

हण्डे indecl. *Anruf einer niedrigen Person im Drama* Sâh. D. 171,2

v. u. AK. 1,1,2,15. H. 334. im Prâkrit Çâk. Ch. 110,4.

हत s. u. 1. हन्.

हतक (von हत) adj. (f. हतिका) *geschlagen, getroffen:* दैव° *vom Schicksal getroffen* so v. a. *unglückselig* Z. d. d. m. G. 27,58. von Personen so v. a. *nichtsnutzig, verwünscht, verflucht* Trik. 3,1,25. Halâj. 2,223. Verz. d. Oxf. H. 259,a,19. am Ende eines comp. nach dem *verwünschten* Personennamen Gaṇaratnam. zu P. 2,1,53. चारुदत्त° (so ist zu schreiben) Mṛkkh. 63,12. राम° Uttarar. 22,15 (30,7. 8). Mâlatîm. 87,4. Sâh. D. 162,10. 181,3. Prab. 67,15. 69,9. 70,12. 85,17. दैव° *das verwünschte Schicksal* 89,17. — Vgl. मतङ्ग°.

हतपुत्र adj. *dessen Sohn (Söhne) getödtet ist (sind)* TS. 2,4,12,1. 7,4,2,1. Çat. Br. 12,7,1,1. Vgl. पुत्रहत Pañkav. Br. 8,2,4. 19,3,8.

हतपितर् ved. adj. *dessen Vater getödtet ist* P. 5,4,158, Schol.

हतभ्रातर् adj. *dessen Bruder getödtet ist* AV. 2,32,4.

हतमनस् adj. *muthlos* TS. 2,2,9,3.

हतमातर् adj. *dessen Mutter getödtet ist* P. 5,4,158, Schol. AV. 2,32,4.

हतमूर्ख m. *ein grosser Dummkopf* Koshthîpr. im ÇKDr.

हतवर्चस् adj. *entwürdigt, entstellt, herabgekommen* AV. 1,17,1. 12,2,37.

हतवृत्त adj. *metrisch nichtsnutzig* Sâh. D. 575; vgl. 220,15. fgg.

हतवृष्णी adj. f. *deren Mann (Herr) getödtet ist* ṚV. 4,17,3.

हतशेष s. u. शेष 2).

हतस्वर adj. *stimmlos* Suçr. 1,118,13. 120,4.

हतस्वसर् adj. *dessen Schwester getödtet ist* AV. 2,32,4.

हताघशंस adj. *dessen Hasser vernichtet sind* VS. 28,17.

हताधिमन्थ m. *Ophthalmie* Suçr. 2,305,2. 314,14. Vâgbh. Uttar. 15,4. Çârṅg. Saṃh. 1,7,97.

हताश (हत + 2. आशा) adj. (f. आ) 1) *der Nichts mehr zu erwarten hat, an Allem verzweifelnd, verzweifelt* Med. ç. 30. Spr. (II) 4142. Prab. 11,1. — 2) *von dem Nichts zu erwarten ist* so v. a. *unbarmherzig, grausam* H. an. 3,728. Med. Z. d. d. m. G. 27,58. Prab. 63,9. = खल H. an. = पिशुन Med. = वन्ध्य Çabdar. im ÇKDr.

हति (von 1. हन्) f. 1) *Schlag:* पार्ष्णि° *mit* Spr. (II) 6359 (pl.). हल° Gît. 1,12. — 2) *Tödtung:* भ्रूण° MBh. 12,13872. वृश्चिकसर्प° Bhâg. P. 7,9,14. — 3) *Vernichtung, Zerstörung, Vertreibung; Schwund:* मतिमल° Spr. (II) 606. क्लेश° 4143. दुःख° Bhâg. P. 11,3,18. मुख्यार्थ° Kâvjapr. 66,4 v. u. = अपकर्ष 2 v. u. — 4) *Multiplication* Journ. of the Am. Or. S. 6,558. Comm. zu Ârjabh. 2,3. 27 u. s. w. — Vgl. अ°, पद्धति.

हतौजस् (हत + ओ°) adj. 1) *dessen Kraft gebrochen ist* MBh. 3,15696. R. 1,48,29. Suçr. 2,402,21. — 2) m. Bez. *einer Art Fieber* Suçr. 2,402,19.

हत्नु (von 1. हन्) Uṇâdis. 3,30. *verderblich, tödtlich* ṚV. 1,25,2. m. = व्याधि und शस्त्र Uǵǵval.

हत्या (wie eben) f. *Tödtung:* तस्य Spr. (II) 6197. Pañkar. 2,7,11. in comp. mit dem obj. P. 3,1,108. Vop. 26,23. कृमिकीटवयो° M. 11,70. शूद्र° 131. 140. Jâǵń. 3,269. बाल° Bhâg. P. 1,7,56 (mit dem Folgenden zu verbinden). 6,16,14. द्विप° 7,8,30. Pañkar. 2,8,27. In der älteren Sprache auch हत्य n. — Vgl. अनागो°, अवीर°, असि°, अहि°, आत्म°, गो°, दस्यु°, ब्रह्म°, भूत°, भ्रूण°, मुष्टि°, रक्षो°, वीर°, वृत्र°, शम्बर°, शुष्ण°, सर्व°, स्त्री° (auch Pañkat. 216,17).

हथ (wie eben) Uṇâdis. 2,2. m. *Schlag, Wurf* u. s. w. Nir. 6,27. ṚV. 4,30,21. 8,56,5. 59,10. 10,49, 3. 7. = विषण्ण (diese Bed. kommt हत zu) Uǵǵval. — Vgl. वृत्र°.

हथिणावरग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,27,2.

हद्, हदति und °ते *scheissen* Dhâtup. 23,8. erhält keinen Bindevocal Kâr. 3 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. हदति Bhâg. P. 5,5,32. partic. हन्न *geschissen* AK. 3,2,46. H. 1495. Vgl. गोहन्न.

— उप *bescheissen;* s. उपहदन.

हदन (von हद्) n. *das Scheissen* Durgâdâsa im ÇKDr. Suppl.

हद्द (arab.) 1/30 *eines Zodiakalbildes, ein Grad* Verz. d. B. H. No. 872. Ind. St. 2,264. हद्देश ebend. हद्दांशकाः Verz. d. B. H. No. 874. हद्दा f. ÇKDr.

1. हन्, हन्ति Dhâtup. 24,2 (हिंसागत्योः). हथस्, हतस्, घ्नन्ति P. 7,3,54. Vop. 9,1. हनति 3. sg. Naigh. 2,14 (गतिकर्मन्). P. 2,4,73, Schol. ṚV. 6,29,6. 8,78,3. जहि P. 6,4,36. Vop. 9,8. हतं, हतना TS. Prât. 3,10. AV. 7,77,2. घ्नतु P. 7,3,54. partic. घ्नत्, घ्नती; अहन्, हन्, अहनत् Ait. Br. 4,2. हनस्, अहतम्, अहताम् Bhaṭṭ. 4,41. अघ्नन् P. 7,3,54. Çat. Br. 2,5,2,1. 4,1,4,8. जघान P. 7,3,55. जघन्थ, जघ्नतुस्, जघ्नुस् 6,4,98. Vop. 9,10. जघन्वत् ṚV. 9,23,7. जघन्वंस् und जघ्निवंस् (Çat. Br. 1,6,4,21) P. 6,2,68. Vop. 26,134. हनिष्यति P. 7,2,70. Vop. 8,90. 9,10. हन्ता ebend. Bhaṭṭ. 6,51. हन्तुम्, हन्तवे (auch Bhâg. P. 4,19,15), हन्तवै ṚV. 5,2,10. 31,4. हत्वा, हत्वी, हत्वाय, °हत्य; absol. घातम् P. 7,3,32. 54. पाणिघातम्, पद्घातं हन्ति भूमिम् 3,4,37, Schol. med. हते, घ्नते 3. pl. हनीत TS. 3,2,9,4. अहत, अघ्नत 3. pl. AV. 8,10,8. घ्नताम् 3. pl. हनन्त ṚV. 7,56,22. जिघ्नते, जिघ्नमान ṚV. 3,30,4. जघ्ने, जघ्निरे, हनिष्यते. pass. हन्यते, अघानि, अघानिषाताम् und अहसाताम्, घानिता und हन्ता, घानिष्यते und हनिष्यते, अघानिष्यत und अहनिष्यत P. 6,4,62. Vop. 24,3. 5. Bhaṭṭ. 1,22. 5,40. 15,17. 66. 16,9. घानिषीष्ट 19,29. partic. हत. Ausfall des Wurzelvocals P. 6,4,37. fg. Vop. 3,153. Verwandlung des न in ण 8,22. Fehlen des Bindevocals इ Kâr. 4 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. Ueber die Verbindung mit कर्णे und मनस् s. u. मनस्. 1) *schlagen, treffen; niederschlagen; tödtlich treffen, erschlagen, erlegen:* वज्रेण हत्वा निरपः ससर्ज ṚV. 1,103,2. जहि रक्षांसि 6,16,29. अहिम् 30,4. भेदम् 7,33,3. वृत्रम् 58,4. हन्मना हतम् 94,12. कं हनः कं वसो दधः 1,81,8. वज्रेण 2,17,6. शर्वा 12,10. दिव्येवाशनिर्जहि 1,176,3. अशन्येव वृक्षम् 2,14,2. न हन्यते न जीयते त्वोतः 3,59,2. 5,54,7. AV. 8,5,13. 7,70,3. न वै स्त्रियं घ्नन्ति Çat. Br. 11,4,3,2. दण्डेन 5,4,1. Kâtj. Çr. 20,1,40. Kauç. 47. 49. Âçv. Gṛhj. 1,6,8. अयस्पिण्डः कर्तृभिर्हन्यमानः so v. a. *gehämmert* Maitrjup. 3,3. कशया MBh. 1,6706. प्रपदेन 3,15645. पदाहनम् (kann auch पादाहनम् sein) 4,701. Bhâg. P. 1,16,5. जघान यत्र पादेन भ्रातरम् R. Gorr. 1,4,99. उरः शिरश्च जानूनि जघ्नुः करतलैर्मुहुः 2,68,51 (66,17 Schl.). उरसि हस्तं हत्वा Çâk. Ch. 98,2. भुजम् Kathâs. 25,124. बाहुर्घ्नत्यो धरातलम् Bhâg. P. 3,17,11. करतलेन पतत्पतंगम् *Spielball* 20,36. कर्णे कर्णमूले ऽहन् 19,25. अहनन् शूलैः प्रह्लादं सर्वमर्मसु 7,5,40. जघ्ने ऽश्मनोदरम् 9,9,39. क्रुद्धो दन्ताभ्यां सो (नगः) ऽहनत्क्षितिम् 10,43,11. मां चक्षुभिः Hit. 81,21. पयोधरेणोरसि प्रियम् Sâh. D. 58,21. कान्तमम्बुरुहेण चक्षुषा च Çiç. 7,56. मालतीपुष्पमश्मना so v. a. *abschlagen* Kathâs. 18,173. घ्नन्त्यन्योऽन्यम् Böcke Spr. (II) 7356. एष त्वां शार्दूलः पशुमिव हन्मि Çâk.

154. तीक्ष्णेन दण्डेन R. 2,106,8. हंसि Kathâs. 14,83. Bhâg. P. 7,9,38. हन्ति Kathâs. 18,279. घ्नन्ति R. 3,49,39. Ṛt. 1,16. जहि MBh. 1,6029. 4,686. 5,7024. R. 1,14,31. 2,64,50. R. Gorr. 1,27,28. Bhâg. P. 1,7, 35. हत Bhaṭṭ. 8,99. घ्नत Bhâg. P. 9,16,5. न कूटैरायुधैर्हन्याद्रिपून् M. 7,90. fg. यं प्रसह्य वृको हन्यात् 8,235. fg. 350. MBh. 5,5942. Spr. (II) 5171. R. 1,2,32. 2,78,22. 3,55,9. अहन् Bhâg. P. 1,15,9. 4,10,8. 7,8, 31. अहनत् MBh. 1,6698. 3,14604. 12,4276. Bhâg. P. 8,10,55. घ्नन्रिपून् M. 7,98. 8,349. MBh. 3,12270. R. 2,25,32. Râǵa-Tar. 1,293 (घ्नतः zu lesen). जघान MBh. 3,11909. (तम्) कुम्भे विशिखेन Ragh. 5,50. शस्त्रेण विदूरथं स्वा महिषी erdolchte Varâh. Bṛh. S. 78,1. वराहनिवहान् शरैः erlegte Kathâs. 21,12. 46,232. Râǵa-Tar. 5,208. जघ्नुः 3,86. जघ्निवान् Bhâg. P. 4,24,5. हन्ता MBh. 2,2539. हनिष्यति u. s. w. ebend. und 1,5968. 5980. 5,5943. यो (इषुः) हनिष्यति वध्यं त्वाम् Çâk. 155. Mârk. P. 18,21. 127,36. Râǵa-Tar. 5,309. अहनिष्यत् Bhâg. P. 4,17,19. med.: तमघ्नत शरैः MBh. 16,35. जघ्ने 3,15732. हनिष्ये Bhag. 16,14. MBh. 1,5579. 3, 13180. 13,24. Hariv. 15064. R. 2,21,19. 3,72,13. Mârk. P. 135,16. Bhâg. P. 7,4,28. हन्तुम् M. 5,37. MBh. 1,5570. R. 2,97,18. Kathâs. 28, 128. Spr. (II) 2399. Râǵa-Tar. 6,170. fg. Vet. in LA. (III) 29,4. हत्वा M. 3,33. 11,133. MBh. 1,5937. R. 1,1,40. 2,52,99. 3,49,14. 51,22. Spr. (II) 7364. pass.: हन्यते M. 7,94. Kathâs. 18,166. हन्यमान Râǵa-Tar. 1,291. 4,328. कामशरैः Pańkat. 43,7. Bhâg. P. 3,17,25. हन्यत् MBh. 13,5634 (nach der Lesart der ed. Bomb.). जघ्ने Kathâs. 46,224. हनिष्यते 48,133. — गदां गदया — अहनत् so v. a. *zurückschlagen, abwehren* Bhâg. P. 3,18,17. यथा श्वा भषितुं चैव हन्तुं चैवावसज्जते so v. a. *beissen* MBh. 13,2198. *tödten* so v. a. *mit dem Tode bestrafen, hinrichten lassen* M. 8,380. 9,232. 248. 269. 278. 280. अप्सु शुद्धवधेन वा 279. Spr. (II) 3216. — In der Astr. so v. a. *berühren:* दिवसकरमुल्काशनिविद्युतो यदा हन्युः Varâh. Bṛh. S. 3,33. मनः *das Herz verletzen* Spr. (II) 1277 = 1282. — 2) *zu Fall —, in's Verderben bringen, schädigen, zu Grunde richten, vernichten* überh., *zerstören:* जहि वृष्ण्यानि Ṛv. 6,25,3. पुरः 31,4. मायाः 7,99,4. त्मम् 1,40,8. तमांसि 8,43,22. 9,100,8. अप्रतीनि 4,17,19. अभिशस्तिम् 5,3,7. ज्योतिषा तमः 14,4. हन्यते यज्ञः TS. 5,1,9,3. 6,1,8,3. पाप्मानम् Çat. Br. 14,8,6,4. कामान् 9,3,2. यावतो बान्धवान्यस्मिन्हन्ति साक्ष्ये ऽनृतं वदन् M. 8,97. कथं सान्त्वेन दानेन भेदैर्दण्डेन वा पुनः। अमित्रः शक्यते हन्तुम् MBh. 1,5566. आत्मानमात्मना 3,2250. अरक्षितारं राजानं दोषाः R. 1,61,7. लोकान् R. Gorr. 1,38,16. 77,41. (आननम्) अलिनीलालकलतं कं न हन्ति Spr. (II) 644. सराष्ट्राणि पुराण्यपि 1368. 1572. 3089. 3856. 7366. क्रमेण शत्रुः कपटेन हन्यते 7508. Varâh. Bṛh. S. 3, 21. 32. 4,21. fgg. य इदं सत्वरत्यवति हन्ति Bhâg. P. 1,8,16. दृशम् Kathâs. 62,67. पतशब्दैः श्रुतिम् Râǵa-Tar. 3,400. तत्कीर्तिं हन्ति त्वचमिवामयः Bhâg. P. 3,16,5. सर्वं गदम् Spr. (II) 1992. Varâh. Bṛh. S. 104,6. चन्द्रस्तमः Spr. (II) 5971. Râǵa-Tar. 4,197. Bhâg. P. 9,11,6. रसो रोगभयम्, सुधाबिन्दुर्विषावेगम्, धर्मः पापभरम् Spr. (II) 2817. मलम् M. 2,102. तपसा कल्मषम् 12,104. अंहः Bhâg. P. 9,15,41. प्रायो दौर्भाग्यम् Jaim. 1, 282. विघ्नभयम् Ragh. 14,23. त्यागो सर्वव्यसनानि Spr. (II) 7531. धर्मम् M. 9,64. कार्याणि कार्पिणाम् 231. सत्क्रियां देशकालौ च शौचं ब्राह्मणासंपदः 3,126. 241. 4,114. 156. इन्द्रियाणि यशः सर्वमायुः u. s. w. 11,40. परहितम् Spr. (II) 1460. गुणान्परस्य 2592. धर्मो हन्ति हतः श्रियम् 7424. Râǵa-Tar. 6,167. यत्र धर्मो ह्यधर्मेण सत्यं यत्रानृतेन। हन्यते Spr. (II) 5060. कृतं दैवेन हन्यते R. 6,94,24. 2,22,20. नार्हसि मे हन्तुं गतिं दिव्याम् R. Gorr. 1,77,48. आशाम् MBh. 3,16701. Spr. (II) 612. अम्भोजिनीवनवासविलासमेव हंसस्य 544. so v. a. *hindern, verhindern* Râǵa-Tar. 5,253. विघ्नैः सहस्रगुणितैरपि हन्यमानाः Spr. (II) 4342, v. l. — 3) (die Trommel) *schlagen* AV. 20,132,9. Çat. Br. 14,3,4,7. Kathâs. 116,11. Bhâg. P. 7,8,36 (pass.). Pańkat. 21,2. 10; vgl. भेरीघ्नत्. (eine Flüssigkeit) *schlagen, klopfen:* हन्याद्यावद्घनत्वं समुपागतम् Varâh. Bṛh. S. 55,25. — 4) *ein Geschoss werfen auf* (gen.): जहि वधर्वनुषो मर्त्यस्य Ṛv. 4,22,9. 7,25,3; vgl. unter निस्. — 5) *an sich unterdrücken, aufgeben, fahren lassen:* व्यथां जहि MBh. 1,6145. जहि संतापमात्मनः 3,16826. मा धर्मं जहि. — क्रोधं जहि 4,648. अधर्मम् R. Gorr. 1,28,17. शोकं च मोहं च R. Schl. 2,44,19. मदम् Spr. (II) 2597. वैक्लव्यम् Bhâg. P. 1,13,42. आसुरं भावम् 7,8,10. die Vermuthung liegt nahe, dass dieses जहि für जहिहि (von हा) stehe. — 6) partic. हत a) *geschlagen; getroffen, erschlagen, vernichtet* Ṛv. 1, 104,3. 10,86,18. 113,7. AV. 10,4,12. 11,9,7. vom Blitz 7,59,1. *hin, verloren* u. s. w. Ṛv. 1,129,8. — *geschlagen* MBh. 4,503. Spr. (II) 6170. शूद्रपदा हतः (könnte auch आहतः sein) Bhâg. P. 1,17,3. 3,19,16. 7,8, 5. सायकैः *getroffen* R. 3,54,28. धन्विना मकरकेतुना Spr. (II) 5654. Hit. 34,21. दुःखाशनि° Kathâs. 19,27. शुद्धबाण° R. 2,96,34. दिग्ध° R. Gorr. 2,114,33. ग्रहो ग्रहेण in astr. Sinne so v. a. *berührt* AV. Pariç. in Ind. St. 10,317. Varâh. Bṛh. S. 8,53. 13,7. 15,31. 16,40. 17,7. 8. नयन *ausgeschlagen* R. 2,96,56. शिरस् *abgeschlagen* 3,33,38. डिम्बाहव° *getödtet* M. 5,95. शस्त्रैः क्षत्रधर्महतः 98. अभिः 131. अ° 8,232. परावृत्त° 7,95. Bhag. 16,14. MBh. 3,2543. 5,5737. R. 1,55,10. 2,21,31. 61,22. 63,31. 64,27. 53. 65,24. 4,1,15. Spr. (II) 106. 6437. 7363. Kathâs. 18,177. Râǵa-Tar. 1,292. 4,703. Bhâg. P. 3,14,2. पशु AK. 2,7, 25. *getroffen von* so v. a. *heimgesucht —, gequält —, mitgenommen von, zu kämpfen habend mit* (instr. oder im comp. vorangehend): मायया हतात्मा Bhâg. P. 4,6,49. कामैर्हतचेताः 10,80,30. मटचीहतेषु कुरुषु Khând. Up. 1,10,1. दीर्घव्याधि° Râǵa-Tar. 6,112. तिमिरदोषहतं चक्षुः Spr. (II) 2029. गुरुशाप° R. 1,60,17. कृत्याकृतानि गेहानि Spr. (II) 2407. काम° 5054. Bhâg. P. 6,3,33. कामलोभ° 1,6,36. अकाम° Çat. Br. 14,7, 1,35. पश्चात्ताप° Spr. (II) 599. शोक° 3405. आत्मदोष° 4835. मरणभय° 6312. असंताप° Râǵa-Tar. 1,41. दस्युगणपात° Varâh. Bṛh. S. 19,7. मुखदुःखहतात्मन् Bhâg. P. 4,8,35. अम्भोधयः श्वासहताः 7,8,32. अश्रुहतं मुखम् R. Gorr. 2,123,11. वायुवेगहता नौः 52,24. MBh. 7,28. कूलं तोयहतम् R. 5,26,13. *vernichtet, verloren, an Allem verzweifelnd* von Personen; = मनोहत AK. 3,1,41. H. 439. हा हतास्मि MBh. 3,2364. 10493. 5,7190. R. 2,57,12. 72,17. 90,15. R. Gorr. 2,16,21. Bhâg. P. 5,26,15. 7,2,31. Pańkat. 135,1. Hit. 18,12. हता सेक् पत्र च Spr. (II) 2946. 5060. 5671. 5850. R. 2,52,18. 61,25. 62,12. 73,2. Çâk. 22 (Gegens. कृतिन्). Sarvadarçanas. 33,6. Râǵa-Tar. 1,234. °चेतस् adj. R. 2, 47,1. °मानस adj. Spr. (II) 4754. *zu Grunde gerichtet, vernichtet, dahin* von Leblosem und Unkörperlichem: देश MBh. 12,12001. स्थान R. 3, 35,65. 37,10. 60,30. मधुवन 5,61,7. अस्त्रैरस्त्रेषु बहुधा हतेषु MBh. 5, 7204. R. 1,56,23. रथ Hariv. 13671. अश्मवर्ष 12776. यापि ते पदवी दत्ता हता रामेण सापि ते R. 3,27,14. वीर्य 4,26,16. धर्म Spr. (II) 3089. 7024.

तृष्णा 5579. स्त्री 7024. यत्न Bhâg. P. 4,6,50. कुशलाकुशलाश्च कर्माशयाः समूलघातं हता भवन्ति Sarvadarçanas. 155,13. मानश्चावज्ञया हतः Bhâg. P. 3,22,13. मन्येपौरुषहतं दैवम् R. 2,23,20 (20,22 Gorr.). सुरक्षितं दैवहतं विनश्यति Spr. (II) 567; vgl. 3902. शरज्ज्योत्स्नाहते तमसि 6413. Varâh. Brh. S. 43,33. insbes. am Anfange eines adj. comp.: °कण्टक MBh. 3,3049. °किल्बिष M. 4,243. °त्रप Bhâg. P. 1,6,27. 3,31,36. °त्विष् Ragh. 3,15. °धी Bhâg. P. 3,9,7. हतधन इवाह्रवः R. 3,68,27. °ध्वान्त Bhâg. P. 3,8,23. °परमार्थ Spr. (II) 1147. °प्रभ MBh. 3,16764. R. 3,1,35. Suçr. 2,402,17. Bhâg. P. 1,7,56. 14,17. °प्रमाद् Kir. 5,49. °भग Bhâg. P. 3,15,23. °मान 19,12. °युद्धदर्प 6,10,29. °लक्षणा Mârk. P. 50, 95. °विक्रमोद्यम Rt. 1,14. °वीर्य Kumâras. 2,21. °वेग R. 5,56,93. °व्रत Bhâg. P. 6,2,45. °व्रीड Z. d. d. m. G. 27,92. Spr. (II) 1513. °सत्क्रिय 6117. °हिम Mâlav. 82. हतांहस् Bhâg. P. 10,83,2. हतानिष्ट Varâh. Brh. S. 48,49. हतार्थ Bhâg. P. 5,12,14. हतालोक 3,15,2. अहताशुभ 10,51,8. हतैनस् 1,5,29. हतोद्यम 4,13,49. शोकाहतहर्ष R. 2,62,17. महौषधिहतव्यथ Ragh. 12,78. अस्थैर्यहतप्रकर्ष Spr. (II) 6279. *verloren* so v. a. *von keinem Nutzen, werthlos* M. 4,225. गङ्गाहीनो देशः, विद्याहीनं कुलम्, अप्रसूता नारी, अदक्षिणो यज्ञः Spr. (II) 2055. 3754. अल्पबीजं हतं क्षेत्रम् 4254. 6749. 7361. fg. 7441. fg. वृत्त *Metrum* Sâh. D. 220,15. तनु Kathâs. 124,172. °जल्पितानि Spr. (II) 2509. °जीवित 4554. मोघ्यर्थहतजीवित 5932. म्लेच्छैर्विलनपण्यहतैः Râga-Tar. 4,635. तृष्णे हते *nichtsnutzige —, verwünschte Gier* Spr. (II) 4087. °हृदय 2674. Çâk. 134. °विधि m. *das verwünschte Schicksal* Spr. (II) 3367. 3701. 6193. Çiç. 11, 64. Venîs. 56,4. Mahân. 552. adj. so v. a. *unglücklich* Spr. (II) 3866. हतोदर 4896. am Ende eines comp. nach der verwünschten Person; ein Femininum auf ई und ऊ kann davor verkürzt werden P. 6,3,43. fgg. ब्राह्मणिहता *eine nichtsnutzige Brahmanin* Schol. — *b) angeschlagen* von einer Trommel Kathâs. 18,48. — *c) geschlagen beim Waschen,* अ° (s. auch bes.) *ungewaschen, neu* von Gewändern Kaush. Up. 2,15. R. 2,3,10. 91,62. Bhâg. P. 5,9,16. 8,9,15. — *d)* f. so v. a. *fututa:* हे हते हे हतेत्येवं स्वामिभर्तृहतेति च MBh. 8,2037. — *e) aufgewirbelt, erregt:* तुरगखुरहतो रेणुः Çâk. 31. — *f) gekommen um:* वृत्ततः Spr. (II) 6250. *entzogen:* दृष्टि° *dem Anblick* R. 5,19,35. Vgl. पृष्ठ°. — *g) multiplicirt* Trik. 3,1,25. Âryabh. 2,7. 19. Journ. of the Am. Or. S. 6,558. Varâh. Brh. S. 8,20. Brh. 7,4. 26 (24),8. Ganit. Madhjam. 4. — Vgl. अहत, अयो°, पुत्र°, मनो°, पृष्ठ°, वात°, सद्यो°, सु° und वध्.

— caus. घातयति (denom. von घात) P. 7,3,32. 54. Vop. 18,25. 1) *tödten lassen; tödten, umbringen; züchtigen, bestrafen* überh.: कं घातयति हन्ति कम् Bhag. 2,21. Bhâg. P. 6,18,41. 10,73,31. तान्सर्वान्घातयेत् M. 8,34. 9,224. 270. fg. विविधैर्दण्डैः 275. Jâgn. 1,337. 358. 2, 270. MBh. 2,975. fg. 5,6095. 7023. 7442. R. 4,53,12. 14. 5,62,5. 6. Mrkkh. 123,19. Spr. (II) 1305, v. l. 5696. 6196. Kathâs. 18,273. Râga-Tar. 1,27. 6,322. Bhâg. P. 1,8,5. 3,3,11. 5,26,12. 25. Daçak. 89,11. LA. (III) 7,19. 91,10. अजीघनत् MBh. 7,8786. Bhâg. P. 3,3,10. मा जीघनः प्रजाः सर्वाः पुत्रान्भ्रातृंस्तथैव च MBh. 5,4199. med.: घातयामहे Bhâg. P. 10,50,49. घातयान MBh. 13,3608. अघातयिष्याम् 1,3335. partic. घातित Jâgn. 2,271. 3,246. Mârk. P. 112,21. fg. Kathâs. 5,67. Bhâg. P. 6,18,36. Pankat. I,444 = 457. *Jmd tödten lassen* so v. a. *über Jmdes Ermordung berichten* P. 3,1,26, Vârtt. 2, Schol. — 2) *Etwas zu Grunde richten:* पृथिवीम् MBh. 3,1917. परकार्यम् Spr. (II) 3660, v. l. — Vgl. घातक u. s. w.

— desid. जिघांसति P. 6,4,16. 7,3,55. Vop. 19,3. *treffen —, niederschlagen —, tödten —, vernichten wollen:* अहिम् RV. 1,80,13. 2,23, 12. 4,18,12. 23,7. 7,59,8. 86,4. 8,56,11. VS. 16,21. TS. 6,1,4,5. AV. 4,18, 3. Çat. Br. 2,5,2,10. यज्ञम् TS. 2,6,1,5. मृत्युर्विप्रान् M. 5,3.4. MBh. 1,5069. 5655. 7072. 3,314. 2539. 14909. 4,1873. 9,3332. Hariv. 4284. 9249. R. 1,28,24 (29,13 Gorr.). Kathâs. 14,83. 22,63. 52,33. 94,124. 114,123. Bhâg. P. 4,14,10. 39. 17,31. 19,30. 6,18,62. 7,10,28. जिघांसन्तं जिघांसीयात् MBh. 12,1224 = Spr. (II) 7469. med. MBh. 1,7075. 3,14908. 14,224. Bhâg. P. 4,17,19. जिघांसितुम् MBh. 1,6012. Hariv. 9281. जिघांसित Kathâs. 36,91. Daçak. 172,13. — Vgl. जिघांसक fgg.

— intens. जङ्घनानि, °नत्, °नाव, जङ्घनन्त, जङ्घन्त् und जङ्घनत् partic. (आ) जङ्घन्ति; घनिघ्नत्. *schlagen* so v. a. *treten auf:* पृथिव्याः सानौ जङ्घनन्त पाणिभिः RV. 2,31,2. पव्या रथस्य 1,88,2. पृथिवीम् 10,119,10. *treffen, erschlagen:* वृत्रम् 3,53,11. 6,16,34. पवमानस्य जङ्घ्नतो (जिघ्नतो SV.) हरेश्चन्द्रा असृक्षत 9,66,25. *vernichten:* तमांसि 24. घनिघ्नद्दुरिता 90,6. — जङ्घनीति und जङ्घन्ति, जङ्घनस्, जङ्घन्ति und जङ्घनति Vop. 20, 17. जेघ्नीयते 9. (हिंसायाम्) P. 7,4,30, Vârtt. जङ्घन्यते P. 7,3,55, Schol. Vop. 20,8. जङ्घन्यमान mit pass. Bed. *geplagt, gequält* Mund. Up. 1,2,8.

— अति, partic. °हत 1) *angesteckt, befestigt:* तस्य हृदये पादावतिहतौ Çat. Br. 10,5,2,13. — 2) *zu Grunde gerichtet:* व्यायामातिहत Karaka 10,9. — desid. *entkommen wollen* Ait. Up. 3,3. vielleicht ist अत्यजिगांसत् st. अत्यजिघांसत् zu lesen.

— व्यति act. P. 1,3,15, Schol. Vop. 23,55. fg. *zurückschlagen, einen Gegenschlag führen gegen Jmd* (acc.): व्यतिघ्नती घ्नन्तम् Bhatt. 8,5. *sich gegenseitig schlagen, feindlich einander gegenüberstehen:* अन्योऽन्यस्य व्यतिघ्नतां मतानाम् Naish. 17,79. *sich wehren:* व्यत्यघ्नन्निरक्षिताः MBh. 13,7301 (व्यघ्नन्निसुरक्षिताः ed. Bomb.).

— अनु pass. *hinterdrein zu Nichte werden:* हतमेवानुहन्यते so v. a. *was zu Nichte wird war schon zu Nichte geworden* MBh. 12,8107.

— अन्तर्, अन्तर्हत्य (= मध्ये हत्वा Siddh. K.) P. 1,4,65, Schol. अन्तर्हण्यते 8,4,24, Schol. — Vgl. अन्तर्घण fgg. und अन्तर्हणन fg.

— अप 1) *wegschlagen, wegstossen; abtreiben, abwehren, verscheuchen, vertreiben:* अपघ्नन्हि परिघम् Khând. Up. 2,24,6. 10. 15. हन्तुं RV. 4,18, 9. अपं स्म तं पथो जहि 1,42,2. 94,9. 132,6. वृत्रम् 3,33,6. 6,60,6. शत्रून् 9,96,23. 10,40,13. मृत्युम् AV. 11,5,19. तमः 10,7,40. VS. 11,47. Ait. Br. 2,11. 36. अप पाप्मानं हते 4,4. 25. पङ्क्तिः 5,1. जीर्णास्तनूः TS. 1,5, 4,1. 2,2,5,1. TBr. 1,2,1,1. 5,9,5. Çat. Br. 1,1,2,3. 15. 2,5. 6,4,9. 14,4,1,11. fg. अपहते पापकृत्याम् Khând. Up. 4,11,2. Kenop. 34. शत्रून् Varâh. Brh. S. 85,6. Hariv. 6734. अस्त्रम् R. 7,21,36. एनः M. 6,96. 11, 256. कृतं पापं कल्याणेनापहन्यते MBh. 12,192. क्षुधाम् 13,3013. दुरितम् Çâk. 83. तमस्तीव्रम् Spr. (II) 412. 544, v. l. शक्ति कोटयपहन्ति वा 6066. परितापं गात्रेभ्यः Mârk. P. 15,49. 51,32. 108. Çaṅk. zu Brh. Âr. Up. S. 95. — अपघ्नत्: Uttarar. 90,19 schlechte Lesart für अभिघ्नत्:. partic. अपहत Ait. Br. 3,50. 4,25. Çat. Br. 1,1,2,15. 4,21. 2,1,2,4. 6,2,2, 19. 7,4,1,1. 14,7,1,22. Nir. 12,12. Khând. Up. 7,11,2. 8,7,1. Maitrjup. 2,3.

Prab. 89,17. 104,11. Mârk. P. 15,55. Sarvadarçanas. 54,22. Bhâg. P. 4,31,20. 5,13,22. प्रयास so v. a. *vereitelt* 7,5,42. कृष्णपदापहतशीर्षकः *abgehauen* Bhâg. P. 10,44,27. काष्ठकूटापहतचक्षुम् *ausgestochen* Pañkat. 81,25. °चेतन Kathâs. 84,8 wohl nur fehlerhaft für अपहृत°. — 2) *ausschlagen, aushülsen* (Reis) Kauç. 2. अनपहत 19.25. — 3) *ausschiessen* (als werthlos): अपहता von einer Kuh (*krank* Comm.) Kâtj. Çr. 15,3,34. — Vgl. अपघन fgg. und अपह fgg. — desid. s. अपजिघांसु.

— व्यप *wehren, verhindern:* न समासोक्तिबुद्धिं व्यपहन्तुमीशः Sâh. D. 308,5.

— अपि *abtreiben, vertreiben:* सूतुम् TS. 2,1,5,3.

— अभि 1) *treffen mit Schlag* oder *Wurf:* वृत्रम् Ṛv. 3,30,8. तमस्मै प्राहरत्तमभ्यहनत्सो ऽभिहतो व्यनदत् Ait. Br. 4,2. पर्वतेन Ṛv. 7,104,19. VS. 16,46. वैद्युतः शरणामभिहन्ति *schlägt ein in* Nir. 7,23. मर्माण्यभिघ्नन्ति Kâm. Nîtis. 5,20. लोष्टं लोष्टेन Suçr. 1,118,18. मुष्टिनाभिहन्यात् 101,21. सधान्यमुदूखलं मुसलेन 377,5. कुठारिकां मध्यमाङ्गुल्या *einstossen* 27,6. वृक्षं कुठारकेण Varâh. Bṛh. S. 59,12. अभ्यहन् शरैः MBh. 7,1373. अभ्यहनच्चक्रेण 5,7223. शिरोधराम् 3,11517. शिरः 13,4794. गदया Bhâg. P. 3,18,14. 7,8,25. अभ्यहनम् MBh. 3,11972. तानहं बाणैरभ्यघ्नम् 12108. अभ्यघ्नन् 1,3727. 3,12114. भाजनैः 16,88. रोधांस्यभिघ्नन् Ragh. 16,78. लोष्टैः Uttarar. ed. Cow. 117,3. तलेनाभिजघान तम् R. 4,48,21. प्रहारैरभिजघ्नतुः MBh. 1,7110. 2,916. 1,7736. Mârk. P. 124,3. Bhâg. P. 3,18,18. अभिजघ्ने गदया (महोर्मिनि) 17,26. अभिहत्य M. 11,206. महाद्रयः परस्परं द्रुतमभिहत्य MBh. 1,1183. केनापि पुंसा सो ऽसेनांसे ऽभ्यहन्यत Kathâs. 71,24. Verz. d. Oxf. H. 51,b,33. Daçak. 83,17. मुद्गरैः Spr. (II) 6696. तलानामभिहन्यताम् (= अभिहन्यमानानाम्) MBh. 6,2514. अभ्यहन्मृगान् *erlegte* 3,14056. — 2) *anschlagen* eine Trommel u. s. w.: शङ्खाश्च भेर्यश्च u. s. w. अभ्यहन्यन्त Bhag. 1,13. MBh. 6,1535. R. Gorr. 2,82,2. — 3) *treffen* so v. a. *befallen, heimsuchen:* अज्ञीर्णैरभिहन्यन्ते ते देवाः MBh. 13,4375. दुष्टैर्भूतैः Mârk. P. 43,32. Wilson, Sâṁkhjak. S. 89. — 4) partic. *a*) अभिहत α) *getroffen, geschlagen, gestossen* AV. 11,10,22. Ait. Br. 4,2. Suçr. 1,182,7. MBh. 1,663. 4,754. ललाटे 5,7275. 13,4794. वाक्यप्रतोदाभिहत 1,524. पत्तप्रहाराभिहत Hariv. 10507. R. 2,63,37. 49. 64,14. 18. R. Gorr. 2,9,36. 4,48,22. Ragh. 6,13. धाराभिः सरोजम् Mâlav. 78. Spr. (II) 2018. Varâh. Bṛh. 25,1. 5. Kathâs. 10,116. 20,92. 47,62. Mârk. P. 21,7. Pañkat. ed. orn. 4,12. बहुभिर्वेगाभिहता नौः R. 2,52,75 (15 Gorr.). Spr. (II) 4442. वाताभिहताः पादपाः R. 3,58,37. पत्रनः पवनाभिहतः Varâh. Bṛh. S. 39,1. *getroffen* in der Astr. so v. a. *berührt* 13,9. 17,18. *sich stossend an* (loc.) Çikshâ 11. *angegriffen* R. 1,34,30. सिंहाभिहत इव द्विपः 5,4,8. — β) *angeschlagen:* Trommel u. s. w. R. 2,81,2. Varâh. Bṛh. S. 46,61. — γ) *getroffen* so v. a. *heimgesucht, behaftet mit:* °रोगशोकाद्यैः शरीरम् Maitrjup. 1,3. शापेन MBh. 3,2968. दुःखेन R. Gorr. 2,9,35. तृत्तृड्भ्याम् Bhâg. P. 5,26,32. तापत्रयेण 3,5,39. 11,19,9. 1,14,40. कामाभिहतचेतस् MBh. 1,6562. दुःखाभिहतचेतन R. 3,68,17. Spr. (II) 4606, v. l. शोकाभिहत R. 5,65,1. शोकवेगाभिहत Spr. (II) 6885. = अभिभूत Colebr. und Lois. zu AK. 3,1,40. — *b*) अभिघात *beschädigt:* मनुष्येष्वभिघातेषु, गोष्वभिघातासु Sâmavidh. Br. 1,8,13. — Vgl. अभिघात fgg. und सर्वाङ्गाभिहत. — caus. partic. °घातित *getroffen:* शराभि° MBh. 8,4319. — desid. *treffen —, niederschlagen wollen* Ṛv. 7,59,8.

— अव 1) *herab —, niederschlagen, stürzen:* पर्वतादधि Ṛv. 4,30,14. दानवम् 5,32,1. 40,6. हन्मना 10,48,6. den Wagen der Ushas 73,6. AV. 13,1,30. 6,134,2 (partic. अवहत). सानुं वज्रेण *von oben herab treffen* Ṛv. 1,80,5. *schlagen auf, gegen:* परस्परं जानुभिश्चावजघ्नतुः MBh. 2,915. प्रशुष्कद्रुमास्थिश्मशानानि मूत्र्यावहत्य (श्वा) Varâh. Bṛh. S. 89,1. यथा शैलस्य महतः शैलेनैवावजघ्नतः (= अवहन्यमानस्य Nîlak., man könnte अवहन्यतः vermuthen; vgl. 6,2514) MBh. 4,1424. — 2) *zurückschlagen, — stossen; verscheuchen, abwehren:* शर्धः Ṛv. 1,133,3. ब्रह्मद्विषः 8,53,1. 9,85,2. AV. 5,14,1. 21,1. 10,4,3. 11,1,9. 12,1,58. Çat. Br. 3,5,3,15. 5,2,4,7. तुधम् Kauç. 70. Âçv. Gṛhj. 2,4,14. दुरितम् Çâk. 83, v. l. — 3) *ausschlagen, dreschen* Ṛv. 1,191,2. Körner TS. 1,6,8,3. Çat. Br. 2,4,3,9. 6,1,8. Kâtj. Çr. 1,10,13 (partic. अवहत). 2,4,14. 4,1,5. Gobh. 1,7,4. 3,7,5. Kauç. 2. 61. 87. Âçv. Çr. 2,6,7. 8. Bhâg. P. 11,9,6. 8. Madhus. in Ind. St. 1,15,1. — Vgl. अवघात, अवहनन, अवहन्तृ *der niederschlägt, abwehrt* Ṛv. 4,25,6. — caus. *dreschen lassen:* (ताम्) व्रीहीनवघातयेत् Çat. Br. 14,9,4,12. — intens. *zurückschlagen:* अव जङ्घनीहि AV. 5,20,8.

— अध्यव *auf Etwas dreschen:* कृष्णाजिने हविः TBr. 3,2,5,6. — Vgl. अध्यवहनन.

— अन्वव *treffen* Çat. Br. 3,3,4,16.

— प्रत्यव *zurückschlagen:* प्रति श्वसन्तमव (besser wohl प्रतिश्वसन्तमव) दानवं हन् Ṛv. 5,29,4.

— आ 1) *schlagen —, stossen auf* (loc. acc.): आस्य वज्रमधि सानौ जघान Ṛv. 1,32,7. AV. 11,9,14. पाणिनोरसि 12,5,48. 19,32,2. उरः पद्भिः TS. 3,1,4,3. ऊरून् Âçv. Gṛhj. 4,6,3. दृषदुपले Kâtj. Çr. 2,4,15. 21,3,30. 25,7,34. Spr. (II) 5217. (वराहः) आहत्य स्यन्दनं राज्ञः Kathâs. 11,45. 32,81. करेण 18,164. 19,96. Çâk. 173, v. l. पादेन Kathâs. 18,249. 26,86. चञ्च्वा 22,223. Bhâg. P. 5,26,32. मूर्ध्ना Z. d. d. m. G. 27,70. गदया Hariv. 5067. Bhâg. P. 8,10,56. नाराचैः, बाणेन, शरैः MBh. 3,15750. Mârk. P. 21,6. 89,27. खड्गेन Kathâs. 44,145 (kann auch हन् simpl. sein). तुरिकया 42,47. सर्षपैः 68,53. *treffen* 39,62. fg. *angreifen, überfallen:* शत्रुम् Vop. 23,19. R. 7,8,17. सिंहो निपत्याहन्ति देहिनः Râga-Tar. 4,444. दुर्जयान्करिणः सिंहवसासिक्तैर्महागजैः। आहन्यात् Kâm. Nîtis. 19,60. med. *schlagen auf:* आजघ्ने विषमविलोचनस्य वक्षः Bhâravi in Siddh. K. 164,a,13. आहध्वं मा रघूत्तमम् Bhaṭṭ. ebend. गदयारातिं दक्षिणस्यां भुवि — आजघ्ने Bhâg. P. 3,18,17. intrans. oder wenn das Object ein Theil des eigenen Leibes ist P. 1,3,28 nebst Vârtt. Vop. 23,17. आहते शिरः *er schlägt sich auf den Kopf* Schol. आघ्नीय Pat. zu P. 1,1,62. आहत und अघानिष्ट, आहसताम्, आहसत Schol. zu P. 1,2,14. 2,4,44. Vop. 23,18. 24,12. आघ्नान *um sich schlagend* (ein Vogel) Bhaṭṭ. 5,102. आघ्नान इव संदीप्तैरलातैः 8,15. ततो ऽहमेवाघ्नीय (das folgende इति ist zu streichen) *dann würde ich mir ein Leid anthun* Daçak. 91,15. — आघ्नते दस्युहत्याय ved. P. 3,1,108, Vârtt., Schol. — 2) *befestigen:* स्तेनं द्रुपदे AV. 19,47,9. राष्ट्रं विशि Çat. Br. 13,2,9,6. — 3) *schlagen* die Trommel u. s. w. TS. 7,5,9,3. Çat. Br. 5,1,5,7. 17. Kauç. 16. Kathâs. 47,44. Bhaṭṭ. 1,27. 17,7. घण्टाम् Kull. zu M. 10,33. — दात्रण्याहत्य Kathâs. 119,176 fehlerhaft für दात्रण्याहृत्य; एतान्याहन्ति Verz. d.

Oxf. H. 25, *a*, N. 2 für एतान्यो हन्ति. — 4) partic. आहत *a) geschlagen, gestossen, getroffen* Trik. 3,3,149. H. an. 3,245. fg. Med. t. 90. अस्त्रं ब्रह्मदण्डास्त्राहतम् R. Gorr. 1,57,5. गजदन्ताहता वृक्षाः 2,105,10. शराहत 3,50,20. 66,26. 69,24. पादपैः 4,18,2. वज्राहत 48,22. 5,28,4. जानुभिः 63,19. 6,82,98. Ragh. 4,23. 12,77. Kumâras. 4,25. Spr. (II) 1625. 4041. 5206. 5855. 6018. Varâh. Bṛh. S. 54,54. Bṛh. 25 (23),6. Kathâs. 24,180. 54,204. Râǵa-Tar. 4,639. Bhâg. P. 3,13,27. 19,16. 26. 6,2,15. 11,11. 8,11,10. fg. 9,15,27. Pańkat. 48,13. अन्योऽन्यैराहता ऊर्मयः R. 5,74,36. धारा परुषेः *angeschlagen, angeprallt* Spr. (II) 5540. फालाहतं क्षेत्रम् *vom Pfluge angerissen* so v. a. *gepflügt* Jâǵn. 2,158. अनिलाहत *vom Winde getroffen, — bewegt* R. 5,21,1. Kumâras. 4,30. Spr. (II) 4228. Kathâs. 18,121. 22,221. Mârk. P. 32,26. 99,8. Bhâg. P. 1,5,14. 8,10, 48. Prab. 23,2. ज्योतिष्कणाहतश्मश्रु *von Funken getroffen* so v. a. *angebrannt* (आहत = दग्ध H. an.) Ragh. 15,52. *getroffen* so v. a. *zum Schaden berührt* (in der Astr.); überhaupt so v. a. *heimgesucht, geschädigt:* शृङ्गे (des Mondes) कुजेनाहते Varâh. Bṛh. S. 4,21. तितिलनयत्रिविधाहुताहते भे 23,10. हृदि शोकेन MBh. 5,7446. यक्ष्माहत 13,1584. दृष्टिविषाहत Kathâs. 33,65. वृत्त *angerissen* Çat. Br. 14,6,9,31. प्राग्घाहत इभः *verwundet* Bhâg. P. 3,18,6. — *b) befestigt:* अत्त RV. 10,85,12. AV. 1,11,4. शङ्कवः 10,8,4. — *c) angeschlagen, in Bewegung gesetzt:* अनाहता कम्पति मे धनुर्ज्या MBh. 5,1909. eine Trommel u. s. w.: अनाहता दुन्दुभयो विनेदुः 7241. 14,2395. Hariv. 3322. 8056. 10296. R. 5,74,37. Megh. 67. Ragh. 17,11. Spr. (II) 1316. Pańkat. ed. orn. 57,14. अनाहतो नदति देवदत्तः (eine Muschel) Siddh. K. zu P. 6,2,48. m. = आनक *Trommel* Med. — *d) gehämmert:* घनाहतं सुवर्णम् Spr. (II) 4074. MBh. 2, 2091 (अहत Nilak.). *geprägt* oder *gestempelt* AK. 2,9,92. Trik. 3,3,319. H. 1046. P. 5,2,120. Râǵa-Tar. 3,103. — *e) zu Nichte gemacht, vereitelt:* ज्योत्स्नाभिरन्धकारः Bhâg. P. 3,28,21. राज्याभिषेचनं दैवात् (= दैवेन) R. 2,23,20. शान्तिभिः Varâh. Bṛh. S. 46,5. दैवाहतार्थरचन Bhâg. P. 3,9,10. अग्निधूमाहतवर्चम् 8,7,14. — *f) multiplicirt* AK. 3,2,38. Trik. 3,3,149. H. 1483. H. an. Med. Varâh. Bṛh. S. 8,22. 81,9. Ârjabh. 4,28. 30. — *g) ungereimt* (vgl. व्याहत) AK. 1,1,5,21. Trik. H. an. Med. — *h) getroffen* heisst ein Visarga, *wenn er mit einem vorangehenden* अ *zu* ओ *geworden ist,* Sâh. D. 219,4. 17. — कुलाहत Kathâs. 49,102 fehlerhaft für कुलादत. — Vgl. अनाहत (in der Bed. 2. auch Pańkar. 1,3,70), आघात fg., आहत fgg., स्वाहत. — intens. *schlagen auf:* आ जङ्घन्ति सान्वेषाम् RV. 6,75,13. Nir. 9,20.

— अपा *zurückschlagen:* असुरान् Shaḍv. Br. 4,5.

— अभ्या *treffen:* शत्रून् RV. 9,85,2. सुशर्माणं शरैरभ्याहनत् MBh. 4, 1102. अभ्याजघ्ने 3,11956. वृक्षस्य यो मूले ऽभ्याहन्यात् *einen Schlag mit der Axt thun* Khând. Up. 6,11,1. घना अन्योऽन्यमभ्याहन्तुं प्रवृत्ता वनेषु नागा इव *auf einander stossen* Hariv. 8785. — partic. अभ्याहत 1) *getroffen:* शरैः MBh. 1,8223. 3,745. 5,7315. शस्त्रैः Kathâs. 69,126. मालया *geschlagen* 66,24. सलिलेन सलिलम् R. 1,44,26. *beschädigt:* Auge Suçr. 2,357,17. *getroffen* so v. a. *unangenehm berührt, heimgesucht:* मृत्युना MBh. 12,6530. Spr. (II) 4953. हृदयं कीर्तिविपर्ययेण Ragh. 14,33. तिमिराभ्याहता निशा so v. a. *stockfinster* R. 2,114,2 (125, 2 Gorr.). — 2) *gehemmt, gehindert:* °कर्मवृत्ति Bhaṭṭ. 1,17. सदानभ्याहतैश्वर्यः (so zu lesen st. सदा आभ्या°) Mârk. P. 122,5. अनभ्याहतमाश्रावयन्निव *ungehindert* Âçv. Çr. 4,15,11. — Vgl. अभ्याघात fg.

— उदा *anschlagen, spielen* (auf der Leier): वीणागाथी दक्षिणात उत्तरमन्द्रामुदाघ्नन् Çat. Br. 13,4,2,8. 2,5.

— उपा *schlagen auf:* ऊरून् Çat. Br. 2,6,2,12. 15.

— प्रत्या *abwehren, sich erwehren einer Sache* (acc.) AV. 8,10,30. fgg. med.: प्रत्याजघ्ने तदस्त्रं गुह्यकास्त्रेण MBh. 5,7173. प्रत्याहतास्त्र Ragh. 2, 41. शासन *von sich gewiesen, zurückgewiesen* Hariv. 3899.

— व्या 1) *schlagen:* मौर्व्या व्याहत्य Bhâg. P. 10,76,26. — 2) *treffen* so v. a. *heimsuchen:* नैवं विरहदुःखेन वयं व्याघानिता स्महे Bhaṭṭ. 22, 20. — 3) *hemmen, hindern:* अभिप्रायं व्याहन्तुम् R. 2,10,32. रत्नस्य रत्नत्वम् Sâh. D. 3,19. व्याहन्यमान Suçr. 2,513,4. Ragh. 9,55. — 4) partic. व्याहत *a) getroffen, gestossen:* पदा Spr. (II) 3251. — *b) zurückgeschlagen:* मद्धास्त्रैः Kathâs. 115,39. *abgewiesen, zurückgewiesen* Nidânas. 6, 12 in Ind. St. 10,145. बाह्लीकव्याहतो हरिः Bhaṭṭ. 5,24. *gehemmt, gehindert:* अभिषेक R. 2,22,25 (19,20 Gorr.). अ° MBh. 12,6863. R. 7, 36,23. Ragh. 2,5. 19,57. ed. Calc. 1,19. Prab. 30,3. 33,6. Mârk. P. 116, 5. Bhâg. P. 4,9,22. 15,16. 5,1,29. 6,17,2. 9,15,18. fg. 18,46. 23,25. 10,8,36. 11,2,23. Pańkat. 16,1 (ed. orn. 13,7). Sarvadarçanas. 79,17. — *c) im Widerspruch stehend:* धर्मस्य विविधा गतिः MBh. 14,1348. कर्मन् R. 2,106,17 (113,12 Gorr.). Sarvadarçanas. 78,14. Comm. zu Njâjas. 1,1,32. Sâh. D. 576. अ° Nilak. 21. व्याहतत्व Sâh. D. 227,3. — MBh. 1,3687 fehlerhaft für व्याहृत (so ed. Bomb.). Vgl. व्याघात, व्याहति, व्याहन्तव्य. — caus. *hemmen, hindern, vereiteln:* क्रतुश्रद्धां व्याघातयितुम् MBh. 1,8109.

— प्रतिव्या scheinbar MBh. 12,3724, da mit der ed. Bomb. प्रतिगाहन्ति st. प्रतिव्याहन्ति zu lesen ist.

— समा 1) *anschlagen, zusammenschlagen:* दृषदौ TS. 1,6,9,3. दृषदुपले Comm. 1,111,3. Çat. Br. 1,1,4,13. 18. उच्चैः समाहन्तवै TBr. 3,2, 5,9. *treffen, schlagen an, auf:* शङ्खं ललाटदेशे समाहनत् MBh. 6,1705. नागान्समाहत्य बाणाः 9,1329. हस्तम् 3,15655. पदा 15644. रथम् Hariv. 15331. जानुभ्यां समाजघ्ने MBh. 1,6291. ज्वलिताश्च महोल्का वै समाहत्य (°हृत्य ed. Calc.) दिवाकरम्। निपेतुः 6,4527. कांश्चिद्देशान्समाजघ्ने शक्त्या *erlegen* 1,2835. *einhauen in:* सैन्यं समाहन्यात् Spr. (II) 675. Kâm. Nitis. 17, 40. 19,55. समाहत्य रणे ऽन्योऽन्यम् MBh. 6,4169. *zusammenstossen mit:* रथा रथैः समाजघ्नुः (besser समाजग्मुः ed. Bomb.) 4,1044. — 2) *anschlagen* (eine Trommel) TBr. 1,3,6,2. MBh. 7,8346. Hariv. 2668 (mit der neueren Ausg. समाजघ्नुस् st. समाहन्युस् zu lesen). समाजघ्ने MBh. 1,7941. — 3) partic. समाहत *a) zusammengeschlagen:* तलैः समाहतैः Arǵ. 3,40 (समागतैः MBh. 3,11974). *zusammengefügt, verbunden* Nir. 1,1. — *b) getroffen, geschlagen:* पुष्कराशनि° Hariv. 4263. 9867. अस्त्रेण R. 1,32, 17 (33,17 Gorr.). 2,9,51. R. Gorr. 2,20,39. 7,21,30. Pańkat. 120,10. दण्डदण्ड° Spr. (II) 4041. गजकर्ण° 4749. खुरनेमि° R. 2,103,39. रत्नोपल° MBh. 4,463. अग्नेराहवनीयस्य प्रभया Hariv. 10448. वातवेग° R. 7,37, 5,23. Mârk. P. 122,17. नीतिमल्लपवनैः Hit. III, 147. प्रवर्षघनधारानिपात° Pańkat. 93,2. व्याधिभिः MBh. 1,3726. तीव्रशोक° 3,10493. 12261. 14,1814. R. 2,44,16. 57,6. — *c) angeschlagen:* eine Trommel Spr. (II) 1316. Kathâs. 20,226 (fälschlich °हृत). — Vgl. समाघात.

— उद् 1) *hinauf—, hinaustreiben, — drängen, — heben:* उर्द्ध ऊर्मिः

शम्यां हत्वाय: ṚV. 3,33,13. प्रधिम् 10,102,7. पविभिर्हन्तीव्रत आपथ्योऽइ न पर्वतान् *schleudern bei Seite wie an der Strasse liegende* (Steine u. s. w.) 1,64,11. उत्पर्णोर्हतम् 184,2. प्रतिष्ठाया: *verdrängen* ÇAT. BR. 1,8, 3,14. ग्रहान् 4,2,4,19. so v. a. *ausrotten:* उद्धत्यसावविनिकएटकं सप्तकुल उरुधारपरश्वधेन BHÂG. P. 2,7,22. — 2) *ausschlagen* (einen Graben u. s. w.), *aufwerfen, aufschütten:* der Eber ÇAT. BR. 14,1,2,11. वेदिम् TS. 2,2,10,5. 5,2,3,2. 6,6,4,1. TBR. 1,2,1,1. 3,2,9,9. अधिदेवनम् Comm. 1,66,19. ÂPAST. 2,25,12 (उद्धत्य st. उद्धृत्य zu lesen). — 3) med. *sich erhängen:* उद्धनिष्ये R. 3,51,40 (आबन्धिष्ये ed. Bomb. 45,36). आत्मानमुद्धत्य (so ist vielleicht zu lesen) PANKAT. 135,3. — उद्धत्य HARIV. 4408 fehlerhaft für उद्धृत्य. — 4) partic. उद्धत *a) aufgewirbelt* (vgl. उद्धुत, उद्धूत): Staub R. 5,73,63. ṚT. 1,10. ÇÂK. 8. KATHÂS. 14,13. — *b) erhöht, hervorragend über* (abl.) ÇAT. BR. 6,4,4,18. 10,2,3, 1. KÂTJ. ÇR. 5,4,19. 7,9,5. TBR. 2,7,6,2 (अनुद्धत). सिरा SUÇR. 1,279,3. *ausgegraben* KÂTJ. ÇR. 7,1,19. *angeschwollen:* सिन्धु Spr. (II) 2721, v. l. für उन्नत. *hoch in der Luft schwebend:* Wolken Spr. (II) 5563. *auf —, in die Höhe gehoben* (richtiger उद्धृत): °ग्रीव HARIV. 4290 (उन्नत° die neuere Ausg.). °तृणा (केसी) KATHÂS. 69,136. धवपटैर्मरुता नमितोद्धतै: 114,18. शस्त्र Spr. (II) 1240, v. l. für उद्धृत. अनुद्धतपाद PANKAT. 260,13. 18. लाङ्गूल BHAṬṬ. 9,7. *herausgezogen, — geholt:* जलान्मत्स्यी R. 2,53, 32 (richtig उद्धृत ed. Bomb.). गरुडेनेव हृदिन्युद्धतपन्नगा 47,17 (उद्धृत° ed. Bomb.). — *c) angeschlagen:* वीणा KÂTJ. ÇR. 21,3,7. — *d) gesteigert, heftig, intensiv* HALÂJ. 4,59. मन्यु R. 4,36,21. ध्वनि ṚT. 2,1. हसित Spr. (II) 800. नृत्य DAÇAK. 1,10. युद्ध KATHÂS. 74,82. BHÂG. P. 4,25,42. KUSUM. 27,12. PANKAT. 93,2 (Lesart unsicher). — *e) hochfahrend, stolz, übermüthig* H. 431. R. GORR. 1,14,43. NÂṬJAÇ. 18,73. Spr. (II) 1239. KATHÂS. 44,58. 48,73. MÂRK. P. 17,8. दृष्नेनोद्धताभि: 14. दोर्भ्यां ब्रह्मवरेण च *pochend auf* BHÂG. P. 3,17,19. वीर्यशौर्यश्रिया 11,6,29. अविनयोद्धत RAGH. 12,63. धीरोद्धत (d. i. धीर und zugleich उद्धत) BHAR. NÂṬJAÇ. 34,4. 5. DAÇAR. 2,2. 5. SÂH. D. 65. उद्धतं वाक्यम् Spr. (II) 5248. 5903. वेष 5617. धीरोद्धता गति: UTTARAR. 111,18 (151,2). अनुद्धत *nicht stolz, bescheiden, anspruchlos* KÂM. NÎTIS. 18,33. समृद्धिभि: Spr. (II) 4556. VARÂH. BṚH. S. 73,7. °मनस् R. 2,6,22. वेष SUÇR. 1,30,2. उद्धतत्व n. *hochfahrendes Wesen* (*Verwegenheit* Comm.) MAITRJUP. 3,5. — *f) strotzend —, voll von* (instr. oder im comp. vorangehend): क्रोधविषोद्धत MBH. 4,753. मदोद्धत R. 4,9,10 (मत्तो° gedr.). KUMÂRAS. 3,31. Spr. (II) 4671. PANKAT. 224,8. 254,8. धनमदोद्धत KATHÂS. 18,129. यौवनमदोद्धत 277. बलोद्धत Spr. (II) 815. — *g) in Bewegung versetzt, erregt* (die v. l. oft richtiger उद्धुत): das Meer MBH. 1,5469. 6,1644. महामेघ: श्वसनेन R. 6,108,1. °सट RAGH. 9,60. ṚT. 2,8. वातोद्धताम्बुधर VARÂH. BṚH. S. 19,20. वेणावो ऽनिलोद्धता: AK. 2,4,5,27. PANKAT. 21,2. कृष्णबाणाग्निहृदतो (उद्धृतो die neuere Ausg.) विवृद्धिं परमां गत: HARIV. 10375. वातोद्धतो वह्नि: VARÂH. BṚH. S. 19,7. so v. a. *zum Vorschein gekommen:* रिष्टानि SUÇR. 1,102,18. — *h) gehemmt, gehindert* (= अत्यन्तं हत: Comm.) R. 2,45,30. — *i)* m. N. pr. eines Esels PANKAT. 247,25. — Vgl. उद्ध, उद्धन, उद्घात fg., उद्धति, मदोद्धत, रयोद्धता, सिंहोद्धता.

— उपोद् s. उपोद्घात. — caus. उपोद्घातयति *durch ein Beispiel erläutern* SÂJ. zu ÇAT. BR. UP. 11,7,2,8. — desid. उपोज्जिघांसति *durch ein Beispiel erläutern wollen* ÇANK. zu BṚH. ÂR. UP. S. 195.

— समुद्, partic. समुद्धत = समुद्गीर्ण H. an. 4,128. 1) *aufgewirbelt:* Staub HARIV. 13668 (समुत्थित die neuere Ausg.). R. 6,19,12. — 2) *aufgehoben:* °पताक HARIV. 16253 (समुच्छ्रित° die neuere Ausg.). °लाङ्गूल HIT. ed. JOHNS. 1614 (समुन्नत° SCHL. 76,6). *hoch gehend:* °तरंगिणी गङ्गा MBH. 5,5757. उन्नतमानुसमुद्धता जाह्नवी *hoch auf — fliessend* KIR. 5,15. — 3) *gesteigert, heftig, intensiv:* तेजस् R. 1,38,16. रथघोष MBH. 13,1978. लवणजलसमुद्धतस्वन *wie das Meer heftig tosend* 8,1212. — — 4) *hochfahrend, stolz, übermüthig* AK. 3,1,23. H. an. 4,128. — 5) *strotzend, voll von:* लोमहर्ष° R. 5,17,35. सहजचापलदोष° ÇIÇ. 2,117 (= दृप्त MALLIN.). — 6) *herausgenommen:* पुष्करं हृदादगस्त्येन (richtiger समुद्धृतम् ed. Bomb.) MBH. 13,4544. °निधान R. 2,33,18 (richtiger समुद्धृत° ed. Bomb. und GORR.). — 7) *in Bewegung versetzt, erregt* (richtiger समुद्धुत): ऊरुभुजवेगेन समुद्र: R. 5,3,37. पवनवातसमुद्धता पुष्पवृष्टय: 10,12. °महत् UTTARAR. 95,11 (124,10). — Vgl. विमतिसमुद्घातिन्.

— उप 1) *schlagen —, stossen auf; berühren:* जघनान् ṚV. 6,75,13. ÇAT. BR. 6,1,3,3. यष्ट्या 14,9,4,7. 12. यूपम् ÂÇV. GṚHJ. 3,6,8. अक्षम् LÂṬJ. 1,9,22. 12,2. दण्डेनोपघातं oder दण्डोपघातं गा: कालयति P. 3,4, 48, Schol. vom *Stossen* d. h. *Auftreffen* eines Vogels: कपोतश्चेदागारमुपहन्यात् ÂÇV. GṚHJ. 3,7,7. मार्जारवत्पोषकं चोपहंसि so v. a. *kratzen* MBH. 2,2123. — 2) *anstecken, an die Spitze eines Stabes u. s. w. fassen, antupfen* TBR. 1,1,3,6. कुम्भ्यै दर्व्या ÇAT. BR. 2,5,3,17. 3,2,2,20. स्रुवेणाज्यम् 4,1,25. दधिद्रप्सम् 9,2,3,40. इषीकया 10,1,5,4. अङ्गुष्ठेन ÇÂNKH. ÇR. 4,21,8. आज्यमेव संस्कृत्योपघातं जुहुयात् *stückweise heraus stechend* GOBH. 1,9,24. ÇAT. BR. 5,2,2,4. 4,4. 14,9,4,18. 23. — 3) *einstecken, befestigen:* मयूखान् TS. 2,3,4,5. — 4) *störend treffen, hemmen; beeinträchtigen, beschädigen:* प्रजननम् AIT. BR. 3,11. अन्नाणां वाग्नमुपजिघ्रमान: TBR. 3,7,12,3; vgl. AV. 6,118,1. उपहन्यामिमा: प्रजा: BHAG. 3,24. अनुपघ्नन्पितृद्रव्यम् M. 9,208 (= MBH. 13,5123). MBH. 5,699. अन्नाविकम् VARÂH. BṚH. S. 39,2. सस्यर्द्धिम् MÂRK. P. 51,23. BHAṬṬ. 5,12. लङ्का चोपहनिष्यते (pass.) 16,12. धर्मार्थावुपहन्ति Spr. (II) 4851. सर्वं तस्योपहन्यते MBH. 13,407. श्रुति: SUÇR. 1,38,16. स्वभाव: BHÂG. P. 2,10,41. मम प्रतिज्ञामुपहन्तुम् *zu Schanden machen* HARIV. 7209. — 5) *anstossen, stecken bleiben im Recitiren* u. s. w., *fehlen:* अधीयन्नुपहन्यात् AIT. BR. 3,35. ÇÂNKH. BR. 26,3. 27,1. med. TS. 7,3,1,1. 2. — 6) partic. उपहत *a) belegt, bestreut:* आसनानि द्दिर्भोपहतानि DEVALA bei KULL. zu M. 3,208. — *b) erschlagen* UTTARAR. 133,11 (176,8). अनुपहतक्रुष्ट *der nicht weiss, was Schlagen und Schmähen heisst* (उपहत und क्रुष्ट wohl als nomm. act. zu fassen) Lot. de la b. l. 603. — *c) behaftet* (mit einem Uebel), *heimgesucht, hart mitgenommen, beschädigt, verdorben, besudelt:* रक्षांसि देवै: ÇAT. BR. 7,3,2,6. ग्रामशौरि: Spr. (II) 5466. वस्त्र MÂRK. P. 34,55. 35,26. 97,27. fg. VARÂH. BṚH. S. 15,32. स्वर् SUÇR. 1,239,11. चक्षुस् MÂLATIM. 160,18. °पादेन्द्रिय SARVADARÇANAS. 78,11. अनुपहतकर्णेन्द्रियता Lot. de la b. l. 603. गुरुशापेन क्रिया MBH. 1,4665. HARIV. 5594. दैवोपहतकर्मन् R. 1,58,23 (60,26 GORR.). छाया मम 2,69,20. इन्दुर्मेघेनोपहतद्युति: R. GORR. 2,39,37. 40,11. 81,8. मलोपहतप्रसादे दर्पणतले ÇÂK. 191. KIR. 5,48. Spr. (II) 2103, v. l. पुंस्त्व VARÂH. BṚH. S. 16,32. BHÂG. P. 5,6,11. 8,24,46. तन्वोन्मेषोपहततमस् PRAB. 118,4. भूतोपहत-

चित्ता R. 2,58,30. R. Gorr. 2,9,9. गुरुशापात् 1,62,18. अश्मशर्कराश्म°-सिकताभिरनुपहता भूमिः Suçr. 1,134,19. घृणोपहत 29,5. उच्छिष्टोपहत Maitrjup. 6,9. अपाङ्क्त्योपहता पङ्क्तिः M. 3,183. निःश्वासोपहत 19. दर्पणाः सबाष्पनिःश्वासमारुतोपहताः Varâh. Bṛh. S. 5,50. 19,9. 59,3. 60,6. मूषिकोपहतवस्त्र Verz. d. Oxf. H. 86,b,15. Kull. zu M. 5,115. स्तनौ शुचा *durch Thränen* Bhâg. P. 4,26,25. 10,60,27. रुदितोपहत MBh. 9,2425. अश्रूपहत Vikr. 127. कश्मलोपहत R. 1,65,9. तिमिराद्युपहतचक्षुस् Sarvadarçanas. 17,3. बाष्पोपहता वाक् R. 2,59,19. 60,4. 4,8,18. अस्थैर्येण विभूतयः Spr. (II) 855. कामेन तपः Sarvadarçanas. 172,3. शोकेन R. 5,21,7. अविद्यया Bhâg. P. 3,9,20. अबोधोपहत Spr. (II) 4488. आशोपहतात्मवृत्ति Kumâras. 5,76. कामोपहत M. 9,67. MBh. 1,5953. Nîlak. 22. तृष्णोपहत Ṛt. 1,15. दर्पोपहत MBh. 3,8496. दारिद्र्योपहत Pañkat. 95,13. 119,5. दुःखोपहत R. 2,47,19. 3,79,50. Spr. (II) 4606. दुर्भिक्षोपहत Râga-Tar. 4,230. 5,89. मदनोपहत MBh. 1,951. मदावलेपोपहत Mârk. P. 21,3. रोगरागोपहत MBh. 3,15639. लोभोपहत Bhag. 1,38. वैरूप्योपहत Spr. (II) 4341. शाठ्योपहत 367. शोकोपहत MBh. 3,2267. R. 2,33,5. 47,1. 52,22. 63,1. R. Gorr. 2,101,22. Prab. 108,11. 109,7. Pañkar. 4,3,186. प्रमोदोपहत *überwältigt —, hingerissen von* Bhâg. P. 10,71,40. विटजल्पितैः क्षोणिभुजः *verdorben, verführt* Spr. (II) 1889. अपायोपहतान्तरात्मन् so v. a. *entmuthigt* 3485. दैवेन *vom Schicksal geschlagen, — verfolgt* R. 2,47,14. 5,80,9. ohne दैवेन dass. MBh. 5,1277. Varâh. Bṛh. S. 16,37. उपहतात्मन् *niedergeschlagen, traurig* Kathâs. 114,100. अनुपहतात्मक *wohlgemuth* 27,130. — *d) unbestritten:* विधि Spr. (II) 4310. — Vgl. उपघात fgg., उपघ्न, उपहन्तु fgg., दैवोपहतक, धूमोपहत, निरुपहत.

— समुप, partic. °हत *beschädigt, getrübt:* °मति Spr. (II) 4753.

— नि 1) *einschlagen, stossen in, auf* (loc.), *schleudern auf:* अधि सानौ वज्रेण ṚV. 1,80,6. 3,30,16. 7,18,18. वज्रं दस्यवि 8,6,13. वृत्रस्य हन्वोरस्तन्यतुम् 1,52,6. ब्राह्मणाय नापं गुरेत न नि हन्यात् *losschlagen auf* TS. 2,6,10,2. मेथीम् 6,2,9,4. Ait. Br. 1,29. मयूखम् 5,15. शङ्कुम् Çat. Br. 3,5,1,1. दण्डम् Kauç. 10. 16. पदो निघ्नतीः *niederstossend* d. i. *stampfend* TS. 7,5,10,1. निघ्नन्प्रोथेन पृथिवीम् MBh. 3,11953. शिरश्चोरश्च पाणिभ्यां निघ्नतौ *schlagend auf* R. 4,18,20. निहत्य तत् Kathâs. 25,103. 33,136. स्तनैः स्तनान्निहत्य so v. a. *berührend* Bhâg. P. 10,82,15. अन्योऽन्यं निजघ्नतुः *losschlagen auf* MBh. 1,7729. Ragh. 7,41. हतमपि निहन्त्येव मदनः Spr. (II) 1895. विराटपुत्रं च करे निजघ्ने *traf* MBh. 4,1680. शिरांसि विशिखैर्न्यहनम् 3,12220. निघ्नन्द्विषतां मनांसि 15653. — 3) *anschlagen* die Trommel: क्षोणीभेर्यो निजघ्निरे (pass.) Bhaṭṭ. 14,2. — 4) *fällen, niederschlagen, erschlagen, tödten* ṚV. 2,13,8. वज्रेण शुष्णम् 5,32,4. 6,17,9. 29,6. 51,14. 8,12,1. das Opferthier Ait. Br. 2,11. Kâtj. Çr. 6,5,16. इदं शरीरम् Çat. Br. 14,7,2,4. निहन्ति जनं कुर्वैघः Suçr. 1,12,19. Spr. (II) 2573. 2874. 6437. 6631. 7322. निहन्मि MBh. 1,5997. 5,7443. R. 3,43,10. 49,13. Kathâs. 18,332. 32,33. आत्मानमात्मना 5,70. Prab. 73,15. निहन्मस् Bhaṭṭ. 2,34. निहन्म MBh. 3,1273. निघ्नन्ति R. 1,40,26. 4,17,16. Spr. (II) 3304. Râga-Tar. 1,68 (zu lesen निघ्नन्ति स्म पतिंवराम्). Bhâg. P. 1,15,24. 5,26,24. निघ्नन् R. 2,36,6. प्राणान् Spr. (II) 3121. Varâh. Bṛh. S. 7,5 (ein Planet den andern im Planetenkampf). मुष्टिभिः Bhâg. P. 1,15,22. निघ्नमान MBh. 7,1529. निहत 2. pl. imper. 6,3805. न्यहन् 7,6236. न्यहनत् Hariv. 6646. Bhâg. P. 4,26,5. 7,1,44. निजघान R. 1,1,46. 67. Kâm. Nîtis. 7,52. निजघ्नतुम् MBh. 1,7672. निजघ्नुम् Kathâs. 15,102 (°जघ्नुः gedr.). Râga-Tar. 5,433. Bhâg. P. 8,10,6. निजघ्निरे R. 1,45,49. वृत्रं निजघ्नुषम् MBh. 8,4085. निहन्तासि Bhaṭṭ. 6,101. निहनिष्यामि u. s. w. MBh. 4,34. Çâk. 155, v. l. Kathâs. 60,81. निहनिष्ये MBh. 3,560. निहंस्यावस् 7,3779. निहन्तुम् R. 3,32,8. 4,35,18. Spr. (II) 5624. Kathâs. 9,15. 18,172. Râga-Tar. 6,61. निहत्य Maitrjup. 6,28. Jâǵn. 3,262 (निहन्य der Text, निहत्य v. l.). MBh. 3,2401. 15682. 5,7372. Ragh. 11,71. Spr. (II) 7610 (so v. a. *züchtigen*). Mârk. P. 21,87. दण्डेनैव निहन्यते M. 7,27. Spr. (II) 3792. H. 829. mit gen. P. 2,3,56. चौरस्य निहन्ति Schol. निघ्नान *niederzuschlagen im Stande* 3,2,129, Schol. शत्रुम् Vop. 26,140. Bhaṭṭ. 5,81. स्तम्बो येन निहन्यते *niedergehauen —, gemäht wird* AK. 3,3,35. दैवं निहत्य so v. a. *überwindend* Spr. (II) 1255. — 5) *zerstören, zu Grunde richten, in's Verderben bringen, vernichten, vertreiben:* शरवर्षम् MBh. 7,9345. अस्त्रमस्त्रेण Ragh. 12,92. मर्म Suçr. 1,352,1. Varâh. Bṛh. S. 4,37. अन्नम् 5,38. 70. 79. 9,41. 10,15. 30,17. भानुर्ध्वान्तम् Râga-Tar. 6,63. रोगान् Suçr. 1,35,7. 88,8. 185,19. 2,326,10. Varâh. Bṛh. S. 77,35. अघानि Vop. 5,143, Çl. 1. गतिं दिव्यां तपसार्जिताम् R. Gorr. 1,77,41. परहितम् Spr. 1460, v. l. (für वि°). स्वामिनो ऽर्थम् Kathâs. 63,174. भित्तिशङ्काम् Kir. 5,36. मनोरथम् Daçak. 91,15. बलम् Bhaṭṭ. 8,20. वयं भृशं तत्र महानिलाम्बुभिर्निहन्यमानाः *heimgesucht werdend* Bhâg. P. 10,80,38. — 6) *herfallen über:* प्रजासु निहत्येव सहसान्नमत्स्यतः Kâtj. Çr. 4,15,16. mit gen.: शुद्धहस्तौ ब्राह्मणस्यानिहत्यैतं स्वर्गं सुकृतामपीतम् *mit reinen Händen als solche, die am Brahmanen sich nicht vergriffen haben,* AV. 12,3,44. — 7) *heften an* (loc.): यथा पुंसः स्त्रियां निहन्यते मनः *haftet an* AV. 6,70,1. — 8) *senken:* पत्नी भूम्याम् AV. 6,8,2. (हस्तम्) तिर्यङ्निहत्य VS. Prât. 1,123. स्रुग्म् 124. — 9) *mit gesenktem Tone* d. i. *mit dem* Anudâtta *sprechen* ṚV. Prât. 11,27. Ind. St. 4,174. 330. Âçv. Çr. 7,11,5. P. 8,1,35, Schol. — 10) *multipliciren* Comm. zu Ârjabh. 4,25 u. s. w. — 11) partic. निहत *a) geschleudert:* वज्र ṚV. 6,27,4. *niedergeschlagen:* युगान्ताग्नि° (मेरु) Spr. (II) 5197. गदा R. 3,35,51. अनिलो ऽनिलेन Varâh. Bṛh. S. 32,2. ein Planet von einem andern im Planetenkampfe 17,25. Bṛh. 15,2. *getroffen:* हृदय MBh. 1,7173. uneig.: अवलोक° Bhâg. P. 1,11,37. शोक° Spr. (II) 2781, v. l. *erschlagen, niedergemacht, geschlachtet* MBh. 1,1172. 5992. 6038. 3,1748. 2544. 16904. 5,7084. 7225. R. 1,1,52. 2,63,31. 37. 64,39. 44. 51. 97,30. Spr. (II) 499. 3797. 4004. 4657, v. l. Kathâs. 25,197. Râga-Tar. 2,94. 4,329. 5,335. 434. Bhâg. P. 1,15,7. 5,14,22. 7,10,25. — *b) zerstört, zu Grunde richtet, vernichtet:* त्रिपुर MBh. 3,1703. देश Varâh. Bṛh. S. 11,62. 5. गत Prab. 70,12. आनन्द R. 2,47,18. आशा 5,56,93. माया प्रतिमायया Kathâs. 50,66. योग्यता Spr. (II) 6316. प्रदोषे पन्थाः *dahin* so v. a. *nicht mehr zu sehen* 4254. — *c) mit dem* Anudâtta *gesprochen* Ind. St. 4,366. Kâr. 1 aus Siddh. K. zu P. 7,2,10. Comm. zu TS. Prât. 19,3. °त्व n. 4. — *d)* fehlerhaft für निहित R. 2,82,16 (निहित ed. Bomb.). Varâh. Bṛh. S. 4,2 (निहित die Hdschrr.). dagegen निहित Kir. 14,14 fehlerhaft für निहत. Vgl. निघात fgg., निहन्तृ fgg. und निहतार्थ in den Nachträgen. — caus. *erschlagen, tödten:* स्पशैर्निघातयेत्सर्वान् (so zu

lesen) MBh. 1,5792. निघातयिष्यन्युधि यातुधानान् Bhaṭṭ. 2,21. — intens. निर्घनिघ्नत् *schleudernd* ṚV. 1,55,5.

— अभिनि 1) *anstecken, anspiessen* ṚV. 1,162,11. — 2) *schlagen auf:* अन्योऽन्यमभिनिघ्नतां शराणाम् R. 6,81,25. दुन्दुभीन् *die Trommeln* R. ed. Bomb. 3,30,27. *einhauen auf* MBh. 1,2489. गदया 5,1828. Hariv. 13173. °घ्नत् mit passiver Bed.: प्रतोदेन *geschlagen werdend* MBh. 3,332. यथा शैलस्य महतः शैले नैवाभिनिघ्नतः 4,1424 nach einer von Nīlak. erwähnten Lesart. — 3) partic. °हत Bez. eines Svarita, der sonst °हित heisst, AV. Prāt. 20,4. 10. Comm. zu 8.

— उपनि *stecken an, bei:* मेथीम् Çat. Br. 3,5,3,21. Kātj. Çr. 8,4,7.

— परिणि P. 8,4,17. 1) *umstecken:* शङ्कुभिः Çat. Br. 13,8,4,1. — 2) *schlagen:* उरांसि परिनिघ्नत्यः (so beide Ausgg.) MBh. 3,12261.

— प्रणि P. 8,4,17. Vop. 8,22. 9,7. 1) *zu Grunde richten, zu Nichte machen:* कामान् MBh. 5,770. mit gen. P. 2,3,56, Schol. ब्रह्मद्विषस्ते प्रणिहन्मि Bhaṭṭ. 2,35. 8,121. unbestimmt ob gen. oder acc. Spr. (II) 4680. — 2) *stärker senken:* die Hand VS. Prāt. 1,124. *tiefer als* Anudātta *sprechen* 4,137. — 3) partic. °हत = द्विष्ट, प्रतिस्खलित und बद्ध Med. t. 207.

— प्रतिनि *einen Streich führen gegen:* वृत्रस्य यद्वधेन नि त्वं प्रत्यानं जघन्थ ṚV. 1,52,15. अन्धके प्रतिनिहते MBh. 7,6726.

— विनि 1) *schlagen* MBh. 1,4982. अहिंसकानि भूतानि दण्डेन 13,5568. परस्परं विनिघ्नत्यः R. 1,9,16 (17 Gorr.). करेण कन्दुकम् Bhāg. P. 8,12,21. शीर्षाणि 10,44,43. *niederschlagen:* महास्त्राणि MBh. 6,2674. uneig.: मनांसि नः 12,395. — 2) *erschlagen, erlegen, tödten* MBh. 1,525. 2246. 2837. 2,867. 4,364. Hariv. 13629. R. Gorr. 2,28,8. 5,78,6. 6,30,38. Kām. Nītis. 7,2. 15,37. Spr. (II) 1421. 7092. Bhāg. P. 4,26,10. — 3) *zerstören, zu Grunde richten, zu Nichte machen* Varāh. Bṛh. S. 4,13. 6,10. 33,22. 39,5. 104,59. तूस्तानि Vop. 21,17, v. l. मायाम्, तमः MBh. 3,12155. तृष्णाम् Spr. (II) 379. श्लेष्माणाम् 1992, v. l. — 4) partic. °हत a) *niedergeschlagen:* शक्ति MBh. 6,3678 (°हिता ed. Calc.). *getroffen, berührt:* उल्कया शिखिना वागस्त्यः Varāh. Bṛh. S. 12,21. — b) *erschlagen, getödtet, geschlachtet* MBh. 1,1474. 3,2546. 4,362. 5,7095. 15,368. Hariv. 4049. R. Gorr. 2,91,19. 3,27,12. 72,28. 4,7,23. 12,6. 37. 5,56,122. Mṛkkh. 173,17. Spr. (II) 3694. 7419. Mārk. P. 127,25. Bhāg. P. 6,9,54. 7,2,1. — c) *zu Grunde gerichtet, zu Nichte gemacht:* °रिपुरोग Varāh. Bṛh. S. 104,43. तमम् MBh. 1,85. आज्ञा so v. a. *nicht befolgt* R. 5,21,11.

— संनि *losschlagen auf Jmd* Hariv. 12538. *erschlagen* MBh. 6,5549. 7,5816. 8,4556. — partic. °हत 1,8300 fehlerhaft für °हित, wie die ed. Bomb. liest. Vgl. संनिहन्तृ fg.

— निस् 1) *weg-, hinausschlagen; verjagen, wegschaffen; vernichten:* वृत्रमह्वः ṚV. 1,80,2. वृत्रस्य तविषीम् 10.101,1. 116,21. तेजो राष्ट्रस्य AV. 5,19,4. मज्जानम् 12,5,70. die Augen *ausschlagen* 19,50,1. Nir. 12,14. Zähne Çat. Br. 1,7,4,7. 1,4,17. गर्भम् 3,5,1,62. 14,9,4,22. Pañkav. Br. 19,4,10. fg. *erschlagen:* कंसं यो निर्जघान Khandom. 160. statt निर्जघ्नुः MBh. 8,849. Bhāg. P. 4,14,34. 6,9,18 lesen die Bomb. Ausgg. richtiger निरजघ्नुस्. निर्हत्य Rāga-Tar. 5,432 wohl fehlerhaft für निर्हृत्य. — 2) *loswerfen auf* (mit gen. wie auch sonst bei Verbis des Zielens): महतो निर्मृगस्य वधर्जघान ṚV. 5,32,3. — Vgl. उल्कानिर्हत unter उल्का, निर्घात fgg. und अनिर्हत. — caus. 1) निर्घातयति *herausschaffen:* शल्यम् Suçr. 1,100,12. 102,9. — 2) *umbringen:* स्पर्शैर्निर्घातयेत्सर्वान् (so ed. Bomb.) MBh. 1,5792.

— अतिनिस् *übermässig auseinanderziehen:* den Svarita ṚV. Prāt. 3,18.

— अधिनिस् *vertilgen von:* निरिन्द्र भूम्या अधि वृत्रं जघन्थ ṚV. 1,80,4.

— परिनिस् *austreiben:* यद्देषां हृदि तद्देषां परि निर्जहि AV. 3,2,4.

— विनिस्, partic. विनिर्हत *vernichtet* AV. 7,52,2.

— परा 1) *wegschleudern, umstürzen:* स्थिरम् ṚV. 1,39,3. 5,56,3. वृत्रम् 4,16,7. *abschlagen:* den Kopf 6,26,3. पराहनद्रौणिवराङ्गभूषणम् MBh. 8,812. — 2) *betasten:* यद्वो ऽप्रुद्धाः पराजघ्नुः VS. 1,13. Çat. Br. 1,1,3,12. सोमम् 3,3,3,2. 9,4,1. — 3) partic. °हत = आविद्ध Med. dh. 28. a) *ab-, weggeschlagen, vertrieben:* पयोदा वायुवेगपराहताः MBh. 3,12889. दैवं मत्पौरुषपराहतम् R. Gorr. 2,20,28. *abgewandt:* कटाक्षपराहतं वदनपङ्कजम् Mālatim. 140,15. — b) *im Widerspruch stehend:* परस्पर° AK. 1,1,5,20. H. 265. — Vgl. पराहति.

— परि, wann das न der Wurzel in ण übergeht P. 8,4,22. fg. 1) *umwinden:* भोगैः Kāṭh. 13,4. Çāṅkh. Çr. 16,18,14. — 2) *ersticken:* das Feuer Çat. Br. 10,5,2,6. — 3) pass. *einen Wandel erfahren:* प्रकृतिः सा मम परा न क्वचित्परिहन्यते (प्रति° ed. Bomb.) MBh. 13,6329. *sich legen, vergehen:* उत्साहः परिहन्यते Spr. (II) 3769, v. l. für परिक्षीयते. — Statt परि बाधो जही मृधः ṚV. 8,45,40 ist परिबाधो zu vermuthen. — 4) partic. °हत Çāk. 69,12 (v. l. प्रतिहत) und Gīt. 5,13 fehlerhaft für °हृत (so Gīt. bei Harb.). — Vgl. परिघातिन् und दुष्परिहन्तु.

— अभिपरि *rings umfassen, bewältigen:* प्रजापतिं मृत्युः Çat. Br. 10,4,4,1.

— प्र, wann das न der Wurzel in ण übergeht P. 8,4,22. fg. Vārtt. 1 zu 2. Vop. 8,22. 9,7. 10. *schlagen:* den Soma ṚV. 9,69,2. तुषान् Çat. Br. 1,1,4,21. उरः (eines Andern) कठोरमुष्टिना Bhāg. P. 3,19,15. mit gen. P. 2,3,56. *losschlagen auf:* पुनः TBr. 3,8,4,1. Çat. Br. 3,8,1,15. 4,6,9,7. प्रजघ्निरे ohne obj. MBh. 8,1206. प्राघानिषत रक्षांसि येन *getödtet wurden* Bhaṭṭ. 9,102. अप्रघ्नत्यः (आपः) etwa *nicht weiter treibend* Çat. Br. 13,8,1,4. — partic. प्रहत = आविद्ध Trik. 3,3,214. = व्युत्पन्न = तुष H. 345. Med. t. 121. Halāj. 2,197. = वितत Med. *geschlagen, getroffen:* °रथनागाश्वकुञ्जर MBh. 8,1210. इषुभिः 7,3236. प्रहतस्य मया तस्य लाङ्गूलेन महागिरेः R. 5,56,42. अनेकप्रहतं चक्रम् Hariv. 15040 (अनेकमहतं die neuere Ausg.). *angeschlagen:* Trommel u. s. w. Megh. 65. Ragh. 19,14. Kathās. 10,171. 107,49. 109,152. 118,39. *zerhauen, zerschlagen:* गदा Bhāg. P. 10,72,38. क्षुरप्रप्रहततनुत्र Spr. (II) 6519. *angehauen* oder *abgehauen:* चन्दनतरुः परशुप्रहतः 401. नेत्राद्यप्रहतम् so v. a. *ungepflügt* H. 940. *erschlagen* Kām. Nītis. 13,68 (vgl. 78). Pañkar. 4,3,117. n. *Schlag:* जङ्घा° gaṇa अक्षद्यूतादि zu P. 4,4,19. — Vgl. प्रहणन, प्रहन्, प्रहन्तर् fg. — desid.: एतेनास्माल्लोकात्प्रजिघांसन्त्येते Çāṅkh. Çr. 16,22,10 wohl fehlerhaft für प्रजिगांसन्.

— अभिप्र *überwältigen* ṚV. 6,46,10. स्वप्नेन शरीरम् Çat. Br. 14,7,1,12. partic. °हत *verwundet:* Baum Suçr. 1,327,4 (अभिहत v. l.).

— निप्र mit gen.: चौरस्य निप्रहन्ति P. 2,3,56, Schol.

— विप्र, partic. °हत *geschlagen, getroffen, mitgenommen:* ein Heer MBh. 7,1581. 8,2386. अम्बुवर्षेण गावः Hariv. 3913. वारिविप्रहतानीव पङ्कजानि 5697. MBh. 7,3236. अ° *unbetreten:* Wald R. 1,26,12. Weg 3,74,4.

— प्रति 1) *schlagen gegen* (gen.) Pańćav. Br. 13,11,10. *losfahren auf Jmd* (acc.): भल्लैः u. s. w. प्रत्यघ्नन्माम् MBh. 3,12217. इन्द्रमसुरान्प्रतिघ्नघुषम् 7,1120. — 2) *wiederschlagen:* प्रतिहन्याद्धतः MBh. 3,1091. Spr. (II) 151. 5611. प्रतिहन्तुं (so zu lesen mit der ed. Bomb.) न चेच्छति हन्तारम् MBh. 12,8437. — 3) *zerschlagen, brechen:* पर्वान् RV. 10,48,7. Nir. 3,10. अभिमातिम् RV. 8,25,15. — 4) *anspiessen:* सृके यद्वा प्रत्यहन्निव एकः RV. 1,32,12. — 5) *Jmd oder Etwas zurückschlagen, abwehren, sich wehren gegen* Ragh. 9,60. Kathâs. 18,150. 114,108. 121,207. Bhâg. P. 10,77,2. शरैर्वर्षं प्रतिघ्नघ्ने MBh. 1,8278. अस्त्राणि प्रत्यघ्नन् 3,12233. 1,1472. 4,1684. 7,8677 (°हन्य beide Ausgg.). Kathâs. 48,75. 50,13. 65. 115,21. 63. 66. प्रतिघ्नतीव प्रभया प्रभामर्कस्य MBh. 2,81. Ind. St. 10,281. *fern halten, verscheuchen:* दुःस्वप्नम् MBh. 13,4171. Kathâs. 36, 67. धर्मः पापेन प्रतिहन्यते त्विदुताको धर्मः प्रतिहन्ति पापम् MBh. 5, 1597. 1599. श्रद्धा प्रतिहन्यते Kâç. zu P. 1,4,66. *hemmen, aufhalten:* वेगं समरे रूपसादिनाम् MBh. 6,4783. अग्निवेगवहः प्राणो गुदान्ते प्रतिहन्यते 12,6878. Suçr. 1,117,11. छर्दिम् 267,11. fg. विघ्नैः प्रतिहन्यमानाः Spr. (II) 4342. प्रकृतिः सा मम परा न क्वचित्प्रतिहन्यते (so ed. Bomb.) MBh. 13,6329. शास्त्रे बुद्धिर्न प्रतिहन्यते P. 1,3,38, Schol. यदेषां सर्वकृत्येषु (°कामेषु Gorr.) मनो न प्रतिहन्यते R. 2,52,24 (49,18 Gorr.). यौवराज्याभिषेचनम् *vereiteln* R. Gorr. 2,20,25. प्रतिहंसि ममाज्ञाम् 7, 59,14. — 6) pass. mit abl. *fern gehalten werden von, verlustig gehen:* निःश्रेयसात् Windischmann, Sancara 94. — 7) absol. °हत्य *in entgegengesetzter Richtung:* कृषति Kauç. 20. — 8) partic. °हत *a) wogegen Etwas schlägt:* तीव्राघातप्रतिहततरुस्कन्ध Çâk. 32. लोभप्रतिहतशिलाः — अद्रिकुल्याः Râǵa-Tar. 1,372. *anschlagend an:* शैले (v. l. शैलैः) स्रोतः Çâk. 50. अर्करश्मि° (वडभी) R. 3,61,9. = प्रतिस्खलित H. an. 4,143. — *b) zurückgeschlagen, abgewehrt:* अस्त्र MBh. 3,11965. वज्र Bhâg. P. 8,11, 33. 36. 10,59,20. ब्रह्मशाप 9,4,13. माया MBh. 3,12142. *zurückgewiesen, abgewiesen:* एते प्रतिहता द्वारि तिष्ठन्ति तापसाः R. 7,60,3. Çâk. 191. Mâlatîm. 156,9. विपद्य निवृत्ता मे द्वारात्प्रतिहता इव Kathâs. 21,121. सान्त्व MBh. 4,671. °विघ्नाः क्रियाः Çâk. 13. इदमनुमानं प्रतिज्ञाप्रमाणप्रतिहतम् Sarvadarçanas. 128,19. इत्थमप्रतिहतं चापलं दहति *nicht fern gehalten, — vermieden* Çâk. 69,12, v. l. *gehemmt, aufgehalten:* वायु Suçr. 1, 261,12. मद Hariv. 3893. मख Bhâg. P. 2,7,32. आतप 1,11,14. कृत्य Hariv. 3370. क्रिया Kumâras. 2,48. अभिषेक R. Gorr. 2,62,3. संगत Kâm. Nîtis. 13,78. रथ Megh. 20. उद्यम Bhâg. P. 6,3,3. पौरुष 3,19,12. कोप Mâlatîm. 174,6. गति MBh. 3,16769. तमोवृत्ति Vikr. 20. Megh. ed. St. VI. बुद्धीन्द्रियप्रसर Sarvadarçanas. 101,2. आज्ञा R. 5,18,8. 21,11. शासन 7,67,12. बुद्धि 5,18,13. स्वन so v. a. *unterblieben* R. 2,113,24. तदोचिषा प्रतिहते निमील्य मुनिरक्षिणी so v. a. *geblendet* Bhâg. P. 4,1, 25. महसा प्रतिहतेक्षणाः 8,6,2. = रुद्ध H. an. अप्रतिहत *nicht abgewehrt, nicht gehemmt, nicht aufgehalten* Kathâs. 32,92. ईश्वराद्य्यप्रतिहतकामाः Bhâg. P. 5,24,8. *ununterbrochen:* भक्ति 1,2,6. *ungeschwächt:* बुद्धि Spr. (II) 2533. इन्द्रियशक्ति 5479. *unverwehrt, freigestellt* Pańkat. 27,11. Kull. zu M. 4,5. भिक्षाहार Spr. (II) 4586. *unangefochten:* मन्त्रिन Kathâs. 60,254. Bhâg. P. 6,16,28. *unbeschränkt:* चतुस् Spr. (II) 1776. *unfehlbar:* प्रतिज्ञा Mâlatîm. 86,3. *unaufhaltsam, unwiderstehlich:* शक्ति (*Speer*) Hariv. 12733. चक्र 609. 10754. MBh. 1,2983. Mârk. P. 72,31. Bhâg. P. 4,15,10. 16,14. ऊर्मय: Z. d. d. m. G. 27,85. तेजस् R. 4,26,19. प्रताप Varâh. Bṛh. S. 68,103. तपस् Mârk. P. 75,65. गति Hariv. 12737. Kathâs. 17,4. Mârk. P. 61,12. Tattvas. 8. शक्ति Kathâs. 123,226. Personen MBh. 13,6840. Kathâs. 42,86. 49,247. Verz. d. Oxf. H. 247,*b*, No. 624. — *c) abgelaufen:* तृतीये (sc. संवत्सरे) वाप्रतिहते Pâr. Gṛhj. 2,1. — *d) beschränkt, dumm:* °धी adj. Spr. (II) 2047. — *e) verhasst* Trik. 3,3,170. H. an., wo स्याद्द्विष्टे st. खाधिष्टे zu lesen ist. — *f) in seinen Erwartungen getäuscht* AK. 3,1,41. H. 439. — *g)* = हृष्ट Trik. 3,3,105. = हृषित von Zähnen d. i. *stumpf* (von Säuren) P. 7,2,29, Vârtt. 2, Schol. — *h)* schlechte Lesart für प्रहित H. 1492. — caus. *Jmd abwehren:* कः पार्थं प्रतिघातयेत् MBh. 7,6993. — Vgl. प्रतिघ fgg., प्रतिघ्न und प्रतिहति fgg.

— संप्रति pass. *sich stossen:* वायुः संप्रतिहन्यते Karaka 10,7.

— वि 1) *zerschlagen, zerbrechen, zerstören; auseinander treiben* Nir. 3,9.4,5. Bäume RV. 5,83,2. 1,36,16. संदिहः 51,9. देह्याः 6,47,2. पुरः 1,41, 3. 7,21,4. दुरिता 9,62,2. Feinde 5,4,5. 30,7. 6,53,4. रक्षांसि 9,17,3. 10,111,6. AV. 8,5,8. मिथो विकेश्योऽ वि घ्नताम् 1,28,4. 6,32,3. Pańćav. Br. 19,18,2. संस्तम्भम् TBr. 2,7,18,1. *abreissen:* कुश्यौ 1,5,10,7. Çat. Br. 14,7,2,10. तूस्तानि *die Flechten lösen* P. 3,1,21, Schol. Vop. 21,17. — 2) *auseinander schlagen* so v. a. *ausstrecken:* ein Fell RV. 5,85,1. शङ्कुभिः Çat. Br. 2,1,2,10. — 3) *abschlagen, abwehren, sich wehren gegen:* तलप्रहारैरन्यांश्च व्यहनत् MBh. 3,11117. 13,73001 (nach der Lesart der ed. Bomb.). यदि प्रतीपं दैवं ते न विहन्याम् R. Gorr. 2,20,32. — 4) *stören, hemmen, unterdrücken, aufheben:* रक्षांसि क्रतून् Bhatt. 1,19. पापम् Hariv. 8459. संततिमंहसाम् Kir. 5,17. कुलधर्मम् R. 2,110,37. राज्याभिषेचनम् 23,22. कर्माणि Spr. (II) 4. कृत्यम् 5362. 6465, v. l. मम प्रापम् Ragh. 2,58. Spr. (II) 1158. परहितम् 1460. कृतम् Bhâg. P. 5,1,12. व्रतम् 6,19,18. विक्रमम् 10,2,21. न संयोगं स्वरविभक्तिर्विहन्ति RV. Prât. 6,10. pass.: न विहन्येत मे गतिः R. 4,45,15. Ragh. 5,27. रघोः कुले न व्यहन्यत कदाचिदर्थिता 11,2. शासनम् R. 7,108,15. कृतश्चिन्न विहन्येत तस्य चाज्ञा Bhâg. P. 11,15,27. ऐश्वर्यम् Gaudap. zu Sâṅkhjak. 45. Wilson, ebend. S. 157. पात्रं विहन्येत Schol. zu VS. Prât. 4,185. Sarvadarçanas. 130,20. 161,17. राज्यं कुरूणामनयाद्विहंसि so v. a. *vorenthalten* MBh. 5,5033. पद्मान्यशोकपुष्पाणि दृष्ट्वा दृष्टिर्विहन्यते *das* (fernere) *Sehen wird aufgehoben* so v. a. *wird unnütz, dann braucht man Nichts mehr zu sehen* R. 3,79,28. — 5) pass. *sich quälen, sich Sorge machen:* अलाभे न विहन्येत लाभश्चैनं न कर्षयेत् MBh. 12,9976. किमिदं त्वं विहन्यसे (विमुह्यसे die neuere Ausg.) Hariv. 9962. त्वं तु मिथ्या विहन्यसे R. 2,108,12 (116,21 Gorr.). सुखानि चानुभूयन्ते मनश्च न विहन्यते MBh. 2,151. नैव शक्यस्त्वया ज्ञेतुं वज्रनाभ विहन्यसे (= खिद्यसे Nîlak.) so v. a. *du zerbrichst dir unnütz darüber den Kopf* Hariv. 8625. मा विहन्यत गच्छत MBh. 3,15138. — 6) partic. विहत *a) aufgerissen, aufgewühlt:* वराहविहत *vom Eber* TBr. 1,1,3,7. 2,1,3. Çat. Br. 14,

1,2,11. Kauç. 15. Kâtj. Çr. 26,1,2. वज्र° Çat. Br. 8,2,2,14. *herausgeschlagen:* गदा करात् Bhâg. P. 3,19,3. — b) *getroffen, heimgesucht:* ऋम्भेव वायुविहता Bhâg. P. 10,60,24. दैवेन 3,32,19. मायया 11,29,3. दैव° (Gegens. रक्षित) Spr. (II) 3902. चित्तमकामविहतम् Bhâg. P. 10,80,29. — c) *abgeschlagen, abgewehrt:* अस्त्र R. 5,44,14. अश्मवर्ष MBh. 3,12135. Hariv. 12771. *zurückgewiesen, abgewiesen:* Person Bhag. P. 6,3,1. अ° 3,15,29. *gestört, gehemmt:* विघ्न° Spr. (II) 4342. Bhâg. P. 5,1,5. उद्यम Hariv. 12133. श्री R. 2,36,30. Bhâg. P. 9,16,17. कार्य R. 5,51,6. स्वप्न Suçr. 1,110,21. पारणा Ragh. 2,55. परिषङ्ग Mâlatîm. 163,3. गति Mârk. P. 20,50. संकल्प Bhâg. P. 4,27,23. 5,8,25. 26,17. 7,6,14. यशो मयेन 10,50. 10,25,1. अ° *ungehemmt, unaufhaltsam:* चक्र Bhâg. P. 2,7,20. गति 9,7,23. Megh. 10. — d) अ° *an dem Nichts auszusetzen ist:* Weib Kaurap. 33. = स्त्रीगुणैरखण्डिता Schol. — 7) वि-हन् fehlerhaft für नि-हन् (wie die v. l. fast überall hat) MBh. 1,570. Arg. 10,23. 56 (MBh. 3,12220. 12252 richtig). R. 4,19,23. Spr. (II) 2781. 5624, v. l. 5861. Pankat. 68,7 (घ्नन्ति ed. Bomb.). 86,23 (मृत ed. Bomb.). — caus. 1) *schlagen:* परसैन्यं विघातयेत् (विनाशयेत् v. l.) Spr. (II) 2822. — 2) *quälen, plagen;* med. MBh. 13, 6720 nach der Lesart der ed. Bomb. — 3) *hemmen, unterbrechen:* श्रौताग्निहोत्रहोमान् Kull. zu M. 5,84. — desid. *stören —, hemmen wollen:* कर्म विजिघांसता Bhâg. P. 4,19,31. — intens. (?) *Jmd ein Leid zufügen:* मा सत्वानि विजीघ्नहि MBh. 7,2383. — Vgl. विघात fgg., विघ्न, विजिघांसु, विहति fgg., वैहत्य.

— अनुवि *stören, hemmen:* कार्याणि MBh. 12,2036.

— आवि (!) *hauen auf:* यो वै दर्पात् — पर्वतमाविहन्ति। तस्यैव पाणिः सनखो विदीर्यते MBh. 3,10654.

— प्रवि, partic. °हत *zurück —, in die Flucht geschlagen:* सैन्य MBh. 8,4110.

— प्रतिवि s. प्रतिविघात.

— सम् 1) *zuklappen, zusammenlegen, schliessen:* die Augen RV. 7, 55,6. ऊर्ध्वौ रोमशम् 8,31,9. सं ते हन्मि दता दतः AV. 6,56,3. Flügel Çat. Br. 14,7,1,19. 3,4,2,16. संहत्य हस्तौ M. 2,71. भ्रुवोर्मध्यम् MBh. 5, 4704. भ्रूकुटीम् R. 3,35,76. पदानि संहन्यन्ते *werden verbunden, verbinden sich* Çank. zu Bṛh. Âr. Up. S. 73. — 2) *zusammenballen:* संहन्त्यपो दिव्या मारुतः *ballt zusammen zu Hagel* Suçr. 1,264,18. pass. *sich ballen, fest —, consistent werden:* शरः समहन्यत Çat. Br. 10,6,5,2. कृष्णायसस्येव च ते संहत्य हृदयं कृतम् so v. a. *dein Herz ist gleichsam aus Eisen zusammengehämmert* MBh. 5,4580. — 3) *zusammensetzen, — fügen:* आसन्दीम् Çânkh. Çr. 17,2,6. — 4) *aufeinander stossen:* सं यद्धनन्त मन्युभिर्जनासः RV. 7,56,22. — 5) *zerschlagen, brechen:* पुरा पुरं समिदं हंस्योजसा RV. 1,53,7. — 6) absol. संहत्य *sich zusammenthuend, in Gemeinschaft, vereint, zusammen:* जीवामः MBh. 5,922. स संहत्य निहन्तव्यः 13,3097. कुर्वते यात्राः 14,1061. R. Gorr. 2,67,19. 3,16,18. Varâh. Bṛh. S. 89,18. Bhâg. P. 3,20,14. द्वंद्वेन संहत्य च युध्यमानाः 8, 10,34. कारिणः 11,24,9. °कारित्वात् Schol. zu Kap. 1,104. Sâh. D. 9,9. अ° Bhâg. P. 3,26,50. पापैः सहायैः संहत्य *im Verein mit* MBh. 5,4398. संहत्यान्योऽन्यम् Bhâg. P. 1,7,30. 2,5,33. — 7) partic. संहत a) *an —, auf einander gelegt, zusammengefügt, geschlossen, zusammenstossend, anschliessend, eng verbunden* AK. 3,4,11,47. H. an. 3,307. Med. t. 165. संहतौ पाणी धारयन् Âçv. Çr. 1,1,23. M. 4,82. AK. 2,6,2,36. सुहोति संहतेन (sc. अञ्जलिना) Pâr. Gṛhj. 1,6. संहताञ्जलि adj. Hariv. 12251. R. 3,19,10. 21,6. 4,13,23. 25. 6,111,49. Bhâg. P. 4,1,26. 12, 21. 10,86,25. Finger Kauç. 4. संहतोरू MBh. 4,253. ऊरू सुसंहतौ R. 5,2,18. संहतवृत्तोरू 6,9,12. चरणौ 3,52,33. °भ्रू MBh. 5,2036. भ्रुकुटीसंहतभ्रू 3,15703. °भ्रुकुटीमुख 11187. Varâh. Bṛh. S. 61,10. fg. अरा रथनाभौ Muṇḍ. Up. 2,2,6. लेखा Gobh. 1,1,9. अयुग्म° 7,10. त्रीन्पिण्डान्संहतान्निदधाति *verbunden, einen Haufen bildend* Kauç. 88. उपलाः MBh. 3,1719. द्रुमवल्कैः संहतैः R. 5,44,12. M. 5,115. Jâgn. 1,184. Mârk. P. 35,8. संहतान्योधयेदल्पान् M. 7,91. मेघाः *zusammenhängend* Varâh. Bṛh. S. 22,8. संहतमूर्तयः पयोदाः 19,8. दीपः संहतमूर्तिः 69,15. हूत एव हि संघत्ते भिनत्त्येव च संहतान् M. 7,66. ऋषयः RV. Anukr. 9,66. Ind. St. 10, 410. Kap. 1,67. 141. Kâm. Nitis. 4,65. एकैकशः संहता वा 6,9. 8,18. fg. 9,77. 17,40. 19,59. Mṛkkh. 76,9. Rt. 1,20. Spr. (II) 1171. 1231. 3939, v. l. 4762, v. l. 6179. Varâh. Bṛh. S. 46,67. 95,8. AK. 2,10,5. 3,4,19, 131. संहता नास्य सेवकाः *zusammenhaltend* Râga-Tar. 3,140. 4,325. 351. 560. 5,254. Bhâg. P. 3,20,11. Verz. d. Oxf. H. 190,a,29. Sâh. D. 330,14. fg. नि प्र इत्येतौ संहतौ (d. i. निप्र) विपर्यस्तौ (d. i. प्रणि) व्यस्तौ (d. i. नि, प्र) च गृह्येते Schol. zu P. 2,3,56. Sarvadarçanas. 143,20. °चारिन् Hariv. 10675. संहतवाक्कली adj. so v. a. *ein Duett singend* Mârk. P. 23,60. सु° MBh. 4,981. Hit. IV, 51. अ° Kâm. Nitis. 19,41 (als m. Bez. *einer best. Truppenaufstellung*). Spr. (II) 1424. Bhâg. P. 2,5,32. संहतस्य मित्रेण *verbunden mit* M. 7,165. हर्यो गोलाङ्गूलर्क्षसंहताः R. 4,23,4. Kâm. Nitis. 13,88. Kathâs. 34,195. Mârk. P. 102,2. Bhâg. P. 11,18,27. — b) *fest —, consistent geworden:* वायुनापस्तु संहताः Mârk. P. 47,12. तेजस् Hariv. 590. *fest, hart, compact;* = दृढ H. an. Med. एताभिरिष्टकाभिः संधिः क्रियतां सुसंहतः Mṛkkh. 55,22. समसुसंहतोपचितगात्रसंधि Varâh. Bṛh. S. 2, S. 3, Z. 10 v. u. Brüste R. 3,52,25. 35. 5,18,25. 21,10. Kathâs. 47,107. उरस् MBh. 1,5970. Wangen R. 3,52, 29. Schultern 5,14,17. आयसं हृदयं नूनं राममातुः सुसंहतम् 2,39,29. *von festem, compactem Gliederbau;* = दृढसंधि AK. 3,2,25. H. 1472. पुनः परमसंहतान् MBh. 3,14653. — c) *stark, intensiv:* तुत Varâh. Bṛh. S. 68,63. — d) Bez. eines best. Geruchs MBh. 12,6848. 14,1409. eines best. Tons 1420. wohl so v. a. *zusammengesetzt.* — Vgl. संहन् fgg., संहतल, संघ, संघात, सांहत्य, अद्रिसंहत, वज्र°, सु°.

— अभिसम्, absol. अभिसंहत्य *sich zusammenthuend, in Gemeinschaft, vereint* MBh. 2,800. 8,3029. partic. अभिसंहत *angegriffen, befeindet* Bhâg. P. 8,11,1.

— प्रतिसम्, partic. अन्योऽन्यप्रतिसंहतौ *mit einander verbunden* MBh. 9,249 (अन्योऽन्यमभिसंश्रितौ ed. Bomb.). statt प्रतिसंहत 12,8275 liest ed. Bomb. °हृत.

— विसम्, partic. विसंहत *aus der festen Verbindung gebracht, gelockert* Suçr. 1,305,12 (°हित v. l.).

2. हन् (= 1. हन्) am Ende eines comp. adj. (f. घ्नी) *schlagend, tödtend, Mörder, zu Grunde richtend, vernichtend, verscheuchend* u. s. w. P. 3, 2,87. fg. Declination 6,4,12. Vop. 3,111. पितृ°, मातृ°, भ्रातृ°, स्वसृ°, आचार्य°, ब्राह्मण° Khând. Up. 7,15,2. परवीर° MBh. 3,2260. 2847. 3064. R. 2,56,20. Bhâg. P. 1,7,29. शरणागत° MBh. 5,1346. दुःख°

Bhag. 6,17. लोकानामार्तिहा R. Gorr. 1,14,26. पुण्ययज्ञ° 3,36,23. Varâh. Bṛh. S. 3,18. 31. 37. 4,5. 5,30. 9,26. 10,3. 20. 34,19. 37,3. 47, 12. 101,13. 104,23. 31. Bṛh. 23,1. Çuk. in LA. (III) 34,14. Bhâg. P. 1, 7,18. 38. fgg. 4,17,13. 6,11,13. fg. 18,36. 11,5,33. f. °घ्नी 3,15,23. 20,5. — Vgl. अदृष्ट°, अभोगघ्न्, अमित्र°, अमीव°, अरि°, अशस्ति°, अहि°, कृष्टि°, चतुर्हन्, ज्येष्ठ°, तमो°, दस्यु°, दुर्णाम°, धातु°, नृ°, पर°, पशु°, पाप°, पारावत°, पितृ°, पुनर्हन्, पुर°, पुरो°, पृश्नि°, बलि°, ब्रह्म°, भग°, भगनेत्र°, भगाक्षि°, भुजंग°, भूरि°, भ्रातृव्य°, भ्रूण°, मख°, मत्स्य°, मधु°, मनो°, मातृ°, मान°, मित्र°, मुष्टि°, मृग°, यज्ञ°, यशो°, यातु°, रक्षो°, वलवृत्र°, वसर्हन्, वात°, वायु°, विहंग°, वीर°, वृत्ति°, वृत्र°, शत°, शत्रु°, शर्य°, सत्रा°, सपत्न°, सप्त°, सर्प°, सस्य°, सात°, स्वर°.

हन 1) adj. = 2. हन् Vop. 26,30. चक्रे रिपुहणाम् MBh. 10,620. महानाग° 13,1239. तेजः परतेजोहनम् Bhâg. P. 3,15,1. गदा वीरहणी MBh. 9,3238. Vgl. क्षत्रियहणा, मित्र° (unter मित्रहन्), यज्ञ°, रक्षोहणा. — 2) m. nom. act. s. दुर्हणा und सुहन. — 3) f. हना in दुर्हणा.

हनन (von 1. हन्) 1) adj. (f. ई) *fällend, erschlagend, Tödter* P. 4,4, 121. शुम्भहननी Hariv. 9424. — 2) wohl n. *Schlägel zur Trommel:* दुन्दुभीन्सहननान् Çâṅkh. Çr. 17,4,1. — 3) n. nom. act. *a) das Schlagen, Treffen* Nir. 1,1. 7. *das Abschlagen:* पुष्पहननैः Mâlatîm. 85,7. *das Tödten* Nir. 6,27. Hariv. 14705. Spr. (II) 3694. कुम्भकर्ण° 4169. शत्रु° Bhâg. P. 9,11,20. Sâj. zu Ṛv. 1,114,6. *das Vernichten, Beseitigen, Aufgeben:* मायायाः Spr. (II) 2829. — *b) das Multipliciren* Comm. zu Âr-jabh. 2,3.

हननीय्, °यति = हननमिच्छति P. 7,3,55, Vârtt., Schol. davon desid. जिहननीयिषति ebend.

हनव्य adj. (f. आ) von हनु *Kinnbacke* AV. 6,43,3.

हनीयंस् adj. compar. zu 2. हन् *mehr —, sehr treffend, — tödtend* VS. 16,40.

हनील m. *Pandanus odoratissimus* Ratnam. im ÇKDr. हलीन v. l.

हनु (von 1. हन्) Uṇâdis. 1,11. f. 1) *Kinnbacke* (nach den Lexicographen auch m.) AK. 2,6,2,41. Trik. 3,3,273. H. 583. an. 2,292. Med. n. 25. fg. Halâj. 2,367. 5,32. Vararuki bei Uġġval. Ṛv. 1,52,6. 168,5. 5,36,2. तिग्मा 8,49,13. हनू विभृते सं भरेते 10,79,1. 152,3. AV. 6,56, 3. 10,9,13. हन्वोर्हि जिह्वामदधात् 2,7. 8. हनू सक्किन्ने Ait. Br. 7,11. पूर्वा, अपरा Çat. Br. 8,4,4,9. वृकस्य AV. 19,47,9. VS. 11,78. 24,1. 25, 1. Çat. Br. 1,2,1,17. 13,2,2,4. Kâṭh. 25,9. हन्वोः प्रकर्षणे Ṛv. Prât. 14, 3. TS. Prât. 2,16. Comm. zu 23,2. °चलन P. 3,1,15, Vârtt. Jâġn. 3, 88. MBh. 3,10391. 12,3748. R. 5,3,53. 6,4,17. Varâh. Bṛh. S. 50,12. 51,34. 42. 52,3. 66,2 (eines Pferdes). 67,7 (eines Elephanten). 68,88. Bhâg. P. 3,19,2. 6,12,4. उत्तरा, अधरा 5,23,7. 6,12,27. °संधि Suçr. 1, 305,12. °मूल VS. Prât. 1,83. AV. Prât. 1,20. Comm. zu 28. ओष्ठहनु n. *Lippen und Kinnbacken* TS. Prât. 2,12. Auch हनू TS. Prât. 3,7. Bharata zu AK. nach ÇKDr. हनूभ्याम् TS. 7,3,16,1. °मूल TS. Prât. 2,35. Comm. zu 17. Am Ende eines adj. comp.: चैतुर्हनु AV. 5,19,7. महा° (s. auch bes.) MBh. 3,2784. R. 1,1,11. Bhâg. P. 4,14,44. स्थूल° Varâh. Bṛh. 17,5. सु° (s. auch bes.) R. Gorr. 2,62,16. — 2) n. *Backe am Beschlag eines Speers* und dgl. Çat. Br. 11,5,5,13. — 3) *Tod* und *Waffe* H. an. Varar. *Krankheit* H. an. Med. Varar. *ein best. Parfum,* = हट्टविलासिनी AK. 2,4,4,18. Trik. Med. = व्याघ्रनख Mad. 3,68. *Gelbwurz* (हरिद्रा) H. an. = सूना und वज्र Med. st. dessen नृत्यारम्भ Siddh. K. 248,b,9 nach ders. Aut. — Vgl. अधर° (AV. 9,7,2), अयो°, उत्तर°, दुर्हणु, नाग°, परि°, महा°, श्वेत°, सं°, सिंह°, सु°.

हनुका f. = हनु *Kinnbacke* Varâh. Bṛh. S. 58,5.

हनुग्रह m. *Kinnbackenkrampf, Maulsperre* Suçr. 1,254,6. 256,2. 2, 377,5. कुपितो हनुमूलस्थः स्रंसयित्वानिलो हनू। करोति विवृतास्यत्वमथ वा संवृतास्यताम्। हनुग्रहः स तेन स्यात्कृच्छ्राच्चर्वणभाषितम् (चर्वण unsere Verbesserung für चषण) । Bhâvapr. 7.

हनुभेद m. 1) *das Aufreissen der Kinnbacken, ein geöffneter Rachen* Bhâg. P. 7,8,21. — 2) Bez. *einer best. Form des Endes einer Eklipse* Varâh. Bṛh. S. 5,81. fgg.

हनुमदीय adj. *von* हनुमत् (हनुमदाचार्य) *verfasst* Hall 69.

हनुमन् m. Nebenform von हनुमत् 2) *a*) in हनुमादिभिः R. 4,9,98. 32,1.

हनुमत् (von हनु) 1) adj. *starke Kinnbacken habend* Kumârila bei Uġġval. zu Uṇâdis. 1,11. — 2) m. N. pr. *a*) eines göttlich verehrten Affen, eines Sohnes des Windgottes von der Aṅgaṇâ, des treuen Bundesgenossen Râma's auf seinem Zuge nach Laṅkâ zur Wiedererlangung der Sîtâ, Trik. 2,8,6. H. 705. R. 1,1,57. 16,17. 4,1,19. 33. 23. als grosser Gelehrter 7,36,44. fgg. Mahâvîrak. 114,17. Weber, Râmat. Up. 299 u. s. w. Verz. d. Oxf. H. 13,b,31. Verz. d. Tüb. Hdschr. 13. Wilson, Sel. Works 1,17 u. s. w. 2,21 u. s. w. °मत्स्तोत्र Z. d. d. m. G. 2,342. °मन्नाटक Verz. d. Oxf. H. 143,a, No. 292. °मन्नाटकदीपिका Hall 99. — *b*) verschiedener Männer Râġa-Tar. 4,9. Hall 38. 69. Târan. 310. — Vgl. हनूमत्.

हनुमोक्ष m. *Lockerung der Kinnbacken* Suçr. 1,305,13. 2,128,20.

हनुलं (von हनु) adj. *starke Kinnbacken habend* gaṇa सिध्मादि zu P. 5,2,97.

हनुस् s. वसिष्ठ°.

हनुस्तम्भ m. = हनुग्रह Wise 253.

हनूकम्प m. *das Zittern der Kinnbacken* Varâh. Bṛh. S. 8,48.

हनूमत् (von हनु) gaṇa शरादि zu P. 6,3,120. m. = हनुमत् 2) *a*) Trik. 2,8,6. H. 705, Schol. MBh. 3,11193. R. 1,3,21. 4,1,5 (सनू° Druckfehler). 23. 2,18. 23 in der Unterschr. 25,3. 8. 11. 5,3,53. 6,4, 12. 17. Kâm. Nîtis. 11,7. Uttarar. 14,17 (20,8). Bhâg. P. 2,7,45. Sarvadarçanas. 73,11. Verz. d. Oxf. H. 29,a,31. 33. 35. 94,a,9. 99,b,39. 125,a,22. 129,a,23. °मत्कल्प 95,b,29. °मत्कवच 107,a, No. 164. °मत्पद्धति 163. °मद्यन्त्र 96,b,1: 2. °मन्नाटक 142,b, No. 291. °मत्प्रबन्ध Verz. d. B. H. No. 826.

हनूमतेश्वर und °तीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 66, a,45 nebst N. 3.

हनुष Uṇâdis. 4,73. m. *ein* Râkshasa Trik. 1,1,74.

हंत interj. Einfluss auf den Ton des verbi finiti Ind. St. 10,413. P. 8,1,30. 54. Ausruf der Aufforderung zu einer That (*wohlan, allons*), zu einer Entgegennahme (*da nimm, voilà*), zum Aufmerken: हन्तो नु किमाससे *auf! was sitzest du müssig?* Ṛv. 8,69,5. हन्ताहं पृथिवीमिमां नि दधानि 10,119,9. 53,2. हन्तेमं यज्ञं संभराम Ait. Br. 1,18. 24. हन्ताभिमयाम 2,25. 6,1. हन्त त्वयाहमिमं यज्ञै 7,14. Çat. Br. 1,2,5,2. 5,3,21. 4,6.

3,4,2,2. 14,4,2,2. 2,6. 2,32. 5,4,1. 6,8,1. 7,2,5. Khând. Up. 1,8,1. 3. हन्त त इदं प्रवक्ष्यामि Kathop. 5,6. Kaush. Up. 1,1. हन्त ते कथयिष्यामि Bhag. 10,19. MBh. 13,345. R. 1,48,13. 6,3,1. जागर्तव्ये स्वपत्नीमे हन्त जागर्म्यहं स्वयम् MBh. 1,5925. हन्त मार्जारमेवेह भ्रयामि Kathâs. 33,120. यश्च हन्तेति नेति च so v. a. *da hast du, nimm hin* AV. 11,8,22. हन्तानुपानम् Khând. Up. 1,10,3. गां मे देहि भोः । हन्त ते ददामी३ P. 8,2,99, Schol. हन्त ते धानकाः । हन्त ते गुडकाः 5,3,77, Schol. ददामि ते हन्त वरम् MBh. 4,307. शृणु हन्त 3,11943. श्रूयतां हन्त R. 4,61,32. हन्त लक्ष्मण पश्येह सुमित्रा सुप्रजास्त्वया R. Schl. 2,97,8. हन्त प्रसीदानय तम् Kathâs. 24,143. हन्तायं विहितस्तस्य वधोपायो दुरात्मनः so v. a. *sieh da!* R. 1, 14,20 (21 Gorr.). हन्तार्ये ममामित्रे सकामा भव R. Gorr. 2,10,5 = 34,2. हन्तेदानीं सकामास्तु कैकेयी 3,55,41. हन्त सिद्धो ऽस्मर्थः Mṛkkh. 47,6. हन्त संहितो ऽप्यहम् 105,13. हन्त न गतः 114,15. Megh. 102. Çâk. 27,9. 46,8. 58,4. 104,17. Vikr. 10,9. हन्त हन्त व्यवसितस्य मे संवर्धनं संवृत्तम् 57,2. 11. 69,10. Spr. (II) 2425. 2953. 5777. 7022. स्मरामि हन्त स्मरामि Uttarar. 10,2 (13,17). 30,15 (39,15). 105,4. Kathâs. 5,90. 135. 18,331. 63,117. Prab. 7,7. 29,15. का हन्त Z. d. d. m. G. 27,13. हन्त तर्हि Uttarar. 28,3 (37,5). Sarvadarçanas. 27,11. 47,19. तां काशीं परिहृत्य हन्त विबुधैरन्यत्र किं स्थीयते Spr. (II) 1253. श्लेष्माणां च निहन्ति हन्त 1992. काचमूलेन विक्रीतो हन्त चिन्तामणिर्मया 2337. 2553. 3701. 4680. 5919. 7017. Mâlatîm. 24,6. Kathâs. 5,119. 15,131. 32,48. 48,131. Râga-Tar. 3,162. Sâh. D. 48,8. 60,16. 63,13. Bhâg. P. 1,6,22. 3,15,23. 4,4,28. 7,9,41. 8,22,27. 10,35,11. Nach den Lexicographen: हर्षे, संप्रहर्षे, प्रमोदे (so st. प्रमादे zu lesen H. an.) AK. 3,4,22 (28), 6. H. an. 7,26. Med. avj. 28. Halâj. 5,89. वाक्यारम्भे AK. H. an. Med. अनुकम्पायाम् AK. H. an. विषादे AK. H. an. Med. खेदे Med. शोचने Halâj. दाने und निश्चये H. an. संभ्रमे Med. und Çabdar. im ÇKDr. वादे Çabdar. ebend. अल्पकल्पने Agâjap. ebend.

हन्तकार m. *der Ausruf* हन्त: निवीती हन्तकारेण मनुष्यांस्तर्पयेद्द्विज Laghu-Vishṇu im ÇKDr. Bâlar. 42,12. unter den 4 Zitzen der Kuh वाच् Çat. Br. 14,8,9,1. Pâr. Gṛhj. 1,19. Mârk. P. 29,9. 11. gedeutet *als 16 Mundvoll Almosen* 36; vgl. Schol. zu H. 813 und Kûrma-P. im ÇKDr.

हन्तर् (von 1. हन्) nom. ag. *der Einen schlägt:* प्रतिहन्तुं न चेच्छति हन्तारम् MBh. 12,8437. Spr. (II) 5611. 5623. Verz. d. Oxf. H. 51,*b*,34. *der Jmd erschlägt, tödtet, vernichtet, Mörder:* हन्ता चेन्मन्यते हन्तुम् Kathop. 2,19. Bhag. 2,19. M. 8,351. Jâgn. 2,276. य एव देवा हन्तारस्तांल्लोको ऽर्चयते भृशम् MBh. 12,439. R. 7,8,4. Râga-Tar. 4,98. अ° Bhâg. P. 4,11,18. das obj. im gen.: दस्योः RV. 2,12,10. 8,87,6. 9,88,4. AV. 1,7,1. 3,10,12. रक्षसः 4,19,3. अरातीयतः VS. 12,5. Çat. Br. 3,3, 4,3. MBh. 4,2293. R. 3,36,12. Kumâras. 2,20. Varâh. Bṛh. S. 69,28. Pańkar. 1,10,76. सैन्यस्य R. 3,40,16. 5,12,34. सुराणाम् Bez. *eines best.* Agni MBh. 3,14168. parox. mit acc.: वृत्रम् RV. 4,17,8. 21,10. AV. 5,18,14 ist wohl हन्ताभिशस्तिमिन्द्रः zu lesen. सुरारीन् R. 7,8,25. 86, 16. in comp. mit dem obj.: मृग° M. 5,34. शरणागत°, स्त्री° 11,190. MBh. 12,1402. R. 1,46,2. 5. 4,1,27. प्रतिसूर्याणां माला नृपहन्त्री Varâh. Bṛh. S. 37,2. रजः प्रधाननृपहन्तृ 38,5. 104,5. Kathâs. 21,30. Râga-Tar. 3,61. Bhâg. P. 6,18,23. 7,5,35. *Etwas zu Grunde richtend, zerstörend, zu Nichte machend, vertreibend:* दक्षयज्ञस्य Mṛkkh. 173,14. इष्टापूर्तायुषां हन्त्री परदारगतिर्नृणाम् Mârk. P. 34,62. कफस्य Suçr. 1,198,14. 199,4. 219,8. मुक्ताफलानि हृक्कोकहन्तॄणि Varâh. Bṛh. S. 81,30. = चौर Uģģval. zu Unâdis. 2,95. — Vgl. अश्व°, कार्य°, कुष्ठ°, क्रोध°, जन्तु°, ज्वर°, धर्म°, नाग°, पाक°, फणि°, भूत°, मधु°, मल°, विघ्न°, विश्वास°, विष°, वृत्ति°, शत्रु°, शूल°, सत्य°, सैन्य°.

हन्तव्य (wie eben) adj. *zu tödten, mit dem Tode zu bestrafen, aus dem Wege zu räumen* M. 8,193. MBh. 3,2091. R. Gorr. 1,22,17. 3,13,23. 4,34,26. 37,13. Kâm. Nîtis. 17,14. Çâk. 6,12. Spr. (II) 2399. 4850. 4930, v. l. 7365. Kathâs. 25,108. Mârk. P. 19,22. Pańkat. 48,2. ed. orn. 57,23. Hit. 18,18. ed. Johns. 1947. Bhâg. P. 1,7,53. 7,5,38. यो ऽनुमोदति हन्तव्यम् (हन्यन्तम् ed. Bomb.) *wer zustimmt, dass getödtet wird*, MBh. 13,5634. *zu verletzen:* धर्म Spr. (II) 3089. Râga-Tar. 4,384 wohl fehlerhaft für हातव्य; vgl. Spr. (II) 1856.

हन्तु (wie eben) m. *Tödtung, Vernichtung:* राजन्यहन्तवे Bhâg. P. 11, 5,50. *Tod* und *Stier* Wilson nach Çabdârthak. हन्तवे infin. s. u. 1. हन्. — Vgl. सु°.

हन्तृत्व (von हन्तर्) n. *die Rolle des Tödters, Vernichters* Muir, ST. 4,392.

हन्तीमुख m. Bez. eines best. die Kinder verfolgenden Dämons Pâr. Gṛhj. 1,16.

हन्त्व (von 1. हन्) adj. *zu schlagen, niederzumachen:* रिपु RV. 3,30,15.

हन्मन् (wie eben) n. *Schlag, Stoss, treffender Wurf* RV. 1,33,11. तपिष्ठेन हन्मना हन्तना तम् 7,59,8. 94,12. 10,48,6. 113,8. — Vgl. अश्म°, पुरु°.

हन्यमान 1) adj. s. u. 1. हन्. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,377 nach der Lesart der ed. Bomb., हंसमार्ग ed. Calc.

हपुषा (auch हवुषा) f. *eine best. Pflanze*, in zwei Arten: vulgo शेरणी (*Adelia nereifolia* nach Molesw.), हौहवेर (Bhâvapr. 5) oder हुंसि (Augh. 102). Sie riecht nach Fisch, die Frucht der einen gleicht der des Açvattha. Râgan. 4,115. Mad. 2,45. Karaka 8,12 (v. l. हवुषा). Suçr. 2,44,12. 506,7 (हपुषा). 530,10. Çârng. Saṁh. 2,6,33. 36. Vgl. unter कफघ्नी, धाङ्क्षाशिनी, विगन्धिका, विस्रा und विस्रगन्धा.

हबसेर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,32. 339, *b*,3 v. u.

हम् interj. रोषभाषणे und अनुशये H. an. 7,18. रोषोक्तौ und अननुनये Med. avj. 55.

हमीग्राम N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,*a*,14.

हमीरपुर्य adj. etwa *aus* Hamirapura *stammend* Verz. d. Oxf. H. 1,*a*,13 v. u. = Verz. d. B. H. 104.

हम्ब m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8,684.

हम्बा s. हम्भा.

हम्भा (onomatop.) f. *das Gebrüll der Kühe* (*Kälber*) Trik. 2,9,21. H. 1406. °रव MBh. 1,6680. Hariv. 3312 (हम्बा° die ältere Ausg.). 3518. 3870. R. 1,54,18. 55,2 (55,7. 18 Gorr.). Râga-Tar. 7,1427 (हम्बा°).

हम्भाय् (von हम्भा), °यते *brüllen* (von der Kuh): °यमाना MBh. 1,6670.

हम्म्, हम्मति (गतौ) Naigh. 2,14. Dhâtup. 13,24. हम्मतिः सुराष्ट्रेषु Pat. bei Muir, ST. 2,370.

हम्मीर m. N. pr. eines Fürsten von Çâkambhari, der im 14ten

Jahrhundert nach Chr. regierte, HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 48. COLEBR. Misc. Ess. 2,65. 91. fgg. RÂGA-TAR. 7,53. fgg. Spr. (II) 4894. Z. d. d. m. G. 27,39. 101. Verz. d. Oxf. H. 166,*b*, No. 370. 314,*b*, No. 746.

हय्, ह॑यति (गतौ, क्लमे, भक्तिशब्दयोः) DHÂTUP. 15,5. अहयीत् VOP. 8,71. intens. जाहयीति, जाहति u. s. w. SIDDH. K. 185,*b*,9. fgg.

ह॑य (von हि, हिनोति) 1) m. gaṇa वृषादि zu P. 6,1,203. *a) Ross* NAIGH. 1,14. AK. 1,1,1,41. 2,8,2,12. H. 1233. HALÂJ. 2,281. ṚV. 5,46,1. 7,74,4. 9,107,25. VS. 7,47. 22,19. 23,14. AIT. BR. 8,22. ÇAT. BR. 10,6,4,1. 13,5,4,21. ÂÇV. ÇR. 3,4,10. M. 8,296. 11,136. BHAG. 1,14. MBH. 3,2294. 2639. 2786. °संग्रहणा 2796. 4,319. °विक्रान्त HARIV. 3109. Spr. (II) 1236. VARÂH. BṚH. S. 5,66. 9,43. 43,35. 44,17. °चेष्टित 93,15. Verz. d. Oxf. H. 13,*b*,7. 24. fgg. 28. RÂGA-TAR. 4,265. BHÂG. P. 4,16,24. VET. in LA. (III) 11,18. am Ende eines adj. comp. f. आ MBH. 18,21. RAGH. 9,10. — *b)* N. pr. eines der *Rosse* des Mondgottes VJÂḌI beim Schol. zu H. 104. — *c)* Bez. *der Zahl sieben* (wegen der *sieben Rosse* des Sonnengottes) ÇRUT. 42. — *d) der Schütze im Thierkreise* (vgl. हयाङ्ग) VARÂH. BṚH. S. 102,7. BṚH. 11,7. 10. 23 (21),15. — *e) ein Fuss von vier Moren* COLEBR. Misc. Ess. 2,151. — *f)* N. pr. eines Sohnes des Sahasrada HARIV. 1844. des Çatâgit VP. 416. pl. *das Geschlecht des* Haja MBH. 2,333. 335. — *g) a man of particular class; Bos grunniens* und ein N. Indra's WILSON nach ÇABDÂRTHAK. — 2) f. आ *a) Stute* HARIV. 2107. fg. KATHÂS. 37,167. Schol. zu LÂṬJ. 2,7,26. — *b)* = हयी *b)* RÂGAN. im ÇKDR. — 3) f. ई॑ *a) Stute* Vârtt. 2 zu P. 4,1,63. gaṇa गौरादि zu 41. GAṬÂDH. im ÇKDR. ÇATR. 14,109. Schol. zu LÂṬJ. 2,7,26, v. l. — *b)* = अश्वगन्धा *Physalis flexuosa* RÂGAN. 4,111. — Vgl. अश्व°, महा°, महासु°, वेणु°, श्वेत°, हरि°.

हयकन्थरा und °कन्थरिका s. u. °कातरा.

हयकर्मन् n. *Rossekunst* MBH. 4,321.

हयकातरा, °कातरिका (v. l. °कन्थरा, °कन्थरिका) f. *eine best. Pflanze* RÂGAN. 5,114.

हयगन्ध 1) n. *eine Art Salz*, = काचलवण RÂGAN. im ÇKDR. ह्य° unsere Hdschrr. — 2) f. आ = अश्वगन्धा *Physalis flexuosa* RATNAM. 56. RÂGAN. 4,112. = अजमोदा RÂGAN. im ÇKDR. ह्य° unsere Hdschrr.

हयगर्दभि m. unter den Namen Çiva's MBH. 13,1149.

हयग्रीव 1) adj. *die Mähne eines Pferdes habend.* — 2) m. N. pr. verschiedener menschlicher und übermenschlicher Wesen: eine Form Vishṇu's PAṄKAR. 4,3,53. 8,91. °ग्रीवावतार Verz. d. B. H. 140. °मन्त्राः Verz. d. Oxf. H. 93,*b*,9. °ग्रीवैकाक्षरमन्त्राः ebend. °प्रयोग 94,*b*,22. °पञ्चरात्र Verz. d. Oxf. H. 341,*a*,1 v. u. °ग्रीवोपनिषद् Ind. St. 3,326. ein Râgarshi MBH. 12,720. fgg. ein sündhafter Fürst der Videha 5,2731. ein Muni Verz. d. Oxf. H. 84,*a*,3 v. u. °प्रोक्तं जटापटलम् Verz. d. B. H. No. 369. angeblicher Autor der Khândogjopanishad COLEBR. Misc. Ess. 1,83. ein Dichter Verz. d. Oxf. H. 153,*b*,27. ein für den Diebstahl der Veda von Vishṇu erschlagener Asura H. 220. WILSON, Sel. Works 1,292. HARIV. 203. 2281. 2433. 2650. 3109. 6805. 6871. fgg. 9796. 12985. 13179. 14282. R. 4,43,34. KATHÂS. 45,383. RÂGA-TAR. 3,260. Verz. d. Oxf. H. 80,*a*,28. BHÂG. P. 6,6,29. 10,19. 7,2,4. 8,10,21. 24,8. fgg. °रिपु m. Bez. Vishṇu's H. 221, Schol. — ein Râkshasa R. 6,74,5. eine Tantra-Gottheit bei den Buddhisten WASSILJEW 186. 197. TÂRAN. 142. WILSON, Sel. Works 2,24. — 3) f. आ ein N. der Durgâ ÇKDR. nach dem DURGÂNÂMASAHASRASTOTRA.

हयघ्न m. *Nerium odorum* RÂGAN. 10,10.

हयंकष m. ein N. Mâtali's, des Wagenlenkers Indra's, TRIK. 1,1,59. H. ç. 33. GAṬÂDH. in Verz. d. Oxf. H. 191,*a*,41.

हयचर्या f. *das freie Umherstreichen des zum Opfer bestimmten Rosses* R. 7,92,9.

हयच्छटा f. *ein Trupp Pferde* HÂR. 134.

हयज्ञता f. *das Vertrautsein mit der Rossekunst* MBH. 3,2796.

हयतत्त्व n. *Rossekunst* MBH. 3,2772. 12028.

हयदानव m. *der* Dânava *in der Gestalt eines Rosses*, Beiw. Keçin's HARIV. 4291.

हयद्विषत् m. *Büffel* (*Feind des Rosses*) WILSON.

हयन 1) m. *Jahr* (vgl. हायन) ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — 2) n. *eine Art Sänfte* AK. 2,8,2,20. उपन v. l.

ह॑यन्तात् (हन्तात् v. l.) als गतिकर्मन् NAIGH. 2,14. Vgl. ह॑यन्ता ṚV. 1,116,18 und unter हि, हिनोति. तत्र हय गताविति तातङि नकार उपजनः DEVAR.

हयप m. 1) *Rossewärter* VARÂH. BṚH. S. 9,35. — 2) N. pr. = हयपति KATHÂS. 38,7.

हयपति m. N. pr. eines Fürsten KATHÂS. 38,4.

हयपुच्छिका f. = हयपुच्छी MAD. 1,89.

हयपुच्छी f. *Glycine debilis Lin.* AK. 2,4,5,4.

हयप्रिय 1) m. *Gerste* H. 1170. — 2) f. आ *Physalis flexuosa* RÂGAN. 4,113. auch *Phoenix sylvestris* RÂGAN. im ÇKDR.

हयमार m. *Nerium odorum* H. 1137. HALÂJ. 2,39. RÂGAN. 10,10. °क m. dass. AK. 2,4,2,57. SUÇR. 1,132,7. 2,63,4.

हयमारण m. *Ficus religiosa Lin.* ÇABDAK. in Verz. d. Oxf. H. 195,*b*,7 v. u.

हयमुख 1) n. *a) Pferdegesicht* R. 4,40,49. — *b)* N. pr. eines Reiches HIOUEN-THSANG 1,274. fgg. — 2) f. ई N. pr. einer Râkshasî R. 5,25,34.

हयमेध m. = अश्वमेध *Rossopfer* M. 11,82. JÂGṄ. 1,181. MBH. 1,7841. R. GORR. 1,11,12 (8 SCHL.). 13,30. 7,92,10. BHÂG. P. 1,18,46. 4,19,1.

हयलीलावती f. Titel eines über *das Ross* handelnden Werkes MALLIN. zu ÇIÇ. 5,10. 60.

हयवाहन m. ein N. Revanta's H. 103. Kubera's ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

हयवाहनसंकर m. *Bauhinia variegata* ÇABDAK. in Verz. d. Oxf. H. 196,*a*,2. °शंकर ÇKDR. nach derselben Aut.

हयविद्या f. *Rossekunst* RÂGA-TAR. 4,265.

हयशाला f. *Pferdestall* ÇKDR.

हयशास्त्र n. *Rossekunst* MBH. 5,7102. Spr. (II) 6841, N.

हयशिक्षा f. *Rossekunst* MÂTSJA-P. 189 nach ÇKDR. unter हयाध्यक्ष.

हयशिरस् 1) n. *a) Pferdekopf* MBH. 12,13099. HARIV. 11988. R. 4,44,73. VIKR. 4. — *b)* Bez. *einer best. mythischen Waffe* HARIV. 12733. R. GORR. 1,30,12 (29,12 SCHL.). 57,11 (56,10 SCHL.). — 2) adj. *einen Pferdekopf habend:* die Sonne MBH. 5,3551. Vishṇu *in einer best. Manife-*

station (vgl. हयग्रीव) 12,4515. 12864. 12923. Hariv. 11411. 14361. Bhâg. P. 7,9,37. — 3) f. N. pr. einer Tochter Puloman's Hariv. 207 (पृथुशिरस् die neuere Ausg.). Vaiçvânara's VP. 1,21,7; vgl. °शिरा.

हयशिरा f. N. pr. einer Tochter Vaiçvânara's Bhâg. P. 6,6,32. fg.; vgl. हयशिरस् 3).

हयशिशु m. *Füllen* Varâh. Bṛh. S. 66,5.

हयशीर्ष adj. *einen Pferdekopf habend*, m. Vishṇu *in einer best. Manifestation* Bhâg. P. 6,8,15. °शीर्षन् 2,7,11. Unbestimmt ob °शीर्ष oder °शीर्षन्: वासुदेवस्य प्रियां तनुं धर्ममयीं °शीर्षाभिधानाम् 5,18,1. °शीर्षपञ्चरात्र Verz. d. Oxf. H. 87,b,36. fg. 280,a,4. 5. 292,b,37. Verz. d. B. H. No. 1403 (°पञ्चरात्रिः).

हयस्कन्ध m. *ein Trupp Pferde* Hâr. 134.

हयाङ्ग (हय + 3. अङ्ग) adj. *einen Pferdeleib habend*; m. *der Schütze im Thierkreise* Varâh. Bṛh. 1,14.

हयाध्यक्ष (हय + अ°) m. *Stallmeister* ÇKDr.

हयानन्द (हय + आ°) m. *Phaseolus Mungo* (*die Freude der Pferde*) Râgan. 16,37.

हयारि (हय + अरि *Feind*) m. *Nerium odorum* Ratnam. 78. Râgan. 10,10. Pankar. 3,6,17.

हयारोह (हय + आ°) m. *Reiter zu Pferde* AK. 3,4,18,110. MBh. 6,1776. R. Gorr. 2,125,14. Kathâs. 18,93.

हयालय (हय + आ°) m. *Pferdestall*: सरटं वारयेन्नित्यं प्रविशन्तं हयालये Nakula bei Aufrecht, Uṇâdis. S. 260, N.

हयाशना (हय + अशन *Speise*) f. *Boswellia thurifera Roxb.* Çabdak. im ÇKDr.

हयास्य (हय + आस्य) adj. *ein Pferdemaul habend*, m. Vishṇu *in einer best. Manifestation* (vgl. हयग्रीव, हयशिरस्) Bhâg. P. 11,4,17. °क dass. Pankar. 4,8,91.

हयिन् (von हय) adj. *zu Pferde sitzend, Reiter* MBh. 8,209. Mârk. P. 21,49. S. 656, Z. 8 v. u.

हये interj. *he! ei!* हये देवा यूयमिदापयः स्थ ṚV. 2,29,4. हये नरो मरुतो मृळता नः 5,57,8. 10,95,1. Çat. Br. 11,5,1,6. Gobh. 4,8,1.

हयेष्ट (हय + इष्ट *erwünscht*) m. *Gerste* Râgan. im ÇKDr. fehlt in unseren Hdschrr.

हयोत्तम (हय + उ°) m. *ein vorzügliches —, edles Ross* Trik. 2,8,43. MBh. 3,2794.

हय्यंगव Bhâg. P. 10,9,6 wohl nur fehlerhaft für हैयंगव.

1. हर् = भर् P. 8,2,32, Vârtt. हरति, °ते (selten und meistens des Metrums wegen) Dhâtup. 22,2 (हरणे). जहार, जहर्थ Bhâg. P. 10,60,40. जह्रे; अहार्षीत्, अहार्; अहृत, अहृथास्, अहृषाताम् Schol. zu P. 1,2,12. 8,2,27. Vop. 8,132. हरिष्यति P. und Vop. a. a. O. हृषीष्ट, हर्तवे Schol. zu P. 3,4,9. हर्तवै zu 6,1,200. हर्तुम् (ep. auch हरितुम्), हृत्वा; pass. ह्रियते; हृत. जिहर्ति Dhâtup. 25,15 (प्रसह्यकरणे) nicht zu belegen. 1) *tragen, halten:* गिरौ भारं हरन्निव VS. 23,26. शीर्ष्णा *auf dem Kopfe* Çat. Br. 3,3,2,17. TS. 6,1,9,4. अस्याग्निं पुरस्ताद्धरन्ति Ait. Br. 2,6. उल्मुकम् 11. Âçv. Gṛhj. 1,11,6.10. अधो ऽधः शिरो हरति das Feuer TBr. 1,1,5,7. ein Gefäss TS. Prât. 17,8. स्वयं नोपानहौ हरेत् M. 4,74. भारम् P. 1,4,53, Schol. मुष्टिभिर्नकुरेरकाः (= जगृहुः Comm.) Bhâg. P. 11,30,20. पश्पुरन्यया पदो हरति *fert* d. i. *bewegt* Çat. Br. 3,8,3,27. — 2) *herbeischaffen, — bringen, holen; übergeben, vorsetzen, darbringen:* यस्यै ते वासो हरामः AV. 2,13,5. 14,1,30. यः कृत्यां हरादविदुषो गृहम् 4,18,2. 5,14,8. Ait. Br. 3,32. 7,1. आवसथे ऽन्नम् TBr. 1,4,9,4. 2,1,6. हर वैवस्वतोदकम् Kaṭhop. 1,7. R. 2,104,5. अः फलानि हरिष्यसि MBh. 3,16850. R. 2,64,33. हरिष्ये जनकात्मजाम् 4,45,11. तस्मै जहार धनदो हैमं वरासनम् *darbringen, schenken* Bhâg. P. 4,15,14. insbes. बलिम् (vgl. auch u. 1. बलि 1) 2) AV. 11,4,18. 19,55,7. Praçnop. 2,7. MBh. 13,6056. Mârk. P. 29,20. Bhâg. P. 3,2,21. 11,15. 4,14,20. 28. 16,21. 11,27,42. — 3) *weg —, hinüberschaffen; verbringen, fortführen* ṚV. 10,16,10; vgl. AV. 12,2,7. 9. 43. — 5,29. TBr. 2,1,3,1. मृतमरण्यम् Çat. Br. 13,2,4,3. 14,8,14,1. मृतमग्नये 9,1,16. प्राञ्चं हर्तवै 12,4,4,6. Kâtj. Çr. 2,6,26. 3,6,8. पुरीषम् 5,3,27. 8,7,7. उत्तरवेदिम् 15,6,36. यज्ञाङ्गानि 24,6,1. पात्राणि Lâṭj. 1,6,10. 2,7,9. 3,12,5. Âçv. Gṛhj. 4,6,2. स्तम्बयजुः (s. u. d. W.) z. B. TS. 1,6,9,4. ग्राममजाम् Siddh. K. zu P. 1,4,51. अरण्यमाभीरोः Bhaṭṭ. 5,47. प्रियायाः संदेशं मे हर *hintragen zu, überbringen* Megh. 7. — 4) *wegnehmen, entreissen, gewaltsam —, unrechtmässiger Weise sich zueignen, rauben, gewaltsam fortführen, — mit sich ziehen, entführen, fortlocken:* क्षीरं क्रुद्धो ऽहरत् AV. 10,10,10. रुदतीं रुदद्भ्यः Âçv. Gṛhj. 1,6,8. den Soma Çat. Br. 3,6,2,12. 12,7,3,1. न तं (निधिं) स्तेना न चामित्रा हरन्ति M. 7,83. 8,29. fg. 193. गृहं तडागमारामं क्षेत्रं वा भीषया 264. यस्तु रज्जुं घटं कूपाद्धरेत् 319. 320. 332. सर्वहारम् 399. 9,281. 12,61. fg. 64. 66. 69. अमृतं जहार दानवेन्द्रेभ्यः MBh. 1,1159. 6159. 3,2315. कन्याः 5,5956. fg. Hariv. 3756. R. 1,1,51. 61,6. 2,82,10. R. Gorr. 1,55,1. 3,50,24. 53,48. 76,29. अन्तको हृत्वा हरति वालिनम् 4,18,10. Megh. 42. Ragh. 3,39. 42. 4,43. 12,29. Vikr. 38. Spr. (II) 4798. गर्भस्थम् u. s. w. हरति कृतान्तः 2094. 3478. Varâh. Bṛh. S. 19,8. Kathâs. 8,3. 13,147. 18,386. मूलकं विना मूल्यम् 20,166. 43,127. Râga-Tar. 4,395. 5,165. Prab. 21,7. H. 382. Hit. I,32. 50,2. Bhâg. P. 4,16,24. 19,19. 7,4,7. 8,24,8. 9,14,27. 23,34. Sarvadarçanas. 33,6. med.: राज्यं न हरेत MBh. 9,3263. कन्यां हरमाणः Hariv. 6673. 9243. Spr. (II) 7364. स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुंधराम् Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,540, Çl. 1 = 7,28, Çl. 2. प्रद्योतस्य प्रियदुहितरं वत्सराजो ऽत्र जह्रे Megh. ed. St. IV. द्विजातिभ्यः क्षत्रिया जह्रिरे वसु MBh. 14,2669. pass.: यस्य राष्ट्राद्ध्रियन्ते दस्युभिः प्रजाः M. 7,143. MBh. 1,6672. 3,15666. Hariv. 3757. 3759. R. 1,54,3. 3,55,35. ह्रियते ह्रियतेति (d. i. ह्रियत इति; ह्रियते ऽति gedr.) Mârk. P. 21,80. Sarvadarçanas. 151,20. हयस्तेनं जह्रे MBh. 1,8421. Bhaṭṭ. 2,39. तेन हयरत्नमहारि Kumâras. 2,47. पारिजातो ह्रियति Hariv. 7468. ह्रियेत् 10039. ह्रियन्त् MBh. 3,11489. 13,4554. 4817. partic. हृतैं AV. 5,29,5. 12. प्रासहा Kâtj. Çr. 23,4,21. चौरैर्धनम् M. 8,40. 189. 233. °सर्वस्व MBh. 3,2274. 2276. 2297. fg. 2754. 5,5967. R. 1,1,52. 61,7. Çâk. 83,9. Spr. (II) 149, v. l. Varâh. Bṛh. S. 51,28. 104,19. Kathâs. 4,57. 25,191. 29,113. Râga-Tar. 3,331. 4,587. 682. Mârk. P. 18,14. 135,15. °वित्त (so ed. Bomb.) Bhâg. P. 3,30,33. Pankat. 96,19. °शिष्ट Daçak. 62,1. °सार R. 2,33,18. 61,18. हृताधिकारा Râga-Tar. 5,256. हृतचन्द्रा तमसेव कौमुदी Ragh. 8,37. हृदये ताडितस्तत्र हृतश्चास्मि नभस्तलात् *gewaltsam fortgezogen* R. 3,42,40. अद्रेः कुञ्जात् — द्विपपतिः Spr. (II) 5789

(Conj. für हृत). लावण्याम्बुतरंगिण्या हृतः (so schreiben wir) Kathâs. 27,65. अग्रेन *weit fortgeführt* 32,106. Bhâg. P. 9,14,35. — 5) *abreissen, ablösen, abtrennen, abschiessen:* हरिष्ये चोरुवेगेन लतानां विविधं पुष्पम् R. 5,3,43. (वायुः) वृन्ताच्छ्लथं हरति पुष्पमनोकहानाम् Ragh. 5,69. शरेण मत्स्याशनिविघ्नम् 3,56. insbes. den Kopf: आदाय परशुं रामो मातुः शिरो ऽहरत् MBh. 3,11084 (S. 572). कायात् 7,1367. 9,1091. Bhâg. P. 2,7,33. 4,5,24. 7,8,14. 8,11,6 (med.). 9,15,35. Bhaṭṭ. 15,116. तत्तदेव (अङ्गं) हरेत्तस्य पार्थिवः *abhauen, — lassen* M. 8,334. — 6) act. med. *in Empfang nehmen* (eine Gabe), *in den Besitz von Etwas treten* (insbes. als Erbe), *rechtmässiger Weise sich aneignen:* नाननुशिष्य हरेत Çat. Br. 14,6,10,4. Âçv. Gṛhj. 4,8,27. fg. Lâṭj. 9,2,12. 9,23 (an beiden Stellen v. l. med.). 16. Kauç. 37. Kaush. Up. 1,1. रथं हरेत चाध्वर्युः, होता वापि हरेदश्वम् M. 8,209. ततो विंशं नृपो हरेत् 398. दायम् 9,77. 92. 117. 124. 130. fgg. 135. fg. 141. fg. 145. 151. 153. 179. 185. 189. 198. 216. fg. दस्युनिष्क्रियपयोस्तु स्वमजीवन्हर्तुमर्हति 11,18. माताप्यंशं समं हरेत् Jâǵñ. 2,123. यन्ममास्ति हरस्व तत् Pañkat. III,191. नातिसांवत्सरीं वृद्धिं हरेत् M. 8,153. स हरतु सुभगपताकाम् Daçak. 68,2. Kathâs. 3,48. यो हरेद्बलिषड्भागम् Spr. (II) 218. अष्टौ मासान्यथादित्यस्तोयं हरति रश्मिभिः। तथा हरेत्करं राष्ट्रात् *Abgaben erheben* 743. भिक्षाहृताः सक्तवः 7337. *hernehmen —, sich Etwas holen von* (abl.) Varâh. Bṛh. S. 81,24. *mitnehmen von* Megh. 31. कन्यामृतुमतीम् *heimführen, heirathen* M. 9,93. — 7) *in seine Gewalt bekommen, überwältigen, Meister werden über, Jmd gewinnen:* त्रिभिः क्रमैश्च त्रीँल्लोकाञ्जहार त्रिदिवालयम् Hariv. 4166. पुरम् Bhâg. P. 4,27,15. पूर्वाभ्यासेन तेनैव ह्रियते ह्यवशो ऽपि सः Bhag. 6, 44. इन्द्रियाणि प्रमाथीनि हरन्ति प्रसभं मनः 2,60. Bhâg. P. 7,12,7. ह्रियमाणानि विषयैरिन्द्रियाणि M. 6,59. कथं नाम महात्मानो ह्रियन्ते विषयारिभिः Kâm. Nîtis. 3,11. शब्दाद्यैर्ह्रियते न च Mârk. P. 40,36. (तम्) मृगया जहार चतुरेव कामिनी Ragh. 9,69. न निद्रापि जहार तम् Kathâs. 67,23. जह्रे श्रान्तो मतश्च निद्रया 28,122. 72,181. 77,57. सप्राणं हरते मृत्युः, अप्राणान्प्राणवल्लोकानकीर्तिर्हरते सदा Spr. (II) 6834. स्वभावेन हरेन्मित्रम् 7299. R. 5,85,7. Kâm. Nîtis. 13,25. तवामात्या हृता धनैः (जनैः ed. Bomb.) *gewonnen, bestochen* MBh. 2,240. संजीवकहृतः स्वामी नावामवेक्षते Kathâs. 60,73. — 8) *hinreissen* so v. a. *ganz in Beschlag nehmen, von allem Andern abwenden, entzücken* (oft zugleich *rauben, mit sich fortnehmen*): सा तस्य दृष्ट्वैव (so zu lesen) मनो जहार MBh. 13, 1393. R. 3,38,18 (med.). 48,17. 49,23. 5,22,29. Ṛt. 6,20. Spr. (II) 2325. 3250. Kathâs. 14,78. 45,299. Brahma-P. in LA. (III) 53,10. Bhâg. P. 3, 12,28. 4,20,37. 9,10,54. मानसम् Kathâs. 25,165. हृदयम् Spr. (II) 780. Z. d. d. m. G. 27,25. Kathâs. 11,83. चेतः Spr. (II) 5706. 7259. Mârk. P. 61,32. चित्तम् R. 5,31,36. Kathâs. 37,14. चक्षूंषि च मनांसि च MBh. 1,7695. ईक्षणे Kathâs. 47,109. हृतात्मन्, हृतप्राण Bhâg. P. 3,25,36. तवास्मि गीतरागेण हारिणा प्रसभं हृतः। एष राजेव दुष्यन्तः सारङ्गेणातिरंहसा॥ *hingerissen, fortgerissen* Çâk. 5. कं हरेदेष बर्ही Vikr. 85. स्वैरालापा हरन्ति मृगीदृशाम् Spr. (II) 4218. 4667. हरत् = मनोहर, हारिन् Bhâg. P. 3,15,41. — 9) *abnehmen, wegnehmen, benehmen, entfernen, verscheuchen, zu Nichte machen:* प्रालेयास्रं कमलवदनान्नलिन्याः Megh. 40. भुवो भरम् Bhâg. P. 1,3,23. स्वास्रैः कुचकुङ्कुमानि 3,1,7. जीवितम् Hariv. 10313 (med.). प्राणान् R. 3,31,39. 62,4. आयुः Bhâg. P. 2,3,17. 4,29,54. Spr. (II) 3900. वीर्याणि MBh. 9,220 (med.). मुखस्य लक्ष्मीम् Spr. (II) 3910. 7432. Râǵa-Tar. 1,239. दन्तैश्चतुर्भिः श्वेताद्रेर्महिम् Bhâg. P. 8,8,4. श्रियं श्रियः Bhaṭṭ. 5,71. मम नृपकीर्तिम् Çiç. 9,63. दर्पम् MBh. 2,808. गर्वम् R. 3,42,57. इच्छाम् Megh. 37. लज्जाम् Ragh. 14,16. बुद्धिम् Spr. (II) 1112 (med.). दर्शने हरते (so zu lesen) चित्तं स्पर्शने हरते बलम्। मैथुने हरते वीर्यं नारी 2719. प्रियस्य गमनम् so v. a. *hintertreiben* 4291. मतिम् Bhâg. P. 6,18,29. 9,6,52. चेतः R. 2,48,18. चेतनाम् 3,49, 22. Kathâs. 13,147. 16,49. Bhâg. P. 4,22,30. चित्तम् Spr. (II) 6519. 6553. Kathâs. 39,188. विवेकम् Brahma-P. in LA. (III) 56,22. स्थैर्यम् Bhâg. P. 1,16,36. धर्मम् 3,9,13. अवकाशम् Kathâs. 32,108. सेवा मानमखिलम्, ज्योत्स्ना तमः, जरा लावण्यम्, हरिहरकथा दुरितम् Spr. (II) 7173. सुरतग्लानिम् Megh. 32. व्यथाम् Ragh. ed. Calc. 12,78. दुःखम् R. 2,21, 18. Spr. (II) 1138. जाड्यं धियः 2376. भयं भूतानाम् 6823. तापं देहिनाम् 7098. कम्पमाश्रमवासिनाम् Ragh. 15,24. मन्युं धरित्र्याः Varâh. Bṛh. S. 32,6. कुमतिम् Bhâg. P. 1,9,36. एनः M. 4,200. किल्बिषम् R. 4,17,58. Bhâg. P. 9,9,6. 3,15,36. 4,14,46. रोगम् Kathâs. 28,168. Sarvadarçanas. 99,10. कुवस्त्रं हरते तेजः कुभार्या हरते गृहम्। कुभोज्यं हरते बीजं कुपुत्रो हरते कुलम्॥ Spr. (II) 1844. जरा देहम् 2839. सर्वे कालेन सृज्यन्ते ह्रियन्ते च पुनः पुनः MBh. 13,56. सुजनजनहृन्निवासम् Bhâg. P. 4,7,51. सृजसि पासि हरसि 6,9,33. — 10) *zurückziehen, zurückhalten:* स मे ऽहरच्छरम् MBh. 5,7245. न शशाक ततो हर्तुं दृष्टिं मन्मामिवात्र सः R. 3,52, 19. तद्दूतो ऽयं शुकः समाश्वास्य तावद्ध्रियतां यावद्दुर्गं सज्जीक्रियते Hit. 90,9. दत्त्वा कन्यां हरन् Jâǵñ. 2,146. — 11) *hinziehen* (von einer Zeit oder einem Ort zum andern): उदकधाराम् Ait. Br. 7,12. आकृतिभिरेनं पूर्वपक्षं हरेयुः (= नयेयुः Comm.) Âçv. Çr. 3,10,18. कालम् *die Zeit hinziehen, Zeit gewinnen* Kathâs. 31,68. 32,28. — 12) *dividiren* Varâh. Bṛh. S. 8,22. 53,17. Golâdhj. Madhjag. 10. 12. 21. Ârjabh. 2,8. 15. 4, 25. fgg. भागं हर् dass. 2,4. — हरिष्ये Mârk. P. 135,15 fehlerhaft für हनिष्ये. — Vgl. श्येनहृत.

— caus. हारयति, अजीहरत् Schol. zu P. 3,1,48. 7,4,94. 1) *tragen lassen:* हारयति भारं देवदत्तम् oder देवदत्तेन Schol. zu P. 1,4,53. शैलानहारयत्कीशान्नृतैर्वृत्तानजीहरत् Vop. 5,5. अग्निं वा (so zu trennen) हारयेदेनम् M. 8,114. — 2) *bringen —, verbringen lassen:* अन्नम् Lâṭj. 1,1,12. हविर्धानानि 8,9,17. हारं च हेमसूत्रं च भार्यायै हारय R. 2,32,7. Hariv. 6454 nach der Lesart der neueren Ausg. जीमूतेन स्वकुशलमयीं हारयिष्यन्प्रवृत्तिम् Megh. 4. — 3) *entreissen —, rauben lassen:* अन्यायेन हृता भूमिर्न्यायेन तु हारिता। हरतो हारयतश्च दहत्यासप्तमं कुलम्॥ Journ. of the Am. Or. S. 7,43. — 4) *entreissen, sich zueignen:* तस्य धनर्द्धिकम् Kathâs. 101,342. — 5) *sich entreissen lassen:* खड्गं चाजीहरद्द्विषा Bhaṭṭ. 15,84. *einbüssen, verlieren* (insbes. im Spiel): दारान् Mahânâṭ. 181. द्यूतेन धनं सर्वमहारयत् Kathâs. 19,18. 52,253. 121,73. 88. धनलोभेन देहो ऽपि हार्यते 19, 28. प्राप्तो ऽप्यर्थः क्षणादेव हार्यते मन्दबुद्धिभिः 64,31. — 6) partic. हारित Schol. zu P. 6,4,52. a) *überbracht:* दूतहारितैः कल्पद्रुमविभूषणैः Kumâras. 2,39. — b) *was man hat rauben lassen;* s. u. 3). — c) *geraubt, entführt* Kathâs. 7,99. 10,152. — d) *verloren, eingebüsst* (insbes. im Spiel): कपटकः कपटात् Kathâs. 54,111. द्यूते Mṛkkh. 55,14. द्यूतेन Mârk. P. 8,149. Kathâs. 20,91. 24,59. 197. 26,195. दीनारान्हारितप्राप्तान् 33,156. 56,300. 302. fg. Râǵa-Tar. 4,564. 6,49. 54. Vet. in

LA. (III) 17,12. जीवितार्थं Spr. (II) 5184. स्वातन्त्र्यं शरीरस्य 7169. ब्राह्मणय Kathâs. 4,119. 24,160. स्वप्रान्तर्हारिते पुत्रे प्रबुद्धो ऽग्र इव स्थिते Râga-Tar. 4,319. प्राप्तामपि श्रियं मेने नृपतिर्हारितामिव 584. °चित्त verloren so v. a. hin 5,367. कर्पूरपारीपतितं मैरेयमिव हारितम् 368. — e) geraubt so v. a. um sein Ansehen gebracht, übertroffen, verdunkelt: कुचकलशरुचा हारयष्टिः Gît. 12,15. — f) der Etwas (acc.) eingebüsst, verloren hat: द्यूतेन कलत्राणि Kâm. Nîtis. 14,49. — 7) हारितवत् = हारित f): राज्यम् MBh. 4,2197.

— desid. जिहीर्षति Schol. zu P. 1,2,9. 7,4,62. 1) wegnehmen wollen, Verlangen tragen nach: स्फातिम् AV. 2,25,3. मांसम् 5,29,15. तथा हि सर्वमादाय राज्यमस्य जिहीर्षति MBh. 1,7480. 3,15680. 5,19. 8,3461. यद्न्सको ऽद्यैव न मां जिहीर्षति R. 2,20,48. Kathâs. 4,72. Bhâg. P. 10,72,25. med. MBh. 12,5395. — 2) कालम् Zeit gewinnen wollen MBh. 12,5015. — Vgl. जिहीर्षा fgg.

— intens. जर्हरीति, जरिहरीति, जरीहरीति, जर्हर्ति, जरिहर्ति, जरीहर्ति P. 7,4,92, Schol.

— अति halten über; hinüberreichen, — geben über (acc.); hinausreichen —, überstehen lassen: प्रस्तरमुपर्युपर्यग्निमतिहरति Çat. Br. 3,4,3,22. 5,1,2,17. अतिहृत्य पूर्वे उत्तमे अनूपदधाति 8,7,2,5. 1,1,2,21. यत्तिर्यञ्चीर्नमतिहरेत् TS. 2,6,8,4. नाङ्गमङ्गारमतिहरेत् 6,3,9,5. द्यङ्गुलं समिधो ऽतिहृत्य Çâṅkh. Br. 2,2. Çr. 17,16,1. fgg. आसन्दीम् Lâṭj. 3,12,1. राज्ञा येनातिहृतः स्यात् der Weg, auf welchem man den Soma gebracht hat, 5,9,4. अतिहृत (Gegens. लुप्त) hinzugefügt: व्यञ्जन Ind. St. 1,47,23.

— प्रत्यति s. u. प्रत्यभि.

— व्यति med. Vop. 23,55 (व्यतीहारे). gegenseitig versetzen: व्यतिहारम् absol. Çat. Br. 8,4,4,3. 9,2,1,7. Kâtj. Çr. 5,5,17. Lâṭj. 3,6,24. अभिजिद्विश्वजितौ 4,6,13. 10,20,16. Gobh. 1,3,6. 4,7,25. — partic. °हृत am Ende eines comp. ohne — seiend, — los: शून्यं प्रियव्यतिहृतं ददृशुस्त्रिलोकम् Bhâg. P. 10,16,20. — Vgl. व्यतिहार.

— अधि 1) hinbewegen über: समिधं स्रुचं चाध्यधि गार्हपत्यं हृत्वा Âçv. Çr. 2,3,15. — 2) bringen, verschaffen: किं ते कामाः — अधिजह्रुर्मुदं राज्ञः Bhâg. P. 1,12,6.

— अनु 1) der Reihe nach vorsetzen (Speisen) Hariv. 8440 (उपजह्रुः die neuere Ausg., mit der पौरोगवोक्त्या zu lesen ist). — 2) nachahmen: वपुरनुहरति तव Gît. 8,4. अन्येन क्रियमाणं यत्पश्यत्यनुहरन्ति तत् Kathâs. 46,75. °विलासलक्ष्मीम् Prab. 40,12. gleichen, ähnlich sein; mit acc. Prab. 48,5, v. l. Sarvadarçanas. 12,2. 64,7. 71,8. अनुहरति लोको भवांस्तद्रूपसंपदम् so v. a. erreichen Kathâs. 101,71. mit gen. der Person gleichen 229. med. nachschlagen, nach eines Andern Art einschlagen: पैतृकमश्वा अनुहरन्ते मातृकं गावः P. 1,3,21, Vârtt. 5, Schol. (vgl. Sâj. zu RV. 1,49,1). Vop. 23,7. — Vgl. अनुहार fgg.

— अप 1) wegbringen, wegreissen, wegschaffen, abnehmen: तं रथात् MBh. 3,719. 7,1787 nach der Lesart der ed. Bomb. अत्यापहृत weit weggeführt Kathâs. 18,93. तस्मादचिरापहृतः पटः P. 5,2,70. पाशं कण्ठात् Kathâs. 104,143. वृक्षान्मधु MBh. 12,286. आत्मनो भारम् 14,381. वापीमपहृतोत्पलाम् R. Gorr. 2,125,15. Varâh. Bṛh. S. 12,4. Kathâs. 12,112. einen Dorn Suçr. 1,100,17. wegwenden: वदनम् Kumâras. 7,95. गात्राणि Spr. (II) 3869. — 2) entwenden, gewaltsam oder unrechtmässiger Weise sich zueignen, entführen, rauben TBr. 1,4,7,5. Ait. Br. 7,4. Çat. Br. 3,6,2,14. 19. 24. 4,5,10,1. 11,6,3,11 = 14,6,9,28. ein Weib Âçv. Gṛhj. 1,6,7. Khând. Up. 6,16,1. M. 11,88. 250. 12,60. 68. Jâgn. 2,66. 126. N. 9,19. MBh. 3,15652. 15683. 4,981. 13,3606. R. 3,62,15. 5,24,21. 36,36. Spr. (II) 2955. Vikr. 11,15. Varâh. Bṛh. S. 95,15. Kathâs. 17,25. 26,178. 35,85. 42,18. 44,159. 63,77. 121,112. Râga-Tar. 1,199. 299. 2,103. Mârk. P. 18,15. 51,106. Bhâg. P. 4,17,4. 5,14,3. 26. 26,8. 9,10,22. Sâj. zu RV. 1,6,5. Prab. 113,11. Pañkat. 75,24. 97, 23. 132,19. Hit. ed. Johns. 1532. Vet. in LA. (III) 14,18. H. 383. सोमापहृतं dem Soma entwendet worden ist Çat. Br. 4,5,10,6. — 3) abreissen, ablösen, abtrennen, abschiessen: धजं तुरेण रथात् MBh. 14,2329. शिरः कायात् 3,11520. 15739. 7,743. 14,2497. Râga-Tar. 5,331. Ragh. 15,52. Bhâg. P. 8,11,18. fällen Ragh. ed. Calc. 11,30 (v. l. अपातयत्). — 4) fortreissen so v. a. in seine Gewalt bekommen, überwältigen, ganz in Beschlag nehmen, von allem Andern abwenden: निद्रयापहृता MBh. 3,2339. R. 1,46,16 (47,15 Gorr.). कर्मणा मनसा वाचा यदभीक्ष्णं निषेवते। तदेवापहरत्येनम् Spr. (II) 1560. बिल्वापहृतचक्षुम् MBh. 14,1711. तद्रूपापहृतेक्षणा Kathâs. 35,13. मनः R. 3,49,10. Mârk. P. 20,21. मानसम् Kathâs. 22,93. चेतः Dhûrtas. 69,10. हृदयम् Bhâg. P. 5,14,28. गोविन्दापहृतात्मन् 10,29,8. न प्रियतमा यतमानमपाहरत् Ragh. 9,7. — 5) wegnehmen, benehmen, entfernen, verscheuchen, zu Nichte machen: प्राणान् R. 3,35,61. 4,15,22. Spr. (II) 1923. Pañkat. 265,10. जीवितम् Kathâs. 48,58. रविर्निशातमः Spr. (II) 6189. Sâh. D. 1. शलभो दीपार्चिः Spr. (II) 1167. निद्रयापहृतचेतना: R. 2,47,4. 5,13,33. Bhâg. P. 6,18,60. स्मरबाणोघपातापहृतचेतन (अपहृत gedr.) Kathâs. 84,8. कलिनापहृतज्ञानः MBh. 3,2357. Bhâg. P. 4,7,30. 8,12,25. कीर्तिम् Ragh. 11,74. Spr. (II) 544. स्मृतिम् Mârk. P. 51,45. तेजः Bhâg. P. 1,15,5. प्रिया मे दत्ता वाञ्छा पुनर्ममापहृता Daçak. 73,19. गतिम् R. 5,56,53. Râga-Tar. 5,331. संत्रस्तानामपाहारि सत्त्वम् Bhatt. 15,64. एनस्वतो ऽपहरादेनः Ait. Br. 5,30. विषमलक्ष्मीम् Varâh. Bṛh. S. 81,27. परितापं जगतः Z. d. d. m. G. 27,28. श्रमम् vereiteln, unnütz machen Kathâs. 49,148. — 6) zurücknehmen: देयं प्रतिश्रुतं चैव दत्त्वा नापहरेत्पुनः Jâgn. 2,176. — 7) abziehen, subtrahiren Varâh. Bṛh. 8,3. भागम् so v. a. भागं हृ dividiren Utpala zu 7,3. 8,4. — अपहरेत् Suçr. 1,15,9 fehlerhaft für उपहरेत्, अपहृत्य Kathâs. 49,28 für अपकृत्य. Vgl. अपहरण fg., अपहार fgg., अनपहृतपाप्मन्. — caus. partic. अपहारित geraubt R. 1,42,2 (41,28 Gorr.). Ragh. 3,50.

— व्यप 1) abreissen, ablösen, abhauen: शिरश्चक्रेण MBh. 2,1584. — 2) benehmen, zu Nichte machen: तेजः शूराणाम् Râga-Tar. 4,705. — Vgl. — व्यपा.

— अभि, °हरइ °हर P. 8,2,92, Vârtt. 4. Schol. 1) überreichen, darbieten, darbringen: अशनम् Çat. Br. 1,6,3,12. 3,2,2,25. 5,5,2,6. 10,2,5,13. 14,8,4,1. वर्म Lâṭj. 3,10,6. स्रजः Kauç. 80. MBh. 2,529. — 2) abreissen, ablösen, abhauen: शिरः MBh. 3,14610. — 3) प्रपद्याभिहृततरेण पादेन mit etwas angezogenem (nicht weit ausgreifendem) Fusse Âçv. Çr. 1,1,23. — Vgl. अभिहरण, अभिहार. — caus. 1) hinbringen lassen: कुम्भं स्वदूतेन Hariv. 6454. — 2) auftragen, vorsetzen (Speisen) MBh. 4,2364. — 3) sich anlegen: einen Panzer MBh. 4,1011. fgg. —

4) *angreifen* (einen Feind) MBh. 3,15720. 7,3123 nach der Lesart der ed. Bomb. 5775. — °हार्यते Bṛh. Âr. Up. 4,1,6 fehlerhaft für °हर्यन्ति, wie Çat. Br. hat.

— प्रत्यभि *darreichen:* Gefässe Gobh. 4,3,29 (v. l. प्रत्यति).

— समभि s. समभिहार.

— अव 1) *hinabwerfen* (in's Wasser): उदमेघे RV. 1,116,3. — 2) *abwärts bewegen, einziehen* (die Arme); *herunternehmen, abstellen:* बाहू Kâtj. Çr. 15,6,34. Lâtj. 1,9,11. जुहूम् Kâtj. Çr. 3,2,25. eine Trommel 14,4,9. einen Wagen 15,6,15. den Soma Lâtj. 5,6,5. धनूंषि *ablegen, aus der Hand thun* MBh. 4,1304. — अर्भकमवहृतं भवति Nir. 3,20. — 3) etwa *aufnehmen, fassen* P. 5,1,52. कुडवमवहरति = उपसंहरति Schol. — 4) अवहर्तुम् Râga-Tar. 1,114 wohl fehlerhaft; अवहृत MBh. 7,1787 und Mârk. P. 66,18 fehlerhaft für अपहृत (so MBh. ed. Bomb.). — caus. *erlegen lassen:* Abgaben Âpast. 2,26,9. अवहार्यन्ते शुल्कं शुल्कोपजीविभिः MBh. 2,249. — Vgl. अवहरण, अवहार fgg.

— अन्वव *senken:* अंसम् Çâñkh. Gṛhj. 2,3.

— अभ्यव 1) *werfen* (in's Wasser) VS. 8,59. समुद्रम् Çat. Br. 1,8,1,3. 5. अपः 2,6,1,48. 4,4,5,1. Âçv. Çr. 3,10,22. 14,10. हृदम् Çat. Br. 4,1,5,12. — 2) *herbeischaffen:* Gefässe Çat. Br. 5,1,2,16. — 3) *zu sich nehmen, geniessen:* Speise Suçr. 1,149,5. 262,7. 2,133,2. मत्स्यान्पयसा सहाभ्यवहरेत् Karaka 1,26. Schol. zu P. 3,4,5. Bhâg. P. 5,9,9. 12. 10,13,10. 14,46. Arzenei Çârṅg. Saṁh. 1,2,1. °हृत AK. 3,2,60. — Vgl. अभ्यवहरण fgg. — caus. 1) *werfen lassen* (in's Wasser) Lâtj. 8,8,2. — 2) *anlegen, umthun:* पाशान् Spr. (II) 2707. — 3) *angreifen* (einen Feind) MBh. 3,16369. — 4) *zu sich nehmen, geniessen* MBh. 3,15905. — 5) *geniessen lassen:* परमान्नम् Daçak. 93,1. *speisen:* विप्रान् Pañkat. 3,10,14.

— उपाव 1) *herabholen, — bringen, — nehmen:* रथम् TBr. 1,3,5,2. den Soma vom Wagen Ait. Br. 1,14. VS. 8,56. Çat. Br. 3,5,4,24. 9,2,2. 5,1,5,10. 11,4,2,13. 5,2,8. — 2) *abwärts bewegen:* die Beine vom Sitz Çâñkh. Çr. 17,16,5. 4,4,7. die Arme TBr. 2,7,15,6. — Vgl. उपावहरण.

— अभ्युपाव 1) *herabbringen* Çat. Br. 3,9,2,2. — 2) *herabbewegen:* die Arme VS. 10,25. Çat. Br. 5,4,2,27.

— प्रत्यव s. प्रत्यवहार. — caus. *aufheben, abbrechen, ein Ende machen:* युद्धम् MBh. 5,7246.

— व्यव 1) *hinundhergehen lassen:* शलाकाम् (= विक्षिपति) P. 2,3,57, Schol. — 2) *versetzen, vertauschen* Nir. 9,22. °हारम् absol. *abwechselnd* Kâth. 28,2. — 3) *Handel treiben, handeln mit* (loc. und instr.) P. 2,3,57. 4,4,72. 6,2,13, Schol. Varâh. Bṛh. 14,3. Bhâg. P. 5,14,26. 35. — 4) *wetten:* शतस्य P. 2,3,57, Schol. — 5) *verkehren mit* (instr. oder loc.) Âçv. Gṛhj. 1,19,9. Çâñkh. Gṛhj. 2,1. स्त्रीषु Bhâg. P. 7,12,6. °हृत n. *Verkehr:* जिह्मप्राय 1,14,4. — 6) *feindlich verkehren, mit einander kämpfen* MBh. 4,1059. 1870. मया सार्धं व्यवहृत्य महामृधे 1924. तैर्व्यवाहरत् 7,5851. — 7) *handeln, zu Werke gehen, verfahren:* मूढ इव Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,163. अधर्मिष्ठैरुपायैः MBh. 3,12861. कीदृशैर्व्यवहारैस्तु कैश्च व्यवहरेन्नृपः 12,3196. कार्यविनिमयेन मयि Mâlav. 9,8 (nach der richtigen Lesart). अस्मिन्वनेचरे मकरन्दोचितम् Mâlatîm. 153,21. 7,7. Wilson, Sâṁkhjak. S. 139. Daçak. 77,2. Hit. 89,15. 114,13. Sarvadarçanas. 116,13. 117,2. 3. Kull. zu M. 2,110. यथातत्त्वेन zu 7,104. Muir, ST. 4,388. — 8) *sich ergehen:* स कदाचित्तस्मिन्कानने रम्ये तयैव सह व्यवाहरत् (व्यवहरत् ed. Calc.) MBh. 3,13161. — 9) *sich Etwas angelegen sein lassen, bedacht sein auf:* शान्तिम् MBh. 3,1462. — 10) pass. *genannt —, bezeichnet werden* Sarvadarçanas. 85,16. 92,15. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 242. Vedântas. (Allah.) No. 23. Z. d. d. m. G. 6,3, N. 3. व्यवह्रियमाणत्व Kusum. 18,12. अव्यवहृत *wofür es keine Bezeichnung giebt* Bhâg. P. 5,1,21. — Vgl. व्यवहरण fgg., °हारिन् fg., °हृति, व्यावहारी. — caus. 1) *Jmd handeln —, gewähren lassen* Kull. zu M. 8,362. — 2) *es zu thun haben mit Etwas, sich abgeben mit* (acc.): तथागतज्ञानं (so lesen wir) व्यवहारयामः Saddh. P. 4,28,a. — 3) pass. *genannt —, bezeichnet werden* Bhâg. P. 11,28,19. — Vgl. व्यवहारयितव्य.

— संव्यव *verkehren:* वणिग्भिः Kathâs. 43,71. — Vgl. संव्यवहरण fgg.

— समव *zusammentragen, sammeln;* absol.: यथा मधुकृतो नानात्ययानां वृक्षाणां रसान्समवहारमेकतां रसं गमयन्ति Khând. Up. 6,9,1. — Vgl. समवहार.

— आ, आहारा३ आहार P. 8,2,92, Vârtt. 4, Schol.; vgl. Khând. Up. 1,12,5. 1) *herbeibringen, — schaffen, holen; vorsetzen, darbringen:* तमा हरामि निर्ऋतेरुपस्थात् RV. 10,161,2. 173,1. AV. 2,26,5. 8,2,2. तर्पणम् 9,6,6. इह राष्ट्रमाहाः 13,1,4. 5. 14,1,39. पूतम् TBr. 2,3,9,6. अन्वाहार्यम् TS. 1,7,3,1. 2,4,12,3. यथा पापीयाञ्छ्रेयस आहृत्य नमस्यति *mit einer Gabe* 1,5,7,4. den Soma vom Himmel 7,1,6,1. Ait. Br. 4,20. 2,12. 7,2. Futter 8,24. Çat. Br. 1,1,4,1. 6. 7,1,1. 8,1,1. 3,3,4,31. Speise 2,3,1,17. Sitz 5,2,1,22. Brennholz 11,3,3,1. 12,7,3,2. भागम् Kâtj. Çr. 3,4,18. ग्रामाग्निम् 4,8,12. Kauç. 78. 89. Âçv. Gṛhj. 1,24,14. बलिम् 2,1,9. Bṛh. Âr. Up. 6,2,4 (caus. Çat. Br.). Khând. Up. 1,12,5. M. 2,182. 186. 245. 4,248. 6,19. 28. ओघवाताहृतं बीजम् 9,54. MBh. 1,1349 (med.). 3,54. 57. Hariv. 8455. R. 2,30,15. 31,26 (20 Gorr.). 32,26. 37,6. 39,16. 50,34. 56,16. 103,20. R. Gorr. 1,47,10. 2,12,5. 21,17. 3,39,36. 73,35. 4,25,22. 31. 5,78,6. यदेव वव्रे तदपश्यदाहृतम् Ragh. 3,6. 14,77. 18,7. Çâk. 50,8. Mâlatîm. 153,11. Kathâs. 13,159. 21,7. 24,163. 197. 25,223. 28,156. 34,175. 119,176 (दारुण्याहृत्य zu lesen). Verz. d. Oxf. H. 101,a,8. Râga-Tar. 3,479. 4,259. Mârk. P. 51,92. Bhâg. P. 1,12,34. 4,15,11. 5,8,9 (med.). 8,8,11. 18,26. Pañkat. 263,22. Hit. III,6. प्रतिवाक्यम् *Antwort bringen* MBh. 3,2979. अन्तःपुरगतां वार्ताम् Kâm. Nîtis. 12,43. *Jmd herbeiholen, — schleppen* R. Gorr. 2,75,16. fg. Kathâs. 40,60. 47,103. 61,36. Bhâg. P. 1,7,42. 15,9. mit पुनर् *wiederbringen* MBh. 3,2812. 15765. 17296. R. 3,18,40. Bhâg. P. 9,20,31. *bringen* so v. a. *verschaffen:* जनकानां कुले कीर्तिमाहरिष्यति मे सुता R. 1,67,22 (69,22 Gorr.). चन्द्रगुप्ताय मेदिनीम् Kâm. Nîtis. 1,5. so v. a. *geben, schenken:* अयाचिताहृत Jâgñ. 1,215. अस्मै कांस्यम् MBh. 2,1751. मम प्राणानाहरेदनाथायाः Daçak. 72,19. भक्त्या यदाहृतम् *dargebracht* Mârk. P. 32,1. बलिम् *Tribut darbringen* Bhâg. P. 5,15,9. 8,21,5. *darbringen, veranstalten, ausführen:* ein Opfer TBr. 1,3,2,1 (med.). Ait. Br. 4,23. 5,32. Çat. Br. 13,4,1,1. M. 6,10. MBh. 1,127. 2023. 3764. 3,3993 (आजहृ° mit der ed. Bomb. zu lesen). 13,530. 6073. 14,48. 15,931. Hariv. 1417 (med.). R. 1,58,21. 2,109,29 (118,29 Gorr.). R. Gorr. 1,36,1. 6,113,10 (med.). Ragh. 4,86 (med.). 14,87. Mârk. P. 29,18. Bhâg. P. 1,16,

3. 4,13,25. 16,24. 5,7,5. अग्निष्टोमम् Gop. Br. 1,3,17. स्तोभम् Lâṭj. 1,6,28. उद्गीथम् Khând. Up. 1,2,1. तस्मै सपर्यां शिरसाजहार (so ed. Bomb.) Bhâg. P. 1,19,29. अर्हणं नरदेवाय 9,15,24. — 2) *herreichen:* die Hand Çat. 14, 6,2,13. — 3) *für sich holen, wegnehmen; empfangen, erhalten, nehmen* überh. AV. 3,15,2. 10,10,11. नास्य ग्राममाहरेयुः *mit in's Dorf nehmen* Âçv. Gṛhj. 4,8,32. भैक्षं गृहेभ्यः M. 2,183. तापसेषु यात्रिकं भैक्षम् 6,27. राष्ट्राद्बलिम् 7,80. कुटुम्बात्तस्य तद्द्रव्यम् 11,12. fgg. कुसीदवृद्धिः सकृदाहृता M. 8,151. दायकालाहृते ऽग्नौ Jâǵn. 1,97. 2,35. MBh. 3,3036. 14,115 (आजहृथ mit der ed. Bomb. zu lesen). R. 4,43,34. कायादसारात्सारम् Spr. (II) 2750. Varâh. Bṛh. 27 (25), 32 (med.). काष्ठिकेभ्यः काष्ठम् Kathâs. 6,44. धान्यार्थी सपलालानि धान्यान्याहरति Sarvadarçanas. 2,17. fg. Ind. St. 8,114. वक्त्रम् (so die neuere Ausg.) *in den Mund nehmen* Hariv. 11422. आहृत *was man in die Hand genommen hat* Varâh. Bṛh. S. 51,1. 7. यशो दीप्तम् *davontragen, erwerben* MBh. 1,3705. आहृत्य रक्ष्यमाणापि यत्नेन — वेश्या च श्रीश्च कस्य कदा स्थिरा *habhaft werden, gewinnen* Spr. (II) 1083. त्रींल्लोकानाजहारेव क्रममाणस्त्रिभिः क्रमैः Hariv. 2725. R. Gorr. 1,32,13 (31,18 Schl.). 3,9,28. बलात्सभाम् Bhâg. P. 1, 14,28. *Jmd rauben, entführen* R. 5,80,13. 6,1,33. Hariv. 8014 (आजह्रे, अप° die neuere Ausg.). Kathâs. 36,20 (med.). 113,27. Bhâg. P. 1,10,29. 3, 3,7. गतप्राणं न चाहरेत् (मृत्युः) Spr. (II) 6834. आहृतं सुप्रभया चित्तं यस्य Kathâs. 46,184. — 4) *empfangen* (ein Kind von einem Manne): सगोत्रात्पुत्रम् M. 9,190. — 5) *heimführen* (als Gattin) R. Gorr. 2,30,8. Kumâras. 6,28. Kathâs. 47,117. — 6) *sich anlegen, umthun:* कवचम् MBh. 4,1013. — 7) *für sich gewinnen* Kathâs. 60,72. *bestechen* 42,91. *entzücken:* तद्रूपलावण्यविनयाहृतचेतन 38,30. — 8) *wegnehmen* so v. a. *ablösen, abhauen:* शिरः कायात् Hariv. 15200. Bhâg. P. 1,7,38 (med.). — 9) *zurückziehen, abwenden:* इन्द्रियाणि विषयेभ्यः Sarvadarçanas. 177,6. — 10) *wegnehmen* so v. a. *verscheuchen, zu Nichte machen* Kâm. Nîtis. 3,11. — 11) *rauben* so v. a. *übertreffen:* आजह्रतुस्तच्चरणौ स्थलारविन्दश्रियम् Kumâras. 1,33. नूपुररवाहृतराजहंसा Spr. (II) 1456, v. l. — 12) *zu sich nehmen, geniessen:* न परेणाहृतं भक्ष्यं व्याघ्रः खादितुमिच्छति Spr. (II) 3334. नाहारमाहरत् Kathâs. 33,65. 65,6. Bhâg. P. 3, 30,16. 7,12,18. 9,5,24. uneig.: गदाश्चापानि शक्तीश्च नूनं परश्वधांश्च नः। युद्धेष्वाहर्तुमिच्छन्ति so v. a. *schmecken, kennen lernen* R. 5,81,51. — 13) *äussern, an den Tag legen:* प्रीतिम् MBh. 3,3023. संतापम् R. 3,68,39. क्रोधम् 4,33,39. 6,83,16. 7,69,1. Bhâg. P. 3,18,13. महेन्द्राय रोषम् *gegen* 4,19,33. — 14) *sprechen:* वाक्यमिवाहृतम् R. 3,56,2. *nennen:* हरिरित्याहृतः Bhâg. P. 8,1,30. 9,6,19. अविज्ञाताहृत *genannt „der Unbekannte"* 4,29,3. — प्रमदाहृतक्रिय Kâm. Nîtis. 7,57 wohl fehlerhaft für प्रमदाहित°; आहृत Pańkat. 172,4 und आहरणीय (परिहरणीय hätte man erwartet) Dhûrtas. 70,13 ebenfalls fehlerhaft. Vgl. आहर, आहरण, आहर्तर्, आहार fg., आहार्य, धनाहृत, शकुनाहृत, स्वयमाहृत. — caus. 1) *herbeischaffen —, holen lassen:* आसनम्, उदकम् Çat. Br. 14,9,1,7. *hintragen lassen nach* (acc.) Hariv. 6933. *herbeischaffen:* Feuer auf seine Stätte Ait. Br. 7,12. *verschaffen:* स्त्रियो भोगमेव कारयन्ते TBr. 2,3,10,3. — 2) *erlangen:* आहारयन्ते भृत्यैः श्रियः Spr. (II) 7421, v. l. — 3) (*bringen lassen*) *erheben* (Tribut): धर्म्यं बलिम् M. 10,119. mit doppeltem acc.: करं राज्ञः MBh. 2,985. — 4) *zu sich nehmen, essen:* भोज्यानि MBh. 12,2035. 14,1291. आहारम् R. 5,34,12. ohne obj. Spr. (II) 1078. — 5) *äussern, an den Tag legen:* बलम् MBh. 1,6030. Hariv. 4728. दर्पम् MBh. 3,867. 5,7497. R. 3,21,26. क्रोधम् MBh. 3,11490. 7,4905. 18,76. R. 4,13,44. 6,80,19. रोषम् Hariv. 6741 (आहारयामास mit der neueren Ausg. zu lesen). R. 1,60,19. 3,35,80. संत्रासम् R. Schl. 2,60, 20. भयम् 6,12,10. बाष्पम् MBh. 5,3130. — M. 8,114 ist हारयेत् gemeint. — desid. 1) *verschaffen wollen* Çat. Br. 12,7,3,1. — 2) *erlangen wollen,* mit पुनर् *wieder e. w.* MBh. 1,6247 (med.). — Vgl. आजिहीर्षु.

— अध्या *ergänzen, hinzudenken* (ein Wort): इत्यध्याहृत्य योज्यम् Nîlak. zu MBh. 3,10247 und zu Hariv. 2,3. — Vgl. अध्याहरण fg.

— अन्वा *nachholen, ergänzen:* यद्धीनं यज्ञस्यान्वाहरन्ति Çat. Br. 11, 1,8,6. Kâtj. Çr. 25,5,15. त्रिष्ट्ये ऽन्वाहरामि ved. Citat beim Schol. zu P. 3,4,11. अन्वाहार्य *was zur Ergänzung dient*, so heisst insbes. m. (nämlich ओदन) *eine dem* Ṛtvig *gereichte Gabe von Reismus*, und *das Feuer, auf welchem dasselbe gekocht wird*, ist der °पचन Comm. zu TBr. 1,66,12. Sâj. zu Ait. Br. 7,12. यद्वै यज्ञस्य क्रूरं यद्विलिष्टं तदन्वाहार्येणान्वाहरति TS. 1,7,3,1. — Vgl. अन्वाहार्य.

— अपा *wegnehmen:* den Soma Çat. Br. 1,6,3,6 (med.).

— व्यपा *entziehen:* मार्दवं सखितां चैव शाल्वादद्य व्यपाहर MBh. 3,870.

— अप्या *mit hinzunehmen:* शकलम् TS. 6,3,3,2.

— अभ्या 1) *darbringen, darreichen:* अर्घ्यं तस्मै MBh. 1,3733. द्रव्याणि 12,890. गृहीत्वा फलमूलं च रामस्याभ्याहरन्बहु R. 7,60,9. — 2) *entführen, rauben* R. ed. Bomb. 1,61,7. — Vgl. अभ्याहार.

— उदा 1) *oben aufsetzen, — anbringen:* यत्तृतीयं छदिर्हविर्धानयोरुदाह्रियते TS. 6,2,9,4. Çat. Br. 1,1,1,22. — 2) *ausheben, anführen, hersagen, aussprechen, citiren* Ait. Br. 7,12. प्रतीकान् Çat. Br. 14,9,1,5. Çâṅkh. Çr. 13,14,10. Gobh. 1,5,22. Âçv. Gṛhj. 4,1,2. 6,15. Nir. 11,2. TS. Prât. 22,3. Maitrjup. 6,30. Prab. 25,19. नोदाहरेदस्य नाम M. 2,199. स्वधाकारम् Jâǵn. 1,243. वैदिकम् M. 11,96. ओमिति Bhag. 17,24. कुचाकुचेत्येवमुदाहृते Varâh. Bṛh. S. 88,45. MBh. 12,4406. इति पौराणिकीं गाथां पुराणविद उदाहरन्ति Prab. 13,5. Bhâg. P. 5,18,7. भरतं वाक्यमुदाहरत् *sprechen zu* R. 2,113,15. उदाहृतं ते वचनम् MBh. 3,16791. तं प्रति न किमप्युदाहरति Pańkat. 117,15. अपादानानि *erzählen* R. 2,65,4. इतिहासम् MBh. 2,2314. 3,1029. Bhâg. P. 10,88,13. 2,8,24. एतावदेव यथावृत्तमुदाहृतम् MBh. 3,2190. *aussagen* Spr. (II) 4811, v. l. पारिमण्डल्यभिन्नानां कारणत्वमुदाहृतम् Bhâshâp. 14. यो ऽस्य दोषमुदाहरेत् *sprechen von* R. 2,21,5. R. Gorr. 2,28,1. गुणान् Mâlatîm. 2,15. राज्ञानम् R. 2,90,7. 7,50,18. Suçr. 2,398,19. Çâk. 15,11. Spr. (II) 493. Prab. 5,19. 10,14. 111,10. Bhâg. P. 1,4,32. वाग्भिरग्निमुदाहर so v. a. *preise* R. 1,62,19. अमुमिति द्वेष्टारमुदाहरेत् *mit Namen nennen* Âçv. Çr. 3,11, 19. यद्देवगन्धर्वमुदाहरन्ति *bezeichnen als, nennen* Hariv. 8449. Ragh. 13,60. Vikr. 88. Kathâs. 55,36. Bhâg. P. 5,14,2. अस्मत्कुलक्रममुदारम् Journ. of the Am. Or. S. 7,43. उदाहृतं शस्त्रधारणमत्युग्रम् MBh. 5, 7301. दैवं बीजमुदाहृतम् Spr. (II) 2037. Bhag. 13,6. 17,19. Hariv. 7771. Suçr. 1,56,12. Kâm. Nîtis. 1,29. 8,4. Kir. 11,72. Varâh. Bṛh. 27 (25), 21. Kathâs. 44,88. Comm. zu TS. Prât. 23,17. Hem. Jogaç. 1,40. Bhâg. P. 1,13,24. 2,10,3. 3,12,46. 29,12. 9,14,15. 23,11. Sarvadarçanas. 87, 13. 170,17. 171,2. Bhâshâp. 67. Bhaṭṭ. 1,1. Bei den Grammatikern

als Beleg, — als Beispiel anführen Comm. zu AV. Prât. 4,76. fg. S. 261, 4,II, 7. 14, zu TS. Prât. 12,3. 13,13. 16,12. 23,4. zu P. 3,4,46. 7,3,94. Siddh. K. zu 6,1,63. AK. 3,6,6,39. — उदाहृत am Ende eines comp. nach श्रेणि u. s. w. gaṇa कृतादि zu P. 2,1,59. — Vgl. उदाहरण fgg.

— अभ्युदा *dazu anführen* Âpast. 1,32,23.

— उपोदा dass.: गाथाम् Pâr. Gṛhy. 1,15.

— प्रत्युदा *Jmd* (acc.) *antworten* R. 1,52,10. धर्मं वः श्रोतुकामेन यूयं मे प्रत्युदाहृताः Bhâg. P. 6,10,7. in der Grammatik *ein Gegenbeispiel anführen* Schol. zu P. 8,2,104. — Vgl. प्रत्युदाहरण.

— समुदा *sprechen* Hariv. 8467. R. 4,38,25. प्रियाणि Spr. (II) 1706. Bhâg. P. 5,14,44. partic. °हृत *angesprochen, angeredet* Hariv. 5157. *gesprochen:* वाक्य R. 1,14,23. *ausgesprochen* MBh. 3,930. *worüber gesprochen worden ist, erwähnt* M. 1,50. R. Gorr. 1,4,8. *ausgesprochen* so v. a. *festgesetzt:* दाप्यो दण्डं च यो यस्मिन्कलके समुदाहृतः Jâgn. 2, 222. *bezeichnet als, genannt* Âçv. Çr. 8,13,31 (das Metrum verlangt समुदाहृता). Sâh. D. 95. तस्यां तु सर्वविद्यानामारम्भाः समुदाहृताः so v. a. *darauf beruhen, wie man sagt,* Kâm. Nîtis. 2,5.

— उपा 1) *herbeiholen, — schaffen, für Jmd herbeiholen, darreichen, darbringen, anbieten:* Futter dem Ross TBr. 3,9,4,8. Çat. Br. 4,6, 9,5. 10,5,5,2. हवींषि 11,1,6,35. Lâṭy. 4,5,4. — Jâgn. 1,288. MBh. 14,1914. R. 1,52,3. 66,19. नावम् 2,52,5. 89,13. 52,63. R. Gorr. 1,53, 3. 2,56,20. 7,65,26. Çâk. 31,6, v. l. Kathâs. 18,249. 34,128. 36,73. 38, 42. 43,171. 50,149 (med.). 56,36. Mârk. P. 32,16. Râga-Tar. 5,110. 444. 6,127. Daçak. 88,9. गुर्वर्थम् MBh. 1,758. 14,1645. गुरोरर्थम् 1669. 13,415. द्विजो यथालाभमुपाहृतार्थः Varâh. Bṛh. S. 12,18. Bhâg. P. 3,22, 11. 4,19,9. बलिम् 6,19,7. 7,13,38. 10,81,3. रामे वन्यैः पूजाम् R. 4,51, 5. पितृपैतामहे राज्यं तव R. Gorr. 2,117,10. — 2) *mit sich nehmen* MBh. 12,5411. — 3) *Jmd in seine Gewalt bekommen, — gewinnen* Prab. 62,13. 63,7. Bhâg. P. 3,16,11 (einen Gott). 10,52,19. — 4) *vornehmen, unternehmen:* कर्माणि Nir. 2,20. कर्त्रम् AV. 10,1,19. *vollbringen, zu Stande bringen:* पयोमृत्युर्विवासश्च तया तुल्यमुपाहृतौ R. Gorr. 2,75,6. *anwenden:* यत्नम् MBh. 3,1353. — 5) *zurückziehen, ablenken:* ततस्ततो मनः Bhâg. P. 7,15,33. ऊर्ध्वमुपाहृत: *emporgetrieben:* Wind (med.) Karaka 10,7. — 6) *ablösen, abhauen:* शिरांसि Bhâg. P. 1,7,14. 16 (med.). — Die augmentirten Formen können auch zu उप-हर् gehören.

— अभ्युपा (oder अभ्युप) *darbringen* MBh. 15,11.

— प्रत्युपा *Etwas aufgeben, abstehen von Etwas:* युद्धमना भव मा प्रत्युपाहरः MBh. 5,4549.

— समुपा *herbeiholen, — schaffen* MBh. 13,2770 (med.). R. Gorr. 2, 12,6. 32,34. Kathâs. 43,233. 248. Mârk. P. 65,2. *darbringen:* यज्ञं समुपाहरत् (hierher oder zu हर् mit समुप) R. 1,40,2. 7,90,15. MBh. 14,1920. Bhâg. P. 8,8,15. *sich darbringen, — opfern* Râga-Tar. 3,93.

— उपन्या *ein Geschenk darbringen:* वेदमधीत्योपन्याहृत्य गुरवे Gobh. 3,4,1.

— पर्या 1) *hinübergeben:* भगाय Çat. Br. 1,7,4,6. — 2) *umwenden, umdrehen, verkehren* Çat. Br. 3,4,1,26. 4,1,5,16. स्रुचम् 11,4,2,13. अपसलावि 13,8,2,6. आसन्दीम् 14,1,3,3. Çâṅkh. Çr. 7,5,5. 17,7,11. — Vgl. पर्याहार.

— प्रतिपर्या *wieder umwenden* Çâṅkh. Çr. 7,5,5.

— प्रत्या 1) *an sich ziehen:* Glieder Çâṅkh. Çr. 15,13,14. Nir. 14,4. कामान्कूर्मो ऽङ्गानीव MBh. 12,780 = Hariv. 1638. वस्त्रं शनैर्ग्रसेत् । पुनः प्रत्याहरेत् *zurückziehen* Verz. d. Oxf. H. 234,b,3. *zurückhalten* 253, a,20. die Sinne von der Sinnenwelt 236,b,29. 31. Mârk. P. 39,42. Khandom. 108. Bhâg. P. 1,13,51. 6,2,40. — 2) *wieder an seine Stelle bringen, wieder holen, — aufnehmen, wiederbringen, — erlangen* Kâty. Çr. 8,8,5. Lâṭy. 5,12,15. 7,6,16. Pfeile 9,1,17. Kauç. 28. 40. MBh. 1, 488. 3,8655. 12,12969. 13,334. 4609. Hariv. 12927. R. Gorr. 1,41,18. यशः 6,100,20. Mâlav. 71,10. Kathâs. 22,192. 51,64. 113,45. Bhâg. P. 1,15,14. 8,17,15. 24,57. — 3) *wieder gutmachen:* पितुर्हि समतिक्रान्तं प्रत्याहरतु तद्भवान् R. 2,106,13 (113,8 Gorr.). — 4) *wieder aufnehmen* so v. a. — *fortsetzen:* कर्म MBh. 13,7322. अश्वमेधम् Hariv. 11122. — 5) *hinterbringen, melden* MBh. 5,7341. — 6) (*zurückziehen Entlassenes, Geschaffenes*) *zu Nichte machen* Hariv. 90. Liṅga-P. bei Muir, ST. 4, 325. — 7) Draup. 6,7. MBh. 2,2649. 3,2177 fehlerhaft für प्रव्या. — प्रत्याहरण fgg.

— व्या 1) *aussprechen, sprechen, reden* Ait. Br. 2,33. स भूरिति व्याहरत् TBr. 2,2,4,2. Çat. Br. 1,5,4,6. मानुषीं वाचम् 1,4,9. 7,4,20. वाचा 2,4,2,6. 3,2,1,38. 2,8. अव्रतम् 24. 14,4,2,1. Lâṭy. 4,3,20. मा मैवं (so ed. Bomb.) व्याहर MBh. 2,776. 3,3047 (auch med.). R. 1,62,15. 65,20. 2,39,8. 100,36. मा मैति Ragh. 15,84. Spr. (II) 2936. नाकालतो व्याहरते च वालः so v. a. *zu reden anfangen* 3540. यदा मुनयो ऽप्येवं व्याहरन्ति Vikr. 55,21. Kathâs. 24,74. 28,128. Prab. 70,4. तेषामतिव्याहरताम् (so ed. Bomb.) MBh. 1,8258. सुहृद्भिः सह मार्गेषु R. Gorr. 1,79,34. *reden —, sagen zu Jmd* (acc.) MBh. 7,2150. R. 1,27,11 (28,10 Gorr.). 5,24,19. 7,59,1,6. Mṛkkh. 151,11. Ragh. 11, 33. Kumâras. 2,62. Pańkar. 4,6,8. Pańkat. 109,18. ed. orn. 21,5. तं वचसा Hariv. 4365. नामभिर्गाः so v. a. *bei Namen nennen* 3730. *Etwas sprechen, sagen, aussagen, mittheilen:* ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म Bhag. 8,13. नाम हरेः Bhâg. P. 6,2,7. तावन्ति पदानि Spr. (II) 7023. वचः, वाक्यम् MBh. 2,1401. 13,6649 (med.). R. 1,48,1. 2,72,38. 5,30,1. वाचं नलम् MBh. 3,2091. न तं किं च न 2132. तस्मै स्वागतम् Megh. 4. Râga-Tar. 1,224. कथाः R. 2,53,5. Kathâs. 24,81. स्वकर्म R. 2,72,46. यदि व्याहरते (so v. a. *beichten* sc. दुष्कृतं कर्म) विप्राणां धर्मवादिनाम् MBh. 13, 5537. हृदयान्तर्गतं भावम् R. 6,100,1. तस्य देशस्य विस्तरम् 1,34,23 (33,25 Schl.). R. Schl. 1,30,3. 2,11,3. उदाहरणानि *Beispiele geben* Comm. zu TS. Prât. 24,4, v. l. प्रश्नानुच्चरितान् so v. a. *lösen* MBh. 3, 12466. vom *Hervorstossen thierischer Laute* Kâty. Çr. 5,6,39 (अव्याहरत् *keinen Laut von sich gebend*). P. 4,3,51. MBh. 3,15668. Hariv. 4262. 4354. कोकिलस्य वल्गु व्याहरतः R. 1,64,9 (66,10 Gorr.). 2,56,2. घोराः स्म पक्षिणो वाचो व्याहरन्ति 1,74,8. मधुरां वाणीं कलम् 2,71,24. भैरवं रवम् (शिवा) 3,29,6. तुमुलाञ्छब्दान् die Râkshasa Bhaṭṭ. 15,2. partic. व्याहृत a) *gesprochen, gesagt, ausgesagt, mitgetheilt* VS. 8,54 Çat. Br. 1,5,2,6. Maitrjup. 6,6 (अ°). MBh. 1,3687 (व्याहृत ed. Calc.). R. 1,2,19. 8,28. 2,65,6. 3,66,13. Kumâras. 6,2. Mârk. P. 38,6. शाप 75,21. Bhâg. P. 2,10,33. 3,7,16. 6,16,50. Pańkat. 30,8. 168,12. 208,

20. — b) = व्याहृतवत् *Laute von sich gegeben habend:* अमानुषाणि सत्त्वानि व्याहृतानि मुहुर्मुहुः R. 7,41,18. — c) n. *das Reden, Rede:* अव्याहृतं व्याहृताच्छ्रेयः Spr. (II) 708. कर्मणा व्याहृतेन वा 4054. Bhâg. P. 2,10,19. 3,21,46. = संदेश *Auftrag* (Comm.) P. 5,4,35. von der *unarticulirten thierischen Sprache:* सारसानां मधुरैर्व्याहृतैः MBh. 3,9928. दर्दुर° Hariv. 3560. — 2) *sich vergnügen* (vgl. वि) Bhâg. P. 3,2,27. — 3) *ablösen, abhauen:* उत्तमाङ्गानि MBh. 6,2757 (वि° ed. Bomb.). — 4) Mâlav. 9,8 schlechte Lesart für व्यव°. — Vgl. व्याहरण fgg., व्याहृति, दुर्व्याहृत und सुव्याहृत (auch MBh. 5,5831). — desid. *aussprechen —, sprechen wollen* Çat. Br. 11,1,6,3.

— अनुव्या 1) *der Reihe nach aussprechen* Maitrjup. 6,6. — 2) *schmähen, verwünschen, verfluchen;* mit acc.: उप वा वदेदनु वा व्याहरेत् Ait. Br. 2,31. 7,18. Çat. Br. 1,4,2,11. 6,1,16. 2,1,4,19. 3,8,2,24. Pañkav. Br. 17,4,3. 24,18,2. अनुव्याहारिषीन्माम् (für °हार्षीत्) Lâtj. 2,1,10. Shadv. Br. 4,4. Kauç. 49. MBh. 8,2002. R. 6,80,35. द्विरनुव्याहृते राज्ञः *bei zweimaliger Verfluchung* MBh. 1,6732. *Etwas als Fluch aussprechen* 16,53. — Vgl. अनुव्याहरण fgg.

— अपव्या *ungeeignet sprechen* Çat. Br. 1,5,2,8. Kâtj. Çr. 3,3,13.

— अभिव्या *aussprechen, hersagen:* इत्येव Çat. Br. 1,4,1,13. 19. गायत्रीम् TBr. 1,7,10,3. Çat. Br. 3,2,1,37. सत्यं वाचः 2,8. Ait. Up. 3,3. Khând. Up. 1,3,3. 8,12,4. तदेतया वाचाभिव्याह्रियते Kaush. Up. 1,6. अपः, यज्ञम् *besprechen* TS. 6,4,2,2. Çat. Br. 1,3,1,1. ब्रह्म 5,4,4,9. Çâñkh. Br. 8,8. Çr. 1,14,17. 10,21,17. partic. °हृत *angesprochen* Çat. Br. 12,6,1,4. *ausgesprochen, gesagt;* n. *das Gesagte* Ait. Up. 3,11. R. 6,100,21. Bhâg. P. 2,3,13. 3,24,1. 8,9,13. mit gegenwärtiger Bedeutung Kâr. zu P. 3,2,188. Vgl. अभिव्याहार fg. — caus. 1) *aussprechen lassen* Kauç. 38. 69. — 2) *aussprechen:* ब्रह्म M. 2,172.

— समभिव्या *zusammen —, gleichzeitig aussprechen:* °हृत Kull. zu M. 3,11 (S. 178, Z. 7). Kusum. 33,14. — Vgl. समभिव्याहार.

— अनुसमभिव्या Wilkins, Gramm. 397.

— प्रव्या *sprechen:* प्रव्याहर त्वमपि MBh. 12,1937. न स्म प्रव्याहरन्भयात् 10,344. बाष्पाकुलां वाचं प्रव्याहरन्ती (प्रत्या° beide Ausgg.) 3,2177. त्रिकूटः कन्दरमुखैः प्रव्याहरदिवाचलः R. 6,19,30. *unarticulirte thierische Laute ausstossen:* प्रव्याहरन्ति (प्रत्या° beide Ausgg.) क्रव्यादाः MBh. 2,2649. गोमायुः प्रव्याहरत् (प्रत्या° Draup. 6,7) 3,15673. partic.: एवं प्रव्याहृतं पूर्वं मम मात्रा so v. a. *vorhergesagt* MBh. 1,7240. वक्त *sprechend* 3,10057. Vgl. प्रव्याहार. — caus. *sprechen* MBh. 12,1938.

— समा 1) *zusammentragen, — lesen, — raffen, herbeiholen* überh. AV. 3,24,5. 5,29,12. Ait. Br. 2,9. आसन्द्यङ्गानि Lâtj. 8,8,10. Nir. 1,1. भैक्षम् M. 2,51. MBh. 1,6951. वनात्काष्ठानि 5,7386. 6,5723. R. Gorr. 1,46,19. 6,96,2. Kathâs. 22,187. 56,77. Bhâg. P. 4,15,12. Verz. d. Oxf. H. 1,a. Bhatt. 15,107. *versammeln* Sâv. 3,2 (समाहूय st. समाहृत्य MBh. 3,16692). *zusammenfassen, zu einer Einheit vereinigen* Comm. zu TS. Prât. 1,40. यत्समाहृत्यं निर्वपेत् *zusammen, insgemein* TBr. 1,7,2,1. पादान्समाहृत्य *sämmtliche Füsse* Kauç. 44. — 2) *Etwas wieder an seinen Ort* (loc.) *bringen* M. 8,319. — 3) *an sich ziehen, zurückziehen:* श्रोत्रादीनामविषये मनः पूर्वं समाहरेत् Hariv. 11922. — 4) *hinreissen, entzücken:* मनांसि Hariv. 8349. — 5) *ausziehen, ablegen:* वपुः । भूपः समाहरत्कृष्णो नटो नाट्यमिवात्मनः Bhâg. P. 10,41,1. — 6) *einziehen* so v. a. *zu Nichte machen:* लोकान् Bhag. 11,32. — 7) *ausführen, vollbringen:* क्रतुं तव R. 1,58,4. — समाहृत्य MBh. 6,4527 fehlerhaft für °हृत्य (so ed. Bomb.). — 8) partic. °हृत a) *zusammengetragen, — gelesen, herbeigeholt* MBh. 5,17. Hariv. 7183. Ragh. 9,16. Pañkat. 171,11. H. 861. *versammelt* Hariv. 8787. स्वयंवरसमाहृतराजलोक Ragh. 5,64. Bhâg. P. 3,3,3. Bhatt. 8,63. *sämmtlich* (zugleich *angezogen*) Kathâs. 72,25. *zu einer Einheit verbunden* AK. 3,6,2,16. — b) *angezogen, gespannt:* Bogensehne Kathâs. 72,25 (zugleich *sämmtlich*). — c) *gesagt, mitgetheilt* Bhâg. P. 3,10,9. — d) fehlerhaft für समाहत Kathâs. 20,226. — Vgl. समाहर fgg., समाहार्य, समाहृति.

— अनुसमा *wieder zusammenfügen, — in Ordnung bringen* Khând. Up. 1,5,5.

— अभिसमा *zusammenscharren:* शकृत्पिण्डम् Kauç. 54.

— उपसमा *zusammenbringen* Kauç. 87. 92. — Vgl. उपसमाहार्य.

— उद् ohne Avagraha AV. Prât. 4,62. उद्धाराउ उद्धर P. 8,2,92, Vârtt. 4, Schol. 1) *herausnehmen, — heben, — ziehen, — fangen, — holen, — reissen, schöpfen:* बृहस्पतिरुद्धरन्नश्मनो गाः RV. 10,68,4. AV. 8,2,15. 20,135,16. वृक्काः Âçv. Grhj. 4,3,21. मेदः Kâtj. Çr. 20,7,7. aus dem Wasser Çâñkh. Çr. 16,16,8. अप्सु चारिणः शाकुनिकाः सूत्रयन्त्रेण Maitrjup. 6,26. Spr. (II) 1815. जलान्मत्स्याविवोद्धृतौ (so ed. Bomb.). R. 2,53,32. MBh. 1,1115. 1119. कूपात् 3299. कौरवार्णवमग्नां मामुद्धरस्व 2,2293. 5,7009. 7,1441. R. 1,45,29. 2,76,4. व्यालं बिलात् Spr. (II) 6329. Varâh. Brh. S. 43,21. पादात्पङ्कात् 61,9. Kathâs. 5,5. 10,28. 26,127. धरागृहात् 40,68. Mârk. P. 98,5. Râga-Tar. 5,89. 121. Verz. d. Oxf. H. 57,a,19 v. u. 160,b,9 (med.). LA. (III) 92,21. Bhâg. P. 1,3,7. 2,7,16. 4,26,16 (med.). 8,3,33. 9,11,29. 18,19. शरम् aus dem Köcher R. 2,63,22. 4,13,2. Ragh. 2,30. 3,64. aus der Wunde R. 2,63,50. 64,16. fg. Çâk. 107,23. उद्धृताभिरद्भिः MBh. 14,1287. R. 2,22,28. निर्दातोत्कलम् Spr. (II) 5171. जलोद्धृतमिवाम्बुजम् R. 2,30,25. 5,21,17. MBh. 3,2666. fg. Spr. (II) 5777. गरुडेनेव ह्रदादुद्धृतपन्नगा (so ed. Bomb.) R. 2,47,17. 3,68,29 (उद्धरितुम्). तस्य वक्त्रादुभौ दन्तौ 5,3,18. 60,14. 6,84,8. कण्टकेन कण्टकम् Spr. (II) 1279. मणिं मकरवक्त्रदंष्ट्राङ्कुरात् 4283. कर्मणां व्रजः Bhâg. P. 3,24,17. भगस्य नेत्रे 4,5,20. शिरः so v. a. *ablösen vom Rumpfe* 22. पाणिम् *herausstrecken* aus dem Gewande M. 2,193. 4,58. रसोनादुद्धृतं रसम् *ausgezogen* Suçr. 2,398,15. 399,5. उद्धृतस्नेह M. 4,62. भास्वानुस्रैरुद्धरिष्यवसान् Ragh. 4,66. (भवनम्) विश्वकर्मणा कृत्स्नस्य जगतः सारं नवनीतमिवोद्धृतम् R. 5,12,27. निदानादुक्थशास्त्राच्च च्छन्दसां ज्ञानमुद्धृतम् Ind. St. 1,59. Kâṇ. 1. Verz. d. Oxf. H. 176,a, No. 399. Bhâg. P. 3,5,15. बिम्बादिवोद्धृतौ बिम्बौ *wie zwei von einem Bilde abgenommene Abbilder* R. 1,4,12. उद्धृत = समुद्रक्त AK. 3,2,39. Namentlich a) Speise *ausschöpfen:* दर्व्या AV. 4,14,7. 12,3,34. 15,12,1. Çat. Br. 1,7,2,13. देवेभ्यो जुह्वत्युद्धरन्ति मनुष्येभ्यः 2,4,2,18. 14,9,4,18. Lâtj. 4,9,12. अन्नस्याग्रम् R. 4,61,10. उद्धृत P. 4,2,14. nach den Erklären zu P. ist *der Speiseüberrest in den Schüsseln* gemeint; vgl. auch Med. t. 98. nach Trik. 3,3,151 = मृष्ट *lecker, wohlschmeckend.* — b) Gekochtes *herausheben* vom Feuer TS. 3,4,8,7. Kâtj. Çr. 26,1,25. — c) Feuer *ausheben* aus dem Heerde: ब्राह्मण अर्षेय उद्धरेत् TBr. 1,4,4,2. 1,5,4.

2,1,10,1. Ait. Br. 5,26. यस्याग्रावग्रिमुद्धरेत् 7,6. 12. TS. 2,2,4,7. Çat. Br. 1,7,3,22. 11,8,2,1. Kâtj. Çr. 4,13,1. गार्हपत्यादाहवनीयं ज्वलन्तम् Âçv. Çr. 2,2,1. die Asche Çat. Br. 2,3,2,3. — 2) *aufheben, in die Höhe halten:* den Arm Gobh. 1,2,2. M. 2,63. R. Gorr. 2,39,25. शीघ्रमुद्धियतां पादो ज्ञयार्थमिह दत्तिणः 3,38,21. Spr. (II) 2470. ein Gefäss Âçv. Gṛhj. 4,7,16. TS. 6,5,10,3. Spr. (II) 3660 (Gegens. पातयितुम्). शम्याम् Âçv. Çr. 12,6,8. MBh. 3,11186. बाहुभ्यां शिलोच्चयम् R. 6,84,10. सिकताः Kathâs. 40,16. पिधानम् Râga-Tar. 5,75. स्तनोत्तरीयेण करोद्धृतेन Spr. (II) 6199. दंष्ट्रया गां समुद्धृस्थाम् Hariv. 2135. 12284. R. Gorr. 2, 119,4. Bhâg. P. 3,13,30. 8,7,8. 9,19,4. सर्वराज्यधुराम् so v. a. *tragen* Pańkat. 26,4. लेखमुद्धृत्य शिरसा Hariv. 5971. उद्धृतपिच्छभार (so zu lesen st. उद्धत° der v. l.) 8787. उद्धृतकंधराः (उद्धत° beide Ausgg.) Râga-Tar. 3,127. उद्धृत = उत्तिप्त Med. — 3) *aus einer Gefahr ziehen, retten, befreien* AV. 8,7,28. Maitrjup. 1,4. MBh. 3,140. आपदः प्रजाः 141. 4,400. कृच्छ्रात् 5,850. Hariv. 4408 (उद्धृत्य st. उद्धत्य der älteren und उधृत्य der neueren Ausg. zu lesen). R. 1,64,13. व्यसनात् 5,33,34. मुचः Vikr. 94. Spr. (II) 5527. Kathâs. 39,210 (aus der Gefangenschaft). तमसः Bhâg. P. 3,31,21 (med.). वेदान् Gît. 1,16. उद्धृत Pańkat. 114,7. 141,10. — 4) *wegschaffen, entfernen:* शिलाजालान्समन्ततः MBh. 12,2236. Bhâg. P. 9,19,4. *absondern* Suçr. 1,158,15. 164,20. वेदाश्चत्वार उद्धृताः (= पृथक्कृताः Comm.) Bhâg. P. 1,4,20. स्वाहारात्किंचित् *nehmend von* Hit. 18,9, v. l. *auslassen* (Verse), *ausnehmen:* उद्धृत्य *mit Ausnahme von* Çat. Br. 13,5,1,18. Lâtj. 6,2,10. 8,5, 23. Âçv. Çr. 4,13,7. 5,4,4. 12,15. 6,5,14. Kâtj. Çr. 17,12,12. उद्धृतोद्धार M. 10,85. — 5) *auslesen, auswählen, zum Voraus geben;* med. *sich nehmen* AV. 3,9,6. Ait. Br. 3,21. Çat. Br. 9,1,1,15. 13,3,4,2. पशोर्हृद्धारमुद्धरे TS. 6,3,10,6. उद्धारे ऽनुद्धृते M. 9,116. MBh. 14,1932 (उद्धधे mit der ed. Bomb. zu lesen). स्त्रियं जातां परास्यन्त्युत्पुमांसं हरन्ति *vorziehen* TS. 6,5,10,3. *erheben* (eine Abgabe) R. 2,75,23. Spr. (II) 4409. Bhâg. P. 4,21,23. — 6) *in die Höhe bringen* so v. a. *beleben, anfachen, kräftigen:* सन्नमग्निम् Suçr. 2,75,4. Mârk. P. 136,1. उद्धरेदात्मनात्मानं नात्मानमवसादयेत् Bhag. 6,5. Daçak. 76,3. वंशम्, कुलम् MBh. 1,4923. 3, 6012. Spr. (II) 4484. लोकान् MBh. 3,6014. 6015 (med.). स्वकार्यम् *fördern* Spr. (II) 400. चामरोद्धृतसंपदः Spr. (II) 1790. — 7) *darbringen* Jâǵn. 1,159. Bhâg. P. 4,30,47. — 8) *vernichten, zu Grunde richten:* Personen MBh. 1,3821. 5719. ते चाप्यस्मान्नोद्धरेयुः समूलान् 3,221. 5,7433. 7449. R. 3,71,17. 6,16,82. Ragh. 4,66. 8,9. Çâk. 162. Spr. (II) 1279. 1815. Bhâg. P. 3,16,24. कुलानि Prab. 35,11. अयमानश्च शत्रुश्च मया युगपदुद्धृतौ R. 6,100,3. भूतिम् Spr. (II) 2216. रागम् Daçak. 66,15. परप्रतिपादितदूषणानि Comm. zu Gaim. 1,18. उद्धृत = उन्मूलित u. s. w. H. 1480. = त्तित Trik. — 9) *nachweisen:* आगमम् Jâǵn. 2,28. fg. — 10) *theilen, dividiren* Golâdhj. Khedjak. 36. Comm. zu Ârjabh. 2,27. — 11) *verkünden:* तच्चश उद्धरत्यः (उच्चरत्यः ed. Bomb.) Bhâg. P. 4, 16,21. — उद्धृत्य Âpast. 2,25,12 fehlerhaft für उद्धत्य. Vgl. उद्धरण, उद्धर्तर् fg., उद्धार fg., उद्धृति, अनुद्धृत fg. — caus. 1) *herausziehen lassen:* शिशोः प्रकृत्रो शल्यं निखातमुरस्तः Ragh. 9,78. — 2) *aufheben, in die Höhe halten* MBh. 3,10946. — 3) *für sich nehmen* MBh. 14,1928. — desid. *Jmd aus einer Noth befreien wollen* M. 4,251. MBh. 7,5810.

— अध्युद्द् *herausschöpfen:* पात्रीं AV. 12,3,36.

— अनूद्द् *nach — ausheben:* Feuer TS. 2,2,4,7.

— अपोद्द् s. अपोद्धार्य.

— अभ्युद्द् Schol. zu P. 6,2,49. 8,1,70. 1) *dazu herausnehmen,* namentlich Feuer zu einem andern, welches noch brennt, TS. 2,2,4,6. fgg. Çat. Br. 12,4,3,4. जाग्रतमाहवनीयमभ्युद्धरेच्चेत् Kâtj. Çr. 25,3,11. Çâṅkh. Çr. 3,4,1. Kauç. 73. *dazu herausschöpfen* 74. — 2) *herausziehen:* निमज्जन्तम् Khandom. 122. रसातलात् Bhâg. P. 4,17,34. दुःखपङ्कार्णवे मग्नं दीनम् Spr. (II) 3277. नीलषण्डस्य लाङ्गूलं तोयमभ्युद्धरेद्यदि *schöpft* MBh. 13,5998. अभ्युद्धृतैर्जलैः Jâǵn. 1,17. *herausnehmen, — holen* Kathâs. 29, 87. त्रीणि पदानि Çâṅkh. Çr. 2,14,5. — 3) *aufheben:* den Fuss Çâṅkh. Çr. 4,12,3. शक्तिम् MBh. 12,12322. — 4) *zusammenscharren:* काञ्चनं यज्ञार्थमभ्युद्धृतम् Mṛkkh. 61,3. *bestimmt zu* Westergaard. — 5) *wiedererlangen:* द्रव्यं हृतम् Jâǵn. 2,119. — 6) *in die Höhe bringen, aus der Noth ziehen, Jmdes Wohl fördern:* दीनान् MBh. 7,6051. आत्मानम् 12, 3911. विश्वम् Sâh. D. 313,22. स्वार्थम् *seine Sache fördern* Spr. (II) 400, v. l. — caus. *aufheben:* कपालमभ्युद्धार्य भोक्तुमैच्छत् MBh. 3,13326.

— समभ्युद्द् *Jmd in die Höhe bringen, aus der Noth ziehen, Jmdes Wohl fördern:* ज्ञातिसंबन्धिमित्राणि व्यापन्नानि समभ्युद्धरमाणस्य MBh. 12,2459. — Vgl. समभ्युद्धरण.

— उपोद्द् in einer verdorbenen Stelle Kauç. 33.

— प्रोद्द् 1) *herausziehen:* अर्णवान्मकरीम् Hariv. 4163. R. 2,110,4. वृषरूपं समास्थाय प्रोज्जहार रथोत्तमम् Hariv. 16309. अम्बु कूपात् Ṛt. 1, 23. — 2) *aufheben:* die Arme AK. 2,7,49. H. 845. — 3) *retten, befreien* Kathâs. 115,125. वेदे प्रोद्धृते LA. (III) 88,8.

— प्रत्युद्द् 1) *wieder herausziehen* Verz. d. Oxf. H. 143,*b*, No. 295. — 2) *retten, befreien:* जगतां प्रलयाद्धुर्वीम्, मैथिलसुतां दशकण्ठकृच्छ्रात् Ragh. 13,77.

— व्युद्द् 1) *vertheilend ausschöpfen, vertheilen:* आण्डम्, आमितीम् TS. 1,6,2,4. पशु वै समोप्य व्युद्धार (absol.) जुहुयात् Âçv. Gṛhj. 1,10,1. कुम्भीपाकात् Kauç. 6. — 2) *herausziehen:* गां रसायाः, पद्मिनीम् Bhâg. P. 4,7,46.

— समुद्द् 1) *herausschöpfen:* mit dem Löffel Kauç. 138. अन्नाग्रम् Mârk. P. 34,102. *herausziehen, — holen:* अद्भ्यः पुरुषम् Ait. Up. 1,3. निमग्नाञ्छोकसागरे MBh. 6,5556. रथं कूपस्य समुज्जह्रे पङ्कगतां यथा गाम् 8, 3819. 13,3456. Hariv. 10303. Verz. d. Oxf. H. 57,*a*, No. 105, Çl. 5. Kathâs. 36,100. aus einem Gefängniss u. s. w. 5,4. 37,90. प्रासादस्य स्तम्भम् R. 5,38,41. einen Pfeil aus dem Köcher Ragh. 11,26. aus der Wunde Spr. (II) 653. *herausnehmen:* निधानम् R. Gorr. 2,33,21. Varâh. Bṛh. S. 77,29. प्राणम् MBh. 3,16764. पदम् Kâtj. Çr. 7,6,20. Kâṭhaka 9,8. *ausziehen:* eine Wurzel 7. einen Baum, eine Pflanze MBh. 13,4554 (समुद्धत ed. Calc., समुद्धृत ed. Bomb.). Spr. (II) 90. Ṛt. 1,20. सारम् *das Beste* 6605. Bhâg. P. 1,1,11. 3,41. नवनीतम् Pańkar. 1,1,11. *zum Voraus für sich nehmen* (aus einer Hinterlassenschaft): समुद्धृतोद्धार M. 9,116. — 2) *aufheben, in die Höhe halten:* वसुमतीम् MBh. 3, 10946. शक्राज्ञया वारिधराः सरागा गां तूर्यरज्ज्वेव समुद्धरन्ति Mṛkkh. 84, 14. काकिनीम् *von der Erde aufheben* Spr. (II) 5001. — 3) *retten, befreien:* शापात् MBh. 13,4803. Pańkar. 1,9,24. fg. Pańkat. 188,1. — 4)

in die Höhe bringen, kräftigen, beleben: नष्टं वंशम् MBh. 1,4271. 3,5059. 16900. *in Ordnung bringen:* ein fliehendes Heer, ein zerbrochenes Schiff 8,2614 (समुद्धत: ed. Bomb.). — 5) *zu Grunde richten, zu Nichte machen:* Personen MBh. 1,2821. R. 1,14,38 (34 Gorr.). Spr. (II) 90. तम: R. 6,104,4. — समुद्धत = समुत्कीर्ण und अपनीत Med. t. 222. Vgl. समुद्धरण fg. und समुद्धार. — desid. s. समुज्जिहीर्षु.

— उप 1) *bringen, darbringen, darreichen, vorsetzen* (namentlich Speisen), *zu kosten geben:* हिरुङ्को मनुष्येभ्य उपं ह्रियते TBr. 1,4,9,2. 3,6,7. 8,4.7,2,6. पूतमस्मा अ्रा हरन्ति पूतमुपं हरन्ति पूतमश्नन्ति 2,3,9,6. AV. 8,10,24. 9,6,20. 27. 40. 48. 12,5,35. Çat. Br. 5,1,3,5. भक्तम् Âçv. Çr. 2,1,4. बलिम् Grhj. 2,1,15. अन्नम् Kâtj. Çr. 7,2,2. 21,3,12. Bhag. 9,26. MBh. 1,133. 757. 4469. 7208. 3,8379 (रूपमेधान्). Hariv. 8439. 8440 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R. 2,82,7 (88,7 Gorr.). 87, 15. 115,25. 3,36,20. 4,51,21. 5,52,17. Suçr. 2,79,7. मातृभ्यो बलिम् Mârk. 8,23. Megh. 56, v. l. Ragh. 14,19. 16,86. 19,12. Çâk. 28,9. 31, 6, v. l. 113,4. Varâh. Brh. S. 44,11. 48,23. Kathâs. 36,23. 49,180. Mârk. P. 18,24. Râga-Tar. 3,50. Daçak. 87,9. Bhâg. P. 1,18,21. 4,9, 59. 20,19. 8,22,14. 9,18,23. 10,80,20. 81,3. 4. Hem. Jogaç. 2,73. 3,31. पाद्यम् *reichen* Mâlav. 33,11. — 2) med. *empfangen:* Speise: स्थेयानस्वैयसो नोपंहरते TS. 5,2,6,2. — 3) *hinsetzen:* Gefässe Kauç. 81. — 4) *sammeln, zusammenraffen:* ein geschlagenes Heer MBh. 7,8903. *zusammentragen* Bhâg. P. 11,29,49 (med.). — 5) *anwenden:* सकृदेवोपकर्षेचक्रस्त्वमाशु च Suçr. 1,50,9 (एवापकर्षे° gedr.). Arzeneien 12,17. — 6) *Jmd vernichten* MBh. 2,861. — Die augmentirten Formen haben wir zu उपा gestellt. Vgl. उपहरण fg. und उपहार. — caus. *darreichen, vorsetzen:* Speisen MBh. 13,4738. R. 1,20,9. Suçr. 1,71,6. 240,12. — desid. *darbringen wollen:* राज्ञो रुद्राय MBh. 2,862. Vgl. उपजिहीर्षा.

— प्रत्युप s. प्रत्युपहार.

— समुप s. u. समुपा.

— नि *hingeben als Geschenk* oder *Lohn* AV. 6,117,2. निहार (absol. oder subst.) नि हराणि ते VS. 3,50. यदन्नमत्ति प्रातःसवनाय तन्निहरति Pańkav. Br. 19,4,3. 4. — Vgl. नीहार.

— निस् 1) *heraus —, wegnehmen, hinaustragen, herausziehen, hinausschaffen:* vom Feuer weg RV. 1,162,12. पूर्वया द्वारा स्थूणाम् Çat. Br. 14,1,3,7. Kâtj. Çr. 8,9,13. 9,13,28. 10,3,7. Lâtj. 3,4,5. 6. 8,9,17. einen Todten Âçv. Çr. 6,10,4. M. 5,91. fg. 101. 10,55. Jâgń. 3,15. MBh. 5,1547. 6,266. R. Gorr. 2,80,19. Bhâg. P. 5,18,3. 6,16,13. Râga-Tar. 5,432 (निहृत्य st. निर्हृत्य zu lesen). पावकान्नगरात् MBh. 1,4937. तृणं मासि चैत्रे वह्निभयात् 12,2642. दूरं निर्हृतमूढिः Râga-Tar. 4,273. einen Pfeil u. s. w. aus der Wunde Spr. (II) 1549. Suçr. 1,26,6. 102,11. Ragh. 14,42. मुञ्जादिषीकाम्, आत्मानं देहात् MBh. 5,1690. देहाद्वृतात्मानम् R. 6,36,32. तस्यासून् MBh. 3,16485. Blut *entziehen* Suçr. 1,45,17. भुक्तं कायात् 75,17. 99,3. निर्हृतैर्यवैः so v. a. *mit dem Koth hinausgeschafft, — abgegangen* MBh. 13,3841. वस्त्राणां मलं निर्हर्तुम् 12,3404. durch eine Kur *fortschaffen:* पित्तम् Suçr. 1,23,9. विषम् Kathâs. 49,40. चन्द्रवित्तेशयोश्च मात्राः शाश्वतीः *entnehmen* M. 7,4. क्षितिभारम् *abnehmen* Bhâg. P. 11,1,2. — 2) *ausführen:* Waaren M. 8,399. — 3) *entfernen —, ausschliessen von:* आर्त्विज्यात् TBr. 2,3,2,1 (med.). *losmachen —, befreien von:* शल्यात् Çat. Br. 2,6,2,1 (med.). — 4) *von sich abstreifen, sich befreien von, Etwas loswerden:* स्वलोमानि MBh. 3,6033. कल्मषम् 9,903. दोषम् 12,11535. Daçak. 64,9. कर्माशयम् Bhâg. P. 10,46,32. अज्ञानजं शोकम् 54,49. 11,8,37. पापम् Kull. zu M. 11,169. — 5) *vertauschen, verwechseln:* वासांसि वासोभिः M. 8,396. — 6) *zu Nichte machen:* वंशं दवाग्निनिर्हृतम् Bhâg. P. 1,10,2. तत्रबन्धून्निर्हर्तुम् (besser निहन्तुम् ed. Bomb.) MBh. 14,838. — caus. *hinaustragen lassen:* einen Todten Kull. zu M. 5,104. — Vgl. निर्हरण fgg. und निर्हार fgg. — desid. s. निर्जिहीर्षु.

— विनिस् *herausnehmen, — ziehen:* शल्यम् Suçr. 1,102,12. 347,20. *wegschaffen, entfernen:* शीलदोषान् MBh. 12,3407.

— परा *fort —, hinreissen:* अतिमिर्ये पराहृतान्तर्मनसः Bhâg. P. 3,5,44.

— प्रतिपरा *hinüberreichen:* क्षेत्रे द्रोणकलशम् Çat. Br. 4,4,3,10. पत्न्यै पदम् 3,3,1,10.

— परि 1) *herumtragen, — geben, umherbewegen:* पर्यग्निमंहृषत RV. 10,155,5. Lâtj. 8,8,16. सर्वतः परिहारमाश्विनं भक्षयन्ति Ait. Br. 2,27. Çat. Br. 9,4,1,14. तीर्थेन TS. 2,6,8,4. भगाय Çat. Br. 1,7,4,6. 12. 2, 3,4,14. 3,9,3,13. Kâtj. Çr. 8,9,17. त्रिः तूरेण शिरः *umfahren* Pâr. Grhj. 2,1. Gobh. 3,10,17. Kauç. 6. 44. 87. Âçv. Çr. 2,3,7. वसतीवरीः 4,12,8. — 2) *umschlingen:* दाम्ना AV. 6,103,2. पत्नीं मुञ्जयोक्त्रेण Kâtj. Çr. 2,7,1. Gobh. 2,10,32. यदा परिहरिष्यन्ति ऐणेयानिव तन्तुना। अतत्रित्रानिव डले बाहुभिर्मामका रणे॥ MBh. 5,2435. fg. आशीविषस्तवाङ्केन परिहृतस्त्वया R. Gorr. 2,6,20. med. *sich umlegen:* मेखलाम् Çat. Br. 3,2,1,10. Kâtj. Çr. 15,5,14. परिहृत n. *was man sich umgelegt hat, worin man gekleidet ist* Bhâg. P. 3,28,37. — 3) *bewahren vor* (abl.): मृत्योरात्मानं परिहराणि Khând. Up. 2,22,5. — 4) *vermeiden, unterlassen; Jmd oder Etwas fern von sich halten, sich hüten vor, sich entziehen, entgehen;* mit acc.: वृथावाचम् Gobh. 3,5,11. ein Weib Khând. Up. 2,13,2. पुल्कसस्थानम् M. 8,400. MBh. 1,1798. शापम् 3813 (med.). 7761. वनं दूरात् 3,389. दोषम् 4,710. 6,5221. Hariv. 578 (= Mârk. P. 106, 33). 11107. 11111. R. 2,73,5. Suçr. 1,15,8. 36,15. 52,20. 351,21. Mrkkh. 55,23. 121,7. Kâm. Nîtis. 7,54. Kumâras. 3,43. 74. Çâk. 40,16. 69,12 (परिहृतं st. परिहृतं zu lesen). 90,12. Çâk. Ch. 33,3. Mâlav. 54,11. Spr. (II) 1253. 1363. 2474. 2772. 3154. 3885. 4534. 4816. 6572. 6599. रागं परिहृत्य so v. a. *sine ira et studio* Varâh. Brh. S. 106,5. Gît. 5,3 (परिहृत st. परिहृत mit Haeb. zu lesen). 9,4. 10,10. Kathâs. 23,48. 26, 11. 29,194. 35,57. 48,120. 50,163. 71,304. Râga-Tar. 1,356. 4,423. 670. तेन भूत्याः पार्श्वात्र परिज्ञह्रिरे (so ist zu lesen) 6,69. Prab. 103,11. Bhâg. P. 3,1,29. 5,14,29. 20,35. 7,6,18. 11,5,41. Pańkar. 3,9,12. Daçak. 80,8. Kaurap. 11. Pańkat. 261,5. ed. orn. 42,6. Hit. ed. Johns. 2666. Hem. Jogaç. 3,80. Schol. zu P. 1,3,69. Bhatt. 8,27. 13,5 (med.). *verschonen:* यया पुत्रश्च भर्ता च त्यक्ताविश्वर्गकारणात्। कं सा परिहरेदन्यम् R. 2,48,20. Spr. (II) 3968. Ragh. 10,42. परिहृत्येदम् *mit Ausnahme von diesem* R. Gorr. 2,9,22. परिहृत्य पञ्च हस्तान् so v. a. *in einer Entfernung von* Varâh. Brh. S. 54,35. — 5) *als unhaltbar beseitigen —, abweisen* Pat. bei Gold. Mân. 173,a. Megh. 14. Çańk. zu Brh. Âr. Up. S. 92. Verz. d. Oxf. H. 251,a,4. Muir, ST. 4,43,3 v. u. Madhus. in Ind. St. 1,19,2 v. u. Comm. zu Gaim. 1,11. zu Kap. 1,25. zu TS. Prât.

1, 59. 3, 1. zu Golâdhj. Bhuvanak. 5. Halâj. 4, 18. — 6) in der Gramm. *doppelt setzen, wiederholen im* Krama Comm. zu AV. Prât. 4, 123. — Vgl. परिहर fgg., °हार, °हारिन् fg., °हृति. — desid. *Etwas fern von sich halten —, bemänteln wollen:* स्वार्थम् R. 2, 23, 9. Vgl. परिजिहीर्षा.

— अनुपरि *umkreisen:* अनुपरिहारं सादयति *ringsum* TS. 5, 3, 1, 3. 10, 1.

— अभिपरि *im Kreise umherbewegen* Çat. Br. 3, 8, 1, 6. वसतीवरीः 4, 6, 9, 23. अनभिपरिहरन्नात्मानम् *ohne sich selbst zu umfahren* (mit dem Feuerbrand) Kauç. 44. — caus. med. *um sich her bewegen:* दीपिता अभिपरिहारयेरन् Âçv. Çr. 4, 12, 8.

— विपरि *versetzen, verwechseln* Çat. Br. 2, 5, 2, 36. शिशू ज्ञाती Pañkav. Br. 11, 8, 8. Ait. Br. 3, 11. Âçv. Çr. 3, 13, 8. सूक्ते 8, 2, 12. 9, 3.

— संपरि *Jmd umkehren lassen* MBh. 4, 2130.

— प्र 1) *darbringen:* प्र तवसे प्रयो न हर्मि स्तोमम् RV. 1, 61, 1. — 2) *vorwärts bewegen, vorstrecken:* पादाविव प्रहरन्नन्यमन्यम् RV. 6, 47, 15. अदृणाया पशवो ऽङ्गानि प्र हरन्ति TS. 5, 2, 2, 5. Çat. Br. 6, 7, 2, 13. यस्यामुशन्तः प्रहराम शेपम् *hineinstecken* RV. 10, 85, 37. — 3) *werfen, schleudern:* den Donnerkeil AV. 10, 5, 50. Ait. Br. 2, 1. 3. 31. TBr. 2, 1, 5, 11. 3, 2, 4, 2. मा मे प्रहाः (TS. Prât. 8, 8) TS. 2, 4, 12, 3. MBh. 3, 10385 (प्राहरद्वज्रम् mit der ed. Bomb. zu lesen). दुर्बले 14, 247. Spr. (II) 4266. कुलिशं तस्मै Bhâg. P. 8, 11, 12. शरान् MBh. 3, 1584 (med.). शम्याम् Âçv. Çr. 12, 6, 7. उदवज्रान् Kauç. 49. einen Stein 36. 46. fg. स्फ्यम् Kâtj. Çr. 2, 6, 42. तृणाम् 4, 4, 11. 5, 3, 26. Lâtj. 2, 11, 13. 8, 8, 6. Daçak. 87, 14 (उपरि). *hinauswerfen:* पूर्वया द्वारा सदः Çâñkh. Çr. 17, 7, 11. partic. प्रहृत AV. 4, 12, 7. Çat. Br. 1, 2, 4, 1. दण्ड *mit welchem ein Schlag geführt wird* 3, 7, 2, 2. — 4) speciell *in's Feuer werfen* z. B. neuerzeugtes Feuer in den Âhavanîja Ait. Br. 1, 16. Çat. Br. 3, 4, 1, 23. 9, 2, 2, 1. 11, 8, 3, 1. Kâtj. Çr. 5, 2, 4. 4, 7. 8, 7, 3. 17, 3, 21. उपश्रितानि 26, 6, 19. — 5) *stossen, treffen, einen Schlag führen, losschlagen, einen Angriff machen* AV. 19, 46, 3. M. 8, 300. प्रहर्ता वरः MBh. 1, 5982. 4, 722. 5, 7218. 7552. 6, 2515 (med.). 13, 1877. R. Gorr. 1, 77, 21. Kumâras. 3, 70. Ragh. 5, 58. विधिः 8, 44. मामधिकृत्य ad Çâk. 54. 135. Mâlav. 28, 8 (प्रहरसि zu lesen). Spr. (II) 4292. fg. Z. d. d. m. G. 27, 32. Varâh. Bṛh. S. 46, 77 (med. *sich schlagen, mit einander kämpfen*). Kathâs. 13, 29. 49, 27. Râǵa-Tar. 3, 401 (Bienen). 510. परस्पर Bhâg. P. 9, 15, 31. Pañkat. 149, 1. Bhaṭṭ. 9, 7. य उभाभ्यां प्रहरसि (eine Schlange) पुच्छेन चास्येन च AV. 7, 56, 8. परशुना Çat. Br. 3, 6, 4, 10. पादाभ्याम् 14, 3, 1, 22. पादेन M. 8, 280. दण्डैः Vop. 6, 33. ललाटपट्टाभ्याम् Pañkat. 35, 2. दशनैः Kathâs. 48, 110. निशितेन चेतसा Spr. (II) 7124. der oder das Getroffene u. s. w. *a)* im acc. MBh. 4, 1107. 6, 4180. 13, 1968. Hariv. 2577. 5621 (med.). 9309 (med.). R. 2, 69, 14 (71, 14 Gorr.). 3, 54, 27. 4, 10, 17. 38, 18. Kâm. Nîtis. 9, 63. Râǵa-Tar. 3, 40. Bhâg. P. 1, 17, 6. Vop. 25, 1. बाणाः Sarvadarçanas. 18, 11. ततः प्रहरते गङ्गा गिरिकाननसंचयान् R. 4, 44, 63. हृदयम् Râǵa-Tar. 2, 121. शतधा ते शिरो वज्री वज्रेण प्रहरिष्यति MBh. 2, 2319. उत्तमाङ्गानि भल्लैः 14, 2500. गदामुष्टितलादिभिः R. 6, 83, 15. पदा सव्येन गदाम् Bhâg. P. 3, 19, 9. कशया 5, 26, 15. तीक्ष्णशृङ्गाभ्याम् Pañkat. 74, 8. चञ्चुप्रहारैः 172, 4. — *b)* im loc. MBh. 1, 5985. Hariv. 3206 (med.). 5119 (med.). R. 4, 1, 26. 20, 8. Mṛkkh. 62, 1. Ragh. 2, 62. 7, 56. 11, 84. 15, 3. Çâk. 11. Spr. (II) 1064. रोगाः शात्रव इव देहे 6322. Kathâs. 14, 74. 18, 332. 26, 173. 41, 45. 49, 26. 147. Bhâg. P. 4, 17, 20. Prab. 35, 12. शिरः MBh. 3, 855. पदा मूर्ध्नि 15780. मुष्टिभिः Kathâs. 18, 149. खड्गेन 28, 31. कुरिकयोरसि Daçak. 94, 14. — *c)* im dat. MBh. 5, 7147. 7161. 7, 6323. Bhâg. P. 6, 11, 17. — *d)* im gen. MBh. 11, 690. 14, 247 (med.). Spr. (II) 6207. Mârk. P. 132, 28. कङ्कपत्त्रिभिः MBh. 5, 7143. — partic. प्रहृत *getroffen* u. s. w. Hariv. 10926. उत्तमाङ्ग MBh. 10, 572. impers.: पादेन प्रहृतं तया Sâh. D. 34, 5. प्रहृतं त्वयास्याम् Ragh. 2, 54. 14, 46. Hariv. 4805. प्रहृते सति *wenn ein Schlag erfolgt* M. 8, 286. सिंह° n. *ein Kampf mit* Ragh. 16, 16. जङ्घा°, जानु° gaṇa अन्तर्घतादि zu P. 4, 4, 19. — Vgl. प्रहर, प्रहरण, प्रहरणीय, प्रहर्तर् fg., प्रहार fg. und प्रहारिन् fgg. — desid. 1) *rauben wollen:* पाण्डुपुत्राणां तेजः MBh. 5, 2483. — 2) *werfen wollen* Çat. Br. 5, 5, 5, 1. — 3) *einen Schlag führen —, einen Angriff machen wollen* MBh. 5, 4624. 8, 4406. अन्योन्यम् 7, 5484. कृपाणेन प्राजिहीर्ष्ये Daçak. 117, 3. — Vgl. प्रजिहीर्षु.

— अनुप्र 1) *in's Feuer werfen:* den Jûpa Ait. Br. 2, 3. Streu TBr. 2, 1, 4, 9. TS. 2, 6, 5, 6. Kauç. 6. प्रस्तरम् Çat. Br. 1, 8, 3, 16. fg. 22. 2, 5, 2, 44. तृणाम् Kâtj. Çr. 3, 6, 8. die Araṇi Çâñkh. Çr. 16, 16, 1. Âçv. Gṛhj. 4, 2, 22. Çr. 1, 12, 36. neues Feuer Çat. Br. 2, 5, 2, 19. 3, 4, 1, 23. 4, 6, 8, 10. Lâtj. 2, 3, 2. — 2) *einstecken:* das Glied (vgl. u. प्र 2) Saṁsk. K. 32, *a*, 10. — 3) absol. अनुप्रहारम् *mit einem Schlage:* खड्गमाकृष्य धमरमनुप्रहारं पातितवान् Pañkat. in Ind. St. 3, 371. — Vgl. अनुप्रहरण.

— प्रतिप्र s. प्रतिप्रहार.

— संप्र 1) *schleudern:* वज्रं तस्मै MBh. 14, 242. तस्य 250. — 2) *einen Schlag führen gegen, einen Angriff machen auf;* mit acc. MBh. 3, 15167. mit loc. 4, 1512. med. *auf einander losschlagen, mit einander kämpfen* P. 1, 3, 15, Vârtt. 2, Schol. MBh. 7, 562. 1937. 8, 441. act. dass. R. 3, 30, 29. — Vgl. संप्रहार fgg.

— प्रति 1) *zurückwerfen, — drängen* AV. 2, 19, 2. चकृषे कृत्याम् 4, 18, 4. 5, 31, 1. — 2) *stossen, tupfen auf;* प्रतीहारम् absol. त्रिः Kauç. 29. प्रलिम्पति 58. अ° 28. — 3) *zurückhalten, zuhalten:* das Euter Pañkav. Br. 24, 1, 11. partic. °हृत *zurückgehalten:* अश्वो रश्मिना Çat. Br. 13, 2, 2, 9. Khând. Up. 2, 9, 7. तस्पृष्टनि° *befestigt mit* Kâtj. Çr. 8, 4, 18. — 4) *zurückbringen* Lâtj. 2, 7, 9. — 5) *darbringen, übergeben:* मात्रे Bhâg. P. 10, 7, 30. *verschaffen* 3, 5, 47. — 6) med. *zu sich nehmen, geniessen:* सर्वाणि ह वा इमानि भूतान्यन्नं प्रतिहरमाणानि जीवन्ति Khând. Up. 1, 11, 9. — 7) *als* Pratihartar *hemmend einfallen in der* Sâman-*Litanei:* पश्चात्तरेण Pañkav. Br. 7, 7, 3. AV. 9, 6, 45. TBr. 3, 12, 9, 3. Ait. Br. 5, 23. Çat. Br. 4, 3, 4, 22. Khând. Up. 1, 10, 1. प्रतिहृत आवृत्यते Çâñkh. Çr. 17, 17, 13. Lâtj. 7, 6, 8. 7, 30. — Vgl. प्रतिहरण fg. und °हार fg. — caus. *zurücknehmen lassen* Lâtj. 4, 11, 16. — desid. *erwiedern —, vergelten wollen:* वैरं प्रतिजिहीर्षता MBh. 11, 352. wohl nur fehlerhaft für प्रतिचिकीर्षता.

— वि 1) *auseinandernehmen, trennen, öffnen; vertheilen:* ऊरू RV. 10, 162, 4. पदे Ait. Br. 2, 35. कीर्तिं बकुभ्यो वि हर द्विराजे *theile aus* AV. 5, 20, 9. Opfer Ait. Br. 1, 18. die Feuer: विहरत्यग्नीदग्नीन् Çat. Br. 4, 2, 5, 11. Vaitân. 17. fg. Ait. Br. 1, 28. आग्नीध्रात्सदस्यानग्नीन् 2, 36. Âçv. Çr. 5, 19, 7. TS. 6, 3, 1, 1. Çat. Br. 12, 9, 2, 13. P. 8, 2, 92, Vârtt. 1, Schol. Verz. d. Oxf. H. 32, *b*, 41. Verse und Verstheile *zerlegen und*

versetzen: सूक्तानि Ait. Br. 6,24. Âçv. Çr. 6,3,1. 2. 8,2,3. छन्दांसि Çâṅkh. Br. 17,2. Çr. 7,15,9. 12,11,6. अन्तरा रश्मी *gesondert halten* Ait. Br. 2,37. यत्संयुप्यं विहरति TS. 5,2,4,1. संजहार महाभ्राणि विजहार च कानिचित् *zusammenballen* und *vertheilen* Hariv. 6961. चापं विहरन्वै तलात्तलम् *aus einer Hand in die andere gehen lassend* MBh. 3,695. — 2) *eintheilen* (nach dem Maass) Kâtj. Çr. 21,3,30. — 3) *theilen, dividiren* Golâdhj. Jantrâdh. 36. — 4) *zupfen, zausen:* ये पाकशंसं विहरन्त एवैः Ṛv. 7,104,9. — 5) *herausziehen:* (तम्) गर्भाद्विजह्रतुः (so ed. Bomb.) MBh. 7,2275. *ablösen, abhauen:* तुरैः — व्यहरन्नुत्तमाङ्गानि (so ed. Bomb.) 6,2757. — 6) *entreissen, rauben* AV. 5,29,5 (विंहृत). Spr. (II) 3478. Râga-Tar. 1,370. — 7) *sich fortbewegen, gehen:* समे देशे Âçv. Çr. 12,6,8. — 8) *durchstreichen:* लोकान् MBh. 13,1858. — 9) *sich vertreiben, zubringen* (die Zeit): रात्रिम् Gobh. 1,6,7 (med.). वनेषु तृतीयं भागमायुषः M. 6,33. MBh. 3,1875. 4,17. R. 1,77,25. 2,24,15 (3 Gorr.). 34,29. 54,30 (32 Gorr.). 94,26 (विजह्रिवान्). 5,14,69. क्व चायं विहृतस्त्वया कालः MBh. 1,7. 3,12595. — 10) *die Zeit verbringen*, insbes. *auf angenehme Weise, sich vergnügen, lustwandeln* (von Menschen und Thieren): स्थानासनाभ्यां M. 6,22. 11,224. स्त्रीभिरन्तःपुरे सह 7,221. MBh. 3,2236. 2238. 15571. 4,27. 5,7427. R. 2,35,24. 55,33. 108,9. R. Gorr. 1,78,15. 2,27,12. 42,2. 3,10,15. 40,32. 77,33. 4,43,7. 6,95,21. Kâm. Nîtis. 7,35. Megh. 61. Ragh. 6,35. 57. 8,32. 16,54. Spr. (II) 2247. 2418. 3637. Z. d. d. m. G. 27,96. Kathâs. 20,102. 149. 22,13. 26,30. 28,27. fg. 29,30. 43,129. Mârk. P. 51,99. Râga-Tar. 1,246. 3,16. Bhâg. P. 1,9,32. 15,13. 18,32. 2,7,12. 28. 4,6,11. 29,54. 5,9,18. fg. 16,16. 24,29. 8,6,17. 24,31. 54. 9,18,8. किमद्य यथापूर्वमाकाशार्थं न विहरसि Pañkat. 197,22 (vgl. 24). von Buddha's *Aufenthalt an einem Orte* Burnouf, Intr. 286. — med. MBh. 1,5576. 5703. 7713. 6,456. Hariv. 8350. R. Gorr. 2,65,14. 3,28,11. 61,42. Bhâg. P. 10,33,15. Pañkat. 197,24. विहृतं (impers.) च वनान्तरे Mârk. P. 109,21. यानि चापि त्वया सार्धं वनेषु च सुगन्धिषु । विहृतानि सुखम् R. 4,19,13. — 11) *vergiessen:* बाष्पम् Çâk. 49,19. 53,21. 89,8. nicht in der beng. Recension. — Vgl. विहर fgg., विहार, विहारण, विहारिन् und विहृत fg. — desid. s. विजिहीर्षु.

— अभिवि *abtheilen:* यं धिष्ण्यवन्तं प्राञ्चमङ्गारैरभिविहरेयुः Âçv. Çr. 5,13,6.

— परिवि s. परिविहार.

— संप्रवि *durchstreichen:* दिशः MBh. 3,15667.

— संवि *sich vergnügen, spielen* Bhâg. P. 6,14,56.

— सम् 1) *zusammentragen, — lesen:* ते यज्ञं संजह्रुस्ते यज्ञं संभृत्योचुः Çat. Br. 3,5,1,15. *herbeiholen:* नदीनदेभ्यो जलम् R. 4,25,30. *zusammenwerfen, vermischen* Kâtj. Çr. 2,5,15. Feuer 4,8,15. पर्याणान् Lâtj. 6,5,22. 6,9. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,125. 140. — 2) *zusammenlegen, — ziehen:* पदः Çat. Br. 3,8,2,6 (vgl. संतरां पादकौ हर Ṛv. 1,33,19). चरणावुभौ Mârk. P. 39,19. कूर्मो ऽङ्गानि Bhag. 2,58. MBh. 14,1151. Mârk. P. 68,22. उष्णीषम् Çat. Br. 5,3,5,23. वेणीम् Sâh. D. 162,6. *zusammenballen:* संहृत्य (vielleicht संहत्य zu lesen) मुष्टिम् MBh. 3,11517. संजहार महाभ्राणि विजहार च कानिचित् Hariv. 6961. संहृत्यैकार्णवं सर्वं त्वं शोषयसि रश्मिभिः MBh. 3,189. संहरस्व स्वयमात्मानमतमना *ziehe dich zusammen, schrumpfe ein* 11277. मनः संहृत्य विषये so v. a. *concentriren* 13,4334. — 3) *zurückziehen, einziehen:* eine gezückte Waffe MBh. 3,772 (med.). 10,687. Hariv. 10727. R. 6,82,96 (med.). Çâk. 131. 94,20, v. l. Uttarar. 109,16 (148,12). Mâlav. 57. Kathâs. 45,394. 50,58. Bhâg. P. 1,7,32. वार्षिकं संजहारेन्द्रो धनुः Ragh. 4,16. संहृतकार्मुकज्य 12,103. Truppen Sâh. D. 158,13. einen Vorhang Mâlav. 22. इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यः Bhag. 2,58. Verz. d. Oxf. H. 257,a,2. die Augen, den Blick so v. a. *nicht mehr hinsehen* MBh. 14,1538. R. 2,42,1 (41,1 Gorr.). 6,2,36 (med.). Kumâras. 7,75 (vgl. Ragh. 7,20). Çâk. 44. रूपम् *eine angenommene Gestalt wieder ablegen* MBh. 14,1595 (med.). Hariv. 3326. 3328. संहृत्येव शशी ज्योत्स्नाम् R. 3,69,1. नहि संहरते ज्योत्स्नां चन्द्रश्चाण्डालवेश्मनि Spr. (II) 3755. — 4) *hemmen, einstellen, unterdrücken:* संभारान् R. 2,21,49. अभिषेकविधानम् 22,11. उत्थितां महतीं बुद्धिं मरणे 4,61,22. मन्त्रपाठादि Kathâs. 37,75. अमृतसाधनम् 41,19. अमृतक्रियाम् 25. युद्धम् 47,92. 48,119. स्वमायाम् 92,6. तपः 40,31. वृत्तीः Prab. 98,1. तेजः MBh. 1,1262 (med.). Bhâg. P. 7,8,34. कामान् MBh. 14,339 (med.). 1151. बलमात्मनः Hariv. 3783. वचः Ragh. 10,33. कोपम् MBh. 3,2252. क्रोधम् Kumâras. 3,72. बाष्पम् R. 3,28,4. भयम् Mâlatîm. 125,1. दुःखम् Kathâs. 73,216. असंहृत *ununterbrochen* Uttarar. 1,16. fg. (2,9. 10). — 5) *absorbiren, zu Nichte machen* (häufig im Gegensatz zu सर्ज् *entlassen, schaffen*) Çvetâçv. Up. 3,3. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,98. कालमर्जुनरूपेण संहरन्तमिव प्रजाः MBh. 4,1726. 7,2041. 2051. 2112. 12,9219. 13,859. 6014. Ragh. 13,6. Spr. (II) 7495. Kathâs. 28,171. Mârk. P. 46,17. Bhâg. P. 1,15,26. 3,4,29. 11,1,10. Verz. d. Oxf. H. 23,*b*, N. 3. 80,*a*,27. Muir, ST. 4,299,22. Kusum. 24,17. med. MBh. 3,1644. 5,5025. 7,2020. 2115. 12,9222. Spr. (II) 1696. Bhâg. P. 11,1,5. Pañkar. 1,14,15. संहृत Hariv. 4420. R. 2,114,7 (125,8 Gorr.). Varâh. Bṛh. S. 48,43. Râga-Tar. 4,456. 692. Bhâg. P. 9,5,7. Pañkat. ed. orn. 56,15. — 6) *wegraffen, rauben:* यज्ञस्यायुः Ait. Br. 3,11. धर्मम् Spr. (II) 5297. — 7) *an sich ziehen:* गुणम् *Faden* und *Tugend* Spr. (II) 7307. नृपदीपो धनस्नेहं प्रजाभ्यः संहरन्नपि 3809. चक्षूंषि सर्वलोकस्य MBh. 6,2398. सर्वाः प्रकृतयः (= प्रकृतीः) — अर्थमानप्रदानाभ्याम् 1,5696. *für sich nehmen* M. 8,188. fg. 9,113. 123 (med.). Hariv. 6797. पैतामहं महच्चक्रं तथा त्रैलोक्यसंहृतम् (v. l. in der neueren Ausg.) 12730. — Vgl. संहर fgg., संहार fg., संहारिन् fg., संहृति, संह्रियमाणबुसम् und °पवम्. — caus. *schneiden* (Haare, Nägel), med. *sich schneiden:* अङ्गलोमानि Gobh. 3,1,4. रोमनखानि Kauç. 80. Karaka 1,8. — desid. *zusammentragen wollen:* यज्ञं संभरति सं च जिहीर्षति Çat. Br. 3,8,1,2. — intens. *oft zu Nichte machen:* यो ऽखिलं जगत् । चरीकर्ति बरीभर्ति सं जरीहर्ति लीलया Verz. d. Oxf. H. 160,*b*,4. 5.

— अनुसम् 1) *nachziehen:* क्रमते दक्षिणेन पादेनानुसंहरति सव्यम् Kauç. 6. — 2) *zusammenfassen* Lâtj. 2,5,15. 7,6,16.

— उपसम् 1) *zusammentragen, herbeiholen* MBh. 1,7206. 12,5413. — 2) *zusammenziehen, an sich ziehen:* तृणजलायुका तृणस्यान्तं गत्वात्मानमुपसंहरति Çat. Br. 14,7,2,4. Kauç. 22. कूर्मो ऽङ्गानि MBh. 14,1302. उपसंहृतदिव्याङ्ग Pañkar. 3,14,8. उपसंह्रियतामात्मा so v. a. *nimm dich zusammen* Mârk. P. 66,31. *zusammenziehen* so v. a. *annähern, in Berührung bringen:* जिह्वाग्रं बर्स्वेषु TS. Prât. 2,18. यदुपसंहरति त-

त्करणम् 32. उपसंहृततर 14. 16. 18. नात्युपसंहृत 12. — 3) *kurz zusammenfassen, resumiren* Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 15. 82. 90. 115. 144. 283. Kull. zu M. 1,57. 12,118. Comm. zu Bhâg. P. 12,2,44. — 4) *zurückziehen, einziehen:* eine gezückte Waffe Çâk. 94,20. Mârk. P. 131,24 (med.). 132,3. 11. 14 (med.). छेत्तुमप्यागते छायां नोपसंहरते द्रुमः Spr. (II) 573. इन्द्रियाणि MBh. 14,1302. रूपम् *eine angenommene Gestalt wieder ablegen* Bhâg. P. 10,3,30. — 5) *hemmen, einstellen, unterdrücken* MBh. 7,2064. fg. कृपयेवोपसंहृत्य भासमस्तं ययौ रविः Kathâs. 73,241. Mârk. P. 103,13. गिरः Bhâg. P. 1,9,30. उपसंहृतामर्षरोषवेग 5,25,6. 11,13,32. प्रेक्षणम् Kathâs. 45,239. उपसंहृतगान्धर्वा (so ist zu lesen) *den Gesang eingestellt habend* 120,123. वनवासनिर्बन्धम् Mârk. P. 109,46 (med.). उपसंहृतदृक्मनोव्यापार Kull. zu M. 1,53. अत्यमन्तरम् *unterdrücken* so v. a. *nicht aussprechen* Pat. zu P. 8,2,89. द्वादशवार्षिकस्योपसंहृतत्वात् so v. a. *weil davon nicht mehr die Rede ist* Kull. zu M. 11,82. — 6) *absorbiren, zu Nichte machen* MBh. 1,1336. Mârk. P. 46,15. °हृत Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,91. MBh. 16,133. Mârk. P. 45,14. 46,2. 48,2. Muir, ST. 1,172, N. 25. fg. Bhâg. P. 5,9,6. 14,39. 7,8,48. 9,23,27. Sarvadarçanas. 76,15. — 7) wohl *in sich enthalten* Schol. zu P. 5,1,52. — Vgl. उपसंहार fg. — desid. *zu Nichte machen wollen* Bhâg. P. 5,25,3.

— समुपसम् *hemmen, einstellen:* °हृतसंप्रहार Uttarar. 106,6 (144,4).

— प्रतिसम् 1) *zusammenziehen,* zum Meere wird gesagt: प्रतिसंक्षिप्तामात्मा Hariv. 6529. — 2) *zurückhalten:* यस्त्वद्य पातालमुखे पतन्तं पाणौ गृहीत्वा प्रतिसंहरेत MBh. 3,15642. *zurückziehen, einziehen:* eine gezückte Waffe 5,7296. 14,2024 (प्रत्यसंहरत्). 2033. Ragh. 3,64. 9,57. 16,80. Çâk. 11. 7,3. Prab. 55,13. eine abgeschossene Waffe MBh. 10,706. चक्षुः so v. a. *nicht mehr hinsehen* Ragh. 15,78. — 3) *hemmen, einstellen, unterdrücken:* प्रणयम् MBh. 3,14668. कोपम् 6,2613. संरम्भम् 12,8301. गिरम् Çiç. 2,15. कर्माण्यप्रतिसंहृते R. 2,22,10. — 4) *absorbiren, zu Nichte machen* MBh. 12,8275. Mârk. P. 46,4. Sâh. D. 326,16. — 5) *sich zusammennehmen* MBh. 5,4500. — Vgl. प्रतिसंहार. — caus. *einstellen lassen:* आभिषेचनिकीं क्रियाम् R. 2,22,26. — desid. s. प्रतिसंजिहीर्षु.

2. हृ, हृणीते *grollen, böse sein Jmd* (dat.): हृणानस्य मन्युः RV. 1,25,2. 2,33,15. Varuṇa 7,86,3. 104,14. 8,92,12; vgl. अहृणान. In der Stelle तमहृणादसुरमायया (Comm. स्ववशे कृतवती) Çâṅkh. Br. 23,4 scheint etwa अक्रुणात् *brachte zu Fall* gelesen werden zu müssen. — Vgl. हृणीय्.

— अभि *Groll hegen, eifersüchtig sein auf* (acc.) RV. 8,2,19.

3. हृ, हर्यति s. हर्य्.

हर (von 1. हृ) 1) adj. (f. आ, seltener ई) am Ende eines comp. P. 3,2,9. 10. a) *tragend;* s. कवच°. — b) *treibend, führend:* ऊर्ध्वभाग° *aufwärts* Suçr. 1,144,14. अधोभाग° 19. अपथहरा इन्द्रियाश्वाः *auf Abwege* Kir. 5,50. — c) *hinbringend, befördernd:* दुष्प्रवृत्ति° *eine schlechte Nachricht zu* (प्रति) Ragh. 12,51. — d) *entführend, raubend, Entwender:* कृष° R. Gorr. 1,42,25. दारराज्य° R. 4,17,38. Varâh. Bṛh. S. 15,26. Spr. (II) 2584. Kathâs. 32,72. Bhâg. P. 3,18,11. 9,8,9. uneig.: अनङ्गाङ्ग° MBh. 14,211. प्रज्ञा°, शक्ति° Spr. (II) 6773. जीवित° Kathâs. 39,80. प्रतापायुःश्री° Râga-Tar. 6,257. *entziehend* so v. a. *übertreffend:* वक्षोजाविभकुम्भविभ्रमहरौ Spr. (II) 5896. — e) *entfernend, verscheuchend, vertreibend* (ein Uebel), *zu Nichte machend:* अघ° Kathâs. 32,51. आर्ति° 42,82. Râga-Tar. 3,87. Bhâg. P. 1,8,43. 3,4,4. 8,27. 4,10,30. जरामृत्यु° 8,9,21. Pañkar. 1,4,15. मदर्प° Spr. (II) 2454. रतिखेद° Sâh. D. 19,18. शोक° MBh. 13,902. श्रम° Kathâs. 84,2. सङ्गदोष° Bhâg. P. 3,25,24. सर्वपाप° Jâgñ. 3,309. MBh. 3,13414. यज्ञ° MBh. 12,10465. R. 1,40,26. अरि° MBh. 1,2659. पृथु° (so ed. Bomb.) 14,210. त्रिपुर° Hariv. 10565. Spr. (II) 1525. सर्वभूत° Suçr. 1,181,20. Pañkar. 4,3,59. = नाशक H. an. 2,470. — f) *für sich nehmend, erhaltend:* ब्रह्मदाय° M. 3,3. शरीरार्धहरा हरस्य Kumâras. 1,51. — g) *hinreissend, entzückend:* मनोदृष्टि° R. 2,96,4. — 2) m. a) *Divisor* Colebr. Alg. 8. 13. 85. Journ. of the Am. Or. S. 6,558. Comm. zu Ârjabh. 2,27. — b) *Hengst* (!) Çaunaka in Z. f. vgl. Spr. 1,442. *Esel* Çabdârthak. bei Wilson. — c) *Feuer* ebend. und H. an. — d) *der Zerstörer* als ein N. Çiva's AK. 1,1,1,29. 3,4,2,32. 19,132. 23,208. H. 198. H. an. Halâj. 1,11. Âçv. Gṛhj. 4,8,19. Çvetâçv. Up. 1,10. M. 12,121. MBh. 1,4371. 7970. Hariv. 7198. 7455. 10565. 10632. fg. 10657. R. 1,44,9. 45,27. Megh. 7. 45. Ragh. 4,32. Kumâras. 1,51. 7,44. ad Çâk. 32,5. Vikr. 48. Mâlav. 46. Spr. (II) 203. 986. 2303. 6859. 7173. 7369. Sâh. D. 54,2. Varâh. Bṛh. S. 43,52. Kathâs. 1,45. 18,213. 27,142. Prab. 54,12. Râga-Tar. 1,1. 72. 90. 2,71. 134. 3,1. 451. 482. 4,38. Bhâg. P. 1,2,23. 2,6,31. 7,39. 7,10,66. Verz. d. Oxf. H. 27,a,4. 38. 46,a,3. 80,a,23. 276,b,14. Sarvadarçanas. 98,13. Pañkat. 63,7. Vop. 5,7. Hall 126. unter den 11 Rudra Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 82,a,25. 190,a,38. MBh. 12,7585. Hariv. 166. Verz. d. Oxf. H. 82,b,25. — e) N. pr. α) eines Dânava MBh. 1,2659. Hariv. 203. 2283. 12939. 14284. — β) eines Affen R. 6,13,8. 7,5,43. — γ) eines Autors Verz. d. Tüb. H. 13. eines Lexicographen Med. Anh. 1. eines Sohnes des Kubera Hall in der Einl. zu Vâsavad. 12. — हर Râga-Tar. 1,90 fehlerhaft für हार; vgl. Bhâg. P. 10,35,4. — Vgl. अंश°, अश्मरी°, कवच°, क्षत°, ख°, गो°, ग्रन्थि°, तमो°, ताप°, धन°, धी°, पश्यतो°, पाप° (auch Bhâg. P. 4,1,46), पित्त°, पूषदन्त°, पृथ्वी°, प्राग्र°, प्राण° (auch MBh. 7,2122), बीज°, भगनेत्र°, भाग°, भार°, भूत°, भ्रान्ति°, मदन°, मनो°, मूल°, यशो°, रक्षो°, राकमूर्ध°, रिक्थ°, रोग°, वात°, वार्त्ता°, विष° (als adj. auch Suçr. 1,180,13. °हरी विद्या MBh. 1,1204), शक्ति°, शासन°, शील°, शून्य°, श्री°, सत्त्व°, संदेश°, सर्व° (vom Tode Bhâg. 10,34), सर्व°, सु°, सुधा°, स्मर°, स्मृति°.

हरक m. *a rogue, a cheat; a person of reflection;* ein N. Çiva's Wilson nach Çabdârthak. *Divisor* und *Division* ohne Angabe einer Aut.

हरकुमारठाकुर m. N. pr. eines Autors Notices of Skt Mss. 1,136.

हरकेश m. schlechte v. l. für हरिकेश VP. 2te Aufl. 2,297.

हरक्षेत्र n. N. pr. eines dem Çiva geheiligten *Gebietes* LIA. 1,187, N. 1.

हरगोविन्द m. N. pr. eines Autors: °तत्त्ववागीश Notices of Skt Mss. 1,161. °वाचस्पति 117.

हरचापारोपण n. Titel eines Schauspiels Verz. d. Oxf. H. 141,b, No. 289.

हरचूडामणि m. Çiva's *Diadem* d. i. *der Mond* Bhûriprajoga im ÇKDr.

हरजित् m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 127,b, No. 228.

हरण (von 1. हर्) 1) adj. (f. आ und ई) zur Erklärung von हरित् Nir. 4,11. von हरि 7,24. von बभ्रु 9,28. von घर्म 11,42. a) *führend, enthaltend:* दुग्धहरिणी (lies °हरणी) °नाडी Suçr. 2,105,12. बलिहरणी दर्वी Âçv. Gṛhj. 2,1,2. — b) *entführend:* वत्सप्राण° R. Gorr. 2, 68,4. *vertreibend, wegnehmend:* रक्षो° Kauç. 13. तृड्° Suçr. 1,199,1. हरणि (voc. f.) दुरितान्धकारवृन्दानाम् Kathâs. 78,91. — 2) n. = हृति Trik. 3,3,142. H. an. 3,232. Med. n. 87. a) *das Bringen, Holen:* पानीय° MBh. 3,17264. Râǵa-Tar. 4,717. *das Darbringen:* भक्त° Kâtj. Çr. 9,5,29. प्रवृत्ति° *das Einziehen von Nachrichten* Hariv. 10026. — — b) *das Verbringen:* des Feuers Kâtj. Çr. 5,4,5. Kauç. 80. पात्र° Kâtj. Çr. 10,6,24. आवसथ° 18,6,3. 25,8,10. — c) *das Entziehen, Entwenden, Rauben, Entführen:* रसस्य AV. 1,28,3. प्रसह्य कन्याहरणम् M. 3,33. रत्नानाम् 323. fgg. 327. 11,163. Jâǵ̃n. 2,155. 3,230. MBh. 1, 316. 363. 5,6013. R. 1,3,20. 3,7,31. 40,32. 52,52. 6,8,28. Ragh. 11, 74. Spr. (II) 466. 747. 2099. 4310. 5784. 5981, v. l. 6940. 7325. 7367. Varâh. Bṛh. S. 15,7. 99,8. Weber, Râmat. Up. 336,1. Kathâs. 64,84. fg. 121,241. Mârk. P. 15,40. Râǵa-Tar. 4,72. 638. 6,197. Sarvadarçanas. 9,7. Halâj. 5,57. ममासूनाम् Spr. (II) 3375. मत्प्राण° Kathâs. 34, 22. Bhâg. P. 2,7,27. am Ende eines adj. comp.: कृतसर्व° MBh. 13,1629. — d) *das Erhalten, Bekommen:* हेमाब्जहरणैषिन् Kathâs. 25,225. — e) *das Entfernen, zu-Nichte-Machen:* नासार्बुद° Suçr. 1,25,6. अम्बु° Varâh. Bṛh. S. 12,2. भूभार° Bhâg. P. 10,50,9. आत्मीयदोष° Spr. (II) 2776. दुर्जनचित्तवृत्ति° 4189. वर्ण° Râǵa-Tar. 5,180. — f) *das Dividiren, Division* Colebr. Alg. 8. Comm. zu Ârjabh. 2,32. fg. — g) *Hochzeitsgeschenk* AK. 2,8,1,28. Trik. H. 520. H. an. Med. MBh. 1,401. 7993. 8004 (हरणं ed. Bomb.). — h) *das einem Beschäler gereichte Futter* (Comm.) P. 6,2,65. — i) *Arm* H. an. Med. — Vgl. उद्°, काल°, प्रसह्य°, प्राशित्र°, बलि°, वाडव°, शुक्र°, सर्व°.

हरणभाग adj. *berechtigt zu nehmen:* die Manen TBr. 1,3,10,7.

हरणाहारिका f. *das Herbeibringen der Hochzeitsgeschenke* (Titel des 221ten Adhjâja im 1ten Buche des MBh.) MBh. 1,316. °हारिक n. ed. Calc.

हरणाहरण (हरण + आ°) n. dass. MBh. 1,363.

हरणीय partic. fut. pass. von 1. हर् P. 6,1,217, Schol.

हरतेजस् n. Çiva's *Same* so v. a. *Quecksilber* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. हरबीज.

हरदग्धमूर्ति adj. *dessen Körper von Çiva verbrannt worden ist;* m. *der Liebesgott; die Geschlechtsliebe* Varâh. Bṛh. S. 78,14.

हरदत्त m. N. pr. verschiedener Männer Mâlav. 10,18. fgg. Prajogar. 1,9. Siddh. K. zu P. 3,1,15. 7,2,19. Ind. St. 1,467. 9,176. Verz. d. B. H. No. 750. 757. Verz. d. Oxf. H. 135,b, No. 255. 154,a,8. 161,b,10. 162,b,30. 163,a,7. 183,a,4. 258,a,36. °मिश्र Colebr. Misc. Ess. 2,10. 38. 40. °दत्ताचार्य Sarvadarçanas. 74,17.

हरदास m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 148,b,9. eines Autors Z. d. d. m. G. 2,338.

हरनर्तक n. *ein best. Metrum,* = हरिणप्लुत Ind. St. 8,397.

हरनेत्र n. Çiva's *Augen* als Bez. der *Zahl drei* ÇKDr. nach dem Ǵjotiḥçâstra.

हरपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 24,70.

हरप्रदीपिका f. Titel eines über *Quecksilber* (vgl. हरतेजस्, °बीज) handelnden Werkes Mack. Coll. 1,135.

हरप्रिय m. *Nerium odorum* Râǵan. 10,11. — Vgl. हरिप्रिय.

हरबल m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 43,98.

हरबीज n. Çiva's *Same* d. i. *Quecksilber* Trik. 2,9,34. H. 1050. — Vgl. हरतेजस्.

हरमुञ्ज N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,8.

हरयाण m. N. pr. eines Mannes ṚV. 8,25,22. Naigh. 4,2. Nir. 5,15.

हररूप m. = हर ein N. Çiva's Çabdar. im ÇKDr.

हरविलास m. Titel eines Werkes Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,28.

हरवे N. pr. = Herât Verz. d. Oxf. H. 340,a,28.

हरशेखरा f. ein N. der Gaṅgâ (Çiva's *Diadem*) H. 1082.

1. हरस् (von 1. हर्) n. 1) *Griff, Schlag:* दण्ड, इषु, हरस् AV. 5,5,4. ग्राभं ददे हरसा दैव्येन *mit göttlichem Griff halte ich* 2,12,4. — 2) *Zug* (beim Trinken), *Schluck:* यस्य ते हरः शतं सवाँ अर्हति ṚV. 10,158,2. वृष्णो हरसे 9,10,6. मनसा होमैर्हरसा घृतेन *Schluck* so v. a. *Getränk* AV. 6,93,2. प्राण, अपान, हरस् 19,27,6. — 3) *die packende, verzehrende Kraft des Feuers, Blitzes* u. s. w. (सर्ववीर्यापहारकमग्नेर्ज्योतिः Mahîdh. zu VS. 13,41) Naigh. 1,17. Nir. 4,19. नेत्त्वा धृष्णुर्हरसा दधृक्पर्यङ्खयाते ṚV. 10,16,7. द्विताशनिर्हरसा हन्त्वेनम् 87,5. पृष्टीर्हरसा शृणीहि 10.16. 25. तेजस्वत् AV. 18,3,71. 2,19,2. 19,65,1. 66,1. शुष्म, हरस् jenes *die mässige*, dieses *die verderbliche Wirkung* 18,2,36. VS. 12,16. 17,11. तेजस्, वर्चस्, हरस् TS. 3,5,2,2. der Sonne TBr. 2,2,10,1. der Asura Çat. Br. 4,3,2,4. अग्नेर्हरः N. eines Sâman Ind. St. 3.201,b. मृत्योर्हरः desgl. 229,b. — 4) überh. *energische Wirksamkeit: Schärfe, Feuer* u. s. w.: des Auges TS. 3,1,1,2. श्री, हरस् Pañkav. Br. 12,6,16. 13,5. 7. शेपो हरसा तरस्वी VS. 19,88. des Rosses TBr. 3,8,7,3. 1,5,10,3. हरस्काम Pañkav. Br. 14,9,34. — Vgl. वीकु°.

2. हरस् (vgl. 3. हर्, हृप्) n. *Groll* Naigh. 2,13. dazu liesse sich ziehen: अवयाता हरसो दैव्यस्य ṚV. 8,48,2. AV. 2,2,2 (vgl. übrigens 12, 4); aber eben so gut ist 1. हरस् möglich.

हरसिंह m. N. pr. eines Fürsten Verz. d. Oxf. H. 296,a, No. 718.

हरसिद्धिप्रदा f. N. pr. einer Familiengottheit Verz. d. Oxf. H. 19,a,7.

हरसूनु m. Çiva's *Sohn* d. i. Skanda Ragh. 11,83.

हरस्वत् (von 1. हरस्) adj. *packend:* स्वा तं मर्मर्तु दुच्छुना हरस्वती ṚV. 2,23,6. vermuthet zu AV. 19,40,1. pl. f. = नद्यः Naigh. 1,13 *die alles mit sich Reissenden.*

हरस्वामिन् m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 24,205.

हरस्विन् (von 1. हरस्) adj. *energisch, scharf, feurig* TS. 3,5,2,2. Ross TBr. 3,8,7,3. Pañkav. Br. 14,9,34. Âçv. Gṛhj. 1,21,4.

हरहूरा f. = हारहूरा *Weintraube* Çabdârthak. bei Wilson.

हराक N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,a,7.

हराद्रि m. Çiva's *Berg* (अद्रि) d. i. der Kailâsa H. ç. 157. Wilson nach Çabdârthak. Kathâs. 113,99.

हरायतन n. *ein Tempel* (आयतन) Çiva's Râǵa-Tar. 2,124.

हरावती (von हर) f. N. pr. eines Landes LIA. 1,117.

हरावास (हर + आ°) m. Çiva's *Wohnstätte* Râǵa-Tar. 2,14. 5,27.

हरास्पद (हर + आ°) n. Çiva's *Wohnstätte* so v. a. der Kailâsa Kathâs. 109,45.

हराहर m. N. pr. eines Dânava MBh. 1,2533 nach der Lesart der ed. Bomb.; an anderen Stellen हराहरौ als N. zweier Dânava.

1. हरि Uṇâdis. 4,118. 1) adj. *fahl, blassgelb, gelblich* (namentlich als Farbe des Rosses); *grünlich* AK. 3,4,25,177. H. 1396. an. 2,470. fg. Med. r. 100. fg. Halâj. 4,50. ṚV. 4,15,7. 8. 5,27,2. Agni heisst वृषा हरिः 7,10,1. 8,25,23. VS. 13,42. insbes. der Rosse des Indra Naigh. 1,15. du. ṚV. 1,20,2. 35,2. 55,7 u. s. w. 2,18,4. TS. 6,5,9,2. pl. ṚV. 3,44,1. 50,2. 4,16,1 u. s. w. 6,47,18. des Vâju 4,48,5. हरीणां पतिः 8,24,14. als Farbe des Soma 1,121,8. 8,58,5. 9,30,5. 32,2. 50,3. दिवा हरिर्ददृशे नक्तमृज्रः 97,9. 10,96,2. 6. VS. 8,11. der Soma-Steine ṚV. 3,44,1. 5. des Indra-Keils 4. Indra's selbst (nach Comm.) 3. des Feuers 8,43,4. des सुपर्ण AV. 13,65,1. der Sonne ṚV. 10,96,1. 1,95,1. des हंस AV. 10,8,18. वृषा हरिः VS. 38,22; vgl. Çat. Br. 14,3,1,26 und वार्षाहर. Haare Çat. Br. 1,1,4,2. 3,2,1,3. पिता हरिः heisst Varuṇa AV. 5,11,1. — Rosse (subst. s. bes.) MBh. 3,1720. R. 3,9,5. 10. 5,12,34. Ragh. 3,43. 12,84. °श्मश्रुजटाधर MBh. 13,2660. °लोचन R. 4, 16,9. चन्दन (vgl. हरिचन्दन) MBh. 7,2922. °मध्या (zugleich Vishṇu) Râǵa-Tar. 3,416. Varâh. Bṛh. S. 34,2. शष्प Bhâg. P. 10,20,11. °धूम्रकेश Hariv. 12949. °पिङ्ग MBh. 1,8080. °पिङ्गल 13,7414. R. Gorr. 1, 60,12. 4,29,21. 7,23,4,32. — 2) m. a) *Ross*, insbes. Indra's (s. auch unter 1) AK. H. 1233. Trik. 2,8,41 (हरिः क्रान्तः zu lesen). H. an. Med. Halâj. 2,281. 5,70. MBh. 3,11903. 11921. 12003. 13,4896. Hariv. 4943. Ragh. 12,103. Kathâs. 19,108. हरितो हरीश्च *die Rosse des Sonnengottes und* Indra's Çâk. 6,5. 166. Bhâg. P. 8,11,16. — b) *Löwe* AK. 2,5,1. 3,4,25,177. H. 1283. H. an. Med. Halâj. 2,59. 5,70. MBh. 3, 15645. 7,7634. R. 2,97,5. Ragh. 2,59. Vikr. 16. Z. d. d. m. G. 27,96. Sâh. D. 237,16. Varâh. Bṛh. S. 11,47. Spr. (II) 3366. Bhâg. P. 3,21,44. 8,2,6. 10,9. 10,53,56. — c) *der Löwe im Thierkreise* Varâh. Bṛh. 18, 16. 19,2. 24,14. — d) *Affe* AK. 3,4,25,177. H. 1292. H. an. Med. Halâj. 2,76. 5,70. MBh. 1,2624. 2628. 3,16275. R. 1,16,6. 2,96,22. 3,20, 26. 78,19. 4,28,28. 38,26. 30. 7,91,10. Uttarar. 65,14 (84,9). Ragh. 12,57. 15,99. Weber, Râmat. Up. 299. — e) *Schakal* (भीरु) Nânârthadhvanim. in Verz. d. Oxf. H. 194,*a*, No. 445. — f) *Papagei* AK. H. an. Med. *Pfau, der indische Kuckuck* und *Gans* Çabdar. im ÇKDr. — g) *Frosch* AK. H. 1354. H. an. Med. Halâj. 3,40. 5,70. *Schlange* AK. H. an. Med. — h) *Phaseolus Mungo* (मुद्ग) H. 1172. — i) *die Sonne* AK. Trik. 1,1,99. H. an. Med. Hâr. 11. Halâj. 1,35. 5,70. Varâh. Bṛh. S. 24,18. — k) *Lichtstrahl* AK. Trik. 1,1,86. H. an. Med. — l) *der Mond* AK. H. an. Med. Hâr. 13. Halâj. 5,70. — m) *Wind* AK. H. an. Med. Halâj. 1,76. 5,70. *der Gott des Windes* R. ed. Bomb. 1,32,23. वायु v. l. im Comm. — n) ein Name α) Indra's AK. Trik. 1,1,57. H. 171. H. an. Med. Halâj. 1,52. 5,70. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,*a*,29. Spr. (II) 207. R. 1,15,26. Ragh. 3,43. 55. 68. 9,57. 12,103. Çâk. 95,1. 156. 162. Brahma-P. in LA. (III) 53,19. Sâh. D. 237,16. — β) Vishṇu's oder Kṛshṇa's AK. Trik. 1,1,28. H. 214. H. an. Halâj. 1,23. 5,70. Ind. St. 1,79. 2,7. 92. 3,81. Bhag. 11,9. 18,77. MBh. 1,1167. 3,15553. 6,801. Hariv. 10. 2382. 7447. R. 1,31,13. 45,23. Ragh. 3,49. Kumâras. 7,44. Çâk. 165. Weber, Râmat. Up. 286. Kṛshṇaǵ. 222 u. s. w. Spr. (II) 671. 3452. 6408. 6859. 7173. 7369. Varâh. Bṛh. S. 98,5. 99,1. Râǵa-Tar. 3,126. 416 (zugleich adj.). 451. Prab. 54,12. Bhâg. P. 1,2,23. 4, 30,24. 7,10,24. 8,1,30. Pańkat. Pr. 1. Vet. in LA. (III) 1,14. Verz. d. Oxf. H. 45,*b*,31. Sâh. D. 237,16. Hall 126. Sarvadarçanas. 46, 3. 57, 16. 66,15. 67,9. 69,13. 17. 72,4. Burnouf, Intr. 131. — γ) Jama's AK. H. 184. H. an. Med. Halâj. 1,72. 5,70. — δ) Brahman's und Çiva's Med. हरि (= Brahman Comm.) हरत्तमनुयन्ति देवाः Taitt. Âr. 10,49. — ε) Çukra's und Suparṇa's (vgl. unter 1) Nânârthadhvanim. a. a. O. — ζ) *des Feuers* Çabdar. im ÇKDr. Kâlak. 1,15. — o) *ein best. Metrum: 4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑, — — — —, ⏑ — ⏑⏑ — ⏑ — Colebr. Misc. Ess. 2,162 (XII,8). — p) elliptisch für °नक्षत्र *das* Nakshatra Çravaṇa Varâh. Bṛh. S. 60, 21. 98,17; vgl. हरिदेव. — q) pl. = अपत्य Naigh. 2,2. — r) *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Vjutp. 182. Mél. asiat. 4,638, N. — s) N. pr. α) pl. einer Klasse von Göttern unter Manu Tâmasa VP. 262. Mârk. P. 74,57. Bhâg. P. 8,1,28. = हयाः in einer früheren Geburt Verz. d. Oxf. H. 56,*b*,23. — β) eines Sohnes des Garuḍa MBh. 5,3598. — γ) eines Râkshasa MBh. 3,16365. — δ) eines Dânava Hariv. 2283. 14284. — ε) verschiedener Männer: ein Sohn Akampana's (Anukampaka's) MBh. 7,2030. fgg. 12,9151. fgg. Târakâksha's 8,1417. fgg. Parâǵit's Hariv. 1980. Parâvṛt's VP. 421, N. 12. ein Verehrer Vishṇu's Bhâg. P. 5,4,11. = भर्तृ° Trik. 2,7,26. Z. d. d. m. G. 7,164. Verz. d. Oxf. H. 161,*b*,9. 162,*b*,30. 247,*b*,13. Verz. d. Tüb. H. 13. Sarvadarçanas. 140,1. 144,5. 146,5. — Verz. d. B. H. No. 969. Verz. d. Oxf. H. 320,*b*, No. 760. 335,*a*, No. 787. 352,*b*,7 (sein Geschlecht). Râǵa-Tar. 6,166. Hall 31. 50. 75. — ζ) einer Welt H. an. Med.; vgl. हरिवर्ष. — 3) f. हरी N. *der Urmutter der Affen* MBh. 1,2624. 2628. R. 3,20,26. — Vgl. नर°, नृ°, भर्तृ°, वन°, श्री°, सर्व°.

2. हरि (von 1. हृ) adj. *tragend* u. s. w. in दृति° und नाथ° P. 3,2,25.

1. हरिक (von 1. हरि) 1) m. *ein gelbliches Ross* H. 1242. — 2) am Ende eines adj. comp. (f. आ) in अ° *nicht das Wort* हरि *enthaltend* (Gegens. हरिवत्) Lâṭj. 3,1,18.

2. हरिक (von 1. हृ) m. *Dieb* und *Würfelspieler* Çabdârthak. bei Wilson.

हरिकर्ण m. N. pr. s. हारिकर्ण.

हरिकारिका f. Bhartṛhari's Kârikâ, = वाक्यपदीय Colebr. Misc. Ess. 2,21. 42.

हरिकालदेव m. N. pr. eines *Fürsten* Colebr. Misc. Ess. 2,246,5.

हरिकालाव्रत n. *eine best. Begehung* Verz. d. B. H. 134,*b*. — Vgl. das folgende Wort.

हरिकालीतृतीया f. Bez. *eines best. Tages:* °व्रत Verz. d. Oxf. H. 34, *a*, 27.

हरिकुत्स m. N. pr. eines Mannes, pl. *sein Geschlecht* Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 62,19.

हरिकृष्ण m. N. pr. eines Mannes Wilson, Sel. Works 1,272. °समुद्गार Kshitîç. 10,2.

हरिकेलीय m. pl. N. pr. eines Volkes, = वङ्ग H. 957.

हरिकेश ÇÂNT. 4,5 (in der klassischen Sprache der Ton auf beliebiger Silbe). 1) adj. *blondhaarig:* Agni RV. 3,2,13. die Sonne 10,37,9. Savitar 139,1; vgl. VS. 15,15. Indra RV. 10,96,5. 8. Vishṇu MBH. 6,2949. Çiva 13,1158. 14,194. Baum VS. 16,17. — 2) m. *a)* Bez. *eines best. Sonnenstrahles* VP. 2te Aufl. 2,297, N. — *b)* N. pr. α) eines Jaksha Verz. d. Oxf. H. 42,*a*,7. 69,*b*,46. — β) eines Sohnes des Çjâmaka BHÂG. P. 9,24,41.

हरिकिणिका adj. f. demin. von हरिकणी und dieses f. zu हरित (wie असिक्री zu असित) AV. 20,129,3. 4. 130,11.

हरिक्रान्ता f. = विष्णुक्रान्ता *Clitoria ternatea Lin.* RÂGAN. 5,87. — हरिक्रान्तः TRIK. 2,8,41 fehlerhaft für हरिः क्रान्तः.

हरिक्षेत्र n. N. pr. eines *Gebietes* Verz. d B. H. 144,12. Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,40.

हरिगण m. 1) *eine Schaar von Rossen* RÂGA-TAR. 5,142. — 2) N. pr. eines Mannes ebend. eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,23; vgl. Spr. (II) 6219.

हरिगन्ध m. *gelber Sandel* RÂGAN. 12,25.

हरिगिरि m. N. pr. eines Berges MBH. 6,452.

हरिगीता f. *ein best. Metrum: 4 Mal 28 Moren* COLEBR. Misc. Ess. 2,157 (IV,36).

हरिगृह n. N. pr. einer Stadt, = एकचक्र TRIK. 2,1,12.

हरिघोष m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 65,65.

हरिचन्दन 1) m. n. N. *eines der fünf Bäume in* Indra's *Himmel* AK. 1,1,1,46. H. 179. MED. n. 250. HALÂJ. 1,135. PAÑKAR. 3,7,39. PAÑKAT. 263,23. *eine Art Sandelbaum* ÇIÇ. 5,45. BHÂG. P. 4,6,30. ÇATR. 1,40. *gelber Sandel* (vgl. हरिणा चन्दनेन MBH. 7,2922) AK. 2,6,3,33. H. 641. MED. RATNAM. 141. RÂGAN. 12,25. R. 2,65,8. RAGH. 3,59. 6,60. KUMÂRAS. 5,69. ÇÂK. 161. Z. d. d. m. G. 27,11. NÂGÂN. 40. °चूर्ण KATHÂS. 56,223. in der letzten Bed. wohl nur n. — 2) n. *der Blüthenstaub einer Lotusblume* HÂR. 243. *die Staubfäden einer Lotusblume* ÇKDR. und WILSON angeblich nach HALÂJ. *Saffran* HÂR. MED. — 3) n. *Mondschein* MED. HÂR. — 4) n. *der Leib der oder des Geliebten* (कान्ताङ्ग) ÇABDAR. im ÇKDR.; st. dessen रक्ताङ्ग *Saffran* HÂR.

हरिचन्द्र m. N. pr. eines Mannes P. 6,1,153, Schol. eines Arztes Verz. d. Oxf. H. 187,*b*, No. 428. 357,*b*, No. 852. eines Fürsten WASSILJEW 50. 74. TÂRAN. 2. 68. 78. — Vgl. भट्टार° und हरिश्चन्द्र.

हरिचाप m. n. Indra's *Bogen* d. i. *Regenbogen* VARÂH. BRH. S. 34,6.

हरिज (aus ὁρίζων) n. *Horizont* VARÂH. BRH. 5,17. UTPALA zu 2, S. 4, Z. 6 v. u. *Längenparallaxe* SÛRJAS. 5,1.

हरिजात adj. wohl = हरि *gelb:* Indra RV. 10,96,5.

हरिजित् m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 1174.

हरिजीव = हरजीवशर्मन् m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 335,*a*,17. 334,*a*,37.

हरिजीवनमिश्र m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 387,*a*,14. Notices of Skt Mss. 1,69. fg.

हरिण UṆÂDIS. 3,46. 1) adj. proparox. ÇÂNT. 2,10. *fahl, gelblich* (vgl. हरि, हरित्, हरित) AK. 1,1,4,23. 3,4,13,53. H. 1392. an. 3,233. MED. ṇ. 87 (lies विशदे). HALÂJ. 4,47. VIÇVA bei UGGVAL. die Sonne PRAÇNOP. 1,8° = MAITRJUP. 6,8. ein siecher Mann MBH. 2,1741. 5,3742. 13,4828. 5886. 5889. fgg. f. ई s. u. हरित. — 2) m. *a) Gazelle* (*Antilope cervicapra* MOLESWORTH s. v. हरण) AK. 2,5,8. 3,4,2,24. H. 1293. H. an. MED. HALÂJ. 2,75. VIÇVA a. a. O. RV. 1,163,1. 5,78,2. gehörnt AV. 3,7,1. 2. 6; 67,3. यद्धरिणो यवमत्ति VS. 23,30. TS. 5,5,10,1. ÇAT. BR. 13,2,9,8. °चर्मन् KAUÇ. 16. MBH. 3,11342. 15629. R. 2,34,50. SUÇR. 1,46,20. 73,6. 200,8. 15. VÂGBH. 6,44. RAGH. 9,57. KUMÂRAS. 5,15. ad ÇÂK. 78. Spr. (II) 7368. VARÂH. BRH. S. 104,28. KATHÂS. 22,128. 96,26 (अर्थहरिणाः *Reichthümer als Gazellen*). BHÂG. P. 3,21,44. 8,2,21. PAÑKAT. 140,23. Verz. d. Oxf. H. 123,*a*,1 v. u. °लोलाक्षी R. 5,25,45. °लोचना 33,17. हरिणाक्ष adj. VARÂH. BRH. S. 68,65: f. हरिणाक्षी Spr. (II) 637. 2509. 6519. KATHÂS. 33,88. PRAB. 40,12. हरिणेक्षणा Spr. (II) 6408. शिशुहरिणदृश् 3801. — *b) die Sonne; Gans;* ein N. Vishṇu's und Çiva's ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — *c)* N. pr. α) eines Schlangendämons MBH. 1,2152. — β) eines Gaṇa Çiva's Journ. of the Am. Or. S. 6,523. — γ) eines Ichneumons (नकुल) MBH. 12,4942 nach der Lesart der ed. Bomb.; हरित ed. Calc. — 2) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. *a) Gazellenweibchen* AK. 3,4,13,53. TS. 7,4,19,2 (v. l. zu VS. 23,20). MBH. 3,2424. 11342. HARIV. 4827. R. 3,62,37. RAGH. 2,11. 9,55. 14,69. Spr. (II) 1456. 7370. KAURAP. 28. BHÂG. P. 5,8,1. 9,23,8. चकितहरिणीप्रेक्षित MEGH. 102. चकितहरिणीप्रेक्षणा 80. — *b)* Bez. *zweier Pflanzen:* = मञ्जिष्ठा und स्वर्णयूथी RÂGAN. im ÇKDR. — *c)* Bez. *einer best. Schönen* H. an. MED. VIÇVA a. a. O. प्रकाभा HALÂJ. 4,53. — *d) eine Statue von Gold* AK. H. 1464. H. an. MED. VIÇVA a. a. O. HALÂJ. 1,131. Spr. (II) 5497. — *e) ein best. Metrum* H. an. (वृत्त st. वृत्त zu lesen). MED. VIÇVA a. a. O. *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑⏑—, — — — —, ⏑—⏑⏑—⏑— COLEBR. Misc. Ess. 2,162 (XII, 4). ÇRUT. 39. KHANDOM. 93. Ind. St. 8,394. fg. — *f)* Bez. *einer best.* Svarabhakti Comm. zu TS. PRÂT. 21,15. WEBER, PRATIGÑÂS. 108. — *g)* N. pr. α) einer Apsaras RAGH. 8,78. — β) einer Jakshiṇî SCHIEFNER, Lebensb. 297 (67). — γ) der Mutter Hari's (Vishṇu's) BHÂG. P. 8,1,30. — Vgl. मन्दर°, वेगि°, हारिण, हारिणिक.

हरिणक m. demin. von हरिण *Gazelle* ÇÂK. 10. UTTARAR. 51,19 (67,5).

हरिणकलङ्क m. *der Mond* (vgl. मृगाङ्क) WILSON.

हरिणधामन् m. *die Wohnstätte der Gazelle* so v. a. *der Mond* (vgl. मृगाङ्क u. s. w.) RÂGA-TAR. 5,482.

हरिणनर्तक m. *ein* Kiṁnara ÇABDAR. im ÇKDR.

हरिणप्लुत 1) n. *Gazellensprung* als N. eines Metrums: *4 Mal* ——⏑⏑—⏑—, ⏑⏑—⏑—, ⏑⏑—⏑— COLEBR. Misc. Ess. 2,162 (XIII, 4). Ind. St. 8,397. — 2) f. आ *ein best. Metrum:* 1. 3. ⏑⏑——⏑⏑——⏑⏑—⏑—; 2. 4. ⏑⏑⏑——⏑⏑——⏑⏑—⏑— COLEBR. Misc. Ess. 2,164 (VI, 8). ÇRUT. 32. Ind. St. 8,360. fg.

हरिणलाञ्छन m. *der Mond* GOLÂDHJ. GRAHAṆAV. 7. — Vgl. हरिणकलङ्क.

हरिणहृदय adj. *das Herz einer Gazelle habend* so v. a. *furchtsam* TRIK. 2,8,58. HÂR. 166. ÇABDAR. im ÇKDR.

हरिणाक्रीडन n. Bez. *eines best. Kinderspiels* HARIV. 3745 nach der Lesart der neueren Ausg., हरिणाक्रीडित die ältere.

हरिणाक्ष 1) adj. (f. ई) *gazellenäugig* s. u. हरिण 2) *a)*. — 2) m. *der*

Mond Çabdar. im ÇKDr. — 3) f. ई *ein best. Parfum,* = हरिविलासिनी Çabdak. im ÇKDr.

हरिणाय् (von हरिण), °यते *eine Gazelle darstellen* Spr. (II) 1124.

हरिणाश्व m. N. pr. eines Mannes MBh. 12,6198.

हरिणी s. u. हरिण und हरित.

हरिणीरूपाय् (von हरिणी + रूप), °यते *einem Gazellenweibchen gleichen* Gît. 4,10.

हरिणैगमेषिन् m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Indra's Colebr. Misc. Ess. 2,214. — Vgl. नैगमेष.

हरित् Uṇâdis. 1,99. Çânt. 2,10. 1) adj. *falb, gelblich, grünlich* (m. *gelbe* u. s. w. *Farbe*) AK. 1,1,4,24. 3,4,23,145. 6,2,19. Trik. 3,3,194. H. 1394. an. 2,210. Med. t. 174. Halâj. 4,49. Viçva bei Uǵǵval. f. *eine falbe Stute* Ṛv. 10,33,5. (अग्ने:) युक्ष्वा ह्यरुषी रथे हरितो देव रोहितः 1,14,12. 4,6,9. 7,5,5. 42,2. der Sonne (vgl. 2) *a*) Naigh. 1,15. sieben Ṛv. 1,50,8. 115,3. fgg. 121,13. 4,13,3. 5,45,10. 7,60,3. स्वसारः 66,15. zehn 9,63,9 (vgl. jedoch SV. II, 5,1,8,3). सूरश्चिद्रा हरितो अस्य रीरमत् 10,92,8. AV. 13,2,4. 6. 28. 3,17. TS. 2,3,8,2. Indra's du. Ṛv. 3,44,3. des Tvashṭar 6,47,19. Soma 9,69,9. seine Rosse सुपर्ण्यः 86,37. die Finger 38,3. — Pańkar. 1,7,31. °श्मश्रु MBh. 7,7894 (हरि° ed. Bomb.). R. Gorr. 1,15,4. हरिद्भूतं जलम् 4,40,50. मरकत (vgl. हरिन्मणि) Bhâg. P. 8,2,4. — 2) m. *a*) *Sonnenross* Trik. 2,8,42. H. an. Med. Viçva a. a. O. Kumâras. 2,43. Ragh. 3,30. Çâk. 6,5. — *b*) = हरिन्मणि *Smaragd* Bhâg. P. 10,41,21. — *c*) *Löwe; die Sonne;* ein N. Vishṇu's Çabdârthak. bei Wilson. — *d*) *Phaseolus Mungo* (मुद्ग) schlechte v. l. für हरि H. 1172. — 3) f. *a*) *Weltgegend* Naigh. 1,6. AK. 1,1,2,2. Trik. 3,3,194. H. 166. H. an. Med. Halâj. 1,100. Viçva a. a. O. पवमानो हरित आ विवेश Ṛv. 8,90,14 (vgl. v. l. AV. 10,8,3). Çat. Br. 2,5,1,5. प्रतीची R. 7,75,10. Ragh. 3,30. Spr. (II) 4758. ऐन्द्री (vom Vorhergehenden zu trennen) Kathâs. 103,204. धनपतेः Râǵa-Tar. 1,43. उत्तर° 290. Sâh. D. 79,13. 312,1. Verz. d. Oxf. H. 255,*b*,19. — *b*) pl. so v. a. नद्यः: *Flüsse* Naigh. 1,13. — 4) *Gras* Med. (m. n.). Viçva; *ein best. Gras* H. an. Dûrvâ-*Gras* Viçva. — Vgl. हरि und हरित.

हरित Uṇâdis. 3,93. 1) adj. (f. आ und हरिणी Çânt. 2,20. P. 4,1,39. Vop. 4,27. AK. 3,4,12,53. H. an. 3,233. Med. ṇ. 87. Viçva bei Uǵǵval. zu Uṇâdis. 2,46. हरिणी in der älteren, हरिता in der späteren Sprache) *falb, gelblich; grünlich, grün* (daher auch im Gegensatz zu शुष्क dem *verdorrten Kraut*) AK. 1,1,4,24. 3,4,13,53. H. 1395. Med. t. 175. Halâj. 4,49. मृग Ṛv. 10,86,3. Rosse MBh. 13,4923. Bart des Indra Ṛv. 10,23,4. Wagen u. s. w. 3,44,1. 4. 10,96,3. 9. Soma und was dazu gehört: अङ्के शिशाना हरिणी 9,70,7. रुच् 111,1. 10,94,2. AV. 6,49,2. धानाः 18,4,34. Frosch Ṛv. 7,103,4. 6. 10. तक्मन् AV. 1,23,2. 5,22,2. 6,20,3. शोचञ्चुष्कासु हरिणीषु जर्भुरत् Ṛv. 10,92,1. वनस्पति 9,5,10. AV. 10,8,31. कुश Çat. Br. 4,5,10,6. Gras Lâṭj. 2,11,15. Kâṭh. 32,1. Kaush. Up. 2,8. Hariv. 3574. R. Gorr. 2,65,16. 3,73,39. Kir. 5,38. AK. 2,1,10. 9,16. Trik. 3,3,297. H. 955. Halâj. 2,4. Bhâg. P. 3,22,… Sohne Suçr. 1,197,18. कमलिनीहरितैः सरोभिः Çâk. 86. — Çat. Br. 14,7,2,20. Çvetâçv. Up. 4,4. Varâh. Bṛh. S. 5,54. 8,17. 9,44. 30,12. fg. 54,30. 34. 67,5. 68,91. Bṛh. 2,5. Laghuǵ. 1,6. Weber, Kṛshṇaǵ. 270. °पुष्प Kauç. 10. 26. 116. वैडूर्यमणिरत्नाभः प्रासादो हरितप्रभः Hariv. 8985. °पाण्डु Suçr. 1,159,19. °कपिश Megh. 21. हरितारुण Kumâras. 4,14. °गोमय wohl *frischer Kuhmist* Kauç. 19. Gobh. 4,8,12. *gelb* als Farbe des Goldes AV. 4,37,4. 7,99,1. 10,2,33. 3,3. 11,2,12. 15,2,1. Çat. Br. 12,4,4,6. रुक्म Kâṭh. 10,14. VS. 23,37. Ait. Br. 1,23. TS. 6,2,3,1. TBr. 1,8,9,1. 2,2,9,8. 3,9,6,5. *gelb* (vor Schrecken), *bleich* (vgl. हरिण) TS. 6,5,5,2. हरिणी श्यावा *gelbbraun* (ohne Röthe) als Farbe der Schwangeren TBr. 2,3,8,1. — 2) m. *a*) *Phaseolus Mungo* (मुद्ग) H. 1172. *ein best. Gras,* = मन्थानक Râǵan. im ÇKDr. — *b*) *Löwe* Çabdârthak. bei Wilson. — *c*) pl. Bez. eines Abschnittes des AV. 19,22,5. hierher vielleicht हरिता मन्त्राः (so trennen wir) Verz. d. Oxf. H. 93,*a*,1 v. u. — *d*) N. pr. α) pl. einer Klasse von Göttern im 12ten Manvantara Mârk. P. 94,23. Bhâg. P. 8,13,29. — β) verschiedener Männer P. 4,1,100. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 56,7 (हरितकुत्स° zu lesen; vgl. Âçv. Çr. 12,12,3). Kaçjapa Çat. Br. 14,9,4,33. ein Sohn Jadu's Hariv. 4206. Rohita's 758. Bhâg. P. 9,8,1. Rohitâçva's VP. 373. Juvanâçva's 369. Parâvṛt's (vgl. हरि) 420. 421, N. 13. Vapushmant's Mârk. P. 53,27. pl. Harita's Nachkommen (vgl. हारित) P. 2,4,67, Vârtt. Âçv. Çr. 12,12,3 (im comp.). — γ) eines Ichneumons (नकुल) MBh. 12,4942. हरिण ed. Bomb. — 3) f. हरिता *a*) Dûrvâ-*Gras* Trik. 3,3,194. Med. = हरिद्रा *Gelbwurz* Dhanv. 1,17. Râǵan. im ÇKDr. = जयन्ती, कपिलद्राक्षा, पाची und नीलदूर्वा Râǵan. ebend. — *b*) *eine best.* Svarabhakti (v. l. हरिता und हा°) Comm. zu TS. Prât. 21,15. — 4) f. हरिणी s. u. हरिण — 5) n. *a*) *Gold* AV. 5,28,5. 9. 11,3,8. Kâṭh. 8,5. — *b*) *Grünes* so v. a. *Gemüse* Karaka 1,27. — *c*) *eine best. wohlriechende Pflanze,* = स्थौणेयक Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. पीत° und हारित.

हरितक (von हरित) 1) n. *Gemüse* AK. 2,9,34; vgl. हारितक. — 2) f. ई v. l. für हरीतकी im gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. *Terminalia Chebula* Verz. d. Oxf. H. 17,*b*, No. 63, Çl. 6.

हरितकशाक n. = हरितशाक Suçr. 1,70,5. 2,133,3.

हरितकात्य m. N. pr. eines Mannes P. 1,1,73, Vârtt. 4. — Vgl. हारितकात.

हरितचारिक adj. Burnouf, Intr. 261, N. 2.

हरितच्छद 1) adj. (f. आ) *grüne Blätter habend:* पादपाः MBh. 3,8359. 12040. R. 2,55,22 (5 Gorr.). 3,59,21. Mârk. P. 60,12. — 2) m. *Baum Pflanze* H. ç. 172.

हरितजम्भिन् adj. P. 5,4,125.

हरितत्त्वमुक्तावलि und °ली f. Titel eines Commentars Notices of Skt Mss. 2,252. Hall 136.

हरितनेमिन् adj. *eine gelbe* (*goldene*) *Radfelge habend:* Çiva R. 7,23,4,33.

हरितपत्रिका f. *eine best. Schlingpflanze,* = पाची Râǵan. 10,168.

हरितभेषज n. *ein Mittel gegen Gelbsucht* AV. 4,9,3.

हरितयज्ञ m. N. pr. s. हारितयज्ञ.

हरितलता f. = हरितपत्रिका Râǵan. 10,168.

हरितशाक m. *Moringa pterygospermum* (शिग्रु) Râǵan. 7,26. Dhanv. 4,22.

हरितसेन m. N. pr. eines Fürsten Wassiljew 53. Târan. 256.

हरितस्रज् adj. *gelbe* (*grüne*) *Gewinde tragend* (*bildend*): Bäume AV.

10,8,31. *mit einer goldenen Kette geziert:* Ross Ait. Br. 8,21. Çat. Br. 13,5,4,2.

हरिताय् (von हरित), °यति, °यते *gelb* oder *grün werden* gaṇa लोहितादि zu P. 3,1,13.

हरिताल (von हरित) 1) m. *eine Taubenart, Columba Hurriyala* (s. Haughton unter हरियाल) Râǵavallabha im ÇKDr. — 2) f. ई *a)* = दूर्वा *Panicum Dactylon* H. 1193. an. 4,300. Med. l. 167. Hâr. 240. Halâj. 2,36. — *b) Schwertklinge* H. an. Viçva im ÇKDr. — *c)* Bez. *des 4ten* (*5ten*) *Tages in der lichten Hälfte des* Bhâdrapada Râǵamârtaṇḍa im ÇKDr. — *d) eine best. Linie am Himmel* H. an. Med. *der Luftraum* (छायापथ) Hâr. — 3) n. AK. 3,6,2,32. *Auripigment, Arsenicum flavum* Trik. 2,9,35. H. 1058. Med. Ratnam. 287. Râǵan. 13,67. धातवो हरितालस्य MBh. 3,11617. हरितालार्द्रपीत Hariv. 4083. °द्युति R. 4,37,7. 5,5,12. Suçr. 1,132,17. 133,5. 2,66,2. 252,5. 536,16. आर्द्र Kumâras. 7, 23. Varâh. Bṛh. S. 44,9. 54,30. 110. 81,7. Hem. Jogaç. 3,108. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,505, Çl. 16. Verz. d. Oxf. H. 320,*b*, No. 760. — Vgl. आल und ताल.

हरितालक 1) m. = हरिताल 1) Gaṭâdh. bei Wilson. — 2) f. °तालिका *a)* = हरिताली *a)* Trik. 2,4,43. — *b)* vielleicht = हरिताली *b)* Verz. d. Oxf. H. 88,*a*, 19. — *c)* = हरिताली *c)* Verz. d. Oxf. H. 284, *b*,12. Verz. d. Cambr. H. 64, 8 v. u. Verz. d. B. H. No. 1216. fg. — 3) n. = हरिताल 3) AK. 2,9,104.

हरितालमय (von हरिताल) adj. (f. ई) *aus Auripigment gebildet* Kumâras. 7,33.

हरिताश्मन् (हरित + अश्मन्) n. *blauer Vitriol* und *Türkis* Râǵan. im ÇKDr.

हरिताश्व (हरित + अश्व) 1) adj. *falbe Rosse habend:* die Sonne MBh. 3,193. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Sudjumna VP. 350, N. 6. — Vgl. हरिदश्व.

हरितीकृ (हरित + 1. कृ) *grün färben:* येन शुका °कृताः Spr. (II) 5537.

हरितोपल (हरित + उ°) m. *Smaragd* Bhâg. P. 3,8,24.

हरित्पर्ण n. *Rettig* Râǵan. 7,15. — Vgl. हरिपर्ण.

हरित्मन्त् adj. von हरित् gaṇa यवादि zu P. 8,2,9. — Vgl. हरित्वन्त्.

हरित्य (von हरित) adj. *im Grünen befindlich* u. s. w. (Gegens. शुष्क्य) VS. 16,45.

हरित्वच् adj. *gelbhäutig* ved. Citat bei Sâj. zu ṚV. 3,3,4.

हरित्वन्त् (von हरित्) adj. *goldfarbig:* हरित्वता वर्चसा सूर्यस्य ṚV. 10, 112,3. — Vgl. हरित्मन्त्.

हरिदत्त 1) m. N. pr. eines Dânava Kathâs. 47,14. verschiedener Männer 26,193. Pańkat. 171,8. eines Kaufmanns Çuk. in LA. (III) 32, 8. 37,2. 3. — 2) f. आ N. pr. einer Frau Çuk. in LA. (III) 32,8. 9.

हरिदम्बर adj. (f. आ) *ein gelbes oder grünes Gewand tragend* Verz. d. Oxf. H. 19,*b*,1.

हरिदर्भ m. *eine Art* Kuça-*Gras* Râǵan. 8,94. — Vgl. हरिद्दर्भ.

हरिदश्व 1) adj. *falbe Rosse habend.* — 2) m. *die Sonne* AK. 1,1,2,30. H. 98. Halâj. 1,36. Ragh. 3,22. 18,22. Çiç. 11,56. Kir. 2,46.

हरिदास m. 1) *ein Diener —, Verehrer* Vishṇu's Bhâg. P. 7,1,33. 10,47,57. नृ° 1,15,16. — 2) N. pr. verschiedener Männer Verz. d. B. H. No. 827. Hall 136. 149. fg. Verz. d. Tüb. H. 13. Wilson, Sel. Works 1,159. 161. Vet. in LA. (III) 29,12. Verz. d. Oxf. H. 341,*b*, No. 799. °तर्काचार्य 292,*b*,38. °विद्रय 351,*b*, No. 831. °भट्टाचार्य Kusum. 65,*b*,15.

हरिदिन n. *der dem* Vishṇu *geheiligte Tag* d. i. *der 11te in einem Halbmonat* ÇKDr. unter एकादशी. Vop. 26,129.

हरिदिश् f. Indra's *Weltgegend* d. i. *Osten* Golâdhj. Grahaṇay. 1.

हरिदीक्षित m. N. pr. eines Lehrers Verz. d. Oxf. H. 177,*b*, No. 403. Hall 2. Z. d. d. m. G. 7,167.

हरिदृश्वन् adj. (f. °दृश्वरी) Vop. 4,13.

हरिदेव m. 1) *das unter* Vishṇu *stehende* Nakshatra Çravaṇa H. 114. — 2) N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 329,*a*,10.

हरिद्दर्भ m. = हरिदर्भ Râǵan. im ÇKDr.

हरिद्र (vgl. हारि) 1) m. *a) gelber Sandelbaum:* °तरु Varâh. Bṛh. S. 54,45. 79,2. — *b)* N. pr. einer Gottheit Colebr. Misc. Ess. 2,284. — 2) f. आ *a) Curcuma longa Lin., Gelbwurz,* sog. *gelber Ingwer,* als Gewürz und Färbstoff gebraucht, farbt gekaut den Speichel *gelb* (Plinius, H. N. 21,70) AK. 2,9,41. Trik. 2,4,22. 9,11. H. 418. Ratnam. 58. Dhanv. 1,17. Râǵan. 6,198. Kauç. 28. MBh. 3,12387. 12880. 7,965. Suçr. 1, 139,15. 142,3. 145,15. 146,3. 2,284,9. 437,4. Spr. (II) 6279. Varâh. Bṛh. S. 55,21. Verz. d. Oxf. H. 98,*a*,3. 4. 249,*b*,15; Schol. zu Naish. 22,49. Med. r. 241. °द्वय ist हरिद्रा und दारु° *Curcuma aromatica* Suçr. 1,142,20. 157,13. 2,398,9. हरिद्रौदन *damit gewürztes Mus* Kauç. 26. मञ्जिष्ठीबदरहरिद्रं (collectives comp.) भूर्जशकलेन परिवेष्ट्य Kauç. 38. — *b)* N. pr. eines Flusses Colebr. Misc. Ess. 2,284. — Vgl. दारु°, वन° und हारिद्र.

हरिद्रक m. 1) = हरिद्र 1) *a)* Varâh. Bṛh. S. 79,16. — 2) N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1557.

हरिद्रघ्नी (हरित् + घ्°) f. = हरिद्रा *a)* Râǵan. 6,198.

हरिद्रव (हरि + द्रव) m. *ein aus der Mesua Roxburghii bereitetes Pulver* Trik. 2,4,20.

हरिद्रागणपति m. *eine Form des* Gaṇeça Verz. d. Oxf. H. 249,*a*,17. हरिद्रगणा° Wilson, Sel. Works 1,20.

हरिद्रागणेश m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 93,*b*,5. 94,*a*,24. fg.

हरिद्राङ्ग (हरिद्रा + 3. अङ्ग) m. *ein best. Vogel,* = हरिताल Çabdak. im ÇKDr.

हरिद्राभ (हरिद्रा + आभा) 1) adj. *gelb* AK. 1,1,4,24. — 2) m. *Curcuma Zerumbet Roxb.* und *Terminalia tomentosa W. et A.* Çabdak. im ÇKDr.

हरिद्रामेह m. *eine gelbe Harnruhr* Ḱaraka 2,4. Suçr. 1,272,6. Çârṅg. Saṁh. 1,7,43.

हरिद्रामेहिन् adj. *mit der gelben Harnruhr behaftet* Ḱaraka 2,4. Suçr. 2,78,7.

हरिद्राराग adj. *dessen Zuneigung nicht länger haftet als die Farbe von Gelbwurz* H. 476. Halâj. 2,220. Vgl. Spr. (II) 6279.

हारिद्रिक adj. *mit* हरिद्रा *Gelbwurz handelnd* gaṇa किसरादि zu P. 4,4,53.

1. हरिद्रु (हरि + 2. द्रु) adj. *im Gelben* (Soma) *laufend:* die Soma-Steine अद्रुर्यासो हरिषाचो हरिद्रवः ṚV. 10,94,12. Richtiger wäre die

Betonung हरिद्रु; vgl. Uṇâdis. 1,35.

2. हरिद्रु (हरि + 4. द्रु) m. 1) = दारुहरिद्रा *Curcuma aromatica* AK. 2,4,2,20. Dhanv. 1,13. *ein best. Baum*, vulgo हलदीवा Râǵan. 9,125. = पीतदारु *eine Pinus-Art* Râǵan. im ÇKDr. — Çat. Br. 13,8,4,16. Kâtj. Çr. 21,3,20. Hariv. 12674. — 2) *Baum* H. 1114.

3. हरिद्रु m. N. pr. eines Schülers des Kalâpin P. 4,3,104, Schol. — Vgl. हारिद्रव.

हारिद्रुक adj. *mit* हरिद्रु *Curcuma aromatica handelnd* gaṇa किसरादि zu P. 4,4,53.

हरिद्रुमत् (von 2. हरिद्रु) m. N. pr. eines Mannes Çaṁk. zu Khând. Up. 4,4,3. — Vgl. हारिद्रुमत.

हरिद्वार n. Vishṇu's *Thor*, N. pr. einer heiligen Stadt LIA. 1,50. Verz. d. Oxf. H. 149,*a*, 32. fg. Rudrajâmala im ÇKDr. Wassiljew 53. Târan. 171. Wilson, Sel. Works 1,213. 239.

हरिधायस् adj. *gelbliche Ströme (Tränke) habend, — gebend:* der Himmel ṚV. 3,44,3.

हरिनदी f. N. pr. eines Flusses, °ग्राम्य N. pr. eines Dorfes: ग्रामे °ग्राम्ये गङ्गायाः पूर्वभागतः Notices of Skt Mss. 1,227,5 v. u. der Herausgeber fasst हरिनदी als N. des Dorfes.

हरिनन्द m. N. pr. eines Schülers des Devânanda Wilson, Sel. Works 1,47.

हरिनन्दन m. und °नन्दिन् m. N. pr. gaṇa क्षुभ्नादि zu P. 8,4,39.

हरिनाथ m. N. pr. verschiedener Männer Hall 100. Verz. d. Oxf. H. 101,*b*,1. 132,*a*, No. 241. 206,*b*,9. 280,*a*,6 nebst N. 2. 292,*b*,38. °महोपाध्याय 273,*b*,48. fg. °क 132,*b*,8.

1. हरिनामन् n. Hari's *Name:* °नामामृत n. Titel einer Grammatik, in der alle Beispiele auf हरि d. i. Vishṇu anspielen, Colebr. Misc. Ess. 2,47. Notices of Skt Mss. 1,241. हरिनामोपनिषद् f. Titel einer Upanishad 2,102.

2. हरिनामन् m. *Phaseolus Mungo* (मुद्ग) Trik. 2,9,2.

हरिनायक m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 201,*a*, No. 480.

हरिनारायण m. N. pr. zweier Männer Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 12. Kshitîç. 29,19.

हरिनारायणशर्मन् m. N. pr. eines Autors Notices of Skt Mss. 2,314.

1. हरिनेत्र n. 1) Hari's d. i. Vishṇu's *Auge* Mârk. P. 81,52. — 2) *eine weisse Lotusblüthe* Râǵan. im ÇKDr.

2. हरिनेत्र 1) adj. *gelbäugig:* Çiva MBh. 14,194. — 2) m. *Eule* Trik. 2,5,14. Hâr. 185.

हरिन्मणि (हरित् + म°) m. *Smaragd* AK. 2,9,92. H. 1064. Halâj. 2,20. Çiç. 3,49. Bhâg. P. 3,28,25.

हरिन्मुद्ग (हरित् + मुद्ग) m. *im Herbst reifender Phaseolus Mungo* (शारदमुद्ग) Râǵan. im ÇKDr.

हरिपञ्चकव्रत n. *eine best. Begehung* Verz. d. Oxf. H. 10,*b*,9.

हरिपर्ण n. *Rettig* H. 1190. — Vgl. हरित्पत्त्र.

हरिपर्वत m. N. pr. eines *Berges* Mârk. P. 59,12.

हरिपा adj. *den Gelben* (Soma) *trinkend* ṚV. 10,96,8.

हरिपिण्डा f. N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9,2642.

हरिप्रबोध m. Titel eines Buches Vâmana 4,1,2.

हरिप्रसाद m. N. pr. eines Mannes Colebr. Misc. Ess. 2,23.

हरिप्रिय 1) adj. *a) die Falben liebend* oder *bei den Falben beliebt:* Indra ṚV. 3,41,8. — *b)* Vishṇu oder Kṛshṇa *lieb.* — 2) m. *a)* Bez. verschiedener Pflanzen: *Nauclea Cadamba* (कदम्ब) *Roxb.* Ratnam. 204. Çabdak. im ÇKDr. = करवीर, पीतभृङ्गराज, बन्धूक, विष्णुकन्द Râǵan. 10,11. 4,141. 10,120. 7,89. — *b) Muschel* Râǵan. 13,125. — *c) a fool, a blockhead; armour, mail;* ein N. Çiva's Wilson nach Çabdârthak. — 3) f. आ *a) die Geliebte* Vishṇu's d. i. Lakshmî AK. 1,1,1,22. H. 226. Halâj. 1,31. Gatâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*b*,25. — *b) Basilienkraut* Râǵan. 10,152. Çabdârthak. bei Wilson. — *c) die Erde* Çabdârthak. ebend. — *d) der 12te Tag eines Halbmonats* ebend. — 4) n. *die Wurzel von Andropogon muricatus* Râǵan. 12,160. *rother Sandel* 142. *schwarzer Sandel* Çabdak. im ÇKDr.

हरिबभ्रु m. N. pr. eines Mannes MBh. 2,111.

हरिबीज n. = हरिताल *Auripigment* Gatâdh. im ÇKDr.

हरिबुक्कपुर n. N. pr. einer *Stadt* Verz. d. Oxf. H. 154,*a*,47.

हरिभ s. हरिव.

हरिभक्त m. *ein Verehrer* Hari's d. i. Vishṇu's Brahmavaiv. P. im ÇKDr.

हरिभक्ति f. Hari's *Verehrung:* °विलास Titel einer Schrift Wilson, Sel. Works 1,167. gedruckt in Calcutta 1845.

हरिभट m. N. pr. eines Asura Kathâs. 46,36.

हरिभट्ट m. N. pr. verschiedener *Gelehrten* Verz. d. Oxf. H. 198,*a*, No. 466. 200,*b*, No. 476. 201,*b*, No. 479. Ind. St. 2,252. 8,206.

हरिभद्र 1) m. N. pr. verschiedener Männer Wassiljew 324. Târan. 78. 240. 325. °सूरि Hall 64. 165. — 2) n. *die wohlriechende Rinde von Feronia elephantum* Çabdak. im ÇKDr.

हरिभास्कर m. N. pr. eines Gelehrten Ind. St. 8,206. Notices of Skt Mss. 2,126.

हरिभुज् m. *Schlange* (*Frösche essend*) Çabdar. im ÇKDr.

हरिमन् (von हरि) Uṇâdis. 4,147. m. *gelbe Farbe, Bleichheit, Gelbsucht* ṚV. 1,50,11. fg. AV. 1,22,1. 9,8,9. 19,44,2. *die Zeit* (काल) Uǵǵval.

हरिमत् adj. = हरिवत् als Beiw. und Bein. Indra's H. ç. 31. MBh. 2,447. 14,286.

हरिमन्त m. N. pr. eines Âṅgirasa, Verfassers von ṚV. 9,72.

हरिमन्थ m. 1) *Premna spinosa* Çabdar. im ÇKDr. *Kichererbse* Râǵan. 16,46. Mad. 10,36. = अतिमुक्तक Hâr. 179. — 2) N. pr. einer Gegend Bharata zu AK. 2,9,18 nach ÇKDr.

हरिमन्थक m. *Kichererbse* AK. 2,9,18 (nach ÇKDr. Bharata zu AK.). H. 1171.

हरिमन्थज m. dass. Comm. zu AK. 2,9,18 (nach ÇKDr. AK. selbst). *eine Varietät von Phaseolus Mungo* (मुद्ग) H. 1173. शाके °जम् (also n.). Suçr. 1,222,18.

हरिमन्दिर n. 1) Hari's *Behausung,* Vishṇu's *Welt* Weber, Kṛshṇaǵ. 307. — 2) *ein Tempel* Vishṇu's Wilson, Sel. Works 2,145.

हरिमन्युसायक adj. etwa *den Muth der Falben stachelnd:* Indra ṚV. 10,96,3.

हरिमहिमन् m. Titel einer Schrift Verz. d. B. H. No. 826.

हरिमित्र m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 125,1.

हरिमिश्र m. desgl. HALL 38.

हरिमीडेस्तोत्र n. *ein mit* हरिमीडे *beginnender Lobgesang auf* Vishṇu HALL 135.

हरिमेध adj. = हरिमेधस्, unter den Beiwörtern Nârâjaṇa's MBH. 12,12864. = अश्वमेध NÎLAK.

हरिमेधस् 1) adj. als Beiwort und Beiname Vishṇu's oder Kṛshṇa's MBH. 12,12764. BHÂG. P. 3,10,17. 13,47. 32,18. 4,30,24. 9,13,9. 11,29,45. nach dem Comm. zu BHÂG. P. = संसारं हरति मेधा यस्य. — 2) m. N. pr. eines Mannes MBH. 1,2099. 5,3813. Vater Hari's BHÂG. P. 8,1,30.

हरिंभर adj. *den falben* (Donnerkeil) *tragend* ṚV. 10,96,4.

हरिय (von हरि) m. *ein falbes Ross* H. 1238.

हरियूपीया (gesprochen °यूपिया für °यूप्या *goldene Pfosten habend*) f. N. pr. einer Oertlichkeit ṚV. 6,27,5.

हरियोग adj. *mit Falben bespannt:* Wagen Indra's ṚV. 1,56,1.

हरियोजन n. *das Anschirren der Falben* ṚV. 1,62,13. — Vgl. हारियोजन.

हरियोनि adj. *aus* Hari (Vishṇu) *hervorgegangen:* ब्रह्मन् MBH. 12,13590.

हरिराज m. N. pr. eines *Fürsten* RÂGA-TAR. 7,127.

हरिराम m. N. pr. verschiedener Männer Verz. d. Oxf. H. 245,*a*, No. 610. fg. Verz. d. B. H. No. 109. 881. HALL 52. °चक्रवर्तिन् COLEBR. Misc. Ess. 2,45. °तर्कवागीश HALL 41. 50. °तर्कवागीशभट्टाचार्य 53. fg. Verz. d. B. H. No. 685. °तर्कालंकार HALL 55. °तर्कालंकारभट्टाचार्य 81. °भट्टाचार्य 31. 42.

हरिराय m. desgl. Notices of Skt Mss. 1,30. Verz. d. Oxf. H. 397,*b*, No. 135. WILSON, Sel. Works 1,272.

हरिरिपु m. *eine best. Pflanze,* = वाजिशत्रु KÂLAKAKRA 4,154.

हरिरुद्र m. Hari *und* Rudra d. i. Vishṇu *und* Çiva *in einer Person* MBH. 3,1627.

हरिरोमन् adj. *blonde Haare am Körper habend* MBH. 5,3812.

हरिलीला f. Hari's *Spiel*, Titel eines Inhaltsverzeichnisses zum Bhâgavatapurâṇa von Vopadeva Verz. d. Oxf. H. 37,*b*, No. 92. °विवेक ebend. °विवरणसंग्रह Notices of Skt Mss. 2,200.

हरिले ind. (voc.) Anruf an eine Dienerin im Drama ÇABDÂRTHAK. bei WILSON.

हरिलोचन 1) adj. *gelbäugig.* — 2) m. *a*) *Krebs* TRIK. 1,2,21. — *b*) *Eule* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — *c*) N. pr. eines Krankheitsdämons HARIV. 9561.

हरिव *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten VJUTP. 179. Mél. asiat. 4,638. हरिभ v. l.

हरिवंश m. 1) Hari's d. i. Vishṇu's (Kṛshṇa's) *Geschlecht* WEBER, KṚSHṆAG. 270. 283. ÇATR. 10,319. H. 35. — 2) Titel des bekannten Anhanges zum Mahâbhârata MBH. 1,357. 18,280. पुराण HARIV. 16358. fg. WEBER, KṚSHṆAG. 304 (n.). °चतुष्क Verz. d. Oxf. H. 154,*a*,11. °कृष्णलीला MACK. Coll. 1,60. — 3) N. pr. eines Dichters HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 7. WILSON, Sel. Works 1,177. हित° Verz. d. Oxf. H. 131,*b*, No. 239.

हरिवंश्य adj. *zu* Hari's *Geschlecht gehörig* ÇATR. 9,99.

हरिवन n. N. pr. gaṇa क्षुभ्नादि zu P. 8,4,39.

हरिवत् (von हरि) adj. voc. हरिवस् Schol. zu P. 8,2,15. 3,1. 1) *von den Falben begleitet, — gefahren, der Falbrossige:* Indra HALÂJ. 1,54. ṚV. 1,81,4. 3,52,7. 7,20,4. 32,12. 10,96,10. VS. 20,38. AIT. BR. 2,24. — 2) *mit dem gelben* (Soma) *verbunden* u. s. w.: इन्द्राय शूषं हरिवन्तमर्चत ṚV. 10,96,2. सो अस्य कामं हरिवन्तमानशे 7. — 3) *das Wort* हरि *enthaltend* ÇAT. BR. 4,5,3,4. PAÑKAV. BR. 12,13,7. LÂṬJ. 3,1,18. — Vgl. हरिमत्.

हरिवर 1) adj. *der beste unter den Affen* R. 1,1,66. — 2) m. N. pr. eines Fürsten KATHÂS. 52,196. 263. — 3) n. N. pr. einer Stadt KATHÂS. 52,263.

हरिवर्ण 1) m. N. pr. eines Mannes PAÑKAV. BR. 8,9,4. 5. — 2) n. N. eines Sâman Ind. St. 3,246,*a*.

हरिवर्पस् adj. *gelbliches —, grünliches Aussehen darbietend:* die Erde ṚV. 3,44,3. Indra 10,96,1.

हरिवर्मन् m. N. pr. eines Dichters (v. l. हरिशर्मन्) Verz. d. Oxf. H. 150,*b*,42. fg. eines buddhistischen Autors WASSILJEW 108. °वर्मदेव N. pr. eines Fürsten Z. f. d. K. d. M. 3,165.

हरिवर्ष 1) n. N. pr. eines von den Gebirgen Nishadha und Hemakûṭa eingeschlossenen Varsha TRIK. 2,1,3. H. 946, Schol. MBH. 2,1044. 6,202. VP. 168. MÂRK. P. 60,4. BHÂG. P. 5,16,9. 18,7. ÇATR. 1,292. — 2) m. N. pr. eines Beherrschers von Harivarsha, Sohnes des Âgnidhra, VP. 162. fg. BHÂG. P. 5,2,19.

हरिवल्लभ 1) m. N. pr. verschiedener Männer COLEBR. Misc. Ess. 2,42. Verz. d. Oxf. H. 274,*a*, No. 649. KSHITÎÇ. 10,15. °राय 12,6. — 2) f. आ Bez. zweier Pflanzen (Vishṇu *lieb*): *Basilienkraut* und = जया RÂGAN. im ÇKDR.

हरिवालुक n. *die wohlriechende Rinde von Feronia elephantum* AK. 2,4,4,9. RATNAM. 126.

हरिवास 1) adj. wohl *ein gelbes Gewand tragend:* Vishṇu MBH. 6,2949. — 2) m. *Ficus religiosa* MADAN. 5,4.

हरिवासर n. Vishṇu's *Tag*, Bez. *des 11ten und 12ten Tages* (oder *des 1ten Viertels dieses Tages*) *in einer Monatshälfte* EKÂDAÇÎTATTVA u. s. w. im ÇKDR. WEBER, KṚSHṆAG. 234. — Vgl. हरिदिन.

हरिवासुक n. = हरिवालुक COLEBR. und LOIS. zu AK. 2,4,4,9.

हरिवाहन 1) adj. *mit Falben fahrend;* m. Bez. *a*) Indra's MED. n. 251. MBH. 1,1296. 3,1870. 12053. 12,6743. 13,1889. 14,108. R. GORR. 1,64,25. 6,70,33. °दिश् *Osten* VIKR. 47. — *b*) *der Sonne* MED. — 2) m. Vishṇu's *Vehikel*, Bez. Garuḍa's HÂR. 10.

हरिविलासकाव्य n. Titel eines *Gedichts* Notices of Skt Mss. 1,46.

हरिवृत्त m. wohl = 2. हरिद्रु 1) SUÇR. 2,79,1.

हरिवृष n. = हरिवर्ष 1) BHÛRIPRAJOGA im ÇKDR.

हरिव्यास m. N. pr. eines Mannes WILSON, Sel. Works 1,151. °मिश्र Verz. d. B. H. No. 814. °मुनि HALL 115.

हरिव्रत adj. etwa *dessen Gebiet*, d. h. *Alles was ihn umgiebt, gelb ist:* Agni ṚV. 3,3,5. nach anderer Lesung हरित्वच् SÂJ. zu d. St.

हरिश (von हरि) adj. gaṇa लोमादि zu P. 5,2,100.

हरिशंकर N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 257,*a*,23.

हरिशर्य und हरीशय adj. (f. आ) VS. PRÂT. 3,127. *in Gold ruhend,* —

befindlich: तनू VS. 5,8. f. Bez. *dieses Spruches* Ind. St. 10,364.

हरिशयन n. Vishṇu's *Schlaf* Ǵjotistattva im ÇKDr.

हरिशर m. ein N. Çiva's Çabdârthak. bei Wilson.

हरिशर्मन् m. N. pr. verschiedener Personen Verz. d. Oxf. H. 101,*b*, 20. 150,*b*, No. 320. 292,*b*,39. Kathâs. 30,92. 48,107.

हरिशिख m. desgl. Kathâs. 23,56. 34,114. 54,84. 108,189.

हरिशिप्र adj. *gelbe Kinnbacken habend* ṚV. 10,96,4. — Vgl. हिरिशिप्र.

हरिश्चन्द्र (हरि + चन्द्र) 1) adj. *gelb —, golden schimmernd* ṚV. 9, 66,26. — 2) m. N. pr. eines Fürsten mit dem patron. Vaidhasa aus dem Geschlecht des Ikshvâku Ait. Br. 7,13. Çâṅkh. Br. 15,17. Maitrjup. 1,4. ein Ṛshi (Râǵarshi?) P. 6,1,153. im Epos ist Har. ein Sohn Triçaṅku's, der für seine Frömmigkeit und Freigebigkeit mit seinen Unterthanen in den Himmel erhoben, aus diesem aber wegen seines Hochmuths wieder vertrieben wird und mit seiner Stadt (vgl. सौभ) im Luftraum schweben bleibt, H. 701. MBh. 2,294. 484. 488. fgg. 12,614. 13,187. 3290. 5663. fg. 18,106. Hariv. 754. fgg. 11110. Spr. (II) 4830. VP. 372 nebst N. 9. Weber, Kṛshṇaǵ. 252. Mârk. P. 7,1. fgg. Bhâg. P. 9,7,6. 16,31. 10,72,21. Râǵa-Tar. 4,648. 7,798. Daçak. 8,1 v. u. Wilson, Sel. Works 1, 181. 362. Verz. d. B. H. No. 1198. als Autor No. 941. N. pr. eines historischen Fürsten Journ. of the Am. Or. S. 7,35. fg. eines Sohnes des Bharahapâla Verz. d. Oxf. H. 276,*a*, 8. — 3) N. pr. eines Wallfahrtsortes Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,16. 42,*a*,11. — Vgl. हरिचन्द्र.

हरिश्चन्द्रपुर n. Hariçkandra's (in der Luft schwebende) *Stadt* (vgl. सौभ) Trik. 2,1,19. so v. a. *Luftspiegelung, Fata Morgana* (vgl. खपुर) Varâh. Bṛh. S. 32,24.

हरिश्मशारु adj. *blondbärtig* ṚV. 10,96,4.

हरिश्मश्रु 1) adj. dass. MBh. 7,7894 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 13,6356. Hariv. 12539. 13073. 13995. R. 7,23,4,49. — 2) m. N. pr. eines Dânava Bhâg. P. 7,2,18. — Vgl. हिरिश्मश्रु.

हरिश्रम m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 337,*b*,25.

हरिश्रावा f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,336 (VP. 183; ०श्रवा die ältere Ausg.).

हरिश्री adj. 1) *schön gelb, goldfarben:* Heerde Vâlakh. 2,10. Pañkav. Br. 15,3,10. — 2) Soma-*beglückt:* मद् ṚV. 8,15,4.

हरिश्रीनिधन n. N. eines Sâman (aus dem Tṛka ṚV. 9,66,25. fgg.) Ind. St. 3,246. Pañkav. Br. 15,3,9.

हरिष m. = हर्ष *Freude* ÇKDr.

हरिषच् oder ०षाच् adj. *um den gelben* (Soma) *beschäftigt* (सच्, साच्): die Steine ṚV. 10,94,12.

हरिषेण (हरि + सेना) gaṇa सुषामादि zu P. 8,3,98. Schol. zu 99. N. pr. des 10ten Kakravartin in Bhârata H. 694. हरिसेन LIA. 2,940. — Vgl. हारिषेणि, ०षेणय.

हरिष्ठा adj. *mit Falben fahrend* (2. स्था): die Sonne ṚV. 1,191,10. Indra 3,49,2. 6,17,2.

हरिस् MBh. 13,2119 fehlerhaft für हविस् (so ed. Bomb.).

हरिसक्थ n. संज्ञायाम् P. 8,3,99, Schol.

हरिसिंह m. N. pr. eines *Fürsten* Kathâs. 34,211.

हरिसुत m. = हरिषेण H. 694.

हरिसूक्त n. N. einer *Hymne* Verz. d. Oxf. H. 398,*a*, No. 144.

हरिसेन s. हरिषेण.

हरिसेवकमिश्र m. N. pr. eines Autors Notices of Skt Mss. 2,268.

हरिसोम m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 114,84. fgg.

हरिस्तुति f. Hari's (Vishṇu's) *Preis*, Titel einer Hymne Hall 135.

हरिस्तोत्र n. desgl. Verz. d. B. H. No. 452. Hall 136.

हरिस्वामिन् m. N. pr. verschiedener Personen Verz. d. Oxf. H. 70, *a*, 8. 152,*b*,20. fg. 35. 42. 361,*a*, No. 2. fgg. Hall 192. Kathâs. 79,5. 87,4.

हरिह SV. II, 3,1,22,1 fehlerhaft und sinnlos; vgl. AV. 2,5,1.

हरिहूडोकस m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,1086.

1. हरिहय m. *ein Ross* Indra's R. 1,6,21. 7,22,8.

2. हरिहय adj. *falbe Rosse habend*, Beiw. und Bein. Indra's AK. 1, 1,1,39. Halâj. 1,52. MBh. 1,2685. 5402. R. 4,43,40. uneig. von Nârâjaṇa MBh. 12,12864. ०हयानुज m. Indra's *jüngerer Bruder* d. i. Vishṇu oder Kṛshṇa (vgl. इन्द्रानुज) R. 7,7,41.

हरिहर m. 1) sg. Vishṇu *und* Çiva *in einer Person* Spr. (II) 6486. Verz. d. Oxf. H. 261,*a*,30. du. oder im comp. Vishṇu *und* Çiva Hariv. 10672. ०कथा Spr. (II) 7173. Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,7. ०मल्लाः 93,*b*,10. fg. ०मण्डल Verz. d. B. H. No. 920. fg. ०हराद्वैतवादिन् S. 160. ०तारतम्य Mack. Coll. 1,106. — 2) N. pr. verschiedener Männer Colebr. Misc. Ess. 1,301. 2,255. 257. fgg. Ind. St. 1,471. Verz. d. B. H. No. 266. 571. 1052. Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,18. 193,*b*, No. 441. 197,*a*, No. 457. 223,*a*,10. 273,*b*,1 v. u. 280,*a*,7. 286,*b*, No. 671. Tattvas. 22. Hall 23. 29. 93. LIA. 4,171. fg. Kshitiç. 5,21. Burnouf, Bhâg. P. I, lx. ०पद्धति Verz. d. Oxf. H. 292,*b*,39. ०भाष्य 274,*a*, No. 649. 280,*a*,8. ०खान 118, *b*, No. 198. ०तर्कालंकारभट्टाचार्य 141,*a*, No. 288. ०दीक्षित Notices of Skt Mss. 2,198. ०देव Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,5, Çl. 6. ०पुरी Verz. d. Oxf. H. 227,*b*,20. ०भट्ट Verz. d. Cambr. H. 66. ०भट्टाचार्य Verz. d. Kop. H. 101,*a*. ०महाराज Verz. d. Oxf. H. 244,*a*, No. 606. ०सरस्वती Hall 141. ०हरानन्द 108. ०हरार्य 122. — 3) N. pr. eines Flusses Prâjaçkittend. 12,*a*,1.

हरिहरात्मक 1) adj. Vishṇu's *und* Çiva's *Wesen umfassend, beide angehend:* रूप Hariv. 10661. स्तोत्र 10694. स्तव Verz. d. Oxf. H. 85,*b*, 5. तेत्र Varâha-P. im ÇKDr. — 2) m. ein N. Garuḍa's und Daksha's Wilson nach Çabdar. st. Daksha शिववृष Çiva's *Stier* ÇKDr. nach ders. Aut.

हरिहरिहरिवाह m. N. pr. eines Lokeçvara bei den Buddhisten Wilson, Sel. Works 2,23.

हरिहरिहरिवाहनसाधन Titel einer Schrift im Tandjur.

हरिहेति f. 1) Indra's *Waffe* so v. a. *Regenbogen;* s. ०मत्. — 2) Vishṇu's *Waffe* so v. a. चक्र *Diskus, Rad;* s. ०हूति.

हरिहेतिमत् (von हरिहेति) adj. *mit einem Regenbogen geschmückt:* ककुभ्: Mâlatim. 149,1.

हरिहेतिहूति m. (*nach dem Rade benannt*) = चक्रवाक *Anas Casarca Gm.* Çiç. 9,15.

हरोज्ञीशर्मन् s. हरिज्ञीव.

हरीतक (von हरित्) m. f. (ई) und n. Trik. 3,5,23. 1) m. *Terminalia Chebula* MBh. 3,2405. 11570. Hariv. 12681 (nach der Lesart der neue-

ren Ausg.). Brahma-P. in LA. (III) 51,20. überall des Metrums wegen. — 2) f. ई gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. dass. AK. 2,4,2,40. Trik. 3,3,193 (= गौरी, शुक्लवचा und हैमवती). H. 1146. Halâj. 2,463. Ratnam. 89. Râgan. 11,221. fgg. (sieben Arten). Frucht (ebenfalls हरीतकी P. 4,3,167. 1,2,52, Vârtt. 1. AK. 2,4,4,18) und Galläpfel des Baumes zum Gelbfärben gebraucht; unter den Früchten das beste Purgativ. Suçr. 1,142,3. 14. 144,18. 160,16. 2,174,20. 417,12. Çârṅg. Saṃh. 1,4,3. हरस्य भवने जाता हरिता च स्वभावतः । हरयेत्सर्वरोगांश्च तेन प्रोक्ता हरीतकी ॥ Madan. 1,8. Hariv. 12681 (besser हरीतका: die neuere Ausg.). Varâh. Bṛh. S. 76,11. 77,10. °चूर्ण 31. दृष्टं हि लोके हरीतकीं भक्षयतोस्तद्रसाभिज्ञेतरयोर्विरेचनम् Çaṅk. zu Khând. Up. S. 22. °गुण Verz. d. B. H. No. 957. Verz. d. Oxf. H. 311,b,9. Lalit. ed. Calc. 201, 1. — Vgl. पथ्य°.

हरीश (हरि + ईश) m. Affenfürst R. 6,36,10. fg. — Vgl. हरीषा.

हरीशय s. हरिशय.

हरीषा (v. l. °शा) f. ein gemischtes Gericht aus Fleischstücken mit allerlei Körnern und Gewürzen in Butter und Wasser gekocht, vulgo ग्रास Bhâvapr. 5.

हरूण eine best. hohe Zahl bei den Buddhisten Vyutp. 179. Mél. asiat. 4,639.

हरेउ N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,b,6 v. u.

हरेणु Uṇâdis. 2,1. 1) m. a) eine Erbsenart mit nicht ganz kugelförmiger Frucht AK. 2,9,16. H. 1171. an. 3,234. Med. ṇ. 86. Ratnam. 129. Râgan. 16,58. Madan. 10,34. Suçr. 1,73,8. 79,21. 132,15. 197,13. 198,3. 2,20,19. 339,1. °मात्र 353,2. — b) die Grenzen eines Dorfes bezeichnende Schlingpflanzen und ein N. von Laṅkâ Çabdârthak. bei Wilson. — 2) f. a) ein best. Arzeneistoff, = रेणुका AK. 2,4,4,8. H. an. Med. — b) ein braves Weib H. an. Med. beruht ursprünglich wohl auf einer Corruption von सती-न Erbsen. — c) a deer of copper colour Wilson nach Çabdârthak.

हरेणुक m. = हरेणु 1) a) Râgan. 16,58. Lalit. ed. Calc. 331, N. 1. f. आ dass. Suçr. 1,139,3. 4 (könnte hier auch m. sein). 8. 157,11. 2, 103,18. 544,1.

हर्त nom. ag. = हर्तर् Vernichter: त्रिपुरहर्ताय MBh. 13,906; vgl. अपहर्त 905.

हर्तर् (von 1. हर्) nom. ag. 1) Träger, Bringer Âpast. 2,15,7. Kauç. 84. सोम° MBh. 13,682. वार्त्ता° Mâlatîm. 150,10. Bhâg. P. 4,9,38. — 2) Entwender, Entzieher, Entführer, Dieb Jâgn. 2,169. MBh. 13,3464. 15,199. R. 4,48,15. Spr. (II) 7371. Kathâs. 61,284. वधूनाम् Bhâg. P. 2,7,33. in comp. mit dem Object M. 8,192. 342. 9,280. 11,51. Jâgn. 3,210. R. 1,40,9. 42,8. Mârk. P. 15,29. 32. Bhâg. P. 2,7,25. 4,24,5. 7,6,5. Journ. of the Am. Or. S. 7,44,2. mit acc.: पालयम् R. 7,59,3,54. — 3) Ablöser, Abhauer: येन वृत्रशिरो हर्ता (fut.) Bhâg. P. 6,9,53. 11,18. — 4) Erheber von Abgaben (Fürst) Spr. (II) 6580. — 5) Entferner, Verscheucher: भय° MBh. 3,15708. आर्ति° Kathâs. 99,46. शोक° Bhâg. P. 3,14,48. — 6) Vernichter: जगतः neben स्रष्टर् und भर्तर् (so ed. Bomb. st. कर्तर्) MBh. 3,8756. Hariv. 14480. — विश्वास° MBh. 13,5466 wohl fehlerhaft für °हन्तर्; vgl. विश्वासघात, °घ्न u. s. w. — Vgl. मनो°, विश्व°, सुधा°, हार्त्र, हार्त्र्य.

हर्तव्य (wie eben) adj. 1) zu entwenden, zu entziehen, mit Gewalt zu nehmen, zu rauben M. 11,18. R. 3,44,6. Pañkat. 33,5. III,192. n. impers. M. 11,16. तस्मात्तेभ्यः प्रदातव्यं न हर्तव्यं कदा च न Verz. d. Oxf. H. 32,a,44. — 2) sich anzueignen, dem man sich hinzugeben hat: भाव Spr. (II) 6837, v. l. (in der N. zu lesen 3,56,27).

हर्मन् n. = जृम्भण Çabdar. im ÇKDr.

हर्मित adj. = क्षिप्त und दग्ध Med. t. 174.

हर्मुट m. Schildkröte; die Sonne Çabdârthak. bei Wilson.

हर्म्य n. ein festes Gebäude: Burg, Schloss, Herrenhaus; Wohnhaus, Vorrathshaus Naigh. 3,4 (= गृह). AK. 2,2,9. 3,4,24,160. H. 993. Halâj. 2,138. तेषां सं हर्म्यो अक्षाणि यथेदं हर्म्यं तथा RV. 7,55,6. प्रतीच्यागादधि हर्म्येभ्यः (उषाः) 76,2. विशो हर्म्यस्य 1,121,1. भयन्त विश्वा भुवनानि हर्म्या Häuser und Menschen beben 166,4. हर्म्यस्य सक्षणिः 9,71,4. 78,3. 10,46,3. 73,10. यदा यमो भवति हर्म्ये हितः 114,10. यथा यमाय हर्म्यमवपन्पञ्च मानवाः: eine Burg bauten AV. 18,4,55 (vgl. Taitt. Âr. 6,6,2). इदं तस्मै हर्म्यं करोमि TBr. 3,7,6,3. Nir. 6,32. MBh. 1,8075. 15,441. Hariv. 8710. 9038. °प्रासादसंकुल R. 1,5,9. 2,33,3. 39,15. 91,32. R. Gorr. 2,27,10. 3,42,48. Mṛkkh. 47,3. Kâm. Nîtis. 15,12. Megh. 33. Ṛt. 1,9. Vikr. 56. Spr. (II) 928. 1478, v. l. 1575. 2589, v. l. 3700. 5509. Varâh. Bṛh. S. 45,4. 86,17. Kathâs. 20,135. fg. Bhâg. P. 9,11,30. Hit. 39,20. Bhaṭṭ. 8,36. स्फाटिक° Kumâras. 6,42. °तल Suçr. 1,170,8. Ṛt. 1,3. Spr. (II) 5714. Prab. 7,5. °पृष्ठ Hariv. 8711. Ṛt. 1,28. Spr. (II) 7372. Bhâg. P. 3,22,17. °स्थल 4,25,15. Megh. 67. °वलभी Varâh. Bṛh. S. 57,4. हर्म्याग्र Ragh. 6,47. Kathâs. 14,19. °चर् Weber, Kṛshṇag. 269, N. 1. am Ende eines adj. comp. f. आ Megh. 7. Kathâs. 20,141. so v. a. Gefängniss: युयुत्सन्तं तमसि हर्म्ये धाः RV. 5,32,5. अपिरिप्राय हर्म्ये 8,5,23. — Vgl. तृण°, मणि°, महा°, मार्ग°, राज°.

हर्म्येष्ठा adj. im Hause befindlich, im Stall gehalten RV. 7,56,16. ebenso घर्म्येष्ठा 10,106,5.

हर्य्, हर्यति Naigh. 2,6 (कान्तिकर्मन्). 14 (गति°). Dhâtup. 15,7 (ebenso). gern wollen, haben wollen, begehren nach (acc.) Nir. 6,17. RV. 1,93,7. 161,8. धाराः 4,58,8. सोमम् 3,40,2. वचः 5,54,15. मन्म 10,96,11. 5. 10. mit loc.: सवनेषु sich's wohl sein lassen, sich behaglich finden bei 112,7. med.: अन्तर्द्यावा माहिने हर्यमाणः 3,6,4. अहर्यथा उपस्तुतः 10,96,5. partic. praes.: धनोरधि प्रवता यासि हर्यन् gern, mit Vorliebe 4,3. Davon scheint हर्यन्त् nicht verschieden zu sein: हर्यन्नुषसमर्चयः सूर्यं हर्यन्नरोचयः 3,44,2. इन्द्रो हर्यन्तमर्जुनं वज्रं शुक्रैरभीवृतम् (अपावृणोत्) 5, wofür wohl zu lesen ist: हर्यन्तमर्जुनं व्रजम्. Die belegbaren Formen gehören alle zum Präsensstamm हर्य, der auch auf हर् (vgl. — प्र caus.) zurückgeführt werden könnte. Für हर्य् spricht हर्यत.

— intens. जाहर्यीति, जाहर्ति, जाहर्यति u. s. w. Siddh. K. 158, b, 11. fg.

— अभि 1) lieben: यं विश्व इदभिहर्यन्ति देवाः RV. 10,112,6. अन्यो अन्यमभि हर्यत AV. 3,30,1. मनसा स्त्रियम् Çat. Br. 14,6,10,15. — 2) herbeiwünschen: कामं नो अग्ने अभि हर्य दिग्भ्यः TS. 2,5,4,5.

— आ med. 1) lieben: आ रोदसी हर्यमाणो महित्वा RV. 10,96,11. — 2) etwa gute Aufnahme finden: कदा वसो स्तोत्रं हर्यत आ RV. 10,105,1.

— प्र caus. *Verlangen erregen, reizen:* प्र वः सुतासो हरयन्त (von हृ) पूर्णाः ṚV. 4,37,2.

— प्रति 1) *gern haben wollen, — annehmen; herbeiwünschen, sich sehnen nach:* वाचम् ṚV. 1,40,6. 57,4. 144,6. 10,122,2. AV. 3,8,2. सूक्तानि ṚV. 1,93,1. 8,44,2. स्तोमम् 5,2,11. प्रति मनायोरुचथानि हर्यन् 4,24,7. 8,43,2. 17. उक्था 1,165,4. घृताचीम् 10,70,1. घृतम् TBr. 2,8, 3,1. AV. 1,7,3. 8,2. 10,6,35. प्रयस्वन्तः प्रति हर्यामसि त्वा 116,8. इनिनीव प्रति हर्यासि सूनुम् AV. 12,3,22. med.: इयं वां ब्रह्मणस्पते प्रति हर्यते मतिः *sehnt herbei* ṚV. 5,57,1. — 2) *verschmähen, zurückweisen:* अरातिं प्रति हर्यत AV. 5,7,6.

— वि *verschmähen, nicht wollen* Nir. 7,17. Vgl. अविहर्यतक्रतु.

हर्यक्ष (हरि + 3. अक्ष) 1) adj. *gelbäugig* VS. 30,21. MBh. 3,17130. Eule 10,38. — 2) m. *a) Löwe* AK. 2,5,1. H. 1284. Halâj. 2,59. MBh. 9, 595. R. 1,15,6. — *b) der Löwe im Thierkreise* Verz. d. Oxf. H. 97,*b*,31. — *c) Affe* R. 4,28,22. 5,47,10. 53,8. 9. 69,6. — *d)* ein N. Kubera's Gatâdh. im ÇKDr. — *e)* N. pr. α) eines Krankheitsdämons Pâr. Gṛhj. 1,16. — *b)* eines Sohnes des Pṛthu Bhâg. P. 4,22,54. 24,2. — *c)* eines Asura Bhâg. P. 3,18,18. = हिरण्याक्ष Comm. — Vgl. पिङ्गाक्ष.

हर्यक्षन् adj. = हर्यक्ष MBh. 14,192.

हर्यङ्ग (हरि + 3. अङ्ग) m. N. pr. eines Sohnes des Kampa Hariv. 1700. fg. VP. 445.

हर्यत (von हर्य्; vgl. दर्शत, यजत) Uṇâdis. 3,110. 1) adj. *begehrenswerth, lieb, erwünscht:* Agni ṚV. 1,55,4. आ हर्यतो यजतः सान्वस्थात् 3,5,3. 8, 44,5. VS. 3,4. Indra ṚV. 2,21,1. 10,26,7. seine Rosse 8,6,36. 12,25. Donnerkeil 1,57,2. मद 130,2. 10,96,1. 9. 10. Soma 3,44,1. 8,61,18. 9,25,4. 26,5. 65,25. 86,42. 96,17. 98,7. 8. 10,94,8. द्वार् 11,6. ऊर्मि 123,2. व्रत 8,89,5. — 2) m. *a) Ross* Uǵǵval. *ein zum Opfer bestimmtes Ross* Uṇâdik. im ÇKDr. — *b)* N. pr. eines Mannes mit dem patron. Prâgâtha, Verfassers von ṚV. 8,61 (aus v. 18 entnommen).

हर्यवत s. हर्यश्व.

हर्यवन m. N. pr. eines Sohnes des Kṛta Bhâg. P. 9,17,17.

1. हर्यश्व (हरि + अश्व) m. *ein falbes Ross* (Indra's): °युक्तेन रथेन MBh. 3,16509. fg. R. 3,9,19.

2. हर्यश्व (wie eben) 1) adj. *mit falben Rossen fahrend:* Indra ṚV. 2, 17,3. 3,52,7. 7,24,4. 25,5. 31,1. 12. 8,21,10. Vâlakh. 5,2. — 2) m. *a)* ein N. Indra's H. 172. Bhâg. P. 8,11,21. 15,5. auf Çiva übertragen MBh. 13,1169. — *b)* N. pr. eines Mannes gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. eines alten Fürsten aus Ikshvâku's Geschlecht MBh. 5,3934. fgg. 13,1949 (Grossvater Divodâsa's). fgg. 5669. Hariv. 5142. fgg. ein Sohn Dṛḍhâçva's 707. VP. 362. Bhâg. P. 9,6,24. Dhṛshṭaketu's R. 1,71,8. 9 (73,7. 8 Gorr.). VP. 390. Bhâg. P. 9,13,15. Pṛshadaçva's VP. 371. Kakshus' 453. Anaraṇja's Bhâg. P. 9,7,4. pl. Bez. der Söhne Daksha's Hariv. 126. fgg. VP. 117. Bhâg. P. 6,5,1. 6. — Vgl. हार्यश्व.

हर्यश्वचाप m. n. Indra's *Bogen* d. i. *Regenbogen* Hariv. 3577.

हर्यश्वत m. N. pr. eines Sohnes des Kṛti Hariv. 1515 nach der Lesart der neueren Ausg., हर्यवत (in c. ist wohl हर्यवतसुतः zu lesen) die ältere.

हर्यश्वप्रसूत adj. *vom Falbrossigen angewiesen:* दिशः ṚV. 3,30,12.

हर्यात्मन् (हरि + आ°) m. Bein. des Vjâsa Uttama VP. 3,3,16. neben Uttama Verz. d. Oxf. H. 80,*a*,14.

हर्यानन्द (हरि + आ°) m. N. pr. eines Schülers des Râmânanda Wilson, Sel. Works 1,59. fg.

हृष्, हर्षति Dhâtup. 17,59 (अलीके; आलीके). ved. हृषते, हर्षते, हर्षमाणा (*froh* AK. 3,1,7. H. 435). 1) *freudig —, ungeduldig bereit sein zu* (dat.); *sich freuen:* तव राधः सोमपीथाय हर्षते *auf den Trunk wartet* so v. a. *für den Trunk ist deine Gunst sich zu erweisen bereit* ṚV. 1,51,7. 127,6. 4,38,3. हर्षते अस्य सेना *ist ungeduldig* 9,61,1. अग्ने हर्षस्व दातवे 8,19,29. हृषते 10,112,1. 30,5. 84,1. Später हृष्यति (तुष्टौ) Dhâtup. 26,119. *sich freuen* Pâr. Gṛhj. 1,16. M. 2,54. 98. 9,309. MBh. 7,5988 (नाहृष्यद्° mit der ed. Bomb. zu lesen). R. 2,48,3. वात्सल्या सुखिना न हृष्यति न नन्दति 3,45,3. 78,31. 5,88,3. Spr. (II) 3598. 3957. 7411. Kathâs. 22,230. Daçak. 88,6. Bhâg. P. 1,18,50. 5,10,9. Auge Râǵa-Tar. 5,1. हृष्यत् Kathâs. 26,244. 44,80. 53,130 (ऽवादीहृष्यन् zu lesen). Bhâg. P. 4,25,61. अहृष्य R. 5,7,23. Kathâs. 12,9. 18,208. 33,115. 56,391. Râǵa-Tar. 6,262. अहृषम् MBh. 15,914. अहृषताम् Bhaṭṭ. 15,104. med.: हृष्यसे Mârk. P. 110,11 (ohne Noth). अहृष MBh. 2,1219. 2184. 3,3017. 11271. 5,7225. 6,3411. Hariv. 8139. R. 5,52,19. Mârk. P. 110,7. अहृषिरे MBh. 2,1553. Hariv. 8317. R. 2, 63,15. — 2) *starr werden, zu Berge stehen* von den Haaren des Körpers vor Freude oder Schreck: रोमाणि मे ऽहृषन् MBh. 2,1757. हृष्यन्ति रोमकूपानि 6,5213. हृष्यत्तनूरुह Bhâg. P. 10,39,56. *starre Haare am Körper bekommen, schaudern:* अद्भिः स्पृष्टो न हृष्येत् Verz. d. Oxf. H. 51,*b*,7. अहृषिरे मुदा R. 5,1,8. हृष्यते नाम्बुसंस्पर्शात् Mârk. P. 43, 14. *geil werden* Suçr. 2,155,20. *steif — starr werden* überh.: हृष्यतशरणी यस्य 1,256,20. — 3) partic. *a)* हृष्ट Vop. 26,113. mit gegenwärtiger Bedeutung Kâr. zu P. 3,2,188. α) *froh, guter Dinge, munter* (von Menschen und Thieren) AK. 3,2,52. 3,4,14,84. H. an. 2,102. Med. t. 31. हृष्टं पुष्टं बलम् M. 7,171. R. 1,53,5. 6. Kâm. Nîtis. 10,26. Jâǵn. 1,347. MBh. 1,5933. 3,1804. 2128. 2715. 2658. 3058. 5,7179. R. 1,1,87. 4,20. 2,50,26. 3,49,18. Ṛt. 6,25. Vikr. 75,1. Spr. (II) 1161. 3642. 6082. Varâh. Bṛh. S. 5,78. 21,17. 44,23. 68,74. 93,7. Weber, Kṛshṇaǵ. 282. Kathâs. 18,214. 27,102. Daçak. 66,3. Râǵa-Tar. 6,262. Brahma-P. in LA. (III) 53,6. Çuk. ebend. 36,9. चेतस् R. 2,40,13. °चित्त ad Megh. 113. °चेतन R. 2,26,4. °मनस् Pańkat. 57,17. °मानस H. 435. MBh. 1,5590. °रूप 5,7519. °संकल्प 3,3005. °दृष्टि Varâh. Bṛh. S. 94, 13. अति° Daçak. 89,12. हृष्टवत् adv. MBh. 1,7119. R. 5,64,5. हृष्ट = विस्मित P. 7,2,29, Vârtt. 2. H. an. Med. = प्रहसित (wohl nur fehlerhaft für प्रतिहत) Med. — β) *starrend, zu Berge stehend:* लोमानि P. 7,2,29. केशाः Vârtt. 1. °रोमन् Trik. 3,1,21. Bhag. 11,14. MBh. 4,1239. R. 1,21,1 (22,1 Gorr.). 51,1 (52,1 Gorr.). R. Gorr. 2,9,34. Suçr. 1,120,18. Varâh. Bṛh. S. 92,3. Bhâg. P. 4,24,22. Vet. in LA. (III) 3,22. °तनूरुह MBh. 1,5296. R. 3,50,27. °तनु = °तनूरुह Bhâg. P. 2, 9,17. हृष्ट = रोमाञ्चसंयुत, रोमाञ्चित H. an. Med. *starr, steif:* °लाङ्गूललोचन (= उत्फालित Nilak.) Hariv. 4112. von den Zähnen so v. a. *stumpf,* = प्रतिहत P. 7,2,29, Vârtt. 2. Trik. 3,3,105. = ऽप्रतिहत H. an. — *b)* हृषित Vop. 26,113. α) *froh, guter Dinge, munter* H. an.

Med. t. 176. ṚV. 1,103,7. Bhag. 11,45. MBh. 8,4507. 4532. = विस्मित P. 7,2,29, Vârtt. 2. H. an. Med. — β) *starrend, zu Berge stehend:* लोमानि P. 7,2,29. केशाः Vârtt. रोमाणि MBh. 4,1245. 9,3403. = रोमाञ्चसंयुत H. an. = हृष्टलोमन् Med. von Blumen und Kränzen so v. a. *nicht herabhängend, frisch* MBh. 3,2215. 2938. von Zähnen so v. a. *stumpf,* = प्रतिहृत P. 7,2,29, Vârtt. 2. = ऽप्रतिहृत H. an. = प्रहृत Med. — γ) = प्रणत Dhar. im ÇKDr. — δ) = वर्मित ebend.

— caus. हर्षयति 1) *ungeduldig machen, freudig erregen, erfreuen:* इन्द्रं मैत्राय हर्षय ṚV. 8,15,13. 9,111,3. 10,16,14. M. 3,233. MBh. 1,4460. 6038. 8280. 5,7133. 14,1935. Hariv. 9914. 9979. 13698. R. 2,96,17 (105,16 Gorr.). R. Gorr. 2,2,7. 3,34. 4,13,32. Çâk. 102, v. l. Kathâs. 124,247. Bhâg. P. 3,13,24. 6,10,14. 8,4,26. 10,73,32. med. MBh. 7, 4875. क्रत्वे दत्ताय हर्षयन्त पीताः *erregen* ṚV. 4,37,2. — 2) *starren machen:* लोमानि हर्षयां चक्रे (so zu lesen) Verz. d. Oxf. H. 47,*a*,16 v. u. — 3) *sich freuen* M. 6,57. Spr. (II) 5846. — 4) partic. हर्षित gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. *a) erfreut* R. 2,82,24. 85,11. 106,32. R. Gorr. 1,14,24. 2,6,8. 5,23,11. Pańkat. 46,12. परम° Hariv. 13267. R. 1,46, 18 (47,7 Gorr.). 68,13. सुतजन्म° Ragh. 3,20. — *b) zum Starren gebracht:* तस्य ते सर्वरोमाणि वचसा हर्षितानि (so zu lesen) यत् Verz. d. Oxf. H. 7,*b*,11 v. u. — *c)* n. *Freude:* स° adj. *erfreut* MBh. 4,847. — — 5) partic. हर्षितवत् *erfreut, sich freuend über* (gen.) R. Gorr. 1,18,8.

— intens. 1) *ungeduldig* —, *heftig erregt sein:* जर्हृषाणो अन्धसा ṚV. 1,52,2. 7,21,2. उक्षो द्रुदर्मपिबज्जर्हृषाणः *ungeduldig, hastig* 10,102,4. *gierig* 16,7. VS. 5,37. Âçv. Çr. 2,11,8. — 2) *heftig erregen:* मत्सरासो जर्हृषन्त प्रसाहम् ṚV. 6,17,4.

— अनु *nach* —, *mit Jmd* (acc.) *freudig erregt* —, *begeistert werden, sich freuen mit:* इमं वीरमनु हर्षध्वमुग्रम् AV. 6,97,3 (vgl. ṚV. 10,103,6). Ait. Br. 3,4 (s. unter उद्). हृष्टांश्च नानुहृष्यामि R. Gorr. 2,71,20. अनुहृष्यति हृष्यत्याम् Bhâg. P. 4,25,61.

— अभि caus. *erfreuen* MBh. 6,1833. 12,1894.

— समभि caus. dass. MBh. 14,2159.

— अव caus. partic. °हर्षित *zum Schaudern gebracht* MBh. 9,2786.

— आ *schaudern:* नयनैः स्रवज्जलाहृष्यत्त्वचः Bhâg. P. 10,82,14.

— उद् 1) *ungeduldig erregt,* — *bereit sein:* किं नोदुदु हर्षसे दातवा उ ṚV. 4,21,9. उद्धर्षन्तां वाजिनानि AV. 3,19,6. अग्निरुच्च हृष्यति नि च (v. l. अनु st. नि च) हृष्यति so v. a. *flackert lustig auf* Ait. Br. 3,4. — 2) *sich öffnen* (von geschlossenen Kelchen): उदहृष्यन्वारिजानि सूर्योत्थाने Bhâg. P. 10,20,47. — 3) partic. उद्धृषित *schaudernd:* शीतेन Râǵa-Tar. 3,181. — caus. *freudig erregen, ungeduldig machen:* उद्धर्षयायुधानि मनांसि ṚV. 10,103,10. AV. 5,20,8. *erfreuen* ṚV. 5,27,5. in der Bed. *ermuthigen* hierher oder zu धर्ष् (s. das. und füge noch Mârk. P. 125,20 hinzu). — Vgl. उद्धर्ष fgg.

— प्रोद्, partic. प्रोद्धृषित *schaudernd* Pańkat. 94,4 (प्रोद्धू° in beiden Ausgg.).

— समुद् caus. *freudig erregen* Kâth. 26,1. — Vgl. समुद्धर्ष.

— नि *zusammensinken:* eine Flamme Ait. Br. 3,4; s. unter उद्.

— परि, partic. °हृष्ट *hoch erfreut:* °मानसा R. 2,60,22. °हृषित dass. MBh. 8,1206. — caus. *hoch erfreuen* MBh. 3,887. Hariv. 5743. R. 6,112,29. °हर्षित partic. MBh. 7,2199. R. 1,69,18. — Vgl. परिहर्षण.

— संपरि caus. *hoch erfreuen* MBh. 3,17470.

— प्र *sich der Freude hingeben, munter sein:* न प्रहृष्येत्प्रियं प्राप्य Bhag. 5,20. 11,36. वाजिनः MBh. 4,1461. 14,769. R. Gorr. 2,45,6. 71, 6. 5,37,2. Spr. (II) 266. को न प्रहृष्येद्दुःखेन सुखत्वपरिवर्तिना Kathâs. 22,252. प्रजहृषुः Bhâg. P. 10,44,30. प्रहृष्य absol. Kathâs. 50,207. med.: प्रहृष्येत MBh. 4,118. प्राहृष्यत R. 2,69,5. प्रहृष्यमाणैरसुभिः Bhâg. P. 3,24,11. — partic. प्रहृष्ट 1) *erfreut, froh* MBh. 1,6202. 3, 2717. 11936. R. 1,1,8. 2,25,37. 26,5. 12. 54,41. 72,11. °मुदित 83,18. 88,20 (अ°). 91,48. 96,6. 3,48,3. 55,42. रक्षसो वधात् 6,92,71. Varâh. Bṛh. S. 43,25. 92,3. Kathâs. 28,170. Pańkat. 95,25. 241,23. °वदन R. 1,50,16. 4,8,32. Mârk. P. 23,2. अप्रहृष्टमुख ebend. °रूप MBh. 3,15654. अन्तरात्मन् 2221. मनस् 2602. 2710. °मनस् adj. 2225. Pańkat. 34,19. Hit. 16,11. 43,19. प्रहृष्टात्मन् adj. MBh. 3,2882. R. 2,82,22. — 2) *starrend, zu Berge stehend:* °रोमन् adj. R. 3,65,19. Bhâg. P. 3,13,5. 10,85,38. रोमकूपाणि MBh. 4,1464. — caus. *aufmuntern, in eine freudige Stimmung versetzen, erfreuen:* प्रहरेति हैनं ब्रह्मोवाच प्रहर्षयन् Çâṅkh. Br. 15,2. MBh. 4,2038. 5,2411. R. 2,94,14 (103,14 Gorr.). 106, 2. R. Gorr. 2,12,34. 16,47. 6,37,77. Spr. (II) 1855. Kathâs. 106,183. — partic. प्रहर्षित 1) *in eine freudige Stimmung versetzt, erfreut* MBh. 9,658. R. 2,82,27. R. Gorr. 2,6,30. Weber, Kṛshṇaǵ. 274. Kathâs. 18,317. Verz. d. Oxf. H. 255,*a*,33. Mârk. P. 125,7. Bhâg. P. 3,22,22. 28. Pańkat. 241,16. अनुक्राद° Hariv. 13831. मधुपान° R. 5,60,12. — 2) *steif gemacht:* नाल Suçr. 2,215,21. — Vgl. प्रहर्ष fgg.

— संप्र *sich der Freude hingeben:* °हृष्यामि R. 5,37,8. संप्रहृष्यत med. ohne Augment MBh. 13,444. °हृष्य absol. 6,2842. — partic. °हृष्ट 1) *erfreut, froh* MBh. 1,3107. 3,3014. R. 2,83,10. 84,15 (92,6 Gorr.). 91,59. 107,4. 17. 3,78,5. Varâh. Bṛh. S. 44,28. VP. bei Muir, ST. 1, 63. Verz. d. Oxf. H. 256,*b*,38. °मुख MBh. 2,775. मनस् R. 1,64,9. °मनस् adj. 36,11. R. Gorr. 1,16,10. 4,4,14. — 2) *starrend, zu Berge stehend:* °तनूरुह adj. MBh. 1,4061. 3,3061. 12056. 4,2182. R. 5,3,6. 6, 36,26. — Vgl. संप्रहर्ष fg. — caus. *in eine freudige Stimmung versetzen, erfreuen* R. 4,25,7. 6,75,50. °हर्षित MBh. 3,11829.

— प्रति *in Erwiederung auf Etwas Freude an den Tag legen:* संरोष्यमाणः प्रतिहृष्यते यः Spr. (II) 3937. — caus. *ermuntern, erfreuen* MBh. 15,202. — Vgl. प्रतिहर्षण.

— सम् 1) *sich der Freude hingeben, sich freuen:* संहृष्येत् Spr. (II) 1212. MBh. 5,3359. Varâh. Bṛh. S. 78,5. Bhâg. P. 5,14,38. संजहृषुः 8,18,4. संहृष्य absol. MBh. 6,2589. med.: समहृष्यन्त 2,941. 3,2854. R. 5,64,23. संहर्षमाण (sic) Mârk. P. 49,7. — 2) *schaudern:* मुदा च संहृष्य R. 3,38,27. समहृष्यन्त vor Schreck 6,16,102. — 3) partic. *a)* संहृष्ट α) *erfreut, froh* MBh. 1,6038. 7717. 2,2183. 12,10365 (Çiva). R. 2,97,20. 100,12. 107,17. 3,49,22. 5,64,11. Varâh. Bṛh. S. 8,30. 19,17. 47,5. Bhâg. P. 3,3,25. अप्सरोगण° R. Gorr. 2,100,55. नवसंगम° 3, 79,17. Bhâg. P. 1,2,1. °वदन R. 2,85,11. 112,8. °मनस् Pańkat. 21,14. परम° MBh. 3,2606. अति° 12,4295. सु° R. Gorr. 2,14,8. संहृष्ट vom Feuer so v. a. *munter lodernd* 5,50,9. संहृष्टवत् adv. *froh* 2,122,8. —

β) *starrend, zu Berge stehend:* °रोमन् adj. MBH. 4,794. 13,979. R. 3, 55,5. भय° BHATT. 9,22. प्रीति° *dem vor Freude die Haare starren* R. 2,52,73. — *b)* संहृषित etwa *erstarrt vor Schreck* HARIV. 9973 nach der Lesart der neueren Ausg. (प्रधर्षित die ältere). — Vgl. संहृष्टिन्. — caus. *in eine freudige Stimmung versetzen, erfreuen* MBH. 4,346. 5,583. 7,5945. 9238. R. GORR. 1,37,5. BHÂG. P. 4,21,19. — partic. संहर्षित *starrend, zu Berge stehend* °रोमकूपततात SADDH. P. 4,12,*b*.

— परिसम्, partic. परिसंहृष्ट *hoch erfreut* R. 3,49,11.

— प्रतिसम् *sich der Freude hingeben:* प्रतिसंहृष्यसुस् MBH. 3,10017. प्रतिसंहृष्ट R. 4,61,31.

हर्ष (von हृष्) 1) m. *a) Freude* AK. 1,1,4,2.3,4,16,94. H. 315. HALÂJ. 1,123. = इष्टावाप्तिर्मनःप्रसादः SÂH. D. 195. °शोकौ KATHOP. 2,12. MBH. 1,6203. 3,1781. °विवर्धन 2334. R. 1,9,18. °जः स्वनः MBH. 3,3013. 11903. °गद्गदया गिरा 13,935. युक्तः परेण हर्षेण R. 1,53,7. 2,80,4. 100,39. SUÇR. 1,18,10. 100,10. 312,21. °विषादौ MÂLAV. 50,20. Spr. (II) 1638. 2739. 5376. °स्थानसहस्राणि 6525, v. l. °क्रोधौ 7373. वर्षाण्यतिहर्षयुक्तानि VARÂH. BRH. S. 11,49. 86,19. 95,51. हर्षं तस्याकरोत् KATHÂS. 18,85. हर्षाविष्ट PANKAT. III,188. DAÇAK. 66,2. 3. DHÛRTAS. 67,1. SARVADARÇANAS. 61,5. °कारण PANKAR. 1,11,3. am Ende eines adj. comp. (f. आ): विप्रहृष्ट° R. 2,48,29. शोकहृत° 62,17. व्यपेत° 5,28,12. उपात्त° RT. 6,21. त्यक्त° RÂGA-TAR. 3,504. — *b) die Freude* personif. als Sohn Dharma's u. s. w. MBH. 1,2596. fg. HARIV. 12482. VP. 55. MÂRK. P. 50,28. BHÂG. P. 6, 6,11. — *c) geschlechtliche Erregung, Geilheit* SUÇR. 1,48,12. 296,20. — *d) das Starren, zu-Berge-Stehen:* गात्रहर्षेषु BHÂG. P. 2,3,24. — *e)* N. pr. eines Asura KATHÂS. 47,24. eines Sohnes des Krshna BHÂG. P. 10,61, 16. verschiedener Männer, unter ihnen der berühmteste der angebliche Verfasser der Ratnâvalî und des Naishadhakarita (auch श्रीहर्ष, हर्षदेव, श्रीहर्षदेव genannt), HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 12. 15. fgg. 21. 51. 54. REINAUD, Mém. sur l'Inde 136. fgg. 146. NÂGÂN. 1,15. fg. 2, 6. fgg. Verz. d. Oxf. H. 124,*b*,21. 125,*a*,26. 142,*a*,15. 118,*b*, No. 200. 246,*a*, No. 620. 349,*b*, No. 821. 372,*b*, No. 267. Verz. d. B. H. No. 941. HALL 160. fg. 206. RÂGA-TAR. 2,7. 3,125. 7,320. 392. 487. 610. 687 u. s. w. KSHITÎÇ. 2,8. WASSILJEW 52. TÂRAN. 2. 126. 128. fg. 145. 205. LIA. 1,712. 2,409. 749. WEBER, Ind. Streifen 1,356. °मिश्र Verz. d. B. H. No. 823. °सूरि WILSON, Sel. Works 1,338. — 2) f. आ Bez. einer Çakti PANKAR. 3,2,3. — Vgl. दन्त°, पाद°, रोम°, लोम°, वि°, स° (adj. auch DHÛRTAS. 79,12), सिरा° (*das Steifwerden*).

हर्षक (vom caus. von हृष्) 1) adj. *a) erfreuend* H. an. 3,234. MED. n. 89. जन° R. GORR. 2,69,17. — *b) stumpf machend* (die Zähne) in दन्त°. — 2) m. N. pr. *a)* eines Sohnes des Kitragupta Verz. d. Oxf. H. 341,*b*, No. 799. eines Fürsten VP. 467, N. 14. — *b)* eines Berges ÇABDAM. im ÇKDR.

हर्षकर adj. (f. ई) *Freude bereitend* BHÂG. P. 10,50,28. — Vgl. सर्व°.

हर्षकीर्ति m. N. pr. eines Scholiasten Verz. d. Oxf. H. 199,*a*, No. 470.

हर्षकीलक m. *quidam coeundi modus:* नारी पादद्वयं धृत्वा कान्तस्योरुयुगोपरि। कटिमालोडयेदासु बन्धो ऽयं हर्षकीलकः॥ SMARADÎPIKÂ Tüb. Hdschr.

हर्षगुप्त m. N. pr. eines Mannes KATHÂS. 36,37. fgg.

हर्षचरित n. Titel eines Werkes HALL in VÂSAVAD. 12. Journ. of the Am. Or. S. 6,529. SÂH. D. 210,12.

हर्षण (von हृष् simpl. und caus.) 1) adj. *a) erfreuend* H. an. 3,234. MED. n. 88. fg. क्रव्याद° MBH. 7,1447. HARIV. 8397. 8966. 11227. Spr. (II) 3626, v. l. KATHÂS. 103,3. दृष्टि° GÎT. 9,11. — *b) erregend* SUÇR. 1, 230,11. काम° R. 2,94,11. — *c) schaudern machend:* अग्नौ हर्षणौ रोमहर्षणानाम् VÂGBH. 1,10,3. — 2) m. *a) eine best. Augenkrankheit* H. an. MED. — *b)* = श्राद्धदेव diess. und ÇABDAR. im ÇKDR. *ein best.* Çrâddha ÇABDAR. — *c)* Bez. *eines best. astr.* Joga H. an. MED. ÇABDAR. *des 14ten im* Vishkambhâdi ÇKDR. nach KOSHTHIPRADÎPA. — 3) n. *a) das Ermuntern, Erfreuen; Freude* DHAR. im ÇKDR. दुर्हृदामप्रहर्षाय सुहृदां हर्षणाय च MBH. 7,6276. 12,2100. जगतो हर्षणं भवेत् 13225. R. 1,49,9. बल° MBH. 12,4313. — *b) geschlechtliche Erregung* SUÇR. 1,258,21. — *c) das Steifwerden* SUÇR. 2,313,20. v. l. घर्षण. — Vgl. दन्त°, रात्र°, रोम°, लोम°, शेफ°.

हर्षदेव s. unter हर्ष 1) *e)*.

हर्षनाद m. *Freudengeschrei* R. 7,14,9 (pl.).

हर्षनिःस्वन m. dass. RAGH. 3,61.

हर्षपुर n. N. pr. einer *Stadt* KATHÂS. 54,98.

हर्षमय (von हर्ष) adj. *dessen Wesen Freude ist* ÇAT. BR. 14,7,2,6. अ° ebend.

हर्षमल्ल m. N. pr. = हर्षदेव HALL in der Einl. zu VÂSAVAD. 12.

हर्षमित्र m. N. pr. eines Fürsten von Kampana RÂGA-TAR. 8,511. 962. 972. 1000.

हर्षयितु (vom caus. von हृष्) UNÂDIS. 3,29. 1) m. *Sohn* H. an. 4,206. MED. n. 227. — 2) *Gold*, n. MED. m. H. an. UGGVAL.

हर्षवत् (von हर्ष) 1) adj. *voller Freude* ÇATR. 2,2. in कोपतमाविस्मय° KATHÂS. 29,187 gehört das Suffix zu allen vier Wörtern. — 2) °वती N. pr. *a)* einer Fürstin KATHÂS. 59,60. — *b)* einer Stadt KATHÂS. 77,48.

हर्षवर्धन m. N. pr. 1) pl. eines Volkes MÂRK. P. 57,38. — 2) eines Fürsten VP. 412. HIOUEN-THSANG 1,247. Vie de HIOUEN-THSANG 111. HALL in der Einleitung zu VÂSAVAD. 17. 51. REINAUD, Mém. sur l'Inde 139. LIA. 2,749. WEBER, Indische Streifen 1,355.

हर्षवर्मन् m. N. pr. eines Fürsten KATHÂS. 54,98.

हर्षसंपुट m. *quidam coeundi modus:* नार्याश्चोरुयुगं धृत्वा कराभ्यां पीडयेत्पुनः। कामयेन्निर्भयः कामी बन्धो ऽयं हर्षसंपुटः॥ SMARADÎPIKÂ Tüb. Hdschr.

हर्षस्वन m. *Freudenruf* TRIK. 3,2,29.

हर्षिन् (von हृष् oder हर्ष) 1) adj. *a) voller Freude, erfreut* PANKAR. 4,8,78. संग्राम° *sich freuend auf* HARIV. 13698. — *b) in eine freudige Stimmung versetzend, erfreuend:* जन° MBH. 7,594. — 2) f. °णी *eine best. Pflanze,* = विजया RÂGAN. im ÇKDR. — Vgl. लोम°.

हर्षोका f. *ein angebliches Metrum* RV. PRÂT. 17,12. Ind. St. 8,113.

हर्षुक adj. *erfreuend* als Erklärung von मोदक H. an. 3,84. MED. k. 141 vielleicht nur fehlerhaft für हर्षक.

हर्षुमत् adj. *aufgeregt:* मदाः RV. 8,16,4.

हर्षुल (von हृष्) UNÂDIS. 1,98. 1) adj. *froh, lustig, guter Laune, jovial* MBH. 12,2039. 2046. *erfreut* RÂGA-TAR. 5,473. KATHÂS. 122,26. अति° 67,31. श्रुतवृत्तान्त° 101,373. 118,173. — 2) m. *Liebhaber* und *Gazelle*

UĠĠVAL.

हर्ष्या instr. f. *in ungeduldiger Erregung:* यद्धर्ष्या हन्वृत्रम् RV. 1,56, 5. सोमस्य 8,57,14.

हल्, हलति (विलेखने) DHÂTUP. 20,7. — हलय् s. bes.

हल P. 3,1,140. 1) m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. *Pflug* (auch als *Waffe*) AK. 2,9,13. H. 225. 891. HALÂJ. 2,420. 5,46. MBH. 3,809 (m.). हलस्य वाहा 12724. 13,3599. 3,15297. HARIV. 5035. 6784. R. 1,40,19. बलदेवो हलपाणिः VARÂH. BRH. S. 58,36. 69,17. 70,2. 86,46. HEM. JOGAÇ. 3,108. KHANDOM. 42. BHÂG. P. 10,68,40. हलाभियोग GOBH. 4,4,21. °हति GIT. 1,12. हलस्येषा Schol. zu KÂTJ. ÇR. 22,3,48. हलेषा ANUPADAS. 5,2. °मुख R. 5,19,4. 7,17,37. °ककुद् BHÂG. P. 5,25,7. °दण्ड und °वंश *Deichsel eines Pfluges* VJUTP. 133. °सीर DIVJÂVADÂNA 50. °पङ्क्तिदान Verz. d. Oxf. H. 35,a,38. besteht aus acht Theilen: ईषा, युग, स्थाणु, निर्योल, पाशिका, अड्डचल्ल, शौल und पच्चनी KRSHIS. 9,6. 7. हलमष्टगवं धर्म्यम् 8,3. दशगव, पञ्चगव 5. — 2) m. N. pr. *a)* pl. eines Volkes und Landes im Norden VARÂH. BRH. S. 14,22. 27. 16,6. 32,19. TÂRAN. 171 (हलि WASSILJEW 53). — *b)* eines Autors Verz. d. B. H. No. 166. — 3) f. ई *Methonica superba* (vgl. हलिनी und लाङ्गलिकी) RÂĠAN. 4,130. — f. हला s. bes. — 4) n. *a)* Bez. *einer best. zu den* Âkṛtijoga *gezählten Constellation* VARÂH. BRH. 12,4.13. — *b)* = वैरूप्य *deformitas* (zur Erklärung des Namens अहल्या) R. 7,30,22. = प्रतिषेध und विवाद (zur Erklärung von आर्यहल) ÇÂKAṬÂJANA in Verz. d. Oxf. H. 162,b, N. 5. — Vgl. आर्य°, बकुडल, वेल्ल°, सु°, हाल und हालिक.

हलका f. gaṇa प्रेक्षादि zu P. 4,2,80. davon adj. हलकिन् ebend.

हलगोलक m. *ein best. Thier* MBH. 13,5498. = दीर्घपुच्छो गोलरूपी कीटविशेषः NILAK.; vgl. गलगोलिन्.

हलदी f. = हरिद्रा RÂĠAN. 6,198. हलद्दी RÂĠAN. im ÇKDR.

हलधर 1) adj. *einen Pflug führend, Pflüger* ĠJOTISTATTVA im ÇKDR. — 2) m. *a)* Bein. *des mit einem Pfluge bewaffneten* Baladeva, *älteren Bruders des* Kṛshṇa (vgl. हलायुध), ÇABDAR. im ÇKDR. MBH. 1, 7912. GIT. 1,12. 7,28. — *b)* N. pr. eines Mannes RÂĠA-TAR. 7,207. fgg.

हलबन्ध gaṇa खण्डिकादि zu P. 4,2,45. — Vgl. हालबन्ध.

हलभूति s. हलभृति.

हलभृत् m. = हलधर 2) *a)* TRIK. 1,1,36. MBH. 9,2934. MEGH. 60.

हलभृति 1) f. *Ackerbau* WILSON nach ÇABDAR. °भूति ÇKDR. nach derselben Aut. — 2) m. Bein. Upavarsha's TRIK. 2,7,23.

हलमुखी f. *ein best. Metrum:* 4 Mal —⏑—, ⏑⏑⏑⏑— COLEBR. Misc. Ess. 2,159 (IV,1). Ind. St. 8,318.

हलमुहूर्त n. Verz. d. Oxf. H. 86,b,25.

हलय्, °यति = हलिं गृह्णाति P. 3,1,21 nebst Vârtt. अजहलत् ebend.

हलरात n. = आकृत्य RÂĠAN. im ÇKDR.

हलहला interj. *des Beifalls:* °शब्द MBH. 1,2474. 5482. 2,2298. 5, 7290. 7,857. R. 2,40,36. 81,14 (82,13 GORR.). R. GORR. 2,13,27 (हलहला° zu lesen). 3,31,41. 5,56,73.

1. हला indecl. *Anruf an eine Freundin* im Drama AK. 1,1,7,15. H. 334. DAÇAR. 2,65. SÂH. D. 172,13.

2. हला f. *die Erde; Wasser; ein berauschendes Getränk* ANEKÂRTHAK. im ÇKDR.

हलायुध (हल + आ°) 1) adj. *einen Pflug zur Waffe habend;* m. Bein. Baladeva's (vgl. हलधर) AK. 1,1,1,18. HALÂJ. 1,29. MBH. 1,7012. 7953. 3,12589. 4,2356. HARIV. 4677. auf Vishṇu-Kṛshṇa übertragen MBH. 13,7009. WEBER, KRSHṆAĠ. 294. 298. fg. PAṄKAR. 4,3,127. — 2) m. N. pr. verschiedener Männer COLEBR. Misc. Ess. 1,149. 219. 2,47. Verz. d. B. H. No. 109. 1403. Verz. d. Oxf. H. 53,a,41. 84,b, No. 143. fg. 110,b,17. 113,b,10. 126,a,23. 154,a,42. fg. 183,a,4. 185,b,43. 195,b, 7. 8. 273,a, No. 647. b,1 v. u. 274,a, No. 649. 280,a,8. 292,a,44. b,40. 323,a, No. 765. Verz. d. Cambr. H. 15. Ind. St. 8,184. 192. fgg. 201. fg. MED. Anh. 2. HALL 207. KSHITÎÇ. 5,19, fg. Notices of Skt Mss. 2,60. 67. 79. °मिश्र 1,119. Halâjudha's Wörterbuch hat TH. AUFRECHT herausgegeben.

हलाह m. *ein scheckiges Ross* H. 1243.

हलाहल 1) m. n. *ein best. heftiges Gift* AK. 1,2,1,10. H. 1195. MED. l. 167. HALÂJ. 3,25. Spr. (II) 2852. क्रोध° 3001. 4677, v. l. HEM. JOGAÇ. 3,28. 32. PAṄKAT. 105,6. VOP. 5,7. Vgl. हालहल, हालाहल. — 2) m. *eine Eidechsenart* TRIK. 2,5,12. H. 1298. MED. — 3) m. *eine Schlangenart* (ब्रह्मसर्प) TRIK. 1,2,2. MED. — 4) m. N. pr. eines Buddha TRIK. 1,1,15. — H. an. 4,300 heisst es हलाहलस्तु कृपभाले हले विषे। वृष्यां च. हलाहला R. GORR. 2,13,27 fehlerhaft für हलहला.

हलि UĠĠVAL. zu UṆÂDIS. 4,117. 1) = हित्या P. 3,1,117 (हित्य nach dem Comm.). H. 890. VOP. 26,20. *ein grosser Pflug* TRIK. 2,9,2. हलिं गृह्णाति = हलयति P. 3,1,21, Schol. VOP. 21,17. — 2) m. N. pr. eines Mannes gaṇa गृष्ट्यादि zu P. 4,1,136. — Vgl. unter हल 2), सु° und हालेय.

हलिक (von हल) m. 1) *Ackerbauer* GOVARDHANA 203 bei WEBER, HÂLA 161. — 2) N. pr. eines Schlangendämons MBH. 1,1560. — Vgl. हालिक.

हलिक्ष्ण m. nach MAHIDH. *eine Löwenart* VS. 24,31. हलीक्ष्ण TS. 5, 5,22,1. 7,23,1 nach Comm. = तृणासिंह (°सिंह) oder हरितचटक.

हलिन् (von हल) 1) adj. *mit einem Pfluge versehen* gaṇa सुखादि zu P. 5,2,131. m. *Ackerbauer* H. 890. an. 2,292. — 2) adj. in Verbindung mit राम oder m. ohne राम Bez. Baladeva's (vgl. हलधर) AK. 1,1,1, 19. H. 224. H. an. MBH. 3,10240. 5,4425. 7,412. 13,6860. HARIV. 2099. 9469. KHANDOM. 42. हलिपत्नी TRIK. 3,3,179. — 3) m. N. pr. eines Ṛshi R. GORR. 1,35,36. fgg. — 4) f. °नी *a) eine Menge von Pflügen* VOP. 7, 35. — *b) Methonica superba* (vgl. लाङ्गलिकी und हली unter हल) RATNAM. im ÇKDR. RÂĠAN. 4,130.

हलिङ्गु s. हालिङ्गव.

हलिप्रिय (हलिन् + प्रिय) 1) m. *Nauclea Cadamba* (कदम्ब) *Roxb.* AK. 2,4,2,22. H. 1138. HÂR. 96. — 2) f. *ein berauschendes Getränk* AK. 2,10,39. H. 902.

हलिभ *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten VJUTP. 179. 182.

हलिमा f. N. pr. einer der sieben Mütter Skanda's MBH. 3,14396.

हलिरामशर्मन् m. N. pr. eines Autors GILD. Bibl. 502. Notices of Skt Mss. 1,231.

हलीक्ष्ण *ein best. Eingeweide* AV. 2,33,3. — Vgl. auch हलिक्ष्ण.

हलीन m. *Tectona grandis* ÇABDAR. im ÇKDR. v. l. für हनील *Pandanus odoratissimus* RATNAM. im ÇKDR.

हलीमक m. 1) *eine Form der Gelbsucht* WISE 249. KARAKA 8,14. SUÇR.

1,162,21. 169,1. 2,418,2. 467,10. Çârṅg. Saṁh. 1,7,12. Verz. d. Oxf. H. 312,*b*,17. 316,*a*, No. 751. — 2) N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2146.

हलीषा f. Accent Çânt. 3,17. unregelmässige Zusammenziehung von हल + ईषा gaṇa शकन्ध्वादि zu P. 6,1,94, Vârtt. 2. Vop. 2,13.

हलुग्राणा N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,41. 340,*a*, 2. हलूग्राणा 9.

हलेद्विपदिका (हले loc. von हल + द्वि°) f. Bez. *einer best. Abgabe* P. 6,2,65, Schol.

हल्य 1) paroxyt. = हलस्य कर्षः P. 6,4,97. m. Schol. adj. *gepflügt* AK. 2,9,8. H. 968. Vgl. त्रि°, द्वि°. — 2) f. आ oxyt. *eine Menge von Pflügen* gaṇa पाशादि zu P. 4,2,49. AK. 3,3,41. — 3) n. *Verunstaltung:* हलं नामेह वैरूप्यं हल्यं तत्प्रभवं भवेत् ॥ यस्या न विद्यते हल्यं (= निन्द्यत्व Comm.) तेनाहल्येति विश्रुता । R. 7,30,22. fg.

हल्ल m. N. pr. eines Fürsten Târan. 82. 310.

हल्लक n. *eine rothe Lotusblüthe* AK. 1,2,3,35. H. 1164. Ratnam. 150.

हल्लन n. = प्रचलायित Gaṭâdh. im ÇKDr.

हल्लीश 1) m. *eine Art einactiger Schauspiele, in denen ein Mann mit sieben, acht oder zehn Frauen auftritt*, Sâh. D. 555. — 2) n. हल्लीश und °क *ein Tanz von Frauen unter Anführung eines Mannes* Kâvjâd. S. 37,9. 11. 15. fg. हल्लीशक Hâr. 49. हल्लीष Trik. 1,1,126. हल्लीषक Gaṭâdh. im ÇKDr. हल्लीसक H. 281. Hariv. 8450 nach der Lesart der neueren Ausg. (nach Nîlak. *ein Tanz*, nach dem Zusammenhange eher *ein best. musikalisches Instrument*). Davon denom. °हल्लीसकायित (so ist zu lesen) Verz. d. Oxf. H. 72,*a*,26.

1. हव (von हु) m. *Opfer* AK. 3,4,13,209. H. an. 2,541. Med. v. 30.

2. हव (von हू = ह्वा) m. P. 3,3,75. 1) adj. *rufend* ṚV. 10,27,8. 37,6. — 2) m. *a) Ruf, Anrufung* AK. 3,3,8. 3,4,13,209. H. 261. an. 2,541. Med. v. 30. विप्रस्य ṚV. 1,17,2. 23,8. श्रोता हवं कारोः 178,3. 183,5. बोधतं हवस्य मे 2,36,6. 4,9,6. श्रुधी हवमा हुवतो हुवानः 6,21,10. 23,8. 7,2,7. ये ते हवेभिर्वि पणींरदाशन् *kraft ihrer Anrufungen* 19,9. 8,1,27. 13,31. वाहिष्ठ 26,16. 10,74,2. AV. 1,15,2. 2,30,3. 3,3,6. 5,8,1. Kauç. 98. n. nur pl. ṚV. 1,122,6. 7,62,5. 29,3. — *b) Anweisung, Befehl* AK. H. an. Med. — Vgl. इन्द्र°, पृतना°, सु°.

हवङ्ग m. *das Essen von Reis und saurer Milch aus einer messingenen Schüssel* Çabdârthak. bei Wilson.

1. हवन (von हु) 1) m. *Feuer* H. ç. 168. — 2) n. *Opferung* Çabdar. im ÇKDr. MBh. 1,6390. Hariv. 2203. — 3) f. ई *a) Opferlöffel:* हिरण्यं हवन्यामवधाय (= जुहू Comm.) Kâtj. Çr. 10,2,5. रौहिणाहवन्यौ स्रुचौ Çat. Br. 14,3,1,20. Kâtj. Çr. 26,2,10. 7,18. — *b) Höhlung im Erdboden zur Aufnahme eines Opfers* Trik. 2,7,6. — Vgl. अग्निहोत्रहवनी.

2. हवन (von हू = ह्वा) 1) m. *der Anrufer*, N. pr. eines Rudra MBh. 13,7091. Hariv. 14170. — 2) n. *Anrufung* ṚV. 1,102,10. 5,56,2. 6,34,4. गोमघ 35,3. अरं मे गन्तं हवनायास्मै 63,2. मतीनाम् 69,4. तिरो अर्यो हवनानि श्रुतं नः 7,68,2. 10,61,3. 81,7. Vâlakh. 4,7. 6,4. Paṅkar. 4,4,17. fg.

हवनश्रुत् adj. *Anrufung hörend, erhörend* ṚV. 1,10,10. 2,33,15. 5,75,5. 7,83,3 u. s. w. Çâṅkh. Çr. 10,17,14. Comm. zu TBr. 2,419,15.

हवनस्यद् adj. *dem Ruf zueilend* ṚV. 1,51,2.

हवनायुस् (हवन + आ°) m. *Feuer* Çabdar. im ÇKDr.

हवल *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Vjutp. 182.

हवव desgl. ebend. 180. 182.

हववत् adj. *das Wort* हव *enthaltend* Ait. Br. 5,4.

हवस् (von हू = ह्वा) n. *Anrufung* ṚV. 1,64,12. 6,66,11.

हवित्री f. = 1. हवन 3) *b)* H. 833.

हविध m. N. pr. eines Fürsten MBh. 13,7683. eines Sohnes des Manu Svârokisha Hariv. 419.

हविन् adj. *anrufend* AV. 3,4,3. *Hilfe suchend* Ait. Br. 3,31. *zu opfern geschickt* (von हु) nach Sâj.

हविरद् adj. *Opferspeise geniessend* ṚV. 10,15,10.

हविरद् adj. dass.: Gandharva AV. 4,37,8.

हविराद्य n. *Opfergenuss* ṚV. 1,163,9. 5,1,11. 4,4. 7,11,5. 10,94,2. TBr. 2,8,2,2.

हविरत्तरण n. *das Uebergehen einer Oblation* Kâtj. Çr. 25,5,15.

हविरशन adj. *Opferspeise geniessend;* m. *Feuer* H. 1097.

हविराहुति f. *Opferung von* Havis Gobh. 1,9,22. 3,8,10.

हविरुच्छिष्ट n. *Opferrest* Çat. Br. 2,5,3,16. 6,1,48. 4,6,8,17. Âçv. Gṛhj. 1,10,27. Kauç. 6. Kâtj. Çr. 5,6,30. 9,34.

हविर्गन्धा f. *eine best. Fabacee*, = शमी Râǵan. 8,33.

हविर्गृह n. *das für die Opfergaben bestimmte Gemach* H. 996.

हविर्गेह n. dass. AK. 2,7,15. H. 996.

हविर्ग्रहणी f. *Opferschaufel, — löffel* Kâtj. Çr. 2,3,33.

हविर्दा adj. (dat. °दे) *Opfergabe bringend* ṚV. 1,153,3. 4,3,7. 7,68,6.

हविर्दान n. *Darbringung einer Opfergabe* M. 3,211. R. 3,36,21. देव° AK. 3,5,8.

हविर्धान 1) m. N. pr. des angeblichen Verfassers von ṚV. 10,11—15. eines Sohnes des Antardhâna VP. 106. Bhâg. P. 4,24,5. 8. Vgl. हविर्धामन्. — 2) f. ई *a)* Bez. der mythischen Kuh Surabhi oder Kâmadhenu Bhâg. P. 8,8,1. 9,15,26. 11,16,14. — *b)* N. pr. der Gattin Havirdhâna's Bhâg. P. 4,24,8. — 3) n. *a) der Wagen, auf welchem die zur Pressung bestimmten* Soma-*Pflanzen geladen sind* (in der Regel zwei), Naigh. 5,3. Nir. 9,36. AV. 9,3,7. VS. 1,9. 19,18. TS. 3,1,2,1. 6,2,9,1. 4. Çat. Br. 3,5,3,7. 13. 6,2,18. 4,6,9,10. fgg. — *b) die leichte Ueberdachung, unter welcher die Wagen aufgestellt werden*, Mahîdh. zu VS. 5,21. VS. 38,18. TS. 6,2,11,1. 4. Çat. Br. 1,1,2,9. उभयतोहार 3,5,3,7. 4,3,4,22. 12,6,1,17. Kâtj. Çr. 6,10,14. 8,4,21. 10,2,27. 4,2. Lâṭj. 2,2,15. 7,6. सदोहविर्धाने AV. 12,1,38. Kâtj. Çr. 8,4,23. प्रजापतेः सदोहविर्धानम् N. eines Sâman Ind. St. 3,224,*b*. — *c) Opferplatz* MBh. 1,5103. Hariv. 2457. *die Erde als Niederlage des Opfers:* हविर्धानमन्तरा सूर्यं च AV. 7,109,3. 14,2,34. — Vgl. हाविर्धान fg.

हविर्धानिन् adj. *der ein* Havirdhâna *besitzt* TS. 2,5,6,3.

हविर्धामन् m. N. pr. eines Sohnes des Antardhâman MBh. 13,6829. — Vgl. हविर्धान 1).

हविर्भाग m. *Antheil am* Havis Çat. Br. 11,4,1,4. 10.

हविर्भाज् adj. *am Opfer Theil habend* Nir. 7,13. 10,42.

हविर्भुज् 1) adj. *die Opfergabe verspeisend.* — 2) m. *a) Feuer, der Gott des Feuers* Kumâras. 5,20. Ragh. 1,56. 10,80. 13,41. Çiç. 1,2. Kâvjâd.

2,165. auf Çiva übertragen Hariv. 7427. — b) *ein Gott* Bhâg. P. 4,21, 39. — c) pl. Bez. *der Manen der* Kshatrija M. 3,197.

हविर्भू f. *Opferplatz*, personificirt als Tochter Kardama's und Gattin Pulastja's Bhâg. P. 3,24,22. 4,1,36.

हविर्मथि adj. P. 3,2,27, Schol. *Opfer zerstörend, — verwirrend* R̥V. 7,104,21.

हविर्मन्थ m. = अग्निमन्थ *Premna spinosa* Ratnam. 5.

हविर्यज्ञ m. *Darbringung des* Havis, so heisst *eine Gattung von Opfern, die einfachen Opfer* (neben Paçujaǵńa und Soma); nach Gautama: Agnjâdheja, Agnihotra, Darça und Paurṇamâsa, die Ḱâturmâsja, Âgrajaṇeshṭi, Nirûḍhapaçubandha und Sautrâmaṇî Z. d. d. m. G. IX, lxxiii. Ind. St. 10, 323. fgg. Gop. Br. 1, 5, 23. तुषैर्वै फलीकरणैर्देवा हविर्यज्ञेभ्यो रक्षांसि निरभजन् Ait. Br. 2, 7. 5,32. 34. Çat. Br. 1,1,4,7. 2,1,10. 5,2,11. 6,3,36. अथैषाऽप्याहुतिर्यद्धविर्यज्ञः 7,2,10.23. 12,4,2,5. °विध 11,7,2,1. Kâtj. Çr. 6,2,4. हविर्यज्ञर्त्विजः (Brahman, Hotar, Adhvarju, Maitrâvaruṇa, Âgnîdhra) 9,12,16. °संस्था Lâṭj. 5,4,22. fg. Prajogar. 1. Verz. d. Oxf. H. 30,b,9. 266,b, 35. °काण्ड Bez. des 1ten (2ten) Buches im Çatapathabrâhmaṇa. — Vgl. हाविर्यज्ञिक fg.

हविर्वर्ष m. N. pr. eines Sohnes des Agnîdhra (Âgnîdhra) und des von ihm beherrschten Varsha Mârk. P. 53,34. — Vgl. हरिवर्ष.

हविर्वह् adj. (nom. °वाट्) *das Opfer führend* R̥V. 1,72,7.

हविर्हुति f. *Darbringung einer Opfergabe:* देव° H. 1538.

हविःश्रवस् m. N. pr. eines Sohnes des Dhr̥tarâshṭra MBh. 1,3748.

हविष्कर् Havis *bereiten, zu* Havis *machen* (vgl. R̥V. 5,28,2) Çat. Br. 1,8,1,33. fgg. हविष्कृतमेनं सुवर्गं गमयति TS. 2,6,5,3. 5,7,6,5. 6, 4,2,4. 3,3. न शूद्राय मतिं दद्यान्नोच्छिष्टं न हविष्कृतम् M. 4,80.

हविष्करण n. *das Bereiten des* Havis TS. 2,6,3,5. TBr. 3,5,9,3. Çat. Br. 1,8,1,33. 9,1,14.

हविष्कृत् 1) adj. *Opfergabe zubereitend, das* Havis *herstellend* R̥V. 1,166,2. 6,66,6. 8,49,15. 91,12. AV. 7,28,1. 9,6,13. ऋत्विजः 19,42,2. Narâçaṁsa R̥V. 1, 13, 3. nach der Sitte des Rituals das Weib des Opferers oder der Âgnîdhra Schol. zu Kâtj. Çr. 2,4,13 (nicht gedruckt). जाया Çat. Br. 1,1,4,13. Kâtj. Çr. 2,4,13. 6,7,18. 8,2,18. Kauç. 2. — 2) m. a) *der Ausruf* हविष्कृदेहि (VS. 1, 15) Çat. Br. 7,2,2,1. Kâtj. Çr. 2,4,9. आ हविष्कृत उद्वादनात् Âçv. Çr. 1,12,16. Çâṅkh. Çr. 4,7,2. Lâṭj. 4,11,21. — b) N. pr. eines Âṅgirasa TS. 7,1,4,1. — Vgl. हाविष्कृत.

हविष्कृति f. *Bereitung des* Havis R̥V. 1,18,18. यो वां दाशद्धविष्कृतिम् 93,3. 10,91,11.

हविष्टस् abl. von हविस् Çâṅkh. Çr. 1,16,16. fg.

हविष्ठ m. N. pr. eines Dânava Hariv. 14289.

हविष्पङ्क्ति 1) f. *eine Fünfzahl von Opfergegenständen:* धानाः, करम्भ, परिवाप, पुरोडाश und पयस्या Ait. Br. 2, 24 (vgl. TBr. 1,5,1,11). oder दधि, धानाः, सक्तवः, पुरोडाश und पयस्या Comm. zu Pańḱav. Br. 13,2. Çat. Br. 4,2,5,21. fg. Pańḱav. Br. 13,2. 15,1. 16,1. — 2) adj. *daraus bestehend:* यज्ञ Kâṭh. 29,1. Ait. Br. 2,24.

हविष्पति m. *Herr der Opferspende* R̥V. 1,12,8. VS. 20,70. Shaḍv. Br. 5,7.

हविष्पन्द s. हविष्यन्द.

हविष्पा adj. *das* Havis *trinkend* R̥V. 10,15,10.

हविष्पात्र n. *ein Gefäss für das* Havis Çat. Br. 11,2,3,4. Kâtj. Çr. 1,8,31.

हविष्पान्तीय adj. *mit* हविष्पान्तम् (R̥V. 10,88) *beginnend* Nir. 7,23. fehlerhaft हविष्यन्तीय M. 11,251.

हविष्मन्त् (von हविस्) 1) adj. a) *der das* Havis *bereit hat, ein Darbringender* R̥V. 1, 12,9. 13,1. 14,5. 36,2. 57,2. 114,8. 127,10. यज्ञश्च राध्यो हविष्मताम् 156,1. अनु व्रतानि वर्तते हविष्मान् 183,3.5. 5,2,12. यज्ञं यं जुह्वते हविष्मान् 6,10,6. 73,1. सप्त 10,122,4. AV. 6,39,1. 84,2. Kaṭhop. 4,8. मनस् *opferbereit* R̥V. 7,67,1. — b) *von Opfergaben begleitet,* Havis *enthaltend:* das Opferross R̥V. 1,162,22. अर्क 167,6. यज्ञ 7, 70,6. घृताची 3,19,2. 7,1,6. VS. 3,4. स्रुच् 8,23,22. 49,1. — 2) m. N. pr. eines Âṅgirasa TS. 7,1,4,1. eines Devarshi MBh. 2,294. eines der sieben R̥shi im 6ten Manvantara Mârk. P. 76,54. Bhâg. P. 8,5,8. im 10ten Hariv. 472. Mârk. P. 94,14. Bhâg. P. 8,13,21. fg. im 11ten Mârk. P. 94,19. zweier R̥shi im 11ten, eines Kâçjapa und eines Bhârgava, Hariv. 477. pl. Bez. *bestimmter Manen,* Söhne des Âṅgiras, M. 3,198. VP. 321, N. 1. Verz. d. Oxf. H. 39,b, 1 v. u. — 3) f. °ष्मती a) Bez. *der Wunderkuh* Kâmadhenu Bhâg. P. 9,15,24. — b) N. pr. einer Tochter des Âṅgiras MBh. 3,14127. — Vgl. हाविष्मत.

हविष्य 1) adj. (von हविस्) gaṇa गवादि zu P. 5,1,2. a) *zur Opfergabe geeignet, — bestimmt, — bereit:* Ross R̥V. 1,162,4. ऊर्मि TS. 1, 2,3,3. Namentlich *Reis, Gerste* und *andere Körner;* in dieser Bed. auch substantivisch m. und n. Kâtj. Çr. 2,3,16. 4,8,3. 7,2,2. °शन्न 15,1,10. 17,1,23. हविष्येषु चेदाक्रियमाणेषु मरणम् 25,7,5. Gobh. 1,4,3. सिद्धस्य हविष्यस्य जुहुयात् Âçv. Gr̥hj. 1,2,1. °भक्त Çâṅkh. Çr. 4,15,10. Kauç. 67. 82. हविष्यान्निर्वपति 87. M. 3,256. 11,106. 220. Jâǵń. 1,239. 303. MBh. 2,98. 15,1105. R. 7,65,23. Suçr. 1,316,10. Verz. d. Oxf. H. 286, a, No. 670. °भुज् M. 11,77. हविष्याशिन् 218. हविष्याहार Verz. d. Oxf. H. 30,b,38. हविष्यान्न Jâǵń. 1,257. Mârk. P. 32,2. Weber, Kr̥shṇaǵ. 296. हविष्य n. = हविस्, घृत u. s. w. Trik. 2,7,8. H. 407. — b) *dem das* Havis *gebührt:* Çiva MBh. 7,2877. — 2) adj. von हविष्या P. 4, 4,122. — 3) f. आ P. 4,4,122.

हविष्यन्तीय s. हविष्पान्तीय.

हविष्यन्द (हविस् + स्यन्द) m. N. pr. eines Sohnes des Viçvâmitra R. 1,57,3. हविष्पन्द ed. Bomb. हविस्यन्द ed. Gorr. 58,5.

हविस् (von हु) Uṇâdis. 2,109. 1) n. *Opfergabe, jeder Gegenstand, welcher als Gabe für die Götter ganz oder theilweise in das Feuer geworfen wird,* gewöhnlich *Fruchtkörner* (geröstet, gekocht, als Mus oder in Kuchen gebacken), Soma, *Milch in verschiedener Gestalt, Schmalz* u. s. w. Ind. St. 10,324. M. 3,257. Naigh. 1,12 (= उदक). AK. 2,7,26. 9,52. Trik. 2,7,7. 3,3,454. H. 407. 831. an. 2,596. Med. s. 46. Halâj. 2,261. R̥V. 1,24,11. 26,6. प्राशान ऋतुथा हवींषि 170,5. त्वे देवा हविरदन्त्याहुतम् 2,1,13. प्र त्वे हवींषि जुहुरे समिद्धे 2,9,3. 16,1. हविषा यक्षि देवान् 3,17,2. 26,7. स्वाहा देवेभ्यो हविः 5,5,11. 28,2. 37,2. इन्द्रस्य वज्रं हविषा रथं यज 6,47,27. विश्वे देवा हविषि मादयध्वम् 52, 17. 75,8. भरे हविर्न बर्हिषि 7,13,1. हविषो वीतये 68,2. der Soma

ist die höchste *Opfergabe* 9,107,1. 10,94,2. हविष्टा सतं हविषा यज्ञाम 124,6. हर् AV. Prât. 2,63. R̥V. 5,28,2. AV. 3,10,5. 6,5,3. 97,1. 7, 68,2. 79,4. तुभ्यमाज्यं हविरिदं जुहोमि 9,5,38. 18,3,63. fg. 4,2. VS. 2, 9. सं बर्हिरङ्क्तां हविषा घृतेन 2,22. 17,78. प्रिय R̥V. 4,49,1. कृत 7,11,4. घृतवत् 10,14,14. TS. 7,5,15,2. Ait. Br. 1,1. आतिथ्य 15. 25. वार्त्रघ्न 2,2. 23. यस्यायमृषभो हविरिन्द्राय परिणीयते TBr. 2,4,7,3. न वा एतत्कस्मै चन देवतायै हविर्गृह्णन्नादिशति यदाज्यम् Çat. Br. 1,8,3,24. 11,4,4,2. fgg. Kâtj. Çr. 1,9,1. उभयत आज्यं हविषः सह वा 20. 10,5. 3,3,9. 12. ह्यागस्य 6,8,14. यावद्धविः 3,3,26. हविर्भिश्चरन्ति 5,5,16. 21. पयो यवागूर्दध्याज्यमित्यग्निहोत्रहवींषि Çâñkh. Çr. 2,7,9. आमावास्य Gobh. 1,5,6. पौर्णमास Çâñkh. Çr. 1,3,1. Lâtj. 10,16,6. Kauç. 2. 3. 6. 7. Âçv. Gr̥hj. 1, 7,10. 10,17. 22. 2,5,2. एक° Çâñkh. Çr. 2,3,14. द्वि° 3. त्रि° Çat. Br. 13,2,8,6. Çâñkh. Çr. 3,16,1. Âçv. Çr. 2,14,6. पञ्च° Çâñkh. Çr. 2,4,7. 9,34,6. TBr. 1,5,11,3. — M. 3,87. 132. 139. 142. 144. 169. 266. 4,206. 5,7. 6,12. 11,95. 12,68. Jâǵn. 1,303 (= घृतौदन Mit.). MBh. 1,667. 6656. 3,14127. 13,2119 (हविषा mit der ed. Bomb. zu lesen). R. 1,5,15. 8, 27. 2,61,17. 114,5. 3,63,7. Ragh. 1,62. 80. Çák. 1. Spr. (II) 2959. 4673. 5214. Varâh. Br̥h. S. 50,23. Bhâg. P. 3,16,8. 4,13,26. 8,15,5. हविःशेष Kâtj. 8,7,24. 24,7,8. M. 3,215. 5,24. हविर्गुणाः 3,236. fg. हविःसंस्था Çâñkh. Gr̥hj. 1,1. — 2) wohl m. *Feuer* H. ç. 168. Kâlaćakra 2,33. — 3) m. N. pr. eines Marutvant Hariv. 11545. möglich, dass हविर्ज्योतिस् als ein N. zu fassen wäre. — Vgl. तनू°, देव°, पवमान°, पुनर्हविस्, महा°, रत्न°, राज्ञ°, सत्य°, सु°.

हविस्यन्द् s. हविष्यन्द.

हवीतु s. सुहवीतुनामन्.

हवीमन् (von हू = ह्वा) n. *Anrufung* R̥V. 1,12,2. 131,1. 159,2. हवीमभिर्हवते यो हविर्भिः 2,33,5. 7,56,15. 83,4. 10,64,4. 92,12.

हवुषा f. = हपुषा Suçr. 2,222,5. 226,19. 452,20. 506,7 (an den beiden letzten Stellen v. l. हपुषा). Bhâvapr. 5.

हवै interj. Çat. Br. 13,4,2,2. 6. Kâtj. Çr. 20,3,2.

1. हव्य (von हु) n. *das zu Opfernde, Opfergabe* AK. 2,7,24. H. 832. R̥V. 1,45,6. प्रति हव्या गृभाय 91,4. 127,6. 2,3,10. घृतवत् 26,4. आहुत 32,6. जुहोमि हव्यम् 3,18,3. 9,6. मानुषाणाम् 5,7,2. घृतस्नु 6,52,8. सुपूत 7,4,1. शुचि 56,12. प्रतिभृत 68,1. उभयानि हव्या 7,2,2. AV. 7,109,2. श्रृत 11,1,25. 4,23,2. 8,9,21. 19,4,1. 58,6. VS. 1,11. 5,4. 6,7. Çat. Br. 1,3,2,13. 2,4,4,16. Ait. Br. 3,47. हव्या नो अस्य हविषः कृणोतु Çâñkh. Çr. 12,16,4. Gobh. 1,9,11. Kauç. 2. 6. 81. In der späteren Literatur überaus häufig in Verbindung mit कव्य M. 1,94. 3,97. 128. 130. 133. 135. 147. 150. 152. 168. 175. 181. 190. 256. 4,28. 31. 249. 5,16. MBh. 1,7661. 3,12730. 13,2531. R. 1,53,13. 2,25,27. 5,7,62. 7,30,12. Kumâras. 1,52. 2,46. Çák. 83. Kir. 1,22. Spr. (II) 4980. कुकाव्यहव्याकृतयः 5194. 5416. Bhâg. P. 2,6,1. 10,25. 4,7,41. हव्यकव्यवह् MBh. 12, 8861. हव्यकव्याश Pańkar. 4,2,27. कव्यहव्यभुज् Bez. Agni's Kathâs. 18,315. — Vgl. देव°, रात°, वीत°, सत्य°, सु°.

2. हव्य (von हू = ह्वा) 1) adj. *zu rufen, anzurufen:* स्तोतृभ्यः R̥V. 1,33,2. 116,6. 144,3. नृभिः 7,22,7. 38,1. नृभ्यः 10,39,10. दूत 2,39,1. 3,5,3. वृत्रहत्ये 4,24,4. भरे भरे 7,32,24. 5,17,4. 33,5. इमा उ त्वा कारो हव्यं हव्या हवन्ते। धियः 6,21,1. 7,30,2. हव्यास्विष्टिषु (eher oxyt.) 10,147,2. AV. 6,98,3. हव्यो नो अस्य हविषो जुषेत 7,47,2. VS. 8,48. Hierher gehört श्येनो हव्यं नयत्वा परस्मात् *den zu rufenden* Indra AV. 3,3,4. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Manu Svâjambhuva Hariv. 415. des Atri VP. 83, N. 4.

हव्यजुष्टि f. *Gefallen am Opfer, wohlgefälliger Genuss des Opfers* R̥V. 1,152,7. 7,65,4. Ait. Br. 2,12.

हव्यदाति 1) adj. *die Opfergabe besorgend:* Agni R̥V. 3,2,8. SV. I, 2, 1,1,8 (R̥V. v. l.). Çat. Br. 1,4,1,24. — 2) f. *das Geben des Opfers, Opfergabe* R̥V. 4,7,5. आ गच्छ देवेभिर्हव्यदातये 5,51,1. 5. 55,10. 6,1,9. 47,28. 48,2. °तिं सूदय 7,16,9. 8,19,13. 35,9. 90,1. TBr. 2,8,2,2. AV. 7,109,2.

हव्यप m. N. pr. eines der sieben R̥shi im 13ten Manvantara Hariv. 486.

हव्यपाक m. = चरु AK. 2,7,22. H. 833. Halâj. 2,261.

हव्यभुज् adj. *die Opfergabe verzehrend;* m. *Feuer*, Agni H. 1097, Schol. Varâh. Br̥h. S. 43,45.

हव्यलेहिन् adj. *an der Opfergabe leckend;* m. *Feuer* Bâlar. 282,18.

हव्यवह् adj. (nom. °वाट्) P. 3,2,64. 66. *das Opfer* (zu den Göttern) *bringend:* Agni R̥V. 1,12,2. 44,8. 67,2. 3,2,2. 43,1. अग्निं देवा दधिरे हव्यवाहम् 7,11,4. MBh. 5,483. जिह्वामग्ने चकृषे हव्यवाहाम् P. 8,2, 90, Schol. pl. R̥V. 3,43,1, wo es mit Sâj. von den R̥tvig verstanden werden kann. अ° Çat. Br. 1,4,5,12. m. *Feuer*, Agni Halâj. 1,62. Ind. St. 3, 390. MBh. 3,10590. 4,50. पितृणां °वाडसि 13,916. R. 2,79,11 (°वाहम् hierher oder zu °वाह). Bhâg. P. 5,20,17. 8,15,9.

हव्यवह m. *Feuer* R. 5,89,19. — Vgl. हुत°.

हव्यवाह adj. = हव्यवह्. Agni MBh. 5,486. अवोड्व्यासितो हव्यवाहः (°वाह्: Hdschrr.) AV. 18,4,1. देवानां भिषग्जा TBr. 3,1,2,11. der Açvattha, weil er die Arani liefert, 1,2,1,8. m. *Feuer*, Agni H. 1099. Ratnam. im ÇKDr. MBh. 1,2113. 3,15597. 14,245. Spr. (II) 7350, v. l. Mârk. P. 62,4. 99,61.

हव्यवाहन 1) adj. (f. ई) P. 3,2,66. = हव्यवह्. Agni दूत R̥V. 1, 44,2. 2,41,19. 5,8,6. 25,4. 6,16,23 u. s. w. रुचो जातवेदसो देवत्रा हव्यवाहनीः 10,188,3. Kauç. 3. Çâñkh. Çr. 6,12,16. als Bein. Agni's im Ritual TS. 2,5,8,6. TBr. Comm. 1,138,6. Çat. Br. 2,6,1,30. 2,2, 28. Gr̥hjas. 1,9. VP. 84, N. 9. m. *Feuer* überh., Agni AK. 1,1,1,51. Vaiǵ. bei Mallin. zu Çiç. 2,107. Muṇḍ. Up. 1,2,2. MBh. 1,2142. 3,2934. 14,157. R. 3,22,5. 51,29. 4,11,12. Spr. (II) 1482. — 2) m. N. pr. eines der sieben R̥shi unter Manu Rohita Hariv. 468. Sâvarṇa Mârk. P. 94,8. — 3) m. Bez. des 9ten Kalpa Verz. d. Oxf. H. 51,*b*,1 v. u.

हव्यवाहिनी f. N. pr. der Familiengottheit im Geschlecht Kapila's Verz. d. Oxf. H. 19,*a*,16.

हव्यशोधन adj. *die Opfergabe reinigend:* पवित्र TBr. 3,7,4,11.

हव्यसूक्ति f. *Opferspruch* VS. 28,11. TBr. 3,6,2,2.

हव्यसूद् adj. *die Opfergabe bereitend, — liefernd:* उस्रियाः R̥V. 1,93, 12. 4,50,5.

हव्यसूदन adj. dass. VS. 5,32. Pańkav. Br. 1,4,3.

हव्याद् (हव्य + 2. अद्) adj. *Opfer essend* R̥V. 7,34,14.

हव्याद 1) adj. dass.: हव्यादांश्च सुरांश्चक्रे कव्यादांश्च पितॄनपि Hariv.

2159. 14136. — 2) m. N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,7. 19,*a*,17.

क्रव्याश (क्रव्य + आश) adj. *das Opfer verspeisend;* m. *Feuer* ÇABDAR. im ÇKDR. RÂǴA-TAR. 5,416.

क्रव्याशन (क्रव्य + 2. अशन) m. dass. H. 1097.

1. हस् interj. *der Lustigkeit, des lauten Lachens;* s. हस्कर्तर् u. s. w. Als bedeutungslose Silbe in Sâman verwendet PAÑḰAV. BR. 7,6,11. 12,3,21.

2. हस्, हँसति (हसने) DHÂTUP. 17,72. 1) *lachen, auflachen* GOBH. 1,2,16. KAUÇ. 93. 105. दैवतप्रतिमा हसन्ति SHAḌV. BR. 5,10. MBH. 6,60. Spr. (II) 1458. ÇÂK. 103,3. BHÂG. P. 4,25,58. उद्दामम् SÂH. D. 40,10. 86,3. अहसत् R. 2,35,18. BRAHMA-P. in LA. (III) 53,6. DAÇAK. 70,4. हसत् Spr. (II) 7375 (in der Note 13,2238 zu lesen). R. 2,69,9. 91,60. SUÇR. 1,125,9. 255,16. KATHÂS. 3,48. RÂǴA-TAR. 6,33. BHÂG. P. 1,7,52. 3,20,24. हसद्वदन 4,1,25. PAÑḰAR. 3,10,20. BHAṬṬ. 2,42. हसन्ती (s. auch bes.) SUÇR. 1,109,21. RÂǴA-TAR. 4,477. BHÂG. P. 4,25,32. 58. BHAṬṬ. 7,63. हसती MBH. 16,57. MÂRK. P. 26,8. जहास R. 1,46,17. Spr. (II) 9. तेन *darüber* KATHÂS. 20,43. 124,109. MÂRK. P. 25,10. 76,4. BHÂG. P. 3,18,2. जहसुस् R. 1,9,24 (23 GORR.). R. GORR. 2,71,4. BHÂG. P. 8,9,11. अहसीत् P. 7,2,5. हसिष्यन्ति MBH. 3,2003. हसिष्यतितराम् KATHÂS. 66,92. हसितुम् R. 5,81,54. हसित्वा KATHÂS. 63,162. med.: दैवतायतनस्था देवता हसते MBH. 6,5208. 13,747. 749. चतुर्भ्यो हसते विद्वान्दन्तोद्घाटेन मध्यमाः। अधमा अट्टहासेन न हसन्ति मुनीश्वराः॥ Spr. (II) 2221. 7374. MÂRK. P. 51,100. हसमान MBH. 7,8648. HARIV. 11072 (S. 792). R. GORR. 2,71,12. MÂRK. P. 43,17. pass. impers.: जहसे योद्धृभिः BHAṬṬ. 14,93. mit acc. seines eigenen nom. act.: जहास सस्वनं हासम् MBH. 14,2164. महाहासमहसत् HARIV. 1276. हसन्विहासांश्च जहास हर्षात् HARIV. 8409 nach der Lesart der neueren Ausg. — 2) *über Jmd* oder *Etwas lachen, verlachen, verspotten;* mit acc. HARIV. 5785. R. GORR. 2,105,39. 3,67,5. ÇIÇ. 1,71. Spr. (II) 963. 4956 (vgl. Z. d. d. m. G. 27,53). (नगरी) हसन्तीव सुधाधौतैः प्रासादैरमरावतीम् KATHÂS. 11,31. 46,75. 61,9. 31. 65,176. RÂǴA-TAR. 4,666. BHÂG. P. 3,14,27. 6,6,41. PAÑḰAR. 1,12,44. pass. Spr. (II) 1324. जहसे KATHÂS. 61,38. 62,207. Verz. d. Oxf. H. 156,*a*,39. HEM. JOGAÇ. 4,37. PAÑḰAT. 246,2. — 3) *sich öffnen* (von einer Knospe): हसिष्यति पद्मजालम् Spr. (II) 5777. हसद्बन्धुजीवप्रसून PAÑḰAR. 3,10,20. — 4) partic. हसित *a*) *lachend* KATHÂS. 66,98 (das Komma nach हसितं zu streichen). अमात्याश्च सर्वे ऽपि हसिताः *lachten auf* VET. in LA. (III) 24,1. — *b*) *verlacht, verspottet* Z. d. d. m. G. 27,26. so v. a. *in Schatten gestellt, übertroffen* Citat bei VÂMANA 4,3,22. — *c*) *aufgeblüht* H. 1129. HALÂJ. 2,32. — *d*) n. impers.: हसितं मया *ich lachte* KATHÂS. 59,159. Spr. (II) 2047. — *e*) n. *das Lachen, Gelächter* P. 3,3,114, Schol. H. 297. HALÂJ. 2,412. SUÇR. 1,363,15. R. 3,67,5. 4,19,12. 44,106. 5,10,3. 4. Spr. (II) 1043. कोपप्रसादहसितानि 3149. 5560. ÇÂK. 44. KIR. 13,47. VARÂH. BṚH. S. 68,74. 105,4. अच्छिन्न *ununterbrochen* KATHÂS. 61,47. RÂǴA-TAR. 1,60. MÂRK. P. 109,21. BHÂG. P. 2,2,12. fg. 3,23,9. 4,26,23. 8,20,28. SARVADARÇANAS. 77,22. 78,1. PRATÂPAR. 56,*b*,8. किंचिल्लक्ष्यद्विजं तु हसितं स्यात् DAÇAR. 4,70. SÂH. D. 86,10. हसितं तु वृथाहासो यौवनोद्भेदसंभवः 151. 140. Vgl. अट्टहसित.

— caus. हासयति *Jmd* (acc.) *zum Lachen bringen* HARIV. 8408. KUMÂRAS. 7,95. KATHÂS. 40,3. स मूढो ऽत्र पाषाणानप्यहासयत् 61,246. BHÂG. P. 10,13,10. 15,11. — partic. हासित 1) *lächerlich* KATHÂS. 12,189. — 2) *zum Lachen gebracht* so v. a. *weiss gefärbt* (vgl. हास): हासितं कुटजैः पुष्पैः कदम्बैर्वासितं वनम् HARIV. 3555.

— desid. vgl. 2. जक्ष्.

— intens. *anhaltend lachen:* जाहस्यमान MBH. 3,14650.

— अति, °हसित n. *heftiges Lachen:* विक्षिप्ताङ्गं भवत्यतिहसितम् DAÇAR. 4,71. SÂH. D. 86,12.

— व्यति, °हसन्ति *über einander lachen* P. 1,3,15, Vârtt. 1. VOP. 23,55. fg.

— अप *über Jmd* (acc.) *lachen* R. 2,35,21 (प्र° ed. Bomb.). अपहसित n. *ein Lachen, bei dem Einen die Thränen in die Augen kommen,* DAÇAR. 4,71. SÂH. D. 86,12. — caus. *verlachen, verspotten* R. 1,34,17. — Vgl. अपहास्य.

— अभि s. अभिहस्य und अभिहास.

— व्यभि s. व्यभिहास.

— अव *verlachen, verspotten* MBH. 3,11181. 8,1738. 9,1551. 16,73. R. 2,96,40. Spr. (II) 3317. PAÑḰAT. 191,3. 200,7. BHAṬṬ. 1,6. — partic. अवहसित 1) *verlacht, verspottet* MBH. 1,134. 7,1455. HARIV. 1278. R. 5,36,38. MÂRK. P. 63,16. fg. — 2) n. *ein Lachen, bei dem Kopf und Schulter in Bewegung gerathen,* SÂH. D. 86,11. — Vgl. अवहसन (in den Nachträgen) und अवहास fg.

— व्यव s. व्यावहासी.

— समव s. समवहास्य.

— उद् *auflachen* vom Blitz so v. a. *zucken* BHÂG. P. 3,17,6. — Vgl. हस्कार.

— उप 1) *verlachen, verspotten* MBH. 8,1245. 13,474. R. GORR. 2,56,12. MṚḰḰH. 49,10. ṚT. 6,30 bei HARB. Spr. (II) 2000. 2570. WEBER, KṚSHṆAǴ. 301. KATHÂS. 61,281. 108,22. PRAB. 20,4. PAÑḰAT. 94,9. 220,5. pass. GHAṬ. 17. partic. °हसित KATHÂS. 58,106. 61,239. 62,169 (°हासित fehlerhaft). 64,27. 119,200. — 2) euphemistisch für *sich begatten mit* (acc.): अज्ञातलोम्नीं नोपहसेत् PÂR. GṚHJ. 2,7. — 3) *lächeln* ÇÂK. 73,16, v. l. उपहसित n. *ein Lachen, bei dem der Kopf sich schüttelt,* DAÇAR. 4,71. — Vgl. उपहसित, उपहस्वन् und उपहास fg. — caus. *verlachen, verspotten:* उपहासित (durch das Metrum gesichert) BHÂG. P. 10,61,36. KATHÂS. 62,169 (das Metrum verlangt °हसित). statt उपहास्यमान 56,390 (उपहस्य° v. l.) und उपहास्यते Spr. (II) 767 ist wohl उपहस्य° zu lesen).

— परि *scherzen* KATHÂS. 87,11. *mit Jmd* (acc.) MBH. 5,3120. *verlachen, verspotten* BHÂG. P. 10,61,34. pass. Spr. (II) 5426. 7423. तस्योपदेशो भूभर्त्रा पर्यहास्यसकृद्धहः RÂǴA-TAR. 6,169. — Vgl. परिहास.

— प्र 1) *auflachen:* प्रहसन्ति R. 5,60,15. प्रहसत् MBH. 1,5983. 6028. 6201. 2,1491. 3,2298. 3049. 5,5962. 7092. 8,500 (प्रहसन् zu lesen). HARIV. 6738. R. 1,2,33. 48,21. 52,12. 2,91,3. 3,34,21. 5,60,17. KATHÂS. 46,76. MÂRK. P. 21,83. BHÂG. P. 3,7,42. 18,9. 6,12,18. PAÑḰAT. 216,10. प्रहसन्ती R. 1,9,53 (52 GORR.). 2,69,16. 5,27,21. प्राहसन् MBH. 3,523. 2003. 15791. प्रजहास 14,2149. HARIV. 3876. 6739. R. 2,96,25 (105,24 GORR.). प्रजहसुस् MBH. 8,1909. med. प्रहसते R. 7,37,5,33. प्र-

हस्य MBh. 3,2160. 2242. 11975. R. 5,25,3. Ragh. 3,51. Çák. 73,16, v. l. Bhág. P. 3,15,11. 19,1. Brahma-P. in LA. (III) 55,17. प्रहसिता MBh. 2,1819. प्रजहास हासम् MBh. 12,12581. महाहासम् 7,5582. — — 2) *lachen mit Jmd* (acc.): हसन्तं प्रहसत्येता रुदन्तं प्ररुदन्ति च Spr. (II) 7375. — 3) *verlachen, verspotten* MBh. 2,1814. 3,2516. 4,1253. 1256. 8,4754. 12,8383. 9586. 13,490 (auch med. प्रहसे). 14,2255. R. ed. Bomb. 2,35,22. Bhág. P. 10,34,13. *Etwas belachen* Kathás. 46,83. — 4) partic. प्रहसित *a) lachend* Hariv. 12265 (st. des verbi finiti). R. 3,65,9. 5,9, 23. 27,26 (Auge). Çák. 105,4, v. l. Kathás. 124,146. Bhág. P. 4,24,47. प्रहसितानन Hariv. 4094. Bhág. P. 10,23,24. 31,17. °वदन Pańkat. 36, 2. 46,8. हंसैः प्रहसितानीव ब्जलानि Hariv. 3825 nach der Lesart der neueren Ausg. — 2) n. *das Auflachen* Bhág. P. 3,28,33. उत्कट° Varáh. Bṛh. S. 78,4. — Vgl. प्रहस fgg., प्रहास, प्रहासिन्. — caus. *zum Lachen bringen:* प्रहासित Daçak. 87,15. Vgl. प्रहासक.

— संप्र *auflachen:* °हस्य MBh. 1,3431. 8,4535. 13,6015. Hariv. 9916. 13714. R. 7,20,18. Bhág. P. 10,66,37. — Vgl. संप्रहास.

— प्रति s. प्रतिहास.

— वि 1) *auflachen:* विहसन्ते MBh. 7,5219. 5755. 8,2672. Hariv. 3445. 7481. Kathás. 17,142. 37,72. 46,168. छन्द 98,61. Spr. (II) 3366. Rága-Tar. 3,342. 4,194. 253. 651. विहसन्ती MBh. 1,4225. Hariv. 7051. Kathás. 117,37. व्यहसत् R. 6,68,15. विजहास Bhág. P. 10,66,15. विजहसुस् 67,12. Kathás. 50,20. विहस्य MBh. 1,4762. Ragh. 2,46. Çák. 17, 8. 25,11. 73,16. Vikr. 12,20. Prab. 20,16. Dhúrtas. 73,9. 80,1. 92,10. Kathás. 5,135. 11,64. 18,339. 24,28. 34,221. 42,9. 44,60. 45,268. 65, 218. Márk. P. 109,17. Rága-Tar. 3,290. 4,292. 447. 649. Verz. d. Oxf. H. 117,*b*,5. Bhág. P. 6,10,30. Pańkat. 48,9. 78,6. Hit. 17,8. 41,16. 57, 17. — 2) *auslachen, verlachen, verspotten* Megh. 51. Verz. d. Oxf. H. 117,*a*,39. Bhág. P. 3,15,30. pass. विहस्यमाना Pańkat. 75,14. mit gen. der Person Git. 9,5. — 3) partic. विहसित *a) lachend* Kaurap. 23. हंसैर्विहसितानीव ब्जलानि Hariv. 3825. — *b) ausgelacht, verlacht, verspottet* Kathás. 61,250. — *c)* n. *das Lachen:* अवज्ञा° *spöttisches Lachen* Spr. (II) 1851. *kaum hörbares Lachen* AK. 1,1,3,35. H. 297. *wohlklingendes Lachen* Daçar. 4,70. Sáh. D. 86,11. — Vgl. विहास.

— संवि *auflachen, lachen:* °हसति Mṛkkh. 85,14.

हँस (von 2. हस्) m. P. 3,3,62. *laute Fröhlichkeit, Lachen* AK. 1,1, 3,18. H. 296. ṚV. 10,18,3. AV. 15,2,3. VS. 30,6. 20. oxyt. AV. 11,8, 24; vgl. VS. Prát. 2,64. हसाराव Padma-P. 16,89 schwerlich richtig. — Vgl. निशा° und हास.

हसन (wie eben) 1) adj. (f. आ) *lachend* Nir. 3,5. *scherzend mit* (gen.) Pańkar. 3,13,18. — 2) m. *der Lacher,* N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's MBh. 9,2569. — 3) f. आ *ermunternder Zuruf des Fuhrmanns an das Zugthier* ṚV. 9,112,4. — 4) f. ई *Kohlenpfanne, — becken* (vgl. हसन्ती) AK. 2,9,30. H. 1020. Med. n. 158. — 5) n. proparox. *das Lachen* P. 3,3,115, Schol. H. 296. Med. Suçr. 1,98,11. 316,4. Varáh. Bṛh. S. 46,25. *mit zitternden Lippen* H. 298.

हसनीमणि m. *das Juwel des Kohlenbeckens* d. i. *Feuer* Trik. 1,1,67.

हसनीय (von 2. हस्) adj. *zu verlachen, dem Gelächter ausgesetzt:* परेषाम् Spr. (II) 3978. 6134.

हसन्तिका (von हसन्ती) f. *Kohlenbecken* H. 1020. Halâj. 2,159. अङ्गारपूर्णा Karaka 1,14. am Ende eines adj. comp. Rága-Tar. 3,171.

हसन्ती 1) adj. f. s. u. 2. हस्. — 2) f. *a) Kohlenbecken* AK. 2,9,29. H. an. 3,315. Med. t. 175 (हसती gedr.). Halâj. 2,159. — *b) Jasminum Zambac* (मल्लिका) H. an. Med. — *c) ein best. weiblicher Unhold* diess.

हसवज्र m. N. pr. eines Mannes Táran. 235.

हसामुद् (हस + मुद्) adj. *fröhlich lachend* AV. 7,60,6. 14,2,43.

हसिका f. *Gelächter* Wilson nach Çabdárthak. *Spassmacherei* ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut.

हसिर m. *eine Mausart* Verz. d. Oxf. H. 309,*a*,18. fg. — Vgl. हंसिर.

हसुराज m. N. pr. eines Mannes Táran. 280.

हस्कर्तृ (1. हस् + कर्तृ) nom. ag. *Aufmunterer:* अघराणाम् ṚV. 4,7,3.

हस्कार m. *das Lachen des Himmels* d. i. *Wetterleuchten:* हस्काराद्विद्युतस्पर्यतो जाताः (मरुतः) ṚV. 1,23,12. Vgl. 1,168,8. 2,4,6 und 2. हस् mit उद्.

हस्कृति f. *laute Fröhlichkeit, Lachen:* यज्ञ, अर्के, ह° ṚV. 8,78,6.

हस्त Uṇâdis. 3,86. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. m. Siddh. K. 249,*b*,2 v. u. 1) m. *a) Hand* Nir. 1,7 (von हन्). AK. 3,4,24,61. Trik. 2,6,26. H. 591. an. 2,209. Med. t. 75. Halâj. 2,356. ṚV. 1,37,3. 2,33, 7. 4,2,14. धिष वज्रं दक्षिण इन्द्र हस्ते 6,22,9. 29,2. 7,45,1. 8,23,5. गृह्णामि हस्तम् AV. 12,3,17. 14,1,48. fgg. 18,4,56. VS. 4,27. 11,11. Çat. Br. 2,1,2,12. 6,3,1,41. हस्ते कृत्वा 14,6,8,2. TS. 5,3,3,4. Kâtj. Çr. 3, 6,9. 5,3,27. Âçv. Gṛhj. 1,7,5. 4,3,2. Kauç. 80. fg. Ait. Br. 5,21. sieben ṚV. 4,58,3. — M. 3,214. 216. नित्यं शुद्धः कारुहस्तः Spr. (II) 967. हस्तस्य भूषणं दानम् 7377. °चरणौ छेदयेत् M. 9,277. MBh. 3,15655. Suçr. 1,23,13. चतुर्विंशत्यङ्गुल 126,2. Varáh. Bṛh. S. 51,40. स्वहस्तेन च यद्दत्तं लभ्यते नात्र संशयः। परहस्तेन यद्दत्तं लभ्यते वा न लभ्यते ॥ Spr. (II) 7334. हस्तदत्त *mit der Hand gereicht* Verz. d. Oxf. H. 281,*b*, 48. हस्तं प्रसार्य Hit. 10,17. अधिकारिणोऽमस्तके हस्तं दत्त्वा Mṛkkh. 139, 18. हस्तो यदा रत्ने दत्तः Hit. 65,13. कथं पाखण्डहस्तं गता *gerathen in* Prab. 43,8. अञ्जाघनीम्। चण्डालहस्तादादाय M. 10,108. R. 1,2,10. यो ऽदत्तादायिनो हस्ताल्लिप्सेत ब्राह्मणो धनम् M. 8,340. वस्त्राञ्चलात् — जग्राह सर्षपान्हस्ते Kathás. 18,181. मद्धस्ते किंचिदप्यस्या नास्ति 4,73. धार्यतामयं स्वहस्ते निक्षेपः प्रियायाः Vikr. 27,3. तेषां दृष्ट्वा तु हस्तेषु सपवित्रं तिलोदकम् M. 3,223. यो यथा निक्षिपेद्धस्ते यमर्थं यस्य 8,180. तं च हस्ते क्षेमशरं कुरु Kathás. 39,464. हस्ते न्यस्तं मुखम् Megh. 82. तस्य हस्ते लोकद्वयं स्थितम् so v. a. *sind ihm so sicher, als wenn er sie in der Hand hätte,* Kâm. Nîtis. 7,55. — du. ṚV. 1,24,4. 162,9. 2,39,5. भद्रा ते हस्ता सुकृतोत पाणी 4,21,9. समौ चिद्धस्तौ न समं विविष्टः 10, 117,9. AV. 6,81,1. आ ते हस्तौ रभामहे 8,1,8. VS. 11,55. fg. Çat. Br. 9,4,2,10. 14,5,4,11. संहृत्य M. 2,71. 3,225. 264. 8,125. छेदयेत् 283. 9,276. दानविवर्जितौ Spr. (II) 7382. Vet. in LA. (III) 5,9. — हस्तच्छेदन M. 8,322. हस्ताभिघात Suçr. 1,296,21. °संवाहन Megh. 94. Am Ende eines adj. comp. (f. आ): शत°, सहस्र° AV. 3,24,5. Megh. 36. 51. 61. Kaurap. 14. कुसुमावचयव्यग्र° Málav. 50,5. धनुर्व्यग्र° Vikr. 77,4. फल° *Früchte in der Hand haltend* Kaush. Up. 1,4. M. 5,143. MBh. 3, 12201. 14365. 14697. 6,4959. R. 1,45,42. 2,64,13. 3,32,17. 54,9. 10. Ragh. 2,21. 10,63. Çák. 5,1. 40,22. 49,1. 85,17. Spr. (II) 6202. Varáh.

Bṛh. S. 58,40. Bṛh. 27 (25), 3. Kathâs. 18, 116. Weber, Kṛshṇaǵ. 300. Bhâg. P. 8,20,25. 9,4,47. Hit. 10, 8. 23,6. Vet. in LA. (III) 2,3. निर्मीसबाल° *an der Hand führend* Varâh. Bṛh. S. 3,13. सासि° = असि° R. 5,87,5. — *b) der Rüssel eines Elephanten* H. 1224. H. an. Med. Ait. Br. 5,31. हस्ति° MBh. 1,5970. 3,2669. 6,4382. R. 4,9,106. 5,21,15. Kumâras. 1,36. Varâh. Bṛh. S. 24, 17. 50, 24. 67, 3. 94,12. AK. 3,4,1, 16. अग्रहस्तं विधुन्वंस्तु हस्ती हस्तमिवात्मनः R. 2,23,4. अब्ज° adj. *eine Lotusblüthe im Rüssel haltend* Bhâg. P. 2,7,15. — *c) die Hand als Längenmaass* (= *18 Zoll* ungefähr) AK. 2,6,2,37. 3,4,1,7. Trik. 2,2,3. H. 599. 887. H. an. Med. Z. d. d. m. G. 9,665. Colebr. Alg. 2. Journ. of the Am. Or. S. 6,182. fg. Mit. 2,41,b,8. 10. Ind. St. 8,432. Mârk. P. 49,39. Hiouen-thsang 1,60. Varâh. Bṛh. S. 23,2. 33,6. 7. 44, 3. 48,47. 53,4. 92. 54,6. fgg. Spr. (II) 7381. Râǵa-Tar. 4,199. Bhâg. P. 8,24,19. H. 134. — *d)* so v. a. °विन्यास *Handstellung* VS. Prât. 1,121. Çikshâ 55 in Ind. St. 4,369. Weber, Pratiǵńâs. 107. 111. Verz. d. Oxf. H. 86,a.20. fgg. 202,b,19. 24. 27. °हीनम् Çikshâ 54 in Ind. St. 4,368. दृष्टिं हस्तानुगां कृत्वा Weber, Pratiǵńâs. 111. — *e) Handschrift* Jâǵń. 1,319. Vikr. 38. — *f)* Bez. *des 11ten* (*13ten*) Nakshatra AK. 3,4,1, 17. H. 112. H. an. Med. Journ. of the Am. Or. S. 6,334. AV. 19,7,3. TS. 4,4,10, 2. TBr. 1,5,2,2. 3,1,1,9. Çat. Br. 2,1,2,12. Kâtj. Çr. 4, 7,3. Çâṅkh. Gṛhj. 1,26. Âçv. Gṛhj. 3,5,3. P. 4,3,34. gaṇa देवपथादि zu P. 5,3,100. Jâǵń. 1,142. MBh. 13,3267. 4260. R. 5,73,15. Varâh. Bṛh. S. 6,12. 7,4. 9,3. 30. 10,1. 9. 12,21. 15,11. 29. 23,6. 53,52. 54, 123. 98,9. 15. 102,3. अश्विनीहस्तम् 55,31. Mârk. P. 33,11. Lalit. ed. Calc. 138,11. — *g) ein best. Baum* H. an. — *h) Anapaest* Colebr. Misc. Ess. 2,15. — *i)* am Ende eines comp. als प्रशंसावचन Gaṇaratnam. zu P. 2,1,66. *Fülle, Menge* nach Wörtern in der Bed. von *Haar* AK. 2, 6,2,49. H. 568. H. an. Med. Halâj. 2,376. धम्मिल्ल° Ind. St. 8,401,5. Vgl. केश°. — *k)* N. pr. eines Soma-Wächters Sâj. zu Ait. Br. 3,26. VS. 4,27. eines Sohnes des Vasudeva Bhâg. P. 9,24,48. — Râǵa-Tar. 8,650. Vgl. 4). — 2) f. आ *a) Hand:* अदितेर्हस्तां स्रुचमेतां द्वितीयांमकृण्वन् AV. 11,1,24. — *b) das* Nakshatra Hasta Uǵǵval. Mârk. P. 58,29. VP. 226, N. 21. Koshthîpr. im ÇKDr. — 3) n. *Blasebalg* Çabdârthak. bei Wilson. — 4) adj. *unter dem* Nakshatra Hasta *geboren* P. 4,3,34; vgl. 1) k). — Vgl. अ°, अंशु°, अक्रवि°, अग्र°, अतर्हस्तम्, अप°, अमुक्त°, आर्द्र°, इषु°, ऋजु°, कपोत°, कृत°, केश°, खादि°, गन्धर्व°, गल°, ग्राव°, घृत°, ज्योतिर्हस्ता, तिक्त°, निर्हस्त, पद्म°, परि°, पात्र°, पिनाक°, प्र°, प्रति°, भद्र°, महा°, मुक्त°, लघु°, वज्र°, वाल°, वि°, वीणा°, शक्ति°, शुद्ध°, शूल°, स°, सहस्र°, सु°, सुब°, स्थूल°, हिरण्य°, हास्त, हास्तायन.

हस्तक (von हस्त) gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36. m. 1) *Hand:* प्रसार्य हस्तकम् Pańkar. 2,4,11. दत्त्वा शिरसि हस्तकम् 1,4,6. सर्वगात्रेषु विन्यस्तै रक्तचन्दनहस्तकैः so v. a. *Handspuren* Mṛkkh. 157,18. त्यक्तो ऽन्यथा हस्तकः *die Hand als Stütze* Git. 4,19. Am Ende eines adj. comp. Pańkar. 1,11,4. कन्दुकहस्तिका *einen Ball in der Hand haltend* MBh. 5,3192. — 2) *Hand als Längenmaass:* द्विहस्तिका adj. Çârṅg. Saṁh. 3,2,15. — 3) *Handstellung* Verz. d. Oxf. H. 86,a,21. 202,b,18. — Vgl. कपोत°, गन्धर्व°, प्र°, स्वहस्तिका.

हस्तकार्य adj. *mit der Hand zu verrichten* Pańkav. Br. 6,6,12. fg.

हस्तकित adj. von हस्तक gaṇa तारकादि zu P. 5,2,36.

हस्तकृत adj. (f. आ) *mit der Hand gemacht* AV. 10,1,1.

हस्तग adj. *in der Hand befindlich, was* oder *wen man in der Hand hat* eig. und übertr. so v. a. *was* oder *wen man sein nennen kann, was Einem gewiss ist* Kathâs. 26,259. 30,121. Pańkat. ed. orn. 29,10.

हस्तगत adj. dass.: जय Hariv. 16228. Ragh. 7,64. लक्ष्मी Spr. (II) 4690. Kathâs. 16,122. 26,145. Verz. d. Oxf. H. 216,b,1. 337,b,21. Gegensatz परगत 216,a,40. परहस्तगत Spr. (II) 7603.

हस्तगामिन् adj. dass. Ragh. 8,1.

हस्तगिरि m. N. pr. eines *Berges* bei Kâńkî Verz. d. Oxf. H. 258,a, 24. °माहात्म्य 30,a,17. Mack. Coll. 1,90. — Vgl. हस्तिगिरि.

हस्तगृह्य gaṇa मयूरव्यंसकादि zu P. 2,1,72. absol. *an der Hand fassend* RV. 10,85,26. 109,2. AV. 5,14,4. 20,5. — Vgl. हस्तेगृह्य.

हस्तग्रह m. 1) *das Ergreifen der Hand* Bhâg. P. 10,65,5. साध्यमबध्यत । ताभ्यामुभाभ्यामन्योऽन्यं हस्तग्रहपुरःसरम् Kathâs. 28,100. — 2) *Vermählung:* आहस्तग्रहणोग्यां दशाम् Kathâs. 16,40.

हस्तग्राह adj. 1) *der Einen bei der Hand fasst* so v. a. *in unmittelbarer Nähe befindlich* R. 7,34,20. — 2) *der die Hand des Mädchens ergreift* d. h. *sich verlobt, — trauen lässt, Gatte* Nir. 3,6. Bhâg. P. 9,18, 21. fg. 10,62,15. — Vgl. हस्तग्राहम्.

हस्तग्राहक adj. *der die Leute bei der Hand fasst* so v. a. *zudringlich* Râǵa-Tar. 7,299.

हस्तग्राहम् absol. in Verbindung mit ग्रह् *Jmd bei der Hand fassen* P. 3,4,39.

हस्तग्राह्य adj. *mit der Hand zu fassen, in unmittelbarer Nähe befindlich* R. 7,34,20, v. l.

हस्तघ्न m. *Handschutz* (gegen den Anprall der Bogensehne) Naigh. 5,3. Nir. 9,14. RV. 6,75,14. — Vgl. हस्तत्र.

हस्तचाप s. हस्तवाप.

हस्तच्युत adj. *von der Hand bewegt, — geschwungen:* Steine RV. 9,11,5.

हस्तच्युति f. *Bewegung der Hände* RV. 7,1,1.

हस्तज्योडि m. *eine best. Pflanze,* = करज्योडि Râǵan. im ÇKDr.

हस्तताल m. *Händegeklatsch:* सहस्ततालम् Hariv. 8389. Dhûrtas. 73,9.

हस्तत्र n. *Handschutz:* °त्रं बध्नीष्व Lâtj. 3,10,7. — Vgl. हस्तघ्न.

हस्तदक्षिण adj. *rechter Hand gelegen:* Weg Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,121,a. so v. a. *recht, richtig* MBh. 12,6750.

हस्तदीप m. *Handlaterne* Kathâs. 21,85.

हस्तधात्री f. Titel einer Schrift, = हस्तामलक Verz. d. Oxf. H. 253,a,35.

हस्तधारण n. *das bei der Hand Halten* so v. a. *unter die Arme Greifen, Stützen, Helfen;* = परित्राण Râjam. zu AK. 3,3,5 nach ÇKDr. H. 1502. f. आ dass.: रोहयमाणे च मयि क्रियतां ह° MBh. 1,7752. *das Ergreifen der Hand* so v. a. *das Heirathen* (eines Mädchens) Hariv. 10068. Spr. (II) 5342.

हस्तपाद n. sg. *Hände und Füsse* M. 2,90. Jâǵń. 2,216. Karaka 4,6.

हस्तपुच्छ n. *die Hand unterhalb des Handgelenks* Trik. 2,6,26. Hâr. 165.

हस्तपृष्ठ n. *der Rücken der Hand* H. 593. Vjutp. 100.

हस्तप्रद adj. *die Hand reichend* so v. a. *unterstützend, helfend:* आर्त° MBh. 12,4321. 13,6441. 6601.

हस्तप्राप्त adj. = हस्तगत MBh. 7,4707. वीर् Spr. (II) 5338. युद्धाग्नि Hariv. 4340. स्वर्ग R. 1,59,5 (61,5 Gorr.).

हस्तप्राप्य adj. *mit der Hand zu erlangen, — greifen* R. 3,16,6. Megh. 73.

हस्तबन्ध m. = हस्तेबन्ध P. 6,3,13, Schol.

हस्तबिम्ब n. *das Einsalben des Körpers mit wohlriechenden Stoffen* H. 649. Halâj. 2,385.

हस्तमुक्तावलि f. Titel einer Schrift: °कृत् Verz. d. Oxf. H. 201,*b*, No. 483.

हस्तयत adj. *von der Hand geschwungen:* Stein RV. 5,45,7. 10,76,2.

हस्तयोग m. *Anwendung —, Uebung der Hand:* कृत° adj. MBh. 8,1986.

हस्तरत्नावली f. Titel eines über die *Handstellungen* (beim Tanze u. s. w.) handelnden Werkes Verz. d. Oxf. H. 201,*b*, No. 483.

हस्तलाघव n. s. u. लाघव 2). Unter den 64 Künsten Verz. d. Oxf. H. 217,*a*,7.

हस्तवत् (von हस्त) adj. 1) *eine Hand habend* P. 5,2,133, Schol. RV. 10,34,9. वाग्घस्तवत् *Sprache und Hände habend* Spr. (II) 2706. — 2) *eine geschickte Hand habend:* Bogenschütze MBh. 4,1166. 1510. 7,498. 8,1794. 2183. Ragh. 7,42. Dieb Daçak. 89,1.

हस्तवर्तम् absol. in Verbindung mit वर्तय् *mit der Hand drehen* P. 3,4,39.

हस्तवाप m. *Aussaat mit der Hand* so v. a. *das Ausstreuen —, Abschiessen von Pfeilen mit einem Male:* यस्यैकषष्टिर्निशितास्तीक्ष्णधाराः सुवाससः संमतो हस्तवापः (so ed. Bomb., हस्तचापः ed. Calc.) MBh. 5,706.

हस्तवाम adj. *linker Hand gelegen:* Weg Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,121,*a*; vgl. u. हस्तावाप 2).

हस्तवारण n. = हस्तधारण AK. 3,3,5.

हस्तविन्यास m. *Handstellung* (zur Bezeichnung der Accente) Comm. zu TS. Prât. 23,17.

हस्तसिद्धि f. *Erwerb durch Handarbeit* VP. 1,6,20.

हस्तसूत्र n. *eine vor der Hochzeit dem Mädchen um das Handgelenk geschlungene Schnur* AK. 3,4,25,176. Trik. 3,3,124. H. 663. Halâj. 2,403. कौतुक° Kumâras. 7,25.

हस्तस्थ adj. *in der Hand befindlich, was man in seiner Hand hat* Spr. (II) 3812. Kathâs. 13,81.

हस्तहोम m. *ein Opfer mit der Hand* Kauç. 138.

हस्ताक्षर (हस्त + अ°) adj. *handschriftlich* (Gegens. मुद्राङ्कित *gedruckt*): °मेदिनी ÇKDr. unter सुधाभृति und सुरसा.

हस्ताग्नि (हस्त + अग्नि) m. N. pr. eines Mannes; pl. *sein Geschlecht* Sanskr. K. 184,*a*,1.

हस्ताङ्गुलि (हस्त + अ°) f. *Finger der Hand* Gâruda-P. 53 im ÇKDr. °ली f. dass. (neben पादाङ्गुली) Hariv. 14268.

हस्तादान (हस्त + आ°) adj. *mit der Hand fassend:* Menschen, Affen, Elephanten TS. 6,4,5,7.

हस्ताभरण (हस्त + आ°) 1) n. *Handschmuck* Vjutp. 139. अहस्ताभरणोपेत R. 1,6,9 (12 Gorr.). — 2) m. *eine Schlangenart* Suçr. 2,265,14.

हस्तामलक (हस्त + आ°) 1) n. *eine Myrobalane in der Hand:* तया दृष्टं जगत्सर्वं °वत्सदा so v. a. *so deutlich wie eine M. auf der Hand* R. 7,37,5,12. °वत्सर्वं सस्मार Verz. d. B. H. 124,15. — 2) m. N. pr. eines Sohnes des Prabhâkara und Schülers des Çaṁkarâkârja Verz. d. Oxf. H. 227,*b*,14. 248,*a*,1. 251,*b*,45. 255,*a*,10. Hall 106. 167. Wilson, Sel. Works 1,28. 201. fg. °वेदान्तप्रकरण Verz. d. Pet. H. No. 93. — 3) n. Titel eines von Hastâmalaka verfassten Werkchens Hall 107. °टीका 108. °भाष्य 107.

हस्तालिङ्गन (हस्त + आ°) n. *Umarmung* Hariv. 6212 nach der Lesart der neueren Ausg., °क n. die ältere.

हस्तावनेजन (हस्त + अव°) n. *Handwasser* AV. 11,3,13.

हस्तावलम्ब (हस्त + अव°) m. *woran sich die Hand klammern kann, Rettungsmittel, Rettungsanker:* न खलु निपततामस्ति °म्बः Spr. (II) 2847. °म्बो भवति सुहृत्सचिवचेष्टितम् 5727.

हस्तावलम्बन n. dass. Hem. Jogaç. 1,12.

हस्तावाप m. 1) *Handschutz* (gegen das Anprallen der Bogensehne) MBh. 4,1941. 7,740. 4793. 11,665. R. 6,92,15. im Prâkrit Çâk. 93,17. — 2) हस्तावापेन गच्छन्ति नास्तिकाः MBh. 12,6749. हस्तौ अवाप्येते प्रवेश्येते यस्मिन्निति हस्तावापो हस्तनिगडस्तेन निगडिताः सन्तः Nilak. wir vermuthen हस्तवामेन (sc. मार्गेण) *linksab* d. i. *falsch;* vgl. हस्तदक्षिण im nächsten Verse.

हस्ताहस्ति adv. *im Handgemenge* MBh. 9,983. Zur Bildung des Wortes vgl. P. 2,2,27. 5,4,127. 6,3,137. Vop. 6,33.

हस्तिक (von हस्तिन्) n. *eine Menge von Elephanten* Çabdar. im ÇKDr. in dieser Bed. oder *Elephant* MBh. 9,2839 nach der Lesart der ed. Bomb. — Vgl. हास्तिक.

हस्तिकर्ण m. *ein best. giftiges Insect* Suçr. 2,289,14.

हस्तिकक्ष्य m. *Tiger; Löwe* Çabdârthak. bei Wilson.

हस्तिकच्छ m. N. pr. eines Schlangendämons Vjutp. 83.

हस्तिकन्द m. *ein best. Knollengewächs* Râgan. 7,80.

हस्तिकरञ्ज m. = महाकरञ्ज Râgan. im ÇKDr. °क unsere Hdschrr. 9,66.

हस्तिकर्ण m. *Elephantenohr:* 1) Bez. verschiedener Pflanzen: *Ricinus communis* Trik. 2,4,26. H. an. 4,91. Med. ṇ. 112. *rother Ricinus* Râgan. 8,57. *Butea frondosa* H. an. Med. Ratnam. 44. *ein best. Knollengewächs* (हस्तिकन्द) Râgan. 7,80. — Suçr. 1,146,4. 182,15. fg. Varâh. Brh. S. 29,7. — 2) N. pr. *a*) eines Wesens im Gefolge Çiva's H. an. Med. Vjâḍi beim Schol. zu H. 210. — *b*) eines Râkshasa R. 6,74,5. — *c*) eines Schlangendämons Vjutp. 86. — *d*) einer Oertlichkeit Râga-Tar. 5,23. 7,1662.

हस्तिकर्णक m. *eine Art Butea* Çabdar. im ÇKDr.

हस्तिकर्णदल m. desgl. Amaramâlâ im ÇKDr.

हस्तिकर्णपलाश m. = हस्तिकर्ण *Butea frondosa* Suçr. 2,171,17.

हस्तिकर्णिक n. Bez. *einer Art zu sitzen bei den* Jogin Verz. d. Oxf. H. 11,*a*, N. 1.

हस्तिकर्षू gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116. — Vgl. हास्तिकर्षूक.

हस्तिकाश्यप m. N. pr. eines Mannes MBh. 13,6298. 7672.

हस्तिकुम्भ m. N. pr. einer Felsenhöhle LIA. 2,1168.

हस्तिकोलि m. oder f. *eine Art Judendorn* Ratnam. 253.

हस्तिकोशातकी f. *eine grosse Cucurbitacee* Râgan. 7,171.

हस्तिगर्त f. *Elephantengrube*, N. pr. einer Vertiefung in der Erde Lalit. ed. Calc. 165,12. Hiouen-thsang 1,314.

हस्तिगिरि m. = काञ्ची Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. हस्तगिरि.

हस्तिघट m. Titel des 7ten Buches im Çatapathabrâhmaṇa.

हस्तिघात adj. *Elephanten tödtend* P. 3,2,54, Schol.

हस्तिघोषा f. = हस्तिकोशातकी Madan. 7,21.

हस्तिघोषातकी f. dass. Ratnam. 63.

हस्तिघ्न adj. *Elephanten zu tödten vermögend* P. 3,2,54. मनुष्य Schol.

हस्तिचर्म (für °चर्मन्) ved. *Elephantenhaut:* °चर्मे जुहोति P. 5,4,103.

हस्तिचारिणी f. = महाकरञ्ज Râǵan. 9,66.

हस्तिजिह्वा f. *Elephantenzunge*, Bez. *einer best. Ader* Verz. d. Oxf. H. 236,*a*,1 v. u.

हस्तिजीविन् m. = हस्त्याजीविन् Hariv. 4552.

हस्तिदन्त 1) m. *Elephantenzahn;* s. हास्तिदन्त. — 2) *Rettig*, m. Çabdar. im ÇKDr. n. Râǵan. 7,14. f. ई dass. Suçr. 2,432,12.

हस्तिदन्तक *Rettig*, m. Hâr. 101. n. H. 1190.

हस्तिदन्तफला f. *eine Gurkenart* (एर्वारु) Râǵan. 7,204.

हस्तिदाय m. N. pr.; s. हास्तिदायि.

हस्तिन् (von हस्त) 1) adj. *a) mit Händen versehen, geschickt mit der Hand, hantirend:* अंशुं दुहन्ति हस्तिनः R̥V. 3,36,7. 5,64,7. 9,80,5. AV. 9,3,17. — *b*) in Verbindung mit मृग *das Thier mit der Hand* d. i. *Rüssel*, älteste Bez. *des Elephanten* R̥V. 1,64,7. 4,16,14. AV. 12,1,25. दन्त° *mit Fangzähnen und Rüssel versehen* R. 1,6,24. — *c*) (von 2) *a*) *mit einem Elephanten versehen, auf einem E. sitzend:* रथी च रथिना नागी हस्तिना हयिना हयी। अयुध्यन्त Mârk. P. S. 656, Z. 8 v. u. — 2) m. *a*) *Elephant* P. 5,2,133. AK. 2,8,2,2. Trik. 2,8,33. H. 1217. AV. 3,22,3. 4,36,9. 6,38,2. 70,2. 9,1,32. VS. 24,29. Ait. Br. 4,1. 5,31. 6,27. Çat. Br. 3,1,3,4. 14,7,1,20. 8,15,11. TS. 5,5,11,1. 6,4,5,7. हिरण्यकन्द्य Âçv. Çr. 9,9,14. Kâtj. Çr. 14,2,31. 22,2,24. Kauç. 15. 106. Pańkav. Br. 6,8,8. 23,13,2. हस्तिनमारूढः M. 4,120. 7,96. 12,43. MBh. 3,2114. 2510. 2546. दुष्ट° 8,2579. 12,4281. R. 1,5,16. हस्तिभिर्गीताः श्लोकाः 5,88,6. Spr. (II) 1306. काष्ठमय 5094. 7378. fgg. Varâh. Br̥h. S. 16,23. 19,3. 45,5. 51,19. LA. (III) 92,17. Verz. d. B. H. No. 897. 945. Çâkjamuni als *El.* Vjâḍi beim Schol. zu H. 233. हस्तिकाय Hiouen-thsang 1,82. 2,81. °स्कन्ध Suçr. 1,98,9. °हस्त MBh. 1,5970. 3,2669. 6,4382. R. 4,9,106. 5,21,15. °कपोल s. u. पलाप. °बल Verz. d. Oxf. H. 230,*b*,27. °यूथ MBh. 3,2537. °कर्मन् Kâm. Nîtis. 19,3. °त्रसन Kauç. 4. °स्नान Spr. (II) 667. हस्तीङ्गित Varâh. Br̥h. S. 94 in der Unterschr. हस्त्यारोहण Pâr. Gr̥hj. 3,15. °दमक M. 3,162. °हर्तृ 9,280. °हिरण्यम् Khând. Up. 7,24,2. Kaṭhop. 1,23. °रथम् MBh. 13,3267. हस्त्यश्वम् Varâh. Br̥h. S. 48,87. सर्वेण हस्त्यश्वेन समावृताः R. 6,73,3. °रथदान, हस्त्यश्वदीक्षा Verz. d. B. H. No. 365. — *b*) *Elephant* am Ende eines comp. als Bez. *des Besten in seiner Art* gaṇa व्याघ्रादि zu P. 2,1,56. — *c*) *eine best. Pflanze*, = अजमोदा Râǵan. 6,110. — *d*) N. pr. eines Sohnes des Dhr̥tarâshṭra MBh. 1,3747. des Suhotra und Gründers von Hastinâpura 3787. Hariv. 1053. fg. VP. 451. des Br̥hatkshatra Bhâg. P. 9,21,20. fg. des Kuru Çatr. 10,400. — 3) f. °नी *a*) *Elephantenkuh* Med. n. 157. Halâj. 2,70. 5,13. 47. AV. 6,70,2. यदा मज्जति ह° Shaḍv. Br. in Ind. St. 1,40. Suçr. 1,176,8. Kâm. Nîtis. 14,34. Varâh. Br̥h. S. 46,53. 67,10. Kathâs. 13,18. — *b*) *ein best. Parfum*, = हट्टविलासिनी Çabdak. im ÇKDr. *eine Art Heliotropium* ebend. unter हस्तिशुण्डा. — *c*) in der Erotik Bez. *einer Gattung von Frauen* (neben चित्रिणी, पद्मिनी und शङ्खिनी) Med. Smaradîpikâ Tüb. Hdschr. Verz. d. Oxf. H. 218,*b*,15. स्थूलाधरा स्थूलनितम्बभागा स्थूलाङ्गुली स्थूलकुचा सुशीला। कामोत्सुका गाढरतिप्रिया च नितम्बखर्वा खलु हस्तिनी स्यात्॥ Ratim. im ÇKDr. — Vgl. गन्ध°, जल°, प्रति°, फल्गुहस्तिनी, मदहस्तिनी, महा°, राज°, श्रीहस्तिनी, श्वेत°, सु°, हास्तिन, हास्तिनायन.

हस्तिनख m. *eine Art Schutzwehr an einem Stadtthor* AK. 2,2,16. H. 982. Halâj. 2,133. Çiç. 3,68.

हस्तिनापुर n. N. pr. einer angeblich von Hastin gegründeten *Stadt* an der Gaṅgâ, des Sitzes der Kuru, LIA. 1,127. fg. Trik. 2,1,13. H. 978. Hariv. 1054. Kathâs. 18,63. 74,154. VP. 451. fg. 461. Bhâg. P. 9,21,20. Verz. d. Oxf. H. 39,*a*,35. 149,*a*,37. 251,*b*,16. Verz. d. B. H. 112,6 v. u. Hit. ed. Johns. 1704. Çatr. 10,400. Lalit. ed. Calc. 24,4. — Vgl. हास्तिनपुर, गजपुर u. s. w.

हस्तिनायक m. N. pr. eines Mannes Schiefner, Lebensb. 233 (3).

हस्तिनासा f. *Rüssel des Elephanten* H. 1224.

हस्तिनीपुर n. = हस्तिनापुर H. 978.

हस्तिप (हस्तिन् + 2. प) m. *Elephantenwärter, — führer, Cornac* VS. 30,11. MBh. 8,2579. 12,7925. Hariv. 4639. Mârk. P. 39,18. Bhâg. P. 10,43,3.

हस्तिपक m. dass. AK. 2,8,2,27. 3,4,14,62. Trik. 2,8,49. H. 762. Hâr. 140. Halâj. 2,70. Çiç. 5,49. Spr. (II) 4658. Kathâs. 13,19. 23. 69,62. P. 1,3,67, Schol.

हस्तिपत्त्र m. *ein best. Knollengewächs*, = हस्तिकन्द Râǵan. 7,80.

1. हस्तिपद n. *die Fussspur eines Elephanten:* यथा °पदे पदानि संलीयन्ते सर्वसत्त्वोद्भवानि MBh. 12,2380.

2. हस्तिपद adj. *elephantenfüssig;* m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1554. — Vgl. हास्तिपद.

हस्तिपर्णिका f. *eine Gurkenart*, = राजकोशातकी Râǵan. im ÇKDr.

हस्तिपर्णिनी f. desgl. Madan. 7,13.

हस्तिपर्णी f. desgl., = कर्कटी Râǵan. 7,199. = मोरट Ratnam. 236.

हस्तिपाद adj. *elephantenfüssig* P. 5,4,138. Vop. 6,31.

हस्तिपाल m. 1) = हस्तिप *Elephantenwärter, — führer, Cornac* Kathâs. 69,56. 59. — 2) N. pr. eines Fürsten Colebr. Misc. Ess. 2,215. Wassiljew 55. Târan. 2. 248. 250.

हस्तिपालक m. = हस्तिपाल 1) Kathâs. 69,64.

हस्तिपिण्ड m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1559.

हस्तिपिप्पली f. = गजपिप्पली *Scindapsus officinalis* Suçr. 1,369,14. 2,284,5.

हस्तिपृष्ठक n. N. pr. einer Oertlichkeit (eines Dorfes Comm.) R. 2,71,15.

हस्तिभद्र m. N. pr. eines Schlangendämons Citat beim Schol. zu H. 1311. MBh. 5,3629. Hariv. 9502.

हस्तिमद m. *der Brunstsaft des Elephanten* Dhanv. 6,28. Râǵan. 6,250.

हस्तिमल्ल m. 1) Bez. *des Elephanten* Indra's Trik. 1,1,61. H. 177. an. 4,299. Med. l. 166. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,*a*,41. *eines andern mythischen Elephanten* (शङ्खनाग) Med. Wilson fasst शङ्खनाग als N. *eines Schlangendämons*. — 2) ein N. Gaṇeça's Trik. 3,3,110.

H. ç. 61. H. an. Med. Gaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191, *a*, 25. — 3) *a heap of ashes; a shower of dust; frost, cold* Wilson nach Çabdârthak.

हस्तिमाया f. Bez. *eines best. Zaubers* Hariv. 9379.

हस्तिमुख m. N. pr. eines Râkshasa R. 5,12,14.

हस्तिमृदिता f. संज्ञायाम् P. 6,2,146, Schol.

हस्तियशस n. *die Pracht eines Elephanten* Pâr. Gṛhj. 3,15.

हस्तिरोधक m. = हस्तिलोधक Râǵan. 6,211, v. l.

हस्तिरोहणक m. *eine Art* Karañǵa (महाकरञ्ज) Râǵan. 9,66.

हस्तिलोधक m. = लोध्र *Symplocos racemosa Roxb.* Râǵan. 6,211.

हस्तिवर्चस n. P. 5,4,78. Vop. 6,78. *die Kraft eines Elephanten* AV. 3,22,1.

हस्तिवर्मन् m. N. pr. eines Fürsten LIA. 2,955.

हस्तिवानर adj. *wobei Elephanten und Affen betheiligt sind (waren):* संग्राम R. 6,3,44.

हस्तिवाह m. *ein Haken zum Antreiben des Elephanten* Çabdar. im ÇKDr.

हस्तिविषाणी f. *Musa sapientum, Pisang* Râǵan. 11,36.

हस्तिवैद्यक n. *Heilkunde des Elephanten:* °कार Verz. d. Oxf. H. 329, *a*, No. 780.

हस्तिशाला f. 1) *Elephantenstall* H. 998. MBh. 3,13323. Kathâs. 69, 67. — 2) N. pr. einer Oertlichkeit: °शालाख्यमग्रहारम् (könnte auch °शाल sein) Râǵa-Tar. 1,96.

हस्तिशिक्षा f. *die Kunst mit Elephanten umzugehen* R. Gorr. 1,80, 28 (pl.). Mṛkkh. 1,15.

हस्तिशिरस् m. N. pr. s. हास्तिशीर्षि.

हस्तिशुण्डी f. *eine Art Heliotropium* Hâr. 95. Çabdak. im ÇKDr. (auch °शुण्डा). Râǵan. 5,75. = इन्द्रवारुणी Nigh. Pr.

हस्तिश्यामाक m. *eine Hirsenart* Karaka 1,27. Râǵavallabha im ÇKDr.

हस्तिसूत्र n. *ein über Elephanten handelndes* Sûtra MBh. 2,255.

हस्तिसेन m. N. pr. eines Fürsten Çatr. 14,97.

हस्तिसोमा f. N. pr. eines Flusses MBh. 6,327 (VP. 182).

हस्तीन s. अन्तर्हस्तीन.

हस्तेकर (हस्ते loc. von हस्त + 1. कर्) *an die Hand nehmen* (ein Mädchen) so v. a. *heirathen* P. 1,4,77. Vop. 15,5.

हस्तेकरण n. *das Heirathen* Çabdârthak. bei Wilson.

हस्तेगृह्य absol. = हस्तगृह्य *an der Hand fassend* v. l. im gaṇa मयूरव्यंसकादि zu P. 2,1,72. R. 7,37,5,30.

हस्तेबन्ध m. = हस्तबन्ध P. 6,3,13, Schol.

हस्तोदक (हस्त + उ°) n. *in der Hand gehaltenes Wasser* Kathâs. 113,75.

हस्त्य (von हस्त) adj. P. 5,1,98. 1) *an der Hand befindlich:* दश हस्त्या अङ्गुलयः TS. 6,1,1,8. Kâth. 33,8. Ait. Br. 1,19. Çat. Br. 6,2,1,23. — 2) *was man unter der Hand hat, mit d. H. bearbeitet:* ग्रुषाणो हस्त्यमभि वावशे वः nämlich Soma ṚV. 2,14,9. — 3) *was die Hand fasst:* इडा TBr. 3,3,8,1. 5. — Vgl. अधि°, उभय°, मधु°, सु°.

हस्त्याजीव (हस्तिन् + आ°) m. *Elephantenwächter, — führer, cornac* MBh. 5,907. — Vgl. हस्तिजीविन्.

हस्त्यारोह (हस्तिन् + आ°) m. *Reiter auf einem Elephanten, Elephantenlenker* AK. 2,8,2,27. H. 762. Halâj. 2,70. MBh. 4,674. 5,658. Varâh. Bṛh. S. 87,42. Kathâs. 13,3. 14. 52,348. fgg. Çaṁk. zu Khând. Up. S. 81.

हस्त्यालुक (हस्तिन् + आ°) n. *ein best. grosses Knollengewächs* Madan. 7,76. Suçr. 1,225,3.

हस्त्यृषभ Çat. Br. 14,6,10,4 nach Çaṁk. und Dvivedagañga *nebst einem elephantenähnlichen Stiere:* सहस्र sc. *Kühe.*

हस्र (von 2. हस्) Uṇâdis. 2,13. adj. (f. आ) *lachend* Nir. 3,5. ṚV. 1, 124,7. = मूर्ख Uǵǵval. — Vgl. रावण°.

हस्सनशाह m. *Schah* Hassan Verz. d. Oxf. H. 147, *a*, 28.

हहल n. *ein best. Gift* = हलाहल Çabdak. im ÇKDr.

हहव N. *einer Hölle* Burnouf, Intr. 201. Vjutp. 119. — Vgl. हुहुव.

1. हहा interj. *wehe!* Hem. Jogaç. 2,14. हहाहा Sâh. D. 16,8.

2. हहा m. = हाहा N. pr. eines Gandharva: हहा हुहूः am Ende eines Çloka MBh. 13,3887. 7639. so ist auch zu lesen 3,1769 (vgl. Indral. 2,14). R. 6,83,13. 92,70. विश्वावसुहहाहुहून् R. Schl. 2,91,16. Wo es das Metrum gestattet, steht überall हाहा.

हहे interj. gaṇa चादि zu P. 1,4,57.

1. हा, जिहीते Dhâtup. 25,7 (गतौ). P. 7,4,76. 6,1,190. Vop. 10,4. 12. जिहते 3. pl., अजिहत 3. pl. P. 6,4,112. fg. जिहीत, अहासत 3. pl., हासते, अहास्त, हास्यते, हातुम्, हात्वा P. 7,4,43, Schol.; partic. pass. °हान. 1) *aufspringen, wegspringen vor, weichen;* mit dat.: अमाय वो मरुतो यातवे द्यौर्जिहीत ṚV. 8,20,6. 5,32,9. परातरं सु निर्ऋतिर्जिहीताम् 10,59,1. अत्यो न वाजी सुधुरो जिहानः *den Anlauf nehmend* 3,38,1. जिहान *fliegend* von einem Pfeile Kir. 13,23. — 2) *losspringen auf* (acc.): यन्मा जिहीत वयुना चन ṚV. 10,49,5. *sich hinbegeben zu:* अहास्त ताम् Nalod. 1,38.

— अति *überspringen:* अतिहाय ṚV. 1,162,20. TS. 2,6,6,6. पूर्वामातिहाय TBr. 2,1,4,4. Pañkav. Br. 12,11,19. कौषीतकीनां न कश्चनातीव जिहीते *sich hervorthun* 17,4,3. — (नदी) गिरिशिखराद्गिरिशिखरमतिहाय *von einem Berggipfel auf einen andern stürzend* Bhâg. P. 5,17,8. अतिहाय महच: *übertretend* 4,3,25. *mit Uebergehung von* 5,24,24. अतिहान *übersprungen* Çat. Br. 4,2,3,4.

— अनु 1) *nacheilen, erhaschen, einfangen:* in's Wasser Gefallenes Ait. Br. 5,11. अमसितम् Çat. Br. 3,3,2,8. ein Ross 4,1,17. तमनुहाय दाम्नाभ्यधात् Kâth. 11,4. 23,4. संदेशेन Shaḍv. Br. 3,10. AV. 5,18,9. TS. 3,2, 2,2. 7,1,1,2. Pañkav. Br. 6,1,4. — 2) *Jmd folgen, sich anschliessen, sich fügen* ṚV. 3,31,17. अनु तत्त ओजो ऽमर्त्या जिहत इन्द्र देवाः 6,18, 15. अन्वापो अजिहत जायमानम् 10,89,13.

— अप *enteilen, sich davonmachen:* अप स्वसुरुषसो नग्जिहीते ṚV. 7, 71,1. अप बधिरा अहासत 9,73,6. अपेद्रं हासते तमः 10,127,3.

— अभि *erwischen:* एत्याकाले ऽभिहाय मुखमप्यगृह्णात् *kam, fasste ihn unversehens und hielt ihm den Mund zu* Ait. Br. 6,33. पादमगृह्णात् Kâth. 13,2.

— उद् 1) *auffahren, sich aufrichten, sich erheben:* der Wolf ṚV. 1, 105,8. Kräuter nach Regen 5,83,4. AV. 8,7,21. VS. 11,38. उदग्नयो जिहतां ज्योतिषा बृहत् ṚV. 10,35,6. 142,6. TBr. 2,5,4,5. *auffahren so v. a. sich aufthun:* Thüren ṚV. 9,5,5. शिरसा यूपमुज्जिहीते *hebt sich mit dem Kopfe über den* Jûpa *hinaus* Kâtj. Çr. 14,5,10. — भूमेरुज्जि-

हीते oder भूमित उ° *erhebt sich von der Erde* P. 5,4,45, Schol. उज्जिहीषे त्वं न किं पुनः Bhaṭṭ. 18,27. पुरस्ताद्यतो रजः पार्थिवमुज्जिहीते Ragh. 13,64. उज्जिहाने सूर्यमण्डले Bhâg. P. 5,7,12. उज्जिहानमिवोडुपम् 10,51,1. Naish. 22,45. 55. कोलाहलो लोकस्योदजिहीत Daçak. 66,3. उज्जिहानजीविता *deren Leben hinausfahren —; entweichen will* Mâlatîm. 163,11. — 2) *in die Höhe richten:* अतिभुवमुज्जिहानः Bhaṭṭ. 3,47. — Vgl. उज्जिहान.

— अत्युद् *sich erheben über:* शीर्ष्णो यूपम् Çat. Br. 14,2,1,14.

— अनूद् *sich aufmachen nach* TBr. 1,7,2,2.

— अभ्युद् *mit Jmd sich erheben:* सर्वाणि ह वा इमानि भूतानि प्राणमेवाभिसंविशन्ति प्राणमभ्युज्जिहते Khând. Up. 1,11,5.

— प्रोद् *hinauffahren, — schlagen* (Flammen): यह्वा इव प्र वयामुज्जिहानाः प्र भानवः सिस्रते ṚV. 5,1,1.

— प्रत्युद् *auffahren zu* (acc.): गिरः प्रति त्वामुदहासत ṚV. 1,9,4.

— समुद् *sich erheben* so v. a. *zum Vorschein kommen, erscheinen:* उज्जिहान Bhâg. P. 4,20,19. 8,6,13.

— उप *hinabfahren —, herabsteigen auf* (acc.): उपाजिहीथा न मही-तलं यदि Çiç. 1,37.

— नि *hinunterfahren, sich ducken:* नि जिहीते पर्वतो गिरिः ṚV. 1,37,7. 8,7,2. 34. 18,2. Bäume 5,57,3. 60,2. देवी स्वधितिः 32,10. नि त्वा जामयो जिहतां न्यजामयो नि सपत्नाः (so zu lesen) Âçv. Çr. 5,7,8. Çâṅkh. Br. 28,5. — desid. *sich ducken wollen:* वर्ष्मो रथस्य नि जिहीषते दिवः AV. 20,127,2.

— निस् *herausfahren, emporsteigen:* निर्जिहानं ददर्श सः। धूपधूमं वनखण्डात्कालागुरुवनात् Râǵa-Tar. 4,171.

— अनुनिस् dass.: (सत्त्वम्) स्तम्भस्य मध्यादनुनिर्जिहानम् Bhâg. P. 7,8,19.

— परा *ausweichen in* (acc.): अन्ना पर्णं पराजिहीत TS. 5,4,2,3.

— प्र *davon —, wegfahren:* रथीयन्तीव प्र जिहीत ओषधिः ṚV. 1,166,5. *losspringen:* तिर्यक्प्रजिहीत Çat. Br. 1,7,4,12. = प्रगच्छेत् Comm., es ist aber vielleicht प्रयच्छेत् zu lesen, nämlich प्राशित्रम्, also *darreichen;* vgl. अतिप्र. — Vgl. प्रहा.

— अतिप्र *hinüberreichen:* प्रतिप्रस्थात्रे ऽतिप्रजिहीते (प्राशित्रम्) Çat. Br. 2,5,2,40. उत्तरां वेदिमतिक्रमय्य तदिडापात्रं प्रगमयेत् Comm. Die Bedeutung hier wie unter प्र fügt sich nicht zur Grundbedeutung unserer Wurzel.

— अभिप्र *hinauffahren:* अभीव स्वः प्रजिहीते Çâṅkh. Çr. 12,17,4.

— वि *auseinanderweichen, sich aufthun, klaffen:* पर्वतः ṚV. 2,23,18. 5,45,3. वि जिहीष्व वनस्पते योनिः सूष्यन्त्या इव 5,78,5. AV. 5,25,9. 6,121,4. वि जिहाथां मा मा सं तप्तम् TS. 1,1,12,1. °हीथाम् Çat. Br. 14,9,4,20. 8,12,1. Vgl. विह und 2. विहायस्. — caus. *öffnen, klaffen machen:* योनिम् AV. 1,11,3. Ait. Br. 5,15. ऊरू Çat. Br. 14,9,4,20. शीर्षकपालम् 7,5,2,25.

— सम् 1) *sich aufrichten, — aufraffen, aufstehen:* उत्संहायास्थात् ṚV. 2,38,4. सं सहसे पुरुमायो जिहीते 3,51,4. ततः पुनर्न संहास्यन्ते Çat. Br. 1,2,4,11. fgg. विस्रस्तैः पर्वभिर्न शशाक संहातुम् 6,2,36. 4,2,2,11. 6,4,2. TS. 7,1,19,3. Ait. Br. 7,15. Âçv. Gṛhj. 2,3,11. 13. Kauç. 10. 19. Nir. 3,18. प्रातः संजिहानः Khând. Up. 1,10,6. 5,11,5. 4,1,5. partic. संहान VS. 22,7. — 2) *sich umherbewegen:* यथा जले संजिहते जलौकसः Bhâg. P. 10,40,15. — 3) *theilhaftig werden* (wie alle Verba *der Bewegung* nach Comm.): समहास्त मुदम् Nalod. 1,54. — Vgl. संहाय्यम्. — caus. संहापयति *sich aufrichten machen* Kauç. 80.

— परिसम् *auffahren aus* (abl.): विद्युतो ज्योतिः परि संजिहानम् ṚV. 7,33,10.

— प्रतिसम् *vor Jmd aufstehen* Gop. Br. 1,2,4.

2. हा, जहाति Dhâtup. 25,8 (त्यागे). Vop. 10,5. जहितम् (TBr. 1,4,6,5) und जहीतम्, जहियम् und जहीयम् P. 6,4,116. Vop. 9,31. 10,5. जहिमस् AV. 6,26,2. जहति Vop. 10,5. partic. जहत्, जहती; जहाहि (nicht zu belegen), जहिहि und जहीहि P. 6,4,117. Vop. 10,7. जह्यात् P. 6,4,118. Vop. 10,6. जहीतात् AV. 11,1,13. अजहिताम् Ait. Br. 3,26. अजहातन ṚV. 8,7,31. अजहुस्; जहौ; जहिम Bhâg. P. 10,65,11. जहुम्; अहासीत्, अहास् 2. und 3. sg. AV. Prât. 2,46 (die Beispiele des Comm. gehören zu 1. हा). हास्; अहात् Bhâg. P. 7,5,36. हासिष्ट, हासिषुम्; हास्यति, ep. auch जहिष्यति; अहास्यत्; हेयात् P. 6,4,67. 118. Vop. 8,85. 10,7. हातुम्; हित्वा P. 7,4,43. Vop. 26,211. auch हीत्वा ved. P. 7,4,44. हित्वी ṚV. 9,69,9. हित्वाय 10,14,8. °हाय P. 6,4,69. Vop. 26,212. 1) *lassen* und zwar *a) verlassen, im Stich lassen, dahinten —; b) von sich entfernen, verstossen; c) überlassen:* die Arbeit ṚV. 2,38,6. वसना 1,95,7. वव्रिम् 9,69,9. 71,2. अत्कम् 10,95,8. रूपम् AV. 5,29,15. भोजनानि ṚV. 7,5,3. 18,15. यथा न पूर्वमपरो जहाति 10,18,5. die Götter *lassen* Indra *im Stich* 8,7,31. 85,7. 4,18,11. Ait. Br. 3,16. 20. अयमस्मान्वनस्पतिर्मा हा ṚV. 3,53,20. अरातीः 4,27,2. AV. 2,10,7. अप्रचेतसः ṚV. 9,64,20. 10,53,8. 124,2. कृशम् 8,64,8. जीर्णां त्वचम् Ait. Br. 6,1. शर्याणि ṚV. 9,14,4. 10,17,2. सेदिम् VS. 12,105. सोमं अजीषेणाजहान्मृत्युम् *von sich wegbringen* 19,72. शरीरम् AV. 4,11,6. 6,26,2. 41,3. 47,2. 9,4,24. 10,1,32. 2,30. 11,3,28. पुरैनं जरसः प्राणो जहाति 56. 13,1,12. द्वेषांसि 18,2,47. TS. 3,2,8,4. Çat. Br. 6,1,2,12. 6,3,2. 9,1,2,12. नैनं वाग्जहाति 10,3,3,1. बन्धनम् 13,1,6,2. — (einen Ort) *verlassen* MBh. 3,12339. R. 1,1,39. 2,21,46. Ragh. 15,59. 12,24. जहाति न पदवीं मृगस्ते Çâk. 89. 115. त्वं दूरमपि गच्छती हृदयं न जहासि मे Çâk. Ch. 59,6. जलं जहद्भिः शिशिरं पाठीनैः Râǵa-Tar. 5,65. Bhâg. P. 4,28,10. 7,5,5. आसनम् MBh. 1,7722. R. 7,62,10. शय्याम् Ragh. 5,72. नावम् R. 2,52,87. यानानि 92,14. *Jmd verlassen, im Stich lassen:* पतिम् M. 5,163. MBh. 2,2604. 3,2364. 16895. 6,265. 12,4261. R. 2,40,24. 52,53. 66,20. R. Gorr. 2,30,35. 38,40. Mṛkkh. 102,13. Ragh. 8,51. 14,61. 87. Çâk. 115. Spr. (II) 178. 3752. 4060. Kathâs. 17,156. Brahma-P. in LA. (III) 55,10. Râǵa-Tar. 2,164. Bhâg. P. 10,65,11. Bhaṭṭ. 5,91. von einem unpersönlichen Subject: तेनायुर्न जहाति माम् MBh. 2,2605. अपि त्वां विपुला लक्ष्मीर्न जह्यात् R. 3,41,7. तस्य देहम् — जहौ न लक्ष्मीर्न प्राणो न तेजो न पराक्रमः 4,16,4. R. ed. Bomb. 6,46,39 (med. हास्यते des Metrums wegen). तं प्राणाः काङ्क्षितापगमा जहुः (so mit der ed. Calc. zu lesen) Râǵa-Tar. 4,654. किमात्मनानेन जहाति यो ऽन्ततः Bhâg. P. 8,22,9. सा मां स्मृतिर्नो जहाति 5,12,15. 7,7,6. (den Leib) *verlassen* so v. a. *sterben* Maitrjup. 4,1. Çvetâçv. Up. 5,14. Spr. (II) 1167. Râǵa-Tar. 1,317. 3,430. 6,49. Bhâg. P. 1,12,28. 13,24. 54. 15,35. 7,10,36. जीवितम् MBh. 4,649. 14,857. Râǵa-Tar. 4,324. प्राणान् MBh. 5,7221 (अजहात् mit der ed. Bomb. zu lesen). 7,274. R. 2,63,50. असून् Suçr. 1,255,3. Kathâs. 33,15. Râǵa-Tar. 6,54. Bhâg. P.

4,4,28. fg. आत्मानम् 1,65. *Etwas fahren lassen, aufgeben, entsagen:* प्रियाप्रिये M. 8,173. मा हासीः सांपराये त्वं बुद्धिं तामृषिपूजिताम् MBh. 2,2576. कामान्सर्वान् 4,655. स्वार्थान् 5,4389. निद्रां सहस्राम् Hariv. 2857. राज्यं च कोशं च R. 2,61,11. शशी ज्योत्स्नाम् 82,5 (लक्ष्मीं शीतांशुमान् 88,5 Gorr.). कीर्तिम् R. Gorr. 2,30,35. 38,40. आदित्यो दीप्तिम् 3,62,13. प्रकृतिम् 70,4. कालाम् Megh. 50. अल्पस्य हेतोर्बहु Ragh. 2,47. Spr. (II) 1653. धनागमतृष्णाम् 4908. 5466. कोपम् 7102. स्वभावम् 7291. विद्यास्तृणवत् Kathâs. 18,377. विफलमायासम् 21,30. निर्बन्धम् 25,246. तपः 27,67. Mârk. P. 37,24. Râǵa-Tar. 3,284. Bhâg. P. 5,14,44. 6,2,38. 7,5,36. 8,20,6. Sarvadarçanas. 8,3. शङ्काम् Bhaṭṭ. 3,53. शोकम् 10,71. 20,10. तं (अर्थं) तत्त्वतो ज्ञातं हास्यामि वेपादास्ये वा Comm. zu Njâjas. 1,1,32. 5,2,2. *Etwas aufgeben* so v. a. *nicht beobachten, verletzen:* विधिम् M. 5,90. 9,63. नाहास्म समयम् MBh. 5,3425. प्रतिज्ञाम् R. 1,23,2. स्वधर्मम् Bhag. 2,33. MBh. 5,7060. R. 1,23,6. Hem. Jogaç. 2,40. पितुरादेशम् R. 2,82,5 (88,5 Gorr.). गुरोर्वचः 109,24. *hintansetzen, nicht beachten* Spr. (II) 4812. हित्वा *mit Hintansetzung — mit Uebergehung von:* आत्मनः प्रियसुखे 4989. भर्तुः प्रियाप्रिये 5663. 5839. कथमात्मसुतान्हित्वा त्रायसे ऽन्यसुतान् R. 1,62,14. Kathâs. 46,212. 56,283. Bhâg. P. 1,18,20. *abgesehen von, mit Ausnahme von* Varâh. Bṛh. S. 8,10. 11,53. Bṛh. 7,2. 7. Vop. 3,145. *aufgeben* so v. a. *vermeiden* (Personen und Sachen), *sich fernhalten von:* भुक्तपूर्वां स्रजम् Hariv. 2857. Spr. (II) 6608. परस्त्रियम् Hem. Jogaç. 2,99. सुतामपि रहो जह्यात् Bhâg. P. 7,12,9. वास्तव्यानां कृतां भूमिं न तु निःशेषतो जहौ *verzichtete nicht ganz* Râǵa-Tar. 4,638. so v. a. *nicht anwenden, nicht gebrauchen* Bhâg. P. 2,7,48. so v. a. *verlieren, um Jmd* oder *Etwas kommen* R. 2,12,84. 35,2. Spr. (II) 1950. 5676. so v. a. *abnehmen, eine Abnahme erleiden* Ind. St. 8,230. 441. *Etwas los werden, sich befreien von, entgehen:* शरीरे पाप्मनः Taitt. Up. 2,5. हर्षशोकौ Kathop. 2,12. सुकृतदुष्कृते Bhag. 2,50. भ्रूणहत्याकृतं पापम् MBh. 1,2301. Verz. d. Oxf. H. 62,*a*,31 (जहिष्यसि). Bhâg. P. 3,9,15. 7,10,38. निद्राम्, तन्द्राम्, परिश्रमम् R. 2,56,3. दुःखम् 33. Spr. (II) 7120. Bhâg. P. 7,15,24. Schol. zu Kap. 1,4. विपदम् Kathâs. 26,200. शुचः Bhâg. P. 1,13,57. स्तम्भम् 9,6,47. *ablegen, abthun:* भुजगवलयम् Megh. 61. शिखादाम 89. कौपीनम् Daçak. 68,12. मत्स्यादिरूपाणि यथा नटः Bhâg. P. 1,15,35. *aus der Hand fahren lassen:* चापम् 11,37. *liegen lassen:* दत्तकाष्ठं शुचिप्रदेशे Varâh. Bṛh. S. 85,8. Spr. (II) 7038. — 2) *entlassen, emittere:* Samen Ṛv. 10,61,6. अश्मवर्षं ग्रामेषु Râǵa-Tar. 1,264. पुष्पाञ्जलीन् 373. हृताम्भसः स्वस्मादेव कणान्धनस्य जहतः Spr. (II) 7017. अग्निं स्वपृष्ठतः Kathâs. 39,146. शर्धं जहाति माषः *bewirkt, dass man entlässt,* Vop. 26,61. — 3) hierher wäre जहा zu stellen: जहा को अस्मदीषते Ṛv. 8,45,37, wenn es, wie Nir. 4,2 (und darnach Sâj.) annimmt, eine Verbalform wäre (= जघान 1. sg. von हन्). Wir halten es aber für eine Interjection: *bah! wer flieht denn vor uns?* Nach dem Comm. zu Taitt. Âr. 1,3,1 soll जहाक als ein Wort adj. = हानशील sein. — 4) pass. हीयते P. 6,4,66. TS., हीयते Çat. Br. अहायि, अहासि, हास्त, हास्महि; जहे, हास्यामहे. *verlassen —, dahintengelassen werden; zurückbleiben hinter* (abl.), *nicht zum Ziele kommen, zu kurz kommen bei Etwas* (abl.): मा हास्महि प्रजया Ṛv. 10,128,5. Çat. Br. 1,7,2,1. fgg. श्रीर्णिः कृत्यारूपो जहे *kam nicht mit* 4,1,5,1. हास्यामहे *wir würden zu kurz kommen* 3,5,1,18. मा ते हास्त तन्वः किं चनेह *bleibe hier zurück* AV. 18,2,24. TS. 2,6,3,3. AV. 10,8,15. TS. 7,1,4,1. 3,1,2,1. पर्यन्नवास्तो हीयते (हीयते unsere Hdschr.) .9,6. आत्तः 6,2,4,1. 7,3,1,1. धावद्भ्यः 3,2,9,5. सुवर्गाल्लोकात् *nicht hingelangen* 5,6,8,1. Çâṅkh. Br. 8,9. Ait. Br. 2,36. बहूनि तथान्तराणि हीयेरन् *würden verloren gehen* 6,2. यस्य गोपनायामपहरन्ति हीयते सः so v. a. *wird vom Genuss ausgeschlossen* Çat. Br. 3,6,2,14. Pañkav. Br. 12,11,11. साम्नः *kommt um das S.* 6,4,8. 16,12,1. भूतेभ्यः Çat. Br. 11,5,6,9. अहायि 1,7,1,18. — *aufgegeben —, vermieden werden:* कोपश्चेतसि हीयताम् Spr. (II) 3328, v. l. *abnehmen, geringer werden, hinschwinden, vergehen, zu Ende gehen, zu Schanden —, zu Nichte werden* Khând. Up. 4,16,3. Praçnop. 3,11. नाकालतो वर्धते हीयते च चन्द्रः समुद्रो ऽपि Spr. (II) 3539. रात्रिः R. 6,82,58. आयुः Spr. (II) 913. (यज्ञः) संवत्सरमथो साग्रं वर्तते न च हीयते R. 7,92,19. धर्मः M. 9,188. भूतमप्यनुपन्यस्तं हीयते व्यवहारतः Jâǵn. 2,19. पूजा पूजार्हेषु MBh. 1,6424. प्राणाः 3,11951. भर्तुरर्थः R. 5,9,43. बुद्धिः Spr. (II) 4473. 6318. 6856. मतिः 7405. धैर्यम् 458. Çâk. 194, v. l. Mâlav. 79. Kathâs. 65,52. Mârk. P. 16,51. 44,20. Sarvadarçanas. 166,5. *abgehen, abgezogen werden:* स्वत्रिभागः Varâh. Bṛh. S. 7,2. *den Kürzern ziehen, unterliegen, zu Schaden kommen* (von Personen) M. 6,42. MBh. 1,6291. 4,768. हीयन्ति संयुगे 6,2917. R. 2,21,36. Spr. (II) 3133. नरो हीयते वर्धते च 4125. 5556. 7517. Kathâs. 50,44 (beim Kampfe). beim Gottesurtheil mit der Wagschale so v. a. *weniger wiegen* Mit. 145,12. fg. यो धावता न हातव्यस्तिष्ठन्नपि न हीयते so v. a. *wird nicht ereilt* MBh. 12,8138. हीयमान, सम, वर्धमान *ein Schwächerer* Spr. (II) 7406. fg. mit abl. *kommen um, verlustig gehen* P. 5,4,45. अर्थात् Kathop. 2,1. ब्राह्मण्यात् M. 3,17. पतिलोकात् 5,161. तस्मादर्थात् 8,56. धर्मार्थाभ्याम् 74. स्वर्गात् 75. बलात् MBh. 4,767. तपसः 13,997. Spr. (II) 1936. 1978. 5088. Kathâs. 46,118. Mârk. P. 113,33. mit °तस् dass. P. 5,4,47 (vgl. jedoch 45). अंशप्रदानतस् M. 9,211. mit instr. dass. P. 5,4,47. वृत्तेन Schol. अङ्गसर्वस्वैः, सर्वेण M. 8,374. गुणैः सर्वैः Varâh. Bṛh. S. 53,67. जहे प्राणैः Bhaṭṭ. 14,35. *sich ablösen von, ausfallen:* ये ऽहीयन्तामुतः केशाः Bhâg. P. 3,20,48. — 5) partic. praet. pass. *a*) हात *aufgegeben, fahren gelassen:* °लज्ज Bhâg. P. 8,7,33. हातवत् *gekommen um* (acc.): कलत्राणि Kâm. Nîtis. 14,49, v. l. — *b*) हीन s. bes. — *c*) जहित *verstossen, verlassen:* प्रातिरतं जहितस्यायुः Ṛv. 1,116,10. अनु द्वा जहिता नयो ऽन्धं श्रोणं च 4,30,19. तेभ्यः समुद्रं जहितः 8,5,22. — Vgl. प्रजहित u. — प्र.

— caus. हापयति 1) *versäumen, vernachlässigen:* पञ्चैतान्यो महायज्ञान्न हापयति शक्तितः M. 3,71. 4,21. 5,169. Jâǵn. 1,121. Mârk. P. 28,21. धर्मार्थकामान्स्वे काले यथाशक्ति न हापयेत् Jâǵn. 1,115. अहापयित्वा पाण्डवार्थम् MBh. 5,856. 3326. अहापयन्कालम् *keine Zeit verlierend, nicht säumend* Kâm. Nîtis. 5,64. लोकवादान्न हापयेत् Mârk. P. 58,67. — 2) *es fehlen lassen an:* शक्तिं न हापयिष्यन्ति MBh. 3,1463. Spr. (II) 5265. स्वपौरुषमहापयन् 1003. — 3) *fahren lassen, aufgeben:* असूनजीजहत् Hariv. 1138. *einbüssen, verlieren:* षडुपात्तं यशः पित्रा धनं वीर्यमथापि वा । तन्न हापयते यस्तु Spr. (II) 5250. — 4) partic. हापित *a*) *beschädigt, mitgenommen:* ein Pfand Jâǵn. 2,59. — *b*) *gebracht um* (instr.). असुभिरिन्द्रेण Bhâg. P. 8,15,3. त्रपया 10,22,22.

— desid. जिहासति *verlassen* —, *aufgeben wollen:* देशमिमम् Daçak. 74,8. मर्त्यलोकम् Bhâg. P. 3,4,26. स्वदेहम् 4,4,26. 10,60,57. 11,8,28. सुहृदः 1,8,37. यशः 8,20,13. *verschmähen w.:* श्रीहीन् Spr. (II) 2635. *entgehen w.:* दुःखम् Sarvadarçanas. 103,16. Wilson, Sâṁkhjak. S. 10. दुःखं जिहासितम् 8. — Vgl. जिहासा fg.

— intens. जेहीयते P. 6,4,66. 116. Vop. 20,4. जहाति, जहेति 20,18.

— अप med. *zurückbleiben* so v. a. *das Ziel nicht erreichen* AV. 18, 3,73. अपहाय *verlassend:* मथुराम् Hariv. 6403. Jmd MBh. 1,3339. 3, 2961. Vikr. 33,13. Bhâg. P. 5,1,39. 2,19. *meidend* Spr. (II) 3612. *ablegend:* स्त्रीरूपम् Hariv. 11835. *sich befreiend von:* ऋणानि MBh. 12,173. *mit Hintansetzung von* Çâk. 143. Spr. (II) 7279. Bhâg. P. 1,9,37. *abgesehen von* Kusum. 16,18. fg. *mit Uebergehung* —, *mit Ausnahme von* Ragh. 9,19. — pass. *abnehmen:* बलम् Suçr. 1,19,16. — Vgl. अपहान, अपहानि (dieses gehört mit Sicherheit hierher, das erstere vielleicht zu 1. हा).

— व्यप *verlassen, aufgeben:* प्रजा धर्मं च कामं च व्यपहाय Hariv. 900 nach der Lesart der neueren Ausg.

— अव *verlassen, zurücklassen:* रयिं न कश्चिन्ममृवाँ अवाहाः ṚV. 1, 116,3. मा सो अस्माँ अवहाय परागात् TS. 5,7,9,1. *aufgeben, fahren lassen:* शूद्रकर्म तु यः कुर्यादवहाय स्वकर्म च MBh. 13,6208. — pass. *zurückbleiben:* अगच्छन्सहितास्तत्र न कश्चिदवहीयते MBh. 3,11558. *nicht zum Ziele kommen:* विदेवस्ते यज्ञो ऽवहास्यते Kâṭh. 26,9. *im Stich gelassen werden von* (abl.): अवहीये सखिभ्यः ṚV. 10,34,5. *bei Seite gelassen* —, so v. a. *übertroffen werden:* विक्रमश्चैव वेगश्च ते न तेनावहीयते। बलं बुद्धिश्च तेजश्च सत्त्वं च R. 5,2,11. — caus. *zurückbleiben machen:* मा यामादस्मादव जीहिपो नः so v. a. *lass uns in diesem Lauf nicht dahintenbleiben* ṚV. 3,53,19.

— व्यव *verlassen, aufgeben:* ब्राह्मणं व्यवहाय तम् MBh. 3,13661. प्रजा धर्मं च कामं च Hariv. 900.

— समव *verlassen, meiden:* समवहाय गुरोश्चरणम् Bhâg. P. 10,87,33.

— आ scheinbar Râǵa-Tar. 4,654, da mit der ed. Calc. काङ्क्षितापगमा जडः zu lesen ist.

— अपा, absol. °हाय *Jmd verlassend* MBh. 1,4946. *mit Hintansetzung von* 3,2963. Hariv. 570. *mit Ausnahme von* MBh. 3,11982. 4,1484. 14, 2832. eine durch das Metrum bedingte Verlängerung von अप, nicht अप + आ.

— समुद्, समुज्जहुः MBh. 8,2611 fehlerhaft für समुज्जहुः, wie ed. Bomb. liest.

— उप pass. *abnehmen, sich verringern:* येषां त्रिवर्गः (so ed. Bomb.) कृत्येषु वर्तते (wohl वर्धते zu lesen) नोपहीयते MBh. 13,2028.

— नि pass. *den Kürzern ziehen, unterliegen:* नि हीयतामतियाजस्य यष्टा ṚV. 6,52,1. नि हीयतां तन्वा३ तना च 7,104,10. — partic. निहीन s. bes. und füge Spr. (II) 4888 hinzu. MBh. 3,578 liest ed. Bomb. विहीन.

— निस्, partic. निर्हीण in अनिर्हीणार्च adj. = संपूर्णयाज्यापाठोपेत *wobei an der Recitation der* (Jâǵjâ-) *Verse Nichts fehlt* Ait. Br. 3,7.

— परि 1) *Jmd verlassen:* वैदेहीं परिहाय R. Gorr. 2,16,31. तं परिहातुम् Bhâg. P. 11,29,46. *Etwas aufgeben:* परिहातुकाम (परिहार° ed. Bomb.) sc. die Herrschaft MBh. 4,303 (304). *unterlassen:* यथोक्तान्यपि कर्माणि परिहाय M. 12,92. so v. a. *nicht beachten:* मा च शक्रस्य वचनं पर्यहासीः (प्रतिहासीः die neuere Ausg.) Hariv. 14317. — 2) fehlerhaft oder ungenau für pass. in der Bed. *eine Einbusse erleiden, Schaden nehmen, zu Schanden werden:* यदि तान्योधयिष्यामः किं वै नः परिहास्यति (= नङ्क्ष्यति Nilak.) MBh. 2,2460. व्याजेन सद्भिर्विहितो धर्मस्ते परिहास्यति 12,5436. *kommen um* (abl.), *verlustig gehen:* न राज्यात्परिहास्यथ R. 7,93,8. — 3) pass. *a*) *gemieden* —, *unterlassen werden:* कैः स्त्रीणांभयाद्भ्रातर्भोजनं परिहीयते Spr. (II) 2984. भवद्भिर्न यथा यज्ञे परिहीयेत किं च न R. 1,12,30. *unterbleiben, ausbleiben, mangeln, fehlen:* सर्वाश्चैव क्रियास्तस्य पर्यहीयन्त MBh. 13,4752. परिहीयमाणसत्कार Spr. (II) 762. यत्किंचिदस्मद्गृहे परिहीयते तदिच्छाम्यहमपरिहीयमाणं (so beide Ausgg.) भवता क्रियमाणम् MBh. 1,748. यथा सर्वं सुविहितं न किंचित्परिहीयते R. 1,12,16. fg. नेत्स्यते वीर कार्यार्थो न किंचित्परिहास्यते Hariv. 3979 = 4054 = R. 5,1,91. न कालः कालमत्येति न कालः परिहीयते *bleibt nicht aus* Spr. (II) 3193. — *b*) *schwinden, sich legen, nachlassen, aufhören:* वर्धते स्नेहः क्रोधश्च परिहीयते Spr. (II) 5298. वर्धते क्रोधः स्नेहश्च प° 5299. उत्साहः 3769. *sein Ende erreichen:* राजवंशस्तु भर्तुर्मे परिहास्यते R. 7,48,8. Tag, Nacht, Wache (प्रहर) Kathâs. 5,80. 6,123. 13,31. 26,25. 74,107. 124,185. — *c*) *den Kürzern ziehen, unterliegen, Schlimmes erfahren:* धर्मिष्ठाः परिहीयन्ते पापीयान्वर्धते जनः MBh. 3,12858. 5,5446. Hariv. 3090. Spr. (II) 678. 5344. न परिहीयते (पराजीयते ed. Bomb.) प्रतिवादिना गणदासः *besiegt werden, nachstehen* Mâlav. 12,14. — *d*) mit abl. *ablassen* —, *abstehen von, untreu werden:* स्वधर्मात् MBh. 3,16780. *kommen um:* स्वर्गात् M. 9,254. राजवंशात् R. 2,8,22 (7,17 Gorr.). धर्मात् Spr. (II) 1973. शरीरधर्मकोशेभ्यः 6290. so v. a. *Nichts wissen von:* न तर्हि प्रागवस्थायाः परिहीयसे Mâlatim. 69,18. — *e*) partic. परिहीण (häufig °हीन geschrieben) Kâç. zu P. 8,4,29. α) *unterblieben, fehlend:* °क्रिय MBh. 13,4753. *geschwunden:* वर्धमानपरिहीनतेजसौ Ragh. 11,82. °भगवदनुग्रह Bhâg. P. 5,24,26. — β) *sich enthaltend, es fehlen lassend an:* बलिकर्मतः MBh. 13,4784. *ermangelnd, ohne* — *seiend:* प्रमाणात् 3,2803. साहसात् Spr. (II) 706. पुत्रैरपत्यैर्दारैश्च R. 3,73,32. अर्थेन Spr. (II) 617, v. l. किरणैः Varâh. Bṛh. S. 4,29. in comp. mit der Ergänzung: अर्थ° 16,33. 54,21. 47. 90. 68,8. 13. 26. Bhâshâp. 14. — Vgl. परिहाण fg. — caus. 1) *unterbrechen, nicht zu Ende führen:* स्वकर्म M. 8,206. fg. — 2) *Jmd um Etwas* (instr.) *bringen:* वृत्त्या परिहापितः Bhâg. P. 11,22,57.

— प्र 1) *verlassen:* रणम् Mârk. P. 124,8. लोकम् Varâh. Bṛh. S. 69, 36. प्रजहत्यग्नीन् Çat. Br. 4,6,9,6. जीवितम् MBh. 1,4620. प्राणान्प्रहासिषम् 4,432. धनं पुरुषः Spr. (II) 3039. Jmd: मा त्वां दीर्णाः प्रहासिषुः MBh. 2,2846. 6,2789. 8,4844. R. 2,42,30. Spr. (II) 1471. mit einem unpersönlichen Subject: मा मायुः प्रहासीत् TBr. 1,2,1,27. TS. 7,3,13,1. प्राणा हि प्रजहति (des Metrums wegen st. प्रजहति) माम् MBh. 1,6566. (तान्) तमा लक्ष्मीश्च धर्मश्च नचिरात्प्रजहुस्ततः 3,8495. पुरुषं धनम् (nom.) Spr. (II) 3039. तमात्मवन्तं प्रजहत्यनर्थाः 4849. *Etwas fahren lassen, aufgeben, entsagen:* अयोध्यां देवलोकं वा R. 2,52,49. कर्मबन्धम् Bhag. 2,39. कामान्सर्वान् 55. पाप्मानम् 3,41. स्वधर्मम् Sâv. 5,31. धर्मकामौ MBh. 5, 752. काममन्यू Spr. (II) 5002. रागद्वेषौ 6823. भयम् R. 4,4,9. शोकम् 5, 69,28. न विद्यां प्रजहेत् (des Metrums wegen st. प्रजह्यात्) Spr. (II) 5118. प्रतिज्ञाम् so v. a. *nicht halten* MBh. 13,6907. med. des Metrums we-

gen: मोक्षमेतौ प्रहास्येते *fahren lassen* R. 6,21,29. — 2) *entlassen, schleudern:* प्रजङ्घः शूलपट्टिशान् Bhaṭṭ. 14,23. — 3) ungenau für pass. *weichen, schwinden:* सौहार्दं चापि मे वत्तो न कदाचित्प्रहास्यति (प्रहास्यते wäre nicht gegen das Metrum) MBh. 3,3054. बलं मे प्रजहातीव 12,1869. — 4) pass. *a) aufgegeben werden, weichen von* (instr.): प्रहीयतामत्र नृपेण मानिता Kir. 14,13. *unterbleiben, versäumt werden* Bhaṭṭ. 6,65. *schwinden, zu Nichte werden:* धर्माचाराः MBh. 3,29. प्रज्ञा तेजो बलं चतुरायुश्चैव M. 4,41. — *b) den Kürzern ziehen, unterliegen:* im Wettfluge MBh. 8,1917. — 5) partic. *a)* प्रहीण Kâç. zu P. 8,4,29. α) *gelassen* so v. a. *liegen geblieben:* धनमुदीच्यां दिशि Bhâg. P. 1,12,34. — β) *nicht zu Stande kommend mit Etwas* (instr.): सर्वकर्मभिः Spr. (II) 6622. — γ) *ermangelnd, ohne — seiend:* ज्योतिः° MBh. 1,6817. — *b)* प्रजहितँ *verlassen, aufgegeben:* वनानि RV. 8,1,13. Bez. *eines Feuers, das aufgegeben ist*, weil aus demselben ein anderes entnommen wurde, Lâṭy. 2,2,22. Schol. zu Pañkav. Br. 1,4,11. zu Çâñkh. Çr. 2,2,8. — Vgl. प्राजहित und प्रहाण fg. — caus. *verscheuchen, entfernen:* लोकभयम् Bhâg. P. 6,8,32.

— विप्र *verlassen, aufgeben, entsagen:* धर्मम् MBh. 5,4157. — partic. °हीण (gewöhnlich °हीन) *geschwunden, dahin:* °रथ MBh. 8,4868. *ermangelnd, ohne — seiend:* ब्राह्मणैः क्षत्रम् 3,978. बन्धुभिः 5,6002. R. 2,31,17. तेजसा MBh. 1,8142. *ausgeschlossen von:* गगनात् 3651. — Vgl. विप्रहाण.

— संप्र *verlassen:* संप्रहाय शयनम् MBh. 4,517.

— प्रति 1) *verlassen* so v. a. *unbeachtet lassen:* मा च शक्रस्य वचनं प्रतिहासीः (so die neuere Ausg.) कथं च न Hariv. 14317. — 2) pass. *den Kürzern ziehen, Jmd* (abl.) *weichen:* im Wettfluge MBh. 8,1916.

— वि 1) *zurücklassen, verlassen, aufgeben:* अत्राह त्वं वि जहुर्वेद्याभिः: *hinter sich lassen* RV. 10,71,8. एतौ मूत्रं वि जहाति VS. 19,76. पाप्मानम् TBr. 1,4,6,7. पाप्मनः Çat. Br. 14,7,1,8. विजहद्विश्वा भूतानि TBr. 3,10,9,15. (यज्ञाः) यानिमान्विजहतो ऽगाम *die wir verliessen, — verschmähten* Çat. Br. 9,5,1,28. धीरा व्यजहुस्तमः 11,5,5,12. दौष्कृत्यम् Pañkav. Br. 1,1,3. Lâṭy. 1,1,22. नामरूपे Muṇḍ. Up. 3,2,8. पुण्यपापे Maitrjup. 6,18 (विधूय st. विहाय Muṇḍ. Up. 3,1,3). — (einen Ort) *verlassen:* संग्रामशिरः MBh. 4,2086. Megh. 42. Ragh. 12,102. Vikr. 41. Spr. (II) 1161. 5009, v. l. Çâk. 140. Râǵa-Tar. 1,58. Bhâg. P. 1,5,19. 3,14,47. 4,24,67. रथम् R. 2,52,13. *Jmd verlassen* MBh. 2,2604 (विहास्ये des Metrums wegen). 3,2328. 4,268. 7,301 (कच्चिच्चैनं mit der ed. Bomb. zu lesen). R. 2,21,22. 51. 30,29. 35,30. 66,4 (68,30 Gorr.). 18. R. Gorr. 2,83,42. 3,64,18. Ragh. 14,51. Kathâs. 18,289. Râǵa-Tar. 3,126. Bhâg. P. 3,16,7. 4,4,3. 7,9,44. 9,3,20. Pañkat. 44,22. *Jmd verlassen* Mârk. P. 127,17. (den Leib) *verlassen* so v. a. *sterben* Bhâg. P. 6,10,33. 7,15,45. प्राणान् 11,31,19. असून् Suçr. 1,115,4. *Etwas fahren lassen, aufgeben, entsagen:* सत्वम् MBh. 3,12394. कुलवंशम् R. Gorr. 2,119,34. श्रियं विपुलाम् 3,54,28. 4,21,7. द्वंद्वभावम् Ṛt. 1,27. लज्जाम् Ragh. 2,40. निद्राम् 5,73. 14,69. Spr. (II) 562. 4779. 5904. 6823, v. l. Varâh. Bṛh. S. 75,6. Kathâs. 45,190. 60,112. Mârk. P. 16,4. Bhâg. P. 5,26,10. कल्पद्रुमताम् Ragh. 14,48. Çâk. 167. Sâh. D. 25,11. *kommen um, verlieren* Ragh. 5,67. Sarvadarçanas. 99,13. उत्कण्ठां विजहिष्यसि *loswerden, sich befreien von* MBh. 3,8406. 14,357. R. 3,76,13. Ragh. 12,75. कर्म शमलं च Bhâg. P. 3,9,23. 5,10,24. 8,24,48. 9,10,46. *ablegen, abthun:* स्त्रीरूपम् MBh. 1,1167. R. 1,27,12. वासांसि जीर्णानि Bhag. 2,22. R. 2,37,8. 39,6. Ṛt. 6,13. मौलिमणिम् Ragh. 13,59. धनुष्टिङ्क्तम् MBh. 6,2370. *liegen lassen:* पथि Bhâg. P. 8,6,34. विहाय so v. a. *mit Hintansetzung —, mit Uebergehung von, ohne zu beachten* Ragh. 6,7. Kumâras. 3,1. यद्रत्नराशीनपि विहायाभिनन्द्यम् so v. a. *mehr als* Çâk. 27,6. Spr. (II) 2468. 5546. Kathâs. 49,138. Çaṅk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 251. Sarvadarçanas. 118,12. Kaurap. 27. Hit. 35,11. 65,5. Dhûrtas. 76,1. पुत्रशोकमपि so v. a. *trotz* Pañkat. 175,25. *mit Ausnahme von* Hariv. 15473. R. 4,51,14. Varâh. Bṛh. S. 53,32. Bṛh. 4,12. 12,10. Sarvadarçanas. 102,5. Trik. 3,3,1. विहाय क्रोशत्रयम् so v. a. *in einer Entfernung von* Varâh. Bṛh. S. 54,18. — 2) *abstehen von* (abl.): क्रीडारसात्प्रस्तुतात् Spr. (II) 991. ohne Ergänzung *eine Thätigkeit einstellen* Varâh. Bṛh. S. 77,3. — 3) pass. *a) eine Einbusse erleiden, verloren gehen:* मा ते गात्रा वि हायि AV. 18,3,9. प्रेम तयोः परस्परस्योपरि न व्यहीयत Ragh. ed. Calc. 3,24. — *b) zurückbleiben* Çat. Br. 2,3,3,16. *Jmd* (abl.) *nachstehen:* आचार्यपुत्रात्तस्मात्तु विशेषोपचये पृथक् । न व्यहीयत MBh. 1,5229. — *c)* partic. विहीन α) *mangelnd, fehlend:* °तिलकेव स्त्री R. 3,22,8. °सत्व Varâh. Bṛh. S. 16,32. — β) *niedrig stehend, gemein:* Personen MBh. 3,578 (nach der Lesart der ed. Bomb.). 15649. °योनि 15674. — γ) *ermangelnd, ohne — seiend, beraubt —, frei von;* die Ergänzung im instr.: दर्शनेन M. 6,74. त्वया MBh. 1,6163. 6192. 3,2743. श्रिया 15634. R. 2,24,3. 27,20. 38,15. 66,18. R. Gorr. 1,23,8. अनर्थैर्व्यसनैः Ragh. 18,13. Spr. (II) 6302. 6882. Varâh. Bṛh. S. 15,27. 68,7. 33. im abl.: पतिलोकात् MBh. 5,7373. राज्यात् R. 3,68,35. धर्मात् 2,111,1 (102,1 Schl.). im comp. vorangehend: रूपद्रव्य° M. 4,141. मातापितृ° 9,177. MBh. 1,6151. 3,2343. R. 2,52,37. Çrut. 17. देशकालविहीनानि कर्माणि Spr. (II) 2959. 6026. 6089. क्लेश° 6320. 6721, v. l. 7037. Varâh. Bṛh. S. 48,4. षष्टिश्चतुर्विहीना *weniger vier* 53,6. 81,16. 58,15. 68,30. Kathâs. 24,25. Râǵa-Tar. 6,328. Mârk. P. 34,6. Bhâg. P. 3,24,47. Sarvadarçanas. 90,10. — caus. partic. विहापित n. *Gabe, Geschenk* AK. 2,7,28. H. 386. an. 5,23. Halâj. 2,264. Pârçvanâthak. 4,1 (nach Aufrecht).

— प्रवि *Jmd verlassen* Z. d. d. m. G. 27,79. *Etwas fahren lassen, aufgeben:* हर्षम् R. 2,100,39. प्रविहाय *mit Hintansetzung —, mit Uebergehung von* Spr. (II) 7610.

— प्रतिवि *Etwas fahren lassen, aufgeben* MBh. 12,3818.

— सम् *aufgeben, entsagen:* धर्मं न संजह्यात् MBh. 7,3045.

3. हा interj. gaṇa चादि zu P. 1,4,57. *des Schmerzes und des Staunens;* विषादशुगार्तिषु AK. 4,4,32(28),18. विस्मये प्रमोदे च Trik. 3,3,465. सुखदुःखविषादेषु H. an. 7,17. विषादे च शोके च Med. avj. 85. vor einem voc.: हा कृष्ण किं जहासि माम् MBh. 2,2604. 3,2364. 2384. 2419. R. 2,40,37. 42,30. 57,11. 64,70. fg. 66,18. R. Gorr. 2,10,20. fg. 83,42. 3,50,22. 51,25. 55,35. 79,46. 4,5,15. 6,23,2. Mṛkkh. 130,22. Ragh. 9,75. Mâlatîm. 153,21. Kathâs. 13,170. 244. 20,211. Prab. 90,12. nach einem voc.: कैकेयि हा नृशंसासि R. Gorr. 2,10,19. mit acc.: हा कृष्णाभक्तम् Siddh. K. zu P. 2,3,2. Vop. 5,7. हा कर्णमिति (कर्ण इति ed. Bomb.)

चाक्रन्दन् MBh. 7,44. हा जन्म नृपपोषितम् Spr. (II) 6826. हा हतास्मि MBh. 3,2364. Bhâg. P. 5,26,15. Pańkat. 135,1. Hit. 18,12. हा गतिं कां गमिष्यामि Hariv. 7116. किं शेषे हा हतो भुवि R. 6,93,11. हान्येषां तेन का गतिः Kathâs. 52,262. हा न कश्चिन्मां वृद्धमनाथं संभावयति Prab. 89,15. हा हन्त हन्त Spr. (II) 5777. हा धिक् 7383. Mâlatîm. 82,5. Râǵa-Tar. 1,212. हा कष्टम् Suçr. 1,108,17. Spr. (II) 7316. Hem. Jogaç. 2,49. हाकष्टशब्द Kathâs. 56,123. हा धिक्कष्टम् Vikr. 61,7. हुं (उं die neuere Ausg.) हा Hariv. 9709. हा हा gaṇa चादि zu P. 1,4,57. हा हेति रुदती MBh. 3,2107. 2219. R. 2,63,23. Spr. (II) 1989. हा हा तथापि विषयान्न जहाति चेतः 4584. हा हा नश्यति Mṛkkh. 130,23. Varâh. Bṛh. S. 19,7. Mârk. P. 62,8. Bhâg. P. 4,4,28. 8,11,2. हा हा कृत्वा Z. d. d. m. G. 27,19. हा हेति चक्रे 14,573,25. हाहाशब्द ebend. °रव Kathâs. 56,127. vor einem voc. MBh. 3,2380. R. 2,34,19. Mṛkkh. 130,21. Spr. (II) 7389. हा हा मुष्टा ऽस्मि Pańkat. 35,10. हा हाहं पतितास्मि Kathâs. 12,182. Mṛkkh. 84,2. हा हा धिक् MBh. 14,2365. हा हा कष्टम् Kathâs. 15,33. ही ही (हा हा die neuere Ausg.) हा हेति वादिनौ als Ausdruck *des Behagens* Hariv. 14578.

हाउपवादारसृत् n. N. eines Sâman Ind. St. 3,247,*a*.

हाउहुवैवासामन् n. desgl. ebend. 236,*a*.

हांसकायन (von हंसक) adj. gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80. m. patron. gaṇa नडादि zu P. 4,1,99.

हाकलि *ein Metrum von* 4 × 14 *Moren* Colebr. Misc. Ess. 2,156 (III,28).

हाङ्गर m. *ein best. Wasserthier* Çabdar. im ÇKDr. *Haifisch* Wilson.

हाञ्यखान m. N. pr. eines *Chans* Verz. d. Oxf. H. 147,*a*.

हाट s. हार°.

हाटक 1) m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1042. sg. N. des von ihm bewohnten Landes 1040. — 2) n. (*aus* Hâṭaka *gewonnenes*) *Gold* AK. 2,9,94. H. 1043. Halâj. 2,18. Ratnam. 87. MBh. 6,781. 12,6398. R. 1, 14,25 (हटक gedr.). 45,42. 3,49,8. 50,2. 79,8. 4,2,15. 6,19,44. 7,23, 5,37. Çiç. 13,63. Varâh. Bṛh. 27 (25),27. Râǵa-Tar. 1,110. 3,529. Bhâg. P. 4,22,6. 5,24,17 (mythische Erklärung). Pańkar. 3,15,6, Pańkat. 184, 16. 236,6. Verz. d. Oxf. H. 82,*a*, No. 138, Çl. 2. 234,*b*, 22. — 3) adj. oxyt. *golden* P. 4,3,153, Schol. — 4) m. *ein best. Zaubertrank* Bhâg. P. 5,24,16. — 5) f. ई N. pr. eines mythischen Flusses in der Unterwelt Bhâg. P. 5,24,17. — Vgl. कर°, परि°.

हाटकमय (von हाटक) adj. (f. ई) *golden* P. 4,3,153, Schol.

हाटकेश (हाटक + ईश) m. *eine Form* Çiva's Kathâs. 118,191.

हाटकेशान m. desgl. Kathâs. 73,104.

हाटकेश्वर m. 1) desgl. Kathâs. 73,124. 118,154. fg. Bhâg. P. 5,24, 17. Vâmana-P. 62 nach ÇKDr. — 2) Bez. *eines best. Zauberspruchs* Râǵa-Tar. 3,465.

हाडि m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 6,81.

हाडिग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Râǵa-Tar. 1,342. 8,1588. 2197.

हातव्य (von 2. हा) adj. 1) *zu verlassen, aufzugeben:* पन्थानः Spr. (II) 1856 (Conj.). प्रद्वेषा तु न हातव्यो भर्ता कस्यांचिदापदि MBh. 12,2303. विरक्तभावा स्त्री Spr. (II) 7216. संसार 4464. षड्दोषाः 6615. सप्त दोषा राज्ञा 6827. अज्ञान Kathâs. 72,204. न यत्नः Spr. (II) 5789. षड्गुणाः 6614. पौरुषम् Mârk. P. 123,28. धर्म Kull. zu M. 8,17. — 2) *hinter sich zu lassen so v. a. einzuholen, zu ereilen:* यो धावता न हातव्यस्तिष्ठन्नपि न हीयते MBh. 12,8138.

हात्र n. = भरण Uṇ. 4,161. = मरण, प्रमथन, राक्षस Uṇâdivṛ. im Saṁkshiptas. nach ÇKDr. — Vgl. हाल्र.

हान (von 2. हा) n. *das Verlassen, Fahrenlassen, Aufgeben* (Gegens. उपादान), *Befreiung von; das Aufhören* Spr. (II) 4585, v. l. Kap. 1,58. 76. 109. 134. Jogas. 2,25. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 193 (st. °हानः ist °हानं zu lesen). Verz. d. Oxf. H. 237,*b*, No. 569. Sarvadarçanas. 42,8. 9. 103, 16. 180,14. Comm. zu Taitt. Up. S. 81. zu Njâjas. 1,1,32. Hem. Jogaç. 4,83. — Vgl. अ°.

हानव्य (von हनु) adj. *im Kinnbacken befindlich:* Zahn Suçr. 1,304,14.

हानि (von 2. हा) f. Uṇâdis. 4,51 (parox.). P. 3,3,95, Vârtt. 2 (oxyt.). Vop. 26,184. 1) *das Fahrenlassen, Aufgeben:* हेम्नाम् Spr. (II) 2655. रमणीनां भूषणहानिः *das Ablegen* 673. प्रतिज्ञा° Comm. zu Njâjas. 5,2,2. — 2) *Unzulänglichkeit, Abmangel* (zu einer best. Zahl u. s. w.): सूक्तस्य Âçv. Çr. 9,1,16. 10,1,18. बलं बलवतो ऽपीह प्रणश्यत्यन्नहानितः MBh. 13,3231. — 3) *Abnahme, Verminderung:* सोमस्य हानिश्चैव वृद्धिश्चैव दृश्यते MBh. 5,3550. सोमेन सार्धं तव (d. i. समुद्रस्य) हानिवृद्धी भविष्यतः 9,2735. अयाम् Varâh. Bṛh. S. 46,91. an Zahl, Werth u. s. w. Ind. St. 8,235. अर्धार्धहानितम् *um* Jâǵn. 2,207. एकहान्या Varâh. Bṛh. S. 21, 35. 58,30. Kull. zu M. 1,70. Sarvadarçanas. 176,9. Jâǵn. 2,244. Sûrjas. 12,56. fg. Varâh. Bṛh. S. 80,16. 81,10. यथा हानिः क्रमप्राप्ता तथा वृद्धिः क्रमागता Hariv. 11216. fg. आयुर्हानि 11174. धर्मस्य बलहानिः MBh. 3, 12859. Suçr. 1,49,21. 52,3. 97,7. वृद्धिर्यौवनं संपूर्णता हानिः 129,5. सत्य° MBh. 3,13023. *Verlust, Schaden, Einbusse:* न हानिः परिदृश्यते Kathâs. 6,129. का हानिः Spr. (II) 1943. का नो हानिः Sarvadarçanas. 126,9. Spr. (II) 5078. 5281. Varâh. Bṛh. S. 41,10. Verz. d. Oxf. H. 103, *b*,10. fg. Kull. zu M. 8,243. भूमेः Jâǵn. 2,24. अर्थ° MBh. 3,1047. 5,1725. Varâh. Bṛh. S. 5,46. 50,16. fgg. 53,60. 67. सुत° 53,119. Spr. (II) 769. Râǵa-Tar. 2,109. 5,179. तेजो° MBh. 3,99 in der Unterschr. Spr. (II) 1539. 2759. प्रताप° Râǵa-Tar. 5,178. प्रज्ञा° Mârk. P. 58,68. स्वार्थहानिं करोषि किम् Kathâs. 60,94. इष्ट° Kusum. 54,2. राजप्रसाद° Pańkat. 26,25 (23,19 ed. orn.). धर्म° VP. bei Muir, ST. 1,193. काल° *Zeitverlust* R. 4,61,57. Ragh. 13,16. ब्राह्मण्यात् — न हानिमुपगच्छति *kommt nicht um* Mârk. P. 113,31. *Ruin* Spr. (II) 5286. मर्त्यानाम् Mârk. P. 16,48. 25,13. Varâh. Bṛh. S. 4,32. नृप° 8,46. तद्देश° Pańkar. 2,6,9. bei den Juristen *das Verlieren, Unterliegen im Process.* — 4) *das Aufhören, Unterbleiben, Schwinden:* कार्य° Uttarar. 67,10 (86,10). कर्म° s. u. दीर्घसूत्र in den Nachträgen. यस्य चानुदिनं हानिर्गृहे नित्यस्य कर्मणः Mârk. P. 35,38. 61,29. 48. fg. 51. 109,30. 126,14. न यमकत्वहानिः Sâh. D. 261, 12. fg. सर्वदुःखानाम् Bhag. 2,65. दुःख° Spr. (II) 5827. Bhâg. P. 4,25,4. भारक्लेश° VP. bei Muir, ST. 4,218. प्रभ° Mârk. P. 58,63. उद्योग° Spr. (II) 5286. दौर्गत्य° Kathâs. 2,64. एतद्व्यसनं हानिमेष्यति 86,17. Kap. 1,21. 3,74. Sarvadarçanas. 75,11. fg. Kusum. 58,6. Nilak. 165. — Vgl. काम°, वयो°, स्पर्श°.

हानिकर adj. *Schaden —, Nachtheil bringend* Spr. (II) 274. बल° Mârk. P. 92,18.

हानिकृत् adj. dass.: तृण° Kathâs. 19,111.

हानु m. *Zahn* Trik. 2,6,29. हालु Wilson und ÇKDr. nach ders. Aut. — Vgl. हानव्य.

हानुक adj. = घातुक ÇKDr.

हान्त्र Uṇâdis. 4,159. n. = मरण Uggval. — Vgl. हात्र.

हान्दण N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,4.

हापन (vom caus. von 2. हा) n. *das Vermindern* Suçr. 2,221,18.

हापुत्री f. *ein best. Wasservogel* Hâr. 84.

हाफिका f. *das Gähnen* Hâr. 139.

हामिग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Râga-Tar. 8,679.

हापक (von 2. हा) adj. *fahren lassend, aufgebend:* पूर्वोपचित° MBh. 14,538.

हापति m. N. pr. eines Mannes Saṁsk. K. 184,*b*,1.

हायन 1) m. n. *Jahr* P. 3,1,148 (parox., = जिहीते भावान् Comm.). Vop. 26,40 (= भावं जहाति). AK. 1,1,2,20. 3,4,18,111. H. 159. an. 3,437. Med. n. 158. Halâj. 1,116. 5,15. AV. 8,2,21. Spr. (II) 3509. 7384. Verz. d. Oxf. H. 121,*b*, No. 213, Çl. 4. Râga-Tar. 6,114. Bhâg. P. 2,1,12. 6,19,20. मासर्त्वयनहायनम् Brahma-P. in LA. (III) 54,11. am Ende eines adj. comp. (f. ई P. 4,1,27. Vop. 4,14): पञ्च° Bhâg. P. 1,6,8. 3,2,2. 7,5,36. सप्तति° Varâh. Bṛh. S. 69,23. शत° AV. 8,2,8. 7,22. nach Pat. zu P. 4,1,27 f. आ, wenn nicht das Lebensalter gemeint ist, z. B. द्विहायना शाला; in dieser Verbindung soll auch न nicht in ण übergehen. — 2) m. *eine Art rothen Reises* P. 3,1,148 (= जहात्युदकम् Comm.). Vop. 26,40 (= अम्बु जहाति). AK. 3,4,18,111. H. an. Med. Çat. Br. 5,3,2,6. Kâṭh. 15,5. Kâtj. Çr. 15,4,10. Vâgbh. 1,6,5. — 3) m. *Strahl, Flamme* AK. H. an. Med. — 4) f. ई *Jahr* AV. 12,1,36. die Stelle ist verdorben. — 5) adj. (f. ई) *auf das Jahr bezüglich, jährig, jährlich* AV. 3,10,9. 6,14,3. 11,6,17. Krankheit 19,39,10. — Vgl. अग्र°, एक° (adj. auch MBh. 3,13036), त्रि° (auch Jâǵn. 3,271. MBh. 4,512. 7,1546), द्वि°, पृष्ठ°, षष्टि°.

हायनक m. = हायन 2) Suçr. 1,80,12. 195,7.

हायनरत्न n. Titel eines Werkes Ind. St. 2,245.

हायनसिन्धु desgl. ebend. 252. 272.

हायनसुन्दर desgl. ebend. 252.

हायनोत्तम desgl. ebend.

हायस् s. 1. विहायस्, सर्व°.

हायि ein Ausruf der Sâman-Sänger: हायि हायि ऊवा होयि (हायिं ed. Bomb.) ऊवा होयि (हायि ed. Bomb.) तथासकृत्। गायन्ति त्वां सुरश्रेष्ठ सामगा ब्रह्मवादिनः॥ MBh. 12,10399. °कार Lâṭj. 6,12,12. Schol. zu Pańkav. Br. 7,3,24.

हार् (von हार), **हारति** *einer Perlenschnur gleichen* Dhûrtas. 67,16.

हार (von 1. हर्) 1) adj. am Ende eines comp. (f. ई) *tragend, herbeischaffend; forttragend; entwendend:* नीर° Mârk. P. 51,35. *für sich nehmend, erhebend:* कर° *Abgaben* Spr. (II) 6580. selbständig so v. a. *hinreissend, entzückend* Bhâg. P. 10,7,2. oder auch nach dem Comm. *auf* Hari *bezüglich*, H. *betreffend.* — 2) m. *a*) *Divisor* Colebr. Alg. 10. Journ. of the Am. Or. S. 6,558. — *b*) *eine prosodisch lange Silbe* Colebr. Misc. Ess. 2,151. — *c*) *Perlenschnur, — schmuck* (am Ende eines adj. comp. f. आ) AK. 2,6,2,4. 6. 3,4,6,31. 14,82. H. 658. 661. an. 2,472. Med. r. 101. Halâj. 2,409. 5,5. MBh. 1,7021. 7023. 2,2056. 3,1824. हारालंकारयोग्यौ ते स्तनौ 4,392. 5,4223. 6,3967. 8,4913. 13,765. Hariv. 3970. 4371. R. 2,32,7. 3,58,36. 4,44,90. 5,13,34. 6,112,91. Megh. 68. Ṛt. 1,4. 6. 2,18. 3,20. Ragh. 5,52. 6,16. Kumâras. 5,8. Gît. 7,14. Spr. (II) 844. 1316. 1787. 1910. 2147. 3885. 6173. 7247. 7385. fg. Varâh. Bṛh. S. 4,31. 11,10. 43,32. Khandom. 112. Kathâs. 18,17. 26,232. 28,124. 136. fg. 33,211. Prab. 81,16. 95,1. Sâh. D. 42,21. Râga-Tar. 3,414. 4,69. 5,13. 256. 358. 379. Mârk. P. 23,102. Bhâg. P. 1,16,16. 3,8,28. 15,41. 23,19. 32. 28,15. 25. 4,9,38. 10,19. 15,16. 24,48. Pańkar. 1,7,49. 11,34. Pańkat. 52,22. मौक्तिक° Kaurap. 16. रत्न° Verz. d. Oxf. H. 258,*b*,2. नाग° Pańkar. 1,11,21. — *d*) *ein Perlenschmuck von 108 Schnüren* Varâh. Bṛh. S. 81,32. H. 659. *aus 64 Schnüren* 661, Schol. Zahl unbestimmt Halâj. 2,407. — *e*) nom. act. α) *Raub:* सर्वस्व° M. 9,242. परस्व° MBh. 3,17447. राज्य° Kathâs. 30,87. — β) *Wegnahme, Entfernung:* भारहाराय भूमेः Bhâg. P. 10,63,27. — γ) *Kampf* H. an. Med. — 3) f. आ nom. act. P. 3,3,104. Vop. 26,191. — 4) f. ई *a*) *Perle* Çabdar. im ÇKDr. — *b*) *ein best. Metrum: 4 Mal* — — ⏑ — — Colebr. Misc. Ess. 2,158 (V,2). — Vgl. अग्र°, अघ°, अङ्ग° (Kumâras. 7,91). अर्घ°, उद°, उदक°, काल° (*Zeitgewinn* Kathâs. 31,75. 77. 32,10), कुरु°, जल°, दृति°, नगर°, प्राग्°, प्रेत°, फल°, बलि°, भाग°, भार°, मनोहारी, मुक्ता° (auch Pańkat. 53,1), मृत°, राज°, रिक्थ°, लेख°, संदेश°, समिद्धार, सर्व°, सर्वसत्त्वौजोहारी, स्वयंहारकरी und स्वयंहारी.

हारक (wie eben) 1) adj. am Ende eines comp. (f. हारिका) *tragend, herbeischaffend; forttragend; entwendend, raubend:* अश्व° M. 11,51. लवण° Jâǵn. 3,215. अर्थ° Müller, SL. 409. ऋतुहारिका N. einer bösen Fee Mârk. P. 51,42. *auf sich nehmend:* सर्वलोकस्य समग्रमलहारकः Spr. (II) 568. *hinreissend, entzückend:* गोपीनयन° Pańkar. 4,8,115. — 2) m. *a*) *Dieb, Räuber* H. an. 3,110. Med. k. 171. — *b*) *Spieler* (कितव) diess. Râga-Tar. 5,451. — *c*) *Divisor* Comm. zu Ârjabh. 2,27. — *d*) *Perlenschnur* Pańkat. 176,3. — *e*) *Trophis aspera* Çabdak. im ÇKDr. — *f*) *Prosa* Trik. 3,3,48. H. an. Med. — *g*) *eine Art Kenntniss;* = विज्ञानभेद H. an. Med. — 3) f. हारिका *ein best. Metrum: 4 Mal* — ⏑ — ⏑ Colebr. Misc. Ess. 2,158 (IV,2). — Vgl. कङ्कणहारिका, कुट°, गन्ध°, नक्र°, पाद°, प्राण°, भय°, मण्ड°, मल°, लेख°, वाडव°, वाचिक°, व्यञ्जन°, शासन°, संदेश°, संधि°, स्मृति°, स्वयं°, हरण°.

हारण 1) adj. Hem. Jogaç. 2,43 fehlerhaft für हारिण. — 2) f. हारणा nom. act. vom caus. von 1. हर् P. 3,3,107, Schol.

हारफल n. *ein Perlenschmuck von 5 Schnüren* H. 660. °क n. Varâh. Bṛh. S. 81,34.

हारभूषिक m. pl. N. pr. eines Volkes (*mit Perlenschnüren sich schmückend*) Mârk. P. 57,37.

हारम् absol. von 1. हर् *vernichtend;* wiederholt Kusum. 24,18. — Vgl. सर्व°.

हारयष्टि f. *Perlenschnur* Hariv. 8783. Ṛt. 2,26. Gît. 12,15. Kathâs. 75,60. am Ende eines adj. comp. Ṛt. 1,8. f. ई Kathâs. 39,113. ई Suçr. 2,486,4.

हारयु N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,20.

हारलता f. 1) dass. Med. ṭ. 25. Kathâs. 39,104. 107. 104,99. — 2)

N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 122,68. — 3) Titel eines Buches Notices of Skt Mss. 2,372. Verz. d. Oxf. H. 280,*a*,9. 292,*b*,41.

हारव m. N. pr. eines Höllenbewohners H. 1362, Schol.

हारहारा f. *eine Art Trauben* Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. हारहूरा.

हारहूण m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1194. 1844. 3,1991. — Vgl. हूण, हारहौर und हूरहूण.

हारहूर 1) n. *Branntwein* oder *ein anderes berauschendes Getränk* H. 903. — 2) f. आ *Weintraube* H. 1156. Halâj. 2,38.

हारहूरिका f. *Weintraube* H. an. 3,372.

हारहौर m. Bez. *des Fürsten eines best. Volkes* Varâh. Bṛh. S. 14, 33. Jogaj. 3,18. — Vgl. हारहूण und हारहूर.

हारायण n. N. verschiedener Sâman Lâṭj. 4,6,2. 7,2,1.13. Pańkav. Br. 14,9,33. Ind. St. 3,247,*a*. इन्द्रस्य 209,*a*.

हारावली (हार + आ°) f. 1) *Perlenschnur* Git. 11,13. Pańkar. 3,5, 11. am Ende eines adj. comp. °लि Spr. (II) 6332. — 2) Titel eines von Purushottama verfassten und in Calcutta gedruckten Wörterbuchs Hâr. 275. Med. Anh. 3. Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,17. Verz. d. Oxf. H. 183, *a*,4. 185,*b*,43. 192,*a*,20. 194,*a*,13. 195,*b*,8. 196,*a*, No. 454. — Vgl. बृहद्धारावली.

हारि (von 1. हर्) f. 1) = हार in अङ्ग°. — 2) *Karavane* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,124. Trik. 2,8,29. Hâr. 138. H. 493. Med. r. 102. — 3) *Verlust im Spiel* u. s. w. Med.

हारिक 1) adj. oxyt. = हारिव gaṇa अङ्गुल्यादि zu P. 5,3,108. — 2) m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 58,18. — Vgl. भार°.

हारिकण्ठ (हारिन् + कण्ठ) 1) adj. *a) eine reizende Kehle habend;* vgl. 2). — *b) eine Perlenschnur um den Hals habend* H. an. 4,70. Med. th. 21. — 2) m. *der indische Kuckuck* diess.

हारिकर्णि m. patron. von हरिकर्ण Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 55, 32. हारिकर्णीपुत्र m. N. pr. eines Lehrers Çat. Br. 14,9,4,30.

हारिण adj. *von der* हरिण *genannten Gazelle kommend:* Fell Kauç. 57. मांस M. 3,268 (Hem. Jogaç. 2,43 darnach zu verbessern). Jâǵn. 1, 257. MBh. 2,97. Mârk. P. 32,3. बस्ति Káraka 10,3. — Hem. Jogaç. 4, 32 fehlerhaft für हरिण.

हारिणिक adj. Hariṇa *genannte Gazellen jagend* P. 4,4,35, Schol.

हारित 1) adj. partic. praet. pass. vom caus. von 1. हर्; s. das. — 2) m. *a)* = हारीत *eine Taubenart* Gaṭâdh. im ÇKDr. Brahma-P. in LA. (III) 52,1. — *b)* patron. von Harita gaṇa विदादि zu P. 4,1,104. 2,4,67, Vârtt. MBh. 12,9988. Hariv. 758. 1463 (unter den Söhnen Viçvâmitra's). pl. *seine Nachkommen* (sonst हरिताः) VP. 369 nebst N. 3. — 3) f. आ = हरिता Bez. *einer* Svarabhakti Comm. zu TS. Prât. 21,15. Weber, Pratiǵńâs. 108. — Vgl. कुमार°.

हारितक n. = हरितक *Gemüse* Çabdar. im ÇKDr.

हारितकात m. pl. *die Nachkommen des* Haritakâtja P. 1,1,73, Vârtt. 4.

हारितयज्ञ adj. *zu* Haritajaǵńa *in Beziehung stehend* Weber, Nax. 2,392.

हारितायन m. patron. von हारित P. 4,1,100.

हारिताश्व m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 133,*a*,4 v. u.

हारिद्र 1) adj. *mit* Haridrâ *(Gelbwurz) gefärbt, gelb* überh. P. 4,2,2, Vârtt. 5 (proparox.). H. 1394. Halâj. 4,50. Med. r. 241. Kleid Âçv. Gṛhj. 1,19,11. Kâtj. Çr. 25,8,3. Çat. Br. 13,4,4,8. Suçr. 1,111,7. Varâh. Bṛh. S. 5,58. Tattvas. 12. वर्ण MBh. 4,1331. 12,10058. 10065. मेह Káraka 8,4. मूत्र Suçr. 2,525,10. संनिपात Verz. d. Oxf. H. 319,*b*, No. 758. — 2) m. *a) Nauclea Cadamba* (कदम्ब) *Roxb.* Hâr. 96. Med. — *b) ein best. vegetabilisches Gift:* हरिद्रातुल्यमूलो यो हारिद्रः स उदाहृतः Bhâvapr. im ÇKDr.

हारिद्रक 1) adj. = हारिद्र *gelb:* °संनिकाश Varâh. Bṛh. S. 67,5. — 2) m. *a) ein best. Baum* Madan. 5,62. — *b)* N. pr. eines Schlangendämons Hariv. 9504. fälschlich हारिन्द्रक Citat beim Schol. zu H. 1311.

हारिद्रत्व (von हारिद्र) n. *Gelbheit* Káraka 2,1.

हारिद्रव (von हरिद्रु) 1) m. *ein best. gelber Vogel* RV. 1,50,12. 8,35, 7. — 2) m. pl. *die Schule des* Haridru, n. Bez. *eines Werkes derselben* Ind. St. 3,259. Roth, Nir. XXIII (m. sg.).

हारिद्रविक n. *ein Werk der* Hâridravin Nir. 10,5.

हारिद्रविन् m. pl. *die Schule des* Haridru P. 4,3,104, Schol.

हारिद्रवीय m. pl. desgl. Ind. St. 3,259. Verz. d. Oxf. H. 56,*a*,13. fg.

हारिद्रवेय m. pl. desgl. Roth, Nir. XXIII.

हारिद्रुमत m. patron. von हरिद्रुमन्त् Khând. Up. 4,4,3.

1. हारिन् (von 1. हर्) adj. *tragend, bringend; überbringend; entwendend, stehlend, raubend:* वाजिकुञ्जराणाम् Jâǵn. 2,273. स्वर्ण° 3,208. दस्यवो लोमहारिणः MBh. 1,4308. अर्थ° Kathâs. 30,119. मार्जारी ज्ञातहारिणी Mârk. P. 76,6. 9. 11. 16. Râǵa-Tar. 4,628. 5,166. Pańkar. 1, 10,78. 4,8,78. uneig.: जीवित° Spr. (II) 1127. 5780. मातुर्यौवनहारी 1752. 5543. 6076. सौन्दर्य° Kathâs. 40,44. *benehmend, entfernend:* काम° Suçr. 2,198,12. पित्त°, श्लेष्म° Râǵan. oft. पाप° Spr. (II) 1040. ताप° Kathâs. 35,12. शोक° Verz. d. Oxf. H. 72,*a*,21. *sich aneignend, für sich nehmend* P. 5,2,69. 6,2,65. प्रियतमादेहार्ध° Spr. (II) 1436. साम्राज्य° Râǵa-Tar. 3,488. बलिषड्भाग° *erhebend* Spr. (II) 568. *raubend* so v. a. *übertreffend:* शशाङ्कद्युतिहारिभिरम्बुधैः Varâh. Bṛh. S. 24,16. 70,7. तरंगहारित्रिवली Kathâs. 59,5. *die Sinne —, das Herz hinreissend, entzückend, prächtig* H. 1444. Halâj. 4,4. रजः — सततं हारि देहिनाम् M. 12,28. ह्रियते बुध्यमानो (so ed. Bomb.) ऽपि नरो हारिभिरिन्द्रियैः MBh. 3,112. गुणाः 12,11582. Gesang Çák. 5. Çiç. 10,69. Spr. (II) 2529. 4961 (अति°). 5896, v. l. 6729. Nâgân. 3. Kathâs. 18,12. 22,103 (wir trennen हारि इव°). 44,46. 47,111. 101,70. Hem. Jogaç. 1,31. 4,32. Râǵa-Tar. 1,209. ते हाराः कस्य हारिणः 5,13. Mârk. P. 23,99. 102. Bhâg. P. 4,19,36. Pańkar. 4,8,35. in comp. mit dem, *was hingerissen wird:* जनलोचन° Kathâs. 4,29. श्रुति° Ṛt. 2,14. श्रोत्र° Mârk. P. 61, 31. चित्त° Daçak. 87,9. विष्टप° Spr. (II) 7160. mit dem, *wodurch man hingerissen wird:* कान्ति° 4280. Kathâs. 33,166. 124,72. स्वच्छन्द° *nach Belieben entzückend* Pańkar. 4,8,78. — Vgl. जल°, पञ्जल°, प्राण°, फल°, बीज°, भग°, भाग°, भार°, भूत°, मनो° (जन° H. 1390), मृत°, रिक्थ°, रोग°, लेख°, लेखसंदेश°, लोम°, विघ्न°, वीर्य°, शासन°, श्रवण°, संदेश°, सर्व°, स्त्रीचित्त° (adj. Varâh. Bṛh. S. 105,9), हृदय°.

2. हारिन् (von हार) adj. *mit einer Perlenschnur (-schmuck) versehen* Spr. (II) 1040. Bhâg. P. 10,13,47. Nârâjanadhjâna im ÇKDr.

हारियोजन (von हरियोजन) adj. *das Anschirren der Falben begleitend, — bewirkend:* पात्र ṚV. 1,82,4. ब्रह्माणि (wir nehmen an, dass °जना zu betonen sei) 61,16. Bez. *eines best.* Somagraha Ind. St. 10, 39,2. VS. 18,20. ÇAT. BR. 4,2,2,5. 4,3,2. TS. 6,5,9,1. ÂÇV. ÇR. 5,3,8. 6,11,8. 12,2. LÂṬJ. 2,11,5. 9. PAÑKAV. BR. 1,6,9.

हारिवर्ण n. N. eines Sâman PAÑKAV. BR. 8,9,1. 12,6,7. LÂṬJ. 6,8,12.

हारिवास m. N. pr. einer Gottheit WILSON, Sel. Works 2,195.

हारिषेणि m. patron. von हरिषेण P. 4,1,153, Schol.

हारिषेणय m. desgl. P. 4,1,152, Schol.

हारिस *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten VJUTP. 179. Mél. asiat. 4,638.

हारीत 1) m. *a) eine Taubenart, Columba Hariola Buch.* AK. 2,5,34. H. 1341. an. 3,315. HALÂJ. 2,99. MED. t. 176. MBH. 3,11576. 13,5500. SUÇR. 1,201,20. VÂGBH. 1,6,48. VARÂH. BṚH. S. 48,6. 86,21. 88,1. 15. Z. d. d. m. G. 27,28. MÂRK. P. 15,26. 32. Verz. d. B. H. No. 897. am Ende eines adj. comp. f. आ RAGH. 4,46. — *b) Betrug* H. an. MED. — *c)* N. pr. verschiedener Männer (eines Gesetzgebers, Arztes, Grammatikers) H. an. MED. ÂPAST. 1,13,10. TS. PRÂT. 14,18. Comm. zu 19. fgg. JÂGÑ. 1,4. MBH. 3,986. 12,1594. BHÂG. P. 12,7,5. Ind. St. 1,30. 58. 232. fg. 391 (wohl richtiger हारित). 467. Verz. d. B.H. No. 140. 322. 327. 941. 947. 952. 958. 975. 1017. 1028. Verz. d. Oxf. H. 14,*a*, N. 113,*b*,49. 150,*b*,43. 266,*b*,1. 34. fg. 268,*a*,24. 269,*a*,10. 271,*a*,14. 280,*a*,10. 291,*b*, No. 707. 310,*a*,14. 24. 311,*b*,41. 341,*b*, No. 799. 358,*a*,1. Verz. d. Cambr. H. 23. 65. 68. WEBER, PRATIGÑÂS. 74. WILSON, Sel. Works 1,13. 299. HALL 203. ein Sohn Ambarîsha's BHÂG. P. 9,7,1. Viçvâmitra's 16,36. Gâbâli's KÂD. in Z. d. d. m. G. 7,583. — *d)* pl. *das Geschlecht des* Hârîta Verz. d. B. H. 60,36. VP. 369, N. 3. N. pr. eines Volkes R. 1,55,3. — 3) f. ई *a)* N. pr. einer buddhistischen Göttin WILSON, Sel. Works 2,21. 33. — *b)* हारीतीपुत्र pl. N. pr. eines Geschlechts Ind. St. 3,485. — Vgl. कु°, बृहद्धारीत, लघु°, वृद्ध°.

हारीतक m. = हारीत 1) *a)* RÂGAN. im ÇKDR. PAÑKAT. 158,21.

हारीतबन्ध m. *ein best. Metrum: 4 Mal* — — ◡ — — COLEBR. Misc. Ess. 2,158 (V,3).

हारीति m. patron. von हारीत; pl. PRAVARÂDHJ. in Verz. d. B. H. 57,36.

हारुक (von 1. हर्) adj. *wegnehmend, verzehrend:* अपो ऽग्निं हारुकाः TS. 5,6,4,5.

हार्त्र n. nom. abstr. von हर्तर् gaṇa उद्गात्रादि zu P. 5,1,129.

हार्त्र्य m. patron. von हर्तर् gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151.

हार्द = हृद् *Herz* in दुर्हार्द und सु°.

हार्द (von हृद्) 1) adj. *im Herzen befindlich:* तमस् BENFEY, SV. X (तमो हार्द zu trennen). ब्रह्मन् ÇAÑK. zu KHÂND. UP. 8,13. BHÂG. P. 11, 13,33. — 2) n. gaṇa युवादि zu P. 5,1,130; vgl. 6,3,50. *a) Zuneigung, Liebe* AK. 1,1,7,27 H. 1377. MBH. 9,3358 (pl.). R. 1,9,27. VIKR. 148. MÂRK. P. 37,12. 76,3. पाण्डवेषु MBH. 5,3420. सौहृद R. 4,4,15. हार्दं चैवाकरोत्तस्य 7,59,3,58. यस्तज्ज्ञानन्न गवां हार्दमेति MBH. 13,3536. पुत्र° *zu* 1,1330. 2,2479. MÂRK. P. 81,24. अति° 72,18. त्वयि मे 100,24. am Ende eines adj. comp. (f. आ): मयि संजातहार्दानाम् MBH. 3,12418. उदितं प्रियां प्रति सहार्दम् ÇIÇ. 9,69. सहार्दा *Zuneigung empfindend* MÂRK. P. 76,7. — *b) Absicht, Vorhaben* BHÂG. P. 1,7,55. 3,4,19. 10,74,26.

हार्दवत् (von हार्द) adj. *Zuneigung empfindend:* सुभ्रूस्त्वयि हार्दवती भृशम् MÂRK. P. 125,42.

हार्दविद्या f. Titel einer Schrift COLEBR. Misc. Ess. 1,326.

हार्दि (von हृद्) 1) m. *a) Herz:* हार्दिं ते शोचयामसि AV. 6,89,1. 2. 18,4,58. — *b) Zufriedenheit, ein Gefühl des Behagens* VARÂH. BṚH. S. 5,87. 6,13. 8,6. 18,3. 19,12. 32,29. — 2) n. *Herz,* überh. *das Innere des Menschen:* आ वो हार्दि भयमानो व्ययेयम् ṚV. 2,29,6. 5,44,9. मा नो हार्दि त्विषा वधीः Soma 8,68,8. इन्द्रस्य हार्दि चोदय 9,8,3. 60,3. 70, 9. 84,4. 86,19. 108,16. मनो मे हार्दि यच्छ VS. 6,21.

हार्दिका s. यम°.

हार्दिक्य 1) m. (von हृदिक) patron. des Kṛtavarman MBH. 1,2651. 6998. 7916. 3,781. 4,2357. 5,75. 4373. 16,74. fgg. 18,159. HARIV. 2103. 14439. R. 7,6,35. — 2) n. *Freundschaft:* हार्दिक्यं चापि दर्शितम् R. 5,7,52.

हार्दिन् (von हार्द) adj. *Zuneigung empfindend:* तेषु MÂRK. P. 81,24. 31.

हार्दिवन् (von हार्दि) adj. *beherzt* oder *herzlich* TAITT. ÂR. 4,7,5. v. l. für हार्द्वन् *herzstärkend* 9,2.

हार्द्वन् (von हार्द) adj. *herzstärkend:* घर्म VS. 38,12. हार्दिवन् TAITT. ÂR. 4,9,2.

हार्म्य v. l. für हर्म्य TAITT. ÂR. 6,6,2.

हार्य (von 1. हर्) 1) adj. Schol. zu P. 3,1,124. 6,1,185. = हर्तव्य H. an. 2,390. MED. j. 64. *a) zu tragen:* हस्त° HARIV. 7682. अर्भकहार्यशस्त्र adj. RAGH. 7,64. वारणराज° KUMÂRAS. 5,70. द्युचरविष्टिसहस्र° KATHÂS. 110,143. — *b) fortzutragen* ÇAT. BR. 2,6,1,12. निःश्वासहार्यांशुक RAGH. 16,43. ओघहार्याभिः सिकताभिः KATHÂS. 40,19. — *c) wegzunehmen, zu rauben, was man sich aneignen kann:* भर्तृहार्यधनो हि सः (शूद्रः) M. 8,417. चौर°, राज° Spr. (II) 3240. अहार्यं ब्राह्मणद्रव्यं राज्ञा M. 9,189. — *d) zu benehmen,* अ° so v. a. *unabänderlich, unerschütterlich:* °निश्चय adj. KUMÂRAS. 5,8. DAÇAK. 62,13. °बुद्धि KÂM. NÎTIS. 15,30. °वृत्त MBH. 5,953. — *e) gewinnbar, bestechbar:* धन° MṚKKH. 13,15. 78,22. गुण° 23. HARIV. 8658. अरूप° KUMÂRAS. 5,53. अ° *unbestechlich* M. 7, 217. MBH. 12,3144. Spr. (II) 791. — *f) aufzuführen:* वीथी स्यादेकाङ्का द्विपात्रहार्या तथैकहार्या वा BHAR. NÂṬJAÇ. 18,102. — *g) zu dividiren* Comm. zu ÂRJABH. 2,27. — *h)* = हारिन् *hinreissend, reizend:* हार्यो ऽयं (हार्योऽयं?) विषयः MBH. 13,1429. — Unklar ist uns die Bed. von एकहार्य als Beiw. von युग *Zeitalter* MBH. 3,13049. एकाहार्य ed. Bomb., was NÎLAK. sehr künstlich erklärt, indem er darin आहार *Speise* sucht. — 2) m. *Terminalia Bellerica Roxb.* H. an. MED. — Vgl. वाडव°, शीर्ष°.

हार्यश्व m. patron. von हर्यश्व gaṇa विदादि zu P. 4,1,104.

हार्ष्टिय m. wohl metron. von हृष्टि gaṇa गृष्ट्यादि zu P. 4,1,136.

हाल = हल P. 3,1,140. 1) m. *a)* = हल *Pflug* MED. l. 56. — *b)* Bein. α) Balarâma's, *des Pflugträgers,* TRIK. 1,1,36. — β) Sâtavâhana's H. 712. an. 2,516 (सात° gedr.). °भूभुज् Verz. d. Oxf. H. 195,*b*,16. — *c)* N. pr. eines Fürsten, Sohnes des Arishṭakarman VP. 4,24,12; vgl. हालेय. — 2) f. आ *Branntwein* AK. 2,10,39. H. 903. H. an. MED. HALÂJ. 2,174. HÂR. 63. MEGH. 50. ÇIÇ. 10,21. Spr. (II) 2992. HEM. JOGAÇ. 3,15 (pl.). — 3) f. ई *der Frau jüngere Schwester* H. 555.

हालक m. *ein Pferd von bestimmter Farbe* (पीतहरितच्छाय), = हृ-

रिक H. 1242. — Vgl. उप°, अवहालिका.

हौलबन्ध n. Sammelname von हलबन्ध gaṇa खण्डिकादि zu P. 4,2,45.

हालहल n. = हालाहल *ein best. Gift* Trik. 1,2,4. Çabdar. im ÇKDr. Spr. (II) 2992, v. l.

हालहाल n. desgl. Çabdar. im ÇKDr.

हालास्य N. pr. einer dem Çiva geheiligten Oertlichkeit: °माहात्म्य Verz. d. Kop. H. 5,b. fgg. Mack. Coll. 1, 91. Verz. d. Oxf. H. 84,b,11.

हालाह m. = हलाह *ein scheckiges Pferd* Çabdârthak. bei Wilson.

हालाहल 1) m. *a) eine best. Giftpflanze*, welche im Himâlaja in Kishkindhâ und am Meere in Koṅkaṇa wachsen soll; ihre Früchte gleichen den Zitzen einer Kuh Bhâvapr. 5. — *b) eine Eidechsenart* Halâj. 2,102. — *c)* = 4) H. 1195, Schol. Spr. (II) 7388. — 2) f. आ *eine kleine Mausart* Gaṭâdh. im ÇKDr. — 3) f. ई *Branntwein* Râǵan. im ÇKDr. — 4) n. *ein best. starkes Gift*, das aus den Knollen des Hâlâhala bereitet wird; nach R. und Bhâg. P. *das bei der Quirlung des Oceans gewonnene Gift.* Trik. 1,2,4. Râǵan. 6,224. R. 1,45,21. Suçr. 2,252,7. Spr. (II) 814. 2992. 4677. 5499. 5957. 7124. 7387. Hem. Jogaç. 3,15. Bhâg. P. 8,7,18. 42. — Vgl. हलाहल, हालहल, हालहाल.

हालाहलधर m. *Schlange* Çabdar. im ÇKDr.

हालिक (von हल) adj. *zum Pfluge gehörig* P. 4,3,124. m. *Pflüger* 4,81. AK. 2,9,64. Râǵa-Tar. 4,226. Pańkat. 225,22. als Erklärung von गोविकर्त *Schlächter* Schol. zu Kâtj. Çr. 15,3,12. — Vgl. हलिक.

हौलिङ्गव m. patron. von हलिङ्गु Çat. Br. 10,4,5,1.

हालिनी f. *eine Eidechsenart* H. 1298.

हालु m. *Zahn* Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,1. Wilson und ÇKDr. nach Trik.; हानु die gedr. Ausg.

हौलेय m. patron. von हलि gaṇa गृह्यादि zu P. 4,1,136. Kâtj. Çr. 10,2,21. Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59, 6. N. pr. eines Sohnes des Anishṭakarman (vgl. हाल) Bhâg. P. 12,1,23.

हाव (von हू = ह्वा) m. *Herbeiruf* Gaṭâdh. im ÇKDr. Bez. *verschiedener Lockkünste verliebter Weiber* AK. 1,1,7,32. Trik. 3,3,303. H. 509. Halâj. 1,89. Bharata beim Schol. zu Nalod. 2, 55. Daçar. 2,31. Sâh. D. 125. 127. 509. Pratâpar. 55,a. Subhâsh. 296,27. MBh. 1,3905. 3,1787. 5,237. 243. Hariv. 12006 (die neuere Ausg. देवकन्याप्रहारैः st. देवकन्याङ्गहावैः). Spr. (II) 7028. Mârk. P. 106,60. Verz. d. Oxf. H. 123,a,39. Vop. 24,13. सहावम् Bhatt. 3,43. — हाव Mârk. P. 33,15 wohl fehlerhaft für हार.

हावनी f. N. pr. einer Tochter des Ṛshi Ṛǵu Verz. d. Oxf. H. 32,b,40.

हाविन् in एक° Çâṅkh. Çr. 2,12,9. = एकहवनसाधुकारिन् Comm.

हाविर्धानं adj. *das Wort* हविर्धान *enthaltend* gaṇa विमुक्तादि zu P. 5,2,61.

हाविर्धानि m. patron. von हविर्धान Bhâg. P. 4,24,9.

हाविर्यज्ञिक adj. von हविर्यज्ञ. मास Lâṭj. 10,10,6.

हाविर्यज्ञिय adj. desgl. Kâtj. Çr. 25,2,7.

हाविष्कृत (von हविष्कृत्) n. Bez. verschiedener Sâman Ind. St. 3, 247,a. Pańkav. Br. 15,5,17. Nidânas. 8,4.

हाविष्मत (von हविष्मत्) n. desgl. Ind. St. 3,247,a. Pańkav. Br. 11, 10,9. Nidânas. 8,4.

हाउवु interj. *Ausruf der Freude* in einem Sâman Taitt. Up. 3,10,5. fgg.

हास्, हौसते *wettlaufen* Nir. 9,39. अग्रे हासमाने ṚV. 3,33,1. 1,169, 2. एष सूर्येण हासते 9,27,5. AV. 4,36,5. — Vgl. 1. हस्, हसना.

— caus. *wettlaufen lassen:* नार्वाजिनं वाजिना हासयन्ति ṚV. 3,53,24.

हौस und हासं (von 2. हस्) 1) m. P. 3,3,62. 6,1,216. am Ende eines adj. comp. f. आ. *a) das Lachen, Gelächter, laute Heiterkeit;* häufig pl. AK. 1,1,7,19. सोत्प्रास 34. H. 72. 296. Halâj. 1,91. MBh. 7,1557. प्रहास महाहासम् 5582. हासम् 12,12581. प्रहास सस्वनं हासम् 14,2164. Hariv. 1276. MBh. 13, 3783. Hariv. 3740. 15073. 15740. हासं मुमुचुः 15741. R. Gorr. 1,35,15. R. Schl. 2,35,19. Mṛkkh. 131,14. Ragh. 12, 36. Spr. (II) 1028. 2912. लज्जिताः 4646. 6182. नित्यहासैर्हताः स्त्रियः 7442. Varâh. Bṛh. S. 86, 22. 104, 63. Bṛh. 3, 2. Kathâs. 7, 46. 18, 47. विलासहासादि चक्रे 49,48. हृदंश्चाधत्त (so lesen wir) लोकस्य हासम् 61, 23. °शील 114,65. fg. ज्ञात° adj. Râǵa-Tar. 5,437. Daçar. 4,69. Sâh. D. 52,12. 207. Mârk. P. 25,17. ईषद्धासा 26,8. 63,44. fg. 76,5. Bhâg. P. 1, 9,24. 40. 11,10. 37. 2,1,31. 2,11. 7,25. 9,15. 3,2,14. 4,10. 20,30. 25, 36. 27,30. 28,32. 4,7,21. 5,1,10. 5,31. 8,8,17. 24. 9,24,64. Pańkar. 3, 11,4. Nalod. 1,31. हासास्पद Mârk. P. 65,24. अन्तर्हास Pańkat. 187,1. महा° adj. *laut lachend* R. 6,21,19. स° adj. *von Lachen begleitet* Bhâg. P. 5,2,6. *lachend* Varâh. Bṛh. S. 12,8. 13,1. Kathâs. 61,13. Dhûrtas. 66,5. Sâh. D. 34,5. सहासम् adv. Çâk. Ch. 10,4. Uttarar. 101,19 (136, 1). Kathâs. 24,74. — *b) das Verlachen, Verspotten Jmdes* (gen.) R. 1, 3,19 (13 Gorr.). — *c) worüber man lacht, Scherz, Spass:* आख्यान° *eine komische Geschichte* Kathâs. 57,49. खर्जूर° 61,36. मुग्धहासकथाः 56. — *d) das hellweisse Aussehen* eines Dinges wird als *ein Lachen* (wobei *die weissen* Zähne zum Vorschein kommen) desselben angesehen: शारदमेघाभं हासं मुक्ता R. 7,20,22. कुमुदरुचिरहासा Ṛt. 3,28. सुन्दरतराधरकुन्द° Bhâg. P. 3,15,44. मुखाब्ज° 10,23,22. अन्यदिग्जयसानन्दकौबेरी° Kathâs. 120,16. कैलास° 19,107. चन्द्र° Sâh. D. 130,11. अतिरुचिरमन्दहासचन्द्रातप Pańkar. 3,5,25. चामरहासैः (°हारैः schlecht die neuere Ausg.) Hariv. 4649. कन्दल° 3558. फेनहासैर्हसिष्यन्ति 5785. फेनविलासप्रोज्ज्वलहासा Khandom. 119. करकावृष्टि° Megh. 55. हंसहासा निम्नगाः Varâh. Bṛh. S. 56,7. हार° Râǵa-Tar. 1,90 (beide Ausgg. हर°). Bhâg. P. 10,35,4. स्थलपद्म° (blüht anfänglich *weiss*) Bhatt. 2,3 (= विकास Comm.). — *e) Hochmuth* (vgl. स्मय) Bhâg. P. 6,8,14. — 2) f. आ ein N. der Durgâ (oder ist etwa हासभीमा zu lesen?) H. ç. 52. — Vgl. गण°, ग्रीष्म°, चन्द्र°, जल°, पुष्प°, भीम°, महा°, मांस°, यम°, रजनी°, रात्रि° वन°, सु°.

हासक 1) m. (vom caus. von 2. हस्) *Spassmacher* MBh. 12,1329. R. Gorr. 2,32,21. — 2) f. हासिका (von 2. हस्) *das Lachen, Gelächter* H. 296. — Vgl. ग्राम°, राज°, वन°, हिम°.

हासन (vom caus. von 2. हस्) adj. *Jmd zum Lachen bringend, komisch* Kathâs. 20,119. 49,12. 60,147. लोक° 39,193.

हासवती f. N. pr. einer Tantra-Gottheit Vjutp. 105.

हौसस् ved. Uṇâdis. 4,220. m. = चन्द्र Uǵǵval.

हासिन् (von 2. हस्) 1) adj. *a) lachend* Pańkar. 4,8,39. मोघ° *in den Tag hinein* Kâth. 25,6. अनर्म° MBh. 5,2022. चारुहासिनी (s. auch bes.) 1,906. 4,418. Hariv. 9179 (nach der Lesart der neueren Ausg.). R.

GORR. 2,10,25. BRAHMA-P. in LA. (III) 53,9. VP. bei MUIR, ST. 4,179, N. 61. पार्थिवात्यर्थनिर्विवेकत्व° *lachend über* KATHÂS. 5,25. विनीतवनिता° 95,38. — *b)* am Ende eines comp. *lachend mit* so v. a. *hell, weiss erscheinend durch;* überh. *prangend von, geschmückt mit:* मेघैर्बलाकापङ्क्तिहासिभिः MBH. 1,5401. हंसहासिनी ह्रादिनी HARIV. 3626. 3826. दिशा कैलासहासिन्या RÂGA-TAR. 1,57. सौधहासिनी पुरी 4,70. KATHÂS. 18,10. छत्रचामरहासिनी राजश्रीः RÂGA-TAR. 5,449. 6,88. चलशृङ्गारहासिनी पुरी HARIV. 3099. अङ्गेषु गर्गशृङ्गारहासिषु 3844. वज्रवैडूर्य° 6126. ग्रहनक्षत्रहासिनी (°दामिनी die neuere Ausg.) देवमहाचमूः 2662. रथेन नेमिनिर्घोषहासिना 5654. शाल° 9179 (चारु° die neuere Ausg.). — 2) f. हासिनी N. pr. einer Apsaras MBH. 13,1425. — Vgl. चारु°, भाण्ड°, सु°.

हास्त (von हस्त) adj. *mit den Händen gebildet:* मुकुल so v. a. अञ्जलि NALOD. 1,38.

हास्तायन adj. von हस्त gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

हास्तिक (von हस्तिन्) 1) adj. = तेन चरति P. 4,4,8, Schol. *aus Elephanten bestehend:* °प्रायं सैन्यम् RATNÂV. 86,12. 87,8. — 2) n. *eine Menge von Elephanten* P. 4,2,47. AK. 2,8,2,4. H. 1418. MBH. 9,2839 (हस्तिक ed. Bomb.). *eine Menge von Elephantenkühen* P. 6,3,35, Vârtt. 3, Schol.

हास्तिकर्षूक adj. (f. आ und ई) von हस्तिकर्षू gaṇa काश्यादि zu P. 4,2,116.

हास्तिदन्त (von हस्तिदन्त) adj. *elfenbeinern* KAUÇ. 13.

हास्तिदापि s. हास्तिदायि.

हास्तिदायि m. patron. von हस्तिदाय PRAVARÂDHJ. in Verz. d. B. H. 58,22. °दापि 56,8.

हास्तिन (von हस्तिन्) 1) adj. *a)* proparox. *dem Elephanten gehörig:* पयस् AV. 6,72,3. — *b)* oxyt. *eines Elephanten Höhe (Tiefe) habend* P. 5,2,38. सरस्तलम् DAÇAK. 177,9. — 2) n. = हास्तिनपुर TRIK. 2,1,13.

हास्तिनपुर n. = हस्तिनापुर P. 6,2,101. H. 978. MBH. 1,3787. 3978. 5,5964. HARIV. 11234. R. 2,68,13 (70,11 GORR.). BHÂG. P. 1,10,7. Verz. d. Oxf. H. 77,*a*,28. Davon nom. abstr. °त्व n. MBH. 1,3787.

हास्तिनायन (von हस्तिन्) P. 6,4,174. adj. gaṇa पक्षादि zu 4,2,80. m. patron. gaṇa नडादि zu 1,99.

हास्तिपद (von हस्तिपद) m. N. pr. eines Mannes P. 4,3,132. Davon adj. हास्तिपद ebend.

हास्तिशीर्षि m. patron. von हस्तिशिरस् P. 6,1,62, Schol.

हास्तिशीर्ष्या f. ved. P. 6,1,61, Vârtt. 3, Schol.

हास्य (von 2. हस्) 1) adj. *über den oder worüber man lacht, lächerlich, komisch:* सर्वेषु HARIV. 3201. Spr. (II) 4812. RÂGA-TAR. 6,68. PAÑKAT. I,356. °वस्तु MBH. 4,118. वचस् RAGH. 2,43. नामन् KATHÂS. 66,86. °कथा BHÂG. P. 10,69,29. °कार्य PAÑKAT. 169,16. Verz. d. Oxf. H. 175,*a*,31. रस AK. 1,1,7,17. H. 294. HALÂJ. 1,92. DAÇAR. 4,69. SÂH. D. 543. Verz. d. Oxf. H. 123,*b*,1. R. 1,4,7 (3,46 GORR.). लोक° KATHÂS. 61,192. सर्व° Spr. (II) 3592. हास्यतर 163. — 2) n. *a) das Lachen, Gelächter* AK. 1,1,7,19. H. 296. JÂGÑ. 1,84. MBH. 13,483. हास्यं तेषां भविष्यति R. GORR. 2,10,7. SUÇR. 2,406,9. ṚT. 3,27. Spr. (II) 4434. 6100. HEM. JOGAÇ. 1,27 = SARVADARÇANAS. 33,14. KATHÂS. 22,200. RÂGA-TAR. 5,399. MÂRK. P. 26,9. SÂH. D. 525. अति° SUÇR. 1,244,6. लोक° KATHÂS. 63,187. ईषद्धास्यप्रसन्नास्य PAÑKAR. 1,12,24. 14,59. हास्यास्पद Spr. (II) 6117. हास्यास्पदत्व 51. °पदवीं याति PAÑKAT. 252,5. am Ende eines adj. comp.: ज्ञात° KATHÂS. 12,186. ईषद्धास्या PAÑKAR. 1,10,90. — *b) Spass; eine komische Handlung, — Streich, etwas Komisches:* द्यूतं न सेवेत हास्यार्थमपि बुद्धिमान् M. 9,227 (= MBH. 5,1352). हास्येनेदमभिहितम् PAÑKAT. 209,16. नृत्यवादित्रगीतैश्च हास्यैश्च विविधैरपि। रमयन्ति स्म देवराजम् MBH. 2,305. 7,2860. HARIV. 15072. 15737. 15739. R. 2,69,4. 5 (71,4. 5 GORR.). कुर्वन्ति हास्यम् 5,60,12. हास्यं न मन्यते (so Comm.) KÂM. NÎTIS. 5,43. 16,15. सततहास्यरुचि VARÂH. BṚH. 2,9. हास्योपासनकौशल 8,15. हास्येङ्गितद्यूतविद् 17,3. °ज्ञ 19,3. 7. BṚH. S. 16,19. 19,12. °दिदृक्षु KATHÂS. 6,58. °वैचित्र्य 12,77. 43,103. 58,79. Verz. d. Oxf. H. 139,*a*,1. °प्रौढि BHÂG. P. 10,60,25. 28. °स्थायिभाव SÂH. D. 228. 412. 535. GAUḌA beim Schol. zu H. 294.

हास्यकर adj. *Lachen bewirkend:* कर्मवपुर्वेषभाषाद्यैः SÂH. D. 79. पर° Spr. (II) 4913.

हास्यकार adj. dass. R. 7,43,1.

हास्यकृत् adj. dass. DAÇAR. 2,8.

हास्यता (von हास्य) f. *das Lächerlichsein:* °तां या *lächerlich werden* Spr. (II) 435. RÂGA-TAR. 6,180. लोके MBH. 1,1996. भूतले HARIV. 15816. जने Spr. (II) 5629. °तामुपसंप्राप्तः MBH. 1,5188. नी RÂGA-TAR. 5,144. न सहिष्ये तु °ताम् KATHÂS. 92,5. ययौ लोकहास्यताम् 61,6. 277. 63,194.

हास्यत्व (wie eben) n. dass.: ममैवैकस्य हास्यत्वं मा भूत् KATHÂS. 13,151. °त्वं गतः 15,54. 62,116.

हास्यभाव m. 1) dass.: °भावं या KATHÂS. 61,329. — 2) = हास्य *Spass*, pl. HARIV. 8348.

हास्यार्णव (हास्य + अ°) m. Titel eines Lustspiels Verz. d. Oxf. H. 146,*b*, No. 311. fg.

हाहस् m. = हाहा BHARATA zu AK. 1,1,1,48.

1. हाहा interj. s. u. 3. हा.

2. हाहा (onomatop.) m. TRIK. 3,5,2. Declination VOP. 3,43. N. eines Gandharva AK. 1,1,1,48. H. 183. हाहाहूहूभ्यां त्वा गन्धर्वाभ्यां परिददामि KAUÇ. 56. ÇÂÑKH. ÇR. 4,10,1. HARIV. 7225. 9259. 14159. R. 6,82,50. KATHÂS. 45,350. 116,87. MÂRK. P. 106,57. häufig ist des Metrums wegen हहा zu lesen, z. B. MBH. 1,2559. 4815 (हहा ed. Bomb.). 2,406 (हहा ed. Bomb.). R. GORR. 2,100,14. 83,13. 92,70.

हाहाकार m. *der Ausruf* हा हा MBH. 1,1173. 5437. 3,2542. Z. d. d. m. G. 27,19. BHÂG. P. 3,16,33. 19,5. 4,10,14. 8,21,27. °कृत हा हा *ausrufend* R. 2,59,15.

हाहाकृत adj. हा हा *ausrufend* MBH. 3,711. 718. 5,7187. 7,7429. HARIV. 3335.

हाहाभूत adj. dass. MBH. 1,7674. 3,2724. 13,2795. R. 6,93,4.

1. हि, हिनोति DHÂTUP. 27,11 (गतौ वृद्धौ). (प्र) हिण्मसि AV. अहेतन, अहेम, अह्यम्, अह्यन्, (प्र) अहैत्, (प्र) अहैषीत्, (प्र) जिघाय P. 7,3,56. VOP. 12,4. जिघ्युस्, (प्र) हेष्यामि. med. हिन्वे, हिन्वते, हिन्विरे, (प्र) हिषे, अहेषत 3. pl., हिन्वान; partic. हित s. bes. 1) *in Bewegung setzen, antreiben, anfeuern, reizen; veranlassen zu* (dat.): das Ross ṚV. 3,53,24. 5,36,2. Wagen 6,45,14. अग्निं गीर्भिर्हिनुहि 1,143,4. 144,5. 8,44,19. 10,88,5. Indra 2,14,4. उचथम् 19,7 (unter 1. अह् zu streichen).

स्तोमम् 1,184,4. यज्ञम् 7,34,6. 56,12. den Sôma 9,26,3. 4. 3,31,5. प्रातर्यावाणमश्विना हिनोत beeilt es 5,77,2. 7,34,5. अश्वमच्याय 8,43,19. नैनं हिन्वन्त्यपि वाजिनेषु herausfordern zu 10,71,5. आतुरम् reizen AV. 6,101,2. Çat. Br. 14,1,2,19. med. sich in Bewegung setzen, angefeuert werden u. s. w., sich beeifern: तुभ्यं हिन्वानो वसिष्ट गा अप: RV. 2,36,1. न हिन्वानासस्तितिरुस्त इन्द्रम् eilig, heftig 1,33,8. हिन्वे अर्वा 4,7,11. हिन्वानं न वाजयुम् 8,1,19. 9,44,2. 73,2. 86,25. रथो: 10,2. 10,65,2. med. in activer Bed.: धियो हिन्वाना उशिजो मनीषिण: RV. 2,21,5. 7,10,1. उदाचमीरयति (°यन्ति) हिन्वते मती (मती:) 9,72,1. पयो हिन्वाना: 1,104,4. partic. praes.: संदृष्टिरस्य हियानस्य दक्षो: RV. 2,4,4. अत्यो हियाना न हेतृभि: concitatus 9,13,6. इन्दुर्हियान: सोतृभि: 30,2. 98,2. Abgeleitete Form imperat. हिन्व in der Formel हिन्व मे गात्रा TS. 3,2,5,3. Kâtj. Çr. 9,12,4. हिन्व्, हिन्वति Dhâtup. 15,82 (प्रीणानार्थ); vgl. इन्, इन्व्. — 2) schleudern: वज्रं हिन्वन्ति सायकम् RV. 1,84,11. कस्मान्न हिनोषि वज्रम् Bhâg. P. 6,11,19. शूलमहिनोत् 8,10,55. pass.: गदा शक्रहिता हिय्ये Bhaṭṭ. 14,36. med.: हिन्वानो वाचम् die Stimme hinauslassend RV. 9,84,4. — 3) fördern, unterstützen, verhelfen zu (dat.) RV. 1,18,4. धियो 27,11. अस्मात्राये महे हिनु 6,45,30. धनाय 8,60,5. क्रतवे 10,27,16. 9,36,3. न वा उ सोमो वृजिनं हिनोति 7,104,13. 8,4,16. 47,6. AV. 4,8,7. — 4) her —, hinbefördern, herbeischaffen: सोमम् RV. 3,46,5. घासिमत्तवे 8,43,29. देवेभ्य: Çat. Br. 3,5,1,35. — 5) = 2. हा verlassen, aufgeben: पदवीं न हिन्वति Bhâg. P. 5,1,5. यावदिदं (कलेवरं) हिनोम्यहम् 1,9,24. कर्म हिन्वन् 7,10,11. loswerden, sich befreien von 10,77,32. — 6) als ungewöhnliche Form könnte hierher gehören कृण्वन्ता du. concitantes sc. equos RV. 1,116,18 und अपां नपातमश्विना कृण्वतम् (कृण्वतम्, wie unsre Hdschr. liest, wäre treibet an) TS. 1,6,12,4. der Text ist aber unsicher, wie AV. 19,42,4 zeigt. = ऐश्वर्यसंगमयितारम् Comm.

— caus. aor. अजीहयत् P. 7,3,56, Schol. Vop. 18,1.

— desid. जिघीषति P. 7,3,56, Schol.

— intens. जेघीयते ebend.

— अप abwerfen, sich befreien von: कृष्णेरागम् Bhâg. P. 10,33,40.

— आ med. herbeischaffen RV. 9,74,8.

— परि hinbefördern, verbringen: यो वां होत्रां परिहिनोमि (AV. Prât. 3,88) मेधया RV. 7,104,6.

— प्र, प्रहिणोमि u. s. w. VS. Prât. 3,87. AV. Prât. 4,95. TS. Prât. 13,12. P. 8,4,15. Vop. 8,22. 12,3. 1) antreiben, erregen: प्र वो देवमग्निं न वाजिनं हिषे RV. 7,7,1. हिन्वन्नृतस्य दीधितिं प्राध्वरे 9,102,8. — 2) schleudern: चक्रं तस्मै प्राहिणवम् MBh. 3,880. 12139. 5,7209. प्राहिणवम् 7278. 7205. Hariv. 11087 (S. 792). तस्मै मक्षोपलम् Ragh. 15,21. Bhâg. P. 6,12,24. 8,11,30. चक्रं विक्रमसेने Pańkat. ed. orn. 58,9. प्राहैषीत् Bhaṭṭ. 15,121. Pańkat. 40,18. अशोकाय पादम् Mâlav. 38,11. — 3) herbei —, hinschaffen, liefern, Jmd Etwas zustellen, zukommen lassen: पितृभ्य: RV. 10,16,1. ऊर्मिं देवमादनम् 30,7. 8. प्र हैत 9. प्र तत्ते हिनवा यत्ते अस्मे 95,13. यो वै वेदांश्च प्रहिणोति तस्मै Çvetâçv. Up. 6,18. रथं तस्मै प्रहिणाय Ragh. 12,84. तस्मै सुवर्णादि Kathâs. 10,100. 21,89. अस्याम्भ: 25,132. 43,92. प्राभृतं प्रहेष्यामि 121,224. Râǵa-Tar. 3,250. 321. Bhâg. P. 9,4,34. — 4) absenden (einen Boten), wegschicken, vertreiben, verjagen zu Jmd (dat.), zu — in Etwas (acc.): क्रव्यादम् RV. 10,16,9. AV. 5,22,4. 31,10. 6,130,1. 7,115,3. समुद्रम् 10,5,23. कृत्या: कर्त्रे 1,30. 19,57,3. न दूताय प्रह्ये (infin.) तस्थ एषा RV. 10,109,3. Çat. Br. 3,2,4,3. TS. 2,2,6,5. TBr. 3,10,9,3. Ait. Br. 6,34. 36. Kauç. 75. Kaush. Up. 2,3. तस्मात्प्रहेष्याम्यद्य त्वां (पथे) क्लीन: प्रजननात्स्वयम् । सदृशाच्छ्रेयसो वा त्वं विद्ध्यपत्यम् senden (zu einem andern Manne) MBh. 1,4676. दूतान् 2,1244. 4,281. कुशलार्थं तव Jmd absenden um sich nach deinem Wohlbefinden zu erkundigen R. 1,17,38 (26 Gorr.). चारम् Kathâs. 16,57. 17,55. 61. 41,20. 44,172. 48,103. 57,125. 120,98. प्रहेष्याम्यर्चितामिमाम् entlassen 122,50. Râǵa-Tar. 5,56. 302. प्राहैष्टाम् Bhaṭṭ. 15,104. तस्मै स्वां भार्याम् MBh. 1,4211. Ragh. 8,78. 11,49. Kathâs. 37,101. 75,114. Daçak. 68,3. दूतान् — श्वशुरयोस्तयो: zu Kathâs. 10,195. वाराणसीं प्रति ब्रह्मदत्तस्य 19,61. मां त्वां प्रति 67,28. अन्तिकं तस्य 8,11. पार्श्वं तस्य Râǵa-Tar. 5,467. निजं गृहम् Kathâs. 22,69. Râǵa-Tar. 3,405. 6,35. तान्प्राहिणवं यमसादनम् MBh. 3,12160. 4,821. तान्बाणा: प्राहिणवन्यमसादनम् 3,12178. यातव्याय दूतम् Kâm. Nîtis. 12,1. यात्रायै Kathâs. 42,83. सोमदत्तस्य बन्धाय 20,16. 29,38. विघ्नाय तस्य 45,89. विन्ध्याकान्तारं कारणभूतिमवेक्षितुम् 2,3. 27,110. 43,111. योद्धुम् Bhaṭṭ. 14,1. pass. प्रहीयताम् Kathâs. 101,113. — 5) so v. a. प्रेषयति auffordern, anweisen Lâṭj. 1,1,13. 8,3,2. पुत्रं श्वेतकेतुं प्रजिघाय याजयेति Kaush. Up. 1,1. — 6) med. dahinfahren: रथा इव प्र सर्गा अहेषत RV. 9,22,1. — 7) hierher die Form प्रजिघ्यतु davonlaufen: अत एव पराङ्गजि° (= गच्छतु Sâj.) Ait. Br. 8,28. — 8) = 2. हा mit प्र verlassen, im Stich lassen: तमपण्डितम् । ते ऽकृतार्थं प्रहिण्वन्ति प्राणा राय: सुतादय: Spr. (II) 4151 (Bhâg. P.). — 9) partic. प्रहित a) angetrieben, angefeuert: पार्थ° Bhâg. P. 3,1,9. काल° 7,2,56. दैव° 8,20,14. 9,6,29. 22,16. — b) geschleudert AK. 2,8,2,56. H. 779. चक्रं मत्कारप्रहितम् Hariv. 15746. R. 5,80,32. प्रहितास्त्रवृष्टि Ragh. 3,58. Mârk. P. 134,45. Bhâg. P. 3,19,18. साधुषु प्रहितं तेज: प्रहर्तु: कुरुते ऽशिवम् 9,4,70. वेगेन प्रहितं बाहुम् so v. a. mit Gewalt ausgestreckt MBh. 1,6000. प्रहितनखरेषङ्कोषु so v. a. eingegraben Sâh. D. 71,1. geworfen, gerichtet von Augen, Blicken Megh. 72. Ragh. 2,27. 13,42. 15,84. Bhâg. P. 3,3,7. विचारमार्गप्रहितेन चेतसा Kumâras. 5,42. — c) hingeschafft, zugestellt, zugesandt (von Sachen) Kathâs. 12,192. 21,91. लेख 42,109. 124,198. माला 50,136. Daçak. 87,8. Pańkat. ed. orn. 55,7. कुशल ad Megh. 112. — d) ausgesandt H. 1492. Boten u. s. w. RV. 10,165,4. AV. 2,29,4. 6,29,2. 8,2,11. 18,4,65. Çat. Br. 3,2,4,15. अधानं प्रहित एति 5,3,1,11. Kâtj. Çr. 14,5,30. 15,7,24. Jâǵń. 2,190. 8,283. MBh. 3,1801. 12,2606. 14,226. R. 2,91,42 (100,43 Gorr.). 3,66,17. 5,39,8. 6,1,23. Kathâs. 14,67. 17,12. 20,205. Râǵa-Tar. 4,222. 338. 340. दौत्येन Prab. 85,8. 97,10. Hit. 92,20. Vet. in LA. (III) 29,16. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,7, Çl. 24. तव पार्श्वे Pańkat. 161,19. कर्णाय gegen (in einer Schlacht) MBh. 7,8292. जयाय R. 6,77,27. fortgeschickt, fortgejagt: वनवासाय R. 2,46,2. Kathâs. 27,54. Mârk. P. 114,6. — e) hingeschickt zu (loc.) so v. a. mit der Sorge um — beauftragt: अहं हि सततं गोषु भवता प्रहित: पुरा MBh. 4,69. — 10) partic. प्रहितवत् der ausgesandt hat, st. des verbi finiti R. 4,32,12. Kathâs. 45,10. 48,102. — caus. aor. प्राजीहयत् Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 7,118,b. — desid. vom caus. प्रजिघापयिषति ebend. 119,a. प्र-

हियाय° P. ed. Calc. 7,3,56. — Vgl. प्रहाय्य, प्रहितंगम, प्रहेतर् fgg.

— अनुप्र, partic. °हित *nachgesandt* Uttarar. 30,2. 3 (39,13).

— अभिप्र, partic. °हित *hergeschickt* AV. 10,1,15.

— उपप्र *hinsenden zu* (acc.) AV. 18,4,40. Çat. Br. 11,5,1,11.

— प्रतिप्र *zurücksenden*, — *jagen* Çat. Br. 3,5,1,16. AV. 10,1,5. 15.

— संप्र, partic. °हित *geschleudert:* शराः MBh. 8,4074.

— सम् 1) *absenden* Bhâg. P. 9,10,18. — 2) *zusammenbringen*, — *setzen*, *verfertigen:* सं वां कर्मणा हिनोमि so v. a. *zuwege* —, *zurechtbringen* RV. 6,69,1. स्तोमं सं हिनोमि रथं न तष्टा 1,61,4. समी रथं न भुरिजोरहेषत 9,71,5. तमु ते गावो नर आपो अद्रिरिन्दुं समह्यन् 6,40,2. hierher auch 1,94,1, wo समह्येम st. सं महेम zu lesen ist, und eben so wohl auch 111,3. Darnach unter 1. अह् zu berichtigen.

2. हि indecl. Einfluss auf ein folgendes स VS. Prât. 3,66. AV. Prât. 2,101. TS. Prât. 3,8. 6,2. wann pluta P. 6,1,130. 8,2,93. das verbum finitum orthotonirt VS. Prât. 6,15. fg. Ind. St. 10,413. 420. P. 8,1,34. fg. 56. gewöhnlich auf das erste Wort des Satzes folgend, aber auch an andern Stellen bei dem Worte, auf welchem der Nachdruck liegt. हेतौ AK. 3,4,32 (28), 18. H. an. 7,17. Halâj. 5,95. Med. avj. 86. हेत्वपदेशे Med. अवधारणे AK. H. an. Med. विशेषे H. an. Med. विशेषणे Halâj. पादपूरणे (°पूर्तौ) AK. 3,5,5. H. an. Med. प्रश्ने, संभ्रमे, असूयायाम् Med. विस्मये Mallin. zu Çiç. 11,64 mit Berufung auf AK. 3,5,9, wo aber unsere Ausgg. ऽहो ही st. हि हो lesen. शोके Çabdar. im ÇKDr. Nie am Anfange eines Satzes. 1) begründend und bestätigend: *denn, ja, nämlich:* इन्द्रवो वामुशन्ति हि RV. 1,2,4. 15,2. 3. 24,4. वधीर्हि दस्युम् 33,4. अदं न हि u. s. w. 52,7. स हि 55,6. 77,3. 93,7. यथा पत्तं ददर्श हि 105,18. नूनं देवेभ्यो वि हि धाति रत्नम् 2,38,1. स यज्ञानामथ हि षः 3,13,3. 7,21,8. ते चिद्धि 7,48,3. 99,3. AV. 3,22,6. 8,9,24. 12,2,55. Çat. Br. 14,7,2,20. Lâty. 5,5,13. 7,11,6. 17. 21 (überhaupt besonders oft in diesem Buche). Âçv. Gṛhj. 1,21,3. Auch im ersten Satze eines Liedes u. s. w. RV. 1,25,1. 109,1. 6,1,1. 2,1. AV. 4,14,1. 5,13, 1. कथं हि करिष्यसि Çat. Br. 12,9,3,7. अङ्ग AV. 5,11,5. 7. हि कम् gewöhnlich am Pâda-Ende Naigh. 3,12. RV. 1,47,10. 2,28,8. 37,5. 6,51,14. 8,11,10. 44,24. 9,49,4. AV. 3,13,3. in der Mitte RV. 1,98,1. nach इत् 15,5. 40,2. एव 8,8. fgg. अधा 5,66,4. 6,2,7. 8,87,7. AV. 5,22,2. इति Lâty. 1,6,37. 2,10,18 und oft. नैं हि (sonst नहि; s. d.) TS. 5,1,7,1. Çat. Br. 2,4,2,6. bezeichnet in VS. Prât. den Schluss eines Abschnitts 3,4. 4,10. 123. — M. 1,3. 99. 101. 2,7. 55. एतदिच्छाम्यहं श्रोतुं परं कौतूहलं हि मे R. 1,1,7. Megh. 5. 10. 20. Ragh. 1,10. 13. 69. 72. Çâk. 5,14. 8,3. Spr. (II) 1249. 1440. 3804. सत्यं सत्यं हि नारद 7135. Kathâs. 4,15. 28. 18,126. Hit. 19,19. nach verschiedenen Demonstrativis: स हि M. 1,98. 7,93. 186. 10,81. 122. R. 1,9,66. Ragh. 4,8. तं हि M. 1,94. 4,147. तद्धि 14. 8,104. 9,307. 12,85. तस्य हि 7,12. तेन हि Çâk. 5,15. तौ हि M. 8,418. तयोर्हि 9,133. ते हि 313. एतद्धि 1,59. 9,306. 308. 12,93. Kathâs. 18,236. एतेभ्यो हि M. 11,3. एषां हि 7,71. इमं हि 9,6. इमौ हि R. 1,4,31. तथा हि Çâk. 31. Pańkat. 221,6. Hit. 7, 5. 12,11. Sarvadarçanas. 9,21. 163,11. 174,18. इति हि Spr. (II) 3053. nach Relativis: यो हि M. 3,212. 4,81. 5,75. Spr. (II) 5656 — 5678. यद्धि यत् 370. यद्यद्धि M. 2,4. यं यं हि MBh. 3,2202. यथा हि Sarvadarçanas. 10,5. यथा यथा हि M. 4,20. 10,128. MBh. 3,2285. यदि हि M. 3,61. nach oder mit Interrogativis: को हि MBh. 1,5957. 5978. R. Gorr. 1,1,2. Kathâs. 18,346. किं हि MBh. 12,8973. किमर्थं हि R. 1,73,15. कथं हि MBh. 3,2175. 2203. किं कुपितो ऽसि R. 2,64,29. Spr. (II) 371. 5610. nach अपि M. 2,113. 3,14. 9,100. 139. 336. 10,129. MBh. 1,3346. R. 1,4,16. 24. Spr. (II) 3594. 3990. 7395. Varâh. Bṛh. S. 69,18. nach एव M. 2,230. 7,66. 8,413. 11,84. Bhag. 1,11. R. 1,52,18. 53,23. Spr. (II) 3703. 5276. Sarvadarçanas. 7,16. nach चैव M. 2,105. 3,116. 207. 212. 232. 4,25. 5,9. 7,120. 11,184. MBh. 3,2179. Sarvadarçanas. 75,8. 14 (im Verse). nach इव Spr. (II) 706. 6896. nach einem verbum finitum am Ende eines Verses M. 6,89. MBh. 2,808. 3,1273. Sarvadarçanas. 99,5. 14. in zwei auf einander folgenden Sätzen: गत्वा हि वरयिष्ये त्वां मनो हि मम त्वां गतम् MBh. 3,2241. R. 1,64,19. — 2) aufmunternd beim Imperativ oder Potentialis *doch:* युक्ष्वा हि केशिना हरी RV. 1,10,3. 14,12. वसिष्वा हि वस्त्राणि 26,1. 48,11. स मन्दस्वा ह्यन्धसः 3,41,6. तद्धि दर्शय R. 1,56,3. मध्येव प्रहरे हि MBh. 1,5985. 3,2391. Spr. (II) 2513. पश्यामो हि *wir wollen doch sehen* Kathâs. 18,266. — 3) *allerdings, ja wohl, in der That:* युवं हि पर्यथो अति द्विषः RV. 8,26, 5. तावब्रवीदस्तु मे ऽत्रापीत्यस्तु ह्रीऽत्यब्रूताम् TS. 7,1,6,11. Çat. Br. 3, 8,3,4. 14,5,1,14. P. 8,2,93. देवीं वाचमुपासते हि बह्वः सारं तु u. s. w. *wohl — aber* Spr. (II) 2954. — 4) häufig blosser Versfüller, z. B. MBh. 5,6023. Ragh. 1,69. insbesondere zwischen Vocalen zur Entfernung eines Hiatus M. 1,83. 2,52. 12,66. MBh. 3,2894. R. 1,1,87. am Ende eines Pâda: पश्याम्यस्मिन्वने ह्यमनुष्यनिषेविते MBh. 3,2528. 2716 (ed. Bomb. सु st. हि). Varâh. Bṛh. S. 105,6. H. 131. zur Gewinnung einer Länge H. 57. erscheint im selben Satze sogar doppelt: आत्मा ह्येको हि MBh. 1,6124. योगक्षेमो हि राज्ञो हि 12,2808. अन्यो हि नाश्नाति कृतं हि कर्म मनुष्यलोके मनुजस्य कश्चित् Spr. (II) 388. भार्या हि परमो ह्यर्थः 4577. गुह्याद्गुह्यतरस्त्वं हि ह्येवमाह पितामहः R. 7,37,5,47. स्वल्पं हि नहि नः सुखम् 73,14.

1. हिंस्, हिनस्ति (हिंसायाम्) Dhâtup. 29,19. Vop. 14,3. हिंसन्ति und हिंसन्ति P. 6,1,188. अहिनत्, हिनसावस् Çat. Br. 1,2,1,15. हिनसातम् 1,2,5. हिनसन् 7,4,16. जिहिंस, जिहिंसिम, जिहिंसीस् AV. 12, 3,18. हिंसीत्, हिंसीष्ट, हिंसिष्यति, med. हिंस्ते AV. 12,4,13. हिंसिवाँ. *verletzen* (auch *tödtlich*), *ein Leid anthun; schädigen, stören:* न यं हिंसन्ति धीतयः RV. 6,34,3. 10,15,6. 121,9. VS. 4,1. 9. 5,3. 34. पद्भ्यः Ait. Br. 5,1. न हि स्वः स्वं हिनस्ति TS. 5,1,7,1. TBr. 2,3,8,5. मनः AV. 2,12,2. 5,17, 7. मेममन्ये मृत्यवो हिंसिषुः 2,28,1. 5,18,12. 19,1. 6,120,1. 12,1,34. Çat. Br. 1,6,3,7. 4,6,9,1. 7,1,2,38. 4,1,18. 10,2,3,18. Kâty. Çr. 4,12,24. Âçv. Gṛhj. 1,17,9. 2,1,10. Ait. Up. 4,2,2. आसप्तमांस्तस्य लोकान् Muṇḍ. Up. 1,2,3. — हिनस्ति u. s. w. M. 4,162. 5,42. 45. 6,69. 7,73. 8,279. 345. 9,316. Bhag. 13,28. MBh. 1,2948. 3911. 3,1091. 4,446. R. 2,35,13. R. Gorr. 1,41,29 (सर्वान्न हिं° zu lesen). 3,5,20. 4,8,9. 17,27. 5,29,25. Suçr. 1, 94,18. असून् 2,494,14. Vikr. 16. Spr. (II) 3232. 3510. 5269. 5504. 7275. 7392. Bhâg. P. 6,9,54. 18,46. 7,10,19. द्रव्याणि M. 8,288. वृत्तानुक्रमम् u. s. w. R. 2,91,9 (100,8 Gorr.). व्रतम् M. 2,180. Varâh. Bṛh. S. 42, 14. 58,51. 79,17. Bṛh. 4,20. 8,23. Sarvadarçanas. 37,1. इन्द्रस्य विक्रमम् Bhaṭṭ. 6,38. अपि हिंस्याज्जगत्राणो महापातकपञ्चकम् so v. a. *zu Nichte*

machen Vop. 25,17. — हिंसि st. हिनस्सि MBh. 3,13269. हिंसे (so ed. Bomb.) 1. praes. med. 4,728. हिंसामि st. हिनस्मि R. 5,2,22. हिंसति st. हिनस्ति Sâmavidh. Br. 2,4,11. Spr. (II) 393. 3877. 4737, v. l. 5609. हिंसते Mârk. P. 132,15. कालो हिंसते धर्मवीर्यम् MBh. 13,4556. हिंसेत 3,13685. जिहिंसिथ Bhaṭṭ. 14,57. अहिंसीत् 15,78. मा हिंसीः MBh. 3,13289. मा हिंसिषुः R. 2,25,18. हिंसिष्ये MBh. 1,5997. 12,6628. Bhâg. P. 8,20, 12. हिंसितुम् MBh. 1,7864. 12,4300. अथ वा मृडु वस्तु हिंसितुं मृडुनैवारभते प्रजान्तकः Ragh. 8,45. Spr. (II) 3304. pass. हिंस्यते *wird geschlachtet* 4004. partic. हिंसित AV. 5,28,6. MBh. 1,566. 3,1091. 10799. 13685. R. 2,39,4. 3,35,14. 4,16,40. 17,28. 7,17,41. Spr. (II) 393. 3877. 4737. Mârk. P. 112,10. n. nom. act.: हिंसिते प्रतिहिंसितम् Spr. (II) 1874. हिंसितवत् R. 3,35,15. — Verkürztes desid. von 1. हन्.

— caus. हिंसयति dass. Dhâtup. 34,23. MBh. 3,8552. 13030. 12,6549. 13,1676.

— desid. जिहिंसिषति *verletzen u. s. w. wollen* Çat. Br. 9,1,1, 35. 2,1,2.

— व्यति act. *sich gegenseitig ein Leid anthun* P. 1,3,15, Schol.

— आ *Jmd ein Leid zufügen:* जले मत्स्यानिवाहिंस्युर्दुर्बलान्बलवत्तराः Spr. (II) 5213, v. l. med. *sich befehden:* जङ्कुवृचीवत्तो राष्ट्र आहिंसत्त Pañkav. Br. 21,12,2.

— उप = simpl.: यथा दुर्गाश्रितानेतान्नोपहिंसत्ति शत्रवः M. 7,73. देवस्वं ब्राह्मणस्वं वा लोभेन 11,26. रामार्थम् R. 2,9,4. med. उपहिंसेत MBh. 13,4726.

— नि s. निहिंसन.

— प्रति, partic. °हिंसित n. *das Vergelten eines zugefügten Leides* Spr. (II) 1874. — Vgl. प्रतिहिंसा.

— वि = simpl.: अबुधा बुधान् Spr. (II) 857. 1496, v. l. R. 1,14,15 (16 Gorr.). अविहिंस्यान्यान् MBh. 3,8598. धान्यम् M. 8,238. partic. विहिंसित MBh. 12,6628. R. 2,72,44 (74,49 Gorr.). R. Gorr. 2,74,53. Bhâg. P. 5,26,10. 10,7,32. 85,28. Vgl. विहिंसक fgg. — caus. dass.: तस्मान्न वर्धयेदन्यं न चात्मानं विहिंसयेत् MBh. 12,11016.

2. हिंस् (= 1. हिंस्) adj. *verletzend, ein Leid zufügend* in सु°.

हिंस (von 1. हिंस्) 1) adj. *verletzend, schädigend:* आरे हिंसानामप दिद्युमा कृधि RV. 10,142,1. — 2) f. आ a) *Leidzufügung am Leibe oder Gute, Schädigung* AK. 3,4,18,113. 30,231. H. 371. 830. an. 2,536. Med. s. 13. Halâj. 2,323. 5,24. im Gegensatz zu विद्या Nir. 14,8. 9. — Maitrjup. 3,5. अकृत्वा प्राणिनां हिंसाम् M. 4,48. समा-चर् 5,43. fg. 8, 285. 293. 297. °प्राया कृषिः 10,83. 83. 11,63. 141. 145. 12,7. Jâǵn. 3, 240. Bhag. 18,25. Kaṇ. 6,1,7. Nîlak. 23 (pl.). R. 3,1,22. °विहार 51, 20. Suçr. 1,71,1. °शील 323,8. °रुचित्व R. 5,29,25. °रत Spr. (II) 225. 5437, v. l. 6943 (= MBh. 13,1664). 7391. Râǵa-Tar. 2,53. 3,27. Verz. d. Oxf. H. 80,b,6. fgg. 103,b,16. Bhâg. P. 2,6,8. 3,29,8. 5,9,18. Pañkat. 60,6. Sarvadarçanas. 43,10. 115,14. हिंसोपकारिन् Hem. Jogaç. 3,72. लोक° R. 3,28,19. भूत° Verz. d. Oxf. H. 103,b,16. पशु° 17. Bhâg. P. 7,15,7. प्राणि° Râǵa-Tar. 1,325. 3,79. सत्त्वहिंसा (so mit der ed. Calc. zu lesen) 1,133. अरि° *vom Feinde kommend* Ragh. 5,57. अ° M. 5,44. 10,63. 11,222. Jâǵn. 3,313. MBh. 3,13835. °रुचि R. 5,30,3. Spr. (II) 819. fgg. 1426. 6638. 6715. Verz. d. Oxf. H. 80,b,9. 12. 103,b,16. Personificirt ist die Hiṁsâ die Gattin Adharma's Mârk. P. 50,29. eine Tochter Lobha's von der Nishkṛti Bhâg. P. 4,8,3. — b) *Asteracantha longifolia* Ratnam. 54 wohl fehlerhaft für हिंस्रा.

हिंसक (wie eben) adj. *Andern Leid zufügend, schädigend* P. 3,2, 146. Jâǵn. 3,136. MBh. 14,2834. Spr. (II) 4737, v. l. 7390. H. 1348. Hem. Jogaç. 2,49. भर्तृ° Jâǵn. 3,298. fg. प्राणि° Spr. (II) 3305. मृग° Verz. d. Oxf. H. 22,a,14. कुल° Mârk. P. 32,20. अ° M. 5,45. MBh. 3,13835. 7,6049. 12,12715. R. 2,109,35 (118,31 Gorr.). सख्य 7,33,18. हिंसक m. = हिंस्रपशु, अथर्वविद्वाह्मण und शत्रु Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. हैंसकायन.

हिंसन (wie eben) n. *das Leidzufügen, Verletzen, Schädigen* Vop. 11, 3. प्राणिनाम् M. 2,177. Jâǵn. 2,299. MBh. 1,1012. Hem. Jogaç. 3,35. Bhâg. P. 1,15,37. आरण्यपशु° M. 10,48. प्राणि° Jâǵn. 1,33. ब्रह्म° MBh. 3,10799. Hariv. 14773.

हिंसनीय (wie eben) adj. *dem Leid angethan werden darf* MBh. 12, 10693. पशवः so v. a. *zu schlachten* Kull. zu M. 5,41.

हिंसाकर्मन् n. *eine auf Jmdes Schädigung gerichtete Zauberhandlung* AK. 3,3,19.

हिंसारु (von हिंसा) m. *Tiger* Trik. 2,5,4.

हिंसालुक (wie eben) m. *ein bissiger —, boshafter Hund* Hâr. 222.

हिंसावाद m. Titel einer Schrift Hall 191.

हिंसीर oder हिंसीरु Uṇâdis. 5,18. adj. *boshaft;* m. *Tiger* Uǵǵval.

हिंस्य (von हिंस्) adj. *dem man Leid anthun darf:* पशवः Çâñkh. Gṛhj. 2,16. M. 5,41. MBh. 1,6298. 14,1664. 15,228. अ° 12,13088. Ragh. 2,57.

हिंस्र (wie eben) 1) adj. (f. आ) *Leid anthuend, verletzend, wehthuend, schädigend;* m. *ein Mann, der Andere verletzt, der ein grausames Handwerk treibt* P. 3,2,167. Vop. 26,158. AK. 3,1,28. 3,4,21,236. H. 369. an. 2,472. Med. r. 102. Halâj. 2,217. RV. 10,87,3. 5. 9. M. 3,164. 9, 80. 12,56. fg. 59. MBh. 13,5455. Spr. (II) 3096. 6217. वेश्याङ्गना, नृपनीति 6739. Varâh. Bṛh. S. 15,23. 16,5. 36. 86,31. Bṛh. 12,15. 21,6. Laghuǵ. 2,15. Pañkar. 1,6,49. पशु H. 1216. °यन्त्र Jâǵn. 3,240. Hem. Jogaç. 3,76. वाच् Bhâg. P. 3,19,21. अग्निहोत्रादि 7,15,48. °कर्मन् adj. Varâh. Bṛh. 19,7. m. *Raubthier* Ragh. 2,27. 62. 14,28. am Ende eines comp. *streng verfahrend mit:* दुष्टसामन्त° M. 9,310. अ° Kâtj. Çr. 2,2, 12. Spr. (II) 825. Mârk. P. 50,72. Bhâg. P. 8,16,49. Pañkar. 4,3,36. वाच् MBh. 5,857. — 2) m. a) Bein. Çiva's und Bhîmasena's Uṇâdik. im ÇKDr. — b) N. pr. eines *grausamen* Brahmanen Hariv. 1189. — 3) f. आ a) *Nardostachys Jatamansi* (जटामांसी) H. an. Med. Râǵan. 12, 97. = काकादनी H. an. = एलावली (?) Med. *Coix barbata Roxb.* Çabdak. im ÇKDr. — Suçr. 2,106,2. 498,13. — b) *Fett, adeps* (वसा) H. an. — c) = नाडी *Ader u. s. w.* Çabdak. im ÇKDr. — 4) n. *Grausamkeit:* हिंस्राहिंस्रे M. 1,29. Mârk. P. 48,40. — Vgl. वि°.

हिंस्रक (von हिंस्र) m. *ein verletzendes, gefährliches Thier, Raubthier* Çabdar. im ÇKDr.

हिंस्रजन्तु m. dass. Spr. (II) 161. Pañkar. 1,11,22.

हिंस्रपशु m. dass. Trik. 2,5,3. Halâj. 5,46. Spr. (II) 1602.

हिकविकनिक n. प्रजापतेर्हि° N. eines Sâman Ind. St. 3,225,a.

हिक्क् (onomatop.), हिक्कति und °ते Dhâtup. 21,1 (अव्यक्ते शब्दे). *schluchzen, singultire:* हिक्कति, हसति, कण्डूयति Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,29,*a*. हिक्केत् Varâh. Bṛh. S. 51, 32. हिक्कन्त् Suçr. 2,495,11. हिक्कमान 12. हिक्कते Karaka 8,15. हिक्कित n. *singultus* Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 2,313,*a*.

— caus. हिक्कयति *Schluchzen bewirken* Suçr. 2,494,20. — med. °ते v. l. für किष्क् (हिंसायाम्) Dhâtup. 33,12.

हिक्काल (?) *der Rock der buddhistischen Religiosen* Hiouen-thsang 1,33.

हिक्का (von हिक्क्) f. AK. 3,6,1,8. *Schluchzer, singultus* H. 468. Wise 324. Karaka 8,15. Suçr. 1,120,20. 121,9. 173,7. 2,494,6. fgg. (14 Ableitung von हिंस्). Verz. d. B. H. No. 955. 965. fgg. 972. 975. 996. Verz. d. Oxf. H. 312,*b*,29. fgg. 316,*a*,6 v. u. 357,*a*, No. 849. fg. Hariv. 13844. R. Gorr. 2,65,46. 6,28,26. Vet. in LA. (III) 13,19. महा° Karaka 8,15. Suçr. 2,495,10. Sehr häufig हिक्का und हिष्का, bei Vâgbh. auch हिध्मा geschrieben.

हिक्किका f. dass.: मुक्तानामपि सर्वेषां हिक्किका प्रोच्यते स्वरः MBh. 12, 12063. *das Röcheln* Schol. zu Kâtj. Çr. 1194,3.

हिक्किन् adj. *mit dem Schluchzer behaftet* Suçr. 2,495,12. 496,21.

हिङ् interj. हिङ्कर् *einen gurrenden Laut ausstossen* (wie die Kuh gegen das Kalb): हिङ्ङ्कृणोत् Ṛv. 1,164,28. हिङ्कृण्वती 27. Im Ritual vom *Ausstossen von* हिङ् *und ähnlichen wiehernden Lauten* AV. 9,6,45. Çat. Br. 1,4,1,1. 2. 4,2,2,11. हिं चकार 2,2,4,12 (wohl हिङ् zu lesen; vgl. हिञ्चक्रुः Khând. Up. 1,12,4). हिङ्कृत्य 9,1,2,34. 14,9,2, 9. TS. 2,5,2,1. हिं३ इति हिङ्कृत्य Âçv. Çr. 1,2,3. 5. partic. हिङ्कृत VS. 22,7. Pańkav. Br. 12,10,13. अभिहिंकर् *angurren, zuwiehern* Kauç. 62. जातं पुत्रं पशवो ऽभिहिङ्कुर्वन्ति Pańkav. Br. 12,10,13. Kâṭh. 27,9. Kaush. Up. 2,11.

हिङ्कर्तृ nom. ag. *der den Laut* हिङ् *ausstösst* TS. 3,3,2,1.

हिङ्कार m. 1) *der Laut* हिङ् VS. 22,7. Ait. Br. 3,1. 23. Çat. Br. 2, 2,4,12. 4,4,4,2. Çâṅkh. Br. 11,1. Kâtj. Çr. 9,4,5. Lâṭj. 1,12,19. Khând. Up. 2,2,1. Kaush. Up. 2,11. हुं३ इति हिङ्कारः Lâṭj. 7,11,7. — 2) *Tiger* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. हिं°.

हिङ्ग m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 58,52. — Hariv. 8443 fehlerhaft für हिङ्गु.

हिङ्गलाची f. N. pr. einer Jakshiṇî Târan. 46.

हिङ्गु m. n. Trik. 3,5,9. 1) m. *Ferula asa foetida* Hariv. 12680. Bhâg. P. 4,6,17. Hiouen-thsang 2,187. °रस H. an. 5,48. Med. s. 68. — 2) n. *das aus den Wurzeln der Ferula asa foetida gewonnene Harz, Teufelsdreck.* In der Medicin und als Gewürz (vgl. सूपाङ्ग) viel gebraucht; kommt aus Persien. AK. 2,9,40. Trik. 2,9,11. 3,3,332. H. 422. Halâj. 2,462. Uģģval. zu Uṇâdis. 1,37 (m.). Râģan. 6,75. Bhâvapr. 5. °ङ्ग्व्येषु MBh. 13,4363. Hariv. 8443 (mit der neueren Ausg. zu lesen °हिङ्ग्वार्द्रक°). Suçr. 1,139,4. 140,13. 145,8. °लाद्ये निर्यासौ 12. 217,3. 19. 314,16. 376,7. 2,275,12. 371,2. 535,16. Varâh. Bṛh. S. 77,7. — Vgl. नाडी°.

हिङ्गुक m. = हिङ्गु 1) MBh. 3,11574.

हिङ्गुनाडिका f. = नाडीहिङ्गु Râģan. im ÇKDr.

हिङ्गुनिर्यास m. 1) *Asa foetida* H. an. 5,48. Med. s. 68. — 2) *Azadirachta indica Juss.* (निम्ब) AK. 2,4,2,42. H. an. Med. Hâr. 269 (हिङ्ग° gedr.). Ratnam. 31.

हिङ्गुपत्त्र 1) m. *Terminalia Catappa* (इङ्गुदी) Râģan. 8,45. — 2) f. ई = हिङ्गुपर्णी Râģan. 6,72; vgl. auch AK. 2,9,40.

हिङ्गुपर्णी f. *eine best. Pflanze*, vulgo वंशपत्त्री (नाडीहिङ्गु, शिवाटिका) Ratnam. 218.

हिङ्गुल 1) m. n. *Mennig* oder *Zinnober* Trik. 2,9,35. H. 1061. Med. l. 146. Hâr. 155. Halâj. 2,466. Ratnam. 289. Râģan. 13,58. Varâh. Bṛh. S. 77,30. पारदहिङ्गुले Verz. d. Oxf. H. 321,*a*, No. 761. Kâlakakra 5,201. — 2) f. आ N. pr. *a*) der Familiengottheit der Dadhiparṇa Verz. d. Oxf. H. 19, *b*,1. — *b*) einer Gegend ÇKDr. nach dem Tantrakûḍâmaṇi. — 3) f. ई *Solanum Melongena* AK. 2,4,4,2. Med. = बृहती Bhâvapr. im ÇKDr. — Vgl. हैङ्गुल.

हिङ्गुलक 1) = हिङ्गुल 1) MBh. 3,11617. 16279. Varâh. Bṛh. S. 54, 110, v. l. — 2) f. °लिका *Solanum Jacquini* Çabdak. im ÇKDr. — Vgl. क्षुद्रहिङ्गुलिका.

हिङ्गुलाज्ञा f. N. pr. einer Göttin Verz. d. Oxf. H. 149,*a*,28.

हिङ्गुलि m. = हिङ्गुल 1) Ģaṭâdh. im ÇKDr.

हिङ्गुलु m. AK. 3,6,2,20. dass. H. 1061, Schol. °क dass. Varâh. Bṛh. S. 54,110.

हिङ्गुशिराटिका f. angeblich = वंशपत्त्री ÇKDr. und Wilson nach Ratnam. Unsere Hdschr. 218 liest richtig शिवाटिका, welches auch gemeint ist, da हिङ्गु mit dem vorangehenden नाडी zu verbinden ist.

हिङ्गूल m. *eine best. Pflanze* Pańkar. 1,7,24 (v. l. हिज्जल). n. *eine best. Wurzel* (मधुमूल) Çabdak. im ÇKDr.

हिज्ज m. = हिज्जल Çabdak. im ÇKDr.

हिज्जल m. *Barringtonia acutangula* H. 1145. Râģan. 8,154. Pańkar. 1,7,24, v. l. — Vgl. इज्जल.

हिञ्जीर m. *Fusskette eines Elephanten* Trik. 2,8,40. H. 1229. Halâj. 2,68.

हिट्, हेटति v. l. für बिट् (आक्रोशे) Dhâtup. 9,30.

हिड् s. हीड्.

हिडिम्ब 1) m. N. pr. eines von Bhîmasena erschlagenen Râkshasa MBh. 1,2253. °वध 5927. fgg. °जित् Bein. Bhîmasena's Trik. 2,8,15. °निषूदन desgl. H. 708. °भिद् desgl. Bhûriprajoga im ÇKDr. — 2) f. आ N. pr. der Schwester Hiḍimba's, mit der Bhîmasena den Ghaṭotkaka zeugte, MBh. 1,380. 2255. 2452. 5940. fgg. 3,554. fgg. Kâm. Nîtis. 17,57. Bhâg. P. 9,22,30. °पति m. Bez. Hanumant's Çabdar. im ÇKDr. °रमण desgl. Trik. 2,8,7. — Vgl. हैडिम्ब fg.

हिण्ड्, हिण्डते Dhâtup. 8,15 (गत्यनादरयोः).

— परि in der Stelle पर्यहिण्डन्त (so ed. Calc.) शुष्काः काकमण्डल्यः Daçak. 151,6. *the dry crow's nests were deserted* Wilson.

हिण्डक und रत° m. als Bedeutungen von नाडीतरंग H. an. 5,10. Med. g. 58.

हिण्डन n. = यान, क्रीडा und रत H. an. 3,438. = भ्रमण und रत Med. n. 159. = लेखन Viçva im ÇKDr.

हिण्डिक m. *Astrolog* Hâr. 259.

हिण्डिर m. = हिण्डीर Çabdar. im ÇKDr. — Vgl. डिण्डिर.

हिण्डी f. ein N. der Durgâ Trik. 1,1,51. °प्रियतम Bez. Çiva's Çab-

DAR. im ÇKDR. हिण्डि° HÂR. 8.

हिंडीर UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4,30. 1) m. a) *os Sepiae* (s. समुद्रफेन) AK. 2,9,105. TRIK. 1,2,14. MED. r. 241. SÂH. D. 287,16. — b) *Solanum Melongena* und *Mann* MED. — c) = रुचक UṆÂDIK. im ÇKDR. — 2) n. *Granatapfel* HÂR. 270. — Vgl. डिण्डीर.

हिण्डुक m. unter den Beinamen Çiva's MBH. 12,10414.

1. हित (partic. von 1. धा) P. 7,4,42. 1) adj. = समर्थ AK. 3,4,25, 89. = पथ्य, गत und धृत H. an. 2,210. MED. t. 75. a) *gesetzt, gelegt, gestellt; gelegen, liegend, enthalten, befindlich in:* गुहा RV. 4,5,8. KAṬHOP. 2,12. त्रिधा RV. 4,58,4. हितो हितेष्वरुषो वनेषु 5,1,5. 9,113,7. बाह्वोस्ते बलं हितम् 1,80,4. बाधे 6,50,4. एतेषु (वसुषु) हीदं वसु सर्वं हितम् BṚH. ÂR. UP. 3,9,3. मदे *versetzt in* RV. 8,82,4. *angespannt:* रथे (oder zu 2. हित) 9,21,4. AV. 8,6,20. 10,2,24. 13,4,10. वने *befindlich* 11,2,24. 8,34. रेत एव हितं प्र जनयति *eingebracht* TBR. 2,1,2,2. — b) *ausgesetzt* (als Preis); *angestellt* (ein Wettlauf) RV. 4,41,6. धने हिते 1,40,2. 6,45,2. आजि 9,32,5. — c) *zurechtgemacht:* नव्यं तदुक्थ्यं हितम् RV. 1,105,12. *geordnet, zugetheilt:* नाकं एतेथे युभिरक्तुभिर्हितम् 34,8. ग्राम्येषु पशुषु *gerechnet zu* TS. 5,4,2,3. *beigelegt:* Name AV. 3, 13,3. 11,1,23. *aufgestellt:* त्वमग्ने यज्ञानां होता हितः RV. 6,16,1. — d) *bestimmt, gehörig:* पूर्वपेयं हि वां हितम् RV. 1,135,4. भाग 2,38,7. 8, 89,2. 5,42,3. — e) *genehm, zuträglich, erspriesslich, frommend; gewogen, günstig;* mit dat. (P. 5,1,5), seltener loc.; später auch gen. (VOP. 5,23) RV. 4,57,1. यदि तत्र ते हितम् *gelegen, passend* 10,16,3. नमसे हिता 8,25,7. द्युभिर्हितो जरिमा सू नो अस्तु 10,59,4. सखा 136,4. AV. 4,1,7. यजमानाय AIT. BR. 2,18. 32. ÇAT. BR. 6,1,2,14. fg. जीविभ्यः 13, 8,2,9. अमृतं AV. 11,7,11. मनुष्याय हिततमं वरम् KAUSH. UP. 3,1. — शास्त्राणि M. 4,19. इष्टं चैव हितं चैव तव चैव कुलस्य च MBH. 1,6167. वचनं हितमात्मनः 3,2316. 5,5433. R. GORR. 2,43,17. विश्वासस्तत्र नो हितः (v. l. für नोचितः) Spr. (II) 4838. 7352. 7393. Speisen u. s. w. 7394. SUÇR. 1,72,17. fgg. 155,11 u. s. w. ब्रह्मण्यं ब्रह्मणे हितम् HALÂJ. 2,251. यदि वो हितम् *wenn es euch recht ist* KATHÂS. 45, 321. in comp. mit dem im dat. oder gen. gedachten Begriffe P. 2,1, 36. आत्महितं वाक्यमहितं कौशिकस्य च R. 1,63,28. धर्मं जगद्धितम् HEM. JOGAÇ. 2,40. टीका शिष्यहिता Verz. d. B. H. No. 859. von Personen *wohlgesinnt, es gut mit Andern meinend* M. 9,82. MBH. 3,2275. R. 2,81,13. Spr. (II) 961. 4797. 6648. 7398. VOP. 3,144. आत्मानं यो ऽभिसंधत्ते सो ऽन्यस्य स्यात्कथं हितः MBH. 12,5471. सर्वभूतेषु R. 1,1,3. हिता भवत भर्तरि (werden Rosse angeredet) 2,45,14 (43,16 GORR.). in comp. mit der Ergänzung: प्रजा° 51,21. पौर° R. GORR. 2,12,28. सर्वभूत° Spr. (II) 7511. BRAHMA-P. in LA. (III) 48,19. — 2) f. आ a) Bez. *best. Adern:* हिता नाम नाड्यो द्वासप्ततिः ÇAT. BR. 14,5,1,21. 6,11,4. 7, 1,20. KAUSH. UP. 4,19. 6,19. हिताहिता नाम नाड्यः JÂGÑ. 3,108. Vgl. हिरा. — b) *Damm:* °भङ्ग M. 9,274. — 3) n. a) *Preis:* हितं जयाय RV. 10,101,7. — b) *Erspriessliches, Alles was frommt; Frommen, Wohl;* sg. und pl. mit dat. oder gen. P. 2,3,73. VOP. 5,16. नष्टे हितमलसबुद्धिविज्ञाने so v. a. *ein guter Rath* Spr. (II) 3472. चिन्तयेद्धितमात्मनः M. 4,258. विदध्याद्धितमात्मनः 7,57. गुरोर्हितं कुर्यात् 2,108. 8,312. 390. हितं तस्य समाचरेत् Spr. (II) 5395. भर्तृहितमाचरेत् 1448. राज्ञो वृद्धस्य सततं हितं चर R. 2,24,22. हितं चास्याचरेत् JÂGÑ. 1,27. जजाप हितमात्मनः R. 2,52,72. हितं चोपदिशत्सु M. 2,206. प्रीत्येव ब्रुवती हितम् KATHÂS. 22,159. परहितं स्वार्थाय निवृत्तिर्ये Spr. (II) 1460. करिष्यति यथावद्वः प्रियाणि च हितानि च R. 2,45,7. हिताय नः MBH. 1,1116. R. 2,82,29. VARÂH. BṚH. S. 21,22. 31,5. Spr. (II) 6367. हिताय नाहिताय स्यान्मज्ञान् 7396. LA. (II) 86,11. लोकहिताय ÇÂK. 64,21, v. l. 194. गोब्राह्मणहिताय WEBER, KṚSHṆAǴ. 306. Spr. (II) 4526. पितेव हिते नियुङ्क्ते 4807. प्रजानां च हिते रतः R. 4,16,12. प्रियहिते रतः M. 2,235. R. 1, 7,4. गोब्राह्मणहिते रतः M. 11,78. R. 2,54,22. 58,28. 3,53,12. 69,8. BRAHMA-P. in LA. (III) 48,15. मन्त्रहिते निविष्टः so v. a. *ein erspriesslicher Rath* R. 1,7,18. कुर्याद्यत्नमाचार्यस्य हितेषु M. 2,191. हितेषु चैव लोकस्य सर्वान्भृत्यान्नियोजयेत् 9,324. 4,35. Spr. (II) 3909. यो हितेषु स्यात् 6836. वक्ता हितानाम् 490. हितानामुपदेष्टा 4260. हितार्थं नरेन्द्रस्य R. 1,7,11. Spr. (II) 7397. परलोकहितार्थाय R. 1,62,9. WEBER, KṚSHṆAǴ. 297. सर्वस्य हितप्रेप्सुः M. 5,46. °प्राप्ति RÂǴA-TAR. 5,184. — Vgl. अ° (*Feind* auch BHAG. 16,9. HARIV. 4268. तद्धितयुवति *ihm nicht gewogen* Spr. (II) 6128), अर्क°, अर्श°, तद्धित, तिरो° (unter तिरस्), दुर्हित, देव°, पर°, पुरो°, मनुर्हित, लोक°, सत्य°, सर्व°, सु°, स्व°.

2. हित (partic. von 1. हि) adj. *getrieben, gespornt, im Lauf befindlich; angewiesen, aufgefordert:* Ross RV. 9,70,10. 86,13. धिया 25,2. 44,2. अरं हितो भवति वाजिनाय 10,71,10. उतत्यमस्मै मरुतो हिता इव 1,166, 3. मर्यं न वाजिनं हितम् 8,43,25. धीतिभिः 49,4. 9,68,7. AV. 13,3,23.

हितक m. *Kind* RÂǴAN. im ÇKDR.

हितकर adj. *wohlthuend, nützend, Jmdes* (gen.) *Wohl befördernd, frommend* VARÂH. BṚH. S. 8,53 (vgl. die Uebersetzung). नृणाम् Spr. (II) 5763.

हितकाम adj. *das Wohl Anderer wünschend, wohlwollend:* सुहृद् Spr. (II) 7146. fg.

हितकाम्या f. *der Wunsch Jmd* (gen.) *wohlzuthun, — zu nützen;* nur im instr. Ind. St. 2,1. M. 12,117. BHAG. 10,1. MBH. 1,1162. 3,12191. HARIV. 7361. PAṄKAR. 2,8,20.

हितकारक adj. = हितकर. im Gegensatz zu शत्रु Spr. (II) 3878.

हितकारिन् adj. dass. Spr. (II) 5366. RÂǴA-TAR. 4,279. 628. HEM. JOGAÇ. 2,50. SÂH. D. 312,17. fg. स्वामि° R. 1,8,3. 7,1,20. °कारित्व n. nom. abstr. SÂH. D. 312,17. अहितकारिन् und अहितकारित्व n. ebend.

हितकृत् adj. dass. VÂGBH. 1,6,114. Spr. (II) 3989. 4930. VARÂH. BṚH. S. 47,18. KATHÂS. 46,214.

हितनामन् m. N. pr. eines Mannes P. 6,4,170, Vârtt. — Vgl. हैतनाम und °नामन.

हितप्रणी m. *Späher* ÇABDAR. im ÇKDR. — Vgl. प्रणिधि.

हितप्रयस् adj. *der die Opferspeise aufgestellt hat* (vgl. RV. 2,37,4. 8,32,29) so v. a. *dessen Tisch gedeckt ist* RV. 8,27,7. 49,7. 58,18. 10, 61,15. जनासः 112,7.

1. हितबुद्धि f. *eine gute Absicht,* instr. *in guter Absicht* R. 2,28,5.

2. हितबुद्धि adj. *wohlgesinnt* Spr. (II) 4797.

हितमित्र adj. *der gute Freunde hat:* König RV. 1,73,3. 3,55,21.

हितवचन n. *ein guter Rath* HIT. 42,11.

हितवह (von 1. हित) adj. *Nutzen —, Vortheil bringend* Spr. (II) 3988.

हितहरिवंश m. N. pr. eines Autors Verz. d. Oxf. H. 131,*b*, No. 239.

हितहित m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,394. 415.

हिताधायिन् (1. हित + आ°) adj. = हितकर्. Davon °धायिता f. nom. abstr. Spr. (II) 7017.

हितानुबन्धिन् (1. हित + अ°) adj. *gute Folgen habend* Kâm. Nîtis. 11,43. Spr. (II) 7395.

हितार्थिन् (1. हित + अ°) adj. *dem es um sein* oder *Jmdes* (gen.) *Wohl zu thun ist* R. 3,48,15. Spr. (II) 6812. Suçr. 2,148,4.

हितावत् (von 1. हित) adj. *der sein Gut versteckt hat:* पणि RV. 1,180,7.

हितावली (1. हित + आ°) f. *ein best. Heilmittel* Râǵan. im ÇKDr.

हिताशंसा (1. हित + आ°) f. *Segenswunsch* AK. 3,4,30,230.

हिताहित (1. हित + अहित) 1) adj. *zuträglich und* (oder) *unzuträglich, Nutzen oder Schaden bringend* Suçr. 1,196,18. 246,2. स्त्रीविवाहाः M. 3,20. n. *Nutzen und Schaden:* एषां सुखाय दुःखाय हिताहिताय Bhâg. P. 6,17,23. Davon adj. °तीय *darüber handelnd* Suçr. 1,72,15.

हिति (von 1. हि) f. *Sendung, Auftrag, Anordnung* in अस्मे° und देव°.

हितैषिन् (1. हित + ए°) adj. *Gutes beabsichtigend, auf das Wohl Anderer bedacht* Spr. (II) 299. 6347. Davon nom. abstr. हितैषिता f. Kathâs. 17,45.

हितोक्ति (1. हित + उ°) f. *ein guter Rath* Dhanańǵaja im ÇKDr.

हितोपदेश (1. हित + उप°) m. *eine Unterweisung in dem was frommt, nützliche Unterweisung, guter Rath* MBh. 1,378. Kathâs. 60,168. 74, 74. Pańkat. 227,25. TBr. Comm. 3,761,2. als Titel der bekannten Fabelsammlung Hit. Pr. 2. zweier medicinischer Werke Verz. d. Oxf. H. 317,*a*, N. 404,*b*, No. 35.

हितोपदेष्टर् (1. हित + उ°) nom. ag. *unterweisend in dem was frommt* Spr. (II) 1944.

हिन indecl. = 2. हि. स हिनायमस्मयुः RV. 6,48,2.

हिन्ताल m. *Phoenix paludosa* AK. 2,4,5,35. Râǵan. 9,91. Hariv. 5369. R. 3,39,13. 6,15,4. 108,20. Verz. d. Oxf. H. 17,*b*,11 v. u. 72,*a*, 21. 257,*a*, N. 3. Pańkar. 1,6,18. — Vgl. ताल und बृहत्ताल.

हिन्दु m. *ein Hindu* Merutantra 23 im ÇKDr.

हिन्दुस्थान n. *Hindustan* Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,33.

हिन्दोल 1) m. *a) Schaukel:* °लीला Spr. (II) 6588. °क्रीडा Verz. d. Oxf. H. 218,*a*,3. Vgl. डुल्. — *b)* Bez. *eines musikalischen* Râga Sańgîtadarpaṇa im ÇKDr. — 2) f. आ *Schaukel* Hâr. 181.

हिन्दोलक m. *Schaukel* Gaṭâdh. im ÇKDr.

हिन्दोलय् (von हिन्दोल), °यति *sich schaukeln* Dhâtup. 35,84,*h*. — Vgl. अन्दोलय्.

हिन्व्, हिन्वति (प्रीणनार्थ) Dhâtup. 15,82. — Vgl. इन्व् und unter 1. हि.

हिन्वं m. Indra heisst Sohn des Hinva, etwa *Treiber* (von 1. हि) RV. 8,40,9. = प्रीणयितर् (vgl. हिन्व्) Sâj.

हिबुक (aus ὑπόγειον) n. in der Astrologie Bez. *des 4ten Hauses* Varâh. Brh. S. 40,6. Brh. 1,18. 5,17. 6,7. 11,7. Laghuǵ. 1,16. Verz. d. B. H. No. 861 (हिवुक).

हिम Uṇâdis. 1,146. m. n. gaṇa अर्धर्चादि zu P. 2,4,31. 1) m. *a) Kälte, Kühlung:* हिमेनाग्निं घ्रंसमवारयेथाम् RV. 1,116,8. 119,6. 8,62,3. हिमेनाविध्यद्बुर्दम् 8,32,26. हिमेव पर्णा मुषिता 10,68,10. शं हिमा शं घृणेन 37,10. न घ्रंस्तताप न हिमो जघान AV. 7,18,2. 13,1,46. die Nacht heisst Mutter der *Kühle* 19,49,5. हिम, घृणि Çat. Br. 3,1,2,14. Agni ist हिमस्य भेषजम् VS. 23,10. AV. 6,106,3. हिमा Naigh. 1,7 so v. a. रात्रि, wofür Dev. RV. 10,37,10 anführt. अ° adj. (लोक) Çat. Br. 14,8, 12,1. — शीतं मे हिमत्राणं विधीयताम् Pańkat. III,165. हिमार्त ad Çâk. 69,2. Spr. (II) 6433. हिमानिलनिवारण AK. 2,6,3,20. °क्लिष्टकिञ्जल्कमिव पङ्कजम् Ragh. 15,52. विसृजति हिमगर्भैरग्निमिन्दुर्मयूखैः Çâk. 54. °कल्पना Çârṅg. Saṁh. in Verz. d. Oxf. H. 315,*a*, No. 748. — *b) Winter* Ragh. 1,46. हिमशिशिरवसन्तग्रीष्मवर्षाशरत्सु Rt. im ÇKDr. घर्मवर्षाहिमाकर Mârk. P. 106,49. — *c) Sandelbaum* H. an. 3,243. — *d) Mond* Çabdaḱ. im ÇKDr. — *e) Kampfer* (wie alle Wörter für *Mond*) Râǵan. im ÇKDr. — 2) f. आ (हिमा s. bes.) *a)* Bez. verschiedener Pflanzen und Stoffe: *Kardamomen* Râǵan. 6,87. *Cyperus rotundus* 141. *ein best. Gras*, = चणिका 8,147. *ein best. Arzeneistoff*, = रेणुका 6,113. angeblich (nicht in unsern Hdschrr.) = नागरमुस्ता und पृक्का Râǵan. im ÇKDr. — *b)* ein N. der Durgâ H. ç. 52; vgl. हिमजा. vielleicht ist aber हिमा st. हिमा zu lesen. — 3) n. AK. 3,6,3,22. *a) Schnee* (selten *Eis*) AK. 1,1,2,19. H. 1072. H. an. Med. m. 38. Halâj. 3,28. Hâr. 67. Viçva bei Uǵǵval. अत्यर्थं हिमं निपतति Shaḍv. Br. 6,9 in Ind. St. 1,41. Varâh. Brh. S. 25,5. पर्वता °दुर्गमाः MBh. 3,1107. हिमावदात 7,2378. °पाण्डुर R. 1,41,22 (42,20 Gorr.). °पाण्डु Kir. 5,12. °गौर 17. °शुभ्र Kathâs. 30,31. Varâh. Brh. S. 11,14. 24,16. Hariv. 2594. 2601. 7943. तत्सर्वं नाशमायाति हिमं सूर्योदये यथा 16360. R. 2,85,18. °कोशाढ्य (हिमवत्) 3,22,9. 11. 16. Karaka 1,27 (unterschieden von तुषार). Ragh. 9, 25. रविर्विरलं कृतवान्हिमम् 28. 15,66. Kumâras. 1,3. 2,19. °सरस् Mâlatîm. 17,9. 100,4. Spr. (II) 545. 2250. 2788. Gît. 9,10. Mârk. P. 104,23. प्रभूतहिमवर्षिन् Râǵa-Tar. 1,179. 186. 2,138. 3,138. हिमेनैव हिमं शाम्येत् 5,400. 6,125. °मर्दन Bhâg. P. 3,26,40. °निर्कर 4,25,18. 10,29,45. 84,33. Pańkar. 3,8,4. am Ende eines adj. comp.: नित्यहिमा देशाः MBh. 1,4651. Kumâras. 1,11. स° Kathâs. 73,159. Râǵa-Tar. 1, 42. — *b) Sandel* Med. Viçva a. a. O. Ratnam. 137. Suçr. 2,457,6. — *c) eine best. Heilpflanze*, = पद्मकाष्ठ Râǵan. 13,21. *Zinn* 12,147. *Perle* 13,155. *frische Butter* Çabdaḱ. im ÇKDr. — 3) adj. (f. आ) *kalt, kühl, kühlend* AK. 1,1,2,21. H. 1385. H. an. Med. Viçva a. a. O. रक्तं स्कन्दयते हिमम् Suçr. 1,47,7. उष्ण° 113,14. ऋतू हिमाहिमौ 163,8. 185,9. 198,19. 212,21. 2,375,15. 376,11. हिमाभिरद्भिः 160,7. 294,7. सु° 6. ग्राण्ड Karaka 1,27. — Vgl. पद्मिम und 1. हेम.

हिमक (von हिम) m. *a) Flacourtia sapida Roxb.* Râǵan. im ÇKDr. — *b)* N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 6,213. — 2) f. हिमिका *Reif* Çabdârthak. bei Wilson.

हिमकणिन् (von हिम + कण) adj. *von Schneeflocken begleitet:* वात Z. d. d. m. G. 27,52.

हिमकर m. 1) *der Mond* (*kaltstrahlig*) Hariv. 2595. Ragh. 9,38. Varâh. Brh. S. 24,33. Brh. 25,2. Gît. 7,34. Ânandal. in Haeb. Anth. 57. Râǵa-Tar. 4,17. Dhûrtas. 92,7. Verz. d. Oxf. H. 238,*b*,8. — 2) *Kampfer* Râǵan. 12,60.

हिमकरतनय m. *der Sohn des Mondes* d. i. *der Planet Mercur* Varâh. Brh. S. 7,2.

हिमकषाय m. *kühler Trank* (ein Theil gepulverte Stoffe mit sechs Theilen Wasser, über Nacht gestanden), auch शीतकषायक genannt. Suçr. 2,436,21. Çârṅg. Saṁh. 2,1,1. 4,1. fgg.

1. हिमकूट n. *Schneekuppe* Bhâg. P. 5,17,9.

2. हिमकूट m. *Winter* (*reich an Schnee*) Râǵan. 21,68.

हिमक्ष्माधर m. *das Schneegebirge, der* Himâlaja Varâh. Bṛh. S. 72,1.

हिमगिरि m. dass. Çâk. Ch. 95,4. Spr. (II) 2054. 2250. Çârṅg. Saṁh. 1,1,38 (ist सौम्य). Kathâs. 10,217. 37,82. Pańkar. 2,2,53. Pańkat. ed. orn. 3,9. °सुता *die Tochter des* Him., patron. der Pârvatî Ânandal. 6 in Haeb. Anth. 247. Kathâs. 22,254. °सुताकान्त *der Geliebte der* Pârvatî, Bez. Çiva's 42,225.

हिमगु m. *der Mond* (*kaltstrahlig*) Varâh. Bṛh. S. 104,9. Bṛh. 2,16. 5,25. 6,4. 8,11. 9,4. 25,3. Laghuǵ. 2,10.

हिमघ्न adj. *den Schnee abhaltend* R. 7,54,9.

हिमज 1) m. *der Berg* Mainâka H. an. 3,151. Med. ǵ. 30. — 2) f. आ *eine best. Pflanze*, = क्षीरिणी Râǵan. 5,50. — *b*) *aus* Javanâla *gewonnener Zucker* Râǵan. 14,102. — *c*) Bein. der Pârvatî und der Çakî Trik. 3,3,89. H. an. Med.

हिमज्योतिस् adj. *kaltstrahlig:* der Mond Hariv. 2589.

हिमझ्झटि f. = कुज्झटि *Nebel* ÇKDr. nach Hâr. mit Erwähnung der v. l. हिमझणिट, wie die gedr. Ausg. 68 hat.

हिमतल N. pr. eines Reichs Hiouen-thsang 1,27. fg. 178. 2,197. fg. 423. Vie de Hiouen-thsang 248. 269.

हिमतैल n. *Kampferoel* Râǵan. 15,121.

हिमत्विष् m. *der Mond* (*kaltstrahlig*) Kathâs. 35,23. 85,16.

हिमदीधिति m. dass. Varâh. Bṛh. S. 28,11. Bṛh. 6,1. Çiç. 9,29. Kathâs. 84,42. 104,27. Med. ç. 20.

हिमदुग्धा f. *eine best. Pflanze*, = क्षीरिणी Râǵan. 5,50.

हिमदुर्दिन n. *Schneetag* Trik. 1,1,88.

हिमद्युति m. *der Mond* (*kaltstrahlig*) H. 105. Çabdam. im ÇKDr. Çiç. 9,12.

हिमद्रुम m. *Melia Bukayun Royle* Râǵan. 9,11.

हिमधर adj. *Schnee* (auf seinem Haupte) *tragend:* der Himâlaja R. 4,9,46. m. *der* Himâlaja Verz. d. Oxf. H. 78,*a*, No. 132.

हिमधातु m. *der* Himâlaja ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut.

हिमपात m. *Schneefall* Ṛt. 4,10. Spr. (II) 6385. Varâh. Bṛh. S. 21, 19. 46,94. Pańkat. 169,14.

हिमप्रस्थ m. *der* Himâlaja H. 1027.

हिमभूभृत् m. desgl. Mârk. P. 61,20.

हिममयूख m. *der Mond* (*kaltstrahlig*) Varâh. Bṛh. S. 21,14.

हिममित्र m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 255,*a*,16.

हिमरश्मि m. *der Mond* (*kaltstrahlig*): °ज *der Sohn des Mondes* d. i. *der Planet Mercur* Varâh. Bṛh. 2,16. Laghuǵ. 2,10.

हिमराज m. N. pr. eines *Fürsten* Râǵa-Tar. 8,1447.

हिमरुचि m. *der Mond* (*kaltstrahlig*) Spr. (II) 3123. Golâdhj. Grahanav. 2.

हिमर्तु (हिम + ऋतु) m. *Winter* Trik. 3,3,445. Râǵa-Tar. 8,1447.

हिमवत (म्) am Ende eines adv. comp. = हिमवत् gaṇa शरत्प्रभृति zu P. 5,4,107. Vop. 6,62.

हिमवत्पुर n. *die Stadt auf dem* Himâlaja Kumâras. 6,33.

हिमवत्सुत 1) m. *der Sohn des* Himâlaja, Bez. des Berges Mainâka Trik. 2,3,2. — 2) f. आ *die Tochter des* Himâlaja, Bez. der Gaṅgâ Dhanaṁǵaja im ÇKDr.

हिमवत् (von हिम) gaṇa मध्वादि zu P. 4,2,86. 1) adj. *kalt, eisig, schneereich:* Berge AV. 12,1,11. R. 3,22,9. — 2) m. *a*) *Eisberg, Schneeberg* ṚV. 10,121,4. AV. 6,95,3; vgl. 5,25,7. — *b*) *der best. Eisberg im Norden, der* Himâlaja AK. 2,2,3. H. 951. 1027. 947, Schol. Hâr. 26. AV. 4,9,9. 5,4,2. 8. हिमवतः प्र स्रवन्ति die Flüsse 6,24,1. 19,39,1. °वतः शिरः 8. ये के च परेण हिमवन्तं जनपदा उत्तरकुरव उत्तरमद्रा इति Ait. Br. 8,14. TS. 5,5,11,1. Verz. d. B. H. 93 (56). Weber, Pratiǵńâs. 102. M. 2,21. MBh. 3,12794. Hariv. 263. 390. 941. 9499. 11447. 12002. 12420. 12649. R. 1,1,18. 55,12. 2,85,18. 112,18. 30. 3,22,9. 15. 4,9, 41. 63,21. Suçr. 1,172,8. Ragh. 4,79. Lalit. ed. Calc. 44,11. 87,6. 115, 11. Çâk. 61, 6. Vikr. 160. Varâh. Bṛh. S. 14,24. 16,17. 43,35. 80,7. VP. 153, N. 1. 167. Mârk. P. 54,9. 55,8. 61,16. 18. Râǵa-Tar. 5,152. Çuk. in LA. (III) 32,17. Schol. zu P. 1,4,31. 4,3,113 (हिमवत्तस्). zu Kâtj. Çr. 627,3. Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,1. 48,*a*,39. 64,*a*,7. 71,*b*,2. °वत्खण्ड Titel eines *Abschnitts im* Skandapurâṇa 84,*b*,35. — *c*) ein N. des Kailâsa H. ç. 157. — 3) f. हिमवती *eine best. Pflanze*, = स्वर्णक्षीरिका Râǵan. 3,30. — Vgl. महा° und हैमवत.

हिमवल n. *Perle;* s. u. हेमवल.

हिमवारि n. *kaltes Wasser* Mârk. P. 61,28. 45.

हिमवालुका f. *Kampfer* AK. 2,6,3,32. H. 643. Râǵan. 12,60. auch °क m. ÇKDr. nach Râǵan.

हिमवृष्टि f. *Schneefall* Hariv. 2595.

हिमशर्करा f. *aus* Javanâla *gewonnener Zucker* Râǵan. 14,102.

हिमशैल m. *der* Himâlaja Verz. d. Oxf. H. 133,*a*, No. 244.

हिमशैलज 1) adj. *auf dem* Himâlaja *gewachsen* Jâǵń. 2,111. — 2) f. आ *die Tochter des* Him. d. i. Pârvatî Çabdar. im ÇKDr.

हिमशैलसुता f. *die Tochter des* Himâlaja d. i. Pârvatî Prab. 40,13.

हिमश्रथ m. *das Schmelzen des Schnees* P. 6,4,29. Vop. 26,174. °श्रन्थन n. dass. ebend.

हिमसंहति f. *tiefer Schnee* AK. 1,1,2,20.

हिमसंघात m. dass. Halâj. 3,28. Râǵa-Tar. 2,38 (°संखात ed. Tr.).

हिमह्वासक m. *Phoenix paludosa* Çabdar. im ÇKDr.

हिमा (vgl. हिम) f. *die kalte Zeit, Winter*, शतं हिमाः hundert *Winter* (nur in dieser Verbindung) ṚV. 1,64,14. 2,33,2. 5,54,15. 6,48,8. VS. 2,27. AV. 2,28,4. 12,2,28. — Vgl. शतहिम und unter हिम.

हिमांशु (हिम + अंशु) m. *der Mond* (*kaltstrahlig*) AK. 1,1,2,15. Megh. 87. Ragh. 5,16. 6,47. 14,80. Spr. (II) 6896. Varâh. Bṛh. S. 33,13. 34, 9. Naish. 22,54.

हिमांशुमालिन् m. dass. Spr. (II) 7399.

हिमांश्वभिख्य n. *Silber* (*den Glanz des Mondes habend*) H. 1043.

हिमाग (हिम + अग) m. *der* Himâlaja H. 948.

हिमागम (हिम + आ°) m. *Eintritt von Kälte, Anfang des Winters* H. ç. 23. Râǵan. 21,67. MBh. 5,2926. R. 5,66,13. Spr. (II) 5388. Varâh. Bṛh. S. 55,6. Râǵa-Tar. 3,168.

हिमाचल (हिम + अचल) m. *der* Himâlaja Z. d. d. m. G. 27,25. Kathâs. 4,27. 7,109. 19,111. 22,76. 140. 52,9. 59,9. Mârk. P. 61,34. Râǵa-Tar. 3,225. 4,514. Pańkat. 241,7.

हिमाचलेन्द्र m. dass. Kathâs. 28,169.

हिमात्यय (हिम + अ°) m. *Ende der kalten Jahreszeit* R. 2,24,8 (25, 7 Gorr.).

हिमाद्रि (हिम + अद्रि) m. *der* Himâlaja Bhûriprajoga im ÇKDr. Kumâras. 1,55. Ragh. 4,79. 14,3. Spr. (II) 5828. Kathâs. 37,180. 52, 69. 59,75. 65,246. Râǵa-Tar. 1,25. 3,138. 4,146. Verz. d. Oxf. H. 39, *b*,27. Verz. d. B. H. No. 1242. Trik. 2,1,6.

हिमाद्रिजा f. *eine best. Pflanze,* = क्षीरिणी Râǵan. 5,50.

हिमाद्रितनया f. *die Tochter des* Himâlaja d. i. Pârvatî: °पति *der Gatte der* Pârvatî d. i. Çiva Kavikalpalatâ im ÇKDr.

हिमाद्रीय् (von हिमाद्रि) *den* Himâlaja *darstellen:* येन हिमाद्रीयितम् (impers.) Verz. d. Oxf. H. 283,*a*,4 v. u.

हिमानद्ध (हिम + आ°) adj. *von Kälte gebunden* so v. a. *gefroren* Suçr. 1,22,3.

हिमानी (von हिम) f. 1) *viel —, tiefer Schnee* P. 4,1,49. Vop. 4,26. AK. 1,1,2,20. H. 1072. Halâj. 3,28. हिमान्यां पतन्त्यां प्रतिवत्सरम् Râǵa-Tar. 1,180. चक्रेऽरस्य द्विषच्चक्रं क्षयमापादितं क्षणात्। मार्तण्डकिरणैस्तीव्रैर्हिमानीपटलं यथा॥ Pârçvanâthak. 4,158 (nach Aufrecht). — 2) *aus* Javanâla *gewonnener Zucker* Râǵan. 14,102.

हिमान्त (हिम + अन्त) m. *Ende der kalten Jahreszeit* MBh. 14,228.

हिमाब्ज (हिम + अब्ज) n. *eine blaue Lotusblüthe* Râǵan. 10,198.

हिमाभ्र m. *Kampfer* Madan. 3,1.

हिमाम्भस् (हिम + अ°) n. *kaltes Wasser* Ragh. 5,70. Bhâg. P. 5,12,2.

हिमाराति (हिम + अ°) m. *der Feind der Kälte,* Bez. *der Sonne* und *des Feuers* Med. t. 229.

हिमाल m. = हिमालय 1) *a*) AK. 2,1,8.

हिमालय्, °यति *dem* Himâlaja *gleichen* Dhûrtas. 67,16.

हिमालय (हिम + आ°) m. 1) *a*) *die Stätte des Schnees,* Bez. *des Gebirges* Himâlaja Trik. 2,3,1. H. 1027. Bhag. 10,25. Kumâras. 6,94. Spr. (II) 4978. Kathâs. 4,21. Prâjaçkittenduç. 2,*b*,1. Bhâg. P. 1,13,28. 5,16, 9. Verz. d. Oxf. H. 338,*b*,31. 339,*b*,12. 340,*a*,18. — *b*) *weiss blühender* Khadira Çabdak. im ÇKDr. — 2) f. आ *Flacourtia cataphracta* Râǵan. 5,91. — Vgl. रुद्र°.

हिमालयसुता f. *die Tochter des* Himâlaja d. i. Pârvatî Kavikalpalatâ im ÇKDr.

हिमावती (von हिम) f. *eine best. Pflanze,* = स्वर्णक्षीरी AK. 2,4,5, 3. Râǵan. 5,50. — Vgl. हैमवती.

हिमाश्रया (हिम + आश्रय) f. *eine best. Pflanze,* = स्वर्णजीवन्तिका Râǵan. 3,30.

हिमाहति (हिम + आ°) f. *Schneefall* Kathâs. 29,55.

हिमाह्व (हिम + आह्वा) 1) m. *Kampfer* Çabdârthak. bei Wilson. — 2) m. n. N. pr. eines Varsha in Ǵambudvîpa VP. 2,1,19.27. Mârk. P. 53,40.

हिमाह्वय (हिम + आ°) 1) m. *Kampfer* Trik. 2,6,39. — 2) m. n. = हिमाह्व 2) Mârk. P. 53,36.

हिमेलु (von हिम) adj. *frostig, keine Kälte vertragend* P. 5,2,122, Vârtt. 8.

हिमोत्तरा (हिम + उत्तर) f. *eine Traubenart* (कपिलद्राक्षा) Râǵan. 11,104.

हिमोत्पन्ना (हिम + उ°) f. *aus* Javanâla *gewonnener Zucker* Râǵan. 14,102.

हिमोदक (हिम + उ°) m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,20. fg. हिमोदकि 23.

हिमोद्भवा (हिम + उद्भव) f. Bez. zweier Pflanzen: = क्षीरिणी Râǵan. 5,51. *Curcuma Zedoaria* 6,230.

हिमोस्र (हिम + 2. उस्र) m. *der Mond* (*kaltstrahlig*) Bhatt. 9,2.

हिम्ब Verz. d. B. H. 254,2 v. u. v. l. für हेम्ब.

हिम्पतिवर्मन् oder हिम्मति° m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 465.

हिम्मक m. N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 6,218. 238. 248. 250.

हिम्मतिवर्मन् s. हिम्पति°.

हिम्य (von हिम) adj. *schneeig, mit Schnee bedeckt:* पर्वताः P. 5,2, 120, Vârtt., Schol.

हिम्या (wie eben) adv. *bei Kälte:* युवोर्हि यन्त्रं हिम्येव वाससः ṚV. 1,34,1.

हिर 1) m. *Band, Streifen:* हिरो वै रास्ना Çat. Br. 1,3,1,15. = मेखला Comm. — 2) f. हिरा *a*) *Ader* AV. 1,17,1. 7,35,2. VS. 25,8. Vgl. हिता und सिरा. — *b*) *Gmelina arborea* Râǵan. 9,35. क्षीरा v. l. — Vgl. पालिंहिर.

हिरुकुत् adv. von हिरुक् P. 5,3,72, Schol.

हिरड्डु m. Bez. Râhu's Çabdârthak. bei Wilson.

हिरण n. *Gold; der männliche Same; Otterköpfchen* H. an. 3,235. Med. ṇ. 89. — Vgl. हिरण्य.

हिरणिन् (für हिरण्यिन् von हिरण्य) adj. *goldreich, goldgeschmückt:* त्रसदस्योर्हिरणिनो रराणाः ṚV. 5,33,8. शण्डो दाद्धिरणिनः स्मद्दिष्टीन् 6,63,9.

हिरण्मय (für हिरण्यमय) 1) adj. (f. ई) *golden* TS. Prât. 13,8. P. 6, 4,174. H. an. 4,232. Med. j. 131. दामन् TS. 2,4,12,1. Ait. Br. 1,30. पुरुष TS. 5,2,7,2. Çat. Br. 7,4,2,17. 10,5,2,6. 4,1,6. 6,2,2. Maitrjup. 6,1. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,81. कुशी Çat. Br. 3,6,2,9. 10,1,4,9. स्रज् 5,4,5,22. प्राकाश ebend. अग्नि 6,3,1,41. 7,1,2. आण्ड 11,1,6,1. शास 13,2,2,16. कूर्च Lâtj. 9,9,11. Gefäss Kâtj. Çr. 14,2,9. Sitz 20,2, 18. — Khând. Up. 8,5,3. Ind. St. 2,13. 308. fg. MBh. 3,1779. 12146. 7, 2266. R. Gorr. 2,8,45. 3,59,19. 4,44,17. Ragh. 15,61. 17,26. Uttarar. 29,17 (39,6). H. 1464. Halâj. 1,131. Bhâg. P. 2,2,9. 10,13. 5,3,3. 20, 2. 8,2,2. — 2) m. n. N. eines Varsha in Bhârata Trik. 2,1,3. H. 947, Schol. H. an. MBh. 6,290. VP. 168. Mârk. P. 60,14. Bhâg. P. 5, 2,20. 16,8. 18,29. — 3) m. *a*) Bez. Brahman's Med. — *b*) N. pr. eines Ṛshi MBh. 2,299. eines Sohnes des Âgnîdhra und Beherrschers des gleichnamigen Varsha Bhâg. P. 5,2,19; vgl. हिरण्वत्.

हिरण्य Uṇâdis. 5,44. Çânt. 3,18. 1) n. *a*) *Gold,* überh. *edles Metall;* später auch so v. a. *Geld* AK. 2,9,91. 94. Trik. 3,3,323. H. 192. 1043. 1045. an. 3,235. Med. j. 113. Halâj. 1,80. 2,19. चन्द्र ṚV. 10,107,7. शुचि 4,10,6. हिरण्यमिव रोचते 1,43,5. 3,34,9. 4,17,11. AV. 1,9,2. 2, 36,7. 5,28,6. 6,38,2. 9,5,14. अमृत 5,28,11. 11,1,28. 19,26,1. हिरण्यं

सूर्येण सुवर्णम् 2. Ait. Br. 7,9.12. TBr. 1,1,3,8. हिरण्याहृतं निष्पिबति TS. 2,3,11,4. अद्भ्यो हिरण्यं पुनाति *Gold wird ausgewaschen* 6,1,3,1. Çat. Br. 2,1,1,5. Same des Feuers 2,2,28. 12,4,3,1. अश्मनो ऽयो घ्मत्ययसो हिरण्यं तस्माद्यो बक्तध्मातं हिरण्यसंकाशमिवैव भवति 6,1,3,5. Pañkav. Br. 17,6,4. Kâtj. Çr. 7,6,8. 12,5,9.6,1. Lâtj. 3,1,9. 5,6,8. 8,8,12. सर्पिर्मधुनी हिरण्यनिकाषं हिरण्येन प्राशयेत् so v. a. *mit einem goldenen Werkzeug* Âçv. Grhj. 1,15,1 (vgl. प्राशनं चास्य हिरण्यमधुसर्पिषाम् M. 2,29). 2,9,7. Kauç. 40. 45. 62. 64. 80. रजत TS. 1,5,1,2. Çat. Br. 12,4,4,7. 13,4,2,10. हरित 12,4,4,6. Kâth. 10,4. Shadv. Br. 2,9. °सदृश MBh. 3,2308. हिरण्यं ववृषे मघवा 12,918. हिरण्यमवक्त्रम्य: 919. Verz. d. Oxf. H. 35,*b*,17. fg. 43,*a*,16. fg. तेनं हिरण्यं गामश्वं क्षत्रोपानक्कमासनम्। धान्यं शाकं च वासांसि गुरवे प्रीतिमावहेत् ॥ M. 2, 246. 4,188. fgg. 7,130. 206. 208. 8,155. 182. 184. 10,114. गोहिरण्यम् MBh. 2,1833. हिरण्यमेवार्जय Spr. (II) 4484. 4614. 7366. 7400. fg. Varâh. Brh. S. 5,74. 10,17. 29,10. 48,48. Weber, Krshnag. 278. 279 (स° adj.). neben काञ्चन 306. सुवर्ण R. 1,74,5. 2,76,15. — *b*) *Goldschmuck, Goldsachen;* pl. RV. 1,122,2. 162,16. 2,33,9. 5,60,4. AV. 4,10,6. VS. 15,50. 20,37. Kauç. 106. sg. AV. 1,35,1. fgg. 18,4,56. ललाटे हिरण्यं संस्तभ्य Kauç. 76. — *c*) *Goldstück* (auch als *Münze* dienend), in den Brâhmaṇa gewöhnlich in Verbindung mit सुवर्ण zur Unterscheidung von andern Metallen. सुवर्णं हिरण्यं द्वेधा विच्छिद्य TBr. 1,4,7,4. चत्वारि हिरण्यानि ददाति 3,8,2,2. Çat. Br. 13,4,1,6. 12,7,1,7. शतमान 5,5,5,16. 13,1,1,4. 2,2,2. 14,3,1,32. TS. 2,3,11,5. = मानभेद Trik. Med. — Der Natur der Sache nach lässt sich die dreifache Modification der Bedeutung nicht reinlich scheiden, z. B. in हिरण्यं पदे निधाय जुहोति Çat. Br. 3,3,1,3 sind sämmtliche zulässig. — *d*) *Otterköpfchen* Trik. 2,9,28. 3,3,323. H. 1206. H. an. Med. — *e*) *der männliche Same* Trik. H. an. Med. — *f*) *Unvergängliches* (अक्षय) Med. — 2) adj. *golden, von Gold:* माषक M. 8,393. मत्स्या: MBh. 12,920. — 3) m. *a*) *eine Art Bdellion;* s. u. गुग्गुलु 1). — *b*) N. pr. α) eines Daitja MBh. 12,12942. Pañkar. 1,13,5. — β) eines Sohnes des Âgnîdhra und als m. n. N. des von ihm beherrschten Varsha Mârk. P. 53,34; vgl. हिरण्मय. — γ) eines Fürsten von Kâçmîra Râǵa-Tar. 3,102. 124. — 4) f. आ Bez. einer *der sieben Zungen des Feuers* H. 1099, Schol. Halâj. 1,68. — Vgl. बक्त°, स°, सु°, हैरण्य.

हिरण्यक (von हिरण्य) m. 1) *Goldgier* P. 5,2,65. — 2) N. pr. eines Mäusekönigs Hit. 14,16.

हिरण्यकत्त adj. *mit einem Goldgurt versehen:* भीष्म MBh. 4,2108. °ग्रैवेया: Elephanten R. 1,53,17; हैरण्य° ed. Bomb.

हिरण्यकक्ष्य adj. dass.: Elephanten Âçv. Çr. 9,9,14.

हिरण्यकर्ण adj. *Gold im Ohre tragend* RV. 1,122,14.

हिरण्यकर्तर् m. *Goldarbeiter* MBh. 12,10035.

हिरण्यकवच adj. *einen goldenen Panzer habend:* Çiva MBh. 12,10362.

1. हिरण्यकशिपु m. *Goldteppich, ein goldverzierter Sitz* TBr. 3,9,20,1. Ait. Br. 7,18. Lâtj. 9,9,12. 24.

2. हिरण्यकशिपु 1) adj. *einen goldenen Teppich habend* AV. 5,7,10. — 2) m. N. pr. eines von Vishṇu (in seiner Erscheinung als Narasiṁha) erschlagenen Daitja H. 221. MBh. 1,2525. 2641. 7620. 12, 6146. 8265. 12942. 13,662. Hariv. 184. fg. 204. 2248. fgg. 2571. fg. 3863. 7367. 12194. fgg. 12458. 12501. 12609. fgg. R. 5,24,9. Spr. (II) 4139. VP. 123. fg. 126. fgg. Bhâg. P. 3,17,18. fg. 6,18,10. fg. 7,1,39. fgg. Verz. d. B. H. No. 325. 539. Verz. d. Oxf. H. 14,*a*, 9. 42,*a*, 2. 64,*b*, 3. Comm. zu Taitt. Br. 1,237,16. °च्छेदिन् Beiw. Vishṇu's Pañkar. 4,3, 65. °दारण desgl. H. 221, Schol.

हिरण्यकामधेनु f. *eine die* Kâmadhenu *darstellende Figur aus Gold* Verz. d. Oxf. H. 43,*a*,16.

हिरण्यकार m. *Goldarbeiter* VS. 30,17. R. Gorr. 2,90,17.

हिरण्यकुक्षि adj. *goldbauchig* Kauç. 102.

हिरण्यकुल m. N. pr. eines Fürsten von Kâçmîra Râǵa-Tar. 1,288.

हिरण्यकृत् adj. *Gold machend (zum Vorschein bringend):* Agni MBh. 2,1148.

हिरण्यकृतचूड adj. *dessen Haarbüschel von Gold ist:* Çiva MBh. 12,10362.

हिरण्यकेश 1) adj. (f. ई) *goldhaarig, — mähnig* RV. 1,79,1. AV. 5,7, 9. Bhâg. P. 3,18,7. Verz. d. Oxf. H. 249,*a*,2. — 2) m. *a*) ein N. Vishṇu's H. ç. 65. — *b*) pl. N. einer Schule Ind. St. 3,271. — 3) f. ई (sc. शाखा) desgl. ebend.

हिरण्यकेशिन् m. N. pr. eines Verfassers von Grhjasûtra Ind. St. 1,82. 471. 9,176. Verz. d. Oxf. H. 280,*a*,10. fg. 364,*b*, No. 68. Notices of Skt Mss. 1,86.

हिरण्यकेश्य adj. *goldmähnig:* हरी RV. 8,32,29. 82,24.

हिरण्यकोश im ÇKDr. beruht auf einer falschen Auffassung von H. 1045.

हिरण्यखादि adj. *goldene Spangen tragend:* die Marut Çâñkh. Çr. 3, 5,12. 8,23,6.

हिरण्यगर्भ 1) m. *a*) *Goldschooss* (vgl. AV. 4,2,8), *ein Fötus von Gold:* °दान Verz. d. Oxf. H. 35,*b*,4. Bez. *einer kosmogonischen Potenz*, namentlich *des persönlichen* Brahman, AK. 1,1,1,11. H. 213. Halâj. 1, 6. 5,82. °र्भ: समवर्तताग्रे RV. 10,121,1. AV. 10,5,19. 7,28. प्रजापतिर्वै हि° TS. 5,5,1,2. Çat. Br. 6,2,2,5. Taitt. Âr. 10,1,6. Çvetâçv. Up. 3, 4. 4,12. Maitrjup. 6,8. Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,125. 133. 162. MBh. 1,59. 12,10362 (Çiva so genannt). 11231. Hariv. 38. 997. 1334. 12429. 14151. Sûrjas. 12,15. Weber, Râmat. Up. 351. VP. 7. Mârk. P. 99,50. Bhâg. P. 5,1,9. 20,44. Verz. d. Oxf. H. 43,*a*,15. 248,*b*, 6. 8. Sarvadarçanas. 177,19. Schol. zu Kap. 1,64. 99. = समष्ट्युपहितं चैतन्यम् Vedântas. (Allah.) No. 62. = कपिल MBh. 12,12933. 13703. als योगस्य वक्ता Sarvadarçanas. 158,16. — *b*) N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. 56,23. mit dem patron. Prâǵâpatja Liedverfasser von RV. 10,121. ein Vedânta-Lehrer Tattvas. 22. हरिहरहिरण्यगर्भप्रभाकराणामवियोगव्रतम् Verz. d. Oxf. H. 34,*b*,7. 8. — *c*) N. pr. eines Flamingo Hit. ed. Johns. 1662. — 2) f. आ N. pr. eines Flusses Verz. d. Oxf. H. 66,*a*,1. — 3) wohl n. N. eines Liñga Verz. d. Oxf. H. 44,*a*, No. 101. — 4) adj. Hiraṇjagarbha 1) *a*) *betreffend:* स्थानक Ind. St. 1,69. — Vgl. हैरण्यगर्भ.

हिरण्यगुप्त m. N. pr. eines Sohnes des Joganandа Kathâs. 5,79. ein Kaufmannsname 4,43. 52,299. fgg.

हिरण्यचक्र adj. *goldene Wagen habend* RV. 1,88,5.

हिरण्यजा adj. *goldentsprungen, goldig* AV. 4,10,1.

हिरण्यजित् adj. *Gold gewinnend* ṚV. 9,78,4. AV. 7,50,8.

हिरण्यजिह्व adj. *goldzüngig* ṚV. 6,71,3.

1. हिरण्यज्योतिस् n. *Goldglanz* Çat. Br. 13,2,2,16.

2. हिरण्यज्योतिस् adj. *goldglänzend* AV. 10,9,6. °रूप TS. 5,4,2,4; vgl. übrigens TBr. 3,8,22,3. — Kâṭh. 20,6. 28,4.

हिरण्यतेजस् n. *Goldglanz* AV. 19,26,3.

हिरण्यत्वच् adj. *einen goldenen Ueberzug* (oder *Decke*) *habend* ṚV. 5,77,3; vgl. 8,1,32.

हिरण्यत्वचस् adj. *Goldfell* oder *eine goldene Schabrake habend:* die Rosse der Sonne AV. 13,2,8.

हिरण्यद 1) adj. *Gold schenkend* M. 4,230. °दे oder दा ṚV. 2,35,10. 10,107,2. — 2) m. *das Meer* Çabdârthak. bei Wilson. — 3) f. आ *a) die Erde* ebend. — *b)* N. pr. eines Flusses Hariv. 9507.

हिरण्यदंष्ट्र adj. *goldene Schneidezähne habend* Khând. Up. 4,3,7.

हिरण्यदत्त m. N. pr. zweier Männer Kathâs. 4,26. 22,154.

हिरण्यदन्त् 1) adj. *goldzähnig* ṚV. 5,1,3. — 2) m. N. pr. eines Vaida Ait. Br. 3.6.

हिरण्यद्यू adj. *um Gold* oder *Geld spielend* Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,268,*a*.

हिरण्यद्रापि adj. *einen goldenen Umwurf tragend* AV. 5,7,10; vgl. ṚV. 1,25,13.

हिरण्यधनुस् adj. *einen goldenen Bogen habend;* m. N. pr. eines Fürsten der Nishâda MBh. 1,5241.

हिरण्यनाभ 1) m. *a)* Bez. Vishṇu's H. ç. 66. — *b)* N. pr. verschiedener Kausalja Praçnop. 6,1. Hariv. 1081. VP. 282. Verz. d. Oxf. H. 53,*a*,25 (°नामन् die Hdschr.). 55,*b*,2. 5. 19. Bhâg. P. 6,15,15. 12,6,77. auch wohl 9,21,28. Râma (Sohn einer Kausaljâ) R. 2,75,13. ein Sohn Sṛńgaja's MBh. 12,1042. Viçvasaha's Ragh. 18,24. VP. 386. Vidhṛti's Bhâg. P. 9,12,3. 5. — *c)* m. ein N. des Berges Mainâka (vgl. सुनाभ) Trik. 2,3,2. H. 1028. R. 5,7,5. 47. 6,108,19. — 2) n. Bez. *eines Gebäudes mit drei Hallen, nämlich nach Osten, Westen und Süden,* Varâh. Bṛh. S. 53,37. — Vgl. हैरण्यनाभ.

हिरण्यनिर्णिज् adj. *goldgeschmückt* ṚV. 1,167,3. 5,62,7.

हिरण्यनेमि adj. *goldene Felgen habend* ṚV. 1,105,1.

हिरण्यपक्ष adj. *goldene Flügel habend* ṚV. 10,123,6. VS. 18,53. TBr. 3,7,6,9. Ind. St. 3,459.

हिरण्यपति m. *Goldherr* Taitt. Âr. 10,22. Çiva MBh. 12,10362.

हिरण्यपर्ण adj. 1) *goldgefiedert* ṚV. 4,45,4. Pâr. Gṛhj. 3,15. — 2) *goldblätterig* Nir. 8,19. TBr. 3,6,11,2. VS. 21,56. 28,20. 33.

हिरण्यपर्वत m. N. pr. eines Reiches Hiouen-thsang 2,65. fgg. 385. Vie de Hiouen-thsang 171. 174. 177.

हिरण्यपाणि 1) adj. *a) goldhändig:* Savitar ṚV. 1,22,5. 35,9. 3,54,11. 6,50,8. 71,4. 7,38,2. सवितृपुत्र Ind. St. 3,459. — *b) goldhufig* ṚV. 8,7,27. — 2) m. N. pr. eines Vaiçravaṇa Shaḍv. Br. 5,6. eines andern Mannes Burnouf, Intr. 424, N.

हिरण्यपात्र n. *Goldgefäss* TS. 5,7,1,3. TBr. 1,3,3,7. Çat. Br. 5,1,2,19. 5,28.

हिरण्यपाव m. ṚV. 9,86,43 nach Sâj. = हिरण्येन पुनन्.

हिरण्यपिण्ड m. *Goldklümpchen* ṚV. 6,47,23.

हिरण्यपुर n. *Goldstadt,* N. pr. 1) einer in der Luft schwebenden oder jenseits des Meeres gelegenen Stadt der Asura MBh. 3,12209. 5,1932. 3567. °वासिनः 4,1977. Hariv. 209. Kâm. Nîtis. 11,11. Bhâg. P. 5,24,30. — 2) einer Stadt in Kâçmîra Kathâs. 65,215. Râǵa-Tar. 7,1398. 8,737.

हिरण्यपुरुष m. *eine männliche Figur aus Gold* Kâtj. Çr. 17,4,3. Ind. St. 13,248.

हिरण्यपुष्पि m. N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,3.

हिरण्यपुष्पी f. *eine best. Pflanze* Suçr. 1,368,20. = कालिकारिका Comm.

हिरण्यपेशस् adj. *goldgeschmückt* ṚV. 8,7,2. 31,8.

हिरण्यप्रउग adj. *mit einem goldenen Deichselkopf versehen* ṚV. 1,35,5.

हिरण्यबन्धन adj. (f. आ) *goldene Bänder* (*Tauwerk*) *führend:* Schiff AV. 5,4,4. 19,39,7.

हिरण्यबाहु 1) adj. *goldarmig* VS. 16,17. Taitt. Âr. 10,22. Çiva Ind. St. 2,21. MBh. 14,198. — 2) m. *a)* ein N. des Flusses Çoṇa AK. 1,2,3,33. H. 1090. Halâj. 3,52. — *b)* N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2147. — *c)* N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 58,35. — Vgl. हैरण्यबाहेय.

हिरण्यबिन्दु m. N. pr. eines Berges MBh. 3,8317. eines geheiligten Badeplatzes 13,1697. °बिन्दोस्तीर्थम् 1,7815.

हिरण्यमय (von हिरण्य) adj. (f. ई) *aus Gold gemacht:* Nadel Çat. Br. 13,2,10,2. — Vgl. हिरण्मय.

हिरण्यमूर्धन् adj. (f. °मूर्ध्नी) *goldköpfig* TS. 5,5,3,3.

हिरण्यय (von हिरण्य) ved. adj. (f. ई) *golden* P. 6,4,175. अक्षि ṚV. 8,29,1. Wagen der Götter 1,35,2. 4,44,4. 5. 6,56,3. पवयः 1,180,1. द्रापि 25,3. अत्क 5,55,6. (आदित्याः) हिरण्ययाः शुचयो धारपूताः 2,27,9. योनि 5,67,2. VS. 8,29. अमति ṚV. 3,38,8. उत्स 8,50,6. गृह AV. 7,83,1. वज्र ṚV. 8,57,3. अरणी 10,184,3. कोश AV. 10,2,31. fgg. मणिकर्णितो हिरण्ययः 10,3,3. 7,99,1. 11,2,12. पुरः 10,6,10. अभ्रि VS. 11,11. Çat. Br. 14,9,4,21. Arme des Savitar ṚV. 6,71,1. 7,45,2. एनी 1,144,6. शिप्राः 5,54,1. 8,7,25. Schiffe des Pûshan 6,58,3. AV. 4,37,9. 5,4,4. 5. सह त्वचा हिरण्यया (offenbar um den üblen Klang zu vermeiden) ṚV. 8,1,32. सचा मना हिरण्यया 67,2. Sindhu 10,78,8. पशु etwa so v. a. *Goldes werth* ṚV. 10,48,4. — Vgl. हिरण्मय, हिरण्यमय.

हिरण्यया (wie eben; हिरण्यऽया Padap.) f. *Lust nach Gold* ṚV. 7,66,8.

हिरण्ययु (wie eben) adj. *Gold begehrend* ṚV. 7,31,3. काम 8,67,9. 9,27,4.

1. हिरण्यरथ m. *ein Wagen voll Gold* ṚV. 1,30,16. Ait. Br. 7,16. *ein Wagen von Gold* (im Kleinen): °दान Verz. d. B. H. 137 (182).

2. हिरण्यरथ adj. *mit einem goldenen Wagen fahrend* ṚV. 5,57,1.

हिरण्यरशन adj. *einen goldenen Gürtel habend* Bhâg. P. 4,7,20.

हिरण्यरूप adj. *wie Gold aussehend, goldähnlich* ṚV. 2,35,10. Agni 4,3,1. 5,62,8. 10,20,9.

हिरण्यरेतस् Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,226. 1) adj. *dessen Same Gold ist.* — 2) m. *a)* Bez. *des Feuers* AK. 1,1,1,51. H. 1097. an. 3,48. Med. s. 68. Halâj. 1,64. MBh. 1,2106. 8408. 14,118. R. Gorr. 2,83,41. Ragh.

18,24. Bâlar. 282,7. Mârk. P. 99,49. Daçak. 63,7. Bhâg. P. 6,9,41. — *b)* Bez. *der Sonne* H. an. Med. N. pr. eines der 12 Âditja Weber, Râmat. Up. 304. — *c)* Bez. Çiva's H. 197. Çabdar. im ÇKDr. — *d)* N. pr. eines Mannes Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 57,15. daneben auch °रेतस (auch im pl.) ebend. eines Sohnes des Prijavrata (als N. des *Feuers*) Bhâg. P. 5,1,26. 34. 20,14. — Vgl. सुवर्णरेतस्, °रेतस.

हिरण्यरोमन् m. Bein. Bhîshmaka's MBh. 5,5350. N. pr. eines Ṛshi Hariv. 14153. im 5ten Manvantara 431. Bhâg. P. 8,5,3. eines Sohnes des Parǵanja Hariv. 276. VP. 83,N. 3. 153. 226.

हिरण्यलोमन् m. N. pr. eines der 7 Ṛshi im 5ten Manvantara Mârk. P. 75,73.

हिरण्यव (von हिरण्य) P. 5,2,109, Vârtt. 1 (मत्वर्थे). m. *das einem Gotte (einem Tempel) gehörige Gut* ÇKDr. und Wilson ohne Angabe einer Aut. — Vgl. सु°.

हिरण्यवक्षस् adj. *goldbrüstig, die Gold in sich bergende* Erde AV. 12,1,6. 26.

हिरण्यवत् (von हिरण्य) 1) adj. *a) Gold besitzend:* उत नो गोमतस्कृधि हिरण्यवतो अश्विनः RV. 8,32,9. — *b) aus Gold bestehend:* वसु RV. 7,94,9. — *c) von Gold begleitet, damit versehen* u. s. w.: Opfer Kâtj. Çr. 11,1,3. Wasser 25,12,13. Hand Çâṅkh. Gṛhj. 6,2. — 2) f. °वती N. pr. *a)* eines Flusses Burnouf, Intr. 86. Hiouen-thsang 1,334.344. Schiefner, Lebensb. 290 (60). — *b)* zweier Frauenzimmer Kathâs. 93, 10. Verz. d. Oxf. H. 153,*a*,2. — *c)* ein N. der Stadt Uǵǵajinî im 3ten Zeitalter Kathâs. 83,6. — 3) n. *Besitz an Gold* RV. 1,30,17. 92,16. 8, 22,17. Vâlakh. 1,10. आ पवस्व महीमिषं गोमदिन्दो हिरण्यवत् RV. 9, 41,4. 61,3. 63,18. 69,8.

हिरण्यवन्धुर adj. *einen goldenen Sitz* oder dgl. *habend:* der Wagen Indra-Vâju's RV. 4,46,4. der Açvin 8,5,28.

हिरण्यवर्ण 1) adj. (f. आ) *a) goldfarben, goldähnlich:* Ushas RV. 3, 61,2. 7,77,2. Indra 5,38,2. TBr. 2,8,4,1. Bṛhaspati RV. 5,43,12. Gewässer RV. 2,35,9. fgg. Naigh. 1,13. AV. 1,33,1. 3,13,6. Âçv. Gṛhj. 4,7,15. — RV. 2,34,11. 10,85,20. AV. 5,5,6. 7,10. 9,1,4. 19,28,8. Taitt. Âr. 10,22. शकुनयः Ind. St. 3,459. अण्ड Hariv. 37. — *b) das Wort* हिरण्यवर्ण *enthaltend* (Vers) Kauç. 90. — 2) f. आ *Fluss* H. 1079.

हिरण्यवर्णीय adj. *mit* हिरण्यवर्ण *beginnend* TS. Prât. 9,20. 11,3.

हिरण्यवर्तनि adj. *eine goldene Bahn habend, goldspurig* RV. 1,92, 18. 5,75,2. 8,5,11. 8,1. 76,5. VS. 20,74. Sarasvatî 6,61,7. Sindhu 8,26,18.

हिरण्यवर्मन् m. = काञ्चनवर्मन् N. pr. eines Fürsten der Daçârṇa MBh. 5,7419. 7511.

हिरण्यवर्ष m. N. pr. eines Mannes Kathâs. 55,172. 223.

हिरण्यवाशी adj. *ein goldenes Messer* (oder *Beil*) *führend:* Bṛhaspati RV. 7,97,7 (TBr. 2,8,4,1). die Marut 8,7,32.

हिरण्यवाशीमत् adj. dass., superl. °मत्तम als Beiw. Pûshan's RV. 1,42,6.

हिरण्यवाह m. ein N. des Flusses Çoṇa, sonst हिरण्यबाहु, Çabdar. im ÇKDr. und Bharata zu AK. 1,2,3,33 nach ÇKDr.

हिरण्यविद् adj. *Gold verschaffend, — besitzend* RV. 9,86,39.

हिरण्यवी adj. *mit Gold bedeckt:* पृषती RV. 8,54,10.

हिरण्यवीर्य adj. *dessen Same Gold ist*, Bez. *des Feuers* Bhâg. P. 4,24, 37. — Vgl. हिरण्यरेतस्.

हिरण्यशकल s. u. शकल.

हिरण्यशम्य adj. *mit goldenen Zapfen versehen:* Wagen RV. 1,35,4.

हिरण्यशरीर adj. *einen goldenen Leib habend* Ait. Br. 2,3. 14.

हिरण्यशल्क s. u. शल्क.

हिरण्यशिप्र adj. *einen goldenen Helm tragend:* die Marut RV. 2,34,3.

हिरण्यशीर्षन् adj. (f. °शीर्ष्णी) *goldköpfig* Kâṭh. 20,6. v. l. zu °मूर्धन् der TS.

हिरण्यशृङ्ग 1) adj. *goldhörnig* RV. 1,163,9. AV. 19,36,5. — 2) m. N. pr. eines Berges MBh. 6,237.

हिरण्यश्मश्रु adj. *goldbärtig* Verz. d. Oxf. H. 249,*a*,1. 2.

हिरण्यष्ठीव m. N. pr. eines Berges (*Gold speiend*) Bhâg. P. 5,20,4.

हिरण्यसंदृश् adj. *wie Gold erscheinend, goldig* RV. 2,35,10. 6,16,38. 8,5,28.

हिरण्यसरस् n. *Goldteich, — see*, N. pr. eines heiligen Badeplatzes MBh. 12,13220.

हिरण्यस्तुति f. *Lob des Goldes*, Bez. einer Hymne Ind. St. 1,109.

हिरण्यस्तूप m. N. pr. eines Mannes (*Goldschopf*) RV. 10,149,5. Çat. Br. 1,6,4,2. Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,10. 11. 19,*a*,27. mit dem patron. Âṅgirasa Verfasser von RV. 1,31—35. 9,4. 69. — Vgl. हैरण्य°.

1. हिरण्यस्रज् f. *Goldkranz, — reif — kette* u. dgl. Kâtj. Çr. 14,1, 23. 5,36. 22,3,24. Lâṭj. 9,2,9. Gobh. 3,5,9.

2. हिरण्यस्रज् adj. *mit einer Goldkette* u. s. w. *versehen:* मणि AV. 10,6,4. Pañkav. Br. 18,7,6. Kauç. 106. ऋत्विजः Âçv. Çr. 9,9,4.

हिरण्यहस्त 1) adj. *goldhändig:* Savitar RV. 1,35,10. AV. 7,116,2. — 2) m. N. pr. eines Mannes RV. 1,116,13. 117,24. MBh. 13,6268.

हिरण्यहेमन् n. *Gold* Hem. Jogaç. 3,93.

हिरण्याक्ष (हिरण्य + 3. अक्ष) 1) adj. *goldäugig:* Savitar RV. 1,35, 8. Eule Taitt. Âr. 4,33,1. — 2) m. N. pr. *a)* eines von Vishṇu in seiner Erscheinung als Eber erschlagenen Daitja MBh. 12,6146. 13, 6016. Hariv. 184. 194. 5863. 7367. 12458. 12500. 12522. fgg. 12913. 14357. fg. VP. 123. Bhâg. P. 3,14,2. 17,18. 20. fgg. 6,6,33. 18,10. 12. 7,1,39. fg. Verz. d. B. H. No. 325. Verz. d. Oxf. H. 64,*b*,3. °रिपु Bez. Vishṇu's Ragh. 18,24. °हर desgl. Pañkar. 4,3,59. — *b)* eines Ṛshi MBh. 13,1050. Verz. d. Oxf. H. 310,*a*,29. eines Sohnes des Viçvâmitra MBh. 13,256. Hariv. 1461. 1467 (pl. *sein Geschlecht*). 1769. eines der Unterredner bei Karaka z. B. 1,26. N. pr. eines Sohnes des Çjâmaka Bhâg. P. 9,24,41. eines Fürsten von Kâçmîra, Sohnes des Utpalâksha, Râǵa-Tar. 1,287. fg. des Kanakâksha Kathâs. 65, 216. fgg. — *c)* einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 39,*b*,7. 8.

हिरण्याङ्ग (हिरण्य + 3. अङ्ग) m. N. pr. eines Ṛshi Verz. d. Oxf. H. 18,*b*,9. pl. *sein Geschlecht* 19,*a*,25.

हिरण्याब्ज (हिरण्य + अब्ज) n. *eine goldene Lotusblüthe* Kathâs. 54,10.

हिरण्याभीशु (हिरण्य + अ°) adj. *goldene Zügel* oder *Riemen führend:* Wagen RV. 8,5,28. 22,5.

हिरण्याश्व (हिरण्य + अश्व) m. *ein Pferdchen aus Gold:* °दान Verz. d. Oxf. H. 35,*b*,17. fg. 43,*a*,16. °रथ m. *Pferdchen und Wägelchen aus Gold* ebend.

हिरण्यीय adj. von हिरण्य gaṇa प्रेक्षादि zu P. 4,2,80. f. °नी *Goldgrube, eine goldreiche Gegend* gaṇa पुष्करादि zu 5,2,135.

हिरण्येशय adj. *im Golde ruhend* (शय): Mahâpurusha MBh. 12,12864.

हिरण्येष्टका f. *eine* Ishṭakâ *aus Gold* Çat. Br. 6,1,2,30. 2,1,20. TS. 5,5,5,1. 7,6,2. 9,4.

हिरण्वत् (für हिरण्यवत्) 1) m. N. pr. eines Sohnes des Âgnîdhra (Agnîdhra) VP. 2,1,17. 21. Vgl. हिरण्मय. — 2) f. °वती N. pr. verschiedener Flüsse MBh. 5,5176. 6,333 (VP. 183). 13,7651. R. Gorr. 2,73,8. Mârk. P. 60,14. — Vgl. हैरण्वती.

हिराधर m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 166,*b*, No. 370.

हिरि adj. = हरि; s. d. folgenden Wörter.

हिरिशिप्र adj. *gelb —, goldwangig; einen goldenen Helm* (oder *Visir*) *tragend:* Agni R̥V. 2,2,5. Indra 6,29,6. — Vgl. हरिशिप्र, हिरण्यशिप्र.

हिरिश्मश्रु adj. = हरिश्मश्रु *goldbärtig* R̥V. 5,7,7. 10,46,5.

हिरीमत् (von हिरि) adj. etwa *der die Falben hat* (vgl. हरिवत्): (इन्द्रः) वज्रं यश्चक्रे सुहनाय दस्यवे हिरीमशो हिरीमान् R̥V. 10,105,7.

हिरीमश (von हिरीमन् = हरिमन्) adj. *falb* s. d. vorigen Art.

हिरुक् adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. *weg, fort, aus dem Gesicht:* य ईं ददर्श हिरुगिन्नु तस्मात् R̥V. 1,164,32. हिरुग्घि यन्ति सिन्धवो हिरुग्देवो वनस्पतिर्हिरुङ्नमतु शत्रवः AV. 4,3,1. unter den निर्णीतान्तर्हितनामधेयानि Naigh. 3,25. = वर्जने (विना) und समया, मध्ये AK. 3,5,3. 7. Trik. 3,3,464 (°विलासयोः wohl fehlerhaft für °विनार्थयोः). H. 1527. 1534. an. 7,20. Med. avj. 12. अधमार्थे Çabdar. im ÇKDr. हिरुक्कर्मणा मोक्षः so v. a. *die Erlösung tritt ein, sobald die Werke aufhören*, H. 1527, Schol. am Ende eines adv. comp. (!) हिरुक्के gaṇa शरदादि zu P. 5,4,107. — Vgl. हरुक्.

हिल्, हिलति (भावकरणे, हावकरणे) Dhâtup. 28,69.

हिल N. pr. eines Berges Hiouen-thsang 1,135. 2,188. Vie de Hiouen-thsang. 87. einer Stadt Hiouen-thsang. 1,102.

हिलमोचि f. *Enhydra Hingcha Dec.* Çabdar. im ÇKDr. °का desgl. AK. 2,4,5,23. Trik. 2,4,31. Ratnam. 234. Madan. 1,306. °मोची f. desgl. Hâr. 180. Çabdar. im ÇKDr.

हिलीसमुद्र N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 339,*a*,10.

हिल्ल m. 1) *ein best. Wasservogel*, = शरारि Çabdar. im ÇKDr. — 2) N. pr. eines Mannes Râǵa-Tar. 8,2158.

हिल्लाज m. N. pr. eines Astronomen Ind. St. 2,246. fgg. 268. 274. °तानक und °दीपिका 250.

हिल्लोलय्, °यति = हिन्दोलय् Dhâtup. 35,84,*h*.

हिवुक s. हिबुक.

हिष्क्, हिष्कयते = किष्क् Dhâtup. 33,12, v. l.

ही interj. *des Staunens* AK. 3,5,9. H. an. 7,17. Med. avj. 87. ही चित्रम् Bhaṭṭ. 14,39. *des Entsetzens* H. an. Med. *des Schmerzes* Med. verdoppelt *des Staunens* und *Lachens* H. an. 7,53. Med. avj. 91. *des Behagens:* ही ही (हा हा die neuere Ausg.) हा हेति वादिनौ Hariv. 14378.

हीक m. N. pr. eines Piçâka MBh. 8,2064. ein zur Erklärung von बाह्लीक gebildetes Wort.

हीड् (हिड्, हेड्), हेडति Dhâtup. 19,16 (वेष्टने). हेळते Naigh. 2, 12 (क्रुध्यतिकर्मन्). हेडते Dhâtup. 8,32 (अनादरे). जिहीळ, जिहीळे, जिहीळिरे. 1) act. *ärgern, kränken:* तं त्वा मन्यो अक्रतुर्जिहीळ R̥V. 10,83,5. आग्ला देवानहिडत् Gobh. Br. 1,2,21. — 2) med. *ärgerlich —, gram —, erzürnt sein* R̥V. 7,58,5. न मा मिमेथ न जिहीळ एषा 10,34,2. यद्वा पितापराद्धो जिहीळे AV. 6,116,2. तद्देवा न जिहीडिरे *das beunruhigte die Götter nicht, daraus machten sie sich Nichts* Çat. Br. 1,2,5,5. जिहीळानं R̥V. 1,25,1. अहीडमान Çat. Br. 6, 3,3,20. partic. हीळितं *aufgebracht* R̥V. 1,80,5. 7,46,4. AV. 12,4,28. 49. — 3) *leichtsinnig —, sorglos verfahren:* तीर्त्वा समुद्रं वणिजः समृद्धा मग्नाः कुनद्यामिव हेलमानाः MBh. 10,565. भर्तुः प्रियार्थं कुलरक्षणार्थं भर्तुश्च वंशस्य परिग्रहार्थम् । अहेडमानास्त्वरया स्म दूता राज्यां तु ते तत्पुरमेव याताः ॥ so v. a. *die Sache ernst nehmend* (= उपेक्षारहिताः Comm.) R. 2,68,22. — Vgl. अहेळत् fgg., हेलन, हेला. Die sinnliche Grundbedeutung dürfte sein *zupfen, rupfen, vellicare;* vgl. caus.

— caus. 1) *ausrupfen:* यदस्या गोपतौ सत्या लोम ध्वाङ्क्षो अजीहिडत् AV. 12,4,8. — 2) *verhöhnen, verspotten:* ता हेलयामास कपिर्भ्रूक्षेपैः संमुखादिभिः । दर्शयन्स्वगुदं तासाम् Bhâg. P. 10,67,13. 15.

— अव s. अवहेल fg.

— वि caus. *ärgern, kränken:* नोद्वेजयति भूतानि न विहेलयते (विघातयते ed. Bomb.) तथा MBh. 13,6720.

हीडे, हीळे (von हीड्) m. *Zupfer* so v. a. *Mahner:* यज्ञो हीळो वो अन्तर आदित्या अस्ति मृळत *ein innerer Mahner* (der euch keine Ruhe lassen soll) R̥V. 8,18,19. = गन्तव्य Sâj.

हीनं (partic. von 2. हा) 1) adj. = त्यक्त u. s. w. AK. 3,2,56. H. 1475. = गर्ह्य und ऊन AK. 3,4,18,130. Med. n. 26. = कदर्य Halâj. 2,192. *a) verlassen:* जाया तप्यते कितवस्य हीना R̥V. 10,34,10. — *b) zurückbleibend hinter, zurückgesetzt, untergeordnet, niedriger stehend, nachstehend:* स हीन इवामन्यत *er sah, dass er sich nicht messen könne,* Pañkav. Br. 14,5,15. यो हीन आनुजावर इव स्यात् 16,4,2. 17,1,2. 20, 11,4. der linke Fuss Çâṅkh. Çr. 4,12,3. TBr. 1,5,12,3. Ait. Br. 1,11. यो वै पुण्यो हीनो ऽनुप्रेप्सुः स्यात् *herabgekommen* Âçv. Çr. 10,2,2. Kâtj. Çr. 22,2,19. von Personen, *die dem Stande oder der Bildung nach niedriger stehen,* P. 1,4,86. Vop. 5,7. M. 3,107. 4,245. 10,31. Jâǵn. 2,168. 289. Spr. (II) 5629. 6544. 7402. 7405. Varâh. Bṛh. S. 53,12. Bṛh. 20,4. Mârk. P. 125,12. स्थानेन R. Gorr. 2,113,16. धनहीनो न हीनः, विद्यारत्नेन यो हीनः स हीनः सर्ववस्तुषु Spr. (II) 3057. °ज्ञाति M. 3,15. Jâǵn. 2,43. Spr. (II) 1468. °वर्ण 5170. °बुद्धि, °गुण R. Gorr. 2,113,16. *schwächer:* शत्रु Jâǵn. 1,347. Spr. (II) 7613. दण्डो हीनेषु पात्यः R. 5, 81,39. *unterlegen im Process* Jâǵn. 2,16. 18. mit abl. *niedriger stehend als, Jmd untergeordnet* P. 1,4,86, Schol. *schlimmer als* Mârk. P. 121, 18. *geringer als:* हीनाधिकं स्वमानात् Varâh. Bṛh. S. 53,15. हीनतर *schlechter:* लोक Muṇḍ. Up. 1,2,10. — *c) unvollständig, mangelhaft, ungenügend, fehlend, mangelnd, unterblieben:* यद्धीनं यज्ञस्य Çat. Br. 11,1,8,6. Shaḍv. Br. 2,7. 8. हीने पादे *wenn der* Pâda *unvollständig angegeben ist* Âçv. Çr. 1,1,18. हीनातिरिक्तगात्र M. 3,242. °चक्षुस् R. 2,64,9. °व्यञ्जना 10. °रूपा, °सत्त्वा 5,13,69. °वीर्य Spr. (II) 6058. Çârṅg.

Saṃh. 1,1,29. °दर्शनसामर्थ्य Râǵa-Tar. 5,219. °संमार्जन R. 2,33,20. °यज्ञ M. 11,12. °कर्मन् 16. MBh. 6,2917. °क्रिय M. 3,7. प्रतिज्ञा MBh. 7,2834. Hariv. 6691. 8122. R. 2,109,8. °श्वासनाद् AV. Prât. 1,43. °स्वर् *lautlos* Suçr. 2,262,1. °स्वरता 1,118,8. मन्त्रो हीनः स्वरतः वर्णतो वा *mangelhaft in Bezug auf* Çikshâ 52. हीनोद्गत *nicht ganz hervorgedrungen* Suçr. 1,301,7. °तर्पित *ungenügend* — Çârṅg. Saṃh. 3,13,45. — *d*) überh. *unter dem normalen Maasse* u. s. w. *zurückbleibend, klein, gering, wenig, schlecht* u. s. w.: हीनान्नवस्त्रवेष M. 2,194. °मूल्य Jâǵn. 2,168. लक्षणानि MBh. 3,2784. हीनायुस् R. 3,8,2. हीनं विद्म: Spr. (II) 868. °चरित 5815. Varâh. Bṛh. S. 4,32. 26,10. 47,8. 61,9. Hem. Jogaç. 4,13. उत्तम, हीन, सम M. 3,107. Varâh. Bṛh. S. 68,105. हीन, मध्यम, उत्तम 26,7. हीन, मध्यम, श्रेष्ठ Çârṅg. Saṃh. 3,1,6. हीनातिरिक्तकाले *zu früh oder zu spät* Varâh. Bṛh. S. 5,25. 46,52. हीनाधिके (sc. काले) dass. 42,5. अहीन *vorzüglich* 69,3. Ragh. 18,13. — *e*) *ermangelnd, ohne — seiend, beraubt —, frei von;* die Ergänzung α) im instr. Weber, Ǵjot. 89. वेदयज्ञैः M. 2,183. 8,57. पुरुषकारेण 232. फेनबुद्बुदैः Jâǵn. 1,20. पितृमातृसुतभ्रातृश्वश्रूश्वशुरमातुलैः 86. विद्यातपोभ्याम् 202. त्वया MBh. 1,6162. 3,2671. 2673. R. 2,64,36. 66,22. R. Gorr. 2,53,26. 3,51,40. 4,9,7. Ragh. 1,70. Spr. (II) 1077. 2066. 3037. 4781. 5157. 5337. 6640. 7531. षड्भिर्हीना चतुःषष्टिः Varâh. Bṛh. S. 53,5. 10. 67. Bhâg. P. 1,14, 21. — β) im abl.: प्रजननात् MBh. 1,4676. राजवरात् R. 2,103,8. सुखात्, राजवंशात् R. Gorr. 2,7,21. शौचात् Spr. (II) 1834. मन्त्रतः M. 3,65. — γ) im loc.: धर्मार्थयोः R. 2,106,11. नेत्रयोः Bhâg. P. 1,13,30. — δ) im acc.: तामाशाम् R. 2,64,5. — ε) im comp. vorangehend: बल° Muṇḍ. Up. 3,2,4. अङ्ग° Kâtj. Çr. 1,1,5. Weber, Ǵjot. 89. आचार° M. 3,165. विद्या°, ज्ञाति° 4,141. 158. 7,148. 9,89. 10,35. Jâǵn. 1,160. MBh. 1,6154. 3,2215. 16800. R. 2,66,22. 103,15. 5,13,69. Suçr. 2,223,3. Njâjas. 1,2,44. Spr. (II) 70. 2055. 2675. 2768. 3057. 3908. 4374. 5157. 5795. 5950. 6057. 6157. 6503. 7037. वेलाहीने पर्वणि so v. a. *vor der Zeit eintretend* Varâh. Bṛh. S. 5,24. 43,50. 47,4. 53,12. 27. 37. fg. 58, 27. 67,9. 68,11. 69,21. 79,9. 81,12. 19. 82,10. 96,12. Kathâs. 25,10. AK. 1,1,2,8. 2,6,2,26. 3,2,9. H. 150. 535. Hit. 10,20. 17,18. रुदते चाप्यहीनम् adv. Vet. in LA. (III) 25,12. — 2) f. आ Hâr. 267 fehlerhaft für दीना *das Weibchen einer Maus.* — 3) n. = हीनता *Mangel:* अङ्गहीनादि Jâǵn. 3,163. वेलाहीने so v. a. *zu ungehöriger Zeit* 2,168. — Vgl. 2. अ°, द्वि°, बल°, पदहीनात्.

हीनक adj. = हीन. Am Ende eines comp. *ermangelnd:* कार्यसंदेशहीनकौ कार्यौ Jâǵn. 2,274.

हीनकुष्ठ n. wohl = क्षुद्रकुष्ठ *kleiner Aussatz* Verz. d. Oxf. H. 281, *a*, No. 659.

हीनक्रम m. *abnehmende Folge* (des Verfahrens) Suçr. 2,218,15. Gegensatz अतिक्रम.

हीनज adj. *von einem Niedrigen erzeugt, ein Mann niedrigen Standes* MBh. 1,7170. 7200.

हीनतस् = हीनात्, हीनेन *von einem Niedrigen* Spr. (II) 6629, v. l. — MBh. 2,2191 und 4,226 fehlerhaft für हीनितस्.

हीनता (von हीन) f. *das Ermangeln, Nichtbesitzen, Armsein an;* die Ergänzung im instr.: याः काश्चिद्धक्ष्यपादास्तु गायत्र्यो हीनतां गताः । अतोर्वैर्ङ्गभिः RV. Prât. 17,3. im comp. vorangehend: बल° H. 319.

हीनत्व (wie eben) n. 1) *das Nachstehen, Niedrigerstehen:* यः स्वस्यात्मनो हीनत्वं परस्य गुणोत्कर्षं च कथयति स स्तुत्यः Sarvadarçanas. 64,2. — 2) *das Ermangeln, Nichtbesitzen, Armsein an* Mârk. P. 48,22. in comp. mit der Ergänzung: अङ्ग° M. 11,50. मांसशोणित° (Gegens. °बाहुल्य) Suçr. 1,282,8. उत्साहशक्ति° Spr. (II) 1223. पुत्र° 2774. बुद्धि° 4326. — 3) *Unzulänglichkeit* als ein best. Fehler der Upamâ Vâmana 4,2,8. 9.

हीनदग्ध adj. *zu wenig geätzt* Suçr. 2,47,21. Gegens. अतिदग्ध.

हीनबाहु m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210.

हीनयान n. *das kleinere Fahrzeug* (Gegens. महायान), Bez. der älteren Phase des Buddhismus Wassiljew 8 u. s. w. Vie de Hiouen-thsang 66. Vjutp. 7. 38.

हीनरात्र adj. (f. आ) *kürzere Nächte habend:* तिथि Garga bei Weber, Ǵjot. 47.

हीनरोमन् adj. *unbehaart* MBh. 12,13229.

हीनवादिन् adj. *in einem Streite* (*Processe*) *unterliegend* H. 348. Halâj. 2,209. Pańkat. 166,18.

हीनवृत्त adj. *schlechten Wandels* Spr. (II) 3542.

हीनसख्य n. *Freundschaft mit Menschen niederen Schlages* ÇKDr. und Wilson.

हीनाङ्ग (हीन + 3. अङ्ग) 1) adj. (f. आ und ई) *a*) *dem ein Glied fehlt* Shaḍv. Br. in Ind. 1,41. M. 4,141. Spr. (II) 7403. Varâh. Bṛh. S. 58, 50. Bṛh. 17,7. हीनातिरिक्ताङ्गी *die ein Glied zu wenig oder zu viel hat* Jâǵn. 1,222. हीनाधिकाङ्गी dass. Varâh. Bṛh. S. 61,4. — *b*) *unvollständig in seinen Theilen* Schol. zu Kâtj. Çr. 38,14. — 2) f. ई *eine Art Ameise* H. 1207.

हीनार्थ (हीन + अर्थ) adj. *um seinen Vortheil —, zu kurz gekommen* Spr. (II) 5334.

हीनित (von हीन) adj. 1) *um das Seinige gebracht:* न हीनितः (für हीनतः vermuthet) परमभ्याददीत Spr. (II) 3646. न विद्यते कश्चन (कश्चन beide Ausgg.) मत्स्य हीनितः (हीनतः beide Ausgg.) । न मे ज्ञितः कश्च न MBh. 4,226. am Ende eines comp. *ermangelnd, getrennt von:* प्रिय° Hariv. 8807. fg. — 2) *subtrahirt* ÇKDr. unter व्यवकलित. — Vgl. विहीनित.

हीनोपमा (हीन + उ°) f. *ein Vergleich mit Geringerem* (*zu Geringem*) Pratâpar. 65,*b*,1. Çaṃk. zu Khând. Up. S. 62.

हीताल m. = हिन्ताल Comm. zu AK. nach ÇKDr.

हीर 1) m. *a*) *Diamant* H. an. 2,473. Med. r. 103. Râǵan. 13,176 (neutr.). Pańkar. 1,4,65. 8,3. — *b*) *Schlange* H. an. — *c*) *Löwe* Çabdârthak. bei Wilson. — *d*) *Perlenschnur* Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — *e*) *ein Metrum von 4×23 Moren* Colebr. Misc. Ess. 2,157 (39). könnte auch neutr. sein. — *f*) ein N. Çiva's (vgl. हर) Trik. 1,1,44. H. ç. 47. H. an. Med. Ǵaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,*a*,6. — *g*) N. pr. des Vaters von Harsha Hall in der Einl. zu Vâsavad. 18. — 2) f. आ *a*) *eine Art Ameise* Trik. 2,5,28. H. an. *eine Art Schabe* Med. — *b*) *Gmelina arborea* Râǵan. 9,35. v. l. हिरा. — *c*) ein N. der Lakshmî H. an. Med. Ǵaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 190,*b*,23. हीरी H. ç. 59. — *d*) N. pr. eines

Frauenzimmers Verz. d. Oxf. H. 296,*a*, No. 718.

हीरक 1) m. n. *Diamant* AK. 3,4,25,186. Trik. 2,9,31. H. 1065. Pañkar. 1,1,73. °विधि Verz. d. Oxf. H. 320,*b*, No. 760. — 2) *ein best. Metrum*, = हीर Colebr. Misc. Ess. 2,157 (39).

हीरभट्ट (v. l. हीरभद्र) m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 318,*a*,30.

हीरराज als Bed. von संतानिका H. an. 4,39.

हीराङ्ग (हीर + 3. अङ्ग) n. Indra's *Donnerkeil* Çabdam. im ÇKDr.

हील n. *der männliche Same* Çabdârthak. bei Wilson.

हीलुक n. *Rum* Çabdak. im ÇKDr.

हीष् Gesanginterjection Pañkav. Br. 8,8,19.

हीषीस्वर n. N. eines Sâman Lâṭj. 7,8,5.

हीहीकार m. *der Ausruf der Freude* ही ही Lalit. ed. Calc. 137,9. 279,3.

1. हु, जुहोति Dhâtup. 25,1 (दाने, आदाने, अदने, प्रीणने). P. 6,1,192. Vop. 10,1. जुहुमस्, जुह्वति (P. 6,4,87. Vop. 10,2), जुहुत, जुहोत, जुहोतन, जुहवाम, जुहवानि, जुहुधि und जुहोधि ved. P. 3,4,88, Schol. जुहुयात्, जुहवत्, जुहवन्, जुहवथ, जुहवां चकार, partic. जुह्वत्, pl. जुह्वतस्; हौषम्, अहौषीत्, अहौषुस्, होष्यामि. med. जुह्वे, जुहुते, जुहुरे 3. pl., जुहवामहे, जुह्वे 3. sg. ṚV. 6,2,3. अजुह्वत, जुह्वान; होतुम्, हुत्वा; pass. हूयते, अहावि, partic. हुत. *in's Feuer giessen, — werfen* d. i. *Etwas* (acc.) oder *Jmd* (acc.) *mit Etwas* (instr.) *opfern;* auch von Dingen, die nicht gerade im Feuer dargebracht werden; über die Construction im Veda s. auch P. 2,3,3. हविः ṚV. 1,26,6. घृतम् 110,6. हव्या जुह्वान आसनि 75,1. सोमम् 7,85,1. गिरो जुह्वा जुहोमि 2,27,1. यज्ञं यं त आसानो जुहुते हविष्मान् 6,10,6. हव्या जुह्वानः Agni 8,23,6. जुह्वानासो यतस्रुचः 8,63,6. 7,95,5. अहाव्यग्ने हविरास्ये ते 10,91,15. 81,1. 121,10. VS. 8,58. स्रुचाऽस्यानि AV. 6,114,3. हविषा 1,15,1. अश्लोणास्त्वा घृतेन जुहोमि 31,3. नमसा ते जुहोमि 4,39,9. वैवस्वते 6,116,1. वैश्वानरे 18,4,35. अग्नौ 12,3,54. आत्मन् 9,6,21. यत्किं चासौ मनसा यच्च वाचा यज्ञैर्जुहोति हविषा यजुषा 7,70,1. Ait. Br. 1,11. 3,36. 5,31. 34. 7,17. 8,24. अमुं जुह्वथ त्वा होष्यामि TS. 6,4,5,6. TBr. 2,1,2,2. fgg. घृतमप्सु जुहवां चकार Çat. Br. 1,8,1,7. Çâñkh. Çr. 16,15,5. गार्हपत्ये जुहवथ 11,6,2,1. सायमग्नौ 2. भूतेष्वात्मानम् 13,7,1,1. अहमहौषुः 4,3,5,24. 11,5,3,4. 14,9,4,11. यदि हूयमानः किं चिदापद्येत 12,6,1,29. दाक्षिणानि होतुमेति TS. 6,3,1,6. Gobh. 1,8,2. Kâtj. Çr. 2,2,23. 4,10,5. 9,6,30. दक्षिणं जानु प्रभुज्य जुहोति Kauç. 1. 4. 5. खेन 15. 72. प्रजाकामाया उपस्थे 15. पृष्ठे 82. अग्नावाज्यस्य Khând. Up. 5,2,4. अग्निहोत्रं जुहवां चक्रुः Kaush. Up. 2,5. प्राणं वाचि, वाचं प्राणे ebend. आ होतोरप्रमत्तस्तिष्ठति ved. Citat beim Schol. zu P. 3,4,16. — यज्जुहोषि Bhag. 9,27. Spr. (II) 5043. H. 860. भस्मनि Bhâg. P. 3,29,22. इन्द्रियेष्वेव जुह्वति M. 4,22. वाचि प्राणम्, प्राणे वाचम् 23. हविः 206. जुहुधि P. 6,4,101. Vop. 10,2. हविः पावके Bhaṭṭ. 20,11. जुहवानि P. 7,3,87, Schol. जुह्वतु 6,4,87. जुहवाम ते ऽहितम् *deinem Feinde* Bhâg. P. 4,19,28. जुहुयात् Pañkar. 3,9,22. (समिद्भिः) ताभिरग्निम् M. 2,186. 4,145. MBh. 2,1154. Varâh. Bṛh. S. 43,30. 48,77. 60,12. Mârk. P. 51,53. Pañkar. 3,9,1. अग्निहोत्रम् M. 4,25. 6,9. घृतमग्नौ 8,106. वातेन्द्रगुरुवह्नीनां सर्पिषाहुतीः 11,119. MBh. 5,1734 (जुहूयात् fehlerhaft ed. Calc.). स्थालीपाकम् Varâh. Bṛh. S. 46,16. हविःशेषमनले द्वादशाहुतीः Bhâg. P. 6,19,7. विकल्पं चित्तौ 7,13,43. सार्षपं तैलं स्रुवेण मूर्ध्नि स्नातस्य *sprengen* Jâgñ. 1, 283. der ungrammatische opt. हुनेत् Pañkar. 3,14,3. 28. 44. 46. 53. 60. 62. 71. fg. 79. 15,74. st. dessen हुलेत् Verz. d. Oxf. H. 94,*b*,32. 42. अजुहोत् Bhâg. P. 1,15,42. अजुहवम् P. 7,3,87, Schol. अजुहवुस् 83, Schol. जुह्वन् nom. partic. MBh. 1,3546. 4623 (ed. Calc. जुह्वत्). H. 861 (जुह्वत् und जुह्वन्). st. des verbi finiti P. 3,2,126, Vârtt. 5. जुह्वतम् Bhâg. P. 10,69,24. जुह्वतम् gegen das Metrum Spr. (II) 3184. जुह्वतस् gen. M. 3,100. Bhâg. P. 4,5,19. जुह्वतौ MBh. 1,7627. जुह्वतस् nom. pl. M. 11,37. acc. pl. Bhâg. P. 4,19,29. जुह्वताम् M. 4,146. MBh. 3,1966. Kathâs. 46,107. Râga-Tar. 1,34. महामांसाहुतीः Prab. 54,1. जुह्वान Spr. (II) 3184, v. l. MBh. 9,2384. हवींषि 13,48. समरे प्राणान् 6,4452. अग्निं हव्यैः Hariv. 14868. जुहाव P. 3,1,39. Vop. 10,3. अग्नीन् MBh. 4,137. जटामेकामग्नौ 3,10760. R. 1,73,22. ज्वलने तनुम् Râga-Tar. 6,143. वाचं मनसि Bhâg. P. 1,15,41. 4,5,26. इन्द्राय शत्रवे (= इन्द्रं हन्तुं शत्रूत्पत्त्यै Comm.) 6,9,11. जुहुवतुस् P. 6,4,87, Schol. जुहुवुस्ते जातवेदसं मन्त्रैः MBh. 1,1447. जुहवां चकार P. 3,1,39. ज्वलने वपुः Bhaṭṭ. 4,5. जुहवामास Vop. 10,3. जुहुवे med. R. Gorr. 2,56,27. तनुमहौषीत् Ragh. 13,45. हुताशनम् Kathâs. 46,62. होष्यन्ति MBh. 3,13034. Bhâg. P. 9,22,35. हविर्हुत्वा M. 3,87. देवताभ्यो हविः 6,12. हविरध्वराग्निषु R. 1,8,27. R. Gorr. 2,56,28. घृतम् M. 11,256. अग्नौ होमान् 119. शतसहस्रं सावित्र्या MBh. 3,16624. आत्मानं हुताशने R. 3,77,32. Bhâg. P. 1,15,42. अग्नीन् Jâgñ. 1,99. MBh. 3,16644. 16723. R. 2,76,18. R. Gorr. 2,56,27. Bhâg. P. 8,9,14. शान्तिमनामयम् R. 2,25,27. pass.: अग्नयो हूयन्ताम् MBh. 5,7468. 1,4944. M. 9,318. Bhâg. P. 9,17,15. 10,24,27. पुरा तुषाग्नाविव हूयते हविः MBh. 3,15686. अग्निहोत्राणि सायाह्ने 2,2692. R. 2,41,9 (40,9 Gorr.). वह्नौ मांसम् Kathâs. 13,63. यज्ञः MBh. 1,6870. नहि भस्मनि हूयते M. 3,168. नराणां यत्र हूयन्ते यौवनानि धनानि च Spr. (II) 548 = 6280. हुतं च होष्यमाणं च काले वेदयते सदा MBh. 2,175 = R. Gorr. 2,109,8. — partic. हुत *a) geopfert*, n. *das Geopferte, Opfer* Halâj. 2,262. AV. 3,21,1. आज्य 5,21,2. 6,71,2. 7,97,7. हुतमग्निर्वहतु 9,4,3. यज्ञ 18,4,15. Ait. Br. 5,31. 7,26. Çat. Br. 11,5,2,4. 13,1,2,1. fgg. Kâtj. Çr. 4,2,18. 12,1. Kauç. 19. 65. 72. 135. Âçv. Gṛhj. 1,1,2. 10,23. अग्निहोत्रमहुतम्, अविधिना हुतम् Muṇḍ. Up. 1,2,3. — हविस् M. 12,68. Çâk. 1. भस्मनीव हुतं हव्यम् M. 3,181. R. 2,25,27. आज्य Prab. 21,12. अग्निहोत्र R. 2,54,11. 3,5,7. हृदिताश्रुहुताहुति 2,24,6. यज्ञ M. 3,73. fg. 4,205. होम 6,34. स्वात्मा कृशानौ Spr. (II) 2026. ब्रह्माग्नौ ब्रह्मणा हुतम् Bhag. 4,24. AK. 2,7,26. भस्मन् (= भस्मनि) Bhâg. P. 1,15,21. अहमग्निरहं हुतम् Bhag. 9,16. Ragh. 2,69. हुतमग्निरादद 3,14. विप्रमुखाग्निषु M. 3,98. ब्राह्मणस्य मुखे Spr. (II) 3493. व्रतस्नानहुतादिना Bhâg. P. 1,10,28. हुतं प्रहुतमेव च 7,15,49. ब्रह्माहुति° M. 2,106. n. Shaḍv. Br. 4,7 nach dem Comm. = हवनस्थानं मुखम्. — *b) dem geopfert ist* ṚV. 6,50,15 (neben स्तुत, vielleicht हूत zu lesen; vgl. 4.). अग्नि, हुताश u. s. w. M. 7,145. MBh. 3,15593. 5,7047. R. 2,64,32. 5,38,21. 41,18. Ragh. 1,6. 2,71. 9,39. Kumâras. 5,16. Spr. (II) 4102. Çâk. 51,17. Bhâg. P. 1,1,5. 13,29. 3,21,45. 8,16,8. सावित्री MBh. 3,16639. — Vgl. अहुत, दुर्हुत, पुरु°, ब्रह्म°, शत°, सर्व°, सु°, स्त्री°.

— caus. हावयति *opfern lassen* (das Object der Opferer, das Geopferte oder derjenige, welchem geopfert wird): व्रातपतम् Kauç. 73. Gobh. 1,3,15. Schol. zu Kâtj. Çr. 423,8. अत्याहुतिम् Bhaṭṭ. 3,3. अ-

ग्नीन् 17,1. ज्वलनं ब्राह्मणेन R. 2,25,25.

— desid. जुहूषति Vop. 19,5. *opfern wollen:* युद्धे प्राणाञ्जुहूषताम् MBh. 8,354. मां जुहूषन्तं त्वदर्थे जीवितं युधि R. 6,31,19.

— intens. जोहवीति P. 7,4,82, Schol. *häufig opfern, opfern* überh. AV. 19,4,1. अजोहवीत् Bhâg. P. 1,15,41. अजुहवीत् des Metrums wegen 42.

— अधि *opfern auf, über* (loc.): स्वधाभिर्ये अधि प्रुप्तावजुह्वत RV. 1,51,5.

— अप, °हुत bei Muir, ST. 1,44 fehlerhaft für °हृत, wie die gedr. Ausg. liest.

— अभि *das Opfer giessen auf, an, opfern an* oder *für* (einen Gott), *beopfern; begiessen, beschütten* überh.: पूर्वाङ्कुतिमुत्तरया TBr. 2,1,4,3. सूर्ये गर्भं सतम् Çat. Br. 2,3,1,4. विष्टपम् 3,6,1,21. 8,2,21. 12,4,3,1. इध्मम् Kâtj. Çr. 8,7,1. 10,8,22. मृदम् 16,2,21. Lâtj. 3,5,11. अन्नान् 4,10,22. आज्याहुती: Gobh. 3,8,10. Kauç. 18. 23. 82. पुरोडाशमाशयेन Âçv. Gṛhj. 2,1,6. Maitrjup. 6,9. चत्वारिंशद्घृताहुती: Jâǵn. 3,303. मांसैरभिजुहोतीति तव राष्ट्रम् MBh. 9,2337. मांसैरभिजुहावेष्टिम् 2347. अग्नौ वृथाभिहूयमाने 13,372. आद्यं च रुधिरं रौद्रं तस्मिन्युद्धे ऽभिहूयते (°भूयते die neuere Ausg.) Hariv. 13225. — partic. °हुत *begossen* (mit Opfer), *beopfert, geopfert;* überh. *begossen, beschüttet* AV. 6,133,2. Ait. Br. 8,24. Çat. Br. 3,3,1,4. Lâtj. 1,7,7. 5,5,8. Kauç. 48. मन्त्रैरभिहुतं पूर्वमध्वरेषु द्विजातिभि: । हविर्दानेषु य: सोम: धर्षयामास R. 3,36,21. सहस्रसंपाताभिहुत Suçr. 2,158,4. 159,15. 160,17. पिण्डमभिहुतं पयसालोड्य पिबेत् 162,1. 170,5.

— अव *vergiessen:* अवं स्म यस्य वेषणे स्वेदं पथिषु जुह्वति RV. 5,7,5.

— आ *opfern in* (loc.), *Jmd* (dat.), *Jmd* (acc.) *mit Opfer begiessen:* त्वे अग्न आहवनानि जुहुयाम RV. 7,1,17. हव्यम् 23. 10,88,7. अग्निम् 5,28, 6. 3,9,8. इन्द्राय सुतम् VS. 7,15. ब्रह्मणा ऋषभम् AV. 9,4,9. मित्रावरुणयोरंशे मनुराहुतिमाजुहोत् Hariv. 617. आजुहाव *geopfert:* सर्पिस् RV. 1,127,1. *beopfert* 5,37,1. 7,16,3. pass. 1,36,6. partic. आहुत *geopfert, beopfert* 8. हविस् 94,3. 3,52,6. घृतेभि: 2,7,4. 5,8,7. दीदाय शोचिराहुतस्य 7,3,5. अर्चिस् 8,43,10. AV. 6,5,1. 133,2. बलि 11,10,5. Çâṅkh. Çr. 1,17,18. 5,10,21. 10,10,19. so v. a. *in's Feuer gelegt:* Leichnam RV. 10,16,5. — Vgl. आहव 2), आहवन, आहाव 1), आहुत fg., घृताहवन fgg., सोमाहुत fgg. und स्वाहुत.

— उद् s. उद्धव.

— अभ्युद्, partic. उभ्युद्धुत Ragh. ed. Calc. 1,54 vom Comm. durch सम्यग्हुत erklärt, gehört zu धु; die Ausg. von Stenzler hat dafür अभ्युत्थित.

— उप *hinzuopfern* Kâtj. Çr. 5,13,1. Çâṅkh. Çr. 13,2,8. ब्रह्माग्रावपरे यज्ञं यज्ञेनैवोपजुह्वति Bhag. 4,25.

— निस् *zu Ende opfern:* अग्निहोत्रमनिर्हुतम् MBh. 13,4461.

— प्र (*fortwährend, in einer Folge*) *opfern, als Opfer hingeben:* ता ता पिण्डानां प्र जुहोम्यग्नौ RV. 1,162,19. प्र त्वे हवींषि जुहुरे समिद्धे 2,9, 3. सोमम् 6,44,14. 8,71,5. partic. प्रहुत, सोम 2,36,1. 10,92,3. Çat. Br. 14,4,3,3. हुता अग्नौ हूयमाना अनग्नौ प्रहुता: Âçv. Gṛhj. 1,1,2. चत्वार: पाकयज्ञा हुतो ऽहुत: प्रहुत: प्राशित इति Pâr. Gṛhj. 1,4. M. 3,73. = वैश्वदेवो बलि: 74. Çâṅkh. Gṛhj. 1,5. प्रहुत: पितृकर्मणा 10. हुतं प्रहुतं च Bhâg. P. 7,15,49. नृभि: प्रहुतं अहृयाद्घमश्नामि *das Geopferte* 5, 5,23. अप्रत्ताप्रहुताद् 26,18. — Vgl. प्रहुति und प्रहोष.

— प्रति *zum Ersatz opfern, das Opfer ergänzen:* यद्यधिगच्छेत्प्रतिजुहुयात् Gobh. 1,9,22.

— सम् *zusammen opfern:* उत्प्रुषो विप्रुष: सं जुहोमि VS. S. 58. सं यजामि st. dessen TBr. 3,7,6,21. *opfern:* संजुहावात्मनात्मानम् MBh. 13,4110.

2. हु = 1. हू, ह्वा in den particc. अभिहुत *angerufen* Kâtj. Çr. 9, 13,29. आहुत *angerufen:* पृथङ्नामभि: Bhâg. P. 5,19,26. *aufgefordert, eingeladen* 4,13,30. 10,65,24. अनाहुत 4,3,13. 16. R. Gorr. 2,67,18. समाहुत *zusammengerufen* Bhâg. P. ed. Bomb. 3,3,3. 10,42,38.

3. हु interj. हुं हु मुञ्च Spr. (II) 7480.

हुंहुंकार m. *der Ausruf* हुं हुम् Lalit. ed. Calc. 383,3.

हुक्कार m. *der* (von einer Trommel herrührende) *Laut* हुक् Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,9, Çl. 30.

हुगलि, °ली, हुगुलि und ली f. N. pr. einer Stadt in Bengalen Kshitîç. 11,2. 10. 12,16. 27,20. fg. 28,3. 40,1. 43,14. 17. fg.

हुंकर् *brummen:* (शङ्ख:) हुंकरोति यदा ध्मात: Spr. (II) 335. *Jmd* (acc.) *barsch anfahren:* गुरुं त्वंकृत्य हुंकृत्य Jâǵn. 3,292. *einen Laut des Ekels ausstossen über* (acc.): न हुंकुर्याच्छवम् Karaka 1,8. partic. हुंकृत 1) adj. *a) blökend:* अचिरप्रसूतहुंकृतवल्गितवत्सोत्सवे गोष्ठे Varâh. Bṛh. S. 48,11. — *b) barsch angefahren* MBh. 12,4303 (हूंकृत ed. Calc.). R. 1, 25,11. — 2) n. *Ausruf des Zornes* R. 7,6,27. Bhâg. P. 4,14,34. *Gebrüll:* einer Kuh 10,13,30. des Donners Mâlatîm. 151,2.

— caus. हुंकारयति (हूं° ed. Calc.) *seinen Zorn auslassen* MBh. 13,745.

— अनु *ein Gebrüll beantworten:* अनुहुंकुरुते घनध्वनिं नहि गोमायुरुतानि केसरी Spr. (II) 4231.

हुंकार m. *der Laut* हुम् (drohend und Abscheu verrathend) MBh. 1, 6769. 12,1427. Hariv. 12763. R. 1,28,13. 55,6 (56,6 Gorr.). Ragh. 7, 55. Kumâras. 2,26. 5,54. Nâgân. 36. Râǵa-Tar. 5,345. Verz. d. Oxf. H. 138,*a*, No. 271. Weber, Râmat. Up. 308. 311. 314. vom *Gebrüll* der Elephanten Pańkat. 162,25. der Kühe Bhâg. P. 10,13,24. vom *Gesumm* des Bogens Çâk. 52. हुंकारो नासिक्य: Comm. zu VS. Prât. 1,80; vgl. 8,28. — Vgl. हूंकार.

हुंकारतीर्थ n. N. pr. eines Tîrtha Verz. d. Oxf. H. 67,*a*,8.

हुड्, हुडति (संघाते, मग्ने) Dhâtup. 28,102. होडति (गतौ) 9,70. — Vgl. हुण्ड्.

हुड 1) m. *Widder* H. 1276. Varâh. Bṛh. S. 50,25, v. l. — 2) *ein best. Kriegsgeräth:* पुरी सचक्रा सहुडा MBh. 3,640. सहुडोपला योधा: 16326; vgl. चक्रयुक्ता हुला गुडा: (चक्रयुक्तास्तुलागुडा: MBh. 3,1718) Indr. 1,5 und हुलाग्रका als Bez. *einer best. Waffe* H. ç. 150. — Vgl. वातहुडा.

हुडु m. *Widder* Trik. 2,9,24 (vgl. Corrigg.). H. 1276. Halâj. 2,124. Varâh. Bṛh. S. 50,25. Spr. (II) 2339. Pańkat. 35,1.

हुडुक् onomatop. Sarvadarçanas. 78,6. हुडुक्कार m. bei den ekstatischen Pâçupata Bez. *einer Art von Schnalzen* 77,22. हुडुक्कारो नाम जिह्वातालुसंयोगान्निष्पाद्यमान: पुण्यो वृषनादसदृशो नाद: 78,5. 6.

हुडुक्का m. 1) *ein best. Blaseinstrument* Trik. 3,3,48. H. ç. 83. an. 3, 111. Med. k. 172. — 2) *der Vogel* Dâtjûha *in der Brunstzeit* Trik. H. an. Med. — ÇKDr. und Wilson st. dessen zwei Bedeutungen: Dâtjûha

und *ein Betrunkener*. — 3) *ein zum Verschluss eines Thores dienender Balken* ÇABDAR. im ÇKDR.

हुडुत् = हुडुक् KÂÇIKH. nach ÇKDR.

हुडुम्ब m. = अष्टचिपिट, vulgo हुडुम् (d. i. *Donner*) ÇABDAM. im ÇKDR.

हुण्ड्, हुण्डते DHÂTUP. 8,16 (संघाते). 24, v. l. (वरणे, हरणे). हुण्डति P. 7,1,58, Schol. — Vgl. विहुण्डन.

हुण्ड 1) m. a) *Tiger; Hausschwein; Dummkopf; ein* Râkshasa ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — b) pl. N. pr. einer Völkerschaft MBH. 6,2081. पौण्ड्र ed. Bomb. — 2) f. ई nom. act. von हुण्ड् P. 3,3,103, Schol.

हुण्डन n. etwa *das Unthätig—, Gefühlloswerden*: शिरोनासाक्षिकर्णानां ग्रीवायाश्च KARAKA 8,26.

हुण्डिका f. *Anweisung, Wechsel* RÂGA-TAR. 5,265. 274. 301. aus dem Hindustanischen (vgl. हुण्डी bei MOLESWORTH).

हुत् (von 1. हु) adj. *opfernd* in अग्नि°, अग्निहोत्र°, सर्व°.

हुतभाग adj. *am Opfer betheiligt, — berechtigt* (Gegens. अहुताद्): Götter AV. 1,30,4. 18,3,25. 4,16.

हुतभुग्ध्वज m. Agni's *Standarte* so v. a. *Rauch* SUÇR. 2,320,17.

हुतभुज् m. 1) *Feuer*, Agni (*Verzehrer des Opfers*) AK. 1,1,1,51. SUÇR. 2,523,2. MṚKKH. 101,20. VIKR. 8. UTTARAR. 94,14 (123,1). Spr. (II) 3778. 4102. 6348. VARÂH. BṚH. S. 7,18. 43,32. BṚH. 8,12. RÂGA-TAR. 1,34. MÂRK. P. 18,35. BHÂG. P. 3,16,8. 6,19,27. °भुक्प्रिया Agni's *Gattin* AK. 2,7,21. — 2) *Plumbago ceylanica* (wie alle Wörter für *Feuer*) SUÇR. 2,453,6. 505,12. — 3) Bez. *eines best. Sterns*, β *Tauri* SÛRJAS. 8, 11. — Vgl. हौतभुज.

हुतभोजन adj. *das Opfer zur Speise habend* oder m. *Feuer* BHÂG. P. 4,1,59.

हुतवह m. *Feuer*, Agni (*das Opfer* zu den Göttern *geleitend*) H. 1099. HALÂJ. 1,62. MBH. 1,8431. 3,14105. 5,3772. R. 2,52,99. MEGH. 44. ṚT. 1,27. ÇÂK. 107. GÎT. 9,10. VARÂH. BṚH. S. 86,75. 97,11. MÂRK. P. 58,75. PAÑKAR. 3,7,28. PAÑKAT. 182,17.

हुतशेष m. *Opferrest* KÂTJ. ÇR. 4,2,33. 10,1,25. रात्रि° 20,5,8. ÇÂÑKH. GṚHJ. 4,5. 5,5. °दान RAGHUN. (ed. Calc. 1834. 1835) 1,140.

हुतहव्यवह m. N. pr. eines Sohnes des Dhara MBH. 1,2585.

हुतांश (हुत + अंश) m. *ein Theil der Opfergabe* VARÂH. BṚH. S. 5,14.

हुताद् (हुत + 2. अद्) adj. *vom Geopferten geniessend* AIT. BR. 7,19. TS. 5,4,5,1. 5,10,5. KAUÇ. 73. हुतादहुतादो मन्त्राः Ind. St. 3,458. — Vgl. अ°.

हुताश (हुत + आश) m. 1) *Feuer*, Agni (*Verzehrer des Opfers*) ÇABDAR. im ÇKDR. BHAG. 11,19. MBH. 1,5425. 2,1147. 3,2168. 8,4231. 12, 13749. 13,1088. R. 3,13,13. 5,56,85. 6,16,77. SUÇR. 1,333,15. RAGH. 2,71. VARÂH. BṚH. S. 3,36. 8,23. 9,41. 15,14. 24,6. 28,21. WEBER, GJOT. 24. RÂGA-TAR. 4,374. 6,62. Spr. (II) 5497. HEM. JOGAÇ. 2,81. BHÂG. P. 1,12,21. 4,7,45. 6,8,21. अ° VARÂH. BṚH. S. 11,3. °वृत्ति f. *ein Lebensunterhalt durch Feuer* d. i. *bei dem Feuer nöthig ist* 5,35. adj. *vom Feuen lebend* (Schmied u. s. w.) 53. — 2) *Plumbago zeylanica* SUÇR. 2, 449,11. — Vgl. हुतभुज्.

हुताशन (हुत + 2. अशन) m. *Feuer*, Agni H. 1097. HALÂJ. 1, 64. GṚHJAS. 1,8. JÂGÑ. 1,340. MBH. 1,1179. 1186. 3,2227. 2863. R. 1,33,21. 2,43,20. 64,32. 66,12. 76,18. 5,50,20. 6,77,21. SUÇR. 1,105,21. 2,400, 14. RAGH. 4,1. KUMÂRAS. 3,21. Spr. (II) 2241. 6123. VARÂH. BṚH. S. 16' 13. 43,36. 53,63. KATHÂS. 46,62. RÂGA-TAR. 6,190. VP. 72. PRAB. 43, 13. BHÂG. P. 8,15,5. Verz. d. Oxf. H. 104,b,28. als Sohn der Çâṇḍilî MBH. 1,2584. सर्वदेव° zu zerlegen in सर्वदेवहुत + अशन *das für alle Götter bestimmte Opfer verzehrend*, m. = हुताशन R. 1,38,17. — Vgl. वन° und हौताशन.

हुताशनमय (von हुताशन) adj. (f. ई) *aus Feuer bestehend, die Natur des Feuers habend* Verz. d. Oxf. H. 110,a, Çl. 4.

हुताशनवत् (wie eben) adj. *mit Feuer versehen*: वेदि ÇÂK. 75. KATHÂS. 103,189. चिता Spr. (II) 5406.

हुताशवेश m. N. pr. = अग्निवेश, einer der Unterredner bei KARAKA z. B. 1,17.

हुताशशाला f. = अग्निशाला PAÑKAR. 3,1,18.

हुताशसुत m. pl. Agni's *Söhne*, Bez. *bestimmter* Ketu VARÂH. BṚH. S. 11,11.

हुताशिन् (हुत + आ°) adj. (nur) *von Opfern sich nährend* MBH. 2,296.

हुति (von 1. हु) f. *Opfer* in सर्व° und हविर्हुति.

हुत्मत् s. वि°.

हुन्, potent. हुनेत् s. u. 1. हु.

हुम् interj. वितर्के, अनुमतौ, वार्त्तायाम्, अरुचौ TRIK. 3,3,466. वितर्के, परिप्रश्ने H. an. 7,18. संप्रश्ने, वितर्के HALÂJ. 5,90. स्मृतौ, अपाकृतौ, अर्थप्रश्ने, अभ्यनुज्ञायाम् MED. avj. 55. fg. — UTTARAR. 102, 10 (136, 14). हुं (स्मृतौ) ज्ञातमेतत् KATHÂS. 17,129. रामो नाम बभूव हुं तदबला सीतेति हुम् Z. d. d. m. G. 27,83. हुं स त्वं सुहृत्, चैत्रो हुं मैत्रो हुम् AUFRECHT nach KSHÎRASV. ओं कवचाय हुम् NṚS. TÂP. UP. in Ind. St. 9,91. WEBER, RÂMAT. UP. 303. 311. हुंफडन्ता मन्त्राः Verz. d. Oxf. H. 105,a, 9. हुं इति नासिक्यः VS. PRÂT. 8,28. हुं (उं die neuere Ausg.) क्त HARIV. 9709. हुं हु मुञ्च Spr. (II) 7480. — Vgl. हुंकार und हूम्.

हुम्भा, °रव = हम्भा° R. ed. Bomb. 1,54,18 (Text und Comm.).

हुम्मा interj. in einem Sâman PAÑKAV. BR. 7,10,15.

हुरश्चित् (हुरस् + 2. चित्) adj. etwa *im Verborgenen lauernd*, = स्तेन NAIGH. 3,24. ṚV. 1,42,3. 9,98,11.

हुरस् adv. *verborgen, heimlich*: मा कस्य यक्षं सदमिद्धुरो गाः ṚV. 4,3,13.

हुरुक् adv. = ह्विरुक् *abseits, auf Abwegen*: मक्षू अर्दन्धो वरुणो हुरुग्यते ṚV. 9,77,5.

हुर्छ् s. हूर्छ्.

हुल्, हौलति (गतौ, हिंसासंवरणयोश्च) DHÂTUP. 20,14. fg. हुलेत् Verz. d. Oxf. H. 94,b,32. 42 fehlerhaft für हुनेत्; s. u. 1. हु.

हुल und हुलाग्रका s. u. हुड 2).

हुलमातृका f. *ein langer Dolch* H. ç. 146.

हुलहुली f. Bez. *eines best. mit dem Munde hervorgebrachten Tones*, = मुखघण्टा TRIK. 2,7,29. HÂR. 177.

हुलुहुलु interj. *der Freude* LALIT. ed. Calc. 383,3.

हुवन्य्, हुवन्यति *rufen, schreien*: मदे सोमस्यौशिजो हुवन्यति ṚV. 1,119,9. — Vgl. हू = ह्वा.

हुवा interj. MBH. 12,10399.

हुष्क m. N. pr. eines Fürsten RÂGA-TAR. 1,168. °पुर n. Bez. der v

ihm gegründeten Stadt 4,188 (हुष्क° beide Ausgg.). 5,258. 6,186. Vgl. LIA. 2,411. fgg. 831. 851. fg.

हुहुव N. einer Hölle Burnouf, Intr. 201. हुहुव Vjutp. 119.

हूहू (Çabdar. im ÇKDr.) und हुहू (des Metrums wegen) m. N. pr. eines Gandharva. nom. हूहूस् MBh. 13,3887. 7639. gen. हूहोस् Kathâs. 45,351. acc. pl. im comp. °हूहून् R. 2,91,16 (100,14 Gorr.). herzustellen हूहूः für हुहुः (हूहू) MBh. 1,2559. 3,1769. R. 6,83,13. 92,70. dagegen ist Mârk. P. 106,57 हूहूग्रीव st. हुहुग्रीव zu lesen; auch Trik. 3,5,2 ist हूहूग्रन्थिः zu lesen.

हुहुव s. हुहुव.

1. हू *rufen* s. ह्वा.

2. हू (= 1. हू) adj. in इन्द्र°, देव°, पितृ°, मित्र°, याम°, सु°, सुम्न°.

3. हू interj. आह्वाने, अवज्ञायाम्, अहंकारे und शोके ÇKDr. (nach Çabdârthak.). हू हू vom *Geheul* des Schakals Varâh. Bṛh. S. 90,1. 12. Vgl. हूरव.

हूंहूंहूंकारपार adj. unter den Beiww. Çiva's MBh. 12,10379.

हूंहूंकारप्रिय adj. desgl. ebend.

हूंकार s. हुंकार.

हूंकार m. = हुंकार. हूंकारं ब्राह्मणस्योक्त्वा M. 11,204. MBh. 7,1555. Hariv. 12576. 14359. R. 1,41,29. 75,17 (77,20 Gorr.). Kathâs. 4,24. 31,77. 44,152. 50,81. 85. 106,127. 112,192. Mârk. P. 86,9. Prab. 22, 2. Weber, Râmat. Up. 314. fg. कोप° Kathâs. 45,393. धनुषः Çâk. Ch. 43,7. vielleicht nur ungenau für हुंकार, wie die v. l. an vielen Stellen hat.

हूंकृति f. *der Laut beim Schnarchen* Spr. (II) 1033. *Gesumm:* अलिस्वन° Nalod. 2,9.

हूड्गरस्थान n. N. pr. einer Oertlichkeit Verz. d. Oxf. H. 340,*a*, 8. 9.

हूड्गराई desgl. ebend. 339,*b*,22. 39.

हूड्, हूडति Dhâtup. 9,68 (गतौ).

हूण m. pl. N. pr. eines Volkes Z. f. d. K. d. M. 2,56. 5,463. fg. LIA. 2,1159, N. 5. Hall in Journ. of the Am. Or. S. 6,528. fg. in der Einleitung zu Vâsavad. 51. VP. 177, N. 6. MBh. 1,6685 (हून ed. Calc.). 3,1991. 6,373 (ed. Calc. हून; vgl. VP. 194). R. 4,40,25, v. l. Ragh. 4, 68. Mudrâr. 112,1. VP. 2,3,17. Mârk. P. 58,45. Kathâs. 19,111. Ind. St. 8,349. fg. Prab. 87,18. Bhâg. P. 2,4,18. 7,46. 9,20,30. Verz. d. Oxf. H. 339,*b*,24. °लिपि Lalit. ed. Calc. 144,1. हूणाः oder हल° Varâh. Bṛh. S. 14,27. सित° 11,61. श्वेत° 16,38. sg. *ein Fürst der* Hûṇa Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 6,504, Çl. 12. N. pr. eines Geschlechts Verz. d. Oxf. H. 352,*b*,6. — Vgl. वज्र°, वम्र°, हार°, हूर°.

हूत s. u. ह्वा.

हूतवत् adj. *das Wort* हूत *enthaltend* Âçv. Çr. 2,14,19. Çâṅkh. Çr. 14,50,10.

हूति (von 1. हू) f. *Ruf, Anruf* AK. 1,1,5,9. 3,3,8. H. 261. 334. *Benennung, Name:* द्वीप° Bhâg. P. 5,20,8. — Vgl. देव°, द्युम्न°, पुरु°, पूर्व°, भर°, याम°, रुद्र°, स°, सु°, हरिकेलि°.

हून s. हूण.

हूम् interj. तर्के AK. 3,5,18. वितर्के und प्रश्ने 3,4,32 (28),14. Med. avj. 56. संमतौ, क्रोधे, भये, निन्दायाम्, अवज्ञायाम् Nârâjanakakravartin zu AK. nach ÇKDr. Beispiele bei Bharata zu AK. nach ÇKDr.: हूं चैत्रो ऽपि पण्डितः (वितर्के), हूं को लङ्काधिपतिः (प्रश्ने), हूं कृतं हूम् (अनुमतौ), हूं न गन्तव्यम् (भये). हूंफडन्ता मन्त्राः Verz. d. Oxf. H. 97,*b*, N. 2. — Vgl. हूंकार und हुम्.

हूय (von 1. हू) n. in देव° und पितृ°.

हूरव m. *Schakal* (*den Laut* हू *ausstossend*) Trik. 2,5,7 (vgl. Corrigg.). H. 1290.

हूरहूण m. pl. N. pr. eines Volkes Journ. of the Am. Or. S. 6,529. Hall in der Einleitung zu Vâsavad. 52. — Vgl. हारहूण.

हूरा s. हर°, हार°.

हूर्छ् (हुर्छ्), हूर्छति (कौटिल्ये) Dhâtup. 7,31. P. 8,2,78. *schief gehen, gleiten, schwanken, fallen;* mit abl. *von Etwas abfallen:* यज्ञाद्धूर्छति नास्माद्यज्ञो हूर्छति Kâṭh. 32,6. — Vgl. ह्वर्.

— caus. *zu Fall bringen, abkommen lassen von* (abl.): यं द्विष्यात्तस्य हूर्छयेत्, स्वर्गादेवैनं लोकाद्धूर्छयति Kâṭh. 25,5.

— अनु *nach Jmd zu Fall kommen* Kâṭh. 36,1.

— वि *watscheln* (von einem Fetten): विहूर्छति हि न ज्यपनाय च न भवति Çat. Br. 2,4,2,6. *schwanken, fehltreten:* नाधर्युर्विहूर्छति य एवं वेद Kâṭh. 27,1.

हूर्छन n. nom. act. von हूर्छ् als Bed. von कर्व् Dhâtup. 15,47. von धूर्व् 22,41. von ह्वर् 31,21, v. l.

हूलुएट m. N. pr. eines Schlangendämons Schiefner, Lebensb. 290 (60). 309 (79).

हूष्कपुर s. u. हुष्क.

1. हूहू interj. s. u. 3. हू.

2. हूहू (onomatop.) m. Declination Vop. 3,65. N. pr. eines Gandharva AK. 1,1,1,48. H. 183, Schol. हाहाहूहूभ्यां गन्धर्वाभ्याम् Kauç. 56. Hariv. 7225. 9259. 14159. R. 6,82,50. Kathâs. 116,87. Bhâg. P. 8,4,3. Vgl. हुहू, wie häufig des Metrums wegen gelesen werden muss.

हृच्छय (हृद् + शय) 1) adj. *im Herzen ruhend:* मुनिः पुराणः so v. a. *das Gewissen* Spr. (II) 1438. सर्वभूतानाम् MBh. 13,4031. साधु° so v. a. *die Gedanken Guter beschäftigend* Bhâg. P. 7,8,51. — 2) m. *a*) *Geschlechtsliebe* (auch *der Liebesgott*) H. 227. Halâj. 1,32. MBh. 3,1860. 2088. °वर्धन 2154. Bhâg. P. 3,14,7. 6,1,61. जात° adj. 8,9,2. — *b*) *Wunsch, Verlangen:* सर्वान्मुञ्चति हृच्छयान् Bhâg. P. 1,6,23. — MBh. 6,4246 schlechte Lesart für अनुशय, wie die ed. Bomb. liest.

हृच्छूल (हृद् + शूल) m. n. *Herzweh*, viell. *Herzkrampf* Karaka 10,2. Suçr. 2,18,13. 463,2. 489,2. Kakrad. 241,6.

हृच्छोक (हृद् + शोक) m. *Herzenskummer* P. 6,3,51.

हृच्छोष (हृद् + शोष) m. *Trockenheit des Innern* Suçr. 2,279,8.

हृज्ज (हृद् + ज) adj. *im Herzen entstanden, — befindlich* H. an. 2, 391. Med. j. 65.

हृणाय्, °यति *grollen;* partic. हृणायन्त् RV. 1,132,4. — Vgl. 2. हृर्, हृणीय् und दुर्हृणायु.

हृणायु s. दुर्हृणायु.

हृणिया f. = हृणीया Râjam. zu AK. 3,3,32 nach ÇKDr.

हृणीय्, °यते = हृणाय् Naigh. 2,12, v. l. (für घृणीयते). auch *sich schämen* (vgl. ह्री) gaṇa कण्ड्वादि zu P. 3,1,27. हृणीयमान *grollend*

ṚV. 5,2,8. दिवो ऽपि हृिणीयते (lies हृ°) वीरवती न भूमिः *schämt sich nicht vor* so v. a. *kann den Vergleich vertragen mit* Bhaṭṭ. 2,38. — Vgl. अहृणीयमान.

हृणीया (von हृणीय्) f. = अर्तन, ऋतीया, घृणा AK. 3,3,32.

हृत् (von 1. हृ) 1) adj. am Ende eines comp. *bringend* (z. B. in बलि°); *raubend, stehlend:* तैल° Jâǵń. 3,211. परस्व° Varâh. Bṛh. S. 8, 52. 15,16. *benehmend, vertreibend:* भय° MBh. 13,4027. शोक° Suçr. 1, 189,13. संसार° Spr. (II) 6638. पाप° Râǵa-Tar. 4,104. अरितेजो° Pańkar. 4,3,85. — 2) m. *Divisor* Golâdhj. Jantrâdh. 33. — Vgl. कालङ्क°, कुष्ठ°, धन°, फणि°, बलि°, भगनेत्र°, मेघ°, रोग°, व्रण°, शल्य°, शूल°, सुधा°.

हृति (wie eben) f. Vop. 26,183. = हरण H. an. 3,232. Med. t. 87. 1) *Wegnahme, Raub:* धन° Varâh. Bṛh. S. 52,6. सीता° Verz. d. Oxf. H. 29,b,4. Râǵa-Tar. 2,107. जीवित° Spr. (II) 2772. — 2) *Vernichtung* (Gegens. कृति): सृष्टिर्हृतिर्येन Vop. 5,28. — 3) in der Astr. *Bruchstück, Theil,* Bez. *einer best. Linie eines best. Dreiecks auf der Himmelskugel* Gaṇitâdhj. Tripraçn. 34. यदर्कोदयास्तसूत्रयोरन्तरं सा च हृतिरुच्यते Comm. Golâdhj. Tripraçn. 47. fgg.

हृत्कम्प (हृद् + कम्प) m. *Herzklopfen* Bhadrakâlîkavaka im ÇKDr.

हृत्तस् (von हृद्) abl. *vom Herzen* ṚV. 10,11,6.

हृत्ताप (हृद् + ताप) m. *Seelenschmerz* MBh. 3,17383. Bhâg. P. 1, 15,27.

हृत्पङ्कज n. *die Lotusblüthe des Herzens* so v. a. *das Innerste des Herzens* Verz. d. Oxf. H. 149,b,22.

हृत्पति m. *der Herr der Herzen* Bhâg. P. 1,3,35.

हृत्पद्म n. = हृत्पङ्कज Verz. d. Oxf. H. 149,b,25.

हृत्पीडन n. *Herzdrücken* Suçr. 1,263,21.

हृत्पीडा f. dass. Suçr. 1,156,17. 263,16. 2,185,14.

हृत्पुण्डरीक n. = हृत्पङ्कज Kaivaljop. bei Muir, ST. 4,304. Comm. zu R. 7,60,14.

हृत्पुष्कर n. dass. Maitrjup. 6,1. 2.

हृत्प्रतिष्ठ adj. *im Herzen d. i. Innern wohnend:* मनस् VS. 34,6.

हृत्प्रिय adj. *dem Herzen lieb* H. an. 2,391. Med. j. 65.

हृत्स्तम्भ m. *Unthätigkeit des Herzens* Karaka 11,1.

हृत्स्वस् (हृत्सु + अस् = 2. अस्) adj. *in's Herz treffend* ṚV. 1,84,16.

हृद् n. Declination P. 6,1,63. Vop. 3,39. 89. Bildung der Derivata von Wörtern, die auf हृद् ausgehen, P. 7,3,19. 1) *Herz,* namentlich als *Sitz der Empfindungen,* überh. *geistiger Vermögen und Vorgänge* AK. 1,1,4,9. 2,6,2,15. H. 603. 623. 1369. Med. d. 17. तदूयं केतो हृद आ वि चष्टे ṚV. 1,24,12. Sitz der Furcht 32,14. 9,53,2. हृत्सु क्रतुम् 5,85,2. 10,64,2. हृदो अस्त्वन्तरम् 7,101,5. वोचेम शंतमं हृदे 1,43,1. हृदा मतिं जनये 10,91,14. 119,5. जुष्टानि मनसे हृदे च 1,73,10. 4,37,2. स्तोमो हृदा तष्टः 1,171,2. 2,35,2. 3,39,1. 4,43,1. 6,16,47. अन्तर्हृदा मनसा पूयमानः 4,58,6. AV. 4,39,10. हृत्सु जानीथ मर्त्यम् ṚV. 8,18,15. 10, 103,12. मन्द्र 8,43,31. 1,116,17. 146,4. 3,26,8. 5,4,10. 6,28,5. 8,89,5. 9,73,8. 10,177,1. VS. 6,25. कामा ये हृदि स्थिताः Çat. Br. 14,7,2,9. TS. 2,3,9,1. अग्ने यत्ते परं हृन्नाम 4,4,2,2. वाचस्पतेर्हृत् TBr. 2,2,2,4. Kauç. 42. Âçv. Gṛhj. 3,6,8. Kaṭhop. 6,9 (Çvetâçv. Up. 4,20). Çvetâçv.

Up. 2,8. स वा एषो ऽस्माद्धृदन्तराद्कृतार्थो ऽमन्यतार्थानश्नानीति Maitrjup. 2,6. — अनुदात्तो हृदि (eig.) ज्ञेयः Citat im Comm. zu TS. Prât. 23,17. Weber, Pratiǵńâs. 75. fg. इषुणा हृदि विनिर्भिन्नः R. 2,64,15. Ragh. 3, 53. Spr. (II) 7409. हृदि संघातशूलवान् Suçr. 1,120,18. 2,464,20. 465, 18. स्वज्ञातानां हृदि (*Herzgegend*) संचरतां चिरम् Spr. (II) 5849. हृदि कृत्वा नु बकुशस्त्रमलंकारम् R. 4,5,16. Verz. d. Oxf. H. 105,b,25. हृदस्त्योरन्तरे Suçr. 2,450,18. Varâh. Bṛh. S. 8,19. 51,9. 25. 43.66,2. Vet. in LA. (III) 13,15. Bhâg. P. 3,12,11. 6,8,5. त्वया मत्कुलनिर्भिन्नदषद्धृदा 11,14. हृत्कर्तरीसमम् Spr. (II) 4882, v. l. हृत्स्फोट s. u. स्फोट 1) a). आवसतात्स हृन्नः Vop. 5,2. हृत्कदागामी 26. अशक्नुवन्नलः कामं तदा धारयितुं हृदा MBh. 3,2089. अन्तर्गतमपि व्याख्याति हृदयं हृदा R. 1, 77,27. तेने ब्रह्म हृदा य आदिकवये Bhâg. P. 1,1,1. उपगुह्य 2,2,18. प्रणिधाय मनो हृदि 1,6,20. हृदि प्रियं न विन्दामि MBh. 3,2594. हृदि वीक्षतः R. 1,2,19. सा हि मे नित्यशो हृदि MBh. 3,3045. हृद्यासीन्मे शनैर्हरिः Bhâg. P. 1,6,17. कामानां हृद्यसंरोहः 7,10,6. हृद्यवेदिनः 3, 10,19. स्वेष्टदेवतां हृदि स्मृत्वा Çuk. in LA. (III) 36,6. हृदि प्रविष्टया तत्प्रत्यागमवाञ्छया Kathâs. 18,230. सर्वं चाधारयेद्धृदि 2,37. नित्यं स्थितास्ते हृद्येष पुण्यपापेक्षिता मुनिः Spr. (II) 1439. 5311. विद्या प्रमादिनो गुह्यं दुर्धियः u. s. w. न तिष्ठन्ति चिरं हृदि 6090. इदं राज्यं च सकलं जीवितं च हृदि स्थितम् R. 7,60,14. ममाप्येवं हृदि स्थितम् Kathâs. 32,4. सेवाधर्मस्य सारभूतं हृदि स्थापितम् Pańkat. 13,7. हृदि निधाय Sarvadarçanas. 56,9. हृदि नेयं (आपत्) त्वया कार्या R. 5,78,2. कोपस्त्वया हृदि कृतो यदि Spr. (II) 1937. 6878. Kathâs. 22,164. 32,129. 34,92. Bhâg. P. 1,13,57. हृदिकृत्य 10,32,8. हृत्कृत्वा (!) परमेष्ठिनम् Ind. St. 2,48. — 2) *Herz* so v. a. *das Innere des Körpers* überh. (*Brust* und *Magen* insbes.; vgl. *Herzstärkung, cordial*): सोमः शमस्तु ते हृदे ṚV. 8,17,6. 2,12. 48,12. 10,86,15. 97,15. सोमं रारन्धि नो हृदि 1,91,13. 168,3. 179,5. 6,53,6. भेषजं मयोभु नो हृदे 10,186,1. प्रियो मे हृदो ऽसि TS. 3, 2,5,1. Çat. Br. 14,5,5,4. 7,1,7. — Den Formen in den verwandten europäischen Sprachen entspräche मृद्, nicht हृद्. Vgl. दुर्हृद्, सर्व°, सु°.

हृद = हृद् in सु°. हृदः MBh. 12,4662 fehlerhaft für ह्रदः (so ed. Bomb.).

हृदंसनि adj. *Herz gebend* so v. a. — *stärkend, Muth machend:* (सोमः) य इन्द्रस्य हृदंसनिः ṚV. 9,61,14.

1. हृदय Uṇâdis. 4,100. Çânt. 3,18. 1) n. Siddh. K. 249,a,15. am Ende eines adj. comp. f. आ. a) *Herz* eig. wie auch als *Sitz geistiger Vorgänge* AK. 1,1,4,9. 2,6,2,15. Trik. 3,3,324. H. 603. 623. 1369. an. 3,513. Med. j. 114. Halâj. 2,379. selten in den ältern Büchern, wo हृद् üblich ist. In's *Herz* treffen ṚV. 6,53,5. 7. 8. 10,87,4. AV. 5,20,3. हृदयस्य प्रकेतैः ṚV. 7,33,9. नैव ते मनो हृदयं चाविदाम 10,10,13. 34,9. भियं दधाना हृदयेषु 84,7. 85,47. सालावृकाणाम् 95,15. हृदयं तप्यते मे 17. 163,3. 191,4. AV. 3,8,6. 20,9. हृदयं शोषयामि ते 6,139,1. 10,4, 25. उद्वेपमाना हृदयेन 5,21,2. यो वः शुष्मो हृदयेष्वन्तः 6,73,2. 76,1. 9, 6,2. 7,11. 8,8. 14. des Opferthiers VS. 39,8. 19,85. 21,53. Çat. Br. 3,8,3,3. fgg. अस्यां तद्धृदयं मनो दधाति 8,5,4,3. 9,1,2,40. 10,5,2,11. 14,5,2,21. 4,11. 6,10,18. TBr. 1,2,1,17. Âçv. Gṛhj. 1,8,9. °देश 13, 7. 21,7. Lâṭj. 2,5,6. Kauç. 11. 35. 45. 70. यास्य मेनिर्हृदये Ait. Br. 8, 24. Çikshâ 28. fg. in Ind. St. 4,362. Hauptsitz des Blutes Suçr. 1,43,5.

विशुष्यमाण° (vgl. हृच्छोष) 124,14. कषायो हृदयं कर्षति 155,8. हृदयाविशुद्धि 191,3. 2,185,13. 464,11. fgg. Sitz von बुद्धि und मनस् 1,324, 9. 345,19. von सत्त्व, रजस् und तमस् 349,15. व्यदीर्यतेव हृदयम् MBh. 3,2300. नेदानीं हृदयं चेन्मे स्फुटिष्यति सहस्रधा R. Gorr. 2,81,4 (fernere Belege s. u. स्फुट् 1). द्विधेव हृदयं तस्य दुःखितस्याभवत् MBh. 3, 2359. उद्भ्रान्तं मे हृदयम् 2322. उद्विग्नहृदया R. Gorr. 2,101,26. बाणभिन्न° Ragh. 11,19. Mârk. P. 112,4. Vet. in LA. (III) 5,20. उत्कण्ठोच्छ्वसित° Megh. 98. सुधीश्च हृदये Spr. (II) 5817. निषक्तमिव हृदये Varâh. Brh. S. 2,5. 8,19. 50,13. 52,4. हृदयं मनसः पदम् Bhâg. P. 2,6,10. Pańkat. 208,21. fgg. तं मणिं हृदये (Herzgegend) कृत्वा R. 5,67,1. हृदयादवतार्यतें हारः Spr. (II) 4011. आपाण्डुरस्तनतट 2497. Verz. d. Oxf. H. 103,a,31. 149,b,34. हृदयानि सतामेव कठिनानि Spr. (II) 7408. अयो° Ragh. 9,9. कुसुमकोमल Vikr. 47. नवनीतं हृदयं ब्राह्मणस्य, तत्रियस्य हृदयं तीक्ष्णधारम् Spr. (II) 3414. कुरु त्वं हृदयं स्थिरम् R. Gorr. 2,26,29. आर्द्र Kathâs. 22,65. द्रवद्धृदय Bhâg. P. 3,28,34. अस्वस्थ° R. 1,9,42. सदय° ad Megh. 113. अभिन्न° Râga-Tar. 4,428. (आशाबन्धः) अङ्गनानां सद्यःपाति प्रणयि हृदयं विप्रयोगे रुणद्धि Megh. 10. वासवदत्ताहृत° Kathâs. 11,83. शोकसंतप्त° R. 1,54,9. शोकानलदग्ध° Prab. 90,11. ist वृत्तज्ञं सर्वदेहिनाम् M. 8,86. जानाति नरस्य वृत्तम् Spr. (II) 930. अयमपि सदृशं येषां वचनं हृदयं समाचारः 7250. अन्तर्गतमपि व्यक्तमाख्याति हृदयं हृदा R. 1,77,27. ह्लादयन्सर्वगात्राणि मनांसि हृदयानि च 4, 30. हृदयान्याममन्थेव जनस्य गुणवत्तया 2,26,2. मथ्यमानेन दुःखेन हृदयेन MBh. 1,6113. स्त्रीणां गृह्णाति हृदयम् Spr. (II) 3204. दुर्ग्राह्य° 751. हृदयेनाभ्यनुज्ञातो यो धर्मः M. 2,1. पर्यचिन्तयद्धृदयेन MBh. 3,2805. मम हृदयेन समं संमन्त्र्य Pańkat. 25,14. भयं मकन्मद्धृदयान्न याति वै R. 2,69, 21. अनयो नयसंकाशो हृदयान्नापसर्पति Spr. (II) 4477. Mârk. P. 16,21. यो यस्य हृदये नास्ति Spr. (II) 2906. विदुषां विद्विषां स्त्रीणां हृदये यो न तिष्ठति 6076. अतो ऽन्यथा न मे वासो वर्तते हृदये क्वचित् MBh. 3, 2602. इदं वचनं को हृदये कुर्यात् R. 2,21,7. धानाशां हृदये दधौ Kathâs. 19,39. हृदये निधद्धम् Spr. (II) 6782. °निहित Megh. 78. 85. 97, v. l. हृदयानन्दकर Varâh. Brh. S. 19,13. सर्वान्तःपुरवनिताव्यापारं प्रति निवृत्तहृदयस्य Mâlav. 35. विपुल° (v. l. für °मति) Spr. (II) 6155. अनित्य° (स्त्री) 3204. बद्धहृदयस्तस्मिन्नर्भके Bhâg. P. 6,1,25. अकर्ण° Spr. (II) 865. अज्ञानहृदया मूर्खाः im Herzen bergend Kathâs. 62,203. कृष्ण° adj. Bhâg. P. 1,9,47. — b) Herz so v. a. das Innere des Körpers: स्वयं स यक्ष्मं हृदये नि धत्ते Ṛv. 1,122,9. AV. 2,29,6. अङ्गेभ्यो हृदयाय च 6, 90,1. पिपासाशुष्क° MBh. 3,10431. das Letzte was vom zerfallenden Leib übrig bleibt: स हृदयं भूत्वा ऽशयत् TBr. 2,3,6,1. Mitte, Centrum überh.: हृदये (चन्द्रस्य) लाञ्छनं मृगः Halâj. 1,44. eines Spruchs Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,91. Weber, Râmat. Up. 303. — c) Inneres, Kern einer Sache uneigentlich für das Beste, Liebste, Geheimste u. s. w.: der Erde VS. 11,39. AV. 12,1,8. 35. des Meeres VS. 15,63. der Gewässer AV. 3,13,7. des Agni VS. 18,55. TBr. 1,1,2,12. des Vishṇu TS. 3,2,6,1. der Götter VS. 16,46. पुत्रो हृदयम् TBr. 2,2,7,4. अन्नाणां हृदयं परम् das grosse Geheimniss des Würfelspiels MBh. 3,2836. अक्ष° 2833. 2837. 3081. fgg. 4,329. Hariv. 815. VP. 379, N. 9. सकलास्त्राणाम् Mârk. P. 63,27. 29. अश्व° MBh. 3,2628. 2834. 2836. 8,1312. Bhâg. P. 11,20,21. तन्त्र° MBh. 5,4574. मीमांसा° Prab. 110,8. सूर्य° Kûrma-P. und Gâruḍa-P. im ÇKDr. unter सूर्य°. — d) प्रजापतेर्हृदयम् N. eines Sâman Ind. St. 3,225,a. — 2) m. scheinbar N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210. es ist aber हृदयोद्वर्तन zu lesen. — 3) f. आ N. pr. einer Stute: विख्याता हृदया नाम Hariv. 2105. fg. विज्ञातहृदया die neuere Ausg. — Vgl. तल°, द्वि°, प्रजापति°, प्रति°, ब्रह्म°, भीरु°, यज्ञ°, राम°, रुद्र°, वज्र°, वि°, स°, सु°.

2. हृदय (हृद् + अय) adj. in's Herz dringend (so Comm.): सर्वभूत° Bhâg. P. 1,2,2. warum nicht alle Wesen im Herzen tragend?

हृदयक्लम m. Abspannung —, Schlaffheit des Herzens Suçr. 2,464, 17. Mâdh. Nid. 53,5.

हृदयग्रन्थि m. Herzensknoten so v. a. Alles was das Herz beschwert: भिद्यते हृदयग्रन्थिश्छिद्यन्ते सर्वसंशयाः Bhâg. P. 1,2,21. Vgl. unter ग्रन्थि 1).

हृदयग्राह m. die Entgegennahme des Geheimnisses von (gen.): अस्त्रग्रामस्य सर्वस्य Mârk. P. 63,23.

हृदयग्राहिन् adj. das Herz mit sich fortreissend, — entzückend: कोकिल R. 1,64,6 (66,6 Gorr.).

हृदयंगम adj. (f. आ) zum Herzen dringend, dem H. zusagend: Personen, Reden, Laute, Speisen u. s. w. AK. 1,1,5,19. H. 268. Halâj. 1, 146. MBh. 1,7560. 4,380. 8,2238. Hariv. 5762. R. 1,11,20. 2,39,32. 64,31. R. Gorr. 2,98,8. 3,28,8. Ragh. 19,13. Kumâras. 2,16. 4,24. Uttarar. 80,5 (103,5). Râga-Tar. 1,22. 3,158. 5,79. Bhâg. P. 5,3,2. 9, 20,11. 10,62,16. Sarvadarçanas. 96,19. Pańkar. 1,14,73. कुलटा° 87. aus dem Herzen kommend, der innersten Ueberzeugung entsprechend Bhatt. 6,108. Davon nom. abstr. °ता f. (in der zuerst gegebenen Bed.) H. 67.

हृदयच्छिद् adj. das Herz durchbohrend: बाण MBh. 5,7236. वाचः R. Gorr. 2,17,30. 33. 5,37,10.

हृदयज adj. 1) zum Innern gehörig, dem I. entsprechend TBr. 3,11,8, 7. — 2) aus dem Herzen geboren, m. so v. a. Sohn Bhâg. P. 5,15,5.

हृदयज्ञ adj. 1) das Herz kennend so v. a. dem Herzen zusagend Khând. Up. 7,2,1 (auch अ°). — 2) das Geheimniss von (geht im comp. voran) kennend: अक्ष° MBh. 3,2833. 2837. 4,329. Hariv. 815. VP. 379, N. 9. Davon nom. abstr. °त्व n. Bhâg. P. 11,20,21.

हृदयदत्त m. N. pr. eines Juristen Verz. d. B. H. No. 1403 (°दत्तीः nom. die Hdschr.).

हृदयदाहिन् m. das Herz versengend: शल्यतुल्यो विपाकः (अतिरभसकृतानां कर्मणाम्) Spr. (II) 2122. परिकर 4258.

हृदयदीप m. Titel eines Wörterbuchs des Vopadeva Nigh. Pr. °क Verz. d. B. H. No. 979.

हृदयदूत m. Herzensbote, Titel eines Gedichts Verz. d. B. H. No. 571.

हृदयनृपति m. N. pr. eines Fürsten Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,11, Çl. 41. — Vgl. हृदयेश und हृदयेश्वर.

हृदयपीडा f. = हृत्पीडा Suçr. 2,290,2: vgl. 1,332,1.

हृदयपुण्डरीक n. = हृत्पङ्कज Sarvadarçanas. 177,19.

हृदयप्रिय adj. herzerquickend: Speise Suçr. 1,235,15.

हृदयरामदेव m. N. pr. eines Fürsten Notices of Skt Mss. 2,269.

हृदयरोग m. = हृद्रोग Herzkrankheit P. 6,3,51.

हृदयलेख m. verschieden von हृल्लेख Siddh. K. zu P. 6,3,50 (49).

हृदयवत् adj. von हृदय, = हृदयालु u. s. w. P. 5,2,122, Vârtt. 6.

हृदयवृत्ति f. *Herzensstimmung* Spr. (II) 2810.

हृदयव्याधि m. *eine Krankheit des Herzens, — der Seele* Spr. (II) 5034.

हृदयशूल m. *ein Spiess, an welchem das Herz des Opferthiers gebraten wird;* elliptisch *die Handlung des Bratens* TS. 6,4,1,4. Çat. Br. 3,8,5,8. 6,2,2,38. 9,5,1,41. Kâtj. Çr. 6,10,1. °शूलान्ते *am Schluss dieses Vorganges* 5,11,26. °शूलान्ताः पशवः *die Thiere* (d. h. *ihr Opfer*) *schliessen mit* Çâñkh. Çr. 6,1,36. उपोषमान *während er angesteckt wird* Âçv. Çr. 3,6,23. 4,12,7. Gṛhj. 1,11,15. Lâṭj. 5,4,6.

हृदयशोक n. = हृच्छोक *Herzenskummer* P. 6,3,51.

हृदयश्रिष् adj. *herzumklammernd* AV. 6,9,2.

हृदयसंधि m. *Verbindungsstelle am Herzen:* °पीडा Suçr. 1,35,3; vgl. 340,11. 20.

हृदयसंमित adj. *in der Höhe des Herzens* Çâñkh. Çr. 1,10,7.

हृदयसाहि m. N. pr. eines *Fürsten* (شاه) Verz. d. Oxf. H. 140, *b*, No. 285.

हृदयस्थ adj. *im Herzen ruhend:* मनोरथाः Pańkat. 46,19. *im Herzen —, im Innern des Körpers befindlich:* कृमयः Suçr. 2,466,6.

हृदयस्थान n. *Herzgegend, Brust* H. 602. Halâj. 2,372.

हृदयस्पृश् adj. *das Herz berührend* Gobh. 1,2,29. — Vgl. हृदिस्पृश्.

हृदयहारिन् adj. *das Herz raubend, — hinreissend, entzückend* Spr. (II) 4553. Râǵa-Tar. 4,436.

हृदयाकाश (हृदय + आ°) m. *Herzhöhlung* Ind. St. 1,258.

हृदयात्मन् (हृदय + आ°) m. *Reiher* (कङ्क) Çabdak. im ÇKDr.

हृदयानुग (हृदय + अनुग) adj. (f. आ) *dem Herzen willfahrend:* Freund Kâm. Nîtis. 4,70 (= मर्मज्ञ Comm.). Rede Spr. (II) 2916.

हृदयाभरण (हृदय + आ°) m. N. pr. eines Sohnes eines Kâlidâsa Verz. d. B. H. No. 574.

हृदयामय (हृदय + आ°) m. *Krankheit des Herzens, — des Innern* überh. AV. 5,30,9. 6,14,1. 127,3. = हृद्रोग Bhâvapr. 7.

हृदयालु adj. von हृदय P. 5,2,122, Vârtt. 6. AK. 3,1,3. H. 345.

हृदयावर्जक (हृदय + आ°) adj. *Jmdes* (gen.) *Herz gewinnend* Râǵa-Tar. 6,320.

हृदयाविध् (हृदय + विध्) adj. VS. Prât. 3,96. P. 6,3,116. 1) *herzdurchbohrend* Ṛv. 1,24,8. Bhaṭṭ. 6,73. — 2) *im Herzen wund* AV. 8,6,18.

हृदयाविन् ved. adj. von हृदय P. 5,2,122, Vârtt. 1.

हृदयिक adj. von हृदय P. 5,2,122, Vârtt. 6.

हृदयिलु adj. von Wurzel (!) हृद् Vop. 26,166.

हृदयिन् adj. von हृदय P. 5,2,122, Vârtt. 6. Gaṭâdh. im ÇKDr.

हृदयेश 1) m. (हृदय + ईश) *a) Herr des Herzens* so v. a. *Geliebter, Gatte* Trik. 2,6,10. 516. — *b)* N. pr. eines Fürsten (vgl. हृदयनरपति) Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 38. — 2) f. आ (हृदय + ईशा) *Herrin des Herzens* so v. a. *Gattin, Geliebte* H. 516.

हृदयेशय adj. *im Herzen ruhend:* क्रोध R. 6,34,21.

हृदयेश्वर (हृदय + ई°) m. 1) *Herr des Herzens* so v. a. *Geliebter, Gatte* Z. d. d. m. G. 27,100. — 2) N. pr. = हृदयेश 1) *b)* Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,10, Çl. 34.

हृदयोद्वर्तन (हृदय + उ°) adj. *das Herz zersprengend;* m. N. pr. eines Dämons Hariv. 9563. so ist auch zu lesen st. हृदयो वर्तुलः im Citat aus Vjâḍi beim Schol. zu H. 210.

हृदयोद्वेष्टन s. u. उद्वेष्टन.

हृदयौपश (हृदय + औपश) VS. Prât. 5,40. m. *ein best. Fleischtheil am Herzen* (oder *die Aorta*) VS. 25,8. du. TS. 5,7,16,1 nach dem Comm. *Herz und Herzbeutel.*

1. हृदय्य (von हृदय) VS. Prât. 4,150. adj. (f. आ) *im Herzen befindlich:* श्रद्धां हृदय्ययाकूत्या Ṛv. 10,151,4. शोक AV. 6,18,1. ग्रन्थयः Bhâg. P. 8,24,53. कामाः 11,20,29. *am Herzen liegend, lieb:* Töchter 7,6,12.

2. हृदय्य adj. von हृद् VS. 16,44. richtig हृदय्य TS. 4,5,9,1.

हृदामय (हृद् + आ°) m. = हृद्रोग Verz. d. Oxf. H. 313,*b*,11. Karaka 10,11.

हृदावर्त (हृद् + आ°) m. *Haarwirbel auf der Brust eines Pferdes* Trik. 2,8,44.

हृदि n. = हृद् (vgl. हार्दि neben हार्द) *Herz:* पणेरिच्छ हृदि प्रियम् Ṛv. 6,53,6. 2,23,16. möglich auch 10,91,13.

हृदिक m. N. pr. des Vaters von Kṛtavarman MBh. 1,2434. 3,742. 779. 8,1058. 4307. Hariv. 2035. VP. 4,14,6. — Vgl. हार्दिक्य und हृदीक.

हृदिनी f. = ह्रदिनी *Fluss* H. 1080.

हृदिशय (हृदि loc. von हृद्) adj. *im Herzen steckend:* वाक्शल्य Spr. (II) 1549.

हृदिस्थ adj. *im Herzen befindlich* Çvetâçv. Up. 4,20. Suçr. 2,463,1. आत्मन् Spr. (II) 7155. काङ्क्षित MBh. 13,2812. प्रश्नाः Bhâg. P. 3,10,3. Personen so v. a. *lieb* R. 7,38,30. Spr. (II) 5076. Bhâg. P. 1,9,10.

हृदिस्पृश् adj. VS. Prât. 3,80. *das Herz rührend, ergreifend, entzückend* P. 6,3,9, Vârtt. 1. 2. स्तोम Ṛv. 1,16,7. 10,47,7. 4,10,1. 10, 25,2. हृदिस्पृक्क्रतुस्पृक् Âçv. Çr. 5,19,5. Bhâg. P. 5,14,42. 10,25,33. 31,10. 39,16. — Vgl. दिविस्पृश्.

हृदिस्पृश adj. dass. Bhâg. P. 1,15,18.

हृदीक m. N. pr. = हृदिक Bhâg. P. 1,14,28. 9,24,25.

हृडुत्क्लेद m. *Uebelkeit, Würgen* Suçr. 1,50,2.

हृडुत्क्लेश m. dass. Suçr. 2,464,3.

हृद्ग adj. *bis zur Herzgegend reichend:* आपः M. 2,62.

हृद्गत adj. *im Herzen befindlich, am H. liegend, dem H. zusagend:* शल्य R. 7,47,4. काम MBh. 5,62. 8,2419. भाव R. 3,19,17. प्रीति 7, 107,15. कोपधारणा 3,41,35. दुःख 7,58,12. Varâh. Bṛh. S. 51,22. Personen R. 7,104,19. Spr. (II) 2371. Bhâg. P. 7,13,21. आपः so v. a. *wohlschmeckend* MBh. 1,772. neutr. R. 7,37,2,12. 87,23.

हृद्गद m. = हृद्रोग Râǵan. 20,14.

हृद्गोल m. N. pr. eines Berges P. 4,3,91, Schol.

हृद्गोलीय m. pl. *die Anwohner des* Hṛdgola ebend.

हृद्ग्रन्थ m. = हृद्व्रण Râǵan. im ÇKDr.

हृद्ग्रह m. *Herzkrampf* Karaka 10,6.

हृद्दाह m. etwa *Sodbrennen* Karaka 9,4.

हृद्योत und हृद्योतन s. हृद्योत, हृद्योतन.

हृद्द्रव m. *schneller Herzschlag* Vâgbh. 1,11,16.

हृद्वार n. *der Eingang zum Herzen* Amṛtanâd. Up. in Ind. St. 9,33.

हृद्धात्री f. *ein best. Heilmittel*, = क्लितावली NIGH. PR.

हृद्धित (हृद् + 1. धित) adj. *dem Herzen* d. i. *dem Magen zusagend* H. an. 2,391. MED. j. 65.

हृद्दर्श adj. etwa *herzüberwältigend* d. h. *in's Herz treffend:* Bogen AV. 5,18,8. vielleicht entstellt.

हृद्भेद n. Titel eines Tantra Verz. d. Oxf. H. 109,a,6. °तन्त्र 34.

हृद्य und हृद्य (von हृद्) P. 6,3,50. 1) adj. *a) im Herzen —, im Innern befindlich;* = हृद्य H. an. 2,390. fg. MED. j. 65. एता अर्षन्ति हृद्यात्समुद्रात् *innerst* ṚV. 4,58,5. AV. 16,3,5. साकं प्रतिष्ठा हृद्या जघन्थ ṚV. 10,73,6. प्रतिऽस्था। हृद्या। Padap., besser wohl हृदि। आ. — *b) was dem Herzen* d. h. *dem Innern, Magen zusagt, stomachicum, a cordial; mundend:* Speisen u. s. w. M. 3,227. BHAG. 17,8. MBH. 1,7714. SUÇR. 1,117,3. 155,17. 223,20. 225,10. 2,45,19. 190,14. VÂGBH. 1,6,111. VARÂH. BṚH. S. 48,28. अ° SUÇR. 1,191,8. 2,190,11. 14. = हृद्धित H. an. MED. — *c) an's Herz gewachsen, innig geliebt* P. 4,4,95. AK. 3,2, 3. H. an. MED. सूनुं न माता हृद्यं सुशेवम् *Herzenskind* ṚV. 5,42,2. पुत्राणां हृद्यतमः TBR. 2,3,11,4. यो यस्य हृद्यः Spr. (II) 2109, v. l. ग्राह्य BHÂG. P. 3,15,37. — *d) dem Herzen zusagend* so v. a. *angenehm, lieblich, reizend, hübsch* H. 1445. HALÂJ. 1,146. 4,4. Gegenden R. GORR. 1, 51,4. KATHÂS. 26,283. MÂRK. P. 63,1. BHÂG. P. 4,6,28. Gebäude KATHÂS. 18,319. Früchte 81,21 (हृद्यानि zu lesen). Schmucksachen MBH. 3, 1818. Geruch R. 1,5,15. Spr. (II) 7106. 7263. VARÂH. BṚH. S. 77,4. Farben 48,27. Reden, Erzählungen MBH. 7,3353. R. GORR. 1,71,19. 3, 13,1. 4,54,7. KATHÂS. 1,44. 86,3. रसक्रम 14,62. Brüste R. 3,52,25. Personen M. 7,77. 9,94. KÂM. NÎTIS. 4,62. Spr. (II) 1105. Gît. 4,20. WEBER, KṚSHṆAG. 266. RÂGA-TAR. 6,165. compar. °तर MBH. 5,149. Verz. d. Oxf. H. 199,a,4. — 2) m. *a) Zauberspruch* P. 4,4,96. H. an. MED. — *b)* N. pr. eines Mannes MBH. 2,295. — 3) f. आ *eine best. Heilpflanze*, = वृद्धि H. an. MED. — 4) n. *weisser Kümmel* H. an. *die aromatische Rinde der Laurus Cassia* ÇABDAR. im ÇKDR.

हृद्यगन्ध 1) adj. *angenehm riechend* SUÇR. 1,161,18. — 2) m. *Aegle Marmelos Corr.* (बिल्व) GAṬÂDH. im ÇKDR. — 3) f. आ *Jasminum grandiflorum* RÂGAN. 10,76. — 4) n. *a) eine Art Kümmel* RATNAM. 100. ÇABDAK. im ÇKDR. — *b) schwarzes Salz* RÂGAN. 6,96.

हृद्यगन्धक n. *eine Art Salz*, = सौवर्चल RÂGAN. 6,93.

हृद्यगन्धि n. *eine Art Kümmel* RATNAM. im ÇKDR. गन्ध° unsere Hdschr.

हृद्यता f. nom. abstr. 1) zu हृद्य 1) *b)* SUÇR. 1,218,4. — 2) zu हृद्य 1) *d)* KÂM. NÎTIS. 3,10.

हृद्योत (हृऽद्योत Padap., vielmehr हृद् + द्योत) m. *inneres Gebrechen* (vgl. ṚV. 1,50,11) AV. 1,22,1.

हृद्योतन (हृद् + द्यो°) adj. *das Herz brechend:* हृद्योतनो द्विषतां यातु शीर्भम् AV. 5,20,12.

हृद्योतभेषज n. *ein Heilmittel gegen innere Krankheiten* AV. 6,24,1.

हृद्रुज् f. 1) = हृद्रोग *als best. Krankheit* RÂGAN. 20,14. — 2) *Herzeleid* BHÂG. P. 6,14,51.

1. हृद्रोग m. = हृदयरोग P. 6,3,51. 1) *inneres Leiden* ṚV. 1,50,11. — 2) *Herzkrankheit* (als best. Krankheit), WISE vermuthet *angina pectoris;* = श्वास RÂGAN. 20,14. — SUÇR. 1,172,8. 219,11. 226,19. 2,45,10. 186,14. 256,20. 421,6. 464,8. 12. KAKRAD. 239. MÂDH. NID. 52. BHÂVAPR. 7. Verz. d. B. H. No. 941. 949. 963. 967. Verz. d. Oxf. H. 306,b, 27. 316,a,1 v. u. 357,a, No. 849. fg. VARÂH. BṚH. S. 101,44. — 3) *Herzeleid* Spr. (II) 7481. die Liebe BHÂG. P. 10,33,40.

2. हृद्रोग (aus ὑδροχόος) m. *der Wassermann im Thierkreise* VARÂH. BṚH. 1,8.

हृद्रोगवैरिन् m. *Terminalia Arǵuna W. et A.* (*Feind der* हृद्रोग *genannten Krankheit*) ÇABDAK. im ÇKDR.

हृद्रोगिन् adj. *an der* हृद्रोग *genannten Krankheit leidend* SUÇR. 1, 11,11. 2,466,2. KAKRAD. 242,7.

हृदण्टक m. *Bauch* ÇABDAK. im ÇKDR.

हृन्मन्त्र m. *ein best Spruch* Verz. d. Oxf. H. 105,b,3.

हृन्मोह m. etwa *Herzbeengung* KARAKA 10,9.

हृल्लास (हृद् + लास) m. P. 6,3,50. *Hüpfen des Herzens* d. i. *Herzklopfen, Herzstösse* (wie vor dem Erbrechen) SUÇR. 1,90,11. 97,8. 247, 9. 2,403,15. 458,14 (= थूत्कारण Comm.). प्रवृत्त° 185,8. MÂLATIM. 57, 9. = हिक्का H. 468.

हृल्लासक m. dass. SUÇR. 2,465,1. f. °सिका KARAKA 10,1.

हृल्लेख (हृद् + लेख) P. 6,3,50. *Scrupel des Herzens, Zweifel:* अल्प° adj. MBH. 12,9367. व्यपेत° adj. (मनस्) 10821. सहृल्लेखेन (so zu lesen st. सह°) चेतसा R. 6,100,19. विचिकित्सा तु हृदये अन्ने यस्मिन्प्रजायते। सहृल्लेखं तु विज्ञेयं पुरीषं तु स्वभावतः॥ PRÂJAÇKITTAV. im ÇKDR. unter सहृल्लेख. = तर्क TRIK. 3,2,15. = उत्कलिका H. 314. HALÂJ. 4,57. = ज्ञान RÂGAN. im ÇKDR. = बाह्यसुख und वासना NILAK. zu MBH.

हृल्लोचन (हृद् + लोचन) n. *das Herz als Auge* Verz. d. Oxf. H. 37, a, No. 90.

हृषी = अग्निसोमौ ÇKDR. angeblich nach dem MBH. wohl nur ein verlesenes ऋषी *die beiden* Ṛshi.

हृषीक UṆÂDIS. 4,17. n. *Sinnesorgan* AK. 1,1,4,17. TRIK. 3,3,306. H. 1383. HALÂJ. 2,380. HARIV. 14950. BHÂG. P. 1,8,38. 2,6,33. 3,26, 28. 4,24,64. 10,14,33. PAṄKAR. 2,7,39. KÂÇIKH. 20,9 (nach AUFRECHT). — Wort und Bedeutung aus हृषीकेश geschlossen. Vgl. दुर्हृषीक.

हृषीकनाथ m. ein N. Vishṇu's oder Kṛshṇa's PAṄKAR. 3,2,3. nach हृषीकेश gebildet.

हृषीकाश्रम m. N. pr. eines Mannes HALL 102.

हृषीकेश m. 1) ein N. Vishṇu's oder Kṛshṇa's AK. 1,1,1,13. H. 214. HALÂJ. 1,23. BHAG. 1,15. 21. 24. 2,9. 10. 11,36. 18,1. MBH. 1,24. कृषात्सुखात्सुखैश्वर्याद्धृषीकेशत्वमश्नुते 5,2567. 12,893. HARIV. 10. 14114. हृषीकाणीन्द्रियाण्याहुस्तेषामीशो यतो भवान्। हृषीकेशस्ततो विष्णो ख्यातो देवेषु केशव॥ 14950. R. 1,45,30. 6,102,12. VP. 2, N. 2. WEBER, KṚSHṆAG. 294. BHÂG. P. 1,8,23. 2,4,11. 3,13,12. RÂGA-TAR. 5,100. Ist nicht in हृषीक + ईश, sondern in हृषी (vgl. हृषीवत्) + केश zu zerlegen und bedeutet demnach *dessen Haupthaar zu Berge steht;* vgl. हृष्. — 2) Bez. *des 10ten Monats* VARÂH. BṚH. S. 105,15. — 3) N. pr. eines Tîrtha, an dem Vishṇu als Hṛshîkeça verehrt wurde, Verz. d. Oxf. H. 149,a,33. — 4) *Herr —, Gebieter der Sinne*, vom मनस् BHÂG. P. 4,24,36.

हृषीकेश्वर m. *Herr —, Gebieter der Sinne:* Kṛshṇa BHÂG. P. 5,18,19.

ह्रैषीवत् (von ह्रषि = हर्ष) adj. *freudig erregt, lustig* ṚV. 1,127,6. 2,31,1.

ह्रष्टरोमन् 1) adj. *dessen Haare am Körper zu Berge stehen;* s. u. हर्ष्. — 2) m. N. pr. eines Asura Kathâs. 46,38.

ह्रष्टि (von हर्ष्) gaṇa गृष्टादि zu P. 4,1,136. f. 1) *Freude* Dharaṇî im ÇKDr. Mâlatîm. 82,4 (ह्रष्टौ zu lesen). — 2) = मान m. Dhar. im ÇKDr. — Vgl. कार्ष्टेय.

ह्रष्टियोनि adj. andere Benennung für den ईर्ष्यक (Suçr. 1,318,15) Bhâvapr. 2.

ह्रष्यजिह्व n. *eine Art des Aussatzes* Çârṅg. Saṃh. 1,7,64 falsch für ऋष्य° (ऋश्य°).

हे interj. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. चादि zu 4,57. *des Anrufs, he!* AK. 3,5,7. H. 1537. an. 7,5. 6. 16 (auch पादपूरणे). Med. avj. 87 (auch असूयादौ). Çâṅkh. Çr. 1,11,1. vor einem voc. Çat. Br. 3,2,1,23. Bhag. 11,41. MBh. 8,2037. Spr. (II) 5499. 7412. 7414. fg. 7420. 7500. Varâh. Bṛh. S. 74,11. Pañkat. 37,23. Vet. in LA. (III) 7,6. 16,14. 17,15. nach einem voc. Spr. (II) 3914. 6033. statt eines voc.: पलायित्वा गृहे गत्वा कस्य द्रष्टव्य हे सुखम् Hariv. 8124. हेइ P. 8,2,85. — Vgl. है.

हेक् interj. Çat. Br. 1,8,1,23.

हेक्का f. = हिक्का *das Schlucken, singultus* H. 468.

हेट्, हेटति v. l. für हेठ् Dhâtup. 9,35.

हेठ्, हेठति und °ते (विबाधायाम्) Dhâtup. 9,35. 8,13. हेठ्णाति 31,60 (भूतप्रादुर्भावे, भूति°, भूतिपूत्योऽत्पत्तौ). Siddh. K. 147,a,3. Bildung des aor. im caus. zu P. 7,4,3. Vop. 18,3. — Vgl. विहेठक fgg.

हेठ m. = विबाधा und विहेठा Med. ṭh. 10.

हेड् s. हीड्.

हेड, हेळ (von हीड्) m. *Aerger, Unmuth, Zorn* ṚV. 1,94 14. मा हेळे भूम वरुणस्य 7,62,4. AV. 12,4,20. fg.

हेडज m. dass. Çabdârthak. bei Wilson.

हेडन, हेळन (von हीड्) s. देव° und हेलन.

हेडस्, हेळस् (wie eben) n. *Aerger, Unmuth, Zorn* Naigh. 2,13. ṚV. 1,24,14. दैव्य 114,4. 4,1,4. pl. 6,48,10. नि हेळो धत्त 1,171,1. 6,62,8. 7,84,2. AV. 19,3,4. VS. 13,45.

हेडावुक्क m. *Rosshändler* Trik. 2,9,27. — Vgl. हेलावुक.

हेडिएव (wohl so zu verbinden) m. N. pr. eines Mannes Inschr. bei Colebr. Misc. Ess. 2,242.

हेठ्, हेठ्णाति Dhâtup. 31,60 (भूतप्रादुर्भावे, भूति°, भूतिपूत्योऽत्पत्तौ).

हेतर् und हेतर् (von 1. हि) nom. ag. *Treiber* ṚV. 8,88,7. अत्यो न हियाना न हेतृभिः 9,13,6. 62,6. 64,29.

हेति (wie eben) f. Vop. 26,185. oxyt. nur im Mantra P. 3,3,97. 1) f. (in der späteren Sprache auch m.; vgl. Keçava bei Mallin. zu Kir. 14,30) *Schuss; Geschoss, Waffe* überh. AK. 3,4,14,73. H. 773. an. 2, 211. Med. t. 76. Halâj. 2,307. Vaiǵ. bei Mallin. zu Kir. 3,56. दस्यवे हेतिमस्य ṚV. 1,103,3. 121,10. तपुषि 3,30,17. 6,62,9. दैव्या 10,87,19. des Rudra 2,33,14. 6,28,7. AV. 6,59,3. Çat. Br. 12,7,3,20. Ind. St. 2,34. des Vivasvant ṚV. 8,56,20. आरे हेतीरदेवीः 50,16. पत्तिणी 10,165,2. शतानीका Vâlakh. 2,2. ṚV. 10,89,12. AV. 1,13,3. 26,1. 2, 11,1. 24,1. 4,10,5. 5,6,9. 7,7. भीमा इन्द्रस्य हेतयः 4,37,8. 8,2,9. 10,5, 43. 11,2,22. 12,4,52. VS. 15,10. 15. fgg. 16,1. Kauç. 128. in ṚV. 6, 18,10 ist st. इन्द्र । हेतिः । wie Padap. will, vermuthlich इन्द्रहेतिः zu verbinden. Personificirt: हेतयो नाम देवाः AV. 3,26,1. TS. 5,5,10.3. — हेतिभिश्चेतनावद्भिः (आयुधैश्चे° ed. Calc.) Ragh. 10,12. विससर्ज हेतिम् Râghavap. 11,19. Kir. 3,56. 14,30. Spr. (II) 1304. Bhâg. P. 3,8, 20. 25,38. 4,5,22. 11,29,39. Pañkar. 3,8,1. 6. am Ende eines adj. comp.: मति° Spr. (II) 4349. अप्राप्त° Râǵa-Tar. 5,410. निर्हेति *waffenlos* Jâǵñ. 1,325. — 2) f. Agni's *Waffe* so v. a. *Flamme* AK. 1,1,1,52. 3,4,14,73. H. 1102. H. an. Med. Halâj. 1,65. Vaiǵ. a. a. O. दहन्ति सर्वभूतानि त्वत्तो (Agni angeredet) निष्क्रम्य हेतयः MBh. 1,8357 = 5,488 = Mârk. P. 99,44. यदग्ने ते शिवं रूपं ये च ते सप्त हेतयः MBh. 1,8413 = Mârk. P. 99,70. वनवह्निना — उग्रहेतिकृत्तेन Kathâs. 56,344. *Sonnenstrahl* AK. 3,4,14,73. H. an. Med. — 3) f. *Schuss* so v. a. *pfeilschnelle Bewegung, Anprall der Sehne* ṚV. 6,75,14. मा ते हेतिं तविषीं चुक्रुधाम 10,142,3. मृगाणां न हेतयो यन्ति चेमा बृहस्पतेरहिमायाम् Jagd 1,190,4. — 4) *Werkzeug* Bhâg. P. 2,7,48. — 5) *ein junger Schoss* (अङ्कुर) Vaiǵ. a. a. O. — 6) m. N. pr. eines Râkshasa R. 7,4,14. fg. VP. 233. eines Asura Bhâg. P. 6,10,20. 8,10,20. — Vgl. अस्ति°, तिग्म°, दूरे° (nach TS. 3,4,3,2), हरि°.

हेतिक am Ende eines adj. comp. = हेति 1): यष्टिपरशुहेतिकौ AK. 2,8,2,38. — Vgl. शक्ति°, स्वधिति°.

हेतिमन्त् (von हेति) adj. *mit einem Geschoss versehen* AV. 5,18,9.

हेतिमल्ल m. Bez. *eines best. Spruches* Verz. d. Oxf. H. 105,b,1.

हेतु (von 1. हि) Uṇâdis. 1,73. m. 1) *wer oder was Etwas veranlasst, — bewirkt, Veranlassung, Ursache* AK. 1,1,4,6. Trik. 3,2,10. H. 1513. Halâj. 2,457. ṚV. Prât. 11,12. 23. P. 2,3,23. 3,3,156. MBh. 1,67. 2, 564 (pl.). केवलहेतुभिः 12,10511. R. 2,21,14. Sâṅkhjak. 1. 31. कालो हेतुं विकुरुते Spr. (II) 1709. °विगम 5888. विना हेतुमपि द्वंद्वम् 6360. न हेतुं कंचिदीक्षते 7513. प्रणम्य हेतुमीश्वरम् Verz. d. Oxf. H. 240,a, No. 583. einer Krankheit 303,b,18. 312,a, No. 745. हेतुं कृत्वा पितृवधम् Bhâg. P. 9,16,18. नियम° *eine regulirende Ursache* Sarvadarçanas. 16, 13. fg. नक्तोकः साधको हेतुः स्वल्पस्यापीह कर्मणः Spr. (II) 1685. mit gen. P. 2,3,26. स हेतुः सर्वविद्यानां धर्मस्य च धनस्य च Spr. (II) 2357. न खलु वयस्तेजसो हेतुः 7040. Bhâg. P. 12,7,18. mit dat. Çvetâçv. Up. 6,17. mit loc. Âçv. Çr. 12,15,12. Bhag. 13,20. R. 2,58,25. तत्र Ragh. 1,63. अत्र Spr. (II) 3536. 7044. न ज्ञाने को हेतुर्दलति शतधा यन्न हृदयम् 2071. in comp. mit dem *was bewirkt wird:* सर्गस्वर्गापवर्ग° Maitrjup. 6,30. ṚV. Prât. 11,2. Megh. 3. पितरो जन्महेतवः Ragh. 1,24. 2, 44. आधि° Çâk. 59. fg. Spr. (II) 1326. धर्मार्थकाममोक्षाणां प्राणाः संस्थितिहेतवः 3121. 5709. 5875. Varâh. Bṛh. S. 28,4. 75,5. 78,10. fg. 95, 30. Kathâs. 23,93. AK. 3,4,23,212. Râǵa-Tar. 6,185. Hit. 38,11. कलये ऽधर्महेतवे Bhâg. P. 1,17,28. 2,2,6. 3,17,4. 33,24. 5,20,39. Sarvadarçanas. 29,16. 35,19. 37,14. fg. 39,16. 40,6. fgg. 180,11. शाकल्य आचार्यशास्त्रापरिलोपहेतवः ṚV. Prât. 1,16 (26). ते शिष्टा ब्राह्मणा ज्ञेयाः श्रुतिप्रत्यक्षहेतवः M. 12,109. Ragh. 1,10. न गुणाः फलहेतवः Spr. (II) 2129. मत्स्या मम जीवनहेतवः Hit. 113,22. Bhâg. P. 3,12,21. न शराः स्तम्भहेतवः *die Pfeile sind nicht dazu da um den (Köcher) vollzustopfen* R. 2,23,31 (30,36 Gorr.). am Ende eines adj. comp. — *zur Ursache habend* so v. a. *bewirkt durch:* तमसा कर्महेतुना M. 1,49. *angetrieben*

—, *angelockt durch:* क्रव्यादा मांसहेतवः MBh. 10,496. मा कर्मफलहेतुर्भूः Bhag. 2,47. 49. Alle obliquen casus in der Bed. von *einer Ursache wegen, in Veranlassung von* gebraucht Vârtt. zu P. 2,3,23. *a*) abl. oder gen.: कस्माद्धेतोः oder कस्य हेतोर्वसति Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 2, 385,*a*. अक्षस्य RV. 10,34,2. अस्य Çat. Br. 2,5,2,2. अश्वस्य 11,1,4,1. Khând. Up. 1,3,5. Sâv. 1,13. MBh. 1,7728. 5,7026. R. 2,52,26 (49,22 Gorr.). 98,17 (107,7 Gorr.). Ragh. 2,47. Spr. (II) 7226. Kathâs. 18,73. 26,166. Bhâg. P. 1,14,7. 4,17,4. 7,15,40. कुतो ऽपि हेतोः Kathâs. 27, 59. ततो ऽपि हेतोः Dhûrtas. 92,16. इति हेतोः Z. d. d. m. G. 14,573, 13. in comp. mit der Ergänzung: वृत्ति° M. 4,11. MBh. 2,562. 10,496. R. 1,7,12. 16,33. 2,59,21. 101,17. 3,49,39. 69,16. 5,32,44. Kâm. Nîtis. 14,28. Megh. 26. 44. 79. 105. Çâk. 50,8. Çâk. Ch. 2,9. Spr. (II) 1224. 2641. 6221. 7328. Kathâs. 18,348. 19,57. 22,88. Râga-Tar. 5,216. — *b*) instr.: दिव्येन MBh. 1,4919. यदृच्छया हेतुना वा Bhâg. P. 2,8,7. अनेन MBh. 1,7640. fg. तेन R. 5,64,14. Sâh. D. 2,16. केन M. 8,161. R. Gorr. 1,38,4. Schol. zu P. 2,3,27. Bhâg. P. 1,4,3. केनापि Râga-Tar. 4,460. पुत्र° R. Gorr. 1,24,7. मान° Spr. (II) 1838. शास्त्रविज्ञान° 2574. — *c*) dat.: कस्मै हेतवे वसति Pat. a. a. O. मूढैर्विधीयते हिंसा सापि दुर्गतिहेतवे Hem. Jogaç. 2,47. सुख° Bhâg. P. 3,30,2. मृत्यु° 7,1,41. नरक° 9,10,28. प्रसरणं तृणकाष्ठादि° H. 791. — *d*) loc. indecl. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. कस्मिन्हेतौ वसति Pat. a. a. O. कामार्थहेतौ च कुरु प्रयत्नम् *um — Willen* R. 4, 29,25. — *e*) acc.: कं हेतुं वसति Pat. a. a. O. — Auch soll man को हेतुर्वसति sagen können ebend. — 2) *Grund, Argument, Beweis* AK. 3,4,23,56. अतःशब्दो हेत्वर्थः Sarvadarçanas. 56,14. 71,11. अतो हेतौ Halâj. 5,92. हि desgl. 95. इति desgl. 101. देशदृष्टैश्च शास्त्रदृष्टैश्च हेतुभिः M. 8,3. हेतुभिर्मोक्षदर्शिभिः MBh. 1,522. 583. 3,3018. वाक्यमर्थवद्धेतुभूषितम् 13, 298. वाक्यं हेत्वर्थसंहितम् R. 2,85,1. 3,56,31. 71,4. 5,33,15. 6,79,28. 7,94,8. तिष्ठेत्तु मतिमानागमे न तु हेतुषु Suçr. 1,150,20. Spr. (II) 7413. Râga-Tar. 3,332. Hit. 15,22. Sarvadarçanas. 9,11. 12,4. 18,9. 119,11. 17. प्रतिषेध° 114,8. Kuvalaj. 196,*b*. in der Logik (auch Bez. *des 2ten Theiles im Syllogismus*) Colebr. Misc. Ess. 1,292. Kaṇ. 10,1,2. Njâjas. 1,1,32. 34. Tarkas. 32. 41. 45. Sarvadarçanas. 113,20. Bhâshâp. 68. — 3) *Mittel:* हेतुमात्रं तु रामो वै जयमूलं विभीषणः R. 6,95,55. 7,38,23. Hit. 55,5 (हेतुना mit den Hdschrr. zu lesen). पादज्ञानस्य RV. Prât. 17, 16. दश जीवनहेतवः M. 10,116. त्रिधा जीवनहेतुः Spr. (II) 6089, v. l. तिस्रो विश्रान्तिहेतवः 6637, v. l. को मोक्षहेतुः 6638. रक्षा° Hit. 114,7. जयलाभाय हेतू द्वौ Spr. (II) 7436. दीनाराणां दशशती पञ्चाशत्यधिकाभवत्। धान्यखारीक्रये हेतुः so v. a. *Preis* Râga-Tar. 5,71. जीवो नित्यो हेतुरस्य त्वनित्यः so v. a. *der Körper* Spr. (II) 3718. instr. am Ende eines comp. so v. a. *vermittelst, durch:* यो न हिंसति सत्त्वानि मनोवाक्कर्महेतुभिः Spr. (II) 5609. Jâgn. 2,92. — 4) *Bedingung:* जीवितुं चेच्छसे मूढ हेतुं मे गदतः शृणु MBh. 3,15786. — 5) *Art und Weise:* वध्यतां केन हेतुना MBh. 13,19. द्वावाहरणहेतू भवतः प्रतिलोमो ऽनुलोमश्च Suçr. 1, 100,11. — 6) in der Grammatik *der Agens des causativen Verbums* P. 1,4,55. 3,68. 7,3,40. — 7) bei den Buddhisten *Grundursache, Hauptursache* (im Gegensatz zu den प्रत्ययाः *den hinzukommenden Ursachen*) Sarvadarçanas. 7,19. 14,19. 19,12. 20,22. fgg. — 8) bei den Pâçupata *dasjenige was das Gebundensein der Seele bewirkt, die Natur, die Sinnenwelt* Sarvadarçanas. 74,20. 94,17; vgl. 95,1. — 9) bei den Rhetorikern ein अर्थालंकार Verz. d. Oxf. H. 208, *b*, 3. — 10) im Drama *eine kurze Rede, welche die zur Erreichung eines Ziels erforderlichen Bedingungen angiebt,* Sâh. D. 439. 434. — Vgl. निमित्त°, निर्हेतु, मद°, यद्धेतोस्, विश्व°.

हेतुक (von हेतु) 1) adj. am Ende eines comp. *a*) *verursachend, bewirkend:* धर्मस्तस्य तपश्चैव जगतः सिद्धिहेतुकौ (könnte auch subst. m. sein) R. 7,23,5,17. सुखदुःखे समे स्यातां जन्तूनां क्लेशहेतुके Spr. (II) 7076. लय° Suçr. 1,255,5. भय° Hit. 39,7. पुष्टि° Mârk. P. 22,11. 97,36. त्वं बीजं सस्यहेतुकम् 99,47. f. ई Verz. d. Oxf. H. 23,*a*, N. 2. — *b*) *bewirkt —, bedingt durch:* ईदृशः स मुने लोकः स्वधर्मफलहेतुकः MBh. 3,15452. Suçr. 1,153,10. मरणं स्त्रीहेतुकम् Varâh. Bṛh. 25 (23), 4. Kull. zu M. 1,49. Schol. zu P. 6,2,8. Vop. 25,17. f. आ Sâmkhjak. 31. Kathâs. 20, 67. ई Mârk. P. 69,39. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 257. अ° *unbegründet* Bhag. 18,22, v. l. — *c*) *bestimmt für:* दत्त्वा शरीरं क्रव्याद्भ्यो रणाग्नौ द्विजहेतुकम् MBh. 13,4840. Sâmkhjak. 42. — 2) m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Çiva's und eines Buddha H. an. 3,111 (fehlerhaft für हेरुक). eines Dichters Verz. d. Oxf. H. 125,*a*,27. — M. 12,111 fehlerhaft für हैतुक, Hit. 55,5 für हेतु. Vgl. स° und हैतुक.

हेतुता (wie eben) f. 1) *das Ursachesein:* आपदामापतन्तीनां हितो ऽप्यायाति हेतुताम् Spr. (II) 961. यदहं हेतुतां प्राप्ता लोचनोत्पाटने तव Kathâs. 28,24. Râga-Tar. 6,113. am Ende eines comp.: प्रययुस्तस्योत्पाटनहेतुताम् 5,292. 388. Kap. 1,75. Sarvadarçanas. 156,17. — 2) *das Sein eines Beweisgrundes* Kusum. 16,10.

हेतुत्व n. 1) = हेतुता 1) Kaṇ. 1,2,4. Jogas. 2,14. Mârk. P. 119,14. Bhâg. P. 3,18,36. Sâh. D. 37. Sarvadarçanas. 18,17. 36,9. Schol. zu Kap. 1,75. Bhâshâp. 146. fg. Kusum. 18,22. — 2) = हेतुता 2) Sarvadarçanas. 114,6. 133,18. Kusum. 16,12. — 3) bei den Buddhisten *das Hauptursache-Sein:* बीजादेर्हेतुत्वमापतेत् Sarvadarçanas. 11,11. — Vgl. निमित्त° unter निमित्तहेतु.

हेतुमन्त् (von हेतु) adj. 1) *eine Ursache habend, verursacht, bewirkt* P. 3,1,26. 3,156. Verz. d. Oxf. H. 163,*a*, No. 358. Kap. 1,125 = Sâmkhjak. 10. Sâh. D. 712. — 2) *mit Gründen —, Argumenten —, Beweisen versehen* Bhag. 13,4. Reden R. 2,52,60. R. Gorr. 2,23,1. 3,53,20. 4,20, 1. 38,18. 6,38,36. Bhâshâp. 68. — 3) *zugänglich für Argumente, auf Vernunftgründe hörend* MBh. 12,597.

हेतुमात्रता f. *das Sein eines blossen Mittels* Kathâs. 120,55.

हेतुमात्रमय (von हेतु + मात्र) adj. *nur als Mittel dienend* Kathâs. 117,148.

हेतुरूपक n. *eine begründete Metapher* Kâvjâd. 2,86. Beispiel Spr. (II) 2105.

हेतुवचन n. *eine von Argumenten begleitete Rede* R. Gorr. 2,16,44.

हेतुवाद m. *eine Unterredung —, Disputation über das Warum* MBh. 3,13034. fg. 5,1983. 13,789. 2196. 14,1024. 2536. R. 1,13,21 (17 Gorr.). Verz. d. Oxf. H. 40,*a*, N. 3.

हेतुवादिक adj. *der über das Warum streitet, Skeptiker* MBh. 13,2196. अ° nach Nîlak.

हेतुवादिन् adj. dass. MBh. 14,2536.

हेतुविद्या f. *Logik, Dialektik* Vjutp. 50. Daçak. 60,13. dieses und °शास्त्र Hiouen-thsang 1,73. 174. 2,106. Vie de Hiouen-thsang 93. 95. 152. 164.

हेतुशास्त्र n. dass. M. 2,11.

हेतुशून्य adj. *grundlos, unbegründet* AK. 3,3,2. Pratâpar. 65,b,1. 66,b,6.

हेतुहिल n. bei den Buddhisten Bez. *einer best. hohen Zahl* Lalit. ed. Calc. 168,19. fg.

हेतूकर् (हेतु + 1. कर्) *zur Ursache machen, als U. annehmen* Sarvadarçanas. 30,9.

हेतूत्प्रेक्षा (हेतु + उ°) f. *ein begründetes Gleichniss* Sâh. D. 292,4.

हेतूपमा (हेतु + उ°) f. dass. Kâvjâd. 2,50.

हेत्व (von 1. हि) adj. *anzutreiben:* Ross ṚV. 7,43,2.

हेत्वन्तर (हेतु + अ°) n. *ein anderer Beweis* unter den 22 निग्रहस्थान Njâjas. 5,2,6. Sarvadarçanas. 114,14.

हेत्वपदेश (हेतु + अप°) m. *Angabe des Grundes* Nir. 1,4. 5 (darnach unter अपदेश zu berichtigen). Med. avj. 86.

हेत्वाक्षेप (हेतु + आ°) m. in der Rhetorik *eine Erklärung, dass man mit Etwas nicht einverstanden sei trotz der beigebrachten Begründung,* Kâvjâd. 2,168. Beispiel Spr. (II) 3494.

हेत्वाभास (हेतु + आ°) m. *Scheingrund, Scheinbeweis* Njâjas. 1,2,45. Tarkas. 40. Ind. St. 1,18,4 v. u. Verz. d. Oxf. H. 240,b, No. 586. Verz. d. B. H. No. 671 (°रहस्य). unter den 22 निग्रहस्थान Njâjas. 5,2,25. Sarvadarçanas. 114,17.

हेत्विन्द्रिय (हेतु + इ°) n. bei den Buddhisten *eine best. hohe Zahl* Lalit. ed. Calc. 168,20.

हेम 1) m. *a) ein best. Gewicht (Goldwerth),* = माषक Vaidjakaparibhâshâ im ÇKDr.; vgl. हेमधान्यक. — *b) ein dunkelfarbiges Pferd* Halâj. 2,282. Çabdârthak. bei Wilson. — *c)* ein N. Budha's ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut.; vgl. हेमन्. — *d)* N. pr. eines Sohnes des Ruçadratha VP. 444. Bhâg. P. 9,23,4. = हेमचन्द्र Verz. d. Oxf. H. 352,a,20. — 2) f. आ *a) eine best. Pflanze,* = स्वर्णजीवन्तिका Râǵan. 3,30. — *b) ein schönes Weib* Çabdârthak. bei Wilson. — *c)* N. pr. α) einer Apsaras ebend. Vjâḍi beim Schol. zu H. 183. Hariv. 7226. 8452. R. 2,91,17. 4,51,15. fgg. 7,12,6. fgg. — β) eines Flusses MBh. 6,331 (VP. 183). — 3) n. = हेमन् *Gold* H. 1043, Schol. Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. भर्तृ° und 2. हैम.

हेमक (von हेमन्) n. 1) *Gold* R. 3,49,20. स° adj. *nebst den Goldstücken* Kathâs. 93,51. — 2) N. pr. eines Waldes Verz. d. Oxf. H. 52,b,22.

हेमकक्ष adj. (f. आ) *mit einer goldenen Ringmauer umgeben* R. 3,54,15.

हेमकक्ष्य adj. *mit einem goldenen Leibgurt versehen* R. ed. Bomb. 2,92,34. हैम° Schl. 32.

हेमकण्ठ N. pr. Verz. d. Oxf. H. 79,a,31.

हेमकन्दल m. *Koralle* H. 1066.

हेमकमल n. *eine Lotusblüthe von Gold* Kathâs. 54,19. — Vgl. हेमपुष्कर, हेमाम्बुज.

हेमकम्पन m. N. pr. eines Mannes MBh. 7,6851 nach der Lesart der ed. Bomb., हेमपुङ्खक ed. Calc.

हेमकर adj. *Gold machend:* Çiva MBh. 13,1178.

हेमकर्तृ m. *Goldschmied* M. 12,61.

हेमकान्ति 1) adj. *wie Gold glänzend* Varâh. Bṛh. S. 7,20. — 2) f. = दारुहरिद्रा Râǵan. im ÇKDr. nicht in unsern Hdschrr.

हेमकार m. *Goldschmied* M. 9,292. MBh. 12,1799. Z. d. d. m. G. 27, 22. Kathâs. 25,174. Bhâg. P. 7,7,21. °क m. dass. Jâǵń. 3,147.

हेमकिञ्जल्क n. *die Blüthe von Mesua Roxburghii Wight.* Râǵan. 6,179.

हेमकुड्य, °कुण्ड्य (wohl am richtigsten) und °कूट्य N. pr. einer Oertlichkeit Varâh. Bṛh. S. 14,9.

हेमकूट m. N. pr. 1) eines Berges im Norden des Himâlaja AK. 2,3,3. Hâr. 26. MBh. 3,9969. 6,236. Hariv. 9499. Çâk. 99,17. Vikr. 11. Kathâs. 46,86. VP. 167. Mârk. P. 54,9. Bhâg. P. 5,16,9. 17,9. Verz. d. Oxf. H. 39,b,22. 48,a,39. — 2) eines Affen R. 6,6,26. — Vgl. हैमकूट.

हेमकूट्य s. हेमकुड्य.

हेमकेतकी f. *Pandanus odoratissimus* Râǵan. 10,70.

हेमकेलि m. ein N. Agni's Çabdam. im ÇKDr.

हेमकेश m. ein N. Çiva's (*goldhaarig*) Çabdârthak. bei Wilson.

हेमक्षीरी f. *eine best. Pflanze,* = स्वर्णक्षीरी Râǵan. 5,53. Ratnam. 80. Suçr. 2,66,11.

हेमगन्धिनी f. *ein best. Parfum,* = रेणुका Ratnam. 129.

हेमगर्भ adj. *Gold in seinem Innern bergend* MBh. 13,4435. R. 4,44,23.

हेमगिरि m. *Goldberg,* Bez. des Meru Spr. (II) 1754. N. pr. eines *Berges* Varâh. Bṛh. S. 14,19. — Vgl. हैमगिरिक.

हेमगुह m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,1554.

हेमगौर 1) *goldgelb:* °गौराङ्ग Skanda-P. im ÇKDr. — 2) m. *ein best. Baum,* = किंकिरात Râǵan. im ÇKDr.

हेमघ्नी f. *Gelbwurz* Ratnam. 58. मेहघ्नी ÇKDr.

हेमचन्द्र m. N. pr. 1) eines Fürsten, eines Sohnes des Viçâla, R. 1,47,13 (48,15 Gorr.). VP. 354. Bhâg. P. 9,2,34. — 2) eines gelehrten Ǵaina, der wahrscheinlich im 12ten Jahrh. n. Chr. lebte und eine Menge von Werken verfasste, unter andern auch zwei Wörterbücher. Colebr. Misc. Ess. 2,44 u. s. w. Wilson, Sel. Works 1,225 u. s. w. Sarvadarçanas. 39,2. Verz. d. Oxf. H. 113,b,10. 162,b,32. 170,a, No. 378. fg. b, No. 380. 179,a, No. 410. 183,a,4. 184. fgg., No. 422. fgg. 196,a, No. 454. b, No. 456. 211,a,9. 10. sein Jogaçâstra herausgegeben von Ernst Windisch in Z. d. d. m. G. 28,185. fgg. — Vgl. हैमचन्द्रि.

हेमचूर्ण n. *Goldstaub* Suçr. 1,378,15; vgl. 12. 14.

हेमजट m. pl. Bez. gewisser Kirâta Kâd. in Z. d. d. m. G. 7,584.

हेमजालालंकृत adj. *mit einem goldenen Netze geschmückt;* m. N. pr. eines Bodhisattva Lalit. ed. Calc. 367,13. fgg.; vgl. 12.

हेमज्वाल m. ein N. Agni's (*goldflammig*) Çabdam. im ÇKDr.

हेमतार n. *eine Art Vitriol* H. 1052.

हेमतारक m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 58,46.

हेमताल N. pr. einer Berggegend im Norden Varâh. Bṛh. S. 14,28.

हेमतिलकसूरि m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 397,a,20.

हेमदन्ता f. N. pr. einer Apsaras (*goldzahnig*) Hariv. 7226.

हेमदीनार m. *Gold-Denar* Kathâs. 33,136.

हेमदुग्ध 1) m. *Ficus glomerata* Râǵan. 11,129. Karaka 9,12. — 2) f. आ *eine best. Pflanze*, = स्वर्णक्षीरी Ratnam. 193. — 3) f. ई dass. Râǵan. 5,53.

हेमदुग्धक m. = हेमदुग्ध 1) AK. 2,4,2,2. H. 1132.

हेमदुग्धिन् m. = यज्ञोडुम्बर् Çabdar. im ÇKDr.

हेमधन्वन् m. N. pr. eines Sohnes des 11ten Manu Mârk. P. 94,21.

हेमधर्म oder °न् m. N. pr. eines Mannes Mârk. P. 123,16.

हेमधान्य s. हेमधान्य.

हेमधान्यक m. *ein best. Gewicht*, = 3 Raktikâ = $1/2$ Mâshaka Çârṅg. Saṁh. 1,1,15. — Vgl. हेम 1) *a*).

1. हेमन् (von 1. हि) m. *Antrieb:* अस्य प्रेषा हेमना पूयमानः ṚV. 9,97,1. nach Sâj. *Gold;* aus dieser Stelle vielleicht die Bed. *Wasser* geschlossen Naigh. 1,12. — Vgl. आशु°.

2. हेमन् n. AK. 3,6,3,23. 1) *Gold* Naigh. 1,2. AK. 2,9,94. H. 1043. Halâj. 2,18. 1,81. M. 5,113. तप्तहेमविभूषित MBh. 3,1722. 15719 (हेम ed. Calc.). सहेमकवच 5,7484. हेम्नो विशुद्धिः Ragh. 1,10. Ṛt. 1,6. हेममृग Spr. (II) 5784. 7416. 7418. fg. Weber, Kṛshnaǵ. 278. 307. Naish. 22,52. Bhâg. P. 3,14,45. Varâh. Bṛh. S. 26,8. 45,6. हेमरूप 11,10. हेमद्युति 84,2. हेमधातुदान Verz. d. Oxf. H. 45,*a*,25. हेमहस्तिरथदान 35, *b*,19. fg. 43,*a*,17. — 2) *Goldschmuck*, pl. Spr. (II) 2655. कुमार्यो हेमभूषिताः 3617. — 3) *Goldstück* (vgl. हेमदीनार): हेमशत Kathâs. 2,64. हेमसहस्र 93,49. — 4) = केसर Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. हिरण्य° und 3. हैम.

3. हेमन् = हेमन्त Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,129. nur loc. हेमन् *Winters* TS. 2,6,1,1. TBr. 1,4,10,10. Kâṭh. 36,6. Çat. Br. 1,5,4,5. 11,2,7,32. — Vgl. हैमन.

4. हेमन् m. = हेम *der Planet Mercur* Trik. 1,1,93.

हेमन adj. von (wohl 2.) हेमन् gaṇa पामादि zu P. 5,2,100.

हेमनाभि m. *Goldnabe:* रथनेमिमणिं हेमनाभिं वा बध्नाति Kauç. 16.

हेमनेत्र m. N. pr. eines Jaksha (*goldäugig*) MBh. 2,398.

हेमन्त (zu हिम) Uṇâdis. 3,129. m. *Winter* AK. 1,1,3,18. H. 156. Halâj. 1,113. ṚV. 10,161,4. AV. 6,55,2. 8,2,22. 12,1,36. VS. 13,58. अन्त ऋतूनाम् Çat. Br. 1,5,3,13. fg. 2,2,3,8. Pańkav. Br. 21,15,2. निधन des Jahres Shaḍv. Br. 3,1. Khând. Up. 2,5,1. TBr. 1,4,10,10. ग्रीष्मः, वर्षाः, हेमन्तः TS. 5,7,2,4. Çat. Br. 8,5,2,10. ग्रीष्महेमन्तौ 1,5,3,12. हेमन्तशिशिरौ P. 2,4,28 (m. angeblich nur ved.). पञ्चर्तवो हेमन्तशिशिरयोः समासेन Ait. Br. 1,1. TS. 1,6,2,3. Çat. Br. 10,4,5,2. Âçv. Gṛhj. 2,4,1. Râǵa-Tar. 4,401. Wilson, Sel. Works 2,181. सहःसहस्यौ हेमन्तः Suçr. 1,19,10. 135,12. Maitrjup. 6,33. M. 3,281. 6,23. MBh. 12, 9291. R. 1,43,14 (44,11 Gorr.). 3,22,1. Spr. (II) 6385. 7417. Varâh. Bṛh. S. 3,24. 26. 46,69. 93. 86,28. Brahma-P. in LA. (III) 49,16. Kathâs. 30,31. Râǵa-Tar. 6,298. Bhâg. P. 7,14,21. Verz. d. Oxf. H. 97, *b*,29. 123,*b*,1. Burnouf, Intr. 569. हेमन्तान्ते MBh. 5,7154. °समये Pańkat. 93,1. °मेघ 94,2. हेमन्तानिल Râǵa-Tar. 3,172. — f. हैमन्ती Uǵǵval. Vgl. सु° und हैमन्त fg.

हेमन्तजब्ध adj. *vom Winter verschlungen* d. h. *im Winter verborgen, — verkrochen* AV. 12,1,46.

हेमन्तनाथ m. *Feronia elephantum Corr.* Çabdak. in Verz. d. Oxf. H. 193,*b*,4 v. u.

हेमपर्वत m. 1) *ein* (künstlicher) *Berg von Gold* (im Kleinen) °दान Verz. d. Oxf. H. 41,*a*,22. — 2) ein N. des Meru Halâj. 1,136.

हेमपिङ्गल adj. *goldgelb* R. 1,1,66.

हेमपुङ्खक m. N. pr. eines Mannes MBh. 7,6851. हेमकम्पन ed. Bomb.

हेमपुष्कर n. *eine Lotusblüthe von Gold* Hariv. 12852. — Vgl. हेमकमल u. s. w.

हेमपुष्प 1) m. *Michelia Champaka* (चम्पक) *Lin.* Çabdak. im ÇKDr. Râǵan. 10,59. *Jonesia Asoka* (अशोक) *Roxb.* Ratnam. 216. = नागकेसर Halâj. 2,51. — 2) f. ई Bez. verschiedener Pflanzen: = मञ्जिष्ठा Çabdam. im ÇKDr. = स्वर्णजीवन्तिका Râǵan. 3,31. = स्वर्णली 4,165. = मुसली 7,117. = इन्द्रवारुणी 3,57. = काण्टकारी Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. *die Blüthe der Jonesia Asoka* (nach H. an. *der Baum* selbst) und *die chinesische Rose* H. an. 4,211. Med. p. 31. *die Blüthe von Michelia Champaka* H. an.

हेमपुष्पक 1) m. *Michelia Champaka Lin.* AK. 2,4,2,44. H. 1146. an. 5,8. Med. k. 233. *Symplocos racemosa* Râǵan. 6,212. — 2) f. °पुष्पिका *gelber Jasmin* AK. 2,4,2,52. H. 1148. H. an. Med. *Linum usitatissimum* Râǵan. 16,74.

हेमप्रभ 1) m. N. pr. eines Vidjâdhara Kathâs. 35,22. 43,190. eines Fürsten der Papageien 72,237. — 2) f. आ N. pr. einer Vidjâdharî Kathâs. 59,11. 87. 66,137. fgg.

हेमफला f. *eine Art Musa* Râǵan. 11,44.

हेममय (von 2. हेमन्) adj. (f. ई) *von Gold, golden* MBh. 2,385. R. 3, 49,6. 7. 4,40,55. 5,16,48. Kathâs. 3,34. 12,146. Râǵa-Tar. 4,211. 217.

हेममाला f. N. pr. der Gattin Jama's Çabdârthak. bei Wilson.

हेममालिन् adj. *mit einem goldenen Kranz geschmückt:* Elephanten R. Gorr. 2,72,23. ein Râkshasa 3,50,20.

हेमयूथिका f. *gelber Jasmin* Râǵan. 10,99.

हेमरत्नमय (von 2. हेमन् + रत्न) adj. (f. ई) *aus Gold und Juwelen bestehend* Kathâs. 73,133. 94,94. 114,134. 115,114. 121,238.

हेमरत्नवन्त् (wie eben) adj. *Gold und Juwelen enthaltend, daraus bestehend* Kathâs. 94,101.

हेमरागिणी f. *Gelbwurz* Trik. 2,9,11.

हेमराज m. N. pr. eines *Fürsten* Verz. d. Oxf. H. 132,*a*,14.

हेमरेणु m. f. = सुरेणु Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,38.

हेमल (von 2. हेमन्) m. 1) *Goldschmied.* — 2) *Probirstein.* — 3) *eine Art Eidechse* H. an. 3,692. fg. Med. l. 146.

हेमलता f. 1) *eine Liane von Gold* oder *eine best. Liane* Bhâg. P. 8, 8,16. = स्वर्णजीवन्तिका Râǵan. 3,31. — 2) N. pr. einer Fürstin Kathâs. 51,120.

हेमलम्ब m. Bez. *des 31sten Jahres im 60jährigen Jupitercyclus* Varâh. Bṛh. S. 8,39. °क m. Verz. d. Oxf. H. 331,*b*,1 v. u.

हेमवत् (von 2. हेमन्) adj. *mit Gold geschmückt:* असिं हेमवत्सरुम् R. 3,50,2. महा° *reich mit G. g.* Çâṅkh. Gṛhj. 1,22. — °वती Med. t. 229 fehlerhaft für हैमवती.

हेमवर्चस् m. N. pr. s. हैमवर्चि.

हेमवर्ण 1) adj. *goldfarbig.* — 2) m. N. pr. *a*) eines Sohnes des Ga-

ruḍa MBh. 5, 3599. — b) eines Buddha Lalit. ed. Calc. 5, 12.

हेमवल n. *Perle* Râǵan. im ÇKDr. die richtige Lesart soll हिम° sein; unsere Hdschrr. हेमवत.

हेमवल्ली f. *eine best. Pflanze*, = स्वर्णजीवन्तिका Râǵan. 3,31.

हेमव्याकरण n. Hema's d. i. Hemakandra's *Grammatik* Verz. d. Oxf. H. 175,*b*,1 v. u.

हेमशङ्ख m. ein N. Vishṇu's (*eine goldene Muschel habend*) Trik. 1,1,32.

हेमशिका s. das folgende Wort.

हेमशिला f. *eine best. Pflanze*, = स्वर्णक्षीरी Çabdar. im ÇKDr. °शिका Ratnam. 80.

हेमशीत n. dass. Ratnam. 80.

हेमशृङ्ग m. N. pr. eines Berges Hariv. 12850.

हेमसार n. *eine Art Vitriol* Rasakandrikâ im ÇKDr.

हेमसावर्णि m. N. pr. eines Mannes R. 4,51,17.

हेमसिंह *ein Thron von Gold* Bhâg. P. 12,13,13.

हेमसूत्र n. *Goldfaden* (als Schmuck) R. 2,32,5.7. 5,13,38. Vikr. 140.

हेमसूत्रक n. *eine Art von Perlenschmuck* Dhar. im ÇKDr.

हेमसूरि m. N. pr. = हेमचन्द्र 2) Colebr. Misc. Ess. 2, 44. Verz. d. Oxf. H. 161,*b*,10. 175,*b*,1 v. u. Verz. d. Cambr. H. 14.

हेमाङ्ग (2. हेमन् + 3. अङ्ग) 1) adj. *dessen Glieder* (*Theile*) *aus Gold bestehen*: Wagen R. 3,55,32. — 2) m. *a*) *Michelia Champaka* (चम्पक) Çabdar. im ÇKDr. vielleicht Suçr. 2,152,20 (°त्वच्). — *b*) ein N. Garuḍa's und Brahman's Med. g. 51. Vishṇu's unter den 1000 Namen desselben nach ÇKDr. — *c*) *Löwe* und ein N. des Meru ÇKDr. und Wilson angeblich nach Med. der Meru kann gemeint sein Râǵa-Tar. 1, 110. — 2) f. आ (!) *eine best. Pflanze*, = स्वर्णक्षीरी Nigh. Pr. nach Dhanv., wo jedoch 1, 90 हेमाह्वा gelesen wird. Madan. 1,149.

हेमाङ्गद (2. हेमन् + अङ्गद) m. N. pr. 1) eines Fürsten der Kaliṅga Ragh. 6,53. — 2) eines Sohnes des Vasudeva Bhâg. P. 9,24,48. — 3) eines Gandharva Verz. d. Oxf. H. 139,*b*,15.

हेमाचल (2. हेमन् + अचल) m. 1) *ein* (künstlicher) *Berg aus Gold* (im Kleinen): °दान Verz. d. Oxf. H. 35,*b*, 27. fg. — 2) ein N. des Meru Spr. (II) 928. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,7, Çl. 20.

हेमाण्ड (2. हेमन् + अण्ड) n. *das goldene Weltei* Râǵa-Tar. 1, 110 nach der Lesart der ed. Calc. st. हेमाङ्ग bei Troyer.

हेमात्र *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Mél. asiat. 4,639.

हेमाद्रि (2. हेमन् + अद्रि) m. 1) *der Goldberg*, Bez. des Meru AK. 1, 1,1,45. Halâj. 1,136. Verz. d. Oxf. H. 139,*b*, No. 279. — 2) N. pr. eines Autors Weber, Kṛshṇaǵ. 236 u. s. w. Ind. St. 3,247. Verz. d. B. H. No. 1025. 1170. 1176. 1178. 1403. Verz. d. Oxf. H. 37,*b*,3 v. u. 38,*a*,8. *b*,15. 164,*a*,9. 274,*a*,1. 275,*a*,36. 280,*a*,12. 281,*a*, No. 659. 287,*b*, No. 679. 309,*a*,37. 341,*a*, 1 v. u. Hall 18. 174. 176. 183. Burnouf in Bhâg. P. I, lx. °व्रतविधि und °शान्ति Mack. Coll. 1,34. — Vgl. दान° und बृद्धहेमाद्रि.

हेमाद्रिका f. *eine best. Pflanze*, = स्वर्णक्षीरी Ratnam. 80.

हेमाद्रिजरण m. dass. ÇKDr. nach ders. Aut.

हेमाभ (2. हेमन् + आभा) 1) adj. *wie Gold aussehend* Weber, Râmat. Up. 295. Kâlakakra 4,15. नव° (so ed. Bomb.) MBh. 1,6013. — 2) m. N. des Palastes der Rukmiṇî Hariv. 8976. könnte auch als adj. gefasst werden.

हेमाम्बुज (2. हेमन् + अम्बुज) n. *eine Lotusblüthe von Gold* Kathâs. 54,12. — Vgl. हेमकमल u. s. w.

हेमाम्भोज (2. हेमन् + अम्भोज) n. dass. Megh. 63.

हेमाह्व (2. हेमन् + आह्वा) 1) m. *Michelia Champaka* (चम्पक) Râǵan. 10,60. — 2) f. आ *eine best. Pflanze*, = स्वर्णक्षीरी Dhanv. 1,90. = स्वर्णजीवन्तिका Râǵan. im ÇKDr.

हेमेश्वरमाहात्म्य n. Titel einer Schrift Mack. Coll. 1,91.

हेम्न (aus Ἑρμῆς) m. *der Planet Mercur* Varâh. Bṛh. 2,2. हेम्ना ÇKDr. nach dem Ǵjotistattva.

हेम्मतिसिंह m. N. pr. eines *Fürsten* Kshitîç. 46,21. fgg.

हेम्यावत् (हेम्याऽवान् Padap.) adj. nach Sâj. *goldgeschmückt* oder *Goldes werth*: अश्वो न स्वे दम आ हेम्यावान् RV. 4,2,8. das wäre ein müssiges Beiwort; wir vermuthen हर्म्यावान् *im Haus* —, *im Stall gehalten*, also *wohl gepflegt*.

हेय (von 2. हा) adj. 1) *zu lassen*, *aufzugeben*, *zu meiden*, — *verwerfen*, *verwerflich* (Gegens. आदेय, उपादेय) Kap. 1,4. 3,52. Jogas. 2,10. Spr. (II) 1653. 1716. 4161. 4326. 6241. Kathâs. 60,42. 72,316. Mârk. P. 37,24. Bhâg. P. 3,32,25. 5,11,3. H. 739. Hem. Jogaç. 3,88. Verz. d. Oxf. H. 237,*b*, No. 569. Sâh. D. 3,13. Sarvadarçanas. 31,1 (इमास्तु हेयाः zu lesen). 33,22. 42,5. 8. 52,15. fg. 60,9. 74,21. 164,3. 180,13. Nîlak. 161. अति° Mârk. P. 16,1. — 2) *abzuziehen* (von einer Zahl) Weber, Ǵjot. 95. Kâlakakra 1,31. fg. 42.

हेयत्व (von हेय) n. *das zu-meiden-Sein*, *Verwerflichkeit* Sarvadarçanas. 116,2. 156,19. 164,3. 4. Nîlak. 27.

हेर n. *eine Art Diadem*; *Gelbwurz*; *dämonischer Zauber* Çabdârthak. bei Wilson.

हेरक m. 1) *Späher* Halâj. 2,270. Vgl. हेरिक, हैरिक. — 2) N. pr. eines bösen Dämons im Gefolge Çiva's Vjâḍi beim Schol. zu H. 210.

हेरम्ब m. 1) ein N. Gaṇeça's AK. 1,1,1,34. H. 207. an. 3,450. Med. b. 15. Halâj. 1,18. MBh. 1,75. Kathâs. 20,100. 24,1. 50,176. 55, 158. fg. (fehlerhaft हेरम्भ). 57,1. Pańkar. 1,7,86. Sarvadarçanas. 44, 14. Verz. d. Oxf. H. 195,*b*, No. 453. °मन्त्र: 93,*b*,4.5. — 2) *Büffel* Trik. 3,3,283. H. ç. 182. H. an. Med. Hâr. 80. Mâlatîm. 144,21 (Gaṇeça nach Wilson). — 3) *ein auf seinen Heldenmuth pochender Mann* H. an. Med. — 4) N. pr. eines Buddha Trik. 1,1,28. — Vgl. हैरम्ब.

हेरम्बक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 2,1118.

हेरम्बकसेन m. N. pr. eines Autors Notices of Skt Mss. 1,110.

हेरम्बजननी f. Gaṇeça's *Mutter* d. i. Durgâ Çabdar. im ÇKDr.

हेरम्बहट्ट m. N. pr. einer Oertlichkeit im Süden Çabdar. im ÇKDr.

हेरम्भ Kathâs. 55,158. fg. fehlerhaft für हेरम्ब.

हेरिक m. *Späher* H. 733 schlechte Lesart für हैरिक.

हेरुक m. N. pr. eines Buddha Trik. 1,1,23. Med. k. 172. eines Wesens im Gefolge Çiva's Med. (हेतुक in beiden Bedd. H. an. 3,111). als N. pr. eines göttlichen und menschlichen Wesens Burnouf, Intr. 538. Schiefner, Lebensb. 275 (45). Kâlakakra 5,18. Târan. 176. 221. 228. डाकिन्° und डाकिनि° 170. 192. 278. 322. als N. Gaṇeça's und eines Liṅga Kâlikâ-P. im ÇKDr.

हेल् s. u. हीड्.

केलञ्ची f. = क्लिलमोचिका Çabdâr. im ÇKDr.

केलन (von केल्) n. = श्रवकेला Çabdar. im ÇKDr. (sg. und pl.) *Verhöhnung, Verspottung, an den Tag gelegte Geringachtung* MBh. 12,2043 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Bhâg. P. 1,19,2. 3,15,36. 16,3. 30. 24,29. 4,11,33. 13,28. 14,22. 5,3,15. 6,11. 6,2,14. 7,10.9,4. 7,15,72. 10,22,19. 23,52. 25,4. 57,12. 11,1,2. अति° 3,14,37.

केलनीय (wie eben) adj. *zu verhöhnen, zu verspotten* Nilak. zu MBh.

केला (wie eben) f. 1) *ein best. ungebundenes Gebahren eines verliebten Weibes* AK. 1,1,7,32. Trik. 3,3,410. H. 509. an. 2,516. Med. l. 56. Halâj. 1,89. Daçar. 2,32. Pratâpar. 55,a. Sâh. D. 125. केलात्यन्तं समालब्धविकारः स्यात्स (d. i. भावः) एव च 128. 509. Hariv. 8348 (pl.). Çrut. 34. Mâlatîm. 157,19. am Ende eines adj. comp.: नूपुरोत्कृष्टकेला (नूपुरोत्कृष्टलीला ed. Bomb.) R. 2,60,19. — 2) *Leichtsinn, Sorglosigkeit*; = श्रवज्ञा Trik. H. an. Med. Halâj. 4,30. केला स्यात्कार्यनाशाय Kân. 91 bei Haeb. केलया *leichtsinniger Weise; mit Leichtigkeit, ohne sich irgend einen Zwang anzuthun, ohne Weiteres, mir nichts dir nichts*: केलया किंचिन्मा गृहाण मुञ्च वा Verz. d. Oxf. H. 228, a, N. Spr. (II) 1264. 3798. 6395. Çiç. 2,52. Kathâs. 30,124. 48,74. 50,25. 57,121. 61,203. 65,157. 102,47. Mârk. P. 14,29. Nâgân. 36,2. Kâçikh. 2,13 (s. u. केलिक). Râga-Tar. 3,43. 4,218. 364. 450. 716. 5,84. 113. Pankat. 106,1. 2. 134,13. 186,6. 256,24 (येनैव के° zu lesen). तृणकेलया *mit Leichtigkeit, als wenn man es mit einem Strohhalm zu thun hätte*, Kathâs. 46,68. श्रकेलया *nicht ohne Weiteres* so v. a. *alles Ernstes* Spr. (II) 5135. केलाभिस् = केलया Bhâg. P. 3,14,19. सकेलम् desgl. Kathâs. 6,110. 55,40 (am Anf. eines comp.). केला am Anfange eines comp. in der Bed. von केलया Mṛkkh. 44,15. Ratnâv. (neuere Ausg.) 17,11. Spr. (II) 7421. fg. Z. d. d. m. G. 27,55. 66. Kathâs. 35,98. 82,47. 107,21. — 3) = प्रस्ताव Halâj. 5,19. — 4) *Mondschein* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. श्रवकेला und प्रकेला.

केलाचक्र m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 7,97.

केलाराज m. N. pr. eines Autors Râga-Tar. 1,17. Sarvadarçanas. 140, 9. Colebr. Misc. Ess. 2,21. 49. Verz. d. Oxf. H. 178, a, 33. Hall 164.

केलावन्त् (von केला) adj. etwa *sich gehen lassend, sorglos* Pankar. 3,7,36.

केलावुक m. *Rosshändler* Hâr. 201. — Vgl. केडावुक्क.

केलि Uggval. zu Unâdis. 4,117. 1) m. (aus Ἥλιος) *die Sonne* Trik. 1, 1, 99. H. 96. an. 2,517. Hâr. 11. Hadda bei Bhar. zu AK. nach ÇKDr. Varâh. Bṛh. 2,2. häufig im Bhavishja-P. nach Aufrecht, Unâdis. Ind. — 2) f. श्रा a) = केला Hadda a. a. O. — b) *Umarmung* H. an.

केलिक m. = केलि *die Sonne*: क्रमतः सर्वमर्वत्तो केलया केलिकस्य खम् Kâçikh. 2,13 nach Aufrecht, Unâdis. Ind.

केलितव्य (von केल्) n. impers. *leichtsinnig zu verfahren*: ब्राह्मणत्वं बहुभिरवाप्यते तपोभिस्तल्लब्ध्वा न रतिपरेण केलितव्यम् MBh. 12,12067.

केलुग *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Mél. asiat. 4,638.

केलुग्राम m. N. pr. eines *Dorfes* Râga-Tar. 5,396. केलु दिशेति (provinciell) न लिख्यते *es ist kein Document darüber ausgestellt worden*, *es* Helu *geschenkt worden ist*, 397.

...लुप (so zu lesen) *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Mél. asiat. ...). केलुवु v. l.

केवज्र m. N. pr. einer buddhistischen Gottheit Wilson Sel. Works 2,24. Târan. 233. °मण्डल ebend. °तन्त्र 192. fg. 237. 275.

केवर *eine best. hohe Zahl* bei den Buddhisten Mél. asiat. 4,638.

केवाकस adj. etwa *heftig, intensiv*: शृङ्गार Daçar. 2,31. — Vgl. केवाकिन्.

केवाकिन् adj. am Ende eines comp. etwa *heftig verlangend* Râga-Tar. 4,371. Vgl. केवा *heftiges Verlangen* im Mahrattischen.

केष्, केषति *wiehern*: प्र या वाजं न केषन्तं पेरुमस्यसि ṚV. 5,84,2. कृपाणां केषताम् MBh. 15,1009. Hariv. 5473. Varâh. Bṛh. S. 93,8. केषन्ति 11. med. केषते Dhâtup. 16,20 (श्रव्यक्ते शब्दे). Pankat. 223,12. Spr. (II) 3200. केषमाणा Hariv. 4290. R. Gorr. 2,59,4. जिकेषिरे Çiç. 17,31. Bhatt. 14,5. — partic. केषित n. (sg. und pl.) *Gewieher* MBh. 1,2820. 4,1494. 6,137 (केषितैर्वा mit der ed. Bomb. zu lesen). 7,6666. 8,435. Hariv. 3110. 3716. R. 5,9,21. 6,9,27. Varâh. Bṛh. S. 93,7. Kathâs. 42, 43. Bhâg. P. 10,37,1. Vgl. क्रेष्.

— श्रभि *anwiehern*: तद्यथाभिकेषते पिपासते क्षिप्रं प्रयच्छेत् Ait. Br. 6, 8. कथा कथानभ्यकेषन् MBh. 8,4471.

— प्रति dass.: अन्यतुरगं प्रतिकेषते (könnte auch प्रति केषते sein) Varâh. Bṛh. S. 93,13.

केषंक्रतु adj. *zu brüllen verlangend, gern brüllend*: Löwen und die Marut ṚV. 3,26,5.

केषस् (von किष्, das sich zu कीड् verhalten könnte wie पिष् zu पीड्) n. *Verwundung, Wunde*: श्रश्मेव विध्य दिव आ सृजानस्तपिष्ठेन केषसा द्रोघमित्रान् ṚV. 10,89,12. — Vgl. श्राशु° ṚV. 8,10,2, das sich dieser Bedeutung nicht fügt; es könnte dort श्राशुकेमना gestanden haben.

केषस्वन्त् (von केषस्) adj. *verwundet*: केषस्वतः पुरुधो नायमक्तोः *wie Balsam für den Wunden* ṚV. 6,3,3. nach Sâj. ist केषस् = केलि oder शब्द.

केषा (von केष्) f. *Gewieher* AK. 2,8,2,15. H. 1405. Halâj. 1,154. Kâm. Nîtis. 15,45. Kir. 16,8. Mârk. P. 22,20. Pârçvanâthak. 4,135 (nach Aufrecht). 4te Râga-Tar. 134.

केषाय् (von केषा), °यते *wiehern* Pankat. 254,25.

केषिन् (von केष्) m. *Pferd* Trik. 2,8,41. H. ç. 176.

केहे interj. v. l. im gaṇa चादि zu P. 1,4,57. संबोधने und हूतौ Med. avj. 92.

कै interj. *he!* gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37 und gaṇa चादि zu 4,57. AK. 3,5,7. H. 1537. an. 7,5.6. Med. avj. 88. AV. 6,50,2. श्रसौ का इह ते मनः 18,4,66. TBr. 2,3,6,1. wann pluta P. 8,2,85.

कैंसकायन adj. von किंसक gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

कैडुल adj. von किडुला N. pr. einer Gegend Vâmana-P. 67 im ÇKDr.

कैडम्बि MBh. 7,4123. 6822 fehlerhaft für कैडिम्बि.

कैडिम्ब 1) adj. *über* Hiḍimba *handelnd*: पर्वन् MBh. 1,313. — 2) metron. Ghaṭotkaka's MBh. 3,11009. 11017. 5,5926. 6,2476. 4231. 7,4101. 4117. 4120. 12,1489.

कैडिम्बि m. = कैडिम्ब 2) MBh. 7,4097. 4123. 6822. an den beiden letzten Stellen in der ed. Calc. fehlerhaft कैडम्बि.

कैतनामि und °नामनि m. patron. von कितनामन् P. 6,4,170, Vârtt.

कैतुक (von केतु) adj. (f. ई) 1) am Ende eines comp. *bewirkt durch, abhängig von*: पुरुष° MBh. 3,1227. काल° 12,8825. काम° Bhag. 16,8. श्र° *keine Ursache habend, unbegründet* Bhag. 18,22. *auf keine Ursache*

zurückzuführen so v. a. *unerwartet erschienen:* समृद्धि Bhâg. P. 10,81, 32. so v. a. *uneigennützig:* भक्ति 1,2,6. 7,10. 3,29,12. 10,23,26. Pańkar. 1,9,17. मति Bhâg. P. 5,18,9. — 2) *nach dem Grunde fragend, skeptisch;* m. *Skeptiker:* ज्ञान Bhâg. P. 1,2,7. Personen M. 4,30. 12,111 (हैतुक Lois. Desl.). Jâǵń. 1,130. MBh. 12,6736. 13,7536. R. 5,90, 8. 7,94,8. VP. 345. Bhâg. P. 11,18,30. — 3) अहैतुकम् adv. *ohne Anwendung eines Mittels* so v. a. *durch seine eigene Kraft* Bhâg. P. 9,5,22.

हैदरशाह् m. حیدر شاه Verz. d. Oxf. H. 147,*a*,27. हैदर° Verz. d. B. H. 166,3.

1. हैम (von हिम) 1) adj. *a) von Schnee* oder *Eis herrührend:* उपराग Ragh. 16,7. Wasser Râǵan. 14,63. Madan. 8,19. *mit Schnee bedeckt:* हिमवतः पादः MBh. 7,2172. — 2) *vom* Himâlaja *kommend:* Perlen Varâh. Bṛh. S. 81,2. 5. *zum* H. *in Beziehung stehend:* Çiva MBh. 13,1178. — 3) m. N. pr. eines Berges MBh. 13,1434.

2. हैम (von हेम) adj. *von* Hema d. i. Hemaḱandra *verfasst;* m. *ein von ihm verfasstes Wörterbuch* (कोश) Verz. d. Oxf. H. 183,*a*,5. 185,*b*,32. 44. 194,*a*,2. 195,*b*,2. 211,*a*,9. Schol. zu Vâsavad. S. 15.

3. हैम (von हेम = 2. हेमन्) 1) adj. (f. ई) *von Gold, golden* Vop. 7,19. M. 1,9. MBh. 3,10207. 15719 (हेमन् ed. Bomb.). 16654. 13,4437. R. 2,92, 32. 3,48,11. 4,33,25. 5,45,3. Ḱaraka 10,9. Megh. ed. Str. 73. IV. Ragh. 6,15. Vikr. 157. Varâh. Bṛh. S. 1,6. 26,9. 73,2. Kathâs. 59,9. AK. 2,8,1,32. H. 717. Halâj. 2,268. Vop. 6,14. Weber, Kṛshṇaǵ. 277. fg. Prab. 71,3. Bhâg. P. 3,33,16. 6,2,44. 7,10,53. 10,50,53. Pańkar. 3,11,7. Bhaṭṭ. 5,89. — 2) m. *Gentiana Cherayta Roxb.* Râǵan. 9,15. — 3) f. आ *gelber Jasmin* Çabdar. im ÇKDr. — 4) f. ई dass. ebend. *Pandanus odoratissimus* Râǵan. 10,70. = क्षीरिणी 5,5.

हैमकूट m. pl. *die Bewohner des* Hemakûṭa Mârk. P. 58,18.

हैमगिरिक m. pl. *die Bewohner des* Hemagiri Mârk. P. 58,32.

हैमचन्द्रि m. patron. von हेमचन्द्र R. Gorr. 1,48,15.

हैमन (von 3. हेमन्) 1) adj. (f. ई) *winterlich* P. 4,3,22. 43. Monat AV. 15,4,5. Sonne Kir. 17,12. Wind Spr. (II) 3801. 6472. तालच्छाया MBh. 2,2669. वृत्तच्छाया 3,1327. जाड्य Hem. Jogaç. 4,24. Kleider Ragh. 19,41. P. 4,3,22, Schol. ओषधयः Uǵǵval. zu Uṇâdis. 3,129. — 2) m. *a) Winterreis* Râǵavallabha im ÇKDr. — *b)* Bez. *eines Wintermonats* (Pausha oder Sahasja) Râǵan. 21,60. m. n. *Winter* Çabdar. im ÇKDr.

हैमन्त (von हेमन्त) adj. (f. ई) *winterlich* VS. 13,58. Suçr. 1,21,6. Kleid Schol. zu P. 4,3,22. यवाः (= हेमन्त उप्ताः) zu 44.

हैमन्तिक (wie eben) adj. dass.: ऋतु VS. 14,27. P. 4,3,21. Monat Ait. Br. 4,26. TS. 5,6,12,1. 7,5,14,1. Çat. Br. 4,3,1,18. 8,5,2,14. Âçv. Çr. 4,12,1. सस्य Kull. zu M. 7,182. आवास Vjutp. 132. = हेमन्ते दीयते कार्यं वा Schol. zu P. 5,1,96. oxyt. = हेमन्तमधीते वेद वा gaṇa वसन्तादि zu 4,2,63.

हैमल m. n. fehlerhafte v. l. für हैमन Çabdar. nach ÇKDr.

हैमवत 1) adj. (f. ई) *vom* Himavant *kommend, dort gelegen, — wachsend* u. s. w. P. 4,4,112. आपः AV. 19,2,1. Suçr. 2,36,4. Elephanten MBh. 1,7006. 4,1675. R. 1,6,22 (25 Gorr.). 3,32,20. गिरि MBh. 1,4864. उपत्यका 3,15643. पाद R. 1,38,17. वन 2,96,29. कुक्षि Ragh. 2,67. स्थाणवाश्रम Kumâras. 3,23. Stadt 6,47. हिमस्रुति Ragh. 16,44. दिश् so v. a. *Norden* (vgl. P. 4,3,112) R. Gorr. 1,42,20. 66,20 (65,1 Schl.). — 2) m. *a) ein best. vegetabilisches Gift* H. 1197. — *b)* pl. N. pr. eines Volkes, *die Bewohner des* H. MBh. 2,1844. Hariv. 6441. Verz. d. Oxf. H. 217,*b*,27. — *c)* pl. N. einer buddhistischen Schule Burnouf, Intr. 446. Lot. de la b. l. 357. Hiouen-thsang 1,311. Wassiljew 230. 233. fg. 252. Târan. 175. 271. fg. — 3) f. °वती *a)* Bez. verschiedener Pflanzen: = अभया AK. 2,4,2,40. H. an. 4,131. Med. t. 229 (hier fehlerhaft हैमवती). Râǵan. 11,221. = स्वर्णक्षीरी AK. 2,4,5,3. H. an. Med. = क्षीरिणी Râǵan. 5,50. = स्वर्णजीवन्तिका 3,30. = अतसी 16,74. *eine gelbe Weintraubenart* 11,104. = रेणुका *ein best. Arzeneistoff* 6,114. *eine weiss blühende* वचा AK. 2,4,3,21. H. an. Med. Ratnam. 24. Râǵan. 6,54. Ḱaraka 9,7. Suçr. 2,276,21. 410,5. vollständig हैमवती वचा 1,142,3. 2,161,21; vgl. 1,163,21 (fehlerhaft in der Ausg.). — *b)* patron. *α) der* Gaṅgâ Schol. zu P. 4,3,83. Trik. 1,2,30. H. 1082. H. an. Med. MBh. 1,6752. 3,9935. — β) der Umâ (vgl. पार्वती), der Gattin Çiva's, AK. 1,1,1,32. H. ç. 60. Halâj. 1,15. Kenop. 25. — γ) der Gattin Kauçika's MBh. 5,3972. — δ) einer Gattin Saṁhatâçva's Hariv. 709. — 4) n. *a) Perle* Râǵan. 13,155; vgl. Varâh. Bṛh. S. 81,2. 5. — *b)* N. pr. eines Varsha Trik. 2,1,2. Schol. zu H. 946. MBh. 6,201. Çatr. 1,292.

हैमवतिक m. pl. *die Bewohner des* Himavant MBh. 3,15242.

हैमवत् m. Bez. *des 8ten Monats* Ind. St. 10,298. wohl fehlerhaft für हिमवन्त् oder हैमवत.

हैमवर्चि (हैमचर्चि die Hdschr.) m. patron. wohl von हेमवर्चस् Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,21.

हैमह interj. Kâtj. Çr. 13,3,20. Lâṭj. 4,3,18. Çâṅkh. Çr. 17,14,14.

हैमाचल (1. हैम + अ°) m. *der Schneeberg* d. i. *der* Himâlaja Spr. (II) 6858. Vgl. हैमाचल, wie vielleicht zu lesen ist.

हैमिनी f. N. pr. eines Frauenzimmers Mârk. P. 76,24. 28. fg.

हैमीभू (3. हैम + भू) *golden —, zu Gold werden:* °भूतमायसम् Kumâras. 6,55.

हैयंगव n. = हैयंगवीन Bhâg. P. 10,9,6 (हय्यंगव wohl nur fehlerhaft). 8. 26,7.

हैयंगवीन (von ह्यस् *gestern* + गो *Kuh*) n. *Butter von Rahm des vorhergehenden Tages* d. i. *frische Butter* P. 5,2,23. AK. 2,9,52. H. 407. Halâj. 2,149. Hâr. 60. Ratnam. 325. Hariv. 16118. Ragh. 1,45. Pańkar. 3,10,20. 22 (pl.). 4,8,36. Bhaṭṭ. 5,12.

हैरण्य (von हिरण्य) adj. *goldig, golden* AV. 13,2,11. Drâhj. 9,9,11. वर्ण R. 7,18,33. Wagen 1,54,20 (53,18 Schl.). R. ed. Bomb. 1,53,17. MBh. 12,985. *Gold führend:* Flüsse 7,2189. *Gold spendend:* बाहु 3,1384.

हैरण्यक 1) m. *a) Goldschmied* Varâh. Bṛh. S. 87,32. Bṛh. 18,3. — *b) ein Oberaufseher über das Gold* H. 723, Schol. — 2) n. N. eines Varsha MBh. 6,232. Vgl. हिरण्मय.

हैरण्यगर्भ 1) adj. *dem* Hiraṇjagarbha *eigen* u. s. w. Çaṁk. zu Bṛh. Âr. Up. S. 112. — 2) m. patron. Manu's M. 3,194. Kull. zu 9,158. Vasishṭha's MBh. 12,13209. — *b) ein Verehrer des* Hiraṇjagarbha Verz. d. Oxf. H. 248,*a*,10. fg.

हैरण्यनाभ m. patron. von हिरण्यनाभ Çat. Br. 13,5,4,4.

हैरण्यबाह्वेय m. patron. von हिरण्यबाहु Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 4,53,*b*.

हैरण्यवासस् adj. *mit goldenen Federn geschmückt:* Pfeile MBH. 4,2071.

हैरण्यस्तूप 1) adj. (f. ई) *von* Hiranjastûpa *verfasst* NIR. 10,32. ÇÂÑKH. GRHJ. 2,7. — 2) m. patron. des Arkant, Verfassers von RV. 10,149.

हैरण्यस्तूपीय adj. = हैरण्यस्तूप ÇÂÑKH. ÇR. 10,13,13. 18,19,2.

हैरणियक adj. (f. आ und ई) von हिरण्य gana काश्यादि zu P. 4,2,116.

हैरण्वती f. N. pr. eines Flusses MBH. 6,290. — Vgl. हिरण्वती.

हैरम्ब adj. *zu* Heramba (Ganeça) *in Beziehung stehend, ein Verehrer des* H. Verz. d. Oxf. H. 249,*b*,25. WILSON, Sel. Works 1,20. 263.

हैरिक m. *Späher* H. 733. *Dieb* (Verwechselung von चार und चौर) DHARANI im ÇKDR.

हैलिहिल s. महा°.

हैहय m. N. pr. gana शिवादि zu P. 4,1,112. pl. N. pr. eines Volksstammes MBH. 1,4172. 3,8832. 5,7212. 12,1750. 13,1951. HARIV. 763. 768. fg. 775. 1894. 1898. R. 1,70,28. 2,110,16 (119,16 GORR.). 7,31,9. VARÂH. BRH. S. 14,20. VP. 373. fg. 418, N. 20. MÂRK. P. 17,8. 58,34. BHÂG. P. 2,7,4. 9,8,5. 15,14. 17. sg. *ein Fürst der* Haihaja (insbes. Bez. von Arguna Kârtavirja) TRIK. 2,8,9. 3,3,228. H. 702. MBH. 12,1756. 13,1946. 7188. HARIV. 1884. RAGH. 11,74. MÂRK. P. 17,9. ein Sohn Sahasrada's HARIV. 1844. fg. Çatagit's VP. 416. BHÂG. P. 9,23, 21. ein Autor Verz. d. B. H. No. 941.

हैहेय m. = हैहय = अर्जुनः कार्तवीर्यः ÇABDAR. im ÇKDR.

हो interj. *des Anrufens* gana चादि zu P. 1,4,57. H. an. 7,6. MED. avj. 88. TS. 2,6,2,3. ÇAT. BR. 14,8,15,11. LÂTJ. 1,11,26. हो होतः ÂÇV. ÇR. 8,13,5. हो होपि KHÂND. UP. 4,1,2. जाये हो तिष्ठ HARIV. 1398. ननु हो KIR. 15,20. हो हो MED. avj. 92.

होड्, होडते DHÂTUP. 8,33 (अनादरे, गतौ). denom. von होड P. 3,1,11, Vârtt. 3.

होड P. 3,1,11, Vârtt. 3. gana पृथ्वादि zu P. 5,1,122. 1) m. *a) Boot* TRIK. 1,2,13. — *b)* am Ende von Personennamen bestimmter Kâjastha und Brahmanen ÇKDR. Suppl. — 2) f. आ gana अजादि zu P. 4,1,4. — Vgl. अनु° und हौड.

होडर् (!) nom. ag. *Räuber, Wegelagerer* ÇABDÂRTHAK. bei WILSON. — Vgl. होढ.

होडिमन् m. nom. abstr. von होड gana पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

होढ्, होढते und होढायते = होढ इव आचरति VOP. 21,7. fehlerhaft für होड्, होड.

होढ VOP. 21,7 fehlerhaft für होड. Das n. soll M. 9,270 nach BENFEY und MONIER WILLIAMS *gestohlenes Gut* bedeuten; होढेन ist aber = ह ऊढेन (s. u. 1. वह् 9) am Ende). Nach WILSON auch adj. *gestohlen.* — Vgl. होडर्.

होतर् nom. ag. UNÂDIS. 2,96. P. 3,2,135, Vârtt. 1. Declination P. 6,4,11. VOP. 3,65. 1) *Priester, der Hauptpriester,* neben welchem in der frühesten Zeit nur der Adhvarju thätig ist. यजति RV. 1,14,11. 139,10. 7,7,5. 39,1. यजीयन् 3,17,5. यजिष्ठ 4,2,1. sitzt auf der Streu 1,26,2. 58,3. 6,16,10. 7,11,1. 30,3. मनुषः 73,2. अमूर 4,6,2. होता विवासते वाम् 1,117,1. होतेव सद्म पर्यैमि रेभन् 7,18,22. आ वो होता जोहवीति सत्तः 56,18. अध्वर्योर्वा प्रयतं हस्ताद्धोतुर्वा यज्ञं कविभिर्जुषस्व 3,35,10. 9,92,6. 97,1. AV. 1,11,1. der vornehmste aller Hotar ist Agni: होतारमग्निं मनुषो नि षेदुः RV. 5,3,4. 5. मनुर्हित 1,13,4. मन्द्र 26,7. हव्यवह् 67,1. 76,2. त्वमध्वर्युरुत होतासि 94,6. अध्वरस्य 7,14,2. 16,12. विश्वभरस् 4,1,19. सत्ययज् 3,1. 6,5. 6,16,1. 10,2,1. AV. 2,28,2. अग्निस्तद्धोता सुकृतं कृणोतु 6,17,1. 18,4,15. — ऋतचित् RV. 7,85,4. मन्मसाधन 151,7. वेदिषद् 4,40,5. विश्ववेदस् 1,36,3. वसुविद् 45,7. रत्नधा 1,1,1. दैव्या होतारा in den Âprî-Liedern nach den Comm. *dieser und jener* Agni NIR. 8,11. RV. 1,13,8. 188,7. 5,5,7. सुवाचा 10,110,7. AIT. BR. 2,4. sieben Hotar RV. 3,10,4. 8,49,16. 10,63,7. — ÂÇV. ÇR. 1, 7,7. MAITRJUP. 6,16. R. GORR. 1,13,19. Spr. (II) 3184. RAGH. 1,62. 82. ed. Calc. 2,71. VARÂH. BRH. S. 60,13. BHÂG. P. 9,1,14. Çiva MBH. 12, 10364. *Opferer von* mit gen. gana याजकादि zu P. 2,2,9. न वै कन्या न युवतिः u. s. w. होता स्यादग्निहोत्रस्य M. 11,36. fg. mit dem im gen. gedachten Worte componirt gana याजकादि zu P. 6,2,151. होम्य° HARIV. 1417. या (तनुशोशस्य) होत्री ÇÂK. 1. दश होतृणि MBH. 14,628. fgg. In die Stelle विश्वासु पृत्सु होतृषु RV. 8,20,20 ist das Wort durch Verderbniss gekommen. Erklärt durch ह्वातव्य NIR. 4,26 oder ह्वातर् 7,15, während AURNAVÂBHA ebend. das Wort auf 1. हु *opfern* zurückführt, was vermuthlich richtig ist. Die Anknüpfung an हू = ह्वा ist aus der Function des Hotar im Ritual genommen, während das Wort natürlich älter ist. Die Incongruenz von Wort und Beruf tritt schon in den BRÂHMANA auf, z. B. यदन्यो जुहोति (nämlich der Adhvarju) अथ यो ऽनु चाह यजति च कस्मात्तं होतेत्याचक्षते AIT. BR. 1,2. — 2) im ausgebildeten Ritual *a)* Bez. des ersten unter den vier Hauptpriestern und *b)* seiner Gehilfen — Maitrâvaruna, Akkhâvâka, Grâvastut —, dazu endlich auch *c)* der nächsten Gehilfen des Brahman — Brâhmanâkkhamsin, Âgnîdhra, Potar nebst dem Neshtar —; oder es werden *d)* der Hotar mit den genannten, unter Ausschluss des Grâvastut, als die sieben Hotar bezeichnet (vgl. Comm. zu PAÑKAV. BR. 12,13,5. 8). *e)* im weitesten Sinne können die vier Hauptpriester — Hotar, Adhvarju, Udgâtar, Brahman — so heissen mit ihren sämmtlichen Gehilfen, den Hotrka. Die Texte des Hotar sind die Rkas, als sein Buch gilt also der Rgveda und die dazu gehörigen Rituale. Ind. St. 9,375. 10,139. fgg. AK. 2,7,16. H. 819. AIT. BR. 2,5. 15. 20. 37. 3,14. 7,1. 16. 18. ÂÇV. ÇR. 4,1,6. 6,4,1. KÂTJ. ÇR. 7,1,6. TS. 2,5,11,2. ÇAT. BR. 1,5,2,8. fgg. 8,2,4. 2,5,2,30. गृणाति वा एतद्धोता यच्छंसति 4,3, 2,1. 5,8,12. अथो ऽन्वाह 9,2,2,11. 12,1,1,5. होता च ब्रह्मा च ब्रह्मोद्यं वदतः 13,2,6,9. होतरभिष्टुहि 5,1,16. होतरेतद्यज KÂTJ. ÇR. 9,13,16. LÂTJ. 7,13,12. ऋग्विद् VAITÂN. 11. 22. 25. होत्रे ऽनुगृणाति, होत्रे प्रतिगृणाति, होता प्रथमं शंसति तमध्वर्युः प्रोत्साहयति P. 1,4,41, Schol. M. 8, 209. HARIV. 1334. 11360 (11362 in der älteren Ausg. fehlerhaft für पोतर्). VP. 276. BHÂG. P. 9,11,2. होतापोतारौ Schol. zu P. 6,3,25. VOP. 6,5. होतृधिष्ण्य KÂTJ. ÇR. 6,9,9. 10,14. 8,6,21. °प्रत्यय 12,3,15. °प्रैष 3,3,15. 18. °भक्ष 9,13,24. °षामन् LÂTJ. 3,4,7. 6,2,14. 18. — 3) पञ्च° adj. *dem fünf Priester dienen,* vermuthlich Varuna RV. 5,42,1 (vielleicht die fünf Âditja ausser Mitra-Varuna). Die fünf Hotar 2, 34,14 haben hierher keine Beziehung. Nach einem Citat bei SÂJ. zu d. St. wäre Vâju gemeint. m. nämlich मन्त्र, *in welchem fünf Gotthei-*

ten als Hotar, Adhvarju u. s. w. *genannt sind*, TBr. 3,12,5,1. 5. Schol. zu Kâtj. Çr. 288, Anm. 541,7. Pañkav. Br. 25,4,2. Çâñkh. Çr. 10,16,1. Die Formel steht Taitt. Âr. 3,3. — Vgl. अग्नि°, चतुर्होतर् (die Formel steht Taitt. Âr. 3,2; vgl. auch TBr. 3,12,5,1. 5), दश°, पञ्च°, षड्ढोतर् (die Formel steht Taitt. Âr. 3,4), सप्त° (die Formel steht Taitt. Âr. 3,5. 6), सु°, स्वयं°, होतृक, होत्र.

होतव्य (von 1. हु) adj. *zu opfern:* आकूति Ait. Br. 7,21. Grhjas. 1, 16. समिधः Jâgñ. 1,302. सर्पिषायुतम् Pañkar. 3,14,39. *dem zu opfern ist:* अग्नि Varâh. Brh. S. 46,24. n. impers. Hariv. 297. fg. Bhâg. P. 4,14,6.

होतुरन्तेवासिन् (comp.) m. *der Schüler eines* Hotar P. 6,3,23, Schol.

होतृक (von होतर्) m. so v. a. होत्रक Çat. Br. 13,5,4,24. 6,2,18. 7,1,13. Schol. zu Kâtj. Çr. 627,15. 772,5. °पृष्ठ Lâtj. 2,9,4. °सामन् 4,5,12. 6,2,26.

होतृकर्मन् n. *das Werk des* Hotar Âçv. Çr. 8,13,30.

होतृचमस m. *Schüssel des oder der* Hotar Ait. Br. 2,30. TS. 6,5, 1,2. Çat. Br. 3,9,2,16. 3,24. 4,2,1,29. Âçv. Çr. 5,6,3. 9. 14. Kâtj. Çr. 9,3,15. 4,20. 35. 12,3. 10,7,1. 24,3,41.

होतृजप m. *die murmelnde Recitation des* Hotar (gemeint ist die Formel Âçv. Çr. 5,9,1) Ait. Br. 2,38. Nir. 7,31.

होतृत्व (von होतर्) n. *das Amt des* Hotar Çat. Br. 1,4,2,1. Ait. Br. 1,2. Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,11.

होतृमत् (wie eben) adj. *mit einem* Hotar *versehen:* यज्ञ ṚV. 10,41,2.

होतृवर्य n. = होतृवूर्य Çat. Br. 1,5,1,20.

होतृवूर्य n. Hotar-*Wahl* ṚV. 1,31,3. 6,70,4. Âçv. Çr. 1,3,27.

होतृवेद m. *der* Veda d. h. *das Ritual des* Hotar Sâj. zu Ait. Br. 6,1. Schol. zu Kâtj. Çr. 12,3,15.

होतृषदन n. *der Sitz des* Hotar (vgl. Comm. zu Kâtj. Çr. 3,1,1. वेदिश्रोण्यां बर्हिर्वेदि Comm. zu Âçv. Çr. 3,1,20): नि होता होतृषदने असदत् ṚV. 2,9,1. AV. 7,99,1; vgl. TBr. 3,7,5,13. Âçv. Çr. 1,3,30. 3, 1,20. Çat. Br. 1,5,1,23. fg. 2,5,2,30. Kâtj. Çr. 3,1,1. 5,4,33. Khând. Up. 1,5,5.

होतृसंस्याजप m. Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 396,*a*, No. 127.

होत्र (von 1. हु) Uṇâdis. 4,167 (parox.). n. 1) *Opfer* (*die Handlung und die Gabe*) Trik. 2,7,8. H. 821. ṚV. 2,1,2. मन्दस्व होत्रादनु जोषमन्धसः (= होतृयाग Sâj.) 37,1. पिब होत्रात् 36,1. सप्त होत्राणि मनसा वृणानाः 3,4,5. आ नो मित्रावरुणा होत्रायं ववृत्याः 6,11,1. Pañkav. Br. 21,10, 11. Çâñkh. Çr. 7,8,2. MBh. 12,10412. — 2) *das Opfern, das Geschäft des* Hotar: पञ्च जना मम होत्रं जुषन्ताम् so v. a. *meine Besorgung des Amtes* ṚV. 10,53,5. यथायजो होत्रमग्ने पृथिव्याः 3,17,2. होत्रादहं बिभ्यदायम् 10,51,4. नि षीदद् होत्रम् 98,4. 5. AV. 9,2,6. वृणते ऽग्निं होत्राय Nir. 7,31. Çat. Br. 1,2,2,1. 4,2,17. 9,1,10. ऋग्वेदेनैव होत्रमकुर्वत 11,5,8,4. Kâth. 25,7. अग्ने वेर्होत्रं वेर्दूत्यम् VS. 2,9; vgl. ṚV. 1,76,4. Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,9. — Vgl. अग्नि°, चतुर्होत्र (चा°), देव°, पुरु°, वीति°, वीर°, वेणु°, शालि°, सं°, सु°.

होत्रक (von होत्र) m. 1) *Gehilfe des* Hotar, *im weitern Sinne Bez. sämmtlicher Hauptpriester.* Nach dem Comm. zu Âçv. Çr. 1,2,26 heissen so in den Sûtra die zwölf Ṛtvig nach Abrechnung der vier Hauptpriester (मुख्य), nicht aber eine Sieben- oder Dreizahl (s. unter होतर्). Ait. Br. 2,36. प्रशास्ता होत्रकाणां मैत्रावरुणः 6,6. die drei (nach Comm.) 8. 13. fg. मुख्यान्पृथग्घोत्रकाः Âçv. Çr. 5,6,17. शस्त्रिणः heissen Praçâstar, Brâhmaṇâkkhaṁsin und Akkhâvâka (vgl. Sâj. zu Ait. Br. 2,36) 10,10. 15,13. 16,1. 6,1,1. 4,1. 7,4,1. 8,2,1. 9,5,5. 10,4. 10,10,10. Grhj. 1,23,12. die drei Çâñkh. Çr. 7,7,6. 14,4. 25,13. 13,10,5. — 2) N. pr. eines Sohnes des Kâñkana Bhâg. P. 9,15,3. — Vgl. चतुर्होत्रक.

होत्रग m. in der Stelle: बभूवुर्होत्रगाः सर्वे वेदवेदाङ्गपारगाः MBh. 2, 1240 fehlerhaft für होत्रक. सप्तसंख्याः Nîlak.

होत्रप्रयोगवृत्ति f. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 2,230.

होत्रवह् adj. *Opfer führend* ṚV. 5,26,7.

होत्रवाहन m. N. pr. eines Brahmanen MBh. 3,987. eines Râgarshi 5,6037. fgg.

1. होत्रा (von 1. हु) f. *Priesteramt*, insbes. *die Function der sog.* Hotraka; übertr. *die Personen dieser Priester selbst:* होत्राणामायतीनामच्छावाकीयाह्वयत Ait. Br. 2,36. अकृता 6,1. प्रजापतेर्वा एषा होत्रा यद्वावस्तोत्रीया 2. 13. fg. 21. प्रतिष्ठिता होत्रा यदैकाह्निका: 8,4. Âçv. Çr. 9,2,5. होत्राः संयजन्ति Çâñkh. Br. 13,6. 15,1. 23,4. 29,8. सहस्या Çat. Br. 14,2,1,29. fgg. 3,6,2,9. 8,6,1,11. Pañkav. Br. 7,2,2. 18,9,16. sieben 12,13,5. होत्रासमास उक्तो ब्राह्मणेन Lâtj. 10,12,14. fg. TS. 5,2,2, 3. Kâtj. Çr. 9,11,3. °चमस 12,14. Çat. Br. 4,2,1,31. P. 5,1,135 (= ऋत्विज् Comm.).

2. होत्रा (von हु = ह्वा) f. *Anrufung*, = वाच् Naigh. 1,11. — यज्ञ 3,17. = स्तुति ÇKDr. ohne Angabe einer best. Aut. होत्रा देवेषु गच्छति ṚV. 1,18,8. होत्राभिरग्निं मनुषः समिन्धते 36,7. का राधद्धोत्रा 120, 1. 122,9. 129,7. प्र होत्रया शिम्या वीथो अध्वरम् 151,3. 2,2,8. 4,2,10. 48,1. 7,60,9. यां वां होत्रां परिहिनोमि 104,6. 8,12,20. इमा होत्रा अभ्यनूषत 8,82,23. 90,8. होत्राममृतुथा युञ्जते जनाय 10,40,4. येभ्यो होत्रां प्रथमामायेजे मनुः 63,7. होत्राभिरुत देवहूतिभिः Vâlakh. 5,7. sieben: इदमु होत्रामृतुभिरनु सप्त होत्राः ṚV. 10,17,11; vgl. TBr. 3,5,8,1. TS. 2,6,2,2. नाग्नेयमेन न होत्राभिः सर्वाः स्वीकुरुते प्रजाः so v. a. *durch gute Worte* MBh. 3,1332. Personificirt neben Bhâratî, Iḍâ, Sarasvatî ṚV. 1, 22,10. 2,1,11. 3,62,3 und in den Âprî-Liedern 1,142,9 u. s. w.

होत्राविद् adj. *die Anrufung kennend* ṚV. 5,8,3. 10,15,9.

होत्राशंसिन् m. (*die Rolle eines* Hotraka *recitirend:* होतुरेते समुपन्नाः क्रिया होत्रास्ताः शंसन्ति Sâj. zu Ait. Br. 6,21. होत्रा so v. a. होम:, तमाशंसन्ति zu 14) Bez. *der Gehilfen des* Hotar, Hotraka: तस्माद्धोतृभ्यः सद्यो होत्राशंसिभ्यो होता यजेदिति प्रेष्यति Ait. Br. 6,14. 21. Âçv. Grhj. 1,23,12. Çâñkh. Br. 29,8. Shaḍv. Br. 2,4. fgg. Çâñkh. Çr. 5,1,9. Schol. zu Kâtj. Çr. 627,14.

होत्रिन् s. अग्नि°.

होत्रिय (von होतर्) adj. *den Opferer betreffend*, n. *das Amt des Priesters:* आपो न देवीरुप यन्ति होत्रियम् ṚV. 1,83,2. nach Sâj. *die Schüssel des* Hotar.

होत्रीय (wie eben) adj. *dem* Hotar *oder den* Hotraka *gehörig* u. s. w.: आशिषम् TS. 3,2,4,2. धिष्ण्य Çat. Br. 9,4,3,7. Kâtj. Çr. 18,6,11. n. = हविर्गेह H. 996.

होम (von 1. हु) Uṇâdis. 1,139. m. und n. (!) Siddh. K. 249,*a*,14. *das*

Giessen in's Feuer, Spenden; Opfer (für das ältere आहुति): fehlt im ṚV. AK. 2,7,13. H. 821. Z. d. d. m. G. 9, XLVIII. LIX. sieben AV. 9,9, 18. MUṆḌ. UP. 2,1,8. होमायोद्यतः सोमः VS. 8,58. 23,57. होमानादिष्टाननुमन्त्रयते ब्रह्मा VAITÂN. 1. ÇAT. BR. 3,1,4,6. 4,2,4,7. वपानाम् 13,5, 3,1. KÂTJ. ÇR. 13,4,6. 15,7,27. वसा° ÇÂÑKH. ÇR. 5,19,16. KÂTJ. ÇR. 6, 8,8. Comm. zu TS. 1,538,10. ÂÇV. ÇR. 1,12,6. तिष्ठद्धोमा यज्ञतयः, उपविष्टहोमा जुहोतयः KÂTJ. ÇR. 1,2,6. 7. 3,7,6. des Âǵja 3,27. 4,1,3. 8, 9,14. विप्रुषां होमं जुहोति 9,6,30. 11,1,18. उद्गातुर्द्वारो होमः 12,3,10. मनसा 4,16. अपामार्ग° 15,2,1. परिस्रुद्धोमो दक्षिणे ऽग्नौ 15,10,17. तूष्णींहोमं TS. 6,3,7,2. नक्तंहोमं TBR. 3,8,15,1. अन्न° 2. अङ्ग° 13,4. आज्य° ÂÇV. GṚHJ. 1,3,4. वात° KÂTJ. ÇR. 18,6,1. पृष्ठ° LÂṬJ. 2,2,15. सक्तु° 5, 4,10. शबली° 9,8,1. स्रुव° 10,8,2. — 9,12,3. 5. KAUÇ. 4 u. s. w. सोष्यन्ती° GOBH. 2,7,13. — M. 2,28. 3,70. 74. 81. 240. 11,226. JÂǴN. 1,102. तिलैः 3,310. HARIV. 2778. R. 1,51,27. 53,13. 2,33,20. Spr. (II) 4360. 7419. अदीप्ताग्नौ हुतो होमः 7441. VARÂH. BṚH. S. 24,8. KATHÂS. 13,65. MÂRK. P. 92,20 (होमैः zu lesen). BRAHMA-P. in LA. (III) 54,7. BHÂG. P. 7,14,25. Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,22. 95,*a*,12. 102,*a*, No. 159. काम्य 94, *a*,23. गार्भ M. 2,27. पैतृयज्ञिय 3,282. शाकल 11,200. हुताग्नौ होमम् 119. हुत° adj. 6,34. होमं कृ 3,84. 11,222. VARÂH. BṚH. S. 46,65. 72. KATHÂS. 13,66. घृताम्बुजैः 46,90. 70,67. असमिद्धे विभावसौ MÂRK. P. 15, 38. 34,20. BHÂG. P. 8,16,47. बिल्वैर्होमं विदधतं ब्राह्मणाम् KATHÂS. 35, 56. °विधि Verz. d. Oxf. H. 267,*b*,31. 286,*a*, No. 670. °प्रवृत्त KATHÂS. 46,55. °मन्त्र ÇÂÑKH. ÇR. 1,2,22. M. 2,105. Spr. (II) 4216. होमार्थ KAUÇ. 16. KÂTJ. ÇR. 4,14,3. RAGH. 2,66. °द्रव्य Schol. zu KÂTJ. ÇR. 422,9. 15. Verz. d. Oxf. H. 94,*a*,25. 105,*b*,6. °द्रव्यपरिणामपरिशिष्ट 383,*b*, No. 466. षडङ्ग° VARÂH. BṚH. S. 46,31. क्रां सहोमं (!) वरदं रमयन्ति HARIV. 9904 (die neuere Ausg. hat eine andere Lesart). आरण्यकं सहोमं (!) च एतद्गायन्ति सामगाः Verz. d. Oxf. H. 56,*a*,10. — Vgl. कोटि° (auch VARÂH. BṚH. S. 46,6) unter कोटि 4), जप° (du. *stilles Gebet* und *Opfer* Verz. d. Oxf. H. 103,*a*,10), दर्वि°, दर्वी°, पुरस्ताद्धोम, पूर्ण°, पूर्व°, प्रवृत्त°, प्रातर्होम, वसु°, विवाह°, वैश्वदेव°, शान्ति°, श्रौत°, संस्थित°, सर्व°, सायंप्रातर्होम, स्वयं°, हस्त°.

होमक m. = होत्रक; acht an der Zahl MÂTSJA-P. 78 im ÇKDR.

होमकर्मन् n. *Opferhandlung* KATHÂS. 11,37. 45,42. 121,7. PAÑKAR. 3,10,11.

होमकाल m. *Opferzeit:* प्रदोषान्तो होमकालः (des सायंहोम) ÂÇV. ÇR. 3,12,1. GṚHJ. 1,9,4. MBH. 13,8740. R. GORR. 3,1,26.

होमकुण्ड n. *die für die Aufnahme des Opferfeuers bestimmte Vertiefung im Erdboden* TRIK. 2,7,6. H. 833. MED. l. 88.

होमतुरंग m. *ein zum Opfer bestimmtes Ross* RAGH. 3,38.

होमदुह् adj. *die zum Opfer bestimmte Milch hergebend:* Kuh HARIV. 5294.

होमधान्य n. *Sesamkörner* RÂǴAN. 16,69. v. l. हेम° und होम्य° (ÇKDR.).

होमधूम m. *Opferrauch* TRIK. 2,7,7 (s. Corrigg.). H. 837.

होमधेनु f. *eine Kuh, deren Milch zu Opfern bestimmt ist,* MBH. 1, 3928. 3,10049. RAGH. 2,8. 26. MÂRK. P. 112,8.

1. हौमन् (von 1. हु) n. *Opfer, Spende* UǴǴVAL. zu UṆÂDIS. 4,150. कस्मै देवा आ वहानाशु होम ṚV. 1,84,18. अध्वरस्य 3,60,7.

2. हौमन् (von ह्व = ह्वा) n. *das Rufen:* अर्कस्य ṚV. 8,52,4.

होमभस्मन् n. *Opferasche* TRIK. 2,7,7. H. 837.

होमभाण्ड n. *Opfergeräthe* KATHÂS. 70,70.

होमय् (von होम), °यति *zum Opfer gebrauchen:* अग्निम् GṚHJAS. 1,16. *opfern lassen:* अध्वर्युणा Schol. zu KÂTJ. ÇR. 422,19. *opfern* Verz. d. Oxf. H. 103,*a*, N. 1. तिलान् MÂRK. P. 51,48.

होमवन्त् (wie eben) adj. *Opfer vollbringend* BHAṬṬ. 4,9.

होमविधान n. Titel einer Schrift MACK. Coll. 1,159.

होमवेला f. *Opferzeit* BHÂG. P. 9,16,3.

होमस्वरोत्तर Titel einer Schrift Verz. d. Oxf. H. 292,*b*,41.

होमाग्नि (होम + अग्नि) m. *Opferfeuer* H. 836. Spr. (II) 6055.

होमि m. *Feuer* und *Opferschmalz* H. an. 2,343. MED. m. 38. *Wasser* ÇABDAR. im ÇKDR.

होमिन् (von होम) UṆÂDIS. 3,84. 1) adj. = यजमान UǴǴVAL. am Ende eines comp. *opfernd, spendend:* क्षीर° KÂTJ. ÇR. 4,10,16. अनुदित° AIT. BR. 5,29. तिल° s. u. षट्तिलिन्. — 2) f. होमिनी संज्ञायाम् P. 5,2,137, Schol. — Vgl. उदित°, स्वयं°.

होमीय (wie eben) adj. *was zum Opfer —, zur Spende gehört, dazu bestimmt ist* KHÂND. UP. 5,19,1. अग्निपर्युक्तन्होमीयम् GOBH. 1,3,5. अग्नि KULL. zu M. 8,339. द्रव्य zu 9,86.

होम्य adj. dass. KAUÇ. 72. fg. MBH. 12,10412. 13,3594. °होतृ HARIV. 14117. n. = घृत RÂǴAN. im ÇKDR. — Vgl. अप्सु° und हौम्य.

होयि interj. KHÂND. UP. 4,1,2. MBH. 12,10399.

होरा (aus ὥρα) f. AK. 3,6,2,10. 1) *Stunde, der 24te Theil eines* Ahorâtra, VARÂH. BṚH. 1,12. दिनं लग्नं च होराश्च (होराश्च?) न विदुः MÂRK. P. 109,39. — 2) *die Hälfte eines Zodiakalzeichens* H. an. 2,473. MED. r. 103. VARÂH. BṚH. S. 2, S. 5, Z. 5 v. u. BṚH. 1,3. 9. 11. LAGHUǴ. 1,9. 23. JOGAJÂTRÂ 1,5. — 3) *Horoskop;* = लग्न und रेखाभिद् H. an. MED. SUÇR. 1,119,1. VARÂH. BṚH. S. 96,1. BṚH. 1,9. 15. 3,6. 5,24. 8,8. 10,1. 11,18. Verz. d. Oxf. H. 336,*b*, No. 792. °फल VARÂH. BṚH. 1,2. 8,19. होराधिप *Herr des Horoskops* (ein Planet) BṚH. S. 34,11. होराधिपति desgl. 2, S. 4. °प desgl. BṚH. 2,21. °स्वामिन् desgl. 1,19. होरेश desgl. 19,4. ÂRJABH. 3,16. SÛRJAS. 12,79. — 4) *Horoskopie* H. an. MED. UTPALA zu VARÂH. BṚH. 1,3. KÂM. NÎTIS. 4,33. VARÂH. BṚH. S. 1,9. 10. 2,3. 7 (aus GARGA). 21 (gleichfalls). Verz. d. B. H. No. 939. Verz. d. Cambr. H. 27. WEBER, ǴJOT. 4. °पटु VARÂH. BṚH. 26(24),4. 28(26),9. °स्कन्ध UTPALA zu 1,1.

होरामकरन्द m. Titel eines astrol. Werkes Verz. d. Oxf. H. 338,*a*, 24. fg. °मकरन्दोदाहरण MACK. Coll. 1,123.

होराशास्त्र n. *Horoskopie* VARÂH. BṚH. S. 2, S. 5, Z. 5 v. u. Verz. d. B. H. No. 858. Verz. d. Oxf. H. 329,*a*, No. 780. °सुधानिधि 333,*a*,39.

होरासार Titel eines Abschnittes in VARÂH. BṚH. S. MACK. Coll. 1,123.

होरिलमिश्र m. N. pr. eines Mannes Verz. d. B. H. No. 1025.

होरिलसिंह m. desgl. Verz. d. Oxf. H. 148,*a*,11.

होल (von हुल्) P. 3,1,140. 1) m. N. pr. eines Mannes RÂǴA-TAR. 8, 2698. — 2) f. आ N. pr. einer Stadt RÂǴA-TAR. 1,306.

होलक m. *halbreife Hülsenfrucht über leichtem Feuer geröstet* BHÂVAPR. 5. MADAN. 11,99.

होलड N. pr. einer Oertlichkeit RÂǴA-TAR. 8,1432.

होलडा desgl. ebend. 2909. 3216.

होलसिंह m. N. pr. eines Mannes Verz. d. Oxf. H. 148,*a*, 9.

होलाक 1) m. eig. °स्वेद *eine besondere Art des Schwitzens über heisser Asche von Kuhdünger* Káraka 1, 14; vgl. ÇKDr. s. v. — 2) f. आ (vulgo होली) *ein best. Frühlingsfest* Dâjabh. 68. fg. 174. fg. Wilson, Sel. Works 2,222. fgg.

होलिका f. = होलाका und zugleich N. pr. einer dabei verehrten Râkshasî Wilson, Sel. Works 2,231. fgg. Verz. d. B. H. No. 1303. fgg. Verz. d. Oxf. H. 218,*a*,4.

होषिन् s. पञ्च°.

हौंहौ interj. हूतौ und संबोधने H. an. 7, 6. Med. avj. 92. — Vgl. हो und हौ.

हौ desgl. H. an. 7,6. Med. avj. 88.

हौड्, हौडति (गतौ) Dhâtup. 9,71. nach Vop. auch अनादरे und med.

हौडं n. nom. abstr. von होड gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

हौपिकार्या f. patron. P. 4,1,79, Schol.

हौपिडन m. Bez. *gewisser Versetzungen* (विहार) *von Versen* u. s. w. *in der Liturgie* Âçv. Çr. 8,2,17.

हौतभुज (von हुतभुज्) adj. Agni *gehörig, unter ihm stehend* Varâh. Bṛh. S. 32,12. 27. 80, 9. n. *das unter* Agni *stehende* Nakshatra Kṛttikâ 7,5. 98,11.

हौताशन (von हुताशन) adj. dass.: काष्ठा *Südost* Varâh. Bṛh. S. 53,48.

हौतृक 1) adj. *vom* Hotar *kommend* P. 4,3,78, Schol. — 2) n. *das Amt des* Hotar Verz. d. Oxf. H. 54,*b*,11.

हौत्र adj. = यजमान Uǵǵval. zu Uṇâdis. 4,105; vgl. Notes.

हौत्र und हौत्रं 1) adj. *was den* Hotar *angeht* gaṇa मह्रिष्यादि zu P. 4, 4, 48. Schol. zu 49. Kâtj. Çr. 1,8, 8. — 2) n. *die Function —, Rolle des* Hotar gaṇa उद्गात्रादि zu P. 5,1,129. युवादि zu 130. स्त्रचैव हौत्रमकुर्वन् Ait. Br. 5, 32. Pańkav. Br. 24,13,5. Gobh. 1,6,19. हौत्रामर्श *Dinge, die das Gebiet des* Hotar *berühren*, Âçv. Çr. 2,13,22. हौत्रमित्यृग्वेदस्य समाख्या *Vorschrift für den* H. Comm. zu Âçv. Çr. 1,1,4. Kâtj. Çr. 3,3,25. Schol. 957,1. Lâṭj. 4,10,16. R. 7,55,14. Ind. St. 1, 16. fg. 27. 73. 83. 3,385. fg. 388. 390. Verz. d. B. H. No. 120. fg. Çaṅk. zu Khând. Up. S. 57. Kull. zu M. 3,1. स° (= सह हौत्रादिभिः Comm.) Çâṅkh. Çr. 14,1,2.

हौत्रक (von हौत्र) n. Titel eines Pariçishṭa zum weissen Jaǵus Ind. St. 3,269. Verz. d. B. H. No. 262.

हौत्रकल्पद्रुम m. Titel einer Schrift Notices of Skt Mss. 2,244.

हौत्रसूत्र n. desgl. Verz. d. Oxf. H. 382,*a*, No. 450.

हौत्रिक adj. *in den Kreis des* Hotar (*in den* Ṛgveda) *gehörig* Kâtj. Çr. 25,1,5. — n. Ind. St. 1,81 wohl nur fehlerhaft für हौत्रक.

हौम्य adj. = होम्य *zum Opfer —, zur Spende gehörig* (Stoffe): °शेषं दक्षिणा Shaḍv. Br. 4,1. Âçv. Gṛhj. 1,9,5. Kâtj. Çr. 25,2,3. 7,11. MBh. 13,3355. fg. 3519. 3740. n. = घृत Râǵan. 15,2.

हौम्यधान्य n. = होमधान्य Râǵan. im ÇKDr.

ह्नवाय्य (von ह्नु) adj. in अ°.

ह्नु, ह्नुते (अपनयने) Dhâtup. 24,78. P. 6,1,186. ह्नुवे, ह्नुवते 3. pl., ह्नवे, ह्नवते und ह्नवन्ते 3. pl. (अपि) ह्नुतस् du.; act. s. auch unter नि. mit dat. P. 1,4,34. *sich vor Jmd verstecken* Vop. 5,15. *vertreiben* (अपनयने): यमस्याह्नोष्ट विक्रमम् Bhaṭṭ. 15,88.

— अप Comm. zu AV. Prât. 1,58. P. 8,4,46, Schol. 1) *sich Etwas verbitten, ablehnen*: न ते सख्यमप ह्नुवे Ṛv. 1,138,4. — 2) *von sich abweisen* so v. a. *in Abrede stellen, läugnen*: यद्येनं यातुधान इति ब्रूयुर्नापह्नुवीत Kâṭh. 37,14. Khând. Up. 7,15,4. M. 8,53. Kathâs. 58,134. Kâvjâd. 2,304. पारलौकिकमर्थम् Sarvadarçanas. 2,8. *verschweigen, verhehlen*: गुणांश्चापह्नुषे ऽस्माकम् Bhaṭṭ. 5,44. *vor* (dat.): अपह्नुवानस्य जनाय निजामधीरताम् Naish. 1,49. — 3) *Jmd Genugthuung leisten, sich entschuldigen*: अपैवास्मै तद्ध्नुवते TBr. 3,9,6,1. सुकन्यया ते ऽपह्नुवे Çat. Br. 4,1,5,7. 13,2,8,4. — Vgl. अपह्नव fg.

— अपि *ablehnen*: न देवानामपि ह्नुतः सुमतिम् Ṛv. 8,31,7.

— नि 1) *Jmd* (dat.) *Busse leisten für Etwas* (acc.), *Etwas abbitten*: न्येवास्मै ह्नुवते *dem Todten* TBr. 1,4,6,7. 6,9,8. 2,7,5,2. 3,9,6,2. तदहं निह्नवे (निह्नुवे Çâṅkh. Çr.) तुभ्यं प्रतियन्तु शता गवाम् Ait. Br. 7, 17. पशुभ्यः TS. 6,1,10,3. गार्हपत्याय 1,5,8,3. देवेभ्यः Çat. Br. 2,4,3, 11. 6,1,37. यज्ञाय 3,2,1,8. 1,1,3,10. 3,10. 3,1,17. 4,3,4. 5,1,25. act. निह्नुयात् Maitrjup. 4,6. Im Ritual eine symbolische Handlung der *Abbitte* (नमस्कार Comm.), indem die Ṛtviǵ auf den Prastara die Hände legen — beide nach oben oder die rechte nach oben, die linke nach unten gekehrt — und dazu den Spruch VS. 5,7 sprechen. Ait. Br. 1,26. Çat. Br. 3,4,3,19. 21. 4,2,1,15. 14,1,3,24. Kâtj. Çr. 8,2,9. Vaitân. 3. Âçv. Çr. 4,5,7. Lâṭj. 5,6,9. Gobh. 4,3,18. — 2) *ablehnen, weigern*: निह्नुवानं छन्दः Pańkav. Br. 8,6,12. — 3) *in Abrede stellen, läugnen; verschweigen, verhehlen* M. 8,59. Jâǵń. 2,20. 82. Kathâs. 60, 45. 63,105. Bhâg. P. 11,18,41. Bhaṭṭ. 8,74 (mit dat. der Person). मानसाख्यं सरोवरम्। मुखानि दिव्यनारीणां क्रीडन्तीनां जलान्तरे। निह्नुवानं महन्हूते हृत्पुलैः कनकाम्बुजैः॥ so v. a. *verbergend* Kathâs. 46,88. act.: निह्नोति (वै निह्नोति ed. Calc., विनिह्नोति ed. Bomb.) MBh. 13,5521. निह्नवन्ति 12,8436. partic. निह्नुत *verschwiegen, verhohlen, verheimlicht* Kathâs. 43,107. 57,14. Râǵa-Tar. 6,368. Bhaṭṭ. 10,36. so v. a. *anders dargestellt, für etwas Anderes ausgegeben* Kathâs. 17,77. Spr. (II) 1214. — Vgl. निह्नव fgg.

— अतिनि *hartnäckig läugnen*: °ह्नुत्य Daçak. 82,1.

— अपनि *in Abrede stellen, verhehlen* Khând. Up. 4,14,2. पारिप्लवमात्मनो ऽपनिह्नोतुकामः Mâlatîm. 16,13. fg.

— अभिनि s. अभिनिह्नव.

— विनि *in Abrede stellen, läugnen; verhehlen*: °ह्नोति (d. i. °ह्नोति) MBh. 13,5521 nach der Lesart der ed. Bomb. °ह्नुत *versteckt*: अर्क Kathâs. 106,182.

— परि, partic. °ह्नुत etwa *verläugnet, abgeläugnet* AV. 12,5,40.

— वि Comm. zu AV. Prât. 1,100.

ह्मल्, ह्मलति Dhâtup. 19,45 (चलने). 20,14, v. l. (गतौ). अह्मालीत् P. 7,2,2, Schol. — caus. ह्मलयति und ह्मालयति Dhâtup. 19,45. 67. Vop. 18,23. अपह्मलयति Comm. zu AV. Prât. 1,58. विह्मलयति zu 100. — Vgl. ह्वल्.

ह्मलं und ह्मालं (von ह्मल्) P. 3,1,140 nach v. l. im Dhâtup. 20,14.

ह्यस् adv. gaṇa स्वरादि zu P. 1,1,37. *gestern* AK. 3,5,22. H. 1541.

RV. 8,55,7. 88,1. 10,55,5. Pańkav. Br. 11,9,3. Kathâs. 30,105. Râǵa-Tar. 6,46. Spr. (II) 7423.

ह्यस्तन (von ह्यस् 1) adj. (f. ई) gestrig P. 4,2,105. Vop. 7,10. Çabdam. im ÇKDr. MBh. 5,7270. °दिन Halâj. 5,23. — 2) f. ई (sc. विभक्ति) die Personalendungen des Imperfects Kâtantra 3,1,23. 27.

ह्यस्त्य adj. dass. P. 4,2,105. Çabdam. im ÇKDr.

ह्योगोदोह m. Kuhmelkung vom vorangehenden Tage; Milch, die den Tag zuvor gemolken ist, AK. 2,9,52. H. 407.

ह्रग्, ह्रगति (संवरणे) Dhâtup. 19,25. — Vgl. ह्लग्.

ह्रणिया f. = ह्रणीया Bharata zu AK. 3,3,32 nach ÇKDr. ह्रणीया Colebr. und Lois.

1. ह्रद (vgl. 1. ह्राद्) m. 1) Getön u. s. w. in शत°. Strahl Râmâçraja zu AK. nach ÇKDr. wohl wegen शतह्रदा Blitz. — 2) N. pr. eines Sohnes des Hrâda Hariv. 188. = ह्राद 12460.

2. ह्रदँ (vgl. ह्राद् = ह्लाद्) 1) m. Siddh. K. 250,a,2. a) Teich, See AK. 1,2,3,25. H. 1091. Halâj. 3,48. RV. 1,52,7. ह्रदा इव कुक्षयः सोमधानाः 3,36,8. 45,3. कुल्या इव ह्रदम् 10,43,7. स्राव 71,7. उद्नो ह्रदमपिबत् 102,4. 142,8. AV. 4,15,14. 6,37,2. Çat. Br. 4,1,5,12. स्थावर 4,5,10. 11,5,5,8. Pańkav. Br. 25,10,18. Çâṅkh. Çr. 16,18,10. Âçv. Gṛhj. 1,5, 5. 2,6,9. Kaush. Up. 1,4. Jâǵn. 1,159. अगाधो विपुलः MBh. 3,2251. 12262. 9,1626. fg. सर्पिःपङ्क 14,2683. Hariv. 10258. R. 2,25,7. 81,16. 91,71. 4,44,60. Ragh. 1,73. Spr. (II) 3299. Varâh. Bṛh. S. 46,47. Bhâg. P. 4,22,30. 5,16,14. Pańkat. 77,11. 159,14. तमोमय MBh. 3,16900. वैक्रायस 12,4662 (ह्रद ed. Calc.). गोमय R. 2,69,8. 9. अमृत° Çâk. 100, 17. भुजग° Kathâs. 46,120. अपाम् MBh. 3,10698. ह्रदानामुदधिः श्रेष्ठः 4,43. das Meer so genannt 9,2409. Wassermasse: गाङ्ग das Wasser der Gaṅgâ Spr. (II) 3529. गोदावरी° Uttarar. 39,12 (53,9). नदीं मोहह्रदां तीर्त्वा MBh. 14,1164; vgl. ह्रदिन् 1). Uneig.: व्यञ्जनानाम् Seen von Brühe R. 1,13,15. नाभि° der Nabel als Teich Bhâg. P. 3,28,25. Çiç. 10,60, v. l. (vgl. Ind. St. 8,226). Çrut. 41. neutr. Hariv. 3640 (die neuere Ausg. m., aber mit verdorbener Lesart). Accent eines auf ह्रद ausgehenden comp. gaṇa घोषादि zu P. 6,2,85. — 2) f. आ Weihrauchbaum Râǵan. 11,197. — 3) f. ईँ gaṇa गौरादि zu P. 4,1,41. — Vgl. गङ्गा°, घृत°, तनु°, तीर्थमहा°, नाग°, बिन्दु°, ब्रह्म°, मर्कट°, महा° (in Bed. 1) auch MBh. 16,140. R. 2,42,25. Suçr. 1,206,16), राम°, शङ्क°, शरद्ह्रद, शीत°, षष्टि°.

ह्रैदक adj. = ह्रदे कुशलः gaṇa आकर्षादि zu P. 5,2,64.

ह्रदग्रह m. Delphinus gangeticus Trik. 1,2,23.

ह्रदय्यँ (von ह्रद) ved. adj. im Teiche befindlich P. 6,1,83, Vârtt. 1. आपः Schol. TS. 4,5,9,1. — Vgl. 2. ह्रदय्या.

ह्रदव्य adj. dass. P. 6,1,83, Vârtt. 2.

ह्रदिन् (von 2. ह्रद) 1) adj. wasserreich (vgl. गाङ्गो ह्रदः u. s. w. unter 2. ह्रद 1): Flüsse MBh. 3,2511. 8362. 8374. 11,800. Hariv. 9632. R. 2,47,17. R. Gorr. 2,73,5. — 2) f. °नी Fluss AK. 1,2,3,29. H. 1080, v. l. Halâj. 3,43. Râǵan. 14,10. Varâh. Bṛh. S. 48,8. Bhâg. P. 2,7,28. 4,23,22. 25,44. 6,4,41. 10,21,9. — Vgl. वि° und ह्रादिनी.

ह्रदेचक्षुस् adj. im Teich sich spiegelnd RV. 10,95,6.

ह्रदोदर (2. ह्रद + उ°) m. N. pr. eines Daitja (dessen Bauch einem Teiche gleicht) MBh. 9,2693.

ह्रैद्य (von 2. ह्रद) adj. (f. आ) im Teich befindlich TS. 7,4,13,1.

ह्रप्, ह्रापयति (व्यक्तायां वाचि, v. l. अव्य°) Dhâtup. 32,115, v. l. — Vgl. ह्लप्.

ह्रस्, ह्रैसति (शब्दे) Dhâtup. 17,61. abnehmen, sich mindern, weniger u. s. w. werden Nir. 3,13. आयुर्ह्रसति पादशः M. 1,83. आयुर्वीर्यमथो बुद्धिर्बलं तेजश्च MBh. 3,13020. fg. मनुष्याणां स्वरवर्णमनांसि 12,2690. वेदवादाः 8503. धातवः (Gegens. आप्याय्यन्ते) Karaka 4,6. Varâh. Bṛh. 7, 2. 3. दैर्घ्ये Bhâg. P. 5,16,8. ह्रसति च मासि मास्येकैका घटिका रात्रिषु so v. a. die Nächte werden um — kürzer 21,4. med.: धर्मो न ह्रसते MBh. 1,2478. 3,11247. 12,6799. वयः 8502. ह्रन्दः Ind. St. 8,120. Spr. (II) 2103, v. l. Bhâg. P. 10,74,4. ह्रसमान Kusum. 23,19. स्थानेभ्यः herabkommend von MBh. 12,7866 (धंसमानाः ed. Bomb.). partic. ह्रसित weniger geworden, verkürzt Bhaṭṭ. 10,6. आयुस् Bhâg. P. 1,4,17.

— caus. ह्रासयति weniger werden lassen, mindern: एकैकं ह्रासयेत्पिण्डं कृष्णे शुक्ले च वर्धयेत् M. 11,216. Jâǵn. 3,324. न्यूनान्धातून्पूरयामः । व्यतिरिक्तान्ह्रासयामः Karaka 1,10.

— अप s. अपह्रास.

— निस् kurz werden: निर्ह्रसेते du. RV. Prât. 4,39. partic. निर्ह्रसित verkürzt: ein Vocal Nir. 2,17. 6,11. स्तोमनिर्ह्रस्त gemindert in Bezug auf die Zahl der Stoma, — um St. Âçv. Çr. 6,6,4. — Vgl. निर्ह्रास.

— प्र s. प्रह्रास.

— प्रति s. प्रतिह्रास.

ह्रसिमँन् m. nom. abstr. zu ह्रस्व gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122. P. 6,4,156.

ह्रसिष्ठ und ह्रसीयंस् s. u. ह्रस्व.

ह्रस्वँ (von ह्रस्) Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,153 (parox.). 1) adj. (f. आ) a) minder, kurz, klein (Gegens. दीर्घ, वर्षीयंस्, महन्त्, प्रांशु) Naigh. 3,2. AK. 2, 6,1,46. 3,2,20. H. 1427. 1429. H. ç. 104. H. an. 2,520. Med. v. 30. Halâj. 4,3. Bhâshâp. 109. Sarvadarçanas. 62,17. कुब्जवामना यजमाना ह्रस्वाश्च klein von Statur Shaḍv. Br. 4,3. Çâṅkh. Çr. 17,10,11. VS. 16, 30. माण्डूकेय (könnte auch N. pr. sein) Ind. St. 1,391. MBh. 1,5367. 2,2173. 14,1688. R. 5,17,28. Suçr. 1,117,18. 124,11. 125,6. 343,5. °बाहुक MBh. 3,2749. 2890. Varâh. Bṛh. S. 11,8. 13,7. 30,9. (so v. a. eingeschrumpft). 47,9. 21. 50,4. 61,3. 10. ह्रस्वानि चत्वारि च लिङ्गपृष्ठे ग्रीवा च जङ्घे च हितप्रदानि 68,86. चतुर्ह्रस्व adj. bei dem diese vier Theile des Körpers kurz sind 84. — Varâh. Laghuǵ. 2,15. °शाखाशिफः क्षुपः AK. 2,4,1,8. Halâj. 2,23. उरग Râǵa-Tar. 4,600. संचार ein niedriger Durchgang MBh. 3,2929. पलाशाङ्गस्वानि मूलानि पञ्च um einen Pala weniger von den fünf Wurzeln Karaka 10,2. काल Bhâg. P. 4, 20,15. अहोरात्राणि दीर्घह्रस्वसमानानि 5,21,3. महद्ध्रस्वं कर्म unbedeutend MBh. 1,7046. स्वर schwach Spr. (II) 7313. अति° zu klein (von Statur) MBh. 1,2792. अतिह्रस्वाङ्ग Bhâg. P. 4,14,44. पक्ष Suçr. 1,25, 21. — comp. ह्रसीयंस् P. 6,4,156. Vop. 7,56. Çat. Br. 1,4,4,7. 3,7,2, 7. 6,2,2,19. वर्द्धं पुरस्ताद्वर्षीयः पश्चाद्ध्रसीयः TS. 2,6,11,5. 6,6,4,2. Pańkav. Br. 21,1,7. Âçv. Çr. 2,14,21. RV. Prât. 17,31. Ind. St. 8,142. — superl. ह्रसिष्ठ P. 6,4,156. Vop. 7,56. AK. 3,2,62. Çat. Br. 8,2,4, 20. 12,2,4,2. — b) in der Grammatik kurz von Vocalen, m. ein kurzer

Vocal Uééval. a. a. O. Çâñkh. Çr. 1,2,18. 10,5,23. Nṛs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,98. Ṛv. Prât. 1,4 (14). 6 (16). 13 (23). 4,9. 14,13. 20. VS. Prât. 1,55. 63. 4,48. 5,11. 13. TS. Prât. 1,3 u. s. w. AV. Prât. 1,51 u. s. w. P. 1,2,27 u. s. w. Ind. St. 8,84. 467. Çrut. 3. 21 (= लघु). अर्ध° P. 1,2,32. ह्रस्वार्धकाल TS. Prât. 1,37. °समकाल VS. Prât. 5,1. °पूर्व 4,104. 147. TS. Prât. 9,18. Ṛv. Prât. 6,4. ह्रस्वोदय 5,23. ह्रस्वोपध AV. Prât. 3,27. ह्रस्वान्त Çânt. 2,2. 11. ह्रसीयंस् Ṛv. Prât. 13, 14. — 2) f. आ Phaseolus trilobus Râǵan. 3,22. = नागबला und भूमिजम्बू Râǵan. im ÇKDr. — 3) n. eine best. Gemüsepflanze (गौरसुवर्णा) und grüner (schwarzer) Eisenvitriol Râǵan. im ÇKDr. — Vgl. मह्रा°.

ह्रस्वक (von ह्रस्व) adj. sehr klein, von Statur Hariv. 6486. Spr. (II) 5109. VP. bei Muir, ST. 1,63, Çl. 18 (अति°). कृमि MBh. 1,1796. मणिकुण्डले 14,1688.

ह्रस्वकर्ण adj. kurzohrig; m. N. pr. eines Râkshasa R. 5,12,13.

ह्रस्वकुश m. Kuça-Gras Râǵan. 8,92.

ह्रस्वगर्भ m. dass. Ratnam. im ÇKDr.

ह्रस्वगवेधुका f. Uraria lagopodioides Dec. AK. 2,4,4,5. Ratnam. 23. Râǵan. 4,106.

ह्रस्वजम्बू f. eine Ǵambû-Art mit kleiner schwarzer Frucht Ratnam. 269.

ह्रस्वजात्य adj. von kleiner Art Suçr. 2,305,6.

ह्रस्वतण्डुल m. eine Art Reis, = राजान्न Râǵan. im ÇKDr.

ह्रस्वता (von ह्रस्व) f. Kleinheit, von Statur R. 5,9,14. 49,31.

ह्रस्वत्व (wie eben) n. Kürze Kâś. 7,1,17. Suçr. 1,117,18. Sarvadarçanas. 44, 20. eines Vocals Comm. zu TS. Prât. 1,52.

ह्रस्वदर्भ m. = ह्रस्वकुश, ein von den Verfassern des ÇKDr. gebildetes Wort.

ह्रस्वदा f. Weihrauchbaum Râǵan. im ÇKDr. ह्रदा unsere Hdschrr.

ह्रस्वपत्रक 1) m. eine im Gebirge wachsende Bassia-Art Ǵaṭâdh. im ÇKDr. — 2) f. °पत्रिका eine best. Pflanze, = अश्वत्थिका (अश्वत्थी ÇKDr.) Râǵan. 11,123.

ह्रस्वपर्ण m. Ficus infectoria Râǵan. 11,127.

ह्रस्वप्लक्ष m. desgl. Râǵan. 11,128.

ह्रस्वफल 1) m. Dattelpalme Râǵan. 11,53. — 2) f. आ eine best. Pflanze, = भूमिजम्बू Râǵan. 11,30.

ह्रस्वबाहु adj. kurzarmig; m. N. pr., unter dem Nala bei Ṛtuparṇa in Dienst tritt, Kathâs. 56,354. fgg.; vgl. MBh. 3,2748. fg.

ह्रस्वमूल m. eine Art Zuckerrohr Râǵan. 14, 86. °क m. vielleicht dass. Suçr. 2,411,1.

ह्रस्वरोमन् m. N. pr. eines Fürsten der Videha, eines Sohnes des Svarṇaroman, R. 1,71,12 (73,11 Gorr.). VP. 390. Bhâg. P. 9,13,17.

ह्रस्वशिग्रुक m. eine kleine Art Moringa Suçr. 2,380,4.

ह्रस्वाग्नि (ह्रस्व + अग्नि) m. Calotropis gigantea Çabdaś. im ÇKDr.

ह्रस्वाङ्ग (ह्रस्व + 3. अङ्ग) 1) adj. klein von Gestalt: अति° Bhâg. P. 4,14,44. — 2) m. eine best. Pflanze, = जीवक AK. 2,4,5,8. Râǵan. 5,12.

ह्रस्वावक्त्रोपशा f. N. eines Sâman Ind. St. 3,238,a. ह्रस्वावैरूप n. desgl. 247,b.

1. ह्राद्, ह्रादते (अव्यक्ते शब्दे) Dhâtup. 2, 25. tönen u. s. w.: ह्रादो ह्रादते: (so ist zu lesen) शब्दकर्मणः Nir. 1,9. जह्रादे (pass. impers.) पटहैर्भृशम् Bhaṭṭ. 14,4.

— अनु s. अनुह्राद्.

— नि, partic. निह्रादित (निर्ह्रादित?) Gebrüll Bhâg. P. 10,36,3.

— निस् caus. tönen lassen, (die Trommel) schlagen Kâṭh. 14,7. — Vgl. निर्ह्राद fg.

— प्र s. प्रह्राद.

— सम् klappernd auf einander treffen: यदि ग्रावाणः संह्रादेरन् Âçv. Çr. 5,12,21. संह्रादमानाभरणा Hariv. 2678. — caus. 1) zusammenschlagen, dass es einen Ton giebt: एकैकामस्यसंह्रादयन्तो ऽवदध्युः Âçv. Gṛhj. 4,5,5. — 2) laut ertönen: संह्रादयन्तश्च तथा निर्घाताश्चापतन्भुवि MBh. 9,2689. — Vgl. संह्राद fgg.

2. ह्राद् = ह्लाद्; s. 2. ह्रद्. — caus. ह्रादयसि (ह्ला°?) erquicken Mârk. P. 104,39.

ह्राद (von 1. ह्राद्) m. 1) Getön H. 1399. Halâj. 1,138. धनुर्ह्राद MBh. 6,534. गजघण्टानाम् 7,2940. दुन्दुभीनाम् Kir. 16,8. महाह्रादाः (so liest Çaṁk.) vom Donner Khând. Up. 7,11,1. In der Orthoëpie so v. a. Geräusch Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,304,a. ह्रादशब्देन वर्णाभिव्यक्तिहेतवो नादा उच्यन्ते Kaij. ebend. 6,31,b. — 2) N. pr. a) eines Schlangendämons MBh. 16,120. — b) eines Sohnes des Hiraṇjakaçipu Hariv. 187. fg. 12914. VP. 1,13,140 (ह्लाद Wilson). Bhâg. P. 6, 18,12. 14; vgl. 1. ह्रद 2). — Vgl. मेघ°.

ह्रादक adj. = ह्रादे कुशलः gaṇa आकर्षादि zu P. 5,2,64.

1. ह्रादिन् (von 1. ह्राद्) 1) adj. lärmend, schreiend: Krieger MBh. 8,2492. überaus laut: तुत Varâh. Bṛh. S. 68,63 gute v. l. — 2) f. °नी Blitz AK. 1,1,3,10. 3,4,18,115. H. 1105. an. 3,437. Med. n. 159. Hâr. 58. MBh. 9,553. — b) Indra's Donnerkeil AK. 1,1,1,42. 3,4,18,115. H. 180. H. an. Med. Ǵaṭâdh. in Verz. d. Oxf. H. 191,a,42.

2. ह्रादिन् 1) adj. = ह्रदिन् 1) R. 2,71,2 (73,2 Gorr. N. pr. eines Flusses nach dem Comm.). 6 (ह्रदिनी Gorr.). — 2) f. °नी a) = ह्रदिनी Fluss H. 1080, Schol. Râǵan. 14,10. — b) Weihrauchbaum v. l. für ह्लादिनी Çabdar. im ÇKDr.

ह्रादुनि und °नी (von 2. ह्राद्) f. Schlossen, Hagel: नास्मै विद्युन्न तन्यतुः सिषेध न यां मिहमकिरद्ध्रादुनिं च Ṛv. 1,32,13. ह्रादुनीभ्यः, नीकाराय VS. 22,26. 26,9. TS. 7,4,13,1. ह्रादुनीर्यच्च शीयते TBr. 3,12, 3,3. Çat. Br. 11,2,7,21. fgg. 14,9,1,13. हन्तो ह्रादुने रूपम् 12,8,3,11. Khând. Up. 5,5,1.

ह्रादुनीवृत् (ह्रादुनिऽवृत् Padap.) adj. in Hagel sich hüllend Ṛv. 5,54,3.

ह्राम् interj. neben ह्रीम् und ह्रूम् Bhâg. P. 5,18,18.

ह्रास (von ह्रस्) m. 1) das Kürzerwerden, Minderung (Gegens. वृद्धि und उल्लास), Abnahme: छाया° Schol. zu Kâtj. Çr. 22,4,11. युग° M. 1, 85. अर्घस्य Jâǵn. 2,249. पापकर्मणः MBh. 12,1195. आयुषः Hariv. 11173. Karaka 4,6. Spr. (II) 2780. Weber, Ǵjot. 29. 55. 59. 91. Râǵa-Tar. 1,21. Mârk. P. 118,31. Bhâg. P. 1,4,17. 7,1,7. Muir, ST. 4,218. Verz. d. Oxf. H. 86,b,1. 208,b,29. Sâh. D. 535. — 2) Laut, Getön Trik. 1,1, 119 wohl nur fehlerhaft für ह्राद.

ह्रासन (vom caus. von ह्रस्) n. das Kürzermachen: मेखलायाः Gṛhjas.

2,50. *das Mindern:* धातूनाम् Suçr. 1,50,13.

ह्रासनीय (wie eben) adj. *zu mindern* Çārṅg. Saṁh. 1,6,11.

ह्रास्वं n. nom. abstr. von ह्रस्व gaṇa पृथ्वादि zu P. 5,1,122.

ह्रिणीय्, °यते Vop. 21,13, v. l. Vgl. हृणीय्.

ह्रिणीया f. = हृणीया Bhar. zu AK. 3,3,32 nach ÇKDr.

ह्रित adj. = लज्जित, विभक्त und नीत; n. = भ्रंश Çabdârthak. bei Wilson (vgl. ÇKDr.). schlechte Schreibweise für ह्रीत und हृत.

ह्रिति f. = हृति Çabdârthak. bei Wilson.

ह्रिवेर = ह्रीवेर Bharata im Dvirûpak. und Çabdar. im ÇKDr.

1. ह्री, जिह्रेति (लज्जायाम्) Dhâtup. 25,3. P. 6,1,192. *sich schämen* Kathâs. 45,265. Daçak. 160,11. Bhaṭṭ. 3,53. आत्मानुज्ञस्य 6,132. न जिह्रीयात् Vâgbh. 1,12,74. जिह्राय P. 3,1,39. Vop. 10,3. Ragh. 15,44. 17,73. Bhaṭṭ. 5,102. जिह्रियुस् 14,41. जिह्रयां चकार 6,3. P. 3,1,39. जिह्रयामास Vop. 10,3. partic. 1) ह्रीत *beschämt, verlegen* P. 8,2,56. Vop. 26,98. AK. 3,2,41. H. 1484. MBh. 3,910. 2561. 7,1462. Kathâs. 34,20. 252. 48,41. 66,87. 81,24. 103,55. Râǵa-Tar. 3,249. — 2) ह्रीण dass. P. Vop. AK. H. Golâdhj. Golapr. 4. °मुख R. 4,33,32.

— caus. ह्रेपयति P. 7,3,36. 86. Vop. 18,8. *beschämen, verlegen machen* (übertragen so v. a. *übertreffen*) Ragh. 6,49. Kir. 11,64. Veṇis. 17. Kathâs. 34,171. Bhaṭṭ. 5,65. 16,2. partic. ह्रेपित Ragh. 11,40.

— intens. जेह्रीयते *sich sehr schämen:* जेह्रीयमाणा (°मान gedr.) Saddh. P. 4,24,b.

— सम्, partic. संह्रीण *beschämt* Bhaṭṭ. 4,42.

2. ह्री (= 1. ह्री) f. AK. 3,6,4,3. *Scham, Schamhaftigkeit* 1,1,3,23. H. 311. Halâj. 2,412. ह्रीस् Vop. 3,80. Çat. Br. 14,4,3,9. Kâm. Nitis. 15,26. Spr. (II) 1230. मद्याह्निनश्यति 2991. अङ्गनानां मण्डनम् 3800. ह्रीर्हता बाधते धर्मम् 7424. नापैति ह्रीर्मे Mârk. P. 129,22. Bhâg. P. 3,31, 33. 7,10,7. ह्रियमेति Spr. (II) 2781. Ragh. 4,80. ह्रिया Ind. St. 2,216. R. 1,57,7. 15. 2,26,5. Ṛt. 1,9. Ragh. 3,5. 5,58. Kathâs. 12,30. 32,128. 37,230. 58,134. °निषेविन् R. 3,22,30. °प्रियो Suçr. 1,114,16. °मूढ Megh. 69. °पद् Kumâras. 3,57. °भय Spr. (II) 974. Varâh. Bṛh. S. 78,12. Sâh. D. 40,10. Râǵa-Tar. 3,498. Bhâg. P. 2,6,44. am Ende eines adj. comp.: गत° 3,18,7. 14. 6,17,7. निर्ह्री Varâh. Bṛh. 18,17. Personificirt VS. 24,35. Hariv. 7740. 9498. 14035. R. 3,52,26. Weber, Râmat. Up. 310. fg. Bhâg. P. 4,1,51.

ह्रीक Uṇâdis. 3,48. f. आ dass. Uǵǵval. am Ende eines adj. comp. गतह्रीक MBh. 3,8195. — Vgl. निर्ह्रीक und ह्रीका.

ह्रीकु Uṇâdis. 3,85. 1) adj. *verschämt* Uǵǵval. — 2) m. *Katze* H. 1301. = जतुक und त्रपु Uṇâdik. im ÇKDr. — Vgl. ह्लीकु.

ह्रीछ्, ह्रीच्छति (लज्जायाम्) Dhâtup. 7,30. *in Verlegenheit kommen.*

ह्रीजित adj. *schamhaft, verlegen* Gaṭâdh. im ÇKDr.

ह्रीण und ह्रीत partic. s. u. 1. ह्री.

ह्रीतमुख adj. *schamroth, verlegen, schüchtern, verzagt* Pañkav. Br. 5, 4,13; vgl. Kauç. 70.

ह्रीतमुखिन् adj. dass. TS. 2,5,1,6. 3,3.

ह्रीति (von 1. ह्री) f. *Scham, Schamhaftigkeit* MBh. 14,1047.

ह्रीदेव m. N. pr. einer buddhistischen Gottheit Lalit. ed. Calc. 220,14.

ह्रीनिषेव 1) adj. *sich der Scham befleissigend, schamhaft* MBh. 12, 8367; vgl. °निषेविन् unter 2. ह्री. — 2) m. N. pr. eines Fürsten MBh. 12,8263.

ह्रीम् interj. Bhâg. P. 5,18,18. Verz. d. Oxf. H. 97,b,6. Ind. St. 9,405.

ह्रीमत्व (von ह्रीमत्) n. *Schamhaftigkeit, Verschämtheit* Karaka 8,6.

ह्रीमत् (von 2. ह्री) 1) adj. *verlegen* (als vorübergehender Zustand); *schamhaft, verschämt* MBh. 2,2281. 3,15759. 4,20. 13,1539. R. 1,7,4. 4,12,34. 5,36,63. Kumâras. 7,54. Spr. (II) 2375. 2886. 3104. 7424. Mârk. P. 20,20. 129,2. Bhâg. P. 4,15,25. 6,13,11. — 2) m. N. pr. eines zu den Viçve Devâḥ gezählten Wesens MBh. 13,4356.

ह्रीवेर n. *eine Art Andropogon* AK. 2,4,4,10. Trik. 3,3,401. H. 1158. Halâj. 2,467. Hâr. 178. Ratnam. 121. Suçr. 1,145,21. 2,101,2. 297,21. 322,8. 387,12. 481,3.

ह्रीवेल und °क n. dass. Bharata zu AK. nach ÇKDr.

ह्रु (vgl. ह्वर्), ह्रुणाति. partic. ह्रुत P. 7,2,31. *krumm* (*krank* nach Comm.) Kâtj. Çr. 22,3,19. — Vgl. अह्रुत.

— अभि s. अभिह्रुत् fg.

— व्या s. व्याह्रुति.

— परि s. परिह्रुत्.

— वि *zu Fall bringen* oder *schief* —, *fehlgehen machen:* इन्द्रश्चन त्यजसा वि ह्रुणाति तत् Ṛv. 1,166,12. partic. विह्रुत *gebogen, geknickt:* इष्कर्तारा विह्रुतं पुनः Ṛv. 8,1,12. 20,26. विह्रुतस्य भेषजी: AV. 7,56,2. — Vgl. विह्रुत्, अविह्रुत (auch Lâṭj. 2,9,1. Çâñkh. Gṛhj. 3,6) und unter 2. ह्वर्.

ह्रुड्, ह्रोडते (गतौ) Dhâtup. 9,71, v. l.

ह्रूडु v. l. für ह्रूडु Ind. St. 4,420.

ह्रुत् (von ह्रु) f. *Anlass zum Fehlgehen* oder *Fallen*, *Stein des Anstosses* und dgl. oder *Falle* (vgl. ह्वरस्): (तुर्याम) अत्यो न ह्रुतः Ṛv. 6,4,5. न त्वा शतं चन ह्रुतो राधो दित्सन्तमा मिनन् 9,61,24.

ह्रूड्, ह्रूडते (गतौ) Dhâtup. 9,71, v. l.

ह्रूडु m. eine Bez. des तक्मन् von unbekannter Bedeutung AV. 1,25, 2. 3. einige Hdschrr. lesen ह्रूडु (vgl. Ind. St. 4,420) und vielleicht auch हूडु.

ह्रूम् interj. Bhâg. P. 5,18,18. Verz. d. Oxf. H. 97,b,6.

ह्रेप्, ह्रेपते (गत्याम्) Dhâtup. 10,11, v. l. — ह्रेपय् s. unter caus. von 1. ह्री.

ह्रेपण (vom caus. von 1. ह्री) n. *Verlegenheit* Kathâs. 83,17.

ह्रेष्, ह्रेषते (अव्यक्ते शब्दे, Vop. सर्पणे) Dhâtup. 16,21. *wiehern:* ह्रेषमाण MBh. 4,2000. act.: ह्रेषन्ति 1497. Spr. (II) 5302 (Conj.). ह्रेषत् MBh. 6,4782. 7,9048. partic. ह्रेषित n. *Gewieher* 3,11764. 4,1497. Suçr. 1,107,10. Spr. (II) 4936. — Vgl. हेष्.

— caus. ह्रेषयति *Jmd zum Wiehern bringen* MBh. 3,11764.

ह्रेषा (von ह्रेष्) f. *Gewieher* AK. 2,8,2,15. H. 1405. Halâj. 1,151. — Vgl. हेषा.

ह्रेषिन् adj. *wiehernd* MBh. 7,276.

ह्रेषुक m. *eine Art Schaufel* MBh. 3,8871.

ह्रोड s. ह्या°.

ह्रौड्, ह्रौडते (गत्याम्) Dhâtup. 9,71, v. l.

ह्रौद in ह्या° Ind. St. 3,237,b (unter वेनोविशाले) fehlerhaft für °ह्रोड.

ह्लौम् interj. Verz. d. Oxf. H. 97,b,6.

ह्लग्, ह्लँगते (संवरणे) Dhâtup. 19,26. — Vgl. ह्रग्.

ह्लन्न partic. s. u. ह्लाद्.

ह्लप्, ह्लापयति (व्यक्तायां oder अव्यक्तायां वाचि) Dhâtup. 32,115. — Vgl. ह्रप्.

ह्लस्, ह्लँसति (शब्दे) Dhâtup. 17,62.

1. ह्लाद्, ह्लँादते (सुखे) Dhâtup. 2,26. *sich abkühlen, — erfrischen, — erquicken:* ह्रदो ह्रादतेः शब्दकर्मणो ह्लादतेर्वा स्याच्छीतीभावकर्मणः Nir. 1,9. ह्लादयमाना मनोहृद्भिः — ह्लादन्ते स्वेषु दारेषु घर्मार्ताः सलिलेष्विव Spr. (II) 2736. ह्लादते स्वर्गं प्राप्येव पुण्यकृत् 4574. partic. ह्लन्न P. 6,4,95.

— caus. ह्लादयति *erfrischen, erquicken:* (तं जनं) ह्लादयामास घर्मार्तं सलिलैरिव MBh. 14,1985. 1984. मनो गिरा 1,3897. 9,2673. 12,6333. Hariv. 15550. R. 1,4,30. 35,17 (36,17 Gorr.). 2,44,10. R. Gorr. 2,2, 15. 64,12. 13. 66,39. 7,97,11. Rt. 2,28. Kathâs. 55,45. अग्निह्लादत् Bhatt. 6,22. 8,67. 15,110. med.: ह्लादयते ज्वलतः Taitt. Âr. 1,3,4. MBh. 13,4696. R. Gorr. 2,122,23. Mârk. P. 15,48. ह्लादयां चक्रे R. 6, 10,1. Ragh. 12,3. pass.: अह्लादयिषतेन्द्रियाणि Daçak. 130,3. partic. ह्लादित MBh. 2,1336. 7,222. R. 2,112,8 (122,8 Gorr.). R. Gorr. 1,79,23.

— आ caus. *erfrischen, erquicken* MBh. 14,84. Ragh. 13,34. Spr. (II) 3260, v. l. Inschr. in Journ. of the Am. Or. S. 7,25, Çl. 1. med. MBh. 3,2860. आह्लाद्य Râga-Tar. 4,366. आह्लादित Spr. (II) 1416. — Vgl. आह्लाद fgg.

— प्र *sich erfrischen, — erquicken:* प्रह्लादते मनः Kir. 11,8. partic. प्रह्लन्न *erfrischt, erquickt* P. 6,4,95, Schol. Vop. 26,118. AK. 3,2,52. — caus. *abkühlen, erfrischen, erquicken:* द्रोणवैराभिसंतप्तं प्रह्लादयितुमर्हसि MBh. 1,6377. 12,13814. Hariv. 7053 (प्रह्लादयिता). R. 1,9,56. 7,55,7. Suçr. 1,155,1. Rt. 3,9, v. l. Spr. (II) 472. 1478, v. l. 3260. 3717. 4685. Mârk. P. 23,4. med.: दारकमद्भिः प्रह्लादयस्व मे MBh. 1,6575. कृद्यम् 7190. Vikr. 149. प्रह्लादित MBh. 13,5268. R. 2,62,20. R. Gorr. 1,69, 27. — Vgl. प्रह्लत्ति fgg.

— सम् s. संह्लादिन्.

2. ह्लाद्, ह्लँादते = 1. ह्राद् (अव्यक्ते शब्दे) Dhâtup. 2,26. — Vgl. 2. ह्लाद, अनु° und प्र° = ह्राद u. s. w.

1. ह्लाद (von 1. ह्लाद्) m. *Erfrischung, Erquickung, Erheiterung* H. 316. पवनो ह्लाददायकः Mârk. P. 15,53. मनो° R. 2,56,26. ते ह्लादपरितापफलाः Jogas. 2,14. Varâh. Brh. S. 74,4. Râga-Tar. 1,151. 4,394. चित्तद्रवीभावमयो ह्लादो माधुर्यमुच्यते Sâh. D. 606. सह्लादम् *erheitert, erfreut* Prab. 116,13.

2. ह्लाद (von 2. ह्लाद्) m. = 1. ह्राद N. pr. eines Sohnes des Hiraṇjakaçipu VP. 124. ह्राद der gedr. Text.

ह्लादक (vom caus. von 1. ह्लाद्) adj. (f. °दिका) *kühlend, erfrischend* Ṛv. 10,16,14. AV. 18,3,60. ह्लादक = ह्लादे कुशलः gaṇa आकर्षादि zu P. 5,2,64.

ह्लादन (wie eben) 1) adj. *erfrischend, erquickend* MBh. 13,1257 (ह्लादनश्चैव mit der ed. Bomb. zu lesen). Hariv. 8724. R. 2,60,15. R. Gorr. 1,18,15. Suçr. 1,246,16. Vâgbh. 1,10,2. — 2) n. *Erfrischung, Erquickung:* das शिशिर bewirkt ह्लादन Vâgbh. 1,9,19.

ह्लादनीय (von ह्लादन) adj. *zur Erfrischung —, zur Erquickung geeignet:* मनसो ह्लादनीयानि वनानि MBh. 3,11431.

ह्लादिकावत् adj. *kühlungsreich* Ṛv. 10,16,14.

1. ह्लादिन् (von 1. ह्लाद्) 1) adj. *erfrischend, erquickend:* शीतलं ह्लादि Suçr. 1,172,21. 184,19. 223,15. Wind Varâh. Brh. S. 21,14 (der Comm. nimmt ein Thema ह्लादि an). वाच् MBh. 5,2343. सर्वसत्त्वानाम् Kâm. Nîtis. 3,22. Rt. 6,29. — 2) f. °नी a) *der Weihrauchbaum* AK. 2,4,4,12. — b) N. pr. eines Flusses R. 1,44,14. VP. 171, N. 12. LIA. 1,843. fg. — c) mystische Bez. *des Lautes* द् Weber, Râmat. Up. 317. fg. — d) Bez. einer Çakti Vishṇusvâmin im Comm. zu Bhâg. P. 1,7,6. — Vgl. मनो°.

2. ह्लादिन् (von 2. ह्लाद्) 1) adj. *überaus laut:* रुत Varâh. Brh. S. 63, 63. ह्रादिन् v. l. — 2) f. °नी *Blitz* Halâj. 1,60. dass. und Indra's *Donnerkeil* ÇKDr. angeblich nach AK. — Vgl. 1. ह्रादिन्.

ह्लादुक (von 1. ह्लाद्) adj. (f. आ) *kühl, frisch* Taitt. Âr. 6,4,1. ह्लादिका Ṛv.

ह्लादुकावत् adj. *kühlungsreich* ebend.; ह्लादिकावत् Ṛv.

ह्लादुनि f. als Erklärung von ह्रादुनि Çaṁk. zu Brh. Âr. Up. 6,2,10.

ह्लीक (für ह्रीक) Uṇâdis. 3,48. adj. *verschämt:* पितरः TBr. 1,3,10, 6. 6,9,7. Kâth. 9,5. f. आ *Scham* Uģģval.

ह्लीकु = ह्रीकु Uṇâdis. 3,85. ह्लीकुर्वतुत्रपुणी लाक्षादिश्च Uģģval.

ह्लेषा f. = ह्रेषा *Gewieher* Nîlak. zu AK. nach ÇKDr.

ह्वर्, ह्वरति Naigh. 2,8 (अतिकर्मन्). Dhâtup. 22,38 (कौटिल्ये). (उप) ह्वरते; ह्वृणाति (ह्र्ईने) Dhâtup. 31,21, v. l. ह्वारु VS. Prât. 1,168. TS. Prât. 8,8. P. 2,4,80. ह्वार्षीत्; जुह्वरतुस् Vop. 8,88. जुह्वर्थ 89. ह्वरिष्यति 90. partic. ह्वृत und ह्वरित P. 7,2,31. fgg. 1) *von der geraden Richtung abbiegen, schief gehen, krumme Wege machen.* — 2) *sich beugen, umfallen:* दृंहस्व मा ह्वार्मा ते यज्ञपतिर्ह्वार्षीत् VS. 1,2. — 3) *niederbeugen:* ह्वरति लतां वायुः Durgâdâsa im ÇKDr. — Vgl. ह्रु, ह्वल्.

— caus. जिह्वरतम्, जुह्वरस्, जुहुरन्त, जुहुराणो stellen wir wegen Uebereinstimmung der Bedeutung ebenfalls hierher. 1) *krumm gehen machen* so v. a. *in die Irre führen:* ऊर्ध्वं यज्ञं नयतं मा जिह्वरतम् VS. 5, 17. स मा नो अत्र जुहुरः Ṛv. 7,4,4. मो षू णो अत्र जुहुरन्त देवाः 3,55,2. मित्रश्चिद्धि ष्मा जुहुराणो देवान् *kann die Götter täuschen* 10,12,5. एनस् 1,189,1 (P. 3,4,88, Schol.). — 2) med. *auf Abwege gerathen, irre gehen:* जुहुराणाश्चिन्मनसा परियन् Ṛv. 1,173,11. जुहुराणा चिदश्विना मन्येथाम् 8,26,5.

— अभि s. अभिह्वर.

— अव s. अनवह्वर.

— आ *irre führen,* überh. *in Noth bringen:* मा नो दुर्मे मा वन आ जुहूर्थाः (2. imperf. conj.) Ṛv. 7,1,19. übrigens liesse sich आ eben so gut dem loc. anschliessen. — Vgl. आह्रूर्य (man könnte अह्रूर्य vermuthen), आह्वर fgg. und आह्वृति.

— उप med. *Irrwege —, Umwege machen:* यदीमुप ह्वरते साधते मतिः so v. a. *kommt auch auf Umwegen zum Ziel* Ṛv. 1,141,1. — Vgl. उपह्वर.

— समुप s. समुपह्वर.

— परि s. परिह्वृत् fg. und अपरिह्वृत.

— प्र s. प्रह्व.

— प्रति s. प्रतिह्वर.

— वि *straucheln, fallen:* विह्वरिष्यामि (°ह्वदि° im Text) Taitt. Âr. 10, 9. Ind. St. 2,86. — Vgl. अविह्वरत्. — caus. *umstürzen* (trans.): इममग्ने चमसं मा वि जिह्वरः RV. 10,16,8.

— सम् caus. partic. *gekrümmt, eingebogen:* मध्ये संह्वारिताः so v. a. *dünner, schlanker in der Mitte* Çat. Br. 1,2,5,16.

ह्वर (von ह्वर्) in धरुणा°.

ह्वरक (wie eben) m. pl. N. einer Schule Ind. St. 3,257.

ह्वरस् (wie eben) 1) pl. *die Bögen, Bügel, eine Vorrichtung an der* Soma-*Seihe, etwa die in den Rahmen befestigten rund gebogenen und durchflochtenen Ruthen* (vgl. κύρτος): अति ह्वरांसि धावति RV. 9,3,2. 63,4. 106,13 und Sâj. zu den St. — 2) *Krümme* so v. a. *Ränke* Naigh. 2,13 (= क्रोध). RV. 5,20,2. 6,48,10. VS. 38,20. — 3) vielleicht concret so v. a. *Falle:* यो वां अभि ह्वरो दधे *wer euch eine Falle stellt* RV. 2,23,6.

ह्वल् (spätere Form von ह्वर्), ह्वलति Dhâtup. 19,44 (चलने). 20, 14, v. l. (गतौ). *schief gehen, auf Abwege gerathen; straucheln, fallen; das Ziel verfehlen, irren, verunglücken:* ह्वलति वा एष यो यज्ञपथादेति Çat. Br. 5,1,2,6. 14. यज्ञस्य संस्थामुपैति न ह्वलति *es misslingt ihm nicht* 13,5,2,6. स जिह्म एति स ह्वलति 6,2,2,20. यज्ञः 11,5,8,5. घर्मदुघा *wenn sie versagt, nicht leistet was sie sollte* 4,5,7,4. वि यज्ञस्य पर्व स्रंसति यद्ध्वलति 12,6,1,2. न चाह्वालीत् *er wankte nicht* Bhatt. 9, 8. ह्वलता जनेन 10,8.

— caus. ह्वलयति und ह्वा° Dhâtup. 19,44. 67. Vop. 18,23. *erschüttern:* ह्वलयन्भुवम् Bhatt. 6,45. mit Praepositionen nur ह्वलयति Vop.

— परि, absol.: परिह्वालं वाचं वदति न मानुषीं प्रसृताम् *in die Irre* so v. a. *unsicher, stammelnd* Çat. Br. 3,2,1,27. Kâtj. Çr. 7,5,6 (= मृदु, कोमल Comm.).

— प्र *zu schwanken anfangen:* प्राह्वलत्तितिमण्डलम् Bhatt. 17,100.

— वि *taumeln, schwanken:* विह्वलामीव (so mit Aufrecht zu lesen) MBh. 3,1155. विह्वलत् 6,2768. 7,1613. 8,609. 2477. Hariv. 10475. R. 2,13,4. R. Gorr. 2,84,2. 3. 4,59,5. nur scheinbar Kathâs. 1,57, da hier विह्वलं तम् zu lesen ist. मनो विह्वलतीव मे MBh. 1,216. 4,1953. Hariv. 4606. R. Gorr. 2,71,21. विह्वलमान MBh. 7,611. — partic. विह्वलित *taumelnd, schwankend:* °सर्वाङ्ग MBh. 7,3240. 8,2636. Hariv. 13856. R. 2,87,2 (95,2 Gorr.). 3,6,21. 6,28,39. ज्ञात् MBh. 12,7632. Bhâg. P. 8,11,15. 11,1,18. मद° R. 1,9,15 (14 Gorr.). हर्ष° Bhâg. P. 1,11,30. प्रेम° 4,7,11. स्मर° Pañkar. 3,12,14. — Vgl. विह्वल.

— संवि dass.: °ह्वलत् MBh. 8,4897.

ह्वलं 1) nom. ag. P. 3,1,140 nach v. l. im Dhâtup. 20,14. — 2) f. आ *das Irren, Verfehlen, Verunglücken* Çat. Br. 1,5,2,22. *auf dem Wege* 3,2,4,19. 4,6,8,20. 13,4,4,14.

1. ह्वा, हू (vgl. auch 2. हु) I) हवे, हवामहे, हवन्ते, हवन्त, हवमान *rufend* RV. 1,102,5. 3,1,23. *gerufen* Vâlakh. 2,4. — II) हुवेम, हुवतेम् gen. partic. RV. 6,21,10. हुवत् 3. sg. हुवे P. 6,1,34, Schol. (ह्वे AV. 17,1,1), हूमहे, हुवेय, हुवामहे (ह्वामहे VS. 3,53), अहुवे RV. 2,37,2. अहुवत 8,38,9. अहूमहि 6,45,10. हुवानं mit act. Bed. 4,1,13. 7, 30,3. mit pass. 5,43,10. 6,21,10. — III) होम RV. 1,9,9. — IV) जुहूमसि. — V) हवयति Naigh. 3,14, v. l. (अर्चतिकर्मन्). Dhâtup. 23,39 (स्पर्धायां शब्दे च). हवते Naigh. 3,14. हवमान. In der späteren Sprache nur diese Präsensformen. — perf. जुहाव P. 6,1,32. fg. Vop. 8,140. जुहुवुम् Çat. Br. जुहूवे RV. 1,32,6. जुहुवे Çat. Br. जुहूरे RV. 1,48,14. 8, 8,6. जुहुरे 5,19,2. — aor. अहूत्, अहूत oder अह्वास्त P. 3,1,53. fg. Vop. 8,91. 139. अह्वे, अह्वथाम्, अह्वत RV. 5,29,8. अहूषत 3. pl. (सम्) अह्वि 1. sg. — ह्वायिष्यति, (उप) ह्वास्यमान Çâñkh. Çr. 1,10,1. 7,6,10. हुवध्यै RV. 1,122,4. 5,43,8. 45,4. हवीतवे 8,90,4. ह्वयितुम् Çat. Br. 1,4, 1,11. हूत्वा; pass. हूयते, हूयमान. *rufen, anrufen, herbeirufen:* ब्रह्माणं गां न दोहसे हुवे RV. 6,45,7. हुवे वां देवीम् 50,1. पुत्रो न पितरं हुवे 7,32,3. मतिभिः 69,6. अत्रिर्द्वां हवते ऽवसे हविष्मान् 1,183,5. इन्द्राणीमह्व ऊतये 2,32,8. हवीमभिर्हवते यो हविर्भिः 33,5. आदित्यानामह्वे नाम 3,56,4. विप्रं हवमानं गृणन्तम् 4,29,4. रथं हुवेम संगतिं गोः *rufen zu* 4,44,1. होम गन्तारमूतये 1,9,9. AV. 3,3,3. 4,27,1. 5,1,8. यज्ञेन देवताः Çat. Br. 1,9,2,26. 2,1,2,2. 3,2,1,21. 4,3,1,8. 13,2,8,3. Kâtj. Çr. 15,7,10. Kauç. 16. 60. 83. ह्वयामि शक्रम् Varâh. Brh. S. 43,55. आर्यो ह्वयति वो राजा R. 2,34,11. ह्वयामहे Bhâg. P. 4,19,28. जुहाव (könnte auch आजुहाव sein) MBh. 1,2126. हूयमान 2127. हूत्वा Verz. d. Oxf. H. 257,b,28. *hinrufen zu Jmd* (acc.) Bhâg. P. 7,9,16 (ह्वयसे). तां पार्वतीत्याभिजनेन नाम्ना बन्धुजनो जुहाव *rief beim Namen* so v. a. *nannte* Kumâras. 1,26. मा चैनां शयने ह्वयेः *fordere sie nicht auf das Lager zu besteigen* MBh. 1,3393. तं युद्धे ह्वयति *fordert zum Kampfe heraus* R. 7,34,2. med. MBh. 8,1800. हूत P. 6,4,2, Schol. *gerufen, geladen* RV. 4,15,7. 6,50,4. 10,107,5. Prab. 55,6. n. *das Rufen:* दूराद्धूते P. 8,2,84. — Vgl. पुरुहूत.

— caus. ह्वाययति P. 7,3,37. Vop. 18,6. अजूहवत् P. 6,1,32; vgl. zu 7,4,3. *Jmd* (acc.) *durch Jmd* (instr.) *herausfordern lassen:* रिपुमजूहवत्कपिभिः Vop. 5,5; vgl. P. 1,4,52, Vârtt. 1.

— desid. जुहूषति P. 6,1,33, Schol.

— desid. vom caus. जुहावयिषति P. 6,1,32, Schol. Vop. 19,1.

— intens. जोहूयते P. 6,1,33, Schol. जोहवीमि, अजोहवीत्, जोहुवत RV. 7,21,7. अजोहवुस् 94,10. जोहुवती 24,2. °वतम् 93,3. °वत् 9,66, 29. *rufen* u. s. w.: तापता मनसा जोहवीमि RV. 6,40,3. 1,116,13. 3, 33,4. 5,43,1. 78,4. 7,38,6. 41,5. AV. 2,12,8. 10,7,31. 11,1,26. अजोहवीत्कृष्णम् Bhâg. P. 10,11,16. जोहुवान *rufend* RV. 5,42,7. 47,1. 7,28,3.

— अति *herüberrufen:* इहार्वाञ्चमति ह्वये TBr. 2,4,2,2.

— अनु *wiederum rufen, nachrufen, zurückrufen* RV. 1,30,9. पुनः पूर्वा इव सखीरनु ह्वय 5,53,16. AV. 5,30,17. अमुं ते ऽनु ह्वयामसि 8,1,15. partic.: अनुहूतः पुनरेहि 5,30,7. Vgl. अनुहव. — intens. AV. 6,73,3.

— अपि *dazu (zu Andern) rufen:* यो गोपा अपि तं हुवे RV. 10,19,4.

— अभि *herbeirufen* Çat. Br. 1,6,1,6. 5,3,5,4. — Vgl. अभिहव, °हूति und 2. हु mit अभि.

— प्राभि *anrufen* Nir. 2,25.

— अव *herabrufen, herrufen:* विशो अद्य मरुतामव ह्वये दिवश्चिद्रोचनादधि RV. 5,56,1.

— आ 1) *anrufen, herbeirufen, auffordern, vorladen, einladen* RV. 1, 76,4. ऊतये 111,4. 119,1. 188,3. 4,6,9. रथं मारुतम् 5,56,8. 7,7,3. 10, 1. इन्द्रस्य रातिम् 10,178,2. गाम् 146,4. Çat. Br. 14,2,2,7. RV. 8,22,1. 44,13. 76,3. VS. 3,53. Çat. Br. 4,3,2,2. 11,2,1,6. 4,1,2. TS. 1,6,11,2.

Khând. Up. 7,12,1. Kaush. Up. 2,15. वाचाहूता श्रायति Pañkav. Br. 10, 3,13. Kâtj. Çr. 2,4,13. 8,2,18. श्राह्वर्वंध्यै P. 3,4,9, Schol. ṚV. 5,41,3. 6,60,13. श्रोह्वयितवै Çat. Br. 2,5,2,8. — श्राह्वयति u. s. w. MBh. 1, 7688. 3,1758. 8548. नानृतावाह्वयेत्स्त्रियम् sc. zum Beischlaf 12,8860. Hariv. 4354. R. 2,91,11. fg. (100,10. fg. Gorr.). R. Gorr. 1,12,8. 2, 59,6. 3,79,10. 21. Mṛkkh. 141,13 (vorladen vor Gericht). Çiç. 9,4. दृष्टिभिः Spr. (II) 372. Kathâs. 10,189. 37,123. 62,5. Bhâg. P. 4,6,13. 6, 14,56. med. श्राह्वये u. s. w. R. 2,91,13. Hariv. 10380. Pañkat. 210,11. श्राजुह्वाव MBh. 3,2191. वाह्वनाय 13,4785. 15,871. R. 1,52,20. 66,1. 2, 58,1. ह्वानकाह्वया Râǵa-Tar. 6,261. Mârk. P. 16,77. Bhâg. P. 1,2, 2. 6,1,29. 9,24,31. श्राह्वयामास MBh. 1,4759. R. 7,46,32. श्राह्वयां चक्रिरे R. Gorr. 1,13,18. श्राहूय M. 3,27. MBh. 5,7326. R. 1,63,28. 2,32,13. 39,14. 52,4. Kathâs. 17,126. 25,170. 50,197. Râǵa-Tar. 3,250. Prab. 3,2. Daçak. 80,12. Bhâg. P. 4,14,2. Pañkat. 55,23. 77,14. Hit. 82,16. Vet. in LA. (III) 24,3. Dhûrtas. 68,4. H. 277. श्राह्वातुम् Daçak. 80,15. pass. श्राहूयताम् Çâk. 23,1. Prab. 34,9. श्राहूत Jâǵn. 1,27. 2,16. MBh. 5,7531. 7,4977 (nach der Lesart der ed. Bomb.). Ragh. 6,23. Kathâs. 33,129. Mârk. P. 99,15. Râǵa-Tar. 6,57. Bhâg. P. 1,6,34. 12,36. 16, 8. 4,13,25. 25,19. 7,12,3. श्रभिषेकाय Sâh. D. 38,18. साकाय्यकार्थम् Kathâs. 17,18. Râǵa-Tar. 1,59. तं वारयितुम् 247. श्रनाहूत MBh. 1, 5396. R. 2,115,11. Spr. (II) 287. 5613. श्राहूतवत् Pañkat. 210,10. — 2) anrufen in liturgischem Sinne von der Aufforderung, welche der Hotar durch den Âhâva oder das Âhvâna an den Adhvarju richtet, Ait. Br. 2,33. श्रध्वर्यो शोंसावोमित्याह्वयते 3,12. 4,21. श्रध्वर्यो इत्या° 5,25. Âçv. Çr. 5,9,24. 10,2. 7. Çâñkh. Br. 14,3. Kâtj. Çr. 19,6,26. श्रनाहूय d. h. ohne den Âhâva Çâñkh. Çr. 9,25,2. — 3) herausfordern (zum Kampf, Wettstreit, Hazardspiel), med. P. 1,3,31. Vop. 23,24. श्रयोद्धेव डुर्मद श्रा हि जुह्वे महावीरम् ṚV. 1,32,6. 10,48,6. कृत्नेन ब्रह्मोद्येनाह्वयामहै Çat. Br. 11,4,1,2. 6,2,5. MBh. 2,879. 1519. 5,39. रणे 7,712. R. 4,12,35. युधि 7,23,50. वादाय Kathâs. 4,23. रणाय 11,68. देवितुम् 121,93. श्राह्वयान MBh. 3,5150. युद्धे 7133. श्रामिवाह्वयमानम् Bhaṭṭ. 8,18. श्राह्वत 15,89. श्राह्वास्त 28. श्राह्वत्त 42. act.: सर्वमह्वानधाह्वयत् MBh. 4,342. 7,709. 711. युद्धाय R. 4,12,10. 14. 13,45. शशिनं वक्त्रचन्द्रेण साह्वयन्तीव (so verbinden wir) गच्छति MBh. 3,1828. Bhâg. P. 8,10,26. युद्धाय दैतेयानाजुहाव Mârk. P. 105,22. श्राह्वयामास MBh. 5, 7123. श्राहूय 3,2482. 5,5954. श्राहूयमान 4,2105. श्राहूत M. 7,87. MBh. 7,710. fg. Hariv. 6731. रणाय तमाहूतवान् Kathâs. 42,130. — 4) ausrufen: सुब्रह्मण्याम् Ait. Br. 6,3. Çat. Br. 3,3,4,7. 4,6,9,25. Kâtj. Çr. 7,9,20. Âçv. Çr. 8,13,28. — यावदाहूतसंप्लवम् häufiger Fehler für यावदाभूत°. Vgl. श्राह्वव, श्राह्वाव, श्राहू fg., श्राह्व fgg., श्राह्वा fg. und श्राह्वाय. — caus. herbeirufen lassen R. 2,89,3. Ragh. 15,75. herausfordern lassen Bhaṭṭ. 6,121. Vgl. श्राह्वाययितव्य. — desid. herbeirufen wollen: ब्रह्मात्मनाजुहूषत् Bhaṭṭ. 17,19. — intens. herbeirufen: श्रा वो होता जोहवीति ṚV. 7,56,18.

— श्रन्वा weiter herbeirufen Kauç. 60.

— श्रभ्या 1) den Anruf (श्राह्वाव) richten an (acc.) Ait. Br. 2,38. यद्धोताध्वर्युमभ्याह्वयते TS. 3,2,9,1. Çat. Br. 1,5,2,20. — 2) herausfordern so v. a. anfallen: नमेघसं श्रभिरभ्याह्वयन् Pañkav. Br. 8,8,22.

— उपा 1) herbeirufen, auffordern Kauç. 88. उपाह्वये MBh. 12,5629. fg. Bhaṭṭ. 8,17. — 2) herausfordern: उपाह्वयस्व MBh. 2,1765. उपाह्वये (so wohl zu lesen) R. 4,48,20. — 3) herbeischaffen: येनैनमुपाह्वयेमहि (= संसृजेमहि Comm.) Çâñkh. Çr. 14,50,6. 7.

— पर्या den Âhâva vor und nach aussprechen: धाय्यां पर्याह्वयते Ait. Br. 3,37.

— प्रत्या auf einen Ruf antworten: °हूय Bhâg. P. 7,5,55. auf den Âhâva antworten: शोंसामोदैवेति प्रत्याह्वयते der Adhvarju TS. 3,2,9,5.

— व्या durch den eingeschobenen Âhâva trennen Ait. Br. 3,19. 6, 21. व्याह्वावं (absol.) पित्र्याः शंसेत् 3,37. Âçv. Çr. 7,5,7.

— समा 1) zusammenrufen, versammeln: सैनिकांश्च समाहूय MBh. 1, 7660. 3,16692. R. 1,8,18. 59,7. Kathâs. 24,219. Râǵa-Tar. 1,144. Pañkat. 82,6. 7. समाहूताः MBh. 5,5951. R. Gorr. 2,127,4. Daçak. 79, 2 v. u. — 2) herbeirufen: समाह्वयत् MBh. 3,8549. Kathâs. 121,23. °हूय MBh. 4,251. R. 1,57,12 (59,9 Gorr.). 77,16. R. Gorr. 1,72,8. 2,31,1. 4,40,14. Kathâs. 5,38. 20,103. 39,115. Mârk. P. 77,33. AK. 3,3,34. Pañkat. 30,12. 81,14. °हूत Mârk. P. 18,2. Bhâg. P. 5,3,15. — 3) herausfordern (zum Kampf, zum Hazardspiel), med.: द्यूते समाह्वयत पाण्डवान् MBh. 1,414. 2,1518. Hariv. 7332. Râǵa-Tar. 4,450. act.: मल्लं समाह्वयत् MBh. 4,346. देवितुम् 35. 36 (समाह्वयत्तेन mit der ed. Bomb. zu lesen). 98. 114. द्वैद्वे (so mit der ed. Bomb. zu lesen) 9, 3263. R. 4,8,38. 9,10. 12,23. 13,33. 5,48,16. °हूतो रणे MBh. 5,7031. रणाय Kathâs. 10,24. — Vgl. समाह्वय fgg.

— उद् herausrufen, hervorlocken AV. 10,10,20. उदह्वमायुरायुषे 18, 2,23. श्रग्निम् Ait. Br. 3,49.

— उप med. P. 1,3,30. Vop. 23,33. 1) herbeirufen, einladen, berufen zu (acc. dat. loc.): Götter ṚV. 1,21,1. 23,18. ऊतये 22,5. 3,43,1. 10, 36,7. यज्ञम् zum Opfer 4,34,6. यज्ञे 1,13,3. 7. Ait. Br. 7,19. 8,22. इडाम् 2,30. 3,40. TS. 2,6,7,2. धेनुम् ṚV. 1,164,26. AV. 1,1,4. 5,10,8. 9,5,30. 19,58,2. Ait. Br. 2,19. 6,3. प्रिये धामन् Çat. Br. 1,7,2,11. 4, 4,2,16. इष्टका नामभिः 9,1,2,19. सदस्ये Pañkav. Br. 21,1,1. TS. 2,4,12, 1. इष्टेनं पक्कमुपं ते हुवे 7,3,11,2. Lâṭj. 1,12,14. 3,8,5. 5,7,7. शेषम् zum Rest Kâtj. Çr. 4,4,19. मन्थम् 5,9,13. — सुरसैन्यान्युपाह्वयत् Kathâs. 115,55. Bhâg. P. 10,36,7. °जुहाव Bhâg. P. 3,1,15. °हूय 4,17. 10,18,19. partic. उपहूत a) herbeigerufen u. s. w. AV. 1,1,4. 6,122,4. 9,6,55. उपहूतः सोमस्य पिब Çâñkh. Çr. 10,18,16. भक्ते 6,8,14. TBr. 3,1,1,6. MBh. 12,3637. Uttarar. 94,5 (122,11). Bhâg. P. 1,16,7. 4, 1,27. 31,20. 6,13,17. 7,5,54. 15,71. 10,74,10. — b) wozu geladen ist TS. 1,7,1,2. Kâtj. Çr. 3,4,22. श्रनुप° wozu nicht geladen ist Çat. Br. 1,8,1,16. — 2) anrufen, aufrufen VS. 3,42. AV. 6,23,1. °हूत VS. 20,35. AV. 7,60,4. — 3) ermunternd zurufen, einstimmen, beloben: श्रनु मोपतिष्ठधमुप मा ह्वयध्वम् Ait. Br. 3,20. Âçv. Çr. 2,16,18. — Vgl. उपह्वव fg., उपह्वान und श्रनुपहूत. — desid. herbeirufen u. s. w. wollen: उपजुहूषति Çâñkh. Br. 13,8.

— पर्युप herbeirufen: हवामहे परि शक्रं सुताँ उप ṚV. 10,167,2.

— प्रत्युप dass. Çat. Br. 4,4,2,16. Çâñkh. Br. 13,8. — Vgl. प्रत्युपह्वव.

— समुप 1) zusammenrufen, — einladen: समुपहूयं भक्षयन्ति TS. 7,5,

6,4. Çat. Br. 4,3,4,1. Çâñkh. Br. 13,7. एतस्यां वेलायां समुपह्वयेरन् Lâṭj. 2,3,12. समुपह्वावम् absol. Kâtj. Çr. 10,1,25. Âçv. Çr. 6,3,19. — 2) *herausfordern* (zum Kampf): समुपाह्वयत् MBh. 7,1231. युद्धाय R. 7, 23,6. — Vgl. समुपह्व.

— नि med. P. 1,3,30. Vop. 23,33. *herab-, hereinrufen* ṚV. 1,47,10. अर्वसे 112,24. 114,4. 5. न्युश्क्थानि च ह्वयसे *herbei zu* 8,71,4 (es ist aber eine andere Auffassung möglich, wenn man ह्वयसे betonte). ह्वविषा 10,40,4. 101,1. 122,8. सत्वनः AV. 5,20,8. Ait. Br. 6,6. — Vgl. निह्व.

— निस् *abrufen:* देवतां वृत्रात् TS. 2,5,2,4. AV. 6,90,2.

— परि *zusammenrufen:* °हूता: Kühe Bhâg. P. 10,13,24. — Vgl. परिह्व.

— प्र *anrufen* Nir. 2,25. प्र सिन्धुमच्छा मनीषाह्वे ṚV. 3,33,5. 8,17, 12. — प्रह्वयति Uttarar. 107,18 (146,2) ist denom. von प्रह्व. Vgl. प्रह्वाप.

— प्रतिप्र *herbeirufen zu:* अध्वरम् ṚV. 1,19,1.

— प्रति *anrufen* ṚV. 7,65,1. 8,32,4.

— वि med. P. 1,3,30. Vop. 23,33. *dahin und dorthin —, wettstreitend zu sich rufen; sich streiten um Etwas:* देवान्यजमाना विह्वयन्ते मम यज्ञमागच्छत Ait. Br. 2,2. ṚV. 10,112,7. तमिन्नरो वि ह्वयन्ते समीके 4,24,3. उभये 39,5. विश्वे चिद्धि त्वा विहवन्त मर्ताः 7,28,1. 1,36,13. 102, 6. 2,12,8. 8,5,16. 40,7. तां देवासुरा व्यह्वयन्त प्रतीचीं देवाः पराचीमसुराः TS. 1,7,2,3. 2,4,2,1. त्वं वेहि विह्वयावहै *wir rufen dich ab* Ait. Br. 7,17. Çat. Br. 3,2,4,4. Pañkav. Br. 12,13,26. — Vgl. विहव, विह्व्य.

— सम् med. P. 1,3,30. Vop. 23,33. 1) *zusammenrufen:* सर्वाः समह्वौषधीः AV. 4,17,2. Çat. Br. 4,1,5,4. — 2) *berichten, erzählen:* संह्वयस्व विवर्तितम् Bhaṭṭ. 8,17. — Vgl. संहूति.

2. ह्वा (= 1. ह्वा) f. *Name, Benennung* in गिरि°.

ह्वातर् (von 1. ह्वा) nom. ag. zur Erklärung von होतर् Nir. 7,15.

ह्वातव्य (wie eben) adj. *zu rufen* Nir. 4,26.

ह्वान (wie eben) n. *das Herbeirufen* MBh. 3,8620. zur Erklärung von हव Nir. 3,17. 10,2. von हवन 6,27. — Vgl. कु° und सु°.

ह्वाय (wie eben) s. स्वर्ग°.

ह्वायक (wie eben) nom. ag.; davon denom. ह्वायकीयति = ह्वायकमिच्छति Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 6,19,a. desid. जिह्वायकीयिषति ebend.

ह्वार् (von ह्वर्) m. *Schlange (sinuosus):* वि यदस्थाद्यातचोदितो ह्वारो न वक्वा जरणा अनाकृतः *wenn das Feuer wie eine sich windende Schlange unaufhaltsam durch das dürre Gras dringt* ṚV. 1,141,7. अन्तर्यद्वनिनां वां ह्वारो न शुचिर्यजते हविष्मान् *wie eine gleissende Schlange zwischen den Bäumen (das Feuer zwischen den Hölzern)* 180,3. चन्द्रमिव सुरुचं ह्वार (wohl ह्वारम्) आ दधुः 2,2,4. तस्मा एतं सुरुचं ह्वारमह्यम् nämlich das Feuer AV. 4,1,2.

ह्वार्य (von ह्वार) adj. *colubrinus:* उत स्मै दुर्गृभीयसे पुत्रो न ह्वार्याणाम् (hier auch nach Sâj. so v. a. *Schlange*) ṚV. 5,9,4. अत्यो न ह्वार्यः शिशुः 6,2,8. daher = अश्व Naigh. 1,14.

ह्वार्ल (von ह्वल्) P. 3,1,140 nach v. l. im Dhâtup. 20,14. m. *das Fehlen, Versagen:* घर्मधुग्घ्वाले Kâtj. Çr. 25,6,2. *das Sterben* Comm.

Verbesserungen und Nachträge zum ganzen Werke.

3. अ 6) अस्पृहयात्त Bhâg. P. 3,25,37.

6. अ (angeblich von 1. अत्) m. N. pr. eines Mannes Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,172,*b*. — Vgl. 5. इ weiter unten.

1. अंश 1) *Theil* Sûrjas. 1,6. 7. 12,1. 57. 14,24. *Grad* 1,68. 2,34. 39. 49. 53. fgg.

1. अंशक *Grad* Sûrjas. 8,13. 20. 9,8. 12. fg. 12,44.

अंशीकर् (1. अंश + 1. कर्) *theilen:* °कृत्य Spr. (II) 4932, v. l.

अंशु 2) Sûrjas. 7,19. 11,3. — Vgl. सुमदंशु.

अंशुक 1) lies *Blatt der Laurus Cassia*. Die Stellen Çâk. 164 und Megh. 63 gehören zu 2). — 2) *Band am Rührstab* Kâlikâ-P. 21.

अंशुमती 2) Suçr. 1,31,21. 2,292,4. 433,6. 434,21.

अंशुमालिन् Spr. (II) 6855.

अंसफलक s. u. फलक 2).

अंहस् 1) अंहस् für अंहसस् abl. Ṛv. 6,3,1.

अंह्रि 1) Hem. Jogaç. 4,125.

अकम्पन m. N. pr. eines Fürsten MBh. 7,2029; vgl. अनुकम्पक 12,9150.

अकर्ण adj. (f. आ) *ohne Steuerruder:* Schiff R. Gorr. 2,82,6. *ohne ausspringende Unebenheit, — Zapfen* u. s. w.: अश्ममण्डल Kauç. 53.

अकर्णक adj. *ohne Steuerruder* v. l. im Comm. zu R. ed. Bomb. 2,81, 6. *ohne Steuermann* Comm.

अकर्मण्य adj. *womit Nichts zu machen ist, unrettbar* Suçr. 2,21,2. Vgl. auch u. कर्मण्य.

अकासार m. N. pr. eines Lehrers Bhâg. P. 12,6,59.

अकिंचनता Hem. Jogaç. 4,92.

अकुत्रचभय adj. = अकुतोभय Bhâg. P. 10,82,38.

अकृष्ट m. pl. Bez. einer Art von Ṛshi MBh. 12,6144 nach der Lesart der ed. Bomb., आकृष्ट ed. Calc. अकृष्टा माषाः desgl. s. u. माष 1).

अकोप (Nachträge) R. ed. Bomb. 1,7,3.

2. अक्ष 20) Sûrjas. 3,14. 16. fg. 20. 25. fg. 4,24. 5,1. 4. 10,7. 12,44.

अक्षकी f. *eine best. Schlingpflanze* (Comm.): °फल Karaka 1,27.

अक्षक्षपण m. N. pr. eines Spielers Kathâs. 74,154. 182. °क 148.

अक्षमा, धावन्त्यमी मृगजवाक्षमयेव रथ्याः Çâk. 8.

अक्षमाला N. pr. der Mutter Vatsa's Hall in der Einl. zu Vâsavad. 12.

अक्षरमालिका f. *eine* (um die Stirn) *herumlaufende Buchstabenreihe* Spr. (II) 1504.

अक्षरसमाम्नाय m. *die Zusammenstellung der Laute, Alphabet* Pat. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,24,*a*. 8,72,*a*. Bhâg. P. 12,6,43. — Vgl. आक्षरसमाम्नायिक.

अक्षसूत्र Spr. (II) 7218.

अक्षि wie अक्षन् auch *Sinnesorgan* Bhâg. P. 3,5,44. In der Bed. *Auge* Bez. *der Zahl zwei* Sûrjas. 1,30. fg. 34. 2,19. 12,89.

अक्षोट *Wallnussbaum* Râǵan. 11,82.

अक्षोड desgl. Karaka 1,13. 27.

अक्षोन्नति f. = 2. अक्ष 20) Sûrjas. 12,42.

1. अग vgl. षडग.

2. अग in der Bed. *Berg* Bez. *der Zahl sieben* Sûrjas. 2,35. 3,44. 8,3. 7.

अगतिक adj. *ohne* गति (Bed. 14) Pat. a. a. O. 8,8,*a*. 19,*b*.

अगद 2) *a*) Suçr. 2,255,15. 271,18. 284,13. 18.

अगन्धि adj. *geruchlos* Çat. Br. 14,6,8,8. Gobh. 3,5,8.

अगर्भा adj. f. *nicht trächtig* TBr. 1,8,2,3.

अगस्त्य 1) am Ende, *der Stern Canopus* Sûrjas. 8,10. 9,12. 13,9. — — 3) *Agati grandiflorum Desv.* Râǵan. 10,46. Suçr. 1,223,8 (so, nicht 18, wie in den Nachträgen).

अगारिन् (von अगार) adj. *der ein eigenes Hauswesen hat;* m. bei den Ǵaina *Hausherr* so v. a. *Laie* Hem. Jogaç. 1,45.

अगु 2) s. Varâh. Bṛh. 2,3.

अगुरु 3) Râǵan. 12,89. Suçr. 1,138,5. 2,185,10. 550,14.

अगृभीत TBr. 2,5,2,3.

अगृह्यमाणकारण adj. *bei dem keine* (eigennützigen) *Motive wahrgenommen werden* Pat. a. a. O. 6,104,*b*.

अघ्राद् adj. TS. 3,3,8,2. = दग्धाद् Comm. ग्ध könnte nur partic. von घस् sein.

अग्नि 1) als *Feuer* Bez. der *Zahl drei* Sûrjas. 1,30. 33. — 10) Bez. der

auf इ *und* उ *auslautenden Nominalstämme* Kâtantra 2,1,50. 65.

अग्निकुण्ड Kathâs. 8,18. 20,86. P. 3,3,116, Schol. — Vgl. वह्निकुण्ड.

अग्निगर्भ 2) *a*) nicht N. einer Pflanze, sondern *ein best. schaumartiger Stoff auf dem Meere* (पश्चिमसमुद्रे प्रसिद्धः); vgl. Râǵan. 6,79.

अग्निगृह *ein zum Dampfbad eingerichtetes Gemach* Ḱaraka 1,14.

अग्निज 2) *b*) wie अग्निगर्भ 2) *a*) zu verbessern; vgl. Râǵan. 6,79. Am Ende ist अग्निवाल zu lesen.

अग्निजार desgl. ebend.

अग्निजिह्वा 2) (Nachträge) Râǵan. 4,131.

अग्निनिर्यास wie अग्निगर्भ 2) *a*) zu verbessern; vgl. Râǵan. 6,79.

अग्निपद (Nachträge) Lâṭj. 4,12, 8. 9 (gedr. Ausg.). als adj. mit अश्व Vaitân. 5. 6.

अग्निपात m. *Sprung in's Feuer* Kâlaḱakra 4,218.

अग्निप्रभा f. (sc. शतपदी) *ein best. giftiges Insect* Suçr. 2,290, 4.

अग्निबिन्दु, so zu lesen st. °विन्दु.

अग्निबीज, so zu lesen st. °वीज. Bez. *der Silbe* रम् Weber, Râmat. Up. 318, N. 11.

अग्निमन् m. nom. abstr. von अग्नि Vâmana 5,2,56.

अग्निमन्थ 2) Ratnam. 3. Râǵan. 9,22.

अग्निरोहिणी f. *eine best. Krankheit*, = वह्निरोहिणी Suçr. 2,121,18.

अग्निविन्दु, richtiger °बिन्दु.

अग्निवीज, richtiger °बीज; vgl. oben.

अग्निवेला f. *die Zeit, wo man die Feuer zu entzünden pflegt, Nachmittag* Âçv. Gṛhj. 4,6,5.

अग्निसङ्गा f. v. l. für अग्निशूल Suçr. 1,32,2. nach Ḱakradatta etwa *Stockung der Verdauung*; vgl. सङ्गा 2).

अग्निसंभव m. = अग्निगर्भ 2) *a* (s. oben) Râǵan. 6,79.

अग्निहोत्र n. *Brandopfer* Spr. (II) 3174.

अग्न्युत्पात m. etwa *ein aus dem Erdboden hervorloderndes Feuer* Ḱaraka 1,8.

1. अग्र 1) Sûrjas. 3,2. 6,6. Am Ende, über die wechselnde Stellung im comp. vgl. Vâmana 5,2,22. — 6) vgl. साग्र.

2. अग्र, f. अग्रा (sc. रेखा) *measure of amplitude* i. e. *distance from the extremity of the gnomon-shadow to the line of the equinoctial shadow* Sûrjas. 3,7. 23. 27. fg. 39.

अग्रग adj. (f. आ) am Ende eines comp. *durch das Ende von — gehend:* Linie Sûrjas. 3,6.

अग्रज n. etwa *Spitze:* सुरसाग्रज Suçr. 2,294,3. man könnte auch अग्र्य *der beste* vermuthen.

अग्रज्या f. *sine of the sun's amplitude* Sûrjas. 3,28. 30.

अग्रणी, चतुर्वर्गेऽग्रणीर्मतः (so zu lesen) Hem. Jogaç. 1,14.

अग्रपयोधर m. *Brustwarze;* am Ende eines adj. comp. f. आ Kathâs. 124,197.

अग्रबीज, so zu schreiben st. °वीज.

अग्रभुज् als Bein. der Sonne MBh. 3,10809.

अग्रयातर् nom. ag. *der vorangeht* R. 7,21,28.

अग्रसंध्या lies ad Çâk. 78.

अग्रहण adj. *nicht ausdrücklich erwähnt, — genannt* (Gegens. ग्रहणवत्) Pat. a. a. O. 4,2,*a*.

अग्राशन (1. अग्र + 2. अशन) adj. *vor Jmd* (abl.) *essend* Mârk. P. 32,30.

अग्रेसरीकर् (अग्रेसर + 1. कर्) *an die Spitze stellen* Prab. 87,16.

अँघात m. *Nichtverletzung* TBr. 1,6,2,3.

अङ्क 9) Bez. *der Zahl neun* Sûrjas. 1,30. fg.

अङ्कन Hem. Jogaç. 3,110. Bildlich: महतां महत्त्वस्य किमङ्कनम् *warum prägt man Grossen den Stempel der Grösse ein?* d. i. *warum bezeichnet man sie als gross?* Spr. (II) 5287.

अङ्कुर 1) pl. *junges Gras:* प्रावृट्काले (so zu lesen) प्ररोहन्ति राजमार्गे यथाङ्कुराः Spr. (II) 5681.

अङ्कुशग्रह MBh. 3,978.

अङ्कोट Varâh. Bṛh. S. 55,27, v. l.

अङ्कोल Ḱaraka 1,27. Suçr. 2,54,2.

अङ्कोल्ल m. = अङ्कोट Varâh. Bṛh. S. 55,27. 29.

3. अङ्ग 6) Sûrjas. 8,2.

अङ्गजात m. = अङ्गज *Sohn;* pl. *Kinder* Spr. (II) 3749.

अङ्गणा Kathâs. 19,33.

अङ्गद 1) ein Sohn Lakshmaṇa's R. 7,102,7. 8.

अङ्गदीय adj. *dem* Aṅgada (Lakshmaṇa's Sohne) *gehörig:* पुरी R. 7,102, 8.

अङ्गरुह 2) lies *Haar am Körper, Fell* (eines Esels) Çiç. 5,8. *Feder:* मयूराङ्गरुहैः Hariv. 3832.

अङ्गलोड्य Ḱaraka 1,27.

अङ्गहार Kumâras. 7,91. vielleicht herzustellen Hariv. 12006.

अङ्गारक 1) *b*) Sûrjas. 12,24. — *c*) ein Asura (vgl. Nachträge) Kathâs. 112,27. — *f*) *ein best. Vogel, das Männchen der* Kâlikâ Pat. a. a. O. 6,92, *b*.

अङ्गारजीविका f. *Kohlengewerbe* d. i. *ein Gewerbe, bei dem man Kohlen braucht,* Hem. Jogaç. 3,98. 100.

अङ्गारवती f. N. pr. einer Tochter des Asura Aṅgâraka Kathâs. 112,28.

अङ्गिरस m. = अङ्गिरस् 2) R. 7,36,32. 59,2,33.

अङ्गीकर्, वाणिज्यम् so v. a. *sich dem Handel widmen* Spr. (II) 4025. सङ्गैरङ्गीकृतो नरः so v. a. *beherrscht von* Hem. Jogaç. 2,110. — caus. *Jmd dahin bringen, dass er in Etwas einwilligt;* mit doppeltem acc. Kathâs. 94,109.

अङ्गुल 3) Sûrjas. 3,1. 2. 5. 21. 28. 40. 4,25. fg. 6,2. 17. 10,9. 13,5.

अङ्गुलिषङ्ग vgl. Vâmana 5,2,90.

अङ्गुष्ठिका f. *ein best. Strauch* Comm. zu Varâh. Bṛh. S. 54,109. im Text steht भृङ्गोपमाङ्गुष्ठिकपुष्पिका, welches in भृङ्गोपमा und आ° adj. aufgelöst werden kann: *der Blüthe von — gleichend.*

अङ्घ्र Hariv. 3190.

अच्, अचित ungenau für आचित *beladen —, bespickt mit, voll von:* °मधुपाचितमेघकाल Z. d. d. m. G. 27,79. — अञ्च् s. bes.

— अनु *nachgehen, folgen:* अन्वच्यमान Bhâg. P. 10,9,10.

— आ Z. 1 lies 10,15,6 st. 9,15,16. (Nachträge) lies Z. 2 st. Z. 12.

— उद् 1) absol. उदँचम् Çat. Br. 3,3,2,14. fgg.

— समुद्, partic. समुदक्त *in die Höhe gehoben* AK. 3,2,39. — Vgl.

अञ्च् mit समुद्.

— नि, absol. न्यँचम् Çat. Br. 3,3,2,14. fgg. *sich beugen:* या ते न्यञ्चति (Conj.) पादयोः कंधरा Spr. (II) 5554.

अचलपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 104,150.

अचिरभास् 2) घनो यथा खे ऽचिरभापिनद्धः (so verbessern wir mit Annahme einer unregelmässigen Zusammenziehung) MBh. 6,2599. तडितावनद्धः ed. Bomb.

अच्छुक m. *ein best. Baum;* s. u. रुञ्जनदु.

अच्छूरिका f. Bhâg. P. 10,50,27 nach dem Comm. entweder = चर्मन् oder = चक्र.

1. अज 1) *d)* Sûrjas. 2,45. 13,11. — *f)* Sâmavidh. Br. 1,1,17; vgl. RV. Anukr.

2. अज 3) *b)* = अविद्या (Comm.) Bhâg. P. 3,7,5.

अजकर्ण 1) Comm. zu Kâtj. Çr. 1039,7.

अजगलस्तन, in beiden Sprüchen ist अजा° des Metrums wegen zu lesen.

1. अजन 3) m. ein N. Nârâjaṇa's Bhâg. P. 10,3,2; vgl. अजनयोनि. — Vgl. मन्दाजनी.

अजननि Hem. Jogaç. 1,14 wie im Pańkat.

अजनयोनि m. ein N. Brahman's (vgl. oben अजन) Bhâg. P. 4,30,48.

अजनाभ Bez. Bhâratavarsha's (Comm.) Bhâg. P. 11,2,24.

अजाजी, कृष्णाजाजी *schwarzer Kümmel* MBh. 13,4365. Z. 3 lies 453 st. 553.

अजातोल्वलि = अजापयस्तोल्वलिः Pat. a. a. O. 2,346,*b*.

अजानुसम adj. *höher oder niedriger als das Knie* Karaka 1,8.

अजिनावती (von अजिन) f. N. pr. einer Vidjâdharî Kathâs. 106, 38. fgg. 107,29. fgg.

अजीर्ण MBh. 13,4375 (pl.). Spr. (II) 104. तपसः, ज्ञानाजीर्ण, क्रियाजीर्ण, अन्नाजीर्ण 103.

अजीर्ति f. *Unverdaulichkeit* TS. Comm. 1,410.

अज्ञ adj. Bhâg. P. 10,78,6 = न विद्यते ज्ञो यस्मात् = सर्वज्ञ nach dem Comm.

अज्ञास्, lies *ohne Verwandtschaft.*

अञ्चय्, अञ्चितं गच्छति = प्रकाशयात्मानं ग° oder समाहितो भूत्वा ग° Pat. a. a. O. 8,38,*b*.

— समुद् *äussern, an den Tag legen:* समुदञ्चितमन्मथ Kaurap. in Journ. asiat. IVe série, T. XI, S. 540.

अञ्चल *Seitenblick* Spr. (II) 5502. लोचनाञ्चल dass. 2545.

2. अञ्जन 3) Z. 5 lies 6452 st. 6453.

अञ्जना f. *eine Art Eidechse* Med. l. 167; vgl. 1. अञ्जन 1).

अञ्जस् adv. = अञ्जसा *ohne Weiteres, alsbald* Bhâg. P. 10,26,19. 33, 48. 80,33.

अञ्जसा f. *eine kleine Traubenart* Râǵan. 11,106.

अञ्ज्येत (अञ्जि + एत) adj. *schwarzweiss gefleckt* TS. 7,3,12,1; vgl. TBr. Comm. 3,593.

अट् mit परि Sûrjas. 12,19.

अटन *das Hinundhergehen:* अटनेन महारण्ये सुपन्था जायते शनैः Spr. (II) 7434.

अटमान m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,22.

अट्ट 1) *a)* °शूला जनपदाः (भविष्यन्ति युगक्षये) *Vertheidigungsthürme werden die Plagen der Länder sein* MBh. 3,12846. अट्टमन्नम् तदेव शूलं दुःखदं येषां ते तुद्याधियस्ता इत्यर्थः Nilak. अट्टशूल n. heisst *eine best. Waffe der* Durgâ MBh. 6,799. अट्ट = अत्युत्कट Nilak.

अट्टहसित, दर्पाट्ट° Râǵa-Tar. 4,313.

अट्टहास 1) अधमा अट्टहासेन (हसन्ति) Spr. (II) 2221.

अट्टहासा f. Bein. der Durgâ MBh. 6,800.

अड *Stachel, Spitze;* s. साड weiter unten.

अणुव्रत n. bei den Ǵaina *eine kleinere Pflicht* oder — *Gelübde;* deren fünf Hem. Jogaç. 2,1. 18.

अणुव्रतिन् m. *ein Mann, der dieses Gelübde hält,* Spr. (II) 4869 (Conj.). — Vgl. महाव्रतिन्.

अण्ड 1) Sûrjas. 12,14. 21. 32.

अतच्छेषत्व n. *das Nicht-Ergänzungsein davon, Selbstständigkeit* TBr. Comm. 1,128,11.

अति 2) *a)* अति सर्वाण्यनीकानि पिता ते ऽतिव्यरोचत MBh. 6,1669.

अतिकृच्छ्र Sâmavidh. Br. 1,2,6.

अतिकोप adj. *dessen Zorn vergangen ist* MBh. 7,9554.

अतिगर्जिन् Kathâs. 60,105 nach Kern fehlerhaft für अभिगर्जिन्.

अतिगुण Spr. (II) 2847.

अतिचार 3) *Uebertretung* Hem. Jogaç. 3,88.

1. अतिजव Sûrjas. 1,25.

अतितितीर्षु (vom desid. von तर् mit अति) adj. *der über Etwas hinwegzukommen wünscht* Bhâg. P. 11,13,17.

1. अतितेजस् n. *Blitzfeuer* (Comm.) Suçr. 1,39,10.

2. अतितेजस् adj. *überaus glanzvoll:* die Sonne Spr. (II) 1435.

अतिथिसंविभाग m. *Gastfreundschaft:* °व्रत Hem. Jogaç. 3,86.

अतिदत्त (Nachträge), lies विदात्त st. अविदात्त.

अतिदार्ह्य TS. 5,2,10,2.

अतिदूर 1) *zu weit wohnend* Spr. (II) 3554.

अतिधृति Bez. *der Zahl neunzehn* Sûrjas. 2,18.

अतिनीला f. N. pr. einer Göttin Kâlaḱakra 3,133. 4,39. 78. 89.

अतिपात vgl. गुणातिपात.

अतिपार (अति + पार) adj. *zu breit:* das Meer Spr. (II) 7569 (Conj.).

अतिप्रस्ताव m. *eine recht passende Gelegenheit* Sâh. D. 469.

अतिबल m. N. pr. einer Gottheit Kâlaḱakra 4,20. 79. 108.

अतिबहु adj. *zu viel* Pat. a. a. O. 1,296,*a*. 6,57,*b*.

अतिभानु m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,10.

अतिमुक्ति TS. 6,6,9,2.

अतिमृडगमना f. N. pr. einer Göttin Kâlaḱakra 4,152.

अतिमोक्षिन् adj. *glücklich durchkommend, sich rettend* TS. 6,6,9,2.

अतियम m. N. pr. eines Wesens im Gefolge Skanda's (neben Jama) MBh. 9,2547.

अतिरिक्तता f. *Uebermaass:* उपभोगाति° Hem. Jogaç. 3,113.

अतिरेकत्व n. nom. abstr. zu अतिरेक 2): गुणाति° Vâmana 4,3,22.

अतिरोप्य s. u. रोप्य.

अतिवक्र adj. *stark rückläufig* (vom Gange eines Planeten) MBh. 8, 741. Varâh. Jogajâtrâ 3,16. Vgl. Ind. St. 10,205. fgg.

अतिवर्तव्य (Nachträge), genauer अतिवर्त्तव्य.

अतिवर्तिन्, ऋतुकालातिवर्तिनी *die Regeln überschlagend, — aussetzend* so v. a. *schwanger* R. 7,48,19.

अतिवीर्या f. N. pr. einer Göttin Kâlaćakra 4,80. 5,109.

अतिवेलम् MBh. 5,952. अनतिवेलम् *in ganz kurzer Zeit* Bhâg. P. 4,21,39.

अतिशयोक्ति f. *Hyperbel* Sâh. D. 286, 4. 5. 10.

अतिशायन adj. mit gen. Bhâg. P. 4,4,11.

अतिशीघ्र adj. *überaus rasch, — schnell* Sûrjas. 2,13.

अतिसंक्षेप m. *zu grosse Kürze:* der Nächte Karaka 1,21.

अतिसर्व Kathâs. 54,31.

अतेजस् adj. *glanzlos* AV. 2,19,5.

अत्यङ्ग adj. *der das Land* Aṅga *passirt hat* Pat. a. a. O. 2,406,*a*.

अत्यन्तम् entspricht häufig unserem *durch und durch.*

अत्यन्ताय *für immer, stets* Pat. a. a. O. 1,7,*a*. 283,*b*. 284,*a*. 2,313,*a*.

अत्यर्ध adj. *mehr als halb:* °योजन R. ed. Bomb. 1,24,29.

अत्यल्प *zu wenig* Pat. a. a. O. 6,99,*a*.

अत्याश m. *übermässiges Essen* Spr. (II) 145, v. l.

अत्युक्ति, pl. *vieles Reden* Z. d. d. m. G. 27,93.

अत्युच्चगामिन् die richtige Lesart für अभ्यु° Lalit. ed. Calc. 5,12. 202,2.

अत्रिभारद्वाजिका (so) *eine eheliche Verbindung zwischen den Nachkommen* Atri's *und* Bharadvâǵa's Pat. a. a. O. 2,408,*a*. 4,41,*b*.

अत्सरुक, lies 24,4,40 und अवत्सरुक.

अथ 3) ओंकारश्चाथशब्दश्च द्वावेतौ ब्रह्मणः पुरा। कण्ठं भित्त्वा विनिर्यातौ तेन माङ्गलिकावुभौ ॥ Cit. bei Çaṁk. zu Kap. 1,1,1.

अथर्वाङ्गिरस 1) छन्दोगसंहिता Bhâg. P. 12,6,53.

अथर्वी Z. 2 lies 1,112,10 und vgl. रथर्वी.

1. अद् Sp. 120, Z. 3 v. u. स्वदित gehört zu 1. स्वद्.

अदन vgl. auch वृत्रादन.

अद्रि 2) als Bez. *der Zahl sieben* (vgl. Nachträge) Sûrjas. 1,24.31.34. 2,20.

अधरहनु f. *der untere Kinnbacken* AV. 9,7,2.

अधःशीर्ष adj. = अधःशिरस् 1) MBh. 13,3478.

अधिक 1) *d*) compar. mit gen. Spr. (II) 2316.

अधिकत्व n. *das Zuviel* Vâmana 4,2,8. 11.

अधिप astrol. *Regent:* मासानाम् Sûrjas. 12,79. दिवसाधिप 78.

अधिमखम् adv. *bei Gelegenheit eines Opfers* Bhâg. P. 1,15,10.

अधिमास Sûrjas. 1,40. 49.

अधिमासक (Nachträge) Sûrjas. 1,35. 38. 49.

अधिरथ 1) *b*) N. pr. eines Sohnes des Satkarman Bhâg. P. 9,23,12.

अधिरोढव्य (von 1. रुह् mit अधि) n. impers. *zu steigen auf* (loc.): अतस्त्वया नाधिरोढव्यं तस्मिन् (सिंहासने) Kathâs. 74,266.

अधिवर्तन n. *das an's-Feuer-Rücken* Sâj. zu Çat. Br. 1,2,2,3.

अधिवाह m. *Aufseher über das Gespann* Kuvalaj. 105,*b*, 4.

अधिश्रयणा (Nachträge), die vermeintliche Verbesserung zu streichen.

अधिश्रोत्रम् adv. *über den Ohren* Râǵa-Tar. 1,2.

अधिष्ठ n. scheinbar Kathâs. 120,25, da स्वाधिष्ठ्यानि st. स्वाधिष्ठानि zu lesen ist.

अधिहस्त्य n. *ein in der Hand gehaltenes Geschenk, mit dem man vor seinem Lehrer u. s. w. erscheint,* Âpast. 1,8,22.

अधोवचस् und °वर्चस् s. u. 2. वचस्.

अध्यण्डा Sâmavidh. Br. 2,6,10.

अध्यवसाय *fester Vorsatz* Sâh. D. 471. °क m. dass., = प्रतिज्ञा 484.

अध्यश्व adj. *zu Pferde sitzend* Kaij. in Mahâbh. lith. Ausg. 7,110,*b*.

अध्यस्थ n. *die Oberfläche eines Knochens* TS. 2,1,2,2.

अध्यात्मम् *zu sich hin* Bhâg. P. 10,42,7.

अध्यारोह m. *das Aufsteigen:* अह्नाम् Gop. Br. 1,4,21.

अध्येतृ, °त्री f. Pat. a. a. O. 4,16,*b*.

अध्वान m. = अध्वन् *Weg, Reise* in गताध्वानश्रम Bhâg. P. 10,15,45.

2. अन् mit अभ्यप Ait. Br. 2,21.

— अभिप्र *einathmen* Ait. Br. 2,21.

अनङ्गपुर n. N. pr. einer *Stadt* Kathâs. 84,4.

अनङ्गमञ्जरी f. N. pr. einer Tochter Anaṅgodaja's Kathâs. 73,330. 400.

अनङ्गसेन m. N. pr. eines Sohnes der Anaṅgamaṅǵarî Kathâs. 73,400.

अनङ्गोदय m. N. pr. eines Fürsten Kathâs. 73,330.

अनडुह्य, °ह्यति = अनडुहानिवाचरति Pat. a. a. O. 6,31,*a*.

अनतिशयनीय s. u. 2. शी mit अति.

अनधस् adv. *nicht unten* TBr. 3,2,1,5.

अननुबन्धक adj. *ohne* Anubandha (Bed. 1) *i*) Pat. a. a. O. 1,82,*a*. 230,*a*.

अनन्तकाय (?) Hem. Jogaç. 3,6. 46.

अनन्तदेव Verfasser des Saṁskârakaustubha.

अनन्तपुर n. N. pr. einer *Stadt,* = फाल्गुन Comm. zu Bhâg. P. 10,79,18.

अनन्तवीर्या f. N. pr. einer Göttin Kâlaćakra 4,38.

अनन्यकार्य adj. *dem es um nichts Anderes zu thun ist als um* (loc.). कर्मदर्शने Karaka 3,8.

अनन्यपूर्वा MBh. 5,5993.

अनन्वय Sâh. D. 666.

अनपत्रपणीय adj. *vor dem man sich nicht scheut, — genirt, — zu geniren braucht:* Freund Karaka 1 15.

अनपावृत् Z. 2 lies 6,32,5.

अनभिगमनीय adj. *unzugänglich für* (gen.): धूमजलरजसाम् Karaka 1,15.

अनमुत्र adj. *für den es kein dort giebt:* अनिकेतोऽनमुत्रश्चरेत् so v. a. *nirgends verweile er längere Zeit* Âpast. 2,21,10.

2. अनय (Nachträge) Varâh. Bṛh. S. 9,13. 31. Bei einem best. Spiele mit Figuren *der Gang zur Linken* Pat. a. a. O. 5,33,*a*. Ind. St. 13,473.

अनरक n. N. pr. eines Tîrtha MBh. 3,7039 nach der Lesart der ed. Bomb., नरक ed. Calc. — Vgl. अनरकेश्वरतीर्थ.

अनर्थदण्ड und °क m. nicht klar Hem. Jogaç. 3,73. 113.

अनर्थान्तर adj. *in der Bedeutung nicht verschieden, gleichbedeutend* Karaka 2,1. Kap. 9,1,9. 2,4. Pat. a. a. O. 5,16,*b*.

अनला f. N. pr. einer Tochter Mâljavant's R. 7,5,36.

अनर्वाण adj. = अनर्वन् Bez. eines Gottes (des Pûshan nach Comm.). RV. 5,51,4. 10,92,14.

अनवस्थ Kathâs. 80,10 fehlerhaft für अनवस्थित *unruhig, aufgeregt.*

अनशन vgl. साशनानशन.

अनागमक adj. *ohne* Âgama (Bed. 2) *k*) Pat. a. a. O. 1,35,*a*.

अनागस् auch oxyt. *unschädlich* RV. 10,165,2. 1. अनागा demnach zu streichen.

अनादर Hem. Jogaç. 3,114. 116.

अनादरण n. *das Nichtachten* Spr. (II) 6820.

अनानुजा adj. f. *keine jüngere Schwester seiend* so v. a. *geschwisterlos* TS. 4,3,4,3. = अनुष्ठानरहिता Comm.

अनारम्भण TS. 2,6,5,6.

अनार्त Taitt. Âr. 6,3,2.

अनाशीर्दा, lies *den Wunsch —, die Erwartung nicht erfüllend.*

अनाहत 2) Pañkar. 1,3,70.

अनाकृति 1) Z. 2 lies 10,37,4.

अनित्यता Hem. Jogaç. 4,54. 56. fgg.

अनिन्द्रक adj. *ohne* Indra: लोक R. ed. Bomb. 1,60,23.

2. अनिमिष 2) *b*) sg. *die Fische im Thierkreise* Sûrjas. 14,5.

अनिरुद्ध 2) *a*) Bez. des ersten aus dem goldenen Weltei entstandenen Wesens Sûrjas. 12,14.

अनिषव्य (Nachträge) lies (3. अ + इषव्य).

अनिष्टकर्मन् m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,23. अरिष्टकर्मन् VP.

अनिष्ठ s. u. निष्ठ.

अनिह adj. *für den es kein hier giebt;* s. u. अनमुत्र.

अनीहा f. *Genügsamkeit, Zufriedenheit* Hem. Jogaç. 4,81. Vgl. auch u. ईहा.

अनुकम्पक m. N. pr. eines Fürsten MBh. 12,9151; vgl. अकम्पन 7,2030.

अनुकम्पिन् Bhâg. P. 10,26,25.

अनुकर्ष 2) *Vorrathsstück zu einem Wagen* (Nilak.) MBh. 5,5245. Hariv. 2021.

अनुकर्षिन् *an sich ziehend:* दोषानु° Karaka 1,13.

अनुकार am Ende eines comp. adj. *gleichend:* पद्मानुकारौ करौ Spr. (II) 6468.

अनुकारिन्, मोक्षमार्गानु° *den Weg der Erlösung einschlagend* (!) Spr. (II) 2903.

अनुकीर्त्य adj. *auf —, herzuzählen:* नानुकीर्त्या गुणास्तस्य R. 7,2,5.

अनुकूलज m. *ein am Ufer wachsender Baum* MBh. 5,3433.

अनुकूलम् adv. *am Ufer* Spr. (II) 6634.

अनुकूलय्, partic. अनुकूलित *freundlich empfangen* R. 7,74,6.

अनुकृति f. = लक्षण *Eigenthümlichkeit* (Comm.) Kap. 2,1,22.

अनुक्तसिद्धि f. *ein feines und verstecktes Compliment bei guter Gelegenheit* Sâh. D. 469. 434.

अनुगङ्गम् adv. *an der* Gañgâ Pat. a. a. O. 2,326,*b*.

अनुगान (Nachträge), °शस् adv. Sâmavidh. Br. 2,8,4.

अनुगामिन् 1) *folgsam*, mit acc.: भर्तारम् Spr. (II) 5446.

अनुगोप्तर् nom. ag. *Schützer, Helfer* R. 7,23,1,45.

अनुचिन्ता f. *das Gedenken:* परानु° Bhâg. P. 2,2,7.

अनुज Z. 9 lies 4) st. 3).

अनुतटम् adv. *am Ufer* Kathâs. 74,128.

अनुताप m. *Schmerz, Leiden* Spr. (II) 6875.

अनुदण्ड *Rückgrat*, am Ende eines adj. comp.: शरदण्डानुदण्डया: (कृपा:) MBh. 7,1015.

अनुदर adj. (f. आ) *keinen (starken) Bauch habend:* कन्या Pat. a. a. O. 1,282,*a*.

अनुदार adj. *unedel* (अन् + उदार) und zugleich *in der Gewalt seines Weibes stehend* oder *sein Weib in der Gewalt habend* (अनु + दार) Spr. (II) 6389.

अनुदेय s. u. 1. दा mit अनु.

अनुदेशिन् adj. *zurückweisend* Vâmana 4,3,17.

अनुदेश्य adj. *womit man auf Jmd hinweist* Çâñkh. in Ind. St. 10,147.

अनुध्या *das Denken an, Gedenken* Bhâg. P. 1,2,15.

अनुपत्त्रिका f. etwa *Brief* Kathâs. 71,111.

अनुपदस्य adj. *unerschöpflich:* Speise Çâñkh. Çr. 4,8,9.

अनुपस्थापन s. u. उपस्थापन.

अनुपातिन्, प्रकृतीरनुपातिनी: । निवर्त्य Kathâs. 73,410.

अनुपूर्व Z. 2 lies अनुपूर्वा इतरे.

अनुप्रपत्तव्य n. impers. *zu folgen, sich anzuschliessen* Ait. Br. 2,20.

अनुप्रयोक्तव्य adj. *hinzuzufügen* Pat. a. a. O. 2,359,*b*. 360,*a*.

अनुप्रयोग auch *Hinzufügung* ebend. *Nachahmung:* दृष्टानु° 6,33,*b*.

अनुप्रवेशनीय s. u. विशिख 3) *c*).

अनुप्रशान्ति adj. *vollkommene Beruhigung im Gefolge habend* Bhâg. P. 11,5,12.

अनुप्रहृत्य adj. *nachzuwerfen, darauf zu werfen* TBr. 2,1,4,9.

अनुबन्ध 1) *a*) *das Anbinden:* यूपश्च नाम पश्वनुबन्धार्थमुपादीयते Pat. a. a. O. 1,15,*a*. — *b*) *Fortdauer:* समानां धातूनाम् Karaka 1,16. — *g*) Karaka 8,12.

अनुबन्धन, मय्यात्मजे चक्रे स्नेहानुबन्धनम् Bhâg. P. 1,6,6.

अनुबन्ध्य Pat. a. a. O. 1,222,*a* fehlerhaft für अनू°, wie z. B. 5,18,*a* gedruckt ist.

अनुबोध्य adj. *zu erkennen, kennen zu lernen* Spr. (II) 4479.

अनुब्राह्मणिन् Âçv. Çr. 2,8,11.

अनुभाव 3) verbessert u. स्वानुभाव.

अनुमान 1) m. Pat. a. a. O. 1,230,*b*. — 2) तत्प्रमाणानुमानतस् *gemäss* Sûrjas. 13,5.

अनुमार्ग (von 1. मार्ग् mit अनु) m. *das Suchen* Kathâs. 86,85. 104.

अनुमार्जन als zum Veda gehörig: सानु° adj. Gop. Br. 1,2,9.

अनुयु (von 2. यु mit अनु) adj. *abhängig* Çat. Br. 11,4,2,13.

अनुयोग्य und अनुयोज्य s. u. निरनुयोज्य in den Nachträgen.

अनुरणन n. *das Widerhallen* Sâh. D. 102,13.

अनुराग, अनुरागो वृथा स्त्रीणाम् *Zuneigung* Spr. (II) 323. तदनुरागेण *zu dessen Zufriedenheit* 5665.

अनुरागवती f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 123,316. अनुरागशृङ्गारवत्यौ für अनुरागवती und शृङ्गारवती 336.

अनुरागवन्त् *verliebt* und *roth* Spr. (II) 322.

अनुरागिन् 1) विषयानु° *der Sinnenwelt zugeneigt* Spr. (II) 6229.

अनुलोम 3) f. आ (sc. विद्या) Bez. *eines best. Zauberspruches* (neben प्रतिलोमा) Kathâs. 74,133. fg.; vgl. 230.

अनुलोमिन् adj. = अनुलोमन in वातानुलोमिन्.

अनुवक्र adj. Bez. *einer best. Bewegung der Planeten* Kern in Ind. St. 10,206. fgg. MBh. 6,85. Sûrjas. 2,12. Hiernach auch अनुवक्रग (auch Sûrjas. 2,13) zu verbessern.

अनुवर्तनीय *dem man folgen muss, wonach man sich zu richten hat:* पुत्रैः पितरो लोकद्वये ऽपि Venis. 41,4 v. u.

अनुवर्त्य adj. 1) dass. Kathâs. 109,78. Pat. a. a. O. 8,33,*b*. — 2) aus

dem Vorangehenden zu ergänzen ebend. 1,47,*b*. 3,51,*b*.

अनुवाकीय adj. ebend. 5,43,*b*.

अनुवाक्य MÂRK. P. 18,52. wir vermuthen स्पृष्टा तु वाक्य°.

अनुवातम् vgl. u. 1. वात am Ende.

अनुवित्ति TBR. 3,12,2,8. 4,7.

अनुविध adj. *sich nach Jmd richtend, an Jmd hängend* BHÂG. P. 10,87,37.

अनुविधान n. *das Gemässsein:* तदनुविधानात् *dem gemäss* KAN. 2,1,31.

अनुविधि m. dass.: दृष्टानुविधिश्छन्दसि भवति *im* Veda *richtet man sich nach dem, was sich zeigt* d. i. *für den* Veda *giebt es keine feste Regel* PAT. a. a. O. 1,62,*b*. 63,*b*. 3,19,*a*. 6,33,*b*.

अनुविधेय adj. (vgl. Nachträge) *in Uebereinstimmung* —, *gemäss* — (instr.) *vorzuschreiben* ebend. 1,16,*a*.

अनुविन्द Z. 2 lies 2,1114.

अनुवेलम् *gelegentlich* BHÂG. P. 3,16,20.

अनुव्रजम् adv. *in Schaaren* PAṄKAR. 1,4,60.

अनुव्रज्य adj. *hinter dem man zu gehen hat, zu begleiten* JÂGṄ. 3,1.

अनुशक्ति f. *eine untergeordnete* Çakti KATHÂS. 46,115.

अनुशय *Mitgefühl mit* (loc.) MBH. 6,4246 nach der Lesart der ed. Bomb. = पश्चात्ताप NILAK.

अनुशासन als zum Veda gehörig: सानु° adj. GOP. BR. 1,2,9.

अनुशासनीय Z. 1 lies त्वमिदानीमनुशा°. Auch VEṆÎS. 48,3.

अनुशिश्रु ÇAT. BR. 12,7,2,8.

अनुशोचिन् adj. am Ende eines comp. *trauernd um* KATHÂS. 64,70.

अनुशोणम् adv. *am Flusse* Çoṇa PAT. a. a. O. 2,326,*b*.

अनुषङ्गिन् adj.: धातु *eine im* Dhâtupâṭha *consonantisch auslautende Wurzel mit vorangehendem Nasal* KÂTANTRA 4,1,13.

अनुष्णगु m. *der Mond* SÛRJAS. 1,68.

अनुसंसर्पम् absol. s. u. सर्प् mit अनुसम्.

अनुसंहार m. *Zurückziehung, Einziehung, Aufhebung* PAT. a. a. O. 1,131,*a*. *b*.

अनुसमय, instr. am Ende eines comp. *gemäss* Schol. zu KÂTJ. ÇR. 8,8,14. fg. 17.

अनुसार adj. (f. ई) am Ende eines comp. *nachgehend* so v. a. *sich richtend nach* Spr. (II) 7452.

अनुसहायीभू *zum Gehilfen werden, Hilfe leisten, zu Etwas beitragen;* davon nom. act. °भाव PAT. a. a. O. 3,43,*a*.

अनुसाधिन् adj. s. सर्वार्थानु°.

अनुसारित्व n. am Ende eines comp. *das Sichrichten nach* VÂMANA 5,1,17.

अनुसारिन् 3) *sich richtend nach* (geht im comp. voran) Spr. (II) 7452.

अनुसू *Nachkommenschaft* PAT. a. a. O. 8,63,*b*. als Titel eines Werkes wohl *Genealogie.* — Vgl. आनुसेय.

अनुसूयक BHÂG. P. 11,18,39 fehlerhaft für अनसूयक.

अनुसैन्य n. *Hintertreffen* H. an. 3,512.

अनुस्तरणिकी f. = अनुस्तरणी v. l. im Comm. zu R. ed. Bomb. 6,113,116. = राजगवी Comm.

अनुस्रोतस् adv. *mit der Strömung* MBH. 1,4207.

अनुस्वान m. *Widerhall* SÂH. D. 256.

अनुस्वार vgl. u. 1. स्वर् mit अनु.

अनुस्वारीभू *zum* Anusvâra *werden:* °भूत PAT. a. a. O. 7,71,*b*.

अनुह्लद m. N. pr. eines Bruders des Anuhrâda HARIV. 12460.

अनूक, त्रिपुरुषानूकम् *drei Generationen hinauf* Cit. bei PAT. a. a. O. 1,9,*b*. दशपुरुषानूकम् 4,48,*a*.

अनूक्त Sp. 228, Z. 1 lies वेद st. वदे.

अनृचवन्त् adj. *reich an Männern, die nicht mit dem* Ṛgveda *vertraut sind*, KAIJ. in MAHÂBH. lith. Ausg. 6(4),45,*a*. Dazu compar. अनृचीयंस् PAT. ebend.

अनेकान्त adj. (f. ई) Spr. (II) 3955.

अनेहस् 2) BÂLARÂM. 131,6. BHÂG. P. 10,13,40.

अन्त = अवयव und सामीप्य PAT. a. a. O. 7,81,*b*.

अन्तकरण n. *Vernichtung:* परेषाम् Spr. (II) 7385 (Conj.).

अन्तर 1) *e*) ततो ऽन्तराणि सत्त्वानि R. 7,62,5. दृश्यते ह्यन्तरे रसादिभ्यो मत्वर्थीया: PAT. a. a. O. 5,50,*a*. — 2) *n*) hieran schliesst sich die Bed. *Klausel* MBH. 7,470; vgl. सान्तर. — *o*) वृतो ऽहं पूर्वमिन्द्रेण अन्तरं प्रतिपालय *warte auf den gelegenen Augenblick* R. 7,55,10. 14.

अन्तरङ्ग adj. 3) (vgl. Nachträge 1) *a*) erklärt PAT. a. a. O. 6,50,*b*. 56,*b*. °तर 1,207,*a*. °तरक 6,56,*b*.

अन्तरस्थ m. *Bürge* oder *Zeuge* KATHÂS. 65,125.

अन्तरा 1) *a*) ब्रयत्यन्तरा साधुर्दोषं विषमिवेश्वर; Spr. (II) 3376. — 2) *b*) *ausser:* नान्यं पश्यामि भैषज्यमन्तरा वृषभध्वजम् R. 7,90,12.

अन्तरात्मन् unterschieden von शरीरात्मन्. द्वावात्मानौ। अन्तरात्मा शरीरात्मा च। अन्तरात्मा तत्कर्म करोति येन शरीरात्मा सुखदुःखे अनुभवति। शरीरात्मा तत्कर्म करोति येनान्तरात्मा सुखदुःखे अनुभवति। PAT. a. a. O. 1,256,*a*. 3,49,*a*. COWELL verweist auf M. 10,12. fgg.

अन्तराधान (अन्तर + आ°) adj. *aufgezäumt* TBR. 1,6,3,10.

अन्तराय m. *dazwischen liegende Zeit;* vgl. सान्तराय.

अन्तरिन्त m. N. pr. eines Mannes BHÂG. P. 10,59,12.

अन्तरित 1) *b*) *c*) (Nachträge) वस्त्रान्तरित *in Tücher eingehüllt:* पिण्ड KARAKA 1,14.

अन्तरीकर् (अन्तर + 1. कर्) *für einen Andern halten:* ततस्तावूचतुर्विष्णुमन्तरीकृत्य केशवम् HARIV. 14609.

अन्तरेण 2) *e*) किंचिदन्तरेण कस्याश्चिद्विद्यायाः पारं गताः so v. a. *ohne irgend eine eigennützige Absicht* PAT. a. a. O. 6,104,*b*.

अन्तर्गडु vgl. गडु 7) in den Nachträgen.

अन्तर्दाव lies m. *die Mitte des Brandes.*

अन्तर्धि *das Dazwischentreten* MED. j. 102. *das Verschwinden:* कालेनान्तर्धिमागत: RÂGA-TAR. 2,132.

अन्तर्नख adj. *soviel man zwischen den Nägeln* (*mit den Fingerspitzen*) *fassen kann:* मुष्टि KARAKA 9,5. — Vgl. सनख weiter unten.

अन्तर्वर्तिन् adj. *drinnen befindlich, latent* PAT. a. a. O. 1,201,*b*. 2,348,*b*.

अन्तवत् adv. *einem Auslaut gleich* ebend. 1,204,*a*. Davon nom. abstr. अन्तवत्त्व n. und अन्तवद्भाव m. ebend.

अन्तःशल्प fehlerhaft (in der Ausg.) st. °शल्य.

अन्तःस्थ adj. am Ende eines comp. *stehend in* SÛRJAS. 7,15 (अन्तस्थ gedr.).

अन्तिकीभू, °भवति *nahe kommen* PAT. a. a. O. 5,78,*b*.

अन्तिषद् angeblich ved. adj. ebend. 6 (4) 43,*b*; vgl. jedoch ROTH, der Atharvaveda in Kashmir, S. 24.

अन्त्या f. *day-measure, radius ± the sine of ascensional difference* Sûrjas. 3,34. 38. 13,14.

अन्त्यवृद्धि vgl. वर्धमन्.

अन्धक m. अन्धपुष्पिका f. und अन्धाक m. *eine best. Pflanze* Dhanv. 4,88.

अन्धकार n. Kathâs. 56,33.

अन्ध, °जातीय Bhâg. P. 12,1,20.

अन्नयोनि *Arack* Spr. (II) 7562.

अन्य *gewöhnlich, gemein* (vgl. इतर) auch Spr. (II) 3768.

अन्यच्छायायोनि adj. *dem Glanze eines Andern seinen Ursprung verdankend* so v. a. *entlehnt:* अर्थ Vâmana 3,2,7.

अन्यजात m. so v. a. *Bastard* Spr. (II) 1110.

अन्यतम = अन्य. श्री so v. a. *eine zweite* Çrî R. 7,26,17.

अन्यता Hem. Jogaç. 4,34.

अन्यत्व n. = अन्यता *Verschiedenheit* Hem. Jogaç. 4,69. Vedântadarçana 1, S. 96. — Vgl. राजान्यत्व.

अन्यथाजातीयक adj. *anders geartet* Pat. a. a. O. 2,329,*b*. 5,48,*b*. 49,*a*.

अन्यथावादिन् adj. *für falsch erklärend* Jâǵn. 2,79 (getrennt gedr.).

अन्यपूर्वा adj. MBh. 5,5980. 5983. 5992.

अन्वयिन् (vgl. Nachträge) *sich anschliessend* Pat. a. a. O. 1,202,*b*. 231,*a*.

अन्वर्थ, °नामन् adj. = °संज्ञ MBh. 5,4545.

अन्ववसर्ग 1) = गात्राणां शिथिलता Pat. a. a. O. 1,192,*b*.

अन्वाख्यान *genaue Angabe* ebend. 1,154,*b*. 2,311,*b*. 312,*b*.

अन्वाख्यापक adj. *genau angebend* ebend. 1,154,*b*.

अन्वादेश Âçv. Çr. 3,4,10. TS. Prât. 1,58 und häufig in Comm.

अन्वापात्य (vom caus. von पत् mit अन्वा) adj. *anzuhängen, abhängig zu machen, zu suppliren* Âçv. Çr. 1,5,30. 2,15,5. 3,5,6. Comm. zu 2,16,13.

अन्वारम्भ TBr. 1,3,7,2.

अन्वाहरण n. = अन्वाहार Comm. zu Lâṭj. 1,1,25.

अन्वाहार m. *Ergänzung, Nachholung* Lâṭj. 1,1,25.

अन्वाहार्य s. u. 1. हर् mit अन्वा.

अन्विति f. = अन्वय *Verbindung* Med. *g*. 57.

अन्वेषणीय adj. *zu suchen* so v. a. *bedenklich, fraglich* Vâmana 5,2, 56. — Vgl. मृग्य.

अन्वेष्य adj. dass. Vâmana 5,2,1.

2. अप्, acc. pl. आपस् auch AV. 13,1,45. MBh. 1,1791. Am Ende, N. eines Sternes; vgl. Sûrjas. 8,21. आप m. Comm.

अपकर्तर् Spr. (II) 5623.

अपकृति f. *Beleidigung:* भार्याबन्धुसुहृत्सुतेष्वपकृतीर्नानाविधाश्चेष्टते Spr. (II) 4816.

अपक्रम m. *declination of any given point of the ecliptic* Sûrjas. 2,6. 28. 58. 3,18. 20. 40. 5,3. 8,6. 11. 11,6. 12,60. 63. 65. 13,6. 13.

अपक्षय m. *Abnahme* VP. 1,2,11.

अपगम, तं प्राणाः काङ्क्षितापगमा (so ed. Calc.) जहुः *es verliessen ihn die Lebensgeister, da sie zu scheiden verlangten*, Râǵa-Tar. 4,654.

अपगुणा zu Spr. (II) 2122.

अपगोरण (von गुर् mit अप) n. *das Bedrohen* Comm. zu TS. 2,796.

अपच्छाय zu streichen; vgl. Spr. (II) 98.

अपतूल adj. (f. आ) *ohne Wedel* TS. 6,1,1,6.

2. अपत्य von 1. अप् in 1. स्वपत्य.

अपदेश 1) हेत्वपदेश Nir. 1,4 bedeutet *Angabe des Grundes*. — 2) प्रकारापदेशात् Spr. (II) 3721. — 3) Kan. 9,2,4.

अपध्यान Hem. Jogaç. 3,72. 74.

अपनेय (von 1. नी mit अप) adj. *zu entfernen* Spr. (II) 399.

अपमङ्गल adj. *Unheil bringend* Spr. (II) 4781 (Conj.).

अपमित्य (Nachträge), so zu lesen Âçv. Çr. 2,18,13.

अपयशस् Venis. 11,2.

अपयान *Flucht, Rückzug* MBh. 12,3581.

अपर 1) *e*) किमपरम् *was Anderes?* Spr. (II) 6117. so v. a. *was thut es zur Sache? gleichviel* 18. 6004 (anders in der Uebersetzung). — 3) *c*) *Nachgeburt* Karaka 4,8. Suçr. 1,328,10. 2,217,6. अवरा v.l.; vgl. अमरा.

अपरक्त vgl. रञ्ज् mit अप.

अपराजयिन् adj. *niemals verlierend* (im Spiele) TBr. 1,7,10,5.

अपराभाव m. *das Nichtunterliegen, Nichtverkommen* TBr. 2,1,5,4.

1. अपरिग्रह *Besitzlosigkeit* Hem. Jogaç. 1,19. 24. 3,93.

अपरिचारक adj. *der Pflege entbehrend* Karaka 1,29.

अपरिजात adj. *nicht lebensfähig zur Welt gekommen* Âçv. Gṛhj. 4,4,25.

अपवरक Kathâs. 32,60.

अपवर्ग 1) so v. a. आशुनाश (Comm.) *Vergänglichkeit* Kan. 2,2,25.

अपवर्जन m. *das Beendigen, Beschliessen:* व्रतकार्य Hariv. 7789 nach der Lesart der neueren Ausg.

1. अपस् *Werk* auch so v. a. *von Menschenhand Gemachtes, bewegliche Habe*, z. B. 1,174,3. 2,17,8.

अपसारण n. *das Entfernen, Fortlassen* Vâmana 1,3,16.

अपस्मार Karaka 2,8. 8,8.

अपह्नान kann auch auf ह्ना, जह्नाति zurückgehen.

अपह्नानि von ह्ना, जह्नाति.

अपहार 1) चेलापहार MBh. 8,2045. — 5) *das Entfernen, Verscheuchen:* वैरापहार Spr. (II) 4034. रोगापहार 7396.

अपहारवर्मन् m. N. pr. eines Mannes Daçak. 59. fgg. — Vgl. उपहारवर्मन्.

अपह्रेपण (vom caus. von 1. ह्री mit अप) n. *das Beschämen* Karaka 3,8.

अपाङ्गनेत्र (Nachträge u. अपाङ्ग) vgl. auch Vâmana 5,2,72.

अपाच्य adj. (f. आ) Bez. *gewisser* Ishṭi *beim* Kajana Vaiçvasṛǵa TBr. Comm. 3,813. Ind. St. 3,386. 12,352. Daher अनुवित्ति TBr. 3,12,4,7.

अपायन n. = अपाय *Weggang, Entfernung* Hem. Jogaç. 3,60, wo चण्डरोचिरपायने zu lesen ist.

अपायिन् adj. *abgehend, mangelnd* (Gegens. उपायिन्) Pat. a. a. O. 1,223,*a*.

2. अपार 1) नभस् Spr. (II) 5712.

अपावृत् (अप + आ°) adj. *keine Fesseln habend, ungehemmt* Bhâg. P. 5,18,5. 11,29,12.

अपि 11) MBh. 2,2639.

अपिकक्ष 1) Lâṭj. 1,5,6. 7.

अपिकर्ण Z. 2 lies 10,86,4 st. 10,46,4.

अपिधानी f. etwa *Teppich* Âpast. 2,4,3.

अपिपक्ष m. *die Gegend der Seite* TS. 5,5,9,2.

अपिशस् vgl. u. 1. शस् mit अपि.

अपेक्षण adj. *hinschauend auf:* द्वारापेक्षण Spr. (II) 5543 (Conj.).

अपेक्षणीयत्व n. nom. abstr. von अपेक्षणीय Vâmana 1,3,3.

अपोहन adj. *vertreibend, verscheuchend* Spr. (II) 7239 (Conj.).

अप्नःस्थ Z. 3 lies क्रुधी° und *Gehorsamen* st. *Reinigungsuchenden.*

अप्रकृत adj. *nicht hingehörig, wovon nicht die Rede ist:* अप्रकृते प्रकृतान्तरे वा *ganz ohne Anlass oder an unrechter Stelle* Ḱaraka 1,29.

अप्रकृतिक adj. *ohne Stamm, — Thema, — Wurzel* Pat. a. a. O. 3,6,*a.*

अप्रतिकूल adj. *willig zu* (loc.): सर्वकर्मसु Ḱaraka 1,15.

अप्रत्ययक adj. (f. अप्रत्ययिका) *mit keinem Suffix versehen* Pat. a. a. O. 1,214,*a.* 3,5,*b.* 6,*a.*

अप्रमाणशुभ्, lies °शुभ und शुभ st. शुभ्.

अप्रमाद Hem. Jogaç. 4,83.

अप्रेक्ष्य adj. *unsichtbar* Hem. Jogaç. 3,53 (wir verbinden das Wort mit dem Folgenden).

अप्सस् s. सहस्राप्सस्.

अबीज, °क (richtige Schreibart) s. अवीज, °क.

अब्जासन n. = 1. पद्मासन 2) Hem. Jogaç. 4,123.

अब्धि 3). Bez. *der Zahl vier* Sûrjas. 2,17. 35. 8,2. 12,85. fg.

अब्रह्मता, füge bei ṚV. 5,33,3.

अब्रह्मन् m. *nicht*-Brahman TBr. 3,12,9,2.

अब्राह्मणक adj. *keine Brahmanen habend:* देश Pat. a. a. O. 1,262,*b.*

1. अभय 1) superl. ṚV. 10,17,5.

अभयद 2) VP. 4,19,1. भयद Wilson.

अभाव 3) Sûrjas. 7,24. 11,3.

अभिख्या ṚV 10,112,10 (Nachträge) scheint wegen des davon abhängigen acc. als infin. (instr.) gefasst werden zu müssen. Oder ist die Lesart verdorben?

अभिगम Hem. Jôgaç. 1,17 fehlerhaft für अधिगम, wie Sarvadarçanas. 31,20 gelesen wird.

अभिगर्जिन् adj. *anbrüllend* Kathâs. 60,105. अति° der Text, अभि° Kern's Verbesserung.

अभिगोप्तर् vgl. सेनाभि°.

अभिघात partic. s. u. 1. हन् mit अभि.

अभिजित् 3) Sûrjas. 8,4. 9,12. 18. 13,8.

अभिजिति, so zu betonen.

अभिज्ञायम् s. यथाभिज्ञायम्.

अभिज्ञेतर (अभिज्ञ + इ°) adj. *unbekannt mit* (geht im comp. voran) Çaṁk. zu Ḱhând. Up. S. 22.

अभिधा 1) lies *umgebend;* vgl. TBr. 3,8,3,4.

अभिध्या Ḱaraka 1,7.

अभिनिवेशन n. = अभिनिवेश 1): तत्त्वाभि° adj. *der Wahrheit nachstrebend* Ḱaraka 3,8.

अभिन्नतरक adj. *gar nicht verschieden* Pat. a. a. O. 2,307,*a.*

अभिपरिहार m. *das Umfahren:* अनभि° Âçv. Çr. 4,12,3.

अभिभवन vgl. तेजोऽभिभवन weiter unten.

अभिभू vgl. सर्वाभिभू.

अभिमनाय्, desid. अभिमिमानयिषते Pat. a. a. O. 3,18,*b.*

अभिमान 6) Spr. (II) 6387.

अभियान 2) Kâm. Nîtis. 14,20.

अभियोग 1) auch *Anwendung, wiederholte A.* Ḱaraka 3,8.

अभिलप्य s. निरभिलप्य.

अभिलोटक s. u. लोटुल.

अभिवादिन् *Erklärer* Maitrjup. 4,5.

अभिवास्य adj. *zu bedecken* TBr. 3,2,9,8.

अभिविधि Comm. zu Âçv. Çr. 1,5,27.

अभिशङ्किन् MBh. 8,3505 nach der Lesart der ed. Bomb.

अभिशान्त्व, richtiger °सान्त्व (अभि + सान्त्व).

अभिशिरस् adj. *den Kopf richtend nach* (acc.) Âçv. Gṛhj. 4,2,15 (v. l.). Gobh. 2,9,12.

अभिश्री 2) 3) vgl. 1. श्रि mit अभि.

अभिश्वस verbessert u. 1. श्वस् mit अभि.

अभिषङ्ग 3) मनसोऽभिषङ्गात् so v. a. *in Folge einer krankhaften Stimmung des Herzens* MBh. 5,867. 13,4897.

अभिषुक *ein best. Baum mit ölhaltigen Kernen* (neben Mandel und Nuss genannt) Ḱaraka 1,13. 27.

अभिषेच्य adj. *zu weihen* (zum Fürsten) R. Gorr. 2,3,22.

अभिसंवर्धन n. *Wachsthum:* सस्याभि° Ḱaraka 1,12.

अभिसंस्कार m. *Bildung:* बीजाभि° Ḱaraka 1,12. *Bearbeitung, Zubereitung:* द्रव्याणाम् 3,1.

अभिसत्वन्, lies °सत्वन्.

अभिसंधिन् vgl. सर्वाभि°.

अभिसमय m. *Verabredung, Uebereinkommen:* नाभिसमयं गच्छेत् Ḱaraka 1,8.

अभिसंबन्ध 1) Pat. a. a. O. 1,46,*b.* *Synthese* 47,*b.*

अभिसर्पण n. *Annäherung:* सूच्यभि° Kaṇ. 5,1,15.

अभिसार *Lohn für Meldung* Divjâvad. 4. — Vgl. भक्ताभिसार weiter unten.

अभिस्कन्द zu streichen; s. u. स्कन्द् mit अभि.

अभिहर्तर् nom. ag. *Entwender, Entführer:* भार्याभि° MBh. 3,15761.

अभिहार 1) MBh. 13,3047. — 4) Ḱaraka 1,11. — = अभिहरण *das Herbeibringen:* पुष्पाभि°, उत्पलाभि°, मालाभि°, फलाभि° Pat. a. a. O. 3, 21,*b.* nach dem Zusammenhange hätte man समभिहार erwartet. — Vgl. लोकाभिहार.

अभिहिंकार m. *der Laut* हिङ् *mit dem* Ǵapa (भूर्भुवः स्वरोम्) Âçv. Çr. 1,2,4. 24. — Vgl. हिङ्.

2. अभीक Z. 7 lies 4,24,4 st. 4,23,4.

अभीषाह् Z. 2 lies 12,1,54.

अभीषु (so beide Ausgg.) *Zügel* MBh. 7,8180.

अभ्यञ्जन 3) Z. 2 lies 8,67,2.

अभ्यन्तर 1) *a)* (vgl. Nachträge) अभ्यन्तरो हि समुदायस्यावयवः *enthalten in* Pat. a. a. O. 1,136,*a.* ननु च भवानप्यभ्यन्तरो लोके 15,*b.*

अभ्यन्तरीकर् *einfügen* ebend. 8,21,*b.*

अभ्यवहारिन् s. u. सतृणम् weiter unten.

अभ्याख्यान Hem. Jogaç. 3,90.

अभ्याश vgl. समभ्याश.

अभ्याशीभू, °भवति *nahe kommen* Pat. a. a. O. 5,78,*b.*

अभ्यास 2) कृष्यभ्यासौ *Lust und Fleiss* Spr. (II) 5790. ज्ञानाभ्यास *Studium* 4839. अनभ्यास pl. *Nichtstudium, Faulheit* 7442.

अभ्युदय 2) c) so v. a. *das Obenaufsein* Hariv. 2450.

अभ्युद्राचारिन् adj. *hinaufsteigend zu, sich erhebend gegen:* असुरविशं देवानभ्युद्राचार्यासीत् (°चार्य आसीत् die Hdschrr.) Ait. Br. 6,36. अभि könnte auch abgetrennt werden.

अभ्युपपत्तर् nom. ag. *Beispringer, Helfer:* दीनानाम् Kâraka 1,8.

अभ्युपाय 2) अनभ्यु° *kein geeignetes Mittel* Pat. a. a. O. 1,10,b. 11,a.

अभ्रमतङ्ग m. = °मातङ्ग Indra's *Elephant* H. an. 4,198.

अभ्रातृव्य R̥V. 8,21,13.

1. अमत्र, R̥V. 3,36,4 gehört zu 2. अमत्र, das also auch m. ist; vgl. u. 1. वृजन 1).

अमरा 3) b) vgl. अपरा *Uterus* (richtiger *Nachgeburt*).

अमरेज्य (Nachträge) Sûrjas. 7,13. 9,6. 12,31.

अमानुष 1) auch R̥V. 8,59,11.

अमित्र (Nachträge) n. wohl fehlerhaft; vgl. Spr. (II) 522.

अमित्रसेना (parox. AV. 3,1,3), lies *Feindesheer*.

अमूर्तरयस्, अमूर्तरयस ed. Bomb. 1,32,3. 7.

अमृत 4) m) Spr. (II) 2986.

अमृतस्राव m. *fliessendes Wasser* (Comm.) Sûrjas. 13,16.

अमृतांशु Kathâs. 31,29.

अमृताय्, °यते *zu Nektar werden* Spr. (II) 1679.

अमोत Kauç. 62.

अम्बर 4) als *Luft* Bez. der *Null* Sûrjas. 2,18. 24.

अम्बुकुक्कुटी f. *Wasserhuhn* Kâraka 1,27.

अम्बुहस्तिनी f. *ein best. Wasserthier* Med. d. 25. — Vgl. जलहस्तिन्.

अम्बूकृत (s. auch Nachträge), °कृत adj. und n. *eine best. fehlerhafte Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1,20,a.

अम्भोधि Hem. Jogaç. 4,95. 103.

अय bei einem best. Spiele mit Figuren *der Gang zur Rechten* Pat. a. a. O. 5,33,a. Ind. St. 13,473.

अयतत् adj. *nicht in einer Reihe —, nicht Seite an Seite gehend* R̥V. 2,24,5.

अयन 2) a) *das Vorrücken (precession)* Sûrjas. 3,10. — c) Sûrjas. 11,1. 2. 17. 12,51. 61. 68. 14,9. — d) Sûrjas. 3,11. 13,10. fg. 14,3.

अयनान्त *Solstitium* Sûrjas. 12,51. 61.

अयःशङ्कु m. 1) *ein eiserner Nagel*; s. u. शङ्कु 1) am Ende. — 2) N. pr. eines Asura Mârk. P. 125,56.

अयस्मय 1) R̥V. 5,30,15.

अयानय als Spielerausdruck (auch Nachträge) vgl. अय und अनय oben.

अयामन् s. u. यामन्.

अयास् Z. 4 lies 1,154,6 st. 2,154,6.

अयुग्मशर m. *der Liebesgott* Daçak. 78,10. — Vgl. अयुगिषु, पञ्चेषु u. s. w.

अयोग (Nachträge), füge nach 7) n. (sc. स्थान) hinzu.

अयोगवाह vgl. योगवाह und Weber, Prâtiçâkh. 87. fg.

अयोगिन् m. *kein Mönch* Hem. Jogaç. 4,114.

2. अयोनि so v. a. *originell* Vâmana 3,2,7.

अर् caus. 5) परैर्वचनमर्पितम् *aufgetragen* Spr. (II) 6990.

— सम् caus. 6) *entsenden, schicken:* einen Boten Spr. (II) 6989.

अरक 1) Spr. (II) 5349.

अरदस् Z. 2 lies 5,87,9 st. 6,87,9.

अरघ s. रघ.

अरलुक MBh. 3,6022 nach der Lesart der ed. Bomb.

अरमति, zu R̥V. 2,38,4 vgl. jetzt Z. d. d. m. G. 24,306. fg.

अरवत् (von अर) adj. *mit Speichen versehen:* चक्र Pat. a. a. O. 5,3,a. अनरवत् ebend.

अरश्मिक adj. *ohne Zügel* Âçv. Gr̥hj. 2,6,4.

अराड्डी adj. *langhörnig* (Comm.) TS. 5,6,21,1.

2. अरावन् m. = अर्वन् *Ross:* निरीं पर्षदरावा यो युवाकुः *euer Ross zog ihn heraus* R̥V. 7,68,7.

अरिखदिर s. u. संदानिका.

अरित्र vgl. शतारित्र.

अरिषण्य und अरिषण्यत् lies *nicht fehlend, sicher, zuverlässig*.

अरिष्टकर्मन् vgl. अनिष्टकर्मन्.

अरुण 2) g) N. pr. eines Asura MBh. 16,119 nach der Lesart der ed. Bomb., वरुण ed. Calc. — 3) b) MBh. 3,7022.

अरुणाभ (अरुण + आभा) n. *eine Art Stahl* ÇKDr. u. वज्र.

अरूपित u. s. w. zu streichen.

अर्क 2) als *Sonne* Bez. *der Zahl zwölf* Sûrjas. 1,70. 3,17. 30. 8,7. 12,89.

अर्कज m. *der Planet Saturn* (vgl. Nachträge) Sûrjas. 1,69. 9,2. 6.

अर्कसाति Z. 2 lies शतैरपद्रन्.

अर्गल 1) f. आ Hem. Jogaç. 4,9.

अर्घ vgl. धनार्घ.

अर्चनस् Pat. a. a. O. 5,30,b fehlerhaft für अर्वनस्.

अर्णा 2) a) Z. 2 lies गिरेश्र°.

अर्णव 2) b) als Bez. *der Zahl vier* (vgl. Nachträge) Sûrjas. 1,29. 2,21.

अर्थ 3) so v. a. *Lohn* Spr. (II) 3587. — 7) वरार्थी *nach einem Gatten verlangend* Bhâg. P. 3,8,5. — 13) (Nachträge) Sûrjas. 1,38. 42. 2,23. 12,86.

अर्थगति f. *das Sichergeben des Sinnes* Pat. a. a. O. 2,330,b. 6,21,b. 57,b.

अर्थचिन्तन Hem. Jogaç. 3,126.

अर्थपति *ein reicher Mann* Spr. (II) 584. 762.

अर्थपाल m. N. pr. eines Mannes Daçak. 114. fgg.

अर्थपुष्टि f. *Erweiterung des Sinnes, grössere Bedeutsamkeit* Vâmana 4,2,19.

अर्थप्राप्ति f. *das Sichvonselbstverstehen* Kâraka 3,8.

अर्थय् 2) यावन्नार्थयते परम् Spr. (II) 2548.

— समभि s. समभ्यर्थयितर्.

अर्थयुक्ति Spr. (II) 3678.

अर्थवत्ता f. *Bedeutsamkeit* Pat. a. a. O. 1,40,a.

अर्थशालिन् adj. *reich*, m. *ein Reicher* Citat bei Vâmana 4,3,20.

अर्थसाधक vgl. u. साधक 1) a) und स्वार्थसाधक.

अर्थसिद्धि (Nachträge) f. *Erwerbung eines Vermögens* Kâraka 3,8. — m. N. pr. eines Sohnes des Pushja (Pushpa die neuere Ausg.) Hariv. 828.

अर्थिक (vgl. Nachträge) Pat. a. a. O. 5,53,b.

अर्थिता 2) Spr. (II) 6760.

1. अर्ध 1) अर्धो घटः *ein halbvoller Krug* (Gegens. संपूर्ण) Spr. (II) 6882. — Das Wort ist m. als अवयववाचिन्, n. समप्रविभागे Pat. a. a. O. 2,347,a.

अर्धक adj. und n. Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* PAT. a. a. O. 1,20,*a*.

अर्बुद 2) Z. 7 lies: ihm und seinem Sohne.

अर्मण n. KARAKA 9,12. SUÇR. 2,420,21.

अर्वन् vgl. oben 2. आवन्.

अर्ह् mit सम् caus. vgl. समर्हण.

अर्हण 4) n. *ein kostbarer Edelstein* (Comm.) BHÂG. P. 3,21,47; vgl. jedoch यथार्हणाम्.

अर्हत् 2) *c*) HEM. JOGAÇ. 1,1. 2,4. 3,148.

अलक्ष्मी (Nachträge), Spr. 3585 gehört zu अलक्ष्मीक; vgl. (II) 576.

अलंजीविक PAT. a. a. O. 2,399,*b*.

अलपत्, lies *nicht schwatzend*, — *irre redend* und सं वित्स्वा°.

2. अलय, lies *rastlos*.

अलर्क 1) Z. 1 lies 3,5 st. 2,5.

अलसक KARAKA 3,2.

अलि, अलि oder आलि *der Scorpion im Thierkreise* SÛRJAS. 12,66. — हे ऽलय: Apabhrança für हे ऽरय: *Feinde* PAT. a. a. O. 1,6,*a*.

अव् 5) प्राणानवति किं नैव गृह्णीतं वदने तृणम् Spr. (II) 3176.

— अनु, füge bei RV. 4,52,6. 10,113,1.

— सम् vgl. समवन.

अवकाश 2) संप्राप्य मूढबुद्धीनामवकाशम् *Gelegenheit ihnen beizukommen* Spr. (II) 6886.

अवक्रयकुटी f. *Marktbude* HEM. JOGAÇ. 4,65.

अवगन्तर् nom. ag. *der erkennt, erräth:* परचित्ताव° Spr. (II) 6983.

अवगन्तव्य *zu erkennen, zu erschliessen aus* (abl.) PAT. a. a. O. 8,67,*b*. Spr. (II) 6160 (Conj.).

अवगुण्ठन 1) bildlich: उत्सृष्टसत्पुरुषोचितलज्जावगुण्ठन adj. VEṆÎS. 37,7.

अवगूहन *das Umfangen:* कान्ताबाहुलतावगूहन Spr. (II) 3836.

अवगोर्य partic. fut. pass. PAT. a. a. O. 8,24,*b*.

अवग्रहशक (Nachträge) s. u. शकम्.

अवघाण (Nachträge) lies 11,16,36.

अवचायिका *Lese* s. पुष्पाव° in den Nachträgen.

अवच्छद s. दुरवच्छद in den Nachträgen.

अवच्छेद 1) *Abschnitt* (in einem Çastra und dgl.) ÂÇV. ÇR. 1,2,25.

अवज्वलन n. *das Anzünden* Comm. zu AÇV. ÇR. 2,3,7.

अवतरण vgl. रङ्गावतरण.

अवतान 2) *b*) *eine einen Baum u. s. w. überdeckende Schlingpflanze:* वृक्षस्थो ऽवतानो वृक्षे छिन्ने ऽपि न विनश्यति PAT. a. a. O. 1,221,*b*.

अवतितीर्षु adj. *herabsteigen wollend* KATHÂS. 42,44 (°तीर्षु zu lesen).

अवधारक und °धार्य vgl. दुरव° in den Nachträgen.

अवधि 2) वर्तमानावधिस्वरेण so v. a. *mit dem bisherigen Tone* Comm. zu ÂÇV. ÇR. 3,13,19.

अवधूलित (von अव + धूलि) adj. *bestreut:* शशमुण्डरसः कोष्णो मरीचैरवधूलितः ÇÂRÑG. SAÑH. 2,1,16.

अवध्य eher *unzerstörbar*.

अवनति *Niedergang, Neigung:* दूरापत्यवनतेर्विवस्वति Cit. bei VÂMANA 5,2,79. *Erniedrigung* (Gegens. उन्नति) Spr. (II) 1687.

अवनि 3) *Platz auf dem Erdboden* SÛRJAS. 6,2.

अवनिरुह् m. *Baum* DAÇAK. 14,10. — Vgl. पृथिवीरुह् u. s. w.

अवन्तिसुन्दरी f. N. pr. eines Frauenzimmers DAÇAK. 36. fgg.

अवन्ती 1) SÛRJAS. 1,62.

अवपीड 2) कल्कीकृतादौषधाद्यः पीडितो निःसृतो रसः। सो ऽवपीडः BHÂVAPR. 5.

अवपीडक m. = अवपीड 2) KARAKA 1,7. 13.

अवयव von 3. यु mit अव.

अवयवयोग adj. (f. आ) *in der Beziehung von* „*ein Theil davon*" *stehend* PAT. a. a. O. 6,2,*a*. 8,36,*b*. — Vgl. स्थानेयोग.

अवयास् m. angeblich N. eines Plagegeistes in Jama's Welt TS. 1,4,35,1.

अवर् (Nachträge) 4) lies f. अवरा; vgl. oben u. अपर 3) *c*) und 1. सावर्.

अवरोह 1) *das Herabsteigen* in übertr. Bed. VÂMANA 3,1,12.

अवरोहण n. dass. ebend.

अवरोहवत् adj. *mit Luftwurzeln versehen:* न्यग्रोध PAT. a. a. O. 1,136,*b*.

2. अवर्ण in ÇVETÂÇV. UP. *keine Erscheinungsform habend*.

अवर्ति Z. 3 lies 4,18,13.

अवर्त्र, füge bei *ungehemmt*.

अवलिन्द m. = उपरिकुटी WEBER, HÂLA S. 160.

अवलेखन SÂMAVIDH. BR. 3,1,2 nach SÂJ. = 3. अ + वलेखन d. i. अवलेखन; wohl fehlerhaft für अनुलेपन oder अवलेपन.

अवलेहक adj. *ableckend:* पात्राव°, हस्ताव° VJUTP. 198.

अवशम्, lies शंम् st. शम्.

अवशेष्य adj. *übrig zu lassen, zu bewahren* KÂTANTRA 3,3,9.

अवश्रयण Z. 1 lies 1. श्रि st. श्री.

अवसाय vgl. पत्त्रकामावसाय.

अवहर्तर् nom. ag. *der niederschlägt, abwehrt, vertreibt* RV. 4,25,6.

अवहास्य HARIV. 7106, wo mit der neueren Ausg. °हास्यास्मि zu lesen ist.

अवहित्थ n. *Verstellung* Cit. bei VÂMANA 3,2,9.

अवहेलना f. *Geringschätzung* Spr. (II) 7043 (Conj.).

अवाङ्नाभि adv. *unterhalb des Nabels* SÂMAVIDH. BR. 1,5,15.

अवाचीन (Nachträge), an der angeführten Stelle bedeutet das Wort *verkehrt*; vgl. Spr. (II) 5360.

अविकटोरण (vgl. Nachträge) = अविकटे उरणो दातव्यः PAT. a. a. O. 6,88,*b*.

अवितर्, धर्मावितर् BHÂG. P. 4,4,17. अवित्री MBH. 12,9419 nach NÎLAK.

अविथुर् ÂÇV. ÇR. 3,1,17.

अविरति HEM. JOGAÇ. 4,77. 83.

अविरविकन्याय s. अव्यविकन्याय.

अवी vgl. 2. und 4. वी.

अवीज, °क richtiger अबीज, °क.

अवृषलक adj. *keine Çûdra habend:* देश PAT. a. a. O. 1,262,*b*.

अवोस् s. weiter unten u. 1. इदम्.

2. अव्यय 3) N. pr. eines Schlangendämons MBH. 1,2157 nach der Lesart der ed. Bomb., व्यय ed. Calc.

अव्ययवत् adj. *ein Indeclinabile seiend:* शब्द PAT. a. a. O. 3,89,*b*.

अव्यविकन्याय m. *die Weise von* अवि *und* अविक, die darin besteht, dass in der Umschreibung अवेर्मांसम्, in der Derivation aber आविकम्

(von अविक und nicht von अवि) gesagt wird, Pat. a. a. O. 4,40,*a*. 84,*a*. st. dessen अविरविकन्याय 42,*a*. 67,*a*. 5,4,*a*. 6,76,*a*.

अव्रतवन्त् adj. *für den es keine Regel —, kein Gelübde giebt* MBh. 12,2305.

1. अश् Z. 2. आशाथे und आशाते sind Perfect-Formen.

— समुप Spr. (II) 5533, v. l.

2. अश् mit वि Z. 1 lies 3,36,8.

अशरण n. *Mangel an Schutz, Schutzlosigkeit* Hem. Jogaç. 4,54. nach 63.

अशेषय् denom. von अशेष 2); vgl. निःशेषय्.

अशौच Hem. Jogaç. 4,55.

अश्मघनस्वेद m. *künstliche Schweisserzeugung durch Liegen über einer erhitzten Steinplatte* Karaka 1,14.

अश्मसारिन् m. N. pr. des ersten Ministers des Çâm̃tanu VP. 4,20,7.

अश्र 2) अस्र R. ed. Bomb. 3,21,6. hier oft अश्रु st. अश्र bei Schl.

अश्रु m. R. ed. Bomb. 2,103,6.

अश्रेयंस् 2) न सो ऽश्रेयो (so ist zu lesen) ऽधिगच्छति MBh. 3,1195.

अश्व 1) *a*) sg. in collectiver Bed. Bhâg. P. 10,58,51.

अश्वतर m. auch *ein besserer Hengst*, f. आ *eine bessere Stute* Pat. a. a. O. 5,60,*a*.

अश्वसूत्र n. *ein* Sûtra *über die Rossekunst* MBh. 2,255.

अश्विन् 3) du. so v. a. अश्विपुत्रौ d. i. Nakula und Sahadeva MBh. 5,1816. Als Bez. der *Zahl zwei* (vgl. Nachträge) Sûrjas. 1,32. fg. 12,89. — 4) als Nakshatra Sûrjas. 8,16. 9,13. an beiden Stellen अश्विनि des Metrums wegen.

अष्टक adj. अष्टिका खारी Pat. a. a. O. 7,116,*a*.

अष्टाविंशद्विध adj. *achtundzwanzigfach* Mârk. P. 47,20.

2. अष्टि Bez. *der Zahl sechszehn* Sûrjas. 2,53. 3,43.

1. अस् 6) Z. 11. fgg. असि nach den Erklärern so v. a. त्वम् Vâmana 5,2,82.

— व्यत्ययन्, ॰षते Pat. a. a. O. 8,63,*b*.

— अप *weg —, unbetheiligt sein* R̥V. 10,83,5.

— परि 1) R̥V. 10,40,6.

— सम् 1) *Jmd* (acc.) *gleich sein* R̥V. 2,1,15. — 2) *vereinigt sein mit* (सह): सं जायया सह पुत्रैः स्याम AV. 12,3,17. — 3) *sein, geben* (vgl. Nachträge): प्राप्तो ऽतिथीरद्य समस्ति को वा Spr. (II) 6513.

2. अस् mit अपि, partic. अप्यस्त *hingeworfen, daliegend*: पथ्यपथे Pañkav. Br. 8,6,8. 9.

— अभि 2) अपूर्वं चौर्यमभ्यस्तं त्वया *verübt* Spr. (II) 449. — 3) (s. Nachträge) Sûrjas. 1,53. 60. 2,31. 41. 46. 3,21.

— समभि *betreiben, üben*: नर्तनकलाभ्यासं समभ्यस्यति (Conj.) Spr. (II) 5826.

— उद्युद् (!) *abwerfen, aufgeben, fahren lassen* Bhâg. P. 4,7,41. der Comm. erklärt das erste उद् durch उच्चैस्.

— निस्, partic. निरस्त adj. und n. Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1,20,*a*.

— परि 4) तं पर्यास्थत् (वसुधातले) Kathâs. 43,123.

— विपरि, partic. विपर्यस्त Sûrjas. 2,63. 6,5. 7,15.

— संपरि caus. s. संपर्यासन.

— उपसम्, partic. उपसमस्त *mit einem andern Worte componirt* Pat. a. a. O. 7,51,*b*. 105,*b*.

3. अस् (= 2. अस्) adj. in कृत्स्वस्.

असंवृत n. *eine Art Hölle* M. 4,81.

असतीपोषण n. *das Ernähren einer untreuen Frau*, bei den Gaina so v. a. *das Füttern von allerhand unnützen Geschöpfen* Hem. Jogaç. 3,99. 111.

असदाग्रह adj. = असद्ग्राह Bhâg. P. 5,9,6.

असद्गृह Hariv. 15479 fehlerhaft für असद्ग्राह.

असद्ग्राह (Nachträge) 2) Hariv. 15479 nach der Lesart der neueren Ausg.

1. असत् 1) Z. 4 und 3) *a*) Z. 7 lies Taitt. st. Ait.

असभ्य (Nachträge), असभ्यार्थान्तर, ॰स्मृतिहेतु Vâmana 2,1,15.

असंभव्यम् und ॰भाव्यम् vgl. u. 1. भू mit सम् caus. 1).

अ॑सर्व adj. *nicht vollständig* Çat. Br. 4,1,5,10.

असात्म्य adj. *zuwider seiend, unzuträglich*: असात्म्यमिति तद्विद्यायन्न याति सद्गात्मताम् Karaka 4,1.

असाद, lies *nicht reitend*. In übertr. Bed. *nicht erschlaffend, — müde werdend*: शात्ती Râga-Tar. 1,106.

असितोद n. (sc. सरस्) N. pr. eines mythischen Sees VP. 2,2,24.

असिशिम्बी f. *eine best. Pflanze* Râgan. 7,178.

असु 1) *c*) *respiration = 4 seconds of sidereal time*, or *1 minute of arc* Sûrjas. 2,59. 61. 3,38. 46. 9,5. 10,2. fgg.

असुत्याग m. *das Aufgeben des Geistes* Bhâg. P. 4,4,34.

असुर 1) *c*) Z. 5 lies 63,7. 8 st. 63,7,3.

असुरद्विष् m. ein N. Çiva's Med. n. 248.

असूर्तरजस s. oben u. असूर्तरजस्. न विद्यते सूर्तं प्रसृतं रजो यस्य सः Comm.

अस्तंगमन n. *Untergang* s. सूर्यास्तंगमन.

2. अस्ति Hariv. 4935.

अस्तिमत् Pat. a. a. O. 5,48,*a*.

अस्तुंकर eher *zugebend, einwilligend*.

अस्मय्, ॰यति denom. von अस्मद् Pat. a. a. O. 7,102,*a*.

अस्रिध् und अस्रेधत्, lies *nicht fehlgehend, — irrend*.

अस्वरक adj. *tonlos, nicht mit dem* Udâtta *versehen* Pat. a. a. O. 7,52,*b*. 76,*a*.

1. अह् zu streichen; s. u. 1. ह्नि.

अहन्ता Râga-Tar. 4,68.

अहन्य, lies (von अहन्) adj. *diurnus: mit den am Tage gebrauchten* Soma-*Steinen schnellt er auch Nachts den Strahl gegen u. s. w.* 5,48,3. *täglich*: श्लोक 1,190,3.

अहभून (Nachträge), lies 4,3,2,2. eine allegorische Personification.

अहम m. eine best. Personification Sâmavidh. Br. 1,2,5.

अहमुत्तरत्वं n. nom. abstr. von अहमुत्तर zu vermuthen AV. 3,8,3.

अहर m. N. pr. eines Asura MBh. 1,2660 nach der Lesart der ed. Bomb., मुहर ed. Calc.

अहिचुम्बक m. N. pr. eines Mannes; davon आ॑हिचुम्बकायनि m. patron. Pat. a. a. O. 1,88,*a*. 4,5,*a*.

अ॑हिनामन् adj. *was Schlange heisst* R̥V. 9,88,4.

अहिमरश्मि m. *die Sonne* Çiç. 11,64.

अहिर्बुध्न्य n. Sûrjas. 9,18 fehlerhaft für आ॰.

अहिशुष्मसत्वन्, so zu lesen.

अहोवीर्य m. N. pr. eines Mannes MBh. 12,8900.

अङ्काप 2) Hem. Jogaç. 4,11.

अङ्घर्षु wohl *ein best. Vogel.*

आकम्पन n. *das Erzittern:* आपगानाम् als Naturerscheinung Ḱaraka 1,12.

आकर्ष 1) *das Schleppen:* eines Steines Ḱaraka 1,7.

आकर्षण n. *Anziehung* Sûrjas. 2,8. *das Spannen:* eines Bogens Ḱaraka 1,7.

1. आकार, नाकारमुद्वहसि so v. a. *du nimmst keine bestimmte Miene an* Spr. (II) 3538.

आकाश 3) (Nachträge); zu °भाषित vgl. noch Daçak. 1,60. Sâh. D. 513.

आकाशरतिन् vgl. u. प्रगण्ड 2) in den Nachträgen.

आकिंचन्य Hem. Jogaç. 1,32.

आकष्टव्य (von 1. कर्ष् mit आ) adj. *hinzuschleppen:* ग्रामं शाखा Pat. a. a. O. 2,395,*b*.

आक्तकी s. weiter unten u. आक्तिक.

आक्षरसमाम्नायिक (von अक्षरसमाम्नाय) adj. *zum Alphabet gehörig, darin enthalten;* subst. *Laut, Buchstab* Pat. a. a. O. 1,23,*a*. *b*. 8, 66,*a*.

आक्तिक adj. *aus den Früchten der Terminalia Bellerica* (vgl. 1. अक्त 7) *bereitet:* सीधु Suçr. 1,190,3. f. ई *ein solches Getränk* Ḱaraka 1,27, v. l. (für आक्तकी) und Madan. 8,65.

आक्षेपण n. *Spott, ironische Behandlung* Ḱaraka 3,8.

आक्षेप्तर् nom. ag. *der Etwas zurückweist* Kathâs. 45,106.

आख्यानक und आख्यायिका von einander unterschieden Daçak. 16,19. fg.

आख्यापक adj. *verkündend* Spr. (II) 4034.

आगस्तीय m. pl. patron. Pat. a. a. O. 2,409,*b*.

आगुर् Âçv. Çr. 3,8,7.

आग्निवेशि (Nachträge), °वेशी Weber, Nax. ist adj.

आग्नेय 4) *e*) (Nachträge) Sûrjas. 8,18.

आग्ला f. von unbekannter Bedeutung Gop. Br. 1,2,21.

आघतन (!) n. = आघातन Ḱaraka 1,8. आयतन die Hdschrr., = वधस्थान Comm.

आघातन Suçr. 1,7,18 (so zu lesen nach Comm.).

आचर्कि (von 1. कर् mit आ) adj. *zurückführend:* असंश्च सन्भुजुर्नाचक्रिरिन्द्र: *das Sein vernichtend* RV. 6,24,5.

आचाम्य n. = आचमन 1) Bhatt. 6,65.

आचार, अत्याचार n. *zu feines Benehmen* und अनाचार n. *grobes Benehmen* Spr. (II) 156.

आजकरोण adj. P. 4,2,78, Schol. — Vgl. रोण.

आजक्रान्दि m. patron. Pat. a. a. O. 4,60,*b*.

आजगर adj. *der Boa eigen*, — *ähnlich:* व्रत MBh. 12,6677. fgg.

आजिगमिषु adj. *zu kommen beabsichtigend:* अना° Pat. a. a. O. 1,37,*b*.

आज्यहविस् adj. *Schmalzspende habend* Ait. Br. 1,25.

आञ्जन 2) nach dem Comm. (2,91,77 ed. Bomb.) *ein Kästchen mit Augensalbe.*

आटोप 3) pl. Spr. (II) 2158.

आडम्बर 1) MBh. 9,2676.

आणवय्, °यति Pat. a. a. O. 1,234,*b*.

आतङ्क 2) अन्तकातङ्क *Furcht vor dem Tode* (das vorangehende तद् ist als Correlativ zu यद् aufzufassen) Hem. Jogaç. 4,60.

आतङ्कित (von आतङ्क) adj. *besorgt, von Besorgniss ergriffen:* शङ्का-तङ्कितमानस (das Suffix gehört auch zu शङ्का) Spr. (II) 5940.

आतार Divjâvad. 3.

2. आताम्रता f. nom. abstr. von आताम्र (s. Nachträge) Ratnâv. 68,4.

आतिदेशिक Comm. zu Âçv. Çr. S. 73,6. Pat. a. a. O. 1,184,*b*.

आतिशायनिक (von अतिशायन) adj. *Steigerung ausdrückend;* m. *ein solches Suffix* Vâmana 5,2,62.

आतिशायिक (von अतिशय) dass. Pat. a. a. O. 2,345,*b*. 346,*a*. *b*. 4, 32,*a*. 5,62,*b*.

आतुच् Z. 2 lies 8,27,21.

आत्मगत adj. *auf ihm selbst* (auf गिरि *Berg* zu beziehen) *befindlich* MBh. 11,566 nach der Lesart der ed. Bomb.; आत्मरूढ ed. Calc.

आत्मघातक m. *Selbstmörder* Spr. (II) 4330.

2. आत्मभव m. *der Liebesgott* Spr. (II) 4878.

आत्ममय *sich selbst gehörig, selbstständig* Spr. (II) 4075.

आत्मरूढ adj. *auf ihm selbst* (auf गिरि *Berg* zu beziehen) *wachsend* MBh. 11,566. आत्मगत ed. Bomb.

आत्मसंपन्न adj. *mit Geist begabt:* अनात्म° *dumm* Spr. (II) 437.

आदर, बह्वादर adj. *grossen Werth legend auf* (geht im comp. voran) Spr. (II) 1902.

आदर्श 4) lies N. pr. eines Berges (nach Kaij.) Pat. a. a. O. 2,397,*b*. 6,104,*b*. Ind. St. 13,359. Weber, Pratiǵńâs. 103,4.

1. आदान 2) *das Nehmen, Anfassen* Hem. Jogaç. 1,26.34. °समिति 38.

आदित्य 2) *e*) n. (vgl. Nachträge) Sûrjas. 8,19.

आदिम Sûrjas. 1,21.

आदिवत् adv. *einem Anlaut gleich* Pat. a. a. O. 1,204,*a*. Davon nom. abstr. °वत्त्व ebend.

आदीधक so, nicht आदीध्यक ebend. 7,128,*a*. *b*.

आदेशन n. *das Angeben, Bezeichnen* ebend. 2,311,*b*.

आदेशिन् (von आदेश) adj. *das wofür Etwas substituirt wird,* = स्थानिन् ebend. 1,135,*a*.

आधान 1) *das Hinzufügen* Vâmana 1,3,16. — 8) *Zaum, Gebiss;* s. निराधान weiter unten.

आधारता f. nom. abstr. zu आधार 1) Spr. (II) 6444.

1. आधि 1) अखिलसंशयाधि *Behälter* Bhâg. P. 11,13,33.

आध्ययि von अध्यय Kaij. in Mahâbh. lith. Ausg. 7,110,*b*.

आनन्द m. N. pr. eines Çrâvaka Hem. Jogaç. 3,151.

आनन्दताण्डवपुर n. N. pr. einer *Stadt* Carr, Sanskrit Proverbs No. 206.

आनम vgl. auch स्वानम.

आनयन n. *Berechnung* Sûrjas. 1,56.

आनुदेशिक adj. zu अनुदेश 1) Pat. a. a. O. 1,134,*b*.

आनुरोह्दिणी (Nachträge) ist hier adj.

आनुवासनिक (von अनुवासन) adj. *zu einem öligen Klystier geeignet:* पिष्ट Ḱaraka 8,12.

आनुसेय (von अनुसू) m. *Nachkömmling* Pat. a. a. O. 8,63,*b*.

आन्तःपुरिक, so zu lesen in den Nachträgen.

आन्यभाव्य n. *das ein-Anderes-Sein* Pat. a. a. O. 1,26,*a*. *b*. 5,43,*a*.

आप् 2) Z. 6 M. 1,63 ist अपुस् von पा *schützen* gemeint. — partic. आप्त *dividirt* Sûrjas. 1,52. 60. 2,28. 57. 61. 64. fg. 3,10. 22.

— अव *durch Division erhalten* Sûrjas. 2,32. 3,9. 12,59.

— प्र 2) mit infin. *bekommen zu:* खादितुं प्राप्यते यावत् Spr. (II) 7515. — partic. प्राप्त 4) तेजःसमायशः° so v. a. *versehen mit* R. ed. Bomb. 1,7,8.

— संपरिप्र desid. s. संपरिप्रेप्सु.

— सम् caus. 1) Kaush. Up. 2,15.

— परिसम् Z. 3 प्रत्येकं परिसमाप्यते so v. a. *erstreckt sich auf Jedes, gehört zu Jedem;* vgl. Pat. a. a. O. 1,48,*b*. षट्प्रभृतिषु श्लोकशेषः परिसमाप्यते *erstreckt sich auf* 2,317,*a*.

2. आप m. (Comm.) *ein best. Stern,* δ *Virginis* Sûrjas. 8,21; vgl. 2. अप् am Ende.

आपण auch *Waare;* s. u. शकट 1).

आपथी, lies *ein auf dem Wege liegender Gegenstand, Stein* und dgl.

आपात 4) आपाते *am Anfange* im Gegensatz zu पर्यन्ते Spr. (II) 6419 (Conj.).

1. आपि adj. *reichend* in सर्वत्रापि.

आपिशल, आपिशलम् (sc. शास्त्रम्) अधीते ब्राह्मणी आपिशला ब्राह्मणी Pat. a. a. O. 4,16,*b*.

आपीडन n. *das Drücken, Druck* Kan. 5,2,6.

आपोहिष्ठीय (Nachträge) Sâmavidh. Br. 1,2,5.

आप्ताधीन adj. (f. आ) *von zuverlässigen Personen abhängig:* प्रमाणता Hem. Jogaç. 2,12.

1. आप्य n. (Nachträge) Sûrjas. 8,4.

आप्र adj. von आप्री RV. Anukr. Ind. St. 7,470, N.

आप्रीतिमापु N. pr. einer Oertlichkeit; davon °मापवक adj. Pat. a. a. O. 4,74,*b*.

आभिगामिक Kâm. Nîtis. 4,8 wohl fehlerhaft für °कामिक. साध्याभि° ist wohl eine unregelmässige Zusammenziehung von साध्या आभि°.

आभिप्रायिक (von अभिप्राय) adj. *nach Belieben geschehend, beliebig:* कर्मन् Sâmavidh. Br. 3,9,7.

आभिमुख्य 3) in den Nachträgen zu streichen, da die Stelle zu 1) gehört; vgl. Spr. (II) 5708.

आभूतसंप्लवम् (auch VP. 2,8,89) s. u. भूतसंप्लव und संप्लव 3).

आमर्श m. *Berührung, Anklang:* हौत्रामर्श Âçv. Çr. 8,13,32.

आमितवत् (Nachträge), lies 2,7,16,4.

आमिश्र adj. *vermischt, vermengt* Pat. a. a. O. 6,36,*b*. Davon nom. abstr. °त्व n. 4,*a*. 12,*a*. 36,*b*.

आमिश्रीभूत adj. *vermischt, unter einander gemengt* ebend. 1,193,*b*. 6,12,*a*. °त्व n. nom. abstr. 1,193,*b*.

आमिष *Geschenk, Honorar, Trinkgeld* u. s. w. (vgl. Z. 3 v. u.) Karaka 3,8.

आमील *ein best. wollener Stoff* Vjutp. 212.

आम्नाय vgl. प्रत्याम्नायम्.

आम्ब (Nachträge), आम्बानां चारुम् TS. 1,8,10,1 soll nach Pat. a. a. O. 6,11,*a* = नाम्बानां चारुम् sein.

आयज्ञिन् adj. *herbeiopfernd* TBr. 3,16,12,1. 14,3. compar. आयज्ञीयस् ebend.

आयतन, हास्यायतन *ein Gegenstand des Gelächters* Vâmana 1,3,17.

आयःशूलिक (vgl. Nachträge) = यो मृदुनोपायेनान्वेष्टव्यानर्थान्रभसेनान्विच्छति Pat. a. a. O. 5,44,*b*.

आयस्कारि m. patron. von अयस्कार ebend. 4,57,*b*.

आयाम 1) = गात्राणां निग्रहः ebend. 1,192,*b*.

आयास (Nachträge) 1) Z. 2 lies 194 st. 191.

आयासन n. *das Ermüden:* कोपनमायासनेनाभिभवेत् Karaka 3,8. आयास v. l.

आयुष्य, °यति = आयुष्मत्तमाचष्टे Kaij. in Mahâbh. lith. Ausg. 6(4),47,*a*.

आर *Höhlung* Sûrjas. 13,22.

आरद्ध vgl. आरब्ध.

आरनाल m. pl. Hariv. 8447 nach der Lesart der neueren Ausg.

आरब्ध m. N. pr. eines Sohnes des Setu Bhâg. P. 9,23,14.

आरम्भ 1) गृहारम्भ so v. a. *der Bau eines Hauses* Spr. (II) 2192. अनारम्भे (so v. a. *ohne ein Haus zu bauen*) ऽपि परगृहे सुखी सर्पवत् Kap. 4,12.

आरम्भक adj. *ganz hingegeben, voller Erwartung:* यदारम्भका रङ्गं गच्छन्ति नटस्य श्रोष्याम इति Pat. a. a. O. 1,283,*a*. *in's Leben rufend, hervorbringend:* सजातीयारम्भकत्व n. nom. abstr. Kan. 1,1,9.

आरवडिण्डिम m. *eine Art Trommel* Gît. 11,7.

आरस m. *Geschrei* u. s. w. s. 2. सारस.

आरा f. *ein best. Wasservogel* Karaka 1,27.

आराट् N. pr. eines Dorfes der Bâhîka; davon adj. आराटक (f. आ und ई) Pat. a. a. O. 4,72,*b*.

आरुक n. *die Frucht der Pflanze,* auch आलुक genannt (in Kârttikejapura) Dhanv. 5,21. Râgan. 11,99. Karaka 1,27.

आरोचक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,2097 nach der Lesart der ed. Bomb.

आरोप (Nachträge) 2) 3) an beiden Stellen wird आरोह gelesen.

आरोपण 5) richtiger *das Beziehen des Bogens mit der Sehne;* vgl. 1. रुह् mit आ caus. 3). — 8) zu streichen, da der Text आरोहण in dieser Bed. hat.

आरोह 1) Z. 5 lies AK. st. R. — 2) *das Aufsteigen* in übertragener Bed. Vâmana 3,1,12.

आर्कि Sûrjas. 1,29. 2,56. 7,16.

आर्त adj. (Nachträge) Sûrjas. 14,1. 2.

आर्तपर्णि, आर्तुपर्णि die neuere Ausg.

आर्तरौद्र n. *rauhes —, grausames Benehmen gegen Unglückliche* Hem. Jogaç. 3,72. 81. 4,77. 84. an den beiden letzten Stellen lesen wir °रौद्रं st. °रौद्रे.

आर्तुपर्णि m. patron. von ऋतुपर्ण Hariv. 815 nach der Lesart der neueren Ausg.

आर्थ *auf Besitz beruhend:* संबन्धः Pat. a. a. O. 1,122,*a*.

आर्द्र *Feuchtigkeit, feuchte Masse:* हरितालार्द्रपीत Hariv. 4083; vgl. Kumâras. 7,23.

आर्धधातुक adj. (f. आ) Pat. a. a. O. 2,403,*b*.

आर्धधातुकीय adj. von आर्धधातुक ebend. 1,138,*a*. 181,*b*. 3,37,*a*.

आर्धमासिक adj. *halbmonatlich* ebend. 4,72,*a*.

आर्धरात्रिक adj. *zur Mitternacht stattfindend* Sûrjas. 1,50.

आर्बुदि (von अर्बुद) m. patron. des Ûrdhvagrâvan, Verfassers von

ṚV. 10,175.

आर्यशिस् Pat. a. a. O. 6(4),18,b. — Vgl. मित्रशिस्.

आर्षिक m. *ein Fürst der* Ṛshika ebend. 4,74,b.

आलक्षण vgl. स्वालक्षण.

आलक्ष्य, तेषां धन इवालक्ष्यः *anzusehen wie* R. Gorr. 1,19,27.

आलपन und आलप्ति (Nachträge) vgl. u. गमक (Nachträge).

आलब्धव्य adj. *zu erfassen, — schlachten* Pat. a. a. O. 1,49,b. 111,b.

आलमर्थ्य n. = अलमर्थता, अलमर्थत्व ebend. 3,95,a.

आलय Sp. 702, Z. 2 ऋष्यमूकालय ist adj. comp. *wohnend in.*

आलुक n. s. oben u. आरुक.

आलोकगदाधरी, so zu lesen in den Nachträgen.

आलोकवत् (von आलोक) adj. *Licht besitzend, leuchtend* Z. d. d. m. G. 27,49.

आलोचनीय adj. *zu betrachten, in Betracht zu ziehen* Vedântas. (Allah.) No. 4.

आलोच्य adj. dass. Mârk. P. 44,23.

आलोप m. *Bissen* Vjutp. 198.

आलोल, Megh. 62 gehört zu लोल.

आलोह्वत् s. u. लोह्वत्.

आलोहित Ṛt. 1,21.

आवरण 2) c) कण्टकावरण Spr. (II) 7491.

आवर्जक adj. *für sich gewinnend* s. हृदयावर्जक.

आवल्गिन् (von वल्ग् mit आ) adj. *hüpfend, springend* Nâgân. 2.

आवश्यक n. *Befriedigung der Nothdurft* Sâmavidh. Br. 1,5,15.

आवसति f. *Herberge, Zuflucht* TBr. 2,3,5,4.

आवस्थिक *Zeitpunkte enthaltend, — darbietend:* कालो नित्यगश्चावस्थिकश्च । तत्रावस्थिको विकारमपेक्षते Karaka 3,1.

आवाप *Saatfeld:* व्यसनावाप एतस्मिन् so v. a. *in diesem Jammerthal* Bhâg. P. 4,22,13.

आवार m. *Hut, Schutz* Kâm. Nîtis. 16,38.

आवि s. weiter unten u. 2. आवी.

आविर्मृडीक vgl. समृडीक.

आविष्टत्व n. *das Behaftetsein mit* (geht im comp. voran) Vâmana 5,1,17.

2. आवी (vgl. 5. वी) Suçr. 1,368,13. auch आवि, °प्रादुर्भाव, आविभिः संक्लिश्यमाना Karaka 4,8. Hierher auch: आव्यंमस्मिन्दधाति *Zittern vor Bangigkeit* oder *Krankheit* (Comm.) TS. 3,2,9,4. Kâth. 30,9.

आवृत् vgl. oben अपावृत्.

आवृत m. *eine best. Mischlingskaste:* ब्राह्मणादुग्रकन्यायामावृतो नाम जायते M. 10,15.

आवेणिक Kâlakakra 2,161. 5,240.

आवेवक so, nicht आवेव्यक Pat. a. a. O. 7,128,a.b.

आवेशन 5) richtiger आवेषण.

आव्याधि m. *angerissene —, angebrochene Stelle* TBr. 3,7,5,6.

आव्रस्क (?) Kauç. 47.

आशंसन vgl. वीराशंसन.

आशंसा *Ahnung* Venîs. 5,6. 8.

आशंसितृ, पाव्यमाशंसितावन्ध्यम् Ragh. ed. Calc. 1,87.

आशय 3) das Beispiel Spr. 1296 zu streichen; vgl. Spr. (II) 3062. — Vgl. मदनाशय weiter unten.

आशितिमन् (von आशित) m. *das Sattsein* TS. 7,1,11,1.

1. आशिस् 3) Bez. *des Charakters und der Personalendungen des Precativs* Kâtantra 3,1,15. 31.

आशीर्दा vgl. oben अनाशीर्दा.

आशुशुक्षणि m. *Feuer* Hem. Jogaç. 1,7.

आशुहेषस् s. u. हेषस्.

आश्रपण, lies श्रा st. श्री.

आश्वास्य adj. *worüber man Beruhigung haben muss* Megh. 99.

आश्विक m. *ein Reiter zu Pferde* Pat. a. a. O. 1,170,b.

आषाढ 2) Sûrjas. 9,14. dieses oder अ° 8,16.

आष्टमिक (von अष्टम) adj. *im achten* (Adhjâja) *gelehrt* u. s. w. Pat. a. a. O. 7,119,a. 8,19,a.

2. आस् mit अधि 4) विवादाध्यासित Sarvadarçanas. 19,6. 48,10. 82,18. 108,12. fg.

— उप 9) इह प्रायमुपासिष्ये (so ed. Bomb.) MBh. 3,10580.

आसक्ति 1) in eig. Bed. Râga-Tar. 3,98. in übertr. Bed. Spr. (II) 12. An beiden Stellen am Ende eines adj. comp.

आसङ्क्तव्य adj. *anzuhängen, anzufügen:* अनुबन्ध Pat. a. a. O. 3,29,b.

1. आसन 1) a) über die verschiedenen Arten *des Sitzens* Hem. Jogaç. 4,123. fgg.

आसार 2) सुधासार Kathâs. 26,32. 38,125 (hier falsch zerlegt).

आसिका *Art und Weise des Sitzens:* उष्ट्रासिका आस्यते Pat. a. a. O. 3,41,a. — Vgl. सुखासिका.

आसुतिंकरिष्ठ adj. Pat. a. a. O. 6(4),44,b.

आसेक्य n. Bez. *einer Art von geschlechtlicher Schwäche* Suçr. 1,318,8.

आस्कन्दिन् 2) सुधास्यन्दास्कन्दिन् (wegen der Cäsur besser सुधास्यन्दस्कन्दिन्) Spr. (II) 5934.

आस्तार, Durgâd. zu Nir. 5,22 erklärt देवने ṚV. 10,43,5 durch आस्तारे. Vgl. समास्तार.

आस्तारक m. *Rost* oder *Dreifuss* (auf welchem die Pfanne über das Feuer gesetzt wird) Bhâvapr. 5.

आस्था 3) *Verlass auf* (loc.) Spr. (II) 7558.

आस्थेय *anzusehen als, zu halten für* (nom.) Pat. a. a. O. 1,224,a.

आस्पद 2) Bez. *des 10ten astrologischen Hauses* Varâh. Bṛh. 9,2. 4. 10,1. 25(23),6.

आस्फारकस्थान n. *der Ort, auf welchen die Würfel geschnellt werden* (स्फर्), als Erklärung von इरिण Durga zu Nir. 9,8.

आस्फोट 2) lies आस्फोत 1) a).

आस्रव 3) (Nachträge) Hem. Jogaç. 4,55. 73. fgg. 80.

आह्नव Z. 1 lies ह्न st. ह्व.

आहार 2) c) चतुर्विध Hem. Jogaç. 3,79. 86. 149.

आहारिन् s. शिलाहारिन्.

आहिण्डिक (Nachträge) im Prâkrit Mṛkkh. 73,9. *Herumstreicher* Comm.

आहिताग्नि Varâh. Bṛh. S. 87,3 (तथाहि° zu lesen).

आहुतसंप्लवम् s. u. संप्लव 3).

आह्नेय, मुख Spr. (II) 7350. m. = अह्नेरपत्यम् Pat. a. a. O. 4,50,b.

आह्लादक, अनाह्लादक (so zu lesen mit der ed. Calc.) RÂGA-TAR. 1,329.

आह्वरय्, lies आह्वरयति.

3. इ 5) इत *gelangt zu:* अङ्गसंश्लेषम् MÂRK. P. 24,17. — intens. ईयायते (नेयायते) = गच्छति (Comm.) PRAÇNOP. 4,2.

— अति 8) = अभि 8) Spr. (II) 2969, v. l.

— अभि 8) *hervorgehen, entstehen aus* (°तस्) Spr. (II) 2969.

— अव, अवैहि st. अवेहि tadelt VÂMANA 5,2,71.

— समव, partic. समवेत *gelangt zu:* सर्वकल्याणसंपत्तिम् MÂRK. P. 123,9. wenn °संपत्तिसमवेत gelesen wird, dann *versehen mit.*

— आ 1) Z. 4 lies 2,33,1. 3,55,8. 5,87,8.

— उद् 2) pass. impers.: नाप्सुमताप्युदीयते Spr. (II) 399. — 5) *in die Höhe kommen* bildlich ebend.

— अभ्युद् 5) partic. अभ्युदित *in die Höhe gekommen, im Glück sich befindend* Spr. (II) 1167.

— प्रोद्, partic. प्रोद्यन्त् *aufgehend* so v. a. *zukünftig* Spr. (II) 4034.

— समुद् 4) उदाहरणं प्रत्युदाहरणं वाक्याध्याहार इत्येतत्समुदितं व्याख्यानम् *alles dieses zusammengenommen* PAT. a. a. O. 1,18,*a*. 19,*a*. — 5) एवं समुदिता नारी *glücklich ausgestattet* MBH. 4,617.

— अभ्युप, partic. अभ्युपेत *versehen mit:* न तत्सत्यं यच्छलेनाभ्युपेतम् Spr. (II) 3483.

— अपपरा *davon gehen* ṚV. 10,83,5.

— संप्रति pass. *gemeint sein* PAT. a. a. O. 1,168,*b*. — partic. संप्रतीत *allgemein angenommen* Spr. (II) 7532. — caus. *bewirken, dass man Etwas unter Etwas versteht,* PAT. a. a. O. 1,168,*a*.

— वि 1) व्ययमान und अ° *nach verschiedenen Richtungen gehend* und *unbeweglich* MAITRJUP. 2,2. व्ययमान *zu Grunde gehend* BHÂG. P. 4,24,67. वेति KAUSH. UP. 3,1 wohl nur fehlerhaft für व्येति; vgl. TS. 3,1,[illegible],2.

5. इ m. patron. (!) von 6. अ (s. oben) PAT. a. a. O. 1,172,*b*.

इक्षुनेत्र, lies *Wurzel des Zuckerrohrs* RÂGAN. 14,88 und मोरट st. सोरट.

इङ्गित = अभिप्राय (MALLIN.) KIR. 14,2.

इडविड् (°बिड् gedr.) = इडविडा PAT. a. a. O. 4,54,*b*.

इडादध (und इलादध) m. N. eines Ishṭjajana ÂÇV. ÇR. 2,14,11.

इतर, इतरद् (Conj.) adv. *dagegen* Spr. (II) 2639.

इतरय् (von इतर), °यति *abspenstig machen, auf seine Seite ziehen* MALLIN. zu KIR. 1,14.

1. इदम् Z. 16, zu अयोस् scheint अवोस् eine Nebenform zu sein ṚV. 6,67,11. 7,67,4. 10,132,5.

इन् mit प्रति, lies *bekräftigen.*

इन्दिरा Spr. (II) 3088.

इन्दु 2) Bez. *der Zahl Eins* (vgl. Nachträge) SÛRJAS. 1,31. 34.

इन्दुज 1) SÛRJAS. 12,31.

इन्दुराज् fehlerhaft für उडुराज्; vgl. Spr. (II) 7053.

इन्द्र 1) *a*) Sp. 803, Z. 3 füge 10,73,1 nach 8,66,1. 2 hinzu. Z. 21 lies VS. 38,16. Als Bez. *der Zahl vierzehn* SÛRJAS. 2,53.

इन्द्रकील (Nachträge), lies *Thürriegel, Thorriegel* st. Indra's *Banner* und füge R. GORR. 2,87,22 hinzu.

इन्द्रय्, lies *nach* Indra *verlangen.*

इन्द्रपाष्टि m. N. pr. eines Schlangendämons VJUTP. 87.

इन्द्रशत्रु vgl. BHÂG. P. 6,9,11 in Betreff der Doppelsinnigkeit.

इन्द्राभ m. *ein best. zu den Hühnerarten gezählter Vogel* ÇARAKA 1,27.

इयन्त्, vgl. PAT. a. a. O. 6,11,*a*.

इरिण 4) in übertr. Bed. *die Fläche, auf welche die Würfel geworfen werden,* ṚV. 10,34,1.

इरिविल्ला, lies WISE st. WHITE.

I. 1. इष् mit प्र caus. 2) Z. 10 st. प्रेषितम् hat die ed. Bomb. richtig प्रोषितम्.

I. 3. इष् 2) Z. 20 MBH. 3,16487 (beide Ausgg.) liest मां चेज्जीवन्तमिच्छसि st. मां च u. s. w. — Z. 4 v. u. M. 12,37 ist der infin. passivisch aufzufassen; man könnte übrigens auch ज्ञातम् st. ज्ञातुम् vermuthen (vgl. u. लज्ज्).

— आ vgl. u. 1. यज् mit आ 1).

— प्रति, streiche Bed. 1) und stelle das Citat zu der folgenden.

इषु 5) (Nachträge) SÛRJAS. 1,30. 42. 8,8.

इषुपुङ्खा f. = शरपुङ्खा *die Indigopflanze* RÂGAN. 4,73.

इषेत्वक so, nicht इषेत्वाक PAT. a. a. O. 1,235,*b*.

इष्टाहोत्रीय (von इष्टा होत्राः ṚV. 8,82,23) n. N. eines Sâman SÂMAVIDH. BR. 2,4,8.

इह 2) *jetzt, im Augenblick* Spr. (II) 6359.

इहशिल्प n. *ein Kunstwerk von Menschenhand* (Gegens. देवशिल्प) AIT. BR. 6,27.

ईक्ष् 3) Spr. (II) 7513. *erwarten* 5253.

— परा, lies प्रोक्ष्य st. प्रेक्ष्य.

— सम् 3) am Ende, das Beispiel MBH. 14,2201 zu streichen, da hier mit der ed. Bomb. समौक्षत zu lesen ist.

ईड् = ईर् *in Bewegung setzen, erzeugen:* अग्निर्वा इतो वृष्टिमीट्टे (aus ईर्ते) मरुतो ऽमुतश्च्यावयन्ति PAT. a. a. O. 1,231,*b*. 6,11,*a*.

ईदृश, नेदृशा राजसत्काराः so v. a. *eben so wenig* Spr. (II) 3221.

ईर् mit प्र caus.: कालः प्रेरितः *verbracht, verlebt* Spr. (II) 6088.

— सम् caus. 1) असमीरित *nicht erregt:* Wind Spr. (II) 3179.

ईर्या in der in den Nachträgen angegebenen Bed. HEM. JOGAÇ. 1,26. 34. fg.

2. ईष् vgl. यत्नेष्.

ईश 2) *c*) SÛRJAS. 2,17.

ईश्वर 4) *b*) Bez. *der Zahl eilf* SÛRJAS. 2,23.

ईश्वरीकर् *Jmd zu einem reichen Herrn machen* HEM. JOGAÇ. 2,10.

ईह् mit सम्, समीहित n. *Wunsch* Spr. (II) 6855.

2. उ (Nachträge) Z. 3 lies हरचूडार्चनमणिः.

1. उक्ष् mit सम्, med. *besprengen:* समौक्षत MBH. 14,2201 nach der Lesart der ed. Bomb.

उखच्छिद्, lies *brüchig wie eine Scherbe, morsch.*

उगण soll nach PAT. a. a. O. 6,11,*a* = सुगण sein.

उच् Z. 4 füge 1,103,4 nach 10,33,6 hinzu.

उच्च 2) SÛRJAS. 1,33. 44. 55. 58. 2,1. 3. fgg. 10. 12,87.

उच्चण्ड vgl. प्रोच्चण्ड.

उच्चामन्यु vgl. औच्चामन्यव und उच्चैर्मन्यु.

उच्चारिन् adj. *Töne ausstossend, schreiend* u. s. w.: गर्दभो° *wie ein Esel* PAT. a. a. O. 6,81,*b*.

उच्छिखण्ड (1. उद् + शि°) adj. *mit emporgerichtetem Schweife:* Pfau Mâlatîm. 152,8.

उच्छिष्टक adj. = उच्छिष्ट 1) *b)* MBh. 13,6146, wo mit der ed. Bomb. तत उच्छिष्टकाः सर्वे zu lesen ist.

उज्जिहाना f. N. pr. einer Stadt R. 2,71,12. उज्जिहाना Gorr.

उज्झ् mit प्र *abziehen, subtrahiren* Sûrjas. 1,36. 46. 2,22. 33. 50. fg. 3,8. 16. 19. 6,17.

उज्झ s. वीरोज्झ.

उज्झन n. *das Verlassen, Meiden* Hem. Jogaç. 1,29.

उडुम्व m. *eine best. Körnerfrucht* Sâmavidh. Br. 2,8,5.

उत्कटिका f. und उत्कटिकासन n. Bez. *einer best. Art des Sitzens* Hem. Jogaç. 4,123. 131.

उत्कर्ष 2) *b)* आत्मोत्कर्ष dass. Spr. (II) 6736.

उत्कर्षिन् adj. *den Vorrang habend, höher stehend* Kâvjâd. 2,35.

उत्कीलक m. N. pr. eines Berges Divjâvad. 167.

उत्कोच *das Abwinden, Ablösen* TBr. Comm. 1,124 unten.

उत्क्रम 4) *umgekehrte Ordnung* Sûrjas. 2,22. 3,45. 47.

उत्क्रमज्या f. *sinus versus* Sûrjas. 2,22. 27. 33. 60. 3,35. 39.

उत्क्रोश Karaka 1,27.

उत्क्लेद füge bei: d. h. *das Sichregen der Flüssigkeiten, welches Uebelkeit erzeugt.* Die gewöhnliche v. l. ist उत्क्लेश und umgekehrt. Die Stelle 2,464,3 gehört zu उत्क्लेश.

उत्तमपुरुष 2) Sâmavidh. Br. 1,2,5.

1. उत्तर 4) *d)* उत्तरं दा *Jmd* (loc.) *widersprechen* Spr. (II) 584.

उत्तरक (von 1. उत्तर) adj. *aufgegangen* (beim Kochen): दधि Pat. a. a. O. 2,332, *a.*

उत्तरकालम् adv. *später, nach:* ततः Pat. a. a. O. 1,18, *b.* दृशम्युत्तर° 9, *a.* संस्कारोत्तर° 10, *a.*

उत्तरभक्तिक adj. *auf das Essen folgend* Karaka 1,7.

उत्तरवादिन् adj. *antwortend, mit der Antwort nicht verlegen* Sâmavidh. Br. 2,7,13.

उत्तान, उत्तानार्थ (Gegens. गम्भीरार्थ) *flach:* काव्य Spr. (II) 2086.

उत्तारण 2) भवार्णवोत्तारणयानपात्र Spr. (II) 2781.

उत्तिष्ठासा (vom desid. von 1. स्था mit उद्) f. *das Weggehenwollen vor Vollendung einer heiligen Handlung, die Absicht eine h. H. abzubrechen* Njâjamâlâv. 280,6.

उत्थापन 1) *a)* vgl. u. वेताल 1) *a).*

उत्पत्तव्य (von 1. पद् mit उद्) n. impers. *zum Vorschein zu kommen, zu erscheinen, aufzutreten* Pat. a. a. O. 2,318,*a.* 394,*a.*

उत्पादक 1) *productiv:* Dichter Spr. (II) 6788; vgl. die Note.

उत्पादयितर् nom. ag. *Erzeuger* Pat. a. a. O. 4,46,*a.*

उत्पाद्य (Nachträge), अनुत्पाद्यत्व n. *das Nichterzeugtwerden* Tattvas. 17.

उत्पीडन n. *das von der Stelle Gedrängtwerden:* अनेकद्रव्याणाम् Karaka 1,12.

उत्पुंसय् (Nachträge) wohl fehlerhaft für उत्पांसय्; vgl. पांसन.

उत्प्रेक्षा 1) सोत्प्रेक्षम् Venîs. 22,9.

उत्प्रेक्षावयव m. *eine best. Form der* Upamâ, *eine Species der* Saṃsṛshṭi, Vâmana 4,3,31-33.

उत्सङ्ग 1) auch *Vertiefung:* सोत्सङ्ग *vertieft* Bhâvapr. 7.

उत्सङ्गिन् 1) füge *vertieft* hinzu.

उत्सत्ति f. *Schwund:* वर्णोत्सत्ति Pat. a. O. 1,42,*b.*

उत्सर्ग 1) *Entleerung:* °समिति Hem. Jogaç. 1,34. 39. — Vgl. कायोत्सर्ग.

उत्सादक, यज्ञोत्सादक Durga zu Nir. 3,20.

उत्सेध 1) Z. 2 füge Comm. zu Lâṭj. 8,5,1 nach 5,2,21 hinzu. — 2) °विस्तारतस् *nach Höhe und Breite* Karaka 1,14.

2. उद् mit उप, partic. उ॒पोत्त TS. 4,4,9,1.

— नि TBr. 3,8,2,3.

उदधीय् (von उदधि), °यति *Etwas* (acc.) *für ein Meer halten:* स्वल्पं वारि Spr. (II) 3899.

उदय m. = °ज्या Sûrjas. 5,3. उदयासु 13,14.

उदयज्या f. *orient-sine* i. e. *sine of the point of the ecliptic on the E. horizon* Sûrjas. 5,5.

उदर्द Çârṅg. Saṃh. 1,7,67. सोत्सङ्गैश्च सरागैश्च कण्डूमद्भिश्च मण्डलैः । शैशिरः श्लेष्मबहुल उदर्दः Bhâvapr. 7.

उदवसान adj. *den Schluss bildend:* कर्मन् Bhâg. P. 4,7,56.

उदसन Kâṇ. 5,1,10.

उदात्त 1) °प्रतिवचस् adj. *trotzig antwortend:* परिजन Spr. (II) 4258.

उद्दामन्त्रण n. *das Anrufen, Auffordern* Âpast. 1,8,15.

उदासारिन् adj. Pat. a. a. O. 3,68,*a.*

उदितानुवादिन् adj. *Andern nachsprechend* Ait. Br. 2,15.

उदूर्ह m. *Bündel von Ruthen, Besen* TBr. 3,8,4,3. उडुह् im Text die Ausg.

उदृच् 2) die Ableitung des Comm. wird wohl als richtig anzusehen sein. Dadurch wird auch unsere Erklärung für 1) zweifelhaft.

उद्गारचूडक m. *ein best. zu den* Pratuda *gezählter Vogel* Karaka 1,27.

उद्घर्षणिका f. = उद्घर्षणिका Comm. zu Bhâg. P. 5,11,1.

उद्ग्राह 3) *Aufnahme:* प्रभवति शुचिर्बिम्बोद्ग्राहे मणिर्न मृदां चयः Spr. (II) 6066.

उद्घाट m. *das Oeffnen* so v. a. *Offenlegen, Zeigen:* दन्तोद्घाटेन हसति Spr. (II) 2221.

उद्दण्डित adj. *hoch aufgerichtet:* शिखण्डिता (so zu lesen) ननु मकरन्दपाण्डित्यमुद्दण्डितम् Z. d. d. m. G. 27,28.

उद्दीपन adj. *anfeuernd, anregend;* davon °ता f. nom. abstr. Daçak. 16,3.

उद्देश = गुणैः प्रापणम् *Beschreibung* Pat. a. a. O. 1,235,*a.* = प्रत्यक्षमाख्यानम् *das ad oculos Demonstriren* ebend.; vgl. weiter unten उपदेश.

उद्देशिन् adj. *hinweisend* Vâmana 4,3,17.

उद्देश्यक am Ende eines adj. comp. so v. a. *hinweisend auf:* इदं वेदीज्वलनं यज्ञोद्देश्यकम् Comm. zu R. ed. Bomb. 1,30,9.

उद्योत 2) रूपोद्योतकर *Schönheit zu Tage treten lassend* Spr. (II) 7239.

उद्राव N. gewisser Formeln Weber, TS. 2,254, Anm.

उद्धरण 1) *das Fortnehmen, Entfernen* Vâmana 1,3,16.

उद्धान 1) *b)* = लम्बोदर Med. r. 294. आध्मान st. उद्धान H. an. 4,277.

उद्धार 1) *b)* ऋणोद्धार *Tilgung einer Schuld* Spr. (II) 7487.

उद्दुर mit infin. *erpicht zu* Hem. Jogaç. 4,32. उद्दुर die Hdschr.

उद्ध्वंस m. so v. a. उद्ध्वंसन 2) Káraka 3,3. देशोद्ध्वंस ebend. am Ende.

उद्ध्वंसन 1) *das Bedeckt —, Ueberzogenwerden* (des Halses) so v. a. *Heiserkeit* Káraka 2,6. — 2) *das Ueberzogenwerden eines Landes durch eine Seuche, Epidemie:* जनपदोद्ध्वंसन Káraka 3,3. das darüber handelnde Kapitel heisst जनपदोद्ध्वंसनीय ebend.

उद्बन्धन adj. (f. ई) *zum Erhängen dienend:* रज्जु R. ed. Bomb. 2,12,30.

उद्भट vgl. श्रीद्भट.

उद्भस m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,2084 nach der Lesart der ed. Bomb.

उद्युगं wohl *eine best. Krankheit* AV. 5,22,11.

उद्र angeblich = रुद्र in der ved. Stelle शिवा उद्रस्य भेषजी Pat. a. a. O. 6,11,a. 8,36,a. रुतस्य st. उद्रस्य VS. 16,49. Vgl. Ind. St. 13,437.

उद्रङ्ग, बकुडद्रङ्ग s. u. संग्रह am Ende und u. संग्राह.

उद्वर्ग (von वर्ज् mit उद्) nom. ag. *Vertilger* Kaush. Up. 2,7.

उद्वर्तन adj. s. कृदयोद्वर्तन.

उद्वर्तिन् adj. तिलोद्वर्तिन् *sich einreibend mit;* s. u. तिल 1) (Nachträge) und vgl. Wilson, Sel. Works 2,206.

उद्वर्त्मन् n. *Abweg* Maitrjup. 6,30. — Vgl. उत्पथ.

उद्वहन 4) s. u. वहन 2) c).

उद्वह्नि adj. *Feuer sprühend:* Auge Çiç. 4,28.

उद्वेष्टनीय adj. s. u. वेष्ट् mit उद् caus.

उन्नति 1) अत्युन्नति *eine hohe Stellung* Spr. (II) 6098.

उन्नय Bhâg. P. 3,15,22.

उन्नाद m. N. pr. eines Sohnes des Kṛshṇa Bhâg. P. 10,61,16.

उन्नाम (von नम् mit उद्) m. *das in der Höhe Stehen:* कृतोन्नाम adj. *obenauf stehend* Spr. (II) 6361, v. l.

उन्मीलन 2) *das Sichtbarwerden des Mondes nach einer Eklipse* Súrjas. 1,63. 4,17. 6,22.

उन्मूलनीय adj. *mit der Wurzel auszuziehen* Hem. Jogaç. 4,14.

उन्मोटन (von मुट् mit उद्) n. *das Abreissen* Spr. (II) 7500.

उपकक्ष n. (sc. लोमन्) *Achselhaare* Gop. Br. 1,3,9. — Vgl. उपपक्ष.

उपकारण 3) अनुपकारण adj. Káraka 1,29.

उपकर्तर्, die erste Stelle zu streichen, da hier अपकर्तर् gemeint ist; vgl. Spr. (II) 5623.

उपकर्षण n. *das Herbeischleppen:* दृषोप° Pat. a. a. O. 1,279,b.

उपकल्पनीय adj. *vorzubereiten, zuzurüsten:* संभाराः Káraka 1,15. Daher der Name dieses Kapitels.

उँपगीति nach P. 6,2,50.

उपचक्र zu den Vishkira gezählt Káraka 1,27.

उपचय 1) उपचयं कर् *Jmd* (gen.) *fördern, Jmd Hilfe leisten* Spr. (II) 4405.

उपचार m. *eine conventionelle Benennung eines Gegenstandes* Pat. a. a. O. 1,45,a; vgl. 7) (auch in den Nachträgen).

उपतल्प्य m. *Auftritt, Bank* TBr. Comm. 3,612,15.

उपदातर् nom. ag. *Gewährer, Ertheiler, Verleiher:* उपदेशोपदातर् Spr. (II) 1285, v. l.

उपदीकर् (उपदा + 1. कर्) *Jmd* (dat.) *Etwas* (acc.) *darbringen, schenken, verleihen* Z. d. d. m. G. 27,94.

उपदेश = प्रत्यक्षमाख्यानम् *das ad oculos Demonstriren* Pat. a. a. O. 1,235,a. = गुणैः प्रापणम् *Beschreibung* ebend.; vgl. oben उद्देश.

उपद्रव 1) सर्वं रत्नमुपद्रवेण सहितम् *Gebrechen, Uebel* Spr. (II) 2250. — 3) (Nachträge) im Ritual *eine Abtheilung einer best.* Sâman-*Formel;* Beispiele bei Haug zu Ait. Br. 3,23.

उपद्वार s. सूपद्वार.

उपधान etwa *Zapfen an der* Vîṇâ; am Ende eines adj. comp. f. आ MBh. 4,1164.

उपनह्य (von 1. नह् mit उप) adj. *mit einem Umschlag zu versehen* Káraka 1,14.

उपनार्यं m. nach Sâj. *Führer* RV. 9,91,4.

उपनिपात m. *Hinzutritt* Sarvadarçanas. 130,3. 4.

उपनिबन्धर् nom. ag. *Abfasser, Redacteur;* davon nom. abstr. °बन्धृत्व (°बन्धत्व gedr.) n. Kull. zu M. 1,1.

उपनिर्गम m. *Hauptstrasse:* नगरस्य H. an. 4,91; vgl. उपनिष्क्रमण 3).

उपनिषद् 1) कल्पोप° *die Lehre vom* Kalpa (sonst Kalpasthâna Buch 9) Káraka 1,4.

उपन्यास 5) eig. *Stipulation;* vgl. Spr. (II) 4566. — 6) nom. ag. nach dem Comm. *Gras und Anderes herbeibringend* MBh. 12,3709. fg. an der ersten Stelle liest ed. Bomb. उपन्यासात्, welches als nom. act. zu fassen wäre.

उपपक्ष vgl. उपकक्ष.

उपपतनीय n. = उपपातक Sâmavidh. Br. 1,5,14.

उपपन्नत्व n. *Angemessenheit,* अनुप° *Unangemessenheit* Vâmana 4,2,20.

उपपातक m. Hem. Jogaç. 4,9 wohl nur fehlerhaft.

उपभोग m. *wiederholter Genuss desselben Gegenstandes* neben भोग *einmaliger Genuss* Hem. Jogaç. 3,4. 5.

उपमारूपक n. *eine best. Form der* Upamâ, *eine Species der* Saṁsṛshṭi, Vâmana 4,3,31. fg.

उपमेयोपमा f. *eine Form der* Upamâ, *bei der ein und derselbe Gegenstand ein Mal das* उपमान, *das andere Mal das* उपमेय *ist,* Vâmana 4,3,15.

उपयोक्तर् nom. ag. *derjenige welcher anwendet, Gebrauch macht* (von einer Nahrung) Káraka 3,1.

उपयोक्तव्य, lies *zu geniessen.*

उपराम 4) *Ruhe des Gemüths:* उपरामं प्र-या Spr. (II) 1356.

उपरिकुटी f. etwa *Bodenkammer,* = अवलिन्द Weber, Hâla S. 160.

उपरियान n. *das nach oben Gehen, das in den Himmel Kommen* Spr. (II) 4459.

उपरिशायिन् adj. *auf einem erhöhten Lager ruhend* Gop. Br. 1,2,7.

उपलधिप्रिय Z. 2 lies वाल° (*seinen Schweif lieb habend*) und vgl. Spr. (II) 5825.

उपलभ्य *zu erfassen, wahrzunehmen* VP. 1,2,23.

उपलम्भ 1) Spr. (II) 3106.

उपलोह (उप + लोह) etwa *Halbmetall* Verz. d. B. H. 290,20 (लोहोपलोह° zu lesen).

उपविष्टक adj. *der sich gelagert hat,* so heisst *die Leibesfrucht, die über die Zeit bleibt,* Káraka 4,8.

उपवेशन 3) *Stuhlgang* Káraka 8,19.

उपशमवत् (von उपशम) adj. *im Gemüth beruhigt* Spr. (II) 4143, v. l.

उपशमायन (उपशम + अयन) adj. *auf dem Wege zur Ruhe des Gemüths seiend* Bhâg. P. 5,1,29.

उपशय 2) *b*) (vgl. auch Nachträge) lies *das Wohlbekommen*, *Zuträglichkeit*, *begünstigender Umstand* Ḱaraka 3,1. स्वास्थ्य 3. 4. वातोप°, पित्तोप° 2,7. — *c*) *Vorliebe:* आहाराणाम् Ḱaraka 3,8. सात्म्यार्थो ह्युपशयः 1,11. 3,1. शिशिरोप°, अनुप° 3,8.

उपश्रूनम् Hem. Jogaç. 2,94 fehlerhaft, उपश्रुनम् passt auch nicht und verstösst ausserdem gegen das Metrum. Wir vermuthen उपस्थूणम् *an einem Pfosten*.

उपश्लाघा f. *Grossthuerei:* क्रोधोपश्लाघ n. copulatives Comp. Gop. Br. 1,2,2.

उपश्लेष *unmittelbare Berührung* Pat. a. a. O. 6,32,*a*.

उपसंयोग ebend. 4,63,*b*. = उपाधि Kaij.

उपसंस्कार m. *ergänzende Behandlung* Comm. zu TBr. 2,382.

उपसंस्थान n. etwa *eine secundäre Erscheinungsform* Hariv. 11985 nach der Lesart der neueren Ausg.

उपसंहृति (Nachträge) Daçak. 1,22.

उपसंख्येय adj. *hinzuzuzählen zu* (loc.) Pat. a. a. O. 8,45,*a*.

उपसरज adj. ebend. 6,81,*b*; vgl. P. 6,2,83.

उपसर्तव्य adj. *woran man zu gehen hat*, *womit man sich befassen soll* Nir. 3,2.

उपसाद Padma-P. 8,19 fehlerhaft für उपाङ्ग.

उपसिन्धु adv. *am Indus* Râǵa-Tar. 1,66.

उपसेवा *häufiger Genuss* Ḱaraka 1,13.

उपस्तम्भ, Nahrung, Schlaf und Keuschheit sind die drei *Stützen* des Körpers Ḱaraka 1,11.

उपस्तरण 3) *das blosse Auflegen des* Mantra उभावग्नी उपस्तृणत (TBr. 3,7,4,18) Comm. zu TS. 1,898. 2,719.

उपस्तरे zu streichen und in Betreff von उपस्तिर् zu vergleichen die Verbesserungen u. 1. स्तर् mit उप.

उपस्थातर् *Pfleger*, *Wärter* Ḱaraka 1,9.

उपस्थातव्य n. impers. *aufzuwarten:* नवेन नाटकेनास्माभिः Çâk. 3,12.

उपस्थापन *das Herbeiholen* in स्मृत्यनुप° so v. a. *Vernachlässigung der Tradition* Hem. Jogaç. 3,114. 116.

उपस्थापयितव्य adj. *herbeizuholen*, — *schaffen* R. 2,3,18.

उपस्थिति, so zu betonen nach P. 6,2,50.

उपस्थूणम् s. oben u. उपश्रूनम्.

उपस्पृश् f. *Liebkosung* Ṛv. 10,22,13.

उपस्वेदन n. *künstliche Schweisserzeugung* Ḱaraka 1,14.

उपहर्तव्य Mâlatim. 75,6. 7.

उपहारवर्मन् m. N. pr. eines Mannes Daçak. 95. fgg. — Vgl. अपहारवर्मन्.

उपांशु 1) *a*) Ṛv. 10,83,7.

उपाक्ष (उप + अक्ष *Achse*) und °क m. = विष्कम्भ am Wagen Schol. zu Lâṭj. 1,9,23.

उपायिन् adj. *Einem zukommend* (Gegens. अपायिन्) Pat. a. a. O. 1,223,*a*.

उपारम m. = उपराम *das Aufhören*, *Nachlassen* Bhâg. P. 3,5,2.

उपाराम m. *das Ausruhen* Gop. Br. 1,2,5 (wohl क्रियतामित्युपाराम इति zu lesen).

उपावर्तितर् nom. ag. als fut. TBr. 1,6,7,3.

उपाश्रय *Lehne*, *Stützkissen* Ḱaraka 1,15.

उपासक 2) Hem. Jogaç. 2,21.

उपास्नात n. N. pr. eines Tîrtha Pat. a. a. O. 2,366,*b*.

उपेक्षा vgl. u. पर्यनुयोज्य in den Nachträgen.

उपेन्ध्य adj. *anzufachen*, *zu entflammen* Pat. a. a. O. 2,331,*a*.

उपोच्चारिन् adj. *dazu* (als Ergänzung u. s. w.) *ertönend*, — *gesprochen werdend:* उपोच्चारि पदमुपपदम् ebend. 1,302,*a*. *b*.

उपोदकी Spr. (II) 7484.

उपोद्घात 1) n. so v. a. *ein à-Propos* Kathâs. 27,79. auch 3,65, welches u. 2) steht, gehört hierher.

उपोद्वलक Pat. a. a. O. 1,221,*b*. 2,367,*b*; vgl. auch Kaij.

उपोषय्, °यति *mit Fasten zubringen* Weber, Kṛshṇaǵ. 227.

उपोष्य adj. *mit Fasten zuzubringen* ebend. 227. fg.

उब्ज् mit नि, न्युब्जिताः शेरते *zusammengebogen* Pat. a. a. O. 7,119, *b*. — caus. न्युब्जयति ebend.

उरगयव m. *ein best. Gerstenkorn als Maass* Kâlaḱakra 1,13.

उरस्त्र n. = उरस्त्राण *Brustharnisch* Med. n. 221.

उरु 1) Z. 18 zu lesen 6,75,18. — Z. 21. fg. das Beispiel MBh. 14, 879 zu streichen; vgl. u. 2. वरिष्ठ 1) am Ende.

उरुक्रिय vgl. Bhâg. P. 9,12,9.

उर्वरित (Nachträge), भुक्तोर्वरित Pańḱat. ed. Bomb. IV & V S. 68, Z. 2.

उल 1) Gop. Br. 1,2,8.

उल्बण, दाहोल्बण *heftig brennend* Spr. (II) 3001.

उल्बणता, अनु° *Mässigkeit*, *das Nichtallzuviel* Vâmana 3,2,4.

उल्लम्फन n. = लम्फ *Sprung* ÇKDr. u. d. letzten Worte.

उल्लापक etwa *ein beruhigendes Lied*, — *Erzählung* Ḱaraka 1,15.

उल्लापन (Nachträge), lies *das Liebkosen*.

उल्लोभन n. *Reizmittel* Ḱaraka 1,13.

उल्लेखा f. = रेखा, लेखा *Linie*, *Strich* H. an. 2,34.

1. उष् mit अभि s. मुष् mit अभि weiter unten.

उषस् n. *Morgenröthe* Spr. (II) 7483.

उषिज m. N. pr. eines Sohnes des Ûru VP. 1,13,7.

उषोजल n. *Thau*, pl. Kathâs. 103,212.

उष्ट्रिका 2) Pat. a. a. O. 4,10,*a*. पञ्चानामुष्ट्रिकाणां पूरणो घटः 5,40,*a*.

उष्ण 1) *a*) लड्डा so v. a. *heftig* Spr. (II) 4622 (Conj.).

उष्णता vgl. u. संलपन.

उष्णीकर्, °कृतं पयः Spr. (II) 7396.

उष्मन् 1) MBh. ed. Bomb. an drei Stellen ऊष्मन्. Statt उष्मा MBh. 13,4061 liest die ed. Bomb. gleichfalls ऊष्मा.

उष्य von 5. वस् in सुखोष्य.

2. उस्र 1) Z. 6 lies ध्यानुस्र°.

उह्न् zu streichen, da an den Stellen उह्ना und उह्नः zu lesen ist.

ऊनक Sûrjas. 3,49.

ऊनय्, ऊनित Sûrjas. 1,35. 39. 2,34. 63. so ist auch in den Nachträgen st. ऊनयित zu lesen.

ऊनरात्रि = ऊनरात्र (Nachträge) Sûrjas. 1,40. 50.

उह् 1) Z. 3 lies वसिष्ठ st. वसिष्ठ.

ऊर्जय्, विभूतय ऊर्जिता: Spr. (II) 3485.

ऊर्जस्वल m. N. pr. eines Ṛshi unter dem zweiten Manu VP. 3,1, 11. Ûrga und Stambha Wilson.

ऊर्ध्वग्रावन् m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Ârbudi, Verfassers von RV. 10,175.

ऊर्ध्वज्ञु 1) Âçv. Çr. 2,16,14. °ता f. nom. abstr. Comm. An beiden Stellen fälschlich °ज्ञु und °ज्ञुता.

ऊर्ध्वजानु adv. *oberhalb des Knies* Sâmavidh. Br. 1,5,15.

ऊर्ध्वस्तनी adj. f. *deren Brüste in die Höhe stehen* Suçr. 1,371,18.

ऊर्मि, die sechs *Wogen* aufgezählt Spr. (II) 6470.

ऊषण vgl. षडूषण.

ऊषर, मधुरानूषरे देशे MBh. 5,5172. 5312.

ऊषराय् (von ऊषर) *einen salzhaltigen* (*unfruchtbaren*) *Boden darstellen:* अा जन्मन: स्मरोत्पत्तौ मानसेनोषरायितम् (impers.) Spr. (II) 2342.

ऊष्मा f. = ऊष्मन् 1) MBh. 13,4061 nach der Lesart der ed. Bomb., उष्मा ed. Calc.

1. ऊह् mit वि vgl. व्यूह् und weiter unten 1. वह् mit वि.

— प्रतिवि 4) तया देवा: प्रतिव्यूह्य: R. 6,39,28. — Vgl. व्यूह् mit प्रति.

— सम् 1) Z. 2 lies तर्पै: st. तपसे: und füge hinzu: यदा कुणोर्षि नदनुं समूहसि RV. 8,21,14. — Vgl. समूह und समोह्.

2. ऊह् 1) वाचं दूतो यथोहिषे RV. 8,5,3.

— अनु *erwarten* RV. 10,15,8.

— अभि 2) Kathâs. 35,40.

— व्या *empfinden* RV. 2,23,16.

ऋक्ति s. सुवृक्ति.

ऋक्षजिह्व n. (sc. कुष्ठ) *eine Form des Aussatzes* Karaka 8,5.

ऋचम् s. शतर्चस्.

ऋजुता f. *gerades, offenes Wesen* Hem. Jogaç. 4,92.

ऋजुत्व n. dass. ebend. 4,81.

ऋण 2) *a*) ऋणं कर् *von Jmd* (abl.) *borgen*, ऋणं दा *Jmd* (loc.) *borgen* Spr. (II) 7488.

ऋणच्छेद m. *Tilgung einer Schuld* Spr. (II) 3115.

ऋतध्वज Z. 1 lies N. pr. eines Rudra; ed. Bomb. liest ऋतुध्वज.

ऋतपर्ण Z. 2, die neuere Ausgabe liest ऋतुपर्ण.

ऋतावन् Z. 5 lies AV. 3,13,7.

ऋतु 2) als Bez. *der Zahl sechs* Sûrjas. 1,31. 37. 12,88. — 3) die Zeit wird Bhâvapr. 2 auf 16 Tage vom Erscheinen der menses an gerechnet.

ऋतुसंधि Z. 2 lies Çâṅkh.

ऋतुहारिका f. N. pr. einer bösen Fee, die den Weibern *die menses benimmt*, Mârk. P. 51,42.

ऋते 1) ऋते यत: *ausgenommen dass* MBh. 14,2582.

ऋद्धि 3) Madan. 1,74. Râǵan. 5,31. eine sehr seltene *Knolle* nach Bhâvapr. 5.

ऋषभक *eine auf dem* Himavant *wachsende Knolle* Bhâvapr. 5. Madan. 1,83.

ऋषभगजविलसित auch *4 Mal* ⏑⏑⏑⏑⏑–, ––––, ⏑–⏑⏑–– Ind. St. 8,395.

ऋषिद्रोण m. N. pr. einer Oertlichkeit Gop. Br. 1,2,8.

ऋषु Z. 4 lies विदद्वर्वितेव.

ऋष्यशृङ्ग Z. 2 lies 3,9999. ऋष्य° ed. Bomb.

ऋष्ठ Z 5 lies 1,25,9 st. 1,29,5. — Vgl. वर्ष्मन् (wie ऋषभ neben वृषभ).

लृतक m. ein zu grammatischen Zwecken erfundenes N. pr. Pat. a. a. O. 1,27,*b*.

एक, seine verschiedenen Bedd. ebend. 5,58,*b*.

एकगु m. N. eines Agnishṭoma Gop. Br. 1,3,17.

एकचक्रक Spr. (II) 1358.

एकत्व *das Alleinsein, Alleinstehen* Hem. Jogaç. 4,54. 67. fg.

एकधारक m. N. pr. eines Berges Divjâvad. 167.

एकपक्षीभू *nur die eine Seite einer Sache bilden:* °भूत Pat. a.a.O. 3,48,*a*.

2. एकभाव *sich einfach und offen benehmend gegen* (gen.) Spr. (II) 7201.

एकभोजिन् adj. *nur ein Mal am Tage essend* Spr. (II) 1745.

एकवर्णक (Nachträge) lies *einsilbig*. Die Cäsur ist unstatthaft, wenn die beiden Theile des Wortes *einsilbig* sind d. i. *in einem zweisilbigen Worte*.

एकविंशक n. *21-Zahl* Jâǵ. 3,224.

एकविंशति am Anf. eines comp. wie ein adj.: °यूपा: R. ed. Bomb. 1,14,25.

एकविंशत्क n. = एकविंशक n. Kâm. Nîtis. 8,33.

एकव्यवहारिक (Nachträge), wohl °व्यावहारिक zu verbessern.

एकशिला N. pr. der Stadt des Pratâparudra Pratâpar. 103,*b*,4.

एकसृक m. *ein best. unholdes Thier* Âpast. 1,10,17. 11,33.

एकादशाक्ष m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Maudgalja Gop. Br. 1,1,31. — Vgl. एकादशाक्ष.

एकान्त 4) *Theil, Bestandtheil* Pat. a. a. O. 1,239,*a*. 2,222,*b*. 4,62,*b*. 89,*a*. Davon nom. abstr. °ता f. und °त्व n. 2,312,*b*.

एकान्तशील adj. *einen einsamen Ort aufsuchend* ebend. 3,12,*b*.

एकारामता s. u. आराम.

एकार्णव m. *ein einziges Meer, nichts als Meer* VP. 1,3,23. 4,7. °वीकृत 2,62. 4,16.

एकार्थता f. nom. abstr. zu 2. एकार्थ 2) 3) Pat. a. a. O. 2,368,*a*.

एज् mit सम्, lies *beben* st. *sich erheben*.

एणीकृत adj. und n. Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1,20,*a*.

2. एत vgl. व्येत.

एतक (von 2. एत) adj. f. एतिका und एनिका Pat. a. a. O. 7,114,*b*.

1. एतद्, एतेन — यतस् *deshalb — weil* Mârk. P. 14,85.

एतय्, °यति = एनीमाचष्टे Pat. a. a. O. 6 (4),44,*b*.

एतश 2) *a*) Z. 2 lies 1,168,5 st. 1,165,5.

एतु s. स्वैतु.

एलावल्ली f. *eine best. Pflanze*, = हिंस्रा Med. r. 102.

एवंवाद zu streichen, da एवं वादी zu trennen ist.

एवंव्रत adj. *diese Pflichten erfüllend* Sâmavidh. Br. 1,3,6.

एवंसंज्ञक adj. *so benannt* Pat. a. a. O. 1,90,*a*.

एवंजातीयक adj. *derartig* ebend. 1,40,*a*. 4,45,*a*.

एवमात्मक adj. (f. एवमात्मिका) *so beschaffen* ebend. 1,224,*a*.

2. ऋष vgl. noch अवऋष, स्वेष.

ऋषणा 4) a) (Nachträge) als समिति bei den Gaina Hem. Jogaç. 1,26. 34. 37.

ऋषितव्य (Nachträge) Pat. a. a. O. 1,56,a.

ऋष्य (Nachträge) ist richtig; vgl. गम्य 8) und Sûrjas. 3,46. 7,3. unbestimmt ob ऋष्य oder ऐष्य 4,8. 9,17.

ऐकगविक adj. *nur eine Kuh habend* Pat. a. a. O. 5,52,a.

ऐकार्थ्य nom. abstr. zu 2. एकार्थ 2) 3) ebend. 2,368,a.

ऐक्य n. *Summe* Sûrjas. 2,41. 5,17.

ऐडविड (° बिड gedr.) metron. von इडविड् Pat. a. a. O. 4,54,a. — Vgl. Nachträge.

ऐणीकीय adj. ebend. 4,75,b.

ऐन zu streichen, die richtige Lesart ऐल hat ed. Bomb.

ऐन्द्रियक Karaka 4,1.

ऐरावतक n. *die Frucht des* Airâvata Karaka 1,27.

ऐल 1) pl. MBh. 13,2126 nach der Lesart der ed. Bomb.

ऐलबकार, lies 11,2,30.

ऐषुमत adj. (f. ई) Pat. a. a. O. 7,52,a.

ओजस्य्, °स्यते denom. ebend. 3,17,b.

ओड़ 1) sg. Bez. des Landes Spr. (II) 7562 (Verbesserung für ओढ़).

ओषधि leuchtet Spr. (II) 3225.

ओह् etwa *Aufmerksamkeit* so v. a. *Erweisung derselben, Gefälligkeit, officium.*

औचित्य 2) so v. a. *Erfahrung* Spr. (II) 1492.

औच्च्य (von उच्च) n. *Höhe, Entfernung: eines Planeten* Comm. zu Sûrjas. 12,84.

औज्ज्वल्य = कान्ति Vâmana 3,1,22.

औडुलोम्या f. zu औडुलोमि Pat. a. a. O. 4,33,a (औड°). 34,a.

औत्क्य n. nom. abstr. von उत्क Vop. in Dhâtup. 19,46.

औत्तरपदिक adj. *am hintern Gliede einer Zusammensetzung erscheinend* Pat. a. a. O. 1,136,b. 154,a.

औत्तरार्धिक adj. ebend. 4,76,b.

औत्सुक्य so v. a. *Diensteifer* Spr. (II) 3662.

औदमेघ u. s. w.: औदमेघ्यायाश्छात्त्रा औदमेघाः । औदमेघ्यानां संघ औदमेघः Pat. a. a. O. 4,33,a. औदमेघीय ebend.

औदारिक Hem. Jogaç. 1,23.

औदार्य *Freigebigkeit* Spr. (II) 1722. Kathâs. 91,7.

औदुम्बर 1) a) पुष्पाणि *Blüthen eines Feigenbaumes* Spr. (II) 7490.

औद्धत्य Spr. (II) 1239.

औद्भट m. pl. *die Schüler* Udbhaṭa's Daçar. 2,56.

औपकार्या f. = उपकार्या R. ed. Bomb. 1,13,9. 70,12.

औपकूल adj. *am Ufer gelegen* Pat. a. a. O. 4,80,a.

औपगवीय m. pl. *die Schüler des* Aupagavi ebend. 4,60,a.

औपदेशिक (Nachträge) ebend. 1,88,b. 181,b.

औपपादुक Karaka 4,3. औपपादक v. l.

औपशाल adj. *an der Halle gelegen* Pat. a. a. O. 4,80,a.

औपश्लेषिक ebend. 5,21,a. 6,31,b.

औपाकरण (von उपाकरण) adj. *die Vorbereitung betreffend* Âpast. 1,10,2.

औपासनिक m. = औपासन 1) Comm. zu Âçv. Çr. 2,1,17.

औरभ्र 1) मांस Hem. Jogaç. 2,43 (उरभ्र die Hdschr.).

औरभ्रिक m. *ein Schlächter von Schafen* Vjutp. 96.

और्ध्वभक्तिक adj. *nach dem Essen geschehend* u. s. w. Karaka 1,13.

और्म्य m. eine best. Personification Sâmavidh. Br. 1,2,5.

औलूकीय von औलूक Pat. a. a. O. 4,72,b.

औषध 1) a) माल्य Verz. d. Oxf. H. 43,a, N. 2. — 2) a) द्रुमौषधम् Mârk. P. 109,70. — b) औषधकृते ज्ञार्घं मधु *als Arzenei genossen* Hem. Jogaç. 3,39.

कंसक m. = कंस 1) Pat. a. a. O. 2,13,a.

ककुद्रुम, ed. Bomb. richtiger ककुद्रुम.

कक्कोल vgl. कङ्कोल.

2. कद्य, कद्यया कद्या निगालद्या sprichwörtlich Pat. a. a. O. 7,84, a; vgl. die Erklärungen von Kaij.

कद्यप्रा, so zu lesen und 8,3,22 hinzuzufügen.

कङ्कट vgl. स°.

कङ्कण 1) a) eine Jungfrau trägt nur ein कङ्कण Comm. zu Kap. 4,10.

कङ्कोल n. *Kubebe, Stielpfeffer* (nach Nigh. Pr.) Râgan. 12,82. °क n. dass. ebend.

कञ्चुकीय (Nachträge) Z. 1 lies कञ्चुकिन् st. कञ्चुक und vgl. Vâmana 5,2,61.

कटङ्क m. ein Mannsname Pat. a. a. O. 1,89,b.

कटभङ्ग 1) Trik. 3,3,57.

कटशर्करा 1) lies: vermuthlich *Zucker aus Saccharum Sara* (शर).

कटीरक *Hüfte* Çiç. 13,34.

कटुक 1) *beissend, boshaft* Spr. (II) 6286.

कटुत्व (von कटु) n. *scharfer, beissender Geschmack* Spr. (II) 7174.

कटुम्भरा f. *eine best. Pflanze*, = रोहिणी Med. n. 74.

कट्ट्, कट्टयति *häufeln (Anziehen der Erde um die versetzten Pflanzen)*: धान्यम् Krshis. 17,18. Mit आ dass. 17. — Prâkritisch aus कर्ष्.

कट्टन n. *das Anhäufeln* Krshis. 13,16. 20.

कणधूम m. *eine best. Kasteiung* Mârsja-P. 47. कणाः खण्डितास्तण्डुलतुषास्तज्जन्यो धूमः Comm. zu Kâçikh. 16,2 nach Aufrecht und Muir.

काण्टक vgl. स°.

कण्ठ 1) a) आकण्ठं पा *sich bis zum Halse satt trinken* Spr. (II) 793. अ° adj. *keine Stimme habend, heiser* 4913.

कण्ठोक्ति f. *ausdrückliche Erwähnung* Comm. zu Sûrjas. 3,17 (S. 191, Z. 1).

कण्डीर m. *eine best. Gemüsepflanze* Karaka 1,27. = लघुकारवी *Kürbis* und = पिच्छलमुद्ग *Phaseolus*. — Vgl. गण्डीर.

कतिक adj. = कतिभिः क्रीतम् Pat. a. a. O. 5,10,b.

कथावशेष VP. 4,24,71.

कथाशरीर adj. *dessen Person nur in der Erzählung lebt* so v. a. कथावशेष. Davon nom. abstr. °त्व n. VP. 4,24,75.

कथाशेष adj. = कथावशेष VP. 4,24,69.

1. कद् 6) b) *num* und *nonne* zu versetzen. Vgl. noch Ragh. 5,3. 6. 6,35. Mâlav. 10,4.

कदम्ब 1) f) Golâdhj. 8,42. fgg.

कदर Z. 4 lies 1,4,19 st. 7,4,19.

कदा als indefin. Spr. (II) 5931 wohl fehlerhaft.

कनककचम्पक m. *eine Art* Kampaka Kaurap. 1.

कनीनक 2) in der Stelle ṚV. 10,40,9 zu lesen °नकाः; gehört demnach zu 1) *a*).

कन्दल 2) *b*) am Ende eines adj. comp. (f. आ) Spr. (II) 6919; zugleich in der Bed. 4) (erscheint in der Regenzeit).

कन्युष vgl. कल्मष 3).

कपर्दक 2) m. Pańkat. II,106, v. l.; vgl. Spr. (II) 5823.

कपाल *Hemisphäre* Sûrjas. 4,24. 5,15. 17. 6,12. 7,9.

कपालक n. *Gefäss* Sûrjas. 13,23.

कपिलिमन् m. nom. abstr. zu कपिल 1) Cit. bei Vâmana 3,2,2.

कपोतक adj. (f. कपोतिका) *taubenfarbig, grau* Pat. a. a. O. 1,221,*a*.

कपोर (Nachträge) zu streichen; vgl. Z. d. d. m. G. 27,314.

1. कमल 5) *a*) als Nom. appell. *Reichthum, Glücksgüter*; sg. Spr. (II) 3284. pl. 5928.

कम्प् mit वि, °कम्पित n. Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1,20,*a*.

कम्बल 2) कर्णकम्बलच्छेद् Hem. Jogaç. 3,110.

कयानीय adj. von कया नः (ṚV. 5,12,3); als f. Bez. dieser Ṛk Sâmavidh. Br. 1,7,7. 8,8. 2,3,3. 4,5.

कयाशुभीय (Nachträge) Pat. a. a. O. 5,43,*a*. TBr. 2,7,11,1. — Z. 2 lies शस्यम्.

1. कर् 1) नास्य पापं चक्रुषः (so lesen wir) Kaush. Up. 3,1. — 8) पादौ so v. a. *reinigen* Pat. a. a. O. 1,231, *b*. — 16) am Ende शतकृत्वा zu streichen, da °कृत्वो zu lesen ist. — 27) vgl. संविभागेन कृत्वा *dadurch dass man eine Theilung veranstaltet* MBh. 4,982.

— अप 2) in den Nachträgen am Ende hinzuzufügen Spr. (II) 923.

— अभि desid.: यः पश्चात्पूर्वकार्याणि कर्माण्यभिचिकीर्षति Spr. (II) 5012.

— प्र 8) am Ende hinzuzufügen: अदत्तां कन्यां प्रकृत्य Sâmavidh. Br. 1,8,4.

— विप्र MBh. 5,1225 fehlerhaft für अधि —, wie die ed. Bomb. liest.

— वि, विकृत *unvollendet* ṚV. 2,38,6. 1) (Nachträge) am Ende ist st. *entstellt, widerlich* zu lesen: m. *ein Abtrünniger*; vgl. Spr. (II) 2478.

— सम् 2) *corrigiren* im mathem. Sinne Sûrjas. 3,10. 11,7.

2. कर् Z. 1 lies चर्कर्मि (st. चकर्मि) ṚV. 4,39,2.

3. कर् mit व्या, प्रमोदसलिलव्याकीर्णनेत्राम्बुज *getrübt* Spr. (II) 928.

— उद् 2) घुणोत्कीर्णमुद्राङ्क Spr. (II) 4626.

— प्र 1) Z. 12. fg. in der Stelle aus Veṇîs. wohl einfach *hingestreut*.

— वि, विकीर्ण n. Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1,20,*a*.

करटिन् Spr. (II) 3757.

2. करण 3) *a*) *Berechnung* Sûrjas. 3,11. — *d*) Sp. 107, Z. 3 und 2 von unten. Dieses und *i*) gehören zusammen; die Bed. ist *hervorbringendes Organ*; vgl. Whitney zu AV. Prât. 1,18. — *f*) धर्म° pl. *Urkunden des Gesetzes* (bei den Gaina) Spr. (II) 4518. — *m*) Sûrjas. 2,68. fg. 14,13.

करद Spr. (II) 2949.

करपुट m. *Koffer, ein Kasten mit einem Deckel* MBh. 14,1928. — Vgl. auch u. पुट 1).

करभ 1) *b*) *die Mittelhand* beim Vergleich mit dem Schenkel gemeint Sâh. D. 100,15. — *c*) करभी H. an. 2,337. Med. m. 30. — *d*) करि° = करभ *ein junger Elephant* Vâmana 2,2,17.

करमरी (vgl. Nachträge) vgl. कवरकी.

करवत् (von 4. कर) adj. *Tribut zahlend* Mârk. P. 53,11.

करस्थालिन् Z. 2 lies *Topf* st. *Kessel*.

कराल्ल m. = कराल्लक; s. u. वराल्ल.

करालित (von कराल) adj *grauenhaft gemacht* Hem. Jogaç. 4,63.

करुणामय (von करुणा) adj. *voller Mitleid*: राम R. im ÇKDr. u. विप्रप्रिय.

कर्क, अर्काद als Beiw. der Eule Spr. (II) 5899, v. l.

कर्करु Râǵa-Tar. 2,168.

कर्कश 1) °भाषण Spr. (II) 3758.

कर्कोटी f. *eine best. Pflanze mit bitterer Frucht* Kâlaćakra 2,127. 5,226.

1. कर्ण 1) Sp. 122, Z. 5 lies कर्णमार्गम्. — 7) *Durchmesser* Sûrjas. 1,59. 12,84. अर्ध° *Halbmesser* 2,61. 13,5. कर्णार्ध dass. 3,41.

कर्णावरक (so) m. N. pr. eines Vaiçja Kalj. in Mahâbh. lith. Ausg. 2,405,*b*.

कर्णताल, °लता Bez. *der Ohrlappen des Elephanten* Hem. Jogaç. 4,30.

कर्णस्रोतस् und °स्रोतम् (Nachträge) vgl. u. स्रोतस् am Ende.

कर्णाञ्जलि, lies *gespitzte Ohren* und füge Spr. (II) 4027 hinzu.

कर्तरी 1) Suçr. 1,27,12. वक्रा छेदाय कर्तरी Spr. (II) 6811. क्षुण° 7488.

कर्त्री, हृदयं °संयुक्तम् (Conj.) Spr. (II) 4882.

कर्पूर 1) दन्तपातः कथं न स्यादतिकर्पूरभक्षणात् Spr. (II) 6921.

कर्पूरविलास m. N. pr. eines Färbers Hit. 81,11.

कर्मन् 1) so v. a. *Berechnung* Sûrjas. 2,37. 42. fg. 45. 48. 5,9. 11,11.

कर्मान्त Spr. (II) 4238 (lies *bei der Arbeit*). In der Bed. *Ende der Handlungen* Sâmavidh. Br. 1,3,7.

कर्मिन्, राज° *ein von einem Fürsten beschäftigter Arbeiter* Pat. a. a. O. 1,287,*a*.

1. कर्ष् mit आ 1) अनाकृष्ट *nicht angezogen, — behäufelt*: धान्य Kṛshis. 17,17.

— उप 1) *zu sich schleppen, entführen*: स्त्रियः R. ed. Bomb. 1,16,7.

— प्रति, अप्रतिकृष्ट (v. l. °कृश) von einem Gewande Âpast. 1,30,13.

कर्षू vgl. हस्ति°.

कर्षूस्वेद m. *Schweisserzeugung durch Anfüllung einer unter der Lagerstatt gezogenen Furche mit glühenden Kohlen* Karaka 1,14.

2. कल् mit सम्, असंकलित = अनिबद्ध *unverknüpft* Cit. bei Vâmana 1,3,30.

3. कल् mit उद् Pat. a. a. O. 1,228,*a*. *b*.

— उप *heimtreiben* (Kühe) Sâmavidh. Br. 3,3,1.

— प्र *hinaustreiben* (auf die Weide) ebend.

कल adj. Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1,20,*a*.

कलङ्किन् eig. und übertr. Spr. (II) 7247.

कलञ्ज 3) *ein best. Gewicht*, = 10 Rûpaka = 30 Guńǵâ Jyotiḥkalpataru im ÇKDr. u. रूपक.

कलत्रता f. nom. abstr. zu कलत्र 1) Ratnâv. 103,7.

कलन n. oder कलना f. *das Treiben, Antreiben*: कालः कलनात्मकः Sûrjas. 1,10; vgl. Bhag. 10,30. Bhâg. P. 3,29,38.

कलम्ब n. vermuthlich *Blüthenrispe*: ताल° Karaka 1,27. प्रलम्ब

(vgl. 2) *c*) v. l.

कलशि 1) *ein Gefäss zum Buttermachen* Çiç. 11,8.

कला 5) Sûrjas. 1,28. 61. 67. 2,49. 4,19. 7,3. 9,10. 14,11.

कलाप 1) *a*) Z. 7 lies 16,65 st. 11,65. — Vgl. रशना°.

कलापक (Nachträge) 3) *b*) Comm. zu Kâtjâd. 1,13. fehlerhaft का° nach Hem. Jogaç. 3,134.

कलिका 7) = कला 5) Sûrjas. 2,46.

कलिकारिका f. *eine best. Pflanze,* = क्रिएयपुष्पी Comm. zu Suçr. 1,368,20.

कलिङ्गक m. sg. *das Land der* Kaliṅga Spr. (II) 7362.

कल्प् mit प्र 2) *am Platze sein, seine Richtigkeit haben* Pat. a. a. O. 1,70,*a*. 171,*b*. 172,*a*. प्रकॢप्त *am Platze seiend, seine Richtigkeit habend* 189,*b*. — caus. *wie es sich gehört eintreten* —, — *an die Stelle treten lassen von* (gen.): प्रथमायाः षष्ठीम् ebend. 95,*a*. 165,*b*.

कल्प 2) *h*) vgl. Hem. Jogaç. 3,152.

कल्पक nom. ag. *Zurüster* in रथ°.

कल्मन् n. = अपरिसमाप्तं कर्म Pat. a. a. O. 1,290,*a*.

कल्मष 3) vgl. कल्युष.

कल्याणिन् 1) *dem es wohlergeht:* कल्याणिनी भवतु मौक्तिकशुक्तिमाला Spr. (II) 7330.

कल्लोल 1) Hem. Jogaç. 4,58.

कवच 3) genauer *ein best. Theil eines Zauberspruchs, der Panzer des als Fürsten gedachten Z.;* vgl. Nrs. Tâp. Up. in Ind. St. 9,91.

कवर 6) lies *eine best. Pflanze.*

कवरकी vgl. करमरी.

कवलन (von कवलय्) n. *das Hinunterschlingen, Verspeisen* Kuvalaj. 128,*b*.

कव्य 3) *a*) Z. 2 lies कव्यता.

कश्मल 1) *Unrath, Schmutz:* स्वदेहकश्मलं पूति Spr. (II) 1761. — 2) adj. (f. ई) Spr. (II) 5445.

कश्यपतुङ्ग m. N. pr. einer Oertlichkeit Gop. Br. 1,2,7.

कष् Spr. (II) 5789.

कषण 2) स्कन्ध° Hem. Jogaç. 3,142.

कषाय 2) *c*) bei den Gaina Hem. Jogaç. 4,6. 77.

कष्ट 1) Z. 12. fg. °स्थान Hâr. 128. — 2) Spr. (II) 6050. कष्टात्कष्टतरम् *das grösste Uebel* ebend. कष्टात्कष्टम् dass. 5694. कष्टात् *mit Mühe und Noth* 5226, v. l.

1. कस् mit वि 3) *sich verbreiten:* एकमपि सतां सुकृतं विकसति तैलं यथा जले न्यस्तम् Spr. (II) 1366.

3. कस् in der Umgangssprache = कर्ष् Pat. a. a. O. 1,234,*b*.

काकति lies N. pr. der Familiengottheit der Fürsten von Ekaçilâ, einer Form der Durgâ, und vgl. Pischel, de Gramm. prâcr. 38.

काकतीय lies *ein Verehrer der* Kâkati.

काकतुण्डक m. *ein best. Wasservogel* Karaka 1,27.

काकपेलव n. Pat. a. a. O. 4,69,*b*.

काकलक 1) n. (nach Kaijata) ebend. 1,69,*a*.

काकाण्डोला f. *eine dem Carpopogon pruriens ähnliche Hülsenfrucht:* काकाण्डोलात्मगुप्तानां माषवत्फलमादिशेत् Karaka 1,27. — Vgl. कोलशिम्बी.

काकुलीमृग m. *ein best. zu den* भूमिशय *gezähltes Thier* Karaka 1,27.

काङ्कायन m. N. pr. eines alten Arztes (बाह्लीकभिषज्) Karaka 1,12. 4,6.

काङ्काल n. *eine Art Stahl* ÇKDr. u. वज्र.

काङ्क् mit प्र vgl. प्रकाङ्क्षा.

काङ्क्षिन्, बाल° so v. a. *ungeduldig wartend* Spr. (II) 1707.

काञ्चनेषुधि m. N. pr. eines Fürsten Hariv. 1683.

काञ्चि 1) ed. Bomb. liest कोश्चिच्छबरांशैव st. काञ्चीञ्छबरांश्चैव.

काञ्चीपुर (s. u. काञ्ची), davon °क adj. Pat. a. a. O. 4,74,*b*.

काटव (von कटु) n. *Schärfe:* वाक्काटव Vâmana 2,1,20.

काटवेम, nach Pischel काटयवेम.

काणिकेर m. metron. Pat. a. a. O. 4,53,*b*.

काण्डमायन vgl. कान्दम (Nachträge).

काण्व्यायनीय m. pl. = काण्व्यायनस्य छात्राः Pat. a. a. O. 4,59,*b*.

कात्य (Nachträge) ebend. 3,64,*a*.

कानिष्ठिनेयै TBr. 2,1,8,1.

कान्त 3) *b*) = कान्तलोह *Magnet* Kâlakakra 2,70. °पात्र Vjutp. 228.

कापिञ्जलि m. patron. von कपिञ्जल Pat. a. a. O. 4,43,*a*.

कापोत 1) *a*) *von der Taube kommend:* रस *Taubenbrühe* ebend. 4,87,*b*.

कापोति m. patron. ebend. 4,43,*a*.

कामगवी f. = कामदुह् Hem. Jogaç. 2,114.

कामदेव 2) Hem. Jogaç. 3,137.

कामातुर adj. *liebeskrank;* m. N. pr. eines Mannes Pankat. 181,3.4.

कामावसायिता s. यत्र°.

कामिन् 1) कामिनी *Weib* überh. Spr. (II) 3749.

कायोत्सर्ग m. *Bez. einer best. Art des Sitzens* Hem. Jogaç. 1,42. 4,123. 132. Çatr. 14,31. 303.

1. कारण 1) *a*) am Ende eines adj. comp. f. ई Spr. (II) 511.

कारतलविका und °की Pat. a. a. O. 4,72,*b*. 74,*a*.

कारवतीर adj. von कारव-तीर ebend.

कारवी 1) lies *eine best. Pflanze,* = हिङ्गुपत्री.

कारस्कर 1) न विना मूलेन कारस्करः Spr. (II) 3570.

कारित 2) *Bez. des Characters der 10ten Klasse, der Causativa und Denominativa* (इ) Kâtantra 3,2,9. fgg. 26.

कारु pl. als N. von Ṛshi Gop. Br. 1,3,17.

कारुक, पञ्चकारुकी f. *ein Verein von fünf Handarbeitern* Pat. a. a. O. 1,120,*b*. gemeint sind nach dem Comm. कुलाल, कर्मार, वर्धकि, नापित und रजक.

कारुण्य Hem. Jogaç. 4,116. 119.

कौरीती f. N. pr. eines Flusses oder einer Oertlichkeit Çat. Br. 9,5,2,15.

कार्णाखरकि (so) Pat. a. a. O. 2,405,*b*.

कार्तिक 3) (Nachträge) Sûrjas. 14,17.

कार्तिककुण्ड m. N. pr. eines Arztes Comm. zu Suçr.

कार्तिकिक adj. *im Monat* Kârttika *stattfindend:* नभस्वत् Vâmana 5,2,51.

कार्तिकीय adj. dass. ebend.

कार्तिकेयपुर n. N. pr. einer *Stadt* Dhanv. 5,23.

कार्पण्य 1) *Armuth* Spr. (II) 1722. *Geiz* 6093.

कार्मण 2) Hem. Jogaç. 1, 5.

कार्मुक 2) *Bogen* in der Geometrie Sûrjas. 2,62. 3,38. 4,24.

कार्यिन् 2) Pat. a. a. O. 6,70,*b*. 72,*a*. 90,*a*.

कार्षापण 1) पुराकल्प एतदासीत्षोडश माषाः कार्षापणं षोडश पलाश्च माषसंवद्य: ebend. 1,225,*a*.

2. काल 1) कालेन *von Zeit zu Zeit, dann und wann* (Gegens पदे पदे) Spr. (II) 6900. *zu spät* 6007.

कालक 2) *a*) hierher wohl das erste कालक in कालका येषां ते कालकाः Pat. a. a. O. 6,58,*b*. — *e*) N. pr. eines Volkes Mârk. P. 58,32.

कालकवन N. pr. eines Berges (nach Kaij.) Pat. a. a. O. 2,397,*b*.

कालखण्ड, °खण्डादिमांसानि Bhâvapr. 5.

कालभाग m. *Zeitgrad* Sûrjas. 9,9.

कालवृत्तीय m. N. pr. eines Rshi Hariv. 9570.

कालसूकरिका f. N. pr. eines Frauenzimmers Hem. Jogaç. 2,30.

कालह्रार (Nachträge) *Zeitgewinn* Kathâs. 31,75. 77. 32,10.

कालांश m. = कालभाग *Zeitgrad* Sûrjas. 9,5. 10.

कालापक s. oben u. कलापक.

कालायसूपिक adj. von कालाय-सूप Pat. a. a. O. 5,8,*b*.

1. कालिक 2) *i*) *k*) *das Weibchen vom Vogel* श्रङ्गारक (vgl. कालका) ebend. 6,92,*b*.

कालिकार्य m. N. pr. eines Mannes Hem. Jogaç. 2,60.

काव्यकर्तर् m. *Dichter* Spr. (II) 2287.

काशकृत्स्न, काशकृत्स्निना प्रोक्ता मीमांसा काशकृत्स्नी। तामधीते काशकृत्स्ना ब्राह्मणी Pat. a. a. O. 4,16,*b*. 49,*b*. 87,*b*.

काशिक 1) *aus* Kâçi *kommend:* पट ebend. 5,60,*a*.

काशिकोसलीय adj. von काशि + कोसल ebend. 4,29,*a*.

काशेरुयज्ञिक adj. von कशेरु-यज्ञ ebend. 5,5,*b*.

काश्मीरिका f. *eine Prinzessin der* Kaçmîra Râga-Tar. 6,254.

काष्ठशक् adj. Pat. a. a. O. 8,34,*b*. 35,*a*.

कास्तीर n. N. pr. eines Dorfes der Bâhîka; davon कास्तीरिका und °का ebend. 4,72,*b*.

काह्रल adj. *unanständig:* काह्रलमुक्ता Sâmavidh. Br. 1,5,5. *unanständige Worte im Munde führend;* davon nom. abstr. °त्व n. Hem. Jogaç. 2,53.

किंराज m. = कस्य राजा Pat. a. a. O. 5,79,*a*.

किंवत् adj. *was habend? womit versehen?* ebend. 1,149,*b*.

किंविभाग adj. (f. श्रा) *wie eingetheilt?* Sûrjas. 12,2.

किंवृत्त n. *eine Form des Pronomens* क (किम्) P. 3,3,6. 144. 8,1,48. — Vgl. यद्वृत्त.

किंस्तुघ्न (Nachträge) n. Sûrjas. 2,67.

किंकरीय् (von किंकर), °यति *für einen Diener halten:* स्वामिनम् Hem. Jogaç. 3,10.

किंचित्कर *Etwas thuend* so v. a. *Etwas zu sagen habend, bedeutsam* Pat. a. a. O. 1,190,*a*. श्र° *wobei Nichts zu machen ist:* परतत्त्वमिदमकिंचित्करं च Venîs. 44,16.

किटिक n. (?): शक्ति° Pat. a. a. O. 2,412,*b*.

किम् 1) *c*) ι) Z. 5 lies इव st. इति.

किमन्तर adj. (f. श्रा) *wie weit von einander abstehend?* Sûrjas. 12,7.

किमाकार adj. (f. श्रा) *von welcher Gestalt?* Sûrjas. 12,2.

किमाश्रय adj. (f. श्रा) *worauf ruhend?* Sûrjas. 12,2.

किमुत्सेध adj. (f. श्रा) *wie hoch?* Sûrjas. 12,7.

किंप्रमाण adj. (Nachträge) (f. श्रा) Sûrjas. 12,2.

किंमात्र adj. (f. श्रा) *von welchem Umfange?* Sûrjas. 12,7.

कियन्त् 2) Z. 9 lies सन्ति st. सन्तिः.

किराट m. bei Utpala oft als Umschreibung von वणिज् *Kaufmann;* in dieser Bed. wohl Râga-Tar. 8,132.

कीर्तय् mit समनु s. समनुकीर्तन.

3. कु 1) *die Erde* Sûrjas. 1,39. 53. 12,82. als Bez. *der Zahl Eins* 1,39.

कुक्कुट् interj. vom *Gekrähe des Hahns* Pat. a. a. O. 1,249,*b*.

कुगृह् m. pl. *eine schlechte Hausfrau* Spr. (II) 1784 (Conj.).

कुच् mit श्रा, श्राकुञ्चित *geringelt:* केशाः Spr. (II) 5404 (Conj.).

— सम् 1) त्यागान्न संकुचति दुर्ललितं मनो मे so v. a. *verschliesst sich nicht gegen, lässt nicht ab von* Z. d. d. m. G. 27,73. — caus. med. *verschliessen* so v. a. *vorenthalten:* कलामिन्दुः करं दाता धारां धाराधरो यदि। संकोचयिष्यते Spr. (II) 1576.

कुचर 1) *a*) lies *umherschweifend* und füge bei TBr. 3,8,2,3.

कुचन्द्रा f. N. pr. einer bösen Fee, die den Weibern *die Brüste fortnimmt*, Mârk. P. 51,102. fg.

कुचिकर्ण m. N. pr. eines Mannes Hem. Jogaç. 2,111.

कुज 1) *b*) *Mars* Sûrjas. 1,29. fg. 69. 2,36. 42. 56. 7,13. 9,2. 12,87.

कुजन्मन् m. *Sclave* Spr. (II) 6041.

कुज्या f. = क्षितिज्या (Nachträge) Golâdhj. 7,1. 46.

कुञ्जर 1) (dieses hinzuzufügen) *a*) als Bez. *der Zahl acht* Sûrjas. 2, 19. 24. 12,88.

2. कुट्, Dhûrtas. 95,15 ist wohl त्रुट्यति (क्रु° die Hdschr.) zu lesen.

कुटि 3) lies *Gemach* st. *Becken* und füge Káraka 1,14 hinzu. — Vgl. श्रवक्रयकुटी oben.

कुटिलत्व n. *Abweichung von* (geht im comp. voran): इतिवृत्त° Vâmana 1,3,11.

कुट्टन (Nachträge), शिला° Hem. Jogaç. 3,104.

कुट्टल, स्तन° Khandom. 130 fehlerhaft für °कुड्मल *Knospe;* vgl. स्तनकुड्मल u. कुड्मल 2).

कुड्य 1) Hem. Jogaç. 1,29.

कुड्यलेप n. *Tüncher* Pat. a. a. O. 3,62,*b*.

कुणरवाडव (so richtiger) ebend. 3,65,*a*.

कुण्ड 3) कुण्डे कुण्डे नवं पयः Spr. (II) 4897.

कुण्डनदी f. N. pr. eines Flusses Hariv. 9515 nach der Lesart der neueren Ausg. st. लुण्ठनदी der älteren.

कुण्डल 1) श्रवण° Vâmana 2,2,14.

कुण्डलिका f. *ein best. Backwerk* Madan. 11,88.

कुतपसौश्रुत = कुतपवासाः सौश्रुतः Pat. a. a. O. 2,346,*b*.

कुतस् 3) श्रा कुतः *bis wohin?* ebend. 3,51,*a*. 6,86,*a*. Z. 2 ist गतिः zu lesen.

कुत्स 1) Z. 3 lies 6,26,3 st. 6,23,3.

कुदशा f. *eine schlimme Lage* Spr. (II) 5798 (Conj.).

कुनखिन् 1) vgl. Weber, Pratiģñâs. 99. fg.

कुनरेश्वर m. *ein schlechter Fürst* Spr. (II) 2287.

कुन्थ्, कुन्थित n. als eine Bed. von स्तनन Med. n. 145.

कुन्थन n. desgl. H. an. 3,428.

कुबुद्धि f. *eine falsche Ansicht* Spr. (II) 7082.

कुबेरदत्त m. N. pr. eines Bundesgenossen der Götter im Kampfe mit den Daitja Kathâs. 48,18. 24.

कुबेरहृदय oder °हृद्य Bez. *einer best. Hymne* Varâh. Brh. S. 48,71.

कुमत n. *eine falsche Lehre* Spr. (II) 2451.

कुमारशिरस् m. mit dem Bein. Bharadvâǵa N. pr. eines Arztes Káraka 4, 6.

कुम्भ 2) *b*) कुम्भीधान्यन्यायेन, कुम्भीधान्यः श्रोत्रिय इत्युच्यते। यस्य कुम्भ्यामेव धान्यं स कुम्भीधान्यः। यस्य पुनः कुम्भ्यां चान्यत्र च धान्यं नास्ति कुम्भीधान्यः Pat. a. a. O. 1,238,*a*.

कुरङ्गक 1) Spr. (II) 3567.

कुरबक, so (nicht कुरवक) die Bomb. Ausgg.

कुरवाङ्क m. *ein best. zu den* Vishkira *gezählter Vogel* Suçr. 1,201, 2. Vâgbh. 1,6,45.

कुरीर, क्रीते सोमे कुरीरं निर्मुञ्चति Vaitân. 13.

कुरु 1) °वर्ष Sûrjas. 12,40. कुरौ = कुरुवर्षे 70.

कुरुबक, कुरबक MBh. 3,11589 in der ed. Bomb.

कुर्कुरीय्, °यति denom. von कुर्कुर Pat. a. a. O. 8,12,*a*.

कुलगिरि Spr. (II) 2451.

कुलचित n. Bez. *einer best. Kampfart* Hariv. 15978. विकुचित die neuere Ausg.

कुलदेवता (vgl. Nachträge) Spr. (II) 4100. Pischel, de Gramm. prâcr. 38,1 v. u.

कुलस m. *ein* Râkshasa Nîlak. zu MBh. 1,6450.

कुलिङ्गक Káraka 1,27.

3. कुल्य 1) Hariv. 2098 nach Nîlak.

कुवस्त्र n. *ein schlechtes Kleid* Spr. (II) 1844.

कुवैद्य Spr. (II) 2287.

कुव्यापार m. *eine verpönte Beschäftigung* Hem. Jogaç. 3,84.

कुशलवाच् adj. *beredt* Spr. (II) 2542.

कुशल्य m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,347 nach der Lesart der ed. Bomb., सुकुट्य ed. Calc.

कुशस्तम्ब 1) lies *Büschel* st. *Haufen*.

कुशिक 1) *a*) ein Sohn des Ishiratha Sâj. zu RV. 3,31.

कुष् 1) नासिकां न कुष्णीयात् Káraka 1,8. — Bei P. vielleicht *wägen*, mit अनु *nachwägen*, mit अव *abwägen*; vgl. Kern in seiner Uebersetzung von Varâh. Brh. S. 128, N. 2.

— अभिनिस् *drücken, kneten, zwicken*: das leblose Neugeborene Káraka 4,8.

कुषवा etwa N. eines himmlischen Stromes.

कुसुमस्तबक, so zu lesen.

कुसूल m. = कन्दु *eine eiserne Pfanne* Pat. a. a. O. 1,202,*b*. 231,*a*.

1. कुसृति Âpast. 1,31,23. Spr. (II) 5797.

कुस्थान n. *ein elender, armseliger Ort* Spr. (II) 3255.

2. कुह् (Nachträge) Z. 2, Sarvadarçanas. 31, 1 ist इमास्तु ज्ञेयाः zu lesen; vgl. Âdjavidjâsudhâkara, Bomb. 1868, S. 176.

कुहू 3) °कूजित Spr. (II) 2928.

1. कूट 9) füge *Fussangel* hinzu.

कूटतत्त् adj. Pat. a. a. O. 7,76,*a*.

कूटलेख्य n. *ein falsches Schriftstück* Spr. (II) 1848.

कूटसाक्ष्य (so zu lesen) n. *ein falsches Zeugniss* Hem. Jogaç. 2,54.

कूद्दी, lies *ein best. Geräthe, der Harke, dem Rechen ähnlich*.

कूपक 2) *c*) *ein winziger Brunnen* Spr. (II) 7422.

कूर्च vgl. दीर्घ° weiter unten.

कूर्चता f. nom. abstr. von कूर्च *Bart* Spr. (II) 1161.

कूर्चल (Nachträge), streiche das Wort vielleicht.

कूर्म 1) °पति trägt die Erde Spr. (II) 5576.

कृकर 1) Sâmavidh. Br. 2,6,14.

कृच्छ्रातिकृच्छ्र 2) Sâmavidh. Br. 1,2,8.

कृत 2) *f*) als Bez. *der Zahl vier* (vgl. Nachträge) Sûrjas. 1,24. 43. 12, 88. — *g*) ebend. 1,2. 16. 18. fg. 23. 47.

कृतनाशन adj. = कृतनाशक *undankbar* Spr. (II) 7530.

कृतमालक m. = कृतमाल 1) *b*) H. an. 3,231. Med. n. 85.

कृतयुग Sûrjas. 1,17. 46. 57.

कृतवेष, so zu schreiben st. °वेश.

कृतहस्त, °वत् adv. *auf eine geschickte Weise* Mârk. P. 124,17.

कृतान्त so v. a. *Angelegenheit, Sache, Fall*: लौकिकेषु वैदिकेषु च कृतान्तेषु Pat. a. a. O. 1,15,*a*. 45,*a*.

2. कृति 5) Bez. *der Zahl zwanzig* (vgl. Nachträge) Sûrjas. 3,9. — 6) *Quadrat* (vgl. Nachträge) ebend. 3,8. 16. 4,22. 8,5.

कृतीसुत m. *Sohn der* Krtî, metron. Rukiparvan's MBh. 7,1477.

कृते, औषधकृते ब्राघं मधु *als Arzenei* Hem. Jogaç. 3,39.

कृत्रिम 1) मित्र, अरि, उदासीन Mit. I, 52,*b*.

कृपालुता f. *Mitleid* Spr. (II) 7265; vgl. N.

कृश 2) Sâṁkrtjâjana, Unterredner bei Káraka 1,12.

कृशक adj. *schmächtig*: °शरीर adj.: Löwe Spr. (II) 7567.

कृषि, pl. Spr. (II) 2413.

कृषिसंग्रह m. Titel einer dem Parâçara zugeschriebenen Schrift über *den Ackerbau*, gedruckt Calcutta 1862.

कृष्णवेल्लूर zu streichen.

कृष्णशिला f. pl. *die schwarzen Felsen*, N. pr. einer Oertlichkeit Gop. Br. 1,2,7.

कृष्णात्रेय als Arzt Káraka 8,24. 28.

केकरक adj. = केकर *schielend* Spr. (II) 6618.

केतन 6) = शरीर (Comm.) *Leib, Körper* Bhâg. P. 4,24,67.

केतवता f. N. pr. eines Dorfes Pat. a. a. O. 2,397,*a*.

केतवेदस् eher *die Absicht durchschauend* oder *der Merkzeichen kundig* (von Indra).

केतुमाल 3) Sûrjas. 12,39. 52. 70.

केदार 1) genauer *ein zum Zweck der Berieselung in erhöhten Beeten (zwischen denen das Wasser läuft) angelegtes Feld*. °सेतु s. u. सेतु 2) *b*). — 7) N. pr. eines Fürsten; vgl. u. वृन्द 7) *b*) und ÇKDr. u. वृन्दावन.

केनद्रुम = κενόδρομος nach Herm. Jacobi.

केलिकदम्ब m. *eine* Kadamba-*Art*; s. u. अब्जभू und सत्कदम्ब.

केलित n. = क्रीडित *Spiel, Scherz:* कलिकेलितानि Spr. (II) 2743. 7053.

केलूट n. *ein best. Gemüse* Kâraka 1,27. Madan. 7,79.

केशहस्त *Haarmasse* und *das Haar als Hand* Çiç. 8,27.

केशान्त 2) verhält sich in Betreff der Bedeutung zu केश wie वनान्त zu वन.

केसराल (von केसर; anders Vâmana) adj. *reich an Staubfäden:* शिलीध्र Vâmana 5,2,34.

केसरिन् m. *ein best. Wasservogel* Kâraka 1,27.

कैंकिरात adj. zu किंकिरात 4) Ratnâv. 6,5.

कैमर्थक्य n. = कैमर्थ्य Pat. a. a. O. 3,39,*a*. 81,*b*. 6(4),23,*b*.

कैमर्थ्य (Nachträge) ebend. 1,269,*b*.

कैमायनि m. patron. von किम् ebend. 4,51,*a*.

कैरात m. *ein best. zu den* Pratuda *gezählter* Vogel Kâraka 1,27.

कैवर्तिका Z. 2 lies रङ्गिणी.

कैवल्य 1) *b*) *Ausschliesslichkeit* Vâmana 3,1,1.

कोकबक m. pl. Lesart der ed. Bomb. des MBh. st. कोकारक.

कोकमुख adj. (f. आ) *ein Wolfsgesicht habend:* Durgâ MBh. 6,800.

कोकारक s. oben कोकबक.

कोकिल 1) weiss als Wundererscheinung Hariv. 7673. 8369.

कोकिलादेवी N. pr. einer Göttin A Catal. of Skt Mss. in priv. libr. of the north-west prov. 1,502.

कोटि 3) धनकोटिस्थ *an einem der beiden Enden des Reichthums stehend* so v. a. *über alle Maassen reich* oder *bettelarm* Spr. (II) 5700. — 4) ebend.

कोटिवेधिन् m. *eine best. Pflanze* (neben सहस्रवेधिन्) Kâlakakra 5,225.

कोलक vgl. कङ्कोल.

कोविदत्व n. nom. abstr. von कोविद; am Ende eines comp. Daçak. 16,19.

कोष्ठ m. = कन्दु *eine eiserne Pfanne* Pat. a. a. O. 1,202,*b*. 231,*a*.

कोष्ठक 1) *Vorrathskammer:* अङ्गार°, जल°, सलिल° Kâraka 1,14.

कौकिल m. metron. von कोकिला Pat. a. a. O. 4,55,*a*.

कौक्कुटीवर्ह n. N. pr. eines Dorfes der Bâhîka; davon °क adj. ebend. 4,74,*b*.

कौमुदगन्ध्या f. patron. ebend. 6,14,*a*.

कौमोद m. pl. N. einer Schule: उदगात्कौमोदपैप्पलादम् ebend. 2,397, *a*. — Vgl. मौद und Ind. St. 13,435.

कौम्भकारेय Pat. a. a. O. 4,17,*b*. 26,*b*.

कौम्भ्य adj. *in einem Topf befindlich:* घृत Sâmavidh. Br. 2,2,3. 8,4.

कौर्वत adj. von कुर्वत् Pat. a. a. O. 3,79,*b*.

कौलिक 2) *c*) N. zu Spr. (II) 5323.

कौलीन m. pl. = कौलीनैर्यूनस्त्काश्चाः Pat. a. a. O. 4,42,*b*.

कौलीनि m. = कुलीनस्यापत्यम् ebend.

कौवल ebend. 4,86,*a*.

कौशाम्बेय 1) Gop. Br. 1,4,24.

1. कौशिक 2) ein N. Indra's Hem. Jogaç. 1,2. fährt zur Hölle 2,61.

कौशिल m. Hypokoristikon von कौशिक Vâmana 5,2,63.

कौसुरुबिन्द m. patron. Gop. Br. 1,4,24. कौसुरविन्द gedr.

क्नउन n. *das Untertauchen* Schol. zu Kâtj. Çr. 5,5,31. — Vgl. कुड्, वुड्, ब्रुड्.

क्रतुधन m. N. pr. eines Rudra Bhâg. P. ed. Bomb. 3,12,13. स्तनधन Burnouf.

क्रतूय् RV. 10,64,2.

क्रम् mit अति 3) das erste Beispiel = R. ed. Bomb. 1,10,8. — caus. 2) *überspringen, übergehen, auslassen* Kâtantra 1,1,22.

— अभ्यति 2) Spr. (II) 3287.

— निस्, निष्क्रान्त *hervorgegangen* so v. a. *abstammend von* (abl.) R. ed. Bomb. 1,6,24.

— सम् 4) अयस्कान्तमयः संक्रामति *sich hinbewegen zu* Pat. a. a. O. 3,13,*a*.

— उपसम् *übergehen in* (acc.): द्वितीयमर्थमुपसंक्रान्तम् ebend. 2,372,*b*.

क्रम m. Bez. *derjenigen Form der* Upamâ, *in welcher die einzelnen Bilder sich der Reihe nach entsprechen*, Vâmana 4,3,17.

क्रमश्या (Nachträge) Sûrjas. 2,32. 60.

क्रमण 2) *a*) RV. 6,70,3. *Schritt* 1,155,5.

क्रमयोग Z. 3 lies 164 st. 64.

क्रम्य zu streichen und सहक्रम्य zu vergleichen.

क्रान्ति 3) Sûrjas. 1,68. 2,28. 58. 60. 62. fgg.

क्रान्तिज्या Sûrjas. 2,61. 3,22. 26. fg. 40. 11,9.

क्रियातिपत्ति f. Bez. *des Charakters und der Personalendungen des Conditionalis* Kâtantra 3,1,33; vgl. P. 3,3,139.

1. क्री mit आ *erkaufen:* आक्रीयन्ते भृतैः प्रियः Spr. (II) 7421.

3. क्री, सद्यःक्री gehört zu 2. क्री.

क्रीड् mit सम् letzte Zeile lies 3,21 st. 1,21 und vgl. Pat. a. a. O. 1,248,*a*.

क्रुश् partic. 2) *geschmäht* Spr. (II) 6170. In अनुपदृतक्रुष्ट sind die particc. wohl als nomm. act. zu fassen: *der Nichts von Schlägen und Schmähungen weiss.* — In Verbindung mit स्वर so v. a. *laut* Sâmavidh. Br. 1,1,14. °तम 8.

क्रौञ्च m. metron. von क्रुञ्चा Pat. a. a. O. 4,55,*a*.

क्रौष्टु adj. von क्रोष्टु ebend. 109,*a*.

क्लिद्, क्लिद्यन्ते येनयः स्त्रीणाम् Spr. (II) 7144. — caus.: वनगजमदक्लेदितमम्भः *besudelt* Spr. (II) 4644.

क्वथ्, पिठरं क्वथत् Spr. (II) 4092.

क्वस्थ adj. *wo befindlich?* Pat. a. a. O. 1,29,*b*.

तत्रदेव m. N. pr. eines Mannes mit dem patron. Çaikhaṇḍi MBh. 7,955.

तत्रभृत् m. = तत्रिय R. Gorr. 2,95,21.

तन् mit वि, वितत Aśv. 11,1 nicht *verwundet*, sondern n. *Wunde*, da mit MBh. 3,12274 संरूढशरविततम् zu lesen ist.

तपण und °क s. oben अत्त°.

तपाचर m. *ein* Râkshasa: मनः° Hem. Jogaç. 4,35.

तपारमण m. *der Gatte der Nacht* d. i. *der Mond:* °शेखर m. Bez. Çiva's Râǵa-Tar. 3,269.

तपार्ध *Mitternacht* Sûrjas. 1,66.

तर् mit अव vgl. रुत् mit अव.

3. ता f. nom. तास् könnte *Gluth* bedeuten RV. 10,22,14.

तात्र 2) MBh. 3,5097 hat die ed. Bomb. तत्र.

तारय् *fliessen machen* (caus. zu तर्): मूत्रपुरीषे Vaitân. 12.

3. (so ist Sp. 544, Z. 27 st. 2 zu lesen) त्रि caus. partic. तपित *divi-*

dirt Sûrjas. 1,51.

क्षितिज 4) (Nachträge) Sûrjas. 3,48. 12,43. fg. 47. 13,13. fgg.

1. क्षिप् 7) क्षिप्तोत्तरं वचः so v. a. *eine Rede, auf die man nicht zu antworten vermag*, Spr. (II) 6063. — 9) कालं क्षिपति पण्डितः so v. a. *wartet ruhig die Zeit ab* Spr. (II) 7496.

— प्र 2) *hinzufügen, addiren* Sûrjas. 1,61. 11,12.

— वि 1) *trennen* Sûrjas. 7,16. *cause to deviate in latitude* 1,68. fg. 2,6. fgg. 8,12.

क्षिप्रकाम adj. *der schnell zu Etwas gelangen will* Sâmavidh. Br. 1,2,4.

क्षीणत्व (von क्षीण) n. *das Hingeschwundensein*: चन्द्रः क्षीणत्वमालम्बते Spr. (II) 4978.

क्षीबिक adj. = क्षीबेण तरति Pat. a. a. O. 8,30,*a*.

क्षीरान्न (क्षीर + अन्न) n. *in Milch gekochter Reis* Spr. (II) 3814.

क्षुद्, partic. क्षुण्ण 3) अक्षुण्णो विधिः *ungewohnt, ungewöhnlich* Z. d. d. m. G. 27,51. — 4) *multiplicirt* Sûrjas. 2,49.

— वि, क्षीवाकाङ्क्षविक्षुण्ण *angespornt durch* Spr. (II) 2543.

क्षेत्रसाधस् verbessert u. साधस्.

क्षेत्रांश m. Sûrjas. 9,16; vgl. Uebersetzung nebst Note.

क्षेमकृत् Âpast. 2,25,15.

क्षेमयुक्तम्, der Comm. in der ed. Bomb. 1,14,10 erklärt क्षेम durch विघ्नपराघरक्षित oder विघ्नराक्षित्य; युक्त wird übergangen.

क्षेमवृद्धि m. pl. N. pr. eines Kriegergeschlechts; ihre Weiber heissen क्षैमवृद्धय्यस् Pat. a. a. O. 6,92,*b*.

क्षैत्र n. *Grundbesitz, Feldwesen* RV. 8,60,12. — Vgl. u. साधस्.

क्षैत्रपत्य n. *Herrschaft, Besitz* RV. 1,112,13.

क्षोत्तव्य adj. *zu zerstampfen, — zertreten* Pat. a. a. O. 2,397,*a*.

क्षोभक adj. *in Bewegung versetzend* VP. 1,2,31.

क्षौद्रक und क्षौद्रक्य Pat. a. a. O. 4,60,*b*.

क्ष्विद्, क्ष्विण्ण adj. Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* ebend. 1,20,*a*.

2. ख 1) *a*) füge bei *Loch, Ausgang* und RV. 4,11,2, wo es verstanden werden kann: *öffne einen Ausgang* (den frommen Gedanken) oder *öffne den Mund* (den Lobsingenden). Am Ende 5,32,1 zu lesen. — *f*) Sûrjas. 1,29. 31. fg.

खचरत्व n. nom. abstr. wohl zu खचर 1) Hem. Jogaç. 3,74.

खटखटाय् überhaupt wohl *viel Lärm machen*; vgl. खनखनाय्, खलखलाय् und Spr. (II) 6882.

खट्टिका f. *Fleischverkäuferin* Kâlaćakra 3,132.

खट्वीय्, °यति denom. von खट्वा Pat. a. a. O. 1,266,*b*.

खण्ड kann im comp. vor- oder nachgehen ebend. 2,372,*a*. 1) *a*) vom *nicht vollen* Monde Spr. (II) 2040. — 3) *a*) Spr. (II) 2854.

खण्डक 1) m. *Theil* Sûrjas. 2,16.

खण्डकार m. *Verfertiger von* खण्ड *genanntem Zucker* R. Gorr. 2,90,26.

खण्डय् 3) भर्तुराज्ञा न खण्डिता *der Befehl des Herrn ward nicht verletzt* Spr. (II) 4042.

— अा *zerstückeln* Citat bei Vâmana 4,1,10.

खण्डर *ein best. Backwerk* Bhâvapr. 5.

संस्थापक s. u. संस्थायक 2).

खण्डिक 2) Ćaraka 1,27. — 5) pl. N. pr. eines Volkes Pat. a. a. O. 3,75,*b*.

खद्योता f. N. pr. einer Göttin Kâlaćakra 4,94.

खनखनाय्, °यते = खटखटाय्, खलखलाय् Spr. (II) 147 (vgl. die Note).

खनित्र 1) auch f. आ R. ed. Bomb. 1,40,27.

खर 4) खरीवात्सल्य sprichwörtlich MBh. 5,4587.

खलखलाय् s. oben खटखटाय्.

खलीकार vgl. खिलीकार.

खल्ल, खल्लित *welk, schlaff*: Brüste Bhâvapr. 7.

खवत् adj. von ख Pat. a. a. O. 4,69,*b*.

खाद् uneig.: नरः सविभ्रमस्त्रीभिः खाद्यमानो ऽपि हृष्यति Spr. (II) 3398. — desid. चिखादिषति (hergestellt von Windisch) *essen wollen*: मांसम् Hem. Jogaç. 3,18.

खान (Nachträge) Z. 1 lies सद्भावेन st. संभावेन.

खानिष्क n. *Fleischbrühe mit fein zerriebenem Fleisch und Gewürz* (वेसवार) *vermischt* Madan. 11,108. 122 (auch खानिष्ट).

खारिका (Nachträge) vgl. पञ्चपलीमांस Kathâs. 61,286. Das Fragezeichen demnach zu streichen.

खिङ्ग s. षिङ्ग.

खिद् Z. 1 streiche (TS. स्खिद्). स्ख in unsern Hdschrr. wohl verschrieben für कख oder ष्ख.

— परि, कस्य न परिखिद्यते चेतः Spr. (II) 5281.

खिलीकार 1) कामाधा पतिखिलीकृताः so v. a. *aufgegeben* Naish. 17,37.

खिलीकार (Conj.) m. s. Spr. (II) 3064.

खुड्डाक adj. (f. खुड्डीका) *klein, minder* bei Ćaraka in den Kapitelüberschriften खुड्डाकचतुष्पाद 1,9 (neben महा°) und खुड्डीका (neben महती) गर्भावक्रान्तिः. prâkritisch aus क्षुद्रक.

खुरखुराय् v. l. zu घुरघुराय् Ćaraka 8,6.

खेट 2) *schleimige Masse* (*der Embryo im ersten Monat*) Ćaraka 4,4.

खेटक 2) MBh. 6,799.

खेटन (?) n. Hem. Jogaç. 3,102.

खेटिताल, Med. k. 215 wird वैतालिक (aber nicht in der Bed. *Barde*) durch खेट्टिताल, H. an. 4,35 durch खड्गताल (षड्गताल?) erklärt. Es könnte *ein best. Tact* gemeint sein.

खेद m. *Geilheit*: खेदात्स्त्रीषु प्रवृत्तिर्भवति। समानश्च खेदविगमो गम्यायां चागम्यायां च Pat. a. a. O. 1,15,*a*. — 2) Z. 2 lies कोशमचु°.

खेल् etwa *erscheinen, vorkommen*: सविता न खलु खेलति खे लतिका यथा Spr. (II) 717.

खेल (?), खे खेलवन्ममाप्यत्र साहसं सिद्धिमेष्यति Einl. zu Kan. 3.

ख्या mit अन्वा *aufzählen, herzählen* Pat. a. a. O. 1,10,*a*. 154,*b*.

— सम् 2) *abschätzen*: न क्षापनैः u. s. w. महारथत्वं संख्यातुं शक्यम् Spr. (II) 3509.

ख्याति 2) m. N. pr. eines Sohnes des Ûru von der Âgnejî Hariv. 73 (Lesart der neueren Ausg.). VP. 1,13,7. स्वाति v. l.

गगनरोमन्थ (Nachträge), गगनरोमन्थायित n. genauer *das dem* गगनरोमन्थ *Aehnlichsein*.

गज 2) als Bez. *der Zahl acht* Sûrjas. 2,25. 27. 35. 8,3.

गजमद m. = कृस्तिमद Rióan. 6,250.

गणानी m. = गणनायक 1) *c*) Spr. (II) 6133 (Conj.).

गणाय् mit सम् vgl. संगणाना.

गण्डदूर्वा H. an. 3,226. Med. n. 68.

गण्डाश्मन् m. = गण्डशैल 1) H. an. 4,232.

गणिडका (Nachträge) 2) Z. 5 lies करेणुर्हस्ती. Das Citat am Ende ist aus ṚV. 2,30,8.

गण्डोपल m. = गण्डशैल 1) Med. j. 130.

गति 13) *Auffassung, das Verstehen* Pat. a. a. O. 1,166,*b*. 167,*a*. प्रकर्ष° 136,*a*. 4,91,*b*. 6,100,*a*. 8,11,*a*. 52,*b*.

गत्वर *sich zu Etwas* (dat.) *anschickend* Spr. (II) 4459.

2. गद् mit प्र, °गद्य Pat. a. a. O. 6(4),14,*a* (vgl. Corrigg.).

गद्गदता f. *Gestammel* Ratnâv. 93,5.

गधा f. *ein best. Theil des Lastwagens* TS. Comm. 2,507.

गद्य Z. 2 lies 6,26,2 st. 6,26,1. 2 und vgl. u. वासगन्ध्य.

गन्तव्य 7) *zu verstehen, aufzufassen* Pat. a. a. O. 1,71,*a*. 171,*b*.

गन्धन n. als Bed. von 2. वा *Gerüche aushauchen* Dhâtup. 24,42.

गन्धफली Z. d. d. m. G. 27,81.

गन्धयुक्ति (Nachträge), सु° im Comm. zu Bhâg. P. 10,45,36.

गन्धहस्तिन्, von einem wirksamen Antidoton wird gesagt: गज इव तद्वन्विषगदान्निहन्त्यगदो गन्धहस्त्येष: Karaka 8,21. अप्रतिहतप्रभाव: स्मृतो महागन्धहस्तीति ebend.

गन्धिक N. pr. einer Gegend: शौर्यगन्धिकम् (सौ°) Pat. a. a. O. 3,397,*b*.

गन्धोपल (so zu lesen) m. *Schwefel* Med. bh. 23.

1. गम् mit व्यति *gemeinsam passiren*: व्यतिगम्यन्ते ग्रामाः Pat. a. a. O. 1,247,*a*.

— अा, partic. आगत *durch Berechnung herausgekommen, berechnet* Sûrjas. 1,63. 2,58. 6,17. — caus. 2) lies *Etwas von Jmd* (abl.) *lernen*.

— उपा, उपागत *der sich in Jmdes Schutz begeben hat* Spr. (II) 6019, v. l.

— उद् caus. *aufgehen lassen*: उज्जयिन्याः प्रस्थितो माहिष्मत्यां सूर्यमुद्गमयति so v. a. *gelangt mit Sonnenaufgang nach* Mâh. Pat. a. a. O. 3,28,*a*.

— उप, उपगत *der sich in Jmdes Schutz begeben hat* Spr. (II) 6019.

— नि (Nachträge) 3) Z. 6 MBh. 13,2604 नियच्छति richtig; vgl. u. यम् mit नि 3). — caus. *erschliessen* (vgl. Nachträge) Pat. a. a. O. 8,40,*b*.

— विनि caus. s. विनिगमक.

— विनिस्, partic. विनिर्गत *herauskommend, hervortretend* Sûrjas. 3,5. 12,34. 13,4.

— सम् 1) Z. 14. fg. Die Stelle N. 12,20 zu streichen, da hier संगत्या (von संगति) gemeint ist: auch MBh. 13,456 liest die ed. Bomb. richtig संगत्या. — desid. *zusammenkommen wollen*: संजिगंसते वत्सो मात्रा Pat. a. a. O. 6(4),8,*a*. *gelangen wollen*: स्वर्गं लोकं संजिगांसत् ved. ebend.

गयस्फाय = °स्फायन ebend. 6,28,*b*.

गयिन् m. N. pr. eines Commentators des Suçruta.

1. गर् mit वि ṚV. 6,35,5. Es ist mit Aufrecht (Z. d. d. m. G. 25, 236. fg.) वृणीषे st. गृणीषे zu vermuthen.

2. गर् mit समुद्, समुद्गीर्ण als Bed. von समुद्गत H. an. 4,128.

3. गर् caus. रात्रिं जागरयन्त आसते so v. a. *zu einer schlaflosen machend* TBr. 3,8,1,2.

गरलाय् *zu Gift werden* Spr. (II) 7343.

गर्गभार्गविका f. *eine Heirath zwischen Nachkommen* Garga's *und* Bhṛigu's Pat. a. a. O. 2,408,*a*. 4,41,*b*.

गर्ज् *zischen von einer Schlange* Spr. (II) 7525.

— परि *von einem bösen Weibe und einer Hündin* Spr. (II) 5388.

गर्जर nicht *Daucus*, sondern *eine Grasart* Râgan. 8,132. — Vgl. गार्जर.

गर्दभ (nom. गर्धब्) nom. ag. von गर्दभय् Pat. a. a. O. 8,36,*b*.

गर्दभपुष्प so v. a. खरपुष्प Comm. zu Suçr. 1,41,10.

गर्दभय्, °यति denom. von गर्दभ Pat. a. a. O. 8,36,*b*.

गर्दभि, an der ersten Stelle liest ed. Bomb. गार्दभि, an der zweiten कृपगर्दभि. Z. 2 ist 1149 st. 1149 zu lesen.

गर्भ 2) इन्दीवर° *Knospe* Spr. (II) 5543.

गर्भयोषा ist mit हिरण्यस्य zu verbinden: *schwanger gehend mit Gold* d. i. *Gold führend*.

गर्भिन् Z. 11. fgg. गर्भिणीव्याकरण und गर्भिण्या व्याकृतिः *Auseinandersetzung —, detaillirte Beschreibung der Schwangeren*.

गर्मुत् vgl. गर्मूटी und गर्मोटिका.

गर्मूटी f. *eine best. Körnerfrucht* Karaka 1,27. v. l. घर्मूटी.

गर्ह् mit नि, mit dat. श्राद्धाय निगर्हते Pat. a. a. O. 1,284,*b*.

1. गल् mit निस् caus. partic. निर्गालित *wovon man die Flüssigkeit hat abträufeln lassen* Bhâvapr. 5.

गवाक्ष 1) *b*) ein Bruder Çakuni's MBh. 7,6944 nach der Lesart der ed. Bomb.; vgl. u. विभु 2) *d*).

गवीधुमत् n. N. pr. einer Stadt: गवीधुमतः सांकाश्यं चत्वारि योजनानि Pat. a. a. O. 2,385,*a*.

गाङ्ग (Nachträge), zur 2ten Stelle vgl. Spr. (II) 414.

गाङ्गामहिक (so zu lesen) adj. von गङ्गा + मह Pat. a. a. O. 5,5,*b*.

गाढ 4) गाढं गार्द्धस्य वर्जनम् so v. a. *durchaus erforderlich, unumgänglich* Hem. Jogaç. 1,31.

1. गातु 3) auch f. ṚV. 1,136,2. 5,32,10.

गाथश्रवस् adj. *dem Gesang zueilend* ṚV. 8,2,38.

गाथप्रतिष्ठा f. bildliche Bez. *gewisser Theile des Rituals* Çat. Br. 12, 2,2,9. Gop. Br. 1,5,2.

गारुड 3) *a*) Spr. (II) 237.

गार्जर n. *Daucus Carota, Möhre* Râgan. 7,24. — Vgl. गर्जर.

गार्दभि (von गर्दभ) m. N. pr. s. oben u. गर्दभि.

गार्द्ध्य Hem. Jogaç. 1,31.

गार्ध्र Pat. a. a. O. 4,88,*a*.

गालन n. (?) in पृष्ठ° Hem. Jogaç. 3,110.

गावी f. eine dialektische Form für गो *Kuh* Pat. a. a. O. 1,10,*b*; vgl. Z. f. vgl. Spr. 21,238. fg.

गाह् mit अव *aufgehen in* (acc.) Pat. a. a. O. 1,155,*a*. *b*.

— अभ्यव caus. *schwemmen*: ein Ross TBr. Comm. 3,576.

— प्रति, अमित्रवाहिनीं वीराः प्रतिगाहन्ति MBh. 12,3724 nach der Lesart der ed. Bomb.

गिरिधातु 1) sg. R. 2,96,19. — Vgl. शैलधातु.

गिरिवर्तिका f. *eine Wachtelart* Karaka 1,27.

गिलोड्य auch Karaka 1,27. nach Kakradatta *die Knolle einer kleinen Nymphaea*. Hier und Suçr. 1,131,1 die v. l. अङ्कलोड्य und अङ्क°.

गुण 1) *i*) Z. 10 संभावनागुण ist *die in Ehrenerweisung bestehende löb-*

liche Eigenschaft; vgl. Spr. (II) 7030. Bei den Ǵaina drei गुणव्रत Hem. Jogaç. 2,1. 3,1. 4. 73. — Ueber die verschiedenen Bedd. des Wortes s. Pat. a. a. O. 5,28,*a*.

गुणय् mit सम् *multipliciren:* संगुण्य Sûrjas. 4,13. 11,14.

गुणवन्त् adj. *mit einer Schnur* — und zugleich *mit guten Eigenschaften versehen* Spr. (II) 4011. 7247.

गुणाय् *zu einem Vorzug werden* Spr. (II) 7518.

गुणिन् 1) *c)* doppelsinnig (vgl. Nachträge) auch Spr. (II) 3160. 3885. — *e)* Guṇa (*die erste Vocalsteigerung*) *erfordernd* Kâtantra 3,5,8 (im Comm. letzte Zeile ist अगुणिन्यपि zu lesen). 6,84. 4,1,9.

गुणी adv. mit अस् *sich Jmd* (gen.) *zu Willen fügen* Sâmavidh. Br. 2, 6,7. mit भू dass. 5,3. 6. 3,7,3 (°भूत).

गुण्डक 1) Kṛshis. 9,1.

गुप्ति 2) (Nachträge), °त्रय Hem. Jogaç. 1,33. fg. 4,83. मनो° 1,26 (zu lesen मनोगुप्त्यै °). 40. वाग्गुप्ति 41. काय° 42.

गुरूकृ *Jmd* (acc.) *zu seinem Lehrer machen* Hem. Jogaç. 3,25.

गुर्वर्थ (गुरु + अर्थ) m. *der für den Lehrer bestimmte Lohn* MBh. 1, 738. 14,1645; vgl. गुर्वर्थः 1669. गुर्वर्थम् = गुरोरिदम् Pat. a. a. O. 2,333,*a*.

1. गुह् Sp. 772, Z. 9 v. u. lies सुगूहमपि st. सुगुह्ममपि.

गुह्यक als Bez. *der Zahl eilf* Sûrjas. 13,1.

गृध्र 2) Z. 9 गृध्रा निलीयन्ते, wie wir vermuthet hatten, ed. Bomb.

गृध्रवक्त्रा f. N. pr. einer Göttin Kâlakakra 3,134.

गृहचर्या (Conj.) f. *Besorgung des Hauses* Spr. (II) 7203.

गृहबभ्रु (Nachträge) auch Med. k. 134. — Vgl. गेहनकुल weiter unten.

गृहाश्रया (nach गृहावग्रहिणी) nach गृहाश्रमिन् zu stellen.

गेहनकुल m. *Moschusratte* H. an. 3,94. — Vgl. गृहबभ्रु.

गेहीय् (von गेह), °यति *Etwas* (acc.) *für ein Haus halten* Spr. (II) 3899.

गो 24) (Nachträge) Sûrjas. 1,42. 2,36. 3,44. wegen *der neun Erden*.

गोडिम्ब, so H. an. 5,35 und Med. b. 17 st. गोडुम्ब 1).

गोणिकापुत्र (Nachträge) Pat. a. a. O. 1,290,*b*.

गोतम N. pr. und zugleich *der grösste Ochs* (vgl. गोतर unten) Spr. (II) 4875. Die Stelle MBh. 13,4490 (am Ende des Artikels) lautet in der ed. Bomb.: गोदमो दमतो ऽधूमो ऽदमस्ते स° । विद्धि u. s. w. mit Weglassung von गोभिस्तमो u. s. w. Nîlak. kennt auch unsere Lesart.

गोतर m. *ein besserer Stier*, f. आ *eine bessere Kuh* Pat. a. a. O. 5,60, *a*. — Vgl. गोतम oben.

गोता f. eine dialektische Form für गो *Kuh* Pat. a. a. O. 1,10,*b*.

गोत्र 1) *l)* lies *Wahrscheinlichen* st. *Zukünftigen*.

गोदोहिका f. Bez. *einer best. Art des Sitzens* (*die Stellung beim Melken*) Hem. Jogaç. 4,123. 131.

गोध m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,349 nach der Lesart der ed. Bomb., सोध ed. Calc.

गोधावती f. *eine best. Pflanze*, = वटपत्त्री Bhâvapr. im ÇKDr. u. d. letzten Worte.

गोनन्द Râǵa-Tar. 3,527 in beiden Ausgg. fehlerhaft für गोनर्द.

गोनर्द 2) *a)* Karaka 1,27.

गोपति *der Mond* Spr. (II) 1662.

गोपापुत्र m. *ein best. zu den* Pratuda *gezählter Vogel* Karaka 1,27.

गोपोतलिका f. im Apabhramça so v. a. गो *Kuh* Pat. a. a. O. 1,10,*b*.

गोभाज् adj. *ein Rind verdienend* ṚV. 10,97,5.

गोमत्य्, °त्यते = गोमानिवाचरति Pat. a. a. O. 1,269,*a*. 7,71,*a*.

गोरस *Kuhmilch* Hem. Jogaç. 3,7.

गोल 1) *Erdkugel* Sûrjas. 8,12. 12,32. 34. 53. 55. 62. 13,3. 17. fg. 25. *Hemisphäre* 3,24. 31. 13,8.

गोलिका f. *Kügelchen:* गर° Sâmavidh. Br. 3,4,3.

गोवपुष, lies गोवपुस् adj. *als Kuh gestaltet*.

गोविन्द Z. 1, bei Kâtj. schon संज्ञा, nicht adj.; vgl. Pat. a. a. O. 3,61,*b*.

गौड 1) *d)* sg. Spr. (II) 7562.

गौतमवन n. N. pr. eines heiligen Ortes TBr. Comm. 3,564.

गौतमार्धिक adj. Pat. a. a. O. 4,76,*b*.

गौनर्द m. N. pr. eines Autors Mallin. zu Kumâras. 7,95 bei Stenzler; गोनर्द (richtig) Verz. d. Oxf. H. 113,*b*,20.

गौमय (von गोमय) adj. *von Kuhmist kommend:* भस्मन् Pat. a. a. O. 4,87,*a*.

गौमायन Z. 1 lies 144 st. 114.

गौलतपिक Pat. a. a. O. 4,67,*a*. °लातपिक gedr.

गौल्मिक adj. ebend. 4,73,*b*.

ग्नुष्टि fehlerhaft für ग्न°.

1. ग्रथ् mit अनु, partic. *verknotet, fest:* वातानुग्रथितवर्चम् Karaka 8,17.

— वि, partic. 2) विग्रथितमुपवेश्यते Karaka 8,17.

ग्रन्थिक wohl *Erzähler, Rhapsode* Pat. a. a. O. 1,283,*a*. 3,28,*a*.

ग्रन्थिवज्रक m. *eine Art Stahl* ÇKDr. u. वज्र.

ग्रभ् (ग्रह्), die monströse Form गृह्णीयामि MBh. 1,3109 in beiden Ausgg., die v. l. hat aber गृह्णीयामिममात्मजम्. अगृह्णीताम् 2. du. aor. R. ed. Bomb. 1,4,4. *bestimmen, berechnen* Sûrjas. 14,13. 19. so v. a. ग्रह् mit अनु *hegen, pflegen* Bhâg. P. 2,9,26.

— समनु vgl. समनुग्राह्य.

— उप *aufheben:* पाणिभ्याम् Spr. (II) 7038 (Conj.).

— परि 7) das letzte Beispiel zu streichen; hier bedeutet परिगृह्य so v. a. *ohne*. — 14) (Nachträge) Z. 3 lies Gorr. st. Schol. Dieser erklärt सत्येन durch अमोघतया.

— प्रति 5) Z. 5 lies TS. 7,2,10,2 st. 2,10,2.

— वि 5) Z. 7. fg. die Stelle Pańkat. I,231 zu streichen; vgl. Spr. (II) 2249.

— अपिसम् *an sich ziehen* ṚV. 10,44,4.

1. ग्रस् am Ende, ग्रस्त adj. und n. Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1,20,*a*.

ग्रह् 2) *c)* ε) ebend. 7,58, *a. b*.

ग्रहणवन्त् adj. *ausdrücklich erwähnt*, — *genannt* ebend. 4,2,*a*. 12,*a*.

ग्रहीतर् 2) *empfangend* —, *erhaltend von* (abl.) Spr. (II) 7517.

ग्रामकूटक m. etwa *Dorfschulze* Spr. (II) 2287. 5762.

ग्राम्य 1) *d)* अग्राम्यत्व n. = उदारता *Urbanität* Vâmana 3,2,12.

ग्रास 3) *amount of obscuration* Sûrjas. 4,20. 23. 5,13. 6,17. — 4) *Eklipse* Sûrjas. 4,11. 6,18. *die erste Berührung mit dem verfinsterten Himmelskörper* 4,16. 5,14. 6,6. 7. 20.

ग्राहक m. *der verfinsternde Himmelskörper* Sûrjas. 4,12. 22. 6,3. 11. 16. fgg. 21.

ग्राह्य m. *der verfinsterte Himmelskörper* Sûrjas. 4,11. fg. 22. 25. 6,3.

7. 11. 17. 19. 21.

ग्लानीय partic. fut. pass. von ग्ला Pat. a. a. O. 6,23,*a*.

ग्लाव Gop. Br. 1,1,31.

घट् mit सम् (Nachträge), intens. auch Muir, ST. 3,192,21.

घटजानुक m. N. pr. eines Ṛshi MBh. 2,108 nach der Lesart der ed. Bomb., वटजानुक ed. Calc.

घटन 4) *das Verfertigen:* शकटानाम् Hem. Jogaç. 3,102.

घटिका 2) *b*) Hem. Jogaç. 3,63. *der 60te Theil eines siderischen Tages* Sûrjas. 3,46. 5,8.

घट्ट् mit परिवि s. परिविघट्टन.

— सम् caus. 1) संघट्टित so v. a. *geknetet* (अपूप) Spr. (II) 6345, v. l.

घट्टकुटीप्रभाताय् (Nachträge) Z. 2. 3 lies *sich mit aller Gewalt Eingang verschaffen* st. *mehr oder weniger wahrnehmbar sein.*

घण्ट 2) *a*) Spr. (II) 2158.

घन I) 2) *Hammer* Spr. (II) 4074. — II) 2) *a*) und *b*) pl. von Menschen so v. a. *Pack* und zugleich *Wolken* Spr. (II) 6919. — *h*) Ind. Antiq. 1874, S. 133.

घनकपीवन्त् s. u. वनकपीवन्त्.

घनज = अभ्रक *Talk* Kâlakakra 5,203.

घनीकर् (घन + 1. कर्) *dick machen* s. u. लप्सिका.

घनोदय (घन *Wolke* + उ°) m. *Beginn der Regenzeit* Spr. (II) 2214.

1. घर् mit वि, partic. विघृत *beträufelt* ṚV. 3,54,6.

घर्मटी s. oben गर्मटी.

घर्म्येष्ठ, lies °ष्ठा und हर्म्येष्ठा.

घर्ष्, घृष्यमाण (v. l. घर्ष्यमाण caus.) *gerieben werdend:* असिः शाणया Spr. (II) 3398.

घातव्य, ed. Bomb. पातव्य, das nicht passt.

घृणा, घृणोत्कीर्णमुराः Spr. (II) 4626.

घुरघुराय् Karaka 8,6.

घुर्घुर 3) रणघुर्घुर (Conj.) adj. Spr. (II) 991.

घूक Spr. (II) 3814.

घृणित्व n. *Missachtung, Geringschätzung* Karaka 8,6.

घृतस्तु oder °स्तो m. *Schmalztropfen* AV. 12,2,7 (°स्तावस् acc. pl.).

घृतहृद Z. 2 lies 4,34,6.

घोर 1) *b*) घोरातिघोरं नरकं नयन्ति Spr. (II) 2993.

घोरवालुक *eine best. Hölle* MBh. 13,549 nach der Lesart der ed. Bomb.

घोष 1) *a*) अर्धो घटो घोषमुपैति सम्यक् *ein halbvoller Krug bullert ganz gehörig* Spr. (II) 6882.

घ्राणस्कन्द् (Nachträge) vgl. u. स्कन्द् 1).

1. च 10) च — न तु *obgleich — dennoch nicht* Spr. (II) 1672. च — न च dass. Pat. a. a. O. 1,49,*a*. न च — च *obgleich nicht — so doch* ebend.

चक्रक 4) n. *Kreislauf* Pat. a. a. O. 1,252,*a*. 3,52,*a*. 6,55,2.

चक्रबाल, °वाल die Bomb. Ausgg.

चक्राल als eine Bed. von बर्बर् H. an. 3,582 (hier könnte केश° als ein Wort gefasst werden). Med. r. 210.

चक्राति m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,352 nach der Lesart der ed. Bomb., वक्रातप ed. Calc.

चक्रिय adj. *zum Rad* oder *Wagen gehörig* ṚV. 10,89,4.

चक्षु 2) 3) aus dem Text des VP. auch nicht zu ersehen, ob चक्षु oder चक्षुस्. — 3) Bhâg. P. 5,17,7 चक्षुस् nach dem Comm.; citirt wird diese Stelle im ÇKDr. u. वङ्क्षु mit der Lesart वङ्क्षु.

चक्षुर्मुष् adj. *die Augen stehlend* so v. a. — *blendend* MBh. 12,12705.

चट् bedeutet wohl *bammeln;* vgl. noch Spr. (II) 6851.

चटत्कार् m. *Geknister des Feuers* Med. r. 233.

चटत्कृति f. desgl. H. an. 3,617. — Vgl. चटचटा.

चटुल n. pl. *Liebenswürdigkeiten* Spr. (II) 4145.

चणारूप्य n. N. pr. eines Dorfes Pat. a. a. O. 4,72,*b*.

चण्ड 1) *a*) Z. 10 streiche Mâlav. 55 und vgl. चण्डता weiter unten.

चण्डकापालिक (Nachträge) vgl. षण्ड°.

चण्डघोष m. N. pr. eines Mannes Daçak. 119,17. fg.

चण्डता (von चण्ड) f. *das Erzürntsein* Mâlav. 55, wo mit der ed. Bomb. चण्डता st. चण्डि ता zu lesen ist.

चण्डरोचिस् m. = चण्डदीधिति, चण्डांशु *die Sonne* Hem. Jogaç. 3,60.

चतुःपञ्चन् auch Bhâg. P. 10,37,30.

चतुरग्निवन्त् adj. *vier Feuer habend* Pat. a. a. O. 8,32,*b*.

चतुरत्व n. = चतुरता; s. unten u. चारणत्व.

चतुर्वर्ग Hem. Jogaç. 1,15.

चतुर्विंश 1) *c*) MBh. 3,14271. — *d*) *um 24 vermehrt:* पुत्रशत MBh. 1,3790.

चतुर्विंशक adj. *aus 24 bestehend:* गण (so zu lesen) MBh. 3,13918.

चतुर्विध, आकार Hem. Jogaç. 3,79. 86. 149.

चतुःशाख (so zu lesen) n. *der Körper* (*vier Extremitäten habend*) H. ç. 116.

चतुष्क 4) *c*) vgl. Bühler in Pañkat. ed. Bomb. IV & V, Notes S. 2.

चतुष्पाद nämlich अध्याय *das Kapitel, welches von den vier Objecten* (*Arzt, Arzenei, Pfleger, Kranker*) *handelt:* खुड्डाक°, महा° Karaka 1,9. 10.

चनसित, न नाम गृह्णाति विचक्षणेतरं ब्राह्मणस्य चनसितेत्तरं प्राजापत्यस्य Vaitân. 11. विचक्षणवतीं वाचं भाषन्ते चनसितवतीं विचक्षयन्ति ब्राह्मणं चनसयन्ति (so v. a. *mit* चनसित *benennen*) प्राजापत्यं सत्यं वदन्ति Gop. Br. 2,2,23.

चन्दनाय् Spr. (II) 5441.

चन्द्रशेखर, Ballantyne's Auffassung richtig; vgl. Pischel, de Gramm. prâcr. 20. fgg.

चन्द्रापुर n. N. pr. einer *Stadt:* °पुरोद्भवं पुरम् Râǵan. 11,249. — Vgl. चन्द्रपुर.

चन्द्रावर्तमक m. N. pr. eines Mannes Hem. Jogaç. 3,82.

चपल *flüchtig:* भीति Spr. (II) 3567.

चम्प 2) चम्पायां जायते ब्रह्मा Spr. (II) 2256.

1. चय 1) इष्टकाचयनयुक्तानि अग्निस्थापनार्थं स्थानानि Nilak.; also zu 2).

2. चय, वृत्तचय zu streichen; vgl. u. d. Worte.

चर् 5) पाकीरां चरति रासभे द्राक्षाम् *fressen* Spr. (II) 5281.

— आ 6) mit infin. Spr. (II) 7177.

— उद् caus. 2) पृथग्विभक्तिं मोच्चीचारम् Pat. a. a. O. 7,124,*a*.

— उप 5) act. (vgl. Nachträge): क्रियां हि लोके कर्मेत्युपचरन्ति ebend. 1,246,*b*.

— सम् caus. *kredenzen:* संचार्यमाणां माध्वीं प्रमदाभिः Karaka 8,23.

— विसम् s. विसंचारिन्.

चरणाल Daçak. 17,1 fehlerhaft für चतुरल, wie die ed. Calc. liest.

चरणावत् (von चरण) adj. *einen geregelten Wandel führend* Gop. Br. 1,2,5.

चरमालय (चरम + आ°) m. *die letzte Ruhestätte* Spr. (II) 812; vgl. jedoch die Verbesserungen und Nachträge.

चर्चरीक vgl. बर्बरीक in den Nachträgen.

चर्तव्य MBh. 13,6515 nach der Lesart der ed. Bomb.

चर्मप्रसेविका Hem. Jogaç. 3,131.

1. चल् mit वि 3) *sich in Bewegung setzen*, von einem Feinde Spr. (II) 5895.

चाखायितर् nom. ag. vom intens. von खन् Pat. a. a. O. 6(4),13,*b*.

चाञ्चव (von चञ्चु) n. *Berühmtheit*, am Ende eines comp.; s. चाटव.

चाटव n. Daçak. 16,1 v. u. fehlerhaft für चाञ्चव, wie die ed. Calc. liest.

चापारत्नप्य adj. von चपारत्नप्य Pat. a. a. O. 4,72,*b*.

चातुर्य 1) Spr. (II) 1360. 2960.

चातुर्होत्र 2) MBh. 14,2656.

चातुःशब्द्य n. *vier Wortformen, — Ausdrucksweisen* Pat. a. a. O. 2, 394,*b*. 3,36,*b*.

चातुष्कोटिक, so zu lesen st. चातुष्काण्डिक.

चान्दनगान्धिक adj. Pat. a. a. O. 4,67,*b*.

चान्द्रभागि m. patron. (Comm.) des Agniveça Karaka 1,13.

चामर 1) बार्हचामर ist adj. und mit व्यजन zu verbinden; überhaupt wird चामर in Verbindung mit व्यजन als adj. aufzufassen sein. Auch व्यजनचामरे Bhâg. P. 4,7,21 wird im Comm. durch चामरव्यजने (also Umstellung) erklärt. Vgl. noch R. Gorr. 2,12,9.

चाम्पेय 1) Z. d. d. m. G. 27,96.

चारक adj. *in Bewegung setzend:* पञ्चभूतात्म° MBh. 14,1130 nach der Lesart der ed. Bomb.

चारित्र 3) *a*) Hem. Jogaç. 1,15. 18.

चारित्रिन् (von चारित्र) adj. *einen guten Lebenswandel führend* Spr. (II) 3442.

चारिन् 1) *a*) die richtige Lesart ist सस्थाणुचारिषु.

चारु *ein* वासक s. u. 4. वासक.

चारुरूप m. N. pr. eines Adoptivsohns des Asamańǵas Hariv. 2039 nach der Lesart der neueren Ausg.

चालन 1) हस्तयोः Spr. (II) 3014. — 2) Spr. (II) 394.

चाष adj. von चाष Pat. a. a. O. 4,88,*a*.

1. चि mit प्र 1) कर्माणि प्रचितानि भवान्तरे *angesammelt* Hem. Jogaç. 4,67.

— वि 1) Muir, ST. (2te Ausg.) 1,88, Çl. 204. — 6) lies 9,1,2,43.

— सम् 4) चिरसंचितं व्रतम् Spr. (II) 5976.

2. चि mit अभिनिस्, partic. अभिनिश्चित 2) *genau bestimmt in Bezug auf* (acc.) Pat. a. a. O. 1,105,*a*.

— विनिस्, विनिश्चितम् adv. *sicher* Spr. (II) 5793.

3. चि 3) Z. 2 चयते auch in der Samhitâ.

चिचलिषु (vom desid. von 1. चल्) adj. *im Begriff stehend aufzubrechen:* मर्तुं तीर्थम् Râǵa-Tar. 8,812.

चित्तविप्लव Hem. Jogaç. 1,24.

चित्रगत 1) zu streichen und das Beispiel zu 2) zu stellen.

चित्रपृष्ठ adj. *einen bunten Rücken habend* Karaka 1,27.

चित्ररथ 4) f. ई *eine Form der* Durgâ Hariv. 9533 nach der Lesart der neueren Ausg.

चित्राङ्ग 2) *d*) Bein. Arǵuna's H. ç. 137 zu streichen, da hier चित्राङ्गसादन zu lesen ist, wie schon das Metrum zeigt.

चित् mit अभि R. ed. Bomb. 1,10,2.

चिमिचिमाय्, °यते *prickeln* Karaka 1,18. — Vgl. चिमिचिमा in den Nachträgen.

चिर 3) *b*) तमेवाध्वानं कश्चिदाशु गच्छति कश्चिच्चिरेण कश्चिच्चिरतरेण कश्चिच्चिरतमेन Pat. a. a. O. 1,170,*b*.

चिरंजीवा f. *Trigonella corniculata* Çabdak. im ÇKDr. u. रतिसवरा.

चिरीटी f. *ein best. zu den* Pratuda *gezählter Vogel* Karaka 1,27.

चिलाति N. pr.: °पुत्र Hem. Jogaç. 1,13.

चिल्लट (v. l. चिल्लक) m. *ein best. zu den* भूमिशय *gezähltes Thier* Karaka 1,27.

चिल्लिका, धम्मिल्लमुल्लसितचिल्लिकम् (?) Pańkar. 3,11,4.

चिल्वटि m. wohl = चिल्लट Gop. Br. 1,2,8.

चीन 1) *a*) die Kîna und Prâkja gebrauchen zu viel क्षार Karaka 3,1.

चीपुद्रु, so wohl AV. 6,127,2 st. शीपुद्रु zu setzen.

चीरिणी f. N. pr. eines Flusses MBh. 3,12751. वीरिणी Matsjop. 5.

चुचुप, चूचुप ed. Bomb.

चुचुपर्णिका f. *eine best. Gemüsepflanze* Karaka 1,27.

चूचुप m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 5,4751 nach der Lesart der ed. Bomb.

चूर्ण 1) Z. 4 lies 4,15,31. Jâǵn. 1,303 soll das Wort nach Mit. तिलचूर्णमिश्र ओदनः bedeuten.

चेक्रीयित n. *der Charakter des Intensivum* Kâtantra 3,2,14. 43. 3,7.

चेलक m. = चेल 2) द्विज° *ein unwürdiger Brahmane* Râǵa-Tar. 7,299.

चेष्ट् mit आ caus. *in Bewegung setzen:* आचेष्टयति (so zu lesen st. आवे°) TBr. 1,3,6,1.

चैत्त, °धारा (so zu lesen) Schol. 2 zu Prab. 50,11.

चैत्र 2) *d*) कश्चिच्चैत्रः Schol. 2 zu Prab. 50,11.

चोटिका f. = चोटी *Unterrock* Med. l. 125.

1. च्यु S. 1067, Z. 1. 2 lies चुच्यवीमहि und चुच्यवीरत.

छद्मन् 2) छद्मस्थयोगिन् *ein* Jogin *dem Schein nach* so v. a. *ein angehender* Jogin Hem. Jogaç. 4,114.

छन्दक s. सर्वच्छन्दक.

1. छिद् mit उद् 1) Z. 2 lies M. st. MBh.

— प्र caus. vom intens. प्रचेच्छिदय्य Pat. a. a. O. 6(4)14,*a*.

2. छिद् f. nom. act. *das Zerschneiden, Zunichtemachen:* भव° Hem. Jogaç. 3,141.

छिदा *das Abhauen:* शरीरात्रपवच्छिदा Hem. Jogaç. 2,96.

छिदुर adj. mit intransitiver und transitiver Bed.: छिदुरातपो दिवसः *ein Tag mit abnehmender (geringerer) Sonnenhitze* und मत्सरच्छिदुरं प्रेम *die Selbstsucht vernichtend* Vâmana 5,2,40.

छिन्न 1) *zerrissen* ṚV. 1,162,20.

छेद 1) *b*) (Nachträge) an den angeführten Stellen nach Kern = छ्-

ति *Bruchstück, Theil* in der Astr.; vgl. noch Golâdhj. Tripraçn. 49. — Vgl. ग्रहणच्छेद oben.

1. जन् Z. 8 füge bei जाग्रीय ṚV. 10,146,5.

जगत् 5) *f*) जगत्यनूना भवति हि रुचिरा Pat. a. a. O. 8,39,*b*.

जगत्य्, °यति denom. von जगत् ebend. 1,267,*a*.

जगल 2) *a*) Madan. 8,61. Karaka 1,27.

जगलु m. ohne Angabe der Bed. Çabdam. im ÇKDr. u. वचलु; vgl. जगनु und जगनु.

जटिन् 2) *d*) *ein best. zu den* Pratuda *gezählter Vogel* Karaka 1,27.

जटिल (Nachträge) Z. 6 lies ऽप्राचीन्. Z. 7. 8 zu streichen die Worte: die richtige Lesart u. s. w.

जठरत्व n. ग्र° = सौकुमार्य *Abwesenheit von Härte, Zartheit* Vâmana 3,1,19.

जड adj. *dumm* und zugleich n. *Wasser* Spr. (II) 3160.

जडाय् (von जड), °यते mit infin. *in Bezug auf Etwas sich als stumpf, unfähig erweisen:* स्वगुणं परदोषं च वक्तुम् u. s. w. सतां जिह्वा जडायते Spr. (II) 7266.

जन् mit ग्रभि 1) *zu Etwas* (nom. des partic. fut. pass.) *da sein:* एको ऽभिजायते भोग्यो नारीणां शाटको यथा Spr. (II) 5695.

जनगत् adj. Pat. a. a. O. 1,267,*a*. Davon denom. °गत्य्, °त्यति ebend.

जननीय् (von जननी), °यति *Jmd* (acc.) *für seine Mutter halten:* प्रियाम् (so zu lesen) Hem. Jogaç. 3,9.

जनयोपन, lies *störend* st. *hemmend.*

जनस्थ adj. *in der* Ǵana (Ǵanas) *genannten Welt weilend* VP. 1,3,24.

जनि 1) Z. 4. 5 lies 2,36,3 st. 2,26,3.

जन्तु 3) n. Spr. (II) 7156. Hem. Jogaç. 3,53.

जन्तुजातमय adj. *eine Menge von Ungeziefer enthaltend* Hem. Jogaç. 3,35.

जन्मवत् (von जन्मन्) adj. *was geboren wird, ein lebendes Wesen* Spr. (II) 4954.

जन्मवर्त्मन् Hem. Jogaç. 2,80.

जम्बुक m. N. pr. eines Çûdra MBh. 12,5742 nach der Lesart der ed. Bomb., शम्बुक ed. Calc.

जम्बुमाल, युद्धं बालाह्नकजम्बुमालम् ist *der Kampf zwischen* Balâhaka und Ǵambumâlin.

जम्भ 1) Z. 4 lies 10,87,3 st. 10. 87,3.

जम्भक 1) *b*) विद्या मन्त्रयन्त्रादिरूपा जम्भक ग्रौषधिसाधनानि तद्वार्ताप्रियाः Nilak. — जम्भिका f. N. pr. einer Gottheit Kâlakakra 3,165. जम्भी desgl. 132.

जयस्वामिन् 1) Z. 2 zu Râǵa-Tar. 5,448 vgl. विरोचन 2) *a*).

जयात्मज m. Ǵaja's d. i. Arǵuna's *Sohn*, patron. Abhimanju's MBh. 3,10270.

2. जर् caus. *in Bewegung setzen, lebendig machen;* dahin gehören z. B. ṚV. 1,48,5. 124,10. 7,75,8. Verwandt mit 3. गर्.

जर 2) Z. 2 lies जुरताम् st. जरताम्.

2. जरणा, an der ersten Stelle wohl so v. a. *dürres* (1. जर) *Gras.*

जरायु 3) lies *ein best. schaumartiger Stoff auf dem Meere* (ग्रग्निगर्भ) Râǵan. 6,79.

जरायुक n. = जरायु 2). गो° Sâmavidh. Br. 2,6,10.

जल 1) und zugleich 4) *a*) auch Spr. (II) 6919.

जलजम्बुलता f. *eine best. Wasserpflanze* Cit. bei Vâmana 5,2,74.

जलयन्त्रचक्र n. *Schöpfrad* Spr. (II) 963.

जलार्द्र 3) f. ग्रा *ein angefeuchtetes Tuch, das zur Kühlung hinundher bewegt wird,* Çiç. 1,65.

जलेभ, f. ई H. an. 2,128.

जल्क s. शर्धजल्क.

जल्पस्वार्थ (vgl. auch Nachträge) adj. und ग्र° Pat. a. a. O. 2,312,*b*. 313,*a*.

जल्पन s. सर्वमल्पपाप°.

जागरितान्त m. *Zustand des Wachens* s. u. जागरित 2) und vgl. बुद्धान्त, स्वप्नान्त.

जातवत् *geboren* Spr. (II) 2325.

जातहारिणी f. N. einer bösen Fee, *die neugeborene Kinder forträgt,* Mârk. P. 51,102. 107.

जातिभाज् adj. *Alles was geboren wird* Spr. (II) 6788.

जाप, an der ersten Stelle, wo das Metrum eine Länge verlangt, liest die ed. Bomb. जाप्यं, an der zweiten जप.

जामि vgl. noch सु° und सोम°.

जाम्बील *Speichel* oder *ein anderer Auswurf:* °स्कन्दन Vaitân. 12.

जाम्बेय m. metron. von जम्बू Pat. a. a. O. 4,54,*a*.

जारूढत adj. von जारत् + वृत ebend. 4,88,*a*.

जार्यन्माव adj. nach Sâj. *Opfer vollführend* ṚV. 10,172,2.

जाल 1) *e*) Z. 7 MBh. 3,11967 fasst Nilak. das Wort als adj. von जल *Wasser.*

1. जि mit वि 3) *siegen* so v. a. *die Oberhand haben:* यावत्पुण्यमिदं नृणां विजयते Spr. (II) 2538.

— सम् *Jmd überwältigen:* न च समं मोहेन संजीयते Spr. (II) 858; könnte auch auf 1. ज्या zurückgeführt werden.

जितहस्त adj. *der eine geschickte —, geübte Hand hat* Karaka 3,8.

जिवर 2) Pat. a. a. O. 4,81,*b*.

जिन 2) *b*) Hem. Jogaç. 2,16. 18. 3,122. 138. °धर्म 139. जिनोत्तम 4,91

जिन्व् mit ग्रा *erfrischen* ṚV. 4,45,3.

जिह्नु m. pl. N. pr. eines Landes Pat. a. a. O. 4,74,*b*. — Vgl. जैह्नवक.

जीर्ति s. ग्र° oben.

जीवक 4) *b*) चिरजीविका (Conj. für °जीविता) *langes Leben* Spr. (II) 5770.

जीवघातिन् adj. *Lebendes tödtend:* Raubthiere Spr. (II) 1972.

जीवघात्या f. *Vernichtung des Lebendigen* oder *des Lebens* Kauç. 18.

जीवन 5) *a*) ṚV. 1,48,10. 10,161,1. AV. 4,9,1.

1. जु 4) Z. 6 lies 1,27,7.

1. जूर्णि vgl. सु°.

जृम्भा f. so v. a. *das zu Tage Kommen, Auftreten, Erscheinen:* रोमाञ्चस्वेद° Spr. (II) 7199.

जेन्ताक Karaka 1,14.

जैपट (Nachträge) vgl. जैपट.

जैह्नवक m. *ein Fürst der* जिह्नु Pat. a. a. O. 4,74,*b*.

ज्ञ, ज्ञा देवतास्य स्थालीपाकस्य ज्ञः स्थालीपाकः ebend. 6 (4),46,*b*.

1. ज्ञा 1) देवाः पूजां न जानन्ति *die Götter erfahren nicht, was Vereh-*

rung heisst so v. a. *werden nicht verehrt* Spr. (II) 2948.

ज्ञान 1) pl. MBh. 12,1860. vier bei den Gaina Spr. (II) 2461.

ज्ञौदनीय्, °यति = ज्ञौदनम् (= ज्ञाया ओदनम्) इच्छति Pat. a. a. O. 1, 266,*a*. Davon desid. जुज्ञौदनीयिषति ebend.

ज्याक्रोड Z. 4 lies 237 st. 273; dort übrigens °क्रौडौ gedr.

ज्रम्भ् mit अव med. *gähnen* Karaka 4,8.

ज्वर् 2) *a*) am Ende, die neuere Ausg. besser विज्ञाय ज्वरं त्यक्त्वा.

ज्वरापह् 2) in Betreff von विल्लपत्री s. u. विल्वपत्री.

ज्वल् mit अभि caus. °ज्वलयति *erleuchten, erhellen* Pat. a. a. O. 1, 121,*b*. 2,306,*b*.

— प्र caus. das partic. °ज्वलित kann auch zum simpl. gezogen werden.

झल्लरी 1) Hem. Jogaç. 4,104(?).

झाङ्कारिन् adj. *pfeifend, sausend:* Wind Venîs. 45.

झिल्लिका 7) *eine Art Fahrzeug* Hariv. 8364 nach der Lesart der neueren Ausg., शल्लिका die ältere.

टङ्क् mit उद्, उट्टङ्कित *gestempelt, gekennzeichnet* Schol. zu Kâvjâd. 1,40.

टङ्क 1) Spr. (II) 2469.

टल्, जिह्वा टलति धीरस्य पादस्खलति कुस्त्रिनः Spr. (II) 7526.

टुण्टुक 2) Z. 2. 3 lies 2,131,16. 1,143,7.

टेण्टुक m. *eine der Bignonia verwandte Pflanze* Râgan. 9,28.

डम्ब् mit वि 3) *lächerlich machen* Spr. (II) 628. — 4) Hem. Jogaç. 4, 111. Bhâg. P. 7,10,69 (विडम्बमान auffallend) gehört zu 1).

डम्बर (Nachträge) 2) अम्बुरुहडम्बरैः Spr. (II) 4878. — 3) *Pracht, Schönheit* Uttarar. 111,4 (150,2).

डाक m. zu डाकिनी Kâlakakra 5,38. वज्र° ebend.

डामर 5) an den angeführten Stellen (vgl. auch Râga-Tar. 8,883) nach Kern so v. a. *Bojar*. Davon nom. abstr. °त्व n. Mâlatîm. 74,16.

डाम्भिट्ट m. Bez. *einer wunderlichen Person* (die ursprüngliche Bed. nicht zu ermitteln): तेन कृतां क्रियां गुणं वा यः कश्चित्करोति स उच्यते डित्थवत् त एतत् डाम्भिट्टवत् त एतत् एवं डित्थाः कुर्वन्ति । एवं डाम्भिट्टाः कुर्वन्ति Pat. a. a. O. 5,28,*b*. — Vgl. डवित्थ.

डिण्डिमाणव m. *ein best. zu den* Pratuda *gezählter Vogel* Karaka 1,27; vgl. डिण्डिमाणक.

डित्थ von ähnlicher Bed. wie डाम्भिट्ट; s. das.

डिम्ब 2) *Ei* Mâlatîm. 148,8. — 7) = कलेवर (Mallin.) *Leib, Körper* Çiç. 18,77.

डुण्डुभ, *Amphisbänen* sollen nur in der neuen Welt vorkommen; es sind *giftlose Schlangen* gemeint.

ढौकन s. स्वयमासन°.

तक्र und तक्रभक्ता = तक्राह्वा (Nachträge) Râgan. 4,64.

तक्षण, काष्ठं शुध्यति तक्षणात् Spr. (II) 5703.

तज्जातीय adj. *von derselben Art*, अ° und अतज्जातीयक Pat. a. a. O. 1,67,*b*.

तटस्थित adj. *gleichgiltig, indifferent:* आलाप Uttarar. 115,10 (156,8).

1. तत, voc. R. ed. Bomb. 2,103,25.

ततम् 3) ततः किम् *was kann daraus entstehen?* so v. a. *was kann es schaden?* Spr. (II) 7497.

तत्पूर्व Spr. (II) 1672.

तथाजातीयक adj. *derartig* Pat. a. a. O. 1,31,*b*.

तथाविधेय vgl. विधेय am Ende.

तदपत्यमय adj. *in seinen (ihren) Kindern aufgehend, nur an diese denkend* Spr. (II) 4075.

तदर्थता f. = तादर्थ्य Comm. zu Âçv. Çr. 3,4,12.

तदर्थम् *daher, in Folge dessen* Spr. (II) 6562.

तदा *damals* — इदानीम् *jetzt* Spr. (II) 7457.

तद्बन्धु adj. *zu dieser Genossenschaft gehörig* RV. 10,61,18.

तद्रूप, अ° *von verschiedener Beschaffenheit* Vâmana 4,3,9.

तद्वन् adj. Bez. bestimmter Rshi Pat. a. a. O. 1,18,*a*. — Vgl. तर्वन्, यद्वन्, यर्वन्.

तद्विद् Kaush. Up. 1,2 nach Çañk. *die Erkenntniss davon.*

1. तन् Sp. 214, Z. 3 v. u. lies तनौ st. ततौ.

— वि 6) वितनोति पापम् *verüben* Spr. (II) 189.

2. तन् Sp. 221, Z. 1. 2 das Beispiel RV. 8,86,3 zu streichen, da ततः gelesen wird.

तनुकेश adj. (f. ई) *feinhaarig;* f. pl. Bez. der Weiber der Kshemavriddhi Pat. a. a. O. 6,92,*b*.

तनु, कमल° Spr. (II) 6401.

तनुवाय P. 3,2,2, Schol.

तन्त्र 1) *e*) परं तन्त्रम् *die volle Gewalt* Spr. (II) 3392. — *g*) β) *Beschwörungsformel* Hem. Jogaç. 1,5.

तन्नामिक adj. *des Namens* Pat. a. a. O. 4,54,*a*.

1. तप् mit संप्र caus. s. संप्रतापन.

तपोवट, lies *die Ficus indica der Askese.*

तप्तक n. *Pfanne* Bhâvapr. 5.

तम् mit प्र caus. प्रतमय्य Pat. a. a. O. 6(4),14,*a*.

तमाल Sp. 254, Z. 6 ist das Beispiel *Kathâs. 26,142 zu streichen; vgl. unter 1. लिह् mit अव am Ende.

1. तर् mit अव 3) Pat. a. a. O. 6(4),16,*a*.

— वि 1) *durchkreuzen:* कार्मम् RV. 10,34,6. 54,5.

तरतु Gop. Br. 1,2,8.

तरतमतस् (von तर Suffix des compar. + तम S. d. superl.) adv. *mehr oder minder* Bhâg. P. 10,87,19. — Vgl. तारतम्य.

तरल 1) *d*) Z. 2 lies 5,61,10 st. 5,6,10.

तरिका 2) *b*) *Haut auf der Milch.*

तरुसार eher *Kernholz, der härteste Theil des Holzes.*

तर्द् mit संप्र s. संप्रतर्दन.

तर्वन् schlechte Aussprache für तद्वन् Pat. a. a. O. 1,18,*a*.

तलित, lies adj. *geschmort* (in Oel oder Schmalz) Bhâvapr. 5.

तवश्रवीय (vgl. RV. 10,140,1) n. N. eines Sâman Sâmavidh. Br. 2,1,8.

तात, zwei Personen mit तात angeredet R. Gorr. 2,122,3 (von संभाषां zu trennen).

तात्त्विक *der die* Tattva (der Gaina) *anerkennt, die wahre Lehre besitzt* Spr. (II) 4870.

तादायनि m. patron. von तद् Pat. a. a. O. 4,51,*a*.

तादर्थ्य füge *das die-Bedeutung-Haben* hinzu; vgl. ebend. 4,66,*b*.

ताद्रूप्य n. *Gleichheit der Form, Identität* Vâmana 2,2,17. Pat. a. a. O. 6,39,*b*.

तानुक s. स्त्रीतानुकरोग.

तापसायनि m. patron. PAT. a. a. O. 4,51,*a*. 57,*b*.

तापहर 2) lies हरिद्रासंयुक्ते und °हिङ्गूनि BHÂVAPR. 5.

तारतम्य vgl. oben तारतमतस्.

तार्णकर्णिपुत्र m. für °कार्णायपुत्र PAT. a. a. O. 6,14,*b*.

तालक 2) *a*) *Händegeklatsch* Spr. (II) 5163.

तालिक 1) PAÑKAT. II,137 ist तालिका zu lesen; vgl. Spr. (II) 5163.

तालीपत्त्र VARÂH. BṚH. S. 27,3.

तिग्मरुचि m. *die Sonne* Spr. (II) 7527.

तितील m. *Fledermaus* VJUTP. 118.

तित्तिडीक PAT. a. a. O. 4,88,*a*.

तित्तिराङ्ग n. *eine Art Stahl* ÇKDR. u. वज्र.

तिमिरारिरिपु m. *Eule* (*Feind der Sonne*) Spr. (II) 5940.

तिमिष vgl. राज°.

तिरस् 2) *c*) α) β) कर्णां तिरस्कुरुते *übertrifft, stellt in Schatten* Spr. (II) 4001.

तिरस्कुड्य lies *durch die Wand gehend*.

तिरस्क्रिया Spr. (II) 3221.

तिरोऽह्न्य, so in den Nachträgen zu lesen.

तिल 1) *Sesamkörner* nehmen leicht Gerüche an Spr. (II) 7242.

तिलक 1) nach ELLIOT *Clerodendron phlomoides*. RÂGAN. 10,42.

तिलकवती f. VÂMANA 5,2,75.

तिलपर्णिका auch *eine best. Gemüsepflanze* KARAKA 1,27.

तीक्ष्णशृङ्ग (Nachträge), lies *spitzhörnig*.

तीर्थकाक Z. 2 lies *so v. a. unbeständig* und vgl. PAT. a. a. O. 2,334,*a*.

तीर्थकृत् *ein* Arhant *bei den* Gaina HEM. JOGAÇ. 3,137.

तीर्थसेवा f. *Besuch der heiligen Badeplätze* Spr. (II) 2754. 3286. bei den Gaina wohl *Verehrung der geheiligten Personen* HEM. JOGAÇ. 2,16.

तीव्रमद adj. *stark berauschend* KARAKA 1,27.

2. तु 2) च — न तु *obgleich — dennoch nicht* Spr. (II) 1672.

तुङ्ग 1) तुङ्गात्मन् und तुङ्गतर *hochstehend* und *höher* von Personen Spr. (II) 2580. — 2) *a*) vgl. auch oben कश्यप°.

तुङ्गिन् 1) PAÑKAT. II,149 zu streichen; vgl. Spr. (II) 1860.

तुङ्गिमन् (von तुङ्ग) m. *Höhe, hoher Stand* Spr. (II) 1860.

1. तुड्ड् mit वि *ein musikalisches Instrument spielen*; vgl. unten u. 1. नुड्ड् mit वि 3).

तुला 1) Sp. 368, Z. 6 lies समकर्ता तुलयतः st. समकर्तृताम्. — Am Ende भारतुला zu streichen.

तुलाकोश vgl. KERN in seiner Uebersetzung von VARÂH. BṚH. S. 128, N. 2.

तुलागुड MBH. 3,1718. °गुडाः भाण्डगोलकाः भाण्डानि तु नालबन्दूख इत्यादि म्लेच्छभाषया प्रसिद्धानि आग्नेयौषधबलेन पाषाणगोलकादिनिक्षेपणानि NILAK. कुला गुडाः st. dessen INDR. 1,5.

तुल्यजातीय adj. *gleichartig, ähnlich* PAT. a. a. O. 1,64,*a*. 6,29,*b*.

तुविष्वणस्, so zu lesen st. तुविष्वणस्.

तुवीरवत्, lies °वस् = तुवीरव und vgl. स्वतवस्.

तुण्डाण्ड HARIV. 201 (तुहुण्ड die neuere Ausg.). 14291.

तूबरक, so edd. Bomb. st. तूवरक.

तूरा = त्वरया (NILAK.) MBH. 2,2425 nach der Lesart der ed. Bomb.

तूल 7) *a*) = तूलिका *eine mit Baumwolle gestopfte Matratze* Spr. (II) 2614.

तूलनाला f. = °नालिका *Spinnrocken* MED. n. 124.

तूवरक, तूबरक ed. Bomb.

तूष्णींगङ्ग n. N. pr. eines Tîrtha PAT. a. a. O. 2,366,*b*.

तृण 1) वैरिणो ऽपि हि मुच्यन्ते प्राणान्ते तृणभक्षणात् Spr. (II) 6294.

तृणपूलिक Bez. *einer best. menschlichen Missgeburt* KARAKA 4,4.

तृणविन्दु und °वीज, richtiger °बिन्दु und °बीज.

तृणसिंह P. 6,2,72, Schol.

तृणाद adj. *Gras fressend* Spr. (II) 5931.

तृष्टवन्दन, lies *rauhen Ausschlag habend, schäbig* und vgl. 2. वन्दन.

तेजस्विन् 1) *scharf* (*glänzend*) von einem Schwerte Spr. (II) 3398.

तेजोऽभिभवन m. N. pr. eines Dorfes (Comm.) R. ed. Bomb. 2,68,17. योधिवन SCHL.

तैमिष vgl. राज° und तिमिष.

तैरण m. *Balsamine, Impatiens balsamina* RÂGAN. 4,129.

तैत्तिडीक (vgl. तैत्तिडीक) PAT. a. a. O. 4,88,*a*.

तोक n. = अपत्य *Nachkomme*: शकटस्य तोकम् = शाकटायन PAT. a. a. O. 3,85,*b*. Am Ende „und स्तोक“ zu streichen.

तोयवेला zu streichen, da mit der neueren Ausg. तोयं वेला zu lesen ist.

तोयालय m. *eine best. Constellation*, = समुद्र VARÂH. BṚH. 12,7.

तोलन 2) गुञ्जया सह तोलनम् Spr. (II) 2469.

तोषक adj. *erfreuend* in सुर°.

त्यक्तव्य, त्यक्तव्यो नैवात्मा *man darf nicht an sich selbst verzweifeln* Spr. (II) 5283.

त्रस, त्रसानां स्थावराणां च HEM. JOGAÇ. 1,20.

त्रामन्, Z. 2 lies 5,46,6.

त्रिपत्रक m. *Butea frondosa* H. an. 4,188.

1. त्रियुग vgl. u. युग 4).

त्रिवर्ग HEM. JOGAÇ. 4,12.

त्रिविष्टब्ध und °क s. u. स्तभ् mit वि partic. 2) *a*).

त्रिशाण, lies *wiegend* st. *werth*.

त्रिशूलाय (von 1. त्रिशूल), °यते *dem Dreizack* Çiva's *gleichen* VEṆIs. 6,1.

त्रिसुपर्ण ÂPAST. 2,17,22.

त्रैरावतीक adj. *drei* Irâvatî (Flüsse dieses Namens) *besitzend*: देश PAT. a. a. O. 1,262,*b*.

त्रुटि (Nachträge) 2) Ind. St. 8,436 gehört zu 1); vgl. noch LALIT. ed. Calc. 169,2 v. u. HIOUEN-THSANG 1,60 (hier fälschlich श्रुति).

त्रैयलिन्द adj. von त्र्यलिन्द, पूर्व° PAT. a. a. O. 7,111,*a*.

त्रैरात्रिक adj. *dreitägig* ebend. 7,113,*a*.

त्रैशब्द्य (von त्रि-शब्द) n. *drei Wortformen, — Ausdrucksweisen* ebend. 1,296,*b*. 3,38,*b*.

त्रैसमिक adj. *dreijährig* ebend. 7,113,*a*.

त्रैहायण P. 5,1,130, Schol. — Vgl. द्वैहायन.

त्र्यङ्ग adj. *dreigliedrig* (Heer) und n. *ein dreigliedriges Heer* d. i. *Wagen, Reiterei und Fussvolk* MBH. 8,2526 nach der Lesart der ed. Bomb. Dasselbe Wort ist herzustellen 9,1388 (द्व्यङ्ग ed. Calc., व्यङ्ग ed. Bomb.).

त्र्यलिन्द N. pr. eines Dorfes: पूर्व° PAT. a. a. O. 7,111,*a*.

त्वक्त्राण n. *Schutz der Haut:* एकस्तनुस्त्वक्त्राणे ऽसमर्थः । तत्समुदायश्च कम्बलः समर्थः ebend. 1, 203,*a.*

त्वचायनि m. patron. ebend. 4,51,*a.*

त्वात्पुत्र m. pl. *die Schüler deines Sohnes* (त्वत्पुत्र) ebend. 1,177,*b.*

1. त्विष् 2) streiche die Stelle ṚV. 7,82,6.

2. त्विष् 2) füge ṚV. 7,82,6 bei: *für einen hohen Preis —, für* Varuṇa's *Ansehen setzen beide* (Indra für jenen, Varuṇa für diesen) *ihre Kraft ein.*

त्वेष्य Z. 2 lies स्वेष्येषा°.

त्सर् mit अव vgl. अवत्सार.

1. दंश् mit सम् 1) am Ende, संदष्ट n. Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1,20,*a.*

दंस्, hierher wohl die u. दंसि angeführte Stelle: *sich wunderkräftig (hilfreich) erweisen.*

दंसि s. oben दंस्.

दंत, so zu betonen.

दक्षि Z. 3 lies *Bahnen* (Sâj.) st. *Bewohner.*

दक्षिणा Sp. 485, Z. 10 lies 6,64,1.

दक्षिणावर्त 1) °वर्ता नाभिः Spr. (II) 5404.

दण्ड 13) *Macht über* (gen. oder im comp. vorangehend) Spr. (II) 512.

दण्डवारित adj. *mit einem Stocke abgewehrt* so v. a. *absolut verboten:* बहुव्रीहि Pat. a. a. O. 2,329,*a.*

दण्डासन n. *eine best. Art zu sitzen* (आसन) Hem. Jogaç. 4,123. 130.

दधीय् Pat. a. a. O. 8,73,*a.*

दध्याली f. *eine best. Pflanze,* = श्रावणी Med. n. 81. — Vgl. दध्यानी.

दन्तपात Spr. (II) 6921.

दन्तवाणिज्य n. bei den Gaina *Handel mit Zähnen, Haaren* u. s. w. Hem. Jogaç. 3,98. 105.

दन्तावल (°बल gedr.) m. N. pr. eines Mannes Gop. Br. 1,2,5.

दम 1) दमस् ṚV. 5,19,4 (nicht 14) besser als abl. gen. von दम् zu fassen.

2. दम्, दमाम् kann gen. zu 1. दम sein.

दमदमाय्, °यति und °यते onomatop. denom. Pat. a. a. O. 3,19,*b.*

दम्भोलिपाणि m. ein N. Indra's Spr. (II) 3921.

दय् mit वि 2) विदयामास Pankar. 1,12,2. विदायं (von 3. दा) च चकार v. l.

दयितामय (Nachträge) Spr. (II) 4075.

1. दर् mit अभिप्र *sprengen, öffnen:* अभि प्र दर्दुर्जनयो न गर्भम् ṚV. 4,19,5. — वि, विदद्रे दाडिमीफलम् *barst* Z. d. d. m. G. 27,68.

2. दर् mit समा, partic. समादृत *ganz bei einer Sache seiend, eifrig beschäftigt* v. l. bei Nilak. zu Hariv. 8787.

दरद् f. Pat. a. a. O. 4,54,*b.*

दरहार m. *eine Art Judendorn* Râgan. im ÇKDr. u. लघुबदर. शबराहार unsere Hdschr.

दर्दुर 3) f. ई N. pr. eines Flusses Med. r. 223.

दर्दुर n. *eine Art Talk* Bhâvapr. im ÇKDr. u. वज्र.

दर्व Z. 3 lies विदर्व्य st. विदर्व.

दर्श् mit उप Z. 4 lies 7,67,2 st. 7,62,2.

दशत Sp. 539, Z. 4 lies 1,116,11 st. 1,161,11.

दर्हु, अदर्ढं स्थानम् *nicht fest haftend* Spr. (II) 6749.

दवदान n. *Ansteckung eines Waldes* Hem. Jogaç. 3,99. 112.

दशकंधर Hem. Jogaç. 2,98.

दशन vgl. विनेमिदशन.

दशाङ्गुल n. *eine Länge von zehn Fingern* ṚV. 10,90,1.

दस् in der Umgangssprache = दर्श् Pat. a. a. O. 1,234,*b.*

1. दह्, हेमन्ते हिमपातेन पद्मिनी किं न दह्यते *versengt werden* Spr. (II) 6383.

1. दा Z. 7 दत्ते auch Spr. (II) 1186. 1) mit doppeltem acc.: विषं दातुं समर्था सा स्वामिनं गुणिनां वरम् Spr. (II) 6215. सुपात्रदत्त *einem Würdigen gegeben* 5793. — 2) शनैः शनैर्दद्यात्येष पादौ Spr. (II) 6394.

— अभ्या 1) vgl. jetzt noch Spr. (II) 3646.

— उपा *sich anschliessen an* (acc.): कश्चित्कान्तारे समुपस्थिते सार्थमुपादत्ते । यदा निष्क्रान्तकान्तारो भवति तदा सार्थं जहाति Pat. a. a. O. 1,178,*a.*

— व्या, व्याददते पिपीलिका: पतंगस्य मुखम् Pat. a. a. O. 1, 248,*a.* व्यात्त herzustellen für यात्त Hem. Jogaç. 3,11.

3. दा mit वि 3) *vertheilen:* विदायं च चकार Pankar. 1,12,2, v. l. विदयामास (von दय्) im Texte.

7. दा mit पर्यव, partic. °दात *durch und durch lauter:* सर्वकर्मसु ein Diener Kâraka 1,15. °श्रुत ein Lehrer 3,8. — Vgl. पर्यवदातत्व.

दाक्षिणार्थिक adj. = दक्षिणार्ध्य Pat. a. a. O. 4,76,*b.*

दानशाला f. *ein Gemach, in dem Almosen vertheilt werden,* Subhâsh. 127.

दापिन् adj. am Ende eines comp. *zu geben veranlassend* Naish. 17,61.

दाम, f. दामा N. pr. einer der Mütter im Gefolge Skanda's MBh. 9, 2623 nach der Lesart der ed. Bomb., सुदामा (wird später noch genannt) ed. Calc.

2. दामन् Z. 2 lies 8,82,8.

दारद als metron. von दरद् gefasst Pat. a. a. O. 4,54,*b.*

दारदिका f. ebend. 6,96,*a.* = दरदो ऽपत्यं स्त्री Kaiy.

दारवीय adj. = दारव *hölzern* Vâmana 5,2,55.

दार्व्य m. patron. von दार्व Pat. a. a. O. 4,60,*b.*

दार्ष्टिविषयिक (von दृष्टि + विषय) adj. *dem Auge zugänglich* Nir. 7,8.

दालि (Nachträge) *gespaltene Hülsenfrucht, Graupe* Râgan. 16,103. Bhâvapr. 5.

1. दाश् 2) *weihen* so v. a. *hingeben:* वधाय ṚV. 6,16,31.

दाशतय = दशतय *zehnfach:* प्रत्ययमाला Pat. a. a. O. 4,48,*b.*

दि s. सदंदि.

दिग्देश, अनियतदिग्देशपूर्वकत्वात् Kan. 4,2,6.

दिग्विरति f. bei den Gaina *das Nichtüberschreiten der Grenze, nach welcher Himmelsgegend es auch sei,* Hem. Jogaç. 3,1.3.95.

दिग्व्रत n. dass. ebend. 3,83.

दिङ्मुख, °मण्डलानि *die nach allen Himmelsgegenden gelegenen Länder* Spr. (II) 1431.

दिद्य s. unten देव°.

1. दिव् 3) Z. 4 streiche die Stelle ṚV. 10,34,5, wo दविषाणि gelesen wird. Z. 20 streiche (von दूम्).

दिवानिद्रा f. *das Schlafen am Tage* Spr. (II) 5671.

दिव्य 3) *c*) N. pr. einer Göttin Kâlakakra 3,144.

दिव्यक्रिया f. *Anwendung eines Gottesurtheils* Râga-Tar. 4,94.

दिव्यदेवी f. N. pr. einer Göttin Kâlakakra 3,144.

1. दिश् 2) *gewähren:* प्रसरं शत्रवे Spr. (II) 5671.

दिश्य *dem Raume eigen:* लिङ्ग Kaṇ. 2,2,10.

1. दिह् mit सम् letztes Beispiel, संदेहमानानां (= संदिहानानां Comm.) ed. Bomb.

2. दिह् (= 1. दिह्) in सु°.

दीति vgl. 3. धीति weiter unten.

दीदिवि 4) सित° Pañkar. 3,9,1.

दीप् mit अव *in Flammen gerathen:* अवदीप्यमान Âçv. Çr. 3,10,9.

दीपखट्वा zu streichen; vgl. Spr. (II) 98.

दीपशिखा 2) Suçr. 2,333,20.

दीपाङ्कुर (Nachträge), lies *die Flamme einer Lampe;* vgl. Spr. (II) 5714.

दीप्तरसत्व n. *das Vorherrschen der heftigen Affecte* Vâmana 3,2,14.

दीर्घकूर्च adj. *langbärtig* MBh. 7,4749.

दीर्घजिह्व 4) Z. 2 lies अवालेट्.

दीर्घरोषण adj. = °रोष Spr. (II) 1849.

दीर्घशूक m. = °शूकक Suçr. 1,195,7.

3. दु = 1. दिव् *spielen* in der Form दविषाणि R̥V. 10,34,5; vgl. ष्ठु = ष्ठिव् weiter unten.

दुःखिता f. nom. abstr. von दुःखिन् *betrübt, niedergeschlagen* Kathâs. 46,4.

दुग्धपाषाण, lies *Kalkspath.*

दुन्दुनाभ m. *ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch* R. ed. Bomb. 1,28,6.

दुमती f. N. pr. eines Flusses Pat. a. a. O. 4,69,*b*.

दुरपवाद m. *üble Nachrede* Spr. (II) 7051.

दुराचर 1) विद्या दुराचरी Spr. (II) 7065.

दुराशा, °तनये *Verzweiflung an* Spr. (II) 1946. *eitle Hoffnungen* 2448.

दुरितात्मन् adj. *bösgesinnt* Spr. (II) 1239.

दुरुत adj. *schlecht gewebt* Pat. a. a. O. 2,405,*b*.

दुरुपचार, गुरवः *schwer zu befriedigen* ebend. 1,282,*b*.

दुरुपदिष्ट adj. *schlecht unterwiesen* ebend. 2,351,*b*.

दुरुपदेश m. *eine schlechte Unterweisung* ebend.

दुरुपपाद (Nachträge) adj. (f. आ) ebend. 2,369,*a*.

दुर्गाह्य Spr. (II) 1038, v. l.

2. दुर्ज्ञाति, v. l. दुर्ज्ञात; vgl. Spr. (II) 2253.

दुर्दूरान्त adj. *sehr lang:* °पथ zu Spr. (II) 138.

दुर्धर 1) c) *schwer aufzuhalten* so v. a. *unumgänglich, nothwendig:* ein Suffix Vâmana 5,2,51.

दुर्धाव adj. *schwer zu reinigen:* सक्तु Pat. a. a. O. 1,8,*b*.

दुर्धी, शाकिन्या इव दुर्धियः *boshaft* Hem. Jogaç. 3,27.

दुर्नय und दुर्नीति Pat. a. a. O. 1,295,*b*.

दुर्बन्ध adj. *schwer zu verfassen;* davon nom. abstr. °त्व n. Vâmana 1,3,22.

1. दुर्बुद्धि am Ende eines adj. comp.: कुठ° *thörichter Weise an — glaubend* Spr. (II) 2480.

दुर्भेद्य, बल Spr. (II) 4626.

1. दुर्मद *falscher Stolz* Spr. (II) 6093.

दुर्मदिन् adj. *Säufer, Trunkenbold* Pat. a. a. O. 2,367,*a*.

दुर्मन्मन् auch R̥V. 1,129,7.

दुर्लक्ष्य (Nachträge), zu Ratnâv. 56,13 vgl. Spr. (II) 4686.

दुर्लभता f. = दुर्लभत्व *Seltenheit* Spr. (II) 4935.

दुर्वासना, lies *eine falsche Vorstellung.*

दुर्वासस् 1) MBh. 12,11271 nach der Lesart der ed. Bomb.

दुर्विदग्ध Spr. (II) 7415.

2. दुर्वृत्त (Nachträge), an der letzten Stelle *sich schlecht betragend;* vgl Spr. (II) 2880.

दुलि 2) Pat. a. a. O. 1,225,*b*. 226,*a*.

2. दुवस् Z. 3. 4 दुवसे wohl Infinitiv.

दुश्चरित *Thorheit,* pl. Spr. (II) 4587.

दुश्चारिन् Spr. (II) 7420.

दुश्चेष्टित, pl. Spr. (II) 7500.

दुःशासुस्, so zu lesen st. °शासु.

दुःशील, °चित्ता Spr. (II) 3502.

1. दुष् mit प्र *Jmd* (gen.) *Schaden bringen:* पथ्यस्य विहितं भोज्यं न तत्तस्य प्रदुष्यति Spr. (II) 5289.

दुष्कान्त m. Hariv. 1721 in der neueren Ausg. st. दुष्मन्त.

दुष्कर Z. 15 lies 10,255.

दुष्टु Z. 3 lies दुष्टु st. सुष्टु.

दुष्प्रयुक्त adj. *schlecht —, falsch angewandt, — gebraucht* Vâmana 5,2,55.

दुःस्थित n. = दुःस्थिति und vielleicht nur fehlerhaft dafür Kathâs. 40,108.

दुःस्मर adj. *dessen man sich ungern erinnert* Uttarar. 116,12 (157,14).

1. दुह् mit सम् 2) Z. 2 lies प्रज्ञाः st. प्रज्ञां.

दूयन (von 1. दु) n. *Gluth, Hitze im Körper* Karaka 1,17.

दूरय् (von दूर), °यति *fern sein von* (abl.): दूरयत्यवनतेर्विवस्वति Cit. bei Vâmana 5,2,79. — Vgl. दवय्.

दूरेहेति TS. 3,4,7,2.

दृढता, जिनभाषितेषु Spr. (II) 4518.

दृढप्रहारिन् m. N. pr. eines Mannes Hem. Jogaç. 1,12.

दृति 1) Z. 8 zu दृतेः पादात् vgl. दृतेश्चरणात् Varâh. Jogajâtrâ 1,4.

दृश् n. *Auge* Bhâg. P. 4,4,24.

दृष्टिदान n. *das Sichzeigen, Vorlassen einer Person:* अ° Spr. (II) 196.

देवक, देवका f. Hypokoristikon von देवदत्ता Pat. a. a. O. 7,115,*b*.

देवकर्म m. *Meister des heiligen Werkes* R̥V. 10,130,1.

देवकान्त m. *Magnet* Kâlakakra 5,203.

देवदत्तिका f. Hypokoristikon von देवदत्ता Pat. a. a. O. 7,115,*b*.

देवदिन्न in der Umgangssprache = देवदत्त ebend. 1,28, *b*.

देवद्रोणा (Nachträge), °द्रोणी Râgan. 5,141 (verwandt mit द्रोणपुष्पी).

1. देवव्रत n. Bez. verschiedener Sâman Sâmavidh. Br. 2,4,3. 4.

देवश्रू als Bez. *des Scheermessers* oder *Scheerers* TS. 1,2,1,1.

देवावृध 1) MBh. 1,228.

देव्य vgl. सु°.

देश m. = आदेश (?) *Geheiss* Spr. (II) 7005.

देशना vgl. वर्णा°.

देशाटन (देश + अटन) n. *das Reisen* Spr. (II) 2960.

देशावकाशिक n. und °व्रत n. Bez. *eines best.* Vrata bei den Gaina Hem. Jogaç. 3,83. 115.

देश्य (von 1. दिश्) adj. *richtig aufzufassen* Pat. a. a. O. 5,59,*a*.

देह 1) so v. a. *Person* Spr. (II) 3763.

दैन्य, दैन्यं कृ *sich erniedrigen* Spr. (II) 4840.

दैवदत्ति m. patron. von देवदत्त Pat. a. a. O. 4,58,*a*.

दैवपातव ebend. 4,71,*a*. °क also die richtige Form.

दोग्धव्य letzte Zeile, die Stelle MBh. 12,2733 eine Zeile höher vor subst. zu stellen.

दोर्मूल Spr. (II) 7199.

दोषमय (von 1. दोष) adj. *aus Fehlern bestehend:* तिमिर Spr. (II) 399.

दोषिन् *mit Fehlern behaftet* Spr. (II) 122.

दोस् 1) RV. 5,61,5.

दोह्ल (Nachträge), so zu lesen st. द्राह्ले.

दोह्ल 2) unsere Hdschr. 10,55 दोह्लदिन् m.

दौर्हृदय zu streichen, da दौर्हृद gemeint ist; vgl. P. 6,3,50 und Vâmana 5,2,84.

1. द्युत् mit अभिवि, die Stelle gehört zu 3. द्युत् mit der Bed. *erbrechen*.

द्यूतालय (द्यूत + आ°) m. *Spielhaus* Trik. 3,3,294.

द्योकार, द्योः तुल्यान्विचित्रप्रासादादीन्कुर्वन्ति ते द्योकाराः शिल्पिनः। ह्यकारेति पाठान्तरे स्पष्टोऽर्थः Nîlak.

2. द्योतन (von 3. द्युत्) in व्हद्योतन.

द्योत्मन् (von 1. द्युत्) s. सु°.

द्योद्रुम m. *Himmelsbaum*, = कल्पद्रुम Naish. 5,11.

द्यौकामि m. künstliches patron. Pat. a. a. O. 1,265,*b*.

द्रप्स auch *Banner* (im Zend *drafsha*) und द्रप्सिन् *ein Banner tragend*; s. u. सत्वन्.

द्रव (Nachträge) 2) *d*) Bhar. Nâṭjaç. 19,90.

द्रविपास् vgl. वाज°, सु°.

1. द्रा mit अभिप्र gehört zu 1. दर्; s. oben.

द्राविड 2) *a*) sg. Bez. des Landes Spr. (II) 7563.

द्राविन् *in Fluss gerathend:* लघु° Sarvadarçanas. 99,18.

1. द्रु, द्रुत n. Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1,20,*a*.

— समव Gop. Br. 1,1,7.

— विप्र letzte Zeile, lies 1,55,22.

2. द्रुह्, निद्रा°, nom. °ध्रुग् st. °घ्रुग् einer Alliteration wegen Vâmana 5,2,88.

द्रोण 10) N. pr. eines Tîrtha Pat. a. a. O. 2,366,*b*.

द्रोणपुष्पी *Phlomis zeylanica Roxb.* Râǵan. 5,138.

द्रोणिका 1) Kathâs. 3,33 (fälschlich द्रौ°).

द्रौणिका Kathâs. 3,33 fehlerhaft für द्रो°.

द्रौवय (von द्रुवय) adj.: मान Pat. a. a. O. 4,86,*a*.

द्वादशांश m. *ein Zwölftel* Sûrjas. 6,13.

द्वारशाखा, lies *Thürpfosten*.

द्विता, Kern's Deutung in Z. d. d. m. G. 23,223. fgg. *von jeher, je immer* kommt der Bed. sehr nahe, ist aber nicht überall durchführbar. Wir werden dadurch auf folgende Fassung geführt: *sofort; fortan, fernerhin;* mit यद् *sobald als, seit*. Z. B. RV. 1,37,9 *sobald die Kraft da ist (fliegen die Vögel von der Mutter aus* d. h. *aus dem Nest*). 127,7. Vgl. auch Fälle, wo es zu यद् im Nachsatz steht, wie 6,17,9. 8,1,28. 10,49,2.

द्विदल (?) Hem. Jogaç. 3,7.

द्विमूर्धन् 2) AV. 8,10,22.

द्विरथ und °रथ्य adjj. Pat. a. a. O. 4,91,*b*.

द्विर्भाव m. *doppeltes Wesen* so v. a. *List und Verstellung* Spr. (II) 1878, v. l.

द्विवाचिन् adj. *Zwei bezeichnend, ein Suffix des Duals* Kâtantra 2,3,7.

द्विव्रणीय s. u. व्रण.

1. द्विष् mit वि caus. *Jmdes* (acc.) *Ekel erregen* Spr. (II) 858.

द्विष Z. 2 lies द्विषत्व n. st. द्विषता f.

द्विस्थूण m. (sc. दण्ड) Bez. *einer best. Truppenaufstellung* Kâm. Nîtis. 19,46.

द्वीप RV. 1,20,4.

द्वीप zu streichen.

द्वीरावतीक adj. *zwei* Irâvatî (Flüsse dieses Namens) *besitzend:* देश Pat. a. a. O. 1,262,*b*.

द्वैरात्रिक adj. *zweitägig* ebend. 7,113,*a*.

द्वैह्वायन *ein Zeitraum von zwei Jahren* P. 5,1,130, Schol. — Vgl. त्रैह्वायण.

ध्यङ्ग MBh. 9,1388 fehlerhaft für त्र्यङ्ग, व्यङ्ग ed. Bomb.

धंक्षु (von 1. दह्) adj. *brennend* RV. 10,115,4. दक्षु 2,4,4; vgl. RV. Prât. 4,41.

घडि, wohl घडिरव als Name zu fassen; vgl. केडिरव.

धनकपीवत् s. u. वनकपीवत्.

धनहर m. *eine Art* Granthiparṇa Bhâvapr. im ÇKDr. u. रोचक.

धन्य 1) Z. 6. fg. besser wohl *hundert werth*.

धम्, ध्मात adj. und n. Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1,20,*a*.

— अव *anfachen* so v. a. *in Thätigkeit versetzen, reizen:* मेदो मांसं मलं जन्तोरवधमति (= विलिखति Comm.) सोधुः Karaka 1,27.

— वि caus. *löschen:* हुताशं विध्मापयितुम् Hem. Jogaç. 2,81. — Vgl. विध्मापन.

धर् 22) *a*) धियस्व, अधियत TS. 2,6,2,3. Pańkav. Br. 2,10,6. Hierher zieht Aufrecht (Z. d. d. m. G. 25,232) auch RV. 1,37,7, indem er न st. नि vermuthet. Zu unserer Auffassung vgl. 8,6,4.

— आ, partic. आधृत *enthalten in* (loc.) Pat. a. a. O. 2,380,*b*. 5,45,*b*.

— नि 4) vgl. oben u. simpl.

— परि *stützen:* (माम्) स्वबाहुभिः परिधार्य MBh. 5,7229 nach der Lesart der ed. Bomb.

— प्र 4) आशंसा नाम प्रधारितोऽर्थः Pat. a. a. O. 3,94,*b*. 95,*a*.

— संप्र 3) Spr. (II) 2847.

धरणीध्र Vâmana 5,2,36.

धर्मकर्मन् Spr. (II) 1025.

धर्मजन्मन् adj. *von* Dharma *erzeugt;* m. ein N. Judhishṭhira's Râghavap. 1,21.

धर्मयुद्ध n. = धर्मसंगर Spr. (II) 3332.

धर्मसंगर m. *ein auf redliche Weise —, mit redlichen Waffen geführter Kampf:* अ° (dieses anzunehmen) adj. MBh. 12,3549.

घर्ष् mit उद् caus. besser zu दृर्ष्.

— उप TS. 6,4,7,1.

धवल 1) °गृह nach Bühler zu Pańkat. ed. Bomb. II & III, 27, 13 the upper story of a house, called so because it is painted white.

धवलय् (Nachträge) Spr. (II) 3138.

धंवीयंस् (von धव्) adj. compar. rennend R̥V. 6,12,5.

1. धा mit समव vgl. समवधान.

— अभ्युप belegen Kâth. in Ind. St. 3,461.

— विपरि caus. umwenden: das Gesicht Gop. Br. 1,2,2.

— वि 1) Z. 6 lies 158,3. — 5) verfassen Spr. (II) 6441. — 6) किं विधीयते तेन was fängt man damit an? Spr. (II) 793.

— अनुवि med. in Uebereinstimmung mit (instr.) vorschreiben Pat. a. a. O. 1,15,b. 16,a.

— प्रतिवि 1) देवदत्तस्य समाशं शालैरोदनेन च प्रतिविधत्ते ebend. 1, 172,a.

— सम् 1) नाम Jmd (gen.) einen Namen geben.

— उपसम् 4) उपसंहित ergeben: परिषद् Kâraka 3,8.

— विसम् med. Jmd zu Grunde richten Muir, ST. (2te Aufl.) 1,509,9.

4. धा (Nachträge) vgl. auch सर्व°.

धाणक vgl. मण्डूरधाणिक.

1. धातु 2) Z. 15 lies य st. स.

धात्रीश्वरी f. Grislea tomentosa Çabdak. im ÇKDr. u. वह्निकारी.

धान्य vgl. auch सु°.

धान्यश्रेष्ठ n. = शालि ÇKDr. u. dem letzten Worte.

धामार्गव m. patron. des Vadiça Kâraka 1,12.

धायस् 1) (vgl. Nachträge) wohl so v. a. leckend: Flammen R̥V. 6,3, 8. die am Ufer leckenden Wellen 7,95,1.

1. धारक 2) a) zu streichen; s. u. वस्त्र.

धारावर, वर wohl nur Suffix.

धार्तराष्ट्र 4) Verz. 5,4. fgg.

1. धाव् 2) Jmd (loc.) nachlaufen Spr. (II) 7129. schwimmen von Fischen 2356. — caus. 1) R̥V. 10,146,2.

2. धाव्, धौत n. das Waschen: शत° Spr. (II) 7303.

धिय्, °यति denom. von 2. धी Pat. a. a. O. 1,267,b.

1. धी, अधायि R̥V. 10,31,3. Z. 4 zu lesen दीधियुस् st. दीधिषुस्.

— अनु Z. 3 lies दीधियुर्नरः.

— प्र sich nachsehnen, nachstreben R̥V. 1,113,10.

3. धीति für दीति Glanz (vgl. 3. धी) R̥V. 8,6,7.

धीतीका f. Schicht, Lage: धीतीकां तु कारीषाणां प्रदीपयेत् Kâraka 1, 14 (vgl. ÇKDr. u. दोलाक). दीर्घिका v. l.

2. धीर sich auf Etwas (nom. act. im loc.) verstehend Spr. (II) 6110.

धीवर m. Fischer und zugleich ein kluger Mann (2. धी) Spr. (II) 3160.

धुनेति, oder versteckten (zu धन्) Gang habend, Schleicher.

1. धू mit व्या abschütteln Spr. (II) 3086.

— विनिस् 2) विनिर्धूत (so ed. Bomb.) प्रलम् MBh. 12,13272.

धून्वत् (partic. von 1. धू) m. eine best. Personification Sâmavidh. Br. 1,2,5.

धूम wohl von 1. धन् wie 1. वाम von वन्.

धूमंताल adj. vor Rauch erstickend TBr. 3,10,11,1.

धूमस 2) lies Mehl von gebrannten Bohnen und पत्ने st. पात्रे Bhâvapr. 3.

धूमीका (v. l. धूमाका) f. ein best. Raubvogel Kâraka 1,27.

धूमोत्थयोनि m. = धूमयोनि Wolke R. Gorr. 2,102,11.

धूली Blüthenstaub (?) Spr. (II) 5924.

धृतव्रत adj. die Gewohnheit habend, mit infin. MBh. 1,2334.

धृतात्मन् adj. die Weltseele im Herzen tragend oder standfest Spr. (II) 1739.

धृतिमालिन् m. Bez. eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruches R. ed. Bomb. 1,28,7.

धेनुक m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,2083 nach der Lesart der ed. Bomb., लडक ed. Calc.

धोयिन् Spr. (II) 7506.

धौतक adj. aus gereinigter Seide verfertigt Pat. a. a. O. 5,60,a.

धौम 1) patron. des Dantâvala Gop. Br. 1,2,5.

1. ध्या mit अभि halten für: पत्कल्याणमभिध्यायेत् Spr. (II) 5039.

ध्यानशीला f. N. pr. einer Göttin Kâlakakra 3,145.

ध्रुव 2) i) hierher vielleicht ईदृशौ च ध्रुवौ कुरु ईदृशौ पुरौ कुरु Pat. a. a. O. 3,28,a.

ध्वंस् mit अप pass. sich überziehen: पतमानो रजसापध्वस्यति (vielleicht रजसो°) Gop. Br. 1,1,28.

— उद् med. überzogen —, befallen werden: कायो वायुना Kâraka 2, 6. von einer Seuche 3,3. — caus. überziehen, befallen: व्याधयो जनपदान् ebend.

ध्वंस 2) vielleicht fehlerhaft für वंशी, wie Bhâvapr. und Çârṅg. Saṁh. 1,1,11. 14 lesen.

ध्वज 7) es ist क्रमध्वज gemeint.

1. ध्वन् caus. füge schwärzen hinzu.

ध्वस्त 1) lies zerfallend, welk; im zweiten Beispiel abfallend, sich entziehend.

नंकुस m. ein den Verehrern zulächelnder (freundlicher) Gott Nîlak. nach einer werthlosen Etymologie MBh. 1,6450, v. l.

नखनिष्पाव, °पावी ÇKDr. u. वृत्तनिष्पाविका.

नखंपच karg, winzig: अम्भांसि सरिताम् Z. d. m. G. 27,67.

नगरीबक, richtiger °वक.

नतराम् Pat. a. a. O. 1,229,a.

नति 3) नत्यन्तर Âçv. Çr. 1,5,10.

नन्द् mit समा caus. Jmd erfreuen: समानन्द्यते Spr. (II) 858.

नन्द m. Sohn (vgl. नन्दन): गोप° Spr. (II) 1110. N. pr. eines Mannes: तृप्तो न नन्दः कनकोत्करैः Hem. Jogaç. 2,111.

नन्दन m. ein best. musikalischer Kunstausdruck; s. u. 4. वासक.

नन्द्यावर्त 1) Z. 3 MBh. 7,2930 nach Nîlak. eine Schüssel oder Gefäss in der Form eines Nandjâvarta.

नपुंसकत्व n. nom. abstr. von नपुंसक 1) Hem. Jogaç. 2,102.

नभोविंद adj. im Dunst —, in der Luft befindlich R̥V. 10,46,1.

2. नभ्य R̥V. 1,164,48. adj. zu einer Nabe geeignet: वृक्ष, शिंशपा Pat. a. a. O. 5,3,b.

नम् 2) R̥V. 1,165,6 unter 3) zu stellen und hier beizufügen: (den

Bogen, ein Geschoss) *richten auf* (gen.). — caus. 4) zu streichen und die beiden Stellen u. 2) zu stellen; vgl. u. वधत्र.

— अप *ausbiegen, ausweichen* ṚV. **6**,17,9.

— अव, शिरोऽवनतलाङ्गूल ein Löwe Spr. (II) 2547.

— परि (Nachträge) Z. 6. 7 lies °शरच्चन्द्रिकासु तपासु *in den vom Vollmond erleuchteten Herbstnächten*, womit zu vergleichen ist परिणतशरच्चन्द्रकिरणास्त्रियामाः Spr. (II) 6068 (Bhartṛ. 3,86).

— विपरि caus. *umändern, umwandeln* Pat. a. a. O. 1,5,*a*.

नमस्यु *sich beugend*, s. अ° ṚV. **10**,48,6.

नमोवृधे adj. *verehrend, verherrlichend* ṚV. **7**,21,9. **8**,13,9.

नयनान्त m. = नयनोपान्त *Augenwinkel* Spr. (II) 4258.

नयितव्य, नेतव्य die neuere Ausg.

1. नर् 1) नरि (nach Padap.) in der Verbindung नर्यपांसि ṚV. **1**, 85,9. **8**,85,19 lässt sich entweder als neutr. pl. eines adj. नर् *männlich* ansehen oder als eine ungenaue Aussprache für नर्यापांसि (नरियापांसि). Vgl. ṚV. **4**,19,10. **8**,75,21 und नर्यापस्.

नरहरि 2) Verfasser des Nighaṇṭurāga.

नर्त्, intens. नरीनर्ति von einem Betrunkenen Hem. Jogaç. 3,14.

— प्रति intens. *zutanzen:* प्रियां मयूरः प्रतिनर्नृतीति Pat. a. a. O. 7,123,*a*.

नर्तकक demin. von नर्तक; davon f. नर्तकिका ebend. 6,96,*a*.

नलक 1) auch m. s. u. वंश 1) *d*). — 2) f. नलिका *Röhre* Spr. (II) 5377. 7301.

नलदी f. = नलद 1) *Narde* AV. **4**,37,3.

नलिनीका f. *eine best. Gemüsepflanze* Karaka 1,27.

नलिप्ताङ्ग adj. = अलिप्ताङ्ग *dessen Körper nicht gesalbt ist* R. ed. Bomb. 1,6,10.

नवद्वार, पुर (vom *Leibe*) MBh. 14,987.

नवीकर्, °कृत (न वीकृतं gedr.) R. 3,3,9.

1. नश् mit वि, व्यनशत् mit caus. Bed. Hariv. 4167 nach der Lesart der neueren Ausg.

नशक्ति f. = अशक्ति *Unvermögen* Kâlakakra 3,3.

नस्पर्शन n. = अस्पर्शन Spr. (II) 3117.

1. नह् mit प्रति s. प्रतीनाह.

नहुस् Z. 10 lies 1,122,8.

नाकपाली AV. **10**,8,12.

1. नाग 2) *a*) Kâlakakra 5,212. 217. 220. *eine Art Talk* Bhâvapr. im ÇKDr. u. वज्र.

नागकेसर (°केशर) n. *eine Art Stahl* ÇKDr. u. वज्र.

नागर 4) *d*) (Nachträge) N. pr. einer Stadt Râgan. 3,135.

नागवध adj. रस *ein Mittel gegen Aussatz, zu dessen Bereitung eine Schlange verwendet wird*, Bhâvapr. 7.

नागस्वरूपिणी zu streichen; vgl. नग°.

नागारि, °तलस्नेम Saṁsk. K. 22,*b*,2.

नागेश्वर m. *eine best. Pflanze* Pańkar. **1**,6,22.

नाटिन् adj. *tanzend* in संध्या°.

नाट्य Z. 13. fg. *das Costum eines Schauspielers* auch Bhâg. P. **10**,41,1.

नाडीस्वेद m. *Dampfbad durch Röhren* Karaka 1,14.

नातानतिक adj. von नत + अनत Pat. a. a. O. 4,73,*b*.

नानान्द्र Z. 2 lies नानान्द्रायणा.

नान्तरीयक = अनन्तरीयक *nicht ausserhalb sich befindend, in Etwas enthalten, inhärent* Pat. a. a. O. 1,136,*a* (mit Ballant. नान्तरीयको zu lesen). Cit. bei Vâmana 2,1,8. °त्व n. nom. abstr. Pat. a. a. O. 1,196,*a*. *b*. 3,88,*b*. 103,*a*.

नापुंसक (von नपुंसक) adj. *neutral:* लिङ्ग Pat. a. a. O. 4,7,*b*.

नाभि vgl. auch शङ्ख°.

नामचौर m. *Namensdieb, der eines Andern Namen sich zueignet;* s. u. वटावीक.

नामन् vgl. auch सुमन्तु°.

नायकल Spr. (II) 1012.

नारसिंहचूर्ण n. N. *eines best. Aphrodisiacum* Kakrad. 499.

नारायण 6) am Ende, das Oel Çârṅg. Saṁh. **2**,9,19. Kakrad. 169. चूर्ण *ein best. Heilpulver* Karaka 8,11. Çârṅg. Saṁh. **2**,6,32.

नार्कल्पि m. patron. von नृकल्प Pat. a. a. O. 1,130,*a*.

नार्नमनि m. patron. von नृनमन ebend. 1,34,*b*.

नावन (Nachträge) auch Karaka 1,7. 8,15. 10,9.

नाश्य *zu verbannen* Âpast. 2,26,21. 27,8.

नासा vgl. शुक°.

नासावेध m. *das Durchbohren der Nase* (beim Vieh) Hem. Jogaç. **3**,110.

निकर्तर् nom. ag. *der schlecht —, gemein verfährt* MBh. 3,1385 nach der Lesart der ed. Bomb., विकर्तर् ed. Calc.

निकृतिजीवन adj. *von Unredlichkeit lebend, sich unredlich betragend* MBh. 12,3550 nach der Lesart der ed. Bomb. (°जीवनः).

निकृतिमन्त् (von निकृति) adj. *unehrlich, unredlich:* सुहृद् Spr. (II) 5773.

निकोच m. *das Zusammenkneifen:* अक्षिनिकोचैः Pat. a. a. O. 2,312,*b*.

निक्षेप 1) *das Niedersetzen, Hinstellen* Hem. Jogaç. 1,34.

निक्षेपिन् (von निक्षेप) adj. *im Besitz eines Depositums seiend* Spr. (II) 3700, v. l.

निगम 6) नगरं वा निगमं वा ग्रामं वा गोष्ठं वागारं वा Sâmavidh. Br. **2**,4,2. ग्रामनगरनिगमजनपद Karaka 2,6.

निगादिन्, श्रुत° (einmal) *Gehörtes herzusagen im Stande seiend* Sâmavidh. Br. **2**,7,4. fgg.

निगु vgl. लिगु.

निग्रह 1) *f*) Spr. (II) 6997.

निघण्टुराज (Nachträge) der richtige Titel von Narahari's *Wörterbuch*, das bei uns nach ÇKDr. als Râganighaṇṭu citirt wird.

निचक्र m. N. pr. eines Mannes Pat. a. a. O. 4,60,*a*. — Vgl. नैचक्य.

निचक्रया instr. adv. *ohne Wagen* ṚV. **8**,7,29.

निचतुस् m. N. pr. eines Mannes; s. u. विचतुस् 2).

निज 2) *in der eigenen Person befindlich, innewohnend:* °शत्रु R. 2,1,1.

नित्य definirt Pat. a. a. O. 1,14,*a*. — 2) यथात्मनि नित्यानाम् *in dem Selbst befindlich* Spr. (II) 6617.

निदर्शयितव्य adj. *zu Gesicht zu bringen, vorzuführen, zu zeigen* Pat. a. a. O. 1,217,*a*.

निद्रा, streiche निद्रै und das Beispiel ṚV. **8**,48,14, weil निद्रा zu lesen ist.

निद्रा 1) ṚV. 8,48,14.

निन्दा *Schimpf, Schande* Spr. (II) 1835.

निपत्यरोहिणी, wohl richtiger *fallend und wieder steigend.*

निपरण n. nom. act. und निपारक nom. ag. von 1. पर् mit नि Pat. a. a. O. 7,81,*a*.

निपात्य, अ° ebend. 7,91,*a*. 134,*a*.

निपारक s. oben u. निपरण.

नि॑पीति, so zu betonen nach P. 6,2,50.

निबिड, so die Bomb. Ausgg. st. निविड.

निभ 2) विशेषेच्छानिभात् Kathâs. 24,140.

निमातव्य *auszumessen, gemessen werdend* Pat. a. a. O. 7,84,*a*.

नि॑मिति (von 1. मि mit नि) f. *Ansiedlung* lässt sich ṚV. 5,62,7 annehmen.

निम्बूक, lies निम्बू st. निस्बू.

नियम 3) नियमेन तुल्यं भवति ज्ञानमज्ञानेन *mit Einschränkungen* d. h. *unter gewissen Voraussetzungen* Ḱaraka 1,15.

नियम्य adj. *zu beschränken* Pat. a. a. O. 6(4),6,*b*.

नियाम Hem. Jogaç. 4,34 fehlerhaft für नियम, wie auch das Metrum zeigt.

नियुत् verbessert u. 2. यु mit नि.

नियोजक s. सर्व°.

नियोजयितव्य lies *zu versehen —, zu strafen mit.*

नियोज्य (Nachträge), an der ersten Stelle *zu versehen mit;* vgl. Spr. (II) 4116.

निरनुनासिक adj. *nicht nasal* Pat. a. a. O. 6,29,*a*.

निरनुबन्धक adj. *ohne* Anubandha (Bed. 1) *i*) ebend. 1,81,*a*.

निरय R. ed. Bomb. 2,28,10.

निरपवाद *keiner Ausnahme unterworfen* Pat. a. a. O. 4,79,*a*. °क dass. 85,*b*.

निरपायिन् *unvergänglich:* कीर्ति Spr. (II) 5442.

निरय, der Mutterleib mit einer *Hölle* verglichen Maitrjup. 3,4. Z. 4 R. 2,28,10 zu streichen, da hier mit der ed. Bomb. निरय zu lesen ist.

निराकृतिन्, अ° *unvollendet, unfertig* Âçv. Çr. 8,14,1.

निराधान, lies *ausgezäumt.*

निरायति adj. *der keine Zukunft hat* Spr. (II) 6149.

निरालम्ब 1) so v. a. *in der Luft schwebend:* der Pfad der Sonne Spr. (II) 5712.

निराशा f. so v. a. नैराश्य *das Aufgeben aller Hoffnungen* Spr. (II) 1050.

निरुज *frei von Schmerz* MBh. 8,4593 nach der Lesart der ed. Bomb., विरुज ed. Calc.

निरुपकारिन् adj. *der Einem keinen Dienst erwiesen hat* oder *zu erweisen vermag* Spr. (II) 4314 (Conj.).

निरुपकृत Spr. (II) 7062.

निरूपक adj. *bestimmend, definirend:* परमार्थ° Comm. zu Bhâg. P. 11,2,20.

निरूप्य *festzustellen* so v. a. *fraglich, nicht sicher* Vâmana 5,2,31.

निर्गम *Ausgang* so v. a. *Ende* Spr. (II) 226.

निर्ग्रह m. *das Herausfinden, Erkennen:* रूप° Pat. a. a. O. 1,89,*a*. 123,*b*.

निर्जन्तु adj. *frei von lebenden Wesen, — Gewürm u. s. w.* Hem. Jogaç. 1,39.

1. निर्जर 2) *c*) definirt Hem. Jogaç. 4,85. कर्म° 55.

निर्जलद adj. (f. आ) *wolkenlos* Spr. (II) 5773.

निर्दरण adj. (f. आ) *frei von Spalten, — Löchern:* Erdboden Kâm. Nîtis. 19,12. — Vgl. विदर.

निर्दलन, सोम° Med. n. 145. Viçva bei Mallin. zu Kir. 12,10.

निर्देव Spr. (II) 3757 (wohl *ohne Götterstatuen*).

निर्नायक adj. *ohne Führer, — Leiter, wo Niemand das Regiment führt* Spr. (II) 3762.

निर्नाशन adj. *vertreibend, verscheuchend:* दुर्गन्ध° Spr. (II) 2536.

निर्भय 1) *a*) °म् adv.: स्वपिति Spr. (II) 1417.

निर्भीक adj. *furchtlos* Ḱaraka 1,8. *sich nicht fürchtend vor* (abl.) Hem. Jogaç. 3,151.

निर्मज्, vielleicht निर्मज्जा f. *Schwemme;* nach Sâj. निर्मज् = शुद्ध.

निर्मनुष्य, जगत् MBh. 5,5297.

निर्मन्तु adj. *unschuldig:* जन्तवः Hem. Jogaç. 2,24.

निर्मलीकरण n. *das Reinigen* Pat. a. a. O. 1,231,*b*.

निर्माण 5) streiche f.

निर्माध्यस्थ्य n. *Interesse für Jmd* R. ed. Bomb. 2,11,11.

निर्मान Spr. (II) 3763.

नि॑र्माय adj. *truglos:* असुर: ṚV. 10,124,5.

निर्मार्ष्टि (wohl so zu lesen st. निर्माष्टि) f. N. pr. der Gattin Duḥsaha's Mârk. P. 51,1.

निर्मिथ्य adj. *wahr:* वचस् Hem. Jogaç. 4,75.

निर्लवण adj. *ohne Anmuth:* रूप Spr. (II) 3737.

निर्लाञ्छन (von लाञ्छ mit निस्) n. bei den Ǵaina *das grausame Kennzeichnen der Hausthiere durch Durchbohrung der Nase* u. s. w. Hem. Jogaç. 3,99. 110.

निर्वस्त्र adj. *unbekleidet, der Kleider beraubt:* निर्वस्त्रीक्रियते Spr. (II) 1661.

1. निर्वाण 1) दीपिका Hem. Jogaç. 4,40.

2. निर्वाण 1) Z. 8. fgg. दीपिका खलु निर्वाणा निर्वाणपथदर्शिनी Hem. Jogaç. 4,40.

2. निर्वापण adj. *kühlend* Ḱaraka 1,13.

निर्वाराणसि adj. *der* Vârâṇasî *verlassen hat* Pat. a. a. O. 1,263,*a*.

निर्वाहिन् *ausführend, vollführend:* प्रारम्भ° Spr. (II) 5569.

निर्विकल्प adj. (f. आ) in der in den Nachträgen angegebenen Bed. auch Spr. (II) 6873.

निर्विद् f. = निर्वेद 3) Kathâs. 39,199.

निर्वृति 1) *b*) Hem. Jogaç. 1,5. 3,154.

निर्वृतिचतुस् m. N. pr. eines Ṛshi Mârk. P. 74,27.

निर्वृत्तशत्रु, die neuere Ausg. an der ersten Stelle निवृत्त°, an der zweiten त्रिगर्त°.

निर्वृष्ट *Ende der Regenzeit* Hariv. 3828. निर्वृष्टि die neuere Ausg., निर्विष्ट = कृतविवाह Nîlak.

निर्वेशन n. *das Geniessen:* गव्यूति° Âpast. 1,18,1; vgl. 12.

निर्वेश्य s. weiter unten u. निवेश्य.

निर्वेष्टव्य 2) genauer *woran man seine Freude —, Genuss haben*

kann, geniessbar.

निर्वैरिणा Z. 2 bis TATTVAS. st. TARKASAṄGR.

निर्हेति adj. *waffenlos* JAGN. 1,325.

निलीनक adj. *zusammengefallen* (beim Kochen): दधि PAT. a. a. O. 2,332,*a*.

निवरणा s. सर्वनिवरणाविष्कम्भिन्.

निवर्त्य adj. *rückgängig zu machen, für ungültig zu erklären* PAT. a. a. O. 3,67,*b*.

निवारिन् adj. *abwehrend, zurückhaltend:* वैरिवारनिवारिणे (so lesen wir) HEM. JOGAÇ. 1,1.

निवाह vgl. नीवाह weiter unten.

निविड, निबिड die Bomb. Ausgg.

निवेदयिषु, विवेदयिषु ed. Bomb.

निवेशन 3) *e)* Z. 2 ṚV. 7,19,5 gehört zu *c)*: *am Abend die hundertste* (zu den 99 am Tage).

निवेश्य 3) ed. Bomb. निर्वेश्य, wie wir vermuthet hatten.

निवेष्टव्य *hineinzustecken:* अन्मसि Spr. (II) 3007, v. l.

निशाचर 1) *g) eine Art* Granthiparṇa BHÂVAPR. im ÇKDR. u. रोचक.

निशिति, lies *das Vorsetzen von Speisen u. s. w., Bewirthung;* vgl. 1. शा mit नि.

निशुम्भ 2) Z. 2. 3 lies 9398. 9424. st. 6398. 6424.

निश्चत्वारिंश lies *über vierzig* und vgl. PAT. a. a. O. 5,79,*a* und निस्त्रिंश.

निषेवितर्, अति° *zu sehr hingegeben,* mit acc. SUÇR. 1,69,21.

निष्कम्पत्व n. *Unbeweglichkeit, Unerschütterlichkeit* VÂMANA 3,1,24.

निष्कलि m. *ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch* R. ed. Bomb. 1,28,7.

2. निष्कारण *nicht mit eigennützigen Zwecken verbunden:* ब्राह्मणेन निष्कारणो धर्मो ऽध्येयः PAT. a. a. O. 1,5,*a*.

निष्कुट 4) Z. 1 lies *Bettstelle.*

निष्ठा 2) *e)* शास्त्रेषु *vollständige Vertrautheit mit* Spr. (II) 6451.

निष्ठीविका f. *Speichel* u. dgl. KARAKA 1,8.

निष्ठुर, °वज्रपात Spr. (II) 2542.

निष्पुरीषीभाव m. *Befreiung von Schmutz, Reinigung* SÂMAVIDH. BR. 1,5,13.

निसर्ग 5) ज्ञायते तन्निसर्गेण *von selbst* HEM. JOGAÇ. 1,17.

निसूदक und °सूदन, richtiger °षूदक und °षूदन.

निस्तान्तव adj. *kein gewebtes Gewand tragend* SÂMAVIDH. BR. 2,4,9.

निस्पृह adj. *begehrend nach, nachstellend* ṚV. 10,95,9.

निःसचिव adj. *ohne Minister:* राज्य Spr. (II) 5773.

निःसंचार vgl. u. संचार am Ende.

निःस्नेह adj. *frei von Liebe* und *kein Oel enthaltend* Spr. (II) 2296.

2. निःस्वन (Nachträge), मेघ Spr. (II) 2089.

निःस्वभाव (Nachträge) lies m. *Besitzlosigkeit, Armuth* und vgl. Spr. (II) 7029.

1. नी mit अभि, partic. °नीत *erreichbar* und अनभिनीत *unerreichbar* PAT. a. a. O. 3,95,*a*.

— परि *entführen* ṚV. 6,4,6.

— अतिप्र ÂÇV. ÇR. 2,6,9. 19,1.

— सम् 2) zu streichen und die Beispiele mit 1) zu vereinigen.

नीचगामिन् adj. *dem Niedrigen nachgehend* (eig. und übertr.): Flüsse und Weiber Spr. (II) 1662.

नीचजाति adj. *von geringer Herkunft* Spr. (II) 3936.

नीरशन, so zu schreiben st. नीरसन.

नील, नास्य पापं चक्षुषो (so lesen wir) मुखान्नीलं व्येति (wohl so zu lesen) KAUSH. UP. 3,1; vgl. TS. 3,1,1,2.

नीलपिण्ड n. *eine Art Stahl* ÇKDR. u. वज्र.

नीलाचल (Nachträge) vgl. लीलाचल.

नीलाभ m. N. pr. eines Berges KÂLAKAKRA 1,16.

नीलायुध s. लीलायुध.

नीवाह m. = निवाह, अङ्काम् GOP. BR. 1,4,22.

नीव्या f. von unbekannter Bed. ṚV. 6,32,4. möglich wäre *Gewand* (vgl. नीवि); = नव्य SÂJ.

2. नु mit संप्र *mit Jubel Jmd empfangen:* °णुवते MBH. 13,5850 nach der Lesart der ed. Bomb.

— प्रति *Etwas* (acc.) *gutheissen* PAT. a. a. O. 8,41,*b*.

1. नुद् vgl. auch अनुत्त.

— वि 3) ed. Bomb. an beiden Stellen वि-तुद्.

नृकल्प m. N. pr.; s. oben नार्कल्पि.

नृनमन ist nom. ag. *Männer beugend;* auch N. pr. (vgl. oben नार्नमनि).

नृपप्रिय 1) *f) eine Papageienart* RÂGAN. im ÇKDR. u. राजशुक.

नृपशु *ein Vieh von einem Menschen* Z. d. d. m. G. 27,79. VENIS. 199. HEM. JOGAÇ. 1,14. 4,35 (zu lesen नृपशृङ्गे).

2. नृशंस, °वादिन् vgl. Spr. (II) 3646.

नृषद्वर adj. = नृषद्वन् AIT. BR. 7,15. SÂJ. trennt नृषद् und वर.

नृसिंहक m. = नृसिंह 2) Spr. (II) 2527.

नेय *zu ziehen* (eine Figur im Spiel) PAT. a. a. O. 5,33,*a*.

नेष्टु m. = लेष्टु *Erdkloss, Erdscholle:* सीता° MBH. 13,2135 nach der Lesart der ed. Bomb.

नैगुत adj. *Besieger der* Nigut ṚV. 9,97,53.

नैगेय vgl. Monatsberr. d. K. Pr. Ak. d. Ww. 1868, S. 228.

नैचक्य m. patron. von निचक PAT. a. a. O. 4,60,*b*.

नैपथ्य (von नेपथ्य) adj. *im Costum eines Schauspielers aufgeführt* MÂLAV. ed. Bomb. 27,7, v. l.

नैप्य m. patron. von नीप PAT. a. a. O. 4,60,*b*. नैप्य und नीप gedr.

नैबद्धक adj. von निबद्ध gaṇa वराहादि zu P. 4,2,80.

नैर्देशिक adj. (f. ई) zu निर्देश 2) PAT. a. a. O. 1,163,*b*. 8,38,*b*.

नैवासिक *den Wohnort bezeichnend* (Suffix) ebend. 4,71,*b*.

नैषधक m. *eine best. Körnerfrucht* KARAKA 1,27. VÂGBH. 1,6,5. — Vgl. नैषध 2).

नोदन n. *Anstoss, Impuls* KAN. 5,1,8. fgg.

नोनुव (vom intens. von 2. नु) adj. *tönend, schallend* u. s. w.: सदा° NIR. 6,30.

न्यास *der ursprüngliche, richtige Wortlaut* PAT. a. a. O. 1,241,*b*. 295,*a*. *b*. 2,316,*a*. 3,7,*b*. 8,*a*. 45,*b*. 48,*a*. 52,*a*. 83,*a*. 90,*a*. 112,*b*. 113,*b*. 4,57,*a*. 76,*b*. 5,5,*a*. 54,*a*. 6,47,*b*. 6(4),20,*b*. — Vgl. यथान्यासम् und सान्यासिक.

पन्न vgl. उप°.

पन्नपात 2) गुणेषु Hem. Jogaç. 1,52. 4,118.

पञ्च 2) am Ende, ṚV. 8,6,47. 4,17 gehören zu 1); vgl. u. 1. सामन्.

पञ्चकोल = पिप्पली, पिप्पलीमूल, चव्य, चित्रक und नागर Bhâvapr. 5.

पञ्चगङ्ग Kâraka 8,2.

पञ्चभद्र 3) (Nachträge) an der angeführten Stelle: पर्पटाब्दामृताविश्वा-कैरातैः साधितं जलम्। पञ्चभद्रमिदं ज्ञेयम् Çârṅg. Saṁh. 2,2,17.

पञ्चम 3) b) auch *eine Personalendung des Imperativs* Kâtantra 3, 1,18. 26.

पञ्चविंशक 1) MBh. 12,11252. — 2) *25 Jahre alt* MBh. 3,12599.

पञ्चविंशतिक 1) adj. *aus 25* (Paṇa) *bestehend:* दम Jâǵñ. 2,205. — 2) n. *25-Zahl* MBh. 12,11361.

पञ्चाशत् m. pl. Hariv. 662 nach der Lesart der neueren Ausg.

पञ्चाशत n. = पञ्चाशत् *fünfzig* Spr. (II) 3939.

पटवासक m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2159 nach der Lesart der ed. Bomb., पठ° ed. Calc.

पटह 1) n. Spr. (II) 2451.

पटीर, शाटीपटीर n. sg. copul. comp. gaṇa गवाश्वादि zu P. 2,4,11.

पटु 1) °मति adj. Spr. (II) 2542.

पट्टन vgl. सुरभी°.

पठ्, intens. पापठीति Spr. (II) 4033.

पठवासक s. oben पटवासक.

पठितव्य *herzusagen, zu erwähnen* Pat. a. a. O. 1,243,*b*.

1. पत् mit अव, अनवपतितशब्द adj. wohl *dessen Stimme nicht belegt ist* Kâraka 3,8.

— विपरि *umhergehen* Pat. a. a. O. 3,48,*a*.

पतग m. = पतंग *die Sonne* R. 5,5,27.

पतंगक m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 55,6; vgl. पतंग 2) *l*).

पतिमती (Nachträge), प्रयते त्वया पतिमती पृथिवी *dich zum Herrn (Gatten) habend* Pat. a. a. O. 4,21,*b*.

पतिरिप्, lies *den Gatten täuschend*; vgl. 2. रिप् 1).

पत्काषिन् (Nachträge) vgl. Pat. a. a. O. 3,40,*a*.

पत्त्र st. पट् in ललाट° Spr. (II) 5339.

पत्त्रज्ञ und पत्त्रविद् adj. *blattkundig* so v. a. *Botaniker* Vâmana 2,2,24.

पत्त्रदेवी f. N. pr. einer Göttin Kâlakâkra 4,30.

पत्त्रल adj. *laubreich:* वन Vâmana 5,2,35.

पत्त्रशाक Z. 1 lies 12,65 st. 4,49.

पत्त्राङ्ग 1) an der zweiten Stelle im AK. *Caesalpina Sappan*.

पत्नीय् (von पत्नी), °यति *Jmd* (acc.) *für die Gattin halten:* मातरम् Spr. (II) 3899.

पत्मन् gehört zu पथ् und bedeutet *Pfad, Bahn* (vgl. im Zend *pathman, pathmainja*). Füge bei TS. 5,5,4,3 und lies 8,8,23 st. 8,6,3. 8,23.

पथ Z. 4 vgl. Roth's Programm über den AV. in Kashmir S. 26.

1. पद् mit अभि 3) Z. 12. fg. MBh. 12,8202 gehört zu 6), wo *hängen an Etwas* hinzuzufügen ist; vgl. Spr. (II) 3330.

— समभि 1) so v. a. *des Lohnes theilhaftig werden* Spr. (II) 7572.

— पर्यव, partic. °पन्न *zusammengestürzt, zu Nichtegeworden:* कार्याणि Pat. a. a. O. 1,156,*a*. 2,348,*a*. 5,13,*b*. 8,40,*a*. — Vgl. पर्यवपाद fg. weiter unten.

— प्रोद् caus. *entstehen lassen, hervorbringen, bewirken:* कच्चिच्छोको न मन्युर्वा त्वया प्रोत्पाद्यते MBh. 2,235 nach der Lesart der ed. Bomb.

— समुप (Nachträge) lies *erleben* und vgl. Spr. (II) 7073.

— विनिस् vgl. विनिष्पाद्य.

— प्रति 1) *heimkehren* Spr. (II) 4230. — 5) (Nachträge) füge *halten für* hinzu.

— विप्रति, °पन्नबुद्धि adj. *eine verkehrte Ansicht habend* Pat. a. a. O. 1,10,*a*.

— वि 1) (Nachträge) in Spr. 3498 v. l. mit प्र; vgl. Spr. (II) 364.

— उपसम्, partic. उपसंपन्न = निहत und सुसंस्कृत Med. n. 231.

पद 1) m. R. ed. Bomb. 1,29,20. — 2) m. सर्वे पदा हस्तिपदे प्रविष्टाः Spr. (II) 2563. — 8) Z. 3 die Stelle AV. 6,70,2 gehört zu 1); vgl. u. 1. युज् mit उद्.

पदनी, lies *der Spur nachfolgend;* vgl. u. व्यध् 1).

पदयोपन, lies *die Fussspur verwischend* (wie es durch etwas am Fuss Nachgeschlepptes geschieht); n. *eine solche Vorrichtung* (durch einen angebundenen Bengel, Büschel oder dgl.); etwa auch *Koppel, pedica* AV. 5,19,12 (so zu lesen).

पदरचना f. *Zusammenfügung von Worten, eine literärische Composition* Vâmana 1,2,7.

पदार्थ 1) पदार्थानामनित्यता Hem. Jogaç. 4,56.

1. पद्मासन 2) Hem. Jogaç. 4,128.

पन्थान m. Bez. *eines best. über Waffen gesprochenen Zauberspruches* R. ed. Bomb. 1,28,9. संधान Schl.

पन्नग 1) Hem. Jogaç. 1,2.

पन्नरूप adj. (f. आ) *entfärbt:* कुमारिका Kâraka 5,7. Daher heisst das Kapitel पन्नरूपीय.

पयःपूर *Wassermenge* Spr. (II) 6762.

पयसिष्ठ und पयिष्ठ superl. zu पयस्विन् Pat. a. a. O. 6(4),47,*a*.

पयोद adj. *Wasser spendend* und zugleich m. *Wolke* Spr. (II) 2209.

पयोधि *Wasserbehälter* und zugleich *Meer* Spr. (II) 2209.

1. पर् mit आ intens. आपोपूर्यते Pat. a. a. O. 1,266,*b*.

— नि, निपूर्ताः पिण्डाः ebend. 6,13,*a*. *b*. intens. निपोपूर्यते ebend.

3. पर् mit आ Z. 7, आपृणोति erklärt der Comm. wie wir durch व्याप्रियते.

— व्या, व्यापृणवान = व्याप्रियमाण (Comm.) Bhâg. P. ed. Bomb. 1,11,37.

पर 3) *c*) Bez. *des Lautes in dem ersten seiner vier Stadien.* — *d*) *ein best. Zeitmaass* Sâj. zu ṚV. 1,123,8. पर bei Warren, Kâlasaṁk. 374 = 24‴.

परभाव m. *das Nachstehen* (eines Wortes im Comp.) Pat. a. a. O. 2,371,*b*.

परम् 1) नह्नि प्रमादात्परमस्ति (= परो ऽस्ति) कश्चिद्वधो नराणामिह जीवलोके Spr. (II) 3518. — 5) न परम् — अपि *nicht nur — sondern auch* Kathâs. 2,82. 33,138. न परम् — यावत् *nicht nur — sondern sogar auch* s. u. यावत् 2) *g*).

परमद m. *die äusserste Stufe des Rausches* (bei welcher alle drei Humores betheiligt sind) Çârṅg. Saṁh. 1,7,27.

परमहंस auch die *Weltseele;* s. u. हंस 1) *c*).

परसवर्णीभू *mit dem nachfolgenden Laute homogen werden:* °भून Pat.

a. a. O. 8,67,*a*.

पराङ्गना (Nachträge) fehlerhaft für वाराङ्गना; vgl. Spr. (II) 4915.

पराचीन 1) *c*) *vorzeitig* Z. d. d. m. G. 27,97.

परायण 2) Z. 6. 7 ed. Bomb. तस्य कालः परायणम्; vgl. Spr. (II) 3182.

परारिक m. oder °का f. (पला° v. l.) *eine best. Pflanze* Âpast. 1,17,26.

परार्धक *die eine Hälfte von Etwas* Spr. (II) 7321.

परिकृश Pat. a. a. O. 8,39,*b*.

परिक्रिया 2) राज्य° *Ausübung der Herrscherwürde* Spr. (II) 3489.

परिक्षेप 3) *Umfang:* षोडशाङ्गुलिपरिक्षेपे जानुनी Káraka 3,8.

परिगन्तव्य adj. *zu erlangen, zu erreichen:* परिगत° (so lesen wir mit der ed. Bomb.) Veṇis. 41,11.

परिग्रह 3) परिग्रहः (im Gegens. zu सर्वग्रह) पुनः प्रमाणग्रहणमेकैकश्येन Káraka 3,1. — 7) *Besitz* Hem. Jogaç. 2,105. fgg.

परिग्रहीतर् 3) *Beherrscher* Pat. a. a. O. 2,380,*a*.

परिग्रहीतव्य adj. *was beherrscht wird* ebend.

परिघुर्घरम् (Nachträge), °घर्घरम् unsere Ausg. des VP.

परिचिन्तनीय (Nachträge) Spr. (II) 7317.

परिज्मन् 1) füge bei *rings befindlich, überall gegenwärtig* (in mehreren der angeführten Stellen; auch परिज्मेव स्वधा गयः *überall hast du Heimath und Wohnung* ṚV. 6,2,8).

परिणति 1) (Nachträge) वाचां परिणतिषु so v. a. *im Wechsel der Rede, des Redeausdrucks;* der Spruch steht Râghavap. 1,47.

परिणामिक adj. *gut verdaulich* Spr. (II) 7394 wohl nur fehlerhaft für पारि°.

परिणेय adj. *ausfindig zu machen, auszuspüren* Pat. a. a. O. 4,5,*b*.

परितक्य 2) *a*) wohl *Gefahr;* würde auch für mehrere der unter *b*) angeführten Stellen passen.

परित्यागिन् *der da entsagt* Spr. (II) 1765.

परिदृढ; davon denom. परिद्रढयति Pat. a. a. O. 7,90,*a*.

परिनिन्दा *Tadelsucht* Spr. (II) 103.

परिपन्थिभू *Jmdes* (gen.) *Widersacher werden* Veṇis. 44,4 v. u.

परिपीडन 1) 2) Spr. (II) 6858.

परिपृच्छक nom. ag. *Frager* Gop. Br. 1,1,27.

परिप्रापण n. *das Eintreten, Erfolgen* Pat. a. a. O. 7,85,*a*. 97,*b*.

परिभाण्ड n. wohl *Geräthe, Mobilien* Âpast. 2,14,8.

परिभाषण 2) *a*) Spr. (II) 289.

परिभाषा 2) परिभाषाश्च न नो भविष्यन्ति *und es wird uns kein Vorwurf treffen* Pat. a. a. O. 3,28,*a*. — 3) परिभाषा पुनरेकदेशस्था सती कृत्स्नं शास्त्रमभिज्वलयति प्रदीपवत् ebend. 2,306,*b*.

परिभाष्य adj. *zu lehren, ausdrücklich zu sagen:* अ° ebend. 1,169,*a*.

परिमङ्कन n. ebend. 8,70,*b* (s. Corrigg.).

परिमार्गितव्य Suçr. 2,174,2.

परिलिखन n. *das Glattmachen, Poliren* Mârk. P. 106,65.

परिवर्त 5) Z. 3. 4 lies समुद्ग° *Vertauschung einer Dose.*

परिवर्तुल adj. *ganz rund:* मुख Spr. (II) 5404.

परिवापण Comm. zu Âçv. Çr. 12,8,25.

परिवृढ; davon denom. परिव्रढयति Pat. a. a. O. 7,90,*a*.

परिवेत्तर् Sâmavidh. Br. 1,7,10.

2. परिवेदन, st. dessen पद्वेदन ed. Bomb.

परिवेषण 2) mit श auch ed. Bomb.

परिश्रित 2) Z. 4 auch ed. Bomb. परिसृते, = आवृतदेशे Nîlak.

परिषक्ता (Nachträge), परीषक्ता Hem. Jogaç. 3,151.

परिषेण m. N. pr. eines Mannes; s. पारिषेणय.

परिषेणय् s. सेनय् mit परि.

2. परिसंवत्सर, °रो भव *werde um ein Jahr älter* d. h. *warte noch ein Jahr* Káraka 3,8.

परिसाव्य, dafür परिसत्य Âçv. Çr. 6,12,12 (auch unsere Hdschrr.).

परिसमाप्ति, प्रत्येकं वाक्यपरिसमाप्तिः *das Sicherstrecken —, Sichbeziehen auf jedes Einzelne* Pat. a. a. O. 1,65,*b*. 2,317,*a*. समुदाये वाक्य° 48,*b*.

परिसाधन Z. 3 füge bei *das Eintreiben, Zurückfordern* (einer ausgeliehenen Schuld u. s. w.).

परिसावकीय् = परिसावकमिच्छति (so Pat.).

परिस्तरण 1) füge *Streu* hinzu und streiche 2) *Decke* (?).

परिस्तरणिका (Nachträge) ist = अनुस्तरणी.

परिस्फूर्ति f. *das Erhellen, Deutlichwerden, Hervorleuchten* Kuvalaj. 61,*b*.

परिस्रष्टर् nom. ag. = संस्रष्टर् MBh. 12,9019.

परिहाटक ist im MBh. (vgl. noch 4,296. 301) adj. *ganz von Gold.*

परिहार 2) Z. 9 lies हितप्राप्तिपरिहार°.

परीचिक्षिषु (vom desid. von ईक्ष् mit परि) adj. *zu prüfen —, zu untersuchen beabsichtigend;* mit acc. Çaṁk. zu Kaṇ. 4,2,1.

परीवाह s. परिवाह.

परीषक्ता = परिषक्ता (Nachträge) Hem. Jogaç. 3,151.

परुष 2) *b*) lies °धन्वानः.

परेप Pat. a. a. O. 1,295,*a*. 6,44,*a*.

परोक्ष 3) f. (sc. विभक्ति) *eine Personalendung des Perfects* ebend. 1,186,*b*. Kâtantra 3,1,13. 29.

पर्च् mit सम् 1) स्तनसंपृक्तं रक्तम् *das in den Brüsten enthaltene Blut* Spr. (II) 2986.

पर्ण 2) *a*) Z. 7 lies °वल्क st. °कल्क.

पर्णाय, °घ्न besser adj. *dem P. verderblich.*

पर्णाश 1) Hariv. 8443 पर्णास die neuere Ausg.

पर्णिन् 1) *c*) *aus dem Holze der Butea frondosa gemacht* R. ed. Bomb. 1,14,22.

पर्पट 1) *b*) *ein in Schmalz gebratener bröcklicher Kuchen aus Reis- oder Erbsenmehl mit Gewürzen* Molesw. Shakesp. (पापड, پاپر) Madan. 11,26. Bhâvapr. 5. — 2) *b*) Z. 3 lies रञ्जनी st. रञ्जली.

पर्यङ्क Bez. *einer best. Art des Sitzens* Hem. Jogaç. 4,123. fg.

पर्यटक nom. ag. *Herumstreicher* Comm. zu Mṛkkh. 37,9 nach Stenzler's Verbesserung.

पर्यन्त, °म् adv. so v. a. *summa summarum* Spr. (II) 4813.

पर्यवदातत्व n. *vollkommene Lauterkeit:* श्रुतेः Káraka 1,9.

पर्यवपाद m. = रूपान्तरापत्ति Kaij. in Mahâbh. lith. Ausg. 3,111,*a*.

पर्यवपाद्य adj. Pat. ebend. 3,111,*a*. *b*. = पर्यवपादे साधुः Kaij.

पर्यसन n. *das Hinundhergeworfenwerden:* eines Wagens Káraka 3,3.

पर्याय so v. a. *Wahrscheinlichkeit:* न पर्यायो ऽस्ति यत्साम्यं त्वयि कुर्युः

MBh. 5,2681. = उपाय Nîlak.

पर्यायवाचक Z. 12 lies 12926 st. 12927.

पर्युदसितव्य adj. *auszuschliessen, zu negiren* Pat. a. a. O. 4,50,*a*.

पर्वणा 2) *c*) *eine best. Gemüsepflanze* (= पर्वशाक Comm.) Karaka 1,27.

पर्वन् Sp. 587, Z. 3, चतुर्विंश haben wir oben als *aus 24 bestehend* erklärt. पर्वन् ist hier als coll. zu fassen.

पर्वपुष्पी f. *eine best. Gemüsepflanze* Karaka 1,27.

पर्वशाक n. s. oben u. पर्वणा 2) *c*).

पल 2) *a*) m. पुराकल्प एतदासीत् । षोडश माषाः कार्षापणं षोडश पलाश्च माषसंबद्धः Pat. a. a. O. 1,225,*a*.

पलाण्डु Âpast. 1,17,26.

पलाश 2) अहर्निशं वर्षति वारिदश्चेत्तथापि पत्त्रत्रितयं पलाशे Spr. (II) 4568.

पल्य 2) पल्य und पल्योपम Wilson, Sel. Works 1,308.

पल्लव 6) Z. d. d. m. G. 27,34.

पल्लवित 2) आशा° *hoffnungsreich* Spr. (II) 928.

पवन n. *das Blasen:* वायोस्तिर्यक्पवनम् Kan. 5,2,13.

पवनतनय patron. des Bhîmasena Venîs. 52,6 v. u.

पवनात्मज 2) in Râga-Tar. ist wohl Bhîmasena gemeint.

पवित्रय्, पवित्रित (पवित्रत die Hdschr.) Hem. Jogaç. 3,129.

1. पश् mit प्रति *erleben, erfahren:* नाप्रियं प्रतिपश्येयुः Spr. (II) 3380.

1. पशु auch *Fleisch* RV. 1,166,6.

पश्चादहम् adv. *am Nachmittag* MBh. 5,3802.

पश्ववाह् vgl. पष्ठवाह् H. 1260.

पस्पशा f. Titel der Einleitung Patañgali's zum Mahâbhâshja Kaij. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,193,*b*. Ind. St. 13,334.

1. पा mit प्र, absolut. °पाय und °पीय Vâmana 5,2,78.

6. पा mit उद् (Nachträge), vgl. die unter 1. पा mit उद् angeführte Stelle.

2. पाक so v. a. *Umstimmung:* सहृदयहृदयानाम् Cit. bei Vâmana 1,2,18. *Reife, Vollkommenheit:* शब्द° Cit. ebend. 1,3,15. काव्य° Cit. ebend. 3,2,14.

पाकक्रिया f. *das Kochen* Spr. (II) 7441.

पाकयज्ञ 1) Gop. Br. 1,5,23.

पाकशास्त्र n. *Kochkunst* Bhâvapr. 5.

पाकात्यय m. *Verdunkelung der Cornea nach einer Entzündung* Wise 294. Suçr. 2,317,7.

पाडि und पाड़ि (Nachträge) zu streichen; die richtige Form (aber nicht Sanskrit) ist पाडी; vgl. Pischel, de Gramm. prâcr. 25.

पाचत adj. von पचत् Pat. a. a. O. 3,79,*b*.

पाञ्चकलापिक adj. ebend. 5,12,*a*.

पाञ्चरात्रिक adj. *fünftägig* Sâmavidh. Br. 1,3,8.

पाञ्चिक N. pr. auch Hariv. 1217.

पाटल adj. von पाटली *Bignonia suaveolens:* मूलानि Pat. a. a. O. 4,89,*a*.

पाटलिका vgl. लवणा°.

पाटीर m. *Sandelbaum* Spr. (II) 5141.

पाठ vgl. सह°.

पाठन (vom caus. von पठ्) n. *das Unterrichten* Spr. (II) 6799.

पाणविक (von पणव) m. 1) *Trommelschläger* Pat. a. a. O. 4,90,*b*. — 2) *ein best. zu den* Pratuda *gezählter Vogel* Karaka 1,27.

पाण्डर 4) f. आ N. pr. einer Göttin Kâlakakra 3,140. 4,87. 5,97.

पात 9) gehört zu 8). Mit Râhu ist eben der चन्द्रपात gemeint. Das angeführte comp. bedeutet *Knoten des Mondes*. Eigentlich ist पात *der Punkt, in welchem Mond- und Sonnenbahn* (*Ekliptik*) *zusammenfallen* d. i. *sich schneiden*.

पातालप्रस्थ n. N. pr. eines Dorfes der Bâhîka; davon °प्रस्थिक adj. Pat. a. a. O. 4,74,*b*.

पातिन् 1) Z. 3 शब्द° Ragh. 9,73 bedeutet *nach dem blossen Schalle treffend*.

पात्र 5) Râga-Tar. 5,304 gehört zu 3) *Meister in* (gen.); vgl. Spr. (II) 2573.

पात्रता 1) शीतोष्णयोः so v. a. *das Ertragen —, Erdulden von* Spr. (II) 1687.

पात्रसंचार, lies *das Herumgehen der Schüsseln* und vgl. संचार am Ende.

पाद 9) gemeint ist *ein Fuss einer als Schlauch dienenden Thierhaut;* vgl. दृतेश्चरणात् Varâh. Jogajâtrâ 1,4.

पादवन्दनिक adj. von पादवन्दन; s. u. लावण्यार्जित.

2. पादविग्रह, lies *einfüssig* und vgl. u. 1. विग्रह 6).

पादांशिक adj. *um einen Theil grösser oder kleiner:* क्रम Karaka 1,7.

पादिक in Verbindung mit अहर् so v. a. *Tagelohn:* कर्मकराः कुर्वन्ति पादिकमहर्लप्स्यामह इति Pat. a. a. O. 1,256,*b*. n. ohne अहर् 257,*a*.

पादुकिन् adj. *beschuht* Âpast. 1,8,2.

पापकृत्य्, °त्यति denom. von पापकृत् Pat. a. a. O. 1,267,*b*.

पार adj. *hinüberbringend, übersetzend* RV. 5,31,8. m. *eine best. Personification* Sâmavidh. Br. 1,2,5.

पार m. = पाल *Hüter* in ब्रह्मद्वार° Maitrjup. 6,28.

पारद m. *eine best. Personification* Sâmavidh. Br. 1,2,5.

पारमगोपुच्छिक adj. = पारमगोपुच्छेन क्रीतम् Pat. a. a. O. 5,9,*b*.

पारंपर्य 2) *a*) *Tradition* Spr. (II) 7563. instr. *nach und nach* 3046.

पारवश्य Verz. d. Oxf. H. 120,*a*,38.

पारविन्द m. *eine best. Personification* Sâmavidh. Br. 1,2,5.

पारिक्षेपक *Einwurf* Karaka 3,8.

पारिणामिक (Nachträge) vgl. oben परि°.

पारिदृठि m. patron. von परिदृठ; f. °ठी Pat. a. a. O. 7,90,*a*.

पारिपात्र, richtiger °यात्र, wie die Bomb. Ausgg. haben.

पारिप्लव 2) *b*) nach Nîlak. N. einer Gruppe von Göttern.

पारिभाषिक (auch Nachträge) überall *technisch, der Kunstsprache angehörig;* vgl. noch Pat. a. a. O. 1,194,*b*. 216,*b*.

पारिवृठि m. patron. von परिवृठ; f. °ठी ebend. 7,90,*a*.

पारिषेण्य m. patron. von परिषेणा ebend. 4,54,*a*.

पारिहारिक adj. *privilegirt:* चौर Spr. (II) 4063.

पारुष्य 2) *a*) शिरोरुहेषु *Struppigkeit* Spr. (II) 1687.

पारेधन्व N. pr. einer Oertlichkeit; davon °क adj. Pat. a. a. O. 4,74,*b*.

पारेवत *eine best. Pflanze;* vgl. रेवतक 2) und रैवतक 2). *eine Dattelart* (auch पालेवत) Râgan. 11,88. Karaka 1,27. — Vgl. पालीवत.

2. पार्थ auf पृथु = पृथा zurückgeführt Pat. a. a. O. 4,54,*b*.

पालकाप्य n. = पालकाव्य Aufrecht, Halâj. Index u. स्थूलोच्चय.

पालय् mit संपरि s. संपरिपालन.

पालि 3) पालीयं चम्पकानाम् Ratnâv. 61,1.

पालीवत und पालेवत s. oben u. पारेवत.

पावमान 2) ṚV. 9,67,31. fg.

पिङ्गलकाणव m. N. pr. eines Lehrers Pat. a. a. O. 1,177,b.

पिङ्गलिमन् m. nom. abstr. von पिङ्गल adj. Vâmana 5,2,20.

पिच्छ 2) d) सम्यक्प्रसुतस्वेद° adj. Káraka 1,14. — e) hierher wohl Káraka 1,28.

पिञ्जरत्व n. *Fahlheit:* der Haare im Alter Káraka 1,5.

पिण्डक 7) c) *Bank, Erhöhung* und dgl. zum Liegen Káraka 1,14.

पिण्डय्, पिण्डित *vereinigt* Spr. (II) 7554.

पितर्, Sp. 715, Z. 8 lies 6,73,2 st. 6,71,1.

पितृमातृमय adj. (nur) *an Vater und Mutter denkend* Spr. (II) 4075.

पिनाक n. *eine Art Talk* Bhâvapr. im ÇKDr. u. वज्र.

पिपतिषु 1) Râga-Tar. 8,1297, wo nach Kern zu lesen ist पुण्यव्रतये पिपतिषुर्वे.

पिपासु, मधु° Vâmana 5,2,14.

पिप्पलक 1) Káraka 4,8. — 2) द्वौ तीक्ष्णौ सूचीपिप्पलकौ सौवर्णारजतौ ebend.

पिष्टक n. *Mehl:* सूक्ष्म° Spr. (II) 394.

पिष्पल Hem. Jogaç. 3,42 fehlerhaft für पिप्पल 1) a).

पीठ 1) द्यूतनिवपन° *Spieltisch* Durga zu Nir. 3,5. — 8) so v. a. *District, Provinz:* धारा° (so nach Kern zu lesen) Pańkat. ed. Bomb. IV & V 20,2. अवन्ती° 3.

पीड् vgl. पिष्.

पीडा 1) (Nachträge) अपीडया *nicht ungern, gern* auch MBh. 12,3250.

पीतदीप्ता f. N. pr. einer Göttin Kâlakakra 4,54. 95.

पीतमारुत m. *eine Art Schlange* Káraka 1,29.

पीतिमन् m. nom. abstr. von पीत *gelb* Vâmana 5,2,20.

पीनत्व n. = पीनता Ratnâv. 60,8.

पुञ्जय् mit अव, संमार्जन्यवपुञ्जित *auf einen Haufen gebracht, zusammengekehrt* Med. r. 233.

पुट Z. 3 streiche कार° MBh. 14,1928 und vgl. oben कारपुट.

पुटक 1) ईदृशौ च ध्रुवौ (*Nasenspitze?*) कुह ईदृशौ पुटकौ (*Nasenloch?*) कुह Pat. a. a. O. 3,28,a.

पुण्डरीकाक्ष 3) *ein best. zu den* अम्बुचारिन् *gezählter Vogel* Káraka 1,27.

पुण्य 1) n. auch = धर्म *moralisches, religiöses Verdienst.*

2. पुण्यफल, lies लक्ष्म्याराम.

पुत्रपौत्रक n. = पुत्रपौत्र Spr. (II) 696.

पुत्र्य R. ed. Bomb. 1,44,21.

पुद्गल 2) a) (Nachträge) Hem. Jogaç. 3,115.

पुनरिष्या f. *wiederholtes Opfer* Âçv. Çr. 3,10,19.

पुनर्गव m. Pat. a. a. O. 2,323,b.

पुनर्भार्या f. *eine zweite Gattin so v. a. Wiederverheirathung* Spr. (II) 7588.

पुनर्मार m. *ein abermaliger Tod:* अ° adj. VP. 2,8,96.

पुनर्वसु 1) Z. 3 ṚV. 10,19,1 nach Delbrück wohl adj. *Güter wiederbringend.* Zugleich scheint aber auch eine Beziehung auf das *Sternbild* darin zu liegen, wie aus dem vorangehenden रेवती: zu vermuthen ist. — 4) Hauptunterredner bei Káraka mit dem patron. Âtreja.

पुनाराज m. *zum andern Mal König* Pat. a. a. O. 2,323,b.

पुरा Sp. 784, Z. 2 Ait. Br. 2,6 gehört zu 2) b).

पुरु Sp. 790, Z. 7. 8 Bhâg. P. 9,24,52 ist पुरुविश्रुत eher als ein N. aufzufassen.

पुरुनिःषिध्, lies *Vieles abwehrend* und vgl. 1. सिध् mit निस्.

पुरुविश्रुत s. oben u. पुरु.

पुरुशाक, lies *hilfreich.*

पुरुषकार *Hochmuth, Dünkel* Pat. a. a. O. 6,27,b.

पुरुषसिंह auch so v. a. *der Beste unter den Menschen;* s. u. सिंह 1) c).

पुरुषार्थ 1) Hem. Jogaç. 4,57.

पुरोडाशीय und °डाश्य Pat. a. a. O. 5,2,b.

पुरोभाविन् adj. *bevorstehend* Spr. (II) 4756.

पुरोहविस्, lies *das Opfer vorn (im Osten) habend;* vgl. TS. Comm. 1,403.

पुलक 1) a) *eine best. Körnerfrucht* Káraka 1,14.

पुलाक 1) *eine best. Körnerfrucht;* vgl. Comm. zu Âçv. Çr. 1,13,5.

1. पुष्, partic. 1) Z. 14. fgg. अपुष्टार्थत्व n. *Inhaltslosigkeit, Leerheit, Trivialität* Vâmana 4,2,19.

— सम् zu streichen, da शं पुष्णाति zu lesen ist; vgl. Spr. (II) 7371.

पुष्कर 25) °वन Comm. zu TBr. 3,564,15.

पुष्करावर्तक Venîs. 57.

पुष्टि 1) füge *Pflege* hinzu.

पुष्पक, पुष्पका येषां (so lesen wir) ते पुष्पकाः Pat. a. a. O. 6,58,b. 63,b. पुष्पका इति त्रयो बिन्दव उच्यन्ते तद्योगाद्विडालाः पुष्पका इत्याहुः Kaij. Könnte auch पुष्पक sein.

पुष्पनेत्र *eine Art von Katheter* Káraka 10,9.

पुष्पवत् 2) a) das Thema ist nach Aufrecht पुष्पवन्त; vgl. Kâçikh. 23,11. 59,31 in Z. d. d. m. G. 25,456.

पुष्पित 1) a) मरणलक्षणैः so v. a. *versehen mit* Káraka 5,2.

पुष्पितक m. N. pr. eines Berges Hariv. 12841.

पुस्तक (Nachträge), schalte Verz. d. Oxf. H. vor 217,a,10 ein.

1. पू 1) *büssen* ṚV. 7,28,4.

2. पू vgl. auch स्व°.

पूग 1) n. वर्षपूगान्यनेकानि R. ed. Bomb. 1,48,16.

पूज् mit प्रति *eine Ehre erwiedern* MBh. 13,6852.

— संप्रति Z. 2 lies संप्रतिपूजित: st. प्रति° und vgl. संप्रतिपूजा.

पूपलिका *Kuchen* überh. Káraka 3,7. 8,22.

पूय Spr. (II) 401 (Conj.).

पूयमान (partic. praes. pass. von 1. पू) m. N. pr. s. पैयमानि weiter unten.

पूर्णहोम Vaitân. 10.

पूर्वक 2) अहिंसापूर्वको धर्मः *vor Allem in der Schonung alles Lebenden bestehend* Spr. (II) 821.

पूर्वभूभृत् m. *der Berg des Ostens* (hinter dem die Sonne aufgeht) und zugleich *ein früherer Fürst* Spr. (II) 5075.

पूर्वरूप 1) so v. a. *Vorläufer:* die Blüthe ist पू° der Frucht Káraka 5,2.

पूल, धान्य° Comm. zu Âçv. Çr. 9,7,18. वितितेषु पूलेषु गोषु चात्तीषु Pat. a. a. O. 2,335,a. पञ्चपूली (vgl. Corrigg.) ebend. und 336,b.

पृथ् f. = पृथा ebend. 4,54,b.

पृथक्पद् adj. *aus für sich* (nicht in Zusammensetzungen) *stehenden*

Worten bestehend und davon nom. abstr. °त्व n. Vâmana 3,1,15.

पृथिवीमत् adj. von पृथिवी Pat. a. a. O. 8,32,*b*.

पृथुशिरस् f. N. pr. einer Tochter Puloman's Hariv. 207 nach der Lesart der neueren Ausg., वृषशिरस् die ältere.

पृश्निबाहु 1) Z. 2 lies 4,15,12.

पृषत und पृषन्त्, damit विप्रुष् zu vergleichen.

पृष्ठगालन (?) Hem. Jogaç. 3,110.

पेषक m. *Stösser:* औषध° Karaka 1,15.

पैङ्गलकाएव m. patron. von पिङ्गलकाएव Pat. a. a. O. 1,177,*b*.

पैङ्गल्य 2) Karaka 4,8.

पैठरिक (von पिठर) m. wohl *ein Musikant auf dem Kochtopfe* Pat. a. a. O. 4,90,*b*.

पैलीय m. pl. *die Schüler des* Paila ebend. 4,60,*a*.

पैलुशीर्षि m. patron. ebend. 6,26,*a*.

पोटलिका (s. u. पोटलक), औषधीनाम् Karaka 4,8.

पोतक, f. पोतिका *Gewand, Kleid* Pańkat. ed. Bomb. IV & V 25,22. 26,3. 6.

पोतास Râga-Tar. 7,1127.

पोनक s. शत°.

पोषण 1) P. 3,1,116, Schol. — 2) इन्द्रिय° *das Pflegen der Sinne* Spr. (II) 2535. — Vgl. oben असती°.

पोषध bei den Gaina Hem. Jogaç. 3,84. fg. fehlerhaft पौ° 116.

पोषम् absol. am Ende eines comp.: स्वपोषं पुष्यति, रै°, धन°, अश्व°, गो° Pat. a. a. O. 1,167,*a*.

पौष्पाकिर m. metron. ebend. 4,53,*b*.

पौतन्य n. nom. abstr. zu पूतना 1) ebend. 4,10,*a*.

पौदन्य, वौदन्य Nilak.

पौनर्वाचिक adj. *pleonastisch, überflüssig* Comm. zu Âçv. Grhj. 1,2,4.

पौयमानि m. patron. von पूयमान Pat. a. a. O. 1,62,*a*.

पौर्त्ति m. patron. von पूर्त ebend. 1,266,*b*.

पौर्विक (von पूर्व) adj. *von den Vorgängern stammend, ererbt:* ऋत्विजः R. ed. Bomb. 1,7,6.

पौर्वकाल्य n. *Priorität* Pat. a. a. O. 3,102,*b*. 103,*a*.

पौर्वभक्तिक adj. (f. ई) *vor dem Essen zu sich genommen* Karaka 8, 12. पूर्व° v. l.

पौषध s. oben u. पोषध.

प्रकल्पक adj. (f. °कल्पिका) *am Platze seiend* Pat. a. a. O. 1,95,*a*. 165,*b*.

प्रकाङ्क्षा f. *Appetit* Karaka 1,13.

प्रकृति 1) °स्थ *in normalen* d. i. *guten Verhältnissen sich befindend* (Gegensatz विषमस्थ) Spr. (II) 5296. — 4) Z. 17 द्रव्यप्रकृति erklärt der Comm. zu Kâm. Nîtis. 5,2 durch कोशप्रकृति.

प्रकृतिपाठ m. so v. a. धातुपाठ *Wurzelverzeichniss* Pat. a. a. O. 1,46,*a*.

1. प्रकृतिभाव Âçv. Çr. 12,15,12.

प्रकृत्तं (v. l. zu विकृत्त VS. 16,21) TS. 4,5,2,1. Ind. St. 2,28.

प्रकॢप्ति f. *das am Platze Sein* Pat. a. a. O. 1,165,*b*. 268,*a*.

प्रक्रमितृ nom. ag. und प्रक्रमितव्य partic. fut. pass. ebend. 7,92,*a*.

प्रक्षेप 1) *das Zulegen, Mehren* (*Vergrösserung der Dosis*) Karaka 1,7. — 2) TBr. Comm. 1, 127.

प्रख्या f. Pat. a. a. O. 1,221,*a*. = बुद्धि *Wahrnehmung* Kaij.

प्रगट Hem. Jogaç. 2,38 fehlerhaft für प्रकट.

प्रगुण, अ° *störrisch, widerspänstig:* कलत्र Cit. bei Vâmana 4,2,7.

प्रगुणीभूत adj. *in die richtige Lage gekommen* Karaka 1,7.

प्रचर्या f. *Handlung* Âçv. Çr. 3,10,28.

प्रचार 1) तस्यैव नामगुणयोः सुचिरं प्रचारः so v. a. *dessen Name und Vorzüge leben gar lange* Spr. (II) 7242.

प्रणमन (Nachträge), गुरुपाद° Spr. (II) 1543.

प्रणयन, श्रद्धा° *das Auftreten von Gelüsten:* उच्चावचेषु भावेषु Karaka 4,4.

प्रणिधान 1) कायवाङ्मनसां दुष्टं प्रणिधानम् *Anwendung* Hem. Jogaç. 3,114.

1. प्रति 8) mit gen. Hariv. 10967. — 9) Z. 3 मां प्रति *nach meiner Meinung, in meinen Augen* auch Spr. (II) 7211.

प्रतिकर्मन् 4) *Kur, Behandlung* (des Arztes) Karaka 1,29.

प्रतिकाय 3) *Gegner* Kir. 14,17.

प्रतिकील m. *ein entgegenstehender Pflock:* कीलप्रतिकीलवत् तद्यथा। कील आहन्यमानः प्रतिकीलं निर्हन्ति Pat. a. a. O. 2,350,*b*.

प्रतिग्रह 8) *Napf und Topf für die verschiedenen Bedürfnisse eines Kranken* Karaka 1,15.

प्रतिचक्षस्, lies °चक्ष.

प्रतिच्छाया *entstelltes Schatten-* oder *Spiegelbild* (eines Kranken als Vorzeichen des Todes) Karaka 5,7. 8.

प्रतिजूतिवर्पस् bedeutet *je nach Antrieb* oder *Anlass eine Gestalt annehmend*.

प्रतितद्विद् f. *die Erkenntniss des Gegentheils davon* Kaush. Up. 1,2.

प्रतिदत्त adj. Pat. a. a. O. 6,103,*b* fehlerhaft für प्रतिसंदत्त; vgl. VS. 17,84.

प्रतिधावन, ed. Bomb. प्रतिबाधन.

प्रतिनिष्ठ adj. *auf der Gegenseite stehend* Karaka 3,8.

प्रतिपत्ति 7) Hem. Jogaç. 3,123. 125.

प्रतिपृष्ठा f. *jede Seite eines Blattes* Notices of Skt Mss. 1,1—16. Richtig wäre °पृष्ठम् adv.

प्रतिबन्ध 3) Gegens. अभिव्यक्ति Çaṁk. zu Bâdar. 1,3,30 (S. 300,7. 9).

प्रतिबाधन MBh. 8,3398 nach der Lesart der ed. Bomb.

प्रतिभय 2) *Gefahr* Spr. (II) 4602.

प्रतिभानवत् Z. 4, zu प्रतिभानवत्त्व s. Spr. (II) 6451.

प्रतिभू, दर्शन° Spr. (II) 3088.

प्रतिम m. = प्रतिमा 2) *d*) Hâr. 204.

प्रतिमङ्गलवार wohl eher *jeder Dienstag*.

प्रतिमान 3) Z. 3 lies त्रैलोक्यानति°.

प्रतियोगम् adv. *Regel für Regel* Pat. a. a. O. 1,242,*b*.

प्रतिरात्रम् adv. ebend. 5,78,*b*.

प्रतिविधेय *zurückzuweisen, zu verwerfen* Vâmana 5,2,69. n. impers. *inhibendum* Pat. a. a. O. 1,242,*a*.

प्रतिशरण n. *das Abstossen* (der Spitze) Comm. zu TS. 2,738.

प्रतिशरीरम् adv. *in Bezug auf die eigene Person* Pat. a. a. O. 1,142,*b*.

प्रतिश्रुति *Antwort* Kâth. 36,9.

प्रतिषेध्य adj. *zu verhindern, zurückzuweisen, zu verbieten* Pat. a. a. O. 1,33,*a*. 111,*a*. 119,*a*.

प्रतिष्ठ 4) n. so v. a. प्रतिष्ठा in der hier u. 14) angeführten Stelle ṚV. 10,73,6: *du trafst die innersten Halt-, Stützpunkte* so v. a. *du trafst in's Herz.*

प्रतिष्ठा 6) *Vorzüglichkeit* überh.: काव्यबन्धस्य Cit. bei Vâmana 1,1, 5. — 14) s. oben u. प्रतिष्ठ.

प्रतिसंख्यान n. *ein abermaliges Erwägen des pro und contra* MBh. 13, 6472.

प्रतिसरण n. *das Zurücktreten:* सरसाम् als portentum Kâraka 1,12.

प्रतिसूर्यमत्स्य m. *eine best. Erscheinung an der Sonne* Âpast. 1,11,31.

प्रतिस्वम् (Nachträge) Comm. zu ṚV. Prât. 11,11.

प्रतिहारतर m. *ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch* R. ed. Bomb. 1,28,4.

प्रतीक 1) c) *Abbild* so v. a. *Copie, Exemplar:* नाममाला° Vâmana 1,3,6.

प्रतीत्य (von 3. इ mit प्रति) n. *Bestätigung, Erfahrung* ṚV. 7,68,6. *Verheissung, Vertröstung* 4,5,14.

प्रतीवाह *Lohn* Gop. Br. 1,1,23. diese Bed. wohl auch Kauç.

प्रतूर्ति s. सु°.

प्रत्यङ्गम् 1) प्रत्यङ्गवर्ती लोकः so v. a. *mit der eigenen Person sich beschäftigend* Pat. a. a. O. 1,142,b.

प्रत्यञ्च् 1) a) Z. 5. 6 Çvetâçv. Up. 3,2 liest, wie wir vermuthet hatten. — b) प्रत्यकपदैरपसरन् *rückwärts* Spr. (II) 6032.

प्रत्यनुयोग m. *Gegenfrage* Kâraka 3,8.

प्रत्यभिज्ञान 3) *Wechselbeziehung* Comm. zu Âçv. Çr. 3,4,12.

प्रत्ययधातु m. *Denominativstamm* Pat. a. a. O. 6,63,a.

प्रत्ययन, lies enklitisch.

प्रत्यर्थिक Pat. a. a. O. 5,53,a.

प्रत्याख्यान 1) *das Begegnen, Bekämpfen:* हास्यलोभभयक्रोध° Hem. Jogaç. 1,27 (pl.). ohne Object vielleicht so v. a. *das Abweisen alles dessen, was die Seelenruhe stören könnte,* 3,121. 123. — अप्रत्याख्यानक und प्रत्याख्यात 4,7.

प्रत्यात्मम् *singulatim* Pat. a. a. O. 1,124,b.

प्रत्याम्नायम् adv. *zu dem einzelnen Textbuch* Comm. zu Âçv. Çr. 1,1,1.

2. प्रत्यायन 3) f. आ *das Beruhigen, Trösten* Ratnâv. 59,13.

प्रत्यारम्भ 2) *Aufhebung, das Rückgängigmachen* Pat. a. a. O. 7,85,a.

प्रत्यासत्ति f. = प्रसाद *Heiterkeit des Gemüths, gute Laune* Ratnâv. 82,8.

प्रत्यासारिन् adj. Pat. a. a. O. 3,68,a.

प्रत्युदाहार्य adj. *als Gegenbeispiel anzuführen* ebend. 1,249,a.

प्रथय् caus. von 1. प्रथ् und auch = पृथुमाचष्टे ebend. 6(4),44,b.

प्रथस्नु (Accent der Ausg. fehlerhaft; vgl. वधस्नु) TBr. 3,7,5,3. = प्रथनशील Comm.

प्रदक्षिण 1) b) तस्य सर्वं प्रदक्षिणम् *dem geht Alles gut von Statten* Spr. (II) 5408.

प्रदर vgl. रक्त°.

प्रदातर् 1) गण° *der einer Gesellschaft Etwas giebt* Spr. (II) 7517.

प्रद्युम्न (neben द्युम्न) = काम *das Angenehme* Spr. (II) 3106 (Conj.).

प्रधन 1) a) streiche am Ende सहस्र°.

प्रपर्ण und प्रपलाश adj. *dessen Blätter (Laub) abgefallen sind* Pat. a. a. O. 2,361,b. °क dass. 1,262,b.

प्रपालक nom. ag. *Behüter, Beschützer* Spr. (II) 7180, v. l.

प्रबोधक nom. ag. *erweckend, zum Aufblühen bringend* Spr. (II) 2905.

प्रभावना etwa *Pflege* (einer Lehre) Hem. Jogaç. 2,16.

प्रमङ्कन (nicht प्रमङ्गन) Pat. a. a. O. 8,70,b.

प्रमति 2) Daçak. 129. fgg.

प्रमथन 1) *zu Nichte machend:* मत्त° Spr. (II) 7239.

प्रमाण 1) चतुरङ्गुलप्रमाणे *in einer Entfernung von vier Fingerbreiten* Spr. (II) 2907.

प्रमाणीकरण n. *das als Autorität Anführen* Pat. a. a. O. 1,45,b.

प्रमुद्, प्रमुदे भू *grosse Freude gewähren* Spr. (II) 7012.

प्रमोत्तक m. N. pr. eines Berges Divjâvad. 167. 169.

प्रमोद bei den Gaina *die Freude Verklärter an der Tugend* Hem. Jogaç. 4,116. 118. °पति 3,135.

प्रयतन n. als Erklärung von प्रयत्न Pat. a. a. O. 1,70,a. b.

प्रयुत् s. u. 2. यु mit प्र.

प्रयुत्वन्, lies von यु mit प्र st. wie eben.

प्रयोगदर्पण m. Titel eines Werkes Ind. Antiq. 1874, S. 133,a.

प्रयोगसार Z. 2 lies तेनाधि°.

प्रयोजक 1) *einen Auftrag ertheilend* Z. d. d. m. G. 7,168, N. 1.

प्रयोज्य 4) (Nachträge) ebend.

प्रर्छक (प्र + ऋच्छक) adj. comp. Pat. a. a. O. 1,295,a.

प्रर्षभ (प्र + ऋषभ) desgl. ebend. und 6,42,a.

प्रलय 4) *Untergang* (von Sternen) Spr. (II) 1662 (Conj.).

प्रलयंकर adj. (f. ई) *Verderben bringend* Spr. (II) 7472.

प्रवय्या von 1. वी mit प्र, Bed. *zu belegen, zu befruchten.*

1. प्रवर 4) f. ई Pat. a. a. O. 4,24,a. b. — Vgl. प्रावर.

प्रवर्जन, lies *das Setzen an* oder *in das Feuer* st. *das Eingiessen der Milch.*

प्रवर्त *Ohrring* Comm. zu TS. 2,453. fg.

प्रवर्तयितर् 1) Pat. a. a. O. 1,280,b.

प्रवहण n. *das Ziehenlassen, Verheirathen:* कन्या° Sâmavidh. Br. 2,6,12.

प्रवात adj. *erschöpft, müde:* बालवृद्धाः प्रवाताश्च वर्जयेयुर्व्यायामम् Kâraka 1,7.

प्रवाद 1) a) Z. 2 अप्रमादेन ed. Bomb. — c) Z. 8 lies व्याघ्रो st. व्याघ्रौ. *böses Gerede über* (gen.), *Verleumdung;* pl. Z. d. d. m. G. 27,21.

प्रवाह्निन् vgl. लोम°.

प्रविचार s. सुख° weiter unten.

प्रविचारणा f. *Unterscheidung* so v. a. *Art* Kâraka 1,13.

प्रविलसेन, प्रविह्लसेन der gedr. Text 4,24,12.

प्रवृञ्जन, lies *das Anrücken an's Feuer.*

प्रवृत्तिमन्त् adj. *einer Sache hingegeben* Kaij. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,283,a.

प्रवेतर् ebend. 2,405,a. b.

प्रवेश 3) lies *Anwendung von Etwas, Benutzung, das Geschäftemachen mit* und vgl. 1. विश् mit प्र partic. b) β).

प्रशंसक, शिष्टाचार° Hem. Jogaç. 1,46.

प्रशर्ध, lies *keck, trotzig.*

प्रशाम् vgl. 2. शम् mit प्र am Ende vor caus.

प्रशुचि adj. *vollkommen rein* R. ed. Bomb. 1,29,32.

प्रष्ठ 1) f. प्रष्ठी Pat. a. a. O. 4,24,*a. b.* — Vgl. प्राष्ठ.

प्रसङ्क्तव्य adj. *eintreten —, Statt finden zu lassen* ebend. 2,392, *b.* 6(4),41,*a.*

प्रसङ्ग 2) pl. *Alles was mit etwas Anderm in Verbindung steht, daraus folgt* Spr. (II) 4933.

प्रसङ्गिन् 2) कृताकृत° ist कृते ऽकृते च प्र° *eintretend;* vgl. Pat. a. a. O. 6(4),28,*a.*

प्रसज्य in Verbindung mit प्रतिषेध ist *eine Negation der Aussage selbst,* die eigentlich stets durch das selbständige न, nicht durch das अ privativum ausgedrückt werden müsste. So wird in dem ersten der in den Nachträgen angeführten Beispiele अमुक्त्वा als fehlerhaft für न मुक्त्वा a. a. O. getadelt. Die Regel सक्तिदृशोर्कल्यमक्तिति P. 6,1,58 ist nur dann genau, wenn अकिति als eine solche Negation d. i. als किति न gefasst wird. Schliesslich ist zu bemerken, dass प्रसज्य in dieser Verbindung absolut. ist, da bei Pat. a. a. O. 1,180,*b.* 182,*a.* 203,*b* प्रसज्यायं प्रतिषेधः gesagt wird.

प्रसन्न 3) ebend. 5,67,*a.*

प्रसर्पक R. ed. Bomb. 1,14,53.

प्रसवन *das Gebären, Geburt* Spr. (II) 3836 (Conj.).

2. प्रसवितर्, कुरुवंश° Spr. (II) 6004.

प्रसह्य 2) die richtige Lesart ist wohl प्रसह्यापहृत्य.

2. प्रसह्य mit infin. = शक्य Spr. (II) 4761.

प्रसारण 1) *b)* Pat. a. a. O. 1,57,*b.* 4,15,*b.*

प्रसिति 4) Z. 4 lies दीर्घायुर्नरः — 5) Z. 3 lies 7,104,13. — Vgl. auch u. 1. und 2. सि mit प्र.

प्रसूतिका 1) गावः प्रसूतिकाः *Kühe, die vor Kurzem gekalbt haben,* Spr. (II) 7460.

प्रस्कन्दन 2) *b) Mittel zur Beförderung des Stuhlganges* Karaka 1,13.

प्रस्कन्दिन् adj. *springend:* अग्नि° *in's Feuer* Gop. Br. 1,2,4.

प्रस्तरस्वेद n. Bez. *einer Art des Schweisstreibens beim Liegen auf einer Streu* Karaka 1,14.

प्रस्थिति, so zu betonen nach P. 6,2,50.

प्रस्नवितर् nom. ag. und प्रस्नवितव्य partic. fut. pass. Pat. a. a. O. 7,92,*a.*

प्रस्नवित्रीय्, °यति = प्रस्नवितेवाचरति ebend. 7,92,*b.*

प्रस्फिज् adj. ebend. 1,295,*a.* 6,85,*a.*

प्रहास 1) *d)* (Nachträge), lies Ministers st. Sohnes.

प्रहेणक (Nachträge), lies वायनकमिति.

प्रह्लाद् Âpast. 1,32,24.

प्रह्वय् (von प्रह्व), °यति *Jmd* (acc.) *demüthig machen* Uttarar. 107, 18 (146,2).

प्रांशुक (so zu lesen) adj. *gross* (Gegens. सूक्ष्म): वासांसि Hem. Jogaç. 3,53.

प्राकट्य (von प्रकट) n. *das Offenbarsein, — werden* Nilak. zu MBh. 1,2254.

प्राकार Z. 9 streiche adj.

प्राकृत 1) मित्र, अरि, उदासीन (Gegens. कृत्रिम) Mit. I,52,*b.*

प्रागाङ्गम् adv. wohl *zunächst, vor Allem* Pat. a. a. O. 6,7,*b.*

प्रागुण्य (von प्रगुण) n. *richtige Lage, — Richtung* Karaka 1,13.

1. प्राग्द्वार, °वेदि Ragh. 5,63.

प्राघूर्ण m. = प्राघुण *Gast* Spr. (II) 488.

प्राचार्य *der Lehrer des Lehrers* oder *ein ehemaliger Lehrer* Âpast. 1, 8,19 = प्रगत आचार्यः Pat. a. a. O. 3,355,*a.*

प्राचीन 1) *a) östlich, im Osten lebend* R. ed. Bomb. 1,13,28.

प्राञ्जलित s. प्रञ्जलित u. 2. ज्ञा mit प्र.

प्राणतोषणी (Nachträge), die gedr. Ausg. (Calcutta 1857. 2te Aufl.) °तोषिणी.

प्राणवल्लभा f. *Geliebte des Herzens* Pańkat. IV,8.

प्राणाभिसर m. *Lebensretter* Karaka 1,9.

प्राणित scheinbar Hem. Jogaç. 2,22, da प्राणातिलोभेन zu lesen ist.

प्रातरध्येय adj. *am frühen Morgen herzusagen:* अनुवाक Pat. a. a. O. 2,334, *a.*

प्रातर्हुत = प्रातर्होम *Frühopfer* Bhâg. P. 1,1,5.

प्रातिपदिक 1) Gop. Br. 1,1,24.

प्रातिरूपिक adj. *nachgemacht, falsch, unächt* Karaka 1,11. 29.

प्रातिवेश्मक, सु° *einen guten Nachbar habend:* स्थान Hem. Jogaç. 1,48.

प्राथमकल्पिक adj. *vor Allem —, im strengsten Sinne des Wortes Etwas seiend* Pat. a. a. O. 1,100,*a.* 198,*a.* 2,369,*a.* 5,28,*b.*

प्रादक्षिण्य *ehrerbietiges Betragen* Karaka 3,8.

प्रादुस्, प्रादुःपत्ति Hem. Jogaç. 2,58. 107. प्रादुष्पत्ति die Hdschr.

प्रापक 2) Pat. a. a. O. 3,113,*b.* 114,*a.*

प्रापण 5) *das Vorführen, Klarmachen* ebend. 1,235,*a.*

प्रापय्, °यति 1) caus. von आप् mit प्र. — 2) künstliches Denominativ von प्रिय (= प्रियमाचष्टे) ebend. 6(4),23,*b.* 44,*b.*

प्रायशस् *aller Wahrscheinlichkeit nach* (vgl. Nachträge) Spr. (II) 928.

प्रायेण 1) Z. 4 Spr. 3825 gehört zu 2); vgl. Spr. (II) 1365.

प्रायोक्त्र adj. (f. ई) von प्रयोक्तर् *Anwender, Gebraucher* Pat. a. a. O. 5,7,*a.*

प्रायोपयोगिक adj. *gebräuchlichst, gewöhnlichst* Karaka 1,27.

प्रार्छक (प्र + ऋच्छक) adj. Pat. a. a. O. 1,267,*a.*

प्रावन् vgl. वर्ष°.

प्रावर (von 1. प्रवर), f. ई Pat. a. a. O. 4,24,*b.*

प्रावर्ग vgl. सु°.

प्रावृषीण wohl n. *Regenzeit* oder *Anbruch derselben.*

प्रावृषेण्य, °घनावली Hem. Jogaç. 2,51.

प्रावेप, lies m. (*ein bammelnder Körper*) *die hängende, sich schaukelnde Baumfrucht.*

प्राशुक Hem. Jogaç. 3,53 fehlerhaft für प्रांशुक.

प्राष्ठ (von प्रष्ठ), f. ई Pat. a. a. O. 4,24,*b.*

प्रिय 1) *c)* राजा दुःसचिवप्रियः *ein Freund von* Spr. (II) 6117.

प्रियङ्गुका f. = प्रियङ्गु *Fenchel* Sâmavidh. Br. 2,6,10. fg.

प्रियत्व 2) नीचपात्र° Spr. (II) 3758.

प्रियात्मक m. *ein best. zu den* Pratuda *gezählter Vogel* Karaka 1, 27. v. l. प्रियात्मज; vgl. प्रियपुत्र in den Nachträgen.

प्रियीय् (von प्रिया), °यति *Jmd* (acc.) *für die Geliebte halten:* जननीं च प्रियीयति (so lesen wir und am Ende प्रियाम्) Hem. Jogaç. 3,9.

1. प्री 1) *a)* लोकं प्रीणेन (Conj.) निर्धनः Spr. (II) 2112.

2. प्री, वामनेन कविप्रिया *an den Dichtern seine Freude habend* Einl.

zu Vâmana.

प्रघ् caus. etwa *Gewalt anthun* Âpast. 2,12,2.

प्रेक्षा 5) °पूर्वकारिन् *mit Bedacht zu Werke gehend* Pat. a. a. O. 1,282,*b*.

प्रेङ्ख 2) प्रेङ्खावक्षरेण न चाक्षीयात् Âpast. 1,31,16.

प्रेङ्खोलन 1) पादयोः Âpast. 2,20,12.

प्रेदि m. N. pr. eines Mannes Gop. Br. 1,4,24. प्रोति Çat. Br.

प्रेप (प्र + अप् *Wasser*) adj. Pat. a. a. O. 1,295,*a*. 6,44,*a*.

प्रेमवत् adj.: पत्नी प्रेमवती Spr. (II) 3898.

प्रैयङ्गव Pat. a. a. O. 1,268,*b*.

प्रैयङ्गविक adj. *die Geschichte von* Prijañgu *kennend* ebend. 4,67,*a*.

प्रोक्षण (Nachträge) Z. 2 lies 2) st. *b*).

प्रोथ 7) अद्रिकान्तं प्रियं प्रोथमनुव्रजेत् Çâk. ed. Prem. 86,1 v. u. Könnte ein verlesenes प्रोष्य sein.

प्रोदर (प्र + उदर) adj. comp. Pat. a. a. O. 1,295,*a*. 6,85,*a*.

प्रोष्ठ vgl. रथ°.

प्रोष्य vgl. oben प्रोथ 7).

प्रौढ 1) बाला, तरुणी, प्रौढा, वृद्धा स्त्री Spr. (II) 3000.

प्रौढिमन् m. nom. abstr. von प्रौढ Vâmana 5,2,56.

प्लु mit अभिसम् *überströmen:* मातृहृदयं ह्यस्य तामपरामभिसंप्लवते सिराभिः संस्यन्दमानाभिः *das Herz der Mutter überströmt diese Nachgeburt durch Adern, welche von jenem zu dieser laufen*, Kâraka 4,6.

प्सरस् vgl. auch सु°.

फट् Z. 2 lies 4,18,3.

फणिन् 2) Kâlakakra 1,66. — 5) (wohl n.) *Zinn* oder *Blei* ebend. 5,221.

2. फल् Z. 12 lies फलत्यात्मनि.

फलग्रन्थ m. *ein Buch, welches die Folgen* (der Himmelserscheinungen) *beschreibt* d. i. *die Himmelserscheinungen in Bezug zum Geschick der Menschen bringt* (im Gegensatz zu *der reinen theoretischen Himmelskunde*) Kern in der Vorrede zu Varâh. Bṛh. S. 22. fg. Utpala zu Varâh. Bṛh. S. 2.

फाण्ट 2) Kâraka 1,4.

बंह् mit सम्, partic. संबाळ्ह Taitt. Âr. 1,17. = संबद्ध, दृढ Comm.

बंहीयंस् *weitläufig, ausführlich:* बंहीयसीं लघिष्ठां वा गिरं निर्मान्ति वाग्मिनः Kull. zu M. 5,64.

बक 1) *a*) (Nachträge) Sp. 1640, Z. 4 v. u. बकपञ्चक n. nach dem Kṛtjatattva im ÇKDr. Suppl. Bez. *von best. fünf heiligen Tagen, an denen sogar der Reiher keine Fische verzehrt.* — Vgl. नागरिक (°बक).

बकवकाय्, °यते v. l. für मकमकाय् und भकभकाय् *quaken* zu Spr. (II) 2808.

बकवृत्ति (Nachträge) Hem. Jogaç. 4,16.

बटु (Nachträge) 1) Varâh. Bṛh. S. 87,15. Nâgân. 6,10. 14. Verz. d. Oxf. H. 225,*a*,24. 26. Kathâs. 35,81. 65,166. Bhâg. P. 7,15,38. मायाबटुवामन 6,8,11. ब्राह्मणो बटुः Kathâs. 35,80. — 3) °वर्गं प्रपूजयेत् Pañkar. 2,4,65.

बटूकरण (Nachträge) Trik. 2,7,1.

बाड vgl. बाढ.

बध्योग gaṇa अनुशतिकादि zu P. 7,3,20.

बन्दि (Nachträge) 2) बन्दीकृत Kathâs. 45,316.

बन्दिता f. nom. abstr. von बन्दिन् *Lobsänger:* ययौ तद्गुणस्तुतिबन्दिताम् Râga-Tar. 4,144.

बन्ध् 3) रागी बध्नाति कर्माणि (कार्याणि vermuthet) so v. a. *unterlässt* Spr. (II) 5732.

— अनु pass. *erfolgen* Pat. a. a. O. 1,222,*a*.

— उद् 1) वटवृक्ष आत्मानमुद्बध्य *sich erhängen* Pañkat. 135,3, v. l.

— नि 2) partic. निबद्ध *aus vielen Sätzen* oder *Strophen bestehend*, अ° *nur aus einem Satze* oder *einer Strophe bestehend* Vâmana 1,3,28. 30.

बन्धुत्व n. *Verwandtschaft, Angehörigkeit* Spr. (II) 3195.

बन्धुर (Nachträge) 1) *a*) दृश् Khandom. 30. वचस् Kathâs. 109,43. अति° MBh. 7,322. — *b*) आबन्धुरोदर Pañkar. 3,5,12.

बप्स् s. भस्.

बभ्रि Z. 2 (auch Nachträge) *fahrend, sich hinbewegend* Ṛv. 3,1,12.

बभ्रु als Synonym von राजन् MBh. 3,12705.

बर्बटी = व्रीहिभिद् und हेय्य Trik. 3,3,100.

बर्बर 2) *d*) (Nachträge) *Cleome pentaphylla Roxb.* (*eine stark behaarte* Pflanze) Siddh. in Nigh. Pr. *ein best. Parfum*, = व्याघ्रनख Dhanv. und Ratnâk. ebend.

बर्बरक m. *Cleome pentaphylla Roxb.* Hrd. in Nigh. Pr.

बर्बरीगन्ध m. *eine best. Pflanze*, = अजमोदा Aush. 51.

2. बर्ह्, partic. बृढ gaṇa दृढादि zu P. 5,1,123.

— वि *sich an —, in einander drücken* (vgl. — उप intens.) Ṛv. 10, 10, 7. 8.

बर्हकेतु m. N. pr. eines der Söhne Sagara's Hariv. 790.

बर्हणाचक्र N. pr. eines Gebirgsdorfes Râga-Tar. 8,253.

बर्हिचूडा f. (*Pfauenkamm*) *Celosia cristata, Hahnenkamm* Râgan. 5,48.

बलीयस्त्व n. füge *das Vorwiegen* und Vâmana 1,3,11 hinzu. अ° ebend.

बल्लव 4) pl. बल्लवाः und अपरबल्लवाः als Volksnamen MBh. 6,370 nach der Lesart der ed. Bomb., मल्लव und अपरवल्लभ ed. Calc.

बल्वल (Nachträge) Bhâg. P. ed. Bomb. 2,7,34. 3,3,11.

बस्त, बस्तश्च श्रोत्रियश्च स्त्रीकामतमौ Âpast. 2,14,13.

बहलय्, °यति denom. von बहुल Kaij. in Mahâbh. lith. Ausg. 6(4),44,*b*.

बहल vgl. बाहल्य weiter unten.

बहिरङ्ग am Ende, अन्तरङ्गतर ist an und für sich richtig, ist aber nicht = बहिरङ्ग: vgl. oben u. अन्तरङ्ग.

बहिष्ट्व n. nom. abstr. von बहिस् Pat. a. a. O. 1,268,*a*.

बहिस्तपस् n. *äussere Askese* Hem. Jogaç. 4,88.

बहुकर m. *eine Art Judendorn* Râgan. im ÇKDr. u. लघुबदर.

बहुगु adj. *rinderreich* TBr. 3,8,5. 3.

बहुचर्मक adj. (f. °चर्मिका) Pat. a. a. O. 7,114,*a*.

बहुतरक (von बहुतर, compar. von बहु) adj. *recht viel, — zahlreich* ebend. 1,163,*b*. 7,75,*a*.

बहुदोष m. *grosser Schaden* Spr. (II) 5289.

बहुल 3) *h*) MBh. 13,3670. 6042.

बहुविद्, so zu lesen.

बहुव्रीहियवं adj. (f. आ) *reich an Reis und Gerste* TBr. 3,8,5,3.

बहुप्रभाय् (von बहु + प्रभा), °यते *zu einem grossen Segen werden* Çatr. 14,113 (getrennt gedr.).

बहुसाहस्र, इष्टका °स्री (so Comm.) *viele tausend Ziegelsteine* R. ed. Bomb. 1,13,9. richtiger verbände man wohl इष्टकाबहुसाहस्री.

बहुहस्तिक adj. (f. आ) *reich an Elephanten* TBr. 3,8,5,3.

बहुहिरण्य adj. (f. आ) *reich an Gold* ebend.

बह्वजाविक adj. (f. आ) *reich an Ziegen und Schafen* ebend.

बह्वश्व adj. (f. आ) *reich an Rossen* ebend.

बाक (von बक) n. *eine Menge von Reihern* P. 4,2,37, Schol.

बाककृका f. *eine Art Kranich* H. 1333, Schol. — Vgl. बक.

बाकायन m. patron. von बक gaṇa नडादि zu P. 4,1,99. pl. Saṁsk. K. 183,*b*,11.

बाकुल (Nachträge) n. *die Frucht von M. E.* Râgan. im ÇKDr.

बाढ, so die Bomb. Ausgg.

बाण 5) Halâj. 2,50. Varâh. Bṛh. S. 10,21. n. *die Blüthe* Çiç. 12,37. — 6) vgl. 1. वाण.

बाणभट्ट, lies 9) *d*).

बाणयोजन n. *Köcher* Pañkat. Berl. Hdschr. 139,6 nach Benfey, Glossar u. योजन.

बाणवार m. *eine Menge von Pfeilen:* चापान्निर्गतो बाणवारः Pârçvanâthak. 4,151 nach Aufrecht, Halâj. Ind. u. वार.

बाणासन, lies 1. अ° und vgl. इष्वसन.

1. बाध् mit सम् 3) सो ऽपि संबाध्यते लोके तृष्णया Spr. (II) 1398.

बाधकमय adj. (f. ई) *aus dem* Bâdhaka *genannten Baume gemacht* u. s. w.: समिधः Sâmavidh. Br. 3,6,8.

बाधन 3) *c*) *Hinderniss*, mit dat. Spr. (II) 749 (Conj.).

बाध्योगायन, nach gaṇa अनुशतिकादि zu P. 7,3,20 könnte man बाध्यौ° erwarten.

बार्ह Z. 2 lies °चामर, da beide Wörter adjj. zu व्यजन sind.

बार्हतक m. N. pr. eines Mannes Mâlav. 8,13 nach der richtigen Lesart.

बाल्य n. nom. abstr. von बाल gaṇa पथ्यादि zu P. 5,1,122.

बालक्रीडनक 2) lies हरिणाक्रीडितं.

बालस्थान zu streichen, da mit der ed. Bomb. बाल: स्थानेन zu lesen ist.

बालेयार्धिक adj. Pat. a. a. O. 4,76,*b*.

बाष्कल adj. *von* Bâshkala *herrührend:* आम्नाय Comm. zu Âçv. Çr. 1,1,1.

बाष्पक (Nachträge) am Ende eines adj. comp.: सबाष्पका (wohl सबाष्पिका) स्थली *dampfend* Suçr. 2,61,17.

बाष्पाय् (Nachträge) 1) बाष्पायमाणा Kathâs. 103,179. बाष्पायितेक्षणा 52,66.

बाहुल्य (von बहुल) n. *Dicke*, *Umfänglichkeit;* so zu lesen Suçr. 1, 270,12.

बाह्लीक 2) °भिषज् heisst Kâñkâjana Karaka 1,12. 3,1. 4,6. बाह्लीका° v. l.

बाह्य 1) am Ende eines comp.: सद्बाह्य so v. a. *schlecht* Hem. Jogaç. 3,119. — m. *Leichnam* nach Bühler; s. Spr. (II) 2533, N. diese Bed. könnte eher वाह्य haben.

बिडारक m. = बिडाल *Katze* Çabdar. im ÇKDr.

बिडालक, f. बिडालिका *Kätzchen*, *Katze* Spr. (II) 5304. क्रीडा° Râga-Tar. 8,2413.

बिडालपुत्र m. N. pr. eines Mannes Râga-Tar. 8,1087.

बिडालवणिज् m. *Katzenhändler*, Spitzname eines Mannes Râga-Tar. 7,280. fg.

बिम्बवत् adj. *reich an* Bimba Pat. a. a. O. 5,51,*b*.

बिल्वपर्णी f. *eine best. Gemüsepflanze* Karaka 1,27.

बिसलता f. wohl = बिसिनी *Nelumbium speciosum* Spr. (II) 4529.

बुद्ध 2) eine Incarnation Vishṇu's Mâtsja-P. bei Muir, ST. (2te Aufl.) 4,156.

बुद्धि 4) pl. Spr. (II) 2286.

1. बुध् 2) streiche RV. 1,24,11. 31,9. 7,75,2 und s. 1. भू. — 5) *c*) *aufgeblüht* Sâmavidh. Br. 2,6,11. — intens. बोबुधीति *eine Einsicht in* —, *ein Verständniss von Etwas* (acc.) *haben* Spr. (II) 4053.

— प्र 1) Z. 12 lies सूर्योदये.

— सम् caus. 2) Spr. (II) 6672. füge *belehren* hinzu.

बुध्न Z. 5 lies 2,2,3 st. 22,3.

बुभुक्षा pl. Spr. (II) 6327.

बुस vgl. यव°, वारणबुसा.

बृहत्पुष्पी, lies घण्टारवा.

बृहद्गुह m. pl. = बृहद्गृह Trik. 2,1,10.

बैजवापि Pravarâdhj. in Verz. d. B. H. 59,1.

बैडाल (Nachträge) Suçr. 2,421,21.

बैडालिकर्णकन्थ und बैडालिकर्णिकन्थ n. wohl N. pr. von Städten gaṇa चिह्णादि zu P. 6,2,125.

बैल्वकीय adj. von बैल्वक Pat. a. a. O. 6(4),44,*a*.

बोधमय (von बोध) adj. *aus lichter Erkenntniss bestehend* Spr. (II) 4946.

बोधि 1) Hem. Jogaç. 4,55. 108.

बौद्ध so v. a. *im Sinne behalten, nicht ausgesprochen* Vâmana 5,2,62.

ब्रह्मचर्य *Keuschheit* Hem. Jogaç. 1,19. 30.

ब्रह्मचोदन *das oder den* Brahman *treibend*, f. ई RV. 6,53,8.

ब्रह्मदत्त 2) fährt zur Hölle Hem. Jogaç. 2,27.

1. ब्रह्मन् 5) (Nachträge) Hem. Jogaç. 1,23. 3,92. 4,92.

ब्रह्मसार्ष्टिता, lies *Gleichheit der Würde mit* Brahman st. dass.

ब्रह्मीयंस् compar. zu ब्रह्मवत् Pat. a. a. O. 6(4),46,*b*.

ब्राह्म, मुहूर्त Hem. Jogaç. 3,120. °तीर्थ (vgl. Jâgñ. 1,19) Mârk. P. 49,39.

भकभकाय्, °यते *quaken* Spr. (II) 2808. — Vgl. बकबकाय्, मकमकाय्.

भक्तकार m. *Speisebereiter*, *Koch* Pat. a. a. O. 1,256,*b*.

भक्ताभिसार m. *Speisesaal* Divjâvad. 18.

भक्ति, instr. भक्त्या so v. a. *uneigentlich* Vâmana 1,1,1. wohl nur fehlerhaft für भङ्ग्या.

भक्तिक s. उत्तर°, पौर्व° oben.

भक्तिभाज्, जिन° Hem. Jogaç. 3,151.

भगिन् vgl. auch यशो°. भगिनी f. N. pr. einer Gottheit Kâlakakra 3,115.

भङ्ग = भङ्गि *toilet*, *fashion* Kern, Uebersetzung von Varâh. Bṛh. S. 242, N. 1. Die Lesart ist aber verdächtig.

भङ्गि 5) unter विन्यास ist wohl *toilet*, *fashion* gemeint, welche Bed. Kern in seiner Uebersetzung von Varâh. Bṛh. S. 242, N. 1 durch Râga-Tar. 7,922 festgestellt hat.

भङ्गुर 1) *a*) अभङ्गुरा (dieses wohl anzunehmen) वागुरा *unzerreissbar*

Spr. (II) 3567.

भङ्गुरीकर् (भङ्गुर + 1. कर्) *zerbrechlich machen;* davon nom. act. °करण n. Sāh. D. 314,21.

1. भञ्ज् *krümmen:* अङ्गं भनक्ति Spr. (II) 7199.

— वि *zerbrechen, sprengen, vertheilen:* तिमिरमविभज्य — अंशुमान् Spr. (II) 399.

भण्डत्व n. nom. abstr. von भण्ड *Possenreisser* Spr. (II) 5826.

भण्डी Ḱaraka 1,27.

भदंया adj., davon भदंयिका adj. f. P. a. a. O. 7,116,*a.*

भद्रकाप्य m. N. pr. eines Unterredners bei Ḱaraka 1,26. 4,6.

भद्रशिला f. angeblich ein älterer Name von Takshaçilâ Divjâvad.

भद्रशौनक desgl. ebend.

भद्रासन 2) Hem. Jogaç. 4,123. 129.

भम्भसार wohl = विम्बिसार.

भयद् 2) अभयद् der Text 4,19,1.

1. भर् mit अव 1) Z. 5 füge bei: oder *hinabwerfen auf* (acc.).

— नि *abwärts bewegen, niederstossen* Ṛv. 7,21,2.

— प्र 1) med. *vorbringen* (ein Lied u. s. w.), *loben, preisen* Ṛv. 8, 72,8. — 3) lies 2,30,3 st. 2,20,3. — 5) *sich Jmdes* (acc.) *bemeistern* Ṛv. 10,46,5. — 6) partic. प्रभृत *erfüllt von:* भयेन R. ed. Bomb. 6,95,34.

भरत 7) 8) भरतो भरताधिपः Hem. Jogaç. 1,10.

भरस् Z. 2 lies ऊर्ध्वभरसं त्वोर्ध्वभरा दृशेयम्.

1. भरित *voll, gefüllt* (Gegens. रिक्त): Krug Spr. (II) 963.

भरुजा, so die richtige Lesart im gaṇa अङ्गुल्यादि; vgl. Pat. a. a. O. 1,118,*b.*

भरेषुजा oder °जा adj. *in Kämpfen vorhanden so v. a. dienlich.*

भर्मन् vgl. वाज॰.

भर्व vgl. सू°.

भव 1) *d*) Hem. Jogaç. 2,51. 4,54. = संसार nach 66. भवाम्बुधि 2,106. — Z. 3 ist 5229 zu streichen und zu *e*) zu stellen; vgl. Spr. (II) 7029.

भवन्त् 2) vgl. वीर°. — 3) अस्तिर्भवन्ती Pat. a. a. O. 2,389,*b.*

भवितव्य n. = भवितव्यता Spr. (II) 2354.

भविन् so v. a. *Mensch* Spr. (II) 4563.

भविष्यत्पुराण n. wohl = भविष्यपुराण Âpast. 2,24,6.

भस् vgl. 2. भासस् weiter unten.

भस्मशर्करा f. etwa *Pottasche* Suçr. 1,32,14. 33,2.

1. भा mit न so v. a. *eine traurige Erscheinung sein* Spr. (II) 3389.

— प्र 1) प्रभाते विमले *bei klarem Tagesanbruch* MBh. 5,7603.

भाक्त n. nom. abstr. zu भाज् 1) *a*): गुणवचनस्य विशेषभाक्तात् Pat. a. a. O. 2,339,*b.*

भागद n. oder °दा f. N. pr. einer Stadt: मलविषये भागदादौ नगर्याम् Kâlaḱakra 1,153.

भागलि Vaitân. 1. 22.

भागिनेयक m. = भागिनेय *Schwestersohn* Spr. (II) 2408.

भागुरी f. Titel eines das Lokâjata schildernden Werkes Pat. a. a. O. 7,116,*a.*

भाज् 1) mit gen.: श्रियो भाजः *reiche —, vornehme Männer* Varâh. Bṛh. S. 68,64.

भाजन 4) in übertr. Bed.: पुण्य° (richtig) Hem. Jogaç. 3,63.

भाटकजीविका f. *ein Lebensunterhalt durch Fracht* Hem. Jogaç. 3,98. 103.

भाण्डार m. Spr. (II) 705.

भाद्रबाह्वेय (vgl. Corrigg.) m. patron. oder metron. Pat. a. a. O. 1,267,*a.* 6(4),42,*b.*

भानुमन्त्, °मती f. heisst die Ṭîkâ des Ḱakradatta zu Suçruta.

भारत 4) lies N. eines der zehn auf Schüler Çaṁkarâḱârja's zurückgeführten Bettelorden, dessen Mitglieder das Wort भारती ihrem Namen beifügen.

भारद्वाजिका f. *ein best. Vogel* Sâmavidh. Br. 2,7,8.

भारिक 1) Verdauung Ḱaraka 1,7. Kopf 17.

भार्ग 2) *b*) wohl fehlerhaft für भार्ङ्गी.

भार्ङ्गी (von भृङ्ग) f. *Clerodendrum Siphonanthus R. Br.* Varâh. Bṛh. S. 54,48; vgl. भार्ग 2) *b*).

भाव 4) am Anfange eines comp. = वस्तु (d. i. वस्तुतस्) *in Wirklichkeit* Spr. (II) 5875. Am Ende des Artikels ist साक्षाद्भाव zu streichen.

भावन 2) *c*) भावनां बन्ध् mit loc. *seine Phantasie beschäftigen mit, seine Gedanken richten auf* Spr. (II) 4481. Bei den Ǵaina scheint das Wort *richtige Vorstellung, richtiger Begriff* zu bedeuten; vgl. Hem. Jogaç. 1,19. 25. 4,54. 109. 121. स्तेय° 1,28. nach 4,63. 66. 68. 70. 72. 77. 84. 90. 105. 108.

भावय् caus. von 1. भू und denom. von बहु = बह्वन्याचष्टे Kaij. in Mahâbh. lith. Ausg. 6(4),44,*b.*

भावाकूत, genauer *die ersten im Herzen sich regenden Liebesgefühle.*

भाविन् *fördernd* in लोक°.

भाव्य so v. a. *was gut geheissen —, für gut befunden wird:* सद्भिर्भाव्ये क्विते काव्ये Z.d.d.m.G. 27,46. *leicht zu fassen —, errathen* Vâmana 3,2,9.

1. भाष् mit अप *falsch sprechen:* ब्राह्मणेन नापभाषितवै Pat. a. a. O. 1,6,*a.* °भाषन्ते 18,*a.* तैरपभाषितम् (impers.) ebend.

— अभि, स्वकर्मणाभिभाषेत so v. a. *er bekenne seine That* (*Sünde*) Sâmavidh. Br. 1,5,15.

— वि 2) स्मात्स्मिनौ विभाष्येते Kâtantra 2,1,28.

भाषिक, °सूत्र Ind. St. 10,405.

भाषिन्, भाषिपक्षिन् (Conj.) *ein Vogel, der redet,* Spr. (II) 3907.

भास adj. von भास 2) Pat. a. a. O. 4,88,*a.*

2. भासस् (von भस्) n. *Futter, Frass;* hierher (von 1. भासस्) Ṛv. 4, 33,4 und wohl auch 6,12,5.

भिद् Z. 4 lies 61,6 st. 61,1.

भिक्षण Âpast. 2,10,1.

भिक्षाचार wohl nur fehlerhaft für भिक्षाहार; vgl. Spr. (II) 4489.

भिक्षाहार adj. *von Almosen lebend* Spr. (II) 4489.

1. भिद् mit परा Çat. Br. 5,3,5,29.

— प्र caus. vom intens. प्रबेभिदय्य Pat. a. a. O. 6(4),14,*a.*

— वि 7) श्रुतयो विभिन्नाः *sich widersprechend* Spr. (II) 2505.

भिदुर adj. über die transitive und intransitive Bed. des Wortes s. Vâmana 5,2,40. Beispiele: तिमिर°, काष्ठ, तमस्.

1. भी Sp. 293, Z. 14 lies intens.

1. भुज् mit नि *beugen, senken:* निभुजति जानुशिरसी Pat. a. a. O. 1,254,*a.*

— प्र *falten, zusammenlegen:* प्रभुङ्क्ति वाससी ebend.

3. भुज् 1) भुक्तिषीय Paṅḱav. Br. 1,1,1. — Z. 4 lies भुङ्क्ते st. भुङ्क्ते.
— intens. बोभुज्जीति *geniessen* Spr. (II) 4053.

4. भुज् 1) füge bei *das Haben, die Habe.* Z. 5 lies 5,48,4.

भुजग 3) (wohl n.) = भुजंग 3) *Zinn* oder *Blei* Kâlaḱakra 5,185.

भुव 2) MBh. 13,802.

1. भू 2) *es zu Etwas bringen, sein Ziel erreichen* Spr. (II) 291. — 3) यशो भवति Çat. Br. 1,1,1,5. 4,2,4,9. — caus. 1) so v. a. *üben, ausüben:* व्रतम् Hem. Jogaç. 1,25. fgg.

— पर्या Pat. a. a. O. 3,97,*b*.

— प्र 4) Sp. 327, Z. 6. fgg. भवच्छिदि Hem. Jogaç. 3,141.

— अनुप्र auch R̥V. 7,77,3.

— संवि caus. s. संविभाव्य.

— सम् 8) mit dem loc. eines nom. act. Spr. (II) 1669. — caus. 1) उज्ज्ञयिन्याः प्रस्थितो माहिष्मत्यां सूर्योद्गमनं संभावयते so v. a. *erreicht mit Sonnenaufgang* Mâh. Pat. a. a. O. 3,28,*a*.

भूगृह 1) zum Schwitzbad Ḱaraka 1,14.

भूत 1) *c*) *seiend* so v. a. *gegenwärtig* Kâṇ. 2,2,14. — *f*) füge 3,4,44, so nach AK. hinzu.

भूतकरणवती f. (sc. विभक्ति) Bez. *des Charakters und der Personalendungen der augmentirten Verbalformen* (Imperf. Aor. Condit.) Kâtantra 3,1,14.

भूति 1) *h*) vgl. Stenzler zu Megh. 19.

भूतुम्बी f. *eine Gurkenart* Râǵan. 7,165.

भूमिपाशका f. *eine best. Pflanze* Sâmavidh. Br. 2,6,10.

भूमिवासिन् adj. *zu ebener Erde wohnend* (Gegens. प्रासादवासिन्) Pat. a. a. O. 1,68,*b*.

भूयःसंनिवृत्ति f. *Wiederkehr:* अभूयःसंनिवृत्तये Ragh. 10,28.

भूरिगुण adj. *vielfältig, vielfache Früchte tragend* Spr. (II) 7189.

भूरिशृङ्ग auch *grosshörnig.*

भूशय m. Ḱaraka 1,27.

1. भूष् mit उप auch 7,74,3.

2. भूष् mit वि *obliegen* (dem Dienste), mit acc. R̥V. 6,15,9.

भृगुनन्दन Spr. (II) 928.

भृग्वङ्गिरसिका f. *eine eheliche Verbindung zwischen den Nachkommen* Bhr̥gu's *und* Aṅgiras' Pat. a. a. O. 2,408,*a*. 4,41,*b*.

भृङ्गार 1) *goldener* ist trotz der Lexicographen zu streichen. Ḱaraka 1,15 hinzuzufügen.

भृङ्गिरिटि Z. 3 lies भृङ्गिरिटी.

भृश, भृशमागता so v. a. *ohne Zaudern, ohne irgend ein Bedenken* MBh. 5,5988. यदत्र ते भृशं कार्यम् 6086.

1. भृष्टि, शत° TS. 2,6,4,1.

भेक 2) *a*) भेकीपति *Froschmännchen* Spr. (II) 1921.

भेद 9) Spr. 2502 gehört zu 8); vgl. Spr. (II) 5530.

भेदक 2) f. *das Spalten:* देवदत्तस्य काष्ठानाम् Pat. a. a. O. 2,394,*a*.

भेल 1) als eine Bed. von लघिष्ठ Med. ṭh. 16.

भेलक adj. desgl. H. an. 3, 177.

1. भोग 1) अहिरिव भोगैः पर्येति । अहिरिव शरीरैरिति गम्यते Pat. a. a. O. 3,5,*a*.

2. भोग 1) *einmaliger Genuss einer Sache* (neben उपभोग *häufiger Genuss derselben Sache*) Hem. Jogaç. 3,4. 5. 96.

भोगीन, अम्बो°, ग्रामणि°, सेनानि° Pat. a. a. O. 5,4,*b*.

भोज 2) *c*) regiert 55 Jahre, 7 Monate und 3 Tage über Dakshiṇâpatha und Gauḍa Subhâsh. 174.

भोजनकुतूहल n. Titel einer dem Raghunâtha zugeschriebenen Schrift über *die Kochkunst* (in unserem Besitz).

भोजस्, lies सु° st. स°.

भ्रमर 4) *c*) *eine Art Rundspiel* Z. d. d. m. G. 27,23.

भ्रमि *das Umherschweifen* —, *Umherirren in:* भव° Hem. Jogaç. 2,51. *Schwindel* 78 (भ्रमिग्लानि° zu lesen).

भ्राष्टक m. N. pr. eines Mannes und भ्राष्टकि m. patron. davon Pat. a. a. O. 2,409,*a*.

मंदृम m. *eine best. Personification* Sâmavidh. Br. 1,2,5.

मकन्दिका f. ein Frauenname Pat. a. a. O. 4,53,*b*. — Vgl. माकन्दिक.

मकमकाय् vgl. बकबकाय् und भकभकाय्.

मकृति, st. dessen सकृत Hâr.

मर्तृतवम् adj. superl. *allereiligst* R̥V. 6,45,14.

2. मख *die Stadt Mekka* Kâlaḱakra 1,153. 2,50. °विषय ebend.

मगध 1) *a*) sg. das Land Spr. (II) 7562.

मङ्गल Sp. 426, Z. 8 lies कर्मसंधिषु.

मज्ज adj. *untertauchend* in उदक° Pat. a. a. O. 7,108,*a*.

मज्ज्, परिग्रहमकूलाद्धि (so zu lesen) मज्जत्येव भवाम्बुधौ Hem. Jogaç. 2,106. मज्जते (des Metrums wegen) Spr. (II) 2930 (मज्जति die Hdschr.).

मज्जन् Z. 3 lies 10,68,9.

मञ्जिपत्त्र n. *eine best. Pflanze,* = सुरपर्ण Râǵan. 10,175.

मणिकार 1) f. ई Kâlaḱakra 3,131.

मणितुण्डक m. *ein best. auf dem Wasser lebender Vogel* Ḱaraka 1,27.

मणिधनु 1) Âpast. 1,31,18, Anm.

मणिवर m. N. pr. eines Sohnes des Raǵatanâbha (Vatsanâbha) Hariv. 382.

मण्डल 2) *a*) सूर्यस्य मण्डलं भित्त्वा Spr. (II) 2098. — *g*) zum letzten Beispiel vgl. Spr. (II) 4496.

मण्डूक 1) *a*) °गतयो ऽधिकाराः Pat. a. a. O. 7,109,*a*.

मत्सर 2) *d*) N. pr. eines Sâdhja Hariv. 11537 nach der Lesart der neueren Ausg., वत्सर die ältere.

मत्सरिन् 2) गुणी गुणिषु मत्सरी Spr. (II) 3544.

1. मथ् 1) स्तोतृभ्यः सुवीर्यं मथीरमो न शवसा *reibe aus, schüttle heraus* so v. a. *erzeuge* R̥V. 1,127,11.

— परि *abrupfen:* अमंथ्नादन्यं परि श्येनो अद्रेः R̥V. 1,93,6.

मथ्, einzelne Hdschrr. lesen मथ्य, was vielleicht richtiger ist als die von Sâj. angenommene Lesart.

मथ्य nach मथ्य zu stellen.

1. मद् 1) माद्यति यस्तेन (ज्ञानेन) *wer sich berauschen lässt durch* Spr. (II) 2454.

मदनमाला f. N. pr. eines Frauenzimmers Kathâs. 38,19. fgg.

मदनाशय m. *Geschlechtstrieb* Spr. (II) 3460.

मध्यभाण्ड Spr. (II) 2285.

मधुच्छत्त्र als eine Bed. von वृन्दारक H. an. 4,193. Med. n. 211.

मधुपर्क 1) Âpast. 2,8,8.

मधुफला f. Wassermelone Râǵan. im ÇKDr. u. षड्भुजा.

मधुमति (so zu lesen st. मधुपति) m. N. pr. = Mahomed Kâlakakra 1, 153.

मधुरपटोली s. u. राजपटोल 2).

मधुलिह् adj. am Ende eines comp. der den Honig von — geleckt hat Bhâg. P. 6,3,33.

मधुषुत्, lies auspressend st. erzeugend.

मधुष्यन्द s. मधुस्यन्द.

मधुसहाय, lies den Lenz zum Gefährten habend.

मधूय्, °यति denom. von मधु Pat. a. a. O. 8,73,a.

मध्यम 3) Z. 4 lies 3,2081 st. 1,2081. — 4) a) TBr. 3,11,9,6 bedeutet das Wort Uterus (Comm.), welche Bed. mit der Stelle als e) aufzuführen ist.

मध्यमन्दिर n. die weibliche Scham und der After Spr. (II) 3411.

मध्यमपद, °लोपिन् Vâmana 5,2,16.

मध्यमपूरुष m. eine best. Personification Sâmavidh. Br. 1,2,5.

मध्यमभाव m. = मध्यभाव Spr. (II) 176.

मध्यमात्रेय, richtiger der zwischen dem jüngern und ältern Âtreja liegende Â.

मध्याक्षरविस्तरलिपि und मध्या umzustellen.

मध्यान्तविभागशास्त्र, मध्यान्तविभङ्ग° die richtigere Form.

मध्येपद्मम् adv. in einer Lotusblüthe Cit. bei Vâmana 5,2,66.

मध्येसभम् R. ed. Bomb. 1,4,15.

मन = मनस् in परजनमनरञ्जनी Spr. (II) 1598.

मनःशिला Hem. Jogaç. 3,106.

मनस् 1) a) मनसेव विनिर्मितम् so v. a. in einem Nu geschaffen R. ed. Bomb. 1,13,39.

मनस्क 2) निर्विशेष° Hem. Jogaç. 1,2. अनिरुद्ध° 4,38.

मनःसंताप, lies 95,14.

मनीषिन् Sp. 526, Z. 4. 5 मनीषिणा ist trotz der absonderlichen Form der Name des Metrums, das auch बुद्धि heisst. Man könnte मनीषिका vermuthen.

मनुष्य 2) b) Gatte Varâh. Brh. S. 78,15.

मनोरथ der Wagen Herz, das als Wagen gedachte Herz: संकल्पहय-संयुक्तैर्यान्तीमिव मनोरथैः R. 5,21,6.

मन्तु 4) यत° adj. Cit. bei Vâmana 4,1,2. — Vgl. निर्मन्तु oben.

मन्त्र 3) n. Spr. (II) 1498.

मन्त्रमूल 2) Spr. (II) 4359. Vgl. अमूलमन्त्रतन्त्र Hem. Jogaç. 1,5.

मन्त्रय् mit उदा s. oben उदामन्त्रण.

मन्त्रवाद m. das Hersagen von Zaubersprüchen, Zauberkunst Spr. (II) 1187.

मन्त्रसाधक (Nachträge), genauer Zurechtmacher eines Zauberspruchs.

मन्त्रसाधन, genauer das Zurechtmachen eines Zauberspruchs.

मन्थक adj. reibend: मध्यमन्थकमन्थानसंयोगादग्निसंभवः Karaka 1,7. 8.

मन्थान m. ein best. Werkzeug zum Reiben des Feuers; s. oben u. मन्थक.

मन्दक adj. spärlich: दधि Pat. a. a. O. 2,332,a.

मन्दार 1) e) N. pr. eines Berges Kâlakakra 1,16.

मन्दुरज adj. Pat. a. a. O. 6,81,b. 6(4),41,a; vgl. P. 6,2,83.

मन्मनत्व (von मन्मन) n. Bez. eines best. Gebrechens der Sprachorgane Hem. Jogaç. 2,53.

मन्यु vgl. noch वृष°, सहस्र°.

मरन्द Verz. d. Oxf. H. 130,b,16.

मरालिका s. u. वरालिका.

मरु 2) Z. 2 lies संसाध्य.

मरुत soll = मरुद्दत्त sein Pat. a. a. O. 1,294,b. 5,52,b.

मरुदेव 2) Hem. Jogaç. 1,11.

1. मर्ज् 2) abstreichen: तस्य दृष्ट्वा श्रीरपि माज्य॑ते Spr. (II) 5429.

— प्र Sp. 580, Z. 10 lies प्रमृष्टा.

— वि 1) sich putzen, — rüsten RV. 7,95,3.

मर्द् mit उद्, पादावुन्मृदान reinige deine Füsse Pat. a. a. O. 1,231,b.

— संवि s. संविमर्द. — Vgl. म्रद्.

मर्मग, वाणीः सुमर्मगैः Spr. (II) 3256.

मर्श् mit आ vgl. आमर्श oben.

मर्ष् 2) mit gen. der Person Jmd Etwas nachsehen Spr. (II) 2640 (act.). 4054 (med.).

— सम् s. संमर्ष.

मलद 1) R. ed. Bomb. 1,24,18. 23. 25. 29.

मलायन (मल + अयन) n. Weg der Excretionen, z. B. After Karaka 1,7. 8.

मलिन Sp. 600, Z. 3 lies खल.

मसीर m. pl. N. pr. eines Volkes MBh. 6,360 nach der Lesart der ed. Bomb., समीर ed. Calc.

मसृणत्व n. nom. abstr. von मसृण 1) Vâmana 3,1,10.

मस्करिन् 1) मा कृत कर्माणि शान्तिर्वः श्रेयसीत्याहातो मस्करी परिव्राजकः Pat. a. a. O. 6,58,a.

3. मह् 2) a) महीषु Spr. (II) 1309.

महन (von 1. मह्) n. das Preisen: त्रिनेश° Spr. (II) 2329.

महनीय, °कर्मन् MBh. 4,2088 nach der Lesart der ed. Bomb.

महत्, महान्तं वैरम् st. महद्वैरम् MBh. 1,1155. महानतः संहारो येन तन्महानतम् Nilak.

महर्द्धिन् adj. = 2. महर्द्धि MBh. 8,4802.

महल्लक 2) H. an. 3,100.

महाकाश ist N. pr. eines Varsha. Die zweite Zeile zu streichen.

महाजटा ist N. einer Pflanze; s. रुद्रजटा.

महाजन m. 1) Z. 2. 3 die aus MBh. citirte Stelle ist Spr. (II) 2505.

2. महाजन adj. von vielen Menschen besetzt: Haus MBh. 4,382 nach der Lesart der ed. Bomb.

महानिम्ब n. als Synonym von कोष्ठ 1) Karaka 1,11.

महानील 5) n. ein best. Augenmittel Karaka 8,24.

महान्त st. महारत्न mit Mahar endigend MBh. 13,302. — Vgl. auch oben u. महत्.

महापार m. eine best. Personification Sâmavidh. Br. 1,2,5.

महापुत्रीय्, °यति denom. von महापुत्र, wenn dieses so v. a. महान्पुत्रो ist, Pat. a. a. O. 3,14,b.

महापैशाचिक adj.: घृत *eine best. Salbe* Káraka 8,7.

महाब्ज m. N. pr. eines Schlangendämons Kâlakakra 4,181.

महामांसी f. *ein best. kleiner Strauch*, = रुदन्ती Râgan. 5,58.

महामायूर n. *ein best. Heilmittel* Káraka 8,24.

महामेरु N. pr. eines Varsha MBh. 8,425.

महारम्भ m. *eine grosse Unternehmung* Spr. (II) 4872.

महाराजचूत m. *eine Mangoart* Râgan. im ÇKDr. u. राजपुत्र.

महारोमश adj. *stark behaart* Suçr. 1,124,12.

महावालभिद्, so zu lesen.

महावीर 1) *l)* N. pr. des letzten Arhant's Hem. Jogaç. 1,1.

महाविराजी f. *eine best. Begehung* (इष्टि) Âçv. Çr. 8,11,1.

महोविलस्थ adj. RV. 1,133,3.

1. महाव्रत 1) Hem. Jogaç. 1,25.

महाव्रतिन् 1) *die fünf Grundpflichten der Gaina ausübend* Spr. (II) 4869. fg. — Vgl. अणुव्रतिन्.

महाशाल m. *ein grosser Çala-Baum:* सु° R. 1,5,12.

महाश्रावक bei den Gaina Hem. Jogaç. 3,118.

महास्रोतस् n. als Synonym von कोष्ठ 1) Káraka 1,11.

महिष 2) *c)* von Skanda erschlagen MBh. 7,7412.

मह्यै besser als dat. von मह्या zu fassen wie स्वपत्यै von स्वपत्या.

महोत्साह, füge *eine grosse Macht besitzend* hinzu.

महोधस् adj. *ein grosses Euter habend* so v. a. *reich an Wolken*, — *Wasser:* पर्जन्य Pat. a. a. O. 4,20,*b*. 5,80,*b*.

मह्य eher adj. (von 1. मह्) *hoch in Ehren stehend;* = महत् Nilak.

1. मा 1) मा भूदागतः so v. a. *sollte er nicht vielleicht gekommen sein?* Spr. (II) 937. — 3) Z. 8 lies 7,59,12. — 4) MBh. 3,15688.

3. मा mit अनु, partic. अनुमित n. *Schlussfolgerung* Pat. a. a. O. 3,78,*b*. — सम्, die Stelle RV. 3,54,22 u. 2. अवस् 2) richtiger erklärt.

5. मा mit अप *durch Tausch vergüten, heimgeben:* °मित्य AV. 6,117,2.

मांसकील (मांस° die Hdschr.) *Warze* Vjutp. 101. — Vgl. चर्मकील.

मांसवर्षिन् adj. *Fleisch (Heuschrecken?) regnend* MBh. 6,64 nach der Lesart der ed. Bomb.

माकन्दिक m. metron. von मकन्दिका Pat. a. a. O. 4,53,*b*.

माक्षिक 2) Râgan. 13,86. Suçr. 2,84,7.

माङ्गलिक *dem es um den guten Erfolg einer Sache zu thun ist:* आचार्य Pat. a. a. O. 1,47,*b*.

माठर 1) *a)* Vaitân. 1. Kauç. 138. Ind. St. 13,387. fg. 425. — *b)* MBh. 8,3652 nach der Lesart der ed. Bomb., रामठ ed. Calc.

माणिक (von मणि) m. wohl *Juwelenhändler;* s. u. सुवर्णजीविक.

माण्डव्य 1) असतां सङ्गदोषेण शूलमारोपितवान् Spr. (II) 7461.

1. मातर् Sp. 700, Z. 11 lies Siddhi.

मातरिश्वन् 2) die richtige Lesart ist °भूरीः = मातरि भवन्त्यः Sâj.

मातृकल्पिक adj. von मातर् + कल्प Pat. a. a. O. 4,67,*a*.

मात्पुत्र m. pl. *die Schüler meines Sohnes* (मत्पुत्र) ebend. 1,177,*b*.

मात्रीय् *Jmd* (acc.) *für seine Mutter halten* Spr. (II) 3899.

माथितिक adj. *mit* मथित *handelnd* Pat. a. a. O. 6,94,*b*.

माद्र und माद्र s. सध°.

माद्रवाहेय m. metron. Pat. a. a. O. 4,53,*b*.

माधव 3) *e)* zu streichen. — माधवी als Bez. *der Erde* (vgl. Nachträge) VP. 1,4,20.

माधवचन्द्रकर m. vollständig für माधवकर Calc. Ausg. des Nidâna.

माधुकर (Nachträge), °री वृत्तिः *der Biene eigen* auch Hem. Jogaç. 3,140.

माधुतैलिक adj. *aus Honig* (मधु) *und Oel* (तैल) *bestehend:* Klystier Suçr. 2,198,3. 228,19.

माध्यम, त्रयः प्राच्याः। त्रय उदीच्याः। त्रयो माध्यमाः *die Mitte des Landes bewohnend* Pat. a. a. O. 4,75,*b*.

माध्यमिक adj. Bez. *eines best. Zeuges* (पट) ebend. 5,60,*a*.

माध्यमिकीय adj. ebend. 6,95,*a*. = मध्यमिकायां भवः Kaij.

माध्यस्थ 2) Hem. Jogaç. 4,116. 120. — 3) *das Maasshalten* (so Fritze) Spr. (II) 6921. — Vgl. निर्माध्यस्थ oben.

माधाग्नि m. Pat. a. a. O. 7,111,*a*.

1. मान 2) Hem. Jogaç. 4,6. 12. °द्रु 14.

4. मान Z. 2 lies °मानैनाग्निना.

मामक 3) Kâlakakra 3,130. 4,87. 127. 5,13.

माय 3) *a) Betrug* Hem. Jogaç. 4,6. 15. fgg.

मायूरि m. patron. von मयूर Pat. a. a. O. 4,43,*a*.

मारक adj. *calcinirend* s. लोह°.

मारिचित्ता f. N. pr. einer Göttin Kâlakakra 3,146.

2. मार्ग 2) *f)* नृप° *fürstliches Verfahren* Spr. (II) 5928.

मार्गवशागत adj. = मार्गवशानुग, वन Kathâs. 37,55.

मार्गार m. metron. von मृगी Pat. a. a. O. 4,55,*a*.

मालय् *bekränzen:* माल्यते Gopâlatâp. 2,71.

माष 2) पुराकल्प एतदासीत्। षोडश माषाः कार्षापणं षोडश पलाश मा षसंवद्यः Pat. a. a. O. 1,225,*a*.

मासर Vaitân. 30. Sp. 759, Z. 3 lies 20,66.

मासवर्तिका, so besser.

मासीकर (मास + 1. कर) *in Monate verwandeln* Sûrjas. 1,48.

माहेन्द्र 3) *e) eine best.* Ishti Âçv. Çr. 2,18,17.

1. मि 1) Z. 3 lies Jama st. Indra.

2. मि mit आ 2) Z. 6 lies 96,5 st. 196,5.

— प्र 3) vgl. वातप्रमी.

मिघ् Z. 3 lies 2,34,13.

मितज्ञु könnte in Stellen wie RV. 7,82,4 nach dem Comm. auch bedeuten: *der das Knie aufgestemmt hat* (मित von 2. मि), *knieend*.

मित्र 1) *a)* मायाविनं मित्रम् Spr. (II) 699.

मित्रविन्द 3) *a)* Âçv. Çr. 2,11,1.

मित्रीय् (von मित्र), °यति *Jmd* (acc.) *für seinen Freund halten* Spr. (II) 3899.

मिथ्यात्व 1) Hem. Jogaç. 4,77. Spr. (II) 4868.

मिथ्यादृष्टि Spr. (II) 4869.

1. मिथ्यावाद Spr. (II) 1187.

मिश्रभाव Verfasser des Bhâvaprakâça.

1. मिष् mit समुद् *erglänzen, aufstrahlen:* बोधिदीपः समुन्मिषेत् Hem. Jogaç. 4,110.

— नि, निमिषित n. nom. act. Pat. a. a. O. 8,25,*b*.

मीढ 3) f. आ N. pr. eines Frauenzimmers Spr. (II) 2476. — Vgl. auch

सक्षमीढ (°मीळ्ह्).

मीढुष्मत् adj. = मीढ्वंस् R̥V. 5,56,3. 6,50,12.

मीनध्वज m. *der Liebesgott* Hem. Jogaç. 2,101 (रूपे zu lesen). — Vgl. मीनकेतन.

मुक्तिपूर्दस्यु m. *ein Räuber an der Burg der Erlösung* Spr. (II) 4265.

मुक्ते mit vorangehendem instr. *ausser* Pat. a. a. O. 5,32,*b*. 33,*a*. 50,*a*. 7,130,*a*.

मुख 5) die letzte Stelle zu 9) zu stellen; vgl. Spr. (II) 6456.

मुखगत adj. *im Munde befindlich* und *im Angesicht seiend* Spr. (II) 838.

मुखभङ्ग m. *ein krankhaft verzogenes Gesicht* Spr. (II) 4880.

मुखलेप 1) vgl. Spr. (II) 1930.

मुखसेचक m. N. pr. eines Schlangendämons MBh. 1,2156 nach der Lesart der ed. Bomb., मुख° ed. Calc.

मुखालु *ein best. Knollengewächs* (आलु), *eine Arum-Art* Rāǵan. 7,67.

मुख्य 1) *b*) am Ende eines adj. comp.: वस्त्रमुख्यस्त्वलंकारः *beim Schmuck ist die Hauptsache das Kleid* Spr. (II) 6009.

मुग्धिमन् m. nom. abstr. von मुग्ध Vâmana 5,2,56, v. l.

1. मुच् Sp. 810, Z. 8 v. u. das Beispiel Spr. 4186 zu streichen, da hier भुक्तम् zu lesen ist; vgl. Spr. (II) 2722.

— अभि *von sich geben, ausströmen:* तापम् Spr. (II) 6770.

मुच adj. = 2. मुच् in रश्मि°.

मुट् mit उद् vgl. उन्मोटन oben.

मुण्ड 1) *a*) *kahl:* शिरस् Spr. (II) 4896. — Vgl. शशमुण्डरस.

मुण्डरिका f. *eine best. Pflanze* = मुण्डीरी Ratnam. 39.

मुद्रा bei den Buddhisten *Handrechnen* Schiefner in Bull. de l'Acad. Imp. des sc. de St. P. 20,383.

मुर्मुर Pat. a. a. O. 8,42,*a*.

मुर्मुरीय्, °यति denom. von मुर्मुर ebend.

1. मुष् mit अभि *Jmd* (acc.) *um Etwas* (acc.) *bestehlen:* येनं स्वर्विदो अभि गा अद्रिंमुष्णन् R̥V. 9,37,39, wo अद्रि (für अद्रिं) मुष्णन्, nicht अद्रिम् उष्णन् (so Padap.) zu verstehen ist. Vgl. 9,82,4.

— सम् *rauben, benehmen:* संमुष्णन्दानवं (so die neuere Ausg.) तेजः समरे स्वेन तेजसा Hariv. 2751.

1. मुह् mit संप्र, संप्रमुग्धत्व n. *Verwirrung* Pat. a. a. O. 6,4,*a*. *b*.

मुहूर्तमार्तण्ड lithogr. Bombay 1861.

मूत्रय्, (मद्यपस्य) मूत्रयन्ति मुखे श्वानो व्यात्ते (so zu lesen) Hem. Jogaç. 3,11.

मूत्रवृद्धि, an der ersten Stelle *Anschwellung des scrotum* (vermeintlich durch *Harn*), *Hodensackbruch;* füge Wise 371 hinzu und vgl. मूत्रवर्ति u. वर्ति.

मूत्रसात् adv. mit अस् *zu Urin werden* Hem. Jogaç. 3,24.

मूर्छ् mit सम् 1) सद्यःसंमूर्छितानन्तजन्तु *in grosser Menge entstanden, wimmelnd* Hem. Jogaç. 3,33.

मूर्छा 1) (Nachträge) Hem. Jogaç. 1,24 (an der zweiten Stelle मूर्छया zu lesen).

मूर्ति 1) *a*) एक° so v. a. *eine Person* Spr. (II) 4205. पूर्व° (Conj. für पूर्णा°) *die erste Erscheinungsform* 4479.

मूर्धन् Sp. 857, Z. 1 v. u. füge bei: oder *einen Ausgangspunkt habend.*

मूर्धाभिषिक्त adj. *geweiht* so v. a. *von Allen anerkannt:* उदाहरणा Pat. a. a. O. 1,141,*b*.

मूर्धावसिक्त Bhar. Nâṭjaç. 34,18.

मूलमन्त्र, अमूलमन्त्रतन्त्र Hem. Jogaç. 1,5. — Vgl. मन्त्रमूल.

मूलवाप, lies *Stecker, Pflanzer* st. *Stecher*.

मृग 1) *d*) Bhâg. P. 9,20,28.

मृगनाभिज adj. *vom Bisamthier kommend:* कस्तूरी Spr. (II) 2208.

मृगपतिगमना f. N. pr. einer Göttin Kâlaćakra 4,31.

मृगमातृका Ḱaraka 1,15. 27.

मृग्य *zu untersuchen* so v. a. *fraglich* Vâmana 5,2,56.

मृणालकण्ठ m. *ein best. Wasservogel* Ḱaraka 1,27.

मृणाललतिका f. *Lotusranke, — stengel* Z. d. d. m. G. 27,16.

मृतधवा adj. f. *deren Gatte todt ist:* नारी Uǵǵval. zu Uṇâdis. 1,113.

मृतप्रिया f. *Wittwe* H. an. 2,127.

मृत्कर्मन् n. *Lehmarbeit:* °कर्मसंपन्न so v. a. *mit Lehm verstrichen* Ḱaraka 1,14.

मृदङ्ग 1) *a*) auch Spr. (II) 838. 1930. Vgl. Z. d. d. m. G. 28,411.

मृदुकोष्ठ Ḱaraka 1,13.

मृदुभाव m. *Milde* Hem. Jogaç. 4,81.

मेदस् 1) m. Bhâg. P. 4,10,24.

मेधिर Z. 6 streiche (ईशे).

मेम्यत् s. u. 2. मा.

मेरु 1) *e*) vgl. करतले विन्ध्याटवी सेविता Subhâsh. 71.

मेलन Z. 3 lies सुरासुरसैन्य°.

मेष 1) *e*) vgl. Vjâḍi beim Schol. zu H. 210, Z. 4.

मैत्र 1) *b*) मति Hem. Jogaç. 4,117. — 2) *a*) Hem. Jogaç. 4,116 (मैत्री zu lesen).

मैनिक Hem. Jogaç. 4,29.

1. यज् Z. 3 hinzuzufügen: (आ) येजे Kâç. zu P. 6,4,120.

— अनुप्र med. *verehren* R̥V. 6,36,2.

यजुःस्वामिन् m. N. pr. eines Purohita Kathâs. 74,42.

यज्ञकुण्डल = होमकुण्ड H. an. 3,647.

यत् am Ende hinzuzufügen: vgl. अयतन्त्.

— अन्वा vgl. अन्वायात्य oben.

2. यति 2) Hem. Jogaç. 4,8. °धर्म 1,45. यतीन्द्र ebend. — 4) etwa *Ordner:* मतीनाम् R̥V. 7,13,1. *Geber* Sâj.

यत्र 2) *wenn* mit potent. Spr. (II) 4054.

यथाक्षिप्रम् adv. *so schnell als möglich* R. ed. Bomb. 1,13,30. Comm. trennt यथा क्षिप्रम् und erklärt यथा durch यथायोग्यदूतप्रेषणेन.

यथाज्ञातीयक adj. *welcher Art* Pat. a. a. O. 1,31,*b*.

यथातथम्, am Schluss zu lesen याथातथ्य.

यथान्यासम् adv. *dem ursprünglichen, richtigen Wortlaut gemäss, wie geschrieben steht* Pat. a. a. O. 1,30,*b*. 236,*a*. 250,*b*. 253,*b*. 2,316,*a*.

यथापरम् MBh. 6,28 vielleicht fehlerhaft für °पुरम्. यथा येन प्रकारेण अपरमनुत्कृष्टमन्याय्यमित्यर्थः Nîlak.

यथाप्रत्यक्षदर्शनम् adv. *als wenn es vor Augen geschähe, als wenn man es mit eigenen Augen sähe* MBh. 5,5878. यथा °दर्शनात् ed. Bomb.

यथाप्रधानम् MBh. 5,5934.

यथाप्राणम् MBh. 3,445.

यथाफलम् adv. *je nach dem Ertrage* Spr. (II) 6396.

यथाभिवृष्टम्, lies *so weit als es geregnet hat.*

यथायोगम् wohl so v. a. *nach Brauch, wie es bisher üblich war* MBh. 6,28.

यथार्ह 2) °मानार्थकर् MBh. 5,650.

यथावचनकारिन् adj. *Jmdes Befehle vollziehend, gehorsam* R. ed. Bomb. 1,7,7.

यथावास m. N. pr. eines Mannes MBh. 12,8900.

यथास्थूलम् s. u. स्थूल.

यथेष्टत्व n. nom. abstr. von यथेष्ट Pat. a. a. O. 1,172,*b*.

यदावाडादावर्षम् f. pl. (so zu lesen); am Ende zu verbessern: vgl. u. वाडादावन्.

यदि 1) *i*) α) Mālav. 39,17. Z. 2. 3 das Beispiel Çāk. 35,21 gehört zu *a*) ζ). — 1) *i*) β) Çāk. Ch. 6,17.

यद्दन् adj. Bez. bestimmter Ṛshi Pat. a. a. O. 1,18,*a*. — Vgl. तद्दन्.

यन्त्रणा 2) Z. 7 Spr. 5146 in die folgende Zeile vor निबिड° (so zu lesen) zu stellen.

यन्त्रपीडा f. *das Pressen* (von Körnern u. s. w.) *mittels einer künstlichen Vorrichtung* Hem. Jogaç. 3,99. 109.

यम् mit उद् 1) Z. 21. fgg. vgl. Pat. a. a. O. 2,371,*b*. — 6) *e*) Sp. 69, Z. 1. fgg. उद्यत so v. a. *auf Etwas wartend* Spr. (II) 6007.

— समुद्, समुद्यत *was man zur Hand hat, worüber man im Augenblick verfügen kann* R. ed. Bomb. 1,14,49.

— सम् 4) vgl. संयत्त u. यत् mit सम् 5).

ययाति, °ता f. metron. der Mâdhavî MBh. 5,4031.

यर्वन् schlechte Aussprache für यद्दन् Pat. a. a. O. 1,18,*a*.

1. यवन 1) शयाना भुञ्जते यवनाः P. 3,2,126, Schol.

यवमत्य्, °त्यते = यवमानिवाचरति Pat. a. a. O. 1,269,*a*.

यवासक, यवासको न किं प्रुष्येद्वारि व्ययति वारिदे Spr. (II) 3936.

यव्या Z. 1 füge 1,13 nach Naigh. hinzu.

यष्टिनिवास genauer wiedergegeben u. वासयष्टि.

यष्टिमौद्गल्य m. N. pr. Maudgalja *mit dem Stabe*, = यष्टिप्रधानो मौ° Pat. a. a. O. 2,346,*b*.

यस् 2) mit instr. धनुषा Karaka 8,9.

— संप्र vgl. संप्रयास.

यक्ष Z. 5 lies Indra st. Rudra.

1. या 10) किं यातमेतद्भवति। सुष्ठु यातम्। साधु च यातम् Pat. a. a. O. 6(4),43,*a*. = गत, ज्ञात, सिद्ध Kaij.

— समा 3) *theilhaftig werden:* वास्तु Spr. (II) 2492.

— निस् 1) चापान्निर्यातो बाणावारः Pârçvanâthak. 4,141 nach Aufrecht, Halâj. Ind. u. वार.

— वि 2) Z. 4 lies 3,31,19 st. 3,31,9.

याच्य *worum man bittet* Ragh. ed. Calc. 1,87.

याज्ञ, कर्मन् Pat. a. a. O. 1,17,*b*. 2,397,*b*.

याज्ञिक्यक n. *ein schlechter* Jâǵńikja ebend. 5,73,*b*.

याप्य 1) Z. 8 Ragh. 1,86 zu streichen, da mit der ed. Calc. (87) याच्य zu lesen ist.

यात्र 4) genauer *Thun und Treiben.*

यादायनि m. patron. von यदु Pat. a. a. O. 4,51,*a*.

यापयितव्य adj. = याप्य 2) ebend. 5,58,*a*.

2. याम 1) *etwas für* Jama *Bestimmtes* AV. 6,116,1.

1. यामन् vgl. auch शत°.

यायातिक adj. *die Geschichte des* Jajâti *kennend* Pat. a. a. O. 4,67,*a*.

1. यावक, गवां निर्हारनिर्मुक्तायावकात् so v. a. *das Geniessen von Gerstenkörnern, die mit dem Unrath der Kühe abgehen,* MBh. 13,1796. °व्रतिन् *der solches als Gelübde thut* Nîlak. zu d. St.

यावत्सबन्धु Z. 2 lies AV. st. ṚV.

यावत् 2) *g*) Kathâs. 47,91. — 3) *sofern, da* Pat. a. a. O. 1,12,*b*. 13, *a*. 55,*a*. 232,*b*.

2. यु mit अनु vgl. अनुयु oben.

— सम् 3) अद्भिः संयूय Sâmavidh. Br. 2,6,10. 7,8.

3. यु mit अव, गोत्रादवयुतः Pat. a. a. O. 4,35,*b*. — Vgl. अवयव.

— वि vgl. वियवन, वियोतर्.

युक्तक n. *Pärchen:* गोयुक्तकानि Pat. a. a. O. 1,125,*a*.

युक्ततरक adj. s. weiter unten u. वार्त्ततरक.

युक्ति Sp. 143, Z. 2 v. u. lies वाचोयुक्ति° und vgl. वाचोयुक्ति.

युग 4) füge *Lebensperiode* hinzu und stelle ṚV. 1,115,2 von 1) hierher.

1. युगमात्र, °दृश् Karaka 1,8.

1. युज्, (प्र) युञ्जीयात् R. ed. Bomb. 1,4,3. — 5) Sp. 152, Z. 32. fg. vgl. एवंयुक्त *so beschaffen* Pat. a. a. O. 5,57,*b*.

— अभि 8) °युक्त so v. a. *bloss berührt* Spr. (II) 2846.

— आ, partic. आयुक्त = युक्त *behaftet mit:* श्रमायुक्त *ermüdet* R. Gorr. 2,11,11.

— व्या vgl. व्यायोग.

— पर्युप *verbrauchen:* तत्र चास्यागमकाले नैवायुः कृत्स्नं पर्युपयुक्तं स्यात् Pat. a. a. O. 1,11,*a*.

— संनि, partic. °युक्त *verbunden mit:* प्रत्यय° ebend. 4,77,*a*.

— प्र desid. *anwenden —, gebrauchen wollen* so v. a. *nöthig haben:* शब्दान्प्रयुयुक्षमाणः ebend. 1,14,*a*.

युवत्व (von युव) n. *Jünglingsalter* ebend. 4,58,2.

युष्मय्, °यति denom. von युष्मद् ebend. 7,102,*a*.

यूक, यूकाभयेन परिधानविमोक्षणं स्यात् Spr. (II) 7497.

यूथ्य, füge bei f. आ *Heerde.*

योक्तव्य 1) n. impers.: योक्तव्यं भूतिकर्मसु *man soll sich rüsten zu* Spr. (II) 1194.

योग 1) *e*) Z. 6 das Beispiel R. 2,69,20 zu streichen; vgl. स्वरयोग.

योगंधर 1) यौ° R. ed. Bomb.

योगराज 1) Kakradatta 93.

योगवर्तिका (so richtiger), die Bed. ist *Zauberdocht.*

योगवह, कर्म° Brâhmadharma 3,9 in Kâmran.

योग्यत्व Spr. (II) 7478.

योज्य 2) महानसे, गृहकार्येषु Spr. (II) 4796.

योनिसंवृत्ति fehlerhaft für °संवृति.

योनिसंबन्ध adj. *blutsverwandt,* m. *ein Blutsverwandter* Pat. a. a. O. 3,61,*a*.

यौगंधर = योगंधर 1) R. ed. Bomb. 1,28,7.

यौत्र n. = योत्र Pat. a. a. O. 7,108,*b*.

यौवनिका f. = युनो भावः ebend. 6(4), 47, *b*.

रक्तवर्त्मक s. u. वर्त्मक.

रक्तसंकोच vgl. रक्त und संकोच.

1. रक्ष् Sp. 215, Z. 2 v. u. lies Spr. 208 (567 der 2ten Aufl.) st. 208.

— caus. *schützen vor* (abl.) Spr. (II) 5221.

— समभि *Jmd bewahren, behüten, beschützen* R. ed. Bomb. 2,12,19.

— आ, आत्मानमारक्षति सिन्धुवेगात् Spr. (II) 6634.

2. रक्षस् Z. 1 nach n. hinzuzufügen 1).

रङ्क Spr. (II) 4840.

रङ्गिन् 1) *a*) सुख° Spr. (II) 4902.

रङ्गेश zu streichen; vgl. श्रीरङ्ग.

रजनिपुरंध्री f. *eine best. Form der* Upamâ, *ein Species der* Saṁsṛshṭi, Vâmana 4,3,32.

रजसय्, °यति = रजस्विनमाचष्टे Kaij. in Mahâbh. lith. Ausg. 6(4), 47, *a*.

रञ्जनद्रुम m. *Shorea (Vatica) robusta* Ratnâk. in Nigh. Pr.

रट् mit परि intens. °रारटीमि *laut schreien, — rufen* Spr. (II) 6782. Hem. Jogaç. 3,14.

रण्ड 1) *a*) रण्डा Spr. (II) 2042.

रतु vgl. वतु.

रत्नवृक्ष m. als Bed. (aber nicht *Koralle*) von विद्रुम Med. m. 53.

रत्नसमुद्गल, vielleicht fehlerhaft für °समुद्गक.

1. रथ 1) *b*) *c*) können zusammengefasst werden.

रथतुर्, so zu lesen und ṚV. 4,38,3 hinzuzufügen.

रध् mit नि caus.: मनस्तस्मान्निरन्धयेत् (निरु° die Hdschr.) *in seine Gewalt bringen* Spr. (II) 4700.

1. रन् = रम्; davon die Form रन्त *standen still* ṚV. 1,61,11. 7,36, 3. 39,3. Vgl. Z. f. vgl. Spr. 20, 69. fgg.

रन्ध्र vgl. noch शिति°, स°.

रभ् mit आ 4) द्रव्याणि द्रव्यान्तरमारभन्ते गुणाश्च गुणान्तरम् so v. a. *erzeugen* Kaṇ. 1,1,10. — Sp. 271, Z. 27 lies प्रतिसम् st. प्रति.

रम् 4) *e*) *sich begatten* (vom Löwen) Spr. (II) 7044.

रमण n. *Vergnügen* überh.: बालः प्रायो रमणासक्तः Spr. (II) 4432.

रमणय vgl. सु°.

ररावन् vermuthlich nur auf Irrthum des Padap. beruhend. Es ist wohl mit Delbrück आरावन् anzunehmen.

रश्मन्, füge bei: vgl. स्या° und im Zend areçman in areçmoshûta.

रश्मि 1) füge *Peitsche* hinzu.

रसवाद m. = रसशास्त्र Spr. (II) 1187.

रह्, रहति *trennen* Spr. (II) 3478, v. l. — caus. *verlassen, im Stich lassen*: रहयत्यापदुपेतमायतिः Spr. (II) 6149.

1. रा Z. 2 lies 5,83,6 st. 5,83,7. — Sp. 303, Z. 4 v. u. lies 10,49,3.

राजकीर m. *eine Papageienart*; s. u. शतपत्त्र 2) *a*).

राजकोशातक *Gurke* oder *Kürbis*. f. ई *eine best. Pflanze* Râǵan. im ÇKDr. u. सपीतक.

राजगृह 2) auch °गृही f. hier ist Çiva geboren Spr. (II) 2256.

राजतरणी so, nicht °तरुणी Râǵan. 10, 130.

1. राजन् 1) *die Soma-Pflanze* R. ed. Bomb. 1,14,6.

राजन्यर्षि m. *ein* Ṛshi *von fürstlicher Herkunft* Tâṇḍja-Br. 12,12,6.

राजशास्त्र R. ed. Bomb. 1,7,12.

राजसभा überh. *der Hof eines Fürsten* Spr. (II) 2960.

2. राजि, von Bogen 21* bis 26 ist die Pagination überall um 16 vorzurücken.

राज्यश्री *fürstliche Würde, — Stellung* R. 2,21,2. Ragh. 17,25.

राणि, hier und in वैलादि ist der Haken über dem ि abgebrochen.

राति vgl. auch श्रोतु°.

रामपूजासरणि, so zu lesen.

रामसमुद्गार m. N. pr. eines Mannes Kshitîç. 10,13. fg.

रायस्पोष 2) scheinbar Varâh. Bṛh. S. 48,74; hier ist aber mit der v. l. रायस्पोषादिकृग्भि° zu lesen; vgl. VS. 34,50.

रावण 2) *b*) Verfasser eines Kumâratantra Ḱakradatta 472.

राससुन्दर Titel eines Mahâkâvja Notices of Skt Mss. 1,102.

रिक्क m. ein Mannsname Pat. a. a. O. 6,72, *b*.

रिय्, °यति denom. von रै ebend. 1,267, *b*.

रिश् mit वि Z. 1. lies *ausrenken* st. *ausrecken*.

1. रु mit प्र *laut brüllen* u. s. w. ṚV. 10,94,3.

1. रुच् 1) Z. 4 lies 7,3,6. — 4) Z. 11. fg. act. auch Spr. (II) 6939.

— प्रति med. *gefallen* ṚV. 1,165,12.

रुचक 7) *a*) Mârk. P. 55,6.

1. रुज् Sp. 366, Z. 3 v. u. नास्य किंचिद्रुजति *es schmerzt —, fehlt ihm Nichts* Pat. a. a. O. 1,246, *a*.

रुणा zu streichen, da अरुणा gemeint ist.

1. रुद् mit सम् s. संरोदन.

रुदन्तिका, lies रुदन्ती st. रुदत्ती.

2. रुध् Sp. 379, Z. 3 lies तनुरुद्धः.

— वि caus. 3) Z. 5 lies *mit Ort und Zeit in Widerspruch gebracht*; also besser zu 1).

रुष am Ende eines adj. comp. Spr. (II) 2187.

1. रुह् 6) रूढ pl. Bez. *der Namen von Kriegerstämmen, die zugleich das von ihnen bewohnte Land bezeichnen*, Kâtantra 2,4,5.

— आ 1) शनैर्विद्याः शनैः कन्थाः शनैः पर्वतमारुहेत् (sic) Spr. (II) 6391. fg.

रूपतर्क m. etwa *Münzwardein* Pat. a. a. O. 1,291, *b*.

रूपवज्रा f. N. pr. einer Göttin Kâlaḱakra 3,130. 145. 5,13.

रूपसनातन m. N. pr. eines Autors Spr. (II) 5249, N.; vgl. auch u. संदर्भ.

रूपिन् adj. *eine Farbe habend* Kaṇ. 4,1,11. अ° 12.

रेचकित adj. = भ्रमित (Comm.) Cit. bei Vâmana 4,1,2.

रेफाय् (v. l.) und रेभाय्, °यति (?): स्नातस्य मुखम् Âpast. 2,14,13.

रेवत्य n. N. eines Sâman Sâmavidh. Br. 1,4,6. — Vgl. रैवत्य.

रेवत् 2) *c*) Z. 2. ṚV. 10,19,1 zugleich *Kühe*.

रोगपालक m. *Krankenpfleger* Spr. (II) 6980.

रोचकिन्, अ° *keinen Appetit habend* so v. a. *wählerisch, feinsinnig*: Dichter Vâmana 1,2,1.

रोणी f. P. 4,2,78. — Vgl. रोण.

रोदर adj. *ein* र *im Innern habend*, m. Bez. des चक्रवाक Vâmana 5, 1,15. v. l. Comm.

रोपयिष्णु (vom caus. von 3. रु) adj. *zerfleischend*: दंष्ट्रा Vaitân. 10.

रोमश adj. Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1,20,*a*.

रोहिणी f. *eine Art Stahl* ÇKDr. u. वज्र.

रौहि m. patron. Pat. a. a. O. 4,35,*b*.

रौण adj. von रोणी P. 4,2,78.

रौद्र 13) *a*) मेघान्तरित° so v. a. *Ungewitter* Spr. (II) 5946. — Vgl. oben आर्त°.

रौद्रनेत्रा f. N. pr. einer Göttin Kâlak̂akra 4,79.

रौहिण 1) *mit dem* Nakshatra Rohiṇî *in Verbindung stehend:* पौर्णमासी Sâmavidh. Br. 2,4,9. — 3) *b*) राजनरौहिणाभ्याम् Sâmavidh. Br. 1,4,7. राजनरौहिणके 2,1,6.

लकुट Kâraka 1,7. लकुटाकृति Spr. (II) 5886.

लक्, लक्षेत् in der Bed. *erkennen* MBh. 12,4813.

लक्षण 3) *a*) अलक्षणं काव्यम् *ein sich durch Nichts auszeichnendes —, unbedeutendes Gedicht* Spr. (II) 2095.

लक्षय् 3) लक्षित *nicht an und für sich, sondern erst in übertragener Bedeutung unanständig* Vâmana 2,1,18.

लक्ष्मणा 2) *b*) Hem. Jogaç. 3,68. — 3) *c*) ε) einer Göttin Kâlak̂akra 4,32.

लक्ष्मन् 1) *ein gutes Merkmal, Vorzug* Spr. (II) 6502.

लग् Sp. 477, Z. 1 lies कानिचिद्दासराणि.

लघय् so v. a. *leicht erscheinen lassen* Spr. (II) 6858.

लघीयस्त्व (von लघीयंस्) n. *geringes Ansehen, das Geringgeschätztwerden* Hem. Jogaç. 2,56.

लङ्कास्थायिन् m. *eine best. Pflanze* Çabdak. im ÇKDr.

लज्ज्, act. लज्जसि *sich Jmdes* (gen.) *schämen* Spr. (II) 7420.

लज्जा 1) °कर् Venîs. 11,6.

लञ्छना nach लक्ष zu stellen.

1. लप् mit उद् caus. Z. d. d. m. G. 27,92.

— संप्र vgl. संप्रलाप.

लभ् mit समा 3) *erlangen, gewinnen* Spr. (II) 4859, v. l.

1. लम्ब् mit व्यव s. व्यवलम्बिन्.

— वि, अविलम्बित n. Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1,20,*a*.

— प्रवि, °लम्बित n. *langes Zögern* Z. d. d. m. G. 27,73.

लम्ब Sp. 510, Z. 15, die richtige Lesart ist लम्बाविश्रनयन्तौ.

लम्बक 2) Kâlak̂akra 5,159.

लल् mit अनु caus. *Jmd in gute Laune versetzen:* कुशिकसुतवचोऽनुलालित R. ed. Bomb. 1,22,24.

ललाम 1) RV. 1,100,16.

ललित 4) *a*) *Scherz* Spr. (II) 2349. 4913. — *b*) *Anmuth, Schönheit, Pracht* überh. Spr. (II) 7360.

लवण vgl. oben निर्लवण.

लवणजल m. *das Meer* MBh. 8,1212.

लवणीकर् *salzen* Pat. a. a. O. 1,296,*b*.

1. ला mit आ *an sich ziehen, in sich aufnehmen* Gopâlatâpanî 2,43 in einer etymologischen Spielerei.

लाक्षावाणिज्य n. *Handel mit Lack und ähnlichen Artikeln* Hem. Jogaç. 3,98. 106.

लाङ्गल 1) *a*) Z. 8 lies तैवर्णीलाङ्°.

लाञ्छ् mit निस् s. oben निर्लाञ्छन.

लाञ्छनता f. *das Geflecktsein, Beflecktsein* Spr. (II) 2250.

लालन 3) लालनाश्रयिणो दोषास्ताडनाश्रयिणो गुणाः Pat. a. a. O. 8,9,*b*.

लिख् mit विपरि, प्रादेशं विपरिलिखति = प्रादेशं विमाय परिलिखति ebend. 1,297,*b*. 298,*a*.

लिप् Sp. 543, Z. 13 v. u. MBh. 8,2059 ist zu अवलिप्त zu stellen.

1. ली mit वि 4) Z. 7. 8 Spr. 2840 gehört zu 5); vgl. Spr. (II) 6184.

3. ली Z. 1 lies Gaṇaratnam. st. Siddh. K.

लीनता (?) Hem. Jogaç. 4,88, vielleicht दीनता zu lesen.

लीला 3) विधिवत्सत्कृत्य न तु लीलया so v. a. *nicht zum blossen Schein* R. ed. Bomb. 1,13,14.

लीलाय्, लीलायित n. impers. Z. d. d. m. G. 27,47.

लुठ्, intens. लोलुठीति *sich wälzen*, von einem Betrunkenen Hem. Jogaç. 3,14.

— निस्, गर्भो निर्लुठितः *aus dem Mutterleibe herausgetreten* Pat. a. a. O. 1,230,*b*.

लुभ् Z. 7 lies त्वा, लोभित्वा.

लुल्, लोलमान Vâmana 5,2,9.

1. लू mit व्यति act. *gemeinsam hauen, — schneiden:* देवदत्तस्य धान्यं व्यतिलुनन्ति Pat. a. a. O. 1,246,*b*.

लेख्य 2) *c*) अमरगणनालेख्यमासाद्य so v. a. *auf das Verzeichniss der Götter gelangt seiend* Ragh. 8,94.

लेलाय्, lies 3. ली.

लैङ्ग adj. *das grammatische Geschlecht betreffend:* विधि Pat. a. a. O. 2,360,*b*.

लोक् mit अव 1) vgl. Spr. (II) 6855.

लोकवर्तन vgl. u. वर्तन 4) *f*).

लोकविद् *die Welten kennend* MBh. 6,4450.

लोकस्थिति, an den beiden ersten Stellen bedeutet das Wort *Bestand der Welt.*

लोच् mit वि s. 1. विलोचन.

लोचन 3) Kâlak̂akra 3,140. 4,110. 145. 5,16. 91.

लोठिका f. N. pr. einer Prinzessin Râǵa-Tar. 7,11. 120.

लोडन *das Belästigen:* परकलत्रकुचद्वय° Spr. (II) 7247.

लोपतिलक n. *eine best. Form der* Upamâ, *eine Species der* Saṃsṛshṭi, Vâmana 4,3,32.

लोप्ती f. *ein Klumpen Teig* Bhâvapr. 5.

लोमधि, vielleicht सलोमधि gemeint; vgl. सुलोमधि.

लोहशुद्धिकर n. *Borax* Râǵan. 6,244.

लोहितपादक adj. (f. °पादिका) *dessen Fusssohlen noch roth sind* (in der ersten Kindheit) Pat. a. a. O. 4,20,*a*.

2. लौम, लौमन ist die richtige Form. Am Schluss 167 st. 144 zu lesen.

लौयमानि m. patron. von लूयमान Pat. a. a. O. 1,62,*a*.

लौहकारि m. patron. von लोहकार ebend. 4,57,*b*.

वंश 3) *c*) = त्रसरेणु Bhâvapr. und Çârṅg. Saṃh. 1,1,11. 14. — Vgl. वंशी.

वंशमय Sâmavidh. Br. 3,4,6.

वक्तव्य 1) n. impers. mit सह Spr. (II) 6735.

वक्क m. N. pr. v. l. für वक्र MBh. 1,7051. 7019 ed. Bomb.

वक्काणु, füge Trik. nach *Zahn* hinzu.

वक्र 2) *b*) MBh. 1,7019 (वक्क ed. Bomb.).

वक्रता 1) vom *schelen* Blick der Augen Spr. (II) 5133.

वक्रल doppelsinnig auch Spr. (II) 6811.

वक्रीभू, °भूत so v. a. *widerwärtig* (Schicksal) Spr. (II) 7518.

2. वदस् vgl. क्रिपय°.

वच 3) *b*) Sâmavidh. Br. 2,7,10. fgg. MBh. 13,6149 nach der Lesart der ed. Bomb., वाचा ed. Calc.

1. वचस् Z. 9 füge hinzu: so wohl auch (in der Mitte des Pâda) Ṛv. 1,93,2.

वज्रक m. N. pr. eines Berges Divjâvad. 167.

वज्रदेहा f. N. pr. einer Göttin Kâlaḱakra 5,155.

वज्रासन 2) Hem. Jogaç. 4,123. 126.

वञ्चिन्, वृक° *betrügend wie* Pat. a. a. O. 6,81,*a*.

वट 10) *Bauer im Schachspiel* Monatsber. d. K. Pr. Ak. d. Ww. 1872, S. 65.

वटक 3) ebend.

वटर vgl. वाटर.

वटाकु m. N. pr. eines Mannes gaṇa बाह्वादि zu P. 4,1,96.

वट्, वटृति und वटृयति (s. Corrigg.) Pat. a. a. O. 1,234,*b*.

वडभीकार m. N. pr. eines Mannes gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151.

वडवाग्निमल m. *ein best. schaumartiger Stoff auf dem Meere* Râǵan. 6,79. — Vgl. oben अग्निगर्भ 2) *a*).

वडिश m. N. pr. eines der Unterredner bei Ḱaraka, mit dem patron. Dhâmârgava, Ḱaraka 1,12. 4,6.

वण्टन (von वण्ट्) n. *Theilung* (des Vermögens) zu Spr. (II) 2445.

वत्सपालक m. = वत्सपाल Hem. Jogaç. 3,87.

वत्सकृनु m. N. pr. eines Sohnes des Senaǵit VP. 4,19,11. वसकृनु Wilson.

वत्साङ्क zu streichen; vgl. श्रीवत्स.

वत्सोदरण s. वा°.

वद् caus. 2) गुणैर्विहीना बहु वादयन्ति *machen viel Lärm von sich* Spr. (II) 6882.

— प्र 1) so v. a. *anbieten, ausbieten zum Verkauf* Spr. (II) 3969, v. l.

वदॅन् (von वद्) adj. *redend, das Wort führend:* Agni Ṛv. 6,4,4. 13,6.

वध्, वधति (!) *zu Nichte machen* Kan. 1,1,12.

वध 1) Râǵa-Tar. 8,1508.

1. वन् Z. 7 «und वनॅम» zu streichen und st. dessen in der vorangehenden Zeile nach वनॅोति einzuschalten वॅनाव. Sp. 666, Z. 1 zu lesen वनाव st. वनॅम.

वनक्षत, so zu lesen st. वनक्षत.

वनकौशाम्बी (richtige Lesart) f. N. pr. einer Stadt gaṇa नद्यादि zu P. 4,2,97.

वनक्षत fehlerhaft für वनक्षत.

वनजीविका f. *ein im Walde* (durch Einsammeln von Blättern u. s. w.) *gewonnener Lebensunterhalt* Hem. Jogaç. 3,98. 101.

वनमाला f. wohl N. pr. eines Frauenzimmers Hem. Jogaç. 3,68.

वनवासिन् 2) *b*) lies Pflanzen und Wurzeln.

वनेरा, अर्श्वान्युयुजे वनेरा: *er hat die hölzernen Rosse geschirrt* Ṛv. 10,79,7 würde besser passen als die Fassung des Wortes mit Sâj. als nom. sg. Jedoch kennen wir kein weiteres Beispiel für diese Form des acc. pl.

2. वप् mit नि 3) partic. न्युप्त *geworfen:* Würfel Ṛv. 10,27,17. 34,5. 9.

वपुषा 2) lies = कुवुषा (d. i. कृपुषा) Bhâvapr. 5.

वम् caus.: वमयति मक्षिका हि भोक्तारम् Spr. (II) 2620.

वयस्यक Z. 2 lies 119,117.

वयोवृद्ध MBh. 5,5887. 6,4200.

1. वर् Sp. 696, Z. 1 v. u. lies 7,32,16. — partic. व्राणॅ *eingesperrt* Ṛv. 1,61,10. — caus. mit infin. *Jmd stören im* Spr. (II) 1622. Sp. 698, Z. 18 वारितवाम bedeutet *nach Verbotenem strebend.*

— आ Sp. 699, Z. 21 streiche die Worte *erfüllen* bis 1,143,6.

— अपा Z. 2 die schliessende Klammer nach 9,2 zu setzen.

— प्रा Sp. 701, Z. 1 lies प्रावृत्य कृष्णवासांसि.

— सम् 1) Z. 18 streiche 80,19. संवृत *versteckt* so v. a. *an und für sich anstössig, aber nicht verpönt* Vâmana 2,1,19. *geschlossen* als Bez. *einer best. fehlerhaften Aussprache der Vocale* Pat. a. a. O. 1,20,*a*.

2. वर् Sp. 706, Z. 3 v. u. lies देव्यै.

वरट 2) *c*) Pat. a. a. O. 1,226,*a*.

वरद 1) पदि Spr. (II) 5554.

वरपोत m. *ein best. auf dem Trockenen lebendes Thier* Ḱaraka 1,27.

वराहद्वादशी vgl. वाराह°.

1. वरिमन्, hierher gehört auch instr. वरिमॅता Ṛv. 1,108,2.

वरुड P. 5,4,36, Vârtt. 1. Pat. zu P. 4,1,97. gaṇa कुलालादि zu 4,3,118. — Vgl. वारुड fgg.

वरेण्यक्रतु Z. 2 lies Einschaltung nach 10,9 st. 10,9,12.

वर्कर 1) *Zicklein* Pat. a. a. O. 1,225,*a*. बर्कर nach den Corrigg.

वर्चल vgl. वार्चलीय.

वर्चस् 1) *b*) Hem. Jogaç. 4,71 (°शुक्रात्तवर्चसाम् zu lesen).

वर्चःस्थान n. *Abtritt* Ḱaraka 1,15.

वर्ज् mit व्यप, partic. °वृक्त *getrennt, gesondert* Pat. a. a. O. 1,33,*b*. 34,*a*. *b*. 8,66,*a*.

वर्जिन्, परदार° Spr. (II) 5598.

वर्ण्य vgl. वार्ण्यक.

वर्णक 1) Z. 6 कृपण° u. s. w. zu streichen, da an der angeführten Stelle mit den Calc. Ausgg. कृपणवर्णा कमपि zu lesen ist; die Bed. ist *Gesichtsfarbe.* — adj. (f. वर्णिका) *schildernd* (mit gen.) Pat. a. a. O. 7,116,*a*.

वर्णपाठ m. *das Alphabet* ebend. 1,168,*b*.

वर्णय् mit वि vgl. u. वण्.

वर्णवत् 1) प्रशंसायाम्, also *schön gefärbt* Pat. a. a. O. 5,49,*b*.

वर्णसंहार Z. 2 füge 61. nach 19, hinzu.

वर्त् 7) Z. 9 stelle R. 2,104,19 zu 14). — 10) वर्तमाना f. (sc. विभक्ति) Bez. *der Personalendungen des Präsens* Kâtantra 3,1,11. 24. — 14) स्वान्यवर्तन्त so v. a. *kümmerten sich um sich selbst* Râǵa-Tar. 4,411.

— अति 1) Z. 24 R. Gorr. 2,30,30. 6,103,18 bedeutet das Verbum *überschreiten* (वेलाम् *das Ufer*, an der ersten Stelle zugleich धर्मम्).

— उपनि caus.: सात्म्यं क्रमेणोपनिवर्त्यमानम् Ḱaraka 3,1.

— अभिनिस् *sich herausstellen, — ergeben* PAT. a. a. O. 1,78,*b*.

— प्र 10) Z. 4 lies प्रवर्तमानम् st. वर्तमानम्.

वर्तक 4) Z. 3 lies 1,112,8. Z. 4 lies 1,116,14.

वर्तिन् m. PAT. a. a. O. 5,28,*b*. = प्रत्ययार्थ KAIJ.

वर्तुल 2) *b*) zu streichen, da daselbst क्षुद्रयोद्वर्तन zu lesen ist.

1. वर्ध् caus. Sp. 786, Z. 6 lies कृत्वा.

— उद् caus. *grösser —, freudiger —, begeisterter machen:* गिरः RV. 9,114,2.

— संवि desid. vom caus. s. संविवर्धयिषु.

1. वर्धन 4) *a*) Z. 3 Spr. 2755 in caus. Bed. *das Erheben, Befördern:* खलानाम्; vgl. Spr. (II) 5991.

वर्धमानपुर ist *Burdwan* in Bengalen.

वर्धित 2) वर्धितक n. dass.: एकश्च तण्डुलः तुषप्रतिघाते ऽसमर्थः। तत्समुदायश्च वर्धितकं समर्थम् PAT. a. a. O. 1,203,*a*.

वर्धितव्य n. impers. *crescendum* ebend. 4,9,*a*.

वर्ध्मन्, उद्रशेफ° Verz. d. B. H. No. 975.

वर्मती f. N. pr. einer Oertlichkeit P. 4,3,94. gaṇa कच्छादि zu 2,95.

वर्मिक gaṇa पुरोहितादि zu P. 5,1,128.

वर्ष् mit प्र Sp. 798, Z. 6 v. u. lies प्रवृष्टे st. प्रवृष्टे-.

2. वर्ष् in वर्षिष्ठ, वर्षीयंस्, वर्ष्मन्, वृषन्.

वर्ष 3) *a*) sg. Spr. (II) 4337.

वलन 3) n. *das Zutagetreten, Sichzeigen* VĀMANA 4,1,5.

वलिक gaṇa पक्षादि zu P. 4,2,80.

वलीक 2) PAT. a. a. O. 3,50,*a*.

वल्गूय् Sp. 813, Z. 2 lies वन्दते st. वन्दने.

वव्रय् (von वव्र), वव्रयते *sich zurückziehen von* oder *vor* RV. 8,40,2.

वश् mit अनु *zustreben auf* (acc.) RV. 1,127,1.

— आ med. hierher wohl ओशानं (आ-उशान) *der begehrt wird* RV. 10,30,9.

1. वश Z. 9 streiche „und Verkürzung des Vocals“.

वशंकृत adj. *in Jmdes Gewalt gebracht:* कैकेय्या स्ववशंकृतः R. ed. Bomb. 2,11,22.

वश्य 1) ein Zauberspruch Spr. (II) 2451.

2. वस् mit अधि vgl. 5. वस् mit अधि und u. समया.

— अप 1) auch RV. 8,47,18.

— वि caus. vgl. unten u. 5. वस् mit वि caus. 2).

3. वस् Z. 2 füge वसिष्ठ RV. 2,36,1 hinzu.

5. वस् 1) क्रियासिद्धिः सत्त्वे वसति महतां नोपकरणे *beruht auf* Spr. (II) 3712 = 6145.

— अधि caus. 2) zu streichen; vgl. वासय् mit अधि.

— नि 1) तदपि सुराणां चेतसि निवसितमिव पारिजातेन *hat seinen Sitz aufgeschlagen* Z. d. d. m. G. 27,82.

— वि caus. 2) gehört zu 2. वस्: *die Nacht hell werden lassen* so v. a. *bis Tagesanbruch erzählen.*

वसन्तक 2) zu streichen, da a. a. O. वासन्तिका zu lesen ist.

वसन्तसख als Beiw. von मलयानिल VIKR. 31,18.

वसिष्ठ 1) Z. 3. 4 zu streichen Indra 2,36,1. — 2) Z. 12 nach Varuṇa's einzuschalten MBH. 1,3924.

वसिष्ठकाश्यपिका f. *eine eheliche Verbindung zwischen den Nachkommen* Vasishṭha's *und* Kaçjapa's PAT. a. a. O. 2,408,*a*. 4,41,*b*.

वसिष्ठशिला f. N. pr. einer Oertlichkeit GOP. BR. 1,2,8.

2. वसु (von 5. वस्) in संवसु.

वसुराज m. *König* Vasu (vgl. वसु 2) *l*) HEM. JOGAÇ. 2,60.

वसुरोचिस् m. pl. N. eines Ṛshi-Geschlechts SĀMAVIDH. BR. 1,1,17.

वस्त्राय् (von वस्त्र), °यते *ein Kleid darstellen, als Kleid erscheinen* Cit. bei VĀMANA 4,1,9.

1. वह्, intens. वावहीति *tragen:* रत्नभारम् Spr. (II) 4053.

— अति caus. 1) vgl. HEM. JOGAÇ. 1,35.

— उद् 4) भर्तारमुद्वहन्तीम् so v. a. *auf sich liegen habend* BHOGAPRAB. 90,6. Sp. 866, Z. 6 lies 864 st. 846.

— संप्र s. संप्रवाह्.

— वि 1) *wegführen:* स्रोतेन व्युह्यमानानां (Conj. für व्यू°) प्लवानां स्रोतसो (so zu lesen) यथा Spr. (II) 3820.

— संवि med. *mit Andern* (instr.) *eine Ehe eingehen:* संविवहन्ते गर्गैः PAT. a. a. O. 1,247,*a*.

वह्य 1) Z. 6 साह्य bedeutet *zum Reiten tauglich,* वह्य *zum Fahren tauglich.*

4. वा desid. med. विवासते *herbeiziehen, gewinnen* RV. 8,19,24. Hierher etwa auch act. विवसस् oder विवासस् (वि । वसस् Padap.) RV. 7,8,3.

5. वा, अस्य सूत्रस्य शाटकं वय PAT. a. a. O. 1,116,*b*. 244,*b*.

— उप, उपोयमान *eingesteckt werdend:* शूल ÂÇV. ÇR. 3,6,23.

— सम् *zusammenheften:* सं यद्वयं यवसादो यवादः RV. 10,27,9.

वाकोवाक्य GOP. BR. 1,1,21.30. PAT. a. a. O. 1,16,*b*.

वाग्योग m. *richtiger Gebrauch der Worte* PAT. a. a. O. 1,6,*b*. 7,*a*.

वाङ्मय 3) *Schriftwerk, literarisches Product* Spr. (II) 4053.

वाचनिक, f. ई PAT. a. a. O. 1,220,*a*.

वाचायन m. N. pr. eines Autors HEM. JOGAÇ. nach 2,79.

वाचासहाय m. *ein gesprächiger Kamerad, Unterhalter* Spr. (II) 6980.

वाचोयुक्ति f. PAT. a. a. O. 1,200,*b*. 232,*a*.

वाज 11) Z. 4 lies 4,34,4.

वाजप्यायन vgl. PAT. a. a. O. 1,221,*a*.

वाजय् Z. 1 lies (von वाज).

वांजसात n. = वाजसाति AV. 4,27,1.

वातवह् N. pr. eines Dorfes; davon °क adj. PAT. a. a. O. 4,74,*b*.

वातव्य (von 5. वा) adj. *zu weben* ebend. 1,116,*b*. 244,*b*.

2. वातायन 3) überh. *ein Ort im Hause, an dem man frische Luft geniesst.*

वात्सप्रेय m. patron. PAT. a. a. O. 6(4),42,*b*.

वानीय partic. fut. pass. von 5. वा ebend. 6,23,*a*.

वानाद 2) scheint KARAKA 1,27 *ein best. Vogel* zu sein.

2. वाप, füge am Ende noch कृत्स्न° hinzu.

2. वाम vgl. कृत्त°.

4. वाम adj. von वामी *Stute* PAT. a. a. O. 4,74,*a*.

वामंजात adj. *von Natur werth, — lieb* RV. 10,140,3.

वामनता f. nom. abstr. von वामन *Zwerg* Spr. (II) 2316.

वायोविद् (*des Voglers Sohn*) m. N. pr. eines Unterredners bei KARAKA

1,12. वार्योविद् und वार्योविद् die Hdschrr.

5. वार् 1) वैरि° Hem. Jogaç. 1,1.

वारुणी Hem. Jogaç. 3,113 fehlerhaft für वारुणी *Branntwein.*

वाराकीपुत्र m. für वाराक्यापुत्र Pat. a. a. O. 6,14,*b.*

वारिचारिन् adj. *auf dem Wasser lebend* Karaka 1,27.

वारिशय adj. *im Wasser lebend* ebend.

वारिषेणय m. patron. von वारिषेण Pat. a. a. O. 4,54,*a.*

वार्त 1) *a*) वार्तो शाखा *Baumast* ebend. 5,3,*a.*

वार्ण adj. von वर्ण *Laut, Buchstab* ebend. 3,63,*b.* 64,*a.* 6,13,*b.*

वार्त्त adj. *in Ordnung, richtig* ebend. 1,219,*b.* 2,363,*a.* 410,*a.* 4,3,*b.*

वार्त्ततरक (von वार्त्ततर und dieses compar. von वार्त्त) adj. *ganz in Ordnung, — richtig* ebend. 1,163,*b.* = युक्ततरक Kaij.

वार्त्तिकसूत्रिक adj. *der die* Vârttika *und* Sûtra *studirt* ebend. 4,67,*a.*

वार्द्धुषि *eine Schuld mit den aufgelaufenen Zinsen* Sâmavidh. Br. 1,7,8.

वार्द्ध (von वृद्ध) n. *Greisenalter* Spr. (II) 4075 (Conj. für वार्ध्य).

वार्षशतिक Kauç. 10. Pat. a. a. O. 1,16,*a.*

वालव्यजनीभू *zu einem Fliegenwedel werden:* °बभूवुर्हंसाः Ragh. 16,33.

वालि 2) Spr. (II) 4169 (Conj. für वानि).

वालुका, चिरं जीवन्ति निःस्निग्धाः पृथिव्यां वालुकादयः Spr. (II) 2296.

वालुकाम्भस् N. pr. eines Meeres oder Sees Kâlakakra 1,15.

वावल m. *eine best. Pflanze;* s. u. सूक्ष्मपत्त्र 1).

वाश् mit सम् Z. 3 lies Lâṭj.

2. वास Z. 1 Kern führt in einer Note zu seiner Uebersetzung von Varâh. Bṛh. S. 88,11 für das n. eine Stelle aus Kâçjapa an. Wir lesen aber hier ohne Bedenken वासश्च st. वासश्च.

4. वासक Z. 2 zu lesen कन्दर्पश्चारुनन्दन nach H. Brockhaus.

वासनीय (wohl vom caus. von 5. वस्) adj. *nur durch angestrengtes Nachdenken verständlich* Vâmana 3,2,9.

वासन्त Hem. Jogaç. 4,110 fehlerhaft für वासित (von वासय्).

वासय् 2) मैत्र्यादिवासितं चेतः Hem. Jogaç. 4,74. साम्यवासितचेतसाम् (so zu lesen) 110.

वासिल m. Hypokoristikon von वासिष्ठ Vâmana 5,2,63.

2. वास्य vgl. वन°.

विंशति MBh. 7,1551 (nach der Lesart der ed. Bomb.) = व्यूह nach Nilak.

विकट am Schluss zu lesen अविकट st. अति°.

विकत्थनत्व n. *Lobhudelei* Spr. (II) 4935.

विकल 1) चरण° *lahm* Spr. (II) 5712.

विकलङ्क adj. *fleckenlos:* शशिन् Cit. bei Vâmana 4,1,2.

विकाङ्क्षिन् adj. *kein Verlangen habend* Hariv. 11913. विशेषेण काङ्क्षा इच्छा तद्वतः Nilak.

विकारण adj. *grundlos* Spr. (II) 2520, v. l.

विकासन Uttarar. 17,10 (23,12) = Mâlatîm. 95,6.

विकिर् 1) Z. 3 अन्न° Mârk. P. a. a. O.

विकुचित n. *eine best. Art zu kämpfen* (neben संकोचित) Hariv. 15978 nach der Lesart der neueren Ausg.

विकृत 3) *b*) vgl. Bharata 4. 9 im Comm. zu Nalod. 2,55.

विकृति 2) Bhâg. P. 9,24,4.

विक्लाव्, °वति denom. von विक्लाव Vâmana 5,2,2.

विक्लाव, südindische Hdschrr. sollen nach Pischel विक्लाब schreiben.

विक्लित्ति (von क्लिद् mit वि) f. *das Weich —, Garwerden* Pat. a. a. O. 1,231,*a.* 279,*b.* तण्डुलानाम् 3,25,*a.*

विगीति f. *Misston, Disharmonie* Karaka 3,6.

विघटिका f. *ein best. Zeitmaass,* = ¹⁄₂₃ Ghaṭikâ Râgan. 21,35.

विघातन 2) Bhâg. P. 12,8,15.

विघ्न 2) am Ende, अविघ्नतस् auch R. ed. Bomb. 1,62,12.

विघ्नवत्ता f. nom. abstr. von विघ्नवत् *auf Hindernisse stossend* Spr. (II) 7478.

विचक्षणावत् vgl. Vaitân. 11.

विचारणा f. = प्रविचारणा *Unterscheidung, Art* Karaka 1,13.

विचारिन् m. N. pr. eines Sohnes des Kabandha Gop. Br. 1,2,9.

विचिन्त्य *bedenklich, fraglich* Vâmana 5,2,18.

विचृत् Z. 2 lies 6,110, 2. 121,3.

विचेष्टितर् nom. ag. *der sich bewegt* Pat. a. a. O. 3,78,*a.*

विच्चिक zu streichen (चिच्चिक zu lesen).

विच्छित्ति 3) Z. 2 lies 3. 5 st. 3,5.

विच्छेद 1) *Durchbohrung:* कर्णकम्बल° Hem. Jogaç. 3,110.

1. विज् mit समुद्, mit gen. Spr. (II) 6944 (Conj.).

विजयप्रशस्ति Naish. 5,138.

विज्ञ 1) (dieses hinzuzufügen) Hariv. 10918 nach der Lesart der neueren Ausg.

विजिगीषीय, so zu lesen.

विज्जल 1) Karaka 3,8.

विज्ञाति 2) ist m.

विटङ्क 1) wohl auch *Krone, Zinne, Giebel.*

विडम्बक, शाक° so v. a. *dem Namen Gemüse Schande bereitend* Spr. (II) 7484.

बिडौजस्, so die südindischen Hdschrr. nach Pischel.

वितण्ड 2) vgl. वेतण्ड weiter unten.

वितरण nom. ag. s. u. वैतरण 1) *a*).

1. वित्त 2) Hem. Jogaç. 2,13.

1. विद् caus. Z. 2 am Ende zu lesen 123 st. 1,23.

— नि caus. दोषम् *eine Schuld wälzen auf* (dat.) Spr. (II) 2985.

3. विद् 7) विन्देद्विरूपा *eine Hässliche bekommt einen Mann* Bhâg. P. 6,19,26.

— अधि Z. 5 ein तस्य zu streichen.

— प्र intens. *theilhaftig werden,* mit acc.: सुमतिम् ṚV. 7,24,6.

विदश, lies दशा st. दशा°.

विदात्त m. N. pr. eines Sohnes des Çatadhanvan Hariv. 2037 nach der Lesart der neueren Ausg.

विदाह vgl. सत्त°.

विदिशा 3) in der 2ten Aufl. 5798 कुदृशा vermuthet.

विदूषक 1) अहितं चापि पुरुषं न हिंस्युरविदूषकम् (= अनपराधिनम् Comm.) R. ed. Bomb. 1,7,11.

विदेश, °स्थ *an einem besonderen Orte —, von andern getrennt stehend* Pat. a. a. O. 1,254,*a.*

विद्यागम Spr. (II) 5070.

विद्रष्टर्, विद्रष्टा चतुर्णां विचतुरः Pat. a. a. O. 5,79,*b*.

विद्रुमवन n. *Korallenstock* Spr. (II) 7330.

विधर् (?) Pañkar. 3,12,15.

विधा Z. 1 streiche 1). Z. 3 v. u. vgl. हस्ति° *Elephantenfutter* Pat. a. a. O. 2,332,*b*. गो° *Rindviehfutter* 5,57,*b*.

विनय्, विनयति denom. von वि *Vogel* + नर् *Mann;* mit वि absolut. विविनय्य Pat. a. a. O. 1,261,*a*.

विनय 2) *b*) pl. Spr. (II) 4518.

विनिक्षेप m. *Sonderung:* गुणविनिक्षेपतस् *in Beziehung auf die einzelnen Eigenschaften* (Gegens. कार्त्स्न्येन) Karaka 3,8.

विनियम्य adj. *zu beschränken* Pat. a. a. O. 6(4),6,*b*.

विनेत्र adj. *augenlos, blind* Spr. (II) 5773.

2. विन्दु, तन्मञ्जरीरसामोद° Z. d. d. m. G. 27,28.

1. विप् Sp. 1098, Z. 1 v. u. lies मरुतः.

विपरिणामयितव्य adj. *umzuändern, umzuwandeln* Pat. a. a. O. 1,5,*a*.

विपरिधावक adj. *überall umherlaufend* Spr. (II) 4278.

विपरुस् oder °रुस् adj. *gelenklos* AV. 7,56,4.

विपर्यय Sp. 1104, Z. 2. 1 v. u. घन° = अर्थ° Spr. (II) 6050.

विपर्यास 7) Z. 2 Spr. 5242 gehört zu 4); vgl. 2te Aufl. 7073.

विपाक 2) *b*) Z. 3 lies ऽविसदृक्फलम्. Sp. 1107 im Columnentitel वैपाक zu lesen.

विप्रतिषेध 2) vgl. Pat. a. a. O. 1,264,*a*.

विप्रतीप *umgekehrt* Spr. (II) 4429.

विभक्तत्व n. *Verschiedenheit, Mannichfaltigkeit* Cit. bei Vâmana 4,1,7.

विभाषा Sp. 1126, Z. 1 v. u. शाकारी zu lesen.

विभिन्नीकर् (विभिन्न + 1. कर्), °कुरुते *trennen, scheiden* Hem. Jogaç. 4,51.

विभूवस् s. वैभूवस.

विभ्रंश, मन्द° adj. *leicht ablösend, abführend* Karaka 1,13.

विभ्रम 1) *g*) füge *täuschendes Aussehen* und Spr. (II) 4459 hinzu. °भाषितानि *was den Anschein von Sprache hat* 7415.

विमाण्डव्य m. pl. N. pr. eines Volkes Mârk. P. 58,6.

1. विमान 3) *b*) Z. 3 streiche «*und Gewicht.*» So heisst bei Karaka das dritte Sthâna, welches von *dem Maasse* d. h. *dem Verhalten der humores, der Arzeneimittel, Ort und Zeit, Constitution u. s. w. handelt:* दोषभेषजदेशकालबलशरीराहारसात्म्यसत्त्वप्रकृतिवयसां मानम् 3,1.

विमोक्षण 2) *d*) *das Fahrenlassen, Aufgeben:* परिधान° Spr. (II) 7497.

विरलविरलीभूत adj. *ganz selten geworden, an Zahl stark abgenommen* Spr. (II) 6174.

विरलाय्, °यमान Vâmana 5,2,31.

विरूच m. *ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch* R. ed. Bomb. 1,28,7.

विरुद, विरुदावली Verz. d. B. H. No. 1222.

विरुद्र adj. *wobei* Rudra oder *die* Rudra *nicht betheiligt sind* RV. 1,180,8.

विरेचक (वि + रे°) adj. etwa *von keinem Ausstossen des Athems begleitet:* नृत्य Cit. bei Vâmana 2,2,8. Der Gebrauch des Wortes getadelt wegen der anderen Bed. *laxirend.*

विरोध 2) am Ende Vâmana 4,3,12 hinzuzufügen. Es ist *die scheinbare Ungereimtheit* als *eine Form der* Upamâ gemeint.

विल्, विलेति (संवरणे) Dhâtup. 28,66. वेलयति (क्षेपे) 32,65, v. l.

विलम्ब 2) *a*) विलम्बाध्यायिन् *langsam* Pat. a. a. O. 6,81,*b*.

विलास 1) *c*) Z. 6 Spr. 5149 gehört zu *b*); vgl. 2te Aufl. 6790.

विलिङ्ग adj. *verschiedenen Geschlechts* Pat. a. a. O. 1,110,*a*.

विलोकन, अनेकशास्त्रस्य विलोकनानि so v. a. *Studium* Spr. (II) 2960.

विवर्त *Wirbel* (des Wassers) SV. I,1,2,3,5. v. l. RV.

विवाद n. Spr. (II) 4434.

विविभक्तिक adj. *ohne Casusendung;* davon °त्व n. nom. abst. Pat. a. a. O. 6(4),2,*a*.

विवृत्ति 3) Trik. 3,3,183.

1. विश् mit उप euphem. für *cacare* Karaka 3,5.

— अभिनि 1) *eintreten* so v. a. *zur Geltung kommen:* पूर्वे ह्यपवादा अभिनिविशन्ते पश्चादुत्सर्गाः Pat. a. a. O. 2,390,*a*. — 3) *b*) सदानभिनिविष्टः *niemals auf seinen Kopf bestehend* Hem. Jogaç. 1,52.

— निस् desid. *eine gemeinsame Wohnung beziehen wollen:* योगिनां प्रावृषि निर्विविक्षताम् Bhâg. P. 1,5,23.

— अभिप्र, partic. °विष्ट *hereingetreten* im Gegens. zu अभिनिःसृत Pat. a. a. O. 4,81,*b*.

— सम् 1) mit instr. RV. 10,56,1. — 2) RV. 10,55,2.

विशदता (von विशद) f. *Klarheit:* स्वर° (wohl so zu lesen) Spr. (II) 5827, v. l.

विशाखवत् m. N. pr. eines Berges Mârk. P. 55,6.

विश्पला auch 10,39,8.

विश्मि vgl. विष्मि.

विश्रुत 2) N. pr. eines Sohnes des Vasudeva Bhâg. P. 9,24,52. es könnte aber auch पुरु° als ein N. gefasst werden.

विश्वसृज्, so zu lesen.

विश्वाधार Hem. Jogaç. 4,97 (विश्वाधारो zu lesen).

विश्वायु 1) auch VS. 38,20. Sonst halten wir unsere Erklärung auch nach M. Müller's (V, Pref. XIII) Bemerkungen in der Hauptsache aufrecht.

विश्वास, वैरिणा सह विश्वासं यो नरः कर्तुमिच्छति Spr. (II) 6293.

1. विष् mit सम् 1) lies संवेविषो.

विषता Spr. (II) 4094.

विषमविलोचन m. ein N. Çiva's Bhâravi in Siddh. K. 164,*a*,13. — Vgl. विषमनयन.

विषमाय् (von विषम), °यते *uneben werden, — erscheinen:* मार्गः Spr. (II) 7463.

विषशालूक wohl fehlerhaft für बिस°.

1. विषाण, lies *das Ablassen* (einer Flüssigkeit) st. vielleicht = अवसान.

विष्टिकर 1) Z. 2 कर könnte hier auch *Tribut* sein, Nilak. erklärt aber भृतिमदत्त्वा कारयन्ति ते.

विष्टीमिन् vgl. u. स्तीम.

विष्ठासात् adv. mit अस् *zu Koth werden* Hem. Jogaç. 3,24.

विसंवादिता 1) अ° auch Kâm. Nitis. 4,6 mit dem Comm. zu lesen.

विसंस्थुल Hem. Jogaç. 2,7.

विसर्पणी f. *eine best. Pflanze*, = श्वेतबुह्मा Ratnam. 51.

विसेचक adj. comp. (= विगतः सेचको यस्मात्) Pat. a. a. O. 1,295, *a*. 8,61,*b*.

विस्तारण n. *das Ausstrecken:* पाद° Spr. (II) 7456.

विस्फोर्य partic. fut. pass. Pat. a. a. O. 8,24,*b*.

विस्त्रि vgl. विश्रि.

विस्वप्न und विस्वप्नज् Pat. a. a. O. 8,64,*a*.

2. वी *appetens* R̥V. 1,143,6.

3. वी mit आ, streiche am Ende: Vgl. 2. आवी.

— प्र, रथात्प्रवीतात्पतितः *in Gang gesetzt* Pat. a. a. O. 1,281,*b*. 282,*a*.

5. वी mit आ vgl. आवी.

वीड्य s. सुख°.

वीड्, lies वीळ्ँयते.

वीळुह्वरस्, lies *fest packend* (mit der Flamme).

वीथीमार्ग m. Bez. *einer best. Gangart des Elephanten* Aufrecht, Halâj. Ind. u. स्थूलोच्चय.

वीध्र n. *heiterer Himmel* Spr. (II) 7558 (Conj.).

वैँन्द्र (2. वि + इन्द्र) adj. *wovon* Indra *ausgeschlossen ist:* सोम TS. 2,4,12,1. 5,2,1. — Vgl. अपेन्द्र.

वीप (वि + अप् *Wasser*) adj. Pat. a. a. O. 6,45,*a*.

वीप्स adj. = यो वीप्सति ebend. 8,7,*a*.

वीर 1) *b*) α) °जिन Hem. Jogaç. 1,3.

वीरचिन्तामणि m. Titel eines Abschnitts in Çârṅgadhara's Paddhati Notices of Skt Mss. 1,204; vgl. Aufrecht in Z.d.d.m. G. 27,2, N. 2.

वीरपुरुषक adj. *dessen Männer Helden sind:* ग्राम Pat. a. a. O. 1,262,*b*.

वीरभाव m. *Heldenmuth* Veṇis. 47,18.

वीरासन 1) Hem. Jogaç. 4,123. 126. fg.

वुड् vgl. noch Weber, Hâla 32. 68.

वृकप्रस्थ N. pr. eines Dorfes Veṇis. 16.

वृकाय् (von वृक), °यते *den Wolf machen* Karaka 1,30.

वृत्त 1) वृक्तं वनिनः *den Stamm des Baumes* R̥V. 1,130,4.

1. वृजन s. सु°.

वृत्तान्त = प्रपाठक Kaij. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,10,*a*. °शस् adv. Pat. ebend.

वृत्ति 10) Sp. 1321, Z. 2 v. u. lies सात्वती. — 13) vgl. Comm. zu Âçv. Çr. 5,20,2.

वृत्रह्वाय्, °यते = वृत्रह्वेवाचरति Pat. a. a. O. 6(4),6,*a*.

वृध्, füge in der letzten Zeile noch सद्यो° hinzu.

वृध vgl. auch oben नमो°.

वृषन् 9) Z. 2 lies *extreme*.

वृषंधि (vgl. पुरंधि) adj. etwa *mannesmuthig, kühn* R̥V. 4,22,2. *Regen machend* Sâj.

वृषभर् adj. *stark zugreifend* so v. a. *kämpfend* u. s. w. oder *gewaltigen Ruf erhebend* R̥V. 10,63,3.

वृष्टिहव्य m. N. pr. eines Mannes R̥V. 10,115,9.

वेणिका *ein geflochtener Streifen* Pat. a. a. O. 3,71,*b*.

2. वेद् vgl. सु°.

वेदण्ड m. *Elephant* Çabdârthak. bei Wilson. — Vgl. वितण्ड 2).

वेदम्, streiche am Ende समस्त°.

वेदान्त 2) könnte auch erklärt werden als *der Inbegriff des* Veda.

वेद्या Z. 4 füge 7,21,5 vor 6,9,1 hinzu.

वेध vgl. oben नासा°.

वेध्यता f. nom. abstr. von वेध्य. याति व्याधस्य वेध्यताम् (so zu lesen) *wird vom Jäger durchbohrt* Hem. Jogaç. 4,32.

वेमन्य (von वेमन्) adj. *im Weben geschickt* Pat. a. a. O. 4,78,*b*.

वेला 4) का वेला तत्रभवत्याः प्राप्तायाः *wie lange ist sie schon da?* Veṇis. 11,11. अर्थवेलायाम् so v. a. *wenn es sich um den Sinn handelt* Weber, Pratiǵńâs. 86.

वेल्ल्, वेल्लमान Vâmana 5,2,9.

1. वेश 3) Daçak. 86,8. वेश्यामवेशसदृशप्रणयोपचाराम् Mr̥kkh. 123,18. शिक्षिताशेषवेशयोषित् (शिक्षिताशेषवेश adj.) Kathâs. 12,91. Füge *das Gebahren einer Buhldirne* hinzu. Vgl. auch u. शकट 1).

वेशयोषित्, streiche Kathâs. 12,91 und vgl. oben u. 1. वेश 3).

वेशस्था f. Sâmavidh. Br. 2,6,11 = वेश्या *Hure* nach dem Comm., es ist aber wohl वशस्थाः adj. gemeint.

वेश्मक m. pl. N. pr. eines Volkes: शाल्मवेश्मकाः (wohl शाल्व° zu lesen) Mârk. P. 58,35.

वैतमाणि m. patron. von वीतमाण Pat. a. a. O. 1,265,*b*. 266,*b*. 3,80,*a*.

वैदर्भ 3) *b*) Vâmana 1,2,19.

वैदेहि m. patron. von विदेह (ein Brahmane) Pat. a. a. O. 4,60,*b*.

वैनायक 1) वैनायिकी संहिता Sâmavidh. Br. 1,4,18.

वैत्र n. nom. abstr. von वि *Vogel* + नर् *Mann* Pat. a. a. O. 1,261,*a*.

वैपुल्य 1) ebend. 1,277,*a*.

वैभक्त (von विभक्ति) adj. *zu einer Casusendung gehörend* ebend. 6,37,*b*.

वैभीषण adj. *zu* Vibhîshaṇa *in Beziehung stehend, von ihm kommend:* वचस् Spr. (II) 5946.

वैभूवस von विभूवस् nach Sâj.

वैयापद adj. von व्यापद् Kaij. in Mahâbh. lith. Ausg. 7,109,*b*.

वैयावृत्ति (?) Hem. Jogaç. 4,89.

वैयास्व n. nom. abstr. von व्यसु Kaij. in Mahâbh. lith. Ausg. 7,109,*b*.

वैरपुरुष MBh. 5,5844.

वैरारि MBh. 5,5879.

वैलस्थान, davon adj. °क ebend.

वैशल्य (von विशल्य) n. *Befreiung von dem Dorn* (der Leibesfrucht) Karaka 4,8.

वैशाख 1) *b*) Hem. Jogaç. 4,102.

वैशिष्ट्य 2) füge *Ueberlegenheit* hinzu.

वैषम्य 2) अ° *Ebenmaass* Vâmana 3,2,5.

वैषयिक 1) *ein Reich bezeichnend* (Suffix) Pat. a. a. O. 4,71,*a*. — 2) ebend. 5,39,*a*.

वैहारिक (von विहार) adj. *zum Vergnügen dienend* MBh. 13,4719.

वोदन्य n. N. pr. einer Stadt MBh. 1,6791, v. l. bei Nîlak.

व्यक्त 2) अनतिव्यक्ते गुप्ते च स्थाने Hem. Jogaç. 1,48.

व्यङ्कट m. N. pr. eines Berges A Catal. of Skt Mss. in priv. libr. of

the north-west provinces 1,484.

व्यचस् 2) Z. 1 lies 10,92,4.

व्यतिकर 3) दुष्पूरोदरपूरणाव्यतिकरे Spr. (II) 5826.

व्यतिपाक m. nom. act. recipr. Pat. a. a. O. 3,90,*b*.

व्यतीक्षा f. desgl. ebend. 3,90,*a*. 91,*a*.

व्यतीव्हा f. desgl. ebend. 91,*a*.

व्यत्यय letzte Zeile, व्यत्ययम् ist adv. acc., der absol. wäre व्यत्यायम्.

व्यथिस् 2) Z. 3 und 6 zu lesen 6,28,3.

व्यध् 3) Z. 4 lies ह्वासुराः.

— अप 1) यदा हि गर्गाणां वाहनमपविद्धं तिष्ठति *leer, nicht beladen, — besetzt* Pat. a. a. O. 8,68,*a*.

— आ, partic. आविद्ध *lange Composita enthaltend* Vâmana 1,3,26. अनाविद्ध 25.

— उद् Z. 1 lies उद्विद्ध.

— सम्, partic. संविद्ध wohl so v. a. *zusammenstossend, — fallend:* द्वापर° (युगान्त) Hariv. 11128 nach der Lesart der neueren Ausg. — Vgl. संव्याध.

व्यपकर्ष m. = अपवाद *Ausnahme* Pat. a. a. O. 7,134,*a*.

व्यपदेशवन्त् adj. *eine Bezeichnung —, einen Namen führend, bezeichnet:* पितृत: *der mit dem Namen des Vaters bezeichnet wird* ebend. 4,58,*a*.

व्यपदेशिन् dass. ebend. 1,70,*a*. 174,*a*. 3,52,*b*. 73,*b*. 112,*a*. 6,1,*b*. 2,*a*. 21,*b*. 8,60,*a*.

व्यपरोपण 3) *das Vernichten:* जीवित° Hem. Jogaç. 1,20 = Sarvadarçanas. 33,1.

व्यपवर्ग *Verschiedenheit* Pat. a. a. O. 1,221,*a*.

व्यभिचरण s. u. सव्यभिचार.

व्यवधायक 1) Pat. a. a. O. 1,67,*b*. 4,27,*b* (f. °यिका).

व्यवसेय (von 3. सा mit व्यव) n. impers. *constituendum, decernendum* ebend. 1,239,*b*.

व्यवहृत् adj. *handelnd mit:* उद्भिक्तारल° Kathâs. 67,42.

1. व्यसन 4) Z. 13 Spr. 4777 gehört zu 5); vgl. 2te Aufl. 5087.

व्यसनिन् 2) Z. 3 Spr. 2901 (6287) würde nach Spr. (II) 6765 zu 3) gehören.

1. व्या mit सम्, लोकसंवीतम् = लोकेनानुज्ञातम् Vâmana 2,1,19.

व्याकरणक n. *eine schlechte Grammatik* Pat. a. a. O. 5,73,*b*.

व्यामोह, निजकुल° *der Wahn, dass es die eigenen Genossen seien,* Z. d. d. m. G. 27,5.

व्यावचर्चो f. nom. abstr. recipr. Pat. a. a. O. 3,90,*a*. 91,*a*.

व्यावचोरी f. desgl. ebend.

व्यावह्वासी Bhatt. 7,42.

व्याश्रय adj. *an etwas Verschiedenes sich anlehnend* (Gegensatz zu समानाश्रय) Pat. a. a. O. 3,38,*a*. 6(4),20,*a*. 32,*a*.

व्यास *Trennung* Sarvadarçanas. 140,22.

व्यासेध, स्वर्गापवर्ग° VP. 1,1,23.

व्युत्थान 2) zu streichen; die Stellen gehören zu 1).

व्युत्सर्ग (?) Hem. Jogaç. 4,89.

व्यैनी, so zu betonen.

1. व्रत Z. 2 M. 2,3 könnte man, wie ein Schol. thut, auch व्रतानि यम° trennen. — 1) *g*) भग्नं चिरसंचितं व्रतम् Spr. (II) 5976.

व्रीड्, व्रीडसि (व्रीडासि?) Spr. (II) 7420, v. l.

व्ली mit वि pass. *aufspringen, sich öffnen:* द्वाराणि चास्य विव्लीयन्ते (so) Sâmavidh. Br. 3,9,1.

शंस् 1) Z. 2 vom Ende lies शंसन्ति.

— अभि 1) Z. 10 मिथ्याभिशस्त auch Spr. (II) 5460.

1. शक् mit संप्र *überwinden, ertragen:* कथं दुःखमिदं तीव्रं गान्धारी संप्रशक्ष्यति MBh. 9,3515 nach der Lesart der ed. Bomb.

शकट 1) °जीविका Hem. Jogaç. 3,98. 102. — 6) शकटस्य तोकम् — शाकटायन Pat. a. a. O. 3,85,*b*.

शकन्धु gaṇa कुर्वादि zu P. 4,1,151.

शकल, सकल = खण्ड und वल्कल Trik. 3,3,408.

शक्राह्न adj. Pat. a. a. O. 6,40,*a*. *b*.

शक्तरूप zu streichen.

शक्य 3) हृष्टं शक्यमपोध्यायां नाविद्वान्न च नास्तिकः R. ed. Bomb. 1,6,8. 16. 9,15. Vgl. Vâmana 5,2,25.

शक्यरूप adj. mit infin. *der wahrscheinlich nicht zu* (infin.) *ist* Spr. (II) 5618.

शंगरा f. = शंकरा Kuṇaravâḍava in Mahâbh. lith. Ausg. 3,65,*a*.

शण्ड, षण्डामर्को Kâm. Nîtis. 17,39.

शतदा॑वन् adj. *hundert gebend* Ṛv. 5,27,6.

शत॑पद्, so zu betonen.

शत॑व्रज adj. (f. आ) *hundert Hürden u. s. w. habend* Ṛv. 4,58,5.

शतसंघशस् MBh. 5,7617.

शतसाहस्रिक, lies *aus hunderttausend bestehend.*

शनपर्णी vgl. सन°, अशन°, असन°.

शनैर्भाव m. *Allmählichkeit;* am Anf. eines comp. vor einem partic. praes. so v. a. *allmählich* Kathâs. 27,95 (getrennt gedr.).

शनोत्साह s. स्वनोत्साह.

शंनोदेवीय adj. *mit den Worten* शं नो देवी: *beginnend* Pat. a. a. O. 1,305,*b*. °क 285,*a*; vgl. Ind. St. 13,433.

शबराहार m. *die Speise der* Çabara, Bez. *einer Art von Judendorn* Râǵan. 11,147. — Vgl. oben दराहार.

शबल 1) *a*) सबल MBh. 13,3766 (ed. Bomb. richtig). — *b*) सबल MBh. 7,827 (ed. Bomb. richtig.) Pañkat. 188,11. fg.

शब्द *ein richtiges Wort* im Gegens. zu अपशब्द Pat. a. a. O. 1,7,*a*.

शब्दपातिन् *nach dem Geräusch fallend, — treffend:* इषु Ragh. 9,73.

2. शम्, intens. absol. शंशमम् und शंशामम् Pat. a. a. O. 6(4),82,*b*.

4. शम् mit नि, absol. निशम्य und निशमय्य Vâmana 5,2,76.

— अनुनि Pat. a. a. O. 1,16,*b*.

शम॑ adj. *gezähmt, domesticus* Ṛv. 1,32,15. — 1) अलं विवादेन समो विधीयताम् *Frieden* R. 6,1,46. — 5) ein Fürst der Nandivega MBh. 5,2733 nach der Lesart der neueren Ausg., सम ed. Calc.

शमान्तक, समान्तक H. ç. 77.

शमितर् *Schlächter* MBh. 10,357 (समितर् ed. Calc.).

शमीर, समीरवन gaṇa तुभादि zu P. 8,4,39.

शम्बर vgl. संवर.

शम्बाकर, स° Vop. 7,89.

शम्य m. *eine best. Personification* SÂMAVIDH. BR. 1,2,5.

शम्याग्राह m. etwa *der den Tactstock hält, Tactschläger* R. ed. Bomb. 2,91,49. साम्य° SCHL.

शय 2) *e)* MBH. 7,2290, v. l. bei NÎLAK.

1. शर् mit संप्र *auseinanderbersten:* संप्राशिर्यत (lies संप्राशीर्यत) HARIV. 3654 nach der Lesart der neueren Ausg.

— प्रवि, °शीर्ण PAT. a. a. O. 5,80,*b*.

— सम् desid. vgl. संशिशरिषु.

1. शरण 3) n. = विशरण *das Auseinanderfallen, Bersten, Zusammenstürzen* VOP. 8,126.

शरणार्पक, शरणापन्न ÇKDR. u. संचारजीविन् nach ders. Aut.

शरद् 2) Z. 2 lies 86,6 st. 89,6.

शरदण्डा, सर° R. GORR. 2,70,14.

शरभ Sp. 94, Z. 1 v. u. lies VJÂḌI.

शरलोम m. pl. *die Nachkommen des* Çaraloman PAT. a. a. O. 4,38, *a* (शार° gedr.).

शरारि nach ḰAKRAD. zu SUÇR. 1,26 giebt es zwei Arten, eine mit rothem Kopf und eine mit weissen Schultern.

शराह NIR. 6,31. ṚV. 10,86,9.

शरीराकृति f. *Geberde, Miene:* तां शरीराकृतिं कुर्वन्ति या कुपितस्य भवति PAT. a. a. O. 8,9,*b*.

शरीरात्मन् s. oben u. अन्तरात्मन्.

शर्कराल (von शर्करा) adj. *von* (fliegendem) *Gries begleitet:* Wind VEṆIS. 45.

शर्व Sp. 105, Z. 6 lies *b*) st. *c*).

शर्ववर्मन् Grammatiker in KATHÂS.

शलाक 4) अविद्धकर्णो यो योग इत्यन्तरशलाकया (so zu lesen) HEM. JOGAÇ. 1,14. 4,51 (°शलाकया zu lesen).

शशकर्ण vgl. शाशकर्णि.

2. शस्य vgl. 2. सस्य 2).

शस्यक vgl. सस्यक.

शाकपार्थिव = शाकभोजी पार्थिवः PAT. a. a. O. 2,346,*b*.

2. शाकिनी HEM. JOGAÇ. 3,27.

शाकल 3) *c)* ein Dorf der Bâhîka ebend. 4,72,*b*.

शाकुन्तेय (von शकुन्त) m. N. pr. eines Unterredners bei ḰARAKA, z. B. 1,26.

शाकुलिक n. *eine Menge von* Çakula H. 1418, Schol. (सा°).

शांतपन्त m. du. in dem mit verzerrten oder seltsamen Wörtern, wie es scheint, absichtlich ausgestatteten Liede ṚV. 10,106,5. = सुख NAIGH. 3,6. शान्तेन दुःखानां तनूकरणेन पन्यते स्तूयते DEVARÂGAJ. = शान्तम BHÂSKARAMIÇRA.

शानीय partic. fut. pass. von 2. शा PAT. a. a. O. 6,23,*a*.

1. शान्त *a) c)* Z. 6 streiche 106, da शान्तावसादः = शान्तो ऽवसादः ist.

शान्तमोह n. Bez. *der 11 unter den 14 Stufen, die nach dem Glauben der* Gaina *zur Erlösung führen*, Verz. d. Oxf. H. 397,*a*,14.

शाबर Z. 10 lies *c*) st. 3).

शामित्र 3) *a)* VAITÂN. 37.

शाम्य (auch vom caus. von 1. शम्) *zur Ruhe zu bringen:* पित्ते शर्कराशाम्ये Spr. (II) 7011. अ° (विग्रह) HARIV. 2711 nach der Lesart der neueren Ausg.

शायक 2) *Art und Weise zu liegen:* कृतशायिकाः शय्यन्ते PAT. a. a. O. 3,41,*a*.

शारपाक MBH. 12,3438, v. l. bei NÎLAK.

शारलोम्या f. patron. von शरलोमन् PAT. a. a. O. 4,38,*a*. शारलोमाः 38,*b* fehlerhaft für शर°.

शार्ङ्ग m. patron. verschiedener Männer ṚV. ANUKR.

शार्ङ्गरवी P. 2,2,36, Vârtt. 1, Schol. so auch in der lith. Ausg. des MAHÂBH.

शार्वर und शार्वरिक (besser) adj. *nächtlich:* तमस् VÂMANA 5,2,52.

शालगुप्त m. N. pr. eines Mannes; davon °गुप्तायनि patron. PAT. a. a. O. 1,44,*a*.

शालङ्क m. pl. = शालङ्केर्यूनश्छात्राः ebend. 4,59,*b*.

शालिस्तम्भक wohl fehlerhaft für °स्तम्बक.

शालु n. *eine best. aus dem Norden kommende Frucht* ḰAKRAD. zu SUÇR. 1,144.

शालूकिका f. = शालूकिनी KAIJ. in MAHÂBH. lith. Ausg. 6,95,*a*. Davon adj. शालूकिकीय PAT. ebend.

1. शाव, शाब in den südindischen Hdschrr. nach PISCHEL.

शाशकर्णि s. सासकर्णि.

शासितव्य adj. *zu lehren, vorzuschreiben* PAT. a. a. O. 1,210,*a*. 3,77,*a*.

2. शास्त्रचक्षुस् MBH. 6,163.

शिंशुमार R. ed. Bomb. 2,50,25. = जलकपि Comm. nach VAIG.

शिक्षापद, deren vier HEM. JOGAÇ. 2,1.

शिक्षेण्य adj. *lehrhaft:* शिक्षेण्यां वदसि वाचम् VAITÂN. 37.

शिखरिन् 1) Zähne Spr. (II) 6542.

शिखरी f. *eine best. mythische Keule* R. ed. Bomb. 1,27,7.

शिखा Sp. 179, Z. 4 v. u. lies मूर्ह्ह st. मुह्यप.

शिञ्जिन् 2) *a)* सिञ्जिनी MBH. 6,1886 nach der Lesart der ed. Bomb.

शिण्डाकी vgl. सि°.

शिताग्र und शितावर vgl. सि°.

शिमी NAIGH. 2,1. ṚV. 1,151,1. 3.

शिवभागवत PAT. a. a. O. 5,44,*b*. भगवान्भक्तिरस्य भागवतः। शिवस्य भागवत इति षष्ठीसमासः KAIJ.

1. शिष्ट 1) *c) ausgezeichnet, vorzüglich:* क्रिया MÂLAV. 15 nach der Lesart der ed. Bomb.

(1.) शिष्टि 3) *Unterweisung* PAT. a. a. O. 6,104,*b*.

2. शिष्टि (von 2. शिक्ष्) f. *Hilfe* in सु°.

2. शी 2) mit dat. *sich hinlegen zu:* पत्ये शेते PAT. a. a. O. 1,284,*b*.

— अति caus. अतिशाययतीत्यतिशायनम् ebend. 5,62,*a*.

शीपाल vgl. सीपाल.

शीर्ष m. *ein best. Gras* PAT. a. a. O. 2,398,*a*.

शीलन n. *das Erwähnen:* आचार्यदेश° PAT. a. a. O. 1,112,*a*.

शीरिष्ट von unbekannter Bed.: शीरिष्टेषु चित्ते मदिरासो अंशवः VÂLAKH. 5,4.

शुक्ली (von शुक्ल) adv. mit अस् *weiss werden* PAT. a. a. O. 1,77,*a*.

शुचिमुखी (wohl richtig) f. N. pr. einer Hamsî; füge noch 8648 hinzu.

1. शुचिस्मित braucht nicht als comp. gefasst zu werden.

शुभ्रल Spr. (II) 6794.

शुश्रूषितव्य n. impers. *zu gehorchen:* पितार् PAT. a. a. O. 1,71,*a*.

1. शुष् mit संपरि s. संपरिशोषण.

शुष्मायण m. patron. eines Soma VP. 3,3,17. आमुष्यायण Verz. d. Oxf. H. 80,*a*,15.

3. शू (= 2. शू) adj. in सुरा°.

शूर्प 1) शूर्पं च सर्षपो यथा PAṄKAR. 2,2,99. विश्वं सर्षपवत्सर्पस्यैकदेशे (so gedr.) 33.

शूलवत n. *eine best. mythische Waffe* R. ed. Bomb. 1,27,6. शूलवर v. l.

शृङ्गगिरि Z. 1 lies 247 st. 274.

शेखर 1) *c*) शिरः° VÂMANA 2,2,14.

शेषतस् adv. *andernfalls, sonst* R. ed. Bomb. 1,60,6.

शैद (v. l.) und शैद्य 1) GOP. BR. 1,1,27.

शैफालिक adj. *aus Vitex Negundo verfertigt:* पट PAT. a. a. O. 5,60,*a*.

शैली ebend. 2,323,*a*.

शोकस् = 2. शोक in सहस्र°.

शोण 2) *d*) am Ende, शोणा f. auch R. ed. Bomb. 1,31,20. 35,1.

शोभक m. N. pr. eines Mannes RÂGA-TAR. 8,1081.

शौङ्गीय, so zu lesen.

शौनहोत्र s. सौन°.

शौभिक m. Bez. *bestimmter Schauspieler* PAT. a. a. O. 3,28,*a*.

शौरसेन, भाषा KÂVJÂD. 1,35.

शौल्किक adj. PAT. a. a. O. 4,73,*b*.

शौवाविध adj. von श्वाविध् ebend. 4,88,*b*.

1. श्चुत् Z. 3 lies 4,50,3 st. 50,3.

श्येतय्, °यति = श्येनीमाचष्टे PAT. a. a. O. 6(4),44,*b*.

श्येनभृत adj. = श्येनाभृत RV. 9,87,6.

श्येनाभृत, streiche RV. 9,87,6.

श्यैन (so zu lesen) adj. *vom Falken* (श्येन) *kommend:* मांस WEBER, KṚSHṆAǴ. 221.

1. श्रय् Sp. 335, Z. 9 *c*) st. *b*), Z. 11 *d*) st. *c*) und Z. 24 *e*) st. *d*) zu lesen. — *f*) Bez. *der Feminina* auf आ KÂTANTRA 2,1,37. 71.

1. श्रम् mit वि 1) विश्रममाण R. ed. Bomb. 1,62,2.

श्रमण 1) *Buddhist:* °ब्राह्मणम् leben in Feindschaft PAT. a. a. O. 2,398,*a*.

2. श्रवस्य्, partic. श्रवस्यन्त् = 1. श्रवस्यु RV. 1,128,1.

श्रवस्या f. *eiliger Lauf* RV. 1,128,6.

श्रा mit आ, hierher wohl आशिरम् als infin. RV. 10,49,10.

श्राद्ध 2) *a*) HEM. JOGAÇ. 4,8.

श्रावकत्व n. nom. abstr. zu श्रावक 2) HEM. JOGAÇ. 3,138.

1. श्रावण 4) Z. 4 lies 2,170,3.

श्राविन् (?) PAT. a. a. O. 5,36,*b*.

1. श्रि 1) letzte Zeile lies 1,68,1.

5. श्री 1) *d*) Z. 7 lies 3036 st. 2664.

श्रीघ VÂMANA 5,2,36.

श्रीय adj. von 5. श्री, = श्रियै हितः PAT. a. a. O. 6(4),46,*b*.

1. श्रु mit अभि caus. *Jmd Etwas hören lassen, über Jmd Etwas sprechen, besprechen;* mit doppeltem acc. SÂMAVIDH. BR. 2,3,2. mit instr. und acc. 4,7.

श्रुतसोमा f. N. pr. einer Gattin Kṛshṇa's HARIV. 9196 nach der Lesart der neueren Ausg., सुतसोमा die ältere.

श्रुष्टीवन् Z. 3 lies 7,73,3.

श्रेयंस् 1) *a*) lies 3,8,4 st. 1,8,4.

श्लाघ् mit उप s. उपश्लाघा.

2. श्लिष् mit उप, °श्लिष्ट *in unmittelbarer Berührung stehend* PAT. a. a. O. 6,32,*b*. एकादश कार्षापणा उपश्लिष्टा अस्मिञ्छते so v. a. *hinzugetreten* 5,39,*a*.

श्लेष्मन् 1) mit einem Bösewicht verglichen SPR. (II) 7467.

श्लोकस्थान n. so v. a. सूत्रस्थान ḰARAKA.

श्वकर्ण m. *Hundeohr* Comm. zu KÂTJ. ÇR. 1039,7.

श्वदंष्ट्रिन् m. *ein best. auf dem Trockenen lebendes Thier* ḰARAKA 1,27.

श्वभ्र 2) HEM. JOGAÇ. 3,39.

श्वस्तन, f. ई (sc. विभक्ति) Bez. *des Charakters des als Fut. fungirenden Nom. ag.* (तृ) KÂTANTRA 3,1,15. 30.

श्वा mit उद् vgl. उच्छ्वाथ.

श्वाविद्गर्त m. *die Höhle eines Stachelschweins;* davon °र्तीय adj. PAT. a. a. O. 4,75,*b*.

श्वाशुर m. pl. = श्वाशुरेर्यूनश्छात्राः ebend. 4,42,*b*.

श्वाशुरि m. = श्वशुर्यस्यापत्यम् ebend.

श्वेत 2) *g*) β) श्वेतहूणाः: besser als ein Name aufzufassen.

श्वेतहूण m. pl. *die weissen Hunnen* VARÂH. BṚH. S. 16,38. — Vgl. सितहूण.

श्वेतोदर 2) *c*) N. pr. eines Berges MÂRK. P. 55,7.

षट्पाद adj. *sechsfüssig* GOP. BR. 1,2,8.

षडिक von षडङ्गुलि N. pr. PAT. a. a. O. 1,275,*b*.

षड्ढोतृ, die Sprüche stehen TAITT. ÂR. 3,4.

षण्डीय्, षण्ढीय् PAT. a. a. O. 6,27,*a*.

षण्ढत्व n. = षण्ढता HEM. JOGAÇ. 2,76.

षण्ढय्, °यति *castriren* HEM. JOGAÇ. 3,75 (षण्डय्).

षाट्कुल adj. von षष् + कुल PAT. a. a. O. 4,39,*a*. *b*.

षाष्ठिक adj. = षाष्ठ *im sechsten* (Adhjâja) *gelehrt* ebend. 3,8,*a*. 6,31,*a*. 60,*a*.

षोडीय्, °यति = षोडन्तमाचष्टे KAIJ. in MAHÂBH. lith. Ausg. 6,27,*a*.

ष्ठिव् desid. टुष्ठ्यूषति und तुष्ठ्यूषति, intens. टेष्ठीव्यते und तेष्ठीव्यते (vgl. Corrigg.) PAT. a. a. O. 6,27,*a*.

— नि, निष्ठित (so) *bespuckt* BHÂG. P. 11,22,58.

— निस्, निरष्ठिविषम् (von ष्ठु; vgl. 3. डु oben) VAITÂN. 12. GOP. BR. 1,2,7.

ष्ठु vgl. oben u. ष्ठिव् mit निस्.

2. स Z. 2 mit instr.: सोमया = सह उमया BHÂG. P. 8,12,3.

संयद्वसु vgl. संपद्वसु.

संवध्य adj. *übereinstimmend, gleichkommend:* पुराकल्प एतदासीत्। षोडश माषाः कार्षापणं षोडश पलाश्च माषसंवध्यः (sg.!) PAT. a. a. O. 1,225,*a*.

1. संवर 2) *b*) HEM. JOGAÇ. 4,55. 78. fg.

संवाह 2) *a*) neben ग्राम, घोष und नगर PAT. a. a. O. 2,397,*b*. = वणिक्प्रधानो निवासः *Marktflecken* KAIJ.

संवित्ति = संबन्ध TRIK. 3,3,191.

1. संविद् 1) Z. 6 lies 10,16,46. — 3) = संकेतक TRIK. 3,3,212.

संवृति f. *Hemmung:* वाग्वृत्तेः HEM. JOGAÇ. 1,41.

संवेग (?) Hem. Jogaç. 2,15.

संश्रय am Ende lies सुव्रत.

संश्लेष 4) *Gelenk* Sâmavidh. 3,1,7.

संसमक Vaitân. 37.

सँसहस्र adj. *von tausend begleitet:* वचम् ṚV. 7,8,6.

संस्त्यान n. *das Gerinnen, Verdichtung* (der Leibesfrucht u. s. w.) Pat. a. a. O. 1,224,*a*. 4,8,*b*. — adj. s. u. स्त्या mit सम्.

संस्त्याय 2) füge hinzu: *Wohnort* und Pat. a. a. O. 2,397,*b*. 7,112,*b*.

संस्थान 3) *f*) Z. 3 lies वोढुमायासस्थानम् st. वोढुं भार्यासंस्थानम् ed. u. s. w.

संस्थावन् zu streichen.

संस्थिति 4) लोक° MBh. 6,473 nach der Lesart der ed. Bomb.

संस्फाय adj. = संस्फायन Pat. a. a. O. 6,28,*b*.

संहताङ्ग *zusammenstossend:* पर्वताः MBh. 2,800.

संहननीय adj. *gedrungen, fest:* कायात्संहननीयमध्यात् MBh. 9,890 nach der Lesart der ed. Bomb.

सगतिक adj. *mit einer* Gati (Bed. 14) *versehen* Pat. a. a. O. 1,274, *a*. 8,8,*a*.

संकल्प 1) *a*) Sp. 518, Z. 10 hinzuzufügen ṚV. 10,164,5. — *b*) Sohn der Saṁkalpâ Bhâg. P. 6,6,10. — 2) Mutter des Saṁkalpa ebend.

संकूटन, lies lith. Ausg. st. ed. Bomb.

संखादक m. *Zahn* Kaij. in Mahâbh. lith. Ausg. 5,49,*b*. Davon adj. (निन्दायाम्) °किन् Pat. ebend.

संगत letzte Zeile lies 2212.

संगमक m. N. pr. eines Mannes Hem. Jogaç. 3,87.

संगीतसिन्धु Titel einer Schrift ÇKDr. u. सिन्धु.

सँगोति, so zu betonen und 50 st. 139 zu lesen.

संग्रहीतव्य adj. *beizubehalten* (Gegens. त्याज्य) Pat. a. a. O. 3,56,*b*.

संघातन n. *das Zusammenfügen, Sammeln* Hem. Jogaç. 3,36.

संघुष्टक adj. *zu einander passend, an einander gewöhnt:* गोयुक्तकानि Pat. a. a. O. 1,125,*a*.

1. सच् mit आ auch 10,75,5.

सचाङ्गाचपुष्पी f. *eine best. Pflanze* Sâmavidh. Br. 2,6,10.

सचि Z. 2 lies सचिविद्.

सज्ज vgl. अग्निसज्जा oben.

संचर्वण n. *das Kauen:* पोतास° Râǵa-Tar. 7,1127.

संचिन्तन n. *Sorge* Bhâvapr. 7.

सञ्ज् mit व्यति Sp. 558, Z. 2 lies 13,7329.

— उद्, उत्सक्त MBh. 1,5545 Lesart der ed. Bomb. st. उत्सिक्त der Calc. = उत्कर्षेण सर्वत्र व्याप्तः Nîlak. vielleicht *sich in alle Angelegenheiten mischend.*

— प्र 3) यो ऽनागसि प्रसजति (so ed. Bomb.) *anbinden mit, sich reiben an* MBh. 2,856. — 4) mit act. Bed. *eintreten —, stattfinden lassen:* न ज्ञायते केनाभिप्रायेण प्रसजति केन निवृत्तिं करोतीति Pat. a. a. O. 1, 239,*a*. 2,352,*a*.

— सम्, संसज्जतु रथे *anschirren* MBh. 9,819 nach der Lesart der ed. Bomb.

संज्ञातर् nom. ag. *der mit Wehmuth Jmdes* (gen.) *gedenkt* Pat. a. a. O. 2,384,*b*.

संज्ञान 3) *a*) Z. 2 lies 10,19,4.

संज्ञित्व n. nom. abstr. zu संज्ञिन् 2) Pat. a. a. O. 1,209,*a*.

संज्ञीभूतक adj. *zu einem Namen geworden* ebend. 4,81,*a*. 5,20,*b*.

संज्ञोपसर्जनीभूत adj. *zu einem Nomen proprium (appellativum) oder zu einem untergeordneten Gliede eines Compositums geworden* ebend. 1,95,*b*.

सततक adj. *zweimal am Tage sich einstellend:* Fieber Káraka 8,1. Suçr. 2,405,12.

सतम्, सतो मघवानः ṚV. 10,27,4. oder als comp. zu fassen.

सतृणाम्, सतृणाभ्यवहारिन् *der Alles isst, sogar Gras*, in übertr. Bed. so v. a. *geschmacklos:* Dichter Vâmana 1,2,1.

सत्त्ववत् Z. 1 adj. nach 1) zu stellen.

सत्यताति adj. etwa *richtig machend* ṚV. 4,4,14. f. loc. सत्यँताता *in Richtigkeit, in Wirklichkeit* 10,111,4.

सत्यनाम R. ed. Bomb. 1,6,28.

सत्याङ्ग 2) lies Plaksha st. Ǵambu.

सत्रासँह्, so zu betonen.

सद् Sp. 591, Z. 6 l. vor सद् hinzuzufügen.

— उद् caus. 3) Sâmavidh. Br. 3,1,7.

— समुद् caus. समुत्साद्य (so ed. Bomb.) MBh. 14,2352.

सदृश, भोजन°, अध्ययन° *gleichkommend in Bezug auf* Pat. a. a. O. 6,76,*b*.

सधमित्र, am Ende साधमित्रिक zu lesen.

1. सन् mit आ Vâlakh. 5,4.

सनख adj. मुष्टि *eine Handvoll, wie man sie mit den Nägeln fasst,* Káraka 9,7. 9. — Vgl. अन्तर्नख oben.

सनाय् könnte auch heissen *lange machen, zögern* (so v. a. चिराय्).

2. सँनेमि, so zu betonen.

संतनि m. N. pr. संतनीनां वसिष्ठपुत्राणाम् Ind. St. 3,460.

संद्राव m. *Zusammenlauf, Ort des Zusammenlaufens:* गुणासंद्रावो द्रव्यम् Pat. a. a. O. 5,27,*b*.

संधिवेला Z. 2 lies 4,3,16.

संधेय adj. *dem* Saṁdhi *zu unterwerfen* Kâtantra 1,2,18.

1. संध्याराग Z. d. d. m. G. 27,62.

सप्तम 2) *c*) Bez. *des Charakters und der Personalendungen des Potentialis* Kâtantra 3,1,20. 25.

सप्तरात्रक adj. (f. °रात्रिका) *siebentägig* Hariv. 3976 nach der Lesart der neueren Ausg.

सप्तर्षिमत् adj. von सप्तर्षि Pat. a. a. O. 8,32,*b*.

सप्रकृतिक adj. *nebst Stamm, — Thema, — Wurzel* ebend. 1,231,*a*. 5,15,*a*.

सप्रत्ययक adj. *nebst Suffix* ebend. 1,202,*a*. 231,*a*. 5,15,*a*.

सब्रह्मचारिन्, am Ende साब्रह्मचार zu lesen.

सभा Z. 3 am Ende lies 1. 2 st. 12.

समज्या 1) *Versammlung* Sâh. D. 229,8.

समत्व 2) *Gleichmuth* Hem. Jogaç. 1,40. 4,49. 109. 111.

समनग, lies °गा.

समनस् Z. 1 nach adj. 1) hinzuzufügen.

समन्तपञ्चक vgl. स्यमन्त°.

समन्धकार *dichte Finsterniss* Pat. a. a. O. 2,351,*a*.

समभिहरण n. und °हार m. *das Herbeischaffen vieler Sachen* ebend. 3,21,*b*.

समभ्याशीकरण n. *das in die Nähe Bringen* ebend. 2,335,*a*.

समवधान ebend. 8,49,*b*.

समवर्ण auch *gleichfarbig;* vgl. सामवर्ण्य.

समवस्थान 1) füge *das Bestehen* und Pat. a. a. O. 6(4),14,*a* hinzu.

समवहास्य, streiche vom caus.

समसनाद् adj. *das Zusammengebrachte* (*Gesammeltes*) *essend* (अद्) TS. 3,3,8,2.

समाधि 9) = आरोहावरोहक्रम Vâmana 3,1,12. = अर्थदृष्टि 2,6.

समानजन्मन्, so zu lesen.

समाश *Mahlzeit:* देवदत्तस्य समाशं शरावैरोदनेन च प्रतिविधत्ते Pat. a. a. O. 1,172,*a*. *ein gemeinschaftliches Mahl* 125,*a*.

समासादन n. *das Gelangen zu, Erreichen* ebend. 3,96,*a*.

समाहित n. *eine best. Form der* Upamâ Vâmana 4,3,29.

समिति 5) Hem. Jogaç. 1,26. 33. fgg.

समुच्चयन n. *das Sammeln, Zusammenstellen* Pat. a. a. O. 3,85,*a*.

समुत्थान 4) Z. 2 lies 2,378,13.

समुद्र 1) *b*) समुद्रतस् ṚV. 5,55,5. Z. 9 lies 5,16. 3,39. — 4) R. ed. Bomb. 4,38,31.

संपन्नंकारम् absol. *vorher wohlschmeckend machend:* भुङ्क्ते P. 3,4,26, Schol.

संपाठ m. *ein gesammelter Text:* ऋगित्युक्ते संपाठमात्रं गम्यते Pat. a. a. O. 1,168,*b*. 4,66,*b*.

संपातिन् 1) *a*) AV. 7,70,3.

संपूर्ति, so zu lesen.

संपृक्तत्व n. *das Verbundensein* Vâmana 3,1,14.

संप्रत्यायक adj. (f. °प्रत्यायिका) *bewirkend, dass man Etwas* (gen.) *darunter versteht* Pat. a. a. O. 1,168,*a*. °त्व n. nom. abstr. *b*.

संभरण 3) *Sammlung, Menge:* वसूनाम् ṚV. 7,25,2.

2. संमातर् nom. ag. = संमिमीते Pat. a. a. O. 4,54,*b*.

संमुखीन Z. 1 lies संमुख.

सम्यक्चारित्र Hem. Jogaç. 1,33.

सम्यक्त्व ebend. 2,1. 15.

सम्यक्श्रद्धान ebend. 1,17.

सम्यग्ज्ञान ebend. 1,16.

सम्यग्दृष्टि adj. = सम्यग्दर्शन; davon nom. abstr. °त्व (dieses gehört auch zu den vorangehenden adjj.) n. ebend. 4,8.

सर् mit प्र caus. 5) *einen Halbvocal in einen Vocal übergehen lassen* Pat. a. a. O. 4,34,*b*.

1. सरङ्ग 2) vgl. सारङ्ग 2) *f*).

सरजस 1) *mit Blüthenstaub versehen* Vâmana 5,2,66.

1. सरण 4) *a*) Z. 3 MBh. 1,8368 *das Nachlaufen, Folgen*.

सरस् 2) सरःशोष Hem. Jogaç. 3,99. 112.

सर्ग 2) Z. 2 lies 10,23,4. Diese Stelle gehört zu 6).

सर्पनेत्रा f. *eine Ichneumonpflanze* (*Knolle*) Râgan. 22. Nigh. Pr.

सपसुगन्धा f. *eine best. Pflanze* Sâmavidh. Br. 2,3,3.

सर्वदमन, am Ende zu streichen — Vgl. सार्वदमन.

सर्वलिङ्ग adj. *alle Geschlechter habend, adjectivisch gebraucht;* davon nom. abstr. °ता f. Pat. a. a. O. 2,332,*b*.

सर्वविषय adj. *auf Alles sich beziehend, allgemein* Vâmana 5,2,23. अ-सर्वविषयत्व n. 27.

सर्वसेन N. pr. einer Oertlichkeit gaṇa शण्डिकादि zu P. 4,3,92.

सर्वात्मन् 2) Bez. Gina's Hem. Jogaç. 1,45.

सलिलकुक्कुट m. *ein best. Wasservogel* Bhâg. P. 5,2,4.

सलोमधि m. N. pr. eines Fürsten Bhâg. P. 12,1,25 (man könnte auch स लो° trennen). — Vgl. सुलोमधि.

सविभक्तिक adj. *mit einer Casusendung versehen* Pat. a. a. O. 1,7,*b*. 160,*a*. *b*.

सवृध् *zusammen fröhlich* ṚV. 10,30,10.

सशल्य Hem. Jogaç. 2,70 (nicht N. pr.).

सशेष *unvollständig* Pat. a. a. O. 3,85,*a*.

संस्थावन् adj. *was sich zusammen befindet* ṚV. 8,37,4.

1. सह् mit निस् med. *bewältigen* ṚV. 1,127,3.

— प्रति, °सहिष्यति ed. Bomb. 36,8.

2. सह 3) *b*) Sâmavidh. Br. 2,6,10.

सहचरण adj. = सहचर 1) *b*) Gop. Br. 2,6,9.

सहदेव 3) *a*) Sâmavidh. Br. 2,6,10.

सहनिर्वाप m. *gemeinsame Spendung* Pat. a. a. O. 6,90,*a*.

सहभूत adj. *vereinigt, verbunden* ebend. 1,48,*b*. 2,324,*a*.

सहविवक्षा f. *die Absicht Etwas zusammen —, mit einem Male auszudrücken* ebend. 1,217,*a*. 301,*b*.

सहस्रगु adj. *tausendäugig*, m. Bez Indra's Cit. bei Vâmana 2,1,14.

सहस्रपद्, so zu betonen.

सहस्रवर्त्मन् adj. *tausendpfadig:* सामवेद Pat. a. a. O. 1,16,*b*.

सहोदर vgl. सोदर.

सहोभरि adj. *Kraft nährend* ṚV. 5,44,3.

3. सा mit निरव, आर्यावर्तादनिरवसितानाम् *nicht ausgeschlossen von* Pat. a. a. O. 2,397,*b*. यज्ञात्कर्मणः ebend.

— व्यव 6) zu streichen und die Stelle u. 3) zu stellen.

सांहितिक 1) Pat. a. a. O. 4,89,*b*.

सागमक adj. *mit einem* Âgama (Bed. 2) *k*) *versehen* ebend. 1,85,*a*.

सांकाश्य 2) गवीधुमतः सांकाश्यं चत्वारि योजनानि ebend. 2,385,*a*.

सांख्य adj. *den grammatischen Numerus betreffend:* विधि ebend. 2,360,*b*. Z. 1 ist m. nach 1) einzuschalten.

साड adj. *mit einem Stachel* oder *Spitze versehen:* दण्ड, वृश्चिक Pat. a. a. 8,58,*b*.

साडि auch patron. von साड ebend.

सादृश्य, st. सादृश्ये (दर्शने ed. Bomb.) MBh. 5,1747 ist wie Çvetâçv. Up. 4,20 (Kathop. 6,9) संदृशे zu lesen.

साधीयंस् 4) *besser, entsprechender, in höherem Grade* Pat. a. a. O. 1,249,*b*.

सानुकम्प, so zu lesen.

सानुबन्धक adj. *mit einem* Anubandha (Bed. 1) *i*) *versehen* Pat. a. a. O. 1,81,*a*.

सान्यासिक (von 2. स + न्यास) adj. *den ursprünglichen, richtigen Wortlaut bildend* ebend. 3,71,*b*. 6,10,*b*. 7,75,*a*. 101,*a*.

सापवादक adj. *einer Ausnahme unterworfen* ebend. 4,88,*b*.

सासमिक 3) *im siebenten* (Adhjâja) *gelehrt* ebend. 6,31,*a*.

सासरात्रिक Sâmavidh. Br. 1,4,1.

साब्रह्मचार् adj. Pat. a. a. O. 6(4),41,*b*.

साभासंनयन adj. von सभा-संनयन ebend. 1,177,*a*.

सामानदेशिक adj. von समान-देश ebend. 4,80,*a*.

सामायिक so v. a. साम्य *Gleichmuth* Hem. Jogaç. 3,81. fg. 114. 4,51. fg. hier und da सामायक.

सामासिक adj. (f. ई) 2) *zu einem Compositum gehörig* Pat. a. a. O. 7,49,*a*.

सामूहिक m. *ein Collectiva bildendes Suffix* ebend. 4,65,*a*. *der über die Collectiva handelnde Abschnitt* 66,*a*.

सामृत (2. स + अ°) adj. *mit Nektar versehen:* सामृतैः पाणिभिर्घ्नन्ति गुरवो न विषोक्षितैः ebend. 8,9,*b*.

सांप्रतिक (f. ई) 2) ebend. 6,66,*b*. 6(4),14,*b*. — Lies Kaij.

सांमात्र m. patron. von 2. संमातर् ebend. 4,54,*b*.

सांमितिकायनि m. patron. ebend. 4,51,*a*. 57,*b*.

साम्य 1) c) *Gleichmuth* Hem. Jogaç. 4,50. 53. fg.

1. साय 2) सायतरे Pat. a. a. O. 4,77,*b*. सायं साये ebend.

2. सार् 1) *i*) नैतत्सारम् ebend. 8,21,*b*.

सार्चिमालिन् m. *ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch* R. ed. Bomb. 1,28,7.

सार्पविद्यिक adj. *mit der Schlangenkunde* (सर्पविद्या) *vertraut* Pat. a. a. O. 4,67,*a*.

सार्वनामिक (von सर्वनामन्) adj. *zum Pronomen in Beziehung stehend* Kâtantra 2,1,33.

सालिका, सालेयिका und सालेयी f. *Flöte* Çabdar. im ÇKDr. u. सुरलासिका.

सावद्य Hem. Jogaç. 1,18. 3,81. 4,33.

सिंह्, undeutlich der Anusvâra.

सिंहावलोकित Sp. 976, oben und unten सिंहावलोकन zu lesen.

सिंहिका 2) R. 3,20,23.

1. सिच् mit परिनि *übergiessen* so v. a. *reichlich ausstatten*, — *beschenken* MBh. 13,3087 nach der Lesart der ed. Bomb.

सिध्रकावत् und °वती vgl. सैध्रकावत.

सिसनिस् adj. vom desid. von 1. सन् Pat. a. a. O. 8,65,*a*.

सीव्हर gaṇa सख्यादि zu P. 4,2,80. — Vgl. सैव्हरेय.

सुकटंकार adj. *zur Verfertigung von Matten wohl geeignet:* वीरणानि Pat. a. a. O. 1,297,*a*.

सुकरतारक adj. *ganz leicht auszuführen* ebend. 1,213,*b*.

सुकृत्य्, °त्यति denom. von सुकृत् ebend. 1,267,*b*.

सुकृत्या Z. 3 lies 1,83,4 st. 7,83,4.

सुक्षेत्रता f. *Besitz guten Feldes* AV. 7,20,5.

सुज्ञान adj. *leicht zu erkennen* Vâmana 2,1,3.

सुज्योतिस् oxyt. 10,89,15.

सुदंशस् Z. 2 lies 2,2,3.

सुदण्डिका lies 7,41.

सुदर्शन 1) *b*) Hem. Jogaç. 2,100. — 2) *b*) α) ebend.

2. सुदेव 1) *a*) Z. 2 lies 5,53,15.

सुदेविका f. Pat. a. a. O. 7,110,*a*.

सुदृष्टर्, सुदृष्टा चतुर्णां सुचतुरः ebend. 5,79,*b*.

सुधावत् m. pl. Bez. *bestimmter Manen* MBh. 2,341 nach der Lesart der ed. Bomb., स्वधावत् ed. Calc.

सुनत् (सु + नत् von नम्) Pat. a. a. O. 6(4),19,*a*.

सुनन्द 2) *e*) α) Z. 2 lies 3,2604. 2661. fgg.

सुनयक m. und सुनयिका f. zu lesen für सुना°.

सुपार् m. *eine best. Personification* Sâmavidh. Br. 1,2,5.

सुपुरूष m. desgl. ebend.

सुप्तज्ञन, °ज्ञने रात्री R. 4,8,37.

सुप्तप्रलपित n. pl. Kâm. Nîtis. 11,65.

सुफाल, lies 3,17,5.

सुब्रह्मण्य 4) n. *gute Brahmanschaft* ṚV. 10,62,4. = ब्रह्मवर्चस Sâj.

सुभित ved. adj. = सुहित Pat. a. a. O. 1,271,*b*. st. dessen richtig सुभित = सुधित 3,46,*a*; vgl. TS. 4,4,12,2.

सुभूम Hem. Jogaç. 2,27.

सुभोजस् *reichlich:* रयि ṚV. 7,92,3.

सुमनाय्, absol. सुमनाय्य Pat. a. a. O. 3,18,*b*.

सुमतु m. pl. *freundliche Gesinnung* oder *gütlicher Zuruf* ṚV. 1,129,7. सुम्न könnte auch ṚV. 10,5,3. 7 als adj. gefasst werden.

सुरलासिका aus स्वरलासिका.

सुरीय und सुर्य adjj. von सुरा Pat. a. a. O. 5,2,*b*.

सुलस m. N. pr. eines Mannes Hem. Jogaç. 2,30.

1. सुवर्ष 2) zu streichen.

सुवाच् 1) *a*) Z. 1 lies 7,103,5.

सुवीर, so zu betonen.

सुवृध्, streiche ṚV. 10,30,10.

सुशयिका f. Pat. a. a. O. 7,116,*a*.

सुशिप्र parox. 2,35,5. 3,30,3.

सुश्रुत् 1) Z. 1 lies 16,2,4.

सुष्ठु, सुष्ठु R. ed. Bomb. 1,4,18.

सूकरिका vgl. काल°.

सूक्तवाच्, so im ṚV.

सूनृत 3) *b*) Hem. Jogaç. 1,19. 21. 27. 4,92. अ° 2,55.

सूर्यावर्त 1) *d*) *ein Kopfschmerz, der mit dem Sonnenlauf zu- und abnimmt*, Kâraka 10,9.

सृक्क vgl. स्रक्क.

सेगव vgl. स्यगवि.

सेच् (von 1. सिच्) adj. am Ende eines comp. *ausgiessend* u. s. w. Pat. a. a. O. 1,159,*b*. 160,*a*. Man hätte सिच् erwartet.

सेपुर n. N. pr. eines Dorfes der Bâhîka Kaij. in Mahâbh. lith. Ausg. 1,178,*a*. — Vgl. सैपुरिक.

सैंहिकेराण adj. Pat. a. a. O. 1,174,*a*. — Vgl. रैराण.

सैध्रिकमय adj. (f. ई) = सैध्रक Sâmavidh. Br. 3,6,9.

सैपुरिक adj. (f. आ und ई) von सेपुर Pat. a. a. O. 1,178,*a*.

सोमालिका f. *ein best. Gericht* (vulgo सुहारी) Madan. 11,84.

सौढामित्रि m. patron. von सोढ-अमित्र Pat. a. a. O. 7,81,*b*.

सौत्थिति m. patron. von सु-उत्थित ebend. 1,265,*b*. 266,*b*.

सौत्र adj. (f. ई) ebend. 1,165,*b*.

सौदेविक adj. von सुदेविका ebend. 7,110,*a*.

सौन adj. in Verbindung mit मांस so v. a. 2) Sâmavidh. Br. 3,3,4.

सौमन n. *eine best. mythische Waffe* R. ed. Bomb. 1,27,18.

सौमनसायन 2) Karaka 9,4.

सौमनोत्तरिक adj. *die Geschichte der* Sumanottarâ *kennend* Pat. a. a. O. 4,67,*a*.

सौरथि m. patron. von सुरथ; f. ई ebend. 1,153,*b*.

सौर्य 3) *b*) शौर्य ebend. 2,397,*a*.

सौव्हृदय zu streichen, da सौव्हृद gemeint ist; vgl. P. 6,3,50 und Vâmana 5,2,84.

स्कन्द् Z. 4 lies आस्रवे.

— आ 2) Pat. a. a. O. 1,121,*b*.

स्कौनगर n. N. pr. eines Dorfes der Bâhika Kâç. a. a. O. 1,178,*a*.

स्कौनगरिक adj. (f. आ und ई) von स्कौनगर Pat. ebend.

स्खल् mit प्रति, °स्खलित = प्रतिकृत H. an. 4,13. = प्रधिक्कृत Med. t. 207.

स्तम्भ m. und स्तम्भीय adj. Bez. eines best. Adhjâja Pat. a. a. O. 5,43,*b*.

1. स्तर् mit आ intens. आतेस्तीर्यते ebend. 1,266,*b*. 6,13,*b*.

स्तरी 1) Z. 4. In RV. 1,122,2 ist स्तरीः wohl Vjûha für स्त्रीः. Das स् ist in Folge des Missverständnisses angetreten.

स्ता, partic. स्तायत् auch Gop. Br. 1,2,5.

2. स्तुभ्, वृषस्तुभ् adj. *gewaltig jauchzend* RV. 10,66,6.

स्तेय, अ° (weit gefasst) Hem. Jogaç. 1,19. 22. 28. 3,91.

स्तैर्णि m. patron. von स्तीर्ण Pat. a. a. O. 1,266,*b*.

स्त्यान 1) मस्तिष्क Karaka 10,9.

स्थण्डिल 1) गृहे ऽरण्ये स्थण्डिले ब्रह्मवर्जिते Hem. Jogaç. 3,148.

1. स्था mit समधि *seiner Sache obliegen:* सर्वे समधितिष्ठत R. ed. Bomb. 1,60,8.

— अनु 11) *a*) *b*) राजशास्त्रमनुष्ठिताः R. ed. Bomb. 1,7,12.

— अभि 7) *sich rüsten zu* (dat.): गमनाय R. ed. Bomb. 1,23,4.

— समव, °स्थित 3) *bereit —, zu Gebote stehend* Pat. a. a. O. 1,80,*b*.

— प्रत्युद् caus. *wieder zum Leben bringen, — erwecken:* पर्यवसमानि कार्याणि ebend. 1,156,*a*.

स्थायि f. und स्थायिका f. nom. act. von 1. स्था ebend. 3,92,*a*.

स्थावर 1) *a*) त्रसानां स्थावराणां च Hem. Jogaç. 1,20.

स्थिरीभाव m. *Steifwerdung, Unbeweglichkeit:* शरीरस्य ebend. 1,42.

स्थूल 1) *b*) °स्तेय ebend. 2,65.

स्थूलपृषत, vgl. Pat. a. a. O. 1,5,*b*.

स्थूलभद्र Hem. Jogaç. 3,130.

स्थूलसिक्त n. N. pr. eines Tîrtha Pat. a. a. O. 2,366,*b*.

स्थेमन् 3) स्थेमा so v. a. *beharrlich* Hem. Jogaç. 3,136.

स्थैर्य 2) मनः° ebend. 4,114. शुभस्थैर्येण चेतसः 84.

1. स्नु mit व्यतिप्र Pat. a. a. O. 7,93,*a*.

स्पर्ह् 1) Z. 2 füge RV. 1,41,9 hinzu.

— नि vgl. निस्पृक्.

स्फर् simpl. vielleicht so v. a. स्फुर् 3): मैत्रेणांशेन (so lesen wir) स्फरित्वा Bulletin de l'Acad. Imp. des sc. de St.-Pét. 20,385.

स्फाय्, गावः स्फायन्ते Sâmavidh. Br. 3,3,1.

स्फैयकृत m. patron. von स्फ्यकृत् Nâgeça in Mahâbh. ed. Ballant. 215.

स्फोटक m. = स्फोट 1) *d*) oder adj. *platzend* u. s. w.: पूर्वाह्णे°, अपराह्णे° Pat. a. a. O. 6,80,*b*.

स्फोटजीविका f. *ein Gewerbe, bei dem man mit Sprengen u. s. w. zu thun hat*, Hem. Jogaç. 3,98. 104.

स्फ्यकृत् (nicht °कृत) Nâgeça in Mahâbh. ed. Ballant. 215.

स्मार *Erinnerung* Taitt. Âr. 10,63 (S. 894).

स्युम Z. 2 lies सुम्न.

स्यौकामि m. künstliches patron. Pat. a. a. O. 1,265,*b*.

2. स्राम Z. 2. 3 lies Kâtj. Çr. 20,3,13.

स्रुचायनि m. patron. Pat. a. a. O. 5,51,*a*.

स्रुचिष्ठ superl. und स्रुचीयंस् compar. zu स्रुग्वत् ebend. 6(4),46,*b*.

स्रौव (von स्रुव) adj. *auf dem Opferlöffel beruhend* so v. a. *auf Opfern b.:* संबन्धाः ebend. 1,122,*a*. Vgl. Hariv. 6977, wo vielleicht स्रौवैः st. श्रौतैः zu lesen ist.

1. स्वधा 2) Z. 5 lies *das Streben* st. *die Gabe*.

1. स्वन् mit आ, आस्वनित und आस्वान्त auch von einer Muschel Pat. a. a. O. 7,91,*b*.

स्वनाभक m. *ein best. über Waffen gesprochener Zauberspruch* R. ed. Bomb. 1,28,6.

स्वयंवक् (auch adj.) Comm. zu Sûrjas. 13,16. 22.

स्वयंदोहिन् adj. *selbst melkend* Shadv. Br. 4,1.

स्वयमागत adj. *ungerufen kommend* so v. a. *zudringlich:* Arzt Bhâvapr. 5.

स्वरयितव्य n. impers. *mit dem* Svarita *zu sprechen* Pat. a. a. O. 2,306,*b*.

स्वरशस् adv. *je nach den Accenten* ebend. 1,7,*b*.

स्वर्नयन adj. *zum Himmel führend* R. ed. Bomb. 1,14,58.

स्वाभाव्य 2) Pat. a. a. O. 1,220,*b*.

स्वासृक adj. von स्वसृ ebend. 4,73,*b*.

स्वास्रीय m. pl. = स्वास्रेयैर्यूनःप्रक्षात्राः ebend. 4,43,*a*.

स्वास्रीयि m. = स्वास्रीयस्यापत्यम् ebend.

1. स्विद् simpl. und caus.: पिष्टस्वेदं (absol.) स्वेदयित्वा *siedend bis das Mehl gesotten ist* Sâmavidh. Br. 2,5,4. 3,6,11.

स्वैदायन Z. 3 lies 1,3,6.

1. हृ Z. 6 füge P. vor 8,1,58 hinzu.

1. हन् mit व्यति *gemeinsam tödten:* °हन्यन्ते दस्यवः Pat. a. a. O. 1,247,*a*.

— अनु *nachher —, darauf tödten* ebend. 1,29,*a*.

— अन्तर्, अन्तर्हणयाद्याभ्यो गाः ebend. 1,296,*a*.

— आ 3) *ertönen lassen, aussprechen* ebend. 7,78,*b*. 79,*a*.

— उपोद् caus. *zur Sprache bringen, einleiten* Nilak. zu MBh. 1,6.

हननीयक adj. von हननीय Pat. a. a. O. 7,118,*a*.

1. हर् mit अध्या, कुतश्चिदेव किंचित्पदमध्याहृत्य ebend. 2,359,*a*.

— व्युद् Z. 1 lies ग्रामिर्णाम्.

हलमुखी Z. 2 lies 8,368. Hier zugleich adj.: vgl. हल 4) *b*).

हस्तप्राभ m. so v. a. हस्तग्राह 2) RV. 10,18,8.

हस्तिमत् adj. *mit Elephanten versehen:* उपत्यका Pat. a. a. O. 5,48,*b*.

हारिकेयी f. ebend. 4,17,*b*.

ह्वेवाकिन् Vikramâṅkadevaḱarita 7,63.